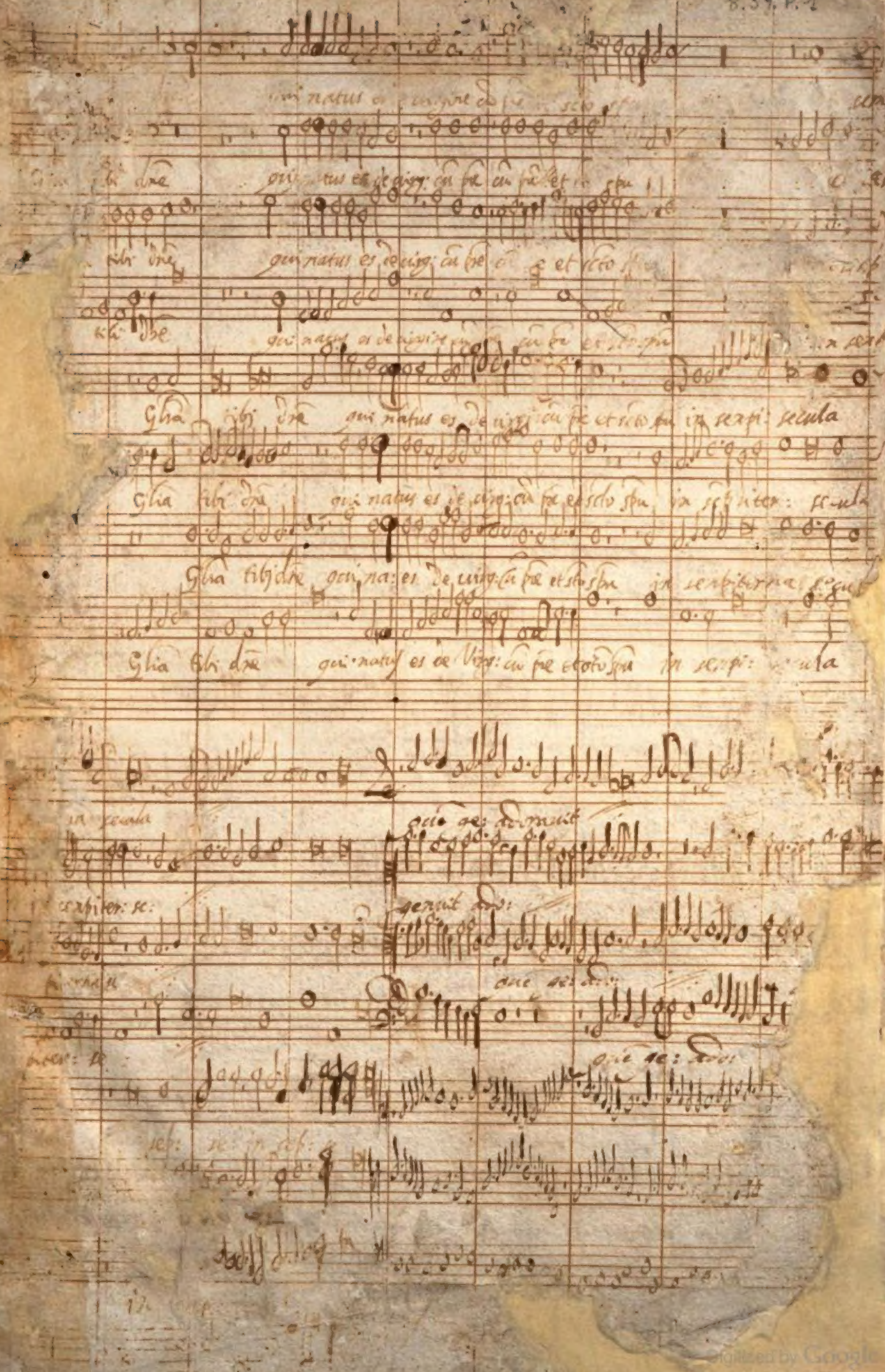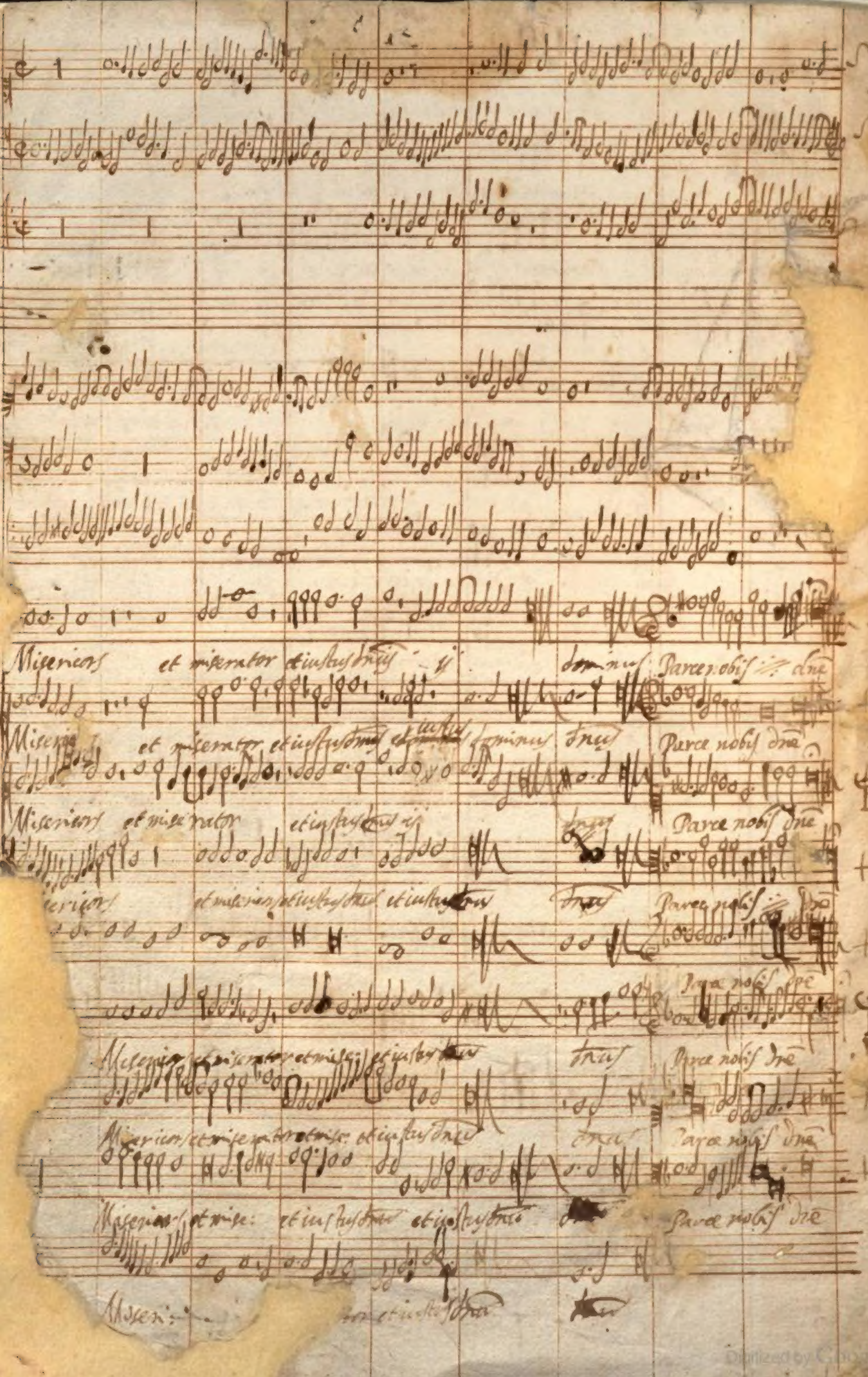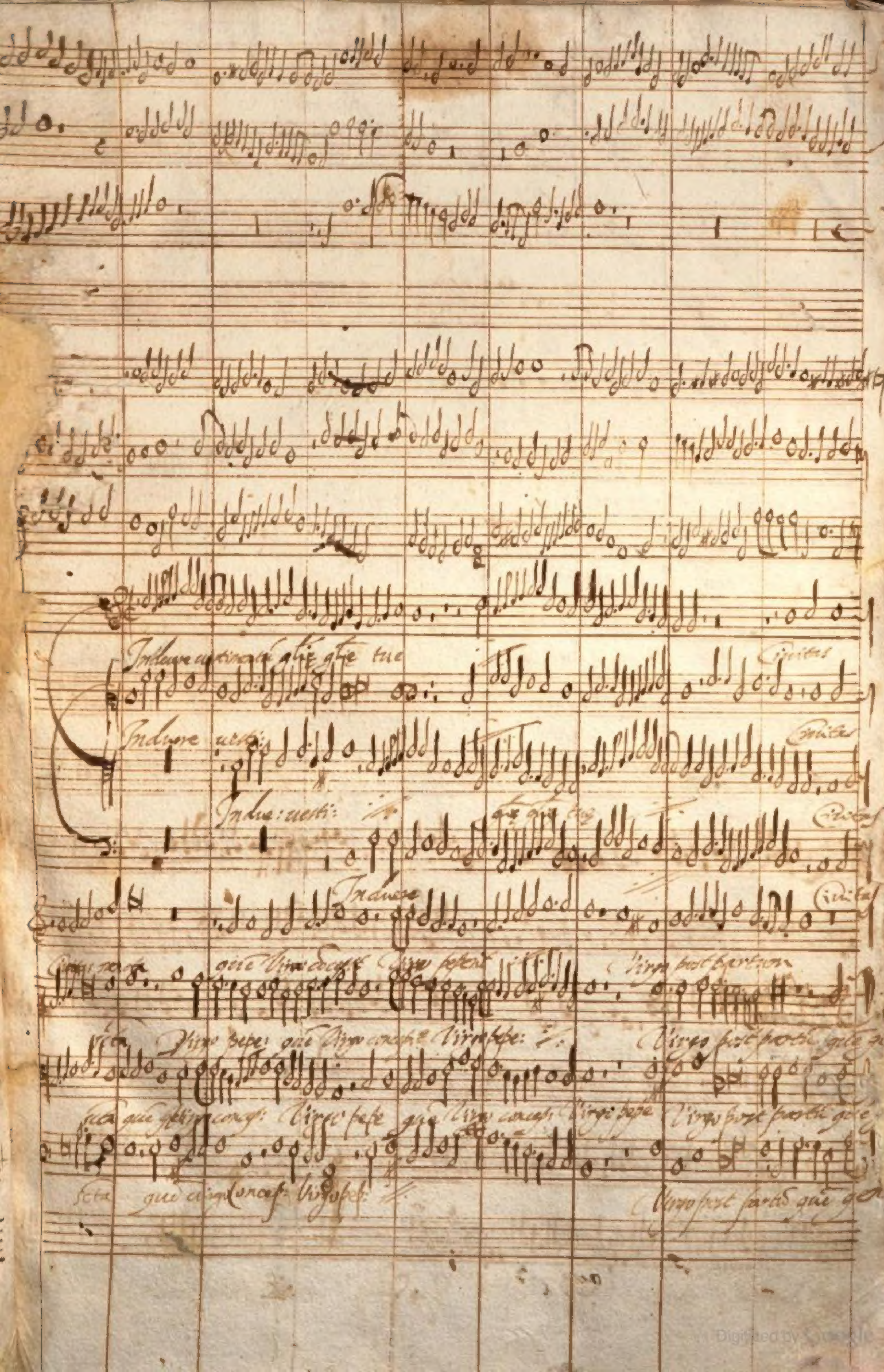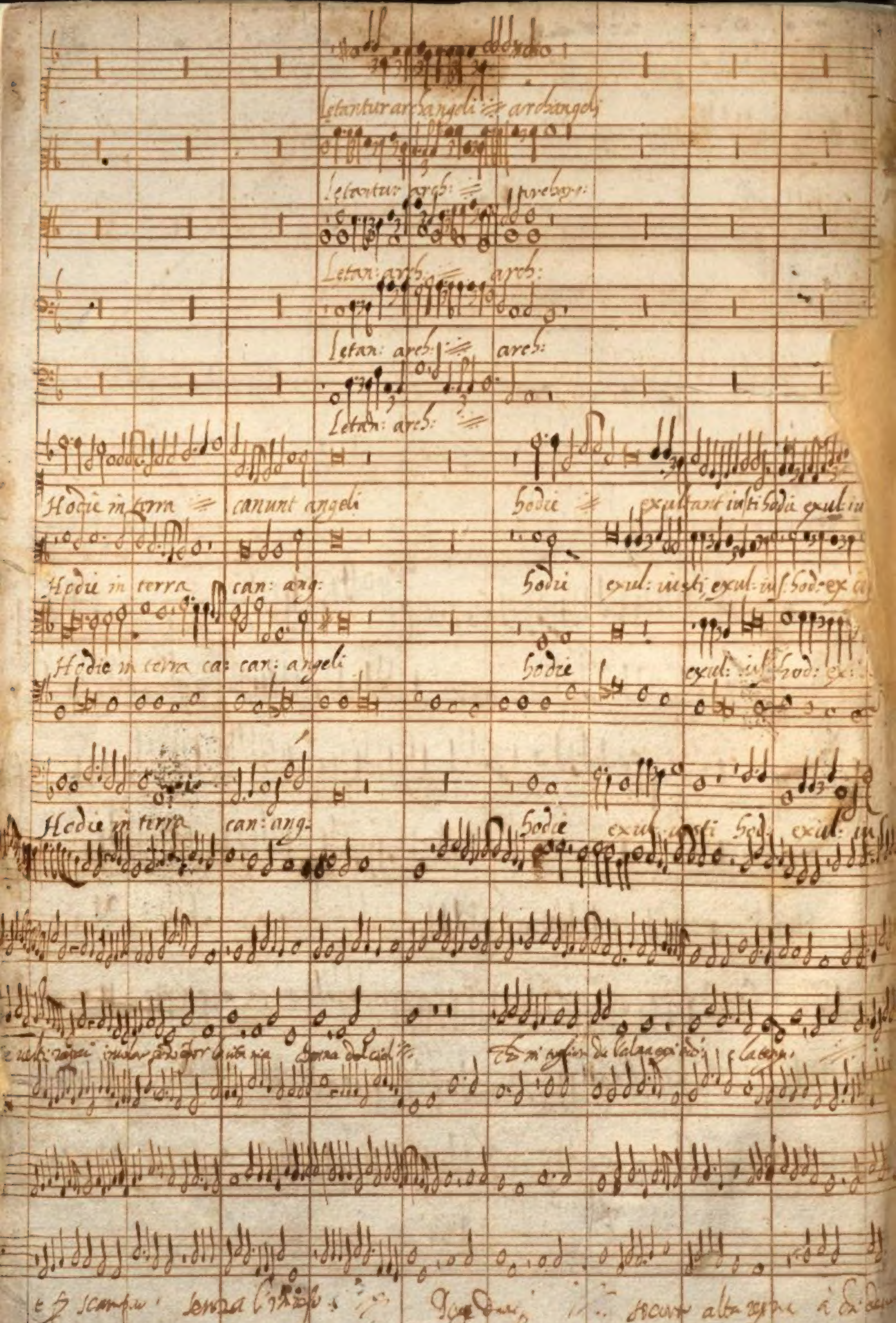image
not
available

Glia tibi dne qui natus es de virg: cu pte et scto spu in sempi: secula

Misericors et miserator et iustus dnus dominus Parce nobis dne
Misericors et miserator et iustus dnus dominus dnus Parce nobis dne
Misericors et miserator et iustus dnus dnus Parce nobis dne
Parce nobis dne
Parce nobis dne

Induere
Civitas
Indue: vesti:
Virgo post partum

Letantur archangeli archangeli
Hodie in terra canunt angeli hodie exultant iusti
Hodie in terra can: ang: hodie
Hodie in terra can: angeli hodie
Hodie in terra can: ang: Hodie

EXPOSITIO COMMENTARIA PRIMA,

SVBTILISSIMA, SIMVL AC LVCIDISS.

cunctisque Theologicæ facultatis secundùm quamcunque opinionem studiosis, maximè necessaria,

IN PRIMAM SECVNDAE

Angelici Doctoris S. THOMAE AQVINATIS.

Per Reuerendum sacræ paginæ professorem, Interpretemque profundissimum, Magistrum CONRADVM KOELLIN *Conuentus Vlmensis, Ord. F. Prædic.*

Olim in Colonia Regentem eruditissimum, dictiq; S. Doctoris acerrimum in cunctis propugnatorem, dum se Florentissimi Almæ Vniuersitatis Heydelbergensis studij regentem gereret, elucubrata;

Cum eiusdem Primæ Secundæ textu particulatim incluso, ac mira tandem arte distincto, castigationisq; lima pristinæ integritati mille amplius locis per huiusce operis auctorem, restituto.

Tabula etiam singularum Materierum, ac Quæst. earundem signaturam adamussim complectente.

Nunc autem cura & diligentia admodum Reuer. P. Magistri F. STEPHANI GVARALDI de Cento eiusdem Ord. & in toto Serenisß. Ver[illegible]orum Dominio Inquisitoris Generalis; in meliorem formam redacta, cum copiosiori, certiori, ac fidißimo Indice locupletata.

VENETIIS, MDLXXXIX.

Apud Franciscum Franciscium.

Copia litterarum facul. Theol. Heydelberge. ad autorem operis, vt ipsum imprimendum tradat.

NOS PALLAS SPANGEL SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSOR, ac Theologicæ facultatis Heydelbergen. Decanus, cęteriq; eiusdem facultatis Doctores, Salutem plurimam dicunt. R. M. C. K.

SAEPENVMERO (eximie Magister Conrade) mirari nobiscum soliti sumus, vbi Bibliopolarum ędes (visendorum aliquando librorum gratia) subiuimus, nullum hactenus a te opus in luce ęditum a nobis offendi potuisse. Longeq; maior habito nos stupor detinuisset suspensos, si non horatiani præcepti memores, opus fortasse tuum non nisi longos differendum in annos augurati fuissemus, Quo ducti, hortari te indies desiuimus, sed (proh dolor) spe plus iusto dilata afflicti, veremur ne nos nostra aliquando de te fallat opinio; successere equidem diei dies, & non paucis emensis temporibus tacitis fermè senuimus annis, nec aliquod adhuc in lucem ex te partum persensimus opus; quare vt ori tuo fręna remittas, & doctam manum tuam nescimus qua aduersa fortassis valitudine, hucusq; torpentem chartis applices optamus omnes: Si enim ipse tu digito labellum compescueris, & lapidosæ chiragræ manum credideris, qui insigne aliquod opus in via Diui Thomæ Aquinatis cudat, aut ipsius opera elucidaturus sit, scimus prorsus neminem, quippe quem a teneris (vt ferunt) vnguiculis præfati Doctoris vestigijs inhęrentem, vbi superioribus iam annis Heydelbergæ cathedram magistralem ascendisti, noctesq; diesq; interim eius in doctrina liquet operam nauauisse; Quod nisi dicta tua egregia sat superq; prodidissent in Scholis nostris sæpenumero, vltro citroq; habita, testaretur nimirum silentium tuum in multos iam annos iusto longius protractum: Quis enim tam silentem te efficere potuisset coniectura minimè consequi possumus (cum pythagoreus non sis) nisi Diuum Aquinatem, quem ob taciturnitatis donum & pythagoreum vtrem & bouem mutum legimus nuncupatum: Eructet ergo post longa silentia, rogamus, cor tuum verbum bonum, dicas opera tua Ioui optimo maximo Regi, sit quæsumus lingua tua calamus scribæ velociter scribentis: Cedat voci silentium, ociumq; exarantis velocitate dexterę compensetur: Primum tamen omnium obsecramus opus illud insigne quod tu ipse tuopte ingenio circa Primam Secundæ Doctoris Sancti perbellè doctèq; ædidisti lucem videat, vt & in lumine ingenij tui videatur clarius lumen, Primam Secundæ loquimur a plerisq; hactenus veluti tenebræ habitam. Exploratum enim habemus, vbi manus calcographorum effugerit opus, a doctissimis quibusq; super aurum & topazion ęstimatum iri; nec obstet si quis id cecutientibus oculis lustrans genuino dente mordicus lacerare moliatur; scimus enim suam nephelem Socrati, & ipsi Agamemnoni suum Thersitem, immo & egregio poetarum Homero suum zoilum non defuturos. Saturus igitur ne ventum obserues velimus, nec lumen laterna contegat caliginem eliminaturum: Lumen planè non ab re dixerimus opus cœptum tuis (vt speramus omnes) euestigio manibus absoluendum, adeo enim clarè mentem Angelici Doctoris Thomæ Lectoribus ipsis enucleat, vt magis quod enodare eiusmodi queat non facilè accedere posse videatur. Cæterùm quantum Diuini verbi concionatoribus, immo & ipsis conscientiarum arbitris conducturum sit, nemo est qui nesciat, terniorum ad nos datorum cępti operis euolutor. Nonnulli siquidem ad manus nostras operis tui præfati obuiam lati sunt terniones, qui nos qua laude meritò ferendum erit ad astra (vbi perfectum fuerit) opus reddidere certiores. Nobis ergo & in primis Magistro tui Ordinis Reuerendissimo ne repugnare videare orantes obsecramus, cuius & his omnibus ante latis nobis (qui opus hoc tuum oculis lynceis perspicientes examinauimus) sollicitantibus in lucem prodeundi accessit auctoritas. Vale ex Heydelberga Kalend. Octobribus Anno a natali Christiano vndecimo supra millesimum quingentesimum.

EPISTOLA HVIVS OPERIS AVTHORIS,

Ad inclitam facultatem Theologum Heydelbergensem, opus ipsum eidem dedicantis, cum sui humili recommendatione, Salutes plurimas dicit.

Memini (colendissimi præceptores) cum superioribus annis Heydelbergæ vobiscum degens, quædam sententijs Diui Aquinatis Thomæ non absona discipulis meis disserere, & iam non nulla in medium prolata schedis rudibus, meo iudicio, tanquam minus digna, vt in doctorum virorum manibus versarentur mandauissem; ipsos vos nixos sat superq; mihi ad memoriæ plura prodendum remisso, non modo calcaribus crebrarum adhortationum (vt cæpta ad calcem vsque perducerentur) adhibitis, verùmetiam vestris impensis, vbi fermè elucubrata fuerant, rescribi curauisse; existimauistis etenim nedum incipientium, sed etiam consummatorum Theologorum obtutus ab eis minimè vertendos. Cum autem nec his satis inductus reluctarer, contestans ea (nisi venia superiorum meorum, vt in lucem emergere possent, accederet) inter manus calcographorum dari omnino non licere. Destitistis minimè a cœpto quo innitebamini proposito, quoad vobis operam nauantibus, ipsa nostri Reuerendissimi Magistri Thomæ Caietani totius Ordinis Prædicatorum Generalis, viri sanè tam in Diuinis, quàm in humanis scientijs experientissimi accederet auctoritas. Cæterùm litteris reuerentiarum vestrarum sæpenumero ad me datis, quinimo & celeberrimi Adæ Vuernerij Musa idipsum exhortantibus non potui diutius morem euictus non gerere, præsertim cum & ante latis accederet, tum vestrorum, tum maximè honorandi Patris mei Magistri Petri Syber beneficiorum erga me cumulatissimè, & Heydelbergæ & alibi exhibitorum memoria; quibus deuinctus vt flumina eò, vnde emersere, proficiscantur, hoc opus vobis statui dedicandum, offerens ipsum suo cum authore vniuersalis ecclesiæ, nec non vestrarum reuerentiarum correctioni; cupiens si qua dictis Diui Doctoris Thomæ minus videantur consentanea, abrogata iri, bene dicta verò, & in rem legentium cedentia, materiam posse fieri referundarum & Deo, & sancto Doctori gratiarum. Valete.

VENERANDO AC RELIGIOSO F. CONRADO KOELLIN

in sacra Theologia Magistro insignis Conuentus Ord. Diui Dominici in Colonia regenti, Decanus & facultas sacræ Theologiæ studij Colon. Salutem.

Explanationum Commentarios, quos in Primam Secundæ S. Doctoris Thomæ Aquinatis plurima lucubratione edidisti (religiose vir) velut æs Domini tui non in sudario colligendos, sed ad mensam dandos reputauimus: quatenus dum labor ille tuus non modo tibi, ac fratribus, qui penes te sunt, sed & omnibus (qui vbilibet gentium in sana ac Catholica huius Doctoris doctrina scholasticè desudant) proderit, merearis in nouissimo, quando talenti exactor Dominus veniet cum fidelibus seruis multiplicato fœnore illi commissum repræsentare, dicendo cum Sapiente Eccl. 24. Videte quoniam non solùm mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem; quod vt commodius fieri valeat iuxta Generalis Magistri Ordinis tui indultionem (quam sub annotatione manus suæ propriæ vidimus) vtile iudicamus, quatenus tu operi illi vltimam manum imponens, atque diligenti adhibita lima tersum reddens, calcographo imprimendum tradas. Nam sic auxiliante altissimo, in plurimorum manus passim incidens, fructum afferet desideratum. Vale & huic nostro voto pare. Datum Coloniæ Kalendis Decembribus, Anno salutis Christianæ supra millesimum quingentesimum vndecimo.

Adam Vuernherus Temarensis Iuris vtriusque Doctor, suam Musam alloquitur, & mittit eam ad eximium Patrem Sacræ Theologiæ professorem Conradum Koellin Heydelbergæ promotum, nunc Coloniensis studij regentem, suis verbis rogandum, quatenus Primam Secundæ Doctoris Sancti (quæ multis obscura videtur) suo ingenio, & elucubratione Heydelbergæ enucleatam, & illustratam, nouum opus imprimendum tradat.

DOCTOR Agrippina celebris modo degit in vrbe,
Pollens ingenio, religione nitens.
Hunc Bethleem (vt noscis) Heydelbergense studentem
Fouerat, & talem finxerat esse virum.
Hunc adeas precor, ante alias mihi chara Thalia,
Et pro me verbis, faue age blanda meis,
Vber Amaltheæ fertur suxisse nutricis
Iuppiter, ast illi charus adusque manet.
En subuecta polo, nunc sydereus Capricornus
Lucet, quæ quondam terrea capra fuit.
Esto Poetarum sit fabula, quid velit, alta
Conrade ô Koellin voluito mente precor:
Heydelbergenses suxisti nonne mamillas,
Quas tibi lactifluas docta palestra dedit?
Cum minorennis adhuc, venisti Vlmensis, ineptus
Tum fragili Ambrosios mandere dente cibos,
Pro te solicita maternè singula fecit,
Vt clarus vasto Doctor in orbe fores:
Hac ratione Petrus Syber Doctor Reuerendus
Dogmata purpureo fudit ab ore tibi,
Clara quidem, presso minimè mandanda labello
Sed te Doctore distribuenda palam
Optat idem Pallas, non is qui saucius, hasta
Occumbens Turni sanguine tinxit humum;
Sed magè, nunc dignum versatur candida, cuius
Sæpe peritorum nomen in ora virûm,
Heydelbergensis non gloria parua popelli
Quoque soles dici sæpius alter ego,
Ille rogat Sophiæ ter denos Doctor in annos
Vt tua sub lucem scripta meare velint.
Annueris voto, nec spes materna fefellit,
En Bethlehem, & populus, & schola testis adest;
Vidit & audiuit, quæ tu insignis docuisti
Gloria Doctorum voce, opere, arte, potens:
Hactenus obscura (testis quoque) Prima Secundæ
Doctoris Sancti, quæ modo clara nitet;
Clara tuo ingenio nunc mirè extersa refulgens,
Quæ multis fuerat nubila visa prius;
Hoc est quod genitrix tua sacra Minerua cupiuit,
Te sibi ob id diua fouerat illa parens:
Hinc sibi gratatur te dignaq; pr a mia spendet,

Si in

Si in lucem pergens multiplicetur opus :
En Thomæ cultor (ab eo qui nomine dici
Gaudet) id arenti pectore valde sitit.
Impressorq; petit & nostræ fama palestræ,
Quæ magis hoc opere clara celebris erit.
Et fraternus amor qui scit pia corda mouere
Diffundiq; volens (vt cupit) omne bonum:
Si locus orandi dabitur Musæ Temarensi
Visceribus summi flagitet ipsa Dei,
Ergo vir eximie precibus cum tot monearis,
Durus & ingratus ne videare, caue:
Non graue quod petitur, in lucem Prima Secundæ
Prodeat, ingenio clarificata tuo:
Annue tu saltem tectum pandendo volumen
Impressorq; nouum multiplicabit opus:
Hectore pro eximio Priamus rogitauit Achillem
Atque patri natum reddidit ille suum:
Orpheus ipse Cheli Ditem flexisse canora
Fertur, & Euridicem obtinuisse suam:
Dulichijs verbis permota est filia Phebi,
Factus homo rursus, qui modo tigris erat:
Tu magis ijs rigidus? absit, presagio, dices,
Quod petis en precibus annuo Musa tuis:
Dedalus impressor tua tum monumenta legenda
Imprimet, in lucem sic volitabit opus:
Sic tua iam totum celebris diffusa per orbem
Crescet in immensum, & fama perennis erit:
Et si te haud capiet popularis gloria famæ,
Communi at saltem commoueare bono:
Auspicijs j salua bonis j læta repulsam,
(Crede) grauem Musa non patiere mea
Carpe iter, atq; sequens carmen mihi cura referto,
Annuit, & nostras audijt ille preces.

Ex Florentissimo studio Heydelbergensi, 15. Kal. Augustas, Anno M D XI.

TETRASTICHON PRÆFATI DOMINI Doctoris Conradi Koellin, &c. Respondentis

ECCE bono zelo præcibus tot annuo victus,
Impressorq; nouum multiplicabit opus:
Sit Thoma alme tibi commendatum, nihil vnquam
Tum detractoris lingua nocebit iners.

Epigramma fratris Magdalij Iacobi Gaudensis Ordinis Prædicatorum Conuentus Coloniensis ad Lectores.

HVC quibus vſque fuit Parmeſſis potio Lympha
Dulce patefacta ſumite fauce merum
Sumite, cella patet vinaria Prima Secundæ
Conradi Koellin enucleata manu.
Ante grauis poterat ea pars pleriſq; videri,
Et vix Dædaleo conuenienda pede.
Icarijs, quæ adeunda datur iam paſſibus vltro
Non aliquo quamuis ſufficiente viam.
Scotus, Aquinatem Thomam, Durandus adorti
Marte videbantur vincere poſſe virum.
Sint oppugnantum quàm ſtuppea tela, loquetur
Hoc breue Lectores (ſi videatur) opus;
Nam documenta canit fidei minus obuia noſtræ
Sed per Doctorum ritè probata manus.

Ortuuini Gratij Coloniæ bonas litteras publicè profitentis Tetraſtichon:

HIC verus Sophiæ cultor Conradus, & auctor
Fructifer, immenſum perluſtrans laudibus orbem
Nunc medium cœli tangit, nunc æthera pennis
Verberat, ac tacitus decimo ſpaciatur Olympo.

Copia litterarum ad Reuerendiſſimum Generalem Magiſtrum totius Ordinis Prædicatorum, pro imprimendo hoc opere a facultate Theologica Heydelbergenſi, datarum.

QVONIAMQVIDEM tuam Paternitatem (Reuerendiſſime Pater) nouimus Diui Doctoris Angelici doctrinam non mediocriter, & colere, & obſeruare, ex operibus a Paternitate tua ęditis ad nos delatis; vtinam alia tua Paternitas deferri curaret, quod ſummo flagitaret deſiderio noſtra vniuerſitas in primis facultas Theologica, quæ nihil eis comparari cenſet; Nam in eo opere ſuper Prima Doct. Sancti Parte à Paternitate tua Reuerendiſſima ędito eſt adeo delectata, vt in reliqua ardentiſſimo tuo opera afficiatur videndi amore; eoſq; qui eiuſdem Doctoris obſcuritates (ſi quæ ſint) elucidare attentent, vt dignum eſt, ad ſydera vſq; extollere tuam Paternitatem Reuerendiſſimam, comperimus. Quum igitur Magiſter noſter eximius Conradus Koellin Ordinis Paternitatis tuæ Reuerendiſſimæ prædicti Doctoris doctrinæ in primis zelator, contra ęmulos acutiſſimus defenſor, eamq; puriorem, atque clariorem ſummo conamine reddere cœperit ſuper Prima Secundæ ita luculenter reſoluerit, vt à quolibet legenti ſine labore intelligatur, ex eodem ad cætera eiuſdem Doctoris opera euidentiſſimè pateat aditus. Quare tuam Paternitatem Reuerendiſsimam obnixè oramus, obſecramusq; pro eiuſdem doctrinæ augmento, atque incomparabili commodo, omnibus id opus legentibus eundem Codicem, quem facultas Theologica vidit, atque reuidit, imprimi quoque iudicauit digniſsimum, tuæ Paternitatis Reuerendiſſimæ accedente conſenſu, quem pro totius Ordinis gloria facile ſperamus acceſſurum: Nos tandem, atque operam noſtram tuæ Paternitati Reuerendiſsimæ, atque toti Ordini deuotiſsimos, atque obnoxios pollicentes, decimo Kalend. Maij, Anno vndecimo.

Frater Thomas de Vio Caietanus Magiſter Generalis Ordinis Prædicatorum ſpectabilibus, & doctiſſimis viris, Decano, & Magiſtris facultatis Theologicæ Almæ vniuerſitatis Heydelbergen. ſibi honorandis.

SPECTABILES Domini, & Magiſtri doctiſſimi ſal. & com. Ex litteris veſtris, 10. Kalen. Maij ad me datis, accepi & ſtudium veſtrum, atque obſeruantiam ad veram, ſanctamq; doctrinam ſanctiſſimi Doctoris noſtri Thomæ Aquinatis, & deſiderium vt lucubrationes Venerandi Magiſtri Conradi Koellin ſuper Primam Secundæ eiuſdem Doctoris impreſſioni dentur, & in lucem edantur. Non poſſum non laudare & ſtudium, & deſiderium huiuſmodi; Eſt enim doctrina Diui Thomæ ex abyſſo ſapientiæ ſalutaris hauſta, adeo profunda, vt doctiſſimus quiſque & ſummo ingenio præditus ad intima eius peruenire cupiens, videat ſemper ſibi immenſum quoddam pelagus ſubtilitatis reſtare, quo conari poſſit; adeo lata, & abundans, vt nihil quod ad fidei confirmationem, errorum confutationem, morumq; ędificationem, & inſtructionem ſit neceſſarium, in ea deſiderari poſſit; ita vera & ſolida, vt quiſquis in ea ſedulo ſe exercuerit, ab ea non declinans, omni careat erroris ſuſpitione, ſic irrefragabilis, vt qui eam impugnare conati ſunt, hactenus fruſtra laborauerint, niſi quòd eam ſuis impugnationibus & clariorem & glorioſiorem reddiderunt, & inuictam comprobarunt. Quo ad opus verò præfati Magiſtri Conradi, quantum ex me pendet, valde mihi placet, vt impreſſum in lucem veniat, quandoquidem (veſtro iudicio) in multorum erit vtilitatem. Eo enim ſum animo, vt & doctrinam ſanctiſſimi Doctoris elucidari, & illi inſudare volentibus, omnem commoditatem, facilitatemq; afferri, & ordini noſtro ex fructuoſis laboribus clarorum virorum, qualem teſtimonio veſtro (quod ego non paruifacio) credo eſſe prænominatum Magiſtrum Conradum, gloriam in primis accedere cupiam. D. V. in Domino valere deſidero, quibus Conuentum noſtrum illic quamplurimum commendo. Datum Romæ 14. Auguſti, Anno M D X I.

PRO HVIVS ELENCHI NOTITIA, Ad Lectorem.

VEtustiores codices sic erant dispositi, vt per tabulam abecedariam Articulorum principijs affixam, materiæ in libro tractatæ solùm indicarentur, nulla de paginarum numero mentione penitus facta; cum tamen sub ipsis Alfabeti signatis litteris sigillatim paginæ plures sæpius contineantur. Nunc verò, vt & fides authori debita, & facilior nihilominus via, singula reperiendi lectoribus asseruetur, Abecedarium (vt dispositum erat) reliquimus, & numeros pro faciebus cartarum accommodatos prædictis litteris passim addidimus. Leuatus igitur onere diutius ab indice citata quærendi, auidus lector accedat, legat, vltrò citroq; studio litterario volet, & valeat.

Actus

INDEX.

Amor

INDEX.

Anima

Acqui-

Bonum,

C

Charitas,

xerat

Corruptio

D

Dæmon

Dei

Dispositio

Donorum

tria

Habitus

Homici-

I

Ignoran-

Infusio

quam

legis

Lex

Magni-

INDEX.

Mititas

Obiectum

Operum

P

Peccans

INDEX.

Mititas

Obiectum

Operum

P

c Peccatum

Peccans

INDEX.

Q

R

Sacrificiorum

V

Virtutes

X

Z

F I N I S.

DIVI THOMAE AQVINATIS ORDINIS PRAEDICATORVM.

Prima Pars Secundæ Partis Summæ Theologiæ.

A

*Damascenus lib. 2. orthodo. fidei cap. 12.

QVIA sicut Damascenus dicit.* Homo factus ad imaginē Dei dicitur, secundùm quòd per imaginem significatur intellectuale, & arbitrio liberum, & per se potestatiuum. Postquā prædictum est de exemplari, scilicet de Deo, & de his, quæ processerunt ex Diuina potestate secundùm eius voluntatem, restat vt consideremus de eius imagine, idest de homine, secūdùm quòd & ipse est suorum operum principium, quasi liberum arbitriū habens, & suorum operum potestatem.

REVERENDI PATRIS SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS Eximij Magistri CONRADI KOELLIN, Ordinis Prædicatorum.

IN EANDEM PRIMAM SECVNDAE expositio fœliciter incipit.

SCRIPTVRVS secundam partem totius Summæ suæ Angelicus Doctor S. Thomas de Aquino, præmittit primò procœmium, secundò prosequitur suum tractatum. ibi, Vbi primò considerandum, &c. In procœmio quidem succinctè tria facit: Continuat enim dicenda in hac secunda parte, dictis in prima parte Summæ suæ; rationem quoq; ordinis reddit, & sic materiam huius secundæ partis subnectit.

¶Pro quorum intellectu, atque explicatione aduertendum, primò ex Doctore sancto. secundo contra Gentiles. cap. 3. & 4. quòd Theologus, & alium ordinem, quàm Philosophus in tractando obseruat, & ea de quibus tractat, alia considerat ratione. Ordo enim philosophicus a creaturis incipit, & ex ipsis in Dei cognitionem perducit. Theologica autem doctrina, quia Dei cognitioni similior, primò considerat Deum, deinde ipsas creaturas; Philosophus quoq; creaturam secundùm se considerat, Theologus autem solùm in ordine ad Deum. Ex quo consequens est, quòd philosophia secundùm diuersa rerum genera in diuersas scindatur partes. Theologia verò, cum omnia vna ratione consideret, vna Theologia formaliter, & specificè existit, esto Deum, & quascunq; creatura consideret. Ex his claret primò; quòd ordinem congruum S. D. obseruat cum hanc partem secundē, in qua de exemplato tractat, scilicet homine, qui creatura est, alteri parti summæ, in qua de Deo, & quo ad essentialia, & quo ad notionalia, rtè postponit, cum dicit: Postquam prædictum est de exemplari, & de his, quæ ex Diuina potestate processerunt. Sequitur secundò ex his, quòd cum Theologia sit Dei cognitionis, quæ & Dei, & creaturarum est, expressa participatio, ideo non tantum in Deo stat, sed & creaturam, præsertim rationalem, & beatificabilem, finisq; vltimi capacem, considerat, vt in ipsum tamen Deum ordinatam: error enim circa creaturas in falsam circa Deum æstimationem redundat. Quare D. S. hunc librum ad primam partem suam congruè continuando, dicit. Restat, vt de eius imagine, scilicet homine consideremus. Et quia in homine consideratur imago Dei imperfecta, quam in sui creatione accepit: consideratur quoq; imago perfectior, atq; perfectissima, videlicet recreationis, & glorificationis: & de prima quidem imagine in prima parte satis tractatum est; ideo vt D. S. innueret, de qua imagine hominis consequenter tractaturus esset, subiungit, Secundùm quòd & ipse suorum operum est principium, & quod fit illud, exprimit subdens; quasi liberum arbitrium habens, &c. Nec enim de quibuscunque operibus hic agitur, sed de operibus virtutum infusarum, quæ imaginem recreationis efficiunt, atque ad imaginem glorificationis perducunt: Esto enim in hac parte Summæ de virtutibus acquisitis quādoq; mentionem habeat, non tamen ibi sistit, sed in famulatum Diuinarum virtutum adducit. Quia autem consideratio imaginis in homine includat liberum arbitrium, secundùm q̄ homo habet suorum operum potestatem, & dominium, patet ex auctoritate Damasceni in huius libri capite inducta, dicentis. Homo factus est ad imaginem, &c.

Ordo tractandi philosophi alius, quàm theologi de Deo, & creaturis.

Ratio ordinis ad primam partē summæ.

¶Ex isto ergo procœmio sic exposito patet ratio ordinis, ac continuationis, materia quoque considerationis præsentis. Ex qua quidem explanatione sequitur primò, quòd scientia huius partis non est alia in genere, vel specie, quàm scientia primæ partis cōstat enim quoniam scientiæ non secantur secundùm species rerū, vt res sunt: sed secundùm species scibilium, quod quandoque circa primam partem huius summæ Deo duce prolixius explanabimus; quare cum actus humani, vel homo, vt operatiuus actionum ad Deum adducentium, vel retrahentium, esto plurimum in ratione entis differant, vel magis sint diuersa: tamen considerantur hic sub vna ratione considerandi formali, sicut in prima parte omnia tractata, & considerata sunt.

Scientia huius libri eadem est cū scientia primæ partis.

¶Patet quoque ex isto, quòd Theologia non diuiditur in diuersas scientias speciales diuisas, cum tractat de Deo, & de moribus hominum, de Christo etiam secundùm quòd D. S. summam suam partiuit: Mathematica autem per Geometriam, & Arithmeticam specificè diuiditur propter diuersas rationes speciales considerandi: vnde cum Theologia totaliter non habeatur in prima parte summæ, iustè D. S. alias partes addidit, quæ tamen non diuersas, sed vnam continēt Theologiam, &c. Secundò sequitur, quòd siue Theologia ratione generis, scilicet scientiæ, dicat qualitatem simplicem, siue species ordinatas, quod magis infra apparebit, cum tamen vna existens sit practica, & speculatiua, ipsa vt considerat hic tractanda, scilicet hominem, scilicet propter beatitudinem agentem, est practica ex parte materiæ consideratæ, licet modus considerandi, & practicus, & speculatiuus sit: definiuntur enim virtutes, docetur quoq; principaliter, vt homo bene agat, non enim minus morali philosophia intendit homines efficere bonos: Constat autem ex hoc, quòd non est dicendum, quòd scientia huius libri sit practica tantum, quia eadem est scientia huius libri, & omnium librorum Theologicalium, quam apud principia D. S. patet esse speculatiuam principaliter; sed dicendum erit, quòd hic liber continet materiam Theologiæ, vt est aliqualiter practica, siue, vt dictum est, Theologia sit vna vnitate simplicitatis, siue vnitate ordinis. Tertiò sequitur ex dictis omnibus, quòd hæc pars Theologiæ non habet aliud subiectum attributionis, quàm quod assignatum est in prima parte D. S. scilicet Deum ipsum, cum sit eadem scientia cum ea, quæ in prima parte. Subiectum.n. eius attributionis, & formale est Deus, qui & hic est ratio considerandi: omnia enim hic considerantur propter Deum, vt finem omnium virtutum, & operum. Cum quo tamen potest dici, vt videtur, quòd materia huius partis, immo Theologiæ, vt practica est, sint actus humani, vel homo, vt agit propter beatitudinem, quæ Deus est; & hoc videtur D. S. innuisse, cum dicit. Restat, vt consideremus de eius imagine, non videlicet, sicut de subiecto formali huius scientiæ, sed sicut de materia partiali Theologię, vt practica est: sicut.n. charitas Theologica virtus vna existēs rōne obiecti formalis, multa tñ diligit pp eandē causam formalē, vt pulchrè D. S. declarat in de Virtutibus de Charitate Materia 2ª. artic. 4. sic theologia vna existens, ratione obiecti formalis plura considerat materialiter. Et quia ob sui fœcunditatem, tanquam participatio Diuinæ scientiæ, speculatiua est simul & practica, ideo & actus humanos, & hominem, vt operatur in ordine ad Deum, tanquam materiam partialem considerare potest: patet itaque ex istis, huius scientiæ vnitas, qualitas, & eius subiectum, atq; materia.

Theologia vt de materia huius libri, practica est aliqualiter.

Subiectum huius partis est Deꝰ, sed materia sunt actus, vel homo agens ꝓpter beatitudinem.

Quæstio Prima.

De vltimo fine in communi.

VBi primò considerandum occurrit de vltimo fine huius vitæ, & deinde de his per quæ homo ad hūc finem peruenire potest, vel ab eo deuiare; ex fine enim oportet accipere rationes eorum, quæ ordinantur in finem: & quia vltimus finis humanæ vitæ ponitur esse beatitudo, oportet primùm considerare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine. Circa primum, quæruntur octo. Primò, vtrum hominis sit agere propter finem. Secundò, vtrum hoc sit proprium rationalis naturæ. Tertiò, vtrum actus hominis recipiant speciem à fine. Quartò, vtrum sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

Quintò, vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines. Sextò, vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem. Septimò, vtrum idem sit vltimus finis omnium hominum. Octauò, vtrum in illo vltimo fine omnium, aliæ creaturæ conueniant.

¶ Hic D.S. incipit suum tractatum Theologicum partialem: in quo, vt pręmissum est, tractat de actibus humanis, siue de homine, vt operatur in ordine ad Deum: quem tractatum in duobus libris specialibus perficit. In primo autem, quem.s. præ manibus habemus, agit de his quæ respiciunt motum hominis ad finem in generali, tam secundum considerationem huiusmodi motuum in se, quàm secundum comparationem eorum ad sua principia, tàm intrinseca, quàm extrinseca, vt patebit magis in principio quæstio.6. Et vocatur ille liber communiter, Prima secundæ. Prima.s.pars secundæ partis. In secundo autem libro, agit de huiusmodi in speciali secundùm speciales proprietates, & conditiones, & differentias singulorum, & vocatur tito vocabulo, Secunda secundæ. Secunda.s.pars secundæ partis principalis huius summæ.

Diuiso.

¶ Tractaturus ergo de actibus humanis, D.S. præmittit intentionis suæ, & materiæ tractandæ ordinem, & limitationem per quæstiones & articulos, vt facit per totam summam suam. Diuidit ergo suam considerationem in duo. Primò dicit agendum esse de vltimo fine humanæ vitæ, tanquam de quodam præuio in hac materia humanorum actuum: secundò de his per quæ ad hunc finem peruenire potest homo, vel ab eo deuiare. Secūda pars incipit q.6. Rationem autem ordinis subiungit, quia ex fine sumuntur rationes eorum, quæ sunt ad finem in moralibus, itaque consideratio a fine incipit, eo ꝙ finis in agibilibus se habet, vt principiū in speculabilibus. Circa primum autem duo sunt agenda. Primò agendum est de fine vltimo in communi. Secundò de beatitudine.q.2. Patet autem ordo, eo ꝙ vltimus finis secundùm communem rationem, communior est, quàm secundùm specialem rationem beatitudinis: Deus enim omnium est vltimus finis, sed non omniū beatitudo, vt patebit. In hac autem quæstione prima tria facit. Primò ostendit, ꝙ homo agendo quamcunq; actionem humanam, agit propter aliquem finem. Secundò ostendit esse aliquem vltimum finem, artic.4. Tertiò esse vnum finem, artic. 5. Quo ad primum, Primò facit quod dictum est, Secundò incidentaliter introducit quoddam dubium in artic.3. Circa primum. Primò ostendit, quòd hominis est agere propter finem. Secundò quomodo hoc sibi differenter conueniat ab alijs.ar.2. Quo ad primum quæritur.

Vtrum hominis sit agere propter finem.

B

Infra ar. 2. cor & q. 6. art 1.cor & q.28.arti 6. cor.& q.94. art.2.cor. & q.109.ar.6. cor. & 3. cont.c.2. & Opuscu. 3. c.100.

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ homini non conueniat agere propter finem. Causa enim naturaliter prior est; sed finis habet rationem vltimi, vt ipsum nomen sonat, ergo finis non habet rationem causæ; sed propter illud agit homo, quod est causa actionis, cū hæc prępositio, propter, designat habitudinē causæ, ergo homini non conuenit agere propter finem.

¶ 2 Præt. Illud quod est vltimus finis non est propter finē; sed in quibusdam actiones sunt vltimus finis, vt patet per philosophum, in 1. Ethic.* ergo non omnia homo agit propter finem.

*Arist.ca.1.

¶ 3 Præt. Tunc videtur homo agere propter finem, quando deliberat; sed multa homo agit absque deliberatione, de quibus etiam quandoq; nihil cogitat, sicut cum aliquis mouet pedem, vel manum alijs intentus, vel fricat barbā, nō ergo homo omnia agit propter finem.

¶ Sed cōtra, omnia quę sunt in aliquo genere deriuantur a principio illius generis; sed finis est principium in operabilibus ab homine, vt patet per philosophum, in 2. Phys.* ergo homini cōuenit omnia agere ꝑpter finem.

*Tex.85.

¶ Hic D.S. inquirit primò, an homini conueniat agere propter finem, sic ꝙ non agat, nisi prius motus a fine. Circa hoc quæsitum, secundùm ordinem & modum procedendi scolasticum. D.S. Tria sunt peragenda. Primò titulus quæsiti per argumenta pro & contra factus ambiguus exponetur. Secundò responsio D.S. in corpore quæstionis ad aliqua certa puncta redigetur, & declarabitur. Tertiò propositiones argumentorum circa titulum quæsiti præmissorum, si quæ militent aduersus corporis responsionem, examinabūtur, & exponentur. Et hunc ordinem cum D.S. seruabimus ferè per totam hanc lecturam, nisi propter tituli claritatem, vel cum eius expositio in corpore habetur, primum quandoque omittamus.

Ordo quē seruare intendit expositor.

¶ Pro explanatione igitur terminorum quæsiti præsentis, & ꝓ fundamento dicendorum, oportet aliqua prænotare, voti namque mei est rem quo ad possum clarius aperire, meq; adaptare auditorum capacitati. Primò ergo notandum, ꝙ causalitas finalis, atq; effectiua, sicut ratio efficiendi effectiua causa dicitur, semper se concomitantur, nunquam enim finis habet causalitatem suam, nisi sit apprehensus; vt autem apprehensus est, sic est ratio efficiendi actum voluntatis: suppono enim nunc esse de mente D. S. sicut & clarè est de mente Scoti, in 2. dist. 3. q. penul. ꝙ ratio agendi effectiuè ipsi appetitui, non est inhærens appetitui, sed apprehensiuæ coniunctæ ipsi appetitui in eodem supposito, causalitas tamen finalis secundùm ordinem naturæ prior est, & radix causalitati, quæ est rationis efficiendi, & reducitur ad genus causæ efficientis: nunquam enim apprehensum obiectum esset ratio efficiendi actus voluntatis, nisi quia finalizat, quia enim finis est & bonum, & vt sic apprehensum, ideo est ratio efficiendi & causandi actum appetitus; ita ꝙ finis habet duplicem causalitatem distinctam super actu appetitus, vnam finalem, aliam suo modo effectiuam respectu appetitus, & tamen vt patebit, arti.3. secundùm vtramque causalitatē specificat actum appetitus, esto in alio genere. In proposito igitur quæsito, non quæritur de causalitate quam finis habet, vt ratio efficiendi appetitus, secundùm ꝙ dicit Commentator. 12. Metaph. commento. 36. & 76. ꝙ forma balnei, vt est in intellectu est agens desiderium, sed quæritur de causalitate finis formaliter, vt est finis: est autem ratio finis, iuxta philosophum. 2. Physi. esse gratia cuius sit aliquid, aut est, esse rationem qua appetatur res. Quærere ergo an homini conueniat agere propter finem, est quærere an homo agendo, semper tendat in aliquod bonum, qđ sit ratio quare agat, & an agendo semper tendat in aliquod bonum, siue sit actio ipsa, quam vult agere, siue aliquod per actionem factum. Et ad hunc sensum prosequitur D.S. hoc quæsitum 3. contra Gentiles. cap.2. & 3. An autem causalitas finalis conueniat ipsi, prout est in executione, vel prout est in intentione, videbitur in solutione ad primum argumentum ante oppositum.

Scotus.

Auctores. Finis habet duplicē causalitatem super actu voluntat.

Arist. Exponitur titulus.

¶ Nota secundò post D.S. in 2. dist. 1. q. 2. arti. 1. & dist. 38. in expositione litteræ, ꝙ finis capitur dupliciter, vnus enim est finis operis alicuius, alius finis operantis. Finis operis est, ad quod opus ordinatur, & infra q.18. & alibi, dicitur finis actus: Finis autem operantis, est quem principaliter operans intendit, in quē & finis operis ordinatur. Primo modo finis potest dici finis voluntatis, & sic omne bonum volitum, quod est obiectum voluntatis dicitur finis. Sed secundo modo, dicitur finis magis propriè: quia est illud in qđ voluntas, tanquam in vltimum tendit, & est primò volitum; & potest contingere, ꝙ alius sit finis voluntatis & operis ex vna parte, & alius intentionis volentis. In proposito igitur quæsito, intelligitur quæstio indistinctè, & responsio erit, ꝙ oportet semper agere agendo actionem humanam propter finem agentis, siue sit alius a fine actionis siue non, vnde agendo actionem, quæ est vltimus finis, idem est finis voluntatis, & volentis.

Finis operantis.

¶ Nota tertiò, ꝙ homo respectu actionis suæ potest esse liber dupliciter: vno modo quo ad specificationē actus, alio modo quo ad exercitium actus, quo ad specificationem quidem, vel quo ad obiectum, quod idem est, quando potest ipsum velle vel nolle, ita quòd potest eam velle, & oppositum eius: sed quo ad exercitium est libertas, quia potest eam exercere, vel dimittere: Et possunt hę libertates separari, potest namq; esse libertas, quandoq; quo ad exercitium, & tamen non est libertas quo ad obiectum. pōt enim voluntas esse determinata ad obiectum, ita quòd non potest oppositum velle, & tamen est indeterminata absolutè quo ad exercitium. Tunc ergo homo agit actionem humanam liberam, quādo ad eam habet absolutè indifferentiam, sic quòd potest eam agere, & non agere, & potest velle & agere hoc vel aliud. Liberum ergo arbitrium dicitur respectu vtriusque libertatis, quamuis quantum ad originem nominis, videatur magis pertinere ad libertatē obiectiuam; habet si quidem D.S. prima parte, q.83, art.3. ad 2^m. quòd liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudiciū, quod est electio, ipsa autem electio est respectu eius, quod est ad finem, vnde & si liberum arbitrium dicatur liberum respectu exercitij actus, hoc erit inquantum illud exercitium apprehenditur, vt medium ad finem liberè eligibile.

Libertas quo ad specificationē, & quo ad exercitium.

¶ Ex his patet, quæ sit voluntas deliberata, quia non dicitur deliberata quasi ipsa deliberet, sed quia sequitur, non quidem formaliter libertatem rationis, sed indifferentiam rationis, quæ nata est se habere ad iudicandum illud, vel oppositum eius, ita quòd idem sit voluntas deliberata, quod liberum arbitrium, quod est voluntas, vt sequitur deliberationem, & indifferentiam rationis: supponimus enim nunc, quia libertas formalis in voluntate est, ex indifferentia rationis, quare & dicitur facultas voluntatis, & rationis, non quòd sit voluntas, & ratio, sed quia est voluntas in habitudine ad rationem, vt videri potest in prima parte. vbi statim, & in de Veritate, Materia 24. Attende tamen, quòd voluntas dicitur deliberata dupliciter, vno modo expressè, alio modo interpretatiuè; expressè quidem, quando positiuè inquisitio præcedit de aliquo, quando videlicet attenditur, quia est conforme, vel difforme regulæ suæ, & tunc approbatur, vel respuitur: interpretatiuè autem dicitur voluntas deliberata, quæ in aliquod consentit, non præcedente deliberatione, & inquisitione exercita, quæ tamen potuit exerceri, & vtroque modo actus procedens a voluntate habetur

Voluntas deliberata.

tur

tur tanquam perfectè voluntarius, & humanus, nec tamen arbitrandum est omnem motum, qui est cum apprehensione esse deliberatum: oportet enim primò, quòd præcesserit apprehensio, non quæcunq; sed intellectus; nec sufficit quælibet apprehensio intellectus, sed deliberatiua, qua poterit aduerti, an talis actus esset conformis regulæ suæ, vel non; & poterit regula ad opus applicari. Ex his sequitur, quòd motus sensualitatis sequentes solam imaginationem, non sunt humani; secundò sequitur, ꝙ motus subitus rationis, & complacentia voluntatis ipsam sequens, nō est actus humanus; & inde est, ꝙ huiusmodi motus, pfecti peccati rationem non habent, vt infra patebit. Actus igitur humanus est, qui procedit a voluntate deliberata directè, vel interpretatiuè. His præmissis, procedamus facilius ad secundum principale, videlicet corporis articuli responsionem, circa quam dicit D. S.

¶Respondeo dicendum, quòd actionum, quæ ab homine aguntur, illæ solæ propriè dicuntur humanæ, quæ sunt propriè hominis inquantum est homo; differt autem homo ab aliis irrationabilibus creaturis in hoc, ꝙ est suorum actuum dominus; vnde illæ solæ actiones vocantur propriè humanæ, quarum homo est dominus: Est autem homo dominus suorum actuum per rationem & voluntatem, vnde & liberũ arbitrium esse dicitur facultas volũtatis & rationis; illę ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quę ex voluntate deliberata procedunt.

¶D. S. respōdendo ad quæsitum duo facit. Primò deducit quandam cōclusionem preambularem necessariò præmittendã pro intellectu cuiusdam termini conclusionis responsiuæ subinferendæ. Secundò subiungit ipsam responsiuam conclusionem cum eius probatione. ibi, Manifestum est, &c. Statuimus autem litteram D. S. tam in corpore articuli, quàm in quibusdam solutionibus prolixioribus sic partire, atq; interponere expositionem, quam dominus ex alto dederit, quantum possibile erit claram, vt euidentius appareat, quorsum intentio D. S. pergat, particularizata enim ab ingenijs paruis facilius capiuntur. Nec est propositi mei aliquid alienum D. S. tribuere, sed quæ ipse posuit pro posse fideliter exponere, & maximè ex ipsius D. S. alibi dictis, atq; sui fidelissimi defensoris Ioannis Capreoli; ex his quoq;, quæ ex D. S. ipse didici. Si autem quandoq; dicta aliorum præsertim Scoti induxero; ideo factum nemo dubitet, vt vel D. S. defendatur, vel exponatur, non autem pro cuiuscunq; contẽptu, aut vilipensione.

Propositũ authoris.

¶Quo igitur ad primum huius corporis D. S. præmittit hanc conclusionem præambularem. Illæ actiones dicuntur propriè humanæ, quæ ex voluntate deliberata procedunt; aliæ autem actiones homini conuenientes possunt dici hominis actiones, sed non propriè humanæ. Quia autem hæc conclusio est bimembris. D. S. probat, & infert: primò primam eius partem; secundò secundam ibi, Si qua autem, &c. probatur prima pars sic. Illæ solæ actiones vocantur propriè humanæ, quarum homo est dominus; sed homo est dominus suorum actuum per rationem, & voluntatem: ergo illæ actiones, quæ ex voluntate deliberata procedunt, intellige directè deliberata, vel interpretatiuè, dicuntur solum humanæ propriè: maior huius rationis probatur a principio litteræ sic; illæ solæ actiones dicuntur propriè humanæ, quæ sunt hominis, inquantum homo, idest secundum id, quod est sibi proprium, & secundùm vltimam eius differentiam; sed homo differt ab alijs irrationalibus creaturis in hoc, quod est suorum actuum dominus: ergo maior vera; ista maior iam assumpta pro principali maiore relinquitur nota, quia humanæ actiones dicuntur denominatiuè ab humanitate: ergo illæ sunt humanæ, quæ sunt hominis, inquantum homo ab humanitate, quæ constituitur per rationalem, minor proxima relinquitur nota, & patebit articulo sequenti.

Conclusio præambularis.

¶Nota hic, quòd homo est dominus suorum actuum, nō quod possideat eos sicut dominus, sed quia domini est imperare liberè seruo, qui eius potestati subditur; sic homo est dñs actuũ suorum, quia liberè potest agere, & non agere, & agere hoc, vel illud. Et hoc est, quia potest iudicare de iudicio suo, vt patebit: Minor autem principalis probatur, quia homo est dominus per liberum arbitrium; igitur per voluntatem, & rationem: antecedens notum, tenet consequentia: quia liberum arbitrium est facultas voluntatis, & rationis, ad sensum dictum in tertio notabili supra. Dixi autem circa istam primam partem conclusionis (intellige directè, &c.) propter infra dicenda, quæst. 74. arti. 5. ad secundum. & alibi; nam & actus, qui procedit a voluntate cum absentia deliberationis exercitæ, possibilis tamen, & debitæ, habetur tanquam deliberatus. Consequenter cum dicit D. S.

¶Si quę autem alię actiones homini conueniant, possunt dici quidem hominis actiones; sed non propriè humanæ, cum non sint hominis, inquantum est homo. —

¶Subiungit secundam partem conclusionis præambularis præmissæ, quam probat sic; Humana actio dicitur, quia ab homine inquantum homo, idest a voluntate deliberata: igitur quæ est ab homine non vt homo, non est humana: Antecedens patet, & tenet consequentia, ex illa maxima posterioristica: Sicut affirmatio est causa affirmationis, &c. Vnde humana actio requirit, vt sit ab homine, sed agente modo humano, idest deliberatè, idest propter aliquod bonum a ratione deliberata præstitutum; sed ad actionem hominis sufficit, quòd sit ab homine quocunq; modo etiam secundùm naturam, vel imaginationem tantum; quare esto non deliberatæ actiones non dicantur humanę propter defectum modi agendi, & quia non a principio rationali vt sic; tamen possunt dici hominis.

¶Manifestum est autem, quòd omnes actiones, quæ procedunt ab aliqua potentia, causantur ab ea secundùm rationem sui obiecti: obiectum autem voluntatis est finis, & bonum. Vnde oportet, quòd omnes actiones humanæ propter finem sint. ——

¶Hic consequenter D. S. deducit conclusionem responsiuam ad quæsitum istam. Omnes actiones humanæ propter finem sunt, hæc conclusio quo ad suum subiectum patet ex præambulari, scilicet quæ actiones dicantur humanæ. Et intelligitur sic conclusio ista, quòd dum homo agit vt homo, ac per hoc actionem humanam, semper agit propter finem, scilicet deliberatũ, & a ratione præstitutum; & non intelligitur, quòd omnis actio humana sit propter finem, vt patebit ad secundum; vnde conclusio accipienda est vniuersaliter loquendo in sensu pro quo fit, & non quem verba faciunt, quia vult D. S. respōdendo ad quęsitum, quòd homo semper agit propter finem. Probatur autem conclusio, supponendo ex conclusione præambulari, quòd actio humana dicitur, quia est a voluntate deliberata, sic arguendo. Obiectum voluntatis est finis, & bonum, sed omnes actiones humanæ, quia procedunt a voluntate, causantur ab ea secundùm rationem sui obiecti: ergo omnes actiones humanæ causantur ex ratione finis, vel sunt propter finem. Maior patet de se, quia quilibet appetitus est boni: ergo & voluntas. Minor patet per illam propositionem litteræ, quia omnes actiones, quæ procedunt ex aliqua potentia, causantur ab ea secundùm rationem sui obiecti, scilicet formalis; ergo & actiones voluntatis: consequentia clara: antecedens patet exemplariter extra litteram de visione, quæ procedit a potentia visiua secundùm rationem colorati, vel lucidi; non enim procedit visio a visu, nisi respectu lucidi, vel colorati; & si aliquid per se est color, uel lumen, per se uidetur; si autem participat colorem, uel luciditatem, uidetur per accidens; & sic de omnibus potentiis, & causantur actiones secundùm rationes obiecti præsertim formalis terminatiuè, quod est adæquatum potentiæ, non autem obiectum motiuum est adequatum, nec omnia feruntur ad potentiam sub ratione motiui, sed terminatiui. vide D. S. in de Virtutibus. Materia 1. q. 4 in corp.

¶Nota autem circa cōclusionem responsiuam, & probationem eius, ꝙ hic capitur finis extensè pro omni bono terminatiuo voluntatis, siue secundùm actum, qui dicitur uoluntas, siue secundùm actum, qui dicitur intẽtio, & est bonum, & finis isto modo obiectũ formale, tam motiuum, quàm terminatiuum per se; ut enim infra patebit, nec malum est uolitum, nisi ratione boni; patet ergo conclusio, & maior eius; ꝙ homo agendo actionem ex deliberatione semper agit pp finem, quia ad minus uult ipsam actionẽ ut est bona, & sicvt finalizat, quia bonũ habet rationem finis in actu exercito, idest exercet causalitatem finis, vt bonum est; quia sic est ratio appetendi, uel operandi, quod est habere causalitatem finis; quia homo ut sic nihil agit nisi uelit ex deliberatione, sed omne uolitũ est uolitum ut bonum, sed bonũ vt uolitum est gratia cuius ulterius ergo est finis; & uult ista conclusio, & eius probatio, ꝙ homo ut sic semper agit propter finem præstitutum per rationem: an autem agendo actionem, quę est hominis tantum, agat pp finem, uidebitur ad secundum; Et tantũ de secundo principali huius articuli.

Declaratur probatio.

¶Restat nunc tertium principale, ut examinemus argumenta circa quæsitum præmissa; & primò argumentum in contrarium, eo quòd concordet cum determinatione habita in corpore, & eam confirmet, quemadmodum in hoc libro ferè semper solet; & deinde dicemus ad alia secundùm ordinem ante oppositum præmissa, interserendo solutiones D. S.

ARGVMENTVM igitur in contrarium conceditur, quia cōfirmat directè cōclusionem responsiuam corporis: nam operabilia humana sunt actiones morales humanæ, & ergo si tales agendo homo agit pp finem. sa ratione præstitutum: igitur cōclusio uera.

¶Nota tamen circa maiorẽ huius rationis, quòd solet esse quæstio, & difficultas, quę sit causalitas, & deriuatio eorum, quę sunt in aliquo genere a primo ipsius generis; non enim uidetur, quòd sit realis effectiua: nam albedo est primum in genere coloris, & tamen non causat realiter effectiuè alios colores. Similiter primum æuiternum est primum in genere æuiternorum, nec tamen alia realiter causat.

¶Ex opposito autem uidetur, quia Deus est primum in genere entium, & est prima uita, & causa omnium uiuentium etiam realiter effectiuè, &c.

Quę sit causalitas primi alicuius generis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud eſt dicere tale per eſſentiam; & primum in aliquo genere; Et ſecundò aliquid eſſe primum in aliquo genere, eſt etiam vario modo; per eſſentiam enim tale eſt, quod eſt ipſa natura non contracta per ſe naturaliter ſubſiſtens; & tale per eſſentiam ex ſecũdo metaphyſicæ.tex.commen. ſecundi, eſt cauſa omnium, quæ ſunt per participationem in genere cauſæ efficientis. Sed primum in aliquo genere diſtinguitur; aut enim eſt primum in ratione menſuræ, & ſic non requiritur cauſalitas effectiua eius ſuper alia, nec per conſequens deriuatio aliorum in genere cauſæ efficientis, ſed ſufficit dependere in genere cauſæ formalis, eo modo quo exemplar vt ſic, eſt cauſa exemplari, & quo formalius, & ſimplicius ex natura, eſt menſura, & ratio cognoſcendi minus ſimplex. Et hoc habetur ex Doctore ſancto, prima parte, quæſtio. 10. artic. 6. ad quartum. Aut eſt principium per ſe primum in aliquo genere cauſæ, puta finalis, vel efficientis, &c. Tunc omnia, quæ ſunt poſt, dependent a primo in tali genere cauſæ. Sicut a primo efficiente omne efficiens effectiuè, & a primo fine omnis finis finaliter, vt ſtatim patebit. Sic ergo patet, quòd a primo alicuius ordinis dependẽt omnia, quæ ſunt poſt ea dependentia, quæ correſpondent tali ordini: Vnde albedo eſt primum in ratione menſuræ reſpectu aliorum colorum, & ergo alij dependent ab ea formaliter, tanquam a perfectiori, & actualiori in genere coloris. Deus autem eſt primum in genere entium tanquam ens per eſſentiam, & vita per eſſentiam, & ideo ab ipſo omne ens, & omnis vita dependet in genere cauſæ efficientis, vt autem eſt primus finis ſecundùm rem, & ſecundùm ſe, ſic omnis finis ab ipſo dependet, & nihil eſt bonum, vel finis ſine dependentia ab ipſo. Quia autem quo ad nos beatitudo, & vltimus finis in communi habet euidentem rationem ſummi boni; ideo quo ad nos nihil appetitur, niſi in ordine ad vltimum finem, vel beatitudinem in communi, vt patebit poſtea. Sic omnis cauſalitas materialis reducitur ad primam materiam. Sequitur ſolutio ad primum ante contrarium.

Ariſt. — *Primum in aliquo genere.*

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd finis, & ſi ſit poſtremus in executione, eſt tamen primus in intentione agentis, & hoc modo habet rationem cauſæ.

¶ Secundum ergo hanc ſolutionem D. S. dico ad maiorem illius primi argumenti, quòd in ſenſu diuiſo, vel naturaliter loquendo de cauſa, ipſa eſt vera. Et notanter naturaliter, quia non ſemper cauſa eſt prior tempore, ſed ſemper prior eſt natura, &c. Ad minorem dico, quòd vera eſt, finis habet rationem vltimi in executione, eſt tamen primum in intentione agentis, & ſic præuenit omnem aliam cauſalitatem, & eſt ratio, propter quam agens agit.

¶ Nota circa hanc ſolutionem primò, quòd eſt duplex finis; vnus, qui præeſt actioni agentis: alius autem, qui per actionem agentis in eſſe producitur; de ſecundo non eſt quæſtio, quin ſit poſterior in executione; ſed primus, licet in ſe ſit ante actionem agentis, non tamen vt eſt finis agentis; nam eſt finis eius, vt poſſideatur, vel habeatur, & ſic eſt poſterior in executione. Sic Deus ipſe, qui eſt finis ſupernaturalis beatitudinis, in ſe quidem eſt ante operationes, quæ propter ipſum fiunt, ſed tamen per operationes illas fit, vt hoc bonum homo conſequatur, & Deus fiat finis huius hominis, vt patebit infra.

Nota dubium.

¶ Nota ſecundò circa eandem ſolutionem, & reſponſionem ad minorem, quia eſt dubium; Nam cum cauſalitas finis ſit realis, oportet finem dum cauſat, realiter eſſe; ergo finis cauſat, ſecundum quòd eſt extra, & non ſecundùm quòd habet eſſe in apprehenſione agentis. Ad hoc eſt duplex modus dicẽdi in ſchola D.S. primus eſt, quòd finis cauſat realiter in ſuo genere, ſecundùm q habet eſſe reale, non quidem in ſe, ſed per ſuam ſpeciẽ in anima, ſecundùm quod eſſe cauſat finaliter: ita quòd illud eſſe in anima per ſpeciem, fundet relationem realem cauſalitatis, non pro ſe, ſed pro fine, qui producitur; ſecundus modus eſt, qui habetur ex D.S. prima par quæſt. 4. vbi habetur, quòd bonum habet rationem cauſæ finalis, ideſt bonum, vt ſic, trahit appetitum, quod eſt finalizare, quare ſequitur, quòd ſecundùm illud conuenit fini cauſalitas finalis, ſecundùm quod habet rationem boni, ſed vnumquodq; eſt bonum, inquantum habet eſſe, quare ſecundùm eſſe conuenit fini ſua cauſalitas; appetitur enim ſcientia vt inſit, & pecunia vt habeatur; eſſe ergo rei abſolutè eſt id, quod cauſat finaliter inquantum abſtrahitur ab executione, & ab intentione, ſic quòd eſſe intentum, vel apprehenſum, non eſt ratio appetendi rem, ſed eſſe abſolutè ſecundùm ſe; ſed tamen eſſe in intentione eſt conditio eſſe cauſantis finaliter, quia nunquam eſſe rei traheret ad ſe appetitum, niſi eſſet apprehenſa; vnde cauſalitas conuenit rei reali ratione eſſe ſui, vt eſt extra; nec tamen vt in executione, nec ſecundùm eſſe in intentione, ſed vt abſtrahitur ab omnibus iſtis modis eſſendi. Eſſe tamen in intentione eſt conditio, & ratio fundandi relationem cauſalitatis, non quòd eſſe intentum fundet, ſed eſt id, ſine quo res non fundaret relationem. Et quia res habens eſſe reale eſt realis, vt ſic habet etiam eſſe realiter apprehenſum in appetente; Et ergo ipſa res fundat iſtam relationem cauſalitatis finis pro ſe.

Nota bene.

¶ Ex his patet, quòd iuxta primum modum dicendi D.S. in hac ſolutione, intelligendus eſſet, quòd finis eſt primum in intentione agentis, & illud eſſe, quod habet in intentione, fundat cauſalitatem non pro ſe, ſed pro re, quandoq; extra exiſtente. Iuxta autem ſecundum modum eſt intelligẽdus, quòd finis eſt primum in intentione, & hoc modo habet rationem cauſæ, non quòd eſſe intentum ſit ratio cauſandi finaliter, ſed eſt conditio rationis cauſandi finaliter, ſcilicet ipſius eſſe rei naturalis in ſe, inquantum accipitur abſtractè a modo eſſendi in intentione, & executione; Eſſe enim in executione eſt effectus, & agentis, & finis. Et iſte modus ſatis apparet attendenti, quòd cum quis cupit rem tanquam bonam, & finem, non cupit eam vt habet eſſe in intentione, vel executione, ſed cupit rem ſecundùm eſſe reale ſuum abſolutè; & poſtea cogitat, quomodo velit conſequi per executionem mediorum in ipſam ordinatorum, &c. ſemper attento, quòd cauſare finaliter, eſt ſolum mouere appetitum ad ſpecificationem actus, quod conuenit rei gratia ſui, vt ei quod eſt, apprehenſioni, ſicut rationi, ſine qua non.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſi qua actio humana ſit vltimus finis, oportet eam eſſe voluntariam, alias non eſſet humana, vt dictum eſt. * Actio autem aliqua dupliciter dicitur voluntaria; vno modo, quia imperatur a voluntate, ſicut ambulare, vel loqui: alio modo, quia elicitur a voluntate, ſicut ipſum velle. Impoſſibile autem eſt, quòd ipſe actus a voluntate elicitus ſit vltimus finis: nam obiectum voluntatis eſt finis, ſicut obiectum viſus eſt color. Vnde ſicut impoſſibile eſt, quòd primum viſibile ſit ipſum videre, quia omne videre eſt alicuius obiecti viſibilis; ita eſt impoſſibile, quòd primum appetibile, quod eſt finis, ſit ipſum velle. Vnde relinquitur, quòd ſi qua actio humana ſit vltimus finis, quòd ipſa ſit imperata a voluntate, & ita ibi aliqua actio hominis, ad minus ipſum velle, eſt propter finem: Quicquid ergo homo faciat, verum eſt dicere, quòd homo agat propter finem, etiam agendo actionem, quæ eſt vltimus finis.

** In comm. artic.* — *D. Th.*

¶ Ad bene examinandum propoſitiones, & conſequentiam huius argumenti ſecundi: ſuppono nunc, quòd vltimus finis accipitur dupliciter: vno modo pro vltimo fine obiectali, qui eſt ſummum bonum quietans appetitum: alio modo pro vltimo fine formali, qui eſt conſecutio vltimi finis primo modo; quæ quidem conſecutio eſt actio melior inter omnia creata formaliter inhærentia beato. Et tamen iſta duo, ſcilicet bonum vltimum obiectale, & formale, non ſunt propriè duo fines, ſed vnus, vt patebit infra quæſt. 11. & quodlibet illorum bonorum eſt primò volitum, vnum ſimpliciter, aliud inter bona creata. Et quia voluntas non poteſt primò velle ſuum actum, igitur actus voluntatis elicitus non eſt beatitudo formalis; ſed homo volendo beatitudinem formalem, habet ipſam pro ratione appetendi; & ſic actus voluntatis habet actum, qui eſt beatitudo pro fine immediato, quia omne bonum volitum habet ſe vt finis,

Vltimus finis eſt duplex.

¶ His notatis, dico primò ad conſequentiam argumenti: dato, quòd præmiſſæ eſſent veræ, non ſequitur concluſio, ſed deberet inferri, ergo aliqua actio non eſt propter finem ſ. inhærentem, qui ſit etiam actio; ſed non debet inferri, ergo homo etiam agendo actionem, quæ eſt vltimus finis, non agit propter finem, ſcilicet etiam qui eſt actio, & obiectum voluntatis. Et hoc D.S. oſtendit in ſolutione, quia actio, quæ eſt vltimus finis, oportet q ſit voluntaria: ſed non eſt elicita a voluntate, quia actio, quæ eſt vltimus finis, eſt primò volita: actus autem voluntatis non eſt primò volitus: ergo vltimus finis formalis eſt actio imperata: ipſum ergo agẽdo vult eum agere: ſed bonum volitum eſt obiectum voluntatis, & finis. Quare ſequitur, quòd etiam agendo potiſſimam actionem, agat propter finem ſic, q actus voluntatis eſt actus tantum; actus autem imperatus, quæ eſt beatitudo formalis, eſt obiectum, & actus: beatitudo autem obiectalis eſt obiectum tantum.

¶ Poteſt ſecundò dici ad maiorem. Id quod eſt vltimus finis ſimpliciter obiectalis, non eſt aliquo modo propter finem intus, nec extra: ſed vltimus finis formalis non eſt propter finem eiuſdẽ ordinis, ſcilicet creatum inhærentem, poteſt tamen eſſe propter finem extra. Vnde D.S. in quarto, diſt. 49. quæſt. 1. art. 1. quæſtiun. ſecunda. dicit, quando res habet extra ſe finẽ, tunc oportet, quòd finis interior ad exteriorem ordinetur, vt ſic exterior ſit quaſi finis vltimus: & finis interior, quæ eſt operatio, ſit ad illum ordinatus. Hæc ille. Quare conceſſa minore, quæ eſt vera permiſſiuè, quia aliqua operatio eſt vltimus finis formalis, igitur talis non eſt propter finem interiorem, ſed tamen poteſt eſſe propter exteriorem. Viſio enim beatifica ordinatur ad Deum, &c. Vide Capreolum in primo, diſt. 1. q. 1. ad argumenta contra quintam concluſionem, vbi habet, quomodo actus voluntatis, etiam qui eſt fruitio, ordinatur in viſionem, ſicut in finem intra.

Capreolus.

¶ Tertiò

Arist.

¶Tertiò dico ad minorem, quòd est falsa: nec habetur in primo Ethic. quòd actiones aliquæ sunt vltimus finis simpliciter: sed habetur, quòd in quibusdam actiones sunt fines, in quibusdam operata. Sed tamen, & operationes, quæ dicuntur fines, scilicet propinqui, quia non constituunt aliquod operatum permanens, ordinantur in finem vlteriorem, scilicet bonum operantis, vel aliorũ sicut patet in citharizatione, & alijs ludicris, & iocosis actionibus. D. S. prima par. q. 103 artic. 2. ad secundum dicit, quòd philosophus loquitur de finibus artium, quarum quidam habent pro finibus operationes ipsas; sicut citharistæ, finis est citharizare: quædam verò habent pro fine operatum; sicut & ædificatoris finis, non est domificare, sed domus. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd posset dici, quòd quædam actiones sunt fines vltimi, quia non habent alium finem in tali arte, & tamen homo agendo istas actiones, operatur propter finem; tum quia vult illas actiones agere, ergo velle suum habet causam finalem; tum quia illæ actiones ordinantur in bonum hominis, &c.

Quid actio elicita, & imperata.

¶ Circa primam solutionem, nota intellectum terminorum: (nam valde frequenter occurrunt in hoc opere) quid videlicet importetur nomine elicitæ, & imperatæ actionis. Nam actio elicita voluntatis est, quæ immediatè ab ipsa voluntate producitur sic, quòd nulla potentia mediat inter voluntatem, & talem actionem; sed voluntas ipsa est & principium immediatum, & subiectum. Actio verò voluntaria imperata est, quam voluntas non immediatè producit, nec est eius subiectum, sed est alterius potentiæ, quæ mouetur a voluntate ad eliciendum istam operationem sic, quòd talis operatio est alterius potentiæ elicitiuè, & inhæsiuè; sed est voluntatis remotè (mediante videlicet potentia ab ea mota) quæ nata est sibi obedire & agere cum voluntas vult: Et sic actus intellectus, similiter appetitus concupiscibilis, & irascibilis, motus quoque membrorum possunt esse voluntariæ actiones imperatæ. Vide ad propositum loquentem Scotum in quolibet. quæst. 18. in secundo principali, vbi ponit duplex imputabile: Vnum quod est immediatè in potestate voluntatis; Aliud, quod non est immediatè in potestate voluntatis; & dicit, quòd ad imputabile primo modo, non requiritur nisi ipsa potentia voluntatis; ad actum autem imputabilem secundo modo, requiritur potentia alia a uoluntate, exequens illum actum; & per actum immediatè imputabilem, intelligit idem, quod D. S. hic per elicitum, & per imputabilem mediatè, intelligit actum voluntarium imperatum: & tamen in alijs locis vtitur eadem distinctione, sub eisdem terminis hic a D. S. positis.

Scotus concordat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi actiones non sunt propriè humanæ, quia non procedunt ex deliberatione rationis, quæ est proprium principium humanorum actuum, & ideo habent quasi finem imaginatum, non autem per rationem præstitutum.

¶Circa hanc solutionem oportet præsupponere, quòd propriũ motiuum voluntatis est ratio practica, & nunquam cognitio sensitiua tantùm, quæ est proprium motiuum appetitus sensitiui. Vnde quando ratio aliquid non apprehendit, tunc non est actus voluntatis, licet posset esse actus appetitus sensitiui, vel naturalis, qui sequitur dispositionem qualitatum naturalium in homine.

¶Hoc supposito, dico ad maiorem; tunc videtur homo agere propter finem, &c. Verum præstitutum per rationem, & finem voluntatis, quando deliberat, & tunc actio procedens ad talem finem ex præconceptione, est actio humana. Dico secundò, quòd etiam quando non deliberat, agit propter finem, vel imaginatum, vel a natura intentum; sed tunc agit actionem hominis non humanam.

¶Ad minorem. Concedo eã, sed tamen tales actiones non sunt humanæ. Et dico ad probationem, ꝙ mouere pedem absq; deliberatione potest esse propter finem imaginatũ, & confricatio barbæ, est propter finem naturaliter desideratum, quia scilicet natura intendit se alleuiare a pruritu, & sic est finis naturalis, &c. ergo nõ omnia homo agit, &c. Verum non omnia agit propter finem voluntatis, qui est bonum apprehensum per rationem; cum hoc tamen stat, quòd agendo actiones humanas, semper agit propter finem deliberatum; & cum agit actiones hominis, agit propter finem imaginatum, vel naturaliter desideratum.

¶De hac solutione D. S. tertio contra Genti. c. 2. circa finẽ dicit. Actiones, quæ fiunt sine attentione, non sunt ab intellectu, sed ab aliqua subita imaginatione, vel naturali principio, sicut inordinatio humoris pruritũ excitãtis, est causa confricationis barbæ, q̃ fit sine attentione intellectus. Et tñ hæc ad aliquos fines tendũt, licet præter ordinem intellectus. Hæc ille. Ex quibus patent dicta.

Vtrum agere propter finem sit proprium rationalis naturæ.

C

72 q. 5a. artic. 2. et. & 2. contra c. 44. & lib. 3. c. 1. fin. 16.

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ agere propter finem, sit proprium rationalis naturæ: Homo enim cuius est agere propter finem, nunquam agit propter finem ignotum, sed multa sunt, quæ non cognoscunt finem, vel quia omnino carent cognitione, sicut creaturæ insensibiles, vel non apprehendunt rationem finis, sicut bruta animalia: videtur ergo proprium esse rationalis creaturæ agere propter finem.

24. 109. 110. fin. & 3. & viii. artic 5. corp. & 2. phys. lec 4. cap 2. prin. & lect. 10. princ.

¶ 2 Præterea. Agere propter finem est ordinare suam actionem ad finem, sed hoc est rationis opus: ergo non conuenit his, quæ ratione carent.

¶ 3 Præterea. Bonum & finis est obiectum voluntatis; sed volũtas in ratione est, vt dicitur in tertio de anima: * ergo agere propter finem non est nisi rationalis naturæ.

* Arist. tex. 42.

¶Sed contra est, quod philosophus probat in secundo physicorum, * quòd nõ solum intellectus, sed etiam natura agit propter finem.

* Arist. tex. 49.

¶Hic D. S. ostendit, quomodo agere propter finem conueniat homini, an conueniat sibi adæquatè, & q̃ differẽter ab alijs rebus.

Radix libertatis.

¶ Pro intellectu argumentorum, & dicendorum in corpore, præmitto primò ex D. S. in de Veritate. Materia 24. artic. 2. quòd tota radix libertatis in appetitu, & operatione, dependet ex indifferentia iudicij. Nunquam enim appetitus, & operatio discordat a particulari iudicio, scilicet completo, nisi sit aliquid prohibens; si ergo iudicium erit liberum, sequitur libertas in operatione, & appetitu; si autem non sit libertas in iudicio, non est libertas in appetitu, & actione nisi conditionata, quia scilicet potest esse talis actio, vel opposita si fuerit aliud iudicium. Dicitur autem liberum iudicium, quia indeterminatum ad vnum oppositorum; naturale autem, quia determinatum ad vnum. Intelligitur autem iudicium esse indeterminatum ad vnum dupliciter; vno modo, quia dum agitur, & exercetur sit indeterminatum, scilicet absolutè, quia in virtute potentiæ rationalis est habere tale, vel oppositum iudicium. Secundò intelligitur, quia potentia rationalis potest se super suum iudicium etiam positum, licet non omnino plenum, reflectere, & ipsum mutare. Quare sequitur, ꝙ solum in habẽtibus liberum arbitrium est libera determinatio appetitus, & actionis propter finem apprehensum; sed in non habentibus liberum arbitrium, vt in bestijs, statim ad apprehensionẽ finis, sequitur operatio per æstimationem naturalem. Et ex hoc habetur fundamẽtum dicẽdorum, cum dicetur, quia Homo seipsum determinat ad finem; Bestiæ autem sunt determinatæ per naturalem instinctum: Similiter purè naturalia per principia naturalia.

¶Secundò præmitto, ꝙ quia finis est gratia cuius aliquid fit; ideo cognoscere rationem finis, est cognoscere quomodo talis finis sit ratio mediorum, & quia talia media fiant, vt quis talem finem habeat; quod non est nisi habentis cognitionem collatiuam: cognoscere autem finem materialiter, est apprehendere illam rem, propter quã aliquid fit, sed nõ apprehenditur, vt propter eam aliquid fiat; nec cognoscitur ordo medij ad finem, licet medium propter finem exerceatur. Sic Catus apprehendit murem, & moram trahit expectando murem, sed non cognoscit, quia mus sit ratio suæ expectationis, nec ꝙ expectatio ordinetur in murem capiendum; similiter est de aue nidificante: illa ergo quæ cognoscunt rationem finis, ista mouent se per imperium liber. arbitr. ad actiones, quæ iudicantur pro fine accommodæ: sed quæ cognoscunt finem solum, naturaliter mouentur in ipsum per naturalem instinctum. His præmissis accedendum est ad corpus articuli.

¶Respondeo dicendũ, ꝙ oĩa agentia necesse est agere propter finem. Causarum enim adinuicem ordinatarũ, si prima subtrahatur, necesse est alias subtrahi. Prima autem inter omnes causas est causa finalis, cuius ratio est; quia materia non consequitur formam, nisi secundùm ꝙ mouetur ab agente; nihil enim reducit se de potentia in actum: agens autem non mouet nisi ex intentione finis, si enim agens non esset determinatum ad aliquem effectum non magis ageret hoc, quàm illud: Ad hoc ergo, ꝙ determinatũ effectum producat, necesse est, quòd determinetur ad aliquod certum, quod habet rationem finis. Hæc autẽ determinatio, sicut in rationali natura p rationalem fit appetitũ, qui dicitur voluntas; ita in alijs fit per inclinationẽ naturalem, quæ dr̃ appetitus naturalis.

Conclusio generalis responsiua.

¶D. S. primò respondet conclusione generali: secundò magis in speciali, determinando illam generalem conclusionem. Quo igitur ad primum ponit talem conclusionem responsiuam generaliter: Omnia agentia necesse est agere propter finem (habetur ex hac conclusione, quòd agere propter finem in communi, & quocunq; modo, non est proprium rationalis naturæ) probatur conclusio. Causarum subordinatarum, si prima subtrahatur, necesse est alias subtrahi: sed prima inter omnes causas est causa finalis: igitur conclusio vera. Maior relinquitur nota, & patet se-

cundo metaph tex. commen. 5. & 8. & in D. S. lect. 3. & 4. & 7. physicorum. Minor probatur in littera sic, Materia non consequitur formam nisi secundùm quòd mouetur ab agente, nec agens mouet nisi ex intentione finis: igitur minor vera: Tenet consequentia, quia ex hoc, quòd præcedit actionem agentis, præcedit causalitatem effectiuam; & ex hoc, quòd præcedit consecutionem formæ in materia, præcedit causalitatem formalem, & materialem, & sic omnes alias, vt dicit minor. Prima pars antecedentis probatur, quia nihil reducit se de potentia in actum, ergo materia, quę est potentia, non consequitur formam, quæ est actus, nisi per agens in actu. Secunda pars antecedentis probatur, si agens non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc vel illud: ergo ad hoc, quòd producat aliquem certum effectum, necesse est, quòd determinetur ad aliquod certum; sed hoc producendum intentum, & determinatum est finis (secũdùm quòd est gratia cuius fit operatio:) igitur secunda pars antecedentis vera. Annectit autem D S. quoddam notabile differentiale circa prædictam probationem, quàm differenter agẽs rationale determinetur ad aliquod certum, & agens ratione carens; quia in rationali, per voluntatem rationalem; in aliis, per appetitum naturalem: intellige sicut per proximum determinatiuum ad actionem, licet primum determinatiuum sit apprehensio, vt patuit in notabili ex de Veritate: & patet hoc quoque ex tertio contra Gentiles, cap. 2. in quinta ratione, & magis cap. 34 ad longum, vbi vide, per quod purè naturalia determinantur, quia per similitudinem effectus, ex qua actio ad hunc effectum determinatur: nam ignis generat ignem, & oliua oliuam: naturale enim agens agit effectum sibi similem in natura, & assimilat sibi in principio agendi, &c. bestia autem, sicut apprehendit, &c.

¶Nota circa probationem huius conclusionis, præsertim circa minorem, quòd ista minor est vniuersaliter vera, etiam in prima causa: Deus est enim prima causa effectiua, & tamen bonitas sua prius habet causalitatem finalem respectu Dei, antequam Deus habeat causalitatem effectiuam respectu creaturarum, ita quòd prius bonitas mouet eius voluntatem finaliter, quàm ipse creaturam effectiuè. Quomodo tamen Deus agat propter suam bonitatem vt finem, quia non acquirendum, sed communicandum: vide D. S. in prima par. quæst. 45. artic. 4. & in secundo, dist. 1. quæst. 2. artic. 1. ad longum: patet itaque, quòd causalitas finalis omnem aliam causalitatem in aliis generibus causandi vniuersaliter præcedit, & hoc de per se: quare nisi omne agens ageret propter finem, nulla alia causalitas esset: vide contra Gentiles vbi supra.

¶Tamen considerandum est, quòd aliquid sua actione, vel motu tendit ad finem dupliciter: vno modo sicut seipsum ad finem mouens, vt homo: alio modo sicut ab alio motum ad finem, sicut sagitta tendit ad determinatum finem, ex hoc quòd mouetur a sagittante, qui suam actionem dirigit in finem.

¶Hic consequenter D. S. determinat prædictam conclusionem generaliter responsiuam, & primò præmittit quandam distinctionem bimembrem, secundò conformiter ad illam, subiungit conclusionem determinatiuam prioris, & specialiter respõsiuam cum probatione, ibi: Illa ergo quæ, &c. dicit ergo: Aliquid agit propter finem dupliciter, vno modo sicut seipsum mouens, scilicet liberè, vt homo; alio modo sicut motum, vt sagitta: & sub isto secundo membro continetur omne tendens ad finem, etiam si agat tendendo in finem, dummodo non est actio in tendentis potestate, sed necessariò mouetur in finem, necessitate etiam naturalis inclinationis: vide infra quæst. 12. artic. 1. Vnde exemplum de sagitta valet ad propositum, inquantum necessariò tendit mota ab alio, & in hoc erit membrum illud ad propositum de bestijs, sed non est ad propositum, inquantum mouetur violenter: bestia enim esto moueatur necessariò, non tamen violenter, sed animaliter: similiter res naturales cognitione carentes mouentur sine violentia in fines suos, ita tamen vt infra patebit, quòd idem motus bestiæ potest dici animalis, & naturalis diuersis considerationibus; est enim animalis, quia sequitur apprehensionem, & naturalis, quia determinatus ad vnum, sed non est præcisè naturalis: de hoc infra q. 10. artic. 1. ad primum. Deinde cum dicit.

¶Illa ergo quæ rationem habent, seipsa mouent ad finem, quia habent dominium suorum actuum per liberum arbitrium, quod est facultas voluntatis, & rationis: illa verò, quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quasi ab alio mota, non autem a seipsis, cum non cognoscant rationem finis, & ideo nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur: nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum, sicut instrumentum ad agens principale, vt supra habitum est: * & ideo proprium est naturæ rationalis, vt tendat in finem quasi se agens, vel ducens ad finem: naturæ verò irrationalis, quasi ab alio acta, vel ducta, siue in finem apprehensum, sicut bruta animalia; siue in finem non apprehensum, sicut ea, quæ omnino cognitione carent.

* q. 22 art. 2. quæst. 45. & prima par. q 103 q. 104. q. 105

¶Subiungit secundam conclusionem responsiuam, & determinatiuam primæ: ita, Proprium est naturæ rationalis, &c. vt in fine litteræ per totum: probatur conclusio secundùm præmissam distinctionem: illa quæ rationẽ habent seipsa mouent ad finem, idest agunt propter finem tanquam se mouentia in finem, illa autem quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem quasi motam ab alijs, non autem a seipsis; sed rationalis natura habet rationem, non autem irrationalis: ergo, &c. maior quo ad primam partem patet ex hoc, quia habentia rationem habent dominium suorum actuum, ergo seipsa mouent in finem: tenet cõsequentia, quia habere dominium actus est actum liberè producere, & imperare; antecedens probatur, quia habentia rationem habent liberum arbitrium, igitur habẽt dominium, consequentia nota; antecedens iterum patet, quia liberum arbitrium est facultas voluntatis, & rationis: igitur vbi est ratio, & voluntas, ibi est liberum arbitrium: & patet ista probatio ex primo notabili ante corpus præmisso. Secunda pars maioris probatur dupliciter, primò sic, non habentia rationem tendunt in finem propter naturalem inclinationem, scilicet habentem ad vnum impressam ab auctore naturæ: igitur tendunt in finem mota; secundò sic: Carentia ratione nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur, igitur non mouent se, sed tendunt mota; tenet consequentia, quia mouere se in finem est se ordinare per actionem suam; antecedens probatur, quia talia nõ cognoscunt rationem finis, igitur non possunt se ordinare in finem; tenet consequentia, quia ordinatio in finem est imperare actiones conuenientes fini apprehenso formaliter. A quo autem ordinetur creatura carens ratione in finem, ostendit D. S. quia scilicet a Deo, ad quem comparatur, sicut instrumentum inanimatum, prout omne agens motum, & præsertim ex necessitate naturæ ad vnum, dicitur instrumentum: frequenter enim D S. instrumentum alicuius dicit, quod esto agat ad effectum principaliter, in suo ordine, tamen non agit nisi motum, & præsertim si a mouente determinetur ad vnum, sicut est de tota natura irrationali in comparatione ad Deum, vnde conclusio ista clara. Notat autem D. S. in secunda parte conclusionis vnam differentiam inter bestias, & purè naturalia; quia bestiæ mouentur mediante apprehensione, scilicet determinata ad vnum, & non libera, sed purè naturalia sine apprehensione coniuncta, esto per apprehensionem separatam, vt patebit infra quæst. 26.

¶Nota autem, quòd conclusio dicit in prima par. rationalis natura, & non creatura, quia & Deus liberè agit creata, & vult ea liberè propter suam bonitatem, licet bonitatem suam necessariò velit, vt patet prima par. quæst. 19. artic. 3.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem generalem, & secundam partem secundæ conclusionis in corpore articuli præmissas; ideo conceditur, quia etiam natura agit propter finem mota, sed non mouens. Cum hoc autem stat prima pars secundæ conclusionis, quòd proprium est rationalis creaturæ, vt rationalis est propter finem agere tanquam se mouens, an autem voluntas vt natura est, ex necessitate ad aliquid moueatur, videbitur infra quæst. 10. artic. 1. & in de Veritate Materia 22. quæst. 5. &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quando homo per seipsum agit propter finem, cognoscit finem: sed quando ab alio agitur vel ducitur, puta cum agit ad imperiũ alterius, vel cum altero impellente mouetur, non est necessarium quòd cognoscat finem; & ita est in creaturis irrationabilibus.

¶Ad maiorem: homo enim quando agit propter finem, seipsum mouens, tunc non agit propter finem ignotum, si autem agit ad imperium, vel impulsum alterius, potest agere propter finem ignotum, & tamen agit propter finem, sed non sibi, sed alteri cognitum: Minor conceditur, vnde concludit hoc argumentum, quòd proprium est naturæ rationalis agere propter finem seipsam mouendo, quia in eius potestate est iudicium de agendo, & prosecutio actionis, vnde esse in potestate sua actionem, est dicere, quòd ipsa potest agere, vel actionem suam dimittere, & potest iudicare de iudicio suo, & potest absolutè sic, vel aliter iudicare, vnde habet liberum iudicium; non sic bestiæ, quia cum canis concitatur ad iram, necessariò latrat; & ouis videns lupum, necessariò fugit: non sic homo insurgente passione, necessariò eam sequitur, sed potest eam refutare.

¶Ad secundum dicendum, quòd ordinare in finem est eius, quod seipsum agit in finem, eius verò, quod ab alio agitur in finem, est ordinari in finem, quod potest esse irrationalis naturæ, sed ab aliquo rationem habente.

¶Ad

¶ Ad maiorem, agere propter finem seipsum in finem mouendo, est ordinare actionem suam in finem, idest apprehendere finem & media; & actiones determinare in finem illum, est ordinare, &c. sed agere in finem ex alio, non est ordinare, sed ordinari ab alio, minor vera ad primum sensum maioris, ergo non conuenit his, quæ ratione carent, &c. verum agere propter finem se mouendo, & liberè.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectum voluntatis est finis, & bonum in vniuersali: vnde non potest esse voluntas in his, quæ carent ratione, & intellectu, cum non possint apprehendere vniuersale; sed est in eis appetitus naturalis, vel sensitiuus determinatus ad aliquod bonum particulare. Manifestum est autem, quòd particulares causæ mouentur a causa vniuersali, sicut cum rector ciuitatis, qui intendit bonum commune, mouet suo imperio omnia sua particularia officia ciuitatis; & ideo necesse est, quòd omnia, quæ carent ratione, moueantur in fines particulares ab aliqua voluntate rationali, quæ se extendit in bonum vniuersale, scilicet a voluntate Diuina.

¶ Ad maiorem. Bonum & finis vniuersalia sunt obiectum voluntatis, sicut voluntas vult quodcunq; bonum, & non sensibile, &c. De minore, vide secunda secundæ quæst. 24. artic. primo, ad secundum. Voluntas in ratione est, idest in parte superiori inorganica, & est solum in habentibus rationem, non quòd sit in ipsa ratione, si capitur pro potentia distincta, sed capitur ratio pro mente: vt habes in de Veritate. Materia 15. articu. 1. ad duodecimum, &c. Ergo agere propter finem vniuersalem, & se in finem mouere est solum rationalis, sed agere propter finem particularē, & dirigi in finem illum ab aliquo intelligente superiori, potest etiam esse naturæ irrationalis, & hoc intendit D.S. in solutione.

Voluntas in ratione.

¶ Pro intellectu solutionis huius tertij. Nota quòd quidam malè intellexerunt terminos eius; Nota ergo primò, quòd bonum capitur dupliciter; vno modo vt distinguitur contra malum, & sic bonum non solum est obiectum voluntatis, sed omnis appetitus naturalis, & sensitiui; omnis enim appetitus per se formaliter est boni, vt distinguitur contra malum; secundo modo accipitur bonum, & finis non vt distinguitur contra malum, sed vt distinguitur contra bonum hoc, vel illud; & isto modo est proprium obiectum appetitus intellectiui, vel voluntatis: quia ex quo intellectus, qui est proprium eius motiuum, apprehendit rationem boni in communi, sub quo omnia bona comprehenduntur, ideo talis appetitus potest ferri in bonum vt sic, idest quodcunq; bonum; & hoc bonum est adæquatum obiectum voluntatis, quod continet sub se omnia bona, & est vniuersale quasi per prædicationem; & D. S. solet illud bonum vocare bonum in vniuersali, & illud bonum in vniuersali continet sub se bonum per essentiam, & bonum vniuersale, quod est beatitudo in communi; quæ duo bona distinguuntur, quia bonum per essentiam est prima beatitudo secundùm rē, & secundùm se; sed bonum vniuersale, quod est beatitudo in communi, habet primò rationem beatitudinis, & vltimi finis quo ad nos, sicut & Deus est primum intelligibile secundùm rem, & tamen primum intelligibile quo ad nos est ens in communi, cui secundùm rem conuenit intelligibilitas per Deum. Voluntas igitur Diuina tendit primò in vniuersale bonum, quod est bonum per essentiam, scilicet in bonitatem Diuinam, quæ est sibi ratio volendi omne bonum creatum, & inde mouet omnia carentia ratione in suos fines particulares: vt Diuina bonitas per diuersos fines particulares repræsentetur, & participetur: voluntas autem creata habet pro obiecto bonum, & finem in vniuersali, vt distinguitur contra hoc, vel illud bonum determinatè, sub quo continetur ipsa beatitudo secundùm communem rationem, quæ est primum volitum a nobis, nec est inconueniens vt aliqua species boni plus moueat voluntatem, quàm bonum in communi, sicut non est inconueniens, quòd aliquod verum sit magis intelligibile secundum se, quàm verum in communi. Vnde nulla est implicatio in hac solutione, quia D S cum primò loquitur de voluntate in communi, loquitur etiam de bono in vniuersali in communi, vt sub se comprehendit omne bonum: sed cum in fine loquitur de voluntate Diuina, tunc intelligit per vniuersale bonum, quod est obiectum Diuinæ voluntatis, scilicet bonum per essentiam, quod est solum Diuina bonitas, quam Deus intendendo repræsentare, & communicare, multipliciter mouet particularia agentia ad particulares fines. Est autem differētia inter bonum per essentiam, & bonum in vniuersali, quia bonum per essentiam est infinitum bonum positiuè; & causa omnis boni; sed bonum in vniuersali est omne bonum, & infinitum permissiuè, quia videlicet non repugnat sub se habere bonum infinitum, quod est Deus, vel beatitudo; sicut animal, est rationale permissiuè, sed homo positiuè. sic Deus bonum per essentiam actu includit omne bonum, & infinitum, sed bonum in vniuersali continet sub se omne bonum, sicut genus continet speciem non actu, sed permissiuè. Et nota, quòd quia voluntas etiam creata nata est agere propter bonum vt sic, idest vniuersale, ideo non satiatur nisi habeat id, in quo omne bonum inuenitur, & hoc nō est nisi bonum per essentiam: vnde non quietatur nisi habeat bonum per essentiam infinitum positiuè.

Bonū obiectum voluntatis.

Differunt bonum per essentiam, & vniuersale.

¶ Nota etiam, quòd aliqui non attendentes, quia obiectum potentiæ est id quod per se fertur ad potentiam, & non aliquod commune ad omne, quod attingitur a potentia quocunq; modo, opinati sunt, quia bonum non esset obiectum adæquatum uoluntatis, sed aliquod commune ad bonum, & malum, puta volibile, quia & malum est obiectum voluntatis secundùm actum nolitionis, sed patebit infra quæst. 26. artic 2. & in multis alijs locis, quia nec malum fugitur nisi ratione boni. Vnde semper per se formale obiectum est bonum, sicut & obiectum intellectus non assignatur commune ad quodcunq; intelligibile, sed ad intelligibile per se, scilicet ens reale, esto & ens rationis intelligatur, non tamen nisi per reale. Similiter & obiectum visus est coloratum extensè vt complectitur luminosum, vt patet secundo de anima. tex. commen. 66. & tamen & tenebras visu sentimus, licet non videamus: sentire enim visu in plus est, quàm videre, sic & auditus est silentij. Percipit enim potentia obiectum proprium, & oppositum eius.

Opinio de obiecto voluntatis.

Arist.

Vtrum actus humani recipiant speciem à fine.

D

Infra art. 4. & q. 18 arti. 2. & 3 & q. 72. ar 1 & 4. & 2. dist 40. ar. 1. & mal. q 2. artic 4. ad nonum.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd actus humani non recipiant speciem a fine. Finis enim est causa extrinseca, sed vnumquodq; habet speciem ab aliquo principio intrinseco, ergo actus humani non recipiunt speciem a fine.

¶ 2 Præterea. Illud quod dat speciem oportet esse prius, sed finis est posterior in esse, ergo actus humanus non habet speciem a fine.

¶ 3 Præterea. Idem non potest esse nisi in vna specie, sed eundem numero actum conuenit ordinari ad diuersos fines, ergo finis non dat speciem actibus humanis.

¶ Sed contra est, quod dicit Aug. in libro de moribus ecclesiæ, & Manichæorum, * secundùm quòd finis est culpabilis, vel laudabilis, secundùm hoc sunt opera nostra culpabilia, vel laudabilia.

** Li 2. c. 13.*

¶ Hic D.S. introducit dubium incidens circa prædicta, quia enim actio humana est propter finem, ideo est dubium, an a fine accipiant actiones speciem, & distinctionem abinuicem.

¶ Nota hic primò, quòd (vt infra magis patebit. quæst. 18. art. 6.) duplex est actio humana. Vnà primò, & principaliter, quæ est actus voluntatis elicitus; alia quæ est actus imperatus. Et licet, (vt ibidem patebit artic. 5.) actiones humanæ elicitæ a voluntate distinguantur a fine in esse naturæ, & moris; tamen etiam imperatæ, vt sic moraliter distinguuntur secundùm distinctionem obiecti formalis voluntatis, quod est finis. Vnde hæc quæstio intelligi potest de vtroq; actu humano; ita tamen, quòd exterior imperatus habet a fine vnam speciem tantum, scilicet moralem: interior autem & speciem naturæ tanquam a per se immediatè obiecto, vt patet apud D.S. in secundo, dist. 40. artic. 1.

¶ Respondeo dicendum, quòd vnumquodq; sortitur speciem secundùm actum, & non secundùm potentiam. Vnde ea, quæ sunt composita ex materia, & forma, constituuntur in suis speciebus per proprias formas.

D.S. respondendo ad quæsitum duo facit. Primò præmittit quādam conclusionem fundamentalem. Secundò subiungit responsiuam conclusionem, & eam deducit ibi; Et vtroque modo, &c. Conclusio fundamentalis est: Vnumquodq; sortitur speciem secundùm actum, & non secundùm potentiam. i. habet suam entitatem distinctam, & gradum determinatū in entibus ex aliquo dante sibi actualitatem suam; hanc conclusionem declarat inductiuè, primò in rebus naturalibus absolutis substantialibus, secundò in entibus naturalibus incompletis, ibi. Et hoc etiam, & quo ad primum, quia composita ex materia, & forma habent speciem non a materia, sed a forma, vt patet de se. Consequenter cum dicit.

¶ Et hoc etiam considerandum est in motibus propriis. Cum enim motus quodammodo distinguatur per actionem, & passionem, vtrumq; horum ab actu speciem sortitur, actio quidem ab actu, qui est principium agendi, passio ab actu qui est terminus motus nostri; vnde calefactio actio nihil aliud est, quàm motio quædam a calore procedens, calefactio verò passio nihil aliud est, quàm motus ad calorem. Definitio autem manifestat rationem speciei.

¶Ostendit prædictam conclusionem fundamētalem in entibus naturalibus incompletis, & non per se subsistentibus, scilicet in motibus propriis, idest propriè dictis; quia motus propriè dictus quodammodo distinguitur per actionem & passionem; sed vtrunque horum speciem sortitur ab actu; igitur conclusio vera. Maior ista relinquitur nota ex tertio physicorum, Minor ostenditur, quia actio specificatur ab actu, qui est principium actionis, passio ab actu, qui est terminus passionis; igitur minor vera. Hoc assumptū ostenditur ex diffinitione actionis, puta calefactionis; quia diffinitur per calorem, qui est eius principium. Et calefactio passio diffinitur per calorem ad quem vadit; sed diffinitio manifestat rationem speciei, & id quod ponitur in definitione vt complementum dat speciem.

Arist.

¶Circa istam deductionem multa sunt per ordinem notanda, vt mens. D. S. clarè aperiatur; & præsertim circa probationem secundam per inductionem de actione, & passione.

¶Nota igitur primò, quòd illud dictum D. S. scilicet actionem sortiri speciem ab actu, qui est principium, & passionē ab actu, qui est terminus, habet varias expositiones. Sicut & illud dictum D. S. cum alibi dicit. Potentiam, & habitum distingui per actum, & actum per obiecta, quę omnia dicit speciem sortiri ab obiectis, varios potest habere intellectus, vnus est quasi præpositio Ab, vel Per, denotaret, ꝙ ipsum cui additur, sit ipsa drīa distinctiua, sic ꝙ principium actionis, vel terminus passionis, aut actus respectu potentiæ, sit ipsa differentia actionis vel passionis, & hic sensus penitus lōgè est a D. S. Differētia enim identica, est & intrinseca eius cuius est, a qua habet formaliter esse in se, & diuisum esse ab aliis formaliter; actus autem respectu potentiæ, vel principium actiuū respectu actionis, non est huiusmodi, vt constat. Vnde Aureolus apud Capreolum in primo, dist. 13. contra primam conclusionem, arguendo, & impugnando hunc sensum, nihil contra. D. S. facit.

Actionem distingui ꝑ principiū, vt obiectis, multi malè intelligunt.

Aureolus.

¶Secundus autem intellectus est quorundam, qui dicunt, quòd actus distinguuntur per obiecta, & actiones per principia, &c. circumlocutiuè, & manifestatiuè a posteriori, idest differentiam distinctiuam circūloquimur per huiusmodi obiecta, & principia, ita quòd distinctio per talia declaretur. Et quamuis aliqui de scola D. S. hunc modum dicendi habeant, tamen mentem D. S. nullo modo attigerunt, immo nec veritatem peripateticam; cum D. S. sæpe dicat, quòd entia dependentia ab aliis per se, & ex natura per huiusmodi, a quibus dependent, specificentur; vt patebit infra de habitibus; & frequentissimè habet, quòd potentia hoc ipsum, quod est, dicitur in ordine ad actum, & obiectum, & quòd actus est prior, vt distinguit potentiam, vt patet prima parte. q. 77. artic. 3. ad primum: constat etiam ex secundo phys. quòd causa finalis est prima causarum, & ratio quæ sumitur ex fine est prima. Quare non stat cum veritate, nec cum doctrina D. S. ꝙ huiusmodi distinguant tantum circumlocutiuè, & declaratiuè.

Arist.

¶Tertius autem intellectus est, quòd per huiusmodi distinguantur iam dicta, sicut per causas, sed omnino extrinsecas, puta per efficientem, vel finalem, quæ sunt causæ extrinsecæ, sicut & quælibet res distinguitur extrinsecè per huiusmodi causas: Sed nec iste intellectus D. S mentem plenè attingit, qui specialiter dicit de huiusmodi entibus imperfectis, quòd specificentur per obiecta, vel principia, non autem dicit de aliis rebus.

¶Vnde quartus modus a D. S. intentus est, quòd dicta entia distinguuntur per principia, vel fines, vel obiectum vnumquodq; secundùm genus suum, non solum, sicut per purè extrinseca, sed aliquo modo intrinseca, non quidem rei, sed definitioni eius: ita videlicet, quòd licet obiectum non sit genus, nec differentia actus, est tamen non omnino extrinsecum actui, quia ponitur in eius definitione additamentali, quia sine habitudine ad tale obiectum actus in specie sua non intelligitur, immo nec habet differētiam, nisi per habitudinem ad tale obiectum. Oportet enim scire, quòd huiusmodi entia, quia sunt specialis generis, ideo habent & specialem modum distinguendi: sunt namq; media inter purè absoluta, & purè respectiua de genere relationis, quia non sunt relatiua ad terminum, sunt tamen relatiua relatione transcendente ad sua specificatiua: ita quòd sicut aptitudo animæ rationalis etiam separatæ ad corpus est relatio transcendens, & dicit essentiā animæ tali corpori coaptatā, sic habitudo actus ad obiectū, vel actionis ad principium, est ipse actus, vel ipsa actio a tali obiecto, vel principio essentialiter, & naturaliter per se dependens. Vnde quia ab huiusmodi obiectis, vel principijs naturaliter dependent; ideo ex eis habent suas differentias & essentias, quæ nec prima, nec secunda operatione sine huiusmodi obiectis, vel finibus intelligi possunt. Quare patet, quod D. S. dicit ista sortiri speciem ab huiusmodi, de quibus dictum est, non quòd sint differentiæ, sed quia differentiæ intrinsecæ huiusmodi entium dependentium ab illis dependent, & sumuntur sic, ꝙ nec intrinseca differentia abstrahi potest ab ordine transcendente ad huiusmodi specificantia. Et hæc D. S. in præsenti tex. dat intelligere, cum dicit, actionem & passionem a principio, vel termino definiri. Et loquitur de definitione exprimente speciem rei, & definitione de per se additamentali tamen, qualem solam habent huiusmodi entia incompleta, & dependentia. Ab actiuo igitur principio determinato habet speciem, & distinctionem actio, a termino verò in quem ex natura sua passio, vel motus ordinatur, habet speciem. Vnde non possumus intelligere distinctionem huius, & illius actionis sub ratione actionis, nisi quia ista ab illo, ista verò ab alio principio actiuo. Et hanc esse mentem D. S. patebit ad primum, & de istis vide Capreol. vbi supra, Et aliquid infra q. 72. art. 3, vbi habetur, ꝙ a principio actiuo determinato ad vnum, actio habet speciem.

Quart⁹ intellectus Doct. S.

Capreolus.

¶Nota secundò, quòd D. S. volēdo probare motum propriè dictum recipere speciem ab actu, ostendit hoc de actione & passione, in qua dicit motum quodammodo diuidi. Circa quæ quidem verba difficultas est, qualis diuisio sit motus in actionem, & passionem. Dicunt enim aliqui, etiam de scola. D. S. vt saluent distinctionem realē etiam quo ad absoluta actionis, & passionis; quòd D. S. loquitur de actione non prædicamentali, & logica; sed de actione physica, & concomitanter. Sed quia ista distinctio non videtur esse fundata in doctrina D. S. qui nūquam meminit actionis logicæ, vel physicæ, immo actionem, & passionem quo ad absoluta identificat, vt patet ex proposito in commento suo tertij physicorum. Ideo dicendum, quòd motus diuiditur per actionem, & passionem quodammodo; non videlicet per diuersas res absolutas, sed per distinctas rationes, & habitudines eiusdem rei quo ad absolutum. Vide ad longum Capreolum in secundo, distin. 1. quæst. 2. ad Aureolum contra secundam conclusionem. Et Herueum quolib. 4. q. 4. Ponimus enim actionem, & passionem, & motum dicere vnam rem, sed hæc res, vt egreditur ab agente dicitur actio, vt autem est in mobili, & tendit ad perfectionem, sic est passio & motus, & specificatur a termino. Nec est inconueniens, quòd vna res diuersimodè concepta habeat specificationem a diuersis, puta ut actio a principio, quia quale vnumquodq; est, talem actionem agit, & vt passio vel motus, a termino, quia vt sic naturaliter in ipsum vt finem ordinatur. Et huius quidem simile est in alijs videre. Potentia enim visiua, vt potentia est, ab obiecto specificatur, vt autem naturalis proprietas, sic speciem sumit a subiecto, inquantum est eius per se naturale principium. Vnde & infra quæst. 54. habitus secundùm principia actiua, & secundùm obiecta distinguuntur, nimirum ergo si & actio, & passio, esto dicant idem in absoluto, diuersimodè distinguantur, vnum a principio, alterum a termino.

Lectione quarta. tex. comm 22.

Capreolus.

Herueus.

¶Et aduerte, quòd motus propriè dictus diuiditur suo modo per actionem, & passionem, videlicet prædicamentalem. Nam actio immanens non est motus, nec cum motu propriè dicto, nec per cōsequens est de genere actionis prędicamentalis, sed magis est qualitas. Veruntamen D. S. per actionem, quæ est cum motu & prædicamentalis, notificat actionem humanam etiam immanentē, sicut per magis notū minus notum, Dicitur autē actio humana interior actio, vel passio, quia habent nomen cōmune, & aliquam proportionabilitatem; nō autem eandem rationē genericā, & vniuocam.

¶Et vtroq; modo actus humani, siue considerentur per modum actionum, siue per modum passionum, speciem a fine sortiuntur. Vtroque enim modo possunt considerari actus humani, eo quòd homo mouet seipsum, & mouetur a seipso.

¶Hic consequenter D. S. ponit, & deducit conclusionem respōsiuam istam. Vtroque modo actus humani, siue scilicet considerētur per modum actionum, siue per modum passionum, speciem a fine sortiuntur: hanc cōclusionem primò probat, secundò ex eius probatione elicit quoddam corrolarium ibi. Et quia, &c. Ista autem conclusio vnum supponit, & aliud dicit; ideo primò verificat suppositum, secundò probat dictum, ibi. Dictum est, &c. Supponit verò conclusio hæc, quòd actus humani possunt considerari per modum actionum, & passionum: & est ratio, quia homo mouet seipsum, & mouetur a seipso.

¶Nota circa hoc, ꝙ vt habetur ex 3. phys. Actio est motus ab hoc, & passio motus in hoc. Ideo quia in homine sunt distinctæ potentiæ, quarum vna aliam mouet, vt infra magis patebit; ideo actus, vt est potentiæ aliam mouentis, consideratur vt est actio; vt autem est potentiæ motæ quasi recipientis actum, sic consideratur vt passio. Vnde dicit D. S. ꝙ homo mouet se, & mouetur a seipso, s. secundùm potentias diuersas, vel secundùm eandem, tamen sub diuersis rationibus. Quia ergo homo agit actus humanos, ideo actionis; & quia agit motus, ideo secundum quod sunt in potentia mota, habent rationem passionis. Deinde cum dicit.

Arist.

¶Dictum est autem supra, * quòd actus dicuntur humani, inquantum procedunt a voluntate deliberata. Obiectum autem voluntatis est bonum, & finis; & ideo manifestum, quòd principium humanorum actuum, inquantum sunt humani, est finis, & similiter est terminus eorundem. Nam id ad quod terminatur actus humanus est id, ad quod voluntas intendit tanquam finem, sicut & in agentibus naturalibus forma generati est conformis formæ generantis.

* Art. 1. huius quæst.

¶Probat

¶ Probat prædictam conclusionem responsiuam quo ad hoc, ꝙ principaliter dicit sic arguendo. Actiones & passiones sortiuntur & recipiunt speciem a principio, & termino, actio quidem à principio, passio à termino, sed finis est principium humanorum actuum vt humani sunt, & similiter est terminus eorundem, ergo conclusio vera. Maior patet ex conclusione fundamentali. Minor quo ad primam partem probatur sic, quia actus dicuntur humani inquantum procedunt à voluntate deliberata, sed obiectum voluntatis scilicet deliberatæ est bonum, & finis, ergo finis est principium humanorum actuum vt sic.

¶ Nota autem pro intellectu istius probationis, quòd si loquamur de actu humano, qui est elicitus à voluntate, constat ex dictis in art. 1. quòd talis actus non est voluntatis, nisi concurrente apprehensione obiecti, & obiecto, vt apprehensum est. Et supponimus, quòd tale obiectum vt sic, est principium actus voluntatis saltem vt ratio efficiendi, & voluntas habens præsens obiectum secundùm esse apprehensum, producit actum sic specificatum. Quare sequitur, quòd finis, & obiectum secũdùm esse apprehẽsum, est principium actus voluntatis eliciti. Et hoc D. S. intendit cum dicit, quòd actus dicuntur humani vt procedunt à voluntate deliberata, idest ex voluntate præuio obiecto secũdùm esse apprehensum; dicitur enim deliberata, quia vult ex præstitutione obiecti per rationem. Dicit autem minor, quòd finis est principium humanorũ actuum vt sic, quia actus exteriores imperati secundum speciem naturæ non principiantur à fine vt sic, sed secundùm esse moris vt humani, & voluntarij sunt. Vnde etiam exterior actio vt moralis est, habet principium finem mouentem voluntatem, vel saltem ipsa vt apprehensa, & præstituta voluntati per rationem, est principium sui ipsius secundùm esse exercitum. Ita quòd omnis actio humana exercita habet principium aliquo modo actiuum finem vt apprehensus est, sic tamen, quòd est immediatum principium sicut ratio efficiendi actus voluntatis eliciti, remotum autẽ actus imperati; quia scilicet voluntas affecta fini mouet ad actum exteriorem. Secunda pars minoris principalis, scilicet quòd finis sit terminus actuum humanorum; probatur, quia actus humanus terminatur ad id, quod volũtas intendit, sed hoc est finis, ergo &c. probatur maior à simili in naturalibus, vbi forma geniti est conformis formæ generantis, ergo & in moralibus, terminus est conformis principio. Ita quòd idem est principium, & terminus.

¶ Nota circa hoc, quòd si loquamur de actu elicito voluntatis, sic finis est principium eius secundum esse apprehensum, vt dictũ est; est autem terminus eius vt est finis secundùm esse suum extra, & vt dictum fuit art. primo, vtroq; modo specificat actum voluntatis, primo modo effectiuè, secundo modo finaliter vt terminus, & obiectum. Si autem loquamur de actu imperato, tunc constat, quòd finis est terminus eius. Voluntas enim affecta specificata per finem, siue sit ipse actus exterior, siue quid aliud, est principium effectiuum actus exterioris, & imperat ipsum ordinando in finem intentum. Et sic finis est terminus actus imperati, vel actus ipse vt exercitus, est terminus ipsius voluntatis vt tendentis in actum secundùm realem consecutionem. Vnde aduerte, quòd forma generantis quæ est principium, & forma generati semper sunt duæ formæ realiter distinctæ, sed principium actus, & terminus non oportet quòd sint diuersæ res, sed quandoq; eadem, secundùm diuersa esse, ita videlicet, quòd si quis vult actionem imperatam propter seipsam, & non propter alium finem intentum, tunc ipsa vt apprehensa est principium actus voluntatis, sed vt exercita est terminus eius & finis. Sed quando aliud est actus imperatus, aliud finis, tunc finis est principium vt apprehensus, & volitus terminus verò vt consecutus per actionem exteriorem in ipsum ordinatam mediante interiori; patet ex hoc, quòd actio vt est potentiæ motæ ad finem vt terminum, sic consideratur vt passio, & specificatur à termino. Deinde ibi.

¶ Et quia vt Ambrosius dicit super Lucam.* mores propriè dicũtur humani actus, ideo actus morales propriè speciem sortiuntur ex fine. Nam idem sunt actus morales & actus humani.

* In præfatio. circa finem.

¶ Infert ex dicta probatione corollarium. Actus etiam morales propriè sortiuntur speciem ex fine. Probatur, quia mores siue morales actus dicuntur actus humani, ergo si humani habent speciem a fine, ideo & morales actus. Antecedens est beati Ambrosij, consequentia de se nota. Et non solum sunt idem identicè actus humanus, & moralis, immo formaliter, quia eo ipso, quòd humanus est voluntatis deliberatæ, & per consequens etiam moralis, quia morale dicitur idem, quòd voluntarium, & rationale. Vnde videtur, quòd moralis actus, & humanus actus distinguantur solo nomine, & non ratione, & sic erunt synonima sicut tunica, & indumentum, quia significãt eandem rem sub eodem conceptu, quia actum voluntarium deliberatum, &c.

D. Ambrosius.

ARGVMENTVM in contrarium conceditur, & confirmat conclusioné responsiuam. Probat enim, quòd actiones nostræ habeant speciem moralem a fine, vt est terminus actuũ volũtatis. Nam vt patebit infra quæstio. 21. Laudabile, & vituperabile consequuntur actus inquãtum boni, vel mali voluntarij, vt etiam declarat Scotus in quolib. quæst. 18 Quare sequitur, quòd si à fine habet actus laudabilitatem, quòd habeat ab ipso & bonitatem, quia non laudabilis est nisi quia bonus, & voluntarius; quia autem finis vt dat bonitatem moralem accipitur vt terminus in quẽ actus ordinatur, vel secundùm naturam vel secundùm intentionem agẽtis moralis, ideo hæc ratio probat, quòd finis dat speciem præsertim moralem vt est terminus, & procedit hæc ratio etiam de actu imperato, & exteriori, quia & talis ordinatur in finẽ vt terminũ.

Scotus.

¶ Nota tamen, quòd actus exterior natus est habere duplicem finem, scilicet proprium, & immediatum, qui dicitur finis actus, quem ex natura respicit, & ab illo fine qui est, & obiectum, habet speciem naturæ, & moris; tamẽ s'm aliam cõsiderationé, vt infra patebit. q. 18. Sed alium habet finem qui est obiectum intentionis agentis, in quem ex agente voluntatio ordinatur, & à tali habet speciem moris tantum. Actus autem interior elicitus habet vtramq; speciem ab obiecto, quod per se est finis, per accidens autem est, quòd obiectum voluntatis, scilicet finis, & bonum ordinetur in alium finem qui est obiectum intentionis. Et de hoc infra. q. 19. arti. 2. ad primum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ finis nõ est omnino aliquid extrinsecum ab actu, quia comparatur ad actum vt principium, vel terminus; & hoc idem ipsum est de ratione actus vt scilicet sit ab aliquo, quantum ad actionem, & vt sit ad aliquid, quantum ad passionem.

¶ Ad maiorem. Finis est causa extrinseca rei causatæ, sed negatur, quòd sit omnino aliquid extrinsecum ab actione per se in finem talem ordinata. Dico enim, quòd finis est principium actionis humanæ per se & similiter terminus per se. Et secundò finis est de ratione actus, & cadit in eius definitione, nec potest per intellectum abstrahi ab habitudine ad talem finem. Vnde est pro tanto non omnino extrinsecus finis, quia licet nec sit genus nec differentia nec pars actus, est tamen vnde sumitur intrinseca differẽtia, quæ non potest esse nec intelligi sine ordine ad obiectum, vt dictum fuit circa primam conclusionem. Vnde sicut differentia hominis sumitur ab anima rationali, quæ est pars intrinseca; sic differentia alicuius imperfecti, aliqualiter per naturam relatiui, sumitur ab eo à quo ex natura dependet. Ad minorem dico tripliciter. Primò vnumquodq; habet speciem ab intrinseco aliqualiter, vel quia est intrinsecum rei, vel rationi eius: tunc dico, quòd licet finis vel obiectum non sit intrinsecum actui, ingreditur tamẽ eius rationem, quæ necessariò est additamentalis. Secundò dico, quòd vnumquodq; habet speciem ab intrinseco constitutiuo, scilicet ꝓpria differentia, sed aliquãdo, scilicet in actione, passione, relatione, potentia, habitu, talis differentia necessariò & per se sumitur ex ordine ad extrinsecum. Et sic tale extrinsecum dicitur dare speciem, & actio ipsa habere speciem ab extrinseco, non quia extrinsecum sit intraneum constitutiuum, & distinctiuum; sed quia huiusmodi intrinsecum per se dependet ab extrinseco: Et hunc sensum intelligimus post D. S. speciem, & differentiam huiusmodi entium summi ex extrinseco, scilicet principio, vel termino, vel obiecto, &c. Vnde dicimus formalem distinctionem esse ex illis, non quia sint formæ intrinsecæ distinguentes, sed sunt vnde per se dependent intrinseca distinctiua. Tertiò posset dici ad minorẽ, negando eam de omnibus dependentibus ex natura sua. Sicut enĩ dependens à principio formali intrinseco, necessariò ab ipso habet speciem; ita dependens ab extrinseco, necessariò ab ipso habet speciem: & tñ ad sensum dictum, non quia extrinsecum sit differentia, quam oportet esse intrinsecam, & identicam; sed quia ab ipso & ab ordine ad ipsum, differentia intrinseca absolui non potest. Quare negatur consequentia, primò loquendo de specie etiam naturæ loquendo de fine in quem actus interior vel exterior ex natura ordinatur. Secundò loquendo de specie moris ex fine in quem actus imperatus ex volũtate agentis ordinatur, quia & vterq; dat speciem inquantum terminus & finis.

¶ Nota verba D. S. in solutione, vbi non admittit, quòd finis sit omnino quid extrinsecum actui, quare tertius modus dicendi recitatus in prima conclusione non attigit mentẽ D. S. dicens per finẽ, & obiecta actus distingui sicut per causas omnino extrinsecas.

¶ Ad secundum dicendum quòd finis, secundum ꝙ est prior intentione vt dictum est * secũdùm hoc pertinet ad voluntatem, & hoc modo dat speciem actui humano, siue morali.

* Ar. 1. huius quæst.

¶ Maior vera, oportet esse prius absolutè secundùm ordinẽ naturæ, dico autem, quòd posterius in executione potest considerari absolutè abstrahendo ab esse, & non esse: & potest considerari vt id in quod aliud ab institutore naturæ, vel à producente ordinatur. Sicut enim requirit natura actus, sic oportet potentiam esse cõmensuratam. Vnde intendens talem actum, habet producere talẽ potentiam. Et sic ratio, & natura potentiæ dependet ab actu intento. Similiter si quis debeat consequi talem finé oportet agere talem actum. Patet ergo, ꝙ ratio potentiæ sumitur ex actu, vt est prior absolutè. Similiter ratio actionis sumitur ex obiecto, & fine absolutè,

lutè priore,& vt abstrahit ab existere,& nō existere. Oportet enim cautè aduertere, quòd aliud est dicere res vt non existens,& res vt abstracta ab esse vel non esse dat speciē. Res enim vt non existens, est nihil, non sic res abstracta ab esse &c. Ad minorem vèra, est posterior in esse, tamen est prior absolutè, quia prioritas finalis est simpliciter prima.

Cautè aduertas.

¶ Et secundò dico, quòd finis vt non existens non specificat, sed vt est prior secundùm definitionem, & per hoc simpliciter prior, vt habetur ex.9.metaph.tex.com.13. Vbi dicitur, q̄ potentia definitur per actum, & nō econtra. Ex quo habetur, quòd definiēs est simpliciter prius, sicut & actus simpliciter prior est potentia. Bene enim volo, quòd actus est posterior potētia vt sunt in executione, similiter actus posterior fine; tamen si abstrahantur ab esse & non esse, & considerentur secundùm rationes suas, tunc finis definit actum vt est motus in ipsum, & non econtra. Quare negatur cōsequentia, &c. quia actus humanus habet speciem à fine vt est principium, vel vt terminus, non quidem vt existens vel non existens, sed inquantum ex natura ad ipsum ordinatur, & ratio eius ab ipso dependet.

Arist.

¶ Nota ex his, quòd Capreolus vbi supra respondendo ad similem maiorem tertij argumenti Aureoli secundo loco inducti, intelligendus est sane cum dicit motum specificari per terminum qui posterior est, nō enim specificat vt posterior in esse, sed vt absolutè prior, inquantum motus in terminum ex natura ordinatur, & ab ipso dependet, sicut à quo sumitur ratio eius.

Exponitur Capreolus

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem actus numero, secundùm quòd semel egreditur ab agente, non ordinatur nisi ad vnum finem proximum, à quo habet speciē; sed potest ordinari ad plures fines remotos, quorū vnus est finis alterius.

¶ D.S. duplici solutione respondet ad hoc tertium argumentū, secundam ponit ibi, Possibile tamen, &c. Pro quarum solutionum pleno intellectu, requiruntur infra habenda q. 18.ar. 6. &.7. &.q. 19.art.9. Oportet enim notare breuiter, quod & D.S. hic tangit in fine solutionis, quòd aliunde specificatur actus vt actus est, aliunde vt moralis est. Et si quandoq; est idem, est tamen aliter consideratum; sic ergo actus vt actus est secundùm esse naturæ, specificatur a suo per se obiecto, à quo naturaliter dependet. Sed vt moralis est, habet speciem propriā moralem ab obiecto relato ad rationem rectam, secundùm quòd ab ea concordat vel discordat. Vnde actus habet talem bonitatem moralem, quia est circa tale obiectum conforme rationi; habet etiam actus exterior aliam speciem moralem principalem ex fine, qui est obiectum intentionis agentis. Vnde stat, quòd idem actus in esse naturæ, & circa idem obiectum referatur ad diuersos, & multos fines intentos ab agente successiuè, & sic erit multiplex in specie morali. Contingit etiā vt si diuersi actus in esse naturæ, & secundùm diuersitatem obiectorum propriorum referantur in vnum finem, & tunc erūt multi in esse naturæ, & specie propria, erunt tamen vnus in specie moris communi, & principali. Et ista sunt dicta de actu exteriori, & imperato. An autem, & idem actus voluntatis in esse naturæ possit esse circa diuersos fines, videbitur infra vbi iam. Supponitur ergo, quòd aliunde in actu præsertim imperato, est species naturæ, & aliunde aliqua species moris, scilicet quæ est ex fine intento; licet & ex obiecto proprio sit species moris minus principalis; ista omnia infra ex intentione videbuntur, hoc etiam addito, quòd quando sunt fines plures per se subordinati, vbi vnus non habet aliam rationem bonitatis nisi in ordine ad alium, tunc actus in huiusmodi fines ordinatus, non est in pluribus speciebus moris principalibus, quæ sunt ex fine intento, potest tamen vnus, & idem esse etiā in speciebus disperatis. Valet ad propositum, quod Scotus ponit in quodlibetis q.18. in primo principali circa finem. Tunc dicitur ad argumentum formaliter primò.

Aliūde species naturę, aliunde moris.

Scotus.

¶ Ad maiorem, idem vnitate naturæ non potest esse nisi in vna specie naturæ, conceditur, quia vnitas in aliquo genere non stat cum diuersitate specifica eiusdem generis. Secundò dico ad maiorem, idem etiam numero secundùm esse naturæ non potest esse nisi in vna specie moris, quæ est ex obiecto propinquo, conceditur.

¶ Ad minorem dico primò, quòd si intelligitur, quòd idem numero actus in esse moris ordinetur ad plures fines disperatos & non subordinatos, negatur; quia secundùm quòd semel egreditur ab agente, idest secundùm, quòd est volitus vna voluntate, non potest ordinari ad fines disperatos, sed solum ad vnum finem proximum, & virtualiter ad vnum finem cōmunem, sed ex hoc nō habet plures species; sicut ex hoc, quòd volo aliquid virtualiter propter beatitudinem secundùm communem rationem, non est in pluribus speciebus. Sicut nec, quia aliquis deuiat à regula proxima, & à regula prima; vt patet in de Veritate Materia 23. q.7. ad 2. Deinde cum dicit.

¶ Possibile tamen est, quòd vnus actus secundùm speciem naturæ, ordinetur ad diuersos fines voluntatis; sicut hoc ipsum, quod est occidere hominem, quod est idem secundùm speciem naturæ, potest ordinari sicut in finē ad conseruationem iustitiæ, & ad satisfaciendum iræ; & ex hoc erunt diuersi actus secundùm speciem moris, quia vno modo erit actus virtutis, alio modo erit actus vitij. Non enim motus recipit speciem ab eo, quod est terminus per accidens, sed solum ab eo, quod est terminus per se. Fines autem morales accidunt rei naturali, & èconuerso, ratio naturalis finis accidit morali, & ideo nihil prohibet actus qui sunt idem secundùm speciem naturæ, esse diuersos secundùm speciem moris, & èconuerso.

¶ Subiungit secundam solutionem, secundùm quam dicitur secundo ad maiorem. Idem in esse naturæ non potest esse nisi in vna specie morali, quæ est ex fine intento, negatur, & huius falsitatem ostendit D.S. in littera.

¶ Ad minorem. Si intelligitur, quòd eundē actum numero in esse naturæ non contingat ordinari in diuersos fines intentos ab eodem agente successiuè, vel diuersos numero tantum à diuersis agentibus simul in diuersos fines specie differentes, negatur. Sicut patet exemplum de occisione hominis in littera &c. Vltra ergo, &c. Verum finis intentus non dat speciem naturalem actui exteriori qui in diuersos fines est ordinabilis. Conceditur, Potest tamen dare speciem moris, & diuersi diuersas species etiam eidem actui in esse naturæ. Et hoc tangit D.S. in solutione, non enim motus, &c. Volens, quòd finis intentus non dat speciem naturæ, sed moris; & quòd secundùm diuersitatem speciei moris non inducitur diuersitas speciei naturalis, nec econtra ex diuersitate naturalis speciei inducitur diuersitas speciei moralis.

Vtrum sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd non sit aliquis vltimus finis humanę vitæ, sed procedatur in infinitum. Bonum enim secundùm suam rationem est diffusiuum sui, vt patet per Dionysium 4. capitulo de Diui.no. si ergo, quod procedit ex bono ipsum etiam est bonum, oportet quòd illud bonum diffundat aliquid bonum, & sic processus boni est in infinitum; sed bonū habet rationem finis, ergo in finibus est processus in infinitum.

E

3. d.3. q.2. ar.2. cōt.

Dionysius.

¶ 2 Præterea, ea quæ sunt rationis in infinitum multiplicari possunt, vnde & mathematicæ quantitates in infinitum augētur, species etiam numerorum propter hoc sunt infinitæ, quia dato quolibet numero alium maiorē excogitare potest, sed desiderium finis sequitur apprehēsionem rationis, ergo videtur, quòd in finibus procedatur in infinitum.

¶ 3 Præterea, bonum & finis est obiectum voluntatis; sed voluntas infinities potest reflecti supra seipsam; possum enim velle aliquid, & velle me velle illud, & sic in infinitum; ergo in finibus humanæ voluntatis proceditur in infinitum, & non est aliquis vltimus finis humanæ voluntatis.

¶ Sed contra est, quòd philosophus dicit secundo metaph. * quòd qui infinitum faciunt, auferunt naturam boni; sed bonum est, quod habet rationem finis; ergo contra rationem finis est, quòd procedatur in infinitum: necesse est ergo ponere vnum vltimum finem.

* Tertio. Arist.

¶ Postquàm D.S. ostendit hominem agere propter finem. Hic consequenter ostendit aliquem esse vltimum finem, propter hunc enim articulum alij præcedentes præmissi sunt.

¶ Nota autem, quod vltimus finis capitur dupliciter. Vno modo secundùm rem, vel secūdùm rei veritatem, pro eo scilicet quod est finis omnium, & gratia cuius omnia fiunt, & ipse finis propter nullum alium, qualis est Deus, vt D. S. ostendit tertio contra Gent. cap.17. Alio modo capitur vltimus finis quo ad nos, scilicet beatitudo in communi, propter quam omnia appetuntur, & ipsa propter nullum aliud. Quæstio igitur & responsio magis videntur tendere ad vnum vltimum finem, vt est ratio appetendi quo ad nos.

¶ Nota etiam ex D.S. 2. metaphy. tex. commen. 8. lectione. 4. q̄

tunc

que procederetur in infinitum in finibus, quando videlicet datur finis propter quem alia fiunt, & ipse iterū est propter alium finē, & sic consequenter:si autem est finis propter quem alia fiunt, sed ipse non est propter alium finem, tūc non proceditur in infinitū. Dicuntur autem fines essentialiter subordinati quando vnus non mouet appetitum, nec est gratia cuius aliquid fit, nisi inquantum est alteri subordinatus. Et huius exemplum ponit D. S. vbi supra contra Gentiles, sicut potio conficitur vt detur egroto, datur autem vt purgetur, purgatur autem vt extenuetur, extenuatur autem vt sanetur, hic tantum omnes praecedentes fines appetuntur in virtute vltimi finis, scilicet sanitatis, nec appetuntur nisi propter sanitatem. Per accidens autem se habent, quando appetibilitas vnius non est ex alio, nec appetitur in virtute alterius.

Fines essentialiter ordinati.

¶ Quaeritur ergo an in finibus sit dare vnum primum propter quem omnia appetuntur, & quem omnia appetant, ipse autem propter nihil aliud appetatur.

¶ Respondeo dicendū, quòd per se loquendo impossibile est in finibus procedere in infinitum ex quacunq; parte, in omnibus enim quae per se habent ordinē adinuicem, oportet quòd remoto primo remoueātur ea quae sunt ad primum: Vnde philosophus probat in octauo physicorum * quòd non est possibile in causis mouentibus procedere in infinitum, quia non esset primum mouens, quo subtracto alia mouere non possunt, cum non moueant nisi per hoc, quòd mouentur à primo mouente.

Arist. * text. 24.

¶ D. S. respondet distinctè duplici conclusione responsiua iuxta vnam distinctionem subintellectam bimembrem. Secundam conclusionem ponit ibi. Ea verò quae &c. Distinctio ergo subintellecta, hic est, quòd fines pūt esse essentialiter, & per se ordinati, & possunt esse per accidens ordinati. Quo ad primum membrum respō det tali conclusione. Per se loquendo, idest in finibus essentialiter subordinatis impossibile est in finibus procedere in infinitum, ex quacunque parte: haec conclusio prima habet in substantia duas partes, scilicet quòd non sit possibile procedere in infinitum in finibus per se ordinatis. Secunda quòd nec ex parte intentionis nec executionis, quam partem probat ibi. In finibus, &c. Prima pars probatur sic In omnibus qui per se habent ordinem ad inuicem, oportet, quòd remoto primo remoueantur ea, quae sunt ad primū; sed si esset processus in infinitum in finibus, remoueretur primus finis, ergo omnes alij tollerentur, & sic nulla esset actio. Immo nihil omnino, quod est à parte falsum. Maior probatur ex. 8. physi. de causis efficientibus vbi vult, quòd ablata prima omnes aliae tollerentur, quia non mouent vel efficiunt nisi in virtute primae efficientis causae. Minor suppleta patet ex eadem auctoritate philosophi, quia si in causis efficientibus esset processus in infinitum non daretur prima. Et idem habet philosophus in substantia, 2. metaphy. tex. commen. 5. in D. S. lectio 2.

Conclusio prima.

Probatur conclusio.

Arist. Capreolus.

¶ Nota autem circa probationem maioris, vt habetur etiam in Capreolo in 2. distin. 20. quòd Thomista facit differentiam inter causas efficientes per se ordinatas, & inter causas efficientes essentialiter ordinatas. Ponit namq; quòd idem homo vel effectus numero non potest esse à pluribus causis eiusdem ordinis. Vnde iste effectus scilicet Sortes, est à patre Platone per se, quia idem numero ab alio homine esse non posset, non tamen est sibi in agendo, & efficiendo essentialiter subordinatus: Requiritur enim ad essentialem subordinationem, primò distinctio specifica inter subordinata, Requiritur secundò vt secunda causa non causet, nisi mota ab alia actu, & agat in virtute alterius. Et tertiò, quòd sit simultas causandi actu, sic quòd inferior non causat, nisi superior concausset in suo ordine. Et ergo D. S. intelligendus est de causis essentialiter subordinatis, Et hoc patet ex verbis suis, cum dicit Cum non moueat n si per hoc, quòd mouentur, à primo mouente. Sic & loquitur de finibus essentialiter subordinatis, quorum secundus non mouet, nisi in virtute primi. Vnde oportet, quòd ab agente homine, aliquid sit appetibile primum in nullum aliud ordinabile, & propter, quod omnia appetantur quodcunq; sit illud. Consequenter cum dicit.

Differunt causae per se ordinatae, & essentialiter ordinatae.

¶ In finibus autem inuenitur duplex ordo, scilicet ordo intentionis, & ordo executionis, & in vtroq; ordine oportet esse aliquid primum; id enim, quod est primum in ordine intentionis est quasi principium mouens appetitum, vnde subtracto principio appetitus à nullo moueretur; id autem, quod est principium in executione, est vnde incipit operatio, vnde isto principio subtracto nullus inciperet aliquid operari; principium autem intentionis est vltimus finis, principium autem executionis est primum eorum quae sunt ad finem.

¶ Ostendit secundam partem praedictae conclusionis, & primò probat eam, secundò ipsam resumit, & eam iterum confirmat, ibi. Sic ergo, &c. Primò ergo exponit, quae sint istae partes de quibus loquitur ista secunda pars conclusionis, quia in finibus inuenitur duplex ordo, scilicet intentionis, & executionis, hoc est dicere, quòd in causalitate finis, dupliciter aliquid est primum, vnum in intentione, & vnum in executione. Est enim finis intentus ratio, quare fiat operatio propter finem consequendum, & non intelligitur, quòd ipsi fines vt sic, sint dupliciter ordinati, sed quia ex fine est duplex causalitas, prima immediatè scilicet intentionis, secunda mediate scilicet executionis: hoc supposito probatur secunda pars conclusionis, scilicet quòd in vtroq; ordine oporteat esse aliquid primum scilicet intentum, & exequēdum, & hoc est ex nulla parte procedere in infinitum in finibus, ita quòd perueniatur ad vnum primum intentum, & ad primum propter ipsum agendi. Arguitur ergo sic. Id quod est primum in ordine, &c. scilicet principium intentionis, est vltimus finis, &c. vt in littera per ordinem, ergo &c. Ita scilicet, quòd non daretur primum intentum, nec daretur primum, quod esset agendum propter finem, immo aliquis primò praestituit sibi aliquid vt vltimum finem, quod in affectu suo dominatur, & deinde inquirit, & inuenit aliquid certum, quod ad illum finem sit accommodum, &c Consequenter ibi.

Probatur secunda pars.

¶ Sic ergo ex neutra parte possibile est in infinitum procedere, quia si non esset vltimus finis nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaretur, nec etiam quiesceret intentio agentis. Si autem non esset primum in his quae sunt ad finem, nullus inciperet aliquid operari, neq; terminaretur consilium, sed in infinitum procederet.

¶ Resumit secundam partem iam probatam, & confirmat eam specialiter, quo ad vtramq; clausulam, vel magis explicat praedictā probationem ducendo ad triplex inconueniens, quo ad primam clausulam, quorum primum tactum est in maiori praecedentis rationis, quia si non esset vltimus finis, nihil appeteretur, neq; aliqua actio terminaretur, neq; quiesceret intentio agentis, primum patet ex dictis, quia ablato primo auferuntur omnia alia in illo genere, & ablato primo appetibili, nullum aliorum erit. Secundum inconueniens sequitur clarè, quia actio non terminatur nisi perueniatur ad vltimum finem. Tertium similiter clarè sequitur, quia intentio est finis, si ergo iste finis non est vltimus appetitur propter alium, & iste similiter, & sic in infinitum, &c. Ista autem inconuenientia tangit philosophus. 2. metaphy. tex. com 8. vbi habet, quòd qui ponunt infinitum in causis finalibus auferunt totaliter naturam boni, licet ipsi hoc non percipiant Vide prima parte. q. 7. artic. 4. quae ad propositum valent. Secunda autem clausula confirmatur explicando rationem praecedentem, quia si non esset primum, &c. Humana ergo vita habet aliquem vltimum finem, in quem omnia ordinantur, & propter quem homo omnia agit, &c.

Arist.

¶ Ea verò quae non habent ordinem per se, sed per accidens sibijnuicem coniunguntur, nihil prohibet infinitatem habere; causae enim per accidens indeterminatae sunt, & hoc etiam modo conuenit esse infinitatem per accidens in finibus, & his quae sunt ad fines.

¶ Hic respondet secunda conclusione iuxta secundùm membrum distinctionis virtualis, scilicet de finibus, & medijs per accidens ordinatis, & est ista conclusio. Hoc modo conuenit esse infinitatem per accidens in finibus, & his quae sunt ad finem, probatur. Ea quae non habent &c. vt in littera ergo, &c. Antecedens probatur, quia causae per accidens indeterminatae sunt, scilicet in omni genere causae.

Secunda conclusio

¶ Nota, quòd sicut in genere causae efficientis in per se essentialiter ordinatis, est status, &c. sicut patet, quòd Sortes, Cęlum, Intelligentia, Deus, sunt subordinata essentialiter, & est status Supra, & infra: in per accidens autem contingit esse infinitatem saltem syncathegorematicā, vt Sortes à Platone, & Plato à Catone, & sic in infinitum, sic in genere causae finalis in per se ordinatis finibus est status, quia Sortes appetit ambulationem propter sanitatem, & sanitatem propter foelicitatem, & ibi est status: sed in finibus per accidens ibi nō sunt tot quin plures, quia videlicet quodlibet bonum habet rationem finis, potest autem successiuè infinita bona appetere, sed vnum illorum bonorum non dependet ex alio essentialiter, ita quòd non est appetibile propter aliud. Et non intelligitur ordinatio accidentalis in comparatione ad summum bonum in communi, sed per comparationem vnius particularis boni ad aliud à quo non habet rationem appetibilitatis, licet omnia per accidens subordinata quo ad inuicem subordinentur bono summo in communi, sicut & agentia effectiua per accidens ad inuicem ordinantur, per se tamen sub coelo, & intelligentia continentur.

Nota

Argu-

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione responsiua, quo ad primam clausulam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd de ratione boni est, quòd aliquid ab ipso effluat, non tamen quòd ipsum ab alio procedat: & ideo cum bonum habeat rationem finis, & primum bonum sit vltimus finis, ratio ista non probat, quòd non sit vltimus finis, sed quòd à fine primo supposito, procedatur in infinitum inferius versus ea quæ sunt ad finem: & hoc quidem competeret si consideraretur sola virtus primi boni quę est infinita: sed quia primum bonum habet diffusionem secundùm intellectum, cuius est secundùm aliquam causam certam profluere in causata, aliquis certus modus adhibetur bonorum effluxui à primo bono, à quo omnia bona participant virtutem diffusiuam: & ideo diffusio bonorum non procedit in infinitum, sed sicut dicitur Sapien. vndecimo. Deus omnia disposuit in numero, pondere, & mensura.

Sap. 11.

¶ Maior exponitur à D. S. prima parte q. 5. arti. 4. ad secundum. Similiter in primo sen. distin. 34. q. 2. ad quartum, quia bonum secundùm suam propriam causalitatem diffundit se metapho. mouendo causam effectiuam. Et vt habet. D. S. 3. contra Genti. cap. 24. circa finem, quòd bonum inquantum huiusmodi est diffusiuum, quia quanto aliquid inuenitur melius, tanto ad remotiora bonitatem suam diffundit, vide D. S. in de Veritate Materia 21. quæst. prima. ar. 4. &c.

Bonum diffusiuũ exponitur.

¶ Dico secundò ad maiorem, quòd esto bonum vt sic, sit sui diffusiuum, non tamen ex propria ratione habet positiuè, quòd sit ab alio processiuum. Vnde non oportet, quòd omne bonum ab alio procedat, sed primum bonum erit vltimus finis, & quia datur primum bonum, ideo datur vltimus finis. Vltra, si ergo, &c. Dico, quòd procedens ex bono est bonum, Et dico, quòd oportet, quòd illud bonum iterum se diffundat, sed secundùm ordinem Diuinæ sapientiæ a qua omnia bona participant virtutem diffusiuam, & modum diffundendi se. Vltra, Et sic processus, &c. Dico dupliciter, primò, quòd verum est processus in infinitum versus inferius, scilicet versus ea quæ sunt ad vltimum finem, & ab ipso. Et hoc verũ si consideretur virtus primi boni agentis infinita, sic enim posset producere infinita bona, & infinitas species nouas creare; sed non sequitur infinitas, nec versus inferius, attenta sapientia Diuini intellectus, qui non producit quot potest, sed quot præordinauit. Dico secundò. Esto, quòd ita esset, quòd à Deo procederent infinita bona, adhuc nihil haberetur contra intentum articuli: quia cum processu in infinitum versus media, datur vltimus finis à quo omnia ista procedunt: sed verum esset, quòd tunc in his quæ sunt ad finem, esset infinitas: sed talia in appetendo a creatura rationali non essent essentialiter subordinata. Si enim essent infinitæ species rerum actu vel successiuè, posset tamen aliquam determinatam appetere propter vltimum finem sine dependentia ad alias species. Vltra. Bonum quidem habet rationem finis, prout finis capitur extensè pro quocunq; aliqualiter determinante actum voluntatis, sed non omne bonum habet rationem vltimi finis, qui est obiectum primum intentionis volentis; sed solum summum bonum, & primum habet rationem vltimi finis. Quare negatur consequentia, quòd in per se ordinatis procederetur in infinitum, ita quòd non detur vltimus finis.

¶ Et nota, quòd hæc solutio videtur procedere de vltimo fine secundùm rem, quia talis est primum bonum per essentiam Deus ipse, & sicut ipse est primus secundùm rem, ita datur & vltimus quo ad nos, scilicet fœlicitas, vel summum bonum.

¶ Nota etiam, quòd hæc solutio continet, quòd Deus virtutẽ sua infinita posset producere infinita bona non solum numero, sed & specie distincta: hoc autem intelligẽdum est syncathegorematicè, & in sensu diuiso, non composito, sic quòd actu essent infinitæ. Sed quia data quacunque potest aliam speciem producere. Vide de hoc ex intentione defendentem Capreolum in primo, distinctione quadragesimaquarta, quæstione secunda, conclusione. 6. & prima parte. q. 7. arti. 4.

Capreolus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his quæ sunt per se, ratio incipit à principijs naturaliter notis, & ad aliquem terminum progreditur: vnde philosophus probat in primo posteriorum * quòd in demonstrationibus non est processus in infinitum, quia in demonstrationibus attenditur ordo aliquorum per se ad inuicem connexorum, & non per accidens: in his autem quæ per accidens connectuntur, nihil prohibet rationem in infinitum procedere: accidit autem quantitati aut numero præexistenti inquantum huiusmodi, quòd ei addatur quantitas aut vnitas, vnde in huiusmodi nihil prohibet rationem procedere in infinitum.

* Arist. tex. 6.

¶ Maior negatur vniuersaliter intellecta, quia in his quæ sunt rationis, & tamen essentialiter ordinata, non est processus in infinitum; quia deueniendum est in demostrationibus ad aliqua prima principia, quæ ex alijs non dependent, quibus essentialiter omnia demonstrabilia subordinantur. Sed in per accidens ordinatis potest esse processus in infinitum, vt patet in argumento sequenti. Ad probationem dico, quòd additio quantitatis ad quãtitatem, & numeri ad numerum est per accidens, Accidit enim præexistenti, vt alius addatur.

¶ Ad minorem dico, quòd malè subsumitur, & si debitè subsumatur est falsa, scilicet sed possunt apprehendi infiniti fines actu, vel potentia per se subordinati. Bene volo, quòd apprehensiones, & desideria multiplicentur in infinitum. sed non sunt per se subordinatæ, quia prima transeunte, alia potest esse, &c. Quare negatur consequentia.

¶ Nota circa solutionem D. S. quòd species rerum esto sint essentialiter ordinatæ ad sanum sensum, tñ additio speciei ad speciẽ per actum intellectus est per accidens: Dicuntur autem species esse essentialiter ordinatæ, quia non dantur duæ eiusdem gradus, & perfectionis essentialis: & tamen non sunt essentialiter subordinatæ in ratione causandi, nec per se vna requirit alterius additionem, &c.

Species ordinatæ essentialiter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa multiplicatio actuum voluntatis reflexæ supra seipsam, per accidens se habet ad ordinem finium: quòd patet ex hoc, quòd circa vnum & eundem actum indifferenter semel vel pluries supra seipsam voluntas reflectitur.

¶ Maior vera, sed non omne bonum est alteri bono vel fini essentialiter subordinatum in ratione finis. Ad minorem concedo eam, sed illa reflexio per accidens se habet ad ordinem finiũ, quia non oportet, quòd si actus reflectantur, & multiplicentur, quòd ergo fines multiplicentur. Nam super vno fine potest volũtas sæpius se reflectere, & ergo non oportet, quòd si actus multiplicantur in infinitum tanquam per accidens ordinati, quòd ergo fines multiplicentur.

Vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines.

F

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit voluntatem vnius hominis in plura ferri simul, sicut in vltimos fines. Dicit enim Augu. 19. de ciuitate Dei. * quòd quidam vltimum hominis finem posuerunt in quattuor, scilicet voluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute, hæc autem manifestè sunt plura, ergo vnus homo potest constituere vltimum finem suæ voluntatis in multis.

Infra. q. 12. ar. 3. ad 1. & q. 13. arti. 3. ad 1. & 2. d. 24. artic. 5. cor. & 3. d. 35. q. 1. ar. 1. corpo. & mal. q. 14. artic. 2. cor. fin.

* Augustinus. cap. 1.

¶ 2 Præterea, quæ non opponuntur adinuicem seinuicem non excludunt; sed multa inueniuntur in rebus, quæ sibijnuicem non opponuntur, ergo si vnum ponatur vltimus finis voluntatis, non propter hoc aliæ excluduntur.

¶ 3 Præterea voluntas per hoc, quòd constituit vltimum finem in aliquo, suam liberam potentiam non amittit; sed antequàm constitueret vltimum finem suum in illo puta in voluntate, poterat constituere finem suum vltimum in alio, puta in diuitijs: ergo etiam postquam constituit aliquis vltimum finem suæ voluntatis in voluptate, potest simul constituere vltimum finem in diuitijs, ergo possibile est vnius hominis voluntatem simul ferri in diuersa sicut in vltimos fines.

¶ Sed contra, illud in quo quiescit aliquis sicut in vltimo fine, hominis affectui dominatur, quia ex eo totius vitæ suæ regulas accipit, vnde de gulosis dicitur Philipp. tertio. Quorum Deus venter est, quia scilicet constituunt finem in delitijs ventris, sed sicut dicitur Matth. sexto: Nemo potest duobus dominis seruire, adinuicem scilicet non ordinatis; ergo impossibile est esse plures vltimos fines vnius hominis adinuicem non ordinatos.

D. Pau.

¶ Post-

¶Postquam ostensum est esse finem, & vltimum finem. Hic consequenter ostenditur esse vnum vltimũ finem. Et primò hoc ostenditur specialiter per respectum ad hominem, secundò generaliter per respectum ad omnia, in artic. 8. Circa primum, primò ostendit propositum per respectum ad vnum hominem, secũdò per respectum ad omnes homines simul, in art. 7 Circa primũ, primò facit, quod dictum est per respectum ad ipsum hominẽ agẽtem propter finem, secundò per respectum ad ea, quæ sunt propter finem, ar. 6.

Appetitus naturalis secundum Scotum.

¶Nota autem, quòd in vltimum finem aliquis tendit dupliciter. Vno modo appetitu naturali consequente totam speciem, siue sit sola inclinatio in obiectum, vt Scotus putat in quarto, dist. 49. q. 9. Siue cum hoc sit actus elicitus determinatus quo ad specificationem, vt habet D. S. vt patebit infra quæst. 10. art. 2. & iste appetitus est in respectu vltimi finis in communi. Alio modo quis tendit in vltimum finem sub particulari ratione, vel in rem, in qua putat communem rationem vltimi finis inueniri. Et sic tendit ex propria præstitutione, & liberè.

¶Respondeo dicendum, ꝙ impossibile est, ꝙ voluntas vnius hominis simul se habeat ad diuersa, sicut ad vltimos fines, cuius ratio potest triplex assignari. Prima est, quia cum vnumquodq; appetat suam perfectionem, illud appetit aliquis vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectum, & completiuum suiipsius. Vnde August. dicit. 19. de Ciuit. Dei. * Finem hominum nũc dicimus, non quod cõsumitur, vt non sit, sed quod perficitur, vt plenè sit: oportet igitur, quòd vltimus finis ita impleat totum hominis appetitum, quòd nihil extra ipsum appetendum relinquatur, quod esse non potest, si aliquid extraneum ad ipsius perfectionem requiratur; vnde non potest esse, quòd in duo sic tendat appetitus, ac si vtrunq; sit bonum perfectum ipsius.

* Aug. c. 1.

Conclusio respõsiua.

¶D. S. respondet tali conclusione. Impossibile est, quòd voluntas vnius hominis simul se habeat ad diuersa, sicut ad vltimos fines, hanc conclusionem probat primò de vltimo fine secũdùm communem rationem, secundò secundùm specialem rationem, inquantum huius hominis finis. ibi, sicut autem, &c. Quo igitur ad primum, probat triplici ratione secundùm ordinem, vt in littera, quæ rationes procedunt de vltimo fine secundùm communem rationem, & in quem quis tendit ratione naturæ communis; ita quòd vniuscuiusq; voluntas fertur in vnum finem, qui est communis sibi, & alijs. Ex prima ratione arguitur sic. Oportet, ꝙ vltimus finis ita impleat, &c. vt in littera, sed hoc esse non potest, si aliquid extraneum ad ipsius perfectionem requiratur: ergo non potest esse, &c. Maior probatur a principio ex ratione vltimi finis, quæ est esse bonum perfectum completiuum appetentis: ergo maior vera, quòd vltimus finis implet totum appetitum. Istud assumptum pro maiore, patet ratione, & auctoritate: ratione sic, quia vnũquodq; appetens finem, appetit vt perfectionẽ sui, igitur si appetitus appetat aliquid vt vltimum finem, appetit vt totalem sui perfectionem. Et secundò patet auctoritate August. clarè in littera. Minor principalis de se nota. Vnde vult breuiter ista ratio, quòd vltimus finis habet rationem perfectè quietatiui, & totalis boni, igitur non potest appetitus tendere in duo, sicut vltimos fines. Tenet consequentia, quia si tenderet in secundum, vt satiatiuum, tunc primum non erat totaliter satiatiuum appetitus.

In multis mortalibus existens nõ habet plures vltimos fines.

¶Nota ex his, quòd si etiam plura habeantur ab aliquo vt vltimus finis, non tamen habentur vt plures vltimi fines, sed per modum vnius satiatiui completè. Vnde qui afficitur multis peccatis mortalibus, afficitur quidem diuersis bonis secundùm quid, sedtamen habet ipsa vt vnum vltimum finem. Quare D. S. notanter dicit, non potest ferri voluntas vnius in diuersa, vt duos, vel plures vltimos fines. Sicut enim in vno regno, in quo non potest esse nisi vnus Rex, contrariatur Regi qui se Regem facit, licet vt homo non contrarietur sibi. Sic quia in vno affectu dominatur vnus finis vltimus, ideo aliud, vt acceptum sub ratione vltimi finis, primo contrariatur, quia eo ipso, quòd aliud habetur vt vltimus finis, non potest primum vt vltimus finis haberi, quia si secundum accipitur vt totaliter impletiuum appetitus, eoipso primum non est necessarium ad implendum, nec totaliter implet, quia aliud accipitur vt implens. Simile vide prima par. q. 11. at. 3. in secunda ratione corp.

¶Secũda ratio est, quia sicut in processu rationis principium est id, quod naturaliter cognoscitur, ita in processu rationalis appetitus, qui est voluntas, oportet esse principium id, quod naturaliter desideratur; hoc autem oportet esse vnum, quia natura non tendit nisi ad vnum; principiũ autem in processu rationalis appetitus est vltimus finis: vnde oportet id, in quo tendit voluntas sub ratione vltimi finis, esse vnum.

¶Hæc secunda ratio sumitur ex conditione appetentis voluntatis, inquantum est quædam natura, & arguitur sic post litteram, Sicut primum in processu rationis principium est id, quod naturaliter cognoscitur, ita in processu rationalis appetitus, &c. sed hoc, quod naturaliter desideratur est vnum, igitur principium in processu rationalis appetitus est vnum; subsumitur, sed vltimus finis est principium in processu rationalis appetitus, vnde oportet, &c. vt in littera. Maiorem illam D. S. relinquit notam ex proportione intellectus, & intellectiui, vel rationalis appetitus; quia sicut se habet principiũ in speculabilibus, sic se habet finis in agibilibus, secundum philosophum, secundo physicorum, & 6. ethic.

Arist.

Sicut principium in speculabilibus, sic finis in agibilibus.

¶Sed aduerte, quòd Scotus in quarto, distin. 49. quæst. 9. ad tertium in oppositum dicit, quòd ista propositio non valet ad propositum D. S. Dicit enim sic Scotus, quòd est simile quo ad hoc, quòd sicut veritas conclusionis ordinatur ad veritatem principij & præmissarum, sic bonitas eorum, quæ sunt ad finem, ordinatur ad finem. Et ideo comparando principia ad obiecta, & fines, vera est propositio; sed comparando ad potentiam, vera non est, hæc ille. Et vult, quòd voluntas non necessariò assentit fini vltimo, sicut intellectus principijs, & hoc exprimit in primo, distinc. 1. q. 4. ad primum. vbi vult, quòd similitudo tenet in hoc, quòd sicut est ordo inter vera sic inter bona. Et sicut illa vera sunt ordinatè cognita, sic & illa bona sunt sic ordinatè volita; sed non est simile quantum ad ordinem necessitatis, hæc ibidem. Sed deficit Scotus, non attendendo radicem dicti D. S. quod infra statim habebuur. quæst. 10. artic. 1. & prima par. quæst. 82. artic. 1. & quæst. 60. artic. 1. Quia oportet semper conditionem prioris reperiri in posteriori. Vnde oportet, quòd natura intellectualis habeat in se conditionem naturæ, quæ est naturalitas, & necessitas ad vnum. Ex eo ergo, quòd intellectualis appetitus est, habet libertatem, & non necessitatem, vel naturalitatem. Sed ex eo, quòd natura est, habet determinationem ad vnum, secundum tamen capacitatem, & conditionem propriam. Hoc ergo attento, quia prius saluatur in posteriori. Ideo D. S. benè dicit, quòd sicut intellectus naturaliter cognoscit principium, ita voluntas naturaliter (ad sensum infra dicendum, scilicet quo ad specificationem actus) inclinatur in vltimum finem. Inclinatio autem naturalis est ad vnum saltem genere, & secundùm communem rationem, vt statim tangetur: igitur vltimus finis communis omnibus, in quem natura inclinat, est vnus. Illud autem fundamentum D. S. Scotus non aduertit, nec impugnauit, nec per consequens expugnauit. Vide de hac materia Capreolum in primo, dist. 1. q. 3. circa primam conclusionem ad primam instantiam Aureoli.

Scotus.

Fundamẽtum D. S.

Capreolus.

¶Nota circa minorem, quæ infra habentur quæstio. 10. artic. 1. ad tertium; quia vt iam tactum est, prius participatur in posteriori secundùm conditionem posterioris. Vnde voluntas, quæ est natura intellectualis, participat naturam, idest esse determinatum ad vnum secundum modum suum, qui est naturæ intellectualis. Vnde sicut intellectus determinatur ad vnum primum intelligibile, & ad primum principium, non autem ad alia, quæ non habent cum ipso necessariam connexionem; sic voluntas determinatur ad vnum in genere, & quo ad specificationem actus, scilicet quo ad bonum secundùm communem rationem, & ad vltimum finem in communi. Cum hoc tamen stat libertas, & indeterminatio quo ad id, vel aliud bonum particulare, & secundùm particularem rationem. Natura ergo voluntatis est determinata ad vnum commune, & secundùm communem rationem, quæ continet de per se totam rationem sui obiecti.

¶Tertia ratio est, quia cum actiones voluntariæ ex fine speciem sortiantur, sicut supra habitum est, * oportet, quòd a fine vltimo, qui est communis, sortiantur rationem generis, sicut & naturalia ponuntur in genere secundùm formalem rationem communem, cum igitur omnia appetibilia voluntatis, inquantum huiusmodi sint vnius generis, oportet vltimum finem esse vnum, & præcipuè, quia in quolibet genere est vnum primum principiũ, vltimus autem finis habet rationem primi principij, vt dictum est. *

* Artic 3.

* Art. præcedenti.

¶In ista tertia ratione supponitur, quòd actiones voluntariæ sortiuntur rationem generis ab vltimo fine. Illud suppositum probatur, quia ex fine, qui est citra vltimum finem, habent speciem: ergo oportet, quòd ab vltimo habeant genus. Et secundò oportet, quòd habeant genus ab eo, qui est omnibus communis; sed vltimus finis, & solus ipse est omnibus communis: ergo ab ipso habent genus. Maior ista patet a simili in naturalibus, vbi accipitur genus ab aliquo communi; tunc arguitur sic ex ista tertia ratione pro conclusione responsionis. Omnia appetibilia voluntatis, inquantum huiusmodi, sunt vnius generis: ergo vltimus finis est vnus. Tenet consequentia, quia quod dat vnitatem genericam, oportet ipsum esse vnum genere, Antecedens patet ex supposito, & eius probatione, quia appetibilia non habent

bent rationem generis, nisi ab vltimo fine, ergo si sunt vnius generis, & vltimus finis est vnus genere.

¶Nota autem, quòd per appetibilia intelligit D.S. omnia obiecta actionum humanarum, vt sic, a quibus actiones ipsæ habent speciem, quæ tamen continentur sub vno vltimo fine, qui dat genus primum, & quasi generalissimum omnibus actionibus. Dicit autem D. S. appetibilia voluntatis esse vnius generis, inquantum appetibilia sunt, quia non oportet ea contineri in vno genere naturæ, vel etiam prædicamentali: Continentur tamen omnia sub vno communi appetibili, quod est eis omnibus communis ratio appetendi, vt patebit in sequenti articulo, quare dicit appetibilia voluntatis, vt sic.

¶Et confirmat D. S. illam rationem, quia in quolibet genere est vnum principium primum: vltimus autē finis habet rationem primi principij, vt patuit in secunda ratione, igitur est vnus. Et procedunt hæ probationes, vt dictum est, quod est vnus finis secundùm communem rationem non solum vnius, sed omnium hominum, vt patet intuenti: nam probatum est, quòd finis sit vnus tanquam a quo omnes actiones, & omnia appetibilia habēt rationem generis, & in quo conueniunt. Et hoc non est nisi vltimus finis secundùm communem rationem. Tunc ibi.

¶ Sicut autem se habet vltimus finis simpliciter ad totum humanum genus, ita se habet vltimus finis huius hominis ad hunc hominem: vnde oportet, quòd sicut omnium hominum est naturaliter vnus finis vltimus, ita huius hominis voluntas in vno vltimo fine statuatur.

¶ Probat specialiter conclusionem prædictam, quòd vnius hominis est vnus vltimus finis specialis, ita quòd non solum impossibile est, quòd voluntas vnius hominis feratur in plura, sicut in vltimos fines, secundùm communem rationem; sed quòd etiam statuat voluntatem suam in aliquo speciali, cui inhæreat tanquam vltimo fine. Et arguitur sic, Sicut se habet vltimus finis simpliciter communis ad totum genus humanum, ita se habet vltimus finis huius ad hunc hominem: sed omnium hominum est naturaliter vnus finis: igitur oportet, quòd huius hominis voluntas in vno vltimo fine statuatur, ita scilicet, ꝙ sicut omnes volunt esse satiati in appetitu suo naturaliter, ita quando ille statuit sibi aliquid determinatum, in quo constituat vltimum finem. Patet ergo, quòd vnius hominis non possunt esse multi vltimi fines naturaliter, & quòd oporteat etiam aliquod certum accipi, vel aliqua certa per modum vnius vltimi finis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam, ideo conceditur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd omnia illa plura accipiebantur in ratione vnius boni perfecti ex his constituti ab his, qui in eis vltimum finem ponebant.

¶Maior fert secum solutionem, si verba attendantur, quia posuerunt vltimum finem in his quatuor. Vnum videlicet vltimum finem, non plures; dictum est autem circa corpus, quòd conclusio D. S. intelligitur, quòd voluntas cuiuscunque hominis non potest ferri in duo vel plura, sicut in duos vel plures vltimos fines, sed benè in plures res vt in vnum vltimum finem. Minor vera, hæc sunt plura in ratione entis, sed non necessariò accipiuntur vt plura summa bona, quare negatur consequentia. Sicut enim dictum est artic. 3. ad tertium, quandoque aliqua sunt plura specie in esse naturæ, & tamen vnum specie moris. Sic & possunt aliqua esse plura in esse, & specie naturali, & tamen haberi, vt vnum completè satiatiuum voluntatis. Et sic voluntas hominis sistit in eis, vt in vltimo fine vno.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etsi plura aliqua accipi possunt, quæ adinuicem oppositionem non habeant; tamen bono perfecto opponitur, quòd sit aliquid de perfectione rei extra ipsum.

¶ Ad maiorem præmitto duo. Primò, quòd aliqua opponuntur dupliciter, vno modo secundùm speciales rationes proprias, alio modo secundùm aliquam rationem communem: Forma enim vegetatiua, & sensitiua secundùm proprias rationes specificas non opponuntur, nec habent, vt sic incompossibilitatem in eadem materia, sed tamen secundùm communem rationem, vt videlicet, quælibet est actus substantialis dans materiæ & composito esse simpliciter; sic repugnant, & sunt incompossibiles in eodem subiecto simul, scilicet distinctè realiter,

[Margin: Aliqua multipliciter opponuntur, & sunt incompossibilia.]

¶Dico secundò, quòd aliqua in esse rei non opponuntur, hoc est secundùm esse naturæ, & tamen secundùm aliquod prædicatum sunt incompossibilia. Sic Deus & creatura secundùm esse naturæ esto sint plurimum diuersa, non tamen repugnant, nec habent oppositionem, vt bene habet Scotus in tertio, distinctione prima, quæstione prima, in solutione argumenti tertij: Quando arguitur, quòd magis distant Deus, & humana natura, quàm duo contraria, dicit ipse, & bene, quòd Deus, & natura humana plus distant secundùm esse naturæ, sed non magis repugnant. Sed tamen in hoc, quòd est esse vltimum finem, Deus & creatura opponuntur, & est impossibile, quòd si creatura habeatur pro vltimo fine, quòd Deus pro ultimo fine habeatur, ut habet Doctor Sanctus in de Virtutibus de Charitate, quæstione duodecima. ad duodecimum. Dico ex his ad maiorem, quòd illa, quæ non opponuntur, nec secundùm rationem specialem, nec communem, nec secundùm esse naturæ, nec secundùm aliquod prædicatum utriq; simul incompossibile, illa se non excludunt. Minor uera. Inueniuntur multa, quæ non opponuntur, nec secundùm generalem, nec secundùm specialem rationem, nec secundùm esse naturæ, licet sint diuersa, uel disperata, tamen necessariò opponuntur in hoc, quòd quodlibet eorum sit ultimus finis distinctus ab alio ultimo fine. Si enim unum est ultimus finis alicuius ipsum totaliter satiat, & si ipsum totaliter satiat, non potest aliud ab eo haberi ut ultimus finis; quia coipso quo aliud accipitur ut ultimus finis, primum non haberetur ut completum bonum. Quare negatur consequentia.

[Margin: Nota. Scotus.]

¶ Nota autem, quòd principium solutionis intelligitur, ut dictum est, quòd plura possunt accipi, quæ adinuicem in natura non opponuntur, tamen opponuntur in hoc, quòd quodlibet sit dirtinctus ultimus finis unius, & eiusdem.

¶Ad tertium dicēdum, quòd potestas voluntatis non habet, vt faciat opposita esse simul, quod contingeret, si tenderet in plura disperata, sicut in vltimos fines, vt ex dictis patet.*

[Margin: * In corpore artic.]

¶Pro maioris pleno intellectu, oportet notare breuiter, quòd in uoluntate absolutè est multiplex libertas; una a coactione, alia quæ est indeterminatio ad opposita, tertia, quæ est indeterminatio ad bonum, & malum. Prima libertas conuenit uoluntati ex se positiuè, ita quòd ex natura sua habet, ut sit isto modo libera: & hæc libertas nunquam separatur a uoluntate in quocunque statu. Secunda autem libertas, quæ est indeterminatio ad opposita, conuenit uoluntati, ut uoluntas est per se positiuè, sed non respectu cuiuscunque obiecti, sed aliquorum; non enim potest se habere in hoc statu ad oppositum beatitudinis, uel ultimi finis secundùm communem rationem, sed tamen pro omni statu habet se ad aliqua opposita contenta sub fine, in quo sistit uoluntas, ut ultimo fine; & hæc libertas ad opposita potest intelligi absolutè, antequam se ad unum finem determinauit, & potest intelligi post determinationem finis. Tertia libertas, scilicet respectu boni, & mali conuenit uoluntati creatæ, & humanæ, ex se, sed negatiuè; quia uidelicet si nudè, & secundùm se consideretur (tertio modo per se) tunc est indifferens ad bonum, & malum.

[Margin: Libertas multiplex. & aliqua auferri potest a uolūtate.]

¶ Sed hic aduerte propter Scotum in secundo, distinctio. 7. in confirmatione tertiæ rationis contra opiniones de obstinatione Angelorum, quòd illud, quod conuenit ex se isto modo, scilicet negatiuè potest remoueri ab eo cui conuenit, sic homini ex se negatiuè conuenit indifferentia ad album, & nigrum, quæ tamen potest ab homine remoueri. Et sic talis libertas remouetur a uoluntate obstinata damnati, & a uoluntate confirmata in bono beati. Scotus autem illam distinctionem non aduertit. Posset addi quarta libertas, quæ est a peccato, & nec ista conuenit uoluntati ex se positiuè. His suppositis, dicitur ad maiorem, per hoc, quòd uoluntas ultimum finem in aliquo constituit, suam liberam potentiam non amittit, uerum, liberam potentiam a coactione; Similiter liberam potentiam ad aliqua opposita contenta sub ultimo fine præstituto; sed negatur, quòd non perdiderit libertatem aliquam, uidelicet respectu alterius ultimi finis, postquam se ad hunc determinauit: licet enim absolutè fuerit libera ad hunc, uel alium ultimum finem, sed postquam se ad illum determinauit, non potest simul habere alium ultimum finem, quia non potest facere impossibilia, faciendo opposita esse simul, quod tamen fieret, si simul haberet duos ultimos fines, ut patuit. Nec est inconueniens aliquam libertatem a uoluntate auferri, quę cōuenit uoluntati ex se negatiuè, sicut libertas ad illum, uel alium ultimum finem conuenit uoluntati secundùm se negatiuè, quæ post determinationem ad unum aufertur, sicut & libertas ad bonum, & malum in beatis, uel damnatis. Minor conceditur; sed dico, quòd potuit constituere finem in illo, uel alio, & fuit libera negatiuè, sed non positiuè; sed talis libertas, ut dictum est, aufertur per determinationem ad unum. Libertas enim, ut dictum est artic. 2. est quędam indeterminatio, quæ per determinationem aufertur. Quare negatur ceusequentia, quòd simul. Volo quidem, ꝙ potest resilire ab uno ultimo fine, & adhærere alteri, sicut patet, qui charitatem amittit, peccando mortaliter, uel per contritionem de peccato redit in gratiam Dei; sed non est possibile simul inhærere duobus ultimis finibus, &c. Licet enim stante determinatione ad ultimum finem maneat libertas quo ad media in ipsum, non tamen manet libertas ad alium ultimum finem simul habendum.

[Margin: Nota propter Scot.]

Vtrum

Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd non omnia quæcunque vult homo, propter vltimum finem velit: ea enim, quæ ad finem vltimum ordinantur, seriosa dicuntur, quasi vtilia; sed iocosa a seriosis distinguuntur, ergo ea, quæ homo iocosè agit, non ordinat in vltimum finem.

¶Præterea philosophus dicit in principio metaph. quòd scientiæ speculatiuæ propter seipsas quæruntur; nec tamen potest dici, quòd quælibet earum sit vltimus finis, ergo non omnia quæ homo appetit, appetit propter vltimum finem.

¶Præterea. Quicquid ordinat aliquid in finem, cogitat de illo fine; sed non semper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quòd appetit, aut facit, non ergo omnia homo appetit, aut facit propter vltimum finem.

¶Sed contra est, quod dicit August. 19. de Ciuit. Dei. Illud est finis boni nostri, propter quod amantur cætera, illud autem propter seipsum.

¶Hic D. S. agit de vnitate vltimi finis per respectum ad media ordinata in finem. An videlicet, sicut vnius hominis, immo omnium hominum, est vnus finis vltimus, sic etiam omnium actionum humanarum sit vnus vltimus finis, propter quem homo velit omnia quæcunque vult, & agit.

Distinctio soluens arg. Scoti.

¶Nota hic vnam distinctionem, per quam & aliqua argumenta Scoti soluuntur, & ex qua habetur fundamentum huius articuli, quòd dupliciter aliquid est volitum, vel actum propter aliud. Vno modo, quia actu in ipsum refertur. Alio modo, quia refertur virtualiter. Relatio actualis non est sine actuali apprehensione finis, in quem apprehensum aliud actu refertur, & talis relatio in aliud facit propriè vsum, vt Scotus probat in quarto, di. 49. q. 10. Sed ad relationem virtualem sufficit, quòd aliquid fiat propter id, quod quandoque in finem relatum fuit, nec requiritur actualis attentio, vt quis consideret se hoc propter illud agere, sicut pulchrè declarat D. S. in de Virtutibus. Materia 2. q. 11. ad secundum, & tertium. Et secundò sufficit ad relationem virtualem in aliud, sicut in finem, quia hoc est appetitũ, quia alteri consonat. Et quia ex natura rei illud non appetit, nisi quia est aliqua participatio alterius, etiam si fortè de hoc non cogitet, quia illud sit propter aliud. Cõstat autem, quòd in quocunque appetito homo vult aliqualiter satiari appetitum suum, & non appetit, nisi quia aliqualiter perficit, ideo in omni volitione est virtualiter volitum bonum perfectum, quod vocamus vltimum finem, &c.

Finis vltimus duplex.

¶Nota etiam, quòd sicut supra tactum est, duplex est vltimus finis, vnus secundum rem, qui est Deus, propter quem & in dependentia ad ipsum omnia habent appetibilitatem, vt patet 3. contra Gent. cap. 18. & in de Verita. Materia 22. q. 2. Alius est vltimus quo ad nos, qui euidenter continet perfectam rationẽ obiecti voluntatis, & etiam per depẽdentiam ad illum vltimum finem omnia sunt volita. Et de isto vltimo fine præsertim loquimur in hoc articulo.

¶Respondet D. S. quòd omnia, quæ homo appetit, appetit propter finem, & hoc apparet duplici ratione. Primò quidem, quia quicquid homo appetit, appetit sub ratione boni, quod quidem si non appetitur, vt bonum perfectũ, quod est vltimus finis, necesse est, vt appetatur, vt tendens in bonum perfectum, quia semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius, sicut patet, tàm in his quæ fiunt a natura, quàm in his, quæ fiunt ab arte, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem cõsummatam, quæ est per vltimum finem.

Prima ratio propriè.

¶D. S. respondet tali conclusione. Omnia quæ homo appetit propter vltimum finem appetit, probatur ex duplici ratione, secundam ponit ibi, Secundò quia, &c. Prima ratio sumitur ex propriis, & arguitur sic. Quicquid appetitur, vel appetitur, vt finis vltimus, vel vt ordinatum ad ipsum, ergo quilibet motus appetitus, vel est immediatè circa vltimum finem, vel circa aliquid in ipsum relatum; consequentia clara. Antecedens probatur. Quicquid appetitur, sub ratione boni appetitur, quod est, vel perfectum bonum, & sic vltimus finis; vel imperfectum, & sic ordinatur naturaliter in bonum perfectum, quod est vltimus finis; igitur antecedens verum: prima pars huius assumpti nota: sed secunda probatur, scilicet quòd imperfectum ordinatur in perfectum, quia imperfectum est quædam inchoatio perfecti, sed inchoatio semper ordinatur ad consummationem alicuius, igitur secunda pars vera. Minor proxima probat in artificialibus, & naturalibus, &c.

Scotus contradicit.

¶Nota, quòd Scotus in primo, dist. 1. q. 3. ad secundum pro opinione, & in quarto supra circa finem contradicit iam dictis, & vult, quòd aliquid citra vltimum finem sit propter se appetibile sine omni relatione ad vltimum finem negatiuè, sed non cõtrariè, quia scilicet vult ipsum non vt referibile, sed non potest velle, vt non referibile. Et ita secundùm ipsum datur appetibile aliquod, quod nec est ad finem vltimum, nec vltimus finis, & est appetibile neutrum.

Appetibile neutrum.

Soluitur.

¶Sed hoc dictum refellitur, quia esto aliqua res sit bona, non tamen sine dependentia a primo bono, sicut nec aliquod complexum est cognoscibile sine dependentia ad prima principia. Quare nec aliquod est volitum sine expressa, vel implicita, actuali, vel virtuali dependentia ad vltimum finem etiam secundum communem rationem: vide D. S. in quarto, dist. 49. q. 1. art. 3. q. 4. Vbi & videbis argumenta aliqua Scoti soluta de fornicatore scienter, quia esto talis non velit talem actum peccati per depẽdentiam ad Deũ, & ad vltimum finem secundùm rem; vult tamen per dependentiã ad vltimũ finem secundùm communem rationem, quia & aliquid [illegible] quærit in fornicatione. D. S. igitur attẽdit ordinem essentialem omnium, quæ sunt in aliquo ordine ad primum illius ordinis. Et quia imperfectum naturaliter ordinatur, & dependet a perfecto, quæ Scotus non attendit. Deinde cum dicit.

¶Secundò, quia vltimus finis hoc modo se habet in mouendo appetitum, sicut se habet in aliis motionibus primum mouens. Manifestum est autem, quòd causæ secundæ mouentes non mouent, nisi secundùm quòd mouentur a primo mouente, vnde secunda appetibilia non mouent appetitum, nisi in ordine ad primum appetibile, quod est vltimus finis.

Secunda ratio pro conclusione.

¶Subiungit secundam rationem pro conclusione a simili de primo aliorum ordinum, & ex fundamento communi aliis causis. Et est ratio formalis in littera, & fundatur in ordine essentiali omnium alicuius ordinis ad primum in per se subordinatis, non est autem minus per se ordo in genere causæ finalis, quàm in aliis generibus causarum. Vnde nec æstimatum bonum est volitum, nisi vt est quædam participatio beatitudinis secũdùm communem rationem, & aliquis putat se per huius consecutionem beatitudini propinquiorem, saltem implicitè, & virtualiter. Nec obstat instantia Scoti in primo supra, vbi dicit, falsum esse, quòd participatione vltimi finis velit homo quicquid velit, quia non potest intelligi, quòd virtute eius, sicut primi efficientis nec sicut primi voliti, quia non virtute Dei voliti, volo quodcunque volitum, quia tunc omnis actus voluntatis esset vsus, referendo illud ad primum obiectum volitum: hæc ille. Sed deficit, quia non intelligit D. S. quòd omnia sint volita propter vltimum finem in quem actu omnia referantur, nec vult, quòd omnia sint virtualiter etiam relata in Deum, vt est vltimus finis supernaturalis. Sed vult, quòd omnia sint volita, vt dependent a primo volito saltem quo ad nos, quod est perfectum bonum secundùm communem rationem. Quare non sequitur, quòd omnis actus voluntatis sit vsus quo aliquid actu, vel virtute refertur in Deum, vt est vltimus finis supernaturalis. Cum & peccatorem mortalem dicamus, actus suos referre in vltimum finem necessariò. De materia huius articuli in Capreol. in primo, dist. 1. q. 3. circa primam conclusionem.

Instantia Scoti soluitur.

Capreolus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam, quia cætera amantur propter finem vltimum. s. virtualiter, & implicitè, vt quædam participationes eius.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd actiones ludicræ, aliàs luditiuæ, non ordinantur ad aliquem finem extrinsecum, sed tamen ordinantur ad bonum ipsius ludentis, prout sunt delectantes, vel requiem præstantes, bonum autem consummatum hominis est vltimus finis eius.

Ludicra.

¶Nota hic primò D. S. 2. 2. q. 168. art. 2. in corp. quòd ludicra, vel iocosa sunt dicta, vel facta, in quibus non quæritur, nisi delectatio animalis.

¶Secundò nota, quòd secundùm D. S. tertio contra Gentiles. c. 2. in fi. quòd delectatio in huiusmodi actionibus quæritur dupliciter. Vno modo, quia quis ludit propter ipsam delectationem, quæ in ludo est, sicut propter finem. Alio modo ludit, vt delectatus postea fortius agat, & tunc expressè est propter finem etiam particularem.

¶Tunc dicitur ad argumentum. Ad maiorem negatur ipsa, ad sensum quem prætendit, scilicet quòd seriosa distinguantur à iocosis, vel ludicris, penes ordinari in vltimũ finem, sed penes hoc, quòd seriosa ordinantur ad aliquem particularem finem extrinsecũ ex intentione agentis. Ludicræ verò quandoq; non ordinantur in finem particularem extrinsecũ, sicut cum quærũtur propter delectationem. Cum hoc tamen stat, quòd ordinatur in bonum ipsius ludentis, vt imperfectum bonum, & participatio perfecti boni, & sic per consequens, vt participant vltimum finem secũdùm communem rationem, sicut in simili habet D. S. in quarto supra

ad se-

ad secundam de delectatione, quæ est in peccato mortali, quam quis quærit, vt habet quandam similitudinem veræ beatitudinis. Minor vera; distinguuntur, sed non penes ordinari, & dependere ab vltimo fine, sed aliunde, vt dictum est: quia seriosæ actiones dependent a fine particulari intento, sed ludicræ actiones quæruntur propter delectationem, quæ in ipsis est, quæ tamen dependet ab vltimo fine: & secundò quæruntur propter bonum delectati, cuius perfectum bonum est vltimus finis, in cuius virtute quæruntur, &c.

¶Et similiter dicendum ad secūdum de scientia speculatiua, quæ appetitur vt bonum quoddam speculantis, quod comprehenditur sub bono completo, & perfecto, quod est vltimus finis.

¶Ad Maiorem quæruntur scientiæ speculatiuæ propter seipsas, quia non propter finem particularem extrinsecum; tamen quæruntur, vt sunt quædam participatio, & aliqualis inchoatio vltimi finis, quia quæruntur, vt quoddam bonum speculantis, sed non, vt consummatum, & perfectum: ergo vt participatio perfecti boni, & per consequens virtualiter, & implicitè ex natura rei propter vltimum finem. Ad instantiā. Nec tamen, &c. Verum, nō quælibet est vltimus finis, tamen quælibet est quoddam bonum habentis, in qua habetur nonnihil vltimi finis. Quare negatur cōsequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd non oportet, ꝙ semper aliquis cogitet de vltimo fine, quandocunq; aliquod appetit, vel operatur: sed virtus primæ intentionis, quæ est respectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuscunq; rei, etiam si de vltimo fine actu non cogitatur, sicut non oportet, quòd qui vadit per viam, in quolibet passu cogitet de fine.

¶Maior si intelligitur, quòd quicunque ordinat ad finem, etiam virtualiter, & implicitè cogitet de fine actu falsa est, & falsitatem eius ostendit D. S. in solutione, & in de Virtutibus vbi supra. Si autem intelligitur, quòd quicunque agit propter finem, quòd ille finis proponatur a ratione ipsi voluntati implicitè, sic quòd proponat aliquid per virtualem dependentiam ad ipsum, conceditur. Ad minorem, verum, non actu semper cogitat, tamen quodcunq; cogitet volendum, ipsum proponitur virtualiter, vt dependens ab vltimo fine: quia nihil est volitum, nisi habens aliquam appetibilitatem, & si non plenum, tunc est volitum, vt habēs aliquid perfecti appetibilis, quod est vltimus finis. Quare negatur consequentia, quia sufficit, quòd vltimus finis sit virtualiter volitus in quolibet volito, & desiderium vltimi finis sit virtute in omnibus aliis desideriis, sicut causa in effectu.

Vtrum idem sit finis vltimus omnium hominum.

H. Supra ar. 5. cor. Et 1 Ethic. lec. 9. col fin.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd non omnium hominum sit vnus finis vltimus, maximè enim videtur vltimus finis esse hominis incommutabile bonum; sed quidam auertuntur ab incommutabili bono peccando: non ergo omnium hominum vnus est vltimus finis.

¶ 2 Præterea secundùm vltimū finem tota vita hominis regulatur: si igitur esset vnus vltimus finis omnium hominum; sequeretur, quòd in hominibus non essent diuersa studia viuendi, quod patet esse falsum.

¶ 3 Præterea finis est actionis terminus; actiones autē sunt singularium; homines autem etsi conueniant in natura speciei, tamen differunt s̄m ea, quæ ad indiuidua pertinent: non ergo oīum hoīum est vnus vltimus finis.

¶ Sed contra est, quod August. dicit. 13. de Trin.* quòd omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem, quæ est beatitudo.

* Aug. c. 3. & 4.

¶Hic D. S. inquirit de vnitate vltimi finis per respectum ad omnes homines. Et quamuis ex articulo quinto satis habeatur, quòd est vnus vltimus finis secūdum communem rationem vltimi finis, quia tamen vltimus finis accipitur etiam alio modo pro vltimo fine præstituto, ideo articulus ille non superfluit. Vnde D. S. de Veri. Materia 27 q 7. Homini inditus est appetitus vltimi finis sui in communi, vt scilicet naturaliter appetat se esse completum in bonitate. Sed in quo illa completio consistat, vtrum in virtutibus, vel scientiis, vel delectationibus, vel huiusmodi aliis, non est ei determinatum a natura: hæc ille, & quæst. 5. præcedente dicit. Et ideo quod voluntas de necessitate vult, quasi naturali inclinatione in ipsum determinata, est vltimus finis, vt beatitudo, & ea quæ in ipsa includuntur, vt est cognitio Veritatis, & alia huiusmodi: ad alia verò non determinatur de necessitate, naturali inclinatione, sed propria dispositione absq; omni necessitate, hæc ille: & Materia 24. q. 7. ad sextum, Fœlicitatē indeterminatè. & in vniuersali omnis mens rationalis naturaliter appetit, & circa hoc deficere non potest; sed in particulari non est determinatus motus voluntatis creaturæ ad quærendam fœlicitatem in hoc, vel in illo, hæc ille. Ex quibus patet, quòd non est superfluitas, quamuis prius implicitè habitum sit omnes habere eundem vltimum finem: cum hoc specialius quæritur, & explicatur, an etiam sit vnus finis præstitutus liberè.

¶Respondeo dicendum, quòd de vltimo fine possumus loqui dupliciter, vno modo secundùm rationem vltimi finis, alio modo secundùm id, in quo finis vltimī ratio inuenitur.

¶D. S. primò præmittit distinctionem quandam bimembrem, ex qua potest trahi duplex intellectus quæsiti. Secundò conformiter dupliciter respondet. primò ibi, Quantum igitur, &c. secūdò ibi, Sed quantum, &c. & tertiò easdem responsiones declarat specialiter ibi, Illud tamen, &c. Distinguit ergo quo ad primum, de vltimo fine, quòd dupliciter loqui possumus de eo. Vno modo formaliter secundùm rationem vltimi finis. Alio modo secundùm id, &c. Sicut & de quolibet nomine concreto, puta albo, possumus loqui de significato, vel copulato.

¶Et nota, ꝙ valde differēter se hn̄t ad appetitū vltimus finis s̄m rōnē vltimi finis, & illud, vel aliud, in quo vltimus finis cōstituitur; primo nāque modo continet de per se obiectū completū voluntatis, & euidenter; secundo autem modo esto, q̄uīq; sit maius bonū, & perfectior vltimus finis, quam vltimus finis secundùm communem rationem; quia tamen non euidenter continet rationem perfectam obiecti voluntatis; ideo vltimus finis; primo modo necessariò mouet quo ad specificationem actus, secundo autem modo non, vt etiam infra patebit q. 5. art. 8. Et per hoc patet, ꝙ non erit repugnantia in conclusionibus sequentibus. Et hæc Scotus non videtur aduertisse in quarto, distinctio. 49. quæstio. 9. ibi se remittit ad primum in distinctio. 1. quæstio. 4. non enim, vt habet Capreolus in quarto, eadem dist. q. 8. ad primum Scoti. Voluntas necessariò appetit vltimum finem, vel beatitudinem in communi, quia in ea est secundùm rem ratio omnis boni, & non in aliquo particulari, puta in Deo; sed quia vltimus finis, vt sic, importat propriam rationem, ex qua habet, quòd sit per se obiectum voluntatis. Nullum autem particulare bonum hoc in propria ratione importat. Consequenter cum dicit.

Scotus. Capreolus.

¶Quantum igitur ad rationē vltimi finis, omnes conueniunt in appetitu finis vltimi, quia omnes appetunt suam perfectionem adimpleri, quæ est ratio vltimi finis, vt dictum est.*

* Art. 5. huius quæst.

¶ Respondet iuxta primum membrum, & intellectum quæsiti, tali conclusione. Quantum ad rationem vltimi finis omnes conueniunt in appetitu vltimi finis, probatur. Omnes appetunt suam perfectionem adimpleri: ergo conclusio vera. Antecedens patet, quia naturaliter vnumquodq; appetit suam perfectionem, & maximè summam. Tenet consequentia, quia hæc est ratio vltimi finis, scilicet esse perfectum bonum, & completum, vt patet articu. 5. Vbi, & patet hæc prima conclusio per tres rationes. Consequenter ibi.

¶Sed quantum ad id, in quo ista ratio inuenitur, non omnes homines cōueniunt in vltimo fine; nam quidam appetunt diuitias tanquam cōsummatum bonum, quidam verò voluptatem, quidam verò quodcunq; aliud; sicut & omni gustui delectabile est dulce, sed quibusdā maximè delectabilis est dulcedo vini, quibusdam dulcedo mellis, aut alicuius talium.

¶Subiungit secundam responsionem, quo ad secundum membrum distinctionis, per talem conclusionem. Quantum ad id, in quo ista ratio inuenitur, non omnes homines conueniunt; probatur experimentaliter, nam quidam appetunt diuitias, tanquam consummatum bonum, quidam voluptatem, &c. ergo conclusio vera. Antecedens relinquitur notum. consequentia clara. Et adiungit D. S. declarationem, & compossibilitatem illarum duarum conclusionum a simili in gustu, quia omni gustui delectabile est dulce, & in hoc conueniunt gustus omnium; sed quibusdam maximè delectabilis est dulcedo vini, aliis dulcedo inuenta in aliis, puta mellis, &c. Et huius simile ponit D. S. in quarto, distin. 49. quæst. 1. artic. 3. quæst. 1. ad primum, de visibili dupliciter, scilicet per se, & per accidens; & necessariò ab omnibus videtur per se obiectum, puta color, sed non per accidens visibile. Sic beatitudo, vel vltimus finis, est per se obiectum voluntatis, & in eius appetitu omnes conueniunt; sed hoc perfectum bonum esse voluptatem, vel diuitias, vel virtutem, vel aliquid huiusmodi, est per accidens, & ideo non est inconueniens esse circa hoc multos errores. Tunc ibi.

¶Illud

¶Illud tamē dulce oportet simpliciter esse melius delectabile, in quo maximè delectatur, qui habet optimum gustum, & similiter illud bonum oportet esse completissimum, quod tanquam vltimum finem appetit habens affectum benè dispositum.

¶Declarat in quo speciali secundùm veritatem ratio vltimi finis inueniatur, & potest esse tertia conclusio declaratoria probationis secundæ conclusionis: ista. Illud bonū oportet esse completissimum (idest in eo verè inuenitur ratio vltimi finis) quod tanquam finem vltimum appetit habens affectum benè dispositum; probatur per simile de gustu, quia illud dulce oportet simpliciter esse melius delectabile, in quo maximè delectatur, qui habet optimum gustum: ergo similiter illud bonum, &c. Tenet consequentia a simili. Affectus autem benè dispositus est, qui sequitur rectam rationem rectè iudicantem; rectè autem iudicat ratio, quæ dicit illam rationem esse in eo, in quo secundùm veritatem est: est autem secundùm veritatem in Deo tantùm; ergo affectus tendens in Deum sicut in vltimum finem est benè dispositus, & tendit in id, in quo ratio vltimi finis verè reperitur.

Conclusio tertia. Probatur conclusio.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem responsiuam, quia conueniunt omnes homines in appetitu vltimi finis secundùm communem rationem, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd illi, qui peccant, auertuntur ab eo, in quo verè inuenitur ratio vltimi finis, non autem ab ipsa vltimi finis intentione, quā quærunt falsò in aliis rebus.

¶Ad maiorem distinguo. Bonum incommutabile est vltimus finis hominis materialiter secundùm rem. Conceditur, sed negatur, quòd bonum incommutabile sit vltimus finis formaliter, vel quòd dicat rationem vltimi finis euidenter in hac vita, quando bonum incommutabile non videtur clarè. Minor conceditur; sed dico, quòd non auertuntur a ratione communi vltimi finis, quia & peccatores quærūt implere appetitum suum in rebus, in quibus non inuenitur secundum veritatem ratio vltimi finis. Vltra, non ergo, &c. Verū, non omniū est vnus vltimus finis materialiter secundùm præstitutionem voluntatis: cū hoc tamen stat, quòd est vnus vltimus finis formaliter s. secundùm rationem formalem vltimi finis.

¶Nota autem, quòd ratio tacta est circa corpus, quare incommutabile bonum non est per se formale obiectum voluntatis, quia ad per se obiectum formale, & necessariò mouens omnes, requiritur euidens cōtinentia totius boni, etiam quo ad nos; hanc autem habet vltimus finis, & non Deus pro hac vita. Dico autem in hac vita, quia Deus clarè visus magis necessariò ab omnibus videntibus appeteretur, quàm hoc bonum secūdùm communem rationē beatitudinis, vel vltimi finis: vnde D. S. supra in quarto ad secundum dicit, quāuis Diuina visio sit ipsa beatitudo, non tamen sequitur, quòd quicunque appetit beatitudinem, appetat Diuinam visionem; quia beatitudo inquantum huiusmodi importat per se obiectum voluntatis, non autem ipsa Diuina visio. Sicut aliquis appetit dulce, qui tamen non appetit mel. Et ad tertium dicit, quāuis aliqui appetunt ea, quæ sunt contraria beatitudini secundùm rei veritatem, tamen secundùm suam æstimationem non sunt contraria, sed perducentia ad eam: hæc ille. Et præsertim appetunt contraria veræ beatitudini, sub ratione beatitudinis in communi. Ex quibus patet solutio. Vnde hoc argumentum est pro secunda conclusione.

¶Ad secūdum dicendum, quòd diuersa studia viuendi contingunt in hominibus propter diuersas res, in quibus quæritur ratio summi boni.

¶Ad assumptum dico, quòd secundùm vltimum finem formaliter, & materialiter simul, vita hominis regulatur, quia videlicet ex hoc, quòd quis intendit ad finem vltimum, & in tali re, secundùm hoc habet instituere actus suos. Vltra. Si igitur, &c. Verum si esset vnus vltimus finis formaliter secundum communē rationem, & materialiter simul, tunc non essent diuersa studia: sed quia est vnus tantùm secundùm rationem formalem communem, & tamen non est vnus secundùm rem, in qua constituitur per opinionem, & æstimationem hominis: ideo stat, quòd sunt diuersa studia. Vnde & hæc ratio probat secundam conclusionem, quòd non est vnus finis quantum ad id, in quo ratio vltimi finis inuenitur secundùm æstimationem hominum. Quare autem dico secundùm æstimationem hominum, patebit articulo sequenti, quia & quantum ad rem secundùm veritatem est vnus vltimus finis.

¶Ad tertium dicendum, quòd etsi actiones sint singularium, tamen primum principium agendi in eis est natura, quæ tendit ad vnum, vt dictum est. *

* Sup. ar. 5. huius q.

¶Maior vera, finis est terminus actionis, sed actionis quandoq; immaterialis sequentis apprehensionem intellectiuam, quę potest esse alicuius termini vniuersalis, & vniuersaliter; & etiam potest esse rationis terminandi vniuersalis, & vniuersaliter, licet appetitus sensitiuus terminetur tantùm, vel ad particulare, vel ad aliquid vniuersaliter. Immo & appetitus naturalis potest esse alicuius vniuersaliter. Sicut materia appetit formam vniuersaliter, & visus videre, vel visibile vniuersaliter. Et dico, quòd terminus vniuersaliter est medium inter vniuersalitatē, & in particulari. Vnde voluntas vult naturaliter beatitudinem in communi; non quia feratur in vniuersalitatem, nec quia in hoc particulare adæquatè, sed in vltimum finem vniuersaliter. Hæc noto propter Scotum in quarto, vbi supra in corp. Et de his infra q. 29. art. 6. Ad minorem dico, quòd si intelligitur, quòd actiones omnes, etiam immateriales sint semper, & de necessitate singularium, sicut terminorum, negatur, vt infra etiam tāgetur. Si autem intelligitur, quòd actiones sint singularium subsistentium, sicut agentium quæ agunt, conceditur: sed tamen natura cōmunis omnibus suppositis subsistentibus potest esse ratio agendi, & tendendi in aliquod communiter in omnibus. Et quia talis natura communis suppositis rationalibus, etiam includit id, quod est naturæ in communi: ideo etiam tendit in aliquod vnum, scilicet in per se obiectum voluntatis, ad quod se habet per modum naturæ, hoc est determinatè quo ad specificationem. Vltra, ad subsumptam. Verum conueniunt in specie, & differunt in indiuiduo. Et ex hoc ipso, sicut species est communis, ita & illud quod sequitur speciem rationalem, scilicet esse determinatum ad per se obiectum voluntatis. Quare negatur consequentia. Et pendet intellectus huius solutionis ex articulo quinto, &c.

Scotus.

Vtrum in illo vltimo fine hominis aliæ creaturæ conueniant.

I

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd in vltimo fine hominis etiam omnia alia conueniant: finis enim respondet principio; sed illud, quod est principium hominum. s. Deus, est etiam principium omniū aliorū: ergo in vltimo fine hominis omnia alia communicant.

Infr. q. 103. artic. 1. & 2. dist. 31. ar. 1. & 2. co. & 3. cōtra ca. 75. & li. 3. c. 17. 25. & 27 sin. & 97. & veri. q. 5. art 6. ad quartū.

¶2 Præterea Dionys. dicit in lib. de diu. no. * quòd Deus conuertit omnia ad seipsum tanquam ad vltimū finem, sed ipse est vltimus finis hominis, quia solo ipso fruēdum est: ergo in fine vltimo hominis etiam alia conueniunt.

* Dionys. cap. 4. & 10.

¶3 Præterea. Finis vltimus hominis est obiectum voluntatis; sed obiectum voluntatis est bonum vniuersale, quod est finis omnium: ergo necesse est, quòd in vltimo fine hominis omnia conueniant.

¶Sed cōtra est, quòd vltimus finis hominum est beatitudo quam omnes appetunt, vt Aug. dicit: * sed non cadit in animalia expertia rationis vt beata sint, sicut Augustinus dicit in lib. 83. Quæstionum. * non ergo in vltimo fine hominis alia conueniunt.

* Augu. 19. de Ciu. Dei, cap. 1 & 13. De Trinit. cap 3. & 4. * Q. 5.

¶Hic agit de vnitate vltimi finis per respectum ad omnia creata. An non solùm omnium hominum, sed etiam omnium creaturarum sit vnus finis vltimus.

¶Et nota, quòd non quæritur, an conueniant omnia in beatitudine hominis, sed in vltimo fine, quia beatitudo ex parte habentis plus requirit, quā vltimus finis. Beatitudo enim requirit cognitionem intellectualem, non autem habere aliquo modo vltimum finem.

¶Nota ēt, quòd vltimus finis est duplex: vnus scd'm rem, quæ est causa mouens agentē ad causandū res; alius est vltimus finis, qui ab oībus desideratus vt vltimus finis; & hoc explicitè, vel implicitè, vel scilicet in aliqua sui participatione, vel similitudine, & effectu, vel in seipso. Et vtroq; modo potest intelligi quæsitum præsens.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut philosophus dicit in quinto metaph. * finis dupliciter dicitur, scilicet cuius & quo, idest ipsa res, in qua ratio boni inuenitur, & vsus siue adeptio illius rei, sicut si dicamus, quòd motus corporis grauis finis est locus inferior vt res, vel hoc, quod est esse in loco inferiori vt vsus, & finis auari est, vel pecunia vt res, vel possessio pecuniæ vt vsus.

* Aristot. tex. 22.

¶D. S. quia respōsurus distinctè primò præmittit quoddam notabile distinctiuum bimembre; secundò respondet: iuxta primum membrum ibi. Si ergo, &c. Tertiò quo ad secundum. ibi, Si autem, &c. Notabile ergo distinctiuum fundatum in philosopho. 5. metaphys. quòd finis dicitur dupliciter. s. cuius, & quo. Finis cuius est idem, quòd finis qui, idest ipsa res, in qua inuenitur ratio boni, & est id quod habetur. Finis autem quo, est vsus, vel adeptio finis qui, vel cuius. Et exponit D. S. membra distinctionis per exemplum naturale, & per exemplum morale humanum.

¶Et aduerte tamen, quòd finis, quo dicitur esse vsus extenso vocabulo etiam ad fruitionem, vel consecutionem rei, quæ infra dicetur beatitudo formalis: & tamen isti fines cuius, & quo, non sunt propriè distincti fines ex æquo se habentes, sed ex eis constituitur vnus finis totalis ipsius habentis; non enim res ipsa est finis, nisi mediante habitione, vel consecutione.

¶Et nota, quòd hæc distinctio est alia distincta contra distinctionem præcedentis articuli, quia finis vltimus secundùm communem rationem, & finis quo, non sunt idem; nam irrationalia isto consequantur, & habeant finem quo vltimum suum, non tamen extendunt se apprehendendo communem rationem vltimi finis, nec sunt idem in quo ratio vltimi finis inuenitur secundùm estimationem hominum, & finis qui omnium rerum, vt patebit dictum, &c. Deinde cum dicit.

¶Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam rem, quæ est finis, sic in vltimo fine hominis omnia alia conueniunt, quia Deus est vltimus finis hominis, & omnium aliarum rerum.

Conclusio prima.

¶Respondet iuxta primum membrum tali conclusione. Si loquamur de vltimo fine hominis, quantum ad ipsam rem, quæ est finis, sic in vltimo fine hominis omnia conueniunt, probatur, quia Deus est vltimus finis hominis, & omnium aliarum rerum: igitur conclusio vera, consequentia clara. Antecedens relinquitur notum ex prima parte, quæstio.44.artic.4. vbi probatur, quòd Deus faciendo creaturas fecit propter suam bonitatem, sicut propter finem. Et vnaquæq. creatura intendit consequi suam perfectionem, quæ est similitudo perfectionis, & bonitatis diuinæ; & ita est finis vltimus ipsius fieri creaturæ, & ipsius agere. Et de hoc tertio contra Gentiles, capit 17. vbi probat, quòd Deus est finis, tanquam propter quem omnia facta sunt. In capitulis autem 18. & 19. ostendit, quòd est finis vltimus, propter quem omnia agunt. Omnia enim per motus, & actiones suas tendunt in Diuinam similitudinem, sicut in vltimum finem, & secundùm D.S. in de Veritate. Materia 22.quæst.2. quia nihil est appetitum, nisi vt similitudo Dei; ideo est vltimus finis, & appetitur in omni fine saltem implicitè, vt ibidem declarauit.

Probatur conclusio.

Soluitur apparens repugnantia.

¶Nota, quòd circa istam conclusionem posset apparere repugnantia ad dicta in articulo præcedenti, vbi dictum est, quòd quantum ad id, in quo ratio vltimi finis inuenitur, non omnes homines conueniunt: nunc autem dicitur, quòd vltimus finis qui, vel cuius, est vnus omnium rerum, & omnium hominum, quæ videntur contraria. Sed dicitur, quòd dictum præcedentis articuli intelligitur, quòd non omnes homines conueniunt, scilicet per præstitutionem liberam, & per æstimationem in eo, in quo opinantur inueniri rationem vltimi finis. Præsens autem dictum intelligitur de vltimo fine secundùm veritatem, & secundùm esse. Vnde prius dicebatur non conueniunt, hic dicitur esse vnus vltimus finis. Et quidem quòd Deus sit finis factionis omnium hominum, non est difficultas. Et tamen in veritate est vltimus finis etiam appetitus hominis, etiam cum peccat; non quidem secundùm rationem specialem, vt est obiectum beatificum, & finis vltimus supernaturalis, vt in eum tendit charitas, immo sic peccantes ab ipso auertuntur. Sed est vltimus finis naturali modo in sui participatione, etiam peccantis: nam nec conuertitur ad creaturam fruendam, nisi vt habet aliquam participationem Diuinæ bonitatis. Et secundò peccator, licet non tendat peccando in beatitudinem præsertim supernaturalem, tendit tamen in bonitatem aliquam sub ratione vltimi finis secundùm communem rationem, vt dictum fuit, & cum hoc in Deum, vt est finis omnis boni, etiam naturalis, vel sensibilis. Stant ergo simul, quòd homines præstituendo sibi id, in quo putant rationem vltimi finis inueniri non conueniant, & tamen eorum sit vnus finis secũdùm veritatem, in quo secundùm rem conueniunt; sicut aliquis ponit rationem vltimi finis in voluptatibus, alius in virtutibus, & tamen vtrumq; quod appetit, & habet vt vltimum finem est deriuatio, & participatio vltimi finis qui Deus est. Deinde ibi.

¶Si autem loquamur de vltimo fine hominis quantum ad consecutionem finis, sic in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales: nam homo, & aliæ rationales creaturæ cõsequuntur vltimum finem cognoscendo, & amando Deum, quod non competit alijs creaturis, quæ adipiscuntur vltimum finem, inquantum participant aliquam similitudinem Dei, secundùm quòd sunt, vel viuunt, vel etiam cognoscunt. Et per hoc patet responsio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

Conclusio secunda. Probatur conclusio.

¶Subiungit secundam responsiuam partialiter conclusionem. Si loquimur de vltimo, &c. vt in principio huius litteræ, probatur, quia homo, & creaturæ aliæ rationales, idest intellectuales, amando, & cognoscendo, &c. sed hoc non conuenit alijs irrationabilibus: igitur, &c. Maior nota, quia intellectuales creaturæ beatificantur, quæ beatitudo consistit in cognitione, & amore Dei, & in vita etiam consequitur, cognoscendo, & amando, &c. Minor patet, quia irrationales creaturæ solum adipiscuntur vltimum finem, participando similitudinem Dei, secundùm quòd sunt, vel viuunt, vel cognoscunt solùm sensibiliter, & ita tendunt in Deum solùm implicitè, sed rationalis explicitè, reducendo secundarios fines in ipsum Deum per viam resolutionis, appetendo Deum in se.

¶Nota pro intellectu claro huius conclusionis D. S. in secundo, distinct prima, quæst.2. artic.2. ad secundum. quòd cum bonitas Dei sit finis rerum, ad ipsam res diuersimodè se habent, ipse enim Deus habet eam perfectè secundùm suum esse; vnde summè bonus est, & etiam secundùm suam operationem, qua perfectè eam cognoscit, & amat; vnde beatus est, quia beatitudo est operatio perfecta, secundùm philosophum. Creatura autem intellectualis non attingit ad eam secundùm esse suum, vt ipsa sit summum bonum, sed secundùm operationem intelligendo, & amando eam: vnde particeps est beatitudinis, & non tantum bonitatis Diuinæ; sed creatura irrationalis accedit ad eam secũdùm aliquam assimilationem, quamuis non pertingat neque secundùm operationem, neque secundùm esse, vnde est particeps bonitatis, sed non beatitudinis, hæc ille: Ex quibus patet intellectus dictorum, quia creatura rationalis habet finem vltimum quo cõsecutionem Dei, quæ est beatitudo viæ, vel patriæ; sed irrationalis consequitur in aliqua perfectione, quæ est quædam bonitas, sed non beatitudo: & per consequens homo cum alijs rationalibus habet alium finem quo, quàm creaturæ irrationales; licet id quod consequuntur sit idem, scilicet ipse Deus, quem tamẽ consequuntur alio modo, vt dictum est. In fine autem D.S. notat per determinationem corporis articuli satisfactum esse argumentis ante oppositum præmissis.

Arist.

Aliqua participant bonitatem, sed nõ beatitudinem Diuinam.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione responsiua: & iam explicatum est per dictum D.S. in secundo, quia vltimus finis quo hominis, est beatitudo formalis, vt infra dicetur. Aliæ autem irrationales non habent vltimum finẽ quo, qui dicatur beatitudo, sed aliqua bonitas, quę est esse, vel operatio aliqua, sed imperfecta, quæ non meretur nomen, nec habet rem beatitudinis: ergo non conueniunt in vltimo fine quo. Et hanc glosam D.S. notat, cum in fine dicit. Et per hoc, &c. quia beatitudo nominat adeptionem vltimi finis; & vult, quòd ratio in cõtrarium probet, quòd homo, & omnia alia non conueniunt in vltimo fine, qui est adeptio, & sic est pro secunda conclusione. Alia autem argumenta probant clarè cõclusionem primam, vt magis patebit.

¶Ad primũ ergo dico, ꝙ maior est sanè intelligenda in sensu, quo vtitur ea. D.S. prima par.q.103.art.2.in corp. & in de Malo, Materia 1.q.1.in corp. & tertio contra Gentil.c.24. non videlicet de principio, & fine durationis, vt sicut aliquid incœpit sic desinat esse, nam sic falsa esset, vt patet de omnibus perpetuis secundùm veritatem fidei: Similiter beatitudo supernaturalis creaturæ incipit, nec tamen finem habet, vt infra patebit. Sed intelligitur de principio effectiuo agente, & fine principaliter intento, quia quanto agens est altius, tanto altior & communior finis sibi correspondet, vt patet de Rege, qui intendit altiorem finem, scilicet bonum totius regni, quàm rector vnius ciuitatis. Minor conceditur: ergo, &c. Verum est finis vltimus qui omnium, quem omnia appetunt, & quærunt vt vltimum finem suum, vel secundùm operationem perfectam, quæ est beatitudo, vt rationalis, vel secundùm aliquam participationẽ bonitatis. ¶Ad secũdum maior vera Deus conuertit omnia ad se vt finem qui, quia omnia capiunt assimilationem ad ipsum, vt finem vltimum quo, & ipse Deus est ratio appetibilitatis omnis boni, & perfectionis. Minor vera, est finis vltimus hominis qui, sed fruitio eius est finis quo, in qua fruitione nõ omnia cõueniunt cum homine: ergo &c. Verum finis qui appetitur ab omnibus explicitè vel implicitè est Deus. ¶Ad tertiũ, maior vera, finis vltimus secundùm communem rationem est obiectum primum voluntatis quo ad nos, vt patuit supra, finis autẽ vltimus secundùm rem, & specialem rationem. s. Deus non est obiectum, pro hoc statu primum & per se, & patuit ratio artic. præcedenti. Ad minorem dico, ꝙ bonũ vniuersale dicitur dupliciter; vno modo, quia continet omnia bona permissiuè, & dicitur vniuersale, vt distinguitur contra hoc, vel illud, & sic continet sub se implicitè omnia bona etiam Deum ipsum, & sic est finis omnium, quia continet omnia bona appetibilia; sed alio modo est bonum vniuersale, quod est omne bonum actu, & distinctè, & tunc est idem quod bonum per essentiã, & sic est finis omniũ secũdùm rem; ergo, &c. Verũ in fine hominis vltimo quo ad nos, qui cõtinet bonũ vniuersale. i. commune ad omne bonum conueniunt omnia Et hoc argumẽtum magis probat, ꝙ in vltimo fine quo ad nos, qui est vniuersale bonum per inclusionẽ permissiuã omnis boni, conueniũt omnia alia, quæ & appetunt vniuersale bonum, non quidẽ secundùm se totũ, sed secũdũ aliquã sui partẽ, homo aũt appetere põt vniuersale bonũ secũdùm se totũ, nec quiescit, donec veniat ad vniuersale bonũ, qđ est per essentiã bonũ, & qđ includit actu omne bonum.

Finis correspõdet principio, exponitur.

Vniuersale bonum dupliciter accipitur.

Quæstio Secunda.

De beatitudine hominis in quibus consistat.

I

Deinde considerandum est de beatitudine. Primò quidem in quibus sit. Secundò quid sit. Tertiò qualiter eam consequi possumus.

¶Circa

¶ Circa primum quæruntur octo. Primò, vtrum beatitudo consistat in diuitijs. Secundò, vtrum in honoribus. Tertiò, vtrum in fama, siue in gloria. Quartò, vtrum in potestate. Quintò, vtrum in aliquo corporis bono. Sextò, vtrum in voluptate. Septimò, vtrum in aliquo bono animæ. Octauò, vtrum in aliquo bono creaturæ.

¶ Postquam ostensum est de vltimo fine ipsius hominis in communi. Hic consequenter agitur de illo in speciali, scilicet de beatitudine, quia vt patuit circa articulum vltimum præcedentis quæstionis, omnibus communis est vltimus finis, sed beatitudo est solum rationalis naturæ, & ita beatitudo est specialis finis rationalis creaturæ, & hominis. Vnde D.S. prima par. quæst. 26. artic. 1. nihil aliud sub nomine beatitudinis intelligitur nisi bonum perfectum intellectualis naturæ, cuius est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet, & cui competit, vt ei contingat aliquid bene, vel male, & sit suarum operationum domina, hæc ille: ex quibus patet, quòd beatitudo conuenit solum naturæ intellectuali, vltimus autem finis omnibus. Patet itaque ratio ordinis inter præcedentem, & hanc quæstionem. D.S. autem tractando de beatitudine tria facit, primò inquirit obiectum beatitudinis, secundò inquirit actum, ostendendo quid sit formaliter; tertiò inquirit modum consecutionis: secunda pars habetur quæst. 3. tertio & quinto. Ratio ordinis inter istas quæstiones est, quia obiectum est prius actu, & actus potentia, vt patet ex secundo de anima, quare prius de beatitudine obiectali, vel obiecto beatitudinis; secūdò de actu, vel de beatitudine formali: tertiò de consecutione, quæ attribuitur potentiæ exequenti. Circa primum ergo tria facit; nam cum beatitudo habeat rationem boni, & cum bonum communiter diuidatur in bonum externus possessum, in bonum corporis, & animæ; ideo per ordinem D.S. ostendit in nullo horum obiectiuè cōsistere beatitudinem. Primò itaque ostendit, quòd non in bono externo. Secundò, quòd non in bono corporis. Tertiò, quòd nec in bonis animæ, secunda pars, artic. 5. tertia in septimo. Bona autem exteriora ponuntur quattuor in genere, scilicet diuitiæ, honor, & gloria, atque potentia. Et secundum hoc in quattuor articulis sigillatim excluduntur ista ab obiecto beatitudinis.

[Margin: Quid beatitudinis nomine. — Arist.]

Vtrum beatitudo hominis consistat in diuitijs.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis in diuitijs consistat, cum enim beatitudo sit vltimus finis hominis, in eo consistit, quod maximè in hominis affectu dominatur; huiusmodi autem sunt propriè diuitiæ, dicitur enim Eccles. 10. Pecuniæ obediunt omnia: ergo in diuitijs beatitudo hominis consistit.

¶ 2 Præterea. Secundùm Boetium in tertio de consolatio. * Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed in pecunijs omnia possideri videntur, quia vt philosophus dicit in quinto Ethicorum. * Ad hoc nummus est inuentus, vt sit quasi fideiussor habendi pro eo quodcunque homo voluerit: ergo in diuitijs beatitudo consistit.

¶ 3 Præterea. Desiderium summi boni, cum nunquam deficiat, videtur esse infinitum; sed hoc maximè in diuitijs inuenitur, quia auarus non implebitur pecunia, vt dicitur Eccl. 10. ergo in diuitijs beatitudo cōsistit.

¶ Sed contra, bonum hominis in retinendo beatitudinem magis consistit, quàm in amittendo ipsam, sed sicut Boetius 3. de consolat. dicit. * Diuitiæ effundendo magis, quàm coacernando melius nitent, siquidem auaritia semper odiosos, claros facit largitas: ergo in diuitijs beatitudo non consistit.

[Margin: Eccles. 10. & op. sc. 3. c. 104. 162. 344. Et opusc. 20 li. 1. c. 11. Et Matth. c. 5. co. 3. & 5. Et in lect. 5. Prosa. 2. c. 5. & pros. 3. circa princ. Eccles. 10. Boetius. Arist. c. 5. primo pol. cap. 6. & 7. Eccles. 10. Libro 2. pros. 5.]

¶ Hic D.S. primò inquirit, an beatitudo hominis, & vltimus finis, atque perfecti boni ratio, in diuitiis inueniatur.

¶ Nota, quòd beatitudo est vltimus finis hominis ab ipso secundùm communem rationem naturaliter desiderata, finis autem est, vel ipsa operatio, vel aliquid per operationem cōsequutum, & ita est duplex beatitudo, vt postea magis patebit. In isto ergo quæsito, & responsione non accipitur beatitudo pro fine formali vltimo, sed pro obiectali, & est tantum quærere, an diuitiæ sint tale bonū, quod in affectu omnibus alijs præferēdum sit, in quod omnia alia ordinentur sicut in finem, & ipsum in nullum aliud alterius, & an diuitiæ perfectè satient appetitum hominis: de istis Scot. in quarto, dist. 49. quæst. 1. in prima quęst. in secundo articulo dicit. Supponitur notum apud philosophos loquentes de ea, quòd beatitudo est bonum sufficiens, excludens scilicet defectum, vel indigentiā, est bonum perfectum, vel completum excludēs imperfectionem, seu diminutionem, est bonum vltimatum excludens tendentiam, & ordinabilitatem ad completum bonum, est bonum quo habito completè benè est habenti, hæc ille: Ex quibus patet quid nominis beatitudinis. Quid autem secundum rem sit beatitudo, ponit ante ista, quia supremum appetibile, quod cuilibet naturæ intellectuali est propter se volendum, cui scilicet ex natura sua repugnat, quòd sit propter aliud volendum. His suppositis pro intellectu quæsiti, & terminorum videndum est de corpore.

[Margin: Scotus.]

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in diuitijs consistere. Sunt enim duplices diuitiæ, vt philosophus dicit in primo politicorum, * scilicet naturales, & artificiales. Naturales quidem diuitiæ sunt, quibus homini subuenitur ad defectus naturales tollendos, sicut cibus, & potus, vestimenta, vehicula, & habitacula, & alia huiusmodi. Diuitiæ artificiales sunt, quibus secundùm se non iuuatur, vt denarij; sed ars humana eos adinuenit propter facultatem commutationis, vt sint quasi mensura quædam rerum venalium.

[Margin: * Arist. c. 6.]

¶ D.S. respondet tali conclusione. Impossibile est beatitudinem hominis in diuitijs consistere, probatur. Duplices sunt diuitiæ, scilicet naturales, & artificiales; sed in diuitiis naturalibus non potest consistere beatitudo; & multo minus in artificialibus; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S. primò probat, & ponit maiorem cum conclusione; secundò primam partem minoris: ibi: Manifestum est, &c. tertiò secundam cum repetitione conclusionis: ibi. Diuitiæ autem, &c. Maior ergo patet, & est philosophi primo politicæ: & exponuntur partes eius clarè in littera. Consequenter cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd in diuitijs naturalibus beatitudo hominis esse non potest; quæruntur enim huiusmodi diuitiæ ad sustentandum naturam hominis; & ideo non possunt esse vltimus finis; sed magis ordinantur ad bonitatem, sicut ad finem; vnde ordine naturæ omnia huiusmodi sunt infra hominem, & propter hominem facta, secundùm illud Psalm. Omnia subiecisti sub pedibus eius.

[Margin: Psalmus.]

¶ Subiungit minorem quo ad primam partem, quam probat sic. Naturales diuitiæ quæruntur ad sustentandum naturam hominis, igitur nō possunt esse eius vltimus finis, nec per consequēs beatitudo; sed ordinantur in hominem, sicut ad finem saltem propinquum, & propter ipsum factæ, vt in Psalmo.

¶ Nota tamen D.S. in secundo, distinct. o. prima, quæst. secunda, artic. tertio, quòd homo est finis non agentis, & causantis Dei; sed operis eius, cui omnis creatura vtilitatem affert, vt etiam ostendit D. S. tertio contra Gentiles, capit. 22. circa finem. Consequenter ibi.

¶ Diuitiæ autem artificiales non quæruntur, nisi propter naturales, non enim quærerentur, nisi quia per eas emuntur res ad vsum vitæ necessariæ; vnde multo minus habent rationem vltimi finis; impossibile est igitur beatitudinem, quæ est vltimus finis in diuitijs hominis esse.

¶ Annectit secundam partem minoris principalis, quam probat sic, quia diuitiæ artificiales non quæruntur, nisi propter naturales; ergo benè sequitur, si naturales non sunt fines, quòd nec artificiales. Assumptum illud patet, quia per artificiales oriuntur res ad vsum vitæ necessariæ, idest ad hoc sunt institutæ, & inuentæ, vt patuit circa maiorem, quare prima pars minoris vera: & per consequens conclusio quam D.S. in fine infert.

ARGVMENTVM in contrarium probat conclusionem responsiuam. Et est secunda ratio, quam habet D. S. in ista materia, tertio contra Gentiles c. 30. Vide eundem in quarto, dist. 49. q. 1. artic. 1. q. 1. vbi ostendit in generali, quia in nullo bono corporali consistit beatitudo.

¶ Ad primum dicendum, quòd omnia corporalia obediunt pecuniæ quantum ad multitudinem stultorum, qui sola corporalia bona cognoscunt, quæ pecunia acquiri possunt: iudicium autem de bonis humanis non debet sumi a stultis, sed a sapientibus, sicut & iudicium de saporibus ab his, qui habent gustum benè moderatum.

¶ Ad maiorem patet ex dictis artic. 7. quæst. præceden. quia in eo consistit beatitudo, quod dominatur in affectu sapientis, & bene disposito, sicut illud dulce est delectabilius, in quo delectatur gustus bene dispositus. Ad minorem negatur ipsa ad sensum maioris; quia affectus bene dispositus est, qui sequitur non passionem, sed rectum iudicium rationis: rectum autem iudicium rationis iudicat diuitias esse ad finem, & non finem. Quare negatur consequentia.

Prouer. 17.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pecunia possunt haberi omnia venalia, non autem spiritualia, quæ vendi non possunt: vnde dicitur Prouerbiorum 17. Quid prodest stulto diuitias habere, cum sapientiam emere non potest?

Beatitudo est status, aggregatione exponitur.

¶ Quia maior ista sæpius versatur in ore loquentium in hac materia, ideò oportet videre verum eius intellectum. Eam ergo D. S. intelligit in quarto, dist. 49. quæst. 1. artic. 2. quæst. 2 ad primum. quia beatitudo est status aggregatione omnium bonorum perfectus; quia omnia bona coadiuuant ad operationem perfectissimã, quæ est essentialiter ipsa beatitudo; quia omne bonum hominis in hac vita cooperatur ad perfectam operationem ipsius: sicut habitus, & omnia bona naturalia, quæ etiam ordinantur ad beatitudinem patriæ, secundùm quòd per vsum eorum meremur. Et quamuis non omnia in beatitudine illa maneant per seipsa, manent tamen in sibi succedentibus, sicut fidei succedit visio, & bonis temporalibus succedit sufficientia bonorum æternorum, hæc ille ibidem, licet non eodem ordine. Aliam solutionem habet D. S. infra quæst. 3. artic. 2. ad secundum. quòd Boetius diffinit beatitudinem secundùm rationem communem, & secundùm statum; quia beatus est in statu boni perfecti; sed nõ definit beatitudinem quantum ad essentiam, &c. Et hæc dicta explanat Durandus, vt habetur apud Capreolum in quarto, distinctio. 49. quæstione 2. ad quintum, contra primam conclusionem, vbi habet, quòd beatitudo formalis potest accipi dupliciter: vno modo, prout includit omne aliud, quod pertinet ad perfectionem hominis, siue secundùm corpus, siue secundùm animam, & sic sumitur ab August. 13. de Trinitate, quòd beatus est qui habet quicquid vult, & nihil malè vult. Constat enim, quòd quilibet rectè vult non tantum perfectionem vnam, vel vnum bonum; sed omne illud quo indiget, & pertinet ad perfectionem eius. Et sic etiam loquitur Boetius tertio de consolatione dicens, quòd beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, & sic ad beatitudinem hominis pertinet, quicquid pertinet ad perfectionem hominis, siue secundùm corpus, siue secundùm animam: & sic non intendimus quærere, an beatitudo consistat principaliter in visione Diuinæ essentiæ, quia iam soluta esset quæstio: immo nulla esset quæstio, quia beatitudo hoc modo complectitur omnem perfectionem intellectus, & voluntatis, & corporis, nec tota consistit in aliqua dictarum perfectionum, & per cõsequens nec tota principaliter in aliquo actu eorum; alio modo dicitur beatitudo illud, quod est optimũ inter omnia bona, & omnes perfectiones humanas, & de ista procedit quæstio, in quo actu, vel in qua perfectione cõsistat principalius: hæc ille, & bene. Scotus quoque in quarto, distin. 49 q. 1. in solutione primi argumenti sic dicit. Auctoritatem Boetij oportet exponere, vel quòd hoc nomen beatitudo est æquiuocum, vel ad perfectionalem, seu completiuam extẽsiuè, siue intensiuè acceptam; & ista est descriptio beatitudinis acceptæ secundùm totalitatem extensiuam; vel oportet dicere, si accipiatur pro totalitate intensiua, quòd est status perfectus aggregatione omnium bonorum in vno bono eminenter, & vnitiuè continente, vel si in illo non est aggregatio propter simplicitatem, tunc tertio modo aggregatiuè debet intelligi tanquam præcedens, vel concomitans illum statum perfectum, non autem de eius essentia: hæc ille. Ex quibus patet, quomodo intelligitur auctoritas inducta in maiore, quia non intelligitur de beatitudine essentialiter dicta, quasi ipsa consistat in multis bonis; sed intelligitur de beatitudine secundùm communem rationem, quia scilicet in statu beatitudinis habentur omnia bona, & quia ad beatitudinem omnia bona requiruntur antecedenter, vel consequenter. Patet etiam, quia nihil apparentiæ habent, qui istam auctoritatem Boetij applicant ad probandam beatitudinem esse in actu voluntatis principaliter, quia ita probarem, quòd in actu intellectus; non enim loquitur, sicut disputantes loquuntur, cum vertunt in quæstione; An beatitudo sit actus intellectus, vel voluntatis. Isti enim accipiunt beatitudinem secundo modo quem ponit Durandus. Ad minorem negatur ipsa: immo non omnia habentur in pecuniis, nec formaliter, nec supereminenter, nec virtualiter: sed solùm habentur bona aliqua venalia virtualiter in pecuniis: sed ista sunt minima bona, nec in ipsis est beatitudo. Quare negatur consequentia.

Boetius. Durandus. August. Scotus concordat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus naturalium diuitiarum non est infinitus, quia secundùm certã mensuram sufficiunt naturæ; sed appetitus diuitiarum artificialium est infinitus; quia deseruit concupiscentiæ inordinatæ, quæ non modificatur, vt patet per philosophũ primo politicorum: * aliter tamen est infinitum desiderium diuitiarum, & desiderium summi boni: nam summum bonum quanto perfectius possidetur, tanto ipsum magis amatur, & alia contemnuntur, quia quanto magis habetur, magis cognoscitur; & ideo dicitur Ecclesiast. 24. Qui edunt me, adhuc esurient; sed in appetitu diuitiarum: & quorumcunq; temporalium bonorum, est ẽconuerso: nam quando iam habentur ipsa contemnũtur, & alia appetũtur, secundùm quod significatur Ioã. 4. cum Dominus dicit: Qui bibit ex hac aqua, per quam temporalia significantur, sitiet iterum: & hoc ideo, quia eorum insufficientia magis cognoscitur cum habentur; & ideo hoc ipsum ostendit eorum imperfectionem, & quòd in eis summum bonum non consistit.

* Arist. c. 6. Eccles. 24. D. Ioãnes.

¶ Maioris intellectus requirit infra habenda. quæst. 33. artic. 2. quia desiderium capitur dupliciter; vno modo pro exclusione fastidij, & continuatione complacentiæ, & delectationis in re habita; alio modo capitur pro appetitu absentis non habiti. Tunc dicitur ad maiorem, quòd desiderium summi boni est infinitum, quasi duratiuè; quia semper est desiderium beatitudinis etiam habitæ, quia nunquam habetur eius fastidium, sed non est eius habitæ desiderium propriè dictum, quasi quis velit habere eam maiorem, vel meliorem, aut aliam beatitudinem.

¶ Ad minorem negatur, quòd tale desiderium quale est, cum beatitudine habita sit de pecuniis, quia habitæ contemnuntur, & aliæ appetuntur; vnde cum habitis semper est desiderium propriè dictum de aliis pecuniis non habitis; sed desiderium, quod est cum beatitudine, est desiderium improprium, idest exclusio fastidij de ipsa beatitudine habita. Secundò, minor etiam non est vera, quia nec diuitiarum quarumlibet est infinitum desiderium, vel concupiscentia; vt patebit infra quæst. 30. artic. 3. & 4. quia naturales desiderantur finitè, secus de artificialibus, quarum concupiscentia innaturalis est infinita, non quidem entitatiuè, sed obiectiuè, & hoc syncathegorematicè. Quare negatur consequentia.

Vtrum beatitudo hominis consistat in honoribus.

K

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis in honoribus consistat: beatitudo enim, siue fœlicitas est præmium virtutis: vt philosophus dicit in primo Ethicorum. * sed honor maximè videtur esse id, quod est virtutis præmium, vt philosophus dicit in quarto Ethicorum: ergo in honore maximè consistit beatitudo.

¶ 2 Præterea illud, quod conuenit Deo, & excellentissimis, maximè videtur esse beatitudo, quæ est bonum perfectum: sed huiusmodi est honor, vt philosophus dicit in quarto Ethicorum: * & prima ad Timoth. 1. dicit Apostolus: Soli Deo honor, & gloria: ergo in honore consistit beatitudo.

¶ 3 Præterea. Illud, quod est magis desideratum ab hominibus est beatitudo: sed nihil videtur esse magis desiderabile ab hominibus, quàm honor, quia omnes patiuntur iacturam in omnibus aliis rebus, ne patiantur aliquod detrimentum sui honoris: ergo in honore beatitudo consistit.

¶ Sed contra. Beatitudo est in beato, honor autem non est in eo, qui honoratur; sed magis in honorante, qui reuerentiam exhibet honorato, vt philosophus dicit in primo Ethicorum: * ergo in honore beatitudo non consistit.

Infra 4. cont. c. 28. Et opusc. 3. cap. 103. & 264. Et Mat. thæi 5. Et 1. Ethic. lect. 10. * Arist. c. 6. * Arist. c. 3. & li. 4. c. 14. Paul. cap. 4. & cap. 1. * Arist. c. 5.

¶ Hic quæritur de quodam alio bono corporali, scilicet honore: an ipse honor sit beatitudo perfectè satians, & habeat rationem vltimi finis. Supponit autem hæc quæstio, quod D. S. secunda secundæ, quæst. 103, ex intentione determinat: videlicet, quòd honor importat aliquod corporale. Intelligitur enim, & verum est de honore coram hominibus, qui adinuicem testimonium excellentiæ facere non possunt, nisi per aliqua signa exteriora, vel verborum, vel factorum, secus de honore coram Deo, qui in solo interiori motu consistere potest. Quærit autem D. S. de honore mundano, & ab hominibus ad homines.

¶ Respon-

¶Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem consistere in honore: honor enim exhibetur alicui propter aliquam eius excellentiam; & ita est signũ & testimonium quoddam illius excellentiæ, quæ est in honorato: excellentia autem hominis maximè attenditur circa beatitudinem, quæ est hominis bonum perfectum, & secundùm partes eius, idest secũdùm illa bona, quibus aliquis modus beatitudinis participatur, & ideo honor potest quidem consequi beatitudinem, sed principaliter in eo beatitudo consistere non potest.

¶D.S. respondet tali conclusione: honor quidem potest consequi beatitudinem, sed in eo principaliter consistere non potest: immo impossibile est, quòd in eo cõsistat, probatur, honor exhibetur alicui propter excellentiam, & est signum, & testimonium quoddam istius excellentiæ, quæ est in honorato, scilicet præexistens; sed excellentia maximè attenditur circa beatitudinem, & secundum partes eius: igitur sequitur conclusio. Maior patet ex ratione honoris. Minor patet, quia beatitudo est bonum perfectum, & excellens, per consequens maximè honorabile, & etiam partibus eius debetur honor, idest illis, quæ propinquè participãt aliquid beatitudinis, scilicet virtutibus, & bonis virtuosis operationibus. vide de hoc secunda secundæ, quæstio.145.artic.1. ad secundum. quia aliquibus debetur honor, quæ sunt supra virtutem, quæ sunt virtute excellentiora, scilicet Deo, & beatitudini: aliquibus etiam, quæ sunt infra virtutes, inquantum coadiuuant ad opera virtutis, vide & ad primum ibidem.

¶Nota, quòd hæc probatio fundatur in opposita conditione honoris ad rationem beatitudinis; nam beatitudinis ratio consistit in hoc, quod est bonum excellens propter se appetitum, & facit maximam excellentiam, per consequens nec eam præsupponit: honor verò ex propria ratione præsupponit excellentiam, quare non est beatitudo; sed eam præsupponit, vel aliquam eius partem, idest perfectionem aliquam, præsertim quæ est secundùm virtutẽ: quia honor in veritate non debetur nisi virtuti; licet aliqui voluerint, vt habetur quarto ethicorum, quòd etiam debeatur nobilitati, potentiæ, & diuitiis, &c. vide pro ista conclusione plures alias rationes in tertio contra Gent. cap. 28.

ARGVMENTVM in cõtrariũ cõfirmat cõclusionẽ respõsiuã.

¶Nota tamen, quòd honorans dicitur exhibere reuerentiam, non quia idem sit honor, & reuerentia, cum honor sit quoddam extrinsecum, reuerentia verò sit actus spiritualis interior; sed quia honor est protestatio reuerentiæ, quæ est eius motiuum, & finis, vt patet secunda secundæ. q.103. artic.1. ad primum: honor etiam dicitur esse in honorante non tam subiectiuè, quàm principiatiuè, & imputatiuè: quia cum sit quoddã exterius non nominat aliquid inhærens: & tamen dicitur esse in honorante modo morali, vbi omne quod est ab aliquo voluntariè dicitur esse in eo, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd honor non est præmium virtutis, propter quod virtuosi operantur; sed accipiunt honorem ab hominibus loco præmij, quasi a non habentibus ad dandum maius: verum autem præmium virtutis est ipsa beatitudo, propter quam virtuosi operantur, si autem propter honorem operarentur, iam non esset virtus, sed magis ambitio.

¶Ad maiorem, beatitudo est præmium virtutis intentũ, & quæsitum a virtuoso tanquam finis virtutis. Minor exponitur a D.S. secunda secundæ vbi iam ad secundum, & q.131. art. 1. ad secũdum. quia si intelligitur, q̀ honor sit præmium virtutis quæsitum a virtuoso, negatur, immo secundùm philosophum. 3. ethi. qui propter solum honorem bona faciunt, vel mala vitant, non sunt virtuosi; sed pro præmio virtuosus expetit beatitudinem, quæ est finis virtutis. Si autem intelligitur minor, q̀ honor sit præmium virtutis ex parte aliorum, qui non habent aliquod maius, quod virtuoso retribuant, quàm honorem, conceditur: sed hoc ipso, q̀ honor isto modo sit præmium magnum, est, quia est testimonium excellentię præexistentis, & sic non est finis virtutis, sed magis econtra. Beatitudo autem est finis virtutis. Quare negatur consequentia.

¶Ad secũdum dicendum, quòd honor debetur Deo, & excellentissimis in signum, vel testimonium excellentiæ præexistentis; non quòd ipse honor faciat eos excellentes.

¶Ad maiorem id quod conuenit excellentissimis formaliter, idest quod facit formaliter excellentes simpliciter, hoc est beatitudo: si autem conuenit excellentissimis finaliter, idest exhibetur propter excellentiam, tunc non oportet, q̀ sit beatitudo, sed quòd beatitudo est causa eius motiua, & finalis. Ad minorem, verum conuenit excellentissimis honor, sed secundo modo, non primo, quia honor noster non facit Deum excellentem, sed debetur sibi propter excellentiam præexistentem: ergo &c. negatur consequentia: sed sequitur, quòd honor sit effectus debitus beatitudinis.

¶Ad tertium dicendum, q̀ ex naturali desiderio beatitudinis quam consequitur honor, vt dictum * est, contingit, q̀ homines maximè honorẽ desiderãt: vnde quærunt homines maximè honorari à sapientibus, quorum iudicio credunt se esse excellentes, vel fœlices.

¶Ad maiorem, quod est magis desideratum propter se, tanquam finis ab hominibus rationalibus est beatitudo, sed non oportet, q̀ si sit appetitum ab irrationalibus, vel etiam si appetatur multum ab vtẽtibus ratione recta, sed propter aliud per se maximè appetibile. Minor negatur ad sensum maioris: tum primò, quia non appetitur propter se, sed propter excellentiam, tum quia virtuosus, vt dictum est, qui vtitur recta ratione non quærit honorem vt finem. Quare negatur consequentia.

Vtrum beatitudo hominis consistat in fama, vel gloria.

AD tertium sic proceditur. Videtur, q̀ beatitudo hominis cõsistat in gloria: in eo enim videtur beatitudo cõsistere, quod redditur sanctis pro tribulationibus, quas in mundo patiuntur, huiusmodi aũt est gloria: dicit enim Apostolus Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: ergo beatitudo consistit in gloria.

¶2 Præterea. Bonum est diffusiuum sui, vt patet per Dionys. 4. c. de di. no. * sed per gloriam bonum hominis maximè diffunditur in notitiam aliorum, quia gloria, vt Ambrosius dicit. * nihil aliud est, quàm clara cum laude notitia; ergo beatitudo hominis consistit in gloria.

¶3 Præterea. Beatitudo est stabilissimum bonorum; hoc autẽ esse videtur fama, vel gloria; quia per hanc quodammodo homines ęternitatẽ sortiuntur: vnde Boetius dicit in lib. de cõsolatione. * Vos immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis: ergo beatitudo consistit in fama, seu gloria.

¶Sed contra. Beatitudo est verum hominis bonum; sed famam, seu gloriam contingit esse falsam, vt enim dicit Boetius in lib. 4. de consolatione. * Plures magnum sæpe nomẽ falsis vulgi opinionibus attulerunt, quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falsò prædicantur; suis ipsi necesse est laudibus erubescant: non ergo beatitudo hominis consistit in fama, seu gloria.

¶Hic D.S. quærit de alio humano exteriori bono, scilicet de gloria, quæ & ipsa includit aliquod sensibile, ad minus laudem vocalem: & ideo inter corporalia bona exteriora computatur. Secundum enim Tullium, gloria consistit in celebritate famæ, quæ vtiq; non est sine vocali locutione hominum, vel scriptura sensibili. Est autẽ secundùm D.S. secunda secundæ vbi supra, & q.103. art.1. ad tertium. gloria est effectus honoris. Ex hoc namq; quòd aliquis honoratur, redditur clarus in oculis aliorum, & ex hoc, q̀ testificamur de bonitate, & excellentia alicuius, clarescit bonitas eius in notitia plurimorum: hoc enim importat nomen gloriæ. Et secundùm D.S. tertio contra Gentil. cap. 29. honor est finis gloriæ: nam ad hoc volunt homines innotescere cum laude, & claritate quadam, vt ab eis, quibus innotescunt, honorentur: & ita gloria est propter honorem quæsita: non est enim inconueniens, vt honor sit causa quodammodo efficiens gloriæ in honorantibus aliquibus, & finalis in honorato. Patet ex his ordo congruus huius articuli ad præcedentem.

¶Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in fama, seu gloria humana consistere: nam gloria nihil aliud est, quàm clara notitia cum laude, vt Ambrosius dicit: * res autem cognita aliter comparatur ad cognitionem Diuinam, & aliter ad cognitionem humanam: humana enim cognitio a rebus cognitis causatur; sed Diuina cognitio est causa rerum cognitarum: vnde perfectio humani boni, quæ beatitudo dicitur, non potest causari a notitia humana: sed magis notitia humana de beatitudine alicuius procedit, & quodammodo causatur ab ipsa humana beatitudine, vel inchoata, vel perfecta; & ideo in fama, vel in gloria non potest consistere hominis beatitudo.

Marginalia: Arist. — Dub. ju. — Arist. — * In cor q — K — 3 cõtr c 29. Et opusc 3. cap. 108. & 264 Et opu. 20. lib. 1. c 7. & 8. — D. Paulus. — * Dionysi. Id habet August. in lib. 83 q. 31. * Ambros. — * Boetius li. 2. pros. 7. — * Boetius pros. 6. — * Ambrosius loco supra citato. Idem habet Aug. in lib. 83 quæstio. q. 31.

¶D.S.respondet tali conclusione: in fama, vel gloria hominum non potest cõsistere hominis beatitudo; sed ex gloria, quę est apud Deum dependet hominis beatitudo: hanc conclusionem probat dupliciter; secundo modo ibi. Est etiam aliud, &c. Circa primum, ponit & probat primò primam partem, secundò secundam, ibi. Sed bonum, &c. Intelligitur autem prima pars, quòd in gloria hominum, vel humana non consistit hominis beatitudo, nec formaliter, nec causaliter, sicut in gloria Dei consistit causaliter, & probatur sic. Gloria nihil aliud est, quàm clara notitia cum laude, sed perfectio humani boni, quæ beatitudo dicitur, non potest causari a notitia humana, sed magis econtra: igitur prima pars vera. Maior relinquitur nota ex ratione, & auctoritate Ambrosij. Minor probatur ex differẽti habitudine rei cognitæ ad cognitionem humanam, & Diuinam: quia humana notitia a re dependet, præsertim speculatiua. Deinde cum dicit.

¶Sed bonum hominis dependet sicut ex causa ex cognitione Dei, & ideo ex gloria, quæ est apud Deum dependet beatitudo hominis, sicut ex causa sua, secundùm illud Psalm. Eripiam eum, & glorificabo eum, longitudine dierum adimplebo eum, & ostendam illi salutare meum.

Psalmus.

¶Subiungit secundam partem conclusionis respon. quam probat sic. Gloria est clara notitia cum laude, sed bonum hominis sicut ex causa dependet ex cognitione Diuina, ergo hominis beatitudo potest dependere ex gloria, quæ est apud Deum. Maior habita est est prius. Minor etiam patet, quia Diuina notitia est causa rerum cognitarum. Et confirmatur hæc secunda pars auctoritate Psal. in littera.

¶ Circa hanc secundam partem aduerte, quòd D S. videtur hic aliter loqui de gloria apud Deũ, quàm in de Malo Materia 9. q. 1. ad quintum. Vbi accipit gloriam pro notitia quam homo habet de Deo cum laude ipsius Dei: & sic gloria est formaliter hominis beatitudo, si sit notitia, & visio patriæ: sic non loquitur hæc secunda pars conclusionis. vide tertio contra Gentil. cap. 62. Si autem gloria Dei, vel gloria hominis apud Deum, dicatur notitia quam Deus habet de sancto vel beato, qui & facit eum laudabilem; sic in tali notitia Dei consistit beatitudo hominis causaliter: & sic loquitur D. S. hic. An autem gloria primo modo accepta sit idem conuertibiliter cum beatitudine patriæ, quæ est actus secundus. vide Capreolum in secundo, dist. 26. ad primum contra secundam conclusionem, vbi habet, quòd non, & in quarto, dist 49 quæst. 1. ad quartum Scoti contra primam conclusioné. vide & infra q. 110. artic 4. vbi multa de hoc dicuntur. Deinde ibi.

Gloria apũ Deum varie dicitur.

Capreolus.

¶ Est etiam aliud considerandum, quòd humana notitia sæpe fallitur, & præcipuè in singularibus contingentibus, cuiusmodi sunt actus humani; & ideo frequenter humana gloria fallax est: sed quia Deus falli non potest, eius gloria vera est, propter quod dicitur 2. ad Corin. 10. Ille probatus est quem Deus commendat.

D. Paulus.

¶ Probat prædictam conclusionem aliter quo ad ambas partes sic. Gloria humana est fallax, Dei autem vera; ergo in prima nulla consistit beatitudo, & nullo modo. in secunda autem consistit saltem causaliter. Assumptum probatur quo ad primam partem ratione, quia gloria humana est notitia humana: sed notitia humana sæpe fallitur præcipuè in singularibus contingentibus, cuiusmodi sunt actus humani: ergo gloria habet plurimum incertitudinis, & erroris: vnde sæpe laudatur & famatur vt bonus, qui nihil valet: secunda pars assumpti patet auctoritate, &c. plures rationes. vide in D. S. vbi supra, contra Genti. &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis. Nec valet arguere, quòd saltem consistat in vera laude, quia si est vera, præsupponit bonitatem laudati, & per consequens non facit ipsum per se bonum, vt patet ad secundum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus non loquitur ibi de gloria, q̃ est ab hominibus; sed de gloria, quæ est a Deo coram angelis eius: vnde dicitur Marc. 8. Filius hominis confitebitur eum in gloria patris sui, coram angelis eius.

D. Marcus.

¶Maior conceditur. Ad minorem dico, quòd loquitur de gloria, quæ est a Deo, & quam quis habet de Deo; talis enim est beatitudo: vnde videtur D. S. loqui de gloria in hac solutione, vt loquitur in de Malo, scilicet pro gloria, idest notitia hominis quam habet in patria de Deo; nec hoc est æquiuocare, quia vna gloria ad aliam consequitur, sicut effectus ad causam. Gloria enim hominis formaliter, idest notitia sua clara quam habet de Deo est effectus gloriæ, idest notitiæ, quæ est in Deo practica, & hæc ratio probat secundam partem conclusionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum alicuius hominis, quod per famam, vel gloriam est in cognitione multorum, si cognitio quidem vera sit, oportet quòd deriuetur a bono existente in ipso: & sic præsupponit perfectam beatitudinem, vel inchoatam.

¶Si autem cognitio falsa sit, non concordat rei, & sic bonum non inuenitur in eo, cuius fama celebris habetur: vnde patet, quòd fama nullo modo potest facere hominem bonum.

¶Maior vera ad sensum habitum. quæst. 1. artic 4. ad primum. quia bonum diffundit se finaliter, & est ratio diffundendi se secũdum veritatem, & communicationem sui ad alia. Ad minorem, primò, diffundit se quidem bonum hominis per gloriam non propriè se communicando alijs, sed solùm veniẽdo in notitiam absq; sui reali participatione. Sciunt enim multi de excellentia alicuius, qui nihil excellentiæ participant. Secundò dicitur, quòd esto aliqualiter diffundatur bonum in notitiam per gloriã, non tamen gloria facit bonum, sed si est vera gloria, tunc præsupponit bonũ. Si autem falsa, sic nec ipsa est bona, nec bonum præsupponit, & per consequens nec facit hominem beatum, nec procedit a beatitudine: ergo negatur consequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd fama non habet stabilitatem, immo falso rumore de facili perditur; & si stabilis aliquando perseueret, hoc est per accidens: sed beatitudo habet per se stabilitatem, & semper.

¶Maior vera, quia habet stabilitatem ex propria ratione, vt patebit infra quæst. 5. artic. 4. & de hoc Scotus in quarto, dist. 49. q. 5. ad longum disputat, vnde beatitudo habeat perpetuitatem. Minor negatur, quòd fama sit per se stabilis, quia valde facilè contrario rumore deperditur; quare ex propria ratione non habet, q̃ semper maneat fama hominum, nam ex conditione subiecti, scilicet hominis, fama habet vt facilè ammittatur, qui magis pronus est ad credendum mala, quàm bona: si autem perpetuetur, hoc est per accidens, vel ex dispositione Diuina, vel quia egregia facta inscribuntur. Fama autem consistit in opinione, & laude humana per se, quæ facilè mutantur. Quare negatur consequentia.

Scotus.

Vtrum beatitudo hominis consistat in potestate.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo consistat in potestate: omnia enim appetũt assimilari Deo tanquam vltimo fini, & primo principio; sed homines, qui in potestatibus sunt, propter similitudinem potestatis, maximè videntur esse Deo cõformes: vnde in scriptura Dij vocantur, vt patet Exo. 23. Dijs nõ detrahes: ergo in potestate beatitudo consistit.

L 3 cont. c. 31. Et opusc. 1. c. 201. & 244

Exo. 22.

¶ 2 Præterea. Beatitudo est bonum perfectum, sed perfectissimum est, quòd homo etiam aliquos congruè possit regere, quod cõuenit his, qui in potestatibus sunt constituti: ergo beatitudo consistit in potestate.

¶ 3 Præterea. Beatitudo, cum sit maximè appetibilis, opponitur ei, quod maximè est fugiendum: sed homines maximè fugiunt seruitutem, cui contraponitur potestas: ergo in potestate beatitudo consistit.

¶ Sed contra. Beatitudo est perfectum bonum, sed potestas est maximè imperfecta; vt enim dicit Boetius 3. de consolat. * Potestas humana sollicitudinum morsus expellere, formidinum aculeos vitare nequit: & postea, potentem censes, cui satellites latus ambiunt, qui quos terret ipse plus metuit: non igitur beatitudo consistit in potestate.

* Boetius pros. 5.

¶ Hic inquirit de quarto temporali bono exteriori: non enim intelligitur quæsitum de potestate, idest virtute operatiua hominum intrinseca, & propria; sed de potestate mundana, quæ est bonum exterius, inquantum secundùm D. S. tertio contra Gentiles cap 31. dependet ab opinionibus, & fauoribus, & obedientia hominum subditorum exteriorum: reputatur enim potestas mundana, quicquid præsidens cum auxilio suorum subditorum facere potest.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem in potestate consistere propter duo. Primò quidem, quia potestas habet rationem principij, vt patet in quinto metaphysicorum. * Beatitudo autem habet rationem vltimi finis.

* Aristo. 1. 17.

¶D.S.

¶D. S. hic duo facit principaliter; primò respondet ad præsens quæsitum, secundò respondet iterum ad quattuor quæsita in his articulis præmissa, quod deducit quattuor rationibus generalibus. ibi: Possunt, &c. Primum peragit tali conclusione responsiua. Impossibile est beatitudinem in potestate consistere; probatur dupliciter. secundo ibi: Secundò quia, &c. Primò sic. Beatitudo habet rationem vltimi finis, sed potestas non habet rationem vltimi finis: igitur, &c. Maior nota; minor probatur, quia potestas habet rationem principij, scilicet actionis ordinatæ in finem: nam potestas, quinto metaphysicorum. tex. commen. 17. in D. S. lect. 12. est principium motus, aut mutationis in diuerso, inquantum diuersum: & intelligitur de potestate, idest potentia actiua, vt ibidem exponitur. Patet igitur minor, quòd potestas non est vltimum, sed ex natura ordinatur ad actionem, vel operatum, sicut ad finem. Consequenter cum dicit.

¶ Secundò, quia potestas se habet ad bonum, & ad malum: beatitudo autem est proprium, & perfectum hominis bonum; vnde magis posset consistere beatitudo aliqua in bono vsu potestatis, qui est per virtutem, quàm in ipsa potestate.

¶ Probat aliter eandem conclusionem sic. Beatitudo est proprium, & perfectum bonum hominis; sed potestas non est huiusmodi; igitur &c. probatur minor, quia potestas se habet ad bonum, & malum hominis, scilicet inquantum homo est: nam tale huiusmodi bonum est secundùm rationem esse: vtuntur autem pleriq; potestate mundana malè, & ad malum: ergo non est bonum perfectum, quia tale non est nisi bonum; potestas autem, qua quis malè vtitur est mala, vt sic. Ex ista probatione D. S. infert per modum corollarij, quòd magis possit consistere beatitudo in bono vsu potestatis, qui est per virtutem: patet ex dictis, quia in eo magis consistit beatitudo, quod est bonum tantùm, & nunquam malum, sed vsus bonus potestatis est tantùm bonus, & semper se habet ad bonum, non potestas ipsa. Dicit autem corollarium aliqua beatitudo: quia non perfecta & consummata; sed inchoatio veræ beatitudinis, & aliqualis beatitudo viæ imperfecta: quia videlicet vsus virtuosus est meritum veræ beatitudinis; vnde D. S. primo libro de regimine principium, ostendit bonos principes, & rectores plurimum mereri.

¶ Possunt autem quattuor generales causæ induci ad ostendendum, quòd in nullo præmissorum exteriorum bonorum beatitudo consistit: quarum prima est, quòd cum beatitudo sit summum hominis bonum non compatitur secum aliquod malum; omnia autem prædicta possunt inueniri & in bonis, & in malis. Secunda ratio est, quia cum de ratione beatitudinis sit, quòd sit per se sufficiens, vt patet in primo Ethicorum. * necesse est, quòd beatitudine adepta nullum bonum necessarium homini desit, adeptis autem singulis præmissorum, possunt, adhuc multa bona homini necessaria deesse, puta sapientia, sanitas corporis, & huiusmodi. Tertia, quia cum beatitudo sit bonum perfectum, ex beatitudine non potest aliquod malum alicui prouenire, quod non conuenit præmissis; dicitur enim Ecclesiast. 5. quòd diuitiæ interdum conseruantur in malum domini sui, & simile patet in aliis tribus. Quarta ratio est, quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora, cum ad ipsam naturaliter ordinetur; præmissa autem quattuor bona magis sunt a causis exterioribus, & vt plurimum a fortuna; vnde & bona fortunæ dicuntur; vnde patet, quòd in præmissis nullo modo beatitudo consistit.

* Aristot. cap. 7.

Eccles. 5.

¶Hic consequenter infert responsionem dictorum quattuor articulorum, quòd in nullo dictorum bonorum beatitudo hominis potest consistere, & ex superabundanti pro complemento adducit quattuor rationes generales, quia videlicet quælibet valet ad probandum intentum singulorum quattuor articulorum huius quæstionis, & sunt de se clarè in littera.

¶ Nota solum, quòd posset contra quartam rationem inferri instantia ex dicto philosophi, secundo physicor. vbi habet, quòd fœlicitas, & fortuna circa idem esse videntur: quare posset videri, quòd per hoc, quòd ista temporalia, de quibus in quattuor articulis actum est, fortunæ subiacent, non arguatur, quòd in eis fœlicitas consistere non possit. Sed hanc instantiam soluit D. S, in quarto, distin. 49. quæst. 1. artic. 1. quæst. 1. ad quintum. quia fœlicitas, & fortuna dicuntur esse aliquorum dupliciter. Vno modo sicut subiectorum: & hoc modo fœlicitas, & fortuna sunt eiusdem, quia vtrumq; non nisi in rationalibus potest esse. Alio modo sicut obiectorum, vel materiæ; sic est impossibile, quòd fœlicitas, & fortuna sint eorundem, quia fortuna est eorum, quæ propter aliud aguntur, quando aliquid præter intentionem accidit; fœlicitas autem, vel beatitudo est, quæ ab omnibus intenditur, nec ad alterum ordinatur; & ideo licet corporalia bona dicantur fortunæ materialiter, non tamen sequitur, quòd in corporalibus bonis fœlicitas consistat: hæc ille. Ex quibus patet, quòd probatio D. S. solida est, quia eoipso, quòd huiusmodi bona subsunt fortunæ, ideo in eis non consistit beatitudo sicut in obiecto, quod hic intenditur: vide alias rationes contra Gentiles vbi supra.

Exponitur fœlicitas, & fortuna circa idem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam præsentis quæsiti.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Diuina potestas est sua bonitas; vnde vti sua potestate non potest nisi benè: sed hoc in hominibus non inuenitur: vnde non sufficit ad beatitudinem, quòd homo assimiletur Deo quantum ad potestatem, nisi assimiletur ei quantum ad bonitatem.

¶Maior vera: sed dico post D. S. tertio contra Gentiles. cap. 20. quòd omnes res tendunt, vt assimilentur Deo inquantum est bonus, licet bonitatem non assequantur, vt est in Deo; sed vnaquæque secundum modum suum. Minor negatur, quòd in potestate absolutè sint maximè similes secundùm conformitatem, quia potestas Dei est sua bonitas, quare maximè assimilatio est in bono vsu potestatis; vnde ex hoc, quòd est bona, magis assimilatur, quàm ex hoc, quòd habet potestatem, vt sic. Quare negatur consequentia.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut optimum est, quòd aliquis vtatur bene potestate in regimine multorum; ita pessimum est si malè vtatur; & ita potestas se habet & ad bonum, & ad malum.

¶Maior vera cum ista glosa. Est bonum perfectum, quo nullus malè vti potest sicut principio; nunc negatur minor debitè subsumenda; bene volo, quòd est perfectissimum benè regere; sed hoc non est ex potestate, sed bonitate adiuncta: ergo deberet inferri; ergo consistit magis in bono vsu, & in potestate, qua nullus malè vteretur, &c. sic non est humana potestas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd seruitus est impedimentum boni vsus potestatis, & ideo naturaliter homines eam fugiunt: & non quasi in potestate hominis sit summum bonum.

¶Ad minorem negatur illud, quòd fugiãt homines seruitutem, quia opponitur potestati, sed quia opponitur vsui potestatis: quia seruitus est impedimentum boni vsus potestatis: vnde parum esset non habere potestatem, dummodo aliquis posset agere quod vellet: sed quia seruitus impedit, ne quis agat quod ipse vult; ideo odit seruitutem: & non quia seruitus opponitur potestati, quare bonus vsus est melius quid potestate, & in eo consistit beatitudo inchoatiuè, &c.

Vtrum beatitudo consistat in aliquo corporis bono.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo consistat in bonis corporis: dicitur enim Eccle. 30. Non est census supra censum salutis corporis, sed in eo quod est optimum, consistit beatitudo: ergo consistit in corporis salute.

¶ 2 Præterea. Dionys. dicit 5. c. de di. no. quòd esse est melius, quàm viuere, & viuere, quàm alia quæ cõsequuntur; sed ad esse, vel viuere hominis, requiritur salus corporis; cum ergo beatitudo sit summum bonũ hominis, videtur quòd salus corporis maximè pertineat ad beatitudinem.

¶ 3 Præterea. Quanto aliquid est communius, tãto ab altiori principio dependet, quia quanto est superius, tãto eius virtus ad plura se extendit; sed sicut causalitas causæ efficientis consideratur secundum influentiam; ita causalitas finis attenditur secundum appetitum: ergo sicut prima causa efficiẽs est, quæ in omnia influit; ita vltimus finis est, quod ab omnibus desideratur: sed ipsum esse est, quod maximè desideratur ab omnibus; ergo in his, quæ pertinẽt ad esse hominis, sicut est salus corporis, maximè cõsistit beatitudo.

¶Sed contra est, quòd secundùm beatitudinem homo excellit omnia alia; sed secundùm bona corporis à multis animalibus superatur, sicut ab Elephante in diuturnitate, a Leone in fortitudine, a Ceruo in cursu: ergo beatitudo non consistit in bonis corporis.

M
Infra q. 3. arti 3 corp. & 4. dist. 49. q. 1 ar. 1 q. 1. & 3. contra ca. 32. & 37. princ. & opus. 3 c. 256 & Ps. 32. c. 8. & 1. Ethic. le. 10. col 2.
Eccles. 30.
Dionysius.

¶ Postquam ostensum est beatitudinem non consistere in bonis exterioribus obiectiuè, hic ostendit eam non consistere in bonis corporis. Et primò hoc ostenditur vniuersaliter de quolibet bono corporali, secundò specialiter de voluptate corporali, in sequenti articulo.

¶ Nota autem, quòd bonum corporis duplex est, videlicet substantiale, & accidentale, vt pulchritudo, sanitas, robur corporis. Substantiale est ipsum esse hominis, quod est corporis, & animæ, corporis quidem vt participatum, animæ autem vt proprium. Ideo D. S. in corpore sequenti ostendit, quòd beatitudo non consistat in bono corporis substantiali: in argumento autem in contrarium ostendit, quòd non in bonis accidentalibus corporis. Circa primum autem duo facit. Primò probat, quòd non in esse corporis, vel eius conseruatione. Secundò dato, quòd esset beatitudo hominis in esse, scilicet in hoc, quòd est, & viuit, adhuc non esset dicendum, quòd beatitudo consisteret in bono corporis.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in bonis corporis constare propter duo. Primò quidem, quia impossibile est, quòd illius rei, quæ ordinatur ad aliud sicut ad finem, vltimus finis sit eiusdem conseruatio in esse: vnde gubernator non intendit sicut vltimum finem conseruationem nauis sibi commissæ, eo quòd nauis ad aliud ordinatur sicut in finem, scilicet ad nauigandum; sicut autem nauis committitur gubernatori ad dirigendum, ita homo est suæ voluntati & rationi commissus, secundum illud, quod dicitur Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Manifestum est autem, quòd homo ordinatur ad aliquid, sicut ad finem; non enim est summum bonum: vnde impossibile est, quòd vltimus finis rationis, & voluntatis humanæ sit conseruatio sui esse.

Eccles. 15.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Impossibile est beatitudinem hominis in bonis corporis consistere: hanc conclusionem probat Doct. iterum dupliciter, primò quo ad rem, secundò quo ad modũ loquendi. ibi, Secundo quia, &c. primò sic. Impossibile est, quòd illius, &c. vt in littera. sed homo ordinatur ad aliquid, sicut ad finẽ: igitur, &c. Maior probatur exemplariter de naui, quę ordinatur ad aliud, & eius conseruatio non est finis gubernatoris. Et notat D. S. circa probationem maioris ad propositum, quod homo est commissus voluntati suæ, & rationi, sicut nauis gubernatori: vnde posset haberi ratio a simili pro conclusione: quia videlicet sicut se habet gubernator ad nauem conseruandam, sic voluntas, & ratio hominis ad conseruationem hominis: sed nauis conseruatio non est finis gubernatoris: igitur nec conseruatio, & permanentia hominis in esse, & vita sua est finis voluntatis humanæ. Minor principalis probatur, quia homo non est summum bonum, igitur ordinatur ad aliquid, sicut ad finem: omnia enim præter summum bonum ex natura sunt ordinabilia ad ipsum.

¶ Nota quod in vno, & eodem identificantur esse substantiale, & esse viuens, & esse intelligens; quare idem est dicere, quòd in conseruatione esse humani, non consistit beatitudo: ac si dicatur, quòd in hoc homo non habet beatitudinem, quia est & viuit, vel habet esse intellectiuum, & quia in his permanet, & conseruatur. Et ratio, quia esse suum ordinatur in alium finem formalem, & obiectiuum. Deinde ibi.

¶ Secundò, quia dato, quod finis rationis, & voluntatis humanæ esset conseruatio humani esse, non tamen posset dici, quod finis hominis esset aliquod corporis bonum. Esse enim hominis consistit in anima, & in corpore, & quamuis esse corporis dependeat ab anima, esse tamen humanæ animæ non dependet a corpore, vt supra ostensum est: * ipsumq; corpus est propter animam, sicut materia propter formam, & instrumenta propter motorem, vt per ea suas actiones exerceat.

* Prima par. q. 75. & q. 90. Dub. 641.

¶ Ponit secundam rationem, quæ attendit proprietatem locutionis, & vult D. S. probare, quòd dato, quia in esse hominis consisteret beatitudo obiectalis, & homo esset per hoc beatus, quia semper est, & viuit: adhuc non est dicendum, quòd in bono corporis consistat beatitudo. Et innuit D. S. duplicem probationem: prima directè probat, quod iam dictum est; secunda probat conclusionem responsiuam; quo ad primum, ibi: Vnde omnia, &c. Quo ad primam rationem arguitur sic. Esse hominis principalius est animæ, quàm corporis, ergo etiam si in ipso sit beatitudo, magis dicendum est, quòd in bono animæ sit beatitudo, quam in bono corporis; consequentia nota: antecedens probatur, quia esse hominis consistit in anima, & corpore, idest in vnione vtriusq;. Et quamuis esse corporis dependeat ab anima, esse tamen animæ non dependet a corpore, vt patet prima par. quæst. 76. & quæst. 90. Quare antecedens verum, &c.

¶ Nota autem propter ista, quæ D. S. infra dicit q. 4. art. 5. ad secundum. nam possent ista dicta malè intelligi, quasi esse hominis, idest totius compositi, dependeat a partibus vnitis. s. ab anima, & corpore, & quod illud esse. s. subsistentię, esset aliud, quàm esse partiũ. Similiter posset malè intelligi, quod esse corporis dependeat ab esse animæ, quasi sint duo esse. Isti enim sensus falsi sunt, vt patebit prima par. q. 76. artic. 1. ad quintum. quia idem esse secundùm rem. s. existentiæ, & subsistentiæ est animæ vt proprium, sed totius compositi, & corporis, vt quibus communicatur: & tam homo, quàm corpus habet illud esse ab anima, quæ & in esse absolutè, nec a toto, nec a corpore dependet: vnde & in ipsa separata manet. Et ideo intelligendum est, quod esse corporis dependet ab anima, similiter totius compositi, vt sic ab anima, & corpore; sed non intelligitur, quia aliud esse sit istius, aliud istius: sed quia idem esse primò conuenit animæ rationali vt quo, & quod, & per ipsam corpori, & toti composito. Obiectiones autem Scoti contra hoc dictum D. S. quas obiicit in quarto, distin. 44. q. 1. & in quolib. q. 9. nihil faciunt contra D. S. vt videbitur magis. prima par. quia quodlibet quidem ens habet esse proprium, vt distinguitur contra alienum, & extraneum, non autem proprium vt distinguitur contra cõmune: immo cuilibet parti essentiali, & toti commune est idem esse, nec etiã remanet esse cõpositi post mortẽ hominis, vt est hominis, sed vt animæ cui est propriũ, homini autem tñ fuit cõmunicatum. Tũc ibi.

Idem esse hominis, & partium.

Scotus obiicit.

¶ Vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ sicut ad finem: vnde impossibile est, quod in bonis corporis beatitudo consistat, quæ est vltimus finis.

¶ Probat quadam alia ratione conclusionem responsiuam directè sic: ipsum corpus est propter animam, & omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ, sicut ad finem; igitur impossibile, &c. vt in littera; consequentia clara: antecedens patet, quia materia est propter formam, & instrumenta sunt propter motorem, corpus autem est materia, & instrumentum animæ; igitur, &c. Patet igitur, quòd in bonis corporis substantialibus non consistit vltimus finis.

ARGVMENTVM in contrarium probat, quòd non consistat in bonis corporis accidentalibus, & sic minor huius rationis intelligitur, quia secundùm bona accidentalia corporis humani homo a multis animalibus superatur, vide de hoc alias rationes D. S. 3. contra Gentil. cap. 32.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut corpus ordinatur ad animam, sicut ad finem; ita bona exteriora ad ipsum corpus: & ideo rationabiliter bonum corporis præfertur bonis exterioribus, quæ per censum significantur, sicut & bonum animæ præfertur omnibus bonis corporis.

¶ Ad maiorem non est census, idest externus bonum supra bonum corporis: verum, quia exteriora bona ordinantur ad corpus sicut ad finem, sicut corpus ad animam, & totum hominem: sed non est mens sapientis, quòd nullum bonum, nec spirituale sit supra censum salutis corporis. Quare concessa minore: negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd esse simpliciter acceptum, secundùm quòd includit in se omnem perfectionem essendi, præeminet vitæ, & omnibus subsequentibus, sic enim ipsum esse præhabet in se omnia bona subsequentia, & hoc modo Dionysius loquitur: sed si consideretur, prout participatur in hac re, vel in illa, quæ non capiunt totam perfectionem essendi; sed habent esse imperfectum, sicut est esse cuiuslibet creaturæ: manifestum est, quòd ipsum esse cum perfectione superaddita est eminentius: vnde & Dionysius ibidem dicit, quòd viuentia sunt meliora existentibus, & intelligentia viuentibus.

Dub. 419.

¶ Maior, esse separatum, & per se subsistens est melius, quàm viuere; & viuere, quàm intelligere, secundùm quòd ratione distinguuntur, vera est; & ratio est, quia tale esse includit quicquid includunt inferiora, & cum hoc plus, quia esse includit, quicquid pertinet quocunque modo ad rationem essendi, viuere autem tantum ea, quæ ad vitæ rationem pertinent; sed non est vera de esse contracto, & participato, quale est esse, ad quod requiritur corpus, quia viuere includit esse, & aliquid perfectionis addit. Ad minorem, sed ad esse, vel viuere hominis requiritur, &c. verum: sed tale est esse contractum, & non per se subsistens, quale est solum Diuinum; negatur consequentia, quia corpus non requiritur ad esse, quod est summum bonum: vnde esse est melius, quàm viuere; sed ens, scilicet habẽs esse participatum, non est melius, quàm viuens: de simili solutione prima par. quæst. 4. artic. 2. ad tertium.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd finis respondet principio, ex illa ratione probatur, quòd vltimus finis est primum principium essendi, in quo est omnis essendi perfectio, cuius similitudinem appetunt secundùm suam proportionem, quædam quidem secundùm esse tantum, quædam secundùm esse viuens, quædam secundùm esse viuens, & intelligens, & beatum, & hoc paucorum est.

¶ Maior conceditur, & patet ex eo vt dictum fuit.q. præce.art. 8. ad primum, quòd primum efficiens, & vltimus finis correspondent, immo sunt idem. Minor conceditur. Ad illam: ergo, &c. Dico quòd vltimus finis ab omnibus naturaliter desideratur non in se, & sub ratione beatitudinis, sed vltimi finis in sui participatione ab omnibus desideratur; quia videlicet vnumquodq; appetendo suam perfectionem appetit vltimum finem, vt patuit quęst. praeceden. sed negatur, quod vnumquodq; naturaliter appetat beatitudinem, quia hoc solum est cognoscentis intellectualiter. Vltra, ad subsumptam dico, quòd esse desideratur ab omnibus non sicut vltimus finis, nec sicut beatitudo; sed sicut aliqua participatio vltimi finis connaturalis omnibus. Dico etiam, quòd si intelligitur ista propositio, quòd esse maximè appetatur, idest tanquam maximum bonum, negatur; sed appetitur maximè ab omnibus, idest non est, quod ita communiter ab omnibus appetatur sicut esse, tunc conceditur, sed non sequitur consequentia, quòd ergo in ipso consistat beatitudo, quia beatitudo appetitur tanquam maximũ bonum, & non ab omnibus sed paucis scilicet rationabilibus tantum. D.S. respondet ad illam: ergo sicut prima causa, & ad maiorem, & vult, quòd benè probet, quòd finis correspondet principio, quare sequitur, quòd primum principium est vltimus finis ab omnibus desideratus, sed non sub ratione beatitudinis, sed in sui similitudine, quarum vna est esse, quod appetitur ab omnibus quidem naturaliter, sed vt participatio vltimi finis, non vt beatitudo; sed vltimus finis sub ratione beatitudinis à paucis appetitur.

Vtrum beatitudo hominis consistat in voluptate.

N 4. dist. 44. q. 2. ar. 3. q. 4. ad 3. & 4. & 3. contra c. 27. & 33. Et lib. 4. ca. 83. Et opusc. 3 cap. 108. Et Matth. 5. co 3. 4. & 5. Et 1 Ethic. lectio 5 & & lect. 10. * Arist. 3.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis in voluptate consistat, beatitudo enĩ cum sit vltimus finis non appetitur propter aliud, sed alia propter ipsam, sed hoc maximè conuenit delectationi. Ridiculum est enim ab aliquo quærere propter quid velit delectari, vt dicitur in decimo Ethic. * ergo beatitudo maximè in voluptate, & delectatione consistit.

¶ 2 Præterea causa prima vehementius imprimit quàm secunda, vt dicitur in libro de causis; influentia autem finis attenditur s̃m eius appetitum, illud ergo videtur habere rationem finis vltimi, quod maximè mouet appetitum; hoc autem est voluptas, cuius signum est, quòd delectatio in tantum absorbet hominis voluntatem, & rationem, quòd alia bona contemnere facit; ergo videtur, quòd vltimus finis hominis qui est beatitudo maximè in voluptate consistat.

¶ 3 Præterea cum appetitus sit boni, illud quod omnia appetunt, videtur esse bonum optimum, sed delectationem omnia appetunt, & sapientes, & insipientes, & etiam ratione carentia; ergo delectatio est optimum, consistit ergo in voluptate beatitudo quæ est summum bonum.

¶ Contra est, quod Boetius dicit in tertio de consolatione. * Tristes exitus esse voluptatum, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget, quæ si beatos efficere possent nihil causæ est, quin pecudes quoq; esse beatæ dicantur.

* Boetius Pro. 7.

¶ Hic D. S. ostendit de quodam bono corporali specialiter, quòd in ipso non consistat beatitudo, quod solet à plerisq; magnipendi, scilicet de voluptate corporali, vt secundùm. D. S. tertio contra Genti. cap. 27. sunt Epycurei qui in voluptatibus corporalibus fœlicitatem ponebant. Similiter Cherintiani qui in vltima fœlicitate post resurrectionem mille annos in regno Christi secundùm carnales ventris voluptates fabulantur futuros. Similiter Iudæi, & Saraceni fabulantur retributiones iustorum in voluptatibus consistere.

Iudæi &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd quia delectationes corporales pluribus notæ sunt, assumpserunt sibi nomen voluptatum, vt dicitur Ethi. 7. * cum tamen sint aliæ delectationes potiores, in quibus tamen beatitudo principaliter non consistit, quia in vnaquaque re aliud est, quod pertinet ad essentiam eius, aliud est proprium accidens ipsius, sicut in homine, aliud est quod est animal rationale mortale, aliud quod est risibile. Est igitur considerandum, quòd omnis delectatio est quoddam proprium accidens, quod consequitur beatitudinem, vel aliquam beatitudinis partem, ex hoc enim aliquis delectatur, quia habet bonum aliquod sibi conueniens, vel in re, vel in spe, vel saltem in memoria; bonum autem conueniens, si quidem sit perfectum, est ipsa hominis beatitudo, si autem sit imperfectum, beatitudo est quædem participata, vel propinqua, vel remota, vel saltem apparens: vnde manifestum est, quòd nec ipsa delectatio quæ sequitur bonum perfectum est ipsa essentia beatitudinis, sed quoddam consequens ad ipsam sicut per se accidens.

* Arist.

Dub. 435.

¶ D.S. primò notat, quòd nomen voluptatis primò impositum est delectationibus corporalibus, & ratio est, quia sicut cognoscimus sic nominamus, huiusmodi autem delectationes sensuales, & corporales sunt magis notæ, ergo, &c. Sunt tamen aliæ delectationes in veritate potiores istis, scilicet spirituales: quia tamen non sunt ita cognitæ, nec ita vsurpant per consequens nomen voluptatis, & sic patet quomodo accipitur quæsitum. Et de vtrisq; D.S. respondet primò de spiritualibus, secundò de corporalibus voluptatibus, ibi. Voluptas autem. Respondet ergo primò de delectatione potiori, quàm sit voluptas, scilicet de spirituali, tali conclusione. In delectationibus potioribus scilicet spiritualibus beatitudo principaliter non consistit, & in fine repetit sub alijs verbis, nec ipsa delectatio quę sequitur bonum perfectum, est ipsa essentia beatitudinis, sed quoddam consequens ad ipsam sicut per se accidens, probatur, In vna quaq; re, aliud est, quod pertinet ad essentiam eius, aliud est proprium accidens eius, sed omnis delectatio est quoddam proprium accidens, quod consequitur beatitudinem vel aliquam beatitudinis partem, ergo conclusio vera. Maior declaratur exemplariter de rationali, & risibili, & est vera apud omnem scolam, quia saltem formaliter est aliud essentia, aliud per se accidens. Minor probatur, quia ex hoc delectatur aliquis, quia habet aliquod bonum conueniens, vel in re, vel in spe, vel in memoria; sed bonum conueniens, si est perfectum, est beatitudo, si autem imperfectum est aliqua pars beatitudinis, &c. igitur minor vera, quòd omnis delectatio sequitur habitionem beatitudinis vel partis eius. Maior ista proxima patebit infra quæstio. 23. artic. tertio. Minor ista de se nota, igitur sequitur conclusio.

¶ Nota hic primò, quòd cum. D.S. probauit, quòd delectatio à toto genere præsupponit bonum vel perfectum vel eius partem, satis probatum est, quòd non est ipsa beatitudo obiectalis, de qua hic inquirit, quia talem præsupponit, & cum hoc eius assecutionem, & aliquo modo præsentiam, vnde & sequitur, quòd nec est beatitudo formalis. Secundum enim principia D.S. in quodlibetis quodlibeto. 8. ar. 19. quotiescunq; aliquod bonum exterius est desideratum quasi finis, ille actus noster est nobis quasi finis interior, quo primò perfectè attingimus ad ipsum, hæc ille. Quare sequitur quòd ista probatio. D.S sufficienter probat intentum, & plus, quia in delectatione, nec est obiectalis, nec formalis beatitudo cum vtramq; præsupponat.

¶ Nota secundò circa minorem cum dicitur, quòd delectatio sit per se accidens, quod sequitur beatitudinem vel aliquam eius partem, posset enim esse quæstio, quia si est passio ergo non actus secundus, & per consequens nec actus appetitiuus, & per consequens infra dicenda essent vana, cum dicetur, quòd delectari [illegible] actus voluntatis. Sed de ista materia infra ex intentione vbi tractabitur de delectatione; pro nunc sufficiat hoc supponere ex principijs D.S. quòd non est inconueniens, quòd appetitus habens pręsens obiectum conueniens, & actionem circa ipsum conuenientem, necessariò delectetur; & hoc non solum dicitur de appetitu sensitiuo, immo & intellectiuo qui licet in actibus suis absolutè sit liber, & semper sit liber à coactione, tamen ex suppositione pręsentis conuenientis, & actionis circa ipsum necessitate naturalis inclinationis delectatur. Quare non obstante, quòd delectatio sit actus secundus, eo modo quo actiones immanentes vitales actiones dicuntur, potest stare, quòd est proprium accidens consequens beatitudinem præsentem, & habitam &c. De materia huius rationis vide ad longum. D. S. tertio contra Gent. c. 26. præsertim de hoc, quòd nec in delectatione spirituali, consistat essentialiter beatitudo. Et de hoc tamen infra ex intentione. Consequentes ibi.

Delectatio est actus secundus.

¶ Voluptas

¶ Voluptas autem corporalis non potest etiam modo prædicto sequi bonum perfectum, nam sequitur bonũ qđ apprehendit sensus, qui est virtus animæ corpore vtens; bonum autem, quod pertinet ad corpus quod apprehenditur secundùm sensum non potest esse perfectum hominis bonum, cũ enim anima rationalis excedat proportionem materiæ corporalis, pars animæ quæ est ab organo corporeo absoluta, quandam habet infinitatem respectu ipsius corporis, & partium animæ corpori concretarum, sicut immaterialia sunt quodammodo infinita respectu materialium, eo quòd forma per materiam quodammodo contrahitur, & finitur, vnde forma à materia absoluta, est quodammodo infinita, & ideo sensus qui est vis corporalis, cognoscit singulare, quod est determinatum per materiam; intellectus verò qui est vis à materia absoluta, cognoscit vniuersale, quod est abstractum à materia, & continet sub se infinita singularia, vnde patet, quòd bonum conueniens corpori, quod per apprehensionem sensus delectationem corporalem causat, non est perfectum bonum hominis, sed est minimum quid in comparatione ad bonum animæ, vnde Sapientia quinto dicitur. Quod omne aurum in comparatione sapientiæ arena est exigua, sic igitur neq; voluptas corporalis est ipsa beatitudo, nec est per se accidens beatitudinis.

Sapient. 5.

¶ Quia D.S. in præcedenti conclusione dixerat, quòd aliqua delectatio cõsequat bonũ pfectũ, & ideo licet nõ sit beatitudo, est tñ accidens beatitudinis; ne ergo idem intelligatur de voluptate quæ accipitur pro delectatione corporali, ponit istam conclusionem, quæ ostendit, quòd corporalis delectatio nec consequitur beatitudinem: Voluptas corporalis, nec potest etiam prædicto modo sequi bonum perfectum, ita quòd nec est beatitudo, nec per se accidens eius, probatur supponendo ex dictis, quòd per se accidens beatitudinis sequitur bonum perfectum habitum; supponit etiã D.S. q̀ spiritualis delectatio sit potior corporali, sed hoc probat infra.q.31.ar.5.ex intentione. Tunc arguitur sic, delectatio corporalis sequitur bonum, quod apprehendit sensus, qui est virtus animæ vtens corpore, idest virtus organica; sed bonum, quod pertinet ad corpus, quod apprehenditur per sensum, non potest esse hominis perfectum bonum, igitur conclusio vera. Maior nota, quia vocatur propterea corporalis, quia sequitur bonum corporale apprehensum per sensum præsertim tactus, &c. Minor probatur ex differentia virtutis, & potentia animæ inorganicæ, & immaterialis ex vna parte, & virtutis organicæ, & materialis ex altera parte, quia pars absoluta ab organo est quodammodo infinita respectu partium concretarum corpori, ergo sensus cognoscit solum determinatum singulare, intellectus verò cognoscit vniuersale, quod continet sub se infinita singularia, vnde minor vera. Et iterum confirmatur auctoritate sapientis, Et deinde D.S. per viam corollarij infert conclusionem responsiuam, quæ patet ex dictis.

¶ Nota circa probationem minoris, vbi D.S. dicit, eo quòd forma per materia quodammodo contrahitur, & finitur, forma autem à materia absoluta, est quodammodo infinita. Nota inquam verbum quodammodo, vbi patet defectus Scoti in primo. dist.2.q.2. vbi secundum Scotistas imponitur D.S. quòd ex hoc, quòd forma est irrecepta in materia. D.S. velit arguere omnimodam infinitatem. Quod quia non intendat, patet hic ex verbis suis, quia dicit quodammodo, vnde in dictis verbis D.S. non aliud intenditur, nisi quòd omnis forma, & res secundùm ordinem, & genus suum receptibilis in alio, ex hoc quòd est irrecepta habet infinitatem oppositam finitati, quam res sui generis habet, quia recepta, non autem quòd sit infinita simpliciter quacunq; infinitate, sed solum vt dictum est ista infinitate, quæ tollitur ex receptione, vnde albedo si esset irrecepta in subiecto, non esset infinita simpliciter, vel infinitum ens extra genus, & perfectum quid simpliciter, sed non esset finita ea finitate quam habet albedo ex hoc, quod recipitur in subiecto. Similiter forma substantialis recepta in materia amittit illam amplitudinem, & indeterminationem ad istud vel illud particulare, separata autem ad nullam materiæ capacitatem est coarctata; sic in proposito, quia intellectus est virtus congnoscitiua non restricta per aliquod organum, ideo est congnoscitiua vniuersalis, & immaterialis, & per consequens perfecti boni, sensus autem quia recepta virtus est in organo, ideo limitatur, & coarctatur secundùm exigentiam organi ad particulare sensibile cognoscẽdũ, quod non potest esse perfectum bonum. Intellectus autem non quiescit donec apprehendat vniuersale verum, & perueniat ad illud in quo est omnis veritas per essentiam, & hoc est summum bonum: de hac tamen materia ex intentione Deo duce videbitur prima parte q.7.

Scotistæ nõ attigũt quomodo D.S. intelligit formam separatam infinitam.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua secunda præsertim vt ponitur in fine. Et vide plures rationes ad hoc, tertio contra Genti.ca.27.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd eiusdem rationis est, quòd appetatur bonum, & quòd appetatur delectatio, quæ nihil est aliud quàm quietatio appetitus in bono, sicut ex eadem virtute est, quòd graue feratur deorsum, & quòd ibi quiescat: vnde sicut bonum per seipsum appetitur, ita & delectatio propter se, & non propter aliud appetitur, si ly propter, dicat causam finalem; si verò dicat causam formalem, vel potius causam motiuã, sic delectatio est appetibilis propter aliud, idest propter bonum quod est delectationis obiectum, & per consequens est principium eius, & dat ei formam: ex hoc enim delectatio habet, quòd appetatur, quia est quies in bono desiderato.

¶ Ad maiorem, beatitudo non quæritur propter aliud nec est propter aliud, secundò dicitur, quòd aliquid etiam, quod non est beatitudo, & est propter aliud, non quæritur tamen propter aliud propter euidentem connexionem cum fine, quia videlicet de per se ad finem, & bonum consequitur, & præsertim non quæritur huiusmodi propter aliud quæstione vocali. Sicut non quæritur quare vis delectari, sicut nec quæritur, quare vis habere bonum. Et tamen vt patebit infra.q.4 ar.2.ad secundum, & habet D.S. tertio contra Genti.cap.26.in septima ratione, quietatio est naturaliter propter operationem; sed quia apertè coniungitur ipsi obiecto finali, ideo non quæritur aliqua causa eius finalis, scilicet propter quid vis delectari, vel quietari.

¶ Ad minorem dico, quòd delectatio non quæritur propter aliud, non quia sit vltimus finis, sed non quæritur quæstione verbali quærente de causa finali, quare quis velit delectari; sicut non quæritur quare velit quis habere bonum, & finem, sed tamen delectatio consequitur bonum perfectum habitum, & ordinatur ex natura rei in operationem perfectam circa bonum ipsum, quare negatur consequentia. Vide infra quæstione 34. articu.2. ad secundum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd vehemens appetitus delectationis sensibilis contingit ex hoc, quòd operationes sensuum, quia sunt principia nostræ cognitionis, sunt magis perceptibiles, unde etiam à pluribus delectationes sensibiles appetuntur.

¶ Ad minorem primam dico, quòd influentia finis attenditur secundùm eius appetitum ex natura rei, & secundùm eius appetitum ab appetitu, qui potest se extendere ad bonum vniuersale, & perfectum; huiusmodi autem est appetitus sequens apprehensionem intellectiuam, non qui sequitur apprehensionem sensitiuam, quia talis non potest se extendere ad bonum perfectum & vniuersale, sed solum particulare vt patet ex car.

¶ Vltra. Illud ergo &c. dico, quòd illud habet rationem vltimi finis, & beatitudinis, quod maximè mouet ex natura sua, quia maximè bonum, & quia mouet appetitum se extendentem ad perfectum bonum.

¶ Vltra. Hoc autem, &c. negatur, quòd voluptas moueat maximè ex natura sua ratione maximæ bonitatis, & maximè moueat appetitum rationalem; sed ratione, quæ habetur in solutione, & magis infra quæst.31.ar.5. quia voluptas est magis nota, & magis possibilis atq; magis sensibilis; sed eo ipso quòd sensibilis, ideo minus bona, quia magis nocet corpori, & magis impedit rationẽ, quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eo modo omnes appetunt delectationes sicut, & appetunt bonum: & tamen delectationem appetunt ratione boni, & non ècõuerso, vt dictum est. * vnde non sequitur, quòd delectatio sit maximum, & per se bonum, sed quòd vnaqueq; delectatio consequatur aliquod bonum; & aliqua delectatio consequatur id quod est per se, & maximum bonum.

* In eo. ar.

¶ Ad maiorem. Illud, quod omnia appetunt tanquàm per se perfectum bonum, hoc est beatitudo; sed non oportet, quòd illud, quod omnia appetunt, tanquàm consequens perfectum bonum.

¶ Ad minorẽ primò, omnes appetunt delectationem; sed non voluptatem, quia Sapientes appetunt delectationem, secundò Sapientes quorum iudicio standum est, & appetitus approbandus, appetunt delectationem spiritualem non tanquam perfectum bonum, sed propter concomitantiam ad perfectum bonum, quia

ab eadem virtute est appetitus vtriusque, sed tamen delectatio appetitur ratione boni ex quo habet, quòd sit delectatio talis bona & perfecta, & nō ècontra bonum habet esse bonum à delectatione. Quare negatur consequentia.

Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono animæ.

O

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo consistat in aliquo bono animæ: beatitudo enim est quoddam hominis bonum, hoc autem per tria diuiditur quæ sunt bona exteriora, bona corporis, & bona animæ; sed beatitudo non consistit in bonis exterioribus, neq; in bonis corporis, sicut supra ostēsum est.* ergo consistit in bonis animæ.

* Art. 4. & 6. huius q.

¶ 2 Præterea illud cui appetimus aliquod bonum, magis amamus, quàm bonum, quod ei appetimus, sicut magis amamus, amicum cui appetimus pecuniam, q̄ pecuniam; sed vnusquisq; quodcunq; bonum sibi appetit amat, ergo seipsum amat magis quàm omnia alia bona: sed beatitudo est, quod maximè amatur, quod patet ex hoc, quòd propter ipsam omnia amantur, & desiderantur; ergo beatitudo consistit in aliquo bono ipsius hominis, sed non in bonis corporis, ergo in bonis animæ.

¶ 3 Præterea perfectio est aliquid eius, quod perficitur; sed beatitudo est quædam perfectio hominis, ergo beatitudo est aliquid hominis, sed non est aliquid corporis vt ostensum est.* ergo beatitudo est aliquid animæ, & ita consistit in bonis animæ.

* art. 5.

¶ Sed contra est sicut dicit Augustinus in libro de doctri. Christiana.* Id in quo constituitur beata vita, propter se diligendum est; sed homo non est propter seipsum diligendus, sed quicquid est in homine est diligendum propter Deum, ergo in nullo bono animæ beatitudo consistit.

* Lib. 1. ca. 3 & 22. August.

¶ Postquàm ostensum est beatitudinem non consistere in bonis exterioribus, aut in bonis corporis. Hic consequenter ostendit quòd nec etiam in bonis animæ obiectiuè, deinde corollariè concludit in quo consistat in ar. sequenti. Quo ad primum nota, quòd per bona animæ intelliguntur esse animæ, potentiæ, habitus, & actus. Quæritur igitur an in aliquo horum sit beatitudo obiectalis, & summum bonum perfectum, quo non possit maius appeti, vel haberi, & quòd ipso habito anima sit beata vel homo.

¶ Respondeo dicēdum, quòd sicut supra dictum est,* finis dupliciter dicitur, scilicet ipsa res quam adipisci desideramus, & vsus seu adeptio vel possessio illius rei.

* q. 1. ar. 8. 1.

¶ D. S. primò præmittit quandam distinctionem, secundò distinctè respondet, primò iuxta primum membrum, ibi. Si ergo loquamur &c. secundò quo ad secundum, ibi. Sed si &c. Tertio per modum corollarij infert conclusionem formaliter ad quæstionem responsiuam, ibi. Res ergo, &c. Resumit ergo D. S. distinctionem positam. q. prima ar. 8. quia finis dupliciter accipitur, vltimus enim finis primò dicitur id in quo beatitudo consistit, sed secundo modo dicitur beatitudo ipsa essentialiter; ideo cum. D. S. de vltimo fine hominis distinxit, per consequens distinxit de beatitudine, scilicet quòd accipitur vel pro eo in quo beatitudo consistit, quod solet dici beatitudo obiectalis; vel accipitur pro beatitudine formali quæ dicit perfectionem rei inhærentem coniungentem primò cum bono exteriori perfectissimo, & secundùm Scotum in quarto distinctio. 49. q. 1. Talis perfectio formalis magis est perfectio secunda, idest actus secundus, quàm perfectio prima, idest actus primus, vt forma vel esse.

Scotus.

¶ Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam rem quam appetimus sicut vltimum finem, impossibile est, quòd vltimus finis hominis sit ipsa anima vel aliquid eius; ipsa enim anima in se considerata est vt in potentia existens, fit enim de potentia sciente actu sciens, & de potentia virtuosa actu virtuosa, cum autem potentia sit propter actum sicut propter complementum, impossibile est, quòd id quod est secundū se in potentia existens, habeat rationem vltimi finis; vnde impossibile est, quòd ipsa anima sit vltimus finis suipsius.

¶ Hic D. S. secundùm prædictam distinctionem respondet, & iuxta primum membrum tali conclusione. Si loquamur de vltimo fine, &c. vt in principio litteræ. Ista conclusio continet duas partes, prima est, quòd anima non est vltimus finis, ita quòd homo in hoc, quòd habet animam non est beatus: secunda est quòd aliquid animæ non est beatitudo, quā probat ibi. Similiter etiā, &c. prima probatur sic. Impossibile est, quòd id, quod est secundùm se in potentia existens, idest quod est secundùm se potentiale ad perfectionem vlteriorem, habeat rationem vltimi finis: sed anima secundùm se considerata, idest secundùm naturam suam absolutè, est vt in potentia existens, ergo impossibile est, quòd anima sit vltimus finis suijpsius vel hominis: Maior probatur, quia potentia est propter actum, sicut propter complementum. Minor patet ex tertio de anima text. commen. 14. Fit enim de potentia sciente actu sciens, & de potentia virtuosa actu virtuosa.

Conclusio prima.

Conclusionis probatur prima pars.

Arist.

¶ Nota autem circa probationem maioris, quòd necessarius est sanus intellectus huius dicti, quòd potentia ad actum secundum & operationem, sit propter actum sicut complementum, fundatur enim in propositione philosophi in secundo cœli. tex. com. 17. intelligitur autem non de fine extrinseco, sed intrinseco, hoc est dicere, quòd intelligere non est finis animæ intellectiuæ, sicut ponimus Deum esse finem extrinsecum; sed anima est propter hoc, vt sit actu intelligens. Vnde animam esse intelligentem actu est finis naturalis, sed intelligere Deum clarè visum est finis supernaturalis, & Deus ipse visus obiectalis, tertio contra Gentiles. cap. 25. Consequenter cum dicit.

Arist.

Operatio est finis rei exponitur.

¶ Similiter etiam neque eius aliquid, siue sit potentia, siue actus, siue habitus; bonum enim, quod est vltimus finis, est bonum perfectum complens appetitum; appetitus autem humanus qui est voluntas, est boni vniuersalis, quodlibet bonum autem inhærens ipsi animæ est bonum participatum, & per consequens particulatū: vnde impossibile est, quòd aliquod eorum sit vltimus finis hominis.

¶ Probat secundam partem conclusionis. Et exponit prius quid intelligatur per aliquid eius, scilicet potentia, siue actus, siue habitus. Et arguitur sic pro ista parte. Bonum, quod est vltimus finis, est bonum perfectum complens appetitum, sed nihil animæ complet appetitum hominis, igitur nihil animæ est vltimus finis hominis, & beatitudo. Maior nota ex ratione vltimi finis. Minor subintellecta probatur. Appetitus humanus qui est voluntas est boni vniuersalis, & supple non completur nisi habeatur bonum vniuersale, idest in quo omne bonum inuenitur; sed nihil animæ inhærens est bonum vniuersale immo particulare, & bonum per participationem, ergo minor vera.

Conclusionis secūda pars probatur.

¶ Nota hic, quòd voluntas est boni vniuersalis, idest boni vt bonum est, & quia bonum vt bonum comprehendit omne bonum, ideo voluntas humana non quiescit, donec habeat id bonum in quo est omne bonum actualiter, & hoc est bonum per essentiam. Et hoc D. S. vult in probatione minoris, quia ergo omne bonum animæ est bonum non vniuersale, ideo nullum eorum quietat appetitum.

Volūtas est boni vniuersalis.

¶ Nota etiam quòd nullus actus hominis vt sic, vt est actus eius est beatitudo, nec quietat appetitum, sed solùm vt est coniunctio ad aliquod infinitum bonum, quare in actu hominis vt sic non consistit beatitudo obiectalis, quia non quietat. Quod autem aliquis actus sit beatitudo formalis hoc non habet vt est hominis actus; sed alia ratione, &c. Consequenter ibi.

¶ Sed si loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam adeptionem vel possessionem seu quemcumq; vsum ipsius rei quæ appetitur vt finis; sic ad vltimum finem pertinet aliquid hominis ex parte animæ, quia homo per animam beatitudinem consequitur.

¶ Determinat quæsitum quo ad secundum membrum dictæ distinctionis per istam conclusionem. Si loquamur, &c. vt in principio litteræ. Hanc conclusionem. D. S. probat paucis verbis, quia homo per animam consequitur beatitudinem, igitur vltimus finis isto modo est aliquid animæ, consequentia nota. Antecedens patet, quia coniunctio ad perfectum bonum non fit per corpus, vt patuit, ergo mediante actu aliquo animæ, non tamen intelligitur quòd homo consequatur beatitudinem per essentiam animæ; sed per actum mediante potentia, vt infra patebit. Vide si placet Capreolum in quarto, distinctio. quadragesimanona, quæstione prima in solutionibus quarti, & quinti Scoti contra primam conclusionem, & in solutionibus argumentorum Henrici contra eandem. Quæ argumenta Henrici, & Scotus soluit vbi iam q. prima licet interserat contra. D. S. quæ postea tangentur. Deinde cum dicit.

Cōclusio 2.

Capreolus.

¶ Res ergo ipsa quæ appetitur vt finis, est id in quo beatitudo consistit, & quod beatum facit, sed huiusmodi ade-

di adeptio vocatur beatitudo, vnde dicendum est, quòd beatitudo est aliquid animæ, sed id in quo consistit beatitudo est aliquid extra animam.

¶ Ex dictis per modum corollarij infert conclusionem formaliter ad quæsitum responsiuam istam. Beatitudo est aliquid animæ; sed id in quo beatitudo consistit est aliquid extra animam: probatur conclusio. Res ipsa quæ appetitur vt finis, est id in quo beatitudo consistit, sed adeptio huiusmodi rei vocatur beatitudo; sed primum non est aliquid animæ, sed secundum, igitur conclusio vera. Maior relinquitur nota, sed minoris subintellectę prima pars patet ex prima conclusione, secunda ex secunda cõclusione. Quare patet & conclusio.

ARGVMENTVM In contrarium est pro ista secunda parte conclusionis tertiæ, & etiam pro prima conclusione.

Diligibile propter se dupliciter.

¶ Nota tamen sanum intellectum huius rationis ex. D. S in de Virtutibus. Mater. 2. q. 8. ad 16. quia dupliciter intelligitur aliquid propter se diligi: vno modo, quia aliquid diligitur sicut vltimus finis, & sic solus Deus propter se diligitur, & non homo, & isto modo procedit hæc ratio. Alio modo aliquid dicitur diligi propter se, quia diligimus illud tanquam cui volumus bonum, & illud bonum non retorquemus in proprium commodum, & sic possumus etiam hominem, & debemus propter se diligere, vide etiam. D. S. in primo, di. 1. q. 3. ar. 1. ad tertium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd secundùm quòd sub illa diuisione comprehenduntur omnia bona quæ sunt homini appetibilia, sic bonum animæ dicitur non solum potentia, aut habitus, aut actus; sed & obiectum, quod est extrinsecum; & hoc modo nihil prohibet dicere, id in quo beatitudo consistit esse quoddam bonum animæ.

¶ Ad maiorem dico, quòd accipiendo beatitudinem formaliter, & essentialiter pro adeptione, tunc est bonum hominis formaliter inhærens, & perficiens; dico etiam, quòd id in quo consistit beatitudò potest dici bonum hominis, sicut obiectum obiectiuè perficiens, & extrinsecè.

¶ Ad minorem dico, quòd bonum hominis diuiditur per tria extensè acceptum, ita quòd etiam bonum hominis dicatur obiectum beatitudinis. Subsumpta conceditur. Ergo, &c. Verum consistit in bono animæ non inhærente sibi, sed in bono extrinseco ex cuius adeptione efficitur beata, & est hoc argumentum pro secunda parte conclusionis formalis, & tertiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quantum ad propositum pertinet, quòd beatitudo maximè amatur tanquam bonum concupitum, amicus autem amatur tanquam id cui concupiscitur bonum, & sic homo amat seipsum, vnde non est eadem ratio amoris vtrobique: vtrum autem amore amicitiæ aliquid homo supra se amet, erit locus considerandi cum de charitate agetur.*

* 2. 2. q. 26. ar. 3.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd non est bona comparatio, quia illum cui appetimus bonum amamus amore amicitiæ, & bonum, quod ei petimus amore concupiscentiæ. Et si debet esse bona comparatio oportet duo vnius ordinis comparare, sic illum plus diligimus cui volumus maius bonum in amore amicitiæ, & illud plus diligimus amore concupiscentiæ, quod plus desideramus.

¶ Ad minorem, quodcunq; bonum appetat, amat amore concupiscentiæ, ergo seipsum plus amat, non sequitur primò si comparetur ad amata amore concupiscentiæ qualis est beatitudo; quia se, & beatitudinem amat amore alterius rationis. Secundò non sequitur, quia aliquid plus se amat amore amicitiæ gratuitæ, & naturalis in integra natura, in quo est tota ratio boni, & à quo dependet bonum hominis. Vltra, beatitudo est quæ maximè amatur, verum amore concupiscentiæ, & propter istam amantur quæ amãtur amore concupiscentiæ, ergo beatitudo consistit, &c. Negatur consequentia de beatitudine obiectali, quia ipse non est maximè amatus amore concupiscentiæ sicut beatitudo vel Deus sub ratione beatitudinis. Vnde Deus dupliciter amatur à nobis. Vno modo amore concupiscentiæ inquantum beatitudo nostra, alio modo amore amicitiæ, inquantum fons totius boni & principium nostrum, & auctor, & isto modo plus diligimus Deum quàm nos ipsos, tam per charitatem gratuitam, quàm per naturalia integra, vt patebit inf. q. 109. art. 3. & secunda secundæ. q. 26. art. 3. ad tertiũ. ad quem locum. D. S. hic se remittit: vide de materia huius solutionis. D. S. in quarto distin. 49. q prima, art. 2. quæst. prima, ad tertium: beatitudo nostra vt sic non est summè dilecta, sed est vltimum concupitum à nobis, vnde Deus vt nos beatificans, vel maximum bonum, quod ex Deo nobis prouenit, maximè concupiscitur; sed vt sic non maximè diligitur, &c. vide.

Deus dupliciter amatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo ipsa cum sit perfectio animæ est quoddam animæ bonum inhærens; sed id in quo beatitudo consistit, quod scilicet beatum facit, est aliquid extra animam, vt dictum est.*

* In corpore artic.

¶ Ad maiorem, perfectio formalis est aliquid eius cuius est perfectio, & est eius inhæsiuè, sed perficiens obiectiuè non oportet, quòd sit aliquid eius inhæsiuè sed extrinsecè. Minor vera, beatitudo formalis est pfectio formaliter; sed beatitudo, idest res, &c. est perfectio id est causat perfectum bonum puta actum beatificum, ergo est aliquid hominis, verum beatitudo adeptio, sed non beatitudo res in cuius adeptioné beatitudo consistit.

Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono creaturæ.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato: dicit enim Dionysius in quarto capitulo de di. no.* quòd diuina sapientia coniungit fines primorum principijs secundorum: ex quo potest accipi, quòd summum inferioris naturę sit attingere infimum naturæ superioris; sed summum hominis bonum est beatitudo: cum ergo Angelus naturę ordine sit supra hominem, vt in primo habitum est.* videtur quòd beatitudo hominis consistat in hoc, quod aliquo modo attingit ad Angelum.

P 1. q. 12. ar. 1. c. & q. 12. ar. 2 co. & 2. 2. q. 25. ar. 2 co. Et 4 cont. c. 7. & 17. & c. 54 col 1. & 2. Et opusc. 3. c. 2. 101. & 264. Et opusc. 20. ca. 8. & 9. Et psal. 32. col. 6.

* Dionysius

* q. 75. ar. 7. & q 108. ar. 8. & q. 111.

¶ 2 Pręterea, vltimus finis cuiuslibet rei est in suo perfecto, vnde pars est propter totum sicut propter finem; sed tota vniuersitas creaturarum quę dicitur maior mundus comparatur ad hominem, quę in octauo physicorum * dicitur minor mundus, sicut perfectum ad imperfectum, ergo beatitudo hominis consistit in tota vniuersitate creaturarum

* text. 17. Arist.

¶ 3 Pręterea, per hoc homo efficitur beatus, quòd eius naturale desiderium quietatur; sed desiderium hominis non extenditur ad maius bonum quàm ipse capere potest: cum ergo homo non sit capax boni, quod excedit limites totius creaturæ, videtur quòd per aliquod bonum creatum homo beatus fieri possit, & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato consistit.

¶ Sed contra est, quod Augu. dicit 19. de ciui. Dei.* Vt vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est, de quo dicitur. Beatus populus cuius Dominus Deus eius.

* cap. 26. August.

¶ Hic. D. S. vltimò ex prædictis articulis huius quęstionis concludit corollariè in quo beatitudo consistat, & quę sit res ex cuius adeptione homo efficitur formaliter beatus. Vnde postquam quęsitum est de quibusdam creatis specialiter, hic quęrit in generali, ita quòd creatum habeat suppositionem communem, & quęrit de eo in quo beatitudo consistat, & iuxta modum loquendi. D. S. in quarto supra, quęritur hic de beatitudine quę est extra homines, quam hic dicit esse id, in quo beatitudo consistit.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato, beatitudõ enim est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum, alioquin non esset vltimus finis si adhuc restaret aliquid appetendum: obiectum autem voluntatis quę est appetitus humanus, est vniuersale bonum, sicut obiectum intellectus est vniuersale verum; ex quo patet quòd nihil potest quietare voluntatem hominis nisi bonum vniuersale, quod non inuenitur in aliquo creato, sed solum in Deo, quia omnis creatura habet bonitatem participatam.

Dub. 232.

Dub. 212. 293.

¶ D. S. primò respondet negatiuè, secundò ex omnibus dictis in hoc & in pręcedentibus articulis per modum corollarij concludit affirmatiuè in quo beatitudo consistat ibi. Vnde solus, &c. Primum facit tali conclusione. Impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato, probatur, beatitudo est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum, sed nullum bonum creatum potest totaliter quietare appetitum, igitur conclusio vera. Maior probatur, quia si non perfectè quietaret, non esset vltimus finis, & adhuc restaret aliquid appetendum.

Conclusio prima.

¶ Nota circa hanc maiorem, quòd cum hic probandum sit, q in nullo creato consistat beatitudo, oportet maiorem intelligere, quòd beatitudo tam pro re in qua consistit, quàm pro adeptione eius perfectè quietat. Vnde D. S. in quarto vbi statim, idem est

Deum

Deum concupiscere, & maximum bonorum, quod ex eo prouenit sicut idem est concupiscere vinum, & effectum ex eo prouenientem, ita in proposito, idem est, quòd res in qua consistit beatitudo, & ipsa beatitudo quietent totaliter appetitum, quare beatitudo formalis est quæ perfectè quietat, & similiter id in quo consistit beatitudo, & sic valet maior ad propositum probandum, quia nulla creatura est quæ quietat, nec eius adeptio. Minor probatur, nihil potest quietare voluntatem hominis nisi bonum vniuersale, sed hic non inuenitur in aliquo creato, sed in solo Deo, igitur nulla creatura volũtatem totaliter implere potest sed solus Deus. Maior ista probatur, quia obiectum voluntatis quæ est appetitus humanus est vniuersale bonum, igitur maior vera. Antecedens patet proportionabiliter de obiecto intellectus, cuius obiectum est verum vniuersale. Tenet consequentia, quia nulla potentia quietatur nisi in suo completo obiecto.

¶ Nota circa hoc vt dictum est ar. præce. quia obiectum appetitus rationalis est bonum in vniuersali, quod comprehendit sub se omnia bona, sicut obiectum intellectus est ens, & verum in vniuersali, vnde sicut intellectus non quiescit nisi perueniat ad illud verum in quo est omnis veritas, & verum per essentiam, sic voluntas non quietatur nisi habeat rem, in qua est omne bonum, & hoc est bonum per essentiam, quod est Deus: vnde supra dictum fuit, quòd bonum vniuersale capitur vnomodo pro bono communiter vt comprehendit indistinctè omne bonum, aliomodo pro bono, quod est omne bonum supereminenter, & actu; & eo ipso, quòd voluntas habet vniuersaliter bonum primo modo pro obiecto, non quietatur donec pertingat ad bonum vniuersale secundo modo, quod eminentius est vniuersale bonum quàm bonum in vniuersali indistinctè, sicut, & verum per essentiam est eminentius & prius verum secundùm rem quàm ens, & verum in communi. Minor proxima patet, quia omnis creatura est bonum per participationem, & non vniuersale bonum sed solus Deus. Quare sequitur, minor principalis pro secunda parte, quòd solus Deus potest totaliter implere scilicet voluntatem, &c.

¶ Vnde solus Deus voluntatem hominis implere potest secundùm, quòd dicitur in psalmus. Qui replet in bonis desiderium, &c. in solo igitur Deo beatitudo hominis consistit. (*Psalmus.*)

¶ Hic in calce corporis infert per modum corollarij ex omnibus dictis istam conclusionem affirmatiuam. In solo Deo beatitudo hominis consistit, patet quia solus Deus perfectè voluntatem hominis implere potest, & quietare ergo, &c. Tenet consequentia ex dictis. Assumptum patet, quia solus Deus est bonum vniuersale, & per essentiam, ergo in ipso solo consistit beatitudo, & patet auctoritate psal. (*Conclusio secunda.*)

¶ Nota circa ista, quòd quamuis Deus vniuersale bonum causet in homine beato solum beatitudinem, & perfectionem formalem finitam, nõ tñ potest beatitudo formalis consistere in adeptione alicuius rei creatæ, quæ etiam nata est facere adeptionem finitam, & ratio patet ex dictis, quia adeptio non quietat secundùm substantiam suam absolutè, sed vt est habitio talis rei, & eiusdem rationis est quietare beatitudinem formalem, & rem in qua consistit, ideo nulla creatura nata est causare adeptionem eiusdem rationis sicut est adeptio Dei, quia per nullam adeptionem habetur bonum vniuersale sicut habetur per adeptionem Dei, quare solus Deus est beatitudo extrinseca causatiua summæ perfectionis formaliter inhærentis, non autem quæcunq; creatura.

ARGVMENTVM In contrarium confirmat vtramq; conclusionem, quia probat, & quòd non sit in creato bono, & sit in solo Deo.

¶ Nota tamen sanum intellectum auctoritatis quem ad similem auctoritatem ponit. D. S. secunda secundæ q. 23. ar. 2. ad secundum, quia modus non est æqualis quo anima est vita carnis, & Deus vita beata hominis, quia anima formaliter, Deus autem obiectiuè causaliter. Deus enim esto per essentiam sit sibi beatitudo secundùm rem, vt declarat. D. S. prima parte quæstio. 26. artic. 2. ad secundum, tamen solum causaliter, & participatiuè est beatitudo hominis, vide, & D. S. in. 4 distinctio. 49. quæstio prima artic. 4. quæst. prima.

¶ Ad primum ergo dicendùm, quòd superius hominis attingit quidem infimum Angelicæ naturæ per quandam similitudinem, non tamen ibi sistit sicut in vltimo fine, sed procedit vsque ad ipsum vniuersalem fontem boni, qui est vniuersale obiectum beatitudinis omnium bonorum, tanquam infinitum, & perfectum bonum existens.

¶ Ad maiorem quæ est Dionysij dicitur, quòd ille est sensus, quòd diuina sapientia coniungit fines primorum principijs secundorum constituendo ordinem in perfectionibus essentialibus & etiam per consequens in operationibus, ita quòd supremum inferioris ordinis appropinquat infimo superioris ordinis, sicut homo Angelo, & superior, & perfectior bestia homini, ita quòd est ordo essentialis in speciebus vniuersi. Sed non est mens Dionysij, quòd supremum inferioris ordinis intellectuale sit beatum si attingat cognoscendo infimum superioris ordinis, vnde dicitur ad illam, ex quo potest accipi, &c. verum summi est attingere ad sensum primum in essendo, & simili modo operandi, sed non, q. ibi sit sua beatitudo obiectalis. Vnde negatur consequentia, est quidem beatitudo hominis formalis si attingit consimilẽ modum Angelorum beatorum operandi, & videndi Deum; sed ipsi Angeli non sunt obiectum in quo consistit beatitudo, de hoc infra. q. 3. artic. 7. ad tertium. vide de hoc Sco. in quarto, dist. 49. q. 7.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si totum aliquod non sit vltimus finis, sed ordinetur ad finem vlteriorem, vltimus finis partis non est ipsum totum, sed aliquid aliud, vniuersitas autem creaturarum ad quam comparatur homo vt pars ad totum, non est vltimus finis, sed ordinatur in Deum sicut in vltimum finem, vnde bonum vniuersi non est vltimus finis, sed ipse Deus.

¶ Ad maiorem: vltimus finis est in suo perfecto summo, & dicò quòd pars est propter totum quando non est summè bonum sicut propter finem intrinsecum, & finem sub fine. Minor vera. Comparatur ad hominem sicut perfectum, sed non summè, & comparatur ad hominẽ sicut finis intrinsecus, sed ordinatur vlterius ad maius bonum scilicet bonum extrinsecum totius vniuersi, quod est Deus. Quare negatur consequentia, quia secundùm philosophum. 12 metaph. tex. com. 52. in D. S. lectio. 9. bonum separatum est melius bonum, quàm bonum intrinsecum, & ordo vniuersi, ad quod vniuersum ipsum cum omnibus partibus suis sicut in finem ordinatur. (*Arist.*)

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum creatum non est minus quàm bonum cuius est homo capax vt rei intrinsecæ, & inhærentis, est tamen minus quam bonum cuius est capax vt obiecti, quod est infinitum; bonum autem, quod participatur ab Angelo, & à toto vniuerso est bonum finitum, & contractum.

¶ Maior conceditur, ad minorem, desiderium non extenditur ad bonum maius quàm homo capere possit inhærenter & obiectiuè, ad istam. Cum ergo, &c. homo non est capax boni, quod excedit limites naturæ, verum inhæsiuè, & formaliter, potest tamẽ capere obiectiuè. Et dico, quòd omne captum inhærenter est finitum, & per consequens non est id in quo beatitudo consistit, quare negatur consequentia, quia id in quo consistit beatitudo est infinitum bonum entitatiuè.

¶ Et nota quòd. D. S. in solutione vult, quòd omne bonum inhærens homini formaliter est finitum, siuè sit participatio naturalis siuè gratuita, ex quo sequitur, quòd etiam beatitudo formalis est finita entitatiuè. Et cum dicitur, quòd beatitudo formalis est infinitum bonum, intelligitur formaliter extrinsecè, quia est habitio infiniti, ipsa tamen finita. Sed id in quo consistit beatitudo est infinitum entitatiuè intrinsecè. Vide si placet Alphonsum Hispalensem in primo, distinct. prima. q. 5. artic. 2. conclusione prima. vbi ostendit contra Ocham, quòd est demonstrabile, quòd beatitudo in nulla creatura consistit, sed in solum Deo.

Quæstio tertia.

De quidditate beatitudinis.

DEinde considerandum est quid sit beatitudo; & quæ requirantur ad ipsam. Circa primum quæruntur octo. Primò vtrum beatitudo sit aliquid increatum. Secundò si est aliquid creatum, vtrum sit operatio. Tertiò vtrum sit operatio sensitiuę partis an intellectiuæ tantùm. Quartò si est operatio intellectiuæ partis, vtrum sit operatio intellectus an voluntatis. Quintò si est operatio speculatiui intellectus aut practici. Sextò si est operatio intellectus speculatiui, vtrum consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum. Septimò, vtrum consistat in speculatione substantiarum separatarum scilicet Angelorum. Octauò vtrum in sola speculatione Dei qua per essentiam videtur.

¶ Postquam ostensum est in quo consistat beatitudo, hic iam ostenditur quid sit beatitudo essentialiter, & quia cognitis genere, & differentia res ipsa cognoscitur, ideo. D. S. inuestigando quid sit beatitudo, duo facit. Primò inuestigat genus. Secundò differentias in tertio articulo. Prima in duas, quia primò inquirit de prædicato, & genere remotissimo, secundò de minus remoto.

Vtrum beatitudo sit aliquid increatum.

Infra q. 25. ar. 3. Et 4. d. 49 q. 1. ar. 2. q. 1. & 2. * Boetius. Prof. 10.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo sit aliquid increatum: dicit enim Boetius in tertio de consola. * Deum ipsam beatitudinem necesse est confiteri.

¶ 2 Præterea beatitudo est summum bonum, sed esse summum bonum conuenit Deo, cum ergo non sint plura summa bona, videtur, quòd beatitudo sit idem, quod Deus.

¶ 3 Præterea, beatitudo est vltimus finis in quem naturaliter humana voluntas tanquàm in finem tendit; sed in nullum aliud voluntas tanquam in finem tendere debet nisi in Deum, quo solo fruendum est, vt August. dicit. * ergo beatitudo est idem, quod Deus.

August. * Lib. 1. de Doctrina christ. c. 4. & 5. & 22.

¶ Sed contra, nullum factum est increatum aliquid, sed beatitudo hominis est aliquid factum, quia secundùm August. primo de doctrina Christiana, * illis rebus fruendum est quæ nos beatos faciunt, ergo beatitudo non est aliquid increatum.

* cap. 3.

¶ Hic primò D. S. inquirit de genere remoto, & quasi de significatione nominis, quod est beatitudo, an videlicet significet aliquid increatum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * finis dicitur dupliciter. Vno modo ipsa res quam cupimus adipisci, sicut auaro est finis pecunia. Alio modo ipsa adeptio vel possessio seu vsus aut fruitio eius rei quæ desideratur; sicut si dicatur, quòd possessio pecuniæ est finis auari, & frui re voluptuosa est finis intemperati.

* q. 1. ar. 8. in cor. Et q. præ. ar. 7.

¶ D. S. primò resumit quandam distinctionem bimembrem innuens duplicem intellectum quæsiti, secundò respondet iuxta primum intellectum, ibi. Primo ergo, &c. Tertiò, quo ad secundum, ibi. Secundo autem, &c. Quarto ex dictis infert conclusionem directè responsiuam quæsiti, ibi. Vltimus autem, &c. Quo ad primum vt D. S. veritatem circa hanc quæstioné determinet resumit distinctionem de vltimo fine iam aliquotiens habitam, & sic etiam distinguitur de beatitudine in titulo quæsiti posita, quia idem hic intelligitur per ea, & sic ex illo duplici intellectu finis habetur etiam responsio per distinctionem. Et vult, quòd finis dupliciter accipitur, &c. & si finis accipitur dupliciter, etiam vltimus finis dupliciter accipitur, scilicet pro re quæ quietat appetitum, & pro ipsa adeptione.

¶ Primo ergo modo vltimus hominis finis est bonum increatum, scilicet Deus qui solus sua infinita bonitate potest voluntaté hominis perfectè implere.

Conclusio prima.

¶ Respondet iuxta primum membrum tali conclusione, primo modo loquendo de vltimo fine, sic est bonum increatum scilicet Deus: probatur, ipse solus potest sua infinita bonitate voluntatem hominis perfectè implére, igitur ipse solus est vltimus finis sicut res quæ quietat. Antecedens patet ex arti. 8. præcedentis quæstionis. Tenet consequentia ex dictis ibidem, quia illud est vltimus finis vt res, quod appetitum perfectè quietat. Scotus tamé in quarto, distin. 49. q. 7. ad quartum difficultat quomodo Deus dicitur finis creaturæ, & vult, quòd solum est causa finalis omnium, quia propter ipsum amatæ sunt res, & propter seipsum produxit omnia; sed non est beatitudo quæ nominat perfectionem vltimam ad quá res ordinat. In fine tñ dicit Pôt tñ dici, ꝙ Deus est finis inquántum terminat operationes creaturæ beatificabilis, hæc ille Sed patuit supra ex D. S. tertio contra Genti. ca. 24. quòd Deus dicitur vltimus finis omnium, nó solùm, quia Deus propter bonitatem suam omnia fecit, sed etiam, quia Diuina bonitas est appetita ab omnibus sicut vltimus finis in sui tamen participatione. Ad propositum autem bene valet vltimum quod dicit, scilicet, quòd Deus est finis inquantum terminat operationes creaturæ beatificabilis, & sic loquitur D. S. in proposita conclusione, quòd Deus est vltimus finis hominis beatificabilis. Verum autem etiá dicatur beatitudo, tangetur statim. Deinde cum dicit.

Deus finis vltimus.

Scotus.

¶ Secundo autem modo finis vltimus hominis est creatum aliquid in ipso existés, quod nihil est aliud quá adeptio vel fruitio finis vltimi.

¶ Respondet quo ad secundum membrum tali conclusione secunda. Secundo modo loquendo de vltimo fine, tunc est aliquid creatum in ipso homine existens, probatur quia vltimus finis isto modo nihil aliud est quàm adeptio vel fruitio vltimi finis, scilicet primo modo dicti, ergo est quid creatum. Antecedens patet ex declaratione secundi membri distinctionis. Tenet consequentia, quia adeptio vel fruitio hominis necessariò est quid sibi inhærés, & vt nunc supponitur, aliquis actus secundus, & operatio quam impossibile est esse Deum.

¶ Nota tamen circa illa, quòd aliqui arguunt, quòd Deus possit esse, & sit de facto visio beati, & vltimus finis, vel beatitudo etiam formalis. Vt patet apud Capreolum in secundo, dist. 5. q. 2. ad. 1. contra primam conclusionem. Sed hoc est impossibile, quia oportet, quòd visio, & beatitudo formalis sit operatio vitalis, & per consequens à beato procedit, & sibi inhæret, quod omnino repugnat perfectioni Diuinæ. Nec argumenta eorum aliquid probant, quia beatitudo formalis est solum infinita secundùm quid extrinsecè, quia infiniti, vt patuit in q. præce. Similiter, quòd est æterna non arguit infinitam perfectionem simpliciter, quia solum æterna per participationem. Auctoritates quoq; quę ibidem allegantur, intelligendę sunt obiectiuè, videlicet, quòd Deus est beatitudo, idest obiectum beatitudinis formalis, & id in quo beatitudo consistit. Vide si placet Capreo. in tertio, dist. 5. q. 2. circa primam conclusionem, vbi ostendit, quòd Deus nulli creaturę formaliter vniri potest. Deinde ibi.

Deus non potest esse beatitudo formalis creaturæ.

Capreol.

¶ Vltimus autem finis vocatur beatitudo, si ergo beatitudo hominis consideretur quantum ad causam vel obiectum, sic est aliquid increatum; si autem consideretur quantum ad ipsam essentiam beatitudinis, sic est aliquid creatum.

¶ Applicat prędictas conclusiones magis ad propositum, & respondet directè, & magis explicitè ad quęsitum tali conclusione tertia. Si beatitudo hominis consideretur quantum ad causam vel obiectum, sic est aliquid increatum. Si autem consideretur quantum ad essentiam beatitudinis, sic est aliquid creatum. Patet prima pars ex prima conclusione, quia causa beatitudinis vel obiectum idem est, quòd vltimus finis vt res; sed iste est quid increatum, ergo prima pars vera. Secunda pars probatur, quia beatitudo quantum ad essentiam, & formalis, est idem quod vltimus finis, secundùm quòd accipitur pro adeptione, quam constat esse quid creatú ex secunda conclusione, ergo secunda pars vera. Et secundam probationem secundę partis tangit D. S cum dicit. Vltimus autem finis, scilicet hoc secundo modo est beatitudo scilicet essentialiter, & formaliter capta. Patet ex his, quòd beatitudo hominis essentialis non est Deus, sed quid creatum quo homo Deo coniungitur, vel magis ipsa coniunctio, non quidem capta pro relatione, sed fundamentaliter.

Conclusio tertia.

ARGVMENTVM In contrarium confirmat secundam partem tertiæ conclusionis responsiuæ. Vt enim postea patebit, beatitudo formalis est visio quæ est effectus Diuinæ essentiæ præsentis intellectui per specialem illapsum habentis se per modum speciei intelligibilis, cuius constat intellectionem esse effectum: Non tamé per hoc excluditur omnis causalitas intellectus super huiusmodi visione in ordine suo. Vide prima parte. q. 10. ar. 2. ad primum, quia illa beatitudo facta, est æternitas participata cuius Deus dicitur auctor. Et ergo sicut Deus est causa visionis, sic beatitudinis, scilicet formalis, & essentialiter dictæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus est beatitudo per essentiam suam; non enim per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus est, sed per essentiam suam. Homines autem sunt beati, sicut ibidem dicit Boetius * per participationem, sicut & dij per participationem dicuntur; ipsa autem participatio beatitudinis, secundùm quam homo dicitur beatus, aliquid creatum est.

* Eadem prof.

¶ Ad maiorem, Deus est ipsa beatitudo sua, verum, quia per essentiam est ipse beatus, & non per participationem. Vnde, & est ipsa sua formalis beatitudo, quia realiter est ipsa sui visio, & fruitio, & non solum est res in qua consistit sua beatitudo. Sed dico, quòd non est ipsa beatitudo hominis essentialis, & formalis, sed beatitudo hominis est adeptio Dei, & quædam participatio Diuinæ beatitudinis, quæ quidem participatio est quid creatum. Vnde auctoritas nihil contra dicta.

¶ Aduerte tamen, vt dictum fuit, quòd Deus est per essentiam beatus beatitudine etiam formali, non quidem vt essentia est, sed vt intellectio suijpsius. aliàs si Deus non intelligeretur habere intellectum, nihilominus intelligeretur vt beatus, quod est falsum quia beatitudo est propria intellectualis naturæ. Vnde per essentiam esset beatus idéticè, sed non formaliter. Vnde Scotus in quarto supra q. prima. Deus non est beatus præcisè per hoc, quod est idem sibijpsi, sed per hoc, quòd est intelligens, & volens se tanquam obiectum. Alioquin ex hoc quòd est beatus non posset inferri, quòd est intelligens, quia si non haberet intellectum adhuc esset idem sibijpsi. Idem habet. D. S prima parte quæstio. 26. artic. 2. ad primum.

Scotus.

¶ Ad secundùm dicendum, quòd beatitudo dicitur

esse

esse summum hominis bonum, quia est adeptio vel fruitio summi boni.

¶ Ad maiorem respondet. D.S. hic, & in prima parte q. 26. ar. 3. ad primum; quia beatitudo essentialiter & formalis ipsius creaturæ est summum bonum non simpliciter, sed in genere bonorum participabilium à creatura, & summum bonum inter omnia bona formaliter inhærentia: sed id in quo cõsistit beatitudo tanquam in obiecto, hoc est summum bonum simpliciter. Primo autem modo est summa perfectio ad quam homo ordinatur. Ad minorem. Esse summum bonum simpliciter conuenit Deo, sed esse summum bonum in genere participationum non conuenit Deo, nec esse summam perfectionem formaliter inhærentem creaturæ conuenit Deo, ergo, &c. Negetur consequentia, sed est obiectum beatitudinis hominis essentialiter dictæ, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo dicitur vltimus finis per modũ quo adeptio finis dicitur finis.

¶ Ad maiorem, beatitudo essentialiter dicta est vltimus finis, secundum quòd vltimus finis capitur pro vltima perfectione homini inhærente, & pro adeptione summi boni simpliciter, sed non est vltimus finis sicut res quam cupimus adipisci. Ad minorem. In nullum debet tendere voluntas sicut in finem vltimum sicut in rẽ quam cupiat adipisci ergo, &c. Negetur cõsequẽtia, &c.

Vtrum beatitudo sit operatio.

R Id 1. q. 1. ar. 2. Et 3. d. 14. q. 1. artic. 3. cor. Et 4. d. 49. q. 1. ar. 2. q. 2. & q. 4. ar. cor. 2. Et quol. 1. art. 19 & 1. Eth. Lec. 1. Et 9. Met. le. 9. &. * Prosa 2.

AD secundum sic poceditur. Videtur, quòd beatitudo non sit operatio, dicit enim Apost. Rom. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem verò vitam æternam, sed vita non est operatio, sed est ipsum esse viuentium, ergo vltimus finis, qui est beatitudo non est operatio.

¶ 2 Præterea. Boetius dicit in tertio de consola. * quòd beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed status non nominat operationem, ergo beatitudo non est operatio.

¶ 3 Præterea, beatitudo significat aliquid in beato existens, cum sit vltima perfectio hominis; sed operatio non significat vt aliquid existens in operante, sed magis vt ab ipso procedẽs, ergo beatitudo nõ est operatio.

¶ 4 Præterea, beatitudo permanet in beato, operatio autem non permanet, sed transit, ergo beatitudo non est operatio.

¶ 5 Præterea, vnius hominis est vna beatitudo, operationes autem sunt multæ, ergo beatitudo non est operatio.

¶ 6 Præterea, beatitudo inest beato absq; interruptione: sed operatio humana frequenter interrumpitur, puta somno vel aliqua alia occupatione vel quiete, ergo beatitudo non est operatio.

¶ Sed contra est, quod philosophus dicit in primo Ethicorum. * quòd fœlicitas est operatio secundùm virtutem perfectam. (* ca. 7.)

¶ Habito, quia nomen beatitudinis significat quid creatum, hic D.S. quærit de genere ipsius beatitudinis, an videlicet sit operatio. Nota hic pro fundamento dicendorum, quòd operatio siue actus secundus, & actus primus substantialis possunt dupliciter considerari. Vno modo materialiter, scilicet pro rebus quæ sunt actus primus, & secundus, & sic non est incõueniens rem quæ est actus primus esse nobiliorem re quæ est actus secundus, sicut anima est nobilior operatione inquantum ipsa est substantia, operatio verò accidens. Alio modo possunt considerari formaliter, vt actus primus & secundus, & sic actus primus includit in ratione actus quandam potentialitatem ad actum secundum, & importat actum per modum dormientis, actus verò secundus non claudit potẽtialitatem admixtam, & importat actum per modum vigiliæ, & sic actus secundus nobilior est actu primo, scilicet in ratione actus. Et inde est, quòd philosophus dicit. 12. metaphy. tex. com. 51. quòd si Deus non esset in actu secundo, sed primo tantum, non haberet aliquam nobilitatem. Secundo actus secundus habet prærogatiuam, vt tangit. Scotus in quarto. dist. 49. q. prima, quia perfectio secunda, & si non in se formaliter, scilicet per modum assimilationis, tamen vt immediatius coniungit perfectiori est quoddammodo appetibilior perfectione prima, &c. Et hos duos modos supereminentiæ actus secundi super primo, tangit. D. S. in quarto, eadem distin. q. prima ar, 2. q. 2. in cor. Vbi dicit hominem Deo per actum secundum maximè coniungi, & per modum assimilationis, & per modũ attingentiæ, & coniunctionis, licet secunda consideratio propinquius inducat in considerationem beatitudinis, quàm prima, quia beatitudo non est nisi rationalis creaturæ, quæ scilicet est beata per hoc, quòd coniungitur summo bono. D.S. autem in hoc corpore arti. magis procedit ex consideratione actus secundi, vel operationis inquantum est nobilior, & actualior & magis Deo coniungit per modum assimilationis: & loquitur de beatitudine secundùm communem rationem, inquantum est summa perfectio. In sequentibus autem articulis probabit, quòd in actu intellectus, & non aliarum potentiarum operationibus consistit beatitudo, quia immediatè coniungit, & sic considerabit beatitudinem vt est coniunctio ad summum bonum extrinsecum.

¶ Respondeo dicendum, quòd secundùm, quòd beatitudo hominis est aliquid creatum in ipso existens, necesse est dicere, quòd beatitudo hominis sit operatio, est enim beatitudo vltima hominis perfectio, vnumquodque enim intantum perfectum est inquantum est actu: nam potentia sine actu imperfecta est, oportet ergo beatitudinem in vltimo actu hominis cõsistere.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Necesse est dicere, quòd beatitudo hominis inquantum est aliquid creatum in ipso existens sit operatio. Et est sensus conclusionis, quòd loquendo de beatitudine formali, & essentialiter dicta, prout est summa formalis perfectio hominis, sic necesse est dicere, quòd sit operatio. Dicit autem operatio, & non actio, propter dicenda ad tertium, quia secundũ communem modum loquendi, & magis propriè actio significat solùm transeuntem, operatio autem etiam immanentem. Probatur conclusio. Oportet beatitudinem in vltimo actu hominis cõsistere: sed operatio est vltimus actus operantis, ergo conclusio vera. Huius rationis. D.S. primo ponit, & probat maiorem cum conclusione. Secundo minorem resumendo conclusionem ibi. Manifestum est autem, &c. Maior ergo probatur, beatitudo scilicet formaliter inhærens est vltima hominis perfectio; sed vnumquodq; intantum est perfectum inquantum est actu, & supple si est summè perfectum est summè in actu, ergo maior vera. Ista maior secunda relinquitur nota ex dictis. Minor probatur, quia potentia sine actu imperfecta est. Et sic patet maior principalis. Deinde cum dicit.

¶ Manifestũ est autẽ, quòd operatio est vltimus actus operantis, vnde, & actus secundus à philosopho nominatur in. 2. de Anima. * nam habens formam potest esse in potentia operans, sicut sciens est in potentia considerans, inde est quòd in alijs rebus res vnaqueq; dicitur esse propter suã operationem, vt dicitur in. 2. de Cęlo. * necesse est ergo beatitudinẽ hoĩs [d] operationẽ esse.

(* tex. 2. adiuncto. 5. & 6.) (* tex. 17.) (Dub. 270.)

¶ Subiungit minorem, & eam probat dupliciter. Primò ex modo loquendi philosophi in. 2. de Anima, qui nominat operationẽ actum secundum, & sic per consequens operatio est vlterior, & perfectior actus, quàm actus primus, & ponit rationem huius dicti philosophi, quia habens formam potest esse in potentia ad operationem, operans autem non est in potentia ad aliud, sed habet vltimum actum. Secundò probatur ex hoc, quòd in alijs rebus vnaqueque dicitur esse propter suam operationem, tanquàm scilicet propter vltimam perfectionem, & actum rei. Operatio ergo est vltimus actus, vt dicit minor.

¶ Nota autem, quòd aliqui assumunt primam propositionem. D.S. & arguunt contra eius intentum, quia videlicet beatitudo est perfectio nobilissima, ergo consistit in habitu qui est perfectior actu, quia diuturnior.

¶ Sed hoc vide infra q. 71. art. 3. solutum, quia falsum est, quòd habitus sit nobilior, quia actus secundus est maior actualitas, & magis summo bono coniungit. Et præterea actus beatificus est æquè diuturnus cum habitu, & magis. Et dato, quòd actus secundus non beatificus non sit æquè diuturnus per accidens ex parte subiecti, non tamen sequitur, quòd habitus sit nobilior, quia quando magis diuturnum, & minus diuturnum solum in hoc distinguuntur, tunc diuturnus est melius; sed si in alijs etiam distinguuntur, puta in ratione actus, non oportet, sed solùm quando cætera essent paria. Nec etiam habitus est causa principalis actus, nec totalis, ideo non oportet esse nobiliorem.

¶ Nota autem quòd Scotus in conclusione. D.S. concordat vbi supra in quarto. Sed deficit in duobus. Primò, quòd si potentiæ animæ distinguerentur ab anima realiter, tunc esset beata per accidens, quia elicere operationem mediante virtute operatiua, quæ se habet vt principium quo, non facit ipsam operationem agenti conuenire per accidens. Et secundò aliud est dicere aliquid alicui conuenire per accidens, idest per rem quæ est accidens, & aliud cõuenire per accidens, idest non per se. Potest enim aliquid conuenire subiecto per rem quæ est accidens, & tamen per se, &c. Posset autem argui contra Scotum etiam ex Scotica ista propositione. Talis est ordo inter aliqua formaliter distincta, qualis esset si realiter distinguerẽtur: ergo quia beatitudo talem habet ordinem ad ani-

(Arist.) (Scotus.) (Scotus.)

mam

mam, & potentias formaliter distincta, sicut cum distinguuntur realiter, sed sic per accidens conuenit animæ, ergo & primo modo. Vtrum autem beatitudo conueniret potentiæ si esset separata ab anima, patet quòd non, quia est perfectio rationalis naturæ viuentis, qualis non est potentia separata per possibile vel impossibile. Vnde casus implicat, & est conditionalis impossibilis: scilicet si potentia esset separata conueniret sibi beatitudo. Et præterea operatio beatifica non habet rationem beatitudinis actu, vt est qualitas, sed cũ hoc requiritur, quòd inhæreat naturæ intellectuali naturaliter subsistenti, & coniungat obiecto beatifico vt obiectũ est, constituendo ipsum præsens, non quomodocunq; sed vt obiectum visionis, & fruitionis; quod non conuenit visioni si esset in potentia separata. Secundò deficit in hoc, quòd non aduertit modum loquendi. D.S. qui vnum effectum secundùm diuersas sui rationes in diuersas causas reducit, licet totum, quod est in effectu sit ab vtraq; causa, tamen non quælibet est propria causa effectus secundùm quamlibet sui considerationem. Sicut Capreo. ad longum declarat, & in primo.di. 17. q. prima in solutionibus argumẽtorum contra primam conclusionem, & in tertio distin. 23. in solutionibus contra primam conclusionem. Quare non intelligit. D. S. quòd in actu beatifico sint duo realiter distincta absoluta, quorum vnum producat intellectus, aliud Diuina essentia vt species intelligibilis præuio lumine gloriæ: sed quòd illa beatitudo vel operatio, & est operatio, & est talis operatio beatifica. Ipsa autem vt est operatio reducitur in potentiam sicut in causam propriam. Vt autem beatifica reducitur in lumen gloriæ, & Diuinam essentiam præsentem per modum obiecti beatifici. Licet quantum ad vtrumque sit ab vtroq; sicut à completo principio. Quare minus benè Scotus impugnat D.S. suprà in quarto, in solutione secundi, qui dicit potentiam esse principium operationis beatificæ secundùm substantiam, sed habitum esse principium secundùm formam operationis, & per consequens homo non beatificat seipsum, quia ab ipso non habet, quòd sit beatifica, sed à Deo vult enim solùm in istis verbis, quòd actus beatificus secundùm duo secundùm rationẽ distincta reducatur in illa dicta principia, non quòd vnum efficiat substantiam alterum formam, & perfectionem, sed quia ambo simul vt vnum principium completum vtrúque efficiunt, sed substantia reducitur in potentiam, quæ potest operari sine habitu, sed non talem operationem beatificam, ergo vt beatifica reducitur in habitum gloriæ. Vide in Capreo. in quarto dist. eadem q. prima in solutionibus.

Beatitudo non conuenit potentiæ separatæ. — *Capreolus.* — *Scotus.*

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, quia beatitudo est operatio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd vita dicitur dupliciter, Vno modo ipsum esse viuentis, & sic beatitudo non est vita. Ostensum est enim * quòd esse vnius hominis qualecunque sit, nõ est hominis beatitudo, solius enim Dei beatitudo est suum esse. Alio modo dicitur vita ipsa operatio viuentis, secundùm quàm principium vitæ in actum reducitur, & sic nominamus vitam actiuam vel contemplatiuam vel voluptuosam; & hoc modo vita æterna dicitur vltimus finis, quod patet per hoc quod dicitur Ioan. 17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te solum Deum verum.

** q.2. art.5.* — *D. Ioan.*

¶ Maior conceditur, sed dico, quòd finis hominis vltimus est vita æterna, non solum quantum ad defectum finis, quia scilicet nunquam terminabitur eo modo quo, & damnatio posset dici æterna; sed etiam quantum ad remotionem omnis mutabilitatis actu, & potentia. Vnde temerarium est dictum quorundam cum dicunt Christum quidem dicere, hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c. sed non hæc beatitudo æterna, quia loquitur de vita æterna secundo modo, quæ est beatitudo æterna.

Temerariũ dictum.

¶ Ad minorem distinguitur, vita prima non est operatio, sed vita secunda; secundò vita vt capitur pro radice sic est esse vitale, vt autem pro significato sic est operatio. Si autem minor intelligitur quòd nunquam accipiatur pro operatione, & semper pro esse negatur ipsa: Quare negetur consequentia. Vide. D. S. in quarto supra quæstiuncula. 3. per totum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Boetius definiendo beatitudinem considerauit ipsam communem beatitudinis rationem. Est enim communis beatitudinis ratio, quòd sit bonum commune perfectum, & hoc significauit cum dixit, quòd est status omnium bonorum aggregatione perfectus, per quod nihil aliud significatur, nisi quòd beatus est in statu boni perfecti. Sed Aristo. * expressit ipsam essentiam beatitudinis, ostendens per quid homo sit in huiusmodi statu, quia per operationem quandam, & ideo in primo Ethicorum * ipse etiam ostendit, quòd beatitudo est bonum perfectum.

Loco 1 arg. sed contra citato. — ** cap. 7.*

¶ Ad maiorem. Boetius loquitur non de essentia beatitudinis, sed de omnibus requisitis ad beatitudinem, & tunc verum est, q̃ beatitudo affert secum omnia bona, sed principale ad quod omnia ordinantur est operatio perfectissima. Et Boetius loquitur de communi ratione beatitudinis, idest quæ sit ratio, & quid significetur per nomen beatitudinis, sed non definit rem in qua beatitudo formalis existit, & quæ secum affert omnia bona. Vide de ista auctoritate supra q. 2. ar. primo ad secundum, vbi de hac auctoritate dictum fuit. Loquimur enim hic de beatitudine non vt accipitur pro statu vel secundùm communem rationem, sed modo Aristo. quæ videlicet sit summa perfectio hominis per quam est in statu beatitudinis, & dicimus illam esse operationem optimã æternam. Quid autem importat status, vide secunda secundæ. q. 183. ar. primo, quia dicit in humanis statum habere secundùm ordinem propriæ dispositionis cum quadam immobilitate seu quiete, vbi aliquis est sui iuris vel alieni, & beatitudo facit immobilitatem in libertate.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in 9. metaphy. * duplex est actio. Vna quæ procedit ab operante in exteriorem materiam, sicut vrere, & secare, & talis operatio non potest esse beatitudo: nam talis operatio non est actio, & perfectio agentis, sed magis patientis, vt ibidem dicitur. * Alia est actio manens in ipso agente, vt sentire, intelligere, & velle, & huiusmodi actio est perfectio, & actus agentis, & talis operatio potest esse beatitudo.

** tex. 16.* — ** Ibidem tex.*

¶ Maior conceditur de beatitudine formali, & essentialiter dicta. Ad minorem distinguitur, dico enim quòd actio transiens procedit ab agente, & non est in agente, sed actio immanens ista procedit ab agente, sed non in aliud subiectum, sed idem habet pro principio effectiuo, & causa materiali in qua, secundùm diuersa tamen, ergo &c. Verũ beatitudo non est operatio, vel magis actio transiens. Oportet enim attendere diuersitatem inter significationem operationis, & actionis. Actio. n. propriè significat rem de prædicamento actionis in quo reponitur tantum actio transiens, quę est cum motu, vel motus ipse vt est ab agente; sed operatio est, & propriè etiam significat actionem immanentem. Vnde Scotus supra dicit ad quartum. Concedo, quòd beatitudo non consistit in actione de genere actionis, quia ista non est simpliciter perfectio agentis, operatio autem non est actio talis, sed actio æquiuocè accepta, hæc ille. Ex quibus patet, quòd actio secundùm eum propriè significat actionem prædicamentalem transeuntem, operatio autem etiam immanentem. Nec in hoc à D.S. discordat; sed in alio videlicet an agens actionem transeuntẽ ex hoc nullo modo perficiatur, videtur enim D S. tenere, quòd sic, sed de hoc alibi.

Scotus.

¶ Nota verba D. S. in solutione, vbi actionem transeuntem expressè ponit in patiente, nec vnquam distinxit de actione transeũte essentialiter, vel antecedenter, vel concomitanter. Quod vtiq; si talis distinctio esset in rerum natura D.S. non latuisset, nec illis terminis vnquam de actione vsus est, sed in alio proposito vt patebit in articulo sequenti. Nec obstat, quòd gubernatio, & creatio sunt actiones transeuntes, & tamen sunt in Deo non solùm quo ad relationem, sed etiam quo ad absolutum; quia actio Dei dicitur transiens solum causaliter, & æquiuocè dicitur transiens cum actione prædicamentali. Nam ipsum Diuinum velle efficax, ad quod sequitur effectus, dicitur actio transiens, vt habet. D. S. in de Potentia. q. 7. arti. 1. ad septimum, vel ipse effectus prout progreditur à Diuino velle dicitur transiens actio realiter. Vide in Capreo. in. 2. dist. prima q. 2. ad sextum contra primam conclusionem quia actio transiens propriè dicta est motus vel cum motu, & transit formaliter in passum, sed Diuina actio est transiens solum causaliter, & quo ad respectum ad passum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum beatitudo dicat quandam vltimam perfectionem; secundùm quòd diuersæ res beatitudinis capaces ad diuersos gradus perfectionis pertingere possunt, secundùm hoc necesse est, quòd diuersimode beatitudo dicatur: nam in Deo est beatitudo per essentiam, quia ipsum esse eius est operatio eius, quia non fruitur alio, sed seipso: in Angelis autẽ beatitudo est vltima perfectio secundùm aliquam operationem qua coniunguntur bono increato, & hæc operatio est in eis vnica, & sempiterna: in Hominibus autẽ secundùm statum præsentis vitæ est vltima perfectio secundùm operationem qua homo coniungitur Deo; sed hæc operatio nec continua potest esse, & per consequẽs nec vnica est, quia operatio intercisione multiplicatur, & propter hoc in statu præsentis vitæ perfecta beatitudo ab homine haberi non potest vnde philosophus in primo Ethicorum. * ponens beatitudinem hominis in hac

** cap. 10. Arist.*

hac vita: dicit eam imperfectam post multa concludés. Beatos autem dicimus vt homines; sed promittitur nobis à Deo beatitudo perfecta, quando erimus sicut Angeli in cœlo, sicut dicitur Matth. 22. Quantùm ergo ad illam beatitudinem perfectam cessat obiectio; quia vna, & continua, & sempiterna operatione in illo beatitudinis statu mens hominis Deo coniungetur; sed in præsenti vita quantùm deficimus ab vnitate, & continuitate talis operationis; tantùm deficimus a beatitudinis perfectione; est tamen aliqua participatio beatitudinis; & quantò operatio potest esse magis continua, & vna, tantò plus habet rationem beatitudinis; & ideo in actiua vita, quæ circa multa occupatur, est minus de ratione beatitudinis, quàm in vita contemplatiua, quæ versatur circa vnum, idest circa veritatis contemplationé; & si aliquando homo actu non operetur huiusmodi operationem, tamen quia in promptu habet eam, semper potest operari; & quia etiam ipsam cessationem, puta somni, vel occupationis alicuius naturalis, ad operationem prędictam ordinat, quasi videtur operatio continua esse. Et per hoc patet solutio ad quintum, & ad sextum.

(Marg.: D. Matth.)

¶ Ex hac solutione D. S. soluit tria vltima argumenta; & dicitur primò ex ea, ad maiorem illius quarti. Beatitudo perfecta, quæ promittitur hominibus cum Angelis Dei in cœlo, illa permanet in beato; quia sempiterna est, & vna; & mensuratur ęternitate participata, quia nec potest cessare ex parte subiecti, vel obiecti, nec ex parte coniunctionis vtriusque. Minor de operatione hominis in via, quæ non potest permanere propter statum præsentis vitæ, nec est perfectio vltima hominis. Sed minor negatur de operatione patriæ, qua mens ęternaliter, & continuè Deo coniungitur; ergo, &c. Verum, beatitudo perfecta non est operatio præsentis vitæ; cum quo stat, quòd perfecta beatitudo sit operatio sempiterna patriæ. Ad quintum dico ad maiorem; vnius hominis est beatitudo perfecta, & in patria, vbi mens per corruptibilem vitam non impeditur a perpetua, & ęterna Dei cõtemplatione; sed beatitudo imperfecta, quæ est operatio circa Deũ in via; illa non potest esse vna, quia per interpolationem multiplicatur. Ad minorem, operationes viaticæ, & etiam in quibus consistit imperfecta beatitudo vię, sunt multę ratione dicta; sed negatur, quòd summa operatio hominis in patria multiplicetur; ergo, &c. beatitudo perfecta non est operatio viæ, nec contingit hominem in via esse simpliciter beatum, sed vt hominem, vt habet philosophus. Ad sextum ad maiorem, vera est de beatitudine perfecta patriæ, qua homo simpliciter est beatus. Minor vera de operatione viatica præsertim vitæ actiuæ; sed negatur, quòd operatio patriæ summa interrumpatur. Ad probationem, quòd procedit de operatione viatoris: ab oculis enim beatorum fugiet somnus, & immunes sunt ab oibus occupationibus, & imperfectionibus, quæ possent interrũpere actionis sempiternitatem: ergo, &c. Verum, beatitudo perfecta non est operatio viatica. Et D. S. omnia ista tria argumenta vltima ex vna radice soluit, & vna solutione; quia videlicet omnia procedunt de operatione viæ; quia talis non permanet nec est vna, nec sine interruptione; secus de operatione perfectissima patriæ, quia talis manet tanquam ęterna; & per consequens vna est quoq; sine interruptione. Dico autem, quòd perfectissima operatio est ęterna, quia aliæ operationes possunt interrumpi, & tempore discreto mensurari. Sunt enim in Angelis etiam volubiles cogitationes; sed in cognitione vespertina, matutina autem est ęterna.

(Marg.: Scotus.)

¶ Nota autem, quòd Scotus in quarto, distin. 49. q. 6. partim cum hac solutione concordat, immo cum tota quantùm ad verba, quãtùm autem ad intentionem verborum D. S. discordat. Concordat enim in hoc, quòd operatio beatifica est perpetua, & sempiterna; sed in modo perpetuitatis discordat. Intendit enim D. S. post dicta in prima parte, quæst. 10. quòd beatitudo operatio est perpetua tanquam mensurata ęternitate participata, quę est mensura altioris ordinis, quàm tempus, vel ęuum. Scotus autem dicit, quòd illa perpetuitas non est æternitatis, nec necessarij esse; sed est ęui possibilis esse, & non esse, tamen perpetuò conseruati: hæc ille. Sed D. S. attendẽs, quia æternitas est mensura Diuini esse, & quia operatio beatifica est Diuini ordinis, vtpote, quæ non potest esse naturalis creaturæ cuicunq; factæ, aut factibili; ideo ei assignat mensuram altioris ordinis, quàm sit mensura cuiuscunq; rei de naturali ordine. Constat autem, quòd ęuum est mensura esse, imitabilis quidem, sed naturalis ordinis; quare non potest esse propria mensura beatitudinis, sed ęternitas participata, quæ est mensura rei Diuini ordinis per participationem. Nec argumenta Scoti ibidem aliquid contra D. S. faciunt. Intelligit enim primò malè dictum D. S. quasi D. S. substantiæ operationis beatificæ assignet pro mensuram ęuum, & eius perfectioni æternitatem participatam.

(Marg.: Scotus solu... qui accepit... [illegible])

Quod vt Capreolus dicit D. S. nunquam somniauit. sed vult, quòd operatio beatifica, vt est a potentia hominis, non habet quòd mensuretur ęternitate participata, sed magis nunc temporis discreti; sed quia est ab ea simul cum habitu beatifico, & quia beatifica; ideo habet, quòd mensuretur æternitate participata: tũ quia actus secũdus, tum quia immutabilioris ordinis. Est quoq; beatitudo necessaria non quidem simpliciter, quasi nec secundùm potentiam logicam possit non esse; sed quia de potentia intrinseca beati non potest non esse; quia talis actus continet supereminenter omnes alios actus, & sic non est quare velit eo carere; nec oportet, quòd mensuratum participata æternitate non possit non esse simpliciter; sicut requiritur ad ęternum per essentiam; sed quia operatio non potest incipere, vel desinere per potentiam creaturæ, & est Diuini ordinis. Falsum quoq; est, quòd beatitudo sit solùm ęterna, sicut damnatio, in qua est vicissitudo, & alternatio; sed quia expers omnis mutabilitatis, quia Diuini ordinis. Et hæc notat D. S. paucis verbis in quarto vbi supra, cum dicit. Non potest etiam mensurari æuo; quia æuum, secundùm quòd ab æternitate distinguitur, pertinet ad creaturas immutabiles; hæc autem visio excedit naturalem potentiam creaturæ. Patet igitur, quòd operatio beatifica est perpetua, & æterna, tanquam æternitate participata mensurata; licet forte esse naturale, sit immutabilius aliquo modo, non tamen est Diuini ordinis, sicut actus secundus; est enim immutabilius quo ad hoc, quia si æuum cessaret, oporteret annihilari creaturam, sed non si cessat eius beatitudo; sed in alia consideratione beatitudo est immutabilior, quia actus secundus non habens annexam mutationem, sicut res æuiterna, vel æuum. Vide tertio contra Gentil cap. 61.

(Marg.: Capreolus.)

¶ Nota circa dictum philosophi adductum ex primo ethicorum. D. S. tertio contra Gentiles, cap. 48. circa finem. vbi dicit, quia verò Aristoteles vidit, quòd non est alia cognitio hominis in hac vita, quàm per scientias speculatiuas, posuit hominem non consequi fœlicitatem perfectam, sed suo modo. In quo satis apparet quantam angustiam patiebãtur hinc inde eorum pręclara ingenia; a quibus angustijs liberabimur, si ponamus secundùm probationes præmissas homines ad veram fœlicitatem post hanc vitam peruenire posse, anima hominis immortali existente, &c. hæc ille. Ad idem est Scotus supra dicens de philosopho, quòd tanquam dubius nunc videbatur sentire, quòd non esset vera fœlicitas cui posset succedere miseria; nunc quòd non posset esse alia fœlicitas hominis; quia nesciuit de fœlicitate alterius vitæ ab illa, & illa non est fœlicitas inamissibilis; ideo non oportet in hoc eius auctoritati inniti: hæc ille. Ex quibus patet, quomodo philosophica quidem beatitudo non est perpetua, sed Theologica, &c.

(Marg.: Arist. — Scotus.)

Vtrum beatitudo sit operatio sensitiuæ partis, an intellectiuæ tantùm.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo consistat etiam in operatione sensus; nulla enim operatio inuenitur in homine nobilior operatione sensitiua nisi intellectiua; sed operatio intellectiua dependet in nobis ab operatione sensitiua: quia non possumus intelligere sine phantasmate, vt dicitur in tertio de Anima; * ergo beatitudo consistit etiam in operatione sensitiua.

(Marg.: S 3 contra c. 33. & 37. princ. Et opusc 3 c 254. Et 1. Ethic. lec. 10. — * Aristot. tex. 30.)

¶ 2 Præterea. Boetius dicit in tertio de consolatio. * quòd beatitudo est status omnium bonorũ aggregatione perfectus; sed quædam bona sunt sensitiua, quæ attingimus per sensus operationem; ergo videtur, quòd operatio sensus requiratur ad beatitudinem.

(Marg.: * Boetius prosa 2.)

¶ 3 Præterea. Beatitudo est bonum perfectum, vt probatur in primo Etichorum, * quòd non esset nisi homo perficeretur per ipsam secũdùm omnes partes suas; sed per operationes sensitiuas quædam partes animæ perficiuntur: ergo operatio sensitiua requiritur ad beatitudinem.

(Marg.: * Arist. c 7.)

¶ Sed contra. In operatione sensitiua communicant nobis bruta animalia, non autem in beatitudine: ergo beatitudo non consistit in operatione sensitiua.

¶ Postquam D. S. inuestigauit genus beatitudinis, hic inuestigat eius differẽtias; & quia beatitudo, vt dictum est, est operatio hominis, quę dependet ab aliqua potentia circa aliquod obiectum; ideo duplex differentia consideranda est circa beatitudinem; vna quæ se tenet ex parte potentiæ; alia quæ se tenet ex parte obiecti. Secundum hoc ergo D. S. duo facit. Primò ostendit cuius potentiæ sit operatio. Secundò respectu cuius obiecti. Secunda pars incipit artic. 6. Circa primam autem partem tria facit sm triplicẽ poten-

tiam, a qua procedere potest operatio humana qualis est beatitudo, quæ sunt sensus, voluntas, & intellectus. Participat enim sensus aliqualiter rationem, vt patet 1. Ethic. De parte autem vegetatiua nõ est ad propositum, eo q̃ nõ est principium humanæ actionis, tanquã omnino expers rationis, vt patebit infra q. 17. Primò igitur ostendit, q̃ beatitudo non sit essentialiter in operatione sensus. Secũdò, q̃ nec in operatione voluntatis. Tertiò autem, quòd in operatione intellectus speculatiui. Primum determinat dicens.

¶Respondeo dicẽdum, q̃ ad beatitudinem potest aliquid pertinere tripliciter; vno modo essentialiter; alio modo antecedẽter; tertio modo cõsequẽter. Essentialiter quidem non potest pertinere sensus ad beatitudinem: nã beatitudo hominis consistit essentialiter in cõiunctione ipsius ad bonũ increatũ, q̃ est vltimus finis, vt supra ostẽsum est, * cui homo cõiungi nõ potest per sensus operationem. Similiter etiã, quia sicut ostensum est * in corporalibus bonis beatitudo hominis non consistit, quæ tamen sola per sensus operationem attingimus.

* Art. 1. huius quæst.
* q. 2. art. 5.

¶D. S. respondet distinctè duabus cõclusionibus, &m q̃ notat in principio sensum posse intelligi habere triplicem ordinẽ ad beatitudinem, & sic tripliciter intelligi posse quæsitum; potest enim ad beatitudinem tripliciter aliquid pertinere, &c vt in littera, & sic & sensus. Dicit autem pertinere magis, quàm requiri, quia requiri videtur dicere aliquo modo dependentiam, vel saltem præexigentiã vnius respectu alterius; quod autem cõsequitur, nõ propriè requiritur, sed tamen pertinet. Vnde pertinere generalioris significationis est, quàm exigi, vel requiri. Prima ergo cõclusio respondet iuxta primũ intellectum: secunda iuxta alios duos sensus, quã ponit ibi: Possunt autem, &c. prima est. Essentialiter nõ potest pertinere sensus ad beatitudinẽ, idest in operatione sensus non consistit beatitudo essentialiter, probatur: primò ex ratione beatitudinis formalis sic. Beatitudo hominis consistit essentialiter in cõiunctione ad bonum increatũ, quod est vltimus finis; sed per operationem sensus homo bono increato coniungi nõ potest; igitur, &c. Maior patuit artic. 1. Minor relinquitur nota, quia operatio sensus attingit solũ bonũ sensibile particulare. Quare nõ est bonum increatũ. Secũdò probatur cõclusio ratione obiecti, in quo beatitudo consistit: sic. In bonis corporalibus beatitudo hominis nõ consistit; sed per operationem sensus solũ attingimus bona corporalia; igitur conclusio vera; maior patet ex q. præced. minor patet ex eadem q. art. 6. quia sensus est virtus organica, & per cõsequens solùm attingit corporalia, &c. Patet itaq; prima conclusio. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima.

¶Possunt autem operationes sensus pertinere ad beatitudinem antecedenter, & consequenter: antecedenter quidem secundùm beatitudinem imperfectam, qualis in præsenti vita haberi potest: nam operatio intellectus præexigit operationem sensus.

¶Subiungit secundam conclusionem iuxta alios duos intellectus istam; operationes sensus pertinere possunt ad beatitudinem antecedenter, & consequenter; probat, & exponit primò primam partem; secundò secundam, ibi. Consequenter autem, &c Exponit primam, quia antecedenter intelligitur de beatitudine viæ imperfecta, probat eam sic. Operatio intellectus præexigit. s. in hac vita, operationem sensus: ergo beatitudo imperfecta viæ requirit operationem sensus; antecedens patet prima par. q. 84. art. 6 & aliis. Et dicit notanter præexigit, quia vt D. S. ibidẽ innuit, operatio intellectus non dependet a sensitiua cognitione; sed ipsa ministrat solùm materiam causæ. s. intellectui agenti, & consequenter possibili; sed tamen intellectus noster præexigit sensum, idest sensitiuã cognitionem præsertim interiorem. Consequenter ibi.

Conclusio secunda.

¶Cõsequenter autem in illa perfecta beatitudine, quę expectatur in cœlo; quia post resurrectionẽ ex ipsa beatitudine animæ, vt Aug. dicit in epistola ad Dioscorum, * fiet quędã refluentia in corpus, & in sensus corporeos, vt in suis operationibus perficiantur, vt infra * magis patebit, cũ de resurrectione agetur: non autem tũc operatio, qua mẽs humana Deo cõiungitur a sensu depẽdebit.

* Aug. epist. 56. circa medium
* In tertia par. sed nõ compleuit.

¶Exponit secundam partem conclusionis secundæ; quia consequenter sensum pertinere ad beatitudinẽ, intelligitur de illa perfecta beatitudine, quæ expectatur in cœlo; sed ad istam non pertinet antecedenter; probatur. Post resurrectionem ex ipsa beatitudine animæ fiet quædam refluentia in corpus, & in sensus corporeos, vt in suis operationibus perficiantur; igitur, &c. Secunda pars cõclusionis vera; antecedens est beati Aug. & D. S. remittit se ad tertiam partem, vbi proposuerat de hac materia loqui, sed morte præuentus non compleuit. Sed vide in quarto, di. 49. q. 4. ar. 5. q. 2. & di. 44. q. 2. ar. 1. q. 4. vbi ostendit, quod hic ponit, q̃ omnes sensus habebũt operationes suas. In quarto etiam contra Gentil. c 86. ostendit hoc antecedens; quia corpus aliquid cõsequetur virtutum animæ beatæ, vt sit sibi plenè subiectum, non solùm quantum ad esse; sed etiam quantum ad actiones, & passiones, & motus, & corporeas qualitates, & corpus participabit quãtum possibile est, proprietates animę beatæ in perspicuitate sensuum, &c. probatur eadem secunda pars quo ad secundam eius expositionem. s. q̃ ad beatitudinem in cœlo non pertineat sensitiua cognitio antecedenter; quia tunc operatio, qua mens humana Deo coniungitur, a sensu non dependebit, idest nec aliquo modo ipsum præexigit; tum quia ista operatio, idest visio beatifica non est per conuersionem ad phantasmata; tum quia obiectum beatificæ operationis in se attingibile, non est sensibile, nec per sensibilia attingitur.

¶Nota autem q̃ quamuis beatus vtatur sensibus, & possit in cognitione vespertina intelligere per conuersionem ad phantasmata, præsertim dum vtitur scientia hic acquisita; sed in visione ista beatifica nullo modo vtitur sensibus, esto, & in alia cognitione non sit corpori obligata, vt patet 3. par. q. 11. art. 2. Comprehensor enim potest intelligere, conuertendo se ad phantasmata, & non conuertendo in cognitione etiam vespertina.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem primam directè.

¶Ad primum ergo dicẽdum, q̃ obiectio illa probat, q̃ operatio sensus requiritur antecedẽter ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita haberi potest.

¶Maior cõceditur; ad minorem primò negatur, q̃ operatio intellectiua quæcunq; dependeat a cognitione sensitiua propriè loquendo de dependentia, quia dependere est in esse ab alio pendere: intellectiua autem cognitio non producitur in esse a sensitiua: sed cum sit actio immanẽs, idem habet pro principio, & subiecto, s. intellectum ipsum. Secundò dico, q̃ si dependere accipiatur pro præexigere; tunc dico, q̃ cognitio intellectiua imperfecta in via præexigit sensitiuam tanquamq; ministrat materiam causæ intellectionis; & sic procedit probatio ex 3 de Ani. Sed negatur, q̃ intellectiua in patria præexigat sensitiuam, maximè quo ad cognitionem Dei in se; vndè & in anima separata ponimus illam cognitionem; ergo, &c. Verum, beatitudo viæ prærequirit operationem sensus, sed nõ essentialiter in ea cõsistit; & ita probat primã partẽ secundæ cõclusionis; sed beatitudo perfecta nec in ea existit, nec eã antecedenter prærequirit; sed sensitiua cognitio ad eã cõsequitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd beatitudo perfecta qualem Angeli habent, habet congregationem omnium bonorum per coniunctionem ad vniuersalem fontem totius boni; non quòd indigeat singulis particularibus bonis; sed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorum sufficiẽtium ad perfectissimam operationem huius vitæ.

¶Ad maiorem dico, quòd Boetius diffinit beatitudinem secundùm totalitatem extensiuam non intensiuam ad modum dicendi Scoti, idest diffinit eam non pro vno singulari maximo bono inter alia; sed definit eam, prout includit omnem perfectionem hominis. Nos autem loquimur hic primo modo: an videlicet operatio sensus sit maxima perfectio formaliter inhærens, & possibilis homini, quæ totaliter quietet sicut summa vna perfectio. Dico secundò, quòd loquẽdo de beatitudine, vt includit omne bonum, & secundùm totalitatem extensiuam: tunc ad maiorem, beatitudo perfecta, & patriæ est status perfectus aggregatione omnium bonorum in suo fonte, in quo omnia supereminenter continentur, & vnitè; & si aggregatio nõ debeat admitti propter simplicitatem istius boni; tunc intelligitur, quòd ibi sunt omnia bona distinctè; sed antecedenter, & consequenter, vel secundùm D S hic in solutione, aggregatio bonorum, vt aggregatio sonat pluralitatem bonorum, illa requiritur ad beatitudinem viæ, ad quam requiritur cõgregatio bonorum ad operationem perfectam, vt ipse declarat in quarto, dist. 49. q. 1. ar. 2. q. 2. ad primum. Et præterea etiam ad beatitudinem patriæ omnia requiruntur, vel antecedenter, vt per ea mereamur ipsam; vel, concomitanter, quia esto non omnia permaneant in se, manent tamen in sibi succedentibus. Ad minorem conceditur; sed dico, quòd bona quædam sensibilia non habent locum in beatitudine perfecta; vnde & Angeli habent beatitudinem perfectam, & nullum bonũ sensibile, habent tamen omnia in fonte. Dico tamen, q̃ etiã homo habebit bona sensibilia, & perfectionem corporis, & sensuum post resurrectionem; ergo, &c. Negatur primò, si intelligitur essentialiter. Negatur secundò, si intelligitur vniuersaliter, quòd ad beatitudinem cuiuscunq; beati requiruntur quocunq; modo; quia potest haberi omne bonum sine sensibilibus. Tertiò conceditur, quòd beatitudo hominis etiam perfecta habet bona sensibilia consequenter.

Scotus.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ in perfecta beatitudine perficitur totus homo; sed in inferiori parte per redundantiam a superiori; in beatitudine autem imperfecta præsentis vitæ econuerso à perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem superioris.

¶Ad maiorem. Beatitudo capta pro maxima perfectione for-

mali est bonum perfectum, idest summa operatio, quæ est radix, & causa perfectionis totius hominis; quia ex beatitudine animæ, qua habetur vniuersale bonum sicut obiectum, habentur etiã omnes perfectiones hominis, sicut in radice. Vltra quod nõ esset, &c. Dico, ꝙ non esset perfectum bonum hominis redũdanter, & causaliter, esset tamen formaliter bonum perfectum, si nõ perficeretur homo secundùm omnes partes, sicut anima separata ante resurrectionem habet bonum perfectum intensiuè, sed non extensiuè: ergo, &c. Verũ requiritur consequenter ad perfectum bonum extensiuum, licet nõ intensiuum. Et ita dico, ꝙ in beatitudine perfecta totus homo perficietur; sed non in qualibet perfectione cõsistit beatitudo, sed solũ in perfectissima, q̃ est radix aliarũ. vide Capreo. in 4. di. 49. q. 2. in solutionibus contra primam conclusionẽ ad quintũ Scoti, quia beatitudo accepta pro maximo bono hominis nõ includit omnem perfectionem beati intrinsecè, nec formaliter, sed virtualiter, & causaliter; & ergo nõ quælibet perfectio hominis sm quãlibet partem est beatitudo essentialiter dicta, sed eius effectus.

Vtrum beatitudo sit operatio voluntatis, aut intellectus.

T Infra q. 26. ar. 2. & ar. 3. corp. Et 2. cont. ca. 25. & 26. & 27. Et mal. q. 16 art. 2. ad 6. Et Veri. q. 1. ar. 5. ad 8. Et quodl. 8 art. 19. Et opusc. 3. cap. 107. Augus. c. 10. & 11. Psalmus.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo consistat in actu voluntatis. Dicit enim Aug. 19. de Ciu. Dei, * ꝙ beatitudo hominis in pace cõsistit, vnde in Psal. Qui posuit fines tuos pacẽ, sed pax ad volũtatem pertinet; ergo beatitudo hominis in voluntate consistit.

¶ 2 Præterea. Beatitudo est summum bonum, sed bonum est obiectum voluntatis; ergo beatitudo in voluntatis operatione consistit.

¶ 3 Preterea. Primo mouenti respõdet vltimus finis, sicut vltimus finis totius exercitus est victoria, quę est finis ducis, qui omnes mouet; sed primum mouẽs ad operandum est voluntas, quia mouet alias vires, vt infra dicetur: * ergo beatitudo ad voluntatem pertinet.

* q. 19. artic. 10.

¶ 4 Præterea. Si beatitudo est aliqua operatio, oportet, ꝙ sit nobilissima operatio hominis, sed nobilior est Dei dilectio, quæ est actus volũtatis, quàm cognitio, quæ est operatio intellectus, vt patet per Apost. 1. ad Cor. 13. ergo videtur, ꝙ beatitudo consistat in actu voluntatis.

D. Paulus.

¶ 5 Preterea. Aug. dicit in 13. de Trin. * ꝙ beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil vult malè; & post pauca subdit, * & appropinquat beato, qui bene vult quodcunq; vult: bona enim beatũ faciunt, quorum bonorum iam habet aliquid, ipsam scilicet bonam voluntatem: ergo beatitudo in actu voluntatis consistit.

* Aug. c. 5. * Eod. lib. cap. 6.

¶ Sed contra est, ꝙ Dñs dicit Io. 17. Hæc est vita ęterna, vt cognoscant te Deum verum: vita autem ęterna est vltimus finis, vt dictum est: ergo beatitudo hominis in cognitione Dei consistit, quæ est actus intellectus.

D. Ioãnes.

¶ Hic D. S. inquirit de differentia beatitudinis ex parte alterius potentiæ, scilicet voluntatis, an scilicet sit eius actus.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ ad beatitudinem, sicut supra dictum est, * duo requiruntur; vnum quod est essentia beatitudinis, aliud quod est quasi per se accidẽs eius, scilicet delectatio ei adiuncta.

* Art. 4. q. 2.

¶ D. S. primò resumit distinctionem bimembrem de duplici requisito ad beatitudinem; secundò conformiter respondet duplici conclusione; primam ponit ibi. Dico ergo, secundam ibi. Sed ad voluntatem; &c. Dico ergo, ꝙ ad beatitudinem requiritur primò, quod est essentiale beatitudinis, & identicè cum ea, quia videlicet est ipsa beatitudo. Aliud sicut per se accidens eius, & habita fuit supra q. 2. art. 6. Patet ex illa distinctione, ꝙ non quælibet coniunctio ad obiectũ beatificum est essentialiter beatitudo; quia non illa quæ est sm per se accidens. s. sm fruitionem, & delectationem, nec etiã perfectissima coniunctio extẽsiuè est de essentia beatitudinis. Et hoc habetur ex verbis D. S. quia delectatio facit aliquã coniunctionem, & tamen ponitur a D. S. accidens beatitudinis: solũ ergo prima coniunctio simpliciter, & nobilissima est essentialiter beatitudo; & per hoc patet solutio quorundam argumẽtorum aduersariorum, q̃ habentur in Capreo. in primo, di. 1. q. 1. ad argumẽta cõtra sextã cõclusionẽ. Et in quarto, d. 49. q. 2. cõtra primã cõclusionẽ.

¶ Dico ergo, ꝙ quãtum ad id, quod est essentialiter ipsa beatitudo; [d] impossibile est, ꝙ cõsistat in actu voluntatis. Manifestum est enim ex præmissis, * ꝙ beatitudo est consecutio [d] finis vltimi: consecutio autem finis non cõsistit in ipso actu voluntatis.

Dub. 7. * Art. 1. huius quæst. & cap. 2. Dub. 8.

¶ Respondet hic iuxta primum membrum præmissum tali cõclusione. Quantum ad id, quod est essentialiter ipsa beatitudo, impossibile est, ꝙ consistat in actu voluntatis, probatur. Consecutio finis non consistit in ipso actu voluntatis: sed beatitudo. s. essentialiter est consecutio finis vltimi: ergo conclusio vera. D. S. primò præmittit hunc discursum Secundo probat diffusè maiorem, ibi. Voluntas enim, &c. Minor autem patet ex q. præced. & art. 1. huius quæst. Et intelligitur, ꝙ beatitudo essentialiter dicta est consecutio prima, & nobilissima simpliciter, & coniunctio ad vltimum finem immediata, qua homo coniungitur vltimo fini, vt optimo simpliciter, & non vt cõiũgitur tali modo, puta vt vltimo fini. Hoc autem noto pp Scotum in quarto, dist. 49. q. 4. vbi ex huius inconsideratione arguit contra D. S. secundum non causam vt causam: volens probare, ꝙ in coniunctione secundùm amorẽ consistat beatitudo essentialis, quia secundùm amorẽ coniungitur Deo immediatè vt vltimo fini. Et hoc quidem esto sit verum, non tamen coniungitur secundùm amorem Deo vt optimo simpliciter, quia nobiliori modo obiicitur, & prius intellectui, quàm volũtati; quia modo abstractiori, & simpliciori, vt est quidditas quædam in se. Voluntas autem tendit, vt est extra, & vt est in actu exercito existentiæ, vt patebit prima par. q. 82. ar. 2. Nec valet aliquid ratio sua, vbi vult, ꝙ eoipso, ꝙ coniunctio intellectus, est prior generatione, ꝙ sit posterior perfectione coniunctione voluntatis per amorẽ, quia priora generatione tantùm sunt quidem imperfectiora: secus si & in genere causæ finalis, vel efficientis aliquid, & absolutè etiam sit prius: sic autem est de visione respectu actus voluntatis. Et aduerte illa, quia ex eorum intellectu ruit totum fundamentum Scoti ibidem, quia videlicet non distinxit inter immediatam coniunctionem ad Deum vt est vltimus finis, & immediatam coniunctionem optimo modo, in qua consistit beatitudo, & non in coniunctione primo modo. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima. Nota propter Scotũ. Ruit fundamentum Scoti.

¶ Voluntas enim fertur in finem, & absentem, cum ipsum desiderat; & præsentem, cum in ipso requiescens delectatur; manifestum est autem, quòd ipsum desideriũ finis non est consecutio finis, sed est motus ad finem: delectatio autem aduenit voluntati ex hoc, quòd finis est præsens; non autem econuerso, ex hoc aliquid fit præsens, quia voluntas delectatur in ipso: oportet igitur aliquid aliud esse, quàm actum [d] voluntatis, per quod fit finis ipse præsens voluntati.

D. 108. 621.

¶ Deducit maiorem prædictæ rationis; & primò ratione, secũdò similitudine, ibi. Et hoc manifestè, &c. ratione sic. Voluntas fertur in finem absentem per desiderium, & pręsentem per delectationẽ: sed nec desiderium, nec delectatio est finis: igitur consecutio finis non consistit in actu voluntatis. Minor probatur, quia manifestum est, quòd desiderium non est consecutio, delectatio etiam consequitur finem præsentem, & habitum: igitur, &c.

¶ Nota autem circa maiorem, ꝙ videtur insufficiẽs, quia Scotus vbi supra etiã fatetur, ꝙ beatitudo non est desiderium nec delectatio, sicut D. S. probat bene; sed dat alius actus voluntatis, qui est immediata coniunctio ad finem præsentẽ. s. amor præsentis boni, de quo D. S. nõ facit mentionem. Sed dicendum, ꝙ D. S. sufficiens est, quia eadem ratio est de amore, & desiderio, atq; delectatione. Nã vt habet D. S. 3. contra Gent. c. 26. in quinta ratione. amor sm propriam rationem est absentis, & præsentis, vt ergo absentis est, sic non est consecutio, ea ratione, qua nec desiderium est cõsecutio; si autem est præsentis eadem ratione non est cõsecutio, qua nec delectatio; nam ꝙ amor sit perfectus, & præsentis, hoc est, quia bonũ est habitum, & habitio pręsupponitur: aliud ergo est habere bonũ & amare; vnde amor præsentiã præsupponit, & ex propria ratione nõ facit, nec requirit; vnde habitio propria, & nobilissimo modo est per actum intellectus: quare D. S. sufficiens est. vide D. S. ibidem in tertia ratione, vbi videbis, & alium defectum Scoti, qui arguens contra D. S in quarto dicit, ꝙ quidẽ velle, & actus volũtatis, necessariò est primò alterius obiecti, sed nõ alterius actus: habes autem in D. S. ꝙ voluntas vult primò fœlicitatem, & beatitudinem etiam essentialiter; & per consequens talis beatitudo nõ est actus voluntatis, qui non potest esse primò volitus. Consequenter ibi.

Scotus. Scotus.

¶ Et hoc manifestè apparet circa fines sensibiles: si enim consequi pecuniam esset per actum voluntatis, statim a principio cupidus consecutus esset pecuniam, quando vult eam habere; sed a principio quidem est absens ei, consequitur autem ipsam per hoc, ꝙ manu ipsam apprehendit, vel aliquo huiusmodi: & tunc iam delectatur in pecunia habita; sic igitur & circa intelligibilem finẽ contingit: nã à principio volumus cõsequi finem intelligibilem, cõsequimur autem ipsum per hoc, ꝙ fit præsens nobis per actum intellectus; & tunc voluntas delectata cõquiescit in fine iam adepto; sic igitur essentia beatitudinis in actu intellectus consistit.

¶Probat eandem maiorem a simili, & arguitur sic. Consecutio finium sensibilium non fit per actum voluntatis; igitur nec cōsecutio intelligibilis finis fit per actum voluntatis; antecedens declaratur in littera. Tenet consequentia a simili, & a proportionabilitate finis sensibilis, & intelligibilis, & consecutionis vtriusq; ; quia sicut auarus consequitur pecuniam desideratam per manum, & post delectatur: sic beatus primò consequitur per actū intellectus Deum primò desideratum, & ad illam consecutionem consequitur delectatio. Vnde ex istis D. S. infert corollariè conclusionem affirmatiuè responsiuam quo ad secundam partem quęsiti. Sic igitur, &c. vt in fine litteræ. Vide pro ista conclusione plures alias rationes in D. S. supra contra Gentiles. Est autem hæc adducta ratio vna de potissimis, quia beatitudo rei beatificabilis per aliquod extrinsecum consistit essentialiter in coniunctione ad illud, scilicet in coniunctione nobilissima, & prima, & quia coniunctio intellectus est huiusmodi, tum quia nobilissima potentia, tum quia nobilissimo modo se habet ad suum obiectum, & quia perficitur nobilissimo habitu in patria; ideo eius coniunctio est beatitudo. Deinde cum dicit.

Aug.c.23.

¶Sed ad volūtatem pertinet delectatio beatitudinem consequens, secundùm quòd August. dicit 10. confess.* ꝙ beatitudo est gaudium de veritate, quia scilicet ipsum gaudium est consummatio beatitudinis.

¶Respondet quæsito iuxta secundum membrum prædictæ distinctionis tali conclusione secunda, ad voluntatem pertinet delectatio beatitudinē consequens; & vult conclusio, quòd actus voluntatis non est essentialiter beatitudo; sed per se accidens beatitudinis essentialiter dictæ, probatur hic auctoritate beati August. quia gaudium de veritate est beatitudo, idest perfectio, & consummatio accidentalis beatitudinis essentialiter dictæ: nam gaudium de veritate præsupponit cognitionem veritatis, quæ est beatitudo essentialiter dicta, &c.

¶Nota circa ista propter aduersariorum argumenta, quæ habentur in Capreo. supra tam in primo, quàm in quarto, quia amor, & Dei dilectio quidem in via nobilior est cognitione viatica, vt patet secunda secundæ. q. 26. Nam dilectio Dei est Dei immediate, & secundùm se, non autem cognitio; amor quoq; nobilior est in ratione mouentis, vt tangetur ad tertium; similiter habitus voluntatis nobilior est in via, quàm habitus intellectus. Cum his autem stat, ꝙ cognitio absolutè, & ratione generis nobilior est dilectione, similiter in patria: Similiter habitus intellect⁹ in patria dignior est. s. lumen gloriæ; & quia libertas conuenit agenti; ideo libertas formaliter conuenit voluntati, vt mouens est; & ita radicatur in nobilitate secūdùm quid, nec valet quod Scotus vbi supra arguit, quòd voluntas magis appetat propriam perfectionem, quàm perfectionem intellectus; quia dicam ego, quòd intellectus magis appetat propriam perfectionem, quàm voluntas; & ideo remanet eadem difficultas, in qua perfectione magis appetita sit beatitudo. Vnde distinguendum est de voluntate, quia accipitur vno modo vt natura; & sic verum est, quòd magis appetit propriam perfectionem, sicut & intellectus magis propriam; alio modo accipitur, vt est voluntas libera, & appetitus hominis; & sic non appetit solùm pro se, immo magis pro toto homine: & per consequens melius bonum hominis magis appetit; huiusmodi autem melius bonum est operatio intellectus in patria. Omnes autem auctoritates, quæ præferunt dilectionem cognitioni, loquuntur de ipsis in via. Ex quibus patet solutio multarum instantiarum, quas extensius videre potes apud defensorem Capreolum, &c.

Cōtra Scotum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem; quia benè sequitur beatitudo essentialiter est actus intellectus; ergo nō voluntatis, nec audienda est glosa, quæ dicit, quòd visio est quidem vita ęterna, sed non beatitudo ęterna: destruit enim hæc glosa peruersa textum; nam visio promittitur iustis in præmium. Ioan. 17. vbi dicitur. Dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam ęternam; & statim subduntur verba hic allegata. Hæc autem. Et præterea. Si visio sanctis promissa diceretur solùm vita ęterna, quia est operatio vitalis semper manens, posset dici, quòd damnati haberent vitam ęternam, quia habent tristitiam ęternam, quæ & ipsa est operatio vitalis, quod est contra illud. Matth. 25. Ibunt hij, scilicet mali, in supplicium ęternum, iusti verò in vitam ęternam, vbi solis iustis promittitur vita ęterna. Vide tertio contra Gentiles cap. 61. Visio igitur Dei est vita ęterna, & beatitudo; & per consequens beatitudo non consistit in actu voluntatis.

Contra glosam Scoti.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd pax pertinet ad vltimum hominis finem, non quasi essentialiter sit ipsa beatitudo; sed quia antecedenter, & consequenter habet se ad ipsam: antecedenter quidem inquantum iam sunt remota omnia perturbantia, & impedientia ab vltimo fine: consequenter verò inquantum iam homo adepto vltimo fine, remanet pacatus desiderio quietato.

Pax quid est.

¶Ad maiorem respondet D. S. ꝙ beatitudo consistit in pace antecedenter, & cōsequenter. Quid sit pax, vide in 2. 2. q. 29. ar. 1. & 2. quia importat vnionem diuersorum appetēūum, inquātum includit concordiam, & importat etiam vnionem, & quietationem appetituum vnius appetentis; vnde importat remotionem impedimentorum, quæ obstant consecutioni boni intentis & ita antequā quis beatitudinem consequatur, oportet impedimenta ablata esse, & habita beatitudine perfecta, omnia impedimēta cessant, vt sunt tentationes, & plurima, quæ in peccata trahunt; & per consequens a beatitudine impediunt: in via ergo non est perfecta vnio appetituū, quia sensualitas nunquā perfectè tendit in vnum cū ratione, nec hic voluntas ipsa quietatur, quia nō est quies, quæ sit finis motus, licet sit quies desiderij ad modum. D. S. in primo, dist. 1. q. 5. artic. 1. ad quintum. vnde hic non est pax, quæ importat quietationem appetitus. vide D. S. in quarto, q. 1. artic. 2. q. 4.

¶Ad secundum dicendum, quòd primum obiectum volūtatis non est actus eius, sicut nec primum obiectum visus est visio, sed visibile; vnde ex hoc ipso, quòd beatitudo pertinet ad voluntatem tanquam primum obiectum eius; sequitur, quòd non pertineat ad ipsam tanquam actus ipsius.

¶Ad maiorem, beatitudo essentialis est summum bonum inter creata formaliter inhærentia; & est prima, & nobilissima coniunctio ad summū bonum simpliciter. Ad minorem, bonum est quidem obiectum voluntatis, vt sic; sed beatitudo est bonum primò volitum inter omnia bona creata, & prima coniunctio; ergo, &c. Negatur, ꝙ consistat in voluntatis operatione; sed bene deberet inferri, ꝙ beatitudo etiam formalis est obiectum voluntatis; sed non eius operatio: & eoipso, ꝙ beatitudo pertinet ad voluntatem, vt obiectum, non est actus eius; quia voluntas non primò fertur in actum suum, sed in aliud obiectum; & quia primò fertur in beatitudinem etiā formalem, & non solùm in id, in quo beatitudo cōsistit: igitur sequitur, ꝙ beatitudo non est actus ipsius. Et si argumētum esset formale, vna præmissarum esset falsa: sic arguendo. In illius potentię actu consistit beatitudo, ad quem pertinet beatitudo vt obiectum; sed ad voluntatem pertinet beatitudo vt obiectum; igitur, &c. Maior enim ista est falsa; sed in istius potentię actu cōsistit, qui optimo modo, & primo coniungit obiecto beatifico, voluntas autem non est huiusmodi, sed intellectus; ergo, &c.

¶Nota, quòd D. S. in hac solutione videtur sic intelligēdus, quia videlicet beatitudo formalis inhærens potest dupliciter considerari; vno modo in ratione summi boni inter omnia bona creata, & sic est obiectum voluntatis; alio modo cōsideratur, & est actus, & in ordine ad potentiam elicientem, sicut ad principium, & sic pertinet ad intellectum. Quare eoipso, quòd illa beatitudo est primum obiectum voluntatis; ideo nō est eius actus, quia eius proprius actus non est primum obiectum, beatitudo autem formalis est primum volitum, & desideratum; ergo non voluntatis actus. Et hoc videtur D. S. intendere: & vide an ne & Capreolus ita intellexerit in quarto, dist. 49. q. 2. ad primum contra primam conclusionem. Quare exponentes hic D. S. de beatitudine obiectali, non videntur loqui ad propositum; quia ista non habet rationem actus. D. S. autem vult, quòd beatitudo potest considerari, & sub ratione beatitudinis, & sub ratione actus, quod vtique conuenit beatitudini formali. Vide Capreolum, & D. S. ibidem ex quodlibetis adductum, qui hæc dicta declarat: nam per istum intellectum cassatur obiectio Scoti vbi supra, &c.

Capreolus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ finem primò apprehendit intellectus, quàm voluntas: tamen motus ad finē incipit in voluntate: & ideo volūtati debetur id, quod vltimò cōsequitur consecutionem finis. s. delectatio, vel fruitio.

¶Ad maiorem, primo mouenti respondet vltimus finis, non sicut primo apprehendenti, sed sicut requiescenti in fine adepto, vt patet in exemplo corporis. Primum enim mouens ad pecuniam est voluntas auari; sed ista non primò apprehendit, sed manus; sed voluntas in habitis pecunijs delectatur. Secundò dicitur, quòd primo mouenti, &c. verum, sicut inclinanti, & impellenti in finem ipsum; & sic est in proposito; ergo beatitudo pertinet ad voluntatem, sicut mouenti in ipsam; & se delectanti in ea habita; sed non sicut primo comprehendenti. Vnde & si mouenti, & merito respondeat præmium quo ad quantitatem, non tamen quo ad subiectum: quia meritum consistit in agendo, præmium in recipiendo. actio autem pertinet primo ad voluntatem, receptio ad intellectum: potentia etiam, in qua est meritum, ad aliud ordinatur.

Præmium respondet merito.

¶Ad quartum dicendum, quòd dilectio præeminet cognitioni in mouendo; sed cognitio præuia est dilectioni in attingendo: non enim diligitur nisi cognitum, vt dicit August. in decimo de Trinit.* & ideo intelligibilem finem primò attingimus per actionem intellectus, sicut & finem sensibilem primò attingimus per actionem sensus.

* Aug. l. 8. c. 4.

¶Maior

¶Maior cōceditur, ꝙ sit in nobilissima simpliciter, quæ est operatio nobilissimę potētiæ, & nobilissimi obiecti, nobilissimo modo. Ad minorem dupliciter; primò dilectio Dei in via est nobilior cognitione Dei, quia immediatè fertur in Deum, nō cognitio; sed negatur de cognitione Dei in patria, quæ & ipsa est Dei secundùm se, vbi & consequitur nobilitatem sui generis, qua præfertur simpliciter dilectioni. Secundò nobilior est dilectio secundùm quid, s. in mouendo, sed cognitio ratione generis, & in patria est simpliciter nobilior in attingendo; quia primo, & optimo modo attingit Deum. Ad probationem dico, ꝙ Apostolus loquitur in via, vt patet manifestè; quia comparat eam fidei, quæ non est nisi in via. Quare negatur consequentia; nam quando perfectio rei consistit in re extrinseca; tunc coniunctio cum ea est summa perfectio; sic actio sensus, qua attingitur bonum delectabile, melius est ipsa delectatione consequente, vt ostēdit D. S. in quolibetis, 8. quolib. ar. 19. & supra contra Gentiles in septima ratione.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ ille qui habet omnia quę vult, ex hoc est beatus, ꝙ habet ea quæ vult, quod quidem est per aliud, quàm per actum voluntatis; sed nihil malè velle requiritur ad beatitudinem, sicut quędam debita dispositio ad ipsam: volūtas autem bona ponitur in numero bonorum, quæ beatum faciunt, prout est inclinatio quædam in ipsa, sicut motus reducitur ad genus sui termini, vt alteratio ad qualitatem.

¶D. S. respondet ad tria, quæ tangit auctoritas beati Augustini; quia beatus est qui habet omnia quæ vult; sed non habet per voluntatem, sed per intellectum, & nihil malè velle requiritur antecedenter; bona etiam voluntas continetur sub beatitudine, & est de numero eorum, quæ beatum faciunt, sicut quoddam inclinans in ea, quæ beata faciunt, non quòd in ipsa consistat beatitudo. Secundò potest dici ad argumentum. Maior quidem vera, sed non omne quod vult, est beatitudo essentialiter, vt hic loquimur, idest summa perfectio hominis: aliàs sequeretur, quòd bonum corporis esset beatitudo, quia & beatus illud licitè vult. Tertiò dicitur, vt supra dictum fuit, quòd Augustinus loquitur de beatitudine, secundùm quòd includit omne bonum quocunq; modo pertineat ad beatitudinem, vel essentialiter, vel accidentaliter, antecedenter, vel consequenter. Quartò dicitur, quòd secundùm visionem beatificam habetur omne bonum; primò in fonte; secundò habetur etiam omne bonum distinctè in sua causa, & virtualiter; & hoc ad longum ostendit D. S. in tertio contra Gentiles, cap. 63. quomodo visio Dei est radix omnium bonorum, quæ homo appetere potest, vt ibidem ostendit, discurrendo per singula. Vide de ista auctoritate beati Augustini Scotum supra q. 1. qui dicit, quòd non est definitio, sed descriptio verior cæteris improbatis. Secundò dicit, quòd quicquid vult, non accipitur ibi diuisiuè pro volitis formaliter; sed pro aliquo vno, in quo sunt vnitiuè omnia rectè volita, &c.

Scotus.

Vtrum beatitudo sit operatio speculatiui intellectus, aut practici.

V

1. q. 20. ar. 2. & 4. dist. 49. q. 1. art. 1. q. 3. Et opusc. 3 cap. 104. & 1. Ethic. lec. 10.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo consistat in operatione intellectus practici; finis enim vltimus cuiuslibet creaturæ consistit in assimilatione ad Deum; sed homo magis assimilatur Deo per intellectum practicum, qui est causa rerum intellectarum, quàm per intellectum speculatiuum, cuius scientia accipitur à rebus: ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici, quàm speculatiui.

¶ 2 Præterea. Beatitudo est perfectum bonum hominis; sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonum, quàm speculatiuus, qui ordinatur ad verum: vnde & secundùm perfectionem practici intellectus dicimur boni, non autem secundùm perfectionem speculatiui intellectus; sed secundùm eam dicimur scientes, vel intelligentes; ergo beatitudo hominis magis consistit in actu intellectus practici, quàm speculatiui.

¶ 3 Præterea. Beatitudo est quoddam bonum ipsius hominis, sed speculatiuus intellectus occupatur magis circa ea, quæ sunt extra hominem; practicus autem intellectus occupatur circa ea, quæ sunt ipsius hominis, scilicet circa operationes, & passiones eius: ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici, quàm intellectus speculatiui.

¶Sed contra est, quod August. dicit in primo de Trinit. * quòd contemplatio promittitur nobis actionum omnium finis, atq; ęterna perfectio gaudiorum.

* Aug. c. 8 & 10.

¶Quia habitum est, quòd beatitudo non est actus voluntatis. Hic ostendit D. S. quòd est actus intellectus; quia autem duplex est intellectus, scilicet secundùm rationem, & propter denominationem a duplici fine, ideo D. S. ostendit, in quo intellectu consistat, idest an consistat in intellectu vt habet cognitionem, quæ ordinatur ad rem operabilem, aut agibilem; vel vt est circa rem speculabilem per cognitionem, quæ est cognitio non ordinata principaliter in opus.

¶Respondeo dicendum, ꝙ beatitudo magis consistit in operatione speculatiui intellectus, quàm practici, quod patet ex tribus. Primò quidem ex hoc, quòd si beatitudo hominis est operatio; oportet, quòd sit optima operatio hominis, optima autem operatio hominis est, quæ est optimæ potentiæ respectu optimi obiecti: optima autem potentia est intellectus, cuius obiectum optimum est bonum Diuinum, quod quidem non est obiectum practici intellectus, sed speculatiui; vnde in tali operatione, scilicet in contemplatione Diuinorum, maximè consistit beatitudo.

¶D. S. respondet tali conclusione. Beatitudo magis consistit in operatione speculatiui intellectus, quàm practici. Dicit autem, beatitudo magis, &c. quia aliqualis beatitudo imperfecta & viæ, aliqualiter consistit in practico, vt patebit circa finem. Hanc conclusionem D. S. probat tripliciter ex tribus cōditionibus beatitudinis, s. ex excellentia eius: & ex hoc, ꝙ est sui gratia, ibi. Secundò apparet; & ex hoc, ꝙ conuenit cum superioribus creaturis, ibi. Tertiò idem, &c. Circa primam conclusionem primò format rationē pro conclusione. secundò elicit quoddam corollarium. ibi, Et quia, &c. Arguitur ergo sic ex prima cōditione. Beatitudo hominis est optima operatio, sed talis optima operatio hominis non est intellectus practici, sed speculatiui: igitur conclusio vera. Maior probatur; quia si (pro quia) beatitudo est operatio, oportet, ꝙ sit optima operatio hominis; patet enim, ꝙ nomine beatitudinis intelligimus summam perfectionem desiderabilem. Minor probatur. Optima operatio est optimæ potētiæ respectu optimi obiecti; optima potentia est intellectus, cuius obiectum optimum est bonum Diuinum; sed bonum Diuinum non est obiectum practici intellectus, sed speculatiui; ergo, &c. Maior est philosophi. Minor supponitur ex prima par q 82. art. 2. Circa subsumptam aduerte, ꝙ bonum Diuinum secundùm se, vt est beatificatiuum, non est obiectum practici intellectus, tamen vt est regula omnium affectionū, & actionum beati, sic est obiectum practici intellectus; & quia intellectus beati apprehendit Diuinam essentiā principaliter secundùm se, & ratione eius visio habet, ꝙ sit beatitudo; ideo in visione vt contemplatiua est, sic consistit beatitudo principaliter; & sic loquitur D. S. hic. Sed tamen per eandem visionem videtur Deus, etiam vt regula operationum; ideo etiam est secundariò practica, sed vt dictum est, a principali obiecto, & secundùm se contemplato, habet cognitio, ꝙ sit beatifica: vnde sicut Aug. habet 5. confess. Qui videt Deum & alia, non propter illa est beatus, sed propter Deum tantùm; sic cognitio & visio Dei habet, ꝙ sit beatifica; sed quia est Dei, vt est regula actionū, ex hoc non habet, ꝙ actionum dirigendarum est, quòd sit beata, sed tantùm quia Dei.

Beatitudo est etiam practica.

¶Nota etiam circa minorem principalem, ꝙ operatio vt contemplatiua est, sic dignior est omni practica, saltem secūdùm quid: ratione scilicet nobilioris finis; sed si cum hoc est nobilioris obiecti, tunc simpliciter est dignior. Scientia enim moralis vtiq; practica est, & tamen est dignior Logica, quæ est speculatiua; speculatiuum enim, & practicum sunt proprietates accidentales scientiarum; nō autem inconuenit rei simpliciter ignobilioris, esse meliorem proprietatem accidentalem. Consequenter cum dicit.

¶ Et quia vnusquisq; videtur esse id, quod est optimum in eo, vt dicitur in 9. * & 10. Ethicorum; * ideo talis operatio est maximè propria homini, & maximè delectabilis.

* Arist. c. 4.
* Cap. 7.

¶Infert ex prædicta probatione corollarium. Contemplatio Diuinorum est operatio maximè propria homini, &c. patet clarè in littera. Consequenter ibi.

¶ Secundò apparet idem ex hoc, quòd contemplatio maximè quæritur propter seipsam: actus autem intellectus practici non quæritur propter seipsum, sed propter actionem; ipsæ autem actiones ordinantur ad aliquem finem. Vnde manifestum est, quòd vltimus finis non potest consistere in vita actiua, quæ pertinet ad intellectum practicum.

¶Manifestat conclusionem ex secunda conditione sic. Contemplatio maximè quæritur propter seipsam; actus autem intellectus practici non quæritur propter se, sed propter actionem, quæ vlterius ordinatur in finem; ergo manifestum est, &c Antecedens relinquitur notum ex secundo metaph. & ex secundo ethicorum.

¶Aduerte tñ circa secundã partem, φ practica includit duo. s. scire sicut actũ elicitũ; & operari, sicut actum directum, quod operari est finis immediatus ipsius scire, & quia operatio ista est alterius potentiæ, quàm intellectus; ideo ordinatur in alium finem; quare sequitur, φ cognitio practica non quæritur propter seipsam, immo ordinatur ad aliud, quod etiam non quæritur propter seipsum, sed ordinatur etiam in vlteriorem finem. Et hoc tangit D. S. circa secundam partem antecedentis. Cum dicit, ipsæ autem actiones ordinantur in alium finem, &c.

¶Et aduerte, ex D S in primo, dist. 1. q. 2. art. 1. ad tertium, quòd beatitudo appetitur propter se, tum quia non per accidens, tũ quia non propter aliud, & propter se formaliter, & finaliter. Constat autem, quòd cognitio practica vt sic, solùm propter aliud appetitur, vnde nec vt sic honorabilis dicitur, sed laudabilis, vt solet dici primo de Ani. tex. commen. 1. Deinde cum dicit,

Arist.

¶Tertiò idem apparet ex hoc, φ in vita contemplatiua homo communicat cum superioribus. s. cum Deo, & Angelis, quibus per similitudinẽ assimilatur; sed in his, quæ pertinẽt ad vitam actiuam, etiam alia animalia cum homine aliqualiter communicant, licet imperfectè.

¶Probat eandem conclusionem ex tertia conditione; & primò deducit rationem; secundò ex ea cõcludit quoddam corollariũ ibi. Et ideo, &c. Arguitur ergo sic, in vita contemplatiua homo cõmunicat cũ superioribus; sed in his, &c. vt in lra; ergo, &c. Deinde ibi.

¶Et ideo vltima, & perfecta beatitudo, quę expectatur in futura vita tota consistit in contemplatione: beatitudo autem imperfecta qualis hic haberi potest; primò quidẽ, & principaliter consistit in cõtemplatione; secundariò in operatione practici intellectus ordinãtis actiones, & passiones humanas, vt dicitur in 10. Ethicorum. *

* Arist. c 7. & 8.

¶Concludit ex prædicta ratione tale corollariũ. Vltima, & perfecta, &c. vt in littera per totum. Patet prima pars ex dictis, quia in beatitudine futuræ vitæ totaliter cõmunicabit cum Deo, & Angelis, quibus maximè propria est speculatio: igitur & beatitudo erit principaliter speculatiua. Secunda autem pars patet auctoritate philosophi decimo ethicorum.

¶Nota tamen circa primam partem corollarij, quòd beatitudo patriæ tota consistit in speculatione, idest simpliciter, & absolutè. Sicut D. S. dicit alibi Theologiam nostrã esse principaliter, & simpliciter speculatiuam, quia magis cõuenit cum speculatiuis, quàm practicis. Non tamen est intentio D. S. quòd sit speculatiua præcisè; sed quia principaliter, & quia a principali fit denominatio; ideo D. S. dicit. Tota consistit in speculatione. Vide Capreolum in quarto, dist. 49. quæst. 2. in responsione ad argumenta contra tertiam conclusionem in fine quæstionis.

Capreolus.

¶Nota etiam ex secunda parte corollarij rationem, quare dixit conclusio responsiua, magis consistit beatitudo in operatione speculatiui, quàm practici intellectus; quia beatitudo perfecta. s. patrię consistit in speculatione præsertim respectu obiecti beatifici in se; & secundò etiã beatitudo imperfecta magis in speculatione consistit. Vide D. S. tertio contra Gentil. cap. 37.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam, dicitur autem contemplatio perfectio gaudiorum causaliter.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd similitudo prædicta intellectus practici ad Deum est secũdùm proportionabilitatem, quia scilicet habet se ad suum cognitum, sicut Deus ad suum: sed assimilatio intellectus speculatiui ad Deum est secũdùm vnionem, vel informationem, quæ est multo maior assimilatio: Et tamen dici potest, φ respectu principalis cogniti, quod est sua essentia, nõ habet Deus practicã cognitionem, sed speculatiuam tm̃.

¶Ad maiorem, vltimus finis, qui est essentialiter beatitudo, consistit in assimilatione non proportionabilitatis, sed secũdùm vnionem, & informationem per ipsum, vt est obiectum beatificum. Est autem obiectum beatificum secundùm se contemplabile. Secundò, vltimus finis inhærens consistit in assimilatione proportionabilitatis ad Deum, quando homo se habet cognoscẽdo, sicut Deus cognoscit suum principale cognitum Ad minorem. Primò vera, quòd assimulatur magis Deo per intellectum practicum assimilatione proportionabilitatis, quo ad secundarium cognitum, quia & hoc Deus operatur, sicut homo operatur cognitum per intellectũ practicum vt sic. Secundò negatur minor, quòd homo maximè assimiletur Deo secundùm coniunctionem ad ipsum inquantum beatificum obiectum. Et tertiò negatur, φ maximè assimuletur sibi per intellectum practicum quo ad principale cognitum; ex quo & Deus habet, quod sit beatus. Quare negetur consequentia.

¶Nota verbum D. S. in solutione, cum dicit, φ assimilatio intellectus speculatiui ad Deum est secũdùm vnionem, vel informationem, quia est disiunctiua, cuius sufficit alteram partem esse veram. Secundò potest dici, φ capitur informatio extensè pro præsentia intima, secundùm quòd vnitur vt intelligibile intellectui per modum speciei intelligibilis citra inhæsionem, vt patuit artic. 1.

¶Ad secũdum dicendum, φ intellectus practicus habet bonum, quod est extra ipsum, sed intellectus speculatiuus habet bonum in seipso, scilicet cõtemplationem veritatis; & si illud bonum sit perfectum, ex eo totus homo perficitur & fit bonus, quod quidem intellectus practicus non habet, sed illud ordinat.

¶Maior vera, beatitudo est perfectum bonũ hominis, sed sibi formaliter inhærens. Nec tamen oportet, φ actus, qui est beatitudo, respiciat bonum sub ratione boni, sed sub ratione optima, quæ est ratio veri, quæ dignior est ratione boni simpliciter, vt patet 1 par. q. 82. art. 2. sed verum est; φ beatitudo est bonum. i. optimus actus. Ad primam partẽ minoris; primò, intellectus practicus magis ordinatur ad bonum extrinsecum, sed non magis ad bonum intrinsecum, quia videlicet non sistit in actu suo; sed actus ordinatur ad operationem extrinsecam intellectui. Secundò dicitur, φ nõ sequitur, ordinatur magis ad bonũ formaliter; igitur actus eius est melior simpliciter, vel ergo actus eius est beatitudo, vt patuit ar. 4. ad 2. Ad probationem dico, φ in via ẽm perfectionem practici intellectus dicimur boni, inquantum est intellectus practicus prudẽtialis, præsupponens appetitum rectum, cuius est omnia mouere ad finẽ suum: vide de Virtutibus in communi art. 7. ad secũdum, & quartũ. Dico secundò, φ in patria etiam ẽm speculatiuum intellectũ beati sunt maximè boni, & impeccabiles. Vltra ad istam, non autem negatur ista, immo quãdo est speculatio perfecta, tunc facit hominem bonum formaliter, quod non facit practicus, sed ordinat ad bonum extrinsecum. Quare negatur consequentia.

¶Nota, φ ẽm intellectum practicum quemcunq;, non dicimur boni; sed vt dictum est ẽm practicum, qui est prudentiæ, præsupponens bonam voluntatem; & hæc volũtas hominem bonum facit, quia pręeminet omnibus potentijs in mouendo, & agendo. Dictũ est autem ar. præced. φ iste excessus voluntatis facit eam nobiliorẽ ẽm quid tantùm. Quare ex hoc, φ ẽm voluntatem sumus boni, non arguitur eam esse digniorem, nisi ẽm quid. s. in mouendo.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procederet, si ipsemet homo esset vltimus finis; tunc enim consideratio, & ordinatio actuum, & passionum eius esset beatitudo; sed quia vltimus hominis finis est aliud bonum extrinsecũ, scilicet Deus; ad quem per operationem intellectus speculatiui attingimus; ideo magis beatitudo hominis in perfectione intellectus speculatiui consistit, quàm in operatione intellectus practici.

¶Ad maiorem, beatitudo est quoddam bonũ hominis, sed coniunctiuum cum bono exteriori, & optimo simpliciter, & ipsum primò attingens. Minor conceditur; sed occupatur circa aliquod extra, quod est summum bonum quietatiuũ appetitus totaliter. Practicus autem occupatur circa ea, quæ sunt hominis, in quibus non consistit beatitudo, nec actus eius est cõiunctio ad summũ bonum. Negatur autẽ consequentia, quia si homo & ea, quæ sunt intra ipsum, essent summum bonum, argumentum haberet processum.

Vtrum beatitudo hominis consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum.

X

A D sextum sic proceditur. Videtur, φ beatitudo hominis consistat in cõsideratione scientiarum speculatiuarum: philosophus enim dicit in lib. Ethic. * φ felicitas est operatio secundùm perfectam virtutem, & distinguens virtutes, non ponit speculatiuas virtutes, nisi tres; scientiam, sapientiam, & intellectum, quæ omnes pertinent ad considerationem scientiarum speculatiuarum: ergo vltima hominis beatitudo in consideratione scientiarum speculatiuarum consistit.

2. 2. q. 167. arti. 1 ad 1. Et opusc 1. ca. 104. 282. & 266.

* Arist. lib. 10 cap. 7.

¶ 2 Præterea. Illud videtur esse vltima hominis beatitudo, quod naturaliter desideratur ab omnibus propter seipsum; sed huiusmodi est consideratio speculatiuarum scientiarum, quia vt dicitur in primo metaph. * Omnes homines natura scire desiderant; & post pauca subdit, * quòd speculatiuæ scientiæ propter seipsas quæruntur; ergo in consideratione scientiarum speculatiuarum consistit beatitudo.

* Arist. in prin. 1. lib.

* Eodem lib. 1. c. 2.

¶ 3 Præte-

¶ 3 Præterea. Beatitudo est vltima hominis perfectio, vnumquodq; autem perficitur, secūdùm quòd reducitur de potentia in actum, intellectus autem humanus reducitur in actum per considerationem scientiarum speculatiuarum; ergo videtur, quòd in huiusmodi consideratione vltima hominis beatitudo consistat.

Hiere. 9. ¶ Sed contra est, quod dicitur Hiere. 9. Non glorietur Sapiens in sapientia sua, & loquitur de scientia speculatiuarum scientiarum; non ergo consistit in harum consideratione vltima hominis beatitudo.

¶ Inuestigata differentia beatitudinis ex parte potentiæ cuius est actus, nunc inuestigatur alia ex parte obiecti. Potest autem triplex obiectum considerari circa intellectum speculatiuum. Quorum vnum est corporale compositum ex materia, & forma. Aliud immateriale & incorporale, compositum ex esse, & essentia. Tertium est omnino simplex, quod est ipsum esse per se subsistens. Secundum hoc ergo D. S. tria facit. Primò ostendit, an beatitudo consistat circa primum obiectum; secundò an circa secundum; tertiò an circa tertium.

¶ Nota pro fundamento dicēdorum, quòd esto eadem res in diuersis scientiis consideretur; tamen ista quæ considerat sub altiori lumine plures veritates, & magis proprias de eodem obiecto vt res est, deprehendit. Sic ergo omnis scientia physica, idest virtute naturalis luminis intellectus acquisita, non considerat nisi veritates de rebus, in quas peruenire potest ministerio sensuum, & primorum principiorum naturaliter cognitorum: vnde vt habet D. S. in secundo, dist. 28. Prima principia naturaliter nota dicuntur instrumenta intellectus humani. Sed Theologia, quæ habetur sub lumine altiori. s. Diuino, ista altiora de Deo, & substantijs separatis cognoscit, & maximè Theologia beata, quæ habetur sub lumine gloriæ. Quare patet, quòd omnes scientiæ speculatiuæ, quæ habentur sub lumine naturali intellectus nostri, & in virtute primorum principiorum non cognoscunt, nisi abstrahibilia a sensibilibus, & ea ratione dicuntur solùm esse de sensibilibus, esto aliqua sit de Deo, & substantiis separatis. Quia tamen solùm attingunt de eis, quæ ex sensibilibus deprehendi possunt; ideo omnes scientiæ speculatiuæ, vt dictum est, dicuntur esse de sensibilibus formaliter: quia scilicet ratio cognoscendi est sensibilitas, licet ratio vt res sit alia, sicut in Theologia nostra dicitur ratio obiecti, vt obiectum est lumen diuinæ reuelationis, licet ratio obiecti formalis quod, vt res, sit Deitas, vt videbitur prima par. quæst. 1.

Scientiæ speculatiuæ sunt solùm de sensibilibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* duplex est hominis beatitudo, vna perfecta, & alia imperfecta. Oportet autem intelligere perfectam beatitudinem, quæ attingit ad verā beatitudinis rationem: beatitudinē autem imperfectā, quę non attingit, sed participat quandam particularē beatitudinis similitudinē; sicut est perfecta prudentia in homine, apud quem est ratio rerum agibilium; imperfecta autem prudentia[d] est in quibusdā animalibus brutis, in quibus sunt quidā particulares instinctus ad quædam opera similia operibus prudētiæ.

* Art. 2. huius q. ad 4. argum.

Dub. 1077.

¶ D. S. primò præmittit quandam distinctionem bimembrem; secundò respondet conformiter duabus conclusionibus. Primam ponit ibi. Perfecta igitur, &c. Secundam ibi; Sed sicut, &c. Resumit ergo distinctionem supra habitam artic. 2. ad quartum. quòd est duplex hominis beatitudo. Deinde membrum explanat, quia ista est perfecta, quæ pertingit ad veram rationem beatitudinis, quia videlicet est coniunctio ad optimum bonum, & operatio optimæ potentiæ circa optimum obiectum; sed imperfecta, quæ non est optima operatio, &c. sed participat aliquam similitudinem optimæ, quia & ipsa bona est circa bonum obiectum. Et istam explanationem manifestat per simile de perfecta prudentia hominis & imperfecta vulpis, vel alterius bestiæ, quia homo habet prudentiam, & rectam rationem agibilium vniuersaliter quo ad omnes actus prudenter agendos: bestia autem habet quandam similitudinem prudentiæ in certis paucis actibus, vt etiam habet D. S. prima par. quæst. 55. art. 3. ad tertium. Consequenter cum dicit.

¶ Perfecta igitur beatitudo in cōsideratione scientiarum speculatiuarum essentialiter consistere non potest. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd consideratio speculatiuæ scientiæ non se extendit vltra virtutem principiorum illius scientiæ, quia in principijs sciētiæ virtualiter tota scientia cōtinetur. Prima aūt principia sciētiarū speculatiuarū sunt per sensum accepta, vt patet per philosophū in principio metaph. & in fine poster.* Vnde tota consideratio scientiarum speculatiuarū non potest vltra extendi, quàm sensibiliū cognitio ducere potest.

* Ibid.

¶ Respondet iuxta primū mēbrū prædictū tali cōclusione. Perfecta beatitudo in consideratione speculatiuarum scientiarum essentialiter consistere non potest; & intelligitur essentialiter, idest secundùm perfectam rationem completam beatitudinis. Probat autem conclusionem duabus rationibus. Secundam ponit ibi; Omne autem, &c. Primò arguitur sic. Tota consideratio scientiarum speculatiuarum non potest vltra extendi, quàm cognitio sensibiliū ducere potest; sed in cognitione sensibilium non potest consistere vltima hominis beatitudo; igitur, &c. Huius rationis primò ponit & probat maiorem; secundò minorem: ibi, In cognitione, &c. Maior autem probatur clarè in littera. Consequenter ibi.

¶ In cognitione autem sensibilium non potest consistere vltima hominis beatitudo, quæ est vltima eius perfectio; nō enim aliquid perficitur ab aliquo inferiori, nisi secundùm quòd in inferiori est aliqua participatio superioris. Manifestum est autem, quòd forma lapidis, vel cuiuslibet rei sensibilis, est inferior homine: vnde per formam lapidis non perficitur intellectus, inquantum est talis forma; sed inquantum in ea participatur aliquid simile alicui, quod est supra intellectum humanum. s. lumen intelligibile, vel aliquid huiusmodi.

¶ Subiungit minorem principalem, quam probat sic; nihil perficitur aliquo inferiori, nisi secundùm quòd in inferiori est aliqua participatio superioris; sed forma lapidis, vel cuiuslibet rei sensibilis est inferior homine; ergo per formam lapidis, &c. vt in fine litteræ; & per consequens vltima hominis perfectio, & eius beatitudo non consistit in cognitione sensibilium. Et intelligitur de sensibilibus vt sic, formaliter, idest de cognoscibilibus ex ratione, quæ accipitur a sensu originaliter. Stat autem intentum illius rationis pro minore in hoc breuiter, quia sensibilia non perficiunt intellectum, nisi inquantum participant aliquod intelligibile superius, scilicet intelligibilitatem substantiarum separatarum, mediante lumine intellectus agentis; sed per aliud, & per participationem reducitur ad per se, idest perfectio non habetur completè, nisi habeatur id quod per se natum est eam causare, ergo perfecta cognitio est per intelligibile per se superius homine. Nec valet dicere, quòd per cognitionem imperfectam scientiarum speculatiuarum posset quis consequi tandem cognitionem perfectam substantiarum per se existentium supra intellectum humanum, quia hoc ostensum est prima par. q. 88. artic. 2. esse impossibile. Quare scientiæ speculatiuæ habent solùm cognitionem imperfectam. Quare supposito, quòd beatitudo sit perfectio vltima: habetur, quòd in consideratione scientiarum speculatiuarum non est beatitudo, quia participatio superioris non est perfecta, nisi superius ipsum per se habeatur. Per scientias autem speculatiuas habetur quidem participatio rei superioris intellectu humano; sed tamen ad illud superius cognoscendū perueniri non potest. Deinde cū dicit.

¶ Omne autem, quod est per aliud, reducitur ad id, qđ est p se; vnde oportet, quòd vltima perfectio hominis sit per cognitionem alicuius rei, quæ sit supra intellectum humanum. Ostensum est * autem, quòd per sensibilia non potest deueniri in cognitionem substantiarum separatarum, quæ sunt supra intellectum humanum; vnde relinquitur, quòd hominis vltima beatitudo non possit esse in consideratione speculatiuarū scientiarum.

* In prima parte. q. 88. artic. 2.

¶ Ostendit eandem primam conclusionem responsiuam alio discursu, ex quo eam infert secundò in fine, & arguitur sic. Per sensibilia non potest deuenire in cognitionem substantiarum separatarum, quæ sunt supra intellectum humanum; sed vltima perfectio hominis est per cognitionem alicuius rei, quæ sic est supra intellectum humanum; ergo vltima perfectio hominis, quæ est eius beatitudo, non potest stare in cognitione sensibilium; nec per consequens in consideratione scientiarum speculatiuarum. Minor probatur. Omne quod est per aliud reducitur ad id, quod est per se; sed vltima perfectio hominis non est per sensibiles formas, puta per formam lapidis, inquantum est talis forma, sed inquantum in ea participatur aliquid simile alicui, quod est supra intellectum humanum, quod est per se intelligibile; ergo vltima perfectio, &c. vt dixit minor.

¶ Nota autem, quòd in isto allegato, scilicet quòd per sensibilia non possumus cognoscere substantias separatas, intelligitur quidditatiuè ad modum dicendi D. S. quæ est cognitio secundùm vltimam differentiam, & secundùm eis propria. Scotus autem vtitur cognitione quidditatiua extensius pro apprehensione cuiuscūque prædicati quidditatiui, etiam communis: vnde non est discordia in re ipsa. Vide ad longum de ista materia D. S. si placet tertio contra Gent. cap. 41. Deinde ibi.

Scotus.

¶ Sed sicut in formis sensibilibus participatur aliqua similitudo substantiarum superiorum; ita consideratio scientiarum speculatiuarum est quędam participatio veræ, & perfectæ beatitudinis.

¶Respondet quæsito iuxta secundum membrum ista conclusione secunda. Consideratio scientiarum speculatiuarum, est quædam participatio veræ, & perfectæ beatitudinis. Probatur ex proportionabilitate rerum sensibilium ad substantias superiores, & cognitionis earum ad cognitionem illarum: quia in formis sensibilibus participatur aliqua similitudo substantiarum superiorum: igitur & in consideratione illarum participatur aliquid de cognitione illarum.

¶Et nota, quod D. S. hic loquitur adhuc in generali de substantiis separatis, quòd in cognitione sensibilium participetur vera beatitudo, quæ scilicet est in cognitione separatarum. Quia in sequentibus articulis determinandum est, cuius separatæ substantiæ cognitio sit vera beatitudo, scilicet Dei tantùm.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem, quia in beatitudine vera essencialiter licet gloriosi, non autem in cognitione scientiarum speculatiuarum, quia nec in scientia speculatiua, quæ est sapientia, & suprema inter eas.

¶Ad primum ergo dicendum, quod philosophus loquitur in libris Ethicorum de fœlicitate imperfecta, qualiter in hac vita haberi potest, vt supra dictum est. * ——

* Quæst. 5. articu 3. ad quartum.

¶Ad maiorem patuit supra artic. 2. circa finem solutionis sexti. quómodo philosophus nil certi nouit de perfecta beatitudine, sed solùm de beatitudine imperfecta, qua est beatus, vt homo. Et concedo, quod ipse posuit beatitudinem viæ in consideratione sapientiæ, vt etiam ostendit D. S. 3. contra Gen. c. 44. circa finem: ergo, &c. Vltima negetur, quod vltima simpliciter, sed vltima in hac vita, quæ tamé est solùm participatio, & inchoatio perfectæ beatitudinis, quæ est cognitio existentis supra intellectum humanum per se.

¶Ad secundum dicendum, quod naturaliter desideratur non solùm perfecta beatitudo, sed etiam qualiscunque similitudo, vel participatio ipsius. ——

¶Maior negatur: primò, quia non solùm vltima beatitudo naturaliter appetitur, sed etiam qualiscunque similitudo, & participatio eius, præsertim qui habet euidentem eius participationem, & connexionem cum ea, vt infra patebit. Secundò, quia non quodlibet propter se appetitum est beatitudo, nisi propter se formaliter, & finaliter appetatur. Et cum hoc sit, propter quod omnia appetuntur. Ad minorem conceditur probatio, quòd scire naturaliter appetitur, scilicet actu etiam elicito, & quo ad specificationem actus, quia nullus potest per se loquendo, appetere oppositum ipsius scire. Conceditur etiam, quòd propter se appetitur formaliter, sed non finaliter, quasi non appetatur propter beatitudinem cuius est inchoatio, quia omnis inchoatio naturaliter appetitur propter completionem, vt patuit quæst. 1. Quare negetur consequentia.

Scotus.

¶Nota, quod in ista solutione tetigi, in quo aduersatur Scotus in quarto, dist. 49. q. 9. saltem verbaliter, quia ipse nó dicit appetitum naturalem, nisi determinatum, & necessarium quo ad specificationem, & exercitium. Vnde appetitum naturalem vocat ipse non actum elicitum, sed inclinationem appetitiuæ potentiæ in suum obiectum. Doctor verò Sanctus actum etiam elicitum determinatum quo ad specificationem, licet liberum quo ad exercitium, vocat naturalem. Et habet fundamentum in philosopho in auctoritate hic allegata ex primo metaph. Vnde & secundùm Scotum tale desiderium inuenitur in pluribus, immo secundùm ipsum si est actus inuenitur in omnibus, & per consequens potest dici naturalis, &c. quia etiam vt in pluribus esse arguit naturalitatem.

¶Ad tertium dicendum, quod per cósiderationem scientiarum speculatiuarum reducitur intellectus noster aliquo modo in actu, nó autem in vltimú, & completum. ——

¶Minor si assumatur vt debet, sub maiore falsa est, scilicet quòd per considerationem speculatiuarum scientiarum perficiatur vltimatè. Et quòd reducatur in actum completum. Nam cognitio, quæ abstrahitur a sensu de rebus etiam excellentibus, non potest esse vltimata cognitio, sed quæ est rerum intelligibilium secundùm se, ista est vltimata, quare negetur consequentia.

Vtrum beatitudo hominis consistat in speculatione substantiarum separatarum, scilicet Angelorum.

Y

1. q. 64. ar. 1. ad 1. & q. 89. ar. 2. ad 3. Et 3. contra c. 44. Et Veri. q. 20. art. 3. ad 5. Et opusc. 10. c. 8. Et opusc. 13. cap. 108. & 164.

* Greg. Homil. 26. in Euang.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis consistat in cognitione substátiarum separatarum, idest Angelorum. Dicit enim Greg. in quadam Homil. * Nihil prodest interesse festis hominú si non contingat interesse festis Angelorum, per quod finalem beatitudinem designat: sed festis Angelorum interesse possumus per eorum contemplationem: ergo videtur, quòd in contemplatione Angelorum vltima hominis beatitudo consistat.

¶ 2 Præterea. Vltima perfectio vniuscuiusq; rei est, vt coniungatur suo principio: vnde & circulus dicitur esse figura perfecta, quia habet idem principium, & finem: sed principium cognitionis humanæ est ab ipsis angelis, per quos homines illuminátur, vt dicit Dionys. quarto cap. de cœlesti Hierar. ergo perfectio humani intellectus est in contemplatione Angelorum.

Dionysius.

¶ 3 Præterea. Vnaquæq; natura perfecta est, quando coniungitur superiori naturæ, sicut vltima perfectio corporis est, vt coniungatur naturæ spirituali; sed supra intellectum humanum ordine naturæ sunt Angeli: ergo vltima perfectio humani intellectus est, vt coniungatur per contemplationem ipsis Angelis.

¶ Sed contra est hoc, quod dicitur Hierem. 9. In hoc glorietur, qui gloriatur scire & nosse me: ergo vltima hominis gloria, vel beatitudo non consistit nisi in cognitione Dei.

Hiere. 9.

¶In hoc articulo D. S. inquirit, an beatitudo sit respectu obiecti immaterialis separati, creati tamen. Et vt supponitur finitæ perfectionis, scilicet Angelici, etiam scilicet si in seipsis viderentur. Sicut tamen non potest fieri per scientias speculatiuas, nec per modos, quos confinxerunt Auerrois, & Alexander. Et tamen si isti modi cognoscendi substantias separatas essent possibiles; adhuc in illa cognitione non consisteret beatitudo vltima hominis, vt D. S. ostendit 3. contra Gentiles. cap. 44.

¶Respondeo dicendum, quod sicut dictum est, * perfecta hominis beatitudo nó consistit in eo, quod est perfectio intellectus secúdùm alicuius participationem; sed in eo, quod est per essentiam tale. Manifestum est autem, quòd vnumquodq; in tantum est perfectio alicuius potentiæ, inquantum ad ipsum pertinet ratio proprij obiecti illius potentiæ: proprium autem obiectum intellectus est verum: quicquid ergo habet veritatem participatam cótemplatú nó facit intellectú perfectú vltima perfectione. ——

* Art. præcedenti.

¶D. S. secúdùm prædictam distinctionem in præcedenti articulo habitá de beatitudine perfecta, & imperfecta respondet duabus conclusionibus. secundam ponit ibi. Aliquale autem, &c. Prima est. Beatitudo. s. vltima, & perfecta non consistit in contemplatione substantiarum separatarum, idest angelorum. s. vbicunq; vel vndecunq; habeatur. Habetur autem conclusio ex isto verbo D. S. Et quod eius contemplatio, &c. Probatur conclusio. Quicquid habet veritatem participatam, contemplatum non facit intellectum beatum vltima perfectione, sed angeli habét veritatem participatam: igitur contemplati non faciunt hominem beatum, ergo eorú contemplatio non est beatitudo. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem: secundò minorem cum cóclusione, ibi. Cum autem, &c. Maiorem ergo D. S. declarat patenter a principio. Et patet ista probatio exemplariter extra literam de obiecto visus, quia quantum aliquid habet de ratione sui obiecti. s. luminosi, tátum natum est perficere visum. Sicut quantum aliquid habet de veritate tantum perficit intellectum: ergo si non habet totam veritatem, ita quod est verum per essentiá, non totaliter perficit: sed solú id quod includit omné veritatem actu & positiuè, quod est Deus.

¶Nota autem, quòd quamuis creatus intellectus etiam beatificatus non cognoscat infinitas veritates in Deo, nó cognoscens Deú quantum cognoscibilis est: cognoscit tamen fontem, & principiú totius esse, & veritatis. Ita quòd si ipse solus videretur, naturale desiderium contentaretur: non autem si videatur quæcunq; creatura, quæ non est fons esse, & veritatis. Cum hoc tamen videt quilibet intellectus in Diuina essentia omnia genera, & species rerum, & omnia ad se pertinentia. Quare solùm verum per essentiam, quietat desiderium sciendi. Vide prima par. q. 12. ar. 10. ad quartum. Consequenter cum dicit.

¶Cum autem eadem sit dispositio rerum in esse, sicut in veritate, vt dicitur in 2. metaph. * quæcunq; sunt entia per participationem, sunt vera per participationem. Angeli autem habét esse participatum, quia solius [d] Dei suú esse est sua essentia, vt in primo ostensum est: * vnde relinquitur, quòd solus Deus sit veritas per essentiam, & quod eius contemplatio faciat [d] perfectè beatum. ——

* Aristot. tex. 4.

Dub. 461.

* Prima par. q. 3. artic. 4. & q. 61. artic. 1.

Dub. 174.

¶Probat minorem subintellectam sic. Quæcunq; sunt entia per participationem, sunt vera per participationem: sed Angeli habét esse participatum, igitur Angeli habent veritatem participatam. Maior probatur ex secundo metaph. tex. comm. 4. In D. S. lectio 2. Minor probatur, quia solius Dei essentia est suum esse; ergo, &c. Assumptum hoc patet prima par. q. 3. artic. 4. Et q. 61. arti. 1. Vnde & est solus per essentiam verus.

¶Nota

¶ Nota circa hanc probationem minoris proximæ, quòd D. S. fundamentum est, quòd Deus solus sit ens per essentiam, quia sua essentia identica est suo esse. Alia autem non sunt entia per essentiam, quia essentia non est esse, sed participant esse à se realiter distinctum, & per essentiam limitatum. Et sequitur D. S. modum loquendi Boetij, Auicennę, &c. Scotus autem in primo dist. 2. q. 3. ad tertium principale, & in dist. 8. eiusdem intelligit Deum ideo esse ens per essentiam, quia est ens infinitum, & perfectissimum, sicut & eius esse, sed creatura per participationem dicitur ens, quia habet partem entitatis, & esse minus perfectum, quàm natum sit haberi ab aliquo ente saltem infinito. Ipse enim esse, & essentiam non realiter distinxit sicut D. S. Quomodocunque autem intelligatur habetur intentum. D. S. in proposito. Consequenter ibi.

(Ens per essentiam. — Boetius. Auicenna.)

¶ Aliqualē autem beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in contemplatione Angelorum, & etiam altiorem quàm in consideratione scientiarum speculatiuarum.

¶ Respondet secunda conclusione tali, nihil prohibet aliqualē beatitudinem imperfectam attendi, &c. vt in littera per totum. Et relinquitur nota ex dictis ar. præce. Nam si in cognitione sensibilium, id est rerum, vt cognoscuntur in scientijs speculatiuis quæ se non extendunt vltra quàm per sensus perueniri potest, participatur aliqualis beatitudo secundùm philosophum, & veritatem: ergo magis in cognitione Angelorum quando secundùm se cognoscuntur, eo quòd magis accedunt ad veritatem per essentiā.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione. Quia gloriari coram Deo est hominem esse beatum; sed hoc non potest homo, nisi de cognitione Dei, & per consequens non Angelorum, &c.

¶ Ad primum dicendum, quòd festis Angelorum interserimus non solùm contemplantes Angelos, sed simul cum ipsis Deum.

¶ Maior vera, sed benè intelligenda, quia designat finalem beatitudinem per interesse festis Angelorum cum eis videlicet videre Deum, & gaudere de Deo. Non autem quasi beatitudo consistat in hoc, quòd eis homo coniungitur eos cognoscendo, sed vt dictum est. Ad minorem dico, quòd non solum eos contemplā do, sed magis, quia cum eis contēplabimur Deum, & de ipso gaudemus. Quare negetur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundùm illos qui ponunt animas humanas esse ab Angelis creatas, satis conueniens videtur, quòd beatitudo hominis sit in contemplatione Angelorum quasi in coniunctione ad suū principium; sed hoc est erroneum, vt in primo dictum est.* Vnde vltima perfectio intellectus humani est per coniunctionem ad Deum qui est principium, & creationis animæ, & illuminationis eius. Angelus autem illuminat tanquam minister, vt in primo habitum est.* vnde suo ministerio adiuuat hominem vt ad beatitudinem perueniat, non autem est humanæ beatitudinis obiectum.

(* 1. par. q. 90. arti. 3. — * 1. parte. q. 111. ar. 1.)

¶ Maior vera, vt coniungatur suo principio primo à quo processit in esse. Et creatura rationalis est beata per hoc, quòd coniungitur suo principio per intellectum, à quo habet esse, & intelligere. Ad minorem, negatur, & eius falsitas patet. 1. parte. quæst. 90. artic. secundo, quia animæ non sunt creatæ ab Angelis, qui nihil creare possunt.

¶ Ad probationem dicitur, quòd illumināt hominem non præbendo lumen intellectuale, sed ministerialiter modis qui habentur prima parte. q. 3. ar. primo. confortando intellectum humanū. Et proponendo veritatem modo connaturali homini, vnde adiuuāt hominem per huiusmodi illuminationem vt ad beatitudinem perueniat. Non autem, quòd ipse Angelus sit obiectum beatificū. Quare negetur consequentia. Aduerte, quòd D. S. hic in principio solutionis notat opinionem Auicennæ satis probabilem non examinans nunc ex intentione. Sed Scotus in primo dist. 1. q. prima Auicennam reprehendit, vide Alphonsum. in primo, distin. prima. quæstio. 3. articu. 3. vbi habes motiua Auicennæ, & eorum solutiones.

(Auicenna. Scotus.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd attingi superiorem naturam ab inferiori contingit dupliciter. Vno modo secundùm gradum potentiæ principantis, & sic vltima perfectio hominis erit in hoc, quòd homo attinget ad contemplandum sicut Angeli contemplantur. Alio modo sicut obiectum attingitur à potentia, & hoc modo vltima perfectio cuiuslibet potentiæ est, vt attingat ad id in quo plenè inuenitur ratio sui obiecti.

¶ Vide pro huius solutione supradicta. q. 2. arti. 8. ad primum. Maior vera, est perfecta, quando coniungitur superiori in assimilatione in modo operandi, & in gradu participationis. Sed negatur, quòd creatura rationalis sit perfecta simpliciter, quando iungitur naturæ superiori, sicut obiecto operationis suæ, nisi sit tale superius summa veritas per essentiam. Sed verum est, quòd homo est perfectus quando operatur per intellectum suum sicut creatura superior beata, non quidem, quòd creatura beatificet, sed Deus.

¶ Minor conceditur, ergo verum. Vltima perfectio hominis est si coniungatur eis, id est participet sicut ipsi contemplationem, non quidem Angelorum, sed Dei.

Vtrum beatitudo hominis consistat in sola speculatione Dei, qua per essentiam videtur.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis non sit in visione ipsius Diuinæ essentiæ. Dicit enim Dionysius in primo capitulo mysticæ theologiæ, quòd per id, quod est supremum intellectus homo Deo coniungitur sicut omnino ignoto; sed id, quod videtur per essentiā non est omnino ignotum, ergo vltima intellectus perfectio, seu beatitudo non consistit in hoc, quòd Deus per essentiam videtur.

¶ 2 Præterea, altioris naturæ perfectio altior est; sed hæc est perfectio Diuini intellectus propria vt suam essentiam videat, ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit, sed infra subsistit.

¶ Sed contra est, quod dicitur primæ Ioan. tertio. Cum apparuerit similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est ipse.

(Z — Supra ar. 4. Et in q. 12. arti. 4 & q. 26. ar. 2. & 16. Et 1 di. 1. q. 1. ar. 1. Et 2. dist. 4. arti. 1. Et 4. di. 49. q. 2. ar. 2. q. 1. Et q. 4. ar. 5. q. 1. Et 3. cont. ca. 25. & 27. Et opusc 3. cap. 104. 106. 107. 108. 153. 166. 167. 168. 175. & 262. 264. Dionysius. D. Ioānes.)

¶ Hic D. S. vltimò inquirit, an consistat in actu intellectus circa obiectum immateriale, & increatum, qui actus est visio Dei per essentiam, vbi ipsa se cōstituit præsentem per modum speciei intelligibilis, & illapsum specialem, sicut obiectum beatificum, quo videtur quid sit, licet citra comprehensionem. Vnde nec formatur ratio definitiua. Beati enim non formant verbum, sed Diuina essentia est quo, & quod omni modo.

¶ Nota pro fundamento dicendorum, quòd homo dupliciter consideratur Vno modo præcisè naturaliter, & sic naturaliter appetit beatitudinem secundùm communem rationem, & sic etiam cognoscit effectus Dei naturales, qui dependent à Deo vt est prima causa modo naturali: & sic desiderat cognoscere Deum, vt est causa prima vniuersalis, quæ cognitio habetur per scientias physicas. Sed alio modo consideratur homo non præcisè naturaliter, & secundùm se, sed vt est ordinatus ad beatitudinem supernaturalem, inquantum ex reuelatione Diuina intelligit aliquid de beatitudine supernaturali. Et vt ex reuelatione Diuina cognoscit effectus Dei, qui sunt gratia, & huiusmodi, vt est prædestinator ad beatitudinem supernaturalem. Et hoc secundo modo, scilicet ex suppositione cognitionis talium effectuum, homo naturaliter appetit cognitionem Dei, vt est causa talium effectuum. Est autem causa talium effectuum, vt est Deus in se, & non vt est causa vniuersalis naturali modo. Vnde desiderium intellectus humani, non satiatur nisi cognoscat Deum, vt est causa effectuum naturalium, & supernaturalium. Et desiderat Deum in se videre, & hoc naturaliter ex suppositione, quia naturale est, quòd cognito effectu, etiam supernaturali, desideretur cognitio causæ eius. Et quia Deus vt Deus est causa effectuum gratuitorum, eis cognitis, homo naturaliter appetit cognitionem Dei, quæ est visio Diuinæ essentiæ. Et in præsenti articulo D. S. loquitur de effectu, non solum primo, sed etiam de secundo. Nam loquitur vt Theologus. Et post determinata, quòd beatitudo consistat in Dei, determinatum est etiam, quòd in actu intellectus speculatiui. Est ergo probandum, an in cognitione speculatiua Dei, supposito, quòd homo ordinatur ad beatitudinem supernaturalem ex dictis, tam in prima parte quàm in ista.

(Quomodo homo naturaliter appetat beatitudinem supernaturalem.)

¶ Respondeo dicendum, quòd vltima, & perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione Diuinæ essentiæ. Ad cuius euidentiam duo consideranda sunt. Primò quidem, quòd homo non est perfectè beatus quandiu restat sibi aliquid desiderandum, & quærendum. Secundum est, quòd vniuscuiusq; perfectio attenditur secundùm rationem sui obiecti.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Vltima, & perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione Dei. Hanc conclusionem primò probat ratione. Secundò confirmat ex supradictis, ibi. Et sic perfectionem. Ratione sic, homo non est beatus nisi dum nihil restat desiderandum, & intellectus humanus habeat completam perfectionem ex completo obiecto intellectus, sed si intellectus humanus cognoscens essentiam alicuius effectus creati, non cognoscat de

Deo nisi an est, nondum perfectio eius attingit simpliciter ad causam primam, sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirendi, & sic nondum est perfectè beatus, igitur, & cætera. Huius rationis D.S. primò innuit maiorem, secundò probat, & ponit minorem, ibi. Obiectum autem, &c. Maior patet ex duobus quæ D.S. supponit ex prædictis articulis. Deinde cum dicit.

¶ Obiectum autem intellectus est, quod quid est, id est essentia rei, vt dicitur in tertio de anima. * vnde intantum procedit perfectio intellectus inquantum cognoscit essentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoscat essentiam alicuius effectus per quam non possit cognosci essentia causæ, vt scilicet sciatur de causa quid est, non dicitur intellectus attingere ad causam simpliciter, quamuis per effectum cognoscere possit de causa an sit, & ideo remanet naturaliter homini desiderium cum cognoscit effectum, & scit eum habere causam, vt etiam sciat de causa quid est, & illud desiderium est admirationis, & causat inquisitionem, vt dicitur in principio metaphy. * Puta si aliquis cognoscens eclypsim solis, considerat quòd ex aliqua causa procedit, de qua quia nescit quid sit, admiratur, & admirando inquirit, nec ista inquisitio quiescit quousq; perueniat ad cognoscendum essentiam causæ. Si igitur intellectus humanus cognoscens essentiam alicuius effectus creati non cognoscat de Deo nisi an est, nondum perfectio eius attingit simpliciter ad causam primam, sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirendi causam, vnde nondum est perfectè beatus. Ad perfectam igitur beatitudinem requiritur, quòd intellectus pertingat ad ipsam essentiam primæ causæ.

* tex.26. * cap.2.

¶ Deducit minorem clare in littera. Supponendo, quòd intellectus humanus non quiescit, donec cognoscat primam causam omnium effectuum etiam gratuitorum, quos homo nouit ex reuelatione Diuina, & hoc videtur D.S innuere in his verbis cum dicit. Nondum perfectio attingit ad simpliciter primam causam, quia Deus, secundùm quod causat effectus gratuitos, est altior causa, quàm secundùm quòd est causa vniuersalis prima. Et quia Deus vt Deus, est causa effectuum gratuitorum, ideo non quiescit intellectus, donec cognoscat Diuinam essentiam. Et infert D.S. post minorem iterum conclusionem in substantia. Deinde ibi.

¶ Et sic perfectionem suam habebit per vnionem ad Deum sicut ad obiectum, in quo solo beatitudo hominis consistit, vt supra dictum est. *

* ar. 1. huius q.

¶ Confirmat conclusionem responsiuam proximè illatam, scilicet, quòd ad beatitudinem requiritur, quòd intellectus pertingat ad ipsam essentiam primæ causæ, quia supra dictum est. arti. primo, quod beatitudo hominis consistit in solo Deo sicut in obiecto, & in vnione ad ipsum consistit essentialiter, sic scilicet, quia intellectus pertingit ad essentiam primæ causæ habet vnionem ad Deum, ergo in hoc, quòd intellectus pertingit videndo essentiā primæ causæ, est homo beatus, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, quia cum apparuerit, sicut exhibens se obiectum beatificum, similes ei erimus per hoc, quòd intellectus noster deificatur per lumen gloriæ. Et videbimus eum sicuti est ipse, quia videbimus Deum in se. Et in hoc erimus beati. Quia hæc est vita æterna vt cognoscant, &c. Aduerte autem, quòd erimus ei similes non per speciem mediam repræsentantem Diuinam essentiam, sed per assimilationem aliquam intellectus nostri ad Diuinum intellectum per lumen gloriæ, quod facit intellectum Diuinum, & ordine naturæ prærequiritur lumen gloriæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dionysius loquitur de cognitione eorum qui sunt in via tendentes ad beatitudinem.

¶ Loquitur Dionysius de cognitione viatica, & per supremum intellectus, id est per rationem superiorem, vel vt sit constructio intransitiua, scilicet per supremum, quod est intellectus. Sicut omnino ignoto quantum ad quid est, non autem quantum ad quia est vt sub quia est comprehenduntur multa prædicata de Deo cognita, & per rationem naturalem, & per reuelationem Diuinam, tamen citra claram visionem. Vide D.S. 1. par. q. 12 art. 13. ad primū, vbi hanc auctoritatem sic allegat, quod ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto, id est non omnino noto, quia nec in se videtur. Vbi patet, quòd loquitur de viatica cognitione vt habet hic D.S.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut supra dictum est. * finis potest accipi dupliciter. Vno modo quantum ad rem ipsam quæ desideratur, & hoc modo idem est finis, & superioris, & inferioris naturæ immo omnium rerum, vt supra dictum est. * Alio modo quantum ad consecutionem huius rei, & sic diuersus est finis superioris, & inferioris naturæ secundùm diuersam habitudinem ad rem talem; sic igitur altior est beatitudo Dei suam essentiam intellectu comprehendentis, quàm hominis vel Angeli videntis, & non comprehendentis.

* q.1. art. 8. * q.1. ar. 8.

¶ Ad maiorem respondet D.S primò. Altioris naturæ est altior perfectio, & finis inhærens; & formalis; sed non obiectiua, & finis vt res. Ad minorem. Suam essentiam videat comprehensiuè, est propria perfectio formalis, sed Deus visus est obiectalis communis sibi, & creaturæ intellectuali ergo, &c. Non pertingit ad perfectionem Dei, & finem suo modo formalem scilicet comprehēsionem, pertingit tamen ad Deum videndum, &c.

¶ Nota autē, quod Dei, & creaturæ rationalis & irrationalis est alius finis qui est consecutio, sic quod consecutio irrationalis creaturæ non dicitur beatitudo, sed consecutio rationalis creaturæ dicitur beatitudo, licet consecutio Dei sit altior, tum quia Dei comprehensiua, tum quia Deo identica. Patet hoc ex supradictis. q. 1. artic. 8.

Quæstio quarta.

De requisitis ad beatitudinem.

A

Deinde considerandum est de his quæ exiguntur ad beatitudinem. Et circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem. Secundò, quid sit principalius in beatitudine, vtrum delectatio vel visio. Tertiò, vtrum requiratur comprehensio. Quartò, vtrum requiratur rectitudo voluntatis. Quintò, vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus. Sextò, vtrum perfectio corporis. Septimò, vtrum aliqua exteriora bona. Octauò, vtrum requiratur societas amicorum.

¶ Postquam ostensum est in quo consistat beatitudo, & quid sit. Hic ostenditur quid requiratur ad beatitudinem secundario. Et circa hoc aduertendum, quòd cum beatitudo sit in vna acceptione status aggregatione omniū bonorum perfectus, ad beatitudinem requiritur aliquo modo omne bonum etiam distinctè. Est autem triplex bonum, scilicet animæ, corporis, & bona exteriora, secundum hoc ergo ista quæstio diuiditur in tres partes. Primò namq; ostenditur quomodo ad beatitudinem requiruntur quæ se tenent ex parte animæ. Secundò ea quæ tenent se ex parte corporis, art. quinto. Tertiò quomodo bona exteriora. ar. 7. Vnde, & D.S. 3. contra Gentiles. c. 63. ostendit quomodo ad visionem Dei quam ponimus beatitudinem essentialiter, id est summam perfectionem, sequitur beatitudo secundùm communem rationem, id est secundùm quòd est status comprehendens omnia bona desiderabilia. Circa primam partem quæstionis huius duo facit. Primò inquirit specialiter quæ exiguntur ad beatitudinem ex parte animæ. Secundò concludit ex prædictis dispositionem bonitatis in statu beatitudinis in ar. quarto. Quantum ad primum tria facit. Primò ostendit quomodo delectatio requiritur ad beatitudinem quæ se tenet ex parte voluntatis. Secundò quomodo visio quæ se tenet ex parte intellectus cōparando eam delectationi. Et tertiò quomodo comprehensio quæ quodammodo colligit vtrumq;. Ex quo colliguntur tria correspondentia in statu beatitudinis ad statum viæ. Per hoc enim fit vt beatitudo perfecta omnia bona aliquo modo habeat.

Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

Supra q. 3. ar. 4. col. 2. & 1. de. 31. ar. 2 cot. Et 4. dist. 49 q. 1. ar. 4. q. 1. Et opusc. 3. c. 107. 166. * cap. 1. August. * cap. 7. Arist. * ca. 7. & 8.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quòd delectatio non requiratur ad beatitudinem. Dicit enim August. in primo de trini. * quòd visio est tota merces fidei, sed id quod est præmiū vel merces virtutis est beatitudo, vt patet per philosophum in primo Ethicorum. * ergo nihil aliud requiritur ad beatitudinem nisi sola visio.

¶ 2 Præterea, beatitudo est per se sufficientissimum bonum, vt philosophus dicit in primo Ethi. * quod autem eget aliquo alio non est perfectè sufficiens: cum igitur essentia beatitudinis in visione Dei consistat vt ostensum est * videtur quòd ad beatitudinem non requiritur delectatio.

* q. 3. art. 8.

¶ 3 Præterea, operationem voluntatis seu beatitudinis,

dinis oportet esse nõ impeditam, vt dicitur in. 10. Ethi. sed delectatio impedit actionem intellectus, corrumpit enim ęstimationem prudentiæ, vt dicitur in. 6. Ethi. ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

¶ Sed contra est quod August. dicit. 10. confess. quòd beatitudo est gaudium de veritate.

¶ Hic D. S. quærit de primo requisito ad beatitudinem, quod tenet se ex parte voluntatis, scilicet de delectatione.

¶ Respondeo dicendum, quòd quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Vno modo sicut præambulum vel præparatorium ad ipsum, sicut disciplina requiritur ad scientiam. Alio modo sicut perficiens aliquid, sicut anima requiritur ad vitam corporis. Tertio modo sicut coadiuuans extrinsecus, sicut amici requiruntur ad aliquid agendum. Quarto modo sicut aliquid concomitans, vt si dicamus, ꝙ calor requiritur ad ignem.

¶ D. S. primò distinguit de quadruplici requisito ad aliquid, & sic posset quæsitum quadrupliciter intelligi, quòd delectatio potest intelligi quattuor modis requiri ad beatitudinem. Secundò respondet secundùm quem modum de facto requiratur, ibi. Et hoc modo, &c. Primum patet clarè in littera.

¶ Circa primum modum aduerte, quòd disciplina capitur dupliciter. Vno modo pro notitia vt est in discipulo à doctore suscepta, & vt distinguitur contra doctrinam respectu, & ratione. Sic D. S. non accipit hic disciplinam. Alio modo capitur pro compositione morum, & affectionum. Et sic capitur à D. S. hic, & est quoddam præambulum ad scientiam. Nam anima quiescendo, & sedando passiones fit prudens, & sciens. Delectatio enim extranea impedit etiam intellectum speculatiuum, vt patebit infra. q. 33 ar. 3. & quarto, & hic ad tertium.

¶ Circa secundum aduerte, quòd ibi accipitur perficiens essentialiter, & in specie. Si acciperetur pro perficiente etiam accidentaliter, & non constituente in speciem, tunc non distingueretur contra quartum modum, quia vt infra patebit etiam delectatio perficit beatitudinem, sed non dando sibi speciem, sed perficit sicut per se accidens speciei. Vnde, & exemplum D. S. est de forma quæ requiritur ad vitam corporis, sicut perfectio essentialis dans speciem essentialem. De hoc D. S. tertio contra Genti. c. 26. in solutione primæ rationis.

¶ Tertio aũt modo requiritur aliquid extrinsecè consulẽdo, cooperando, auxilia præstando, vt aliquis commoda sua agere possit.

¶ Quarto autem modo requiritur aliquid concomitanter, & consequenter, quia ex natura alio posito ipsum ponitur, & tamen pertinet aliquo modo intraneè, quia sequitur speciem rei, vt patet de calore respectu ignis.

¶ Et hoc modo delectatio requiritur ad beatitudinẽ, delectatio enim causatur ex hoc, quòd appetitus requiescit in bono adepto, vnde cum beatitudo nihil aliud sit quam adeptio summi boni, non potest esse beatitudo sine delectatione concomitante.

¶ Hic D. S. respondet per istam conclusionem: Hoc modo, scilicet quarto sicut aliquid concomitans, delectatio requiritur ad beatitudinem. Probatur beatitudo, scilicet essentialis, nihil aliud est quàm adeptio summi boni, sed delectatio causatur ex hoc, quòd appetitus requiescit in bono adepto, ergo non potest esse beatitudo sine delectatione concomitante. Maior patet ex dictis quæst. præce. Minor patet ex ratione delectationis, quia consequitur operationem perfectam, sed adeptio summi boni est maximè operatio perfecta igitur.

¶ Nota autem verba D. S. in minore cum dicit, delectatio causatur ex adeptione boni summi. Vnde patet, quod delectatio consequitur operationem vel visionem, non secundùm se vt visio est, sed vt visio Dei, & adeptio summi boni. Ex quo sequitur, quòd si secundum imaginationem quorũdam, Deus per absolutam potentiam conseruaret visionem quo ad entitatem suam, sine hoc, quòd esset actu visio Dei, tunc non oporteret sequi delectationem & fruitionem beatificam, quæ est ex adeptione summi boni.

Duplex quæstio.

¶ Nota circa conclusionem illatam a D. S. in littera, non potest esse beatitudo, vt scilicet est adeptio summi boni sine delectatione concomitante. Ibi enim est quæstio de qua potentia intelligatur. Et iterum si per aliquam potentiam adeptio summi boni esset sine delectatione. An tunc quis esset beatus.

Capreolus.

¶ Ad primum Capreo. in primo, dist. prima. q. prima in solutione quarti contra quartam conclusionem, non profert aliquam sententiã. In quarto etiam distin. 49. q. 2. in solutione quinti contra primam conclusionem, conditionaliter loquitur, vt patet intuenti. Sed Alphonsus in primo dist. prima. q. 7. arti 2. conclusione prima, ponit quòd de potentia Dei absoluta possit Deus facere, vt quis videat, & non delectetur. Et hoc probat quattuor vijs. Nam non implicat, quòd prius absolutum non idem essentialiter alteri, nec terminus dependentiæ alterius, possit per Diuinam potentiam sine ipso esse. Et secundò, quia visio in nullo genere intrinsecè à delectatione dependet. Tertiò, quia causa liberè causans potest influere absque contradictione in effectum priorem, & non posteriorem, & præsertim quia sunt actus diuersarum potentiarum, nec sequuntur se omnino sicut passio propria & suum subiectum, quia passio consequitur suum subiectum per naturalem resultationem sine actione media, sed delectatio sequitur operationem sic, ꝙ ipsa elicitatur ab appetitu. Poterit ergo Deus intellectum facere videre, & voluntatem non facere delectari.

An visio possit esse sine fruitione.

¶ Et præterea non dependet accidens à substantia minus quàm visio à delectatione: Et tamen potest Deus facere accidens sine subiecto, igitur & visionem sine delectatione. Istis autem non contrariatur dictum D. S. in littera. Nam ipse loquens modo peripathetico, dicit id non posse esse, quod non potest fieri per potentiã intrinsecam, & Dei ordinatam. Quia non est in potentia beati, ꝙ non delectetur in adeptione summi boni, quia naturam mutare non potest, quæ habet, quòd in summo bono habito sit maxima delectatio. Cum quo stat, quòd Deus miraculosè, & de potẽtia absoluta propter rationes tactas, visionem sine delectatione conseruare possit.

¶ Ad secundum autem scilicet, quòd si videns non delectaretur an esset beatus, patet solutio ex dictis. q. præce. & ex Capreolo. vbi statim. Quia si beatitudo capitur pro summa perfectione, sic est beatus, si autem capitur vt includit omnia bona formaliter, sic non est beatus nisi virtualiter, quia ad talem visionem nata sunt cõsequi omnia bona, vt ostendit D. S. tertio contra Genti. c 63. Et esset beatus essentialiter primo modo, sed non accidentaliter.

¶ Nota, quòd multi actus voluntatis requiruntur ad beatitudinem, licet nullus eorũ sit essentialiter beatitudo. Requiritur enim ad eam præambulariter, & dispositiuè, amor finis vltimi gratuitus. Requiritur etiam actus qui est delectatio de Deo habito. Et de ista loquitur D. S. in corpore. Et igitur etiam delectatio, & gaudium correspondens amori Dei amicitię, quod est de bono Diuino in se considerato. Et hoc concomitatur beatitudinem, & facit ad rectitudinem voluntatis, vt patebit infra artic. 8. Et hic prærequiritur ad beatitudinem, sicut & amor Dei in se, & gaudium de bono Diuino in se est laudabilius. Gaudium autem de Deo habito est honorabilius tanquam consequens immediatè beatitudinem, & est quietatiuum appetitus secundùm rationem speciei suæ, non autem primum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam. Et intelligitur, quòd beatitudo est gaudium de veritate, quia scilicet gaudium consequitur cognitionem veritatis, quæ est tota merces. Vnde non est mens beati Augustini, quòd gaudium sit essentialiter beatitudo, capiendo beatitudinem pro summa perfectione, quia hoc est contra aliud dictum suum, quãdo dicit, quòd visio est tota merces, idest perfecta tanquam maxima perfectio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipso, quòd merces alicui redditur, voluntas merentis requiescit, quòd est delectari: vnde in ipsa ratione mercedis redditæ, delectatio includitur.

¶ Ad maiorem. Visio est tota merces conceditur, sed merces accepta ut quietans, quæ quietatio est delectatio, ergo nihil requiritur præter mercedem cum sui acceptatione, & quietatione præmiati, ergo sola visio, &c. Negatur consequentia. Vnde D. S. tangit virtualiter glosam maioris, & negat consequentiam, quia in mercede includitur delectatio. Secundò, visio est tota merces essentialis, & substantialis; sed non tota merces concomitans accidentalis. Ad minorem, beatitudo essentialis est merces essentialis, id est summa perfectio, ergo nihil, &c. Verum, nihil requiritur, quod pertineat ad essentiam beatitudinis vno modo acceptæ, tamen requiritur sicut consequens.

¶ Et aduerte, quòd non oportet, quòd si præmium, & merces vt sic respicit voluntatem, quòd ergo sit eius actus, sed sequitur, quòd est eius obiectum. Dictum est enim supra, quòd eo ipso, ꝙ beatitudo etiam formalis est obiectum voluntatis, quòd non est actus eius.

¶ Aduerte etiam, quòd Scotus in quarto. distin. 49. q. 4. in solutione rationum principalium, exponit istam auctoritatem beati Augustini glosa quæ est contra textum, videlicet, quòd visio est tota merces hominis intelligentiæ, sed non merces summa totius hominis. Sed est expressè contra Augusti. illa glosa. Cum habeat, quòd hæc contemplatio promittitur nobis, sicut omnium actionũ nostrarum finis, vt allegauit D. S. ar. quinto. quæsti. præce. in argumento in contrarium. Quare non solùm intelligentiæ hominis, sed totius hominis visio est merces, & finis.

Glosa Scoti contextum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex ipsa visione Dei causatur delectatio, vnde ille qui Deum videt delectatione indigere non potest.

¶ Negatur consequentia, quia qui videt Deum non eget delectatione, sed eam statim habet, quia egere est carere re aliqua neque

habere

habere sufficiens principium eius in se vel in amicis. Dictum est autem, quòd quantum est ex natura rei, qui videt, & necessariò delectatur. Vnde D.S. tangit interemptionem consequentiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio concomitans operationem intellectus non impedit ipsam, sed magis eam confortat, vt dicitur in. 10. Ethico.* Ea enim quæ delectabiliter facimus attentius, & perseuerantius operamur; delectatio autem extranea impedit operationem quandoque quidem ex intentionis distractione, quia sicut dictum est * ad ea in quibus delectamur magis intenti sumus, & dum vni vehementer intendimus, necesse est, quòd ab alio intentio retrahatur. Quandoq; autem etiam ex contrarietate, sicut delectatio sensus contraria rationi impedit æstimationem prudentiæ magis quàm speculatiui intellectus.

* cap. 4.

* In ista solutione.

¶ Ad minorem, distinguitur de delectatione; quia si intelligitur de delectatione concomitante, negatur. Sed si intelligitur de delectatione contraria rectæ æstimationi prudentiæ in particulari eligibili conceditur, & sic procedit probatio minoris; sed talis non est delectatio ad beatitudinem requisita, sed primo modo, quæ perficit. Et littera mendosa est, sed debet esse, æstimationem practici intellectus vel prudentiæ, quia intellectus speculatiuus non versatur circa agibilia in quibus delectatio contrariatur, &c. Vide infra. q. 31. ar. 3. & 4. &c. Et delectatio extranea impedit etiam intellectum speculatiuũ, & practicum per viam distractionis, & impedimenti; sed delectatio inordinata per viam contrarietatis est contra intellectum practicum tantùm, videlicet practicum, & prudentialem, qui prærequirit bonum affectum.

Vtrum delectatio sit principalius in beatitudine vel visio.

B

Supra ar. 1. & locis ibi notatis.

* cap. 4.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd delectatio sit principalius in beatitudine quàm visio, delectatio enim vt dicitur in 10. Ethicor.* est perfectio operationis; sed perfectio est potior perfectibili; ergo delectatio est potior operatione intellectus quę est visio.

¶ 2 Præterea, illud propter quod aliquid est appetibile est potius; sed operationes appetuntur propter delectationem ipsarum, vnde & natura in operationibus necessarijs ad conseruationem indiuidui, & speciei delectationem apposuit, vt huiusmodi operationes ab animalibus non negligantur, ergo delectatio est potior in beatitudine, quàm operatio intellectus quæ est visio.

¶ 3 Præterea, visio respondet fidei, delectatio autem siue fruitio charitati; sed charitas est maior fide, vt dicit Apostolus prima ad Corinth. 13. ergo delectatio siuę fruitio est potior visione

¶ Sed contra causa est potior effectu; sed visio est causa delectationis, ergo visio est potior quàm delectatio.

¶ Habito, quia delectatio de summo bono habito requiritur ad beatitudinē, hic comparat eā ad visionē, an sit ea principalior.

¶ Nota pro fundamento dicendorum ex D. S. in quarto. distin. 49. ar. quarto. quæst. tertia. ad secundum, vt hic quoq; implicitè in solutione ad primum innuitur, quòd differentia est inter perfectionem essentialem quæ dat speciem rei, & inter perfectionem quæ superuenit rei constitutæ in specie. Quia ad primam ordinatur perfectibile sicut ad finem, vt materia ad formam, materia enim est propter formam; sed perfectio accidentalis ècontrario ordinatur in perfectibile sicut in finem, vt scilicet perfectibile per ipsam esse perfectum habeat.

¶ Nota etiam vt tangitur in solutione ad secundum, & extensius habet D.S. tertio contra Gent. c. 26. in octaua ratione. Delectatio nihil aliud esse videtur, quam quietatio voluntatis in aliquo bono conuenienti. Sicut autem homo per voluntatem inclinatur in finem, & quietatur in illo, ita corpora naturalia habent inclinationes naturales in fines proprios, quæ quidem quietantur fine iam adepto. Ridiculum autem est dicere, quòd finis motus corporis grauis non sit esse in loco proprio, sed quietatio inclinationis qua in hoc tendebat. Si enim hoc natura intenderet vt inclinatio quietaretur, non daret eam, dat autem eam vt per hoc in locum proprium tendat, quo consecuto quasi fine, sequitur inclinationis quietatio. Talis verò non est finis, sed concomitans finem, nec ergo delectatio est finis, sed concomitans finem, hæc ille. Patet ex his, quòd delectatio ordinatur in visionem, & consecutionem Dei vt in finem, quia facit vt videns attentius videat, & sine tedio. Et sic erit perfectio visionis accidentalis, vt D.S. ibidem ostendit in solutione primi. Patebit etiam infra, quòd operatio quam delectatio consequitur, est eius causa aliquo modo effectiua. His præmissis videndum est facilius de corpore.

¶ Respondeo dicendum, quòd istam quæstionem mouet philosophus in. 10. Ethi.* & eam insolutam dimittit; sed si quis diligenter consideret, ex necessitate oportet, quòd operatio intellectus, quæ est visio, sit potior delectatione; delectatio enim consistit in quadam quietatione voluntatis; quòd autem voluntas in aliquo quietetur, non est nisi propter bonitatem eius in quo quietatur, si ergo voluntas quietatur in aliqua operatione, ex bonitate operationis procedit quietatio voluntatis.

* cap. 7. Arist.

¶ D.S. in principio refert quomodo philosophus se habuerit circa hanc quæstionem, quia nihil circa eā determinauit, sed eam insolutam reliquit. Deinde autem D.S. suam sententiam ponit tali conclusione responsiua. Operatio intellectus quæ est visio, est potior delectatione. Hanc conclusionem formaliter non deducit D.S. in corpore, sed per argumentum in contrarium, cuius minorem tamen D.S. deducit duabus rationibus virtualiter. Secundam ponit ibi. Nec voluntas, &c. Arguitur ergo sic ex argumento in contrarium pro conclusione. Causa potior est suo effectu, præsertim simul effectiua, & finalis; sed visio est causa delectationis, scilicet effectiua, & finalis, ergo, &c. Maior relinquitur nota. Minor probatur primò sic. Quòd voluntas in aliquo quietetur nō est nisi propter bonitatem eius, in quo quietatur; sed delectatio consistit in quadam quietatione voluntatis, ergo si voluntas quietatur, & delectatur in operatione ex bonitate operationis procedit, videlicet sicut ex causa motiua, & suo modo effectiua delectationis. Et sic ergo minor vera, quòd visio est causa delectationis inquantum est optima operatio, hoc autem habet inquantum est coniunctio prima, & nobilissima ad Deum. Sic enim habet maximam bonitatem, quæ mouet voluntatem ad delectationem, quia & bonitas istius visionis vt est habitio summi veri, simul videtur à beato. Visio enim beatifica quæ est principaliter Dei, & primariò, est etiam visio sui secundariò. De hoc Capreolus in tertio, distin. 14. q. prima. ad primum contra primam conclusionem secundo loco. Visio, inquit, beatifica est Dei sicut principalis obiecti, ex qua parte beatificat formaliter; similiter eadem visio est visio suimet de facto, & vt nunc, non tamen necessariò quin oppositum possit contingere, & ex illa parte qua visio Dei est visio suimet, non est beatifica essentialiter, sed fortè accidentaliter, hæc ille, vide ibidem. Quòd autem cognitio visionis prærequiratur ante delectationem vel fruitionem: habetur infra in materia de delectatione.

Capreolus.

¶ Nota, quòd quamuis actus intellectus non sit totalis causa delectationis; vt Scotus arguit in quarto. distin. 49. q. 4. in quæstione a latere, tamen est causa simpliciter prior, à qua actus voluntatis dependet. Est præterea non solùm ratio efficiendi actus voluntatis simpliciter prior, sed est etiam causa motiua vt apprehenditur tanquam summè bonus, & cum hoc, vt patebit, causa finalis. Priora autem simpliciter, & minus dependentia in entibus, sunt simpliciter priora: Quare D.S. ex hoc, quòd actus intellectus est simpliciter prior, & causa in suo genere delectationis, benè probat eius nobilitatem super actum voluntatis. Deinde ibi.

Scotus.

¶ Nec voluntas quærit bonum propter quietationē, sic enim ipse actus voluntatis esset finis, quod est contra præmissa.* Sed ideo quærit, quòd quietetur in operatione, quia operatio est bonum eius: vnde manifestum est, quòd principalius bonum est ipsa operatio in qua quietatur voluntas, quàm quietatio voluntatis in ipso.

* q. 1. ar. 1. ar. 2.

¶ Ponit virtualiter secundam rationem pro minore principali soluens vnam obiectionem. Posset enim aliquis dicere, quòd voluntas quærit visionem propter delectationem, & ita licet visio sit aliquo modo causa effectiua, tamē delectatio est causa finalis, quę est simpliciter nobilior. Hoc D.S. remouet sic arguendo, voluntas non quærit bonum propter quietationem, sed quærit quòd quietetur in operatione, quia operatio est bonum eius, scilicet quietationis. Vnde manifestum, &c. Antecedens patet, quia si voluntas quæreret bonum, scilicet operationem perfectam propter quietationem, tunc actus voluntatis esset finis, sed hoc ostensum est esse falsum, igitur, &c. Quæritur ergo quietatio à voluntate propter bonum eius, id est propter id, quod est sibi ratio bonitatis, à quo dependet effectiuè, & ad quod ordinatur vt ad finem, sicut perfectio accidentalis ad perfectibile suum. Ideo enim delectatur, quia habet bonum perfectum, & delectatur vt decora, & attenta magis sit operatio.

¶ Et nota propter Scotum quæ supra dicta sunt. q. præce. artic. quarto. Quia voluntas magis vult actum intellectus quàm proprium vt deliberata, licet vt natura magis velit actum proprium. Vide

Scotus.

D.S.

D.S. contra Genti. supra in septima ratione, quæ valet pro hic dictis, vbi ostendit naturam ordinasse delectationem propter operationem sicut propter finem, igitur & in recto ordine hominis delectatio ordinatur in operationem. Quare sicut in natura operatio est bonum delectationis, id est propter quod delectatio est coniuncta, ita & operatio intellectus est propter quam ex natura est, & à voluntate ordinata delectatio appetitur.

¶ Aduerte etiam, quia nec Scotus ipse supra in q. 7. in solutionibus potuit istam vniuersaliter saluare, quòd priora generatione sint imperfectiora. Cõuincit enim ratio ipsa, quia accidens posterius est substantia, & tamen substantia non est imperfectior. Nec verum est, quòd in eodem ordine quod est prius, sit imperfectius, quia simpliciter priora sunt perfectiora vt habet. D.S. prima parte. q. 82. artic. 3. ad secundum. Sic ergo actus intellectus est simpliciter prior sicut causa, & actiuum respectu voluntatis, & non tantũ prior generatione. Nec oportet, quòd inter actus ordinatos ad idẽ obiectum, quòd prior sit imperfectior: immo si est prior non tantùm generatione, erit simpliciter perfectior vt in proposito.

ARGVMENTVM in contrarium vt patuit, probat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut philosophus ibidem dicit. * delectatio perficit operationem, sicut decor iuuentutẽ, qui est ad iuuentutem consequẽs: vnde delectatio est quædam perfectio concomitans visionem, non sicut perfectio faciens visionem in sua specie perfectam esse.

[Margin: * 10. Eth. cap. 4.]

¶ Ad maiorem delectatio est perfectio accidentalis consequens speciem sui perfectibilis, habens suam bonitatem, & appetibilitatem à suo perfectibili. Non enim appetitur nisi quia bona, nec bona nisi quia de tali operatione, vt ostendit D.S. contra Genti. supra in sexta ratione.

¶ Ad minorem patuit, quia vniuersaliter falsa est: nã perfectio consequens speciem, & accidentalis, ordinatur in suum perfectibile. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd apprehensio sensitiua non attingit ad communem rationem boni, sed ad aliquod bonum particulare, quod est delectabile; & ideo secundùm appetitum sensitiuum qui est in animalibus, operationes quæruntur propter delectationem; sed intellectus apprehendit vniuersalem rationem boni, ad cuius consecutionem sequitur delectatio: vnde principalius intendit bonum quàm delectationem; & inde est, quòd Diuinus intellectus, qui est institutor naturæ, delectationes apposuit propter operationes; non est autem aliquid æstimandum simpliciter secundùm ordinem sensitiui appetitus, sed magis secundùm ordinem appetitus intellectiui.

¶ Ad minorem dico, quòd est vera de appetitu sensitiuo, quia iste non extendit se nisi ad bonum delectabile, quod & quærit propter delectationem; sed negatur de appetitu intellectiuo, qui se extendit ad communem rationem boni, & ad bonum in quo tota ratio boni inuenitur. Et talis appetitus quærit bonum, & eius habitionem propter seipsam; sed delectationem propter bonũ. Sic intellectus Diuinus, qui intendit primò bonum Diuinum, qđ est bonum extrinsecum vniuersi & deinde bonum intrinsecum vniuersi, scilicet ordinem, & conseruationem vniuersi ordinauit delectationes, quæ apud appetitum sensitiuum principaliter quæruntur in ipsas operationes, per quas peruenitur ad bonum vniuersi. Similiter appetitus humanus, quia natus est peruenire ad bonum perfectum per operationem suam, ideo delectationem ordinauit in operationem, quæ coniungit ipsum summo bono. Quare negetur consequentia, quia aliquid iudicandum est secundùm appetitum intellectiuũ magis quàm sensitiuum. Secundò dicitur ad minorem, quòd licet delectationes præsertim sensibiles appetantur ab appetitu sensibili principaliter, tamen etiam in ipsis naturalibus, & sensitiuis tãtùm sunt delectationes propter operationes, & non econtra, vt ostendit D.S. primo contra Gent. c. 26. in septima ratione. Quare negetur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non quærit bonum dilectum propter delectationem, sed hoc est ei consequens vt delectetur in bono adepto, quod amat, & sic delectatio non respondet ei vt finis, sed magis visio per quam primò fit ei præsens.

¶ Ad maiorem primò non est omnino simile de visione respectu fidei, & fruitione respectu charitatis, quia visio correspondet fidei sicut succedens sibi in eodem subiecto; sed non respondet sibi sicut actus fidei, sed est actus intellectus mediante lumine gloriæ. Fruitio autem correspondet charitati vtroq; modo, quia charitas quæ hic est, manet in patria, sed consumata quæ elicit fruitionem capiendo pro actu.

¶ Secundò dicitur, quòd quando dicitur visionem succedere fidei, non intelligitur solùm de visione quæ est beatitudo essentialiter, sed de visione quæ est dos, scilicet ornatus disponens animã ad coniunctionem ad Deum, & est lumen gloriæ. Similiter fruitio succedens charitati accipitur pro habitu qui est charitas consummata vt potest haberi ex D.S. in quarto. distin. 49. q. 4. art. 5. quæst. prima. Tertiò dicitur loquendo de visione, & fruitione, vt sunt actus pertinentes ad beatitudinem, quòd visio respondet fidei, sicut essentia beatitudinis, & essentialiter beatitudo; sed fruitio respondet charitati non sicut principale quæsitum, sed sicut consequens ad principale quæsitum. Quia charitas principaliter quærit habere, & adipisci amatum ad quam adeptionem consequitur delectatio; habitio autem Dei est per visionem. Quare visio est finis charitatis.

¶ Ad minorem; verum, charitas est maior fide, sed intellectus, & lumen gloriæ sunt nobiliora quàm voluntas, & charitas. Quare negetur consequentia, quia visio succedit fidei, non sicut actus eius, sed solùm in eodem subiecto, sed visio est actus luminis gloriæ, quod maius est charitate. Vnde argumentum imaginatur, quòd visio debeat correspondere fidei secundùm modum perfectionis, quod nõ oportet. D.S. respondet ad secũdã partẽ maioris.

Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehensio.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd ad beatitudinem non requiratur comprehensio, dicit enĩ August. ad paulinam de videndo Deũ. * Attingere mente Deum magna est beatitudo, comprehendere autem est impossibile, ergo sine comprehensione est beatitudo.

[Margin: C. 1. di. 1. q. 1. ar. 1. cor. & 4. di. 49. q. 4. arti. 5. q. 1. cor. August. * [illegible]]

¶ 2 Præterea, beatitudo est perfectio hominis secũdùm intellectiuam partem in qua non sunt aliæ potentiæ, quàm intellectus, & voluntas, vt in primo dictum est. * sed intellectus sufficienter perficitur per visionem Dei, voluntas autem per delectationem in ipso, ergo non requiritur cõprehensio tanquam aliqđ tertiũ.

[Margin: * prima par. q. 79. vsq; ad q. [illegible] 83. inclusiuè.]

¶ 3 Præterea, beatitudo in operatione consistit, operationes autem determinantur secundùm obiecta, obiecta autem generalia sunt duo verum, & bonum, verum correspondet visioni, & bonum correspondet dilectioni, ergo non requiritur comprehensio quasi aliqđ tertiũ.

¶ Sed contra est quod Apostolus dicit prima ad Corinth. 9. Sic currite vt comprehendatis; sed spiritualis cursus terminatur ad beatitudinem, vnde ipse dicit. 2. ad Timotheum vlt. Bonum certamen certaui, cursum consumaui, fidẽ seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, ergo cõprehensio requiritur ad beatitudinem.

[Margin: D. Paulus]

¶ Hic inquirit de quodam alio comprehendente tam visionẽ, quàm delectationem, scilicet de comprehensione.

¶ Nota autem pro intellectu quæsiti, quòd visio, fruitio & comprehensio possunt dupliciter accipi, vt potest haberi ex D.S. in quarto. distin. 49. q. 4. ar. 1. & 5. Vno modo vt sunt dotes, videlicet habitualiter, sic quòd visio capiatur pro lumine gloriæ, fruitio verò pro charitate consumata, comprehensio autem pro habituali tentione, quæ importat remotionem eorum quæ impediebant ne mens coniungeretur Deo. Alio modo accipiuntur ista actualiter, scilicet, quòd visio capiatur pro actu videndi Deum, qui est ipsa beatitudo essentialiter, & fruitio pro ipsa delectatione quæ est per se accidens beatitudinis, comprehensio verò pro habitudine voluntatis ad Deum iam præsentem per visionem, & vt opponitur insecutioni voluntatis per spem. Primo modo secundum. D.S. ibidem non sunt partes beatitudinis, sed ordinantur magis ad beatitudinem, quàm sint in beatitudine. Secundo autem modo pertinent ad beatitudinem essentialiter vel consequenter. Et quamuis vtroque modo succedant theologicis virtutibus, tamẽ D.S. in hoc articulo magis videtur loqui de ipsis secundo modo, vt patet circa finem. Similiter oportet, quòd & de comprehensione loquatur, vt est habitudo voluntatis ad Deum præsentem per visionem beatificam, vt autem ista nominant dotes præintelliguntur beatitudini. Nec obstat, quòd hic quæritur de requisitis ad beatitudinem, quia & fruitio, & comprehensio requiruntur, de qua comprehensione hic quæritur ex intentione, vnde & D.S. loquendo etiam de visione non dicit, quòd requiratur, sed dicit quòd tria concurrant ad beatitudinem, innuens quòd visio, vt hic loquitur, non requiratur sicut extrinsecum beatitudini, sed sicut essentialiter beatitudo. Vnde posset dici, quòd D.S. loquitur hic de istis vt correspondeat

[Margin: Comprehẽsio dupliciter.]

dent actibus fidei, spei, & charitatis, & ita etiam accipit actualiter, sed in quarto, vbi loquitur de dotibus, intelligit ista respondere habitibus fidei, spei, & charitatis.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum beatitudo consistat in consecutione vltimi finis, ea quæ requiruntur ad beatitudinē sunt consideranda ex ipso ordine hois ad finem: ad finem autem intelligibilem ordinatur homo, partim quidem per intellectum, partim autem per voluntatem: per intellectum quidem inquantum in intellectu præexistit aliqua cognitio finis imperfecta, per voluntatem autem primò quidem per amorem qui est primus motus voluntatis in aliquid, secundò autem per realem habitudinem amantis ad amatum, qui quidem potest esse triplex, quandoque enim amatum est præsens amanti, & tunc iam non quæritur, quandoque autem non est præsens, sed impossibile est ipsum adipisci, & tunc etiam non quæritur; quandoque autem possibile est ipsum adipisci, sed est eleuatum supra facultatem adipiscentis, ita vt statim haberi non possit; & hæc est habitudo sperantis ad speratum, quæ sola habitudo facit finis inquisitionem. Et istis tribus respondent aliqua in ipsa beatitudine.

¶ D. S. primò deducit quandam conclusionem fundamentalē, secundò eandem magis explicat, & ex ea infert statum conclusionem responsiuam secundam plus quàm quæsitum sit propter perfectionem doctrinæ, ibi. Nam perfecta, &c. Conclusio fundamentalis est. Istis tribus, scilicet cognitioni intellectus in via, & dilectioni, & spei voluntatis, respondent aliqua in ipsa beatitudine. Et nota in ipsa beatitudine, ergo non loquitur de tribus dotibus quæ non sunt in beatitudine. Probatur ea quæ requiruntur ad beatitudinem, sunt consideranda ex ipso ordine ad finem, id est, his quæ ordinant in via in beatitudinem correspondent aliqua in ipsa consecutione finis, sed ad finem intelligibilem homo ordinatur, scilicet in via, tanquam per quæ disponitur, & meretur beatitudinem, partim per intellectum, partim per voluntatem, & hoc duplciter, scilicet per amorem, & per realem habitudinem, id est tendentiam ad consecutionem realem finis, ergo illis tribus, &c. Maior patet, quia beatitudo consistit in consecutione vltimi finis, ergo sequitur maior, quòd ea quæ requiruntur, &c. tenet consequentia, quia ea quæ ordinant ad finem, correspondent his quæ sunt in consecutione finis, quia meritò respōdet præmium. Et dicit D. S. ea quæ requiruntur, quia loquitur in generali de concurrentibus ad beatitudinem; sed cum in fine loquitur etiam de visione dicit, quòd concurrat. Minor declaratur in littera claré. Consequenter ibi.

¶ Nam perfecta cognitio finis respondet imperfectæ. Præsentia verò ipsius finis respondet habitudini spei. Sed delectatio in præsentia consequitur dilectionem, vt supra dictū est, * & ideo necesse est ad beatitudinē ista tria concurrere, scilicet visionem quæ est cognitio perfecta intelligibilis finis; comprehensionem, quæ importat præsentiam finis, delectationem vel fruitionem quæ importat quietationem rei amantis in amato.

* ar. primo huius q.

¶ Explicat prædictam conclusionem fundamentalem vt in littera, & infert responsiuam talem, necesse est ad beatitudinem ista tria, &c. in littera vsque in finem. Ista conclusio plus respondet quam quæsitum est, & tamen non dicit, quòd hæc tria requiruntur, sed concurrant ratione dicta, probatur. Perfecta cognitio finis respondet imperfectę, vt in principio litteræ ante conclusionē: ergo conclusio vera. Antecedens patet ex dictis. Tenet consequētia, quia perfecta cognitio est visio, præsentia verò ipsius finis est comprehensio, & delectatio est fruitio igitur, &c.

¶ Nota autem, quòd quamuis theologicis quæ habentur in via succedant ista tria, non tamen oportet, quòd in omnibus essentialiter consistat beatitudo, sed in maximo inter ea, quod est prima, & nobilissima coniunctio ad Deum. Vnde Scotus in quarto, q. 5. ad quintum dicit non omne, quod succedit virtutibus theologicis in via vel actibus earum est de essentia beatitudinis, sed tantùm vnius actus perfectissimus. Ideo esto tentio sit actus voluntatis succedens actui spei, non sequitur, quòd in ipsa consistat beatitudo, sed sufficit, quòd ipsa comitetur beatitudinem: hæc ille.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam quo ad tertiam partem quæ directè respondet quæsito.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo inclusio comprehensi in comprehendente, & sic omne, quod comprehenditur à finito est finitum, vnde hoc modo Deus comprehendi nō potest ab aliquo intellectu creato. Alio modo comprehensio nihil aliud nominat quàm tentionem alicuius rei quæ iam præsentialiter habetur, sicut aliquis insequens aliquem dicitur eum comprehendere quando tenet eum, & hoc modo comprehensio requiritur ad beatitudinem.

Dub 166.

¶ Ad secundam partem auctoritatis respondet D. S. per distinctionem, quia comprehensio capitur dupliciter. Vno modo pro inclusione totali in esse naturæ vel intelligibili, & sic comprehensio non requiritur, nec est possibilis cuicunque creaturæ respectu Dei. Alio modo accipitur pro tentione, & sic loquimur. Et sic est beatis possibilis. Quare negetur consequentia loquendo de comprehensione secundo modo. Vide de ista solutione D S. in prima parte. quæstio. 12. artic. 7. ad primum. Vnde D. S. super Apostolum ad Philip. 3. lectione. 2. dicit comprehendere est includere. Sicut domus comprehendit nos. Item attingere, & tenere, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut ad voluptatem pertinet spes, & amor, quia eiusdem est amare aliquid, & tendere in illud non habitum: ita etiam ad voluntatem pertinet comprehēsio, & delectatio, quia eiusdem est habere aliquid, & quiescere in illo.

¶ Ad secundam partem minoris negatur, quòd voluntas sufficienter perficiatur per fruitionem sine comprehensione, quia non quiesceret nec delectaretur sine comprehensione. Vnde sicut ad voluntatem pertinet in via amor, & spes, ita in patria comprehensio, & fruitio. Vnde delectatio non excludit comprehensionem, sed eam præexquirit, quia eiusdem est habere aliquid, & quiescere in illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd comprehensio non est aliqua operatio præter visionem, sed quædam habitudo ad finem iam habitum, vnde etiam ipsa visio vel res visa quæ præsentialiter adest, obiectum comprehensionis est.

¶ Maior vera, quòd beatitudo essentialiter consistit in operatione tamen multa requiruntur antecedenter, & consequenter ad beatitudinem quæ non sunt operationes, sed dispositiones ad illā operationem, vel etiam consequentia ad ipsam. Vltra conceditur, quòd operationes distinguuntur secundùm obiecta, concedo etiā, quod obiecta actuum sunt duo, ergo, &c. Verum non requiritur quasi aliquod tertium absolutum, quod sit actus, requiritur tamen sicut tertium, quod est habitudo voluntatis ad finem habitum. Cuius quidem habitudinis obiectum, & terminus vt qui, est res visa; terminus verò quo, est ipsa visio. Vnde comprehensio nō habet aliud obiectum quàm fruitio, sed tamen est aliud quam fruitio ipsi præsuppositum. Quia ordine naturæ voluntas prius tenet, & habet præsentem finem antequam delectetur.

Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd rectitudo voluntatis non requiratur ad beatitudinē, beatitudo enim consistit in operatione intellectus vt dictū est. * sed ad perfectam intellectus operationem non requiritur rectitudo voluntatis per quam homines mundi dicuntur, dicit enim August. in lib. retract. * Non approbo, quod in oratione dixi, Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera, ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad beatitudinem.

Infra q. 5. artic. 4. & 7. cor. Et opusc 3. cap. 173
* q. 3. ar. 4.
* Lib. 1 c. 4. & Soliloq. cap. 1.

¶ 2 Præterea, prius non dependet à posteriori, sed operatio intellectus est prior quàm operatio voluntatis, ergo beatitudo quæ est perfecta operatio intellectus nō dependet a rectitudine voluntatis.

¶ 3 Præterea, quod ordinatur ad aliquid tanquam ad finem, non est necessarium adepto iam fine, sicut nauis postquam peruenitur ad portum: sed rectitudo volūtatis quæ est per virtutem ordinatur ad beatitudinem tanquam ad finem, ergo adepta beatitudine non est necessaria rectitudo voluntatis.

¶ Sed contra est, quod dicitur Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, & Heb. vltimo,

Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum.

¶ Hic ex prædictis colligitur qualis sit dispositio voluntatis requisita ad statum beatitudinis, quæ importatur nomine rectitudinis.

¶ Aduerte pro intellectu quæsiti, quòd vt patebit infra q. 5. art. 7. non est idem quærere an requiratur rectitudo voluntatis, & an requiruntur opera meritoria ex volũtate. Nã plures saluantur qui non habent opera meritoria propria, & tamen habent rectam voluntatem, sicut patet de pueris qui decedunt ante vsum rationis. Similiter anima Christi benedicta consequuta fuit beatitudinem sine operibus præuijs, non tamen sine recta voluntate concomitante. Vnde rectitudo voluntatis requisita ad beatitudinem supernaturalem, de qua hic loquitur, dicit dispositionem debitam, & subiectionem voluntatis humanæ ad Deum præsertim quæ est per charitatem, qua Deus habetur super omnia dilectus. Vnde sicut patebit infra q. 21. ar. primo. Rectitudo in communi est secundùm quòd tenditur secundùm debitam regulam in debitum finem. Sic rectitudo requisita ad beatitudinem supernaturalem, est qua volũtas est debitè ordinata in Deum secundùm legẽ supernaturalem, quod fit per hoc, quòd Deus est sibi dilectus habitu vel actu super omnia; ex quo patet, quòd voluntas auersa per peccatum mortale actu vel habitu, non est recta nec disposita ad beatitudinem, sed solùm voluntas informata charitate. Patet quoque ex his, quòd pueri baptizati sunt rectæ voluntatis per habitum charitatis. In instanti quoque separationis animæ cum beatificãtur simul habent rectam voluntatem actualem, quia diligunt Deum actu super omnia, licet non prius habeant actum voluntatis, tamen prius habẽt habitum rectificantem voluntatem. Vide quarto contra Gentiles. c. 91. vbi ostendit, quòd animæ statim cum separantur beatificantur. Quare sensus quæsiti est. An requiratur voluntas benè disposita, & ordinata ad Deum sub ratione vltimi finis dilectum habitu vel actu. Ita quòd nullus consequatur beatitudinem nisi sic dispositus. Et quòd omnis qui est in beatitudine, est sic dispositus.

Quid rectitudo voluntatis.

¶ Respondeo dicendum, quòd rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem, & antecedenter, & concomitanter. Antecedenter quidem, quia rectitudo voluntatis est propter debitum ordinem ad finem vltimum. Finis autem comparatur ad id quod ordinatur ad finẽ, sicut forma ad materiam, vnde sicut materia non potest consequi formam nisi sit debito modo disposita ad ipsam, ita nihil consequitur finem nisi sit debito modo ordinatum ad ipsum, & ideo nullus potest ad beatitudinem peruenire nisi habeat rectitudinẽ voluntatis.

¶ D.S. respondet tali conclusione bimembri. Rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem antecedenter, & concomitanter. Et primò probat primam eius partem, secundò secundam, ibi. Concomitanter &c. Quo ad primam arguitur, sic. Nihil consequitur finem nisi sit debito modo ordinatum ad ipsum, ergo nullus potest peruenire ad beatitudinem nisi habeat rectitudinem voluntatis. Tenet consequentia, quia rectitudo voluntatis est propter debitum ordinem ad finem vltimum, igitur consequentia bona.

¶ Nota circa hanc probationem consequentiæ, quòd illa præpositio, propter, de se nullam dicit certam habitudinem, & designat habitudinem magis generalẽ, quàm nomen causæ. Vnde, & dicimus, quòd linea est propter punctum, vbi non est realis causalitas. Habitudo igitur determinata istius præpositionis accipienda est secundùm exigentiam materiæ, & secundùm quòd patitur suum casuale * cui adiungitur. Et sic in proposito videtur dicere habitudinem principij formalis, vt sit sensus, rectitudo voluntatis est propter, idest per debitum ordinem, sicut per principium formale. Vel quia consistit in debito ordine, quia videlicet eo ipso, quòd voluntas est bene ordinata ad vltimum finem, ex hoc est recta. Quare bene sequitur consequentia à principio formali ad suum effectũ. Antecedens probatur, finis comparatur ad id, quod est ad finem, sicut forma ad materiam, ergo sicut materia non potest consequi formam, nisi sit debito modo disposita ad ipsam, ita nihil consequitur, &c. vt dicit antecedens.

Propter quam habitudinem dicat.

** Aliàs causale.*

¶ Attende assumptum hoc pro antecedente, quia tenet similitudinem quæ sufficit ad propositum, scilicet illam, quia sicut nulla materia consequitur formam, nisi prius tempore vel natura disposita, sic finis non habetur nisi per id, quod est ad finem, vel vt medium, vel etiam vt subiectum, quod debet consequi perfectionem finalem sit dispositum, & proportionatum ipsi fini, licet in alijs multis sit diuersitas, sed sufficit similitudo dicta ad propositum. Deinde cum dicit:

¶ Concomitanter autem, quia sicut dictum est. * beatitudo vltima consistit in visione Diuinæ essentiæ, quæ est ipsa essentia bonitatis, & ita voluntas videntis Dei essentiam ex necessitate amat quicquid amat sub ordine ad Deum, sicut voluntas non videntis Dei essentiam, ex necessitate amat quicquid amat sub communi ratione boni quam nouit, & hoc ipsum est, quod facit voluntatẽ rectam, vnde manifestum est, quòd beatitudo non potest esse sine recta voluntate.

** Matth. 5.*

¶ Probat secundam partem conclusionis responsiuæ sic. Voluntas videntis Dei essentiam ex necessitate amat, quicquid amat sub ordine ad Deum; sed hoc ipsum est, quod facit voluntatem rectam: ergo manifestum est, &c. Maior probatur ratione, & similitudine. Ratione sic, quia beatitudo vltima de qua loquimur consistit in visione Diuinæ essentiæ, quæ est essentia bonitatis, ergo sequitur maior. Consequentia ista fundatur in his quę D.S. habet in de Veritate. Mate. 24. q. 8. in corpore. Quia videntes Diuinam essentiam esse essentiam bonitatis & summum bonum, cognoscunt Deum esse finem maximè amãdum, & sic per consequens omnia esse amanda propter ipsum. Cognoscunt etiam omnia quæ ipsi Deo vniunt, vel ab eo disiungunt in particulari; cognoscentes Deum non solùm in se, sed prout est ratio aliorum. Quare bene sequitur, beati vident Diuinam essentiam, quæ est essentia bonitatis, ergo amant quicquid amant in ordine ad Deum. Vide quarto contra Genti. c. 92.

¶ Secundò probatur maior similitudine. Quia sicut se habet voluntas non videntis Deum ad bonum secundùm communem rationem, ita voluntas videntis Deum; ad ipsum Deum, qui est essentia bonitatis; sed voluntas non videntis Dei essentiam, ex necessitate amat, quicquid amat sub communi ratione boni, quam nouit, igitur. Maior patet extra litteram, quia Deus est altius bonum, & perfectius quàm bonum secundùm communem rationem, tanquam actu includens omne bonum. Quare sequitur maior, minor patuit supra quare beatorum mentes per perfectam charitatem ita ligantur cum Deo vt nihil peccati incidere possit.

¶ De materia ista vide ad longum. D.S. 3. contra Gentiles. c. 62. & in Capreolo in primo. distin. 1. q. 3. conclusione quarta. Vbi habebis, quòd maior est colligatio voluntatis beatæ cum Deo, quàm voluntatis in via cum bono in communi, quia beatus semper actu & necessariò quo ad specificationem, & exercitium vult Diuinam bonitatem, sed viator solùm necessariò vult bonum secundùm cõmunem rationem quo ad specificationem, nõ autem semper actu, & quando aliquid actu vult, sufficit velle bonum in communi, & vltimum finem secundùm communem rationem virtualiter, vt patuit supra. Quamuis Scotus istud impugnet in primo. distin. 1. quæstione quarta.

Capreolus

Scotus.

¶ Sed de hoc. q. 1. art. 6. & Capreolus vbi iã rationes eius soluit. Minorem principalem D.S. relinquit notam, & patet ex dictis circa quæsitũ. Aduerte autem ex ista minore vera esse quæ dicta sunt circa quæsitum, scilicet quòd amor, & charitas Dei facit rectitudinem voluntatis, & debitum ordinem ad vltimum finem.

¶ Nota autem, quòd quamuis, & rectitudo intellectus antecedenter prærequiratur ad beatitudinem, quia tamen in rectitudine voluntatis includitur, ideo D.S. non facit specialem mentionem de ipsa. Nam ex dictis etiam patet, quòd beatitudo essentialiter in actu intellectus consistit.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionẽ. Vnde D.S. secunda secundæ. q. 18. art. 8. oportet, quòd mens ab inferioribus rebus abstrahatur ad hoc, quòd supremæ rei possit coniungi. Et ideo mens sine munditia Deo applicari non potest. Vnde ad Hebræos vltimo. Pacem sequimini, vt hic allegatur, &c. Patet, quòd sanctimonia prærequiritur ad visionem Dei. Sed sanctimonia, & pax includunt rectitudinem voluntatis, quia charitatẽ, & alias virtutes abstrahentes mentem ab inferioribus, & coniungentes Deo. Vnde hæc ratio est pro prima parte conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd August. loquitur de cognitione veri, quod non est ipsa essentia bonitatis.

¶ Ad maiorem, beatitudo perfecta patriæ consistit in operatione intellectus qua videtur, & habetur ipsa essentia bonitatis. Et tamen talis operatio est solùm eorum qui habent lumen gloriosum ad quod disponit rectitudo voluntatis in via quæ est per charitatem, vt habet D.S. prima parte. q. 12. ar. 6. est etiam talis operatio intellectus solùm filiorum Dei. Minor vera de perfecta aliquo modo in via, qua cognoscitur verum aliquod modo naturali, sed negetur de perfecta cognitione quæ est patriæ, & beatitudo, ad illam enim requiritur munditia antecedenter, quia beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et conuenit, quia talis visio impeccabilem efficit videntem. August. autem loquitur de cognitione veri modo naturali. Sed primo de Trinitate, vbi loquitur de cognitione gratuita Dei per essentiam dicit, quòd mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei, emundetur, vt habet D.S. prima parte, q. 12, art, 12. ad tertium quare negetur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis actus volũtatis procedit ab aliquo actu intellectus, aliquis tamen

actus

actus voluntatis est prior, quàm aliquis actus intellectus: voluntas enim tendit in finalem actum intellectus qui est beatitudo, & ideo recta inclinatio voluntatis præexigitur ad beatitudinem, sicut rectus motus sagittæ ad percussionem signi.

¶ Ad maiorem. Prius vt sic non dependet à posteriori, sed non est incõueniens, quòd aliquid de ordine simpliciter priori sit posterius aliquo de ordine posteriori, licet ante quodlibet posterioris ordinis sit aliquid de priori ordine, non tamen quodlibet. Sicut ante omnem potentiam oportet quòd sit actus, sed non oportet, quòd ille determinatus actus educibilis de potentia materię sit ante potentiam.

¶ Ad minorem, operatio intellectus est prior quàm operatio voluntatis ad sensum quem habet solutio; quia omnem actum voluntatis præcedit aliquis intellectus; sed non oportet, quòd quilibet determinatè quamlibet præcedat, immo aliqua operatio voluntatis pręcedit aliquem actum intellectus. Et sic in proposito rectitudo voluntatis habitualis vel actualis præcedit illum actum qui est visio Dei beatifica, licet & rectitudinem voluntatis præsertim actualem, præcedat alius actus intellectus. Quare negetur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omne, quod ordinatur ad finem cessat, adueniente fine; sed id tantùm, quod se habet in ratione imperfectionis vt motus, vnde instrumenta motus non sunt necessaria postquam peruenitur ad finem, sed debitus ordo ad finem est necessarius.

¶ Maior est vniuersaliter falsa vt D.S. ostendit in primo senten. dist. prima, quæst. 5. ar. 2. in cor. Et in. 2. dist. 25. ar. primo ad quartũ. quia solùm est vera de his ordinatis ad finem vt à fine distantibus vt motus & huiusmodi. Et de illis vera est maior, sed sunt alia ad finem quæ includunt finem adeptum, & contingunt ipsum. Nec repugnant perfectioni finis, & de illis maior est falsa, quia dispositiones materiæ ad formam manent cum forma. Vnde nauis est instrumentum necessarium ad motum qui distat à fine, & incompossibilis fini. Vnde cùm quis pertigerit ad terminum optatum, non eget naui. Ad minorem dico, quòd rectitudo voluntatis ordinatur ad finem, sed non est sibi incompossibilis, nec repugnat perfectioni eius, sicut repugnat fides, & spes. Quare negetur consequentia immo antecedit, & concomitatur.

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

E

3. q. 7. art. 4. ad 2 & q. 35. arti 10. cor. & ad 2. Et 4 di 49 q. 4. ar. 5. q. 2. cor. & ad. 3. Et cõ. 4. c. 47. fi. Et Po q. 5. ar. 10. cor. Et opusc. 3. ca. 152. Et Iob 19. fin.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd ad beatitudinem requiratur corpus; perfectio enim virtutis; & gratiæ præsupponit perfectionem naturæ sed beatitudo est perfectio virtutis & gratiæ, anima autem sine corpore non habet perfectionem naturæ, cum sit pars naturaliter humanæ naturæ, omnis autem pars est imperfecta à suo toto separata; ergo anima sine corpore non potest esse beata.

¶ 2 Præterea, beatitudo est operatio quædam perfecta, vt supra dictũ est, * sed operatio perfecta sequitur esse perfectum, quia nihil operatur nisi secundùm quòd est ens in actu; cum ergo anima non habeat esse perfectum quando est à corpore separata sicut nec pars separata à toto, videtur quòd anima sine corpore nõ possit esse beata.

* q. 3. art. 2.

¶ 3 Præterea, beatitudo est perfectio hominis, sed anima sine corpore non est homo, ergo beatitudo non potest esse in anima sine corpore.

¶ 4 Præterea, secundùm philosophum in 10. Ethi.* operatio fęlicitatis in qua consistit beatitudo est non impedita; sed operatio animæ separatę est impedita, quia vt dicit August. 12. super Gen. ad litteram. * Inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo appetitu retardatur quodammodo ne tota intentione pergat in illud summum cœlum, idest in visionem essentiæ Diuinæ, ergo anima sine corpore non potest esse beata.

* cap. 6.

* cap. 35.

¶ 5 Pręterea, beatitudo est sufficiens bonum, & quietat desiderium, sed hoc non conuenit animę separatę, quia adhuc appetit corporis vnionem, vt August. dicit. * ergo anima separata à corpore non est beata.

* Lib. 12. super Genesim ad litterã. c. 35.

¶ 6 Pręterea homo in beatitudine est Angelis ęqualis, sed anima sine corpore non ęquatur Angelis, vt August. dicit, * ergo non est beata.

* cap. 35. vbi supra.

¶ Sed contra est, quod dicitur. Apoc. 14. Beati mortui qui in domino moriuntur.

¶ Postquam ostensum est quomodo ad beatitudinem requiratur ea quæ se tenent ex parte animæ. Hic consequenter ostenditur quomodo requirantur ea quæ tenent se ex parte corporis. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit quomodo requiratur corpus. Secundò ostendit quale corpus requiratur, ar. sequenti.

¶ Circa primum, quod est præsentis articuli & quæsiti, nota, vt habet. D.S. quarto contra Gentiles. c. 91. Quorundam Græcorum error fuit animas ante corporum resurrectionem neque ad cęlum ascendere, neq; ad infernum demergi. De qua materia agit etiam D.S. in quarto. distin 45. q. 1. ar. primo, quæst. 2. Et secundùm illos errantes corpus requiritur ad beatitudinem, etiam perfectam. Sed iste error hic, & ibidem a. D.S. reprobatur.

Gręcorum error.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex est beatitudo. Vna imperfecta quę habetur in hac vita. Et alia perfecta quę in Dei visione consistit. Manifestum est autem, quòd ad beatitudinem huius vitę de necessitate requiritur corpus. Est enim beatitudo huius vitę operatio intellectus vel speculatiui vel practici, operatio autem intellectus in hac vita non potest esse sine phantasmate, quod non est nisi in organo corporeo, vt in primo habitum est. * & sic beatitudo quę in hac vita haberi potest depẽdet quodammodo ex corpore.

* q. 84. ar. 7.

¶ D. S. primò distinguit de beatitudine, scilicet perfecta, & imperfecta. Et sic dupliciter potest intelligi corpus pertinere ad beatitudinem, an videlicet ad perfectam vel imperfectam. D.S. primò respondet de imperfecta beatitudine. Secundò de perfecta, ibi. Sed circa, &c. Primũ facit tali cõclusione responsiua prima. Ad primam beatitudinem huius vitæ de necessitate requiritur corpus. Et intelligitur tàm de beatitudine imperfecta Philosophica, quàm Theologica. Probatur, beatitudo huius vitæ est operatio intellectus vel speculatiui vel practici, sed nulla illarum operationum potest haberi sine corpore, ergo, &c. Maior patet ex prædictis, quia beatitudo possibilis naturaliter est principaliter speculatiua, secundariæ practica. Similiter inchoatio beatitudinis verò est in speculatione. Minor subintellecta probatur. Operatio intellectus in hac vita non potest esse sine phantasmate, sed illud non est sine corporeo organo, ergo, &c. Maior ista relinquitur nota ex. 3. de anima. tex. co. 34. Minor patet prima parte. q. 84. art. 7.

Conclusio prima.

¶ Nota autem, quòd dicit, quodammodo dependet beatitudo istius vitæ à corpore, quia non propriè dependet, vt prius patuit, sed corpus necessariò præexigit, & pręrequirit propter naturalem præsuppositionem cognitionis sensitiuæ ad intellectum, non solùm quo ad acquiri, sed ẽt quo ad vsum. Et quia nõ procedit in eẽ à corporeis sensibus, ideo nõ verè beatitudo depẽdet à corpore.

¶ Sed circa beatitudinem perfectã, quę in Dei visione consistit, aliqui posuerunt, quòd non potest animę aduenire sine corpore existenti, dicentes, quòd animę sanctorum à corporibus separatæ ad illam beatitudinem non perueniunt vsque ad diem iudicij quando corpora resument.

¶ Hic consequenter. D.S. respondet secundo intellectui quæsiti. Et circa hoc primò recitat quendam errorem. Secundò ponit veritatem reprobando illum errorem ibi. Quod quidem, &c. Refert ergo iuxta secundum membrum distinctionis vnum errorem, de quo dictum est in principio quæsiti, & patet in littera. Deinde cum dicit.

¶ Quod quidem apparet esse falsum, & auctoritate, & ratione. Auctoritate quidem, quia Apostolus dicit. 2. ad Corinth. 5. quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à domino. Et quę sit ratio peregrinationis ostendit subdens. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem, ex quo apparet, quòd quamdiu aliquis ambulat per fidem, & non per speciem carens visione Diuinę essentię, nondum est Deo præsens: Animæ autem sanctorum à corporibus separatæ sunt Deo præsentes. Vnde subditur. Audemus autem, & voluntatem habemus bonam peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Deum. Vnde manifestum est, quòd animæ sanctorum separatæ à corporibus ambulant per speciem, Dei essentiam videntes, in quo est vera beatitudo.

¶ Reprobat prædictum errorem ponens veritatem. Et primo

per vnam conclusionem responsiuā. Secundò per quandā conclusionem limitatiuam illius responsiuæ ibi. Sed sciendum, &c. Conclusio ergo responsiua contraria prædicto errori talis est. Beatitudo perfecta hominis non dependet a corpore. Probatur hæc conclusio, & reprobatur dictus error auctoritate, & ratione, quæ ibi; Hoc etiam, &c. Auctoritate quidem Apostoli clarè in littera. Et vide tertio contra Gentiles, cap. 91. vbi deducit hanc auctoritatem, & stat breuiter in hoc, quia secundùm Apostolum. Ideo peregrinamur a Deo, & nō consequimur beatitudinem, quia ambulamus per fidem, & non per speciem, idest quia Diuina essentia non est nobis præsens vt obiectum visibile modo beatifico; ergo quando Deus efficitur præsens isto modo, tunc consequimur beatitudinem, & non amplius peregrinamur; sed animæ sanctæ a corporibus separatæ, sunt Deo præsentes, quæ præsentia est per claram visionem. Et hoc ostendit D.S. ex verbis Apostoli. Igitur animæ separatæ vident Deum absq; corporibus; sed talis visio est beatitudo, vt patuit; igitur anima est beata sine corpore. Deinde ibi

Conclusio secunda.

¶Hoc etiam per rationem apparet: nam intellectus ad suam operationem non indiget corpore, nisi propter phantasmata, in quibus veritatem intelligibilem contuetur, vt in primo dictum est. * Manifestum est autem, quòd Diuina essentia per phantasmata videri nō potest, vt in primo ostensum est. * Vnde cum in visione Diuinæ essentiæ perfecta hominis beatitudo consistat, non dependet beatitudo perfecta hominis a corpore; vnde sine corpore anima esset beata.

* Prima parte. q. 84. artic. 7.
* Prima par. q. 12.

¶Probat conclusionem responsiuam ratione formaliter ex prima parte in littera clarè.

¶Nota; quòd secundùm D.S. contra Gentiles supra. Animæ separatæ sunt susceptibiles gloriæ; ex hoc ipso enim, quòd animæ separantur a corpore, sunt capaces Diuinæ visionis, ad quam dum essent in corpore corruptibili peruenire non potuerunt: hæc ille. Corpus enim corruptibile ligat animam ad sequēdum leges corporis in intelligendo, vt scilicet non intelligat sine conuersione ad phantasmata, in quibus Diuina essentia videri non potest. In Christo tamen ex speciali priuilegio anima non fuit obligata ad huiusmodi legem, vt patet in tertia parte. Sed D.S. loquitur de homine puro, & de modo naturali. Talis enim sic viuens non intelligit, nisi conuertendo se ad phantasmata. Vnde quia post hanc vitam, quæ est status militiæ, & laboris, cuius anima est principalis causa, statim debet dari merces: ideo ipsa soluta de corpore, statim redditur sibi merces, quæ est beatitudo, nisi obsistat ad tempus impedimentum, quòd videlicet anima non sit omnino depurata ab omni inquinatione reatus pœnæ; sic enim retardaretur in Purgatorio, & sic salua fieret quasi per ignem, &c. Consequenter cum dicit:

¶Sed sciendum, quòd ad perfectionem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet; vno modo ad constituēdam essentiam rei, sicut anima requiritur ad perfectionem hominis; alio modo requiritur ad perfectionem rei, quod pertinet ad bene esse eius, sicut pulchritudo corporis, vel velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis.

¶Limitat conclusionem prædictam responsiuam; & primò præmittit quoddam notabile distinctiuum. Secundò subiungit conclusionem conformem limitatiuam ibi. Quamuis ergo, &c. Dicit ergo, quòd aliquid requiritur ad perfectionem alicuius dupliciter; vno modo essentialiter, alio modo quo ad bene esse. Et declarat membra exemplariter. Consequenter ibi.

¶Quamuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ non pertineat, pertinet tamen secundo modo. Cum enim operatio dependeat ex natura rei, quantò anima perfectior erit in sua natura, tantò perfectius habebit suam propriam operationem, in qua fœlicitas consistit; vnde Augustinus in 12. super Genes. ad litteram, * cum quæsiuisset, vtrum spiritibus defunctorum sine corporibus possit summa illa beatitudo præberi. Respondit, quòd non sic possunt videre incommutabilem substantiam, vt sancti Angeli vident, siue alia latentiore causa, siue ideo, quia est in eis naturalis quidam appetitus corpus administrandi.

* Gen. c. 35.

¶Subiungit talem conclusionem limitatiuam prioris. Quamuis corpus non pertineat primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ, scilicet perfectè, quæ habetur in patria; pertinet tamen secundo modo. Prima pars patet ex conclusione præcedenti, quia anima potest esse beata sine corpore: ergo corpus non requiritur essentialiter ad beatitudinem. Secunda pars probatur ratione, & auctoritate. Ratione sic. Quantò anima perfectior erit in natura sua, tantò perfectius habebit suam propriam operationem, in qua fœlicitas consistit; sed anima coniuncta corpori perfectior erit in natura sua, igitur perfectiùs habebit suam operationem. Maior probatur, quia operatio dependet ex natura rei: igitur sequitur maior.

¶Nota hic, quòd ista probatio non videtur sequi in proposito. Nam operatio beatifica non dependet a natura, vt videtur: non ergo anima, quantò erit perfectior in natura, perfectiùs habebit.

¶Sed dicendum, quòd D.S. arguit a propositione communi, quæ debet applicari ad propositum secundùm materiam subiectā. Verum est quidem, quòd natura animę non est principium saltem totale elicitiuum operationis beatificæ, quæ etiam non naturæ sed lumini gloriæ commensuratur in modo intentionis ipsius visionis; quia tamen talis operatio nata est haberi ab anima, non solùm secundùm sui partialem naturam, sed etiam secundùm naturam totalem; ita vt naturæ animæ commensuretur secundùm esse extensiuum, & sic quodammodo ab ea dependet secundùm esse subiectiuum; ideo bene sequitur, quanto anima erit in sua natura perfectior (s. existens in natura totius) perfectiùs habebit operationem, ita ꝙ eam habebit in tota natura secundùm se, & eius deriuationem, non quòd operatio formaliter sit in tota natura humana; sed quia essentialiter, & formaliter est in natura secundùm mentem, & per redundantiam est in corpore.

¶Attende autem verba D.S. quia non dicit, ꝙ anima quātò fuerit in natura perfectior, tantò habebit perfectiorem operationem: sed perfectiùs habebit suam operationem propriam, in qua fœlicitas consistit; quia vt patet ad quintum, non est mēs eius, ꝙ beatitudo essentialis crescat, aut intendatur; sed quia anima perfectiùs eam habebit, cum fuerit in natura perfecta, quia eam habebit in tota natura, cum separata solùm habeat in parte naturæ, quia, vt supra dictum fuit ex D.S. contra Gent. A visione beatifica natus est totus homo beatificari, eo modo quo possibile est etiam beatificari corpus. Et secundò habebit perfectiùs ex parte appetentis, cuius desiderium quietatur tam obiectiuè, quàm subiectiuè, quia videlicet anima separata, non appetit quidem maiorem beatitudinem, sed illa quietata est; sed appetit illam eandem habere in tota natura, vt possibile est. & ita necdum quietata est ex parte subiecti, sed cum ipsa in tota natura sua, scilicet humana, quæ constituitur ex corpore, & anima habebit beatitudinem; tunc erit omniquaq; quietata. Quare patet, quòd corpus requiritur ad beatitudinem quo ad bene esse, quia ad beatitudinem accidentalem. Et vt beatitudo sit totalis intensiuè, & extensiuè. Et vt anima sit quietata obiectiuè, & subiectiuè. Et hoc D.S. probauit, quia operatio sequitur conditionem naturæ agentis; & in proposito sequitur quo ad sui diffusionem, & participationem.

Nota.

¶Nota ex his, quia D.S. per illam probationem non intendit idem quod in quarto, dist. 49. quæst. 1. artic. 4. quæst. 1. Vbi alios sequens probat, quòd beatitudo animæ post cum corpore glorioso vnionem habebit maiorem operationem etiam intensiuè, quia quantò aliquid est perfectiùs in esse, tantò potest perfectiùs operari. Sed intendit hic, ꝙ quantò anima fuerit perfectior in natura, tantò perfectiùs habebit beatitudinem, quia in tota perfecta natura, cuius est naturaliter pars. Non autem vult, ꝙ habeat perfectiorem; tum quia (vt patebit) anima etiam separata habet perfectum esse; immo idem esse quod hic; tum quia operatio beatifica non commensuratur remoto principio eius. s. naturali esse, sed immediato. s. lumini gloriæ, quod idem manet ęqualiter ante, & post resumptionem corporis; ideo habebit perfectiùs suam beatitudinem, quia in tota natura; nam operatio etiam beata ad sui diffusionē in corpus requirit corpus, & sic potest aliquo modo dici dependere quo ad sui perfectionem extensiuam à corpore. Et hoc D.S. hic tenet ex propria sententia. In quarto autem probabiliter loquebatur, cum dixit. Potest autem dici, &c. Quare esto cautus. Et non opineris hanc probationem huius conclusionis incidere cum ea, quam habet in quarto, vbi vult probare maioritatem intensiuam: hic enim soluit probationem, quam in quarto ponit, quia videlicet anima habet perfectum esse, & est etiam separata eodem modo s̄m intellectum; sed non est perfecta in natura; ergo ratione naturæ crescit, non ratione intellectus, &c. Veruntamen suppositum in hac ratione. s. ꝙ anima separata sit imperfectior, quam coniuncta. Scotus impugnat in quarto, dist. 43. q. 1. Et similiter in quodlibetis. q. 19. Sed de hoc in solutione secundi.

Hic D. S. propria sententia.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem responsiuā, quia corpus nō requiritur de necessitate ad beatitudinē essentialem, quia mortuorū animæ sunt beatæ, &c.

¶Ad primum ergo dicēdum, quòd beatitudo est perfectio animæ ex parte intellectus, secundùm quem anima transcendit corporis organa; non autem secundùm quòd est forma naturalis corporis; & ideo illa naturalis perfectio manet, secundùm quam ei beatitudo debetur, licet non maneat illa naturæ perfectio, secundùm quam est corporis forma.

¶Maior vera est, perfectio virtutis, & gratiæ præsupponit perfectionem naturæ quo ad intellectum, sed non quo ad corpus. Et hoc manifestè apparet in Christo pro tempore pueritiæ, &c. Vltra. Anima autem sine corpore, &c. Verum specificæ, & totalis, tamen habet perfectionem intellectualem, & naturæ partialis, & perfectionem esse existentiæ, licet non essentiæ totalis. Vltra. Omnis autem, &c. Verum vt sic: anima autem est pars, non ratione intellectus, quia sic supergreditur corpus, sed quia forma materiæ. Vnde non sequitur conclusio, quia beatitudo conuenit sibi non vt formæ, sed vt intellectuali.

¶Ad secundum dicendum, quòd anima aliter se habet ad esse, quàm aliæ partes: nam esse totius non est alicuius suarum partium; vnde vel pars omnino desinit esse destructo toto, sicut partes animalis destructo animali, vel si remanent, habent aliud esse in actu, sicut pars lineæ habet aliud esse, quàm tota linea; sed animæ humanæ remanet esse compositi post corporis destructionem; & hoc ideo, quia idem est esse [d] formæ, & materiæ, & hoc est esse compositi; anima autem subsistit in suo esse, vt in primo ostensum est. * Vnde relinquitur, quòd post separationē a corpore perfectum esse habeat; vnde perfectam operationem habere potest, licet [d] non habeat perfectam naturam.

[Margin: Dub. 173. — * Prima parte q.75. artic. 2. — Dub. 174.]

¶Hoc argumentum continet rationem D.S. in quarto supra. Ad maiorem dico, quòd beatitudo est operatio intellectualis, cuius principium est intellectus deiformis factus per lumen gloriæ. Ad minorem, operatio perfecta intelligibilis sequitur esse perfectum intellectuale. Et conceditur, quòd nihil operatur intelligibiliter, nisi secundùm quòd est ens in actu in genere intellectualium. Vltra. Cum ergo, &c. negatur de esse perfecto existentiæ, immo idem esse, quod habuit in corpore, habet separata, quod prius erat homini communicatum, animæ verò proprium. Ad probationem dicitur, quòd pars separata a toto, &c. Verum est de parte, cui non conuenit per se esse. Ista enim acquirit separata a toto aliud esse, vel desinit esse. Sed negatur de parte, cui primò conuenit esse tanquam proprium, a qua totum mendicat esse idem, qualis est anima rationalis, quæ supergreditur genus materialium, tanquam confinis substantijs separatis. Conceditur tamen, quòd etiam anima rationalis, quia essentialiter est pars naturæ humanæ, quòd separata nō habet integrum esse specificum, cuius est naturaliter pars. Quare negetur consequentia, quia sine toto habet perfectum esse, & sic perfectam operationem intelligibilem, sed non habet perfectam naturam; ergo non habet illam operationem ex parte naturæ perfectæ perfectione extensiua.

¶Nota circa hāc solutionem, & præcedentem propter Scotum vbi supra, quòd bene stant simul, quòd anima separata habet idem esse, quod fuit hominis, cum esset corpori coniuncta, & tamen separata sit imperfecta. Tum quia coniuncta non solùm habet perfectionem primam, quæ est esse substantiale; sed etiam perfectionem secundam, influendo vires suas corpori, & se ei communicando. Tum quia coniuncta habet perfectum esse specificum, quod non habet separata, & sic non manet in integra specie. Nec obstat, quòd separata est minus composita, & sic Deo similior, quia similitudo proportionis arguit perfectionem in creatura. Sicut cor motum est similius Deo corde immobili, quia habet se ad suam perfectionem, quæ est motus, sicut Deus ad suam. Nec obstat, quòd esse existentiæ hominis dependet a corpore. Nam idem esse vt est hominis requirit corpus, vt autem est animæ non requirit, & sic potest manere sine corpore; & licet esse essentiæ hominis sit aliud ab essentia partium, non tñ esse existentiæ. Et hoc patet in solutione D. S vbi dicit, quòd animæ rationali remanet post sui separationem esse compositi, quod scilicet erat supposito communicatum, animæ verò proprium. Et hæc euacuant obiectiones Scoticas si pensentur. Vide de hac materia Capreolum in quarto, distinct. 43. ad argumenta secundo loco contra tertiam conclusionem.

[Margin: Nota propter Scotū. — Capreolus.]

¶Ad tertium dicendum, quòd beatitudo est hominis secundùm intellectum; & ideo remanente intellectu potest inesse ei beatitudo, sicut dentes Aethyopis possunt esse albi, etiam post euulsionem, secundùm quos Aethyops dicitur albus.

¶Maior vera, perfectio hominis non secundùm quod ipsum, vel per se primò; sed secundùm partem eius immaterialē, scilicet secundùm animam rationalem. Minor conceditur, quòd non est homo; est tamen id, per quod homo dum sibi est pars intelligit, & quæ nata est intelligere etiam separata, immo intelligere sibi primò simpliciter conuenit, licet homini primò conueniat vt supposito, vt patebit prima parte, quare negetur consequentia, loquendo de beatitudine essentiali.

¶Ad quartum dicēdum, quòd dupliciter aliquid impeditur ab alio; vno modo per modum contrarietatis, sicut frigus impedit actionem caloris, & tale impedimētum operationis repugnat fœlicitati; alio modo per modum cuiusdam defectus, quia scilicet res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionem requiritur, & tale impedimentum operationis non repugnat fœlicitati, sed omnimodæ perfectioni ipsius; & sic separatio animæ a corpore dicitur animam retardare, ne tota intentione tendat in visionem Diuinæ essentiæ; appetit enim anima sic frui Deo, quòd etiam ipsa fruitio deriuetur ad corpus per redundantiam, sicut est possibile; & ideo quamdiu ipsa fruitur Deo sine corpore, eius appetitus sic quiescit in eo, quòd tamen adhuc ad participationem eius vellet suum corpus pertingere.

¶Maior vera est, operatio non impedita per modum contrarietatis, videlicet, quia non est impedimentum perfectæ operationis, quia eoipso, quòd esset impedimentum, non haberetur operatio perfecta: potest tamen esse impedita per modum cuiusdam defectus, quia habens operationem perfectam secundùm se, non habet eam secundùm eius effectum totalem, & tale impedimentum non repugnat fœlicitati essentiali, sed eius perfectioni quo ad bene esse, & extensiuè. Minor vera est secundo modo, quia est impedita, idest non totaliter potest eam habere sine corpore. Ad probationem dicitur, quòd anima retardatur, ne tota intentione, idest anima separata, non fertur, idest non participat beatitudinem quo ad bene esse, & quo ad perfectionem accidentalem secundùm omne id, quod intendit, & vult participare beatitudinem; quia vult totam naturam beatificari, quod non est, donec manet separata; cum quo stat, quòd intentio sua, & attentio sit perfecta super visione beatifica. Vnde non oportet imaginari quasi anima ex illo appetitu, quo vult totam naturam saltem per redundantiam beatificari, anxietur, vel perturbetur, ne perfectè Deo intendat. Nam talis appetitus, vel non est actus elicitus, vel si est, tunc est regulatus rectissima ratione, & visioni beatificæ subordinatus. Vnde animam in nullo perturbat, vel distrahit. Quare negatur consequentia.

¶Ad quintum dicendum, quòd desiderium animæ separatæ totaliter quiescit ex parte appetibilis, quia habet id, quod suo appetitui sufficit, sed non totaliter quiescit ex parte appetentis, quia illud bonum non possidet secundùm omnem modum quo possidere vellet; & ideo corpore resumpto beatitudo crescit non [d] intensiuè, sed extensiuè.

[Margin: Dub. 175.]

¶Maior vera est, & quietatiuum ex parte appetibilis, quia non quæritur maius, vel melius appetibile. Et talis quietatio potest stare cum non totali quietatione ex parte appetentis, quia videlicet esto habeatur perfectio, qua maior non desideratur, tamen quia habens non habet omni modo quo potest, ideo non quietatur ex parte sui. Nam vellet eam habere secundùm totam suam naturam, cuius est aliquid naturaliter. Minor negatur, quòd non quietetur ex parte appetibilis; sed solùm probat, quòd non ex parte appetentis; & sic resumpto corpore beatitudo extenditur, etiam ad totam naturam, videlicet etiam ad corpus. Quare negetur consequentia.

¶Et nota sententiam D.S. in fine solutionis, quia beatitudo crescit extensiuè, non intensiuè, & ratio dicta est circa corpus.

[Margin: Sententia D.S.]

¶Ad sextum dicēdum, quòd id quod ibidem dicitur, quòd spiritus defunctorum non sic vident Deum, sicut Angeli; nō est intelligendum secundùm inæqualitatem quantitatis, quia etiam modò aliquæ animæ beatorum sunt assumptæ ad superiores ordines Angelorum clariùs videntes Deum, quàm inferiores Angeli; sed intelligitur secundùm inæqualitatem proportionis, quia Angeli etiā infimi habent omnem perfectionem beatitudinis quam sunt habituri, non autem animæ separatæ sanctorum.

¶Maior conceditur, & de eadem prima parte, quæst. 108. art. 8. vbi determinatur, quòd homines assumuntur ad ordines Angelorum, & supponit homo indeterminatè. Ad minorem, si intelligitur, quòd animæ non æquetur in essentiali beatitudine Angelis, quasi nulla habeat æqualem cum Angelis beatitudinem; negatur. Sed August. intelligit minorem, quòd non est æqualis proportionabiliter, quia esto tantùm sit beata intensiuè, sicut Angelus; non tamen habet beatitudinem in tota natura, sicut Angelus. Quare negetur consequentia.

¶Aduerte hic aliam expositionem auctoritatis beati Augustini, quam D. S. ponit in fine corporis, quàm sit ea quam D.S. ponit in quarto, dist. 49. in expositione literæ in fine.

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur perfectio corporis.

Supr. art. 5. & locis ibi inductis.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd pfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectam: perfectio enim corporis est quoddã corporale bonum; sed supra ostensum est, * quòd beatitudo non consistit in corporalibus bonis: ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua perfecta dispositio corporis.

* q.2. per to tum.

¶ 2 Præterea. Beatitudo hominis consistit in visione diuinæ essentiæ, vt ostensum est, * sed ad hanc operationem nihil exhibet corpus, vt dictum est: * ergo nulla dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

* q. 3. ar. 8. * Ar. 5.

¶ 3 Præterea. Quãtò intellectus est magis abstractus a corpore, tantò perfectius intelligit, sed beatitudo consistit in perfectissima operatione intellectus: ergo oportet omnibus modis animam esse abstractam a corpore; nullo ergo modo requiritur aliqua dispositio corporis ad beatitudinem.

¶ Sed cõtra, præmium virtutis est beatitudo, vnde dicitur Ioan. 13. Beati eritis si feceritis ea, sed sanctis repromittitur pro pręmio non solùm visio Dei, & delectatio, sed etiam corporis bona dispositio, dicitur enim Esa. vlt. Videbitis & gaudebit cor vestrũ, & ossa vestra quasi herba germinabunt: ergo bona dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

Ioa. Esa.

¶ Hic inquiritur de qualitate corporis requisiti ad beatitudinem, an scilicet debeat esse corpus perfectum, scilicet de sensibus interioribus, & exterioribus perfectus, atque corpus sanum, & pulchrum.

¶ Respondeo dicendum, quòd si loquamur de beatitudine hominis qualis in hac vita potest haberi, manifestum est, quòd ad eam ex necessitate requiritur bona dispositio corporis, consistit enim hæc beatitudo secundum Philosophum * operatione virtutis perfectæ. Manifestum est autem, quòd per inualitudinem corporis in omni operatione virtutis homo impediri potest.

Arist. in 1. Ethico.

¶ D. S. secundum distinctionem habitam in præcedenti articulo de beatitudine perfecta, & imperfecta, respondet duabus conclusionibus. Prima est de beatitudine imperfecta. Secunda de perfecta, ibi. Sed si loquamur. Prima est, si loquamur de beatitudine hominis &c. vt in principio litteræ. Probatur, beatitudo viæ, quæ hic haberi potest consistit in operatione virtutis perfectæ, sed per inualitudinem corporis homo impeditur in omni operatione virtutis, ideo requiritur corpus bene valens, & dispositum. Maior est Philosophi primo Ethi. & per virtutem perfectam intelligitur tã speculatiua virtus, quàm practica. Minor relinquitur nota. Nam si sensus non sint bene dispositi præsertim interiores, homo non consequitur perfectionem intellectus speculatiui. Et si corpus est insanum, non potest se homo exercere in exercitio virtutum moralium, & secundum intellectum practicum, immo nec speculari potest perfectè, vt patebit infra de dolore, qui aufert facultatẽ addiscendi, & si magnus est, facit etiam ne homo, quæ nouit speculari possit. Nec etiam fœlix est qui est specie turpissimus, vt habetur primo Ethi. Et præsertim perfectiones illę corporis requiruntur ad beatitudinem, vt est status perfectus aggregatione omnium bonorum. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima.

¶ Sed si loquamur de beatitudine perfecta, sic quidam posuerunt, quòd non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis dispositio, immo requiritur ad eam, vt omnino anima sit a corpore separata. Vnde August. 22. de ciui. Dei, * introducit verba Porphyrij dicẽtis. Quare ad hoc, quòd sit beata anima omne corpus fugiendum est; sed hoc est inconueniens, cum enim naturale sit animæ corpori vniri, non potest esse, quòd perfectio animæ naturalem eius perfectionem excludat.

August. * Cap. 26. & lib. 22. c. 26.

¶ Respondet quæsito iuxta beatitudinem perfectam. Et primò eradicat circa hoc quendam errorem. Secundò subiungit cõclusionem veram, ibi. Et ideo dicendum &c. Loquendo igitur de beatitudine perfecta, fuit error quòd non requiratur dispositio corporis, quia nec corpus ipsum &c. Sed D. S. hunc errorem reprobat, quia perfectio gratuita animæ, quæ est beatitudo non excludit necessariò perfectionem animæ naturalem, quæ consistit in hoc, quòd anima sit coniuncta corpori. Nam vt patuit ex præceden. anima separata est imperfecta in natura, quia est naturaliter pars humanæ naturæ. Vnde & propter melius vnitur corpori, vt declarat D. S. prima par. quæst. 89. articu. primo.

¶ Nota quòd animæ separatæ naturale est vniri corpori ad sensum quem D. S. ponit, quarto contra Genti. c. 82. scilicet quo ad finem, quia scilicet naturale est animę esse corpori vnitam, sed principium eius actiuum non est naturale, sed sola virtute diuina causatur. Vt autem habet D. S. in de verit. ma. 24. quæstio. 10. ad primum id, quod est contra naturale primo modo potest esse perpetuum. Vnde non sequitur, quòd Philosophus qui scit animæ separatæ naturale esse, quòd est vnita, scit quòd ipsa quandoque reunietur, quia est quidem in potentia naturali ad terminum, sed ad viam est solum in potentia obedientiali. Consequenter ibi.

¶ Et ideo dicendum est, quòd ad beatitudinem omnibus modis perfectam, requiritur perfecta dispositio corporis, & antecedenter, & consequenter; antecedenter quidẽ, quia vt Aug. dicit 12. super Gen. ad literam, * si tale sit corpus cuius sit difficilis, & grauis administratio, sicut caro quæ corrumpitur & aggrauat animam, auertitur mens ab illa visione summi cœli. Vnde concludit, quòd cum hoc corpus iam non erit animale, sed spirituale, tunc angelis adequabitur, & erit ei ad gloriam, quod sarcinę fuit.

August. * Cap. 35.

¶ Subiungit conclusionem responsiuam secundam talem, & veram. Ad beatitudinem omnibus modis perfectam, scilicet essentialiter, & quo ad bene esse, vel accidentaliter: requiritur perfecta dispositio, scilicet in sanitate, & fortitudine atque decore, & antecedenter, & consequenter. Et probat primò primam partem, secundò secundam, ibi. Consequenter verò &c. Prima, auctoritate August. quia si esset corpus cuius difficilis sit administratio, tunc anima impediretur a visione summi cœli, idest diuinæ essentiæ, igitur requiritur, quòd corpus antecedenter sit tale, vt non sit eius difficilis administratio, quod omnino ad nutum obedit animæ, & in nullo ipsam impedit, & in nullo desiderium animæ retardat. Tunc ibi.

Conclu. 2.

¶ Consequenter verò, quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipsum sua perfectione potiatur, vnde Augustinus dicit in epistola ad Dioscorum, * Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius plenissima beatitudine redundet in inferiorem naturam, incorruptionis vigor.

August. * Epist. 56.

¶ Manifestat secundam partem dictæ conclusionis, quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipsum sua perfectione potiatur, igitur secunda pars vera. Assumptum ostendit auctoritate Bc. August. Et vide de hoc D. S. quarto contra Gen. capitu. 86. vbi ostendit, quæ perfectiones erunt in corpore glorificato. Vide & supra articu. tertio, huius quæstionis.

¶ Nota circa has duas partes conclusionis, quòd sicut in alio proposito dicitur, & habetur in de Verita. Ma. 28. quæstio. octaua, in corpore, quòd dispositiones, quæ simul duratione inducuntur cum forma, intelliguntur eam præcedere secundum naturam, & intellectum in genere causæ materialis. Et eædem intelliguntur eam sequi in genere causæ formalis. Sic in proposito non videtur D. S. intelligendus quasi perfectio corporis præcedens, & subsequens animam gloriosam, sint duæ perfectiones accidentales dispositiuę pro anima beata, sed eadem perfectio corporis intelligitur præcedere in genere causæ materialis, vt corpus scilicet non impediat animam a visione cœli, idest Dei; & subsequitur ipsam animam, inquantum formaliter ab ipsa in corpus redundat, sicut & dispositio, quæ est necessitans pro forma naturali.

¶ Et aduerte iuxta D. S. vbi statim contra Genti. quòd sicut gloria in quam humana anima subleuatur, excedit naturalem virtutem cœlestium spirituum. Ita gloria resurgentium corporum excedit naturalem perfectionem cœlestium corporum, vt sit maior claritas, impassibilitas firmior, agilitas facilior, & dignitas naturæ perfectior. Aduerte hic etiam quòd beatitudo corporis, vt distinguitur contra beatitudinem animæ non dicit actum secundum, sed in actu primo consistit, vt est perfectibile ab anima beata.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in corporali bono non consistit beatitudo, sicut in obiecto beatitudinis; sed corporale bonum potest facere ad aliquem beatitudinis decorem, vel perfectionem.

¶ Maior conceditur. Ad minorem, ostēsum est supra quòd beatitudo non consistit in corporalibus bonis tanquàm in obiecto quietatiuo perfectè appetitus humani. Similiter ostensum est, q in nullo corporeo cōsistit beatitudo essentialiter, cum quo stat, q perfectio corporalis requiritur primò ad beatitudinem imperfectam, sicut sine quo nō habetur perfecta operatio virtutis, in qua essentialiter consistit. Et quòd perfectio corporis etiam requiritur ad perfectam beatitudinem quo ad bene esse accidentaliter, & cōsequenter. ergo &c. Verùm non requiritur ad perfectam beatitudinem tanquam essentiale sibi, sed tanquàm decorans, & accidentaliter perficiens; quia anima sine corpore, & sine eius perfectione beatitudinem essentialem habet; sed si debet eam habere in corpore, oportet quòd fiat Diuina virtute ne anima per corpus impediatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd & si corpus nihil cōferat ad illam operationem intellectus, qua Dei essentia videtur, tamen posset ab hac impedire, & ideo requiritur perfectio corporis, vt non impediat eleuationem mentis.

¶ Maior conceditur. Minor vera quidem, quòd ad visionē Dei beatificam nihil exhibet corpus, tamen si esset imperfectum, & necessitatibus præsentis vitæ astrictum, impediret animam ne videret beatificè, quia nemo qui viuit modo naturali videt Deum, quare oportet quòd fiat diuina virtute, ne corpus animam impediat, vel per dotes, vt in glorioso corpore, vel alias aliquo modo Deo cognito, vt in Christo, quare negetur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abstractio ab hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam; nō autem a spirituali corpore, quod erit totaliter spiritui subiectū. de quo in tertia parte huius operis dicetur.

Nō complenit.

¶ Ad maiorem, quantò intellectus, & anima intellectiua sunt magis abstracta a corpore corruptibili, tantò perfectius intelligit. Sed negatur de corpore spirituali, quod totaliter est subiectū animæ, & non impedit quin possit intelligere sine conuersione ad phantasmata. Et secundò maior non est vndequaque vera de intellectione naturalium rerum, quia illas perfectius intelligit in corpore, quàm separata, vt habet. D.S. 1. par. q. 89. ar. 1. Quare negetur consequentia. Tum quia vnio animæ cum corpore non impedit intellectionem beatificam. Tum quia etiam confert cognitioni, & modo cognoscēdi naturalibus. An autem modus cognoscendi sine phantasmatibus sit animæ naturalis, vel præter naturalis, videbitur ibidem in prima parte. Vide infra q. 5. ar. 1. ad 2.

Utrum ad beatitudinem requirantur aliqua bona exteriora.

G

2.2 q 18. artic. 3. ad 4.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requirantur etiam exteriora bona, quod enim in premium sanctis promittitur, ad beatitudinem pertinet, sed sanctis repromittuntur exteriora bona, sicut cibus, & potus, diuitiæ, & regnū. dicit enim Lu. 22. Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & Matth. 6. Thesaurizate vobis thesaurum in cœlo, & Matth. 25. Venite benedicti patris mei pos. regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

¶ 2 Præterea secundum Boetium in 3. de consola.* Beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus, sed exteriora sunt aliqua hominis bona, licet minima, vt Augustinus dicit * ergo ipsa etiam requirantur ad beatitudinem.

* Pos. 2.

* Lib 3. de lib. arbi. ca. 19. & 1. retracta. c. 19.

¶ 3 Præterea Dominus Matth. 5. dicit. Merces vestra multa est in cœlis, sed esse in cœlis significat esse in loco, ergo saltē locus exterior requirit ad beatitudinem.

¶ Sed contra est, quod dicitur in ps. Quid enim mihi est in cœ. & a te, quid vo. super terram, q. d. nihil volo, nisi hoc quod sequitur, mihi adhærere Deo bonum est. ergo nihil aliquid extra Deum ad beatitudinē requiritur.

¶ Hic D.S. ostendit quomodo bona exteriora habeant se ad beatitudinem. Et primò facit hoc. Secundò corollariè ostendit, an amici requirantur ad beatitudinem. Quærit autem D.S. de istis bonis etiam corporalibus, quia cum beatitudo sit status aggregatione omnium bonorum perfectus. videtur requirere omnia bona.

¶ Respondeo dicendum, quòd ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita potest haberi, requiruntur exteriora bona, non quasi de essentia beatitudinis existentia, sed quasi instrumentaliter deseruientia beatitudini, quæ consistit in operatione virtutis, vt dicitur in primo ethicorum,* indiget enim homo in hac vita necessarijs corporis tam ad operationem virtutis contemplatiuę, quàm etiam ad operationem virtutis actiuę. ad quā etiam plura alia requirūtur, quibus exerceat opera actiuę virtutis.

* Cap. 8.

¶ D.S. iuxta distinctionem iam sępe habitam de beatitudine, primò respondet iterum duabus conclusionibus. Secundam prosequitur ibi. Sed ad beatitudinem &c Secūdò elicit ex dictis quoddam corollarium ibi. Et quia &c. Prima ergo conclusio est. Ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita haberi potest, requiruntur exteriora bona. Et exponit eam, quia non requirūtur quasi de essentia beatitudinis existentia, quia sic consistit in operatione virtutis perfectæ, sed quasi instrumentaliter deseruientia beatitudini, quæ consistit in operatione virtutis. Probatur conclusio sic exposita, quia homo in hac vita indiget necessarijs corporis &c. vt in litera. Sed ista necessaria corporis sunt exteriora bona, & habentur per exteriora bona. ergo cōclusiō vera. Et est clarum, quia homo non potest cōtemplari, nisi habeat cibum, & potum & alia necessaria vitæ. Ad vitam autem actiuam, & ciuilem indiget non solùm necessarijs pro vita sua, sed etiam alijs pluribus, vt exerceat opera misericordiæ, & actum liberalitatis, & magnificentię, & huiusmodi virtutum, quæ perficiunt ad vitam actiuam &c Deinde cum dicit.

Conclu. 1.

¶ Sed ad beatitudinem perfectam, quæ in visione Dei consistit, nullo modo huiusmodi bona requiruntur. Cuius ratio est, quia omnia huiusmodi bona exteriora, vel requiruntur ad sustentationem animalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes quas per animale corpus exercemus, quæ humanæ vitæ conueniunt: illa autem perfecta beatitudo, quæ in visione Dei consistit, uel erit in anima sine corpore, uel erit in anima corpori iuncta non iam animali, sed spirituali, & ideo nullo modo huiusmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem, cum ordinentur ad vitam animalem.

¶ Determinat quæsitum alia conclusione de beatitudine perfecta patriæ, ista. Ad beatitudinem perfectam &c. vt in principio literæ. Et probat eam clarè, quia omnia bona exteriora, quæ &c. sed beatitudo perfecta, vel est in anima sine corpore &c. vel erit in anima vnita corpori non iam animali, sed spirituali, quod scilicet huiusmodi bonis non indiget. ergo nullo modo.

Conclu. 2.

¶ Nota circa minorem D.S. quarto contra gentiles. c. 84. quòd anima vnitur corpori spirituali, non quasi corpus in resurrectione non habeat eandem naturam quam antea habuit. Sicut aliqui errantes putauerunt corpus transmutandum in spiritum, accipientes occasionem ex verbis Apostoli. 1. Corint. 15. Sed ideo dicitur spiritmale, quia spiritus plenè subiectum, & expers omnis corruptionis, & defectus corporalis, nec sequitur legem corporum, quæ nunc est, quia nec vegetatur, nec nutritur, nec generat, & cætera. Et quia etiam cessabunt occupationes actiuæ vitæ, quæ ordinantur hic ad vsum ciborum, & aliorum corporalium, sed sola cōtemplatio remanebit, quare dicitur corpus spirituale; non propter substantiam, & naturam, sed propter qualitatem, & exercitium. Vide D.S. vbi iam. c. 85. pulchrè declarātē quomodo post resurrectionem non erit vsus ciborum, nec venereorum. Vide in quarto dist. 44. q. pri. art. 3. quæst. 4. Vide etiam D.S. in postilla 1. Corin. 15. lectione. 6. Deinde ibi.

¶ Et quia in hac vita magis accedit ad similitudinem illius perfectæ beatitudinis fœlicitas contemplatiua, quàm actiua, vtpote etiam Deo similior, vt ex dictis patet. * ideo minus indiget huiusmodi bonis corporis, vt dicitur, in 1. ethicorum.*

* q. 3. ar. 5.

* Cap. 8

¶ Elicit ex dictis tale corollarium. Fœlicitas contemplatiua huius vitæ minus indiget huiusmodi bonis corporalibus, &c. Probatur auctoritate Philosophi pri. Ethicorum. Et ratione, quia fœlicitas contemplatiua magis accedit ad similitudinem illius perfectæ beatitudinis, quàm actiua, & igitur minus indiget, quàm vita actiua. Tenet consequentia, quia ista nullo modo indiget. Antecedens patet ex dictis artic. 5. quia contemplatiua est Deo similior, & beatitudini patriæ per consequens actiua autem est propria huic vitæ.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem secundam respons.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes illæ corporales promissiones, quæ in sacra scriptura continentur sunt metapho-

riè, intelligendæ, secundùm quòd in scripturis solent spiritualia per corporalia designari, vt ex his, quæ nouimus, ad desiderandum incognita consurgamus, sicut Gregorius dicit in quadam Homelia. * Sicut per cibum, & potum intelligitur delectatio beatitudinis, per diuitias sufficientia, qua homini sufficiet Deus: per regnum exaltatio hominis vsque ad coniunctionem cum Deo.

*Greg. Hom. 10. in Euang.

¶Maior conceditur; sed oportet meminisse ex prima parte, quæstio. prima, articulo septimo. quòd quando scriptura sacra loquitur metaphoricè; tunc sensus litteralis non est secundùm significatum proprium nominum, sed quòd per huiusmodi significata repræsentatur, sicut cum dicit scriptura brachium Dei, non attribuit Deo membrum corporale, sed quod per ipsum designatur, scilicet fortitudinem, & virtutem operandi. Sic scriptura sub nominibus bonorum corporalium intelligit intelligibilia bona designata per nomina propriè significantia ipsa corporalia, per metaphoram autem ipsa spiritualia, vt animus noster ex his quæ nouit, discat incognita amare.

¶Et secundum hunc modum dicitur ad minorem, quòd delectatio, quæ est in contemplatione sapientiæ, & assumptio veritatis intelligibilis in intellectu nostro, per vsum ciborum in sacra scriptura designare consueuit, vt etiam habet D. S. in quarto contra Gentiles, capit. 83. Quare negatur consequentia. Vide ibidem, quomodo pulchrè multas auctoritates exponit, quæ videtur sonare vsum futurum corporalium in patria.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bona ista deseruientia animali vitæ non competunt vitæ spirituali, in qua beatitudo perfecta consistit, & tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio, quia quicquid bonum inuenitur in istis, totum habebitur in summo fonte bonorum.

¶ Ad maiorem dictum est supra quæstione secunda, & tertia, quia est status perfectus aggregatione omnium bonorum, quia ibi habetur fons omnium bonorum. Secundò habentur omnia bona etiam huius vitæ supereminenter, vt ostendit D. S. tertio contra Gentiles, capit. 63. Quomodo homo ex fœlicitate, quæ prouenit ex visione Dei, habet supereminenter omnia, quæ hic desiderari possunt; sed non oportet, quòd habeat omnia bona huius vitæ formaliter, quia aliqua repugnant patriæ, cum sint bona secundùm quid, quæ deseruiunt vitæ corporali corruptibili, & animali. Minor placet, quòd sunt minima; & per hoc solùm requisita ad vitam imperfectam vitæ. Negatur ergo consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundùm Augustinum in libro de Sermone Domini in Monte. * Merces sanctorum non dicitur esse in corporeis cœlis; sed per cœlos intelligitur altitudo spiritualium bonorum: nihilominus tamen locus corporeus, scilicet cœlum empyreum aderit beatis, non propter necessitatem beatitudinis, sed secundùm quandam congruentiam, & decorem.

*Aug. lib. 1. cap. 5.

¶Ad minorem est duplex solutio. Est copiosa in cœlis, &c. in altitudine bonorum spiritualium, quæ designatur per cœlos, prima parte, quæstio. 68. artic quarto, in fine corp. secundò in cœlis, idest in corporibus cœlestibus, non quia sit præmium, sed locus congruus præmiati. Quare negatur consequentia.

Utrum ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

H AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd amici sint necessarij ad beatitudinem; futura enim beatitudo in scripturis frequenter nomine gloriæ designatur; sed gloria consistit in hoc, quòd bonum hominis ad notitiam multorum deducitur: ergo ad beatitudinem requiritur societas amicorum.

Boetius.

¶ 2 Præterea. Boetius dicit, quòd nullius boni sine consortio iocunda est possessio; sed ad beatitudinem requiritur delectatio, ergo etiam requiritur societas amicorum.

¶ 3 Præterea. Charitas in beatitudine perficitur; sed charitas extendit se ad dilectionem Dei, & proximi; ergo videtur, quòd ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

¶Sed contra est, quod dicitur Sap. 5. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum Diuina sapientia, quæ consistit in contemplatione Dei; & sic ad beatitudinem nihil aliud requiritur.

Sap. 5.

¶Hic inquirit de alio bono corporali exteriori, scilicet amicis. Secundum philosophum enim nono Ethicorum. Inter bona exteriora amicus videtur esse maximum bonum.

¶Respondeo dicendum, quòd si loquamur de fœlicitate præsentis vitæ, sicut Philosophus dicit in nono Ethicorum. * Fœlix indiget amicis, non quidem propter vtilitatem, cum sit sibi sufficiens, nec propter delectationem, quia habet in seipso delectationem perfectam in operatione virtutis, sed propter bonam operationem, vt scilicet eis benefaciat, & vt eos inspiciens benefacere delectetur, & vt ab eis in benefaciendo iuuetur. Indiget enim homo ad bene operandum auxilio amicorum, tam in operibus vitæ actiuæ, quàm in operibus vitæ contemplatiuæ.

* Arist. c. 9. & 11.

¶D. S. iterum respondet distinctè vt prius, duplici conclusione secundùm duplicem illam beatitudinem dictam. secundam ibi. Sed si loquamur, &c. Prima conclusio est, si loquamur de fœlicitate præsentis vitæ, fœlix indiget amicis. Istam conclusionem D. S. declarat, remouendo falsam causam eius, quia non indiget propter vtilitatem, scilicet præcisam ab honestate, quia fœlix præsupponitur habere sufficientiam temporalium, quæ dicuntur vtilia, nec propter delectationem, scilicet etiam præcisam a bono honesto; quia fœlix habet in seipso delectationem perfectam, scilicet bona virtutis; sed veram causam indigentiæ ponit D. S. quia indiget amicis propter bonam, idest honestam, & virtuosam operationem, vt scilicet &c. & delectetur in eis delectatione, quæ est gaudium de operatione honesta; quod probat sic, quia indiget auxilio amicorum, tam in operibus vitæ actiuæ, quam in operibus vitæ contemplatiuæ: igitur ille sensus, & conclusio vera. Assumptum patet, quia homo est animal sociale, & ciuile, nec sibi in omnibus sufficit, & ergo indiget alijs, & præsertim amicis honestis, vt habetur in philosopho supra. In contemplatione autem eget instructione aliorum, & doctrinatione de lege communi. Patet ex his, quòd secundùm Philosophum, delectationes sensuales, & corporales non sunt de perfectione beatitudinis etiam viæ, quare Iudæi, & Saraceni, & quidam hæretici, nec iuxta doctrinam philosophi habuerunt sanum iudicium, vel affectum, qui in futura beatitudine putant ad beatitudinem corporales delectationes requiri, vt habet D. S. in quarto, distinct. 44. quæstione prima, artic. tertio, quæsit quarta, ad quartum. Deinde ibi.

Conclusio prima.

Iudæi bestiales.

¶Sed si loquamur de perfecta beatitudine, quæ erit in patria, non requiritur societas amicorum de necessitate ad beatitudinem, quia homo habet totam plenitudinem suæ perfectionis in Deo; sed ad benè esse beatitudinis, facit societas amicorum; vnde Augustinus dicit octauo super Genes. ad litteram, * quòd creatura spiritualis ad hoc, quòd sit beata, non nisi intrinsecùs adiuuatur æternitate, veritate, charitate creatoris; extrinsecùs verò si adiuuari dicenda est fortasse hoc solo adiuuatur, quòd inuicem vident, & de sua societate gaudent. *

August. * Gen. c. 25.

* q. 1. art. 8.

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam de beatitudine perfecta, quæ habetur in patria, istam. Ad beatitudinem, quæ erit in patria, non requiritur societas amicorum de necessitate, sed ad benè esse; probatur prima pars sic, quia homo habet totam plenitudinem suæ perfectionis in Deo; igitur societas amicorum non requiritur. Antecedens patet ex dictis, & intelligitur, quòd homo habet totam plenitudinem, &c. idest summam perfectionem, quæ est essentialiter beatitudo in Deo, idest eius habitione, & visione, quare ad essentiam beatitudinis non requiritur societas amicorum. Secunda pars probatur simul cum prima auctoritate beati Augustini in littera, quia amicus adiuuat, idest est materia gaudij accidentalis in beatitudine; & ita requiritur quo ad benè esse, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione. Et intelligitur, quòd per visionem Dei in patria, quæ est sapientia maxima, habentur omnia bona in fonte, & habetur essentialiter beatitudo; & ergo alia non requiruntur de necessitate ad beatitudinem essentialem: habentur etiam omnia alia bona, quæ desiderari possunt per visionem ipsam, sicut per causam, quam concomitantur de facto omnia bona etiam distinctè, inquantum requirit beatitudo: vt habet D. S tertio contra Gentiles, cap. 63. cum quo stat, quòd amici, & corpus, & huiusmodi re-

quirantur ad beatitudinem accidentaliter, & quo ad bene esse, vt dicit secunda pars secundæ conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd gloria, quæ est essentialis beatitudini est quam habet homo, non apud hominem, sed apud Deum.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd beatitudo essentialis designatur nomine gloriæ, quæ est apud Deum, quia videlicet Deus cognoscit excellentiam hominis, & in hac gloria consistit beatitudo hominis causaliter: sed in cognitione quam homo habet de Deo consistit beatitudo formaliter. In gloria autem, quæ est apud homines, consistit aliquid accidentale beatitudinis. Minor negatur, quòd gloria, ex qua dependet beatitudo essentialis, vel quæ est beatitudo essentialis consistat in hoc, quòd bonum hominis in notitiam multorum deducatur: sed illa fama est accidentalis beatitudini. Quare negatur consequentia, quòd requiratur essentialiter, vide supra quæst. 2. artic. 3.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum illud intelligitur, quando in eo bono, quod habetur, non est plena sufficientia, quod in proposito dici non potest: quia omnis boni sufficientiam habet homo in Deo.

¶ Maior vera est de bono particulari, in quo non habetur omnis sufficientia, quare opus est consortio, per quod defectus suppleatur. Sed negatur de bono sufficienti, vt habet etiam D. S. prima parte, quæst. 3 2. artic. 1. ad secundum. Minor conceditur; sed delectatio per se consequens beatitudinem habetur de solo Deo præsente, aliæ delectationes sunt accidentales. Quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd perfectio charitatis est essentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionem proximi; vnde si esset vna sola anima fruens Deo, beata esset, non habens proximum, quem diligeret; sed supposito proximo sequitur dilectio eius ex perfecta dilectione Dei; vnde quasi concomitanter se habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

¶ Ad maiorem dico, quòd charitas perficitur in beatitudine necessariò intensiuè respectu Dei; sed non oportet, quòd de necessitate ad plures se extendat, quam ad Deum, & seipsum. Minor est vera de facto supposito proximo, sed non est vera ad hunc sensum, quòd de necessitate charitas requisita ad beatitudinem extendat se ad proximum, immo anima vna fruens Deo beata esset, si nullus esset proximus. Quare negatur consequentia.

Quæstio Quinta.

De Adeptione beatitudinis.

1 DEinde considerandum est de ipsa adeptione beatitudinis. Et circa hoc quæruntur octo. Primum, vtrum homo possit consequi beatitudinem. Secundò, vtrum vnus homo possit esse alio beatior. Tertiò, vtrum aliquis possit esse in hac vita beatus. Quartò, vtrum beatitudo habita possit ammitti. Quintò, vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem. Sextò, vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creaturę. Septimò, vtrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc, quòd homo beatitudinem consequatur a Deo. Octauò, vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

¶ Postquam ostensum est quid sit beatitudo essentialiter, & quæ requirantur ad ipsam, ex quibus omnibus fit status aggregatione omnium bonorum perfectus, hic consequenter ostenditur, quomodo acquiritur. Et circa hoc duo facit, quia primò, quod dictum est. Secundò mouet quoddam dubium incidens in articulo octauo.

¶ Circa primum, primò præmittit quoddam præambulum ad propositum necessarium, scilicet possibilitatem consecutionis ipsius beatitudinis. Secundò probat intentum artic. 2. vbi patebit subdiuisio, &c.

Vtrum homo possit consequi beatitudinem.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd homo beatitudinem adipisci non possit; sicut enim natura rationalis est supra sensibilem; ita natura intellectualis est supra rationalem, vt patet per Dionysium in libro de diui. nomi. * in multis locis; sed bruta animalia, quæ habent naturam sensibilem tantùm, non possunt peruenire ad finem rationalis naturæ; ergo nec homo, qui est rationalis naturæ, potest peruenire ad finem intellectualis naturæ, qui est beatitudo.

*Dionysius cap. 5.

¶ 2 Præterea. Beatitudo vera consistit in visione Dei, quæ est veritas pura; sed homini est connaturale, vt veritatem intueatur in rebus materialibus; vnde species intelligibiles in phantasmatibus intelligit, vt dicitur in tertio de Anima: * ergo non potest ad beatitudinem peruenire.

* Aristot. tex. 39.

¶ 3 Præterea. Beatitudo consistit in adeptione summi boni; sed aliquis non potest peruenire ad summum, nisi transcendat media; cum igitur inter Deum, & naturam humanam media sit natura Angelica, quam homo transcendere non potest; videtur, quòd non possit beatitudinem adipisci.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Psal. Beatus homo quem tu erudieris Domine.

¶ Hic quærit, an possibile sit hominem beatificari, & beatitudinem consequi.

¶ Respondeo dicendum, quòd beatitudo nominat adeptionem perfecti boni: quicunque ergo est capax perfecti boni, potest ad beatitudinem peruenire, quòd autem homo boni perfecti sit capax; ex hoc apparet, quòd eius intellectus potest comprehendere vniuersale, & perfectum bonum, & eius voluntas appetere illud; & ideo homo potest beatitudinem adipisci.

¶ D. S. respondet tali conclusione, homo potest beatitudinem adipisci. Et intelligitur de vera perfecta beatitudine supernaturali. Quomodo autem possit, patebit articulo quinto. Hanc conclusionem probat duplici ratione, scilicet ex communi ratione beatitudinis, & ex speciali quam ponit ibi. Apparet etiam, &c. Ex prima arguitur sic. Quicunq; est capax perfecti boni, potest ad beatitudinem peruenire; sed homo est capax perfecti boni; ergo conclusio vera. Maior patet, quia beatitudo nominat adeptionem perfecti boni, vt patuit in præcedenti. Minor probatur, intellectus hominis potest comprehendere, scilicet apprehensiuè vniuersale bonum, & perfectum; & eius voluntas potest appetere illud; ergo potest & consequi bonum perfectum, & per essentiam, in cuius consecutione beatitudo essentialiter consistit.

¶ Nota, quòd intellectus huius probationis patet ex supradictis, quia vniuersale bonum dicitur, vt distinguitur contra bonum hoc, vel illud; & continet sub se omne bonum; quare si intellectus potest in vniuersale bonum apprehendendo, & voluntas appetendo; potest etiam in bonum perfectum, quod iuxta prædicta habetur per intellectum, & voluntatem. Nec valet dicere contra illam rationem, quòd licet intellectus, quia est boni vniuersalis apprehensibilis possit in bonum perfectum, vt est cognoscibile modo naturali per rationem naturalem, non autem potest consequi bonum perfectum per cognitionem intuitiuam claram in se, quia sic excedit obiectum cognoscibile ab intellectu humano. Hoc inquam non obstat, quia licet intellectus humanus non possit sibi derelictus, & naturaliter adæquatè adæquatione intensiua cognoscere, nisi contentum sub obiecto suo proportionato; tamen adiutus auxilio supernaturali potest consequi per cognitionem, & fruitionem bonum etiam excedens naturalem facultatem, quod tamen non est extra obiectũ adęquatum extensiuè. Nam & bonum perfectum sub ente continetur, quod ponimus obiectum adæquatum extensiuè intellectus nostri.

¶ Et ad hunc sensum probat D. S. tertio contra Gentiles. cap. 57. quòd non est aliquis intellectus creatus secundùm naturam ita infimus, quin supernaturali sublimatione perfectum bonum consequi possit, perfectum videlicet bonum, quod est bonum extrinsecum, & perfectionem vltimam formaliter inhærentem. Vide & de ista materia Scotum in quarto, distin. 49. quæst. 8. vbi videtur sibi per rationem naturalem probabile, quòd natura humana sit capax veræ beatitudinis.

Scotus.

¶ Aduerte autem, quòd D. S. quidem dicit, quòd homo sit capax perfecti boni vtroq; modo accepti, scilicet perfecti simpliciter, & perfecti in genere boni creati formaliter inhærentis; sed non dicit, an sit capax naturaliter, vel supernaturaliter: quare scito propter Scotum, quòd licet homo sit capax immediatè actuum supernaturalium inquantum intellectualis, & ad imaginem Dei,

Scotus.

sed

sed nõ admittimus, quòd sit in potentia receptiua naturali ad huiusmodi actum, sed solùm obedientiali; nam actum supernaturalem distinguimus à naturali non solùm per comparationem ad agens, quia videlicet fit ab agente supernaturali, ille verò a naturali; sed etiam distinguimus secundùm potentiam receptiuã, quia perfectioni supernaturali respondet potentia obedientialis, naturali verò passiua. Et de hoc infra quæst. 113. artic. 10. homo igitur non est in potentia naturali ad perfectum bonum, quod est supernaturale; licet immediatè sit capax luminis gloriæ, & eo mediante sit in proxima dispositione ad bonum perfectum; vnde solet dici, quòd homo in puris naturalibus est capax beatitudinis supernaturalis in dispositione remota, & tamen obedientiali; sed perfusus lumine glorię, est in dispositione propinqua, ita vt etiam actiuè concurrere possit. Consequenter ibi.

¶ Apparet etiam idem ex hoc, quòd homo est capax visionis Diuinæ essentiæ, sicut in primo habitum est, * in qua quidem visione perfectam hominis beatitudinem consistere diximus.

¶ Subiungit secundam rationem, quæ procedit secundùm specialem rationem beatitudinis formalis; & arguitur sic. Homo est capax visionis Diuinæ essentiæ; ergo potest adipisci beatitudinem veram, & perfectam; antecedens patet prima par. quæst. 12. artic. 1. & ratio nunc etiam tacta est, quia intellectus potest se extendere ad omne ens, & adiutus Diuino auxilio etiam supernaturaliter cognoscibile. Consequentia patet ex dictis quæst. 3. artic. 8. quia in visione Diuinæ essentiæ diximus consistere perfectam hominis beatitudinem.

¶ Aduerte circa istam conclusionem, ꝙ licet modus essendi Dei excedat genericè modum essendi intellectus creati, vtpote esse per se subsistens esse naturaliter vnibile corpori; & per hoc D. S. prima par. vbi iam art. 4. probet, ꝙ nec intellectus humanus, nec Angelicus possit naturaliter videre Diuinam essentiã: per hoc tamen non intendit, quin ex gratia videre possit. Excessus enim genericus in modo essendi ipsius cognoscibilis super cognoscentem, facit ne superius naturaliter videatur. Cum hoc autem stat, quòd inferius possit videre adiutum auxilio Diuino supernaturali.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, quia homo beatus est, quem Deus erudit per apertã visionẽ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliter excedit natura rationalis sensitiuam, & aliter intellectualis rationalem; natura enim rationalis excedit sensitiuam quantum ad cognitionis obiectum, quia sensus nullo modo potest cognoscere vniuersale, [d] cuius ratio est cognoscitiua: sed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modum cognoscendi intelligibilem veritatem; nam intellectualis natura statim apprehendit veritatem, ad quam rationalis natura per inquisitionẽ rationis pertingit, vt patet ex his, quæ in primo dicta sunt; * & ideo ad id, quod intellectus apprehendit, ratio per quendam motum pertingit; vnde rationalis natura consequi potest beatitudinem, quæ est perfectio intellectualis naturę tamen alio modo, quàm Angeli: nam Angeli consecuti sunt eam statim [d] post principiũ suæ cõditionis, homines autem per tempus perueniunt; sed natura sensitiua ad hunc finem nullo modo pertingere potest.

¶ Maior est vera quo ad hoc, quòd vtrobiq; est superioritas; sed non est simile quo ad modum superioritatis, quia rationalis est super sensibilem quo ad genus obiecti, quia habet obiectum immateriale, & vniuersale, in quod non potest sensitiua, quæ solùm est materialium, & particularium; sed intellectualis est supra rationalem solùm quo ad modum naturaliter loquendo, quia intellectualis apprehendit omnem veritatem simplici intuitu: homo autem non omnia simplici intuitu apprehendit, sed aliqua discursiuè; quare concessa minore negatur consequentia, quia ex quo ratio habet pro obiecto etiam vniuersale verum, potest in omne verum sub eo comprehẽsum, & adiuuetur supernaturali auxilio poterit in verum supernaturale. Sensus autem nunquam potest in vniuersale, vel in immateriale. vide de ista materia huius solutionis, prima par. q. 49. art. 1. ad primum. vide & infra q. 89. art. 4. vbi dicetur quid requiratur ad esse discursiuum, vel non discursiuum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ homini secundùm statum præsentis vitæ est connaturalis modus cognoscendi veritatem intelligibilem per [d] phantasmata; sed post huius vitæ statum habet alium modum connaturalem, vt in primo dictum est. *

¶ Maior conceditur, minor vera est, connaturale secundùm statum præsentis vitæ intueri veritatem in rebus naturalibus, & per cõuersionem ad phantasmata: sed post animæ separationem alius est modus connaturalis; sicut & anima reunita corpori glorioso nõ necessariò intelliget per cõuersionẽ ad phantasmata; ergo, &c. Verũ nõ potest peruenire, dum viuit ſm communem legẽ in corpore corruptibili. Dico autem ſm cõmunem legem, propter Christum, vt habet etiam Scotus in quarto, dist. 49. q. 12. ad primum.

¶ Nota autẽ circa hanc solutionem, quia videri posset repugnãs dictis in prima par. q. 89. art. 1. vbi D. S. dicit, quòd intelligere per conuersionem ad superiora sit animæ præternaturale, intelligere autem conuertendo se ad phantasmata sit naturale: hic verò dicit, ꝙ anima post hanc vitam habet alium modum connaturalem, & remittit se ad locum iam dictum, vbi dixit modum esse præternaturalem: sed dicendum, ꝙ modus intelligendi animæ separatæ dicitur connaturalis, non secundùm naturam propriã animæ, quia vt sic habet naturaliter esse in corpore, & intelligere per cõuersionem ad phantasmata; sed est connaturale, inquantum participat substantias separatas, & quasi secundùm naturam communem; sicut dicimus, quòd motus circularis ignis in sphæra sua est præter naturam particularem, & tamen secundùm naturam communem; cum quo stat, quòd est præternaturalis naturæ animę secũdùm naturam propriam. Secundò potest dici, ꝙ est connaturalis modus intelligendi animæ separatæ, vt connaturale distinguitur contra violentum; & opponitur ei, quod est contra naturam, sed non, vt distinguitur contra præternaturale, vt D. S. ibidem habet.

Modus intelligendi animæ separatæ est connaturalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo non potest trãscendere Angelos gradu naturæ, vt scilicet naturaliter sit eis superior: potest tñ eos transcendere per operationem intellectus, dum intelligit aliquid super Angelos esse, quod homines beatificat: quod cum perfectè consequetur, perfectè beatus erit.

¶ Maior conceditur, ad minorem, vera in per se ordinatis in esse, vel operari. Ad subsumptam dico, quòd natura Angelica est media quo ad gradum naturæ, quem homo non potest transcendere, sed tamen non est media quo ad visionem, sic quòd non sit immediatè capax Diuinæ visionis, nisi mediante Angelo. Negatur etiam, quòd non contingat per operationem transcendere Angelum in ratione obiecti; ita quòd nõ possit intelligere maius intelligibile, quàm Angelicum. Quare negatur consequentia; & stat fundamentum in hoc, ꝙ esse intellectuale magis vel minus perfectum non facit, quin quælibet intellectualis natura virtute supernaturali ad visionem Dei perduci possit.

Vtrum vnus homo possit esse alio beatior.

K

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ vnus homo alio nõ possit esse beatior; beatitudo enim est præmiũ virtutis, vt philosophus dicit in primo Ethicorum; * sed pro operibus virtutum omnibus ęqualis merces redditur: dicitur enim Matth. 20. quòd omnes, qui operati sunt in vinea, acceperunt singulos denarios, quia vt dicit Greg. * ęqualem ęternæ vitæ retributionem sortiti sunt: ergo vnus non erit beatior alio.

4. distin. 49. q. 1. artic. 4. quæst. 2.

* Arist. c. 9.

* Greg. Homil. 19. in Euang. 1.

¶ 2 Præterea. Beatitudo est summum bonum, sed summo non potest esse aliquid maius: ergo beatitudine vnius hominis non potest esse alia maior beatitudo.

¶ 3 Præterea. Beatitudo cum sit perfectum, & sufficiens bonum, desiderium hominis quietat: sed nõ quietatur desiderium, si aliquod bonum deest, quod suppleri possit; si autem nihil deest, quod suppleri possit, non poterit esse aliquid aliud maius bonum, ergo vel homo non est beatus, vel si est beatus, non potest alia maior beatitudo esse.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ioã. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt, per quas vt Aug. dicit, * diuersæ meritorum dignitates intelliguntur in vita ęterna: dignitas autem vitæ ęternæ, quę pro merito datur, est ipsa beatitudo; ergo sunt diuersi gradus beatitudinis, & non omnium est ęqualis beatitudo.

* De S. virgin. cap. 26. tract. 67. in Ioannem.

¶ Ostensa possibilitate consequendi beatitudinẽ, hic D. S. ostendit modum consequendi. Et circa hoc duo facit; primò ostendit modum consequendi ex parte subiecti, quomodo. s. homo acquirat beatitudinẽ; secundò ostendit ex parte principij, per quid. s. homo acquirat beatitudinem, art. 5. Circa primum, primò ostenditur modus acquirendi beatitudinẽ quantũ ad gradũ beatitudinis; secundò quantum ad tempus. s. quando acquiratur, an in hac vita.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est, * in ratione beatitudinis duo includuntur, scilicet ipse finis vltimus, qui est summum bonum, & adeptio, vel fruitio ipsius boni.

* q. 1. art. 8. & q. 2. art. 7. & q. 3. art. 1.

¶D. S. primò resumit quandam distinctionem bimembrem; secundùm quam secundò respondet conformiter duplici conclusione; primam ponit ibi. Quantum igitur, &c. secundam ibi. Sed quantum, &c. Dicit ergo, quòd in ratione beatitudinis duo includuntur, &c. vt in littera.

¶Aduerte autem, quòd ratio beatitudinis dicitur includere hic duo, sicut videlicet partes quasi integrales materiæ beatitudinis, vel pertinentium ad beatitudinem, quia scilicet duo sunt, quæ integrant beatitudinem, obiectum, & eius adeptio; sicut ratio hominis dicitur consistere in carnibus, & ossibus.

¶Et aduerte circa secũdum membrum, quòd quia ad beatitudinem etiam formalem duo pertinent; vnum, quod est essentialiter beatitudo; aliud, quod est per se accidens; & quia secũdùm vtrunq; potest vnus alio esse beatior; ideo D. S. loquitur de adeptione, & fruitione; supponens ex prioribus, quomodo diuersimodè ad beatitudinem pertineant; & ideo non oportet nunc vertere in dubium quid sit beatitudo; nec D. S. hic intendit hoc tractare; sed ostendere, quòd in beatitudine, quæ visionem, & comprehensionem complectitur vnus est alio maior. Consequenter cum dicit.

¶Quantum igitur ad ipsum bonum, quod est beatitudinis obiectum & causa, non potest esse vna beatitudo alia maior; quia nõ est nisi vnum summũ bonum. s. Deus, cuius fruitione homines sunt beati.

Conclusio prima. ¶Respondet iuxta primum membrum tali conclusione. Quantum ad bonum, quod est beatitudinis obiectum & causa, nõ potest esse vna beatitudo maior alia; & per cõsequens nec vnus alio beatior; probatur, quia non est nisi vnum bonum, scilicet Deus, cuius fruitione homines sunt beati; ergo conclusio vera. Tenet consequentia; quia vnum non est maius, & minus seipso; & quia nullus est beatus, nisi per illud idem bonum; ideo nullus hoc modo est alio beatior; antecedens patet. Consequenter ibi. (Probatur conclusio.)

¶Sed quantum ad adeptionem huiusmodi boni, vel fruitionem, potest aliquis alio esse beatior, quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beatior est: contingit autem aliquem perfectius frui Deo, quàm alium ex eo, quòd est melius dispositus, vel ordinatus ad eius fruitionem; & secundùm hoc potest aliquis alio esse beatior.

Conclusio secunda. ¶Determinat quæsitum iuxta secundum membrum prædictum, tali conclusione responsiua. Quantum ad adeptionem huiusmodi boni, vel fruitionem, vnus potest esse alio beatior; probatur, quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto est beatior; sed contingit vnum aliquem perfectius frui Deo, quàm alium; ergo, &c. Maior patet de se, quia fruitio est beatitudo, & includit præsuppositiuè adeptionem. Minor patet, quia vnus est alio melius dispositus, & melius ordinatus ad eius fruitionem: ergo minor vera. Tenet consequentia, quia ex meliori dispositione sequitur melior operatio.

¶Nota circa hanc probationem minoris, quòd sub istis paucis verbis D. S. multa comprehendit, quæ alibi extensè ponit. In hoc enim quòd dicit vnum esse melius dispositum, tangit rationem propinquam maioritatis beatitudinis, quia videlicet dispositio proxima est habitus patriæ perficiens immediatè ad operationem beatificam, scilicet lumen gloriæ; & hoc erit perfectius in vno, quàm in alio. Et hanc rationem maioritatis beatitudinis assignat D. S. in quarto, distinctio 49 quæst. 1. articu. 4. quæst. 1. In hoc autem, quòd dicit, quòd vnus sit melius ordinatus, tangit dispositionem remotam per viam meriti ad maiorem beatitudinem, quia videlicet ille erit beatior, qui habet maiora merita ex maiori charitate ille est melius ordinatus; nam finis proportionabiliter respondet his, quæ sunt ad finem. Quare oportet, quòd sicut aliqui diuersimodè præparantur ad finem; ita diuersimodè participent finem; sed non omnes æqualiter præparantur. Quidam enim sunt maioris virtutis, & quidam minoris virtutis. Virtus autem est via ad fœlicitatem ordinans, quare vnus est maioris fœlicitatis, & beatitudinis, quàm alius. Et hanc rationem ponit D. S. tertio contra Gentiles, cap. 58. in quarta ratione. vbi & alias rationes vide. In prima autem parte, quæst. duodecima, arti. sexto, vtrumq; ponit.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem responsiuam; quia mansio, & dignitas meritorum idem est, quòd beatitudo formalis, & adeptio, vel fruitio; vnde sicut omnia læuia quærunt manere sursum; & tamen id, quod est maioris læuitatis, consequitur in loco sursum altiorem mansionem; ita omnes beati consequuntur eundem Deum, qui autem melius dispositus est, consequitur altiorem gradum beatitudinis, vt habet D. S. in quarto, vbi iam. quæst. 3.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd vnitas denarij significat vnitatem beatitudinis ex parte obiecti; sed diuersitas mansionum significat diuersitatem beatitudinis secundùm diuersum gradum fruitionis.

¶Maior vera, sed vt patuit in principio. Ratio beatitudinis includit duo, ex quibus integratur beatitudo alicuius beati, videlicet obiectum, vel causam, & consecutionem eius.

¶Ad minorem distinguitur, quia redditur æqualis, immo vna merces obiectiuè, & causaliter; sed non vna merces formalis inhærens. Et hoc est dicere secundùm D. S. contra Gentiles supra, quòd idem est, quod beatos facit, non tamen omnes ab eo æqualiter beatitudinem capiunt. Idem enim datur ad videndum, & fruendum; sed non ad æqualiter, & eodem modo videndum propter alietatem dispositionis in diuersis. Ad probationem minoris dico, quòd probat eandem esse mercedem, quæ beatos facit; ergo, &c. Verum, vnus non est beatior, vt dicit prima conclusio quantum ad obiectum, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd beatitudo dicitur esse summum bonum, inquantum est summi boni perfecta possessio, siue fruitio.

¶Ad maiorem, quantum ad causam, vel obiectum beatitudinis est summum bonum simpliciter extra genus. Beatitudo autem creaturæ est summum bonum humanum, & hoc secundùm speciem. Dico autem, quòd aliquod creatum potest esse summum in aliquo genere secundùm speciem. Et tamen possunt esse diuersi gradus in eadem specie huiusmodi summi boni. Sicut ponit D. S. in quarto, supra quæstio. secunda, ad secundum. Exemplum de igne, qui est subtilissimus corporum specie; & tamen vnus ignis altero subtilior esse potest. Similiter habentur alia exempla ex D. S. in de Virtutibus, quia charitas est nobilissima virtus secundùm speciem, & vna est maior alia in eadem specie. Similiter homo est nobilissimum animalium, & tamen vnus est nobilior altero in eadem specie, & tamen quilibet est nobilior quolibet alio animali. (Possunt esse diuersi gradus in summo bono creato.)

¶Ad minorem, summo principio nihil est maius, nec aliquid potest addi, quia est esse per se subsistens, cui repugnat additio, vt habetur prima par. quæst. 3. artic. 9. ad primum. & primo contra Gentiles. Sed dico summo. Secundo modo potest esse aliquod maius, non quidem in specie, quasi posset esse perfectio hominis aliqua, quæ est maior in specie; sed potest infra eandem speciem vnum esse maius alio, sicut patuit circa maiorem; ergo, &c. Negatur consequentia, quia vna est maior beatitudine alterius, non specie, sed in gradu eiusdem speciei.

¶Ad tertium dicendum, quòd nulli beato deest aliquod bonum desiderandum, cum habeat ipsum bonum infinitum, quod est bonum omnis boni, vt Aug. dicit; * sed dicitur aliquis alio beatior ex diuersa eius boni participatione: additio autem aliorum bonorum non auget beatitudinem, vnde Aug. dicit in 5. confess. * Qui te, & alia nouit, non propter illa beatior; sed propter te solùm beatus.

(* Aug. ... 56. & 11. de Trin. c. 7. * Aug. c. 5. circa princ.)

¶Primò dicitur iuxta D. S. hic ad maiorem, conceditur. Ad minorem respondet D. S. conceditur, ꝙ nulli beato deest aliquod bonum, quod suppleri possit, quia quilibet habet infinitum bonum ad illam; si autem Dico, ꝙ nihil deest, quod suppleri possit, quod faciat ad beatitudinẽ, quia habet Deum, propter quem solùm aliquis beatus est. Et conceditur, ꝙ non potest esse aliquod maius bonum, sed negatur secunda pars consequentis, quia vnus est beatior alio, non quia habeat maius bonum, sed propter maiorem participationem eiusdem boni; & quia vnus in vno Deo plura quasi habet videndo, non tamen est beatus per illa plura visa; sed pluralitas visorum arguit maiorem visionem Dei: & per hoc sequitur, ꝙ est beatior ex maiori participatione Dei, quia non propter ista est quis beatus, sed propter Deum; & per consequens si ipsa videat, vt sic non est beatior; sed quia magis videt Deum, de hoc in prima par. quæst. 12.

¶Nota autem circa illam solutionem, quòd potest esse dubium, an minus beatus desideret gradum beatitudinis magis beati. Et si sic, videtur quòd desiderium suum non sit satiatum; videtur autem, quòd desideret; quia potest hoc desiderare secundùm appetitum rectum cum se naturale desiderium ad hoc extendat. Ad hoc dicit D. S. in quarto, supra quæst. 2. ad tertium. quòd in beatis erit perfecta charitas; vnde quilibet plus diligit Deum, quàm seipsum; & ideo magis volet id, quod est conueniens Deo, quàm id quod esset melius ei; & ideo magis volet iustitiam Diuinam saluari in hoc, quòd ipse minus habeat, quod est Deo conuenientius, quàm in hoc, quòd plus habeat, quod esset melius sibi: hæc ille. Hanc sententiam sequitur Scotus in tertio, distinctione decimatertia, ad argumenta circa tertiam conclusionem, vbi in substantia respondet ad idem argumentum, ad quod D. S. vbi iam. Dicit autem Scotus primo, quòd beatus habet, quicquid potest rectè velle de potentia Dei ordinata, vel si loquamur de potentia absoluta, habet quicquid potest absolutè velle ad hunc sensum, quia habet quicquid Deus vult eum velle. Deus autẽ non vult eum velle maiorem gloriam quàm habeat. Et postea dicit, quòd licet appetitus naturalis cuiuscunque voluntatis posset perfici

(An minus beatus desideret gradum magis beatum. — Scotus sequitur pariter.)

perfici summa gloria, non tamen patitur violentiam si non perficiatur, quia non habet potentiam actiuam intrinsecam ad ipsam. Vnde potest quietari in minima. Et postea dicit voluntas libera non semper est recta si consonet voluntati naturali, sed tantùm quando cum hoc consonat voluntati superiori scilicet Diuinæ, quando vult, quod Deus vult eam velle. Quandoque autem Deus vult voluntatem liberam consonare suæ voluntati, & dissonare appetitui naturali, vide ipsum. Vbi patet, quòd voluntas libera est contentata, & quietata, licet appetitus naturalis sit ad maiorem beatitudinem, licet non habendam per principium intrinsecum. Sed. D.S. tertio contra Gentiles. cap. 58. aliter dicit, quòd videlicet appetitus naturalis substantiæ intellectualis Diuinam substantiã videntis omnino quiescat, quia videlicet beatus consequitur cognitionem omnium ad quæ appetitus naturalis se extendit, & licet vnus alio perfectius videat, quilibet tamen ita perfectè videt eum, quòd impletur tota capacitas naturalis, quinimmo ipsa visio omnem capacitatem naturalem excedit, vide ibidem. Patet igitur, quòd secundùm D.S. nullus beatus appetit naturaliter esse beatior quàm sit, & quia appetitus deliberatus est omnino conformis voluntati Diuinæ, vt habet. D.S. in. 4. ideo cum differentia beatitudinis, stat in omnibus beatis quietatio plena.

¶ Aduerte autem, quòd quilibet beatus cognoscit omnia genera, & species, & ordinem rerum, & tamen vnus est beatior alio, quia non solum videt ista prædicta, sed adhuc multa factibilia, & non facta, & etiam particularia multa ad quæ cognoscenda non fertur intentio naturæ, licet quilibet vt dictum est cognoscat omnium specierum naturas, & virtutes, & propria accidentia. Vnde anima Christi videt etiam omnia particularia, & quæ Deus nouit notitia visionis, & cum hoc multa quæ potest, & nunquam erunt, vide Capreo. in tertio. dist 14. q. 2.

¶ Nota etiam circa solutionem hanc, quia posset esse dubium, cum sit idem actus quo videtur Deus, & creatura, quomodo dicatur esse perfectius vnius quàm alterius. Sed vide Capreolum vbi iam, quæstione prima ad primum, contra primam conclusionem, secundo loco inductam in fine, quia potest intelligi tripliciter; primò, quòd Deus, & creatura videantur æquè perfecto actu, & sic dicitur, quòd per æqualem, & vnum actum videtur Deus, & creatura; secundò posset intelligi, quòd per vnum actum æquè comprehendatur Deus sicut creatura, vel quòd per eundem actum ita adæquatur tota cognoscibilitas Dei sicut creaturę. Et isto modo dicitur, quòd per istum actum perfectius cognoscitur creatura quàm Deus, quia creatura comprehenditur non Deus. Tertio modo, quòd iste actus habeat tantam perfectionem ex obiecto creato sicut ex increato, & hoc modo dicitur, quòd maior perfectio est in actu isto ex hoc, quòd est respectu Dei, quam ex hoc, quòd est respectu creaturæ. Nam ratione primi dicitur beatificus, non ratione secundi, & hoc intendit. D. S. in ista solutione cum dicit. Additio aliorum bonorum non auget beatitudinem essentialem nec etiam, scilicet vt videntur in Diuina essentia, licet a posteriori arguant maiorem visionem Dei. Plura enim videre in causa, & perfectius videre causam, sunt conuertibilia, licet enim cognitio effectus vel conclusionis non sit causa cognitionis causæ, tamen cognitio maior effectus præexigit maiorem cognitionem principij vel causæ, quod Scotus in tertio distin. 24. quæst. 2. aduertere noluit, &c.

Vtrum aliquis possit esse in hac vita beatus.

L

Infra art. 5. co. & q. 62. art. 1. ot. & 4. dist. 27. q. 2. art. 2. co. Et 4. di. 49 q. 1. a. 1 q. 2. ad. 5. Et Ver. q. 14. art. 2. co. Et 1. Eth. Lect. 16. fin.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo possit in hac vita haberi; dicitur enim in psalmis. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini, hoc autem in hac vita contingit, ergo aliquis in hac vita potest esse beatus.

¶ 2 Præterea, imperfecta participatio summi boni non adimit rationem beatitudinis, alioquin vnus non esset beatior alio; sed in hac vita homines possunt participare summum bonum cognoscendo, & amando Deũ licet imperfectè, ergo homo ĩ hac vita potest esse beatus.

¶ 3 Præterea, quod ab omnibus dicitur non potest totaliter falsum esse, videtur enim naturale; quod in pluribus est, natura autem non totaliter deficit; sed plures ponunt beatitudinem in hac vita, vt patet per illud psalmi. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, scilicet præsentis vitæ bona, ergo aliquis in hac vita potest esse beatus.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iob. 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore repletur multis miserijs, sed beatitudo excludit miseriam, ergo homo in hac vita non potest esse beatus.

¶ Hic. D. S. ostendit modum consequendi beatitudinem quantum ad tempus. An videlicet homo eam possit consequi in hac vita mortaliter viuens, & secundùm legem communem.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliqualis beatitudinis participatio in hac vita haberi potest, perfecta autem; & vera beatitudo non potest haberi in hac vita; & hoc quidem potest considerari dupliciter. Primò quidem ex ipsa communi beatitudinis ratione, nam beatitudo cum sit perfectum, & sufficiens bonum omne malum excludit, & omne desiderium implet; in hac autem vita nõ potest omne malum excludi, multis enim malis præsens vita subiacet quæ vitari non possunt, & ignorantiæ ex parte intellectus, & inordinatæ affectioni ex parte appetitus, & multiplicibus pęnalitatibus ex parte corporis; vt August diligenter prosequitur. 19. de ci. Dei. * ——

* cap. 5. 6. 7. & 8.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Aliqualis beatitudinis, &c. vt in principio litteræ, & habet duas partes. Primam D. S. non probat in cor. Sed probatur primo argumento ante contrarium, & declaratur in solutione eiusdem. Patet quoque ex supradictis, quia & in hac vita habetur cognitio recta de Deo etiam supernaturalis, & virtuosa operatio, sed hoc est habere aliqualem participationem, igitur, &c. Secunda autem pars probatur dupliciter, secundò ibi. Secundò si &c. Primò ex communi ratione beatitudinis sic. Beatitudo vera excludit omne malum, & omne desiderium implet; sed in hac vita non potest omne malum excludi, nec desiderium boni in hac vita satiari potest, igitur. Maiorem probat, quia beatitudo vera est bonum perfectum, & sufficiens, ergo quia bonum perfectum, ideo excludit omne malum, & quia sufficiens ideo satiat, & implet desiderium. Et stat fundamẽtum in hoc, quia perfectum bonum est, quod caret omni admixtione mali, sicut perfectum album est, quod est omnino impermixtum nigro. Minorem D. S. probat primò, & ponit quo ad primã partem, secũdò quo ad secundam, ibi Similiter etiã, &c. probatur ergo prima pars tam de malis animæ, quàm de malis corporalibus, vide de ista probatione. D. S. tertio contra Gentiles. ca. 48. in quinta ratione. Deinde cum dicit.

¶ Similiter etiam boni desiderium in hac vita satiari non potest, naturaliter enim homo desiderat permanẽtiam eius boni, quod habet; bona autem præsentis vitæ transitoria sunt, cum & ipsa vita transeat, quam naturaliter desideramus, & eam perpetuò permanere vellemus, quia naturaliter homo refugit mortem, vnde impossibile est, ꝙ in hac vita vera beatitudo habeatur. ——

¶ Subiungit secundam partem minoris principalis, quam probat sic, quia homo naturaliter desiderat permanẽtiam boni, quod habet; sed bona præsentis vitæ non manent, immo nec vita quæ est maximè naturaliter desiderata, igitur homo hic non satiatur, immo si esset aliqua fęlicitas in hac vita, & ipsa per mortẽ amitteretur, vt habet. D. S. vbi iam in octaua ratione. Deinde ibi.

¶ Secundò si consideretur id in quo specialiter beatitudo [d] consistit, scilicet visio Diuinæ essentiæ, quæ non potest homini prouenire in hac vita, vt in primo ostensum est. * ex quibus manifestè apparet, quòd non potest aliquis in hac vita veram & perfectam beatitudinem adipisci. ——

Dub. 472.

* prima parte q. 12. art. 11.

¶ Probat secundò eandem secundam partem conclusionis ratione speciali beatitudinis verę, & arguitur sic. Beatitudo consistit in visione Diuinæ essentiæ, sed ista non potest homini prouenire in hac vita ergo, &c. Maior patuit. q. 3. Minor patet prima parte. q. 12. art. 11. Ex his duabus rationibus. D. S. infert secundam partem conclusionis probatam.

Quare mortalitas repugnat beatitudini.

¶ Nota pro explicatione horum, quòd beatitudo, & vita mortalis non compatiuntur se non propter defectum potentiæ agentis, potest enim Deus ex parte sui ita dare lumen gloriæ, quod est proxima dispositio ad beatitudinem, in hac vita, sicut post mortem. Similiter non repugnãt beatitudo, & mortalitas ex propria natura, & ratione, aliàs mortalis nunquam posset recipere beatitudinem essentialem, cuius oppositum apparuit in Christo. Repugnant ergo ratione effectuum. Effectus enim naturaliter mortalitatis sunt multæ inordinationes, & defectus, de quibus tactum est in probatione prima. Similiter mortalem vitam consequitur modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata, quæ omnia repugnant effectui beatitudinis, quæ dat omnem perfectionem, & consistit in modo intelligendi sine phantasmatibus vnde patet, quòd si detur alicui mortali homini beatitudo, est miraculum, & quia datur, & quia res naturalis impeditur ab effectu naturaliter consequente, sic in Christo miraculosè cohibiti sunt effectus mortalis naturæ, scilicet rebellio sensualitatis, & repugnantia contra rationem, & huiusmodi. Similiter per miraculum fuit,

quòd

quòd potuit intelligere ſine conuerſione ad phantaſmata, vt patet tertia parte.q.11.ar.2.& alibi, vt tertio contra Genti. ca.47. Vnde ſemper fuit miraculum vſque ad mortem, quòd in Chriſto ſimul fuerunt beatitudo,& mortalitas propter repugnantiam effectuũ. Similiter fuit miraculum in Paulo tempore raptus, quam tamen viſionem Deus potuiſſet miraculosè continuaſſe, vide Scotum in 4.diſt.49.q.10.de hac materia. Patet ex his quòd D. S. in hoc articulo loquitur de lege communi,& curſu naturæ, ſecundum enim iſta non habetur beatitudo perfecta in hac vita mortali ratione dicta. Vide.D.S. ſupra contra Genti.vbi plures pro hac concluſione adducit rationes atque auctoritates.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd beati dicuntur aliqui in hac vita, vel propter ſpem beatitudinis adipiſcendæ in futura vita, ſecundùm illud Rom.8. Spe ſalui facti ſumus; vel propter aliquam participationem beatitudinis ſecundùm aliqualem ſummi boni fruitionem.

¶ Ad maiorem, Immaculati in via ſunt beati ſecundùm aliquã participationem veræ beatitudinis, vel propter ſpem. Non autem dicuntur beati vera beatitudine, immo genericè diſtinguitur beatitudo quæ eſt cognitio Dei in via, à beatitudine quæ eſt cognitio patriæ, ergo,&c. verum iuxta primam partem concluſionis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd participatio beatitudinis poteſt eſſe imperfecta dupliciter. Vno modo ex parte ipſius obiecti beatitudinis, quod quidem ſecũdùm ſui eſſentiam non videtur, & talis imperfectio tollit rationem veræ beatitudinis. Alio modo poteſt eſſe imperfecta ex parte ipſius participantis, qui quidem ad ipſum obiectum beatitudinis ſecundùm ſeipſum attingit, ſcilicet Deum, ſed imperfectè per reſpectum ad modum quo Deus ſeipſo fruitur, & talis imperfectio nõ tollit veram rationem beatitudinis, quia cum beatitudo ſit operatio quædam, vt ſupra dictum eſt.* vera ratio beatitudinis conſideratur ex obiecto, quod dat ſpeciem actui, non autem ex ſubiecto.

* q.3.art.2.

¶ Maior diſtinguitur ſi intelligitur, quòd imperfecta participatio ex parte obiecti non adimat rationem beatitudinis negatur, quia videlicet non habetur obiectum beatificum in ſe clarè facialiter, quia omnis cognitio quæ non eſt Dei per eſſentiam immediatè non eſt beatitudo, ſed alterius ſpeciei vel generis à vera beatitudine. Et eſt ratio, quia nulla talis eſt adeptio ſummi boni in ſe. Si autem intelligitur maior, quòd imperfecta participatio comparatiua ex parte ſubiecti non adimit rationem veræ beatitudinis conceditur, quia talis poteſt habere ſpeciẽ veræ beatitudinis, quia adeptio Dei in ſe, eſto non habeatur ex parte ſubiecti perfecto modo ſimpliciter, ſicut & vera charitas quæ eſt in via, licet non habeatur modo perfectiſſimo, ſpecies enim actionum, & operationum ſumuntur ex obiecto non ſubiecto. Et quia viſio maior,& minor ex parte ſubiecti ſunt eiuſdem obiecti, ideo in eadem ſpecie. Ad probationem maioris dico, quòd probat ſecundum intellectum, & verum, quia vnus eſt beatior alio ex parte ſubiecti, non obiecti, vt patuit art.2.

¶ Ad minorem dico, quòd in hac vita participant imperfectè ex parte obiecti, quia Deus obijcitur viatoribus vt obiectum non viſum in ſe, & ergo hic non ſolùm eſt imperfectio ex parte ſubiecti, ſed etiam obiecti, in patria autem obijcitur,& habetur ab omnibus in ſe clarè. Quare negatur conſequentia.

Deus viſus & non viſus diuerſa obiecta ſunt.

¶ Aduerte ex hac ſolutione, quia Deus viſus, & non viſus ſunt obiecta diuerſarum rationum, & ſpecificè diſtincta, & quòd in ratione obiecti Deus viſus in ſe diſtinguit à ſeipſo cognito abſq; clara viſione. Et per hoc ſequitur, quòd D.S. hic intendit, quòd cognitiones Dei clarè in ſe cogniti, & cogniti obumbraticè, vel per creaturas diſtinguntur ſpecie,& ſunt diuerſarum rationum,& vna eſt verè beatifica, alia nullo modo, & concordat Scotus vbi ſtatim, cum dicit, licet idem ſit obiectum potentiæ,& natura eiuſdem in ſe,& abſolutè conſiderando, tamen obiectum illud ſic materialiter idem benè diſtinguitur ſecundùm diuerſos ſtatus, & diſpoſitiones potentiæ, vnde obiectum proprium vnius ſtatus, & alterius differunt plus quàm ſpecie,&c. hæc ille,& benè, patet autem quomodo pulchrè,& benè contradicit his quæ potuit in primo. diſt. prima.q.4. vbi arguebat contra.D.S.& aſſumpſit, quòd Deus viſus differat à ſeipſo non viſo ſolùm ſicut magis, & minus approximatum obiectum, hic autem dicit, quòd obiectum proprium vnius ſtatus, ſcilicet Deus viſus in ſe in patria, differt ab obiecto alterius ſtatus, ſcilicet à ſeipſo non clarè viſo, plus quàm ſpecie, vnde patet, quòd hic oſtendit ſe non falſum, ſed verum impugnaſſe ſicut & ſemper facit, quotienſcunq; ſolidè D.S. doctrinæ ſe opponit.

Scotus ſeipſum arguit.

Ad tertium dicendum, quòd homines reputant in hac vita eſſe aliquam beatitudinem propter aliquam ſimilitudinem veræ beatitudinis, & ſic non ex toto in ſua æſtimatione deficiunt.

¶ Maior dicit notanter non totaliter, quia vt habet. D.S. in 4. diſt.49.q.1.ar.1.q.1 ad primum, multorum opinionem non eſt neceſſe veram eſſe ſimpliciter, ſed ſecundùm partem.

¶ Ad minorem dico, quòd non ponunt veram beatitudinem ſed aliquam ſimilitudinem, quia ſcilicet abundans in bonis temporalibus habet aliqualem ſufficientiam, quæ plena in beatitudine inuenitur. Quare negetur conſequentia. Vide de materia huius articuli D.S. in quarto, vbi iam quæſt.4.

Vtrum beatitudo habita poſſit ammitti.

M

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo poſſit ammitti, beatitudo enim eſt pfectio quædam, ſed omnis perfectio ineſt perfectibili ſecundùm modum ipſius; cum igitur homo ſecundùm naturam ſuam ſit mutabilis, videtur, quòd beatitudo ab homine mutabiliter participetur,& ita videtur, quòd homo beatitudinem poſſit ammittere.

1.q.44.art.2.cor. Et 1. di.1.q.3.ar.2.cor. ſi. Et 3. contra c. 61.& 62. Et opuſc.3.ca. 169. 261. & 264. Et Io. 10. Lect.5. co.5.

¶ 2 Præterea, beatitudo conſiſtit in actione intellectus qui ſubiacet voluntati, ſed voluntas ſe habet ad oppoſita, ergo videtur, quòd poſſit deſiſtere ab operatione, qua homo beatificatur, & ita homo deſinet eſſe beatus.

¶ 3 Præterea, principio reſpondet finis, ſed beatitudo habet principium, quia homo non ſemper fuit beatus, ergo videtur, quòd habeat finem.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Matth.25. de iuſtis, ꝙ ibunt in vitã æternam, quæ vt dictum eſt* eſt beatitudo ſanctorum, quod autem eſt æternum non deficit, ergo beatitudo non poteſt amitti.

* art.2.huius q.

¶ Hic D.S. de conſeruatione beatitudinis habitæ quærit, an poſſit ammitti.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſi loquamur de beatitudine imperfecta qualis in hac vita poteſt haberi, ſic poteſt ammitti,& hoc patet in fœlicitate contemplatiua, quæ ammittitur vel per obliuionem, puta cum corrumpitur ſcientia ex aliqua ægritudine: vel per aliquas occupationes, quibus, totaliter abſtrahitur aliquis à contemplatione.

¶ D.S. iuxta diſtinctionem ſupra habitam de beatitudine perfecta,& imperfecta, dupliciter reſpondet. Primò ſecundùm imperfectam beatitudinem. Secundò quo ad perfectam, ibi. Si verò,&c. Primum facit tali concluſione reſpõſiua. Si loquamur, &c. vt in principio litteræ. Hanc concluſionem primò probat, ſecundò ex dictis infert quoddam corollarium, ibi. Et quia, &c. Probatur autem per viam diuiſionis, quia tam cõtemplatiua, quàm actiua poteſt ammitti ergo,&c. conſequentia nota. Probat autem antecedens ſigillatim pro vtraque parte, ſecundam probat ibi. Patet etiam,&c. Primam partem antecedentis ſic, quia fœlicitas contẽplatiua poteſt ammitti vel per obliuionẽ,&c. Et ſecundùm D.S.3. contra Genti.c.48. in octaua ratione. Cuilibet homini poſſibile eſt in hac vita accidere morbos, quibus totaliter ab operatione virtutis impeditur. Sicut freneſim, & alia huiuſmodi, in quibus impeditur vſus rationis. Quare beatitudo viæ eſt amiſſibilis etiam contemplatiua, quæ neceſſariò requirit vſum rationis. Conſequenter cum dicit.

¶ Patet etiam idem in fœlicitate actiua, voluntas enim hominis tranſmutari poteſt vt in vitium degeneret à virtute, in cuius actu principaliter conſiſtit fœlicitas: ſi autem virtus remaneat integra, exteriores tranſmutationes poſſunt quidem beatitudinem talem perturbare inquantum impediunt multas operationes virtutum, non tamen poſſunt eam totaliter auferre, quia adhuc remanet operatio virtutis, dum ipſas aduerſitates homo laudabiliter ſuſtinet.

¶ Subiungit ſecundam partem prædicti antecedentis, quam probat ſic. Fœlicitas actiua conſiſtit in actu virtutis, ſcilicet moralis quæ perficit voluntatem & appetitum, ſed voluntas hominis in hac vita tranſmutari poteſt de virtute in vitium.

¶ Notat autem D. S. quòd ſi voluntas non tranſmutetur modo dicto,& virtus permaneat, tunc quidem poteſt perturbari, ſed nõ totaliter tolli, quia & ipſas exteriores moleſtias laudabiliter ferre, eſt vitæ beatæ actiuæ.

¶ Et

¶ Et quia beatitudo huius vitæ ammitti potest, quod videtur esse contra rationem beatitudinis, ideo philosophus dicit in 1. Ethicor. * aliquos esse in hac vita beatos non simpliciter, sed sicut homines quorum natura mutationi subiecta est. ——

¶ Infert ex dictis per modum corollarij conuenientiam cuiusdam dicti Aristo. in primo Ethicorum, quia conuenienter asseruit aliquos beatos in hac vita vt homines. Et ratio patet ex iam dictis, quia beatitudo vitæ huius ammitti potest, quod est contra rationē veræ beatitudinis, de cuius ratione secundùm communem animi conceptionem est stabilitas.

¶ Aduerte tamen, quòd ex ista philosophi auctoritate non soluitur quin homo ad veram, & perfectam fœlicitatem pertingere possit; licet in hac vita beatitudo secundùm perfectam rationem hominibus non possit adesse. Vide D. S. vbi supra statim post octauam rationem.

¶ Si verò loquamur de beatitudine perfecta quæ expectatur post hanc vitam sciendum, quòd Origenes * posuit (quorūdam Platonicorum * errorem sequēs,) quod post vltimam beatitudinem homo potest fieri miser. —

¶ Hic consequenter. D. S. respondet quæsito vt intelligitur de beatitudine perfecta. Et circa hoc primò recitat quēdam errorem. Secundò eum reprobat, & oppositum probat, per quod patet responsio, ibi. Sed hoc, &c. Recitat ergo errorem Origenis sequentis Platonicos. Qui dicebant beatitudinem post hanc vitā ammissibilem. Et de illo errore dicit. D. S. 3. contra Gent. c. 62. quòd Platonici dicebant animas separatas postquam fœlicitatem vltimam adeptæ fuissent, iterum ad corpora incipere velle redire; & finita fœlicitate illius vitæ, iterū miserijs huius vitæ inuolui. Et Origenes dixit animas, & Angelos post beatitudinem, iterum posse ad miseriam deuenire, vnde solet dici, quòd Origenes ex vna parte, Dei misericordiam nimis extendebat, & ex alia parte eam nimis coarctabat. Vide D. S. in quarto distin. 46. q. 2. art. 3. quæst prima. Deinde cum dicit.

¶ Sed hoc manifestè apparet esse falsum dupliciter. Primò quidem ex ipsa communi ratione beatitudinis, cum enim ipsa beatitudo sit perfectum bonum, & sufficiēs, oportet quòd desiderium hominis quietet, & omne malum excludat; naturaliter autem homo desiderat retinere bonum, quod habet, & quòd eius retinendi securitatem obtineat, alioquin necesse est, quòd timore amittendi vel dolore de certitudine amissionis affligatur. Requiritur igitur ad veram beatitudinem, quòd homo certam habeat opinionem, bonum quod habet nūquam se ammissurum, quę quidem opinio si vera sit, consequens est, quòd beatitudinem nunquam amittet, si autem falsa sit, hoc ipsum est quoddam malum falsam opinionem habere, nam falsum est malum intellectus, sicut verum est bonum ipsius, vt dicitur in 6. Ethico. * Nō igitur iá verè erit beatus, si aliquod mali ei inest. —

¶ Reprobat prædictum errorem ex cuius deductione habetur conclusio opposita responsiua secunda, scilicet quòd beatitudo perfecta quæ expectatur post hanc vitam est inamissibilis. Quam probat, & sic errorem reprobat duplici via. Secundam ponit ibi. Secundò idem, &c. Ex prima arguitur sic, scilicet ex communi ratione beatitudinis. Oportet, quòd beatitudo desiderium hominis quietet, & omne malum excludat; sed naturaliter homo desiderat retinere bonum, quod habet, & quòd eius retinendi securitatem habeat, ergo requiritur ad veram beatitudinem, quòd homo habeat certam, id est indubiam æstimationē, & opinionem, bonum, quod habet nunquam se amissurum, subsumitur, quæ quidem opinio si est vera, ergo beatitudinem nunquam amittet, si autem falsa, hoc est quoddam malum, sed iam dictum est, quia excludit omne malum, & sic non esset beatus, cuius oppositum ponimus, &c. Omnia probātur clarè in littera. Et stat summa huius rationis in hoc breuiter, quia beatitudo debet quietare desiderium hominis verè beati, & excludere omne malum, ergo beatitudo est inamissibilis. Antecedens patet, tenet consequentia, quia ad hoc, quòd desideriū hominis quietetur, oportet habere æstimationem indubiam, quia bonum habitum sit semper habiturus. Si enim putaret se amissurū non esset quietatus. Si ergo hæc æstimatio est vera sequitur, quòd non amittet, si autem est falsa, & amittet bonum habitum, ergo in beato est aliquod malum, quia falsa æstimatio est malum intellectus, sicut verum est bonum eius. Sed hoc est contra secundam partem antecedentis, quia beatitudo excludit omne malum, &c. Vide vbi iam contra Gent. in tertia ratione. Deinde ibi.

¶ Secundò idem apparet si consideretur ratio beatitudinis in speciali, ostensum est * enim supra, quòd perfecta beatitudo hominis in uisione Diuinę essentiæ consistit, est autem impossibile, quòd aliquis videns Diuinam essentiam uelit eam non uidere, quia omne bonum habitum quo aliquis carere uult, aut est insufficiens, & quæritur aliquid sufficientius loco eius, aut habet aliquod incommodum annexum, propter quod in fastidium venit, uisio autem Diuinæ essentiæ replet animam omnibus bonis, cum coniungat fonti totius bonitatis, unde dicitur in psalmos. Satiabor cum apparuerit gloria tua, &c. Sapien. 5. dicitur. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum contemplatione sapientiæ; similiter etiam non habet aliquod incommodum adiunctum, quia de contemplatione sapientiæ dicitur. Sapien. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuictus eius, sic ergo patet, quòd propria uoluntate beatus non potest beatitudinem deserere. —

¶ Probat ex alia via, scilicet ratione beatitudinis in speciali prędictam conclusionem reprobando prædictum errorem. Et arguitur sic. Perfecta beatitudo hominis in visione Diuinæ essentiæ cōsistit, sed impossibile est amittere visionem Diuinæ essentiæ, igitur, &c. Maior nota ex dictis q. 3. art. 8. Minor subintellecta, probatur, quia vel amitteretur ex hoc, quòd videns non vellet videre, aut amitteretur Deo subtrahente, aut aliquo alio agente, sed nullum horum est possibilę, ergo &c. Maior ista patet ex sufficienti diuisione. Minor quo ad tres partes suas deducitur in littera, secūda pars ibi. Similiter etiam, &c. tertia ibi. Similiter etiam nec, &c. Pro prima arguitur sic, omne bonum quo quis vult carere aut est insufficiens, & quæritur. &c. vt in littera, sed visio Diuina non est insufficiens, nec habet aliquod incommodum annexum propter quod in fastidium venit, ergo beatus non potest propria voluntate deserere. Maior nota, minor declaratur, quia visio ista replet animam omnibus bonis, quod probatur clarè in littera. Vide, & sextam rationem D. S. supra contra Genti. Patet ex his, quòd necessitas videndi Deum non prouenit ex sola infinitate obiecti, sed ex perfecta coniunctione ad tale obiectum conuenientissimum, & beatifica tantum per claram visionem, per quam necessariò iudicat illud obiectum omnibus pensatis esse pro tunc super omnia diligendum, & eius visionem nullo modo esse dimittendam.

Vnde necessitas videndi Deum.

¶ Nota hic primò, quòd quantum apparet, Capreolus in primo dist. 1. q. 3. in solutionibus contra quartam conclusionem ad argumenta Adæ. Intelligit hanc cōclusionem, quòd beatus non potest velle carere illa visione per se loquendo, & pro hora pro qua videt. Sed tamen videtur admittere, quòd clarè videns Deum potest cum illa visione habere volitionem carendi ea post horam vt videlicet obediret Diuinæ voluntati. Et sic per accidens posset velle carere voluntate vt est ratio non vt natura. Sed Alphōsus Hispalensis in primo distin. 1. q. 6. ar. 3. & quarto, plus tribuit huic parti minoris, quia videlicet de nulla potentia, & in nullo casu potest videns beatificè velle non videre, nec etiam, quia Deus velit eum non videre, vnde dicit sic. Quando dicitur, quòd stantibus charitate, & clara visione Dei, Deus potest reuelare mihi, quod vult me nō velle ipsum, hoc dupliciter pt intelligi, vno modo q a vult me per propriam virtutem, & efficaciam voluntatis me non velle ipsum. Sic quòd liberè, & voluntariè resiliam à dilectione ipsius Dei clarè visi. Alio modo, quòd per suam potentiam infinitam vult suspendere vel annihilare actum volitionis meæ stantibus præmissis. Primò Deus non potest mihi reuelare quòd vult me non velle ipsum. Ratio est, quia Deus vt suppono pro nunc non potest reuelare falsum. Et simpliciter est impossibile, & contradictionem implicat, quòd Deus velit me nō velle ipsum modo prædicto sic, quia Deum non velle clarè visum est eius amorē liberè contemnere. Et qui sic contemnit amorē summi boni mortaliter peccat, quia incurrit æternam miseram, vt patet per Ansel. Monologion. c. 71. Et per consequens si Deus vellet me sic non velle ipsum, Deus vellet me peccare, sic esset auctor, & causa peccatorum, & sic esset homine deterior, quæ inconuenientissima sunt Catholicis, immo non Catholicis absurda. Secundo modo concedo, quòd potest Deus reuelare mihi, quòd vult me non velle ipsum, quia de potentia sua absoluta potest facere, quòd creatura rationalis videat ipsum intuitiuè, & nullum actum dilectionis vel delectationis habeat circa eum. Et post ad argumenta Adæ. Et si bene attenderent isti qui se fundant in talibus intricationibus inutilibus, & periculosis. Istæ duæ propositiones multum differunt Deus vult creaturam nunc videntem Deum carere fruitione beatifica, igitur Deus vult creaturē nunc videntē Deū velle carere fruitione beatifica, quia prima est possibilis, & secunda simpliciter est impossibilis, quia ad ipsam sequitur, quòd Deus possit velle creaturam peccare, quod est impossibile, hæc ille in forma. Vide, & alia ad argumenta Adæ, quæ valent ad propositum. Et sicut ipse dicit de fruitione, quòd non potest per quācunque potentiam velle non frui. Ita dico de visione, quia Deus quidem potest facere videntem

Capreolus

Alphonsus Hisp.

Beatus non potest velle carere beatitudine.

ipsum

ipsum non videre, & potest velle, quòd non videat, sed non potest facere, quòd velit non videre. Vnde prima pars minoris vera est, quia est impossibile vt videns velit non videre per quãcunq; potẽtiam.

Scotus.

¶ Nota autem, quòd Scotus hanc partem multipliciter impugnat in primo. dist. 1. q. 4. volens, quòd voluntas videntis Deũ non necessariò velit videre quo ad exercitium actus, sic videlicet, quòd necessariò velit, non solùm vt velle distinguitur contra nolle, sed etiam vt distinguitur contra non velle. Argumenta autem eius vide soluta apud Capreolum, vbi iam. Deficit enim primò, quia dicit Deum visum & non visum solùm differre secundùm magis, & minus approximatum, & non est obiectum diuersarum rationum Quod quidem argumentum ipsemet ostendit falsum, vt patuit ad secundum præcedentis articuli. Nec est verum, quòd necessitas naturalis repugnet volũtati respectu primi sui obiecti. Vnde sicut beatitudo secũdùm communem rationem mouet quo ad specificationem necessariò, sic Deus clarè visus necessariò mouet cũ hoc quo ad exercitium. Non quidem propter indubietatem solũ, quia scilicet indubiè scitur esse summum bonum, sed etiam quia clarè videtur, & euidenter tali cognitione, quæ est summum bonũ creatum, quod non potest iudicare recto iudicio esse dimittendũ. Nec est inconueniens, quòd voluntas amittat libertatem contradictionis quo ad specificationem vel exercitium quo ad aliquod obiectum pro aliquo statu, sicut & voluntas beati non potest se habere ad bonum, & malum, licet libertas à coactione à voluntate nunquam tollatur, nec totalem libertatem contradictionis respectu omnium amittat. Nec est verum, quòd vna potentia non possit habere duos modos operandi, quia & intellectus aliqua simpliciter apprehendit, & discurrit. Sic voluntas in aliqua potest ferri necessariò, & in aliqua liberè. Ex his deprehendes nullitatem argumentorum Scoti, &c. Deinde ibi.

¶ Similiter etiam non potest eam perdere Deo subtrahente, quia cum subtractio beatitudinis sit quædam pœna, non potest talis subtractio à Deo iusto iudice prouenire nisi pro aliqua culpa in quam cadere non potest qui Dei essentiam videt, cum ad hanc visionem ex necessitate sequatur rectitudo voluntatis, vt supra ostensum est. *

* q. 4. art. 4.

¶ Subiungit, & declarat secundam partem minoris pro minore, scilicet, quòd beatus non potest amittere visionem Dei Deo subtrahente, quia talis subtractio non potest prouenire à iusto iudice nisi propter culpam, sed ista non potest cadere in videntem Diuinam essentiam, igitur, &c. Maior probatur, quia talis subtractio est pœna quæ non infertur nisi propter culpam. Minor probatur, quia ad hanc visionem sequitur rectitudo voluntatis necessariò, ergo nullum potest esse peccatum. Tenet consequentia, quia peccatum obliquitas est voluntatis. Antecedens patuit quæstio 4 artic. 4.

De* potest beatitudinem tollere.

¶ Nota autem, quòd hæc ratio innititur ordini nunc statuto, & procedit, ergo de potentia Dei ordinata. Sed non videtur implicare, quin de potentia absoluta possit Deus beatitudinem tollere. Et hoc tangit D.S. in quarto, dist. 46. q. 1. ar. 2. quæst. 2. in cor. & ad tertium. Vbi dicit, damnare Petrũ cui (ex beneficio gratiæ sibi collate salus debetur) esset contrarium iustitiæ. Vnde hoc Deus non potest, loquendo de potentia Dei ordinata, hæc ille. Licet vt dictũ est ex Alphonso, quòd non possit facere, quòd beatus velit carere, debetur enim beatitudo alicui præsertim ex Dei ordinatione quę absolutè alia posset esse. Tunc ibi.

¶ Similiter etiam nec aliquod aliud agens potest eã subtrahere, quia mens Deo coniuncta super omnia alia eleuatur, & sic ab huiusmodi coniunctione nullũ aliud agens potest ipsam excludere, vnde inconueniens videtur, quòd per quasdam alternationes temporum transeat homo de beatitudine ad miseriam, & ècõuerso; quia huiusmodi temporales alternationes esse non possunt nisi circa ea quæ subiacent tempori, & motui.

¶ Subnectit tertiam partem dictæ minoris, scilicet quòd visio non potest videnti beatificè auferri ab aliquo alio, quia mens Deo coniuncta super omnia alia eleuatur, ergo ab huiusmodi coniunctione nullum agens potest ipsum excludere. Ex illis duabus reprobationibus D.S. infert per modum corollarij inconuenientiam erroris Platonis, & adiungit rationem, quia videlicet homo in beatitudine est supra tempus, & in participatione æternitatis, ergo nõ subiacet transmutationibus, & alternationibus, & patet littera. Vide D.S. 3. contra Genti. c. 42. in prima, & vltima rationibus. Ex his omnibus sequitur conclusio responsiua, quòd beatitudo perfecta post hanc vitam est inamissibilis.

ARGVMENTVM in contrarium continet auctoritatẽ confirmantem conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd beatitudo est perfectio consumata quæ omnem defectum excludit à beato, & ideo absque mutabilitate aduenit eam habenti faciente hoc virtute Diuina, quæ hominem subleuat in participationem æternitatis transcendentis omnem mutationem.

¶ Ad maiorem, beatitudo est perfecta hominis consummata, quæ ipsum facit immutabilem, vltra. Sed omnis perfectio inest perfectibili secundùm modum ipsius, verum secundùm esse, ita secundùm modum, & dispositionem recipientis mensuratur esse, & modus essendi recepti. Tamẽ receptum trahit recipiens ad rationem suam, sicut aqua trahitur a sua naturali dispositione ad hoc, quòd sit calida, & facit actum caloris; sic etiam gratia inest quo ad esse secundùm modum liberi arbitrij. Tamen trahit ipsum ad rationem suæ immutabilitatis. De hoc in de Verita. Mate. 24. q. 8. ad sextum. Ad illam. Cum igitur, &c. verum, &c. sed negetur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas ad opposita se habet in his quæ ad finem ordinantur, sed ad vltimum finem naturali necessitate ordinatur, quod patet ex hoc, quòd homo non potest non velle esse beatus.

¶ Ad maiorem, actus beatificus subiacet voluntati, quia eam liberè elicit, vt liberè distinguit contra coactionem, non tamen vt distinguitur contra necessitatem naturalis inclinationis. Vnde respectu beatitudinis præsentis est libera voluntas, sed non liberum arbitrium, quia non indifferentia contradictionis, licet libertas à coactione. Vide D.S. in de Verita. Mate. 24. q. prima. ad vigesimum. Committitur autem sophisma consequentis apud Scotũ cum arguit ex auctorita. beati Augustini, nihil magis est in potestate voluntatis quàm velle, ergo hoc velle, quamuis antecedens intelligatur de libertate à coactione, sed non semper à naturali inclinatione.

Scotus.

¶ Secundo dico ad maiorem extra litteram. Qui subiacet voluntati non vt liberum arbitrium, sed vt natura, loquendo de actu intellectus beatifico.

¶ Ad minorem, voluntas se habet ad opposita vt li. ar. vt est circa ea quæ sunt ad finem, sed non vt voluntas est natura, & circa vltimũ finem ita quod in via non potest nolle esse beata, & in patria non potest non velle videre Deũ, quia in hoc est vltimus finis. Stat enim simul libertas arbitrij, quo ad dicere actũ, & necessitas, & naturalitas, quo ad aliqua obiecta secundùm specificationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo habet principium ex conditione participantis, sed caret fine propter conditionem boni, cuius participatio facit beatum, vnde ab alio est initium beatitudinis, & ab alio est, quòd caret fine.

¶ Ad maiorem, patuit supra. q. prima. arti. 8. quia non intelligitur de principio durationis, & fine. Vel si ita accipiatur, dicitur ad eam post D.S. hic, finis correspondet principio, si secundùm idem attendatur, sic non est in proposito, quia habet beatitudo principium ex conditione beati qui est temporalis, & accepit betitudinem participando ab alio, sed non habet finem propter hoc, quia ex summo bono trahitur in participationem æternitatis. Sic anima rationalis habet initium eo quòd est ex nihilo secundùm voluntatem Dei; sed quia à Deo est creata immaterialis, & per se subsistens, ideo est perpetua.

Vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.

N

Infra q. 62. arti. 1. 2. Et 1. q. 12. art. 4. & q. 9. cor. & q. 94. art. 1. Et 4. dist. 43. q. 2. art. 6. Et 3. contr. c. 52. 140. 157. & 159. prin. [illegible] Ro. 1. lect. 6.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd homo per sua naturalia posit beatitudinem consequi, natura enim non deficit in necessarijs, sed nihil est homini tam necessariũ quàm id quod per finẽ vltimũ consequitur, ergo hoc naturæ humanæ nõ deest, potest igitur homo per sua naturalia beatitudinem consequi.

¶ 2 Præterea, homo cum sit nobilior irrationalibus creaturis videtur esse sufficientior, sed irrationales creaturæ per sua naturalia possunt consequi suos fines, ergo multo magis homo per sua naturalia potest beatitudinem consequi.

¶ 3 Præterea, beatitudo est operatio perfecta secundùm philosophũ: * eiusdem autem est incipere rem, & perficere ipsam, cum igitur operatio imperfecta, quæ est quasi principium in operationibus humanis, subdatur naturali hominis potestati qua suorũ actuũ est dominus, videtur, quòd per naturalẽ potentiam posit pertingere ad operationem perfectam quæ est beatitudo.

* Li. 1. Eth. cap. 7.

¶ Sed

¶ Sed contra homo est principium naturaliter actuũ suorum per intellectum, & voluntatem, sed vltima beatitudo sanctis præparata excedit intellectum, & voluntatem, dicit enim Apostolus 1. Ad Corinth. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligẽtibus se. ergo homo per sua naturalia non potest beatitudinem consequi.

¶ Postquàm ostensum est quomodo acquiratur beatitudo, & q acquisita semper tenetur. hic ostenditur per quid acquiratur. Et circa hoc duo. Primò ostendit ea quæ sunt insufficientia ad eam acquirendam. Secundo ostendit, quæ sufficienter requirantur, in artic. 7. Quantum ad primum duo facit. Primò ostendit insufficientiam naturalium ipsius consequentis beatitudinem. Secundò ostẽdit insufficientiam cuiuslibet actionis cuiuslibet creaturæ. ar. 6.

¶ Respondeo dicendum, quòd beatitudo imperfecta quæ in hac vita haberi potest, potest ab homine acquiri per sua naturalia eo modo, quo & virtus in cuius operatione consistit, de quo infra dicetur. *

[* q. 63.]

¶ D. S. iterum secundum prædictam distinctionem respondet distinctè duplici conclusione, secundã deducit ibi. Sed beatitudo &c. Prima est, beatitudo imperfecta, quæ in hac vita haberi potest, ab homine acquiri potest per sua naturalia. Probatur sub breuibus, virtus potest acquiri per naturalia hominis, igitur & beatitudo viç imperfecta. Tenet consequentia, quia beatitudo viç imperfecta cõsistit in operatione virtutis humanæ acquisibilis naturaliter. Antecedens patebit infra q. 63. & ipsum probat ad longum D. S. in de virtutibus in commu. q. 8. vbi ostendit homini connata principia actiua, & passiua virtutis tã intellectualis, quam moralis, in quarum virtutum exercitio consistit beatitudo viæ naturalis, & philosophica. Id autem quod est causa actiua sufficiens principij, est causa actiua eius, quod est ex principio. Quare beatitudo naturalis est a naturalibus principijs hominis, sicut a causa effectiua. Consequenter ibi.

¶ Sed beatitudo hominis perfecta, sicut supra dictũ est * consistit in visione Diuinæ essentiæ, videre autem Deum per essentiam est supra naturam non solùm hominis, sed omnis creaturæ, vt in primo ostensum est * naturalis enim cognitio cuiuslibet creaturæ est secundum modum substantiæ eius, sicut de intelligentia dicitur in li. de causis, quòd cognoscit ea quæ sunt supra se, & ea quæ sunt infra se secundum modum substantiæ suæ, omnis autem cognitio, quæ est secundum modum substantiæ creatæ, deficit a visione Diuinæ essentiæ, quæ in infinitum excedit omnem substantiam creatam, vnde nec homo, nec aliqua creatura potest consequi beatitudinẽ vltimam per sua naturalia.

[* q. 3. ar. 8.]
[* q. 12. ar. 4.]

¶ Respondet alia conclusione tali. Beatitudo hominis perfecta non potest ab homine, nec ab aliqua creatura per naturalia acquiri. Probatur beatitudo hominis perfecta consistit in visione diuinæ essentiæ, sed videre Deum per essentiam est supra naturã non solùm hominis, sed etiam omnis creaturæ, igitur &c. Maior patuit q. 3. ar. 8. Minor patet 1. par. q. 12. artic. quarto. Et resumitur hic breuiter probatio, quia naturalis cognitio cuiuslibet creaturæ est secundum modum substantiæ suæ, sed omnis cognitio, quæ est secundum modum substantiæ creatæ, deficit a visione diuinç essentiæ ergo minor vera. Maior ista ostenditur per auctoritatem libri de causis, & de intelligentijs. Minor probatur, quia diuina essentia excedit in infinitum omnem substantiam creatam, & modum eius.

¶ Nota quòd fundamentum istius rationis pro secunda parte in hoc est, quia modus cognoscendi sequitur modum essendi, & iste sequitur naturam rei. Quare, si natura existit in materia, oportet quòd modus cognoscendi sit per conuersionem ad phantasmata. Si autem est natura intellectualis a materia separata, habet tamen esse in essentia receptum, tunc sibi est connaturale intelligere rem immaterialem habentem esse in essentia receptũ. Quare sequitur, si modus essendi cognoscentis est inferior, quàm modus cogniti (inferior genericè) quòd cognoscens non potest naturaliter cognoscere cognoscibile excedens in modo essendi generico. Cognitio enim naturalis proportionatur modo cognoscentis. Et quia Deus habet modum cognoscendi genericè & in infinitum distinctum a modo essendi cuiuslibeç naturæ creatæ, sequitur quòd nulla eum naturaliter cognoscit quidditatiuè, & perfectè. Et hæc intendit D. S. in ista ratione.

¶ Et nota verba eius in maiori cum dicit, quia naturalis cognitio cuiuslibet creaturæ est secundum modum substantiæ suæ. Per hoc enim patet, quàm imperfectè Scotus se extenderit super doctrinam D. S. qui in quarto dist. 49. q. 11. nititur reprehendere D. S. pri. par. vbi statim cum dicit, quòd oporteat obiectum esse proportionatum cognoscenti, aliàs non potest ipsum cognoscere. Intelligit enim D. S. quòd oporteat esse proportionatum, ita quòd obiectum non excedat modum cognoscentis in modo essendi generico, si debeat naturaliter cognosci perfectè, etiam ex proprijs viribus cognoscẽtis, & hoc hic expressit clare. Vnde Scotus vanè arguit cum dicit, quòd ex hoc sequeretur, quòd nec beatus videret, quia non æquiparatur Deo in modo essendi. Constat enim quòd hæc cõsequentia vana est, quia D. S. loquitur naturaliter, ita quòd natura deficiens a modo essendi in genere non cognoscit excedens obiectum naturaliter, & perfectè. Sed per hoc non tollitur quin ex gratia adiutus possit videre, patet etiam ex his defectus aliarum rationum suarum, quia D. S. intelligit, quòd deficiens a modo essendi non intelligit naturaliter excedens, licèt econtra, quod ipse non intellexit. Intelligit etiam D. S. vt dictum est de excessu intelligibilis in modo essendi genericè, sicut angeli excedunt hominem; & Deus vtrunque, Angelus autem non excedit Angelum in modo essendi generico, sed solùm specifico, vt patuit supra q. 1.

[Scotus.]

¶ Nota etiam propter Durandum, quòd licet etiam beatus cum lumine gloriæ non adęquatur Deo, quum ab ipso distet in infinitũ in essendo; tamen per ipsum coniungitur Deo sicut obiecto, ita quòd lumen gloriæ facit ne excessus infinitus impediat apprehensionem, & coniunctionem ad ipsum obiectum excedens, & hoc vide in D. S. Tertio contra Genti. c. 54. Nec est verum, quòd lumen gloriæ possit esse connaturale cuicunque creato intellectui, vt D. S. ibidem ostendit, & Capreolus defendit in 2. distin. 12. in solutionibus. Vide de ista materia huius articuli D. S. ibidem c. 52. Et in quarto dist. 49. quęst. 2. ar. 6. per totum. Patet ex his, quia aduersarij doctrinę Sanc. Doctoris, vel ipsum non intellexerunt, vel ab eo prius soluta adducunt.

[Ad Durandum.]
[Capreolus.]
[Aduersarij D. S. ipsum non intelligunt, vel soluta adducunt.]

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione, quia si homo naturaliter posset consequi beatitudinem, hoc esset per actus suos, quorum est principium per intellectum, & voluntatem, sed beatitudo excedit actus naturaliter procedentes ab intellectu, & voluntate, vt patet auctoritate Apostoli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut natura nõ defecit homini in necessarijs, quamuis non dederit sibi arma, & tegumenta sicut alijs animalibus, quia dedit ei rationem, & manus quibus possit hęc sibi acquirere, ita nec defecit homini in necessarijs quamuis non daret sibi aliquod principium quo posset beatitudinem consequi; hoc enim erat impossibile, sed dedit ei liberum arbitrium quo possit cõuerti ad Deum, qui eum faceret beatum, quę enim per amicos possumus per nos aliqualiter possumus, vt dicitur in 3. Ethi. *

[* Cap. 1.]

¶ Ad maiorem dupliciter, primò, natura non deficit in necessarijs naturalibus. Secundò non deficit in huiusmodi necessarijs naturalibus, quia contulit principia actiua, & passiua sufficientia pro acquirendis huiusmodi necessarijs. Sed negatur, quòd natura non deficiat in necessarijs supernaturalibus, ad hunc sensum, quòd contulerit principia actiua productiua supernaturaliũ, sed non deficit in necessarijs supernaturalibus, quia dedit principium dispositiuum, & quo posset se conuertere ad principium actiuum supernaturalium. Vnde potest tertiò dici ad maiorem, quòd natura non deficit in necessarijs, eo modo quo possibile est necessaria conferri a natura, scilicet necessaria naturalia in suis principijs non in seipsis. Nõ autem potest natura dare principium effectiuũ supernaturalium, aut in via, aut in patria habendorum. Vide D. S. in de virtutibus in communi. q. 10. ar. 2. ad 13. Quia in homine respectu supernaturalium est potentia obedientialis, & receptiua, sed non actiua, vel passiua naturalis. Minor conceditur, sed dico, quòd vltimus finis simpliciter est supernaturalis, ad quem natura non potuit conferre principia actiua. Quare negatur cõsequẽtia.

[Naturæ nõ deficit in necessarijs.]

¶ Ad secundum dicendum, quòd nobilioris conditionis est natura, quæ potest consequi perfectum bonũ, licèt indigeat exteriori auxilio ad hoc consequendum, quàm natura, quę non potest consequi perfectum bonum, sed consequitur quoddam bonum imperfectum, licèt ad consecutionem eius non indigeat exteriori auxilio, vt Philosophus dicit in secundo de cœlo, * sicut melius est dispositus ad sanitatem, qui potest consequi perfectam sanitatem: licèt hoc sit per auxilium medicinę, quàm qui solùm potest consequi quandam imperfectam sanitatem sine medicinę auxilio, & ideo creatura rationalis, quę potest consequi perfectum beatitudinis bonum indigens ad hoc diuino auxilio est perfectior, quàm creatura irrationalis, quę huiusmodi boni non est capax, sed quoddam bonum imperfectum consequitur virtute suę naturę.

[* A tex. 60. vsq; ad 66.]

¶ Maior

¶ Maior conceditur, tum quia potest consequi perfectionem naturalem, sicut & alia, & cum hoc potest consequi perfectionem supernaturalem, licet auxilio supernaturali adiutus. Minor vera, consequitur fines suos per naturalia sua, sed fines imperfectos, sed homo cõsequitur finem naturalem perfectiorem. Et cum hoc consequitur finem supernaturalem modo dicto: ergo &c. Negatur consequentia de beatitudine supernaturali, sed bene sequitur, quòd potest consequi proprijs viribus perfectionem naturalem, sed non ergo beatitudinem supernaturalem, nec sequitur, quòd sit imperfectior, vt ostendit D. S. in solutione. Vide si placet Scotum in 4. di. 49. q. 11. in solutionibus.

Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quãdo imperfectum, & perfectum sunt eiusdem speciei ab eadem virtute causari possunt, non autem hoc est necesse si sunt alterius speciei; non enim quicquid potest causare dispositionem materiæ potest vltimam perfectionem conferre; imperfecta autem operatio, quæ subiacet naturali hominis potestati non est eiusdem speciei cum operatione illa perfecta, quæ est hominis beatitudo, cum operationis species dependeat ex obiecto, vnde ratio non sequitur.

¶ Maior vera, est perfecta, sed alterius speciei a quacunque operatione possibili in via, etiam ab intellectione Dei in via, quia vt patuit ar. 3. ad secundum, habet aliud obiectum a contemplatione, vel cognitione viatica. Minor est falsa Fallit enim vbi inceptio, & perfectio sunt diuersarum rationum. Constat enim quòd homo generans incipit dispositionem pro inceptione animæ rationalis, & tamen non perficit; quia perfectio est per creationem ex nihilo, inceptio autem (si tamen debeat dici inceptio animæ rationalis cum non sit inchoata in materia) est per dispositionem corporalem materiæ; patet & in artificialibus, quòd non omnis, qui disponit materiam introducere potest formam. Vltra. Cum igitur &c. Conceditur quòd operatio imperfecta subditur naturali potestati hominis, sed est alterius rationis ab operatione perfecta supernaturali. Quare negatur consequentia.

Vtrum homo consequatur beatitudinem per alicuius superioris creaturæ actionem.

D

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd homo possit fieri beatus per actionem alicuius superioris creaturæ, scilicet angeli; cum enim duplex ordo inueniatur in rebus, vnus partium vniuersi adinuicem, alius totius vniuersi ad bonum, quod est extra vniuersum; primus ordo ordinatur ad secundum sicut ad finem, vt dicitur in 12. Metaph.* sicut ordo partium exercitus ad inuicem est propter ordinem totius exercitus ad ducẽ, sed ordo partium vniuersi ad inuicem attenditur secundum quòd superiores creaturæ agunt in inferiores, vt in primo dictum est,* beatitudo autem consistit in ordine hominis ad bonum, quod est extra vniuersum, quod est Deus: ergo per actionem superioris creaturæ, scilicet angeli in hominem homo beatus efficitur.

Aristo. * text. 52. & 53.

* 1. part. q. 91. articu. 3. ad 1.

¶ 2 Præterea. Quod est in potentia tale, potest reduci in actum per id, quod est actu tale, sicut quod est potentia calidum fit actu calidum per id, quod est actu calidum, sed homo est in potentia beatus; ergo potest fieri actu beatus per angelum, qui est actu beatus.

¶ 3 Præterea. Beatitudo cõsistit in operatione intellectus, vt supra dictum est,* sed angelus potest illuminare intellectum hominis, vt in primo habitum est*: ergo angelus potest facere hominem beatum.

* q. 3. art. 6. * q. 111. ar. 1.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Ps. Gratiam & gloriam dabit dominus.

¶ Hic D. S. ostendit, quòd homo, nec per auxilium alicuius creaturæ superioris ipso potest consequi beatitudinem. s. angeli.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum omnis creatura naturæ legibus sit subiecta, vtpote habens limitatam virtutem, & actionem; illud quod excedit naturam creatã non potest fieri virtute alicuius creaturę, & ideo si quid fieri oporteat, quod sit supra naturam, hoc fit immediate a Deo, sicut suscitatio mortui, illuminatio ceci, & cætera huiusmodi: ostensum est autem,* quòd beatitudo est quoddam bonum excedens naturam creatam, vnde impossibile est, quòd per actionem alicuius creaturæ cõferatur, sed homo beatus fit solo Deo agente, si loquamur de beatitudine perfecta.

* ar. pręced.

¶ D. S. Primò respondet de beatitudine perfecta, secũdò de imperfecta, ibi. Si verò &c. Primum facit tali conclusione. Si loquamur de beatitudine perfecta, impossibile est, quòd per actionem alicuius creaturæ conferatur, sed homo beatus fit solo Deo agente. Probatur, illud quod excedit naturam creatam non potest fieri virtute alicuius creaturæ, ergo si quid fieri oporteat, quod &c. vt in litera subsumitur, sed beatitudo, scilicet perfecta est quoddam bonum excedens naturam creatam. ergo &c. Antecedens probatur, quia omnis creatura legibus naturæ est subiecta, vtputa habens limitatam virtutem, & actionem. ergo sequitur antecedens. Consequentia patet, quia si non potest fieri a creatura, & tamen fit, oportet quòd fiat a solo Deo. Et explicat D. S. consequens exẽplariter, ostendendo quæ sint supra naturam, & fiunt a solo Deo, sicut suscitatio mortui, illuminatio ceci, & alia opera miraculosa. Subsumpta patet ex ar. præce.

¶ Nota quòd ista probatio patet ex dictis in 1. par. q. 110. arti. 4. & alibi vbi determinatum est, quia nulla creatura potest facere simpliciter miracula, nec potest facere transmutationem formalẽ immediatè, nec potest per consequens producere aliquam formam ex nihilo. Quare nec potest conferre gratiam, vel lumen gloriæ, nec per consequens potest vnire diuinam essentiam cum intellectu creato, quod & ipsum est supra omnem virtutem naturæ. ergo nec potest beatificare. Valent etiam ad propositum, quæ D. S. ponit in de Veri. Mate. 27. q. 4. & infra quæst. 112. articu. 1.

¶ Deinde ibi.

¶ Si verò loquamur de beatitudine imperfecta, sic eadem ratio est de ipsa, & de virtute in cuius actu consistit.

¶ Respondet ad quæsitum de beatitudine imperfecta, & intendit istam conclusionem, Homo ab angelo potest adiuuari ad consequendam beatitudinem imperfectam. Probatur, eadem est ratio de ipsa beatitudine imperfecta, & de virtute humana; sed angeli boni possunt cooperari ad virtutem, igitur, & ad beatitudinẽ imperfectam. Maior patet, quia beatitudo imperfecta consistit in actu virtutis acquisitę, vt patet ar. præceden. Minor patet ex 1. par. q. 111. Et patebit infra in suo contrario q. 80. vbi patebit quomodo diabolus potest inducere ad peccatum: ergo & bonus angelus potest inducere ad virtutem. Modus autem vtrobique infra patebit, patebit etiam ad primum, quomodo boni angeli cooperãtur ad beatitudinem supernaturalem, sed non perfectiuè conferunt. Si enim prælatus potest cooperari ad gratiam, & virtutes, vt habet D. S. de veritate, vbi, iam ad 14. hoc idem poterit angelus &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem, quia gloria, vel est beatitudo, vel proxima dispositio pro ea.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd plerunque contingit in potentijs actiuis ordinatis, quòd perducere ad vltimum finem pertinet ad supremam potentiam, inferiores verò potentię coadiuuant ad consecutionem illius vltimi finis disponendo, sicut ad artem gubernatiuam, quę pręest nauifactiuę pertinet vsus nauis propter quem nauis ipsa fit, sic igitur in ordine vniuersi, homo quidem adiuuatur ab angelis ad consequendum vltimum finem secundum aliqua pręcedentia quibus disponitur ad eius consecutionem, sed ipsum vltimum finem consequitur per ipsum primum agentem, qui est Deus.

¶ Consequentia negatur, sed deberet inferri: ergo angelus adiuuat, & cooperatur, & suo modo disponit hominem ad beatitudinem, sed non per eum ipsam consequitur, vt patet in solutione. Et loquitur D. S. de vltimo fine qui est beatitudo supernaturalis. Ad istam enim cooperatur bonus angelus per custodiam suam, & tamen differenter cooperatur ad perfectam, & imperfectam beatitudinem. Quia ad primam, vt ipsam mereatur a Deo. Ad secundam verò, vt ipsam efficiat ex propriis viribus, licet angelus etiam naturalem beatitudinem immediatè efficere non possit. Oportet enim bonas hominis actiones voluntarias ab ipso esse, licet angelus instiget, & suo modo inducat hominem ad agendum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando aliqua forma actu existit in aliquo secũdùm esse perfectum, & naturale potest esse principium actionis in alterum, sicut calidum per calorem calefacit; sed si forma existit in aliquo imperfectè, & non secundum esse naturale, non potest esse principium communicationis sui ad alterum, sicut intentio coloris, quæ est in pupilla nõ potest facere album,

album, neque etiam omnia quæ sunt illuminata aut calefacta possunt alia calefacere, & illuminare; sic enim illuminatio, & calefactio essent vsque ad infinitum: lumen autem gloriæ, per quod Deus videtur, in Deo quidem est perfectè secundùm esse naturale, in qualibet autem creatura est imperfectè, & secundùm esse similitudinarium vel participatum; vnde nulla creatura beata potest communicare suam beatitudinem alteri. ——

¶ Maiorem D.S. clarè exponit, quia requirit duo vt sit vera, videlicet, quòd aliquid sit actu tale perfectè secundùm formam, & secundùm esse naturale, aliàs non est vera. Minor conceditur, ergo, &c. verum potest fieri beatus ab eo qui est perfectè beatus, & habet beatitudinem, & proximam dispositionem ad eam naturaliter, & perfectè s.lumen gloriæ, & hoc est solus Deus, vt patet prima parte. q. 12. ar. 5. ad tertium, vt tactum est ar. præceden. Quare negatur consequentia, quia talis impossibilitas communicandi vel dandi beatitudinem consurgit partim ex eminentia beatitudinis, & luminis gloriæ, partim ex defectu habentis creati, quòd non habet in tanta perfectione, vt diffundere possit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Angelus beatus illuminat intellectum hominis vel etiam inferioris Angeli quantum ad aliquas rationes Diuinorum operum; non autem quantum ad visionem Diuinæ essentiæ, vt in primo dictum est,* ad eam enim videndam omnes immediatè illuminantur à Deo. ——

* q. 106. ar. primo ad primum & tertium.

¶ Ad maiorem, beatitudo consistit in operatione intellectus quæ est visio Dei intuitiua. Minor negatur, quòd possit illuminare exhibendo visionem Diuinæ essentiæ, sed de rationibus Diuinorum operum illuminat, vt patet prima par. q. 106. ar. primo, ad primum, & tertium vide. Quare negatur consequentia.

Vtrum aliqua hominis opera requirantur ad hoc quòd homo beatitudinem consequatur à Deo.

P

Infra. q. 4. 5. Introductione. Et 1. q. 62. ar. 5. ad 1. Et opusc. 3. ca. 173.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd non requirantur aliqua opera hominis ad hoc vt beatitudinem consequatur à Deo, Deus enim cum sit agens infinitæ virtutis non præexigit in agendo materiam aut dispositionem materiæ, sed statim potest totum producere; sed opera hominis cum non requirantur ad beatitudinem eius, sicut causa efficiens, vt dictum est * non possunt requiri ad eam nisi sicut dispositiones, ergo Deus qui dispositiones non præexigit in agendo, beatitudinem sine præcedentibus operibus confert.

* Ar. 6.

¶ 2 Præterea, sicut Deus est actor beatitudinis immediatè, ita & naturam immediatè instituit; sed in prima institutione naturæ produxit creaturas nulla dispositione præcedente vel actione creaturæ, sed statim fecit vnumquodque perfectum in sua specie, ergo videtur, quòd beatitudinem conferat homini sine aliquibus operationibus præcedentibus.

¶ 3 Præterea, Apostolus dicit, Roma. 4. Beatitudinẽ hominis esse cui Deus confert iustitiam sine operibus, non ergo requiruntur aliqua opera hominis ad beatitudinem consequendam.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ioan. 13. Si hæc scietis beati eritis si feceritis ea, ergo per actionem ad beatitudinem peruenimus.

¶ Quia ostensum est, quòd homo non potest habere beatitudinem perfectã ex viribus proprijs, nec ab aliqua creatura alia. Hic consequenter D. S. inquirit, quid requiratur ex parte hominis, vel creaturæ, vt eam à Deo consequatur. Patet enim quia non nisi ab ipso habetur ex dictis.

¶ Respondeo dicendum, quòd rectitudo voluntatis, vt supra dictum est. * requiritur ad beatitudinem cum nihil aliud sit quàm debitus ordo voluntatis ad vltimũ finem, quæ ita exigitur ad consecutionem vltimi finis, sicut debita dispositio materiæ ad consecutionem formę; sed ex hoc non ostenditur, quòd aliqua operatio hominis debeat pręcedere eius beatitudinẽ, posset enim Deus similiter facere volũtatem rectè tendentem in finem, & finem consequentem; sicut quandoque simul materiam disponit, & inducit formam. ——

* q. 4. ar. 4.

¶ D.S. primò remouet quoddam fundamentum, & impertinens, & rationem insufficientem ad probationem conclusionis responsiuæ affirmatiuæ ad quæsitum. Secundò subiungit verã rationem ex qua infert ipsam conclusionem responsiuam, ibi. Sed ordo, &c. Remouet ergo vnam insufficientem rationem responsionis, ex qua posset oriri cauillatio quædam contra hanc articuli determinationem. Posset enim quis dicere, quòd requirantur aliqua opera hominis præcedentia beatitudinem, quia vt patuit supra q. 4. ar. 4 requiritur antecedenter rectitudo voluntatis, & per consequens ostenso supra, quòd rectitudo voluntatis requiratur, satis determinatum est hoc quæsitum.

¶ Sed D. S. vult, quòd ista ratio non est sufficiens, quia non sequitur, requiritur rectitudo, ergo opera meritoria præcedentia. Posset enim Deus simul facere voluntatem rectè tendentem, & simul finem consequentem. Et tamen ibi esset rectitudo voluntatis, & nulla opera præcedentia, immo simul tenderet, & consequeretur. Sicut ponimus de facto in Christo, cuius anima simul habuit rectam voluntatem, & simul vidit Diuinam essentiam, & nullum habuit opus præcedens. Patet ex hoc, quòd iste articulus non superfluit, nec idem quærit cũ eo qui supra habitus est vbi iã.

¶ Nota ex his, quòd quia Christus non habuit secundùm animam beatitudinem creatam per aliquod opus meritorium præcedens. Ideo non habuit beatitudinẽ sub ratione præmij, nec consecutus est per virtutẽ naturalem. Vnde habuit eam sub ratione fęlicitatis communicatam sine meritis. Vnde non videtur benè dici, quòd habuerit eam naturaliter, nisi intelligatur, quia à principio natiuitatis, sed non naturaliter, id est ex virtute naturæ. Deinde cum dicit.

Beatitudo Christi an præmium.

¶ Sed ordo Diuinę sapientiæ exigit ne hoc fiat, vt enim dicitur in secundo de cœlo. * Eorum quæ nata sunt habere bonum perfectum, aliquid habet ipsum sine motu, aliquid vno motu, aliquid pluribus, habere autem perfectum bonum sine motu, conuenit ei, quod naturaliter habet illud, habere autem beatitudinem naturaliter est solius Dei, vnde solius Dei propriũ est, quòd ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. ——

* Arist. tex. 64. 65. & 66.

¶ Subiungit veram rationem, ex qua infert conclusionem responsiuam istam. Solius Dei proprium est, quòd ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. Ordo autem Diuinæ sapientiæ exigit vt nulla creatura pura ipsam consequatur absque motu operationis, licet diuersæ diuersimodè: huius conclusionis. D. S. ponit & probat primò primam partem secundò secundam, ibi. Cum autem, &c. Prima autem pars, intelligitur, quòd solus Deus habet sine operatione præcedente, quia naturaliter eã habet, & sic excluditur Christi anima. Et hic est sensus intentus à D. S. Et probatur illa pars sic. Eorũ qui nata sunt &c. vt in littera, sed habere beatitudinem, & bonum perfectum est solius Dei ergo, &c. Maior est philosophi. Minor relinquitur nota. Deinde ibi.

¶ Cum autem beatitudo excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinẽ consequitur absque motu operationis per quam tendit in ipsam, sed Angelus qui est superior ordine naturæ quàm homo, consecutus est eam ex ordine Diuinæ sapientiæ vno motu operationis meritoriæ vt in primo expositum est. * homines autem consequuntur ipsam multis motibus operationum qui merita dicuntur, vnde etiam secundùm philosophum * beatitudo est præmiũ virtuosarum operationum. ——

* q. 62. ar. 5.

* Arist. Lib. 1. E th. c. 69. Et lib. 10. c. 6. 7. 8.

¶ Manifestat secundam partem conclusionis, quia Angelus consecutus est beatitudinem ex ordine Diuinæ sapientiæ vno motu operationis meritoriæ, homines autem, &c. vt in littera.

¶ Aduerte hic, quia D. S. ordinem Diuinæ sapientiæ, & per cõsequens secundùm potentiam ordinatam Deus puris creaturis, (propter Christũ) non dat beatitudinem nisi meruerint, vel fiant prius participes meriti, vt patebit ad secundum. Per hoc autem innuitur, ꝙ potentia Dei absoluta aliter fieri posset vel potuisset, nam & puris creaturis posset Deus communicare sine meritis. Quæ sit autem ratio, & conuenientia istius ordinis Diuinæ sapiẽtiæ. D. S. tangit, quia ordo gratuitorum, & supernaturalium sicut præsupponit naturam, ita & modus in gratuitis modum naturalium. Quare cum modus naturæ Angelicæ sit vt immobiliter adhæreat post primam liberam electionem, ideo post eã statim est extra statum viæ, & consequitur beatitudinem vel damnationem. Quia autem homo habet libe. arbi. variabile, ideo non confertur sibi donec & ipsum immobilitetur in bono vel malo, quod est post mortem. Quod enim in Angelis est casus, in hominibus est mors, licet & aliæ rationes possint adduci. Quare, & D. S. adducit dictum philosophi, loquẽtis de naturalibus perfectionibus, quia vt di-

Pura creatura sine meritis beatitudinem non habet.

vt dictum est, gratuita naturalibus correspondent. Et ergo ordo Diuinæ sapientiæ in gratuitis conferendis attendit modum naturalem. Ipse autem per seipsum necessariò habet, quia est sua beatitudo. Vide de ista mate. D.S. 1. par. q. 62. arti. 4. & 5.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione, & intelligitur de adultis, quia isti non saluantur nisi fecerint opera formata seruando præcepta Dei.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd operatio hominis non præexigitur ad consecutionem beatitudinis propter insufficientiam Diuinæ virtutis beatificantis, sed vt seruetur ordo in rebus.

¶ Ad maiorem dicitur etiam infra q. 112. ar. 2. ad tertium, quia Deus non præexigit dispositionem propter sui imperfectionem, sed propter ordinem seruandum in rebus.

¶ Minor vera, sunt dispositiones, vt dispositio distinguitur contra causam effectiuam perfectiuam; quia scilicet opera hominis non producunt vel efficiunt beatitudinem. Sunt tamen opera meritoria, causa merito rta, quæ etiam potest dici dispositio ergo, &c. Verum non requiruntur propter imperfectionem Dei quasi non posset, sed quia sic ordinauit fieri vt seruetur ordo in gratuitis, sicut & ordo in naturalibus seruatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd primas creaturas statim Deus perfectas produxit absque alia dispositione vel operatione creaturæ præcedente, quia sic instituit prima indiuidua specierum, vt per ea natura propagaretur ad posteros. Et similiter, quia per Christum qui est Deus & homo beatitudo erat ad alios deriuanda, secundùm illud Apostoli ad Hebr. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, statim a principio suæ conceptionis absq; aliqua operatione meritoria præcedente anima eius fuit beata, sed hoc est singulare in ipso, nam pueris baptizatis * subuenit meritum Christi ad beatitudinem consequendam, licet desint eis merita propria, eo quòd per baptismum sunt Christi membra effecti.

Hebr. 2. — Dub. 169.

¶ Maior conceditur. Ad minorem dicitur, quòd in prima institutione Deus produxit prima indiuidua quæ debebant naturam deriuare in alia sine alio disponente medio, sed non producit omnia indiuidua sine agentibus naturalibus medijs ergo, &c. Verum homini primo per quem alij adducendi sunt in gloriam Deus dedit beatitudinem sine meritis, scilicet Christo, qui est caput, & primus dignitate inter omnes homines; sed non sequitur, quòd ergo alijs qui non deriuant beatitudinem ad alios, sicut Christus per meritum condigni, vt patebit infra q. 114. ar. 6. Nec obstat de pueris baptizatis, quia isti non consequuntur beatitudinem sine merito præcedente sui capitis, scilicet Christi, cuius in baptismo fiunt participes. Vide prima parte q. 91. artic. 2. quo modo, & primum indiuiduum humanæ naturæ, scil. cet Adam, etiam immediate a Deo processerit, etiam quo ad formationem corporis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Apostolus loquitur de beatitudine spei quæ habetur per gratiam iustificantem, quæ quidem non datur propter opera præcedentia, non enim habet rationem termini motus vt beatitudo, sed magis est principium motus quo ad beatitudinem tenditur.

¶ Loquitur Apostolus de beatitudine spei, quæ est in gratia iustificante quæ non datur per merita, sed non loquitur de beatitudine propriè dicta, quæ est vltimus terminus vitæ humanæ, &c.

Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

Q. A D octauum sic proceditur. Videtur, quòd non omnes appetant beatitudinem, nullus enim potest appetere, quod ignorat, cũ bonum apprehensum sit obiectum appetitus vt dicitur. 3. de anima: * sed multi nesciũt quid sit beatitudo, qđ sicut Aug. dicit. 13. de Trin. * patet ex hoc, quòd quidam posuerunt beatitudinem in voluptatibus corporis, quidam in virtute animæ, quidam in alijs rebus, non ergo omnes beatitudinem appetunt.

Infra q. 10. ar. 1. & 2. Et 1. q. 19. ar. 1. & q. 82. ar. 1. ad 2. cor. Et 3. contra c. 88. Et lib. 3. c. 97. cõ. 3. Et Veri q. 22. ar. 5. & 6. Et mal. q. 6. cor. & ad 7. 9. & 10. Et 3. Eth. co. 5. 6. * Arist. tex. 29. & 34 & 49. * Aug. c. 4. * q. 1. art. 8. * ca. 4. & 5.

¶ 2 Præterea, essentia beatitudinis est visio essentiæ Diuinæ, vt dictũ est, * sed aliqui opinantur hoc esse impossibile, quòd Deus per essentiam ab homine videatur, vnde hoc non appetunt ergo non omnes homines appetunt beatitudinem.

¶ 3 Præterea, Aug. dicit. 13. de Tri. * quòd beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil malè vult: sed non omnes hoc volunt: quidam enim malè aliqua volunt, & tñ volunt illa se velle, non ergo oẽs volunt beatitudinẽ.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in. 13. de Trin. * Si vnus dixisset omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis, dixisset aliquid, quòd nullus in sua non cognosceret voluntate; quilibet ergo vult esse beatus.

cap. 3.

¶ Hic circa prædicta mouetur dubium incidens, quia enim homo non potest habere beatitudinem ex naturalibus, videtur quòd non omnes appetant. Ex altera parte videtur, quòd appetant omnes, quia est vltimus finis, quem dictum est supra ab omnibus appeti, & naturaliter.

¶ Respondeo dicendum, quòd beatitudo dupliciter potest considerari. Vno modo secundùm communem rationem beatitudinis, & sic necesse est, quòd omnis homo beatitudinem velit, ratio autem beatitudinis communis est vt sit bonum perfectum, sicut dictum est. * cũ autem bonum sit obiectum voluntatis, perfectum bonũ est alicuius, q̃ totaliter eius voluntati satisfacit; vnde appetere beatitudinem nihil aliud est quàm appetere vt uoluntas satietur, quòd quilibet vult.

* q. 1. art. 7. & 7.

¶ D. S. per distinctionem de duplici consideratione beatitudinis per duas conclusiones respondet, secundam ponit ibi. Alio modo, &c. Consideratur ergo beatitudo vno modo secundùm communem rationem beatitudinis, secundùm hoc D.S. respondet prima conclusione ista. Necesse est, quòd omnes appetant beatitudinem hoc modo, scilicet secundùm communem rationẽ. Probatur appetere beatitudinem vt sic nihil aliud est quàm appetere, quòd voluntas satietur, sed hoc omnes volunt, igitur, &c. Maior probatur, quia beatitudo est bonum perfectum, sed bonum perfectum est quod voluntati totaliter satisfacit; igitur. Maior verò ista minor patet, quia bonum est obiectum voluntatis tanquam scilicet perficiens, ergo perfectum bonum totaliter perficit, & satiat. Minor principalis relinquitur nota. Vide de hac conclusione Capreo. in quarto. distin. 49. q. 3. vbi videbis argumenta Scoti, quæ & supra quæstio prima tacta fuerunt. Vide D.S. in de Verita. Matc. 22. quæstio 5 & sexta vbi ostendit, quòd non repugnat voluntati aliquid necessariò velle, scilicet beatitudinem in communi. Consequenter ibi.

Capreolus.

¶ Alio modo possumus loqui de beatitudine secundùm specialem rationem quantum ad id in quo beatitudo consistit, & sic non omnes cognoscunt beatitudinem, quia nesciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat, & per consequens quantum ad hoc non omnes eam uolunt. unde patet responsio ad primum.

¶ Respondet secundùm aliam considerationem beatitudinis, scilicet secundùm specialem rationem, scilicet de visione Diuinæ essentiæ vel operatione virtuosa, & huiusmodi, tali conclusione secunda. Non omnes volunt beatitudinem hoc modo. Probatur, non omnes cognoscunt hoc modo, ergo non omnes volunt. Tenet consequentia, quia nihil volitum nisi cognitum. Antecedens patet, quia nesciunt cui ratio beatitudinis conueniat, &c. Et attende, quòd non est idem dicere beatitudo secundùm specialem rationem, & beatitudo quantum ad id in quo est sicut in obiecto, sicut supra dicebatur q. prima. artic. 7. patet ex hoc, quòd beatitudo in communi est ab omnibus volita, quia euidenter continet per se obiectum voluntatis perfectum, non sic visio vel contemplatio. Requiritur enim bonum, & cognitio eius ad hoc, quòd necessariò appetitum moueat.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione responsiua. Et vide in quarto. d. 49. in tex. de ista auctoritate.

¶ Ad primum. Maior vera. Ad minorem, multi nesciunt quid sit beatitudo secundùm specialem rationem, & secundùm veritatem, tamen omnes apprehendunt beatitudinem secundùm communem rationem, quia apprehendunt, quòd libenter essent satiati in affectu suo. Ad probationem dicitur, quòd procedit de beatitudine secundùm specialem rationem, & quantum ad rem in qua ratio communis beatitudinis inuenitur. Ergo, &c. concludit pro secunda conclusione. Et nota, quòd ex quo secundùm D.S. appetitus beatitudinis præsequitur actualem apprehensionem, ideo appetitus huiusmodi non dicit solùm inclinationem potentialem potentiæ ad obiectum, sed etiam actum elicitum qui potest dici naturalis, quia determinatus ad vnum, quo ad specificationẽ Scotus autem vbi supra vult, quòd appetitus beatitudinis sit solùm inclinatio potentialis, & non actus elicitus. Sed benè videndo tunc Scotus admittit necessitatem actus appetendi beatitudinem non solùm quo ad specificationem, sed etiam quo ad exercitium, quia dicit, quòd vt in pluribus voluntas habet actum volendi, scilicet exercitium, sed in materia morali id, quod est in pluribus habetur vniuer-

Scotus.

vniuersale, ergo appetitus beatitudinis non solùm est necessarius quo ad specificationem, sed cum hoc quo ad exercitium.

Ad secundum dicendum, ꝙ cum voluntas sequatur apprehehensionem intellectus seu rationis, sicut contingit, ꝙ aliquid est idẽ ſm rem, quod tñ est diuersum ſm rationis considerationem; ita contingit, ꝙ aliquid est idẽ ſm rem, & tamen vno modo appetitur, alio modo nõ appetitur: beatitudo ergo potest considerari sub ratione finalis boni & perfecti, quæ est cõis ratio beatitudinis, & sic naturaliter, & ex necessitate voluntas in illud tendit, vt dictum est. * Potest etiã considerari secundum alias speciales cõsiderationes, vel ex parte ipsius operationis, vel ex parte potentiæ operatiuæ, vel ex parte obiecti, & sic non ex necessitate voluntas tendit in ipsam.

¶ Maior vera, essentia beatitudinis est visio ſm rem & veritatẽ, sed tamen beatitudo ipsa vt sic, importat per se obiectum volũtatis perfectũ, & primum quo ad nos, atq; principale; non sic visio, esto in veritate beatitudinis ratio in sola visione Dei cõsistat. Minor conceditur, & ratio iam dicta est, quia visio Dei nõ importat rationẽ perfecti boni formaliter, & expressè sicut beatitudo. Et qa contingit, ꝙ idẽ sub vna ratione sit necessariò volitũ, sub alia nõ. Ideo negetur consequentia, sicut aliquis potest appetere dulce, & tñ non appetit mel. Vnde hæ rationes duæ sunt pro cõclusione 2. & vide de eis D.S. in 4. dist. 49. q. 1. ar. 3. q. 1. ad primũ, & secundũ.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ ista definitio beatitudinis, quã quidam posuerunt. Beatus est qui habet omnia quæ vult, vel cui oĩa optata succedunt; quodãmodo intellecta est bona, & sufficiens; alio verò modo est imperfecta. Si enim intelligat simpliciter de oĩbus, q̃ vult homo naturali appetitu, sic verùm est, ꝙ qui habet oĩa quę vult est beatus, nihil. n. satiat naturalẽ hoĩs appetitũ, nisi bonũ perfectũ qđ est beatitudo. Si verò intelligat de his quæ homo vult ſm apprehensionẽ rationis, sic habere quædã quæ homo vult nõ pertinet ad beatitudinẽ, sed magis ad miseriã, inquantũ hmõi habita impediunt hoĩem ne habeat q̃cunq; vult naturaliter; sicut ẽt rõ accipit, vt vera interdũ q̃ impediunt a cognitione veritatis, & ſm hanc cõsiderationem August. * addit ad perfectionẽ beatitudinis, ꝙ nihil malè velit, quamuis primum posset sufficere si rectè intelligeretur, s. beatus est q habet oĩa q̃ vult.

¶ Maior conceditur & loquitur de verè beato, quia talis habet, quod vult & nihil malè vult; sed tamen non oportet, ꝙ ille qui appetit beatitudinem ſm communem rationem, ꝙ nihil mali in veritate velit, immo appetens malum ſm rem, tamen sub ratione boni, potest appetere beatitudinem ſm communem rationẽ. Vnde peccans mortaliter beatitudinem appetit. Vnde sicut nõ sequitur, appetit beatitudinem, ergo id quod est in veritate beatitudo; sic nec sequitur non appetit id in quo est verè beatitudo, ergo nõ appetit beatitudinem ſm communem rationem. Minor vera, quidã malè volunt aliqua, tñ sub ratione boni, ergo non volunt beatitudinem ſm specialem rationem, & id in quo verè beatitudo cõsistit. Vnde & hæc ratio est pro secunda conclusione. D.S. aũt in solutione supponens hoc argumentũ esse pro secunda cõclusione, declarat hanc descriptionem, vel definitionem beatitudinis, quia in vno sensu est vera, in alio nõ, vt clarè in solutione, qa vera est, ꝙ beatus est qui habet omnia quæ vult naturali appetitu. Nec tũc oporteret addere, & nihil mali vult, quia appetitus naturalis non est mali, nec satiatur nisi habeat bonũ perfectũ. Si aũt intelligit, ꝙ habens quæ vult ſm apprehẽsionem rationis non est verum, ꝙ tunc sit verè beatus. Et ergo addidit August. ꝙ nihil malè vult.

* Ie roa & f.p.q.2. ar. 1.

* Lectio illa argumentum, seu contra ...

Quæstio Sexta.

De actibus humanis quantum ad voluntarium, & inuoluntarium.

R

QVia igitur ad beatitudinẽ per actus aliquos necesse est peruenire, oportet cõsequenter de humanis actibus cõsiderare, vt sciamus quibus actibus perueniatur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via; sed quia operationes & actus circa singularia sunt, ideo omnis operatiua scientia in particulari consideratione perficitur; moralis igitur consideratio quia est humanorum actuũ, primò quidẽ tradenda est in vniuersali, secundò verò in particulari. Circa vniuersalẽ aũt considerationẽ humanorũ actuum, primum quidem considerãdum occurrit de ipsis actibus humanis; secundò de principijs eorũ. Humanorũ autẽ actuum quidã sunt hominis proprij, quidam sunt homini & alijs animalibus cões; & quia beatitudo est proprium hominis bonũ, propinquius se habẽt ad beatitudinẽ actus qui sunt propriè humani, quàm actus qui sunt homini alijsq; animalibus cões. Primò ergo considerãdum est de actibus qui sunt proprij hominis; secundò de actibus qui sunt homini alijsq; animalibus cões, qui dicuntur passiones animæ. Circa primùm duo consideranda occurrunt. Primò de conditione humanorũ actuum; secundò de distinctione eorum actuum. Cum aũt actus humani propriè dicant qui sunt voluntarij, eo ꝙ voluntas est rationalis appetitus q est proprius hoĩs, oportet cõsiderare de actibus in quantum sunt voluntarij. Primò ergo considerandũ est de voluntario, & inuolũtario in cõi. Secundò de actibus qui sunt voluntarij, quasi ab ipsa voluntate eliciti, vt immediatè voluntatis existẽtes. Tertiò de actibus qui sunt voluntarij quasi a voluntate imperati, qui sunt ipsius voluntatis mediantibus alijs potentijs. Et quia actus volũtarij habent quasdã circunstantias ſm quas diiudicãtur. Primò considerãdum est de voluntario & inuoluntario, & consequenter de circunstãtijs ipsorum actuũ in quibus voluntarium & inuoluntarium inuenitur. Circa primùm quærunt octo. Primò, vtrũ in humanis actibus inueniatur voluntarium. Secundò, vtrum inueniat in animalibus brutis. Tertiò, vtrũ voluntariũ possit esse absq; oĩ actu. Quartò, vtrum violentia voluntati possit inferri. Quintò, vtrum violentia causet inuoluntarium. Sextò, vtrum metus causet inuoluntarium. Septimò, vtrum cõcupiscẽtia inuoluntariũ causet. Octauò, vtrũ ignorãtia.

¶ Postquam D.S. præmisit consideratione de vltimo fine in cõmuni, atq; de beatitudine hominis, quæ præsupponuntur actibus humanis, de quibus tractat secunda pars principalis totius summę D.S. vt per eos consequitur Deum, vt vltimũ finẽ supernaturalem. Hic consequenter agit de actibus ipsis per quos ad hunc finẽ peruenit, vel ab eo deuiat, s. de actibus humanis. Et hæc quidẽ consideratio diuiditur in duas partes prolixas, ſm ꝙ actus in singularibus sunt, & in vniuersali considerari possunt. Primò ergo agitur de ipsis in vniuersali, & hoc in ista prima secundæ. Secundò in particulari, & hoc secunda secũdæ. Vnde patet ꝙ hactenus tractata cõia sunt, & ad primã secundæ, & ad secundam secũdæ. Nunc autẽ secunda pars diuisa est propter prolixam fęcunditatem eius in duas partes, vt patet. Circa primum aũt. s. circa actus humanos in vniuersali. Primò agitur de ipsis actibus humanis. Secundò de principijs eorum in q. 49. Prima pars adhuc diuiditur in duas. Primò enim agitur de actibus humanis qui sunt homini proprij. Secundò de actibus homini, & alijs animalibus communibus, s. de passionibus in q. 22. Prima adhuc in duas, quia primò agitur de conditione humanorum actuum, secundò de distinctione eorum, in q. 18. Circa primum tria tractantur, primò enim agitur de voluntario & inuoluntario in cõi, eo ꝙ actus humani inquantum huiusmodi sunt volũtarij. Secundò agitur specialiter de actibus immediatè a voluntate elicitis q. 8. Tertiò de actibus ab ipsa voluntate imperatis q. 17. Circa primum primò fit quod dictum est, secundò agitur de circunstantijs humanorum actuũ, quæ sunt quædam accidentia eorũ, in q. 7. Quo igitur ad primum, s. de volũtario & inuolũtario, quod est præsentis quæstionis, duo fiunt, primò agitur de voluntario, secũdò de inuoluntario sibi opposito, art. 4. Quantum ad primum, primò ostendit in quibus sit voluntarium, secundò mouetur quoddã dubium incidens in ar. 5. Circa primũ, primò ostenditur in quibus propriè reperitur ratio voluntarij, secundò in quibus secundariò & minus propriè, ar. 2. Patet aũt ratio ordinis a magis cõibus ad minus cõia, & ab habitudine magis ꝓpinqua ad voluntatẽ. Et a conditione essentiali ad accidentalem. Ratione primi primò agit de actibus in cõi, quàm in speciali. Ratione secundi prius de proprijs homini & elicitis, q̃ de cõibus sibi & alijs aĩalibus & imperatis. Rõne tertij prius de volũtario, quàm circunstãtijs, quia est essentialis cõditio actus humani voluntariũ.

Diuisio libri.

Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

S

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ in humanis actibus nõ inueniatur volũtariũ, voluntariũ. n. est

Greg. Nic. * lib. 5. c. 3. Damasc. * lib 2. Ortho. fidei. * cap. 24. Arist. * Eth. ca. 1. * tex. 54.

cuius principiũ est in ipso, vt patet per Greg. Nicenũ, * & Damas. * & Aristo. * sed principium humanorum actuũ non est in ipso, sed est extra; nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili, quod est extra, quod & est sicut mouens nõ motum, vt dicitur in 3. * de anima, ergo in humanis actibus non inuenitur voluntarium.

* tex. 28.

2 ¶ Præterea. Philosophus, in 8. Phys. * probat, ꝙ non inuenitur in animalibus aliquis actus nouus, qui nõ præueniatur ab alio motu exteriori; sed omnes actus hominis sunt noui, nullus enim actus hominis æternus est, ergo principium omnium humanorum actuum est ab extra, non igitur in eis inuenitur voluntarium.

3 ¶ Præterea. Qui voluntariè agit, per se agere potest; sed hoc homini non cõuenit, dicitur enim Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, ergo voluntarium in humanis actibus non inuenitur.

Damasc. * cap. 22. & 24.

¶ Sed contra est quod dicit Damas. in 2. lib. * quòd voluntarium est actus, qui est operatio rationalis, tales autem sunt actus humani, ergo in actibus humanis inuenitur voluntarium.

¶ Hic D.S. primò inquirit An voluntarium inueniatur in humanis actibus. Et non capitur voluntarium prout solemus dicere voluntariũ, id quod est factum a voluntate; sed pro conditione actus quæ est esse ab intrinseco principio omnino, ita quòd sit in virtute quęrere, An esse omnino a principio intrinseco inueniat in humano actu. Dico autem, omnino ab intrinseco, quia vt tangetur in cor. Actus aliquis potest habere principium intrinsecum dupliciter. Vno modo vt moueatur; sed non, vt moueat se in finẽ. Secundum enim D.S. 2 contra Gent. c. 47. Quando motum habet quidem in se principium motus vel actionis, sed ab alio non a seipso, tunc esto moueatur & naturaliter, tamen non dicitur moueri a seipso, sicut graue habet quidem in se grauitatẽ, sed quia illam recipit a generante, ideo dicitur moueri a generante, præsertim in principio suæ generationis cum est extra dispositionẽ naturalem, quia sic motus ad locũ connaturalẽ est vt complemẽtum generati. Et quia nihil seipsum complet, ideo non dicitur seipsum mouere, esto in ipso sit principium motus sui. Ad hoc ergo ꝙ aliquid moueat omnino ab intrinseco, oportet, ꝙ habeat principium motus, & a seipso. Et quia principium motus est principium non solùm actiuum, sed & finale; ideo ista dicuntur seipsa mouere perfectè intrinsecè, quæ habent principium executiuum motus, & cum hoc ad intra apprehendũt finẽ, qui & ipse est ratio agendi prima. Vnde si aliqua ab exteriori habẽt impressionẽ per quam tendunt in finẽ, nõ dicuntur se mouere. Si aũt aliquid met apprehendat finem & ex ista apprehensione mouetur, tunc dicit seipsum perfectè mouere a principio intrinseco, ita ꝙ nõ solùm habet intra se vt moueatur, sed etiam vt moueatur propter finẽ. Et hoc est habere cõditionem, quæ dicitur voluntarium, sic quòd actus procedit a principio intrinseco, id est existẽte intra id quod agit, sic quod habeat in se principium quo agat hunc actum, & etiam principium quo agat propter finem in quem se mouet, & non recipit ab extrinseco formam per quam tendat in finem, sicut graue recipit a generante; sed oportet, quòd accipiat a seipso formam per quam mouetur in finem.

¶ Aduerte ex his differentiam inter naturale, & voluntarium, quia ad naturale sufficit esse principium intrinsecum quo aliquid moueatur, etiã si illud principium non habeat a se, sed a generante, siue etiam illud principium sit passiuum, siue sit aliquo modo actiuum: vt habet D.S. 2. Physic. lect. 1. Sed ad voluntarium requiritur cum hoc, quòd actus fiat a principio intrinseco, & propter finem, hoc est, quòd etiam forma, qua aliquid determinatur ad finem, sit ab agente actum, vel a moto. Sicut homo apprehendit ex principio intrinseco formam, id est finem secundum esse apprehensum, per quam apprehensionem determinatur ad finem; non sic ea quæ non cognoscunt. Et tamen inter apprehendentia finem est differentia, quia quædam necessariò sequuntur finem apprehensum, quædam verò habent dominium sui actus.

¶ Respõdeo dicendũ, ꝙ oportet in actibus humanis voluntariũ esse. Ad cuius euidentiã considerandum est, ꝙ quorundã actuũ principiũ est in agẽte seu in eo, quod mouetur; quorundam autem motuum, vel actuum principium est extra; cum enim lapis mouetur sursum, principium huius motionis est extra lapidẽ, sed cũ mouetur deorsum, principium huius motionis est in ipso lapide.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Oportet in actibus humanis voluntarium esse. Pro hac conclusione in principio posita manifestanda, primò præmittit duo notabilia distinctiua, secundùm ibi. Eorũ aũt, &c. Secundò ex eis format rationem pro conclusione, ibi. Et ideo, &c. Primum ergo notabile est, ꝙ quædam agentia, & mota habent principiũ sui motus ad intra. Quædam verò habent principiũ extrinsecũ; vel idẽ respectu diuersorum motuũ habet principiũ intrinsecũ, vel extrinsecum tantùm. Et ponit D.S. exẽplum de lapide cuius motus sursum habet extrinsecum principiũ, quia non intrinsecũ actiuũ, nec passiuum; sed principium motus deorsum habet principium intrinsecũ, quia formã suam cum grauitate. Quale autẽ principiũ sit ista forma grauis, an actiuum, vel passiuum tantùm, vr̃ esse difficultas apud D.S. & ipsum exponentes. Sed potest pro nunc dici, ꝙ grauitas ipsa non est principium purè passiuum, sed etiã effectiuum, cum tamẽ graue mouetur præsertim a primo instante suæ generationis, tunc motus non attribuitur formæ suæ, sed generanti danti formã, quia nihil dr̃ se mouere, nisi ab ipso sit forma, quæ est principium motus. Et quia ipsa grauitas, quæ est principiũ motus non est a graui, sed a generante, ideo attribuitur generanti, vt D.S statim dicit. Et secundò, quia vt habet D.S. 1 par. q. 18. ar. 1. ad secundùm Graue non mouetur nisi sit extra dispositionẽ naturalẽ, & eius motus est cõplementũ suæ naturæ, ideo ab eo mouetur a quo generatur, & habet naturam, & hoc est generans. Cum quibus stat, ꝙ forma eius, & grauitas est sibi ratio mouendi, & ꝙ post generationẽ destructo generante etiã moueatur sicut a ratione mouendi propinqua sua grauitate. Vide de hoc Capreo. in 2. dist. 6. ad argumenta secundò loco inducta contra primã conclusionẽ. Vbi habet illũ modum dicendi, ꝙ grauia & leuia moueantur ex se, sed non a se. Alijs vr̃ vt tactum est, ꝙ mens D.S. sit, ꝙ motus grauium attribuitur generanti, quia ab eo est motus in principio generationis, & etiã principiũ motus. Sed tñ postquam graue generatum est, & est in loco violento, tũc mouet se virtute suæ formæ, sicut per rationẽ mouẽdi, &c. Et quomodocunq; sit. In proposito sufficit, ꝙ aliqua mouentur per principiũ intrinsecũ. Aliqua per principiũ purè extrinsecum. Secunda dicuntur violenta, prima naturalia. Consequenter cum dicit.

Capreolus.

¶ Eorum autem quæ a principio intrinseco mouentur, quædam mouent seipsa, quædam autem nõ, cum.n. omne agens, seu motum agat, seu moueatur propter finem, vt supra habitũ est, * illa perfectè mouentur a principio intrinseco, in quibus est aliquod intrinsecum principium, non solùm vt moueantur, sed vt moueantur in finem; ad hoc autem ꝙ fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis; quodcũq; igitur sic agit, vel mouetur a principio intrinseco, qđ habet aliquã noticiã finis, habet in seipso principiũ sui actus nõ solũ, vt agat, sed etiã vt agat propter finẽ; quod aũt nullã noticiã finis habet, etsi in eo sit principium actionis, vel motus, nõ tamen eius qđ est agere, vel moueri propter finẽ est principium in ipso, sed in alio a quo ei imprimitur principiũ suæ motionis in finem. Vnde huiusmodi non dicuntur mouere seipsa, sed ab alijs moueri. Quæ verò habẽt noticiam finis dicuntur seipsa mouere, quia in eis est principium non solùm vt agant, sed etiam vt agant propter finem.

* q. 1. ar. 1.

¶ Subiungit secundum notabile subdistinctiuum primi membri prædictæ diuisionis. Quia sunt duplicia quæ mouentur a principio intrinseco. Quædam enim mouent seipsa, quædam non. Et exponit quæ sunt quæ seipsa mouent, & per oppositum, quæ se nõ mouẽt. Nã illa se mouent, & perfectè a principio intrinseco, in quibus est principium non solùm, vt moueantur, sed etiam, vt moueantur in finem. Et rationem huius ponit, quia omne agens vel motum, agit, vel mouetur propter finem, ergo perfectè se mouet quod mouet se etiam ad finem. Deinde D.S. exponit quid requiratur ad hoc, quod aliquid se moueat in finem, quia ad hoc, ꝙ aliquid fiat propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis, vt in littera. Et eandem distinctionem tangit D.S. contra Gent. vbi dicitur, quòd aliqua habent a se formam, & principium suæ operationis, quædam non. Principium enim operationis, & motus est non solùm potentia executiua, sed etiam finis. Ad hoc ergo, quòd aliquid perfectè ex principio intrinseco agat, oportet vtrũque principium esse ab intra, scilicet vt habeat principium effectiuum intra se, & habeat etiam a se principium directiuum in finem. Naturalia autem purè, non habent a se vt tendant in fines suos, sed ab imprimente inclinationem in finem. Vnde non dicuntur mouere se, sed quæ finem ex seipsis apprehendunt.

¶ Aduerte ex his, ꝙ mobile naturaliter potest habere motum qui est in ipso & non ab ipso, vt patet in secundo membro distinctionis primæ. Et sic mobili & appetitui eius naturali non repugnat violentia, quin scilicet possit sibi ab intrinseco inesse. Sed appetitus habens motum voluntariũ perfectè, vel imperfectè, non solùm est subiectum motus sui, sed etiam motus est ab ipso effectus. Et hoc patet ex secunda distinctione, quia motus huiusmodi sunt a seipsis necessariò effectiuè & originaliter, quare nunquam

est

est motus eius, nisi ab extrinseco concurrente. Et per consequens nunquam potest animal motum suum violentare, & hoc est fundamentale pro sequentibus. Et patet ex his distinctionibus, quid significat nomen, & ratio voluntarij, consequenter ibi.

¶ Et ideo cum vtrunq; sit ab intrinseco principio, s. ꝙ agũt, & ꝙ propter finem agunt, horũ motus, & actus dicuntur voluntarij, hoc enim importat nomen voluntarij, quòd motus & actus sit a propria inclinatione, & inde est quòd voluntarium dicitur esse secundum definitionem Aristo. & Grego. Niceni, & Damas. * non solum cuius principium est intra, sed cum additione scientiæ, vnde cum homo maximè cognoscat finem sui operis, & moueat seipsum in eius actibus maximè voluntarium inuenitur.

* Locis in argu. supra citatis.

¶ Probat conclusionem responsiuam, scilicet quòd in actibus humanis maximè inuenitur voluntarium, ex prædictis notabilibus sic. Horũ motus, & actus dicũtur voluntarij, quæ habent principium intrinsecum non solùm vt agant, sed etiam vt agant propter finem, sed actus humani sunt hominis, vt habet principium intrinsecum, vt agat, & propter finem agat, ergo, &c. Maior patet dupliciter, primo ex nomine voluntarij, quia nomine voluntarij importatur, ꝙ motus & actus sit a propria inclinatione, sed propria inclinatio est principium intrinsecũ. Quare id quod est maximè a principio intrinseco, & vtroq; modo dicitur voluntariũ. Secundò probatur ex definitione voluntarij, quã D. S. ponit nominatim in littera, quia oportet quòd non solum principiũ sit intra, sed cum additione scientiæ. Ex primo autem est quòd agat ex principio intrinseco, & ex secundo est ꝙ agat ex principio propter finem. Minor probatur, quia homo mouet seipsum ad actus suos, & sic habet principium ad intra suorum actuum, & cognoscit finem sui operis, & ita agit etiam propter finẽ per principiũ, quod habet a seipso ex propria scilicet apprehensione. Quare sequitur minor, &c.

¶ Nota verbum D. S. cum dicit, ꝙ homo cognoscit finẽ sui operis. Per hoc enim habetur, ꝙ cognoscit finẽ formaliter, & sic sequitur conclusio, quòd in ipso est perfectum voluntarium, vt patebit ar. sequenti.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem respon. Et intelligitur, ꝙ voluntarium est operatio rationalis, id est procedens ex apprehensione rationis, & loquitur de voluntario perfecto, vel loquitur extẽsè de rationali, s. pro omni apprehensione finis coniũcta actioni in eodẽ agẽte. Naturalia enim agunt propter finẽ apprehensum, sed nõ ab eis sicut cognoscẽtia.

¶ Ad primũ dicendũ, ꝙ nõ oẽ principiũ est principiũ primum, licet ergo de ratione voluntarij sit, quòd principium eius sit intra, non tamen est contra rationem voluntarij, ꝙ principiũ intrinsecum causetur, & moueatur ab exteriori principio, quia non est de ratione volũtarij quòd principium intrinsecum, sit principium primum. Sed tamen sciendum, ꝙ contingit aliquod principium motus esse primũ in genere, quod tamen non est primũ simpliciter, sicut in genere alterabilium primum alterãs est corpus cęleste, quod tamen non est primum mouens simpliciter, sed mouetur motu locali a superiori mouẽte, sic igitur principium intrinsecum volũtarij actus, qđ est vis cognoscitiua, & appetitiua est primum principiũ in genere appetitiui motus, quamuis moueatur ab aliquo exteriori secundum alias species motus.

¶ Ad maiorẽ dupliciter, primò, voluntariũ est cuius principiũ est intra, sed non oportet, ꝙ primum principiũ sit intra, quia non repugnat vt principiũ immediatũ intrinsecum agenti moueatur per aliquod extrinsecum. Secundò cuius principium est intra, etiã principium nõ simpliciter primum, sed in aliquo genere, s. quòd principium actus voluntarij est primum in genere principiorum appetitiuorum. Minor negatur, ꝙ principiũ immediatum nõ sit intra. Secundò negatur, ꝙ etiã principium primum in genere appetitiuorum non sit intra. Ad probationem dico, ꝙ mouetur ab appetibili non in eodem genere, tanquam. s. a principio appetitiuo, sed secundum aliam speciem motus, s. in genere causæ finalis, & si etiã aliqualiter in genere causæ efficientis, non tamen sicut a principio appetitiuo, sed solũ sicut a ratione agendi, ita ꝙ appetitus ipse est qui appetit, & elicit actum voluntarium, appetibile autẽ est ratio efficiendi solũ, & sic manet appetitus primũ principiũ in genere principij appetitiui qđ. Quare negetur cõsequẽtia.

¶ Aduerte verbũ D. S. in fine solutionis, quia appetitus mouet ab exteriori ſm aliã speciẽ motus ab illa specie, qua ipse mouet; quia appetibile mouet ſm genus causæ finalis, & etiã in genere cãe efficiẽtis alia rõne, q̃ ipse appetitus, qa solũ vt rõ efficiẽdi, &c.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ motus animalis nouus præuenitur quidẽ ab aliquo exteriori motu quantum ad duo. Vno modo inquantum per motum exteriorẽ præsentatur sensui animalis aliquod sensibile, quod apprehensum mouet appetitum, sicut leo videns ceruum per eius motum appropinquantẽ incipit moueri ad ipsum. Alio modo inquantũ p exteriorẽ motũ incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta p frigus, vel calorẽ; corpore autẽ immutato p motum exterioris corporis immutatur ẽt p accidẽs appetitus sensitiuus, q. est virtus organi corporei, sicut cũ ex aliqua alteratione corporis cõmouet' appetitus ad cõcupiscentiã alicuius rei, sed hoc non est contra rationem voluntarij, vt dictum est, * huiusmodi enim motiones ab exteriori principio sunt alterius generis.

* Ad primum.

¶ Maior vera, præuenitur ab alio motu exteriori, sed alterius rationis, puta in genere causæ finalis, vel effectiuę sicut rationis efficiendi. Nam semper concomitantur se causa finalis, & rationis efficiendi: nam finis non causat finaliter, nisi apprehensus, & vt apprehensus, sic est ratio efficiendi actũ appetitus. Vel materialis, s. dispositiuè, Ergo omnium, &c. Verum principiũ primũ, & in generibus iam dictis, tamen principiũ proximũ est intra in genere causæ motricis, & efficientis. Vnde non est contra rationem actus voluntarij, ꝙ sit a principio exteriori, sed oportet, ꝙ principium effectiuũ immediatũ sit interius, vel intrinsecum agẽti. Vnde D. S. in solutione declarat minorẽ, sed negat cõsequentiã, ibi, sed hoc non est, &c. ratione dicta in solutione primi, & iam tacta.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ Deus mouet hominẽ ad agẽdũ nõ solũ sicut proponens sensui appetibile, vel sicut immutans corpus, sed ẽt sicut mouens ipsam voluntatẽ, quia oĩs motus tam voluntatis, q̃ naturæ ab eo procedit sicut a primo mouente; & sicut non est cõtra rationẽ naturæ, ꝙ motus naturæ sit a Deo sicut a primo mouente inquantũ natura est quoddam instrumentũ Dei mouẽtis, ita nõ est contra rationẽ actus voluntarij, ꝙ sit a Deo inquantũ voluntas a Deo mouet', est tñ cõiter de rõne naturalis, & volũtarij motus, ꝙ sint a principio intrinseco.

¶ Ad maiorem, qui voluntariè agit per se agere potest per exclusionẽ agentis propinqui contra inclinationem agentis, nõ tamen per se per exclusionẽ agentis primi, quod etiã agit in genere causæ efficientis. Negatur consequentia, quia nõ est contra rationem voluntarij moueri a Deo, qui est autor voluntatis sicut nõ est contra rationẽ motus naturalis, ꝙ sit a Deo. De ista solutione tertij, vide infra q. 109. ar. 1. qa omne agens eget in actione sua motione primi agentis cui essentialiter subordinatur. Et per consequens nullum principium intrinsecũ creatum excludit primum principium, immo ipsum necessariò præsupponit.

¶ Aduerte etiam illum terminum, instrumẽtum, quia D. S. eum extensè accipit pro omni agente moto, etiam si sit in suo ordine principali, & effectum sibi assimilet. Sicut eodem modo accipit 1. par. q. 115. ar. 3. ad tertium.

Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

AD secundũ sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntarium non sit in brutis animalibus, voluntarium enim a voluntate dicitur, voluntas autem cum sit in ratione, vt dicitur in 3. de anima, * nõ potest esse in brutis animalibus, ergo neque voluntarium in eis inuenitur.

T 2. dist. 25. ar. 1. ad 6. Et 3. dist. 27. q. 1. ar. 4. ad 3. Et veri. q. 24. ar. 2. ad 1. Et 3. Eth. lect. 4. & le. 5. col. 1.
* Tex 42.

2 ¶ Præterea. Secundũ hoc quòd actus humani sunt voluntarij homo dicitur esse dominus suorum actuum, sed bruta animalia non habent dominium sui actus, nõ enim agunt, sed magis aguntur, vt Damas. dicit, * ergo in brutis animalibus non est voluntarium.

Damasc.
* lib 2. ca. 22. & 24.

3 ¶ Præterea. Damas. dicit, ꝙ actus volũtarios sequitur laus, vel vituperiũ; sed actibus brutorũ animaliũ non debetur neq; laus, neque vituperium, ergo in eis non est voluntarium.

¶ Sed cõtra est quod dicit Philosophus in 3. Ethi. * ꝙ pueri, & bruta animalia communicant voluntario, & idem dicunt Grego. Nicenus, & Damas. *

Arist.
* cap. 1.
* lib 5. c. 4.
lib. 2. c. 24.

¶ Hic ostendit in quibus secundariò, & minus principaliter propriè sit voluntarium, scilicet in bestijs. Nam constat ex dictis, quòd in purè naturalibus nullo modo est, quia non habent a seipsis, vt agant propter finem, nec cognoscunt ipsum. Bruta autem

tem cognoscunt, & apprehendunt finem. Ideo non oportebat quærere de carentibus cognitione, quia esto motum naturalem habere possint, non tamen voluntarium.

*ar. præc.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * ad rationem voluntarij requiritur, quòd principium actus sit intra cum aliqua cognitione finis. Est autem duplex cognitio finis, perfecta scilicet, & imperfecta. Perfecta quidem finis cognitio, est quando non solùm apprehenditur res quæ est finis, sed etiam cognoscitur ratio finis, & proportio eius, quod ordinatur ad finem ipsum, & talis cognitio finis competit soli rationali naturæ. Imperfecta autem cognitio finis est quæ in sola finis apprehensione consistit, sine hoc, quòd cognoscatur ratio finis, & proportio actus ad finem, & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per sensum, & æstimationem naturalem.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Soli rationali naturæ competit voluntarium secundùm rationem perfectam, sed secundùm rationem imperfectam competit Brutis. D S. probando hanc conclusionem supponit ex præcedenti articulo rationem voluntarij. Ex qua arguitur sic, perfectam cognitionem finis sequitur voluntarium secundùm rationem perfectam, imperfectam autem rationem finis, id est cognitionem finis secundùm imperfectam rationem, sequitur voluntarium imperfectum; sed perfecta cognitio finis competit soli rationali naturæ, imperfecta verò cognitio finis reperitur in brutis animalibus per sensum, & æstimationem naturalem, igitur, &c. Huius rationis D.S. primò minorem ponit cum declaratione terminorum maioris, & minoris. Secundò subiungit maiorem cum conclusione, ibi, Perfectam igitur, &c. Declarat autem terminos per distinctionem de duplici cognitione finis claré in littera, & annectit duas partes minoris. Vide D.S. 2. contra genti. cap. 47. & 48. vbi hoc declarat: quia enim in bestijs appetere, necessariò sequitur ex formis acceptis, id est ad apprehensionem, nec habent liberum iudicium, an velint appetere vel non, agere vel non agere, sed habent iudicium determinatum a natura, & per consequens non dominium sui actus. Rationalis autem natura non habet iudicium determinatum a natura ad vnum, sed iudicium est in eius potestate, quia intellectus non est determinatus ad iudicandum hoc, vel illud determinatè, sed potest iudicare sic vel aliter, quare & liberam voluntatem habet. Consequenter cum dicit.

¶ Perfectam igitur cognitionem finis sequitur volũtarium secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehenso fine aliquis potest deliberans de fine, & his quæ sunt ad finem moueri in finem, vel non moueri. Imperfectam autem rationem finis sequitur voluntarium secundum rationem imperfectam, prout scilicet apprehendens finem non deliberat, sed subito mouetur in ipsum; vnde soli rationali naturæ competit voluntarium secundum rationem perfectam, sed secundum rationem imperfectam, competit etiam brutis.

¶ Subiungit maiorem principalem, quam declarat quo ad hoc quid sit voluntarium perfectum, quia est quando ipse motus in finem apprehensum, est in potestate agentis, sic quòd potest propter ipsum agere, vel non agere, sic quòd habet liberum iudiciũ de actione sua, sic quòd suum iudicium cognoscit, se super ipsum reflectendo, & hoc est perfectum voluntarium, quia est ab intra, & mouet se propter finem & liberè; sed imperfectum voluntarium est, quia mouet se in finem, sed non liberè, ita quòd actus est quidem ab intra quo ad agere, & agere propter finem, sed tamen actio non est in potestate agentis sic, quòd possit agere, & non agere. Probatur etiam maior ex supposito præmisso in principio, quia ad rationem voluntarij requiritur, quòd principium actus sit ad intra cum aliqua cognitione finis, hoc videlicet requiritur ad voluntarium in communi, ergo sequitur maior, quod vbi est perfecta cognitio, &c. Et tenet consequentia per istam Topicam. Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis, &c.

¶ Et aduerte (sicut supra dictũ fuit. q. 1. ar. 2.) Quod omnis libertas in appetitu, est ex indifferentia apprehensionis; ideo ex hoc, quòd apprehensiua apprehendit perfectè, & per consequens habet indifferentiam ad iudicandum hoc vel illud, sequitur & in appetitiua libertas, qua actũ habet in sua potestate, ita quòd possit agere vel non agere. Quare ex perfecta cognitione bene infertur perfectum voluntariũ, qđ est a principio intrinseco, & libero, &c.

¶ Aduerte autem, quia D.S. non loquitur de rationali creatura, sed natura, ne videretur hi. ar. & voluntarium a Deo excludere cui perfectissimè conuenit voluntarium, vt patet 1. par. q. 19. ar. 10. & q. 18. ar. 3. Extensè autem accipitur rationale, vt etiam extendit se ad intellectuale, ratione quam D.S. habet secunda secundæ, q. 83. ar. 10. ad secundum, quia ratio, & intellectus non sunt diuersæ potentiæ.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte conclusionis respon. quia habet Philosophus ibidem, quòd pueri & bestiæ voluntariò communicant, electione autem non, quia videlicet non habent perfectam cognitionem deliberatiuam, quæ requiritur ad electionem, & sic per consequens habent imperfectum voluntarium, quia imperfectam cognitionem.

¶ Ad primum dicendum, quòd voluntas nominat rationalem appetitum, & ideo non potest esse in his, quæ ratione carent; voluntarium autem denominatiuè dicitur a voluntate, & potest trahi ad ea in quibus est aliqua participatio voluntatis secundum aliquam conuenientiam ad voluntatem, & hoc modo voluntarium attribuitur animalibus brutis, inquantum scilicet per cognitionem aliquam mouentur in finem.

¶ Ad maiorem. Voluntarium dicitur à voluntate denominatiuè, & participatiuè. Minor vera est in ratione, id est in superiori portione animæ immateriali, vt habet D. S in de Veritate Mate. 15. q. 1. ad 12 Et Mate. 22. ar. 10. ad secundum, sed negetur consequentia. Et ratio in solutione, quia non sequitur, non est ibi per essentiam, ergo non est in eis aliqua participatio voluntatis, scilicet moueri a principio intrinseco, & propter finem, non per impressionem ab extrinseco acceptam, sed per sensum acceptam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc contingit, quòd homo est dominus sui actus, quòd habet deliberationem de suis actibus; ex hoc enim, quòd ratio deliberans se habet ad opposita, voluntas in vtrunq; potest, sed secundum hoc voluntarium non est in brutis animalibus, vt dictum est. *

* In cor.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd ex hoc quòd actus humani sunt voluntarij perfectè, scilicet ex inclinatione intrinseca, cum apprehensione nõ determinata, sed indifferenti, ideo est dominus suorum actuum; sed non, quia voluntarij quocunque modo. Minor conceditur. Et dicuntur agi, non quia non habeant principium intrinsecum; sed quia non liberum, ergo, &c. Verùm non est voluntarium perfectum, sed tamen imperfectum, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd laus & vituperiũ consequuntur actum voluntarium secundum perfectam voluntarij rationem, qualis non inuenitur in brutis.

¶ Ad maiorem, actus voluntarios perfectè, quia sunt a principio intrinseco in cuius potestate sunt quo ad agere, vel nõ agere, ita quòd non habeant actionem ex intranea inclinatione tãtùm, sed etiam ex libero iudicio. Et de ista maiore, infra q. 21. ar. 1. Minor conceditur, quia non sunt in potestate eorum, sed necessitate naturalis inclinationis actus suos cõmittunt, ergo, &c. Verum non est perfectum voluntarium.

Vtrum voluntarium possit esse absque omni actu.

Infra q. 71. art. 5. ad 2. Et 2. dist. 35. art. 3. cor. & ad 5. De Mal. q. 2. art. 1. ad 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd voluntarium non possit esse sine actu: voluntarium enim dicitur quod est a voluntate, sed nihil potest esse a volũtate nisi per aliquem actum ad minus ipsius voluntatis, ergo voluntarium non potest esse sine actu.

2 ¶ Præterea. Sicut per actum voluntatis dicitur aliquis velle, ita cessante actu voluntatis dicitur non velle; sed non velle inuolũtarium causat, quod opponitur voluntario, ergo voluntarium non potest esse actu voluntatis cessante.

3 ¶ Præterea. De ratione voluntarij est cognitio, vt dictum est, * sed cognitio est per aliquem actum, ergo voluntarium non potest esse absque aliquo actu.

* ar. 1

¶ Sed contra, illud cuius domini sumus dicitur esse voluntarium, sed nos domini sumus eius, quod est agere & non agere, velle & non velle, ergo sicut agere & velle est voluntarium, ita & non agere & non velle.

¶ Hic D.S. determinat quoddam dubium, quia enim dictum est, quòd voluntarium sit conditio humanorum actuum, ideo est dubiũ, an posset esse sine oĩ actu exercito & posito realiter inesse.

¶ Respondeo dicendum, quòd voluntarium dicitur, qđ est a voluntate, ab aliquo actu dicitur esse aliquid dupliciter. Vno modo directè, quod scilicet procedit ab aliquo inquantum est agens, sicut calefactio a calore.

Alio

Alio modo indirectè ex hoc ipso, quòd non agit, sicut submersio nauis dicitur esse a gubernatore inquantum desistit a gubernando.

¶ D.S. primò præmittit duo notabilia distinctiua, secundum ibi. Sed sciendum, &c. secundo ex eisdem manifestat, & infert conclusionem responsiuam, ibi. Quia igitur, &c. Quo ad primum dicit, quia videlicet voluntarium dicitur, quod est a voluntate, ergo secundùm quòd aliquid dupliciter est a voluntate, secundùm hoc dupliciter dicitur voluntarium, primò scilicet directè & positiuè, quia scilicet procedit à voluntate elicitiuè, vel imperatiuè, sicut dicitur esse ab agete inquantū est agens. Sicut, &c. Et hoc est perfectissimum voluntarium, vt patebit infra, quando voluntas vult aliquid, vel aliquis imperat per actum positiuum. Alio modo dicitur voluntarium indirectum, ex hoc ipso, quòd non agit. Sicut, &c. Hoc autem esse ab aliquo, scilicet indirectè non est per actionem positiuam, sed per remotionem actionis, qua potuisset illud impediuisse ne factum fuisset, vel posset facere vt fieret, quod non fit, & tollere ipsum non fieri. Deinde cum dicit.

¶ Sed sciendum, quòd non semper id quod sequitur ad defectū actionis, reducitur sicut in causam in agens ex eo, quòd non agit, sed solùm tunc cum potest, & debet agere; si enim gubernator non posset nauem dirigere, vel non esset ei commissa gubernatio nauis, non imputaretur ei nauis submersio, quæ per absentiam gubernatoris contingeret.

¶ Exponit, & explicat secundum membrum dictæ distinctionis per secundum notabile limitando dictum de voluntario indirectè, quia non semper habetur tanquam voluntarium, nec imputatur alicui tanquàm ab ipso omne, quod sequitur ad defectum actionis, quod scilicet agendo potuisset impediuisse. Sed solùm tunc, quando potest, & debet agere, & agendo impedire, sic quòd ad voluntarium indirectum requiritur, & sufficit, non facere vel impedire, quod quis posset, & deberet facere, vel impedire, siue illud impediendum sit positiuum vel priuatiuū. Et ponit exemplum de gubernatore nauis. Et aduerte illud secundum membrum & eius limitationem, quia eius noticia plurimum infra erit necessaria cum agetur de peccato omissionis, & de peccatis quæ sunt subiti motus, qui habentur tanquam aliquo modo voluntarij, scilicet indirectè, quia scilicet potuerunt impediri, & non impediuntur.

Voluntariū indirectū, quid.

¶ Aduerte etiam quòd voluntarium, quod est ex hoc, quòd per voluntatem potuit aliquid fieri, & non fit, vel impediri, & non impeditur, non est conditio vel proprietas realis actus alicuius, sed tantùm imputatiua voluntatis, & fundatur non in actu, sed in potestate voluntatis, ita quòd actus non factus attribuitur sibi & imputatur, non sicut accidens inherens sibi, sed quia in eius potestate fuit facere vel impedire. Deinde ibi.

¶ Quia igitur voluntas volendo, & agendo potest impedire hoc quod est non velle, & non agere, & aliquando debet. Hoc quod est non velle & non agere imputatur ei quasi ab ipsa existens, & sic voluntarium potest esse absque actu, quandoq; quidem absque actu exteriori cum actu interiori, sicut cum vult non agere, aliquando autem absque actu interiori sicut cum non vult.

¶ Manifestat ex dictis conclusionem respon. quam subinfert istam. Voluntarium potest esse absque actu quandoq. quidē, &c. vt in fine litteræ per totum. Probatur prima pars formando maiorem ex notabilibus præmissis, id est voluntarium indirectum, quod voluntas potest & debet impedire, sed voluntas potest impedire hoc quod est non velle, & non agere & aliquando debet, ergo hoc quod est non velle, & non agere imputatur ei quasi ab ipsa existens, & per consequens sequitur prima pars conclusionis, quòd voluntarium potest esse sine actu, scilicet exercito & facto, quia non velle, & non agere est non actus. Maior patuit. Minor probatur, quia volendo & agendo potuit & debuit impedire nō velle & non agere. Alias duas partes declarat D. S. exemplariter: sicut cum quis vult non agere, ibi est voluntarium absque exteriori actu exercito, quia omittitur, & tamen est actus interior exercitus, quia vult non agere. Et quando aliquis non vult, nec cogitat etiam de faciendo aliquo & potest, non est actus interior, nec per consequens exterior, & tamen omissio vtriusque habetur voluntaria, & sic est voluntarium sine omni actu interiori & exteriori. Sicut si quis deberet ire ad Ecclesiam, & posset & ipse nihil cogitat de eundo ad Ecclesiā, tunc nec vult, nec vadit. Et vtrūque, scilicet non velle & non ire habentur vt voluntaria.

ARGVMENTVM in contrarium, continet virtualiter rationem pro conclusione respon. Nam non velle & non agere est in potestate nostra, quia possumus agere, vel non agere, & ipsum non agere impedire agendo, ergo, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntarium dicitur non solùm, quod procedit a voluntate directè sicut ab agente, sed etiam quod est ab ea indirectè sicut a non agente.

¶ Maior est extendenda, quia sufficit ad voluntarium, quòd est a voluntate directè, sicut est voluntarium, quod committitur. Vel est a voluntate indirectè, quod per hoc non agit, quod deberet agere, vel non impediret, quod deberet impedire, siue sit actio elicita siue imperata quam posset, & deberet agere. Et hoc est voluntarium quod omittitur. Ad minorem. Vera est directè, quia sic nihil est a voluntate nisi per actum, ita quòd saltem est ipse actus. Sed negatur, quòd nihil posset esse a voluntate indirectè interpretatiuè & imputatiuè, nisi per actum exercitum, immo & non agere est sic a voluntate, ergo, &c. Verum, voluntarium directum, tamen indirectum, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non velle dicitur dupliciter. Vno modo prout sumitur in vi vnius dictionis, secundùm quòd est infinitum huius verbi nolo, vnde sicut cum dico, nolo legere, sensus est, volo non legere, ita hoc quod est non velle legere significat velle non legere, & sic non uelle causat inuoluntarium. Alio modo sumitur in ui orationis, & tunc non affirmatur actus uoluntatis, & huiusmodi non uelle non causat inuoluntarium.

¶ Sicut per actum voluntatis dicitur aliquis velle, ita cessante actu voluntatis dicitur non velle. Verum, vt non velle dicitur omnino per remotionem actus. Vltra sed non velle inuoluntarium, &c. Non velle vt sumitur in vi orationis & dicitur priuatiuè, negatur, quòd causet inuoluntarium. Si autem sumitur in vi vnius dictionis & positiuè, prout idem est quod nolle, tunc conceditur, quòd causat inuoluntarium, ergo, &c. Negatur consequentia, immo cessante actu est voluntarium, quia non velle priuatiuè existente est voluntarium, sed posito actu qui est nolle ponitur inuoluntarium. Et hoc intendit D S. Et de hoc vide pulchrè in D.S. in primo sententiarum, distin. 6. in expositione litteræ. Vbi sic dicit, volens & nolens non opponuntur contradictoriè, sed volens & non volens. Differt enim nolo & non volo, quia cum dicitur, non volo, negatur actus, & ideo opponitur sicut negatio ad affirmationem. Sed in hoc verbo nolo & in toto condeclinio eius remanet actus voluntatis affirmatus, & negatio fertur ad volitum. Vnde sensus est, nolo hoc, id est volo hoc non esse, &c. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd minor est falsa, si non velle sumitur in vi orationis, & negatur actus voluntatis debitus & possibilis. Ipsum enim non velle est indirectè voluntarium, licet nolle faciat aliquid esse contra voluntatem.

Nolo & nō volo differunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eo modo requiritur ad uoluntarium actus cognitionis, sicut & actus uoluntatis, ut scilicet sit in potestate alicuius considerare, & uelle & agere. Et tunc sicut non uelle & non agere cum tempus fuerit est uoluntarium, ita etiam non considerare.

¶ Maior vera cognitio possibilis & debita, quia & cognitio possibilis & debita reputatur voluntaria, non quòd cognitio sit actu exercita. Ad minorem. Verum, cognitio exercita est per aliquem actum, tamen potest esse voluntaria absque actuali exercitio, ergo, &c. Negatur consequentia, vel conceditur ad hunc sensum ergo non potest esse sine actu, qui sit vel deberet fieri.

Vtrum voluntati violentia possit inferri.

X

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd uoluntati possit uiolentia inferri, unumquodque enim potest cogi a potentiori, sed aliquid est humanæ uoluntati potentius, scilicet Deus, ergo saltem ab eo cogi potest.

1. q. 82. ar. 1. co. & ad 1. Et 4. dist. 29. ar. 1. Et veri. q. 22. ar. 5. & 8. Et q. 24. ar. 4. Et R o. 6. L. 8. co. 2.

2 ¶ Præterea. Omne passiuum cogitur a suo actiuo quando immutatur ab eo; sed uoluntas est uis passiua, est enim mouens motum, ut dicitur in tertiò de anima, * cum ergo aliquando moueatur, a suo actiuo uidetur quod aliquando cogatur.

Arist. * tex. 54.

3 ¶ Præterea. Motus uiolentus est, qui est contra naturam, sed motus uoluntatis aliquando est contra naturam, ut patet de motu uoluntatis ad peccandum, qui est contra naturam, ut Damas. dicit, * ergo motus uoluntatis potest esse coactus.

* Lib. 4. Ortho. fid. ca. 21. cap. 16.

¶ Sed contra est, quod Augustinus dicit in quinto, de ciuitate Dei, * quòd si aliquid fit voluntariè non fit ex necessitate, omne autem coactum fit ex necessitate, ergo quod fit ex voluntate non potest esse coactum, ergo voluntas non potest cogi ad agendum.

* Cap. 16.

¶ Postquam actum est de voluntario, hic consequenter agitur de inuoluntario, quia autem inuoluntarium dicit priuatione voluntarij, quod consistit in duobus, s. inclinatione appetitus, & cognitione. Ideo per priuationem vtriusq; contingit inuoluntariũ. Et sic dupliciter, s. per exclusionẽ motus appetitiui q̃ pertinet ad violentiam. Et per exclusionem cognitionis praui, quæ pertinet ad ignorantiam. Vnde secundùm hoc duplex est modus inuoluntarij, scilicet per violentiam, & per ignorãtiam. Primò igitur D. S. agit de inuoluntario per violentiam. Secundò de inuoluntario per ignorantiam. art. 8. Circa primum duo facit, primò determinat de inuolũtario simpliciter dicto in quo nulla est permixtio voluntarij. Secundò de inuoluntario mixto, ar. 6. Quantum ad primum, primò præmittitur præambulum quoddam notum ad propositum. Secundò ostenditur propositum quomodo, scilicet violentia causet inuoluntarium. ar. sequenti. Quæritur igitur primò, an volũtati possit inferri violentia, id est coactio, quæ facit inuoluntarium simpliciter, quamuis violentum sit communius coactione, quæ propriè dicitur in cognoscentibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex est actus voluntatis. Vnus quidem qui est eius immediatè velut ab ipsa elicitus, scilicet velle. Alius qui est actus voluntatis à voluntate imperatus, & mediante alia potentia exercitus, vt ambulare, & loqui quia voluntate imperantur mediante potentia motiua.

¶ D. S. primò distinguit de duplici actu voluntatis, secundùm quem quæsitum potest intelligi dupliciter. Secundò respondet conformiter duplici conclusione. Prima est iuxta secundum actũ voluntatis, ibi. Quantum igitur, &c. Secunda quo ad primum, ibi. Sed quantum, &c. Duplex ergo est actus voluntatis, &c. vt in littera, & sic intelligitur quæsitum. An voluntas possit cogi, & pati violentiam, vel secundùm actum elicitum, vel imperatum. Et de ista distinctione supra dictum est. q. 1. ar. 1.

Distinctio.

¶ Nota, quòd sub actu imperato etiam comprehenditur actus intellectus. Actus enim imperatus generalius quiddam est, quàm actus exterior, nisi exterior capiatur extensè pro omni actu alterius potentiæ à voluntate. Quod autem intelligere, quod cadit sub electione comprehendatur sub actu imperato, patet, quia ratio D. S. statim ponenda de actu imperato, etiam tenet de actu intellectus, quia videlicet aliquis potest cogi quo ad actum intellectus, inquantum contra inclinationem voluntatis cogitur alicui euidenti veritati assentire, licèt intellectus non cogatur, sed homo secundùm intellectum, vt dictum est, vide de hoc D. S. in tertio. dist. 25. art. 3. vbi tractat hanc materiã vide, & in de Veri. Mate. 22. q. 5. ad tertium. consequenter eum dicit.

¶ Quantum igitur ad actus a voluntate imperatos voluntas violentiam pati potest, inquantum per violẽtiam exteriora membra impediri possunt, ne imperium voluntatis exequantur.

¶ Respondet iuxta secundum membrum tali conclusione, voluntas violentiam pati potest quantum ad actus imperatos. Intellige materialiter, & secundùm potẽtiam, quia videlicet voluntas non imperat actu quando violentatur, sed quia talem actum posset imperare. Probatur conclusio, membra exteriora per violentiãm possunt impediri, ne voluntatis imperium exequantur, ergo voluntas potest quo ad actus imperatos pati violentiã. Antecedens patet, quia potest quis ligari ne vadat, qui libenter abiret, & similiter potest trahi qui libenter remaneret. Tenet consequentia, quia voluntas renititur huiusmodi impeditioni, vel tractui, & nullam confert vim, & sic contra eius inclinationem cogitur manere, vel ire quandoq;, & per consequens violentatur. Similiter, vt dictum est, contingit aliquem per rationem demonstratiuam cogi quo ad actum intellectus contra inclinationem voluntatis, & per consequens hominis, licèt non contra appetitum naturalem intellectus. D. S. tamen exemplificat de actu exteriori imperato, quia ibi est notius violentiam posse inferri. Consequenter ibi.

¶ Sed quantum ad ipsum proprium actum voluntatis, non potest ei violentia inferri, & huius est ratio, quia actus voluntatis nihil aliud est, quàm inclinatio quædã procedens ab interiori principio cognoscente, sicut appetitus naturalis est quædã inclinatio ab interiori principio, & sine cognitione; quod autem est coactum, vel violentum est ab exteriori principio. Vnde cõtra rationem ipsius actus volũtatis est, quòd sit coactus, vel violentus, sicut etiam est cõtra rationem naturalis inclinationis, vel motus lapidis, q̃ feratur sursum; potest enim lapis per violentiam ferri sursum, sed quòd iste motus violentus sit ex eius naturali inclinatione esse non potest; similiter etiam potest homo per violentiam trahi, sed quòd hoc sit ex eius voluntate, repugnat rationi violentiæ.

D. 133. & 318.

¶ Subiungit secundam conclusionem respon. quo ad primum membrum istam. Est impossibile quòd voluntati inferatur violentia quo ad actum elicitum. Probatur, contra rationem ipsius actus voluntatis scilicet eliciti est, quòd sit coactus, vel violentus, igitur conclusio vera; consequentia nota, quia per nullam potentiam conuenire potest quod repugnat rationi alicuius. Antecedens probatur ratione, & similitudine. Ratione sic, quia actus voluntatis nihil aliud est, quàm inclinatio procedens ab interiori principio cognoscente, sed quod est coactum est ab exteriori principio, ergo antecedens ipsum verum, quia simul esset voluntarius, & non voluntarius, quod implicat. Et confirmatur antecedens per simile in naturalibus.

¶ Nota hic circa hanc probationem, verum esse, quòd actus voluntatis est inclinatio, sicut appetitus naturalis est inclinatio, & ergo sicut motus qui est contra inclinationem naturalem non est naturalis, sic motus qui est contra inclinationem voluntatis non potest esse voluntatis, nec est voluntarius. Si ergo motus voluntatis est violentus, tunc est inclinatio, & est contra inclinationem. Et hæc similitudo sufficit ad propositum. Sed tamen hic est duplex differentia. Prima, quia inclinatio voluntatis, quam dicimus actum voluntarium, est inclinatio actualis, & actus ipse elicitus. Inclinatio autem contra quam est violentia, & motus violentus, est forma quæ est actus primus, sicut grauitas ipsa dicitur, & est inclinatio grauis contra quam est motus sursum. Secunda differentia est, quia appetitus dupliciter se potest habere ad motum, quia vno modo subiectiuè tantùm, & non effectiuè, siue originaliter, sicut cum graue projicitur sursum, motus iste est in graui, sed non ab eo, nec actiuè, nec passiuè naturaliter, sed tantùm extrinsecè [illegible]. Alio autem modo potest se habere ad motum subiectiuè, & originaliter simul, sicut cum graue descendit. Voluntas autem, & appetitus sequens cognitionem semper se habet vtroque modo ad actum, scilicet vt subiectum, & vt principium. Et hoc D. S. tangit cum dicit, quòd actus voluntatis est inclinatio quædam procedens ab interiori principio. Vbi habetur, quòd actus eius est eius semper dupliciter, subiectiuè & originaliter. Ex quo sequitur, quòd licet res purè naturalis possit habere motum violentum, qui sit in ipsa, & non ab ipsa, nunquam tamen voluntas potest habere actum nisi sit ab ipsa, & si ab ipsa necessariò, ergo nunquam violentus, sed sicut motus naturalis rei semper est in ipsa & ab ipsa, sic motus voluntatis. Licet, vt dictum est aliquis motus possit esse in re naturali, & non ab ipsa, sed iste non est naturalis. Et per hoc soluuntur multæ apparentæ difficultatum.

Differẽtia inclinatio voluntatis, & naturæ.

¶ Nota etiam, quòd Diuina potentia fieri posset, quòd voluntas ipsa nullum actum efficere posset, sed ab omni actu cessaret, cum videlicet Deus suspenderet influentiam suam à voluntate, nec tamen violentia voluntati inferretur. Quia vt patebit infra, quicquid Deus in rebus facit, non est contra naturam, esto præter naturale, vel super naturale esse possit, non tamen violentum propter potentiam obedientialem in creatura respectu cuiuslibet quod Deus in ea agere voluerit. Vide de materia huius articuli in D. S. in de Verita. Mate. 22. q. quinta, & octaua, vbi ostendit, quòd nec voluntas a Deo cogi potest.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem, & intelligitur maior, quòd id quod fit voluntariè non fit ex necessitate coactionis, potest tamen fieri necessitate naturalis inclinationis quæ non præiudicat voluntario, vt ostẽdit D. S. in de Verita. Mate. 22. q. quinta, ad primam instantiam, vbi exponit hanc eandem authoritatem dicens, quòd authoritas illa est intelligenda de necessitate coactionis, quæ secundùm Augustinum v. de ciuitate Dei voluntati repugnat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus qui est potentior, quàm voluntas humana, potest voluntatem humanam mouere secundùm id prouerbium, Prouerb. 21. Cor regum in manu Dei est, & quocunque voluerit vertet illud, sed si hoc esset per violentiam, iam non esset cum actu voluntatis, nec ipsa voluntas moueretur, sed aliquid contra voluntatem.

¶ Maior negatur, si coactio sit contra naturam inferioris, sed verum est, quòd inferius potest a superiori efficaciter moueri, & immutari pro libito superioris. Minor conceditur, sed voluntati quo ad actus elicitos repugnat violentia. & implicat actũ talẽ esse violentũ, vt patuit, quare negatur cõsequentia, sed sequitur, q̃ Deus voluntati potenter dominetur, & q̃ posset ea immutare,

tare, sine tamen violentia, vt D. S. ostendit vbi iam in fine corporis, vbi & exponit auctoritatem in solutione adductam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non semper est motus violentus, quádo passiuum immutatur a suo actiuo; sed quando hoc fit contra interiorem inclinationẽ passiui, alioquin omnes alterationes, & generationes simplicium corporum essent innaturales, & violentæ; sunt autem naturales propter naturalem aptitudinem interiorẽ materiæ, vel subiecti ad talem dispositionem; & similiter quando voluntas mouetur ab appetibili secundum propriam inclinationem non est motus violentus, sed voluntarius.

¶ Maior negatur, quando passum confert vim actiuo, esto actiuè non concurrat, vt ostendit D. S. secundo physicorum lectione prima in principio, & 2. sen. di. 18. q. 1. ar. 2. in cor. Natura enim diuiditur per materiam, & formam, & si natura, quæ est principiũ passiuum inclinetur ad motum erit naturalis. Sic si voluntas immutetur ab actiuo, & non contra suam inclinationem, non cogitur, nec patitur violentiam. Sicut si inualidus corpore cuius membra a voluntate moueri non possunt, si ab alio deferatur ipso volente nullam patitur violentiam. Ad minorem, videbitur infra q. 22. arti. 2. ad secundum, quia vera est, quòd est passiua, quia a suo obiecto mouetur, & non efficit ipsum. Sed dico, quòd obiectum non mouet ad specificationem contra eius inclinationem, quamuis si sit obiectum perfectum, s. beatitudo moueat necessariò necessitate naturalis inclinationis quo ad specificationem. Similiter prima causa effectiua potest in ipsam agere, & ipsam effectiuè mouere citra tamen coactionem. Quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd id in quod voluntas tendit peccando, & si sit malum, & cótra rationalem naturam secundum rei veritatem, apprehenditur tamẽ vt bonum conueniens homini secundum aliquam delectationem sensus, vel secundum aliquem habitum corruptum.

¶ Ad maiorem. Motus violentus est contra naturam, id est intraneam, vel naturalem inclinationem appetitus. Minor negatur ad hunc sensum. Ad probationem patebit infra q. 71. artic. 2. quia peccatum est quidem contra rationem hominis, vt homo est, id est contra rationem rectam, sed non est contra inclinationem voluntatis, quæ modo est secúdum suggestionem passionis, vel corrupti habitus. Nam fornicatio licet sit contra rectam rationem, tamen erronea eam approbat, & voluntas in ipsam inclinatur, & per consequens non est violenta.

Vtrum violentia causet inuoluntarium.

Y — Supra ar. 4. co. & infra ar. 6. ad 1. Et q. 73. ar. 6 co. Et 2. 2. q. 11. ar. 6. ad 1. Et Mal. q. 6. co.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd violentia non causet inuoluntarium: voluntarium enim & inuoluntarium secundum voluntatem dicuntur, sed voluntati violentia inferri non potest, vt ostensum est;* ergo violentia inuoluntarium causare non potest.

¶ 2 Præterea. Id quod est inuoluntarium est cum tristitia, vt Damas.* & Philosophus* dicunt, sed aliquando patitur aliquis violentiam, nec tamen inde tristatur; ergo violentia non causat inuoluntarium.

¶ 3 Præterea. Id quod est a voluntate non potest esse inuoluntarium, sed aliqua violenta sunt a voluntate, sicut cum aliquis cum corpore graui sursum ascendit, & sicut cum aliquis inflectit membra contra naturalẽ eorum flexibilitatem; ergo violentia non causat inuoluntarium.

¶ Sed contra est, quòd Philosophus & Damas.* dicunt, quòd aliquid est inuoluntarium per violentiam.

* ar. prec. Damasc. * Li. 2. c. 24. Anim. * Lib. 3. Ethic. c. 1. * Locis supra citatis in arg. 2.

¶ Hic ex dictis in ar. præce. determinat propositum, quomodo scilicet violentia causet inuoluntarium.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ violentia directè opponitur volútario, sicut etiam & naturali, commune est. n. voluntario, & naturali, ꝙ vtrúq; sit a principio intrinseco; violentum aũt est a principio extrinseco, & propter hoc sicut in rebus, quæ cognitione carent violẽtia aliquid facit contra naturá, ita in rebus cognoscentibus facit aliquid esse contra voluntatẽ, quod aũt est contra naturam dr̃ esse innaturale, & similiter qđ est cótra volũtatem dr̃ esse inuoluntariũ, vnde violentia inuoluntariũ causat.

¶ D. S. breuiter respondet tali conclusione, violentia inuoluntarium causat. Et intelligitur, ꝙ violentia qua ad actum imperatum homo contra inclinationem voluntatis cogitur, vel ab eo contra inclinationem prohibetur, quòd tunc actus est inuoluntarius faciente violentia. Probatur conclusio, sicut in rebus, quę cognitione carent violentia aliquid facit contra naturam, ita in rebus cognoscentibus facit aliquid contra voluntatem; sed quod est contra naturam dicitur esse innaturale, ergo similiter, quod est contra voluntatem dicitur esse inuoluntarium, quale est violentum: ergo sequitur conclusio. Maior probatur a principio, quia violentia opponitur voluntario & naturali, ex vna radice, inquantum scilicet illa ambo sunt a principio intrinseco, violẽtum autem ab extrinseco; ergo sequitur maior, vt patet de se. Minor relinquitur nota, quia motum grauis sursum dicimus innaturalem &c. Et est intentum horum dictorum, quia naturale, & voluntarium habent esse a principio intrinseco; ergo si aliquid fiat ab extrinseco contra inclinationem intrinseci principij erit innaturale contrariè, & similiter inuoluntarium quasi contra voluntatem; sed violentia dicitur per hoc quòd aliquis motus fit contra inclinationem naturæ, vel aliquis actus imperatus extorquetur de membris, vel impeditur contra inclinationem voluntatis; ergo talis motus erit innaturalis, vel inuoluntarius, non purè negatiuè, sed contrariè, quia contra voluntatem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem respon. Et intelligitur, vt dictum est, quòd violentia, id est esse ab exteriori contra inclinationem & velle voluntatis, facit actum inuoluntarium contrariè.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd inuoluntarium voluntario opponitur, dictum est autem supra* quòd voluntarium dicitur non solùm actus, qui est immediatè ipsius voluntatis, sed etiam actus a voluntate imperatus; quantum igitur ad actum, qui est immediatè ipsius voluntatis, vt supra dictum est;* violentia inferri non potest. Vnde talem actum violentia inuoluntarium facere non potest, sed quantum ad actum imperatum voluntas potest pati violentiam, & quantum ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.

* ar. præce. * ar. præce.

¶ Maior conceditur, dicuntur secundum volũtatem, id est a voluntate denominantur, licet alia sit habitudo voluntarij ad voluntatem, alia inuoluntarij. Ad minorem, voluntati non potest inferri violentia quo ad actum elicitum, tamen quo ad imperatum, vt patuit ar. præced. ergo &c. Verum non causat inuoluntarium, quasi actus interior extorqueatur a voluntate contra eius inclinationem, sed quia violentia, id est exterior potestas potest actum imperabilem a voluntate, nunc autem non imperatum extorquere de membris contra voluntatem, vel eam impedire a motu exteriori quem vellet perficere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut naturale dicitur, quod est secundum inclinationem naturæ, ita voluntarium dicitur, quod est secundum inclinationem voluntatis, Dicitur autem aliquid naturale dupliciter. Vno modo, ꝗa est a natura, sicut a principio actiuo, sicut calefacere est naturale igni. Alio modo secundũ principium passiuum, quia s. est innata inclinatio ad recipiẽdum actionem a principio extrinseco, sicut motus cœli dicitur esse naturalis propter aptitudinem naturalem cęlestis corporis ad talem motum, licet mouens sit voluntarium. Et similiter voluntarium potest aliquid dici dupliciter. Vno modo secundum actionem, puta cum aliquis aliquid vult agere. Alio modo secũdum passionem scilicet cum aliquis vult pati ab alio. Vnde cum actio infertur ab aliquo exteriori manente in eo, qui patitur, voluntate patiendi, non est simpliciter violentum; quia licet ille qui patitur non conferat agendo, confert tamen volendo pati, vnde non potest dici inuoluntarium.

¶ Maior vera vt sic, dico autem, vt sic, quia potest nobis esse voluntarius, & toti animali secundum appetitum, & tamen esse cum pœna, & tristitia inquantum est contra elementum prædominans in corpore, vt patebit in solutione sequenti. Minor negatur, quòd patiatur violentiam, & non tristetur, ad hoc enim vt patiatur violentiam, oportet quòd voluntas non faciat aliquid, nec velit pati. Et si vtrunque horum assit, scilicet quòd nec faciat imperando, nec velit pati, tunc oportet, quòd sequatur tristitia in voluntate. Non autem est violentia si non faciat, sed tamen libenter patiatur. Sicut D. S. declarat in solutione per simule in naturalibus. Quare negatur consequentia.

pestatis propter timorem periculi. Vnde manifestū est, quòd simpliciter voluntarium est, vnde & competit ei ratio voluntarij, quia principium eius est intra.

¶ Probat minorem pro antecedente assumpto principali, & primò primam partem eius, secundò secundam ibi. Sed quòd &c. Quo ad primam arguitur sic, hoc quod per metum agitur secundum hoc est in actu secundum quòd fit, sed sic scilicet secundum quòd fit, quod fit per metum est voluntarium: ergo quod per metum agitur est voluntarium secundum quòd est actu. Maior probatur in littera. Cum enim &c. quia secundum hoc quod fit est in actu, secundum quòd est hic, & nunc, & sub aliis conditionibus indiuidualibus igitur; maior vera; hoc assumptum probatur in littera. Minor proxima declaratur ibi, prout scilicet &c. Et confirmatur prima pars antecedētis iam probata, quia competit tali, quod agitur ex metu hic, & nunc ratio voluntarij, quia principium eius est intra, & cum hoc est ibi cognitio, quia sciendo, & volendo eijcit merces. Consequenter ibi.

¶ Sed quòd accipiatur id quod per metum fit, vt extra hunc casum existens prout repugnat voluntati, hoc non est, nisi secundum rationem tantùm, & ideo est inuoluntarium secundum quid, id est prout consideratur extra hunc casum existens.

¶ Subiungit quæ sunt pro secunda parte minoris dictæ principalis, scilicet quod huiusmodi quæ metu aguntur sunt solùm inuoluntaria secundum apprehensionem rationis, quia quòd id quod per metū fit, vt extra hunc casum, sic repugnat voluntati, sed hoc secundum est secundum rationem tantùm; ergo secunda minoris pars vera. Et patet de se, quia mercator dum cogitat de mercibus suis extra casum hunc constitutis, vult non proiicere, & proiectio est contra voluntatem, sed ista est speculatio extra casum, dum autem est actu in periculo, tunc vult omnino proiicere, & ergo proiectio, vt existit in actu sic est volita, sed vt consideratur non existens tunc est uolita. Aduerte autem, quòd & proiectio, vt actu est, sic considerat actu vt facienda, & tali cogitatione quæ est imperatiua, sed quando cogitatur per intellectum abstrahentem ab esse actuali proiectionem ipsam extra casum periculi sic est non volita, sed vt consideratur, vt redimens maius periculum, sic consideratur, vt volenda, & est volita.

¶ Nota ex his, quòd peccans ex metu non est excusatus, nam quod ex metu agitur est voluntarium, & per consequens si in nullo casu licitum non excusatur faciens, quæ autē facta excuset metus qui cadit in constantem virum, vide D. S. vbi supra in quarto, quia constans, metu cogitur ad sustinendum minus malum, vt euadat maius, non autem cogitur ad maius, vt euadat minus, sicut inconstans. Et quia peccata sunt maxima mala, ideo ad hoc nullo modo potest homo constans cogi ad ipsa, immo magis debet homo mori, quam talia sustinere, sed inter damna corporalia, vt euitet maius sustinet minus. Vide ar. 2. ibid. vide etiam de Materia huius articuli D. S in quodlibe. 5 ar. 10.

ARGVMENTVM in contrarium probat secundam cōclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quæ aguntur per metum, & per vim non solùm differunt secundum præsens, & futurum; sed etiam secundum hoc quòd in eo quod agitur per vim, voluntas non consentit, sed omnino est contra motum voluntatis, sed id quod per metum agitur fit voluntarium ideo quia motus voluntatis fertur in id, licet non propter seipsum, sed propter aliud scilicet ad repellendum malum, quod timetur, sufficit enim ad rationem voluntarij, quòd sit propter aliud voluntarium, voluntarium enim est non solùm, quod propter seipsum volumus, vt finem; sed etiā quod propter aliud volumus, vt propter finem, patet ergo quòd in eo quod per vim agitur, voluntas interior nihil agit, & ideo vt Greg. Nicenus dicit * ad excludendū ea quæ per metum aguntur in definitione violenti non solùm dicitur, ꝙ violentum est cuius principium est extra, sed additur nil cōferente vim passo, quia ad id quod agitur per metum voluntas timentis aliquid confert.

*Lib. 5. c. 1.

¶ Ad maiorem dupliciter. Primò negatur ꝙ violentia, & metus differant solùm penes præsens, & futurum. Secundò negatur, ꝙ violentum simpliciter, & quod agitur metu æqualiter repugnēt voluntati, & hoc D. S. ostendit in solutione, quia in violētum simpliciter (quod fit secundum actum imperatum, & præsertum exteriorem) voluntas nunquàm consentit, sed solùm extorquetur per potentiam, & vim extrinsecam; sed in id quod agitur metu voluntas simpliciter consentit secundū ꝙ nunc agitur, licet extra casum hunc non consentiret, nec nunc cōsentit in ipsum propter se, sed solùm propter aliud. Quare vt agitur simpliciter est volūtarium. Nam voluntarium simpliciter, dicitur etiam volitū propter aliud, quare negatur consequentia. Patet ex hac conclusione, quod in principio articuli allegabatur ex quarto, ꝙ metus & vis simpliciter distinguuntur &c. Aduerte autem verba D. S. cum dicit in solutione, ꝙ illud, quod agitur metu, puta proiectio mercium est voluntarium prout agitur, licet non propter seipsum, sed propter aliud, quia ex hoc patet, ꝙ non oportet ponere appetibile neutrū, quod nec sit finis, nec ad finem, vt Scotus opinatur in 4. distin. 49. q. 10. & in 1. dist. pri q. 2. vbi ad hoc dicendum fundat se in huiusmodi voluntarijs mixtis. Nam patet hic, quòd proiectio mercium est actu volita propter aliud, s. periculum vitandum, quod est volitum propter vitam conseruandam, & ista propter beatitudinem. Similiter quando quis vult seruare merces, absolutè considerando eas extra casum necessitatis, vult eas conseruari tanquàm aliquod bonum suum, & in hoc implicitè vult, & virtualiter beatitudinem secundum communem rationem; quare omne volitum est, aut finis, aut medium.

Scotus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quæ absolutè dicuntur, quolibet addito remanent talia, sicut calidum, & album; sed ea quæ relatiuè dicuntur, variantur secundum comparationem ad diuersa; quod enim est magnū comparatum huic, est paruum comparatum alteri. Voluntarium autem dicitur aliquid non solùm propter se quasi absolutè, sed etiam propter aliud quasi relatiuè, & ideo nihil prohibet aliquid, quod de se non esset voluntarium, alteri comparatum fieri voluntarium per comparationem ad aliud.

¶ Maior est vera tantùm in absolutis, non in respectiuis; modo voluntarium est aliquid nō tantùm propter se, sed etiam propter aliud. Et sic id quod agitur ex metu si consideretur secundum se extra hunc casum non est voluntarium, sed posito hoc casu est voluntarium ad vitandum maius malum &c. Aduerte hic ex D. S. glosam istius propositionis. Quod est tale, cuicunque comparetur est tale, quia vera est in absolutis non in respectiuis, vt patet in exemplo solutionis. Patet ex hoc nullitas argumenti quorundam arguentium apud Philosophiam, quòd si aliqua ex natura sint cognoscibilia, quòd ergo apud omnes sint naturaliter nota, quia intelligibile dicitur relatiuè.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud, quod per metū agitur absque conditione est voluntarium, id est secundum quòd actu agitur, sed inuoluntarium est sub conditione, id est si talis metus non immineret, vnde secundum illam rationem magis potest concludi oppositum.

¶ Maior conceditur. Ad primam partem minoris dicitur exponendo, quod per metum actum est inuoluntarium absolutè, id est consideratum per rationem secundum se. Sed hoc est esse inuoluntarium secundum quid, vt patuit in corpore, quia sic non cōsideratur, vt est in actu hic, & nunc &c. Secunda pars minoris negatur omnino, immo oppositum est verum, quia vt agitur hic, & nunc est absolutè voluntarium sine omni conditione, licet bene sit volitum propter aliud, sed est inuoluntarium secundum conditionem, quia scilicet aliquis non vellet proiicere si non esset periculum, sed nunc vult simpliciter proiicere sine conditione. Quare negatur consequentia.

Vtrum concupiscentia inuoluntarium causet.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd concupiscentia causet inuoluntarium; sicut enim metus est quædam passio, ita & concupiscentia, sed metus causat quodammodo inuoluntarium; ergo etiam concupiscentia.

A 2. 2. q. 142. arti. 3. cor. Li. 3. Ethi. Lec. 3 cor. 5. & lec. 4.

¶ 2 Præterea. Sicut per timorem timidus agit contra id quod proponebat, ita incontinens propter concupiscentiam, sed timor aliquo modo causat inuoluntarium; ergo & concupiscentia.

¶ 3 Præterea. Ad voluntarium requiritur cognitio, sed concupiscentia corrumpit cognitionem. Dicit, n. Philosophus in 6. Ethi. * ꝙ delectatio, siue concupiscentia delectationis corrumpit existimationem prudentiæ; ergo concupiscentia causat inuoluntarium.

Arist. * cap 5.

¶ Sed contra est, quòd Damas. dicit. * Inuoluntarium est misericordia, vel indulgētia dignum, & cum tristitia agitur, sed neutrū horum competit ei, quod per cōcupiscentiā agitur; ergo cōcupiscentia nō causat inuolūtariū.

Damasc. * Li. 2 Orth. fidei ca. 24.

¶ Hic

¶ Hic D. S. excludit vnum quod videtur causare inuoluntariũ, scilicet concupiscentiam. Pro intellectu & fundamento dicendorum oportet prænotare breuiter, quod infra habetur q.73.arti.6. ad secundum, quòd Concupiscentia dicitur multis modis, vno modo extensè, vt etiam includit motum voluntatis, & sic hic non intelligitur quæsitum, nec responsio; alio modo accipitur concupiscentia pro passione quadam virtutis concupiscibilis sensitiuę, & sic dupliciter se habet ad actum voluntatis, vno modo concomitanter, vel consequenter, vt patebit infra q.24.artic.4. Et sic iterum non quæritur de concupiscentia sic se habentis; sed alio modo se habet antecedenter ad motum voluntatis, & sic quęritur hic de concupiscentia.

Concupiscẽtia multis modis accipitur.

¶ Nota secundò, quòd sicut habetur infra q.38.ar.2.ad 1. Contingit quandoq; quòd effectus diminuat suam causam, non quia effectus, sed quia habet conditionem oppositam causæ, & obiecto ipsius causæ, vt ibidem patebit. Sic potest contingere ecõtra, quòd aliquid sit natum aliquam potentiam inclinare, & trahere ad actũ aliquem, & tamen potest diminuere conditionem aliquam illius actus. Sic ad propositum concupiscentia præcedens voluntatem nata est eam inclinare ad consensum, & complacentiam ad id ad quod afficitur sensualitas, vt patebit infra q.77.ar.2. Et tamen eo ipso, quòd actus voluntatis prouenit in ipsa voluntate ex tractu exterioris impulsiui, minuitur quædam conditio actus voluntatis, scilicet esse voluntarium; nam ad volũtarium requiritur, quòd sit a principio intrinseco, & sic actus voluntatis magis voluntarius est, qui ab ipsa procedit secundum eius proprium motiuum, s. secundum iudiciũ solius rationis, quàm qui procedit ex tractu passionis extrinsecę voluntati. Quare stant simul, quòd concupiscentia nata sit causare actum voluntatis inquantum nata est immutare iudicium rationis, & per consequens allicere voluntatem, & tamen nata sit diminuere rationẽ voluntarij ipsius actus causati. Et secundùm hoc dicit D. S. infra q.77.art.6. quòd peccatum alleuietur per passionem, inquantum passio minuit voluntarium, & hęc sunt notatu digna pro dicendis in corpore.

¶ Respondeo dicendum, quòd concupiscentia non causat inuoluntarium, sed magis facit aliquid voluntarium; dicitur enim aliquid voluntarium, ex eo quòd voluntas in id fertur, per concupiscentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiscit, & ideo cõcupiscentia magis facit ad hoc, quòd aliquid sit voluntarium, quàm quòd sit inuoluntarium.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Concupiscentia non causat inuoluntarium, sed magis facit aliquid voluntarium, & intelligitur ista conclusio comparatiuè, sic videlicet, quòd concupiscentia ex quo est passio inclinatiua voluntatis, magis habet ex propria ratione, quòd causet voluntarium actum, quàm quòd causet actũ inuoluntarium, sed non intelligitur, quòd magis faciat actum voluntarium, id est augeat voluntarium actus causati, quia iam ostensum est ex infra habendis, quòd habet diminuere voluntariũ formaliter. Stant autem simul quòd ex natura magis causet actum voluntarium, quàm causet aliquid contra voluntatem. Et tamen illã formalitatem & conditionem, quæ est esse ex principio intrinseco diminuat. Probatur autem conclusio sic. Aliquid dicitur voluntarium ex hoc quòd voluntas in id fertur, sed per concupiscentiã, scilicet passionem præuenientem, voluntas inclinatur ad volendũ id quod concupiscit; ergo &c. Præmissæ notæ.

¶ Et aduerte clarè illam esse mentem D. S. quæ dicta est, quia cõcupiscentia facit voluntarium, quia inclinat voluntatem ad volendum, cum quo stat, quòd actus procedens minus habeat formalitatem, & conditionem voluntarij, propter hoc quòd concupiscentia habet conditionem repugnantem magis voluntario, s. extrinsecum esse a voluntate. Sufficit autem ad hoc quòd actus sit volũtarius, quòd procedat a voluntate etiam tracta a passione, quamuis esse a voluntate tracta obstet magnitudini voluntarij, non tamen voluntario aliquo, & in aliquo gradu. Vnde esse ex passione remotè, stat cum voluntario, sed non cum summè voluntario.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam, quia quod agitur ex passione, pro tunc quando agitur non est triste, sed placens, licet post peccatum tristetur qui ex passione peccauit. Et per hoc distinguitur a peccante ex habitu, vel malitia. Similiter actum ex passione non est dignum indulgentia totali, licet excuset a tãto, vt patebit infra q.77.ar.6 7. & 8. Vnde si non meretur totalem indulgentiam, non est sine voluntario.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd timor est de malo, concupiscentia autem respicit bonum, malum autem secundùm se contrariatur voluntati, sed bonum est voluntati consonum, vnde magis se habet timor ad causandum inuoluntarium, quàm concupiscentia.

¶ Maior vera in hoc, quòd vtrobique est passio, sed nõ est passio eiusdem rationis, quia metus seu timor est de malo, & passio retractiua. Concupiscentia autem est passio de bono, & inclinatiua voluntatis, vt patebit infra q.60.ar.4.

¶ Minor conceditur, quia est de malo, qđ absolutè secundùm se est contra voluntatem. Secus de concupiscentia, quæ est de bono, quod non ita contrariatur voluntati, præsertim in sic passionato. Quare negatur consequentia, quia concupiscentia ex propria ratione habet inclinare voluntatem, non sic timor, sed magis secundùm se repellit. Vnde non obstat, quòd etiam qui peccat ex passione, postea agat pœnitentiam super facto, quia sufficit, quòd stante passione voluntas inclinetur ad obiectum passionis concupiscentiæ: non autem inclinatur ex timore ad id quod timetur, sed repellitur voluntas. Sicut timetur interitus, & illum voluntas fugit, sed speratur euasio, & propter istam est volita proiectio non ex timore &c. Et de hoc in sequenti solutione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in eo qui per metum aliquid agit manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur secundùm quòd in se consideratur; sed in eo qui agit aliquid per concupiscentiam, sicut est incontinens, non manet prior voluntas, quæ repudiabat illud quod concupiscitur, sed mutatur ad volendum, id quod prius repudiabat, & ideo quod per metum agitur quodammodo est inuoluntarium, sed quod per concupiscentiam agitur nullo modo; nam incontinens concupiscentiæ agit contra id quod prius proponebat; non autem contra id quod nunc vult, sed timidus agit contra id quod etiam nunc secundum se vult.

¶ Ad maiorem, non est simile, quia timidus agit contra id quod proponebat, & etiam contra id quod nunc vult secundùm se extra casum: non sic de incontinente, quia ille dimisit priorem voluntatem. Et nunc non habet contrariam voluntatem ei, quod agit; sicut timidus qui etiam nunc habet contrariam voluntatem capiendo voluntatem pro velleitate, quia etiam nunc vellet non proijcere merces. Vnde negatur consequentia. De differentia intemperati, & incontinentis. Vide secundam secundæ, q.156.ar.3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si concupiscentia totaliter cognitionem aufert, sicut contingit in illis qui propter concupiscentiam fiunt amentes, sequeretur quòd concupiscentia voluntarium tolleret, nec tamen propriè esset ibi inuoluntarium, quia in his, quę vsum rationis non habent neque voluntarium est neque inuoluntarium; sed quandoque in his, quæ per concupiscentiam aguntur non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur potestas cognoscendi, sed solùm consideratio actualis in particulari agibili, & tamen hoc ipsum est voluntarium secundùm quòd voluntarium dicitur quod est in potestate voluntatis, vt non agere, & non velle, similiter autem & non cõsiderare, potest enim voluntas passioni resistere, vt infra dicetur.*

ar.3. ad tertium.

* q.77. arti. 7. & 6. per 10.

¶ Maior conceditur, quia requiritur aliqua cognitio eius, quod agitur, sed non requiritur recta, & prudentialis cognitio, quæ est de particulari operabili agendo secundùm rectam rationem. Minor potest esse vera, ita quòd quãdoque tollatur omnis cognitio, quia facit amentiam, & tunc facit non voluntarium, sed non inuoluntarium. s. contrariè, sed non voluntarium negatiuè, quia quod non cognoscitur, nec est volitum, nec nolitum. Sed negatur minor vniuersaliter. Ad probationem conceditur, quòd concupiscentia passio inordinata semper tollit cognitionem prudentiæ, sed non omnem, quia & iste qui fornicatur scit bene se facere actum illicitum. Et secundò ipsum non cognoscere prudentiale, quod prohiberet actum malum, est etiam voluntarium indirectũ. Et ergo homo per hoc quòd non scit hoc modo, non excusatur, nec ista ignorantia facit inuoluntarium, nihil n. voluntarium facit inuoluntarium, vt patebit ar. sequenti. Et magis infra q.76. & 77. per totum. Quare non sequitur consequentia.

Vtrum ignorantia causet inuoluntarium.

B

AD octauum, sic proceditur. Videtur quòd ignorantia non causat inuoluntariũ, inuoluntarium. n. veniam meretur, vt Damascenus dicit.* Sed interdũ, quod per ignorantiam agitur veniam non meretur, secundùm illud primo ad Corinthios 14. Si quis ignorat ignorabitur; ergo ignorantia non causat inuoluntarium.

Inf. q. 19 artic. 6. cor. & q.75. art.3. & 4. & 2. di. 39. q.1. ar.1 ad 4. & di. 43. art 1. ad 3. Et Mal. q.3. artic.8. cor.

¶ 2 Præterea omne peccatum est cum ignorantia, secundùm illud prouerbiorum 14. Errant qui operantur malum, si igitur ignorantia inuoluntarium causet se-

Damasc.

quęretur,

quæretur, quòd omne peccatum esset inuoluntarium, quod est contra Augustinum dicentem,* quòd omne peccatum est voluntarium.

*Lib. 1. Retract. c. 13. Damasc. Lib. 2. Or. thodoxæ c. 24.

¶ 3 Præterea, Inuoluntarium cum tristitia est, vt Damasc. dicit,* sed quædam ignoranter aguntur, & sine tristitia, puta si aliquis occidit hostem quem quærit occidere putás occidere ceruum; ergo ignorantia non causat inuoluntarium.

¶ Sed contra est, quòd Damasc.* & Philosophus* dicunt, quòd inuoluntarium quoddam est per ignorantiam.

*Damasc. Loco sup. citato. *Arist. Lib. 3. Eth. c. 1.

¶ Hic D. S. agit de secūdo modo inuoluntarij simpliciter, quod est per aliquam ignorantiam. Pro fundamento dicendorum oportet prænotare primò ex dictis D. S. in de Malo, q. 3. art. 8. quòd pro generali habenda est regula, quòd quicquid ex voluntario causatur, habetur vt voluntarium. Quare sequitur, quòd quicquid causatur ex ignorantia aliquo modo voluntaria, non erit inuoluntarium.

¶ Secundo notandum est, quòd differentia est inter inuoluntarium, & inter non voluntarium, vel non volitum. Vnde ignorantia semper causat non volitum; non tamen semper inuoluntariū. Ratio primi est, quia nihil est volitum, nisi cognitum, si ergo ignoratum, non est cognitum, nec per consequens volitum, eo modo quo non cognitum, vel ignoratum. Ratio secundi, quia hoc est proprium inuoluntarij, vt cognitum sit contra voluntatem, & pœnitudinem atq; tristitiam ingerat. Potest autem aliquid esse ignoratum, & dum cognoscitur non infert pœnitudinem. Vnde non fuit volitum; non tamen fuit inuoluntarium contrariè scilicet. Similiter aliquis non cogitat de non dicendis horis suis. & sic non dicere horas non est volitum, & tamen non est inuoluntariū, quia a voluntate indirectè, sicut non velle, & non agere, vt patuit ar. 3. Sic ergo quamuis omnis ignorantia faciat ignoratum non esse volitum; non tamen facit semper inuoluntariū, & hoc habebitur clarè ex corpore tali.

¶ Respondeo dicendum, quòd ignorantia habet causare inuoluntarium ea ratione, quia priuat cognitionem quæ præexigitur ad voluntarium, vt supra dictum est;* non tamen quælibet ignorantia huiusmodi cognitionem priuat.

*Art. 1.

¶ D. S. deducit primò conclusionem responsiuam generalem, quam ponit implicitè. Secundò illam explicat secundùm quandā distinctionem ibi. Et ideo sciendum &c. Conclusio ergo generalis intenta est ista. Non quælibet ignorantia causat inuoluntarium; sed aliqua, aliqua non. Probatur, ignorantia habet causare inuoluntarium, quia priuat cognitionem, quę præexigitur ad voluntariū, sed non omnis ignorantia priuat huiusmodi cognitionem, ergo &c. Maior patet, quia ad voluntarium requiritur cognitio, vt patuit ar. 1. & 2. Quare sequitur, quòd ignorantia, quæ tollit cognitionem exercitam, & quæ est in potestate hominis, & illam, quæ si præsens fuisset impediuisset opus, & cum accesserit, opus erit cōtra voluntatem, talis erit causa inuoluntarij contrariè, & omnis ignorantia est causa non voluntarij, quia benè sequitur, cognitio requiritur vniuersaliter ad voluntarium; ergo ignorantia vniuersaliter est causa non voluntarij. Quia autem, vt dicit minor, non omnis ignorantia priuat cognitionem, qua stante opus erit inuoluntarium, immo quandoq; etiam existente cognitione manet voluntarium, ideo minor vera.

¶ Nota autem, quòd minor nō intelligitur, quòd omnis cognitio faciat actum voluntarium, immo aliqua inuoluntarium, quando actus cognitus contrariatur voluntati. Sed quia ad volūtarium semper requiritur cognitio. Et ergo vult, quòd si quis velit intelligere, quæ ignorantia causet inuoluntarium, respiciat ad cognitionem priuatam. Quare si ipsa præsente actus nunc ignoranter factus erit contra voluntatem, tunc talis ignorantia causat inuoluntariarum, quia est ratio, vt fiat actus, qui cognitus est contra voluntatem. Si autem ignorantia tollat cognitionem, qua præsente actus ignoranter factus non est contra voluntatem, sed placet, etiam cognitus, tunc talis ignorantia non est causa inuoluntarij. Vnde non est sensus, quòd quasi ignorantia ea ratione causet inuoluntarium, quia priuet cognitionem; sed quòd ratione cognitionis priuatæ videndum sit, quando causat inuoluntarium, vel non. Si enim remoueat prohibentem scientiam qua stante factū esset contra voluntatem, & non esset factum, sed scientia prohibuisset, tunc est causa inuoluntarij. Et hoc D. S. in sequentibus explicat, ostendens quæ ignorantia remoueat scientiam, vel cognitionem, quæ prohiberet, vel quæ non prohiberet.

¶ Et ideo sciendum, quòd ignorantia tripliciter se habet ad actum voluntatis. Vno modo concomitanter, alio modo consequenter, tertio modo antecedenter. Concomitanter quidem, quando ignorantia est de eo quod agitur, tamen etiam si sciretur nihilominus ageretur; tūc enim ignorantia non inducit ad volendum, vt hoc fiat, sed accidit simul esse aliquid factum, & ignoratum; sicut in exemplo posito,* scilicet cum aliquis vellet quidē occidere hostem, sed ignorans occidit eum, putans occidere ceruum.

*In 3. argu.

¶ Hic consequenter D. S. prædictam conclusionem generalem explicat secundùm quandam distinctionem tribus conclusionibus particulariter responsiuis ostendens, quæ cognitio priuet cognitionem, & per consequens, quæ causet inuoluntarium. Distinguit ergo D. S. de triplici ignorantia. Et primò declarat primum membrum, secundò secundùm ibi. Consequenter autem &c. tertiò tertium ibi. Antecedenter autē &c. annectens semper conclusiones conformes. Circa primum primò declarat primum membrum. Secundò subiungit primam cōclusionem responsiuam particularem conformem, ibi. Et talis &c. Primo modo ergo dicitur ignorantia concomitanter se habens ad actum voluntatis. Et quæ sit illa explicat, quia scilicet est ignorantia, quæ non est ratio volendi hoc factum, immo si non esset ignorantia, sed sciretur nihilominus ageretur. Et sic non priuat cognitionem qua præsente factum esset inuoluntarium, & ponit exemplum ex tertiò argumento ante oppositum. Consequenter cum dicit.

¶ Et talis ignorantia non facit inuoluntarium, vt Philosophus dicit,* quia non causat aliquid quod sit repugnans voluntati; sed facit non voluntarium, quia non potest esse actu volitum, quod ignoratum est.

*Arist. *Vbi supra

¶ Respondet de illa ignorantia prima tali conclusione. Talis ignorantia, scilicet concomitans, non facit inuoluntarium, sed facit non volitum. Prima pars probatur auctoritate Philosophi, & ratione, quia talis ignorantia non causat aliquid quod sit repugnans voluntati, igitur non inuoluntarium, scilicet contrariè, consequentia clara. Antecedens patet ex dictis, quia si sciretur nihilominus fieret, & per consequens ignorantia non causat aliquid repugnans, nec inducit per cōsequens pœnitudinem. Vt autem Philosophus ibidem habet, ad inuoluntarium semper concurrit tristitia, & pœnitudo de facto. Secunda pars conclusionis probatur, quia non potest esse volitum actu, quod est ignoratum, igitur facit non voluntarium, id est non volitum. Aduerte hic, quia non est idem non voluntarium, & inuolūtarium, immo potest esse voluntarium, & tamen non volitum, & per consequens cum ignorātia concomitans non facit inuoluntarium, licet faciat non volitum, propterea non facit immunem a peccato, nec aliqualiter excusat, vt patebit infra, quia est virtualiter volita.

*Non voluntarium, & inuoluntarium differunt.

¶ Aduerte etiam ex hac conclusione, quòd inter velle, & nolle datur medium, s. non velle. Et similiter inter voluntarium, & inuoluntarium datur medium non volitum, quòd tamen potest esse voluntarium virtualiter, vel indirectè. Licet non omne non volitum sit voluntarium, sed aliquod, puta quod cognitum sit volitū, & placet, & si cognitum fuisset actu fuisset volitum.

¶ Consequenter autem se habet ignorantia ad voluntatem, inquantum ipsa ignorantia est voluntaria, & hoc contingit dupliciter secundùm duos modos voluntarij, suprapositos.* Vno modo, quia actus voluntatis fertur in ignorantiam, sicut cum aliquis ignorare vult, vel vt excusationem peccati habeat, vel vt non retrahatur a peccando secundùm illud Iob 21. Scientiam viarum tuarū nolumus, & hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius, quod quis potest scire, & debet; sic enim non agere, & non velle voluntarium dicitur, vt supra dictum est;* hoc igitur modo dicitur ignorantia, siue cum aliquis actu non considerat, quod considerare potest, & debet, quæ est ignorātia malæ electionis, vel ex passione, vel ex habitu proueniens; siue cum aliquis notitiam quam debet habere non curat acquirere, & secundùm hunc modum ignorantia vniuersalium iuris quæ quis scire tenetur, voluntaria dicitur quasi per negligentiam proueniens.

*arti. 3. ad primum. Iob 21. *ar. 3.

¶ Prosequitur secundum membrum distinctionis. Et circa hoc primò notificat illud per subdistinctionem. Secundò annectit secundam conclusionem conformem, ibi. Cum autem &c. Secundo ergo modo dicitur ignorantia consequenter se habens ad actum voluntatis. Et notificat hanc in generali, quia videlicet est voluntaria, & habetur vt voluntatem sequens, & quasi habens voluntatem pro causa. Sed illa est duplex. Vno modo est voluntaria talis ignorantia iuxta primum modum voluntarij positum. articu. tertio, ad primum. Quia videlicet voluntas expressè fertur super ignorantiam, & ponit D. S. exemplum soluens implicitè, dubium

dubium quomodo possit fieri, vt aliqua voluntas quæ boni est, feratur in ignorantiam, quia scilicet non fertur per se, sed per accidens, ratione alicuius boni saltem apparētis, vt vel excusationem habeat, velut non retrahatur a peccato, quæ apprehenduntur a volente ignorare, vt quædam bona. Secundo modo est ignorātia voluntaria iuxta secundum modum voluntarij positum, vbi iam, quia est eius, quod quis potest, & debet scire. Et si etiam expressè non velit ignorare, nihilominus ignorantia est voluntaria indirectè. Et hoc contingit etiam dupliciter. Vno modo, quia actu non considerat in particulari eligibili, quod posset, & deberet. Sicut fornicator tractus ex passione non considerat actum pro nunc esse malum, similiter habituatus ex inclinatione habitus non considerat malum, quod est malum, vt patebit infra de peccato ex malicia; & huiusmodi considerationem quilibet tamen habere potest, & debet. Secundò modo est indirectè voluntaria ignorantia, quia aliquis non curat acquirere scientiam debitam etiam vniuersalem. Et secundum hoc ignorantia vniuersalium principiorum iuris præsertim naturalis, & Diuini est semper voluntaria isto modo. Et eorum quæ quis scire tenetur, & non scit, licet ignorantia non debitorum, esto sit voluntaria non tamen peccatum, vt patebit infra q. 76. Deinde cum dicit.

¶ Cum autem ignorantia sit voluntaria aliquo istorum modorum, non potest causare simpliciter inuoluntarium, causat tamen secundùm quid inuoluntarium in quantùm præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum, qui non esset scientia præsente.

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam de illa ignorantia iam declarata istam; Ignorantia consequens nō potest causare simpliciter inuoluntarium, causat tamen secundùm quid inuoluntarium. Probatur prima pars Ignorantia consequens est voluntaria aliquo dictorum modorum: ergo non causat inuoluntarium simpliciter. Antecedens patet ex declaratione quid nominis consequentis ignorantiæ. Tenet consequentia ex regula prædicta, quia nihil voluntarium causat simpliciter inuoluntarium.

¶ Aduerte ex hoc, quòd ad inuoluntarium non sufficit, quòd ad factum sequatur pęnitudo, & tristitia; sed requiritur etiam, quòd ignorantia ex qua processit non fuerit aliquo modo voluntaria.

¶ Secunda pars conclusionis probatur, quia talis ignorantia præcedit motum voluntatis (scilicet aliquem) ad aliquod agendum, qui non esset scientia præsente, igitur causat secundùm quid, id est conditionaliter, inuoluntarium Antecedens patet, quia si aliquis consideraret actu modo imperatiuo in particulari, sicut posset, & deberet, quòd actus pro nunc esset malus; non fornicaretur, & si infidelis sciret, quia damnandus est propter defectum fidei in Christum, non vellet discredere, & sic talis ignorantia facit inuoluntarium conditionale, quia scilicet si adesset cognitio recta actus esset inuoluntarius; sed tamen iam est simpliciter voluntarius secundùm actum voluntatis præcedentem directè, vel indirectè.

¶ Et aduerte verba D. S. (inquantum præcedit motum voluntatis ad aliquid) quia scilicet talis ignorantia non præcedit quemlibet motum voluntatis, cum ponatur consequens actum voluntatis, sed aliquem alium antecedere potest, qui actus non esset scientia præsente. Sed quia illa ignorantia etiam habet ante se aliquem actum voluntatis sic est voluntaria, & non facit inuoluntarium. Et hoc erit medium probandi infra quæstio. 76. articu. quarto, quòd talis ignorantia non ex toto excusat, tamē a tanto. Deinde ibi.

¶ Antecedenter autem se habet ad voluntatem ignorantia, quando non est voluntaria, & tamen est causa volendi, q̃d aliàs non vellet, sicut cū aliquis homo ignorat aliquam circunstantiam actus quam non tenebatur scire, & ex hoc aliquid agit, quod non faceret si sciret; puta cum aliquis diligentia adhibita nesciens aliquem transire per viam proijcit sagittam qua interficit transeuntem.

¶ Manifestat tertiam ignorantiam. Et primò facit quod dictū est. Secundò infert tertiam conclusionem respon. de illa ignorantia, ibi. Et talis &c. Tertiò ergo modo dicitur ignorantia antecedenter se habens ad voluntatem, quia est ignorantia, quæ nō est aliquo modo voluntaria. Et per hoc distinguitur a consequente, & est causa volendi, quod non vellet alias si cognitio priuata esset præsens. Vnde tollit cognitionem prærequisitam ad voluntarium, & ponit D. S. exemplum in littera. Et dicitur ista ignorantia antecedens, & inuincibilis, quia non est volita, nec potuit studio superari. Et vocatur etiam ignorantia facti, vel circunstantiæ. Tunc ibi.

¶ Et talis ignorantia causat inuoluntarium simpliciter. Et per hoc patet responsio ad obiecta, nam prima ratio procedit de ignorantia eorum, quæ quis tenetur scire, secunda autem de ignorantia electionis, quæ quodammodo est uoluntaria, ut dictum est; * tertia uerò de ignorantia, quæ concomitanter se habet ad uoluntatem.

* In cor.

¶ Infert tertiam conclusionem respon. de illa ignorantia antecedente, istam. Ignorantia antecedens causat inuoluntarium simpliciter. Et hæc est conclusio affirmatiua ad quęsitum, & relinquit eam D. S. notam; potest tamen probari ex dictis sic. Illa ignorantia causat simpliciter inuoluntarium, quæ non est aliquo modo volita, & est causa, quòd voluntas aliquid velit, quod aliàs non vellet si cognitio adesset, sed ista ignorantia est huiusmodi igitur &c. Maior patet per oppositum ad duas ignorantias præcedentes, quia consequens non facit inuoluntarium, quia volita: concomitans non, quia non est causa, quòd voluntas velit, & tenet per istam regulam, sicut propositum in proposito, &c.

¶ Et secundò posset probari, quia huiusmodi ignorantia omninò tollit cognitionem, quæ requiritur ad voluntarium, & est priuatio cognitionis, qua præsente factum non fieret, sed voluntati repugnaret, igitur &c.

¶ Et nota quòd bene dicit D. S. talis ignorantia, explicando hanc ignorantiam, quòd est circunstantiæ, vel conditionis circa opus. Sicut fuit in Iacob cum Lya, quia nunquàm ignorantia cognitionis debitæ ipsius iuris meretur dici antecedens, sed semper computanda est inter consequentem. Dico autem notitiæ debitæ, quia non oportet, quòd quilibet sciat omnes subtilitates legis Diuinę, vel humanę, sed iuxta conditionem, & statum suum quæ sunt necessaria ad salutem. Et si homini aliquid ignoret non dicitur antecedens. Ex his dictis D. S. relinquit argumenta esse soluta, sicut & sunt. Sed pro maiori explicatione, & euidentiori dictorum ad argumenta respondendum est ad eorum formam.

Iacob & Lya.

ARGVMENTVM in contrarium est pro tertia conclusione particulari.

¶ Ad primi maiorem. Inuoluntarium simpliciter meretur veniam totalem. Ad minorem concedo eam de ignorantia consequente & voluntaria, vt est ignorantia iuris, & eorum, quæ pertinent ad salutem; ergo &c. Verùm non omnis ignorantia causat inuoluntarium, quia non consequens. Et est hæc ratio pro secunda speciali conclusione, cum quo stat, quòd ignorantia nullo modo voluntaria, & quæ est causa volendi, sit causa inuoluntarij, quia voluntarium dicitur in ordine ad scientiam. Si autem scientia priuata per ignorantiam huiusmodi adesset, tunc esset contra voluntatem. Et hoc est, quod in principio tactum est, quia voluntarium præexigit scientiam, igitur si scientia assistente est contra voluntatem, tunc ignorantia causat inuoluntarium.

¶ Ad secundi assumptum infra quæstio. 78. articu. 1. ad primum, quia est vera de ignorantia electionis, & particulari eligibili. Et si est peccans ex passione, vel habitu, tunc est ibi error, in hoc quòd iudicatur malum bonum. Si autem est peccatum sine passione, vel habitu, tunc est ibi defectus inconsiderationis, sed non erroris, vt patebit prima par. de peccato primo angelorum. Consequens primum verum, si quælibet ignorantia causaret, scilicet etiam consequens, tunc procederet sequela, sed hoc non dicimus. Quare negatur consequentia. Et probat iterum secundā conclusionem specialem.

¶ Ad tertij maiorem. Concedo quòd est cum tristitia, & cum hoc vt dictum est, quòd ibi non concurrit aliquo modo voluntas, sic quòd nec ignorantia ex qua factum est sit voluntaria. Vnde infra dicetur, quòd non omnis ignorantia, quæ est causa, vt aliquid fiat ipsum excusat, nisi ipsa sit antecedens, & inuincibilis. Minor procedit de ignorantia concomitante. Et concludit pro prima conclusione speciali.

Quæstio Septima.

De circunstantijs humanorum actuum.

C

DEinde considerandum est de circunstantijs humanorum actuum. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò quid sit circunstantia. Secundò utrum circunstantiæ sint circa humanos actus attendendæ a theologo. Tertiò quot sunt circunstantiæ. Quartò quæ sunt in eis principaliores.

¶ Postquàm actum est de voluntario, & inuoluntario in communi. Hic agitur de circunstantijs secundum quas iudicantur actus voluntarij. Et duo circa hoc facit. Primò agit de circunstantiis secundùm se. Secundò agit de eis secundùm comparationem earum ad inuicem in ar. quarto. Circa primum primò ostendit quid sit circunstantia. Secundò ostendit quot sunt circunstantiæ in ar. tertio. Circa primum facit quod dictum est. Secundò determinat quoddam incidens. ar. 2.

Verum

Vtrum circunstantia sit accidens actus humani.

D Infra ar. 3. cor. Et q. 18. ar. 3. Et 4. d. 16. q. 3. art. 1. quæst. 1. Et Mal. q. 2. ar. 4. ad 5. ar. 5. cor. prim. Et 3. Ethi. lec. 3. col. 2. fin. *Cic. in Top.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd circunstantia non sit accidens actus humani. Dicit enim Tullius in rhetoricis, quòd circunstantia est per quam argumentationi auctoritatem, & firmamentum adiungit oratio; sed oratio dat firmamentum argumentationi præcipuè ab his, quæ sunt de substantia rei, vt definitio, genus, & species, & alia huiusmodi a quibus etiam Tullius * oratorem argumentari docet; ergo circunstantia non est accidens humani actus.

¶ 2 Præterea, Accidentis proprium est inesse quod autem circunstat non inest, sed magis est extra; ergo circunstantiæ non sunt accidentia humanorum actuum.

¶ 3 Præterea, Accidentis non est accidens, sed ipsi humani actus sunt quædam accidentia; non ergo circunstantiæ sunt accidentia actuum.

Arist. *Cap. 1.

¶ Sed contra, Particulares conditiones cuiuslibet rei singularis dicuntur accidentia indiuiduantia ipsum, sed Philosophus in tertio Ethicorum; * circunstantias nominat particularia, id est particulares singulorum actuum conditiones; ergo circunstantiæ sunt accidentia indiuiduantia humanorum actuum.

¶ Inquirit hic primò de quidditate circunstantiæ.

Arist. *Lib. 1. periermenias c. 1. Arist. *Tex. 13. & 14.

¶ Respondeo dicendum, quòd quia nomina secundum Philosophum * sunt signa intellectuum, necesse est, quòd secundùm processum intellectiuę cognitionis sit etiam nominationis processus, procedit autem nostra cognitio intellectualis a notioribus ad minus nota, & ideo apud nos a notioribus nomina transferuntur ad significãdũ res minus notas, & inde est, quòd sicut dicitur in 10. Metaph.* Ab his, quę sunt secundùm locum processit nomen distantiæ ad omnia contraria, & similiter nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur ad significandum alios motus, eo quòd corpora quæ loco circunscribuntur sunt maximè nobis nota. Et inde est, quòd nomen circunstantiæ ab his quæ in loco sunt, deriuatur ad actus humanos.

¶ D. S. primò præmittit quandam cõclusionem declaratoriam nominis circunstantiæ in proposito. Secundò secundùm illam declarationem deducit conclusionem respon. ibi. Dicitur autem &c. conclusio declaratoria, & præambularis est. Nomen circunstantię ab his, quæ in loco sunt deriuatur ad actus humanos. Probatur, apud nos a notioribus nomina transferuntur ad significandum res minus notas, sed circunstantia eorum quæ sunt in loco, vel circunstantia localis est nobis notior, igitur ad similitudinem circũstantiæ in corporalibus, & localis, transfertur & assumitur metaphoricè ad humanos actus. Minor subintellecta relinquitur nota. Maior probatur primò ratione sic. Necesse est, quòd secundùm processum intellectiuę cognitionis sit etiam processus nominationis; sed nostra cognitio intellectualis procedit a notioribus ad minus nota; ergo apud nos &c. Maior probatur, quia nomina sunt signa intellectuum. Minor ista relinquitur nota ex primo Physicorum text. co. 2. Et ita sequitur, quòd primò nota quæ sunt sensui propinquiora primò nominamus, deinde nomina extendimus per metaphoram ad significandum minus sensibilia, & minus nota. Et confirmatur conclusio signo, & exemplis Philosophi de nomine distantię, quod quidem nomen primò impositum est ad significandam seiunctionem secundùm locum. Deinde extentum est, & translatum ad significandam quamcunque differentiam, vel diuersitatem. Similiter in nominibus pertinentibus ad motum localem &c. Cuius exemplum habetur 1 par. q. 3. art. 1. in quinto argumento. Sicut dicitur. Recedentes a te in terram scribentur. Et accedite ad eum, & illuminamini, vbi nomen significans propriè localem motum, extenditur, & transfertur ad significandum motum spiritualem affectus, eo quòd corpora, quæ loco circunscribuntur, & secundùm locum mouentur, notiora sunt, patet ergo hæc conclusio. Consequenter cum dicit.

¶ Dicitur aũt in localibus aliquid circunstare, quod est quidem extrinsecum a re, tamen attingit ipsam, vel appropinquat ei secundùm locum; & ideo quæcunque conditiones sunt extra substantiam actus, & tamen attingunt aliquo modo actum humanum, circunstantię dicũtur, quod autem est extra substantiam rei ad rem ipsam pertinens, accidens eius dicitur, vnde circũstantiæ actuũ humanorum accidentia eorum dicenda sunt.

¶ Deducit conclusionem responsiuam secundùm prædictã declarationem istam. Circunstantiæ actuum humanorũ accidentia eorum sunt, probatur, quod est extra substantiam rei, ad rẽ ipsam pertinens, dicitur accidens eius, sed circunstantiæ, s. morales dicũtur quæcunq; conditiones existentes extra substantiam actus, & tamen ipsum aliquo modo contingunt, igitur sequitur conclusio. maior relinquitur nota, quia non potest esse substãtiale rei, quod est extra ipsam; & si pertinet ad ipsam, oportet ꝙ sit accidẽs eius. Minor probatur, quia vt dictum est in conclusione præambulari. Nomen circũstantiæ ab his quæ in loco sunt deriuatur ad actus humanos, sed in localibus aliquid dicitur circunstare, vt in litera; ergo minor vera.

Circunstãtia dupliciter capitur

¶ Nota pro declaratione minoris. D. S. in 4. di. 16. q. 3. ar. 1. quæstiun. prima in cor. ꝙ circunstantia moralis actus dupliciter accipi consueuit, quia potest dici circũstantia, vel illud, quod est ad actũ concurrens ad quem proportionatur, sicut locus aut tempus; vel ipsa conceptio, quæ ex illis relinquitur, vt quando vel vbi. Sic ergo vltimo modo accipiendo circunstantiam erit cõditio, vel proprietas actus; sed primo modo accipiendo, quædam circunstantia est proprietas actus, vt modus agendi, & quędam extra, vt locus, & tempus. Hæc ille. Ex quibus patet, quod D. S. hic in minore cõprehendit circunstantias vtroq; modo acceptas. Nam circunstantia capta pro concurrente ad actum, vt est locus, vel tẽpus, aliquo modo pertinet ad actum, & sunt accidentia actus, ad sensum qui habetur in solutione secundi, non quòd actus propriè sint in loco, sed subiectum actus. Similiter circunstantia accepta pro proprietate. s. pro vbi, vel quando cõprehenditur, quia & ipsa est accidens actus aliquo modo inhærens actui, quia quando & vbi aliqualiter conueniunt actibus exterioribus, quos præcipuè determinant circunstantiæ, vt patebit infra q. 19. ar 2. ad secundum.

¶ Aduerte autem, ꝙ si circunstantiæ accipiantur, vt tempus, & locus dicuntur circunstantiæ, tunc circunstantia est accidens, capiendo accidens extensè, quod habet aliquid commune cum accidente prædicabili, & prædicamẽtali. Cum prędicabili quidem, inquantum ad huiusmodi accidens non requiritur inhærere, sed cum accidente prædicamentali in hoc quod est accidens aliquo modo per se, non omnino autem est prædicatum per accidens, sicut accidens prædicabile. Vnde circunstantia hoc modo accepta conuenit cum proprio accidente, quia est aliquo modo per se apud moralem, vt patebit ar. 2. & cum accidente prædicabili ratione dicta, quia accidens prædicabile dici potest aliquid aliquo modo coniunctum, etiam si non inhæreat, vt vestis respectu hominis. Moralis ergo dicit circunstantias esse accidẽtia humanorum actuum extendendo accidens, vt dictum est, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ oratio quidem dat firmamẽtum argumentationi, primò ex substãtia actus, secundariò verò ex his, quæ circunstant actum, sicut primò accusabilis redditur aliquis ex hoc ꝙ homicidiũ fecit, secundariò verò ex hoc ꝙ dolo fecit, vel propter lucrum, in tempore, vel in loco sacro, aut aliquid aliud huiusmodi, & ideo signãter dicit ꝙ per circunstãtiá orõ argumentationi firmamentũ adiungit quasi secũdariò.

¶ Ad maiorẽ dicit notanter, adiungit oratio. s. secundariò non primò & substantialiter, sed accidentalem grauitatem, vel bonitatem habet ex circunstantijs. Minor vera dat firmamentum essentiale, & primò per substantiam, secundariò autem per accidẽs aggrauãs, & sic circunstãtia est vnde sumit firmamẽtũ pro argumẽtatione, sed nõ principale, nec substãtiale, quare negat cõsequẽtia.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ aliquid dicitur accidẽs alicuius dupliciter. Vno mõ quia inest ei, sicut album dicitur accidens sortis. Alio mõ, quia est simul cũ eo in eodem subiecto, sicut dr̄ ꝙ album accidit musico inquãtũ conueniunt, & quodammõ se contingunt in vno subiecto, & per hũc modũ dñr circũstãtiæ accidẽtia actuũ.

¶ Maior vera præsertim de accidente prædicamentali, & propriè dicti Metaphysicè loquendo. Sed logicè loquendo nõ oportet, quia accidens prædicabile potest dici omne accidentale prędicatum, & si non insit. Vnde & hoc modo substãtia potest dici accidens accidentis, vt cum dr̄, circulus est cupreus. Ad accidens aũt morale sufficit, ꝙ rem aliquo modo contingat extra substantiam actus moralis existens. i. non specificans ipsum. Secundò dr̄ ꝙ accidens est duplex, vt in solutione, & sufficit ad accidens morale, quod est circunstantia, vt insit secundo modo; non videlicet, quia semper sit in ipso actu, sed quia cum ipso est in aliquo subiecto, quod est subiectum vtriusque. Actus n. propriè nõ habet vbi, nec quando, nec est in loco, sed locus, & actus similiter vbi conueniunt vni subiecto, scilicet operanti actum.

¶ Ad

¶ Ad minorem, quod circunstat non inest ei, quod circunstat, potest tamen inesse alicui subiecto ipsius, quod dicitur circunstare. Sicut dicimus, iste fecit hoc in tali loco, qui quidem locus est aliquo modo in faciente, & circunstat actum. Et praeterea nō oportet, quòd accidens morale insit per inhaerētiam, sed sufficit per aliquam contingentiam, quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dictum est;* accidēs dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in subiecto, sed hoc contingit dupliciter. Vno modo secundū ꝙ duo accidentia comparantur ad vnum subiectū absq; aliquo ordine, sicut album, & musicum ad sortem. Alio modo cum aliquo ordine, putà quia subiectum recipit vnum accidens alio mediante, sicut corpus recipit colorem mediante, superficie, & sic vnum accidens dr̄ ēt alteri inesse; dicimus n. colorem esse in superficie, vtroque aūt modo circunstantiae se habent ad actus, nam aliquę circunstantiae ordinatae ad actum pertinent ad agētem non mediante actu, putà locus, & cōditio personae; aliquae verò mediāte ipso actu, sicut modus agendi.

* Ad secundum.

¶ Ad maiorem respondet D. S. in de Virtutibus in cōmuni ar. 3. quia accidentis non est accidens, sicut subiecti quod sustentatis. Potest tamen accidentis esse accidens, sicut subiecti quo, & tanquam principij, vel causae. Minor conceditur, ergo &c. Dico primò, ꝙ nunquam circunstantia est accidens actus voluntarij, sicut subiecti qd, sed tamen semper est accidens actus, quia cum ipso actu accidit vno tertio. Secundò negatur, quòd aliquando, id est respectu aliquarum circunstantiarum, actus non sit subiectum quo, quia modus agendi, qui dr̄ circunstantia qūo, non potest intelligi conuenire agenti, nisi mediante actu. Sed verum est, quòd locus, & cōditio personae non conueniūt per actum, tamen adhuc possunt dici accidens actus ad sensum dictum in solutione secundi in secūdo membro, quia & locus, vel inest per contingentiam locato agenti simul cum actu, vel ipsum vbi, quod est ēt circunstantia etiam inest per inhaerentiā, si saltem a loco distinguatur secundū rē &c.

Vtrum circunstantiae sint circa humanos actus attendendae a Theologo.

E

A D secundum sic proceditur. Vr̄ ꝙ circunstantiae humanorum actuū non sint considerandae a theologo; non n. considerantur a theologo actus humani, nisi secūdùm quòd sunt aliquales, id est boni, vel mali; sed circunstantiae non videntur posse facere actus aliquales, quia nihil qualificatur formaliter loquendo ab eo, quod est extra ipsum, sed ab eo, quod in ipso est; ergo circunstantiae actuum non sunt a theologo considerandae.

4. di 16. q. 3. ar. 1. q. 1. ad 2. & quaest. 2. cor.

¶ 2 Praeterea. Circūstantiae sunt accidentia actus, sed vni infinita accidunt, & ideo vt dicitur in 6. Metaph.* nulla ars, vel scientia est circa ens per accidens, nisi sola sophistica; ergo theologus non habet considerare circūstantias humanorum actuum.

Arist. Metaph. * Tex. 4.

¶ 3 Praeterea. Circunstantiarum cōsideratio pertinet ad rhetorem, rhetorica aūt non est pars theologiae; ergo consideratio circūstātiarū nō pertinet ad theologū.

¶ Sed contra, Ignorantia circūstātiarū causat inuolūtariū, vt Damas.* & Greg.* Nicenus dn̄t, sed inuolūtariū excusat a culpa, cuius cōsideratio pertinet ad theologū; ergo & cōsideratio circunstātiarū ad theologū pertinet.

Damasc. * Li. 2. c. 24. Greg. * Li. 5. c. 2.

¶ Hic D. S. determinat quoddam dubiū, quod oritur ex dictis, quia accidentia sunt humanorū actuū, ideo circūstantiae nihil vīr ad eorū bonitatē, vel maliciā, praesertim theologicā pertinere.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ circunstantiae pertinent ad consideratione theologi triplici rōne. Primo quidem quia theologus considerat actus humanos secundùm, ꝙ per eos homo ad beatitudinem ordinatur, omne autem quod ordinatur ad finem oportet esse proportionatum fini, actus autem proportionantur fini secundùm commensurationem quandam, quae fit per debitas circunstātias, vnde consideratio circunstantiarum ad theologum pertinet.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Circunstantiae pertinent ad considerationem theologi. Probatur tribus rationibus clarè. Prima est Theologus considerat actus humanos secūdùm quòd per eos Homo ad beatitudinem ordinatur; ergo etiam considerat circunstantias. Antecedens patet ex dictis in proemio huius partis. Tenet consequentia, quia omne, quod ordinatur ad finem, vt in litera &c. Et vt clarè videatur probatio ista deducitur expliciter. Nam constat nullum actum esse proportionatū vitae aeternae, nisi fiat ex charitate propter Deum, & referatur in finem charitatis. Quae quidem relatio, & qui ordo est circunstantia actus considerati quo ad speciem propriam, licet in ipsa conferat speciem cōmunem actus per intentionem relato in finem. Simile est videre de alijs, quia si clericus faciat, quod laicus facit non ordinatur ad beatitudinem per quod laicus ordinatur &c. Deinde cum dicit.

¶ Secundò quia theologus considerat actus humanos secundùm quòd in eis inuenitur bonum, & malum melius & peius, & hoc diuersificatur secundùm circunstantias, vt infra patebit.*

* q. 18. arti. 10. & 11. & q. 73. ar. 7.

¶ Subiungit aliam rationem pro conclusione talem. Theologus considerat actus humanos secūdùm quòd in eis inuenitur bonum, & malum melius, & peius; ergo habet considerare circunstātias. Antecedens notum. Tenet consequentia ex infra dicendis, q. 18. & q. 73. quia circunstantia etiam vt sic potest facere malum, similiter melius, & peius, sicut dans propter Deū multum, melius facit; & qui furatur multum, peius facit. Deinde ibi.

¶ Tertiò quia Theologus considerat actus humanos secundùm quòd sunt meritorij, vel demeritorij, quod cōuenit actibus humanis, ad quod requiritur, ꝙ sint voluntarij; actus autem humanus iudicatur voluntarius, vel inuoluntarius secundùm cognitionem, vel ignorantiam circunstantiarum, vt dictum est;* & ideo consideratio circunstantiarum pertinet ad theologum.

* 3. arg. in contrariu.

¶ Est tertia ratio pro conclusione talis. Theologus considerat actus humanos secundùm quòd sunt meritorij, vel demeritorij; ergo considerat circunstantias. Antecedens notum. Tenet consequentia, quia ad meritorium, & demeritorium, vt patebit infra q. 21. ar. 3. requiritur, quòd actus sint voluntarij sed actus indicatur voluntarius, vel inuoluntarius secundùm cognitionem, vel ignorantiam circunstantiarum, vt patuit ar. 1. & hic in argumento in contrarium; ergo &c. Iacob enim accedendo ad Liam non demeruit quia ignorauit (ignorantia, quae fecit inuoluntarium) circunstantiam personae.

Iacob Lya.

¶ Differunt autem prima ratio, & haec tertia, quia prima procedit secundùm quòd circunstantia requiritur ad meritum, ea rōne qua meritum est quoddā proportionatum beatitudini. Haec autē procedit secundùm quòd meritū requirit esse volūtariū, nihil n. meritorium est, nisi voluntariè ex potestate agentis exhibeatur. ARGVMENTVM in contrarium continet virtualiter hanc tertiam rationem. Vnde est pro conclusione responsiua.

¶ Ad primum ergo dicēdum, ꝙ bonum ordinatū ad finem dr̄ vtile, qđ importat relationem quandam. Vnde Philosophus dicit in 1. Eth.* ꝙ in ad aliquid est bonum vtile, in his aūt qui ad aliud dicuntur denominatur aliquid nō solū ab eo quod inest, sed ēt ab eo quod extrinsecus adiacet, vt patet in dextro, & sinistro, ęquali, & inęquali, & similib. & ideo cū bonitas actuum sit inquantū sunt vtiles ad finē, nihil ꝓhibet eos bonos, vel malos dici secūdū proportionē ad aliqua q̄ exterius adiacēt.

Arist. * Cap. 7.

¶ Maior placet. Minor negatur, ad probationem dico quòd nihil qualificatur in esse quasi propriè dicto, vt est speciale praedicamētum, per id quod est extra ipsum. Si autem qualificari capiatur extensè pro denominare tale formaliter, negatur in respectiuis. Actus autem qui habet bonitatem ex alio extrinseco, puta circunstantia finis quae praesertim videtur esse extrinseca, accipitur vt respectiuum, & dr̄ vtilis. Quare negatur consequentia, quia bonitas accipitur in relatione ad extrinsecum, & sic per extrinsecum possunt dici quales. i. boni, vel mali sicut dr̄ actus bonus theologicè; quia proportionatus vitae aeternę, & per consequens bonitas attenditur ab extrinseco, & dr̄ bonus per habitudinem ad extrinsecū. Secus de bonitate entium perfectorū, & absolutorū, quia huiusmodi dicuntur bona saltem secundùm quid per aliquid absolutū informans. i. esse. Sed omnis bonitas moralis humanorū actuum est respectiua ad extrinsecum. Ideo possunt dici tales relatiuè ab extrinseco. De hoc magis infra q. 18.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ accidentia, quae omnino per accidens se habent, relinquuntur ab omni arte propter eorum incertitudinem, & infinitatē, sed talia accidentia non habent rationem circunstantiae, quia vt dictum est;* sic circunstantiae sunt extra actum, quòd tamen actum aliquo modo cōtingunt ordinatę ad ipsum, accidentia autem per se cadunt sub arte.

* Ar. primo huius q.

¶ Ad maiorem, circunstantiae sunt accidentia, sed non per accidens, sed quasi propria, & per se. Minor vera de accidentibus per acci-

accidens &c. Et vide D.S. in 6. Metaph. lectione 2. tex. com. 5 quo modo sophistica est circa ens per accidens, quia secundùm fallaciā accidentis fiunt plurimi paralogismi, vbi arguitur per ea quæ faciunt vnum per accidens, vt musicum est aliud a grammatico, musicum est grammaticum; ergo musicum est alterum a se, secundum n. fallaciā accidentis fiunt maximè latentes paralogismi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd consideratio circunstantiarum pertinet ad moralem, & politicum, & ad rhetorem. Ad moralem quidem prout secundùm eas inuenitur, vel prætermittitur mediū virtutis in humanis actibus, & passionibus. Ad politicum autem, & rhetorem secundùm quòd ex circunstantijs actus redduntur laudabiles, vel vituperabiles, excusabiles, vel accusabiles, diuersimodè tamen, nam quod rhetor persuadet politicus diiudicat. Ad theologum autem cui omnes aliç artes deseruiunt, pertinent omnibus modis prædictis, nam ipse habet considerationem de actibus virtuosis, & vitiosis cū morali, & considerat actus secūdùm quòd merentur pęnam, vel præmium cum rhetore, & politico.

¶ Maior vera, pertinet ad rhetorem, & non solùm ad rhetorē, sed etiam ad moralem, & politicū, sed sub alia ratione, quia sub ratione particulari considerantur ab vnoquoque horum, sed a theologo considerantur sub omnibus rationibus, sub quib. in omnibus prædictis considerantur: quia aliæ scientiæ sunt ancillæ huius. Et ergo considerat, quod ipsi cōsiderant, sed vniuersaliori modo & ad altiorem finem. Quare negatur consequentia, quia vt patebit 1. par. q. 1. aliqua sunt considerata propriè theologica, & tamen considerantur etiam sub lumine naturali sicut etiam Deum esse vnum & æternum. & huiusmodi sunt propriè theologicalia, & tamen non solùm lumine theologico nota, sed etiam naturali; sic etiam circunstantiæ propriè sunt theologicę considerationis, sed non solùm &c.

Vtrum conuenienter assignentur hæ circunstantiæ, scilicet quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo quando & circa quid.

F · 4. di. 16. q. 3. ar. 1. q. 2. & 3. Et Mal. q. 2. artic. 6. cor. Lec. 3. Ethi. lib. 3. co. 2. fi. · * Cap. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circunstantiæ numerentur in tertio ethicorum * circunstantia n. actus dicitur quod exterius se habet ad actum, huiusmodi autem sunt tempus, & locus ergo solæ duæ sunt circunstantiæ. s. quando & vbi.

¶ 2 Præterea. Ex circunstantijs accipitur quid benè vel malè fiat, sed hoc pertinet ad modū actus; ergo omnes circunstantiæ includuntur sub vna, quę est modus agendi.

¶ 3 Præterea circunstantiæ non sunt de substantia actus, sed ad substantiam actus pertinere videntur causæ ipsius actus; ergo nulla circunstantia debet sumi ex causa ipsius actus; sic ergo neque quis, neque propter quid, neque circa quid sunt circunstantiæ, nam quis pertinet ad causam efficientem, propter quid ad finalem, circa quid ad materialem.

¶ Sed contra est auctoritas Philosophi in tertio ethicorum. (Arist.)

¶ Hic D.S. ostendit quot sunt circunstantiæ.

¶ Respon. dicendum, quod Tullius in sua rhetorica assignat septem circunstantias, quæ hoc versu continentur, Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando considerandum est. n. in actibus quis fecit, quibus auxilijs vel instrumentis fecerit, quid fecerit, vbi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & quando fecerit, sed Aristo. in 3. Eth. * addit aliam, scilicet circa quid, quæ a Tullio comprehenditur sub quid. (Cicero. · Arist. · * Cap. 1.)

¶ D.S. Primò refert numerum circunstantiarum Tullij, & Aristotelis, & illorum numerationes concordat. Secundò reddit rōnē & sufficientiam illius numeri, per quod hr̄ cōclusio respōsiua, ibi. Et rō huius &c. Refert ergo numerum circunstantiarum, quæ cōprehenduntur in quodam versu. Et exponit ipsum versum. Et secūdùm tenorem verborum Tullius assignauit septem, sed secūdùm sententiam concordat cum Arist. quia sub circunstantia quid cōprehendit circa quid, vnde in re nulla est discrepantia. (Arist.)

¶ Nota autem, quòd quid, & circa quid distinguuntur, sic vt statim D.S. tanget, quia quid vt contra circa quid distinguitur, dicit aliquem effectum relictum per actionem in eo circa quod agit. Vt cum quæritur, quid fecit sibi, dicitur quòd percutiendo vulnerauit. Vnde ille effectus qui est vulneratio dicitur quid. Sed circa quid dicit conditionem obiecti circa quod quis operatur, ut cum dicitur ille percussit clericum, vel patrem. Vnde esse clericum, vel esse patrem est circa quid, sed vulneratio patris inducta ex percussione est quid. Deinde cum dicit.

¶ Et ratio huius annumerationis, sic accipi pōt. Nam circunstantia dr̄ quasi extra substantiam actus existens, ita tn̄ quòd aliquo mō attingit ipsum. Contingit autem hoc fieri tripliciter. Vno mō inquantum attingit ipsum actum. Alio mō inquantū attingit causam actus. Tertio modo inquantum attingit effectum; Ipsum aūt actum attingit, vel per modum mēsuræ, sicut tempus, & locus, vel per modum qualitatis actus, sicut modus agendi; ex parte autem effectus, vt cum consideratur quid aliquis fecerit, ex parte verò causæ actus quantum ad causam finalem accipitur propter quid; ex parte autem causę materialis, siue obiecti accipitur circa quid, ex parte verò causæ agentis principalis, accipitur quis egerit; ex parte verò causæ agentis instr̄alis accipitur quibus auxilijs.

¶ Subiungit rōnem cōuenientiæ huius enumerationis vtriusque ex qua habetur conclusio responsiua talis. Conuenienter numerantur circūstantiæ. 3. Ethi. numero octonario. Probatur sic. Circunstantia dicitur quasi extra substantiam actus existens, ita tamē quòd aliquo modo ipsum attingit. Sed hoc fit tripliciter. Primò inquantum attingit actum, & sic sumuntur tres. s. quando vbi, & quomodo. Secundò inquantū attingit causam actus, & sic sumuntur quatuor. s. propter quid, circa quid, quis, & quibus auxilijs. Tertiò inquantum attingit effectum, & sic accipitur vna, s. quid fecerit; ergo &c. Maior patet ar. 1. Minor deducitur in litera.

¶ Nota ex his, quia D.S. hic habet alium modum loquendi de circunstantiis quibusdam, quàm in 4. di. 16. q. 3. artic. 1. q. 2. præsertim de quid. quam ibidem dicit respicere speciem actus. s. moralē, vt accidit substantiæ actus in esse naturali, vt patet ibidem ad secundum. Accidit. n. actui qui est commixtio cum muliere, quòd sit fornicatio. Vnde duo habentes eundem actum in substantia naturæ, vnus fornicatur, alius non fornicatur. Vnde quid quærit de specie motus, vt est accidentalis speciei naturali actus. Hic autem D.S. loquitur de quid. vt est circunstantia actui extrinseca, & considerato in esse naturę, & in specie moris. Et dicit quòd se teneat ex parte effectus ipsius actus, vt patebit ad tertium Ita quòd accedere ad alienā nō est circūstātia fornicationis, nec accipere alienū furti sed multū, vel parū auferre. Et similiter alienā mulierē impgnare.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem auctoritate Aristotelis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod tempus, & locus circunstant actum per modum mensuræ, sed alia circunstant actum inquantum attingunt ipsum quocunque alio modo extra substantiam eius existentes.

¶ Ad maiorem, circunstantia in cōi habet se exterius ad actum quocunq; mō, ita quòd circunstare dr̄ omne, quod non est de substantia actus, ipsum tamen cōtingens, vel per inhærentiā, vel per attingentiā per modum mensuræ. Minor negatur, s. quòd solùm tēpus, & locus sint huiusmodi, quia licet ista circunstent per modū mensuræ, tn̄ & alia circūstāt per modū qualitatis, vel cōditionis alicuius, q̄ nō est de substantia actus. Quare neget cōsequētia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iste modus, qui est benè vel malè, non ponitur circunstantia, sed consequēs ad omnes circunstantias; sed specialis circunstantia ponitur modus, qui pertinet ad qualitatem actus, puta quòd aliquis ambulet velociter, vel tardè, & quòd aliquis percutit fortiter, vel remissè &c.

¶ Maior vera, sed ex omnibus circunstantiis accipitur benè, vel malè. Vnde benè vel malè sumitur ēt ab extrinsecis nō consequētibus substantiam actus. Minor negatur. s. quòd pertineat ad modum actus adequatè. Modus. n. in proposito designatus per quō; non consistit in benè, vel malè fieri, sed est cōis ad benè, vel malè, sicut aliquis modus est bonus, aliquis malus. Designat aūt modum consequentem substantiā actus, nulla aūt aliarum dicit modum actus, quare est distincta circunstantia. Sicut dr̄ quō percussit, fortiter, vel debiliter, & non quæritur de benè, vel malè percutere. Vnde licet benè, vel malè sint communes non tamen quomodo. Quare negatur cōsequentia, quia modus est specialis circūstātia.

¶ Ad tertium dicendum, quod illa conditio causę ex qua substantia actus dependet, non dr̄ circunstantia, sed aliqua conditio adiuncta, sicut in obiecto non dr̄ circūstātia furti, quod sit alienū; hoc n. pertinet ad substātiam furti,

sed

sed quòd sit magnũ, vel paruum, & similiter est de alijs circunstantijs, quæ accipiuntur ex parte aliarum causarum; non enim finis qui dat speciem actus est circunstãtia, sed aliquis finis adiunctus, sicut quòd fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis non est circunstantia, sed si fortiter agat propter liberationem ciuitatis, vel populi Christiani, vel aliquid huiusmodi. Similiter etiam ex parte eius, quod est quid, nam quòd aliquis perfundens aliquem aqua abluat ipsum non est circunstantia ablutionis, sed quòd abluendo infrigidet, vel calefaciat, & sanet, vel noceat, hæc est circunstantia. ————

¶ Maior conceditur. Minorem distinguo, quia ad substantiam actus pertinere videntur causæ ipsius quantum ad illam conditionem ex qua conditio actus dependet, sed non quantum ad conditionem ex qua substantia actus non dependet. Vltra. Ergo nulla circunstantia debet sumi ex causa actus quo ad illam conditionem causæ ex qua substantia actus dependet. Et hoc est verùm, tamen sumitur circunstantia ex causa quantum ad illam conditionem a qua non dependet substantia actus. Vltra sic ergo neq; &c. Negetur consequentia, quia quis non ponitur conditio causæ, quæ necessariò requiritur ad causam effectiuam actus voluntarij, sed aliqua conditio sine qua efficiens produceret. Exempli gratia. Quando dicitur, quis fecit actum talem, non inquiritur conditio sine qua non fieret actus, vtpote an sit homo, libe. ar. quia esse hominem libe. ar. est conditio causæ necessaria, vt causet actum voluntarium quemcunque, sed an clericus, vel laicus, iuuenis vel senex, sine quibus conditionibus actus ab homine fieri posset. Similiter dicitur de propter quid, quod non quærit de causa finali ipsius actus a qua ex natura sua dependet, sed quærit de fine agentis. Sicut ex natura actus fortitudinis est agere propter bonũ fortitudinis, & sine illo fine non esset actus fortitudinis, sed quærit, an fecerit propter vanam gloriam, vel propter lucrum, sine quibus finibus actus fortitudinis fieri potest, quia non oportet fortiter agentem agere propter vanitatem. Est enim finis non actus, sed agentis, vt habet D. S. in quarto, vbi iam, ad tertium, Et infra sępius habebitur differentia inter finem actus, & agẽtis &c. Similiter circa quid non quærit de illa conditione materiæ circa quam, vel obiecti, a qua dependet species actus, sed quæritur de conditione sine qua species actus esse, & intelligi potest. Sicut cũ quæritur de faciente homicidium quem occidit, non quærendo, an occiderit hominem, quia hoc est de specie homicidij, scilicet occidere hominem; sed quæritur, an patrem, an matrem, an amicum &c. Similiter quid non quærit de effectu, qui necessariò sequitur, & de per se ad actum. Sic cum quæritur de perfundente aliquem aqua quid fecit; non quæritur de humectatione, & ablutione, quia talis est effectus per se sequens, & necessariò. Sed an perfundendo lęserit comburendo, vel infrigedando. Patet igitur per singulas circunstantias tenentes se ex parte causarum, quòd nulla attenditur secundum conditionem essentialem causę, vt sic, sed solùm accidentalem. Quare negetur consequentia.

¶ Aduerte quòd D. S. in solutione respondet primò de circa quid, quæ tenet se ex parte obiecti, siue causæ materialis ponẽdo exemplum de furto. Secundò propter quid tenente se ex parte finalis causæ. Tertiò de circunstantia quid, tenente se ex parte effectus. De circunstantia autem tenente se ex parte causæ efficientis, scilicet quis, patuit. Vide etiam de materia huius articuli D. S. in de malo, maie. 2. q. 6 in cor.

Vtrum propter quid, & quid, sint principaliores in circunstantijs.

D — q. di 16 q. 3. art. 2. q. 2. & dist. 33 q 1. ar. 3. q 2. ad 4. Et 3 Eth. lec. 3. f. * Cap. 2.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd non sint principales circunstantiæ propter quid, & ea in quibus est operatio, vt dicitur in 3. Ethicorum.* Ea enim in quibus est operatio uidentur esse locus, & tempus, quæ non uidentur esse * principalia inter circunstantias, cum sint maximè extrinseca ab actu, ea ergo in quib. est operatio non sunt principalissimę circunstantiarum.

¶ 2 Præterea. Finis est extrinsecus rei, nõ ergo videtur esse principalissima circunstantiarum.

¶ 3 Præterea. Principalissimum in unoquoque est causa eius, & forma; sed causa ipsius actus est persona agens, forma autem actus est modus ipsius; ergo istę duę circunstantiæ uidentur esse principalissimę.

Gregorius Nicenus. * Li. 3. c. 28.

¶ Contra est, quod Greg. Nicenus dicit,* ꝙ principalissimę circunstãtię sunt cuius gr̃a agit̃, & q̃d est q̃d agit̃.

¶ Hic D. S. agit de circunstantiis comparando eas ad inuicem penes principalitatem. Constat autem ex dictis, quòd circunstantiæ sunt ex quibus dependet aliqualis bonitas actus voluntarij, nõ quidem specifica, sed accidentalis, inquantum circunstantiæ sunt. Ideo videndum est, quæ circunstantia habeat se prius ad voluntatem, & a qua magis dependet bonitas actus accidentalis, & habetur determinatio quæstionis.

* q. 1. ar. 1.

¶ Respondeo dicendum, quòd actus propriè dicuntur humani, sicut supra dictum est, * prout sunt uoluntarij, uoluntatis autẽ motiuum, & obiectum est finis, & ideo principalissima est omnium circunstantiarum illa, quæ attingit actum ex parte finis, s. cuius gratia; secundaria uerò, quæ attingit ipsam substantiam actus, idest quid fecit; aliæ uerò circunstantiæ sunt magis, uel minus principales, secundùm quòd magis, uel minus ad has appropinquant. ————

¶ D. S respondet tali conclusione. Principalissima est circunstãtia, quæ attingit actum ex parte finis. Deinde quæ attingunt substantiam actus. i. tenent se ex parte causarum), quæ requirũtur ad substantiam actus, licet non sint conditiones causarum per se, sed accidentales, vt patuit. Patet ex hoc quòd per ea in quibus est operatio intelliguntur conditiones tenentes se ex parte causarum materialis circa quam, & efficientis. Probatur cõclusio: Actus propriè dicuntur humani prout sunt voluntarij; ergo cõclusio vera. Antecedens patet ex q. 1. ar. 1. Consequentia tenet, quia obiectum, & motiuum voluntatis est finis, & per consequens primò a voluntate respicitur, & actus ab ipso dependet, sicut a prima, & principalissima circunstantia. Tenet aũt consequentia quo ad secundam partem conclusionis, quia voluntas mota a fine efficit actum ad quẽ de propinquo concurrunt circunstantiæ ex parte cãrum. Deinde aũt aliæ ex quibus actus minus principaliter, & secundariò dependet, quæ ẽt se non tenent ex parte causarum actus, vt est locus, & tempus. Patet ex his, quòd circunstantiæ ordinãtur penes primarium concursum ad actũ voluntarium, ad quem extrinsecè primò concurrit finis; quia nulla voluntas vult, nec Homo agit actũ voluntariũ, nisi motus a fine; deinde aũt ad actum necessariò concurrunt materialis cã, & efficiens, & effectus, & sic patet conclusio.

¶ Nota, quòd quia circunstantiæ debent esse extrinsecę substãtiæ actus, ideo hic non ponitur aliquid, quòd dat substantiam, & primam bonitatem essentialem actui, sed solùm quæ habent se extrinsecè, Et primum inter ea, vt etiam patebit infra q. 18. est finis. De his Scotus in quodlibetis, q. 18. in primo principali sic dicit. In bonitate, quæ est ex circunstantia talis est processus. Prima bonitas videtur esse ex circunstantia finis, quia ex natura agentis, & actionis, & obiecti statim concluditur, quòd talis actus non debet competere tali, nisi in ordine ad talem finem, & debet eligi, & appeti propter talem finẽ. Et ista circunstantia non est ipsius actus vt in esse reali positi, vel non præcisè sic, sed est ipsius actus, vt voliti, & per actum voluntatis ad talem finem relati, immo non minus est electio bona, quæ fit propter finem debitum, esto quòd per actum illum elicitum, extra non attingatur finis electionis, quàm si attingeretur. Post circunstantiam finis, videtur sequi circunstantia modi agendi, quæ concluditur ex omnibus prædictis, vel aliquibus earum talis, vel talis debere esse. Postea concludi potest de tempore, quia tali agenti actio propter talem finem etiam talem habens modum non debet semper conuenire, sed pro tẽpore, pro quo ordinabilis est ad talẽ finem, vel pro quo põt talem finem habere. Vltima aũt omnium vr̃ circunstantia loci, immo multi sunt actus quorum etiam bonitas completa moralis non determinat locum. Hæc ille. Patet ex his etiam alia ratio, quare finis sit prima circunstantia, quia conuenit actui in esse apprehenso, aliæ in actu exercito, prius autem apprehenditur, quàm exerceatur. Patet etiam quòd ea quæ de propinquo se tenent ex parte obiecti, & actionis, sicut quid, circa quid, & quomodo, quæ hic dicuntur in quibus est operatio post finem sunt principales &c.

Concordat Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, quia idem intelligitur per quid est, quod agitur, & per ea in quibus est operatio.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd per ea in quibus est operatio Philosophus non intelligit tẽpus, & locum, sed ea quæ adiunguntur ipsi actui, unde Gregorius Nicenus * quasi exponens dictum Philosophi loco eius, quòd Philosophus dixit, in quibus est operatio, dicit quid agitur. ————

Gregorius Nicenus. * Loco citato in argu. sed contra.

¶ Minor negatur, quòd per ea in quibus est operatio intelligãtur locus, & tempus, sed intelliguntur obiectum, & quid, & circa quid, quæ adiunguntur actui, vt dicitur in cor. Et vide D. S. in commento tertij Ethicorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis, & si non sit de substantia actus, est tamen causa actus principalissima, inquantum mouet agentem ad agendum. Vnde & maximè actus moralis speciem habet ex fine. ————

¶ Ad

¶Ad antecedens fuit supra responsum quæstio prima, artic. 3. ad primum. negetur, quòd sit extrinsecus actui humano. Et secundò negetur consequentia, quia & si sit non de substantia, loquendo de fine remoto, & fine agentis, est tamen prima, & potissima causa, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd persona agens causa est actus, secundùm quòd mouetur a fine, & secundùm hoc principaliter ordinatur ad actum; aliæ verò conditiones personæ, non ita principaliter ordinantur ad actum; modus etiam non est substantialis forma actus, hic enim attenditur in actu secundùm obiectum, uel finem, & terminum; sed est quasi quædam qualitas accidentalis.

¶Ad maiorem principalissimum est causa verum principalis & prima & forma substantialis, & essentialis specifica. Ad minorem, sed causa actus est persona agens, sed non prima, sed secundaria mota a fine. Modus etiam est forma accidentalis, &c.

Quæstio Octaua.

De actu elicito à voluntate, qui est velle, quorum scilicet sit.

H

DEinde considerandum est de ipsis actibus uoluntariis in speciali. Et primò de actibus, qui sunt immediatè ipsius uoluntatis, uelut a uoluntate eliciti. Secundò de actibus imperatis à uoluntate; uoluntas autem mouetur & in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶Primò igitur considerandum est de actibus uoluntatis, quibus mouetur in finem; & deinde de actibus eius, quibus mouetur in ea, quæ sunt ad finem; actus autem uoluntatis in finem uidentur esse tres, scilicet uelle, frui, & intendere.

¶Primò ergo considerabimus de uoluntate. Secundò de fruitione. Tertiò de intentione.

¶Circa primum consideranda sunt tria. Primò quidem quorum uoluntas sit. Secundò, a quo moueatur. Tertiò, quomodo moueatur.

¶Circa primum quæruntur tria. Primò, utrum uoluntas sit tantùm boni. Secundò, utrum sit tantùm finis, an etiam eorum quæ sunt ad finem. Tertiò, si est aliquo modo eorum, quæ sunt ad finem; utrum uno motu moueatur in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶Postquam actum est de actibus voluntatis in communi secundùm aliquas generales conditiones. Hic consequenter agitur de ipsis in speciali, scilicet minus communiter, quam prius. Et primò de elicitis, qui sunt immediatè ipsius voluntatis. Secundò de actibus voluntatis imperatis, qui sunt ab ea mediantibus aliis potentiis. Circa primum, quia voluntas non solùm est finis; sed etiam eorum, quæ sunt ad finem; agitur primò de actibus voluntatis, qui sunt circa finem immediatè. Secundò de his qui sunt circa media ad finem, in quæst. 13. Circa primum, quia voluntas habet tres actus. scilicet velle, frui, & intendere, quorum differentia infra patebit; ideo primò agitur de actu volendi. Secundò de actu fruendi, in quæst. 11. Tertiò de actu intentionis, quæst. 12. Circa actum volendi tria sunt consideranda, scilicet obiectum, principium mouens, & modus motionis. Primò igitur ostenditur, quorum sit voluntas obiectiuè; secundò a quo moueatur; & tertiò quomodo moueatur. Secunda pars in quæst. sequenti. Tertia in quæstione decima. Circa primum duo facit. Primò ostendit, cuius sit voluntas obiectiuè in generali; secundò in speciali, articulo secundo.

Utrum voluntas sit tantùm boni.

1. q. 19. ar. 9. cor. Et 1. di. 46. q. 6. art. 1. ad 1. Et 2. dist. 3. q. 4. ad 2. Et 4. cō. gē. c. 49. q. 1. etiam. 3. q. 1. cor. Et 3. cōtra cap. 96. Et de Veri. q. 24. art. 2. corp.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non tantùm sit boni; eadem est enim potentia oppositorum, sicut visus albi, & nigri; sed bonum & malum sunt opposita; ergo voluntas non solùm est boni, sed etiam mali.

¶2. Præterea. Potentiæ rationales se habent ad opposita prosequenda, secundùm Philosophum, * sed voluntas est potentia rationalis; est enim in ratione, vt dicitur in tertio de Anima; * ergo voluntas se habet ad opposita; non ergo tantùm ad volendum bonum, sed etiam ad volendum malum.

* Aristot. lib. 9. meta. tex. 3.

* Aristot. tex. 42.

¶3. Præterea. Bonum, & ens conuertuntur; sed voluntas non solùm est entiū, sed etiam non entium; volumus enim quandoq; non ambulare, & non loqui; volumus etiam interdum quædam futura, quæ non sunt entia in actu; ergo voluntas non tantùm est boni.

¶Sed contra est, quod Dionysius dicit quarto cap. de Diui. no. * quòd malum est præter voluntatem, & quòd omnia bonum appetunt.

* Dion. c. 4. par. 4. circa finem.

¶Hic primò quærit de obiecto voluntatis, & non capitur hic voluntas in quæsito pro potentia, sed pro actu, & non pro quocunque, quia non vt est communis ad velle, & nolle; sed tantùm accipitur pro actu, qui est in aliquid per modum prosecutionis, & acceptationis; nolle autem est per modum resilitionis, & repudiationis; & iste sensus patet ex solutione primi, & in corpore.

¶Respondeo dicendum, quòd voluntas est appetitus quidam rationalis; omnis autem appetitus non est nisi boni. Cuius ratio est, quia appetitus nihil aliud est, quàm quædam inclinatio appetentis in aliquid; nihil autem inclinatur nisi in aliquid simile, & conueniens; cum igitur omnis res, inquantum est ens, & substantia, sit quoddam bonum, necesse est, vt omnis inclinatio sit in bonum; & inde est, quod Philosophus dicit in primo Ethicorum, * quòd bonum est, quòd omnia appetuntur.

* Arist. in principio.

¶D. S. primò deducit conclusionem responsiuam subintellectā. Secundò subiungit vnam conclusionem declaratoriam respōsiuæ. ibi, Sed considerandum, &c. Conclusio responsiua est ista. Voluntas, idest actus voluntatis acceptatiuus tantùm est boni. Probatur. Omnis appetitus non est nisi boni; ergo etiam voluntas est tantùm boni. Tenet consequentia, quia voluntas est appetitus immaterialis; & ita valet consequentia ab vniuersali ad particularem: antecedens probatur ratione, & auctoritate; ratione sic, Nihil inclinatur nisi in aliquid simile, & cōueniēs; sed appetitus nihil aliud est, quàm quædam inclinatio appetentis in aliquid; ergo est in simile appetenti; sed omnis res, inquantum est ens, & substantia, est quoddam bonum; ergo necesse est, quòd omnis inclinatio sit in bonum; & ita habetur antecedens: omnia relinquuntur nota; & stat ratio in hoc, quod appetitum est simile appetēti; sed omne appetens est ens & bonum; ergo & appetitum est bonum. Notanter autem dicit D. S. omnis res, & ens, inquantum est ens, & substātia, est bonum, propriè loquēdo ens completum; & substātia est quod appetit, & est bona, inquantum ens in actu, vt patet prima par. q. 5. art. 3. Et tamen etiam materia prima, quę appetit sicut ens incōpletum eo modo quo est ens, est bona, & econtra, vt patet ibidem.

Conclusio responsiua Probatur conclusio.

¶Aduerte hic, quòd quamuis appetitus in communi nō habeat quòd sit actus elicitus, sicut appetitus cognoscentium vt sic, tamē in hoc conuenit omnis appetitus etiam purè naturalis, quòd non est per modum accessus, & acceptationis nisi ad conueniens, sicut grauitas nō inclinat nisi ad locum deorsum connaturalem. Quare bene sequitur, omnis appetitus per modum accessus est ad conueniens; ergo & voluntas, quæ est actus rationalis appetitus.

¶Nota circa hoc, quòd quamuis non omnia appetant verum, tamen cum hoc stat, quòd omnia appetant bonum. Vide D. S. in de Veritate, Materia 2. quæst. 3. in corp. & 22. quæst. 1. ad primum. Quia licet verum, & bonum cōuertantur quo ad communitatem prædicationis, & quo ad supposita, sed tamen secundùm ordinem causæ perficientis dissimilitudo est. Verum enim non perficit, nisi immaterialia, bonum autem est perfectum secundùm esse, & rationem speciei simul; ideo potest perficere immaterialia, & materialia; & sic omnia appetunt bonum, sed non omnia cognoscunt verum. Consequenter ibi.

¶Sed considerandum est, quòd cum omnis inclinatio consequatur aliquam formā, appetitus naturalis consequitur formam in natura existentem; appetitus autem sensitiuus, vel etiam intellectiuus, seu rationalis, qui dicitur voluntas, sequitur formam apprehensam; sicut igitur id, in quod tendit appetitus naturalis, est bonum existens in re, ita id in quod tendit appetitus animalis, vel voluntarius est bonum apprehensum. Ad hoc igitur, quòd voluntas in aliquid tendat, non requiritur, quòd sit bonum in rei veritate; sed quòd apprehendatur in ratione boni; & propter hoc Philosophus dicit in secundo physicorum, * quod finis est bonum, vel apparens bonum.

* Aristot. tex. 35.

¶ Subiungit quandam conclusionem declaratoriam prioris, istam. Ad hoc, quòd voluntas in aliquid tendat, non requiritur, quòd sit bonum in rei veritate, sed quod apprehendatur in ratione boni. Ista conclusio probatur ratione, & auctoritate. Ratione quidem ex differentia appetitus naturalis ex vna parte, & sensitiui, & intellectiui ex altera parte; quia primus sequitur formam in natura existentem, idest formam per quam habet esse; sed illi duo formam apprehensam: ergo sicut in quod tendit appetitus naturalis est bonum existens in re: ita id, &c. vt in littera; & sic sequitur conclusio. Probatur etiam auctoritate philosophi, quia finis est bonum, vel apparens bonum; & in cognoscentibus sufficit, quòd appareat; sed in naturalibus est bonum, quia inclinatio naturalis est ab intelligentia non errante, quæ inclinat res in verè bonum connaturale.

ARGVMENTVM in contrarium confirmatiuum est conclusionis responsiuæ, quia malum est præter voluntatem, id est actum, qui dicitur voluntas, qui est per modum acceptationis, licet voluntas potentia possit esse mali per modum repudiationis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd eadem potentia est oppositorum, sed non eodem modo se habet ad vtrumque: voluntas igitur se habet & ad bonum & ad malum, sed ad bonum appetendo ipsum; ad malum verò fugiendo illud; ipse ergo actualis appetitus boni vocatur uoluntas, secundùm quòd nominat actum uoluntatis; sic enim nunc loquimur de uoluntate; fuga autem mali magis dicitur noluntas; vnde sicut voluntas est boni, ita noluntas est mali.

¶ Ad maiorem in principio solutionis clarè. Ad minorem concedintur; ergo voluntas pro potentia capta non solùm est boni, sed etiam mali; sed alio modo & per alium actum; quia boni est per modum appetitus, & acceptationis; & hunc actū in proposito dicimus voluntatem. Mali autem est per actum repudiatiuum, qui dicitur noluntas, vel nolle.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia rationalis non se habet ad quælibet opposita prosequenda; sed ad ea, quæ sub suo obiecto conuenienti continentur: nam nulla potentia prosequitur, nisi suum conueniens obiectum, obiectum autem uoluntatis est bonum; vnde ad illa opposita prosequenda se habet voluntas, quæ sub bono comprehenduntur, sicut moueri & quiescere, loqui & tacere, & alia huiusmodi; in vtroq; enim horum fertur voluntas sub ratione boni.

¶ Ad maiorem, primò dico, quòd potentiæ rationales habent se ad opposita quidem, vt dictum est ad primum diuersimodè, quia ad vnum prosecutiuè, ad aliud repudiatiuè. Secundò, quòd potentia rationalis habet se ad opposita aliqua prosequenda, quæ continentur sub suo per se obiecto, quod est prosequibile. Sed negatur, quòd vniuersaliter prosequendo se habeat ad quæcunq; opposita, sed solùm ad contenta sub bono: & sic potest illud bonum velle, vel ipsum nolle, quia nulla potentia prosequitur nisi per se obiectum, & sub eo contenta. Minor conceditur. Sed negatur consequentia, quòd etiam se habeat ad malum volendum, sed benè habet ad malum nolendum. Quia ergo voluntas dicit actum prosecutiuum voluntatis; non est nisi boni.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud, quod non est ens in rerum natura, accipitur vt ens in ratione; vnde negationes, & priuationes entia dicuntur rationis; per quem etiam modum futura, prout apprehenduntur, sunt entia; inquantum igitur sunt huiusmodi entia, apprehenduntur sub ratione boni, & sic uoluntas in ea tendit; vnde Philosophus dicit in quinto Ethicorum, * quòd carere malo habet rationem boni.

* Arist. c. 6.

¶ Maior vera, vt patet prima parte, quæstione quinta, articulo tertio. Et vnumquodque vt est bonum, sic est ens. Minor negatur, quòd voluntas sit non entium vt sic. Ad probationem dico, quòd volumus non entia realia, tamen etiam entia rationis; & sic possunt apprehendi sub ratione boni, quia carere malo est quoddam ens rationis, & tamē secundùm Philosophum quoddam bonum est. Similiter futura habent esse apprehensum vt entia realia in potentia; & sunt volita ratione esse realis, quia hoc est ratio appetendi; sed esse apprehensum est conditio sine qua non. Quare negetur consequentia, quia & non entia realia apprehenduntur, & sunt entia rationis; & futura sunt entia realia in potentia. Quare voluntas semper est boni actu saltem in potentia boni in actu.

Vtrum voluntas sit tantùm finis, vel etiam eorum, quæ sunt ad finem.

I

Ver. q. 22. artic. 3. ad 9.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non sit eorum, quæ sunt ad finem; sed tantùm finis, dicit enim Philosophus in tertio Ethicorum, * quòd voluntas est finis, electio autem eorum, quæ sunt ad finem.

* Arist. c. 2.

¶ 2 Præterea. Ad ea quæ sunt diuersa genere, diuersæ potentiæ animæ ordinantur, vt dicitur in 6. Ethic. * sed finis, & ea quæ sunt ad finem, sunt in diuerso genere boni: nam finis qui est bonum honestum, vel delectabile est in genere qualitatis, vel actionis, aut passionis; bonum autem quod dicitur vtile, quod est ad finem, est in ad aliquid, vt dicitur in primo Ethicorum: * ergo si uoluntas est finis, non erit eorum quæ sunt ad finem.

* Arist. c. 1. * Arist. c. 7.

¶ 3 Præterea. Habitus proportionantur potentijs, cū sint earum perfectiones; sed in habitibus, qui dicuntur artes operatiuæ, ad aliud pertinet finis, & ad aliud quod est ad finem, sicut ad gubernatoriam pertinet vsus nauis, qui est finis eius, ad nauifactiuam verò constructio nauis, quæ est propter finem; ergo cum uoluntas sit finis, non erit eorum quæ sunt ad finem.

¶ Sed cōtra est, quia in rebus naturalibus per eandem potentiam aliquid pertransit media, & pertingit ad terminum; sed ea quæ sunt ad finem, sunt quædam media, per quę peruenitur ad finem, sicut ad terminū; ergo si voluntas est finis, ipsa etiam est eorum, quæ sunt ad finem.

¶ Hic ostenditur quorum sit voluntas in speciali; & primò ostenditur propositum; secundò determinatur quoddam dubium circa hoc, articulo sequenti. Quo ad primum, quia dictum est, quòd sit boni tantùm; & quia bonum est finis, & id quod est ad finem; ideo quæritur cuius boni sit.

¶ Respondeo dicendum, quòd uoluntas quandoq; dicitur ipsa potentia, qua uolumus; quandoq; autem ipse voluntatis actus; si ergo loquamur de uoluntate, secundùm quòd nominat potentiam, sic se extendit, & ad finem, & ad ea quæ sunt ad finem; ad ea enim se extendit vnaquęque potentia, in quibus inueniri potest quocunq; modo ratio sui obiecti, sicut visus se extendit ad omnia quæcunq; participant quocunque modo colorem; ratio autem boni, quod est obiectum potentiæ uoluntatis, inuenitur non solùm in fine, sed etiam in his, quæ sunt ad finem.

Dub. 621.

¶ D. S. distinguit de voluntate, vt etiam tactùm fuit articulo primo ad primum, quod dupliciter capitur, vno modo pro potentia qua volumus; secundò pro actu ipsius potentiæ, qui est per modum approbationis, & complacentiæ. Et sic quæsitum intelligitur dupliciter. Deinde D. S. respondet de vtroq; duabus conclusionibus, secundam ibi, Si autem, &c. Prima est, si loquamur de voluntate, secundùm quòd nominat potentiam, sic se, &c. Probatur formaliter, & clarè in littera, & declaratur maior exemplariter.

Conclusio prima.

¶ Nota autem, quòd quamuis etiam potentia visiua habeat actus, hoc est visiones specie distinctas respectu diuersorum visibilium per se specie distinctorum in ratione qualitatis sensibilis, sicut visio albi, & visio nigri specie differunt. Tamen isti diuersi actus non habent ita nomina imposita, sicut diuersi actus voluntatis specificè distincti. Vnde licet eadem potentia feratur in omnia quocunque modo bona, vel apprehensa sub ratione boni, non tamen quilibet actus dicitur voluntas; sed solùm aliquis, & hoc apparebit ex sequentibus. Deinde cum dicit.

¶ Si autem loquamur de uoluntate, secundùm quòd nominat propriè actum, sic propriè loquendo est finis tantùm; omnis enim actus denominatus a potentia nominat simplicem actum illius potentiæ, sicut intelligere nominat simplicem actum intellectus. Simpliciter autē actus potentiæ est in id, quod est secundum se obiectū potentiæ, id autē quod est propter se bonum, & uolitum est finis, unde uolūtas propriè est ipsius finis. Ea verò quę sunt ad finē, nō sunt bona, uel uolita propter seipsa; sed ex ordine ad finem; unde uoluntas in ea non fertur, nisi quatenus fertur in finem; unde hoc ipsum, quod in eis uult, est finis.

¶ Respon-

Conclusio secunda.

¶Respondet secunda cõclusione iuxta secundum intellectum, videlicet, Voluntas, secũdùm ꝙ nominat actum: sic propriè loquẽdo est finis tantùm. Probatur ratione, & similitudine ibi. Sicut & intelligere, &c. Ratione quę sumitur ex parte nominis; supponẽdo, ꝙ voluntas actus nominat actum denominatum a potentia; tunc sic. Omnis actus nominatus a potentia nominat simplicem actum istius potentiæ; sed simplex actus potentiæ est in id, quod est ſm se obiectum potentiæ: subsumitur, sed bonum, & finis est propter se volitum, ea verò quæ sunt ad finem, non sunt bona, vel volita propter seipsa, sed ex ordine ad finem; ergo volũtas ꝓpriè est ipsius finis, & non fertur in ea quę sunt ad finem, nisi quatenus fertur in finem, & hoc ipsum quod in eis vult, est finis. Maior patet per simile de intellectu, vbi actus denominatus a potentia. s. intelligere nominat simplicem actum, qui. s. est in aliquod secundùm se intelligibile. Ratiocinatio verò est alicuius intelligibilis per aliud. Minor primò relinquitur nota, & intelligitur secundùm se negatiuè sine alio; & quia sine alio, sequitur, ꝙ etiã per se habeat se ad illam potentiam, sic videlicet, ꝙ simplex actus est in id obiectum, quod non per aliud, sed ratione suiipsius pertinet ad potentiam illam. Et per hoc patet subsumpta, quia finis est bonum per se ex propria ratione positiuè habẽs vnde moueat, & terminet appetitum; vnde patet, ꝙ nulla est ęquiuocatio, cum D.S. primò dicit, ꝙ simplex actus est in id, quod ſm se, & subsumit loquens de per se, quia vnum sequitur ex alio, quia bene sequitur, obiicitur ſm se, idest nõ ratione alterius, ergo per se, &c. Secunda pars subsumptæ patet, quia id quod est ad finẽ vt sic, nõ appetitur nisi ratione finis, & sic finis est propriè volitum, non ea quæ sunt ad finẽ nisi materialiter. Vnde vult D.S. ꝙ finis est propriè volitus, quia ſm se, & per se est volitus: quare velle est propriè finis, sed est mediorum, sed non propriè, idest non per se, nec secundùm se, sicut est finis.

¶Nota hic, quia non est mens D.S. ꝙ voluntas pro actu sit tm̃ finis, sic ꝙ ea, quæ sunt ad finem, non possunt dici volita, sed vult, ꝙ voluntas actus non est ita propriè mediorum sicut finis, quia potest esse solius finis, sed nunquam solius medij, sed semper in medio est volitus ipse finis. Et ad hoc concordat, quod D. S. habet in de Veritate. Materia 22. q. 13. ad nonum. vbi sic dicit, quamuis voluntas sit principaliter finis; & loquitur de actu, ex eo ꝙ ea quæ sunt ad finem, nõ desideramus nisi pp finem; nihilominus tamen est voluntas eorum quæ sunt ad finem; hoc enim quod dicit philosophus tertio Ethic. ꝙ voluntas est finis, electio eorum quæ sunt ad finem, non ob hoc dicitur, ꝙ voluntas semper sit finis (intellige præcisè) sed aliquando & principalius. Et ex hoc, ꝙ electio nunquã est finis, ostenditur, ꝙ non sit idem eligere, & velle, hæc ille. Eandem sententiam ponit ibidem q. 15 in fine corp. vbi dicit. Sic ergo patet, ꝙ voluntatis actus est velle, eligere, & intendere, sed velle, prout ratio volũtati proponit aliquod bonum absolutè, siue sit per se eligendum vt finis, siue propter aliud, vt quod est ad finẽ: hæc ille. Et intelligit per absolutum motũ, in quo nõ apparet collatio, & ordinatio bonis specialis, vt patet ibidẽ q. 13. in corp. ita ꝙ motus in id, quod est ad finem, potest dici absolutus motus, sed electio, quæ est vnius medij p̄ræ alio, non est motus absolutus; similiter nec intentio, quæ tendit in finẽ vt alia in ipsum ordinant, &c.

Arist.

Similia dicit D. S. 3 Ethic. in commento dicit (s. philosophus) ꝙ volũtas magis est finis, quàm eius quod est ad finem; quia ea quæ sunt ad finem, volumus pp finem, sed electio est solùm eorũ, quæ sunt ad finem: hæc ille. Patet ex his, quia voluntas est finis ꝓpriè, tum quia solius esse potest, tũ quia ipsius est principalius. Cũ hoc autem stat, ꝙ est voliti pp finem minus principaliter, & ratione finis. Oportet enim hic aduertere, ꝙ non omnis actus, qui est eius, quod est pp finem, est intentio; sed solùm ille actus, quo quis tẽdit in finẽ, vt per media consequendũ. Vtrum autẽ intẽtio possit esse idem actus cũ voluntate, patebit artic. sequenti, ꝙ sic. Deinde ibi.

¶Sicut & intelligere propriè est eorum, quæ secũdùm se cognoscũtur. s. principiorum; eorũ autẽ, quę cognoscũtur per principia, nõ dicitur esse intelligentia, nisi inquãtum in eis ipsa principia cõsiderantur; sic enim se habet finis in appetibilibus, sicut se habet principium in intelligibilibus, vt dicitur in 6. Ethicorum. *

Arist. c. 1. lib. 2 phys. tex. 18.

¶Probat prædictam conclusionem secundam per simile de intelligere, de quo dictum est, quòd nominat simplicem actum sicut voluntas, quia scilicet & intelligere propriè est tantùm eorũ, quæ secundùm se cognoscuntur, quia non per aliquam propositionem extraneã; sed cognitis terminis, &c. Eorum autem, &c. ergo, &c. Et probat D. S. consequentiam, quia sic se habet finis, &c. ergo sicut est de actu respectu principiorum, sic de actu respectu finis, &c.

¶Aduerte ex hoc, quòd D. S. nõ omnino negat intelligere a cõclusionibus, sed a conclusionibus secundùm se acceptis; sic nec velle est negandum de his quæ sunt ad finem, vt finis est in eis volitus. Vide tamen infra quæst. 57. art. 2. ad secundum. quia actus quo intelliguntur principia in conclusionibus est actus scientiæ, & tamen dicitur aliquo modo intelligere, inquantũ est cognitio principiorum, licet deductorum in conclusiones; sed principiorum secundùm se est intelligere, quod est actus intellectus habitus.

¶Aduerte etiam, quòd intelligere apud nos dupliciter accipitur; vno modo vt est respectu primorũ principiorum complexorum; alio modo vt est respectu incomplexorum, quia vtraq; intelliguntur sine discursu, & sine compositione, & respectu vtrorumq; est simplex actus intellectus. Hic tamen D.S. loquitur de intelligere vt est principiorum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã conclusionem, quia procedit de eadem potentia; & tamen idem actus potest etiam esse medij, & termini, vt patebit artic seq. & talis actus etiam dicitur voluntas, non quia sit medij tantùm, sed quia finis principaliter; & hoc semper intelligendo de medio, vt solum habet appetibilitatem ex fine. Si enim acciperetur vt in se quoddam bonum, sic voluntas esset eius propriè.

Nota.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd philosophus loquitur de voluntate, secundùm quòd propriè nominat simplicem actum voluntatis, nõ autem secundùm quòd nominat potentiam.

¶Ad auctoritatem philosophi vult D. S. ꝙ est pro secunda conclusione, & non contra primam; quia voluntas actus simplex, secundùm quòd est propriè simplex, & perfectè, quia scilicet per se obiecti tantùm, sic est finis; & tamen minus propriè est etiam medij, vt est volitum ratione finis.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ad ea quæ sunt diuersa genere ex ęquo se habentia ordinantur diuersæ potẽtiæ, sicut sonus & color sunt diuersa genera sensibiliũ ad quæ ordinantur auditus & visus. Sed vtile, & honestum non ex ęquo se habent; sed sicut quod est secundùm se, & secundùm alterum: huiusmodi autem semper referuntur ad eandem potentiam, sicut per potentiam visiuam sentitur & color & lux, per quam color videtur.

¶Maior intelligitur primò de genere diuerso obiectali, quod consistit in diuerso modo immutãdi potentias, & quando sunt diuersa obiecta per se principalia, quorum quodlibet est quod & per se; non autem intelligitur de diuerso genere prædicamentali, quia omnia prędicamenta referuntur ad vnum intellectum sub ratione entis in qua conueniunt, & ad vnam voluntatẽ sub ratione boni.

¶Ad minorem negatur, ꝙ ista sint diuersa per se formalia obiecta voluntatis, immo vnum fertur ad voluntatem ratione alterius, & sic non habent se ex ęquo, non autem est inconueniens vt res diuersorum generum referantur ad eandem potentiam, quando vnum est formale, alterũ materiale, vnum per se, aliud minus principaliter; sic autem est in proposito, quia honestũ propter se quæritur, vtile autem propter honestum, & sub honesto cõtinetur delectabile, quod etiam propter se quæritur, prima par. q. 5. art. 6.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ non quicquid diuersificat habitum, diuersificat potentiam: habitus enim sunt quædam determinationes potentiarum ad aliquos speciales actus; & tamen quælibet ars operatiua considerat & finem & id quod est ad finem: nam ars gubernatiua considerat quidem finem vt quem operatur, id autem quod est ad finem, vt quod imperat; econuerso verò nauifactiua considerat id quod est ad finem vt quod operatur, id verò quod est finis, vt ad quod ordinat id quod operatur; & iterum in vnaquaq; arte operatiua est & aliquis finis proprius, & aliquid quod est ad finem, quod propriè ad illam artem pertinet.

¶Ad maiorem, primò habitus proportionãtur secundùm esse, sicut perfectiones perfectibilibus ipsis potentijs, sed nõ adæquantur penes extensionem ad eadem obiecta de communi lege, licet enim metaph. adæquetur intellectui, hoc est singulare, & adæquatione extensiua, non intensiua.

Habitus ꝓportionantur potentijs.

¶Ad minorem ad aliud pertinet finis, & id quod est ad finem, verum, sicut operatũ, quia scientiæ inferiores considerant id quod est ad finem sicut quod faciunt; sed finem sicut ad quod ordinant. Secundò negatur minor, quia licet non faciant finem superioris artis, tamen faciunt finem proprium, sicut nauifactiua habet finem proprium, scilicet constructionẽ nauis, quẽ etiam efficit, &c.

Vtrum voluntas eodem actu feratur in finem, & in id, quod est ad finem.

K

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd eodem actu voluntas feratur in finem, & in id quod est ad finem, quia secundùm philosophum, * vbi est vnum propter alterum ibi est unum tantùm; sed uoluntas non uult id quod est ad finem, nisi propter finem; ergo eodem actu mouetur in utrumque.

Infra q. 12. art 4. cor. Et 3. dist 14. articu. 2. q. 4. corp. Et Veri q 22. ar. 14. cor. & ad 3. * Arist. li. 3 topic. corp. cap. 2.

¶ 2 Præterea. Finis eſt ratio uolendi ea quæ ſunt ad finem, ſicut lumen eſt ratio uiſionis colorum; ſed eodem actu uidetur lumē, & color: ergo idem eſt motus uoluntatis quo uult finem, & ea quæ ſunt ad finem.

¶ 3 Præterea. Idem numero motus naturalis eſt, qui per media tendit ad ultimum; ſed ea quæ ſunt ad finem, comparatur ad finem, ſicut media ad vltimum; ergo idem motus uoluntatis eſt, quo uoluntas fertur in finem, & in ea quæ ſunt ad finem.

¶ Sed contra, actus diuerſificantur ſecundùm obiecta, ſed diuerſæ ſpecies boni ſunt finis; & id quod eſt ad finem, quod dicitur utile: ergo non eodem actu voluntas fertur in utrumque.

¶ Hic determinat dubium incidens. Dictum eſt enim, quia voluntas poteſt eſſe finis, & eius quod eſt ad finem. Dubium eſt ergo, an poſſit in vtrumq; vno actu, vel requirantur ſemper diuerſi actus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd cum finis ſit ſecundùm ſe uolitus, id autem quod eſt ad finem, inquantum huiuſmodi non ſit uolitum, niſi propter finem; manifeſtum eſt, quòd uoluntas poteſt ferri in finem, inquãtum huiuſmodi, ſine hoc quod feratur in ea, quæ ſunt ad finem; ſed in ea quæ ſunt ad finem, inquantum huiuſmodi, non poteſt ferri, niſi feratur in ipſum finem; ſic ergo uolũtas in ipſum finem dupliciter fertur; uno modo abſolutè ſecundùm ſe; alio modo ſicut in ratione uolendi ea quæ ſunt ad finem.

¶ D.S. primò deducit quandam concluſionem diſtinctiuam, & præambularem; ſecundò infert concluſionem reſponſiuã, ibi. Manifeſtum eſt, &c. Cõcluſio diſtinctiua præambularis. Voluntas fertur in finem dupliciter. ſ. abſolutè ſm ſe, & alio modo ſicut in rationem volendi ea, quæ ſunt ad finem: & ponit D.S. rationem huius diſtinctionis iſtam. Voluntas poteſt ferri in finem, inquantum huiuſmodi ſine hoc, ꝙ feratur in ea, quæ ſunt ad finem; ſed in ea quę ſunt ad finem, inquantum huiuſmodi non poteſt ferri, niſi feratur in ipſum finem: ergo concluſio iſta vera. Tenet conſequentia de ſe; antecedens probatur, quia finis eſt ſm ſe volitus, ideſt nõ ratione alterius; & per conſequens etiam per ſe; id autem quod eſt ad finem, inquantum huiuſmodi, non eſt volitum niſi propter finem; igitur ſequitur antecedens. Aduerte verbum D.S. cum dicit. Id quod eſt ad finem, inquantum huiuſmodi non eſt volitum, niſi pp finem. Dicit enim notante, ſ. inquantum huiuſmodi, pp rationẽ quam ponit in 2. ſentẽ. diſt. 38 art. 4. quia id quod eſt ad finem, poteſt dupliciter accipi, vel ſm ꝙ eſt quædam res habens etiam in ſe aliquid appetibilitatis; & ſic poteſt eſſe volitũ ſine fine, & alio actu voluntatis; ſed inquantum appetitur vt ad finem, ſic nõ appetitur ſine fine, vide etiam Capreo. in primo, diſt. 1. q. 2. ad 2. Gregorij cõtra ſolutiones argumentorum contra quartam concluſionem.

Concluſio præambularis.

Capreolus.

¶ Nota etiam, ꝙ actus, quo fertur voluntas in finem tm̃ propriè dicitur velle, vt habet D.S. in ſecundo, vbi iam art. 5. in princ. corp. Secundus autem quo fertur ſimul in finẽ, & in id, quod eſt ad finẽ, vt tamen actus incipit a fine, & terminatur ad media vocatur intẽtio reſpectu finis, & tamen dicitur etiam idem actus voluntas, vt eſt eius, quod eſt volitum pp finem. Et de hoc infra q. 12. art. 4. vbi determinatur, ꝙ idem eſt actus, qui eſt voluntas eius, quod eſt ad finem, & intentio finis. Aduerte etiam, ꝙ iſte actus quo finis eſt volitus abſolutè ſine eo, quod eſt ad finẽ, eſt cauſa volitionis eius, quod eſt ad finem, ſed actus quo finis eſt volitus ſimul cũ eo quod eſt ad finem, nõ eſt cauſa actus volendi id quod eſt ad finem, cum idem non ſit cauſa ſuiipſius; ſed finis eſt ratio, quare id, quod eſt ad ipſum, eſt volitum, ſicut eadem viſione videntur color & lapis; & tamen lumen eſt ratio videndi colorem; ſed viſio non eſt ratio viſionis, cum ſit eadem viſio. Ex quo patet, ꝙ non eſt idem dicere, lapis eſt viſus propter colorem, & viſio coloris eſt cauſa viſionis lapidis; & per hoc patet ad quaſdam inſtantias, quæ habentur in Capreolo vbi iam. Conſequenter ibi.

Soluuntur obiectiones.

Capreolus.

¶ Manifeſtum eſt ergo, ꝙ vnus, & idem motus volũtatis eſt quo fertur in finem, ſm ꝙ eſt ratio volendi ea, quę ſunt ad finem, & in ipſa quę ſunt ad finem; ſed alius actus eſt quo fertur in ipſum finem abſolutè, & quandoq; pręcedit tpe, ſicut cum aliquis primò vult ſanitatem, & poſtea deliberans quomodo poſſit ſanari, vult conducere medicum vt ſanetur; ſic etiam & circa intellectum accidit: nã primò aliquis intelligit ipſa principia ſm ſe, poſtmodum autem intelligit ea in ipſis concluſionibus, ſecũdùm ꝙ aſſentit concluſionibus propter principia.

Concluſio reſponſiua.

¶ Subinfert cõcluſionem ſm prædictam diſtinctè reſponſiuam, & bimembrem iſtã; Vnus & idem motus voluntatis eſt quo fertur in finem, &c. vt in principio litteræ, probatur ſic, primò quo ad ſecundã partem. Actus quo fertur in finẽ abſolutè eſt, q̃q; prior tpe actu in ea, quæ ſunt ad finem; ergo eſt alius actus, cõſequentia clara; antecedens declaratur exemplariter de voluntate ſanitatis, quã tpe ſequitur actus volendi medicinam; ſecundò probatur cõcluſio quo ad ambas partes a ſimili ſic; intellectus primò intelligit ipſa principia ſm ſe, poſtmodum autem intelligit ea in ipſis cõcluſionibus. ſ. eodem actu quo cõcluſiones, ſm ꝙ aſſentit cõcluſionibus pp principia; ergo ſic etiam eſt de voluntate, ꝙ primò habet vnũ actum reſpectu finis; ſed poſtea eodem actu ſimul vult finem, & quæ pp ipſum ſunt vt ſic. Alias probationes ſecundæ partis cõcluſionis, vide in D.S. in de Veritate Mate. 22. q. 14 & in ſecundo vbi ſupra, & etiam infra q. 12. art. 4. quia finis, & id quod eſt ad finem vt ſic, non conſiderantur vt diuerſa obiecta, ſed vnum cõſtitutum ex formali, & materiali, quæ vno actu attinguntur.

¶ Aduerte ex his, ꝙ finis poteſt dupliciter eſſe volitus ſimiliter id, quod eſt ad finem, præſertim quod ſm ſe poteſt habere aliquid appetibilitatis, & concluſio intelligitur ſemper vt vnũ eſt ratio volendi aliud, nõ vt ſm ſe ſunt volita, & quia volitio finis poteſt eſſe ratio nolendi aliquid, ſicut voluntas Dei eſt ratio nolitionis furti; ideo etiã volitio, & nolitio poſſunt eſſe vnus actus; ſed ex hoc non ſequitur, ꝙ ergo gaudium, & triſtitia; quia implicat eundem actum etiam reſpectu diuerſorum habere rationem gaudij, & triſtitiæ: nã ſunt rationes omnino repugnantes eidem reſpectu quorumcunq., ex parte modi habendi appetitus diuerſi in gaudio, & triſtitia, vt patebit infra; ſimiliter patet, quòd idem actus poteſt eſſe ſecundùm quid bonus, & ſimpliciter malus; quia ille actus vt eſt finis eſt malus, vt eſt medij, eſt bonus; ſicut voluntas, qua quis vult dare eleemoſinam propter inanem gloriam eſt mala ſimpliciter, & bona ſecũdùm quid, ratione diuerſorum obiectorum partialium, nec repugnat vnitati actus, & ſimplicitati in eſſendo, quòd ſit duorum obiectorum ſubordinatorum, ſicut nec repugnat vnitati rationis formalis, atq; eius ſimplicitati, quòd dicitur eſſe compoſita in eſſe repreſentatiuo ex conceptu generis, & differentiæ, vt patet apud D.S. in de Ente, & Eſſentia, cap. 3.

Idem actus volitio, & nolitio eſſe poteſt.

¶ Nota autem propter Durandum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt in materia de beatitudine, ꝙ idem actus eſt perfectior reſpectu Dei, quàm reſpectu creaturæ, licet ſit idem actus, quia videlicet a Deo habet, quòd ſit beatificus, non a creatura viſa, & tamen ex parte ſubiecti in eſſendo actus omnino æqualis eſt, & vnus; ſic eſt poſſibile, quòd actus vnus exiſtens medij, & finis ſit intenſior reſpectu finis, quàm reſpectu medij, non quia ex parte ſubiecti habeat aliam intenſionem reſpectu vnius, quàm alterius, immo eſt vna intenſio, & vnus modus eſſendi ipſius actus, quem tamen vt perfectus eſt, habet a fine, non a medio, quia finem magis appretiatur, & gratia ſuipſius in ipſum fertur, tanquam qui habet per ſe, & maiorem appetibilitatem, &c.

Durandus.

¶ Argumenta pro & contra ſoluentur ordine quo ad ſe ordinantur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit, ſecundùm quòd voluntas fertur in finem, vt eſt ratio volendi ea, quæ ſunt ad finem.

¶ Ad maiorem, vbi vnũ propter aliud ibi eſt vnum proportione & ordine quo ad ſe ordinantur, & eſt vnum obiectum totale cõſtitutum ex materiali, & formali. Minor vera, vt ſic, inquantum eſt ad finem, vt ſ. non habet appetibilitatẽ niſi ratione finis: ergo, &c. Verum, inquantum finis eſt ratio volendi id, quod eſt ad finem: ſic enim, vt habet D.S. in ſecundo ſupra ad primum. Finis, & id quod eſt ad finem, inquantum huiuſmodi non ſunt diuerſa obiecta, ſed vnum obiectum, in quo finis eſt vt formale quaſi ratio quædam volendi; ſed id quod eſt ad finem, eſt ſicut materiale, ſicut etiam lumen, & color ſunt vnum obiectum, & ergo hoc argumentum eſt pro prima parte concluſionis.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ quandocunq; videtur color eodem actu [d] videtur lumen, poteſt tamen videri lumen ſine hoc, ꝙ videatur color; & ſimiliter quandocunq; quis vult ea, quæ ſunt ad finem, vult eodem actu finem, non tamen econuerſo.

Dub. 74.

¶ Maior conceditur, an tamen ſit per omnia ſimile ſic, ſcilicet quòd ſicut finis dat appetibilitatem ei, quod eſt ad ipſum vt ſic, quã illam ſine ipſo non haberet, ſic color requiratur ex parte viſibilis. de hoc prima par. quæſt. 79. art. 3. ad ſecundum. Conceditur enim maior quo ad hoc, quòd lumen requiritur ad videndum colorem. ſicut finis eſt ratio volendi, quod eſt ad ipſum vt ſic.

¶ Ad minorem reſpondet, quòd vera eſt ad hunc ſenſum, quòd ſemper cum videtur color eodem actu videtur lumen, ſed non econtra, quia poteſt videri lumen ſine colore, quia eſto ſolus color ſit viſibilis per lumen extraneum, cum hoc tamẽ ſtat, quòd detur aliud viſibile ſecundùm ſe abſq; lumine extraneo, ſed proprio ſcilicet lumen ipſum, de hoc in ſecundo de Anima; ergo, &c. verum, quando ſimul ſunt volita, & vnũ propter aliud, vnde eſt etiam pro prima parte concluſionis, ſed non contra ſecundam.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd in executione operis, ea quæ sunt ad finem, habent se ut media, & finis ut terminus; unde sicut motus naturalis interdum sistit in medio, & non pertingit ad terminum; ita quandoque operatur aliquis id quod est ad finem, & tamen non consequitur finem; sed in uolendo est è conuerso; nam uoluntas per finem deuenit ad uolendum ea quæ sunt ad finem, sicut & intellectus deuenit in conclusiones per principia, quæ media dicuntur; unde intellectus aliquando intelligit medium, & ex eo non procedit ad conclusionem; & similiter uoluntas aliquando uult finem, & tamen non procedit ad uolendum id, quod est ad finem.

¶ Maior vera est, quando non sistit in medio, nec quiescit, tunc est idem motus, &c. Minor vera est in via executionis, tunc ea quæ sunt ad finem se habent vt medium, & finis vt terminus, & quandoq; aliquis sistit in medio, & non pertingit ad terminum; vnde tunc non est idem motus in via executionis, & executiuus; sed minor non est vera in via intentionis, quia tunc finis est medium, per quod deuenitur in volitionem mediorum; & tunc dicitur, quòd non semper eodem motu proceditur a medio ad finem, & terminum; sed quandoq; est status in medio. Et ergo potest voluntas ferri, quandoq; in finem absolutè tanquam in principio, & medium; & non in finem, idest terminum, & vltimum in via intentionis.

¶ Ad aliud verò, quod in contrarium obiicitur, patet solutio per ea, quæ supra dicta sunt: * nam vtile, & honestum non sunt species boni ex æquo diuisæ; sed se habent sicut propter se, & propter alterum; vnde actus voluntatis in vnum potest ferri, sine hoc quòd feratur in alterum, sed non econuerso.

* Art. 3 ad secundum.

¶ Patuit etiam ad hoc argumentum solutio. artic. sec. ad secundum. Ad maiorem diuersificantur secundùm obiecta totalia ex æquo se habentia, sed non ex subordinatis; nec diuersificantur ex obiectis, quorum vnum est formale alterum materiale; talia enim constituunt vnum obiectum ratione ordinis quo ad inuicem ordinantur, licet sint plures res secundùm se consideratæ. Ad minorem sunt diuersæ species boni in esse rei, sed constituunt diuersa obiecta totalia ex æquo se habentia; sed vtile vt sic, appetitur ex ordine ad finem; ergo, &c. Negatur, quando fertur in vtile vt sic ratione finis. Sed benè conceditur, quòd potest alio actu ferri in finem tantùm; & postea alio in fine, & quod est ad finem simul.

Quæstio Nona.

De motiuo voluntatis.

L

DEinde considerandum est de motiuo voluntatis. Et circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum voluntas moueatur ab intellectu. Secundò, vtrum moueatur ab appetitu sensitiuo. Tertiò, vtrum voluntas moueat seipsam. Quartò, vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio. Quintò, vtrum moueatur a corpore cœlesti. Sextò, vtrum voluntas moueatur a solo Deo, sicut ab exteriori principio.

¶ Postquam ostensum est quorum sit voluntas, hic ostenditur a quo moueatur. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit, quod dictum est ex parte eorum, quæ sunt in voluntate, scilicet intrinsecorum mouentium. Secundò ex parte eorum, quæ sunt extra volentem, quia scilicet sibi non inhærent. Quantum ad primum duo facit. Primò ostendit, a quo moueatur ex parte obiecti quantum ad determinationem actus. Secundò, a quo moueatur ex parte subiecti quantum ad exercitium actus, in articulo tertio. Circa primum, primò ostendit, a quo moueatur quo ad specificationem, vel determinationem actus directè; secundò a quo indirectè, articulo secundo.

Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.

Infra q. 17. ar. 1. Et 1. q. 82. art. 4. Et Ver. q. 14. art. 2. & q. 22. art. ... Mal. q. 6. art. 1. ... & q. 4. cor. & ad ... & 12. ... hom. 9.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueatur ab intellectu, dicit enim Aug. super illud Psal. * Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, præuolat intellectus, sequitur tardus, aut nullus affectus; scimus bonum, nec delectat agere, hoc autem non esset, si voluntas ab intellectu moueretur, quia motus mobilis sequitur motionem mouentis; ergo intellectus non mouet voluntatem.

¶ 2 Præterea. Intellectus se habet ad voluntatem vt demõstrans appetibile, sicut imaginatio demonstrat appetibile appetitui sensitiuo; sed imaginatio demonstrans appetibile non mouet appetitum sensitiuum, immo quandoq; ita nos habemus ad ea, quæ imaginamur; sicut ad ea, quæ in pictura nobis ostenduntur, ex quibus non mouemur, vt dicitur in libro de anima. ergo neq; etiam intellectus mouet voluntatem.

Arist.

¶ 3 Præterea. Idem respectu eiusdem non est mouens, & motum; sed voluntas mouet intellectum; intelligimus enim, quando volumus; ergo intellectus non mouet uoluntatem.

¶ Sed contra est, quod philosophus dicit in tertio de anima, * quod appetibile intellectum est mouens non motum: uoluntas autem est mouens motum.

* Aristot. tex. 54.

¶ Hic ergo primò quærit conuersim ad id, quod quæsiuit, prima parte, quæst. 82. artic. 4. vbi quæsiuit, an voluntas moueret intellectum.

¶ Respondeo dicendum, quòd intantum aliquid indiget moueri ab aliquo, inquantum est in potentia ad plura; oportet enim, ut id quod est in potentia, reducatur in actum per aliquid, quod est actu, & hoc est mouere; dupliciter autem aliqua vis animæ inuenitur esse in potentia ad diuersa; vno modo quantum ad agere, uel non agere; alio modo quantum ad agere hoc, uel illud; sicut uisus quandoq; uidet actu, & quandoq; non uidet, & quandoq; uidet album, & quandoq; uidet nigrum. Indiget igitur mouente quantum ad duo. s. quantum ad exercitiũ, uel vsum actus, & quantum ad determinationẽ actus, quorũ primũ est ex parte subiecti, quod quandoq; inuenitur agens, quandoq; nõ agens, aliud autem est ex parte obiecti, secundùm quod specificatur actus.

¶ D. S. primò deducit conclusionem quandam præambularem distinctiuam duplicis intellectus quæsiti. Secũdò prosequitur mẽbra distinctè respondendo. ibi, Motio autem, &c. Conclusio præambularis est, vis vel potentia animæ indiget moueri quantum ad duo. s. quantum ad exercitium, vel vsum actus, & quantum ad determinationem actus. Et adiungit D. S. vnam explicationem conclusionis, quod primum moueri attenditur ex parte subiecti, secundũ ex parte obiecti; quia videlicet potentia est in potentia vt agat, & est in potẽtia vt agat hoc, & sic indiget moueri vt agat, & vt hoc agat, & sic etiam potest in proposito quæsitum dupliciter intelligi, an s. volũtas moueatur ab intellectu quo ad exercitium actus, vel quo ad determinationem, vel specificationem actus. Probatur cõclusio, Intantum aliquid indiget moueri ab aliquo, inquantũ est in potentia ad plura; sed aliqua vis animæ inuenitur dupliciter esse in potentia ad plura; vno modo quantum ad agere, vel non agere, idest ad exercitiũ; alio modo quantum ad agere hoc, vel illud, idest quo ad determinationem, vel specificationem; ergo sequitur conclusio: Maior probatur, quia oportet vt id quod est in potẽtia, reducatur in actum per aliquod, quod est in actu; sed hoc est mouere; ergo maior vera. Minor ostẽditur exemplariter de visu clarè in littera.

Conclusio præambularis.

Probatur conclusio.

¶ Aduerte probationem maioris, quia Thomista post Aristotelem, & Commentatorem 9. metaph. commen. 1. intelligit, quòd inter reducens, & reductum in actum, oportet semper esse distinctionem realem, sic quod nihil per se primò reducit se in actum, quia per hoc saluatur principium metaphysicum, quod opposita non possunt simul inesse eidem, nec prædicantur de eodem secundùm idẽ, nec in abstracto, nec in concreto. Scotus autem in secundo, distin. 25. & alibi vult, quòd idem secundùm rem potest mouere seipsum per se primò, & ex hac diuersitate oritur diuersitas in sequentibus, quia Scotus dicit voluntatem nõ moueri a notitia, nisi fortè sicut a causa sine qua non; sed voluntas seipsam mouet, & reducit in actum, nec notitia obiecti facit actiuè ad actum voluntatis; sed voluntas seipsam mouet ad præsentiam appetibilis. Sed ex ista opinione Scoti sequitur, quòd voluntas, vel appetitus non sit potentia passiua. Sequitur etiam contra philosophum tertio de Anima, quòd appetibile non moueat appetitum. Sequitur & destructio omnis probationis, qua probatur aliquid pati ab alio, quia dicam, quòd intellectus etiam non patitur ab intelligibili, nec sensus a sensibili; sed in præsentia sensibilis, vel intelligibilis reducit se in actum, sicut voluntas nõ patitur, secundùm Scotum; sed seipsam reducit in actum; & sic non est alicuius efficaciæ processus, quo probatur intellectus virtus passiua, quia actuatur, & mouetur ab intelligibili. vnde fundamentum Scoti, quod dictum est, ruinosum est, scilicet quòd idem in potentia formali, & in actu virtuali moueat seipsum; sed de hoc statim.

Thomista.

Scotus.

Arist.

¶Motio autem ipsius subiecti est ex agente aliquo; & cum omne agens agat propter finem, ut supra ostensum est, * principium huius motionis est ex fine; & inde est quod ars ad quam pertinet finis, mouet suo imperio artem, ad quam pertinet id quod est ad finem; sicut gubernatoria ars imperat nauifactiuæ, ut in secundo physicorum dicitur: * bonum autem in communi, quod habet rationem finis, est obiectum uoluntatis; & ideo ex hac parte uoluntas mouet alias potentias animæ ad suos actus. ——————

* q. 1. art. 2.

* Aristot. tex. 25.

¶Hic consequenter D. S. respondet quæsito dupliciter intellecto duabus conclusionibus. Prima est iuxta primum intellectum. Secunda iuxta secundum, ibi. Sed obiectum, &c. prima est. Ex hac parte, scilicet quantum ad exercitium, & ex parte subiecti, voluntas mouet alias potentias animæ ad suos actus. Hanc conclusionem D. S. primò probat ex prima radice huius motionis quam respicit voluntas; secundò experimentaliter, & ratione obiectorum voluntatis, & aliarum potentiarum, ibi. Vtimur enim, &c. Quo ad primum arguitur sic, supponendo dictum circa præambularem conclusionem, quòd motio ad exercitium actus est ex parte agentis, &c. Principium motionis huius, scilicet ex parte subiecti, & quo ad exercitium est ex fine; sed bonum in communi, quod habet rationem finis, est obiectum voluntatis; igitur sequitur conclusio. Maior probatur ratione. Primò, quia motio ipsius subiecti est ex agente aliquo, sed omne agens agit propter finem; ergo sequitur maior, quòd principium motionis ad agere est ex fine, & per consequens ex potentia mouente, quæ respicit finem. Secundò probatur signo de arte clarè in littera. Minor principalis relinquitur nota, & intelligitur, quòd bonum in communi est obiectum voluntatis, non solùm vt bonum distinguitur contra malum, quia & sic appetitus quilibet est boni; sed vt distinguitur contra hoc bonum determinatum, quia videlicet voluntas est boni cuiuscunque: & per consequens est agens respiciens finem vniuersalem; & sic sequitur, quòd habeat omnes alias potentias mouere quæ respiciunt fines particulares; sequitur igitur conclusio. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima responsiua.

Probatur conclusio primo.

Bonú obiectum volútatis.

¶Vtimur enim alijs potentijs cum volumus: nam fines & perfectiones omnium aliarum potentiarum comprehenduntur sub obiecto voluntatis, sicut quædam particularia bona; semper autem ars, vel potentia, ad quam pertinet finis vniuersalis, mouet ad agendum artem, vel potentiam, ad quam pertinet finis particularis sub illo vniuersali comprehensus; sicut dux exercitus, qui intendit bonum commune, scilicet ordinem totius exercitus, mouet suo imperio aliquem ex tribunis, qui intendit ordinem unius acici. ——————

¶Probat prædictam conclusionem primam responsiuam experimentaliter sic, vtimur alijs potentijs cum volumus: ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia (vt patebit infra) vti non est aliud, quàm applicare ad actum exercendum. Assumptum probatur in littera. Semper ars, vel potentia, &c. sed fines, & perfectiones omnium aliarum; ergo, &c. Et continet hæc probatio assumpti explicationem prioris rationis, quia ideo voluntas habet finem vniuersaliorem, quia respicit bonum in communi. Aliæ autem potentiæ respiciunt particularia bona. Vide prima parte, quæst. 82. ad primum, & art. 4. ibidem.

Secundò probatur conclusio.

¶Aduerte circa hæc, quòd non patitur difficultatem apud alios, etiam, quin voluntas cum sit libera per se primò eliciat actum quo ad exercitium, & generaliter omnis appetitus: alias enim appetere non esset mouere animal, sed etiam esset solùm quo moueretur animal, cum tamen appetitus sit potentia motiua in animalibus causans motum animalem immediatè, sicut actum elicitum transeuntem mediante ipso appetere; vnde nec est difficultas quin alias potentias obedibiles moueat quo ad exercitium actus. Sed solùm est difficultas, an voluntas per se primò causet actum quo ad specificationem; & de hoc videndum est. Consequenter ibi.

¶Sed obiectum mouet determinando actum ad modum principij formalis, a quo in rebus naturalibus actio specificatur, sicut calefactio a calore: Primum autem principium formale est ens, & verum vniuersale, quod est obiectum [d] intellectus; & ideo isto modo motionis intellectus mouet voluntatem, sicut præsentans ei obiectum suum. ——————

Dub. 752.

¶Respondet secunda conclusione iuxta secundum intellectum quæsiti ista, scilicet. Isto modo motionis (scilicet quo ad determinationem, vel specificationem actus) intellectus mouet voluntatem, probatur post D. S. sic. Intellectus præsentat voluntati obiectum suum: ergo conclusio vera. Antecedens probatur virtualiter in probatione consequentiæ. Consequentia autem probatur in littera, quia obiectum mouet, determinando actum ad modum principij formalis, a quo in rebus naturalibus actio specificatur; sed primum principium formale est ens, & verum vniuersale, quod est obiectum intellectus; igitur sequitur consequentia, quòd si intellectus præsentat obiectum, quod est principium formale mouens formaliter quo ad specificationem, quòd ipse mouet voluntatem quo ad specificationem.

¶Nota hic primò, quòd ens, & verum sunt prima principia formalia, hoc est, quòd ratio formalis entis, & veri ex natura sunt primæ rationes formales; & prius aliquid apprehenditur ab intellectu sub his rationibus motiuè, vel concomitanter, antequam voluntas possit aliquid appetere, quia nihil volitum nisi apprehensum, quare ens, & verum sunt primum principium formale, tam si comparentur ad rationes alias, quàm si comparentur ad potentias immateriales; vnde sequitur, quòd intellectus proponens obiectum voluntati, proponat etiam principium specificans actum voluntatis, quia & obiectum appetibile oportet esse apprehensum sub ratione entis, & veri motiuè, & deinde sub ratione boni terminatiuè, & sic mouet voluntatem. Quare patet, quòd consequentia valet, & similiter antecedens, quia intellectus habet pro obiecto ens, & verum, quæ sunt primum principium formale, & secundùm se, & quo ad potentias immateriales; & per consequens intellectus præcedit voluntatem, & sibi suum obiectum præsentat.

Ratio entis prima.

¶Aduerte secundò, quòd obiectum determinat, & specificat ad modum principij formalis, non quia sit principium informans, sicut forma compositum; sed quia est ratio agendi specificationem actus, sicut calor est ratio faciendi calidum; vnde exemplum de termino specificante motum est simile quo ad hoc, quòd sicut motus specificatur ex termino; ita voluntatis actus ex obiecto apprehenso; sed cum hoc, obiectum apprehensum habet se actiuè, sicut ratio agendi ad specificationem. Dico autem, quòd obiectum, vt apprehensum, specificat formaliter, sicut ratio agendi effectiuè ipsam specificationem, quia obiectum, vt est extra animam, sic specificat, sicut terminus motus; quia videlicet est finis, in quem actus ex natura tendit, sicut terminus respectu motus, finis autem vt supra specificat.

¶Aduerte tertiò, quòd inter sequentes viam D. S. est diuersitas exponendi hunc passum. Capreolus enim in secundo, distinctione vigesimaquinta. sequens Bernardum de Gannaco tenet, quòd sola voluntas se habet actiuè respectu actus sui, obiectum autem se habet formaliter, & finaliter, vt patet ipsum intuenti. Vnde recedit a Scoto in hoc, quòd ponit aliquam causalitatem obiecti respectu actus voluntatis, quia formalem, & finalem; sed concordat, quia non effectiuam super specificationem actus; & fundat se in hic dictis a Doctore Sancto, cum dicit obiectum esse principium specificans formale; & exemplificat de termino respectu motus, qui non potest specificare nisi formaliter.

Diuersitas opinionu.

Capreolus.

Scotus.

¶Sed alij de via D. S. non minus fideles, & doctissimi; dicunt primò, quòd obiectum habet duplicem comparationem ad voluntatem; vnam inquantum est extra, & sic formaliter specificat; aliam inquantum est apprehensum, & sic arbitrantur esse de mente D. S. quòd obiectum non solùm formaliter, sed & effectiuè habet se ad specificationem actus, vt specificatus est; & hoc sic ostendunt. Nam omnis rei creatæ oportet ponere aliquam causam effectiuam, vt pro constanti relinquitur; cum igitur causa effectiua specificationis actus non possit esse nisi appetitus ipse, vel obiectum; & constet, quòd appetitus solus esse non potest, aliàs omnes actus essent eiusdem speciei propter vnitatem principij immediati specificantis; sicut quæcunque procedunt ab eodem calore, sunt eiusdem speciei; relinquitur, quòd obiectum sit causa effectiua specificationis actus. Vnde verum quidem est, quòd motus specificatur formaliter a termino; sed præter hunc terminum est specificatiuum effectiuè se habens; quare & specificatio volitionis. Non tamen volunt isti, quòd obiectum apprehensum sit propriè causa effectiua; sed est ratio efficiendi ipsam specificationem ipsi appetitui; sic quòd ex appetitu, & obiecto constituitur vna totalis causa effectiua specificationis, quæ tamen specificatio reducitur in obiectum, sicut substantia actus in potentiam. Et quia causalitas finalis apertè conuenit obiecto, non autem causalitas effectiua, quæ propriè magis conuenit appetitui; & obiecto apprehenso, solùm vt rationi efficiendi; ideo Doctor Sanctus alibi dicit, quòd obiectum mouet finaliter, & quòd intellectus non mouet in eodem genere motionis, sicut mouet voluntas; per hoc enim solùm vult, quòd obiectum apprehensum non moueat sicut causa efficiens quæ; sed cum hoc stat, quòd sit ratio qua efficit specificationem. Et quia ratio agendi est etiam principium formale specificandi actum, & tamen effectiuè; ideo ex hoc, quòd D. S. hic dicit obiectum mouere sicut principium formale, non excludit, quin sit ratio agendi specificationem.

¶Et per

¶ Et per hunc modum dicendi saluatur vbiq; D. S. Nam alibi prima parte, quæst. 80. artic. secundo ponit; ex quibus apertè habetur, quod dictum est. Similiter secundùm D. S. verbum subsistens in Diuinis habet causalitatem in genere efficientis causæ super amorem; ergo & verbum non subsistens, quod est primum intellectum, & apprehensum habebit causalitatem eiusdem generis, licet non eodem modo, quia ibi vt quæ, hic vt qua. Et ad hoc sunt rationes tactæ contra Scotum in hoc articulo, quia aliàs appetitus non esset potentia passiua. Ex hoc autem modo saluari potest, quia appetibile comparatum ad appetitum reducit ipsum de potentia in actum specificatum, & non econtra. Similiter per hoc saluatur, quòd Aristoteles non æquiuocauit reducens omne mouens ad mouens immobile, scilicet appetibile. Per hoc etiam saluatur Commentator, qui dicit, duodecimo metaphysic. commento 36. quòd balneum habet duplicem formam, in anima, & extra animam; & per illam formam, quæ est in anima, desideramus illam formam, quæ est extra animam. Forma igitur balnei, inquantum est in anima, est agens desiderium, & motum; secundùm autem quòd extra animam est finis motus, & non agés, hæc ille. Ex quibus patet clarè, quod dictum est. Nec obstant rationes Scoti, quia appetibile apprehensum est actiuum non totale, sed partiale actus voluntatis, cum qua voluntas concurrit, sicut causa principalis actus voluntatis, & libera; quare voluntas suam libertatem non perdit, nec electio libera perit. Nec dicimus, quòd obiectum apprehẽsum appetibile efficiat aliquid præuium actui appetendi; sed concurrit actiuè ad ipsum actum quo ad specificationem eius, nec per consequens sequitur, quod magis cogniti sit intensior actus voluntatis, quia non concurrit cognitio ad intensionem actus, vel ad exercitium, sed solùm quo ad specificationem, cuius principalis causa est voluntas, quæ si multum ad obiectum afficiatur, elicit intensiorem actum. Quare videtur, quòd intellectus per appetibile apprehensum concurrat effectiuè ad specificationem actus; & nihilominus tamen sicut formale principium. Et quia intellectus habet apprehendere appetibile, quia obiectum eius est ens, & verum; quæ sunt primum principium etiam quo ad potentias, sic quòd aliquid ex natura prius obijcitur potentiæ sub ratione entis, & veri, quàm alteri sub ratione boni; ideo intellectus mouet quo ad specificationem actus ratione principij formaliter specificantis, sicut ratio agendi specificationem actus, idest actum talem, & talis speciei.

Scotus. — Arist. — Auerro. — Non obstãt Scoti rationes.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione responsiua. Et habetur etiam ex hac auctoritate Philosophi, secundo de Anima, tex. commenti 36. quod dictum est, quia Philosophus vniformiter loquitur, quia appetibile est mouens effectiuè, non motum: voluntas autem mouet effectiuè, & mouetur effectiuè ab appetibili. Et concordat ille text. cum eo, qui habetur duodecimo metaphysicor. tex. commen. 36. & Commentatore ibidem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ex illa auctoritate non habetur, quòd intellectus nõ moueat, sed quòd non moueat ex necessitate.

¶ Ad maiorem, conceditur auctoritas, quia videlicet intellectus non necessariò mouet vniuersaliter etiam quo ad specificationem actus, quia non respectu cuiuscunq; boni, vt patebit quæstione decima, articulo secundo. Secundò non mouet necessariò quandocunq; non dictat per modum imperij, vt patet in Capreolo in tertio, distinctio. trigesimasexta. ad primum, & secundum, per totum.

Capreolus.

¶ Ad minorem negatur; sed hoc non esset, si necessariò moueretur ab intellectu, sic quòd non posset oppositum eius, quod dictat ratio: ergo negatur consequentia; sed debet inferri: ergo non mouet necessariò vniuersaliter; sed solùm respectu eius, quod proponitur tanquam habens perfectam rationem obiecti voluntatis, & in quo nihil apparere potest de ratione mali. Vide D. S. in secundo senten. dist. 25. artic. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut imaginatio formæ sine æstimatione conuenientis, vel nociui, non mouet appetitum sensitiuum; ita nec apprehensio veri sine ratione boni appetibilis; vnde intellectus speculatiuus non mouet, sed intellectus practicus, vt dicitur in tertio de Anima.*

* Aristot. tex. 46.

¶ Ad minorem habetur responsio ex tertio de Anima tex. commenti 46. quia imaginatio suo modo speculatiua, quæ nihil imaginatur actu animæ, neq; dicit de fugibili, aut prosequibili, & non iubet timere: sed negatur, quòd imaginatio non moueat, quando apprehendit vt nociuum, vel conueniens; ergo, &c. Verum, intellectus speculatiuus non mouet vllo modo voluntatem; sed tantùm practicus apprehendens rem per modum nociui, vel conuenientis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas mouet intellectum quantum ad exercitium actus; quia & ipsum verum, quod est perfectio intellectus continetur sub vniuersali bono, vt quoddam bonum particulare; sed quantum ad determinationem actus, quæ est ex parte obiecti, intellectus mouet voluntatem, quia & ipsum bonum apprehenditur secundùm quandam specialem rationem comprehensam sub vniuersali ratione veri; & sic patet, quòd non est idem mouens, & motum secundùm idem.

¶ Ad maiorem. Idem respectu eiusdem in eodem genere motionis, & eodem modo consideratum. Ad minorem, voluntas mouet intellectum quo ad exercitium, & inquantum obiectum intellectus est quoddam particulare bonum contentum sub vniuersali obiecto voluntatis, quod est bonum in communi, & econtra intellectus mouet voluntatem quo ad specificationem, & vt bonum est quoddam verum particulare contentum sub vniuersali obiecto intellectus, quod est ens, & verum in communi. Secundò voluntas mouet intellectum propriè effectiuè, & quo ad exercitium. Intellectus autem mouet voluntatem ad specificationem solum vt ratio, & principium formale quo specificandi: ergo verum non mouet secundùm idem, nec eodem modo, &c.

Vtrum voluntas moueatur ab appetitu sensitiuo.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas ab appetitu sensitiuo moueri non possit: mouens enim, & agens est præstantius patiente, vt Augustinus dicit duodecimo super Genes. ad litteram, * sed appetitus sensitiuus est inferior voluntate, quæ est appetitus intellectiuus, sicut sensus est inferior intellectu: ergo appetitus sensitiuus non mouet intellectum. *

M. Infra art. 5. cor. & 10. ar. 3. & q. 77. ar. 1. Et Veri. q. 5. arti. 10. cor & q. 22. art. 9. ad 5. & 6. — * Aug. c. 16. — * Videtur legendum esse voluntatem.

¶ 2 Præterea. Nulla virtus particularis potest facere effectum vniuersalem; sed appetitus sensitiuus est virtus particularis; consequitur enim particularem sensus apprehensionem; ergo non potest causare motum voluntatis, quæ est vniuersalis, velut consequens apprehensionem vniuersalem intellectus.

¶ 3 Præterea. Vt probatur in octauo physicorum. * mouens non mouetur ab eo, quod mouet, vt sit motio reciproca; sed voluntas mouet appetitum sensitiuum, inquantum appetitus sensitiuus obedit rationi; ergo appetitus sensitiuus non mouet voluntatem.

* Aristot. tex. 40.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iacobi tertio. Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus; non autem abstraheretur quis a concupiscentia, nisi voluntas eius moueretur ab appetitu sensitiuo, in quo appetitu est concupiscentia; ergo appetitus sensitiuus mouet voluntatem.

Iaco. 3.

¶ Hic D. S. inquirit de mouente intrinseco indirectè.

¶ Respõdeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * id quod apprehenditur sub ratione boni, & conuenientis, mouet voluntatem per modum obiecti, quòd autem aliquid videatur bonum, & conueniens, ex duobus contingit, scilicet ex conditione eius, quod proponitur, & eius cui proponitur; conueniens enim secundùm relationem dicitur; vnde ex vtroq; extremorum dependet; & inde est, quòd gustus diuersimodè dispositus, non eodem modo accipit aliquid, vt conueniens, & vt non conueniens, vnde vt philosophus dicit in tertio ethicorum. * Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei. Manifestum est autem, quòd secundùm passionem appetitus sensitiui immutatur homo ad aliquam dispositionem; vnde secundùm quòd homo est in passione aliqua, uidetur sibi aliquid conueniens, quod non uidetur extra passionem existenti, sicut irato uidetur bonum, quod non uidetur quieto; & per hunc modum ex parte obiecti appetitus sensitiuus mouet uoluntatem.

* Art. præceden. — * Arist. c. 4.

¶ D. S. respondet tali conclusione per hunc modum, scilicet indirectè faciens aliquid videri, & iudicari conueniens, ex parte obiecti, scilicet quo ad specificationem actus, appetitus sensitiuus

Conclusio prima.

Probatur concluſio.

mouet voluntatem. Probatur concluſio. Id quod apprehenditur ſub ratione boni & conuenientis, mouet voluntatem per modum obiecti, ſcilicet quo ad ſpecificationem, & hoc directè; & per conſequens id quod facit aliquid apprehendi ſub ratione boni conuenientis, hoc mouet per hunc modum indirectè, ſed ſecundùm quòd homo eſt in aliqua paſſione, quæ eſt appetitus ſenſitiui, videtur ſibi aliquid conueniens, quod non videtur extra paſſionem exiſtenti; igitur concluſio vera. Maiorem D.S. relinquit notam ex articulo primo. Et patet etiam explicatio adiuncta, quia bene ſequitur, hoc facit directè; ergo quod facit eſſe tale facit indirectè. Minor probatur ſic, quòd aliquid videatur bonum, & conueniens ex duobus contingit, ſcilicet ex conditione eius quod proponitur, & eius cui proponitur; ſed ſecundùm paſſionem appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquam conditionem, & diſpoſitionem; ergo ſequitur minor. Maior iſta probatur ratione quo ad vtramq; partem ſimul, quia conueniens dicitur relatiuè; ergo dependet ex vtroque extremorum; ſic videlicet, quòd ſi aliquid ſit conueniens, quod prius non erat. Et ſecundò, ſi res in ſe maneat ſicut prius; homo tamen aliter diſponitur, efficietur ſibi conueniens, quod prius non erat, ſicut eadem vini diſpoſitione manente vinum eſt gratum ſitienti, quod non eſt gratum abundanti humoribus, & repleto. Secunda pars maioris oſtenditur, & declaratur ſigno, & auctoritate philoſophi. Minor relinquitur nota, & de ipſa & materia huius articuli infra quæſt. 77. art. 3. & in de Veritate. Materia 22. quæſtio 9. in corp. & ad tertium, & ſextum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam:

¶Et nota verbum Apoſtoli, cum dicit. Abſtractus, & illectus, & non dicit coactus. Vnde D. S. vbi iam ad tertium dicit. Incontinens non dicitur vinci a paſſionibus, quia ipſę paſſiones cogant, vel immutent neceſſariò voluntatem. Alioquin incontinens non eſſet puniendus, quia pœnæ non debentur inuoluntario. Incontinens autem non dicitur inuoluntarius operari, ſecundùm philoſophum in tertio ethicorum. Sed dicitur incontinens vinci a paſſionibus, inquantum eorum impulſui cedit voluntariè: hæc ille, & hoc eſt quòd Iacobus dicit, illectus.

Incontinēs vincitur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet id, quod eſt ſimpliciter, & ſecundùm ſe præſtantius, quo ad aliquid eſſe debilius; voluntas igitur ſimpliciter præſtantior eſt, quàm appetitus ſenſitiuus; ſed quo ad iſtum in quo paſſio dominatur, inquantum ſubiacet paſſioni, præeminet appetitus ſenſitiuus.

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur primò de mouente principali; tunc vera eſt permiſſiuè, quia non repugnat mouenti, quòd ſit principalius, quia mouens æquiuocum eſt nobilius; ſi intelligitur de mouente vniuoco; tunc intelligitur, quòd non eſt ignobilius. Non autem oportet, quòd mouens inſtrumentale ſit nobilius, nec oportet, quòd mouens indirectum ſit nobilius ſaltem in ſe, & ſimpliciter in ratione entis; ſed ſufficit, quòd ſit nobilius ſecundū quid, ſcilicet quo ad principalius eſſe in trahendo ad opus, quia operationes in ſingularibus ſunt, ad quas afficiunt paſſiones, & ſic quo ad inclinare ad opus in paſſionato præualet paſſio, non cogendo voluntatem, ſed inclinando, & ſecundùm Scotum non oportet cauſam ęquiuocam etiam totalem eſſe nobiliorem producto; ſed ſufficit, quòd ſit nobilior termino formali ipſius producti. In propoſito autem paſſio non eſt cauſa æquiuoca totalis. Ad minorem, verum eſt inferior in ratione entis, & quo ad naturam ſuam; eſt tamen pro nunc in paſſionato præſtantior, inclinādo ad opus, inquantum paſſio trahit ad ſe iudicium rationis, & per conſequens voluntatem; ergo, &c. Verùm non mouet directè, & immediatè ex propria virtute; ſed tamen mediante proprio motiuo, ſcilicet ratione, quæ nata eſt iudicare ſecundùm diſpoſitionem agentis, quia non procedit opus niſi ſecundùm iudicium particulare, quod paſſio pro nunc ſuggerit.

Agens, & mouens pfectius moto.

Scotus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd actus & electiones hominum ſunt circa ſingularia; vnde ex hoc ipſo, quòd appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis, habet magnam virtutem ad hoc, quòd per ipſum ſic diſponatur homo, vt ei aliquid videatur ſic, vel aliter circa ſingularia.

¶Maior eſt vera, poteſt tamen virtus particularis vniuerſale agēns determinare ad particularem effectum; ſicut videmus, quòd virtus cœleſtis moderatur ſecundùm diſpoſitionem recipientis. Ad minorem, prima pars conceditur; & dico, quòd etiam operationes in actu exercito ſunt circa particularia, nec vnquam voluntas vult niſi hoc, vel illud in particulari, mediante apprehenſione particularis etiam per intellectum directè, vel indirectè; ergo, &c. Verum, non cauſat motum, qui eſt vniuerſalis obiecti; cauſat tamen motum, qui eſt particularis obiecti, & operationis: vnde volūtas poteſt quidem habere motum circa vniuerſale obiectum, & eſt operationis vniuerſaliter, quia ſ. poteſt hoc velle, vel aliud habere; ſed tñ dum debet imperare, vel velle operationem in actu exercito, oportet, quòd ſit particularis actionis, & quando actio imperata eſt ſenſitiua vel corporalis; oportet, quòd etiam obiectum ſit particulare: voluntas enim eſt vniuerſalis, & particularis vt termini, vt patebit infra. Quando igitur debet operari operationem ſenſitiuam vel corpoream, tunc terminus eſt particularis, & eoipſo paſſio habet magnam virtutem inclinandi, quia eſt circa particularia. Quare negatur conſequentia, vide propter illam ſolutionem infra quæſt. 19. artic. 6. vbi dicetur differentia termini appetitus intellectiui, & ſenſitiui; quia intellectiuus eſt obiecti vniuerſalis, & particularis; ſimiliter inclinatio voluntatis eſt ad operationem vniuerſaliter; ſed tamen vt debet operari in actu exercito, oportet, quòd ſit alicuius particularis operationis. Et ſi circa materialia debeat operari, oportet, quòd ſit alicuius determinati obiecti; vnde paſſio non mouet voluntatem, vt eſt vniuerſalis obiecti, nec vt eſt operationis vniuerſaliter, ſed eam determinat ad particulare obiectum, & particularem operationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut philoſophus dicit in primo Politicorum. * Ratio, in qua eſt voluntas, mouet ſub imperio iraſcibilem, & concupiſcibilem, non quidem deſpotico principatu, ſicut mouetur ſeruus a domino; ſed principatu regali, ſeu politico; ſicut liberi homines reguntur a gubernante, qui tamen poſſunt contramouere; vnde & iraſcibilis & concupiſcibilis poſſunt in contrarium mouere ad voluntatem, & ſic nihil prohibet voluntatem aliquando ab eis moueri.

* Ariſt. c. 3.

¶Maior vera, de mouente primò localiter, vel alteratiuè, cui mobile ex neceſſitate ſubditur, & regitur regimine diſpotico quaſi: primum enim mouens localiter non mouetur localiter, & primum alterans non alteratur. Ad minorem dico, quòd voluntas mouet appetitum ſenſitiuum, inquantum ſibi obedit, ſed regitur non regimine diſpotico, ſed politico; ita quòd ipſe poteſt rebellare, immo & trahere voluntatem, & eam vincere ad ſenſum dictum, non ſicut de motis a primo mouēte, quæ habent obedientiam plenam. Quare negatur conſequentia

¶Nota breuiter fundamentum in hac re, quia differentia eſt inter actum elicitum ab aliqua potentia, & inter actum ab ea imperatum mediante alia potentia. Nam actus elicitus immanens vel tranſiens, ideſt qui eſt ſine alia potentia actiua media, non poteſt eſſe niſi faciente potentia elicitiua; ſic appetere non eſt niſi ab appetitu, ſic moueri localiter nō eſt niſi cum appetitu, quia vterq; eſt actus elicitus appetitus, licet vnus immanens, alius tranſiens. Actus autem imperati tantùm ab appetitu, & non eliciti, poſſunt quandoq; præuenire appetitum. Et ſic cum actus ſenſualitatis ſit imperatus tantùm a voluntate, ideo poteſt ſenſualitas habere aliquem actum, & motum, quem voluntas non imperat; & ſic ille motus præueniens voluntatem poteſt ipſam mouere, non ſic de mobili a primo mouente, quod nullum motum habet niſi a primo; & ſic non trahi ipſum, &c.

Vtrum voluntas moueat ſeipſam.

N

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueat ſeipſam: omne enim mouens, inquantum huiuſmodi eſt in actu, quod autem mouetur eſt in potentia: nam motus eſt actus exiſtentis in potentia inquantum huiuſmodi; ſed non eſt idem in potentia, & in actu reſpectu eiuſdem; ergo nihil mouet ſeipſum, neque ergo voluntas ſeipſam mouere poteſt.

Ver. q. 22. arg. 9. cor. & ad 1. & Mal. q. 3. artic. 3. cor. & q. 6. cor. & ad 4. & 20.

¶ 2 Præterea. Mobile mouetur ad præſentiam mouentis; ſed voluntas ſemper ſibi eſt præſens; ſi ergo ſeipſam moueret, ſemper moueretur, quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea. Voluntas mouetur ab intellectu, vt dictum eſt, * ſi igitur voluntas mouet ſeipſam; ſequitur, quòd idem ſimul moueatur a duobus motoribus immediatè, quod videtur inconueniens, non ergo voluntas mouet ſeipſam.

* Art. 2. huius quæſt.

¶Sed contra eſt, quia voluntas domina eſt ſui actus; & in ipſa eſt velle, & non velle, quod non eſſet, ſi non haberet in poteſtate mouere ſeipſam ad volendum: ergo ipſa mouet ſeipſam.

¶Poſtquam oſtenſum eſt, a quibus intrinſecis voluntas moueatur quo ad ſpecificationem actus. Hic inquirit, a quo intrinſeco moueatur ad exercitium actus.

¶Reſpon-

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis qui est voluntatis obiectum; sed sicut dictũ est * hoc modo se habet finis in appetibilibus sicut principium in intelligibilibus. Manifestum est autem, quòd intellectus per hoc, quòd cognoscit principium, reducit seipsum de potentia in actum quantum ad cognitionem conclusionum, & hoc modo mouet seipsum, & similiter voluntas per hoc quòd vult finem, mouet seipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem. ———

* Art. primo huius q. — * q. 3. ar. 1.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Voluntas mouet seipsam, scilicet etiam quo ad exercitium actus alicuius, scilicet respectu medij ad finem. Probatur conclusio, ad voluntatem pertinet mouere alias potentias, scilicet ad exercitium actus, ex ratione finis qui est voluntatis obiectum, id est quia respicit bonum, & finem in communi sicut obiectum; sed ex ratione finis volendi ipsum potest etiam seipsam mouere ad volendum ea quæ sunt ad finem, ergo conclusio vera. Maior patet ex arti. primo. Minor quæ suppleta est, ꝓbatur in littera, quia finis se habet in appetibilibus, &c. Sed intellectus per hoc, quod cognoscit primum reducit seipsum, &c. Ergo sequitur minor, &c.

¶ Aduerte hic, quia D. S. comparat motionem voluntatis, qua se mouet, motioni intellectus. Constat autem, quòd in talibus motionibus non est propria actio, & passio agens, & patiens, ideo nec oportet, quòd inter mouens, & motum sit distinctio realis disparatorum, quia animam intelligere vel velle non est nisi exercere propriam operationem, quæ cum sit immanens est ab ipsa, & in ipsa, & tamen idem intellectus vel eadem voluntas differt à seipsa inquantum mouet, & mouetur, & sic potest ad se realiter referri, & fundare oppositas relationes, & mouet se tota constituta ex potentia, & actu volendi finem, mouetur autem ipsa nuda, vt patebit ad primum. Vnde esto in huiusmodi motionibus non inueniatur propriè ratio agentis, & patientis, nec per consequens perfectè inueniuntur quæ huiusmodi rationes consequuntur, scilicet esse principium transmutandi aliud distinctum essentialiter, & suppositaliter, tamen reperitur hic distinctio etiam realis. An autem illud, quod voluntas vt mouens includit, sit sola volitio finis sicut ratio agendi partialis, vel sit partiale principium, scilicet notitia obiecti, est disputatio inter Capreolum in secundo, distinctione 24. in solutionibus argumentorum contra quintam conclusionem, & quosdam alios de via. D. S. Videtur tamen dictũ Capreoli esse fundatum in D. S. hic, quia loquitur de motione voluntatis quo ad exercitium, non quo ad specificationem. Licet autem notitia obiecti iuxta dicta in ar. primo concurrat effectiuè ad specificationem actus, non tamen ad exercitium; sed sola voluntas sicut principium quod, licet volitio finis sit ratio mouendi. Nec est inconueniens dicere, quòd nullum creatum agens agat per se primò, vt patebit prima parte q. 3. Deo dante. Vnde potest dici, quòd omne agens creatum, quod est partiale agens, quia non est per se primò agens, & sic volitio finis potest dici partialis causa motionis voluntatis respectu medij, prout partialis causa dicitur id, quod est per se primò ratio agendi, & quo agens agit. Quare licet semper notitia, & apprehensio concurrat in motione voluntatis qua se mouet ad volendum ea quæ sunt ad finem, quia tamen hæc motio est ex parte exercitij, ideo reducitur in voluntatem, & quæ in ea sunt, non in notitiam obiecti, quæ vt dictum est concurrit quo ad specificationem. Vnde notitia finis est causa volitionis finis, sicut ratio efficiẽdi specificationẽ eius, sed non est ratio volitionis medij, exercendi, licet & cum voluntate volente media concurrat apprehensio medij, vt ratio specificandi appetitionem medij. Sed non videtur aliqua illarum notitiarum esse ratio mouendi ad exercitium, sed hoc proprium est voluntati sub Deo, quia exercitium est voluntatis vt libera est. Liberum autem est causa sui, & non actum ab alio.

Disputatio inter fideles Thomistas.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam. Et tangit rationem iam dictam, quòd in potestate solius voluntatis stante generali influentia, est se mouere ad exercitium vel non mouere, nec ad hoc concurrit aliquid aliud actiuè completiuè, secus de specificatione. Quomodo autem voluntas se habeat ad primum actum suum, videbitur in sequentibus, quia & ad illam actiuè sola concurrit stante Dei generali influentia.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas non secundùm idem mouet, & mouetur; vnde nec secundùm idem est in actu, & in potentia; sed inquãtum actu vult finem reducit se de potentia in actum respectu eorum quæ sunt ad finem, vt scilicet actu ea uelit. ———

¶ Maior vera, præsertim de motu qui est actus imperfecti, quia ibi motum est in potentia, actio autem immanens quæ est intelligere vel velle non est huiusmodi motus, sed est actus perfecti. Ad minorem conceditur, quòd non est omnino idem, quod est in actu, & in potentia respectu eiusdem. Dictum est autem circa corpus, quòd voluntas mouens non est omnino idem cum seipsa mota, sed mouens includit aliquid, quod non includitur in voluntate mota, ergo, &c. Verum nihil idem secundùm idem mouet se, etiam motu qui est actus perfecti, tamen secundùm diuersa; nec voluntas sic se mouet, sed vt dictum est; in motu autem qui est actus imperfecti requiritur distinctio etiam realis, & essentialis, atque suppositalis inter mouens, & motum. Vide de hoc in Capreolo. in. 2. vbi supra, quia aliquę relationes non compatiuntur se in vna natura, aliquę se compatiuntur in vna natura, sed non in vno supposito, aliquæ in vno supposito, sed non secundùm eandem rationem, & sic est relatio mouentis, & moti, præsertim motu qui est actus perfecti.

Capreolus

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentia voluntatis semper actu est sibi præsens, sed actus voluntatis quo vult finem, aliquando non semper est in ipsa voluntate, per hunc autem modum mouet seipsam, vnde non sequitur, quòd semper seipsam moueat. ———

¶ Ad maiorem extra litteram vera est mouentis formaliter in actu. Ad minorem voluntas sibi semper est præsens, voluntas potentia, sed actus voluntatis qui est ratio mouendi vel necessariò præsuppositum, non semper est præsens. Vnde negatur sequela, & consequentia, quia solùm tunc mouet quando actus sibi adest, quod non est semper.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eodem modo voluntas mouetur ab intellectu, & à seipsa; sed ab intellectu quidem mouetur secundùm rationem obiecti, à seipsa verò quantum ad exercitium actus secundùm rationem finis. ———

¶ Ad maiorem voluntas mouetur ab intellectu quo ad specificationem actus ad istam. Si igitur, &c. Dico, quòd mouet seipsam quo ad exercitium, vnde non mouetur à duobus mouentibus immediatis in eodem ordine, sed in diuersis, & in diuerso genere motionis, quod non est inconueniens.

¶ Aduerte hanc D. S. solutionem vbi habetur primò, quòd voluntas mouet se ad exercitium. Secundò, quòd notitia obiecti nõ mouet in eodem genere motionis, scilicet quo ad exercitium, & per consequens non dicunt post mentem. D. S. dicentes voluntatem se mouere mediante notitia obiecti, quia talis non mouet ad exercitium.

Vtrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas nõ moueatur ab aliquo exteriori, motus enim voluntatis est voluntarius, sed de ratione voluntarij est quòd sit à principio intrinseco, sicut & de ratione naturalis, non ergo motus volũtatis est ab aliquo extrinseco.

O — Infra q. 17. ar. 5. ad 2. & q. 80. art. 1. cor. & 1. q. 105. ar. 4 & q. 106. ar. 2. cor. Et 3. cõtra. c. 88. & 89.

¶ 2 Præterea. Voluntas violentiam pati non potest, vt supra ostensum est, * sed uiolentum est, cuius principium est extra, ergo uoluntas non potest ab aliquo exteriori moueri.

* q. 6. ar. 4.

¶ 3 Præterea. Quod sufficienter mouetur ab uno motore non indiget moueri ab alio, sed uoluntas sufficienter mouet seipsam; non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

¶ Sed contra uoluntas mouetur ab obiecto, ut dictũ est. * sed obiectum uoluntatis potest esse aliqua exterior res sensui proposita; ergo voluntas potest ab aliquo exteriori moueri.

* Art. primo hui⁹ q.

¶ Postquam ostensum est à quo moueatur voluntas secundùm ea quæ sunt in volente, hic ostenditur à quo moueatur secundùm ea quæ sunt extra volentem. Et primò ostenditur, quòd voluntas mouetur ab exteriori. Secundò ostenditur à quo exteriori moueatur, in ar. 5 Primò ergo quærit in generali. An voluntas moueatur ab exteriori, & non restringitur quæsitum ad moueri quo ad specificationem vel quo ad exercitium, sed capitur vt est commune ad vtrumque.

¶ Respondeo dicendum, quòd secundum quòd uoluntas mouetur ab obiecto, manifestum est, quòd moueri potest ab aliquo exteriori. ———

¶ D. S. secundùm distinctionem supra habitam de duplici motione, respondet distinctè. Primò de motione quo ad specificationem actus. Secundò de motione quo ad exercitium actus ibi. Sed eo modo, &c. Primum facit tali conclusione responsiua prima. Manifestum est quòd voluntas mouetur ab exteriori, secundùm

Conclusio prima.

quòd mouetur ab obiecto, idest quo ad specificationem actus. Illam conclusionem D.S. relinquit notam, & probatam per argumentum in contrarium, quia appetibile & bonū, vt in plurimum est extrinsecum volenti & voluntati, immo maximè appetibile est extrinsecum, scilicet bonum perfectum, & beatitudo vt supra patuit. Licet enim oporteat appetibile habere esse obiectiuum in appetente secundùm intellectum, non tamen habet esse in volente secundùm se, immo appetitur secundùm esse extra. Dico autem vt in plurimum, quia contingit vt homo etiam appetat id, quod in se est formaliter per informationem vel per inhærentiam. Tamen vt in plurimum vult quod non est in se per informationem, vel per inhærentiam. Deinde cum dicit.

¶ Sed eo modo quo mouetur quantùm ad exercitiū actus, adhuc necesse est ponere uoluntatem ab aliquo principio exteriori moueri; omne enim quod quandoque est agens in actu, & quandoqne in potentia indiget moueri ab aliquo mouente. Manifestum est autem, ꝙ uoluntas incipit uelle aliquid, cum hoc prius non uellet; necesse est ergo quòd ab aliquo moueatur ad uolendum.

Conclusio secunda.

¶ Respondet iuxta aliud genus motionis, scilicet quo ad exercitium tali conclusione. Necesse est ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori moueri quantùm ad exercitium actus. Probatur, omne, quod est quandoque agens in actu, & quandoque in potentia indiget moueri ab aliquo mouente, sed voluntas incipit velle aliquid cum prius hoc non vellet, ergo necesse est quòd ab aliquo moueatur, sed licet voluntas seipsam mouere possit ad volendum ea quæ sunt ad finem, tamen necesse est quòd in primum motum voluntatis, voluntas prodeat ex instinctu alicuius exterioris mouentis, ergo conclusio vera, quòd oportet voluntatem moueri ad exercitium saltem quo ad primum motum. Huius rationis D.S. ponit primò maiorem, & minorem. Secundò subsumptā deducit ibi. Et quidem, &c. Maior ergo nota, quia omne in potentia mouetur ad actum per aliquod in actu. Minor de se nota. Deinde ibi.

** Ar. 3. huius q.*

¶ Et quidem sicut dictum est * ipsa mouet seipsam inquantum per hoc quòd uult finem, reducit seipsam ad uolendum ea quæ sunt ad finem; hoc autem non potest facere nisi consilio mediante; cum enim aliquis uult sanari incipit cogitare quomodo hoc consequi possit, & per talem cogitationem peruenit ad hoc, quòd potest sanari per medicum, & hoc uult; sed quia non semper sanitatem actu uoluit, necesse est quòd inciperet uelle sanari ab aliquo mouente, & si quidem ipsa moueret seipsam ad uolendum, oportuisset quòd mediante consilio hoc ageret ex aliqua uoluntate præsupposita; hoc autem non est procedere in infinitum, unde necesse est ponere, quòd in primum motum uoluntatis, uoluntas prodeat ex instinctu alicuius exterioris mouentis, ut Aristo. concludit in quodam capitulo ethicę endimicæ. *

** Arist. li. 7. Moral. Eudemiorū. cap. 16.*

¶ Deducit subsumptam clarè in litera, quia voluntas mouet se ad volendum ea quæ sunt ad finem consilio mediante ex aliqua volūtate præsupposita, ergo si mouet se ad volendum finem, iterum erit mediante consilio voluntate aliqua præsupposita, & sic in infinitum erit processus; sed hoc est impossibile, ergo sequitur subsumpta. Et confirmatur illa subsumpta auctoritate philosophi, &c.

Duplex modus dicendi de primo actu voluntatis.

¶ Nota circa hanc subsumptam, & auctoritatem philosophi pro ea inductam, quòd apud sequentes viam. D. S. duo sunt modi dicendi. Vnus est eorum qui dicunt, quòd voluntas ad primum motum voluntatis solùm passiuè, vel si habet se actiuè, oportet quòd Deus imponat sibi aliquid habens se per modum actus primi, ratione cuius voluntas sufficiens efficitur ad producendum primum actum suum. Et illum modum dicendi asserit Capreolus in secundo dist. 24. ad. 8. contra quintam conclusionem, & distin. 25. ad argumenta Henrici contra primam conclusionem, & ad argumenta Scoti contra secundam conclusionem. Sed alius est modus aliorum qui putant modum primum derogare dignitati, immo perfectioni naturali volūtatis. Cuilibet enim rei data sunt sufficientia principia actiua naturalium operationum. Velle autem etiam primum est naturalis operatio voluntatis, ideo non denegandum est voluntati habere sufficiens principium actiuum intrinsecum huius volitionis, ideo non denegandum est voluntati habere sufficiens principium actiuum intrinsecum huius volitionis stante generali Dei motione. Videmus enim ad primas sensationes cogitatiuæ animalium sufficere ipsam cogitatiuam, immo, & sensus exterior præsente specie sensibili sufficit exire in actum secundum, sic & intellectus præsente specie ante omnem appetitum potest habere actum secundum. Quare, & voluntas præsentia apprehensione intellectus, habet in se sufficiens principiū actiuum actus etiam primi. Vnde isti dicunt, quòd duplices sunt primæ intellectiones, & per consequens duplices primæ volitiones. Vna est prima simpliciter, sicut cum puer incipit habere vsum rationis. Alia est prima in tali ordine, & negotio, sicut D.S. hic dicit de voluntate sanandi, quam aliquis de nouo accipit, & de vtraque loquitur Aristoteles in loco allegato. Dicunt ergo isti, quòd sicut omnes motus corporales reducuntur in primum motum cœli, quo stante omnes alij tollerentur; sic primæ intellectiones simpliciter, & volitiones reducuntur in Deum, vt est primus intellectus in actu sicut in primum sui ordinis. Sunt enim intellectus Diuinus, & voluntas Diuina prima in genere motuum intellectualium. Quare omnes motus intellectuales in ipsa reducuntur. Non enim possunt reduci in motum cœli, cum sint alterius, & altioris ordinis. Sed ad istam reductionem non requiritur nisi generalis influentia primi intellectus in omnes intellectus, & voluntates creaturarum; quare ex illa dependentia voluntatis quo ad primū actum non arguitur quòd non se habeat actiuè. sed quia dependeat in actu secundo a primo intellectu in actu secundo, scilicet Diuino; vt enim patebit infra q. 109. ar. primo. Omne agens creatum in actu secundo dependet a motione Diuina, sicut & omne esse creatum ab esse Diuino.

¶ De conceptionibus autem, & volitionibus primis in tali ordine dicunt, quòd quia proueniunt in nobis non ex deliberatione nec ex electione, licet ad eas cooperentur phantasmata præsentia occurrentia: quia tamen non sunt eiusdem ordinis cum volitione, & intellectione, & quia motus intellectuales non sunt deterioris conditionis quàm motus corporales qui reducuntur in primum sui ordinis, ideo huiusmodi intellectuales motus reducuntur in primum intellectum vt causam ratione suæ prouidentiæ, quam habet specialem de natura intellectuali tanquam de suprema parte vniuersi. Et quia secundùm præsentem statum anima cōiungitur phantasmatibus, ideo Diuina prouidentia procurat intellectiones, & volitiones secundùm naturam animæ excitatione vel compositione phantasmatum aut confortatione intellectualis luminis, aut interiori instinctu, sicut D.S. hic dicit. Ex his patet quòd præsente obiecto specificante per apprehensionem, voluntas habet in se sufficiēs principium exercitij actus primi, nec eget alio motiuo ad exercitium.

¶ Quod autem dicitur depēdere à Deo hoc est sicut à principio intellectuali in actu secundo, à quo dependet omnis intellectualis natura in actu secundo per generalem influentiam. Similiter habet in se sufficiens principium exercitij actus primi in tali ordine, licet talis actus reducatur in specialem Dei prouidētiam, à qua prouenit quandoque feruida voluntas sine habitibus, & passionibus praecedentibus, & per consequens ex instinctu exteriori qui non totaliter deest alicui homini, esto varietati & mutabilitati tēporum subsit in hac vita, quia tamen intellectualis naturæ, ideo à superiori influxum intellectualem recipit. Patet igitur quomodo D. S. & philosophus intelligendi sint reducentes primum motum voluntatis in Deum mediante motu intellectus. Et quòd per hoc nullum oportet ponere miraculum, nec negare à voluntate, quod omnibus alijs naturalibus cōuenit principijs scilicet sufficiēs naturalis operationis. Sicut nec ab igne negare oportet sufficientiam principij comburendi, esto hoc non possit sine motu cœli. Sic nec a voluntate vel intellectu oportet negare sufficientiam principij respectu primi motus, esto ipsum sine primo sui generis, scilicet sine primo intellectu habere non possit: sed sequitur quòd semper oportet adesse motionem Dei non quidem corporalem, sed intellectualem, & spiritualem qua Deus est causa omnis actionis intellectualis. Sicut nec naturā intellectualem per motum cęli conseruat, sed per influentiam generalem in spiritus & animas.

¶ Et aduerte etiam, quòd D. S. hic non dicit, quòd voluntas non concurrat actiuè ad primum motum voluntatis, vel quòd nō habeat in se sufficiens eius principium: sed probat, quòd non moueat se ad primum actum per consilium aliqua voluntate præsupposita, sicut se mouet ad volitiones secundarias; sed per hoc non negat quin actiuè concurrat ad primum motum, qui tamen attribuitur Deo, vt primo intellectuali in actu secundo. Et quia actus primus cum sit naturalis singulariter attribuitur auctori naturæ, & quia non est aliud in quod reduci possit nisi in primum motum intellectualem, quo ablato, iste non esset. Vide de ista materia Capreo. in secundo dist. 25.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem, vt patuit.

¶ Ad primum dicendum, quòd de ratione uoluntarij est quòd principium eius sit intra; sed non oportet, quòd hoc principium intrinsecum sit primum principium non motum ab alio, unde motus uoluntarius, & si habeat principium proximum intrinsecum, tamen principium primum est ab extra, sicut & primum principium motus naturalis est ab extra, quod scilicet mouet naturam.

¶ Maior

¶ Maior conceditur, immo maximè voluntarius, immo voluntatis immediatè, & elicitiuè.

¶ Ad minorem patuit q. 6. ar. 1. ad. 1. & 3. quia voluntarium eſt à principio intrinſeco effectiuo proximo, quod tn poteſt moueri ab extrinſeco & finaliter, & obiectiuè, immo & effectiuè à primo principio omnium, nec enim principium intrinſecum motus voluntarij, nec naturalis excludit effectiuam motionem primi mouentis, ſed ſolùm motionem extrinſeci ſecundarij, & hoc contra inclinationem principij intrinſeci. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd hoc non ſufficit ad rationem violenti quòd principium ſit extra, ſed oportet addere, quòd nullam conferat vim patiens, quod nō contingit dum voluntas ab exteriori mouetur, nam ipſa eſt quæ vult, ab alio tamen mota. Eſſet autem motus iſte violentus ſi eſſet contrarius motui voluntatis, quod in propoſito eſſe nō poteſt, quia ſic iddem vellet, & non vellet.

¶ Maior conceditur. Ad minorem reſpōdet. D. S. clarè, quia eſt inſufficiens, vt patuit etiam ſupra. q. 6. ar. 4. 4. ad ſecundū. Sed oportet addere paſſo non conferente vim, voluntas autem mouetur ab extrinſeco, ſiue quo ad ſpecificationem actus ab obiecto, ſiue ad exercitium primi actus ab exteriori, quod eſt Deus, vt patebit arti. 6. ſic, quòd confert vim. Si enim ab extrinſeco quocunque moueri faceret eſſe violentum, tunc omnis motus eſſet violentus, quia oportet primum principium cuiuſcunque motus etiam naturalis eſſe Deum, qui eſt extrinſecus, vt patebit infra. q. 109. ar. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas quantum ad aliquid ſufficienter ſe mouet, & in ſuo ordine, ſcilicet ſicut agens proximum; ſed non poteſt ſeipſam mouere quantum ad omnia, vt oſtenſum eſt * Vnde indiget moueri ab alio ſicut à primo mouente.

* In arti.

¶ Ad maiorem, quod ſufficienter omni modo, & ordine mouetur ab vno non indiget moueri ab alio, ſi autem ſufficienter mouetur in ordine vno poteſt moueri ab alio in alio ordine, ſic aliquid mouetur ſufficienter ab agente propinquo, nihilominus indiget moueri ab agente primo vt ab agente vniuerſali, & remoto, & quodlibet ſatis mouet in ordine ſuo. De hoc habet aliquid Capreo. in. 2. diſt. 1. q. 2. in ſolutionibus argumentorum contra ſextā concluſionem. Sicut idem effectus eſt totus ab inſtrumento, & totus ab agente principali.

Capreolus.

¶ Ad minorem dico, quòd voluntas ſufficienter ſe mouet ſicut principium effectiuum immediatum ad exercitium actus qui eſt reſpectu mediorum, ſed negatur quòd ſeipſam omni modo ſufficienter moueat, quia non ad ſpecificationem actus, quia non ad exercitium actus vniuerſaliter, nam ad primum ſe non mouet cōſiliando ex aliqua voluntate præſuppoſita, ſed prodit in actum primum ex motione primi mouentis intellectualis, vt dictum eſt. Quare negatur conſequentia.

Vtrum voluntas moueatur à corpore cæleſti.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas humana à corpore cœleſti moueatur, omnes enim motus varij & multiformes reducuntur ſicut in cauſam in motum vniformem qui eſt motus cœli, vt probatur in. 8. phy. * ſed motus humani ſunt varij, & multiformes, incipientes poſtquàm prius non fuerant ergo reducuntur in motum cęli ſicut in cauſam qui eſt vniformis ſecundùm naturam.

¶ 2 Præterea. Secundùm Augu. in 3. de Trin. * corpora inferiora mouentur per corpora ſuperiora, ſed motus humani corporis, qui cauſatur à voluntate, non poſſet reduci in motum cœli ſicut in cauſam, niſi etiam voluntas à cęlo moueretur, ergo cęlum mouet voluntatem humanam.

* Ar. 8. tex. 76.
* Aug. c. 4.

¶ 3 Præterea. Per obſeruationem cœleſtium corporū Aſtrologi quædam vera prænunciant de humanis actibus futuris qui ſunt à voluntate, quod non eſſet ſi corpora cœleſtia voluntatem hominis mouere non poſſent, mouetur ergo voluntas humana à cęleſti corpore.

¶ Sed contra eſt quod Damaſ. dicit in. 2. libro * quòd corpora cęleſtia non ſunt cauſæ noſtrorum actuum, eſſent autem ſi voluntas quæ eſt humanorum actuū principium à corporibus cęleſtibus moueretur, nō ergo mouetur voluntas à corporibus cęleſtibus.

* Damaſc. cap. 7.

¶ Hic conſequenter oſtenditur quid ſit illud extrinſecum à quo moueatur voluntas. Et primò oſtendit quid ſit illud à quo moueatur indirectè, & non efficaciter. Secundò oſtendit a quo moueatur efficaciter. ar. 6.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd eo modo quo voluntas mouetur ab exteriori obiecto, manifeſtum eſt, quòd voluntas poteſt moueri à corporibus cœleſtibus, inquantum ſcilicet corpora exteriora quæ ſenſui propoſita mouent voluntatem, & etiam ipſa organa potentiarum ſenſitiuarum ſubiacent motibus cęleſtium corporū.

¶ Et quia quæſitum intelligi poteſt, & de motione ad ſpecificationem, & quo ad exercitium ideo. D. S. in hoc corpore primò reſpondet quo ad ſpecificationem. Secundò de motione quo ad exercitium, ibi. Sed eo modo, &c. Quo ad primum hæc eſt concluſio rñ. pri. Eo modo quo voluntas mouetur ab obiecto, ſcilicet quo ad ſpecificationem actus, manifeſtum eſt, &c. vt in littera. Probatur, quia corpora exteriora, & etiam organa potentiarum ſenſitiuarum ſubiacent motibus corporum cœleſtium, ergo ſequitur concluſio. Tenet conſequentia, quia corpora ſenſibus propoſita mouent voluntatem ad ſpecificationem, ſimiliter potentiæ ſenſitiuę vt patuit, ergo ſequitur conſequentia, quòd ſi corporibus cęleſtibus ſubiacent exteriora corpora, & ſimiliter organa potentiarum ſenſitiuarum, quæ corpora exteriora & potentiæ mouent ad ſpecificationem, ideo, &c.

Concluſio prima reſponſiua.

¶ Et aduerte, quia probatio hæc fundatur in dictis ar. 2. Nam motio ad ſpecificationem actus eſt ex hoc, quòd obiectum habetur, & apparet vt conueniens. Sic enim natum eſt mouere ad ſpecificationem, ita quòd ſit volitum non nolitum. Quod autem aliquid ſit vel habeatur conueniens eſt ex duplici cauſa, ſcilicet ex parte rei, quia videlicet fit conueniens quæ prius non erat. Et quia ipſe appetens mutatur in talem diſpoſitionem, ratione cuius efficitur ſibi res conueniens, & vtrumque poteſt fieri ex motu, & impreſſione cœleſti, quòd videlicet res efficitur cōueniens quæ prius non erat, ſicut vuæ deductæ ad maturitatem. Similiter poteſt appetitus ſenſitiuus concitari ad paſſionem ratione cuius aliquid appareat bonum, quod alias non appareret. Et de hoc D. S. tertio contra Genti. c. 83. circa finem. Corpora cœleſtia inquit habent impreſſionem ſuper corpora dupliciter. Vno modo, ſecundùm quòd impreſſiones corporum cœleſtium in exteriora corpora ſunt nobis cauſa alicuius electionis, ſicut cum per corpora cęleſtia diſponitur aer ad frigus intenſum, eligimus calefieri ad ignem, vel aliqua huiuſmodi facere quæ conueniunt tempori. Alio modo, ſecundùm quòd imprimunt in corpora noſtra, ad quorum immutationem inſurgunt in nobis aliqui motus paſſionum, vel per eorum impreſſionem efficimur habiles ad aliquas paſſiones, Sicut cholerici ſunt proni ad iram, vel ſecundùm quòd ex eorum impreſſione cauſatur in nobis aliqua diſpoſitio corporalis, eſt occaſio alicuius electionis, ſicut cum nobis infirmantibus eligimus accipere medicinam, &c. Hæc ille. Et quibus patet declaratio. D. S. hic, quòd corpora cœleſtia mouent ad ſpecificationem, ideſt vt videatur hoc bonum eligendum, tum quia imprimunt in corpora exteriora, tum quia in corpus proprium, & per conſequens in appetitum ſenſitiuum qui natus eſt mouere ad ſpecificationem actus, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed eo modo quo voluntas mouetur quantùm ad exercitium actus ab aliquo exteriori agente, adhuc quidā poſuerunt corpora cęleſtia directè imprimere in voluntatem humanam.

¶ Proſequitur reſponſionem iuxta ſecundum modum motionis, ſcilicet quo ad exercitium. Et circa hoc primò recitat quendam errorem. Secundò ex reprobatione infert ſuam concluſionem veram, & ſecundam reſponſiuam, ibi. Sed eo modo, &c. Quo ad primum voluerunt aliqui quos. D. S. nominat in. 3. contra Genti. c. 84. in. 9. ratione, ſcilicet antiqui naturales vt Democritus, & Empedocles, quòd voluntas moueatur a corporibus cęleſtibus directè imprimentibus in voluntatem hominis. Conſequenter ibi.

¶ Sed hoc eſt impoſſibile, uoluntas enim ut dicitur in. 3. de anima * eſt in ratione. Ratio autem eſt potentia animæ non alligata organo corporali. Vnde relinquitur, quòd voluntas ſit potentia omnino immaterialis, & incorporea. Manifeſtum eſt autem, quòd nullum corpus agere poteſt in rem incorpoream, ſed potius èconuerſo, eo quòd res incorporeę, & immateriales ſunt formalioris, & vlterioris virtutis, quàm quęcunque res corporales; vnde impoſſibile eſt, quòd corpus cęleſte imprimat directè in intellectum aut voluntatem.

* Ariſt. tex. 42.

¶ Determinat veritatem reprobans dictum errorem. Et circa hoc primò per contrarium deducit concluſionem ſecundam reſpōſiuam. Secundò modificat dicta ſua, ibi. Sed quia, &c. Circa primum primò probat concluſionem ratione. Secundò auctoritate, ibi.

Conclusio secunda.

te,ibi. Et propter hoc,&c Conclusio ergo est contraria prædicto errori:Impossibile est,quòd corpus cæleste imprimat directè,idest per se & immediatè in intellectū aut voluntatē,probatur,& reprobat' per cōsequens prædictus error ratione sic. Nullū corpus agere potest,scilicet directè,in remincorporeā,sed potius econtrario, sed voluntas est potentia omnino immaterialis,& incorporea, ergo impossibile, &c. Maior probatur quo ad secundam partem, quia immateriales res sunt formalioris virtutis, & vniuersalioris, & intelligitur maior naturaliter loquēdo. In virtute enim agentis primi potest & corpus agere in seipsum. Minor patet,quia voluntas in ratione est,idest in parte inorganica. Ratio autem est potentia non alligata organo corporali, ergo sequitur minor. Et capitur hic ratio non pro intellectu tantum, sed tota aggregatione potentiarum immaterialium. Vide.D.S de Veri.Mate.22.q.10.ad.2. Aduerte etiam post D.S.prima parte.q.115.art.4. quod corpora cœlestia influere intelligitur multipliciter. Vno modo causaliter. Et hoc dupliciter. Vno modo directè, idest per se,& immediatè influendo in aliquid. Alio modo causaliter indirectè,idest per aliquod aliud,& sic influunt corpora cœlestia in vires sensitiuas. Sed alio modo agunt in aliquid solùm occasionaliter, non videlicet imprimendo in ipsum nec per se, nec per aliud, sed tamen illud in quod influunt natum est allicere,inclinare, & occasionare,voluntatem ad actum præsertim quo ad specificationem. In præsenti ergo ratione probatum est, quòd corpus cœleste non imprimit directè, & per se causaliter nec etiam causaliter indirectè, quia nec ratione organi potest influere aliquid in potentiam immaterialem, sicut potest causaliter per accidens influere in potentiam organicam,vt consequenter dicetur. Consequenter eū dicit.

Corpora cælestia influere intelligitur multipliciter.

¶ Et propter hoc Aristo. in libro de anima * recitans opinionem dicentium, quòd talis est uoluntas in hominibus,qualem in die inducit pater Deorum uirorumque,scilicet iuppiter, per quem totum cœlum intelligunt,attribuit eis qui ponebant intellectum non differre à sensu,omnes enim uires sensitiuę cum sint actus organorum corporalium per accidens moueri possunt à cęlestibus corporibus motis, scilicet corporibus quorū sunt actus.

** Arist.li.2 tex.150.*

¶ Probat prædictam conclusionem, & rationem,auctoritate Aristo.Et vult D.S.quòd hæc ratio prædicta conformis est Aristo. qui opinionem dicentium corpora cœlestia agere in intellectum vel voluntatem, scilicet causaliter attribuit his qui ponebant intellectum non differre à sensu, sic enim possent in ipsam agere causaliter saltem per accidens,sicut dicimus de potentijs organicis.Ex quo habetur, quòd quia voluntas, & intellectus non sunt idem cum sensu, nec potentiæ per consequens organicæ, quòd corpora cęlestia nihil possunt imprimere in ipsa nec directè nec per accidens, idest per aliud, sic quòd impressio cœlestis ad ipsa pertingat aliquo modo. Vide. D.S.contra Gentiles supra.cap.84. Est ergo vera ratio, quòd corpora cœlestia non possunt imprimere in voluntate,quia non est organica,sed immaterialis.Vnde. D.S.ibidem dicit.Ex his omnibus est accipere, quòd ponere corpora cœlestia esse in nobis causam intelligendi, est consequens opinionem illorum qui ponebant intellectum à sensu non differre, vt patet etiam per Aristo.in libro de anima hæc ille. Deinde ibi.

¶Sed quia dictum est, * quòd appetitus intellectiuus quodammodo mouetur ab appetitu sensitiuo, indirectè redundant motus cęlestium corporum in voluntatem, inquantum scilicet per passiones appetitus sensitiui uoluntatem moueri contingit.

** art.2.huius q.*

Nota.

¶ Modificat dicta sua iam posita in quo intellectu posset admitti quomodo corpora cœlestia agerent ad voluntatem. Et ponit talem conclusionem tertiam. Indirectè redundat motus cœlestium corporum in voluntatem. Et dicit notanter, indirectè redundat, & non dicit indirectè influit, quia non est mens.D.S.q corpora cœlestia se habeant ad voluntatem causaliter directè vel indirectè, sed solùm se habent occasionaliter mediantibus his in quæ influunt causaliter directè vel indirectè. Probatur conclusio, quia appetitus intellectiuus quodammō mouetur ab appetitu sensitiuo: igitur conclusio vera. Antecedens patet ex ar.2. Tenet consequentia, quia corpora cœlestia per accidens agunt in appetitum sensitiuum, qui natus est mouere voluntatem ad specificationem actus.

¶ Aduerte autem, quia D.S. dicit appetitus intellectiuus quodammodo mouetur à sensitiuo, quia scilicet non mouetur quo ad exercitium,quod est proprium Deo,& voluntati ipsi,vt patebit infra.q.77.articu.primo, sed mouet quodammodo,mediante scilicet apprehensione sensitiua, & iuditio intellectus, quod natum est conformari apprehensioni sensitiuę,ita quòd secundum affectionem passionis est æstimatio sensitiua. Et hinc aliquando se conformat intellectus,& per consequens voluntas. Et sic ergo motus cœlestium corporum redundat occasionaliter in voluntate, inclinando mediante appetitu sensitiuo. Et hoc etiam dicit.D.S.contra Gent. supra.cap.85. Licet corpora cœlestia non sint directè causa electionum nostrarum, quasi directè in voluntates nostras imprimentia. Indirectè tamen ex his aliqua occasio nostris electionibus præstatur.Quare oportet hic cautum esse distinguendo inter indirectè causaliter idest per aliud,& per accidens; & inter indirectè, idest occasionaliter, quia primo modo non agunt corpora cœlestia in voluntatem indirectè, sed secundo modo.Ex his omnibus habetur, quòd corpora cœlestia non mouent voluntatē ad exercitium actus,sed solùm ad specificationem.

Sis cautus.

¶ Argumentum in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd multiformes motus uoluntatis humanæ reducuntur in aliquam causam uniformem, quæ tamen est intellectu & uoluntate superior,quod non potest dici de aliquo corpore,sed de aliqua superiori substantia immateriali;unde non oportet, quòd motus uoluntatis in motum cœli reducatur sicut in causam.

¶ Maior vera,sed vniformem causam eis superiorem.Et secundo in causam superiorem eiusdem ordinis, sicut corporales in corporalem, intellectuales in intellectualem maximè vniformem. Negatur autem consequentia, sed reducuntur in causam vniformem,quæ etiam habet voluntatem, & intellectum,& est eiusdem ordinis cum motibus humanis id est actibus. Et de hoc dictum est artic.præce.quomodo motus humani reducuntur in Deum, vt est intellectus in actu secundo non in motum cœli, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus corporales humani reducuntur in motum cœlestis corporis sicut in causam,inquantum ipsa dispositio organorum congrua est ad motum aliqualiter ex impressione cęlestium corporum, & inquantum etiam appetitus sensitiuus commouetur ex impressione cœlestium corporum, & vlterius inquantum corpora exteriora mouentur secundùm motum cœlestium corporum, ex quorum concursu uoluntas incipit aliquid uelle, & non uelle, sicut adueniente frigore incipit aliquis uelle facere ignem, sed ista motio uoluntatis est ex parte obiecti exterius præsentati,non ex parte interioris instinctus.

¶ Maior vera de corporibus vt sic. Vltra Minor vera nisi voluntas moueretur aliquo modo indirectè, & ex parte obiecti,sed non directè, & quo ad exercitium.D.S.in solutione declarat quomodo motus humani exteriores positiuè reducuntur in cœlum, sicut ad causam propinquam dispositiuam, quia per cœlum disponitur corpus, & appetitus sensitiuus, quæ faciunt hominem moueri, & homini aliquid apparere sub ratione conuenientis. Tamen causa completiua directa est voluntas, quæ ex istis incipit velle hoc uel non velle quo ad specificationem actus.

¶ Ad tertium dicendum,quòd sicut dictum est. * appetitus sensitiuus est actus organi corporalis, unde nihil prohibet ex impressione corporum cœlestium aliquos esse habiles ad irascendum vel concupiscendum, uel aliquam huiusmodi passionem,sicut ex complexione naturali; plures autem hominum sequuntur passiones quibus soli sapientes resistunt, & ideo ut in pluribus uerificantur quæ pronunciantur de actibus hominum secundum considerationem cęlestium corporum. Sed tamen ut Ptolomeus dicit in centiloqui. * Sapiens dominatur astris, scilicet quia resistens passionibus impedit per uoluntatem liberam & nequaquam motui cælesti subiectam,huiusmodi cęlestium corporum effectus.Vel ut Augūst.dicit.2.super.Gen.ad litteram. * Fatendum est quando ab astrologis uera dicuntur instinctu quodam occultissimo dici, quem nescientes humanæ mentes patiuntur, quod tamen ad decipiendum homines spirituum immundorum, & seductorum est operatio.

** Ar.2.huius q.&. 1. par.q.81*

** circa prin cip.*

** cap 17.*

¶ Maior vera,quòd quædam vera dicuntur, quia homines sequuntur sensualitatē in quā astra per accidens causaliter agūt,&c. Vltra.Quod non esset, &c Verum si nullomodo mouerent directè vel indirectè causaliter, vel occasionaliter, sed quia ratio non necessitatur ab appetitu sensitiuo, potest agere contra inclinationem impressam à cœlo,& dominari astris ergo,&c. Verum, mouetur occasionaliter inclinatiuè, non autem effectiuè, mouendo ad

ad exercitium directè imprimendo vel etiam indirectè aliquid in voluntate causando, sed solùm causando aliquid in appetitu sensitiuo, & corpore. Vide de materia illius solutionis secunda secundæ. q. 95. arti. 5. in corpore, & ad secundum. D. S. etiam contra Gentiles, vbi supra sic dicit de ista materia. Manifestum est autem, & experimento cognitum, quòd tales occasiones siue sint exteriores siue interiores, non sunt causa necessaria electionis, cum homo per rationem possit eis resistere vel obedire. Sed plures sunt qui impetus tales naturales sequuntur, pauciores autem, idest soli sapientes, qui occasiones malè agendi, & naturales impetus non sequuntur. Et propter hoc dicit Ptholomeus in centiloquio, quòd anima sapiens adiuuat opus stellarũ, & quod non poterit Astrologus dare iudicia secundùm stellas nisi vim animæ complexionemque bene cognouerit. Et quòd Astrologus non debet dicere specialiter sed vniuersaliter, quia scilicet impressio stellarum in pluribus sortitur effectum, qui non resistunt inclinationi, quæ est ex corpore. Non autem semper in hoc vel in illo qui fortè per rationem naturali inclinationi resistit, hæc ille. Secundo D. S. respõdet negando illam quod non esset, &c. quia potest esse ex instinctu occultissimo mali spiritus, & non quia corpora cœlestia imprimant in voluntatem. Vnde August. ibidem concludit, quapropter bono Christiano, siue mathematici, siue quilibet impie Diuinantium, & maximè dicentes vera, cauendi sunt ne consortio dęmoniorum animam deceptam pacto quodã societatis irretiãt.

Astrologe nota.

Vtrum voluntas moueatur à solo Deo sicut ab exteriori principio.

Q

Infra q. 10. ar. 1. & 1. q. 105. ar. 4. & q. 111. 2. & 3. contra G. c. 88. 89. 91. & 92. in princ. Et Mal. q. 3. ar. 3. cor. & q. 16. ar. 9. cor. & ad 10.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non à solo Deo moueatur sicut ab exteriori principio, inferius enim natum est moueri à suo superiori, sicut corpora inferiora à corporibus cęlestibus, sed voluntas hominis habet aliquid superius post Deum, scilicet Angelum, ergo voluntas potest moueri sicut ab exteriori principio etiam ab Angelo.

¶ 2 Præterea. Actus voluntatis sequitur actum intellectus, sed intellectus hominis reducitur in suum actum non solùm à Deo, sed etiam ab Angelo per illuminationes, vt Dionysius dicit. * ergo eadem ratione, & voluntas.

Dionysius. * Cap. 4. de Diui. nom. cap. 3.

¶ 3 Præterea. Deus non est causa nisi bonorum, secundùm illud Genesis primo. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona; si ergo à solo Deo voluntas hominis moueretur nunquam moueretur ad malum, cum tamen voluntas sit qua peccatur, & rectè viuitur, vt August. * dicit.

* August. Lib. 1. retract.

¶ Sed contra est, quòd Apostolus dicit ad Philip. 2. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere.

¶ Ostensum est ar. praece. a quo exteriori voluntas non moueatur quo ad exercitium, hic ostendit à quo moueatur.

¶ Respõdeo dicendum, quòd motus voluntatis est ab intrinseco, sicut & motus naturalis; quamuis autem rem naturalem possit aliquid mouere, quod non est causa naturæ rei motæ; tamen motum naturalem causare non potest nisi, quod est aliqualiter causa naturæ. Mouetur enim lapis sursum ab homine qui naturam lapidis non causat, sed hic motus non est lapidi naturalis, naturalis autem motus eius non causatur nisi ab eo, quod causat naturam. Vnde dicitur in. 7. physi. * quòd generans mouet secundùm locum grauia, & leuia; sic ergo hominem voluntatem habentem contingit moueri ab aliquo qui non est causa eius, sed quòd motus voluntarius eius sit ab aliquo principio extrinseco, quod non est causa voluntatis est impossibile.

* Arist. text. 13. 29. 30. 31. & 32.

¶ D. S. deducit quandam rationem ex qua habetur talis conclusio responsiua. Solus Deus potest mouere voluntatem, scilicet quo ad exercitium actus immutando ipsam & inclinando. Probatur; hominem habentem voluntatem contingit moueri, &c. vt in fine litterę per totum, sed voluntatis causa esse non potest nisi Deus; ergo, &c. Huius rationis primò probat maiorem. Secundò minorem ibi. Voluntatis autem, &c. Maior ergo reducitur clarè à principio litteræ, & exemplariter.

Conclusio responsiua.

¶ Et aduerte, quòd hæc probatio tantùm vult, & maior ipsa, quod eiusdẽ est dare actũ vel motum, qui est necessariò à principio intrinseco, & ipsum principium intrinsecum. Vnde nihil dat graui motum naturalem deorsum, nisi quod sibi contulit grauitatem; licet enim homo qui non dedit grauitatem, & materiam lapidi, moueat ipsum violenter, tamen hoc solùm mouet naturaliter lapidem, quod dedit sibi naturam grauis. Sic ergo nihil potest dare motum, qui est velle & inclinatio in aliquid necessariò existens à principio intrinseco, nisi quod dat ipsum principium intrinsecũ huius motus, scilicet ipsam voluntatem. Nec obstat de motu cordis vel motu cœli, qui tamen magis sunt animales. Nam, & intelligentia est aliquo modo principium intrinsecum corpori cœlesti per quam naturaliter mouetur, similiter anima sensitiua principium naturæ cordis, per quam naturaliter mouetur; de his prima parte. q. 70. artic. 5. ad tertium, & in D. S. de motu cordis opuscu. 35. Vnde & D. S. notanter dicit. Nihil facit motum esse naturalem nisi sit aliquo modo causa naturæ, &c.

¶ Aduerte autem, quòd maior dicit hominem habentem voluntatem contingit moueri ab aliquo qui non est causa eius; & non dicit, voluntatem contingit moueri ab eo qui non est causa eius; quia vt supra dictum est. q. 6. omnis motus voluntatis est in ipsa, & ab ipsa, & tantum à causa eius. Quare homo potest quo ad aliquẽ motum exteriorem moueri violenter, sed volũtas non mouetur nisi a causa sua, & à seipsa. Vnde in hoc differentia est inter lapidem, & voluntatem, quia lapis potest moueri ab aliquo qui non est causa naturæ eius, quia potest habere motum sicut subiectum tantùm, & non sicut principium, secus de voluntate; attamẽ homo potest habere motum cuius non est causa. Quare D. S. cautè cum dixisset lapidem moueri ab extrinseco, non subinfert de voluntate, sed de homine. Maior ergo vera, quòd nihil extrinsecum potest causare motum voluntarium nisi det principium illius motus, quia motus talis non est nisi ab intrinseco principio. Consequenter cum dicit.

¶ Voluntatis autem causa nihil aliud esse potest quã Deus, & hoc patet dupliciter. Primò quidem ex hoc, quòd voluntas est potentia animæ rationalis, quæ a solo Deo causatur per creationem, vt in primo dictum est. Secundo verò ex hoc patet, quòd voluntas habet ordinem ad vniuersale bonum * vnde nihil aliud potest esse voluntatis causa nisi ipse Deus qui est vniuersale bonum; omne autem aliud bonum per participationem dicitur, & est quoddam particulare bonum; particularis autem causa non dat inclinationem vniuersalem, vnde: nec materia prima, quæ est in potentia ad omnes formas potest causari ab aliquo particulari agente.

* 1. q. 90. ar. 2. & 4.

¶ Subiungit minorem principalem, & eam probat dupliciter, primò sic. Voluntas est potentia animæ rationalis, sed anima rationalis à solo Deo causatur: ergo & voluntas. Maior nota. Minor patet prima parte. q. 90. art. 2. & 4. quia anima causatur creatione quæ est propria Deo. Stat autem vis rationis in hoc, quia idem est causa subiecti, & potentiæ consequentis subiectũ naturaliter per resultationem habentis se per modum passionis propriæ. Voluntas autem est potentia, & quasi proprietas animæ rationalis, ergo causans animam, causat & potentiam. Secundò probatur eadem minor, voluntas habet ordinem ad vniuersale bonum, ergo non potest esse eius causa nisi Deus qui est vniuersale bonum. Antecedens notum ex supra dictis, quia voluntas vt sic habet pro obiecto bonum vniuersale, & bonum in communi. Tenet consequẽtia, quia omne aliud bonum, est bonum per participationem, & particulare bonum; sed particularis causa non dat inclinationem vniuersalem. Et confirmatur hæc probatio consequentiæ per exẽplum naturale, quia materia prima quæ est in potentia ad omnes formas non potest causari ab agente particulari. Et stat fundamẽtum in hoc quia mouens, & id in quod aliquid mouetur debent esse proportionata, voluntas autem vt sic, absolutè est quoddam principium inclinationis in bonum vniuersale, quod excedit omne creatum, immo sub vniuersali bono includitur omne bonum, quod non est nisi in Deo, ergo solus Deus dat inclinationem in vniuersale bonum; Vide de ista materia, prima parte. q. 105. art. 4. & q. 106. ar. 2. Ex omnibus igitur istis sequitur conclusio responsiua, & quòd solus Deus potest immutare, & mouere ad exercitiũ actus volũtatem; Vide de hoc etiam in de Veritate Materia. 22. q. 9. An autem, & solus Deus possit voluntatem mouere quo ad specificationem actus, vide prima parte vbi iam, quòd sic, quia solus potest efficaciter mouere; de hoc etiam supra, quia in statu viæ vt proponitur sub ratione beatitudinis, & boni perfecti, sic necessariò mouet in patria autem etiam, quia clarè visus in se necessariò mouet, ut patuit supra.

Probatur minor conclusionis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, & exponit D. S. ibidem lectione tertia in nobis, scilicet per instinctum internum mouendo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Angelus non sic est supra hominem, quòd sit causa voluntatis eius, sicut corpora cœlestia sunt causa formarum naturalium,

ad quas

ad quas consequuntur naturales motus corporum naturalium.

¶ Ad maiorem, inferius natum est moueri motu naturali vel voluntario à superiori suo, quod est causa eius aliquo modo, & si ab alio moueatur non erit motus naturalis vel voluntarius, vt patet in cor. Sed negatur maior, quòd à quocunque superiori possit moueri ad motum naturalem vel voluntarium. Vnde, & Angelus est superior materia, & tamen eam non potest immediatè mouere ad formam vt patet prima par. q. 110. art. 2. sed solùm ab eo, quod est causa eius, scilicet à Deo; vel ab eo, quod est causa formæ, & compositi, sic corpora cœlestia mouent inferiora quorum sunt causa.

¶ Ad minorem dico, quòd Angelus quidem est superior voluntate hominis in gradu naturæ, tamen non est causa voluntatis humanæ, nec esse potest, vt patet circa minorem, quare negatur consequentia, quia licet Angelus posset mouere hominem, non tamen volũtatem hominis mouere potest, quia nihil eam mouet nisi quod dat inclinationem ad motum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus hominis mouetur ab Angelo ex parte obiecti, quod sibi proponitur virtute Angelici luminis ad cognoscendum, & sic etiam voluntas ab exteriori creatura potest moueri, vt dictum est. *

* Art.4.

¶ Maior conceditur, ad minorem si intelligitur, quòd intellectus reducatur in actum quo ad exercitium per Angelum, negatur, non enim potest Angelus causare cogitationes vel intellectiones interiores vt ostendit D. S. prima par. q. 111. ar. 2. Si autem intelligitur, quòd reducitur in actu quo ad specificationem, inquantum proponit sibi aliquid cognoscibile modis quos ponit D. S. vbi iam arti. primo, tunc conceditur, & similiter conceditur consequens ad hunc sensum, quòd Angelus potest mouere volũtatem quo ad specificationem, licet non necessariò, sed solus Deus proponens bonum vniuersale, quod ipse est vt patet prima parte. q. 106. artic. 2. in cor. Sed negatur consequentia quo ad mouere ad exercitium. Aduerte tamen, quòd intellectus mouetur ad exercitium à voluntate nostra præter quàm ad primum actum qui est merè naturalis elicitiuè, nam intellectus naturaliter ante omnem electionem elicit actum, licet talis actus non sit omnino naturalis quo ad iudicium ad aliquam partem contradictionis, sed liber ad hoc vel illud iudicandum; licet oporteat apprehendere, quod primò offertur, non tamen oportet iudicare vnam partem quo ad prosequendum vel fugiendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus mouet voluntatem hominis sicut vniuersalis motor ad vniuersale obiectum voluntatis, quod est bonum, & sine hac vniuersali motione homo non potest aliquid velle, sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est verè bonum vel apparens bonum; sed tamen interdum specialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinatè volendum, quod est bonum sicut in his quos mouet per gratiam vt infra dicetur. *

* q. 109. & 112.

¶ Assumptum conceditur, sed tamen Dei operatio modificatur in recipiente secundùm modum eius sic, quòd creatura libera mouetur ab eo, vt tamen relinquatur in manu consilij sui. Vltra dico, quòd voluntas à solo Deo mouetur sicut ab extrinseco quo ad exercitium. Ad consequens nunquam moueretur ad malum. Verum est à Deo nunquam mouetur ad malum, sed ad bonum in communi, quia videlicet Deus dat voluntati vt sit inclinatio in bonum, & hoc vniuersaliter in omni voluntate. Sed si aliquem determinatè ad bonum hoc verum moueat hoc non est generale, sed gratuitum, vt patebit infra. q. 109. Dico secundò ad consequens si intelligitur, quòd voluntas nunquam moueatur ad malum absolutè, negatur consequentia, quia stante motione Dei qua mouetur ad volendum quo ad exercitium actus, potest se habens voluntatem determinare per rationem vel intellectum ad hoc vel illud bonum, quod est quandoque secundùm quid bonum, & in veritate malum, & sic incidit ratio peccati. Et dico, quòd voluntate peccatur non vt mouetur à Deo, sed ex propria libertate prauia indifferentia, & indeterminatione apprehensionis, quæ in libertate voluntatis includitur. Quare negatur consequentia.

¶ Nota, quòd aliqui fundant se in hac solutione dicentes, voluntatem non habere sufficiens principium primi actus, sed oportet, quòd Deus moueat eam per specialem motionem ad primum actum imprimendo ei aliquid habens se per modum actus primi, quo voluntas ipsa efficitur potens ad volendum. Sed salua reuerentia eorum non videtur hæc esse mens D. S. sed solùm, quòd Deus semper sicut vniuersalis motor omnis voluntatis mouet omnem voluntatem in ordine suo ad bonum, vt sic, quia videlicet Deus mouendo ad exercitium mouet vt velit aliquid secundùm conditionem naturæ suæ quæ est inclinatio potentialis in bonum vt sic, quod quidem bonum continet sub se apparens, & existens, & sine motione Dei ad exercitium, quæ tamen est per generalem influentiam, voluntas nihil posset velle, sicut nec quodcunque creatum agere potest quamcumque actionem sine motione Dei generali; sed hac motione præsupposita, voluntas per innatam libertatem ex indeterminatione rationis potest sub ista motione Dei se determinare ad hoc vel illud bonum; & ex hac ratione incidit peccatum; per hoc autem non habetur, quòd voluntas concurrat solùm passiuè, vel quòd sit insufficiens ad actum quemcunque, quia nulla sufficientia creaturæ excludit operationem Dei ab ipsa, & eius operatione; sed quòd in actu voluntatis est considerare exercitium, quod est à Deo in ordine ad bonum, & est considerare determinationem ad hoc vel illud bonum, & hoc est ex libertate voluntatis subtrahentis se à lege Diuina ratione cuius peccatum accidit non ratione primi.

Fundant se hic de via D.S.

Quæstio Decima.

De modo quo voluntas mouetur.

DEinde considerandum est de modo quo voluntas mouetur. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur. Secundò vtrum de necessitate moueatur à suo obiecto. Tertiò vtrum de necessitate moueatur ab appetitu inferiori. Quartò vtrum de necessitate moueatur ab exteriori motiuo, quod est Deus.

¶ Postquam ostensum est à quo voluntas moueatur, hic consequenter ostendit quomodo moueatur, & primò in generali, secũdò quomodo in speciali per comparationem ad sua mouentia de quibus dictum est in q. præc.

Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueatur ad aliquid naturaliter, agens enim naturale diuiditur contra agens voluntarium, ut patet in principio secundi phy. * nõ ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

1. q. 41. ar. 2. co. Et Veri. q. 22. art. 5. & 9. Et Mal. q. 6. ar. 4 ad 5.
* Arist. tex. 49.

¶ 2 Præterea id quod est naturale inest alicui semper, sicut igni esse calidum, sed nullus motus inest voluntati semper, ergo nullus motus est naturalis volũtati.

¶ 3 Præterea. Natura est determinata ad unum, sed uoluntas se habet ad opposita, ergo voluntas nihil naturaliter uult.

¶ Sed contra est, quòd motus uoluntatis sequitur actum intellectus, sed intellectus aliqua intelligit naturaliter, ergo & uoluntas aliqua uult naturaliter.

¶ Primò itaque inquirit, an voluntas ad aliquid naturaliter moueatur, quia enim voluntas libera est videtur naturalitas sibi repugnare. Pro intellectu huius quæsiti, & pro fundamento dicendorum, oportet prænotare quid sit naturaliter moueri, & quot modis possit intelligi voluntatem naturaliter posse moueri; vnde quo ad primum cum natura sit determinata ad vnum, ideo naturaliter moueri est in motu suo esse determinatum ad vnum, quia autem voluntas potest intelligi determinari ad vnum dupliciter. Vno modo quo ad specificationem, quia scilicet est determinata ad hoc & nullo modo ad oppositum eius volendo vel nolendo. Alio modo potest intelligi determinari ad vnum, scilicet quo ad exercitiũ actus, quia scilicet determinata est ad eliciendum actũ, nec habet potestatem vt suspendat actum circa aliquod obiectũ, sic quòd non solùm non possit nolle, sed nec potest non velle. primo modo dicitur voluntas naturaliter moueri quo ad specificationem, secundo modo naturaliter quo ad exercicium. Quæsitũ ergo præsens videtur intelligi de naturaliter moueri quo ad specificationẽ, & hoc patet ex verbis quæsiti, quia non quæritur absolutè an naturaliter moueatur, sed additur ad aliquid, quod vtiq; est obiectum, & sic quæritur de naturalitate obiectiua, & de naturalitate actus voluntatis in ordine ad specificationem; vnde & omnia quæ sunt corporis ad hũc sensum procedunt: An autem, & naturaliter moueatur quo ad exercitium, non ita expresè hic determinatur, sed supra habitum est, quòd voluntas in statu beatifico naturaliter, & necessariò mouetur ad exercitium actus, licet absolutè considerata extra statum beatum non moueatur naturaliter, & necessariò ad exercitium actus, vt tangit. D. S. in de Veri. Mate. 24. q. 6 in fine cor. vbi dicit. Quantum ad primum horum scilicet quantum ad actum inquantum potest velle, & non velle, inest libertas voluntati in quolibet statu naturæ respectu cuiuslibet obiecti, hæc ille. Ex quibus patet, quod absolutè sine gratia confirma-

Quid naturaliter moueri.

confirmationis, & sine gloria considerata voluntas semper est libera, & non necessariò exercet actum; de naturalitate igitur actus voluntatis respectu obiecti videndum est. Attende etiam, quia quæritur an voluntas naturaliter moueatur. Ex quo patet, quòd nõ quæritur an voluntas potentialis naturaliter inclinetur in aliquid obiectum, sed an ipsa voluntas habeat aliquem actum naturaliter ad vnum obiectum determinatum quo ad specificationem actus, supponendo nunc quòd actui elicito non repugnat naturalitas, Scotus autem in. 4. distinctio. 49. q. 9. dicit appetitum naturalem voluntatis non esse nisi inclinationem in obiectum, sed D. S. dicit actum elicitum tamen determinatum ad obiectum, esse naturalem, &c.

Scotus.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut Boetius dicit in li. de duabus naturis. * & philosophus in. 5. metaphy. * Natura dicitur multipliciter, quandoque enim dicitur principium intrinsecum in rebus mobilibus, & talis natura est vel materia vel forma materialis, vt patet in. 2. Phis. Alio modo dicitur natura quælibet substantia vel quodlibet ens; & secundùm hoc illud dicitur esse naturale rei, quod conuenit ei secundùm suam substantiam, & hoc est quod per se inest rei.

* circa prin- cip. * Arist. tex. 5. * August. tex. 4.

¶ D. S. primò declarat quæsitum exponendo quendam terminum eius. Secundò subiungit cõclusionem respõ. ibi, In omnibus autem, &c. Dicit ergo quòd natura à qua dicitur naturaliter multipliciter dicitur. Et quantum ad propositum sufficit dupliciter, quandoque accipitur pro principio intrinseco mouendi, & quiescendi, scilicet pro materia, & forma rei naturalis, & sic in proposito non dicitur naturale à tali natura, quia voluntas non habet materiam vel formam; secundo modo dicitur natura magis extẽsè quælibet substantia vel quodlibet ens, & secundùm illam acceptationem naturæ dicitur naturale, quod conuenit rei cuicunque secundùm substantiam suam, & hoc est quod cuilibet per se inest, & natura hoc modo etiam dicitur de voluntate, & id, quod conuenit sibi ex substantia sua, cõuenit sibi naturaliter; si ergo ex substantia, & natura sua habeat, quòd in motu suo determinetur ad aliquid, tunc mouetur ad ipsum naturaliter, patet ex hoc quòd voluntas etiam potest dici natura, potest tamen etiam considerari sicut; & potentia rationalis ad vtrumlibet se habens; sed quando quæritur an ad aliquid naturaliter, idest determinatè ad vnum se habeat, quæritur de ea vt natura est non vt agens à proposito vel rationale. Deinde cum dicit.

¶ In omnibus autem ea quæ non per se insunt reducuntur in aliquid quod per se inest sicut in principium, & ideo necesse est, quòd hoc modo accipiendo naturam semper [d] principium in his, quæ conueniunt rei sit naturale, & hoc manifestè apparet in intellectu; nam principia intellectualis conguitionis sunt naturaliter nota, simul etiam principium motiuum voluntariorũ oportet esse aliquid naturaliter volitum.

Dub. 196.

¶ Respondet quæsito exposito tali conclusione. Principium motiuum voluntariorum oportet esse aliquid naturaliter volitũ, (& habetur responsio ad quæsitum, quòd sic) hanc conclusionem primò probat, secundò eam explicat vna alia conclusione magis determinata, ibi. Hoc autem, &c. Probatur sic, necesse est quòd accipiendo naturam secũdo modo, scilicet pro qualibet substantia, idest essentia, semper principium in his quæ conueniunt rei sit naturale, ergo sequitur conclusio. Tenet consequentia ab vniuersali ad indefinitam. Antecedens probatur primò ratione sic, quia in o͞ibus, q̃ non per se insunt reducuntur ad aliquid quod per se inest rei, sicut in principium, ergo principiũ semper est naturale. Tenet consequentia, quia in proposito dicitur naturale quod per se inest rei. Antecedens hoc relinquitur notum, & D. S. ipsum probat prima parte. q. 82. ar. primo, quia oportet semper fundamentum, & principium aliorum esse immobile, & naturale, aliàs esset processus in infinitum, hoc enim est generale in toto ordine rerum, vt semper varium, & mutabile ab vniformi, & immobili procedat, cum ergo multi motus voluntatis sint varij quo ad specificationem, ergo reducuntur in illum qui est necessarius quo ad specificationem; quia omnes fundantur super appetitu boni. & beatitudinis, & eorum quæ sunt naturalia appetenti vt statim dicetur in textu sequenti. Nec valet instantia Scoti, quia calefactiones non reducuntur in vnam immobilem calefactionem, quia calefaciens de per se semper calefacit immobiliter, & vniformiter non sic voluntas omnia vniformiter vult, quare oportet ponere inuariabiliter volitum; nec est inconueniens, quòd voluntas habeat plures actus subordinatos simul volendo id quod naturaliter vult, & id quod propter ipsum vult, quia sunt actus ordinati quamuis vt patuit supra non oporteat semper esse actus distinctos, volitionem finis, & eius, quod est ad finem. Secundò probatur antecedens exẽplariter, quia principia intellectualis cognitionis sunt naturaliter nota (scilicet, quo ad specificationẽ) quia nullus potest eis dissentire, ergo antecedens verum, & est hoc assumptum etiam probatio conclusionis per proportionem inter intellectum quo ad principia, & voluntatis respectu principij obiectiui actuum voluntariorum, & patuit supra solutio impugnationis. Scoticæ contra hãc propositionem, nam ipse vult, quòd est simile quo ad ordinem volitorum, sed non quo ad necessitatem. Sed patet ex dictis, quia voluntarium est dictum suum, & oppositum eius est iam probatum, quia voluntas necessariò habet imbibitum id quod est naturæ, vt patebit ad primum, & per consequens etiam conditionem naturæ, quod est per se, & naturaliter, & determinatè in aliqua obiecta ferri. Deinde ibi.

Conclusio responsa.

Scoti instantia non valet.

¶ Hoc autem est bonum in communi, in quod voluntas naturaliter tendit, sicut etiam quælibet potẽtia in suum obiectum; & etiam ipse finis vltimus qui hoc modo se habet in appetibilibus, sicut prima principia demõstrationum in intelligibilibus; & vniuersaliter omnia illa quæ conueniunt volenti secundùm suam naturam, non enim per voluntatem appetimus solùm ea quę pertinent ad potentiam voluntatis, sed etiam ea quæ pertinent ad singulas potentias, & ad totum hominem, vnde naturaliter homo vult non solùm obiectum voluntatis, sed etiam alia quæ conueniunt alijs potentijs, vt cognitionem veri quę conuenit intellectui, & esse & viuere & huiusmodi alia quæ respiciunt consistentiam naturalem quæ omnia comprehenduntur sub obiecto voluntatis sicut quædam particularia bona.

¶ Explicat prædictam conclusionem respon. alia conclusione ostendendo quæ obiecta voluntas naturaliter velit, & est talis. Bonum in communi est naturaliter volitum, & etiam finis vltimus, & vniuersaliter omnia illa quæ conueniunt volenti secundùm suam naturam; prima pars probatur, quia quælibet potentia tendit naturaliter in suum obiectum, sic quòd non potest in oppositum sui obiecti; sed bonum in communi est per se obiectum voluntatis, ergo naturaliter vult bonum, sic quòd nihil potest velle nisi bonum, vt patuit supra, & hoc est naturaliter velle quo ad specificationem, non posse nisi illud velle; nec tamen sequitur voluntas vult naturaliter bonum, ergo determinatè hoc vel illud, sicut visus naturaliter videt colorem, sed non hunc vel illum. Vnde quicquid vult voluntas sub ratione boni vult necessariò, tamen nõ oportet, quòd semper id vel illud velit. Secunda pars conclusionis probatur, quia vltimus finis se habet, &c. sed principia prima sunt naturaliter nota vt patet, ergo vltimus finis est naturaliter volitus, & intelligitur de vltimo fine quo ad nos, scilicet de beatitudine secundùm communem rationem. Inclinatur enim voluntas ad beatitudinem in cõmuni, abstrahendo ab illa, & ab illa in specie, & in genere, quia experimur, q̄ quilibet vult esse beatus, & miser esse velle non potest. Tertia pars conclusionis probatur, non solũ per voluntatem appetimus ea quæ pertinent ad potentiam, &c. vt in littera, ergo homo naturaliter vult non solùm obiectum volũtatis, sed etiam alia, &c. Consequentia nota, & explicatur consequens vsque in finem in littera clarè, & patebit etiam ratio arti. sequenti sicut habetur prima parte supra arti. 2. quia per se continentur sub obiecto communi voluntatis, nec sine eis beatitudo vel vltimus finis haberi potest; & tamen esse, & viuere quamuis per se necessariò appetantur, tamẽ per accidens potest appeti oppositum eorum; sicut à se interficientibus, & sic minus necessariò quam vltimus finis in communi, per se tamen necessariò &c. Ex his omnibus patet, quòd voluntas vt natura aliquid naturaliter appetit, patet & quæ naturaliter appetat, cum hoc tamen stat, q̄ uoluntas vt uoluntas vel liberum arbitrium liberè uelit aliqua inter quæ non computantur prædicta in secunda conclusione, de ista materia vide D. S. in de Veri. Ma. 22. q. 5. & 6. per totum, vide, & Capreolum in. 4. dist. 49. q. 3.

Conclusio.

ARGVMENTVM in contrarium continet rationem pro conclusione responsiua quæ etiam in corpore tacta est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas diuiditur contra naturam, sicut vna causa contra aliam, quædam enim fiunt naturaliter, & quædam fiunt voluntariè. Est autem alius modus causandi proprius voluntati quę est differentia sui actus, præter modum qui conuenit naturæ quæ est determinata ad vnum, sed quia volũtas in aliqua natura fundatur, necesse est q̄ modus proprius naturæ quantum ad aliquid participetur à voluntate, sicut quod est prioris causæ participatur à posteriori, est enim prius in vnaquaque re ipsum esse, quod est per naturam, quàm velle, quod est per uoluntatem, & inde est quòd voluntas naturaliter aliquid vult.

¶ Quia

¶ Quia hoc est argumentum Scoti in primo dist. 2. & 10. & in quodlibetis q. 16. ideo vt argumentum clarè soluatur, & ostendatur nullitas argumenti Scoti, præmittendum est, quòd potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta, ideo solùm illæ differentiæ actuum diuersificant potentias, quæ attenduntur penes per se obiecta formalia, & per oppositum si sunt differentiæ actuum, quæ non reducuntur in diuersa obiecta formalia compossibiles sunt eidem potentiæ, sic intelligere, & discurrere in intellectu sunt quidem distincti actus, sed tamen non sunt diuersorum per se obiectorum intellectus, sed sunt aliquorum diuersorum quæ sub obiecto formali intellectus comprehenduntur; vnde discurrere & intelligere sunt diuersi modi actuum intellectus, sed tamen reducuntur in vnam potentiam: sic ergo, & naturaliter velle, & liberè sunt quidem diuersi modi agendi, & volendi voluntatis: attamen quia nõ arguunt diuersa obiecta non comprehensa sub obiectis per se voluntatis, ideo eidem potentiæ conuenire possunt, immo necessariò conueniunt ratione dicta in corpore. His notatis respondendum est ad argumentum.

Fundamentũ cassans argumentum Scoti.

¶ Ad antecedens primò. Agens naturale, &c. verum est naturale agens distinguitur contra voluntarium formaliter, idest modi agendi voluntariè, & naturaliter distinguuntur; sed non sunt modi oppositi distinctiui agentis vel potentiæ realiter, & ratio iam patuit. Et hic est sensus philosophi in 2. phy. quia vult, quòd naturale vt sic, distinguatur formaliter à voluntario vt sic, sed non intendit negare quin agens voluntarium agat etiam naturaliter, immo actio voluntaria, & libera, actionem naturalem necessariò præsupponit. Secundò dico ad antecedens, quòd naturale diuiditur contra voluntarium agens in diuersis etiam realiter, quia scilicet datur agens naturale, & nullo modo voluntarium: sed econtra est impossibile, quòd detur voluntarium agens, quod non sit naturaliter agens, licet in ordine ad diuersa; sicut & potentia discursiua necessariò est intellectiua, sed non è contra, vt patet in intellectiua Angelica. Tertiò dicitur post D. S. in de Veri. supra q. 5. ad sextum in contrarium, quòd voluntas diuiditur contra appetitum naturalem cum præcisione acceptum, idest qui est naturalis tantùm, sicut homo contra illud, quod est tantum animal, non autem diuiditur contra naturalem appetitum absolutè, sed includit ipsum, sicut homo includit animal, hæc ille. Ex quibus patet ad antecedens. Quare negatur consequentia, quia voluntas in aliqua natura fundatur, & per consequens modus agendi naturæ, etiam voluntati conuenit respectu naturalis obiecti, & continentis per se totam rationem obiecti voluntatis atque cum hoc connexa. Aduerte tamen propter verba solutionis, quòd voluntas in natura fundatur non ad hunc sensum, quòd in eodem sunt duo voluntas, & natura; sed quia natura est inbibita ipsi voluntati sicut superius inferiori, non quòd sint duo gradus perfectionis sicut homo, & animal, sed sicut ens homo quæ dicant vnum gradum realiter vt nũc supponitur, vnde quòd D. S. dicit in de Veritate comparando naturam, & voluntatem sicut animal, & hominem, est simile in proposito suo, sed non est simile quo ad dicere duos gradus perfectionales.

Nota.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in rebus naturalibus id quod est naturale quasi consequens formam tantùm, semper actu inest, sicut calidum igni. Quod autem est naturale sicut consequens materiam non semper actu inest, sed quandoque secundùm potentiam tantùm, nam forma est actus, materia verò potentia; motus autem est actus existentis in potentia, & ideo illa quæ pertinent ad motum vel quæ sequuntur motum in rebus naturalibus non semper insunt, sicut ignis non semper mouetur sursum, sed quando est extra locum suum; & similiter non oportet, quòd voluntas quæ de potentia in actum reducitur, dum aliquid vult, semper actu velit, sed solùm quando est in aliqua dispositione determinata; voluntas autem Dei quæ est actus purus semper est in actu uolendi.

¶ Ad maiorem. D. S. clarè respondet per distinctionem, quia id quod est naturale consequens formam, idest perfectam actualitatem, hoc semper adest; quia vnumquodque agit secundùm quod actu est, si ergo aliquid consequitur rem naturaliter, secundùm quod est actu completè, tunc completè, & actu producetur; sic quia forma ignis actualitatem completam habet respectu productionis caloris, ideo semper adest, sed non est sufficientis actualitatis, vt lapidem ipsum semper actu sursum moueat, sed ad hoc requiritur aliquod extrinsecum remouens prohibens, vnde per materiã, & formam D. S. intelligit actum, & potentiam, &c. Minor vera, quia voluntas ipsa non est potentia perfectę actualitatis quæ semper sit coniuncta actui secundo, sicut voluntas Diuina vel Angelica, sed requiritur concursus alicuius extrinseci scilicet præsentatio obiecti, & aliqua dispositio habentis voluntatem; vnde ex potentialitate voluntatis est, quòd non semper habeat actum suum & per consequens nec semper mouetur naturaliter ad specificationem actus, nec semper vult id, quod naturaliter vult. Ex potentialitate enim est omnis insufficientia. Quare negatur consequẽtia, quia & ignis naturaliter mouetur sursum, nec tamen semper mouetur, quia forma sua non est sufficiens principium motus sursum, sed solùm inchoationis, & aptitudinis ad ascendẽdũ, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd semper naturæ respondet unum proportionatum naturæ, naturæ enim in genere respondet aliquid unum in genere, & naturæ in specie acceptæ respondet unum in specie. [d] naturę autem indiuiduatæ respondet aliquid unum indiuiduale; cum igitur uolũtas sit quædam uis immaterialis, sicut & intellectus respondet sibi naturaliter aliquod unum commune, scilicet bonum, sicut etiam intellectui aliquod unum commune, scilicet uerum uel ens uel quicquid est huiusmodi; sub bono autem communi multa particularia bona continentur, ad quorum nullum uoluntas determinatur.

Dub. 1105.

¶ Ad maiorem primò, natura vt sic determinata est ad vnum, si quid tamen sit non solùm natura, sed cum hoc libera natura, inquantum liberum est non erit determinatum ad vnum, immo habet se ad opposita. Quando enim dicitur natura determinata ad vnum, accipitur vnum non vt distinguitur contra multa, sed vt distinguitur contra opposita. Secundò dico ad maiorem, quòd natura est quoddam superius, & communius, quod modificatur in inferiori iuxta capacitatem inferioris, sic videlicet, quòd natura pura, & præcisè, & hæc natura est determinata ad vnum indiuiduale, sicut hoc graue ad hunc locum. Natura verò in specie ad vnum in specie, sicut grauitas ad locum deorsum. Natura verò in genere ad unum in genere, sub qua natura in communi continetur & voluntas ut natura, quæ natura in voluntate est ad unum secundùm conditionem voluntatis. Est autem voluntas potentia immaterialis cuius naturalitas est ad suum per se obiectum, quod obiectum non est particulare, sed aliquid commune: quare volũtas ut natura habet se ad vnum quod est bonum in cõmuni, quod est vnum in genere, capiendo genus largè, sicut dicimus ens in genere, idest in communi. Ad minorem, uoluntas se habet ad opposita, voluntas vt voluntas uel liberum arbitrium, se habet ad opposita, sed dico, quòd voluntas ut uoluntas, & liberum arbitrium non est ad bonum in communi, sed ad aliqua particularia bona, ad quæ naturaliter non determinatur, ad per se autem obiectum naturaliter se habet ergo, &c. Si intelligatur consequens, quòd voluntas vt natura non velit aliquid naturaliter, negatur, quia suum per se obiectum, & ea quæ dicta sunt in corpore naturaliter vult; sed si intelligitur, quòd voluntas vt sic, vt est agens à proposito, vel potentia rationalis, nõ velit aliquid naturaliter, cõceditur, sicut & intellectus aliqua naturaliter intelligit, aliqua verò nõ naturaliter.

Natura ad vnum.

Vtrum voluntas de necessitate moueatur à suo obiecto.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd uoluntas de necessitate moueatur à suo obiecto, obiectũ enim uoluntatis comparatur ad ipsam sicut motiuum ad mobile, ut patet in 3. de anima. * sed motiuum (si sit sufficiens) ex necessitate mouet mobile, ergo uoluntas ex necessitate potest moueri à suo obiecto.

S. Infra. q. 10. ar. 1. co fin. Et 1. q. 82. Et Veri. q. 22. art. 5. & 6. Et Mal. q. 5. ad 7. & 10.

** Arist. tex. 54.*

¶ 2 Præterea. Sic uoluntas est uis immaterialis, ita & intellectus, & utraque potentia ad obiectum uniuersale ordinatur, ut dictum est. * sed intellectus ex necessitate mouetur à suo obiecto, ergo & uoluntas à suo.

** Art. 1. ad tertium.*

¶ 3 Præterea. Omne, quod quis vult, aut est finis aut aliquid ordinatum ad finem, sed finem aliquis ex necessitate uult ut uidetur, quia est sicut principium in speculatiuis, cui ex necessitate assentimus; finis autem est ratio uolendi ea quæ sunt ad finem, & sic uidetur etiã, quod ea quæ sunt ad finem ex necessitate uelimus, uoluntas ergo ex necessitate mouetur à suo obiecto.

¶ Sed contra est, quòd potentiæ rationales secundũ philosophum sunt ad opposita, sed uoluntas est potentia rationalis, est enim in ratione ut dicitur in. 3. de anima. * ergo uoluntas se habet ad opposita, non ergo ex necessitate mouetur ad alterum oppositorum.

** Arist. tex. 42.*

¶ Hic ostenditur specialiter quo voluntas moueatur per cõparationẽ ad sua mouentia. Et diuiditur in tres partes secundùm tria mouentia à quibus voluntas potest moueri, scilicet ab obiecto, passione appetitus sensitiui, & à Deo.

¶Respondeo dicendum, quòd uoluntas mouetur dupliciter; uno modo quantum ad exercitium actus, alio modo quantum ad specificationem actus, quæ est ex obiecto. Primo ergo modo uoluntas a nullo obiecto ex necessitate mouetur; potest enim aliquis de quocunque obiecto non cogitare; & per consequens nec actu uelle illud.

¶D.S. notat duplicem intellectum quæsiti, secundùm quòd distinguit, quòd volantas dupliciter mouetur; vno modo ad exercitium actus, alio modo ad specificationem, quæ est ex obiecto, vt supra sæpe habitum est; s'm ergo hoc dupliciter respondet: secundo ibi. Sed quantum, &c. Primò tali conclusione; primo modo voluntas a nullo obiecto ex necessitate mouetur, probatur. Aliquis potest de quocunque obiecto non cogitare, ergo potest non velle actu; & sic non necessariò exercet actum respectu cuiuscunque obiecti. Tenet consequentia, quia actuale velle non est sine cogitatione; antecedens reliquit. D.S. notum experimentaliter, quia hoc experitur quilibet in se, immo quòd plus est stante apprehensione cuiuscunque obiecti, voluntas potest suspendere actum suum sic quòd nec velit nec nolit; & hoc est propter maximam libertatem quam voluntas habet super actus proprios.

Conclusio prima.

¶ Aduerte autem probationem D. S. ex qua habetur intellectus conclusionis; quia probat, quòd voluntas non necessariò velit; quia potest non cogitare de obiecto quocunque, patet autem ex supra dictis, quòd hoc verificatur de voluntate absolutè, & considerata in naturalibus suis, vt fuit allegatum etiam ex D.S. artic. præceden. in principio ex de Veritate. nam vt patuit supra, in patria non pòtest non cogitare de Deo, quem videt visione, mensurata æternitate participata; ex quo sequitur, quòd conclusio intelligitur, quòd voluntas absolutè considerata, vel vt D.S. dicit in de Veritate in quocunque statu naturæ non necessariò mouetur quo ad exercitium actus. Et huius ratio iam partim tacta est, scilicet libertas contradictionis voluntatis super actu suo. Et secundò, quia exercitium continuum voluntati non proponitur in via sub ratione perfecti boni, immo nec apprehenditur sub ratione possibilis, sed impossibilis; quare non est necessariò volitum, nec per consequens exercitum. Secus in patria, vbi exercitium apprehenditur, & verè sub ratione satiatiui, beatificatiui, & summi boni creati, & possibilis, immo apprehenditur, sicut necessariò exercendum, sic quòd nec est in voluntate suspendere illud exercitium, sicut hic non est in potestate eius specificatio respectu boni in communi, vel beatitudinis; respectu enim Dei visi voluntas necessariò mouetur, & quo ad exercitium, & specificationem. & de hoc supra. & vide in Capreolo in primo, distinctio prima, quæstione tertia. ad argumenta contra primam conclusionem Scoti; vnde & Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 24. artic. 8. ad secundum dicit. In potestate liberi arbitrij est non vti habitu, tamen potest hoc ipsum, quod non est vti habitu sibi proponi sub specie boni; quod de gratia in beatis accidere non potest, hæc ille. Consequenter cum dicit.

Capreolus.

¶ Sed quantum ad secundum motionis modum, uoluntas ab aliquo obiecto ex necessitate mouetur, ab aliquo autem non: in motu enim cuiuslibet potentiæ a suo obiecto consideranda est ratio, per quam obiectum mouet potentiam; uisibile enim mouet uisum sub ratione coloris actu uisibilis; unde si color proponatur uisui, ex necessitate mouet ipsum, nisi aliquis uisum auertat, quod pertinet ad exercitium actus; si autem proponeretur aliquid uisui, quod non omnibus modis esset color in actu, sed secundùm aliquid esset tale, secundùm autem aliquid non tale, non ex necessitate uisus tale obiectum uideret; posset enim intendere in ipsum ex ea parte, qua non est coloratum in actu, & sic ipsum non uideret; sicut autem coloratum in actu est obiectum uisus, ita bonum est obiectum uoluntatis; unde si proponatur aliquod obiectum uoluntati, quod sit uniuersaliter bonum, & secundùm omnem considerationem, ex necessitate uoluntas in id tẽdit, si aliquid uelit, non enim poterit uelle oppositum. Si autem proponatur sibi aliquod obiectum, quod non secundùm quálibet considerationem sit bonum, non ex necessitate voluntas fertur in illud.

¶Respondet iuxta secundum intellectum duabus conclusionibus; prima generali; secunda magis speciali, & determinata ibi. Et quia, &c. Prima est ista. Voluntas ab aliquo obiecto ex necessitate mouetur quo ad specificationem actus, ab aliquo autem non; & quia hæc conclusio confusè loquitur de obiecto; ideo D.S. probando eam annectit aliqualem explicationem; & tamen infert explicatam hoc modo. Si proponatur voluntati aliquod obiectum, quod sit vniuersaliter bonum, &c. vt in fine huius litteræ per totum. Probatur hæc conclusio sic explicata quo ad ambas partes, in motu cuiuslibet potentiæ a suo obiecto consideranda est ratio, per quam obiectum mouet potentiam; ita scilicet, quòd si illa ratio motiua perfectè inueniatur, tunc necessariò mouet ad specificationem actus; si autem non perfectè inuenitur, tunc non necessariò mouet; sed bonum est obiectum voluntatis; ergo sequitur conclusio. Maiorem D.S. ostendit exemplariter de visibili, quod mouet sub ratione coloris actu visibilis, qui necessariò mouet ad specificationem actus, quia si quis debeat videre oportet, quòd moueatur a colore, & videat colorem. Si autem proponitur aliquid, quod non omnibus modis esset color in actu; sic secundùm illam partem non necessariò videretur, &c. Deinde D. S. sub hac explicatione maioris ad propositùm subsumit minorem, quæ clara est.

Conclusio secunda.

¶Nota ex hac conclusione in littera duo. Primò quid sit necessariò mouere ad specificationem actus; hoc enim D.S. exponit, cũ dicit in prima parte conclusionis; in id tendit, si aliquid uelit, non enim poterit velle oppositũ; vbi patet, ꝙ mouere ad specificationẽ actus necessariò non est facere velle, sed est esse id in quod volũtas si vult, necessariò mouetur sic, ꝙ non potest in oppositum eius.

Quid mouere necessario ad specificationem.

¶Secundum est notandũ, cum dicit; vnde si proponatur (s. euidenter cognitum) per intellectum; non enim sufficit, ꝙ aliquid sit vniuersaliter bonum ad hoc, ꝙ moueat necessariò volũtatem quo ad specificationem actus; sed oportet, ꝙ sit euidenter propositum voluntati sub ratione vniuersalis boni; nam obiectum voluntatis est bonum cognitum; quare sequitur, quòd argumentum Scoti in quarto, dist. 49. q. 9. & in primo, distin. 1. q. 4. vbi arguit, ꝙ vltimus finis sub ratione particulari. s. Deus deberet in via necessariò mouere, si beatitudo in communi moueret; patet enim, quòd hoc argumentum non est alicuius apparentiæ, quia vltimus finis, & beatitudo in communi est nobis euidenter cognita sub ratione perfecti, & vniuersaliter boni; cum ratio beatitudinis in communi sit ratio perfecti boni, non autem sic Deus est cognitus euidenter a viatoribus, sed solùm in patria; quare hic non mouet necessariò ad specificationem, in patria autem mouet necessariò ad specificationem, immo & ad exercitium; nec sufficit indubietas, quòd aliquid sit perfectum bonũ, sed requiritur euidentia; vnde viator quidem non dubitat, sed tamen non euidenter videt; & per hoc non necessariò appetit, &c. Et hæc notat etiam D.S. de Malo. q. 3. artic. 3. in corp. Consequenter ibi.

Soluitur Scotus.

¶Et quia defectus cuiuscunque boni habet rationem non boni; ideo illud solùm bonum, quod est perfectũ, & cui nihil deficit, est tale bonum, quod uoluntas nõ potest non uelle, quod est beatitudo; alia autem quælibet particularia bona, inquantum deficiunt ab aliquo bono, possunt accipi ut non bona; & secundum hanc considerationem possunt repudiari, uel approbari a uoluntate; quæ potest in idem ferri secundùm diuersas considerationes.

¶Subsumit, & infert conclusionem secundam, iuxta secundum intellectum quæsiti magis specialem, & explicatiuam prædictæ, istam; illud solum bonum, quod est perfectum, & cui nihil deficit est, &c. quod est beatitudo; alia autem bona particularia possunt repudiari, vel approbari a voluntate, &c. Probatur, assumendo maiorem ex conclusione præcedenti; voluntas solùm necessariò mouetur ad id, quod vniuersaliter secundùm omnem considerationem est bonũ; sed nõ necessariò in id, quod secundùm aliquã considerationem est non bonum; sed defectus cuiuscunq; boni habet rationem non boni; ergo sequitur conclusio iuxta partes suas. Maior patuit. Minor de se nota, & capitur defectus negatiuè, quia defectus priuatiuus facit malum, sed negatiuus nõ bonum; & quia omnis creatura patitur defectum negatiuum; ideo est secundùm aliquid non bona; & per consequens est non necessariò volita; secus de beatitudine in communi, quæ omnifariam bona est.

Conclusio tertia.

¶Aduerte autem, quòd sub beatitudine comprehenduntur omnia, quæ habent apertam connexionem cum ea, vt est viuere, &c. vt patebit ad tertium, & habetur prima par. q. 82. artic. 2.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte conclusionis duplicis pro secundo membro distinctionis, quia voluntas vt sic, inquantum est potentia rationalis, est ad opposita, quę sunt particularia bona, in quibus non continetur vniuersale bonum; cum hoc stat, quòd voluntas vt natura necessariò mouetur ad beatitudinem, & sibi necessariò connexa, licet magis necessariò in beatitudinem, quam in sibi connexa, vt tactum est artic. primo.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ sufficiens motiuum alicuius potentiæ non est nisi obiectum, quod totaliter habet rationem motiui; si autem in aliquo deficiat, non ex necessitate mouebit, ut dictum est. *

* In corp.

¶Maior vera, sed non quodcúque obiectum est sufficiens motiuum, sed illud tantùm: in quo ratio obiecti perfectè inuenitur. Minorem concedo; ergo voluntas ex necessitate potest moueri ab obiecto sufficienti, sed non quodcunq; est sufficiens.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus ex necessitate mouetur a tali obiecto, quod est semper & ex necessitate verum; non autem ab eo, quod potest esse verũ, & falsum. s. a contingenti, sicut & de bono dictũ est.* — [* In corp.]

¶Minor non est vera vniuersaliter, sed de obiecto, quod continet veritatem necessariam, & euidentem, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd finis vltimus ex necessitate mouet voluntatem, quia est bonum perfectum; & similiter illa, quæ ordinantur ad hunc finem, sine quibus finis haberi non potest, sicut esse & viuere & huiusmodi; alia verò sine quibus finis haberi potest, non ex necessitate vult qui uult qui finem; sicut conclusiones, sine quibus principia possunt esse vera, non ex necessitate credit, qui principia credit.

¶Ad minorem principalem primò, finem vltimum aliquis ex necessitate vult, ad illam. Finis autem est ratio volendi ea, quæ sunt ad finem. Dico, quòd est ratio necessariò volendi, quæ sunt ad finem habentia necessariam connexionem cum fine, ita quòd sine eis finis haberi non potest. Vltra; & sic videtur verum de iam dictis, sed non de his, sine quibus potest haberi finis; ergo ex necessitate mouetur ab obiecto aliquo, sed non quolibet.

Vtrum voluntas de necessitate moueatur ab appetitu inferiori.

T

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd voluntas ex necessitate moueatur a passione appetitus inferioris, dicit enim Apostolus Roman. 5. [Rom. 5.] Non enim quod volo bonum hoc ago; sed quod odi malum illud facio, quod dicitur propter concupiscentiam, quæ est passio quædam; ergo voluntas ex necessitate mouetur a passione.

¶ 2 Præterea. Sicut dicitur in tertio Ethicorum.* [* Arist. c. 4.] Qualis vnusquisque est talis finis videtur ei; sed non est in potestate voluntatis, quod statim passionem abiiciat; ergo nó est in potestate voluntatis, quòd non velit illud ad quod passio se inclinat.

¶ 3 Præterea. Causa uniuersalis non applicatur ad effectum particularem, nisi mediante causa particulari; vnde & ratio uniuersalis non mouet nisi mediante æstimatione particulari, ut dicitur in tertio de Anima;* [* Aristot. tex. 59.] sed sicut se habet ratio uniuersalis ad æstimationem particularem; ita se habet uoluntas ad appetitum sensitiuum; ergo ad aliquod particulare uolendum non mouetur uoluntas, nisi mediante appetitu sensitiuo; ergo si appetitus sensitiuus sit per aliquam passionem ad aliquid dispositus, uoluntas non poterit in contrarium moueri.

¶Sed contra est, quod dicitur Genes. 4. [Genes. 4.] Subter te erit appetitus tuus; & tu dominaberis illius; non ergo uoluntas hominis ex necessitate mouetur ab appetitu inferiori.

¶Hic D. S. inquirit, quomodo voluntas moueatur a passione appetitus sensitiui; & quia corpora cœlestia non mouent nisi mediante appetitu sensitiuo; ideo habita determinatione huius quæstionis; habetur etiam, quomodo corpora cœlestia moueant. Quare D. S. in hac quæstione non quærit specialiter de modo motionis corporum cœlestium.

¶Respondeo dicẽdum, quòd sicut supra dictum est,* [* q. 9. art. 2.] passio appetitus sensitiui mouet uoluntatem ex ea parte, qua uoluntas mouetur ab obiecto, inquantum s. homo aliqualiter dispositus per passionem iudicat aliquid esse conueniens, & bonum, quod extra passionem existens non iudicaret; huiusmodi autem immutatio hominis per passionem duobus modis contingit; uno modo sic, quòd totaliter ratio ligatur, ita quod homo usum rationis non habet; sicut contingit in his, qui propter uehementem iram, uel concupiscentiam, furiosi, uel amentes fiunt, sicut & propter aliquam aliam perturbationem corporalem; huiusmodi enim passiones non sine corporali transmutatione accidunt.

¶D. S. primò præmittit conclusionem præambularem distinctiuam; secundò cõformiter distinctè respondet ibi: Et de talibus, &c. Conclusio præambularis est, homo potest dupliciter a passione moueri; vno modo sic, quòd passio absorbeat omnino iudiciũ rationis; aliquando autẽ non totaliter absorbetur. Probatur, passio mouet voluntatem quo ad specificationem actus, inquantum homo aliqualiter dispositus & immutatus per passionẽ, iudicat cõuenientes, quod extra passionem nõ iudicaret; sed huiusmodi immutatio hominis per passionem, dupliciter contingit; ergo conclusio vera, quòd etiam homo dupliciter moueatur; & explicat D. S. primum membrum, sicut contingit in his, qui propter vehementem iram, &c. secundam partem postea explicat.

¶Aduerte autẽ, quòd notanter dicitur, quòd homo dupliciter moueat a passione, & non dicitur, quòd voluntas dupliciter moueatur; quia quãdo ratio est absorpta a passione potest quidem moueri homo, sed non voluntas, quia ipsa non mouetur nisi præuio iudicio rationis, homo autẽ potest etiam moueri ex imaginatione, & appetitu sensitiuo sicut aliæ bestiæ, vt patebit. Deinde cum dicit.

¶Et de talibus eadem est ratio, sicut & de animalibus brutis, quæ ex necessitate sequuntur impetum passionis; in his enim non est aliquis rationis motus; & per consequens nec uoluntatis.

¶Rñdet iuxta prædictam conclusionem distinctiuã duplici cõclusione; secundam ibi Aliquando autem, &c. prima est Homines in quibus ratio totaliter ligatur per passionem, necessariò mouentur a passione. s. quo ad specificationem, probatur. Animalia bruta necessariò sequũtur impetum passionis, sed de talibus hominibus eadem est ratio, sicut & de animalibus brutis; ergo conclusio vera. Maior nota, quia ad apprehensum obiectum mouentur necessariò, quia non possunt in oppositum moueri. Minor patet, quia in his nõ est aliquis rationis motus, & per consequens nec voluntatis; ex quo sequitur, quòd homines similes bestijs mouentur ex sola phantasia, vel imaginatione cõcitata per passionẽ, sicut & bestiæ, &c. patet ex hac cõclusione ad quæsitũ, quòd nõ potest necessariò moueri a passione appetitus sensitiui quo ad specificationẽ actus, sic quòd velit determinatè illud ad quod afficit passio, & non oppositum eius, quando nõ agit modo humano, sed bestiali. Deinde ibi [Conclusio prima responsiua.]

¶ Aliquando autẽ ratio nõ totaliter absorbetur a passione, sed remanet quantũ ad aliquid iudicium rationis liberũ, sed secundum hoc remanet aliquid de motu uoluntatis, Inquantũ ergo ratio manet libera, & passioni non subiecta, in tantum uoluntatis motus, qui manet, nõ ex necessitate tendit ad hoc, ad quod passio inclinat; & sic aut motus uoluntatis non est in homine, sed sola passio dominatur, aut si motus uoluntatis sit, non ex necessitate[d] sequitur passionem. [Dub. 981.]

¶Subiungit secundam conclusionem, explicando prius secundam partem conclusionis præambularis ad propositum huius secundæ conclusionis. s. quòd aliquando ratio. i. vsus rationis non totaliter absorbetur, sed manet iudicium aliqualiter liberum. i. quo ad aliqua particularia bona, & manet per consequens etiam motus voluntatis. Conclusio correspondens. Si motus voluntatis sit, non ex necessitate sequitur passionem; & habetur ex hoc responsio formalis, quòd non necessariò mouetur a passione appetitus sensitiui. Probatur conclusio. Ratio manet libera, & passioni nõ subiecta; ergo motus voluntatis qui manet, non ex necessitate tendit ad hoc, ad quod passio inclinat; antecedens patet ex hypothesi, quia suppositum est rationem manere liberam. Tenet consequentia ex dictis in principio articuli, quia passio nõ mouet nisi inquantum mutando hoẽm trahit ad iudicandũ bonum id ad quod afficit; si ergo ratio manet libera s. libertate contradictionis potens approbare, vel refutare, etiam voluntas potest velle, & non velle. [Conclusio secunda.]

¶Et est fundamẽtum, quia voluntas semper sequitur iudicium rationis, licet non semper rationis rectæ; si ergo iudicium est liberum, ergo & voluntas. Vnde vbi iudicium practicum non est liberum, sed determinatum, sicut respectu vltimi finis; ibi, nec voluntas est libera.

¶Aduerte hic ex hac probatione, quia mens D. S. est, quòd prima radix libertatis formaliter in voluntate existẽtis est ipsa indifferentia, & indeterminatio rationis, quam indifferentiam. D S. hic vocat libertatem rationis. Et de hoc prima par. q. 83. artic. 1. Scotus autem in primo, distinct. 38. ponit libertatem primò quærendam in voluntate, quod posset admitti, quòd primò est in voluntate formaliter. Sed inquantum ipse negaret libertatem a ratione radicaliter, negatur dictum suum, immo & ante omnem actum voluntatis necessariò præcedit in ratione indifferentia iudicij practici in contingentibus operabilibus, quod fundat libertatem voluntatis: de hoc prima parte Deo duce. [Radix libertatis.] [Scotus.]

ARGVMENTVM in contrarium probat secundã conclusionem.

clusionem, quia appetitus sensitiuus est sub potestate rationis, qua non absorpta, voluntas non necessariò mouetur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd etsi voluntas nō possit facere, quin motus concupiscentiæ insurgat, de quo Apostolus dicit. Quod odi malum illud facio, id est concupisco; tamen potest voluntas non velle concupiscere, aut concupiscentiæ non consentire; & sic non ex necessitate sequitur concupiscentiæ motum.

¶Ad auctoritatem, sed quod odi malum facio, idest concupisco per sensualitatem, per motum præuenientem imperium rationis. Sed negatur consequentia, quia & si insurgat aliqua concupiscētia in sensualitate, voluntas tamen potest illam reprimere, & ipsi non necessariò consentit, &c.

¶Ad secundum dicēdum, quòd cum in homine duæ sunt naturæ, intellectualis scilicet, & sensitiua: quandoq; quidem est homo aliqualis vniformiter secundùm totam animam, quia scilicet vel pars sensitiua totaliter subijcitur rationi, sicut contingit in virtuosis, vel econuerso, ratio totaliter absorbetur a passione, sicut accidit in amentibus; sed aliquando, & si ratio obnubiletur a passione, remanet tamen aliquid rationis liberum, & secundum hoc potest aliquis, vel totaliter passionem repellere, vel saltem se tenere ne passionem sequatur; in tali enim dispositione, quia homo secundùm diuersas partes animæ diuersimodè disponitur, aliud ei videtur secundùm rationem, & aliud secundùm passionem.

¶Ad maiorem, qualis vnusquisq; est secundùm rationem, talis finis videtur ei, & qualis est secundùm sensualitatem, talis videtur ei secundùm sensum; sed addo, quòd potest aliquid videri secundùm sensum, quod non videtur secundùm rationem, & potest homo esse aliqualis secundùm vnam naturam, & non secundùm aliam.

¶Ad minorem, vera est, quando passio dominatur, & absorbet rationem, sed non vniuersaliter. Et esto, quòd non possit eam statim abijcere, potest tamen se cohibere per rationem, ne consentiat. Vnde negatur consequentia. De illis duabus solutionibus habet etiam D.S. aliquid, prima par. quæst. 83. artic. 1. &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas non solùm mouetur a bono vniuersali apprehenso per rationem, sed etiam a bono apprehenso per sensum; & ideo potest moueri ad aliquod particulare bonum absq; passione appetitus sensitiui; multa enim volumus, & operamur absq; passione per solam appetitus electionem, vt patet in his, in quibus ratio renititur passioni.

¶Maior vera, potissimè de causa vniuersali naturali, & certa, &c. Vnde & talis, &c. Verùm, non mouet nisi mediante æstimatione particulari, tamen potest mouere sine passione. Vltra; sed sicut, &c. Negatur ista, non est simile, quia ratio vniuersalis non mouet ad opus, nisi mediante apprehensione particulari. Voluntas autem potest appetere, & mouere, & velle sine aliqua passione, immo contra appetitum sensitiuum, scilicet per solam liberam electionem, sicut patet in his, qui eligunt contrarium eius, ad quod afficitur sensualitas. Negatur etiam ista; ergo aliquod particulare, quia sufficit apprehensio particularis per sensum. Vide infra quæst. 22. artic 3.

Vtrum voluntas de necessitate moueatur ab exteriori motiuo, quod est Deus.

V

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas ex necessitate moueatur a Deo; omne enim agēs cui resisti non potest, ex necessitate mouet; sed Deo, (cum sit infinitæ virtutis) resisti non potest, vt dicitur Roman. 9. Voluntati eius quis resistit; ergo dominus ex necessitate mouet voluntatem.

Rom. 9.

¶ 2 Præterea. Voluntas ex necessitate mouetur in illa, quæ naturaliter uult, ut dictum est, * sed hoc est unicuique rei naturale, quòd Deus in eo operatur, vt Augustinus dicit vigesimoquinto contra Faustum: * ergo uoluntas ex necessitate uult omne illud, ad quod a Deo mouetur.

* Art. 1. huius quæst.

* Aug. c. 3.

¶ 3 Præterea. Possibile est, quo posito non sequitur impossibile; sequitur autem impossibile, si ponatur, quòd uoluntas non uelit hoc, ad quod Deus eam mouet, quia secundùm hoc operatio Dei esset inefficax; non ergo est possibile uoluntatē non uelle hoc, ad quod Deus eam mouet; ergo necesse est eam hoc uelle.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ecclesiast. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui; non ergo ex necessitate mouet uoluntatem eius.

Eccle. 15.

¶Hic ostendit quomodo voluntas moueatur a Deo. Aduerte pro intellectu quæsiti, quòd non capitur hic necessarium pro necessitate coactionis: patuit enim supra, quòd voluntas cogi non potest, sed capitur necessarium, vt opponitur libero. Et est sensus, an Deus moueat voluntatem vniuersaliter determinando ad vnum sic, quòd non possit in oppositum. Et videtur quæsitum intelligendum de motione ad specificationem; sic enim procedunt dicta in corpore, & argumenta, an scilicet Deus determinet voluntatem ad obiectum volendum determinatè & necessariò, ad quod a Deo mouetur; similiter necessarium capitur pro necessariò absolutè, vt patet ad tertium.

¶Nota secundò pro quæsito, & fundamento dicendorum, quòd Deus voluntatem hominis dupliciter mouet, vt patebit infra in materia de gratia; vno modo motione speciali præueniente volitionem ipsius voluntatis, sicut cum mouet aliquos ad gratiam; alio modo mouet voluntatem motione generali cooperatiua ipsi voluntati, cum qua voluntas actiuè concurrit ad actum suum; & hæc motio est necessaria in omni actu voluntatis. Et quamuis dicenda possint verificari etiam de motione prima speciali, & præueniente, quia nec sic mouet viatores absolutè necessariò ad bonum, nec sic quin liberè concurrant, & ex parte eorum contingenter, & maximè quando non mouentur efficaciter, vt potest haberi ex D. S. in de Veritate. Materia 22. quæst. 8. quia ad motionem Dei possunt acquiescere, vel non. Tamen hic videtur D. S. intelligendus de motione cooperatiua Dei. Vnde sensus est, an Deus cooperando voluntati ad actum respectu obiecti, determinet ipsum ad vnum sic, quòd non possit oppositum velle, Deus enim cooperatur, & ad exercitium, & ad specificationem actus, etiam respectu aliorum obiectorum a se, quantum ad omne, quod est entitatis.

Duplex motio Dei.

Sensus quæsiti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut Dionysius dicit in quarto capit. de Diuino nomine; * ad prouidentiam Diuinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed seruare; vnde omnia mouet secundùm eorum conditionem, ita quòd ex causis necessarijs per motionem Diuinam sequuntur effectus ex necessitate, ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingēter; quia igitur uoluntas est actiuum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus ipsam mouet, quòd non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus eius contingens, & non necessarius, nisi in his, ad quæ naturaliter mouetur.

* Dionys. cap. 4.

¶D. S respondet tali conclusione. Deus mouet voluntatem, sic quòd non ex necessitate ad vnum determinat, sed remanet, &c. vt in fine litteræ, per totum. Nota exceptionem nisi in his, ad quæ naturaliter mouetur; vnde intellectus conclusionis est, quòd Deus non ad omnia mouet necessariò, quia non ad ea, ad quæ non naturaliter mouetur, sed mouet eam necessariò ad naturaliter volita. Probatur conclusio. Deus omnia mouet secundùm eorum conditionem, ita quòd, &c. vt in littera: sed voluntas est principium actiuum, non determinatum ad vnum, sed indifferenter se habens ad multa, s. in particularibus bonis, & voluntas vt voluntas; igitur sequitur conclusio. Maior probatur auctoritate ex dicto Diony. quia ad Diuinam prouidentiam non pertinet naturā rerum corrumpere, sed seruare, quare vnamquamq; mouet secundùm conditionem suam, &c. Minor relinquitur nota, intelligendo eam, vt tactum est de voluntate vt voluntas, vel liberum arbitrium est, licet vt natura se habeat ad vnum, & sic etiam ad vnum mouetur.

Conclusio responsiua.

¶Aduerte circa ista, quòd quia Dei motio (cooperatiua præsertim) modificatur in vnoquoque, & respectu vniuscuiusq; secundùm modum suum; ideo vnumquodq; vtitur illa cooperatione secundùm suum modum, sic enim omnia suauiter disponuntur. Et quia modus voluntatis respectu particularium bonorum, immo & operationum suarum est liberè velle, & liberè velle id, vel aliud libertate contradictionis; ideo voluntas cum Diuina motione concurrit prout vult, & liberè. Et hoc vult ista probatio. Vnde diximus contra Scotum in primo, distinct. 2. quæst. 2. & alibi pro Aristotele, quem immeritò reprehēdit, quòd etiam si Deus ageret ex necessitate naturæ, nihilominus saluaretur contingen-

Cōtra Scotum pro Aris. quem Scotus negat.

tia in rebus propter rationem iam dictam, quia quantumcunque Deus ex parte ſui neceſſariò ageret, tamen ſua actio cooperatiua modificaretur ſecundùm naturam, & modum cauſæ ſecundæ; ſicut & de facto videmus influentiam cœli indefectiuam, propter iſtorum inferiorum defectiuam diſpoſitionem non pertingere ad ſuum effectum, quia præter mouere primæ cauſæ, oportet & concurrere mouere ſecundæ cauſæ, ſi debeat ſequi effectus, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem, quia derelictus eſt homo in manu conſilij ſui, vt eam extendat ad quodcunq; voluerit; & ita non eſt determinatus ad vnũ, ſed habet ſe in libertate contradictionis.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas Diuina non ſolùm ſe extendit, vt aliquid fiat per rem quam mouet; ſed vt etiam eo modo fiat, quo congruit naturæ ipſius; & ideo magis repugnaret Diuinæ motioni, ſi voluntas ex neceſſitate moueretur, quod ſuæ naturæ non competit, quàm ſi moueretur liberè, prout competit ſuæ naturę.

¶Maior negatur, quia agens, cui reſiſti non poteſt, mouet ſecundùm conditionem rei; & in hoc ipſo ſibi non reſiſtitur, quin ſequatur motus ſecundum modum ſuæ motionis. Vnde voluntas non reſiſtit Deo, quia mouetur ſicut Deus eam vult moueri. Et repugnat Diuinæ motioni, quod moueretur ad omnia neceſſariò, qua re conceſſa minore, negatur conſequentia.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd naturale eſt vnicuique, quod Deus operatur in ipſo, vt ſit ei naturale; ſic enim vnicuiq; conuenit aliquid, ſecundùm quòd Deus vult, quòd ei conueniat; nõ autem vult, quòd quicquid operatur in rebus, ſit eis naturale, puta quòd mortui reſurgant; ſed hoc vult vnicuiq; eſſe naturale, quòd poteſtati Diuinæ ſubdatur.

¶Maior conceditur, quia idem eſt naturaliter moueri, & neceſſariò, vnde neceſſarium capitur pro determinato. Minor negatur, quia non vnumquodque, quod Deus operatur præſertim actione præueniente, & miraculoſa, quandoq; eſt naturale; ſed quod Deus operatur, vt ſit naturale, hoc eſt naturale ei. Dico autem, quòd Deus non operatur in voluntate naturalitatem reſpectu omnium, ſed mouet cooperatiuè, vt voluntas liberè concurrat; & hoc eſt naturale voluntati liberè moueri ad aliqua; quare negatur conſequentia; ſed debet inferri, ergo naturale eſt voluntati, vt moueatur a Deo, & ſubſit eius poteſtati, qui (vt dictum eſt) operatur ſecundùm naturas rerum. Et ſi minor benè ſubſumeretur, eſſet falſa, ſcilicet quòd Deus mouet voluntatem naturaliter, ideſt determinatè ad vnum; ſed naturale eſt voluntati moueri a Deo ſecundum modum ſuum, ſcilicet liberè.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſi Deus mouet voluntatem ad aliquid, impoſſibile eſt huic poſitioni, quòd voluntas ad illud non moueatur, non tamen eſt impoſſibile ſimpliciter; vnde non ſequitur, quòd voluntas a Deo ex neceſſitate moueatur.

¶Ad minorem, ſequitur impoſſibile non abſolutum, ſed ex conditione ad illam. Non eſt ergo poſſibile, verum ex ſuppoſitione; ſuppoſito ſcilicet, quòd Deus velit voluntatem ad hoc mouere efficaciter, ſed eſt poſſibile abſolutè, quia poteſt Deus eam non mouere, & mouendo mouet eam ex parte voluntatis liberæ, tamen infallibiliter. Vide prima par. quæſt. 19. &c.

Quæſtio Vndecima.

De Fruitione.

X

DEinde conſiderandum eſt de fruitione. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ. Secundò, vtrum ſoli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis. Tertiò, vtrum fruitio ſit tantùm vltimi finis. Quartò, vtrum ſit ſolùm finis habiti.

¶Poſtquam actum eſt de actu voluntatis circa finem, qui dicitur velle; hic conſequenter agitur de actu, qui dicitur frui. Et patet ratio ordinis: nam velle reſpicit finem, & bonum abſolutè, & eſt finis, & aliquo modo eius quod eſt ad finem. Frui autem eſt finis vltimi tantùm, quare contractius eſt ex parte obiecti, &c. Facit autem D. S. circa hoc duo. Primò agit de ipſo in comp[ara]tione ad ſubiectum, oſtendendo cuius potentiæ ſit actus. Se[cun]dò per comparationem ad obiectum, oſtendendo quid ſit obiect[u]m eius, in artic. 3. Primò facit quod dictum eſt. Secundò dete[rmi]nat dubium, artic. 2.

Vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd frui non ſit ſolùm appetitiuæ potentiæ. Frui enim nihil aliud eſſe videtur, quàm fructum capere, ſed fructum humanæ vitæ, quæ eſt beatitudo, accipit intellectus, in cuius actu beatitudo conſiſtit, vt ſupra oſtenſum eſt; * ergo frui non eſt appetitiuæ potentiæ, ſed intellectus.

Infra ar. 2. corp. Et 1. diſt. 1. q. 1. artic. 1.

** q. 3. art. 4.*

¶ 2 Præterea. Quælibet potentia habet proprium finem, qui eſt perfectio eius, ſicut viſus finis eſt cognoſcere viſibile, auditus percipere ſonos, & cætera; ſed finis rei eſt fructus eius; ergo frui eſt potentiæ cuiuslibet & non ſolùm appetitiuæ.

¶ 3 Præterea. Fruitio delectationem quandam importat, ſed delectatio ſenſibilis pertinet ad ſenſum, qui delectatur in ſuo obiecto; & eadem ratione delectatio intellectualis ad intellectum; ergo fruitio pertinet ad apprehenſiuam potentiam, & non ad appetitiuam.

¶Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in primo de doctrina Chriſti, * & in decimo de Trinitate. * Frui eſt amore inhęrere alicui rei propter ſeipſam; ſed amor pertinet ad appetitiuam potentiam; ergo & frui eſt actus appetitiuæ potentiæ.

** Aug. c. 4.*
** Aug. c. 10.*

Hic D. S. primò inquirit cuius potentiæ ſit frui.

¶Reſpondeo dicendum, quòd fruitio, & fructus ad idem pertinere videntur, & vnum ex altero deriuari; quantum autem ad hoc nihil ad propoſitum refert niſi quòd hoc probabile videtur, quòd id quod magis eſt manifeſtum, prius etiam fuerit nominatum; ſunt autem nobis primò manifeſta, quæ ſunt ſenſibilia magis; vnde a ſenſibilibus fructibus nomen fruitionis deriuatum videtur.

¶D. S. primò præmittit quoddam notabile, & præambulum neceſſarium ad reſponſionem. Secundò deducit & concluſionem reſponſiuam. ibi, Fructus autem, &c. Notabile autem continet vnũ, & eius explicationẽ, quia videlicet Fructus & fruitio ad idem pertinere videtur, quia ſcilicet fruitio eſt ipſius fructus, & vnum videtur ex alio deriuari. Secundò dicit D. S. ꝙ ad propoſitum nõ multum refert quid ex alio deriuetur; tamẽ probabile videtur, ꝙ a ſenſibilibus fructibus nomen fruitionis deriuatum ſit. Et probat hoc, quia quod eſt magis manifeſtũ, prius fuit nominatum, & ſic aliud ab ipſo deriuatur; ſed ſenſibilia ſunt magis nota; ergo ex fructibus ſenſibilibus venit nomen fruitionis; & per hoc habetur, quòd nomen fruitionis ſumitur a fructu ſenſibili; & per conſequens ex ſignificatione fructus ſenſibilis videndum eſt quid ſignificet fruitio non ſolùm ſenſibilis, ſed in communi, quia ex ſenſibilibus primò notis manuducimur ad intellectum ſpiritualium. Et ex hoc notabili habetur fundamentum pro ratione ſequenti præſertim pro minore. Conſequenter cum dicit.

¶Fructus autem ſenſibilis eſt id quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam ſuauitate percipitur; vnde fruitio pertinere videtur ad amorem, vel delectationem, quam aliquis habet de vltimo expectato, quod eſt finis; finis autem, & bonum eſt obiectum appetitiuæ potentiæ; vnde manifeſtum eſt, quòd fruitio eſt actus appetitiuæ potentiæ.

¶Deducit concluſionem reſponſiuam talem. Fruitio eſt actus appetitiuæ potentiæ. Probatur. Finis & bonum eſt obiectum appetitiuæ potentiæ; ſed fruitio pertinet ad amorem, vel delectationem habitam de vltimo fine, ergo fruitio pertinet ad appetitiuam potentiam, & eſt actus eius. Maior nota. Minor probatur. Fructus ſenſibilis eſt id, quod vltimum ex arbore expectatur; & cum quadam ſuauitate percipitur, ſed nomen fruitionis deriuatum videtur a ſenſibilibus fructibus; ergo fruitio eſt ſuauitas quædam, quæ eſt amor, vel delectatio de vltimo expectato, quod eſt finis in propoſito. Maior proxima patet ad ſenſum. Minor declarata fuit in notabili præambulari.

Concluſio reſponſiua

Nota hic primò circa concluſionem, quia Doct. S. dicit, quòd fruitio ſit actus: nam Scotus in primo, diſt. 1. quæſt. 3. & in quarto, diſtinct. 49. quæſt. 7. ex hoc, quòd aliquæ auctoritates videntur ſonare, quòd fruitio ſit actus, ipſe infert, quòd fruitio non ſit delectatio. Et ratio conſequentiæ ſtat in hoc, quia ſecundùm ipſum delectatio, & triſtitia a toto genere habent rationem paſſionis, quandoq; quidem ſenſitiui appetitus, quandoq; intellectiui. D. autem S. infra quæſt. 33 artic. 3. non habet illum modum dicendi,

Fruitio eſt actus, & tamen delectatio. Scotus contrarius.

dicendi, sed nominat delectationem voluntatis simpliecm actum voluntatis; quare benè stat, quòd fruitio sit actus, & tamen idem delectationi. Est autem modus dicendi D. S. in beato Augustino fundatus, vt ibidem patet.

¶ Nota secundò circa minorem principalem, quòd D. S. loquitur sub disiunctione, scilicet quòd fruitio pertineat ad amorem, vel delectationem; & hoc forsan factum est propter diuersas sanctorum auctoritates, præsertim beatus Augustini; sicut & Scotus, vbi iam, fatetur difficile esse probare, quod sit proprium huius vocabuli significatum. Ipse enim magis ad hoc declinat, quòd frui (ordinatum saltem) identificetur cum amore Dei beniuolentiæ; innitens quibusdam auctoritatibus beati Augustini. Alijs autem videtur, vt patet apud Alphonsum in primo, dist. 1. artic. 2. quòd fruitio essentialiter includat & coniunctim actum delectationis, & dilectionis. Et probat multipliciter, quòd non possit identificari cum dilectione sola, sed secundùm eum est quoddam constitutum, vel aggregatum ex eis, licet principalius consistat in actu delectationis, quàm in actu dilectionis. Vide ibidem in conclusionibus tertia, & quarta. Quæ autem fuerit finalis mens D.S. vide apud Capreolum in primo, distinctio. prima, quæstione prima. in solutionibus contra tertiam conclusionem. Quia ex multis auctoritatibus, & passibus ostendit D.S. ipsum sensisse cathogoricè, quia identificetur cum delectatione, præsupponit autem amorem, sic quòd in illa auctoritate famosa beati Augustini sit prædicatio causalis, scilicet frui est amore inhærere. Non enim dicit, quòd frui sit amare, sed amore inhærere, per quod dat intelligere, quòd fruitio est inhæsio, & quies consequens amorem, sicut effectus causam suam. Nec tamen iuxta illum modum dicendi sunt idem conuertibiliter fruitio, & delectatio; sed delectatio communior est, & fruitio est delectatio quietatiua tantùm: multi enim delectantur in his, de quibus resilire intendunt, nec ibi sistere, nec quietari, nec in affectu. Et quia hæc disputatio de nomine est, ideo in hac re non est contendendum iuxta doctrinam beati Augustini. 5. de Trinit. cap. 7. quia cum res constat, non est vis facienda in nominibus.

¶ Aduerte tertiò, circa eandem minorem, quòd fruitio est de vltimo expectato, non quidem ad possidendum, vt Scotus benè dicit; sed ad degustandum, & percipiendum cum suauitate; sed non oportet, quòd fruitio sit id, quo primò attingitur illud expectatum. Sed est quietatio appetitus consecutionem expectati consequens, vt habetur apud D. S. in primo, distinctione prima, quæstione prima, articulo primo in corpore, & hic ad primum, vbi vide de hac materia. Scotus quidem conclusionem huius articuli supponit veram vbi iam; sed solùm disputat qualis actus appetitus sit.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua; illa tamen auctoritas habet varias expositiones. Aliqui enim exponunt formaliter identicè, alij causaliter, vt tactum est; alij quòd fruitio deffiniatur solùm partialiter; alij dicunt, quòd Augustinus hic loquitur de fruitione, vt condistinguitur vsui; sed D. S. hic loquitur de fruitione, prout secundùm deriuationem videtur descendere a fructu, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet vnum & idem secundùm diuersas rationes, ad diuersas potentias pertinere; ipsa igitur visio Dei, inquantum est visio, est actus intellectus; inquantum autem est bonum & finis, est voluntatis obiectum; & hoc modo est eius fruitio; & finem hunc intellectus consequitur tanquam potentia agens; voluntas autem tanquam potentia mouens ad finem, & fruens fine iam adepto.

¶ Ad maiorem, si intelligitur, quòd frui sit capere fructum subiectiuè, sicut potentia agens recipit in se actum præsertim immanentem; sic negatur maior, & conceditur minor, quia intellectus capit fructum summum in se, scilicet beatitudinem, sicut principium actus immanentis. Si autem intelligitur maior de capere obiectiuè in ratione boni delectantis, sic quòd capiatur in ratione fructus, tanquam scilicet obiectum fruibile aliquo modo; sic conceditur maior, & minor negatur, quia sic non capit fructum formaliter, nisi potentia quæ habet bonum pro obiecto, hoc autem est appetitus, non intellectus. Quare esto intellectus recipiat in se fructum, scilicet visionem, vt actum respectu veri; non tamen respicit actum sub ratione boni delectantis, sed voluntas. Quare negetur consequentia. Patet ex hac solutione, quòd non oportet fruitionem esse illius potentiæ, quæ apprehendit in se fructum subiectiuè, sicut principium eius; sed est potentiæ, quæ respicit fructum in ratione obiecti, quod est appetitus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio, & finis cuiuslibet alterius potentiæ continetur sub obiecto appetitiuæ, sicut proprium sub communi, vt dictum est supra: * vnde perfectio, & finis cuiuslibet potentiæ, inquantum est quoddam bonum, pertinet ad appetitiuam, propter quod appetitiua potentia mouet alias ad suos fines; & ipsa consequitur finem, quando quælibet aliarum pertingit ad finem.

¶ Ad maiorem, vera est, ad hunc sensum, quòd est proprius finis illius potentiæ, est tamen etiam finis cuiuscunque potentiæ alterius, etiam appetitiuæ intellectiuè finis, licet inadæquatus; Sicut cognoscere verum est proprius finis intellectus adæquatus, & est etiam finis voluntatis, sed inadæquatus, quia ipsa respicit omnia bona hominis, & non solùm vnius potentiæ. Et hoc intelligitur de voluntate vt voluntas est, non vt natura, sed vt est appetitus hominis.

¶ Secundò dico ad maiorem, quòd quælibet potentia habet proprium finem, eius tamen non est mouere ad illum; sed solius appetitiuæ, quę etiam in fine habito quiescit. Vnde quælibet potentia consequitur finem, sicut agens ipsum; sed non, sicut delectata in ipso delectatione, quæ est actus elicitus & animalis, qualis est fruitio.

¶ Ad minorem, finis præsertim vltimus est fructus, &c. Negatur consequentia, sed deberet inferri: ergo res, vel actus qua, vel quo voluntas fruitur; potest esse alterius potentiæ, quàm voluntatis, & hoc est verum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in delectatione duo sunt, scilicet perceptio conuenientis, quæ pertinet ad apprehensiuam potentiam, & complacentia eius, quod offertur vt conueniens; & hoc pertinet ad appetitiuam potentiam, in quo ratio delectationis completur.

¶ Maior conceditur. Vnde D. S. & videtur eam concedere. Ad minorem dico, quòd duplex est delectatio; vna naturalis largè accipiendo delectationem, vt patet apud D.S. in de Veritate, Materia vigesimasecunda, quæstione prima, ad vltimum. scilicet etiam pro habituali inclinatione, & connaturalitate ad aliquid; & illa est non solùm sensus respectu obiecti sui sed etiam cuiuslibet potentiæ respectu obiecti sui; & videtur parum, vel nihil differre ab appetitu naturali. Et talis delectatio, si tamen delectatio dici debeat, non dicitur fruitio. Sed alia est delectatio propriè dicta, quæ est actus elicitus, quæ est appetitus animalis. Et de ista loquendo distinxit D.S. minorem, quia talis pertinet ad sensum, idest potentiam sensitiuam; antecedenter, idest aliquid præambulum ad fruitionem, quod est cognitio, pertinet ad cognitiuam; sed negatur, quòd ipsa fruitio in se pertineat. Quare negatur consequentia. De materia istius solutionis, inquantum distinguit appetitum naturalem, & animalem, & per consequens delectationem, infra quæst. 26.

Vtrum frui soli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd frui solummodo sit hominum; dicit enim Augustinus in primo de doctrina Christ. * quòd nos homines sumus, qui fruimur, & vtimur: non ergo alia animalia frui possunt.

¶ 2 Præterea. Frui est vltimus finis; sed ad vltimum finem non possunt pertingere bruta animalia: ergo eorum non est frui.

¶ 3 Præterea. Sicut appetitus sensitiuus est sub intellectiuo; ita appetitus naturalis est sub sensitiuo; si igitur frui pertinet ad appetitum sensitiuum; videtur, quòd pari ratione possit ad naturalem pertinere, quod patet esse falsum, quia eius non est delectari; ergo appetitus sensitiui non est frui; & ita non conuenit brutis animalibus.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. 83. Quæst. * Frui quidem cibo, & qualibet corporali uolupтate non absurdè ęstimantur & bestiæ.

¶ Hic D.S. determinat quoddam dubium, an solius hominis sit frui. Et est hic articulus quasi etiam determinatio præcedentis, quia dictum est, quòd frui sit potentiæ appetitiuæ, hic inquirit cuius appetitiuæ, an solius rationalis appetitus, & capitur homo extensè pro omni natura rationali, quod patet in fine articuli, & in titulo quæsiti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex prædictis habetur, * frui non est actus potentiæ peruenientis ad finem, sicut exequentis; sed potentiæ imperantis executionem; dictum est enim, * quòd est appetitiuæ potentiæ.

Marginalia: Scotus. — Alphonsus. — Capreolus. — Scotus. — Dub. 3. c. — * q. 9. ar. 1. in corp. — Y Infra ar. 5. ad secundum. & 1. dist. 1. q. 4. art. 1. * Aug. c. 3. & 22. — * Quæst. 30. — * Artic. 1. in solu. ad secundum. * Art. præced. ad 1. & in corp.

liæ. In rebus autem cognitione carentibus inuenitur quidem potentia pertingens ad finem per modum exequentis, sicut graue tendit deorsum, & leue sursum. Sed potentia ad quam pertinet finis per modum imperantis non[d] inuenitur in eis; sed in aliqua superiori natura, quæ sic mouet totam naturam per imperium, sicut in habentibus cognitionem appetitus mouet alias potentias ad suos actus. Vnde manifestum est, quòd in his, quæ cognitione carent, quamuis pertingant ad finem, non inuenitur fruitio finis; sed solùm in his, quæ cognitionem habent.

Dub. 734.

¶Et quia extendendo hominem ad naturam rationalem præter ipsum non sunt, nisi purè naturalia, & bestiæ; ideo D. S. primò respondet de puris naturalibus cognitione carentibus, an frui eis conueniat. Secundò de bestijs, an etiam eis conueniat. ibi, Sed cognitio, &c. Ex quibus habetur responsio ad quæsitum; an frui, solùm homini conueniat. Primum complet tali conclusione, In his, quæ cognitione carent, quamuis pertingant ad finem, non inuenitur fruitio finis; sed solùm in his, quæ cognitionem habent. Probatur. Frui non est potentiæ peruenientis ad finem, sicut exequentis, sed potentiæ imperantis executionem; sed in rebus cognitione carentibus, &c. vt in littera. Maior patuit articulo primo ad secundum, quia est potentiæ appetitiuæ, quæ scilicet est appetitiua animalis, & motiua. Minor declaratur in littera, & patet ex dictis quæst. 6. artic. primo. quia huiusmodi naturalia habent in se principium vt moueantur, sed non vt moueant se propter finem; & quia potentia respiciens finem est imperatiua, non exequens; ideo in eis non est imperiũ, & motio ad motum suum. Frui ergo consistit in hoc, quòd potentia mouens ad finem, & bonum consequitur ipsum immediatè per se, vel per potentiam ab ipsa motam. Sed in naturalibus non est potentia mouens ad finem, esto ipsa moueantur propter finem; ideo ipsa non fruuntur fine; sed quasi natura ipsa superior mouens ea ad finem, fruitur fine motionis rerum.

Concordat Scotus.

¶Concordat cum his Scotus supra quæst. 5. in fine, quia enim naturalia non habent actum elicitum respectu finis, nec sibi per consequens inhærent; sed magis a natura insignuntur; ideo nullo modo fruuntur; sed inclinatio eorum naturalis, cum ad finem perueniunt, quietatur absq; fruitione; quies enim in plus est, quàm fruitio, vel delectatio, vt tangetur infra in Materia de delectatione. Et hoc tangitur hic a D. S. cum dicit in secunda parte conclusionis; sed solùm in his, quæ cognitionem habent, quia huiusmodi habent actum elicitum respectu finis habendi, per quem actum se mouent in finem; & in ipso consecuto iterum habent cognitionem, & actum appetitus elicitum, qui est appetitus quietatio actus eliciti. Vide D. S. in primo, dist. 1. quæst. 5. art. 1. Deinde cum dicit.

¶Sed cognitio finis est duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta quidem, qua non solùm cognoscitur id, quod est finis, & bonum; sed ratio vniuersalis finis, & boni; & talis cognitio est solius rationalis naturæ. Imperfecta autem cognitio est, qua cognoscitur particulariter finis, & bonum; & talis cognitio est in brutis animalibus, quorum & virtutes appetitiuæ non sunt imperantes liberè; sed secundùm naturalem instinctum ad ea, quæ apprehendunt, mouentur; vnde rationali naturæ conuenit fruitio secundùm rationem perfectam: brutis autem animalibus secundùm rationem imperfectam; alijs autem creaturis nullo modo.

Conclusio secunda.

¶Hic respondet secundò etiam de brutis animalibus tali conclusione. Rationali naturæ conuenit fruitio secundùm rationem perfectam; brutis autem animalibus secundùm rationem imperfectam: alijs autem nullo modo. Probatur hæc conclusio præsertim quo ad duas partes; tertia enim patuit ex conclusione præcedenti, sic. Fruitio conuenit solùm his, quæ cognitionem habent; sed natura rationalis cognoscit perfectè finem, bruta autem imperfectè; ergo conclusio vera. Maior patuit, & eam probat D. S. vbi iam in primo, ex deffinitione delectationis quam ponit Plato, de qua infra quæstio. 31. artic. 1. in corpore. Ex quo patet, quòd D. S. ibidem pro eodem habet fruitionem, & delectationem. Pro minore D. S. ponit distinctionem, quòd duplex est cognitio finis; perfecta, qua non solùm cognoscitur id quod est finis & bonum; sed ratio vniuersalis finis & boni; & talis est rationalis naturæ; imperfecta autem, &c. vt in littera.

¶Nota hic primò, quòd sicut supra dictum fuit, cognoscere rationem boni est cognoscere omne bonum, quia ratio boni ad omnia bona se extendit: ita cognoscere rationem finis est cognoscere omnem finem; & per consequens etiam vltimum finem perfectè quietatiuum appetitus ex natura rei, in qua quietatione consistit fruitio; ideo sequitur, quòd fruitio; cum sit vltimi finis veri, vel habiti pro vltimo fine, quòd conueniat perfectè solùm rationali naturæ. Bestia autem cognoscit imperfectè bonũ, quia non vniuersalem rationem boni, sed bonum aliquod particulare sensibile, cuius non est perfecta fruitio, ideo ex cognitione perfecta, vel imperfecta. D. S. congruè probat perfectionem, vel imperfectionem fruitionis.

¶Nota secundò, quia D. S. hic dicit de fine, & bono, quia ratio fruendi ex parte obiecti habens se motiuè, non est respectus importatus nomine finis formaliter; sed motiuum, & terminatiuum ex parte obiecti est bonitas obiecti, ratione cuius conuenit fini finalizare, vt patebit prima parte, quæstione quinta. Ideo enim aliquid est gratia cuius aliquid appetitur, quia bonum; vnde finis, & fruibile capta pro respectibus non sunt ratio per quam ex parte appetibilis, licet possunt esse ratio ex parte appetẽtis, & sub qua, sicut in simili defendit Capreolus in tertio, di. 27. circa secundam conclusionem contra Scotum. Et ergo dicit D. S. quòd rationalis natura apprehendit perfectè rationem finis, & boni, quasi diceret. Ad hoc, quòd sit perfecta fruitio, oportet quòd appetitus quiescat præuia cognitione in bono vltimo, quod est, vel habetur tanquam maximum bonum in aliud non referibile, & quod habetur tanquam id gratia cuius omnia appetuntur; & sic habet rationem fruibilis, quæ ratio importat iam dicta, vel præsupponit.

Capreolus.

¶Nota etiam, quòd dicit conclusio, quòd rationali naturæ conueniat fruitio perfecta, & non dicit creaturæ propter Deum, cui maximè conuenit fruitio suipsius. Et licet non sit finis suipsius capiendo finem vt est gratia cuius aliquid fit; habet tamen in hoc sua bonitas rationem finis, inquantum trahit ad se (secundùm modum intelligendi) appetitum Diuinum; & in qua appetitus Diuinus maximè delectatur; & in ipsa infinitè fruitur. Vnde & dicimus, quòd bonitati Diuinæ conueniat causalitas finalis respectu voluntatis Diuinæ. Et secundò iuxta Scotum supra quæstione quinta, quia licet Deus non sit finis suus, capiendo finem, vt est gratia cuius aliquid fit, est tamen summè bonus, quæ bonitas est ratio fruendi, non finalitas, &c. Ex omnibus istis patet responsio ad quæsitum per viam sufficientis enumerationis, quòd homini conuenit fruitio perfecta tantùm; sed alijs cognoscentibus sensibiliter tantùm fruitio imperfecta; naturalibus autem puris nullo modo.

Deus fruitur se.

Scotus concordat.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte secundæ conclusionis; & tamen etiam examinabitur a D. S. vltimo loco.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de fruitione perfecta.

¶Ad auctoritatem, nos homines (includendo naturam intellectualem) fruimur fruitione perfecta, & vtimur; ita quòd sicut vti est tantum hominum; sic & frui perfectum, scilicet inhærere vltimo fini propter se, non solùm negatiuè, sed etiam contrariè ad modum dicendi Scoti; ergo, &c. Verùm alia non fruuntur perfectè, quia se non extendunt ad vltimum finem propter defectum cognitionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd non oportet, quòd fruitio sit vltimi finis simpliciter; sed eius quod habetur ab vnoquoque pro vltimo fine.

¶Ad maiorem frui perfectũ est vltimi finis ex natura rei, & cui inhæretur propter se contrariè, quia (vt patet) appreciatur tanquã non in aliud referibile; sed vt sic in quod alia referantur; sed frui imperfectum, & quasi abusiuum est habiti tanquam vltimi finis, & cui propter se inhæretur negatiuè, quia non refertur in aliud ab illo propter defectum eius. Minor vera, ad vltimum finem ex natura rei simpliciter; sed tamen pertingunt ad id præuia cognitione, & aliqualiter actiua applicatione, quod ab ipsis habetur vt vltimus finis: ergo, &c. non fruuntur propriè, & perfectè.

¶Ad tertium dicendum, quòd appetitus sensitiuus consequitur aliquam cognitionem, non autem appetitus naturalis, præcipuè prout est in his, quæ cognitione carent.

¶Negatur consequentia maioris. Et ratio diuersitatis est, quia bruta aliqualiter se mouent, & applicant, licet non liberè ad finem cognitum; secus de purè naturalibus, quæ tendunt per appetitum naturalem sine omni cognitione. Quare negatur consequentia.

¶Nota in argumento, quia probat, quòd naturalia non fruuntur, quia non delectantur. Et admittitur hæc probatio: ergo & admittitur, quòd fruitio est delectatio.

¶Secundò nota in solutione, quia D. S. dicit. Appetitus naturalis præcisè in carentibus cognitione non sequitur cognitionem, quia (vt patebit infra), appetitus animalis potest etiam dici naturalis; similiter & intellectiuus, qui sunt actus eliciti, pro quanto sunt determinati ad obiectum, vt etiam patuit supra: & tamen sequuntur cognitionem, sed appetitus purè, & præcisè naturalis, qui non est actus elicitus est sine cognitione coniuncta.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Augustinus ibi loquitur de fruitione imperfecta, quod ex ipso modo loquendi apparet: dicit enim, quòd frui non adeo absurdè existimantur, & bestiæ, scilicet sicut vti absurdissimè dicerentur.

¶Verum est, quod Augustinus dicit de frui imperfecto, quod conuenit animalibus, vti autem nullo modo. Ratio patebit infra quæst. 16. articulo secundo.

Vtrum fruitio sit tantùm vltimi finis.

Z q.12.arti.2. ad tertium.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd frui non sit vltimi finis; dicit enim Apostolus ad Philemonem fratrem. Itaq; frater ego te fruar in domino; sed manifestum, quòd Paulus non posuerat vltimum finem suum in homine: ergo frui non tantùm est vltimi finis.

¶ 2 Præterea. Fructus est quo aliquis fruitur: sed Apostolus dicit ad Gala. 5. Fructus spiritus est, charitas, gaudium, pax, & huiusmodi, quæ non habent rationem vltimi finis: non ergo fruitio est tantùm vltimi finis.

¶ 3 Præterea. Actus voluntatis supra seipsos reflectuntur: volo enim me velle, & amo me amare; sed frui est actus voluntatis; voluntas enim est, per quam fruimur, vt Aug. dicit decimo de Trin. * ergo aliquis fruitur sua fruitione; sed fruitio non est vltimus finis hominis; sed solum bonum increatum, quod est Deus: non ergo fruitio est solùm vltimi finis.

*Aug.c.10.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit decimo de Trinit.* quòd non fruitur, si quis id quod in facultatem voluntatis assumit propter aliud appetit; sed solùm vltimus finis est, qui non propter aliud appetitur; ergo solius vltimi finis est fruitio.

*Aug.c.11.

¶Hic agit de fruitione per comparationem ad obiectum; & duo quærit. Primò, an sit vltimus finis. Secundò, an sit ipsius habiti tantùm.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est: * ad rationem fructus duo pertinent, scilicet quòd sit vltimũ & quòd appetitum quietet quadam dulcedine, vel delectatione; vltimum autem est simpliciter, & secundùm quid; simpliciter quidem, quod ad aliud non refertur, sed secundùm quid, quod est aliquorum vltimum, quod ergo est simpliciter vltimum, in quo aliquid delectatur, sicut in vltimo fine, hoc quippe propriè dicitur fructus, & eo propriè dicitur aliquis frui; quod autem in seipso non est delectabile, sed tantùm appetitur in ordine ad aliud, sicut potio amara ad sanitatem, nullo modo fructus dici potest, quod autem in se habet quandam delectationem, ad quam quædam præcedentia referuntur; potest quidem aliquo modo dici fructus; sed non propriè, & secundùm completam rationem fructus eo dicimur frui.

* Art. 2. huius quæst.

¶D.S. respondet tali conclusione. Vltimo fine aliquis propriè fruitur; sed quod in seipso non est delectabile, nullo modo potest dici fructus, quod autem in se habet quandam delectationem, ad quod quædam præcedentia referuntur, potest aliquo modo dici fructus; sed non secundùm completam rationem dicimur eo frui. Probatur hæc conclusio quo ad tres partes simul. Primò ratione; secundò auctoritate, ibi; vnde Augustinus dicit, &c. Ratione sic. Ad rationem fructus, cuius scilicet est fruitio, duo pertinent, scilicet esse vltimum, & appetitum delectare cum quadam dulcedine; sed vltimus finis est vltimum simpliciter & fructus, quod est tantùm appetibile propter aliud, nullo modo habet rationem delectabilis, & suauis; sed tertium potest aliquo modo dici fructus, &c. ergo conclusio vera. Maior patet ex articulo primo, ex quid nominis fructus, & ex sensibilibus. Pro minore D.S. notat, quòd dupliciter est aliquid vltimum, scilicet simpliciter, & secundùm quid, & exponit membra inferens minorem clarè.

¶Aduerte ex illis, quia D.S. satis innuit fruitionem includere delectationem, & tamen præsupponere amorem; quia videlicet fructus perfectè est propter se dilectus, & in re, vel in spe ipsius appetitus quietatiuus, quiete saltem terminante desiderium. Vnde qui diligit Deum super omnia, nihil altius eo desiderat, nec diligit aliquid tanquam maius bonum, & in ipso apprehenso, vel habito percipit voluntas quandam dulcedinem, & suauitatem. Consequenter ibi.

¶ Vnde Augustinus in decimo de Trinitate * dicit, quòd fruimur cognitis, in quibus uoluntas delectata quiescit, non autem quiescit simpliciter nisi in vltimo, quia quamdiu aliquid expectatur, motus uoluntatis remanet in suspenso, licet iam ad aliquid peruenerit; sicut in motu locali, licet illud, quod est medium in magnitudine sit principium, & finis, non tamen accipitur vt finis in actu, nisi quando in eo quiescitur.

*Aug.c.10.

¶Probat prædictam conclusionem præsertim quo ad primam partem auctoritate Augustini, quia fruimur, scilicet propriè, & perfectè cognitis, in quibus voluntas delectata quiescit, sed non quiescit nisi in vltimo: ergo prima pars conclusionis vera. Minor probatur in littera per totum.

¶Aduerte, quòd duplex est vltimus finis; vnus ex natura rei, in quem omnia alia ordinantur, & meritò ordinari debent; & istius est fruitio vera, & ordinata. Sed alius est vltimus finis non ex natura rei, sed ex præstitutione volentis; fruitio ergo semper propriè est vltimi finis; sed non semper veri vltimi finis; nam & peccatores mortales fruuntur, & accipiunt pro vltimo fine, quod non est vltimus finis; & sic fruuntur peruersè, & hoc est possibile. Nam sicut aliquis est liber in volendo; ita & liber est in volendo tanquam vltimum finem hoc, vel aliud, & potest referre, vel non referre volendo in alium finem.

¶Aduerte etiam, quòd quia fruitio est vltimi finis, & quia Pater, & Filius, & Spiritussanctus sunt vnus vltimus finis; ideo solet hic disputari, an omnium personarum sit vna fruitio, vel posset quis vna persona frui sine alia. Et quidem videtur, quòd in via possit quis frui essentia, non fruendo personis, vt sic formaliter, licet fruatur re, quæ est persona; similiter quòd voluntas viatoris possit ordinatè frui vna persona, non fruendo qualibet alia. Dico autem qualibet alia, quia nec in via videtur quis posse frui vna persona sine alia, sine qua non potest intelligi. Ratio primi est, quia naturaliter potest conuinci, quòd essentia Diuina sit summum bonum, & vltimum; & sit finis omnium, vt patet 12. metaph. & cum Trinitas personarũ nõ possit naturaliter cognosci, vel conuinci; ergo potest quis frui essentia in via sine personis, inquantum sine eis cognosci potest. Secunda autem pars patet, quia Pater, & Filius vt sic nõ includunt, nec referuntur ad Spiritumsanctum: ergo poterit quis frui Patre, & Filio in via, non fruendo Spiritusancto, vt sic. Quod autem viator non possit frui Patre sine Filio est, quia vnus non potest sine alio concipi; & est vna ratio fruibilitatis in vtroque. Nec ratio Scoti supra quæst. 2. aliquid contra hoc probat, quia diminutè arguit; nõ enim ideo non potest frui viator Patre sine Filio præcisè, quia mutuò se includunt; & quia sunt personæ vt sic correlatiuæ; sed quia in eis est vna ratio fruibilis, vt tangit D. S. supra quæst. 3. artic. 2. Similiter quòd in patria de facto sit vna fruitio essentiæ, & personarum, non est discrepantia inter Doctores. Sed an de possibili tenet Scotus, quòd de potentia Dei absoluta non apparet contradictio, quin possibile sit ex parte intellectus, & voluntatis, quòd essentia Diuina, & non persona terminet actum beatificũ vtriusq; potentiæ. Sed oppositum videtur verum, quia intellectus videns Diuinam essentiam beatificè videt eam necessariò communicatã tribus personis: si enim videt eam pro aliquo signo non communicatam, falsè videt, nec beatificè videt; quia nulla falsitate quis beatificatur; nec potest eam videre, abstrahendo ab esse communicato tribus, quia tunc non videret beatificè, nec vt in se est. Similiter arguitur, quòd beatus non potest frui vna persona sine alia, quia videns quamlibet, videt eam ad alias referri, & videt vnam esse bonitatem omnium trium; si autem videt, & non videt quamlibet ad aliam referri nõ videt intuitiuè. Nec admittimus imaginationem Scoti, quòd Pater aliquo signo originis sit prior Filio, quantumcunque sit indiuisibile signum, in quo sit Pater, & non Filius, quia quod in vno signo non est, & in alio habet esse, incipit esse post non esse, nec per consequens est Deus. De alia autem propositione quam Scotus habet vbi iam, artic. 2. quòd in illo priori Pater non habet essentiam communicatam tribus, vt obiectum fruibile: dicit Alphonsus dist. 1. quæst. 7. artic. 3. & 4. quòd illa propositio, salua reuerentia illius Doct. non solùm est falsa, sed nimis dissona à veritate fidei, & valde periculosa; quia si esset aliquod signum, in quo essentia Diuina non esset communicata tribus personis, esset aliquod signum, in quo non essent tres personæ, quod non videtur catholicè dictum. Pater igitur semper est beatus, & essentia communicata tribus personis; & per consequens pro nullo signo fruitur essentia, non fruendo personis. Hæc ille. Et conformiter ad principia D.S. & veritatem. Patet igitur quid circa hoc videatur, &c.

Arist. — Scotus. — Scotus. — Beatus potest frui essentia, non persona. — Alphonsus examinat Scotum rigorose.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem conclusionis responsiuæ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit in primo de doctrina Christiana. * Si dixisset, te fruar, & non

* Aug.c.35

& non addidisset in domino, videretur finem dilectionis in eo posuisse; sed quia addidit in domino, in domino posuisse finem, atque in eo se frui significauit, vt sic fratre se frui dixerit, non tanquam termino, sed tanquam medio.

¶Ad auctoritatem, id est, ego fruar domino, qui est in te per gratiam, vt frater sit medium, in quo terminus, & obiectum fruitionis inuenitur secundùm participationem gratiæ, idest gaudeo, & delector in Deo, qui te inhabitat per munus gratuitum, &c. vide D.S. supra quæstio. 3. artic. 1. ad quartum. quia Deus est obiectum, & homo sanctus representans obiectum fruibile, in quo est Deus per gratiam, quæ similitudo gratiæ requiritur vt Deo sit fruendum in homine, & non sufficit similitudo imaginis naturalis, vel vestigij.

¶Ad secundum dicendum, quòd fructus aliter comparatur ad arborem producētem, & aliter ad hominem fruentem; ad arborem quidem producentem comparatur vt effectus ad causam, ad fruentem autem sicut vltimum expectatum, & delectans: dicuntur igitur ea, quæ enumerat ibi Apostolus fructus, quia sunt effectus quidam Spiritus sancti in nobis: vnde & fructus spiritus dicuntur, non autem ita quòd eis fruamur tanquam vltimo fine. Vel aliter dicendum, quòd dicuntur fructus, secundùm Ambrosium, * quia propter se petenda sunt, non quidem ita, quòd ad beatitudinem non referantur; sed quia in seipsis habent, vnde nobis placere debeant.

Glosa interlineat. vbi habet. ad Heb. 5.

¶Ad maiorem, fructus vt accipitur pro vltimo expectato, tunc est, quo quis fruitur; sed si fructus capitur, prout omnis effectus ab aliqua potentia procedens dicitur fructus; tunc negatur, quòd fructu tali quis fruatur.

¶Ad minorem, dicitur dupliciter. Primò, quòd illa dicuntur fructus, non quia sint obiecta fruibilia; sed capitur fructus pro effectu, & per comparationem ad arborem, non ad fruentem. Secundò dicitur, quòd sunt fructus imperfecti, & eorum est frui imperfectum, non completiuum desiderij, quia non statur in istis; sed appetitus vltra tendit in vltimum finem, &c. de hac solutione vide infra quæst. 70. artic. 1. ad secundum.

¶Ad tertium dicēdum, quòd sicut supra dictum est, * finis dicitur dupliciter; vno modo ipsa res; alio modo adeptio rei, quæ quidem non sunt duo fines; sed vnus finis in se consideratus, & alteri applicatus. Deus igitur est vltimus finis, sicut res, quæ vltimo quæritur; fruitio autem, sicut adeptio huius vltimi finis; sicut igitur non est aliud finis, quàm Deus, & fruitio Dei; ita eadem ratio fruitionis est, qua fruimur Deo, & qua fruimur Diuina fruitione; & eadem ratio est de beatitudine creata, quæ in fruitione consistit.

** q. 1. art. 8. & q. 2. ar. 7.*

¶Ad illam ergo aliquis fruitur fruitione sua, &c. Verum est, non tamen sicut obiecto totali, nec sicut principali, sed sicut conditione obiecti fruibilis, & sicut adeptione aliqua summi boni. Vltra; sed fruitio non est vltimus finis hominis; verum, non est finis qui, est tamen finis quo, quia ipsum summum bonum non esset nobis vltimus finis, nisi haberetur, & per actum intellectus primò, & per actum voluntatis secundò. Vnde negatur consequentia, Deus equidem in se est summè delectabilis, præsertim sibi, in quo non differt obiectum, & visio, & beatitudo obiectalis, & formalis; sed non potest esse nostra beatitudo formalis; vnde requiritur ad fruitionem nostram aliquod creatum non ex parte Dei, sed ex parte potentiæ, cui sine illa adeptione obiectum non est summè quietatiuum, &c. vide D.S. in primo, supra quæstio 3. artic. 1. ad secundum. vide & de istis in Capreolo, in primo, distinct. 1. quæst. 1. in solutionibus argumentorum Aureoli, contra quintam conclusionem, vbi habet, quæ directè hanc solutionem contingunt.

Capreolus. Aureolus.

¶Nota hanc solutionem, quia ex ea habetur, quòd fruitio est visionis, non secundùm se, nec vt principalis obiecti; sed inquantum est habitio, & consecutio Dei, quia aliquis non gaudet beatificè, vel fruitur beatificè, nisi Deo coniuncto, & præsente. Fit autem Deus præsens iuxta supra dicta per visionem, quare ipsa est conditio fruibilis, & super Deum, & eius habitionem cadit vna fruitio; nihil enim prohibet aliquam creaturam esse fruibilem, vt quid requisitum ad fruitionem Dei.

¶Aduerte etiam, quòd non inconuenit fruitionem esse fruitionem suipsius, non quidem quasi totalis, aut principalis obiecti; sed quia est alicuius alterius principaliter, & sui secundariò, sicut & intellectio potest esse intellectio alterius principaliter, & sui saltem quantum ad quia est, vt est apprehensio obiecti, &c.

Vtrum fruitio sit solum finis habiti.

A

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd fruitio non sit nisi finis habiti; dicit enim Augustinus decimo de Trinit. * quòd frui est cum gaudio vti, non ad huc spei, sed iam rei; sed quamdiu non habetur, non est gaudium rei, sed spei; ergo non est nisi finis habiti.

** Aug. c. 1.*

¶ 2 Præterea. Sicut dictum est, * fruitio, non est propriè nisi vltimus finis, quia solus vltimus finis quietat appetitum; sed appetitus non quietatur nisi in fine iam habito; ergo fruitio propriè loquendo non est nisi finis habiti.

** Artic. 3.*

¶ 3 Præterea. Frui est capere fructum, sed non capitur fructus, nisi quando iam finis habetur; ergo fruitio non est nisi finis habiti.

¶ Sed contra, frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt Augustinus dicit; * sed hoc potest fieri etiam de re non habita; ergo frui potest esse etiam finis non habiti.

** Aug. li. 1. de doctr. na Christ. cap. 4.*

¶Hic quæritur, determinando præcedentem articulum, cum fruitio sit vltimi finis, an sit ipsius vt habitus est in se præsens tantùm, vel etiam vt habitus est in intentione, sic quòd iusti viatores possint dici frui Deo.

¶ Pro fundamento dicendorum oportet breuiter prænotare, quod D. S. habet in primo, supra quæst. 5. arti. 1. ad quartum. quòd duplex est quies, scilicet desiderij, & quies motus, & sub aliis verbis. D. S. hic in solutione secundi tangit illam distinctionem, scilicet quòd est quies ex parte appetibilis, & ex parte appetentis. Quies desiderij est, quando desiderium, vel intentio sistit in aliquo, propter quod omnia quærit, & non desiderat, vel intendit aliquid vlterius. Quies autem motus, vel ex parte appetentis est, quando peruenitur ad terminum quæsitum.

Quies duplex.

¶Respondeo dicendum, quòd frui importat comparationem quandam uoluntatis ad ultimum finem, secundùm quòd uoluntas habet aliquid pro ultimo fine. Habetur autem ultimus finis dupliciter; vno modo perfectè; & alio modo imperfectè; perfectè quidem quando habetur non solùm in intentione; sed etiam in re; imperfectè autem quando habetur in intentione tantùm. Est ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter; sed imperfecta est etiam finis non habiti realiter, sed in intentione tantùm.

¶D.S. respondet tali conclusione. Perfecta fruitio est finis habiti realiter, sed imperfecta est etiam finis non habiti realiter, sed in intentione tantùm, probatur. Frui importat comparationem quādam ad vltimum finem, sēm q̄ voluntas habet aliquid pro vltimo fine; sed vltimus finis habetur perfectè, quando habetur in re; sed imperfectè quando habetur in intētione tantùm; ergo, &c. Maior non intelligitur de comparatione formaliter, sed fundamentaliter, idest frui importat actum quo comparatur, idest quo voluntas habet aliquid pro vltimo fine. s. pro perfecto bono, nō propter aliud appetibili, sed in ipso sistit. Et patet ista maior ex dictis. Minor relinquitur nota; & per consequens conclusio.

Conclusio responsiua.

¶Aduerte, q̄ quando voluntas aliquid habet pro vltimo fine, & intendit solùm ad ipsum peruenire, tunc habetur quidem, sicut obiectum fruibile, & si est verè vltimus finis erit vera fruitio, quia inhæretur sibi amore propter ipsum; & cum apprehenditur, percipitur in esse apprehenso cum suauitate; & sic ergo habetur in ratione fruibili; sed quia non habetur realiter in se, ideo nō est fruitio perfecta, sicut nec æquè perfecta delectatio est præsentis sēm apprehensionem, & intentionem, & præsentis in se secundùm rem, vt patebit infra. Patet ex his, q̄ iustus viator fruitur Deo, quia habet ipsum vt vltimum finem: nam sistit in eo per appetitum nihil super ipsum quærendum, & in eo intento, & apprehenso gaudet; non enim est vera dilectio sine gaudio; sed tamen sua fruitio esto vera sit, nō tamen est beatifica, nec immobilis, sicut est fruitio beatorum. An autem fruitio viæ, & patriæ sint eiusdem rationis, disputat Scotus in quarto, dist. 49. quæst. 7. & magis declinat ad hoc quòd non. Et de hoc ad secundum, quia verum est, quòd fruitio non est eiusdem rationis, nec eiusdem obiecti, vt obiectum est, licet eiusdem rei; & ergo fruitio viatoris est vltimi finis in veritate, & per consequens vera fruitio; sed non est eiusdem sub eadem ratione obiectiua, sicut fruitio patriæ. Deus enim obscurè cognitus, & habitus solùm in intentione, est aliud obiectum a seipso clarè viso, & præsentaliter habito secundùm rem.

Scotus. Fruitio viæ & patriæ alterius rationis sunt.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte conclusionis, quia frui imperfectum verum tantum, & non inordinatum,

dimentum, vel abusiuum est finis vltimi non habiti secundùm rem, habiti tamen in ratione fruibilis, & intentione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de fruitione perfecta.

¶ Ad maiorem, beatus Augu. loquitur de frui perfecto non solùm vero, quia tale est cum gaudio rei (idest quod cõsequitur præsentiam realem fruibilis) & capit vti extensè, vt patebit q. 16. pro assumptione alicuius in facultatem voluntatis absque hoc, quòd in aliud referatur. Minor conceditur ergo, &c. Verum fruitio perfecta non est nisi habiti finis vltimi, & est pro prima parte conclusionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quies voluntatis dupliciter impeditur. Vno modo ex parte obiecti, quia scilicet non est vltimus finis, sed ad aliud ordinatur; alio modo ex parte appetentis finem qui nondum adipiscitur; obiectum autem est quod dat speciem actui: sed ab agente dependet modus agendi, vt sit perfectus vel imperfectus secundum conditionem agentis, & ideo eius, quod non est vltimus finis fruitio est impropria quasi deficiens à specie fruitionis. Finis autem vltimi non habiti est fruitio propria quidem, sed imperfecta propter imperfectum modum habendi vltimum finem.

¶ Maior conceditur, ad minorem distinguitur, si intelligitur quòd non quietetur appetitus ex parte appetibilis, & quòd non sit quies desiderij nisi habeatur vltimus finis in se, negatur. Si autem intelligitur, quòd non quiescit ex parte appetentis, & non sit quies motus, cõceditur, quia etiam qui ponit finem suum in Deo & nihil maius cupit, adhuc laborat, & certat vt ad illum finem in quo quiescit appetitus perueniat, ergo, &c. Negatur consequentia quòd fruitio propriè, idest propriè accepta, & vera non sit nisi habiti, immo etiam de non habito vltimo fine est vera fruitio ex parte appetibilis, & propria, sed est imperfecta propter imperfectionem ex parte agentis.

¶ Nota hic vt tactum est in corp. quòd fruitio iusti viatoris est vera, & propria fruitio, quia habet speciem veræ fruitionis; sed vera fruitio est species subalterna diuisa in veram, & propriam fruitionem viatoris, & comprehensoris. Quare perfectum, & imperfectum fruitionis viaticæ, & patriæ non sunt modi eiusdem speciei sed diuersarum, sicut consequentia diuersas formas, idest obiecta vt sic quæ se habent vt formæ specificantes. Et quia tamen vtraq; fruitio est rei verè fruibilis, ideo vtraque propria, sed vna imperfecta, alia perfecta ex parte agentis quæ imperfectio ex parte agẽtis habet annexam alietatem obiecti, vt obiectum est, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd finem accipere vel habere dicitur aliquis non solùm secundum rem, sed etiã secundùm intentionem vt dictum est. * [* In cor.]

¶ Maior vera, ad sensum dictum ar. primo ad primum. Ad minorem non capitur perfectè, & in se realiter nisi quando iam habetur, capitur tamen in affectu in esse intento ergo, &c. Verum nõ est perfecta fruitio nisi habiti.

¶ Et nota, q̃a D. S. in hac solutione similiter in cor. dicit, q̃ fruitio possit esse finis non habiti, sed tñ intenti, quia intentum esse magis congruit fruibili vt sic, quàm esse desideratum, & magis pertinet ad amorem amicitiæ quo Deus diligitur propter seipsum, licet & charitatis cuius fruitio est actus sit desiderare Deum, & concupiscere eius fruitionem, tamen principalius sistit in Deo propter seipsum.

Quæstio Duodecima.

De intentione.

B

DEinde considerandum est de intentione. Et circa hoc quæruntur quinque. Primò vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis. Secundò vtrum sit tantum finis vltimi. Tertiò vtrum aliquis possit simul duo intendere. Quartò vtrum intentio finis sit idem actus, cum voluntate eius, quod est ad finem. Quintò vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

¶ Hic consequenter Doctor Sanctus agit de tertio actu voluntatis, qui dicitur intentio. Et patet ratio ordinis, quia hic actus non est finis absolutè, sed vt est terminus alicuius in ipsum relati, & ordinati. Facit autem duo, primò ostendit quid sit intentio. Secundò mouet quædam dubia circa propositum ar. 3. Quantum ad primum, primò ostendit cuius potentiæ sit actus intentio. Secundò ostendit quid sit obiectum intentionis articulo secundo. Ex his autem duobus, scilicet operatiuo principio, & subiecto, & obiecto innotescit ratio, & quidditas actionis.

Vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd intentio sit actus intellectus, & non uoluntatis; dicitur enim Matth. 6. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, vbi per oculum significatur intentio, vt dicit August. in li. de ser. do. in mon. * sed oculus cum sit instrumentum visus significat apprehensiuam potentiam, ergo intentio non est actus appetitiuæ potentiæ, sed apprehensiuæ. [2. 2. q. 180. ar. 1. cor. Et 2 dis. 38. ar. 3. Et Ver. q. 13. ar. 13. Et Mal. q. 16. ar. 11. ad 3.] [* Aug. li. 2. cap. 21.]

¶ 2 Præterea. Ibidem Aug. dicit * quod intentio lumen vocatur à domino vbi dicit, si lumen, quod in te est, tenebræ sunt, &c. sed lumen ad cognitionem pertinet, ergo intentio. [* Eadẽ lib. & cap.]

¶ 3 Præterea. Intentio designat ordinationem quãdam in finem, sed ordinare est rationis, ergo intentio nõ pertinet ad voluntatem, sed rationem.

¶ 4 Præterea. Actus voluntatis nõ est nisi finis vel eorum quæ sunt ad finem, sed actus uoluntatis respectu finis vocatur uoluntas seu fruitio, respectu autem eorum quæ sunt ad finem est electio, à quibus differt intentio, ergo intentio non est actus uoluntatis.

¶ Sed contra est quòd August. dicit in 10. de Trin. * quòd uoluntatis intentio copulat corpus uisum uisui, & similiter speciem in memoria existentem ad aciem animi interius cogitantis, est igitur intentio actus uoluntatis. [* Aug. c. 7.]

¶ Hic ergo primò quęrit de subiecto. Aduerte autem circa quęsitum, quod vt habet D. S. in de Veritate Ma. 22. q. 13. quod intentio capitur dupliciter. Vno modo generaliter, vt est communis etiam ad tendentiam in aliud per motionem alicuius extrinseci absque cognitione, & libertate, & sic natura dicitur intendere. Alio modo capitur intentio magis propriè secundum virtutem vocabuli pro intentione animalis, & præsertim quo quis tendit ex seipso in aliud, & non quodcunque aliud, sed in illud quod primò, & principaliter respicit potentia libera mouens. s. in finem: & non quomodocunque in finem, sed distantem habendum per aliquod medium; & sic in proposito quæritur de intentione scilicet animalis.

¶ Respondeo dicendum, quòd intentio, sicut ipsum nomen sonat, significat in aliud tendere, in aliquod autem tendit, & actio mouentis, & motus mobilis; sed hoc quod motus mobilis in aliquid tendit ab actione mouentis procedit. vnde intentio primò & principaliter pertinet ad id quod mouet ad finem, unde dicimus architectorem, & omnem præcipientem, mouere suo imperio alios ad id ad quod ipse tendit. uoluntas autem mouet omnes alias uires animæ ad finem, vt supra habitum est. * unde manifestum est, quòd intentio propriè est actus uoluntatis. [* q. 11. ar. 1.]

¶ D. S. respondet tali conclusione, intentio propriè est actus voluntatis, dicitur propriè scilicet quo ad significationem nominis, & dicit voluntatis, & non appetitus, quia vt patebit arg. 5. nec in appetitu sensitiuo est propriè intentio. probatur conclusio. Intentio primò & principaliter pertinet ad id quod mouet (scilicet actiuè, & liberè) ad finem. sed voluntas mouet omnes alias vires animæ ad finem, ergo eius est intentio. Maior probatur dupliciter primò ex ipso nomine, quia intentio significat tendere in aliud, sed tendere in aliud est principaliter ipsius mouentis non mobilis, igitur &c. Minor ista patet, quia licet actio mouentis tendat, & etiam motus mobilis, tamen quòd motus mobilis tendat in aliud est ex motione mouentis, ergo minor vera, quòd tendere est primò, & per se principaliter mouentis. Vult ergo ista probatio, quod tendere in aliud magis & prius conueniat ei quod per se tendit, quam ei, quod tendit solùm motum ex alio vt est mobile. Et intelligitur de tendere in aliud sicut in finem &c. Secundò probatur maior à signo, quia attribuimus intentionẽ ei, qui alios in finem mouet per imperium, sicut Architector mouet subministrantes in id, in quod ipse tendit &c. Minor principalis patet ex supra dictis. q. 6. art. 1. Patet ex his, quòd licet intendere communissimè acceptum sit tendere in aliquid quocunque modo tamen propriè est tendere in aliud ex seipso, & propriissimè est tendere à seipso in aliud tanquam finem distantem habendum per me-

dia [Conclusio responsiua]

dia aliqua, vide de iſta materia D.S.ſupra in de Veritate ad lõgum, & Capreolum in ſecundo, diſt.38.art.3.in ſolutionibus argumentorum contra quartam concluſionem, & q.2.ad argumenta contra tertiam concluſionem, & Scotum in eadem diſtin.vbi concordat in corpore quæſtionis, vide Capreolum in 1.diſt.1.q.1. *Capreolus.*

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem, quia dicit Auguſt. intentionem eſſe voluntatis, & intelligitur, quòd voluntas mouet alias potentias ad actum etiam intellectum, & hoc verum præterquam ad primum, qui eſt naturalis elicitiuè, & non ex motione voluntatis, cum voluntatē præueniat. *Auguſt.*

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd intentio nominatur oculus metaphoricè: non quia ad cognitionē pertinet, ſed quia cognitionem præſupponit, per quã proponitur uoluntati finis ad quem mouet, ſicut oculo prçuidemus quò tendere corporaliter debeamus.

¶Ad maiorem vbi per oculum ſignificatur intentio, ea ratione, quia intentio præſupponit oculum.i.cognitionem, non quòd ſit cognitio. Ad minorem, vera eſt, propriè oculus ſignificat apprehenſiuam, ſed propter metaphoricam poteſt ſignificare aliquid appetitiuæ, quod requirit cognitionem

¶Ad ſecundum dicendum, quòd intentio dicitur lumen, quia manifeſta eſt intendenti; unde & opera dicuntur tenebræ, quia homo ſcit quid intendit, ſed neſcit quid ex opere ſequatur, ſicut Auguſt. * ibidem exponit. ** Auguſt. Eodē lib. & cap.12.*

¶Ad maiorem, intelligitur non identicè, ſed per oppoſitum ad tenebras metaphoricè, quia ſcilicet intentio vniuſcuiuſque ſibi nota eſt, & manifeſta, non ſic finis operis; vnde intentio dicitur lumen propter aliquam conuenientiam cum effectu luminis, qui eſt manifeſtatio. Minor vera, tamen effectus luminis extenditur etiam ad id quod eſt in affectu.ſ.eſſe manifeſtum. Quare negatur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas quidem nõ ordinat, ſed tamen in aliquid tendit ſecundũ ordinem rationis; vnde hoc nomen intentio nominat actũ voluntatis præſuppoſita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem.

¶ Maior negatur, ſed ſignificat actum tendentem in aliqua ordinata, ſed per rationem:& probat hæc ratio, quòd intendere eſt voluntatis non abſolutè, ſed per aſſiſtentiam rationis, & quamuis omnis actus voluntatis præſupponat actum rationis, tamen illi actus voluntatis in quibus apparet aliquis ordo vnius ad alium dicuntur ſingulariter eſſe voluntatis in ordine ad rationem ſcilicet conferentem, vt ratio eſt, alij autem præſupponunt magis intellectum.

¶Et nota verbum D.S.in de Veri.Mate.22.ar.13.ad quartũ, quia relatio actiua in finem eſt rationis, eius enim eſt referre in finem; ſed relatio paſſiua poteſt eſſe cuiuſcunque directi, vel relati in finem per rationem, & ſic poteſt etiam eſſe voluntatis, & hoc modo relatio, vel ordinatio in finem pertinet ad intentionem: Scotus tamen ſupra dicit, quòd conferre per modum iudicii ſit ſolius intellectus: ſed referre vnum amabilem in aliud vtendo eſt voluntatis: ſed melius eſt dicere, quòd referre eſt rationis; ſed habere actum relatum eſt voluntatis, & non tamen abſolutè conſideratę, ſed vt eſt mota à ratione; quia à voluntate quidem eſt actus fundans relationem, ſed voluntas non poſſet elicere talem actum, niſi vt mouetur, & dirigitur à ratione: vnde licet ſit immaterialis, & ſuper ſe reflexiua, non tamen ex ſe eſt ordinatiua, immo nec ordinatè tendit, niſi præuia ratione. *Scotus.*

¶ Ad quartum dicendum, quòd intentio eſt actus uoluntatis reſpectu finis, ſed uoluntas reſpicit finem tripliciter. Vno modo abſolutè, & ſic dicitur uoluntas prout abſolutè uolumus, uel ſanitatem, uel ſi quid aliud eſt huiuſmodi. Alio modo conſideratur finis ſecundũ quòd in eo quieſcitur, & hoc modo fruitio reſpicit finem. Tertio modo conſideratur finis ſecundùm quòd eſt terminus alicuius quod in ipſum ordinatur, & ſic intentio reſpicit finem; non enim ſolùm ex hoc intendere dicimur ſanitatem, quia uolumus, ſed quia uolumus ad eam per aliquid aliud peruenire.

¶ Maior conceditur, ad minorem pro prima parte. Si intelligitur, quòd reſpectu finis quocunque modo accepti ſit velle, & frui, vel ſi intelligitur, ꝙ ſolùm iſti duo actus ſint reſpectu finis, negatur. Finis enim tripliciter conſideratur, & ſecundùm hoc tres ſunt actus voluntatis, vt declarat ſolutio.

¶ Ad ſecundam partem minoris patebit q.ſeq.quia electio aliter eſt mediorum quàm intentio, quia intentio eſt actus voluntatis in ordine ad rationem ordinando ea, quæ ſunt ad finem; ſed electio eſt actus voluntatis in ordine ad rationem, comparando ea, quę ſunt ad finem ad inuicem, de hoc D.S.in de Veri.ſup.q.15. in fine corporis.

Vtrum intentio ſit tantùm finis vltimi.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd intentio ſit tantùm vltimi finis: dicitur enim in lib. ſententiarum * Proſperi. Clamor ad Deum eſt intentio cordis; ſed Deus eſt vltimus finis humani cordis, ergo intentio ſemper reſpicit vltimum finem. *C 1.2.q.180. ar.1.cor.Et 2.d.38.ar.3. Et ver.q.22. arti.13 cor. * Proſper. Sen.110.*

¶ 2 Præterea intentio reſpicit finem, ſecundùm ꝙ eſt terminus, vt dictum eſt*; ſed terminus habet rationem vltimi finis, ergo intentio ſemper reſpicit vltimum finem. ** Ar.primo ad tertium.*

¶ 3 Præterea. Sicut intentio reſpicit finem, ita & fruitio; ſed fruitio ſemper eſt vltimi finis, ergo & intentio.

¶Sed contra vltimus finis humanarum voluntatum eſt vnus, ſcilicet beatitudo, vt ſupra dictum eſt*: ſi igitur intentio eſſet tantùm vltimi finis, non eſſent diuerſę hominum intentiones, quod patet eſſe falſum. ** q.1.ar.5.*

¶Hic D.S.inquirit de obiecto intentionis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt*, intentio reſpicit finem, ſecundùm quòd eſt terminus motus reſpectu voluntatis: in motu autem poteſt accipi terminus dupliciter. Vno modo ipſe terminus vltimus in quo quieſcitur, qui eſt terminus totius motus. Alio modo aliquod medium, quod eſt principium vnius partis motus, & finis, vel terminus alterius; ſicut in motu quo itur de a, in c, per b; c, eſt terminus vltimus, b, autē terminus, ſed non vltimus; & vtriuſque poteſt eſſe intentio, vnde & ſi ſemper ſit finis: non tamen oportet, quòd ſemper ſit vltimi finis. ** Ar.primo*

¶D.S.reſpondet tali concluſione. Intentio, & ſi ſemper ſit finis; non tamen ſemper eſt vltimi finis. Prima pars relinquitur nota ex art.1. Sed ſecunda probatur ſic. Intentio reſpicit finem ſecundùm quòd eſt terminus motus reſpectu voluntatis; ſed non ſolùm vltimus finis eſt terminus motus voluntatis, ſed etiam medius finis, igitur &c. Minor declaratur per diſtinctionem de duplici termino in litera clarè, & per exemplum in naturalibus motibus. Patet ex his, quòd ſufficit ad obiectum intentionis, quòd ſit terminus aliquorum; ſed non oportet, quòd ſit ſimpliciter vltimus. *Concluſio reſponſiua.*

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam quo ad ſecundam partem, & patet ex ſupra dictis quomodo beatitudo eſt vna, quia ſecundùm communem rationem beatitudinis.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ intentio cordis dicitur clamor ad Deum, non quòd Deus ſit obiectum intentionis ſemper; ſed quia eſt intentionis cognitor, vel quia cum oramus, intentionem noſtram ad Deum dirigimus, quæ quidem intentio vim clamoris habet.

¶Ad auctoritatem dupliciter dicitur, vel quia Deus eſt intētionis cognitor, ſicut aliquis cognoſcit aliquem ex clamore &c. vel quia habet vim clamoris apud Deum &c. Et ſecundò etiam ſi aliqua intentio eſt ad Deum, & habet Deum pro obiecto, non oportet quòd quælibet intentio ſit Dei ſicut finis, & obiectũ. Quare conceſſa minore, negatur conſequentia vniuerſaliter.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd terminus habet rationem vltimi finis; ſed non ſemper vltimi, reſpectu totius, ſed quandoque reſpectu alicuius partis.

¶Ad minorem, terminus habet rationem vltimi finis, vel ſimpliciter, vel reſpectu aliquorum ad ipſum ordinatorum. Vnde negatur conſequentia, ꝙ ſemper reſpiciat vltimum finē ſimpliciter.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ fruitio importat quidem quietē, quæ eſt in fine, quod pertinet ſolùm ad vltimum finem; ſed intentio importat motum in finem, non autem quietem, vnde non eſt ſimilis ratio.

¶Maior negatur, & ratio diuerſitatis eſt in ſolutione, quia fruitio dicit quietem voluntatis, quæ non quieſcit perfectè niſi in vltimo fine; ſed intentio eſt alicuius conſequibilis per media, & dicit motum in finem, qui etiam competit fini non ſimpliciter vltimo &c. de iſta materia in Capreolo in 1.diſ.1.q.1.in ſolutionibus argumentorum contra quartam concluſionem, & q.2. ad argumenta contra tertiam concluſionem.

Vtrum

Utrum aliquis possit simul duo intendere.

D Ver. q. 13. ar. 13. cor. * Aug. li. 2. de ser. Do. in monte c. 21. 28 24. & 25.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd non possit aliquis simul intendere plura, dicit enim Aug. in li. de ser. Do. in monte*, quòd non potest homo simul intendere Deum, & commodum corporale, ergo pari ratione neque aliqua alia duo.

¶ 2 Præterea intensio nominat motum voluntatis ad terminum, sed vnius motus non possunt esse plures termini ex vna parte, ergo voluntas non potest simul multa intendere.

¶ 3 Præterea, intensio præsupponit actum rationis, siue intellectus; sed nõ contingit simul plura intelligere, secundùm philosophum*, ergo etiam neque contingit simul plura intendere. (* Arist. li. 2. top. c. 4.)

¶ Sed contra, Ars imitatur naturam, sed natura ex vno instrumento intendit duas vtilitates, sicut lingua ordinatur ad gustum, & ad locutionem, vt dicitur in 2. de anima*: ergo pari ratione ars, vel ratio potest simul aliquid vnum ad duos fines ordinare, & ita potest aliquis simul plura intendere. (* Arist. li. 2.)

¶ Hic D. S. circa prædicta mouet quædam dubia, & quia dictum est, quòd intentio non est tantùm vltimi finis, sed etiam finis secundum quid vltimi, & quia huiusmodi plures sunt, ideo est dubium, an simul possit plures intendere, hoc est, an per idem medium, vel media possit velle peruenire ad plures fines: intendere enim est finem velle consequi per media.

¶ Respondeo dicendum, φ aliqua duo possunt accipi dupliciter, vel ordinata adinuicem, uel non ordinata. & siquidem adinuicem fuerint ordinata, manifestum est ex præmissis*, quòd homo potest simul multa intendere. Est enim intensio non solùm finis vltimi, vt dictum est*, sed etiam finis medii: simul autem intendit aliquis & finem proximum, & vltimum, sicut confectionem medicinæ, & sanitatem. (* Art. 2. huius q. * Art. 2. huius q.)

¶ D. S. distinguit, quòd aliqua duo (.i. aliqui fines) possunt accipi dupliciter. Vno modo ordinati adinuicem, quia scilicet per vnum peruenitur in alium, & vnus quæritur propter alium. Secundo modo sunt nõ subordinati, sed disperati, ita vt ius nõ est gratia alterius, nec quæritur propter alium. Secundùm hoc ergo D. S. respondet conformiter duplici conclusione, secundã prosequitur ibi. Si autem &c. Primã est iuxta primum membrum, si aliqua duo, vel plura fuerint ordinata, homo potest simul multa intendere. Et notat fundamentum probationis huius haberi ex artic. 2. & arguitur sic, Intensio non solùm est finis vltimi, sed etiã proximi, & medij, sed aliquis simul intendit finem proximum, & vltimum, scilicet etiam in tali genere, ergo conclusio vera. Maiorẽ, & minorem D. S. declarat exemplariter sicut ex hoc ipso, quòd aliquis intendit per collectionem herbarum cõficere medicinam eo ipso actu, vel virtute intendit sanitatem; Et patet fundamentũ ex dictis sup. q. 1. ar. 6. quia sicut quicunque appetens appetit propter vltimum finem simpliciter, sic intendens hunc finem alteri subordinatum intendit finem, cui in appetibilitate subordinatur. Deinde ibi. (Conclusio prima responsiua.)

¶ Si autem accipiantur duo adinuicem non ordinata, sic etiam simul homo potest[d] plura intendere, quod patet ex hoc, quòd homo vnum alteri prælegit, quia melius est altero. Inter. alias autem conditiones quibus aliquid est melius altero, una est, quòd ad plura ualet, unde põt aliquid præligi alteri ex hoc, φ ad plura ualet, & sic manifestè homo simul plura intendit. (Dub. 199.)

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam istam. Si accipiantur duo adinuicem non ordinata, sic etiam homo potest plura intendere (scilicet simul & vno actu.) Probatur ex D. S. sic arguendo. Potest ab homine aliquid alteri præeligi ex hoc, φ ad plura valet (id est ad plures fines consequendos) ergo homo potest simul plura intendere etiam non ordinata. Tenet consequentia, quia plura velle per aliquid consequi, est intendere plures fines, ergo &c. Antecedens patet experimentaliter, & exemplariter, quia sic præeligit mercator promptam pecuniã aliquo agro, quia plura inde consequi potest &c. (Conclusio secunda responsiua.)

¶ Aduerte tamẽ quod vno actu fertur medium ad plures fines non subordinatos, tamen vt conueniunt in aliqua comparatione, vt patet ad secundum, quia in disperata non fertur intellectus vel voluntas vno actu nisi vt in aliquo conueniunt, licet nõ oporteat, quòd sint subordinati fines.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat secundã conclusionem.

¶ Ad primum ergo dicendum quòd Augu. intelligit hominem non posse simul Deum, & commodum temporale intendere, sicut vltimos fines, quia vt supra ostensum est.* non possunt esse plures fines vltimi vnius hominis. (* q. 1. ar. 5.)

¶ Ad antecedens, & ad auctoritatem verum, non potest illa intendere simul ita quòd quodlibet intendatur tanquam vltimus finis; possent tamen intendi simul, si vnum intenderetur propter aliud, sicut faciunt boni homines, qui ordinãt temporalia in Deũ quæ temporalia sunt finis laborum eorum immediatus, subordinatus autem beatitudini, & honori Diuino. Sed negatur consequentia, quia non sequitur non potest simul habere duos vltimos fines, ergo nec subordinatos, &c.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd vnius motus possunt ex vna parte esse plures termini si unus ad alium ordinetur, sed duo termini adinuicem non ordinati ex una parte unius motus esse non possunt. Sed tamen considerandum est, quòd id quod non est unum secundùm rẽ potest accipi ut unum secundùm rationem. Intentio autem est motus uoluntatis in aliquid præordinatum ratione, sicut dictum est.* & ideo ea quæ sunt plura secũdùm rem, possunt accipi ut unus terminus intentionis prout sunt unum secundùm rationem, uel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid unum, sicut ad sanitatem concurrunt calor, & frigus commensurata, uel quia aliqua duo sub uno communi continentur, quod potest esse intentum, puta acquisitio uini, & uestis continetur sub lucro sicut sub quodam communi; unde nihil prohibet quin ille qui intendit lucrum simul hæc duo intendat. (* Art. 1. ad tertium.)

¶ Ad minorem dupliciter, primò vnius non possunt esse plures termini ex vna parte disperati tamen subordinati. Secundò vnius motus non sunt plures termini nisi accipiantur vt vnũ secũdùm rationem, sicut qui concupiscit sanitatem concupiscit calorem, & frigus secundùm, quòd commensurata sunt, in qua commensuratione consistit sanitas vel secundùm quòd plura continetur quasi in vno communi fine, sicut aliquis intẽdit acquirere vestes, & vinum quæ sunt duo disperata secundùm quòd conueniũt in lucro, ergo, & c Verum non intendit multa nisi vt subordinata, vel secundum quòd aliquo modo vnum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in primo dictũ est.* contingit simul plura intelligere inquantum sunt aliquo modo vnum. (* q. 85. ar. 4.)

¶ Maior conceditur, ad minorem vera est per modum plurium in esse intelligibili, quæ pluralitas est secundùm plures species informantes intellectum in actu intelligibili. Et de hoc pri. p. q. 85. ar. 4. & in q. 44. ar. 1. Sed tamen potest intellectus intelligere plura per modum vnius, scilicet per vnam speciem, vel vnitate simpliciter, vel vnitate ordinis. Et sic dico in proposito, quòd plures fines possunt simul apprehendi, vel inquantum subordinantur inquantum sunt aliquo modo vnum, sicut cũ quis intendit per idem medium plures fines, vt conueniunt in acquisibilitate per idem medium, vel inquantum integrant vnum, vel inquantum continentur sub vno communi, vt patuit. Quare negatur consequentia.

Utrum intensio finis sit idem actus cum voluntate eius, quod est ad finem.

E Sup. q. 8. ar. 3. Et 2. dist. 38. art. 4. Et 3 dis. 14 ar. 1. q. 4 cor. Et Ver. q. 22. ar. 14. * Aug. c. 7.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd non sit unus & idem motus intentio finis, & uoluntas eius quod est ad finem, dicit enim Aug. in 10. de Tri.* quòd voluntas videndi fenestram, finem habet fenestræ visionem, & altera est voluntas per fenestram videndi transeuntes sed hoc pertinet ad intentionem, φ velim videre trãseũtes per fenestram, hoc autem ad voluntatem eius, quod est ad finem, quòd velim videre fenestram, ergo alius est motus voluntatis intensio, & alius voluntas eius quod est ad finem.

¶ 2 Præterea. Actus distinguuntur secundùm obiecta; sed finis, & id quod est ad finem sunt diuersa obiecta, ergo alius motus voluntatis est intentio finis, & voluntas eius, quod est ad finem.

¶ 3 Præterea. Voluntas eius, quod est ad finem dicitur

citur electio,ſed non eſt idem electio,& intentio, ergo non eſt idem motus intenſio finis cum voluntate eius, quod eſt ad finem.

¶ Sed contra eſt quòd id quod eſt ad finem ſe habet ad finem vt medium ad terminum, ſed idem motus eſt qui per medium tranſit ad terminum in rebus naturalibus,ergo & in rebus voluntarijs idem motus eſt intéſio finis,& voluntas eius,quod eſt ad finem.

¶Hic D.S.determinat aliud dubium circa prædicta,an ſit idem actus,quo voluntas fertur in finem,& medium per quod eſt acquiſibilis, vel intenſio ſit quoddam cõprehendens plures actus, quorum vnus eſt formalis,alius materialis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd motus voluntatis in finem,& in id,quod eſt ad finem,poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundùm,quòd voluntas in vtrumque fertur abſolutè, & ſecundùm ſe & ſic ſunt ſimpliciter duo motus voluntatis in vtrumque.

¶D.S.reſpondet per diſtinctionem ſecundum quod voluntas dupliciter fertur in finem,& in id quod eſt ad finem, de ſecundo modo reſpondet ibi. Alio modo &c. Primus ergo modus eſt ſecundùm quòd voluntas in vtrunque fertur abſolutè, & ſecundùm ſe intellige quando medium ad finem habet in ſe aliquid appetibilitatis præter ordinem ad finem. Secundùm hoc D.S.reſpondet tali concluſione, hoc modo ſunt ſimpliciter duo motus (ſcilicet realiter diſtincti) quandò voluntas fertur in vtrunque ſecundùm ſe. Iſta concluſio probatur per ſecundum argumentum ante oppoſitum,quia vbicunque ſunt duo obiecta, & vnum non eſt ratio alterius,ibi ſunt duo actus,ſed ſic eſt in propoſito,ergo &c Minor patet ex hypotheſi,quia ſupponimus, quòd vnum non eſt volitũ propter aliud. Et patent iſta ex ſupra dictis, q.8.art.3. Probabitur ſecundò in fine corporis cum ſecunda concluſione per ſimile de intellectu.

Concluſio prima reſponſiua.

¶Aduerte hic, quòd cum voluntas fertur in finem abſolutè,tũc eſt quidem actus voluntatis,ſed non dicitur intenſio, ſed velle, & hoc patet ex art.pri.ad tertium,quia intentio non eſt finis abſolutè,ſed acquiſibilis per media. Et hoc patet etiam ex D.S.in 2.diſt.38.art.5.in principio cor.cum dicit, quòd quando voluntas fertur in finem immediatè,talis actus propriè dicitur velle, ſed quando fertur in finem mediante eo,quod eſt ad finem,tunc propriè dicitur intendere finem. Ad idem eſt D.S.in de Veri.Mate.22.q.14. circa finem cor.vbi vult, quod benè inſpiciendo rationem intentionis, tunc non eſt in finem abſolutè, ſed talis motus eſt voluntas: Intentio autem eſt inclinatio in finem, ſecundùm quod ad finem terminantur ea, quæ ſunt ad finem. Conſequenter cum dicit.

¶ Alio modo poteſt conſiderari ſecundùm,quòd voluntas fertur in id,quod eſt ad finem propter finem, & ſic vnus,& idem ſubiecto motus voluntatis eſt tendens ad finem,& id,quod eſt ad finem. Cum enim dico volo medicinam propter ſanitatem, non deſigno niſi vnum motum voluntatis,cuius ratio eſt, quia finis ratio eſt volendi ea quæ ſunt ad finem, idem autem actus cadit ſuper obiectum, & ſuper rationem obiecti; ſicut eadem viſio eſt coloris, & luminis vt ſupra dictum eſt.* & eſt ſimile de intellectu,qui ſi abſolutè principium, & concluſionem cõſideret, diuerſa eſt conſideratio vtriuſque; in hoc autem,quòd concluſioni propter principia aſſentit,eſt unus actus intellectus tantùm.

* q.8.art.3. ad ſecũd.

¶Reſpondet iuxta ſecũdum modum motionis voluntatis (qui eſt quando fertur in id quod eſt ad finem propter finem ſicut propter rationem volendi) tali concluſione. Vnus & idem ſubiecto (.i.ſecundùm rem) motus voluntatis eſt tendens ad finem, & in id quod eſt ad finem, & ſic habetur reſponſio formalis ad quæſitum,quòd ſic,quia vt iam tactum eſt;intenſio nominat actũ in voluntatis vt eſt finis,& eius,quod eſt ad finem propter finem: vnde & D.S.concludit in de Veritate vbi iam concedendum, quòd intentio non ſit alius motus numero quàm voluntas. Iſta ergo concluſio probatur tripliciter in littera, primò aſſumpto ex modo exprimendi,& loquendi de actu quo quis tendit ſimul in vtrumque. Cum enim dico,&c.ſecundò ratione, ſcilicet idem actus cadit ſuper obiectum,& rationem obiecti, ſed finis eſt ratio volendi id,quod eſt ad finem vt ſic, ergo, &c. Maior patet ex dictis ſupra.q.8. articu.3.de viſione vna quæ eſt coloris,& luminis. Tertiò ſimilitudine vel proportione intellectus,& voluntatis,& eſt probatio hæc tertia vtriuſque concluſionis ſimul, & patet in littera ex ſupra dictis.

Concluſio ſecunda reſponſiua.

¶ Aduerte ex D.S.ex ſecundo ſupra,quòd quamuis hoc modo ſit vnus actus voluntas,& intenſio finis, tamen intentio nominat illum actum ſecundùm ordinem actus ad finem,ſed voluntas nominat eundem actum ſecundùm ordinem ad obiectum proximũ quod in finem ordinatur, & inde contingit, quòd cùm ſit idem actus ſecundum rem,tamen dicitur quandoque voluntas bona,& intentio mala,& econtra, propter diuerſa obiecta partialia eiuſdem actus,vnde & D.S.hoc notat in concluſione cum dicit,quòd eſt idem actus ſubiecto, ideſt ſecundùm rem tamen diſtinguitur ratione,& comparatur ad aliud obiectum, ſecundùm quòd dicitur voluntas, & ſecundùm quòd dicitur intenſio, ſimile infra de amore concupiſcentiæ,& amicitiæ, vide.D.S.de hoc ar.in de Veri.vbi iam,& in ſecundo vbi iam.ar.4.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat ſecundam concluſionem. Et minor eſt vera quando nõ ſiſtitur in medio,ſed etiam quando id, quod eſt ad finem vel finis non ſunt volita ſecundùm ſe, ſed vt bonum eſt medium volendi aliud ſic eſt vnus actus.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd Auguſt. loquitur de viſione feneſtræ, & viſione tranſeuntium per feneſtram, ſecundùm quòd uoluntas in vtrumque abſolutè fertur.

¶ Ad maiorem,vellè videre feneſtram ſecundùm ſe eſt alia viſio à viſione tranſeuntium ſecundùm ſe, ſed non eſt alia viſio feneſtræ vt eſt medium videndi tranſeuntes quàm viſio tranſeuntium. Sic etiam concedimus,quòd volitio finis ſecundùm ſe, ideſt ſine alio eſt alia à volitione medij materialiter ſecundùm ſe, ſed tamen vt finis eſt ratio volendi medium eſt eadem volitio. Minor conceditur, ergo, &c. verum iuxta ſenſum primæ concluſionis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd finis inquantum eſt res quædam eſt aliud voluntatis obiectum,quàm id, quod eſt ad finem; ſed inquantum eſt ratio volendi id, quod eſt ad finem,eſt unum,& idem obiectum.

¶ Ad maiorem, actus diſtinguuntur ſecundùm obiecta totalia ex æquo ſe habentia, ſed non ex obiectis partialibus quorum vnum eſt ratio alterius. Minor diſtinguitur, verum ſi quodlibet accipiatur ſecundùm ſe,& accipiuntur medium, & finis materialiter,ſed negatur ſi accipiantur vt vnũ eſt ratio alterius,ergo,&c. verum iuxta ſenſum primæ concluſionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus qui eſt vnus ſubiecto poteſt ratione differre ſecundùm principium, & finem,vt aſcenſio,& deſcenſio ſicut dicitur in.3.phi.* ſic igitur inquantum motus voluntatis fertur in id,quod eſt ad finem prout ordinatur ad finem eſt electio, motus autem voluntatis qui fertur in finem ſecundùm quòd acquiritur per ea quæ ſunt ad finem, vocatur intenſio,cuius ſignum eſt, quòd intenſio finis eſſe poteſt, etiam nondum determinatis his quæ ſunt ad finem, quorum eſt electio.

* Ariſt.tex. 21.

¶Hoc argumentum arguit contra ſuppoſitum volens, quòd intenſio non ſit circa id,quod eſt ad finem.

¶Ad maiorem ergo voluntas eius, quod eſt ad finem qui incipit ab eo quod eſt ad finem ipſum accipiendo diſcretè præ alio, quod etiam eſt ad finem, ſed voluntas eius, quod eſt ad finem incipiens à fine, & procedens ad ea quæ ſunt ad finem, & quandoque etiam indeterminatè, negatur,quòd ſit electio,ſicut dicit quis,volo ſanari per remedium aliquod, & tamen non ſe determinat. Minor vera. Sed negatur conſequentia,quia intenſio eſt etiam finis, & eius quod eſt ad finem, vide etiam de Veri.Mate.22.articulo.13.ad vltimum;quia intentio dicit ordinem ad finem, ſed electio comparat media ad inuicem, patuit articulo primo ad quartum.

Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

F

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd bruta animalia intendant finẽ. Natura enim in his quæ cognitione carent magis diſtat à rationali natura quàm natura ſenſitiua,quæ eſt in animalibus brutis;ſed natura intendit finem etiam in his quæ cognitione carent, vt probatur in 2. phi.* ergo multo magis bruta animalia intendunt finem.

1.2.q.10.ar.1. cor. & 2. diſ.38.ar.1. cor.& ad 2.

* Ariſt.tex. 77.& ſeq.

¶ 2 Præterea. Sicut intenſio eſt finis ita & fruitio; ſed fruitio conuenit brutis animalibus, vt dictum eſt.* ergo & intentio.

*q.11.ar.2.

¶ 3 Præterea.Eius eſt intendere finem cuius eſt agere propter finem, cum intendere nihil ſit niſi in aliud tendere, ſed bruta animalia agunt propter finem, mouetur enim animal vel ad cibum quærendum, vel ad

aliquid huiusmodi, ergo bruta animalia intendunt finem.

¶ Sed contra intensio finis importat ordinationem alicuius in finem, quod est rationis; cum igitur bruta animalia non habeant rationem, videtur quòd non intendant finem.

¶ Hic.D.S iterum inquirit de alio dubio, quia enim dictum est, quòd intensio sit voluntatis, ideo est dubium, an ne & in bestijs inueniatur vbi non inuenitur voluntas.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est.* intendere est in aliud tendere, quod quidem est & mouentis, & moti; secundùm quidem igitur quòd dicitur intendere finem id, quod mouetur ad finem ab alio, sic natura dicitur intendere finem quasi mota ad suum finem à Deo, sicut sagitta à sagittante; & hoc modo etiam bruta animalia intendunt finem inquantum mouentur instinctu naturali ad aliquid.

*Art. 2.

¶ D.S. distinguit, quòd dupliciter aliquid tendit in finem vel sicut motum in finem ab alio sicut natura mouetur, &c. vt patuit q. prima. ar. 2. vel sicut mouentis in finem. Et ratio distinctionis est, quia intendere est in aliud tendere, & quia hoc est mouentis, & moti, ideo sequitur distinctio. Respondet ergo de ambobus modis duplici conclusione, secundam ibi ponit. Alio modo, &c. Prima est, hoc modo, scilicet sicut mota, quemadmodum natura, bruta intendunt finem: probatur conclusio, quia sicut natura mouetur ad suum finem a Deo, ita bruta naturali instinctu, ergo, &c.

¶ Aduerte circa conclusionem, & antecedens, quòd in hoc est similitudo intenta à D.S. quia nec natura, idest purè naturalia se mouent, nec bestiæ, quia scilicet nec in bestijs est libertas, sed tamen in hoc est differentia, quia ibi sine apprehensione hic cum apprehensione, sed non libera, sed ex naturali instinctu, & apprehensione determinata ad vnum, ideo & bruta potius aguntur quàm agant, & sic vtraque tendunt in finem sicut motum, & hoc sufficit proposito. Consequenter ibi.

¶ Alio modo intendere finem est mouentis, prout scilicet ordinat motum alicuius vel sui vel alterius in finem quod est rationis tantùm, vnde per hunc modum bruta non intendunt finem, quod est propriè, & principaliter intendere, vt dictum est *

* Art. primo.

¶ Respondet iuxta secundum membrum prædictum, quod D.S. exponit, quia est quando aliqua tendunt in finem sicut se mouentia tanquam motum suum habentia in potestate propria, quæ possunt agere, vel non agere ex propria ordinatione, vel etiam motum alterius ordinantia in finem, & sic quod mouet naturam potius intendit finem quam natura ipsa. Conclusio, per hunc modum bruta non intendunt finem, quod est propriè intendere. Probatur, quia intendere hoc modo est seipsum vel aliud mouere in finem ex ordine rationis; sed hoc non conuenit brutis, ergo patet ratio, & est in virtute arguere, quicquid requirit rationem in eodem supposito coniunctam non conuenit brutis, sed intendere isto modo est huiusmodi, ergo, &c. Confirmatur autem hæc secunda conclusio argumento in contrarium.

Conclusio secunda.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit, secundùm quòd intendere est eius, quod mouetur ad finem.

¶ Maior vera in gradu perfectionali, sed tamen tam natura pura, quàm natura sensitiua conuenit in moueri ad finem.

¶ Ad minorem dico, quòd natura intendit finem vt motum tendit, sed non vt mouens tendit, ergo, &c. Verum iuxta primam conclusionem tendunt vt mota per naturalem instinctum præuia apprehensione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid sicut intentio, sed absolutam quietem in fine.

¶ Maior negatur, quia intentio est finis cum ordinatione actiua, & libera suipsius in finem vel alterius; non sic de fruitione saltem imperfecta, ad quam sufficit alicui inhærere propter se saltem negatiuè; quare concessa minore, negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bruta animalia mouentur ad finem non quasi considerantia, quòd per motum suum possunt consequi finem, quod est propriè intendentis, sed quasi concupiscentia finem naturali instinctu mouentur ad finem quasi ab alio mota, sicut & & cætera quæ mouentur naturaliter.

¶ Ad maiorem, eius est intendere propriè, & secundo modo cuius est agere propter finem liberè, & in mouendo, sed eius est intendere sicut moti, quod mouetur, &c. Ad minorem, dico, quòd agunt propter finem non se mouentia, sed mota, ergo &c. Verum iuxta primæ conclusionis sententiam.

Quæstio Decimatertia.

De electione.

Consequenter considerandum est de actibus voluntatis qui sunt in comparatione ad ea quæ sunt ad finem, & sunt tres, eligere, consentire, & vti. electionem autem præcedit consilium. Primò, ergo considerandum est de electione. Secundò, de consilio. Tertiò, de consensu. Quartò, de vsu. Circa electionem quæruntur sex. Primò, cuius potentiæ sit actus, vtrum voluntatis vel rationis. Secundò, vtrum electio conueniat brutis animalibus. Tertiò, vtrum electio sit solùm eorum quæ sunt ad finem, vel etiam quandoque finis. Quartò, vtrum electio sit tantùm eorum quæ per nos aguntur. Quintò, vtrum electio sit solùm possibilium. Sextò, vtrum homo ex necessitate eligat vel liberè.

G

¶ Postquam actum est de actibus voluntatis qui sunt circa finem, hic agitur de actibus eius qui sunt circa media ad finem, qui sunt tres, scilicet eligere, vti, & consentire. Primò ergo agit de electione. Secundò de consensu. q. 15. Tertiò de vsu. q. 16. Et patebit ratio ordinis. q. 16 art 4. Et quia electio præsupponit consilium, ideo circa primum duo facit. Primò determinat de ipsa electione. Secundò ad manifestationem maiorem propositi determinat de cõsilio. q. sequenti. Circa primum tria facit. Primò ostendit cuius potentiæ sit actus subiectiuè. Secundò quorum sit obiectiuè. Et tertiò ostendit modum eius. Secunda incipit ar. 3. Tertia in sexto. Circa primum primò facit, quod dictum est. Secundò ex dictis determinat quoddam dubium ar. 2.

Vtrum electio sit actus voluntatis, an rationis.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd electio non sit actus voluntatis, sed rationis; electio enim collationem quandam importat qua vnum alteri præfertur, sed conferre est rationis, ergo electio est rationis.

1. q. 83 ar. 3 cor. Et 2. d. 24. q. 1. ar. 3 Et Veri. q. 22. ar. 15. Et 3. Eth Lec. 6. & cap 2. lib 6. lect. 2. fin.

¶ 2 Præterea. Eiusdem est syllogizare, & concludere; syllogizare autem in operabilibus est rationis; cum igitur electio sit quasi conclusio in operabilibus, vt dicitur in septimo Ethicorum; * videtur, quòd sit actus rationis.

* Arist. c. 3.

¶ 3 Præterea. Ignorantia non pertinet ad voluntatem, sed ad vim cognitiuam; est autem quædam ignorantia electionis, vt dicitur in. 3. Ethico. * ergo videtur, quòd electio non pertineat ad voluntatem, sed ad rationem.

* Arist. c. 1.

¶ Sed contra est, quòd philosophus dicit in 3. Ethicorum, * quòd electio est desiderium eorum quæ sunt in nobis; desiderium autem est actus voluntatis, ergo, & electio.

* Arist. c. 4.

¶ Hic primò inquirit cuius potentiæ sit. Pro intellectu, & fundamento dicendorum nota secundum D. S. in de Veri. Mate. 22. ar. 3. quòd quamuis nulla actio inferioris agentis procedat ab ipso nisi in virtute superioris agentis, tamen actio quæ competit agenti inferiori ex propria natura attribuitur sibi absolutè, sicut aquę moueri deorsum; quæ verò competit inferiori ex speciali impressione superioris agentis, non attribuitur sibi absolutè, sed in ordine ad aliud, sicut fluere, & refluere attribuitur mari non absolutè, sed inquantum mouetur à luna. Sic ad propositum in omni actione voluntatis præsupponitur ratio, & tamen iste motus qui est voluntatis in obiectum suum absolutè, attribuitur voluntati, vt velle, amare, &c. Motus autem in quo expresè apparet ordo, & directio collatiua rationis non attribuitur voluntati absolutè, sed in ordine ad rationem, vt intentio electio.

¶ Nota secundò, quòd sicut supra dictum fuit, quando duę causæ concurrunt ad vnum effectum, tunc idem effectus secundùm rem, secundùm diuersa in eo considerata, reducitur in diuersas causas. Sic dictum fuit, quòd visio beatifica vt visio reducitur in potentiam intellectiuam, vt autem beatifica reducitur in lumen gloriæ,

gloriæ, sic actus ad quem concurrunt, ratio per notitiam collatiuam dirigendo, & voluntas ipsa eliciendo habet, quòd sit actus, & quòd sit ordinatus. Hæc autem duo non sunt duo secundùm rem sed vnum; & tamen secundùm substantiam reducuntur in voluntatem, secundum verò ordinem, idest ordinatum esse reducuntur in rationem; sic dictum fuit supra de substantia, & specificatione actus voluntatis, quòd secundùm primum reducitur in voluntatē, sed secundum attribuitur apprehenso obiecto vt ratione efficiendi specificationem actus.

¶ Aduerte etiam, quòd semper id, quod est in effectu à superiore agente habet se vt formale respectu eius, quod est ab inferiore, esto non sint duo realiter distincta. His notatis videndum est de corpore articuli, quod statim constabit ex dictis.

¶ Respondeo dicendum, quòd in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem siue ad intellectum, & aliquid pertinens ad voluntatem, dicit enim philosophus in 6. Ethi. * quòd electio est appetitiuus intellectus, vel appetitus intellectiuus, quandocunque autem duo concurrunt ad aliquid vnum constituendum, vnum eorum est vt formale respectu alterius. Vnde Gregorius Nicenus dicit, * quòd electio neque est appetitus secundùm seipsam, neque consilium solùm, sed ex his aliquod compositum; sicut enim dicimus animal ex anima, & ex corpore compositum esse, neque verò corpus esse secundùm seipsum, neque animam solā, sed vtrumque, ita & electionem.

* Arist. c. 2.

* Greg. Nicen. li. 5. c. 4.

Conclusio prima præambu.

¶ D. S. primò præmittit duas conclusiones præambulares, & fundamentales. Secundam ibi est autem. &c. Secundò ex eis deducit cōclusionē responsiuā, ibi. In huiusmodi autē, &c. Prima ergo cōclusio præambularis implicitè a D. S intenta est ista. In electione est aliquid formale, & aliquid materiale. Probatur, quia in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem, & aliquid pertinens ad voluntatem: sed quandocunque duo concurrunt ad aliquid vnum constituendum, vnum eorum est formale, aliud materiale, ergo, &c. Maior probatur auctoritate philosophi 6. Ethicorum, & auctoritate Gregorij Niceni, qui dicit etiam, quòd electio sit aliquid compositum ex consilio, & appetitu. Et declarat hoc per exemplū in naturalibus Minor relinquitur nota, quia constitutiua non possunt esse actualia æquè principalia, &c.

Sinistrum Aureoli ca ue intellectum.

¶ Aduerte circa maiorem ne incidas in sinistrum intellectum. Aureoli quem refert Capreolus in primo distinctio. 1. q. 2. ad primum contra tertiam conclusionem, quia in electione est vnum, & idem secundùm rē, quod secundùm vnam considerationem reducitur in intellectum, secundùm aliam in voluntatem. Vnde ista dualitas non est rerum, sed considerationum. Non enim electio est quoddam compositum realiter, sed virtualiter; quemadmodum apud philosophiam solemus dicere, quòd conceptus speciei est compositus ex conceptu generis, & differentiæ, salua tamen simplicitate in essendo conceptus specifici. Sic in proposito in electione est considerare, quia est volitio, & est ordinata volitio, & acceptio vnius præ alio, & sic in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem, aliquid ad appetitum, hoc est dicere, quòd importatur actus qui secundùm aliquam considerationem reducitur in rationem, secundum aliam in voluntatē, &c. Deinde cum dicit.

¶ Est autem considerandum in actibus animæ, quòd actus qui est essentialiter vnius potentiæ vel habitus, recipit formam, & speciem à superiori potentia vel habitu, secundùm quòd ordinatur inferius à superiori; si enim aliquis actum fortitudinis exerceat propter Dei amorem, actus quidem ille materialiter est fortitudinis formaliter verò charitatis. Manifestum est autem, quòd ratio [d] quoddammodo voluntatem præcedit, & ordinat actum eius, inquantum scilicet voluntas in suum obiectum tendit secundùm ordinem rationis, eo quòd vis apprehensiua appetitiuæ suum obiectum representat; sic igitur ille actus quo voluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonum, ex eo, quòd per rationem est ordinatum ad finem materialiter quidem est voluntatis, formaliter autem rationis.

Dub. 761.

Conclusio secunda.

¶ Subiungit secundam conclusionem præambularem, & magis propinquam proposito, istam. Ille actus quo voluntas, &c. vt in fine huius litteræ, & est sensus, quòd materiale electionis attribuitur voluntati absolutè, quod est substantia actus in aliquod obiectum; sed formale id est ordinatio apparens in hoc actu, reducitur in rationem sic, quòd non nisi ex cōcursu ordinatiuo rationis talis actus perficitur à voluntate. Probatur conclusio, actus qui essentialiter est vnius potentiæ recipit formam a superiori, &c. vt in litera; sed ratio quodammodo præcedit voluntatem, & ordinat actum eius, scilicet tanquam superior, ergo sequitur conclusio. Maior declaratur exemplariter. Et minor probatur, quia vis apprehensiua appetitui obiectum præsentat, &c.

¶ Aduerte circa maiorem, & probationem eius, quòd simile est in proposito in hoc de habitu imperato ab habitu superiori, quòd actus inferioris recipit aliquem ordinem, & formam à superiori ordināte. Sic in proposito ordo qui est in electione est à ratione, sicut a ratione efficiendi actum ordinatum vt ordinatus est. An autem sit simile in hoc, quòd sicut in electione ordo nihil aliud est quàm actus sic ordinatus, ita quòd sit ordo fundamentalis ad obiecta quorum vnum alteri præfertur, sic etiam sit in ordine actus ad finem habitus imperantis. Vide Capreolum in primo. dist. 17. q. prima in solutionibus circa finem. Vbi videtur dicere, quòd ille ordo sit pura relatio, & non quid absolutum, & tamen ad illam relationem oportet concurrere intentionem voluntatis, quæ est actus absolutus referens modo morali actum in finem suum. Quicquid sit de hoc, formale electionis in proposito non est relatio ad terminum correlatiuum, sed est ordo fundamentalis, idest actus ordinatè duo media vel plura respiciens, vt sic quasi relatio transcendens actus ad obiecta, sicut supra dictum est, quæstio. prima. artic. 3. de relatione potentiæ ad obiectum. Deinde ibi.

Capreolus.

¶ In huiusmodi autem substantia actus materialiter se habet ad ordinem, qui imponitur à superiori potentia, & ideo electio substantialiter non est actus rationis, sed voluntatis, perficitur enim electio in motu quodam animæ ad bonum quod eligitur, vnde manifestè [d] actus est appetitiuæ potentiæ.

Dub. 548.

Conclusio responsiua.

¶ Deducit ex dictis conclusionem responsiuam talem. Electio substantialiter non est rationis, sed voluntatis. Probatur assumendo maiorem ex conclusione secunda præambulari sic. Electio materialiter est voluntatis, formaliter rationis, sed substantia actus materialiter se habet ad ordinem qui imponitur à superiori potentia, scilicet ratione, igitur substantialiter est voluntatis. Maior patet. Minor fert secum probationem suam, quia quod est in effectu à superiori potentia est formale. Secundò probatur secunda pars conclusionis sic. Electio perficitur in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur; igitur est substantialiter voluntatis. Tenet consequentia, quia motus ad bonum est voluntatis, sed quia est motus non quomodocunque ad bonum, sed ordinatè, ideo ratione ordinis reducitur in intellectum.

¶ Aduerte ex his, quòd per hoc, quòd electio dicitur esse voluntatis substantialiter, habetur quòd substantia electionis est voluntatis sicut principij effectiui, & per consequens subiectum eius. Sed per hoc, quòd formale dicitur esse rationis, habetur quòd ratio est principium in quod reducitur formale, sed quia formale non separatur à materiali immo in proposito constituunt vnū actum secūdùm rem, ideo & formale & materiale sunt in voluntate sicut in subiecto. Ex ista conclusione per modum corollarij. D. S. determinat, quod sine assertione relatū est ab Aris. An videlicet electio sit intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus, quia est appetitus intellectiuus, &c. Vide etiam. D. S. in de Veri. M. q. 22. q. 15. & in. 2. dist. 24. q. 1. ar. 2. in cor. vbi habet quæ ad propositum faciunt.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam partem conclusionis responsiuæ. Et accipitur desiderium largè, prout omnis motus voluntatis respectu absentis dicitur desideriū, vt patebit infra q. 15. art. 4. ad primum. Et vide. D. S. prima parte. q. 83. arti. 3. quia philosophus in. 6. Ethi. sub dubio reliquit cuius potentiæ esset actus. Sed in tertio magis declinat ad hoc, quòd sit voluntatis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd electio importat collationem quandam præcedentem, non quòd essentialiter sit ipsa collatio.

¶ Si maior intelligitur essentialiter, negatur, quia collatio essentialiter est consilium, sed si intelligitur præsuppositiuè, conceditur, quia nunquam appetitus præferret vnum alteri, nisi coniungeretur sibi in eodem supposito collatio, & ordinatio actiua rationis. Vnde. D. S. in de Veri. supra ad tertium dicit, discretio inuenitur in electione, secundùm quòd pertinet ad rationem, cuius proprietatem sequitur voluntas in eligendo. Quare negatur consequentia, quòd sit rationis substantialiter, vel subiectiuè, sed est rationis quo ad formale ad sensum dictum.

¶ Ad secundum, quòd conclusio syllogismi quæ fit in operabilibus ad rationem pertinet, & dicitur sententia, vel iudicium, quam sequitur electio, & ob hoc ipsa conclusio pertinere videtur ad electionem tanquam ad consequens.

¶ Ad maiorem. Eiusdem est syllogizare, & concludere conclusionem primam, & immediatam, sed non oportet quòd concludat consummatiuam conclusionem consilij extrinsecam. Dico

enim,

enim quòd syllogizatio practica habet duplicem conclusionem vt patet prima parte vbi iam ad secundum. Minor conceditur. Ad consequens dico, quòd electio est conclusio secundaria & extrinseca, quia ad dictamen practicum intellectus sequitur acceptatio voluntatis, quæ est electio. Vnde pertinet ad rationem antecedentes ratione formalis, sicut ad principium formalis, sed non sicut ad subiectum, quia ratio concurrit ad huiusmodi actus ordinatos voluntatis, sicut ratio coefficiendi. Vnde. D.S supra in de Veritate ad secundum dicit. Practicæ inquisitionis est duplex conclusio. Vna quæ est in ratione, scilicet sententia quæ est iudicium de consiliatis. Alia verò quæ est in voluntate, & huiusmodi est electio Et dicitur conclusio per quandam similitudinem, quia sicut in speculatiuis vltimò statur in conclusione, ita in operatiuis vltimò statur in operatione, hæc ille.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ignorantia dicitur esse electionis, non quòd ipsa electio sit scientia, sed quia ignoratur, quid sit eligendum.

¶ Ad maiorem ignorantia pertinet ad vim cognoscitiuam formaliter suo modo, & tamen potest pertinere ad voluntatem ad aliquem sensum, scilicet materialiter obiectiuè remotè, quia priuat formaliter scientiam, & notitiam particularem, qua dirigeretur electio, nunc autem ignoratur quid sit eligendum

¶ Ad minorem, vera est ad sensum nunc dictum, sed negatur consequentia, quia & per ignorantiam potest priuari scientia directiua actus voluntatis.

Vtrum electio conueniat brutis animalibus.

H 2. di. 25. ar. 1. ad 6 & 7. & 13 Meta. Lec. 15. nn.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod electio brutis animalibus conueniat, electio enim est appetitus aliquorum propter finem, vt dicitur in. 3. Ethi. * sed bruta animalia appetunt aliquid propter finem, agunt enim propter finem, & ex appetitu, ergo in brutis animalibus est electio.

* Arist. c. 3.

¶ 2 Præterea. Ipsum nomen electionis significare videtur, quòd aliquid præ alijs accipiatur; sed bruta animalia accipiunt aliquid præ alijs sicut manifestè apparet, quòd ouis vnam herbam comedit, aliam refutat; ergo in brutis animalibus est electio.

¶ 3 Præterea. Vt dicitur in. 6. Ethi. * ad prudentiam pertinet, quòd aliquis bene eligat ea quæ sunt ad finem, sed prudentia conuenit brutis animalibus, vnde dicitur in principio Metaph. * quòd prudentia sunt sine Disciplina quæcunque sonos audire non potentia sunt, vt apes, & hoc etiam sensui manifestum videtur, apparent enim mirabiles sagacitates in operibus animalium, vt apum, & aranearum, & canum; canis enim insequens ceruum si ad triuium venerit, odoratu quidem explorat an ceruus primam vel secundam viam transiuerit, quod si inuenerit non transisse iam securus per tertiam viam incedit non explorando, quasi vtens syllogismo diuisiuo, quo concludi posset ceruum per illam viam incedere, ex quo non incedit per alias duas, cum non sint plures; ergo videtur, quòd electio brutis animalibus conueniat.

* Arist. ca. 12.

* Aristot. lib. primo.

¶ Sed contra est quod Grego. Nicenus dicit. * quòd pueri, & irrationalia voluntariè quidem faciunt non tamen eligentia, ergo in brutis animalibus nõ est electio.

* Greg. Nice. li. 5 c. 4.

¶ Hic Doct. S. ex dictis determinat dubium, an electio brutis conueniat.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum electio sit præacceptio vnius necesse est, quòd electio sit respectu plurium quæ eligi possunt, & ideo in his quæ sunt penitus determinata ad vnum, electio locum non habet.

¶ D. S. primò præmittit quoddam præambulum. Secundò ex eo deducit conclusionem responsiuam, ibi. Est autem, &c. Præambulum stat in hac conclusione. In his, quæ sunt penitus determinata ad vnum electio locum non habet. Probatur, quia electio est præacceptio vnius respectu alterius, ergo conclusio vera. Deinde ibi.

* q. 1. art. 2. ad 3 q. 5 ar. 3. q. 10 ar. 1. ad tertiu. & q. 11. ar. 1. in cor.

¶ Est autem differentia inter appetitum sensitiuum, & voluntatem, quia vt ex prædictis patet. * appetitus sensitiuus est determinatus ad vnum aliquid particulare secundùm ordinem naturæ, voluntas autem est secundùm naturæ ordinem determinata ad unum commune quod est bonum, sed indeterminatè se habet respectu particularium bonorum; & ideo propriè voluntatis est eligere, non autem appetitus sensitiui, qui solus est in brutis animalibus, & propter hoc brutis animalibus electio non conuenit.

¶ Deducit talem conclusionem responsiuam. Brutis animalibus electio non conuenit Probatur, electio non est appetitus sensitiui tantùm, sed bruta habent solùm appetitum sensitiuum, ergo, &c. Maior probatur, Electio non habet locum in penitus determinatis ad vnum, sed voluntas non est determinata ad vnum, appetitus autem sensitiuus est determinatus ad vnum dupliciter, ergo, &c. Maior patuit ex præambulo. Minor declaratur, & probatur ex differentia inter appetitum sensitiuum, & voluntatem, & patet littera ex supra dictis. Minor principalis est nota.

¶ Confirmatur etiam conclusio argumento in contrarium, stat autem totum fundamentum articuli huius in hoc, quòd liberum arbitrium deest brutis, ergo electio, deest autem liberum arbitrium, quia deest perfecta cognitio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis appetitus alicuius propter finem vocatur electio, sed cum quadam discretione vnius ab altero, quæ locum habere non potest, nisi ubi appetitus potest ferri ad plura.

¶ Ad maiorem, electio est, &c. Verum, præacceptando vnum præ alio, ita quòd est cum discretione, quæ non conuenit appetitui sine ratione coniuncta sibi. Ad minorem, verum, sed sine discretione solùm ex impetu naturæ, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd brutum animal accipit unum præ alio, quia appetitus eius est naturaliter determinatus ad ipsum, unde statim quando per sensum uel per imaginationem repræsentatur sibi aliquid ad quod naturaliter inclinatur, eius appetitus absque electione mouetur ad ipsum, sicut etiam absque electione ignis mouetur sursum, & non deorsum.

¶ Ad maiorem, electionis nomen, &c. vt præ alio accipiatur non ex instinctu naturæ determinatæ ad vnum, sed liberæ, & cũ discretione. Minor vera ex naturali impulsu sine collatione herbæ ad herbam, quæ collatio requiritur saltem antecedenter ad electionem. Vnde negatur consequentia, aliàs sequeretur, quòd igni conueniret electio, quia tendit in vnum locum, & non in alium. Vnde bestia non comparat herbam ad herbam, sed quamlibet seorsum tentat, & gratam comedit.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd sicut dicitur in. 3. phy. * Motus est actus mobilis à mouente, & ideo uirtus mouentis apparet in motu mobilis, & propter hoc in omnibus quæ mouentur à ratione, apparet ordo rationis mouentis, licet ipsa quæ à ratione mouentur rationem non habeant; sic enim sagitta directè tendit ad signum ex motione sagittantis, ac si ipsa rationem haberet dirigentem; & idem apparet in motibus horologiorum, & omnium ingeniorum humanorum quæ arte fiunt. Sicut autem comparantur artificialia ad artem humanam, ita comparantur omnia naturalia ad artem Diuinam, & ideo ordo apparet in his quæ mouentur secundùm naturam, sicut & in his quæ mouentur secundùm artem, ut dicitur in. 2. physicorum. * & ex hoc contingit, quòd in operibus brutorum animalium apparent quædam sagacitates inquantum habent inclinationem naturalem ad quosdam ordinatissimos processus, vtpote à summa arte ordinatos, & propter hoc etiam quædam animalia dicuntur prudentia vel sagacia, non quòd in eis sit aliqua ratio uel electio, quod ex hoc apparet quòd omnia quæ sunt unius naturæ similiter operantur.

* Arist. tex. 11. vsq; ad 19.

* Arist. tex. 49.

¶ Ad maiorem, ad prudentiam, verum, perfectam quæ est cum discretione vnius præ alijs, quod accipitur non ex instinctu naturæ determinatæ ad vnum, sed liberæ & cum discretione vnius præ alio pertinet electio Ad minorem, prudentia imperfecta conuenit animalibus quæ est certa, & ordinata prosecutio alicuius certi, & determinati boni, qui ordo prouenit ex impressione agentis primi qui per intellectum naturam instituit. Negatur autem, quòd canis vtatur syllogismo diuisiuo, sed ex naturali instinctu, & odoratu mouetur ad tertiã viã, & si odorasset in alijs vijs, tunc per eas fuisset insecutus leporem; vnde canis non potest apud se syllogizare, non transiuit illam, & non illam, ergo tertiam, sed pro semel . pprehendit tantùm vnum locum, & postea alium, & vbi percipit per olfactum transisse leporem, ibi insequitur, sed nõ

semel

ſemel apprehendit tres vias comparando adinuicem, & vnam præacceptando, quod requiritur ad electionẽ. Vnde motus huiuſmodi ſunt ex prudentia Diuina, ſed non cum prudentia in eodem ſuppoſito.

Vtrum electio ſit ſolùm eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque finis.

I

Infra ar. 4. & 6. cor. Et 3. q. 18. ar. 4. cor. Et lib. 4. contr. ca. 95. fin. Et opuſ. 2. cap. 177. Et 1. Eth. lec. 1. Et 1 Periherm. Lec. 14 fin.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd electio nõ ſit tantùm eorum, quæ ſunt ad finem: dicit enim philoſophus in 6. ethi. * quòd electionem rectam facit virtus; quæcunque autem alterius gratia nata ſunt fieri non ſunt virtutis, ſed alterius potentiæ, illud autem cuius gratia fit aliquidem eſt finis, ergo electio eſt finis.

¶ 2 Præterea electio importat præacceptionẽ vnius reſpectu alterius; ſed ſicut eorum quæ ſunt ad finem vnum poteſt præaccipi alteri, ita etiam diuerſorum finium; ergo electio poteſt eſſe finis, ſicut & illorum, quæ ſunt ad finem.

*Ariſt. c. 12.

¶ Sed contra eſt, quod philoſophus dicit in tertio ethicorum. * quòd voluntas eſt finis, electio autem eorum quæ ſunt ad finem.

* Ariſt. c. 2.

¶ Hic D. S. inquirit de obiecto electionis. Et facit tria ſecundũ tres conditiones requiſitas ad obiectum ipſius. Quarum prima eſt eſſe eorum quæ ſunt ad finem.

* Ar. primo ad ſecũda.

¶ Reſpon. dicendum, q; ſicut iam dictum eſt. * electio conſequitur ſententiam, vel iudicium quod eſt ſicũt concluſio ſyllogiſmi operatiui; vnde illud cadit ſub electione, quod ſe habet vt cõcluſio in ſyllogiſmo operabilium, finis autem in operabilibus ſe habet, vt principium, & nõ ut concluſio, vt philoſophus dicit 2. phiſic. * vnde finis inquantum eſt huiuſmodi non cadit ſub electione.

* Ariſtot. tex. 19.

Concluſio reſponſiua.

¶ D. S primò deducit concluſionem reſponſiuam. Secundò declarat eandem quadam alia concluſione ibi. Sed ſicut, &c. Concluſio reſponſiua eſt. Finis inquantum huiuſmodi non cadit ſub electione. Probatur, illud cadit ſub electione, quod ſe habet vt cõcluſio in ſyllogiſmo operabilium; ſed finis non ſe habet vt concluſio, ſed vt principium, ergo, &c. Maior probatur, quia electio conſequitur iudicium, &c. immo etiam eſt concluſio ſecundaria extrinſeca conſilij, &c. Minor eſt auctoritas philoſophi, ergo, &c. Et aduerte, quòd electio eſt finis conſilij non ſemper nec ſolùm ratione inquiſitionis, & deliberationis, ſed quandoque ratione certæ ſcientiæ, quæ appræhenditur ſine deliberatione. vt. q. ſequẽti. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed ſicut in ſpeculatiuis nihil prohibet id quod eſt vnius demonſtrationis, vel ſcientiæ principium, eſſe cõcluſionem alterius demonſtrationis, vel ſcientiæ; primũ tamen principium indemonſtrabile non poteſt eſſe cõcluſio alicuius demonſtrationis, vel ſcientiæ; ita etiam contingit id quod eſt in vna operatione vt finis, ordinari ad aliquid vt ad finem, & hoc modo ſub electione cadit.

Concluſio ſecunda.

¶ Declarat prædictam concluſionem reſponſi. alia concluſione declaratoria, ſcilicet quare dictum ſit in ea, inquantum huiuſmodi, iſta. Contingit, id quod eſt in vna operatione vt finis, cadere ſub electione prout ordinatur ad alium finem, ſed vltimus finis nullo modo ſub electione cadit. Hanc concluſionem probat primò ratione. Secundò exemplo, & auctoritate ibi. Sicut, &c. Ratione ergo ſumpta ex proportione finis ad principium in ſpeculatiuis, quia nihil prohibet, &c. ergo concluſio vera quo ad ambas partes. Tenet conſequentia à proportione ſepedicta. Conſequenter ibi.

¶ Sicut in operatione medici ſanitas ſe habet vt finis, vnde hoc non cadit ſub electione medici, ſed hoc ſupponit tanquam principium, ſed ſanitas corporis ordinatur ad bonum animæ, vnde apud eum qui habet curam de animæ ſalute poteſt ſub electione cadere eſſe ſanum, vel eſſe infirmum, nam Apoſtolus dicit. 2. ad Corinth. 12. Cum autem infirmor, tunc fortior ſum, & potens; ſed vltimus finis nullo modo ſub electione cadit.

D. Paul.

¶ Oſtendit dictam concluſionem declaratoriam exemplariter de ſanitate, quæ vt eſt finis à medico intẽtus, eſt principiũ electionis, & conſilij; ſed vt eſt mediũ ad ſalutẽ animæ, cadit ſub conſilio & electione. Et confirmatur hoc ſecundũ auctoritate Apoſtoli. Ex his patet quare dixerat prima cõcluſio, q; finis inquãtũ huiuſmodi nõ cadit ſub electione. Aduerte, q; vt ſupra dictũ eſt, vltimus finis capitur dupliciter. Vno modo pro re quæ præſtituitur tanquã in qua vt eſſe ratio vltimi finis, & ſic non eſt inconueniens, q; propoſitis duobus, vnũ eligatur præ alio, quod electũ appetitur propter cõmunẽ rationẽ vltimi finis, ſicut infra. q. 16. dicetur de vſu, licet vt ſic nõ eligatur propriè propter alium finẽ. Sed alio modo capitur vltimus finis formaliter, & ſic non appetitur propter aliud nec eius eſt electio. Patet ex hoc q; beatitudo formaliter non præeligitur miſeriæ, ſed appetitus tendit in beatitudinem reſpuendo miſeriam. Electio enim eſt vbi vtrumque apprehenditur vt appetibile ad finem, ſed vnum vt magis appetibile.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã cõcluſionem. Et patuit aliquid de hoc argumento ſupra. q. 8. arti. 3. quia voluntas eſt ſemper finis, licet non tantùm, ſed electio eſt tãtùm mediorum, præſuppoſita volitione finis, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd fines proprij virtutum ordinantur ad beatitudinem ſicut ad vltimũ finem, & hoc modo poteſt eſſe eorum electio.

¶ Ad auctoritatem dicitur ad intentionem philoſophi. 6. Ethi. & D. S. ibidem in com. & inf. q. 56. ar. 4 ad quartum. &. q. 58. art. 4. in cor. Electionem rectam facit virtus, ſcilicet moralis, ratione intentionis finis quã electio præſupponit. Sed electionem rectã ratione præacceptationis eorum quæ ſunt ad finem, non facit virtus moralis, ſed aliud principiũ, quod eſt prudentia cũ virtutibus ſibi adiunctis, ſaltẽ directiuè, & præceptiuè, eſto non elicitiuè, ſic intelligitur illa auctoritas, Ergo electio eſt finis. Negatur conſequentia, ſed præſupponit intentionem finis recti, quam facit virtus moralis. Sed. D. S. non examinat illam auctoritatem hic in ſolutione, & admittit, quòd eſt finis, ſed non inquantum huiuſmodi, ſed vt finis propinquus virtutis moralis (ſcilicet benè ſe habere ſecundùm rationem in tali materia) ordinatur vlterius in beatitudinem. Sed hoc non oportet dicere ex virtute illius auctoritatis, vt patet intuenti textum philoſophi, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſupra habitũ eſt, * vltimus finis eſt vnus tantùm, vnde vbicunque occurrunt plures fines, in eos poteſt eſſe electio ſecundùm quòd ordinantur ad vltimum finem.

* q. 1. art. 5.

¶ Minor vera, vnus finis, ſed non vltimus præacceptatur præ alio prout ordinatur in finem vltimum. Et ſic electio non eſt finis vt finis, ſed vt medium eſt; ſicut vnus eligit iſtum modum viuendi virtuoſum, alius alium, vt per eum poſſit peruenire ad beatitudinem, &c.

Vtrum electio ſit tantùm eorum quæ per nos aguntur.

K

Infra art. 5. cor.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, q; electio non ſit ſolũ reſpectu humanorũ actuum; electio enim eſt eorũ quę ſunt ad finẽ, ſed ea quæ ſunt ad finẽ nõ ſolũ ſunt actus, ſed etiã organa, vt dicitur 1. 2. Phyſi. * ergo electiones non ſunt tantùm humanorum actuum.

* Ariſt. 20.

¶ 2 Præterea. Actio à contemplatione diſtinguitur, ſed electio etiam in contemplatione locum habet, prout ſcilicet vna opinio alteri præeligitur, ergo electio nõ eſt ſolùm humanorum actuum.

¶ 3 Præterea. Eliguntur homines ad aliqua officia vel ſecularia vel eccleſiaſtica ab his, qui nihil erga eos agũt, ergo electio non ſolùm eſt humanorum actuum.

¶ Sed cõtra eſt quod philoſophus dicit in. 3, Ethi. * q; nullus eligit niſi ea quæ exiſtimat fieri per ipſum.

* Ariſt. c. 2.

¶ Hic inquiritur alia conditio obiecti ipſius electionis. An ſit ſolùm agibile a nobis propter finem Dictum eſt enim, quod obiectum electionis eſt id, quod eſt ad finem. Quærit nunc de conditione eius quod eſt ad finem.

¶ Reſpondeo dicendum, q; ſicut intentio eſt finis, ita electio eſt eorũ q̃ ſunt ad finẽ, finis autẽ vel eſt actio vel res aliqua: Et cũ res aliqua fuerit finis, neceſſe eſt, q; aliqua humana actio interueniat, vel inquantũ homo facit rẽ illam quæ eſt finis, ſicut medicus facit ſanitatem quæ eſt finis eius, vnde & facere ſanitatem dicit vt finis medici, vel inquantum homo aliquo modo vtitur, vel fruitur re quæ eſt finis, ſicut auaro eſt finis pecunia vel poſſeſſio pecuniæ. Et eodẽ modo dicendũ eſt de eo, quod eſt ad finẽ, quia neceſſe eſt vt id, quod eſt ad finẽ, vel ſit actio vel res aliqua interueniẽte aliqua actione, per quã facit id quod eſt ad finem, vel vtitur eo; & per hunc modum electio ſemper eſt humanorum actuum.

¶ D S. re-

Conclusio responsiua.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Electio semper est humanorum actuum per hunc modum, quia necesse est, vt id quod est ad finẽ, vel sit actio, vel res interueniente aliqua actione per quã &c. vt in littera. Probatur, sicut intentio est finis, ita electio eorum quæ sunt ad finem: sed finis (obiectum intentionis,) vel est actio, vel res aliqua, & tamen necesse est vt tunc humana actio interueniat, ergo sequitur conclusio. Maior patet ex supra dictis, quia sicut intentio est finis acquirendi per media; ita electio est mediorum per quæ acquirendus est finis, vt supra dictum fuit. Probatur minor pro secunda parte exemplariter in multis, vt in littera. Et stat ratio in proportionabilitate, quæ est inter habitudinem intentionis ad finem, & habitudinem electionis ad media. Confirmatur conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd organa ordinantur ad finem inquantum homo vtitur eis propter finem.

¶ Maior vera Eorum quæ sunt ad finem, sed semper in ordine ad actum. Ad minorem, organa sunt ad finem inquantum eis vtimur ad finem, ille autem vsus est actus humanus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in ipsa contemplatione est aliquis actus intellectus assentientis huic opinioni vel illi; actio verò exterior est quæ contra contemplationem diuiditur.

¶ Ad maiorem, actio exterior distinguitur a contemplatione, sed contemplatio etiam est actio, sed immanens non transiens; vide infra q. 57. ar. 1. ad primum. Concedo minorem, potissimè & vniuersaliter quo ad exercitium, nõ tamen semper quo ad assensum, nisi in opinabilibus, & non necessarijs, vt patet secunda secundæ, q. 2. ar. 9. ad secundum, & infra, q. 17. ar. 6. Negatur consequentia. Patet ex his, quòd electio est aliquorum etiam in ordine ad actionem interiorem & immanentem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo qui eligit Episcopum, uel Principem ciuitatis, eligit nominare ipsum in talem dignitatem, alioquin si nulla esset eius actio ad cõstitutionem Episcopi, uel Principis non competeret ei electio. Et similiter dicendũ est, quòd quandocũq; dr̃ aliqua res præeligi alteri adiungit̃ ibi aliqua operatio eligẽtis.

¶ Negatur antecedens, immo oportet, quòd in eos cõsentiant, & eos nominent: licèt nõ agant erga eos actione electis inherẽte, agunt tamen aliquam actionem, aliàs eis non competeret electio, nec tñ strictè accipit̃ operatio, sed extẽsè, vt dicetur infra de vsu.

Utrum electio sit solùm possibilium.

L

Veri. q. 22. ar. 13. ad 12. Et 3. Ethic. lect. 5. f.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd electio non sit solùm possibiliũ, electio enim est actus uoluntatis, ut dictum est, * sed uoluntas est possibilium & impossibiliũ, ut dicitur in 3. Ethic. * ergo & electio.

* ar. primo. * Arist. c. 2.

¶ 2 Præterea. Electio est eorum quæ per nos aguntur, sicut dictum est, * nihil ergo refert quantum ad electionem, ut eligatur id quod est impossibile simpliciter, uel id quod est impossibile eligenti; sed frequenter ea quæ eligimus perficere non possumus, & sic sunt impossibilia nobis, ergo electio est impossibilium.

* art. 4.

¶ 3 Præterea. Nihil homo tentat agere nisi eligendo, sed beatus Benedictus dicit, * quòd si prælatus aliquid impossibile præceperit tentãdum est, ergo electio potest esse impossibilium.

* In sua regula.

¶ Sed contra est quod Philosophus dicit in 3. Ethi. * quòd electio non est impossibilium.

* Arist. c. 2.

¶ Hic inquiritur tertia & vltima cõditio obiecti eligibilis, scilicet de possibilitate. Pro fundamento dicendorum, & pro cassatione argumentorum Scoti in secundò, dist. 6. q. 1. quibus arguit in hac materia præsertim contra solutionem secundi, oportet notare primò, quòd electio non nominat quencunque voluntatis actum, sed perfectum & efficacem præsupponentem cognitionem alicuius, & apprehensionem sub ratione boni. Secundò oportet notare ex prima par. q. 5. quòd nihil habet rationem boni, nec apprehenditur sub ratione boni; nisi in ordine ad esse aliquod. Non enim appetit quis sanitatẽ, nisi vt sibi insit, & amat aliquis amicum, quia cupit sibi benè esse. Ex quo sequitur, quòd ad appetitum, qui est electio præsupponitur non quæcunque apprehensio, quia non apprehensio simplex primæ operationis, sed operatio qua apprehenditur rès in ordine ad existere. Sequitur etiam, quòd appetibile & volibile vt sic, sonat quoddam complexum non abstrahens ab esse & non esse, sed includens existere. Ex quibus omnibus sequitur, quòd implicantia contradictionem non habent rationem appetibilis vel volibilis, quia non sunt entia realia nec rationis, immo nec ens, nec non ens. Patet ex his falsum esse incomplexa vt sic, esse appetibilia. Similiter falsum esse, quòd implicans contradictionem sit ens vel appetibile. His suppositis videndum est de articuli corpore.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictũ est, * electiones nostræ referuntur semper ad nostras actiones, ea autem quæ per nos aguntur sunt nobis possibilia; unde necesse est dicere, quòd electio non sit nisi possibilium.

* art. 4.

Conclusio responsiua.

¶ D.S. respondet tali cõclusione, necesse est dicere, quòd electio non sit nisi possibilium. Probatur triplici ratione. Secunda, ibi. Similiter etiam. Tertia ibi. Apparet etiam. Prima sumitur ex præcedenti articulo, & est clarè in littera.

¶ Similiter etiam ratio eligendi aliquid est, ut ex hoc possimus consequi finem, uel ex hoc, quòd ducit ad finem, per id autem quod est impossibile non potest aliquis consequi finem, cuius signum est, quia cum in consiliando perueniunt homines ad id quod est eis impossibile, discedunt quasi non ualentes ulterius procedere.

¶ Subiungit secundam rationem pro conclusione responsiua, quæ sumitur ex motiuo ad eligendum, clarè in littera. Deinde ibi.

¶ Apparet etiam hoc manifestè ex processu rationis præcedente, sic enim se habet id quod est ad finem, de quo electio est ad finem, sicut cõclusio ad principium. Manifestum est autem, quòd conclusio impossibilis nõ sequitur ex principio possibili; unde non potest esse, quòd finis sit possibilis, nisi id quod est ad finem fuerit possibile; ad id autem quod est [d] impossibile nullus mouetur, unde nullus tenderet in finem nisi per hoc, quod apparet id quod est ad finem esse possibile. Vnde id qđ est impossibile sub electione non cadit.

Dub. 3. 4.

¶ Est tertia ratio quæ fundatur in proportione electionis ad processum rationis, id est consilium præsuppositum ante electionem. Et stat in hoc, quòd ex possibili fine sequitur medium possibile, quia ergo electio est ex fine possibili ad medium in via intentionis, ideo in via intentionis ex fine præstituto, tanquam possibili concluditur de medio possibili. Et è contra in via executionis nõ posset aliquis consequi finem, nec esset possibilis consequi, nisi per medium possibile, quia ergo electio est tendentia ad medium per quod habeatur finis possibilis, oportet medium electum esse possibile, &c. Corroboratur etiam conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd uoluntas media est inter intellectum, & exteriorem operationem; nam intellectus proponit uoluntati suum obiectum, & ipsa uoluntas causat exteriorem actionẽ; sic igitur principium motus uoluntatis consideratur ex parte intellectus, qui apprehendit aliquid ut bonum in uniuersali, sed terminatio seu perfectio actus uoluntatis attenditur secundum ordinem ad operationem per quam aliquis tendit ad consecutionem rei: nam motus uoluntatis est ab anima ad rẽ, & ideo perfectio actus uoluntatis attẽditur s̃m hoc quòd est aliquid bonum alicui ad agendum; hoc aũt est possibile, & ideo uoluntas completa non est nisi de possibili quod est bonum uolenti, sed uoluntas incompleta est de impossibili, quæ secundum quosdam uelleitas dicitur, quia scilicet aliquis uellet illud si esset possibile. Electio autem nominat actum uoluntatis iam determinatum ad id quod est huic agendum, & ideo nullo modo est nisi possibilium.

¶ Dico, quòd committitur in hoc agumento fallacia consequẽtis arguendo a superiori non distributo ad inferius sic. Voluntas est impossibilium, ergo electio quæ est talis voluntas. Ad maiorem dico secundò, electio est actus voluntatis determinatus & completus, & conclusio ex principio possibili, & tanquam eo principio per quod possibile debet consequi. Ad minorem, si intelligitur de voluntate imperfecta, id est velleitate, & iterum de voluntate conditionata talis est impossibilium, id est aliquis vellet impossibile, cum hac conditione, si esset possibile. Si autẽ intelligitur de voluntate completa, quæ est de bono agendo, & præceptiua actionis propter finem, negatur, quia vt patuit non est res bona nisi existat. Et si existat actu vel potentia, & sic operabile propter finem, ergo non impossibile, vt de se patet. Quare negatur consequentia. Nota circa hanc solutionem, quòd Scotus vbi supra, tenet oppositum illius solutionis dicendo, quòd voluntas etiam perfecta potest esse impossibilium. Et vt euadat authoritatem Philosophi dicentis electionem

An voluntas perfecta sit possibilium. Scotus.

esse solùm possibilium, dicit, quòd per electionem possumus intelligere duo, vel scilicet actum voluntatis consequentem cóclusionem consilij efficacem, & sic conceditur quòd electio non est impossibilium: sed alio modo potest importare actum voluntatis consequentem plenam apprehensionem obiecti, quæ non est præceptiua vel operatiua, & sic dicit, quòd talis electio potest esse impossibilium. Sed huius falsitas patet ex dictis in principio, quia nullus actus voluntatis est, nisi qui sequitur apprehensionem secundæ operationis intellectus de eo, quod apprehendit vt bonū: sed nihil apprehenditur vt bonum: nisi in ordine ad existere actu vel potentia, & sic vt possibile. Aduerte tamen pro maiori intellectu, quòd est appetibile duplex. Vnum per se, aliud per accidēs. Impossibile similiter est duplex, scilicet per se, & per accidēs. Impossibile per se est quod sine omni hypothesi non potest esse; sed implicat. Impossibile per accidēs est, quod est impossibile ex suppositione, sicut filium illius mortuum resurgere est impossibile secundùm æstimationem gentilium; similiter habere membrum abscisum est impossibile, vel non peccasse postquam aliquis peccauit. Potest ergo impossibile per accidens per se appeti; sicut patet, quòd aliquis appetit se nunquam peccasse, vel integritaté corporis irrecuperabilem. Impossibile etiam per se potest per accidens appeti, sicut qui odit Deum, vult Deum non esse per accidens ratione alicuius apparentis boni voliti ab odiente Deum. Sic qui fruitur se appetit impossibile per accidens, scilicet esse sibi summum bonū, & hoc appetit ratione delectationis alicuius sibi inordinatè volitę. Et hoc probāt argumenta Scoti, ibidem. Non auté probant, quòd impossibile per se sit per se appetibile actu perfecto voluntatis. Et hoc nos dicimus, scilicet quòd non potest esse, quòd impossibile per se possit, per se, & non ratione alterius appeti. Falsum etiam est & contra Philosophū 8 Ethic quòd actus voluntatis, qui est amor amicitiæ, sit ad omne ens, quia nec est ad bestias, & tamen si hoc esset verum, non sequeretur, quòd esset [illegible] impossibilia; sed solùm ad apprehensibilia omnia sub ratione boni & entis.

Aristo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum obiectum voluntatis sit bonum apprehensum; hoc modo iudicandum est de obiecto volūtatis secundùm quòd cadit sub apprehensione; & ideo sicut quandoq; voluntas est alicuius, quod apprehendit vt bonum, * & tamen non est verè bonū; ita quandoque est electio eius, quod apprehenditur vt possibile eligenti, quod tamen non est ei possibile.

* q.8.ar.1.

¶ Ad illam nihil ergo refert, &c. Verum si id quod est impossibile eligenti apprehenderetur vt impossibile; sed quandoque in se est impossibile, habetur tamen vt possibile. Ad minorem, sunt nobis impossibilia, habentur tamen & apprehenduntur vt possibilia, negatur consequentia, &c.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd hoc ideo dicitur, quia an aliquid sit possibile, subditus non debet suo iudicio definire; sed in vnoquoque iudicio superioris stare.

¶ Non vult authoritas, quòd subditus debeat niti ad impossibile vt sic, sed quia non debet ipse discutere, an sit impossibile, &c. In quibus autem teneatur subditus prælato obedire; vide secunda secundæ q.14.ar.5. Aduerte ex D.S. in de Veri. Mate. 17. ar. 5. ad quartum, quòd subditus non debet iudicare & stare iudicio suo, & subditus non habet iudicare de præcepto prælati, tamen de impletione, quæ ad ipsum spectat.

Vtrum homo ex necessitate, vel liberè eligat.

M 1.q.115 ar. 4.cor Et 2 2 q.104 ar. 1.cor Et veri.q.22.ar.6 Et q.24.ar. 1. Et Mal.q. 6. Et 1. Perhierm.lect. 14.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd homo ex necessitate eligat; sic enim se habet finis ad eligibilia, vt principia ad ea quæ ex principijs cōsequuntur, vt patet in 7. Ethi. * sed ex principijs ex necessitate deducuntur conclusiones, ergo ex fine de necessitate mouetur aliquis ad eligendum.

* Arist.c.8.

¶ 2 Præterea. Sicut dictū est, * electio consequitur in iudicium rationis de agendis; sed ratio ex necessitate iudicat de aliquibus propter necessitaté præmissorum, ergo videtur, quòd etiam electio ex necessitate sequatur.

* art.1.

¶ 3 Præterea. Si aliqui duo sunt pęnitus æqualia; nō magis mouetur homo ad vnum quàm ad aliud, sicut famelicus si habet cibum æqualiter appetibilem in diuersis partibus, & secundum æqualem distantiam, non magis mouetur ad vnum, quàm ad alterum; vt Plato dixit, * assignans rationem quietis terræ in medio; sicut dicitur in 3. de Cœlo, sed multominus potest eligi, quod accipitur vt minus, quàm quod accipitur vt ęquale, ergo si proponantur duo vel tria, vel plura inter quæ vnum magis appareat, impossibile est aliquod aliorum eligere; ergo ex necessitate eligitur illud, quod eminentius apparet; sed omnis electio est de omni eo quod videtur aliquo modo melius, ergo omnis electio est ex necessitate.

* Hoc habetur in 2. de celo tex. 75 & 90. ex sentē. Anaximandri.

¶ Sed contra est, quòd electio est actus potentiæ rationalis, quæ se habet ad opposita sm Philosophum. *

*Lib. 9 Metha. tex. 3.

¶ Hic vltimo, D.S. inquirit de modo electionis; an scilicet homo ex necessitate eligat. Aduerte quòd est multiplex necessitas, vna absoluta, alia conditionata. Videtūr autem quæsitum intelligendum præsertim de necessitate absoluta sic, quòd homo sit determinatus ad medium, & non possit non eligere. Et secundò intelligitur de necessitate, & determinatione hominis per voluntatem ad electionem, tam quo ad exercitium electionis, quàm quo ad specificationem sic, quòd oporteat eligere propter finem, & quòd oportet hoc eligere & non oppositum, vt tangetur [illegible] textum.

¶ Respondeo dicendum, quòd homo non ex necessitate eligit, & hoc ideo, quia quod possibile est nó esse non necesse est esse, quòd autem possibile sit non eligere, vel eligere, huius ratio ex duplici hominis potestate accipi potest; potest enim homo velle & non velle, agere & non agere, potest etiam velle hoc aut illud, cuius ratio ex ipsa virtute rationis accipitur; quicquid enim ratio potest apprehendere, vt bonum, in hoc voluntas tendere potest; potest autem ratio apprehendere, vt bonum non solùm hoc quod est velle aut agere; sed hoc etiam quod est non velle & non agere.

¶ D. S. respondet tali conclusione in fine, & in principio corporis. Homo non ex necessitate, sed liberè eligit, scilicet nec quo ad specificationem, nec quo ad exercitium; sic quòd nunquam ex absoluta necessitate eligat, esto quandoque ex necessitate conditionata eligat, quando medium habet necessariam habitudinem ad finem saltem necessitate specificationis. Probatur conclusio, quicquid possibile est non esse non necesse est esse; sed possibile est non eligere, (scilicet, nec exercendo actū electionis, & si exerceatur non est necessarium absolutè saltem eligere hoc, &c.) igitur conclusio vera. Maior patet in Edentuli. Minor probatur tali assumpto fundato in duplici potestate hominis inquantum est liberi arbitrij, ex indeterminatione rationis; homo potest velle & non velle, agere & non agere; potest etiam velle hoc aut illud, ergo minor vera. Tenet consequentia, quia & eligere est quoddam agere, & si hoc vel illud, ergo potest aliquod eorum determinatè non eligere. Assumptum probat D.S. primò quo ad primam partem, secundò quo ad secundā, ibi. Et rursum, &c. Et procedit probatio ex virtute rationis, quo ad primam partem assumpti arguitur sic. Quicquid ratio apprehendere, &c. sed ratio potest apprehēdere, &c. claré in littera, ergo, &c. Et patuit fundamentum supra, quia exercitium cuiuscunque actus non est summum bonum, nec per consequens necessariò mouens voluntaté, nec per consequēs etiam necessariò exercetur; potest autem non agere sub ratione boni apprehendi per accidens inquantum per non agere aliquis euitat laborem, & pęnalitatem & hmōi. Consequenter cū dicit.

Conclusio responsi.

¶ Et rursum in omnibus particularibus bonis potest considerare rationem boni alicuius, & defectum alicuius boni, quod habet rationem mali; & secundùm hoc potest vnumquodque huiusmodi bonorum apprehendere, vt eligibile, vel fugibile. Solùm aūt perfectū bonū quod est beatitudo non pōt ratio apprehendere sub ratione mali, aut alicuius defectus, & ideo ex necessitate beatitudinem homo vult; nec potest velle non esse beatus, aut miser; electio autem cum non sit de fine, sed de his quæ sunt ad finem, vt iam dictum est, * non est perfecti boni, quod est beatitudo, sed aliorum particularium bonorum, & ideo homo non ex necessitate, sed liberè eligit.

* Ar.3. huius. q.

¶ Probat secundam partem assumpti pro minori principali s. quòd homo possit velle hoc aut illud, in omnibus bonis particularibus potest ratio considerare, &c. vt in littera; solùm auté perfectū bonū, &c. sed electio est particulariū bonorū non aūt perfecti boni, quod est beatitudo, ergo pōt rō vnumquodq; bonorū particularium apprehendere, vt eligibile vel fugibile; solā aūt beatitudinem ex necessitate vult quo ad specificationé actus. Consequētia clara. Maior patuit supra, q.10.ar.2. Aduerte, quòd D.S. dicit

in

in prima par. antecedẽtis, defectũ boni esse malum, oportet .n. ꝙ loquitur de defectu negatiuo, aliàs esset falsa, & per consequens malum accipitur extensè pro omni eo, quod est causa fugibilitatis appetitui. Minor nota patet ex his, quòd D. S. loquitur de necessitate absoluta, quia sic beatitudo ex necessitate appetitur quo ad specificationem actus, id autem quod est ad finem absolutè cõsideratum non appetitur necessariò secundùm se; vnde quamuis si consideretur, vt necessarium ad finem appetatur necessariò ex conditione, non tamen absolutè, inde est ꝙ quamuis volens beatificari necessariò appetat esse, non tamen absolutè necessariò appetit esse sicut beatitudinem; vnde per accidens aliquis vult non esse. Patent omnia ex supra dictis, patet etiã ex his, quòd illa particularia bona, quæ nullam necessariam connexionem habẽt cũ beatitudine, quòd nullo modo sunt necessariò volita, nec etiam videlicet necessitate conditionata.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, quia electio est potentiæ rationalis, vt rationalis est, id est, vt libera, & per consequens, vt non necessariò ad vnum determinata, quia rationalis potentia, vel agens a proposito, vt sic distinguitur ab agente naturali penes se habere ad opposita.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non semper ex principijs ex necessitate procedit conclusio, sed tunc solùm quando principia non possunt esse vera, si cõclusio non sit vera; & similiter non oportet, quòd semper ex fine insit homini necessitas ad eligendum ea quæ sunt ad finem, quia non omne, quod est ad finem tale est, quòd sine eo finis haberi non possit, aut si tale sit non semper sub tali ratione consideratur.

¶ Maior conceditur, & patuit de ea supra, q. 1. ar. 5. Minor negatur vniuersaliter. Nã solũ illæ conclusiones deducũtur necessariò ex principijs, quę habent euidẽtem connexionem cum principijs, & quibus negatis tollitur veritas principiorum euidẽtium, vt patuit, q. 10. ar. 2. ad tertium, ergo, &c. Negatur consequentia, quòd ex necessitate absoluta. Secundò negatur, quòd ex necessitate conditionata vniuersaliter, sed si quid probat, hoc probat, ꝙ habentia necessariam connexionem cum vltimo fine, & vt sic cõsiderata appetuntur necessitate conditionata; sed non semper sic considerantur, sicut se suspendens non considerat esse & viuere suum, vt necessarium ad beatitudinem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sententia siue iudicium rationis de rebus agendis est circa contingentia quæ a nobis fieri possunt, in quibus conclusiones nõ ex necessitate sequuntur ex principijs necessarijs absoluta necessitate: sed necessarijs solùm ex conditione, vt si currit mouetur.

¶ Maior cõceditur, ad minorem dico, quòd in speculatiuis necessarijs ratio necessariò iudicat de aliquibus, quæ ex principijs habent necessitatem absolutam. Sed negatur, ꝙ in agendis contingentibus ratio iudicet necessariò absolutè de medio eligibili; sed quandoque iudicat necessarium necessitate conditionata, aliquando autem nulla est necessitas in eligibili, nec conditionata, nec quo ad exercitium, nec quo ad specificationem. Quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd nihil prohibet si aliqua duo æqualia proponantur secundùm vnam considerationem, quin circa alterum consideretur aliqua conditio per quam emineat, & magis flectatur voluntas in ipsum, quàm in aliud.

¶ Nota primò intentum argumenti, quia supponit primò, ꝙ si aliqua duo sunt omnino æqualia tunc homo nõ potest in aliquod eorum, quia vnum non habetur, vt maius bonum; quare si proponantur aliqua alia quorum vnum euidenter apparet maius bonum, non poterit voluntas ferri in minus bonum; sed necessariò in maius bonum, & sic ex necessitate eliget illud maius bonũ. Pro euacuatione argumenti oportet notare, quòd obiectum voluntatis est bonum non quomodocunque, sed vt apprehensum; vnde secundum variationem iudiciorum rationis variatur affectus voluntatis, vnde potest contingere secundùm Aug. 12. de ciuitate Dei, ca. 6. quòd eadem res duobus æqualiter dispositis proponatur, & vnus per voluntatem habet se ordinatè, alius inordinatè, quia vnus alıter apprehendit puta sub ratione honesti, alius sub ratione delectabilis; sic etiam vnus & idem potest de eadem re habere statim diuersas apprehensiones, & rem quam considerauit vt minus bonum potest considerare sub alia ratione, quia videlicet si eam acciperet rem ageret alteri gratam, & huiusmodi; & sic præferendo amicitiam vtilitati poterit rem minorem præaccipere. Tunc dicendum est ad argumentum, primò quòd nihil probat nisi quòd stante apprehensione maioris boni, vt sic & non habita alia consideratione, voluntas eliget necessariò, quo ad specificationem actus necessitate conditionata, quia aliàs voluntas tenderet in defectum boni per se quod est impossibile. Sed non probatur, quòd aliquid eligat ex necessitate absoluta, nec quo ad exercitium, vt patet de se; quia potest suspendere omnem actum circa tale medium, nec quo ad specificationem si illud bonum secundùm se consideretur; sed solùm dato quòd aliquid illorum velit, & maius bonum consideret vt sic, similiter minus bonum consideretur vt sic, tunc necessitate conditionata præeligit maius bonum. Secundò dicitur ad propositiones. Ad maiorem, si aliqua duo, &c. dico primò, quòd casus non est benè possibilis, quòd dentur aliqua duo omnino æqualia. Et secundò dato quòd sint omnino æqualia non oportet, quòd apprehendantur omnino æqualia, sed potest statim considerari aliqua conditio ratione cuius alterum apparet magis conueniens, vel melius prosequibile, nec per consequens ex necessitate stabit suspensus appetitus, sed declinabit in id quod apprehenditur conuenientius aliqua consideratione. Tertiò dato, quòd sint æqualia, & æqualiter omnino apprehendantur, tunc stante in determinatione non sequitur appetitus. Vltra, ad minorem. Sed multo minus, &c. Vera est, stante apprehensione, & sola consideratione bonitatis, tunc maius præeligitur, sed non necessitate absoluta, sed solùm conditionata, ergo, &c. Negatur, quòd necessitate absoluta, quia statim potest interuenire aliqua apprehensio qua fiet, vt minus bonum præferatur. Sicut potest aliquis statim accipere minus bonum, vt ostendat liberalitatem suam vel amicitiam, vel aliquid huiusmodi. Quare non appetit hoc vel aliud absolutè necessariò.

Augus.

Quæstio decimaquarta.

De consilio.

N

DEinde considerandum est de cõsilio. Et circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum consiliũ sit Inquisitio. Secundò, vtrũ consiliũ sit de fine, vel solùm de his quæ sunt ad finem. Tertiò, vtrum consilium sit solùm de his quæ a nobis aguntur. Quartò, vtrum consilium sit de omnibus quæ a nobis aguntur. Quintò, vtrum consilium procedat ordine resolutorio. Sextò, vtrum consilium procedat in infinitum.

¶ Postquam determinatum est de electione quam præsupponit consilium, hic ratione eius determinat de ipso cõsilio, & tria circa hoc facit. Primò inquirit subiectum ipsius. Secundò obiectum. Et tertiò modum, secundum in ar 2, tertium in quintò.

Vtrum consilium sit Inquisitio.

AD primum sic procedit. Videtur, quòd consiliũ nõ sit inquisitio, dicit enim Damas. * quòd consilium est appetitus; sed ad appetitum non pertinet inquirere, ergo consilium non est inquisitio.

2. 2. q. 49. ar. 5. cor. Et 3. dist. 35. q. 2. q. 1. cor.

* Damasc. Lib. 2., Orth. fid. c. 22.

¶ 2 Præterea. Inquirere intellectus discurrentis est, & sic Deo non conuenit cuius cognitio non est discursiua, vt in primò habitum est, * sed consilium Deo attribuitur, dicitur enim ad Ephes. primò, quòd operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ, ergo consilium non est inquisitio.

* 1. par. q. 14. ar. 7.

Ephes. 1.

¶ 3 Præterea. Inquisitio est de rebus dubijs, sed cõsilium datur de his, quæ sunt circa bona certa, secũdùm illud Apost. 1. ad Corinth. 5. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do, ergo consilium non est inquisitio.

¶ Sed contra est quod Greg. Nicenus dicit. * Omne quidem consilium quæstio est, non autem omnis quæstio consilium.

* Gregor. Nicenus. lib. 5. ca. 5.

¶ Hic inquirit de quidditate, & per consequens de subiecto consilij, & quia. Quod quid est alicuius causæ innotescere potest ex proprio effectu per quem scitur, quia est ipsius causæ, ideo in præsenti articulo primò, ostendit per effectum consilij eius necessitatem, & per consequens, Quia est, ex quibus venatur quidditatem consilij.

¶ Respondeo dicendum, quòd electio sicut dictum est, * consequitur iudicium rationis de rebus agendis; in rebus autem agendis multa incertitudo inuenitur, quia actiones sunt circa singularia contingentia, quæ propter sui variabilitatem incerta sunt; in rebus autem dubijs, & incertis ratio non profert iudicium absque inquisitione præcedente, & ideo necessaria est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis.

* q. 13.

¶ D.S. Primò præmittit conclusionem quandam fundamentalem ostendentem necessitatem cōsilij, & effectum, vt dictum est. Secundò subsumit, & probat conclusionem responsiuam quæsiti subintellectā ibi Et hæc &c. Conclusio fundamentalis, Necessaria est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis. Probatur, in rebus dubiis, & incertis ratio non profert iudicium absq; inquisitione præcedente; sed electio cōsequitur, & prærequirit iudicium de rebus agendis in quibus multa incertitudo inuenitur; ergo añ electionem, & iudicium de eligendis prærequiritur, & necessaria est inquisitio. Maior nota. Minor patet, quia actiones sunt circa singularia contingentia, quæ incerta sunt propter sui variabilitatē.

Conclusio fun.

¶ Et hæc inquisitio consilium vocatur, propter quod Philosophus dicit in 3. Ethi. * quòd electio est appetitus præconsiliati.

Aristo. * Cap. 3.

¶ Subsumit, & probat talem conclusionem respon. subintellectam. Consilium est inquisitio, probatur. Assumendo conclusionē præcedentem pro maiori, quia ad electionem, & ad iudicium præcedens electionem contingentium, necessaria est inquisitio, sed hæc vocatur consilium: ergo consilium est inquisitio.

Conclusio responsi.

¶ Nota q̄ si quis aduertat D.S. in hac probatione ostēdit quid ipsius consilij per effectū, & quid nominis, per effectum, quia ad electionem contingentium requiritur iudicium rōnis, quæ experimur in nobis. Etiam electionē, quàm iudicium; ergo oportet q̄ horū causa sit in nobis. Causa autē iudicij recti in huiusmodi dubijs, & incertis, non est nisi inquisitio. Per inquisitionem. n. peruenitur ad iudicium præambulū electioni, & sic hr̄, q̄ inquisitio est, & pp quid est. Supponimus aūt ex quid nominis, q̄ talis inquisitio vocetur consiliū, & sic venatur, quod quid ipsius consilij per effectus, qui habent modum passionū, ex quibus a posteriori venat̄ quasi genus cōsilij. s. inquisitionē, & sic a posteriori hr̄ genus, & dīta cōsilij, quia est inquisitio rōnis de rebus dubiis agēdis, & hæc via venandi quid, posita est in 2. posteriorū. Patet ex his oībus, quod sit subiectum consilij, quia ipsa rō, nam vt iam ex effectibus eius, & quasi passionibus venatum est, ipsum consiliū est inquisitio rationis: ergo in ratione. Conclusio autem responsiua confirmatur argumento in contrarium, & capitur quæstio non vt logici loquuntur pro dubitabili propositione, sed vt dicitur quæstio a quæro, id est inuestigatio, & inquisitio. Aduerte ex hoc quomodo D. S. doctè iuxta artem secundi posteriorum ex effectibus tenentibus locum passionū, uenatus est genus consilij. s. inquisitionem, & quæstionē, q̄ hic dicitur cōiori consilio, & sic quid consilij accepit, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quando actus duarum potentiarum adinuicem ordinantur, in vtroq; est aliquid, quod est alterius potentiæ, & ideo vterque actus ab vtraque potentia denominari potest. Manifestū est autem, quòd actus rationis dirigētis in his, quæ sunt ad finem; & actus voluntatis secūdùm regimen rationis in ea tendentis, ad se inuicem ordinātur; vnde & in actu voluntatis, quæ est electio apparet aliquid rationis, scilicet ordo; & in consilio, quod est actus rationis apparet aliquid voluntatis, sicut materia, quia consilium est de his, quæ homo vult facere, & etiam sicut motiuum, quia ex hoc, quòd homo vult finem, mouetur ad consiliandū de his, quæ sunt ad finem, & ideo Philosophus dicit in 6. Ethi. * quòd electio est intellectus appetitiuus, vt ad electionem vtrunque concurrere ostendat. ita Damas. dicit, * quòd consilium est appetitus inquisitiuus, vt consilium aliquo modo pertinere ostendat, & ad voluntatē circa quam, & ex qua fit inquisitio, & ad rationem inquirentem.

Aristo. * Cap. 2.

Damasc. * Li. 2. c. 22.

Damas.

Maior non intelligitur formaliter, nec idempticè, nec subiectiuè, & ratio iam patuit, sed intelligitur materialiter, & causaliter motiuè, quia videlicet cōsilium est de materia appetita, vel magis de appetenda, quia consiliatur quis de eligendis, & per consequens appetendis; nam electio appetitus quidam est, causaliter verò & motiuè, quia ex appetitu finis præsuppositi mouetur quis ad consiliandum de mediis, & ratione dependentiæ illius actus rationis ab actu voluntatis. Damascenus sic loquitur potentiç enim hæ, scilicet voluntas, & ratio mutuò se presupponunt, & quandoque euidenter quando scilicet in actu voluntatis apparet aliquis ordo, & in actu rationis apparet aliquid voluntatis putà materia vel motiuum. Ad minorem vera est, sed tamē materia alicuius inquisitionis, scilicet de eligendis similiter, & motiuum eius pertinet ad voluntatem, ratione quorum id quod est rationis appetitū sic præsupponens ab ipso denominatur. Quare negatur consequentia. Aduerte ex hac solutione verificari, quæ supra dicta sunt de electione ar. 1. nam D. S. hic dicit in electione esse ordinem rationis, pro quanto voluntas secundùm regimen rationis tendit in ad se inuicem ordinata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quę dicuntur de Deo accipienda sunt absque omni defectu, qui inuenitur in nobis; sicut in nobis scientia est conclusionū per discursum a causis in effectus. Sed scientia dicta de Deo significat certitudinem de omnibus effectibus in prima causa absque omni discursu. Et similiter consilium attribuitur Deo quantum ad certitudinem sententiæ, vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquisitione consilij, sed huiusmodi inquisitio in Deo locum non habet, & ideo consilium secundùm hoc Deo non attribuitur, secundū hoc Damas. dicit, * quòd Deus non consiliatur, ignorantis enim est consiliari.

Damas. * Li. 2. c. 22.

¶ Ad minorem, consilium Deo attribuitur, sed non sicut nobis, sed analogicè, & quantum ad id quod perfectionis est in consilio nostro, quantum. s. ad certitudinē iudicij, non aūt quantū ad inquisitionem, quæ in nobis sententiam præcedit; ergo consilium &c. Verū, Dei, sed consilium humanū, de quo intelligitur cōclusio vide ēt aliqd de materia istius solutionis. 1. par. q. 22. ar. 1. ad primū.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse certissima bona secūdùm sententiam sapientum, & spiritualium virorum, quæ tamen non sunt certa bona secundùm sententiam plurium, vel carnalium hominū, & ideo de talibus consilia dantur.

Maior vera est de dubiis inquirenti, esto in se sint certę, vel aliis. Ad minorem negatur, quòd detur de eis, vt sunt certa, sed vt dubia secundùm æstimationem carnalium.

Vtrum consilium sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd consilium non solùm sit de his, quę sunt ad finem, sed ēt de fine. Quæcunque enim dubitationem habent, de his potest inquiri, sed circa operabilia humana cōtingit esse dubitationem de fine, & non solùm de his, quæ sunt ad finem, cum igitur inquisitio circa operabilia sit consilium, videtur quòd consilium possit esse de fine.

O 2 2 q. 11. ar. 1. ad 2 & q. 47. ar. 1. ad 2. & 3 d. 35 q. 2. ar. 4. q. 1. cor. & 3. Eth. lec. 8

¶ 2 Præterea. Materia consilij sunt operationes humanę, sed quædam operationes humanæ sunt fines, vt dicitur in primò Eth. * ergo cōsilium potest esse de fine.

Aristo. * In princ.

¶ Sed contra, est quod Grego. Nicenus dicit, * q̄ non de fine, sed de his, quæ sunt ad finem est consilium.

Gregorius Nicenus. * Lib. 5. c. 5.

¶ Hic inquiritur obiectum consilij. Et diuiditur in tres partes, secundùm tres differentias eius, & primo, an obiectum sit finis vel id quod est ad finem.

¶ Respondeo dicendum, quòd finis in operabilibus habet rationem principij, eo quòd rationes eorum quæ sunt ad finem, ex fine sumuntur; principium autem non cadit sub quæstione, sed principia oportet supponere in omni inquisitione: vnde cum cōsilium sit quæstio, de fine non est cōsiliū, sed solùm de his, quæ sunt ad finē.

¶ D S. Primò deducit conclusionem respon. Secundò aliam conclusionem declaratoriam limitatiuam primæ, ibi. Tamen contingit &c. Responsiua est. De fine non est consilium, sed solùm de his quæ sunt ad finem; probatur, principium nō cadit sub quæstione, sed oportet principia præsupponere omni inquisitioni; ergo consilium non est de fine, & per consequēs de his, quæ sunt ad finem. Antecedens notum. Tenet consequentia, quia finis in operabilibus habet rōnē principij eo, q̄ &c. Et quia cōsilium est quæstio, vt patuit, quare bñ valet consequentia, principiū non cadit sub quæstione, ergo finis non cadit sub consilio, & hoc experientia docet quandoque cum quis apud virum peritum consiliū expetit, primò exponit sibi intentū suum tanq̄ quoddā principiū cōsultationis. Et aduerte, q̄ quia consilium nō pōt intelligi esse, nisi finis, vel eius, quod est ad finem; ideo probato, q̄ non est finis, relinquitur per viā sufficientis diuisionis notum, q̄ est eorum quæ sunt ad finē, si D. S. secundam partem conclusionis non probat. Tunc ibi.

Conclusio responsi.

¶ Tamen contingit id, quod est finis respectu quorūdam ordinari ad alium finem, sicut etiā id quod est principium vnius demonstrationis, est conclusio alterius, & ideo id quod accipitur vt finis in vna inquisitione, potest accipi vt ad finem in alia inquisitione, & sic de eo erit consilium.

Explicat & magis declarat præhabitam conclusionem responsi. alia conclusione ista, de eo scilicet fine erit consilium non

vt finis

vt finis est, sed secundùm quòd accipitur, vt ad finem, habetur ex hoc quòd præcedens conclusio debet intelligi, quòd finis, vt finis formaliter non est consilium, tamē finis materialiter bene est, dūmodo non sit vltimus. Ista conclusio probatur, quia contingit id quod est finis respectu quorundam ordinari ad alium finem; ergo quod accipitur in vna inquisitione, vt finis, potest accipi, vt ad finē in inquisitione alia, & per consequens conclusio vera. Antecedēs probatur a simili in demonstratiuis, & patent omnia. Pro intellectu huius secundæ conclusionis, valent quæ dicta sunt. q. 13. art. 3. vbi habetur huius probationis exemplum de sanitate corporis, quæ potest accipi, vt finis, & sic medicus corporalis præsupponit finem, & de ea non consiliatur, sed ex ea, potest & accipi, vt medium ad salutem animæ, & sic medicus spiritualis consiliatur, an expediat sanari nunc.

Argumentum in contrarium confirmat primam conclusionē.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd id quod accipitur vt finis est iā determinatū, vnde quandiu hr vt dubium, non hr vt finis, & ideo si de eo consilium habeatur nō erit consilium de fine, sed de eo quod est ad finem.

¶ Negatur minor, quòd contingat esse dubitationem de fine, vt sic, quia finis, vt sic est principium consilij, & per consequens, vt sic est quid determinatum quo supposito inquiritur de medijs opportunis.

¶ Ad secundū dicendum, quòd de operationibus est consilium inquantum ordinantur ad aliquem finem, vnde si aliqua operatio humana sit finis de ea inquantū huiusmodi non est consilium.

¶ Ad maiorem; materia consilij sunt operationes humanæ, quæ possunt ordinari in alium finem, sed non ea, quæ est vltimus finis, nec aliæ, vt finis sunt, sed ut media, quid veritatis habeat minor supradictum fuit, q. 1. articu. 1. ad secundum, & q. 2. articu. 6. ad primum.

Vtrum consilium sit solum de his, quæ a nobis aguntur.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd cōsilium non sit solùm de his, quæ aguntur a nobis, consilium enim collationem quandam importat, sed collatio inter multos potest fieri etiā de rebus immobilibus, quæ non fiunt a nobis, puta de naturis rerum; ergo consilium non solùm est de his, quæ aguntur a nobis.

¶ 2 Præterea. Homines interdum consilia quærunt de his, quæ sunt lege statuta; vnde & iurisconsulti dicuntur, & tamen eorum, quæ quærunt huiusmodi consiliū non est leges facere; ergo consilium non solùm est de his, quæ a nobis aguntur.

¶ 3 Præterea. Dicuntur etiam quidam consultationes facere de futuris euentibus, quæ tamen non sunt in potestate nostra; ergo consiliū non solùm est de his, quæ a nobis fiunt.

¶ 4 Præterea. Si consilium esset solùm de his, quæ a nobis fiunt, nullus consiliaretur de his, quæ sunt per aliū agenda, sed hoc patet esse falsum; ergo consilium non solùm est de his, quæ a nobis fiunt.

¶ Sed contra. Est quod Greg. Nicenus dicit.* Consiliamur de his, quæ sunt in nobis, & per nos fieri pñt.

¶ Hic quærit de alia conditione obiecti ipsius consilij, & est hæc quæstio determinatiua præcedentis articuli, in quo dictū est, quòd consilium est de medijs, quærit enim nunc quomodo sit mediorum, an vt veniunt in actionem nostram.

¶ Respondeo dicendum, quòd consilium propriè importat collationē inter plures habitam, quod & ipsum nomen designat, dicitur enim consilium quasi considium, eo quod multi consident ad simul conferendum. Est autem considerandum, quòd in particularibus contingentibus ad hoc quòd aliquid certum cognoscatur, plures conditiones, seu circunstantias considerare oportet, quas ab vno non facile est cōsiderare, sed a pluribus certius percipiuntur, dum quòd vnus considerat, alij nō occurrit. In necessarijs autem, & vniuersalibus est absolutior, & simplicior consideratio, ita quòd magis ad huiusmodi considerationem vnus per se sufficere potest, & ideo inquisitio consilij propriè pertinet ad contingentia singularia.

¶ D S Primò præmittit quandam conclusionem præambulatem, secundò ex ea deducit conclusionem respōsiuam, ibi. Cognitio autem, &c præambularis est, inquisitio consilij, propriè pertinet ad contingentia singularia, probatur. Consilium propriè importat collationem inter multos habitam, sed talis collatio multorum est necessaria ad singularia cōtingentia, igitur maior principalis vera. Maior proxima patet ex etymologia nominis. Minor ostenditur per differentiam contingentium, & necessariorū, quia in necessarijs facilè est considerare veritatem, non autem in contingentibus, & ergo in contingentibus requiritur considium multorum, vt veritas inueniatur. Deinde ibi.

¶ Cognitio aūt veritatis in talibus non habet aliquid magnum, vt per se sit appetibilis, sicut cognitio vniuersalium, & necessariorum, sed appetitur secundum q est utilis ad operationem, quia actiones sunt circa contingentia singularia. Et ideo dicendum est, q propriè consilium est circa ea quæ aguntur a nobis.

¶ Subsumit & infert conclusionem responsiuam talem, propriè consilium est circa ea, quæ aguntur a nobis (supplè directè, vel indirectè). Dicit consilium propriè, quia si ex tenderetur consiliū ad conferentiā quamcunq; ēt de speculatiuis tunc posset esse de nō agibilibus, sed vult, q propriè loquendo de consilio quantum ad deriuationem, vel etymologiam nominis, vt patebit. Dico autem, quòd est de agendis a nobis directè, vel indirectè propter solutionem quarti, probatur assumendo prædictam conclusionē pro maiori. Inquisitio &c. sed cognitio veritatis in talibus nō quærit nisi propter operationem, igitur &c. Maior patuit. Minor probat. Cognitio veritatis in huiusmodi cōtingentibus particularibus non est quid magnum, vt sit per se appetibilis; ergo appetitur in ordine ad operationem. Patet assumptum ex differentia ad cognitionem vniuersalium, & necessariorum. Et cōfirmatur, quia actiones sunt circa singularia, & per consequens cognitio singularium est propter actiones, & earum directiua. Vnde patet, quòd quia talis cognitio singularium quæritur a multis cum magna diligentia, & cum tamen ipsa cognitio non sit tantæ importantiæ, vt propter ipsam fiat considium multorum, sequitur, quòd ordinatur in aliquod melius, quod est operatio humana bona, melior est enim operatio cognitione practica tanquàm eius finis, vt patet in principio primi de anima.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat cōclusionem responsiuam, & intelligitur, sicut tangetur ad quartum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd consilium importat collationem non quamcunque, sed collationem de rebus agendis ratione iam dicta.

¶ Ad maiorem consilium importat collationem de agēdis vbi propter incertitudinem rei de qua agitur est necessarium considiū multorum. Ad minorem, vera quidē, sed talis collatio non est consilium propriè, sed conferentia, quia ad talem cognitionem non requiritur cōsidium multorū propter rei certitudinē, sed pp exercitium, vel solatium mutuum. Et præterea si talis collatio sit consilium, est ēt de his, quæ aguntur a nobis non quidē actione exteriori, sed interiori, vtpotè qn̄ est consilium vbi inquiritur, an aliquid sit credendum, vel non, aut cui sit assentiendū, vel nō; q sunt actus humani, sicut patet in cōsilijs patrū, vbi determinatum fuit quid veritatis aliqua habuerint, & an sint tenenda, vel non.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id quod est lege positum quamuis non sit ex operatione quærentis, consiliū tamen est directiuum eius ad operandum, quia ista est vna ratio aliquod operandi mandatum legis.

¶ Maior vera, vt secundum statuta legis operentur, & dirigant actiones suas. Minor vera, non est leges facere, est tamen eorum secundùm leges agere, & operationes dirigere. Vnde lex est motiua, & directiua actionum nostrarum, aliquis enim facit hoc; quia lex præcipit, & etiam operatur secundum moderationem legis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd consilium non solùm est de his, quæ aguntur, sed de his, quæ ordinantur ad operationes, & propter hoc consultatio dicitur fieri de futuris euentibus, inquantum homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendum, vel vitandum.

¶ Ad antecedens, dicuntur facere consultationes de futuris euētibus verùm vt ex futuris sciant se dirigere in actionibus, sicut patet in illis practicis Astrologorum vbi ex futuris auditis rustici retinent, vel vendunt vina sua. Et præterea consilium dicitur esse de his, quæ a nobis aguntur, vel habent ordinem ad operationem.

¶ Ad quartum dicendū, q de aliorum factis consiliū quærimus inquantum sunt quodammodo vnum nobiscum, vel per vnionem affectus, sicut amicus solicitus

Marginalia: Conclusio (left, top); P — 1.2.q.45. arti. 1. cor. Et 3. di. 35 q. 2. artic. 4. q. 1. cor. Et 3. Ethi. Lec. 7.; *Lib. 5. c. 5. Gregorius Nicenus.; Conclusio prima.; Conclusio responsi.; In cor.

eſt de his, quæ ad amicum ſpectant, ſicut de ſuis, vel per modum inſtrumenti; nam agens principale, & inſtrumétale ſunt quaſi vna cauſa, cum vnum agat per alterum, & ſic dominus conſiliatur de his, quæ ſunt agenda per ſeruum.

¶ Ad maiorem, vel aſſumptum, verum nullus cõſiliatur de his quæ ſunt per alium agenda, niſi inquantum eſt aliquid conſiliantis, vel propter vnionem amoris, qui facit amicum alterum me, vel inquantum eſt inſtrumentum conſiliantis, ſicut ſeruus; & ergo licet non omnia operentur a nobis directè, & in propria perſona de quibus eſt conſilium noſtrum, tamen indirectè operatur a nobis, quia ab his, qui ſunt aliquo modo noſtri, vel cadunt ſub conſilio, vt ſunt directiua operationum noſtrarum, vt ſic poſſet dici, ſicut dictum eſt de electione, quòd conſilium eſt ſolùm de operabilibus a nobis, idest in ordine ad aliquam operationem noſtram, vel quaſi noſtram.

Vtrum conſilium ſit de omnibus, quæ a nobis aguntur.

Q

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd conſiliũ ſit de omnibus, quæ ſunt per nos agenda; electio enim eſt appetitus præconſiliati, vt dictum eſt; * ſed electio eſt de omnibus, quæ per nos aguntur; ergo & conſilium.

1.2. q.13. artic.4. q.1. cor. Et 1. 2. q. 13. colũ 1. Et 3. Ethi. Lec.7.

¶ 2 Præterea. Conſilium importat inquiſitionem rationis; ſed in omnibus, quæ non per impetum paſſionis agimus, procedimus ex inquiſitione rationi; ergo de omnibus, quæ aguntur a nobis eſt conſilium.

** Art.1.*

¶ 3 Præterea. Philoſophus dicit in 3. Ethi. * quòd ſi per plura aliquid fieri poteſt, cõſilio inquiritur per quod facillimum, & optimè fiat; ſi autem per vnum, qualiter per illud fiat, ſed omne quod fit, fit per vnũ vel per multa; ergo de omnibus, quæ fiunt a nobis eſt conſilium.

** Cap.3. Ethi.*

¶ Sed contra. Eſt quod Greg. Nicenus dicit, * ꝙ de his quæ ſecundùm diſciplinam, vel artem ſunt operibus nõ eſt conſilium.

** Lib.5.c.5. Greg.*

¶ Hic D.S. inquirit de alia conditione obiecti ipſius cõſilij. ſ. de eſſe dubitabili, & eſt hic articulus determinatio præcedentis, quia dictum eſt, quòd electio ſit de operabilibus a nobis; quæritur núc an ſit de omnibus operabilibus, & habebitur, quòd ſolùm operabile humanum dubium eſt obiectum conſilij.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd conſilium eſt inquiſitio quædam, vt dictum eſt, * de illis autem inquirere ſolemus, quæ in dubiũ veniunt, vnde & ratio inquiſitiua, quæ dicitur argumentum eſt rei dubię faciens fidem.

** Ar. primo huius q.*

¶ D.S. reſpondet tali concluſione de duobus non conſiliamur, quis ordinentur ad finẽ. ſ. de rebus paruis, & de determinatis qualiter fieri debent; probatur ſupponendo, ꝙ cõſilium eſt inquiſitio, tunc ſic de illis inquirere ſolemus, quæ in dubiũ vertuntur, ſed determinata quõ fieri debeant non vertitur in dubium, licet alia, & alia rõne; ergo cõcluſio vera; Huius rõnis D.S. ponit, & probat primo maiorẽ, ſecundò minorẽ, ibi. Quis aũt &c. Tertiò infert cõcluſionẽ cũ exceptione, ibi. Et iõ &c. Maior ergo oſtenditur a ſigno, quia rõ inquiſitiua dr̃ quæ facit fidẽ rei dubiæ. Deinde cum dicit.

Concluſio reſponſi.

¶ Quis autem aliquid in operabilibus humanis non ſit dubitabile ex duobus contingit. Vno modo, quia per determinatas vias proceditur ad determinatos fines, ſic contingit in artibus, quæ habent certas vias operandi; ſicut ſcriptor non conſiliatur quomodo debet trahere literas, hoc.n. determinatum eſt per artẽ. Alio modo, quia non multum refert, vtrum ſic vel ſic fiat, & iſta ſunt minima, quæ parum adiuuant, vel impediunt reſpectu finis conſequendi, quod autem parum eſt quaſi nihil accipit ratio.

¶ Manifeſtat minorẽ principalẽ per quoddam notabile diſtinctiuũ, ꝙ dupliciter aliquid nõ eſt dubitabile, & in primo gñe cõtinenẽ determinatę operationes artiũ. In ſecũdo parua pp q̃ iõ nõ conat. nec Homo dignũ ducit facere cõſiliũ multorũ. Deinde ibi.

¶ Et ideo de duobus non conſiliamur quamuis ordinentur ad finem, vt Philoſophus dicit; * ſcilicet de rebus paruis, & de his, quæ ſunt determinata qualiter fieri debent, ſicut eſt in operationibus artium, præter quaſdam coniecturales, vt Greg. Nicenus dicit, * vtputa medicinalis, negociatiua, & huiuſmodi.

** Li.3.Eth. cap.3.*

** Lib.5.c.5. Gregorius Nicenus.*

Infert concluſionem cũſiuam quã confirmat auctoritate Philoſophi. Et circa ſecundã eius parte ponit exceptionẽ de operationibus quarundã artiũ. ſ. coniecturaliũ, de quibus propter magnã incertitudinẽ cõſiliari oportet, & exẽplificat de quibuſdã artibus, & roborat exceptionẽ auctoritate, vide ſecunda ſecundæ q.47. arti.4. ad ſecundũ. Et confirmat concluſio iuxta ſecundã parte argumẽto in cõtrariũ, & intelligitur, vt in pluribus, qđ de his, q̃ ſunt artis nõ eſt cõſiliũ, hoc dico pp exceptionẽ poſita circa cõcluſionẽ.

¶ Ad primũ ergo dicendũ, ꝙ electio pſupponit conſiliũ rõne iudicij, vel ſniæ; vñ qñ iudiciũ, vel ſentẽtia manifeſta eſt abſq; inqſitione, non reqrit cõſilij inquiſitio.

¶ Ad maiorem, electio eſt præconſiliati. Verum, ſemper ratione ſententiæ, & iudicij, ſed non ſemper ratione inquiſitionis, niſi in dubiis ad conſequens. Ergo & conſilium &c. Verum vel ratione ſententiæ, vel ratione inquiſitionis, & ſententiæ ſimul, ſed nõ ſemper ratione vtriuſque ſimul &c. Patet ex his, ꝙ electio eſt in plus quàm conſilium acceptum pro inquiſitione, licet non debeat eſſe in plus, quàm conſilium cum ſuo termino. Patet ex his, quòd conſiliabile directum etiam eſt minus, quàm eligibile &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio in rebus manifeſtis non inquirit, ſed ſtatim iudicat, & ideo nõ oportet in omnibus, quæ ratione aguntur, eſſe inquiſitionem conſilij.

¶ Minor negatur, ſed ex iudicio rationis agimus, quod in manifeſtis, & certis non requirit inquiſitionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando aliquid per vnum poteſt fieri, ſed diuerſis modis poteſt dubitationem habere, ſicut & quando fit per plura, & ideo opus eſt conſilio; ſed quando determinatur nõ ſolùm res, ſed etiam modus, tunc non eſt opus conſilio.

¶ Ad minorem negatur, quòd ſemper inquiratur qualiter per vnum fiat, quando modus fiendi eſt determinatus, ſicut quandoq; contingit, licet ſi res eſſet determinata, & non modus.

Vtrum conſilium procedat ordine reſolutorio.

R

AD quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ conſiliũ non procedat mõ reſolutorio, conſiliũ.n. eſt de his, quæ a nobis aguntur, ſed operationes noſtræ non procedunt modo reſolutorio, ſed magis modo compoſitiuo, ſcilicet de ſimplicibus ad compoſita; ergo conſilium nõ ſemper procedit modo reſolutorio.

¶ 2 Præterea. Conſilium eſt inquiſitio rationis, ſed ratio a prioribus incipit, & ad poſteriora deuenit ſecũdũ cõuenientiorẽ ordinẽ, cũ igit̃ pterita ſint priora pñtib⁹, & pñtia priora futuris, in conſiliando vr̃ eſſe procedendũ a pñtib. & pteritis in futura, qđ nõ ptinet ad ordinẽ reſolutorium; ergo in cõſiliis nõ ſeruatur ordo reſolutorius.

¶ 3 Præterea. Conſilium nõ eſt, niſi de his, quæ ſunt nobis poſſibilia, vt dicitur in 3. Ethi. * ſed an ſit nobis aliquid poſſibile, perpenditur ex eo quòd poſſumus facere, vel non poſſumus facere, vt perueniamus in illud; ergo in inquiſitione conſilij a pñtibus incipere oportet.

** Cap. 3.*

¶ Sed contra. Eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethi. * quòd ille qui cõſiliatur videtur quærere, & reſoluere.

** Cap. 3.*

Hic inquirit de mõ proceſſus cõſiliatiui. Et circa hoc duo facit primò determinat, qđ dictũ eſt. Secundò determinatur ex pdictis quoddã dubiũ in ſequenti articulo. Pro intellectu quæſiti huius articuli oportet notare, ꝙ proceſſus cõpoſitiuus, vel reſolutorius in huiuſmodi ſpiritualibus actibus accipit̃ p ſimilitudinẽ pceſſus in rebus materialibus. Eſt aũt pceſſus cõpoſitiuus, quo procedit̃ a partibus cõponentibus ad totũ conſtituẽdũ, vñ quia partes priores in eſſe ſimpliciores ſunt toto, iõ oĩs proceſſus rõnis quo pcedit̃ a ſimplicibus, vel a prioribus in eſſe ad poſteriora in eſſe dr̃ cõpoſitiuus. Et dr̃ ẽt hmõi proceſſus adunatiuus, qa incipit a multitudine, & pcedit ad vnitatẽ. Partes n. multæ ſunt, & cõponunt vnũ totũ. Proceſſus aũt reſolutorius per oppoſitũ dr̃, quia videlicet proceditur a toto ad partes, & ſic a poſteriori in eſſe ad prius in eſſe, & a compoſito ad ſimplicia, & dr̃ ẽt iſte proceſſus diuiſiuus: Sic ergo quando in actu rõnis incipit motus, vel ratiocinatio ipſius a poſteriori in eſſe, & terminatur ad prius in eſſe, dicitur & eſt proceſſus reſolutorius, non quia partes reſoluantur a toto, ſicut in reſolutione reali, ſed quia in obiectis huiuſmodi actuum eſt poſterioritas, & prioritas, ſic quòd vnum eſt prius in eſſe altero.

¶ Reſpondeo dicendũ, ꝙ in omni inquiſitione oportet incipere ab aliquo principio, qđ qdẽ ſi ſicut eſt prius

in cognitione, ita etiam sit prius in esse; nõ est processus resolutorius, sed magis compositiuus. Procedere enim a causis in effectus est processus compositiuus, nam causæ sunt simpliciores effectibus; si autem id quod est prius in cognitione sit posterius in esse, est processus resolutorius vtpote cum de effectibus manifestis iudicamus resoluendo in causas simplices.

D.S. primò præmittit quandam conclusionem preambularem. Secundò ex ea infert respon. ibi. Principium autem &c. Præambularis est, In omni inquisitione oportet incipere ab aliquo principio, quod quidem &c. in principio literæ. Et habet duas partes, prima patet, quia procedere a causis in effectus est processus compositiuus, & hoc ideo, quia causæ sunt simpliciores, & per consequẽs priores in esse: vnde prima pars conclusionis uera, quòd quando proceditur a prioribus in cognitione, & esse simul, tunc est cõpositiuus. Secunda pars patet, quia cum effectus resoluimus in causas simplices indicando per eas de effectibus, est resolutorius, qui effectus sunt posteriores in esse &c. Consequenter ibi.

Conclusio præambularis.

¶ Principium autem in inquisitione consilij est finis, qui quidem est prior in intentione, posterior tamen in esse; & secundùm hoc oportet, ꝙ inquisitio consilij sit resolutiua, incipiendo. s. ab eo quod in futuro intenditur quousque perueniatur ad id quod statim agendũ est.

¶ Subsumit & infert talem conclusionem respon. Inquisitio cõsilij est resolutiua, probatur assumendo priorem conclusionẽ pro maiori. In omni inquisitione &c. sed principium in inquisitione consilij est prius in cognitione, sed posterius in esse; ergo conclusio vera. Maior patuit. Minor probatur, quia principium in inquisitione consilij est finis, qui est prior in intentione, & apprehensione, sed posterior in esse, vt cõstat; quare sequitur minor, & per cõsequens conclusio, quæ explicatur: nam consilium incipit ab eo quod intenditur in futurum (& sic a posteriori in esse) & terminatur ad id quod nunc statim agendum est, & sic prius est in esse, quàm id a quo incipiebat processus inquisitiuus consilij. Et patent ista ex notabili præmisso. Confirmatur conclusio respon. argumẽto in contrarium ex auctoritate Philosophi, qui vult, quòd consilium est inquisitio per modum resolutorium.

Conclusio responsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum; quòd consilium est de operationibus, sed ratio operationum accipitur ex fine, & ideo ordo ratiocinandi de operationibus est contrarius ordini operandi.

¶ Negatur consequentia, & ratio in solutione, quia est contrarius ordo in consiliando vbi incipitur a posteriori in esse, & proceditur ad prius, & ab effectu in esse ad causam; sed in operando proceditur a causa purà operatione, ad effectum. s. finẽ consequendum; consilium autem a fine ad operationem, vnde nõ est simile. Aduerte quòd in esse intento finis est prior, & causa finalis medij, & operationis, sed secundum esse reale est econtra.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio incipit ab eo quod est prius secundùm rationem, non autem semper ab eo quod est prius tempore.

¶ Ad minorem, a prioribus incipit ratio, sed non a prioribus secundum esse, aliquando a prioribus secundùm rationem tantùm, & sic est hic, ad istam. Cum igitur &c. sunt priora secundùm esse a quibus non incipit ratio in cõsiliando, sed ab eo quod est prius in intentione. Vnde negatur ista in cõsiliando. Videtur, quia è cõtra est, quòd a futuro incipit, & procedit vsque ad presens, scilicet nunc agendum, vt patet in fine.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ de eo quod est agendum propter finẽ non quæreremus scire, an sit possibile si nõ esset cõgruũ fini, & ideo prius oportet inqrere, an cõueniat ad ducendũ in finẽ, q̄ consideret, an sit possibile.

¶ Ad maiorem, verum, sed prius consideratur, an conueniat fini, quàm consideretur, an sit possibile, & sic prius consideratur finis, quàm ipsum opus. Minor vera, sed negatur cõsequentia, quia antequàm consideretur, an possumus facere, prius cõsideratur, an congruat fini, & ibi incipit inquisitio.

Vtrum consilium procedat in infinitum.

S

AD sextum sic proceditur. Vr̃ ꝙ inquisitio consilij procedat in infinitũ. Consilium. n. inquisitio est de particularibus, in quibus est operatio; sed singularia sunt infinita; ergo inquisitio consilij est infinita.

¶ 2 Præterea. Sub inquisitione cõsilij cadit considerare non solũ quid agendũ sit, sed ẽt qũo impedimenta tollantur; sed quælibet humana actio põt impediri, & impedimentũ tolli põt per aliquã rõnẽ humanã; ergo in infinitum remanet quærere de impedimẽtis tollendis.

¶ 3 Præterea. Inquisitio scientiæ demonstratiuę nõ procedit in infinitũ, quia est deuenire in aliqua principia per se nota, quæ omnimodã certitudinem habent: sed talis certitudo non potest inueniri in singularibus contingentibus, quæ sunt variabilia, & incerta; ergo inquisitio consilij procedit in infinitum.

¶ Sed contra. Nullus mouet ad id ad quod impossibile est, ꝙ perueniat, vt dr̃ in primo de cœlo, * sed infinitũ impossibile est transire, si igit inquisitio consilij sit infinita, nullus consiliari inciperet, quod patet esse falsum.

* Et 4. lib. tex. 33.

¶ Hic D.S. determinat dubiũ circa modũ concedendi cõsilij, & virtualiter inquirit de aliquo mõ qui est ꝓcedere in infinitũ, & qa infinitum esse, & in infinitum procedere per consequens intelligitur dupliciter. Vno modo secundùm actum, alio modo secundũ potentiam, ideo D.S secundùm vtrunque respondet.

¶ Respondeo dicendũ, ꝙ inquisitio consilij est finita in actu ex duplici parte. s. ex parte principij, & ex parte termini. Accipitur n. in inquisitione cõsilij duplex principiũ. Vnũ proprium ex ipso gñe operabiliũ, & hoc est finis de quo nõ est consiliũ, sed supponit in consilio, vt principiũ, vt dictũ est. * Aliud quasi ex alio gñe assumptũ, sicut & in sciẽtiis demonstratiuis vna sciẽtia supponit aliqua ab alia de quibus non inquirit; hmõi aũt principia, quæ in inquisitione cõsilij supponunt sunt quęcũque sunt per sensum accepta, vtpote ꝙ hoc sit panis, vel ferrũ, & quæcunq; sunt per aliquã scientiã speculatiuã, vel practicã in uniuersali cognita, sicut ꝙ mechari est a Deo prohibitũ, & ꝙ Homo nõ põt viuere, nisi nutriatur nutrimẽto cõuenięti, & de istis nõ inquirit cõsiliator.

* Ar. 2. huius q.

¶ D.S. rñdet duabus conclusionibus. Prima est secundũ primum intellectũ præmissum. Secunda iuxta secundũ ibi. Nihil aũt &c. Prima est, Inquisitio cõsilij est finita in actu. Probat, Inquisitio hẽt determinatum principium, & determinatum terminũ; ergo est finitũ in actu. i. quodlibet est determinatũ ex natura sui. Antecedẽs habet duas partes. Secunda probatur ibi. Terminus aũt &c. Probatur prima sic; Consiliũ habet duplex principium. s. vnũ propriũ ex gñe operabilium. i. morale principiũ actionũ humanarum. Aliud quasi ex alio genere assumptum; sed vtrunq; est determinatum, & finitũ; ergo antecedens verum. Assumptum in litera deducit clarè, quia principium proprium consilij est finis intentus, qui determinatè præponitur cõsilio, & sic prima pars assumpti vera. Principiũ aũt ex alio gñe accommodatũ, & requisitum ad hoc, vt quis consiliari possit, est multiplex. Aliquod acceptũ per sensum, vt si quis debet cõsiliari de pinsendis panibus, præsupponitur, ꝙ sciat quid sit panis. Et si quis debeat consiliari de actionibus moralibus, oportet præsupponere, vt sciat ꝓcepta Dei, & legis, & sic de aliis. Illa n. sunt quasi extranea consultationi morali de eligendis, sed finis est intra principiũ moralium, immo morale principium electionis, & per consequens consilij, quod non est, nisi de eligibilibus. Patet autem ꝙ huiusmodi præsupposita ex aliis generib. sunt determinata, & non infinita. Consequenter cum dicit.

Conclusio 1. responsiua.

Terminus aũt inquisitionis est id quod statim est in potestate nostra, vt faciamus. Sicut n. finis habet rõnem principij, ita id quod agitur propter finem hẽt rõnẽ cõclusionis, vnde id quod primò agẽdũ occurrit hẽt rõnẽ vltimæ conclusionis ad quam inquisitio terminatur.

Probat secundam partẽ antecedentis principalis sic. Terminus inquisitionis est id quod statim est in potestate nr̃a, vt faciamus ꝙ hẽt rõnẽ vltimæ conclusionis ipsius consilij; sed hoc est per cõsiliũ inuenibile; ergo datur terminus cõsilij. Maior declarat in littera. Patet ex his, ꝙ quodlibet consiliũ est finitũ. i. potest ex natura suã determinari, quia in consultatione præsupponitur certus finis, & alia certa principia extrinseca. s. cognitio ex sensu, & ex lege, quibus præsuppositis potest deuenire ad aliquod, quod est agendum propter finẽ, & sic cõsilium determinatum est. Consequenter ibi.

¶ Nihil aũt prohibet cõsiliũ potẽtia infinitũ esse secũdũ ꝙ in infinitũ pñt aliqua occurrere cõsilio inqrẽda.

¶ Annectit secũdã conclusionẽ rñsiuã, nihil prohibet cõsilium potentia (i. secundum potẽtiam) esse in infinitum, & intelligitur syncathegorematicè, sic quòd consilio potèst succedere consiliũ, & sic in infinitum. Probatur, possunt in infinitum occurrere consilio inquirenda; ergo conclusio vera. Antecedens notum. Et confirmatur etiam hæc conclusio primo argumento ante oppositum.

Conclusio 2. responsiua.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, & prima parte antecedentis pro ipsa.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd singularia non sunt infinita actu, sed in potentia.

Ad minorem, sunt infinita in potentia, sed actu non sunt infinita, quæ requiruntur ad inquisitionem terminandam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet humana actio possit impediri, non tamen semper habet impedimentum paratum, & ideo non semper oportet consiliari de impedimento tollendo.

Ad secundam partem maioris, quomodo tollantur impedimenta probabiliter occurrentia, & imminentia secundùm communem cursum negociorum, vide secunda secundæ, q.47.ar.3 ad secundũ, ad minorem, vera scilicet impedimenta non semper imminent probabiliter. Vnde de eis non oportet consiliari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in singularibus contingentibus potest aliquid accipi certum, & si non simpliciter; tamen vt nunc prout assumitur in operatione, sortem enim sedere non est necessarium, sed eum sedere dum sedet est necessarium, & hoc per certitudinem accipi potest.

Ad minorem non inuenitur æqualis certitudo, sicut in demonstratiuis, tamen potest esse certum, vt contingit in operabilibus humanis, & vt nunc. Qui enim præstituit finem potest inquirendo inuenire medium necessarium ad hunc finem, & ita est certitudo, & necessitas conditionata. Licet enim illa operatio, vel illa res iudicata vtilis ad finem in se non sit necessaria, est tamen necessaria, vt nunc, scilicet conditionaliter, si velim habere finem.

Quæst. Decimaquinta.

De consensu.

A D Einde considerandum est de consensu. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò vtrum consensus sit actus appetitiuę, vel apprehensiuę virtutis. Secundò vtrum conueniat brutis animalibus. Tertiò vtrum sit de fine, vel de his, quæ sunt ad finem. Quartò vtrum consensus in actum pertineat solùm ad superiorem animæ partem.

¶ Postquàm actum est de electione, hic agitur de consensu. Et duo fiunt. Primò agitur de consensu in communi. Secundò specialiter de consensu in actum.ar.4. Circa primum primò ostendit in quo sit consensus subiectiuè. Secundò ostendit circa quid sit obiectiuè ar.3. Circa primum primò facit, quod dictum est. Secundò determinat quoddam dubium.ar.2.

Vtrum consensus sit actus appetitiuæ, vel apprehensiuæ virtutis.

A Infra q.74 ar 7.ad 1. Et 4.d.29.ar.1 cor. August.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd consentire pertineat solùm ad partem animæ apprehẽsiuã, Aug. enim 12. de tri. * consensum attribuit superiori rationi, sed ratio nominat apprehensiuam virtutem; ergo consentire pertinet ad apprehensiuam virtutem.

¶ 2 Preterea consentire est simul sentire, sed sentire est apprehensiuę potentiæ, ergo & consentire.

¶ 3 Præterea. Sicut assentire dicit applicationem intellectus ad aliquid, ita & consentire; sed assentire pertinet ad intellectum, qui est vis apprehensiua; ergo & consentire ad vim apprehensiuam pertinet.

Damasc. * Cap.2. & 22.

¶ Sed contra. Est quod Damas. dicit, in 2. li. * quòd si aliquis iudicet, & non diligat non est sententia.i. consensus, sed diligere ad appetitiuam virtutem pertinet; ergo & consensus.

¶ Hic D.S. primò determinat cuius subiecti sit.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ consentire importat applicationem sensus ad aliquid. Est autem proprium sensus, ꝙ cognoscitiuus est rerum præsentium, vis.n. imaginatiua est apprehẽsiua similitudinũ corporaliũ, ẽt rebus absentibus quorũ sunt similitudines; intellectus aũt apprehensiuus est vniuersaliũ rõnũ, quas põt apprehẽdere indifferenter & pñtibus, & absentibus singularibus.

¶ D.S. respondet tali conclusione quam explicatiuus ponit in solutione secundi, istam. Sentire propriè dictum ad apprehensiuam pertinet, sed secundùm similitudinem cuiusdam experientiæ pertinet ad appetitiuam (& vult secunda pars conclusionis, quòd propter conuenientiam actus appetitiuę virtutis, cum actu sensus exterioris in hoc ꝙ etiam est ad rem quasi experiendã, & percipiendam, vt est in se, sicut actus sensus exterioris; ideo propter talem similitudinem.i. conuenientiam, sentire a quo dicitur consentire extenditur ad significãdum actum, qui est ad rem in se qualis est actus appetitus). Ista conclusio habet duas partes. Prima probatur argumento secundo ante oppositum. Secundò probatur ex corpore sic, Consentire importat (scilicet propriè, & prima significatione) applicationem sensus in aliquid, scilicet præsens in se, & singulare; sed actus appetitiuę virtutis est quædam inclinatio ad rem ipsam.s. vt in se est a parte rei; ergo propter hanc similitudinẽ, & conuenientiam cum actu sensus exterioris applicatio (.i. inclinatio appetitiua) accipit nomen sensus & c. sic quòd consentire extẽditur propter similitudinem dictam ad significandum actum appetitus. Huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorẽ. Secundò minorem ibi, & quia & c. Maior ergo declaratur ex differentia sensus exterioris ex vna parte, & interioris atque intellectus ex altera parte; quia inter cognoscitiuas potentias solus exterior sensus est ad rem præsentẽ & per consequens nomen sensus, & actus sui debuit attribui non virtutibus aliis apprehensiuis, sed potentiæ, quæ in modo agendi circa obiectum conuenit cum exteriori sensu. Consequenter cum dicit.

¶ Et quia actus appetitiuę virtutis est quædam inclinatio ad rem ipsam secundùm quãdam similitudinem, hinc est, quòd ipsa applicatio appetitiuę virtutis ad rem secundùm quam ei inhæret accipit nomen sensus, quasi experientiam quandam sumens de re cui inhæret, inquãtum complacet sibi in ea. Vnde Sapien. 1. dicitur. Sentitæ de domino in bonitate, & secundùm hoc consentire est actus appetitiuę virtutis. *Sapien.*

¶ Subiungit minorem, & relinquit eam notam ex dictis.1.par. q.16.ar.1.in cor. & q.82.ar.3. & alibi. Vnde infert consequens, & explicat ipsum, quomodo.s. conueniat cum consensu inquantum sumit quasi quandam experientiam de re cui inhæret, & confirmat istam explicationem, & adaptationem auctoritate. Aduerte quòd antiqui libri scripti habent, & (vt videtur) melius talem litteram sic, & quia actus appetitiuę virtutis est quædam inclinatio ad rem ipsam secundùm quãdam similitudinem ipsa applicatio appetitiuę virtutis & c. Et est intentum litteræ, quòd quia actus appetitiuę est inclinatio ad rem in se, sicut sensus (supple), ideo secundum similitudinem quandam.i. propter aliqualem conuenientiã actus appetitiuę virtutis in modo se habendi ad obiectum, sicut sensus, actus eius accipit nomen sensus, vel consensus. Non autẽ videtur esse de mente litteræ, nec est ad propositum, sic legere litteram addendo (hinc est) vt communiter habetur, & exponitur a quibusdam, quòd inclinatio voluntatis est secundum quandam similitudinem.i. præsupponit similitudinem, quæ est principium cognitionis, sed hoc nihil ad propositum, & ergo primũ melius est. Vnde posset sic argui, vt intentum litterę clarius habeat: Actus appetitiuę virtutis est quædam inclinatio ad rem ipsam: ergo secũdùm quandam similitudinem ipsa applicatio appetitus, quæ inhęret rei in se, congruè accipit nomen sensus. Antecedens relinquitur notum, probatur consequentia, quia cõsentire propriè importat applicationẽ sensus in aliquid singulare præsens in se, (quod patet per differentiam eius ad sensum interiorem, & intellectũ) & per consequens sequitur consequens, quòd quia etiam actus appetitus est applicatio ad rem, vt in se est, potest sibi magis cõgruè competere nomen sensus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam partem conclusionis probatam in corpore, quia vult Aug. ꝙ consensus sit quædam dilectio, extendendo dilectionem ad complacentiã voluntatis, & per consequens cõsensus pertinet ad appetitũ. *August.*

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd sicut dicitur in 3. de anima; * voluntas in ratione consistit, vnde cum August. attribuit consensum rationi accipit rationem secundum quòd in ea includitur voluntas. *Arist. * Tex. 42.*

¶ Ad maiorem, attribuit rationi superiori inquantum ratio superior includit voluntatem, quia consensus est vtriusque ad sanũ sensum, vnius subiectiuè.s. voluntatis, alterius directiuè, & præsuppositiuè.s. rationis superioris, vt accipitur pro speciali potentia, vt patebit ar. 4. quia consensus præsupponit sententiam vltimam de actu, quæ pertinet ad rationem superiorem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sentire propriè dictum ad apprehensiuam potentiam pertinet, sed secundùm similitudinem cuiusdam experientiæ pertinet ad appetitiuam, vt dictum est.* *In cor.*

¶ Ad maiorem, consentire quantum ad primam impositionẽ nois est simul sentire secundũ sensum, tñ secũdũ extensionẽ nois

p ropter

propter quandam conuenientiam est simul sentire secundum affectum qui complacet sibi in re ipsa. Ad minorem, sentire propriè, & quo ad primam impositionem, &c. Ergo, & consentire, &c. verum propriè, & primò, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd assentire est quasi ad aliud sentire, & sic importat quandam distantiam ad id cui assentitur; sed consentire est simul sentire, & sic importat quandam coniunctionem ad id cui consentitur, & ideo voluntas cuius est tendere ad ipsam rem, magis propriè dicitur consentire. Intellectus autem cuius operatio non est secundum motum ad rem; sed potius ecōuerso vt in primò dictum est, * magis propriè dicitur assentire, quamuis vnum pro alio poni soleat. Potest etiā dici, quòd intellectus assentit inquantum a voluntate mouetur.

Prima par. q.16 art.1. in cor. & q. 87. art. 4. & q. 59. art. 2. & q. 81. art. 1. & q. 82. art. 4.

¶ Negatur maior, quia non est par ratio de assentire, & consentire. Ratio diuersitatis in littera. Secundò dicit ad minorem, quòd assentire est intellectus moti a voluntate, quod quidem sem per verum est quo ad exercitium actus, dempto primo actu intellectus ad quem mouetur ab exteriori principio, non autem quo ad specificationem actus, vt patet cum intellectus mouetur ad assensum ex euidentia veritatis rei, vide secunda secundæ, q. 2. ar. 9. ad secundum, & q. 1. ar. 4. in corpore, &c. Et infra, q. 17. ar. 6.

Vtrum consensus conueniat brutis animalibus.

B

Infra q. 16. ar. 2. cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd consensus conueniat brutis animalibus, consensus enim importat determinationem appetitus ad vnum, sed appetitus brutorum animalium sunt determinati ad vnum, ergo consensus in brutis animalibus inuenitur.

2 ¶ Præterea. Remoto priori remouetur posterius; sed consensus præcedit operis executionem, si ergo in brutis non esset consensus, non esset in eis operis executio, quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea. Homines interdū consentire dicuntur in aliquid agendum ex aliqua passione, puta concupiscentia vel ira, sed bruta animalia ex passione agunt, ergo in eis est consensus.

Damasc. * li. 2. c. 22.

¶ Sed contra est quod Damas. dicit, * quòd post iudicium homo disponit & amat, quod ex consilio iudicatum est, quod vocatur sententia, idest consensus; sed consilium non est in brutis animalibus, ergo nec consensus.

¶ Hic iuxta dicta articuli primi mouet dubium. Ex quo enim dictum est, quòd consensus est motus appetitiuus, restat dubium an sit cuiuslibet appetitus etiam sensitiui, sic quòd bestijs conuenire possit.

¶ Respon. dicendum, ꝙ consensus propriè loquendo non est in brutis animalibus, cuius ratio est, quia consensus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum, eius autem est applicare appetitiuum motum ad aliquid agendum, in cuius potestate est appetitiuus motus, sicut tangere lapidem cōuenit quidem baculo, sed applicare baculum ad tactum lapidis est eius qui habet in potestate mouere baculum, bruta autem animalia non habent in sui potestate appetitiuum motum; sed talis motus in eis est ex instinctu naturæ: vnde brutum animal appetit quidem, sed non applicat appetitiuum motum ad aliquid.

Conclusio responsi.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Bruta non propriè dicuntur consentire, sed solùm rationalis natura; huius conclusionis ponit, & probat primò primam partem. Secundò eandem resumit totalem, & probat secundam eius partem. Pro prima arguitur sic, consensus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum, sed brutum animal appetit quidem, sed non applicat motum appetitiuum ad aliquid, ergo conclusionis prima pars vera. Maior relinquitur nota ex ar. 1. Et aduerte, ꝙ applicatio appetitiui motus non addit super ipsum motum, nisi relationem ad principia agentia libera, quia videlicet talis actus appetitiuus est in potestate voluntatis per præuiam indeterminationē, & libertatem apprehensiuè. Vnde solemus dicere cum quis consentit, ipse dedit suam liberam voluntatē ad hoc, homo enim per deliberationem rationis habet motum appetitiuum respectu operabilium ad finem in sua potestate. Vnde applicatio motus appetitiui non est per alium motum appetitiuum, sed per liberum iudicium rationis. Minor autem principalis probatur sic, eius est applicare appetitiuum motum ad aliquid agendum in cuius potestate est appetitiuus motus, sed bruta non habent in sui potestate appetitiuum motum, ergo minor vera. Maior declaratur exēplariter. Minor ista patet, quia motus bruti est ex instinctu naturæ, vt patuit supra, quia necessariò mouetur ad occursum & apprehensionem obiecti. Quare patet prima pars conclusionis. Deinde cum dicit.

¶ Et propter hoc non propriè dicitur consentire, sed solùm rationalis natura, quæ habet in potestate sua appetitiuum motum, & potest ipsum applicare, vel non applicare ad hoc, vel ad illud.

¶ Resumit conclusionem responsiuam totalem, & per oppositum ad probationem primæ partis. Probat secundam partem, quia rationalis natura habet in potestate sua actum suum, & potest ipsum applicare, vel non applicare (ecce exercitium actus) ad hoc vel illud (ecce specificationem.) Patuit autem supra, ꝙ ista potestas oritur ex libera, vel magis indeterminata ratione, per quam innascitur libertas voluntati vel appetitui rationali. Vnde homo prius deliberat, an velit consentire, & post deliberationem conclusam ex propria libertate consentit, quod est applicare motum suum, id est liberè consentire. Confirmatur conclusio argumento in contrariū, quia homo amat, id est consentit in id quod iudicatum est, & sic consensus prǣsupponit iudicium rationis prǣuio consilio. Et hoc est fundamentum dictorum, quòd applicatio est per libertatem rationis originaliter, deinde immediatè per liberum arbitrium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliquid passiuè tantùm, consensus verò importat determinationem appetitus non solùm passiuam, sed magis actiuā.

¶ Ad maiorem importat determinationem actiuā, qua aliquis se determinat, & ipsa determinatio est in sui potestate. Ad minorem, sunt determinati ad vnum passiuè, & necessariò. Vnde conclusio non sequitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd remoto priori remouetur posterius, quod propriè ex eo tātùm sequitur, si autem aliquid ex pluribus sequi possit, non propter hoc posterius remouetur, vno priorum remoto; sicut si induratio possit fieri & a calido, & frigido; nam lateres indurantur ab igne, & aqua congelata induratur ex frigore, non oportet, quòd remoto calore remoueatur induratio; executio autem operis non solùm sequitur ex consensu, sed etiam ex impetuoso appetitu, qualis est in brutis animalibus.

¶ Ad maiorem post. D. S. primò remoto priori ex quo posterius adequatè sequitur, & quod est causa præcisa posterioris, tunc negatur minor. Si autem intelligitur maior de priori, quod non est causa adequata, negatur maior, & sic est in proposito, quia cōsensus est causa executionis operis, sed non adæquata, quia opus ipsum etiam sequitur instinctum, & appetitum naturalem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homines, qui ex passione agunt possunt passionem non sequi, non autē bruta animalia, vnde non est similis ratio.

¶ Ad maiorem, verum tamen ille consensus est in eorum potestate, quamuis sensualitas inclinet manente vsu rationis, supra q. 10. ar. 3. sed hoc non est in bestijs, quia ita sequuntur sensualitatem, quòd non possunt non sequi. An autem consensus conueniat appetitui sensitiuo hominis, videbitur infra quòd non, aliàs peccatum mortale posset esse sensualitatis, quod falsum esse ostenditur infra. q. 74. ar. 3. & 4.

Vtrum consensus sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.

C

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd consensus sit de fine, quia propter quod vnumquodque & illud magis, sed his quæ sunt ad finem consentimus propter finem, ergo fini consentimus magis.

¶ 2 Præterea. Actio intemperati est finis eius, sicut & actio virtuosi est finis eius; sed intemperatus consentit in proprium actū, ergo consensus potest esse de fine.

¶ 3 Præterea. Appetitus eorum, quæ sunt ad finem est

est electio, vt supra dictum est, * si igitur cōsensus esset solùm de his quæ sunt ad finem, in nullo ab electione differre videretur, quod patet esse falsum per Damas. qui dicit, * quòd post dispositionem, quam vocauerat sententiam, fit electio, non ergo consensus est solùm de his quæ sunt ad finem.

*q.13 ar. 1. Damasc. * li. 2. c. 22.

¶ Sed contra est quod Damas. ibidem dicit, * quòd consensus siue sententia est quando homo disponit & amat, quod ex consilio iudicatum est; sed consilium nō est nisi de his quæ sunt ad finem, ergo nec consensus.

Damasc. * Eodē lib. & cap.

Hic inquirit de obiecto consensus.

¶ Respondeo dicendum, quòd consensus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid præexistens in potestate applicantis. In ordine autem agibilium, primò quidem oportet sumere apprehensionem finis, deinde appetitum finis, deinde consilium de his quæ sunt ad finem, deinde appetitum eorum quæ sunt ad finem; appetitus autem in vltimum finem tendit naturaliter; vnde & applicatio motus appetitiui in finem apprehensum non habet rationem consensus, sed simplicis voluntatis.

¶ Et quia titulus quæsiti habet duas partes sub disiūctione quærentes, ideo. D.S. respondet vtrique parti duabus cōclusionibus, vna negatiua, quo ad primam partem, altera affirmatiua quo ad secundam, ibi: De his, &c. Prima est, applicatio motus appetitiui in finem apprehensum non habet rationem consensus, sed simplicis voluntatis, (habetur ex hoc, q consensus nō est finis vt sic.) Probatur conclusio, consensus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid præexistens in potestate applicantis; sed appetitus finis, maximè vltimi, non est applicatio ad aliquid præexistens in potestate applicātis, ergo, &c. Maior relinquitur nota ex articulis præcedentibus. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd ipse motus appetitiuus, qui dicitur consensus, est in potestate consentientis, & hic sensus verus est, vt patet ex dictis circa ar. præce. Alio modo intelligitur, quòd consensus nominat motum liberè applicatum ad aliquid præexistens, quod scilicet præexistens est in potestate applicantis, sic quòd nō necessariò ad ipsum determinetur, sed stat in libertate, an velit applicare vel non. Et hic sensus videtur magis esse in proposito intentus, sic quòd motus appetitiuus applicatus ad aliquod, quod est in potestate libera cōsentientis acceptare, vel respuere. Pro minore, & pro fundamento sequentium. D.S. notat aliquos actus habētes se per ordinem in agibilibus, quia primò est apprehensio finis, secundò eius appetitus, tertiò consilium de his quæ sunt ad finem, quartò appetitus eorum quæ sunt ad finem. Et inde probat minorem ipsam, quia appetitus tendit in vltimūm finem naturaliter, ergo applicatio appetitus ad ipsum, non est ad aliquid præexistens in potestate hominis, scilicet libera, & ergo sequitur conclusio.

Conclusio prima.

¶ Aduerte, quia, D. S. loquitur de fine vltimo, quòd appetitus eius non sit consensus, sed simplex velle, quia scilicet nunquam est eius consensus. Alij autem fines possunt accipi vt fines, & vt media; & vt fines sunt, sic etiam propriè eorum non est consensus, sed voluntas, quia de eis vt sic procedit ratio, D.S. Nam nec finis proximus, vt sic, cadit sub consilio, & nec per consequens motus appetitiuus applicatur ad aliquid præexistens in potestate libera, libertate cōtradictionis. Vnde etiam vt sic, appetitus finis præsupponit quidem apprehensionem finis, sed non applicatur existenti in potestate. Et ergo quia vltimus finis, vt sic formaliter nō est aliquid liberè volitum; nec per consequens eius appetitus est applicatio ad præexistens in potestate appetentis, nec ergo eius appetitus est consensus, sed voluntas vel intentio. Patet ex his quàm profundè. D. S. naturam illorum interiorum actuum scrutatus est, vt perfectè inter eos secundum exigētiam naturæ obiectorum, & aliorum conrequisitorum discernat. Vnde peccator mortalis in peccatum quidem & in opus cōsentit, requirit enim omne mortale peccatum consensum voluntatis; sed illud opus non accipit vt finem, sed vt ad finem, sed antequam in opus consentiat prius placuit sibi, & est appetita delectatio per opus consequenda sibi bona, & per consequens se prius amauit summè amore amicitiæ, & delectationem amore concupiscentiæ, antequam in opus consentiat. Et hæc patet ex solutione secundi. Dico autem ista, ne quis decipiatur, putans quòd quia ad omne peccatū mortale requiritur consensus, & quia peccator mortalis inhæret creaturæ tanquam vltimo fini, sequatur quòd eiusdem sit consensus, quod pro fine vltimo habetur. Patet enim nunc ex dictis, quòd aliud est quo fruitur vt vltimò fine, aliud in quod cōsentit.

¶ De his autem quæ sunt post vltimum finem, inquātum sunt ad finem, sub consilio cadunt, & sic potest esse de eis consensus inquantum motus appetitiuus applicatur ad id quod ex consilio iudicatum est; motus verò appetitiuus in finē non applicatur consilio, sed magis consilium ipsi, quia consilium præsupponit appetitum finis; sed appetitus eorum quæ sunt ad finem præsupponit determinationem consilij.

¶ Hic consequenter. D.S. respondet secunda conclusione secūdæ partis quæsiti affirmatiua. Et circa hoc primò præmittit quandam conclusionem fundamentalem. Secundò subiungit ipsam conclusionem responsi. ibi. Et ideo, &c. Fundamentalis est. Cōsensus est de his, quæ sunt post vltimum finē. Probatur, quia quæ sunt ad finem sub consilio cadunt, ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia sic est applicatio motus appetitiui ad aliquid præexistens quod est in potestate applicantis, inquantum motus appetitiuus applicatur ad id quod ex consilio iudicatum est; constat autem quod iudicatum ex consilio vt sic, est in potestate hominis, quia non est consilium, nisi de his quæ sunt in potestate hominis, vt patet ex prædictis. Adiungit D. S. quòd contrarium est de fine, quia ibi motus appetitiuus qui est finis, non applicatur cōsilio, quod est de existente in potestate nostra, sed econtra consilium sequitur appetitum finis, vt patuit in ordine actuū circa agibilia prætacto; sed appetitus mediorum ad finem, cum sit quartus actus in ordine, applicatur ad consilium præcedens de existētibus in nostra potestate quo ad specificationem. Deinde ibi.

Cōsl. fundamētum.

¶ Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationem consilij propriè est consensus; vnde cum consilium non sit nisi de his quæ sunt ad finem, consensus propriè loquendo, nō est nisi de his quæ sunt ad finem.

¶ Deducit iuxta prætactam conclusionem fundamentalem responsiuā conclusionem secundā talem. Consensus propriè loquēdo non est nisi de his quæ sunt ad finem. Probatur, applicatio appetitiui motus ad determinationem consilij propriè est consensus; sed consilium non est nisi de his quæ sunt ad finem, ergo, &c. Maior patuit, cousensus solùm est applicatio ad præexistētes in potestate applicantis, sed solùm quę cadunt sub consilio, & deliberatione sunt in potestate rationali vt sic, ergo, &c. Minor patuit, ar. 2. Dicit autem (consilium propriè loquendo,) quia si quis nō penetraret discernendo naturas actuū voluntatis circa diuersa obiecta, & vellet loqui extensè & impropriè de actibus voluntatis, diceret omnem motum voluntatis acceptatiuum boni esse consensum, & sic etiam actum respectu finis diceret consensum; sed penetrando discretè naturas actuum, tunc solùm actus habens conditiones notatas, dicitur consensus, &c.

Cōsl. 2. responsiua.

¶ Est autem hæc conclusio fundata in Damas. vt patet in argumento in contrarium. Et quia dicta doctorum formalia sunt, & per se intelligenda, sequitur ex authoritate Damas. quòd consensus solùm est iudicati per consilium, & sic proteruum est contra hanc solidam veritatem puerilia obijcere.

Damasc. Damasc.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut conclusiones scimus per principia, horum tamen non est sciētia; sed quod maius est, scilicet intellectus: ita consentimus his quæ sunt ad finem propter finem, cuius tamen non est consensus, sed quod maius est, scilicet volūtas.

¶ Ad maiorem, iuxta litteram vera est, est magis, sed non semper in eadem specie, sed quandoque est altius & alterius speciei, quando scilicet non conueniunt in nomine, sicut patet de principio & conclusione. Minor conceditur, sed negatur consequentia, sed deberet inferri, ergo est aliquod maius consensu, respectu ipsius finis, scilicet voluntas, sed non maior consensus, quia non est obiectū consensus, sed voluntatis, scilicet actus. De ista maiore vide plures glosas in Capreo. in 1. sen. dist. 1. ad tertium contra primam conclusionem, quia primò non tenet ista maxima, in causis æquiuocis quæ non recipiunt eandem denominationem. Et hoc est quòd alij dicunt, scilicet quòd illud propter quod aliud dicitur tale, etiam ipsum sit tale. Secundò dicitur, quòd habet solùm veritatem in his quæ sunt eiusdem ordinis, puta in vno genere. Tertiò exponitur, quando illud quod conuenit alicui propter aliud est diuersum in vtroque. Ex his tribus expositionibus formatur vna breuis glosa, scilicet quòd tenet quando nomen totius accepti effectus reflectitur cum diuersitate supra verè causam, vide Reuerendum Caietanum supra primo posteriorum, circa tex. com. 5. Aduerte etiam circa hanc solutionem, quòd mens, D. S. est quòd intelligens præcisè dignior est sciente, vt patet, primo posteriorum. Et hoc idem tenet Albertus Magnus.

Propter vnūquodq; & id magis. Capreolus. Albertus Magnus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intemperatus habet pro fine delectationem operis propter quam consentit in opus magis, quàm ipsam operationem.

Maior negatur, dicitur enim intemperatus, qui agit ex habitu vitioso, & talis non habet pro fine operationem, sed delectationem, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd electio addit supra consen-

consensum quandã relationẽ respectu eius cui aliquid pęligitur, & ideo post cõsensum adhuc remanet electio, potest enim contingere, quòd per consilium inueniantur plura ducentia ad finem, quorum dum quodlibet placet in quodlibet eorum consentitur; sed ex multis quæ placent præaccipimus vnum eligendo, sed si inueniatur vnum solùm quod placeat, non differunt re consensus & electio, sed ratione tantùm, vt consensus dicatur secundum quòd placet ad agendum, electio autem secundum quòd præfertur his quæ non placent. ——

¶ Ad maiorem, appetitus eorum quæ sunt ad finem præferendo vnum alteri est electio, sed appetitus eorum quæ sunt ad finem vt voluntas complacet in eis, sine illa prælatione vnius præ alio, est consensus, & hoc vbi sunt multa media, tunc enim electio, & consensus distinguuntur realiter. Si autem inueniatur, &c. tunc differunt ratione, & idem actus dicitur extensè loquendo electio & consensus. Patet ex his, quòd electio est actus magis completus consensu quando differunt, negatur ergo consequentia.

Vtrum consensus in actum pertineat solùm ad superiorem animæ partem.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd consensus ad agendum non semper pertineat ad superiorem rationem, delectatio enim consequitur operationem & perficit eam sicut decor iuuentutem, sicut dicitur in 10. Ethic. * sed cõsensus in delectationem pertinet ad inferiorem rationẽ, vt dicit Augustinus, in 12. de Tri. * ergo consensus in actum non pertinet ad solam superiorem rationem.

*cap.4. — Augu. *cap.12.

¶ 2 Præterea. Actio in quam consentimus, dicitur esse voluntaria; sed multarum potentiarum est producere actiones voluntarias, ergo non sola superior ratio consentit in actum.

¶ 3 Præterea. Superior ratio intendit æternis inspiciendis & consulendis, vt Aug. dicit in 12. de Tri. * sed multotiens homo consentit in actum non propter rationes æternas, sed propter aliquas rationes temporales, vel etiam propter aliquas animæ passiones; non ergo consentire in actum pertinet ad solam superiorem rationem.

Augu. *cap.7.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit, 12. de Tri. * Non potest peccatum efficaciter perpetrandũ mẽte discerni; nisi illa mẽtis intentio pęnes quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malè actioni cedat & seruiat.

Augu. *cap.12.

¶ Hic agit D.S. specialiter de consensu in actum: an talis sit rationis superioris tantùm. Posset autem hoc quæsitum apparere statim dictis repugnans, cum dictum sit consensum esse actum appetitiuę virtutis. Sed si quis bene consideret verba. D. S. aduertit ex ipsis verbis tituli quæsiti solutionem, quia non quærit, an consensus sit in superiori ratione, sed an ad ipsam pertineat. Vnde nota, quòd consensus est voluntatis non absolutè, sicut nec electio; sed consequens ad actum rationis deliberantis, & iudicãtis, & quia duplex est iudicium, & duplex deliberatio, (quia vel sumitur secundum regulas supremas & diuinas, vel humanas & naturales, quæ sunt inferiores, & sic est rationis superioris, vel inferioris directiuè.) ideo, D. S. cum sit voluntatis in ordine ad rationem quærit in ordine ad quam rationem, sic quòd consensus in actum debeat prius consulere secundum legem diuinam, vel tantum humanam.

¶ Respon. dicendum, finalis sententia semper pertinet ad eum qui superior est, ad quem pertinet de alijs iudicare; quandiu enim iudicandum restat quod proponitur, nondum datur finalis sententia. ——

Conclusio responsi.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Consensus in actum pertinet ad rationem superiorem, secundum tamen quòd voluntas in ratione includitur, id est, est voluntatis elicitiuè, in ordine tamen ad iudicium rationis superioris, & secundum quòd ratio dicit cõstitutum ex duabus potentijs in materialibus, tunc enim ratio cõplectitur completum subiectum & principium ipsius consensus. Et est sensus conclusionis, quòd voluntas non debet consentire, nisi consultis rationibus superioribus, & siue consulat, siue non positiuè, nihilominus attribuitur sibi consensus interpretatiuus indirectè. Probatur conclusio, finalis sententia semper pertinet ad eum qui superior est ad quem pertinet de alijs iudicare, ergo consensus pertinet ad rationem superiorem. Huius rationis. D.S. primò ponit antecedens. Secundò probat consequentiam dupliciter. Primò ibi. Manifestum est, &c. Secũdò ibi. Finalis aũt, &c. cum conclusione ipsa. Antecedens ergo patet, quia quandiu iudicandum restat, &c. vt in littera. i. peruentatur ad supremum iudicem non profertur finalis sententia. Deinde cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd superior ratio est quę habet de omnibus iudicare, quia de sensibilibus per rationem iudicamus, de his verò quæ ad rationes humanas pertinent iudicamus, secundũ rationes diuinas, quæ pertinent ad rationem superiorem, & ideo quandiu incertum est, an secundum rationes diuinas resistatur vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ. ——

¶ Probat consequentiam principalis rationis primò sic, quia ratio superior habet de omnibus iudicare tanquam scilicet superior in regno animæ, & tanquam attendens supremam legem supremi iudicis, quia de sensibilibus, &c. vt in littera clarè patet. Deinde ibi.

¶ Finalis autem sententia de agendis est consensus in actum, & ideo consensus in actum pertinet ad rationẽ superiorem, secundum tamen quòd in ratione voluntas includitur, sicut supra dictum est. * ——

ar.1. ad primum.

¶ Manifestat consequentiam dictam secundò, quia finalis sententia de agendis est consensus in actum. Et de ista materia, quia infra ex intentione ad longum videbitur. q. 74. ar. 7. ideo pro nũc solùm nota. D.S. in de Verita. Mate. 15. ar. 3. quomodo, & quare consensus attribuitur rationi superiori, & hoc est fundamentum ex differentia appetitus sensitiui & voluntatis; quia motus appetitus sensitiui non attribuitur apprehensiuè, quia causa illius motus non est ex apprehensione; sed ex naturali inclinatione quodammodo cogitur talis appetitus; sed actus appetitus superioris attribuitur suæ apprehensiuę, scilicet rationi, quia superioris appetitus inclinatio in hoc vel illud ex iudicio rationis causatur. Ille autem actus appetitus attribuitur rationi, non quòd sit eius immediatè quasi ab ea elicitus, sed quia est eius mediante voluntate, quæ per eius iudicium mouetur. Et sicut motus appetitus, qui sequitur rationis iudicium, rationi attribuitur; ita motus appetitus consequentis deliberationem superioris rationis attribuitur rationi superiori, vtpote cum aliquis deliberat de agendis ex hoc quòd aliquid est Deo acceptum, vel diuina lege præceptum. Inferioris verò rationis est quãdò modus appetitus consequitur inferioris rationis iudicium, vt cum deliberatur de agendis per causas inferiores, vtpotè considarando turpitudinem actus, dignitatem rationis, hominum offensam, & huiusmodi. Vide latius, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, & vide infra vbi iam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd consensus in delectationem operis pertinet ad superiorem rationem, sicut & consensus in opus; sed consensus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem, sicut ad ipsam pertinet cogitare, & tamen de hoc ipso quod est cogitare, vel non cogitare, inquantum consideratur, vt actio quędam habet iudicium superior ratio, & similiter de delectatione consequente; sed inquantum accipitur, vt ad actionem aliam ordinatũ, sic pertinet ad inferiorem rationem; quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem artem, vel potentiam pertinet, quàm finis ad quem ordinatur; vnde ars quæ est de fine, architectonica, seu principalis vocatur. ——

¶ Ad maiorem, delectatio consequitur operationem in via executionis, tamen in via intentionis est quoddam præambulum inducens quandoque in consensum operis, & cum sensualitas talem delectationem proponit, ratio per rationes temporales iudicans delectationem quandoque acceptat, & si ratio superior eam nõ cohibeat etiam sibi imputatur, tamen delectatio cogitationis, vel etiam de re, vt est cogitata non consequitur operationem exteriorem, immo præcedit, & est præambulum quoddam ad opus. Ad minorem, cõsensus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem, si intelligitur de delectatione coniuncta operi, & quę consequitur actum, vt exercitium, negatur. Et ratio est, quia complacentia in talem delectationem, nõ potest esse absque complacentia actus secundum se, cum talis actus sit obiectum illius delectationis. Sic qui complácet sibi in delectatione quæ habetur in actu luxuriæ, etiam consentit in opus luxuriæ, sine quo haberi nõ potest. Vnde eiusdem est consentire in opus, & in talem delectationem, scilicet rationis superioris. Quare minor in hoc sensu

negatur,

negatur,& per conſequens conſequentia, quia vt dictum eſt talis conſenſus delectationis eſt rationis ſuperioris. Si autem intelligitur minor, quòd conſenſus in delectationem cogitationis, vel etiam in delectationem rei vt cogitata eſt, Concedo minorem, & ratio eſt, quia quando multa occurrunt diiudicanda, tunc inferiori iudici datur iudicium de minimis & præambulis: modo talis delectatio cogitationis & rei, vt eſt cogitata ſunt præambula ad opus, vnde ſunt inferioris rationis, & hoc eſt verùm ſi accipiatur, v. media, & præambula inducentia ad opus, tunc enim pertinent ad rationem inferiorem. Si autem accipiatur etiam vt ſunt actiones, & ſecundùm ſe tunc iudicium pertinet ad rationem ſuperiorem. Quicquid enim iudicat inferior poteſt etiam iudicare ſuperior, & non econtra. Vnde & de delectatione ratio ſuperior iudicare poteſt, & ſi rationem inferiorem, quę iudicando deliberat, & poteſt cohiberi, & non cohibeat, imputatur etiam ſibi conſenſus, &c. Sed tunc ad hunc ſenſum minoris negatur conſequentia, quia nō oportet, quòd ſi iudicium de præambulis, & inferioribus pertinet ad rationem inferiorem, quòd etiam iudicium de vltimo & principali, quale eſt actus pertineat ad inferiorem, ſed ad ſuperiorem. Iſtam ſolutionem. D. S. intendit, & eius declarationem vide infra, in q. 74. in pluribus articulis paſſim. Requirit namq; hæc ſolutio plura vidiſſe.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd quia actiones dicuntur voluntariè ex hoc, quòd eis conſentimus, non oportet, quòd conſenſus ſit cuiuſlibet potentiæ; ſed voluntatis a qua dicitur voluntarium, quæ eſt in ratione, ſicut dictum eſt.* [* q. 6. art. 1.]

¶ Ad maiorem, dicitur eſſe voluntaria, quia voluntas in ipſam conſentit ex iudicio rationis, & non quia ipſe conſenſus, & actio voluntaria ſint eiuſdem potentiæ. Minorem concedo, producant motę a voluntate, quæ vlterius dirigitur ex ratione ſuperiori. Negatur conſequentia, quia præſupponit argumentum, quòd eiuſdem potentiæ ſit producere actum voluntarium, & in ipſum conſentire, quod eſt falſum, vnde D. S. virtualiter reſpondet ad hoc ſuppoſitum in argumento, & negat conſequentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio ſuperior dicitur conſentire non ſolùm, quia ſecundùm rationes æternas ſemper moueat ad agendum; ſed etiam quia ſecundùm rationes æternas non diſſentit.

¶ Ad minorem, verùm quòd non propter rationes æternas cōſentit tamen ſecundùm eas deberet diſſentire. Vnde conſenſus attribuitur ſibi ſicut ſubmerſio nauis nautę, qui deberet prohibere & non facit quod eſt per hoc, quòd omittit agere quando, & vbi debet. Vltra non, ergo, &c. Verùm poſitiuè, ſed omiſſiuè quandoque: quandoque etiam conſentit poſitiuè ſpernendo actu rationes ſuperiores, vt patet infra, q. 74. ar. 7. ad ſecundùm, &c.

Quæſtio Decimaſexta.

De vſu.

E

DEinde conſiderandum eſt de vſu. Et circa hoc quærūtur quattuor. Primò vtrum vti ſit actus voluntatis. Secundò vtrum conueniat brutis animalibus. Tertiò vtrum ſit tantùm eorum, quæ ſunt ad finem, vel etiam finis: quartò de ordine vſus ad electionem.

¶ Hic conſequenter determinatur de vſu. Et primò de ipſo ſecundùm ſe. Secundò de eius comparatione ad electionem, in 4. ar. Circa primum, primò oſtenditur cuius potentiæ ſit actus. Secundò circa quid ſit obiectiuè, artic 3. Circa primum primò ſit, quod dictum eſt. ſecundò determinatur dubium incidens, ar. 2.

Vtrum vti ſit actus voluntatis.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd vti non ſit actus volūtatis, dicit enim Auguſtinus, in 1. de doct. Chriſtiana,* quòd vti eſt id quod in vſum venit ad aliud obtinendū referre; ſed referre aliquid ad aliud eſt rationis, cuius eſt conferre & ordinare, ergo vti eſt actus rationis, non ergo voluntatis. [3. diſ. 1. q. 4. art. 2. Auguſt. * cap. 4.]

¶ 2 Præterea. Damaſ. dicit,* quòd homo impetū facit ad operationem, & dicitur impetus, deinde vtitur & dicitur vſus; ſed operatio pertinet ad potentiam executiuam, actus autem voluntatis non ſequitur actum executiuæ potentiæ, ſed executio eſt vltimum, ergo vſus non eſt actus voluntatis. [Damaſc. * lib. 2. Orth. fid. c. 22.]

¶ 3 Præterea. Augu. dicit in li. 83. q.* Omnia quæ facta ſunt in vſum hominis facta ſunt, quia omnibus vtitur ratio iudicando ea quæ hominibus data ſunt; ſed iudicare de rebus a Deo creatis pertinet ad rationem ſpeculatiuam, quæ omnino ſeparata videtur a voluntate, quæ eſt principium humanorum actuum, ergo vti non eſt actus voluntatis. [Auguſt. * q. 3.]

¶ Sed contra eſt quod Auguſt. in 10. de Tri.* Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis. [Auguſt. * cap. 11.]

¶ Hic inquirit primò, an ſit actus volūtatis. Pro intellectu quæſiti & fundamento dicendorum nota, quòd differentia eſt inter voluntatem mouentem, & agentia naturalia cauſantia aliquem effectum. Nam agentia naturalia videntur producere, & cauſare per ſimplicem emanationem. Nō enim videtur, quòd calor procedat ab igne per actionem mediam, ſed ipſe calor productus per ſimplicem emanationem, vt progreditur ab igne eſt ipſa actio eius; ſed voluntas ipſa mouendo non mouet potentias, ſiue etiā organa corporis, niſi mediāte actu ſuo qui eſt appetere, vel velle, ſic quòd habet vnum actum, qui eſt in ipſa mediante quo cauſat actum alterius potentiæ, vel motum corporis qui ſunt actus ab ipſa. Primus actus eſt in ipſa ſubiectiuè, ſecundus eſt eius principiatiuè.

¶ Nota ſecundò, quòd eſt differentia inter vti & inter vſum, quia vti dicitur actiuè, & dicit ipſam applicationem rei ad vſum ſuum, & eſt idem quòd cauſare vſum, & habet ſe ad vſum ſicut mouere ad motum, & vti propriè acceptum, ſcilicet actiuè pertinet ad volūtatem ſubiectiuè, quia eſt actus eius elicitus immanēs, vſus autem nominat operationem, vel aliquid habens modū operationis ad quam potentia, vel organum, aut corpus, vel quæcunque res per voluntatem applicatur, vt per eam aliquid obtineat, & hoc modo vſus poteſt eſſe omnium mobiliū a voluntate, vel executiuè, vel modo appetitiuo, & ſic vſus attribuitur quidam voluntati non ſicut ſubiecto, ſed ſicut principio. D. S. igitur in hoc quęſito ſimiliter in corpore videtur accipere vſum communiter, & indifferenter pro vti & vſu, & hoc erit diligentis lectoris attendere. Vnde D. S. in hoc quæſito non quærit diſtinctè; an vti ſit voluntatis ſicut ſubiecti, ſed an ſit actus voluntatis, ſcilicet ſubiectiuè, vel principiatiuè, vt enim patebit etiam actus qui eſt voluntatis ſicut mouentis, & non ſicut ſubiecti dicitur eſſe eius, comprehendendo ſub vti actum elicitum, quo mediante alia mouet, & motum ipſum, vel operationem ad quam res per ipſam voluntatem deputantur. [Vſus, & vti differentia.]

¶ Reſpondeo dicendum, quòd vſus rei alicuius importat applicationem rei illius ad aliquam operationē; vnde & operatio ad quam applicamus rem aliquam dicitur vſus eius, ſicut equitare eſt vſus æqui, & percutere eſt vſus baculi.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Vti primò & principaliter eſt voluntatis tanquam primi mouentis, rationis autem tanquam dirigentis, ſed aliarum potentiarum ſicut exequentium. Hanc cōcluſionem primò probat quo ad primam eius partem, ſecundò eā infert quo ad omnes tres partes eius, & declarat tertiam eius partem, ibi. Vnde manifeſtum, &c. Quo ad primam partem arguitur ſic. Vſus rei importat applicationem rei illius ad operationem, ſed volūtas applicat res exteriores, & principia intrinſeca ad operationem, ergo eius eſt vſus ſicut principij. Huius rationis D. S. primò ponit & probat maiorem, ſecundò minorem, ibi. Ad operationem autem, &c. Maior ergo patet a ſigno, nam operatio rei dicitur vſus eius, & per conſequens applicare ad operationem eſt ea vti. [Concluſio reſponſ.]

Aduerte, quòd D. S. hic implicitè tangit vti actiuè acceptum in hoc quòd dicit, vſus rei importat applicationem, quia hoc eſt vti. Deinde tangit vſum quaſi paſſiuè cum dicit operationem rei eſſe vſum. Quare eius eſt vti & vſus cuius eſt applicare res & potentias ad operationes, eius inquam erunt ambo licet differenter. Conſequenter cum dicit.

¶ Ad operationem autē applicamus, & principia interiora agendi, ſcilicet ipſas potentias animæ, vel membra corporis, vt intellectum ad intelligendum, & oculum ad videndum & res exteriores; ſicut baculū ad percutiēdum, ſed manifeſtum eſt quòd res exteriores non applicamus ad aliquam operationem, niſi per principia intrinſeca, quæ ſunt potentiæ animæ: aut habitus potentiarum, aut organa quæ ſunt corporis membra. Oſtenſum eſt autem,* ſcilicet, quòd voluntas eſt quæ mouet potentias animæ ad ſuos actus, & hoc eſt applicare eas ad operationem. [* q. 9. ar. 1.]

¶ Deducit minorem prętactam ſic. Voluntas mouet omnes res ad operationem (licèt differenter exteriores, & principia interiora,) ergo applicat ad operationem. Tenet conſequentia, quia mouere eſt applicare. Antecedens. D. S. explicat in littera.

Aduerte

¶ Aduerte hic, quòd aliqua res applicatur ad operationem dupliciter. Vno modo executiuè, & sic applicatur a voluntate medijs potentijs & organis. Alio modo applicatur res non executiuè, sed desideratiuè, sic volūtas sola potest applicare rem ad operationem, sicut cœlum possumus velle facere propter commodū nostrum, & sic applicamus immediatè per voluntatem; & quocūque modo accipiatur, sic est voluntatis saltem, vt principij. Consequenter ibi.

¶ Vnde manifestum est, quòd vti primò & principaliter est voluntatis tanquam primi mouentis, rationis autem tanquam dirigentis, sed aliarum potentiarum tanquam exequentium, quæ comparantur ad voluntatem a qua applicantur ad agendum, sicut instrumenta ad principale agens; actio autem propriè non attribuitur instrumento, sed principali agenti, sicut ædificatio ædificatori, non autem instrumentis; vnde manifestum est quòd vti [d] proprie est actus voluntatis.

Dub. ex in.

¶ Infert conclusionem respon. totalem, cuius secunda pars habetur probata ex solutione primi, quia vti importat relationem vnius in aliud quod nō est voluntatis, nisi in ordine ad rationem. Tertia pars conclusionis probatur, quia aliæ potentiæ comparantur ad voluntatem sicut instrumenta, quæ exequuntur imperium principalis mouentis. Hanc probationem tertiæ partis, D. S. applicat ad probationem primæ partis, pro quanto dicit, quòd vsus sit voluntatis principaliter, quia actio non attribuitur instrumento, sed principali agenti; sed potentiæ aliæ se habent vt instrumēta voluntatis quo ad operationes & vsum earum, ergo talis vsus principaliter attribuitur voluntati.

¶ Quare nota secundò. Si volumus loqui de vti, & vsu indifferenter ponendo vnum pro alio, sicut D. S. videtur facere; tunc ex hoc articulo non habemus, nisi quòd vti est actus volūtatis ad minus imperatus, sed non habemus, quòd sit elicitus, & quòd sit voluntatis sicut subiecti, sed sicut principalis principij. Patet ex hoc, quia vsus dicit operationem rei, ad quam per voluntatem applicatur, quę operatio vt de se constat non est voluntatis sicut subiecti. Vnde dicit D. S. ad tertium, quòd intellectus speculatiuus dicitur vti, cuius operatio, vt certum est, non est subiectiuè in volūtate accipiendo vti pro vsu. Si autem capiatur vti propriè, & quasi actiuè tunc est applicare actiuè rem ad operationem suam, & habet se ad vsum sicut mouere ad motum, quod mouere est causare motum, & sic vti est causare vsum aliarum potentiarum liberè tamen vt dictum est, & sic vti est solius voluntatis, subiectiuè etiam, quia velle quòd aliæ potentiæ, & res aliquid operentur, & applicentur, est eis vti; ad actum enim voluntatis, & rationis imperium sequitur executio in alijs potentijs. Vnde D. S. videtur loqui indifferenter vtendo vno pro alio, & sic aduertis quomodo vsus est omnium potentiarum, scilicet obedientium voluntati, & tamen quia motus in quocunque sit subiectiuè, tamen principaliter attribuitur motori, ita D. S. attribuit principaliter, & propriè voluntati, scilicet sicut principio semper imperatiuo, sed non subiectiuo semper.

¶ Nota etiam, quòd vti dicitur applicare rem ad operationem capiendo operationem largè pro obtentione, vel possessione, aut quolibet significato per modū motus, aut actionis sicut est quietatio vel possessio; vnde velle pecuniam ad possidendum, est vti pecunia, & applicare eam ad operationem, vel aliquid per modū operationis: de istis in Capreolo, in 1. dist. 1. q. 2. conclusione 1. & 2. in solutionibus argumentorum cōtra easdem vbi habet, quòd dicere vti esse applicationem non est contra beatum August. cum dicit, vti est illud quod in vsum venerit referre ad obtinendū, &c. quia dat intelligere, quòd illo vtimur quod volumus, vt illo mediante obtineamus aliud quo fruendum est, & sic tale volitum applicamus ad operationem, scilicet obtētionem, vel possessionem; nam largè accipitur operatio. Similiter applicatio accipitur largè, vt fieri potest per votum & per desiderium, sic quòd dum voluntas vult rem propter operationem extensè acceptam, dicatur ipsam applicare.

Capreolus.

August.

¶ Nota tamen secundum D S. in 1. dist. 1. q. 4. quòd ad hoc q dicamur vti operatione alicuius rei non oportet eam semper actu referre affectionaliter in finem vltimum, scilicet in Deum; sed sufficit relatio virtualis in finem voluntatis.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, & probat q vti est voluntatis sicut mouentis, nam secūdum D. S in 1. vbi iam in expositione litteræ, illa deffinitio datur de vti communiter sumpto per comparationem ad potentiam operantem, & vniuersaliter mouētem prout videlicet omnis actus cuiuscunque potentiæ, vt in finem ordinatus est & procedit a voluntate secundum ordinem rationis, dicitur vti, vt patet ibidem, q. 1. ar. 2. & sic habetur, quòd vti indifferenter, vt extenditur ad vsum est voluntatis sicut principij.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio quidem in aliud refert, sed uoluntas tēdit in id quod est in aliud relatum per rationem; & secundum hoc dicitur, quòd uti est referre aliquid in alterum.

¶ Maior intelligitur, quòd illo vtimur quod volumus, vt illo mediante obtineamus aliud quo fruēdum est, &c. & accipitur ibi referre antecedenter non essentialiter sicut supra, q. 13. arti. 1. ad primum de electione; vel capitur pro referre affectionali, id est pro tendere in illud, quod est propter aliud & est in aliud relatū, hoc est ferri in illud non ibi stando, vnde vti prout est voluntatis dicit lationem transitoriam super aliquid in quo non statur, sed vlterius tenditur.

¶ Ad minorem, referre actiuè est rationis, sed habere actum relatum, id est tendentem in aliquid, vt per ipsum in aliud perueniatur potest esse, & est voluntatis. Vnde probat hoc argumentū, quòd vti est voluntatis in ordine ad rationem, vt volebat secunda pars conclusionis, simile supra, q 12. ar. 1. ad tertium de intentione, secundum Scotum tamen etiam appetitus rationalis est referre, vt patuit supra, q. 12. ar. 1. ad tertium.

Scotus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Damas. loquitur de vsu secundum quòd pertinet ad executiuas potētias.

Damasc.

¶ Intelligitur Damascenus, vt tangetur, ar. 4 ad primū, per impetum intelligitur voluntatis motio qua mouet alias potentias executionem operis, & est ipsum vti actiuum ad quod sequitur opus aliarum potentiarum. Ad consequens, ergo, &c. verum elicitus semper, est tamen eius sicut mouentis. Et concludit, quòd est aliarum potentiarum sicut exequentium, &c.

Damasc.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam ipsa ratio speculatiua applicatur ad opus intelligendi, vel iudicandi a voluntate, & ideo intellectus speculatiuus vti dicitur tanquā a voluntate motus sicut aliæ executiuæ potētiæ.

¶ Ad illam, quæ separata videtur a voluntate. Negatur, immo mouetur ad opus a voluntate, vt patuit supra, ergo non est actus voluntatis. Verum subiectiuè, capiēdo vti pro vsu, tamen est eius principiatiuè non per modum elicientis, sed mouentis primi ad exercitium, & ad opus.

Vtrum vti conueniat brutis animalibus.

F

Supra q. 11. ar. 10. ad 4.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd vti conueniat brutis animalibus, frui enim est nobilius, quàm vti, quia vt Aug. dicit in 10. de Tri. * Vtimur eis quæ ad aliud referimus quo fruendum est, sed frui conuenit brutis animalibus, vt supra dictū est, * ergo multo magis conuenit eis vti.

* August. cap. 10.

* q. 11. ar. 2.

¶ 2 Præterea. Applicare membra ad agendum est vti membris, sed bruta animalia applicant membra ad aliquid agendum, sicut pedes ad ambulandum, cornua ad percutiendum, ergo brutis animalibus conuenit vti.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit in li. 83. q. * Vti aliquid non potest, nisi animal quod rationis est particeps.

* August. q. 30.

¶ Hic D S. determinat dubium, quia enim vti est voluntatis, ideo est dubium, an sit eius propriè sic quòd nō conueniat brutis.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * vti est applicare aliquod principium actionis ad actionem, sicut consentire est applicare motum appetitiuum ad aliquid appetendum, vt dictum est, * applicare autē aliquid ad alterum nō est, nisi eius quod habet super illud arbitrium, quod non est nisi eius qui scit referre aliquid in alterum, quod ad rationem pertinet, & ideo solùm animal rationale & consentit & vtitur.

* Ar. præd.

* q. 15. ar. 1. 2. 3.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Solùm animal rationale, & consentit & vtitur. Probatur. Vti est applicare, &c. sed applicare aliquid &c. ergo, &c. omnia clarè in littera. Et vult maior, quòd vti est liberè applicare ad operationem sicut & cōsentire est liberè applicare motum appetitiuum ad aliquid, & stat breuiter fundamentum in hoc, quia vti est motus quo fertur appetitus in vnū, vt relatum est in aliud obtinendum, sed referre vnum ad aliud nō est nisi habentis rationem, ergo, &c.

Conclusio respons.

¶ Nota hic, quòd conclusio dicit solùm animal rationale, si enim quis diligenter attendat, tunc per hoc excluduntur non solùm bestiæ sed & Angeli; quia videlicet non vtuntur vniuoce cum homine quo ad modum actus; nam homo vtitur referēdo vnum in aliud quod rationis est. Angelus autē esto velit vnum propter aliud, non tamen modo relatiuo ex parte subiecti apprehendit, & sic referre est proprium rationis, & sic animalis rationalis. Potest tamen dici, quòd animal rationale extensè capiatur pro natura intellectuali, nam & Deus & Angeli vtūtur, licèt vt tactum est ex parte actus modo simplici, licèt ex parte obiecti vnum sit in aliud relatum, non autem habet relatio, sicut nec compositio, nec

discursus

diſcurſus locum in ipſis ex parte agentium, ſicut & alibi dicetur, quòd in eis eſt compoſitio, & diuiſio non formalis, ſed obiectiua. Confirmatur autem concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd frui importat abſolutum motū appetitus in appetibile, ſed vti importat motum appetitus ad aliquid in ordine ad alterum. Si ergo comparentur vti & frui quantum ab obiecta, ſic frui eſt nobilius quàm vti, quia id quod eſt abſolutè appetibile eſt melius, quàm id quod eſt appetibile ſolùm in ordine ad aliud; ſed ſi comparentur quantum ad vim apprehenſiuam præcedētem, maior nobilitas requiritur ex parte vſus, quia ordinare aliquid in alterum eſt rationis, abſolutè autem aliquid apprehendere poteſt etiam eſſe ſenſus.

¶ Ad maiorem, frui eſt nobilius ex parte ſubiecti, quia eſt voliti propter ſe & abſolutè, vti autem eſt voliti propter aliud, quia eſt applicabilis ad operationem, largè accepta, vt per ipſum aliud obtineatur; ſed ex parte ſubiecti vti eſt nobilius, i. requirit nobilius ſubiectum, quia requirit ſubiectū rationale, quia requirit relationem vnius in aliud & hoc antecedenter non eſſentialiter, vt dictum fuit, quòd ſcilicet habere rationem non conuenit beſtijs.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd animalia per ſua membra aliquid agunt inſtinctu naturæ, non per hoc, q cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes; vnde non dicuntur propriè applicare membra ad agendum, nec vti membris.

¶ Ad maiorem applicare actiuè & liberè, & vbi applicatio eſt in poteſtate applicantis, hoc eſt vti. Tunc negatur minor, q iſto modo applicent, ſed neceſſariò & ex inſtinctu naturæ, non quòd cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes mouent membra; vnde mouent mēbra ex inſtinctu naturæ, ſed non vtūtur, quia vti ſuperaddit ſupra motionem, cognitionem & relationem applicati ad operationem ad quam applicatur, & ſic vti eſt motus ordinatus qualis non eſt in beſtijs.

Vtrum vti ſit tantùm eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam finis.

G

Auguſt. cap. 11. AD tertium ſic proceditur. Videtur q vſus poſſit eſſe etiam vltimi finis. Dicit enim Aug. in 10. de Trini. * Omnis qui fruitur vtitur; ſed vltimo fine fruitur aliquis, ergo vltimo fine aliquis vtitur.

eodē cap. ¶ 2 Præterea. Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, vt ibidem dicitur; * ſed nihil magis aſſumitur a voluntate, quàm vltimus finis ergo vſus poteſt eſſe vltimi finis.

Hylarius. circa prin. ¶ 3 Præterea. Hylarius dicit in 2. de Trini. * quòd æternitas eſt in patre, ſpecies in imagine, id eſt in filio, vſus in munere, id eſt in Spiritu ſancto; ſed Spiritus ſanctus cum ſit Deus eſt vltimus finis.

Auguſt. q. 30. ¶ Sed contra eſt, quod dicit Aug. in li. 83. q. Deo nullus rectè vtitur, ſed fruitur; ſed ſolus Deus eſt vltimus finis, ergo vltimo fine non eſt vtendum.

¶ Hic inquirit cuius ſit vſus ſicut obiecti, an ſit etiā vltimi finis.

Ar. 1. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd vti ſicut dictum eſt, * importat applicationem alicuius ad aliquid; quod autē applicatur ad aliud ſe habet in ratione eius, quod eſt ad finem, & ideo vti ſemper eſt eius quod eſt ad finem.

Concluſio reſponſi. ¶ D. S. primò deducit concluſionem reſponſiuam, ſecundò limitat & exponit eam, ibi. Sed conſiderandum, &c. Concluſio reſponſiua eſt iſta. Vti ſemper eſt eius quod eſt ad finem, & per conſequens non eſt vltimi finis, hanc concluſionem probat primò ex ratione vſus, ſecūdò ex nomine eius, ibi. Probatur qđ &c. primò ſic. Vti importat applicationem alicuius ad aliud, id eſt ad aliam rem ſicut finem obtinendum; ſed quod applicatur ad aliud ſcilicet hoc modo ſe habet in ratione eius quod eſt ad finem, igitur, &c. Maior & minor relinquuntur notæ, & intelliguntur, vt tactum eſt, quòd applicare ad aliud tanquam in quod aliquid ordinatur ſicut in finem obtinendum, hoc eſt vti propriè. Conſtat autem quòd ſic applicatum habet ſe in ratione medij. Deinde cum dicit.

¶ Propter quod & ea quæ ſunt ad finem accommodata, vtilia dicuntur, & ipſa vtilitas interdum vſus nominatur.

¶ Manifeſtat ſecundò concluſionem reſponſiuam, ex quid nominis vſus, quia quæ ſunt ad finem dicuntur vtilia, ergo vtilia ſunt ad finem, per conuerſionem ſimplicem, & per conſequens vſus qui eſt vtilium, & eorum quæ ſunt ad finem; & ſecundò ipſe vſus dicitur vtilitas, ergo vſus eſt vtilium. Vtilia autem, vt iam dictum eſt ſunt ea quæ ſunt ad finem, ergo, &c.

¶ Aduerte autem, quòd huic concluſioni non obſtat illud Pſal. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem: non enim habetur, quòd ordinatus vſus poſſit eſſe vltimi finis propriè loquendo de vſu prout vtile dicitur quod refertur in aliud ſicut in finem; nam vt ſupra dicebatur, illa præpoſitio (propter) de ſe certam habitudinem non dicit, ſed ſecundum exigentiam materiæ, eius habitudo determinatur. Quare in propoſita authoritate Pſal. dicit habitudinem cauſæ diſpoſitiuæ materialis, nam ex ſuſcipiendis retributionibus inducitur homo ad iuſtificationes Dei obſeruandas, non autem dicit habitudinē cauſę finalis, quaſi obſeruantiam præceptorū, vel Deum propter quē obſeruat, referat in retributiones temporales, vel ſpirituales ſicut in finem; ſed vt dictum eſt retributiones huiuſmodi habēt ſe impulſiuè non terminatiuè, vel finaliter, vide in ſimili D. S. ſecunda ſecundæ. q. 27. ar. 3. vbi determinat, quòd Deus eſt diligibilis propter aliud non finaliter, ſed in genere cauſæ materialis, ac per cōſequens eius non eſt vti propriè dictū, quod eſt velle aliquid propter aliud obtinendum ſicut finem præcedentis; Deus autem non eſt referibilis in aliud ſicut in finem vlteriorem, ideo eius non eſt ordinatus vſus, ſed peruerſus, omnis namque peruerſitas eſt vti fruendis, vt habet Aug. &c.

¶ Sed conſiderandum eſt, quòd vltimus finis dicitur dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & alio modo quo ad aliquem, cum enim finis vt ſupra dictum eſt, * dicatur quandoque quidem res, quandoque autem adeptio rei, vel poſſeſſio eius, ſicut auaro finis eſt vel pecunia, vel poſſeſſio pecunię; manifeſtum eſt, quòd ſimpliciter loquendo vltimus finis eſt ipſa res, non enim poſſeſſio pecuniæ eſt bona niſi propter bonum pecuniæ; ſed quo ad hunc adeptio pecuniæ eſt finis vltimus, nō enim quęreret pecuniam auarus, niſi vt haberet eam; ergo ſimpliciter loquēdo & propriè pecunia homo aliquis fruitur, quia in ea vltimum finem cōſtituit, ſed inquantum refert eam ad poſſeſſionem, dicitur vti ea. *q. 1. ar. 8. & q. 2. ar. 7. & q. 3. ar. 1. & q. 4. ar. 2.*

¶ Hic conſequenter D. S. modificat & exponit prædictam concluſionem reſponſi quo ad intentum eius ſcilicet quo ad hoc, q vti non eſt vltimi finis. Et ponit notabile bimembre ſupra ſæpius habitum diſtinctiuum de vltimo fine, & ex iſto notabili intendit iſtam concluſionem prioris expoſitiuam, vti eſt vltimi finis, qui eſt res nō quidem propriè ſic, quòd referatur in alium finem qui eſt res, ſed quia refert ipſum in conſecutionem, vel fruitionē eius.

¶ Nota quòd hæc concluſio poſſet habere duplicem intellectum. Primò ſicut ſuperficies verborum, & exemplum litteræ videntur ſonare, quòd vltimi finis in veritate poſſet eſſe vſus, ſed inordinatus, ſed peruerſus in habente prauum affectum qui finē qui eſt res, refert in finem quo, ſicut in finem, & malè, & ſic vtitur fine vltimo in veritate, & fruitur ipſa eius adeptione. Sed ſaluo iudicio meliori hic non vr̄ ſenſus intentus a D. S. vt patet in ſolutionibus ad authoritates beati Aug. propter quas ſoluendas, & rectè intelligendas D. S. videtur hoc notabile moderatiuum concluſionis reſponſiuę ſubiunxiſſe. Quare oportet notare, quòd ſicut Capreolus refert in primò, diſt. 1. q. 1. in ſolutionibus argumentorum contra tertiam, & contra quintam concluſiones. Iuxta D. S. etiā ordinatè affectus, & bene diſpoſitus habet reſpectu Dei duplicem amorem, vt patuit ſupra. q. 2. ar. 7. ad ſecundum. Et duplex gaudium per conſequens duplici amori correſpondens, primum & principalius eſt gaudium de bono Diuino in ſe; ſecundum eſt de bono Diuino vt habito vel habēdo ab ipſo homine in patria, vel in via, & vtrunque eſt ordinatum, poteſt ergo beatus gaudere de Deo vt habito a ſe & vt ſibi eſt beatitudo, & ſic referre Deum in ſui fruitionem non quidem ſicut in finem (nam præſupponitur quòd Deum propter ſe diligat, & propter bonum diuinum in ſe plus gaudeat, quàm vt eſt bonus ſibi;) ſed refert Deum in habitionem, & fruitionem ſicut obiectum ad fructum, quia videlicet vult quis ex Deo & in Deo habere beatitudinem & fruitionem, & hoc fit abſque omni inordinatione. Vnde videtur intelligendus, quòd vltimo fine etiam ſecundùm veritatem, & ordinatè poteſt quis vti, largè accipiendo vſum, quia videlicet non refertur in aliud ſicut ad rem aliam quæ habeatur pro fine vltimo, quod eſſet propriè vti, ſed quia aſſumitur in facultatem voluntatis, vt voluntas eo vtatur ſe in ipſo delectando & fruendo, nō quòd Deus habeatur vt minus bonum ipſa fruitione, ſed quia eo ipſo, quòd habetur, vt maximum bonum & vltimus finis deſiderat voluntas ipſo frui & ipſum habere pro beatitudine, vt enim ſupra tactū fuit Deus in ſe eſt quidem ſibi beatitudo, ſed nō creaturæ, quare creatura optat etiam ipſum habere, vt ſit ſibi beatitudo, & hoc fit mediante adeptione & fruitione; vnde ordinat ipſum in beatitudinē

Capreolus.

creatam

creatam non sicut in finem, sed sicut in effectum per ipsum Deũ causandum, qui tamen Deus cum beatitudine creata acceptus nõ sunt duo, sed vnus finis totalis; quare sicut adeptio pecuniæ non est finis pecuniæ, sed è contra adeptio bona est propter bonitatẽ, & vtilitatem pecuniæ, quæ est finis simpliciter, & tamen refertur ab auaro in possessionem, sicut in vltimum finem quo; sic per illud exemplum sensibile oportet manuduci ad vltimum finẽ simpliciter, & secundum veritatem, & aduertere, quia in adeptionem sui referri potest etiam præclusa omni inordinatione, vt dictum est, quia licitum est petere Deum ad fruendum; & sic ergo vtimur vltimo fine, sed non propriè, sed solùm propriè his quæ sunt ad finem alium, vt accipitur pro re alia habenda, & non solùm pro adeptione eius. Et per hoc patet probatio istius conclusionis secundæ; quia illo vtimur communiter accipiendo vti vel vsum, quod referimus in sui adeptionem & fruitionem, sed vltimus finis simpliciter est huiusmodi, ergo, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, quia Deo nullus vtitur propriè referendo ipsum in alium finem, qui est res alia vt finis quæsita, cum quo stat quòd vtimur Deo communiter, prout assumimus in facultatem voluntatis, vt aliæ authoritates beati Aug. in argumentis deducendis habent; vnde puto, quòd ad saluandas diuersas authoritates beati Augu. D. S. istud notabile adduxerit; & quia in solutionibus apertè innuit intellectum iam positum; sicut & requirit authoritas primi argumenti, ideo videtur & D. S. sic intelligendus, vt dictum est.

Augu.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de vsu communiter, secundùm quòd importat ordinem finis ad ipsam fruitionem, quam aliquis quærit de fine.

¶ Ad maiorem distinguo, si intelligitur de vsu propriè qui est referre rem in aliam rem, sicut in finem potiorem, & meliorem verè, vel æstimatè, negatur, si autẽ vti capiatur communiter pro relatione finis vltimi qui est res in finem quo, sic cõceditur; nam nullus frueretur Deo, nisi vellet eum habere ad sibi inhærendum, & ad se in ipso cum maxima suauitate delectandum, & hoc est quod D. S. in solutione dicit, quòd Augu. accipit vsum cõmuniter secundùm quòd importat ordinem finis ad ipsam fruitionẽ, quod non intelligitur quasi finis, qui ordinetur ad fruitionem sicut ad finem, sicut quandoque fit a malè disposito; sed ille ordo dicit quancunque habitudinem obiecti ad actum, siue actus sit propter obiectum sicut propter finem, siue è contra, & sic ille qui fruitur Deo habet Deum pro obiecto suæ fruitionis quæ est vsus Dei, largè accipiendo vsum. Minor conceditur, ergo vltimo fine vtitur aliquis, verum, communiter accipiendo vti iuxta notabile secundæ conclusionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis assumitur in facultatem voluntatis, vt voluntas in illo quiescat; vnde ipsa requies in fine, quæ fruitio est, dicitur hoc modo vsus finis; sed id quod est ad finem assumitur in facultatem voluntatis non solùm in ordine ad vsum eius quod est ad finem, sed in ordine ad aliam rem in qua voluntas quiescit.

¶ Ad maiorem, vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, si intelligitur de vti propriè, vt distinguitur cõtra frui, est assumere aliquid in facultatem voluntatis applicando ipsum ad operationem propter aliam rem consequendam. Tunc negatur minor, quòd vltimus finis assumatur, &c. Alio modo assumitur aliquid vt eo vtamur, id est eo nos delectemus liberè ad nutum voluntatis, & illud assumamus, & habeamus sicut placet; sic dico, quòd vti est commune ad frui, & tunc concedo minorem, quia aliquis habet beatitudinem obiectalem, & se delectabit liberè, (scilicet libertate a coactione,) & ita vtitur, vt vti dicit habitudinem vltimi finis ad operationem circa ipsum. s. quietem; vnde ipsa requies dicitur illo modo vsus ad quem beatitudo vt res assumitur, non quòd referatur ad fruitionem, vt ad finem, sed vt obiectum ad actum, qui est propter obiectum, ad sensum supra habitum, q. 1. ar. 6. ad primum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vsus accipitur in verbis Hylarij pro quiete in vltimo fine, eo modo quo aliquis communiter loquendo, dicitur vti fine ad obtinendum ipsum sicut dictum est: * vnde Aug. in 6. de Trini. dicit, * quòd illa delectatio fœlicitas vel beatitudo vsus ab eo appellatur.

* In cor. & ad primũ.
* Aug. c. 10.

¶ Respondetur sicut iam dictum est, quia Hylarius accipit vsum pro fruitione & delectatione, quæ consequitur ex amore qui appropriatur Spiritui sancto. Vnde D. S. prima par. q. 39. ar. 8. in cor. vsus habet similitudinem cum proprijs Spiritus sancti, largo modo accipiendo vsum secundùm quòd vti comprehendit sub se etiam frui prout est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui est cum gaudio vti vt Aug. dicit, decimò, de Trinitate.

¶ Et nota D. S. in primò senten. distin. 1 q. 2. quòd ista definitio Aug. allegata in secundo argumẽto, est ipsius vti cõmuniter dicti, sed illa est ipsius vti propriè dicti, scilicet vti est id quod in vsum venerit referre ad obtinendum illud quo fruendum est, &c.

Vtrum vsus præcedat electionem.

H

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd vsus præcedat electionem; post electionem enim nihil sequitur nisi executio, sed vsus cum pertineat ad voluntatem præcedit executionem, ergo præcedit etiam electionem.

¶ 2 Præterea. Absolutum est ante relatum; ergo minus relatum est ante magis relatũ; sed electio importat duas relationes; vnam eius quod eligitur ad finem, aliã verò ad id cui præeligitur, vsus autem importat solã relationem ad finem, ergo vsus est prior electione.

¶ 3 Præterea. Voluntas vtitur alijs potentijs inquãtum mouet eas, sed voluntas mouet etiam seipsam, vt dictum est, * ergo etiam vtitur seipsa applicando se ad agendum, sed hoc facit cum consentit, ergo in ipso consensu est vsus, sed consensus præcedit electionem, vt dictum est, * ergo & vsus.

* q. 9. art. 3.
* q. 15. ar. 3. ad tertiũ.

¶ Sed contra, quod Damas. dicit, * quòd post electionem impetum facit ad operationem, & postea vtitur, ergo vsus sequitur electionem.

* Damasc. lib. 2. c. 22.

¶ Hic D. S. quærit de ordine vsus ad electionem, quæ & ipsa est circa media.

¶ Respondeo dicendum, quòd uoluntas duplicem habitudinem habet ad uolitum; unam quidem secundũ quòd est quodammodo in uolente per quandã proportionem, uel ordinem ad volitum; unde & res quæ naturaliter sunt proportionatæ ad aliquem finem dicuntur appetere illum naturaliter; sed sic habere finem est imperfectè habere ipsum; omne autem imperfectum tẽdit in perfectionem, & ideo tam appetitus naturalis, quàm uoluntarius tendit, ut habeat ipsum finem realiter, quod est perfectè habere ipsum, & hæc est secunda habitudo uoluntatis ad uolitum; uolitum autem non solùm est finis, sed id quod est ad finem.

Conclusio responsiua.

¶ D. S. respondet tali cõclusione. Vsus sequitur electionẽ (s. respectu eiusdẽ) si accipiatur vsus ſm ꝙ voluntas vtitur potentia executiua, sed vsus eius quod est ad finẽ ſm ꝙ est in cõsideratione rationis referentis ipsum in finẽ tunc vsus præcedit electionẽ: & est sensus conclusionis, ꝙ electio præcedit vsum potentiarũ exequentium, aliarũ videlicet ab intellectu & volũtate; sed electio nõ præcedit vsum, & exercitiũ voluntatis & rationis; huius conclusionis, ergo D. S. ponit & probat primò primã partem, secũdò secundã, ibi. Sed quia &c. Quo ad primũ primò præmittit quoddã notabile distinctiuũ, secũdò ex eo format ratiõẽ, & infert primã partem conclusionis, ib. Vltimum aũt, &c. Notat ergo duplicẽ habitudinem voluntatis ad volitũ, & primã habitudinem astruit ex rebus naturalibus, quæ ẽt dicuntur appetere finem naturaliter ex hoc, quia sunt fini proportionatæ, & sic habent habitudinem aliquam naturalẽ ad finẽ; sic etiam appetitus rationalis ex hoc, ꝙ habet proportionẽ quæ infra dicetur amor, vel ordinem, i. appetitũ & electionem voliti, etiã habet aliquam habitudinẽ, sed imperfectam ad volitũ, quæ est habitudo ſm affectionem; sed præter istã habitudinem, quæ est ſm huiusmodi proportionẽ & ordinẽ, oportet ponere secundam habitudinem, quia tam appetitus naturalis naturaliter proportionatus, quàm voluntarius liberè proportionatus tendit vlterius ad volitum, vel appetitum realiter habendũ; ex hoc ergo habetur ratio distinctionis illius, annectit tamen D. S. aliquod notandum, quòd talis habitudo imperfecta nõ solùm est ad finem, sed etiam ad medium. Consequenter ibi.

¶ Vltimum autẽ quod pertinet ad primã habitudinẽ uolũtatis respectu eius quod est ad finẽ est electio, ibi. n. cõpletur proportio uoluntatis, ut cõpletè uelit id quod est ad finẽ; sed usus iam pertinet ad secundã habitudinẽ uoluntatis qua tendit ad consequendũ rem uolitã; unde manifestũ est, ꝙ usus sequitur electionẽ; si tñ accipiatur usus ſm ꝙ uolũtas utitẽ executiua potẽtia mouẽdo ipsã.

¶ Format rationẽ pro prima parte cõclusionis respon. ſm prætactam distinctionẽ istam. Electio pertinet ad habitudinem voluntatis ad volitum, ſm ꝙ volitum est in volente secundùm quãdam proportionẽ. i. amorem, vel ordinem, (i. desiderium, vel electionẽ,) ad volitum, ſm quam volitũ habetur imperfectè; siue sit finis, siue id quod est ad finem. Vsus aũt pertinet ad secundam habitudinẽ volun-

voluntatis ad volitum ſm ꝙ voluntas realiter tendit ad volitum in ſe habendum,quod eſt perfectè habere ipſum,ergo electio præcedit vſum potentiarum executiuarum per quem tenditur in volitum in ſe realiter habendū. Tenet cōſequentia,quia imperfectū præcedit perfectū, & ſic ēt imperfecta habitudo ſm eſſe intētum, vel electiuū,præcedit habitudinē perfectā quæ eſt ſm executionē. Antecedens probatur,quia in electione cōpletur prima habitudo ſicut in pertinente ad illā habitudinem;primò.n.eſt intentus finis deinde conſulitur de medio; & tertio eligitur. Secunda pars antecedentis patet, quia per vſum tenditur in realem conſecutionem rei volitæ. Et poſſet breuiter argui pro prima parte concluſionis; voluntas habet duplicem habitudinem ad volitum vnam imperfectam ſecundum proportionem & ordinem, quæ prior eſt;aliam habet ſm quòd tendit in realem habitionem eius, quæ eſt perfecta & poſterior; ſed electio pertinet ad primā habitudinem ſicut vltimū eius; vſus verò pertinet ad ſecundā habitudinē, ergo, &c.

¶ Nota hic verbum D.S in littera cum dicit. Res quæ naturaliter ſunt proportionatæ ad aliquem finē dicūtur appetere ipſum naturaliter, ex hoc.n.habetur ꝙ appetitus naturalis non eſt actus elicitus,ſed eſt ipſa proportio rei ad ſuum finē,vel ad conueniens ſibi naturaliter, ſicut grauitas eſt proportio lapidis ad locum deorſum, ſed in voluntate proportio eius ad volitum eſt actus elicitus ſm quem habet habitudinem ad volitum,ſm ꝙ amat, vel deſiderat, vel eligit ante realem impetum & executionē,ad habendam rem realiter; primò enim habebatur ſolùm in voto. Deinde ibi.

¶ Sed quia voluntas etiam quodammodo rationem mouet & vtitur ea; poteſt intelligi vſus eius,quod eſt ad finem, ſm ꝙ eſt in conſideratione rationis referentis ipſum in finem;& hoc modo vſus præcedit electionem.

¶ Hic D.S.probat ſecundam partem cōcluſionis ſic,illud quod eſt ad finem,antequam eligatur prius eſt in conſideratione rationis referentis,& ordinantis ipſum in finē;ſed talis cōſideratio rationis eſt vſus rationis motæ a voluntate, ergo vſus eius quod eſt ad finē,ſm ꝙ eſt in tali conſideratione præcedit electionē. Maior patet extra litteram,quia ante electionem eſt conſilium & deliberatio de eo, quod eſt ad finem, & ita prius eſt in eſſe apprehenſo per actum rationis,q̄ eligatur. Patet ergo,ꝙ vſus potentiæ executiuæ, qua tenditur in rem realiter habendam ſequitur electionē, ſed vſus & exercitium voluntatis,& rationis eſt ante electionem; quia oportet prius rationem conſuluiſſe per motionem voluntatis reſpicientis finem. Confirmatur etiam prima pars cōcluſionis argumento in contrarium,quia poſt electionē ſequitur imperiū, & vti actiuum,quod vocatur hic impetus, & poſtea ſequitur vſus potentiarum exequentium; vnde intento fine & inuentis medijs per conſilium ſequitur motio per imperium, quod imperium in ratione eſt cum vti actiuè accepto in voluntate, deinde ſequitur vſus aliarum potentiarum; vnde patet quòd ſiue vti capiatur actiuè pro actiua applicatione potentiarum exequentium ad operationem,ſiue capiatur quaſi paſſiuè pro operatione ad quam applicatur,ſemper vti eſt poſterius electione, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ipſam executionem operis præcedit motio qua voluntas mouet ad exequendum; ſequitur autem electionem,& ſic cū vſus pertineat ad prædictam motionem voluntatis, medium eſt inter electionem & executionem.

¶ Maior negatur immo poſt electionem eſt impetus, ſeu motio,& imperiū ad operationē,quę motio actiua voluntatis eſt vti propriè prout eſt actus elicitus voluntatis. Minor conceditur,ſed negatur conſequentia,quia ſupponit falſum in maiori,& vult argumentū,ꝙ quia vti etiam pertinet ad operationē,& non immediatè immo electio immediatè,& vti etiā non ſequitur executionem,ergo præcedit & executionem & electionem,ſed falſum eſt, quia vti immediatè p̄cedit operationē,& immediatius,q̄ electio.

¶ Ad ſecundū dicendū,ꝙ id qđ eſt per eſſentiā ſuā relatū poſterius eſt abſoluto; ſed id cui attribuuntur relationes non oportet,ꝙ ſit poſterius; immo quantò cauſa eſt prior,tantò habet relationes ad plures effectus.

¶ Maior vniuerſaliter negatur immo relatū.i relatiuum potiſſimè ſm dici prius eſt, immo quantò prius tātò magis relatū iſto modo. Sed verū eſt,ꝙ abſolutū prius eſt relatione,&c.Ad minorem,importat relationes,ſed non eſt relatio,& præterea importat relationes non ad terminū correlatiuum,q̄ ſunt de genere ad aliquid,ſed relationes fundamentales trāſcendentes ad obiectū, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ electio præcedit vſum ſi referātur ad idē,nihil aūt prohibet, ꝙ vſus vnius p̄cedat electionē alterius, & q̄a actus volūtatis reflectunť ſupra ſeipſos,in quolibet actu volūtatis pōt accipi cōſenſus, & electio,& vſus,vt ſi dicať ꝙ volūtas cōſentit ſe eligere,& cōſentit ſe cōſentire,& vtiť ſe ad cōſentiēdū,& eligēdū, & ſemp iſti actus ordinati ad id qđ eſt prius ſūt priores.

¶ Maiorem concedo & totū vſque, ibi,ergo vſus præcedit, &c. verum,vſus voluntatis præcedit electionem medij exequendi, ſed reſpectu eiuſdem tunc electio præcedit vſum & conſenſus vtrunque quando electio, & conſenſus diſtinguuntur, & id quod ordinatur ad priorem actum eſt prius, & probat hoc argumentum ſecundam partem concluſionis.

Quæſtio decimaſeptima.

De actibus imperatis a voluntate.

I

DEinde conſiderandum eſt de actibus imperatis a voluntate. Et circa hoc quærūtur nouem. Primò, vtrum imperare ſit actus voluntatis,vel rationis. Secūdò, vtrū imperare pertineat ad bruta animalia. Tertiò, de ordine imperij ad vſum. Quartò, vtrum imperium, & actus imperatus ſint vnus actus,vel diuerſi. Quintò, vtrum actus voluntatis imperetur. Sextò, vtrum actus rationis. Septimò, vtrū actus appetitus ſenſitiui. Octauò, vtrum actus animæ vegetabilis. Nonò, vtrum actus exteriorum membrorum.

¶ Poſtquam actum eſt de actibus elicitis. Conſequenter agitur de actibus imperatis,& circa hoc duo facit. Primò determinat de ipſo actu imperij,qui eſt actus potentiæ imperantis. Secundò determinat de ipſo actu imperato,qui eſt actus potentiæ recipientis imperium,in ar. 4. Circa primum duo facit; primò oſtendit cuius actus ſit imperare,ſecundò ordinē inter imperiū & vſum in ar. 3. primò facit, qđ dictū eſt, ſecūdò determinat quoddā dubiū,ar.2.

Vtrum imperare ſit actus voluntatis, vel rationis.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd imperare non ſit actus rationis, ſed voluntatis;imperare enim eſt mouere quoddam,dicit enim Auicenna, ꝙ quadruplex eſt mouens.ſ.perficiens, diſponens, imperans,& conſilians, ſed ad voluntatem pertinet mouere omnes aliàs vires animæ,vt dictum eſt ſupra, * ergo imperare eſt actus voluntatis.

Infra q.60. ar.1.cor. & Et 2 2 q.13 ar. 1. & 10. cor Et Veri.q.22. art. 12.ad 4. Et quoli 9. ar. 12.

* q.9. art.1.

¶ 2 Præterea. Sicut imperare pertinet ad id quod eſt ſubiectū: ita imperare pertinere videtur ad id quod eſt maximè liberum; ſed radix libertatis eſt maximè in voluntate,ergo voluntatis eſt imperare.

¶ 3 Præterea. Ad imperium ſtatim ſequitur actus, ſed ad actum rationis non ſtatim ſequitur actus, nō.n. qui iudicat aliquid eſſe faciendū ſtatim illud operatur, ergo imperare non eſt actus rationis,ſed voluntatis.

¶ Sed contra eſt,ꝙ Greg.Nic.dicit, * & etiā Philoſophus,* ꝙ appetitus obedit rōni,ergo rōnis eſt imperare.

* Greg.Niſ. li 4.c 8.& 9.

* li 1 Ethi. cap. vlt.

¶ Hic primò determinat cuius potētiæ ſit imperare,vel p̄cipere.

¶ Rńdeo dicendū,ꝙ imperare eſt actus rationis p̄ſuppoſito tñ actu voluntatis. Ad cuius euidentiā cōſiderandum eſt,ꝙ quia actus voluntatis,& rationis ſupra ſeinuicē poſſunt ferri prout ſupra,rō ratiocinatur de volendo, & voluntas vult ratiocinari,cōtingit actū voluntatis præueniri ab actu rōnis & econuerſo, & quia virtus prioris actus remanet in actu ſequēti,contingit quandoq; ꝙ eſt aliquis actus voluntatis ſm ꝙ manet virtute in ipſo aliquid de actu rationis, vt dictū eſt de vſu, & de electione, * & econuerſo aliquis eſt actus rationis ſecundum ꝙ virtute manet in ipſo aliquid de actu voluntatis.

* q.16.ar.1. & q.13.ar.1.

¶ D.S.reſpōdet tali cōcluſione in principio, imperare eſt actus rationis.ſ.eſſentialiter,præſuppoſito tamen actu voluntatis, hanc concluſionē probando & declarando ſic procedit,q̄a ſecunda eius pars ſupponit rationē agere in virtute volūtatis; primò illud ſuppoſitū verificat & declarat,ſecundò reſumit & probat primā partem concluſionis,ibi.Imperare aūt,&c.tertiò ſecundam, ibi. Primum aūt,&c.Quo igitur ad primū D.S. præmittit notabile verificatiuum ſuppoſiti prætacti ex quo habetur talis cōcluſio propoſiti verificatiua. Contingit qñq; ꝙ eſt aliquis actus voluntatis ſm ꝙ manet virtute in ipſo aliquid de actu rationis & è contra,&c.vt in littera circa finē,probatur. Virtus prioris actus remanet in actu ſequenti,ſed aliquis actus rationis eſt prior aliquo actu voluntatis & è contra, ergo, &c. Maior patet, & intelligitur non ſolùm de priori quacunq; prioritate,ſed in his quæ per ſe ordinata ſunt,ſic

Concluſio reſponſi.

Concluſio.

autem

autem est inter huiusmodi actus, sic quòd voluntas non potest habere actum, nisi præcedente actu rationis. Minor probatur, quia actus rationis, & voluntatis possunt supra seinuicem ferri: & sic contingit actum vnius præueniri ab actu alterius, & econtra. Et prima pars conclusionis patet exemplariter de vsu, & electione, qui sunt actus voluntatis in virtute rationis.

¶ Nota autem verbum conclusionis, quòd actus rationis manet in actu voluntatis virtute; per hoc patet, quòd electio, vel vsus non est quid compositum ex duobus, sed est actus simplex productus a voluntate in virtute, & per assistentiam, & coefficientiam rationis. Simile est de actu rationis, quem exercet in virtute voluntatis, qualem in proposito dicemus imperium; sic ergo patet verificatio suppositi secundæ partis conclusionis, quòd actus rationis potest præsupponere actum volũtatis; quis autem in proposito sit ille actus voluntatis præsuppositus ab imperio, hoc tangit D.S quodlibeto 9. artic. 12. cum dicit. In Imperio duo concurrit (scilicet ordine quodam) quorum vnum est rationis, aliud voluntatis; quod enim imperat, aliquid inclinat ad faciendum, quod voluntatis est; ipsius enim est mouere per modum agentis; & iterum ordinat eum, cui imperat ad exequendum illud, quod imperatur; & hoc ad rationem pertinet, cuius est ordinare; & si horum duorum ordo consideretur, videtur primum esse inclinatio voluntatis in aliquid per electionem, & postea in principio executionis ordinatur per quos fieri debeat, quod electum est; & sic imperium erit immediatè actus rationis, sed volũtatis quasi primò mouentis, hæc ille. Ex quibus patet primò ad propositum, quòd actus voluntatis, in cuius virtute ratio imperat, est electio. Patet secundò, quòd imperare est mouere, & inclinare in virtute voluntatis ad exercitium actus, vt etiam hic in fine corporis ponitur. Patet tertiò, quòd imperare est ordinare inclinatiuè ad exercitium, per quos electum fieri debeat, quod tamen fit multipliciter, vt patebit statim ex D. S. in quarto: nam aliquando imperatur interioribus organis, & instrumentis, & tunc sufficit, quòd homo ipse intelligat ordinationem rationis; quandoq; autem imperatur exterioribus, inferioribus, & subiectis; & tunc ipsi intelligentes mouentur ab ordinatione intimatiua rationis in virtute voluntatis, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Imperare autem est quidem essentialiter actus rationis; imperans enim ordinat eum, cui imperat ad aliquid agendum intimando, vel denunciando; sic autem ordinare per modum cuiusdam intimationis est rationis; sed ratio potest aliquid intimare, uel denunciare dupliciter; vno modo absolutè, quæ quidem intimatio exprimitur per uerbum indicatiui modi, sicut si aliquis alicui dicat, hoc est tibi faciendum. Aliquando autem ratio intimat aliquid alicui, mouendo ipsum ad hoc; & talis intimatio exprimitur per uerbum imperatiui modi, puta cum alicui dicitur, fac hoc.

¶ Resumit primam partem conclusionis responsiuæ cum explicatione, scilicet quòd imperare est actus rationis essentialiter, idest subiectiuè, & elicitiuè; quam partem probat sic. Imperans ordinat eum, cui imperat ad aliquid agendum intimando, vel denunciando; sed sic ordinare per modum cuiusdam intimationis est rationis; igitur prima pars conclusionis vera, sed quia imperium non est ordinatio quæcunq; intimatiua, vel denunciatiua, quæ videlicet posset rationi in virtute propria competere; sed vt dictum est, est inclinatiua ad exercitium actus; ideo D.S. pro explicatione illius maioris iam assumptæ, & etiam pro parte sequenti subiungit notabile distinctiuum, quòd ratio potest nunciare, vel intimare dupliciter, &c. vt in littera. Et secunda intimatio motiua, & inclinatiua est imperium. Consequenter ibi.

¶ Primum autem mouens in uiribus animæ ad exercitium actus est uoluntas, ut supra dictum est; * cum ergo secundum mouens non moueat nisi in uirtute primi mouentis, sequitur, quòd hoc ipsum, quod ratio mouet imperando sit ei ex uirtute uoluntatis; unde relinquitur, quòd imperare sit actus rationis præsupposito actu uoluntatis, in cuius uirtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus.

*q.9.art.1.

Dub. 123.

¶ Manifestat secundam partem conclusionis responsiuæ sic. Secundum mouens non mouet, nisi in virtute primi mouentis; sed primum mouens in viribus animæ ad exercitium actus est voluntas; ergo ratio imperatiuè mouendo ad exercitium non mouet, nisi in virtute voluntatis. Quare D.S. infert conclusionem totalem per modũ corollarij cum repetitione probationis iam positę sub breuibus, &c.

¶ Aduerte hic ex D. S. quòd ratio secundùm se considerata mouet voluntatem ad specificationem actus, quandoq; quidem necessariò, quandoq; autem liberè respectu diuersorum obiectorum, vt patet ex supra dictis. Sed ratio in virtute voluntatis, imperando mouet alias vires, immo seipsam, & voluntatem ipsam etiam quo ad exercitium actus; nec hoc est contra supradicta, vbi dicebatur, quòd voluntas a nullo moueatur ad exercitium nisi a solo Deo, hoc enim iuxta D.S. in de Veritate, Materia 22. artic. 9. intelligitur, quòd a nullo extrinseco; sed tamen etiam a seipsa moueri potest ad exercitium, & per consequens ipsa per rationem, vel ratio in virtute eius. Patet ex hoc fundamentum pro infra habendis, quia peruersa electio, vel peruersitas voluntatis quæcunque, non stat cum omnimoda rectitudine rationis præsertim præcipientis. Patet, & quòd voluntas non potest in oppositum præcepti rationis, quod necessariò mouet, & quo ad exercitium, & quo ad specificationem, saltem necessitate suppositionis quandoque. De hoc infra, & in Capreolo in tertio, distinctione 36. ad argumenta Scoti contra primas duas conclusiones, &c.

Capreolus

¶ Nota circa hæc differentiam inter præceptum, orationem, & deprecationem, quæ dicunt actus rationis diuersos in hoc, quia præceptum est ad interiora hominis, puta organa, & instrumenta agendi, vel ad exteriores homines potestati præcipientis subiectos, qui per intimationem motiuam applicantur ad consecutionem desiderati, & electi. Quando autem desiderium, & voluntas applicatur ad extrinsecum, qui non est in nostra potestate, & tamen non est super nos, tunc dicitur petitio; si verò supra nos, sic dicitur deprecatio. De his vide D.S. in quarto, distinctio. 15 quæstio. 4. artic. 1. quæstiun. 1. in corpore. Patet ex his omnibus, quomodo imperium est denunciatio motiua complectens in se voluntatem, & auctoritatem voluntatis, ac per hoc non est præco denunciatiuus tantùm, sed & efficaciter executiuus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis directè; & tamen non est contra secundam, quia imperare est rationis in virtute volũtatis; sic enim mouet appetitum sensitiuum, & voluntatem ipsam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd imperare non est mouere quocunque modo, sed cum quadam intimatione denunciatiua ad alterum, quod est rationis.

¶ Ad maiorem, vera, imperare est mouere cum quadam inclinatione denunciatiua ad alterum, quandoque quidem supposito distinctum, sicut cum imperatur exteriori subiecto potestati imperantis; quandoque autem denunciatur alteri non quidem suppositaliter distincto, sed alteri potentiæ, mediante tamen toto, vt patebit articulo quinto ad secundum. quia & ratio nunciat, & inquirit quid agendum sit per membra, & vires, & per quas vires; & hoc nunciat homini intelligenti, qui secundùm præceptum rationis agit.

¶ Ad minorem, conceditur, quòd ad voluntatem pertinet mouere virtute propria ad exercitium, sed non pertinet ad eam imperare, sed ad rationem in virtute voluntatis; & secundò ad appetitum in animalibus pertinet mouere: sed imperare in homine non pertinet immediatè ad voluntatem, quæ non mouet nisi per imperium, & dictamen rationis, quare negatur consequentia.

¶ De hac solutione, & responsione ad minorem D. S. supra in quarto ad tertium dicit. Ille qui petit, aut imperat, aut deprecatur, aduocat aliquid ad consecutionem finis, vel prosecutionem intenti: hoc autem non est voluntas, quia ipsa simpliciter, & absolutè fertur in suum obiectum, quod est finis; sed est rationis, cuius est ordinare vnum ad aliud; & ideo imperium propriè accipiendo imperium non est voluntatis. Sed dupliciter dicitur voluntas imperare, scilicet impropriè, & similitudinariè; vno modo per quandam interpretationem, siuè æquiualentiam; quia enim imperans per imperium suum mouet, ideo actus animæ, ad quem motus statim sequitur, imperium dicitur: & quia ad actum appetitiuæ, si sit completus, statim sequitur motus in corporalibus organis, ideo appetitiuæ virtutes dicuntur imperantes motum; alio modo inquantum principium imperij est voluntas; aduocare enim aliquem ad finem suum, quod ad imperium pertinet, præsupponit appetitum finis; & est quædam prosecutio illius; & propter hoc potentiæ, vel artes operatiuæ, seu habitus, qui sunt circa finem, dicuntur imperare illis, quæ sunt circa ea, quæ sunt ad finem. Et secundùm hoc voluntas, quæ habet finem pro obiecto dicitur imperare, inquantum imperium, quod est actus rationis in voluntate incipit, ad quam pertinet desiderium finis, hæc ille. Ex quibus patet primò, quòd appetitus in alijs animalibus dicitur imperare propter æquiualentiam, quia mouet sicut imperium. Secundò patet, quòd voluntas dicitur imperare in habentibus rationem, quia est præsupposita ad imperium, & in virtute, & quasi auctoritate eius intellectus imperat. Et per hoc claret solutio.

Voluntas dicitur imperare dupliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd radix libertatis est voluntas sicut subiectum, sed sicut causa est ratio; ex hoc enim voluntas liberè potest ad diuersa ferri, quia ratio potest habere diuersas conceptiones boni; & ideo philosophi definiunt liberum arbitrium, quod est liberum de ratione iudicium, quasi ratio sit causa libertatis.

¶Ad maioris secundam partem, imperare pertinet ad id, quod est maximè liberum, & cum hoc ordinatiuum, & intimatiuum; & hoc est, quod est maximè liberum radicaliter, quia videlicet est radix libertatis, ratione indeterminationis sui iudicij.

¶Ad minorem distinguitur, si intelligatur de radice subiectiua, conceditur, quia voluntas est subiectum formalis libertatis; si autem intelligitur de radice prima originali, & causali, siue effectiuè, sic negatur minor, immo sic ratio est causa, & radix libertatis. Nam voluntas nunquam appetendo haberet se ad diuersa, quod est habere formaliter libertatem, nisi ratio haberet indifferētiam, & indeterminationem iudicij. Inde videmus in bestiis, ꝙ quia iudicium determinatum est, quòd & appetitus est determinatus ad vnum, & non habet se ad opposita, sicut rationalis appetitus. Vnde dico secundò ad minorem, quòd imperare, vt tactum est, conuenit libero saltem originaliter, & cum hoc denunciatiuo, & ordinatiuo alicuius ad id, quod est desideratum, vel electum; & hæc est ratio, quare negatur consequentia.

Thomista aduerte. ¶Aduerte hic Thomista sententiam D.S. de radice, & causa libertatis. Eandem sententiam vide prima par. q.83. art.3. in corp. De hoc etiam supra q.10. art.3. Et vide ad longum in Capreolo in secundo, dist. 24. ad argumenta contra secundam conclusionem. (Capreolus.)

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio concludit, quòd imperium non sit actus rationis absolutè, sed cum quadam motione, vt dictum est.* (* In corp.)

¶Ad maiorem, quando est obedientia in eo cui imperatur, tunc sequitur actus, aliàs non. Minor conceditur de actu rationis speculatiuæ; sed negatur, ꝙ ad actum rationis practicæ, & in virtute voluntatis non sequatur actus, quandoq; supposita obediētia eius, cui præcipitur; ergo non est rationis tantùm; sed in virtute voluntatis, sicut cum alteri denunciatur voluntas superioris, qua iniungitur sibi aliquid, illa denunciatio, vt continet voluntatem superioris, tunc mouet, sicut cum dicitur. Est omnino voluntatis meæ, vt facias hoc, vel illud, ibi ratio est prolocutrix, & aduocata voluntatis, & in eius virtute mouet. Vnde si prælatus referret aliquam rem absolutè, & non daret intelligere voluntatem suam, tunc subditus non moueretur. Hoc ergo argumentum probat, quòd intelligere nō mouet, sed dictamen practicum ordinans aliquem ad opus, & continens in se voluntatem.

Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia.

K (Supra q.11. art.1. corp.)

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd imperare cōueniat brutis animalibus, quia secūdùm Auicennam; virtus imperans motum est appetitiua, & virtus exequens motum est in musculis, & in neruis; sed vtraq; virtus est in brutis animalibus; ergo imperium inuenitur in brutis animalibus.

¶ 2 Præterea. De ratione serui est, quòd ei imperetur; sed corpus comparatur ad animam, sicut seruus ad dominum, sicut dicit philosophus primo Politicorum;* ergo corpori imperatur ab anima, etiam in brutis, quæ sunt composita ex anima, & corpore. (* Arist. c.1.)

¶ 3 Præterea. Per imperium homo facit impetum ad opus; sed impetus in opus inuenitur in brutis animalibus, vt Damasc. dicit;* ergo in brutis animalibus inuenitur imperium. (* Damasc. lib. 2. c. 22.)

¶Sed contra. Imperium est actus rationis, vt dictum est;* sed in brutis non est ratio, ergo neq; imperium. (* Artic. 1. huius quæst.)

¶Hic determinat dubium, an imperare conueniat brutis, vel sit proprium rationalibus.

¶Respondeo dicendum, ꝙ imperare nihil aliud est, quàm ordinare aliquem ad aliquid agendum cum quadam intimatiua motione, ordinare autem est proprius actus rationis; vnde impossibile est, ꝙ in brutis animalibus, in quibus non est ratio, sit aliquo modo imperium.

Conclusio responsiua. ¶D.S. respondet tali conclusione: impossibile est, quòd in brutis animalibus sit aliquo modo imperium. Probatur, imperium nihil aliud est, quàm ordinare aliquem ad aliquid agendum cum quadam intimatiua motione; ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia ordinare est proprium rationis; sed in brutis animalibus non est ratio; ergo benè valet cōsequentia. Ans patet ex ar. 1.

¶Et aduerte D.S. in quarto supra, ꝙ differentia est hoīs ab aliis animalibus, quantū ad virtutem, & partem motiuam. Primò, quia volitum animalibus ex natura determinatum est, non homini. Secundò, quantum ad prosecutionem voliti, vel concupiti, quia animalia alia habent determinata instrumenta, & vias, quibus sua desideria expleant, & ideo quàm cito in eis sit desiderij motus, tam cito membra ad actum applicant, nisi sit prohibens per violētiam. Sed ratio in homine inquirit, & de bono volendo, & instrumenta ad consecutionem determinat, organa, & vires animæ, & etiam quandoq; exteriores homines, &c. Ex quibus patet, ꝙ appetitus in bestiis mouet quidem, sed non ordinat nec se, nec suas potentias ad consecutionem intenti, sicut homo per rationem suas potentias, sua organa, vel etiam exteriores homines ordinat; ideo in bestiis non est imperium, nisi per æquiualentiam, & per quādam interpretationem, vt allegatum fuit in solutione primi art. præce. & hæc tanguntur etiam hic ad tertium.

ARGVMENTVM in contrarium continet rationem corporis pro conclusione.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ vis appetitiua dicitur imperare motum, inquantum mouet rationem imperantem, sed hoc est solùm in hominibus; in brutis autem animalibus virtus appetitiua non est propriè imperatiua, nisi imperatiuum sumatur largè pro motiuo.

¶Ad maiorem, virtus imperans motum est appetitiua, verū appetitiua imperat mediante ratione sibi in eodem supposito coniūcta, sed imperiū capitur propriè. Si autem imperium capiatur pro mouere quocunq; modo, sic est appetitiuæ etiam sine ratione.

¶Ad minorem, appetitiua est in brutis; sed non ratio, negatur consequentia, si imperium capitur propriè.

¶Ad secundum dicēdum, ꝙ in brutis animalibus corpus quidē habet vnde obediat; sed anima nō habet vnde imperet, quia nō habet vnde ordinet; & ideo nō est ibi ratio imperantis, & imperāti; sed solū mouentis, & moti.

¶Ad maiorem, ꝙ ei imperetur, &c. verum ratione sui, si assit qui possit imperare. Ad minorem, corpus præsertim humanum comparatur ad animam rationalem, sicut seruus cui imperatur, sed non in bestiis; non propter defectum corporis, sed propter defectum imperantis, negatur consequentia. De quibusdam tactis, vtrum anima imperet corpori, in artic. 9.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ aliter inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus, & aliter in hominibus; homines enim faciūt impetum ad opus per ordinationem rationis; vnde habet in eis impetus rationem imperij; in brutis autem fit impetus ad opus per instinctum naturæ, quia scilicet appetitus eorum statim apprehenso conuenienti, vel inconuenienti, naturaliter mouetur ad prosecutionem, vel fugam; vnde ordinantur ab alio ad agendum, non autem ipsa seipsa ordinant ad actionem; & ideo in eis est impetus, sed non imperium.

¶Ad maiorem, per imperium facit impetum secūdùm ordinationem rationis, & per impetum seipsum, vel alium ordināt liberè ad agendum; tunc negatur minor, quòd talis impetus inueniātur in bestiis; sed impetus, & motio ex instinctu naturæ, sine ordinatione est in eis, non quòd se ordinent.

Vtrum vsus præcedat imperium.

L

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd vsus præcedat imperium; imperium enim est actus rationis præsupponens actum voluntatis, vt supra dictum est;* sed vsus est actus voluntatis, vt supra dictum est;* ergo vsus præcedit imperium. (* Art. 1. huius quæst.) (* q. 16. art. 1.)

¶ 2 Præterea. Imperium est aliquid eorum, quæ ad finem ordinantur; eorum autem quæ sunt ad finem est vsus; ergo videtur, ꝙ vsus sit prius, quàm imperium.

¶ 3 Præterea. Omnis actus potentiæ motæ a voluntate vsus dicitur, quia voluntas vtitur aliis potentiis, vt supra dictum est;* sed imperium est actus rationis, prout mota est a voluntate, sicut dictum est;* ergo imperium est quidam vsus; commune autem est prius proprio; ergo vsus est prius, quàm imperium. (* q. 16. art. 1.) (* Art. 1. huius quæst.)

¶Sed contra est, quod Damasc. dicit,* ꝙ impetus ad operationem præcedit vsum; sed impetus ad operationē fit per imperium; ergo imperium præcedit vsum. (* Damasc. li. 2. c. 22. orthod. fidei.)

¶Hic D.S. ostendit ordinē imperij ad vsum, eo ꝙ de propinquo ad inuicem se habent. Nam habent se ad vnam habitudinem respectu voliti, de qua artic. 4. quæst. præcedenti, scilicet ad habitudinem executionis; post enim electionem, quæ concludit primam habitudinem sequitur imperium, & vsus.

¶Respondeo dicendum, ꝙ usus eius, quod est ad finem, secundùm ꝙ est in ratione referente ipsum in finem præcedit electionem, vt supra dictum est;* vnde multo magis præcedit imperium. (* q. præced. artic. 4.)

¶D.S. re-

¶D.S.respondet tali conclusione. Vsus eius quod est ad finem, sm ꝙ est in ratione referente ipsum in finem, præcedit imperium; sed vsus eius, quod est ad finem, sm ꝙ subditur potentiæ executiuæ sequitur imperium, idest vsus, & exercitium rationis est ante imperium ratione consilij, quod est de eo, ꝙ postmodum imperatur, & in via intentionis; sed in via executionis, tunc imperium est ante realem vsum, & applicationem alterius ad opus propter finē faciendum. Huius conclusionis D.S. ponit, & probat primò primā partē; secundò secundam, ibi. Sed vsus, &c. Prima probatur sic, vsus isto modo præcedit electionem; ergo præcedit imperium. Antecedens patuit q. præced. artic. 4. Tenet cōsequentia ex solutione primi, quia electio est ante imperium; si ergo vsus præcedit electionē, ergo & imperium, quia quod est prius priore, est prius posteriore. Consequenter cum dicit.

¶Sed vsus eius quod est ad finem, sm ꝙ subditur potentiæ executiuæ, sequitur imperium, eo ꝙ vsus vtentis coniunctus est cum actu eius, quo quis utitur; non enim vtitur aliquis baculo, antequam aliquo modo per baculū operetur; imperium autem non est simul cum actu eius, cui imperatur; sed naturaliter prius est imperium, quàm imperio obediatur, & aliquando etiam est prius tpe; vnde manifestum fit, ꝙ imperium est prius, quàm vsus.

¶Subiungit secundam partem conclusionis, quæ probatur sic. Vsus vtentis. s. potentiæ executiuæ coniunctus est cum actu eius, quo quis vtitur; sed imperium non est simul cum actu eius cui imperatur; sed naturaliter est prius ante ipsum potentiæ executiuæ, vel obedientis imperio rationis; ergo, &c.

¶Et aduerte ex solutione primi, ꝙ non solùm vsus, vt iuxta modum supradictum, q. 16. art. 1. accipitur passiuè, vt est executio facta per potentias exequentes est posterius imperio rationis, immo & vti ipsum actiuum, vt est actus voluntatis subiectiuæ est posterius imperio, quia ad imperium rationis ipsa voluntas applicat per actum interiorem, volendo res applicari ad operationes pro fine consequendo, & ipsæ res exteriores, vel membra applicātur; & [illegible] patet quomodo vsus, & vti posteriora sunt imperio. Cōfirmatur etiam per argumentum in contrarium secunda pars conclusionis, quia impetus ad operationem præcedit vsum potentiarum exequentium. Et videtur, quòd impetus, qui fit per imperium factus sit ipsum vti actiuum uoluntatis, quo applicantur res, vel organa ad vsum, idest operationem.

¶Ad primū ergo dicendum, ꝙ non omnis actus volūtatis præcedit hunc actum rationis, qui est imperiū; sed aliquis præcedit. s. electio, & aliquis sequitur. s. vsus, quia post determinationem consilij, quæ est iudicium rationis, uoluntas eligit; & post electionem ratio imperat ei, per quod agendum est quod eligitur; & tunc demum voluntas alicuius incipit uti, exequēdo imperium rationis, quandoq; quidem uoluntas alterius, cum aliquis imperat alteri; quandoq; autem uoluntas ipsius imperantis, cum aliquis imperat sibiipsi.

¶Ad maiorem, præsupponens actum voluntatis aliquem interiorem, qui est electio, & consensus; sed nō omnem potissimè imperatum, & qui est voluntatis, sicut principij motiui executiuè tm̄. Ad minorem, vsus est actus voluntatis aliquis, quandoq; mediante potentia executiua, vel ipsum vti eius, quod est applicare executiuam. Negatur consequentia, quia imperium est rationis, non in virtute talis actus, qui est vsus, sed qui est electio, & consensus, &c. Habetur ex hac solutione D.S. distinctio electionis, & vti actiuè accepti, quia electio, vel consensus præcedit vti.

¶Ad secundū dicēdū, ꝙ sicut actus sunt priores potētiis, ita obiecta actibus, obiectū aūt usus est id, ꝙ est ad finē; ex hoc ergo, ꝙ ipsum imperiū est ad finē, magis pōt concludi, ꝙ imperium sit prius vsu, quàm ꝙ sit posterius.

¶D.S. negat cōsequentiam, & vult, ꝙ eoipso, ꝙ imperiū est obiectū vsus, ideo est prius, quia obiecta sunt priora actibus. Secundò potest dici, ꝙ hoc argumentum cōcludit, ꝙ aliquis vsus præcedit imperium, ex quo est ad finem, quia imperium præsupponit consiliū, & electionē, quæ sunt actus voluntatis, & rationis; & per consequens vsus earum, & vsus rationis, & voluntatis deliberantis, & eligentis imperiū præcedunt imperiū via executionis, & existentiæ; quia pōt quis deliberare, an sit vtile imperare, & sic talis vsus præcedit imperiū via existentiæ, & executione; sed intelligendus est D.S. ꝙ imperiū est ante vsum, qui est de imperio, sicut obiecto in gnē causæ formalis, & in via intentionis, & finalis; quia obiecta & si sint qnq; posteriora in esse, sunt tn̄ priora potentijs, & actibus in intentione, & in genere causæ finalis; & hoc est verū, præsertim de obiectis potentiarum actiuarum, ꝙ sint posteriora in esse reali, obiecta autem potentiarū etiam passiuarum immaterialiū habent esse obiectum sm esse cognitum; & sic sunt priora. s. in esse existētiæ, quandoq; posteriora. Sic in proposito dicitur, ꝙ imperiū est ante vsum in esse apprehenso, quia non imperat, nec vult quis imperare, nisi apprehendat prius imperiū; sed in esse reali sequitur imperium vsum rationis, & voluntatis interiorem. Breuiter ergo D.S. intelligendus est in solutione, ꝙ eoipso, ꝙ imperium est obiectum vsus est prius saltem sm esse apprehensum; cum quo stat, ꝙ vsus potentiarum rationis, & voluntatis præcedat sm esse existentiæ ipsum imperium de actibus executiuarum potentiarum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ sicut actus uoluntatis utentis ratione ad imperandum præcedit ipsum imperium; ita etiam potest dici, quòd & ipsum usum uoluntatis præcedit aliquod imperium rationis, eo quòd actus harum potentiarum supra seinuicem reflectuntur.

¶Maior est vera, capiendo vsum, vt patuit supra q. 16. art. 1. Ad minorē; sed imperium est actus rationis, prout est mota a voluntate; sed addo, ꝙ & hunc motum voluntatis potest præcedere aliud imperiū, quia ratio potest imperare volūtati ad hoc, ꝙ moueat ad aliud imperium. Vltra; ergo, &c. Verum, sicut vsus dicitur potētiarum executiuarū; sed ille vsus potest imperari per imperiū. Vltra. Commune autem est, &c. Verum, sm prædicationem, & rationē; sed non est prius sm existentiam, & sm rem; & non est inconueniens, ꝙ commune sit prius sm prædicationem, & tamen aliqua species eius sit prior in esse omnibus alijs contentis sub cōmuni; sicut sol est species corporis; & tn̄ in esse est prior oībus corporibus; sic imperium est species vsus; & tamen in esse prior saltem multis vsibus; & si non omnibus, &c. Sicut datur bonum contentū sub bono communi, ꝙ est nobilius bono in communi; similiter de vero, & ente, quia Deus continetur sm prędicationem sub eis, & excedit ens acceptum in sui communitate quo ad perfectionem.

Vtrum imperium, & actus imperatus sint vnus actus, vel diuersi.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd actus imperatus non sit unus actus cum imperio; diuersarum enim potentiarum diuersi sunt actus, sed alterius potentiæ est actus imperatus, & alterius ipsum imperiū, quia alia est potentia, quæ imperat, & alia cui imperatur; ergo non est idem actus imperatus cum imperio.

M Infra q. 20. art. 3. cor. & ad 1. Et 3. q. 10. art. 1.

¶ 2 Præterea. Quæcunq; possunt abinuicem separari, sunt diuersa; nihil enim separatur a seipso, sed aliquādo actus imperatus separatur ab imperio; præcedit enim quandoq; imperium, & non sequitur actus imperatus; ergo alius actus est imperium ab actu imperato.

¶ 3 Præterea. Quæcunq; se habent secundùm prius & posterius sunt diuersa, sed imperium naturaliter præcedit actum imperatum; ergo sunt diuersa.

¶Sed cōtra est, quod philosophus dicit,* ꝙ vbi est vnū propter alterum, ibi est unum tantum; sed actus imperatus non est nisi propter imperium; ergo sunt unum.

* Arist. li. 3. topic. c. 2.

¶Postquam ostensum est quid sit imperium. Hic ostenditur, quomodo se habeat ad actum imperatum. Et circa hoc primò fit quod dictum est; secundò ostendit, in quibus potentis reperiatur actus imperatus, artic. 5. Quo ad primum in præsenti articulo comparat imperium ad actum imperatum quo ad vnitatem.

¶ Aduerte autem, ꝙ quia hæc consideratio moralis est; ideo quæsitum intelligendum est de vnitate morali. Est autem actus moralis inquantum voluntarius, vnus ergo actus moraliter est, qui habet rationem vnius voluntarij in bonis, vel in malis, vtpotè quia habetur pro vno peccato, vel pro vno bono, sic saltem quòd vnus sine alio non est bonus, nec malus; & non est bonus sine alio, nec per consequens erunt duo bona, vel duo mala, sed vnum tantùm, nec duo voluntaria, sed vnum. Et de his infra, cum ostendetur actum interiorem voluntatis, & exteriorem esse vnum peccatum, vel vnam bonitatem vtriusque.

¶Nota etiam, quòd imperium non est sine actu uoluntatis, quē virtualiter includit; & sic virtualiter est idem quærere, an idem sit imperium, & actus imperatus, ac si quæreretur, an actus uoluntatis, & actus qui imperatur a voluntate mediante ratione sint vnus actus, siue ille actus imperatus sit potentiæ exequentis, siue ipsius voluntatis, vel rationis, sic quòd apud moralem habeantur pro eodem actu, imperium rationis includens voluntatē, & actus qui imperatur quicunque sit ille.

¶Respondeo dicendum, ꝙ nihil prohibet aliqua esse sm quid multa, & sm quid unū; quinimmo omnia multa sunt sm quid unum, ut Dion. dicit ult. c. de di. no.* Est tn̄ differentia attendenda in hoc, ꝙ quędā sunt simpliciter multa, & sm quid unum, quædā uerò econuerso.

* Diony. & prima par. q. 11. art. 1. ad secundum.

¶D.S. primò præmittit duas conclusiones fundamentales, ostē-

dentes possibilitatem, & quoddam suppositum responsionis ponendæ. Secundam deducit, ibi. Vnum autem hoc, &c. Secundò subiungit cõclusionem responsiuã quã deducit ibi, Sicut autẽ, &c. Supponitur autẽ in cõclusione rñsiua possibile aliqua esse multa, & diuersa simpliciter secundùm substantiam, & vnum secundùm quid, & per accidens. Pro illo supposito manifestando ponit talem conclusionem fundamentalem primam. Nihil prohibet aliqua esse secundùm quid multa, & secundùm quid vnum: sed differenter sic, quòd quædam sunt simpliciter multa, & secundùm quid vnum, & quædam econuerso. Huius conclusionis prima pars probatur auctoritate Dyonisij, quia omnia multa sunt aliquod vnum; ergo prima pars vera; consequentia clara; antecedẽs autem patet etiam ratione, prima par. quæst. 11. artic. 1. ad secundum. quia non est multitudo, quæ non sit aliquo modo vna, saltem vnitate ordinis; & capitur in hac prima parte conclusionis (secundùm quid) pro (aliquo modo) & nõ vt distinguitur contra simpliciter; quia statim subdiuiditur in vnum simpliciter, & vnum secundùm quid, idest secundùm substantiam, & secundùm accidens. Secundam autem partem conclusionis non probat, sed declarat per sequentem conclusionem secundam. Deinde cum dicit.

Conclusio prima fundamẽtalis.

¶Vnum autem hoc modo dicitur sicut & ens, ens autem simpliciter est substantia, sed ens secundùm quid est accidens, vel etiam ens rationis; & ideo quæcunque sunt vnum secundùm substantiam, sunt vnum simpliciter, & multa secundùm quid, sicut totum in genere substantiæ compositum ex suis partibus, vel integralibus, vel essentialibus est vnum simpliciter; nã totum est ens, & substantia simpliciter; partes verò sunt entia, & substantiæ in toto.

Conclusio secũda fundamẽtalis.

¶Manifestat prætactum suppositum secunda conclusione fundamentali magis determinatiua, tali. Quæcunq; sunt vnum secũdum substantiam, sunt vnum simpliciter, & multa secũdùm quid; quæ verò sunt diuersa secundùm substantiam, & vnum secundùm accidens, sunt diuersa simpliciter, & vnum secundùm quid. Probantur ambæ partes conclusionis huius; primò ratione sic. Vnum dicitur hoc modo, sicut ens: sed ens simpliciter est substantia, sed ens secundùm quid est accidens, vel ens rationis; ergo, &c. Secundò probatur cõclusio exemplariter; & primò, prima eius pars. Secundò, secunda quæ & ponitur ibi. Quæ verò, &c. Prima ergo pars declaratur exemplariter de toto composito ex partibus integralibus, vel essentialibus, vbi totum est ens simpliciter, & vnum; partes verò non plura entia simpliciter, quia sunt entia in toto.

¶Attende autem, quòd vnum simpliciter est, quia habet vnum esse simpliciter. s. substantiale; sic totum compositum ex partibus habet vnum esse, per quod sunt & ipsæ partes totius; quare est vnũ simpliciter, & plura secundùm quid. Deinde ibi.

¶Quæ uerò sunt diuersa secundùm substantiã, & vnũ secundùm accidens, sunt diuersa simpliciter, & vnum secundùm quid; sicut multi homines sunt vnus populus, & multi lapides sunt vnus aceruus, quæ est vnitas compositionis, aut ordinis; similiter etiam multa indiuidua, quæ sunt vnum genere, vel specie, sunt simpliciter multa, & secundùm quid unum: nam esse vnum genere, vel specie, est esse vnum secundùm rationem.

¶Explicat secũdam partem præcedentis conclusionis exemplariter, quia multi homines sunt multi simpliciter, & vnum secundùm accidens, idest secundùm aggregationem, & collectionẽ, quæ est accidens: similiter de lapidibus multis; similiter multa indiuidua simpliciter, vel in respectu, sunt simpliciter multa, & secundùm quid vnum, idest secundùm rationem: nam esse vnum genere, vel specie est vnum secundùm rationem.

Vnitas specifica est rationis, non realis.

¶Nota hic Thomista vanitatem quorundam dicentium vnitatem specificam esse vnitatem realem, & discc. nullam cuiuscunq; vniuersalis vnitatem communitatis esse extra animam, sed solam Diuinam essentiam habere hoc proprium, ꝙ vna realis est tribus personis cõmunis, & si hic locus D S. non sufficit. vide prima par. q. 39. art. 4. ad tertium. Et videbis, quia D. S ibidem (sicut vbique) non admittit quamcunq; vnitatem communitatis, nisi negatiuè, & sm esse in anima. Vnde Thomista differt a Scoto, qui in secũdo, dist. 3 q. 1. dicit naturam specificam (puta humanitatem) sequi ratione sui vnitatem formalem, & communitatem negatiuam, seu indifferentiam ad plura numero. Dicit namq; ibidem, ꝙ nõ oportet quærere, quare natura sit communis, quia natura ipsa est sufficiens causa suæ communitatis. Thomista autem non dissentit in primo; fatetur enim naturam sequi sm se vnitatem formalem; sed negat, ꝙ communitas etiam negatiua eam ratione sui sequatur, sed solùm ratione solitudinis suæ, quam habet per intellectum; vnde nimis longè aberrant a via D. S. qui non verentur dicere vnitatem specificam, quæ est vnitas communitatis naturæ conuenire sm se extra animam, vt patet cum inuenti in de Ente, & Essentia. c. 4. vide ibidem notabiliter Reuerendum Caietanum, & doctissimè disserentem; & videbis quomodo vnitas formalis, quæ præter opus animæ admittitur, nullam vnitatem communitatis infert.

¶Sicut autem in genere rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia, & forma, ut homo ex anima, & corpore, qui est vnum ens naturale, licet habeat multitudinem partiũ, ita etiam in actibus humanis actus inferioris potentiæ materialiter se habet ad actum superioris, inquantum inferior potentia agit in virtute superioris mouentis ipsam; sic enim & actus mouentis primi formaliter se habet ad actum instrumenti; vnde patet, ꝙ imperium, & actus imperatus sunt vnus actus humanus, sicut quoddam totum est vnũ, sed est sm partes multa.

Conclusio responsiua.

¶Hic ostenso supposito deducit conclusionem responsiuã, possibilitatem ex dictis habentem, istam: imperium, & actus imperatus sunt vnus actus humanus, sicut quoddam totum; sed est secundùm partes multa. Nota primò, vnus actus humanus, & non vnus absolutè actus; sed humanus, & moralis. Nota secundò, quia non dicit, ꝙ sint vnum simpliciter, sed sicut quoddam totum, quod est vnum in esse morali; sed non sm idem esse substantiale, vel naturale; vnde sunt plures in esse naturæ, sed vnum totum morale. Probatur ergo conclusio sic, in genere rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia, & forma; ergo in moralibus, & actibus humanis ex imperio, & actu imperato; antecedens patet de homine, &c. Tenet consequentia, quia actus imperatus etiam se habet materialiter ad imperium, quod se habet formaliter. Patet hoc assumptum, quia inferior agit in virtute superioris mouentis; actus autem mouentis superioris se habet formaliter ad actum instrumenti, idest mouentis moti.

¶Aduerte, ꝙ est argumentum a proportione, non propriè a simili, & est vtrobiq; proportio partium adinuicem quo ad esse materiale, & formale; sicut enim anima informando corpus formaliter constituit cum eo vnum totum; sic imperium imperando, & mouendo potentiam ad actum imperatum, facit vnum actum humanũ. Et stat fundamentũ in hoc, quia imperatus nõ habet rõnẽ humani actus, nisi quia imperatus a ratione in virtute voluntatis, & per consequens cum vbi vnum propter aliud, ibi sit tantùm vnum; sequitur, ꝙ imperatus non sit alius humanus, quàm imperium, quia nec est humanus nisi per imperium, nec per consequẽs est alius humanus; sicut & in omnibus aliis, ex materiali, & formali efficitur vnum totum, sicut ex lumine, & colore, ex fine, & medio, vt sic, efficitur vnum obiectum visibile, vel volibile. Sic & in proposito, quia actus imperatus non est humanus, nisi quia est rationis, & voluntatis per imperium; ideo habentur pro eodem actu humano. Et de istis infra sæpius.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam, quia actus non est imperatus, nec est humanus nisi propter imperium, sicut propter causam effectiuam, quæ facit ipsum esse humanum; ergo, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd si essent potentiæ diuersæ adinuicem non ordinatæ, actus earum essent simpliciter diuersi; sed quando una potentia est mouens alteram, tunc actus earum sunt quodammodo unus; nam idem est actus mouentis, & moti, ut dicitur in tertio physicorum.*

* Arist. tex. 20. & 21.

¶Ad maiorem, distinguo, vera est in esse naturæ; sed nego in esse moris, quando sunt actus diuersarum potentiarum, sed adinuicem ordinatarum. Tunc enim actus vnius. s. motæ, est etiam alterius mouentis, non quidem elicitiuè, sed imperatiuè. Et secundò actus potentiæ motæ non est voluntarius, nisi per imperium; & sic ex eis constituitur vnum voluntarium, sicut ex materiali, & formali quo ad esse humanum, & morale. Minor est vera indiffinitè, quandoq; sunt diuersarum potentiarum, possunt etiam esse vnius potentiæ, vt patebit in sequentibus articulis, quia ratio potest sibi imperare. Ad probationem, non est vniuersaliter vera, quia eadem potentia secundùm diuersos actus potest sibiipsi imperare in immaterialibus; ergo, &c. Negatur consequentia, ꝙ non sit quodammodo vnus secundùm totum in esse morali.

¶Aduerte verbum D S. (quodammodo vnus) quia ista vnitas moralis non est vnitas substantialis, & simpliciter, sed secundùm totum, & quidem faciunt vnum per se moraliter, sed tamen vnum per accidens metaphysicè, & philosophicè loquendo, quare D. S. dicit (quodammodo) &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ex hoc, ꝙ imperium, & actus imperatus possunt abinuicem separari, habetur, ꝙ sunt multa partibus; nam partes hominis possunt abinuicem separari, quæ tamen sunt vnum toto.

¶Maior vera; primò sunt diuersa in esse naturæ; secundò sunt diuersa, & multa partibus; sed tamen vnum toto sm esse morale. Ad probationem dico, ꝙ nihil idem sm esse metaphysicum separatur a seipso, tamen idem toto moraliter separatus sm partes.

¶Ad

¶Ad minorem dico, quòd verum est, separantur secundùm esse naturæ, si autem intelligitur, ꝙ separentur secundùm esse moris ad hunc sensum, ꝙ actus imperatus possit esse humanus sine imperio; negatur, immo omnis actus humanus, oportet, quòd sit ex imperio rationis directè, vel interpretatiuè. Bene volo, ꝙ actus voluntatis, & rationis possunt esse humani sine imperato, sed non econtra, quare imperatus non facit alium actum humanum, quam imperium, sicut nec materia sine forma facit aliud compositū, nec color sine lumine aliud visibile actu. Ad probationem, imperium potest præcedere, & s̃m esse, & s̃m esse humanum: sed negatur, ꝙ econtra, actus imperatus possit præcedere, vt actus humanus sine imperio; quare negatur consequentia. Vide pro illa solutione, quæ habet D.S. in de Malo, Materia 2.ar.2.ad quintum. vbi dicit. In actibus animæ illud, quo posito, vel remoto, nihilominus alterum manet, non semper se habet accidentaliter, sed materialiter quandoque. Semper enim id quod est ratio alterius se habet ad illud, sicut formale ad materiale; quia ergo actus voluntatis est ratio, quare actus exterior sit culpabilis quantum ad hoc, quòd est esse peccatum culpabile, actus voluntatis se habet vt formalis ad actum exteriorem, & actus exterior se habet non accidentaliter, sed materialiter ad peccatum: hæc ille. Ita per omnia ad propositum de imperio, & actu imperato quo ad esse humanum actū, & per consequens quo ad esse vnum.

¶Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet in his, quæ sunt multa partibus, & vnum toto; vnum esse prius alio, sicut anima quodammodo est prius corpore; & cor est prius alijs membris.

¶Ad maiorem, sunt diuersa secundùm partes, possunt tamen facere vnum totum, quia stante, & continuato imperio accidit actus imperatus, qui cum interiori constituit vnum peccatum in specie moris, licet non naturæ.

Utrum actus voluntatis imperetur.

N

A.d1.24 q 1. ar 1.cor. Et Ma .q.3.ar u.3 ad 5. *Aug.c.8.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd actus voluntatis non sit imperatus; dicit enim August. in 8.confess. * Imperat animus vt velit animus, nec tamen facit, velle autem est actus voluntatis; ergo actus voluntatis non imperatur.

¶ 2 Præterea. Ei conuenit imperari, cui cōuenit imperium intelligere, sed voluntatis non est intelligere imperium; differt enim voluntas ab intellectu cuius est intelligere; ergo actus voluntatis non imperatur.

¶ 3 Præterea. Si aliquis actus voluntatis imperatur, pari ratione omnes imperantur; sed si omnes actus volūtatis imperátur, necesse est in infinitum procedere, quia actus voluntatis præcedit actum imperantis rationis, vt dictum est, * qui uoluntatis actus, si iterum imperatur, illud iterum imperium præcedet aliquis rationis actus, & sic in infinitum; hoc autem est inconueniens, ꝙ procedatur in infinitum; nō ergo actus voluntatis imperatur.

*Art.2.huius quæst.

¶Sed contra, omne quod est in potestate nostra, subiacet imperio nostro; sed actus voluntatis sunt maximè in potestate nostra; nam omnes actus nostri intantùm dicūtur in potestate nostra esse, inquantùm voluntarij sunt; ergo actus uoluntatis imperantur a nobis.

¶Hic consequenter ostenditur quibus potentijs conueniat actus imperatus; & quia in homine est accipere quadruplicem ordinem in principijs operandi. s. intellectiuum, sensitiuum, vegetatiuum, & consequenter organa corporalia; ideo hæc pars quatuor in partes diuiditur. Primò enim inquiritur, an actus imperatus habeat locum in parte intellectiua; secundò, an in parte sensitiua; tertiò, an in parte vegetatiua; & vltimò an in parte organica. Secunda pars, artic.7. tertia, in 8. In parte autem intellectiua sunt duæ potentiæ. s. ratio, & voluntas. Quærit primò quo ad voluntatem; secundò quo ad rationem, artic.2.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * imperium nihil aliud est, quàm actus rationis ordinantis cum quadam motione ad aliquid agendum. Manifestum est autem, quòd ratio potest ᵈ ordinare de actu uoluntatis; sicut enim potest iudicare, quòd bonum sit aliquid uelle; ita potest ordinare imperando, quòd homo uelit; ex quo patet, quòd actus uoluntatis potest ᵈ esse imperatus.

*Art.1.huius quæst. Dub. 751. Dub. 721.

Conclusio responsiua.

¶D.S. respondet tali conclusione; actus voluntatis potest esse imperatus. Probatur, imperiū rationis nihil aliud est, quàm &c. sed ratio potest ordinare de actu voluntatis; ergo, &c. Maior patet ex articulo primo; & sicut imperare est ordinare cum intimatione; ita imperari est recipere, & sequi huiusmodi ordinationem intimatiuam, & motiuam rationis. Quomodo autem ratio imperando voluntati intimet, patebit ad secundum. Minor patet a simili, quia homo potest iudicare, quòd bonum sit velle; ergo etiā potest imperare voluntati quòd velit; nam sunt actus subordinati iudicium, & imperium; & vnus quidem conuenit rationi in virtute propria, alius autem in virtute voluntatis; vnde si ratio potest proponere voluntati bonum esse velle, potens ex virtute ipsius voluntatis ipsam mouere vt velit; nam voluntas inclinatur in propositum sub ratione boni.

ARGVMENTVM in contrarium continet rationē pro conclusione, quia possumus imperare de actu, qui est in nostra potestate, actus voluntatis est huiusmodi; ergo, &c. Iam autem ostensum est, secundùm quam potentiam imperetur actus voluntatis, quia a ratione, quæ inquirit an actus voluntatis sit exercendus, & cōcluso iudicio quòd sic, imperat sibi quod uelit, nam rationis est præcipere de eo quod bonum videtur; sic quòd animus, vel homo habens animum, imperet sibi secundùm diuersas potentias.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Augustinus ibidem dicit; * animus, quando perfectè imperat sibi vt velit, tunc iam uult; sed quòd aliquando imperet, & non uelit, hoc contingit ex hoc, quòd non perfectè imperat; imperfectum autem imperium contingit ex hoc, quòd ratio ex diuersis partibus mouetur ad imperandum, uel non ad imperandum; vnde fluctuat inter duo, & non perfectè imperat.

*Aug.eod. cap.

¶Ad maiorem fuit etiam supra virtualiter responsum, quæst.9. artic.1. ad primum. quia intelligitur de aliquo dictamine practico conditionato, & fluctuante, sicut cum dicit ratio deberet facere; sed rationes, quæ etiam mouent in oppositam partem, & sunt argumenta pro & contra, &c. Sed negatur, si sit imperium vltimatum; potest enim voluntas non sequi iudicium vniuersale, vel etiam particulare, quod exprimitur per verbum indicatiui modi; sed negatur, quòd possit contra præceptum vltimatum rationis; & de hoc infra vide Capreolum in tertio, dist 36. Nec est curandum de articulo quodam Parisiensi, qui aduersus approbatam D.S. doctrinam, nec contra veritatem militare debet.

Capreolus, Art. Paris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non sibi soli, sed toti corpori, ut oculus videt toti corpori; ita etiam est in potentijs animæ; nam intellectus intelligit non solùm sibi, sed omnibus potentijs; & uoluntas uult non solùm sibi, sed omnibus potentiis; & ideo homo imperat sibiipsi actum uoluntatis, inquantùm est intelligens, & uolens.

¶Ad maiorem, ei conuenit imperari, cui conuenit imperium intelligere; verum ei, sicut supposito, conuenit imperari; secundùm tamen actum potentiæ, non intelligentis, sed sufficit, quòd homo intelligat secundùm aliam potentiam. Minor vera; sed tamen hominis habentis voluntatem est intelligere imperium rationis, qui secundùm dictamen rationis vult, & mouetur secundùm voluntatem; negatur ergo consequentia. Et D.S. ponit rationem, quare sufficiat, quòd homo secundùm vnam potentiam intelligat; non oportet, quòd secundùm omnes, quæ mouentur ex imperio rationis; vnde magis homo imperat sibi secundùm actum voluntatis, quàm imperet voluntati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum imperium sit actus rationis, ille actus imperatur, qui rationi subditur; primus autem uoluntatis actus ex rationis ordinatione non est; sed ex instinctu naturæ, aut superioris causæ, ut supra dictum est; * & ideo non oportet, quòd in infinitum procedatur.

*q.9.art.4.

¶Maior negatur, quia imperantur solùm qui sunt in potestate hominis, & voluntatis mediante iudicio rationis; sic non est quilibet actus voluntatis, puta qui est naturalis, & ex instinctu naturæ; vnde non oportet procedere in infinitum, &c. De hoc supra quæstio.9. artic 4. quia primus actus intellectus, & voluntatis est merè naturalis elicitiuè.

Utrum actus rationis imperetur.

O

1.q.12 art. 1.ad1.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd actus rationis non possit esse imperatus; inconueniens enim videtur, quòd aliquid imperet sibiipsi; sed ratio est, quæ imperat, vt supra dictum est; * ergo rationis actus non imperatur.

*Art.1.huius quæst.

¶ 2 Præterea. Id quod est per essentiam, diuersum est

ab eo, quod est per participationem; sed potentia cuius actus imperatur a ratione est ratio per participationem, vt dicitur in primo Ethicor. * ergo illius potentiæ actus non imperatur, quæ est ratio per essentiam.

* Aristot. cap. vlt.

§ 3 Præterea. Ille actus imperatur, qui est in potestate nostra; sed cognoscere, & iudicare verum, quod est actus rationis, non est semper in potestate nostra, non ergo actus rationis potest esse imperatus.

§ Sed contra. Id quod libero arbitrio agimus, nostro imperio agi potest; sed actus rationis exercentur per liberum arbitrium; dicit enim Damasc. * ꝙ libero arbitrio homo exquirit, & scrutatur, & iudicat, & disponit; ergo actus rationis possunt esse imperati.

* Damasc. lib. 2. c. 22.

§ Hic inquirit, an rationi conueniat actus imperatus.

§ Respondeo dicendum, ꝙ quia ratio supra seipsam reflectitur; sicut ordinat de actibus aliarum potentiarũ, ita etiam potest ordinare de suo actu; vnde etiam actus suus potest esse imperatus.

Conclusio prima generalis.

§ D. S. primò respondet conclusione generali; secundò explicat eam secundùm quandam distinctionem quibusdam alijs cõclusionibus specialibus, ibi Sed attēde, &c. Conclusio generalis est, actus rationis potest esse imperatus. Probatur, ratio sicut ordinat de actibus aliarum potentiarum, ita etiã potest ordinare de actu suo; ergo sicut alios imperat, ita & suum; Antecedens pro prima parte probatur, quia super actus suos reflectitur; & per consequens considerat, an actus sui sint exercendi, & quales debeant esse; & sic poterit eos imperare. Tenet consequentia, quia (vt patuit) ordinare motiuè est imperare. Vnde sub ordinatione rationis cadit, an velit speculari, & an hoc, vel illud concedere, vel negare; & sic potest imperare, quòd speculetur; & vt hoc, vel illud concedat, vel neget.

§ Sed attendendum est, ꝙ actus rationis potest considerari dupliciter, vno modo quantũ ad exercitium actus; & sic actus rationis semper imperari potest, sicut cum indicitur alicui, quòd attendat, & ratione vtatur.

§ Hic consequenter prędictam conclusionem generalem explicat ſm quandam distinctionem quattuor conclusionibus specialibus, quæ patebũt circa membra distinctiua. Vt ergo sciatur quomodo ratio imperet actum suum: ideo adiungit distinctionem, ꝙ actus rationis potest dupliciter cõsiderari; vno modo quo ad exercitium. Prima conclusio specialis est, actus rationis semper imperari potest quo ad exercitium. Illam conclusionem probat solum experimentaliter, quia indicitur alicui, vt vtatur ratione, sicut experimur; sed hoc est præcipere exercitium actus rationis, & sicut præcipitur alteri, ita homo sibiipsi per rationem suam præcipere potest. Et est fundamentum, quia in potestate hominis est exercitium actus rationis; & per consequens potest ipsum præcipere; nam potest speculari quando vult remotis impedimentis, & quia imperium est in virtute voluntatis; ideo potest sibi præcipere, vt consideret. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima specialis.

§ Alio modo quantum ad obiectum, respectu cuius duo actus rationis attenduntur; primò quidem vt veritatem circa aliquid apprehendat, & hoc nõ est in potestate nostra; hoc enim cõtingit per uirtutem alicuius luminis, uel naturalis, uel supernaturalis; & ideo quantum ad hoc actus rationis non est in potestate nostra, nec imperari potest.

§ Declarat secundum membrum prædictæ distinctionis, ꝙ alio modo potest considerari actus rationis quantum ad obiectum. Et hoc subdiuiditur, quia ratio respectu obiecti potest duos actus habere; vnus est apprehensio veritatis circa obiectũ, ita ꝙ apprehendat, & cognoscat rē sicut est. Secunda conclusio specialis, quãtum ad hoc actus rationis nõ potest imperari. Probatur, quia quantum ad hoc nõ est in potestate nostra; ergo. Assumptũ hoc probatur, quia hoc cõtingit per virtutē, & efficaciã alicuius luminis naturalis vel gratuiti, quæ s. virtus nõ est in potestate nostra, sicut nõ potest aliquis rationi suæ præcipere, vt cognoscat quidditatiuè Angelos, vel Deum vt in se est, quia ad primum requiritur altius lumē naturale, quã homo habere possit; similiter ad secũdum requiritur lumē gratuitum gloriæ, quod nõ est in potestate hominis; & videtur apprehensio veritatis accipi pro quacunq; apprehensione, siue in prima, siue in secunda operatione intellectus. Consequenter ibi.

Conclusio secunda.

§ Alius autem actus rationis est, dum his quæ apprehendit, assentit; si igitur fuerint talia apprehensa, quibus naturaliter intellectus assentiat, sicut prima principia; assensus talium, uel dissensus non est in potestate nostra, sed in ordine naturæ; & ideo propriè loquendo, naturæ imperio subiacet.

§ Subiungit aliud membrũ subdiuisionis, quia alius ēst actus rationis circa obiectum, qui est assensus respectu apprehensorum. Et hoc iterum fit dupliciter, quia apprehensa præsertim complexa, quorum est consensus, sunt duplicia; quædam quibus intellectus naturaliter assentit. Conclusio tertia, talis actus respectu talium obiectorum non cadit sub imperio rationis, sed naturæ. Probatur prima pars, quia nõ est in potestate nostra huiusmodi assensus, quia videlicet oportet eis assentire, & non possumus dissentire, sic ꝙ intellectus est determinatus quo ad specificationem actus respectu huiusmodi obiectorum complexorum apprehensorum. Secunda pars intelligitur de natura manēte, quia huiusmodi natura indidit huiusmodi assensum in lumine naturali rationis, & sic quasi præcipit intellectum, quòd necessariò assentiat. Tunc ibi.

Conclusio tertia.

§ Sunt autem quædam apprehensa, quæ nõ adeo conuincunt intellectum, quin possit assentire, vel dissentire, vel saltem assensum, uel dissensum suspēdere pp aliquam causam, & in talibus assensus ipse, uel dissensus in potestate nostra est, & sub imperio cadit.

§ Manifestat secundam partem vltimæ subdiuisionis; quia quędam sunt apprehensa complexa, quæ non continent euidentē veritatē; nec per cõsequens conuincunt intellectũ. Conclusio quarta. Cõsensus respectu huiusmodi apprehēsorũ cadit sub imperio rationis. Probatur, quia respectu huiusmodi apprehēsorum consensus, vel dissensus est in nostra potestate; ergo, &c. Antecedēs patet, quia non necessitat intellectum ad consensum, sed stat indeterminatus, vt possit consentire, vel non. Tenet consequentia, quia quæ sunt in potestate nostra possumus imperare. Patet ex his omnibus, ꝙ actus rationis potest imperari semper quidē quo ad exercitium, quia potest quis exercere intellectum suum ablatis impedimentis quando vult. Et ratione illius potest omnis actus intellectus esse meritorius, vt patet apud D. S. secunda secundæ, q. 2. art. 9. ad secundum. Sed quo ad specificationem actus distinguitur, quia quo ad apprehensionem simplicem, vel complexam veritatis de aliqua re excedente facultatem intellectus non potest imperari, sed quo ad assensum etiam eorum, quæ possunt apprehendi, quandoq; non imperatur, quia oportet assentire, & assensus ex natura determinatus est; & sic assensus nõ est meritorius; quandoq; autem assensus est in voluntate nostra respectu eius veri, ꝙ nõ necessitat intellectũ; & sic consentire vero Diuino pp Deum est meritoriũ, & voluntariũ. Et stat fundamentum in hoc, ꝙ nihil est imperabile, nisi quod subest voluntati nostræ, cuius virtute fit imperium, &c.

Conclusio quarta.

§ Aduerte autem, ꝙ non est idem apprehendere, & consentire; nam apprehendimus multa, quæ non iudicamus vera, sed de quibus dubitamus, immo quibus dissentimus; & per consequens aliqua complexa appprehendimus, in quibus statim videtur veritas, & sic approbamus, & consentimus; alia autem apprehenduntur, de quibus dubia est veritas, vel non euidens; & in his ex propria voluntate inhæremus.

§ Aduerte etiam ex solutione tertij præcedentis articuli, quòd actus rationis præueniens omnem actum voluntatis imperari non potest, quia imperium non est nisi ex voluntate; cum ergo huiusmodi actus ponatur præuenire omnem actum voluntatis; sequitur, quòd imperari non possit; nihilominus tamen talis actus, licet sit naturalis elicitiuè, non tamen est naturalis obiectiuè, sed respectu contingentis operabilis habet indeterminationem iudicij respectu vtriusq; partis, & sic est radix liberæ volitionis, & per consequens determinatio talis actus rationis ad vnum est in potestate voluntatis, & sic potest cadere sub imperio, quia voluntariè in vnam partem declinat.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã conclusionem specialem, quia possunt esse imperati quo ad exercitiũ, & sic semper cadunt sub libero arbitrio, quia non considerat nisi velit, & remotis impedimentis quando vult, considerare potest; cum quo stat, quòd non sit in potestate lib. arb. quòd apprehendat veritatem circa hoc intelligibile excedens, vel quòd non assentiat conuincenti intellectum.

§ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ratio hoc modo imperat sibiipsi; sicut & uoluntas mouet seipsam, ut supra dictum est, * inquantum. s. vtraq; potentia reflectitur supra suum actum, & ex vno in aliud tendit.

* q. 9. art. 3.

§ Ad maiorem, idem ſm idem, & idem in virtute propria sine concursu alterius. Ad minorem, ratio imperat ſm dictamen, & cognitionem alterius principij, ex quo alius actus dependet, vel ratio imperat in virtute voluntatis, & cum voluntate; Ergo actus rationis non imperat, negatur consequentia, quia sub alio actu imperat, sub alio imperatur, quia vt cognoscit aliquod principium agibile, vel speculabile imperat sibi de medio, vel conclusione; & secundò imperat cum voluntate, & imperatur sibi nudæ, &c.

§ Ad secundum dicendum, ꝙ propter diuersitatem obiectorum, quæ actui rationis subduntur, nihil prohibet ra-

bet rationẽ seipsam participare, sicut in cognitione conclusionum participatur cognitio principiorum.

¶Minor negatur, quòd potentia participans rationem sit alia potentia a ratione, immo potest esse ratio ipsa secundùm aliud obiectum, & alium actum. Vnde minor est falsa, si intelligitur, ꝙ ratio per participationem, & per essentiam sint duæ potentiæ; ergo, &c. Verũ vt est per essentiam, idest respectu naturaliter cognoscibilis, sic non imperatur, sed prout fertur in aliquod, quod participat veritatem ab alio, &c. & quo ad exercitium actus, &c.

¶Ad tertium patet responsio ex dictis.

¶Concludit, ergo non quilibet est imperatus. Verum est, quia non respectu veritatis apprehendendæ, vnde probat secundam conclusionem specialem.

Vtrum actus appetitus sensitiui imperetur.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd actus sensitiui appetitus nõ sit imperatus; dicit enim Apostolus Roma. 5. Non enim quod uolo bonum hoc ago, & glo. * exponit, quod homo uult non concupiscere, & tamen concupiscit; sed concupiscere est actus appetitus sensitiui; ergo appetitus sensitiui actus non subditur imperio nostro.

(P Infra q. 50. arti 3. & q. 56 art. 4. Et Veri. q. 25. artic 4. Rom. 5. * Est Aug. lib. 3 contr. Iul. cap. 26.)

¶ 2 Præterea. Materia corporalis soli Deo obedit quantum ad transmutationem formalem, ut in primo habitum est; * sed actus appetitus sensitiui habet quandam formalem transmutationem corporis, scilicet calorem, uel frigus; ergo actus appetitus sensitiui non subditur imperio humano.

(*q. 105. ar. 1. & q. 110. ar. 2.)

¶ 3 Præterea. Proprium motiuum appetitus sensitiui est apprehensum secundùm sensum, uel imaginationem; sed non est in potestate nostra semper, ꝙ aliquid apprehendamus sensu, uel imaginatione; ergo actus appetitus sensitiui non subiacet imperio nostro.

¶Sed contra est, quod Greg. Nicenus dicit, * ꝙ obediẽs rationi diuiditur in duo, in desideratiuum, & irascitiuum, quæ pertinent ad appetitum sensitiuũ; ergo actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis.

(*Greg. Nic. lib. 4. cap. 8. & 9.)

¶Hic inquirit, an actus, &c. Aduerte primò pro fundamento dicendorum, quòd actus dicitur imperatus dupliciter; vno modo directè, quia videlicet ex iudicio rationis ordinatum est, & mota potentia executiua, vt & actus fiat. & talis dicitur completè imperatus, & voluntarius; alio modo imperatus dicitur indirectè, & per consequens imperfectè voluntarius, quia potuit impediri, & non est impeditus, vel potuit imperari, & debuit, & non est imperatus.

¶Secundò aduerte, ꝙ, vt infra tangetur in Materia de peccatis, sensualitatis differentia est inter motum carnalem, & inter motũ sensualitatis; quia carnalis motus sensualitatis est, qui oritur ex dispositione naturali sine imaginatione; sed motus sensitiui appetitus est, qui consurgit in appetitu sensitiuo præuia imaginatione; & hoc dupliciter; vno modo ex tali imaginatione, quæ nullo modo potuit impediri, puta quæ consurgit ex subito occursu alicuius obiecti exterioris; & talis nihil videtur habere de voluntario; alio modo consurgit, præueniendo etiam rationem ex imaginatione impedibili; & talis videtur habere aliquid voluntarij imperfecti, sed actus sensitiui appetitus, qui sequitur rationẽ mediãte imaginatione procurata voluntariè habet perfectè rationẽ voluntarij.

¶Respondeo dicendũ, ꝙ secundùm hoc aliquis actus imperio nostro subiacet, prout est in potestate nostra, vt supra dictũ est; * & ideo ad intelligendum qualiter actus appetitus sensitiui subdatur imperio rationis, oportet considerare qualiter sit in potestate nostra.

(*Artic. 6.)

¶D. S primò præmittit quandam conclusionem fundamentalẽ; secundò deducit responsiuã, ibi. Est autem, &c. Fundamentalis conclusio est. Ad intelligendum qualiter, &c. vt in littera per totum. Probatur, quia secundùm hoc aliquis actus subiacet nostro imperio, secundùm quòd est in potestate nostra; ergo conclusio vera, consequentia clara, antecedens patet ex arti 6. vt autem appareat quomodo actus appetitus sensitiui potestati nostræ subsit D. S. distinctè manifestat in sequentibus, &c.

(Conclusio fundamentalis.)

¶Est autem sciendum, ꝙ appetitus sensitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas; ꝙ appetitus sensitiuus est virtus organi corporalis, non autem voluntas; omnis autem actus virtutis vtentis organo corporali dependet non solum ex potentia animæ, sed etiam ex corporalis organi dispositione; sicut visio ex potentia uisiua, & qualitate oculi, per quam iuuatur, uel impeditur; vnde & actus appetitus sensitiui non solùm dependet ex ui appetitiua, sed etiam ex [d] dispositione corporis.

(Dub 225.)

¶Hic consequenter D S determinat quæsitum iuxta dictũ fundamentum, & hoc distinctè; vnde primò præmittit distinctionem, secundò subiungit distinctam responsiuam conclusionem, ibi. Illud autem, &c. Distinguit ergo, quòd actus appetitus sensitiui nõ solùm dependet ex vi appetitiua, sed etiam ex dispositione corporis; ratio est, quia appetitus sensitiuus est virtus in organo, & sic actus eius dependet ab organo, & a potentia animæ, & declaratur exemplariter, &c. Vnde patet, quòd si actus appetitus sensitiui sit in potestate nostra vtroq; modo, ꝙ vtroq; modo est imperabilis, sin autem tunc non erit imperabilis. Deinde cum dicit.

¶Illud autẽ, quod est ex parte potentiæ animæ sequitur apprehensionem; apprehensio autem imaginationis, cum sit particularis, regulatur ab apprehẽsione rationis, quæ est uniuersalis, sicut uirtus actiua particularis a uirtute actiua uniuersali; & ideo ex ista parte actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis; qualitas autem, & dispositio corporis nõ subiacet imperio rationis; & ideo ex hac parte impeditur, quin motus sensitiui appetitus totaliter subdatur imperio rationis.

¶Respondet ad quæsitum sm prædictam distinctionem tali cõclusione. Actus appetitus sensitiui, vt dependet a potentia animæ; sic subiacet imperio rationis, non autem vt dependet a dispõne corporis; & non intelligitur conclusio de vno actu sensualitatis numero, sed indeterminatè; ita ꝙ sequens apprehensionẽ est imperabilis, non autem sequens dispositionem corporis; hanc cõclusionem primò probat; secundò secundam eius partem limitat, ibi. Contingit autem, &c. Probatur ergo cõclusio quo ad primam partem sic; illud quod est ex parte potentiæ animæ sequitur apprehensionẽ; sed apprehensio imaginationis est in potestate, & sub imperio rationis; igitur actus, vt sequitur potentiam. Maior patet, quia potentia appetitiua non habet actum nisi mediante apprehensione; & ergo si apprehensio est in potestate rationis; tunc actus, vt est a potẽtia appetitiua sensitiua est in potestate, & imperio rationis. Minor probatur, quia apprehensio imaginationis est particularis; ergo regulatur ab apprehensione rationis, quæ est vniuersalis; tenet cõsequentia a simili, sicut virtus actiua particularis a virtute vniuersali; patet ergo prima pars conclusionis, ꝙ motus, & actus sensitiui appetitus, qui procedit a potentia ipsa appetitiua mediante apprehensione est in potestate, & per cõsequens sub imperio rationis; de qua tamen apprehẽsione, & imaginatione intelligendum sit statim dicetur. Secunda pars conclusionis probatur; quia qualitas, & dispositio corporis nõ subiacet imperio rationis; igitur nec motus, qui ex tali dispositione naturaliter sequit; & sic ex hac parte impeditur, &c Añs patet, cõsequentia nota, qa cuius causa non est in potestate rationis, nec ipse effectus. Deinde ibi.

(Conclusio responsiua prima.)

¶Contingit autem etiam quandoq; ꝙ motus appetitus sensitiui subitò cõcitatur ad apprehensionem imaginationis, uel sensus; & tunc ille motus est præter imperiũ rationis, quamuis potuisset impediri a ratione, si præuidisset; unde philosophus dicit in primo politicorum, * quòd ratio præest irascibili, & concupiscibili non principatu despotico, qui est domini ad seruum; sed principatu politico, aut regali, qui est ad liberos, qui non totaliter subduntur imperio.

(* Arist. c. 3.)

¶Limitat primam partem conclusionis responsiuæ, & intendit istam conclusionem, Quandoq; motus potentiæ appetitiuæ sensitiuæ sequens apprehensionem imaginationis est præter imperium rationis. Patet conclusio, quia contingit quandoq;, quòd motus appetitus sensitiui subitò concitatur ad apprehensionem imaginationis, vel sensus exterioris; ergo tunc non est ex imperio rationis; antecedens notum, tenet cõsequentia, quia ponitur præuenire rationem, nec imaginatio huiusmodi prouenit ex rationis imperio; sed præcedit, quamuis si ratio attendisset, potuisset impediri, præsertim qui procedit ex imaginatione, licet nõ semper, qui ex apprehensione sensus respectu exterioris sensibilis. Patet ex hoc limitatio primæ partis conclusionis responsiuæ, quia ex parte potẽtiæ appetitiuæ sensitiuæ ille motus cadit sub imperio. s. perfecto. s. qui sequitur imaginationem, quæ procuratur a ratione, sicut a superiori mouente; sed motus, qui sequitur imaginationem, quæ non imperatur a ratione, sed quæ rationem præuenit, non cadit sub imperio directo, & hoc D. S. vult; sed tamen aliquando cadit sub imperio indirectè. s. si ratio potuisset impediuisse saltẽ quo ad singulos, si autem nullo modo potuit impediri, tunc nullo modo cadit sub imperio, nec est de genere voluntarij, vel humani actus, vt iam dicetur. Deinde D. S. confirmat istam conclusionem auctoritate philosophi, clarè in littera.

(Conclusio secunda.)

¶Nota hic propter illam vltimam conclusionem Doct. S. in de Malo, Materia 7. arti. 6. ad octauum. vbi habet, quòd motus proueniens ex dispositione corporali non est sub imperio rationis; sed omnis apprehensio imperio rationis subiacet; potest enim ratio prohibere vsum cuiuslibet apprehensiuæ potentiæ maximè in absentia sensibilis; vnde motus qui excitatur ex aliqua apprehensione est peccatum, quia ratio vitare potest quantum ad singulos, non autem quantum ad omnes. Et nota verbum, quòd D. S. hic posuit, maximè in absentia sensibilis; vnde videtur, quòd si sit apprehensio subito orta ex præsentia sensibilis offerentis se præter scitum hominis, & inde consurgit subito motus, quòd talis nõ cadit sub imperio. Vnde potest colligi ex isto articulo, quòd quadruplices actus sensualitatis sunt, quidam sequitur naturaliter ex dispositione corporis, & vocatur motus carnis; & talis non cadit sub imperio, nec potest cadere. Alius autem ex imaginatione subita, & non impedibili; & talis non cadit sub imperio rationis. Tertius est, qui sequitur apprehensionem, & pro nunc etiam impedibilem, & talis cadit sub imperio incompleto tamen, quia potuit saltem quo ad singulos impediri, si ratio vigilaret; vnde est veniale. Quartus est motus, qui imperatur a ratione quam sequitur mediante imaginatione per rationem procurata; & talis potest esse mortalis, si sit mali ex genere. vide de his etiam in Capreolo in secundo, distin. 40. ad secundum Durandi contra primam conclusionem, vbi concludit in fine. Ex quibus infero, quòd triplex potest esse motus in appetitu; vnus sequens deliberationem; secundus sequens simplicem apprehensionem, qui potuit impediri; tertius procedens ex naturali dispositione, vel apprehẽsione, quæ nullo modo potuit impediri; primus est perfectè moralis; secundus imperfectè; tertius nullo modo: hæc ille, vbi comprehendit motum ortum ex subita imaginatione sub naturali: & vult, quòd non cadat sub imperio. De istis in D. S. secundo, distinctio. 24. & 31. quæst. 1. artic. 2. ad quintum. & infra quæstio. 74. Confirmatur conclusio pro prima parte argumento in contrarium: vide de materia huius artic. prima par. quæst. 81. artic. 3.

Quadruplices motus sensualitatis.

Capreolus

¶Ad primum ergo dicendum, quòd hoc, quod homo vult non concupiscere, & tamen concupiscit, contingit ex dispositione corporis, per quam impeditur appetitus sensitiuus, ne totaliter sequatur imperium rationis; vnde & Apostolus ibidem subdit. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ; hoc etiam contingit propter subitum motum concupiscentiæ, vt dictum est.* ———

*In corp.

¶Maior vera, concupiscit motu præueniente rationem, vel ex dispositione corporis, vel propter subitum motum sequentem imaginationem, qui iam non præuenitur; ergo, &c. Verum, quãtum ad motum, qui prouenit ex dispositione corporali, vel quantum ad motum subitum, tamẽ subditur imperio directo quantum ad actum sequentem iudicium rationis, vel indirecto quantum ad præuenientem, sed mediante apprehensione, quæ est in hominis potestate.

¶Ad secundum dicendum, quòd qualitas corporalis dupliciter se habet ad actum appetitus sensitiui; vno modo vt præcedens, prout aliquis est aliqualiter dispositus secundùm corpus ad hanc, vel illam passionem; alio modo vt consequens, sicut cum ex ira aliquis incalescit; qualitas igitur pręcedens non subiacet imperio rationis, quia vel est ex natura, vel ex aliqua præcedenti motione, quæ non statim quiescere potest; sed qualitas cõsequens sequitur imperium rationis, quia sequitur motum localem cordis, quod diuersimodè mouetur secundùm diuersos actus sensitiui appetitus. ———

¶Maior vera, obedit quantum ad transmutationem formalem sine omni motu præuio soli Deo, tamen creatura potest etiam transmutare formaliter mediante motu locali, & applicatione actiuorum ad passiua, & in animalibus ad actum appetitus sensitiui naturaliter, & immediatè sequitur immutatio corporis secundùm proportionem ad motum appetitus, vt patebit infra q. 22. Minor vera, quandoque præcedentem, ex qua transmutatione causatur motus appetitus sensitiui, quandoq; etiam sequentem, & illius causa potest esse appetitus sensitiuus mediãte transmutatione locali cordis, & spirituum vitalium, quia irati cor commouetur, & diffunduntur spiritus localiter, ex quo contingit transmutatio formalis in calore, vel in timente in frigore; ergo, &c. Verum, sequens qualitatem præuenientem motum, tamen motus præcedens qualitatem, vel ex ea non dependens se, sed ex iudicio rationis potest esse in potestate nostra, sicut quis ex imperio rationis irascitur, & ex ira commouetur cor; & per consequens incalescit corpus, & transmutatio formalis corporis etiam est in potestate nostra, quæ sequitur passionem excitatam per rationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia ad apprehensionem sensus requiritur sensibile exterius, non est in potestate nostra apprehẽdere aliquid sensu nisi sensibili præsente, cuius præsentia non semper est in potestate nostra; tunc enim homo potest vti sensu cum voluerit, nisi sit impedimentum ex parte organi. Apprehensio autem imaginationis subiacet ordinationi rationis secundum modum virtutis, vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ, quòd enim homo non possit imaginari, quæ ratio considerat; contingit vel ex hoc, ꝙ non sunt imaginabilia, sicut incorporalia, vel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ est ex aliqua indispositione organi.

¶Minor vera; sed hoc non est ex defectu obedientiæ in appetitu sensitiuo, nec imaginationis, vel sensus; sed propter absentiã imaginabilis, vel sensibilis; quæ si fuerint præsentia, tunc obtemperant rationi secundùm modum virtutis suæ, vel debilitatis; vnde imaginatio non potest imaginari incorporeum, quia excedit virtutem suam, nec sensus debilis, & malè qualificatus ratione organi, potest in obiectum perfectè, sed hoc est propter indispositionem organi: ergo non subiacet, &c. Negatur consequentia; sed sequitur, quòd non semper possit exire in actum sine præsentia obiecti, quod constituitur præsens, vel secundùm esse imaginatum, vel secundùm esse sensibile exterius, quo posito sequitur sensus, & imaginatio; & per consequens appetitus. Vnde vult D. S. in solutione, quòd sensus exterioris actus est in potestate nostra posito sensibili præsente, & bona dispositione organi, similiter imaginatio est in potestate nostra, non ꝙ imaginemur quæcunque, sed imaginabilia, & secundùm modum virtutis suæ, vel debilitatis, ita scilicet quòd ille, qui habet meliorem, & fortiorem imaginationem fortius imaginabitur; & ille qui habet debiliorem, debilius imaginatur. Quare negatur minor, quòd nullo modo sint in potestate nostra; sed probat, ꝙ non possit exire in actum sensus exterior sine præsentia sensibilis, & imaginatio nõ potest obedire ad imaginandum, quæcunq; tamen imaginabilia, & hoc secundùm modum virtutis suæ, quia non ęqualiter est in omnibus, est tamen maior obedientia imaginationis, quàm sensum exteriorum, quia non requirit præsentiam realem imaginati, sicut sensus exterior, &c. vnde est magis in promptu ad obediendum.

Vtrum actus vegetabilis imperetur.

AD octauum sic proceditur. Videtur, ꝙ actus vegetabilis animę imperio rationis subdantur; vires enim sensitiuæ nobiliores sunt viribus animæ vegetabilis; sed vires animę sensitiuæ subduntur imperio rationis; ergo multo magis vires animæ vegetabilis.

Q Infra q. 50. artic. 3. ad 2. Et 2. 2. q. 148. artic. 1. ad 3. Et 3. q. 15. ar. 2. ad 2. & q. 19. artic. 2. cor. Et 2. d. 20. q. 1. artic. 2. ad 3. Et Veri. q. 13. ar. 4. cor. Et quoli. 4. ar. 2. corp. Et 1. Ethi. fin.

¶ 2 Præterea. Homo dicitur minor mundus, quia sic est anima in corpore, sicut Deus in mundo; sed Deus sic est in mundo, quòd omnia quæ sunt in mundo, obediunt eius imperio; ergo, & omnia quæ sunt in homine, obediunt imperio rationis, etiam vires vegetabilis animæ.

¶ 3 Præterea. Laus, & vituperium non contingit nisi in actibus qui subdũtur imperio rationis; sed in actibus nutritiuæ, & generatiuæ potentiæ contingit esse laudem, & vituperium, & virtutem, & vitium; sicut patet in gula, & luxuria, & virtutibus oppositis; ergo actus harũ potentiarum subduntur imperio rationis.

¶Sed cõtra est, quod Greg. Nicenus dicit,* ꝙ id quod non persuadetur a ratione est nutritiuũ, & generatiuum.

*Greg. Ni. lib. 4. c. 15.

¶Hic inquirit, an actus vegetabilis animæ, qui sunt actus nutritiuæ, augmentatiuæ, & generatiuæ potentiarum sint imperabiles.

¶Respondeo dicendum, ꝙ actuum quidam procedũt ex appetitu naturali, quidam autem ex appetitu animali, vel intellectuali; omne enim agẽs aliquo modo appetit finem, appetitus autem naturalis non consequitur aliquam apprehensionem, sicut sequitur appetitus animalis, & intellectualis; ratio autem imperat per modum apprehensiuæ virtutis; & ideo actus illi, qui procedũt ab appetitu intellectiuo, vel animali, possunt a ratione imperari, nõ autem actus illi, qui procedunt ex appetitu naturali; huiusmodi autem actus sunt uegetabilis animæ; vnde ut Greg. Nicenus dicit,* ꝙ uocatur naturale, quod generatiuum, & nutritiuum; & propter hoc actus uegetabilis animæ non subduntur imperio rationis. ———

*Greg. Nic. lib. 4. c. 15.

¶D. S. re-

Conclusio responsiua.

¶ D.S. respondet tali conclusione, Actus vegetabilis animæ nõ subduntur imperio rationis. Probatur, Actus qui procedunt (& solùm illi) ab appetitu intellectiuo vel animali possunt à ratione imperari, non autem qui procedũt ab appetitu naturali; sed actus vegetabilis animæ procedunt ab appetitu naturali, ergo, &c. Maior probatur, quia ratio imperat per modum apprehensiuæ virtutis, cuius imperium, & motio extenditur solum ad potentiam mobilem mediante apprehensione quæ est in potestate rationis; sed actus appetitus intellectiui, & sensitiui sequuntur apprehensionem, non autem naturalis qui sequitur dispositionem qualitatum materialium, omnes quidem huiusmodi appetitus conueniunt in tendere in finẽ, & bonum, non autem eodem modo, sicut sitis est appetitus vegetabilis aiæ sine apprehensione, sed est dispositio quædam in ariditate quæ exigit humidum, & frigidum; & homo siue velit siue nolit, oportet quòd huiusmodi appetitum patiatur si dispositio corporalis hic habeat. Similiter non qui vult augeri augebitur, nec qui vult generare generabit, sed hoc est ex dispositione naturalis augmentatiuæ vel generatiuæ, &c. Minor probatur auctoritate in littera, & per consequens sequitur conclusio. Et stat fundamentum in hoc breuiter, quia actus vegetatiuæ partis dependent à dispositione qualitatiua corporali, quæ non subest rationi, nec per consequens actus sequentes, secus in actu appetitus sensitiui vel intellectiui, vbi actus dependet ab apprehẽsione quæ subest rationi.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primũ ergo dicendum, ꝙ quãtò aliquis actus est immaterialior tantò est nobilior, & magis subditus imperio rationis; vnde ex hoc ipso, quòd vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, apparet has vires infimas esse.

¶ Negatur consequentia, immo eo ipso, quòd nobiliores sunt, ideo subsunt imperio rationis, quia minus dependent à materia, & per oppositum, quantò inferiores tantò magis dependent à corporali dispositione, & non sequuntur apprehensionem mediante qua ratio imperat, & ex hoc ipso quòd superiori coniungitur nobilitatur, & excellentiorem effectum producit in quem non posset sibi derelicta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd similitudo attenditur quantum ad aliquid, quia scilicet sicut Deus mouet mundum, ita anima mouet corpus; non autem quantũ ad omnia, non enim anima creauit corpus ex nihilò sicut Deus mundum, propter quod totaliter subditur eius imperio.

¶ Ad maiorem, illud, sicut, dicit aliquam similitudinem non æqualitatem, similitudo, quia vtrobique est proportio motoris ad mobile, non autem quantum ad perfectum imperium, & perfectam obedientiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus, & vitium, laus & vituperium non debentur ipsis actibus nutritiuæ vel generatiuæ potentiæ, quæ sunt digestio, & formatio corporis humani; sed actibus sensitiuæ partis ordinatis ad actus generatiuæ vel nutritiuæ, puta in concupiscendo delectationem cibi, & venereorum, & vtendo secũdùm quòd oportet, vel non secundùm quòd oportet.

¶ Ad maiorem, vera vt sic. Minor negatur, nec probatio valet, quia in gula, & luxuria non est vituperium vt sunt vegetatiuæ potentiæ, sed in actibus sensitiui appetitus prout carent ordine rationis, sicut in digestione non est laus aut vitium morale, sed in inordinata concupiscentia cibi, vel etiã in inordinata sumptione cibi quæ est per manus, & appetitum sensiuum prout infert notabile nocumentum corpori. Similiter de luxuria, quia in actu venereo qui exercetur propter concupiscentiam sensualem contra ordinem rationis.

Scotus citatur.

¶ Nota, quòd de materia huius solutionis benè loquitur Scotus in 2. distin. 42. in responsione ad tertiam conclusionem vbi sic dicit. Potentia motiua est in potestate voluntatis, similiter potentiæ sensitiuæ, & etiam vegetatiuæ quatenus dependent à motiua, sicut potentia vegetatiua quantum ad nutritiuam requirit appositionem nutribilis, & similiter approximationem actiui ad passiuum, & secundum hoc potentia generatiua est in potestate nostra, & in ea potest esse peccatum materialiter inquantum ad actũ inordinatum præcedit potentia motiua, quæ est in potestate voluntatis; similiter etiam quantum ad potentias sensitiuas quatenus operationes earum dependent à potentia motiua, vnde Aug. 11. de Trinita. ca. 8. dicit, quòd quia operatio palpebrarum necessariò requiritur ad visionem, & motus localis palpebrarum obediunt animæ, catenus visio est in volentis potestate. Sed sunt ne huiusmodi potentiæ (. s. sensitiuæ) aliter in potestate voluntatis quã per principium motiuum? Dico quòd sic, inquantum scilicet per actus possunt in actum suum ex hoc, quòd voluntas habet actũ circa idem obiectum. Patet in visu, nam stante eadem dispositione obiecti, & oculi potest visus imperari à voluntate, vt absque motu locali intueatur nunc aliquem punctum perfectius quàm prius, & hoc in eadem pyramide, & infra eandem axem propter copulationem voluntatis, hæc ille, quæ faciunt pro declaratione dictorum in hoc articulo, & in præcedenti, &c.

Vtrum actus exteriorum membrorum imperetur.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd membra corporis non obediant rationi quantum ad actus suos; constat enim, quòd membra corporis magis distant à ratione quàm vires animæ vegetabilis, sed vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, vt dictum est. * ergo multo minus membra corporis.

R 1. q. 81. ar. 3. ad 2. Et 2. 2. q. 164. ar. 1. co. Et 2. d. 20. q. arti 2. ad 1. Et Veri. q. 15 art. 4. ad. 5. ar. 5. ad 14. Et Mal. q. 7. ar. 2 ad 15. * Arti. 8.

¶ 2 Præterea. Cor est principium motus animalis, sed motus cordis non subditur imperio rationis, dicit enim Greg. Nicenus, * ꝙ pulsatiuum non est persuasibile ratione, ergo motus membrorum corporalium non subiacet imperio rationis.

* Greg. Nice. li. 4. ca. 15.

¶ 3 Præterea. Aug. dicit. 14. de ciui. Dei. * quòd motus membrorum genitalium aliquando importunus est nullo poscente, aliquando autem destituit inhiantem, & cum in animo concupiscentia ferueat, friget in corpore, ergo motus membrorum non obediunt rationi.

* Augu. cap. 16.

¶ Sed contra est, quod August. dicit octauo confes. * Imperat animus vt moueatur manus, & tanta est facultas vt vix à seruitio discernatur imperium.

* August. cap. 9.

¶ Hic inquirit an motus, & actus membrorum corporalium sint imperati à ratione.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd membra corporis sunt organa quædam potentiarum animæ; vnde eo modo quo potentiæ animæ se habent ad hoc, ꝙ obediant rationi, hoc modo se habent etiam corporis membra; quia igitur vires sensitiuæ subduntur imperio rationis, non autem vires naturales, ideo omnes motus membrorum quæ mouentur a potentijs sensitiuis subduntur imperio rationis; motus autem membrorum qui consequuntur vires naturales non subduntur imperio rationis.

Conclusio responsiua.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Omnes motus membrorum quæ mouentur à potentijs, &c. vt in fine corporis per totum (. i. motus qui sequitur membra vt mouentur motu locali mediantibus potentijs sensitiuis, & etiam motiua executiua, tales sunt imperabiles, sed non isti motus qui sunt in membris à virtutibus vegetatiuis, vt sunt augmentum membrorum, & nutritio.) Probatur conclusio, eo modo quo potentiæ animæ se habent ad hoc, ꝙ obediant rationi, hoc modo se habent etiam membra corporis, ergo conclusio vera. Antecedẽs probatur, quia membra sunt quædam organa potentiarum animæ, & ergo sicut potentiæ se habẽt, (puta ad obediendum) sic organa quæ obediunt, ipsis potentijs. Consequentia probatur, quia vires sensitiuæ obediunt, nõ naturales vt patuit, ergo benè sequitur conclusio. Confirmatur etiam argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd membra non mouent seipsa, sed mouentur per potentias animæ, quarum quædam sunt rationi viciniores, quàm vires animæ vegetabilis.

¶ Maior vera, magis distant entitatiuè, sed non magis motiuè, quia sunt etiam instrumenta virium sensitiuarum quo ad aliquos motus quæ audiunt rationem. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his quæ ad intellectum, & voluntatem pertinent primum inuenitur id, quod est secundùm naturam ex quo alia deriuantur, vt a cognitione principiorum naturaliter notorum deriuatur cognitio conclusionum, & à voluntate finis naturaliter desiderati deriuatur electio eorum quæ sunt ad finem; ita etiam in corporalibus motibus principium est secundùm naturam, principium autem corporalis motus est à motu cordis; vnde motus cordis secundùm naturam est, & non secundùm voluntatem; consequitur enim sicut per se accidens uitam quæ est ex unione corporis, & animæ, sicut motus grauium, & leuium consequitur formam substantialem ipsorum, unde & à generante

nerante moueri dicuntur secundùm philosophum in. 8. phy. * & propter hoc motus iste vitalis dicitur; vnde Greg. Nicenus dicit.* quòd sicut generatiuum, & nutritiuum non obedit rationi, ita nec pulsatiuum, quod est vitale: pulsatiuum autem appellat motum cordis qui manifestatur per venas pulsatiles.

[* Aristot. text. 19. & se] [* Greg. Nice. li. 4. ca. 35.]

¶ Consequentia negatur, quia non oportet si primus motus qui est naturalis non est sub imperio, quòd alij non sint, qui non sunt naturales sed possunt esse voluntarij

¶ Nota quòd D. S. in hac solutione ponit, quæ alibi extensius prosequitur, videlicet quòd motus cordis qui dicitur vitalis in animalibus sequitur animam non quamcunque sed sensitiuam, & hoc sine omni potentia organica media, & est ille motus non pure naturalis, sed animalis: sed motus progressiuus est ab anima mediante potentia, Vide de hoc. D. S. in opusculo. 35. de motu cordis ad longum, vbi etiam habet in fine quæ valent pro solutione sequenti, Vide de hoc etiam ad longum Capreolum in fine quarti ad argumenta Aureoli.

[Capreolus.]

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut Aug. dicit in. 14. de Ciui. Dei. * Hoc, quòd motus genitalium membrorum rationi non obedit est ex pœna peccati, vt. s. anima suæ obedientiæ ad Deum in illo præcipuè membro pœnam inobedientiæ patiatur, per quod peccatum originale ad posteros traducitur.

[* August. c. 16. & 20.]

¶ D. S. soluit hoc argumentum dupliciter, primò Theologicè clarè in littera, an autem, & sine peccato, & sine iustitia originali fuisset huiusmodi rebellio, infra videbitur in materia de peccato originali; deinde secundò. D. S. soluit ratione naturali & primò ratione naturali generali cum dicit.

¶ Sed quia per peccatum primi parentis, vt infra dicetur * natura est sibi relicta subtracto supernaturali dono, quod homini diuinitus erat collatum; ideo consideranda est ratio naturalis quare motus huiusmodi membrorum specialiter rationi non obedit, cuius causam assignat Aristo. in lib. de causis motus animalium. * dicens Inuoluntarios esse motus cordis, & membri pudendi. s. quia ex aliqua apprehensione huiusmodi membra commouentur, inquantum scilicet intellectus, & phantasia repræsentant aliqua ex quibus consequuntur passiones animæ, ad quas consequitur motus horum membrorum; non tamen mouetur secundùm iussum rationis aut intellectus, quia scilicet ad motum horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis. s. caliditatis, & frigiditatis, quę quidem alteratio non subiacet imperio rationis.

[* q. 85. ar. 3.] [* Arist. c. 8.]

¶ Secundò soluit ratione naturali speciali dicens.

¶ Specialiter autem hoc accidit in his duobus membris, quia vtrumque istorum mẽbrorum est quasi quoddam animal separatum inquantum est principium vitæ; principium autem est virtute totum, cor enim principium est sensuum, & ex membro genitali virtus exit seminalis quæ est virtute totum animal, & ideo habẽt proprios motus naturaliter, quia principia oportet esse naturalia, vt dictum est. *

[* In solu. secundr.]

Quæstio Decimaoctaua.

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali.

A

POst hoc considerandum est de bonitate, & malitia humanorum actuum. Et primò quomodo actio humana sit bona uel mala. Secundò, de his quæ consequuntur ad bonitatem vel malitiam humanorum actuũ, puta meritum, vel demeritum, peccatum, & culpa. Circa primum occurrit triplex consideratio. Prima est de bonitate, & malitia humanorum actuum in generali. Secunda de bonitate, & malitia interiorum actuum. Tertia de bonitate, & malicia exteriorum actuum. Circa primum quęruntur vndecim. Primò, utrum omnis actio sit actio bona, uel aliqua sit mala. Secundò, utrum actio hominis habeat, quòd sit bona uel mala ex obiecto. Tertiò, utrũ hoc habeat ex circunstantia. Quartò, utrum hoc habeat ex fine. Quintò, utrum aliqua actio hominis sit bona uel mala in sua specie. Sextò, utrum actus habeat speciem boni uel mali ex fide. Septimò, vtrum species, quæ est ex fine, contineatur sub specie quæ est ex obiecto sicut sub genere aut èconuerso. Octauò, utrum sit aliquis actus indifferens secundùm suam speciem. Nonò, utrum aliquis actus sit indifferens secundùm indiuiduum. Decimò, utrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni uel mali. Vndecimò, utrum omnis circunstantia augens bonitatem uel malitiam constituat actum moralem in specie boni uel mali.

¶ Postq̃ D. S. determinauit de cõditione actuum humanorũ qui sunt homini proprij, hic cõsequenter agit de eorum distinctione per bonum, & malum. Ratio autem ordinis est; quia bonitas, & malitia moralis consequuntur ad actus humanos inquantum sunt voluntarij, & voluntarium necessariò præsupponitur eis, &c. In præsenti igitur tractatu duo principaliter facit, primò determinat de his quæ pertinent ad bonitatem vel malitiam humanæ actionis de directo, secundò de his quæ habent se per modum concomitantiæ vt sunt meritum, & demeritum, rectum, & obliquum, & hoc in. q. 21. Circa primum tria facit, primò determinat de bonitate, & malitia humanorum actuum in generali, secundò de bonitate; & malitia interiorum actuum in speciali. q. 19. tertiò de bonitate, & malicia exteriorum actuum. q. 20. In quæstione verò præsenti duo facit, primò ostendit per modum præambuli ad sequentia, quòd actio humana sit quandoque bona quandoque mala, secundò prosequitur intentum ostendendo ex quibus, & quomodo sumitur bonitas in ipsa ar. 2.

Vtrum omnis actio sit bona vel aliqua sit mala.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd omnis actio hominis sit bona, & nulla sit mala, dicit ẽm Dionysius quarto c. de di. no. quòd malum non agit nisi virtute boni, sed virtute boni non fit malum, ergo nulla actio est mala:

[Infra ar. 1. co. & q. 71. arti. 7. ad 1. Et Mal. q. 2. arti. 1. & 5. & 4. cor.] [Dionysius.]

¶ 2 Præterea. Nihil agit nisi secundùm, quòd est actu, non est autem aliquid malum, secundùm quòd est actu, sed secundùm quòd potentia priuatur actu, inquãtum autem potentia perficitur per actum est bonum, vt dicitur in 9. Metaphys. * nihil ergo agit inquantum est malum, sed solùm inquantum est bonum, omnis ergo actio est bona, & nulla mala.

[* Aristot. tex. 20.]

¶ 3 Præterea. Malum non potest esse causa nisi per accidens, vt patet per Diony. 4. ca. de. Di. no. sed omnis actionis est aliquis per se effectus, nulla ergo actio est mala, sed omnis actio est bona.

[Dionysius.]

¶ Sed contra est quod dominus dicit Ioã. 3. Omnis qui malè agit odit lucem, est ergo aliqua actio hominis mala.

¶ Hic. D. S. primò determinat quæstionem, an est.

¶ Nota autem, quòd quia vt habet philosophus. 2. posteriorum. Omnis quæstio est quæstio medij, ita vt idem sit quærere an quadratura circuli est, & an sit aliquod medium ad ipsam, & habito medio habetur à priori, quòd quadratura sit, sic in hoc articulo. D. S. respondendo ad quæstionem quæ quærit an omnis actio sit bona & nulla mala ostẽdit mediũ, & causam per quã actio est bona, & mala volens per hoc satis responsum esse quæsito, quòd aliqua sit bona aliqua mala, & intelligitur quæsitum de actione hominis, vt sic (id est actione humana) quia vt dictum, est hic determinatur de distinctione actionis voluntariæ, & per consequens humanæ, non autem de actione quacunque, scilicet etiam naturali quamuis, & ex responsione haberi possit, vnde actio naturalis bona vel mala dicatur. Dicit ergo.

¶ Respondeo dicendum, quòd de bono, & malo in actionibus oportet loqui sicut de bono, & malo in rebus, eo quòd vnaqueque res talem actionem producit qualis est ipsa.

¶ D. S. respondet tali conclusione ostendente causam formalis responsionis ad quæsitum, scilicet quòd aliqua est bona aliqua mala, omnis actio inquantum habet aliquid de esse intantum habet de bonitate, inquantum verò deficit ei aliquid de plenitudine essendi quæ debetur actioni humanæ, intantum deficit à bonitate, & sic dicitur mala. Probat, de bono & malo in actionibus oportet

loqui

loqui sicut de bono, & malo in rebus, ita scilicet quòd per idem sunt bonæ res, & actiones; per idem dico proportionabiliter, sed in rebus vnumquodque tantùm habet de bono quantùm habet de esse, & quantùm habet de esse tantùm de bonitate, inquantùm verò aliquid ei deficit de plenitudine essendi intantùm deficit à bonitate, & dicitur malum, igitur conclusio vera. Huius rationis. D.S primò præmittit maiorem, secundò prosequitur diffusè minorem, ibi. In rebus, &c. Tertiò subinfert conclusionem, ibi. Sic igitur, &c. Maior ergo probatur, quia vnaqueque res talem actionem producit qualis est ipsa, quia si bona, & perfecta, vt sic producit bonam actionem, si autem deficit & actio erit deficiens, & mala, & per consequens maior vera, quòd ex eadem radice pendet bonitas rei, & actionis. s. à perfectione, & plenitudine essendi; adiunxi autem per idem proportionabiliter, quia res sunt bonæ per aliqua entia positiua absoluta sicut per esse, & qualitates, sed actiones habent suam bonitatem per aliquas commensurationes, & habitudines quæ constituunt actionem in plenitudine essendi, vtputa habitudo ad finem, circunstantias, & huiusmodi, vnde diuersæ commensurationes constituunt actionem moralem boná, hominem autem entia absoluta; vide D.S. de malo Materia. 2 ar. 4. vtimur nomine perfectionis largè, secundùm quòd in se comprehendit conuenientem mensuram, & formam, & ordinem, hęc ille, sic in proposito. Concordat Scotus in quodlibetis. q. 18. in primo principali vbi dicit bonitatem importare relationem vel multas relationes quæ tamen habent modum qualitatis in denominando vt patebit ar. 5. Consequenter cum dicit.

Concordat Scotus.

¶ In rebus autem vnumquodque tantùm habet de bono, quantùm habet de esse, bonum enim, & ens conuertuntur, vt in primo dictum est.* ——————

* q. 5. ar.

¶ Prosequitur minorem principalem probans primò primam eius partem, secundò secundam, ibi. Solus autem, &c. tertiò modificat aliqua dicta in illis partibus, ibi. Sed quia, &c. prima ergo pars quamuis videatur etiam complecti duas tamen in substantia est vna, scilicet quòd quantùm habet de bono tantùm de esse, & econtra, probatur sic. Bonum, & ens conuertuntur, igitur quantũ habet vnumquodque de entitate tantùm habet de bonitate, licet vt postea tangetur, hoc non ab eodem habeat, quòd dicatur ens simpliciter, & bonum simpliciter, tamen hoc verum est, quòd si habeat multum de entitate substantiali, & accidentali, quòd erit eo magis bonum, & si habeat magnam bonitatem constitutam ex substantia, & ex perfectionibus super additis erit etiam perfectum ens. Consequenter ibi.

¶ Solus autem Deus habet totam plenitudinem sui esse secundùm aliquid vnum, & simplex; vnaqueque res verò habet plenitudinem essendi sibi conuenientem secundùm diuersa. Vnde in aliquibus contingit, quòd quantum ad aliquid habent esse, & tamen eis aliquid deficit ad plenitudinem essendi eis debitam. ——————

¶ Ostendit secundam partem minoris principalis. s. quòd inquantùm rei deficit de plenitudine essendi in tantùm deficit de bonitate. Illa pars vnum supponit, & vnum dicit, & primò manifestat D. S. suppositum, secúdò dictum, ibi. Quantum igitur, &c. Supponit autem aliquid posse deficere à plenitudine essendi, propter illud suppositum manifestandum ponit quoddam notabile, ex quo habetur talis conclusio illius suppositi verificatiua, in aliquibus contingit, quòd quantùm, &c. vt in fine litteræ. Probatur ratione, & exemplariter, ibi. Sicut ad &c. Ratione sic, solus Deus habet totam plenitudinem sui esse secúdùm vnum, & simplex, vnaqueque res verò, scilicet creata habet plenitudinem essendi sibi conuenientem secundùm diuersa, ergo sequitur conclusio. Antecedens relinquitur notum ex dictis prima parte. q. 5. quia solus Deus est substantialiter bonus simpliciter, creaturæ autem per esse à se distinctum, & per accidentia superaddita. Cõsequẽter ibi.

¶ Sicut ad plenitudinẽ esse humani requiritur, quòd sit quoddam compositum ex anima, & corpore, habens omnes potentias, & instrumenta cognitionis, & motus, vnde si aliquid horum deficiat alicui homini, deficit ei aliquid de plenitudine sui esse. ——————

¶ Declarat eandem conclusionem suppositalem exemplariter de homine cui potest aliquid deesse puta aliquod instrumentum vel aliqua potentia.

¶ Et nota, quòd hæc conclusio dicit in aliquibus contingit, quòd deficiunt à plenitudine essendi, hoc dicit propter substantias Angelicas in quibus supponimus nullum posse esse defectum a plenitudinę essendi naturaliter, sed in istis inferioribus, vnde de homine exemplificatum est qui est de ordine inferiorum corruptibilium. Deinde cum dicit.

¶ Quantùm igitur habet de esse tantùm habet de bonitate, inquantùm verò aliquid ei deficit de plenitudine essendi, intantùm deficit à bonitate & dicitur malum, sicut homo cecus habet de bonitate, quòd viuit, & malum est ei, quòd caret visu, si verò nihil haberet de entitate vel bonitate, neque malum neque bonum dici posset. ——————

¶ Manifestat hoc, quod dicit secunda pars minoris sæpe dictæ resumendo prius ipsam minorem quo ad ambas partes clarè, & manifestat secundam partem de homine ceco, & addit. D S. quòd si homo nihil haberet de entitate, & bonitate neque malum neque bonum dici posset, & de bono quidem clarum est, de malo autem patet fundamentum ex D.S. in de Malo. q. 1. quia malum dicitur priuatio fundata in aliqua entitate positiua, quare si non est ens nec malum erit. Deinde ibi.

¶ Sed quia de ratione boni est ipsa plenitudo essendi, siquidem alicui aliquid defuerit de debita essendi plenitudine non dicetur simpliciter bonum, sed secundùm quid, inquantum est ens; poterit tamen dici simpliciter ens, & secundùm quid non ens, vt in primo dictum est. * ——————

* q. 5. arti. primo.

¶ Adiungit quoddam notabile differentiale, & moderatiuum circa dicta, quia dictum est, quòd bonum, & ens conuertuntur, & quantum aliquid habet de entitate tantum de bonitate, tamen differentia est quo ad hoc, quòd aliunde dicitur ens simpliciter, & bonum simpliciter, & si alicui defuerit plenitudo essendi nõ dicitur simpliciter bonum, sed secundùm quid inquantùm est ens, poterit tamen simpliciter dici ens, & ratio diuersitatis est, quia plenitudo essendi est de ratione boni, quod est vltimum, & perfectũ, non autem est de ratione entis simpliciter ad quod sufficit, quòd habeat esse substantiale; sed ad bonum requiritur esse substantiale, & accidentale, & de his prima parte. q. 5. arti. primo. in solutionibus. Tunc ibi.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd omnis actio inquantùm habet aliquid de esse, intantùm habet de bonitate, inquantùm verò deficit ei aliquid de plenitudine essendi quæ debetur actioni humanæ intantùm deficit à bonitate, & sic dicitur mala, puta si deficiat ei, vel determinata quantitas secundùm rationem, vel debitus locus, vel aliquid huiusmodi. ——————

¶ Subinfert ex dicta ratione conclusionem responsiuam, & secundam eius partem specialiter explicat clarè.

¶ Nota autem hic duo, primò verbum D. S. cum dicit, deficiat, quia intelligitur de defectu priuatiuo non negatiuo. Defectus enim negatiuus, vt patuit supra. q. 10. ar. 2. in fine cor. facit quidem non bonum, sed non facit malum, vnde & D.S. in conclusione dicit. Si deficiat à plenitudine quæ debetur actioni humanæ.

¶ Nota secundò verbum. D.S. secundum rationem, ex quo habetur quòd D.S. loquitur de bonitate actionis quæ sumitur per habitudinem ad rationem, ita quòd plenitudo per quam actio est bona est plena conformitas ad rationem, & per consequens loquitur hic D.S. de bonitate actionis moralis vt sic, vide Scotum in. 2. dist. 40. conformiter ad hic posita loquentem, vnde dicit inter cætera ad propositum. Bonitas moralis est ex aggregatione omnium conuenientium actui non absolutè ex natura actus, sed quæ conueniunt ei secundùm rectam rationem, &c. hæc ille. Et idem est dicere conuenit ex aggregatione, &c. sicut dicere ex plenitudine essendi, &c vide eundem in quodlibetis. q. 18. in primo principali.

Scotus cõcor.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem directè responsiuam quæsiti, quia non omnis est bona, sed aliqua mala.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum agit in virtute boni deficientis, si enim nihil esset ibi de bono, neque esset ens, neque agere posset; si autem non esset deficiens non esset malũ, vnde & actio causata est quoddam bonum deficiens, quia secundùm quid est bonum, simpliciter autem malum. ——————

¶ Ad maiorem huius primi argumenti ante contrarium dico, malum non agit nisi in virtute boni, sed deficientis.

¶ Ad minorem, virtute boni vt sic non fit malum, scilicet in actione, verum est in virtute boni perfecti, tamen in virtute boni secundùm quid, & deficientis fit malum in actione, & in effectu proprio, licet in virtute boni perfecti possit fieri malum in effectu alieno, sed per accidens, vt patet prima parte. q. 49. arti. primo, & in de Malo Mat. 1. ar. 3. ergo nulla actio est mala negatur consequens, quia actio agentis secundùm quid boni, & deficientis potest esse mala.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse secundùm quid in actu, vnde agere possit, & secundùm aliud priuari actu, vnde causet deficientem actionem, sicut homo cæcus actu habet virtutem gressiuam per quam ambulare potest, sed inquantum caret

visu

visu qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulando dum ambulat cespitando.

¶ Maior vera est, non agit nisi secundùm, quod est actu, tamen quod est in actu secundùm vnum, potest priuari alio, ratione cuius deficit in actione, vt patet in exemplo litteræ de cæco. Nihil ergo agit inquantum est malum, &c. Verum, si inquantum specificet, & dicat rationem agendi, tamen suppositum, quod est malum potest agere, ita quòd, inquantum, dicat concomitantiam ad agens inquantum, quod deficit potest agere, & secundùm aliud deficit, ratione cuius defectus relinquitur in actione defectus. Vnde negatur consequentia, quia esto ratio agendi sit bonum, tamen suppositum agens potest esse priuatum aliqua perfectione, ex qua priuatione sequitur malum in actione, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actio mala potest habere aliquem effectum per se secundum id, quod habet de bonitate, & entitate; sicut adulterium est causa generationis humanæ inquantum habet commixtionem maris, & fœminæ, non autem inquantum caret ordine rationis.

¶ Maior vera, & intelligitur causa per accidens, vt per accidẽs tenet se ex parte causæ (.i. malum non causat nisi ratione boni cui coniungitur.) Et non est causa per accidens vt tenet se ratione effectus (hoc est non causat effectum per accidens.) De hoc in de Malo. q. 1. ar. 3. ad quartum in simili.

¶ Ad minorem respondet D. S. actio vt actio est, habet effectũ realem naturalem, sed actionis vt mala, negatur quòd sit effectus naturalis, licet eam vt sic consequatur præter intentum agentis effectus moralis qui est vituperium.

¶ Nota, quòd actionis malæ moraliter aliter est effectus per accidens moralis, & aliter naturalis. Actio enim mala habet effectũ per accidens naturalem, ex parte causæ, idest illa malitia formaliter non causat effectum naturalem, sed bonitas ipsius actus naturalis cui coniungitur. Vnde malum agit per accidens id est per aliud, & agit malum naturalem effectum, non in abstracto, sed in concreto; sed actio mala formaliter, idest ratione malitiæ habet effectum moralem, per accidens quidem, quo ad intentionem agẽtis, non tamen per accidens quo ad actionem malam, & peccatũ vt sic; quia videlicet malè agens non intendit vituperium, & pœnam, tamen ex natura peccati est, quòd obliget se ad pœnam, & vituperium, & demeritum, vt patebit infra. q. 87. art. 1. ad primum. D. S. autem in solutione intelligit, quòd actio mala ratione formalis habet per accidens effectum naturalem. Cum quo stat, quòd per se habeat effectum moralem qui est reatus pęnæ, & huiusmodi, per se inquam ex parte actionis malæ, licet per accidens ex parte agentis. Et de hoc etiam infra q. 73. ar. 8. quia quãdoque aliquid per se consequitur peccatum, & tamen non est intentum.

Vtrum actio hominis habeat quòd sit bona vel mala ex obiecto.

B

Infra q. 19. art. 1. & 2. co & q. 21. ar. 1. co. Et q. 36. art. 5. cor.
* August. cap. 12.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd actio non habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto, obiectum enim actionis est res; in rebus autem non est malum, sed in vsu peccantium, vt Aug.* dicit in lib. 3. de Doctrina Christiana, ergo actio humana non habet bonitatem, vel malitiam ex obiecto.

¶ 2 Præterea. Obiectum comparatur ad actionem vt materia, bonitas autem rei non est ex materia, sed magis ex forma quæ est actus; ergo bonum, & malum non est in actibus ex obiecto.

¶ 3 Præterea. Obiectum potentiæ actiuæ comparatur ad actionem sicut effectus ad causam, sed bonitas causæ non dependet ex effectu, sed magis è conuerso, ergo actio humana non habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

Oseæ.

¶ Sed contra est quod dicitur Oseæ 9. Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt, fit autem homo Deo abominabilis propter malitiam suæ operationis, ergo malitia operationis est secundum obiecta mala quæ homo diligit, & eadem ratio est de bonitate actionis.

¶ Hic D. S. accedit ad principale propositum ostendendo ex quibus, & qualiter actio humana sortiatur bonitatem, & malitiam. Et diuiditur in duo. Primò ostenditur ex quibus sumatur bonum, & malum in actione humana. Secundò ostenditur quàm differenter secundùm huiusmodi dicatur actio bona vel mala. art. 5. Prima diuiditur in tres species secundùm tria ex quibus specialiter sumitur bonitas, & malitia in actione humana quæ sunt obiectum, circunstantia, & finis, secunda est in ar. 3. tertia in ar. 4. Quęrit ergo hic de obiecto.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est.* bonum, & malum actionis sicut & ceterarum rerum attenditur ex plenitudine essendi vel defectu ipsius. Primum autem quod ad plenitudinem essendi pertinere videtur, est id, quod dat rei speciem.

* Art. primo.

¶ D. S. primò deducit quandam conclusionem pręambularem. Secundò applicat, & infert conclusionem responsiuam, ibi. Sicut autem, &c. Probat ergo D. S. talem conclusionem præambularem. Primum bonum, & malum actionis attenditur ex illo, quod dat ei speciem. Probatur, bonum, & malum actionis attenditur ex &c. sed primum vt in littera. Maior nota ex artic. primo, quia sic est de bonitate rerum, ergo & actionum. Minor relinquitur nota Et intelligitur, quòd dans speciem dat primam bonitatem propriam isti rei. Sicut anima rationalis dat homini bonitatem specificam. Licet enim ante aduentum animæ fuerit bonitas embrionis, non tamen erat bonitas hominis. Consequenter cum dicit.

¶ Sicut autem res naturalis habet speciem ex sua forma, ita actio habet speciem ex obiecto, sicut & motus ex termino; & ideo sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma quæ dat speciem ei, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti, vnde & à quibusdam vocatur bonum ex genere, puta vti re sua.

¶ Applicat prædictam conclusionem, & infert talem conclusionem responsiuam. Prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti, & primum malum in actionibus moralibus est quod est ex obiecto; probatur; primum bonum, & malũ actionis est ex illo, quod dat ei speciem, sed sicut res naturalis habet speciem ex sua forma, ita actio ex obiecto, ergo, &c. Maior patet ex dictis. Minor patuit sup. q. 1. ar. 3. & probatur hic à simili de motu. Conclusionem autem infert D. S. & confirmat eam primò quo ad primam eius partẽ, secundò quo ad secũdam, ibi. Et sicut in, &c. Confirmat autem primam partem ex dicto communi aliorũ, quia nomen illius bonitatis quam actio habet ex obiecto dicitur bonitas ex genere, quia videlicet est actio circa rem conformiter ad rectam rationem, sicut vti re sua. Consequenter ibi.

¶ Et sicut in rebus naturalibus primum malum est, si res generata non consequitur formam specificam, puta si non generetur homo, sed aliquid loco hominis; ita primum malum in actionibus moralibus est quod est ex obiecto, sicut accipere aliena; & dicitur malum ex genere[d] pro specie accepto, eo modo loquendi quo dicimus humanum genus totam humanam speciem.

Dub. 1.

¶ Subinfert secundam partem conclusionis quam confirmat ex simili in rebus naturalibus, & ex nomine istius mali: quia vocatur malum ex genere, accipiendo genus pro specie, quo modo loquendi vtitur philosophus. 5. physico. in definitione Consequenter se habere, quia accipitur genus pro specie, cum dicuntur consequenter se habere inter quæ non mediat aliquid eiusdẽ generis, id est speciei.

CIRCA dicta sunt tria notanda. Primò circa hoc quòd D. S. dicit bonitatem ex obiecto esse primam; huius enim contrarium videtur D. S. habere in secundo dist. 36. ar. vltimo vbi sic dicit. Sic ergo patet ratio distinctionis bonitatis actuum quæ in littera ponitur, & quomodo hæ bonitates adinuicem se habeant. Prima enim bonitas, quæ est ex essentia actus est communis omnibus actibus, vnde ipsa substernitur omnibus alijs bonitatibus, inter quas primò superuenit bonitas, quæ est ex debita materia super quam iterum inducitur alia bonitas, quæ ex fine est & alijs circumstantijs, & ex forma habitus. Hæc ille. Concordat cum hoc dicto. Sco in secundo dist. 40. ponens, quòd prima bonitas actus est ex conuenientia actus ad efficiens à quo actus dicitur moralis, quia liberè elicitus. Et hoc est commune actui bono, & malo, &c. Secunda conditio est ex obiecto, quod si sit cõueniens tunc est actus bonus ex genere, &c. hæc ille. Hic autem in conclusione D. S. dicit quòd prima bonitas est ex debita materia siue ex obiecto conuenienti, vide etiam Scotum in quodlibetis. q. 18. in primo principali. Vbi ponit quare bonitas ex obiecto dicatur bonitas generis, quia capax omnis bonitatis specificæ in genere moris.

Scotus.

¶ Sed istam apparentẽ, & non existentem controuersiam determinat D. S. in de Malo. Mate. 2. ar. 4. in corpore vbi habet, quòd alia consideratio est boni, & mali in actu secũdùm, quòd est actus, & in diuersis specialibus actibus. Nam si consideremus actum inquantùm actus, bonitas eius est vt sit quædam emanatio secundũ virtutem, agentis. Et ideo secundùm diuersitatem agentium diuersimodè accipitur bonitas, & malum in actibus. In rebus enim naturalibus actus bonus est, qui est secundùm conuenientiam naturæ agentis, &c. Loquimur autem nunc de actibus hominis; Vnde bonum, & malum in actibus secundùm quòd nunc loquimur, est accipiendum secundùm id, quod est proprium homini inquantum est homo. Hæc autem est ratio, vnde bonum, & malum in

Prima bonitas ex obiecto moralis.

actibus

actibus humanis considerantur secundùm quòd actus concordat rationi, &c. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd bonitas generica actus vt est essentia quædam, est per comparationem ad virtutẽ agentis, & illa est simpliciter prima, sed est extra genus moris. Et de ista loquitur D.S. in secundo. Sed bonitas alia moralis, & specifica illa est prima ex obiecto. Et de ista loquitur hic D.S. Vnde considerando actionem vt sic, consideratur sub bonitate entis, sed non morali. Considerando autem vt est circa tale obiectum conforme rationi, consideratur sub prima bonitate morali, non enim videtur, quòd actus vt est liberè elicitus, habeat bonitatem moralem, sed magis naturalem genericam, vt enim postea patebit. Bonitas moralis prius est ex obiecto saltem vt apprehenso, quàm ex voluntate. Quare non videtur benè sonare dictum Scoti, si ponat bonitatem moralem communem actui bono, & malo. Benè enim volo, quòd sit vna bonitas actus, secundùm quòd conuenit agenti etiam voluntariò; sed tamen illa conuenientia est secundùm virtutem naturalem, non secundùm conuenientiam ad rationem quæ est principium moralitatis, ideo non meretur dici bonitas moralis. Voluntas enim vt liberum arbitrium habet naturaliter elicere actum liberum; & talis actus conuenit sibi ex conditione propria. Quare est quidem aliqua bonitas communis actui bono, & malo, sed non meretur dici bonitas moralis, sed bonitas entis. Prima autẽ bonitas moralis est, quia actus conueniens rationi informatæ lege Diuina vel naturali, sed non est præcisè bonitas moralis, quia conueniens efficienti. Bene volo, quòd actus liberè elicitus sit bonus moraliter si sit circa obiectum conueniens rationi, & fiat secundùm rectam rationem: sed non est bonus absolutè moraliter, quia liberè elicitus. Vnde Scotus haberet ponere duplicẽ bonitatem moralem. Vnam primam quæ est communis actui bono, & malo, & deinde secundam quæ est propria bono, quæ dicitur bonitas ex genere. Sed in Doctrina D. S. non video primam bonitatem esse moralem, &c. Vnde D. S. vbi iam in de Malo in fine corporis, ita potest dici, quòd actus humanus inquantùm est actus nondum habet rationem boni vel mali moralis, nisi addatur aliquid ad speciem cõtrahens, licet etiam ex hoc ipso quòd est actus humanus. Et vlterius ex hoc quòd est ens habeat rationem boni, sed non huiusmodi boni moralis, quod est secundùm rationem esse de quo nunc agimus, hæc ille. Ex quo patet, quòd formaliter negat actum vt est voluntarius, & liberè elicitus esse bonum moraliter, licet admittat bonitatẽ aliqua entis. Quod si Scotus intelligat istam primam bonitatem non esse moralem, tunc non aduersatur dictis hic, quæ volunt primam bonitatem moralem esse ex obiecto. Sicut dicit in quodlibetis sup. vbi dicit. Bonitas ex obiecto est prima in genere moris, præsupponens solùm bonitatem naturæ, hæc ille.

Bonitas moralis Scotus.

¶ Nota secundò circa nomen bonitatis quę est ex obiecto, quia dicit D S. quòd vocatur bonitas ex genere capiendo genus pro specie. In secundo verò vbi supra in corpore habet aliam expositionem huius, quare dicatur bonitas ex genere, quia videlicet sumitur ex determinatione ipsius bonitatis genericæ .s. bonitatis quæ est secundùm quòd a virtute agentis procedit, & vt habet ad tertium. Sicut genus determinatur ad speciem, ita etiam bonum in genere determinatur per bonitatem quæ est ex fine, & ex alijs circunstantijs. Et ideo illud bonum, quod est ex fine, & circunstantijs respondet bono, quod est ex gñe sicut species generi. Vnde, & eius prædicationem recipit. Pascere enim esurientem propter Deum, est pascere esurientem, sed non conuertitur, hæc ille. Et eundem secundum modum sequitur Scotus vbi supra cum dicit. Bonitas est ex genere, quia est indifferens ad bonitates vberiores quæ sumuntur ex differentijs specialibus, sicut genus est indifferens ad multas species, hæc ille. Et vtraque quidem expositio bona est. Sed volui recensere vtrumque vt sciat Thomista, quòd D S. in summa, ea ratione dicit actum esse bonum ex genere (.i. ex specie) & ex obiecto specificante, & sic dicit bonitatem ex genere quæ consequitur obiectum specificans in ordine ad rationem. In scripto autem quia est bonitas adhuc determinabilis per alias bonitates superuenientes.

¶ Nota tertiò circa hoc, quod D. S. dicit, quòd prima bonitas est ex obiecto conuenienti, Nota inquam, quòd obiectum conueniens vt habetur ex solutione primi, non est ipsa res in se, & absolutè considerata, vel vt est extra secundùm se; sed intelligitur per obiectum, ipsa res in comparatione ad actum humanum interiorem vel exteriorem, ita quòd obiectum capitur formaliter vt coniungitur actui humano. Et dicitur obiectum conueniens circa quod aliquis per actum interiorem vel exteriorem conformiter se habet secundùm rectam rationem. Recta autem ratio vt habet D S. in de Malo Mate. 2. ar. 4. in corpore, est ratio informata lege Diuina .i. æterna vel naturaliter, vel per Doctrinam, vel per infusionem, ita videlicet, quòd ratio habens dictamen conforme legi ęternæ, quod procedit vel ex lege naturali quæ conseruatur, & tenetur in synderesi; siue sit dictamen fidei siue procedens ex alia informatione Diuina, est rationis rectæ, & obiectum huic conforme, est obiectum conueniens, vnde sicut veritas speculatiua in nobis dependet à re sic bonitas moralis à ratione recta practica.

Recta ratio.

ARGVMENTVM in contrarium est directè pro secunda parte. Et ex consequenti pro prima parte conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd licet res exteriores sint in seipsis bonæ; tamen non semper habent debitam proportionem ad hanc vel illam actionem, & ideo inquantùm considerantur vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni.

¶ Ad maiorem. Obiectum est quidem res, sed hoc nomen obiectum significat rem in habitudine ad operationem

¶ Ad minorem, in rebus non est malum, scilicet morale secundùm se vt res, tamen malum morale attenditur penes habitudinem, & modum se habendi ad rem, sed in vsu peccantium formaliter verum, tamen à rebus sumitur, & originatur malum morale. Sicut pecunia bona est, tamen accipere pecuniam non suam inuito domino non est bonum. Negatur consequentia, vel conceditur consequens ad sensum hunc, quòd ex re non sumitur bonitas moralis vt res est in se, sed tamen ex obiecto, quia obiectum superaddit habitudinem ad actionem, & illa habitudo quandoque est secundùm rectam rationem quandoque contra, Et sic ex obiecto formaliter accipitur bonitas, & hoc originaliter, & radicaliter, vt patebit infra q. 20. ar. 1.

¶ Nota, quòd sicut medicina non est sana formaliter est tamen sana causaliter. Sic res in se non est boña formaliter bonitate morali. Est tamen bona moraliter suo modo causaliter, & originaliter, quia videlicet ex eoipso, quòd aliquis taliter se habet peccat. Et ipsa res nata est inducere in suo genere (scilicet finaliter, & specificatiuè) malitiam in actionem circa se existentem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectum non est materia ex qua, sed materia circa quam, & habet quoddammodo rationem formæ inquantùm dat speciem.

¶ Maior vera, vt materia circa quam. Ad minorem. Bonitas rei non est ex materia ex qua vel in qua vt sic vniuersaliter. Negatur autem consequentia, quia obiectum est materia circa quam, quæ specificat actum in ipsum tendentem, vt patuit sup. q. 1. art. 1. quia actiones recipiunt speciem ex principijs, & passiones ex terminis, &c. Vnde D.S. in secundo supra ad quartum, duplex inquit est materia ex qua vel in qua, & materiá circa quam. Et primo modo materia dicta non incidit in idem cum fine, sed secundo modo est idem cum fine, quia obiectum finis actus est, hæc ille.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non semper obiectum actionis humanæ est obiectum actiuæ potentiæ, nam appetitiua potentia est quodammodo passiua inquantùm mouetur ab appetibili, & tamen est principium humanorum actuum.

¶ D.S, primò respondet ad maiorem, secundò ad minorem, ibi. Ex hoc, &c. Quia autem maior vnum præsupponit, & vnum dicit, ideo primò exponit suppositum, secundò dictum. ibi. Neque etiam, &c. Supponit ergo maior, quòd potentia agens actum humanum sit semper actiua, quod est vniuersaliter falsum potissimè de potentijs appetitiuis, quæ possunt agere actum humanum, & tamen sunt passiuę, inquantùm mouentur ab appetibili, vt patebit infra. q. 22. ar. 2. ad secundum, vbi habetur, quòd appetitiua est passiua, non enim dicitur potentia passiua, ita quòd nullo modo agat, sed quia non producit suum obiectum, sed antequàm agat patitur ab obiecto, de quo in de Verita. Mate. 26. ar. 3. ad quartum. Suppositum tamen illud potest aliquando esse verum, maximè de agente actum humanum vt exequens. Hic enim potest efficere obiectum suum, & se habere actiuè. Et pręterea talis actus faciẽs obiectum non est moralis nisi in ordine ad interiorem, qui specificatur ab obiecto. Deinde ibi.

¶ Neque etiam potentiarum actiuarum obiecta semper habent rationem effectus, sed quando iam sunt transmutata, sicut alimentum transmutatum ęst effectus nutritiuæ potentiæ, sed alimentum nondum transmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam sicut materia circa quam operatur.

¶ Exponit maiorem, quòd vera est, quòd actio potentiæ actiuæ, habet se vt causa ad effectum respectu sui obiecti, in fine actionis vel transmutationis; sed ante finem habet se vt materia circa quá, & obiectum, quod specificat motum, & actionem. Sicut actio hominis qua facit, & producit homicidium; talis actio facit effectũ, scilicet mortem hominis, & ex hoc habet speciem, & maliciam. Alius verò dat elemosynam, & ex hoc habet etiam speciem, & sic de alijs. Vnde ibi se habet actiuè ad obiectum, & tamen actus ex illis speciem habent. Deinde ibi:

¶ Ex hoc autem, quòd obiectum est aliquo modo effectus potẽtiæ actiuæ, sequitur, quòd sit terminus actionis eius, & per consequens, quòd det ei formam, & speciem, motus enim habet speciem à terminis.

¶ Respon-

¶ Respondet ad minorem, & primò iuxta expositionem maioris, secundò iuxta intellectum suppositi, ibi. Et quamuis,&c. Minor ergo falsa, quòd bonitas causæ non dependet ex effectu, quia eo ipso, quòd est effectus, est terminus à quo actio formam & speciem habet,& sic bonitatem, non sicut à principio, sed sicut à termino; nam actiones ab vtroque specificantur, vt patuit supra. Deinde ibi.

¶ Et quamuis etiam bonitas actionis non causetur ex bonitate effectus, tamen ex hoc dicitur actio bona, quòd bonum effectum inducere potest; & ita ipsa proportio actionis ad effectum est ratio bonitatis ipsius. —

¶ Exponit secundò minorem ad sensum suppositi. Concesso enim supposito, quòd potentia agens actum humanum sit actiua, tunc quamuis bonitas causæ non dependeat ab effectu, tamen est illud sine quo causa non est, nec dicitur bona, scilicet moraliter, si enim quis non operetur bona, sed mala non erit bonus; quia bonus est qui habet bonam voluntatem, & rectam intentionem, sed non est bona voluntas nisi velit, quod bonum est obiectum, & effectus quandoque. Et prӕterea licet bonitas causæ non dependeat ab effectu in genere causæ efficientis, tamen potest dependere in genere causæ finalis, & formalis specificatiuè, quia scilicet actio efficit obiectum, tamen eo ipso, quòd tendit ad talem effectum est bona vel mala, & habet speciem & formam à tali obiecto. Non est enim inconueniens, quòd aliquid sit effectus in genere causæ efficientis ipsius agentis, & tamen sit finis actionis, & etiam specificatiuum actionis.

Vtrum actio sit bona vel mala ex circunstantia.

E

Infra q. 42. 16. cor. Et Mal. q. 2. ar. 5. cor. q. 7. ar. 4. cor. Et quol. q. 4. art. 16. cor. Et 2. di. 36. ar. 5. cor.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd actio non sit bona vel mala ex circunstantia; circunstantiæ enim circunstant actum sicut extra ipsum existentes, vt dictum est. * sed bonum, & malum sunt in ipsis rebus, vt dicitur in 6. Metaphy. * ergo actio non habet bonitatem vel malitiam ex circunstantia.

* q. 7. art. 1.
* Aristot. Tex. 8.

¶ 2 Prӕterea. Bonitas vel malitia actus maximè cōsideratur in Doctrina morum, sed circumstantiæ cum sint quædam accidentia actuum videntur esse prӕter considerationem artis, quia nulla ars cōsiderat id, quod est per accidens, vt dicitur in. 6. Metaphy. * ergo bonitas vel malitia actionis non est ex circunstantia.

* Arist. tex. 4.

¶ 3 Prӕterea. Id quod conuenit alicui secundùm suam substantiam non attribuitur ei per aliquod accidens; sed bonum, & malum conuenit actioni secūdùm suam substantiam, quia actio ex suo genere potest esse bona vel mala, vt dictum est. * ergo non conuenit actioni ex circunstantia, quòd sit bona vel mala.

* Art. 2.

¶ Sed contra est quod philosophus dicit in li. Ethicorum, * quòd virtuosus operatur secundùm quòd oportet, & quando oportet secundùm alias circunstantias; ergo ex contrario vitiosus secundùm vnumquodque vitium operatur quando non oportet, vbi non oportet, & sic de alijs circunstantijs, ergo actiones humanæ secundùm circumstantiam sunt bonæ vel malæ.

* Arist. li. 2. cap. 6.

¶ Quia vt dictum est ar. prӕce. ex obiecto est bonitas ex genere, quæ iuxta modum dicendi D. S. in secundo dicitur ex genere, quia sibi plures bonitates superaddi possunt, scilicet ex circunstantijs, & ex fine, & ex forma habitus. Ideo D. S. hic secundò inquirit de bonitate, quæ est ex circunstantijs. Ad actum enim simpliciter bonum requiritur plenitudo essendi, vt patet ex ar. primo. Circa idem enim obiectum potest actus diuersimodè determinari per circunstantias, & potest iste qui est bonus ex genere, effici simpliciter malus ex fine, & circunstantijs.

¶ Respondeo dicendum, quòd in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo perfectionis quæ debetur ei ex forma substantiali quæ dat speciem; sed multum superadditur ex superuenientibus accidentibus sicut in homine ex figura, ex colore, & sic de alijs, quorum si aliquod desit ad decentem habitudinem consequitur malum, ita etiam est in actione; nam plenitudo bonitatis eius non tota consistit in sua specie, sed aliquid additur ex his quæ adueniunt tanquàm accidentia quędam, & huiusmodi sunt circunstantiæ debitæ, vnde si aliquid desit quod requiratur ad debitas circumstantias, erit actio mala. ————

¶ D. S. respondet tali conclusione. Si aliquid desit, quod requiratur ad debitas circunstantias erit actio mala. Probatur, in rebus non est tota plenitudo debita ex forma substantiali, sed multum superadditur ex accedentibus, ergo ita est in actione, quòd plenitudo bonitatis non tota est ex sua specie, sed aliquid additur ex his quæ adueniunt sicut accidentia, sed circunstantiæ debitæ sunt huiusmodi accidentia, igitur vera est conclusio, consequentia prima tenet ex ar. primo, quia loquendum est de bonitate actionum, sicut de bonitate rerum. Antecedens primum declaratur exemplariter de homine. Minor subsumpta patet ex dictis supra q. 7.

¶ Nota circa antecedens, & conclusionem responsiuam, quia videtur esse dissimilitudo in antecedentis exemplo ad propositū. Nam constat, quòd si homo deficiat in accidentibus debitis, quòd est simpliciter turpis, quæ turpitudo est malum quoddam saltem naturale. Sed non videtur, quod actus cadens super debitam materiam deficiens in circunstantijs debeat simpliciter dici malus; vt enim patebit ar. 5. bonum, & malum distinguuntur specie. Si ergo circunstantia dat malitiam actui de se ex specie bono, ipsa distinguit actum moralem specie, sed hoc est contra posterius dicenda, vbi habetur, quòd circunstantia manens circunstantia non variat speciem. Si autem dicatur circunstantia mutare, quia trahit in conditionem obiecti, iam non manebit circunstantia. Et sic videtur, quòd iste articulus non probet, quòd circunstantia vt est accidens, det bonitatem; quod tamen intendit articulus vt patet intuēti, quia vult, quòd non tota perfectio actionis humanæ est ex specie, sed etiam ex accidentibus, & patet à simili, quod D. S. inducit de homine cuius plena perfectio dependet ex accidentibus vt accidentia sunt.

¶ Pro huius solutione oportet aduertere ex D. S. in quarto dist. 16. q. 3. ar. 2. quæstiū. tertia, & ex D. S. infra q. 72. art. vl. & q. 73. quòd aliud diuersificat speciem essentialem actus, aliud speciem bonitatis vel malitiæ. Actus enim habet speciem essentialem ab obiecto & motiuo, & per cōsequens ab eius vnitate vel diuersitate est vnus vel diuersificatur. Bonitatem autem habet non solū ex obiecto, sed ex omnibus requisitis ad plenitudinem perfectionis, quorū quodlibet affert specialem bonitatem. Et si quid horum defuerit manebit quidem idem actus quo ad essentiam, sed non manebit idem actus in specie moris, quæ est secundùm comparationem ad rationem, quę requirit non solùm bonitatem ex obiecto, sed ex omnibus requisitis. Vnde dico, quòd speciem actus vt sic non diuersificant nisi obiectum, vel circunstantia secundùm aliud obiectum, & motiuum. Et sic D. S. infra loquitur. Sed tamen speciem moris diuersificat quilibet defectus debitæ perfectionis. Quare ad propositum dico, quòd circunstantia vt circunstantia substantiæ actus non diuersificat speciem actus, sed tamen diuersificat speciem moris quæ est secundùm comparationem actus ad rationem, & secundùm, quòd habet diuersam comparationem ad rationem cōstituit diuersas species nō quidem actus, sed moris. Sicut ergo defectus debiti accidentis in homine facit hominem simpliciter malum, vt dicit antecedens in littera; sic defectus debitæ circunstantiæ etiam manentis in ratione circunstantiæ, facit actum simpliciter malum inquātùm facit difformitatem ad rationem. Quod autem dicitur circunstantia vt sic nō mutare speciem, intelligitur de specie actus, & hoc verum est, non tamen intelligitur, quòd non mutet speciem moris vt sic, licet vt mutet speciem moris consideretur vt addit per se repugnantiam ad rationem, vt hr̄ art. 5. ad 4m. Cum hoc tamen stat, quòd sit accidens actus ad speciē quo ad speciem suam quam habet ex obiecto. Oportet nanque attendere, ꝙ stant simul, ꝙ circunstantia vt sic potest diuersificare habitudinē ad principium moralitatis, & sic facere alium actum moralem, & tamen accidere actui secundùm substantiam. Vnde D. S. infra vbi iam, non dicit, quòd cum circumstantia mutat de bonitate in maliciam non sit circumstantia actus, sed dicit, quòd consideratur vt habet repugnantiam ad rationem, & vt conditio obiecti essentialis per comparationem ad rationem, cum quo stat, quòd sit accidens actus secundùm substantiam, licet non vt est moralis comparatus ad rationem.

Circunstantia non vt circunstantia substantiæ actus, tamē vt differentia ad rationem dat speciē moralem.

¶ His videtur fauere D. S. vbi supra in quarto ad primum, vbi dicit. Quæcunque circunstantia aliquam speciem peccati in actu causat, ad speciem actus inquantùm est moralis pertinet. Vnde nō habet iam rationem circunstantiæ peccati quamuis circūstat substantiam actus, vt prius dictum est, hæc ille. Ita dico in proposito, ꝙ circunstantia faciens actum bonum non se habet accidentaliter, ad actum bonum, immo requiritur per se, sed tamen est circunstātia actus; sicut solet dici, ꝙ albedo est accidens hominis est tamen de essentia hominis albi. Et secundùm hoc etiam verificatur dictū D. S. in de Malo Mate. secunda. ar. 4. ad 6. vbi dicit, ꝙ in eadem specie actus moralis potest esse bonum vel malum ex circunstantia, sic in eadem specie hominis potest esse album, & nigrum, hæc ille vbi vult, ꝙ malum ex circumstātia non variat speciem actus sicut malum ex obiecto, vt patet ex his quæ consequenter dicit, cū quo stat, ꝙ variat speciem moris, quæ est per comparationē ad rationē.

Vnde

Vnde si quis percutiat qui debet, & quem debet, excedat autem notabiliter in modo, ipse vtique malè facit propter defectum circunstantiæ. Et talis defectus facit actum malum, & per consequēs transfert in aliam speciem moris, sed non actus. Videntur etiam hæc dicta conformia D.S. infra. q. 72. ar. 9. ad primum. Vbi habet quòd malum inquantùm huiusmodi cum sit priuatio, diuersificatur specie secundùm ea quæ priuantur, sicut & cęteræ priuationes, licet peccatum materialiter, id est actus humanus non habeat speciem ex parte auersionis. Et in quarto supra ad secundum, omnis actus secundùm substantiam habet speciem ab obiecto, sed secundùm rationem malitiæ habet speciem à defectu, & ideo secūdùm diuersa quæ deficere possunt diuersæ species causantur malitiæ, & secundùm hoc distinguuntur species peccati non solùm ex obiecto, hæc ille. Ita dico in proposito, ꝙ diuersæ sunt bonitates secūdùm diuersa quæ requiruntur ad actum bonum. Et quia malū ex singularibus defectibus, ideo si aliquod horum desit, erit simpliciter malum, quare si desint debitæ circunstantiæ erit actus malus. Et per consequens distinguuntur specie moris ab actu circa idem obiectum in quo obseruantur circūstantiæ debitæ. Summariè igitur patet, ꝙ circunstantia vt est accidens debitum actui, requiritur ad eius bonitatem simpliciter, & si deest, erit actio simpliciter mala distincta specie ab actu bono, non propter alietatem substantiæ actus quæ est ex obiecto, sed pęnes alietatem habitudinis ad principium moralitatis. Semper tamen esto cautus, ne putes D.S. hæc inferius aduersari, vbi dicit circumstantiam vt sic non variare speciem, loquitur enim de specie actus quam habet ex cōuersione, vt patet intuenti; cum quo stat, quòd variat speciem moris secundùm comparationem ad rationem. Omnis enim diuersitas ad per se principium constituit diuersitatem specificam, vt patebit arti. quinto.

¶ Vide de materia huius articuli D.S. de Malo Mate. 2. ar. 4. ad quintum, vide & Scotum in quodlibetis q. 18. in primo principali, vbi ponit ordinem circunstantiarum, & quomodo defectus circūstantiarum facit malitiam priuatiuam, positio autem indebitarum facit malitiam contrariam.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, & pro iam dictis; quia vbi oportet, & quando oportet sunt circunstantiæ habentes per se conuenientiam ad rationem, & defectus earum per se repugnantiam; vnde requiruntur ad bonitatem, & defectus earum causat malitiam; non tamen vt sic trahunt extra speciem actus. Et hoc D.S. infra habet. q. 73. arti. 7. Trahunt tamen in aliam speciem moris, quæ est bonum vel malum. Nemo enim dicit quòd dans cui non debet benè faciat. Fit ergo actus malus ex defectu circunstantiæ, & alterius speciei moris. eiusdem tamen speciei actus, vt sic voluntarij, & eiusdem generis moralis, sed non speciei, quia est voluntarius, sicut benè circunstātionatus, sed differt specie, quia voluntarius repugnans rationi, alter verò consonans rationi.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd circunstantiæ sunt extra actionem inquantum non sunt de essentia actionis, sunt tamen in ipsa actione velut quædam accidentia eius, sicut & accidentia quæ sunt in substantijs naturalibus sunt extra essentiam earum.

¶ Ad maiorem, extra actum existentes, quia scilicet non sunt de essentia accidentis, contingunt tamen actionem ipsam aliquæ, sicut sibi immediatè inhærentes, sicut modus agēdi vel saltem mediante actu conueniunt agenti aliqua saltem vt patuit supra. q. 7. ar. 1. ad secundum, & tertium, &c. Ad minorem, actio est etiā res. Et licet sibi non omnes circunstantiæ inhæreant (sicut cōditio personæ) tamen agens habet per se habitudinem ad actionem quæ variatur ei conditione agentis, & ita redundat circūstantia in actionem, moraliter præsertim, & imputatiuè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non omnia accidētia per accidens se habent ad suam substantiam, sed quędam sunt per se accidentia, quæ in vnaquaque arte considerantur, & per hunc modum considerantur circunstantiæ actuum in Doctrina morali.

¶ Ad minorem, sunt accidentia, sed non per accidens, immo determinata, & per se. Vnde negatur, quòd talia in nulla scientia cōsiderentur, hoc est enim per se, ꝙ omnis actus humanus potissimè exterior fit ab agente certæ conditionis, & in aliquo tempore & loco, & sic de alijs. Vnde per se, minor igitur est falsa, de hoc supra q. 7. arti. 2. ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum bonum conuertatur cum ente, sicut ens dicitur secundùm substantiam & secundùm accidens, ita & bonum attribuitur alicui, & secundùm esse suum essentiale, & secundùm esse accidentale, tam in rebus naturalibus quàm in actionibus moralibus.

¶ Maior vera, si tantùm conueniat, & perfectè conueniat secūdùm substantiam, sic negatur minor, quia ex substantia dicitur quidem ens simpliciter, sed non bonum simpliciter; vnde aliud est vnde res sunt simpliciter entia, & vnde bona simpliciter. Vult autem D.S. quòd non tantùm sint res bonæ secundùm substantiam, sicut non solùm habent esse per substantiam, sed etiam per accidentia, per quæ sunt entia secundùm quid & bonæ simpliciter vt patet prima parte. q. 5. ar. 1.

Vtrum bonum & malum in actibus humanis sint ex fine.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd bonum, & malum in actibus humanis non sint ex fine. Dicit enim Diony. quarto capitulo de Diui. nomi. quòd nihil respiciens ad malum operatur; si igitur ex fine deriuaretur operatio bona vel mala, nulla actio esset mala, quod patet esse falsum.

Infra q. 73. ar. 1. ad. 1.

Dionysius.

¶ 2 Præterea. Bonitas actus est aliquid in ipso existens, finis autem est causa extrinseca, non ergo secūdùm finem dicitur actio bona vel mala.

¶ 3 Præterea. Contingit aliquam bonam operationem ad malum finem ordinari, sicut cum aliquis dat elemosynam propter inanem gloriam; & econuerso aliquam malam operationem ordinari ad bonum finem, sicut cum quis furatur ut det pauperi; non ergo est ex fine actio bona vel mala.

¶ Sed contra est, quod Boetius dicit in Topi.* quòd cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est, & cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.

* Boetius. li. 3. cap. 1.

¶ Hic D.S. inquirit de alio à quo sumitur bonitas actionis humanæ scilicet de fine. Nota autem ne articulus iste videatur incidere cum secundo, quòd secundùm D.S. in secundo dist. 36. arti. 5. ad quintum. Actus aliquis habet duplicem finē, scilicet proximū finem qui est obiectum eius, & remotum finem quem agens intēdit. Et ideo cum bonum ex fine, distinguitur contra bonum ex genere, intelligitur de fine remoto quem agens intendit, hæc ille. Eādem sententiam habet in quarto dist. 16. q. 2. ar. 2. quæsti. 2. ad tertium, vbi ponit duplicem finem, scilicet operis, & iste dat speciem actui, vnde vel non est circunstantia, si consideretur tantùm genus moris, vel referendo ad substantiam actus, includitur in hac circunstantia Quid. Alius verò est finis agentis qui quandoque ex malo actu bonum intendit vel econtra, & hic finis dicitur circūstantia Cur. Ab hoc autem actus non recipit speciem propriam, sed quasi communem, secundùm quòd actus imperati induunt speciem virtutis vel vitij imperantis supra speciem quam habent ex habitu eliciente, hæc ille. Eandē distinctionem habet in de Malo. Mate. 2. art. 4. ad nonū vbi dicit, Duplex est finis, proximus, & remotus. Finis proximus actus idem est quod obiectum, & ab hoc recipit speciem. Ex fine autem remoto non habet speciem, sed ordo ad talem finem est circunstantia actus, hæc ille. Ex quibus patet ꝙ nulla est identitas huius articuli, & articuli secundi; quia secūdus quærebat de fine actus, qui est obiectum in quod actus ex natura sua ordinatur, hic autem articulus quærit de fine agentis qui est obiectum intentionis agentis. Ex prima dicitur bonitas intrinseca, quia sumitur à proprio obiecto dante speciem propriam, hęc autem bonitas vocatur respectiua, quia sumitur ex relatione obiecti proprii in alium finem quem præstituit sibi agens moraliter. Et quamuis finis de quo hic quæritur sit circunstantia exterioris actus relati in finem, quia tamen est principalissima circunstantia, & ita circunstantia, quòd cum hoc est obiectum principale formale voluntatis, ideo de tali fine specialiter quæritur; nam cū actio humana sit moralis, quia voluntaria, voluntatis autem obiectum principale est finis, ideo principalis bonitas moralis est à fine vt est obiectum intentionis. Et quæritur hic de fine, non vt est proprium obiectum actus intentionis, sed vt est circūstantia actus voluntatis, qui est circa obiectum relatum in fine &c.

Finis obiectum & circunstantia.

¶ Respondeo dicendum, quòd eadem est dispositio rerum in bonitate, & in esse. Sunt enim quædam quorū esse ex alio non dependet, & in his sufficit considerare ipsum eorum esse absolutè. Quædam verò sunt quorum esse dependet ab alio. Vnde oportet, quòd consideretur per considerationem ad causam à qua dependet: Sicut autem esse rei dependet ab agente, & forma, sic bonitas rei dependet à fine; vnde in personis diuinis quæ non habent bonitatem dependentem ab alio, non consideratur aliqua ratio bonitatis ex fine; actiones autem humanæ, & alia quorum bonitas dependendet ab alio habent rationem bonitatis ex fine à quo dependet præter bonitatem absolutam quæ in eis existit.

¶ D.S.

Conclusio respon.

¶ D. S. primò respondet ad quæsitum, secundò ex illa responsione, & ex tribus articulis præcedentibus elicit vnam conclusionem corollariam generalem, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primum D. S. respondet tali conclusione, quòd sic, actiones humanæ habent bonitatem ex fine. Probatur, bonitas actionum humanarum dependet ex fine, ergo habent bonitatem ex fine præter bonitatem absolutam quæ in eis existit; consequentia probatur à principio, quia eadem est dispositio rerum in bonitate, & in esse, sed quorum esse est independens sufficit considerare esse absolutè, scilicet ad hoc, quòd sint entia; quorum autem esse depêdet ab alio, oportet, quòd considerentur per considerationem ad causam a qua dependet; ergo sequitur consequentia, quòd habês bonitatem depêdentem ex alio, puta fine, consideratur vt bonum per habitudinem ad finem. Maior ista est philosophi, minor patet de se, sicut enti per essentiam attribuitur esse absque omni habitudine ad causam quamcunque, enti autem per participationem attribuitur in habitudine ad ens per essentiã, & in habitudine ad suas causas intrinsecas & extrinsecas. Antecedens probatur, quia sicut esse rei dependentis dependet ab agente, & forma; sic bonitas rei dependens, à fine dependet. Et patet istud assumptum ex differentia entis, & boni, quia bonum dicitur in ordine ad complementum, quod est finis, ens autem ad principia esse in se.

¶ Ex illis D. S. infert primò ex opposito antecedentis, quod in Diuinis personis non consideratur aliqua bonitas ex fine, quia non dependent ex fine. Et posset secundò argui ex littera in Diuinis personis, quia non habent bonitatem dependentem ab alio scilicet sicut à fine, non consideratur bonitas ex fine; ergo quia actiones dependent ex fine, ideo habent bonitatem ex ipso; consequentia probatur à principio vt prius; suppositum consequentis (scilicet quòd actiones dependent à fine,) probatur, quia sicut esse, &c.

¶ Nota primò, quòd actio moralis dependet necessariò à fine, quia finis est principium actionis humanæ cum nulla sit actio moralis, nisi propter finem fiat. Est enim iuxta supra dicta, q. 1. arti. 3. finis principium, & terminus actionum humanarum.

¶ Secundò nota circa conclusionem, quod bonitas absoluta non dicitur hic absoluta, quasi non attendatur per comparationem proprij obiecti circumstantionati ad per se principium moralitatis, scilicet ad rationem, nulla enim bonitas est hoc modo absoluta, scilicet à respectu ad principium. Sed dicitur bonitas ex fine præter absolutam, quia non est solùm per comparationem proprij obiecti ad rationẽ, sed per relationem in aliquem finem vlteriorem. Sicut datio eleemosynæ, si debet esse bona oportet, quod non solùm detur alicui, sed etiam propter bonum finem conformem rationi. Quare non videtur, quòd D. S. debeat intelligi quasi absoluta bonitas actionis sit bonitas naturalis absque comparatione ad rationem, sed intelligitur absque relatione actionis voluntariæ in vlteriorem finem. Vnde verificatur conclusio articuli, quòd bonitas actionis ordinabilis in finem, & dependentis à fine habet bonitatem à fine. Quomodo autem actus qui est vltimus finis dependeat ab vltimo fine, & quomodo homo agendo actum, qui est vltimus finis, agat propter finem, patuit sup. q. 1. artic. primo ad secundum, & alibi.

¶ Sic igitur in actione humana bonitas quadruplex considerari potest. Vna quidem secundùm genus, prout scilicet est actio; quia quantum habet de actione, & entitate, tantum habet de bonitate, vt dictum est. * Alia verò secundùm speciem, quæ accipitur secundum obiectum conueniens. Tertia secundùm circumstantias quasi secundùm accidentia quædam. Quarta autem secundùm finem, quasi secundùm habitudinem ad bonitatis causam.

* Art. 1.

Conclusio corolla.

¶ Hic consequenter D. S. ex omnibus dictis in hoc articulo, & præcedentibus tribus colligit cõclusionem corollariam talem. In actione humana quadruplex bonitas considerari potest, declaratur clarè in littera.

¶ Nota circa primam bonitatem, quòd D. S. hic aliter loquitur de genere, quàm in arti. secundo. In articulo enim secundo genus accipiebat pro eodem sicut hic, scilicet pro specie vt patuit ibidem hic verò per bonitatem secundùm genus intelligit bonitatem actionis, vt actio est, & bonitatem entis præsuppositam bonitati morali. Et hoc patet ex verbis cũ dicit vna secundùm genus (prout scilicet est actio.) & talis entitas fundat bonitatem naturalem, quia vt patet ex arti. primo. omnis entitas est cum aliqua bonitate. Vnde & si quandoque obiectum necessarium sit ad bonitatẽ actus naturalem, sicut & ad esse eius, aliter tamen dat bonitatem naturalem, aliter moralem; quia naturalem vt absolutè consideratur, tanquam terminus actionis; sed bonitatem moralem dat, vt intelligitur actio circa obiectum esse cõformiter ad rationẽ rectã.

¶ Nota etiam circa quartum membrum, quòd finis est causa bonitatis, scilicet moralis completiua, quia affert vltimam bonitatem actui, vt est moralis; quia vt stat sub intentione agentis voluntarij quod agit semper propter finem aliquem tanquam propter vltimum.

¶ Nota etiam hic verbum D. S. cum dicit (quadruplex bonitas &c.) Ex quo patet, quòd actio completè bona non habet vnã bonitatem vnitate indiuisibilitatis, sed vnitate ordinis, & aggregationis. Sicut patet etiam hic in solutione ad tertium, vbi dicit, quod possint ab inuicem separari. Idem habet in secundo, dist. 36. ar. 5. ad primum. Vnde sicut in naturalibus totalis bonitas constituitur ex bonitatibus partialibus realiter distinctis, ita & totalis bonitas moralis. Et ad hoc concordat quod D. S. infra. q. 72. art. 9. ad primum in vno peccato (hoc est actu malo) ponit plures malitias specie distinctas secundùm diuersitatem bonorum priuatorum. Pari ratione, & plures bonitates partiales secundùm conuenientiam plurium ad rationem. Plurificatur enim relatio secundùm fundamenta, & terminos, &c. Concordat Scotus in secundo dist. 40. vtens exemplo D. S. infra q. 73. ar. 2. de pulchritudine. Vnde dicit in fine ad tertium argumentum. Illa vna bonitas integrat in se perfectiones omnes conuenientes actui, & non est vna aliqua sola sicut pulchritudo in corpore, hæc ille. Ex quibus patet, quòd non est similitudo paternitatis in patre ad plures filios, & bonitatis totalis ad rationem; quia vna paternitas est secundùm rem propter vnitatem fundamenti, licet sint plures respectus propter pluralitatem terminorum; hic autem fundamenta illarum bonitatum realiter plurificantur. Et secundò relatio patris ad filios est alterius rationis, quam relatio conformitatis actus ad rationem quia illa sicut ad terminum correlatiuum, ista sicut ad per se principium. Vnde prima est in genere relationis, secunda transcendens, quæ distinguitur secundùm ipsa relatiua, vel est ipsa relata per essentiam, vt postea tangetur; sicut, & habitudo habitus ad obiecta non distinguitur ab habitu.

Completa bonitas moralis nõ est vna simplicites.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, circa quod nota ex D. S. allegato in principio articuli, quod finis est duplex. Et auctoritas Boetij intelligenda est, quòd cuius finis proprius, ex natura actus bonus est, ipsum quoque est bonum, scilicet ex se, potest tamen fieri malum ex fine agentis. Vnde ad esse bonũ simpliciter requiritur finis bonus actionis, & agentis. Ad malum autem esse sufficit malitia finis agentis. Deseruit tamen auctoritas pro tanto ad propositum, quia finis bonus requiritur ad bonitatem moralem, & ab eo dependet, licet à fine agentis non sit actus simpliciter bonus, est tamen bonus secũdùm se à fine bono in quem ex natura ordinatur, & malus ex se, cuius finis proprius ex se est malus; non autem est malus actus ex se cuius finis ex parte agentis est malus, vnde de hoc D. S. in secũdo, dist. 38. ar. 5. in cor.

Cui⁹ finis bonus ipsum bonũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd bonũ ad quod aliquis respiciens operatur, non semper est verum bonum, sed quandoque verum bonum, & quandoque apparens, & secundũ hoc ex fine sequitur actio mala.

¶ Maior vera, est bonũ verum vel apparens, vltra. Si igitur, &c. Dico, quòd est bona ex fine bono in veritate. Vnde negatur consequentia, quia ista actio quæ fit propter finem apparenter bonum, non autem existentem, &c est mala.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis finis sit causa extrinseca, tamen debita proportio ad finem, & relatio in ipsum inhæret actioni.

¶ Ad maiorem, est in ipso existens, tamen deriuatur, & dependet à sua causa. Ad minorem fuit supra his responsum. Est causa extrinseca agenti, sed non actioni ad hunc sensum, quòd ex habitudine ad finem vel magis ex fine sumitur differentia, & species actus vt moralis est. Oportet enim attendere, quòd ordo quidam imprimitur actui ex hoc, quòd fit propter talem finem, qui ordo est aliqua formalitas moralis dans bonitatem vel malitiam. Sicut enim sanitas nihil formaliter inhærens, saltem absolutum, ponit in medicina, sed tantum quandam habitudinem medicinæ ad sanitatem animalis; sic bonitas finalis dicit quandam habitudinem actionis ad finem bonum; loquimur enim de fine qui est obiectum agentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet actioni habenti vnam prædictarum bonitatum deesse aliam, & secundùm hoc contingit actionem quæ est bona secundùm speciem suam vel secundùm circumstantias ordinari ad finem malum, vel èconuerso; non tamen est actio bona simpliciter nisi omnes bonitates concurrant, quia quilibet singularis defectus causat malum; bonum autem causatur ex integra causa, vt Dionys. dicit, quarto capitulo de Diui. nomi.

Dionysius.

¶ Ad consequens, ergo ex fine, scilicet tantùm, & omnino non est actio bona vel mala, habet enim multas partiales bonitates, scilicet ex obiecto circumstantijs fine, & potest habere vnam sine alia. Et nisi omnes affuerint non est actus bonus. Vbi patet, quòd vnus actus non habet vnam bonitatem vnitate indiuisibilitatis, sed aggregationis, vt dictum est, &c.

Vtrum aliqua actio hominis sit bona, vel mala in sua specie.

E

Ad q. 2. ar. 4. ad 5. & ar. 5. cor.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod actus morales non differant specie secundùm bonum & malum; bonum enim & malum in actibus inuenitur conformiter rebus, vt dictum est*; sed in rebus bonum & malum non diuersificant speciem; idem enim specie est homo bonus & malus; ergo neque etiam bonum & malum in actibus diuersificant speciem.

* Art. 1.

§ 2 Præterea, malum cũ sit priuatio, est quoddam non ens; sed non ens non potest esse differentia secundùm Philosoph. in 3. metaph.* cum ergo differẽtia constituat speciem, videtur quòd aliquis actus ex hoc, quòd est malus, non constituatur in aliqua specie; & ita bonum & malum non diuersificant speciem humanorum actuum.

* Arist. tex. 14.

§ 3 Præterea, diuersorum actuum secundùm speciem diuersi sunt effectus; sed idem specie effectus potest consequi ex actu bono & malo, sicut homo generatur ex adulterio, & ex matrimoniali concubitu, ergo actus bonus & malus non differunt specie.

§ 4 Præterea, bonum & malum dicitur in actibus quandoq; secundùm circunstantiam, vt dictum est*; sed circunstantia cum sit accidens non dat speciem actui, ergo actus humani nõ differunt specie propter bonitatem, & malitiam.

* Art. 3.

§ Sed contra secundùm Philosophum in 2. ethicor.* Similes habitus similes actus reddunt; sed habitus bonus & malus differunt specie, vt liberalitas & prodigalitas; ergo actus bonus & malus differunt specie.

* Arist. c. 1. & 2.

§ Postquam ostensum est ex quibus pensetur bonitas, vel malicia in actione humana. Hic ostenditur quomodo actus humani differant secundùm prædicta. Et diuiditur in tres partes, quia primò ostendit propositum, quantum ad bonitatem vel malitiam, quę sumitur ex obiecto. Secundò, quantum ad illã, quæ sumitur ex fine, artic. 6. Tertiò, quantum ad illam, quæ sumitur ex circunstantijs, in art. 10. Circa primum duo facit. Nam primò ostendit propositum circa bonitatem vel malitiam obiecti & finis. Secundò determinat quoddam dubium, cuius determinatio elicitur ex dictis in art. 8. Circa primum, primò fit quod dictum est. Secundò comparat differentiam bonitatis obiecti ad ea, quæ est ex fine, ar. 7. In præsenti igitur quæritur, an actus morales distinguantur specie secundùm bonum & malum ex parte obiecti, sic quòd actus cadens super obiectum conforme rationi distinguatur specie morali ab eo, qui cadit super materiam, vel obiectum repugnans rationi, sic quod bonũ ex genere, & malum ex genere distinguantur semper necessariò specie morali.

§ Respondeo dicendum, quod omnis actus speciem habet ex suo obiecto, sicut supra dictum est*. Vnde oportet, quòd aliqua differentia obiecti faciat diuersitatem speciei in actibus.

* q. 1. art. 3.

§ D.S. respondet tali conclusione. Bonum & malum (scilicet ex parte obiecti) diuersificant speciem in actibus moralibus (scilicet formaliter acceptis in esse moris.) Probatur conclusio, oportet, quòd aliqua differentia obiecti faciat diuersitatem speciei in actibus, illa videlicet differentia, quæ est obiecti per se in comparatione ad principium per se respiciens illam differentiam; sed differentia boni & mali circa obiectum, est differentia per se in ordine ad principium moralium actuum, igitur conclusio vera, quòd bonum & malum in obiectis diuersificant speciem actuũ, tanquam per se differentia actuum, & obiectorum. Huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorem; secundò minorem, ibi. In actibus autem, &c. Tertiò subinfert conclusionem cum fundamento probationis, ibi. Vnde manifestum, &c. Maior autem vnum dicit, & illud dictum explicat; primum ergo D.S probat dictum maioris; secundò declarat explicationem eius, ibi. Est autem, &c. Dictum maioris probatur, quia omnis actus habet speciem ex obiecto, & per consequens differentiam, quare sequitur maior, quòd differentia obiecti facit, &c. Consequenter cum dicit.

§ Est autem considerandum, quòd aliqua differentia obiecti facit differentiam speciei in actibus, secundùm quòd referuntur ad vnum principium actiuum, quod non facit differentiam in actibus, secundùm quòd referuntur ad aliud principium actiuum; quia nihil quod est per accidens constituit speciem; sed solùm, quod est per se; potest autem aliqua differentia obiecti esse per se in comparatione ad vnum principium, & per accidens in comparatione ad aliud; sicut cognoscere colorem, & sonum per se differunt per comparationem ad sensum, non autem per comparationem ad intellectum.

§ Declarat explicationem positam in maiore, quæ propter claritatem rationis suppleta est. Nam differentia obiecti per accidens se habens ad potentiam, vel principium, non diuersificat actus specificè: sicut patet, quòd differentia soni & coloris non per se habet ad intellectum, qui non respicit sonum secundùm rationem soni, nec colorem sub ratione coloris, sed sub ratione veri. Vnde non est alius intellectus, nec actus intellectus specie differens quo intelligitur sonus & color sub ratione vna in qua conueniunt, scilicet in ratione veri, quam intellectus per se respicit, vt declarat Doc. Sanc. in de Malo, Mate. 2. articu. 4. Sed differentia obiecti per se respecti à potentia, vel principio actiuo diuersificat actus talis principij circa differentia obiecta, vt patet de sono & colore, quæ sunt per se differentia obiecta ad sensum exteriorem. Vnde alius est actus visus, alius auditus, & diuersus speciei; oportet enim quòd constituens, & distinguens speciem per se habeat ad per se principium talis distincti. Vnde maioris explicatio vera est, & necessariò additur maiori. Nota circa hoc vnum occultum; quia esto potentiæ etiam sensitiuæ distinguantur secundùm obiecta, vt obiecta sunt in esse sensibili; tamen actus, & species sensibiles distinguuntur secundùm obiecta in esse rei. Et ita vna potentia est principium actuum specie distinctorum, sicut visus visionum, albi & nigri. Secus de habitu, qui solùm elicit actus vnius speciei.

Nota.

§ Nota hic, quòd sicut differentia essentialis contractiua generis, & constitutiua speciei, & distinctiua in naturalibus, & logicis debet se habere ad genus contractum per se, vt patet septimo metaphy cę, tex. commen. 43. & in Doc. Sanc. lectione 12. ita videlicet, quòd differentia sit quoddam contentum sub genere diuiso, & per se includens diuisum, sicut scissum & non scissum rationem habentis pedes, & sicut anima includitur per se in ratione animalis, & diuersificat animal; sic in moralibus differentia per se est, non qua contrahitur aliquod commune confusum, vt sic; sed quia facit aliam habitudinem ad per se commune principium actuum moralium. Vnde si qui actus distinguuntur, sed non penes diuersitatem, & differentiam in comparatione ad principium moralitatis, poterunt distingui specie naturali, vel logica; sed non morali, vt sic; quia semper differentia obiecti in ordine ad potentiam, quæ est principium actus in tali ordine, facit diuersos actus in tali ordine, & genere. Patet ex his, quòd non est omnimoda similitudo differentiæ in logicis, & moralibus; nam in logicis differentia contrahendo aliquod genus ad speciem, facit vnum per se naturaliter cum illa specie. Sic patet de rationali, quod contrahit animal ad hominem, & est idem, quòd homo secundùm rem. In moralibus verò differentia obiecti non facit speciem contrahendo aliquod confusum potentiale ad aliquam speciem, cum qua faciat vnum per se naturaliter, vel logicè; sed quia addit, vel ponit super actum circa obiectum aliquam determinatam habitudinem ad principium moralitatis, cũ quo actu non efficit vnum per se metaphysicè loquendo; sed facit quasi vnum per accidens apud logicum, sic quòd actus exterior præsertim bonus constituitur ex duobus, scilicet ex actu ipso circa materiam, & ex conformitate ad rationem; malus verò ex actu, & difformitate, & talis conformitas, aut difformitas non est de essentia actus, vt res, & actus est; sed est de ratione eius, vt bonus est moraliter, ita quòd sicut album accidit homini; est tamen de ratione eius, vt est albus, sic habitudo differentialis est accidens secundùm esse naturæ, & tamen est de ratione actus moralis, vt est moralis, bonus, vel malus. Vide in de Malo, quæstio 2. articu. 6. ad tertium. Oportet eum supponere, quòd multotiens aliquid est de ratione alicuius, & non est tamen idem cum eo essentialiter in esse naturæ. Et hoc præsertim verum est in moralibus, vbi moralitas attenditur penes extrinsecum, &c. Vnde Scotus in quodlibetis, quæstio. 18. in primo principali dicit, actus esse bonos vel malos importet relationem, vel multas relationes; sed tamen habent modum denominandi, vel prædicandicandi qualitatis, sicut sanum, vel pulchrum, hæc ille. Vbi patet, quod etiam secundùm ipsum bonitas non dicit aliquod absolutum realiter idem cum actu absoluto; sed relationem, quæ facit vnum solùm in esse moris, quæ vnitas non est vnitas simpliciter apud metaphysicum, vel logicum. Consequenter ibi.

Dissimilitudo inter differentiã moralẽ, & logicam.

Scotus concordat.

§ In actibus autem bonum & malum dicitur per comparationem ad rationem; quia vt Dionysius dicit quarto capi. de Diui. nomi. Bonum hominis est secundùm rationẽ esse; malum autem quod est prȩter rationem;

Dionysius.

vnicuique enim rei est bonum, quod conuenit ei secundùm suam formam; & malum quod est ei præter ordinem suæ formæ; patet ergo, ꝙ differentia boni & mali circa obiectum considerata, comparantur per se ad rationem.s.secundùm ꝙ obiectum est ei conueniens, vel non conueniens; dicuntur autem aliqui actus humani, vel morales, secundùm ꝙ sunt à ratione.

¶Probat minorem principalem sic. Bonum & malum dicuntur per comparationem ad rationem, & differentia boni & mali circa obiectum considerata, comparantur per se ad rationem; sed ratio est principium actus moralis, ergo minor vera. Maior illa probatur, & quòd dicantur in ordine ad rationem (.s.rectam,) & quòd per se differant in comparatione ad ratione rectam, auctoritate Dionysij; quia bonum est secundùm rationem (.s.rectam) esse, &c. Et ideo est, quia vnicuiq; est bonum, quod conuenit sibi secundùm formam suam; & malum, quod est præter ordinem suæ formæ. Forma autem hominis est ratio. Et sic habetur, ꝙ bonum & malum dicantur in ordine ad rationem. Secunda pars maioris probatur, quia bonum dicitur secundùm quòd obiectũ est conueniens rationi rectæ; malum secundùm quòd est disconueniẽs; sed conueniens & disconueniens clarè dicunt per se differẽtiam ad rationem rectam. Minor probatur, quia aliqui actus dicuntur morales, secundùm quòd sunt à ratione, vt patuit q.1.art.1. & per consequens vera minor, quòd ratio est per se principium moralium actuum. Deinde cum dicit.

¶Vnde manifestum est, ꝙ bonum & malum diuersificant speciem in actibus moralibus; differentiæ enim per se diuersificant speciem.

¶Subinfert conclusionem responsi, & resumit fundamentum probationis eius per viam compendij; quia differentiæ per se diuersificant speciem. Bonum & malum circa obiectum sunt huiusmodi, vt patuit, igitur conclusio vera.

Bonum & malũ differẽtiæ essentiales.

¶Nota, ꝙ ex his dictis patet, ꝙ bonum & malũ sunt differentiæ essentiales humanorum actuũ, non quidem specificę, sed subalternę; sed hoc bonum circa hoc obiectum est differentia specifica; aliter tamen bonum & malum sunt differentiæ essentiales actus exterioris, aliter interioris; quia actus exteriores non differunt per illas differentias simpliciter in genere, vel specie entis; sed tantùm in genere moris. Actus verò interiores voluntatis, quia per se ad genus moris pertinent; ideo ex bono & malo, quod est ex obiecto, quod est finis, qui est per se obiectum volũtatis, distinguuntur actus voluntatis, sicut per differentias essentiales, vt habet D.S.in 2.dist.40.art.1.

¶Videtur tamen circa hæc notandum, quòd actus interior voluntatis potest comparari ad obiectum suum, quod per se est finis, dupliciter; vno modo, vt illud obiectum est pręsentatum à ratione, & sic, quia ista præsentatio est naturalis, ideo ab obiecto, vt sic, habet suam differentiam essentialem naturalem. Alio modo potest obiectum voluntatis comparari ad rationem, vt est recta, & regula, & principium moralitatis, & sic, habet differentiam moralem. Vnde actus interior ab obiecto habet differẽtiam per se, vt ens est, & etiam vt moralis est, tamen in alia consideratione; sed actus exterior imperatus habet differentiam essentialem ab obiecto comparato ad rationem, non in genere entis, & naturalem, sed tantummodo moralem.

Soluitur Duran.

¶Ex his patet solutio ad instantias Durandi; quia licet ista conformitas ad rationem præsupponat exteriorem in specie naturæ, non tamen in specie moris. Sicut & forma artificialis præsupponit rem naturalem, facit tamen eam esse in specie artificiali. Similiter ista conformitas moralis præsupponit actum interiorum secundùm modum intelligendi, vt prius habet ex fine, & obiecto bonitatem naturalem; sed non præsupponit speciem moralem, immo ipsam confert; quia hoc ipso, quòd est intentio talis finis, qui est conformis rationi rectæ, est bonus moraliter.

¶Nec est simile, quòd si non quodlibet bonum, vel malum variat speciem in naturalibus, quòd nec in moralibus; quia in moralibus bonũ & malum sunt differentiæ in ordine ad per se principium circa aliquod obiectum in genere moris.s.ad rationem, vel ad finem; & tamen etiam bonum & malum in naturalibus diuersificant speciem, quando malum est contra naturam.

¶Et præterea licet bonum & malum accidant actui morali in communi; quia vt sic, non est bonus vel malus; tamen ipsum specificè diuidunt, non penes additionem alicuius positiui absoluti, sed penes superadditionem alicuius habitudinis ad principium moralitatis in communi; quia actus moralis est à ratione, & voluntate. In specie autem moris est circa obiectum conformiter, vel difformiter, quæ conformitas accidit actui in esse naturæ considerato, & non facit vnum in natura; sed tantùm in esse moris.

¶De ista materia vide D.S.etiam in de Malo, Mate 2.ar.4.post medium corporis; quia ibidem conformiter loquitur ad modum dicendi hic positum. Sed in secundo habet eandem sententiam, sed aliud medium; quia videlicet moralia d.pendent ex voluntate, ad quam aliter se habet finis bonus, & aliter malus. Sed quia malum non est alius finis moraliter, nisi quia repugnat rationi; ideo hic D.S.ponit magis radicalem rationẽ distinguendi actionem moralem penes habitudinem ad rationem; quia semper bonum vel malum in actibus attenditur penes regulam, quæ in moralibus est ratio; nec enim voluntas bona est, nisi quia ratione recta regulatur; habet tamen bonitatem à voluntate, sicut à causa effectiua completiua. Loquitur etiam D.S. in secundo de specie actuum, quæ est ex fine, & non obiecto. Prima sumitur ex fine, vt patebit art 6.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus bonum & malum, quod est secundùm naturam, & contra naturam diuersificant speciem naturę; corpus enim mortuum, & corpus viuum non sunt eiusdem speciei; & similiter bonum inquantum est secundùm rationem, & malum inquantum est præter rationem, diuersificant speciem moris.

¶Ad minorem, negatur quòd bonum & malum naturale non differant specie; sed verum, quòd bonum & malum moralia non differant specie naturæ. Et quòd, cum bonitate & malitia moralibus specie distinctis moraliter, stet identitas speciei naturalis. Vnde negatur consequentiã de moralibus, & de bono & malo naturæ, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd malum importat priuationem non absolutam, sed consequentem talem potentiam; dicitur enim malus secundùm suam speciẽ, non ex eo, quòd nullum habeat obiectum; sed quia habet obiectum non conueniens rationi, sicut tollere aliena; vnde inquantum obiectum est aliquid positiuè, potest constituere speciem mali actus.

¶Ad maiorem, malum.s.obiectum, & malum morale, non est pura priuatio; sed res habens annexam virtualiter priuationem ordinis rationis, sicut res delectabilis secundùm sensum, vt mulier aliena est res; sed si in eam tendat homo per actum luxuriæ, tale obiectum habet annexam difformitatem ad rationem. Ad minorem, purum non ens, sed non ens modo iam dicto (.i.ens habens annexam priuationem) potest dare differentiam, & speciem. Vnde negatur, quod sequitur.

¶De ista solutione habetur pri.par.q.48.artic.1.ad secundũ. Et in de Malo, Mate 2.ar.4 ad octauum Et nota exemplum D.S.ꝙ sicut igni per se conuenit non esse aquam; ita illa priuatio rationis consequens obiectum tale, conuenit per se actui, qui est circa obiectum, &c. Vide etiam D.S.in secundo, dist.40.artic.1.ad secundum, & tertium.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ actus coniugalis, & adulterium secundùm ꝙ comparantur ad rationem, differũt specie, & habent effectus specie differentes; quia vnum eorum meretur laudem & pręmium, aliud vituperium & pœnam; sed secundùm ꝙ commparantur ad potentiam generatiuam, non differunt specie; & sic habent vnum effectum secundùm speciem.

¶Ad maiorem, diuersorum actuũ diuersitate naturali sunt diuersi effectus naturales, & diuersorum actuum diuersitate morali, sunt diuersi effectus morales. Ad minorem, sed idem effectus specie, &c. Verum, naturalis potest consequi ex actu bono & malo moraliter; sed tñ non idẽ effectus moralis: ergo actus bonus & malus nõ differunt specie, verũ, naturali spẽ; quia cũ vnitate speciei naturæ, stat diuersitas moris pp aliam habitudinem ad rationem.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ circunstantia quandoq; sumitur vt differẽtia essentialis obiecti, secundùm ꝙ ad rationem comparatur; & tũc potest dare speciem actui morali; & hoc oportet esse quãcunq; circunstantia transmutat actũ de bonitate in malitiã, non.n.circunstantia faceret actũ malum, nisi per hoc, ꝙ rationi repugnat.

¶Maior vera est, vt patuit ar.3. Sed dico, ꝙ malũ est pp defectũ circunstantiæ actus quo ad substantiã, vt tñ illa circunstantia mutat habitudinẽ actus p cõparationẽ ad principiũ moralitatis.s.rectã rõnem, & circũstantia vt sic; licet nõ cõstituat actũ in specie naturę, nec in specie moris, q̃ est ex obiecto actus; tñ ipsa constituit actũ formaliter in specie mali, & facit actũ hr̃e rõnẽ alterius obiectũ in cõparatione ad rõnẽ; quia actus p defectũ circũstantię debitę repugnat rõni, & p cõsequẽs efficitur malus. Vnde nõ efficit p defectũ circũstantię alius actus; sed idẽ in substãtia, & obiecto suo efficit malus, & ipse efficit aliud obiectũ rõnis, pp ptialẽ malitiã, q̃ est defectus circũstantię; nã rõ recta nõ solũ ordinat actũ quo ad obiectum,

obiectum: sed ēt quo ad omnes circunstantias, vt hēt D.S.infra. Ad minorem dico, ꝙ circunstantia non dat speciem actui, dat tñ sibi speciem moralem; quia species moralis, quæ est sm bonū, & malum, non solùm attenditur sm obiectū, sed etiam sm alia, quæ faciunt actum variari in comparatione ad rōnem; ita ꝙ vndecūq; consurgat repugnantia ad rationem specialis facit aliā speciem, non quidem actus, sed moris. Quare negatur consequentia.

¶Nota, ꝙ circa hæc oportet attendere, ꝙ actus habet bonitatē totalem ex multis, vt patet art. 3. Et qñ oīa sunt collecta, faciunt vnum actum bonum. Si aūt plura affuerint (puta debitum obiectum, debitus finis) deest aūt debita circunstantia, ille actus erit simpliciter malus propter defectum vnū. Talis ergo defectus non transfert actum in aliam speciem naturæ, nec tollit bonitatē, quā actus hēt ex obiecto (immo actus erit bonus ex genere.) Erit tñ simpliciter malus, quia facit actum istū habere aliā habitudinem (.s. repugnātiæ) ad rationem, q̄ si esset vestitus debita circunstantia. Vnde talis circunstantia est dīa essentialis talis actus, nō per comparationem ad obiectū ex quo habet bonitatem essentialē; sed per comparationem ad rationem ex qua habet moralitatem, & ita facit aliam speciem moris, sed non aliā speciem actus. Patet per hoc, quod dictum est art. 3. ꝙ circunstantia, vt est circunstantia actus variat speciem moris, quia mutat habitudinem ad rōnē, attento sp ꝙ ēt defectus bonitatis accidentalis facit repugnantiam ad rationem, & ita est specialis malitia moralis. Vna autem malitia particularis, facit actū simpliciter malum, vt patet ex Dionysio. Attento etiam, ꝙ aliunde est species actus, aliunde moralitas. Et ꝙ stante specifica bonitate, pōt aduenire repugnantia ad rationem ex alijs. Circunstantia ergo, vt dīa essentialis obiecti p comparationem ad rationem, facit differre specie morali, quę est sm bonum, & malū; licet non quę est sm speciem actus sm obiectum; & hoc statim intelligitur possibile: si attēdatur, quia & accidens pōt dare speciē moris (.s. bonitatem, vel maliciam,) vt facit actum habere conuenientiam, vel repugnantiam ad rationem.

Nota fundamentum in hac materia.

Nota.

¶Nota ex his, quia aliter circunstantia actus variat speciem, aliter finis in quem actus ordinatur, quia circunstantia variat speciem faciendo actum deficientē, & aliud obiectū rationis; sed finis variat speciem trahendo actum in finem, vt est obiectū intentionis. Vnde finis facit, ꝙ actus exterior habeat aliud obiectum, vt moralis est; sed circunstantia variat, vt dictum est, inquantum facit actum ipsum defectuosum in circunstantia esse aliud obiectum rationis, sed finis participare aliā speciem, quæ est ex obiecto intentionis. Qñq; etiam circunstantia addit ad actum repugnantiam alterius speciei, q̄ sit repugnantia ex propria specie, sicut locus sacer ad furtum. Vnde tunc trahit in aliam speciē mali. sed qñ actus est malus solùm propter defectum debitæ circunstantiæ, vt puta modi, vel tpis, tūc facit actum malū, quia facit ipsum repugnare rōni, & nō trahit in aliam speciem mali, sed actū de se bonum facit esse malum. Vnde circunstantia potest dupliciter variare speciē, vno modo, quia est circunstātia positiua contraria rationi, & trahit malum in aliam speciem mali. Sicut locus sacer furtum in sacrilegiū, vt patebit infra. Alio modo defectus circunstantiæ debitę trahit in aliam speciem, quia videlicet actū de se bonum facit malum; ita ꝙ magna differentia est inter circunstantiā positiuè contrariam rōni, & inter defectū circunstantiæ debitæ: isto secundo modo D.S. loquebatur art. 3. ꝙ circūstantia pōt facere malum; hoc autem in solutione potest vtroq; modo intelligi. ¶Et nota verbū D.S. quia circunstantia dat speciē actui morali, vt sic, vt moralis est in cōparatione ad rationem, ita quòd facit ipsum actum esse alium moraliter; sed non dat speciē actui sm speciem, quam habet ex obiecto. ¶Vide de istis si placet Scotum in quodlib. q. 18. in princip. 1. vbi malicia pōt bonitati actus opponi dupliciter, vno modo priuatiuè, alio modo contrariè. Potest enim aliquis agere, non cum circunstantia debita, & tamen non cum circunstantia indebita; puta qñ non ordinat actum ad finem debitum, nec tamen ordinat ad finem indebitū. Exemplum huius, dare eleemosynam, non propter bonū finem .s. amorem Dei, vel subuentionem proximi; non tamen propter malum finem, puta vanam gloriam, vel nocumentum alterius, est malus priuatiuè, sed non contrariè.

Defectus circunstantię facit malum specie priuatiuè, inde bonum autem contrariè.

Scotus concordat.

Vtrum actus habeat speciem boni, vel mali ex fine.

F

Inf. q. 19. art. 1. Et 2. 2. q. 40. ar. 1.

AD sextum sic proceditur. Videtur, ꝙ bonū & malum, quod est ex fine, non diuersificent speciem in actibus; actus .n. habent speciem ex obiecto; sed finis est præter rationem obiecti; ergo bonum, & malum, quod est ex fine, non diuersificant speciem actus.

¶ 2 Præterea, id quod est per accidens non constituit speciem, vt dictum est;* sed accidit alicui actui, ꝙ ordinetur ad aliquem finem; sicut ꝙ aliquis det eleemosynam propter inanem gloriam; ergo secundùm bonū & malum, quod est ex fine, non diuersificantur actus secundùm speciem.

* art. 3.

¶ 3 Præterea, diuersi actus secundùm speciem ad vnum finem ordinari possunt, sicut ad finem inanis gloriæ ordinari possunt actus diuersarum virtutum, & diuersorum vitiorum; non ergo bonum & malum, quod accipitur secūdùm finem, diuersificat speciem actuum.

¶Sed contra est, ꝙ supra ostensum est,* ꝙ actus humani habent speciem à fine; ergo bonum, & malum, quod accipitur secundum finem, diuersificat speciē actuum.

* q. 1. ar. 3.

¶Hic D.S. inquirit quō se habeat bonum, & malum, quod sumitur ex fine, ad actus morales, an etiam diuersificet speciem humanorum actuum.

¶Nota, ꝙ posset videri implicatio in quæsito, cum innuit finē esse malum; cum tamen finis, & bonum conuertantur, ac per hoc posset apparere implicatio in adiecto, ꝙ finis sit malus.

¶Patet autem solutio ex dictis, art. 5. ad 2. quia verum est, quòd finis, vt sic habet rationem alicuius boni, saltem delectabilis, vel vtilis; sed tamen habens rationem talis boni, potest habere annexam repugnantiam ad rationem, ratione cuius dicitur malum .s. morale. Vnde talis finis ratione bonitatis secundùm quid est motiuum finale appetitus, sed ratione defectus ordinis rationis constituit actum malum. Et ratione boni est finis, ratione defectus moralis annexi est malus, & ratione boni intenditur; ratio verò mali præter intētum; tamen ex natura rei sequitur, vt patebit infra, q. 72. art. 8. Quare non est implicatio in quæsito, quia finis malus, aliunde est finis, aliunde malus, vide tertio contra Gētiles. c. 9.

¶Respondeo dicendum, quòd aliqui actus dicuntur humani, inquantum sunt voluntarij, sicut supra dictum est*. in actu autem voluntario inuenitur duplex actus, .s. actus interior voluntatis, & actus exterior.

* q. 1. art. 1.

¶D.S. primò distinguit duplicem intellectum quæsiti; secundò conformiter respondet dupliciter, primò ibi. Et vterq; &c. secundò ibi. Id autem quod, &c. Dicit ergo, quòd actus humanus dupliciter dicitur, vel est duplex, interior, & exterior. Et ratio distinctionis est, quia actus dicitur humanus, inquantum voluntarius; sed est duplex voluntarius, igitur duplex humanus. Et interior actus vocatur elicitus, siue sit velle, siue intendere. Sed exterior est actus aliquis imperatus à voluntate; exercitus verò per potētiam, quæ subest voluntati. Potest ergo quæsitum dupliciter intelligi. Vno modo de actu interiori, an differat specie secundùm bonū, & malum ex fine. Alio modo de actu exteriori, an ille distinguatur specie ex hoc, quòd ordinatur in bonum, vel malum finem. Deinde cum dicit.

¶Et vterq; horum actuum habet suum obiectum; finis autem propriè est obiectum interioris actus voluntarij; id autem circa quod est actio exterior, est obiectū eius; sicut igitur actus exterior accipit speciem ab obiecto, circa quod est; ita actus interior voluntatis accipit speciem à fine, sicut à proprio obiecto.

¶Respondet iuxta primum intellectum quæsiti intendens talem conclusionem. Bonum & malum ex fine, diuersificant speciem actuum humanorum interiorum. Probatur supponendo, ꝙ vterq; horum actuum (.s. interior, & exterior) habet obiectum suum, per quod scilicet distinguitur specie. Tunc sic. Finis propriè est obiectum interioris actus, sicut id, circa qđ est exterior actus est obiectum exterioris; sed obiectum exterioris distinguit eum specificè; igitur conclusio vera, quia videlicet diuersi fines distinguunt; bonum autem & malum dicunt diuersos fines, igitur, &c.

¶Et nota, quòd hæc probatio procedit de actu interiori, præsertim, qui respicit finem, sicut proprium obiectum immediatum, qui actus dicitur velle; potest tamen etiam intelligi de actu interiori, qui respicit finem, sicut rationem volendi, esto habeat aliud obiectum materiale, sicut est intendere. An autem velle, & intendere semper necessariò distinguantur. Vide D.S. in secundo, distinctio. 38. articu. 5. Et videbis, quòd non, de hoc vide sup. quæstio. 12. Dicit autem D.S. quòd finis est propriè obiectum voluntatis, quia bonum, & finis coincidunt, & per accidens est, ꝙ bonum ordinetur ad alium finem. Vnde voluntas est finis, sicut proprij obiecti per se loquendo. Si autem aliquando est medij, hoc est in ordine ad finem, & quia nunquam voluntas in aliquid fertur, nisi præsupposita volitione finis. Deinde ibi.

¶Id autem, quod est ex parte voluntatis, se habet vt formale ad id, quod est ex parte exterioris actus; quia voluntas vtitur membris ad agendū sicut instrumentis, neq; actus exteriores habent rationem moralitatis, nisi inquantum sunt voluntarij, & ideo actus humani species formaliter consideratur sm finē; materialiter aūt

ſm obiectũ exterioris actus, vnde Phil. dicit in 5. ethic.* ꝙ ille qui furatur, vt committat adulterium; eſt per ſe loquendo magis adulter, quàm fur.

*Aſtd. c. 2.

¶ Respondet iuxta ſecundum intellectum quæſiti iſta concluſione Actus humani ſ. exterioris ſpecies formaliter conſiderantur ſm finem; materialiter autem ſm obiectum exterioris actus. Et vult iſta concluſio, ꝙ bonum, & malum ex fine diuerſificant ſpecies actuum exteriorum formaliter (.i. ſecundùm formalitatem, & ſpeciem moralem principalem,) ſed materialiter diſtinguuntur ſm obiecta exteriorum actuum (.i. ſecundùm ſpeciem moralem minus principalem, quæ ſe habet ad eam, quæ ex obiecto voluntatis materialiter.) Probatur prima pars concluſionis ratione, & auctoritate. Id quod eſt ex parte voluntatis ſe habet vt formale, ad id quod eſt ex parte exterioris actus: igitur concluſio vera; conſequentia nota, quia ſi id quod eſt ex parte voluntatis eſt formale, & finis habet ſe ex parte voluntatis primò & per ſe, ideo dat formalitatem, & ſpeciem moralem principalem. Antecedens probatur duplici medio, primò, quia voluntas vtitur membris ad agendum actus exteriores, ſicut inſtrumentis; ſed ſemper id quod eſt ex parte principali agentis in effectu, habet ſe vt formale; id autem, quod eſt ex parte inſtrumenti in effectu, habet ſe vt materiale, & minus principale; & non ſolùm membra, ſed omnes potentiæ executiuę habent ſe vt inſtrumenta ad voluntatem (maximè extendendo inſtrumentum pro omni, quod agit motum.) Et ita patet, ꝙ cum finis tenet ſe ex parte principalis agẽtis; ideo ſpecies conueniens actui exteriori mediante voluntate reſpiciente finem eſt formale; quæ autem conuenit ſibi per potentias exequentes circa proprium obiectum eſt materiale. Secundò probatur antecedens, quia actus exteriores non habent moralitatem, niſi inquantum ſunt voluntarij; ideo ſpecies moralis conuenit voluntati primò, & per conſequens eſt principale, & formale. Vnde nec ſpecies actus exterioris circa proprium obiectum eſt morale, niſi in habitudine ad voluntatem: nam ſi quis non volens daret eleemoſinam non eſſet actus moralis. Similiter ex obiecto non ſemper habet bonitatem moralem; tamen ſemper ex fine ſi agitur moraliter. Probatur etiam illa prima pars antecedentis auctoritate philoſophi. Secunda autem pars concluſionis relinquitur nota ex dictis, arg. præced.

¶ Nota ꝙ hæc concluſio intelligitur quando actus exterior, & interior ſimul concurrunt, & quando aliud eſt finis, quàm obiectum actus exterioris. Tunc.n. obiectum exterioris actus ſe habet vt medium ad finem, & per conſequens materialiter. Vnde non videtur D. S. intelligendus, ꝙ actus exterior habeat ex proprio obiecto diuerſitatem, & ſpeciem materialem .i. naturalẽ tantùm, immo ex obiecto habet & ſpeciem moralem, cum ad rationem comparatur, & vt infra patebit in aliqua comparatione bonitas moralis prius conuenit actui exteriori, quam interiori, licet nõ prius completiuè. Et ergo vult D. S. hic, ꝙ actus exterior etiam vt cadit ſub ratione, & voluntate ſm aliquem actum habet ſpeciem, quæ eſto ſit moralis: eſt tamen minus principalis, & materialiter ſe habens ad ſpeciem participatam ex fine, qui eſt principale formale obiectum voluntatis. Et ratio patet, quia ſemper conditio, & formalitas, quæ eſt in effectu, à cauſa ſuperiori habet ſe formaliter ad conditionem, quæ eſt in effectu à cauſa inſtrumentali mota, & inferiori. Nec etiam intelligendum eſt, ꝙ ſpecies quam habet actus exterior ex proprio obiecto ſit materiale, .i. accidentale, & impertinens ad moralitatem. immo actus, qui habet malum finem, & eſt malus ex propria materia, habet duplicem malitiam partialem moralem: patet ex hoc, ꝙ ſpecies materialis non eſt naturalis, quia materiale eſt per accidens. Illa autem quæ hic dicitur materialis nõ eſt per accidens ad voluntatem, nec ad exteriorem actum, vt per ſe ſubordinatur voluntati. Nec ſequitur, ꝙ ſi voluntas eſt bona, vel mala ſine actu exteriori, quòd ergo actus exterior ſe habeat accidentaliter; ſed bene ſequitur, ꝙ ſe habeat materialiter, vt declarat D. S in de Malo Mate. 2. art. 2. ad quintum. vide & corpus quæſtionis. vide etiam D. S. in ſecundo diſt. 38. art. 4. per totum.

Species ex obiecto materialis eſt non accidentale.

ARGVMENTVM in contrarium & directè pro prima concluſione reſponſi, quia actus humani interiores illi habent ſpeciem a fine, quia finis eſt per ſe obiectum voluntatis: omne enim volitum eſt finis, vel ad finem, & ſic finis eſt obiectum ſaltem ſicut ratio volendi.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ finis habet rationem obiecti, vt dictum eſt.*

* In cor. & q. 1 ar. 1.

¶ Minor negatur, tum primò, quia finis eſt per ſe primò obiectum voluntatis ſm actum interiorem. ſ. intentionis. Eſt etiã obiectum actus exterioris, non quidem immediatum, ſed mediatum; mediante. ſ. actu interiori. Et hoc loquendo de actu exteriori moraliter, vt agitur propter finem volitum, vel intentum. Ex hoc.n. ꝙ ordinatur ab interiori ad talem finem, conſequitur formam, & ſpeciem, non propriã moralem, vel naturalẽ, ſed moris principalem, & formale, quæ primò conuenit actui interiori. Sicut patet de charitate, quia.n. actus ordinatur in obiectum charitatis, ideo trahitur ſpeciem, quæ eſt eſſe meritorium, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ordinari ad talem finẽ, & ſi accidat exteriori actui; non tamen accidit actui interiori voluntatis, qui comparatur ad exteriorem ſicut formale ad materiale.

¶ Maior vera, vt ſic; non tamen eſt inconueniens, ꝙ aliquid accidit ſecundùm eſſe naturale, quod non accidit in eſſe moris. Et aliquid accidit actui conſiderato ſecundùm obiectum proprium; quòd non accidit, vt imperatur à ſuperiori, & ex duobus actibus fit quodam ordine vnum.

¶ Minor negatur primò de actu interiori ſimpliciter. Secundò diſtinguitur de actu exteriori. Verum, accidit ſibi conſiderato in eſſe naturæ, & etiam ſm ſpeciem propriam, ſed in eſſe moris, & vt pro nunc agitur a voluntate, negatur; quia non poteſt intelligi morale completiuè in actu exercito, niſi fiat à voluntate propter aliquem finem, & ergo fieri hunc actum propter talem finẽ non accidit. Verum quidem actui morali in communi accidit fieri propter illum, vel illũ finẽ, ſicut generi accidunt differentiæ; tamen huic actui, vt moralis eſt, fieri propter hunc finem, eſt per ſe. Vnde dicit D. S. ꝙ non accidit interiori, a quo ſ. exterior dependet in eſſe morali, & per conſequens illi exteriori, vt ſtat ſub illo formali, ſic ſibi nõ accidit, ſicut nõ accidit colori videri per lumẽ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quando multi actus ſpecie differentes ordinantur ad vnum finem, eſt quidem diuerſitas ſpeciei ex parte exteriorum actuum; ſed vnitas ſpeciei ex parte actus interioris.

¶ Antecedens verum eſt, ſed ſunt diuerſi tantùm ſpecie naturę, & materialiter, penes obiecta; omnes tamen ſunt vnus actus ſpecie moris communi, quæ trahitur ex fine. Vnde negatur conſequentia, ſed deberet inferri, ergo materialiter non diſtinguuntur ex fine, ſed obiecto: ſed non bene infertur de diſtinctione in eſſe moris ſm ſpeciem formalem. Et nota verba D. S. in iſtis ſolutionibus, quia nõ dicit, ꝙ ordinari in tale finẽ accidat actui ſm eſſe naturæ, ſed dicit, ꝙ accidat actui exteriori. ſ. ſm ſpeciem propriã etiam moralem, & non tm̃ naturalem; non tamen accidit ſibi, vt nõ trahatur per actum interiorem in ſpeciem formalem, ex hoc ꝙ agitur voluntariè, & actui interiori ſubordinatur.

Vtrum ſpecies, quæ eſt ex fine contineatur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, aut è conuerſo.

G

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpecies bonitatis, quæ eſt ex fine, contineatur ſub ſpecie bonitatis, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſub genere, puta cum aliquis vult furari, vt det eleemoſynam; actus.n. habet ſpeciem ex obiecto, vt dictum eſt;* ſed impoſſibile eſt, ꝙ aliquid contineatur in aliqua alia ſpecie, quæ ſub propria ſpecie non continetur; quia idem non poteſt eſſe in diuerſis ſpeciebus non ſubalternis, ergo ſpecies, quæ eſt ex fine continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto.

2 2. q. 11. ar. 1. ad 1.

* ar. 2. ſuod. & q. 1. ar. 4.

¶ 2 Præterea, ſemper vltima differẽtia cõſtituit ſpeciem ſpecialiſſimam; ſed differentia, quæ eſt ex fine videtur eſſe poſterior, quàm differẽtia, quæ eſt ex obiecto, quia finis habet rationem vltimi; ergo ſpecies, quæ eſt ex fine continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſpecialiſſima.

¶ 3 Præterea, quãtò aliqua differentia eſt magis formalis, tantò magis eſt ſpecialis, quia differẽtia comparatur ad genus, vt forma ad materiam; ſed ſpecies, quæ eſt ex fine eſt formalior ea, quę eſt ex obiecto, vt dictũ eſt,* ergo ſpecies, quæ eſt ex fine continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſpecialiſſima ſub genere ſubalterno.

* art. 6.

¶ Sed cõtra, cuiuslibet generis ſunt determinatę differentiæ ſed actus eiuſdẽ ſpeciei ex parte obiecti põt ad infinitos fines ordinari, puta furtũ ad infinita bona, vel mala; ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, non continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere.

¶ Hic D. S. cõparat diuerſitatẽ, quæ eſt ex fine, ad eã, quæ eſt ex obiecto. An, &c. Et eſt virtualiter quærere, an ſicut ex gñe, & ſpecie fit vnũ, ſic ex bonitate obiecti, & bonitate finis efficiatur vna bonitas. Et arguit per hoc, ꝙ nec bonitate ex obiecto, & ex fine nõ habeat diuerſas ſpes morales, ſed vnã tm̃, ſicut ex hoc, ꝙ ſortes eſt homo, & aĩal, nõ eſt ſub diuerſis ſpeciebus. vel an bonitas ex obiecto, & fine ſint duæ bonitates diſparatę, ita quòd ex parte obiecti ſit bonitas

alterius rationis, quam ex parte finis. Et est etiam quærere, quæ alteri subordinetur, & quæ sit generalior per diffusionem, & participationem sui a pluribus, & quasi per prædicationem.

¶ Respondeo dicendum, quòd obiectum exterioris actus dupliciter potest se habere ad finem voluntatis. Vno modo sicut per se ordinatum ad ipsum, sicut benè pugnare per se ordinatur ad victoriam. Alio modo per accidens, sicut accipere rem alienam per accidens ordinatur ad dandum eleemosynam.

¶ D. S. primò præmittit quandam distinctionem ex qua sumitur duplex intellectus quæsiti. Secundò subiungit duas conclusiones præambulares; vnam ex qua patet quid sit respondendum ad quæsitum quo ad secundum eius intellectum, ibi. Oportet autem, &c. Aliam ex qua respondet secundum intellectum primũ quæsiti, ibi. Si verò, &c. Dicit ergo primò, quòd obiectum exterioris actus dupliciter se habet ad finem voluntatis (.i. dupliciter ad ipsum & in ipsum ordinatur.) Vno modo per se, ex natura videlicet obiecti exterioris actus, quia videlicet actus circa obiectum suum de natura in talem finem ordinatur, vt patet exemplum in littera. Et sicut patet de cõmestione & potatione. quæ ex natura sua ordinantur in sustentationem vitæ corporalis viuentis. Et sicut actus rapinæ & furti & vsuræ, ordinantur ex natura in finem auaritiæ. Similiter species fortitudinis (s. fugere quãdo oportet; aggredi quando oportet & sustinere, vel stare in periculis quãdo oportet) omnes isti actus ordinantur ad eundem finem per se, s. victoriam & salutem reipublicę, vel benè se habere ad terribilia. Similiter est de actibus liberalitatis, qui sunt recipere quando oportet, & dare quando oportet, qui respiciunt finem proprium istius virtutis. Simile est in omnibus actibus ordinatis per se in finem proprium alicuius virtutis, qui secundum obiecta sua ordinantur ex natura in vnum finem illius virtutis. Sicut comedere prout oportet, & abstinere a cibo superfluo, ordinantur in vnum finem temperantiæ ex natura. Secundum membrum est, ꝙ alio modo obiectum actus exterioris & actus circa obiectum ordinatur ad talem finem per accidens; non videlicet ex natura sua, sed solùm ex intentione, & voluntate talis agentis; nec ex natura habet, vt in talem finem ordinetur, immo potest è cõtra ordinari in oppositum finem, quantum de se est; vt patet in exemplo litteræ, ita ꝙ ista distinctio æquipollet ei quæ habita est supra ex D. S. ar. 4. in qua dicitur, ꝙ est finis actus & finis agentis tantùm &c. Potest ergo quæsitum de vtroq; obiecto intelligi. An videlicet species bonitatis, quæ est ex fine contineatur sub specie bonitatis, quę est ex obiecto eiusdem actus, quod obiectum ordinatur per se ex natura sua in talem finem; vel secundò ex obiecto, quod solùm per accidens ordinatur in talem finem. Consequenter cũ dicit.

Arist. text. 43.

¶ Oportet autẽ vt Philosophus dicit in 7. Metaph. * ꝙ differentię diuidentes aliquod genus & constituentes speciem illius generis per se diuidant illud; si autem per accidens, non rectè procedit diuisio: puta si quis dicat, animalium aliud rationale aliud irrationale, & animaliũ irrationalium aliud alatum, aliud nõ alatum; alatum.n. & non alatum nõ sunt per se determinatiua eius, quod est irrationale. Oportet autem sic diuidere animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes, & habentium pedes aliud habet duos, aliud quattuor, aliud multos; hæc enim per se determinant priorem differentiã.

¶ Deducit primam conclusionem fundamentalem & præambularem talem. Vna istarum specierũ, scilicet quę est ex obiecto non per se, sed per accidens ordinato in finẽ agentis non est sub alia, sed tunc actus moralis est sub duabus speciebus quasi disperatis, ita ꝙ tunc habet duas bonitates in bonis, & duas malitias in malis; nec constituunt vnam speciem moralem. Ex illa cõclusione habetur quid sit respondendum quæsito iuxta secundum intellectum eius; quia si per accidens ordinetur obiectum actus exterioris in finẽ voluntatis, tunc species bonitatis actus quæ ex tali obiecto est; non continetur sub specie bonitatis, quæ ex fine est nec econuerso; probatur conclusio illa præambularis, & per consequẽs illa prima responsio tali ratione. Oportet ꝙ differentiæ diuidentes genus & constituentes speciẽ illius generis per se diuidãt illud genus; (ita videlicet ꝙ sub ipso genere per se contineantur & rationẽ eius includant, & per se determinent ad speciem includentem ipsum genus.) Si autẽ per accidens nõ recte procedit diuisio, (quia s. per talem differentiam non constituitur species illius generis, sed est processus in infinitum,) sed quando obiectum non est per se ordinatum ad finẽ, differentia, specifica quæ est ex obiecto, non est per se determinatiua eius, quod est ex fine, nec econuerso; igitur conclusio prima præambularis vera, & per consequens prima responsio. Huius rationis D. S. primò præmittit maiorẽ, secundò minorẽ cũ conclusione ipsa, ibi. Sic igitur, &c. Maior ergo est Philosophi. 7. Metaph. tex. com. 43. in D. S. lectione 12. Et declaratur exemplariter, quia enim non alatum non per se determinat irrationale, nec ipsum p se positiuè includit, quia & homo est animal non alatum, & similiter albũ & nigrũ non per se determinant habens pedes; ideo ibi nõ est cõtractio ad per se speciem quæ faciat vnum cum diuiso, vt patet ibidem. Consequenter ibi.

¶ Sic igitur quando obiectum non est per se ordinatum ad finẽ, differentia specifica quæ est ex obiecto non est per se determinatiua eius quod est ex fine, nec econuerso; vnde vna istarum specierum non est sub alia, sed tunc actus moralis est sub duabus speciebus quasi disperatis; vnde dicimus, quòd ille qui furatur, vt mecheturc committit duas malitias in vno actu.

¶ Subiungit minorem, quã D. S. relinquit notã ex hoc ipso, ꝙ dicitur per accidens sicut patet exemplariter in exemplo litterę, ꝙ furtũ ex natura non includit finẽ, qui est datio elemosynæ, nec è contra, similiter furtũ non includit mechari: quare est differẽtia per accidens, nec per consequens vnũ peccatum formaliter, sed plures deformitates specificè distinctę. Vnde infert conclusionem ipsam pro prima parte eius probatam. Secundam verò partẽ probat per cõmune dictum. Vide de ista secunda parte D. S. de Malo Mate. 2. ar. 6. ad tertium & ad duodecimum. Et quamuis hic quæsitũ sit de specie bonitatis tantũ iuxta verba, exemplificat tamẽ D. S. de malis, innuens ꝙ etiam in malis quæsitũ & responsum intelligi possit. Vnde tam in bonis, quàm in malis quando obiectum ordinatur in finẽ solũ propter intentionẽ agentis, tunc sunt duæ partiales malitiæ, vel duæ partiales bonitates. Licèt posset dici vnũ peccatum propter vnitatem actus, est tamen multiplex propter multas diuersas deformitates peccati. Sicut pomum est vnum quale propter vnitatem subiecti, sed multiplex quale propter diuersitatẽ coloris & saporis, vt habet D. S. vbi iam, ad duodecimũ. Patet igitur prima conclusio præambularis. Deinde cum dicit.

¶ Si verò obiectum per se ordinetur ad finem, vna dictarum differentiarum est per se determinatiua alterius; vnde vna istarum specierum continebitur sub altera.

¶ Subsumit & infert secundam conclusionem præambularem, ex qua patet secunda responsio ad quęsitum iuxta primum intellectum. Vnde D. S. primò ponit illam conclusionẽ, secundò subiungit respõsionem hanc secundam, ibi. Ad cuius euidentiã, &c. Conclusio ergo est; quando obiectum per se ordinatur ad finem, tunc vna prædictarum differentiarum ex obiecto, & fine continebitur sub alia (.i. habent vnam bonitatem tantùm,) nec aliquis actus est in diuersis speciebus disperatis. Probatur assumẽdo maiorem sicut prius. Oportet, &c. sed quando obiectum per se ordinatur ad finem, vna differentiarum est per se determinatiua alterius, ergo conclusio vera. Maior patuit; minor relinquitur nota. Et patet per exempla præmissa circa principium. Sic fortiter sustinere per se determinat finẽ fortitudinis, scilicet viriliter, & fortiter se habere in periculis; similiter aggredi hostes secundum rationem per se includit finem fortitudinis, & fortitudinis finis per se in illis includitur. Deinde ibi.

¶ Considerandum autem restat quæ sub qua. Ad cuius euidentiam primò considerandum est quòd quãtò aliqua differentia sumitur a forma magis particulari, tantò magis est specifica. Secundò quòd quantò agens est magis vniuersale, tantò ex eo est forma magis vniuersalis. Tertiò, quòd quantò aliquis finis est posterior, tantò respondet agenti vniuersaliori; sicut victoria quæ est vltimus finis exercitus, est finis intẽtus a summo Duce; ordinatio autem huius aciei vel illius, est finis intentus ab aliquo inferiorum ducum, & ex istis sequitur, ꝙ differentia specifica quæ est ex fine, est magis generalis; & differentia quæ est ex obiecto per se ad talem finem ordinato, est specifica respectu eius; voluntas enim cuius proprium obiectum est finis, est vniuersale motiuum respectu omnium potentiarum animę quarum propria obiecta sunt obiecta particularium actuum.

¶ Respondet ad quæsitum iuxta primum intellectũ eius; an. s. species bonitatis ex fine contineatur sub specie bonitatis, quæ est ex obiecto per se ordinato ad talem finem, aut econuerso. Patuit enim iam ex secunda conclusione præambulari, quòd sic, quando vna species illarum continetur sub alia, sed adhuc manet quæstio quæ sub qua, hoc ergo determinat tali cõclusione. Species bonitatis quæ est ex fine in quem obiectum per se ordinatur, non continetur sub specie bonitatis quæ est ex obiecto; sed ẽ contra species bonitatis quæ est ex obiecto, continetur sub bonitate quæ est ex fine sicut species sub genere. Probatur. Differentia specifica, q̃ est ex fine est magis generalis, & differẽtia quæ est ex obiecto ordinato per se ad talẽ finẽ est specifica respectu eius; ergo cõclusio vera. Antecedẽs probat, qa quãtò aliqua differẽtia, &c. vt i lrã po-

nitur vsque ad antecedens dictum, sed differētia obiecti sumitur a forma magis particulari, & eit agentis magis particularis; differentia autem finis est agentis magis vniuersalis, & est posterior in executione, obiectum autem prius, ergo antecedēs verum. Maior relinquitur nota. Minor probatur præsertim quo ad secundam partem, quia finis est obiectum voluntatis proprium quæ est vniuersale motiuum, &c. vt in littera. Et patet minor exemplariter; sicut voluntas intendens victoriam tanquam finem mouet ad diuersos actus circa diuersa obiecta, quæ per se cōtinentur sub fine communi; & ita finis quæ est victoria, vel voluntas intendens victoriam mouet ad diuersa, & in omnibus quæritur finis, qui est victoria; quare finis ille participatur in multis. Sed obiectū cuiuslibet actus ordinati in finem non se extendit ad alios per imperiū & participationem; & talis finis, s. victoria est primò quidem intēta, sed posterior in executione, & respōdet duci exercitus. Similiter patet in exēplis præmissis, quia finis per se fortitudinis, & voluntatis tendentis in finem ipsum est obiectum commune ad qđ voluntas imperat multos actus, in quibus omnibus cōtinetur ille finis, sed non è contra; sicut qui firmiter stat in periculis quærit finem fortitudinis, similiter qui aggreditur, sed non è contra quicunque fortiter facit habet se determinatè ad hunc actū circa hoc obiectum. Vnde patet ex his, ꝙ bonitas quæ est ex fine in quem actus exterior circa obiectum ordinatur, est vniuersalior primo ꝑ imperiū & motionē, atq; participationē, & per continentiā præceptiuā, quia. s. ipse mouet ad multos actus circa diuersa obiecta, & quia ab eis participatur & respicitur a multis non sic de bonitate, quæ est ex obiecto actus exterioris, quia illa nō deriuatur in multos actus. Et secūdò potest esse aliquo modo vniuersalitas generis logici, quia videlicet nō conuertitur existendi cōsequentia. Nā benè sequitur, ille aggreditur pericula ergo fortiter agit, sed nō conuertitur, quia potest fortiter agere stando in periculis, & hmōi. Sed apud moralē non oportet, ita attendere ad vniuersalitatem logicā & prædicationis, sed magis vniuersalitatē intentionis & motionis, atq; participationis. Nota ex his, quia actus diuersi, circa diuersa obiecta, licèt distinguantur in esse naturæ ex obiectis; quia tamen in omnibus illis obiectis quæritur vna bonitas finis quā per se respiciunt, ideo sunt actus vnius bonitatis moralis specificē. Sicut oēs actus fortitudinis circa diuersa sunt vnius speciei moralis, & actus vnius virtutis in cuius finē per se ordināntur. Vnde voluit secunda conclusio virtualiter per oppositum ad primā, ꝙ talis actus exterior circa obiectū non habet aliā bonitatem distinctā a bonitate finis moraliter loquendo; sicut patet in exemplis prædictis. Vnde ex hoc, ꝙ aliquis fortiter agit in tali obiecto, puta in aggrediendo hostes non habet aliam bonitatem, nisi bonitatem fortitudinis. Et quod dictum est in bonis, proportionabiliter debet intelligi in malis, quia plures actus per se ordinati in malum finem sunt omnes vnius speciei moralis, & non habent duplicem malitiam, sed vnam tantùm cum fine.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primā cōclusionem, quia species ex obiecto non per se ordinato in finem non continetur sub eo sicut species, nec è contra. Vnde maior debet intelligi, ꝙ generis sunt determinatæ differentiæ per se determinatiue; tamen differentiæ per accidens possunt esse infinitæ, vt patet, 7. Metaphy. supra.

¶ Ad minorem, falsa est de fine per se, sed vera de fine per accidens. Et probat, ꝙ finis per accidens non continetur sub bonitate obiecti, & hoc verum est, nec è contra, secus in per se ordinatis, vbi bonitas obiecti particularis est, & continetur sub bonitate finis, vt patuit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd secundum substantiam suam non potest aliquid esse in duabus speciebus, quarum vna sub altera non ordinetur; sed secundū ea quæ rei aduenunt potest aliquid sub diuersis speciebus contineri; sicut hoc pomum secundum colorē continetur sub hac specie, scilicet albi, & secundum odorē sub specie benè redolentis; & similiter actus, qui secundum substantiam suam est in vna specie naturæ, secundum conditiones morales superuenientes ad duas species referri potest, vt supra dictum est. *

* q.1.art.3. ad tertium.

¶ Hoc primum argumentum militat contra primā conclusionem corporis, quæ admittit in per accidens ordinatis vnam bonitatem non cōtineri sub alia, sed esse disparatas. Dico ergo ad minorem quæ vult, ꝙ possit idē contineri sub speciebus subordinatis, sicut fortes sub homine & animali, sed non disparatis. Negatur aūt de speciebus moralibus, &c. ad probationē, quia idem nō potest esse in diuersis speciebus, non subalternis; verum essentialibus, tñ accidētalibus. Modo bonitas moralis, vel malitia habet se accidentaliter ad actū in esse naturæ, & substantiali consideratum; sicut & idem corpus in specie est albi & in specie odoris, & idem homo est surdus & mutus. Vide de hac solutione in de Malo. Ma.2.ar.6.ad tertium, potest enim vnum subiectū habere plures defectus, etiam specie distinctos, & non subordinatos. Et nota verbum D.S. vbi tamen q.7.ad 12.ꝙ quando actus habet duas malitias disparatas, tunc est vnum peccatum propter vnam substantiam actus, sed multiplex propter multas diuersas difformitatēs peccati, sicut pomum est vnum quale propter vnitatem subiecti, sed multiplex quale propter diuersitatem coloris & saporis, vt allegatum est in corpore. Negatur igitur consequentia in per accidens ordinatis, ibi enim nulla sub alia continetur, sicut per se species, vel per se differentia.

Cōceditur 1 naturalib.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis est postremū in executione, sed est primum in intentione rationis; secundum quam accipiuntur moralium actuum species.

¶ Maior conceditur, ꝙ vltima differentia determinatiua per se præcedentis constituit speciem specialissimam, & in moralibus illa differentia dicitur vltima, quæ sumitur ex obiecto magis particulari alterius contractiuo, & quæ sumitur a posteriori in intentione. Ad minorem, negatur, ꝙ differentia ex fine cui obiectum per se subordinatur sit posterior in intentione; immo prius aliqs intendit victoriā quæ est finis, quàm velit hoc vel aliud facere, qđ ad victoriam ordinatur. Ad probationem dico, ꝙ finis habet rationem vltimi in executione, tamen habet rationem primi in intentione rationis; quare negatur consequentia. Sed oppositum est verum in per se ordinatis, quia prioritas moralis simpliciter est secundum viam intentionis, non executionis. Nota autem, quòd finis habet rationem primi in intentione rationis, non ꝙ intentio sit formaliter rationis, sed præsuppositiuè, quia voluntas non intendit nisi præuia apprehensione rationis. Nec loquitur hic D. S. de fine rationis sicut loquitur tertiò contra gentiles, c.9. vbi per finem intelligit rem & obiectum in ordine ad rationem, vt patuit intuenti. Sed vult ꝙ finis est prior ſm esse apprehensum & intentū, quod habet per rationē, & potest hic per rationē intelligi iō & voluntas vt capitur ratio, sicut cum dr̃ voluntas esse in ratione.

¶ Ad tertiū dicendum, ꝙ differentia cōparatur ad genus, vt forma ad materiā inquantum facit esse genus in actu; sed ēt genus consideratur vt formalius specie inquantū facit esse absolutius, & minus contractum; unde & partes definitionis reducūtur ad genus causæ formalis, vt dr̃ in secūdò Phy. * & ſm hoc genus est causa formalis speciei, & tantò erit formalius quātò communius.

* Aristot. tex.31.

¶ Hoc argumentum tertium est ex quattuor terminis, nihilominus dico ad materiam. Ad maiorē, differentia quantò est magis formalis.i.in actu, tantò est magis specialis. Verum, sed quātò magis formalis.s. absoluta & incontracta, tantò magis est specialis. Negatur minor, immo quantò isto modo formalior tantò generalior, quia communia sunt minus contracta, quàm specialia. Ad minorem est formalior.i. absolutior; sed non formalior.i. magis actu. Negatur consequentia, & stat solutio in hoc, ꝙ de ratione formalis sunt duo, s. esse actu, & esse incontractū, ratione vnius genus & commune est formalius, ratione alterius species est formalior. Vnde partes definitionis eo ipso, ꝙ sunt minus contractæ definito, ideo reducuntur ad genus causæ formalis, ideo genus est formalius, & sic etiam bonitas ex fine est formalior & communior, & per consequens bonitas ex obiecto, quia contractior, ideo continetur sub bonitate finis.

Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem.

H

AD octauum sic proceditur. Videtur ꝙ nō sit aliquis actus indifferens ſm suā speciem; malum.n.est priuatio boni secundū Aug. * sed priuatio & habitus sunt opposita immediata secundū Philosophum, * ergo non est aliquis actus, qui secundum speciem suam sit indifferens; quasi medium existens inter bonum & malum.

1.dist.1.q.1. ad 3. Et 2. dist.40.ar.1. Et Mal. q. 2 art.4. ꝑ totū, & 5 cor. Et quoli.9. art.15.cor.

* August. In Enchirid.cap.11.

* In prædicamentis c. de oppositis.

¶ 2 Præterea. Actus humani habent speciem a fine vel obiecto, vt dictum est, * sed omne obiectum, & omnis finis habet rationē boni, vel mali; ergo omnis actus humanus secundum suam speciē est bonus, vel malus; nullus ergo est indifferens secundum speciem.

* q.1.art.1.

¶ 3 Præterea. Sicut dictū est, * actus dicitur bonus, qui habet debitam perfectionē bonitatis; malus cui aliquid de hoc deficit; sed necesse est, ꝙ omnis actus vel habeat totam plenitudinē suæ bonitatis, vel aliquid ei deficiat, ergo necesse est, ꝙ omnis actus secundum speciē suam sit bonus, vel malus, & nullus indifferens.

* ar. primo.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit, in lib. de ser. Do. in Mon. * ꝙ sunt quædam facta media, quæ possunt bono, vel malo animo fieri, de quibus est temerariū iudicare; sunt ergo aliqui actus secundū speciem suā indifferētes.

* Aug. lib. 2.c.21.& 18.

¶ Hic

¶ Hic determinatur dubium quoddam circa prædicta, ex quo enim dictum est actum humanum distingui per bonum & malum, præsertim ex parte obiecti; dubium oritur circa hoc an de necessitate omnis actus sit bonus vel malus, vel aliquis indifferēs qui nec sit bonus nec malus. Et quia indifferentia potest dupliciter cōsiderari circa actum, scilicet vel in specie, vel in indiuiduo; ideo circa istud mouetur duplex dubium. Primò an aliquis actus sit indifferens ratione suæ speciei. Secundò an etiā in indiuiduo.

¶ Nota autē quòd duplex est indifferentia actus humani. Vna quo ad bonitatem vel malitiam moralem. Alia quo ad bonitatē & malitiam Theologicam, D.S. igitur in his duobus articulis præsertim inquirit de indifferentia quo ad bonitatem & malitiam moralē, in secundò autem dist. 40. & in de Malo Ma. 2. ar. 5. præsertim ad septimum, etiam determinat de indifferentia Theologica, quæ est nec esse meritum nec demeritum. In hoc ergo articulo determinat de indifferentia morali fm speciem, & intelligitur indifferentia secundum speciem, (vt patet in ar. sequen.) negatiuè; non positiuè, & est sensus, an scilicet sit actus aliquis consideratus secundum speciem suam, quam habet ex obiecto, sine omnibus alijs, qui nec habeat vt sic bonitatem, nec malitiam moralem.

* ar. 1.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut dictum est, * actus omnis habet speciem ab obiecto, & actus humanus, qui dicitur moralis, habet speciem ab obiecto relato ad principium actuum humanorum, quod est ratio. Vnde si obiectum actus includat aliquid quod conueniat ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem; sicut dare eleemosynam indigenti. Si autem includat aliquid quod repugnet ordini rationis; erit malus actus secundum speciem, sicut furari, quod est tollere aliena.

Conclusio responsi.

¶ D.S respondet tali conclusione: tales actus (scilicet quorum obiecta non includunt aliquid pertinens ad ordinem rationis,) sunt indifferentes secūdum speciem suam. Probatur; si obiectum actus includat aliquid quod cōuenit ordini rationis erit actus bonus secundum speciem; si autem includat quod repugnat ordini rationis, erit actus malus secundum speciem, & sic si nullum horum includat, erit indifferens (.i. neque bonus neque malus,) sed contingit, quòd obiectum actus nō includit aliquid pertinens ad rationem; ergo sequitur conclusio. Huius rationis D. S ponit primò maiorem, secundò minorem cum conclusione, ibi. Contingit autem, &c. Maior ergo probatur a principio, quia sicut actus in communi habet speciem ab obiecto; sic actus moralis habet speciem, (scilicet moralem, quæ est bonum vel malum,) ab obiecto relato ad rationem, vt patuit art. 2. & 5. ergo sequitur maior pro omnibus suis partibus. Nota autem, quod actus habet speciem moralem ex obiecto relato ad rationem, non quācunq;, vel quomodocunque, sed ad rationem rectam & practicam, & secundum conuenientiam & repugnantiam; ita ꝙ ratio iudicet hunc actum magis debere fieri, quàm non fieri; ita quòd affirmatiua dictata per rationem sit magis vera & approbata per rectam rationem, quam negatiua. Et declarat etiam maiorem exemplariter in littera, quia dare eleemosynam indigenti ex obiecto habet, vt approbetur per rectam rationem; tollere autem aliena habet, quod reprobetur. Deinde ibi.

¶ Contingit autem, quòd obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis; sicut leuare festucam de terra, ire ad campum & huiusmodi, & tales actus secundum speciem suam sunt indifferentes.

¶ Subiungit minorem, quam declarat exemplariter, subiungens etiam conclusionem, & patent. Nota hic, quòd D. S. dicit in hac conclusione: tales actus, (scilicet etiam particulariter, & in specie.) Ex quo patet, quòd indifferentia negatiua secundum speciem non solùm conuenit actui morali in genere, sicut indifferentia ad visum, & cecitatem conuenit animali in genere, vel indifferentia ad rationale & irrationale; sed et conuenit tali actui morali in specie considerato, vt leuare festucam, ire ad campum. Vnde D. S. hic aliter loquitur de indifferentia actuum, quàm in 2. dist. 40. ar. 5. vbi loquitur de indifferentia secundum indiuiduum, & dicit, quòd talis indifferentia cōueniat vno modo actui abstracto significato in cōmuni, qui abstrahit a bonitate & malitia morali. Sed hic loquitur de indifferentia ex parte obiecti, & indifferentia secundum speciem, & vult ꝙ talis conueniat etiā actui tali in specie considerato, &c. Nota secundò circa conclusionem litteræ, ꝙ est differentia dicere, actus est fm speciem indifferens, & dicere est indifferens fm speciem, quia dictio indifferens includit negationem, & fm ꝙ præcedit intelligitur oratio negatiuè, & est sensus; actus est indifferens .i. non habet bonitatem vel malitiam fm speciem, qñ aūt sequitur, oratio est affirmatiua, & est sensus, actus fm se habet, vt non sit bonus vel malus; primus aūt sensus est verus, secundus falsus. Conclusio ergo litteræ non intelligenda est secundum verba, sed secundum sensum; pro quo sit non quem facit, vt patebit ar. sequen. ad primum, vbi habetur quòd oratio debet intelligi negatiuè, sic quòd actus non habet bonitatē vel malitiam secundum speciem; vnde posui conclusionem in sensu in quo sit licèt in littera aliter habeantur verba. Vide de Materia huius articuli D.S. in de Malo. Ma. 2. art. 4. & 5.

Differunt secunda specie indifferens, & indifferens secunda speciem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam, ideo conceditur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd duplex est priuatio, quædam quæ consistit in priuato esse, & hæc nihil relinquit, sed totum aufert, vt cęcitas totaliter aufert visum, & tenebra lucem, & mors vitā, & inter hanc priuationem & habitum oppositum nō potest esse aliquod medium, circa proprium susceptibile. Est autem alia priuatio, quæ consistit in priuari; sicut ægritudo est priuatio sanitatis, non quòd tota sanitas sit sublata, sed quòd est quasi quædam via ad totalem ablationem sanitatis, quæ fit per mortem, & ideo talis priuatio cum aliquid relinquat non semper est immediata cum opposito habitu; & hoc modo malum est priuatio boni, vt Simplicius dicit in commento super libro prædicamentorum, quia nō totum bonum aufert, sed aliquid relinquit; vnde potest esse aliquod medium inter bonum, & malum.

¶ Ad maiorem, post D.S. in de Malo. Ma. 1. art. 5 ad tertium, & Ma. 1. ar. 2. per totum, vera est in naturalibus, ibi enim malum dicit priuationem, & tamen non puram etiam, quia malum nō priuat totum bonum, sed relinquit saltem bonum quod est subiectū mali, licet tollat perfectionem oppositam. Sed negatur maior in moralibus, vbi bonum & malum opponuntur contrariè, quia & malum aliquid ponit, s. actum circa obiectū positiuum, quod habet tamen annexam priuationem ordinis rationis, vt patuit ar. 5. ad secūdum. Et dico, ꝙ inter contraria datur medium etiam eiusdem generis, & sic inter actum, qui habet obiectum conueniens, & inter actum qui habet repugnans, datur qui nec habet conueniens, nec repugnans. Ad minorem, distinguitur a D.S. hic, quia vera de priuatione pura, qa talis opponitur immediatè circa proprium susceptibile, licèt non immediatè simpliciter. Sed illa minor est falsa de priuatione impura, quia illa relinquit medium in eodem genere, quia relinquit aliquid de habitu, & ideo non est simpliciter sine medio etiā circa idem susceptibile: quia illud imperfectum relictum manet cum tali priuatione impura, quæ consistit in priuari. Dico autem, quòd esto priuatio sit immediata; nō tamen contrarium, quare negatur consequentia, quia indifferens est medium inter bonum & malum moralia, quæ sunt cōtraria. Aduerte, quòd D. S. in de Malo Ma. 1. vbi iam distinctionem quam hic ponit de priuatione applicat de bono & malo rerum, & vult, quòd quia malum etiam in rebus non tollit totum bonū, ideo dicitur quandoque contrarium, & ad hoc allegat ibidē Simplicium, secundum quem dicit inter bonum & malū inueniri medium in moribus, sicut actus indifferens est medium. Et ita posset videri, quòd hæc solutio non deseruiret ad propositum de bono & malo in moralibus. Sed benè consideranti & solutio ad propositum valet, quia ostendit minorem non esse vniuersaliter veram, quia non de priuatione impura, siue quæ consistit in priuari, quia ibi mediat aliquod positiuum, ergo poterit in moralibus etiā mediare aliquod positiuum, scilicet obiectum nec cōueniens, nec repugnās. Et sic habetur intentū articuli, quamuis D.S. in de Malo. semper dicat bonum & malum in moribus opponi contrariè, & tunc est facilior solutio. Vnde dicit in de Malo. Ma. art. 2. 5. ad 3. Bonum & malum in moribus opponuntur contrariè, & non fm priuationem & habitum, malum enim ponit aliquid inquantum consequitur quendam ordinem, vel modum, vel speciem. Vnde nihil prohibet de ea opponi mediatè, sicut Philosophus ponit. Sed malum in natura consequitur priuationem simpliciter; vnde bonum & malū naturæ, licèt nō sint immediata simpliciter, sunt tamen immediata circa proprium susceptibile. Hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ ponit bonum & malū contrariari in moralibus. Nec te moueāt verba D.S. in 2. dist. 40. ar. 5. vbi dicit. Ea solùm esse mediata ratione priuatiuę oppositionis, scilicet mediata simpliciter, quia videlicet datur actus, qui in communi, & actus imaginationis, qui nec est bonus nec malus, loquitur enim ibidem de bono & malo, ex circumstantijs, quæ sunt immediata circa proprium susceptibile, quæ secundum D.S. de Malo, supra art. 5. etiam sunt immediata, scilicet circa proprium susceptibile, sunt tamen mediata simpliciter, quia actus imaginationis, nec est bonus, nec malus. Vnde loquendo de bonitate, & malitia secundum circumstantias, tūc solum inuenitur medium ratione priuationis, quia videlicet datur subiectū non capax bonitatis, nec per consequens malitiæ, vt D.S. loquitur in 2. Sed loquendo de bono & malo secundum speciem, tunc datur medium ratione contrarietatis, i. ratione positiui & obiecti, vt intelligit D.S. in de Malo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omne obiectum, vel finis, habet aliquā bonitatem, vel malitiā saltē natu-

ralem, non tamen semper importat bonitatem, vel malitiam moralem, quæ consideratur per comparationem ad rationem, vt dictum est, * & de hac non agitur.

*In cor.

¶ Ad maiorem, actus humani habent speciem a fine, vel obiecto. Dico quòd ab obiecto secundum se, quod est finis mediatus, habent speciem naturæ, sed ab eo in ordine ad rationem habent speciem moris. Minor negatur de bonitate morali; multi sunt enim actus quorum obiecta nullam bonitatem moralem includant, nec finis eorum bonitatem moralem habet; leuare enim festucam non dicit aliquid pro vel contra rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non quicquid habet actus pertinet ad speciem eius; vnde & si in ratione suæ speciei non contineatur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipsius, non propter hoc est ex specie sua malus, nec etiam bonus; sicut homo secundum suã speciem neque virtuosus, neque vitiosus est.

¶ Maior conceditur, quòd est bonus qui habet debitam bonitatem, & secundùm quòd debetur sibi, similiter est malus qui deficit defectu priuatiuo, & secundum quòd deberet habere. Et dico circa secundam partem, quòd actus secundum speciem est malus, non quia non habeat bonitatem & conformitatem, sed quia habet malitiam & difformitatem; negatio enim nõ facit malũ, sed priuatio debiti, & secundum quòd debetur; dico autem quòd multis actibus non debetur aliqua bonitas secundum speciem, sed si erunt boni vel mali, erit aliunde, scilicet secundùm circunstantias. Ad minorem, si intelligitur quòd actus necessariò habeat plenitudinem, vel deficiat secundum speciem consideratus, negatur. Et dico, quòd si non habeat secundum speciem non propterea est malus, quia non debetur sibi secundum speciem; si autem intelligitur minor quòd actus necessariò habet plenitudinem, vel deficit secundum quòd exercetur secundum indiuiduum, conceditur, & concedo consequenter, quòd nullus vt sic, est indifferens, vt patebit ar. sequen. Sed negatur consequentia, quòd nullus sit indifferens secundum speciem. Vide similem solutionem Scoti, in 2. dist. 41. ad primum, vbi dicit. Non dicitur actus malus ex hoc solo quòd caret bonitate tali vel tali, sed quia caret bonitate, quã debet habere; vnde carere in plus est quàm priuatum esse.

Scotus.

Vtrum aliquis actus secundum indiuiduum sit indifferens.

A

a 2. sent. dist. 40. ar. 5. cor. Et 4. dist. 26. q. 1. ar. 4. corp. Mal. q. 2. ar. 5.

AD nonum sic proceditur. Videtur quòd aliquis actus secundum indiuiduũ sit indifferens: Nulla enim species est quæ sub se non contineat, vel continere possit aliquod indiuiduum; sed aliquis actus est indifferens secundum suam speciem, vt dictum est, * ergo videtur quòd aliquis actus indiuidualis potest esse indifferens.

*ar. pcedẽ.

¶ 2 Præterea. Ex indiuidualibus actibus causantur habitus conformes ipsis, vt dicitur in 2. Ethic. * sed aliquis habitus est indifferens. Dicit enim Philosophus in 4. Ethic. * de quibusdam, sicut de placidis, & prodigis, quòd non sunt mali, & tamen constat quòd nõ sunt boni, cum recedant a virtute; & sic sunt indifferẽtes secundum habitum, ergo aliqui actus indiuiduales sunt indifferentes.

* Arist. ca. 1. & 2.

* Arist. c. 6.

¶ 3 Præterea. Bonum morale pertinet ad virtutem, malum autem morale pertinet ad vitium; sed contingit quandoq; ꝙ homo actũ, qui ex specie sua est indifferẽs non ordinat ad aliquem finem vitij, vel virtutis; ergo cõtingit aliquem actum indiuidualem esse indifferentem.

¶ Sed contra est quod Grego. dicit in quadã Omel. * Ociosum verbum est, quod vtilitate rectitudinis, aut ratione iustę necessitatis, aut pię vtilitatis caret; sed verbũ ociosum est malum, quia de eo reddent homines rationem in die iudicij; vt dicitur Matth. 12. si autẽ nõ caret ratione iustę necessitatis, aut pię vtilitatis est bonũ, aut malũ; pari aũt rõne & quilibet alius actus, vel est bonus, vel malus; nullus ergo indiuidualis actus est indifferẽs.

* Greg. Homi. 16. in Euang.

¶ Quia aliquid potest alicui conuenire ex se negatiuè, & tamẽ oppositum eius potest sibi conuenire per aliquid superadditũ, sicut lib. ar. creatũ ex se negatiuè habet se indifferẽter ad bonũ, & malum, & tamen per gloriã determinatur ad bonum, & per obstinationem ad malum. Sic quamuis actus sit indifferens secundũ speciem. i. ex se non habeat bonitatem vel maliciam, tamẽ ex superaddito potest sibi conuenire bonitas vel malitia. Quare stant bene simul, quòd actus aliqui sit indifferens secundum se negatiuè. i. cum accipitur sine superadditis suæ speciei, & tamen quando superadduntur aliqua, amittat illam indifferentiam; actus autem in indiuiduo (prout scilicet exercetur hic & nunc propter finem) aliquid superaddit, ideo isti duo arti. non repugnant.

¶ Respondeo dicendum, quòd contingit quandoq; aliquem actum esse indifferentem secundum speciem; qui tamen est bonus, vel malus in indiuiduo consideratus; & hoc ideo, quia actus moralis; sicut dictũ est; * nõ solùm habet bonitatem ex obiecto a quo habet speciẽ, sed ẽt ex circunstantijs, quæ sunt quasi quædam accidẽtia, sicut aliquid conuenit indiuiduo hominis secũdum accidentia indiuidualia, quod non conuenit homini secundum rationem speciei.

* ar. 3.

¶ D. S. primò præmittit quandam cõclusionem fundamentalẽ, secundò subiungit duas conclusiones responsiuas, primam ibi. Et oportet, &c. secundam ibi. Si autem non &c. Conclusio præambularis; ostendens compossibilitatẽ conclusionis præcedentis articuli & huius. Contingit quandoque aliquem actum esse, &c. vt in principio litteræ. Probatur. Actus moralis non solùm habet bonitatem ex obiecto ex quo habet speciem, sed etiam ex circũstantijs, ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia ex quo nõ solùm habet ex obiecto bonitatem; poterit non habere bonitatẽ ex obiecto & specie, & tamen ex circunstãtijs. Antecedens patet ex art. 3. & declaratur exemplariter in simili. Et posset sic argui, actus in indiuiduo consideratur secundum circũstantias; secundũ speciem autem secundum obiectum, sed contingit ꝙ actus qui nõ habet bonitatem vel malitiã ſm obiectũ, habeat bonitatẽ, vel malitiam ſm circunstantias, ergo conclusio vera. Minor ista probatur ratione, & a simili, &c. in littera. Et nota verba D. S cum dicit, conuenit aliquid in indiuiduo quod non conuenit ſm speciem. Ex quo habetur, ꝙ indifferentia ista est intelligẽda negatiuè, &c. Nota circa hanc minorẽ, ꝙ esto possibile sit, ꝙ idẽ actus ſm obiectum indifferens possit esse actus ſm speciem indifferens, & esse finis, sicut si aliquis deliberatè vadat, vt leuet festucam, ibi leuatio festucę est finis istius trãsitus, tamen inquantum est circunstantia finis non est indifferens, quia ad minus vt est finis est ociosus, & vanus; sed nec vana & ociosa sunt indifferentia, immo mala, de quibus est reddẽda ratio in die iudicij. Quare minor est valde vera etiam quando idem actus indifferens ſm speciem, & tamen est finis, multo magis quãdo aliud est actus indifferens, aliud circũstantia vel finis. Patet ex hac conclusione præambulari, quia stant simul actum esse indifferentem secundum speciem; & tamen non esse indifferentem in indiuiduo. Consequenter cum dicit.

Conclusio pambulis.

¶ Et ideo oportet, quòd quilibet indiuidualis actus habeat aliquam circunstantiam per quã trahatur ad bonũ vel malũ, ad minus ex parte intentionis finis; cum enim rationis sit ordinare actus a ratione deliberatiua procedens, si non sit ad debitũ finẽ ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali. Si verò ordinetur ad debitum finem cõuenit cum ordine rationis vnde habet rationem boni; necesse est autem, ꝙ vel ordinetur, vel non ordinetur ad debitũ finem; vnde necesse est omnem actum hominis a deliberatiua ratione procedentem in indiuiduo consideratũ, bonũ esse, vel malũ.

¶ Rñdet quæsito tali conclusione prima, necesse est oẽm actum hominis a deliberatiua ratione procedentẽ in indiuiduo cõsideratum bonũ esse vel malũ. Probatur, oportet ꝙ quilibet indiuidualis actus, (scilicet ex deliberatione procedens) habeat circunstantiã per quã trahatur ad bonũ vel malum, ergo conclusio vera, ꝙ nullus in indiuiduo est indifferens. Istud antecedens vnum supponit, s. ꝙ quilibet indiuidualis actus habeat circũstãtias. Istud patet ex dictis, quia ꝑ hoc differt ab actu cõsiderato in specie, ꝙ in indiuiduo includit circunstantias, non autem in specie. Aliud autẽ dicit, ꝙ per circunstantiam necessariò trahatur ad bonum vel malum. Quod probatur sic, necesse est ꝙ quilibet actus in indiuiduo, (id est hic & nunc ex deliberatione factus) ordinetur ad debitũ finem, & sic est bonus; vel non ordinatur ad debitum finem, & sic est malus. Antecedens probatur, quia quilibet actus indiuidualis deliberatus procedit a ratione; sed rationis est ordinare in finem; ita ꝙ ordinet in debitum finem, & si non ordinet erit peccatum. Et nota fundamentum in ista re, quia actum etiam ex specie indifferentem nunquã debet homo facere, nisi propter iustã necessitatẽ, vel piã vtilitatẽ: Vnde si ista desint, aliquis faciendo peccabit ad minus venialiter. Quare actus ex deliberatione factus semper debet ordinari in necessarium, vel pium finem, quod si factum nõ fuerit, erit peccatum. De hoc D. S. in de Malo Mu. 2. ar. 5. sic dicit. Non potest contingere, quòd actus singularis, sine circunstantijs fiat, quæ ipsum rectum faciant, vel indirectum. Si enim

Fundamẽtum i hac re.

fiat

fiat quodcunque quando oportet, & vbi oportet, & sicut oportet, huiusmodi actus est ordinatus, & bonus; si verò aliquod bonum deficiat, actus est inordinatus, & malus, & hoc maximè considerari potest in circunstantia finis. Quod enim fit propter iustam necessitatem, vel propter piam vtilitatem laudabiliter fit, & bonus est actus; quod verò caret iusta necessitate, & pia vtilitate ociosum reputatur, vt Greg. dicit. Ociosum autem verbum, est peccatum, & multo magis factum; dicitur enim Math. 12. Omne verbũ ociosum &c. hæc ille. Ex quibus patent, quæ dicta sunt. Consequenter ibi.

Grego. Math. 12.

¶ Si autem non procedit a ratione deliberatiua, sed ex quadam imaginatione; sicut cum aliquis fricat barbam, vel mouet manum, aut lapidem; talis actus non est propriè loquendo moralis, vel humanus; cum hoc habeat actus a ratione; & sic erit indifferens, quasi extra genus moralium actuum existens. ——————

¶ Subiungit secundam conclusionem respõsi. istam, Actus hominis etiam indiuidualis, qui non procedit ex ratione deliberatiua, sed ex quadam imaginatione, est indifferens. Et ponit D. S. exẽpla, & probatur conclusio: talis actus non est propriè moralis, vel humanus; ergo non est bonus, vel malus moraliter, sed indifferens. Antecedens patet; quia actus habet esse moralis, quia a ratione deliberata; cum ergo talis non sit a ratione deliberata; sequitur antecedens. Tenet consequentia, quia bonum & malum sunt proprietates actus moralis; ergo si actus non est moralis non erit bonus, vel malus, & nota verbum D. S. (Et sic erit indifferens quasi extra genus moris existens) quia aliter est indifferens actus in specie; aliter actus indeliberatus secundùm circunstantias, qa primus quasi medium eiusdem generis inter contraria, vel indifferẽs priuatiuè eo modo priuationis, quia aliquid sui generis natum est habere bonitatem, vel maliciã ex specie. De quo modo priuationis. 1. par. q. 33. ar. 4. ad secundum. Sed actus indeliberatus, & ex sola imaginatione est indifferens negatiuè: tanquàm non contentus sub proprio susceptibili bonitatis, vel maliciæ; sic lapis dicitur nec cecus nec videns. Nota ex his, quòd mens D. S. est loq de actu imaginationis, qui nullo modo est moralis, quia non deliberatus, nec uoluntarius per consequens directè vel indirectè. Et per cõsequens non intelligitur dictum conclusionis de actu imaginationis impedibilis, & indirectè saltem voluntario, qui videlicet quantum ad singulos potest impediri, sed intelligit de motu sequente imaginationem non impedibilem, qui consurgit ex dispositione naturali, vel ex occursu alicuius obiecti exterioris subito. de hoc q. 17. Vnde instantia Durandi, quæ habetur apud Cap. in 2. distin. 40. arg. 2. contra primam conclusionem; non uadit contra mentẽ D. S. vide Cap. ad longum. Vide & infra q. 74. artic. 3. ad secundum vbi multa dicentur de huiusmodi motibus imaginationis &c. Nota quòd Scotus in secundo di. 41. vult quòd detur actus indifferens etiam in indiuiduo ex deliberatione factus, quia actus generatiuus virtutis existens determinati obiecti, & speciei naturalis determinatę est indifferens, vtpote non bonus, nec malus moraliter. Sed hoc dictum Scoti interimit D S. prima secundæ q. 100. ar. 9. & in de virtutibus ma. 1. q. 9 ad 13. & in secundo di. 28. q. 1. ar. 1. ad 5. & in de malo. mate. 2. ar. 4. ad 11. Vbi ostẽdit, quòd actus pręcedentes habitum sunt boni moraliter, licet nõ procedant ex habitu virtutis. Procedunt autem ex recto dictamine rationis circa materiam de se bonam. Vnde esse ex habitu est bonitas exuberãs, & non necessaria ad actum moraliter bonum. Nota etiam, quia Scotus ibidem contrariatur D. S. in de malo. mate. 2. ar. 5. ad 7. & similiter in 2. di. 4. ar. 5. de indifferentia actuum quo ad meritum, & demeritum, vbi D. S vult quòd nullus actus humanus secundũ indiuiduum in habente gratiam est indifferens hoc modo, licet in non habente possit esse indifferens, vt patet ibidem. Sed quia argumenta Scoti fundantur in relatione actuum in Deum, & male accepit quod D. S. intelligat per referri virtualiter in Deum. Et quia de ista materia infra dicetur ex intentione q. 88. ar. 1. ad secũdum, & q. 100. ar. 10. per totum; ideo vide infra, & Capr. in 2. di. 40. circa secundam conclusionem.

Conclu. 2. *Durãdus. Scotus. Capreolus

A R G V M E N T V M in contrarium confirmat primã conclusionem responsiuam, & probat quòd nullus actus est indifferẽs in indiuiduo propter circunstantiam saltem finis. Vide D. S. in secundo vbi immediatè, quia aliqui malè senserunt circa id, quod tangit hoc argũ dicentes facta esse indifferentia, non autẽ verba.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliquem actum esse indifferentem secundùm suam speciem potest esse multipliciter. Vno modo, sic quòd ex sua specie debeatur ei, quòd sit indifferens, & sic procedit ratio; sed tamẽ isto modo nullus actus ex sua specie est indifferens; non enim est aliquod obiectum humani actus, quod non possit ordinari, vel ad malum, vel ad bonum per finem vel circunstantiam. Alio modo potest dici indifferens ex sua specie, quia non habet ex sua specie, quòd sit bonus, vel malus; vnde per aliquid aliud potest fieri bonus, vel malus; sicut homo non habet ex sua specie, quòd sit albus, vel niger, nec tamen habet ex sua specie, quòd nõ sit albus, aut niger; potest enim albedo, vel nigredo superuenire homini aliunde, quàm a principiis speciei. —

¶ Maior vera, saltem loquendo de specie, vt habet esse intellectum a nobis; sic enim omnis species communis est. Dico etiam circa maiorem, quòd quicquid conuenit speciei positiuè in primò vel secundò modis, etiam conuenit indiuiduis, sed non oportet quòd id quod negatur de specie secundùm se considerata negatiuè (.i. nudæ sine aliis) negetur de indiuiduis, quibus aliquid conuenire potest ratione eorum, quæ speciei superadduntur; sicut patet in exẽplo literæ de albo, & nigro respectu hominis &c. Ad minorem dico, quòd aliquis est indifferens secundùm speciẽ negatiuè. i. aliquis actus non habet secundùm speciem bonitatem, vel maliciam; sed non est secũdùm speciem positiuè; quasi ex specie habeat, vt non possit esse bonus, vel malus, & capitur secundũ speciem non causaliter, vel reduplicatiuè, sed specificat solitudinem speciei actus. Quare negatur cõsequentia, de actu indiuiduali deliberato, quia tali necessariò conuenit finis, per quem est bonus, vel malus, vt patuit, D. S. respondet principaliter ad minorem, quia procedit ex malo intellectu, quasi esse indifferens dicatur positiuè, ita quòd actus ex specie habeat, quòd non sit bonus, vel malus, qui sensus negatur; sed intelligitur negatiuè, ita quòd non habet ex specie, potest tamen aliunde habere &c. Similia habentur apud artes, quia ista est vera humanitas ut sic, non est vniuersalis; non tamen ista, humanitas ut sic, est non vniuersalis. Sic in proposito aliquis actus secundùm speciem non habet bonitatem, vel maliciam; sed ista est falsa habet ex specie, vt non sit bonus, vel malus; si enim secundus sensus esset verus procederet argumentum, quòd aliquod indiuiduum eius haberet, vt esset indifferens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus dicit illum esse malum propriè, qui est aliis hominibus nociuus. & secundùm hoc dicit prodigum non malum, quia nulli alteri nocet, nisi sibiipsi; & similiter de omnibus aliis, qui non sunt proximis nociui. Nos autem hoc dicimus malum communiter omne, quod est rationi rectæ repugnans, & secundùm hoc omnis indiuidualis actus est bonus, vel malus, vt dictum est. * ——————

* In cor.

¶ Minor negatur; si malũ dicatur, vt hic loquimur, omne quod est inordinatum, & rationi repugnans: Philosophus autem accipit malum magis strictè pro nociuo, & sic placidus (qui scilicet omnia dicta, & facta commendat, ut homines delectet) nõ est malus; negatur autem consequentia, quia licet non sit malum, qa nociuum, est tamen malum, quia inordinatum, & sic non est mediũ inter bonum & malum generaliter acceptum. Philosophus enim secundùm Doct. S. in secundo strictius accipit malum, quam nos hic accipimus. Nota D. S secunda secundæ q. 115. ar. 1. quòd si quis in omnibus velit ad delectationem alteri loqui, excedit modum in delectando, & si hoc faciat sola intentione delectandi, vocatur placidus secundùm Philosophum. Si autem faciat hoc intentione alicuius lucri consequendi, vocatur blanditor, vel adulator. Amicitia autem, vel affabilitas quærit delectare eos quibus cõuiuit, sed propter bonum consequendum, vel malum vitandum non veretur contristare &c. de prodigalitate ibidem q. 119.

Placidus Adulator Affabilis

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis finis a ratione deliberatiua intentus pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij; nam hoc ipsum quod aliquis agit ordinatè ad sustentationem, vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis: & idem patet in alijs. ——————

¶ Minor negatur de actu procedente ex ratione deliberata, vbi intenditur aliquis finis ex rationis ordinatione, quia si refert actum illum in finem etiam qui est solatium corporis, & corpus suum ordinat ad virtutem saltem virtualiter; tunc est actus virtutis. Si autem ordinet in aliquid quod vlterius refert in finẽ malum, erit actus vitij &c.

¶ Nota quòd D. S. loquitur in solutione de bonitate morali; quare si quis quærat aliquid propter aliquem finem conuenientem homini, vel secundùm animam, vel secundùm corpus, vel secundùm res exteriores; erit actus bonus secũdùm virtutem ciuilẽ, quæ dirigit in omnibus, quæ sunt corporis, & etiam, quæ propter corpus quærũtur. Vnde si his aliquis mediocriter vtatur, erit vsus rectus; si autem secundùm abundantiam, & defectum erit vsus vitiosus virtuti oppositus; vnde actus virtutis politicæ est bonus, & si sit gratia informatus erit meritorius, vt habet D. S. in secundo supra.

Vtrum

Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni vel mali.

B

Sup. arti 5. ad 4. & inf. art. 11. cor. & q. 73. art. 7 cor. & ad 2. & 2. d 36 ar. 5. cor. Et 4 di. 16. q. 3 artic. 2 q. 3. cor. & d. 41. artic 4 q. 3. cor. & Mal. q. 2. ar. 6 per to. & ar. 7. cor & q. 7. ar. 4 cor.

AD decimum sic proceditur. Videtur quòd circunstantia non possit constituere aliquam speciem boni vel mali actus, species enim actus est ex obiecto, sed circunstantiæ differunt ab obiecto; ergo circunstantiæ non dant speciem actus.

¶ 2 Præterea. Circunstantiæ comparãtur ad actum moralem, sicut accidentia eius, vt dictum est;* sed accidens non constituit speciem; ergo circunstantia non cõstituit aliquam speciem boni vel mali.

¶ 3 Præterea. Vnius rei nõ sunt plures species, vnius autem actus sunt plures circunstantiæ; ergo circunstantia non constituit actum moralem in aliqua specie boni, vel mali.

* q. 7. art. 1.

¶ Sed contra. Locus est circunstantia quædam, sed locus constituit actum moralem in quadam specie mali, furari enim aliquid de loco sacro est sacrilegium*; ergo circunstantia constituit actum moralem in aliqua specie boni vel mali.

¶ Hic ostẽditur quomodo bonitas, vel malitia, quæ est ex parte circunstantiarum, diuersificet actum moralem. Et circa hoc primò ostenditur, quòd aliqua circunstantia potest diuersificare speciem boni, vel mali. Secundò ostenditur, quæ circunstantia hoc possit ar. sequen. Et nota tenorem quæstionis, quia non quærit, an circunstantia possit constituere speciem actus, sed quærit, an possit constituere speciem boni vel mali actus. i. speciem moralem, quæ est bonitas, vel malicia talis. i. facere, quòd actus habeat aliquam speciem moralem aliam, quam ex obiecto. Ista enim multum differunt, quia primum non potest, nisi sit obiectum actus, vel motiuum. Secundum autem potest quicquid diuersificat per se habitudinem actus ad rectam rationem per se.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut species rerum naturalium cõstituuntur ex naturalibus formis; ita species moralium actuum constituuntur ex formis prout sunt a ratione conceptæ; sicut ex supra dictis patet.*

* Ar. 5.

Conclusio respons.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Oportet quòd circunstantia respiciens specialem ordinem rationis, vel pro vel contra, det speciem actui morali, vel bono, vel malo; & vult ista conclusio, quòd circunstantia non vt circunstantia determinãs, & modificãs priorem bonitatem, vel maliciam, quæ est ex obiecto; sed vt ipsa per se habet conuenientiam, vel repugnantiam ad rationem; sic dat speciem actui morali, vt sic. i. facit specialem maliciam, vel bonitatem specificam, probatur. Sicut species rerum naturalium constituuntur ex naturalibus formis; ita species moralium actuum ex formis. i. ex obiectis, vel conditionibus circa obiecta, per se respicientia rationem pro vel contra, prout sunt conceptæ; sed circunstantia aliqua potest concipi ut forma moralis actus, vt per se habens conuenientiam, vel repugnantiam ad rationẽ; ergo per hunc modum potest constituere speciem moralem, quæ est bonum, vel malum, huius rationis D. S. ponit primò maiorem, secundò probat minorem ibi, Quia verò &c. tertiò infert conclusionẽ, ibi. Et per hunc &c. Maior ergo pro prima parte nota, & pro secunda patet ex ar. 5. vbi dictum fuit, quòd species moralis actus est per habitudinem ad rationem. Et ergo quicquid concipitur, vt habẽs per se habitudinem specialem, natum est constituere speciem moralis actus. Et nota verba D. S. quia dicit quòd species moralium actuum sunt ex formis, ut conceptæ sunt, scilicet dictamine practico rationis, ex quibus patet, quòd hic loquitur non de constitutione actus in specie actus, sed de constitutione in specie moris, quæ est bonum illud, vel illud malum. Vnde esto circunstantia per se bona vel mala non faciat aliam speciem actus, quia non est obiectum actus, nec tollit speciem, quæ est ex obiecto actus; tamẽ facit aliam speciem moralẽ, quia videlicet actus, vt est circa obiectum proprium cum tali circunstantia, habet præter habitudinẽ, quæ est ex obiecto, specialem habitudinem ad rationem, quæ est ex circunstantia, vt patebit. Deinde cum dicit.

¶ Quia verò natura determinata est ad vnum, nec potest esse processus naturæ in infinitum, necesse est peruenire ad aliquam vltimam formam ex qua sumatur differentia specifica, postquàm alia differentia specifica esse non possit, & inde est, quòd in rebus naturalibus id qđ est accidens alicui rei non potest accipi vt differentia cõstituens speciem, sed processus rationis non est determinatus ad aliquod vnum, sed quolibet dato potest vlterius procedere, & ideo quod in actu uno accipitur, vt circunstantia superaddita obiecto, quod determinat speciem actus, potest iterum actus accipi a ratione ordinante, vt principalis conditio obiecti determinantis speciem actus.

¶ Probat minorem principalem, & primò ex differentia formæ constitutiuę in naturalibus. Secundò illam declarationem explicat per exemplum ibi; Sicut tollere &c. Quo ad primum, patet minor: quia in naturalibus id quod est accidens non potest accipi vt differentia constituens speciem, sed id quod in uno actu accipitur vt circunstantia superaddita obiecto, scilicet determinans accidentaliter obiectum in habitudine ad rationem, quod obiectum determinat substantiam actus, potest iterum accipi a ratione ordinante, vt principalis cõditio obiecti determinantis speciem actus; sic quod habet per se repugnantiam ad rationem; ergo minor vera. Assumptum pro prima parte patet, quia natura determinata est ad unum, & necesse est deuenire ad vltimam formam specificam. s. eiusdem rei super quam non contingit aliam accedere &c. Secunda pars assumpti patet; quia processus rationis non est determinatus ad aliquod vnum. Deinde ibi.

¶ Sicut tollere alienum habet speciem ex ratione alieni; ex hoc enim constituitur in specie furti, & si consideretur super hoc ratio loci, vel temporis se habebit in ratione circunstantiæ; sed quia ratio etiam de loco, vel tempore, & de alijs huiusmodi ordinare potest, contingit conditionem loci circa obiectum accipi vt contrariã ordini rõnis; puta quòd ratio ordinat iniuriam non esse faciendã in loco sacro; vnde tollere aliquid alienum de loco sacro addit specialem repugnantiam ad ordinẽ rationis; & ideo locus, qui prius considerabatur, vt circunstantia, nunc consideratur vt principalis conditio obiecti rationi repugnans.

Declarat minorem præsertim quo ad secundam partem prędicti assumpti exemplariter clarè in litera. Vbi patet quòd D. S. loquitur de specie, quæ est in comparatione ad rationem, quæ est moralis, & ista variabilis est in infinitum, sed non species actus, quæ est ex per se obiecto, vel motiuo actus; sed loquitur de obiecto rationis, & sic de specie morali quam habet actus ex superueniente conditione diuersificante habitudinem ad rationem. Tunc ibi.

¶ Et per hunc modum quandocunque aliqua circunstantia respicit specialem ordinem rationis, vel pro vel contra, oportet quòd circũstantia det speciem actui morali, vel bono, vel malo.

¶ Infert ex his conclusionem circa quã. Nota quòd dicit quandocunque respicit specialem ordinem rationis, oportet quòd det speciem, scilicet moris actui. Vnde patet, quòd supra dictum est arti. 5. quòd tam obiectum actus, quàm obiectum rationis speciale dat speciem moralem, quæ est bonum, vel malum talis speciei; & contingit, quòd circunstantia non sit per se obiectum, vel motiuũ actus, & tamen dat speciem moris; sicut patet quòd locus sacer dat speciẽ furto faciens ipsum sacrilegium, & tamen locus sacer non est motiuum furti, quia vellet aurum, quod furatur non esse in loco sacro; vnde non intendit loco sacro iniuriari, licet uelit, nec proprie locus est obiectum furti, sed tamen locus sacer est conditio circa obiectum, quod vult, quia non obstante loco sacro cui potius vult facere iniuriam antequàm uelit dimittere aurum; & quia talis conditio obiecti secundùm se repugnat rationi, ideo tale furtum non est simplex furtum, sed sacrilegium.

Circunstantia multis modis facit al. speciem.

¶ Nota circa eandem conclusionem, quòd circunstantia potest respicere specialem ordinem rationis dupliciter. Vno modo, vt dictum est in corpore, quia videlicet circunstantia accipitur, vt conditio circa obiectum, quæ conditio addit per se repugnantiam ad rationem, pręter eam quæ est ex obiecto, vt iniuriari loco sacro. Quandoque autem dat speciem. s. aliam distinctam ab ea quæ est ex obiecto; quia videlicet cõsideratur, vt obiectum alicuius actus circunstantis, videlicet interioris; vt si quis mechatur, vt furetur, ibi furtum est circunstantia suis respectu mechiæ, est tamen obiectum intentionis mechantis, & trahit etiam in aliam speciem formalem iuxta dicta in ar. 6. Et est differentia inter istos modos, quia primo modo species constituta per circunstantiam, vt est conditio obiecti, potest esse species prioris peccati, vt sacrilegiũ ad furtum, & adulterium ad fornicationem, & tunc non sunt duo peccata realiter distincta; sed secundo modo tunc circunstantia constituit speciem disperatam, & sunt duo peccata propter duas deformitates. Vide D. S. de malo ma. 2 ar. 6. ad 2. & 3. pulchrè, quia si conditio obiecti accipitur, ut est obiectum actus interioris, tunc pertinet ad circunstantiam tertij ordinis, & trahit etiam in speciem disperatam, ut si quis furetur in loco sacro, vt ipsum contemnat.

¶ Nota

¶ Nota ex his, quia differenter circunstantia, vt sic (vel magis defectus circunstantiæ) dat speciem moralem, aliter quæ est obiectum interioris actus, quia defectus circunstantiæ facit actum malum in eadem specie, quia videlicet deficit talis actus; ideo est malus; secunda trahit in aliam speciem, sed priori, quæ est ex obiecto plerunque subordinatam, tertia autem trahit in aliam speciem disparatam; vnde omnibus tribus modis istis circunstantia respicit specialem ordinem, sed aliter, quia primo modo solū facit specialem ordinem inquantum actus deficiens a debita circunstātia habet alium ordinem, quàm bene circunstantionatus in eadē specie; sed alijs duobus modis propriè positiuè respicit specialē ordinem. s. quia facit actum esse alterius speciei propter appositionē alicuius positiui alterius rationis; sicut locus facer super alienum addit specialem repugnantiam, & furtum ad mechiam, & ergo istis duobus modis propriè magis intelligitur conclusio.

¶ Nota etiam quòd licet voluntas principaliter, & propter se non feratur super circunstantiam per se repugnantem rationi; sicut voluntas furantis non fertur propter se in rem sacram; fertur tamen super eam ex consequenti cum præuisione actuali, vel possibili; quia magis vult rem sacram accipere, quàm auro carere; sicut patet simile infra q. 78. ar. 1. ad secundum, quia lasciuus ita intenderet frui delectatione absque offensa Dei, sed duobus propositis magis vult peccando incurrere offensam Dei, quàm delectatione priuari; sic in proposito circunstantia inordinata per se non est intenta, est tamen volita propter aliud, quod per se intenditur.

ARGVMENTVM in contrarium, est pro conclusione responsi. Et probat eam expositam, quia videlicet circunstantia, vt conditio obiecti actus dat speciem actui morali; non autem, vt circunstantia posita determinans bonitatem priorem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd circunstantia secundùm quòd dat speciem actui, consideratur vt quædam conditio obiecti; sicut dictum est, * & quasi quædam specifica differentia eius.

*In cor. 1

¶ Maior vera, species actus est ex obiecto comparato ad rationem, & secundò species moralis est ex obiecto & conditione eius diuersificante per se habitudinem ad rationem, & quæ facit actū circa obiectum esse aliud obiectum rationis, vt patuit. ar. 5. Ad minorem, circunstantia vt sic non est obiectum, nec conditio varians habitudinem ad rationem, sed circunstantia potest esse conditio alicuius obiecti faciens per se specialem habitudinem ad rationē & specialem malitiam specificè distinctam a malitia, quæ est ex obiecto; ergo verum, vt i. inquantum actus fit in loco, vt sic; tunc locus non dat aliam speciem; sed locus, vt est per se repugnans rationi tunc superaddit super actum malum specialem malitiam.

¶ Et nota verbum, quia circunstantia, vt dat speciem. i. specialē malitiam accipitur, vt differentia obiecti. s. in comparatione ad rationem, quia videlicet super priorem addit vnam specialem &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circunstantia manens in ratione circunstantiæ cum habeat rationem accidentis non dat speciem, sed inquantum mutatur in principalem conditionem obiecti, secundùm hoc dat speciem.

¶ Maior vera est, vt circunstantiæ sic comparātur, vt accidentia præsupponentia essentialem, & specificam bonitatem; sed vt specialis conditio obiecti, sic se habet vt differentia constitutiua specialis speciei, quæ se habet quandoque, vt species ad præcedentem præcedens, quandoque vt species disperata. Exemplum primi, vt sacrilegium ad furtum, & adulterium ad fornicationem; secundi, vt luxuria ad furtum, sicut cum furatur, vt mechetur. Minor vera, vt sic; ergo circunstantia &c. Verum manens circunstantia, est pro prima parte conclusionis, & procedunt he duæ solutiones de circunstantia, vt est conditio obiecti, & quæ constituit speciem subordinatam ei, quæ est ex obiecto.

¶ Nota quòd D. S. dicit circunstantia non semper constituit in specie boni, quia esto circunstantia sit secundùm se bona, & secundùm se addat bonitatem, tamen est accidentalis, & non constitutiua speciei, sed solùm obiectum conformæ, vel circunstantia, vt obiectum dat bonitatem specificam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omnis circunstantia constituit actum moralem in aliqua specie boni, vel mali; cum non quælibet circunstantia importet aliquā consonantiam, vel dissonantiam ad rationem; vnde non oportet, licet sint multæ circunstantiæ vnius actus, quòd vnus actus sit in pluribus speciebus, licet etiam non sit inconueniens, quòd vnus actus moralis sit in pluribus speciebus moris; etiam disparatis, vt dictum est. *

*q. 1. ar. 7. ad tertium & q. 72. art. 9. ad primum.

¶ Maior vera, de specie substantiali, & naturali, quæ est vna vnius, vt patuit ar. 7. ad primum. Sed negatur de specie accidentali, & morali, vt patuit ibidem, immo possunt esse plures species morales etiam disperatę eiusdem actus, quando obiectum, & circunstantia finis non per se subordinantur, & ita quando circunstantia est obiectum interioris actus; tunc exterior actus habet ab ea mediante interiori aliam speciem disperatam, sed quando circunstantia est conditio obiecti per se eius determinatiua; tunc nō habet duas species; sicut nec sortes est in duabus speciebus, quia est animal Homo &c. Ad minorem, sunt quidem plures, sed non omnes dant speciem, immo nulla, vt est circunstantia, licet defectus circunstantiæ possit dare speciem moralem, sed circunstantia posita non dat, nisi vt addit per se super obiectum repugnantiam specialem ad rationem; & ergo quia non omnes accipiuntur vt conditio per se obiecti in ordine ad rationem, ideo negatur cōsequentia intelligendo consequens, vt est contra conclusionem expositam in cor.

Vtrum omnis circunstantia augens bonitatem vel malitiam constituat actum moralem in specie boni vel mali.

AD vndecimum sic proceditur. Videtur quòd omnis circunstantia pertinens ad bonitatem, vel malitiam det speciem actui; Bonum enim & malū sunt differentiæ specificę moralium actuum, quod ergo facit differentiam in bonitate, vel malitia moralis actus, facit differre secūdùm differentiam specificam, quod est differre secundùm speciem; sed id quod addit in bonitate, vel malitia actus, facit differre secundùm bonitatem, & malitiam; ergo facit differre secūdùm speciem; ergo omnis circunstantia addens in bonitate, vel malitia actus, constituit speciem.

C
Infra q. 87. ar. 7. cor. & 4. di. 16. q. 3. artic. 2. q. 3. cor. & Mal. q. 2. ar. 7.

¶ 2 Præterea. Aut circunstantia adueniens habet in se aliquam rationem bonitatis, vel malitię, aut non. Si non; non potest addere in bonitate, vel malitia actus; quia quod non est bonum non potest facere maius bonum, & quod non est malum non potest facere maius malum. Si autem habet in se rationem bonitatis, vel malitiæ; ex hoc ipso habet quandam speciem boni, vel mali; ergo omnis circunstantia augens bonitatem, vel malitiam constituit nouam speciem boni, vel mali.

¶ 3 Præterea. Secundùm Diony. quarto ca. de di. no. malum causatur ex singularibus defectibus, quęlibet autem circunstantia aggrauans malitiam habet specialem defectum; ergo quęlibet circunstantia habet nouam speciem peccati, & eadem ratione quælibet augens bonitatem uidetur addere nouam speciem boni; sicut quælibet vnitas addita numero facit nouam speciem numeri; bonum enim consistit in numero, pondere, & mensura.

Dionysius.

¶ Sed contra. Magis & minus non diuersificant speciem; sed magis, & minus est circunstantia addens in bonitate, vel malitia; ergo non omnis circunstantia addens in bonitate, vel malitia constituit actum moralem in specie boni, vel mali.

¶ Hic circa dicta in articulo præcedenti, quia dictum est, quòd circunstantia potest dare speciem moralem actui, inquirit an omnis possit dare nouam speciem moralem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * circunstantia dat speciem boni vel mali actui morali, inquantum respicit specialem ordinem rationis; contingit autem quandoque, quòd circunstantia non respicit ordinem rationis in bono, vel malo, nisi præsupposita alia circunstantia a qua actus moralis habet speciem boni, vel mali; sicut tollere aliquid in magna quantitate, vel parua non respicit ordinem rationis in bono, vel malo, nisi pręsupposita aliqua alia conditione per quam actus habeat malitiam, vel bonitatem, puta hoc quod est esse alienum, quod repugnat rationi; vnde tollere alienum in magna, vel parua quantitate non diuersificat speciem peccati, tamen potest aggrauare, vel diminuere peccatū; & similiter est in alijs malis, vel bonis; vnde non omnis circunstantia addens in bonitate, vel malitia variat speciem moralis actus.

*Art. 10.

¶ D. S. respondet tali conclusione; non omnis circunstantia

addens in bonitate vel malitia, variat speciem moris. s. per additionem nouæ speciei, & per hoc quòd trahat in aliam nouam bonam, vel malam. Probatur circunstantia dat speciem, scilicet aliã super priorem ex obiecto inquãtum respicit specialem ordinem rationis, sed contingit quandoque, quòd circunstantia non respicit specialem ordinem, sed præsupposita alia &c. ergo talis nõ dat speciem. Maior patet ex ar. 1. Minor declaratur exemplariter de multo, & pauco, quæ non respiciunt rationem tanquàm approbãda, vel reprobanda, nisi præcedat alia conditio per quam actus habeat bonitatem, vel malitiam; sicut tollere multum de alieno est grauius, in litera clarè, vide & de ista mate. D. S. in de malo materia secunda ar. 6. vbi ponit triplices circunstantias, quasdam omnino indifferentes, vt percutere indutum albo vel nigro. Quædã quæ constituunt speciem peccati, siue actus cui adueniunt sit indiferens, siue malus ex genere. Aliquando verò non constituit speciem, aggrauat tamen sed solùm in ordine ad præsuppositam, sicut cum furatur multum. Quartum genus D. S. habet infra quęstio 73. ar. 7. Et sunt circunstantiæ, quæ non trahunt in aliud genus peccati, sed multiplicatę multiplicant rationem peccati in eadem specie.

Conclusio responsi.

Quadruplices circunstantias.

¶ Nota quia uidetur esse difficultas circa hoc quartum genus circunstantiarum, nam supra ar 3. dictum est post D. S. inf. Quòd malum formaliter est priuatio, & multiplicatur secundùm bona, quæ priuantur; cum ergo in actu deficiant plures circunstantiæ, scilicet quando oportet, vbi oportet, ibi erunt plures malitiæ etiã specie distinctæ, & cum quælibet illarum circunstantiarum secundùm se sit mala, vt habet D. S. infra q. 73. art. 7. ad secundùm, quia dare vbi non oportet de se malum est, similiter quando non oportet; videtur sequi, quòd tales circunstantiæ trahant in aliam speciem, quia quęlibet facit specialem repugnantiam ad rationem. Quia si dicatur facit quidem specialem repugnantiam, sed tamen omnes istæ repugnantiæ fundantur super eodem motiuo; tunc videtur sequi, quòd etiam furtum de loco sacro non trahat in aliam speciem per locum sacrum, quia locus sacer non est aliud motiuum, quam obiectum furti, scilicet aurum alienum, & pręsertim quia D. S. infra vbi iam ad tertium dicit, quòd secundùm corruptionem cuiuslibet circunstantiæ attenditur auersio a regula rationis, vt si quis operetur, quando non debet, vel ubi non debet. Ad hoc dicitur quòd verùm est, quòd tot sunt malitiæ quot desunt bona debita, & si esset vna sola malitia ex una circunstantia, faceret actum malum, non quidem propter additionem alicuius repugnantiæ extraneæ, sed propter defectum a propria perfectione. Vnde conceditur, quòd si quis facit, quando non debet, & vbi nõ debet, quòd sunt multæ malitiæ partiales specie distinctæ, sed quia omnes istę malitiæ sunt defectus eorum, quæ debentur isti actui in specie; ideo non trahunt in aliam speciem, sed faciunt, quòd actus vnius speciei multipliciter deficiat. Circunstantiæ enim requiruntur omnes debitæ ad completam bonitatem vnius actus; & licet habeant partiales bonitates, non tamen constituunt multas species boni, sed faciunt vnum actum bonum; ita per oppositum defectus multarum circunstantiarum dicunt plures malitias eiusdem actus in specie; & stat fundamentum in hoc, quia omnes isti defectus dicunt carentiam debitorũ vnius actus, ideo non faciunt plures species morales, licet sint plures malitiæ, quia omnes sunt malitiæ, & defectus in uno actu. Secus est, quando circunstantia non dicit defectum istius actus, sed ponit defectum specialẽ non pertinentem ad hunc actum, sed omnino aliunde procedit; sicut irreuerentia, & iniuria loci sacri non dicit defectum aliquem alicuius debiti illi actui, qui est furtum. Sed ponit vnum specialem defectum alterius rationis, quàm sit malitia furti; ideo locus sacer addit specialem speciem moralem, vtpote faciens repugnantiam ad rationem alterius rationis, quàm sit ex re aliena, sed omnes circunstantiæ indebitæ eiusdem actus, vel defectus plurium circũstantiarum, sunt malitiæ, & defectus debitorum eidem actui; ideo non faciunt aliam, & aliam speciem, sed sunt defectus plures in eadem specie. Vnde patet quòd stat supradicta ar. 3 quòd vna circunstantia vt sic, potest mutare speciem moralem. i. facere defectũ debiti inesse, & sic malum, qui esset bonus præsente debito, & tamen plures defectus circunstantiarum eiusdem actus procedentis ab vno motiuo non faciunt plures species morales, licet sint plures malitiæ, quia omnes malitiæ sunt defectus eiusdem actus moraliter, & opposita priuata facerent solùm vnum bonum actum, secus de circunstantia trahente in aliud genus, quia ibi additur repugnantia extranea, hic verò plures repugnantiæ partiales priuãtes debita eidem, & per hæc patet concordia ad infra habenda, vbi D. S. ponit illud genus quartum circunstantiarum, & ponit, quòd defectus plurium non mutat speciem, quando est idem motiuũ, attento, quòd omnes debitæ circunstãtiæ sunt determinatiuę eius præsuppositi in specie, licet cuiuslibet defectus sit malum secundùm se, tamen omnes determinant idem, vide D. S. in de malo. q. secunda, articu. 7. vbi tamen non expressè loquitur in solutionibus de circunstantijs per se malis, sed solùm de determinatiuis aliarum.

Nota accultam.

¶ Nota etiam circa alia duo genera circunstantiarum videlicet secundum, & tertium, quia posset alicui videri, quòd etiam aliqua circunstantia, quæ trahit in aliam speciem non faciat hoc nisi ex præsuppositione alterius, & non quia secundùm se repugnet, sicut accipere de loco sacro non videtur repugnare per se rationi, sed solũ, quia alienum, & sic non videtur D. S. benè dicere, quòd ista quæ solùm respicit ordinem rationis propter aliam præsuppositam, non variat speciem moralem actus. Sed dicitur, quòd moralis loquitur de his, quæ per se sunt non per accidens, est autem per accidens, quòd secunda species. s. sacrilegij oriatur ex prima. s. ex alieno; potest enim ablatio de loco sacro per se constituere sacrilegium absque hoc, quòd alienum præcedat, vel similis circunstantia mala; vt patet de subtractione alicuius de loco sacro, qui de loco prophano a iudice iustè accipi posset, & puniri. Committit enim sacrilegium iudex etiam sententiatum de loco sacro accipiens, quare dictum D. S solidum est, quòd circunstantia trahẽs in aliam speciem nõ habet malitiam propter præsuppositam per se loquendo, & econtra habens solùm ex præsupposita malitiam non trahit, repugnat enim per se rationi, fieri iniuriam loco sacro, & etiam irreuerentia circa res sacras adhibet specialem rationem peccati, vt habet D. S in 4. ubi statim infra, quare est circunstantia trahens in aliam speciem, & est repugnantia supposita ab eo, quod non pertinet ad illud, quod trahit in aliam speciem. Secus vt dictum est de repugnantia ad rationem propter defectum circunstantiarum debitarum actui, de materia istius articuli vide D. S. in 4 di. 16. q. 3. ar. 2. q. 3.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsi. Et procedit de circunstantia tertij generis, scilicet quæ non aggrauat, nisi alia præsupposita; secundum enim talem est magis, & minus in eadem specie, sicut multum, vel parum furari.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in his, quæ intenduntur, & remittuntur differentia intensionis, & remissionis non diuersificat speciem; sicut quod differt in albedine secundùm magis, & minus non differt, secundùm speciem coloris; & similiter, quod facit diuersitatem in bono, vel malo secundùm intensionem, & remissionem, non facit differentiam moralis actus secundùm speciem.

¶ Maior vera, quia bonum & malum ex obiecto sunt differentiæ specificę morales, & cum hoc actuum; sed bonum, & malum ex circunstantia, vt est conditio obiecti sunt specificę differentiæ actuum; vt morales sunt per comparationem ad rationem, ad istã. Quis ergo &c. Dico quòd facit differẽtiam in bono, & malo simpliciter, ita quòd faciat actum simpliciter bonum, vel malum hoc facit differentiam specificam; conceditur. Sed negatur, quòd illud quod facit differentiam in bono, & malo secundùm intensionem vel remissionem mali faciat differentiam specificam, quia magis, & minus secundùm eandem formam non variant speciem. Ad minorem, id quod addit simpliciter in bonitate, vel malitia vera. Sed negatur, quòd si addit in modo eiusdem malitiæ, quòd hoc faciat differre secundùm speciem. Quare negatur cõsequentia, quia circunstantia potest pertinere ad bonitatem, vel malitiam augendo præsuppositam, uel minuendo, quando solùm habet bonitatẽ, vel malitiam per aliam. Et secundò, quando est circunstantia de se mala, sed tamen est determinatiua actus præsuppositi, & non dicit extraneam inordinationem, vt patuit circa corpus. Secundò dici potest ad maiorem, bonum & malum quo ad speciem sunt differentiæ actuum specificę, sed augmentum, vel diminutio mali, vel boni non semper sunt differentiæ specificę, immo sunt in eadem specie; sic autem faciunt circunstantiæ alias præsupponentes, quòd faciunt augmentum, vel diminutionem, & non variant speciem.

¶ Nota circa solutionem D. S. quòd quando circunstantia solùm auget propter præsuppositam conditionem actus, tunc videtur quasi intendere, vel remittere; quia de se nullam malitiam addit; sed quando per se addit malitiam, sicut circunstantia, quando non debet, & ubi non debet &c. tunc addit partialem malitiam, sed D. S. loquitur de prima circunstantia &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circunstantia aggrauans peccatum, vel augens bonitatem actus, quandoque nõ habet bonitatem, vel malitiam secundùm se, sed per ordinem ad aliam conditionem actus, vt dictũ est: * & ideo non dat nouam speciem, sed auget bonitatem vel malitiam, quæ est ex alia conditione actus.

* In cor.

¶ Ad assumptum, quòd circũstantia habet malitiam de se, sed accidentalem alterius determinatiuam, sicut quando oportet. Dico secundò quòd aliqua non habet secundùm se, tamen ex suppositione alterius. Vltra ad illam, Si non &c. Dico quòd aliqua non habet de se. Sed negatur consequentia, quòd non addit per viam intensionis, vel remissionis; sic multum addit furto maioritatem malitiæ eiusdem; sicut & actus exterior de se non habet bonitatẽ moralem, tamen si efficiatur voluntarius tunc addit ad malitiam

intensionis,

interioris, sed non sit similis modus augmenti, quia ibi per intensionem ibi per additionem. Ad probationem dicitur, quòd id quod non est bonum etiam cum alio non potest augere, sed si efficiatur bonum vel malum ex alio, tunc potest augere; sicut de se non infectum inficit per aliud infectum, vltra. Si autem &c. Dico quòd aliqua circunstantia habet in se rationem boni, & defectus eius rationem mali, sed accidentalis alterius determinatiui, quare dicitur vlterius, quòd habet quidem aliquam malitiam, sed in eadem specie, sicut quando oportet, dicit quandam bonitatem, sed accidentalem determinatiuam bonitatis, quæ est ex obiecto actus. Vnde nõ facit specialem bonitatem specificam, sed pertinet ad bonitatem eiusdem speciei in qua est bonitas actus. Similiter circunstãtia mala, scilicet quando non oportet, est malitia, & defectus eius, quod debetur eidem speciei cuius est actus; vnde talis circunstantia multiplicat rationem mali in eadem specie. Quare negatur consequẽtia; vide de ista secunda parte solutionis infra q.73. articu. 7. ad secundum, quia dare cui oportet, & quando oportet, dant solùm vnam speciem moralem bonam, sic oppositæ circunstantiæ malæ dant solam vnam speciem mali, & addunt partialem malitiam in eadem specie.

¶ Et nota circa hoc, vt ibidem tangetur, nõ est idem dicere per se aggrauare, vel facere ad bonitatem, & augere, vt obiectum, vel per se differentia obiecti superaddita extranea trahens in aliam speciem; quia primum competit circunstantiæ alicui de se conformi, vel difformi rationi, vt quando debet, vel quando non debet, sed secundum solùm conuenit obiecto, & circunstantiæ extraneæ alterius rationis acceptę in ratione differentiæ ad rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non quælibet circunstantia inducit singularem defectum secũdùm seipsam, sed solùm secundùm ordinem ad aliquid aliud; & similiter non superaddit nouam perfectionem, nisi per comparationem ad aliquid aliud, & pro tanto licet augeat bonitatem, vel malitiam; non tamen semper variat speciem boni, vel mali.

¶ Ad minorem negatur, quòd quælibet habeat singularem defectum ex se; quia aliqua est indifferens aliqua est alterius determinatiua; & etiam ea quæ secundùm se auget malitiam multiplicando non semper trahit extra speciem, vt patuit ad secundum. Vltra ergo &c. Negatur consequentia, quia sola illa habet nouã speciem, quæ constituit aliud obiectum rationis per se; & illa per se auget, quæ secundùm se habet inordinationem.

Quæstio decimanona.

De bonitate actus interioris voluntatis.

DEinde considerandum est de bonitate actus interioris voluntatis. Et circa hoc quæruntur decem. Primò, vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. Secundò, vtrum ex solo obiecto dependeat. Tertiò, vtrũ dependeat ex ratione. Quartò, vtrum dependeat ex lege æterna. Quintò, vtrum ratio errãs obliget. Sextò, vtrũ voluntas contra legem Dei sequens rationem errantem sit mala. Septimò, vtrum bonitas voluntatis in his, quę sunt ad finem, dependeat ex intentione finis. Octauò, vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in volũtate, sequatur quantitatem boni, vel mali in intentione. Nonò, vtrum voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam. Decimò, vtrum necesse sit voluntatem humanam conformari Diuinæ voluntati in volito ad hoc, quod sit bona.

¶ Postquam actum est de bonitate, & malitia actuum humanorum in generali; consequenter agitur de bonitate, & malitia actus interioris in speciali. Et circa hoc duo facit; primò inquirit quomodo attendatur bonitas, & malitia in actu interiori simpliciter, & absolutè considerato, secundò inquirit quomodo attendatur, in actu interiori respectiuè, & comparatiuè accepto. s. comparando vnum actum interiorem ad alium, & hoc art. 7 Circa primum aduertendum, quod bonitas, & malitia actus interioris dependet principaliter ex duobus, quorum vnum habet se in ratione obiecti, & alterum in ratione principij, siue interioris, siue exterioris; interioris quidem, vt est ratio, exterioris autem, quod est lex Diuina. Secũdum hoc ergo prima pars diuiditur in duas, primò. n. agitur de dependentia bonitatis, & malitię in actu interiori ab obiecto, secundò de dependentia a principio directiuo. ar. 3. Circa primum, primò ostendit bonitatẽ actus interioris dependere ab obiecto, secundò ostendit eam solùm dependere ex obiecto. ar. 2. Patet autem ratio ordinis, quia actus interior principalior est, quàm exterior, ideo prius determinat de eius bonitate.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non depẽdeat ex obiecto; voluntas enim non potest esse nisi boni, quia malum est præter voluntatem, vt Dionysi. dicit 3. cap. de di. no.* si igitur bonitas voluntatis iudicaretur ex obiecto, sequeretur quòd omnis voluntas esset bona, & nulla esset mala.

Dionysius. * Cap 3.

¶ 2 Præterea. Bonũ per prius inuenitur in fine; vnde bonitas finis inquantum huiusmodi, non dependet ab aliquo alio, sed secundùm Philosophum in 6. Ethi. bona actio est finis, licet factio nunquàm sit finis, ordinatur enim semper sicut ad finem ad aliquid factum; ergo bonitas actus voluntatis non dependet ex aliquo obiecto.

Aristo.

¶ 3 Præterea. Vnumquodque quale est tale alterũ facit, sed obiectum voluntatis est bonum bonitate naturæ; non ergo potest præstare voluntati bonitatem moralem, moralis ergo bonitas voluntatis non dependet ex obiecto.

¶ Sed contra est quod Philosophus dicit in 5. Ethi.* quòd iustitia est secundùm quam aliqui volunt iusta, & eadem ratione virtus est secundùm quam aliqui volunt bona; sed bona voluntas est, quæ est secundùm virtutẽ; ergo bonitas voluntatis est ex hoc, quòd aliquis vult bonum.

Aristo. * Cap. 2.

¶ Hic primò inquirit de dependentia bonitatis actus voluntatis interioris ex obiecto.

¶ Respondeo dicendum, quod bonum, & malum sunt per se differentiæ actus voluntatis; nam bonum & malum per se ad uoluntatem pertinent, sicut uerũ, & falsum ad rationẽ, cuius actus per se distinguitur dr̃ia vera, & falsi, prout dicimus opinionẽ esse verã, vel falsam; vñ volũtas bona, & mala sunt actus differentes s. m speciem.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Bonum & malum in actibus voluntatis (scilicet interioribus elicitis) propriè attenduntur secũdùm obiecta. Probatur bonum & malum sunt per se differentiæ actus voluntatis (ita quod voluntas bona, & mala sunt actus differentes specie) ergo cõclusio vera. Huius rationis D. S. primò ponit & probat antecedens, secundò consequentiam, ibi. Differentia autem &c. Antecedens ergo probatur à simili, quia bonum, & malũ per se pertinent ad voluntatem (malum. s. ratione finis aliqualiter boni, sicut verum & falsum ad rationem) sed actus rationis per se distinguuntur differentia veri; & falsi; igitur antecedens verũ. Maior relinquitur nota. Minor explicatur, prout dicimus opinionẽ veram, vel falsam, quæ dicunt diuersos actus, & acceptiones rationis.

Conclusio responsũ.

¶ Nota quòd circa hanc minorẽ est difficultas; nã Philosophus in prædicamẽtis Cap de substantia in textu vltimo ad longũ probat, quod vna oratio, vel opinio sine mutatione sui est vera, & falsa successiuè secundùm mutationem obiecti, quare non videtur, quod opinio vera, & falsa dicant diuersos actus rationis. Posset dici, quod licet verum, & falsum non sint differentiæ essentiales actus opinandi secundùm substantiam, tamen sunt differentiæ secundũ aliquã perfectionem superadditam, inquantum est iudiciũ, vel error; sed ista glosa non uidetur esse de mente textus, quia vult D. S. probare quod bonum, & malum faciunt diuersas species actuum, & sic bonum actuum interiorum dependeat ab obiectis, quæ faciunt differentiam actuum. Et secundum D. S. in 2. di. 40 ar. 3. Bonum & malum sunt differentiæ essentiales actuum interiorum secũdùm esse naturæ, & moris simul, vt patet hic ad tertium, secus de exterioribus actibus, qui per bonum, & malum solũ distinguũtur in esse moris, & pro hoc probando assumit D. S. hic simile de vero, & falso, quę per se distinguunt actus rationis; vnde expressis verbis loquitur de distinctione actuum rationis. Quare videtur aliter dicendum, quia de vero & falso tanquam cõtrarijs differentijs possumus loqui dupliciter. Vno modo accipiẽdo pro significatis formalibus. i. pro cõformitate, & difformitate ad terminum, vel obiectum; & sic loquitur philosophus in prædicamentis; & possunt inesse eidem actui, ut probatur ibidem, & potest vna opinio mutari de contrario in cõtrarium propter mutationem termini; sed alio modo accipiuntur verũ, & falsum ex parte fundamenti, & subiecti illarum relationũ; est aũt fundamentum acceptio intellectus, vel enunciatio intellectus, & sic verũ, & falsum contraria sunt affirmatio, & negatio eiusdem de eodem, vt patet in 2. periher. quare vnam oportet esse veram alteram falsam, & sic loquendo de vera, & falsa opinione procedit probatio minoris, quia sic sunt differentiæ

sentiæ contrariæ actuum rationis, & sic loquitur D.S. hic qd patet ex verbis suis cum dicit; prout dicimus opinionem veram vel falsam, quasi diceret; nõ loquor de vero, & falso ex parte obiecti, sed ex parte fundamenti, quod est enunciatio intellectus vera, & enunciatio falsa; iuxta modum Philosophi in Perher. libro. Verũ igitur, & falsum sunt per se differentiæ enũciationum. i. affirmationis, & negationis de eodem per se diuidunt actum rõnis, vt vult D.S. sic & bonum, & malum per se faciunt differre actus voluntatis & secundum substantiam, & speciem naturæ, & moris. Patet ex his q Capr. in 2. di. 40. in solutionibus argumentorum contra tertiam conclusionẽ non est contra D.S. hic, quia Cap. vult, q veritas, & falsitas solũ ex parte mutationis terminorum possint eidem inesse, non sic bonitas, & malitia eidẽ actui in esse moris; cum quo stat, q verum, & falsum contraria ex parte fundamẽtorũ non possunt eidem inesse, sicut nec idẽ actus volũtatis põt esse bonus, & malus ex parte obiecti, qđ D.S. hic ꝓbauit. Deinde ibi.

Capreolus declaratur

¶ Differentia autem speciei in actibus est secundùm obiecta, vt dictum est, * & ideo bonum, & malum in actibus voluntatis propriè attenditur secũdũ obiecta.

* q. 18. ar. 5

¶ Probat consequentiam principalis rationis, quia differentia speciei in actibus est secundum obiecta, vt patuit. q. 18. Quare bene sequitur bonum, & malum faciunt differre actus; igitur sunt obiecta ex quibus dependet bonitas, vel malitia; nam ex propria differentia res dependet, si ergo obiectum est differentia boni, & mali actus; igitur ab eo dependet bonitas.

ARGVMENTVM in contrarium, confirmat conclusionem responsi. Intellige tamen minorem sanè, quia bona volũtas est secundùm virtútem quodammodo, scilicet quantum ad id quod agitur, quod est conforme rectę rationi, non semper est bona voluntas secundùm virtutem quo ad modum; vnde q. 18. art. 9. allegatum est ex D S. quòd non sequitur; non est virtuosum, scilicet perfectè, & secundum modum agendi; igitur non est bonum, nec econtra valet; est bonum, ergo virtuosum, scilicet perfectè.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas non semper est veri boni, sed quandoque est apparentis boni, quod quidem habet rationem aliquam boni; non tamen simpliciter conuenientis ad appetendum, & propter hoc actus voluntatis non est bonus semper, sed aliquando malus.

¶ Ad maiorem; non est; nisi boni veri, vel apparẽtis sed non semper boni veri, vt patuit supra q. 18. ar. 4. ad primum &c. q a malum, vt sic, est præter voluntatem. s. prosecutiuam, tamen sub rõne boni apparentis non est præter uoluntatem etiam, quæ est actus prosecutiuus, & sic voluntas erit mala, quia non est simpliciter. s. in veritate appetendi, sed solũ secundùm apparentiam &c.

¶ Ad secundùm dicendum, quòd quamuis aliquis actus possit esse vltimus finis, hominis secundùm aliquẽ modum; non tamen talis actus est actus voluntatis, vt supra dictum est.*

* q. 1. ar. 4.

¶ Maior vera, præsertim capiendo finem pro eo in quod volũtas vltimò tendit; nã secundùm D. S. in 2. di. 38. in expositione litteræ. Finis capitur dupliciter; uno modo, vt quodlibet bonum dicitur finis. Sed secũdò dicitur finis propriè illud in quod vltimo voluntas tendit, quia hic est ab ea primò volitum, & hoc modo dicitur 3. Ethi. Voluntas est finis; electio eorum, quæ sunt ad finem. Vltra; vnde bonitas &c. Dico quòd bonitas finis inhærentis põt dependere ab alio. s. obiecto, & motiuo in genere causæ formalis, & efficientis, vt patuit supra q. 2. ar 6. ad primum; vnde finis vltimus inhærens non dependet ab alio fine inhærente propter quem fit; licet sit ab obiecto, & sit propter finem extra; vnde dato quòd actus voluntatis esset vltimus finis secundùm aliquem modum. s. formaliter inhærens, & finis quo; nihilominus haberet bonitatem suam ab obiecto formaliter, & motiuè, sed nõ ab alio actu in quẽ ordinaretur, sicut de facto ordinatur iuxta viam D.S. Vide in Cap. in 1 di. 1. q. 1. ad quinũ, contra sextam conclusionem. Minor vera, aliqua actio est finis ad sensum dictum supra, quia non ordinatur ad operatum, sed tamen potest ordinari ad bonum operantis. Et secundò conceditur, quòd etiam aliqua est ultimus finis formaliter inhærens, & summa perfectio formaliter; sed tamẽ talis actio non est voluntatis, immo nec fruitio beatifica, quæ ordinatur ad visionem, sicut perfectio accidentalis ad suum perfectibile, vt patet in Capr. vbi iam, nec obstat dictum D.S. supra q. 2. ar. 6. ad primum, vbi dixit, q delectatio non quæritur propter finem, quia intelligit ad sensum infra habendum, q. 34. ar. 2. ad secundum, de quæsito uerbali; quia videlicet non quæritur verbaliter propter qd vis delectari propter coniunctionem delectationis cũ fine, tamen ex natura rei delectatio ordinatur in operationem, sicut in finem. Quare negatur consequentia, tum quia etiam si esset actus voluntatis vltimus finis nihilominus haberet bonitatem ab obiecto increato. Tum quia nunc de facto etiam fruitio, & omnis actus voluntatis habet bonitatem ab alio actu, sicut ab immediata causa, & fine aliqualiter.

Capreolus

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum per rationem repræsentatur voluntati, vt obiectum; & inquantum cadit sub ordine rationis, pertinet ad genus moris, & causat bonitatem moralem in actu voluntatis; ratio enim principium est humanorum, & moralium actuum, vt supra dictum est.*

* In cor. & q. 18 ar. 5.

¶ Maior vera per se (propter antipariftasim). Et secundò quale est formaliter, vel virtualiter, vel supereminenter. Minor uera est bonum naturæ secundùm quod est extra, & etiam secundũ q apprehenditur absolutè per rationem præsentantem obiectum, vt res est. Sed dico, quòd ut cadit sub ordine, & conuenientia rationis, sic est bonum moraliter, vt patet ex q. 18. ar. 5. ita videlicet quòd obiectum dupliciter cadit sub ratione; vno modo, vt est apprehensiua obiecti, & naturaliter præsentatiua eius voluntati, sic obiectum dat bonitatem naturalem actui voluntatis, quia nunquam est actus voluntatis, nisi de obiecto apprehenso; sed secundo modo istud obiectum cadit sub ratione practica informata lege naturali, vt ei cõformis, vel difformis, & sic dat speciẽ moralẽ boni, vel mali: & ista intendit solutio D.S. & tacta sunt in cor. & supra magis, quia ratio nuda, vt pręsentatiua obiecti non est regula bonitatis, sed vt iudicatiua per informationẽ legis naturalis, vel Diuinę, sic per comparationem ad eam sumitur species moris. Quare negatur consequentia, quia & obiectum voluntatis est conforme, vel difforme ad rationem rectam, & sic dat speciem moralẽ; vnde ratio intelligitur habere duplicem habitudinem ad obiectũ voluntatis; primò vt repręsentans, secundò vt regula dijudicãs; primo modo dat bonitatem naturalem, secundò moralem.

Ratio vt iudicatiua est regula.

Utrum bonitas voluntatis ex solo obiecto dependeat.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non dependeat solùm ex obiecto; finis enim affinior est voluntati, quàm alteri potentiæ, sed actus aliarum potentiarum recipiunt bonitatem nõ solùm ex obiecto, sed etiam ex fine, vt ex supradictis patet; ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem non solùm ex obiecto, sed etiam ex fine.

E

* q. 18. ar. 4

¶ 2 Præterea. Bonitas actus non solùm est ex obiecto, sed etiam ex circunstantijs, vt supra dictum est,* sed secundùm diuersitatem circunstantiarum contingit esse diuersitatem bonitatis, & malitiæ in actu voluntatis, puta quòd aliquis velit, quando debet, & vbi debet, & quãtum debet, & quomodo debet, vel prout debet; ergo bonitas voluntatis non solùm dependet ex obiecto, sed etiam ex circunstantijs.

* q. 18. ar. 3

¶ 3 Præterea. Ignorantia circunstantiarum excusat malitiam voluntatis, vt supra habitum est, * sed hoc non esset, nisi bonitas, & malitia voluntatis a circunstantijs dependeret; ergo bonitas, & malitia voluntatis dependet ex circunstantijs, & non a solo obiecto.

* q. 6. ar. 8.

¶ Sed contra. Ex circunstantijs inquantum huiusmodi, actus non habet speciem, vt supra dictum est,* sed bonum & malum sunt specificę differentiæ actus voluntatis, vt dictum est; * ergo bonitas & malitia voluntatis nõ dependet ex circunstantijs; sed ex solo obiecto.

* q. 18. ar. 10.

* q. 18. ar. 4.

¶ Quia quæstione præcedenti ar. 4. dictum est, quòd bonitas actus moralis dependet ex quatuor, ideo postquàm determinatũ est ar. 1. quòd bonitas actus interioris dependet ab obiecto bono, restat inquirere, an dependeat etiam ex alijs, vel tantùm ex obiecto, ita quòd voluntas ex hoc tantùm sit bona, quia vult bonum circunscriptis omnibus circunstantijs; ita quòd non oportet addere voluntas est bona, quæ vult bonum, quando debet, ubi debet, & propter quod debet &c. Et si (pro quia) hoc erit verũ, oportet intelligere dictum quæstionis præcedentis de actu morali permissiuè non positiuè, quia uidelicet bonitas actus moralis alicuius potest dependere ex quatuor ibidem dictis, sed nõ bonitas actus moralis per se in communi.

¶ Respondeo dicẽdũ, q in quolibet gñe quãtò aliqd est prius tantò est simplicius, & in paucioribus consistẽs; sic prima corpora sunt simplicia, & ideo inuenimus, q ea, quæ sunt prima in quolibet genere sunt aliquo modo simplicia, & in uno consistunt; principium autem bonitatis, & malitiæ humanorum actuum est ex actu volũtatis, & ideo bonitas, & malitia voluntatis secundùm aliquid

qui d

quid vnum attenditur, aliorum verò actuum bonitas, & malitia potest secundùm diuersa attendi.

¶ D. S. primò præmittit quandam conclusionem fundamentalem, secundò subsumit, & probat conclusionem responsiuã subintellectam implicitè, ibi. Illud autem &c. Conclusio fundamẽtalis est, bonitas vel malitia voluntatis secundùm aliquid vnum attenditur, aliorum verò actuum (scilicet Imperatoris a voluntate exterioris) bonitas, vel malitia potest secundùm diuersa attendi. Probatur, ea, quæ sunt prima in quolibet genere sunt aliquo mõ simplicia, & in vno consistunt; principiũ autem bonitatis, & malitiæ humanorum actuum est ex actu voluntatis, igitur conclusio ista vera. Maior probatur a principio, quia in quolibet genere quantò aliquid est prius, tantò simplicius, & patet exemplariter de quatuor corporibus simplicibus. Et dicit maior aliquo modo simplicia (.i. minus composita) quàm ea, quæ sunt ex principijs. Vñ quatuor cõrpora simplicia, licet sint composita, nõ tamen ex quatuor elementis: sicut alia corpora mixta. Minor relinquitur nota, & intelligitur, quòd ex actu voluntatis est bonitas aliorum actuũ imperatoriè executiuè, & formaliter completiuè; quia videlicet, nec sunt actu morales, nisi vt stant sub actu voluntatis, vt patuit q. 1. ar ti. 6. Et nota ꝙ moraliter loquendo tunc actus voluntatis est simplicior, quia pauciora ad eius bonitatem requiruntur; alij autem sunt magis compositi, non quia partes habeant essentiales, vel quantitatiuas, sed quia plura requiruntur ad eorum bonitatem moralẽ, quæ faciunt vnum per aggregationem: & illum sensum habet cõclusio ex præmissis illata, quia videlicet bonitas interioris attenditur ex vno, aliorum verò attenditur secundùm diuersa. Consequenter ibi.

¶ Illud autem vnum, quod est principium in quolibet genere, non est per accidens, sed per se; quia omne quod est per accidens reducitur ad id, quod est per se, sicut ad principium; & ideo bonitas voluntatis ex solo vno illo dependet, quod per se facit bonitatem in actu, scilicet ex obiecto, & non ex circũstantijs, quæ sunt quædam accidentia actus.

Conclusio responsiua.

¶ Subsumit & infert implicitè istam conclusionem responsiuã affirmatiuam quæsiti, istam. Bonitas voluntatis secundùm actum interiorem dependet solùm ex obiecto. Probatur, bonitas voluntatis secundùm actum interiorem attenditur secundũ aliquod vnũ, *sed illud* vnum, quod est principium in quolibet genere non est per accidens, sed per se; ergo bonitas voluntatis dependet ex illo solo vno, qđ per se facit bonitatẽ in actu; sed hoc vnũ per se faciẽs bonitatẽ in actu est obiectũ, & nõ circunstantiæ actus, igitur cõclusio vera. Maior patuit ex conclusione fundamẽtali, & intelligitur non quòd illud vnum sit vna res, sed intelligitur, quòd actus interior habet bonitatem ab vno in aliquo ordine, puta quia habet rationem vnius obiecti; licet multa partialia possint quandoq; concurrere, tamen omnia tenebunt se, vt obiectum. Minor probatur, quia omne per accidens reducitur ad per se; si ergo principium, & id a quò dependet principium alicuius generis esset per accidẽs, præsupponeret aliud per se, & sic ipsum non esset primum, nec faceret primum in tali genere, & ergo ab illo vno depẽdet bonitas voluntatis, quod facit per se bonitatem. (essentialem, & primam & nullam aliam determinantem. Subsumpta de se patet, quia prima bonitas est ex obiecto, circunstantia autem dant bonitatẽ accidentalem alterius determinatiuam, vt patet ex q. præce. relinquitũ ergo ꝙ per se loquendo actus voluntatis non dependet in bonitate, nisi ab obiecto bono, nec in malitia, nisi malo, & nõ requiritũ, ꝙ ordinetur ad finem bonum, nec requiruntur determinatę circũstantiæ ex parte actus. Dico autẽ per se positiuè, quia videlicet omnis actus bonus requirit bonum obiectum, nec habet actus voluntatis, vt sic, ꝙ aliquid aliud requiratur; actus enim voluntatis de ꝑ se respicit obiectũ, vt est finis; sed accidit fini, vt ordinetur in aliũ finem, vt patet ad primum. Similiter accidit, ꝙ actus respectu boni non debeat fieri in tali tempore, vt patebit ad secundum, quare ꝑ se loquendo actus voluntatis potest habere bonitatẽ ex solo obiecto, quod est obiectum, & finis non in alium finem relatus, nec requiruntur per se circunstantiæ, quia per se loquendo semper bonum est bonum velle &c. Vnde actus voluntatis, vt sic requirit per se bonum obiectum, alia verò non requirit.

¶ Nota circa hæc, ꝙ cum D. S. dicit ꝙ bonitas voluntatis de ꝑ se (scilicet semper & vniuersaliter) requirat bonitatẽ obiecti, sub obiecto includit etiam debitas circunstantias tenentes se ex parte obiecti. Vnde dixi, ꝙ obiectum vnum per se dans bonitatẽ non oporteat esse rem singularem, sed vnam in aliquo ordine. Possunt autem circunstantiæ obiecti comprehendi sub obiecto volũtatis, quia vt patuit q. præce. tenet se etiam, vt obiectum rationis; idem est aũt obiectum rationis, & voluntatis, & circunstantiæ hoc mõ non se habent accidentaliter, sed essentialiter ad actũ voluntatis, tanq̃ obiectũ; vnde & obiectum secundùm mutationem circunstãtiarũ statim mutatur, & quod prius erat bonum nunc est malum, sicut velle diligere Deum propter quod oportet, est boni obiecti, si aũt velit diligere Deum propter quod non oportet, vtpote temporalia, hoc erit diligere obiecti mali; nõ autem sic est de actu exteriori, qui respicit per se obiectum suum tantùm. Finem aũt non respicit, sed ordinatur in ipsum per alium actum, similiter circunstantias non per se respicit, sed ipsa ratio cuius est de circunstãtijs ordinare, & ẽt determinant accidentaliter actum exteriorẽ q̃ sub est ex parte sui tempori, & loco, & alijs circunstantijs; quare D. S. formaliter, & ex magno ingenio loquens, pulchrè distinxit inter actum interiorem, & exteriorem, & ad primum per se dicit solũ requirit bonum obiectum qui est finis.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro conclusione responsiua, quia bonum, & malum specificè faciũt differre actus voluntatis; non tantùm secundùm speciem moris, sed & actus; ideo habent actus voluntatis bonum, & malum a specificante, solũ autem obiectum specificat non circunstantia; ideo ex circunstantijs tenentibus se ex parte actus per se non dependet bonitas; licet vt teneant se, vt obiectum, vt patet ad secundum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd finis est obiectũ voluntatis; non autem aliarum virium; vnde quantum ad actum voluntatis non differt bonitas, quæ est ex obiecto, a bonitate, quæ est ex fine, sicut in actibus aliarum virium, nisi fortè per accidens prout finis dependet ex fine, & voluntas ex voluntate.

¶ Maior conceditur, quia finis vt, sic est obiectum voluntatis; non aũt per se aliarum virium, quæ operantur aliquid motæ ad sua obiecta ex intentione finis quem respicit voluntas. Minor cõceditur, quia cum sint per accidens in genere moris, & dependeãt a fine; ideo habẽt bonitatem a fine, & quia de se sunt circa aliqua obiecta secundùm aliquas circunstantias; ideo dependet bonitas ex multis. Actus autem voluntatis per se respicit finem, & bonũ, cui non conuenit per se ordinari in alium finem, & quia semper per se bonum est velle bonum; ideo negatur consequentia, quæ præsupponit, ꝙ in voluntate sit aliud obiectum, aliud finis, immo obiectum per se est finis, datur. n. actus volũtatis, qui est respectu finis vltimi non ordinabilis in alium finem, & est per accidens, ꝙ bonitas ex obiecto, differat a bonitate, quæ est ex fine, prout. s. finis est ex fine, & voluntas a voluntate; hoc est dicere; est per accidens, quòd sit aliquis actus voluntatis, qui est boni ordinabilis in finem vlteriorem; cuius boni ordinabilis volitio dependet ex volitione finis vltimi, tunc. n. bonitas primę volitionis dependet a bono, quod est obiectum, & similiter a bono, quod est ratio volendi, sed hoc non est per se; immo põt dari voluntas; quæ est respectu boni non ordinabilis, & quæ non dependet ex volitione anterioris finis. Vnde ex illis præmissis sequitur oppositum consequentis, quia eoipso, quòd finis est affinior voluntati; ideo est per se eius obiectum, & ergo idem est finis, & obiectum voluntatis, & si quãdoque obiectum uoluntatis non sit finis vltimus, sed ordinabilis in alium finem, hoc non conuenit uoluntati per se; sed per se conuenit sibi esse finis, per accidens aũt ordinabilis in alium finem; quare per se loquendo non habet bonitatem, nisi ex obiecto.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ supposito, ꝙ voluntas sit boni, nulla circũstantia potest eam facere malã. Quod ergo dicitur, ꝙ aliquis vult aliquod bonum, quando nõ debet; potest intelligi dupliciter. Vno mõ ita quòd ista circunstantia referatur ad volitum, & sic voluntas nõ est boni, quia velle facere aliquid, quando non debet fieri; non est velle bonum. Alio modo ita ꝙ referatur ad actũ volendi, & sic impossibile est, ꝙ aliquis velit bonum, qñ non debet, quia semper Homo debet velle bonum, nisi fortè per accidens inquantum aliquis volendo hoc bonum impeditur, ne tunc velit aliquod bonum debitum, & tunc non incidit malum ex eo, quòd aliquis vult illud bonum, sed ex eo, quòd non vult aliud bonum, & similiter dicendum est de alijs circunstantijs.

¶ Ad maiorem, si intelligitur de actu interiori distinguo, quia si intelligitur, quòd bonitas actus interioris dependeat ex circunstantijs se tenentibus ex parte actus, & hoc per se negatur. Supposito. n. quòd actus interior sit boni obiecti, non oportet obseruare aliquas circunstantias in actu interiori, quia omni tp̃e bonum est velle, vel intendere bonum. Dico aũt per se circunstantiæ ex parte actus volendi nõ faciunt ad bonitatẽ actus interioris, vel malitiã, quia per accidens contingeret circunstãtiã aliquid ad hoc facere, vtputa quia quis volẽdo aliquod bonum impediet a volẽdo aliud bonum, quod est magis debitum; tunc. n. per accidens incidit malum ex circunstantia, quæ dr̃, qñ non quidẽ, quia velit hoc bonũ, sed quia non vult aliud bonum, ita quòd si simul posset vtrunque velle circunstantia nihil faceret. Actus n. secundum se bonus, & esse occasio mali, ut habet D. S. in de Malo Mate 2. ar 1. ad primũ. Si aũt intelligitur maior de circunstantijs tenentibus se ex parte voliti, concedo quòd bonitas voliti requirat debitas circunstãtias, quia velle facere rem in tempore pro quo non debet fieri non est

volitum

volitum, & obiectum bonum. Vnde ex diuersitate circunstantiarũ contingit bonum, vel malum in volito, & nõ in actu &c. Ergo bonitas &c. Negatur consequentia, sed probat, ꝙ bonitas actus volũtatis dependet ex obiecto bene circunstantionato, & obiectũ, & circunstantiæ obiecti habent rationẽ vnius obiecti respectu actus interioris voluntatis, quare bonitas voluntatis depẽdet ex bonitate solius obiecti. Obiectum autem requirit bonitatem ex materia, & circunstantijs, sed illæ circunstantiæ non requirunt, vt actus secundùm eas fiat, sed vt obiectum habeat ipsas. Nec obstat huic solutioni, quòd clericus volens negotiari peccet, quia esse clericũ, quod est circunstantia (quis) se habet, vt obiectum; non vt circunstantia actus, quia videlicet peccat, quia vult clericum negotiari; nõ peccat, & non quia clericus vult. Nec peccat quis in die festo laborare volens, sed quia vult laborare in die festo; vbi tempus se hẽt, vt obiectum; non vt circunstantia. Nec admittitur, quòd peccans actu interiori in die festo committat duplex peccatum, vt patebit infra. Similiter non peccat remissè volens bonum, quia ut habet D.S. alibi ad dilectionem etiam Dei sufficit quicunque modus diligendi per charitatem.

¶ Nota quòd D.S. in solutione habet, ꝙ volẽdo bonum põt impediri ab alio bono volendo, & hoc quidem potest contingere de bono, quod non est Deus apertè, sed an aliquis ẽt diligendo Deũ, quod est etiam quoddã velle, posset impediri a volitione alterius boni debiti, vr̃ ꝙ sic; licet. n. modus charitatis in omnib. alijs actibus posset includi, & Homo ad illum modũ teneatur ad sensum infra habendum. q. 100 ar. 10. non tamen tenetur ad semper actu diligendum, immo nec actu diligere sp̃ põt pro hoc statu, & si vellet istum actum continuare impediretur saltem a debita quiete, puta somno, & dormitione ex lege naturæ. Vnde si sp̃ actu diligeret non posset dormire, nec facere necessitates debitas conditioni humanæ pro hoc statu; nec sequitur, ꝙ simul mereretur, & peccaret, quia diligendo pro tempore quo tenetur facere incompossibile charitati non meretur per accidens; licet. n. teneatur Deum diligere super omnia; non tamen semper tenetur, immo hoc est impossibile; licet. n. & somnus possit esse meritorius, & relatus in Deum, quando tamen Homo dormit nõ põt actu diligere. Vr̃ his fauere D.S. in de virtutibus ma. 2. arti. 10 in cor. vbi hẽt, ꝙ mẽs tribus impeditur ne totaliter, & sp̃ tendat Deum diligẽdo actualiter, propter occupationem sæcularium rerum, & propter infirmitatẽ præsentis vitæ, cuius necessitatibus oportet aliquatenus hominẽ occupari, & retrahi ne mens actualiter feratur in Deum dormiendo, comedendo, & alia huiusmodi faciendo, sine quibus præsens vita duci non põt, hæc ille. Vnde non vr̃ dubium quin peccaret, q̃ vellet semper actualiter ferri in Deum, & nunquàm dormire, vel facere opus dilectioni actuali incõpossibile. Quare sicut dilectio Dei secundum D.S. in de Malo. malè fieri potest, quia ordinat̃ in malum finem, & sic ex parte finis, vt est obiectum voluntatis; sic per accidens videtur posse malè fieri, quia impeditur pro tunc debitum, & necessarium etiam vitæ corporalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd circunstantiarũ ignorantia excusat malitiam voluntatis secundùm quòd circunstantiæ se tenent ex parte voliti, inquantum. s. ignorat circunstantias actus quem vult.

¶ Ad maiorem; ignorantia circunstantiarum ex parte voliti, & obiecti, & ignorantia inuincibilis excusat, vt patuit q. 6. arti. 8. sed non quasi requirantur ad bonitatem voluntatis per se, sed voliti puta, ꝙ quis accedat ad suam, & non ad non suam. Si autem per ignorantiam inuincibilem accedat ad non suam credens eam suam, excusatur vt patet de Iacob & Lya. Vltra, sed hoc non esset &c. Negatur, sed ideo est, quia circunstantia requiritur ad bonitatem voliti, & obiecti, quia vult accedere ad suam, & ignorat, ꝙ accedit ad non suam, & si ignoranter facit, ignorantia dicta excusatur. Negatur consequentia, sed dependet ex obiecto bene circũstantionato; hoc benè probat, quia si quis agat circa rem non bene circunstantionatam peccat, nisi ignorantia excuset.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat a ratione.

F

Infra q. 21. ar. 1. cor.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ bonitas voluntatis non dependeat a ratione; prius. n. non dependet a posteriori, sed bonum per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationem, vt ex supradictis, patet;* ergo bonum voluntatis non dependet a ratione.

* q. 9. ar. 1.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in 6. Eth.* quòd bonitas intellectus practici est verũ conforme appetitui recto; appetitus autem rectus est voluntas bona; ergo bonitas rationis practicę magis dependet a bonitate voluntatis, quàm e conuerso.

Aristo. * Cap. 2.

¶ 3 Præterea. Mouens non dependet ab eo, quod mouetur, sed econuerso, voluntas autem mouet rõnem, & alias vires, vt supra dictum est;* ergo bonitas voluntatis non dependet a ratione.

* q. 9. art. 1.

¶ Sed contra est. Quod Hilarius dicit in 10. de Trin.* immoderata est omnis susceptarum voluntatum pertinacia, vbi non rationi volũtas subijcitur; sed bonitas voluntatis consistit in hoc, quòd non sit immoderata; ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc, quòd sit subiecta rationi.

Hilarius. * In princ.

¶ Hic D.S. inquirit de dependentia bonitatis actus interioris a suo principio directiuo. Et primò facit hoc. Secundò determinat quædam dubia ex dictis ar. 5 Quia autẽ Homo relictus est in manibus consilij sui; ideo principium directiuum actus humani est duplex. s. proximum, & intrinsecum, quod est ratio humana informata lege naturali. Et remotum, & extrinsecum, quod est lex æterna. Primò ergo ostendit, quòd bonitas voluntatis dependeat a ratione. Secundò quòd a lege æterna, ar. sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* bonitas voluntatis propriè ex obiecto dependet, obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem; nam bonũ intellectum est obiectum voluntatis proportionatũ ei, bonum autem sensibile, vel imaginarium, non est proportionatum voluntati, sed appetitui sensitiuo, quia voluntas potest tendere in bonum vniuersale, quod ratio apprehendit, appetitus autem sensitiuus non tendit, nisi in bonum particulare, quod apprehendit vis sensitiua; & ideo bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto.

* art. 1. & 2.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto. Et dicit eo modo. i. eodem genere, quia in genere causæ finalis, & formalis specificãtis dependet bonitas ab obiecto, sicut ab eo, quod dat bonitatem, a ratione verò præsentante, sicut a conditione obiecti necessaria, sicut infra dicetur de cognitione respectu amoris. Probatur conclusio, bonitas voluntatis propriè ex obiecto dependet, obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem; ergo &c. Maior patet ex ar. 1. & 2. quia ex obiecto inquantum cadit sub ordine rationis habet bonitatem moralem. Minor probatur in littera, quia bonũ intellectum est obiectum voluntatis proportionatum ei, non autem sensibile bonum, vel imaginatum; ergo minor vera, ꝙ obiectum voluntatis proponitur ei per rationem, sicut per proportionatum, & adequatum proponens. Hoc assumptum pro minore probatur in littera, quia voluntas potest tendere in bonum vniuersale, sed appetitus sensitiuus in bonum particulare; ergo ratio apprehensiua vniuersalis est proportionatum proponẽs obiectũ volũtatis; vis aũt sensitiua cognitiua appetitus sensitiui. Nota ꝙ pbatio minoris habetur ex duobus punctis, quæ habentur etiã 1. par. q. 80. ar. 2. ad secundũ, quia appetitus intellectiuus (scilicet voluntas) est boni vniuersalis, & vniuersaliter, & sicut termini, & sicut rationis terminandi, & cum hoc est boni immaterialis, & breuiter cuiuscunque apprehensibilis sub ratione boni. Sensitiua autem potentia nõ est cognoscitiua boni vniuersalis, nec cuiuslibet, sed solũ sensibilis boni; ideo non proponit obiectum proportionatum ipsi voluntati, sed ratio, quæ est omnium apprehensiua; & præterea apprehensum per intellectum practicum est propriũ, & per se motiuum voluntatis, quia s. propria virtute mouet voluntatem, apprehensum autem per sensum quemcunque, non est natũ mouere voluntatem, nisi accedente apprehensione rationis practicæ, licet cum simul concurrunt fortior sit motus, vt patebit infra q. 77. ar. 1. & 2. Quare minor vera est, quòd obiectum voluntatis proponitur per rationem per se, & nunquàm a sensu, nisi mediante ratione, & secundò proponitur sibi, sicut a motiuo proportionato, & adequato &c.

Condusio respons.

¶ Sed circa istum processum corporis est dubiũ, quia huius articuli vr̃ esse ostendere bonitatem volũtatis dependere a rõne, sicut a regula intrãnea, & propinqua, quia Homo in manu consilij sui derelictus est, vt sibi determinet ex rõne, sicut ex regula quid bonum, & quid malum; articulus autem solũ, vr̃ ostendisse, sicut sonat cõclusio, quòd bonitas voluntatis sit ex rõne ea radice qua ex obiecto, quod non est obiectum, nisi vt apprehensum, & ita actus rõnis est, quod facit obiectum, sed ex hoc nõ hr̃, quòd concurrat vt regula ex cuius conformitate sit bonitas. Potest. n. rõ præsentare, & obiectum malum, & bonum, & indifferens; igitur ex repræsentatione, vt sic non habetur, quod sit causa bonitatis in regula, qđ erat hic determinandum. Sed dicitur, quòd immo intentum habetur clarè ex ista deductione D.S. quia aliud est apprehendere, aliud practicè proponere, licet. n. & ratio speculatiua apprehendat obiectum, tamen sola ratio practica (quæ est directiua, & regulatiua voluntatis) proponit voluntati suum obiectum, tãquàm regula. Proponere enim obiectum est determinare formam agendi, quod est causæ exemplaris. Quare cum voluntas habeat bonitatem ab obiecto, habebit & eandem a proponente obiectum practicè tanquam regula; ratio enim proponendo practicè regulat, & dirigit voluntatẽ dictando, vt tendat in obiectum conforme sibi. Et ergo

bene

bene verum est, ꝙ ratio apprehendens vt sic, nō est regula; sed ratio proponens est regula voluntatis; & si proponat bonum obiectum eo modo est recta regula, & per eius conformitatem obiectū est bonum, & per consequens voluntas; secus de ratione proponente malum, quia talis non proponit bonum obiectum, nec ipsa est debita regula, sed ratio proponens (i. dictans prosequendū bonum obiectum) est vera regula: vnde sicut causa exemplaris non habet alium effectum, quàm efficiens; sed eundem in alio genere, ita ratio non dat aliam bonitatem, quàm obiectum, vel voluntas: obiectum autem dat finaliter, voluntas effectiuè, ratio exemplariter, eo ipso quòd proponit obiectum determinatum, determinare enim formam effectus, vel actionis est causalitas exemplaris, sic ratio proponendo obiectum determinat formam actui voluntatis. Et ita patet, quòd proponendo obiectum habet causalitatem regulæ, ex qua bonitas appetitus dependet.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem; & expressè habet, quòd bonitas voluntatis est a ratione, sicut regulante.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ bonum sub ratione boni, idest appetibilis per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationē; sed tñ per prius pertinet ad rationē sub ratione veri, quàm ad voluntatem sub ratione appetibilis, quia appetitus voluntatis non potest esse de bono, nisi prius a ratione apprehendatur.

¶Maior vera est vt sic, potest tamen aliquod esse prius in vno genere causæ, quod est posterius in alio genere, quia causæ sunt sibiinuicem causæ, vt patet de materia, & forma efficientis causalitate, & fine. Ad minorem dicitur primò post D.S. Bonum pertinet prius ad voluntatem sub ratione boni, tamen id quod est bonum, & appetibile prius pertinet ad rationem sub ratione veri, quæ se concomitanter habet ad apprehensionem boni, quod verum ordine naturæ prius est secundùm rationem bono, vt patet in de Veritate, Materia 21. art. 3. vide ibidem. Secundò po est dici ad minorem; & est declaratio iam dictorum, negando eam in vno sensu, quia bonum prius pertinet ad intellectum practicum terminatiuè, antequam voluntas tendat in bonum; non enim voluntas appetit bonum nisi vt apprehensum bonum. Sed verum est, quod prius pertinet ad voluntatem motiuè, non enim mouet bonum vt sic intellectum, sed vt ens & verum. Tali enim ratione obijcitur rationi, sed ratio boni formaliter habet se motiuè ad voluntatem; & ergo formaliter prius pertinet tanquam obiectum proprium ad voluntatem, quàm ad rationem, tamen ad rationem prius fertur sub ratione veri, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd philosophus ibi loquitur de intellectu practico, secundùm quòd est consiliatiuus, & ratiocinatiuus eorum quæ sunt ad finem; sic enim perficitur per prudentiam. In his autem quæ sunt ad finem, rectitudo rationis consistit in conformitate ad appetitum finis debiti; sed tamen & ipse appetitus finis debiti præsupponit rectam apprehēsionem de fine, quæ est per rationem.

¶Maior vera est, bonitas intellectus practici, qui est circa media, dependet ex appetitu recti finis; quia verum, & bonum consilium de mediis, non est verum, nisi sit conforme appetitui boni finis. Vera est itaque maior ad hunc sensum; sed addo, quòd appetitus finis etiam præsupponit apprehensionem finis, quæ est ipsius intellectus; ergo bonitas, &c. verum rationis practicæ bonitas quo ad aliqua dependet ex bonitate voluntatis; sed tamen absolutè, & vniuersaliter rationis bonitas, vel rectitudo præcedit bonitatem voluntatis. De hoc in simili vide in de Veritate, vbi statim, ad tertium. & infra quæst. 58. artic. 5. vbi habetur, quòd prudentia, quæ est de medijs, præsupponit appetitum bonum finis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ voluntas quodammodo mouet rationem, & ratio alio modo mouet uoluntatem ex parte scilicet obiecti, ut supra dictum est. *

* q. 9. art. 1. ad tertium.

¶Ad maiorem, mouens non dependet ab eo, quod mouetur; verum secundùm eandem speciem motus, & secundùm idem; sed mouens in vno genere motionis, potest moueri in alio. Sic in proposito, quia voluntas mouet rationem quo ad exercitium actus; ratio autem voluntatem quo ad specificationem, & directionem ex parte obiecti, vt patuit supra quæstio. 9. artic. primo, præsertim ad tertium.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat à lege æterna.

G

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd bonitas voluntatis humanæ non dependeat a lege ęterna; vnius enim vna est regula, & mensura; sed regula humanæ uolūtatis, ex qua eius bonitas depēdet, est ratio recta; ergo nō dependet bonitas voluntatis a lege ęterna.

¶2 Præterea. Mensura est homogenea mensurato, vt dicitur 10. metaphys. * sed lex ęterna non est homogenea uoluntati humanæ; ergo lex ęterna non potest esse mensura uoluntatis humanæ, ut ab eo bonitas eius dependeat.

* Aristot. tex. 4.

¶3 Præterea. Mēsura debet esse certissima, sed lex ęterna est nobis ignota; ergo nō potest esse nostræ uoluntatis mensura, ut ab ea bonitas uoluntatis nostræ dependeat.

¶Sed contra est, quod Augu. dicit lib. 22. contra Faustum, * ꝙ peccatum est factum dictum, uel concupitum aliquid contra ęternam legem, sed malitia uoluntatis est radix peccati; ergo cum malitia bonitati opponatur, bonitas uoluntatis dependet a lege ęterna.

* Aug. c. 27. tom. 6.

¶Hic D. S. inquirit de dependentia bonitatis voluntatis a regula extrinseca; & prima, quæ est lex ęterna, quæ est ratio in Diuina mente existens, vt patebit infra q. 91. art. 4. quæ participatur in homine modo naturali per legem naturæ, modo autem supernaturali per legem Diuinam; & breuiter omnis lex est eius participatio, & habet rationem legis, & regulæ per conformitatem ad ipsam.

¶Respondeo dicendum, quòd in omnibus causis ordinatis effectus plus dependet a causa prima, quàm a causa secunda, quia causa secunda non agit nisi in virtute primæ causæ.

¶D. S. respondet tali conclusione, multo magis dependet bonitas voluntatis humanæ a lege ęterna, quàm a ratione humana, ita videlicet, si esset secundùm rationem humanam, & non legem ęternam, non esset bona, nec ratio humana esset recta; & quia hoc ipsum, quòd est recta, habet a lege ęterna. Probatur in omnibus causis, &c. vt in principio litteræ; sed quo ad esse regulam, ex qua bonitas appetitus dependet, ratio est essentialiter subordinata legi ęternæ; ergo conclusio vera. Huius rationis D. S primò præmittit maiorem; secundò probat minorem subintellectam, ibi. Quod autem, &c. Tertiò infert conclusionem cum quodam corollario, ibi. Vnde manifestum, &c. Maior ergo probatur, quia causa secunda non agit nisi in virtute primæ causæ; & per consequens prima plus agit, & sic effectus plus ab ea dependet. Consequenter cum dicit.

¶Quod autem ratio humana sit regula uoluntatis humanæ, ex qua eius bonitas mensuretur, habet ex lege ęterna, quæ est ratio Diuina, vnde in Psalm. dicitur. Multi dicunt quis ostendit nobis bona. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, quasi diceret, lumen rationis, quod in nobis est, intantum potest nobis ostendere bona, & nostram uoluntatem regulare; inquantum est lumen uultus tui, idest a uultu tuo deriuatum.

Psalmo.

¶Probat minorem subintellectam, quia istæ causæ sunt essentialiter subordinatæ, quarum secunda non agit nisi in virtute primæ; sed quòd ratio humana sit regula voluntatis humanæ, ex qua bonitas mensuretur, habet ex lege æterna, quæ est ratio Diuina; ergo minor vera. Maior ista nota. Minor probatur ex auctoritate Psal. exposita clarè. Et stat fundamentum, vt dictum est, quia humana ratio non est vera regula, nisi quia iudicat conformiter ad legem naturalem, quæ est participatio legis æternæ, vel iudicat secundùm legem reuelatam, quæ etiam est a lege æterna. Consequenter ibi.

¶Vnde manifestum est, quòd multo magis dependet bonitas uoluntatis humanæ a lege ęterna, quàm a ratione humana; & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem ęternam recurrere.

¶Infert conclusionem ex dicta ratione cum quodam corollario tali, vbi deficit humana ratio, oportet ad rationem, & legem æternam recurrere. Patet, quia causa prima ad plura se extendit, quàm secunda; ergo vbi deficit, &c. Sic in his, quæ excedunt legem, & rationem naturalem recurrendum est ad legem Diuinam, quæ est etiam legis æternæ participatio. Et hæc etiam est ratio, quare supra legem naturalem data est lex Diuina, vt patebit infra quæst. 91. art. 4. & q. 93. artic. 3.

¶Et nota, quòd sicut in naturalibus dicimus, quòd nihil dat esse nisi in virtute Dei, idest nisi per virtutem a Deo participatam; sic a ratione humana, non dependet bonitas actus voluntatis, nisi quia proponit, & iudicat conformiter ad participationem legis æternæ, quæ participatio est lex naturalis, vel Diuina; & ita lex æterna est prima regula, in cuius virtute ratio humana est regula, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuum conclusionis: & vide infra quæst. 71. artic. 2. ad quartum. & artic. 6. ad quintum. pro intellectu huius argumenti, quia etiam peccatũ, quod est contra rationem naturalem est contra legem æternam, licet non è contrario vniuersaliter; & sic voluntas erit mala, siue sit contra rationem humanam, siue contra æternam legem.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ unius rei non sunt plures mensuræ, possunt tamen esse plures mensuræ, quarum vna sub alia ordinetur.

¶ Ad maiorem, vnius est vna regula in vno ordine, tamē vnius possunt esse plures regulæ, quarum vna ex alia deriuatur, & subordinatur, quarum vna est homogenea, altera excedens, vt patet de horologio in pariete, quod est mensura subordinata Soli; sicut etiam est de causa efficiente; vbi vna est propinqua, & adæquata; alia excedens, & communis; sicut quandoque unus iuuenis habet vnum particularem directorem in scolis, qui est sibi appropriatus, qui dirigit eum in certis, super quem habet cum alijs scholaribus communem magistrum, qui dirigit eum, & alios vniuersaliter, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mensura proxima est homogenea mensurato, non autem mensura remota.

Dub. 23.

¶ Ad maiorem, mensura proxima, & naturalis est homogenea mensurato, idest vnius ordinis; non tamen oportet de mensura remota, & excedente supernaturali; sic ratio humana est homogenea actui voluntatis, quia propinqua, non autem lex æterna; & motus cœli est mensura huius motus homogenea; sed æternitas est prima excedens non eiusdem ordinis.

¶ Et nota, quòd quamuis vnius rei sit tantùm vna mensura quātitatiua, & quantitatis, tamen loquendo de mensura veritatis, & regula directiua, vnius possunt esse plures regulæ subordinatæ, inquantum vnum habet iudicium, & cognitionem veritatis ab alio, & dependet ab alio, sicut est in proposito, vt patuit in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet lex æterna sit nobis ignota, secundùm quòd est in mente Diuina; * innotescit tamen nobis aliqualiter, vel per rationem naturalem, quæ ab ea deriuatur, vt propria eius imago, vel per aliqualem reuelationem superadditam.

* Infra q. 93. art. 2.

¶ Maior vera, regula est certissima vt sic, vt regula est, idest oportet, quòd sciatur certè, quòd illud sit conforme regulæ, vel dissonum a regula; sed non oportet, quòd sciatur quid sit regula, sicut dicitur simplicibus; oportet, quòd sic faciatis, quia est de voluntate, & præcepto Diuino, ita oportet esse notam regulam; sed non oportet scire quid sit Diuina voluntas; sed magis scitur, quia est regula.

¶ Ad minorem, est nobis ignota lex æterna, quantum ad quid est, & secundùm quòd est in mente Diuina, immo Diuina essentia; sed est nota quantum ad esse regulam, quia scimus in quibusdam, quòd sunt pro, vel contra regulam, & voluntatem Diuinam, in his scilicet, quæ sunt contra dictamen rectæ rationis; quæ sunt per se mala; sic scimus, quæ sunt per se mala per rationem naturalem, quòd sunt contra Deum, quia quæ sunt contra rationem naturalem sunt etiam contra Deum. Et hoc est, quod D. S. dicit, quòd innotescit nobis, scilicet quantum ad esse regulam faciendi, vel dimittendi, per rationem naturalem mediante synderesi, vel per reuelationem in supernaturalibus, vbi nobis innotescit, quæ sint de mente Dei. De his infra quæstio. 93. artic. 1. & 2. quia lex æterna est ratio Diuinæ sapientiæ mouentis omnia ad debitum finem. Vnde lex æterna nihil aliud est, quam ratio Diuinæ sapientiæ, secundùm quòd est directiua omnium actuum, & motionum, quam rationem omnes aliqualiter cognoscunt in suo effectu, quia omnis cognitio veritatis est irradiatio, & participatio illius primæ veritatis, quæ est ratio, & dictamen intellectus Diuini, sicut patuit in corpore articuli, quòd dictamen Diuini intellectus innotescit, partim per rationem naturalem, partim per reuelationem scripturæ, vel internam inspirationem.

H
2. d. 39. q. 1. ar. 2. cor. & ar. 3. per to tum. & 14. dist. 9. ar. 3. q. 2. ad 2. & Ver. q. 17. ar ti. 4. & Mal. q. 2. ar. 2. ad 8. et quoli. 8. artic. 13. & 15. & quol. 9. ar. 15. cor. & Ro 14. Le. 2. co. 1. & Lec 3. 6. & Galat. 5. col 3.

Utrum ratio errans obliget.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas discordans a ratione errante non sit mala; ratio enim est regula voluntatis humanæ, inquantum deriuatur a lege æterna, vt dictum est; * sed ratio errans non deriuatur a lege æterna; ergo ratio errans non est regula voluntatis humanæ; non ergo voluntas est mala, si discordat a ratione errante.

* Art. præceden.

¶ 2 Præterea. Secundùm August. * inferioris potestatis præceptum non obligat, si contrarietur præcepto potestatis superioris, sicut si procōsul iubeat aliquid, quod Imperator prohibet; sed ratio errans quandoque proponit aliquid, quod est cōtra præceptum superioris, scilicet Dei, cuius est summa potestas; ergo dictamen rationis errantis non obligat; non est ergo voluntas mala, si discordet a ratione errante.

* Aug. Ser. 6. de verbis Do mini a medio.

¶ 3 Præterea. Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam speciem malitiæ; sed uoluntas discordans a ratione errante non potest reduci ad aliquam speciem malitiæ, puta si ratio errans errat in hoc, quod dicat esse fornicandum, uoluntas eius qui fornicari non uult, ad nullam malitiam reduci potest: ergo uoluntas discordans a ratione errante non est mala.

¶ Sed contra. Sicut in primo dictum est; * conscientia nihil aliud est, quàm applicatio scientiæ ad aliquem actum, scientia autem in ratione est; uoluntas ergo discordans a ratione errante est contra conscientiam; sed omnis talis uoluntas est mala, dicitur enim Roman. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est, idest omne quod est contra conscientiam; ergo uoluntas discordans a ratione errante est mala.

* quæst. 79. artic. 13.

Rom. 14.

¶ Hic D. S. mouet quædam dubia incidentia. Et sunt duo, quia enim dictum est, quòd bonitas humanæ uoluntatis dependet a ratione; ratio autem potest esse recta, & erronea; ideo est quæstio, an ad bonitatem voluntatis humanæ sufficiat ratio qualitercunque se habens, & an ad malitiam sufficiat discordare a ratione qualitercunque se habente. Primò igitur est dubium de malitia voluntatis discordantis a ratione erronea. Secundum est dubium de bonitate voluntatis concordantis cum ratione erronea, quæritur igitur in præsenti. An voluntas, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum conscientia sit quodammodo dictamen rationis; est enim quædam applicatio scientiæ ad actum, ut in primo dictum est; * idem est quærere, utrum uoluntas discordans a ratione errante sit mala, quod quærere utrum conscientia errans obliget.

* quæst. 79. artic. 13.

¶ D. S. primò declarat titulum quæsiti. Secundò recitat responsionem aliquorum ad quæsitum sic expositum, ibi; dicunt ergo, quòd ratio, &c. Tertiò, subiungit suam responsionem, reprobando aliam, ibi. Sed hoc, &c. Circa primum duo. Primò declarat quæsitum, resoluendo in aliud, cui æquipollet. Secundò exponit quendam terminum positum in illo secundo quæsito æquipollente primo, ibi. Circa quod, &c. Quo ad primum vult D. S. quòd idem est dicere, an voluntas discordans a ratione erronea sit mala, ac si quæratur, an conscientia errans obliget, ita quòd qui faciat contra eam, malè faciat. Et quòd sit idem quærere, ostendit D. S. quia conscientia nihil aliud est, quàm dictamen rationis practicæ, quæ dictat quid faciendum, vel quid dimittendum; & ergo ratio erronea est dictamen erroneum, & falsa conscientia; & ergo idem est quærere, an voluntas discordans a ratione erronea sit mala, & an conscientia errans obliget.

¶ Nota ex his contra Durandum, quia cum D. S. quærit, & respondet, an conscientia erronea obliget, non intelligit de obligatione strictè accepta, de qua arguit, quia videlicet teneatur se conformare, & non deponere, & non discordare; sed solùm intelligit, quia ea stante, tenetur non discordare ad sanum sensum, quem habet in secundo, distinct. 39 artic vlt ad sextum, quia quando ratio errans apprehendit, vt cadens sub præcepto; sic enim obligat ad non discordandum, &c. Et hic sensus patet ex hoc, quòd D. S. identificat ista duo, scilicet an conscientia erronea liget, & an voluntas discordans ab ea sit mala. Ligare igitur in proposito est teneri ad non discordandum, sic in corporalibus aliquis est ligatus, quia non potest recedere, vt habet D. S. in de Veritate, Materia 17. artic. 3. in principio. Et quando habet necessitatem consistendi in loco, sic conscientia dicitur ligare, quia aliquis non potest ab ea recedere licitè discordando ea manente; secus quando deprehenditur esse erronea, & non conformis legi Dei; tunc enim debet deponi, & deponitur ex rationabili causa, & motiuo, ex quo aduertit se errasse. De his in Capreolo in secundo, distinctio. 39. in solutionibus contra tertiam conclusionem.

Ad Durandum.

Ligare quid sit.

Capreolus.

¶ Nota etiam, quòd D. S. hic supponit, cōscientiā esse dictamen rationis, & sic actum cum termino suo. Et de hoc ex intentione prima par. quæst. 79. artic 13. & in de Veritate vbi iam, artic. 1. & in Capreolo vbi iam, conclusione secunda, & in Scoto, eadem distinctione secundi. vbi laborat, & benè, quòd non pertineat formaliter ad voluntatem. Consequenter cum dicit.

Capreolus. Scotus.

¶ Circa

¶Circa quod aliqui distinxerunt tria genera actuum; quidam enim sunt boni ex genere, quidam sunt indifferentes, quidam sunt mali ex genere. Dicunt ergo, ꝙ si ratio, uel conscientia dictat aliquid esse faciẽdum, quod sit bonum ex suo genere, non est ibi error; similiter si dicat aliquid non esse faciendum, quod est malum ex suo genere; eadem enim ratione præcipiuntur bona, qua prohibentur mala; sed si ratio, vel conscientia dicat alicui, quòd illa, quæ sunt secundùm se mala, homo teneatur facere ex præcepto, uel quòd illa, quæ sunt secũdùm se bona, sunt prohibita, erit ratio, uel conscientia errans; & similiter si ratio, uel conscientia dicat alicui, quòd id quod est secundùm se indifferens, ut leuare festucam de terra, sit prohibitum, vel præceptum, erit ratio, vel conscientia errans. ——

¶Exponit vnum terminum positum in æquipollenti quæsito, scilicet quæ sit ratio errans, quando quæritur, an conscientia erronea obliget. Et refert dictum aliorum, qui in hoc benè dixerunt, declarando quæ sit ratio erronea. Vnde dicunt, quòd illa non est ratio erronea, quæ dictat aliquod bonum ex genere esse faciendum, & malum ex genere non faciendum. Sed illa est erronea, quæ dicit mala ex genere hominem debere facere ex præcepto, & quæ dicit bona secundùm se esse prohibita, vel quæ dicit indifferentia esse præcepta, vel prohibita, ita quòd tripliciter est erronea, vt patuit.

¶Dicunt ergo, quòd ratio, vel conscientia errans circa indifferentia, siue præcipiendo, siue prohibendo, obligat; ita quòd uoluntas discordans a tali ratione errante erit mala, & peccatum; sed ratio, uel conscientia errans, præcipiendo ea, quæ sunt per se mala, uel prohibendo ea, quæ sunt per se bona, & necessaria ad salutem, non obligat. Vnde in talibus uoluntas discordans a ratione, uel conscientia errante, non est mala. ——

¶Hic consequenter Doct. S. refert quandam responsionem ad quæsitum expositum aliquorum falsam; & stat in hoc, quòd voluntas discordans a ratione erronea in indifferentibus est mala; & sic conscientia erronea litigat in indifferentibus; sed voluntas discordãs a ratione erronea in per se bonis, vel in per se malis, nõ est mala; & ita conscientia erronea in talibus non ligat, sed quæ præciperet per se mala, vel prohiberet per se bona. Et de illa opinione vide ad longum D. S. in secundo, distinct. 39. artic. vlt. & in de Veritate, supra artic. 4. quia isti opinantes defecerunt non intelligentes quid sit conscientiam erroneam ligare; quia putabant, quòd conscientiam ligare consistat in hoc, quia si quis faciat secundùm eam rectè faciat; & inde dixerunt, quòd in malis non ligat præcipiendo, vel in bonis prohibendo, quia tunc aliquis faciendo, vel dimittendo non rectè facit; sed conscientia ligare, quia nisi aliquis conscientiam impleat, peccatum incurrit, non autem quia implens benè faciat; aliàs consilium ligare diceretur, &c.

¶Sed hoc irrationabiliter dicitur; in indifferentibus enim uoluntas discordans a ratione, uel conscientia errante est mala aliquo modo propter obiectum, a quo bonitas, uel malitia uoluntatis dependet; non autem propter obiectum secundùm sui naturam, sed secundùm quòd per accidens a ratione apprehenditur, ut malum ad faciendum, uel ad uitandum; & quia obiectum uoluntatis est id, quod proponitur a ratione, vt dictum est; * ex quo aliquid proponitur a ratione, ut malum; uoluntas dum in illud fertur, accipit rationem mali. ——

*q. 1. art. 1.

Conclusio responsiua.

¶Hic consequenter improbat istam opinionem, respondendo aliter ad quæsitum, quàm illi, tali conclusione. Omnis voluntas, siue scilicet indifferentium, siue per se bonorum, vel per se malorum, discordans a ratione, siue recta, siue errante semper est mala; intellige quando conscientia proponit, & apprehendit tanquam præceptum, vel prohibitum sub peccato. Probatio autem D. S. huius conclusionis erit improbatio prædictæ opinionis, quia probat eam ex eodem fundamento, ex quo ipsi arguunt, scilicet de indifferentibus probat, & ipse de per se malis, vel bonis; & arguitur sic. Voluntas discordans a ratione erronea in indifferẽtibus est mala, non quia sit rei malæ in se; sed quia est mali per accidens, scilicet apprehensi vt mali ad faciendum, vel vitandum; sed hoc contingit, scilicet quòd res in se bona apprehendatur sub ratione mali prohibiti, & res in se mala apprehendatur sub ratione boni præcepti; ergo sicut ratio erronea ligat in indifferentibus sic in per se malis, uel bonis. Huius rationis D. S. declarat primò maiorem; secundò minorem, ibi. Hoc autem, &c. tertiò infert conclusionem, ibi. Vnde dicendum, &c. Maiorem ergo declarat ex supradictis, quia voluntas habet bonitatem suam a re, vt est apprehensa, & proposita voluntati a ratione, ita quòd si proponatur sub ratione mali erit mala voluntas tẽdens in eam, & si proponatur sub ratione boni præcepti erit mala, quæ non tendit, res enim in se non est obiectum, sed vt apprehensa est, quare si voluntas fertur in apprehensum vt malum, vult formaliter malum. Deinde cum dicit.

¶Hoc autem contingit non solùm in indifferentibus, sed etiam in per se bonis, uel malis, non solùm enim id quod est indifferens, potest accipere rationem boni, uel mali per accidens; sed etiam id quod est bonum, potest accipere rationem mali, uel illud quod est malum rationem boni propter apprehensionem rationis; puta abstinere a fornicatione, bonum quoddam est, tamen in hoc bonum non fertur uoluntas, nisi secundùm quòd a ratione proponitur, si ergo proponatur ut malum a ratione errante, fertur in hoc sub ratione mali; unde uoluntas erit mala, quia uult malum, non quidem id quod est malum per se; sed id quod est malum per accidens propter apprehensionem rationis; & similiter credere in Christum est per se bonum, & necessarium ad salutem; sed uoluntas non fertur in hoc, nisi secundùm quòd a ratione proponitur; unde si a ratione proponatur ut malum, uoluntas feretur in hoc ut malum, non quia illud sit malum secundùm se, sed quia est malum per accidens ex apprehensione rationis; & ideo Philosophus dicit in quinto Ethicorum, * quòd per se loquendo incontinens est, qui non sequitur rationem rectam, per accidens autem qui nõ sequitur etiam rationem falsam. ——

* Arist. c. 1.

¶Subiungit minorem quam exponit, & declarat duobus exemplis, & auctoritate philosophi clarè in littera. Et nota, ꝙ summa huius probationis stat in hoc; quia malum ex singularibus defectibus; si ergo ratio erronea dictat rem in se bonam esse malam prohibitam, & non appetendam, & voluntas appetit, peccat, quia fertur in malum vt apprehensum. Si verò ratio dictat rem in se malam esse bonam, & præceptam, & appetendam, & voluntas non appetit, peccat, quia non fertur in bonum vt apprehensum necessariò appetendum; & ita semper est mala, vel quia est mali vt sic, vel quia non est boni vt sic, quia voluntas, quæ fertur in bonum secundùm veritatem, tamen ratione mali est mala, & etiam voluntas, quæ fertur in malum secundùm veritatem, secundùm rationem boni est etiam mala. Modo ratio erronea, vel apprehendit bonum sub ratione mali, vel malum dictat, & apprehendit sub ratione boni. Vnde voluntas siue sit mali apprehensi, vel existentis, semper est mala. Tunc ibi.

¶Vnde dicendum, quòd simpliciter [d] omnis uoluntas discordans a ratione siue recta, siue errante, semper est mala. ——

Dub. 384.

¶Subinfert suam cõclusionem responsiuam, & patet satis probata. Circa quam tamen nota, quia adiunxi, ꝙ intelligenda sit hæc conclusio, ꝙ voluntas est mala semper, quæ discordat a ratione erronea apprehendente bonum tanquam præceptum, vel prohibitum sub peccato: quia si conscientia erronea non apprehenderet tanquam præceptum, vel prohibitum sub peccato, tunc aliquis discordando a tali conscientia non peccaret, nec propriè contra conscientiam ageret. De hoc D. S. in secundo supra ad sextum dicit. Conscientia obligat virtute præcepti Diuini, sub cuius ratione apprehenditur illud, quod ratio dictat; & ideo si illud apprehendatur, vt directè sub præcepto cadens, peccat mortaliter, omittendo illud, quod conscientia dictat, etiam si sit veniale, vel indifferens. Si autem apprehendatur, vt non directè cadens sub præcepto, vel prohibitione, tunc non fit directè contra conscientiam, sed præter eam; & ideo non peccat mortaliter, sed venialiter, vel nullo modo; sicut quando conscientia dictat alicui, ꝙ bonum est facere aliquod opus consilij, si non facit non peccat; quia non apprehendit illud vt bonum necessarium ad salutẽ, & præcepto subiacens: hæc ille. Ex quibus patet, quòd expositio conclusionis vera est ad mentem D. S. Et per hunc verum intellectum soluuntur obiectiones Durandi, quia esto, ꝙ hæreticus errans credat, ꝙ licitum sit furari diuitibus, quia tamen ratio non apprehendit illud furari, vt semper debitum, & necessarium; ideo cessando a furto non facit contra conscientiam, nec peccat.

Durandus.

¶Nota etiam circa conclusionem, ꝙ a ratione recta, & erronea discordans, peccat; & ita vtraq; ligat, sed differenter; quia recta simpliciter, & per se; erronea autem secundùm quid, & per accidens. Simpliciter autem dicitur ligare recta conscientia, quia ligat absolutè, & in omnem euentum, & quia sine peccato non potest depo-

Aliter ligat conscientia recta, quàm erronea.

ni; sed erronea conscientia non ligat nisi secundùm quid, & sub conditione: ille enim cui dictat conscientia, quòd teneatur ad fornicandum non est obligatus, vt fornicationem sine peccato dimittere non possit, nisi sub hac conditione, si talis conscientia duret, quæ sine peccato remoueri potest. Vnde nec obligat in omnem euentum, & per consequens ligat secundùm quid. Quare dicebatur in principio circa titulũ, quòd ligare conscientiæ erroneæ non est perfecta obligatio.

¶Nota etiam de ista materia, an aliquis conformans se cõscientiæ dubiæ in his, quæ sunt peccata mortalia, peccet. vide D. S quolib. 8. art. 13. ita ꝙ tenens veram opinionem, dubitet autem de eius veritate, dicitur ꝙ sic. Vide de ista materia ad longum in domino Antonino prima par. tit. 3. c. 10. §. 10. de scrupulo, an aliquis peccet agendo in quo habet scrupulum. vide.

D. Antoninus.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro conclusione responsiua. Et procedit, quòd id, quod est contra conscientiam apprehendentem aliquid tanquam præceptum, vel prohibitum sub peccato, vt dictum est circa conclusionem.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ iudicium rationis errantis, licet non deriuatur a Deo, tamen ratio errans iudicium suum proponit vt uerum; & per consequens vt a Deo deriuatum, a quo est omnis veritas.

¶Maior vera est. Est regula per se, & absolutè, quia deriuatur a lege ęterna, potest tamen esse regula ſm quid, & per accidens, etiam quæ non deriuatur, sed habetur vt deriuata a lege æterna.

¶Ad minorem, quamuis non deriuetur ſm veritatem a Deo, tamen habetur vt a Deo deriuatum, quia habetur tanquam verum, & a Deo deriuatum; sicut Iudæus putat esse de voluntate Dei, & institutione Diuina, ꝙ sibi ratio errans dictat. s. nõ credere in Christum, quia scriptum est, non erit in te Deus recens, &c. & per consequens si contrafecerit, faciet contra id, quod ęstimat esse de voluntate Dei, & per consequens peccat; vnde si credit, peccat, si non credit iterum peccat. Sed ꝙ nõ sit perplexus, videbitur ar. seq. ad 3. quare negatur consequens, ꝙ non sit mala, quia est mali per accidens, & contra rationem obligantem per accidens, & ſm quid.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ uerbum Aug. habet locum, quando cognoscitur, ꝙ inferior potestas præcipit aliquid contra præceptum superioris potestatis. Sed si aliquis crederet, ꝙ præceptum procõsulis esset præceptũ Imperatoris, contemnendo præceptum proconsulis cõtemneret præceptum Imperatoris; & similiter si aliquis homo cognosceret, ꝙ ratio humana dictaret aliquid cõtra præceptum Dei, non tenetur rationem sequi; sed tunc ratio non totaliter esset errans; sed quando ratio errans proponit aliquid vt præceptum Dei; tunc idem est contemnere dictamen rationis, & Dei præceptum.

¶Maior vera, quando cognoscitur, ꝙ præceptum inferioris est contra præceptum superioris, tunc potestas inferioris non ligat; secus si habeatur tanquam procedens ex superiori potestate; quia tunc qui contemneret potestatem inferiorem, cõtemneret etiam superiorem. Minor conceditur, sed nescitur hoc esse contra Deũ, si autem sciretur, ꝙ essent contra Deum, tunc homo non teneretur eam sequi. Sed hoc non est contra intentum articuli, quia nõ esset errans totaliter, esset quidem errãs in hoc, ꝙ dictaret aliquid esse faciendum, quod esset contra Deum, sed non erraret in hoc, ꝙ cognosceret esse contra Deum, sed quia iudicaret faciendum.

¶Vnde nota verbum D. S. ꝙ idem est contemnere iudicium rationis, quod habetur tanquam rectum, & a Deo, quod contemnere Deum. Vide de Veritate, Materia 17. artic. 5. quia conscientia ideo plus ligat, quàm præceptum prælati.

Quare conscientia ligat plus, quàm præceptũ prælati.

¶Et aduerte, ꝙ eo ipso, ꝙ cognoscitur cõscientia præcedens esse erronea amittit virtutem obligandi, cognoscitur autẽ erronea, quia cognoscitur, quod est cõtra legem Dei; vnde deponendo eã, non facit contra conscientiam obligantem, quia cognito eius defectu amittit vim obligandi, & licet ab eo discordare.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio quando apprehendit aliquid ut malum, semper apprehendit illud sub aliqua ratione mali, puta quia contrariatur Diuino præcepto, uel quia est scandalum, uel propter aliquid huiusmodi; & tunc ad talem speciem malitiæ reducitur talis mala voluntas.

¶Minor negatur. Et ad probationem dicitur, ꝙ si ratio dictat esse fornicandum, oportet ꝙ dictet sub ratione alicuius boni, puta quia præceptum, vel quia iustum, &c. & tunc voluntas discordans incurrit in vitium contrarium illi virtuti, sub cuius specie, & apparentia conscientia illud dictat, puta dicit, ꝙ sit fornicandũ, quia delectabile, & consonum rationi tanquam materia temperantiæ, cuius est etiam quærere delectationes. Sicut e contra, si ratio apprehendit aliquod bonum tanquam malum, oportet sub ratione alicuius mali oppositi alicui virtuti; & tunc si voluntas discordat volendo illud, quod habetur tanquam malum, puta iniustum, vel contra præceptum Dei, incurrit speciem malitiæ iniustitiæ, aut inobedientiæ, &c. Et hoc secundum habet hic D. S. in solutione, primum habet in de Veritate, vbi statim ar. 4. ad nonum. vide totum articulum.

Vtrum voluntas contra legem Dei sequens rationem errantem sit mala.

I

Supra ar. 5. & locis ibi inductis.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas concordans rationi erranti sit bona, sicut enim uoluntas discordans a ratione tendit in id, quod ratio iudicat malum, ita uoluntas concordans rationi tendit in id, quod ratio iudicat bonum; sed uoluntas discordans a ratione etiam errante est mala; ergo uoluntas cõcordans rationi etiam erranti est bona.

¶2 Præterea. Voluntas concordans præcepto Dei, & legi ęternæ semper est bona; sed lex ęterna, & præceptum Dei proponitur nobis per apprehensionem rationis etiam errantis; ergo uoluntas concordans etiam rationi erranti est bona.

¶3 Præterea. Voluntas discordans a ratione errante est mala; si ergo uoluntas concordans rationi erranti sit etiam mala, videtur, quòd omnis uoluntas habentis rationem errantem sit mala; & sic talis homo erit perplexus, & ex necessitate peccabit, quod est inconueniens; ergo uoluntas concordans rationi erranti est bona.

¶Sed contra. Voluntas occidentium Apostolos erat mala; sed tamen concordabat rationi erranti ipsorum, secundùm illud Ioan. 16. Venit hora ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare Deo; ergo voluntas concordans rationi erranti potest esse mala.

Ioan. 16.

¶Hic mouet secundum dubium, quod oritur ex dictis art. præcedentis. Ex quo enim dictum est voluntatem discordantem a ratione esse malam, dubium est, an concordando tali rationi sit bona, sicut Iudæi conscientia dictabat Christum occidendum. An concordando cum tali conscientia, volendo ipsum occidere habuerit bonam voluntatem.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut præmissa quæstio eadem est cum quæstione, qua quęritur, vtrum conscientia erronea liget, ita ista quæstio eadẽ est cum illa, qua quæritur, vtrum conscientia erronea excuset.

¶D. S. primò exponit titulum quæsiti. Secundò respondet iuxta præmissam expositionem, ibi. Hæc autem, &c. Vult ergo quo ad primum, ꝙ ista quæstio tantùm valet, ac si quæratur sub aliis verbis, an conscientia erronea excuset, sicut prior quæstio. art. præced. quærebat, an ligaret sub peccato ad non discordandum, ita quòd si voluntas discordaret a conscientia erronea, proponente aliquod obiectum, vt præceptum peccaret, sic si concordet excusetur a peccato.

¶Hæc autem quæstio dependet ab eo, quod supra de ignorantia dictum est; dictum est enim supra, * quòd ignorantia quandoque causat inuoluntarium, quandoque autem non.

* q. 6. art. 8.

¶Hic consequenter D. S ſm prædictum intellectum quæsiti respondet, & primò præmittit fundamentum, ex quo dependet hæc determinatio. Secundò applicat, & deducit conclusionem responsiuam, ibi. Et quia bonum, &c. Fundamentum ergo determinationis huius quæsiti dependet ex his, quæ supra quæst. 6. artic. 8, dicta sunt de ignorantia, vbi dictum est, ꝙ aliqua ignorantia causet inuoluntarium; & talis omnino excusat, & quia error includit ignorantiam, & est quædam ignorantia prauæ dispositionis; ideo cognito quomodo ignorantia excuset, scitur quomodo error excuset voluntatem, & opus. Et de ista materia etiam infra quæstio. 76. artic. 3. & 4.

¶Et quia bonum, & malum morale consistit in actu, inquantum est uoluntarius, ut ex præmissis patet; * manifestum est, quòd illa ignorantia, quæ causat inuoluntarium, tollit rationem boni, & mali moralis, nõ autem illa, quæ inuoluntarium non causat. Dictum est etiam supra, * quòd ignorantia, quæ est aliquo modo volita, siue directè, siue indirectè, non causat inuoluntarium; & sic dico ignorantiam directè uoluntariam, in quam actus voluntatis fertur; indirectè autem propter negligentiam,

* Art. 2. huius quæst.

* q. 6. art. 8.

gentiam, ex eo quòd aliquis non vult illud scire, quod scire tenetur, vt supra dictum est. * Si igitur ratio, vel conscientia erret errore uoluntario, uel directè, vel propter negligentiam, quia est error circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error rationis, vel conscientiæ non excusat, quin voluntas concordans rationi, vel conscientiæ sic erranti sit mala. Si autem sit error, qui causat inuoluntarium proueniens ex ignorantia alicuius circunstantiæ, absque omni negligentia; tunc talis error rationis, vel conscientiæ excusat, vt voluntas concordans rationi erranti non sit mala.

*q.6.art.8.

§ Applicat prædictum fundamentum, & infert talem conclusionem responsiuam. Si ratio, vel conscientia erret errore, &c. vt in littera præcedenti vsque in finem. Et intelligitur prima pars conclusionis, vt habetur ex Capreolo, quod sicut in præcedenti articulo dictum est, quòd tunc aliquis peccat, discordando a conscientia, quæ proponit aliquid necessarium secũdùm præceptum; ita ista pars intelligitur, si quis concordet cum conscientia erronea, quando vult facere id, quod dictat conscientia vt sic, & si illud dictatum fuerit illicitum, & peccatum. Si quis autem non faciat secundùm quòd, & quia cõscientia dictat, & si volitum ipsum non sit illicitum; sic non oportet, quòd actus voluntatis sit malus; sed solùm quando actus voluntatis conformis rationi erroneæ malus est. Vide exemplum in casu, quem ponit Durandus in quarto argumento in Capreolo, dist. 39. contra tertiam conclusionem, quia aliquis cuius conscientia erronea dictat non iurandum non iurans, quando non cogitur præcepto superioris, non peccat. Intelligitur ergo, quando voluntas concordat cum ratione errante in aliquo, quod verè est peccatum, & quando illud vult secundùm conscientiam. Vnde si conscientia dictat non esse iurandum vllo modo, & aliquis non iurat, tunc talis propriè non facit secundùm conscientiam. Sed ille qui vult nunquam iurare, quia conscientia dictet nunquam iurandum. Probat ergo D.S. primò conclusionem quo ad ambas partes ratione; secundò explanat exemplo, ibi. Puta, &c. Quo ad primum arguitur sic, illa ignorantia, vel ille error qui causat inuoluntarium, tollit rationem boni, & mali moralis, non autẽ illa, vel ille error, quæ inuoluntarium non causat; sed ignorantia, vel error, quæ est aliquo modo volita, siue directè, siuè indirectè non causat inuoluntarium, sed solùm ignorantia omnino inuoluntaria; igitur sequitur conclusio secundùm duas eius partes. Maiorem probat, quia bonum, & malum morale consistunt in actu, inquantum voluntarius est, vt patuit supra quæst. 6. & intellige, quòd actualiter, & consummatè est bonitas ex voluntate, licet & inchoatiuè possit sibi competere ex obiecto in comparatione ad rationem, vt patebit quæst. sequenti. Minor patuit supra quæst. 6. artic. 8. & patebit infra quæst. 76. vbi vide quomodo se habeat ignorantia concomitans ad peccatum, quia nec auget, nec diminuit, nec per consequens excusat; & innuit ibi D. S. ꝙ ignorantia possit esse voluntaria, de hoc infra vbi iam art. 2. & in de Malo. Consequenter ibi.

Capreolus. Durandus.

§ Puta si ratio errãs, dicat quòd homo tenetur ad vxorem alterius accedere; voluntas concordans huic rationi erranti est mala, eo quòd error iste prouenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur. Si autem ratio erret in hoc, quòd credat aliquam mulierem submissam esse suam vxorem; & ea petente debitum velit eam cognoscere, excusatur voluntas eius, vt non sit mala, quia error iste ex ignorantia circunstantiæ prouenit, quæ excusat, & inuoluntarium causat.

§ Explicat prædictam conclusionem exemplariter clarè.

§ Et aduerte circa primum exemplum pro prima parte conclusionis, ꝙ in casu isto voluntas concordans cum ratione erronea consentit in id, quod est verè peccatum mortale; & ergo talis voluntas est mala; si autem consentiret in aliquod, quod non esset secundùm se peccatum, nõ oporteret voluntatem esse malam, & huiusmodi etiam ponitur exemplum in argumento in cõtrarium.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem conclusionis.

§ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Dionysius dicit quarto cap. de Diui. no. * Bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus; & ideo ad hoc, quòd dicatur malum in id quod fertur uoluntas, sufficit, siue quòd secundùm suam naturam sit malum, siue quòd apprehendatur ut malum; sed ad hoc ꝙ sit bonum, requiritur, ꝙ utroque modo sit bonum.

Dionysius.

§ Maior vera est ad hunc sensum, tamen quòd voluntas concordans rationi tendit in bonum, quando etiam fugit malum, si ratio erronea indicauerit fugiendum, & dato quòd ita sit, quòd tendat in id, quod iudicatur bonum, non propterea voluntas est bona, nisi res sit in veritate, & secundùm rectam rationem bona. Minor est vera, quia talis tendit in id, quod apprehendit vt malum, vel fugit, quod iudicatur bonum, quod semper malum est. Vnde negatur consequentia, quia illa est semper mala, ratione iam dicta, quia semper est mali secundùm esse apprehensum, & per consequens mala; sed illa scilicet voluntas concordans non est boni in veritate; & ergo non est bona. D.S. virtualiter negat consequentiam, & notat vnde possunt glosari præmissæ, quia non sequitur illa semper est mala, quia scilicet discordat; ergo illa bona quia concordat; quia præter concordiam cum apprehensione, oportet etiam ponere bonitatem rei secundùm se, quia bonum ex integra causa, quia autem malum ex singularibus defectibus, ideo discordans semper est mala, quia est mali secundùm esse apprehensum saltem.

§ Ad secundum dicendum, ꝙ lex ęterna errare nõ potest, sed ratio humana potest errare; & ideo uoluntas cõcordans rationi humanæ, non semper est recta, nec semper est concordans legi ęternæ.

§ Maior vera; & ratio in solutione, quia lex ęterna errare non potest, & est semper boni in veritate; secus de ratione humana. Minor vera, lex ęterna proponitur nobis per rationem errantem, sed malè, & erroneè, quod non sufficit ad bonitatem actus. Vnde negatur consequentia.

§ Ad tertium dicendum, quòd sicut in syllogisticis; vno inconuenienti dato necesse est alia sequi, ita in moralibus, uno inconuenienti posito ex necessitate alia sequuntur; sicut supposito, quòd aliquis quærat inanem gloriam, siue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, siue dimittat, peccabit: nec tamen est perplexus, quia potest intentionem malam dimittere; & similiter supposito errore rationis, vel conscientiæ, qui procedit ex ignorantia non excusante; necesse est, quòd sequatur malum in uoluntate; nec tamen est homo perplexus, quia potest ab errore recedere, cum ignorantia sit vincibilis, & voluntaria.

§ Ad illam primò videtur, ꝙ omnis voluntas habentis rationem errantem sit mala. Verum est, si est error, vel ignorantia non excusans, secus si excusaret, vt patuit in corp. Vltra; & sic talis homo erit perplexus. Negatur, ꝙ sit perplexus absolutè, quia non necessariò peccabit, sed solùm ex suppositione, quia potest dimittere & debet, conscientiam erroneam, cum sit vincibilis, & sic nõ peccabit; sicut Iudæus habet conscientiam, quòd credere in Christum sit peccatum mortale, si deponit illam conscientiam, & credit, non peccat. Et hoc vult D.S. in principio solutionis, quòd talis peccat solùm ex suppositione nõ absolutè necessariò; similem solutionem habet D.S. in de Veritate, Mater. 17. art. 4. ad octauum. & in secundo supra artic. præced.

§ Nota circa solutionem tertij, quòd cum D.S. dicit. Et similiter, &c. Necesse est, quòd sequitur malum in voluntate; nõ quodcunque malum; sed illud malum, quod est circa id, in quo habet conscientiam erroneam, & talem, quia est circa id, quod secũdùm se est malum; tunc enim faciendo peccat, quia facit rem in se malam; non faciendo autem iterum peccat, quia non facit quod iudicatur bonum præceptum necessarium; similiter si sit conscĩetia erronea prohibens tanquam peccatum id, quod secundùm se est verè bonum præceptum, tunc conformando se, & non faciendo peccat, quia non facit bonum pręceptum, faciendo iterum peccat, quia facit contra conscientiam, quæ prohibebat illud tãquam malum, &c. Sed non intelligitur D. S. quòd necessariò peccet alijs peccatis, sed solùm in materia vbi errat periculosè.

Vtrum bonitas voluntatis in his, quæ sunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

K

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd bonitas uoluntatis non dependeat ex intentione finis. Dictum est enim supra, * quòd bonitas uoluntatis dependet ex solo obiecto; sed in his, quæ sunt ad finem, aliud est obiectum uoluntatis, & aliud finis intentus; ergo in talibus bonitas uoluntatis non dependet ab intentione finis.

4. dist. 14. art. 4. ad 4. & artic. 5. corp. & dist. 40. arti. 2. & in expolit.

* Art. 2.

§ 2 Præterea. Velle seruare mandatum Dei pertinet ad uoluntatem bonam, sed hoc potest referri ad malum finem, scilicet ad finem inanis gloriæ, uel cupiditatis, dũ aliquis uult obedire Deo propter temporalia consequõda; ergo bonitas uoluntatis non dependet ab intentione finis.

¶ 3 Praeterea. Bonum, & malũ sicut diuersificant uoluntatem, ita diuersificant finem; sed malitia uoluntatis non dependet a malitia finis intenti, qui enim uult furari, ut det eleemosinam, habet uoluntatem malam, licet intendat finem bonum; ergo etiam bonitas uoluntatis non dependet a bonitate finis intenti.

* Augu.

¶ Sed contra est, quod Augu. dicit 9. confess. * quòd intentio remuneratur a Deo; sed ex eo aliquid remuneratur a Deo, quia est bonum; ergo bonitas uoluntatis ex intentione finis dependet.

¶ Postquam ostensum est, ex quo attendatur bonitas actus interioris, considerando actum in se absolutè; hic ostendit idem, comparando vnum actum ad alterum, scilicet actum circa media ad intentionem finis. Et primò facit hoc, secundò ex praedictis colligit totam rationem bonitatis in actu interiori voluntatis, arti. 9. Circa primum, primò ostendit dependentiam huiusmodi actuum interiorum in bonitate, & malitia. Secundò ostendit modum dependentiae, artic. 8. Circa primum quod est praesentis articuli.

¶ Nota pro intellectu quaesiti, quòd licet secundùm D. S. in secundo, distinctio. 38. artic. 5. Vno modo idem sit actus voluntatis, qui fertur in finem, & in id quod est ad finem, licet intentio nominet illum actum secundùm ordinem actus ad finem, & voluntas nominet eundem actum secundùm ordinem ad obiectum proximum, quod in finem ordinatur; tamen in praesenti quaesito non accipiuntur voluntas, & intentio finis (semper saltem) prout dicunt vnum actum, sed quandoque vt dicunt distinctos, praesertim quando dicitur vnus alium praecedere in secunda conclusione sequenti; licet enim voluntas non possit ferri in quodcunque volitum, nisi in eodem actu feratur virtualiter in vltimũ finem secundùm communem rationem, potest tamen ferri in aliquod obiectum volitum absque hoc, quòd feratur in aliquem finem particularem, quem sibi praestituit agens actum voluntatum; potest etiam voluntas ferri in aliquod secundùm se, & absolutè, vt aliquale bonum, & finis, prout quodlibet bonum dicitur finis; & tamen non intendit actu finem, qui est obiectum intentionis agentis; & potest etiam aliquis intẽdere finem, quod est velle finem consequi per media; & tamen ipsa media non determinare; vnde iste actus, qui est ad media non actu in aliquem finem particularem relata reducitur ad electionem, vel potest magis dici voluntas, quia omne bonum vt sic est finis, vt habet D. S. vbi iam in secundo in expositione litterae. Nec est inconueniens, quòd voluntas sit ex voluntate, & finis ex fine, vt patuit articulo secundo ad primum. Vnde licet, vt etiam Capreolus habet in primo, distinctio. 1. quaest. 1. ad secundum. Gregor. circa quartam conclusionem; aliquis non posset velle id quod est ad finem, inquantum huiusmodi, quin eodem actu velit finem; tamen potest velle id quod est ad finem, vt est res quaedam habens aliquam bonitatem, & tunc non velit, vel intendat finem; & ergo quaesitum non supponit impossibile, cum supponit, quòd sint duo actus; vnus qui est voluntas, alius qui est intentio finis, nec per consequens etiam responsio danda praesupponit aliquod falsum, cum dicet istos actus posse se praecedere. Patet ex his, quòd nihil dicitur contra supradicta quaest. 8. vbi dictum est voluntatem, vt dicit actum propriè esse finẽ; id enim, quòd est ordinabile ad finem ex parte agentis, antequam actualiter ordinetur in finem intentum, potest habere rationem finis, non quidẽ vltimi, qui est obiectum intentionis; sed finis, prout omne bonum dicitur finis; & secundò si quis velit dicere, quòd talis actus respectu medij praecisè reducatur ad electionem; potest dicere, quòd ad electionem sufficit, quòd sit ordinabilis in finem, qui est intentus virtualiter, sicut frequenter contingit, quòd aliquod propter finem est volitum actu, & tamen nihil actu cogitatur de fine, qui tamen virtualiter quaeritur in isto volito, sicut conficiens medicinam vult confectionem, & ea per quae fit; & tamen non cogitat actu de sanitate, quam tamen constat virtualiter intendere in confectione medicinae. Quamuis magis videatur hic esse de mente D. S. iuxta conclusionem, & membrum primum, quòd voluntas tendat in aliquid, antequam quocunque modo intendat finem, sed intentio subsequitur; & sic videtur oportere dicere, quòd prima voluntas fuerit respectu medij materialiter, idest respectu eius, quod postmodũ in finem ordinatur; vnde primò fuit volitum, vt quoddam secundùm se bonum; secundò autem est volitum vt medium formaliter, cum accedit intentio finis.

Alias consequens.

¶ Respondeo dicendum, quòd intentio dupliciter se potest habere ad voluntatem; vno modo praecedens; alio modo vt concomitans. Praecedit quidem causaliter intentio voluntatem, quando aliquid volumus propter intentionem alicuius finis, & tunc ordo ad finem consideratur, vt ratio quaedam bonitatis ipsius voliti, puta cum aliquis vult ieiunare propter Deum, habet enim ieiunium rationem boni ex hoc ipso, quòd fit propter Deum; vnde cum bonitas voluntatis dependeat a bonitate voliti, vt supra dictum est, * necesse est, quòd dependeat ex intentione finis.

* Art. 1. & 2.

¶ D. S. distinguit de duplici habitudine intentionis finis ad voluntatem, & secundum hoc dupliciter respondet; primò iuxta primam; secundò quo ad secundam, ibi. Consequenter autẽ, &c. Dicit ergo, quòd intentio dupliciter potest se habere ad voluntatem; primò vt praecedens, quia videlicet aliquis intendit finem consequi per media indeterminata; & postea determinatè eligit media propter talem finem, ita quòd finis est ratio volendi; secũdò habet se intentio ad voluntatem consequenter, quia primò vult aliquid facere, & tamen non propter istum finem, quem postea intendit, quia potuit velle aliquod sub ratione propriae bonitatis quam habet ex obiecto, & postea referre in finem praestituendum ab agente; ita quòd primò velit propter finem actus tantùm, & secundò propter finem agẽtis; & licet libri communiter habeant; alio modo vt concomitans; melius tamen videtur debere esse, vt consequens; nam D. S. postea habet. Consequitur autem: Ex intentum. D. S. magis hoc requirit. Quo igitur ad primum membrum D. S. subiungit talem conclusionem responsiuam. Bonitas voluntatis dependet ex bonitate intentionis isto modo, scilicet antecedenter, & causaliter se habentis. Probatur, bonitas voluntatis dependet ex bonitate obiecti, & voliti, praesertim a bonitate rationis formalis voliti; sed intentio finis illo modo habet se vt formalis ratio obiecti, quasi ratio bonitatis ipsius voliti; ergo, &c. Maior patuit artic. primo. Secundò minor declaratur exemplariter de ieiunio, &c. Sicut etiam medicina est volita propter sanitatem, & habet appetibilitatem ex sanitate. Et patuit fundamentum illius minoris ex habitis supra quest. 18. artic. 6 quia finis intẽtus, est vt formale actus ordinati in ipsum; & informat, & diffundit suam bonitatem in actum ordinatum ad ipsum; & licet posset isto modo esse vnus actus, qui est intentio finis, & volũtas, tamen dicitur intentio esse ratio volendi ratione obiecti, ita quòd eoipso, quòd vno actu illud est volitum propter talem finem, voluntas dicitur esse bona ex intentione. Deinde ibi.

¶ Cõsequitur autem intentio voluntatem, quñ accedit uoluntati pexistenti, puta si aliquis velit aliquid facere; & postea referat illud in Deũ, tunc primae voluntatis bonitas non dependet ex intentione sequenti, nisi quatenus reiteratur actus voluntatis cum sequenti intentione.

¶ Prosequitur secundum membrum, & secũdam habitudinem, & intentionis finis ad voluntatem, & eam declarat, vt patuit subiungens talem conclusionem responsiuam secundam. Bonitas voluntatis non dependet ex intentione eam sequente, nisi quatenus reiteratur actus voluntatis cum sequenti intentione. Probatur eodem medio quo prima conclusio. Bonitas voluntatis dependet ex intentione, inquantum est ratio formalis ipsius voliti, idest est id, propter quod ipsa res est volita; sed intentio sequens non est ratio volendi, vel voliti; ergo, &c. Maior patuit, Minor patet de se, quia volitio praecedit talem intentionem; ergo non causatur a tali intentione; hic nota, quòd non est idem actus; voluntas, & intentio, quia se praecedunt. Secunda autem pars, quae est, nisi inquantum reiteratur; patet, quia tunc est ratio volitionis, & volendi; & ergo dat bonitatem, non quidem voluntati, idest actui voluntatis qui praecessit, sed qui postea ex illa intentione causatur; & etiam si posterior actus sit vnus, qui est voluntas, & intentio, nihilominus tunc bonitas voluntatis est ex intentione finis, non quòd actus sit propter actum, sed quia obiectum propter obiectum; & eoipso, quòd obiectum illud est volitum propter finem, ideo voluntas dicitur habere bonitatem ex intentione, sed vt dictum est in prima parte conclusionis, tunc non possunt dicere vnum actum, quando videlicet voluntas, & intentio se sequuntur.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, tamen non contra secundam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quando intentio est causa uolendi, ordo ad finem accipitur vt quaedam ratio bonitatis in obiecto, vt dictum est. *

* In corp.

¶ Ad maiorem, bonitas voluntatis de per se dependet ex solo obiecto, quo ad aliquem actum interiorem voluntatis. i. voluntatem vt est finis, qui habet idem pro obiecto, & fine; secus est de actu, qui est circa media, qui dependet ex alio actu, & obiecto. Minor vera; aliud est obiectum immediatum, & materiale, & aliud finis intentus; sed negatur, quòd sit aliud obiectum mediatum, & formale; quia scilicet obiectum exterioris actus non est volitum, nisi propter finem intentum; modo vbi vnum propter alterum, ibi est tantùm vnum, sicut ex formali, & materiali efficitur vnum, & hoc etiam tangitur solutione sequenti. Secundò minor potest concedi; sed tamen obiectum intentionis est ratio volendi obiectum voluntatis. Quare negatur consequentia.

¶ Ad

¶Ad secundum dicendum, quòd voluntas non potest dici bona, si intentio mala sit causa volēdi; qui enim uult dare eleemosinam propter inanem gloriam consequendam, vult id, quod de se est bonum sub ratione mali; & ideo prout est volitum ab ipso est malum; vnde uoluntas eius est mala; sed si intentio sit consequens, tunc uoluntas potuit esse bona; & per intentionem sequentem non deprauatur ille actus voluntatis qui præcessit, sed actus uoluntatis qui iteratur.

¶Maior vera, pertinet ad voluntatem bonam, si velit seruare mandata Dei propter bonam intentionem hanc voluntatem præcedentem, si autem referatur in malum finem. Negatur, quia velle seruare mandata Dei propter talem finem malum, est mala voluntas. Minor conceditur. Sed negatur consequentia, quia talis voluntas non est bona, quæ fit propter intentionem malam præcedentem, si autem intentio sequitur, tunc voluntas prior non inficitur, sed quæ reiteratur, idest alius actus qui stat cum illa alia intentione mala, vel est idem actus.

¶Nota, quòd cum D.S. dicit in solutione, qui vult dare eleemosinam propter inanem gloriam vult bonum sub ratione mali, non intelligitur, quòd malum formaliter vt sic, sit ratio motiua ad volendum; hoc enim nunquam contingit, sed intelligit, quòd tale medium, scilicet dare eleemosinam, est volitum propter malum secundùm veritatem, ita quòd existens malum est ratio volendi illud secundùm se bonum, & nō quia vanagloria sub ratione mali sit volita; sed eleemosina est volita sub ratione, idest propter id, quod est verè malum; vt enim habet D.S. in secundo supra. Bonum secundùm se, esto habeat bonum finem proprium, qui dicitur finis actus voluntatis, non tamen habet necessariò bonum finem, qui dicitur finis volentis; sic ergo finis volentis malus est ratio volendi bonum actum secundùm se, & hoc D.S. intendit, non autem quòd inanis gloria sit intenta vt mala, sed vt bonum apparens. Et patet ex his, quòd voluntas potest esse bona intentione existente mala: contingit quoque ècontra, quòd intentio potest esse bona, & tamen voluntas sit mala, quando intentio est finis boni determinatè, sed mediorum indeterminatè; & hoc quoque habetur ibidem ex D.S. & ex argumento in contrarium articulo sequenti.

* Arti.6. ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut iam dictum est,* malum contingit ex singularibus defectibus, bonum autem ex tota, & integra causa; unde siue uoluntas sit eius, quod est secundùm se malum etiam sub ratione boni, siue sit boni sub ratione mali, semper uoluntas erit mala; sed ad hoc, quòd sit uoluntas bona, requiritur, quòd sit boni sub [d] ratione boni, idest quòd velit bonum & propter bonum.

Dub. 196.

¶Maior vera; sed tamen voluntas dependet non solùm a volito, sed etiam a ratione volendi; & quodcunque fuerit malum, voluntas erit mala; finis autem, idest intentio finis, vt sic non dependet nisi ex fine ipso, qui est obiectum. Minor vera, non tantùm, ita quòd ex nullo alio possit habere maliciam, cum etiā ex malitia finis dependet malitia voluntatis, sicut etiam ex malo obiecto. Vnde negatur consequentia, sed deberet inferri; ergo non tantùm ex bono fine; quia requiritur etiam, quòd volitum ordinatum in finem sit bonum; & tamen illo existente bono, & fine malo, voluntas erit mala. Et D.S. videtur negare consequentiam, quia ita arguitur, malitia non requirit malum finem; ergo bonitas voluntatis non requirit bonum finem. Negatur consequentia, quia plus requiritur ad bonum, quàm ad malum, vt habet solutio.

Utrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate, sequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.

L

Supra arti. 7. ad 2. Et Ma 2. art. 2. ad 1

Matth. 12.

* Glo. interlin.

* Art. præcedent.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd quantitas bonitatis in uoluntate dependeat ex quantitate bonitatis in intentione; quia super illud Matth. 12. Bonus homo de thesauro bono cordis sui profert bona, dicit glo.* Tantum boni quis facit quantum intendit; sed intentio non solùm dat bonitatem actui exteriori, sed etiam voluntati, ut dictum est;* ergo tantùm aliquis habet bonam uoluntatem quantum intendit.

¶ 2 Præterea. Augmentata causa augmentatur effectus; sed intentionis bonitas est causa bonæ uoluntatis; ergo quantum quis intendit de bono tantum uoluntas est bona.

¶ 3 Præterea. In malis quantum aliquis intendit, tantum peccat; si enim aliquis proijciens lapidem intēderet facere homicidium, reus homicidij esset; ergo pari ratione in bonis tantum est bona uoluntas, quantum aliquis bonum intendit.

¶ Sed contra, potest esse intentio bona, & uoluntas mala; ergo pari ratione potest esse intentio magis bona, & uoluntas minus bona.

¶Hic inquiritur modus dependentię bonitatis in dictis actibus, quia dictum est, quòd bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, sicut ex ratione volendi formali. Quæritur ergo, an actus voluntatis ordinatus in finem, sicut in rationem volendi, sit tantæ bonitatis, sicut est intentio finis. Et pro intellectu huius articuli, vide supra dicta quæst. 18. artic. 6. & infra dicenda quæst. seq. artic. 3. quia actus voluntatis interior, vel exterior habet quādam bonitatē ex proprio obiecto, & actus intentionis etiam habet vnā propriam formaliter sibi conuenientem; & tamen eadem bonitas conuenit actui ex intentione procedente denominatiuè secūdum modum dicendi Capreoli in secundo, dist. 42. & iuxta modum dicendi D.S. in hoc corp. Bonitas intentionis conuenit actui voluntatis per redundantiam, sicut sanum conuenit medicinæ per habitudinem ad sanitatem animalis.

Capreolus

¶Et nota etiam, quòd in isto quæsito capitur actus voluntatis tam pro actu elicito, quàm imperato exteriori, ita vt sit sensus quæsiti, An quantitas bonitatis in actu qui est velle, aut eligere aliquod propter talem intentionem finis, aut actus exercitus, & volitus propter intentionem talis finis commensuretur quantitati bonitatis ipsius intentionis.

¶Respondeo dicendum, quòd circa actum, & intentionem finis, duplex quantitas potest considerari; vna ex parte obiecti, quia uult maius bonum, uel agit; alia ex intensione actus, quia intensè uult, uel agit, quod est maius ex parte agentis.

¶ D.S. primò per quandam distinctionem innuit duplicem intellectum quæsiti; secundò secundùm illam distinctionem dupliciter respondet. Primò, iuxta primum intellectum quæsiti, ibi. Si igitur, &c. secūdò quo ad secundum, ibi. Si verò, &c. Dicit ergo, quòd circa actum voluntatis. s. elicitum, vel imperatum exteriorē ex vna parte, & intentionem ex alia parte dupliciter potest quātitas considerari; vna ex parte obiecti, alia ex parte intensionis actus, quæ est ex parte subiecti. Similem distinctionem habet D.S. 2. 2. q. 26. ar. 7. & eandem habet in secundo, dist. 40. art. 3. ad primum. vbi dicit, quòd quantùm intendis, tātùm facis, intelligitur dupliciter; vno modo nominaliter; alio modo aduerbialiter, &c. sic in proposito, quantitas intentionis primò capitur nominaliter, & tunc est quærere an actus voluntatis sit tantæ rei, & tam dignæ, sicut est intētio; sed secundò intelligitur, an actus voluntatis sit tāto modo, sicut est intentio finis, ita quòd aliquis tam intensè feratur secundùm actum voluntatis in medium, sicut fertur secundùm actum intentionis in finem.

¶Si igitur loquamur de quantitate utriusque quātum ad obiectum; manifestum est, quòd quantitas actus non sequitur quantitatem intentionis, quod quidem ex parte actus exterioris contingere potest dupliciter; vno modo, quia obiectum, quod ordinatur ad finem intentum non est proportionatum fini illi, sicut si quis daret decem libras, non posset consequi suam intentionem, si intenderet emere rem ualentem centū libras; alio modo propter impedimenta, quę superuenire possunt circa exteriorem actum, quæ non est in potestate nostra remouere; puta aliquis intendit ire vsq; Romam, & occurrunt ei impedimenta, quòd non potest hoc facere; sed ex parte interioris actus uoluntatis non est nisi uno modo; quia interiores actus uoluntatis sunt in potestate nostra, non autem exteriores actus, sed uoluntas potest uelle aliquod obiectū non proportionatum fini intento; & sic uoluntas, quæ fertur in id obiectum absolutè cōsideratum, non est tantùm bona, quantùm est intentio.

¶Hic D.S. respondet iuxta primum intellectum quæsiti; sed quia actus voluntatis interior, vel exterior circa ordinatum in finem dupliciter considerari potest; vno modo secūdùm proprium obiectum, & bonitatem sibi ex ipso competentem cum præcisione, quæ tamen se habet materialiter ad bonitatem, quæ est ex fine; & secundo modo potest considerari, secundùm quòd participat bonitatem formalem, quæ est ex fine, quia (vt dictum est) ista bonitas, quæ est formaliter intentionis, est etiā actus voluntatis per denominationem, & redondantiam; ideo D.S. ponit duas conclusiones responsiuas iuxta primū intellectum quæsiti: secundam ibi. Sed quia, &c.

Conclusio prima.

Prima est, si loquamur de quantitate vtriusque quantum ad obiectum, manifestum est, ꝙ quantitas actus, scilicet voluntatis eliciti, vel imperati] circa medium ad finem, non sequitur quantitatem intentionis; & intelligitur de quantitate obiecti proprij cum præcisione redundantiæ ex alio; & hoc vult D.S. cum dicit statim, & sic voluntas, quæ fertur in illud obiectum absolutè, &c. Probatur conclusio, actus exterior dupliciter non sequitur quantitatē intentionis ex parte vtriusq; obiecti, & actus exterior nō sequit quantitatē intentionis vno modo tm̄; igitur conclusio vera. Consequentia nota, quia non datur actus voluntatis, nisi actus exterior imperatus, & interior circa medium. Antecedens probatur quo ad vtramq; partem clarè in littera; & dicit D.S. circa secūdam partem; & sic voluntas, quæ fertur in id obiectum absolutè consideratum non est tantùm bona, idest non tantùm boni, quantùm est intentio ratione boni intenti. Ex quibus verbis patet, ꝙ conclusio prædicta debet intelligi de actu voluntatis respectu obiecti sui considerati tantùm secundùm propriam bonitatem, & non sm eam quam participat ex fine intento. Consequenter cū dicit.

¶Sed quia etiam ipsa intentio quodammodo pertinet ad actum uoluntatis, inquantum scilicet est ratio eius, propter hoc redundat quantitas bonę intentionis in uoluntatem, inquantum scilicet uoluntas uult aliquod bonum magnum vt finem, licet illud per quod vult consequi tantum bonum, non sit dignum illo bono.———

Conclusio secunda.

¶Subiungit secundam conclusionem quo ad illum primum intellectum, qua explanat, quare dixerit, quòd voluntas vt fertur in obiectum absolutè non habet tantam bonitatem sicut intentio; & est ista conclusio, quantitas bonæ intentionis redundat in voluntatem; & vult ista conclusio, quòd actus voluntatis habet tantam bonitatem, sicut intentio finis, non quidem per se, & ex proprio obiecto, sed per participationem, & redundantiam. Probatur ex fundamento artic. præced. Intentio est ratio actus voluntatis, & sic pertinet ad ipsum actum voluntatis; ergo sequitur conclusio. Antecedens notum. Tenet consequentia ex articulo precedenti, quia ratio volendi deriuat suam bonitatem in id, quod est propter talem rationem, & explicat D.S. illam conclusionem, ita quòd eo ipso, quòd aliquid est ordinatum in magnum finem, consequitur bonitatem finis, esto in se sit paruum, sicut dans calicem aquæ frigidæ propter Deum, ista datio est digna vita æterna, quam dignitatem non habet ex se, sed quia propter Deum.

¶Nota autem, quòd non videtur D.S. intelligendus, quòd actus voluntatis, vt est propter finem, participat quantitatem finis solùm secundùm quandam meliorationem; ita videlicet, ꝙ idem actus voluntatis circa idem obiectum propter vnum digniorem finem efficiatur melior seipso, vt sit propter finem minus dignum. Sed videtur esse mens D.S. quòd actus in finem relatus, vt sic, habeat eandem bonitatem, quæ est finis, alio tamen modo, vt dictū est; & hoc habetur ex quæst. sequen. artic. 3. ad tertium. vbi ex intentione defendit D.S. quòd eadem est bonitas actus intentionis, & voluntatis; vnde calix aquæ frigidæ exhibitus propter charitatem habet eandem bonitatem, quàm habet charitas Dei, & non solùm meliorationem. Vnde D.S. in ista conclusione dicit, quantitas intentionis redundat in voluntatem, & non dicit aliquid quantitatis.

¶Nota etiam, quòd quamuis actus voluntatis isto modo habeat bonitatem intentionis ex parte obiecti, non tamen admittitur ista propositio in bonis, sicut admittitur in malis, videlicet, quantùm intendis, tantùm facis; tum quia ad magnum facere nō sufficit bonitas, quæ est ex redundantia boni intenti, sed etiam bonitas, quæ est ex modo faciendi. Si quis enim remissa voluntate, & charitate det calicem aquæ frigidæ, & intendit per hoc consequi magnum præmium non consequitur, quia requiritur, vt ex magna charitate, & intensè velit & det, & non sufficit dare propter Deum ad magnum præmium, licet etiam ex charitate modica datum sit dignum præmio æterno, sed non magnum. Tum secundò, quia in malis sufficit vnum ad malitiam magnam, ad bonum autem magnum non sufficit vnum bonum; & ergo in malis, quātùm intendis, tantùm facis; sed in bonis præter intentum bonum, oportet etiam esse bonum, quod fit propter finem, & non magnum facis, nisi & finis sit magnus, & quod est ad finem secundùm se sit magnum tam ex parte subiecti, quàm obiecti. Consequenter ibi.

Exponitur quantum intendis, tantum facis.

¶Si verò consideratur quantitas intentionis, & actus secundùm intensionem vtriusque, sic intensio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis, quia ipsa intentio quodammodo se habet formaliter ad vtrumque, vt ex supra dictis patet, * licet materialiter intentione existēte intensa possit esse actus interior, vel exterior; non ita intensus materialiter loquendo; puta cum aliquis non ita intensè vult medicinam sumere, sic vult sanitatem, tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sanitatem, redundat formaliter in hoc, quod est intensè velle medicari.——————

**q. 12. ar. 4.*

¶Respondet iuxta secundum intellectum quæsiti ex parte quātitatis intensionis, & quia intentio intēsa potest se habere ad actū voluntatis dupliciter, scilicet vt ratio volendi ex parte finis, potest etiam econtra intensio actus volūtatis comparari ad intentionem vt obiectum; ideo D.S. iuxta hoc membrum ponit duas conclusiones; secundam ibi. Sed tamen, &c. Prima est, si considerentur quantitas intentionis, & actus, scilicet voluntatis, secundùm intēsionem vtriusque; sic intensio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis formaliter, licet materialiter intentione existente intensa possit esse actus interior, vel exterior, non ita intensus. Probatur præsertim quo ad primam partem: ipsa intentio se habet formaliter ad vtrumq; actum voluntatis; ergo prima pars vera, quòd redundat in huiusmodi actus: antecedēs patuit ar. præced. Probatur etiam vtraq; pars conclusionis exemplariter; & primò secunda. s. ꝙ materialiter loquendo (hoc est respectu proprij obiecti) aliquis non ita intensè vult medicinam sumere, sicut intensè vult sanitatem; & ita intentio finis est intensa & magna quoad finem, sed non velle medicinam, nec sumptio medicinæ est intensa respectu medicinæ. Cum hoc tamen stat prima pars; quia hoc ipsum quod est intensè intendere sanitatem, redundat in hoc, quod est intensè velle medicari, non quia velle medicari sit materialiter intensum; sed formaliter intensi desiderij sanitatis. Oportet enim hic notare ex D.S. in de Virtutibus, Materia 2. artic. 5. ad secundum. quòd potest esse promptitudo alicuius ratione finis, & tamen non est promptitudo ratione suipsius; sic in proposito aliquis intendendo intensè sanitatem, eoipso vult intensè medicinam, non propter medicinam, quàm forsan horret, sed propter sanitatem intensè intentam; & hoc videtur velle D.S. cum dicit, tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sanitatem redundat formaliter, idest sicut ratio intensionis actus voluntatis, qui est respectu medicinæ; vel potest intelligi ista cōclusio, sicut dictum est, quòd quantitas bonitatis intentionis ex obiecto participatur formaliter ex actu volūtatis, licet in se sit paruus, quia videlicet habet eandem bonitatem quam habet intentio ex obiecto, ita eandem bonitatem quam habet intentio ex sui intensione participat actus voluntatis interior, vel exterior, vt est ex illa intensa intentione finis, licet materialiter, idest secundùm esse proprium in subiecto, non sit intensus, tamen eoipso, quòd est ex intensa intentione, habet quantitatem eius per denominationem, & redundantiam, non propriè intrinsecam, sed denominatiuam, & hic sensus intelligibilior videtur. Deinde cum dicit.

Prima conclusio iuxta secundum membrū distinctionis.

¶Sed tamen hoc est considerandum, quòd intensio actus interioris, vel exterioris potest referri ad intentionem, vt obiectum, puta cum aliquis intendit intensè velle, vel aliquid intensè operari; & tamen non propter hoc intensè vult, vel operatur, quia quantitatem intenti boni non sequitur bonitas actus interioris, vel exterioris, vt dictum est. * ———

**In hoc ar.*

¶Ponit ea, quæ sunt pro secunda conclusione responsiua, iuxta secundum membrum; & deinde ex ea infert quoddam corollarium, ibi. Et inde est, &c. Voluntas enim, cum sit potentia immaterialis, se super actus suos reflectere potest, & ita ipsa intensio actus voluntatis interioris, vel exterioris potest esse obiectum intentionis, quæ etiam est actus voluntatis; & intendit istam conclusionem, non oportet esse correspondentiam quantitatis in bonitate secundùm intensionem actus voluntatis, & intentionis; ita videlicet, quòd aliquis intendit intensè velle, vel intendit intensè operari, & tamen non propter hoc intensè vult, vel operatur. Probatur tali assumpto, quia quantitatem intenti boni, non sequitur bonitas actus interioris, vel exterioris; ergo quia quis intendit actum ipsum tanquam bonum intentum, non propterea sequitur magnus, & intensus actus. Antecedens patuit circa primam conclusionem. Deinde ibi.

¶Et inde est, quòd non quantùm aliquis intendit mereri, meretur, quia quantitas meriti consistit in intensione actus, vt infra dicetur. * ———

**q. 114. ar. 4. ad secundum.*

Corollariū.

¶Infert ex præcedenti conclusione tale corollarium non quantum aliquis intendit mereri meretur. Probatur, quia quantitas meriti consistit in intensione actus, sed iam dictum est, ꝙ magnitudinem boni intenti, non sequitur magnitudo actus; igitur, &c. Maior patebit infra, vbi habetur, ꝙ aliquis plus meretur, secundùm ꝙ actus procedit ex maiori charitate, & est feruentior. Minor iam patuit; vnde sequitur conclusio, immo quandoq; aliquis intendit mereri, & nihil meretur, immo demeretur faciendo malū ex genere, quod putat bonum, sicut patet Ioan. 16. Venit hora, &c.

¶Nota circa hoc, quòd præmium essentiale commensuratur quantitati actus voluntatis procedentis ex charitate, & si ille actus sit perfectus etiam sine opere exteriori, tunc debetur sibi æquale præmium essentiale, vt patebit infra: sed actui exteriori, & quantitati eius, ac bonitati secundùm se debetur præmium accidentale.

Præmium essentiale cui commēsuratur.

Vnde

Vnde si quis intendat multum mereri, & tamen actus voluntatis eliciti non est magnus, & intensus non merebitur de præmio essentiali multum, & si actus exterior etiam nō est intensus, & perfectus non erit magnum præmium accidentale, ita quòd ista conclusio verificatur tam de merito præmij essentialis, quàm accidentalis sic, quòd non tantum quis mereatur quantum intendit. De istis, vide D.S.in.2.d.40.ar.3.& in de Malo. Mate.2.ar.2.ad octauū. Vide etiam infra.q.114.ar.4.ad secundum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam cō clusionem, & primam partem tertiæ conclusionis. Et quòd intentio possit esse bona, & voluntas mala patuit.ar. præceden. & patet in D.S.in.2.sen.dist.38.ar.1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd glo. illa loquitur quantùm ad reputationem Dei qui præcipuè considerat intentionem finis. Vnde alia glo. dicit ibidem, q thesaurus cordis intentio est, ex qua Deus iudicat opera; bonitas enim intentionis, vt dictum est. * redundat quodammodo in bonitatem voluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium.

*In cor.

¶ Ad maiorem, tantum boni quis facit quantum intendit, ad hunc sensum, quòd ex intentione est principalis bonitas quæ præcipuè à Deo consideratur, sed non intelligitur quantùm ad totalitatem, ita quòd quamuis bonitas intentionis est principalis bonitas, non tamen est totalis bonitas, quia præter eam requiritur quòd actus voluntatis sit bonus ex obiecto, & modo. Secundò habet veritatem ad hunc sensum, quòd quantum intendis tantum facis etiam in opere exteriori non secundùm se, sed secundùm bonitatem, quæ ex fine in ipsum redundat, quia voluntas, ex hoc, quòd in talem finem ordinatur, ita est tam bona sicut intentio nō secundùm se, sed secundùm redundantiam, cum quibus stat, quòd actus voluntatis secundùm suum obiectum, & intensionem non sit adæquatus fini intento vel intensioni intentionis, & quia præmium respondet intensioni actus voluntatis. Tertiò dicitur post D.S.in secundo supra ad primum, quòd ista auctoritas est vera in bonis si tantum sit aduerbium, sic quòd tam perfectè aliquis facit sicut intendit, sed non est vera nominaliter capiendo tantum.

¶ Ad minorem, dat bonitatem eandem quæ est ex fine. Verum, sed præter illam actus exterior, & voluntas ratione proprij obiecti, & modi in bonis debent habere bonitatem cui mensuratur præmium, & non intentioni. Quare negatur consequentia.

¶ Vnde nota, quòd licet intētio principaliter respiciatur à Deo, non tamen eius bonitati commensuratur præmium, sed commensuratur actui, vel bonæ voluntati, & ergo tantum quis facit quantum intendit ad hunc sensum, quia factum habet bonitatē intentionis, non tñ habet tantum præmium quantum intenditur, quia præmium (vt dictum est) non intentioni, sed actui voluntatis commensuratur. Quantitas enim præmij debetur quantitati meriti, qđ meritum non est sola intentio, sed etiam actus voluntatis. Vnde si intentio est bona actus ex genere bonus erit meritorius assistente charitate, sed nō est tantū præmij meritorius, quantum intenditur, nisi & actus sit commensuratus præmio.

¶ Ad secundum dicendum, quod sola bonitas intentionis non est tota causa bonæ voluntatis, vnde ratio nō sequitur.

¶ Ad maiorem, augmentata causa sufficiente & præcisa, augmentatur effectus dependens ex illa causa. Ad minorem, sed intentionis bonitas est causa bonæ voluntatis, sed non præcisa, & sola, sed etiam obiectum, & modus est causa bonitatis actus voluntatis. Vera est tamen minor, quòd intentio est causa bonæ voluntatis formaliter, idest illius bonitatis quam habet ex eo, quòd ordinatur, & prouenit ex tali intentione. Vnde negatur consequentia, quia licet habeat aliquam bonitatem ex intentione, tamen si debeat esse perfectè bonus, oportet quòd etiam secundùm se habeat bonitatem aliquam, quæ si fuerit magna erit dignus magni præmij, alias non, quia si quis debeat consequi magnum, oportet quòd exhibeat æquiualens, & non sufficit sola intentio.

¶ Ad tertium dicendum, quod sola malitia intentionis sufficit ad malitiam voluntatis, & ideo etiam quantùm mala est intentio tantùm etiam mala est voluntas, sed non est eadem ratio de bonitate, vt dictum est. *

*A.7.ad se cundum, & tertium.

¶ Maior vera, quia ibi sola intentio sufficit ad malitiam. In bonis autem actus requirit etiam bonitatem ex parte obiecti, & intensionis, ad hoc, quod sit bonus. Negatur igitur consequentia, si intelligitur, quod actus sit simpliciter bonus, sed tantùm bonus bonitate participata; ad perfectum autem, & magnum bonum requiritur bona intentio, sed non sufficit, sed etiam vt id, quod est ad finem intentum sit bonum perfectū secundùm se, secus in malis, vbi ad magnam malitiam sufficit vnum malum, vnde dicetur.q sequen. vt etiam habet D.S.in secundo supra art. 2 quòd bonitas actus non solùm est ex voluntate intendente, sed etiam eligente.

¶ Nota, quòd hic articulus comparat intentionem ad actum voluntatis interiorem, & exteriorem, sed an actus exterior superaddat super interiorem voluntatis aliquam bonitatem videbitur, ar.3.q.sequen.

Vtrum voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem Diuinam.

M

1.di.48.ar. 1. Et veri.q. 23.ar.7.cō.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd bonitas voluntatis humanæ non dependeat ex conformitate voluntatis Diuinæ. Impossibile est enim voluntatem hominis cōformari voluntati Diuinæ, vt patet per id, quod dicitur Esaiæ. 55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris: & cogitationes meæ à cogitationibus vestris: si ergo ad bonitatem voluntatis requireretur conformitas ad Diuinam voluntatem, sequeretur, quòd impossibile esset hominis uoluntatem esse bonam, quod est inconueniens.

Esaias.

¶ 2 Præterea. Sicut voluntas nostra deriuatur à voluntate Diuina, ita scientia nostra deriuatur à scientia Diuina; sed non requiritur ad scientiam nostram, quòd sit conformis scientiæ Diuinæ, multa enim Deus scit, quæ nos ignoramus, ergo non requiritur, quòd uoluntas nostra sit conformis uoluntati Diuinæ.

¶ 3 Præterea. Voluntas est actionis principium; sed actio nostra non potest conformari actioni Diuinæ; ergo nec voluntas.

¶ Sed contra est quod dicitur Matth.26. Non sicut ego uolo, sed sicut tu uis, quod dicit, quia rectum uult esse hominem, & ad Deum dirigit, ut August. dicit in Ench. * Rectitudo autem uoluntatis est bonitas eius ergo bonitas uoluntatis dependet ex conformitate ad uoluntatem Diuinam.

August. * Homil. in psal. 32.

¶ Hic vltimò ex prædictis colligitur tota ratio bonitatis volūtatis humanæ quæ consistit in conformitate ad voluntatem Diuinam. Ista enim conformitas requirit omnes bonitates requisitas ad bonum actum, vt tangit Scotus dist. vltima primi sentētiarum. Et primò ostendit hanc conformitatem requiri ad rectitudinem vel bonitatem voluntatis, secūdò inquiritur modus qui requiritur in dicta conformitate. ar. sequenti.

Scotus

¶ Circa primum nota, quòd hic non quæritur de conformitate potentiæ voluntatis quæ ex conditione sua habet similitudinem ad Deum, sicut ad exemplar (vtpote existens pars imaginis quæ est in homine secundùm animam) sed hic quæritur de conformitate actus qui etiam dicitur voluntas, nec quæritur de conformitate actus quantùm ad esse naturæ, sed de conformitate eius vt est effectus Diuinæ voluntatis; quando scilicet hoc vult, quod voluntas Diuina disposuit, & vult quod Deus vult eam velle, & etiā de conformitate voluntatis nostræ vt voluntas est, ad voluntatem Diuinam vt sic, quæ est secundùm obiectum.

¶ Nota secundò propter alium terminū quæsiti, quòd hic quæritur de bonitate de qua hic tractatur, scilicet morali, & non de bonitate meritoria tantùm vel Theologica, ita quòd sit sensus, an ad bonitatem etiam moralem ad quam homo virtute naturæ pertingere potest, requiratur conformitas voluntatis humanæ ad Diuinam, & hic potest haberi ex. D.S.in 1.di.48.ar.3.ad tertium, vbi dicit, quòd conformitas voluntatis humanæ ad Diuinam est commune ad omnia præcepta legis naturalis, & scriptæ quibus in bonum ordinamur, & attendatur ista conformitas secundùm, quòd volumus, quòd Deus nos vult velle voluntate antecedente, & habetur ibidem, quòd per naturalia possumus nos conformare, qua volumus id, quod congruit nos velle, & secundùm rectum finem; vnde non intelligitur an ad bonitatem actus voluntatis quā habet ex eius relatione in vltimum finem (vt sola fides dirigit in ipsum) requiratur conformitas, sed an bonitatem etiam moralem quam ratio informata lege naturali dirigere potest requiratur dicta conformitas, & in huius signum D. S. in fine sequentis articuli non prosequitur de conformitate quæ est ex charitate, & relatione in vltimum finem supernaturali modo, quasi innuens, quòd cum hic loquamur de bonitate in generali, non sit præsentis propositi hoc in præsenti explicare, ad bonitatem enim secūdùm quid moralem sufficit bonitas finis summi vt est principiū omnis boni, & in sui participatione, hoc tamen verum est, quòd aliquando etiam viuentes in lege naturali tenebantur se conuertere ad Deū vt auctorem salutis supernaturalis, sed intelligo prædicta, quòd non semper requirebatur ad bonitatem aliquam actus vt referatur in finem supernaturalem, vt patebit articulo sequenti.

¶ Respon-

* Art. 7. * q. 1. ar. 8.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, finis autẽ vltimus voluntatis humanæ est summum bonum, quod est Deus, vt supra dictum est.* Requiritur ergo ad bonitatem humanæ uoluntatis, quòd ordinetur ad summum bonum.

Conclusio sua.

¶ D.S. primò præmittit quandam conclusionem fundamentalem, secundo proposito applicat, & infert conclusionem responsiuam ibi Hoc autem, &c. Fundamentalis est, Ad bonitatem humanæ voluntatis requiritur quòd ordinetur ad summum bonum. Probatur, bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, sed summũ bonũ (q est Deus) est vltimus finis, ergo, &c. Maior patet ex ar. 7. Minor patuit supra q. 1. Et habetur ex ista conclusione fundamẽtum hoc, ex quo ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur ordinatio ad summum bonum, ideo voluntas quæ primò, & per se, & necessariò, & naturaliter perfectè ordinatur in summum bonum erit prima bona voluntas, & per consequens regula aliarum. Deinde ibi.

¶ Hoc autem bonum primò quidem, & per se comparatur ad voluntatẽ Diuinam vt obiectum proprium eius; illud autem quod est primum in quolibet genere est mensura, & ratio omnium quæ sunt illius generis; vnumquodque autem rectum, & bonum est, inquantum attingit ad propriam mensuram, ergo ad hoc quòd voluntas hominis sit bona, requiritur quòd conformetur voluntati Diuinæ.

Conclusio responsi.

¶ Applicat conclusionem fundamentalem, & subsumit pro responsiua conclusione ista. Ad hoc, quòd voluntas hominis sit bona requiritur, quòd cõformetur voluntati Diuinæ. Probatur vnumquodque est rectum, & bonum inquantùm attingit ad propriam mensuram; sed voluntas Diuina est mensura voluntatis humanæ, igitur conclusio vera. Maior nota. Minor subintellecta probatur, illud, qđ est primũ in quolibet gñe, est mẽsura, & ratio omniũ quę sunt illius generis; sed voluntas Diuina est prima inter omnes voluntates, igitur, &c. Maior nota. Minor probatur, bonum summũ primò & per se comparatur ad voluntatem Diuinam, vt propriũ obiectum eius, ergo est prima inter oẽs voluntates. Tenet consequentia extra litteram, quia secundùm ordinem bonorum est ordo voluntatum, ergo Diuina voluntas quæ est summi boni per se, & primò, quia videlicet ipsum perfectè uult & naturaliter, & solùm ipsum propter se, & necessariò, & omnia alia propter ipsum, ipsa erit prima, & primò bona, & regula omnium aliarum voluntatum, quæ ideo sunt bonæ, quia tendunt in obiectum voluntatis Diuinæ. Habetur ergo ex hoc articulo, quòd cum ad bonitatẽ actus requiratur ordinari ad summum bonum, & hoc conueniat primò voluntati Diuinæ, ideo est voluntas primò bona, quare sicut Deus vt est primum esse, & ens, est mensura omnium entium, & intellectus eius est mensura omnis cognitionis, sic bona voluntas est mensura omnis voluntatis, & sic D.S. ostenso, quòd est primò bona infert, quod est prima regula voluntatum, quanquam & ipsa Diuina voluntas per sapientiam Diuinam sicut per simpliciter primam regulam dirigatur, vt habet D.S. de Veritate Mate. 23. ar. 4 vbi & ar. 7. habet idem fundamentum, quod hic, quia videlicet voluntas Diuina est prima voluntas, & primò bona, igitur nulla est bona nisi sit sibi conformis per imitationem aliquam, vnde sicut tenemur habere bonam voluntatem, ita tenemur hab ere conformem, Vide etiam de ista Mate. D.S. in primo supra, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsi. Et d. ista propositione rectitudo voluntatis est bonitas eius infra q. 21.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas hominis non potest conformari voluntati Diuinæ per æquiparantiam, sed per imitationem, & similiter conformatur scientia hominis scientiæ Diuinæ inquantùm cognoscit verum, & actio hominis actioni Diuinæ inquantùm est agenti conueniens, & hoc per imitationem; non autem per æquiparantiam, unde patet solutio ad secundum, & ad tertium argumentum.

¶ Maior vera, est impossibile conformari per ęqualitatem perfectionis, & per æquiparantiam in esse vel in operari, & quo ad modum volendi omnino; tamen potest conformari secundùm proportionabilitatem quæ tangetur in ar. sequenti, & vt effectus, & vt voluntas; puta sicut Deus vult omnia secundùm bonitatem suam, & sub ratione bonitatis suæ, ita & voluntas humana dicitur omnia velle propter Dei bonitatem, & honorem, & ita conforma ri secundùm aliquam proportionabilitatem in volito formali, sed non materiali. Similiter ad minorem secundi, quia conformatur scientia nostra scientiæ Diuinæ quantùm ad conformitatem proportionabilitatis; Quia Deus cognoscit verum, ita & intellectus noster, sed non æqualiter, quia intellectus Diuinus cognoscit verum infinitum infinitè, secus de intellectu nostro. Et præterea D.S. in secundo dicit, quòd non est par ratio, quia defectus intellectus non est in potestate nostra sicut voluntatis. Et secundò negat ibidẽ minorem vniuersaliter, quia tenentur scire ea quæ sunt necessaria ad salutem, & præterea in alijs etiam ab his quæ sunt fidei aliquis peccaret, quia voluntariè impugnaret verum, & adhæreret falso. Similiter ad minorem tertij de actione, quia sicut Deus agit quæ sibi conueniunt, ita & nos debemus, &c.

Vtrum necesse sit voluntatem humanam conformari Diuinæ semper in volito, vt sit bona.

N. Infra. q. 18. arti. 2. ad 1. Et 1. 2. q. 104. arti. 4. ad 2. Et 1. di. 48. ar. 3. & 4. veri q. 23. art. 7. & 8. Et opusc. q. 87.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas hominis non debeat semper conformari Diuinæ uoluntati. In uolito enim nõ possumus uelle, quod ignoramus, bonum enim apprehensum est obiectũ uoluntatis, sed quid Deus velit, ignoramus in plurimis, ergo non potest humana uoluntas Diuinæ uoluntati conformari in uolito.

¶ 2 Præterea. Deus uult damnare aliquem quem præscit in mortali peccato moriturum, si ergo homo teneretur conformare uoluntatem suam Diuinæ uoluntati in uolito, sequeretur, quòd homo teneretur uelle suã damnationem, quod est inconueniens.

¶ 3 Præterea. Nullus tenetur uelle aliquid quod est contra pietatẽ, sed si homo uellet illud, quod Deus uult, hoc esset quandoque contra pietatem, puta cum Deus uult mori patrem alicuius, si filius hoc idem uellet, contra pietatem esset. ergo non tenetur conformare uoluntatem suam Diuinæ in uolito.

* Augu. homil. 1 in ca. psal.

¶ Sed contra est, quia super illud psalmi. Rectos decet collaudatio, dicit Glo.* Rectum cor habet qui uult quod Deus vult sed quilibet tenetur habere rectum cor, ergo quilibet tenetur uelle, quod Deus uult.

¶ 4 Præterea. Forma uoluntatis est ex obiecto, sicut & cuiuslibet actus, si ergo tenetur homo conformare uoluntatem suam uoluntati Diuinæ, requiritur, quòd teneatur conformari in uolito.

¶ 5 Præterea. Repugnantia uoluntatum consistit in hoc, quòd homines diuersa uolunt, sed quicunque habet uoluntatem repugnantem Diuinæ uoluntati, habet malam uoluntatem; ergo quicunque non conformat uoluntatem suam uoluntati Diuinæ in uolito, habet malam uoluntatem.

¶ Hic inquiritur modus conformitatis qui requiritur, & sufficit ad bonitatem, & rectitudinem voluntatis humanæ, in quibus videlicet oporteat voluntatem conformari voluntati Diuinæ; an oporteat eam idem velle, quod Deus vult, vel an possit aliquid aliud velle, & tamen esse bonam moraliter, & Theologicè.

* Art. 1.

¶ Respondeo dicendum, quod sicut ex prædictis patet,* uoluntas fertur in suum obiectum secundùm, qđ à ratione proponitur, contingit autem aliquid à ratione cõsiderari diuersimodè, ita quòd sub una ratione est bonum, & secundùm aliam rationem non, & ideo uoluntas alicuius si uelit illud esse secundùm, quòd habet rationem boni, est bona; & uoluntas alterius si uelit illud idem non esse bonum, secundùm quòd habet rationem mali, erit uoluntas etiam bona; sicut iudex habet bonam uoluntatem dum uult occisionem latronis, quia iusta est; uoluntas autem alterius, puta uxoris uel filij, qui uult non occidi ipsum inquantùm est secundùm naturam mala occisio, est etiam bona.

Conclusio prima funda.

¶ D.S. respõdet dupliciter secundùm duplicem modum conformitatis voluntatis humanæ cum Diuina; iuxta secundum respondet ibi, Est & alius, &c. Quo ad primam responsionem D.S. tria facit, primò aliquas conclusiones fundamentales deducit. Secundò ex eis conclusionem respõsiuam infert, ibi. Volũtas igitur, &c. Tertiò conclusionem responsi exponit, ibi. Sed tamen, &c. Præmittit autem tres conclusiones fundamentales. Secundam deducit, ibi. Cum autem, &c. Tertiam ibi. Non est aũt, &c. Prima est, voluntas alicuius si velit aliquid esse, secundùm quòd habet rationẽ boni est bona, & alterius voluntas si velit idem non esse, vt habet ratio-

rationem mali, erit etiam bona, probatur, voluntas fertur in suum obiectum secundùm quòd à ratione proponitur, sed contingit aliquid à ratione considerari diuersimodè, ita quòd sub vna est bonū, & secundùm aliam rationem non bonum, ergo, &c. Et aduerte, q idem est velle non esse, & nolle, vnde idem est voluntas volens non esse, & nolens. Et declaratur conclusio exemplariter, quia voluntas iudicis volens occisionem latronis est bona, quia vult propter bonum motiuum, scilicet iustitiam conseruandam; vxor autem vult non occidi sub ea ratione qua occisio est mala, quia est sibi, & prolibus nociua, vnde voluntas volens est bona similiter, & nolens.

¶ Et nota, quòd voluntas vxoris nolens est bona, attenta illa ratione particulari nolendi, & tamen ipsa non recusat mortem vt est iusta, & volita à iudice, sed solùm quia sibi mala; si tamen est iusta tunc non opponit se iustitiæ, nec contra iustitiam publicam remurmurat, sed voluntate deliberata, ordo iustitiæ sibi placet.

Fundamētum huius materiæ.

¶ Ex ista conclusione habetur magnum fundamentum huius materiæ, quia potest aliquid, quod Deus vult secundùm se displicere, & esse nolitum, semper tamen ratio qua volitum est à Deo debet nobis placere, & sic possumus discordare in volito, & tamen habere bonam voluntatem, dummodo ratio nolendi bona sit, quia videlicet, & à Deo est vt vxor velit virum non occidi, vt occisio est malum naturæ, & damnosa. Consequenter cum dicit.

¶ Cum autem voluntas sequatur apprehensionem rationis uel intellectus, secundùm quòd ratio boni apprehensi fuerit communior, secūdùm hoc, & uoluntas fertur in bonum communius, sicut patet in exemplo proposito, nam iudex habet curam boni communis, quod est iustitia, & ideo vult occisionem latronis quæ habet rationem boni secundùm relationem ad statum communem; vxor autem latronis considerare habet bonum priuatum familiæ, & secundùm hoc vult maritum latronem non occidi, bonum autem totius vniuersi est id, quod est apprehensum à Deo qui est vniuersi factor, & gubernator; vnde quicquid vult, vult sub ratione boni communis, quod est sua bonitas quæ est bonum totius vniuersi. Apprehensio autem creaturæ secundùm suam naturam est alicuius boni particularis proportionati suæ naturæ, contingit autem aliquid esse bonum secundùm rationem particularem, quod non est bonum secundùm rationem vniuersalem aut èconuerso, vt dictum est. * Et ideo contingit, quòd aliqua voluntas est bona volens aliquid secundùm rationem particularem consideratum, quod tamen Deus non vult secundùm rationem vniuersalem, aut è conuerso. Et inde est etiam, quòd possunt diuersæ voluntates diuersorum hominum circa opposita esse bonæ, prout sub diuersis rationibus particularibus volunt hoc esse vel non esse.

* In hoc ar.

¶ Subsumit pro secunda conclusione fundamentali ista. Contingit, quòd aliqua voluntas est bona volens aliquid secundùm rationem particularem consideratum, quod tamen Deus non vult secundū rationem vniuersalem, aut ècontra: sicut filius vult viuere patrem, quia pater est benefactor, Deus autem vult vt non viuat, sed moriatur propter ordinem naturæ seruandū, & propter debitum peccati originalis, & vtraque voluntas est bona. Probatur hæc conclusio supposita præce. conclusione, quòd voluntas fertur secundùm rationem apprehensam. Tunc sic, Secundùm quòd ratio boni apprehensi fuerit communior, secundum hoc voluntas fertur in bonum communius .i. sub ratione magis communi, sed bonum totius vniuersi est id, quod est apprehensum à Deo; apprehensio autem creaturæ secundùm suam naturam est alicuius boni particularis proportionati suæ naturæ, ergo quicquid vult Deus sub ratione boni communis vult, quod est sua bonitas, quæ est bonum totius vniuersi, Subsumitur, Contingit autem aliquid esse bonū s̄m rationem particularem, quod non est bonum secundùm rationem vniuersalem, aut ècōtrario, ergo illa conclusio vera. Maior patet ratione, quia voluntas sequitur apprehensionem rationis vel intellectus, ergo sequitur maior, quòd si ratio boni apprehensi est communior, &c. Et declaratur exemplariter immorando in exemplo præmisso de iudice, & vxore in occisione latronis. Minoris prima pars patet, quia Deus est factor, & gubernator vniuersi, ergo ipse intendit bonum vniuersi, scilicet suam essentiam quæ est bonum extrinsecum principaliter, & assimilationē, & repræsentationem eius in ordine vniuersi, vt patet. 12. Metaph. tex. com. 52. in. D. S. lec. 9. & prima parte. q. 103. ar. 2. & 4. vbi habetur, quòd Diuina essentia repræsentanda, & ab omnibus participanda est finis vniuersi extrinsecus, & ordo rerum est bonum intrinsecum, & tamen propriè nō sunt duo fines. Quare prima pars minoris vera est, quòd bonum vniuersi est apprehensum à Deo, quod est Diuina essentia, nam ipsa est principalis finis, per hoc tamen non excluditur bonum intrinsecum, scilicet ordo vniuersi qui ordinatur in Deum sicut in finem. Secunda pars minoris relinquitur nota. Et dicitur notanter, secundùm suam naturam, &c. quia per eleuationem in superiorem naturam potest apprehendere bonum excedens. Subsumpta patet ex dicto exemplo, quare sequitur conclusio. Et confirmatur ista conclusio per simile de diuersis voluntatibus diuersorum hominum, quæ possunt esse bonæ circa opposita, quarum vna vult aliquid esse, alia vult non esse, propter diuersas rationes particulares, ergo multo magis possunt voluntates, quarum vna vult sub ratione particulari, alia non vult ratione vniuersali esse bonæ, & èontra, volens sub ratione vniuersali, & non volens sub ratione particulari. Antecedens patet de his quorum vnus vult aliquid propter vnam rationem, alius non vult propter aliam etiam particularem, vt patet de se. Consequenter ibi.

Conclusio secunda fundā.

¶ Non est autem recta voluntas alicuius hoīs volentis aliquod bonum particulare, nisi referat illud in bonum commune sicut in finem, cum etiam naturalis appetitus cuiuslibet partis ordinetur in bonum commune totius; ex fine autem sumitur quasi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur, vnde ad hoc, quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet, quòd illud particulare bonum sit volitum materialiter, bonum autem commune sit volitum formaliter.

¶ Deducit tertiam cōclusionem præambularem talem. Ad hoc quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonū, oportet quòd illud particulare bonum sit volitum materialiter, bonum autem commune sit volitum formaliter. Probatur, non est recta vel bona voluntas hominis volentis bonum particulare, nisi referat illud in bonum commune, sed ex fine sumitur quasi formalis ratio uolendi illud, quod est ad finem, ergo conclusio vera. Maiorem probat, quia etiam naturalis appetitus cuiuslibet partis ordinatur in bonum commune, immo plus amat quælibet creatura bonum commune quàm proprium, ergo & appetitus rationalis debet appetere bonum particulare propter commune bonum. Minor de se patet ex prædictis, quare conclusio vera. Est autem bonum commune vniuersaliter participatum ab omnibus Diuina bonitas, quæ quia est finis totius ordinis uniuersi, ideo dū aliquid est volitum sub quacunque ratione boni ordinati, etiam est volitū propter bonum Diuinum, quia omnia bona in ipsum ordinantur sicut in finem. Deinde cum dicit.

Conclusio tertia præambul.

¶ Voluntas igitur humana tenetur conformari Diuinæ voluntati in volito formaliter; tenetur enim velle bonum Diuinum, & commune, sed non materialiter ratione iam dicta. *

* In hoc arti. Conclusio responsi.

¶ Infert ex prædictis conclusionibus præambularibus conclusionem responsi. primam talem. Voluntas humana tenetur conformari Diuinæ uoluntati in volito formaliter, sed non materialiter, idest non in volito materiali. Intellige conclusionem de voluntate humana viatoris, secus de comprehensoris uoluntate, vt patet de Veritate. Mate 23. ar. 8. in cor. Probatur prima pars conclusionis ex immediata conclusione præce. quia ad rectam volūtatem oportet, quòd particulare sit uolitum propter bonum commune, sed hoc est conformari in uolito formaliter, &c. Secunda pars patet ex duabus conclusionibus primis, & patet etiam per argumenta prima in oppositum, quia non vult sub ratione, & inclinatione particulari sub qua debet uelle non fieri, & tamē Deus vult sub ratione communi.

¶ Nota tamen circa istam conclusionem, vt habetur ex. D. S. in. 1. dist. vlti. ar. vlti. quòd secunda pars conclusionis verificatur præsertim de uoluntate humana, ut natura est uel telesis, quia talis cū feratur in uolitum secundùm se, potest nō uelle, quod Deus uult; sed tamen uoluntas ut ratio, quæ uidelicet sequitur apprehensionem collatiuam illius materialis uoliti, uel ad finem sub quo Deus uult, uel secundum alias circunstantias, quia uidelicet apprehenditur vt uolitum à Deo, quod præsertim per signum operationis manifestatur, tunc uoluntas deliberata tenetur illud velle quamuis voluntas vt natura, & appetitus naturalis, & sensitiuus refugiant; & tamen vt statim dicetur etiam fugiendo se aliquo modo conformant, sicut est in illo qui dolet de morte alicuius utilis in ecclesia sub primo motiuo. Vnde voluntas discordans in volito materiali concordat in volito formali, quia & non volendi, quod Deus uult est ratio bona, quia scilicet si non volo eum mori, quia utilis ecclesiæ, & tamen sufficit, quòd voluntas vt ratio non recalcitret Diuinæ ordinationi; non autem oportet gaudium experiri de hoc, quod secundùm talem uoluntatem fit. Vide de ista distinctione voluntatis, & de iam dictis. 3. par. q. 18. articu. 2. & 5. & 6. Deinde ibi.

¶ Sed tamen quantum ad vtrumque modo aliquo

voluntas humana conformatur voluntati Diuinæ, quia secundùm, quòd conformatur voluntati Diuinæ in cōmuni ratione voliti, conformatur ei in fine vltimo; secundùm autem, quòd non conformatur ei in volito materialiter, conformatur ei secundùm rationem causæ efficientis, quia hanc propriam inclinationem consequētem naturam vel apprehēsionem particularem huius rei, habet res à Deo sicut à causa effectiua, vnde consueuit dici, quòd conformatur quantum ad hoc voluntas hominis voluntati Diuinæ, quia vult hoc, quod Deus vult eum velle.

¶ Exponit conclusionem responsiuam, & magis explicat tali conclusione declaratoria, quantùm ad vtrumque, scilicet conformando se in volito formali, & non conformando in materiali, voluntas humana aliquo modo conformatur Diuinæ. Probatur, quia primo modo conformatur ei in fine vltimo. Secundo autem modo conformatur ei secundùm rationem causæ efficientis, ergo conclusio vera. Prima pars assumpti, patet, quia sicut Deus vult sub ratione finis vltimi, qui est sua bonitas, sicut propter finem adæquatum; ita ille vult propter eundem finem, saltem vt remotū, &c. Secunda pars assumpti probatur, quia hanc propriam inclinationem, &c. vt in littera. Nam quòd filius apprehendat mortem patris vt malam, & non volendam absolutè, hoc habet ex inclinatione quam habet ex Deo. Vnde vult, quod Deus eum vult velle, & ita voluntas sua est conformis, non quidem vt voluntas voluntati, sed vt effectus causæ, ad modum dicēdi. D S. in de Veri. Vnde. D. S. secunda secundæ. q. 104. ar. 4. ad tertium, quòd & si non semper teneatur homo velle, quod Deus vult, semper tamen tenetur velle, quod Deus vult eum velle. Et hoc homini præcipuè innotescit per præceptum Diuinum, hæc ille. Et patet ex his, quòd homo debet velle, quod Deus eum vult velle, voluntate antecedente, cuius effectus est ordinatio naturæ in bonum, &c.

¶ Est & alius modus conformitatis secundùm rationem causæ formalis, vt scilicet homo velit aliquid ex charitate sicut Deus vult, & ista etiam conformitas reducitur ad conformitatem formalem quæ attenditur ex ordine ad vltimum finem, quod est proprium obiectum charitatis.

¶ Habito quia voluntas humana viatoris debet conformari in genere causæ finalis, & efficientis, non autem materialis (loquēdo præsertim de voluntate vt natura est) hic in calce corporis respondet secundò ad quæsitum secundùm alium cōformitatis modum. Et ponit quis sit ille modus, quia est secundùm, quòd aliquis vult ex charitate (.i. propter Deum dilectum super omnia, vt est principium beatitudinis supernaturalis) sicut, & Deus vult omnia propter seipsum ex Diuina charitate dilectum. Ponit etiam, quòd ista conformitas reducitur ad conformitatem formalem, quæ scilicet est secundùm volitum formale, quæ conformitas formalis est ex ordine ad vltimum finem, charitas etiam habet vltimum finē pro obiecto. Et ergo quia conformitas secundùm charitatem est secundùm habitudinem ad vltimum finem, sicut & cōformitas formalis quæ est conformitas in ratione volendi, quæ est vt formale obiectum, ideo conformitas charitatis reducitur ad conformitatem quæ in volito formali.

¶ Aduerte tamen, quòd D. S. hic non exprimit quomodo homo teneatur ad istam conformitatē, quæ est ſm charitatē, & ſm causam formalem, sed hoc hʒ inf. q. 100. ar. 10. quia requiritur tūc quando homo tenetur Deum diligere super omnia, vt patebit ibidem, & in de Verita. vbi supra ad quintum. Sed conformitas in genere causæ finalis, & secundùm volitum formale, & similiter secundùm genus causæ efficientis semper requiritur ad bonitatem etiam moralem, Vide tamen D. S. in de Verit. sup. art. 7. ad octauū. & in. 2. distin. 28. vbi habet alium modum dicendi de modo charitatis, & conformitate formali quàm infra. vide Capreo. in. 2. dist. 28 in solutionibus contra quartam conclusionem.

Capreolus.

¶ Nota etiam, quòd alia est conformitas secundùm volitum formale, & secundùm causam formalem, quæ est charitas, quia ad primam conformitatem sufficit velle aliquod sub aliqua ratione boni in quo est Diuina bonitas virtualiter volita, sed ad conformitatem formalem quæ est modus charitatis superueniens ex charitate formante actum volūtatis, requiritur, quòd actus sit volitus sub ratione boni Diuini supernaturalis supernaturaliter dilecti, sed primo modo sufficit ad bonitatem actus, quòd ordinetur in bonum vniuersale modo naturali, inquantum Diuinum bonum est finis naturalis omnium, quare. D. S. dicit, quòd est alia conformitas quæ est ex charitate præter eam quæ est ex formali volito, quam semper oportet obseruare, sed primam tantū quando obligat præceptum charitatis. Patet ex his quòd. D. S in arti. præce cū diceret, ad bonitatem voluntatis humanæ requiri ordinationē in summum bonum, non intelligebat prout fides dirigit in summum bonum, & charitas gratuita in ipsum mouet, sed vt est finis naturalis omnium bonorum, & totius vniuersi.

Alia conformitas finalis quā formalis ex charitate.

ARGVMENTA in contrarium continent quædam contra dicta in corpore, ideo vltimò soluentur cum D. S.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd volitum Diuinum secundùm rationem communem quale sit, scire possumus, scimus enim, quòd Deus quicquid vult, vult sub ratione boni, & ideo quicunque vult aliquid sub quacunque ratione boni, habet voluntatem conformem voluntati Diuinæ quantùm ad rationem voliti, sed in particulari nescimus quid Deus velit, & quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram Diuinæ voluntati. In statu tamen gloriæ omnes videbunt in singulis quæ volent, ordinem eorum ad id, quod Deus circa hoc vult, & ideo non solùm formaliter. sed materialiter in omnibus suam voluntatem Deo conformabunt.

¶ Ad maiorem, non possumus velle, quod ignoramus, verum, quòd ignoramus omnino, & simpliciter ac totaliter, si tamen sciamus vel cognoscamus secundùm aliquid sic possumus uelle. Simile habet. D. S. in primo sen. dist. 6. in expositione litteræ. Minor vera, in via non scimus quid Deus velit materialiter, tamen rationem volendi scimus, quia vult omnia propter bonum commune. Vnde negatur consequentia, quia hic pro isto statu scimus formale volitum, in patria autem sciemus, & materiale, & tunc conformabimus voluntatem nostram quantum ad vtrumque; hic autem iusti quo ad volitum formale semper. Et secundò etiam quo ad materiale voluntate vt ratio, postquàm constiterit esse volitum à Deo & sub ordine ad finem voluntatis Diuinæ, vnde. D. S. in de Verita. supra ar. 8. in cor. Iusti viatores quorum voluntas adhæret Diuinæ bonitati, & tamen eam non ita perfectè contemplantur vt omnem ordinem volitorum ad ipsam manifestè percipiant, quamuis in eis sit aliqua affectio ad contrarium laudabilis tamē propter aliū ordinem in eis consideratum, quantum ad affectionem, quam tamen non obstinatè sequuntur; sed Diuinę voluntati supponunt, dum eis placet, quòd ordo Diuinæ voluntatis in animalibus impleatur, sicut ille qui patrem suum vult viuere propter affectum pietatis, quem tamen Deus uult mori, si iustus sit, hanc suam voluntatem propriam Diuinæ supponit vt non impatienter ferens si Dei voluntas in contrarium propriè voluntatis impleatur, hæc ille. Ex quibus patent quæ dicta sunt, & concordant cum dictis in cor. ex primo sen.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non uult dānationem alicuius sub ratione damnationis, nec mortem alicuius inquantùm est mors, quia ipse uult omnes homines saluos fieri; sed uult, ista ratione iustitiæ, unde sufficit circa talia, quòd homo uelit iustitiam Dei, & ordinem naturæ seruari. Vnde patet solutio ad tertium.

¶ Ad maiorem, vult non sub ratione damnationis quasi damnatio, & pęna moueat ex parte Dei, sed eius iustitia quæ vult perseuerantes in peccatis damnare. Negatur autem consequentia, quia non tenetur conformare in volito materiali, sed formali, & ratione motiua, vnde tenetur velle Diuinam iustitiam, &c. Quid autem si alicui reuelaretur sua damnatio, vtrum teneretur se conformare vide de Veri. Mate. 23. ar. 8. ad secūdum. vbi sic dicit. Dato q̄. Deus de potentia absoluta reuelaret alicui damnationē suā ſm prophetiam præscientiæ, & non comminationis, adhuc non teneretur ille cui talis reuelatio fieret velle suam damnationem absolutè, sed secundum ordinem suæ iustitiæ, quo Deus vult persistentes in peccatis damnare; non enim vult Deus ex parte sua dānare aliquem, sed secundùm illud, quod ex nobis est. Vnde velle suam damnationem absolutè non esset conformare voluntatem suam Diuinæ, sed voluntati peccati, hæc ille. De qua materia vide extensè Capreol. in quarto dist. 17. q. 1. ad primum Durandi contra primam conclusionem, quia facta tali reuelatione de qua dictum est, ille cui fieret non teneretur velle culpam suam nec finalem impenitentiam, nec absolutè pœnam inferni, nec damnationem suam de per se vt est damnatio, tamen teneretur velle ordinem Diuinæ iustitiæ, & velle quicquid Deus iustè vult circa punitionem suam fieri, &c.

Capreolus.

¶ Ad tertij maiorem, conceditur ipsa, tamen affectum pietatis debet iustus supponere Diuinæ voluntati, quæ si impletur contra affectum suum non debet impatienter ferre, potest ergo, vt dicit maior, ex pietate naturali velle voluntate vt natura (.i. vt fertur in aliquid absolutè) nolendo, quod Deus vult.

¶ Ad maiorem, si vellet materiale volitum, & absolutè esset contra pietatem, ut probat exemplum, ergo non tenetur conformare in volito materiali absolutè, tamen in formali volito, quia Deus uult patrem mori ut seruetur ordo naturæ, & illum debeo velle, sed non mortem patris secundùm se &c. Ista tria ar-

gumenta

gumenta probant secundam partem conclusionis respons. scilicet quòd non sequitur conformitas in genere causæ materialis.

¶Ad primum vero, quod in contrarium objiciebatur dicendum, quòd magis vult, quod Deus vult, qui conformat voluntatem suam voluntati Diuinæ quantum ad rationem voliti, quàm qui conformat quantum ad ipsam rem volitam, quia voluntas principalius fertur in finem quàm in id, quod est ad finem.

¶ Ad maiorem illius (quod arguit quòd in volito materiali teneatur) rectum cor habet qui vult formaliter, quod Deus vult in genere causæ efficientis, sed non est vera de volito materiali; immo magis conformatur, qui est conformis in ratione volendi in volito, quia volūtas principalius fertur in finem, quàm in volitum propter finem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd species, & forma actus magis attenditur secundùm rationem obiecti, quã secundùm id, quod est materiale in obiecto.

¶ Ad maiorem, forma voluntatis est ex obiecto, verum, formali magis quam materiali, vt patuit supra, quia qui mechatur vt furetur, magis est fur quàm mechus, vnde negetur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est repugnantia voluntatum, quando aliqui diuersa uolunt non secundùm eandam rationem; sed si sub vna ratione esset aliquid ab vno volitum, quod alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum, quod tamen non est in proposito.

¶ Ad maiorem respondet D. S. hic, & tertia parte. q. 18. art. 6. in cor. si intelligitur, quòd sit repugnantia quando aliquæ voluntates volunt diuersa, scilicet aliquid fieri, & aliquid non fieri, propter diuersas rationes; negatur quia contrarietas, & repugnantia non est nisi respectu eiusdem, & secundùm idem. Si autem intelligitur, quod repugnantia voluntatum est secundùm quòd homines diuersa volunt secundum eandem rationem, tunc conceditur, sicut si aliquis vellet hoc propter iustitiam, alius autem non vellet etiã propter iustitiam, ibi esset contrarietas. Sed si aliquis velit illum mori propter iustitiam, alius velit non mori propter pietatem filialem, non est contrarietas, nisi intantum extenderet se voluntas filij ad bonum priuatum, quòd communem iustitiam vellet impedire, tunc enim esset circa idem formaliter. Vnde si vnus aliquid velit, & alius sub eadem rationem nolit, tunc est repugnantia, sed hoc non contingit in proposito, quia filius vult viuere patrẽ propter pietatem naturalem, Deus autem vult mori propter iustitiam & ordinem naturæ seruandum, & ideo non est repugnantia, quia sunt diuersa volita circa idem, sed secundùm diuersas rationes, Vide. D. S. tertia parte quid amplius requiratur ad repugnantiam voluntatum, quia quòd sit circa eandem voluntatem.

¶ Nota circa illam solutionem, quòd D. S. habet in de Verita. sup. art. 8. ad secundũ, quòd amicitia consistit in concordia voluntatum magis quo ad finem, quàm quo ad volita; plus enim esset amicus febricitantis medicus qui ei vinum negaret, quod concupisceret propter commune desideriũ sanitatis, quàm si vellet eius desiderio satisfacere de vini potatione in periculum sanitatis, hęc ille. Et nota ista verba, quia euacuant quoddam dictum cuiusdam qui dicit. Si quis sciret, quòd prælatus vellet aliquid fieri, etiam si sibi non constaret, quod vellet eum velle vel facere, ipse deberet vel teneretur velle aut facere, non quidem virtute obedientiæ, sed amicitiæ. Sed habes hic, quòd non oportet amicitiam concordare in volito materiali, immo quandoque amicitiæ est discordare in voluntate, sicut habet D. S. secunda secundæ. q. 114 ar. 1. ad tertium, quòd non est contra amicitiam aliquando amicum contristare. Et præterea ad tertium habet D. S. ibidem. Voluntas prælati non est regula nostræ voluntatis, sicut Diuina voluntas, sed præceptum eius, & ideo non sequitur, quòd si subditus non tenetur velle quicquid scit prælatum suum velle, quòd etiam non teneatur velle, quod Deus vult vel quicquid vult eum velle.

Quæstio Vigesima.

De bonitate & malitia actuum exteriorum.

DEinde considerandum est de bonitate, & malitia quantum ad exteriores actus; & circa hoc quæritur sex. Primò, vtrum bonitas, & malitia per prius sit in actu uoluntatis vel in actu exteriori. Secundò, vtrum tota bonitas uel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate uoluntatis. Tertiò, utrum sit eadem bonitas, & malitia interioris, & exterioris actus. Quartò, utrum actus exterior addat de bonitate uel malitia supra actum interiorem. Quintò, utrum euentus sequens aliquid addat de bonitate uel malitia ad actum exteriorem. Sextò, utrum idem actus exterior possit esse bonus uel malus.

¶ Postquam determinatum est de bonitate, & malitia actuum humanorum, & deinde etiam de bonitate actuum interiorum, hic agitur de bonitate actuum exteriorum. Et patet ratio ordinis de se ex dictis, quia interiores sunt primò & principaliter morales, &c. Et circa hic primò ostenditur quomodo attendatur bonitas, & malitia in actu exteriori. Secundò determinatur quoddam dubium incidens. ar. 6. Circa primum consideratur bonitas, & malitia dupliciter in actu exteriori, scilicet per comparationem ad actum interiorem, & per comparationem ad effectum sequentem. Primò ergo ostenditur quomodo in actu exteriori sit bonitas, & malitia per comparationem ad actum interiorem. Secundò per comparationem ad effectum in articulo. 5. Quo ad primum autem comparantur actus interior, & exterior tripliciter. Vno modo secundùm ordinem prioris, & posterioris. Secundò secundùm causalitatem. Tertiò secundùm vnitatem, & diuersitatem in bonitate, & malitia.

Vtrum bonitas vel malitia prius sit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd bonum, & malum per prius consistat in actu exteriori quã in actu uoluntatis. Voluntas enim habet bonitatem ex obiecto, ut supra dictum est.* sed actus exterior est obiectum interioris actus voluntatis, dicimur enim uelle furtum uel uelle dare eleemosinam, ergo malum, & bonum per prius est in actu exteriori, quàm in actu uoluntatis.

*q. 19. art. primo.

¶ 2 Præterea. Bonum per prius conuenit fini, quia ea quæ sunt ad finem habent rationem boni ex ordine ad finem, actus autem uoluntatis non potest esse finis, ut supra dictum est.* actus autem alterius potentiæ potest esse finis, ergo per prius consistit bonum in actu potentiæ alterius quàm in actu uoluntatis.

*q. 1. ar. 1. ad secundum.

¶ 3 Præterea. Actus uoluntatis formaliter se habet ad actum exteriorem, ut supra dictum est.* sed id, quod est formale est posterius, nam forma aduenit materiæ; ergo per prius est bonum, & malum in actu exteriori quã in actu voluntatis.

*q. 18. art. 6.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in libro retractationum.* quòd uoluntas est ex qua peccatur, & rectè uiuitur, ergo bonum, & malum morale per prius consistit in uoluntate.

*August. lib. 1. ca. 9.

¶ Hic primò D. S comparat actum exteriorem, & interiorem secundùm prioritatem bonitatis.

¶Respondeo dicendũ, quòd aliqui actus exteriores possunt dici boni uel mali dupliciter. Vno modo secundùm genus suum, & secundùm circunstantias in ipsis considератas, sicut dare eleemosinam seruatis debitis circunstantijs dicitur esse bonum. Alio modo dicitur aliquid esse bonum uel malum ex ordine ad finem, sicut dare eleemosinam propter inanem gloriam dicitur esse malum.

¶ D. S primò distinguit de duplici bonitate actuũ, secundò respondet dupliciter. Primò iuxta secundum membrum ibi. Cum autem, &c. Secundò quo ad primum ibi. Bonitas autem, &c. Dicit ergo primò, quòd actus exteriores possunt dici boni vel mali dupliciter (.i. possunt habere duplicem bonitatem) vnam secundum genus (.i. obiectum benè circunstantionatum) Aliam ex fine intento, qui est obiectum intentionis agentis. Et declarat ista mẽbra distinctionis exemplariter in littera. Et patet ista distinctio ex q. 18. ar. 2. & alijs dictis. Deinde cum dicit.

¶ Cum autem finis sit proprium obiectum uoluntatis, manifestum est, quòd ista ratio boni uel mali quam habet actus exterior ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu uoluntatis, & ex eo deriuatur ad actum exteriorem.

¶ Respondet iuxta secundam bonitatem tali conclusione. Ratio boni uel mali (.i. bonum uel malũ) ex fine quam habet actus exterior ex ordine ad finem, prius inuenitur in actu uoluntatis.

Pro-

Probatur ex duplici medio à D. S. primò sic, illi actui per prius cõuenit bonitas quę est ex fine, qui habet immediatiorem habitudinem ad finem; sed actus interior est huiusmodi, ergo, &c. Maior nota extra litteram, quia id, quod immediatius se habet ad causam habet se propinquius ad effectum, finis autem est causa illius bonitatis de qua loquimur, ergo, &c. Minor probatur in littera, quia finis est proprium obiectum voluntatis, supple, & non actus exterioris, sed mediante actu interiori actus exterior tendit in finem sicut in obiectum remotum. Ex secundo medio probatur sic conclusio, illud per prius conuenit actui interiori voluntatis quã exteriori, quod per interiorem ad exteriorem deriuatur, sed illa bonitas deriuatur per interiorem ad exteriorem, ergo per prius conuenit interiori, &c. Maior probatur, quia prius conuenit aliquid causæ quàm effectui, sicut calor prius conuenit igni quàm recipienti calorem ex igne, quia nihil dat quod non prius habet. Minor patet, quia talis bonitas conuenit actui interiori per se, exteriori autem per aliud, & ergo minor vera. Actus autem interior est intentio vel electio.

¶ Nota, quòd quidam sunt actus exteriores secundùm se indifferentes, & de talibus non est quæstio, quin omnibus modis bonitas vel malitia moralis per prius inuenitur in actu voluntatis. Sed secundò sunt aliqui actus exteriores qui secundùm se ex propria specie sunt boni vel mali moraliter, sicut eleemosina de suo, orare Deum. Itẽ furtum, adulterium, &c. De istis intelligitur D.S. in ista distinctione.

¶ Bonitas autem vel malitia quam habet actus exterior secundùm se propter debitam materiam, & debitas circunstantias non deriuatur à voluntate, sed magis à ratione; vnde si consideretur bonitas exterioris actus secũdùm quod est in ordinatione, & apprehesione rationis, prior est quàm bonitas actus voluntatis, sed si consideretur, secundùm quòd est in executione operis, sequitur bonitatem voluntatis quæ est principium eius.

¶ Subiungit aliam conclusionem responsiuam quo ad primum membrum prædictum, & respondet iterum per distinctionẽ quã innuit illa cõclusio, istam videlicet, bonitas vel malitia quã actus exterior habet ex obiecto benè circumstantionato potest dupliciter considerari. Vno modo, secundùm quòd est in ordinatione, & apprehensione rationis, & vt sic obiectum voluntatis. Alio modo, secundùm quòd est in executione, & existentialiter. Et valet etiam ad propositum alia distinctio quam D. S. ponit de Malo. Ma. 2. ar. 3. quòd principaliter dicitur dupliciter, scilicet primordialiter, & completiuè. Bonitas enim conueniens actui secundùm esse apprehensum non est bonitas completa, sed inchoata, nec dicitur propriè actus vt apprehenditur esse bonus, quia non existit, sed dicitur magis propriè apprehendi bonus; sed eadem bonitas sub qua apprehenditur postmodum per voluntatis executionem realiter sibi conuenit. Idem enim est effectus causæ exemplaris, & efficientis, sed alio modo; & ergo eadem est bonitas quæ conuenit actui vel sub qua apprehenditur à ratione, & quam habet à voluntate dum exercetur.

Conclusio secunda.

¶ Conclusio ergo secunda respon. est bonitas exterioris actus secundùm quòd est in apprehensione rationis, scilicet inchoatiuè & primordialiter, prior est quàm bonitas voluntatis. Sed secũdo modo, scilicet prout bonitas actus est in executione, & completiuè, sic bonitas actus sequitur bonitatem voluntatis. Probatur prima pars sic, bonitas actus exterioris secundùm esse apprehensum deriuatur ab actu exteriori in actum interiorem, ergo prima pars conclusionis vera, consequentia nota. Antecedens patet extra litteram, quia bonitas conuenit prius obiecto, saltem inchoatiuè, quàm actui circa obiectum; nam actus bonus est, quia boni obiecti, sed actus exterior per rationem propositus, & apprehensus habet se vt obiectum interioris, ergo antecedens verum. Vnde velle dare eleemosinam de suo, est bonum velle, quia datio talis est bona, & conformis rectæ rationi, & prius est apprehensus bonus antequam volitus, &c. Secunda pars conclusionis probatur ex quodam verbo D.S. in fine litteræ sic, in via executionis voluntas est principium bonitatis actus exterioris, ergo prius bona; tenet consequentia, quia conueniens principio, & effectui vt sic, prius conuenit principio. Antecedens probatur, quia actus interior imperat exteriorem, & quandoque tempore præcedit, & in illo priori habet bonitatem actus exterioris apprehensi, & ex post actus exterior exercetur, & est bonus secundùm esse reale.

¶ Aduerte, quia bonitas moralis non est actu nisi voluntarij actus, & existentis, ideo antequam actus exterior sit volitus, & per voluntatis imperium realiter productus licet possit esse bonus ex genere inchoatiuè, vel magis apprehendi bonus, non tamen est completè bonus, & realiter, nisi sit; sed antequam exterior sit realiter est apprehensus per rationem, & sic in ipsum tendit volũtas. Et habet actum verè bonum, quia existit circa bonum obiectum, quare in esse apprehenso actus exterior dat bonitatem actui interiori, sed ècontra interior dat exteriori bonitatem realẽ, quia nullus actus est realiter bonus moraliter nisi existat, & sit imperatus à voluntate, quia passio non conuenit nisi suo subiecto, bonitas autem moralis actualis est passio propria actus volũtarij existentis, quare D.S. dicit, quòd volũtas est principium actus exterioris producens saltem imperatiuè in esse existentiæ reali, & morali, & sic actus exterior vt apprehensus conformis rationi deriuat bonitatem in voluntatem; sed ècontra volũtas iam bona deriuat in actũ exteriorem exercitum. De materia huius arti. vide aliquid in. D. S. in. 2. distin. 40. arti. 3.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam partem secundæ conclusionis responsiuæ, quia voluntas est qua rectè viuitur, & agitur imperatiuè, & ita est causa bonitatis actus exterioris in esse exercito.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd actus exterior est obiectum uoluntatis inquantum proponitur voluntati à ratione vt quoddam bonum apprehensum, & ordinatum per rationem, & sic est prius quàm bonum actus voluntatis; inquantum verò consistit in executione operis, est effectus voluntatis, & sequitur voluntatem.

¶ Maior vera. Ad minorem actus exterior est obiectum interioris actus, secundùm quòd est apprehensus per rationem, est tamen effectus voluntatis in executione. Vltra, ergo malum, & bonum, &c. Verum, in actu exteriori apprehenso vt habet rationem obiecti, sic conuenit sibi bonitas, & malitia inchoatiuè, & primordialiter; conuenit tamen prius actui voluntatis completiuè, & formaliter tanquam causæ exterioris actus in esse, & ita sicut finis est prior in intentione, posterior in executione; sic actus vt obiectum est prior in intentione, posterior in executione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis est prior in intentione, sed est posterior in executione.

¶ Ad maiorem, bonum conuenit per prius fini, verum, secundũ esse apprehensum, & inchoatiuè, & originaliter; sed formaliter, & completiuè conuenit primò actui voluntario, & humano secundùm esse existentiæ, ita quòd ille actus est primò bonus formaliter qui est primò humanus, & volũtarius qualis est interior, à quo exterior habet esse morale, & humanum, & producitur in esse. Minorem concedo, vt patuit supra q. 1. ar. 1. sed addo, quòd actus alterius potentiæ non est bonus formaliter in esse moris actu, & realiter, nisi sit ipsius voluntatis imperatiuè, vt ibidem patuit, vnde visio Dei non est humana actio nisi sit voluntaria, nec est actu bona nisi voluntariè exercita. Vltra, ergo ꝑ prius consistit bonum in actu potentię alterius, &c. Verum, vt talis actus habet se in ratione obiecti secundùm esse apprehensum, tunc habet prius bonitatem inchoatiuè, & vt D.S. hic dicit ſm esse intẽtionis, & hoc vult D.S. in solutione, quia talis qui est finis est prior secũdùm intẽtionem, & esse apprehẽsum, & sic cõuenit sibi prius bonitas originaliter; sed talis actus est posterior in executione, & sic posterius conuenit sibi bonitas. Et videtur ex ista solutione, & argumento, quòd per actum exteriorem intelligatur omnis actus qui est alterius potentiæ exequentis quàm voluntatis, ita quòd sub actu exteriori comprehendatur omnis actus alterius potentiæ quàm voluntatis. Sicut in alio proposito dicitur actus exterior intellectus ipse actus voluntatis, sic in proposito actus intellectus est exterior voluntati licet non sit exterior sensibilis, vnde & actui intellectus apprehẽso prius conuenit bonitas originaliter, quàm voluntati; vt voluntas videndi Deum est bona, quia videre Deum est bonum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd forma, secundùm quod est recepta in materia, est posterior via generationis quã materia, licet sit prior natura; sed secundùm quòd est in causa agente est omnibus modis prior: uoluntas autẽ cõparatur ad actum exteriorem sicut causa efficiens, vnde bonitas actus voluntatis est forma exterioris actus, sicut in causa agente existens.

¶ Ad maiorem, actus voluntatis formaliter, &c. (.i. efficit formam, quia agit sibi simile) ipse autem habet talem bonitatem, ergo efficit actum habentem similem vel eandem bonitatem; vnde actus exterior habet suam bonitatem formaliter ab obiecto, effectiuè à voluntate. Minor vera, secundùm quòd recipitur in materia, tamen est prius simpliciter, & ordine naturæ. Et secundò dicitur negãdo, quòd formale vel forma vt est in causa agente sit posterior potissimè in esse, immo est omnibus modis prior; vt enim anima est in Deo, sic prior est quàm materia, via etiam generationis, quia vt patet. 9. Metaphy. tex. commen. 12. & 15. Ordo perfectionis est simpliciter prior, & ergo anima cum sit in Deo sicut in agente primo, prior est quàm materia; cum etiam materia non sit nisi per illam potentiam Dei; ita in proposito bonitas actus exterioris est in voluntatis bonitate sicut in causa effectiua, & ergo prior est in via etiam generationis, & durationis in voluntate quã in actu exteriori, & postea eadem bonitas causatur in actu exteriori, quæ est, scilicet ratione obiecti. Vnde voluntas habet se formaliter effectiuè sicut charitas est forma effectiua, & motiua

(idest mo-

(idest mouet effectiuè ad formam) Ita voluntas effectiuè producit actum exteriorem in quem effectiuè diffundit bonitatem, quã ab eodem actu accepit tanquam ab obiecto, & formaliter, & sic est prius bonitas in voluntate vt in agente, quàm in actu exteriori vt in effectu voluntatis secundùm esse reale exercitum.

Vtrum tota bonitas vel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate voluntatis.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd tota bonitas, & malitia actus exterioris, dependeat ex voluntate; dicitur enim Matth. 7. Non potest arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala facere fructus bonos, per arborem autem intelligitur voluntas, & per fructum opus, secundùm Glo. * ergo non potest esse, quòd voluntas interior sit bona, & actus exterior sit malus aut è conuerso.

* Augu. li. 1. contra Iu lia. cap. 1.

¶ 2 Præterea. August. dicit in libro retractationũ. * quòd non nisi voluntate peccatur; si ergo non sit peccatum in voluntate, non erit peccatum in exteriori actu, & ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet.

* August. li. 1. cap. 7.

¶ 3 Præterea. Bonum & malum de quo nunc loquimur sunt differentiæ moralis actus; differentiæ autẽ per se diuidunt genus secundùm philosophum in. 8. metaphy. * cum igitur actus sit moralis ex eo, quòd est volũtarius, videtur, quòd bonum, & malum accipitur in actu solùm ex parte voluntatis.

* Arist. tex. 42.

¶ Sed contra est qđ Aug. dicit in libro contra mendacium. * quòd quædam sunt quæ nullo quasi bono fine aut bona voluntate possunt benè fieri.

* Aug. c. 7.

¶ Hic D.S comparat actum interiorem, & exteriorem in bonitate, & malitia secundùm causalitatem, an scilicet tota bonitas actus exterioris dependeat à voluntate.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est. * in exteriori actu potest considerari duplex bonitas vel malitia. Vna secundùm debitam materiam, & circunstantias. Alia secundùm ordinẽ ad finem. Et illa quidem quæ est secundùm ordinem ad finem, tota dependet ex voluntate, illa autem quæ est ex debita materia vel circunstantijs dependet ex ratione, & ex hac dependet bonitas voluntatis, secundùm quòd in ipsam fertur.

* Ar. præcedẽ.

¶ Et quia duplex est dependentia. Vna secundùm esse. Alia secundùm illationem; vel est dependentia consequentis, & consequentiæ, ideo. D.S. duo facit. Primò respondet de dependentia in esse reali. Secundò de dependentia in illatione, ibi Est autem considerandum, &c. Quo ad primum D. S. resumit distinctionem articuli præcedentis de duplici bonitate actus exterioris, vna intrinseca, alia quæ denominatiuè, & per redundantiam sibi conuenit, scilicet per deriuationem finis in ipsum mediante actu interiori, Et adiungit conclusionem iuxta vtrumque membrum responsi primam, istam. Totam bonitatẽ quam habet actus exterior ex ordine ad finem, habet ex voluntate, sed bonitatem quam habet ex obiecto benè circumstantionato non habet ex voluntate, sed magis è contra voluntas habet ex actu exteriori proposito per rationem, secundum quòd voluntas fertur in actum sic bonum per rationem propositum. Istam conclusionem D.S. relinquit notam ex ar. primo. Et tamen pro maiori declaratione arguitur sic, præsertim pro prima parte, ab illo habet actus exterior totam bonitatem quæ est ex fine per quod ordinatur ad finem, sed ordinatur per actum interiorem, ergo, &c. Maior nota, quia non est natus habere illam bonitatem nisi per relationem ad finem. Minor patet art 1. quia per illum actum ordinatur ad finem, qui per se respicit finem, sed actus interior primò, & per se respicit finem, ergo, &c.

Conclusio prima.

¶ Est autem considerandum, quòd sicut supra dictum * est ad hoc, quòd aliquid sit malum, sufficit vnus singularis defectus, ad hoc autem, quòd simpliciter bonum non sufficit vnum singulare bonum, sed requiritur integritas bonitatis: si igitur voluntas sit bona, & ex obiecto proprio, & ex fine, consequens est actum exteriorem esse bonũ, sed non sufficit ad hoc, quòd actus exterior sit bonus, bonitas voluntatis quæ est ex intentione, sed si voluntas sit mala siue ex intentione finis siue ex actu volito, consequens est actum exteriorem esse malum.

* q. 18. ar. 4. ad. 3.

¶ Hic D.S. respondet de dependentia illatiua ad hunc sensum. An videlicet ex bonitate voluntatis liceat inferre bonitatẽ actus exterioris, ita quòd benè sequatur, voluntas est bona vel mala, ergo actus est bonus vel malus. Vel possit esse quòd voluntas sit bona, & tamen actus exterior malus. Ponit autem D. S. pro huius determinatione talem conclusionem trimembrem. Si voluntas sit bona, & ex obiecto proprio, & ex, &c. in littera vsque in finem. Probatur cõclusio ad omnes partes simul, & ex radice, Ad hoc, quòd aliquid sit malum sufficit vnus singularis defectus, sed ad hoc, quòd sit bonum requiritur integritas, ergo sequitur conclusio. Tenet cõsequentia quo ad primam partem, quia actus exterior est obiectũ voluntatis, quare si est bona ex obiecto, & cum hoc ex fine, tunc actus exterior est secundùm se bonus, & etiam relatus in bonum finem, & sic perfectè bonus: quo ad secundam partem, quia cum bonitate intentionis agentis, stat malitia actus secundùm se, & sic non sequitur, est volitus sub bono fine, ergo est bonus, quia nõ est integrum bonum; quo ad tertiam partem, quia malum ex singularibus defectibus. De materia illius secundæ cõclusionis, vide D. S. clarè, & conformiter loquentem in. 2 dist. 40. arti. 2. vbi quærit an ex voluntate actio simpliciter, sit iudicanda simpliciter bona vel mala. Et respondendo dicit voluntas potest dupliciter considerari, vel secundùm quòd est, &c. vide ibidem. Ex quibus aduertes, quòd quia voluntas bona requirit actum exteriorem de se bonũ, & similiter finem bonum, ergo benè sequitur voluntas est isto modo bona, igitur & actus.

Conclusio secunda.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte primæ conclusionis, & secundæ; quia si tota bonitas esset ex fine, tunc posito fine bono actus esset bonus, sed hoc non est, vt patet ex auctoritate huius argumenti, quia quædam sunt quæ nullo fine, &c. idest propter quẽcunque finem fiunt semper sunt mala, igitur præter finem oportet actum habere etiã bonã materiã, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas bona prout significatur, per arborem bonam, est accipienda secundùm quòd habet bonitatem ex actu volito, & ex fine intento.

¶ Ad maiorem, arbor bona (.i. voluntas bona ex fine, & obiecto) nõ potest malos fructus facere, vbi iuxta. D.S. in secundo, arbori comparatur voluntas, secundùm quòd est eligens, secundùm quam actus exterior dicitur bonus vel malus; sed non secundùm voluntatem intendentem tantùm. Vltra, per arborem autem significatur voluntas, verum, bona duplici modo, & eligens, ergo non potest, &c. verum, si voluntas est omni modo bona, sed tamen si est bona vno modo tantùm, non sequitur bonitas actus exterioris, immo ille potest esse malus voluntate existente secundùm quid bona, scilicet ex fine tantùm.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non solùm aliquis voluntate peccat quando vult malum finem, sed etiam quando vult malum actum.

¶ Ad maiorem, sola voluntate peccatur tanquam principio completiuo peccati, tamen non sola voluntate peccatur tanquam subiecto peccati. Secundò dicitur, sola volũtate peccatur, idest actu voluntario vel elicitiuè vel imperatiuè. Si ergo, &c. Verum est, nec ex parte finis, nec ex parte actus voliti, & obiecti, non erit peccatum in actu exteriori, verum, tamen si non est peccatum ex parte finis tñ poterit esse peccatũ in actu exteriori, vltra & ideo, &c. Verum, bonitas dependet ex bonitate duplici voluntatis, sed malitia ex malitia vnica, vt dicit secunda conclusio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntarium dicitur non solùm actus voluntatis; sed etiam actus exteriores prout à voluntate procedunt, & ratione, & ideo circa vtrosque actus potest esse differentia boni, & mali.

¶ Maior vera, sed dico, quòd etiam actus exterior est moralis, vt stat sub interiori. Cum igitur, &c. Verum, actus est moralis inquãtum est voluntarius, elicitus scilicet à voluntate vel imperatus, Vnde negatur consequentia, quia hoc argumentum præsupponit, quòd actus exterior non sit voluntatis aliquo modo nec voluntarius, quod est falsum.

Vtrum eadem bonitas, & malitia sit interioris, & exterioris actus.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non eadẽ sit bonitas vel malitia actus interioris voluntatis, & exterioris actus. Actus enim interioris principium est vis animæ interior apprehensiua vel appetitiua, actus autem exterioris principium est potentia exequens motum: vbi autem sunt diuersa principia actionis, ibi sunt diuersi actus, actus autem est subiectum bonitatis vel malitiæ, non potest autem esse idem accidens in diuersis subiectis, ergo non potest esse eadem bonitas interioris, & exterioris actus.

Q. 1 . infra . 2 . q. 4 . a .

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea. Virtus est quæ bonum facit habentem & opus eius bonum reddit, vt dicitur vt in 2. Ethi. * sed alia est virtus intellectualis in potentia imperante, & alia virtus moralis in potentia imperata, vt patet in principio Ethi. ergo alia est bonitas actus interioris quæ est potentiæ imperantis, & alia est bonitas actus exterioris, quæ est potentiæ imperatæ.

* Arist. c. 6.

Arist. li. 2. ca. primo.

¶ 3 Præterea. Causa & effectus idem esse non possunt, nihil enim est causa suipsius; sed bonitas actus interioris est causa bonitatis actus exterioris, aut è conuerso, vt dictum est. * ergo non potest esse eadem bonitas vtriusque.

* Ar. 1 & 2. q. 18 ar. 6.

¶ Sed contra est, quod supra ostensum est, quòd actus uoluntatis se habet vt formale ad actum exteriorem, ex formali autem, & materiali fit vnum, ergo est vna bonitas actus interioris, & exterioris.

¶ Hic comparat actum interiorem, & exteriorem in bonitate, & malitia quo ad identitatem, vel diuersitatem; & primò facit hoc secundò determinat, quoddam dubium ex dictis. ar. sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est. * actus interior uoluntatis, & actus exterior prout considerantur in genere moris, sunt vnus actus; contingit autem quandoque actum qui est vnus subiecto habere plures rationes bonitatis vel malitiæ, & quandoque vnam tantùm. Sic ergo dicendum, quòd quandoque est eadem bonitas vel malitia interioris actus, & exterioris, quandoque alia, & alia.

* q. 17. art. 4. & q. 18. arti. 6.

¶ D. S. primò respõdet in generali, secundò determinatè, & explicitè ibi. Sic enim, &c primum facit tali conclusione generali, quandoque est eadem bonitas vel malitia actus interioris, & exterioris, quandoque alia, & alia (& intelligitur conclusio hæc, q eadem bonitas, idest vna solũ, & alia & alia, idest plures.) Probatur ergo conclusio saltem quòd hoc sit possibile. Actus interior, & exterior in genere moris sunt vnus actus, sed contingit quandoque actum qui est vnus subiecto, habere plures rationes bonitatis vel malitiæ, scilicet ex obiecto, & fine, & quandoque vnam tantum, scilicet ex fine: ergo conclusio vera. Maior patuit supra. q. 17. arti. 4. & vide de ea D. S. in. 2. distin. 42. q. 1. quia ab eodem res habet entitatem, & vnitatem: sed moralia habent esse morale à voluntate, igitur & vnitatem; in actu autem interiori, & exteriori est vna voluntas, igitur & vnus actus moralis. Exterior enim secũdùm se non est moralis, sed solùm vt informatur actu interiori. Quare argumentum. Gregorij quod est primum in Capreolo. di. 42. secundi, nihil valet cum assumit, quod operatio exterior non sit illud peccatum, quod est interior, licet enim sit alius actus in esse naturæ, non tamen est aliud peccatum, nec alius actus in esse moris; sed sicut ex colore, & lumine efficitur vnum visibile, ita ex exteriori, & interiori coniunctis, vnum peccatum, vt habet D. S. de Malo, Ma. 2 ar. 2. ad vndecimũ. Minor patet ex. q. 18. ar. 7. vbi dictũ fuit, quòd actus ordinatus ad finem quandoque non habet aliam bonitatem quàm finis, quandoque autem s̃m se habet bonitatem vel malitiam; & tunc in vno actu in esse moris, scilicet interiori, & exteriori, sunt plures rationes bonitatis, & plures partiales bonitates, vna ex actu exteriori, alia ex fine, sed primo modo est vna tantùm. Nec obstat, quòd Scotus arguit vt habetur apud Capreolum supra argumento octauo contra secundam conclusionem, quia licet interior, & exterior actus sint alterius rationis in esse naturæ, quia tamen vnus quandoque ex natura ad finem alterius ordinatur, nec secundùm se habet aliam bonitatem quàm finis, ideo est vna bonitas. Et secundò etiam si non ordinetur ex natura ad finem alterius, nihilominus potest bonitatem quæ ex fine in actu interiori participare extrinsecè, vt patebit ad tertium, & in conclusione sequenti. Consequenter cum dicit.

Argum. Conclusio generalis.

Argumen. Greg. solui tur.

Scotus nõ obstat.

¶ Sicut enim dictum est. * prædictæ duæ bonitates vel malitiæ, scilicet interioris, & exterioris actus adinuicem ordinãtur; contingit autem in his quæ ad aliud ordinantur; quòd aliquid est bonum ex hoc solùm, quòd ad aliud ordinatur, sicut potio amara ex hoc solo est bona, quòd est sanatiua, vnde non est alia bonitas sanitatis, & potionis, sed vna, & eadem. Quandoque verò illud, quod ad aliud ordinatur habet in se aliquam rationem boni etiam præter ordinem ad aliud bonum, sicut medicina saporosa habet rationem boni delectabilis pręter hoc, quòd est sanatiua.

* q. 18. ar. 6.

Dub. 108.

¶ Explicat, & exponit cõclusionem generalem, & infert istam conclusionem particularem, & magis determinatè responsiuam. Sic ergo dicendum est, quòd quando actus exterior est bonus, &c. vt in sequenti littera per totum. Probatur hæc conclusio quo ad omnes partes in præsenti littera sic. Duæ prædictæ bonitates vel malitiæ, scilicet interioris, & exterioris actus adinuicem ordinantur; sed contingit in his, quæ ad aliud ordinantur, quòd aliquid est bonum, &c. vt in littera, sequitur ergo conclusio vera. Maior nota. Minor patet ex dictis, & declaratur in littera.

Conclusio secunda.

¶ Nota autem circa secundam partem minoris, quòd D. S admittit actum exteriorem aliquando secundùm se habere bonitatem vbi deficit Adam vt patet ad septimum in Capreo. contra secundam conclusionem. Tertia autem pars patet ex maiori, quia istæ duæ malitiæ ad inuicem ordinantur, & ita constituunt vnum totum ordinatum, & sic vna redundat in aliam. Cõsequenter ibi.

Defecit Adam.

¶ Sic ergo dicendum, quòd quando actus exterior est bonus vel malus solùm ex ordine ad finem, tunc est omnino eadem bonitas, & malitia actus voluntatis quæ per se respicit finem, & actus exterioris qui respicit finem mediante actu voluntatis; cum autem actus exterior habet bonitatem vel malitiam secundùm se, scilicet secundùm materiam vel circumstantiam, tunc bonitas exterioris actus est vna, & bonitas voluntatis quæ est ex fine, est alia, ita tamen quod bonitas finis ex voluntate redũdat in actum exteriorem, & bonitas materiæ, & circumstantiarum, redundat in actum voluntatis, sicut iam dictum est. *

* Arti. 1.

¶ Subinfert memoratam conclusionem, & habet tres partes iã probatas. Prima est directè determinatiua primæ partis præcedẽtis conclusionis, & vult quòd tunc est vna bonitas omnino, & vnitate indiuisibilitatis, quando exterior est solùm bonus propter finem. Secunda pars determinat secundam partem primæ conclusionis, & vult, quòd tunc est alia bonitas quando exterior secundùm se habet bonitatem. Tertia pars limitat secundam partem huius conclusionis, videlicet quòd licet quandoque sit alia bonitas exterioris secundùm se, & alia interioris ratione finis. Tamen possunt dici habere eandem bonitatem, & vnum peccatum, quia ista quæ est ex fine redundat in actum ordinatum in finem, & ea quæ est ex actu exteriori redundat in interiorem, vt patebit ad tertium.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã partem conclusionis generalis, & etiam specialis.

¶ Nota autem pro intellectu huius argumenti, & primæ partis conclusionum, quòd non videtur esse idem, habere eandem bonitatem omnino vel malitiam, & esse eundem actum bonum moralem vel idem peccatum. Ad primum enim exigitur, quòd sit tãtùm vna ratio bonitatis scilicet ex fine. Ad secundum autem non requiritur, quòd sit tantùm vna ratio bonitatis, immo potest esse duplex; sed sufficit, quòd sit subordinatio illarum bonitatũ, quia vna non est sine alia moralis, & redundantia vnius in aliam, quare non est mens D. S cum dicit actum interiorem, & exteriorem esse eundem actum bonum moraliter vel idem peccatum, quasi semper sit solùm vna ratio bonitatis vel vna tantùm bonitas vnitate simplicitatis, sed quia esto sint plures partiales (vna ex actu exteriori secundùm se, alia ex interiori ratione finis) tamen quia ex illis duobus actibus habentibus duas partiales bonitates efficitur vnus actus secundùm totum in esse moris, & bonitas quæ est vnius formaliter est alterius redundanter denominatione extrinseca, ideo dicit, quòd habeãt vnam bonitatem vel sint vnum peccatum, & secundùm hoc procedit argumentum in contrarium, quia videlicet ex materiali, & formali efficitur vnum secundum totum, tamen multiplex secundum partes. Et quando ergo materiale nõ habet bonitatem nisi ex formali, tunc planum est, quia est vna bonitas simpliciter, & vna ratio bonitatis, sed etiam quando sunt diuersæ rationes bonitatis nihilominus est vna bonitas, ita quòd bonitas vnius est bonitas alterius, sic quòd eadem bonitate vterque actus est bonus, quia interior est bonus bonitate exterioris, & ecõtra; sed nõ est vna bonitas vnitate simplicitatis, immo plures, cum quo stat, quòd ambo actus sint boni eadem bonitate, & hoc concludit hoc argumentum in contrarium, vide de ista materia Capreo. supra ad septimum, & D. S. in. 2. distin. 42. q. 1. ar. 1. & Scotum quodlibet q. 17. in tertio principali vbi habet argumenta à Capreol. soluta.

Nõ est idẽ habere eãdem malitiã, & esse idem peccatum.

Capreolus. Scotus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa probat, quòd actus interior, & exterior sunt diuersi secundùm genus naturæ, sed tamen ex eis sic diuersis constituitur vnum in genere moris, vt supra dictum est. *

* q. 17. ar. 4.

¶ Ad illam. Vbi autem sunt diuersa principia actionis in esse naturæ, non tamen in esse moris, immo possunt duo actus realiter distincti constituere vnum peccatum vel vnum, actum bonum. Vltra, actus autem est subiectum bonitatis vel malitiæ. Vera est, bonitatis intrinsecæ, & qua denominatur bona vel mala denominatione intrinseca, sed bonitas vel malitia extrinsecè denominãs actũ non est in actu, vt patet ad tertium. Vtile enĩ dicitur bonũ nõ à boni-

a bonitate inhærente, sed a bonitate eius ad quod ordinatur, vt sic. Vltra, non potest autem accidens esse in diversis subiectis. Verū; inhærenter, tamen potest diversa subiecta denominare, vnum denominatione intrinseca, alterum denominatione extrinseca, vltra, ergo non potest &c. Dicitur ad consequens dupliciter ex iam dictis. Verū, primò eodem modo, tamen ea bonitas, quæ est vnius formaliter, & intrinsecè est alterius extrinsecè, quia s. ex habitudine ad aliā dicitur bonus &c. Secundò ergo &c. Conceditur quandoque, quòd non est omnino eadem bonitas, quādo scilicet actus exterior habet secundùm se bonitatem, vel malitiam; tamen illa bonitas, quæ est vnius redundat in alium ad sensum iam dicendum ad tertium, vnde hoc argumētum nititur probare, quòd vniuersaliter non sit possibile, quòd sit simpliciter vna bonitas, quare est contra primam partem conclusionis responsiuę.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dicitur in 6. Eth. * Virtutes morales ordinantur ad ipsos actus virtutum, qui sunt quasi fines, prudentia autem, quæ est in ratione ad ea, quæ sunt ad finem, & propter hoc requiruntur diversæ virtutes, sed ratio recta de ipso fine virtutum non habet aliam bonitatem, quàm bonitatem virtutis secundùm quòd bonitas rationis participatur in qualibet virtute.

* Cap. 2.

¶ Maior vera, est quidem alia virtus in ratione imperante puta prudentia, quàm sit in potentia imperata, puta irascibili, vel cōcupiscibili propter alietatem materiæ, & obiecti formalis; sed non propter alietatem bonitatis; quia illam eandem bonitatem, quam habet prudentia ex ratione naturali, & synderesi, quæ præstituit finem virtutibus moralibus, ipsa prudentia applicat, & diffundit in media ordinata in illum finem virtutum; vnde dicetur infra q̄ est idem medium prudentiæ, & aliarum moralium, licet aliter. Exempli gratia; ratio naturalis, & synderesis dicit, quòd sit medium tenendum in delectationibus, & in materia temperantiæ, & in illum tendit, sic præstitutum, & dictatum a synderesi; virtus moralis ipsum acceptando; sed postea prudentia quærit opportuna media quibus ille finis obtineatur, & imperat aliis virtutibus moralibus, vt isto, vel illo modō agant ad hunc finem seruandum, & sic illa opera ad talem finem participant eandem bonitatem quā habet virtus intellectualis. s. prudentia a fine per rationem rectam (scilicet synderesim) præstituto. Et illam solutionem intēdit D. S. dicens virtutes morales ordinantur ad ipsos actus virtutum ad rectam, & bonam &c. Sed negatur consequentia, quia recta ratio de ipso fine virtutum (quæ recta ratio est dictamen synderesis) non habet aliam bonitatem, quàm bonitatem virtutis, quia bonitas rationis originalis, quæ est circa finem cōformem rectè rationi participatur a qualibet virtute tam intellectuali, quàm morali, etiam secundùm quòd sunt mediorum ad illum finem, & vide secunda secundæ q. 47. vbi de istis ad lōgum, quomodo videlicet ratio recta præstituit finem, & q̄to prudentia iuuat virtutes morales &c.

¶ Ad tertium dicendū, quòd quando aliquid ex vno deriuatur in alterum, sicut ex causa agente vniuoca, tunc aliud est, quod est in vtroque; sicut cum calidum calefacit alius numero est calor calefacientis, & calor calefacti; licet idem specie. Sed quando aliquid deriuatur ab vno in alterum secundùm analogiam, vel proportionem tunc est tantùm vnum numero; sicut a sano, quod est in corpore animalis deriuatur sanum ad medicinam, & vrinam, nec alia sanitas est medicinæ, & vrinę, quàm sanitas animalis quam medicina facit, & vrina significat, & hoc modo a bonitate voluntatis deriuatur bonitas actus exterioris, & econuerso. s. secundùm ordinem vnius ad alterum.

¶ Maior vera, tamen causæ, & effectui potest vnum, & idem cōuenire analogicè; vni videlicet formaliter alteri causaliter, & vni denominatione intrinseca alteri denominatione extrinseca; sicut patet per exemplum doctoris in solutione de sanitate, quæ conuenit medicinæ causaliter, & denominatione extrinseca, & animali formaliter, & subiectiuè, & sic est in proposito, nā actus exterior dicitur bonus bonitate, quæ est ex fine denominatione extrinseca ex hoc, quòd ordinatur ad talem bonitatem finis, econtra actus interior dicitur bonus bonitate, quæ est in obiecto, & actu exteriori, quia tendit in ipsum tanquàm obiectum, non enim est inconueniens, vt aliquid in respectiuis denominetur ab extrinseco. Bonitas autem est quid respectiuum, quæ est ex fine in actu exteriori &c.

¶ Et nota benè hanc solutionem. Per ipsam enim soluuntur argumenta Scotica. Et patet quòd mens Doct. Sanct. est, quòd exterioris, & interioris est vna bonitas propter redundantiam vnius in aliam, & non propter vnam rationem bonitatis vnius simpliciter. & ita integritas vnius est etiam integritas alterius, quod Scotus non attendit vbi supra in quodlibetis.

Scot. u. q. 1.

Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, vel malitia supra actum interiorem.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd exterior actus non addat in bonitate, vel malitia super actum interiorem. Dicit enim Chrysostom. super Matth. * Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo, opera autem testimonia sunt voluntatis, non ergo quærit Deus opera propter se, vt sciat quomodo iudicet, sed propter alios, vt omnes intelligant, quia iustus est Deus; sed malum, vel bonum magis est extimandum secundùm iudicium Dei, quàm secundùm iudicium hominum; ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem, vel malitiam super actum interiorem.

R
Infra q. 24. arti. 3. cor. Et 2. 2. q. 76. art. 4. ad 2. Et 3. dist. 40. art. 3. Et Mal. q. 2. arti. 2. ad 8.
Chrysost. * Ex hom. 19. cir. princip..

¶ 2 Præterea. Vna, & eadem est bonitas interioris, & exterioris actus, vt dictum est; * sed augmentum fit per additionem vnius ad alterum; ergo actus exterior non addit in bonitate, vel malitia super actum interiorem.

* Ar. præce.

¶ 3 Præterea. Tota bonitas creaturæ nihil addit supra bonitatem Diuinam, quia tota deriuatur a bonitate Diuina; sed bonitas actus exterioris, quandoque tota deriuatur ex bonitate actus interioris, quandoque autem e conuerso, vt dictum est, * non ergo vnum eorum addit in bonitate, vel malitia super alterum.

* Ar. præce.

¶ Sed contra. Omne agens intendit consequi bonum, & vitare malum, si ergo per actum exteriorem nihil additur de bonitate, vel malitia, frustra qui habet bonā voluntatem, vel malam facit opus bonum, aut desistit a malo opere, quod est inconueniens.

¶ Hic D. S. determinat dubium ex dictis articuli præcedentis, an videlicet exterior &c. (idest super bonitatem, vel malitiam voluntatis addat) ita quòd si tam bonus actus quo quis vult actum propter bonum finem, & ex amore, & tamen non facit ac si velit, & faciat simul.

¶ Respondeo dicendum, q̄ si loquamur de bonitate exterioris actus quam habet ex bonitate finis, tunc actus exterior nihil addit ad bonitatem, nisi contingat ipsam voluntatem secundùm se fieri meliorem in bonis, vel peiorem in malis, quod quidem videtur posse contingere tripliciter. Vno modo secundum numerum, puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine, vel malo, & tunc quidem non facit, postmodum autem vult, & facit, duplicatur actus voluntatis, & sic fit duplex bonum, vel duplex malum. Alio modo quantum ad extensionem, puta cum aliquis vult facere aliquid bono fine, vel malo, & propter aliquod impedimentum desistit, alius autem continuat motum voluntatis quousque opus perficiat, manifestum est, quòd huiusmodi voluntas est diuturnior in bono, vel malo, & secundùm hoc est peior, vel melior. Tertiò secundùm intensionem, sunt enim quidam actus exteriores, qui inquantum sunt delectabiles, vel penosi nati sunt intendere voluntatem, vel remittere, constat autem, quòd quantò voluntas intensius tendit in bonum, vel malum, tantò est melior, vel peior.

¶ D. S. iuxta distinctionem habitam articu. 1. & 2. huius quæstionis, quam hic virtualiter resumit, respondet duabus conclusionibus, secundam deducit ibi. Si autem &c. Prima est, si loquamur de bonitate exterioris actus &c. vt in principio literæ. Primam partem huius conclusionis Doct. Sanct. hic non probat, sed relinquit eam notam ex articu. 1. vbi dictum est, q̄ huiusmodi bonitas, scilicet quæ est per ordinem ad finem, tota est ex voluntate; ergo exterior nihil addit. Et probatur etiam per secundum argumentum ante oppositum, quia eadem est bonitas actus exterioris (participatiuè) & interioris ex fine, sed vbi est vnum tantùm ibi nulla est additio. igitur &c. Et posset sic argui extra literam, super bonitatem, vel malitiam interioris actus ex eo totaliter & nullo modo ab exteriori dependentem, exterior nihil addit (s. secundùm se) sed huiusmodi

Conclusio prima.

bonitas, quæ est ex fine totaliter est a voluntate, igitur &c.

¶ Et nota circa hanc partem, ꝙ D.S. hic dicit actum exteriorē, non addere bonitati interioris quam habet ex fine. in 2. sūt dist. 40. ar. 3. dicit, ꝙ non addit super bonitatem quam interior secundùm se habet (scilicet secundùm quòd voluntas est domina suorum actuum, & liberaliter, & ex amore vult) sed redeunt in idem, quia voluntas non vult liberaliter, nisi ex volitione finis: & ergo bonitas voluntatis ex fine includit bonitatem voluntatis prout liberè, & ex amore aliquid vult.

¶ Nota autem, ꝙ huic bonitati actus voluntatis respondet premium essentiale; quare sequitur, ꝙ actus exterior nihil addat ad præmium essentiale actu interiori æquali existente. Dico autem æquali existente, secundùm intentionem, vel extentionem (.i. durationem) & secundùm vnitatem, vel pluralitatem, & hoc notat secunda pars conclusionis, quæ est modificatio primæ partis quā D.S. consequenter exponit, & declarat tripliciter: quia videlicet esto actus exterior nō addat bonitati actus interioris, quæ est eius ex fine, & secundùm se ratione sui; tamen potest addere inquantū actum interiorem facit secundùm se meliorem, hoc enim contingit tripliciter, vt clarè in litera.

¶ Et nota, ꝙ omnibus istis tribus modis actus exterior facit ad meritum essentiale, primò quidem modo, quia facit idem mereri pluribus modis, alijs autem modis præsertim tertiò facit a maius præmium essentiale in bonis, vel maiorem pœnam essentialem, qui enim facit intensiori voluntate informata charitate maius p̄mium meretur D. S. autem in secundo cum dicit tantum præmiū meretur, qui facit vnum actum quantum si faceret multos voluntate æqualiter perfecta manente, intelligitur quia æquale meretur, licet non tot modis; vide de hac materia etiam D.S. de malo Materia. 2. ar. 2. ad octauum, & in Cap. supra ad tertium contra secundam conclusionem, quia patet ex his, ꝙ si quis haberet voluntatem æque perfectam intensiuè, & extensiuè sine martyrio: sicut cū martyrio mereretur æquale præmium essentiale. s. gaudium de Deo, quod respondet charitati Dei, secus de præmio accidentali, vt patebit. Deinde cum dicit. *Capreolus.*

¶ Si autē loquamur de bonitate actus exterioris quā habet secundùm materiam, & debitas circunstātias; sic comparatur ad voluntatem, vt terminus, & finis, & hoc modo addit ad bonitatem, vel malitiam voluntatis, quia omnis inclinatio, vel motus perficitur in hoc, quòd consequitur finem, vel attingit terminum. ———

¶ Respondet iuxta aliud membrorum distinctionis considerando videlicet bonitatem actus exterioris quam habet ex se ex proprio obiecto in comparatione ad rationem, & quia voluntas ad actum exteriorem se tripliciter habet: vno mō quia est perfectè inclinata in ipsum, & facit ipsum. Secundò nō est perfectè inclinata & nō facit cum tamē adest facultas. Tertio est perfectè inclinata, & libenter faceret, sed impossibilitas obstat, & de omnibus istis virtualiter D.S. respondet secunda conclusione, & eius declaratione, & primò ponit, & probat ipsam conclusionem, secundò cōfirmat quodam corollario, ibi. Vnde non est &c. Conclusio est, si loquamur de bonitate actus exterioris quam habet secundùm materiam, & debitas circunstantias, hoc modo addit ad bonitatem, vel malitiam voluntatis. Probatur, omnis inclinatio, vel motus p̄ficitur in hoc, ꝙ consequitur finem, vel attingit terminū, sed actus exterior consideratus secundùm bonitatem quam habet ex materia, habet se vt terminus, & finis: ergo &c. Maior & minor notæ. *Conclusio secunda.*

¶ Et nota, ꝙ actus exterior exercitus addit ad bonitatem, vel malitiam accidentalem meritoriam præmij accidentalis: vñ martir inquantum exterius patitur victoriam de aduersarijs fidei, hēt & ex hoc meretur Aureolā. Similiter ex hoc, quòd aliquis in exteriorem actum frequenter exit magis abilitatur ad bonum. Similiter per actum exteriorem magis punitur, q̄ per voluntatem tātùm, & ita adiungit in satisfactionem, & similiter in omnib. alijs addit, quæ consequuntur bonitatem actus secundùm ꝙ exercitus est. Similiter qui non solū vult dare, sed etiam dedit propter Deū gaudebit nō solū, quia voluit dare, sed quia dedit, & de omnibus bonis, quæ ex illa datione prouenerunt; patet ergo ꝙ stante æqualitate actus interioris, & cum hoc exercetur actus exterior, tūc additur in bonitate meritoria præmij accidentalis, nec tamen oportet, ꝙ actus interior semper actu sit cum actu exteriori, sed sufficit ꝙ virtualiter, & in principio actualiter. Deinde ibi. *Ad quid exterior act' valeat.*

¶ Vnde non est perfecta voluntas, nisi sit talis, quæ oportunitate data operetur. Si verò possibilitas desit voluntate existente perfecta, vt operaretur, si posset, defectus perfectionis, quæ est ex actu exteriori est simpliciter inuoluntarium. Inuoluntarium autem, sicut non meretur pœnam, vel præmium in operando bonum, aut malum, ita non [d] tollit aliquid de premio, vel de pœna si homo inuoluntariè simpliciter deficiat ad faciendum bonum, vel malum. ——— *D. 791. 2302.*

¶ Subiungit quoddam corollarium per quod confirmat, & declarat prædictam conclusionem. s. non est perfecta voluntas, nisi sit talis, quæ opportunitate data operetur; ex qua habetur primò, ꝙ actus exterior requiritur ad bonitatem voluntatis completam, & per consequens sequitur secundò, ꝙ eius absentia habita oportunitate arguit volūtatem minus meritoriam etiam præmij essentialis, & ita actus exterior elicitus est saltem signū bonitatis actus interioris, vnde D.S. in secundo supra ad textum, voluntas tendit in actum exteriorem, sicut in obiectum. Vnde si assit facultas operandi non posset esse voluntas perfecta, nisi operaretur, & ideo non est superfluum facere, quia sine actione, nec ipsa voluntas bona esset; præterea actus exterior in præcepto cadit, & iterum ad præmium accidentale confert, hæc ille. Ex quibus patet cōfirmatio conclusionis, & patet, ꝙ actus exterior addit per modum signi & argutiuè (& id sine quo non) ad bonitatem etiam essentialem. Declarat autem D.S. illud corollariū, & modificat tali assumpto, voluntate existēte perfecta si actus exterior desit, nihil minuit de præmio, vel pœna; ergo &c. Assumptum probatur, quia defectus talis perfectionis actus exterioris est simpliciter inuoluntarium, sed inuoluntarium non meretur pœnam, vel præmium in operādo bonum, vel malum; ergo etiam non tollit aliquid de præmio, vel pœna essentiali; nam actu interiori existente completo de tali nihil tollitur per absentiam actus exterioris, secus de accidentali præmio, vel pœna; vnde sicut actus exterior positus nihil addit super bonitate essentialis præmij meritoria actu voluntatis completo existente (vt dicebat prima pars primæ conclusionis) sic stante eius perfectione completa; tunc absentia exterioris nihil diminuit &c. Alia multa potes videre in solutionibus Capreoli supra. *Capreolus.*

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuum secundæ conclusioni responsiue.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Chrysostomus loquitur, quando voluntas hominis est consummata, & non cessatur ab actu, nisi propter impotentiam faciendi. ———

¶ Ad maiorem voluntas &c. Verum, bona, & perfecta, quæ non dimittit actum exteriorem, nisi propter impossibilitatem, sed voluntas, quæ non facit opus, quod posset, & deberet, negatur quòd ista remuneretur a Deo; sicut cum opere etiam quo ad præmium essentiale. Vnde subdit Chrysostomus. Opera autem sunt testimonia voluntatis, & ergo nisi assint opera, quando possunt adesse non est perfecta voluntas. Vltra, non quærit opera propter se. Verum, quærit tamen opera, vt fiant voluntariè propter Deum dum potest voluntas facere. Vltra, sed propter alios non tantùm, sed ēt propter hominem facientem &c. Vnde D.S. in 2. respondet ad similem auctoritatem Bernardi, quæ dicit Bona voluntas sufficit ad meritum, sed bona actio requiritur ad exemplum, dictum (inquit Bernardi) intelligitur quando facultas operandi deest voluntate perfecta existente, & loquitur tantùm quantum ad essentiale præmium, & non quantum ad accidentale, hæc ille, sic in proposito.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de bonitate actus exterioris quam habet a bonitate finis, sed bonitas actus exterioris quam habet ex materia, & circunstantijs, est alia a bonitate voluntatis, quę est ex fine, non autem alia a bonitate voluntatis, quam habet ex ipso actu volito, sed comparatur ad ipsam, vt ratio, & causa eius; sicut supra dictum est. * Et per hoc etiam patet solutio ad tertium. ——— *Arti. 1.*

¶ Maior vera; vna est, quæ sumitur ex parte finis, sed præter illam habet actus exterior bonitatem ex parte obiecti quam voluntas non consequitur actu, nisi faciat etiam actum exteriorem. Minor vera de augmento propriè dicto, vide secunda secundę q. 24. ar. 5. Fit enim etiam secundùm intensionem, & secundùm extensionem præsertim augmentum bonitatis voluntatis. Concludit ergo, quòd non addat ex parte finis, cum quo stat, quòd addit ex parte materiæ, & bonitatem meritoriam præmij accidentalis.

¶ Nota ex hac solutione, quòd actus voluntatis habet duplicem partialem bonitatem; vnam ex fine, qui est ratio volendi. Aliam ex actu exteriori volito, secundùm quod est apprehensus, & habet se in ratione obiecti voluntatis, sed tamen actus vt exercitus addit bonitatem accidentalis præmij meritorij, vt dictum est, quia bonitas, quæ est respectu actus exterioris vt est apprehensus, non est completa, nisi exerceatur.

¶ Ad tertium minor vera de bonitate, quæ est ex fine, tota deriuatur a voluntate, sed non tota simpliciter, immo econtra dependet etiam aliqua bonitas voluntatis ab actu exteriori, sine quo volito, & facto voluntas non est bona, & illam addit actus exterior.

Vtrum euentus sequens aliquid addat de bonitate, vel malitia ad actum exteriorem.

S Infra q.73. artic.8. Et Mal.q.2.ar.3.ad 15. & q.3.art.10. ad 5.

AD quintum sic proceditur. Videtur q euentus sequens addat ad bonitatem, vel malitiã actus. Effectus enim virtute præexistit in causa, sed euentus consequuntur actus, sicut effectus causas; ergo virtute præexistunt in actibus; sed vnumquodq; secundùm suam virtutem iudicatur bonum, vel malum; nam virtus est, quę bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Eth. * ergo euentus addunt ad bonitatem, vel malitiam actus.

*Cap.6.

§ 2 Præterea. Bona, quæ faciunt auditores, sunt effectus quidam cõsequentes ex prædicatione doctoris; sed huiusmodi bona redundant ad meritum prædicatoris, vt patet per id quod dicitur Philip. 4. Fratres mei charissimi, & desideratissimi gaudium meũ, & corona mea; ergo euẽtus sequẽs addit ad bonitatẽ, vel malitiã actus.

D. Pau.

§ 3 Præterea. Pœna non additur, nisi crescente culpa; vnde dicitur Deut. 25. Pro mẽsura peccati erit, & plagarum modus, sed ex euentu sequente additur ad pęnã, dicitur enim Exo. 21. q si bos fuerit cornupeta ab hæri & nudiustertius, & contestati sunt dominum eius, nec reclusit eũ, occideritq; virum, aut mulierem; & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident, non autem occideretur, si bos non occidisset hominem etiam non reclusus; ergo euentus sequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

Deut. Exod.

§ 4 Præterea. Si aliquis ingerat causam mortis percutiendo, vel sententiam dando, & mors non sequatur, non contrahitur irregularitas, contraheretur autem si mors sequeretur; ergo euentus sequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

§ Sed contra. Euentus sequens non facit actum malum, qui erat bonus, nec bonum, qui erat malus, puta si aliquis det eleemosynam pauperi, qua ille abutatur ad peccatum, nihil deperit ei, qui eleemosynam facit; & similiter si aliquis patienter ferat iniuriam sibi factam, nõ propter hoc excusatur ille qui fecit; ergo euentus sequẽs non addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

§ Hic determinatur de bonitate, vel malitia actus exterioris p cõparationem ad effectum eius, an videlicet effectus sequẽs augeat bonitatem, vel malitiam actus exterioris, & ex consequenti etiã interioris, quæ habet talem actum pro obiecto.

§ Respondeo dicendum, q euentus sequens, aut est præcogitatus, aut non. Si est præcogitatus, manifestum est, q addit ad bonitatem, vel malitiam; cum enim aliquis cogitans, q ex opere suo multa mala possunt sequi, nec propter hoc dimittit, ex hoc apparet voluntas eius esse magis inordinata.

Conclusio prima.

§ D.S. per quandam distinctionem, & subdistinctionem notat triplicem intellectum quæsiti, & sic respondet conformiter tribus conclusionibus, secũda ibi. Si autem &c. Tertia ibi. Si verò &c. Dicit ergo, q euentus, & effectus sequens potest se dupliciter habere ad actionem, quia aut præcogitatus, aut non. Si non, vel per se sequitur ex tali actu, vel per accidens. Prima ergo cõclusio iuxta primum intellectum, quando euentus est præcogitatus, tũc addit ad bonitatem, vel malitiam. Probatur, illud addit ad malitiam actus, quod facit voluntatẽ magis esse inordinatam, sed euentus sequẽs ad actum præcogitatus arguit voluntatem magis esse inordinatã; ergo &c. Maior patuit ex ar. præce. Minor probatur in litera, & est fundamentũ, quia actus cum euentu, qui præcogitatur est obiectum magis disconueniens in malis, vel cõueniens in bonis; mõ actus qui est peioris obiecti est peior, & qui melioris melior, & ergo actus malus cum malo effectu est peior, & cum bono melior. Vnde D.S. videtur arguere a posteriori (.s. quòd ille actus est peior) quia procedit a voluntate magis inordinata, sed ista voluntas est ideo inordinata, quia actus cum effectu malo sequenti est obiectum inordinatius in esse apprehenso per comparationem ad rationem rectam &c. Consequenter cum dicit.

§ Si autẽ euentus sequens non sit præcogitatus; tunc distinguendum est, quia si per se sequitur ex tali actu, & vt in pluribus, secundùm hoc euentus sequens addit ad bonitatem, vel malitiã actus; manifestum est enim meliorem actum esse ex suo genere ex quo possunt plura bona sequi, & peiorem ex quo nata sunt plura mala sequi.

§ Respondet iuxta secundum intellectum quæsiti tali conclusione secunda. Si effectus sequens non præcogitatus, tamen p se sequens, & vt in pluribus ex tali actu, tunc addit ad bonitatẽ, vel malitiam. Probatur ille euentus addit ad bonitatem, qui cõstituit melius obiectum, vel qui facit actum meliorem ex genere, sed euentus, vel effectus per se consequens est huiusmodi, igitur. Maior nota ex supradictis. Minor probatur, quia manifestum est meliorem actum esse ex genere, ex quo possunt plura bona sequi. Et posset probari ex quodam verbo, quod habet D.S. in de Malo Mate. 1. art. 3. ad 15. de ista materia, quia ille effectus, vel euẽtus addit ad bonitatem, vel malitiam, qui est de intẽtione agentis (.s. virtualiter, & in sua causa) sed iste est huiusmodi &c. Vnde patet q qui se inebriat, quia vult mala, quæ ex ebrietate sequuntur, ideo ebrietas continet grauitatem peccatorum corã Deo, quæ ex ebrietate, vt in plurimum sequuntur. Et licet coram hominibus nõ puniatur pro illis, quę probabiliter solent sequi si non sequantur, tñ pro eis apud iudicium Diuinum non videtur pœnam essentialẽ effugere. De his infra q. 76. ar. 4. ad quartum. Probatur etiam ista conclusio per tria argumenta, ante contrarium, & ibi habentur exempla. Deinde ibi.

§ Si verò per accidens, & vt in paucioribus, tunc euẽtus sequens non addit ad bonitatem, vel ad malitiam actus, non enim datur iuditium de re aliqua, secundùm illud, quod est per accidens, sed solùm secundùm illud, quod est per se.

§ Subiungit tertiam conclusionem quo ad primũ intellectum quæsiti talem. Euentus sequens per accidens, & in paucioribus nõ addit ad bonitatem, vel malitiã. Probatur, quia conditio de re aliqua non datur secundũ id, quod est per accidens, sed secũdũ illud quod est p se, sed talis effectus sequit per accidẽs, & vt in paucioribus, & pter intẽtionẽ; igit ex tali effectu nõ est dicẽdus actus, nec bonus, nec malus. De dictis circa illã tertiã cõclusionẽ, vide infra q. 73. ar. 8. ad primum, & de toto hoc articulo vbi plura dicuntur, quæ hunc articulum declarant, & ideo non oportet nunc morari.

Conclu. 3.

ARGVMENTVM in contrarium probat tertiam conclusionem responsiuam.

§ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus causę æstimatur secundùm effectus per se, non autem secundùm effectus per accidens.

§ Maior vera de effectu per se, & vt in pluribus. Ad minorem, sed non quilibet euentus sequitur actum per se, sed aliqui per accidens. Vltra ad subsumptam, vera est, quia virtus, significat complementum potentiæ operandi, & habens talem potentiam completam est bonum, sed non iudicatur talis potentia, nisi secũdùm effectus de per se contentos &c. Negatur ergo cõsequentia, quia non quilibet effectus continetur de per se in actu exteriori, sed aliqui per accidens, & tales non addunt de varia acceptione virtutis; habes in de virtutibus in communi. q. 1. ar. 1.

§ Ad secundum dicendum, quòd bona, quæ auditores faciunt consequuntur ex prædicatione doctoris; sicut effectus per se; vnde redundat ad præmium prædicatoris, & præcipuè, quando sunt præintenta.

§ Maior vera, sunt effectus, sed per se, etiam si actu non cogitet, tamen nati sunt sequi, & per consequens habentur tanquàm intenti, quia quãdo aliquid sequitur per se ad actum, habetur tanquàm intentum (saltem in sua causa) sicut ad delectationem inordinatam sequitur offensa, & auersio a Deo de qua aliquando aliquis non cogitat, hr tñ tanq voluntaria. Minor vera, sed negatur consequẽtia vniuersaliter, q quilibet, sed vt dicit secũda cõclusio.

§ Ad tertium dicendum, quòd euentus ille pro quo illi pœna infligenda mandatur, & per se sequitur ex tali causa, & iterum ponitur, vt præcogitatus, & ideo imputatur ad pœnam.

§ Ad minorem; ex euentu per se sequente additur ad pœnam, & per cõsequẽs ad malitiã, & de tali cõcedit minor, & consequẽs.

§ Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procederet si irregularitas sequeretur culpam, non autem sequitur culpam, sed factum propter aliquem defectum sacramenti.

§ Antecedens concedo, sed nego consequentiam gra formę, & vniuersaliter; quia ẽ si accederet irregularitas, non propterea adderetur malitia, quia non sequit malitiã actus, sed factũ. Vñ si iudex meritoriè faciat occidi aliquẽ est irregularis, & tñ nõ peccat, & ergo per hoc non probat, q addatur in malitia p effectũ, quia additur irregularitas De hoc habet D S. etiam in 4. distin. 25. q. 2. ad secundum, quia irregularitas est ineptitudo ad sacramentum Eucharistię ministrandum ad quod omnia sacramenta ordinãtur,

quod est sacramentũ pacis,& vnionis,& quia mi nistri debẽt conformari Christo qui occisus est, non qui occidit; ideo cõtrahitur ex occisione etiam iusta irregularitas,de hoc etiam in secunda secundæ.q.40.ar.2.& q.60.ar.4.& 7.ad tertium, vide & in Cap.in 2. di.42.ad tertium,contra secundam conclusionem.

Vtrum idem actus exterior possit esse bonus, & malus.

Infra q.72 art 6 & 22 q.97.art 2 ad 2.& ar 3 ad 2. Et 2. di.40 art 4. & Mal.q.2 ar 4 Et ver. q.1 art.4 c. & q.2.ar.4. cor. * Tex 19 & 40. * Tex. 14. 20.21.

AD sextum sic proceditur. Videtur ꝙ vnus actus possit esse bonus,& malus. Motus.n.est vnus,qui est continuus,vt dicitur in quinto Phy.* sed vnus motus continuus potest esse bonus,& malus; puta si aliquis cõtinuè ad ecclesiam vadens, primò quidem intendat inanem gloriam, postea intendat Deo seruire; ergo vnus actus potest esse bonus,& malus.

¶ 2 Præterea.Secundùm Philosophum in 3.physi.* actio,& passio sunt vnus actus,sed potest esse passio bona,sicut Christi; & actio mala, sicut Iudæorũ; ergo vnus actus potest esse bonus,& malus.

¶ 3 Præterea. Cum seruus sit quasi instrumentum domini,actio serui est actio domini;sicut actio instrumẽti est actio artificis; sed potest contingere, ꝙ actio serui procedat ex bona voluntate domini, & sic sit bona, & ex volũtate mala serui,& sic sit mala; ergo idem actus potest esse bonus,& malus.

¶ Sed contra. Contraria non possunt esse in eodem, sed bonum,& malũ,sunt contraria;ergo vnus actus,non potest esse bonus,& malus.

¶ Hic D.S.circa dicta mouet quoddam dubium, an vnus actus possit esse bonus,& malus,& iuxta intẽtum huius quæstionis intelligitur istud dubium de actu exteriori. Versatur enim intẽtum huius quæstionis circa bonitatem actus exterioris,& D.S.etiam respondendo innuit se,loqui de actu exteriori, sicut & in 2.di.40. ar.4.in cor.vbi mouet idem dubium, & determinãdo loquitur de actibus imperatis a voluntate,& exterioribus.

¶ Respondeo dicendum, quòd nihil prohibet aliqd esse vnum secũdùm quòd est in vno genere,& esse multiplex secundùm quòd refertur ad aliud genus; sicut superficies continua est vna secundùm quòd consideratur in genere quantitatis,tamen est multiplex, secundùm ꝙ refertur ad genus coloris si partim sit alba, & partim nigra;& secundùm hoc nihil prohibet aliquem actum esse vnum secundùm,quòd refertur ad genus naturæ, qui tamen non est vnus , secundùm quòd refertur ad genus moris;sicut & econuerso,vt dictũ est.* Ambulatio enim continua est vnus actus,secundùm genus naturæ,potest tamen contingere, quòd sint plures secũdùm genus moris,si mutetur ambulantis voluntas, quæ est principium actuum moralium.

* Ar.3.

Conclusio præambularis.

¶ D.S.primò deducit vnam conclusionẽ præambularẽ fundamentalem,secundò ex ea infert rñsiuã,ibi. Si ergo &c. Conclusio præambularis est ista. Nihil prohibet aliquẽ actũ esse vnũ secũdũ ꝙ refertur ad genus naturæ,q tñ non est vnus ſm ꝙ refert ad genus moris. Probat per legẽ subalternarũ, nihil prohibet aliqd esse vnum secũdũ ꝙ est in vno gñe, & esse multiplex secũdũ,ꝙ refert ad aliud genus;ergo sequitur cõclusio. Tenet consequẽtia ab vniuersali ad particularẽ, vel indiffinitã. Añcedẽs declarat in naturali exẽplo de supficie,q̃ est vna in gñe q̃titatis,& multiplex in gñe qualitatis; ergo & põt esse vna actio in gñe naturę,& multiplex ĩ gñe moris.Et declarat cõclusio exẽplariter de ambulatione, & patuit huius exẽpli declaratio supra q.1.ar.3. ad tertium. Tunc ibi.

¶ Si ergo accipiatur vnus actus prout est in genere moris,impossibile est,ꝙ sit bonus,& malus bonitate, & & malitia morali;si tamen sit vnus vnitate[d] naturæ,& nõ vnitate moris,potest esse bonus,& malus.

D.42.

Conclusio responsi.

¶ Infert ex prædicto fundamento cõclusionẽ rñsiuam talem. Si accipiatur &c. vt in litera per totũ (& vult cõclusio,ꝙ impossibile est, ꝙ vnus actus vnitate morali sit bonus,& malus moraliter,sed vnus actus vnitate naturæ põt esse bonus,& malus moraliter.) Prima pars probatur,argumento in contrarium,& ẽt extra l̃ram sic, impossibile est,ꝙ distinctio specifica stet cũ vnitate numerali sibi corñdente in codẽ gñe,sed bonũ,& malũ morale distinguuntur specie moris,vt patuit supra,ergo nõ põt stare cũ vnitate numerali in esse moris. Maior nota, q̃a distinctio maior præreqrit minorem. Secunda pars conclusionis patet ex cõclusione fundamẽtali, & sua declaratione de ambulatione. Et ꝓbat̃ p argumẽta añ contrarium.Nota aũt circa istam secundam partẽ, ꝙ non est difficultas quin vnus , & idem actus exterior possit esse bonus , & malus secundũ ꝙ subest diuersis intentionibus eiusdẽ agentis , vel prout a diuersis agentibus procedit. Similiter quoq; si actus exterior capiatur extensè pro omni actu alterius potentię a voluntate, prout actus intellectus põt dici exterior,nec sic est difficultas quin vnus & idem secundum vnitatem naturalẽ possit esse bonus, & malus & in eodem agente inquantũ substat diuersis intentionibus , vel vt est volitus diuersis voluntatibus diuersorum . Et de istis actibus vr̃ D.S.loqui in ista conclusione in secunda parte. Sed est difficultas de actu voluntatis , an ille idem numero secundũ esse naturæ possit esse bonus,& malus;sicut vr̃ dicere Capr in 2.dist.40. in responsione ad argumenta contra tertiam conclusionem , vt patet intuenti. Veruntamen attentis,q̃ D.S.dicit in 2.dist.eadem ar.1. & supra q. 19.ar.1 & 2.Videtur ꝙ oporteat dicere , quia non possit idem actus secundũ substãtiã,& absolutum esse bonus, & malus, habet enim in secundò, ꝙ bonum, & malum esto sint dr̃æ accidentales actuũ exteriorum in esse naturæ , non tñ actuũ voluntatis, vt patet ibidẽ ; supra aũt dixit, ꝙ nulla circunstantia põt actũ voluntatis bonũ facere malum,sed tñ obiectum;vñ velle bonum ſp est bonum, nisi per accidens tale velle impediret aliud debitũ. Quare vr̃, ꝙ voluntas bona, & voluntas mala differant specie ẽt naturæ,nec sint idem actus voluntatis Secus de actu exteriori potentiarũ exequentium,vel intellectus,vbi stãte vnitate actus in esse naturæ,potest variari secundum bonum, & malum pp variationem voluntatis,voluntatis aũt actus non põt esse bonus,& malus nisi rõne obiecti,& si est aliud bonum erit alius actus . Ad casum aũt ibidem positum ex durando cũ aliquis vult celebrare volũtate bona,& superuenit interdictũ illo ignorãte , qui cõtinuat actũ volendi celebrare,dr̃,ꝙ si est ignorantia,quæ excusat volũtas manet bona,si aũt non est ignorantia excusans,tunc dr̃, ꝙ est alia voluntas interpretatiua; sicut & aliud dictamen virtuale secundũ, ꝙ vult celebrare tpe interdicto, & tunc talis voluntas habet malum obiectũ,& est mala,& alia a voluntate,quã voluit celebrare extra tempus interdictum. Nec vr̃ ꝙ continuatio illius velle, quæ est aliqua circunstantia possit actũ voluntatis facere malum, quia secũdũ D.S.supra dato, ꝙ voluntas sit boni nulla circunstantia potest ipsam facere malã , nisi quia impedit voluntatẽ aliã tunc pceptã, quod non est in proposito;posset enim quis ẽt tpe interdicti velle celebrare absq; peccato,sed non pro tempore interdicti. Quod ergo velle sit malum, est quia est velle celebrare tpe interdicti , qđ non est primum velle sed aliud,quare non videtur, ꝙ idẽ actus voluntatis etiam secundũ naturam possit esse bonus,& malus.

An idem actus voluntatis possit esse bonus & malus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis responsi.Et quamuis alia probent secundam partem eiusdẽ conclusionis, tñ pro maiori explicatione D. S. rñdet ad ea.

¶ Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ille motus continuus qui procedit ex diuersa intentione ; licet sit vnus vnitate naturæ , non est tamen vnus vnitate moris.

¶ Ad maiorem,est vnus motus continuus vnitate naturę,sed si mutetur super eo voluntas potest esse multiplex in esse moris; ergo vnus actus , verum vnitate naturæ ſ. numerali potest esse bonus,& malus,sed non vnitate numerali in esse moris.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ actio,& passio ptinent ad genus moris inquantum habent rationem voluntarij, & ideo secundũ ꝙ diuersa voluntate dicuntur volũtaria, secũdùm hoc sunt duo moraliter, & potest ex vna parte inesse bonum, & ex alia malum.

¶ Ad maiorem sunt vnus motus vnitate naturæ, & quo ad absolutum,sed possunt esse plura in esse moris, secundùm quòd a diuersis voluntatibus procedunt,& in ordine ad diuersos fines Minor vera in ordine ad diuersas voluntates, vt voluntas est ratio.

¶ Ad tertium dicendum,ꝙ actus serui inquantũ procedit ex voluntate serui non est actus domini , sed solũ inquantum procedit ex mandato domini ; vnde sic non facit ipsum malum mala voluntas serui.

¶ Ad maiorem, instrumẽtum, sed animatum cuius est seipsum mouere sub principali agente; non autem est simile de instrumentis artificis inanimatis, vt patet infra q 68.ar.3.ad secundum. Minorem concedo, sed tunc est alia actio moraliter, vt procedit a voluntate bona domini, quàm vt procedit a seruo, esto sit eadem naturaliter; ergo idẽ, Verũ idẽtitate numerali naturæ, sed nõ moris.

¶ Circa hanc solutionem nota alium casum, in quo eadẽ actio põt videri bona, & mala. Si quis videlicet in peccato mortali existens faciat suffragia pro existente in purgatorio, talis sibi nõ meretur, tñ existenti in purgatorio meretur absolutionem a pœna.

¶ Ad hoc dicunt aliqui , ꝙ opus operaps nihil valet , sed opus operatum. Sed quia efficacia suffragiorum mensuratur secundùm charitatem eius pro quo fiunt, quia tantũ valent vnicuiq; q̃tum meruit, vt sibi valerent, secundũ be. Augustinum. Iõ dicit D.S. in secundo supra ad quintum , ꝙ ex ipsa operatio sine charitate facta

valet

valet ei pro quo fit virtute charitatis eius,& nō operantis, nec tñ sequitur,ꝙ illa operatio sit simpliciter bona, sed est bona huic ꝑ quo fit.Ex quo patet, ꝙ non est eadem operatio in esse moris, ut est simpliciter mala,vt s.est facientis,& secūdùm quid bona,vt est bona ei qui eam iussit fieri, & est in charitate. Sicut in proposito huius argumenti,seruus non benè facit opus,quod est dño iubenti bonū,& meritoriū, sic suffragium, vt est existētis in charitate,vel vt est ecclesiæ, valet pro defuncto, vide de hoc ex intētione loquentem D.S.in 4.di.45.q.2.ar.1.q.3. & vtitur ad propositum exemplo argumenti de seruo in peccato existente, faciente opus misericordiæ ex præcepto domini charitatem habentis.

Quæst. Vigesimaprima.

De consequentibus humanos actus ratione bonitatis, vel malitiæ.

V

DEinde considerandum est de his,quę consequuntur actus humanos ratione bonitatis, vel malitiæ. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò,vtrum actus humanus inquātum est bonus,vel malus, habeat rationem rectitudinis,vel peccati. Secundò, vtrum habeat rōnem laudabilis,vel culpabilis. Tertiò,Vtrum habeat rationem meriti,vel demeriti. Quartò, vtrum habeat rationē meriti,vel demeriti apud Deum.

¶ Postq̄ actum est de bonitate, & malitia actuum humanorū, hic consequenter agitur de his,q̄ consequuntur bonitatē,vel malitiā in eis. Pōt aūt actus humanus tripliciter considerari. Vno mō inquantum ordinatur ad finē. Alio mō inquantū est voluntarius. Tertio modo inquantum est aliquo modo ad alterum ordinatus, secundùm ꝙ habet rōnem iusti. Rōne primi cōsequitur ad bonitatem,vel malitiam actus humani,rectitudo, & peccatum Ratione secundi,laus & vituperium. Ratione tertij, meritum, & demeritum. Secundum hoc præsens quæstio diuiditur in tres partes,quæ procedunt, secundùm tres primos articulos.

Vtrum actus humanus inquantum est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati.

Mal.q.2.ar.2.ad 3.

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ actus humanus inquantum est bonus,vel malus non habeat rationem rectitudinis,vel peccati. Peccata.n.sunt monstra in natura,vt dicitur 2.Phy. * monstra autem non sunt actus, sed sunt quædam res generatę præter ordinem naturæ;ea autem quæ sunt,secundùm artem,& rationem, imitantur ea,quę sunt secundùm naturam,vt ibidem dicitur;ergo actus ex hoc, quòd est inordinatus, & malus non habet rationem peccati.

*Tex.82.

¶ 2 Præterea.Peccatum,vt dicitur in 2.Phys. * accidit in natura,& arte,cum non peruenitur ad finem intētum a natura, vel arte; sed bonitas, vel malitia actus humani maximè consistit in intentione finis,& eius prosecutione;ergo videtur, quòd malitia actus non inducat rationem peccati.

*Tex.83.

¶ 3 Præterea. Si malitia actus induceret rationem peccati, sequeretur ꝙ vbicunq; esset malum ibi esset peccatum,hoc autem est falsum, nam pœna licet habeat rationem mali,non tamen habet rationem peccati; non ergo ex hoc,ꝙ aliquis actus est malus hēt rōnem peccati.

¶Sed cōtra.Bonitas actus humani, vt supra ostensum est,* principaliter dependet a lege æterna, & per consequens malitia eius in hoc consistit, ꝙ discordat a lege æterna,sed hoc facit rationem peccati. Dicit.n.Augustinus 22.contra Faustum; * quòd peccatum est dictū, vel factum,vel concupitum contra legē ęternam;ergo actus humanus ex hoc,ꝙ est malus,habet rationem peccati.

*q.19.ar.4. August. *Cap.27.

¶ Hic primò inquirit, an actus, quia bonus, sit rectus, & quia malus,sit peccatum.

¶ Respondeo dicendum, quòd malum in plus est, q̄ peccatum,sicut &;bonum in plus est,quàm rectū,quælibet enim priuatio boni i quocūq; cōstituit rationē mali, sed peccatum propriè consistit in actu, qui agitur propter finem aliquem,cum non habeat debitum ordinem ad finem illum.

¶ D.S.primò declarat terminos quęsiti,secundò deducit conclusionem respon.ibi.In his verò &c.Primum expedit duabus cōclusionibus declaratoriis,secundam ponit ibi.Debitus aūt &c.Primò declarat in cōi,quid rectum,& peccatum tali conclusione.Malum in plus est,q̄ peccatum,sicut & bonum in plus est, quàm rectum. Probatur conclusio præsertim, quo ad primam partem, quælibet priuatio(quia propriè est debiti)boni,in quocunque(scilicet siue in agente,siue actione)constituit rationem mali,sed peccatū propriè consistit &c.vt in fine literæ;ergo hæc conclusio vera. Maior nota,quia malum significat priuationē boni in gñali. Minor patet ex rōne peccati,ex secundo Phy. Vñ istam partē clarè exponit D.S.in de Malo.Mate.2.ar.2. in cor. vbi dicit, malum,peccatū, & culpa se habent ad inuicem,vt communius, & minus commune; nam malum communius est;in quocunq;.n. siue in subiecto,siue in actu sit priuatio formæ, aut ordinis, aut mensuræ debitæ, mali rōnem habet. Sed peccatum dr̄ actus debito ordine,aut forma,siue mensura carens. Vnde potest dici, ꝙ tibia curua sit mala tibia, non potest,tamen dici,ꝙ sit peccatum;nisi fortè eo modo loquendi,quo peccatum dicitur effectus peccati;sed ipsa claudicatio peccatum dicitur, quilibet.n. actus inordinatus potest dici peccatum, vel naturæ,vel artis,vel moris Sed rationem culpæ non hēt peccatum,nisi ex eo,quod est voluntarium,nulli.n.imputatur ad culpam aliquis inordinatus actus, nisi ex eo, ꝙ est in eius potestate. Et sic patet, ꝙ peccatum est in plus,q̄ culpa; licet secundùm communem vsum loquendi apud theologos pro eodem sumant peccatum,& culpa;hæc ille. Ex quibus patet declaratio primæ partis conclusionis,de qua ēt benè loquitur Scotus in 2.d.37.vbi habet, ꝙ peccatum est corruptio rectitudinis in actu secundo,intelligendo de corruptione formaliter.Vide si placet de eadē materia D.S. in de Malo.Mate.1.ar.5.Et 1.p.q.48.&c.

Scotus concordat.

¶ Secundam partem D.S. relinquit notam,& patebit ex seqētibus,quia rectum propriè dr̄ de ordinato ad finem. Bonum autē dicitur,& principaliter etiam de fine. Consequenter ibi.

¶ Debitus autem ordo ad finem, secundùm aliquam regulam mensuratur,quæ quidem regula in his,quæ secundùm naturam agunt est ipsa virtus naturæ,quæ inclinat in talem finem; quando ergo actus procedit a virtute naturali, secundū naturalem inclinationem in finem, tunc seruatur rectitudo in actu,quia medium non exit ab extremis.s. actus ab ordine actiui principij ad finem, quando autem a rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati.

¶ Exponit magis specialiter quid rectitudinis,& peccati,tali cōclusione secunda. Qñ actus procedit a virtute naturali secundùm naturalē inclinationē in finē, tūc seruat̃ rectitudo in actu,qñ aūt a tali rectitudine actus aliqs recedit,tunc incidit rō peccati (.s. in naturalibus) ꝓbatur,peccatū propriè cōsistit &c vt dicebat minor ꝑ prima conclusione, sed debitus ordo secundū aliquam regulā mēsurat̃,subsumit̃,regula aūt in his,q̄ secundū naturā agunt, est ipsa virtus,q̄ inclinat in finē;ergo cōclusio ista vera.Et cōfirmatur prima pars cōclusionis ex rōne recti, q̄a tūc actus non exit extrema.s.actus nō exit ab ordine actiui principij ad finē. Patet ex his, ꝙ rectū,& peccatū directè opponunt̃. Patet ēt,ꝙ peccatū in gñali, vt est in naturalibus, & artificialibus, nō solū est ꝑ deuiationem a fine,sed ēt a regula,& magis a regula,vt pulchrè declarat D.S.de Malo.q.2.ar.1.in cor patet ergo quid terminorum in quæsito.

¶ In his verò, quæ aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio humana,regula autem suprema est lex æterna, quando ergo actus hominis procedit in finem secundùm ordinem rationis, & legis æternę. tunc actus est rectus;quando autem ab hac rectitudine obliquatur tunc dicitur peccatum. Manifestum est autē ex pręmissis,* ꝙ omnis actus voluntarius est malus per hoc, quòd recedit ab ordine rōnis, & legis æternæ, & omnis actus bonus concordat rationi, & legi æternæ; vnde sequitur, quòd actus humanus ex hoc,quòd est bonus, vel malus habeat rationem rectitudinis,vel peccati.

* q.19.

¶ Hic D. S. respondet quæsito exposito tali conclusione rñsiua. Actus humanus ex hoc,ꝙ est bonus,vel malus hēt rōnē rectitudinis,si bonus,vel peccati,si malus. Probat̃, qñ actus hominis procedit in finem secundùm ordinem &c. vt in litera, sed omnis actus voluntarius &c.ergo conclusio vera. Maior probatur,quia in his, quæ aguntur per voluntatem regula proxima est ratio humana, suprema autem,lex æterna; ergo maior vera. Tenet consequētia ex secunda conclusione declaratoria, quia actus est rectus, quia est secundùm regulam in finem, per oppositum de peccato ; minor patuit supra q.19 ad longum.

Conclusio responsiua.

¶ Nota circa hanc conclusionem, quia dicebatur in principio quæstionis,quòd hic agendū esset de his, quæ consequunt̃ bonitatem,vel malitiam actuum.Conclusio aūt non dicit, quòd rectitu-

do,& peccatum consequitur bonum, & malum; sed ex hoc, ꝙ est bonus habet rationem rectitudinis, & quia malus habet rationē peccati Ex qua conclusione videtur haberi identitas magis peccati,& mali, similiter recti,& boni; quàm sequela, immo quantū apparet ex verbis D.S. in minore,& ex supra dictis, quòd magis cōtra bonitas sequatur rectitudinem,& malū moris sequatur ipsam obliquitatem; nam eo ipso, quòd actus conformis est regulæ, sequitur, quòd sit bonus,& quia deuiat a regula,& fine, ideo malus.

¶ Dicitur ad hoc, quòd non est inconueniens, quòd aliqua duo importent vnam rem,& tñ illa res sub vno conceptu, sequatur ad seipsam sub alio, vt patet de intellectu Diuino, & volūtate, quę dicunt vnam rem,& tñ Philosophus 12. Metaph. probat Deum volentem, quia intelligit. Simile est de Ente, Vno, Bono, &c. Et est etiā duplex sequela; vna in essendo virtualiter alia in illatione.

Bonitas, an prior rectitudine.

¶ Tunc ad propositum dico, quòd bonitas, & rectitudo ex vna parte,& malum, & peccatum ex alia parte nō videntur distingui realiter, sed dicunt eandem cōformitatem, vel eādem priuationē. Et propter hoc dixit D. S. in conclusione, quòd quia actus bonus, vel malus habet rōnem rectitudinis, vel peccati, ad innuendā s. illam identitatem. Sed si loquamur de sequela, qua effectus suo mō sequitur cām, tunc ipsa bonitas sequitur rectitudinem,& cōformitatem ad regulam, & finem, vt pōt haberi ex supra dictis in q. 18. & 19. Sed si loquamur de sequela illatiua, qua subiectum sequitur ad passionem, tunc rectitudo sequitur ad bonitatem, & peccatum ad malum actionis humanæ. Est aūt illa sequela conceptibilis nō realis, quia vt dictum est, res sub vno conceptu est fundamentum pręsuppositum sibi ipsi sub alio cōceptu, vt patet de Ente,& Vno; nam conceptus vnius præsupponit conceptum entis stante vnitate rei, sed de hoc in Metaphysica, patet ergo ꝙ omnia pñt stare.

ARGVMENTVM in contrarium, confirmat secundam partem conclusionis responsi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd monstra dicuntur esse peccata inquantum producta sunt, in peccato in actu naturæ existente.

¶ Ad maiorem, monstra dicuntur peccata; eo mō loquēdi quo effectus peccati dr̄ peccatum non propriè, sed quia sunt producta per actum quo natura particularis deficit ab inclinatione naturę; sicut in prophetis dr̄ sępius. Portabit iniquitatem suam (.i. pęnam q̄ est effectus peccati,& iniquitatis. Sed peccata propriè sunt ipsi actus, qui deficiunt a regula, & fine, vt patet ex de Malo in cor. Vltra, monstra aūt &c. sunt tñ effectus actuum, qui propriè dicuntur peccata. Negatur consequentia, quia in naturalibus ꝓpriè peccatum est actus; ita & in humanis actus est peccatum. Ad istum ēt modum loquendi dr̄ transeūte actu peccati, quis peccator s. ab effectu peccati s. macula,& offensa, vt q. 86. ar. 1. patebit. Et habetur apud Capreolum in quarto dist. 14. q. 1. ad argumenta Aureoli cōtra tertiam conclusionem, & isto modo dicitur alicui peccatum remitti, quia effectus sortitur nomen suæ causæ.

Capreolus

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ duplex est finis. s. vltimus,& propinquus. In peccato autem naturæ deficit quidem actus a fine vltimo, qui est perfectio generati, non autem deficit a quocunque fine proximo, operatur. n. natura aliquid formando; similiter in peccato voluntatis, semper est defectus ab vltimo fine intento, quia nullus actus voluntatis malus est ordinabilis ad beatitudinem, quæ est vltimus finis; licet non deficiat ab aliquo fine ꝓximo quem voluntas intendit, & sequitur; vnde etiam cum ipsa intentio huius finis ordinetur ad finē vltimū, in ipsa intentione huiusmodi finis potest inueniri, ratio rectitudinis,& peccati.

¶ Ad maiorem primò dico, ꝙ verū, sed hoc contingit, quia declinatur a regula, vel mensura debitæ operationis. Secundò cū nō peruenitur ad finem vltimum,& de per se intentum, tunc est peccatum, esto perueniatur ad finē aliquem propinquum; sicut in generatione monstri intenditur ad perfectum gñabile in spē gñantis; tñ gñatur solū aliquid sine tali perfectione. Ad minorē dico, ꝙ bonitas consistit in intentione recta, & finis vltimi, vel ordinabilis in finē vltimum s. beatitudinem saltem secūdùm rōnem cōem, & malitia consistit in intentione obliqua,& finis tñ proximi, & nō ordinabilis in vltimum; ergo &c. Negatur consequentia, q̄a licet in peccato naturæ, non deuietur ab omni fine, tñ ab vltimo intento a natura; sic ēt de actu malo voluntatis, quia ille quidem cōsequitur finem, sed proximum, puta delectabile, secundū sensum, vel huiusmodi, non tñ vltimum. Et secundò, quia licet sit intentio finis alicuius, tñ nihilominus pōt esse peccatū, qñ intentio ēt ipsa non est recta, quia intentio proximi finis dēt esse ordinabilis in vltimum finem; vnde si non ordinetur deficiat a rectitudine,& est peccatum. Vult hoc argumentum, ꝙ peccatum non inducat malitiā actus, quia peccatum deficit a fine, sed actus malus nō deficit a fine; ergo &c. D.S. respondet ad maiorem,& minorem istam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnumquodque ordinatur ad finem, per actum suum,& ideo ratio peccati, q̄ consistit in deuiatione ab ordine ad finem, propriè consistit in actu, sed pœna respicit personam peccantem, vt in primo dictum est.* (* 1. p. q. 48.)

¶ Ad antecedens dico, ꝙ malitia, quæ est in deuiatione a fine inducit peccatum,& non quæcūque malitia,& priuatio cuiuslibet boni, sed priuatio boni. s. ordinis ad regulam,& finem, quæ ordinatio conuenit immediatè actui non agenti, quia vnumquodque ordinatur ad finem,& obseruationem regulæ per actum, vltra. Sequeret vbicunq; &c. negat sequela,& rō patuit iā, quia non q̄libet malitia cōstituit peccatū, sed solū malitia, q̄ est deuiatio a fine in actu secundo; malitia aūt. vel in subiecto, vel priuatio formæ, & actus primi, nō hēt rōnē peccati; sed solū malitia, q̄ est priuatio ordinis in finē debitū, & priuatio regulæ, & mēsuræ; vñ rō nō seqt.

Vtrum actus humanus inquantum est bonus, vel malus, habeat rationem laudabilis, vel culpabilis.

X

AD secundum sic proceditur. Videtur ꝙ actus humanus ex hoc, ꝙ est bonus, vel malus, nō habeat rationem laudabilis, vel culpabilis; peccatum. n. contingit in his, quæ aguntur a natura, vt dicitur in 2. Phy. sed tñ ea, quæ sunt naturalia, non sunt laudabilia, nec culpabilia, vt dicitur in 3. Ethicorum;* ergo actus humanus ex hoc, ꝙ est malus, vel peccatum, non habet rōnem culpæ, & per consequens, nec ex hoc, ꝙ est bonus habet, rationem laudabilis.

(2. d. 24. ar. 1. q. 2. cor. & 4. dis. 16. q. 3. ar. 1. q. 1. ad 1. & q. 1. ar. 2. ad 3. & Ma. q. 1. ar. 2. ad 3. * Cap. 1.)

¶ 2 Prętereà. Sicut contingit peccatum in actib. moralibus, ita & in actibus artis, quia vt dicitur in 2. Physicorum.* Peccat grammaticus non rectè scribens,& medicus non rectè dans potionem; sed non culpatur artifex ex hoc, ꝙ aliquid malum facit, quia ad industriā artificis pertinet, ꝙ possit,& bonum opus facere, & malum, cum voluerit; ergo videtur, quòd etiam actus moralis ex hoc, ꝙ est malus non habeat rationem culpabilis.

(* Tex. 11. & 14. * Tex. 82.)

¶ 3 Prætereà. Dionysius dicit 3. cap. de di. no. ꝙ malum est infirmum,& impotens, sed infirmitas, vel impotentia, vel tollit, vel diminuit rationem culpæ; non ergo actus humanus est culpabilis ex hoc, ꝙ est malus.

Dionysius

¶ Sed contra. Est quod Philosophus dicit, ꝙ laudabilia sunt virtutum opera, vituperabilia aūt, vel culpabilia opera contraria; sed actus boni sunt actus virtutis, quia virtus est, quæ bonum facit habentem,& opus eius bonum reddit, vt dr̄ in 2. Ethicorū; * vnde actus oppositi, sunt actus mali; ergo actus humanus ex hoc, ꝙ est bonus, vel malus habet rationem laudabilis, vel culpabilis.

(Arist. Aristo. * Cap. 6.)

¶ Hic consequenter inquirit de alio consequente actum bonum, vel malum inquantum est voluntarius. s. de imputabilitate.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut malum est in plus, q̄ peccatum, ita peccatum est in plus, q̄ culpa, ex hoc. n. dr̄ actus culpabilis, vel laudabilis, quòd imputatur agenti, nihil. n. est aliud laudari, vel culpari, quàm imputari alicui malitiam, vel bonitatem sui actus, tunc enim actus imputatur agenti, quādo est in potestate ipsius, ita quòd habeat dominium sui actus.

¶ D.S. primò deducit quandam conclusionē præambularē, secūdò subsumit, & infert finaliuam, ibi, Hoc aūt &c. Conclusio præambularis intenta a doctore est. Actus culpabilis, vel laudabilis dr̄, qñ est in potestate agentis, probatur, tunc actus imputatur agenti, qñ est in ptāte eius. sed ex hoc dr̄ actus culpabilis, vel laudabilis, ꝙ imputatur agēti; ergo cōclusio illa vera. Pro minore D.S. notat drīam inter peccatū,& culpā, q̄a peccatū est in plus,& inuenit in naturalibus,& arte, sed culpa solū in actu imputabili agēti,& ꝓbat illa minor ex vi significatiōis laudabilis,& vituperabilis i ...

¶ Nota autem, quòd D.S loquitur de peccato philosophicè, & quo ad significationem nominis, non quo ad vsum theologorū, cū peccatū,& culpam distinguit, maior autem nota. Deinde ibi.

¶ Hoc autem est in omnibus actibus voluntariis, q̄a per voluntatem Homo dominium sui actus habet, vt ex supradictis patet. * Vnde relinquitur, quòd bonum, vel malum in solis actibus voluntariis constituit rationem laudis, vel culpę, in quibus est idem malum peccatum, & culpa.

(* q. 1. ar. 1. & 2. in cor. pore.)

¶ Subsumit

¶ Subsumit & infert conclusionem responsi. talem. Bonū vel malum in solis actibus voluntarijs constituit, rationem laudis vel culpæ, in quibus est idem malum peccatum, & culpa. Et vult ista conclusio, quòd laus, & vituperium consequuntur bonum, & malum non absolutè, & vniuersaliter; sed bonum, & malum voluntarium, sic quòd aliunde est bonus, aliunde imputabilis. Et vult, ꝙ licet in naturalibus actus possit esse bonus, & rectus, peccatum, & obliquum, tamen ista non cōsequitur imputabilitas, nec laus, nec vituperium, sed solū in voluntarijs; & ergo laus, & vituperium cōsequuntur actum bonum, vel malum humanum, non quia bonus, vt sic; sed quia in potestate agentis. Probatur conclusio, bonum & malum in actibus nostris attenditur ex hoc, ꝙ sunt in potestate nostra, & sic dicuntur ē laudabiles, & vituperabiles, sed per volūtatem Homo habet dñium, & potestatem in omnibus actibus suis voluntarijs; ergo in solis actibus voluntarijs inuenitur bonum, & malum constituens rõnem laudis, vel culpæ, & per consequēs cōclusio vera. Et stat rō in hoc, quia in actibus volūtarijs, idē est malum, peccatū & culpa; ergo vnde actus ille habet malitiā inde ē culpā, & vituperium. Maior patuit ex conclusione præambulari. Minor patet ex supra dictis.

¶ Nota aūt, ꝙ ex his hr̄, ꝙ actus secundùm aliud formaliter est bonus, & rectus, secūdùm aliud imputabilis. Est.n. rectus, & bonus quia conformis regulæ in ordine ad finem, vt patet in arti. 1. sed imputabilis, quia in dñio agentis. Pro quo nota Sco. conformiter loquentem in quodlibetis q. 18. in secundo principali, quia laudabile, & vituperabile (immo generalius premiabile, & punibile) cōtinentur sub hoc cōi, quod est imputabile. Et illius cōis est vna rō hæc. s. actum esse in libera potestate agentis, quod est secundū voluntatem principaliter. Imputabile aūt importat duos respectus, vnum ad potestatem, vel dñium agentis, & alium ad aliquid correspondens actui, vel agenti secundùm iustitiam, & hoc propter ipsum actum, & secundum sequitur ad primū &c. vide ibidem. Et qūo differēter est imputabilis actus voluntatis elicitus, & imperatus. Vñ hr̄, ꝙ imputabilitas in cōi cōuenit actui, quia voluntarius, & in potestate agentis, sed talis imputabilitas. s. quæ est laus, vel vituperiū cōuenit actui existēti in ptāte, & cū hoc bono vel malo.

¶ Patet ex his, ꝙ nō satis cōmuniter accipiunt imputabilitatē, qui dicunt, quòd imputare sit ascribere, vel imponere crimen. Patet namq; quia imputatio est communis ad bonum, & ad malum, sed vituperare est imponere crimen.

¶ Nota circa annexum post conclusionem, ꝙ malum peccatū, & culpa in eodem idem sunt, secundùm rem, sed differunt rõne; quia malum dicitur, vt est priuatio boni debiti, culpa prout est defectus voluntarius actionis existens in potestate agentis, peccatū autem, vt est defectus a regula, & debito fine.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsi. quia virtutum opera, quæ sunt bona, sunt laudabilia, quia ad actum virtutis requiritur, quòd sit in potestate agentis; & ꝙ sit bonus; ideo laudabilis. Vnde secundùm Sco. supra non ab eodem formaliter est actus bonus bonitate morali, & imputabilis, sed primum habet ex conuenientia ad regulam iuxta quā dēt elici; secundum ex eo, ꝙ est in libera potestate agentis. Laudabile autem, & vituperabile ambo important ista, quia licet formaliter dicant hoc, quod est imputabile, cum determinatione istius ad qd est imputabile; tamen materialiter cōnotant illud propter quod ipsum est ad hoc imputabile. s. bonitatem, vel malitiam propter q̄ ad pęnam, vel præmium imputandum est, hæc ille. Patet ergo, ꝙ opera virtutis sunt laudabilia, tum quia in potestate agentis, tum quia bona, laudabile enim vtrunque importat.

Malum culpa peccatum.

Scotus.

Scotus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd actus naturales non sunt in potestate naturalis agentis, cum natura sit determinata ad vnum, & ideo licet in actibus naturalibus, sit peccatum, non tamen est ibi culpa.

¶ Maior vera, sed ibi est ita peccatum, ꝙ non est culpa, qa non est in potestate agentis. Minor vera, quia sunt quidem peccatum philosophicè loquendo; pro omni actu carente ordine ad finem. Consequens conceditur; ergo, quia peccatum, vel quia malus, vt sic, non est culpabilis, sed quia tale peccatum, quod cū hoc est culpa, & in potestate agentis est imputabilis tali imputatione, q̄ est culpabilitas. Et per consequens, quia bonus &c. verū, sed quia taliter bonus. s. voluntariè, & ex potestate, & libertate agentis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ rō aliter se habet in artificialibus, & aliter in moralibus. In artificialibus.n. rō ordinatur ad finem particularem, quod est aliquid p rationem excogitatum. In moralibus aūt ordinatur ad finem cōem totius humanæ vitæ; finis aūt particularis ordinatur ad finem cōem. Cum n. peccatum sit per deuiationē ab ordine ad finem, vt dictum est, * in actu artis contingit dupliciter esse peccatum. Vno mō per deuiationē a fine particulari intento ab artifice, & hoc peccatū erit proprium arti. puta si artifex intendens facere bonum opus faciat malum, vel intendens malum faciat bonum. Alio mō per deuiationem a fine cōi humanæ vitę, & hoc mō dicetur peccare, ēt si intendat facere malum opus, & faciat per quod alius decipiatur, sed hoc peccatum non est proprium artificis inquātum artifex, sed inquantum Homo est; vnde ex primo peccato culpat artifex inquantum artifex, sed ex secundo culpatur Homo inquantum Homo est. Sed in moralibus vbi attenditur ordo rõnis ad finem cōem humanæ vitæ, sp peccatū, & malum attenditur per deuiationem ab ordine rõnis ad finem cōem humanæ vitæ, & iō culpatur ex tali peccato Homo, & inquantū est Homo, & inquantū moralis est; vñ Philosophus dicit in 6. Eth. * ꝙ in arte volens peccās est eligibilior, circa prudentiā aūt minus, sicut & in virtutibus moralibus quarum prudentia est directiua.

*ar. 1.

* Cap. 5.

¶ Maior, non est omnino similis, quia peccatum in actibus moralibus est per deuiationem a cōi fine totius vitæ humanæ, sed in artibus est per defectum a regula artis, & per consequens a fine artis. Minorem distinguo. Dico.n. ꝙ si non rectè faciat deficiendo a regula artis, & nolens, tunc culpatur, vt artifex; quia videlicet libēter fecisset bonum artificiosum opus, & non potuit ex defectu artis, tunc.n. culpatur, quia non sit artifex. Si aūt faciat malum volēs, vt alterum decipiat, & vendat rem vilem preciosè, tunc peccat, vt Homo, deuiando a fine cōi humanæ vitæ. s. a virtuoso viuere, quia committit iniustitiam; vnde minor est falsa, quòd nullo modo culpetur. Vltra, quia ad industriam artificis pertinet, ꝙ possit bonum. Verū vt sic &c. Sed facere, opus malum, & vile, & exhibere ꝓ precioso non pertinet ad industriam, sed ad malitiam artificis, vt Homo, quia per hoc deficit a virtute iustitię, mediante qua ordinatur in finem communem totius vitæ. Vltra, ergo videtur &c. negatur; immo actus moralis semper est malus, qui abducit hominē a cōmuni fine, & facit hominem malum, vt Homo est, & culpabilē, vt Homo D.S. respon. ad maiorem, & minorem.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illa infirmitas, quæ est in malis voluntarijs subiacet potestati hominis, & ideo nec tollit, nec diminuit, rationem culpæ.

¶ Ad maiorem, malum potissimè entis est infirmum ad hunc sensum, quia non potest esse per se, & purum, sed necessariò est in bono, & non potest agere effectum naturalem, nisi per bonū adiunctum; & ad hunc sensum intelligitur, vt patuit supra q. 18. arti. 1. ad tertium. Sed non vult, ꝙ omne malum morale, sit ex infirmitate, vt infra patebit, quia aliquod malum est ex malitia. Ad minorem, infirmitas, non voluntaria, & quæ non est in potestate hominis tollit, vel diminuit. Sic nō est de malo morali, quia talis malitia, & infirmitas affectionalis est in potestate hominis, & adeo, quòd si non est in potestate non est culpa, De ista materia quid sit peccatum ex infirmitate, & vtrum infirmitas excuset infra habetur. q. 77. ar. 3. & 7.

Vtrum actus humanus inquantum bonus, vel malus habeat rationem meriti, vel demeriti.

AD tertium sic proceditur. Vr̄ ꝙ actus humanus nō habeat rõnem meriti, & demeriti propter suam bonitatem, vel malitiam; meritum.n. & demeritum dicitur per ordinem ad retributionem, quæ locum solùm habet in his, quæ ad alterum sunt; sed non omnes actus humani boni, vel mali, sunt ad alterum, sed quidam sunt ad seipsum; ergo non omnis actus humanus bonus, vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti.

A
2 di. 40. ar. 5 Et 4 d. 15 q. 1. ar. 1. q. 1. ad 1. Et Mal. q. 2. ar. 2. ad 3.

¶ 2 Præterea. Nullus meretur pœnam, vel pręmium ex hoc, ꝙ disponit, vt vult de eo cuius est dñs; sicut si Homo destruat rem suam, non punitur, sicut si destrueret rem alterius; sed Homo est dominus suorum actuū; ergo ex hoc, quòd benè, vel malè disponit de suo actu, non meretur pœnam, vel pręmium.

¶ 3 Præterea. Ex hoc, ꝙ aliquis sibijpsi acqrit bonū nō meret, vt ei bñ fiat ab alio, & eadē rō est de malis; sed ipse actus bonus est qddā bonū, & pfectio agentis, actus aūt inordinatus est quoddā malū ipsius; nō ergo ex hoc, ꝙ Hō facit malū actū, vel bonum meret, vel demeretur.

¶ Sed contra est, quod dr̄ Esaiæ. 3. Dicite iusto; qm̄ bñ, qm̄ fructū adinuentionū suarum comedet, vę impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei.

Esaiæ 3.

¶ Hic inquirit de alio consequente bonitatem, & malitiam actus humani secundùm quòd habet rationem profectus, vel nocumenti. Et primò exponit propositũ, secũdò ostendit respectu cuius attendatur meritum, & demeritum actus humani, an etiam respectu Dei.

¶ Respondeo dicendum, quòd meritum, & demeritum dicuntur in ordine ad retributionem, quæ fit secundùm iustitiam. Retributio autem secũdùm iustitiam fit alicui ex eo, quòd agit in profectum, vel nocumentum alterius. Est autem considerandum, quòd vnusquisque in aliqua societate viuens, est aliquo modo pars, & membrum totius societatis; quicunque ergo agit aliquid in bonum, vel malum alicuius in societate existentis, hoc redundat in totam societatem, sicut qui lędit manũ per consequens lędit hominem. ——————

¶ D. S. primò probat conclusionem responsiuam, secundò eam explicat vna alia conclusione, ibi. Cum ergo &c. Tertiò per modum epylogi infert ex articulis tribus iam dictis conclusionem respon. quo ad præsens quæsitum, & duo quæsita præcedentium articulorum, ibi. Sic igitur &c. Quo ad primum probat hanc conclusionem respon. quam tangit in fine circa epylogum. Actus humanus propter suam bonitatem, vel malitiam habet rationẽ meriti, vel demeriti; probatur sic, ille actus habet rationem meriti, vel demeriti, cui fit retributio secundùm iustitiam; sed actui bono, vel malo fit retributio secundùm iustitiam; igitur conclusio vera. Maior innuitur in fine articuli, & probatur in principio sic; quia meritum, & demeritum dicuntur in ordine ad retributionem secundùm iustitiam; ergo sequitur maior. Et non loquitur hic de merito theologico vitæ æternæ, sed extensè prout meritum dicitur omne id, quod facit aliquam mercedem debitam agẽti, & merenti secundùm aliquam iustam legem, siue obseruetur iustitia cõmutatiua, siue distributiua, siue seruetur æqualitas proportionis, siue æqualitas simpliciter. Minor subintellecta probatur, retributio secundùm iustitiam fit alicui, eo quòd agit in profectum, vel nocumentum alterius; sed quicunque agit aliquid in bonum, vel malum alicuius in societate existentis, hoc redundat in totam societatem, tanquàm profectus, vel nocumẽtum; ergo minor vera, quòd actui bono, vel malo fit retributio secundùm iustitiam, saltem ab ipsa communitate, vt patebit. Illa minor proxima patet ratione, & exemplo, quia vnusquisque est pars, & membrum societatis; ergo minor vera.

Conclusio responsiua.

¶ Nota circa maioris probationem infra habenda q. 114. ar. 1. vbi magis de hac re videbitur. Et vide si placet Scotum in quodlibetis q. 17. vbi videtur non difformiter loqui ad D. S. cum dicit. Meritorium addit supra bonitatem duplicem relationem &c. Vide, & loquitur de merito theologico. Et potest idem dici de merito in communi præter quam, quòd vltima habitudo, quæ est per gratiam non est necessaria, sed tamen requiritur, quòd quilibet merens exhibeat aliquod bonum. Deinde cum dicit.

Scotus.

¶ Cum ergo aliquis agat in bonum, vel malum alterius singularis personæ, cadit ibi dupliciter ratio meriti, vel demeriti. Vno modo secundùm quòd debetur ei retributio a singulari persona quam iuuat, vel offendit. Alio modo, secundùm quòd debetur ei retributio a toto collegio. Quando verò aliquis ordinat actum suum directè in bonum, vel malum totius collegij, debetur ei retributio primò quidẽ, & principaliter a toto collegio, secundariò verò ab omnibus collegij partibus. Cum verò aliquis agit, quod in bonum proprium, vel malum vergit, etiam debetur ei retributio inquantum etiã hoc vergit, in commune, secundùm quòd ipse est pars collegij; licet non debeatur ei retributio inquantum est bonum, vel malum singularis personæ, quæ est eadem agẽti, nisi fortè a seipso secundùm quãdam similitudinem, prout est iustitia hominis ad seipsum. ——————

¶ Explicat prædictam conclusionem, & probationem eius, pręcipuè quo ad minorem, quia dictum est, quòd actui bono, vel malo fiat iusta retributio, tanquàm merito; ideo videndum est a quo fiat retributio, & respũ cuius actus possit dici, & esse meritũ &c. Et declarat hoc tali conclusione, quando aliquis agit in bonum, vel malum singularis personę, tunc ille actus habet rationem meriti, vel demeriti dupliciter, & debetur ei dupliciter retributio. Quñ verò ordinat actum suum directè in bonum totius collegij &c. Cum aliquis &c. vt in litera. Ista conclusio habet tres partes, & patent claré in litera. Ex his patet, ꝙ quodcunque bonum aliquis agit, debetur sibi semper retributio iusta; saltem a communitate.

¶ Nota aũt circa secundam partem simile. Quando n. cõitas est per se ordinata, tunc dominium spectat per se ad cõitatem, & residet apud prælatum, sicut apud ministratorẽ; per accidens aũt apud personas cõitatis. Vñ non possunt subditi petere diuisionem, sicut est in monasterijs. Quñ aũt cõitas nõ est per se ordinata, sicut in societatibus mercatorum est per oppositũ; quia tunc personæ habẽt ius per se, cõitas per accidens. Ita hic in simili retributio pertinet, quandoq; per se ad cõitatem, quandoq; ad personas de cõitate. Deinde ibi.

¶ Sic igitur patet, quòd actus bonus, vel malus habet rationem laudabilis, vel culpabilis, secundùm quòd est in potestate voluntatis; rõnem verò rectitudinis, & peccati secundùm ordinem ad finem; rõnem verò meriti, & demeriti, secundùm retributionẽ iustitiæ ad alterum. —

¶ Infert ex his tribus articulis per modum epylogi conclusionem corollariã respon. ad illa tria quæsita pmissa, & patet ex dictis.

ARGVMENTVM in contrarium, confirmat conclusionem respon. quia retributio manuũ (i. operationum) est respectu meriti, vel demeriti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quandoq; actus hominis boni, vel mali, & si non ordinentur ad bonum, vel malum alterius singularis personæ, tamen ordinantur ad bonum, vel ad malum alterius, quod est ipsa communitas. ——————

¶ Ad maioris secundam partem, quæ sunt ad alterum, siue ad aliam personam, siue ad communitatẽ, quæ est quid aliud ab agente. Ad minorem, Nõ omnes &c. verũ, tamen ipse Homo est aliqd communitatis, & ea, quæ agit ad seipsum redundant in communitatem, vnde negatur consequentia. Sicut quis se suspendens & punitur a communitate, & confundit totam cõitatem, quia cõitas cõstituitur ex personis, & si personæ sunt apud se inordinatę, est in destructionem totius reipublicæ &c. De istis vide secunda secũdæ q. 59. ar. 3. ad secundum. Antiquitus se suspendentes priuabãtur honore sepulturæ, vt habet Philosophus 5. Ethi. Sed persona dupliciter consideratur, vno mõ secũdùm se, & sic si sibi aliquod nocumentum inferat põt habere rõnem alicuius alterius peccati, puta intẽperantiæ, vel imprudentiæ, non tñ iniustitiæ, qa iustitia ꝑ est ad alterum. Alio mõ consideratur inqũtum est aliquid ciuitatis, vel aliquid Dei, & sic qui se occidit facit iniuriã ciuitati, & Deo, sic punitur. Vñ secunda secundæ q. 64. ar. 5. ad 1. Se occidens facit contra charitatẽ quã ad seipsum debet habere. Sed p cõparationẽ ad Deũ, & cõitatem hẽt rõnẽ peccati p oppositionem ad iustitiã.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ Homo qui habet dominium sui actus, ipse etiam inquantum est alterius. s. communitatis cuius est pars, meretur aliquid, vel demeretur inquantum actus suos benè vel malè disponit, sicut etiã si alia sua de quibus communitati seruire debet; benè vel malè dispensat. ——————

¶ Ad maiorem, nullus meretur pœnam, vel præmium, verum, vt singularis persona secundùm se considerata; tamen vt est aliqd communitatis, sic etiam benè agendo, & prout vult benè, vel malè meretur præmium, vel pœnam a communitat. extra, sicut si &c. Negatur immo si destruat rem suam in dispendium communitatis, etiam punitur. Ad minorem vera, est dñs suorum actuum, tamẽ ipse est aliquid communitatis, & facta sua redundant in cõitatẽ. Vñ negatur consequentia, quia & ipse ẽ agens, qđ est est cõitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum bonum, vel malum, quod aliquis sibi facit per suum actum, redundat in communitatem, vt dictum est, * ——————

¶ Maior vera esset, si illud bonum acquisitum non redundaret etiam in alium. Minor vera, tamen eo ipso, quòd est perfectio illius, est etiam perfectio communitatis, quia ipse est aliquid communitatis; sicut eo ipso, quòd quis sanat manum, vel aliud membrum, eo ipso benè meretur de toto homine. Sic etiam Princeps diligit, & veneratur ciues studiosos p seipsis, quia si ipsi habent benè, redundat hoc in rem publicam &c.

** In corpore.*

Vtrum actus bonus, vel malus habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

AD quartum sic proceditur. Videtur ꝙ actus hominis bonus, vel malus nõ habeat rationem meriti, vel demeriti per comparationem ad Deum; quia vt dictum est, * meritum, & demeritum importat ordinem ad recompensationem profectus, vel damni ad alterum illati; sed bonus actus hominis, vel malus non cedit in aliquem profectum, vel damnum ipsius Dei; dicitur enim Iob 35. Si peccaueris quid ei nocebis. Porro si iuste egeris quid donabis ei? ergo actus hominis bonus, vel malus non habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

*B — Et Heb. 6. lec. 3. — * art. 3. — Iob 35.*

¶ 2 Præterea.

¶ 2 Præterea, instrumentum nihil meretur, vel demeretur apud eum, qui vtitur instrumento; quia tota actio instrumenti est vtentis ipso; sed homo in agendo est instrumentum Diuinæ virtutis principaliter ipsum mouentis, vt dicitur Esa. 10. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? vbi manifestè hominem agentem comparat instrumento, ergo homo benè agendo, vel malè, non meretur, vel demeretur apud Deum.

Esa. 10.

¶ 3 Præterea, actus humanus habet rationem meriti, vel demeriti, inquantum ordinatur ad alterum; sed non omnis actus humanus ordinatur ad Deum, ergo non omnes actus boni vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

¶ Sed contra est quod dicitur Eccl. vlt. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium, siue bonum sit, siue malum; sed iudicium importat retributionem, respectu cuius meritum, vel demeritũ dicitur; ergo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

Eccl. vlt.

¶ Quia dictum est, quòd actus bonus habeat rationem meriti, etiam quem facit ad seipsum (quia redundat in bonum communitatis) Iam quæritur vltimò, quis ex parte communitatis retribuat, an etiam habeat rationem meriti ad Deum.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut dictum est*; actus alicuius hominis habet rationem meriti, vel demeriti, secundùm quòd ordinatur ad alterum, vel ratione eius, vel ratione communitatis; vtroque autem modo actus nostri boni vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

* Art. 3.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Actus humani habent rationem meriti, vel demeriti per comparationem ad Deum. Probatur. Actus alicuius, &c. vt in principio literæ; sed vtroque modo actus nostri boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti, scilicet respectu Dei, tanquam singularis personæ, & ratione suiipsius, & vt est quasi persona publica, & rector totius vniuersi, & præsertim hominum, ergo &c. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem cum minore; secundò probat primam partem minoris, ibi. Ratione quidem, &c. tertiò secundam, ibi. Ex parte verò, &c. quartò subinfert cõclusionem, ibi. Vnde manifestum, &c. Maior ergo patet ex art. præcedenti. Consequenter cum dicit.

¶ Ratione quidem ipsius, inquantum est vltimus hominis finis; est autem debitum, vt ad finem vltimum omnes actus referantur, vt supra habitum est*; vnde qui facit actum malum non referibilem in Deum, non seruat honorem Dei, qui vltimo fini debetur.

* q. 19. articu. 10.

¶ Probat primam partem minoris sic, Deus est vltimus finis; sed debitum est, vt ad finem vltimum omnes actus referantur (s. actu, vel virtute propinquè, vel remotè) ergo qui facit actum non referibilem (qualis est solum peccatum) in Deum, non seruat honorem; sed faciens referibilem seruat, per cõsequens vnus à Deo demeretur pœnam, alius meretur præmium.

¶ Et nota verba D.S. quia dicit, qui facit actum non referibilẽ: quia non requiritur ad actum bonum, quòd semper actu referatur; sed sufficit quandoque quòd sit referibilis, vel virtualiter relatus. De hoc infra, q. 100. art. 10. Et habet D.S in secundo, distin. 40. art. 5. ad 6. & 7. & dist. 41. q. 1. art. 2. Et Capreo. in secundo, dist. 41. quia etiam Gentilis potest facere actum non punibilem, esto nec actu, nec virtute referat, dummodo ex natura sit referibilis, & non referatur in malum finem. Et sufficit ad hoc, ꝙ non semper sit peccatum, vt referatur in Deum, vt est primum bonum naturaliter diligibile, prout a Philosophis ponitur, bonũ totius vniuersi. ¶ Nota etiam circa verbum. (Est autem debitum, &c.) quia posset esse quæstio, an faciens debitum mereatur à Deo, de hoc infra, q. 114. art. 1. ad primum, ꝙ sic. Aliàs actus iustitiæ non esset meritorius, &c. Consequenter ibi.

Capreolus.

¶ Ex parte verò communitatis vniuersi; quia in qualibet communitate ille, qui regit communitatem præcipuè habet curam boni communis, vnde ad eum pertinet retribuere pro his, quæ benè, vel malè fiunt in communitate. Est autem Deus gubernator & rector totius vniuersi, sicut in primo habitum est*, & specialiter rationalium creaturarum.

* q. 103. articu. 4.

¶ Deducit secundam partem minoris clarè in litera. Tunc ibi.

¶ Vnde manifestum est, ꝙ actus humani habent rationem meriti, vel demeriti per comparationem ad ipsum; alioquin sequeretur, ꝙ Deus non haberet curam de actibus humanis.

¶ Subinfert conclusionem respon. iam probatam; sed adhuc eam probat rõne ducente ad inconueniens in fine literæ. Et fundatur ista probatio ad inconueniens in probatione secundæ partis minoris.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ per actum hominis Deo secundùm se nihil potest accrescere, vel deperire; sed tamen homo quantum in se est aliquid subtrahit Deo, vel ei exhibet, cum seruat vel non seruat ordinem quem Deus instituit.

¶ Maior vera, potissimè quantum ad affectum agentis. Ad minorem, secundùm se nihil profectus recipit Deus; tamen homo quantum est in se exhibet, vel subtrahit aliquid Deo; quia idem est iudicium, ac si noceret Deo, cum subtrahit quantum in se est. De hoc etiam infra, q. 47. art. 1. ad primum.

¶ Ad secũdum dicendũ, ꝙ homo sic mouetur à Deo, vt instrumentum, ꝙ tamen non excludit quin moueat seipsum per liberum arbitrium, vt ex supra dictis patet*; & ideo per suum actum meretur, vel demeretur apud Deum.

* q. 10. ar. 4.

¶ Maior vera, de instrumento inanimato, cuius non est liberè agere sub principali agente; sed de instrumento animato, falsa est, vt etiam de humanitate Christi, & patuit sup. q. 20. artic. 6. ad tertium. quia actionem domini bonam, potest seruus inficere, inquantum sua est.

¶ Minor vera, est instrumentum, sed animatum, pro tanto comparatur instrumento; quia in actione sua dependet ex Deo, tamen liberè, vt patuit sup. q. 10. art. 4.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ homo non ordinatur ad communitatem politicam secundùm se totum, & secundùm omnia sua; & ideo non oportet, ꝙ quilibet actus eius sit meritorius, vel demeritorius per ordinem ad communitatem politicam; sed totum ꝙ homo est, & ꝙ potest, & habet, ordinandum est ad Deum; & ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum, quantum est ex ipsa ratione actus.

¶ Minor negatur, & eam D.S. in solutione ostendit falsam per differentem ordinationem hominis ad Deum, & communitatem politicam.

¶ Et nota verbum D.S. in fine solutionis, ꝙ omnis actus est meritorius, vel demeritorius, quãtum est ex parte actus; quia si bonus actus non mereatur, hoc est per defectum charitatis, & relationis ex parte agentis in vltimũ finem. Et actus malus q̃nq; non demeretur propter ignorantiam excusantem, & huiusmodi, &c.

Quæstio vigesimasecunda.

De passionibus animæ in generali quantum ad subiectum earum.

A

POst hoc considerandum est de passionibus animæ. Et primò in generali. Secundò in speciali. In generali autem quatuor occurrunt circa eas consideranda. Primo quidem de subiecto earum. Secundò, de differentia earum. Tertiò, de comparatione earum adinuicem. Quartò, de malitia, & bonitate ipsarum. Circa primum quæruntur tria. Primò, vtrum aliqua passio sit in anima. Secundò, vtrũ magis in parte appetitiua, quàm in apprehensiua. Tertiò, vtrum magis sit in appetitu sensitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.

¶ Postquam secundùm ordinem promissum in quæstionis sextæ principio, determinatum est de actibus, qui sunt proprij homini, & qui de propinquo ad beatitudinem disponunt. Hic agitur de actibus, qui sunt hominibus, & alijs animalibus communes, qui dicuntur passiones. Et circa hoc est duplex tractatus. Vnus est de eis in generali. Secundus est de eis in speciali, & manifestatur in quæstione 26. Circa primum quatuor sunt consideranda, vt in litera, &c.

¶ Sed circa iam dicta occurrit dubium, quod resolutum aperiet multorum sequentium intelligentiam. Dictum est enim, quòd

hic

hic consequenter D. S. determinaturus sit de actibus, qui sunt hominibus, & alijs animalibus communes. Huic autem videtur statim aduersari, quia tractatus hic intitulatur de passionibus; ratio autem passionis, & actionis videntur esse contrarię.

¶Sed pro huius solutione oportet notare, ꝙ huiusmodi passiones de quibus intenditur, sunt passiones non quidem purè corporales, sed animales cōtinentes duplicem motum partialem. Vnus est formale passionis, & est actio immanens, puta affectio appetitus sensitiui. Sed alius est motus transmutatiuus corporis, & motus de genere passionis propriè dictus, vt patebit in primo articulo. Quamuis ergo passio animalis dicat principaliter tanquam formale suum actionem; quia tamen per huiusmodi affectionem anima trahitur tractu affectionali ad res ipsas, ex quo tractu cōsequitur in corpore passio, & transmutatio etiam à naturali dispositione; ideo huiusmodi affectiones dicuntur passiones, quia proueniunt à re extra apprehensa, & ad ipsam inclinant, & corpus alterant. Nam vt patebit propriè dicuntur passiones illæ affectiones, quæ immutant corpus in contrariam dispositionem naturalis habitudinis. Secundò etiam huiusmodi affectiones vocantur passiones ea ratione; quia sicut passio propriè dicta in naturalibus prouenit ab extrinseco, & inuito patiente, sic plerunque istę passiones ab extrinseco contra voluntatem hominis eueniũt. Sicut Apostolus dicit, quòd nolo malum hoc ago. i. concupisco. i. patior inordinatum motum sensualitatis præuenientem rationē, & voluntatem. Dico autem plerunq;, tum primò, quia passiones possunt etiam esse imperatæ. Tum secundò, quia in quibusdam non fuerunt, nisi ab intrinseco, vt patet de primo homine in statu innocentiæ, de quo vide in de Veri. Mate. 26. ar. 8. in corpore. Et ideo dico plerunque esse in nobis præsertim imperfectis, &c.

¶Nota secundò pro maiori intellectu, quòd affectio appetitus sensitiui in huiusmodi passionibus dicitur formale, ea ratione; quia semper se tenens ex parte agentis superioris est formale respectu eius, quod est in effectu ab agente inferiori. Et secundò etiam tenens se ex parte mouentis, formale est, respectu eius, quod se tenet ex parte mobilis, vel moti; quia igitur ista affectio est in appetitu, quo mediãte anima mouet corpus, & est ratio immutationis corporalis, vt patebit (quia ad actum appetitus sensitiui naturaliter consequitur aliqua immutatio in corpore) ideo tenens se ex parte animæ, & potentiæ dicitur formale, aliud materiale; quia & anima est forma. Corpus mate. &c.

¶Nota tertiò, ꝙ non incongruè Theologus tractat de huiusmodi passionibus (alias affectionibus sensualibus.) Nam vt patet in de Veri. Vbi iam art. 6 & 7. Et patebit inf. q. 24. Ipse possunt esse bonæ, & malæ moraliter, & theologicè in homine, vtpotè facientes ad meritum, & demeritum, augendo, & diminuendo ipsum.

Vtrum aliqua passio sit in anima.

B

AD primum sic proceditur. Videtur quòd nulla passio sit in anima; pati enim est proprium materiæ; sed anima non est composita ex materia, & forma, vt in primo habitũ est;* ergo nulla passio est in anima.

(3. dist. 15. q. 2. artic. 1. Et Veri. q. 26. artic. 1. & 2. cor. * q. 75. ar. 5.)

¶ 2 Præterea, passio est motus, vt dicitur in 3. phis.* sed anima non mouetur, vt probatur in pri. de ani. ergo passio non est in anima.

(* Arist. tex. 19. 20. 21. & sequen.)

¶ 3 Præterea, passio est via in corruptionem; nam omnis passio magis facta abijcit à substantia, vt dicitur in lib. Topicorum*. sed anima est incorruptibilis; ergo nulla passio est in anima.

(* Arist. li. 6. cap. 1.)

¶Sed contra est quod Aposto. dicit ad Rom. 7. Cum essemus in carne passiones peccatorum, quæ per legem erant operabantur in membris nostris; peccata autem sunt propriè in anima; ergo & passiones, quæ dicuntur peccatorum, sunt in anima.

(Rom. 7.)

¶Hic primò D. S. inquirit de subiecto passionum, & primò in communi in hoc articulo; secundò de subiecto magis propinquo in articulis sequentibus. Quærit ergo hic de subiecto communi omnibus passionibus, remoto tamen. Nam potentia est subiectum propinquum. Anima autem remotum saltem partiale, tamen principale, loquendo de passione animali, de qua intenditur principaliter.

¶Respondeo dicendum, quòd pati dicitur tripliciter, vno modo communiter, secundùm quòd omne recipere est pati etiam si nihil abijciatur à re, sicut si dicatur aerem pati quando illuminatur; hoc autem magis est perfici, quàm pati; alio modo dicitur propriè pati, quando aliquid recipitur cum alterius abiectione; sed hoc contingit dupliciter; quandoque enim abijcitur id quod non est conueniens rei, sicut cum corpus animalis sanatur dicitur pati, quia recipit sanitatem ægritudine abiecta. Alio modo quando èconuerso contingit, sicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas, sanitate abiecta.

¶In hoc articuli corpore D. S. duo principaliter facit. Primò declarat titulum quæsiti; secundo secundùm eius intellectum expositum respondet, ibi. Et his tribus, &c.

¶Circa primum primò exponit terminum passionis, declarando ꝙ tribus modis possit intelligi in præsenti tractatu. Secundò, istos modos comparat penes nomen, & rationem passionis, ibi. Et hic est proprijssimus, &c. Quo igitur ad primum, pati dicitur tripliciter, vno modo communiter, &c.

¶Et nota quòd pati communiter acceptum extendit se ad recipere perfectiuum, & corruptiuum, siue aliquid abijciatur, siue nō. Cum enim aer illuminatur nihil reale abijcitur. Et cum anima nesciens fit sciens, non abijcitur res aliqua. (Nesciētia enim quæ præintelligebatur non erat aliquid. s. reale, sed tantùm ens rationis.) Et notat D. S. quare hoc sit communiter, & extensè accipere; quia hoc est magis perfici, quàm pati. Pati autem proprium (vt patebit) est cum imperfectione, non solùm arguitiuè, sed formaliter. Esto enim omnis receptio arguat potentialitatem, & imperfectionem; non tamen omnis dicit imperfectionem, sed solùm pati proprium, vbi conueniens abiicitur, & inconueniens acquiritur. Secundò autem dicitur pati magis propriè, quando aliquid recipitur cum abiectione. Et illud membrum subdiuiditur in duo; quia quandoque abiicitur disconueniens, vt patet in exemplo literæ. Quandoq; verò ècontra abiicitur conueniens, & acquiritur disconueniens.

¶Et nota, quòd ille tertius modus passionis, vt potest haberi ex 7. physi. propriè dicitur alteratio. Secundus autem non: si enim infirmus sanetur, non propriè dicitur alterari, sed si sanus infirmetur, vt habetur ibidem in D. S. lectione 5. tex. com. 17. Consequenter cum dicit.

¶Et hic est proprijssimus modus passionis; nam pati dicitur ex eo, quod aliquid trahitur ad agentem, quod autem recedit ab eo, quod est sibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi.

¶Comparat prædictos modos acceptationis, & significationis nominis. Et ponit talem conclusionem comparatiuam. Tertius modus est propriissimus modus passionis. Hanc conclusionem D. S. probat primò rōne, secundò auctoritate, ibi. Et similiter, &c. Ratione sic, pati dicitur ex eo, quòd aliquid trahitur ad agentem (. i. quod assimilatur agenti in forma, quæ est principium agendi) scilicet quod recedit ab eo, quod est sibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi; igitur &c. Maior patet, quia passio est illatio, & effectus actionis agentis. Sed agens assimilat, & trahit ad se passum, &c. Minor patet de se, quia ex hoc, ꝙ aliquid perdit naturalem dispositionem, & acquirit dispositionem alterius, maximè trahitur ad ipsum. Sic omne agens intendit sibi assimilare patiens, vel in forma, vel in fine suo, vt declarat Doc. Sanc. in de Malo, Mate. pri. articu. primo. in fine corporis. Deinde cum dicit.

¶Et similiter in primo de generatione dicitur*; quòd quando ex ignobiliori generatur nobilius est generatio simpliciter, & corruptio secundùm quid; è conuerso autem quando ex nobiliori ignobilius generatur.

(* Arist. tex. 18.)

¶Confirmat præcedentem conclusionem auctoritate Philosophi ex primo de generatione, quia quando acquirit magis conueniens naturæ. i. magis perfectum ens in ordine vniuersi, quod est magis de intentione naturæ, est generatio simpliciter. Et corruptio ignobilioris est secundùm quid corruptio, quia acquiritur magis conueniens, & intentatum à natura. Sed est corruptio simpliciter, quando magis perfectum corrumpitur. Corruptio autem est quædam passio, saltem quo ad alterationem præuiam. Vnde vult Philosophus ibidem, quòd quando sunt generationes subordinatę, sicut in generatione hominis, tunc quando abijcitur forma imperfecta, & acquiritur perfectior, & magis intenta a natura, tunc corruptio dicitur secundùm quid. Et ad propositum habetur, quòd quia corruptio non est sine passione, ideo etiam quando abiicitur conueniens dicitur magis passio, secus quando è conuerso, &c.

¶Et his tribus modis contingit esse in anima passionē; nam secundùm receptionem tantùm, dicitur ꝙ sentire, & intelligere est quoddam pati.

¶Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitum expositum tali conclusione. His tribus modis contingit in anima esse passionem.

(Conclusio responsiua.)

¶Et nota semper sicut in subiecto remoto. Hanc conclusionem D. S. primò probat de primo modo passionis; secundò limitat conclusionem de duobus modis passionis propriè dictę, ibi.

Passio

Passio autem cum abiectione, &c. Tertiò adiungit vnum notabile comparatiuum eorundem duorum modorum passionis, ibi. Sed in hac, &c. Probatur ergo conclusio de primo modo passionis; quia isto modo. s. secundum receptionem tantùm, sentire, & intelligere est quoddam pati; sed ista conueniunt animæ, vt constat, igitur.

¶Nota autem circa hoc primò, quòd aliter conuenit intelligere animę, aliter sentire; quia intelligere conuenit sibi, sicut primo principio, & primo subiecto, vt nunc supponitur; quia anima simpliciter primò intelligit, esto homo primò intelligat, vt suppositum. Sentire verò conuenit animæ sicut primo principio, saltem incompleto; sed non sicut primo subiecto; sed est totius compositi, sicut primi subiecti, de hoc pri. par. q. 78. art. vlt. &c.

¶Nota secundò, quòd ista probatio in maiori continet aliquã difficultatem, quomodo videlicet intelligere dicatur quoddam pati. Sed quia hoc pri. par. ex intentione Deo duce videbitur; ideo pro nunc sufficit breuiter scire, ꝙ esse pati causaliter nihil aliud est, quàm causari ex passione. Ideo circa hoc, an intellectio nostra causetur ab intelligibili, est multiplex modus dicendi. Scotus enim in primo, dist. 47. vult quòd intelligibile concurrit ad intellectionem causaliter, non solùm terminatiuè, vt Henricus tenet; sed causaliter, non immutando intellectum, sed simul cum intellectu causando effectiuè intellictionem, & secundùm ipsum intelligere nostrum est pati non essentialiter, sed per accidens, quia videlicet esto intellectus noster habeat recipere speciem, hoc nõ est, vt per eam fiat actiuus; immo intellectus nudus est actiuus, sed vt repræsentetur obiectum; & ita illa receptio non est per se causa intellectionis; quia intellectus per passionem non habet esse actiuum; sed intellectus prærequirit tamen vt obiectum sit præsens, &c. Sed D. S. post Aristotelem, & commentatorem tenet, ꝙ intelligere nostrum causatur per se ex passione; ita quòd intellectus noster passus perfectiuè (.i. factus in actu ab intelligibili) intellectionem elicit; ita quòd obiectum non solùm est obiectũ, sed etiam conprincipium intellectionis, secundùm quòd per speciem receptum est in intellectu possibili, qui intellectus noster est in potentia essentiali, vt habetur 3. de ani. tex. 7. & ergo de se nõ habet ꝙ sit principium actionis. Et ergo nudus non est actiuus, sed oportet, ꝙ prius immutetur per speciem obiecti. Et ergo passio prærequiritur per se, vt intellectus agere possit, de hoc satis nunc, &c. Consequenter ibi.

Scotus. Henr.

Aueri.

¶Passio autẽ cum abiectione non est nisi secundùm transmutationem corporalem, vnde passio propriè dicta non potest competere animæ, nisi per accidens, inquantum. s. compositum patitur.

¶Limitat conclusionem responsiuam, quo ad duos modos passionis propriè dictæ. Et est alia conclusio limitatiua prioris talis, passio propriè dicta (.s. quo ad duos modos) non potest competere animæ, nisi per accidens. s. inquantum compositum patitur, probatur ista conclusio. Passio istis duobus modis dicta, non est nisi secundùm transmutationẽ corporalem. Sed corporalis transmutatio non est animæ, nisi inquantum compositum transmutatur; igitur nec ista passio est animæ, nisi per accidens. s. Inquantum, &c. Maior relinquitur nota.

¶Sed animaduerte, quòd illud dicitur alicui conuenire, quod conuenit sibi per se, & semper, & propria ratione. Ideo cum abijcere aliquid per se, & ex propria ratione conueniat transmutationi corporali, ideo sibi à D. S. hic ascribitur. Et quamuis aliquando passioni, primo modo, q̃ est perfectiua, cõueniat aliquid abijcere, sicut quando in acquisitione scientiæ abijcitur ignorantia dispositionis prauæ, hoc tamen per accidens est. Nec conuenit tali passioni perfectiuè ex propria ratione, ideo per se loquens, & ex arte, dicit ꝙ abijcere conueniat transmutationi corporali. Et hoc intelligendum est per se, vt etiam patebit infra q. 73. art. 5. Id quod alicui conuenit per se, & ex propria ratione potest conuenire alteri participatiuè, inquantum conuenit aliqualiter cum eo, quod est per se tale. Sic & contingentia, & receptiuitas, & huiusmodi, possunt conuenire formæ, vt conuenit cum materia in potentialitate. Et secundò potest dici, quòd dum anima post errorem, & prauam dispositionem habet scientiam, non necessariò est mutatio subiectiua ex parte animæ, sed ex parte obiecti; potest enim eadem propositio mentalis, vt res, successiuè esse falsa, & vera, propter mutationem rei, vt patet in prædicamentis, quare in anima, vt intellectiua est, non est contrarietas, nec per consequens abiectio cum receptione, &c.

¶Nota etiam, vt haberi potest ex D. S. 3. par. q. 46. art. 7. & in de Verita. vbi sup. q. 2. Anima dupliciter patitur in corpore. Vno modo secundùm essentiam, vt est forma corporis; & passione naturali. Tunc talis passio incipit a corpore, & terminatur ad animã, vt est forma corporis per essentiam. Sed alia est passio totius cõiuncti, de qua consequenter loquimur. s. animalis. Et talis incipit à potentia animæ sensitiua, & terminatur in corpore, & corporali transmutatione; & hęc passio, vt dictum fuit circa continuationem, quo ad formale, & materiale, est totius coniuncti. Tamen principium formale saltem incompletum est anima. Sed trasmutatio corporalis, quæ est materiale, illa euidenter est totius cõiuncti, & constituit motum animæ in ratione passionis. Et ergo, siue loquimur de transmutatione corporali, quę est in passione naturali, siue animali, semper conuenit primo supposito sicut subiecto, & eo mediante partibus suis, licet passio animalis conueniat quo ad formale, primò ipsi animæ, vt principio, vnde benè dicit D. S. quòd passio, quæ est cum abiectione, & corporalis, conuenit animæ, inquantum compositum patitur, quomodocunq; accipiatur passio, &c. Tunc ibi.

¶Sed in hoc est diuersitas; nam quando huiusmodi transmutatio fit in deterius, magis propriè habet rationem passionis, quàm quando fit in melius, vt tristitia magis propriè est passio, quàm lætitia.

¶Adiungit vltimò quoddam notabile comparatiuum duorum modorum passionis proprię. Et notat, quòd est diuersitas passionis, qua transmutatur homo in deterius, & quando transmutatur in melius; quia prima magis habet rationem passionis, & ratio patet ex prima conclusione, & ex auctoritate Philosophi in de generatione.

¶Ex hoc notabili D. S. vltimò elicit corollarium. Tristitia magis propriè est passio, quàm lætitia. Et patet quia tristitia habet secum transmutationem in dispositionem disconuenientem, & abiectionem conuenientis. Contrario modo est de lætitia; igitur, consequentia patet ex dictis. Antecedens patebit infra, quæst. 37. articu. quarto.

¶Nota etiam, quòd præsens tractatus erit de passione conuenienti animæ per totum compositum, saltem quo ad materiale. Et dicitur passio animalis, quę quo ad formale incipit ab anima, sicut à principio, saltem incompleto, & terminatur in corpus secundùm transmutationem. Et quia ab illa trasmutatione habet vt dicatur passio, ideo dicit D. S. quòd passio primò conuenit composito, quia forsan, & formale primò conuenit toti composito, sicut principio completo, sed animæ, vt incompleto primò, &c. Vnde D. S. in de Veri. vbi sup. q. 2. ad quintũ. Ita, & similiter quęlibet alia passio animæ potest dupliciter considerari. Vno modo secundùm propriam rationem irę, & sic prius est in anima, quàm in corpore. Alio modo inquantum est passio, & sic per prius est in corpore. Ibi enim primò accipit rationem passionis. Et ideo non dicit, quòd anima irascatur per acciden., sed ꝙ per accidens patiatur, hæc ille. Vbi patet quomodo passio est in corpore, & quomodo in anima prius, &c.

Passio animalis.

¶Nota de quibusdam dictis huius articuli. s. de acceptationibus passionis, D. S. 5. metaph. tex. com. 17. lec. 12. vbi dicit, passio dicitur communiter; & propriè. Communiter quidem dicitur pati quicquid recipit aliquam perfectionem ab aliquo, sicut intelligere dicitur quoddam pati. Propriè autem pati dicitur quod recipit aliquid cum sui transmutatione, ab eo qđ est sibi naturale. Vnde & talis passio dicitur esse abijciens à substantia; hoc autem non potest fieri, nisi per aliquod contrarium. Vnde quando aliquid patitur secundùm id quod est contrarium suæ naturæ, vel conditioni, propriè pati dicitur, secundùm ꝙ etiam ægritudines passiones dicuntur. Quandò verò aliquis recipit id quod est ei conueniens secundum naturam suam magis dicitur perfici, quam pati, hæc ille. Ex quibus patent ea, quæ dicta sunt, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam quo ad duos modos passionis propriè dictæ.

¶Nota quòd illam auctoritatem Apostoli exponit D. S. ibid. in apostilla, quia passiones, & affectiones peccatorum, quæ per legem notificatæ, vel augmentatæ fuerunt occasionaliter (ad sensum infra habendum, q. 98. art. 1.) operabantur in membris nostris. i. mouebant membra nostra, & hoc vt fructificarent morti. i. vt facerent fructũ mortis. Et quia huiusmodi passiones sunt peccata, præsentim quo ad formale, ideo quo ad hæc sunt animæ ipsius saltem sicut principij, & hoc probat ista ratio Sed tamen quo ad transmutationem sunt corporis, vel magis compositi. Vnde si benè aduertatur habetur ex corpore, ꝙ passio quo ad materiale est totius coniuncti. Sed ex hoc argumento habetur, ꝙ est animæ quo ad formale principaliter originaliter, &c.

¶Ad primum igitur dicendum, quòd pati secundùm quòd est cum abiectione, & transmutatione, proprium est materiæ, vnde non inuenitur, nisi in compositis ex materia, & forma, sed pati prout importat receptionem solam, non est necessarium, quòd sit materiæ; sed potest esse cuiuscunque existentis in potentia. Anima autem & si non sit composita ex materia, & forma; habet tamen aliquid potentialitatis, secundùm quam conuenit sibi recipere, & pati, secundùm ꝙ intelligere pati est, vt dicitur in tertio de anima[a].

[a] Aristot. tex. 12.

¶Ad maiorem, pati præsertim tertio modo captum est materiæ tantùm ad sanum sensum, non. s. sicut subiecti completi; sed sicut per se rationis patiendi isto modo, sicut & alibi dici solet,

quòd

quòd materia est ratio recipiendi quantitatem, licet subiectum sit totum compositum Dico secundò, ꝙ pati communiter acceptum est etiam conuenientis analogicè cum materia propriè dicta, & subiecta priuationi. s. habentis potentiam etiam in esse intelligibili, esto, sit actus in genere entis.

¶Ad minorem conceditur, & habetur in pri. par. q. 75. artic. 5. Et tamen etiam ibidem habetur, ꝙ anima rationalis conuenit analogicè cum materia prima in potentialitate, ratione cuius potest sibi conuenire subijci, & transmutari intelligibiliter. Vltra. Ergo nulla, &c. Verum, nulla passio propriè dicta est in anima sola, sed in composito ex materia, & forma. Cum quo stat, ꝙ passio communiter conuenit animę soli, tanquam. s. principali subiecto remoto, licet mediante potentia; quia cum per essentiam sit actus simpliciter per eam, non est expectatiua alicuius distantis; sed per potentiam, quæ simpliciter est in ordine potētiarum, secundùm quid in ordine actuum, vt quandoq; alibi videbitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd pati, & moueri, & si non conueniat animæ per se, conuenit tamen ei per accidens, vt in primo de anima dicitur*. ——————

* Aristot. tex. 91.

¶Ad maiorem, vera de passione tertio modo dicta præsertim, & etiam secundo modo, quādo est passio, in qua abijcitur disconueniens corporale, tunc etiam est motus; potest tamen abijci disconueniens etiam per mutationem simplicem, vt patebit infra q. 50 art. 1. ad tertium.

¶Ad minorem, vera, anima non mouetur per se, tamen per accidens, ergo, &c. verum, passio naturalis, & animalis, quantum ad id à quo habet rationem passionis, non est in anima primò, & per se, sed in toto composito ratione corporis, tamen ex consequenti inquantum est forma patientis.

¶Nota propter verbum argumenti. s. ꝙ anima non mouetur, & probatur in de anima. Nota inquam, quod allegatum est in fine corporis ex de veritate, ꝙ quamuis moueatur per accidens, non tamen irascitur per accidens, &c.

¶Nota quòd anima mouetur motu propriè dicto, etiam rationalis anima per accidens secundùm essentiam, & potentias organicas, quod patet planè de motu locali. Secundò de motu alterationis contrariè; quia & ipsa, vt est forma corporis affligitur, non ꝙ anima rationalis caleat in corpore. Sed corpore supercalefacto, & discrasiato, & ipsa sentit, & patitur secundùm potentias in quibus communicat corpori, &c. Vide D. S. in de Veri. sup. ar. 2 in solutionibus, vide & art. 3. ad longum, quomodo motus corporeus animæ conueniat.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de passione, quæ est cum transmutatione ad deterius, & huiusmodi passio animæ conuenire non potest, nisi per accidens; per se autem conuenit composito, quod est corruptibile. ——————

¶Ad maiorem, vera, de passione, tertio modo, vt patet ex 5. metaphy. Et secundò est in corruptionem quidem totius, non autem formæ, si est per se subsistens, & à composito non dependens, vtpotè, quia esse per prius sibi conuenit, non solùm sicut ratione existendi, sed sicut ei, quod subsistit, de hoc infra.

¶Ad minorem conceditur de anima rationali, quia talis est incorruptibili; homo tamen cuius est pars constitutiua principalis, est corruptibilis, per hoc, ꝙ anima cum esse sibi proprio, quod communicauerat corpori, à corpore separatur, ergo &c. Verum, nulla passio tertio modo, vel secundo modo.

¶Nota autem propter dicta circa maiorem, ꝙ potest fieri, ꝙ aliquid conueniat toti per se, tamen partibus non conueniat sub eadem ratione, & denominatione sicut toti. Sicut patet de generatione, quæ denominat totum generari, non tamen partes eius. Similiter per informationem animæ dicitur totum animal, non autem materia, & sic de alijs multis; ita in proposito, corruptio conuenit toti homini sub ratione corruptionis, sed animæ, & corpori sub ratione separationis, quia totum amittit esse, & corrumpitur; partes autem non amittunt esse, præsertim anima rationalis; sed amittit vnionem ad totum, & corpus. Ideo illa mutatio, quę denominat hominem corrumpi, denominat partes separari. Vnde D. S. sup. in de Veri. ad primum dicit. Anima non timet interitum, vt ipsa secundùm se intereat, sed timet interitum coniuncti per separationem sui à corpore, hæc ille, &c.

C

Infra q. 41. ar. 1. cor. Et 3 q. 15 ar. 4. cor. Et Ver. q. 26 art 3. cor. & ad 16. Et Dion. 2. lec 5. Et 2. Eth lec 5. Sn. E: 1 Pe. lec. 2. col 3.

Vtrum passio magis sit in parte animæ apprehensiua, quàm in parte appetitiua.

AD secundùm sic proceditur. Videtur quòd passio magis sit in parte animæ apprehensiua, quàm in parte appetitiua; quod enim est primum in quolibet genere videtur esse maximum illorum, quæ sunt in genere illo, & causa aliorum, vt dicitur in secundo metaphysic.* sed passio prius inuenitur in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua; non enim patitur pars appetitiua, nisi passione præcedente in parte apprehensiua; ergo passio est magis in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua.

* Aristot. tex. 4.

¶ 2 Præterea, quod est magis actiuum videtur esse minus passiuum, actio enim passioni opponitur; sed pars appetitiua est magis actiua, quàm pars apprehensiua; ergo videtur quòd in parte apprehensiua magis sit passio.

¶ 3 Præterea, sicut appetitus sensitiuus est virtus in organo corporali, ita & vis apprehensiua sensitiua; sed passio animæ fit propriè loquendo secundùm transmutationem corporalem; ergo non magis est passio in parte appetitiua sensitiua, quàm in apprehensiua sensitiua.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 9. de ciui. Dei*. ꝙ motus animi quos Greci, pathos; nostri autem, sicut Cicero, perturbationes, quidā affectiones, vel affectus, quidam verò sicut in Græco habetur, expressius passiones vocant; ex quo patet, quòd passiones animæ sunt idem quod affectiones, sed affectiones manifestè pertinent ad partem appetitiuam, & non apprehensiuam; ergo & passiones magis sunt in appetitiua, quàm in apprehensiua.

* Aug. c. 4.

¶Hic consequenter inquirit D. S. de subiecto immediato, & propinquo s. de potentia. Et primò ostendit passionem esse in parte appetitiua. Postea ostendit in quo appetitu sit, articulo sequenti.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut iam dictum est*, in nomine passionis importatur, ꝙ patiens trahatur ad id quod est agentis. ——————

* Art. praeced.

¶Conclusio responsiua est talis Ratio passionis magis inuenitur in parte appetitiua, quàm in parte apprehensiua (.s. actus, & motus appetitus, magis dicitur passio, quàm operatio alicuius apprehensiuę cuiuscunque) probatur sic, in nomine passionis importatur, quòd patiens trahatur ad id quod est agentis; sed anima magis trahitur ad rem per vim, &c. vt in litera, ergo conclusio vera. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem; secundò probat minorem, ibi. Magis autem, &c. tertiò infert ipsam conclusionē, ibi. Vnde patet, &c. Maior ergo patet ex articulo præcedēti, quia loquimur de passione, quæ est transmutatio, & abiicit aliquid à patiente, & præsertim conueniens. Et ergo ille actus est passio, qui habet trahere ad rem, & ex proprio modo habet immutare corpus, &c. Consequenter cum dicit.

Conclusio responsiua.

¶ Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam, quàm per vim apprehensiuam; nam per vim appetitiuam anima habet ordinem ad ipsas res, prout in seipsis sunt, vnde Philosophus dicit in sexto metaphysic.* quòd bonum & malum, quæ sunt obiecta appetitiuæ potentiæ, sunt in ipsis rebus; vis autem apprehensiua non trahitur ad rem secundùm quòd in seipsa est; sed cognoscit eam secundùm intentionem rei, quam in se habet, vel recipit secundùm proprium modum; vnde & ibidem dicitur, quòd verum, & falsum, quæ ad cognitionem pertinent non sunt in rebus, sed in mente. ——————

* Aristot. tex. 8.

¶Subiungit minorem præcedentem, quæ probatur in litera clarè, vbi nota primò, quòd Scotus in quarto, dist. 49. q. 4. obiicit contra istam differentiam hic positam à D. S. & in multis alijs locis, scilicet, quòd actus intellectus est secundùm quòd res est intra; voluntatis autē secūdùm tendere ad extra. Nam vt ipse dicit, vterq; ad extra, & intra terminatur. Nam cognitio intuitiua terminatur ad rem in se, &c.

Scot. obiicit.

¶Sed D. S. loquitur post Philosophum, & de cognitione intellectiua, quam experimur in nobis.

¶Et præterea etiam in intuitiua esto res ad quam cognitio terminatur sit extra; tamen secundùm modum cognitionis prius vnitur intelligenti; amatur autem res, vt amans vnitur amato, etiam si sit intra ipsum, ita quòd quo ad modum semper intellectio est secundùm quòd res vnitur, & est intra. Appetitio autem fit secundùm quòd est extra. Et non loquitur Aristoteles, vt Scotus sibi imponit, de appetitu futuri, immo de appetitu cuiuscunq; præsentis, quoniam ex proprio modo habet tendere in rem, vt in se est. Ille enim qui vult balneari, vult balneum, non quidem, quod est in mente, sed in re; quia secundùm esse in se, res est bona, & appetita. Loquitur etiam Philosophus in 6. metaphysic. quòd

appetitus est eorum, quę sunt in rebus, non solùm sicut effectuū, sed sicut obiectorum; quia balneum est obiectum, & terminus executionis prouenientis ex desiderio, vide 6. metaphy. tex. com. 8. lectio. 4. in Doc. Sanc. Nam declarare quomodo verum sit in mente, vel intellectu pertinet ad pri. par. q. 16. Tunc ibi.

¶Vnde patet, quòd ratio passionis magis inuenitur in parte appetitiua, quàm in parte apprehensiua. ———

¶Subinfert ipsam conclusionem iam satis probatam, & patet. Sed nota pro fundamento sequentium, & pro intellectu huius conclusionis, quòd amari aliquam rem, vel appeti, non est ipsam trahi, vel venire ad appetitum, sed est trahere appetentem, ita quòd amatum, vel appetitum sit trahens. Et sicut in intellectu, ex hoc quòd res intelligitur, procedit quædam intelligibilis conceptio, ita ex hoc quòd res amatur procedit intra amantem quædam impressio, & impulsio amantis in amatū, sicut in obiectum, ita quòd in amore, vel appetitu spirituali procedit impressio spiritualis, de qua pri. par. D. S. Et in amore sensitiuo appetitus concupiscibilis, vel in quacunque passione appetitus sensitiui procedit quædam immutatio corporis, à qua talis motus appetitiuus sortitur nomen passionis; quia ergo illa transformatio, & transmutatio sequitur naturaliter ad appetitum præsertim sensitiuum, vt patebit articulo sequenti, non autem ad actum cognitiuæ potentiæ, inde est, quòd D. S ex modo ipsius actus appetitiui infert, & probat magis habere locum nomen passionis in actu appetitus, quàm apprehensiuę; quia pati est transmutari, & trahi secundùm conditionem agentis, hoc autem fit secundùm actum appetitus. Vnde oportet semper notare in ista re, quòd amatum esse in amante, est appetitum transformari, & impelli ad amatum, & non è contra. Sed in cognitione cognitum venit in cognoscente, ideo appetens trahitur ad appetibile, vel appetitum, & si trahitur, ideo appetibile se habet, vt agens, appetitus, vt patiens. Et quandoque passione corruptiua, & alteratiua à dispositione connaturali, vt patet in tristitia, ideo patet conclusio, & ratio pro ea.

¶Nota pro maiori intellectu huius materiæ, & confirmatione iam dictorū D. S. in de Verita. Mate. 26. art. 3. vbi dicit, passio verò animalis (de qua hic loquimur) cum per eam ex operatione animæ transmutetur corpus, in illa potentia esse debet, quæ corporali organo adiungitur, & cuius est corpora transmutare. Et ideo huiusmodi passio non est in parte intellectiua, quæ non est alicuius organi corporalis actus. Nec iterum est in apprehensiua sensitiua, quia ex apprehensione sensus non sequitur motus in corpore, nisi mediante appetitiua, quæ est immediatum mouens, vnde secundùm modum operationis eius, statim disponitur organum corporale, scilicet cor, vnde est principium motus tali dispositione, quæ competit ad exequendum hoc, in quod appetitus sensibilis inclinatur, vnde in ira feruet, & in timore quodammodo frigescit, & constringitur, & sic in appetitiua sensitiua, sola animalis passio propriè inuenitur, hæc ille. Ex quibus patent, quæ dicta sunt, &c. Et nota verba D. S. quia videtur ponere, ꝙ cor sit organum appetitus sensitiui.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam. Circa hoc argumentum nota, quia fundatur in hoc, quòd passiones alio nomine dicuntur affectiones; sed affectio de plano est appetitus, cuius est affici, igitur & dicitur illa affectio passio, ratione iam dicta, quia eam sequitur passio, & immutatio corporalis. Sicut etiam secundùm Doc. Sanc. in de Verita. vbi statim ad vltimum, passio dicitur esse in anima, non quasi ipsa transmutetur, sed quia per eam transmutatur corpus, quia s. ratione formali consequitur in corpore materiale.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd intensio è conuerso se habet in his, quæ pertinent ad perfectionem, & in his quæ pertinent ad defectum; nam in his, quæ ad perfectionem pertinent attenditur intensio per accessum ad vnum primum principium, cui quantò est aliquid propinquius, tantò est magis intensum, sicut intensio lucidi attenditur per accessum ad aliquid summè lucidum, cui quantò aliquid magis appropinquat, tantò est magis lucidum; sed in his, quæ ad defectum pertinent attenditur intensio, non per accessum ad aliquod summum, sed per recessum à perfecto; quia in hoc ratio priuationis, & defectus consistit; & ideo quantò minus recedit à primo, tantò est minus intensum, & propter hoc in principio semper inuenitur paruus defectus, qui postea procedendo magis multiplicatur, passio autem ad defectū pertinet, quia est alicuius secūdùm quòd est in potentia; vnde in his, quæ appropinquant primo perfecto, scilicet Deo, inuenitur parum de ratione potentiæ, & passionis; in alijs autem consequenter plus, & sic etiam in priori vi animæ. s. apprehensiua, inuenitur minus de ratione passionis. ———

¶Ad maiorem, vera est in his, quæ sunt perfectionis, quia si conueniens primo, & posterioribus sit perfectionis, tunc maximè conuenit primo, & deinde minus perfectè sequentibus. Si autem quod conuenit primo, & posterioribus sit imperfectionis, tunc maior non est vera. Et rationem vtriusque ponit D. S. in solutione, primi quidem, quia maioritas perfectionis attenditur per accessum ad aliquod maximè tale. Id autem, quod est prius in aliquo ordine perfectionis est propinquius primo, &c. Ratio secundi, quia maioritas imperfectionis non attenditur per accessum ad summum illius ordinis; sed per recessum à summo oppositi ordinis. Sed constat, quòd id quod est posterius plus recedit, quàm prius, igitur. Sic patet, quòd angelus est maius ens, quam homo, quia propinquior primo enti, sed culpa peior quam pœna, quia magis recedit à summo bono, quàm pœna. Sic bonum dicitur maius propter maiorem accessum ad bonum per essentiam, sed maius malum propter maiorem recessum a summo bono, &c. vide pri. par. q. 49. art. 3. ad tertium. & in de Malo, Mate. pri. ar. pri. ad 13 Et ita vniuersaliter quando aliqua duo sunt, quorum vnum est prius, & nobilius aliud posterius. Si aliquid dicatur quod est perfectionis magis conuenit primo. Si autem imperfectionis magis conuenit posteriori, & auctoritas secundi metaph. tex. 4. intelligitur de his, quæ sunt perfectionis, vt patet de esse, & veritate, quia huiusmodi prioribus per prius, & plus conueniunt, quia eo ipso, quòd priora sunt, sunt propinquiora primo, à quo primo, & plus participant.

¶Ad minorem dico, quòd passio conuenit per prius, & prius inuenitur in apprehensiua, sed est imperfectionis a toto genere, quia semper fert, & arguit potentialitatem. Et concedo probationem, quòd prius patitur perfectiuè apprehensiua, quàm appetitiua afficiatur, immo vt infra patebit de amore, cognitio (quæ causatur per se ex passione) est causa actus appetitus, sed negatur cōsequētia; immo eoipso, quòd cognitiua est prior, & propinquior primo enti, ideo minus patitur; & appetitiua, quia posterior, ideo plus patitur. Volumus enim, ꝙ apprehensiua prior est dignitate appetitiua, & ideo Deo propinquior, & per consequens minus habet id quod est imperfectionis, quale est passio, vt patuit.

¶Nota autem primò circa maiorem, quia in his, quæ sunt imperfectionis est duplex maioritas, vna secundùm propriam rationem, alia in ratione entis. Et illę maioritates contrario modo accipiuntur, sed de hoc infra, q. 73. artic. 2. in corpore. Sic passio propriè habet magis rationem passionis, & minus rationem entis; passio autem impropriè è contra.

¶Nota secundò circa minorem, ꝙ passio conuenit multū analogicè, & æquiuocè apprehensiuę, & appetitiuę, quia apprehensiuę, vt sic, conuenit passio perfectiua, & spiritualis (aliquo modo saltem.) Et illa antecedenter, quia videlicet apprehensio dependet per se ex recepta specie, ex qua, & sensu fit vnum principium cognitionis. Sed passio quæ conuenit appetitiuę est corporalis, & plerunq; transmutatiua corporis à naturali habitudine. Et secundò conuenit talis passio appetitiuę consequenter. Et ideo longè perfectior passio conuenit appetitiuę. s. consequenter. Maior autem passio est imperfectius ens, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ vis appetitiua dicitur esse magis actiua, quia est magis principium exterioris actus, & hoc habet ex hoc ipso, ex quo habet, quòd sit magis passiua. s. ex hoc ꝙ habet ordinem ad rem, prout est in seipsa; per actionem enim exteriorem venimus ad consequendas res. ———

¶Ad maiorem, si intelligitur de rebus purè naturalibus conceditur, quia ignis eoipso, quòd est maximè actiuitatis, minus potest pati, quia passio prouenit ex dominio agentis super patiens, loquendo de passione propriè. Si autem intelligitur de potentiis animæ, negatur ista maior, immo ex eo a quo habet, quòd sit actiua (s. motiua aliarum) habet quòd sit passiua, idest, quod ad actum eius sequatur immutatio corporis, quando est potentia sensitiua. Et dico ad probationem, quòd actio in naturalibus opponitur passioni, sed in vi animæ actiua non opponitur sibi, immo ad actionem potentiæ appetitiuę sensitiuę, sequitur naturaliter passio ratione supradicta, quia est in organo corporeo, & eius naturaliter immutatiua. Licet enim actio, & passio, secundùm communes rationes opponantur, tamen si applicentur ad specialia entia. s. potentiam appetitiuam, ibi se consequuntur.

¶Ad minorem, distinguitur, si intelligitur absolutè, quòd sit magis actiua appetitiua, quàm apprehensiua, ita quòd non moueatur ab apprehensiua, & apprehensibili, negatur; immo appetitus est mouens motum etiam effectiuè ad specificationem ab appetibili apprehenso, & ab apprehensiua, vt patuit supra, q. 9. articu. primo. Sed conceditur minor ad hunc sensum, quòd est magis actiua, quia motiua aliarum virium ad exercitium, vt patuit supra. Et hoc habet, quia inclinatur ad res, vt in se sunt, & per consequens mouet alias ad rei consequutionem. Ex hoc ipso habet, quòd trahatur ad rem, & sic immutetur, quare negatur consequentia, &c.

¶Nota

¶Nota autem, quòd huius argumenti solutio tangit, quod supra tactum est. An cognitio, & res, vt apprehensa sit causa actus appetitus,& dicitur quòd sic; & ergo appetitiua mouetur primò ab appetibili, deinde cum ipso concurrit ad actum appetitiuum. Quare notanter dicit D.S.in principio solutionis, quòd vis appetitiua dicitur magis actiua, quia magis est principium exterioris actus, & scilicet motiua aliarum virium executiuarum, non tamen est dicenda potentia propriè actiua, sed passiua. Non enim dicitur actiua potentia simpliciter, quia agit, vel mouet alias; sed quia causat obiectum suum, vt pulchrè habet D.S.in de Verita. Mate.26.art.3. ad quartum. Voluntas autem & appetitiua à suo obiecto mouetur, vnde 12.metaphy.tex.com.36.lec.6. appetibile dicitur mouens immobile. Et ergo dicendum est, quia est potentia verè passiua ab obiecto finaliter, & effectiuè. Nulla enim potentia animæ est tam passiua, quin facta in actu sit aliqualiter actiua, vnde & sensus agit; sed actiua est, quæ de per se à passione non dependet in agendo, & quæ efficit suum obiectum, qualis non est appetitiua,&c.

Volũtas est potẽtia passiua.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd sicut in primo dictum est*; dupliciter organum animæ potest transmutari. Vno modo transmutatione spirituali, secundùm quòd recipit intentionem rei, & hoc per se inuenitur in actu apprehensiuæ virtutis sensitiuę, sicut oculus immutatur à visibili; non ita quòd coloretur, sed ita quòd recipiat intentionem coloris. Est autem & alia naturalis transmutatio organi, prout organum transmutatur quantum ad suam naturalem dispositionem, puta quòd calefit, aut infrigidatur, vel alio modo simili transmutatur, & huiusmodi transmutatio per accidẽs se habet ad actum apprehensiuæ virtutis sensitiuę, puta cum oculus fatigatur ex forti intuitu, vel dissoluitur ex vehementia visibilis; sed ad actum appetitus sensitiui per se ordinatur huiusmodi transmutatio, vnde in definitione motuum appetitiuę partis materialiter ponitur aliqua naturalis transmutatio organi, sicut dicitur, quòd ira est accensio sanguinis circa cor, vnde patet, ꝙ ratio passionis magis inuenitur in actu sensitiuæ virtutis appetitiuæ, quàm in actu sensitiuæ virtutis apprehensiuę; licet vtraque sit actus organi corporalis. ——

** 1. par.q. 78.art.3.*

¶Ad maiorem, vera, in hoc quòd est esse in organo, sed non simile, quo ad modum operandi in organo. Et hoc D.S.declarat post dicta in pri.par.q.78.art.3. quia ad actum apprehensiuę requiritur, & sufficit antecedenter immutatio spiritualis per speciem intentionalem, quę est sine conditionibus physicis, vt habetur secundo de anima. Ad actum autem appetitiuę per se requiritur consequenter transmutatio naturalis organi, vt allegatum fuit in fine primi articuli. Constat autem quòd transmutatio naturalis magis habet de ratione passionis, quàm immutatio spiritualis, quæ prærequiritur.

¶Ad minorem cõceditur, sed negatur, quòd transmutatio corporalis per se requiratur ad apprehensiuę actum. Si enim quandoque organum transmutetur, hoc est per accidens propter excessum obiecti, non propter actum fiendum, fit autem semper & per se trãsmutatio corporalis secundùm actum appetitiuę. Quare negatur consequentia.

¶Nota autem circa D.S.in hac solutione, cum dicitur, oculus immutatur a visibili non coloratur. Vbi potest satis haberi, quòd intentionalis forma specificè distinguitur ab eo, cuius est forma. Aliàs enim cum informet oculum si sit eiusdem naturæ cum colore, tunc denominaret, sicut & forma, cuius est intentio, nec sufficit dicere, quòd sit alius modus. In forma enim naturali eiusdem speciei, & in re corporea posita, non potest auferri modus connaturalis, quin denominet subiectum. Nec obstat his dictũ D.S. in quarto, dist.49.q.2.art.1. vbi dicit colorem recipi in oculo secundùm rationem suæ speciei, non tamen secundùm eundem modum essendi; quia intelligit, quòd non differant specie ex parte naturæ, distinguuntur tamen specie ex parte modi essendi specificè distincti, vnde species dicitur ratio coloris, quia est aliqua similitudo naturę coloris, habẽs tamen modum essendi specificè distinctum sine materia sensibili.

¶Nota tamen, quòd non dicuntur intentionales formæ, quia transeunt statim cum auferuntur obiecta, sic enim species intelligibilis lapidis, non diceretur forma intentionalis eius, quod est falsum, quia manet semper in intellectu; sed ideo dicuntur intentionales, quia nõ sunt natæ denominare subiectũ, sicut formæ quarum sunt intentiones. Esto enim denominent aliquo modo, nõ tamen sicut forma, & hoc tangitur in ista solutione, quia species immutat visum, & denominat eum in actu sentiendi, non tamen coloratum,&c.

Formæ intentionalis quid sit.

¶Nota secundò, quòd ad actum appetitus sensitiui per se ordinatur transmutatio secundùm qualitatem naturalem, non quòd transmutatio huiusmodi actum appetitus causet, sed quia ipsum de per se consequitur. De hoc D.S. opusculo 35. de motu cordis dicit. Non enim affectiones animæ causantur ab alterationibus cordis, sed potius causant eas. Vnde in passionibus animę, puta in ira formali est quod est ex parte affectionis s. ꝙ sit appetitus vindictæ. Materiale autem quod pertinet ad motum cordis, puta ꝙ sit accensio sanguinis circa cor.

Vtrum passio magis sit in appetitu sensitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd passio non magis sit in appetitu sensitiuo, quàm in appetitu intellectiuo; dicit enim Dionysius secundo cap. de Diui.nomi. quòd Ierotheus ex quadam est doctus diuiniore inspiratione, non solùm discens, sed etiam patiens diuina; sed passio diuinorum non potest pertinere ad appetitum sensitiuum, cuius obiectum est bonum sensibile; ergo passio est in appetitu intellectiuo, sicut & in sensitiuo.

Dionysius.

¶ 2 Præterea, quantò actiuum est potentius, tantò passio est fortior; sed obiectum appetitus intellectiui, quod est bonum vniuersale, est potentius actiuũ, quàm obiectum appetitus sensitiui, quod est particulare bonum; ergo ratio passionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quàm in appetitu sensitiuo.

¶ 3 Præterea, gaudium, & amor passiones quædam esse dicuntur, sed hæc inueniuntur in appetitu intellectiuo, & non solùm in sensitiuo, alioquin non attribuerentur in scripturis Deo, & Angelis; ergo passiones non magis sunt in appetitu sensitiuo, quàm intellectiuo.

¶Sed contra est, quod dicit Damasc.in secundo lib.* describens animales passiones. Passio est motus appetitiuæ virtutis sensibilis in imaginatione boni vel mali, & aliter*. Passio est motus irrationalis animæ per susceptionem boni vel mali.

** Damasc. cap.22.*

** Ibidem.*

¶Hic tertiò D.S. inquirit determinando articulum præcedentem in quo dictum est, quia passio conuenit magis appetitiuę, quam apprehensiuę, quia autem vt supponitur ex pri.par.q.80. art.2.duplex est appetitus, quidam rationalis, qui & voluntas dicitur; alius autem sensitiuus, qui per concupiscibilem, & irascibilem diuiditur. Et primus est potentia inorganica, & dicitur esse in ratione .i. in parte inorganica. Secundus autem est potentia organica, & videtur esse subiectiuè in corde, vt tactum fuit art.2. Ideo est dubium cui appetitui magis conueniat passio, s. causaliter, & concomitanter,&c.

¶Respondeo dicendum sicut iam dictum est*; passio propriè inuenitur vbi est transmutatio corporalis, quæ quidem inuenitur in actibus appetitus sensitiui, & non solùm spiritualis, sicut est in apprehensione sensitiua, sed etiam naturalis. ——

** Ar.1 & 2. ad tertium.*

¶Conclusionem responsiuam ponit talem in hoc corpore. Ratio passionis magis propriè inuenitur in actu appetitus sensitiui, quàm intellectiui .i. esse cum transmutatione alteratiua, & corporali magis consequitur actum appetitus sensitiui, quàm intellectiui; immo intellectiuum immediatè non consequitur; probatur igitur conclusio. Passio propriè inuenitur vbi est transmutatio corporalis; sed illa inuenitur in actibus appetitus sensitiui; in actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua transmutatio; igitur sequitur conclusio. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem cum prima parte minoris, secundò secundam partem minoris, ibi. In actu, &c. Tertiò ipsam conclusionem, ibi. Vnde patet,&c. maior ergo patet. Et intelligitur, quòd ibi reperitur passio, idest illius potentiæ actus dicitur passio, quem transmutatio corporalis alteratiua de per se consequitur, vt patet ex prædictis; non quod ipse actus potentiæ sit essentialiter id cui principaliter conuenit nomen passionis; licet sit origo illius cui conuenit nomen passionis propriè. Et propterea & actus ipse vocatur nomine sui effectus, minorem pro prima parte Doc. Sanc. relinquit notam ex solutione ad tertium præcedentis articuli. Deinde cum dicit.

Conclusio responsiua.

¶In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua transmutatio corporalis; quia huiusmodi appetitus non est virtus alicuius organi. ——

¶Ponit

¶Ponit secundam partem minoris, quam probat sic, quia huiusmodi appetitus (.s.intellectiuus) non est virtus alicuius organi, igitur minor vera, antecedens supponitur. Tenet consequentia, quia tota ratio quare actus appetitus sensitiui sit passio, est quia est in organo. Constat autem, quod si affirmatio est causa præcisa affirmationis, & negatio est causa negationis.

¶Circa istam partem secundam minoris est difficultas, quia D.S. alibi videtur dicere, quòd voluntas possit mouere sine appetitu sensitiuo, immo hoc claré supra dixit, q.10.art.3. ad tertium, vt patet intuenti. Et per consequens sequitur motus corporis, & membrorum sine appetitu sensitiuo, & ita immediaté est causa motus corporis. Hic autem, & in de Verita. Matt.26.art.3.ad 11. Dicit quòd nec sensus, neque aliqua alia vis apprehensiua mouet immediaté, sed solùm mediante appetitiua. Et ideo ad operationem virtutis sensitiuæ apprehensiuæ non immutatur corpus quantum ad dispositiones naturales, nisi superueniat motus appetitiuę, quem statim sequitur transmutatio corporis disponentis se ad obediendum, &c. hæc ille. Et præterea ad idem videtur esse D.S. pri.par.q 80.art.2.ad tertium, &c.

Volũtas in hoĩe mouet localiter, sed no alterat corpus sine appetitu sensitiuo.

¶Sed dico, quòd ista re benè penetrata nulla est discrepantia, vnde oportet notare, quòd aliud est dicere ad appetitum intellectiuum immediaté potest sequi motus, & ad ipsum immediaté sequitur transmutatio corporis. Primum enim intelligitur de motu locali, & executiuo membrorum. Secundum intelligitur de transmutatione alteratiua, & formali. Vnde dico, quòd potest fieri, vt appetitus superior.s.intellectiuus immediaté moueat executiuam motiuam, quæ est in musculis, & neruis; absque hoc, quòd appetitus sensitiuus concurrat, & maximé, quia non concurrit ad intentum voluntatis secundùm eandem rationem. Et sic quandoque cum voluntas mouet ad id, ad quod sensualitas se non extendit, non oportet concurrere sensualitatem maximè secundùm eandem rationem. Sed hoc est verum, quòd ad motum voluntatis solùm non transmutatur corpus formaliter. Et hoc notat D.S. in verbis allegatis, cum dicit, quòd ad operationem virtutis sensitiuæ apprehensiuæ non immutatur quantùm ad dispositiones naturales ipsum corpus, &c. De eo autem quòd D.S. habet pri. par. vide infra q 56.art.2. ad secundum. Sup. autem q.10. D.S. loquitur de motu locali, & membrorum executiuo, quia talis potest fieri per solam voluntatem, licet de communi lege non fiat sine appetitu sensitiuo, sine autem particulari apprehensione nullo modo fieri potest; vnde in pri.par. loquitur de eo, quod vt in pluribus contingit, supra autem de possibili. Et quidem quòd appetitus rationalis possit appetere, sine & contra appetitum sensitiuum non est dubium, sed an possit sine ipso corpus mouere, & hoc vtitur in quæstione, &c.

¶Nota quoque circa istam materiam, quod ad apprehensionem intellectiuam potest sequi passio in appetitu sensitiuo dupliciter (quamuis immediaté non moueat) vt habet D.S. in de Veri. sup. ad 13. Vno modo inquantum in imaginatione formatur ex imperio intellectus aliquod phantasma particulare. Ex quo sequitur passio in appetitu sensitiuo, sicut intellectus credentis pœnam inferni, format phantasma ignis, & vermis, & sic terretur. Alio modo ex apprehensione intellectus mouetur appetitus superior. Ex quo per quandam redundantiam, vel impetum, appetitus inferior commouetur. De hoc etiam infra q.24. & ita patet quòd appetitus superior intellectiuus non requirit transmutationem s. alteratiuam, & formalem, nec antecedenter, nec cõsequenter immediaté, sicut dicit hic secunda pars minoris. Tunc ibi.

¶Vnde patet, quòd ratio passionis magis propriè inuenitur in actu appetitus sensitiui, quàm intellectiui, vt etiam patet per definitiones Damasc.* inductas.

*Damasc. in arg. sed contra.

¶Subinfert ipsam conclusionem. ¶Et nota circa hanc conclusionem, quòd est comparatio impropria, quia propriè aliquid dicitur alicui magis conuenire quando vtrique conuenit. Passio autem non conuenit appetitui intellectiuo. Vel potest intelligi, quòd sit comparatio propriè, quia conuenit, & intellectiuo appetitui, sed non immediaté, tamen mediaté, scilicet per sensitiuum appetitum, &c.

ARGVMENTVM in contrarium continet definitiones per quas D.S. in fine corporis confirmat conclusionem responsiuam. Et nota, quod passio est irrationalis partis per essentiam, tamen rationalis per participationem, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd passio Diuinorum ibi dicitur affectio ad Diuina, & coniunctio ad ipsa per amorem, quod tamen fit sine transmutatione corporali.

¶Ad maiorem dicit D.S. claré, quia illa passio Ierothei magistri Dionysij, nihil aliud fuit, quàm affectio voluntatis rationalis ad Diuina sine transmutatione corporali consequente, quæ secundùm Doc. Sanc. in de Veritate sup. ar.3. ad 18. magis habet rationem passionis, quàm simplex apprehensio, quia videlicet dicit tractum appetitus ad rem, & potest redundare in appetitum sensitiuum, & ex tali affectione Diuinorum prouenit manifestatio eorundem, secundùm illud Ioannis 14. Si quis diligit me, &c. & manifestabo ei meipsum.

¶Ad minorem, conceditur ipsa, saltem necessarió, & immediaté, quamuis quandoque propter magnam intensionem affectionis voluntatis commoueatur appetitus sensitiuus, & eo mediante corpus, negatur autem consequentia.

¶Nota fundamentum auctoritatis quam habet maior ex D.S. secunda secundæ, q.45. articu.2. in corpore, quòd sapientia Diuina, qua dicitur fuisse doctus Ierotheus, habet causam in voluntate; licet ipsa sit formalr in intellectu, vnde ex magna affectione arguitur magna sapientia, quare Ierotheus doctus est.s. sapientia infusa, & dono Spiritussancti patiens Diuina, idest, ex multa affectione qua trahebatur per affectum ad Diuina, vnde huiusmodi passio est complacentia, & cõnaturalitas ad Diuina; nam sapientia infusa, & donũ importat iudicium Diuinorum procedens ex connaturalitate, & complacentia ad ea de quibus iudicatur, & est talis connaturalitas ex charitate. Et hoc not Doc. Sanc. in de Verita. vbi statim.

¶Ad secundum dicendum, quòd magnitudo passionis, non solùm dependet ex virtute agentis, sed etiam ex passibilitate patientis; quia quæ sunt benè passibilia multum patiuntur etiam à paruis actiuis. Licet ergo obiectum appetitus intellectiui sit magis actiuũ, quàm obiectum appetitus sensitiui, tamẽ appetitus sensitiuus est magis passiuus.

¶Maior vera, cæteris paribus, stante scilicet eadem dispositione patientis vtrobique, tunc sequitur maior passio; si autem cætera non sunt paria, non oportet, vt D.S. habet claré.

¶Ad minorem conceditur, sed dico, quòd appetitus intellectiuus cuius obiectum est bonum vniuersale, non est passiuus passione de qua loquimur, idest, non habet transmutationem corporis adiunctam immediaté, sicut sensitiuus, quare negatur consequentia.

¶Nota circa minorem, quòd Scotus in tertio, distin.33. ad primam rationem, non satis aduertit quòd D.S. communiter habet, scilicet quòd appetitus intellectiuus est boni simpliciter, vel boni vniuersalis. Non enim capitur vniuersale bonum tantùm pro aliquo abstracto, vt substat intentioni vniuersalitatis, nec vt distinguitur contra bonum apparens, sed datur alius intellectus supra dictus, quia est boni cuiuscunque, & non illius, vel illius, sicut alij appetitus. Et quia se extendit ad singulare ratione conditionis vniuersalis, & ad ipsum vniuersale, & cum hoc ad immateriale bonum. De hoc infra q.29. artic.5. vbi quæritur an odium sit alicuius in vniuersali.

Scotus.

¶Ad tertium dicendum, quòd amor, & gaudium, & alia huiusmodi cum attribuuntur Deo, vel Angelis, vel hominibus secundùm appetitum intellectiuum significant simplicem[d] actum voluntatis cum similitudine effectus absque passione. Vnde dicit Aug. 9. de ciui. Dei. Sancti Angeli & sine ira puniunt, & sine miseriæ compassione subueniunt, & tamen istarum nomina passionum consuetudine locutionis humanæ etiam in eos vsurpantur propter quandam operationis* similitudiné, non propter affectionum infirmitatem.

Dub. 97.

August.

* Aliàs operum.

¶Ad maiorem dico, quòd non est pura, singulariter de gaudio, quia hoc magis significat simplicem motum voluntatis; amor tamen (vt patebit infra q.26. artic.3.) potest accipi, vt significat simplicem actum voluntatis, & vt significat passionem.

¶Ad minorem dico, quòd gaudium inuenitur in appetitu intellectiuo, quicquid sit de hoc an inueniatur etiam in concupiscibili humana, vt sequitur deliberationem, de hoc infra, &c. Dico enim ad propositum de gaudio, & amore, quòd vt ponuntur in voluntate, quæ est appetitus intellectiuus non significant passiones, sed affectiones simplices de bono absoluté, vel præsente sine omni transmutatione corporali.

¶Ad probationem minoris dico, quòd ponuntur in Angelis, & in appetitu intellectiuo hominum, sed non vt passiones, sed vt simplices actus, & affectiones immateriales, & sine omni transmutatione corporali, cum Angeli corporibus careant; quare in eis tales actus non dicuntur passiones.

¶Quare aduerte, quòd actus, vel affectio, vt sic, non dicitur passio, sed ipsa transmutatio corporalis sequens, est id, vnde affectio passio dicitur; quare cum in Angelo talis transmutatio locum non habeat, nec in homine affectionem voluntatis immediaté consequatur, ideo huiusmodi affectiones non merentur nomen passionis. Et fundamẽtum est ex articulo primo, quia à transmutatione, quæ est cum abiectione conuenientis, dicitur passio propriè, vt patet 5. Metaph. cap. de passione in D.S. lec.18. tex. com. 26. quare negatur consequentia.

¶Nota autem, quod circa istam solutionem est dubium, an nomina passionum, puta ira, & similia, cum dicitur de Deo, importent aliquid

aliquid in eo existens, vel solùm aliquid ab eo existens. s. punitionē, ita q̄ dicatur solùm metaphoricè, vt posset videri dicere D.S. pri.par.q.3.art.2.ad secundum, ita q̄ cum dicitur iratus, significetur quòd ad modum irati se habeat puniendo. Sed ad hoc dicitur post Capreo.in 4.dist.17.q.1. ad primum, contra secundam conclusionem, vbi dicit, q̄ offensa passiuè dicta, qua Deus dicitur offensus formaliter, non purè metaphoricè dicitur de Deo, nec est solus effectus Dei in peccatore positiuus, aut priuatiuus; sed vltra hoc ponit in Deo aliquem actum voluntatis, qui est principium talis pœnæ inflictæ peccanti positiuè, vel priuatiuè, licet non vniuocè dicatur de Deo, & de creatura. Et ante ista dicit; licet ira nō dicantur de Deo per modum passionis, aut perturbatæ, vel nouæ affectionis, & similiter nec offensa, vel odium, vel indignatio; tamen cum dicuntur de Deo, ponunt in Deo aliquem actum iustæ, & tranquillæ voluntatis, & non purè metaphoricè dicuntur sine aliqua rei veritate, & proprietatę, vnde S Tho. primo contra Genti.cap.91.dicit. Dicitur Deus aliquando iratus, inquantum ex ordine suæ sapientiæ aliquem vult punire, secundùm illud Psalm. Cum exarserit in breui ira eius, &c. hæc ille. Et si benè aduertatur omnia ista habentur in hac solutione, quia dicit D.S. quòd amor, gaudium, &c. cum attribuuntur Deo, & Angelis, aut hominibus secundùm appetitum intellectiuum significant simplicem motū voluntatis cum similitudine effectus; & in fine dicit, quòd non vsurpantur nomina passionum ex consuetudine locutionis propter affectionum infirmitatem, quæ. s. est commotio, & perturbatio corporalis, vbi ista dicta Capreoli clarè habentur. Ex quibus patet quid sit dicendum ad dubium, quia quo ad aliquid metaphoricè dicitur, vt habet D.S. in pri.par. vbi allegatur, sed non dicuntur purè metaphoricè, immo et significāt aliquid in Deo, puta iustam, & tranquillam voluntatem. Metaphoricè autem, quia non est ira sicut in nobis. Concordat cum hoc Scotus in quarto, dist. 14. vbi dicit, licet Deus dicatur figuratiuè iratus, vel offensus; tamen accipiendo istam rationem, irasci, pro velle vindicare, exclusa passione concomitante istius velle, Deus est formaliter iratus, vel offensus, quia formaliter est volens vindicare peccatum commissum contra legem Dei, hæc ille, & benè. Non est autem formaliter iratus, nisi per aliquid in eo existens, ideo. Ira ergo, & huiusmodi significant aliquid in Deo, sed nō sicut est in nobis, cum significant passiones, quia tunc significant affectionem habentem in eodem supposito annexam turbationem, & transmutationem corporalem, quod non est in Deo, vide de hac ma. D.S. pri. contra Genti.cap.90.91.92.

Ira significat aliquid in Deo cū de ipso dicitur.

Capreolus.

Capreolus

Scotus concordat.

Quæstio vigesimatertia.

De differentia passionum.

DEinde considerandum est de passionum differentia adinuicem. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum passiones, quæ sunt in concupiscibili sint diuersæ ab his, quæ sunt in irascibili. Secundò, vtrū contrarietas passionum irascibilis sint secundùm contrarietatem boni & mali. Tertiò, vtrum sit aliqua passio non habens contrarium. Quartò, vtrum sint aliquę passiones differentes specie in eadem potentia non contrariæ adinuicem.

¶Postquam D.S. determinauit de subiecto, ex quo aliqualiter innotuit quidditas passionum, saltem secundùm prædicatum generale, & conceptum genericum. Hic consequenter determinat de differentia passionum, ex qua innotescet species passionum. Patet autem ordo, quia communiora sunt priora in via considerationis, & diuiditur ille tractatus in duas partes principales. Primò agitur de differentia earum in genere. Secundò in specie, artic.4. Circa primū primò inquiritur de diuersitate passionum in genere. Secundò de contrarietate, quæ fundatur in huiusmodi diuersitate, art.2. In tertio autem articu. determinatur quoddam dubium, quod oritur ex art.1.& 2.

Vtrum eædem passiones sint in irascibili, & in concupiscibili.

E Veri.q.25. art.4.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd passiones eædem sint in irascibili, & in concupiscibili. Dicit enim Philosophus in 2.ethic.* quòd passiones animæ sunt quas sequitur gaudium, & tristitia, sed gaudium, & tristitia sunt in cōcupiscibili; ergo omnes passiones sunt in concupiscibili; non ergo sunt alię in irascibili, & aliæ in concupiscibili.

* Arist.c.5.

Matt.13.

§ 2 Præterea, Matth.13. super illud. Simile est regnum cœlorum fermento, &c. dicit glo. Hiero.* In ratione possideamus prudentiam, in irascibili odium vitiorum, in cōcupiscibili desiderium virtutum; sed odiū est in concupiscibili, sicut & amor cui contrariatur, vt dicitur in secundo topic.* ergo eadem passio est in concupiscibili, & irascibili.

* Hiero. in hunc met. locum.

* Arist.c.4.

§ 3 Præterea, passiones, & actus differunt specie secundùm obiecta; sed passionum irascibilis, & concupiscibilis eadem obiecta sunt, scilicet bonum & malum; ergo eædem passiones sunt irascibilis, & cōcupiscibilis.

¶Sed contra, diuersarum potētiarum actus sunt specie diuersi, sicut videre, & audire; sed irascibilis, & concupiscibilis sunt duæ potentiæ diuidentes appetitum sensitiuum, vt in primo dictum est*, ergo cum passiones sint motus appetitus sensitiui, vt supra dictum est*; passiones, quæ sunt in irascibili erunt aliæ secundùm speciem à passionibus, quæ sunt in concupiscibili.

* q.81.art.2.

* q.22.art.3.

¶Hic D.S. primò inquirit de diuersitate passionum in communi, comparando passiones diuersarum potentiarum ad inuicem.

¶Respondeo dicendum, quòd passiones, quæ sunt in irascibili, & concupiscibili differunt specie. Cum enim diuersæ potentiæ habeant diuersa obiecta, vt in primo dictum est*; necesse est, quòd passiones diuersarum potentiarum ad diuersa obiecta referantur, vnde multò magis passiones diuersarum potentiarum specie differunt.

* q.77.art.3.

¶D.S. in hoc articulo tria principaliter facit. Primò probat conclusionem responsiuam. Secundò subiungit quandam aliā conclusionem declaratiuam responsiuę, ibi. Si enim, &c. Tertiò ex abundanti, & pro complemento doctrinæ declarat quoddam in ista materia scitu dignum, ibi. Ad cognoscendum, &c. Quo ad primum est talis conclusio responsiua, quam tamen explicitè nō ponit, sed suppletur formaliter. Non sunt eædem passiones in irascibili, & concupiscibili. Hanc conclusionem D.S. primò probat. Secundò corroborat quoddam contentum in ista probatione, ibi. Maior enim, &c. Arguitur ergo sic pro conclusione. Passiones, quæ sunt in irascibili, & concupiscibili differunt specie, igitur conclusio vera. Consequentia nota, quia distinctio specifica rerum est realis, & fert secum non identitatem. Antecedēs D.S. probat, necesse est quòd passiones diuersarum potentiarum ad diuersa obiecta referantur; ergo multo magis passiones diuersarum potentiarum specie differunt (supple ex obiectis diuersarum potentiarum.) Antecedens probatur, quia diuersæ potentiæ habent diuersa obiecta, quare sequitur antecedens, q̄ & ipse passiones potentiarum. Deinde ibi cum dicit.

Conclusio responsiua.

¶Maior enim differentia obiecti requiritur ad diuersificandum speciem potentiarum, quàm ad diuersificandum speciem passionum, vel actuum.

¶Corroborat, & declarat quare dixit. Vnde multo magis (s. passiones distinguūntur ex obiectis diuersarum potentiarum, quàm scilicet ipsæ potentiæ.) Et arguitur sic pro isto. Maior differentia obiecti requiritur ad diuersificandum speciem potentiarum, quàm ad diuersificādum speciem passionum, vel actuum; ergo rectè est illatum, & verum, Multò magis, &c. Consequentia patet de se. Antecedens, vel assumptum relinquitur notum, quia obiecta, quæ distinguunt, & causant multos actus possunt pertinere ad eandem potentiam, vt de se patet. Igitur antecedens verum.

¶Sicut enim in naturalibus diuersitas generis consequitur diuersitatem potentiæ materiæ, diuersitas autem speciei diuersitatem formæ in eadem materia, ita in actibus animæ actus ad diuersas potentias pertinentes sunt non solùm specie, sed etiam genere diuersi; actus autem, vel passiones respicientes diuersa obiecta specialia comprehensa sub vno cōmuni obiecto vnius potentiæ differunt, sicut species illius generis.

Dub.14.

¶Hic pro confirmatione dictorum infert aliam conclusionem declaratoriam, & explicatiuam primæ, talem. In actibus animæ actus ad diuersas potentias pertinentes sunt non solùm specie, sed etiam genere diuersi: actus autem, vel passiones respicientes diuersa obiecta specialia comprehensa sub vno communi obiecto vnius potentiæ, differunt sicut species illius generis. Probatur conclusio tali assumpto, in naturalibus diuersitas generis consequitur diuersitatem potentiæ materiæ; diuersitas autem speciei diuersitatem formæ in eadem materia, igitur ita est

Cōclu.2.

de actibus animæ, vt dicit conclusio. Tenet consequentia ex infra habendis quæst. 54. artic. 1 ad primum. quia obiecta potentiarum se habent ad distinguendum genericè in actibus, sicut potentia materiæ in naturalibus. Antecedens habetur 5. & 10. metaphys. lectione vltima. D. S. tex. commen. 26.

¶Nota circa antecedens, & consequentiam, quia diuersa ratio materiæ distinguit genericè ad minus genere physico, sicut materia cum priuatione, & sine priuatione; potest & intelligi, quòd distinguant genere logico, sed de hoc infra quæst. 54. vbi iam. Diuersitas autem formæ in materia eiusdem rationis facit diuersitatem specificam, sicut forma asini, & leonis distinguunt specificè; sic diuersa obiecta, quæ sunt materia, circa quam potentiarum distinguunt genere, diuersa autem obiecta specialia contenta sub obiectis potentiarum distinguunt actus specie; sic bonum, & verum distinguunt intellectum, & voluntatem; sed hoc verum, & illud, distinguunt actum intellectus; & in proposito passiones concupiscibilis, & irascibilis differunt genere, sed passiones vnius potentiæ differunt a seinuicem specie.

¶Nota autem, quòd sicut diuersitas rationis potentiæ materiæ, distinguit genere physico, & non logico; ita & passiones diuersarum potentiarum distinguuntur genere obiectali, non autem logico; & sic intelligit D. S. cum dicit, passiones irascibilis, & concupiscibilis distingui genere.

¶Ad cognoscendum ergo, quæ passiones sunt in irascibili, & quæ in concupiscibili oportet assumere obiectum utriusque potentiæ. Dictum est autem in primo,* quòd obiectum potentiæ concupiscibilis est bonum, vel malum sensibile simpliciter acceptum, quòd est delectabile, vel dolorosum; sed quia necesse est, quòd interdum animal difficultatem, vel pugnam patiatur, adipiscendo aliquod huiusmodi bonum, vel fugiendo aliquod huiusmodi malum, inquantum hoc est quodammodo eleuatum supra facilem potestatem animalis; ideo ipsum bonum, uel malum, secundùm quòd habet rationem ardui, vel difficilis est obiectum irascibilis. Quæcunque ergo passiones respiciunt absolutè bonum, uel malum pertinent ad concupiscibilem, ut gaudium, tristitia, amor, odium, & similia. Quæcunque verò passiones respiciunt bonum, uel malum sub ratione ardui, prout aliquid est adipiscibile, vel fugibile cum aliqua difficultate, pertinent ad irascibilem, ut audacia, & timor, spes, & huiusmodi.

* Prima parte q. 81. artic. 2.

¶Hic vltimò pro complemento doctrinæ ponit vnum documentum, quod sequitur ex dictis, quomodo cognoscatur, quæ passiones sint in irascibili, & quæ in concupiscibili. Et ponit documentum sub tali conclusione, ibi. Quæcunque ergo passiones, &c. vsque in finem corporis, vide litteram. Et probatur assumendo maiorem, quæ sequitur ex dictis. Ad cognoscendum, quæ passiones sunt in irascibili, & quæ in concupiscibili, oportet assumere obiectum vtriusque potentiæ, sed dictum est in primo, &c. vsque ad conclusionem; ergo sequitur conclusio. Maior patet ex dictis, quia passiones pertinentes ad aliquam potentiam habent idem obiectum, quare sequitur maior, &c. Minor nota ex prima parte, quæst. 81. artic. 2.

Conclusio secunda.

¶Nota circa minorem, quòd obiectum concupiscibilis est bonum sensibile prosequendum per se, & malum fugiendum per accidens, & hoc sub ratione absoluta sine difficultate; sed obiectum irascibilis est id, quod impedit bonum absolutè desideratū, vel fugam mali absolutè; irascibilis enim est insistere impedientibus, & corrumpentibus; sed concupiscibilis est tendere in conuenientia, & fugere disconuenientia.

ARGVMENTVM in contrarium est ratio habita in corpore, vbi magis explicata fuit.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sicut in primo dictum est; * ad hoc vis irascibilis data est animalibus, ut tollantur impedimenta, quibus concupiscibilis in suum obiectum tendere prohiberetur, uel propter difficultatem boni adipiscendi, uel propter difficultatem mali superandi; & ideo passiones irascibilis omnes terminantur ad passiones concupiscibilis, & secundùm hoc etiam passiones, quæ sunt in irascibili, consequitur gaudium, & tristitia, quæ sunt in concupiscibili.

* q. 81. ar. 2.

¶Maior conceditur, vt philosophus eam habet; sed argumentum vtitur in falso sensu; quasi diceret, quòd omnes passiones sint in illa potentia, in qua est gaudium, & tristitia, quod non dicit. Vnde dico, quòd non est inconueniens vt passiones, quæ sunt in potentia irascibili, quæ ordinatur ad concupiscibilem defensandam, terminentur ad passiones, quæ sunt in concupiscibili, quia in irascibili non sunt passiones simpliciter finales, sed quæ sunt motus ad rem distantem, vt patebit. Quare concessa minore negatur consequentia, quia sicut irascibilis quodammodo ordinatur ad concupiscibilem, ita passiones concupiscibilis sunt terminus passionum irascibilis, &c. Dico notanter, quodammodo ordinatur, quia concupiscibilis non est finis irascibilis, sed animal ipsum. Nam irascibilis concupiscibili dignior, & superior est, vtpotè ordinata ad vlteriorem actum, & rationi propinquior, vt habet Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 25. articulo 2. in fine corporis. Vide ibidem multa bona ad propositum.

Irascibilis dignior cõcupiscibili.

¶Ad secundum dicendum, quòd odium uitiorum attribuit Hieronym. irascibili, non propter rationem odij, quæ propriè competit concupiscibili, sed propter impugnationem, quæ pertinet ad irascibilem.

¶Ad secundam partem maioris dicitur, quòd non intelligitur quasi odium sit formaliter in irascibili; sed quia ex passionibus concupiscibilis causatur aliquis actus, & passio in irascibili, puta impugnatio rei, quæ odio habetur: ideo beatus Hieronymus attribuit irascibili odium quo ad effectum odij, qui efficitur a propugnatrice, scilicet irascibili, quæ est propugnatrix concupiscibilis. Minor conceditur; sed negatur consequentia, quia non est locutio formalis, sed causalis.

¶Nota autem circa ista semper, quòd irascibilis non solùm est impugnare impediens, & impugnans extrinsecum distinctum ab obiecto irascibilis, sed irascibilis est etiam tendere, & habere actum eleuatum in bonum, vel malum arduum, quod ex sua difficultate est contra, vel supra concupiscibilem. Et per hoc patet saluari, quod Doct. Sanct. dicit in de Veritate, Ma. 25. art. 3 ad quintum. quòd spes Theologica virtus sit in irascibili, idest voluntate, inquantum supereminenter habet, quod est irascibilis. Cuius oppositum habet Scotus in tertio, distinctione 26. in fine. putans, quòd irascibilis solùm sit tendere contra impugnans concupiscibilem per aliquam contrarietatem. Sed dicimus, quòd irascibilis etiam est ad arduum bonum, & malum arduum, cuius arduitate non vincitur, sed superat, tendendo in ipsum. Arduitas enim boni repellit concupiscibilem, sed irascibilis habet quandam altitudinem supra arduitatem; licet ergo bonum Diuinum supernaturale habibile ex Diuino auxilio non percutiat, & impugnet per aliquam actionem positiuam ipsam concupiscibilem, tamen proportionem eius excedit propter sui arduitatem. Et ideo tendere in ipsum est potentiæ eleuantis se in excedens, & quasi impugnans priuatiuè concupiscibilem, idest quia non proportionatum, sed excedens. Et ista tangit etiam Doct. Sanct. in solutione sequenti argumenti, &c.

De obiecto irascibilis.

Scotus oppon.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum, inquantum est delectabile, mouet concupiscibilem; sed si bonum habeat quandam difficultatem ad adipiscendum, ex hoc ipso habet aliquid repugnans concupiscibili; & ideo necessarium fuit esse aliam potentiam, quæ in id tenderet. Et ratio est eadem de malis, & hæc potentia est irascibilis; vnde ex consequenti passiones concupiscibilis, & irascibilis specie differunt.

¶Maior placet ad sensum, quem intendimus in corpore, scilicet loquendo de obiectis formalibus. Minor negatur, quòd sint eadem obiecta formalia, & falsitatem eius ostendit Doct. Sanct in solutione.

¶Nota verbum Doct. Sanct. in hac solutione, cum dicit; sed si bonum habeat quandam difficultatem ad adipiscendum, ex hoc ipso habet aliquid repugnans concupiscibili, quia ex hoc habetur, quod iam statim dictum fuit, quod videlicet irascibilis habet tendere contra repugnans concupiscibili, quod repugnans non oportet intelligere quid distinctum ab obiecto accepto cum difficultate, quare spes potest esse in irascibili respectu boni Diuini supernaturalis, quod vtique cum difficultate est adipiscibile; & ergo spes non est in concupiscibili, vt desiderat commodum concupiscenti, & potest irascibilis, idest voluntas, vt supereminenter est irascibilis, idest extendens se ad difficile, habere Deum pro immediato obiecto. Vnde non admittimus cum Scoto in tertio, distinctione 34. quòd obiectum irascibilis sit offendens tantùm, sed bonum, vel malum arduum, esto bonum sit in se conuenientissimum, & nullo modo offendat, dummodo requirat eleuationem appetitus, & habeat arduitatem annexam, ratione cuius est repugnans concupiscibili, &c. Vide de ista materia Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 25. artic. 2.

Scotus.

Vtrum contrarietas paſſionum iraſcibilis ſit ſecundùm contrarietatem boni, & mali.

F

Infra q.40. art. 4. & q. 45 art. 1 ad 2. Et 3. dist. 26. q. 1. ar. 3. corp. Et Ve ri q. 26. artic. 4.

* Art 1. ad primum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ contrarietas paſſionum iraſcibilis non ſit niſi ſecundùm contrarietatem boni, & mali. Paſſiones enim iraſcibilis ordinantur ad paſſiones concupiſcibilis, vt dictum eſt; * ſed paſſiones concupiſcibilis non contrariantur niſi ſecundùm contrarietatem boni, & mali, ſicut amor, & odium, gaudium, & triſtitia; ergo nec paſſiones iraſcibilis.

* Ariſtot. tex. 48.

¶ 2 Præterea. Paſſiones differunt ſecundùm obiecta, ſicut & motus ſecundùm terminos; ſed contrarietas non eſt in motibus, niſi ſecundùm contrarietatem terminorum, vt patet in quinto phyſicorum; * ergo neque in paſſionibus eſt contrarietas paſſionum, niſi ſecundùm contrarietatem obiectorum; obiectum autem appetitus eſt bonum, vel malum; ergo in nulla potentia appetitiua poteſt eſſe contrarietas paſſionum, niſi ſecundùm contrarietatem boni, & mali.

Auicenna.

* Ariſt in principio.

¶ 3 Præterea. Omnis paſsio animæ attenditur ſecundùm acceſſum, & receſſum, vt Auicenna dicit in ſexto de naturalibus; ſed acceſſus cauſatur ex ratione boni, receſſus autem ex ratione mali, quia ſicut bonum eſt, quod omnia appetunt, vt dicitur in primo Ethic. * ita malum eſt, quod omnia fugiunt; ergo contrarietas in paſsionibus animæ non poteſt eſſe niſi ſecundùm bonum, & malum.

* Ariſt. c. 7.

¶ Sed contra. Timor, & audacia ſunt contraria, vt patet in 8. Ethicor. * ſed timor, & audacia non differunt ſecundùm bonum, & malum, quia utrumque eſt reſpectu aliquorum malorum; ergo non omnis contrarietas paſsionum iraſcibilis eſt ſecundùm contrarietatem boni, & mali.

¶ Hic inquirit D.S. ſecundò de contrarietate paſſionum, quæ fundatur in diuerſitate, de qua in articulo primo. Et quamuis titulus quæſiti ſonet tantùm de contrarietate paſſionum iraſcibilis. D.S. tamen in corpore determinat etiam quomodo contrarientur paſſiones concupiſcibilis.

* Ariſt. tex. 19. 20. 21. & ſequen.

* Ariſt. tex. 46 vſque ad 52.

Dub. 980.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd paſsio quidam motus eſt, vt dicitur in tertio Phyſicorum. * Vnde oportet contrarietatem paſsionum accipere ſecundùm contrarietatem motuum, uel mutationum. Eſt autem duplex contrarietas in mutationibus, & motibus, vt dicitur in quinto Phyſicorum; * vna quidem ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem termino, quæ quidem contrarietas eſt propriè mutationum, ideſt generationis, quæ eſt mutatio ad eſſe, & corruptionis, quæ eſt mutatio ab eſſe; alia autem ſecundùm contrarietatem terminorum, quæ propriè eſt contrarietas motuum, ſicut dealbatio, quæ eſt motus a nigro in album opponitur denigrationi, quæ eſt motus ab albo in nigrum; ſic igitur in paſsionibus animæ duplex contrarietas inuenitur; vna quidem ſecundùm contrarietatem obiectorum, ſcilicet boni, & mali; alia verò ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem termino.

Concluſio fundamentalis.

¶ D.S. tria facit in hoc corpore. Primò deducit concluſionem generalem fundamentalem. Secundò ſubiungit vnam aliam concluſionem bimembrem magis ſpecialem, ibi. In paſſionibus quidem, &c. Tertiò ex ſecundo membro ſecundæ concluſionis, infert concluſionem formaliter reſponſiuã, ibi. Inuenitur ergo, &c. Circa primum ponit talem concluſionem fundamentalem generalem. In paſſionibus animæ duplex contrarietas inuenitur; vna quidem ſecundùm contrarietatem obiectorum, ſcilicet &c. Probatur concluſio ſic. Oportet contrarietatem paſſionum accipere ſecundùm contrarietatem motuum, vel mutationum; ſed eſt duplex contrarietas in mutationibus, vel motibus; ergo & in paſſionibus animæ. Maior patet, quia paſſio motus quidam eſt; ergo maior vera.

¶ Nota circa hoc, quòd quia paſſio appetitus ſenſitiui, de qua eſt ſermo, per ſe paſſionẽ propriè dictam includit, vt patet ex dictis q. præced. quæ paſſio propriè dicta eſt motus, puta calefactio, vel frigefieri. Ideo D.S. pro probatione maioris aſſumit & benè, ꝙ paſſio eſt motus propriè dictus, de quo 3. Phyſ. Et hoc non ſolùm verificatur de paſſione naturali, ſed etiam animali, quia eſt per ſe cauſaliter motus propriè dictus. Minorẽ D.S. declarat ex 5 Phyſ. in D.S. lect. 8. tex. commen. 46. vſque ad tex. commen. 52.

¶ Nota, ꝙ ſi volueris videre, quomodo generatio, & corruptio diſtinguantur, cum tamen philoſophus dicat, ꝙ generatio vnius eſt corruptio alterius, & etiam cum corruptio habeat terminum ipſum non eſſe. vide D.S. in de Veritate, Materia 28. art. 3. quia dictum philoſophi intelligitur per concomitantiam, quia videlicet vnum motum duæ mutationes ſequuntur; vna per ſe, altera per accidens; nam alterationem materiæ, & corporis humani per ſe ſequitur cadauer, ad cuius eſſe ſequitur in vno ordine in alio autẽ præcedit non eſſe hominis, non eſſe autem hominis diſtinguitur realiter ab eſſe eiuſdem, ideſt eſt negatio realis eſſe; & ita diſtinguuntur iſtæ duæ mutationes ſ. generatio, & corruptio; & vna accedit ad eſſe hominis. ſ. generatio; alia autem ſcilicet corruptio hominis eſt ad non eſſe hominis; concomitando, & ſequendo generationem cadaueris, non quòd aliqua mutatio ſit ad corruptionem, niſi mediante alterius generatione. Quæ dicuntur de contrarietate motuum clara ſunt, &c.

* Art. præced.

¶ In paſsionibus quidem concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tantùm, quæ ſcilicet eſt ſecundùm obiecta. In paſsionibus autem iraſcibilis inuenitur utraque; cuius ratio eſt, quia obiectum concupiſcibilis, vt ſupra dictum eſt, * eſt bonum, uel malum ſenſibile abſolutè. Bonum autem, inquantum bonum, non poteſt eſſe terminus vt a quo, ſed ſolùm vt ad quem, quia nihil refugit bonum, inquantum bonum, ſed omnia appetunt ipſum; ſimiliter nihil appetit malum, inquantum huiuſmodi, ſed omnia fugiũt ipſum, & propter hoc malum non habet rationem termini ad quem, ſed ſolùm termini a quo; ſic igitur omnis paſsio concupiſcibilis reſpectu boni eſt vt in ipſum; ſicut amor, deſiderium, & gaudiũ; omnis uerò paſsio reſpectu mali eſt vt ab ipſo; ſicut odium, fuga, ſeu abominatio, & triſtitia; vnde in paſsionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe contrarietas ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem obiecto.

Concluſio præambul.

¶ Hic conſequenter D.S. accedit magis ad propoſitum, & ponit ſecundam concluſionem præambularem bimembrem talem. In paſſionibus concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tantùm, quæ ſcilicet eſt ſecundùm obiecta; in paſſionibus autem iraſcibilis inuenitur vtraque. Huius concluſionis D.S. probat primò primam partem; ſecundò ſecũdam, ibi; Sed obiectum iraſcibilis, &c. Arguitur ergo ſic ꝓ prima parte; omnis paſſio concupiſcibilis, reſpectu boni eſt vt in ipſum, ſicut &c. omnis verò paſsio reſpectu mali eſt vt ab ipſo, ſicut &c. ergo in paſſionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe contrarietas ſm̃ acceſſum, & receſſum ab eodem obiecto; ergo prima pars concluſionis vera. Conſequentia de ſe nota, quia ſi ad vnum obiectum, ſcilicet bonum, tantùm acceditur, & a malo tantùm receditur; benè ſequitur, quòd non eſt receſſus, & acceſſus reſpectu eiuſdem, quia bonum, & malum non ſunt idẽ obiectum, &c. Antecedens D.S. probat ibi; cuius ratio eſt, ponendo maiorem, & minorem clarè in littera, &c.

¶ Nota, quòd rationis D.S. intentum pro iſta concluſionis parte poſſet ſub breuibus ſic poni, vbi eſt contrarietas talis, ſcilicet ſecundùm acceſſum, & receſſum, ibi idem eſt terminus ad quem, & a quo; ſed impoſsibile eſt eundem terminum eſſe a quo & ad quem in motibus concupiſcibilis; ergo in ipſis non inuenitur talis contrarietas.

¶ Nota, quòd totum fundamentum eſt, quia concupiſcibilis eſt reſpectu boni, vel mali abſolutè vt ſic, bonum autem habet attrahere tantùm, malum repellere tantùm; ideo non poteſt accedi acceſſu affectionali ad malum, nec recedi receſſu affectionali a bono vt ſic, ſecus de motibus iraſcibilis, vt patebit.

¶ Nota verbum, quod D.S. habet, ſcilicet bonum autem arduum habet, quòd in ipſum tendatur, inquantum eſt bonum, quod pertinet ad paſsionem ſpei. Oportet enim hoc non intelligere quaſi ſpes tendat in bonum ſub abſoluta ratione, quia ſic pertinet bonum ad concupiſcibilem, ſed oportet notare in obiecto ſpei duo; vnum eſt quia bonum; aliud eſt arduitas; bonum ergo eſt ratione cuius tenditur per ſpem; ſed arduitas eſt per ſe conditio eius, vt eſt obiectum ſpei, ita quòd bonum eſt ratio tendendi, ſed arduitas modi tendendi, ſcilicet eleuati ſuper modum concupiſcibilis. Deinde cum dicit.

* Art. præcedẽt.

¶ Sed obiectum iraſcibilis eſt ſenſibile bonum, uel malum, non quidem abſolutè; ſed ſub ratione difficultatis, uel arduitatis, vt ſupra dictum eſt. * Bonum autem arduum, ſiue difficile habet rationem, vt in ipſum tendatur, inquantum eſt bonum, quod pertinet ad paſ-

ſionem

fionem spei, & vt ab ipso recedatur, inquantum est arduum & difficile, quod pertinet ad passionem desperationis. Similiter malum arduum habet rationem vt uitetur, inquantum est malum; & hoc pertinet ad passionem timoris, habet etiam rationem vt in ipsum tendatur sicut in quoddam arduum, per quod scilicet aliquid euadit subiectionem mali; & sic tendit in ipsum audacia.

¶Probat secundam partem præcedentis conclusionis sic, obiectum irascibilis est sensibile bonum, &c. vt in littera; sed bonum arduum, siue difficile, &c. vt in littera; ergo sequitur secunda pars vera.

¶Inuenitur ergo in passionibus irascibilis contrarietas secundùm contrarietatem boni, vel mali, sicut inter spem, & timorem; & iterum secundùm accessum, & recessum ab eodem termino, sicut inter audaciam, & timorem; & per hoc patet responsio ad obiecta.

¶Hic vltimò D. S. infert formaliter conclusionem responsiuam ex secunda parte præcedentis conclusionis, in qua virtualiter, & in substantia continetur; vnde relinquitur satis clarè probata cum ipsa secunda parte.

¶Nota autem hic misterium huius rei ex Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 26. art. 4. quòd quia passiones irascibilis oriuntur, & terminantur ex & in passionibus concupiscibilis; ideo etiam habent distingui, & contrariari, sicut passiones concupiscibilis, scilicet secundùm bonum, & malum; ita quòd illa, quæ est circa bonum, est contraria illi, quæ est circa malum, sicut spes, & timor; sed quia habet aliquid proprium supra concupiscibilem, & proprium obiectum, scilicet arduum, quod potest excedere, vel non excedere secundùm apprehensionem; ideo passiones irascibilis distinguuntur propria distinctione, vt irascibilis sunt secundùm excedens facultatem appetentis, vel non excedens, & hoc secundùm æstimationem eius. Ista enim duo distinguunt arduum, sicut per se eius differentiæ, & per consequens diuersificant eius passiones, & faciunt eas contrariari modo mutationum; & sic distinguuntur spes, & desperatio, timor, & audacia. Sed secundum modum, quem habent ex concupiscibili, distinguuntur secundùm modum motuum, qui est secundùm contrarietatem obiectorum. Et quoniam veritatis sufficiens determinatio est argumentorum solutio; ideo ex dictis corporis soluuntur & declarantur argumenta pro, & contra.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte conclusionis responsiuæ formaliter. Et probat, quòd non tantùm, nec omnes opponuntur secundùm contrarietatem boni, & mali; non autem probat, quin aliquæ sic opponantur, vt dicitur prima pars responsiuæ formaliter, sicut spes, & timor.

¶Ad primum conceditur maior, sed vt patuit, passiones irascibilis respiciunt obiectum irascibilis, quod diuersificatur per se secundùm excedere facultatem, vel non excedere secundùm æstimationem, & quod habet, vt ad ipsum accedatur, & ab eo recedatur, secundùm quòd est arduum possibile, vel impossibile. Passiones autem concupiscibilis respiciunt bonum, vel malum absolutè, quod vt sic non habet, vt accedatur, & recedatur, quare concessa minore negatur consequentia, quia est secundùm non causam, vt causam, vt patuit in corpore.

¶Ad secundum. Maior conceditur. Minor negatur extensè loquendo de motu, vt communis est ad mutationem; distinguuntur enim generatio, & corruptio secundùm accessum, & recessum ab eodem, vt patuit in corpore; negatur, & primum consequens. Vltra dico, quòd obiectum appetitus est bonum, vel malum, sed non absolutè, sed aliquando bonum, vel malum arduum, quod habet, vt appetitus accedat, & recedat secundùm passiones irascibilis, quare & negatur, & vlterior consequentia, &c.

¶Nota autem, quòd appetitus eiusdem hominis non accedit, & recedit ab eodem secundùm numerum simul, & eodem modo apprehensum; tamen respectu diuersorum accedit, & recedit sperando, & desperando, ita quòd bonum aliquod arduum æstimatum possibile sperat, de alio vel eodem apprehenso successiuè vt impossibili, desperat; & hoc sufficit ad hoc, quòd spes, & desperatio dicantur esse secundùm accessum, & recessum ab eodem; quia hoc intelligitur, vel in diuersis hominibus, vel in eodem successiuè, vel de eodem in specie naturæ, non autem de eodem formaliter in ratione obiecti. Vnde videtur intelligendus D. S. quòd spes, & desperatio dicunt accessum, & recessum ab eadem re; sed non eodem obiecto formaliter, quia obiectum super rem addit æstimationem, & apprehensionem sub ratione possibilis, vel impossibilis, &c.

¶Ad tertium. Maior vera ad hunc sensum, quia attenditur omnis passio in accessu, vel recessu, tamen quandoque duæ passiones possunt esse in accessu, & recessu ab eodem, saltem materialiter; quandoque aliquæ autem possunt dicere accessum, & recessum a diuersis. Primum est in passionibus quibusdam irascibilis. Secundum in passionibus concupiscibilis, &c.

¶Ad minorem. Ad primam partem eius dico, quòd accessus causatur ex ratione boni absolutè, sed ex ratione boni accepti vt arduum, & æstimati vt excedens facultatem, potest causari recessus in irascibili, &c.

¶Ad secundam partem minoris dico, quòd recessus est a malo absolutè accepto secundùm passionem concupiscibilis. Dico autem, quòd ad malum arduum absens, vt apprehensum sub ratione vitabilis potest esse passio accedens, non vt habeatur, sed vt vitetur, & expugnetur, sicut est audacia; & si est malum præsens, vt vindicetur, sicut est ira. Et de istis magis infra, cum quæretur de obiecto iræ, & audaciæ. Vide quæst. 45. artic. 1 quia audacia tendit in malum arduum, vt euadat eius subiectionem. De ira vide quæst. 46. artic. 2. quia habet obiectum compositum ex bono, & malo, &c.

¶Ad probationem minoris dico, quòd verum est, quòd bonum est quod appetitur vt sic, ratione arduitatis tamen & æstimatæ impossibilitatis, quæ habet rationem mali, potest ab eo recedi. Similiter malum omnia fugiunt, quia non appetitur ex propria ratione, tamen potest appetitus irascibilis accedere ad ipsum expugnandum, & abijciendum; quare negatur consequentia.

¶Nota autem, quòd illa probatio minoris tangit vnum aliud sæpius declarandum, quia bonum potest esse, a quo receditur per accidens, & malum potest esse, ad quod acceditur per accidens; & sic est in passionibus irascibilis. Bonum enim dicitur esse, quod appetitur per se, & gratia sui, & per actum acceptantem; tamen & malum potest esse volitum per accidens. De hoc infra &c. quæstio. 40. artic. 2. Et etiam potest esse nolitum, vt patuit supra quæstio. 8.

Vtrum omnis passio animæ habeat aliquid contrarium, vel sit aliqua passio non habens contrarium.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd omnis passio animæ habeat aliquid contrarium; omnis enim passio animæ, uel est in irascibili, uel in concupiscibili, sicut supra dictum est; * sed vtræque passiones habent contrarietatem suo modo; ergo omnis passio animæ habet contrarium.

* Art. præceden.

¶ 2 Præterea. Omnis passio animæ habet bonum, vel malum pro obiecto, quæ sunt obiecta uniuersaliter appetitiuæ partis; sed passioni, cuius obiectum est bonum, opponitur passio, cuius obiectum est malum; ergo omnis passio habet contrarium.

¶ 3 Præterea. Omnis passio animæ est secundùm accessum, uel secundùm recessum, ut dictum est; * sed cuilibet accessui contrariatur recessus, & econuerso; ergo omnis passio animæ habet contrarium.

* Art. præceden.

¶ Sed contra. Ira est quædam passio animæ; sed nulla passio contraria opponitur iræ, ut patet in quarto Ethicorum; * ergo non omnis passio habet contrarium.

* Arist. c. 5.

¶Hic D. S circa prædicta determinat dubiũ. Dubium est enim, quia in passionibus tam concupiscibilis, quàm irascibilis inuenitur contrarietas; an ergo omnis passio habeat contrarium; & est articulus ille modificatiuus præcedentis.

¶Nota autem, quòd oportet vnum explicitè supponere, quod D. S. tangit in articulo, scilicet quòd ad contrarietatem passionum requiritur, quòd sint in eadem potentia. Passiones enim diuersarum potentiarum possunt esse disparatæ, & differunt necessariò specie; sed non contrariantur, quia contraria habent fieri circa idem.

¶Notare etiam oportet, quòd ira habet duplex obiectum partialiter, scilicet bonum, & malum, bonum scilicet vindictam sub ratione boni, & malum hoc, vel illud, de quo quærit vindictam propter illatum nocumentum, vel iniuriam. Hoc notato videndum est de articulo.

¶Respondeo dicendum, quòd singulare est in passione iræ, quod non potest habere contrarium, neque secundùm accessum, neque etiam secundùm recessum, neque secundùm contrarietatem boni, vel mali.

¶Conclusionem formaliter responsiuam D. S. expressè non ponit in hoc corpore; sed suppletur talis. Non omnis passio animæ habet aliquid contrarium. Probatur. Passio iræ non potest

Conclusio responsiua.

habere contrarium, neque secundùm accessum, neque etiam secundùm recessum, neque secundùm contrarietatem boni, vel mali; ergo conclusio vera. Circa rationem D.S. ponit primò antecedens; secundò probat. Primò quo ad primam partem eius, ibi. Causatur enim. Secundò secundam partem, ibi. Similiter nec secundum, &c. Tertiò ipsum resumit cum maiori explicatione, ibi. Vnde motus iræ, &c. Huius ergo rationis tenet consequentia, quia benè sequitur per æquipollentiam contradictoriarum, aliqua non; ergo non omnis, &c. Et secundò, quia non est alius modus contrarietatis passionum, nisi vel secundùm accessum, & recessum, vel secundùm contrarietatem obiectorum, vt patet ex articulo secundo. Consequenter cum dicit.

¶ Causatur enim ira ex malo difficili iam iniacente, ad cuius præsentiam necesse est, quòd aut appetitus succumbat; & sic non exit terminos tristitiæ, quæ est passio concupiscibilis; aut habet motum ad inuadendum malum læsiuum, quod pertinet ad iram; motum autem ad fugiendum habere non potest, quia iam malum ponitur præsens, vel præteritum; & sic motui iræ non contrariatur aliqua passio secundùm contrarietatem accessus, vel recessus.

¶Probat primam partem antecedentis prædicti; supponendo, quòd ira causatur ex malo difficili iam iniacente; & sic ad præsentiam mali præsentis difficilis, aut appetitus succumbit, aut habet motum ad inuadendum malum læsiuum; sed nullo ipsorum modorum habet contrariũ, vel secundùm accessum, & recessum; ergo prima pars vera antecedentis. Maior patet, quia motum ad fugiendum habere non potest, quia malum iam ponitur præsens, vel præteritum. Minor probatur, scilicet quòd si succumbat, non contrarietur iræ, quia sic non exit terminos tristitiæ, idest manet in tristitia tanquam in termino, & quiete violenta, quæ est passio concupiscibilis; sed passio concupiscibilis non contrariatur passioni irascibilis, vt patuit. Secunda pars minoris, scilicet quòd motus inuasiuus non contrarietur iræ, quia iste motus pertinet ad iram, sed motus pertinens ad iram non contrariatur iræ, vt patet de se, &c. Deinde cum dicit.

¶Similiter nec secundùm contrarietatem boni, & mali, quia malo iam iniacenti opponitur bonum iam adeptum, quod iam non potest habere rationem ardui, vel difficilis, nec post adeptionem boni remanet alius motus, nisi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudium, quod est passio concupiscibilis.

¶ Deducit secundam partem antecedentis prædicti, scilicet q passio, quæ est de contrario obiecto nõ sibi contrarietur, sic, Malo iniacenti, quod scilicet est obiectum iræ, opponitur bonum iam adeptum; minor suppletur pro prima parte, sed respectu boni adepti non est aliqua passio in irascibili, quæ possit contrariari iræ; sed post adeptionem boni remanet solùm gaudium, quod non contrariatur iræ; ergo secunda pars vera. Maior nota. Minor pro prima parte probatur, quia bonum adeptum non habet rationem ardui; & per consequens non causat passionem in irascibili, cuius passiones omnes sunt de arduo. Secunda pars minoris relinquitur nota, quia post adeptionem boni est quietatio, sed talis quietatio est gaudium, &c. Tertia pars, quòd gaudium non contrarietur iræ, patet, quia gaudium (extensè pro delectatione) est concupiscibilis, sed passio concupiscibilis non contrariatur passioni irascibilis. Tunc ibi.

¶Vnde motus iræ non potest habere aliquem motum animæ contrarium; sed solummodo opponitur ei cessatio a motu, sicut Philosophus dicit in sua Rhetorica, * quòd mitescere opponitur ei, quod est irasci, quod non est oppositum contrariè, sed negatiuè, vel priuatiuè. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

* Arist. c. 3.

¶Subsumit antecedens sæpe dictum cum limitatione, scilicet quòd ira non habet contrarium, sed opponitur sibi cessatio a motu. Prima pars patet. Secunda pars autem probatur auctoritate philosophi, &c.

¶Nota, quòd mitescere videtur importare remissionem motus iræ, quia remissio dicit priuationem, sed impuram, scilicet motum, vt tendit in cessationem, quæ cessatio est negatio iræ; & ita opponitur iræ vehementi remissio eius, & totalis cessatio; vnum quidem priuatiuè, aliud negatiuè, ita quòd vnum sit tepescere, aliud omnimoda extinctio iræ, &c.

¶Nota, quòd D.S. in de Veritate, Materia 26. artic. 4. in corp. vbi intentum huius articuli sub breuibus perstringit, sic dicit. Ira verò neutro modo potest habere passionem contrariam, neque secundùm contrarietatem boni, & mali, quia respectu boni præsentis nulla est passio in irascibili. Similiter neque secundùm contrarietatem excedentis facultatem, & non excedentis, quia malum facultatem excedens nullam passionem in irascibili facit, sed scilicet tristitiam in concupiscibili. Vnde inter cæteras passiones ira habet hoc proprium, quia ei nihil est contrarium, hæc ille.

ARGVMENTVM in contrarium est verum, & concludit conclusionem responsiuam.

¶Ad primum, maior vera, minor conceditur de omnibus alijs ab ira, vt iam patuit in corpore. Vel secundò ad minorem vtreque, idest passiones concupiscibilis, & irascibilis habent contrarietatem, sed non omnes; ita quòd minor verificetur indefinitè, sed non vniuersaliter. Vnde negetur consequentia, quia vna particularis fert instantiam contra vniuersalem, &c. Passiones enim concupiscibilis contrariantur secundùm bonum, & malum, irascibilis verò duplici modo, dempta ira.

¶ Ad secundum. Maior vera. Ad minorem; sed passioni, cuius obiectum est bonum, opponitur passio, cuius obiectum est malum. Verum quidem opponuntur disparatè, sed non contrariantur, nisi illæ passiones de diuersis obiectis, bono scilicet, & malo, sint eiusdem potentiæ, quod non est in proposito, quia passio, cuius obiectum est malum iniacens, videlicet ira, non contrariatur passioni, cuius obiectum est bonum præsens, vel iniacens, scilicet gaudio, cum non sint eiusdem generis, neque etiam potest habere contrarium secundùm accessum, & recessum, vt patuit in corpore, & per consequens nullo modo.

¶Ad tertium. Maior indiget sano sensu, qui habitus est articulo tertio ad tertium. Minor negatur, quòd contrarietur accessui recessus vniuersaliter, potest quidem opponi disperatè, sicut opponuntur res diuersorum generum; sed non contrariatur, nisi sint eiusdem generis propinqui. Nam contraria sunt sub eodem genere, quod in proposito dici non potest, quia ira inuadendo accedit; & talis accessus non contrariatur recessui, qui fit per deiectionem animi per tristitiam, cum non sint in eadem potentia. Vnde licet ira distinguatur a qualibet alia passione per obiectum suum, & opponatur omnibus oppositione, quæ est secundùm non habere idem obiectum, non tamen directè, & sub eodem genere, sicut Saphirus distinguitur ab alijs lapidibus habentibus oppositas formas directè; ab alijs autem scilicet animalibus distinguitur per habere, & non habere eandem formam; sed non vt directè oppositum sub eodem genere.

Vtrum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia non contrariæ adinuicem.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd non possint in aliqua potẽtia esse passiones specie differentes, & non contrariæ adinuicem; passiones enim animæ differunt secundùm obiecta, obiecta autem passionum animæ sunt bonum, & malum, secundùm quorum differentiam passiones habent contrarietatem; ergo nullæ passiones eiusdem potentiæ non habentes contrarietatem adinuicem, differunt specie.

H Infra q. 25. art. 1. & 4. corp. & 2. Ethic. lec. 4.

¶ 2 Præterea. Differentia speciei est differentia secundum formam, sed omnis differentia secundùm formam est secundùm aliquam contrarietatem, vt dicitur in decimo metaphys. * ergo passiones eiusdem potentiæ quæ non sunt contrariæ, non differunt specie.

* Arist. tex. 24.

¶ 3 Præterea. Cum omnis passio animæ consistat in accessu, uel recessu ad bonum, uel ad malum; necesse videtur, quòd omnis differentia passionum animæ sit, vel secundùm differentiam boni, vel mali, vel secundùm differentiam accessus, uel recessus, uel secundùm maiorem, uel minorem accessum, uel recessum; sed primæ duæ differentiæ inducunt contrarietatem in passionibus animæ, ut dictum est; * tertia autem differentia non diuersificat speciem, quia sic essent infinitæ species passionum animæ; ergo non potest esse, quòd passiones eiusdem potentiæ animæ differant specie, & non sint contrariæ.

* Art. 2.

¶ Sed contra. Amor, & gaudium differunt specie, & sunt in concupiscibili, nec tamen contrariantur adinuicem, quin potius vnum est causa alterius; ergo sunt aliquæ passiones eiusdem potentiæ, quæ differunt specie, nec sunt contrariæ.

¶Postquam D.S. determinauit de distinctione generica passionum, & de distinctione, quæ est secundùm contrarietatem. Iam inquirit de distinctione specifica tãtùm absque generica, & absq; contrarietate, an videlicet possint dari aliquæ differentes in eadem potentia specie, & non esse contrariæ.

¶Respondeo

¶Respondeo dicendum, quòd passiones differunt secundum actiua, quæ sunt obiecta passionum animæ. Differentia autem actiuorum potest attendi dupliciter; vno modo secundùm speciem, uel naturam ipsorũ actiuorum, sicut ignis differt ab aqua; alio modo secundùm diuersam virtutem actiuam.

¶D.S. in hoc corpore primò præmittit vnum notabile fundamentale distinctiuum; secundò ex ipso respondet ad quesitum plenè, ibi. Diuersitas autem, &c. Quo ad primum, vt clarius proceedatur, ponitur talis conclusio fundamentalis distinctiua; duplex differentia inuenitur in passionibus animæ. s. secundùm naturam obiectorum, & secundùm diuersam virtutem motiuam eiusdem obiecti. Probatur conclusio, passiones differunt secundùm actiua, quæ sunt obiecta passionum animæ; sed differẽtia actiuorum potest attendi dupliciter. s. secundùm speciem, & naturam; alio modo secundùm diuersam virtutem motiuam (s. eiusdem actiui) igitur conclusio vera. Maior est nota ex supra dictis, quia obiectum apprehensum habet se actiuè ad motum appetitiuum; & est ratio causandi ipsum, & in genere causæ efficientis, &c. Minor quo ad primam partem declaratur exemplariter de igne, & aqua. Secunda autem pars patebit ex sequentibus.

¶Nota autem, quòd secundùm primam differentiam motiuorum in passionibus animæ, scilicet secundùm naturam; sumitur differentia passionum, quæ est secundùm contrarietatem, scilicet ex distinctione boni, & mali; & quia hoc membrum non est pro responsione ad quæsitum, sed constat ex articulo secundo; ideo D.S. ipsum non prosequitur; sic enim distinguuntur amor, & odiũ.

¶Diuersitas autem actiui, vel motiui quantum ad virtutem mouendi, potest accipi in passionibus animæ secundùm similitudinem agentium naturalium.

¶Hic consequenter D.S. respondet ad quæsitum quo ad secundum membrum prædictæ distinctionis; & primò deducit conclusionem responsiuam, quam tamen expresse non ponit; secundò eam magis explicat, ibi. In motibus autem, &c. Tertiò infert quædam corollaria, ibi. Sic igitur, &c. Conclusio ergo responsiua quam D.S. intendit, iuxta secundum membrum prædictæ distinctionis, & ex eius probatione est ista. In concupiscibili reperiuntur triplices passiones specie differentes non contrariæ circa bonum, & triplices proportionabiliter circa malum. Probatur ista conclusio, diuersitas actiui, vel motiui quantum ad virtutem motiuam potest accipi in passionibus animæ ad similitudinem agentium naturalium, suppletur minor formaliter; sed idem mouens naturale, in natura diuersum, in virtute motiua conueniens, & trahens ad se patiens, causat triplices effectus specie differentes non contrarias; similiter mouens repulsiuum causat triplices effectus specie differentes, non contrarios in patiente; igitur sic erit in motiuo, vel obiecto animæ conuenienti, vel disconuenienti. Huius rationis D.S. ponit primò maiorem; secundò probat minorem, ibi. Omne enim, &c. Maior ergo relinquitur nota, quia passiones sunt etiã quidam motus naturales; & ergo similiter loquendo est de diuersitate actiui diuersificantis, ibi. Et ibi, &c.

¶Nota circa hanc maiorem, quòd mouens causans diuersos effectus in mobili, vel patiente, dicitur esse diuersum virtute, non quòd sint plures virtutes actu, sed plures eminenter, & causaliter; quia virtus in se vna nata est causare plura distincta subordinata, sicut & in speculatiuis vna res nata est causare plures conceptus specificè distinctos in se vna in esse rei, sed multiplex in esse motiuo; sic in proposito, &c. Consequenter cum dicit.

¶Omne enim mouens trahit quodammodo ad se patiens, uel a se repellit, trahendo quidem ad se tria facit in ipso. Nam primò quidem dat ei inclinationem, uel aptitudinem, vt in ipsum tendat; sicut cum corpus leue, quod est sursum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationem, uel aptitudinem ad hoc; quòd sit sursum. Secundò, si corpus generatum est extra locum proprium dat ei moueri ad locum. Tertiò, dat ei quiescere in locum, cum peruenerit; quia ex eadem causa aliquid quiescit in loco, per quam mouebatur ad locum; & similiter intelligendum est de causa repulsionis.

¶Probat minorem præcedentem, notando, quòd est duplex mouens, scilicet trahens ad se patiens; sicut ignis assimilat, & trahit ad se secundùm formam, proijciens autem lapidem repellit. Esto enim omne agens trahat ad se aliquo modo patiens, non tamen semper in assimilatione formæ, sed quandoque solùm quo ad finem, sicut proijciens lapidem repellit quo ad situm, trahit tamen in finem attentum. Deinde D.S. clarè deducit minorem secundùm triplices effectus animæ.

¶Et nota hoc verbum, similiter intelligendum est de causa repulsionis; quia videlicet agens violentum etiam causat triplices effectus subordinatos, non contrarios, tamen specie distinctos, sicut proijciens lapidem sursum, quod est causa repulsionis, dat lapidi impressionem violentam, motum violentum, & quietem violentam, &c. Deinde cum dicit.

¶In motibus autem appetitiuæ partis bonum habet quasi virtutem attractiuam, malum autem virtutem repulsiuam. Bonum ergo primo modo in potentia appetitiua causat quandam inclinationem, seu aptitudinem, seu connaturalitatem ad [d] bonum, quod pertinet ad passionem amoris, cui per contrarium respondet odium ex parte mali. Secundò, si bonum sit nondum habitum dat ei motum ad assequendum bonum amatum; & hoc pertinet ad passionem desiderij, vel concupiscentiæ; & ex opposito ex parte mali est fuga, uel abominatio. Tertiò, cum adeptum fuerit bonum, dat appetitui quietationem quandam in ipso bono adepto; & hoc pertinet ad delectationem, vel gaudium, cui opponitur ex parte mali dolor, vel tristitia.

Dub. 1ss.

¶Explicat conclusionem responsiuam; & primò deducit quandam conclusionem declaratiuam; secundò quoddam notabile, ibi. In passionibus autem, &c. Intendit ergo primò talem conclusionem declaratoriam, & explicatiuam prioris. Bonum causat in concupiscibili; primò amorem; deinde desiderium; tertiò delectationem, vel gaudium; & malum, odium, fugam, & tristitiam; sed primi tres differunt, sed non contrariantur. Probatur conclusio, assumendo maiorem ex dictis, sicut mouens attractiuum causat primò inclinationem, secundò motum, tertiò coniunctionem naturalem; similiter mouens repulsiuum; sed in motibus appetitiuæ partis bonum habet quasi virtutem attractiuam, malum autem repulsiuam; ergo bonum primò causat in potentia, &c. vsque ibi. In passionibus autem irascibilis, &c. Maior patet ex dictis. Minor relinquitur nota; & conclusio clarè explicatur in littera, &c. Consequenter ibi.

Conclusio responsiua.

¶In passionibus autem irascibilis præsupponitur quidem aptitudo, vel inclinatio ad prosequendum bonum, uel fugiendum malum ex concupiscibili, quæ absolutè respicit bonum, uel malum; & respectu boni nondum adepti est spes, & desperatio; respectu autem mali nondum iniacentis est timor, & audacia; respectu autem boni adepti non est aliqua passio in irascibili; quia iam non habet rationem ardui, vt supra dictum est; * sed ex malo iam iniacenti sequitur passio iræ.

** Artic. 3.*

¶Adiungit quoddam notabile, quòd scilicet dicta circa istam conclusionem non possunt ita verificari in passionibus irascibilis; quia obiectum irascibilis non causat inclinationem, sicut obiectum concupiscibilis; sed inclinatio præsupponitur ex concupiscibili, quare non est idem dicendum ibi, sicut hic.

¶Et notat secundò, quæ sunt obiecta passionum irascibilis, & motiua distinguentia non quidem solùm specificè, sed etiam contraria dempta ira; & patet clarè in littera.

¶Nota tamen, quòd ex istis possumus elicere, quòd in irascibili sunt etiam aliquæ passiones distinctæ specie, & non contrariè, scilicet vna respectu boni per modũ accessus. s. spes; alia respectu mali, scilicet timor, & audacia, & ira, quæ etiam est respectu mali, quæ non contrariantur; si spes, timor, & audacia adinuicem comparentur, ita quòd spes non comparetur ad desperationem, nec timor ad audaciam, sed spes ad duas per modum vnius, & consequenter ad iram: nam timor, & audacia præsupponunt spem; & ira similiter, vnde distinguuntur specie, sed non contrariantur, &c. Deinde ibi.

¶Sic igitur patet, quòd in concupiscibili sunt tres coniugationes passionum, scilicet amor, & odium, desiderium, & fuga, gaudium, & tristitia. Similiter in irascibili sunt tres, scilicet spes, & desperatio, timor, & audacia, & ira, cui nulla passio opponitur.

¶Infert duo corollaria; secundum ibi. Sunt ergo, &c. Quo igitur ad primum subiungit per modum corollarij ex dictis tres coniugationes passionum in concupiscibili, & tres, vel semitres in irascibili, vt patet clarè in littera.

Corollarium.

¶Nota, quòd tres coniugationes in concupiscibili accipiuntur secundùm contrarietatem boni, & mali, quia scilicet vna posita cum alia in eodem iugo respicit contrarium obiectum, sicut amor bonum, odium malum, &c. in irascibili autem accipiuntur secundùm contrarietatem accessus, & recessus, vt patet intuenti prædicta. Tunc ibi.

¶Sunt ergo omnes paſsiones ſpecie differentes undecim, ſex quidem in concupiſcibili, & quinque in iraſcibili, ſub quibus omnes animæ paſsiones continentur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Corollarium.

¶Eſt ſecũdum corollarium, in quo recolligit omnes paſsiones tam concupiſcibilis, quàm iraſcibilis, in vnum numerum; quia ſunt vndecim; & patet ex dictis. De materia iſtius articuli vide aliqua in de Veritate, Materia 16. artic. 4. in corp. & quia veritatis determinatio ſufficiens eſt argumentorum ſolutio; ideo D. S. dicit, quòd per dicta pateat ſolutio ad obiecta.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua, quæ in ipſo ponitur.

¶Ad primi maiorem. Dico primò, quòd paſsiones animę aliquæ differunt ſecundùm obiecta contraria, vel ſecundùm acceſſum, & receſſum reſpectu eiuſdem contrariè. Dico ſecundò, quòd poſſunt aliquæ differre ſpecie abſque contrarietate ex fœcunda virtute motiua eiuſdem obiecti, quod natum eſt cauſare plures paſsiones diſtinctas ſecundùm diuerſos gradus appetitiui motus, iuxta modum dicendi D. S. in de Veritate; ſicut dicimus apud philoſophiam, quòd eadem res moueat ad diſtinctos conceptus, & apud Theologum, quòd eadem Deitas ad plures rationes attributales, quia ſcilicet tam fœcunda eſt, vt ęquipolleat pluribus motiuis realiter diſtinctis; ita in propoſito idem bonum habet, vt conformet ſibi appetitum, & trahat in eius conſecutionē per motum deſiderij, &c. Ad minorem dico, quòd verum eſt, quòd obiecta ſint bonum, & malum; ſed non omnes diſtinguuntur ſecundùm bonum, & malum ſpecie, ſed ſolùm contrariè. Et dico, quòd aliquæ circa bonum tantùm poſſunt diſtingui ſpecie, & circa malum tantùm poſſunt diſtingui ſpecie; ſed diſtinctio ſecundùm bonum, & malum eſt ſpecifica, & cum hoc contraria. Quare negatur conſequentia. Supponit enim hoc argumentum quaſi omnis diſtinctio ſit ſecũdùm bonum, & malum, quod eſt falſum, quamuis omnis paſsio ſit circa bonum, vel malum, &c.

Contrarietas multiplex.

¶Ad ſecundum nota propter hoc argumentum, quòd contrarietas accipitur dupliciter; vno modo communiter pro oppoſitione duarum differentiarum ſub eodem genere; & ſic omnis diſtinctio poſitiua ſpecifica poteſt dici contraria; ſed alio modo capitur propriè pro oppoſitione duarum formarum maximè diſtantium ſub eodem genere, inter quas eſt continua tranſmutatio; & ſic capitur contrarietas propriè in formis naturalibus, ſed in moralibus, & paſsionibus contrarietas propriè attenditur ſecundùm contrarietatem obiecti, vel ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem, & plus requirit talis contrarietas, quàm differentia ſpecifica. Et de iſtis decimo metaph. tex. commen. 24. quia formæ, quibus diuiditur genus, ſunt contrariæ, ſed imperfectè.

¶Dicitur ergo ad argumentum, conceditur maior; & tamen in reſpectiuis forma ſpecifica ſumitur ab extrinſeco, & in propoſito ab obiecto.

¶Ad minorem, verum, capiendo contrarietatem imperfectè; prout differentiæ quæcunque eſſentiales dicuntur eſſe contrariæ; ſed non capiendo contrarietatem in propoſito propriè, quæ eſt ſecundùm oppoſitionem obiecti, vel ſecundùm acceſſum, & receſſum; ergo, &c. Verum, quæ non ſunt contrariæ imperfectè non differunt ſpecie; ſed cum hoc ſtat, quòd aliquæ differunt ſpecie, & non ſunt contrariæ paſsiones, vt patuit, &c.

¶Ad tertium negatur primò, quòd omnis differentia ſit ſecundùm bonum, & malum, ſed contrarietas paſsionum. Secundò negatur, quòd ſolùm ſecundùm acceſſum, & receſſum; & tertium conceditur, ſcilicet quòd aliquę ſecundùm maiorem, & minorem acceſſum, cum grano ſalis, videlicet, cum diuerſa ratione motiua eiuſdem rei. Vltra dicitur; conceditur, quòd primæ duæ induant contrarietatem; ſed negatur, quòd tertia non diuerſificet ſpeciem; & negatur, quòd eſſent infinitæ ſpecies paſsionum, quià bonum non habet, niſi tres rationes motiuas appetitus. Quare negatur conſequentia.

¶Nota hic, quòd vt poteſt haberi ex infra dicendis, quæſtio. 30. artic. 2. quòd ſtante vnitate rei eſt multiplicabilitas rationis motiuæ virtualis, ſed nõ actualis in eadem re, ſicut & eadem res vna ſecundùm rem, diuerſa ſecundùm rationem virtualiter cauſat diſtinctionem intellectus, & voluntatis; ex quo poteſt dici in propoſito, quòd amor, deſiderium, & gaudium, quamuis ſint eiuſdem rei ſecundùm eſſe materiale, & ſpeciem naturæ, ſunt tamen diuerſorum obiectorum in eſſe motiuo, & terminatiuo, vt patet in D. S. infra vbi iam. Quare dictum eſt, quòd ſecundùm acceſſum maiorem, & minorem cum diuerſitate rationis motiuæ eſt diuerſitas ſpecifica abſque contrarietate: nam & hæ rationes motiuæ ſunt ſubordinatæ, & vna ſequetur ex alia, ita quòd bonum vt apprehenſum connaturale cauſatiuum eſt amoris, apprehenſum vt abſens cauſat deſiderium, & vt ſic diuerſimodè apprehenſum diſtinguitur ſpecie, & habet vt cauſet paſsiones ſpecie diſtinctas, &c.

¶Nota autem circa hoc, quod D. S. dicit; & per hoc patet reſponſio ad obiecta; præſupponunt enim, quòd differentia ſpecifica paſsionum ſolùm ſit ſecundùm differentiam boni, & mali, cuius falſitas oſtenſa eſt, quia poteſt eſſe ſecundùm diuerſam virtutem eiuſdem boni, ideſt ſecundùm eandem rem, quæ eſt cauſatiua ſecundùm diuerſas rationes motiuas mediante eſſe apprehenſo, diuerſas paſsiones ſpecie, &c.

Quæſtio Vigeſimaquarta.

De bonitate, & malitia paſsionum animæ.

I

DEinde conſiderandum eſt de bono, & malo circa paſsiones animæ. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum bonum, & malum morale poſsint in paſsionibus animæ inueniri. Secundò, vtrum omnis paſsio animæ ſit mala moraliter. Tertiò, vtrum omnis paſsio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus. Quartò, utrum aliqua paſsio ſit bona, vel mala ex ſua ſpecie.

¶Quia quidditas prior eſt propria paſsione, ideo præmiſſæ quæſtiones, ex quibus innoteſcit quidditas paſsionis meritò iſtam præcedunt, quæ eſt de bono, & malo moralibus: nam habent ſe vt paſsiones ad actum humanum, qualis & paſsio eſſe poteſt, vt patebit. Diuiditur autem hæc quæſtio in duas partes. Primò oſtenditur, quia circa paſsiones inuenitur bonitas, vel malitia. Secundò, quomodo reperitur in eis, articulo tertio. Circa primum primò [illegible], quod dictum eſt. Secundò excluditur opinio Stoycorum, articulo ſecundo, &c.

Vtrum bonum, & malum morale poſsint in paſsionibus animæ inueniri.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd nulla paſsio animæ ſit bona, vel mala moraliter. Bonum enim, & malum morale eſt proprium hominis; mores enim propriè dicuntur humani, vt Ambroſ. dicit ſuper Lucam;* ſed paſsiones non ſunt propriæ hominũ, ſed ſunt etiam alijs animalibus communes; ergo nulla paſsio animæ eſt bona, vel mala moraliter.

Infra q. 31 art. 1 cor. & ad 1. Et 1. 2. q. 33 art. 1. ad 1. Et 2. diſ. 20. art. Et Mal. q. 10. art. 1 ad 1. & q. 12 art. 1 ad 1. & tit. 3 corp.

¶ 2 Præterea. Bonum, uel malum hominis eſt ſecundùm rationem eſſe, uel præter rationem eſſe, ut Dionyſius dicit quarto cap. de Diui. no. ſed paſsiones animæ non ſunt in ratione, ſed in appetitu ſenſitiuo, ut ſupra dictum eſt;* ergo non pertinet ad bonum, uel malum hominis, quod eſt bonum morale.

* Ambr. in præfat. circa finem.

Dionyſius.

* quæſt. 22.

¶ 3 Præterea. Philoſophus dicit in 2. Ethic.* quòd paſsionibus, neq; laudamur, neq; vituperamur; ſed ſecũdùm bona, & mala moralia laudamur, vel vituperamur; ergo paſsiones non ſunt bonæ, vel malæ moraliter.

* Ariſt. c. 4.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 14. de Ciu. Dei,* de paſsionibus animæ loquens. Mala ſunt iſta, ſi malus eſt amor, bona ſi bonus.

* Aug. c. 5. & 9.

¶Hic Doct. S. primò inquirit, an bonitas moralis conueniat paſsioni.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd paſsiones animæ dupliciter poſſunt conſiderari; vno modo ſecundùm ſe; alio modo ſecundùm quòd ſubiacent imperio rationis, & voluntatis.

¶ D. S. in hoc articulo ſatis facit quæſito diſtinctè; vnde primò præmittit quoddam notabile diſtinctiuum; ſecundò ſubiungit duas concluſiones reſponſiuas correſpondentes; primam ibi. Si igitur ſecundùm ſe, &c. ſecundam ibi. Si autem conſiderentur, &c.

¶ Notat ergo D. S. primò, quòd paſsiones poſſunt dupliciter conſiderari; vno modo ſecundùm ſe. Vbi nota, quòd paſsiones conſiderari ſecundùm ſe, poteſt intelligi dupliciter; vno modo poſitiuè, ideſt ſecundùm ea, quæ conueniunt paſsioni vt ſic, quæ ſunt eſſe motum appetitus ſenſitiui; & hoc D. S. tangit in ſequentibus, cum dicit, prout ſ. ſunt motus irrationalis appetitus. Poteſt & intelligi ſecundùm ſe negatiuè, ideſt ſolitariè abſque coniunctione ad rationem; & vterque ſenſus erit ad propoſitum; alio modo cõſiderantur, ſecundùm quòd ſubiacent, &c. prout ſcilicet poſſunt dici voluntariè directè, vel indirectè.

¶ Si igitur ſecundùm ſe conſiderentur, prout ſcilicet ſunt motus quidam irrationalis appetitus; ſic non eſt in eis bonum, uel malum morale, quod dependet a ratione, vt ſupra dictum eſt.*

* q. 18. art. 5.

Conclusio prima.

¶Hic consequenter D S. respondet ad quæsitum; & est talis conclusio responsiua prima; Si passiones ẽm se cõsiderentur, sic in eis non est bonũ, vel malum morale: intellige positiuè, quasi habeant vt sic quòd sint bonæ, vel malæ moraliter. Probatur conclusio, bonum & malum morale dependent a ratione, sed passiones sic consideratæ sunt absque ordine, & dependentia ad rationem; igitur conclusio vera. Maior patuit supra quæst. 19. artic. 3. Minor patet ex ideo dictis, quia ideo dicuntur per se considerari, scilicet vt sunt motus sensualitatis tantùm absque coniunctione ad rationem. Consequenter cum dicit.

Dub. 221.

¶ Si autem considerentur secundùm quòd subiacent imperio [d] rationis, & uoluntatis, sic est in eis bonum, uel malũ morale, propinquior enim est appetitus sensitiuus ipsi rationi, & uoluntati, quàm membra exteriora, quorum tamen motus, & actus sunt boni, uel mali moraliter, secundùm quòd sunt uoluntarij; vnde multo magis & ipsæ passiones, secundùm quòd sunt uoluntariæ, possunt dici bonæ, uel malæ moraliter. ———

Conclusio secunda.

¶Ponit secundam conclusionem respõsiuam: Si passiones considerentur secundùm quòd subiacent imperio rationis, & voluntatis; sic est in eis bonum, vel malum morale. Hanc conclusionem primò probat; secundò declarat quoddam, quod supposuerat in ipsa, ibi. Dicuntur autem, &c. Et arguitur sic pro conclusione per locum a minori affirmatiuè, propinquior est appetitus sensitiuus ipsi rationi, & voluntati, quàm membra exteriora; sed horum motus, & actus sunt boni, vel mali moraliter; igitur sequitur conclusio, ꝙ multo magis passiones, secundùm ꝙ sunt voluntariæ, &c. Maior patet, quia ratio mediante appetitu sensitiuo, quandoq; mouet mẽbra; & præterea ideo est propinquior, quia rationalis per participationem, & principium actus humani, membra autem solùm organa. Minor declaratur infra quæstio. 74. artic. 2. & quæst. 81. artic. 1. &c. Tunc ibi.

¶Dicuntur autem uoluntariæ, uel ex eo, quòd a uoluntate imperantur, uel ex eo, quòd a uoluntate non prohibentur. ———

¶Verificat, & declarat suppositum in conclusione secunda, scilicet quòd sunt voluntariæ; & posset sic argui. Omne illud est voluntarium, quod imperatur a voluntate, vel potest prohiberi; sed passiones sunt huiusmodi; igitur, &c.

¶Nota, quòd D. S. hic innuit infra magis extendendum. q. 74. artic. 3. & 4. quia est duplex voluntarium; vnum directum, & perfectum, quod scilicet imperatur a voluntate; & hoc iterum duplex, vnum positiuè, aliud interpretatiuè, sicut dicitur de peccato morosæ delectationis infra. Aliud autem est voluntarium indirectum, quod scilicet potuit impediri, & non est impeditum; primum requiritur ad mortale; secundum sufficit ad veniale; & ergo passio, cum possit imperari, vt supponitur, potest esse perfectè voluntaria; & cum possit impediri saltem quo ad singulas; & non impeditur ne consurgat, est voluntaria imperfectè; & de his magis infra.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione secunda responsiua ad quæsitum.

¶Nota circa hoc argumentum, ꝙ quia amor est radix omnium passionũ; & ergo si ipse est bonus & rei bonæ; sequitur ꝙ & desiderium sit bonum, & odium contrarij bonum; & sic de alijs.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd iste passiones secundùm se consideratæ, sunt communes hominibus, & animalibus alijs; sed secundùm quòd a ratione imperantur, sunt propriæ hominibus. ———

¶Maior vera; & si etiam in Angelis sint actus boni, vel mali, tamen ex vsu per mores significantur actus humani, &c.

¶Ad minorem, verum, passiones secundùm se cõsideratæ (idest vt passiones sunt) non sunt propriæ hominum, tamen passiones hominis sunt propriæ homini, & vt subiecti, & vt agentis voluntarij; ergo, &c. Negatur consequentia, quòd nulla; sed probat, quòd ratione generis passio non habet positiuè vt sit bona, habet tamen permissiuè per non repugnantiam; non enim sequitur passio vt sic non habet, quòd sit bona; igitur bonitas sibi repugnat, sed potest sibi aliunde conuenire, quàm ex propria ratione generica.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam inferiores vires appetitiuæ dicuntur rationales, secundùm quòd participant aliqualiter rationem, ut dicitur in primo Ethicorum. * ———

* Aristot. cap. vlt.

¶Maior vera: & intelligitur bonum hominis, Simpliciter, & morale est secundùm rationem esse, idest operari conformiter ad rectam rationem. nam esse rationale quo ad actum primum, non est bonum hominis simpliciter, sed operari, &c.

¶Ad minorem dico, quòd passiones non sunt in ratione subiectiuè, tamen appetitus sensitiuus operatur, vel impeditur ab operatione per rationem, in qua operatione est bonitas, vel malitia moralis. Quare negatur consequentia, quia non solùm conuenit bonitas his, quæ sunt in ratione, nisi intelligatur de potestate rationis, sicut dicit philosophus quædam esse in nobis, idest in nostra potestate: sic enim passiones sunt in ratione, idest eius potestate, vt patuit.

¶Ad tertium dicendum, quod Philosophus dicit, ꝙ non laudamur, aut vituperamur secundùm passiones absolutè consideratas; sed non remouet, quin possint fieri laudabiles, uel uituperabiles secundùm ꝙ a ratione ordinantur. Vnde subdit: Non enim laudatur, aut uituperatur, qui timet, aut irascitur; sed qui aliqualiter, idest secundùm rationem, vel præter rationem. ———

¶Ad maiorem, nõ laudamur passionibus ratione generis, quia passio vt sic habet indifferentiam negatiuam ratione generis, etiã passio hominis, tamen passione imperata, vel non impedita, cum debuit, & potuit impediri, quæ est secundùm, vel cõtra rationem, prout sumus passionati aliqualiter, negatᵘ maior; sed philosophus loquitur ad primum sensum iam dictum. Minor conceditur, quia moralia sunt in potestate nostra, & volũtaria, quibus debetur imputatio, &c. Negatur autem consequentia, si intelligitur, quòd nulla; si autem intelligitur, sicut debet intelligi post verum intellectum præmissarum. s. ergo non sunt bonæ, &c. vt passiones sunt & ratione generis negatiuè intelligendo, conceditur, & est pro secunda conclusione, quam probant ista argumenta, &c.

Vtrum omnis passio animæ sit mala moraliter.

K

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd omnes passiones animæ sint malæ moraliter. Dicit enim August. 9. de Ciuit. Dei, * quòd passiones animæ quidam uocant morbos, uel perturbationes animæ; sed omnis morbus, uel turbatio animæ est aliquod malum moraliter; ergo omnis passio animæ moraliter mala est.

Infra q. 59. ar. 2. & 3. Et 2. 2. q. 123. ar. 10. corp. Et Mal. q. 12. ar. 1. cor. Et 1 Ethic. le. 16 Eth. 2. lect. 3. co. 3. fi. Et 7. Phi. le. 6. co. 2. fi.

¶ 2 Præterea, Damascenus dicit, * quòd operatio quidem, quæ est secundùm naturam, motus est; passio verò, quæ præter naturam; sed quod est præter naturam in motibus animæ, habet rationem peccati, & mali moralis; vnde ipse alibi dicit, * quòd diabolus versus est ex eo, quod est secundùm naturam, in id quod est præter naturam; ergo huiusmodi passiones sunt malæ moraliter.

* Aug. c. 4. & li. 14. c. 9.
* Damasc. lib. 2. c. 22.
* Damasc. cap. 21.

¶ 3 Præterea. Omne quod inducit ad peccatum, habet rationem mali; sed huiusmodi passiones inducunt ad peccatum; vnde Rom. 8. dicũtur passiones peccatorum; ergo videtur, quòd sint malæ moraliter.

Rom. 8.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in 14. de Ciuit. Dei, * quòd rectus amor omnes istas affectiones rectas habet; metuunt enim peccare, cupiunt perseuerare, dolent in peccatis, gaudent in operibus bonis.

* Aug. c. 9.

¶Habito in generali, quia possunt esse bonæ, vel malæ moraliter. Quærit hoc, an vna pars disiuncti detur vniuersaliter, ita quòd omnes sint bonæ, vel omnes malæ; & notatur articulus iste propter opinionem Stoycam.

¶Respondeo dicendum, quòd circa hanc quæstionem diuersa fuit sententia Stoycorum, & Peripateticorum. Nam Stoyci dixerunt, omnes passiones esse malas; Peripatetici verò dixerunt, passiones moderatas esse bonas. ———

¶D. S. in hoc corpore tria facit. Primò recitat diuersitatem opinionum circa quæsitum; secundò illas opiniones concordat, ex quo haberi potest responsio ad quæsitum, ibi. Quæ quidem differentia, &c. Tertiò reprehendit Tullium, ibi. Ex quo patet, &c. Quo igitur ad primum, illa est diuersitas, quia Stoyci dicebant, omnes malas; peripatetici verò aliquas bonas, scilicet moderatas.

¶Quæ quidem differentia, licet magna uideatur secundùm uocem, tamen secundùm rem, uel nulla est, uel parua, si quis utrorumq; intentiones consideret. Stoyci enim non discernebant inter sensum, & intellectum; & per consequens, nec inter intellectiuum appetitum, & sensitiuum; vnde nec discernebant passiones animæ a motibus voluntatis, secundùm hoc quòd passiones ani-

mæ sunt in appetitu sensitiuo, simplices autem motus uoluntatis sunt in intellectiuo; sed omnem rationabilem motum appetitiuæ partis vocabant voluntatem, passiones autem dicebant motum progredientem extra limites rationis. Et ideo eorum sententiam sequens Tollius in tertio libro de Tusculanis quæstionibus, * omnes passiones vocat animæ morbos, ex quo argumentatur, quòd qui morbosi sunt, sani non sunt, & qui sani non sunt, insipientes sunt; vnde & insipientes insanos dicimus.

*Tull. lib. 3. non longè à princ.

¶ Hic consequenter concordat prædictas opiniones dicens hãc diuersitatem magis esse vocalem, quàm realem. Et primò refert fundamentum Stoicorum; secundò Peripateticorum, ibi. Peripatetici verò, &c. Refert ergo primò, quomodo Stoyci accipiebant passionem, &c. clarè in littera. Et vult, quòd ratio differentiæ verbalis est, quia Stoyci non distinguebant inter appetitum intellectiuum, & sensitiuum, & magis strictè accipiebant nomen passionis, quàm alij vocantes passionem motum appetitiuum, nõ quemcunque, sed motum animæ progredientem extra limites rationis; & eis gratis cõceditur omnem talem motum esse malum. Et consequenter Stoyci motum moderatum non dicebant passionem, sed voluntatem, & quòd ille sit modus accipiẽdi passionem apud Stoycos patet ex Tullio, qui sequitur sententiam Stoycorum, & vocat omnes passiones morbos animæ, &c. vt in littera. Consequenter cum dicit.

¶ Peripatetici uerò omnes motus appetitus sensitiui passiones uocant; vnde eas bonas ęstimant, cum sunt a ratione moderatæ, malas autem cum sint præter moderationem rationis.

¶ Refert modum peripateticum de acceptatione passionis, quia ipsi distinguunt inter appetitum intellectiuum, & sensitiuum, & vocant passiones omnes motus appetitus sensitiui, passiones scilicet siue ordinatas, siue inordinatas. Ex quo patet, quòd est differentia verbalis, quia id quod nos vocamus passionem & bonã, ipsi non dicunt passionem, sed motum voluntatis, malas autem tantùm dicunt passiones, nos verò vtranque; vnde ex hoc habetur conclusio responsiua, non omnes passiones sunt malæ moraliter; sed aliquæ bonæ, aliquæ malæ. Probatur conclusio, quicunque motus animæ est ratione moderatus, est bonus; & quicunque est præter moderationem rationis est malus; sed aliquæ passiones sunt moderatæ ratione, aliquæ præter moderationem; igitur, &c. Maior nota. Minor patet ex modo peripatetico, qui accipit passionem pro motu moderato, & immoderato, vt patuit; igitur conclusio vera, iuxta modum loquendi peripateticorum, qui secundùm rem non discordat a Stoycis, &c. Deinde ibi.

Conclusio responsiua.

¶ Ex quo patet, quòd Tullius in eodem libro * Peripateticorum sententiam, qui approbabant mediocritatem passionum; inconuenienter improbat, dicens, quòd omne malum etiam mediocre uitandum est: nam sicut corpus etiam mediocriter ęgrum sanum non est, sic ista mediocritas morborum, vel passionum animæ sana non est. Non enim passiones dicuntur morbi, vel perturbationes animæ, nisi cum carent moderatione rationis. Vnde patet responsio ad primum.

* Tull. li. 3. non longè à princ.

¶ D. S. ex dictis reprehendit Tullium; & stat in hoc, quia reprobauit iniustè sententiam peripateticam, quæ erat, quòd aliquæ passiones sint mediocres, & per hoc bonæ; ipse autem voluit, quòd hoc inconuenienter diceretur, quia passiones etiam mediocres sunt morbi mediocres, sed etiam mediocre malum est vitandum, & non bonum; sed deficit Tullius, quia passiones mediocres non sunt morbi, sed solùm illæ passiones, quæ carent ordine rationis, quales non sunt mediocres, quia dicuntur mediocres a moderatione rationis, & non quia morbi mediocres, vt ipse putabat, & per hoc soluitur primum argumentum.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua; circa quod posset aliquis dicere, quòd Augu. loquitur de affectionibus, vt nominant simplices actus voluntatis, & non passiones; quia dolor de peccatis, & huiusmodi non videntur esse appetitus sensitiui, sed rationalis; sed vide D. S. in quarto, di. 17. quæst. 2. artic. 2. & vlt. quia & illæ affectiones possunt esse sensualitatis per imperium rationis, & etiam per redũdantiam, vt etiam habetur artic. sequenti, &c.

¶ Ad primum, ad maiorem dico, quòd si omnes passiones vocant morbos, malè vocant; non enim sunt omnes perturbationes, sed solum præuenientes, & vehementes, vt patebit etiam infra quæst. 59. artic. 2. Dicimus autem, quòd non omnis est perturbatio, vel morbus, nec per consequens mala moraliter; vnde concessa minore negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in omni passione animæ additur aliquid, uel diminuitur a naturali motu cordis, inquantum cor intensius, vel remissius mouetur, secundùm systolẽ, aut dyastolem, & secundùm hoc habet passionis rationem; tamen non oportet, quòd passio semper declinet ab ordine naturalis rationis.

¶ Ad maiorem dico, quòd Damascenus vocat motum, qui est secundùm naturam corporalem operationem, & passionem contra naturam corporis, & contra motum cordis, inquantum eum accelerat, vel restringit; quia omnis passio in bonum delectat cor, quæ verò circa malum ipsum restringit, vt enim infra habetur, materiale passionis respondet formali: & ideo vbi est extensio appetitus, & eius magnitudo, ibi est & extensio cordis, vbi verò est retractio appetitus, ibi est & constrinctio cordis.

¶ Ad minorem dico, quòd si intelligitur secundùm maiorem, quòd id, quod est præter naturam corporis, vel cordis, quod habet rationem mali moralis; negatur, & est falsa, immo tristitia aliqua laudabiliter assumitur pro peccatis etiam sensibiliter; & tamẽ omnis tristitia est contra naturam corporis, vt patebit infra. Similiter multæ molestiæ corporales bonæ, & laudabiles sunt; si autem intelligitur, quòd id, quod est præter naturam hominis, vt homo est, idest contra rectam rationem, hoc est malum moraliter, conceditur, vt patebit infra quæstio. 71. artic. 2. Et dico, quòd etiam diabolus habet motum, qui est in id, quod est contra naturam, scilicet contra rectam rationem, non autem in id, quod est contra naturam corporis, cum corpus non habeat. Dico autem, quòd non omnes passiones sunt contra rationem, immo aliquæ secundùm eam. Quare negatur consequentia.

¶ Nota, quòd mouere secundùm systolem est mouere secũdùm contractionem cordis; vnde contractio importat dispositionem cordis, quæ est debilitas, & dispositionem cordis passiuam, secũdùm quòd efficit inseipsum, vel etiam in cõparatione ad aliquid agendum. primum est in tristitia; secundum in timore, & desperatione. Mouere autem secundùm dyastolem, est mouere secundùm extensionem, & dilatationem cordis, & dicit perfectionem cordis ad aliquid agendum, vel obtinendum. & hoc fit in gaudio, spe, & audacia; & de istis habes in D. S. in tertio sentẽ. dist. 34. q. 1. artic. 1. in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd passiones animæ, inquantum sunt pręter ordinem rationis, inclinant ad peccatum; inquantum autem sunt ordinatæ a ratione, pertinent ad virtutem.

¶ Ad minorem, negatur vniuersaliter; non enim omnis passio inducit ad peccatum, sed inordinata. Et præterea quædam sequuntur voluntatem, & sunt imperatæ a ratione recta; & tales nullo modo inducunt ad peccatum; vnde passiones tripliciter se habent ad voluntatem, vt habet D. S. in de Veritate, Materia 26. artic. 6. in corpore. vnde quando passio a voluntate bona excitatur, tunc non inducit in peccatum, immo quandoque voluntas facit verecundiam in appetitu inferiori de peccato, qui retrahit a peccato, vide ad longum.

Vtrum omnis passio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus.

L

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd passio quęcũque semper diminuat de bonitate actus moralis. Omne enim, quod impedit iudicium rationis, ex quo dependet bonitas actus moralis, diminuit per consequens bonitatem actus moralis; sed omnis passio impedit iudicium rationis. Dicit enim Salustius in Cathelinario. * Omnes homines qui de rebus dubiis consultant ab odio, ira, & amicitia, atq; misericordia uacuos esse decet; ergo omnis passio diminuit bonitatem moralis actus.

Infra q. 77. ar. 1. & 2. Ver. q. 26. ar. 7. & Mal. q. 3. art. 2.

* Salustius in Cæsaris oratione, in princ.

¶ 2 Præterea. Actus hominis quantò est Deo similior tantò est melior; vnde dicit Apostolus Ephes. 5. Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi; sed Deus. & sancti Angeli puniunt sine ira, sine miseriæ compassione subueniunt, vt August. dicit in 9. de Ciuit. Dei; * ergo est melius huiusmodi opera agere sine passione animæ, quàm cum passione.

Ephes. 5.

* Aug. c. 5

¶ 3 Præterea. Sicut malum morale attenditur per ordinem ad rationem, ita & bonum morale; sed malum morale diminuitur per passionem; minus enim peccat, qui peccat ex passione, quàm qui peccat ex industria; ergo minus bonum operatur, qui operatur sine passione, quàm qui operatur cum passione.

¶ Sed

¶ Sed contra est, quod August. dicit. 9. de ciui. Dei. * quòd passio misericordiæ rationi deseruit quando ita præbetur misericordia vt iustitia conseruetur, siue cum indigenti tribuitur, siue cum ignoscitur pœnitenti; sed nihil quod deseruit rationi diminuit bonum morale, ergo passio animæ non diminuit bonum moris.

¶ Hic. D. S. inquirit quomodo passio se habet ad bonum morale. Et primò in generali, an passio quælibet diminuat bonitatem. Secundò quomodo aliquæ specialiter habeant bonitatem. Intelligitur autem quæsitum articuli præsentis, an actus exterior factus cum passione minoris bonitatis sit actu qui fit sine omni passione ex solo iudicio rationis. Proprium enim motiuum voluntatis est ratio, quæ & sine passione pōt mouere voluntatē, & illa consequenter membra exteriora, saltem ad motum localem.

¶ Respondeo dicendum, quòd Stoyci sicut ponebant omnem passionem animæ esse malam, ita ponebant consequenter omnem passionem animæ diminuere actus bonitatem; omne enim bonum ex permixtione mali vel totaliter tollitur, uel fit minus bonum.

¶ D. S. in hoc corpore principaliter duo facit. Primò refert responsionem Stoycorum ad hoc quæsitum. Secundò eam examinat, circa quod ponit conclusionem responsiuam propriam, ibi. Et hoc quidem, &c. Quo ad primum est responsio Stoycorum quod omnis passio diminuit bonitatem, & ratio est, quia omne bonū ex permixtione mali totaliter tollitur, aut saltem diminuitur, sed passio est mala, igitur, &c.

¶ Et hoc quidem verum est si dicamus passiones animæ solùm inordinatos motus sensitiui appetitus, prout sunt perturbationes siue ęgritudines.

¶ Hic consequenter D. S. examinat prædictam responsionem, & primò eam verificat ad vnum intellectum, secundò quo ad aliū intellectum eandem reprobat, respōdendo aliter ad quæsitum, ibi. Sed si passiones, &c. Dicit ergo primò, quòd si dicamus vt ipsi intelligunt passionem solùm inordinatum motum appetitus sensitiui, tunc enim verum est, quia quicquid fit cum tali passione quæ est antecedēs, & obnubilat rationem, talis minuit bonitatē actus, vt patebit, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Sed si passiones simpliciter nominemus omnes motus appetitus sensitiui, sic ad perfectionem humani boni pertinet, quòd etiam ipsæ passiones sint moderatæ per rationem, cum enim bonum hominis consistat in ratione sicut in radice, tantò istud bonum erit perfectius quantò ad plura quæ homini conueniunt deriuari potest, vnde nullus dubitat quin ad perfectionem moralis boni pertineat, quòd actus exteriorum membrorum per rationis regulam dirigantur, vnde cum appetitus sensitiuus possit obedire rationi, vt supra dictum est. * ad perfectionē moralis siue humani boni pertinet, quòd etiā ipsę passiones animæ sint regulatæ per rationē.

¶ Falsificat opinionem Stoycorum quo ad alium intellectum saltem verbaliter. Respondendo aliter ad quæsitum tali conclusione responsiua, cuius probatio est improbatio Stoycorum. Si passiones simpliciter nominemus omnes motus, &c. vsque ibi. Cum enim, &c. Et ex illa conclusione habetur responsio formaliter, quòd non quæcunque passio diminuit, quia si pertinet ad perfectionem humani boni, sequitur benè quòd non minuit, quia bonum non per se minuit, quia bonum non per se minuit bonum, &c. Et quia illa responsio est generalis, ideo eam Doct. S. magis explicat postea in solutione primi, vbi ponit aliam conclusionem declaratoriam illius, de qua videlicet passione debet intelligi. Circa hanc ergo conclusionem duo facit, primò eam ponit cum aliquali probatione. Secundò eandem probationem resumit clarius, ibi. Sic igitur, &c. Probatur ergo conclusio primò sic. Supponendo, quòd bonum hominis, scilicet morale consistat in ratione sicut in radice. Tunc sic. Tantò bonum hominis erit perfectius quantò ad plura quæ homini conueniunt deriuari potest, sed appetitus sensitiuus potest obedire homini, & pertinet ad hominem, igitur ad perfectionem, &c. Maior ostenditur, quia nullus dubitat, &c. ergo maior vera. Minor patuit sup. q. 17. arti. 7. & patuit arti. 2. quia appetitus sensitiuus propinquior est rationi quàm membra, & ergo si ex motibus membrorum additur bono hominis, magis ex ordinato motu appetitus sensitiui. Deinde cum dicit.

¶ Sicut igitur melius est, quòd homo & velit bonum, & faciat exteriori actu, ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet, quòd homo ad bonum moueatur, non solùm secundùm uoluntatem, sed etiam secundùm appetitum sensitiuum, secundùm illud, quod in psalmo dicitur. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum, vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carnem autem pro appetitu sensitiuo.

¶ Subsumit probationem præcedentem præsertim quo ad maiorem, & ex ea iterum in substantia refert conclusionem cum tali ratione. Melius est, quòd homo, & velit bonū, & faciat actu exteriori, ergo etiam ad perfectionem boni moralis, &c. Antecedens patuit. Tenet consequentia à simili, immo à minori affirmatiuè, vt patuit, &c. Et confirmatur consequens auctoritate psal. de qua auctoritate vide intellectum infra q. 30. arti. 1. ad primum. Ex his habetur ergo, quòd non quælibet passio diminuat, sed quòd pertineant ad bonum humanum aliqua, sed nondum constat quomodo passionis moderatio pertineat ad bonum morale hominis. Et quomodo addat, an intensiuè vel extensiuè, & quæ passio, quia conclusio corporis dicit indefinitè, quòd moderatæ passiones, quare in solutione primi habetur maior huius rei explicatio.

¶ Vnde nota hic breuiter primò, quia actus exterioris est duplex bonitas, vna quam habet ex obiecto quæ vocatur bonitas specifica, alia est bonitas quæ vocatur generica, quæ est ex voluntate. Et potest fieri, quòd actus melior primo modo non sit melior secundo modo. Passio igitur quæ ostendit maiorem voluntatē, ostendit, & maiorem bonitatem genericam quæ est ex voluntate. Si autem sit passio quæ minuit voluntatem, minuit, & bonitatem istā. Nam quantò fit ex maiori voluntate tantò melior in bonis, & tantò peior in malis.

¶ Nota secundò quòd bonum potest esse melius dupliciter, vno modo intensiuè, quia videlicet actus exterior procedit, vt iam dictum est ex maiori voluntate, esto non sint plura bona. Alio modo extensiuè, & hoc fit quando bonus actus additur bono actui ex deliberatione, & præcepto agentis voluntarij, & potest fieri vt actus exterior sit cum alio bono actu interiori, & sic plura bona, & tamē si volūtas non augeatur vel sit intēsa nō est melior actus.

¶ Nota tertiò, quòd ad hoc quòd actus vel motus dicatur augere vel addere bonum humanum extensiuè oportet, quòd sit in potestate voluntatis liberè elicitus vel imperatus. Si autē sequatur voluntatem intensam ostendit quidem magnitudinem boni vel mali intensiuam, sed non extensiuè addit, quia naturaliter voluntatē intensam consequitur. Et ideo talis motus qui fit solùm per redundantiam non dicitur addere ad bonum humanum, sed dicitur indicare à posteriori. Secus vt dictum est de actu vel motu quocunque imperato qualis esse potest passio appetitus sensitiui. Et stat fundamentum in hoc, quòd actus bonus per se, & addens ad bonitatem dicitur esse in potestate voluntatis, & liberè produci. His notatis ista est conclusio declaratoria. Passiones antecedentes indicij rationis diminuunt actus bonitatem, scilicet intensiuam, Consequentes indicant bonitatem maiorem, electæ autem vel imperatæ addunt ad bonitatem actionis exterioris extensiuè. Probatur prima pars, antecedenter se habentes obnubilant iudicium rationis, igitur prima pars vera. Antecedens relinquitur notum. Consequentia probatur, quia ex iudicio rationis dependet bonitas moralis actus, ergo, &c.

¶ Et nota, quòd vt tactum est, & infra magis dicetur, voluntarium non est nisi cognitum, & proprium motiuum voluntatis est ratio, ideo quantò iudicium magis prouenit ex exteriori impulsiuo quale est passio, tantò iudicium est rationi minus propriū, & actus voluntatis sequens habetur minus voluntarius, & per cōsequens actus exterior qui fit à voluntate minori etiam habet minorem bonitatem genericam, quæ ex voluntario. Et confirmat. D. S. istam partem ibi, laudabilius est, patet clarè in solutione primi. Secunda pars conclusionis probatur. Passio existens consequēter in appetitu per modum redundantiæ est signum intensionis voluntatis, igitur secunda pars vera. Tenet consequentia ex dictis notabilibus, quia actus exterior procedens ex multum intensa voluntate est eo melior, &c. Antecedens declaratur à D. S. quia cum superior pars, & vide longiorē explicationem in de Veritate Materia. 26. ar. 7. in cor. &c. Tertia pars probatur, illud addit ad bonitatem voluntatis extensiuè, quod eligitur vel imperatur à voluntate vt eo mediante opus exterius facilius exequatur, & promptius; sed per passiones tales promptius operatur, &c. igitur. Maior nota, quia hoc est bonum quoddam, scilicet adiutorium ad operandum, & per consequens si alteri bono accedit additur bonum bono. Minor patet quia appetitus sensitiuus propinquior est corpori, & ipsum immutat, & ad eius motum statim disponitur corpus ad obediendum animæ, & hæc patent ex dictis quæstionis præcedentis artic. 2. &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd passiones animę dupliciter se possunt habere ad iudicium rationis. Vno modo antecedenter, & sic cum non obnubilent iudicium rationis, ex quo dependet bonitas moralis actus diminuunt actus bonitatem, laudabilius enim est,

quòd ex iudicio rationis aliquis facit opus charitatis, quàm ex ſola paſsione miſericordiæ. Alio modo ſe habent conſequenter, & hoc dupliciter. Vno modo per modum redundantiæ, quia ſcilicet cum ſuperior pars animæ intensè mouetur in aliquid, ſequitur motum eius etiam pars inferior, & ſic paſsio exiſtens conſequẽter in appetitu ſenſitiuo, eſt ſignum intenſionis voluntatis, & ſic indicat bonitatem moralem maiorem. Alio modo, per modum electionis, quando ſcilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua paſsione, vt promptius operetur cooperante appetitu ſenſitiuo, & ſic paſsio animæ addit ad bonitatem actionis. ——————

¶ Maior præſertim vera, quòd impediens iudicium rationis, quod requiritur ad electionem operis, ſi autem impedit iudicium quod requiritur ad executionem non oportet, quia illud recompenſatur per promptitudinem executionis.

¶ Ad minorem, dicitur per diſtinctionem iam deductam, eſt vera tantùm de paſſione ſe habente antecedenter. Propter paſſionẽ autem conſequenter habentem, nota D. S. in de Verita. Mate. 26. arti. 7. ad tertiũ, quòd in opere virtutis duo ſunt neceſſaria. Electio, & executio, ad electionem autem requiritur diſcretio, ad executionem verò eius, quod iam determinatum eſt, requiritur promptitudo, non autem requiritur vt multum circa opus meditetur, quia hoc potius officeret quàm proficeret, &c. Sicut patet in citharedo, qui multum impediretur ſi ad tactum ſingularum chordarum cogitationem apponeret, & ſimiliter ſcriptor ſi in formatione ſingularum litterarum cogitaret, vnde paſsio electionẽ præueniens impedit actum virtutis inquantum impedit iudicium rationis, quod neceſſarium eſt in eligendo. Poſtquam verò puro iudicio rationis iam electio eſt perfecta, & paſſio ſequens plus prodeſt quàm noceat, quia & ſi in aliquo turbet rationis iudicium, facit tamen ad promptitudinem executionis, hæc ille. Si ergo minor intelligitur de paſſione ſequẽte, & de iudicio requiſito ad electionem, negatur minor, talis enim paſſio non impedit &c. Auctoritas autem Saluſtij intelligitur de paſſione præcedenti, & de ea quæ impedit iudicium electionis, quia conſiliatio præcedit electionem. Et oportet eos vacuos eſſe illis paſſionibus in iudicando, ſed non in exequendo.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in Deo, & in Angelis non eſt appetitus ſenſitiuus, neque etiam membra corporea, & ideo bonum in eis non attenditur ſecundùm ordinationem paſsionum, aut corporeorum actuum, ſicut in nobis. ——————

¶ Ad maiorem dicitur primò poſt D. S. hic quantum eſt ſimilior ſecundùm proportionabilitatem, ita ſcilicet quando habet id quod ſibi conuenit ſecundùm naturam ſuam, & eſt ſecundũ conditionem agentis, ſicut Deus habet, quod eum decet. Sed non eſt vera de ſimilitudine abſoluta, ita ſcilicet, quòd ſi habeat id, quod conuenit Deo, ipſa eſſet perfectior perfectione propriæ ſpeciei, licet eſſet perfectior quandoque inquantum indiuiduum entis, ſicut cor hominis ſi conueniret in immobilitate cum Deo, non eſſet perfectius cor, ſed ſi conuenit in proportionabilitate, ita quòd habeat debita naturæ ſuæ ſicut Deus, ſed ſi haberet omnipotentiã eſſet quidem perfectius ens, ſed non perfectius cor, quia talis perfectiõ repugnat ſpeciei, & naturæ cordis.

Quantò Deo ſimilius tanto perfectius.

¶ Secundò dicitur poſt D. S. in quarto. di. 43. q. 1. ar. 1. quæſt. 1. ad quartum, quòd vera eſt maior de ſimilitudine, & conformitate ſimpliciter, quæ eſt in habere q̃ naturę cõditio requirit, ſed nõ eſt vera de conformitate ſecundùm quid, quę eſt in conuenientia in aliquo vno cum Deo, quod poteſt naturæ repugnare, &c. redeunt tamen iſtæ ſolutiones in idem, &c.

¶ Vltra, minor vera, quia hoc non requirit cõditio naturæ eorum. Sed negatur conſequentia, quia naturæ humanæ conditio requirit paſſiones, ideo ſi adſint moderatæ, erit maior perfectio vel intenſiuè vel extenſiuè, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd paſsio tendens in malum præcedens iudicium rationis, diminuit peccatum, ſed conſequens aliquo prædictorum modorum, auget ipſum, vel ſignat augmentum eius. ——————

¶ Ad minorem, vera de paſſione præcedente voluntatem, & iudicium rationis, ſicut etiam quæ præcedit minuit bonitatem, vt dicit prima concluſio, quia diſcretio rationis non ita ſeruatur, cum quis ex paſſione concitatur ad aliquid volendum, ſed modus, & diſcretio rationis magis eſt vbi paſſio non concurrit. Vide de hoc D. S. in de Veritate, ſupra in cor. quæſtionis. Et nota allegata in ſolutione primi. Præterea paſſio præcedens minuit voluntarium, ideo diminuit malitiam, & bonitatem moralem, ſed ſequens eſt ſignum magnitudinis voluntarij, vnde peccare ex paſſione, minuit peccatum. Sed peccare cum paſſione conſequenter ſe habente auget.

Vtrum aliqua paſſio ſit bona, vel mala moraliter ex ſua ſpecie.

M

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd nulla paſſio animæ ſecundùm ſpeciem ſuam ſit bona, vel mala moraliter. Bonum enim, & malum morale attenditur ſecundùm rationem; ſed paſsiones ſunt in appetitu ſenſitiuo, & ita id quod eſt ſecundùm rationem accidit eis, cum ergo nihil eſt, quod per accidens pertineat ad ſpeciem rei, videtur quòd nulla paſsio ſecundùm ſuam ſpeciem ſit bona uel mala.

2. 2. q. 158. ar. 1. cor. Et 4. di. 15. q. 2. ar. 1. q. 1. ad 4. & di. 50. q. 2. ar. 4. q. 1. ad 3. & Ma. q. 10. ar. 1.

¶ 2 Præterea. Actus & paſsiones habent ſpeciem ex obiecto; ſi ergo aliqua paſsio ſm aliquã ſuam ſpeciem eſſet bona uel mala, oporteret quòd paſsiones quarum obiectum eſt bonum, bonæ eſſent ſecundùm ſuam ſpeciem, vt amor, deſiderium, & gaudium, & paſsiones quarum obiectum eſt malum, eſſent malę ſecundùm ſuã ſpeciẽ, ut odium, timor, & triſtitia, ſed hoc patet eſſe falſum, non ergo aliqua paſsio eſt bona uel mala ex ſua ſpecie.

¶ 3 Præterea. Nulla ſpecies paſsionum eſt, quæ non inueniatur in alijs animalibus, ſed bonum morale non inuenitur niſi in homine, ergo nulla paſsio animæ bona eſt, vel mala ex ſua ſpecie.

¶ Sed cõtra eſt quod Aug. dicit 9. de Ciui. Dei.* quòd miſericordia pertinet ad uirtutem. Philoſophus etiam in 2. Ethico.* quòd uerecundia eſt paſsio laudabilis, ergo aliquæ paſsiones ſunt bonæ, vel malæ ſecundùm ſuam ſpeciem.

Auguſt.

* Ariſto. cap. 1.

¶ Hic vltimò quærit quomodo bonitas conueniat paſſionibus, vtrum ex ſpecie.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut de actibus dictum eſt.* ita & de paſsionibus dicendũ uidetur, quòd ſcilicet ſpecies actus, uel paſsionis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſecundùm quòd eſt in genere naturæ. ——————

* q. 18 ar. 6. & 7. & q. 20.

¶ D. S. reſpondet diſtinctè ad quæſitum, vnde ponit duas concluſiones reſponſiuas ſecundùm duo membra vnius diſtinctionis. Secundam ibi. Alio modo, &c. Quo ad primum, primò præmittit diſtinctionem cum declaratione primi membri. Secundò ſubiungit primam concluſionem reſpondentem, ibi. Et ſic bonum, &c. Dicit ergo primò, quòd ſpecies paſſionis ſicut & actus poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundùm quòd eſt in genere naturæ, prout ſcilicet eſt motus appetitus ſenſitiui in ſe conſiderati ſine coniunctione rationis, quæ eſt in homine. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ſic bonum, vel malum morale non pertinet ad ſpeciem actus vel paſſionis. ——————

¶ Subiungit primam concluſionem reſponſiuam talem, bonũ, & malum morale non pertinent ad ſpeciẽ paſſionis primo modo, vel iſto modo. Iſta concluſio probatur per primum, & tertium argumenta in oppoſitum clarè, quia nihil, quod eſt accidens alicuius conuenit alicui ſecundùm ſuam ſpeciem, ſed bonitas moralis accidit paſſioni iſto modo acceptæ, ergo, &c. Præterea ſecundò, bonum morale non inuenitur niſi in homine, ſed ſpecies paſſionum (ſcilicet ſecundùm eſſe naturæ) conuenit etiam alijs animalibus, ergo, &c.

Concluſio prima.

¶ Alio modo, ſecundùm quòd pertinent ad genus moris, prout ſcilicet participant aliquid de voluntario, & iudicio rationis. ——————

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem cui præmittit primò ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, q ſcilicet paſſio alio modo conſideratur, ſecũdùm quòd aliquo modo pertinet ad genus moris, ſecundùm ſcilicet quòd eſt in homine participans aliquid de voluntario, & iudicio rationis, prout ſcilicet poſſunt imperari vel cohiberi à ratione. Deinde cũ dicit.

¶ Et hoc modo bonum, & malum morale poſſunt pertinere ad ſpeciem paſsionis, ſecundùm quòd accipitur vt obiectum paſsionis aliquid de ſe conueniens rationi, vel diſſonum à ratione, ſicut patet de verecundia quæ eſt timor turpis, & de inuidia, quæ eſt triſtitia de bono alterius, ſic enim pertinent ad ſpeciem exterioris actus. ——————

¶ Annectit ſecundam concluſionem reſponſiuam talem, hoc modo bonum, & malum morale poſſunt pertinere ad ſpeciem

Concluſio ſecunda.

passionis, sed passionem hominis voluntariã aliquo modo, probatur. Quando obiectum actus vel passionis vt est humana includit conuenientiam vel disconuenientiam ad rationem, tunc actus vel passio ex specie est bona, vel mala moraliter. Minor in littera. Sed aliquæ passiones habent pro obiecto aliquid conueniens rationi, aliquę disconueniens, ergo aliquæ ex specie sunt bonæ, aliquę malæ. Maior patet ex dictis in q. 18 &c. Minor deducitur exemplariter de inuidia, & de verecundia.

¶ Et nota, quòd sicut dictum fuit in. q. 18. ar. 6. & 7. bonitas, & malitia moralis non conuenit actui exteriori, nisi prout est à voluntate, & sic sunt in specie moris, nam principium moralitatis completiuum est voluntas, & primordiale ratio; sic passioni ratione principij proprij, quod est appetitus sensitiuus, non conuenit esse actum moralem, nec per consequens bonum vel malum morale, quia passio non conuenit nisi subiecto proprio, sed quia passio in homine, vbi appetitus sensitiuus subest rationi, & voluntati potest habere rationem actus humani, ergo vt sic etiam potest cõuenire bonum, & malum, & hoc secundùm speciem, idest ex obiecto à quo habet speciem. Inuidia enim secundùm speciem naturæ inuenitur in bestijs, sed quia ibi non est actus moralis, ideo nec passio, scilicet bonum vel malum, conuenit sibi; sed in homine est actus humanus habens obiectum ad quod inconuenienter se habet, scilicet recedendo à bono alterius, ideo ex specie est mala, &c.

¶ Et nota verbum D. S. in fine arti. vbi dicit. Sic enim pertinent ad speciẽ exterioris actus, quia posset quis malè intelligere quasi passiones pertinerent ad speciem exterioris actus, sed sic intelligitur, quòd sic bonum, & malum moralia pertinent, idest conueniũt exteriori actui secundùm speciem, scilicet moralem, prout actus exterior est voluntarius, & moralis, sed non secundùm esse naturæ, &c. Et posset illud verbum esse minor pro ambabus conclusionibus, ita quòd sic argueretur assumẽdo maiorem in principio, & minorem in fine, Sicut de actibus, &c. idest sicut bonum vel malũ conuenit actibus exterioribus, ita & passionibus, sed actui exteriori secundùm genus naturæ vt sic, non conuenit bonum vel malum ex specie, sed secundùm quòd pertinent ad genus moris, idest vt imperantur à voluntate, ergo, &c.

¶ Nota autem, quòd bonum vel malum non conuenit actui exteriori nisi vt imperatur actu, sed actui sensualitatis, idest passioni potest competere bonum vel malum imperfectum tamen, etiam si non imperetur, & sufficit, quòd non prohibeatur. Et ratio diuersitatis infra habetur. q. 74. arti. 2. ad tertium, quia membrum, & organum non operatur nisi motum, sensualitas autem potest habere actum inordinatum præueniendo rationem, quia est aliqualiter libera. Et per hæc patet responsio ad primum, & tertium quia sunt pro prima conclusione.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de passionibus secundùm quòd pertinent ad speciẽ naturæ, prout appetitus sensitiuus in se consideratur; secundùm verò quòd appetitus sensitiuus obedit rationi, iam bonum, & malum rationis non est ex passionibus eius per accidens, sed per se.

¶ Maior conceditur, quia bonum secundùm conuenientiam ad rationem, malum secundùm disconuenientiam. Ad minorem cõceditur prima pars, quòd sunt in appetitu sensitiuo. Ad secundam partem dicitur, quòd esse secundùm rationem accidit passionibus etiam hominis consideratis secundùm esse naturæ, non autem accidit eis vt sunt passiones humanæ formaliter, vt scilicet per accessum rationis intelliguntur constitui in esse moris.

¶ Vltra ad subsumptam. Cum ergo, &c. conceditur. Sed dico, quòd non est inconueniens vt aliquid accidat rei in esse naturæ, quod tamen non accidit secundùm esse moris. Videtur, &c. Verum nulla secundùm speciem naturæ est bona vel mala prout est motus appetitus sensitiui tantùm, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd passiones quæ in bonum tendunt, si sit verum bonum, sunt bonæ, & similiter quæ à vero malo recedunt; è conuerso verò passiones quæ sunt per recessum à bono, & per accessum ad malum sunt malæ.

¶ Dicitur ad illam: Oporteret, &c. quòd passiones quarũ obiectum est bonum, verum & in veritate, & quando passio conuenienti modo se habet ad bonum verum, scilicet per accessum, tũc sunt bonæ secũdùm speciem. Si autem sit solùm bonũ secundùm quid, & secundum sensum, vel non habeat se debito modo ad bonum tale, non oportet, quòd sit bona passio.

¶ Vltra. Sed hoc est falsum, negatur si sit bonum primo modo, sed est falsum secundo modo, &c. Negatur autem consequentia, quia si obiectum est bonum secundùm rationem, tunc passio est bona, si aũt non, tunc est mala. Et notanter dixi si obiectum sit bonum, & tamen passio non conuenienti modo se habeat ad obiectum verè bonum, propter inuidiam, & accidiã, quia inuidia recedit, & detestatur bonum proximi quod deberet approbare, & in ipso delectari, ideo est mala. De hoc in secunda secundæ. q. 36. art. 3. & alibi, quia & inuidiæ, & charitatis obiectum est bonum proximi, sed secundùm contrarium motum, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in brutis animalibus appetitus sensitiuus non obedit rationi, & tamen inquãtum ducitur quadam æstimatiua naturali, quæ subijcitur rationi superiori, scilicet Diuinæ, est in eis quædam similitudo moralis boni quãtum ad animæ passiones.

¶ Maior vera secundùm esse naturæ, non tamen habet in eis esse moris aliquo modo. Minor conceditur propriè loquendo, quia in brutis appetitus sensitiuus non obedit rationi sicut in homine. Est tamen in bestijs similitudo moralis boni, sicut ouis dicitur mansueta, & sic de alijs. Probat ergo, quòd nulla passio animę ex specie naturæ est bona moraliter.

¶ Vnde nota, quòd cum passio habeat etiam speciem in animalibus irrationabilibus ab obiecto, & animal delectetur de conuenienti delectabili sicut homo, ideo videntur eiusdem speciei in esse naturæ, sed species moris conuenit passioni ex obiecto comparato ad rationem, quod fit in homine, ideo potest passio hominis esse circa obiectum repugnans rationi, vel modo repugnante rationi. Vnde est mala moraliter, &c.

Quæstio Vigesimaquinta.

De ordine passionum ad inuicem.

DEinde considerandum est de ordine passionum adinuicem. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò de ordine passionum irascibilis ad passiones concupiscibilis. Secundò de ordine passionum concupiscibilis ad inuicem. Tertiò de ordine passionum irascibilis ad inuicem. Quartò de quattuor principalibus passionibus.

N

¶ Postquam D. S. determinauit de subiecto, de differentia, de bonitate, & malitia. Nunc quarto determinat de ordine passionum adinuicem. Et patet ratio ordinis, quia ordo fundatur in ipsa natura passionis, quæ natura constituitur per genus, & differentiã. Et præterea bonitas aliqualiter consequitur speciem, & absolutè. Ordo autem essentialis consequitur etiam speciem, sed comparatiuè, absoluta autem priora sunt secundùm rationem, ideo prius de bonitate quàm de ordine, secundùm quem dicitur relatiuè ad terminum, non solùm ad principium, sicut bonitas, &c. Et diuiditur ista quæstio in duas partes, principales. Primò quærit de ordine prioris, & posterioris secundum esse, & durationem. Secundò quærit de priori, & posteriori secundùm dignitatem, & principalitatem in articulo quarto. Prima pars in tres. Primò de ordine passionum irascibilis, & concupiscibilis, in articulo primo. Secundò de ordine passionum concupiscibilis adinuicem articulo secundo. Tertiò de ordine passionum irascibilis adinuicem articulo. 3.

Vtrum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis. Ordo enim passionum est secundum ordinem obiectorum, sed obiectum irascibilis est bonum arduum, quod videtur esse supremũ inter alia bona, ergo passiones irascibilis videntur præesse passionibus concupiscibilis.

Infra q. 40. ar. 1. cor. Et 22. q. 14. ar. 3. ad 1. Et 3 dist. 26. q. 2. ar. 3. q. 2. co. Et Mal. q. 4. ar. 2. ad 12.

¶ 2 Præterea. Mouens est prius moto, sed irascibilis comparatur ad concupiscibilem sicut mouens ad motũ, ad hoc enim datur animalibus vt tollantur impedimẽta quibus concupiscibilis prohibetur frui suo obiecto, vt supra dictum est.* Remouens autem prohibens habet rationem mouentis, vt dicitur in 8. Physicorum.* ergo passiones irascibilis sunt priores passionibus concupiscibilis.

* q. 23. ar. 1.
* Arist. tex. 32.

¶ 3 Præterea. Gaudium, & tristitia sunt passiones concupiscibilis, sed gaudium, & tristitia consequuntur ad passiones irascibilis, Dicit enĩ philosophus in 4. Eth.* quòd punitio quietat impetum iræ, delectationem loco tristitiæ faciens; ergo passiones concupiscibilis sunt posteriores passionibus irascibilis.

* Arist. cap. 5.

¶ Sed contra passiones concupiscibilis respiciunt bonum absolutum, passiones irascibilis respiciunt bonum contractum, scilicet arduum, cum igitur bonum simpli-

citer sit prius quàm bonum contractum, videtur quòd passiones concupiscibilis ad plura se habeant quàm passiones irascibilis.

¶ Inquirit hic primò D.S. de ordine passionum concupiscibilis, & irascibilis.

¶ Respondeo dicendum, quòd passiones concupiscibilis ad plura se habent quàm passiones irascibilis. Nam in passionibus concupiscibilis inuenitur aliquid pertinens ad motum, sicut desiderium, & aliquid pertinens ad quietem, sicut gaudium, & tristitia; sed in passionibus irascibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem, sed solùm pertinens ad motum. Cuius ratio est, quia id in quo iam quiescitur non habet rationem difficilis seu ardui, quod est obiectum irascibilis.

¶ D.S. respondet distinctè. Vnde & tria facit. Primò præmittit rationem distinctæ responsionis per quoddam notabile distinctiuum. Secundò respondet secundùm primum membrum eius, ibi. Quis autem, &c. Tertiò respondet iuxta secundum membrũ eius, ibi. Sed si comparentur, &c. Quo ad primum, illud est notabile, quòd passiones concupiscibilis ad plura se extendunt, &c. Et ex hoc habetur, quòd duplices sunt passiones concupiscibilis, scilicet pertinentes ad quietem, & pertinentes ad motũ. Et aliter oportet respondere de vtrisque, quare primò respondet de pertinentibus ad quietem, & primò de pertinente ad quietem quasi naturalem, & secundò de pertinente ad quietem violentam.

¶ Nota autem, quòd D.S. exemplificando de pertinente ad motum in concupiscibili ponit desiderium, & non amorem, quia vt patebit art. sequenti, & de post sæpius, amor abstrahit à præsentia, & absentia obiecti, scilicet boni amati, & ergo nõ dicit extensionem appetitus in distans, quæ in proposito vocatur motus, licet dicat immutationem ab obiecto conuenienti vt sic. Et per hoc intelligitur quomodo quædam pertinent ad motum, quia videlicet dicunt tendentiam in distans. Aliæ autem quæ dicunt immutationem ab obiecto vt præsens est dicunt quietem, amor autem vt patet abstrahit ab vtraque, &c.

¶ Quies autem cum sit finis motus est prior in intentione, sed posterior in executione. Si ergo comparentur passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis, quæ significant quietem in bono, manifestè passiones irascibilis præcedunt ordine executionis huiusmodi passiones concupiscibilis, sicut spes præcedit gaudiũ, unde causat ipsum ẽm illud Apostoli Ro. 12. Spe gaudentes.

D. Pau.

¶ Hic consequenter D.S. respondet secundùm primum membrum prædictum. Et circa hoc primò ponit duas conclusiones partialiter responsiuas. Secundam ibi. Sed passio, &c. Secundò infert ex dictis corollariè conclusionem totalem respõsiuam iuxta primum membrum prædictum, ibi. Et sic manifestum est, &c. Conclusio ergo prima partialiter responsiua est. Si comparentur passiones irascibilis, &c. vt in littera, vsque ibi. Sicut spes, &c. Ostenditur conclusio primò ratione sic. Motus prior est quiete via executionis, licet è cõtra sit via intentionis, sed omnes passiones irascibilis dicunt motum, & gaudium quietem in bono, ergo cõclusio vera. Maior nota, quia motus terminatur ad quietem sicut ad finem, & quies est terminus motus. Minor nota. Et explicatur cõclusio exemplariter, sicut spes, &c. Quomodo autem spes causet delectationem videbitur infra, &c.

¶ Nota autem, quòd quia non est par ratio de quiete naturali, & violenta, ideo aliter respondendũ est de delectatione quam tristitia, quia quies in bono est perfecta quies, & ibi sistitur, sed in quiete quasi violenta animali, de qua loquimur non est status, ideo, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Sed passio concupiscibilis importans quietẽ in malo, scilicet tristitia, media est inter duas passiones irascibilis, sequitur enim timorem, cum enim occurrit malũ, quod timebatur causatur tristitia, præcedit autem motũ iræ, quia cum ex tristitia præcedente aliquis insurgit in vindictam, hoc pertinet ad motum iræ.

Conclusio secunda.

¶ Subiungit secundam conclusionem partialem responsiuam quam primò probat. Secundò elicit quoddam corollarium, ibi. Et quia rependere, &c. Conclusio est ista, passio cõcupiscibilis importans quietem, scilicet violentam in malo, scilicet tristitia, media est, &c. vt in littera. Probatur clarè, quia est media inter timorem quem sequitur, & iram quam præcedit. Deinde ibi.

¶ Et quia rependere vicem malis apprehẽditur vt bonum, cum iratus hoc consecutus fuerit, gaudet.

Corollariũ

¶ Infert quoddam corollarium ex iam dictis explicans præcedentem conclusionem remouendo prauum intellectum eius, quia posset quis putare, quòd ira ex quo sequitur post tristitiam esset finalis semper, & ideo D.S. hoc remouet innuendo, ꝙ ira non est vltima sed terminatur in gaudium. Quod probatur, quia rependere, &c. clarè in littera. Consequenter ibi.

¶ Et sic manifestum est, quòd omnis passio irascibilis terminatur ad passionem concupiscibilis pertinentem ad quietem, scilicet vel ad gaudium vel ad tristitiam.

¶ Ex omnibus supradictis infert per modum corollarij cõclusionem plenè responsiuam iuxta primum membrum sæpe dictũ; manifestum, quòd omnis passio, &c. vt in littera. Et patet ex dictis, quia in bonis terminantur in gaudium, & ibi est status, sed in malis in tristitiam. Quod si ibi non est status, sed per iram insurgitur contra malum, & sequitur vindicta, & sic iterum terminatur in gaudium, &c.

¶ Sed si comparentur passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis quæ important motum, sic manifestè passiones concupiscibilis sunt priores, eo quòd passiones irascibilis addunt supra passiones concupiscibilis, sicut & obiectum irascibilis addit supra obiectum concupiscibilis arduitatem siue difficultatem; spes enim supra desiderium addit quendam conatum, & quandam eleuationem animi ad consequendum bonum arduum; & similiter timor addit supra fugam seu abominationem, quandam depressionem animi propter difficultatem mali.

Conclusio prima.

¶ Hic consequenter D.S. respondet ad quæsitum quo ad secundum membrum notabilis distinctiui in principio corporis positi, scilicet de passionibus concupiscibilis pertinentibus ad motum, comparando in prioritate passionibus irascibilis. Et circa hoc primò deducit conclusionem responsiuam. Secundò subiungit duo corollaria. Primum ibi. Sic ergo, &c. Secundum ibi. Et sic patet, &c. Conclusio est hæc, si comparentur passiones, &c. vt in littera, vsque ibi. Eo quòd &c. Probatur, passiones irascibilis addunt supra passiones concupiscibilis pertinentes ad motum, igitur concupiscibilis passiones sunt priores. Tenet consequentia, quia simplicia sunt priora in via executionis. Antecedens probatur, & declaratur in littera. Probatur, quia sicut est de obiecto, ita de passione, sed obiectum irascibilis addit supra obiectum concupiscibilis arduitatem, igitur antecedens verum. Et declaratur exemplariter, spes enim supra desiderium addit, &c. Includit enim spes desiderium virtualiter, & aliquid addit, desiderium enim nominat motum faciliorem, & minorem, spes autem addit conatum, &c. Deinde ibi.

¶ Sic ergo passiones irascibilis mediæ sunt inter passiones concupiscibilis quę important motum in bonum vel in malum, & inter passiones concupiscibilis quæ important quietem in bono vel in malo.

¶ Infert primum corollarium quasi responsionem communem de vtrisque passionibus, quòd passiones irascibilis mediæ sunt, &c. vt in littera. Patet ex dictis, quia præcedunt pertinentes ad quietem, & sequuntur pertinentes ad motum, ergo corollarium verum. Tunc ibi.

¶ Et sic patet quòd passiones irascibilis, & principium habent à passionibus concupiscibilis, & in passionibus concupiscibilis terminantur.

¶ Est secundum corollarium, & patet ex dictis, quia habẽt principium ab importantibus motum, & terminantur in importantes quietem, igitur corollarium verum, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem. Circa hoc argumentum nota, quòd quia passiones concupiscibilis respiciunt bonum absolutè, ideo pertinentes ad motum præcedunt passiones irascibilis. Vnde ista ratio est pro vltima conclusione, sed cum hoc stat, quòd quia concupiscibilis ad plura se extendit, scilicet ad motum, & quietem, quòd aliquæ sint posteriores.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procederet si de ratione obiecti concupiscibilis esset aliquid oppositum arduo, sicut de ratione obiecti irascibilis est, ꝙ sit arduum, sed quia obiectum cõcupiscibilis est bonũ absolutè, prius naturaliter est quàm obiectum irascibilis sicut commune proprio.

¶ Maior conceditur. Ad minorem concedo, quòd bonum arduum est obiectum irascibilis, sed negatur, quòd sit supremum inter omnia bona, idest primum appetibile, & occurrens appetenti, &c. sed solùm inter bona sibi opposita. Quod sic intelligitur, quia bonum arduum est dignius quàm bonum modicũ, & facile habibile, & vile vt sic, & ita prius saltem dignitate; sed tamen bonum in communi, & aliquid sub ratione boni, prius mouet appetitum quàm sub ratione ardui, quia prius aliquid desideratur antequam speretur. Vnde nullus speraret nisi desideraret. Et hoc est, quod D.S. vult in solutione, quia ratio procederet (inquit) si de

ratione

ratione obiecti concupiscibilis esset aliquid oppositum (condiuidens scilicet ex altera parte bonum in communi) arduo, sed sic non est, sed obiectum concupiscibilis est bonum absolutè abstrahens à vili, & arduo. Modo aliquid prius occurrit etiam appetitui sub ratione boni in cõmuni, quàm sub ratione talis boni, & prius naturaliter est motus simplex, antequã sit motus cũ conatu, quia nullus conatur nisi in appetibile absolutè, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd remouens prohibens non est mouens per se, sed per accidens, nunc autem loquimur de ordine passionum per se. Et præterea irascibilis remouet prohibens quietem concupiscibilis in suo obiecto, vnde ex hoc non sequitur, nisi quòd passiones irascibilis præcedunt passiones concupiscibilis ad quietem pertinentes. De quibus etiam tertia ratio procedit.

¶ Maior est vera de mouente per se. Ad minorem si intelligit vniuersaliter, negatur, sed est vera tantùm de concupiscibili in ordine ad passiones importantes quietem in obiecto præsertim bono, & verum est, quòd passiones irascibilis tales præcedunt. Si autẽ intelligitur de passionibus concupiscibilis pertinentibus ad motũ, falsa est minor, nec probatur ad secundum sensum, sed ad primũ. Vnde dicitur vltra, quòd remouẽs prohibens est mouens per accidens, nos autem loquimur de ordine per se. Et concesso, quòd remouens prohibens est prius, dicitur ad cõsequens, ergo passiones irascibilis sunt priores passionibus concupiscibilis pertinentibus ad quietem maximè in bono, quia frui suo obiecto est quiescere in eo, & est gaudere vel delectari.

¶ Ad tertium. Maior conceditur. Ad minorem conceditur etiã. Sed dico, ꝙ gaudiũ, & tristitia sunt passiones pertinentes ad quietem. Et conceditur probatio minoris, quia cum quis consequitur vindictam, gaudet, ergo, &c. Verum, passiones concupiscibilis pertinentes ad quietem sunt posteriores, & hoc dixit prima conclusio. Sed non probat, quòd passiones concupiscibilis pertinentes ad motum sunt posteriores, sicut dixit alia conclusio.

Vtrum amor sit prima passionum concupiscibilis.

O 1. q. 20. ar. 1. cor. Et 3. d. 27. q. 1. art. 3. Et 4. contra Gent. c. 19. Et Veri. q. 26. ar. 4. cor. Et Gal. 5. lec. 6. co. 2. fin. Et 3. Metaph. Lect. 3. fin.

AD secundum sic procedit. Videtur, quòd amor non sit prima passionum concupiscibilis, vis enim concupiscibilis a concupiscentia denominatur, quæ est eadẽ passio cum desiderio, sed denominatio fit à potiori, vt dicitur in 2. de aĩa.* ergo concupiscentia est potior amore.

* Aristot. tex. 49.

¶ 2 Præterea. Amor vnionem quandam importat, est enim vis vnitiua, & concretiua, vt Dionysius dicit. 4. ca. de Diui. no. sed cõcupiscentia vel desiderium est motus ad vnionem rei concupitæ, vel desideratæ; ergo concupiscentia est prior amore.

Dionysius.

¶ 3 Præterea. Causa est prior effectu, sed delectatio est quandoque causa amoris, quædam enim propter delectationem amant, vt dicitur in 8. Ethi.* ergo delectatio est prior amore, non ergo prima inter passiones cõcupiscibilis est amor.

* Aristot. cap. 2. & 3. & sequen.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei.* quòd omnes passiones ex amore causantur, amor enim inhians habere quod amatur cupiditas est, id autem habens eoq; fruens lætitia est, amor ergo est prima passionum concupiscibilis.

* August. cap. 7. & 9.

¶ Hic D. S. quærit de ordine passionũ concupiscibilis inter se.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ obiecta concupiscibilis sunt bonum, & malum, naturaliter autem est prius bonũ malo, eo quòd malum est priuatio boni.

¶ Et quia harum passionum aliquæ respiciunt malum, aliquæ bonum tanquam obiectum, & inter respicientes bonum est multiplex ordo, ideo D. S. in hoc corpore articuli sic procedit. Primò respondet de passionibus quarum obiectum est bonum in comparatione ad ea, quæ habent malum pro obiecto. Secundò respondet de passionibus habentibus bonum pro obiecto respectu earundem ibi. Bonum autem habet rationem, &c. Quo igitur ad primum ponit vnam conclusionem pro qua supponitur, quòd obiecta concupiscibilis sunt bonum, & malum, & sic scilicet possunt dupliciter ordinari, vel secundùm bonum, & malum vel secũdùm bonum tantùm, hoc præmisso sic est conclusio, ex qua habetur ordo amoris per comparationem ad odium, & alias respicientes malum, Omnes passiones quarum obiectum est bonum, naturaliter sunt priores passionibus quarum obiectum est malum. Hanc cõclusionem probat duplici medio. Secundum medium ponit cum ipsa conclusione, ibi. Vnde, & omnes &c. Probatur ergo primò ex ratione boni, & mali secundùm communes rationes sic. Naturaliter bonum est prius malo, igitur conclusio vera. Antecedens patet quia malum est priuatio boni, priuatio autem est posterior habitu ratione, & dignitate, & tempore. Tenet consequentia ex dictis articuli primi, quia passiones ordinantur secundùm ordinem obiectorum, vnde dictum est, ꝙ respicientes obiectum simplicius sunt priores, &c. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima.

¶ Vnde, & omnes passiones quarum obiectum est bonum naturaliter sunt priores passionibus quarum obiectum est malum vnaqueque scilicet sua passione opposita, quia enim bonum quæritur ideo refutatur oppositum malum.

¶ Inducit aliud medium ad idem probandum, cui præmittit ipsam conclusionem supra positam, cui annectit illam clausulam, vnaqueque scilicet sua passione opposita, quod dicit notanter, quia si comparentur duæ non directè oppositæ, non oportet; potest enim odium aliquod esse prius aliqua delectatione, sed comparando amorem ad odium oportet, quòd semper amor præcedat odium, & sic de alijs coniugatis. Probatur ergo conclusio alio medio, scilicet per comparationem ad appetitum cuius sunt passiones sic, quia bonum quæritur ideo refutatur oppositum malum, ergo cõclusio vera. Tenet cõsequentia, quia ratio, & causa est prior, quare benè arguitur, motus in bonum est causa recessus à malo, igitur prior. Antecedẽs patet de se, & patebit infra q. 29. ar. 2. quia ideo odi illum, quia est contrarius amato. Ex ista conclusione habetur, quòd amor prior est odio, & per consequens omnibus respicientibus malum. Nã odiũ est prima passio concupiscibilis respectu mali, & per consequens cum iam probatum sit quòd amor sit prior odio, probatum est, & ꝙ prior est alijs respicientibus malũ.

¶ Bonum autem habet rationem finis, qui quidem est prior in intentione, sed est posterior in executione. Potest ergo ordo passionum concupiscibilis attendi vel secundùm intentionem vel secundùm consecutionem.

¶ Hic consequenter D. S. respondet alia conclusione, cui primò præmittit quandam distinctionem. Secundò subiungit conclusionem ibi. Secundum quidem consequutionem, &c. Distinctio est talis, quòd ordo passionum concupiscibilis, scilicet quæ habent bonum pro obiecto, potest attendi vel secundùm intentionem vel secundùm consequutionem, idest vel secundùm viã intentionis vel executionis. Et ratio huius distinctionis est, quia bonum, quod scilicet respiciunt illę passiones, habet rationẽ finis, sed finis est prior in intẽtione, sed est posterior in executione. Et per cõsequens vna passio potest esse prior, quia in tendẽdo in bonum prius fit in animali, vel quia vnum est obiectum intentum ab animali, & alia est propter ipsam. Deinde cum dicit.

¶ Secundum quidem consecutionem illud est prius, quod primò fit in eo, quod tendit ad finem, manifestum est autem, quòd omne, quod tendit ad finem aliquẽ primò quidem habet aptitudinẽ seu proportionem ad finem, nihil enim tendit in finem non proportionatum, secundò mouetur ad finem, tertiò quiescit in fine post eius consecutionem, ipsa autem aptitudo siue proportio appetitus ad bonum est amor, qui nihil aliud est quàm complacentia boni; motus autem ad bonum est desiderium vel concupiscentia; quies autem in bono est gaudium vel delectatio; & ideo secundùm hunc ordinem amor præcedit desiderium, & desiderium præcedit delectationem.

¶ Subiungit secundam conclusionem quo ad prædictam distinctionem talem, secundùm ordinem executionis amor præcedit desiderium, & desideriũ præcedit delectationẽ, sed secũdũ ordinẽ intentionis est è conuerso. Huius cõclusionis probat primò primã partem eius. Secundò secundã, ibi. Sed secundùm ordinẽ, &c. Probatur ergo conclusio quo ad primam partem sic. Illud est prius secũdùm cõsequutionem quod primò fit in eo, quod tendit ad finẽ; sed in tendente in bonum, & finẽ cõsequẽdũ primò fit ipse amor, deinde desiderium, & tertiò delectatio, igitur conclusio vera quo ad primam partem. Maiorem D. S. ponit & eam relinquit notam. Minorẽ verò non ponit, sed eam probat sic, omne quod tendit ad finem aliquem primò habet aptitudinẽ ad finẽ seu proportionẽ, nihil enim tendit in finem non proportionatum, Secundò mouetur ad finem. Tertiò quiescit in fine post eius cõsecutionem, Subsumitur, Sed ipsa aptitudo vel proportio appetitus est amor, qui nihil aliud est quàm complacentia boni, &c. vt in littera, igitur. Minor principalis vera, &c. Tunc ibi.

Conclusio secunda.

¶ Sed secundũ ordinem intentionis est è conuerso, nã delectatio intenta causat desiderium, & amorem, delectatio enim est fruitio boni, quæ quodammodo est finis sicut & ipsum bonum, vt supra dictum est.*

* q. 11. art. 3. ad tertium.

¶ Ponit

¶ Ponit, & probat secundam partem conclusionis sic. Delectatio intenta causat desiderium, & amorem, igitur conclusio vera. Cõsequentia nota, quia id, quod intentũ causat alia, est eis prius, quare si ex delectatione intenta aliquis incipit amare, & desiderare, sequitur quòd consequentia est bona. Antecedens probatur à Doctore, Delectatio est fruitio boni, sed fruitio est quodammodo finis sicut, & ipsum bonum, igitur delectatio est finis, cuius scilicet est causare alia secundùm esse intentum. Maior ista notanda est, quia supra D.S. loquebatur sub disiũctione, q.11.ar.1.in cor. dicens quòd fruitio pertinet ad amorem vel delectationem (pertinentia, scilicet identitatis) hic autem acceptat vnam partem disiuncti, quę & Thomistè tenenda est. Minor patuit., & fuit supra declarata. q. 11.ar.3.ad tertium. Et nota D.S. in tertio di.27.q.1.ar.1 ad secundum, quia delectatio intenta, & amata vt finis, est causa alicuius amoris, sicut obiectũ, & finis est causa actus circa id, quod est ad finem, tamen amor simpliciter est prior, quia videlicet nec delectationem intenderet nisi eam amaret, &c.

Aureolus. ¶ Nota circa dicta iuxta hanc conclusionem. Primò quòd Aureolus in prima dist.q.2.ar.1. petiuit manifestè principium volens probare idem esse delectationem vel amorem, & delectationem, primò in hoc, quia assumit, quod idem est dictu, amo vel diligo aliquid vel complaceo, & delector in aliquo. Patet enim, quòd D.S. hoc expressè negat, scilicet quòd non idem est complacentia, & delectatio, quia complacentia est amor prior via executionis ipsa delectatione. Secundò petit principium in hoc, quòd assumit amorem naturalem esse idem, quod delectationem, quod & hic negatum est; immo grauitas ipsa habet se vt amor naturalis respectu loci deorsum, & talis manifestè non est quies. Quod autem non sit idem complacentia rei, & delectatio patet, quia damnati complacent sibi, & amant se maximè tanquam in se constituentes finẽ & pertinentes ad ciuitatem Babilonis, & tamen in se non delectãtur. Similiter beata Virgo tẽpore passionis summè diligebat Christum, & constat, quòd non summè delectabatur in ipso actu, similiter Sancti Martyres summè dilexerunt tempore passionis eorũ, & tamen parum vel in nullo delectabantur, similiter iuxta philosophum, Fortis summè diligit actum fortitudinis in periculo mortis, & tamen parum delectatur, quare Aureolus malè impugnat quæ hic continentur. Nec est verum, quòd amor rei absentis siue concupiscentiæ siue amicitiæ sit desiderium, sed ad amorem respectu absentis sequitur desiderium, & respectu præsentis delectatio, quamuis aliquando separentur, vt patet in damnatis. Sic etiam est prædicatio per causam, quando dicit beatus August. quòd amor inhians est cupiditas, quia scilicet est causa desiderij, &c.

¶ Nota secũdò, quòd ex hoc corpore haberi potest quę sit principalior passio, an videlicet amor vel delectatio; nam in via executionis, & in genere causæ efficientis ad sensum infra dicendum, amor est principalissima, & prima, sed delectatio est principalissima finaliter in genere causæ finalis, quia propter ipsam, & amatur aliquid, & desideratur. Et hoc tangit D.S. infra.q.34.ar.4.ad primum. Vide de his Capreolum, in primo dist.1.q.1.in principio solutionum. Vide, & Albhonsum in primo dist.1.q.1.arti.2.conclusione prima vbi castigat Aureolum. Veruntamẽ in hoc, quòd D.S. hic ponit delectationem, & fruitionem esse idem, ipse Alphonsus discrepat, vt patuit supra, &c. De materia huius articuli vide. D.S. In tertio, dist.27.q.1.ar.3.

Capreolus.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat primam partem secundæ conclusionis.

¶ Nota circa hoc argumẽtum, quia benè sequitur, omnes passiones ex amore causantur, scilicet effectiuè sicut à ratione efficiẽdi, ergo amor est prior in via executionis. Et patet ex illo argumento defectus Aureoli vbi supra, qui allegat hanc auctoritatem beati Augustini, quasi sit prædicatio identica, cum tamen sit causalis, cum videlicet dicit, amor cupiditas est, &c. Patet quia D.S. per illam auctoritatem confirmat, quòd omnes passiones ex amore causentur.

Aureolus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd hoc modo nominatur aliquid, secundùm quòd nobis innotescit, voces enim sunt signa intellectuum secundũ philosophũ.* nos autem vt plurimum per effectum cognoscimus causam, effectus autem amoris quando quidem habetur ipsum amatum est delectatio, quando verò non habetur est desiderium vel concupiscentia, vt autem August. dicit in 10. de Tri.* Amor magis sentitur cum eum prodit indigentia. Vnde inter omnes passiones concupiscibilis magis est sensibilis concupiscentia, & propter hoc ab ea denominatur potentia.

* Arist. li. 1. periher.

* Aug. c. 12.

¶ Ad minorem negatur vniuersaliter, sed à notiori, quia res nominamus sicut cognoscimus, modo passio quæ est concupiscentia vel desiderium est notior, quæ est magis sensibilis, & per consequens prius nota, amor enim magis sentitur cum eum ꝓdit indigentia, idest in absentia amati, quando habet locum concupiscentia, & desideriũ, quàm in præsentia quãdo est delectatio, &c. Vnde licet amor sit prior, & causa desiderij, quia tamen desideriũ est magis sensibile, & notum, ideo potentia magis denominatur à concupiscentia quàm ab amore, &c. quãuis etiam èconttra quandoque causa sensibilis sit notior effectu, sicut luminaria cœli dicuntur signa effectuum. De hoc prima par.q.70.ar.2.ad secundũ. Et in quarto dist.1.q.1.ar.1.q.2.ad quintum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd duplex est vnio amati ad amantem. Vna quidem realis secundùm coniunctionem ad rem ipsam, & talis vnio pertinet ad gaudiũ vel delectationem quæ sequitur desiderium. Alia autem est vnio affectiua secundùm scilicet quòd aliquid habet aptitudinem vel proportionem, prout scilicet ex hoc, ꝙ aliquid habet aptitudinem ad alterum, & inclinationem, iam participat aliquid eius, & sic amor [d] vnionem importat, quæ quidem vnio præcedit motũ desiderij.

Dub. 105.

¶ Ad maiorem, amor importat vnionem quandam affectiuam secundùm coaptationem affectus ad amatum. Ad minorem, sed concupiscentia est motus ad vnionem. Verum, realem quam consequitur gaudium vel delectatio, sed concupiscentiæ præsupponitur prima vnio, quæ est formaliter amor, nullus enim concupiscit nisi res sibi cõplaceat, & sit grata affectui suo. De hac Mate. magis infra.q.28.ar.1. præsertim ad tertium, & in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio causat amorem, secundùm quòd est prior in intentione.

¶ Ad maiorem. Causa finalis est prior in intentione, & causa effectiua prior in esse vt sic vniuersaliter, &c. Ad minorem, delectatio, &c. Verum, secundùm esse intentum, & apprehensum, est quandoque causa amoris, ergo vt sic est prior, & est pro tertia cõclusione. Sed delectationem aliquis non consequitur nisi prius amet, quia nisi amaret eam saltem amore concupiscentiæ, non quæreret eam, &c.

¶ Nota quòd philosophus. 8. Ethi. amantes propter delectabile dicit habere eos amicitiam per accidens, quia non amat alium propter se, &c. sed in habitudine ad se amantem, quia est sibi delectabilis, Vnde delectatio est cau[illegible] finalis amoris concupiscentiæ quo amatur delectans. Sicut ponit philosophus exemplum ibidẽ, quòd qui amat eutrapelum propter delectationem quam ab eo recipit circa ludos, non amat secundùm quòd est eutrapelus, sed solùm secundùm, quòd facit sibi delectationem. Et habetur per hoc secunda pars secundæ conclusionis, quòd delectatio concupita, & intenta est causa amoris, saltem concupiscentiæ delectantis, quamuis & huius delectationis intentionem, & desiderium præcedit amor suijpsius intendentis delectationem. Vide D.S. in de Verita. Ma.26.ar.5.ad quintum, vbi habet quomodo amor præcedat gaudium, & èconttra, &c.

Vtrum spes sit prima inter passiones irascibilis.

P

Supra q. 23.ar.4.co.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd spes non sit prima inter passiones irascibilis; vis enim irascibilis ab ira denominatur, cum ergo denominatio fiat à potiori, videtur quòd ira sit potior, & prior quàm spes.

¶ 2 Præterea. Arduum est obiectum irascibilis, sed magis videtur esse arduum, quòd aliquis conetur superare malum cõtrarium, quod imminet, vt futurum, quod pertinet ad audaciam, vel quod iniacet iam vt præsens, quod pertinet ad iram, quàm quod conetur acquirere simpliciter aliquod bonum; & similiter magis videtur esse arduum, quòd conetur vincere malum præsens quàm malum futurum, ergo ira videtur esse potior passio quã audacia, & audacia quàm spes, & sic spes non videtur esse prior.

¶ 3 Præterea. Prius occurrit in motu ad finem recessus à termino, quàm accessus ad terminum; sed timor, & desperatio important recessum ab aliquo, audacia autem, & spes important accessum ad aliquid; ergo timor, & desperatio præcedunt spem, & audaciam.

¶ Sed contra, quantò aliquid est propinquius primo tantò est prius; sed spes est propinquior amori, qui est prima passionum; ergo spes est prior inter omnes passiones irascibilis.

¶ Hic tertiò D.S. inquirit de ordine passionũ irascibilis, & hoc secundum viam executionis, & singulariter quærit de spe, & tamẽ communiter, & vniuersaliter de omnibus determinat.

¶ Nota pro fundamento huius articuli, quòd bonum, & malũ diuersimodè se habent ad prosequutionem, & fugam, nam bonũ

est prius

est prius simpliciter malo, & simpliciter ratio prosecutionis appetitiuæ, si enim malum aliquando est volitum, & est id ad quod accedit appetitus etiam per viam impugnationis, hoc non est nisi ratione boni, sicut audacia tendit in malum euitandum propter appetitum propriæ salutis, sed malum est prima, & per se ratio fugæ, vnde si bonum fugiatur hoc est necessariò propter fugam mali præsuppositam, ita quòd bonum per se est ratio accessus, malum verò per se ratio recessus. Quare oportet, quòd passio vel motus appetitiuus tendens in malum necessariò præsupponat passionem vel motum tendentem in bonum, similiter passio recedens à bono necessariò præsupponat recedentem à malo, & ex isto fundamento pendet intellectus huius articuli.

* Ar. 1.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est.* omnes passiones irascibilis important motũ in aliquid, motus autem ad aliquid in irascibili potest causari ex duobus, vno modo, ex sola aptitudine seu proportione ad finem, qui pertinet ad amorem vel odium, alio modo ex præsentia ipsius boni vel mali, qui pertinet ad tristitiam vel gaudium, & quidem ex præsentia boni non causatur aliqua passio in irascibili vt dictũ est.* sed ex præsentia mali causatur passio iræ.

* q. 23. ar. 4.

¶ In hoc corpore D. S. duo principaliter facit, primò vt plenè ostendat ordinem omnium passionũ irascibilis notat distinctionẽ quandam fundamentalem, secundò ipsam applicat, & ad quæsitũ respondet, ibi. Quia igitur, &c. Ista ergo est distinctio fundamentalis, quòd passiones irascibilis omnes important motum in aliquid, & nulla pertinet ad quietem, vt patuit ar. primo. Et sunt duplices, quædam causantur ex sola aptitudine seu proportione ad finem id est quædam immediatè fundantur, & præsupponunt passiones concupiscibilis quæ sunt ad bonum vel malum absolutè, scilicet super amorem vel odium. Quædam causantur ex præsentia boni vel mali id est ex obiecto præsenti mediante tristitia vel gaudio, sed quia disiunctiua verificari potest ratione vnius partis ideo D. S. vult quòd ex præsentia boni nulla passio in irascibili causetur, vt patuit q. 23. ar. 3. quia bonum præsens non habet rationem ardui nec impugnandi, & ideo solùm ex præsenti malo mediante tristitia potest causari passio quæ est ira.

¶ Et nota, quòd tantùm vult istud notabile, quòd aliqua passio irascibilis causatur ex passione concupiscibilis quæ est de malo præsenti, & est ira. Aliæ autem passiones irascibilis causantur, & præsupponunt passiones concupiscibilis quæ dicunt proportionẽ ad obiectum bonum vel malum, & ideo dicit D. S. quę dicunt motum, quia vt patuit ar. 1. & 2. Amor, & odium non dicunt motum, sed proportionem, & aptitudinem abstrahentem à præsenti, & absenti, ira autem præsupponit tristitiam quæ dicit quietem violẽtam in malo præsenti.

¶ Quia igitur in via generationis seu consecutionis proportio vel aptitudo ad finem præcedit consecutionem finis, inde est, quòd ira inter omnes passiones irascibilis est vltima ordine generationis.

¶ Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitum secundum prędictam distinctionem, primò præmittendo aliquas conclusiones generales præambulares, secundò infert ex his conclusionem formaliter respõsiuam, ibi. Sic ergo patet, &c. Tertiò epilogat ea quæ dicta sunt in hoc articulo, & in duobus sequentibus, ibi. Et si ordinem, &c. Quo ad primum, primò deducit vnam conclusionem iuxta secundum membrum prædictæ distinctionis, secundò aliquas conclusiones secũdùm primũ membrum ibi. Inter alias, &c. Respondet ergo primò de passione irascibilis quæ causantur ex præsentia mali (quia ex prę̨sentia boni nulla causatur quare hoc dimittendum) est tali conclusione. Ira inter omnes passiones irascibilis est vltima ordine generationis. Probatur conclusio, ira causatur ex præsentia, & consecutione finis idest præsentia obiecti mali, aliæ autem omnes super proportione ad finem bonum vel malum, igitur conclusio vera. Antecedens patet ex notabile. Consequentia probatur in littera, quia in via generationis seu consecutionis proportio vel aptitudo ad finem pręcedit consecutionem finis, & per consequens etiam passio quæ causatur ex proportione ad finem præcedit eam quæ causatur ex consecutione, & præsentia finis. Habetur autem ex ista conclusione, quòd spes præcedit iram, quia ira est omnium vltima.

¶ Nota autem, quòd malum præsens potest dici finis pro vt obiectum passionis finalis, etiam repugnans appetitui dicitur finis. Quemadmodum dictum est articulo primo, quia tristitia sit quies, & per consequens obiectum eius est finis, i. terminus appetitus sed violentus quasi, & non dicitur finis, quia sit gratia cuius aliquid fit, sed à finiendo, quia finit, & est obiectum passionis finalis, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Inter alias autem passiones irascibilis quæ important motum consequentem amorem vel odium boni vel mali, oportet quòd passiones quarum obiectum est bonum, scilicet spes, & desperatio sint naturaliter priores passionibus quarum obiectum est malum, scilicet audacia, & timore.

Conclusio secunda.

¶ Prosequitur primum membrum distinctionis habitæ, videlicet de passionibus irascibilis fundatis, & causatis à passionibus concupiscibilis quæ dicunt proportionem ad bonum vel malum, scilicet ab amore vel odio. Et primò ponit vnam conclusionem comparando duas coniugationes adinuicem, secundò aliam cõparando vniuscuiusque coniugationis, ibi. Ita tamen, &c. Tertiò resumit, & probat istam primam conclusionem de duabus coniugationibus ad inuicem, ibi. Quod autem spes, &c. Et est ista conclusio. Passiones irascibilis quarum obiectum est bonum, scilicet spes, & desperatio, sunt naturaliter priores passionibus, quarum obiectum est malũ, scilicet audacia, & timore D. S interserit probationem; & fundamentum huius conclusionis. Vnde arguitur sic. Bonum est prius malo, igitur conclusio vera. Consequentia tenet ex dictis articu. primo, quia secundùm ordinem obiectorum est ordo passionum. Obiectum autem spei, & desperationis est bonum, timoris autem, & audaciæ malum. Antecedẽs patuit ar. 1. Consequenter ibi.

¶ Ita tamen, quòd spes est prior desperatione, quia spes est motus in bonum secũdum rationem boni, quod de sua ratione est attractiuum, & ideo est motus in bonũ per se, desperatio autem est recessus à bono qui non cõpetit bono secundum quòd est bonum, sed secundum aliquid aliud, vnde est quasi per accidens.

Conclusio tertia.

¶ Comparat duas passiones irascibilis adinuicem, scilicet duas vniuscuiusque coniugationis, & primò spem, & desperationem, secundò timorem, & audaciam, ibi. Et eadem ratione, &c. Quo ad primum est ista conclusio, spes est prior desperatione. Probatur, conclusio, motus spei est per se ad bonum, motus autem desperationis est per aliud, & per accidens, igitur conclusio vera. Consequentia nota, quia per se prius est eo, quod est per aliud. Antecedens declaratur in littera, quia spes est motus in bonum per modũ accessus, sed desperatio est à bono per modum recessus, sed bonũ per se attrahit, sed recessus à bono est solùm per aliud igitur antecedens verum.

¶ Et nota, quòd ista magis declarantur infra q. 45. arti. 2. & patent ex notabili præmisso in principio articuli, quia accessus ad bonum est per se, sed recedere a bono est per aliud, & ita in proposito quis recedit a bono per desperationem ratione alicuius adiuncti, & ratione alterius passionis præsuppositæ, nam recessus à bono semper causatur à recessu à malo, & sic aliquis desperat timens difficultatem, & arduitatem, & per consequens cum spes non præsupponat aliquam passionem irascibilis vt accedat, desperatio autem præsupponit aliquid vt recedat, sequitur quòd spes sit prior tanquã pauciora prærequirens, &c Deinde cũ dicit.

¶ Et eadem ratione timor cum sit recessus à malo est prior quàm audacia.

Conclusio quarta.

¶ Ponit ordinem passionum alterius coniugationis irascibilis tali conclusione. Timor est prior quàm audacia. Probatur ex eadẽ radice qua præcedens, per se prius est eo, quod est per accidens, sed motus timoris per se est, audaciæ per accidens, igitur. Minor declaratur à D. S. quia timor dicit recessum a malo, sed audacia accessum ad malum, sed recessus à malo est per se, accessus autem est per accidens, igitur vera minor, & de hoc etiam infra vbi statim, quia malum habet ex propria ratione repellere appetitum, & causare recessum, si autem accedatur, hoc est propter aliud puta propter spem victoriæ adiunctam, quia quis sperat superare malum ideo audet, &c. Deinde ibi.

¶ Quod autẽ spes, & desperatio sint naturaliter priores quam timor, & audacia, ex hoc manifestum est, quòd sicut appetitus boni est ratio quare vitetur malũ, ita etiã spes, & desperatio sunt ratio timoris, & audaciæ. Nam audacia consequitur spem victoriæ, & timor consequitur desperationem vincendi.

¶ Reuertitur ad probandum secũdam conclusionem, scilicet quòd spes, & desperatio sunt priores, quàm timor, & audacia. Et secundò adiungit ordinem irę quem etiam supra tetigerat, ibi. Ita autẽ, &c. Quo ad primum arguitur sic. Causa & ratio alicuius prior est eo cuius est ratio, sed spes, & desperatio sunt causa, & ratio timoris, & audaciæ, igitur, &c. Maior nota. Minor declaratur, quia appetitus boni est ratio quare vitetur malum, sed spes, & desperatio sunt boni, timor & audacia mali, igitur. Et ergo audacia sequitur spem, & timor desperationem vincendi.

¶ Nota hic vnum singulare, quia quòd spes sit prior audacia, & causa eius non est quæstio, quia accessus ad bonum est per se causa accessus ad malum, & ergo audacia præsupponit spem. Sed de hoc quòd desperatio sit ratio, & causa timoris est difficultas, nam licet desperatio sit boni, est tamen ipsius per modum recessus qui est per accidens, & per consequens oportet, quòd fundetur super

recessu

receſſu per ſe qui eſt à malo, quare non videtur, quòd deſperatio ſit ratio & cauſa timoris, ſed è contra, & ipſe timor præſupponit quidem paſſionem, quæ eſt per modum acceſſus ad bonū aliquod ſed non deſperationem, ſed amorem. Quare iſta probatio D. S. hic ſcilicet, quòd appetitus boni eſt ratio quare vitetur malum nō probat intentum, ſcilicet quòd deſperatio ſit cauſa timoris, immo è contra ratione dicta, quia receſſus à bono fundatur ſuper receſſu a malo; ſed verum eſt, quòd receſſus a malo qui eſt timor fundatur ſuper acceſſu ad bonum, ſcilicet amore. Quare D S. infra cū rem magis ex intentione tractauit, iſtud hic dictū, ſcilicet de prioritate deſperationis ſuper timore reuocauit, vt patet intuenti argumentum ſecundum, & ſolutionem vbi in ſubſtantia arguit rationem hic poſitam, & eam ſoluit; quia licet bonum ſit prius malo, tamen receſſus à bono eſt poſterior receſſu a malo. Cum igitur deſperatio ſit boni per modum receſſus, oportet quòd ſit poſterior receſſu a malo per ſe qui eſt timoris, vnde & relinquendum eſt, quod hic dicitur, & amplectendum, quod infra ex intentione habetur. Deinde ibi.

¶ Ira autem conſequitur audaciam, nullus enim iraſcitur vindictam appetens niſi audeat vindicare, ſecundum quòd Auicenna dicit in 6. de naturalibus. — *Auicenna.*

¶ Ponit ordinem iræ, quia ſequitur audaciam quæ eſt poſt tres alias, & ſic ira habet vltimum locum. Et hoc D.S. probat, quia nullus iraſcitur vindictam appetens niſi audeat vindicare.

¶ Nota autem, quòd D.S. non eſt ſuperfluus in hoc, quòd iterū reperit locum, & ordinem iræ, quia cum fecit mentionem de audacia meminit & iræ, quæ eam immediatè ſequitur, vnde in principio corporis poſuit ordinē iræ vniuerſaliter ad omnes alias paſſiones iraſcibilis, hic autem oſtendit quomodo immediatè ex eis ſequatur, vnde nō eſt ſuperfluitas aliqua immo optimus ordo &c.

¶ Sic ergo patet, quòd ſpes eſt prima inter omnes paſſiones iraſcibilis. —

Concluſio reſponſi. ¶ Hic D S. ex omnibus dictis per modum corollarij infert cōcluſionem reſponſiuam formaliter ad quæſitum. Spes eſt prima inter omnes paſſiones iraſcibilis, Probatur ex dictis, quia eſt prior ira, iuxta primam concluſionem; & eſt prior timore, & audacia iuxta ſecundam concluſionem; & eſt prior deſperatione iuxta tertiam concluſionem, igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia non ſunt aliæ paſſiones iraſcibilis. Antecedens deductum eſt per tres concluſiones, &c.

¶ Et ſi ordinem omnium paſſionum ſecundum viam generationis ſcire velimus, primò occurrunt amor, & odium, ſecundò deſiderium, & fuga, tertiò ſpes & [d] deſperatio, quartò timor, & audacia, quintò[d] ira, ſextò & vltimò gaudium, & triſtitia quæ conſequuntur ad omnes paſſiones, vt dicitur in 2. Ethi. * ita tamen, quòd amor eſt prior odio, & deſiderium fuga, & ſpes deſperatione, & timor audacia, & gaudium quàm triſtitia, vt ex prædictis colligi poteſt. —

Dub 256. Dub. 251. ** Ariſt. c. 5.*

In cor. & ar. 2. ¶ Hic in calce corporis ex dictis in hoc articulo, & in duobus præcedentibus ponit ordinem generationis omnium paſſionum tam concupiſcibilis quàm iraſcibilis, tam diuerſarum coniugationum quam paſſionum vnius coniugationis, & patet litera clarè ex dictis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd ſpes ideo eſt propinquior amori, quia ipſum ſolùm præſupponit, & quia dicit acceſſum ad bonum directè ſicut amor, licet enim ex parte obiecti addat arduitatem, & poſſibilitatem, tamen ex parte ſubiecti nullam paſſionē aliam prærequirit, ideo eſt prima in iraſcibili, & propinquior primæ paſſioni ſimpliciter ſcilicet amori.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quia ira cauſatur ex alijs paſſionibus ſicut effectus à cauſis præcedentibus, ideo ab ea tanquam à manifeſtiori denominatur potentia. —

¶ Ad illam, cum ergo denominatio, &c. Negatur vniuerſaliter, vt patuit ar. 2. ad primum, ſed à notiori, & quia effectus plerumq; ſunt notiores cauſis, ideo ab ira quæ eſt effectus ſpei, & audaciæ denominatur potētia iraſcibilis, ira enim eſt magis ſenſibilis paſſio, ideo notior, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd arduum non eſt ratio accedendi vel appetendi, ſed potius bonum; & ideo ſpes quæ directius reſpicit bonum eſt prior, quamuis audacia aliquando ſit in magis arduum vel etiam ira. —

¶ Maior vera, ſed arduum non eſt ratio appetendi, ſed bonum, nec per conſequens ſequitur, eſt magis arduum, ergo magis vel prius appetendum, vnde cum iſte conſequentiæ innitatur argumentum, ideo negatur conſequentia, immo è contra benè ſequitur, quòd ſpes ſit prior, quia reſpicit quod magis, & prius appetitum reſpicit, ſcilicet bonum, & hoc vult D.S. in ſolutione. Arduū enim vt ſic non eſt ratio acceſſus, ſed bonum. Cum ergo ira accedat, ſimiliter audacia hoc erit per accidens, & cum ſpes per ſe accedat erit prima, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus primò, & per ſe mouet in bonum ſicut in proprium obiectum, & ex hoc cauſatur, quòd recedat à malo; proportionatur enim motus appetitiuę partis, non quidem motui naturali, ſed intentioni naturæ, quæ per prius intendit finem quàm remotionem cōtrarij, quæ non quæritur niſi propter adeptionem finis. —

¶ Ad maiorem, vera de motu naturali, ſed non de motu appetitiuo, & animali, quia ibi acceſſus eſt ratio receſſus, vt patuit in cor. vnde motus appetitiuus non debet comparari motui naturali, ſed intentioni naturæ quæ prius eſt ad terminum ad quem, & prius intendit acceſſum quam receſſum, & remotionem contrarij. Minor vera. Sed negatur conſequentia, quia non eſt ſimile in maiori, quam ſimilitudinem maior præſupponit, &c. Declaratur illa ſolutio infra q. 29. ar. 2. ad tertium.

Vtrum iſtæ quattuor ſcilicet gaudium, & triſtitia, ſpes, & timor ſint principales paſſiones.

Q

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſint iſte quattuor principales paſsiones gaudium, & triſtitia, ſpes, & timor. Aug. enim in 14. de Ciui. Dei. * non ponit ſpem, ſed cupiditatem loco eius.

Infra q. 14. art. 4 ad 2. Et q. 113. art. 11. ad 2. & q. 41. ar. 7. ad 3. Et Veri. q. 25. art. 5 ** Aug. ca. 1. 7. 8. & 9.*

¶ 2 Præterea. In paſsionibus animæ eſt duplex ordo ſcilicet intentionis, & conſecutionis ſeu generationis, aut ergo principales paſsiones accipiuntur ſecundùm ordinem intentionis, & ſic tantùm gaudium, & triſtitia quæ ſunt finales erunt principales paſsiones; aut ſecundùm ordinem conſecutionis ſeu generationis, & ſic erit amor principalis paſsio; nullo ergo modo debent dici quattuor paſsiones.

¶ 3 Præterea. Sicut audacia cauſatur ex ſpe, ita timor ex deſperatione, aut ergo ſpes, & deſperatio debent poni principales paſsiones tanquam cauſæ, aut ſpes, & audacia tanquam ſibijpſis affines.

¶ Sed contra eſt illud quod Boetius in li. de conſolatione. * enumerans quattuor principales paſsiones dicit. Gaudia pelle, pelle timorem ſpemque fugato, nec dolor adſit.

** Metr. 7.*

¶ Hæc eſt ſecūda pars principalis huius quæſtionis, in qua D.S. inquirit de primitate principalitatis ſicut in præcedentibus determinat de prioritate durationis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd hæ quattuor paſsiones communiter principales eſſe dicuntur, quarum duæ ſcilicet gaudium, & triſtitia principales dicuntur, quia ſunt completiuę, & finales ſimpliciter reſpectu omniū paſsionum, vnde ad omnes paſsiones conſequuntur, vt dicitur in 2. Ethicorum. * —

** Ariſt. c. 5.*

¶ D.S. duo facit, primò deducit concluſionem reſponſiuam ſecundùm propriam mentem, ſecundò ſecundum alios, ibi. Et ideo ſolet. Iſta eſt ergo concluſio cum explicatione. Hæ quattuor paſſiones poſitæ in titulo quæſiti, communiter principales eſſe dicūtur, duæ ſimpliciter, ſcilicet gaudium, & triſtitia; duæ verò ſcilicet timor, & ſpes in genere motus appetitiui, ideſt animæ paſſionem quo ſunt reſpectu non præſentis.

Concluſio.

¶ Nota tamen, quòd ſub paſſionibus quę dicunt motum appetitiuum in aliquid, comprehenduntur etiam amor, & odium, quia & ſi abſtrahunt à præſenti, & abſenti vt patebit, tamen in eis incipit motus appetitiuus in abſens, & ergo comprehenduntur ſub eis ſicut principium, ſic quòd ſpes principalior eſt amore nō quidem quo ad originem, ſed ad ſenſum dicendum, ſcilicet terminationem. Probat ergo D. S. concluſionem, primò quo ad primam partem, ſecundò quo ad ſecūdam, ibi. Timor autem ſpes, &c. Quo ad primam arguitur ſic. Principalitas paſſionum attēditur in hoc, quod eſt finaliter terminare motum appetitus, ſed dictæ, ſcilicet gaudium, & triſtitia terminant, & ſunt finales reſpectu omnium; ſpes autem, & timor ſunt completiuę inter importantes motum appetitiuum ad aliquid, igitur concluſio vera quo ad primam partem. Maior patet extra litterā, quia motus perficitur in termino; igitur terminantes ſunt completiuæ, paſſiones autem ſunt motus, igitur, &c.

igitur, &c. Minor patuit art. 1. Et probatur hic auctoritate Phil. 2. ethicor. &c. Consequenter cum dicit.

¶Timor autem & spes sunt principales, non quidem quasi completiuè simpliciter, sed quia sunt completiuè in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam respectu boni incipit motus in amore, & procedit in desiderium, & terminatur in spe; respectu verò mali incipit in odio, & procedit ad fugam, & terminatur in timore.

¶Ponit, & probat secundam partem conclusionis. Maior sicut supra. Principalitas passionum, &c. Sed spes, & timor sunt completiuè inter importantes motum appetitiuum ad aliquid, igitur, &c. Illa minor declaratur clarè in litera, & dicit, incipit motus in amore; quia amor propriè non est motus in aliquid (.s. distans) sed proportio in aliquid, vt cõueniens est; sed ab illa connaturalitate, & proportione incipit motus .s. desiderium, & terminatur in spem.

¶Nota etiam, q conclusio dicit, q communiter dicuntur, &c. Ex quo patet, q D. S. saluat commune dictum, & quo ad hoc, qđ est terminare, & sic spes præfertur amori, tamen alia consideratione, vt patuit ar. 2. amor est principalissima passionum .s. quo ad originem in via executionis.

¶Et ideo solet harum quatuor passionum numerus accipi secundùm differentiam præsentis, & futuri; motus enim respicit futurum, sed quies est in aliquo præsenti. De bono igitur præsenti est gaudiũ, de malo præsenti est tristitia, de bono futuro est spes, de malo futuro est timor; omnes autem aliæ passiones, quæ sunt de bono, vel de malo præsenti, vel futuro, ad has completiuè reducuntur.

¶Hic consequenter ex dictis infert corollariè conuenientiam distinctionis, & numeri harum passionum ſm alios, & primò ſm rationem differentiæ præsentis, & futuri; secundò ſm rationem generalitatis, ibi. Vnde etiam à quibusdam, &c. Primum patet sic, quia dictum est, q duæ sunt principales, quia simpliciter terminant; aliæ quia sunt completiuè, & propinquius accedunt ad terminum. Consistunt tamen in motu appetitus ad distans, & habendum; ideo alij distinxerunt ſm differentiam præsentis, & futuri, boni, vel mali; quia duæ simpliciter finales, sunt respectu boni, vel mali præsentis .s. gaudium, & tristitia. Aliæ duæ sunt respectu boni, vel mali futuri .s. spes, & timor; quia duæ habent se, vt quies, quæ est præsentis; aliæ vt motus, qui est futuri. Et notat D. S. q hæ sic distinctæ sunt principales; quia omnes aliæ ad has completiuè reducuntur .i. reducuntur ad has, sicut ad completiores, & finaliores, vel simplr, vel in genere motus, &c. Deinde cum dicit.

¶Vnde etiam à quibusdam dicuntur principales hæ prædictæ quatuor passiones, quia sunt generales, quod quidem verum est, si spes, & timor designant motum appetitus communiter tendentem in aliquid appetendum, vel fugiendum.

¶Ponit aliam rationem principalitatis assignatam ab alijs .s. rationem generalitatis. Et hanc rationem notat sanè intelligendam, & ponit sanũ sensum; quia si spes, & timor caperentur propriè, dictum eorum non haberet firmitatem, quia non essent generales; sed ex opposito alijs condiuisę, vt patuit sup. q. 24. Quare si debet esse verũ dictũ hoc, oportet spem accipere pro omni motu prosecutiuo boni, & timorem pro omni fuga mali.

¶Et nota, q D. S. solùm limitat dictum illorum de spe & timore quo ad generalitatem, & non de gaudio, & tristitia; quia verum est, q gaudium, & tristitia sunt generales per terminationem, & in genere causæ finalis; sed illæ duæ non sunt sic generales per communem terminationem, sed per prædicationem si generaliter accipiantur, vt patet in D. S. in litera. Quod autem gaudium, & tristitia se habeant per modum causæ aliarum passionum concupiscibilis, & per consequens irascibilis patet, quia bonum concupiscibile ideo efficitur amatum, & desideratũ, quia apprehenditur, vt delectabile; malum verò odiosum, & fugiendum, inquantum apprehenditur, vt tristabile; vnde gaudium, & tristitia sunt priores secundùm ordinem appetendi, quamuis in ordine exequendi, vel consequendi sint posteriores; quare patet, q hæ passiones sunt primæ, & causæ aliarum in intentione, vt iam dictum est ex D. S. in de Veri. Mate. 26. art. 2. Sunt etiam completiuæ, & finales, vt hic dicitur in litera; & eoipso, q sunt finales in executione sunt primæ in intentione. Sic ergo principalissimæ passiones sunt gaudiũ, & tristitia. Timor autem & spes sunt principales in suo genere, quia non præsupponunt aliquas passiones in potentia in qua sunt .i. irascibili; aliæ verò passiones concupiscibilis, vt amor, & desiderium, & odium, & fuga nõ sunt primæ, nec simpliciter, nec in suo genere, cum præsupponant alias (.s. in ordine appetendi) in eadem potentia existentes, & sic non possunt dici principales, neq; simpliciter, neq; in suo genere. Passiones autem irascibilis .s. audacia, & desperatio nõ possunt esse principales, quia vna per accidens recedit à bono, alia per accidens accedit ad malum; quod autem est per accidens non potest esse primum, vt patebit infra, q. 45. art. 2. ad tertium.

¶Nota circa hoc cautè ne decipiaris æstimando contrarietatem in D. S. hic, & in de Veritate, vbi statim in principio corporis, quia hic arguit principalitatem ex finalitate, illic ex origine, & prioritate; nam cum prioritate de qua illic loquitur .s. intẽtionis stat finalitas, & completio executiua, vnde non est contrarietas aliqua. Veruntamen D. S. in de Veri. habet alium modum loquendi, quàm hic; tamen in substantia coincidunt hic, & ibi dicta, vide hic ad secundum. Confirmatur conclusio per argumentum in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, q Aug. ponit desiderium, vel cupiditatem loco spei, inquãtum ad idem pertinere videntur .i. ad bonum futurum. — August.

¶August. ibi accipit cupiditatem pro spe ratione conuenientiæ in obiecto aliqualiter, quia .s. vtriusque obiectum est bonum futurum, licet vnius absolutè alterius cum arduitate.

¶Ad secundum dicendum, q passiones istæ dicuntur principales secundùm ordinem intentionis, & complementi; & quamuis timor, & spes nõ sint vltimæ passiones simpliciter, tamen sunt vltimæ in genere passionum tendentium in aliud quasi in futurum, nec potest esse instantia, nisi de ira, quæ tamen non põt poni principalis passio, quia est quidam effectus audaciæ, quæ nõ potest esse passio principalis, vt infra dicetur.* — *q. 45. ar. 2. ad 3. in fi.

¶Ad illam. Aut ergo, &c. Dicitur, q accipiuntur secundùm ordinem intentionis. Vltra, & sic tantùm gaudium, & tristitia, quæ sunt finales erunt principales, verum, simpliciter (idest omnino & totaliter, & respectu omnium) tamen secundùm quid .i. inter eas, quę pertinent ad futurum, illę propinquius se habent ad obiectum, vt patet in corpo. Et secundùm D. S. in de Veri. sunt principales in suo genere; licet & ipsæ terminentur ad gaudium, vel tristitiam. Secundum non datur .s. q sint principales, quia priores in executione, nec oportet ad hæc respondere; sed potest esse instantia de ira, quia illa videtur esse finalis inter passiones irascibilis, cum pertineat ad malum iniacens, vel præsens. Sed hoc nihil obstat, quia ira consequitur audaciam, quæ non potest esse passio principalis, cum dicat accessum ad malum, qui est per accidens. Vnde sicut id, quod est per accidens non potest esse principale, ita nec consequens id, quod est per accidens, & de hoc infra, q. 45. art. 2. ad tertium.

¶Nota etiam de his D. S. in de Veri. vbi statim ad secundum, & tertium; quia sicut audacia oritur ex malo per accidens, cum sit respectu mali per viam aggrediendi, & posterior spe (nam spes victoriæ, vel saltem euasionis, audaciam causat.) Ita etiam ira oritur ex malo per accidens, inquantum .s. iratus vindictam mali sibi illati æstimat bonum, & in eam tendit, vnde spes vindictæ consequendæ est causa iræ, &c. vnde ira non potest esse principalis passio; supponit enim non solùm tristitiam, quæ est in concupiscibili; sed etiam spem, quæ est in irascibili, & cum hoc oritur per accidens (.i. ratione alicuius adiunctæ,) si quis enim non speret de læso posse consequi vindictam, non irascitur, sed tristatur solùm, vel timet; sicut si rusticus lædatur à rege, &c.

¶Ad tertium dicendum, q desperatio importat recessum à bono, quod est quasi per accidens, & audacia importat accessum ad malum, quod etiam est per accidens; ideo hæ passiones non possunt esse principales, quia quod est per accidens non potest dici principale, & sic etiam, nec ira potest dici passio principalis, quæ consequitur audaciam.

¶Negatur consequentia, nec illa causalitas desperationis super timore arguit eius principalitatẽ, nec eius affinitas ad spem, quia desperatio sicut & audacia important motus, quibus appetitus per accidens, & ratione alterius recedit, vel accedit à bono, vel ad malum. Per accidens autem non potest poni primum, cum semper reducatur ad per se, vt patet. Oportet enim, quòd passio quæ sit principalis oriatur per se à bono, vel malo, quales non sunt desperatio, & audacia; desperat enim quis de bono, non ratione sui, sed (vt patuit sup. q. 25. art. 2.) ratione arduitatis, quam timet; & similiter audax aggreditur malum, inquantum ęstimat victoriam, vel repulsionem mali esse quoddam bonum, quare audacia est mali ratione boni, quod mouet ad accedendum, quamuis malum sit terminus talis appetitiui accessus; sed de hoc infra.

¶Nota tamen, q secunda pars assumpti, si examinaretur esset falsa, vt patuit art. præced. quia desperatio non habet causalitatem super timorem, immo econtra, vt patuit, sed esto ita esset, nihilominus consequentia non sequeretur.

Quæstio vigesimasexta.

De passionibus animæ in speciali; & primò de passionibus concupiscibilis, videlicet, amore, & odio.

R

CONsequenter considerandum est de passionibus animæ in speciali. Et primò de passionibus concupiscibilis; secundò de passionibus irascibilis. Prima consideratio erit tripartita. Nam primò considerabimus de amore, & odio; secundò de concupiscentia, & fuga; tertiò de delectatione, & tristitia.

¶Cica amorem consideranda sunt tria. Primò de ipso amore. Secundò de causa amoris. Tertiò de effectibus eius.

¶Circa primum quęruntur quatuor. Primò, vtrum amor sit in concupiscibili. Secundò, vtrum amor sit passio. Tertiò, vtrũ amor sit idem quod dilectio. Quartò, vtrum amor cõuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & in amorem concupiscentiæ.

¶Ordo patet ad præcedentes quæstiones, quia cõsideratio vniuersalis prior est. Patet etiam ex dictis ordo ad sequentes, quia passiones concupiscibilis priores sunt, aliquæ in executione, aliquæ in intentione, sunt enim principium, & finis. Primò ergo agitur de passionibus concupiscibilis. Secundò de passionibus irascibilis, q.40. Circa primum tria aguntur. Primò de prima coniugatione passionum concupiscibilis. s. amore, & odio. Secundò de secunda. s. de concupiscentia, & fuga. Tertiò de tertia. s. de delectatione, & tristitia. Secunda pars in 30.q. Tertia in 31.q. Circa primum primò agitur de amore; secundò de odio, in q.29. Circa primum tria tractantur, primum de amore in se; secundum de causa amoris; & tertium de effectibus eius; secundum in q.27. tertium in q.28. Circa primum primò quæritur quid sit amor; secundò diuiditur amor, in ar.4 præsentis quæst. Primò facit, quod dictum est; secundò determinatur quoddam dubium, in ar.3. Circa primum primò ostendit, ꝙ amor sit in concupiscibili; secundò ex hoc concludit, ꝙ sit passio, ar.2. Et his patet quid sit amor, &c.

Vtrum amor sit in concupiscibili.

Inf. ar.2. ad 2. Et 3. dist. 26. q.1. ar.3. co. & Et dist. 27. q.1. ar.2. Et Mal. q.?. art.3. ad 6. Et 3 de an. lec.4. col.3. fin.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ amor non sit in concupiscibili. Dicitur enim Sap.8. Hanc. s. sapientiam amaui, & exquisiui à iuuentute mea; sed concupiscibilis cum sit pars appetitus sensitiui non potest tendere in sapientiam, quæ non comprehenditur sensu; ergo amor non est in concupiscibili.

¶ 2 Præterea, amor videtur esse idem cuilibet passioni. Dicit enim Aug. in 14. de ciui. Dei.* Amor inhiãs habere qd amatur, cupiditas est; id autem habens eoque fruens lætitia; & fugiens, quod ei aduersatur timor est; idq; si acciderit sentiens tristitia est; sed non omnis passio est in concupiscibili; sed timor etiam hic enumeratus est in irascibili; ergo nõ est simpliciter dicendum, quòd amor sit in concupiscibili.

*Aug c.17.

¶ 3 Prętèrea, Diony. in 3.c. de Diui. no. ponit quendam amorem naturalem; sed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales, quæ sunt animæ vegetabilis; ergo amor nõ simpliciter est in concupiscibili.

Dionysius.

¶Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 2. Topic.* ꝙ amor est in concupiscibili.

* Arist. c.3.

¶Hic primò D.S. determinat de subiecto amoris, & de potentia, quæ est subiectum immediatum.

¶Respondeo dicendum, ꝙ amor est aliquid ad appetitum pertinens cum vtriusq; obiectum sit bonum; vnde ſm differentiam appetitus est differentia amoris; est enim quidam appetitus non consequens apprehensionem ipsius appetentis, sed alterius, & huiusmodi dicitur appetitus naturalis; res enim naturales appetunt, qd eis conuenit ſm suam naturã, non per apprehensionem propriam, sed per apprehensionem instituentis naturã, vt in primo lib. dictum est.* Alius autem est appetitus consequens apprehensionem ipsius appetentis, sed ex necessitate non est ex iudicio libero, & talis est appetitus sensitiuus in brutis, qui tamen in hominibus aliquid libertatis participat inquantum obedit rationi. Alius autem est appetitus consequens apprehensionem appetentis ſm liberum iudicium, & talis est appetitus rationalis, siue intellectiuus, qui dicitur voluntas.

*q.60. ar.1.

¶Quia enim ad nullum multiplex respondendum est sine distinctione, ideo D.S primò de amore distinguit, & distinctionis membra explicat. Secundò principaliter applicat ad respondendum quæsito, ibi. In vnoquoq; autem, &c. Quo igitur ad primum, D.S. innuit vnam conclusionem præambularem distinctiuam, videlicet istam. Triplex est amor, vnus appetitus naturalis, alius consequens apprehensionem; & ille duplex, vnus ex necessitate sequens, alius liberè Probatur conclusio sic. Secundum differentiam appetitus est differentia amoris; sed est triplex appetitus. s. naturalis sensitiuus, & intellectiuus, vel rationalis; ergo conclusio vera. Maior patet, quia amor est aliquid ad appetitum pertinens; quia & appetitus, & amor respiciunt bonum. ¶Et nota hic regulam, ꝙ semper actus, vel habens modum actus respiciens obiectũ alicuius potentiæ pertinet ad ipsam potentiam, sic cognoscere verum intelligibile pertinet ad intellectum, sic cognoscere visibile ad visum, &c. Minorem deducit Doc. Sanc. ibi. Est enim quidam appetitus, &c.

Conclu. 1.

¶Vbi nota primò, quòd ex his dictis pro minore, & statim dicendis pro alia conclusione, & similiter ex solutione tertij possumus habere multiplicem differentiam inter istos amores, scilicet naturalem, & animalem, qui animalis per sensitiuum, & rationalem diuiditur. Prima igitur differentia in solutione tertij, quia amor naturalis conuenit omnibus rebus; amor verò animalis, vel rationalis est specialium rerum, scilicet cognoscentium, vel sensibilium tantùm, vel cum hoc intelligibilium; & quamuis naturalis appetitus eis conueniat, non tamen, vt cognoscentes sunt; sed tamen naturalis multis conuenit, quibus non conuenit animalis, licet non econuerso. Secunda differentia habetur circa iam dictã minorem; quia naturalis sequitur formam rei naturalem, quæ est principium essendi, vt sic; sed animalis sequitur formam, vel animam, inquantum apprehensiua est. Et ex hac differentia sequitur tertia, ꝙ appetitus naturalis, vel amor potest egredi in actum absque actuali apprehensione per solam naturam. Animalis verò non exit in actum, nisi præuia actuali apprehensione. Differentia quarta habetur ex statim dicendis in corpore, quia appetitus naturalis, vel amor. s. purè naturalis in rebus non cognoscentibus non est actus elicitus; quia ibi dicitur, quòd grauitas ipsa sit amor naturalis, quam constat non esse actum elicitum, sed formam, per modum actus primi, non secundi. Amor verò, vel appetitus animalis, vel rationalis est actus elicitus, quia est quoddam opus potentiæ animæ, vt patuit in prima differentia, ꝙ vtique est actus elicitus, & secundus. Quinta differentia similiter habetur circa illam minorem, quia appetitus naturalis, & amor est ad vnum, & necessarius; animalis verò pręsertim in homine est liber, & hoc si loquamur de sensitiuo in homine, tunc est liber participatiuè. Rationalis verò liber per essentiã, & in alijs animalibus, quamuis necessariò sequatur apprehensionem, tamen non est ad vnum numero, sicut purè naturalis, sicut hoc graue solũ petit illum locum. s. deorsum, &c. Sexta differentia habetur etiam ex dictis pro minore, quia naturalis amor est ab extrinseco. s. ab autore naturæ. Animalis verò est ab ipso animali, vel rationali, quia oportet, ꝙ appetens animaliter cognoscat, & vt D.S. dicit, appetitus talis procedit à cognitiua coniuncta in eodem supposito, &c. Vltima differentia habetur partim hic ex D.S. ad tertium, & prima parte, q.80. ar.1. ad tertium, quia appetitus naturalis est potentiæ, respectu rei conuenientis sibi animalis verò est rei conuenientis toti composito, sic visus appetit naturaliter visibile ad actum suum, sed appetitus animalis appetit visibile ad bonum animalis. Vnde oportet notare, ꝙ in rebus cognoscẽtibus inuenitur duplex amor. s. naturalis, & animalis; quia & naturæ sunt, & cognoscunt. Quare duplex appetitus inuenitur, naturali appetitu vt dictum est quælibet potentia, & pars appetit bonum suum; sed appetitu animali appetitur bonum toti, Vide D.S. prima parte, vbi iam. Sed & hoc aduerte circa ista, ꝙ appetitus voluntatis rationalis, quæ naturaliter appetit beatitudinem, & bonum in communi est actus elicitus, quia sequitur cognitionem, & est proprius voluntati, vt sic; sed appetitus naturalis tantùm non sequens cognitionem, ille nõ est actus elicitus, & hoc intelligendum est, quod dictum est in vna differentiarum, ꝙ. s. amor naturalis non est actus elicitus. s. non sequens cognitionem. Secus de appetitu naturali voluntatis sequente cognitionem, & de hoc supra dictum est, cum quærebatur, an voluntas velit aliquid naturaliter, &c. Nos enim contra Scotum in 4. distin 49. ponimus in voluntate aliquem appetitum naturalem. s. quo ad specificationem, & dicimus actum elicitum; ipse verò appetitum naturalem vocat solùm inclinationem potentiæ ad suum obiectum.

Differentia inter appetitum naturalē & animalē multiplex.

Scotus.

¶Nota

¶Nota præterea, q D.S.dicit, q appetitus consequens apprehensionem appetentis ex necessitate est sensitiuus in brutis, sed in hominibus participat aliquid libertatis. Ex hoc habetur, vt infra magis dicetur, q in appetitu sensitiuo potest esse peccatum, & q sibi in homine non inconuenienter attribuitur electio, vt stat sub motione, & imperio rationis, & voluntatis; nam vt sic habet se ad opposita, & aliquam libertatem, Vide inf.q.74.ar.4.ad 2. Vide de ista materia D.S.in 3.dist.27.q.1.art.2.

¶In vnoquoque autem horum appetituum amor dicitur illud, quod est principium motus tendentis in finem amatum; in appetitu autem naturali principium huiusmodi motus est connaturalitas [d] appetentis ad id in quod tendit, quæ dici potest amor naturalis, sicut ipsa connaturalitas corporis grauis ad locum medium est per grauitatem, & potest dici amor naturalis, & similiter coaptatio appetitus sensitiui, vel voluntatis ad aliquod bonum.i.ipsa complacentia boni, dicitur amor sensitiuus, vel intellectiuus, seu rationalis. Amor igitur sensitiuus est in [d] appetitu sensitiuo, sicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu.

Dub.102. Dub.979.

¶Hic consequenter D. S. applicat prædicta ad conclusionem responsiuam, cui præmittit expositionem quid sit vnusquisque horum amorum prædictorum.s.quid naturalis, quid sensitiuus, quid intellectiuus, & ex illa declaratione habetur probatio conclusionis responsiuæ, quę est talis. Amor sensitiuus est in appetitu sensitiuo, & concupiscibili. Hanc conclusionem ponit, & probat primò quo ad primam partem, secundò quo ad secũdam, ibi. Et pertinet ad &c. Et arguitur sic pro prima parte. In vnoquoque horum trium appetituum, amor dicitur illud, quod est principiũ motus tendentis in finem amatum; sed in appetitu naturali principium huiusmodi motus est connaturalitas appetentis ad id in quod tendit; & coaptatio appetitus sensitiui, vel volũtatis est principium tendendi appetitui sensitiuo, vel voluntati in finem amatum; igitur sequitur, quòd connaturalitas in naturalibus dicta, est amor naturalis, & coaptatio appetitus sensitiui, vel voluntatis est amor sensitiuus, vel voluntatis (subsumitur extra literam.) Sed clarum est, quòd coaptatio appetitus sensitiui est in appetitu sensitiuo, igitur sequitur conclusio, quòd amor sensitiuus, &c. Sicut amor intellectiuus in appetitu intellectiuo. Maior relinquitur nota ex ratione amoris. Minor pro prima parte declaratur de grauitate, quæ est connaturalitas grauis, & principium quo tenditur ad locum medium, qui est connaturalis graui, quia graue naturaliter quiescit in medio, scilicet, mundi circa centrum. Deinde ibi.

Conclusio responsiua.

¶Et pertinet ad concupiscibilem, quia dicitur per respectum ad bonum absolutè, non per respectum ad arduum, quod est obiectum irascibilis.

¶Subiungit, & probat secundam partem conclusionis sic. Omnis illa passio est concupiscibilis cuius obiectum est bonum absolutè, sed amor sensitiuus est huiusmodi; igitur, &c. Præmissę patent ex dictis.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam partem conclusionis.

¶Circa hoc argumentum nota, q Philosoph. loquitur de amore sensitiuo, talis enim est in concupiscibili sensitiua; si autem extenderetur amor ad amorem voluntatis, nunc talis est in voluntate, vt conuenit cum concupiscibili in actu, & est supereminenter concupiscibilis.

¶Ad primum ergo dicendum, q auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo, vel rationali.

¶Ad maiorem dico, q auctoritas intelligitur de amore intellectiui appetitus, sicut enim sapientia exquiritur per intellectum, non per sensum, sic & amatur per appetitum intellectiuum; nam appetitiua, & apprehensiua correspondent. Minor conceditur, quia non potest appetitus sensitiuus tendere in spirituale, sicut in obiectum, quamuis ex tendentia voluntatis in spirituale appetitus sensitiuus immutari posset, vt postea dicetur, &c. ergo, &c. Verum amor intellectiuus non est in concupiscibili, scilicet, sensitiuus, &c.

¶Ad secundum dicendum, q amor dicitur esse timor, gaudium, cupiditas, & tristitia, non quidem essentialiter, sed causaliter.

¶Negatur assumptum, & ad probationem dicitur, q omnia intelliguntur causaliter, quia.s.omnes aliæ passiones præsupponunt amorem; qualis autem causalitas sit amoris super passiones aliàs. Videtur dicendum sicut dicitur de subiecto, & propria passione, sicut videlicet effectus prior, & alteri præsuppositus est causa alterius. Quemadmodum etiam vna potentia animæ est causa alterius, & reducitur ad genus causæ efficientis, & suo modo materialis dispositiuè; nam agens non posset producere secundum, nisi primo prius producto, & ergo est causalitatis effectiua impropria, eo modo quo effectus primarius potest dici causa effectus secundarij, &c. de hoc habet Capreo. aliquid in 2.dist 3.q.3. ad [illegible] contra tertiam conclusionem, &c. Potest etiam dici, q amor sit causa aliarum passionum, sicut cognitio principiorum est causa cognitionis conclusionis, quia sicut intellectus ex cognitione principij inducit se in cognitionem conclusionis, & volũtas stans sub volitione finis inducit se in volitionem medij, ita ex hoc, qd appetitus afficitur amore, inducit se in alias passiones, ita q amor sit quasi ratio agendi, & producendi alias passiones. Quare potest dici causa efficiens aliarum passionum, non sicut causa totalis, vel principalis, sed sicut quoddam necessariò, & naturaliter præsuppositum in agente, &c.

Quæ causalitas amoris sup passiones alias

Capreolus.

¶Ad tertium dicendum, q amor naturalis nõ solùm est in viribus animæ vegetatiuę, sed in omnibus potentijs animæ, & etiam in omnibus partibus corporis, & vniuersaliter in omnibus rebus; quia vt Diony., dicit in 4.c.de Diui.no. Omnibus est pulchrum, & bonum amabile, cum vnaqueq; res habeat connaturalitatem ad id, quod est sibi conueniens secundùm suam naturam.

Dionysius.

¶Placet maior, sed minor neganda est pro quãto videtur velle, q amor naturalis pertineat tantùm ad vires animæ naturalis, .s. vegetatiuas, immo pertinet ad omne ens; quia omne ens habet connaturalitatem, & proportionem ad sibi conuenientis, quę connaturalitas est amor naturalis. Vltra, ergo amor non simpliciter (.i.omnis, & vniuersaliter) est in concupiscibili, conceditur, nec oppositum dictum est, sed amor sensitiuus. Pro maiori huius solutionis intellectu, vide etiam inf.q.30.ar.1.ad 3.& pri.par.q.78.art.1.ad 3.vbi videbis differentiam appetitus naturalis potentiæ, quo appetit obiectum suum tantùm quo ad actum, & appetitus animalis quo appetitur res apprehensa, non solùm ad apprehensionem, & actum potentiæ circa ipsam, sed ad alias commoditates appetentis, &c. vt dictum est in corpore.

Utrum amor sit passio.

AD secundum sic proceditur. Videtur, q amor nõ sit passio. Nulla enim virtus passio est, sed omnis amor est virtus quędam, vt dicit Diony. 4.c.de Diui.no. ergo amor non est passio.

S Inf.ar.3.ad 3.& 4.q.28.ar.6.ad 1. Dionysius.

¶ 2 Præterea, amor est vnio quædam, vel nexus, secundùm Aug.in lib.de Tri.* sed vnio, vel nexus non est passio, sed magis relatio; ergo amor non est passio.

* Aug.li.8. c.10.

¶ 3 Præterea, Damasce. dicit in lib.2.* q passio est motus quidam; amor autem non importat motum appetitus, qui est desiderium, sed principium huiusmodi motus; ergo amor non est passio.

* Damasc. cap.22.

¶Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 8.Ethic.* q amor est passio.

* Arist.c.5.

¶Hic D.S.quærit de alio, quod facile ex primo articu. determinatur, an videlicet amor sit passio.

¶Respondeo dicendũ, q passio est effectus agentis in patiente; agens aũt naturale duplicem effectum inducit in patiẽs. Nam primò quidẽ dat formã, secundò dat motũ consequentẽ formã, sicut generans dat corpori grauitatẽ, & motũ cõsequentẽ ipsam; & ipsa grauitas, quæ est principiũ motus ad locũ connaturalẽ pp grauitatẽ põt quodammodo dici amor naturalis; sic ẽt ipsum appetibile dat appetitui, primò quidem quandã coaptationẽ ad ipsum, q̃ est quędã cõplacentia appetibilis ex qua sequitur motus ad appetibile; nã appetitiuus motus circulo agitur, vt dicitur in 3.de ani.* appetibile enim mouet appetitũ faciens se quodammodo in eius intentione, & appetitus tendit in appetibile realiter consequendùm, vt sit ibi finis motus, vbi fuit principium.

* Aristot. tex.55.

¶Conclusionem responsiuam ponit in fine talem. Amor est passio propriè quidem sm q est in concupiscibili; consequenter aũt extẽso nomine sm q est in voluntate. Probatur, passio est effectus agentis in patiente; sed amor est huiusmodi.s.tã sensitiuus, quam voluntatis est effectus agentis.s.appetibilis; in patiente.s. appetitu, (& supple ex dictis) & appetitus sensitiuus habet annexam transmutationem corporalem, non autem voluntas; sed est ibi sola immutatio voluntatis; ergo conclusio vera pro duabus partibus. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem cum declaratione minoris. Secundò ipsam minorem replicat dupliciter. Primò ipsam solam, ibi. Primò ergo, &c. Secundò cum ipsa conclusione, ibi. Sic ergo, &c. Maior ergo patet de se, & tacta fuit sup. q.22. Quia etiam passio communiter accepta est effectus agentis.

Conclusio responsiua.

Minorem D.S. declarat consequenter per proportionem ad agēs naturale. Agens naturale duplicem effectum inducit in patiens. primò dat formam; secundò dat motum cōsequentem formam, Ergo etiam ipsum appetibile dat appetitui, primò quidē coaptationem, &c. vt in litera. (Subsumitur) Sed talis prima immutatio, & coaptatio est amor; igitur amor consistit in immutatione appetitus ab appetibili, sed immutatio ab appetibili est effectus agentis in patiente quare minor prima; & principalis est vera. Prima consequentia tenet à proportione agentis naturalis, & appetibilis. D.S. primò declarat antecedens primum exemplariter, ibi. Sicut generans, &c. Deinde posito consequente etiam ipsum explicat, exponendo quid sit illa coaptatio, quia quædam complacentia appetibilis, ex qua sequitur motus ad appetibile. Et hoc declarat ex tertio de anima.

¶Et nota, ꝙ appetibile mouet appetitum.s. vt apprehensum, faciens se quodammodo in eius intentione.i. intus tentione, quia appetibile mediante apprehensione causat connaturalitatem, & transformationem in appetitu, ratione cuius amatum dicitur esse in amante, & per illam transformationē pellitur amans in amatū obiectiuè, & fit vt desideret ipsum realiter amplecti, & habere.

¶Et nota hic supra dicta, ꝙ amar: nō est trahi ad amātem, sed trahere amantē, & sic appetibile fit intra amantem, vt tamen trahat ad se realiter habendum Et hoc D.S. innuit dicendo, faciens quodammodo in eius intentione, quia.s. amor, & complacentia non est propriè intentio, tamen est quodammodo intentio, quia facit amatum intus teneri, & per illam intentionem amās trahitur in amatum. Et ergo hoc quod dicitur quodammodo innuit, ꝙ nomen intentionis aliquo modo conueniat amori, quantum ad quid nominis; licet res significata per nomen non ita conueniat, quod tamen intus teneri est trahere amantem, non trahi ad amantem. Subsumpta patet ex dictis, art. 1. alia patent ex dictis. Deinde cum dicit.

¶Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili vocatur amor, qui nihil aliud est, quàm cōplacentia appetibilis, & ex hac complacentia sequitur motus in appetibile, qui est desiderium; & vltimò quies, quæ est gaudium.

¶Subiungit ipsam minorem primò iam satis probatam, tamen posset adhuc breuiter pro ipsa sic argui, manendo in verbis D.S. hic positis. Amor consistit in quadam immutatione appetitus ab appetibili, & prima immutatione ergo est effectus agentis in patiente. Tenet consequentia, quia appetibile est agens, appetitus patiens, vt patuit supra. Antecedens declaratur à simili, & proportione agentis naturalis, & c. arguendo sicut prius, agens naturale, &c. Ergo & appetibile, &c. Deinde ibi.

¶Sic ergo cum amor consistat in quadam immutatione appetitus ab appetibili, manifestum est, quòd amor est passio, propriè quidem, secundùm quòd est in concupiscibili; communiter autem & extenso nomine, secundùm ꝙ est in voluntate.

¶Replicat ipsam minorem, subiungens conclusionem ipsam, & patet ex dictis. ¶Sed nota, ꝙ dicit notanter conclusio, amor est passio propriè.i. secundo modo, vel tertio dicto in q. 22. art. 1. .s. motus propriè dictus, & alteratiuus corporis, sed secundùm ꝙ est in voluntate est passio primo modo dicta in prædicto loco.

¶Nota etiam, ꝙ conclusio dicit de amore sensitiuo, & voluntatis, ꝙ sit passio, non autem de amore naturali, quia vt patet in hoc articu. & etiam superius patuit, amor naturalis est actus primus, sicut grauitas; immo quandoq; ipsa potentia secundùm se est appetitus naturalis respectu suæ naturalis perfectionis. Passio autem est actus secundus, & motus, vel immutatio actualis. Ex quo sequitur, quod dictum est articulo præcedenti, ꝙ amor sensitiuus, & intellectiuus est actus elicitus præsertim quo ad formale; amor autem naturalis non est actus elicitus.

¶Nota enim circa secundam partem conclusionis, ꝙ non solùm appetitus, sed etiam voluntas mouetur ab appetibili concepto, quod vt patebit, est aliqualiter causa efficiens actus voluntatis etiam amoris, vnde & sup. q. 22. ar. 2. ad 2. dictum fuit, ꝙ voluntas est potentia passiua, & mouetur ab appetibili. Quare sequitur, ꝙ & amor voluntatis sit quędam passio, si voluntas cōparetur ad appetibile, per quod producit actum specificatum, licet & ipsa actiuè ad actum concurrat, præsertim quo ad substantiam actus, &c. Et præterea ipsa voluntas etiam amando trahitur modo spirituali ad rem amatam, & res ipsa, vt apprehensa hanc coaptationem in suo ordine in voluntate causauit.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, & est expositum per articulum, quia amor sensitiuus est passio propriè dicta, voluntatis autem amor largè; prout intelligere, & velle sunt passiones; quia ad minus præsupponunt receptionem in intellectu; & ita etiam ipsum velle est passio causaliter, quia dependet à passione, vt enim inf. dicetur, q. 51. art. 2. in corpo. Ratio agendi voluntati est in intellectu, ibi non est sine receptione, &c. Vnde posset dici, quòd amor intellectualis est passio, quia dependet à passione, & secundò, quia appetibile reducit appetitum de potentia in actum, quamuis appetitum non informet, sed rationem, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quia virtus significat principium motus, vel actionis; ideo amor inquantum est principium appetitiui motus à Dionysio vocatur virtus.

Dionysius.

¶Ad maiorē, nulla virtus moralis, vel intellectualis, vel etiam theologica est passio. Verum, & virtus habitus non est passio animæ. Tamen si virtus capitur generaliter pro omni principio alicuius motus, tunc passio potest esse virtus.i. vis, inquantum constituit potentiam in complemento ad operationem. Vnde hoc modo capiendo virtutem ponitur virtus in equo, & in lapide, & in vnaquaque re, quæ habet principium, & efficaciam operandi aliquid. De his aliquid tangebatur sup. q. 20. art. 5. ad primum. & habetur in de Virtu. Ma. 1. ar. 1. in cor.

¶Et nota ibidem, ꝙ quandoq; virtus potentiæ est ipsamet potentia, sicut est de intellectu agente, & potentijs vegetatiuis, quādoq; virtus est ipsa potentia secundùm ꝙ actu patitur à suo actiuo, vel ipsa etiam passio, sicut patet in sensitiuis. Quandoque virtus est aliquod superinductum in potentiam permanens per modum habitus, quo quis agit cū vult, & talis virtus est habitus, &c. Vnde breuiter stando in latitudine acceptionis virtutis maior est falsa. ¶Minor, amor est virtus, prout virtus capitur communiter pro omni complemento ad agendum, & tale potest esse passio animalis, sicut etiam passio spiritualis potentiæ cognoscitiuæ ab obiecto potest dici virtus, vt patet benè consideranti D.S. in loco iam dicto de virtutibus. Vide inf. q. 41. ar. 1. ad 1. Vide etiam D.S. in 3. dist. 27. q. 1. ar. 1. ad primum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ vnio pertinet ad amorem inquantum per [d] complacentiam appetitus amans se habet ad id quod amat, sicut ad seipsum, vel ad aliquid sui; & sic patet, ꝙ amor nō est ipsa relatio vnionis; sed vnio est consequens amorem, vnde & Diony. dicit [*], ꝙ amor est virtus vnitiua. Et Phil. dicit in 2. Politic. [*] ꝙ vnio est opus amoris.

Dub. 101.

[*] Diony. de Diui. nom. cap. 4.

[*] Ante. c. 2.

¶Ad maiorem patuit, q. 25. ar. 2. ad secundum. & patebit q. 28. ar. 1. ad secundum. Amor est essentialiter vnio effectiua, idest, quo quis in affectu alium habet tanquam se, vt in amore amicitiæ, vel tanquam aliquid sui in amore concupiscentiæ. Est autem vnio realis causaliter, &c. Similiter est vnio relatiua fundamentaliter, & vnio relatio amorem consequitur. Nam amor est fundamentum relationis, quæ est amicitia, quæ fundatur super amore mutuo, similiter esse vnitum in amore est relatio, quæ super amore fundatur.

¶Minor, vnio est relatio, negatur vniuersaliter, sed quandoq; accipitur, & significat illud quo mediante aliquis alium habet tanquam seipsum. Vnde vnio, sicut & habitudo, & ordo, nō semper accipiuntur pro relationibus, sed quandoq; pro absolutis; sed vnio formaliter, & pro esse vnito alteri dicitur relatiuè ad terminum cui quid vnitur. Vnde hoc modo est relatio æquiparantiæ, vt habet D.S. in tertio scripto. dist. 5. q. 1. ar. 1. q. 1. in corpo. Amor ergo est vnio i. vniens, & vnitiuum secundùm affectum, vt dictū est, & causat vnionem realem, & fundat relationem, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ amor, & si non nominet motum appetitus tendentem in appetibile; nominat tamen motum appetitus quo immutatur ab appetibili, vt ei appetibile complaceat.

¶Maior vera, non ꝙ sit motus semper quo tenditur in obiectum, sed est quandoque motus, & immutatio, quam facit obiectum in appetitu quo constituit se intra appetitum per quandam impressionem deductam ab obiecto.

¶Minor vera, non importat motum quo tendatur in appetibile; importat tamen motum, vel immutationem, & connaturalitatem derelictam in appetitu. Vnde præsupponitur motui tendenti in obiectum tanquam effectus obiecti, vt patuit in corpore.

Vtrum amor sit quædam dilectio.

T

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd amor sit idem, quod dilectio, Diony. in 10. c. de Diui. no. dicit, ꝙ hoc modo se habēt amor, & dilectio, sicut quatuor, & bis duo rectilinium, & rectas habens lineas; sed ista significant idem; ergo amor, & dilectio significant idem.

1. di. 10. expo. lit. Et 3. dist. 27 q. 2. ar. 1. & 4. & 3. q. 9. co. 1. & 5. Et Phil. 17. Et Ioan. 21. lectio. 3. col. 3. prin.

¶2 Præterea, appetitiui motus secundùm obiecta differunt; sed idem est obiectum dilectionis, & amoris; ergo sunt idem.

Dionysius

¶3 Præ-

¶ 3 Præterea, si dilectio, & amor in aliquo differũt, maximè in hoc differre videntur, ꝙ dilectio sit in bono accipienda, amor autem in malo, vt quidam dixerunt; secundùm ꝙ Aug. narrat in 14. de ciui. Dei*. sed hoc modo non differunt, quia vt ibid. Aug. dicit*. in sacris scripturis vtrunq; accipitur in bono, & in malo; ergo amor, & dilectio non differunt, sicut ipse Aug. ibid. concludit, quòd non est aliud amorem dicere, & aliud dilectionem dicere.

Aug. c. 7. *Et eod. c.*

¶Sed contra est, quod Diony. dicit 4. c. de Diui. no. ꝙ quibusdam sanctorum visum est diuinius esse nomen amoris, quàm nomen dilectionis.

Dionysius.

¶Hic D. S. determinat dubium circa dicta, ex cuius determinatione etiam innotescit quidditas amoris, & necessitas. Et est dubium quomodo amor se habeat ad dilectionem.

¶Respondeo dicendum, ꝙ quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia. s. amor, dilectio, charitas, & amicitia.

¶D. S. hoc in corpore plus respondet, quàm quæsitum sit. Et principaliter duo facit. Primò comparat quatuor nomina adinuicem. s. amorem, dilectionem, charitatem, & amicitiam. Secundò comparat tria, secundùm quòd dicunt actus. Ex quo habetur cõclusio responsiua, ibi. Differenter tamen, &c. Quo igitur ad primum D. S. ponit conclusionem comparatiuam quatuor nominum. Quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia. s. amor, dilectio, charitas, & amicitia, & tamen etiã differunt. Huius conclusionis D. S. ponit, primò primam partem; secundò probat secundam, ibi Differunt tamen, &c. Prima autem pars probatur extra literam, quia D. S. eam relinquit notam, omnia ista important quodammodo amorem, igitur sunt ad idem pertinentia. Consequentia nota. Antecedens statim declarabitur. Et dicit quodammodo, quia non semper idem significant in numero, nec in specie, sed proportione, quia actus, & habitus, & relatio fundata super istis non sunt idem numero, vel specie, sed tantùm proportione; quia habent se sicut causa, & effectus, & vtrobiq; est amor. s. actualis, vel habitualis, vel relatio fundata super ista. Consequenter cum dicit.

Conclu. 1.

¶Differunt tamen in hoc, ꝙ amicitia secundùm Philosoph. in 8. Ethic.* est quasi habitus; amor autem, & dilectio significantur per modum actus, vel passionis; charitas autem vtroque modo accipi potest.

Arist. c. 5.

¶ Subiungit secundam partem conclusionis prædictæ. s. quòd differunt. Et patet, quia amicitia importat quasi habitum, &c. vt in litera; igitur secunda pars vera.

¶Nota circa antecedens, quia D. S. dicit, amicitia importat quasi habitum, quia est specialis difficultas de amicitia quid sit. Et D. S. inuenitur variè de ea loquutus, vt patet apud Capreolũ in tertio, distin. 27. conclusione prima, in principio solutionum. Potest enim videri, quòd amicitia non sit propriè habitus, sed dicat actum fundatum super habitus aliarum virtutum cum relatione ad reamantem. Amicitia enim secundùm vnum modum loquendi D. S. fundatur super alias virtutes. Ex hoc enim, quòd aliquis est virtuosus eo ipso diligit quemlibet honestum, & ita non est propriè, sed quasi habitus, idest quoddam consequens habitum virtuosum, & semper habitualiter inest ratione fundamenti sui. Si autem velimus sequi alium modum dicendi quem multi tenent etiam de alia scola, quòd sit habitus distinctus cõtra alias virtutes, tunc est quasi habitus, quia non est habitus virtuosus, sicut alij, tum quia fundatur super alias virtutes, tum quia requirit aliquid in alio supposito. Vide differentias in Capreolo, vbi iam, &c. Sed videtur quòd Doc. S. hic innuat primum modum intelligendi.

An amicitia sit habitus. *Capreolus* *Capreolus*

¶Nota tamen, quòd amicitia secundùm aliquos accipitur vno modo pro habitu per tempus, & consuetudinem acquisito, quo quis vult bonum amico amici gratia. Alio modo accipitur pro aggregato ex absoluto, & relatione æquiparantiæ, scilicet relationem ad amicum redamantem. Tertio modo accipitur, prout dicit relationem duplicem, vel aggregatum ex relatione duplici, & qualitate absoluta, quarum vna relatio fundatur super actum intellectus, alia super actum voluntatis, prout aliquis benè vult amico, & scit ipsum benè velle, & econtra. Et ille modus distinguendi fundatur super hoc, ꝙ amicitia sit habitus distinctus, &c.

¶Differenter tamen significatur actus per ista tria. Nam amor communius inter ea est; omnis enim dilectio, vel charitas est amor, sed nõ econuerso. Addit enim dilectio supra amorem electionem præcedentem, vt ipsum nomen sonat, vnde dilectio non est in concupiscibili, sed in voluntate tantùm, & est in sola rationali natura; charitas autem addit supra amorem perfectionem quandam amoris, inquantum id, quod amatur magni precij ęxtimatur, vt ipsum nomen designat.

¶Hic consequenter comparat tria prædictorum adinuicem s. amorem, dilectionem, & charitatem, secundùm quòd charitas importat actum. Ex quibus habetur conclusio formaliter ad quęsitum responsiua talis, quæ virtualiter ponitur in litera. Amor differt à dilectione, & charitate, secundùm quòd importat actũ, sicut magis commune à minus communi. Et per hanc conclusionem habetur, quòd non est idem conuertibiliter amor cum dilectione. Probatur conclusio. Omnis dilectio, vel charitas est amor, sed non econuerso, igitur conclusio vera. Tenet consequentia de se, quia superius prædicatur de inferiore distributiuè, sed nõ econtra, &c. Antecedens declaratur in litera quo ad secundam partem, scilicet, quòd non econuerso, &c. quia dilectio addit, &c. vt in litera. Charitas etiam addit supra amorem, &c. sed id quod addit ad alterum aliquod determinatiuum contrahens, non prædicatur vniuersaliter de eo, quod contrahit; ergo antecedens probatum est quo ad secundã partem, prima enim relinquitur nota.

¶Nota circa hoc, quòd dupliciter aliquid alteri addit. Vno modo ita quòd additum non sit minus commune, quàm id cui additur, sicut transcendentia addunt super ens aliquod conuertibile cum ente. Secundò addit aliquod minus commune, quàm sit id cui additur, sicut species addit generi. Ex primo modo additionis non accipitur inconuertibilitas, sed ex secundo. Et sic est in proposito, quia dilectio addit electionem præcedentem in eodem supposito; charitas autem addit quandam perfectionem amoris. Vnde videtur, quòd charitas possit dici etiam motus concupiscibilis, & sensitiuus quando amatum intensè diligitur, & cum apprehensione.

¶Nota autem, quòd dicta D. S. hic, quando dicit, vnde dilectio non est in concupiscibili, sed in voluntate tantùm; quia videtur contrauenire dictis articu pri. quando dictum fuit, quòd habitus in appetitu sensitiuo existens posset dici electiuus, & similiter, ꝙ actus appetitus sensitiui possit dici electio; sed non est contradictio, quia Doc. Sanc. hic loquitur formaliter, & per se, & sic electio, & dilectio sunt voluntatis tantùm; sed tamen concupiscibilis in homine, vt est mota à ratione, & voluntate videtur posse esse electio. Et hoc videtur Doc. Sanc. innuisse cum subiungit, & in sola rationali natura; quia appetitus concupiscibilis non eligit, nec diligit, nisi in rationali natura, & hoc non secundùm se, sed vt motus est à ratione, & voluntate, vt patebit etiam infra. Supra autem q. 13. art. 2. solùm probatum est, ꝙ electio non conueniat appetitui sensitiuo in brutis.

¶Nota ex his, quòd amor potest primò accipi in communi, & generaliter, & sic se habet ad dilectionem, & charitatem, vt genus. Et sic intelligitur conclusio, quòd distinguantur sicut maius commune, & minus commune, scilicet secundùm rationem; sunt tamen idem secundùm rem inconuertibiliter. Alio modo accipitur contractè pro amore sensitiuo tantùm, & sic distinguitur secundùm rem à dilectione voluntatis, sicut actus, vel motus alterius potentiæ; similiter distinguitur à charitate, prout est voluntatis, sed non, prout potest esse sensualitatis; sed se habet vt magis commune ad charitatem, prout est sensibilis appetitus. Si autem tertiò accipiatur pro amore voluntatis, tunc idem est conuertibiliter cum dilectione; distinguitur autem à charitate realiter, si charitas dicatur motus sensualitatis; videtur enim, quòd homo per sensualitatem habeat rem charam. Nam, & circa honores, & diuitias ponuntur virtutes in appetitu concupiscibili, vt patebit infra, quæstio. 60. articu. quinto. quæ vtique chara habentur, quamuis ex vsu communiter nomine charitatis vtamur pro habitu, vel actu voluntatis, &c. Vide D. S. in 3. dist. 27. q. 2. art. 1. in corpore.

ARGVMENTVM in contrarium soluetur quarto loco.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dionysius loquitur de amore, & dilectione, secundùm quòd sunt in appetitu intellectiuo; sic enim amor idem est quod dilectio.

Dionysius.

¶Maior est potissimè vera de amore intellectiui appetitus. Talis enim identificatur cum dilectione conuertibiliter secundùm supposita, licet ratio nominis non sit eadem, vt patebit ad quartum; sed amor in communi distinguitur ratione à dilectione, sicut superius ab inferiori. Vnde Doc. Sanc. in solutione intelligendus est, quòd amor intellectiuus est idem cum dilectione secundùm rem significatam, & conuertibiliter. Et ratio est, quia actus voluntatis non est sine ratione, quæ est eius propria directiua; & ideo amor voluntatis semper est cum ratione, & per consequens cum deliberatione, & sic dilectio; non enim videtur quòd dilectio, & electio capiantur strictè, vt sit tantùm mediorum; sed vt electio est acceptio voluntatis cum ratione, tunc enim omnis amor intellectiuus est dilectio. Si enim dilectio esset cum electione, quæ est mediorum, tunc

amor esset in plus, quia & finis amatur, sed non eligitur propriè, quare electio capitur largè, cũ præsupponitur dilectioni, vt idem sit quod apprehensio, & iudicium liberum rationis, &c. Vnde dilectio est amor, qui est in potestate amantis, & procedens ex libero iudicio; electio enim accipitur quandoq; cõiter pro omni libera acceptatione cuiuscunq;, & sic etiam finis eligitur, &c.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ obiectum amoris est communius, quàm obiectum dilectionis, quia ad plura se extendit amor, quàm dilectio, sicut dictum est*. ——

* In cor.

¶ Maior vera ad sensum sup. habitum, q. 25. ar. 4. in cor. &c. Minor negatur, ꝙ sit idem obiectum adæquatum amoris in communi, & dilectionis; quia amor, vt sic extendit se ad bonum necessariò, vel liberè volitum; dilectio autem tantùm ad bonum, quod appetitur per electionem, & liberè. Amor autem etiam respicit bonum, quod appetitur sine electione, & libertate, vt patet de amore in bestijs, & in hominibus de complacentia sensualitatis præueniente iudicium rationis, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non differunt amor, & dilectio ſm differẽtiam boni & mali, sed sicut dictũ est*; in parte tamen intellectiua idem est amor & dilectio, & sic loquitur ibi Aug.* de amore. Vnde parum post subdit, quòd recta voluntas est bonus amor, & peruersa voluntas est malus amor. Quia tamen amor, qui est passio concupiscibilis plurimos inclinat ad malũ, inde habuerunt occasionem, qui prædictã differentiã assignauerũt.

* In cor.

* Aug. li. 14. de ciui. Dei c. 7. & 9.

¶ Maior negatur, quòd maximè ideo; sed alia ratione dicta, pp scilicet minorem communitatem, &c. Sed illi, qui dixerunt amorem esse malum, locuti fuerunt non de amore in communi, sed de sensitiuo, qui videtur malus, quia communiter inclinat ad malum. s. ad bonum sensibile, quod est contra rationem, & per consequens simpliciter malum. Ad vltimum dictũ Aug. non est aliud dicere amorẽ, &c. Oportet sanè intelligere, non quidem de amore sensitiuo, sed intellectiui appetitus, &c.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ideo aliqui posuerunt etiam in ipsa voluntate nomen amoris esse diuinius nomine dilectionis; quia amor importat quandam passionem, præcipuè secundùm ꝙ est in appetitu sensitiuo; dilectio autem præsupponit iudicium rationis; magis autem in Deum homo potest tendere per amorem passiuè quodammodo ab ipso Deo attractus, quàm ad hoc eũ propria ratio possit ducere, quod pertinet ad rationem dilectionis, vt dictum est*; & propter hoc diuinius est amor, quàm dilectio. ——

* In cor.

¶ Ad quartum, quod est in contrarium, conceditur quidem, ꝙ nomen amoris sit diuinius. Et rationem ponit D.S. in solutione etiam ſm quod significat idem conuertibiliter. s. ſm ꝙ amor stat pro actu voluntatis; quia nomen amoris videtur significare quandam tractionem; sed dilectionis nomen quandam libertatẽ; sed aliquid magis tendit in Deum per voluntatem tractus à Deo, quã sibi relictus; cum hoc tamen stat, ꝙ amor si accipiatur communiter sit communius dilectione. Si autem capiatur pro amore voluntatis procedente ex iudicio rationis, tunc res significata est eadẽ, sed ratio nominis non est eadem, & hoc dictum fuit. Et nota verba D.S quia etiam in ipsa voluntate nomen amoris est diuinius, idest ſm ꝙ amor accipitur pro amore voluntatis, qui ſm rem est dilectio; tamen nomen amoris est diuinius. Potest enim vna res nominari diuersis nominibus, quorũ vnũ est diuinius altero, &c.

Vtrum amor diuidatur in amorem amicitiæ, & concupiscentiæ.

V
1. q. 60. art. 3 cor & ar. 4. ad 3. Et Mal q. 1. ar. 5. cor. Et Veri. q. 4. ar. 3. cor Et Diony. 4. lec. 9. co. 1. & lib. 10. co. 1. Et Io. 15. lec. 4. co. 1 fi.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ amor inconuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & concupiscentiæ. Amor enim est passio; amicitia verò est habitus, vt dicit Philosoph. 8. ethicor.* sed habitus non potest esse pars diuisiua passionis; ergo amor non conuenienter diuiditur per amorem concupiscentiæ, & amorem amicitiæ.

* Arist. c. 5.

¶ 2 Præterea, nihil diuiditur per id quod ei connumeratur; non enim homo connumeratur animali, sed concupiscentia connumeratur amori, sicut alia passio ab amore; ergo amor non potest diuidi per concupiscentiam.

¶ 3 Præterea, secundùm Philosoph. in 8. Ethicor.* triplex est amicitia. Vtilis, delectabilis, & honesta; sed amicitia vtilis, & delectabilis habet concupiscentiam; ergo concupiscentia nõ potest diuidi contra amicitiam.

* Arist. c. 3.

¶ Sed contra, quædam dicimur amare, quia ea concupiscimus, sicut dicitur aliquis amare vinum propter dulce, quod in eo concupiscit, vt dicitur in 2. Topicor.* sed ad vinum, & ad huiusmodi non habemus amicitiam, vt dicitur in 8. Ethicor.* ergo alius est amor concupiscentiæ, & alius amor amicitiæ.

* Arist. c. 2.

* Arist. c. 11.

¶ Hic vltimò de diuisione amoris inquirit.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut Philosoph. dicit in 2. Rhetor.* Amare est velle alicui bonum. Si ergo motus amoris in duo tendit. s. in bonum, quod quis vult alicui, vel sibi, vel alij, & in illud cui vult bonum; ad illud ergo bonum, quod quis vult alteri, habetur amor concupiscentiæ; ad illud autem cui aliquis vult bonum, habetur amor amicitiæ. ——

* Arist. c. 4.

¶ D.S. in hoc cor. duo facit. Primò respondet ad quæsitũ ostendens huius diuisionis conuenientiam. Secundò ostendens eius qualitatem, ibi. Hic autem diuisio, &c. Quo ad primum habetur talis conclusio responsiua ex litera. Amor conuenienter diuiditur in amorem amicitiæ, & concupiscentiæ. Probatur conclusio, motus amoris in duo tendit. s. in bonum, quod quis vult alicui, vel sibi, vel alij, & in illud cui vult bonum: ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia ad illud bonum quod quis vult alteri habetur amor concupiscentiæ, & motus ille, vt respicit illud dicitur amor concupiscentiæ. Ad illud autem cui quis vult bonũ, habetur amor amicitiæ, & motus ille, vt est eius dicitur amor amicitiæ. Antecedens patet, quia amare est velle alicui bonum, & ergo amor tendit in duo, vt dicit antecedens. Vide de hoc D.S. in pri. cõtra Gen. cap. 91. quia per hoc differt amor à multis alijs passionibus; immo amor solus inter ea, quæ sunt boni tantùm fertur in duo obiecta partialia. Gaudium autem, & delectatio, & desideriũ habent vnũ obiectum simplex. Dico autem inter eas, quæ sunt boni tantùm, propter iram, & audaciam, & odium, quę, vt patebit inf. q. 46. articu. 2. etiam habent obiectum complexum. Vnde & D.S. vbi iam in contra Gen. ita accipiendus est, cum dicit solum amorem tendere in duo, &c. ¶ Nota, ꝙ ista diuisio non est per diuersas res, sed per diuersas rationes, vel habitudines eiusdem actus ad diuersa obiecta in quæ fertur, respectu enim illius cui volo bonum, dicitur amor amicitiæ; respectu verò alterius, quod sibi volo, dicitur amor concupiscentiæ, non concupiscentia; quia amor concupiscentiæ dicitur, vt est respectu illius, quod est bonum alteri, vt sic. Sed concupiscentia, siue desiderium appetit bonum aliquod, vt absens est. Et conueniunt quidem in hoc, quia sunt eius, quod est bonum alteri. Sed differunt, quia amor concupiscentiæ est boni huiusmodi absolutè, sed concupiscentia, vt absens est; quare propter conuenientiam aliqualem, cum concupiscentia, dicitur amor concupiscentiæ. Dicitur autẽ amor amicitiæ, quia in amicitia perfecta ibi amicus vult bonũ amico propter seipsum, & amor actus ille, vt vult bonũ alicui, vocatur amor amicitiæ, nõ amicitia, quia iuxta Phil. 8. ethic. Amatio quidem significat actum, vel passionẽ; sed amicitia significat habitũ, vt hr̃ ibid. vide Capreolum in pri. dist. 1. q. 1. ad Aureolum contra primam conclusionem.

Conclusio responsiua.

Capreolus.

¶ Nota etiam, ꝙ D.S. dicit motus amoris tendit in duo, ex quo posset videri, ꝙ in bestijs etiam esset amor amicitiæ, & concupiscentiæ; sed quia amor amicitiæ deriuatur ab amicitia, quæ non est inter bestias; ideo quantum ad rationem nominis ista diuisio conuenit amori humano, vel rationali; licet quantum ad rem etiam appetitus bestiæ appetat bonum sibiipsi, & alij, &c.

¶ Hęc autem diuisio est secundùm prius, & posterius. Nam id quod amatur amore amicitię, simpliciter, & per se amatur; qđ autem amatur amore concupiscentię, non simpliciter, & secũdùm se amatur, sed amatur alteri. Sicut enim ens per se simpliciter est, quod habet per se esse; ens autem secundùm quid est, quod est in alio; ita & bonum, quod conuertitur cum ente simpliciter quidem est quod ipsam habet bonitatem; quod autem est bonũ alterius, est bonum secundum quid; & per consequens amor quo amatur aliquid vt ei sit bonum, est amor simpliciter; amor autem quo amatur aliquid, vt sit bonum alterius, est amor secundùm quid. ——

¶ Hic secundò ostendit prædictæ diuisionis conditionẽ tali conclusione. Hęc diuisio amoris est secundùm prius, & posterius. i. amor principalius respicit vnum, quàm aliud, & vnum dicitur magis propriè amari, quàm aliud. Probatur, id quod amatur amore amicitiæ, simpliciter, & per se amatur; quod autem amore concupiscentiæ amatur, non simpliciter, & ſm se amatur, sed amatur alteri; igitur cõclusio vera. Tenet cõsequẽtia clarè, quia qđ dicitur

de aliquo

de aliquo simpliciter tali, & alio secundùm quid tali, dr̃ per prius, & posterius. Antecedens declaratur à simili, & arguitur sic. Ens habens esse per se, est ens simpliciter; habens autem esse in alio, est ens ſm quid, ergo etiam bonum, quod habet bonitatem, est bonũ simpliciter; quod autem est bonum alteri, est bonum ſm quid; sed id quod amatur amore amicitiæ, vt sic amatur vt habeat bonum; quod verò amatur amore, concupiscentiæ, amatur alteri; igitur amor amicitię est simpliciter amor concupiscentię secundũ quid. Et tenet prima consequentia, & similitudo, quia ens, & bonum cõuertuntur; igitur sicut est de ente simpliciter, ita & de bono simpliciter, & per consequens de amore simpliciter, q est velle bonũ.

Qualis diuisio amoris.

¶Nota, quia posset esse hic dubium. Nam cum vt tactum est, amor amicitiæ, & concupiscentiæ sint vnus actus, quomodo possit esse diuisio secundùm prius, & posterius, quia idem non potest esse prius, & posterius seipso, saltem simpliciter. Hic autem dictũ est, ꝙ amor amicitiæ simpliciter est amor, &c. Sed ad hoc dicitur, ꝙ hæc diuisio eo modo est per prius, & posterius, quo sunt prius, & posterius, & diuersa in amore amicitiæ, & concupiscentiæ; non videlicet in actu ipso, sed in actu comparatiuè ab obiecta duo partialia, quia eodem actu dicitur vnum obiectum. s. cui appetitur bonum simpliciter amari, aliud quod sibi appetitur secundùm quid, quia vt patuit ex probatione amor est boni appetitus; huius autem est bonum in se habere, quàm alteri esse bonum, vnde hic est magis prioritas, & posterioritas in obiectis, quàm in actu secundùm se. Et simile huius patuit sup. q. 8. ar. 3. Nam quandoque finis, & quod est ad finem sunt volita eodem actu, & tamen finis magis est volitus, quàm medium. Ita in proposito, vnum est magis amatum, licet amor vnus sit actus, sicut & de Deo dicimus, quia velit vnum propter aliud, & tamen vno actu, &c.

¶Nota etiam, ꝙ simpliciter hic possit accipi pro sine addito in actu exercito, ita. s. quia si exprimamus actum amandi respectu amati amore amicitiæ dicimus absolutè, & sine addito, hũc amo, & cupio sibi bonum; hoc autem non dicimus de amato per eundem amorem, vt est amor concupiscentiæ, quia non dicimus volo bonum vinum, sed cupio mihi vinum, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione prima responsiua. Circa hoc argumentum nota, ꝙ benè probat, ꝙ alius est amor concupiscentię ex parte obiecti, & habitus ad obiectum, quia videlicet amamus aliqua, quia concupiscimus, quia sunt bona alijs. Alia verò amamus, quia tanquam amicos, quia volumus eis bona propter ipsos. Sed non probat, ꝙ hæc diuisio sit per diuersos actus, & motus, sed per eundem ad diuersa comparatum. Et quamuis multi satis assiduè viuant, & morentur apud vinum, non tamen dicendi sunt amici vini, quia non sufficit quodlibet conuiuere, & commorari ad amicitiam, sed cõmunicare in sermone, & mente, & humana cõuersatione, quod deest vino, & bestijs; quia ista concupiscimus, sed non amamus amore amicitiæ, vt etiam habet D.S. 2.2. q. 25. art. 3. Patet ex his quod dictum est, quia amor amicitiæ nõ conuenit bestijs actiuè, quia nõ amant aliquem vt amicum, quia appetitus sensitiuus non transcendit proprium bonum, & ad bonum alterius se non extendit; quia amicitia inter solas creaturas rationales inuenitur, licet in bestijs sit amor naturalis; nec etiam amantur amore amicitiæ, vt patet apud D.S. vbi iam, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ amor non diuiditur per amicitiam, & concupiscentiam; sed per amorẽ amicitiæ, & concupiscentiæ; nam ille propriè dicitur amicus, cui aliquod bonum volumus; illud dicimur concupiscere, quod volumus nobis. Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶Negatur consequentia, malè infertur, sed deberet inferri, ergo inconuenienter diuiditur per amicitiam, & concupiscentiam. Nec hoc dicimus, sed dictum est, quòd diuiditur per amorem amicitiæ, & concupiscentiæ ad sensum expositum, & vocatur amor amicitiæ, & concupiscentiæ propter conuenientiam ad amicitiã, & concupiscentiam; quia amicus propriè est cui volumus bonũ, & id concupiscimus, quod volumus alicui, tamen vt absens est.

¶Ad secundum similiter hic dicitur admittendo inconuenientiam consequentis. Sed nos non dicimus, ꝙ videlicet amor diuidatur per concupiscentiam, siue desiderium; sed volumus ꝙ amor respectu vnius partialis, & minus principalis obiecti, habet aliquam assimilationem ad concupiscentiam, vt patuit.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in amicitia vtilis, & delectabilis vult quidem aliquis aliquod bonum amico, & quantum ad hoc saluatur ibi ratio amicitiæ. Sed quia illud bonum refert vlterius ad suam delectationem, & vtilitatem; inde est, ꝙ amicitia vtilis, & delectabilis inquantum trahitur ad amorem concupiscentiæ deficit à ratione veræ amicitiæ.

¶Vult hoc argumentum, quòd amor amicitiæ non distinguatur ab amore concupiscentiæ, quia in amicitia vtilis, & delectabilis includitur concupiscentia. Dicitur ad minorem, amicitia simpliciter, & perfecta non habet concupiscentiam. s. finaliter, ita ꝙ bonum volitum amico non refert in commodum proprium. Vnde non sequitur, ꝙ amicitia, & concupiscentia non differant. Dicitur secundò, ꝙ benè probat, ꝙ amores illi non distinguantur realiter; tamen secundùm obiecta quorum vnum refertur in aliud; vnde amicitia vtilis vult bonum amico, & illud retorquet in bonum proprium, quare respectu sui habet amorem amicitię, sed respectu amici, & boni voliti habet amorem concupiscentiæ. Ideo dicit D.S. in fine, ꝙ amicitia vtilis inquantum trahitur ad amorem concupiscentiæ. s. respectu amici, & boni voliti, deficit à ratione amicitiæ verę de cuius ratione est, velle amico bona ipsius gratia, & etiam beneuolentia in contrapassis. i. mutua, vide octauo ethicor.

Quæstio vigesimaseptima.

De causa amoris.

DEinde cõsiderandum est de causa amoris. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum bonum sit sola causa amoris. Secundò, vtrum cognitio sit causa amoris. Tertiò, vtrum similitudo. Quartò, vtrum aliqua alia animæ passionum.

¶Postquam D.S. determinauit in priori quęstione de quidditate amoris, hic quærit de causa amoris. Et quia constat de causa effectiua propriè. s. appetitu; ideo quærit singulariter de causa effectiua specificatiua. s. obiecti, & conditionibus eius. Obiectũ enim specificat effectiuè, vel formaliter, quia non vt quod. s. sicut ratio specificandi, & aliqualiter effectiuè. Et in hac quæstione duo principaliter fiunt. Primò quæritur de causa totali amoris. s. obiectiua, & specificatiua. Secundò mouetur quoddam dubium. Primũ facit in tribus primis articulis. Secundum in quarto.

¶Nota autem propter tacta iam, ꝙ intellectus, & obiectum intelligibile aliter concurrunt ad verbum in intellectu, aliter appetitus, & obiectum apprehensum ad amorem, vel actum appetitiuum. Intellectus enim, & res intelligibilis. s. mediante specie intelligibili concurrunt ad formationem verbi, vt vnum completum agens, & quodlibet, vt res. Non enim requiritur, quòd intellectus, vel species intelligibilis intelligatur, cum conceptus formatur, sed ex vtroque cõstituitur vna res perfecta in ratione principij intelligendi. Nam vt supra dictum est q. 22. art. 1. Intellectus de se non est actiuus, sed fit actiuus per speciem; secus de appetitu, & obiecto apprehenso, quia concurrunt in diuerso ordine, & vt diuersæ rationes producendi amorem. Etiam quia est actus appetitus sequentis cognitionem, quia appetitus, vt res concurrit, sed obiectum non vt res præcisè, sed vt apprehensum; appetitum enim non oportet esse præcognitum, sed obiectum; vnde & appetitus est causa principalis, obiectum verò secundaria causa effectiua, & magis propriè ratio causandi effectiuè D.S. igitur in hac quæstione non quærit de causa principali effectiua, quia vt dictum est, de illa constat, sed quærit de effectiua secundaria, vel ratione efficiendi. s. de obiecto.

Vtrum bonum sit sola causa amoris.

X

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non solùm bonum sit causa amoris. Bonum enim nõ est amoris causa, nisi quia amatur; sed contingit etiam malum amari, secundùm illud Psal. Qui diligit iniquitatem odit animam suam; alioquin omnis amor esset bonus; ergo non solùm bonum est causa amoris.

Infra q. 26. ar. 1. & Dio. 4. lectio 12. col. 2. Psalm.

¶ 2 Præterea, Philosoph. dicit in secundo rhetor.* ꝙ eos, qui mala sua dicunt amamus; ergo videtur, quòd malum sit causa amoris.

* Adst. c. 4.

¶ 3 Præterea, Diony. dicit 4. de Diui. no. ꝙ non solùm bonum, sed etiam pulchrum est omnibus amabile.

Dionysius par. 1. ante medium.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit 8. de trini.* Nõ amatur certè, nisi bonum solum; ergo bonũ est causa amoris.

* Aug. c. 3. & 4.

¶Hic primò inquirit de causa de qua dictum est effectiua minus principali. Deinde quærit de conditione illius causę, an videlicet causat amorem ſm esse extra, vel ſm esse apprehensum.

¶Respondeo dicendũ, ꝙ sicut sup. dictum est*, amor ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ est vis passiua, vnde obiectum eius comparatur ad ipsam, sicut causa motus, vel actus ipsius; oportet igitur, vt illud sit propriè causa amoris, quod est amoris obiectum.

* q. 26. ar. 2.

¶Conclusio responsiua in fine talis. Bonum est propria causa amoris. Probatur, oportet, ꝙ illud sit propria causa amoris, qd est amoris obiectum, sed bonũ est proprium obiectum amoris, ergo cõclusio vera. Huius rationis D.S. ponit, & probat primò maiorẽ.

Secundò minorem, ibi. Amoris autem, &c. Tertiò conclusionem ipsam, ibi. Vnde relinquitur, &c. Maior ergo patet ex principio corporis. Sed nota verba D. S. quia ex his hr, quod sup. dictum est q. 22. ar. 2. ad 2. quia volũtas, & quælibet vis appetitiua est vis passiua, quia reducitur ab obiecto de potẽtia in actum, quæ reductio fit per hoc, ꝙ obiectum est præsens appetitui, nõ per inhæsionem, sed per coniunctionem mediante apprehensiua, vt patebit inf. q. 51. ar. 2. Secundùm enim diuersas rerum conditiones diuersimodè se habet ratio agendi. Ratio enim agendi intellectus ipsum informat, non autem ratio agendi appetitus. De secundo autem, quòd obiectum sit causa motus, vel actus eius, videbitur statim art. seq. & patuit sup. q. 9. art. 1. & dicitur notanter causa motus, vel actus eius, vt intelligatur, ꝙ obiectum appetitus sensitiui cuius est motus, similiter actus volũtatis causatur ab obiecto. Deinde cũ dicit.

¶Amoris autem proprium obiectum est bonũ, quia vt dictum est*, amor importat quandam connaturalitatem, vel complacentiam amantis ad amatum; vnicuique autem est bonum id, quod est sibi connaturale, & proportionatum. ——————————

* q. 26. ar. 1. & 2.

¶Subiungit minorem, quam sic probat. Amor importat quandam connaturalitatem, & complacentiam amantis ad amatum, sed quod est connaturale est bonum, ergo minor vera. Et posset sic argui pro minore, obiectum amoris est connaturale, & proportionatum, ergo obiectum amoris est bonum. Antecedens patet, quia amor est connaturalitas, sed connaturalitatis obiectum est connaturale, ergo &c. Tenet consequentia, quia connaturale, & proportionatum est bonum vnicuiq;, &c. Et intellige semper, ꝙ connaturale secundùm rem, & apprehensionem simul, vel secundùm apprehensionem tantùm est obiectum amoris, de quo loquimur; quia ex intentione intelligitur conclusio de amore, passione, vel actu voluntatis, & ad obiectũ illius sufficit esse apprehensum, vt bonum, &c. Deinde ibi.

¶Vnde relinquitur, ꝙ bonũ sit propria causa amoris.

¶Subiungit conclusionem responsiuam satis probatam, sed circa ipsam intellige primò, vt patebit ad primum. Bonum existens, vel apparens; intellige secundò, ꝙ Bonũ est propria causa. s. obiectiua; non autem propria causa. i. effectiua principalis elicitiua actus amoris. Vel potest intelligi propria causa, quia prima causa comparata ad appetitum; oportet enim notare, vt sup. etiam dictum fuit q. 9. ar. 1. ꝙ bonum, & obiectum appetibile potest comparari ad appetitum, & sic est prima causa mouens appetitum effectiuè, quodammodo reducens de potentia in actum, tanquam ratio appetendi; licet non existat in appetitu, sed apprehensiua. Alio modo comparantur ista duo simul. s. appetibile, & appetitus ad actum, tunc appetitus est prior, & principalior causa. D. S. ergo videtur loqui in ista conclusione post probationem maioris, ꝙ sit propria causa, quia reducit appetitum de potentia in actum, & sic comparat bonum ad appetitum, non ad actum, &c. Et sic bonum tertio est propria causa (. i. solum bonum est causa. s. obiectiua) ita ꝙ nullo modo malum, vt sic, & hic intellectus videtur intentus. Et confirmatur conclusio argumento in contrarium, & videtur ꝙ idem dicat, quod conclusio responsiua; quia non amatur nisi solum bonum, igitur bonum est propria causa, ita ꝙ nihil causat amorem obiectiuè, nisi bonum, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ malum nunquam amatur, nisi sub ratione boni. s. inquantum est fm quid bonum, & apprehenditur vt simpliciter bonum; & sic aliquis amor est malus, inquantum tendit in id, qd non est simpliciter verum bonum; & per hunc modum homo diligit iniquitatem, inquantum per iniquitatẽ adipiscitur aliquod bonum, puta delectationem, vel pecuniam, vel aliquid huiusmodi. ——————————

¶Maior si benè examinetur non videtur vera, si intelligitur, ꝙ bonum solum sit causa amoris, quia amatur. i. quia se habet tantùm terminatiuè ad amorem, immo etiam quia se habet principiatiuè, sicut ratio amandi. Nam appetitus non potest amare, nisi mediante amabili apprehenso, quia vt dictũ est in corpore, appetitus est potentia passiua, quę per obiectum reducitur in actum. Sed verum est, ꝙ bonum est causa amoris, quia concurrit effectiuè, & finaliter, & terminatiuè ad amorem; ratione enim esse hẽt res, & ꝙ sit bona, & ꝙ appetatur, quod est habere rationem finis; sed non appetitur nisi apprehensa, & sic concurrit effectiuè, sed secundùm ꝙ est in se habet rationem finis. Illæ enim causalitates. s. finis, & efficientis, sicut rationis efficiendi, non possunt separari, & ratio efficiendi fundatur super ratione finis, ideo enim est causa amoris, quia est bonum, & finis, &c.

¶Ad minorem, oportet notare (vt magis tangetur inf. q. 71. art. 1. & q. 72. ar. 5.) ꝙ malum accipitur dupliciter, vno modo pro denominato. s. pro actu, qui dicitur malus; alio modo pro significato, pro. s. ipsa difformitate, & malitia. Tunc dico, ꝙ malum primo modo. s. actus malus denominatiuè amatur sub ratione boni, quia videlicet est bonus secundùm quid, quia delectabilis, vel vtilis, vt tamen apprehenditur à peccante, vt bonus simpliciter, qa propter ipsum relinquit Deum, & statuit in eo finem peccando mortaliter; hominis enim bonum simpliciter est fm rationẽ esse, sed delectabile sensui est bonum fm quid, & etiam vtile ad tẽporalia, &c. Et tunc negatur consequentia, quia malum denominatiuè est causa amoris, vt est bonum fm quid; & tamen apprehensum, vt bonum simpliciter; ille enim qui fornicatur seductus per passionem, iudicat hunc actum esse nunc bonum simpliciter. Si autem loquamur de malo formaliter, tunc dico, ꝙ nõ est amatum, est tamen volitum per accidens quandoq;, sicut patet de peccante ex malitia, & tamen non est volitum, nisi ratione boni, vt patebit inf q. 78. ar. 1. quia bonum concupitum non potest haberi sine illa malitia, ideo aliquis vult per consequens incurrere malum, ne bono concupito frustretur. Et ad probationem, conceditur, ꝙ aliquis diligit iniquitatem pro denominato. i. actũ iniquũ, vt est delectabilis, vel vtilis, sed non diligit iniquitatem formaliter, sed eam quandoque vult.

¶Est enim magna differentia inter amatum, & volitum, quia amatum, vt sic, habet rationem finis, non aũt volitum, de hoc inf. q. 72. ar. 1 & q. 73. ar. 8. quare negatur cõsequentia, &c. D. S. loquitur in solutione de malo, & iniquitate, pro denominato. i. de actu malo; talis enim valet ad delectationem, & pecuniam, sicut patet de luxuria, & furto, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ illi, qui mala sua dicũt, non propter mala amantur, sed propter hoc, ꝙ dicunt mala; hoc enim quod est dicere mala sua habet rationẽ boni, inquantum excludit fictionem, seu simulationem.

¶Ad auctoritatem, amamus eos, qui mala sua dicunt, non ratione mali dicti; sed quia fatentur imperfectum suum ex humilitate, & vt ita dicendo videntur fugere fictionem, & simulationẽ, quæ sunt bona, vnde formale obiectum ipsius amoris est bonum, esto materiale videatur, & sit malum, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ pulchrum est idem bono sola ratione differens; cum enim bonum sit, quod omnia appetunt, de rõne boni est, ꝙ in eo quietetur appetitus; sed ad rationem pulchri pertinet, ꝙ in eius aspectu, seu cognitione quietetur appetitus, vnde & illi sensus præcipuè respiciunt pulchrũ, qui maximè cognoscitiui sunt. s. visus, & auditus rõni deseruientes; dicimus enim pulchra visibilia, & pulchros sonos; in sensibilibus aũt aliorum sensuum non vtimur nomine pulchritudinis; non enim dicimus pulchros sapores, aut odores. Et sic patet, ꝙ pulchrum addit supra bonum quendam ordinem ad vim cognoscitiuam, ita ꝙ bonum dicatur id, qd simpliciter complacet appetitui; pulchrum autem dicatur id cuius ipsa apprehensio placet. ——————————

¶Ad antecedens, si intelligitur, ꝙ nõ solũ bonũ sit appetibile, sed pulchrũ, quasi pulchrũ sit aliud à bono, negatur; potissimè de alietate rei, & suppositi; si autem intelligitur, ꝙ etiam pulchrum sit amabile, vt differt ratione à bono in communi, conceditur, & tamen etiam pulchrum est quoddam bonum. s. cognitionis, vnde dicitur aliquid bonum, quia quietat appetitum; sed pulchrũ, quia eius aspectus, vel cognitio quietat appetitum; quare pulchrũ est in minus quàm bonum, & superaddit super bonum relationem, ad cognionem quietantem, & placentem cognoscenti, & vide D. S. in de Veri. Mate. 22. ar. 1. ad 12. & 13. vbi posset trahi clara solutio. Negando consequentiam, quia ex hoc ipso, ꝙ omnia appetunt bonum appetunt pulchrum, quia pulchrum est, quod est in seipso modificatum, & specificatum, & hoc est etiam de ratione boni (saltem creati, quod consistit in modo, specie, & ordine) & tunc posset dici ad Diony ꝙ non solùm bonum, &c. idest, ea ratione, qua quietat in se, & ratione sui appetitum; sed etiam quia eius cognitio quietat; & tamen etiam isto secundo modo est aliquod bonum, scilicet potentiæ cognoscitiuæ, & non solùm ipsius appetentis quocunque modo, sed tali modo. s. secundùm cognitionem. Vide de hoc etiam pri. par. q. 5. ar. 4. ad primum, vbi dicit sicut & hic, ꝙ solùm differunt ratione, nec his repugnat dictum in de Veritate, quia & ibidem innuit, quòd differant ratione, licet ad alium sensum, quia videlicet dicitur pulchrum, inquantum in se est modificatum, sed bonum, vt est alterius perfectiuum secundùm esse reale. hic autem dicit pulchrum differre, quia dicit habitudinem ad cognitionem, bonum autem ad appetitum tantùm, sed pulchrum ad appetitum mediante cognitione, &c.

Pulchrum differt à bono.

Vtrum cognitio sit causa amoris.

I

2. 2. q. 26. ar. 2. ad 2 & 3. dist. 15 q. 4. ar. 1. ad 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur ꝙ cognitio non sit causa amoris, ꝙ. n. aliqd quærat̃ hoc cõtingit ex amore; sed aliqua q̃runtur, q̃ nesciũtur, sicut sciæ;

cum enim in his, idem sit eas habere, quod eas noscere, vt August. dicit in lib. 83. q. * Si cognoscerentur haberentur, & non quærerentur; ergo cognitio non est causa amoris.

August. * quæst. 35.

¶ 2 Præterea. Eiusdem rationis videtur esse, quòd aliquid incognitum ametur, & quòd aliquid ametur plus quàm cognoscatur; sed aliqua amantur plus quàm cognoscantur, sicut Deus, qui in hac vita potest per seipsum amari, non autem per seipsum cognosci; ergo cognitio non est causa amoris.

¶ 3 Præterea. Si cognitio esset causa amoris, non posset inueniri amor vbi non est cognitio; sed in omnibus rebus inuenitur amor, vt dicit Dionysius in 4. ca. de di. no. non autem in omnibus inuenitur cognitio; ergo cognitio non est causa amoris.

Dionysius

¶ Sed contra. Est quod Augu. probat in 10. de Tri. * quòd nullus potest amare aliquid incognitum.

August. * In princ.

¶ Hic quærit D. S. de alia causa amoris, scilicet cognitione.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * bonum est causa amoris per modum obiecti, bonum autẽ non est obiectum appetitus, nisi prout est apprehensum, & ideo amor requirit aliquam apprehensionem boni, quod amatur.

* Ar. præc.

¶ Conclusio responsiua ex hoc corpore est ista. Cognitio est causa amoris ea ratione, qua & bonum. Probatur ista conclusio primò ratione, secundò auctoritate philosophi, ibi. Et propter hoc &c. Ratione sic. Bonum est causa amoris per modum obiecti, sed bonum non est obiectum appetitus, nisi prout est apprehẽsum; ergo amor requirit aliquam apprehensionem boni, quod amatur, & per consequens sequitur conclusio responsiua &c. Maior patet ex ar. 1.

Conclusio responsi.

¶ Et nota circa ipsam; quia hic loquimur de amore sequente cognitionem, sicut & articu. 1. quare non oportet ista dicta applicare ad amorem naturalem purè, quia talis nõ causatur ex cognitione coniuncta. Minor relinquitur nota, & patet ex differentia appetitus, vt est potentia animæ ab appetitu naturali, quia ille sequitur cognitionem, iste sequitur esse, & formam naturalem &c. Deinde cum dicit.

¶ Et propter hoc Philosophus dicit 8. Ethicorum; * quòd visio corporalis est principium amoris sensitiui, & similiter contemplatio spiritualis pulchritudinis, vel bonitatis est principium amoris spiritualis.

Arist. * Cap. 5. & 12.

¶ Confirmat conclusionem responsiuam auctoritate Philosophi, & primò hoc fit, secundò resumit conclusionem cum maiori explicatione, ibi. Sic igitur cognitio &c. Confirmatur ergo conclusio tam de amore sensitiuo, quàm intellectiuo; quia vterque sequitur cognitionem, vel corporalem, vel spiritualem.

¶ Nota autem, quòd visio corporalis exterior non est immediata causa amoris sensitiui, sed mediante interiori apprehensione, quæ est immediatè motiua appetitus sensitiui, sic etiam alibi dicitur mors per fenestras, & oculos intrare, inquantum ad visionem exteriorem sequitur imaginatio, & per consequens appetitus; quia per visum amabilis imprimitur species eius, quę allicit ad amandum. Deinde ibi.

¶ Sic igitur cognitio est causa amoris ea ratione qua & bonum, quod non potest amari, nisi cognitum.

¶ Resumit conclusionem respõsiuã cum maiori explicatione.

¶ Et nota, quòd non est mens conclusionis, quòd bonum, & cognitio sint causa amoris in eodem ordine, sed quia ambo necessariò concurrunt ad causandum amorem. Et ergo quòd D. S. dicit ea ratione, intelligendum est, quo ad necessitatem causandi amorem, sed non de modo causandi, vt patebit statim, & quia scilicet hoc ipso, quòd bonum ponitur causa, ponitur & cognitio, hunc sensum D. S. innuit cum subiungit, quod scilicet bonum non potest amari nisi cognitum, & sic hoc, quod adiungitur conclusioni est expositio illius, quod dicitur ea ratione; qua & bonum.

¶ Nota pro maiori intellectu dictorum, primò quòd sicut supra dictũ, Esse rei extra, & bonitas est ratio causandi finaliter. Apprehensio autem, & esse in intentione est conditio causę finalis, & [illegible] tionis causandi finaliter, quia videlicet esse, & bonitas est io appetendi, tamen non mouet, nisi vt intentum, & illud esse intentum non mouet, nec est ratio mouendi; sed conditio sub qua bonum mouet; ita in proposito videtur dicendum, quòd bonum est causa amoris, sicut ratio causandi amorem, sed esse cognitum, vel cognitio est conditio sub qua bonum causat, quia non amatur bonum, nisi sub illa conditione, scilicet sub esse apprehẽso, quare dictum est, quòd quamuis esse bonum, & cognitio necessariò concurrant ad amorem, non tamen in eodem ordine, quia obiectum bonum, vt ratio causandi amorem, apprehensio autem, siue cognitio, vt cõditio rationis causandi.

¶ Nota secundò, quòd ex his facile videri potest, & ex dictis articuli præcedentis in quo genere causæ cognitio sit causa amoris, quia vt conditio rationis causandi effectiuè. Obiectũ enim ipsum est ratio causandi voluntati effectiuè, sed non nisi vt cognitum, quare sequitur, quod dictum est; & hoc fundatur in D. S. hoc articulo 1. & in 1. parte, vbi semper dicit amorem procedere a verbo, ad modũ generis causæ efficientis, hoc est habet se actiuè, & quasi effectiuè ad amorem; sed nihil aliud est res intellecta vt sic, nisi verbum, vt patebit infra q. 9 1. ar. 1. ad secundum, & prima parte q. 27. vnde cognitio est conditio causæ, vel magis rationis causandi, quia de ratione verbi est esse cognitum, & quia non causat, vt res, sed vt imago rei; ideo res verbo expressa dicitur causa, vel ratio causandi effectiuè amorem.

Amoris est cognitio in quo genere.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ille, qui quærit scientiam non omnino ignorat eam, sed secundùm aliquid eam præcognoscit, vel in vniuersali, vel in aliquo eius effectu, vel per hoc quod audit eam laudari, vt Aug. dicit in 10. de Tri. * sic autem eam cognoscere, non est eam habere, sed cognoscere eam perfectè.

August. Cap. 1. 2. & 5.

¶ Ad maiorem, oportet sanè intelligere, quòd aliquid quæratur contingit ex amore non semper quidem ipsius quæsiti, sed quandoque alterius; sicut quæritur fur ad patibulum, & tamen ipse per hoc non diligitur; sed res publica &c.

Ad minorem negatur, quòd omnino nesciatur, immo cognoscuntur esse bonę, vel vtiles saltem ex relatione, & commẽdatione aliorum. Ad probationem idem est eas habere, quod noscere. Verũ, perfectè, & in se, sed cognoscere sub aliquo prædicato communi, puta sub ratione boni, vel vtilis non eas habere; sicut aliquis cognoscit sententiam iuridicam in eius effectu, quia est de pane lucrando & videt tales ditari; ideo affectat, & vide simile in D. S. in primo scripto di. 6 in expositione literæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod non requiritur ad perfectionem amoris. Cognitio enim ad rationem pertinet, cuius est distinguere inter ea, quæ secundũ rẽ sunt cõiuncta, & cõponere quodãmõ ea q̃ sunt diuersa vnũ alteri comparando, & ideo ad perfectionem cognitionis requiritur, quòd Homo cognoscat sigillatim quicquid est in re; sicut partes, & virtutes, & proprietates, sed amor est in vi appetitiua, quæ respicit rem, secundùm q̃ in se est. Vnde ad perfectionem amoris sufficit, quòd res prout in se apprehenditur ametur; ob hoc ergo contingit, quòd aliquid plus amatur, quàm cognoscatur, quia potest perfectè amari, etiam si nõ perfectè cognoscatur; sicut maximè patet in scientijs, quas aliqui amant propter aliquam summariam cognitionem quam de eis habent, puta quòd sciunt rhetoricam esse scientiam per quam Homo potest persuadere, & hoc in rhetorica amant. Et similiter est dicendum de amore Dei.

¶ Negatur maior non est par ratio; amor enim nullo modo potest esse sine cognitione coniuncta, loquendo de amore sensitiuo, vel intellectiuo; potest tamen esse maior amor, cũ minore cognitione; & ratione huius secundi ponit D. S. in solutione, quia ad perfectionem cognitionis requiritur, vt res secundùm singula penetretur, sed ad perfectionem amoris sufficit apprehensio rei aliqua vna scilicet, secundùm rationem obiecti amoris inquantum est bonum, & si apprehendatur, vt maximè & summum bonum tantùm, erit imperfecta cognitio, & tamen subsequetur perfectus amor quantum est ex cognitione. Vnde maior non est vera, & vide pleniorem solutionem ad illam maiorem in de virtutibus materia de chari. ar. 4. ad quartum, vbi formaliter negat illam maiorem hic assumptam, licet inquiens cognitum diligatur, tamen non sequitur, quòd magis cognitum magis diligatur, non enim ea ratione aliquid diligitur, quia cognoscitur; sed quia bonũ; vnde quod est magis bonum est magis diligibile; licet non sit magis cognitum; sicut homo minus diligit aliquem seruum, vel etiã equum quem in continuo vsu habet, quàm aliquem bonum hominem quem tantùm fama cognoscit; hæc ille, & vide similia secunda secundæ q. 126. ar. 2. ad primum. Et nota ibidem pro maiori hic intimendo; quia cognitio non est ratio motiua ad amorem, & id propter quod diligitur aliquid, sed solùm sicut via, & sine quo non; vnde sicut ignis non magis comburit, quia magis appropinquat, sed quia maior in ratione comburendi, scilicet calore, & tamen approximatio est sine quo non; ita in proposito non plus diligitur, quia plus cognoscitur, sed quia magis habet

Non sequitur multũ cognoscit; ergo multum diligitur.

bet de ratione diligibilitatis.s.maiorē bonitatem,& cùm his concordat, quod dictum est circa corpus ar. quia cognitio non est ratio amandi;scilicet conditio rationis amandi.s.boni apprehensi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam amor naturalis, qui est in omnibus rebus, causatur ex aliqua cognitione, non quidem in ipsis rebus naturalibus existente; sed in eo qui naturam instituit, vt supra dictum est. * ——

*q.26.ar.1.

¶ Ad maiorem, non inuenitur amor vbi non est cognitio, vel coniuncta, vel in alio existens, amor enim qui est passio, vel amor qui nominat motum voluntatis, non est sine cognitione coniuncta. Amor autem purè naturalis, qui est in omnibus rebus causatis a cognitione existente in auctore naturæ, de hoc patuit.q.26. ar.1.& 1.par.q.103.ar.1.

Vtrum similitudo sit causa amoris.

A
Infra q.99. ar.1. co. Et de hebdo. lec.2 fin. Et 4. Eth.co.1. & lib.8. co.3.
Prouer. 8.
Aristo.
* Cap.1.
August.
* Cap.14.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd similitudo non sit causa amoris, idem enim non est causa contrariorum; sed similitudo est causa odij, dicitur enim Prouer. 8. quòd inter superbos semper sunt iurgia. Et Philosophus dicit in 8. Ethi. * quòd figuli corrixantur adinuicē; ergo similitudo non est causa amoris.

¶ 2 Præterea. August. dicit in 4.confes. * quòd aliquis amat in alio, quod esse nō vellet; sicut Homo amat histrionem, qui non vellet esse histrio, hoc autem non contingeret si similitudo esset propria causa amoris, sic enim Homo amaret in altero, qđ ipse haberet, vel vellet habere; ergo similitudo non est causa amoris.

¶ 3 Preterea. Quilibet Homo amat id quo indiget, etiam si illud nō habeat; sicut infirmus amat sanitatem, & pauper diuitias; sed inquantum indiget, & caret eis habet dissimilitudinem ad ipsa; ergo non solùm similitudo, sed dissimilitudo est causa amoris.

* Cap.4.

¶ 4 Præterea. Philosophus dicit in 2.rhetoricorū, * quòd beneficos in prosperitate, & salute amamus, & similiter eos, qui circa mortuos seruant amicitiam omnes diligunt, non autem omnes sunt tales; ergo similitudo non est causa amoris.

Eccl. 13.

¶ Sed contra. Est quod dicitur Eccl. 13. Omne animal diligit simile sibi.

¶ Iterum quærit de alia causa amoris, scilicet similitudine.

¶ Nota autem, quòd quia vt dictum est art.4.præce.quæstionis. Amor habet duo obiecta partialia, scilicet cui quis vult bonum, & iterum bonum, quod alicui vult; ideo potest quæstio intelligi de similitudine vtriusque obiecti ad amantem ipsum. Ita an si quis sit alicui similis ex hoc amet eum, & velit sibi bonum, & si quæ res sit similis alicui, an ex hoc habeat, quòd ab eo concupiscatur. Quare Doct. Sanct. in hoc articu. de vtriusque obiecti similitudine respondet.

¶ Respondeo dicendum, quòd similitudo propriè loquendo est causa amoris. ——

¶ D.S. sic procedit, primò præmittit conclusionem responsiuam generalem, secundò eandem alijs conclusionibus specialibus explicat ibi. Sed considerandum &c. Quo ad primum D.S. hanc conclusionem generalem, ad amorem amicitiæ, & concupiscentiæ, & similitudinem in forma, & ad similitudinem perfectibilis ad perfectionem ponit, similitudo propriè loquendo est causa amoris. Ista conclusio probatur per argumentum in oppositum auctoritate sapientis, & quia similitudo multiplex est, & similiter amor; ideo conclusio ista eget explicatione. Sed circa istam conclusionem oportet notare, ꝙ videtur esse alia causalitas similitudinis super amore, a causalitate cognitionis; nam vt dictum est cognitio est solū conditio rationis causandi, quæ non habet se, vt quod sed solū, vt quo, & sine quo non, non enim amatur, quia cognitum, sed non amatur, nisi cognitum; sed similitudo videtur esse pars, & principium constitutiuum rationis causandi amorem. Obiectum enim amoris apprehensum non esset ratio causandi amorem, nisi esset aliquo modorum dicendorum simile. Si enim non apprehendatur, vt ad diligentem aliquo modo pertinens, & ei simile, vel vt eius perfectiuum, vel connaturale, non est quare ametur; quare relinquitur, quòd similitudo sit causa suo modo effectiua, sicut constitutiuum rationis causandi amorem; res enim apprehensa, eo ipso quia apprehenditur vt similis, apprehenditur sub ratione causandi amorem, ita quòd similitudo non solùm sit causa sine qua non, & cōditio necessaria rationis causandi, sed est principium constitutiuum rationis causandi amorem, & est ratio per quam & propter quam &c.

¶ Sed considerandum est, quòd similitudo inter aliqua potest attendi dupliciter. Vno modo ex hoc, quòd vtrunque habet idem in actu; sicut duo habentes albedinem dicuntur similes. Alio modo ex hoc, quòd vnum habet in potētia, & in quadam inclinatione illud, quod aliud habet in actu; sicut si dicamus, quòd corpus graue existens extra suum locum habet similitudinem cū corpore graui in suo loco existente, vel etiam, secundum ꝙ potentia habet similitudinem ad actum ipsum; nam in ipsa potentia quodammodo est actus. ——

¶ Hic consequenter D.S. distinctius, & specialius respōdet explicans priorem conclusionem. Circa quod, primò ponit quoddam notabile distinctiuum similitudinis, secundò subiungit duas conclusiones speciales respōsiuas, primam ibi. Primus ergo &c. secundam ibi. Sed secundus &c. tertiò ponit limitationem, & sanum intellectum illarum conclusionum ibi. Dictum est autē. Notabile ergo distinctiuū similitudinis est, quia similitudo inter aliqua potest esse dupliciter. Vno modo, quia vtrunque habet idem in actu &c. (& intellige, de identitate secundum speciem, vel genus, vel proportionem, vt patebit ad secundum, ita quòd musicus, & scriptor dicātur similes, quia sicut ille habet artē ita & ille &c.) Alio modo &c. non videlicet, quia ambo habeant vnum in actu; sed quia vnum habet aliquid in actu, quod aliud habet in potentia naturali, vel secundò secundùm quòd vnum est natum perficere aliud; sicut actus potentiam, in qua potentia præsertim naturali est aptitudo, & inchoatio actus. Et dicit D.S. notanter in qua potentia est quodammodo actus, quia esse secundùm potentiam; est esse secundùm quid in aliquo, & ergo quodammodo &c. & potest esse exemplum in litera. Exemplum secundi est. 8. Ethicorum. Sicut terra desiccata appetit pluuiam tanquàm similem secūdo modo (scilicet tanquam perfectiuum) & sitiens habet similitudinē isto modo, cum recenti haustu, cum tamen ipse sit siccus, & haustus humidus, & frigidus. Ad primum autem modum similitudinis requiritur, quòd habeant eandem qualitatem saltem in genere, & proportionentur, hic verò non. Consequenter cum dicit.

¶ Primus ergo similitudinis modus causat amorem amicitiæ, seu beneuolētiæ; ex hoc enim quòd aliqui duo sunt similes quasi habentes vnam formam, sunt quodammodo vnum in forma illa, sicut duo homines sunt vnum in specie humanitatis, & duo albi in albedine, & ideo affectus vnius tendit in alterum, sicut in vnum sibi, & vult ei bonum sicut & sibi. ——

¶ Ponit primam conclusionem specialem explicatiuam generalis, primus modus similitudinis causat amorem amicitiæ, seu beneuolentiæ.i. talis similitudo est causa, quòd aliquis velit sic sibi simili bonum, gratia sui Beniuolentia enim dicit velle bonum propter eum cui vult, & capitur beniuolentia generaliter, vt est genus amicitiæ, & amoris, vt habetur. 8. Ethi. Quandoque autem capitur beniuolentia, vt contra amorem, & amicitiam distinguitur, vt patet 9. Ethi. Probatur conclusio, ex hoc, quòd aliqui duo sunt similes isto modo, affectus vnius tendit in alterum, sicut in vnum sibi, & vult ei bonum, sicut & sibi; sed hoc est amoris amicitiæ, seu beniuolentiæ; igitur conclusio vera. Maior patet; quia similes isto modo, sunt quasi habentes vnam formam, & sunt quodammodo vnum in illa forma; sicut &c. igitur sequitur maior, quòd si diligit illam formam in se diligit, & in alio inquantum est vnum in forma &c. Et dicit D.S. quodammodo vnum; quia non possunt habere vnam formam in numero, quæ est vnitas simpliciter, quia aliàs vnum esset duo, & ergo eo ipso quo ponuntur duo, scilicet simpliciter, non ponuntur vnum, nisi secundùm quid, puta in specie, vel in aliqua qualitate, vel vnum formaliter, quæ vnitas formalis conuenit etiam aliquibus duobus præter opus intellectus, quia dicit negationem diuisionis formalis, & non requiritur ad vnitatem formalem vna forma in numero; sed sunt duæ formę quarum quælibet habet negationem diuisionis formalis ab alia; & huius maioris euidens videmus exemplum, quòd si aliquis artificium despiciatur statim alius consimilis artifex putat, & se contemptum esse, & offenditur; & si commune artificium aliquod honoratur omnes gaudent, quare signum est, quòd conuenientes in forma, vt sic, sibinuicem fauent, & benè volunt, & hoc per se &c. Deinde ibi.

¶ Sed secundus modus similitudinis causat amorem concupiscentiæ, vel amicitiam vtilis, seu delectabilis, quia vnicuique existenti in potentia inquantum huiusmodi inest appetitus sui actus, & in eius consecutione delectatur si sit sentiens, & cognoscens. ——

Conclusio

¶ Subiungit secundam conclusionem specialem iuxta secundum modum similitudinis talem. Secundus modus similitudinis causat amorem concupiscentiæ, vel amicitiam vtilis, seu delectabilis (& est amicitia vtilis, vel delectabilis, quando amans amat propter

propter suum commodum, vel suam delectationem, & non propter bonum amati, vt patet 8. Ethi.) Probatur conclusio, Maior in litera est, quia vnicuique &c. Minor suppletur; sed hoc est amare amore concupiscentiæ, vel amore vtilis, igitur conclusio vera. Minor patet. Pro maiore nota, quòd D. S dicit, & in eius consecutione delectatur si sit sentiens, & cognoscens, quia vult, quòd amor concupiscentiæ sit amor delectabilis, quia si quis amat amore concupiscentiæ aliquid sui perfectiuum, & ipsum consequitur, tūc delectatur si sit sentiens, & cognoscens; quia in naturalibus esto aliquid suo modo concupiscat amore cōcupiscentiæ sui perfectiuū, tamen in eius consecutione non delectatur; quia vt patebit infra q. 31. in fine corporis, delectatio non inuenitur in rebus insensibilibus. Deinde ibi.

q. 26. ar. 4. ¶ Dictum est autem supra,* quòd in amore concupiscentiæ amans propriè amat ipsum cui vult illud bonū, quod concupiscit, magis autem vnusquisque seipsum amat, quàm alium; quia sibi vnus est in substantia, alteri verò in similitudine alicuius formæ; & ideo si ex eo, quod est sibi similis in participatione formæ impediatur ipsemet a consecutione boni quod amat, efficitur ei odiosus, non inquantum est similis; sed inquātum est proprij boni impeditiuus.

¶ Exponit primam conclusionem specialem ad sanum intellectum, & primò facit hoc, secundò ex ista declaratione exponit auctoritates adducendas in primo argumento in oppositum, ibi. Et propter hoc &c. Quo ad primum ponit talem conclusionem declaratoriam, si ex eo quod est sibi similis in participatione formæ impediatur ipsemet a consecutione boni quod amat, efficitur ei odiosus (scilicet similis) non inquantum est similis; sed inquātum est proprij boni impeditiuus. Et vult, quòd similitudo potest esse causa odij per accidens, & per consequens prima conclusio intelligenda est, quod similitudo est causa amoris per se, per accidēs secus. D. S. probat conclusionem. In amore concupiscentiæ amans propriè amat seipsum cui vult illud bonum, quod concupiscit; sed vnusquisque magis seipsum amat, quàm alium, igitur sequitur conclusio, quòd si alius impediat eum in bono amato, quòd efficitur odiosus &c. Maior patuit q. 26 ar. 4. quia vult ista maior, quod volendo lucrum meum amo propriè meipsum; ideo si alius mihi similis impediat me a lucro meo, tunc est contra amorem mei, & per consequens, sicut dicit minor; quia meipsum plus diligo, ideo plus volo lucrum meum, quam alterius, immo alterum, vt impedit lucrum meum prosequor odio, & ita similis efficitur odiosus; quia omne contrarium bono amato, vt sic est odiosum, ille autem est contrarius mihi; quia volendo bonum mihi diligo me &c. Ad idem est D. S. in 3. dist. 27. q. 1. ar. 2. ad tertium. Minorem D. S. probat; quia sibi est vnus in substantia, alteri verò in similitudine alicuius formæ, amor autem, vt patebit postea, super vnitate & vnione fundatur.

¶ Nota autem, quòd hominis ad seipsum est vnitas numeralis, quæ est maxima vnitas, & realis; ad alios autem est vnitas, vel formalis, vel specifica, vel accidentalis; quare minores sunt vnitate numerali; ideo hominis ad seipsum est maxima vnitas, quæ nullā patitur diuisionem, & multitudinem realem, sicut aliæ omnes, quare & maximus amor &c. Deinde ibi.

¶ Et propter hoc figuli corrixantur adinuicem; quia se inuicem impediunt in proprio lucro; & inter superbos sunt iurgia, quia se inuicem impediunt in propria excellentia quam concupiscunt. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ D. S. ex iam posita conclusione exponit auctoritates adducēdas in primo argumento in oppositum, & ipsum soluit, vt patebit respondendo ad primum. Confirmat cōclusio generalis, & prima specialis & c. argumento in contrarium Ad primum, ad maiorem idem secundùm idem, & in eodem receptiuo, & eodem modo se habens non est causa contrariorum. Verū, per se, potest tamen esse causa contrariorum idem etiam agens naturale, secundùm diuersitatem recipientium, & secundo vnius per se, alterius per accidens. Ista patent de calore qui resoluit ceram, & indurat lutum, & similiter frigus per accidēs, & per antiparistasim calefacit. Sunt etiam multæ experientiæ vbi contrarium est causa contrarij per accidens &c. Ad minorem similitudo est causa odij per accidens; ratione impeditionis in amato amore concupiscentiæ, est tamen causa amoris per se. Vnde negatur consequentia loquendo de per se Figuli enim eo quòd figuli diligunt se, secundùm primam conclusionem; quia si figulus odiret figulum, vt sic, odiret seipsum, vt figulus est; sed odit aliū; quia impedit a lucro, & sic de supbo &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in hoc etiam, quòd aliquis in altero amat, quod in se non amat, inuenitur ratio similitudinis secundùm proportionabilitatem; nam sicut se habet alius ad hoc, quod in alio amatur; ita ipse se habet ad hoc, quod in se amat, puta si bonus cantor bonum amet scriptorem, attenditur ibi similitudo proportionis secundùm quòd vterque habet, quod conuenit ei secundùm suam artem.

¶ Maior vera, & hoc ideo; quia id quod non vellet se esse amat propter similitudinem proportionabilitatis; nam aliquis vellet sibi ita conuenire statum suum decentia, sicut histrio habet, quæ conueniunt statui suo, & quamuis non velit se esse hystrionem, tamen velit esse peritus in rebus suis, sicut iste in suis proportionabiliter. Vnde dicunt communiter, iste est bonus artifex in arte sua; ideo diligo eum. Vltra hoc autem &c. dicitur quòd hoc non contingeret si similitudo tantùm vniuoca in eadem forma esset causa amoris; sed quia etiam similitudo proportionabilitatis est causa amoris; ideo contingit aliquem amare in alio, quod non vellet esse in seipso; ergo &c. Verū similitudo in eadem forma secundùm vniuocationem &c. Et videtur quòd posset etiam dici extra literam, quòd inter hominem, & hystrionem est similitudo secundo modo dicta; quia homo quandoque eget recreatione, & tunc est amor concupiscentiæ D. S. autem loquitur de amore amicitiæ, & ille est propter similitudinem analogicam &c.

¶ Vnde nota ex 8. Ethicorum quòd Eutrapelum aliquis amat dupliciter, vel diligit. Vno modo non secundùm quòd est eutrapelus, sed propter delectationem quam ab eo recipit circa ludum, & sic diligit eum amore concupiscentiæ, & amore delectabilis. Alio modo amat eum secundùm quòd est eutrapelus (.i. virtuose se habens circa ludos) & sic eutrapelus amat eutrapelum amore amicitiæ, & sic in proposito potest hystrio vno modo diligi propter delectationem Alio modo, quia artificialis, & artifex, & sic diligitur amore amicitiæ ab eo, qui est proportionabiliter talis, & hoc modo loquitur D. S.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui amat hoc quo indiget, habet similitudinem ad id quod amat, sicut quod est potentia ad actum, vt dictum est.* (* In corp.)

¶ Maior vera est; quia ibi est similitudo secundo modo dicta in notabili, & est amor concupiscentiæ, sicut patet in exemplis argumenti.

¶ Ad minorem dicitur, quòd quidem carens vt sic, non est similis similitudine primo modo dicta, quasi habens eandē formā, est tñ similitudo secundo modo dicta, quia est in potentia ad ipsum tanquàm ad suum actum perfectiuum; ergo non &c Negatur, sed verū est, quòd non solū similitudo primo modo dicta est causa amoris &c. præsertim concupiscentiæ D S. respondet ad minorē.

¶ Ad quartum dicendum, quòd secundùm eandem similitudinem potentiæ ad actum ille qui non est liberalis amat eum, qui est liberalis inquantum expectat ab eo aliquid, quod desiderat; & eadem ratio est de perseuerante in amicitia ad eum, qui non perseuerat, vtrobique enim videtur esse amicitia propter vtilitatem. Vel dicendum, quòd licet non omnes homines habeant huiusmodi virtutes, secundùm habitum completum, habent tamen eas secundùm quædam seminalia rationis, secundùm quæ qui non habet virtutem diligit virtuosum tanquàm suæ naturali rationi conformem.

¶ Ad maiorem diligimus, qui benè faciunt in prosperitate eorum amore concupiscentiæ propter similitudinem potentiæ ad actum, similiter qui circa mortuos seruant amicitiam; quia putamus, quòd & nobis paria facturi sint. Quare negatur consequētia; quia ibi est similitudo. Secundò dicitur, quòd diligimus eos, & est ibi similitudo etiam secundùm eandem formam; sed in completam; quia omnis virtuosus est similis etiam vitioso, secundùm seminaria rationis (scilicet syndetesim) in qua omnes virtutes sunt inchoatæ, & ergo esto quis non habeat completam virtutem, tamen diligit virtuosum, & est ei similis, De illa inchoatione virtutum disputabitur infra q. 63. ar. 1.

B

Vtrum aliqua alia passio possit esse causa amoris.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd aliqua alia passio possit esse causa amoris, dicit enim Philosophus in 8. Ethi.* quòd aliqui amantur propter delectationem; sed delectatio est passio quædam; ergo aliqua alia passio est causa amoris. (Arist. * Cap. 4.)

¶ 2 Præterea. Desiderium quędam passio est; sed aliquos amamus propter desiderium, quod ab eis expectamus, sicut apparet in omni amicitia, quæ est propter vtilitatem; ergo aliqua alia passio est causa amoris.

¶ 3 Preterea. Aug. dicit in 10. de Tri.* Cuius rei adipiscendæ spem quisque non gerit, aut tepidè amat, aut omnino non amat, quamuis quàm pulchra sit videat; ergo spes est etiam causa amoris. (August. * Cap. 1.)

¶ Sed

¶ Sed contra. Hoc est, quod oẽs aliç affectiones animæ ex amore causantur, vt Aug. dicit 14. de ciui. Dei. *

August. * Cap. 7. & 9.

¶ D. S. circa prædicta determinat quoddam dubium incidens, an videlicet præter causas positas detur alia causa amoris, quæ scilicet causa sit etiam passio. Et videtur quòd quæstio intelligatur de amore, & passione communiter, prout etiam motus voluntatis, & amor voluntatis dicitur passio, vt patuit q. 26. ar. 2. &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd nulla alia passio animæ est, quæ non præsupponat aliquem amorem; cuius ratio est; quia omnis alia passio animæ importat motum ad aliquid, vel quietem in aliquo; omnis autem motus in aliquid, vel quies in aliquo ex aliqua connaturalitate, vel coaptatione procedit, quæ pertinet ad rationẽ amoris; vnde impossibile est, quòd aliqua alia passio animæ sit causa vniuersaliter omnis amoris.

Conclusio responsi.

¶ Conclusio responsiua in corpore est ista. Impossibile est, quòd aliqua alia passio animæ sit causa vniuersaliter omnis amoris, cõtingit tamen aliquam aliam passionem esse causam alicuius. Huius conclusionis D. S probat, & ponit primò primam partem, secundò secundam, ibi. Contingit tamen aliquam &c. Probatur ergo prima pars, sic. Nulla alia passio animæ est, quæ non præsupponat aliquem amorem; ergo conclusionis prima pars vera. Tenet consequentia, quia non est causa illius amoris quem præsupponit, & per consequens non est causa vniuersaliter omnis amoris. Antecedens probatur in litera, ibi. Cuius ratio est claré &c. Et sicut dictum est de quæstione, ita dico de responsione; quia etiam de motibus voluntatis intelligenda est; nam & in actibus voluntatis ipse amor ab omnibus prçsupponitur, vt patet 1. par. q. 20. arti. 1 ex intentione &c. Deinde ibi.

¶ Contingit tamen aliquam aliam passionem esse causam amoris alicuius, sicut etiam vnũ bonum est causa alterius.

¶ Subiungit secundam partem conclusionis responsiuç, quæ probatur sic; Vnum bonum est causa alterius boni, igitur etiam passio, quæ est circa obiectum bonum, est causa amoris circa vnũ bonum. Tenet consequentia; quia sicut se habet bonum ad bonũ, ita etiam passio ad passionem. Antecedẽs de se patet, quia aliquis bonus artifex causat delectationem; ergo & delectatio amata causabit amorem boni artificis, vel eutrapeli; & illa secunda pars magis explicatur per argumenta, & solutiones; quia bonum desideratum ab illo etiam delectabile causat amorem eius a quo habetur illud bonum.

¶ Nota autem, quòd bonum causat bonum effectiuè, & prius posterius, sicut eutrapelus causat delectationẽ; sed in passionibus passio, quæ est respectu causati, & effectus boni est causa effectiua (sicut ratio causandi) passionis, quæ est circa causam; sicut delectatio desiderata ab eutrapelo est causa amoris ipsius eutrapeli, sic in exemplis solutionum; diues dat pecuniam, & desiderium pecuniæ est causa amoris diuitis &c. Vide infra q. 40. artic. 7. de spe quæ causat amorem illius a quo aliquid bonum speramus, vbi etiam passio circa effectum (scilicet bonum ab eo speratum) inducit passionem circa causam &c.

¶ Nota etiam, quòd hæc dicta intelliguntur de causalitate effectiua, ita quòd sicut amor causat desiderium, & delectationem effectiuè ad sensum supra dictum q. 26. ar. 1. ad secundum, ita quandoque desiderium de aliqua re puta pecunia est ratio efficiendi amorem eius, qui ipsum dat. Similiter de delectatione, & spe &c. sed respectu eiusdem obiecti tunc amor est causa effectiua (largè) desiderij, & delectationis; delectatio autem causa finalis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis; quia omnes aliç causantur ex aliquo amore, non tamen ex illo, vel illo, & per consequens aliquis particularis amor potest ex aliqua passione causari, & illa iterum ex amore alio, & est status in amore; ita quòd non datur passio quin causatur ex amore; sed datur amor qui non causatur ex alia passione, scilicet effectiuè &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cũ aliquis amat aliquid propter delectationem, amor quidem ille causatur ex delectatione; sed delectatio illa iterum causatur ex alio amore præcedente, nullus enim delectatur, nisi in re aliquo modo amata.

¶ Ad maiorem placet mihi, quòd aliqui amantur propter delectationem (scilicet amore vtilis, & concupiscentiæ finaliter) vnde ille amor illius quidem confert ad delectationem, vel eam facit, ex delectatione dependet; sed illa delectatio etiã causatur ex amore præcedenti, illius scilicet rei in qua delectatur, non enim delectatur aliquis, nisi in re amata aliquo modo, scilicet vel amore amicitiæ, vel concupiscentiæ; quare hoc argumentum probat secundam partem conclusionis, quòd aliquis particularis amor dependet ex alia passione, sed non vniuersaliter, immo econtra &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd desiderium rei alicuius semper præsupponit amorem illius rei, sed desiderium alicuius rei potest esse causa, vt res alia ametur, sicut qui desiderat pecuniam amat propter hoc eũ, a quo pecuniam recipit.

¶ Ad minorem, verũ, quòd aliquos amamus propter desideriũ eius, quod ab eis expectamus; sed tamen illud desiderium præsupponit amorem rei ab eis expectatç, sicut amo illum; quia expecto ab eo pecuniam desideratam; sed illud desiderium præsupponit amorem pecuniæ, & hoc est, quod dicit D. S. quia desiderium alicuius rei (scilicet pecuniæ) præsupponit amorem illius rei videlicet pecuniæ; sed desiderium alicuius rei, videlicet pecuniæ, potest esse causa, vt res alia ametur, ille scilicet a quo speratur pecunia &c. vnde est etiam pro secunda parte, simile infra q. 40. ar. 7.

¶ Ad tertium dicendum, quòd spes causat, vel auget amorem, & hoc ratione delectationis; quia delectationẽ causat etiam ratione desiderij; quia spes desiderium fortificat, non enim ita intensè desideramus, quæ non speramus; sed tamen & ipsa spes est alicuius boni amati.

¶ Ad antecedẽs verũ, & rationem ponit D. S. in solutione; quia ex spe causatur amor, tum ratione delectationis quam spes causat, tum ratione desiderij, quia res sperata est delectabilior, & augetur desiderium ex spe, quæ duo causant amorem, vt patuit ad primum, & secundum, tamen spes etiam præsupponit aliquem amorem, scilicet rei speratç, quare esto spes augeat amorem, tamẽ præsupponit etiam aliqualem amorem, alioquin non speraretur res, nisi esset amata &c. vnde desiderium, & delectatio, quæ sunt circa pecuniam mediante spe faciunt, vt aliquis magis amet dantem pecuniam; sed tamen illud desiderium, & illa delectatio præsupponunt amorem pecuniæ, quæ non amata nec delectat, nec desideratur &c.

Quæst. Vigesimaoctaua.

De effectibus amoris.

DEinde considerandum est de effectibus amoris. Et circa hoc quæruntur sex. Primò vtrum, vnio sit effectus amoris, Secundò vtrum, mutua inhesio, Tertiò vtrum, extasis sit effectus amoris, Quartò vtrum, zelus, Quintò vtrum, amor sit passio lçsiua amãtis. Sextò vtrũ, amor sit causa omnium, quæ amans agit.

¶ Patet ratio ordinis; quia habitudo ad causam prior est habitudine ad effectum; ideo prius determinatum est de causa, quàm de effectu. Et diuiditur ista quæstio in sex partes secundùm sex effectus amoris.

Vtrum vnio sit effectus amoris.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd vnio nõ sit effectus amoris. Absentia enim vnioni repugnat; sed amor compatitur secum absentiam, dicit enim Apostolus ad Gal. 4. Bonum çmulamini in bono, semper loquens de seipso, vt glo. dicit, & non tantùm, cum præsens sim apud vos; ergo vnio nõ est effectus amoris.

C 1. 2. q. 20. arti. 1 ad 3. & q. 60. art. 1. ad 2. Et 3. dist. 27. q. 1. art. 1. Gal. 4.

¶ 2 Præterea. Omnis vnio, aut est per essentiam, sicut forma vnitur materiæ, & accidens subiecto, & pars toti, vel alteri parti ad constitutionem totius; aut est per similitudinem, vel generis, vel speciei, vel accidentis; sed amor non causat vnionem essentialẽ, alioquin nũquàm haberetur amor ad ea, quæ sunt per essentiam diuisa; vnionem autem, quæ est per similitudinem amor non causat, sed magis ab ea causatur, vt dictum est; * ergo nõ est effectus amoris.

* q. 27. ar. 3. & 4.

¶ 3 Præterea sensus in actu fit sensibile in actu, & intellectus in actu fit intellectum in actu, non autem amans in actu, fit amatum in actu; ergo vnio magis est effectus cognitionis, quàm amoris.

¶ Sed contra. Est quod dicit Dionysius 4. ca. de Di. no. quòd amor quilibet est virtus vnitiua.

Dionysius

¶ Hic ergo primò D. S. inquirit de primo effectu, qui est vnio, nam vnio, & inhæsio magis de per se amorem sequuntur, extasis enim & zelus ipsum sequuntur in ordine ad desideriũ, vt patebit.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex est vnio amantis ad amatum. Vna quidem secundùm rem, puta cum amatũ præsentialiter adest amanti. Alia verò secundùm

affectum,

affectum, quæ quidem vnio consideranda est ex apprehensione præcedente; nam motus appetitiuus sequitur apprehensionem; cum autem sit duplex amor. s. concupiscentiæ, & amicitiæ, vterque procedit ex quadam apprehensione vnitatis amati ad amantem, cum enim aliquis amat aliquid quasi concupiscens illud, apprehendit illud quasi pertinens ad suum bene esse. Similiter cum aliquis amat aliquem amore amicitiæ vult ei bonum, sicut & sibi vult bonum; vnde apprehendit eum, vt alterum se, inquantum s. vult ei bonum, sicut & sibiipsi, & inde est, quòd amicus dicitur esse alter ipse, & August. dicit in 4. confes.* Bene quidam dixit de amico suo dimidium animę suæ.

*August. * Cap. 6.*

¶ D. S. hic duo facit, primò p̄mittit quoddā notabile distinctiuum, secūdò iuxta illud resp̄ōdet ad q̄sitū ibi. Primam ergo vnionem &c. Quo ad primum ista est distinctio, quòd duplex est vnio amantis ad amatum, vna secundùm rem; quia videlicet est in reali existentia, & præsentia cum amato, vel habet amatum. Alia est vnio secundùm affectum, & qualis sit ista vnio D. S. declarat ex apprehensione necessariò præcedente amorem; quia sicut amatum amore amicitiæ aliter apprehenditur, quàm amatum amore concupiscentiæ, ita etiam affectus aliter se habet ad vtrunque; in apprehensione enim præsupposita amori concupiscentię apprehenditur tanquam pertinens ad bene esse, & per consequens, per affectum vnitur sibi, & habet se ad ipsum tanquàm ad aliquid sui; sed amatum amore amicitiæ apprehenditur, vt alterum ipsum. i. tanquàm vnum cum amante, & per consequens per affectum ita est vnitus, quòd se habet ad eum volendo sibi bonum, sicut sibiipsi, sicut patet per auctoritatem beati Aug. &c.

¶ Et nota, quòd per hæc patet, quod supra dicebatur. q. 22. quòd amari est trahere appetitum ad se, & ergo amatum amore concupiscentiæ trahit appetitum, vt se habeat ad ipsum, vt iam dictum est, similiter de amato amore amicitiæ.

¶ Primam ergo vnionem amor facit effectiuè; quia mouet ad desiderandum, & quærendum præsentiam amati quasi conuenientis, & ad se pertinentis.

¶ Hic consequenter D. S. secundum prædictam distinctionem respondet ad quæsitum duabus conclusionibus, secundam ibi. Secundam autem vnionem &c. Quas conclusiones confirmat secundò auctoritate Aug. ibi; vnde Aug. &c. Conclusio ergo prima iuxta primum membrum prædictæ distinctionis est. Primā vnionem (scilicet realem) amor facit effectiuè (& per hoc habetur responsio formalis ad quæsitum, quòd vnio realis est effectus amoris in genere causæ efficientis) Probatur conclusio, amor mouet ad desiderandum, & quærendum præsentiam amati quasi conuenientis, & ad se pertinentis; igitur conclusio vera. Antecedens patet ex supradictis. q. 26. ar. 1. & 2 quia amor est quædam cōnaturalitas, & assimilatᷣ grauitati; sed grauitas mouet effectiuè, & p̄ hoc patet & cōsequētia. q̄a cōnaturalitas mouet ad cōueniens effectiuè.

Conclusio prima.

¶ Et nota, quòd sicut supra vbi iam dictum fuit, quòd amor est principium omnium passionum suo modo effectiuum, & per cōsequens desiderij; sed desiderium illud vlterius facit tēdere in realem tendentiam ad habendum amatum realiter præsens, & ita amor mediante desiderio est causa, vt realiter quæratur, & habeatur &c. Deinde cum dicit.

¶ Secundam autem vnionem facit formaliter; quia ipse amor est talis vnio, vel nexus.

¶ Ponit secundam conclusionem iuxta secundum membrum prædictum talem. Secundam vnionem (scilicet secundùm affectum) facit amor formaliter (& habetur per hanc conclusionem, quòd vnio affectiua est effectus formalis amoris.) Probatur conclusio, vnio essentialiter facit vnionem formaliter; sed amor est vnio, vel nexus affectus essentialiter, igitur &c. Huius rationis D. S. ponit minorem, quæ relinquitur nota. Maior patet a simili; sicut albedo essentialiter facit albū denominatiuè, & formaliter.

Conclusio secunda.

¶ Nota quòd si haberetur nomen denominatiuum vnionis abstractiuè acceptę, tunc clarum esset videre, quomodo vnio faceret vnionem formaliter; sicut albedo album; sed quia deficiunt nomina; ideo dicit D. S. quòd amor est vnio (scilicet essentialiter, & abstractiuè) & facit vnionem in concreto, nec habetur ex hoc passu, quòd effectus formalis realis, qui est esse formę, sit idem cum forma ipsa. Nam licet albedo, & album idem significent secundùm rem, & non oporteat concretum, & abstractum distingui, quo ad significatum formale, tamen albedo, & esse album, vel esse albedinis distinguuntur realiter. Et secundò non oportet, quòd denominans, & denominatiuum distinguantur realiter, sicut non distinguuntur deitas, & Deus, Michael & michaeleitas, tamē causa formalis realis, & suum esse distinguuntur, non quia denominans, & denominatiuum; sed quia esse, & essentia. Forma enim distinguitur a suo effectu, qui est esse, non quia dat formaliter esse, sed quia finita essentia. Et ad propositum vnio affectus non distinguitur ab vnione, vt stat in concreto; sed ab vnito esse, quod amor dat affectui &c. Ex his patet, quòd principium formale, & formaliter denominans, non oportet realiter distingui a denominatiuo, nec principium formale Metaphysicum ab eo cuius est principium; sed tamen causa formalis distinguitur a suo effectu formali phisico qui est esse. Deinde ibi.

Effect⁹ formalis, & eā distinguntur.

¶ Vnde August. dicit in 8. de Trini.* quòd amor est quasi iunctura quædam duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & quod amatur; quod enim dicit copulans refertur ad vnionem affectus sine qua non est amor, quod verò dicit copulare intendens pertinet ad vnionem realem.

*August. * Cap. 10.*

¶ Vtranque conclusionem confirmat auctoritate beati Augusti. per hoc enim quòd dicitur amor est iunctura, duo aliqua copulans, probat primam conclusionem; quia amor non est sine coniunctione affectus quam facit formaliter, & per hoc, quòd dicit copulare appetens, probatur secunda conclusio; quia amor est causa copulationis, & vnionis realis effectiua. Causa autem effectiua potest quandoque a suo effectu separari. Et hoc, quod dictū est in conclusionibus confirmatur auctoritate in argumento in contrarium, Vide D. S. in 3. di. 27. q. 1. ar. 1. per totum de hac definitione amoris hic allegata.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de vnione reali quam quidem requirit delectatio, sicut causam; desiderium verò est in reali absentia amati; amor verò, & in absentia, & in præsentia.

¶ Ad maiorem, absentia affectionalis repugnat præsentiæ, & vnioni affectionali, & absentia realis vnioni reali; sed absentia realis, non repugnat vnioni affectus, quæ est per amorem, amor enim est de præsente, & absente realiter.

¶ Ad minorem amor compatitur absentiam realem, & tamen est causa, quòd ipsa quæratur, & habeatur cum possibilitas affuerit. Apostolus loquitur de præsentia corporali, & reali. Vnde eius verba, hæc sunt, bonum ęmulamini in bono, & non tantùm cum præsens sum apud vos &c. vbi habet D. S. in postilla; quia aliqui ęmulātur. i. amant (excludendo contrarios) Doctorem bonum in sua præsentia solùm; ideo addit semper, & non tantùm cum præsens sum apud vos &c.

¶ Nota verbum D. S. in fine solutionis, amor verò in præsentia, & absentia; nam per hoc patet, quod supra sępius dictum est; quia videlicet amor abstrahit a præsenti, & absenti, & non dicit motum ad distans, vt sic; & hoc est, quod D. S. habet 1. par. q. 20. articu. 1. cum dicit, amor autem respicit bonum in communi, siue sit habitum, siue non habitū, & accipit in communi non pro vniuersali; sed pro absolutè; quia est boni, vt sic absque contractione ad præsentiam, vel absentiam &c.

¶ Ad secundum, quòd vnio tripliciter se habet ad amorem. Quædam enim vnio est causa amoris, & hæc quidem est vnio substantialis quantum ad amorem quo quis amat seipsum; quantum verò ad amorem quo quis amat alia est vnio similitudinis, vt dictum est.* Quędam verò vnio est essentialiter ipse amor, & hæc est vnio, secundùm coaptationem affectus, quæ quidem assimilatur vnioni substantiali inquantum amans se, habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, vt ad seipsum, in amore autem concupiscentiæ, vt ad aliquid sui. Quędā verò vnio est effectus amoris, & hæc est vnio realis quā amans quærit de re amata, & hæc quidem vnio est, secundùm conuenientiam amoris, vt enim Philosophus dicit 2. politicæ.* Aristophanes dixit, quòd amantes desiderarent ex ambobus fieri vnum; sed quia ex hoc accideret, aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionem, quæ conuenit, & decet; vt scilicet simul conuersentur, & simul colloquantur, & in aliis coniungantur huiusmodi.

** q. præce. ar. 3.*

*Aristo. * Cap. 2.*

¶ Ad maiorem dicitur, quòd omnis vnio est talis, vel assimilatur aliqualiter istis vnionibus, & est super hoc vnio realis, & vnio conuersationis, & collocutionis, & huiusmodi, quæ sunt amicorum.

¶ Ad minorem dicitur primò, ad primam partem, quòd amor non causat vnitatem essentiæ secundùm rem, tamen causatur ab vnitate substantiali quo ad amorem quo quis amat seipsum, quo autem ad amorem, quo diligit alios causatur ex conuenientia specifica, & similitudine, vel in natura, vel secundùm similitudinem accidentalem, vel secundū similitudinem actus, & potentiæ, & hoc quo ad amorem concupiscentiæ &c. Dico secundò ad eandem partem, q̄ amor est vnio secundùm affectum, quæ est coaptatio ad amatum, qua habetur tanquàm amans, & talis vnio licet

non sit essentialis, & substātialis, tamen sibi assimulatur tā in amo re concupiscentiæ, quàm amicitiæ. Dico tertiò, quod causat tertiam vnionem, quæ est realis secundùm conuenientiam amoris (id est secundùm quòd possibile est amari) vt s. vniantur non in substantia; quia hoc est impossibile; sed in iocundo conuictu. Ad probationem minoris. Alioquin nunquàm &c. dico, quod amor amicitiæ, non habetur, nisi ad eos, qui sunt vnum in essentia vnitate specifica, vel proportionis; & amor concupiscentiæ non habetur, nisi ad ea, quæ quasi aliquid essentiæ &c. Vltra vnionem autem quæ est per similitudinem amor non causat &c. Dico quod vnionem substantialem in numero non causat, nec vnionem similitudinis specificè, vel analogicè; tamen vnionem affectionalem facit formaliter ad sensum dictum, i. est id quo formaliter appetitus vnitur, & causat etiam vnionem realem possibilem amori, vt dicitur in fine solutionis. Et nota, quòd vnio substantialis dicitur ad seipsum, & capitur vnio nō pro relatione; sed negatione. i. pro indiuisione eiusdem a seipso.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd cognitio perficitur per hoc, quòd cognitum vnitur cognoscenti, secundùm suā similitudinem; sed amor facit, quòd ipsa res, quæ amatur, amanti aliquo modo vniatur, vt dictum est; * vnde amor est magis vnitiuus, quàm cognitio.

*Ad secundum.

¶ Ad primam partem antecedentis conceditur, & ipsam exponit D. S. 1. par. q. 55. ar. 1. ad secundum, quia intellectus in actu [illegible] intellectum in actu; quia assimilatur sibi ratione speciei intelligibilis, quæ est similitudo rei intellectæ. Et secundò fit intellectum in actu; quia intellectus transit in ipsum intelligibile, & intelligibile sibi imbibitur, & ex duobus fit vnum operans, iuxta enim. supra dicta q. 22. (contra Scotum) intellectus secundùm se est potentia passiua, & habet rationem actiui solū ex obiecto sibi inbibito, ita quòd potentia, cum obiecto est agens. Vnde et nō propriè sunt duo agentia partialia, sed de hoc alibi longius. 1. par. q. 79. artic. 5. Ad secundam partem, amans autem &c conceditur, quod amans ratione amoris non fit amatum. Et ratio est; quia amor non est similitudo rei amatæ, sicut species, vel verbum rei intellectæ. Nec procedit amor in ratione similitudinis rei amatę cognitę, licet amor sit similis appetitui, non tamen appetibili, & rei amatæ. Et pro hoc probat D. S. 1. par. q. 27. ar. 4. quod processio amoris in diuinis nō est generatio in Deo. Tamen dico circa illam partem, quod amans hēt in se amatum secundùm affectum, & impulsum ad amatū, eo modo quo locus deorsum est in graui; sed vt dictum est, amans nō fit amatum, sed pellitur in amatū, & ergo ex amato, & appetitu nō fit vnum agens, sicut ex intellectu, & intelligibili; sed vt dictū est supra q. 27. amatum, & appetitus concurrunt diuersis rationib. [illegible] amorem causandum, vnum vt res, & agens, aliud vt cognitum, & ratio causandi. Dico vltra, quòd ita se omnibus habentibus, amor tamen est causa realis vnionis, vt patuit, & etiam cum hoc vnionis affectionalis, illius quidem effectiuè, istius autem formaliter, quare negatur cōsequentia, quia vnio realis maior est aliquo modo, quàm vnio secundùm similitudinem, licet intellectus, & intelligibile fiant magis vnum in ratione agentis, tamen res in se est vnita, sicut amor facit vniri. Et hoc intendit D. S. in solutione, quia cognitum vnitur cognoscenti secundùm similitudinem (Et loquitur de lege communi, & naturaliter, & in nobis) sed amor facit quod ipsa res, quæ amatur, amanti aliquo modo vniatur, scilicet realiter secundùm quòd possibile est amori, vt patuit ad secundū, quare amor est magis vnitiuus; quia secundum rem.

Scotus.

Vtrum mutua inhæsio, scilicet vt amans sit in amato, & econuerso, sit effectus amoris.

D Infra q. 66. art. 6. co. Et 3. di. 27. q. 1. ar. 1. ad 4.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod amor non causet mutuam inhęsionem, scilicet vt amans, sit in amato, & econuerso; quod enim est in altero continetur in eo; sed non potest idem esse continens, & contentum; ergo per amorem non potest causari mutua inhęsio vt amatum sit in amante, & econuerso.

¶ 2 Præterea. Nihil potest penetrare in interiora alicuius integri, nisi per aliquam diuisionem; sed diuidere quæ sunt secundùm rem coniuncta, non pertinet ad appetitum in quo est amor, sed ad rationem; ergo mutua inhęsio non est effectus amoris.

¶ 3 Præterea Si per amorem amans est in amato, & e conuerso, sequitur quòd hoc modo amatum vniatur amanti, sicut amans amato; sed ipsa vnio est amor, vt dictum est; * ergo sequitur, quòd semper amans ametur ab amato, quod patet esse falsum, non ergo mutua inhęsio est effectus amoris.

* Ad 2.

Ioan. 4.

¶ Sed contra est, quod dicitur. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Charitas autē est amor Dei; ergo eadem ratione quilibet amor facit amatum esse in amante, & econuerso.

¶ Hic quærit consequenter de alio effectu, scilicet de mutua inhæsione.

¶ Respondeo dicendum, quòd iste effectus mutuæ inhęsionis potest intelligi, & quantum ad vim apprehēsiuam, & quantum ad vim appetitiuam. Nam quantum ad vim apprehensiuam, amatum dicitur esse in amante inquantum amatum immoratur in apprehēsione amantis, secundùm illud Phil. 1. Eo quòd habeā vos in corde.

Phil. 1.

¶ D. S. sic procedit, primò innuit conclusionem responsiuam, & declarat, & explicat primam eius partem. Secundò secundam partem ibi. Sed quantum ad vim &c. Conclusio igitur responsiua quam in principio D. S. innuit, est ista. Amor causat mutuam inhæsionem (vt scilicet amans sit in amato, & econuerso) & quantum ad vim apprehensiuam, & quantum ad vim appetitiuam. Et nota quòd amor quidem causat vtranque inhæsionem; sed aliter. Sicut etiam patet in alio proposito articulo sequenti, quia inhęsionem secundùm apprehensiuam facit indirectè, & dispositiuè; quia eo ipso, quòd aliquis afficitur secundùm appetitum, disponitur, vt immoretur secundùm apprehensionem; sed inhęsionem secundùm appetitum facit immediatè, & directè, & secundùm se. Explicat & probat primam partem prædictæ conclusionis, quæ virtualiter continet duas partes, scilicet quòd amor facit inhęsionem mutuam amantis, & amati, ita quòd amatum sit in amante, & e conuerso amans in amato. Primò ergo probat primum. Secūdò secundum ibi. Amans verò &c. Primum ergo probat sic; quia amatum immoratur in apprehensione amantis, igitur &c. Antecedens patet ex auctoritate apostoli &c.

Conclusio responsiua.

¶ Et nota, quòd omne apprehensum est in apprehendente, vt patet, ratione scilicet speciei, (si sit apprehensum per se) sed amatum dicitur esse in amante specialiter ratione apprehensiuę; quia videlicet amatum quasi continuè, & frequenter apprehenditur. Et ergo dicit D. S. inquantum amatum immoratur. i. est intra amantem, sicut crebro apprehensum &c. Consequenter cum dicit.

¶ Amans verò dicitur esse in amato, secundùm apprehensionem, inquantum amans non est contentus superficiali apprehensione amati; sed nititur singula, quæ ad amatum pertinent intrinsecus disquirere, & sic ad interiora eius ingreditur, sicut de spiritusancto qui est amor Dei dicitur primæ ad Corint. 2. quòd scrutatur etiam profunda Dei.

D. Paul.

¶ Declarat aliam partem, quòd scilicet amans etiam sit amato, secundùm apprehensiuam; quia amans non est contentus &c. vt in litera, igitur illa pars vera. Antecedens ostenditur de Spiritusancto &c.

¶ Nota quòd amatum oportet esse cognitum, & secundùm illud esse cognitum etiam amans est singulariter in amato; quia apprehensiua disquirit omnia, quæ ad amatum pertinent. Qui autem rem cognitam non amat, non ita disquirit, nec curat penetrari intimata rei cognitæ; immo si est odiosa statim eam abijcit, & vellet nunquàm eius memorari. Quare amans per apprehensiuā specialiter versatur circa amatum &c. Consequenter ibi.

¶ Sed quantum ad vim appetitiuam amatum dicitur esse in amante prout est per quandam complacentiam in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præsentiam; vel in absentia per desiderium tendat in ipsum amatum per amorem concupiscentiæ; vel in bona, quæ vult amato eius per amorem amicitiæ, non quidem aliqua extrinseca causa; sicut cum aliquis desiderat aliquid propter alterum; vel cum aliquis vult bonum alteri propter aliquid aliud; sed propter complacentiam amati interius radicatam; vnde & amor dicitur intimus, & dicuntur viscera charitatis.

¶ Prosequitur secundam partem principalem conclusionis, quæ etiam virtualiter complectitur duo. Nam esse inhæsionem mutuam secundùm appetitum est amatum esse in amante, & ecōtra amantem in amato. Primò ergo ostendit primum. Secundò secundum, ibi. Econuerso autem &c. Primò ergo ostendit quomodo amor faciat amatum esse in amante; quia amatum est in affectu amantis per quandam complacentiam &c. clarè in litera, igitur prima pars vera.

¶ Nota circa hoc, quòd tendere in amatum, vt amans delectetur in amato, aut in bonis eius, vel tendere in amatum absens, pertinet ad amorem concupiscentiæ amati, & ad amorem amicitiæ amantis; quia volendo amicum esse præsentem, vt in ipso delecter est mihi velle bonum, & velle amicum tanquàm meę

perfe-

perfectiuum, & sic per consequens me amare amore amicitiæ, & amicum amore concupiscentiæ; sed mediáte complacentia, & impressione illa tendere in bona amici gratia sui, est amicum amare amore amicitiæ. Quare dicit D. S. vel in bona, scilicet amici tendere, per desiderium, vt insint amico, pertinet ad amorem amicitiæ aman &c.

Aureolus hunc passũ non aduertit.

¶ Nota etiam hic defectum Aureoli (vt patet apud Capreolum in primo distin. 10.) Qui hunc passum D. S. non aduertit, putans, quòd omne, quod est in alio, aut est per essentiam, aut similitudinem. Datur enim tertius modus, scilicet per affectionem, & complacentiam, vel connaturalitatem, scilicet per amorem. Quare complacentia potest etiam esse habitualis, prout ex frequentato actu amoris relinquitur impressio amati in amante habitualiter, & ratione talis inclinationis amatum est in amante, quæ impressio est causa immediata desiderij, & delectationis de amato quo desideratur, vt sit præsens, & delectet amicum, vel quo desideratur sibi bonum gratia sui; & hoc vult D. S in hoc textu &c. Vide etiã de materia huius textus D. S. quarto contra Gentiles ca. 19. vbi dicit quòd amatum non solùm est in intellectu amantis, sed etiam in voluntate ipsius, aliter tamen & aliter. In intellectu enim est secundùm similitudinem suæ speciei, in voluntate autem amantis est sicut terminus motus in principio motiuo proportionato per conuenientiam, & proportionem quam habet ad ipsum; sicut in igne quodammodo est locus sursum ratione leuitatis secundùm quam habet ad ipsum proportionem, & conuenientiam ad talem locum; ignis verò genitus est in igne generante per similitudinem suæ formæ. Hæc ille. Et sicut locus sursum est quietatiuus leuis, ita amatum delectabile amanti, & si leue est extra locum tendit in ipsum, ita amans ad amatum, & similiter amans rationalis tendit in bona amati propter amatum ipsum. Et hoc est, quod Doct. Sanct. hic dicit &c. vt enim supra dictum fuit quæst. 22. artic. 2. amatum est in amante per modum trahentis; quia videlicet trahit affectum amantis ad se, & ad sua bona sibi volenda. Deinde cum dicit.

¶ Econuerso autem amans est in amato, aliter quidem per amorem concupiscentiæ, aliter per amorem amicitiæ; amor namque concupiscentiæ non requiescit in quacunque extrinseca aut superficiali adeptione, vel fruitione amati; sed quærit amatum perfectè habere quasi ad intima illius perueniens.

¶ Probat secundã partem conclusionis quo ad hoc, quòd amor facit amantem esse in amato. Sed circa hoc est differẽtia in amore concupiscentiæ, & amicitiæ. Ostendit ergo propositum quo ad amorem concupiscentiæ. Secũdò de amore amicitiæ, ibi. In amore verò &c. Vult ergo primò, quia in amore concupiscentiæ (scilicet amati) amans nititur ipsum totum habere, & ad intima eius peruenire. Igitur amor concupiscentiæ facit amantem esse secundùm affectũ in amato .i. facit vt affectet totaliter vniri amato &c. Deinde ibi.

¶ In amore verò amicitiæ amans est in amato inquãtum reputat bona, vel mala amici sicut sua, & voluntatem amici, sicut suam; vt quasi ipse in suo amico videatur bona, vel mala pati, & affici, & propter hoc propriũ est amicorum eadem velle, & in eodem tristari, & gaudere, secundùm Philosophum in 9. Ethi.* & in 2. rheto.* vt sic inquantum quæ sunt amici æstimat sua, amãs videatur esse in amato, quasi idem factus amato; inquantum autem econuerso vult, & agit propter amicum, sicut propter seipsum, quasi reputans amicum idem sibi, sic amatum est in amante.

* Cap. 8.
* Ca. 4. & 6.

¶ Ostendit idem de amore amicitiæ duabus rationibus, secundam ponit ibi. Potest autem & tertiò &c. Ostendit ergo primò quomodo ille amor amicitiæ, vt sic faciat amantem esse in amato quia facit, vt amicum putet, & habeat tanquàm se per affectum, tanquàm ipse afficiatur bonis, vel patiatur mala in amato ergo &c. Antecedens patet per Philosophum. D. S. circa hunc modum, scilicet quomodo secundùm amorem amicitiæ amans est in amato, notat quòd vtrunque potest dici esse in alio diuersis rationibus ibi. Vt sic inquantum, claré in litera; quia inquantum amicus ea, quæ sunt amici æstimat sua, & amicum alterum se, ipse amans est in amato; sed inquantum econuerso vult, & agit propter amicum tanquàm propter seipsum, & putat amicum, vt se, amatum est in amante; & hoc vtrunque est in amore amicitiæ; quia amans æstimat, quæ sunt amici sua, & habet se ad amicum, sicut ad seipsum, & habet eum tanquàm se. Deinde ibi.

¶ Potest autem, & tertio modo mutua inhæsio intelligi in amore amicitiæ, secundùm viam redamationis inquantum mutuò se amant amici, & sibi inuicem bona volunt, & operantur.

¶ Verificat alia ratione eandem partem; quia amici mutuo se amant, & bona volunt, & operantur.

¶ Nota autem, quòd illam inhæsionem nõ facit quilibet amor; sicut enim similitudo super albedinem connotat terminum correlatiuũ, & cõsimile in albedine; ita mutuitas requirit, & connotat similem amorem in alio; quare fieri potest, vt quis amet, sed non reametur amore amicitiæ; vnde ibi erit quidam amor amicitiæ in vno, sed non mutua inhæsio, propter defectum consimilis amoris in alio.

¶ Nota autem semper circa ista dicta, ne imagineris amorem amicitiæ, & concupiscentiæ esse duos actus; sed vnum, cui tamen conuenit facere diuersam inhæsionem, vt est amicitiæ, & vt est cõcupiscentiæ; quia vt amicitiæ respicit bona amici propter amicũ; sed vt concupiscentiæ respicit amicum propter amantem. Habetur ergo summariè ex hoc corpore articuli, quòd amor causat mutuam inhæsionem triplicem, duas quidem semper, scilicet secundùm apprehensiuam, & appetitiuam, non autem tertiam, quæ est inhæsio quasi obiectiua, & redamationis; quia scilicet ille afficitur amore amicitiæ illi, & econtra. Patent autem omnia ex dictis. Et quod dictum est per corpus articuli, confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd amatum continetur in amante inquantum est impressum in affectu eius per quandam complacentiam, econuerso verò amans continetur in amato inquantum amans sequitur aliquo modo illud, quod est intimum amati; nihil enim prohibet diuerso modo esse aliquid continens, & contentum; sicut genus continetur in specie, & ecõuerso.

¶ Maior vera, continetur aliquo modo, & tamen potest etiam contineri alio modo; sicut genus est in specie, & continetur actu, & alterum continet speciem virtute in ambitu suæ potestatis.

¶ Ad minorem vera, non potest idem esse continens, & contentum eodem modo, tamen diuerso, vt iam dictum est, & sic est in proposito, vt patet in solutione, & in articulo præcedenti &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd rationis apprehensio præcedit affectum amoris, & ideo sicut ratio disquirit, ita affectus amoris subintrat in amatum, vt ex dictis patet.*

* In corp.

¶ Maior vera, nisi per diuisionem quam ipsum faciat, vel quã aliud facit.

¶ Ad minorem, vera est, quòd appetitus non est diuidere, tamen est intrare post diuisionem factam per rationem; quia enim ratio cogitat, & disquirit de intimis amati, secundùm hoc affectus per amorem ingreditur, & non stat in superficiali adeptione; sed nititur ad intima penetrare amati amore concupiscentiæ, & in amore amicitiæ ingreditur se delectando in omnibus, quæ amati sunt, vt patet in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæsionis, qui non inuenitur in quolibet amore.

¶ Ad assumptum dico, quòd per amorem amans est in amato, semper duobus primis modis; sed non semper secundùm tertium modum tactum ibi. Potest autem, & tertio modo. Vltra, sequeretur, quòd hoc modo &c. Dico duobus primis modis vnitur amatum amanti, & econtra; sed non eodem modo, vt patuit in corpore, & ad primum. Vltra, amor est vnio, verum, semper quidem vniens duobus modis primis, sed non habet semper vnionem consimilem respondentem sibi tertio modo. Vltra. Non ergo, verum, semper mutua inhæsio secundùm redamationem.

Vtrum extasis sit effectus amoris.

E

AD tertium sic proceditur. Videtur quod extasis nõ sit effectus amoris. Extasis enim quandam alienationem importare videtur; sed amor non semper facit alienationem, sunt enim amantes interdum sui compotes; ergo amor non facit extasim.

1.2. q. 75. a. 8 & 3. dist. 17. q. 1. ar. 1. ad 6. Et ver. q. 13. art 2. ad 2. Et 1. cor. 12. co. 3 f.

¶ 2 Preterea. Amans desiderat amatum sibi vniri, magis ergo amatum trahit ad se, quàm etiam pergat in amatum extra se exiens.

¶ 3 Præterea. Amor vnit amatum amanti; sicut dictum est;* si ergo amans extra se tendit, vt in amatum pergat, sequitur, quòd semper plus diligat amatum, quàm seipsum, quod patet esse falsum, non ergo extasis est effectus amoris.

* Ar. 1. & 2.

¶ Sed contra. Est quod Dionysius dicit 4. ca. de Di. no. quòd diuinus amor extasim facit, & quòd ipse Deus

Dionysius

propter

propter amorem est extasim passus, cum ergo quilibet amor sit quædam similitudo participata Diuini amoris, vt ibidem dicitur, videtur quòd quilibet amor causet extasim.

¶ Hic D.S. inquirit de tertio effectu, qui est extasis.

¶ Respondeo dicendum, quòd extasim pati aliquid dicitur cum extra se ponitur, quod quidem contingit, & secundùm vim apprehensiuam, & secundùm vim appetitiuam; secundùm vim apprehensiuam aliquis dicitur extra se poni, quando ponitur extra cognitionem sibi propriam, vel quia ad superiorem sublimatur, sicut Homo dum eleuatur ad comprehendenda aliqua, quæ sunt supra sensum, & rationem, dicitur extasim pati inquantum ponitur extra connaturalem apprehẽsionem rationis, & sensus; vel quia ad inferiora deprimitur; puta cum aliquis in furiam, vel amentiam cadit, dicitur extasim passus; secundùm appetitiuam verò partem dicitur aliquis extasim pati, quando appetitus alicuius in alterũ fertur, exiens quodammodo extra seipsum.

¶ Doct. Sanct. respondet quæsito, secundùm distinctionem bimembrem, quam primò declarat. Secundò subiungit primam conclusionem responsiuam iuxta primum membrum ibi. Primã quidem extasim &c. deinde secundam, iuxta secundum membrum ibi. Sed secundam &c. Quò ad primum intenditur talis cõclusio distinctiua præambularis fundamentalis. Duplex est extasis, Vna secundùm vim apprehensiuam, & illa duplex. Alia secundùm vim appetitiuam. Probatur conclusio, assumendo maiorem ex quid nominis extasis, & arguitur sic. Extasim aliquid pati dicitur, cum extra se ponitur. Sed hoc contingit secundùm vim apprehensiuam dupliciter, & secundùm vim appetitiuam, igitur conclusio vera. Maior patet ex quid nominis. Minor quo ad primam partem declaratur in litera; quia secundùm vim apprehensiuam dicitur aliquis extra se poni, quando ponitur extra cognitionem sibi propriam; sed hoc fit dupliciter, igitur prima pars minoris vera. Illa minor proxima declaratur; quia fit quandoque per hoc, quòd aliquis ad superiora sublimatur (& talis extasis dicitur cum hoc raptus.) Vel quia ad inferiora deprimitur, & talis est extasis tantùm, & non propriè raptus. Secunda pars minoris patet; quia secundùm appetitiuam partem aliquis dicitur pati extasim, quando appetitus fertur extra ipsum appetentem &c.

Conclusio præambul.

¶ Nota pro maiori intellectu istorum dicta Doct. Sanct. super apostolum secundæ ad Corinth. 12. circa primum textum, quòd aliquis Homo dicitur rapi multipliciter. Primò ab hominibus, sicut Enoch, Sapientiæ quarto. Raptus est ne malitia &c. Aliquando rapitur anima a corpore Luc. 12. Stulte hac nocte animam tuam &c. Aliquando aliquis dicitur rapi a seipso, quãdo propter aliquid Homo efficitur extra seipsum, & hoc est idem, quod extasis; sed extra seipsum efficitur Homo, & per appetitiuam virtutẽ, & per cognitiuam, per appetitiuam enim virtutem Homo est solùm in seipso, quando curat, quæ sunt sua tantùm. Efficitur verò extra seipsum, quando non curat, quæ sunt sua, sed quæ pertinent ad bona aliorum, & hoc facit charitas 1. Corinth. 13. Charitas nõ quærit, quæ sua sunt. Et de hac extasi dicit Diony. 4. ca. de Diui. nominibus. Est autem extasim faciens Diuinus amor nõ sinens amorem suiipsius esse, sed amatorum (scilicet rerum amatarum.) Secundùm cognitiuam verò aliquis efficitur extra se, quãdo aliquis extra naturalem modum hominis eleuatur ad aliquid vidẽdum, & de isto raptu loquitur hic Apostolus. Sed sciendum, quòd modus naturalis humanæ cognitionis est, vt cognoscat simul p vim mentalem, quæ est intellectus, & corporalem, quæ est sensus. Et inde est, quòd Homo non habet in cognoscendo liberum iudiciũ intellectus, nisi quando sensus fuerint in suo rigore bene dispositi, absque aliquo ligationis impedimento, alias cum impediuntur, etiam iudicium intellectus impeditur; sicut in dormientibus patet. Tunc ergo Homo efficitur extra se, secundùm cognitiuam vim, quando remouetur ab hac naturali dispositione cognitionis, quæ est, vt intellectus ab vsu sensuum, & sensibilium rerũ abstractus ad aliqua videnda moueatur. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo per defectum virtutis, vndecunque talis defectus contingat; sicut accidit in freneticis, & alijs mente captis, & hæc quidem abstractio a sensibus non est eleuatio hominis; sed potius depressio; quia virtus eorum debilitatur. Alio verò modo per virtutem Diuinam, & tunc propriè dicitur eleuatio; quia cum agens assimilet sibi patiens, abstractio quæ fit virtute Diuina, & est supra hominem, est altius aliquid, quàm sit hominis natura. Et ideo raptus sic acceptus definitur sic. Raptus est ab eo, quod est secundùm naturam, in id quod est supra naturam, in vi superioris naturæ eleuatio &c. Hæc ille. Eandem sententiam ponit Doct. Sanct. in de Veritate ma. 13. articu. primo, in corpore. Vbi dicit hominis propria operatio est intelligere mediante imaginatione, & sensu. Operatio enim eius qua solùm intellectualibus inhæret omnibus inferioribus prætermissis, non est eius inquantum est Homo; sed inquantum in eo aliquid Diuinum existit. Operatio verò qua solùm sensibilibus inhæret præter intellectum, & rationem, non est eius inquantum Homo, sed secundùm naturam quam habet cum brutis communem &c. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd frenetici, & alij mente capti, qui sequuntur solùm sensum, tales patiuntur extasim; sed non rapiuntur; quia non eleuantur ex superiori natura. Patet etiam, quòd intellectus patitur duplicem extasim, & quid sit extasis secundùm appetitum; quia affici ad ea, quæ sunt aliorum &c. Deinde ibi.

Rapt⁹ multiplex
Corint. 12.
Luc. 12.
Corint. 13.
Dionys. 4.

¶ Primam quidem extasim facit amor dispositiuè, inquantum scilicet, facit meditari de amato, vt dictum est. * Intensa autem meditatio vnius abstrahit ab alijs.

** Al. præoc.*

¶ Subiungit primam conclusionem responsiuam quo ad primum membrum distinctionis, quæ est, amor facit talem extasim dispositiuè. Probatur conclusio. Amor facit meditari de amato, igitur conclusio vera. Antecedens patet ex articu. secundo, Tenet consequentia, quia intensa meditatio vnius abstrahit ab alijs.

Conclusio responsi.

¶ Nota autem hic, quòd amor facit dispositiuè; quia excessus secundùm appetitum facit excessum in apprehensiua dispositiuè, non formaliter; secundùm enim quòd quis affectus est sic cogitat, & secundùm modum affectionis est modus cogitationis; vnde multi ex amore in insaniam versi sunt.

¶ Nota etiam, quòd loquendo de extasi secundùm cognitiuam largè, prout est immoratio frequens apprehensiuę super alio, dicitur extasis; sic amor quilibet verus, & perfectus facit talem extasim secundùm apprehensiuam. Si autem extasis dicatur apprehensio præter modum connaturalem (cum scilicet alienatione naturalis modi cognoscendi) tunc non quilibet amor facit talem extasim, sed solùm vehemens, & intensus, qui videlicet vehementer afficit, & alienat amantem à seipso, & facit sui obliuionem. Vnde Doct. Sanct. in probatione antecedentis loquitur de intensa meditatione, quæ procedit ex intenso amore; cognitiua enim plerunque etiam in hominibus sequitur affectum, quare etiam D. San. dixit in priori textu de apprehensione extra connaturalem modum rationis, & sensus. Deinde cum dicit.

¶ Sed secundam extasim facit amor directè, simpliciter quidem amor amicitiæ, amor autem concupiscentiæ, non simpliciter, sed secundùm quid. Nam in amore concupiscentiæ quodammodo fertur amans extra seipsum, inquantum scilicet non contentus gaudere de bono, quod habet, quærit frui aliquo extra se; sed quia illud extrinsecum bonum quærit sibi habere, non exit simpliciter extra se, sed talis affectio in fine infra ipsum concluditur; sed in amore amicitiæ affectus alicuius simpliciter exit extra se; quia vult amico bonum, & operatur bonum, quasi gerens curam, & prouidentiam ipsius propter ipsum amicum.

¶ Deducit secundam conclusionem quinti membri, quæ talis est. Amor facit extasim secundùm vim appetitiuam directè, simpliciter quidem amor amicitiæ, amor autem concupiscentiæ, non simpliciter, sed secundùm quid. Probatur iuxta ambas partes, simul assumendo maiorem ex dictis in primo textu: secundùm appetitiuam partem aliquid dicitur extasim pati, quia appetitus alicuius fertur in alterum exiens quodammodo extra seipsum; sed in amore concupiscentiæ quodammodo fertur amans extra seipsum, sed in fine infra seipsum concluditur; sed in amore amicitiæ affectus alicuius simpliciter exit extra se; igitur vterque amor facit extasim &c. vt dicit conclusio. Maior patuit. Minor declaratur in litera clarè.

Conclusio secunda.

¶ Et nota, quòd amor facit talem extasim directè (idest per seipsum) quia est connaturalitas quam sequitur desiderium, & nisus ad habendum bonum concupitum; & similiter facit, vt affectus ipse velit bonum amico propter seipsum, & ergo facit per seipsum appetitum exire in bonum alterius, & præsertim amor amicitiæ, & per consequens directè, idest per se facit. Extasim autem apprehensiuę non facit directè, quia non est in cognitiua virtute; sed facit disponendo, vt cognitiua extra apprehendentem ponatur; sed appetitiuam secundùm se extendit ad bonum alterius; quia est impulsus affectionalis in bonum amati &c.

¶ Nota circa hunc articulum differentiam inter extasim, & raptum ex secunda secundæ quæstio. 175. quia raptus aliquid addit supra extasim. Nam extasis importat simpliciter excessum

Differunt extasi. & raptus.

sum a seipso, secundùm quem aliquis extra suam ordinationem ponitur, sed raptus super hoc addit violentiam quandam, vel quasi violentiam, quia raptus non est naturalis, respectu naturæ particularis, licet sit naturalis respectu naturæ vniuersalis. Et si quis abstrahatur a sensibilibus virtute rerum naturalium, nõ est raptus secundùm D. S. in de Veritate. Potest igitur extasis, etiam ad vim appetitiuam pertinere, puta cum alicuius appetitus tendit in ea, quæ extra sunt, raptus autem solùm ad cognitiuam.

ARGVMENTVM in contrarium pro secunda conclusione responsiua est.

¶Circa hoc argumentum nota, quòd Dionysius dicit, ꝙ Diuinus amor facit extasim, inquantum scilicet facit appetitum hominis tendere ad res amatas. Vnde postea subdit, ꝙ etiam ipse Deus qui est omnium causa, per abundantiam amatoriæ bonitatis extra seipsum fit per prouidentiam ad omnia existentia, &c. Sed raptus propriè pertinet subiectiuè ad virtutem cognoscitiuam, ad quem requiritur violentia, quæ propriè non inuenitur in actu appetitus, cuius est inclinari in rem, & qui non potest pati violentiam, &c. Vide etiam de ista materia in de Veritate, Materia 13. artic. 1. vbi determinatur quid raptus.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd illa ratio procedit de prima extasi.

¶Ad maiorem vera est, præsertim de extasi secundùm vim apprehensiuam, & de extasi perfecta; tunc enim importat alienationem (per virtutem extrinsecam) a modo cognoscendi connaturali, vel ad superiora, & tunc propriè est raptus, qui secundùm magistros describitur, quòd est ab eo, quod est secundùm naturam in id quod est supra naturam vi superioris naturæ eleuatio; vel ad inferiora, ita quòd vtatur sensibus præter intellectum, & tunc est quidem extasis communiter dicta, sed non raptus, quia non est eleuatio, sed depressio.

¶Ad minorem, verum, non semper facit alienationem a modò cognoscendi connaturali, tamen facit semper exitum ad alterum, & extra se secundùm appetitum. Vltra; ergo, &c. Verum, non semper facit primam extasim, quæ est secundùm cognitiuam virtutem. Quare patet, quòd extasis communior est, quàm raptus præcipuè propriè dictus, & loquitur etiam de raptu appetitus, quia conuenit raptus appetitui impropriè.

¶Circa hanc solutionem nota, quia sequitur modum dicendi D. S. in de Veritate, vbi iam, cum quis trahitur ad inferiora, non dicitur raptus esse. Sed in secunda secundæ, supra artic. 2. ad secundum. vult, quòd quando quis trahitur omnino ad ea, quæ sunt appetitus inferioris, magis dicatur rapi, & pati extasim, quia magis abstrahitur ab eo, quod est sibi proprium (scilicet a rationali appetitu) sed non est controuersia, quia in de Veritate considerauit hoc, quod dicitur raptus, esse eleuatio; in secunda secundæ verò attenditur, quia est tractus ab eo, quod est secundùm naturam, scilicet ex parte termini a quo.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa ratio procedit de amore concupiscentiæ, qui non facit simpliciter extasim, vt dictum est.*

* In corp.

¶Ad antecedens, verum, in amore concupiscentiæ, & tamen in illo est etiam aliquis exitus affectionalis ad rem desideratam, sed non stat foris, sed regreditur, referendo ad seipsum. Sed maior non est vera de amore amicitiæ, quia esto ibi sit vnio, est tamen etiam extasis, quia egreditur ad bonum amati, non vltra referens ad seipsum, immo illa vnio affectionalis trahit amantem in amatum, & bona sua. Ad consequens, magis ergo, verum in amore concupiscentiæ, vbi est finalis regressus ad amantem, sed non in amore amicitiæ, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille qui amat, intantùm extra se exit, inquantùm vult bona amici, & operatur; non tamen vult bona amici magis, quàm sua; vnde non sequitur, quòd alterum plus, quàm se diligat.

¶Maior, vel assumptum verum ad sensum dictum in articulo secundo, quia vnit amor amatum amanti ratione complacentiæ, & impressionis, & amans quoque extra se ponitur, volendo bona amico tanquam sibi, &c. Vltra. Si ergo, &c. Dico, quòd sic pergendo in amatum, non quasi se dimittat affectionaliter (volendo videlicet magis bona amico, quàm sibi) sed ad alium sensum dictum in corpore. Vnde negatur quod infertur, sequitur, quòd semper plus diligat amicum, quia procedit ex malo intellectu illius egressus, & extra se positionis.

¶Et nota circa hoc, quia nec hic, nec in patria homo debet alium magis diligere, quàm seipsum quo ad intensionem actus; sed tamē in patria plus diliget meliorem quo ad bonum volitum, De hoc in secunda secundæ, quæst. 26. artic. 13. in corpore.

Vtrum zelus sit effectus amoris.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd zelus non sit effectus amoris; zelus enim est contentionis principium, vnde dicitur 1. ad Cor. 3. Cum sit inter vos zelus, & contentio, &c. sed cõtentio repugnat amori; ergo zelus non est effectus eius.

Inf. q. 28. art. 11. 1. Cor. 3.

¶ 2 Præterea. Obiectum amoris est bonum, quod est communicatiuum sui; sed zelus repugnat communicationi; ad zelum enim pertinere videtur, quòd quis non patitur consortium in amato, sicut viri dicuntur zelare vxores, quas nolunt habere communes cum cæteris; ergo zelus non est effectus amoris.

¶ 3 Præterea. Zelus non est sine odio, sicut nec sine amore, dicitur enim in Psal. Zelaui super iniquos, non ergo debet dici magis effectus amoris, quàm odij.

Psalm.

¶Sed contra est, quod Dionysius dicit quarto cap. de Diui. nomi. quòd Deus appellatur zelotes propter multum amorem quem habet ad existentia.

Dionysius.

Hic D. S. inquirit de quarto effectu amoris, scilicet zelo. Et huic articulo oportet præmittere, quæ habet Doct. S. in postilla 1. Corinth. 14. quia zelus accipitur vno modo pro ipso amore intenso, & pro dilectione feruenti. Et sic constat, quòd quæstio non intelligitur, quia idem non est effectus suiipsius. Sic autem zelus idem est, quòd amor saltem intensus. Secundo autem modo accipitur zelus pro inuidia, vt D. S. ibidem habet, & vt hic habetur, accipitur etiam tertio pro impugnatione consortis in amato, & pro repulsa eorum, quæ sunt contra amatum. Et vt D. S. vbi iam habet, non est æquiuocatio zeli, cum accipitur pro amore feruenti, & inuidia, vel alijs iam dictis, quia vnum sequitur ex alio, & plerumque nomine causæ nominatur etiam effectus, & econtra; & isto tertio modo accipitur hic zelus, quando quæritur, an sit effectus amoris, & secundo modo.

¶Respondeo dicendum, quòd zelus quocunque modo sumatur, ex intensione amoris prouenit; manifestum est enim, quòd quantò aliqua uirtus intensius tendit in aliquid, fortius repellit omne contrarium, vel repugnans. Cum igitur amor sit quidam motus in amatum, ut Augu st. dicit in libro 83. Quæstionum.* Intensus amor quærit excludere omne id, quod sibi repugnat.

*Aug. q. 35. & 36.

¶In corpore duas conclusiones ponit. Doct. Sanct. primò vnam generaliter responsiuam. Secundò, aliam explicatiuam primæ, ibi. Aliter tamen hoc, &c. Prima est. Zelus quocunque modo sumatur ex intensione amoris prouenit, & nota quocunque modo sumatur, quia aliquando accipitur pro zelotipia, quandoque pro inuidia, quandoque pro zelo bono Dei, vel amici, & hi modi tangentur in secunda conclusione. Quandoque etiam accipitur zelus, vt habetur secunda secundæ pro tristitia, qua quis afficitur, quia deest sibi bonum, quod alius habet. Accipitur etiam pro Nemesi, quæ est tristitia de prosperitate malorum. Et secundùm Philosophum est passio media inter inuidiam, & epicacochariam, vel peruersum gaudium secundùm nouam translationem, & laudabilis. Vide secunda secundæ, quæst. 36. artic. 2. in corpore, & quæst. 51. artic. 3. ad secundum, & quartum. Quocunque ergo modo sumatur, oritur ex amore intenso; & tamen hic specialiter ostendetur de zelotipia, & zelo inuidiæ, & zelo amici. Probatur igitur conclusio ista. Quantò aliqua virtus intensius tendit in aliquid, tantò fortius repellit omne contrarium, vel repugnans; sed amor est quidam motus in amatum, igitur intensus amor quærit excludere omne id, quod sibi repugnat; subsumitur extra litteram; sed hoc pertinet ad zelum, & est zelus; igitur zelus est effectus amoris intensi. Maior nota. Minor est beati Augustini. Subsumpta patet ex ratione zeli, quia est conari, & si possibile est excludere omne id, quod repugnat sibi respectu amati, &c.

Conclusio generalis.

¶Et nota, quòd ex his haberi potest, quòd zelus est effectus amoris mediante odio, quia aliquid impediens amantem, vel in singularitate, vel in excellentia amati, eo ipso efficitur odiosum, & per zelum impugnatur. Et hoc etiam notatur ad tertium, & ergo odium non est zelus, sed est causa zeli, licet non prima, quia oritur, & ipsum odium ex intenso amore, & deinde impugnatio, & nisus, vel affectus excludendi aliud, vel impugnandi, &c. quia autem iuxta supra dicta est amor concupiscentiæ, & amicitiæ, ideo conclusio indiget explicatione.

¶Aliter tamen hoc contingit in amore concupiscentiæ, & aliter in amore amicitiæ. Nam in amore concupiscentiæ, qui intensè aliquid concupiscit, mouetur contra omne illud, quod repugnat consecutioni, vel fruitioni quiete eius, quod amatur; & hoc modo viri dicuntur zelare vxores, ne per consortium aliorum impediatur singularitas, quam in vxore quærunt, similiter etiam

etiam qui quærunt excellentiam, mouentur contra eos, qui excellere videntur quasi impedientes excellentiam eorum; & iste est zelus inuidiæ, de quo dicitur in Psal. Noli ęmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

Conclusio secunda.

¶Subiungit conclusionem aliam explicatiuam prioris talem. Aliter hoc contingit in amore concupiscentiæ, & aliter in amore amicitiæ, idest amor concupiscentiæ intensus est causa alterius zeli, & respectu alterius, quàm amor amicitiæ intensus. Probatur conclusio. Et primò D.S. ostendit quis zelus sit in amore concupiscentiæ. Deinde ostendit quis zelus sit in amore amicitiæ, quia tamen isti amores comparantur quo ad zelum, ideo oportet simul arguere de vtroque, quia comparatio requirit vtrumq; comparabilium, &c. In amore concupiscentiæ, qui intensè aliquid concupiscit mouetur contra omne illud, quod repugnat consecutioni, vel fruitioni quiete eius, quod amatur, scilicet amore concupiscentiæ; sed amor amicitiæ intensus facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amati; ergo conclusio vera, quòd alius, & alius zelus est amoris concupiscentiæ, alius & alius amoris amicitiæ. Tenet consequentia de se, quia moueri contra repugnans quiete fruitioni boni concupiti, & moueri contra repugnans bono amici, est alius motus, etiam respectu alterius obiecti. D. S. ponit primò primam partem antecedentis. Secundò secundam, ibi. Amor autem, &c. Primam ergo partem antecedẽtis ostendit, explicando quis sit zelus amoris concupiscentiæ, quia zelus quo dicitur quis zelare vxorem, similiter zelus inuidiæ, &c. Deinde ibi.

¶Amor autem amicitiæ quærit bonum amici, vnde quando est intensus, facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici, & secundùm hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando si qua dicuntur, vel fiunt contra bonum amici, homo repellere studet. Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea quæ sunt contra honorem, vel voluntatem Dei repellere secundùm posse conatur, secundùm illud. 3. Reg. 19. Zelatus sum pro Domino exercituum. & Ioan. 2. super illud. Zelus domus tuæ comedit me. Dicit Glo.* quòd bono zelo comeditur, qui quælibet praua, quæ viderit corrigere satagit, si nequit, tolerat, & gemit.

3. Reg. 19. Ioan. 2. * Glo. ex Aug. tra. 10. in Ioan.

¶Ponit tertiam partem antecedentis prædicti, & explicat quis sit, & quomodo nominetur zelus amoris amicitiæ, quia zelus pro amico, & zelus pro Deo, vt patet clarè in littera.

¶Nota, quòd hanc auctoritatem Psal. (scilicet neque zelaueris facientes iniquitatem) D.S. secunda secundæ, quæst. 36. artic. 2. in corpore, intelligit de zelo, qui apud Philosophum dicitur Nemesis; & vtroq; modo potest intelligi. s. etiam de zelo inuidiæ, &c.

¶Nota, quòd D.S. semper dicit. Zelus est effectus amoris intensi, siue concupiscentiæ, siue amicitiæ; & hoc idem dicit prima cõclusio, quare ex tepido amore non sequitur zelus. Qui enim non multum concupiscit rem aliquam non mouetur contra impediẽs singularitatem, vel excellentiam in re concupita; similiter qui nõ intensè diligit amicum, non impugnat ea, quæ ipsum impediunt a bonis suis; & ergo loquitur D.S de amore intenso, &c.

¶Nota quoq; ex his, quòd amor est causa zeli suo modo effectiua sicut ratio agendi; eo enim ipso, quòd quis rem valde amat, habet rationem, & motiuum, vt impediens amatum impugnet, & est quasi dispositio zelantis, quæ tamẽ reducitur ad genus causæ efficientis largè, &c.

¶Nota quoque, quòd zelus non videtur dicere vnum actum tantum, immo plures, quia impugnatio exercita, & repulsa, requirit etiam interiorem motum, & exteriorem, sic zelotipus varijs modis impugnat corde, ore, & opere consortem; vnde etiam inuidia pertinet ad zelum. Causa etiam zeli prima quidem est amor, deinde odium, postea sequuntur alij motus, & actus interiores, & exteriores, qui constituunt zelum.

ARGVMENTVM in contrarium pro conclusione responsiua prima est.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de zelo inuidiæ, qui quidem est causa contentionis, non contra rem amatam, sed pro re amata contra impedimenta ipsius.

¶Ad maiorem, vera, de zelo amoris concupiscentiæ, qui est zelus inuidiæ; & habetur aliquid de ipsa, secunda secundæ, quæstio. 38. artic. 15. ad primum.

¶Ad minorem, contentio (quæ est contrarietas verborum) cõtra rem amatam, illa repugnat amori; sed contentio contra impedimenta amati, vel amore concupiscentiæ, vel amicitiæ non contrariatur, immo sequitur, & quantò maior est amor, tantò maior est zelus pro amato, & contra impedimenta eius, &c. ergo zelus, &c. Verum, contra rem amatam, tamen contra impedimenta amati, vel contraria amato, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum amatur, inquantum est communicabile amanti, vnde omne illud, quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odiosum; & sic ex amore boni zelus causatur, ex defectu autem bonitatis contingit, quòd quædam parua bona non possunt integrè simul possideri a multis; & ex amore talium causatur zelus inuidiæ, non autem propriè ex his, quæ integrè possunt a multis possideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ a multis integrè cognosci potest, sed fortè de excellentia circa cognitionem huius.

¶Maior vera, est communicatiuum sui ipsi amato, ex cuius intenso amore sequitur repulsio impedimentorum communicationis perfectæ illius boni.

¶Ad minorem, sed zelus repugnat communicationi. Verum, zelus repugnat communicationi ad alios; & hoc in paruis bonis, quæ non possunt a pluribus haberi, sed non repugnat communicationi boni quo ad amatum, immo vt talis communicatio perfectè habeatur, consurgit zelus inuidiæ, vel impugnationis cuiuscunque. Vltra, ad zelum enim, &c. pertinere videtur non habere consortium aliorum impedientium, sed non ad ipsum amatum habetur zelus, &c. ergo zelus non est effectus amoris, verum respectu amati, & desiderati, tamen respectu aliorum qui videntur impedire, &c. D.S. respondet ad minorem.

¶Et nota verbum D S. cum dicit; & sic ex amore boni zelus causatur; sed non ex amore absolutè, & respectu boni amati; sed mediante odio illius, quod impedit communicationem boni concupiti ad amantem. Et hoc dictum est circa articulum, q amor est causa prima zeli, sed non præcisa.

¶Pro intellectu etiam aliquorum dictorum in ista solutione vide D.S. in postilla. 1. ad Corinth. 14. lectione prima, quasi post principium, &c. Quia enim spiritualia possunt perfectè haberi a multis; ideo in charitate Diuina non habet locum inuidia; sed temporalia (scilicet parua) non possunt perfectè haberi, ideo ex amore talium sequitur zelus inuidiæ, & zelus ad singularitatem impedientia.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum, quòd aliquis odio habet ea, quæ repugnant amato, ex amore procedit, vnde zelus propriè ponitur effectus amoris magis, quàm odij.

¶Ad maiorem vera, quia inuidia, quæ est tristitia, præsupponit odium tanquam prius, & iterum aliquod odium præsupponit aliquam tristitiam. De hoc in secunda secundæ, quæst. 24. art. 6. ad primum. Tamen dico, quòd tale odium præcedens zelum est etiam effectus amoris, quia ideo odio quæ impediunt ab amato, propter amorem amati. Vnde negatur consequentia, quòd non magis, quia amor est prima, & principalior causa, quàm odium. D.S. negat consequentiam. Et patet ex hac solutione, quia amor solus non est causa zeli, sed adiuncto odio alicuius, quo stante sequitur zelus aliquo modorum.

Vtrum amor sit passio læsiua amantis.

G

AD quintum sic proceditur. Videtur, q amor sit passio læsiua, languor enim signat læsionem quãdam languentis; sed amor causat lãguorem, dicitur enim Cant. 2. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo; ergo amor est passio læsiua.

Cant.

¶2 Præterea. Liquefactio est quædam resolutio; sed amor est liquefactiuus, dicitur enim Can. 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est; ergo amor est resolutiuus; est ergo corruptiuus, & læsiuus.

Cant. 5.

¶3 Præterea. Feruor designat quendam excessum in caliditate, qui quidem excessus corruptiuus est; sed feruor causatur ex amore. Dionysius enim 5. cap. cœle. Hierach. inter cęteras proprietates ad amorem Seraphin pertinentes ponit calidum, & acutum, & superferuens. & Cantic. 8. dicitur de amore, quòd lampades eius sunt lampades ignis, atque flammarum; ergo amor est passio læsiua, & corruptiua.

Dionysius. Cant. 8.

¶Sed contra est, quod dicit Dionysius 4. cap. de Diui. nomi. quòd singula seipsa amant contentiuè, idest conseruatiuè; ergo amor non est passio læsiua, sed magis conseruatiua, & perfectiua.

Dionysius.

¶Hic

¶Hic consequenter D.S. determinat de quinto effectu, qui sonat imperfectionem. s. læsionem; & ideo vltimò de ipso quæritur inter effectus speciales, & quærit notanter de passione, sed respondendo in vna cõclusione etiã respõdet de amore intellectiuo.

q.26.art.2. & 2. & q. 27.art.1.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * amor signat coaptationem quandam appetitiuæ virtutis ad aliquod bonum, nihil autem quod coaptatur ad aliquid, quod est sibi conueniens ex hoc ipso læditur; sed magis si sit possibile; proficit & melioratur quod verò coaptatur ad aliquid, quod non est sibi conueniens, ex hoc læditur, & deterioratur. Amor ergo boni conuenientis est perfectiuus, & melioratiuus amantis, amor autem boni, quod non est conueniens amanti est læsiuus, & deterioratiuus amantis.

¶D. S. respondet distinctè duabus conclusionibus responsiuis. secundam prosequitur, ibi. Quantum verò ad secundum, &c. prima respondet de amore secundùm formale ipsius, quod tenet ex parte appetitus, & est talis. Amor boni conuenientis est melioratiuus amantis, amor autem boni, quod non est cõueniens amãti, est læsiuus, &c. Hanc conclusionem D.S. primò probat ratione, secundò signo, ibi. Vnde maximè, &c. Tertiò annectit qualiter conclusio intelligatur, ibi. Et hoc quidem, &c. Probatur ergo conclusio ratione sic clarè. Amor signat coaptationem, &c. vt in littera, nihil aũt qđ coaptatur, &c. vt in littera, ergo cõclusio vera.

Conclusio prima.

¶Nota autem, ꝙ D.S. dicit circa minorem, sed magis si sit possibile, proficit, & melioratur; quia aliquando amans ex coaptatione ad amatum non perficitur propriè, quia est metipsum amare, & ipsa perfectio, vt in Deo. Similiter loquendo de melioratione morali, & perfectione, talis non est possibilis bestijs, sed in rationabilibus creaturis, hoc est possibile; ideo perficitur per ipsam coaptationem, ita quòd sicut cognitio veri est quædam perfectio, & melioratio accidentalis cognoscentis, ita coaptatio appetitiua ad bonum appetibile est perfectio, & melioratio in esse appetitiuo vt sic. Si autem loquamur de melioratione appetitiua, & affectiua absolutè, & non in esse morali, sic & appetitus bestiæ perficitur, quia etiam ipsius appetitus naturaliter ordinatur ad appetibile, & per consequens per actum respectu conuenientis perficitur, ita quòd ipsa affectio boni conuenientis est ipsa perfectio, naturalis autem appetitus est perfectio in esse naturæ magis, quàm in esse appetitiuo, & est actus primus, non secundus, sicut amor animalis, &c. Consequenter cum dicit.

¶Vnde maximè homo perficitur, & melioratur per amorem Dei, læditur autem, & deterioratur per amorem peccati, secundùm illud Oseæ 9. Facti sunt abhominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.

Oseæ 9.

¶Manifestat conclusionem prædictam a signo quo ad ambas partes clarè, &c.

¶Et nota ex hoc, quia ista conclusio intelligitur de amore, vt respicit appetitum, & quia etiam amor intellectiuus respicit appetitum in ordine ad conueniens, vel disconueniens, ideo ista conclusio extenditur vsque ad appetitum intellectiuum, est enim ratio communis vtrique appetitui, quia amor vtriusque est coaptatio ipsius ad obiectum; quare etiam D.S. conclusionem manifestat per amorem Dei, & peccati mortalis, qui amores pertinent euidenter ad voluntatem, per dilectionem enim sensualitatis tantùm homo non efficitur abhominabilis; sed oportet, quòd etiam amor voluntatis accedat. Et hoc idem patet ex sequentibus, quia D.S. statim dicit. Quantum verò ad id, quod est materiale in passione amoris, quasi diceret, prædicta conclusio intelligitur de formali amoris, vt sic vniuersaliter, siue sit passio, siue non, &c. Consequenter ibi.

¶Et hoc quidem sic dictum est de amore quantùm ad id, quod est formale in ipso, quod est scilicet ex parte appetitus.

¶Ponit intellectum dictæ conclusionis, quia debet intelligi, quòd amor aliquis est læsiuus, alius melioratiuus quo ad formale, ita quòd ipse actus per comparationem ab obiectum perficiat vel imperficiat in esse appetitiuo, vel etiam morali. Tunc ibi.

¶Quantum verò ad id, quod est materiale in passione amoris, quod est immutatio aliqua corporalis, accidit ꝙ amor sit læsiuus propter excessum immutationis, sicut accidit in sensu, & in actu virtutis animæ, qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis.

¶Respondet alia conclusione de amore passione tantùm, & hoc quo ad materiale; & intendit talem conclusionem, amor passio quo ad materiale potest esse læsiuus, & dicit D. S. accidit, &c. per hoc dat intelligi, quòd amor passio quo ad materiale non habet esse læsiuum positiuè, sed conuenit sibi negatiuè per non repugnantiam. Probatur, accidit, idest potest contingere in aliquo amore, quòd immutatio excedat naturalem habitudinem, & dispositionem corporis; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia talis excessus immutationis lædit corpus. Antecedens declaratur a simili in sensu, & in actu potentiæ organicæ, vbi accidit læsio, quia per aliquam immutationem corporalem, sicut patet, quòd visus læditur ab immutatione visibilis excedentis, similiter in actibus virtutis vegetatiuæ potest esse excessus, &c.

Conclusio secunda.

¶Nota autem fundamentum huius conclusionis infra q.37. artic.4. in corpore. quia amor ratione materialis non habet nocere corpori ex specie, & modo immutationis, immo magis perficere; quia motus amoris non repugnat vitali motioni, sed quantitas, & excessus eius potest repugnare vitali motioni; & ergo dicit D.S. accidit, quia ex se, & ex specie non habet se ex modo, & quãtitate immutationis, secundùm quòd superexcrescit naturalem habitudinem, sicut etiam delectatio, quæ ex propria specie est perfectiua corporis, potest nocere ex superexcrescentia, vt patebit infra, &c. Patet ex his, quòd conclusio prima intelligitur de melioratione, vel læsione appetitus, vt sic dependentis ab appetibili in sua perfectione; secunda autem intelligitur de læsione corporis, non appetitus; quare esse potest, vt passio perfectiua primo modo in homine, noceat secundo modo, & econtra, sicut patet de tristitia etiam sensitiua de peccatis, quæ potest esse, quia appetitus sensitiuus conuenienter se habet ad peccata, & per consequens perficiat appetitum, sed semper nocet corpori, vt patebit infra, quia ex specie nocet corpori, sic amor aliquis quo ad materiale moderatus, vel delectatio potest perficere corpus, & nocere appetitui, vt sic præsertim rationali.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem, quia ipse amans est obiectum, & bonũ conueniẽs, quia quilibet seipsum naturaliter diligit, & quilibet talis amor est bonus. In homine tamen amor quo diligit se secundùm exteriorem hominẽ, plus quàm secundùm interiorẽ est malus moraliter, non quia diligit se, sed quia peruertit ordinem dilectionis, &c.

¶Ad primi maiorem, languor corporalis signat læsionem corporalem, sed languor affectiuus significat tristitiam, & afflictionẽ de absentia amati, maximè quando est omnino absens, vt patet apud D.S. in tertio, dist. 27. quæst. 1. artic. 3. ad secundum.

¶Ad minorem dico, ꝙ amor quandoq; causat languorem appetitiuum, idest afflictionem, & tristitiam affectus, quando amatum est absens; ergo, &c. verum, quandoq; lædit ratione formalis, quãdo amatum est absens, quæ absentia disconuenit amanti; & intelligitur illud canticorum de amore etiam intellectiuo, quia facit lãguorem metaphoricum, & affectiuũ; sed in amore, qui est passio, correspõdet formali ex parte corporis, immutatio etiam afflictiua corporis. s. mediãte tristitia. Secundò concludit hæc ratio, ꝙ amor est afflictiuus non semper formaliter, & secundùm se, sed causaliter in absentia amati, quia tunc ad amorem sequitur tristitia, quæ est afflictiua, & ad tristitiam passionem, sequitur etiam immutatio corporis afflictiua, nam tristitia, vel voluntatis, vel passio maximè est ægritudo, & languor, vt patet apud Tullium.

¶Ad secũdi maiorem, liquefactio corporalis est aliqua resolutio & materialis per agens naturale facta, sed liquefactio affectiua nõ est resolutio, sed mollificatio affectus, qua se exhibet habilem ad intromissionem, & receptionem amati. Et dico, ꝙ talis mollificatio affectus respectu boni conuenientis, & perfectiui, non est læsiua. Et secundò dico, ꝙ transmutatio aliqualis non excedens in corpore correspondens appetitui etiam non est læsiua, immo perfectiua ex propria specie, vt patuit. Reprehenduntur enim duri corde, qui non sunt dispositi ad diligendum Deum.

¶Ad minorem, amor etiam est liquefactiuus affectus, & cordis, & amor passio cum hoc immutat corpus proportionabiliter ad illam affectionem liquefactiuam appetitus. Negatur autem consequentia, quia liquefactio amoris non est resolutiua, sed mollificatiua per oppositum ad congelationem, & indurationem, &c.

¶Ad tertij maiorem, feruor materialis, & corporalis designat excessum caloris, sed non feruor affectiuus, qui signat intensum desiderium de consecutione amati.

¶Ad minorem dico, ꝙ feruor affectiuus quandoq; causatur ex amore, idest magnum, & ingens desiderium ex amore causatur; sed dico, ꝙ tale si sit respectu conuenientis non lædit appetitum. Secundò dico, ꝙ ex amore passione, quandoque causatur feruor etiam corporalis, & talis lædit ratione excessus, non ratione speciei. Et ad probationem minoris dico, ꝙ illæ auctoritates intelliguntur de feruore amoris intellectiui, & spiritualis, qui est in Seraphicis Angelis. Similiter intelligitur auctoritas Canticorum. Negatur autem consequentia, tum quia amor ille, de quo arguitur, non est passio. Tum secundò, dato ꝙ sit passio tantùm, tamen ratione formalis non nocet feruor, si sit conuenientis obiecti; sed conceditur, ꝙ amor passio potest lædere mediante materiali desiderij, cum superexcedit, quomodo tamen sit altus feruor amoris, passionis, & iræ. vide infra quæst. 44 artic. 3. & hoc est, ꝙ D.S. dicit in textu, soluendo omnia argumenta sub vno contextu.

¶Ad ea verò, quæ in contrarium obijciuntur, dicendum, quòd amori attribui possunt quatuor effectus proximi, scilicet liquefactio, fruitio, languor, & feruor, inter

quæ primum est liquefactio, quæ opponitur cógelationi. Ea enim quæ sunt congelata, in seipsis constricta sunt, vt non possint de facili subintrationem alterius pati; ad amorem autem pertinet, quòd appetitus coaptetur ad receptionem boni amati, prout amatum est in amante, sicut iam supra dictum est. * Vnde cordis congelatio, vel duritia est dispositio repugnans amori, sed liquefactio importat quandam mollificationem cordis, qua exhibet se cor habile, vt amatum in ipsum subintret. Si ergo amatum fuerit præsens & habitum causatur delectatio, siue fruitio; si autem fuerit absens, consequuntur duæ passiones, scilicet tristitia de absentia, quæ signatur per languorem (vnde & Tullius in tertio de Tusculanis quęstionibus, maximè tristitiam, ęgritudinem nominat) & intensum desiderium de consecutione amati, quod signatur per feruorem; & isti quidem sunt effectus amoris formaliter accepti secundùm habitudinem appetitiuæ virtutis ad obiectum; sed in passione amoris consequuntur aliqui effectus his proportionati secundùm immutationem organi.

* Art. 2.

*Tull. circa medium.

¶ De materia huius solutionis, & præsertim quid intelligatur apud Dionysium in tertio argumento per acutum, vide D. S. in tertio sententiarum, distinct. 27. quæst. 1. artic. 1. ad quartum, quia amor dicitur acutus, inquantum diuidendo ad intima amati facit deuenire, vt patuit artic. 2. vide, &c.

Vtrum amor sit causa omnium, quæ amans agit.

H

3. di. 27. q. 1. art. 1. corp.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd amans non agat omnia ex amore. Amor enim quædam passio est, vt supra dictum est; * sed non omnia quæ agit homo, agit ex passione; sed quædam agit ex electione, & quædam ex ignorantia, vt dicitur in 5. Ethic. * ergo non omnia quæ homo agit, agit ex amore.

* q. 26. ar. 2.

* Arist. c. 1.

¶ 2 Præterea. Appetitus est principium motus, & actionis in omnibus animalibus, vt patet in 3. de Ani. * Si igitur omnia quæ quis agit, agit ex amore, aliæ passiones appetitiuæ partis erunt superfluæ.

* Arist. tex. 41. vique ad 55.

¶ 3 Præterea. Nihil causatur simul a contrariis causis, sed quædam fiunt ex odio, non ergo oia sunt ex amore.

¶ Sed contra est, quod Dionys. dicit 4. cap. de Diui. no. ꝙ propter amorem boni omnia agunt quæcunq; agunt.

Dionysius.

¶ Hic vltimò D. S. quærit de effectu generaliter omnis amoris; alij enim effectus præcedẽtes cõueniunt amori passioni, & amori intellectiuo, sed nõ ita amori naturali, sicut iste de quo hic q̃ritur.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ omne agens agit propter finem aliquem, vt supra dictum est; * finis autem est bonum desideratum, & amatum vnicuique. Vnde manifestum est, quòd omne agens quodcunque sit, agit quamcunque actionem ex aliquo amore.

* q. 1. art. 2.

Conclusio responsiua.

¶ Conclusio responsiua est talis. Omne agens quodcunque sit, agit quácunque actionem ex aliquo amore; dicitur autem ex aliquo amore, scilicet vagè, & indeterminatè, sicut in alio proposito dicitur, quòd materia necessariò sibi determinat aliquam formã, non quidem hanc, vel illam determinatè; sed hanc, vel illam vagè, & indeterminatè: sic in proposito actio agentis necessariò pręrequirit (sicut aliquo modo causam) amoré aliquem indeterminatè, quia non fit actio sine amore aliquo, tamen potest fieri sine illo, vel illo determinatè. Probatur cõclusio clarè in littera, qu asi sic argueretur. Vnumquodque agens agit propter bonum amatum, igitur agit ex amore (scilicet boni) & per consequens sequitur conclusio. Antecedens patet, quia omne agens agit propter finem amatum, siue amore naturali, qui sequitur esse naturale & formam, siue amatum amore, qui sequitur cognitionem coniunctam, vt patuit supra quæst. 1. Consequentia tenet, quia bonum non est amatum sine amore, &c.

¶ Nota, quia posset esse quæstio in quo genere causæ. Amor (scilicet vagè modo dicto) sit causa actionis. Ad hoc dicitur conformiter ad supradicta quæst. 26. quia amor, ex quo quis agit ratione obiecti amati est causa finalis, propter quam actionis, & esse amatum est effectus, & conditio consequens bonum, & finem in ordine ad appetitum: sed amor ipse ratione sui, qui est actus circa illud obiectum est causa actionis in genere causæ efficientis, largè tamen, quia non est, quod agit actionem, sed ratio agendi, & causa effectiua ad modum dicendi Capreoli; eo modo quo effectus alteri necessariò præsuppositus dicitur causa eius effectiua, quia videlicet est aliqualis ratio efficiendi. Nihil enim agit in se propter finem, & amatum finem, igitur amor necessariò præcedit omnem actionem, ita tamen, quòd amor generaliter accipiatur, vt patebit ad primum.

Capreolus.

¶ Confirmatur conclusio auctoritate Dionysij in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de amore, qui est passio in appetitu sensitiuo existens, nos autem loquimur nunc de amore communiter accepto, prout comprehendit sub se amorem intellectualem rationalem, animalem naturalem, sic enim Dionysius loquitur de amore in 4. cap. de Diui. nomi.

Dionysius.

¶ Ad maiorem, vniuersaliter assumpta falsa est, quia non omnis amor est passio, sed solùm sensitiuus, vt patuit artic. 2. quęst. 26. non autem naturalis, vel intellectiuus.

¶ Ad minorem vera, & tamen ea quæ agit ex electione, agit etiam ex amore aliquo, non enim etiam eligitur per purum iudicium rationis, nisi amatu in amore, qui est voluntatis, & hoc amore concupiscentiæ, quæ est amor amicitiæ respectu alterius cui eligitur; ergo homo non agit omnia ex amore, verum, sensitiuo, & qui est passio, tamen ex aliquo amore, & nunc responsum est, non tantùm de amore sensitiuo, sed de amore in communi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex amore, sicut iam dictum est. * causatur, & desiderium, & tristitia, & delectatio, & per consequens omnes aliæ passiones; vnde omnis actio, quæ procedit ex quacunque passione, procedit etiam ex amore, sicut ex prima causa; vnde non superfluunt aliæ passiones; quæ sunt causæ proximæ.

* Artic. 4.

¶ Maior vera, de principio vt solet dici imperatiuo, sed non executiuo; vel magis appetitus, præsertim in brutis, est principium motiuum, & impetuosum ad executionem, non enim habet imperium locum in brutis, vt patuit supra quæst. 17. artic. 2. ad secundum, & tertium, & quæst. 15. artic. 2. ad secundum. Vltra, si igitur omnia, quæ quis agit, agit ex amore. Dico, quòd agit ex amore semper, sicut ex principio primo, & radicali, & originali, tamen agit etiam ex alijs passionibus quandoque, sicut ex principio proximo, sicut cum quis agit ex ira, actio illa habet iram pro principio propinquo. Si autem quæratur, quare ille sit iratus, inuenitur, quòd ideo, quia ille impediuit eum ab amato. Vltra, ergo aliæ superfluunt. Negatur consequentia, quia præter causam primam, oportet quandoque etiam habere causam secundam, licet causa prima etiam producat aliquos effectus præter causas secundas, sic aliqua actio immediatè dependet ex amore præcipuè amicitiæ, & ad minus desiderium consequitur amoré immediatè.

¶ Ad tertium dicendum, quòd odium etiam ex amore causatur, sicut infra dicetur. *

* q. 29. art. 2.

¶ Maior vt iacet est vera, quia simul non causatur ex contrarijs, si autem collatur illud simul, non est vniuersaliter vera, vnde dicitur nihil causatur a contrarijs causis vt sic; & secundò, non causatur a contrarijs per se, tamen ab vno per se, ab alio per accidens; primum patuit supra quæstio. 15. artic. 2. ad secundum. quia induratio causatur a calore, & frigore; verum tamen, quòd non est induratio eiusdem recipientis, sed in eodem potest causari eadem forma a contrarijs, ab vno per se, ab alio per accidens, vt patet in naturalibus.

¶ Ad minorem malè subsumitur, sed si subsumatur formaliter, sed odium contrariatur amori, & vt contrariatur sibi oritur ex eo, aliqua actio; tunc negatur ista minor, quia actio, quæ causatur ex odio, causatur ab eo, non inquantum contrariatur amori, scilicet circa idem obiectum existens, sed vt sequitur ex amore. Pro intellectu huius vide infra quęst sequen. artic. 2. ad secundum, quia amor vnius rei est causa, quòd eius contrarium odiatur, & semper odium radicatur in aliquo amore, vt est principium actionis; & ergo amor, non quidem illius, vel illius rei; sed aliquis est primum principium actionis.

Quæstio Vigesimanona.

De Odio.

DEinde considerandum est de odio. Et circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum causa, & obiectum odij sit malum. Secundò, vtrum odium causetur ex amore. Tertiò, vtrum odium sit fortius, quàm amor. Quartò, vtrum aliquis possit habere odio seipsum. Quintò, vtrum aliquis possit habere odio veritatem. Sextò, vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.

¶ Quia

¶Quia odium pertinet ad primam coniugationem passionum cum amore; & est prima inter respicientes malum, sicut amor inter respicientes bonum; ideo post amorem statim tractat de odio. Et diuiditur ista quæstio, quia primò de obiecto, & causa odij communibus, in artic. primo, & secundo. In tertio elicit quoddam sequens ad secundum articulum. In quarto, quinto, & sexto quærit de obiectis specialibus.

Vtrum causa, & obiectum odij sit malum.

I

Mal. q. 12. art. 4.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd obiectum, & causa odij non sit malum; omne enim quod est, inquantum huiusmodi bonũ est; si igitur obiectum odij sit malum, sequitur, quòd res nulla odio habeatur, sed solùm defectus alicuius rei, qđ patet esse falsum.

2. Mach. 3.

¶ 2 Præterea. Odire malum est laudabile. Vnde in laudem quorundam dicitur 2. Machab. 3. quòd leges optimè custodiebantur propter Oniæ Pontificis pietatem, & animos odio habentes mala; si igitur nihil odiatur nisi malum, sequitur, quòd omne odium sit laudabile, quod patet esse falsum.

¶ 3 Præterea. Idem non est simul bonum, & malum; sed idem diuersis est odibile, & amabile; ergo odium nõ solùm est mali, sed etiam boni.

¶Sed contra. Odium contrariatur amori, sed obiectum amoris est bonum, vt supra dictum est; * ergo obiectum odij est malum.

* q. 26. ar. 1.

¶ In hoc articulo D. S. primò inquirit de obiecto communi, & proprio odij; est enim malum vt apprehensum causa odij, quod est passio, vel motus voluntatis obiectiua, & quasi effectiua; amor autem est causa tenens se ex parte subiecti, & faciens aliquid haberi tanquam malum.

¶Respondeo dicendum, quòd cum appetitus naturalis deriuetur ab aliqua apprehensione, licet non coniuncta, eadẽ ratio uidetur esse de inclinatione appetitus naturalis, & appetitus animalis, qui sequitur apprehensionem coniunctam, sicut supra dictum est; * in appetitu autem naturali hoc manifestè apparet, quòd sicut vnumquodq; habet naturalem consonantiam, uel aptitudinem ad id, quod sibi cõuenit, qui est amor naturalis; ita ad id quod est repugnans, & corruptiuum habet dissonantiam naturalem, quæ est odium naturale. Sic igitur & in appetitu animali, seu intellectiuo, amor est consonantia quædã appetitus in id quod apprehenditur, ut conueniens; odiũ uerò est dissonantia quædam appetitus ad id, quod apprehenditur ut repugnans, & nociuum.

* q. 26. ar. 1.

¶D. S. primò deducit quandam conclusionem fundamentalem; secundò subsumit, & infert conclusionem responsiuam, ibi. Sicut autem, &c. Fundamentum igitur huius responsionis est, quòd in appetitu animali, seu intellectiuo, amor est consonantia quædam appetitus, &c. vt in fine litteræ. Probatur. Eadem ratio videtur esse de inclinatione appetitus naturalis, & appetitus animalis; sed in appetitu naturali, naturalis appetitus est consonantia, odium verò repugnantia; igitur conclusio vera. Maior patet, quia vterque appetitus sequitur apprehensionem, licet ille nõ coniunctam ille coniunctam; & ergo videtur, quòd de motibus illorum appetituum sit aliqua proportio, præsertim cum cognitio vna deriuatur ab alia, & cum ars imitetur naturam. Minor relinquitur nota.

¶ Circa quam nota ex prædictis, quia amor naturalis in rebus purè naturalibus non est actus elicitus, sed actus primus, sicut grauitas est amor grauis, & calor amor calidi vt sic, sed in cognoscentibus est actus elicitus secundus; & tamen in hoc conueniunt, quòd vterque est cõsonantia, idest forma proportionata alteri, vel actus complacentiæ in aliquo proportionato. Oppositum est de odio; vnde patet, quòd consonantia naturalis non est nisi forma alteri proportionata inclinans ad ipsum, sicut grauitas ad locum deorsum, & leuitas ad sursum. Tunc ibi.

¶Sic autem omne conueniens, inquantum huiusmodi, habet rationem boni, ita omne repugnans, inquantũ huiusmodi, habet rationem mali; & ideo sicut bonũ est obiectum amoris, ita malum est obiectum odij.

Conclusio responsiua.

¶Subsumit sub prædicta conclusione, & infert cõclusionem responsiuam talem; sicut bonum est obiectum amoris, ita malũ odij. Probatur assumendo conclusionem fundamentalem pro maiori, minor. Sicut autem omne, &c. vt in littera; ergo sequitur cõclusio.

¶Nota circa minorem, quòd conueniens vt sic est bonum, quia perfectiuũ alterius, cui conuenit; disconueniens verò est malum non simpliciter, & quo ad vniuersum, vel principium vniuersi, sed dicitur malum, quia nociuum alteri, & eius destructiuum; sicut per oppositum Philosophus habet 4. Ethic. quòd prodigus vanus quidem est, sed non malus. Vnde patet, quòd malum, quod est obiectum odij, non dicitur quia imperfectum, vel quia priuatum debita perfectione; sed quia alteri repugnat, & alterius est corruptiuũ; vel apprehensum, vt nociuum, vel impeditiuum alicuius, nõ quia causa sit in se mala. Vide prima par quæst. 49. art. 3. in corp.

ARGVMENTVM in contrarium fundatur in hoc, quia directè contrariorum motuum appetitus sunt contraria obiecta, quare autem dicat directè. Vide infra quæst. 73 art. 4. & sic confirmat conclusionem responsiuam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ens inquantum ens, non habet rationem repugnantis, sed magis conuenientis; quia omnia conueniunt in ente; sed ens inquantum est hoc ens determinatũ, habet rationem repugnantis ad aliquod ens determinatum, & secundùm hoc unũ ens est odibile alteri, & est malum, & si non in se, tamen per comparationem ad alterum.

¶Ad maiorem, vera est, quod omne quod est, inquantum huiusmodi, est bonum in se, & simpliciter, inquantum ens, si actu, sed tamen vt hoc ens potest esse repugnans alteri, sicut lupus, vt vorantiuus est contrarius oui. Vltra, si igitur malum, &c. Dico, quòd obiectum odij est malum huic, & non semper in se malum. Vltra sequitur, quòd nulla res, &c. verum, vt res in se. Tamen vt talis res contraria, & nociua isti. Vltra. Sed solùm defectus, &c. non oportet, immo res ipsa est obiectum odij, quandoq; modo dicto, esto etiam defectus odiatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut aliquid apprehenditur ut bonum, quod non est verè bonum, ita aliquid apprehenditur ut malum, quod non est verè malum; vnde contingit quandoque nec odium mali, nec amorem boni esse bonum.

¶Ad maiorem, odire malum in veritate hoc est laudabile, sed non, odire quod videtur huic malum, est tamen in veritate bonum; & primo modo intelligitur auctoritas. Vltra, si igitur dico, quòd nihil odimus nisi malum, verum, vel apparens, sed non semper existens malum, quod est contra rationem, & simpliciter malum homini vt sic. Vltra, sequitur, quòd omne odium sit laudabile. Negatur consequentia, quia odium apparentis mali (vt est quandoque virtuosum) non est laudabile, & similiter est de amore, & alijs passionibus, quæ sunt, vel circa bonum, vel circa malum, vt patuit supra quæst. 24. artic. 4. ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd contingit idem esse amabile, & odibile de diuersis secundùm appetitum quidem naturalem ex hoc, quòd unum & idem est conueniens uni secundùm suam naturam, & repugnans alteri, sicut calor conuenit igni, & repugnat aquæ; secundùm appetitum uerò animalem, ex hoc, quòd unum, & idem apprehenditur ab uno sub ratione boni, & ab alio sub ratione mali.

¶Ad maiorem, idem non est simul bonum, & malum secundùm se, & simpliciter, potest tamen idem esse bonum, & malum diuersis rebus in naturalibus, & potest apprehendi idem vt conueniens, & disconueniens a diuersis in cognoscentibus.

¶ Ad minorem, idem est odibile, & amabile non in se, & istis diuersis diuersimodè dispositis, vel apprehendentibus vnam rem diuerso modo. Vltra, ergo odium non est solùm mali, verum in se, tamen quo ad hunc, & vt apprehenditur malum.

Vtrum odium causetur ex amore.

K

Supra q. 28. ar. 6. ad 2 & infra art. 3. corp. Et 4. contra c. 19. col. 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd amor non sit causa odij. Ea enim, quæ ex opposito diuiduntur, naturaliter sunt simul, ut dicitur in Prædicamentis; * sed amor, & odium cum sint contraria, ex opposito diuiduntur; ergo naturaliter sunt simul, non ergo amor est causa odij.

* In Postprædicam. c. de simili.

¶ 2 Præterea. Vnum contrariorum non est causa alterius, sed amor, & odium sunt contraria; ergo, &c.

¶ 3 Præterea. Posterius non est causa prioris, sed odium est prius amore ut uidetur; nam odium importat recessum a malo; amor uerò accessum ad bonum; ergo amor non est causa odij.

¶Sed contra est, quod dicit August. 14. de Ciu. Dei, * quòd omnes affectiones causantur ex amore; ergo & odium, cum sit quædam affectio animæ.

* Aug. c. 7. & 9.

¶Hic

¶Hic inquirit de alia causa odij, & primò determinatur propositum; secundò ex hoc corollariè concluditur ordo amoris ad odium in gradu potioritatis, artic. 3.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * amor consistit in quadam conuenientia amantis ad amatum; odium verò consistit in quadam repugnantia, uel dissonantia; oportet autem in quolibet prius considerare quid ei conueniat, quàm quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid est repugnans alteri, quia est corruptiuum, vel impeditiuum ei, quod est conueniens; vnde necesse est, quòd amor sit prior odio, & quòd nihil odio habeatur, nisi per hoc, quòd contrariatur conuenienti, quod amatur; & ſm hoc omne odium ex amore causatur.

*Art. præceden.

Conclusio responsiua.

¶Conclusio responsiua in fine corporis est ista. Omne odium ex amore oritur. Probatur. Amor est prior odio, & nihil odio habetur, nisi quia contrariatur conuenienti quod amatur; ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia prius alio, & necessariò sibi præsuppositum sine quo alterum non potest esse, est causa eius. Antecedens probatur clarè in littera sic, oportet in quolibet prius, &c. sed amor consistit in quadam, &c. vt in littera; igitur antecedens, &c. Maior declaratur in littera.

¶Nota, quòd ex ista probatione habetur, quòd amor est causa odij quasi dupliciter: vno modo in genere causæ efficientis largè, eo modo quo necessariò alteri præsuppositum dicitur causa eius, quia scilicet nihil odio habetur, nisi quia amor alterius præcedit, cui ipsum repugnat; secundò amor est causa odij quasi obiectiuè, & hoc remotè, quia videlicet est dispositio, ratione cuius aliquid habetur repugnans; nam eo ipso, quia est contra amatum: ideo apprehenditur vt malum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in his, quæ ex opposito diuiduntur, quædam inueniuntur, quæ sunt naturaliter simul, & secundùm rem, & secundùm rationem, sicut duæ species animalis, uel duæ species coloris; quædam verò sunt simul secundùm rationem, sed vnum realiter est prius altero, & causa eius, sicut patet in speciebus numerorum, figurarum, & motuum; quædam verò non sunt simul, nec secundùm rem, nec secundùm rationem, sicut substantia, & accidens; nam substantia realiter est causa accidentis, & ens secūdùm rationem prius attribuitur substantiæ, quàm accidenti, quia accidenti non attribuitur, nisi inquantum est in substantia; amor autem, & odium naturaliter quidem sunt simul secundùm rationem, sed non realiter; vnde nihil prohibet amorem esse causam odij.

¶Ad maiorem, non est vniuersaliter vera; vnde dicitur, ꝙ quæ ex opposito diuidūtur, quādoque sunt simul naturaliter negatiuè, ita ꝙ non est ratio, quare vnum sit prius alio, cum a se inuicem nō dependeat secundùm rem, & rationem diuisi, quæ ęqualiter cōueniunt eis, nec vni per alterum; & talia sunt aliquæ species vniuoci, sicut duæ species animalis, vel coloris; esto enim albedo dicatur esse mensura, & prior omnibus coloribus, hoc est secundùm esse cognitum, non secundùm rem, nec secundùm perfectiorem participationem rationis consequens, sed speciei perfectionem; quandoque sunt diuidentia simul secundùm rationem, non autem ſm rem, & existentiam, vt patet de speciebus numerorum, & de speciebus corporis, quæ sunt vniuocè (vniuocatione logica) conueniunt in corpore, & tamen corpus cœleste est causa corporis corruptibilis, vnde dicitur 7. physic. iuxta genus (iuxta genus logicum videlicet) latent multæ ęquiuocationes, scilicet philosophicè; quandoque autem diuidentia, nec sunt simul secundùm rem, quia vnū est causa alterius, nec secundùm rationem, quia diuisum conuenit vni per aliud, & alteri absolutè. Vltra, ad minorem vera, etiam diuiduntur sub vniuoco; ergo sunt simul ſm rationem diuisi, sed non inter se, immo vnum est causa alterius, sicut Sol condiuidit corpus, & tamen est causa aliorum corporum.

¶Circa hanc solutionem nota, ꝙ posset alicui videri repugnātia duplex in illa solutione; vna quidem contra philosophum; secunda contra Commentatorem; contra Philosophum, quia D. S. dicit, ꝙ duę species coloris simul inueniuntur, Philosophus autem in Postprędicamentis dicit, ꝙ non oportet, ꝙ si vnum contrariorū sit, quod reliquum sit; & hoc declarat exemplariter, quia cum oēs albi sint, albedo quidem erit, nigredo verò non erit. Commētator etiam dicit. 12. metaph comm. 2 ꝙ prioritas, & posterioritas specierum nō impedit vnitatem generis. Solutio autem dicit species esse simul. Sed ad hoc dicitur. Ad primum, vt tactum est, ꝙ D. S. loquitur de simultate existentiæ negatiua, quia non est ratio, quare vnum sit prius alio in non dependentibus a seinuicem, vt sic, Philosophus autem loquitur de simultate positiua. Secundò dicitur, ꝙ D. S. loquitur post Philosophum in 2. cœli. vbi dicit, quod si vnū cōtrariorum est, reliquū quoq; esse est necesse, & quod si ignis est, terra est, vbi philosophus intelligitur de necessitate physica, quæ est propter appetitum naturalem materiæ ad vtrumq; cōtrariorū, Philosophus autem in Postprædicamentis loquitur de necessitate logica, quia nō impedit contradictionē, vnam esse alia nō existēte; vnde nō est cōtradictio D. S. ad Philos. sicut nec Philos. ad seipsum. Ad secundum de Cōmentatore dicitur, ꝙ manifestè intelligit de prioritate, & posterioritate perfectionis, quia semper vna est perfectior alia; nam species rerum se habent sicut numeri D. S. autem cum dicit duas species esse simul, intelligit de simultate existentiæ.

An species sint simul.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd amor, & odium sunt contraria, quando accipiuntur circa idem, sed quando sunt de contrarijs, non sunt contraria, sed seinuicem cōsequentia; eiusdem enim rationis est, quòd ametur aliquid, & odiatur eius contrarium, & sic amor vnius rei est causa, quòd eius contrarium odiatur.

¶Ad maiorem, per se verum, tamen per accidens vnum causat alterum. Ad minorem, amor, & odium eiusdem obiecti sunt contraria, & secundùm idem; sed amor vnius, & odium alterius, quod contrariatur amato non contrariantur, immo tale odium talem amorem per se consequitur; ergo amor non causat odium sibi cōtrarium; sed causat, quòd ipsum sequitur circa aliud obiectum. D. S. respondet ad minorem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in executione, prius est recedere ab uno termino, quàm accedere ad alterum terminum; sed in intentione est è conuerso, propter hoc enim receditur ab uno termino, ut accedatur ad alterū; motus autem appetitiuus magis pertinet ad intētionem, quàm ad executionem; & ideo amor est prior odio, cum utrumq; sit motus appetitiuus.

¶Maior vera, posterius vt sic; sed tamen id, quod est posterius in vno genere, potest esse prius in alio, vt patet de materia, & forma efficiente, & fine. Ad minorem negatur. Ad probationem dico, quòd importat recessum affectionalem, & animalem, qui posterior est accessu, & eum semper præsupponit. Vide infra q. 42. artic. 1. in corp. quia malum fugitur, eo quòd est priuatio boni appetiti, & amati; verum est, quòd in motu naturali, & in executione prior est recessus a termino a quo, quàm accessus ad terminum ad quem; sed huic non assimilatur motus appetitiuus, qui est passio, sed intentioni naturæ, quæ prius fertur super termino ad quem, ratione cuius fit recessus a termino a quo; ideo enim corrumpitur aqua, vt generetur ignis, & natura prius intendit generationem illius, quàm istius corruptionem. Et Doct. Sanct. respondet ad probationem minoris, de qua etiam supra quæst. 25. artic. 3. ad tertium.

Utrum odium sit fortius amore.

M

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd odium sit fortius amore, dicit enim Aug. in lib. 83. Quæstio. * Nemo est, qui non magis dolorem fugiat, quam appetat uoluptatem; sed fugere dolorem pertinet ad odium, appetitus autem uoluptatis pertinet ad amorem; ergo odium est fortius amore.

*Aug. q. 36.

¶ 2 Præterea. Debilius uincitur a fortiori; sed amor uincitur ab odio, quando scilicet amor conuertitur in odium; ergo odium est fortius amore.

¶ 3 Præterea. Affectio animæ per effectum manifestatur, sed fortius insistit homo ad repellendum odiosum, quàm ad prosequendum amatum, sicut etiam bestiæ abstinent a delectabilibus propter uerbera, ut August. introducit in lib. 83. Quæst. * ergo odium est fortius amore.

*Aug q. 36.

¶ Sed contra. Bonum est fortius, quàm malum, quia malum non agit nisi uirtute boni, ut Dionys. dicit 4. cap. de Diui. no. sed odium, & amor differunt secundùm differentiam boni, & mali; ergo amor est fortior odio.

Dionysius.

¶Hic ex dictis præsertim, artic. 2. D. S. elicit quid sit fortius, an amor, vel odium.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est effectum sua causa esse fortiorem, omne autem odium procedit ex aliquo amore, sicut ex causa, vt supra dictum est; * vnde impossibile est, quòd odium sit fortius amore simpliciter.

*Artic. 2.

¶D. S. sic

Conclusio prima.

¶D.S. sic procedit. Primò respondet ad quæsitum. Secundò illam responsionem modificat, & limitat, ibi. Sed tamen, &c. Quo ad primum respondet duabus conclusionibus; vna negatiua quæsiti; alia affirmatiua, ibi. Sed oportet, &c. Prima ergo conclusio responsiua negatiua est. Impossibile est, quòd odium sit fortius amore simpliciter (intelligitur simpliciter, idest absolutè, & secundùm propriam rationem, & totaliter; vel simpliciter, idest per se) quia odium vt sic, non potest excedere omnem amorem, sed amor aliquis potest excedere omne odium; sicut dicimus, quòd actus intellectus simpliciter est prior actu voluntatis, quia ante omnem actum voluntatis est aliquis actus intellectus, sed nõ è contra, quamuis ille actus voluntatis hunc actum intellectus præcedere possit. Probatur ergo conclusio ista clarè, & ordinatè in littera. Et probat D. S. quòd odium non potest esse fortius amore, qui est causa odij, cum quo stat, quòd odium aliquod sit fortius aliquo amore, ex quo non procedit, vt dicetur statim. Consequenter cum dicit.

¶Sed oportet ulterius, quòd amor simpliciter loquẽdo, sit odio fortior; fortius enim mouetur aliquid in finem, quàm in ea, quæ sunt ad finem; recessus autem a malo ordinatur ad consecutionem boni, sicut ad finem; unde simpliciter loquendo, fortius est motus animæ in bonum, quàm in malum.

Conclusio limitatiua.

¶Respondet affirmatiuè quæsito tali conclusione. Amor excellit odium simpliciter, nec est superfluitas, quia stat, quòd aliquid non excedit aliud, nec tamen illud aliud habet ex propria ratione excessum super aliud; & intelligitur conclusio ista, non quòd quilibet amor sit fortior quolibet odio; sed quolibet odio sibi correspondente, quod ex eo oritur; & quia deueniendum est ad amorem, qui est fortior omni odio; vnde est simpliciter fortior, idest absolutè, & in veritate. Probatur ergo conclusio, fortius mouetur aliquid in finem, quàm in id quod est ad finem, sed recessus a malo, qui est odium, ordinatur ad consecutionem boni, cuius est amor, sicut ad finem; ergo simpliciter & finaliter, fortior est motus in bonum, qui est amor, quàm in malum, qui est odium; & potest etiam intelligi simpliciter, idest per se, quia datur amor, qui vincit omne odium.

¶Et nota, quòd hæc ratio continet aliud medium a præcedenti, quia procedit non secundùm rationem causæ, & effectus, sed secundùm propriam rationem, quæ est ex obiectis, quia videlicet amor est accessus ad bonum, odium verò recessus a malo; sed recessus a malo est propter accessum appetitiuum ad bonum, vt patuit art. 2. ad tertium prioritas autem finis est simpliciter prima.

¶Sed tamen aliquando uidetur odium fortius amore propter duo. Primò quidem, quia odium est magis sensibile, quàm amor; cum enim sensus perceptio sit in quadam immutatione, ex quo aliquid iam immutatum est, non ita sentitur, sicut quando est in ipso immutari; vnde calor febris ethicæ, quamuis sit maior, non tamen ita sentitur, sicut calor tertianæ; quia calor ethicæ iam uersus est quasi in habitum, & naturam; & propter hoc etiam amor magis sentitur in absentia amati, sicut Aug. dicit in 10. de Trin.* quòd amor non ita sentitur, cum non prodit eum indigentia, & propter hoc etiam repugnantia eius, quod oditur, sensibilius percipitur, quàm conuenientia eius, quod amatur.

*Aug. c. 12.

¶Hic consequenter D.S. limitat præcedentem responsionem tali conclusione. Aliquando odium videtur fortius amore, quam conclusionem explanat duabus rationibus; secundam ponit ibi. Secundo quia, &c. Quo ad primum arguitur sic. Odium est magis sensibile, igitur conclusio vera; consequentia nota, quia magis sensibilia videntur fortiora; antecedẽs probatur in littera. Odium consistit in immutari in naturali, & amor in immutato esse connatura liter; antecedens verum; antecedens proximũ ostenditur exemplariter de febre ethica, & de amore in absentia amati, quæ est innaturalior, & facit nouam immutationem, & desiderium amati; vnde D.S. infert antecedens primum in substantia.

¶Nota circa hæc eundem exemplum, quòd sensibilius propter dispositionem subiecti repugnantem non est fortius, esto fortius videatur, cum quis frigidos pedes aquæ calidæ etiam mediocriter imponit, tunc enim videtur valde vehemens calor, & si modicum perstiterit, & multò calidior aqua super infundatur, non videbitur ita calida. Prima ergo est sensibilior, non tamen fortior, immo secunda, quia prima inuenit subiectum in contraria, & magis repugnante dispositione; secunda autem in dispositione magis connaturali; & aduenit ei, quod prius immutatum est secundum calorem, prima verò de nouo immutat. Deinde cum dicit.

¶Secundò, quia non comparatur odium ad amorem sibi correspondentem; secundùm enim diuersitatem bonorum est diuersitas amorum in magnitudine, & paruitate, quibus proportionantur opposita odia; vnde odiũ, quod correspondet maiori amori magis mouet, quàm minor amor.

¶Subiungit secundam rationem pro conclusione limitatiua; & primum hoc facit; secundò ex ea ostendit primum argumentum in oppositum adducendum esse solutum, ibi. Et per hoc, &c. Ratio ergo illa secunda habetur clarè in littera; & habetur ex ista ratione, quòd odium aliquod est fortius aliquo amore, sed non sibi correspondente tanquam effectus istius amoris, cum quo stat, quòd amor absolutè, & simpliciter est fortior, &c.

¶Nota, quòd primo modo. s. primæ rationis videtur odium fortius si comparetur ad amorem sibi correspondentem, ex quo causatur; sed secundo modo est quidem odium fortius, sed non comparatur amori sibi correspondenti, ex quo causatur: vnde dicit D.S. videtur fortius propter duo: primò quidem secundùm apparentiam; secundò in veritate aliquo amore, sed non quolibet.

¶Et per hoc patet responsio ad primum; nam amor voluptatis est minor, quàm amor conseruationis suiipsius, cui respondet fuga doloris; & ideo magis fugit dolor, quàm ametur voluptas.

¶Ex prædicta ratione soluit primum argumẽtum in oppositum adducendum, & applicabitur hæc solutio circa argumentum ipsum. Confirmatur autem secunda conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶Ad primi maiorem, verum, nemo est, qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat voluptatem, tamen hoc prouenit ex maiori amore conseruationis suiipsius, cui conseruationi dolor contrariatur.

¶Ad minorem, vera est; ergo odium aliquod, scilicet correspondens maiori amori tanquam ex eo sequens est fortius amore non simpliciter, vt patebit; sed illo qui est rei minus amatæ. Minus enim amatur voluptas, quam vita; & ergo odium, quod est pro vita conseruanda contra ea, scilicet quæ impediunt vitam, vt est tristitia, & dolor, est maius, quàm amor alicuius, quod non est ita necessarium ad vitam. s. voluptatis. Et est hoc argumentum pro conclusione limitatiua, & pro secundo motiuo.

¶Ad secundum dicendum, quòd odium nunquam uinceret amorẽ nisi propter maiorem amorem, cui odiũ corresponder, sic homo magis diligit se, quàm amicum; & propter hoc, quòd diligit se, habet odio etiam amicum, si sibi contrarietur.

¶Maior vera vt sic. Ad minorem, amor vincitur ab odio; verum, aliquis amor minus amati vincitur ex odio, quod prouenit ex amore magis amati, sicut si amicus incipiat nocere amanti, amans odiet eum, quia nocet sibi quem magis diligit. Vltra; ergo odium est fortius amore, verum, aliquo; sed non simpliciter, & a toto genere est etiam conclusione limitatiua, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd ideo intensius aliquid operatur ad repellendum odiosa, quia odium est magis sensibile.

¶Ad maiorem, affectio manifestatur per effectum, vel quo ad sui magnitudinem, vel sensibilitatem. Videmus enim, quòd res in se modica, quia tamen est multum sensibilis; ideo habet magnum effectum ipsa in se debilis, sicut vna modica læsio in parte multum sensibili habet magnum effectum, & quis eam multum fugit, & mallet pati fortem ictum in loco, qui consueuit percuti; nota de hoc exemplum D.S. in quarto, distin. 49 quæst. 3. artic. 2. quæst. 1. ad tertium. Vnde fabri, qui sonitum malleorum consueuerunt audire, non ita mouentur a talibus sonis sicut alij; & ideo in principio operationis homo magis delectatur, quàm postmodum in processu ipsius continuatæ, res autem in sua nouitate magis sentiuntur, quia postmodum earum dispositio fit quasi qualitas quædam inhærens sentientibus; & vide etiam in corpore ratione secunda.

¶Ad minorem vera est saltem quandoque; & tamen hoc est etiam ex amore maiore, quia fortius insistit ad repellendum odiosum, quod nocet magis amato, quàm ad prosequendum minus amatum, sicut patet in exemplo argumenti, quia bestiæ magis fugiunt verbera, quæ sunt contra vitam magis amatam, & secundò hoc est propter maiorem sensibilitatem odij, & ergo magis operatur aliquid, vt ipsum repellat, quam vt habeat amatum, quia amor, qui est de habitione amati, nõ ita sentitur, est tamen aliquis amor fortior odio etiam repugnantis, vt patuit, &c.

N

Utrum aliquis possit habere odio seipsum.

A D quartum sic proceditur. Videtur, quòd aliquis possit seipsum odio habere. Dicitur enim in Psal. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam; sed multi diligunt iniquitatem; ergo multi odiunt seipsos.

2. 2. q. 25. ar. 7. Et 2. dist. 42. q. 2. ar. 2. q. 1. ad 2. Et Psal. 10. col. 4. Et Ephe. 5. lect. 6. Psalmus.

¶ 2 Præterea. Illum odimus cui volumus, & operamur malum; sed quandoque aliquis uult, & operatur sibiipsi malum, puta qui interimunt seipsos; ergo aliqui seipsos habent odio.

¶ 3 Præterea. Boetius dicit in 2. de consol.* quòd auaritia facit homines odiosos, ex quo potest accipi, ꝙ omnis homo odit auarum; sed aliqui sunt auari; ergo illi oderunt seipsos.

* Boetius prosa 2.

Ephes. 5.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Ephes. 5. quòd nemo unquam carnem suam odio habuit.

¶Hic D.S. determinat circa prædicta quædam dubia, inquirendo de obiectis specialibus odij; & primò, an homo ipse possit esse obiectum sui odij, ita quòd sibi velit malum, vel nociuum.

¶Respondeo dicendum, quòd impossibile est, quòd aliquis per se loquendo odiat seipsum; naturaliter enim vnumquodque appetit bonum, nec potest aliquis aliquid sibi appetere, nisi sub ratione boni; nam malum est præter uoluntatem, ut Dionysius dicit quarto cap. de Diuino nomi. amare autem aliquem est velle ei bonum, vt supra dictum est;* vnde necesse est, quòd aliquis amet seipsum; & impossibile est, quòd aliquis odiat seipsum per se loquendo.

Dionysius.

*q.26.ar.4. & prima par.q.20.

¶D.S. respondendo ad quæsitum; primò ponit conclusionem responsiuam negatiuam; secundò vnam aliam conclusionem aliqualiter ad quæsitum affirmatiuam, ibi. Per accidens, &c. Conclusio prima, & negatiua responsiua est. Impossibile est, quòd aliquis odiat seipsum per se loquendo, idest formaliter, & expressè volendo sibi malum vt sic. Probatur sic, necesse est, quòd aliquis seipsum amet; ergo impossibile, &c. vt dicit conclusio. Antecedens probatur, amare aliquem est velle ei bonum; sed naturaliter vnumquoque appetit bonum, &c. ergo antecedens verum, & sic conclusio; consequentia de se nota. Consequenter cum dicit.

¶Per accidens tamen contingit, quòd aliquis seipsum odio habeat, & hoc dupliciter; vno modo ex parte boni, quod sibi aliquis uult; accidit enim quandoque illud quod appetitur vt secundùm quid bonum, esse simpliciter malum, & secundùm hoc aliquis per accidens vult sibi malum, quod est odire.

¶Subiungit secundam conclusionem responsiuam, aliqualiter affirmatiuam talem. Per accidens contingit, quòd aliquis seipsum odio habeat, hanc conclusionem declarat D.S. dupliciter; secundo modo ibi. Alio modo, &c. Primò probat sic. Aliquis potest sibi velle vt bonum, quod est simpliciter malum; sed hoc est odire seipsum per accidens materialiter sibi volendo malum, tamen sub ratione boni; & sic conclusio primo modo vera. Maior declaratur clarè in littera. Consequenter ibi.

¶ Alio modo ex parte suiipsius, cui uult bonum; vnumquodque enim maximè est id, quod est principalius in ipso; vnde ciuitas dicitur facere id, quod Rex facit, quasi Rex sit tota ciuitas. Manifestum est ergo, quòd homo maximè est mens hominis; contingit autem, quòd aliqui æstimant se, maximè illud, quod sunt secundùm naturam corporalem, & sensitiuam; vnde amant se secundùm id quod æstimant se esse; sed odiunt id quod verè sunt, dum uolunt contraria rationi; & utroque modo ille, qui diligit iniquitatem, odit non solùm animam suam, sed etiam seipsum; & per hoc patet responsio ad primum.

¶ Probat secundò illam secundam conclusionem sic. Aliquis potest velle bonum ei, quod non est ipse, sed quod se falsò existimat esse; sed hoc iterum est odire seipsum per accidens, idest ex errore habendo pro principali, quod non est principale, & vult tantùm illi bonum secundùm quid, quod habet pro bono simpliciter, scilicet bona sensibilia pro bonis spiritualibus. Maior declaratur vsque in finem, vbi D.S ostendit primum argumentum in oppositum adducendum esse solutum ex dictis, vt patebit circa ipsum. De ista secunda conclusione vide secunda secundæ, quæstio.25. artic.7. Et confirmatur prima conclusio argumento in contrarium.

¶Ad primum. Ad maiorem dicitur, quòd qui diligunt iniquitatem, &c. odiunt animas, immo seipsos. Verum, per accidens; primò quidem, quia volunt simpliciter malum, esto sub ratione boni simpliciter, quod tantùm est bonum secundùm quid, vt supra patuit quæst.27. artic.1. ad primum. Secundo modo autem, quia diligunt se plerumque secundùm id, quod non sunt, scilicet secundùm exteriorem hominem, videlicet corpus & sensum, & non secundùm animam, quæ est principale; & ita odiunt se materialiter, & per accidens, non formaliter, & per se; & sic probat secundam conclusionem responsiuam, sed nihil contra primam.

¶Ad secundum dicendum, quòd nullus sibi uult, & facit malum, nisi inquantum apprehendit illud sub ratione boni; nam & illi, qui interimunt seipsos; hoc ipsum quod est mori, apprehendunt sub ratione boni, inquantum est terminatiuum alicuius miseriæ, vel doloris.

¶Maior vera, si velimus mala formaliter, & operemur, tunc odimus per se, & formaliter; ita quòd velit malum sub ratione mali. Tunc negatur minor. Et dicitur ad probationem, quia qui se interimunt, apprehendunt interemptionem sui sub ratione boni vtilis, quia videlicet ad terminandam miseriam propriam; carere autem malo bonū quoddam est. Et de hoc in simili prima par. quæst.5. artic.2. ad tertium. Vide si placet Bernardum Claromontensem, vbi quærit, an damnati velint non esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd auarus odit aliquod accidens suum, non tamen propter hoc odit seipsum; sicut æger odit suam ægritudinem ex hoc ipso, ꝙ se amat. Vel dicendum, quòd auaritia odiosos facit alijs, non autem sibiipsi, quinimmo causatur ex inordinato sui amore, secundùm quem de bonis temporalibus plus sibi aliquis vult, quàm debeat.

¶Ad auctoritatem dupliciter dicitur. Primò, quòd auarus odit non se, sed vitium suum, quod est diligere seipsum, vt patet in simili secunda secundæ, q.34. ar.3. in corp. vbi dicit D.S. hoc ipsum, quod in fratre odimus culpam, & defectum boni, pertinet ad fratris amorem; eiusdem enim rationis est, quòd velimus bonum alicuius, & quòd odimus malum ipsius. Hæc ibi. Sicut etiam, qui odit infirmitatem suam, amat se, quia vellet se carere malo, quod est sibi velle bonum, & per consequens se amare.

¶Dicitur secundò; & videtur solutio validior, quòd auaritia facit hominem odiosum aliis, sed non sibi, immo homo existendo auarus diligit seipsum, inordinatè tamen, quia auaritia nominat cupiditatem inordinatam temporalium, & cupiendo sibi temporalia diligit seipsum, &c.

¶Potest & dici extra litteram, quòd homo existendo auarus diligit se, quia existere aliquem auarum est inordinatè concupiscere diuitias; sed per actum reflexum detestari mediante synderesis dictamine auaritiam suam, est seipsum verè diligere; sed amando auaritiam per actum reflexum est se odire, sed odiendo auaritiam diligit se. Et ita vtraque solutio saluari potest.

Utrum aliquis possit odio habere veritatem.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ aliquis non possit habere odio veritatem. Bonum enim & ens & uerum conuertuntur, sed aliquis non potest habere odio bonitatem, ergo nec veritatem.

O 2.2.q.34.ar. 1. corp.

¶ 2 Præterea. Omnes homines naturaliter scire desiderant, ut dicitur in principio Metaphys.* sed scientia non est nisi uerorum; ergo ueritas naturaliter desideratur, & amatur; sed quod naturaliter inest semper inest, nullus ergo potest habere odio veritatem.

* Arist.

¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 2. Rhetor.* quòd homines amant non fictos; sed non nisi propter veritatem; ergo homo naturaliter amat ueritatem, non ergo eam odio habet.

* Arist. c.4.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Gal. 4. Factus sum vobis inimicus verum dicens vobis.

Gal. 4.

Hic D.S. determinat aliud dubium de speciali obiecto odij.

¶Respondeo dicendum, quòd bonum, & verum, & ens sunt idem secundùm rem, sed differunt ratione; bonum enim habet rationem appetibilis, non autem ens, uel uerum, quia bonū est quod omnia appetunt,

¶D.S. respondet tali conclusione, bonum secundùm rationem boni non potest odio haberi, nec in vniuersali, nec in particulari; ens autem, & verum in vniuersali quidē odio haberi non possunt, sed in particulari nihil prohibet quoddam ens, & quoddam verum odio haberi. Circa hanc conclusionē D.S. sic procedit. Primò ponit rationem compossibilitatis partium conclusionis; secundò infert primā partē cōclusionis ex dictis ibi, Et ideo, &c. tertiò subiungit, & probat secundā partem, ibi. Ens autem, &c. quartò tertiā partem, ibi. Sed in particulari, &c. Quo ad primum D.S. ponit rationē compossibilitatis partium illius cōclusionis; præsertim quo ad

Conclusio secunda

primam,

primam, & ſecundam, quia videlicet bonum, & ens atque verum ideo diſtinguuntur, quia bonum importat obiectum appetitus, & per ſe rationem fundamentalem appetibilitatis, non autem ens, & verum, quare ſtant iſte partes ſimul, quòd bonum non poteſt odio haberi, ſed ens aliquo modo, ſimiliter verum. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ideo bonum ſecundùm rationem boni non poteſt odio haberi nec in vniuerſali nec in particulari. ——

¶ Infert ex prædicta differentia primam partem concluſionis, & poteſt iterum probari ſic, quicquid habet rationem appetibilis vt ſic non poteſt odio haberi; ſed bonum, & in vniuerſali, & in particulari habet rationem appetibilis, ergo illa pars vera. Maior nota extra litteram, quia quod oditur eſt repugnans, ſed appetibile non eſt repugnans, immo conueniens, ergo maior vera. Minor de ſe nota.

¶ Nota tamen circa minorem, an appetibile ſit ratio propriè quidditatiua boni, vel ſolùm deſcriptiua, quia appetibile acceptũ formaliter dicit rationem boni deſcriptiuam extrinſecam conuenientem bono in ſecundo modo per ſe, quia enim res bona eſt ideo appetibilis, & non è contra. Si autem appetibile accipitur fundamentaliter pro ratione appetibilitatis, ſcilicet pro perfecto eſſe vel eſſe actu, tunc dicit rationem quidditatiuam boni, & intrinſecam, quam rationem appetibilitatis propinquam non ita explicat ens, quod dicit rẽ abſolutè, ſed bonum dicit eam vt eſt perfecta & actu, ideo dicit immediatam cauſam appetibilitatis, & diſtinguitur ratione ab ente. Conſequenter ibi.

¶ Ens autem, & verum in vniuerſali quidem odio haberi non poſſunt, quia diſſonantia eſt cauſa odij, & conuenientia cauſa amoris, ens autem, & verum ſunt cõmunia omnibus. ——

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis quam probat ſic, quicquid habetur odio eſt diſſonans, ſed ens, & verum in communi non ſunt diſſonantia à quocũque, ergo. Maior probatur in littera, quia diſſonantia eſt cauſa odij ſicut conuenientia amoris. Minor etiam probatur in littera, quia ens, & verum ſunt communia omnibus, & ita ſi quis odiret ens vt ſic odiret etiã ſeipſum, quod eſt impoſſibile, ens enim includit in conceptu ſuo confuſo virtuali omnia, etiam includitur actu in omnibus. Deinde cum dicit.

¶ Sed in particulari nihil prohibet quoddam ens, & quoddam verum odio haberi inquantum habet rationẽ contrarij, & repugnantis; contrarietas enim, & repugnãtia non aduerſatur rationi entis, & veri, ſicut aduerſatur rationi boni. ——

¶ Deducit tertiam partem concluſionis ſic, quicquid habet rationem contrarij, & repugnantis poteſt vt ſic odio haberi, ſed ens & verum in particulari poteſt habere rationem contrarij, & repugnantis, ergo vt ſic poſſunt odio haberi. Huius rationis primò implicat maiorem. Secũdò declarat minorẽ, ibi, Contingit autẽ, &c. Maior nota ex ar. 1. Deinde ibi.

¶ Contingit autem verum aliquod particulare tripliciter repugnare vel contrariari bono amato. Vno modo ſecundùm quòd veritas eſt cauſaliter, & originaliter in ipſis rebus, & ſic homo quandoque odit aliquam veritatem dum vellet non eſſe verum, quod eſt verum. Alio modo, ſecundùm quòd veritas eſt in cognitione ipſius hominis quæ impedit ipſum à proſecutione amati ſicut ſi aliqui vellent non cognoſcere veritatem fidei vt liberè peccarent, ex quorum perſona dicitur Iob. 21. Scientiam viarum tuarum nolumus. Tertio modo habetur odio veritas particularis tanquam repugnans prout eſt in intellectu alterius, puta cum aliquis vult iacere in peccato, odit quòd aliquis veritatem circa peccatum ſuum cognoſcat, & ſecundùm hoc dicit Augu. in 10. confeſ. * quod homines amant veritatem lucentem, odiunt eam redarguentem. Et per hoc patet reſponſio ad primũ. ——

Iob.

* Auguſt. cap. 23.

¶ Declarat minorem præcedentem primò, quia non eſt contra rationem veri, & entis contrarietas, ſcilicet ad aliud, ſicut contra rationem boni; quia tripliciter poteſt verum alicui contrariari, vt in littera clarè.

¶ Et nota, quòd primò quis odit veritatem in cauſa ſua, ſcilicet rem quæ ſic facta eſt, & quam verum eſt ſic eſſe, ſicut odit amicum eſſe mortuum, & ita odit in ſua cauſa. Secundò odit eam prout impedit à delectabili proſecutione concupiti, ſicut aliquis odit verum eſſe, quòd infernus eſt, &c. Tertiò odit eam vt per eam redarguitur, &c.

¶ Sequitur argumentum in contrarium pro tertia parte concluſionis reſponſiuæ.

¶ Maior vera, conuertuntur conuertibilitate ſuppoſiti, & rei, ſed non conceptibili, & formali, ratione cuius aliquid non eſt contra ipſum ſecundùm ſuam rationem, quod eſt contra rationem particularis entis, & veri.

¶ Minor conceditur, quia in propria ratione dicit conueniens appetitui, quare odio haberi non poteſt. Vltra, ergo nec, &c. Verũ, in communi, ſed hanc, quæ contrariatur aliquo trium modorum, tamen veritas etiam in communi non ſe habet eodem modo ad appetitũ ſicut bonitas, quamuis & ipſa nõ poſſit haberi odio, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd cognoſcere veritatem ſecundùm ſe eſt amabile, propter quod dicit Aug. * quòd amant eam lucentem, ſed per accidens cognitio veritatis poteſt eſſe odibilis inquantum impedit ab aliquo deſiderio. ——

* Auguſt. Ibidem.

¶ Maior vera, quòd appetunt ſcire in communi, & de per ſe, ſed tamen quandoque aliquis non appetit ſcire hanc veritatem in ſua cauſa, vel vt impedit aut repugnat affectui alicuius. Maior vera, ergo nullus poteſt odio habere veritatem vt ſic, tamen talem, vt eſt aliquo modo contraria.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ex hoc procedit, quòd non ficti amantur, quòd homo amat ſecundùm ſe cognoſcere veritatem, quã homines non ficti manifeſtãt. —

¶ Maior vera, & de ea dictum fuit q. 27. ar. 1. ad ſecundũ. & hoc ideo eſt, quia veritas ſecundùm ſe, & in communi amatur, ergo homo naturaliter amat veritatem in communi, & de per ſe, ſed ratione alicuius adiuncti poteſt illam odire, vt dicit tertia pars concluſionis.

Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

P

Supra ar. 5. cor.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd odium nõ poſsit eſſe alicuius in vniuerſali. Odium enim eſt paſsio appetitus ſenſitiui qui mouetur ex ſenſibili apprehenſione; ſed ſenſus non poteſt apprehendere vniuerſale, ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali.

¶ 2 Præterea. Odium cauſatur ex aliqua diſſonantia quæ communitati repugnat, ſed communitas eſt de ratione vniuerſalis, ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali.

¶ 3 Præterea. Obiectum odij eſt malum, malum autem eſt in rebus, & non in mente, vt dicitur in 6. Metaphyſic. * cum ergo vniuerſale ſit ſolùm in mente quæ abſtrahit vniuerſale a particulari, videtur quòd odium nõ poſsit eſſe alicuius vniuerſalis.

* Ariſtot. tex. 8.

¶ Sed contra eſt, quod philoſophus dicit in 2. Rhetoricæ. * quòd ira ſemper fit inter ſingularia, odium autem etiam ad genera, furem enim odit, & calumniatorem vnuſquiſque.

* Ariſt. c. 4.

¶ Hic determinat aliud dubium de conditione obiecti ipſius odij, ſcilicet an in vniuerſali aliquid poſſit odiri.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd de vniuerſali dupliciter contingit loqui, vno modo, ſecundùm quod ſubeſt intentioni vniuerſalitatis, alio autem modo dicitur de natura cui talis intentio attribuitur. Alia eſt enim cõſideratio hominis vniuerſalis, & alia hominis in eo, qđ eſt homo. ——

¶ D. S. primò per quandam diſtinctionem notat duplicem intellectum quæſiti. Secundò iuxta hunc diſtinctè reſpondet, ibi. Sic igitur, &c. Quo igitur ad primum notat, quòd dupliciter poteſt intelligi odium eſſe reſpectu alicuius in vniuerſali, ſecundùm q; de vniuerſali dupliciter poſſumus loqui, quia natura aliqua in cõmuni ſumitur dupliciter. Vno modo nominaliter, ſicut dicimus, quòd color communis definitur, & intelligitur, ſic enim accipitur abſtractè vt ſubeſt intentioni vniuerſalitatis, nam ſtatim ad rem abſtractam, & ſi non intelligatur vniuerſalitas, tñ conſequitur ſicut ad immediatum fundamentum. Alio modo accipitur pro natura cui talis intentio attribuitur vel attribui poteſt vt loquimur de natura communi aduerbialiter, ſicut dicimus, quòd color in cõmuni eſt obiectum viſus, non quòd color cõmunis abſtractus, ſed obiectum eius eſt color communiter, quia color in quocunque inueniatur eſt ratio videndi, &c.

¶ Nota etiam pro maiori intellectu, quòd actio aliqua duo reſpicit in obiecto ſuo, ſcilicet terminum, & rationem terminandi, ſicut viſio terminatur ad hoc album tanquàm terminum, ſed ratio terminandi eſt color, quamuis ergo actionis ſenſitiuę terminus ſit res ſingularis, ſemper tamen ratio terminandi eſt communis vniuerſaliter, quæ eſt obiectum potentiæ formale, quia videlicet ratio videndi eſt color in quocunque, & quandocunque, & vbicunque inueniatur, & ergo terminus eſt ſingularis, ſed ratio terminandi

& viden-

& videndi est aliquid vniuersaliter, sed vniuersale non est terminus nec ratio terminandi actionem sensitiuæ partis, sed terminus est semper singularis, ratio autem terminandi est vel singularis, vel communis communiter. Vnde, & philosophus primo posteriorum dicit. Si enim, & est sensus, talis quidem huiusmodi, & nō huiusmodi alicuius, sed tamen sentire necesse est hoc aliquid, & vbi, & nunc. Et vult, quòd licet sensus idest potentia sit obiecti, nō in vno tantùm, sed in pluribus, idest obiecti vniuersaliter; sentire tamen non inuenitur in rerum natura in actu exercito, quin sit determinati singularis sicut termini, cum quo stat, quòd ratio terminandi est aliquod vniuersaliter.

¶ Si igitur vniuersale accipiatur primo modo, sic nulla potentia sensitiuæ partis neque apprehensiua neque appetitiua potest i vniuersale, quia vniuersale fit per abstractionem à materia indiuiduali, in qua radicatur omnis virtus sensitiua.

¶ Hic consequenter D. S. respondet iuxta illum duplicem loquēdi intellectum de vniuersali. Et quia odium est, & in parte sensitiua, & in parte intellectiua, sicut & amor opposita passio eius, vt patuit supra. q. 26. arti. 1. ideo de vtroque odio respondet secundùm prædictum duplicem intellectum. Et primò de odio vt est in sensitiua parte. Secundò vt est in intellectiua, ibi. Sed odium, &c. Circa primum primò ponit vnam conclusionem responsiuam secūdùm primum membrum distinctionis præmissæ. Secundò vnam aliam quo ad secundum membrum, ibi. Potest tamen, &c. Conclusio ergo prima quo ad primum intellectum quęsiti est. Si vniuersale accipiatur primo modo, sic nulla potentia sensitiuæ partis neque apprehensiua, nec appetitiua, potest in vniuersale, & per consequens tale vniuersale non potest odio haberi, scilicet sensitiuo odio. Probatur, vniuersale fit per abstractionem à materia indiuiduali, sed nulla potentia sensitiua potest in tale abstractum, ergo, &c. Maior relinquitur nota. Minor probatur, quia vis sensitiua radicatur, scilicet quo ad esse, & modum operandi qui est circa materiam sensibilem indiuidualem, in materia indiuiduali. Vnde vniuersale isto modo nec potest esse terminus nec ratio terminandi, quia sensitiua potentia habet pro termino ipsum singulare, & rationem terminandi, vt est in singulari, vagè tamē. Consequenter ibi.

¶ Potest tamen aliqua potentia sensitiua, & apprehēsiua, & appetitiua ferri in aliquid vniuersaliter, sicut dicimus, quòd obiectum visus est color secundùm genus, non quia visus cognoscat colorem vniuersalem, sed quia quòd color sit cognoscibilis à visu, non conuenit colori inquantum est hic color, sed inquātum est color simpliciter.

¶ Procedit ad secundam conclusionem responsiuam, iuxta secundum intellectum quæsiti. Circa quam primò præmittit quandam aliam conclusionem generalem, & fundamentalem. Secūdò ex ea infert conclusionē responsiuam prædictā, ibi. Sic igitur, &c. Tertiò ex dictis elicit quoddam corollarium, ibi. Sed ira, &c. Cōclusio ergo generalis est, potentia sensitiua, & apprehensiua, & appetitiua potest ferri in aliquid vniuersaliter. Declaratur exemplariter de visu in littera.

Conclusio generalis.

¶ Nota, quòd ex declaratione habetur, quòd ratio terminandi vel mouendi est aliquid vniuersaliter, scilicet color, vbicunque reperiatur, tamen terminus ipse semper est singularis. Consequenter ibi.

¶ Sic ergo odium etiam sensitiuę partis potest respicere aliquid in vniuersali, quia ex natura communi aliquid aduersatur animali, & non solùm ex eo, quòd est particularis, sicut lupus oui, vnde ouis odit lupum generaliter.

Conclusio responsi.

¶ Infert ex prædicta conclusione generali responsiuam conclusionem istam. Odiū etiam sensitiuæ partis potest respicere aliquod vniuersale, idest vniuersaliter, tāquam rationem terminandi. Probatur sumendo maiorem ex præcedenti conclusione generali, illa potentia dicitur respicere aliquid vniuersaliter, quia fertur in aliquod non quia hoc, sed ratione alicuius communiter inuenti in multis, sed odium sensitiuæ partis est huiusmodi, ergo, &c. Maior patuit. Minor probatur, quia ex natura communi communiter inuētæ in multis, aliquod aduersatur animali, &c. & sic tale communiter inuētum est ratio odij. Et patet hoc assumptum exemplariter de oue, & lupo, &c. Deinde ibi.

¶ Sed ira semper causatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lędentis, actus autem particularium sunt, & propter hoc philosophus dicit. * quòd. ira semper est ad aliquid particulare, odium verò potest esse ad aliquid in genere.

** Arist. li. 2. Rhet. c. 4.*

Corollariū

¶ Ex dictis elicit quoddam corollarium, scilicet quòd est differentia iniram, & odium, quia ira semper est particularis, & singularis, & sicut termini, & sicut rationis terminandi; sed odium potest esse vniuersalis vniuersaliter, sicut rationis terminandi, sed tamen hoc etiam non semper oportet, quia potest aliquis odire hūc propter aliquam rationem particularem, puta propter hanc nequitiam, sed cum hoc potest esse vniuersalis vel communis communiter, & hoc vult secunda conclusio. Patet ex istis, quòd oportet semper in actione sensitiuæ partis aliquid esse singulare, vel terminum tantùm, vel rationem terminandi simul, &c. Ex isto corollario habetur etiam quędam exceptio, & limitatio conclusionis generalis superius positæ, in qua dictum est, quòd potētia sensitiua potest ferri in aliquod vniuersaliter, tanquam rationē mouendi vel terminandi, limitatur enim hoc, quia hoc non est vniuersaliter intelligendum de quolibet motu partis sensitiuę, quia hoc fallit in ira vbi terminus est singularis, similiter & ratio terminandi vel mouendi ad iram, vt patuit.

¶ Sed odium, secundùm quòd est in parte intellectiua cum consequatur apprehensionem vniuersalem intellectus, potest vtroq; modo esse respectu vniuersalis.

¶ Hic in calce corporis vt D. S. totaliter euacuet quæsitum, respondet etiam de odio vt est in parte intellectiua, tali cōclusione. Odium, secundùm quòd est in parte intellectiua potest vtroque modo esse respectu vniuersalis. Probatur, odium illud sequitur apprehensionem intellectus, & potest esse respectu illius, quod potest apprehendi per intellectum, sed intellectus apprehensio est tam vniuersalis primo modo quàm secundo modo, ergo & odiū. Vnde per odium intellectuale potest quis odire naturam aliquam vt est abstracta ab omnibus singularibus, & etiam prout est in singularibus sicut naturam diabolicam acceptam in genere subalterno, & in specie specialissima, & indiuiduo, &c. Confirmatur ista vltima conclusio, & etiam secundo argumento in contrarium.

Conclusio tertia.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sensus non apprehendit vniuersale prout est vniuersale, apprehendit tamen aliquid cui per abstractionem accidit vniuersalitas.

¶ Maior vera est, indiffinitè, & odium vt passio propriè dicta. Ad minorem, sensus non potest apprehendere intentioni vniuersalitatis, primo modo id est naturam vt substat intentioni vniuersalitatis, tamē potest apprehendere naturam cui accidit vniuersalitas, & illa odire in quocunque inueniatur, vel vt alij dicunt, non apprehendit vniuersale obiectiuum in actu, tamen in potentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id, quod commune est omnibus non potest esse ratio odij, sed nihil prohibet aliquid esse commune multis, quod tamē dissonat ab alijs, & sic est in eis odiosum.

¶ Ad maiorem, odium causatur ex aliqua dissonantia, &c. verū communitati entis, & veri in communi, & cōmunitati eius, quod est commune omnibus; sed dissonantia non repugnat communitati qua aliquid est commune multis nō omnibus, sicut natura lupina est communis omnibus lupis, non tamen oui. Vnde ouis habet dissonantiam ad illam naturam sic communem, & potest cā odire, sed non naturam entis, & boni in communi. Ad minorem, communitas aliqua, saltem pluribus indiuiduis sub vna specie, sed non semper communitas transcendens est de ratione vniuersalis cuiuslibet. Negatur ergo consequentia, quia cum communitate alicuius respectu aliquorum stat dissonantia alterius speciei ad ipsam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa obiectio procedit de vniuersali, secundum quòd substat intentioni vniuersalitatis, sic enim non cadit sub apprehensione vel appetitu sensitiuo.

¶ Maior vera, præsertim de malo naturæ, hoc enim dicit priuationem perfectionis debitæ, & actus primi ab ipsa re, sed malū moris hoc est in actionibus, &c. Vltra, cum vniuersale, &c. Verum, vniuersale formaliter, & primo modo, vel obiectiuè in actu, hoc est solùm in mente, quia vniuersalitas consequitur rem vt habet esse vel intellectum possibilem aut abstractum per intellectum agentem; sed vniuersale materialiter vel obiectiuum in potentia, illud etiā est extra in rebus. Vltra, vilitur, &c. Verū odiū sensitiuū non est vniuersalis formaliter, sed est alicuius vniuersaliter, & est vniuersalis in potentia, secus de odio intellectiuo, quod potest esse vtriusque, vt patuit in tertia conclusione.

¶ Nota autem, quòd vniuersale obiectiuè in potentia est natura vna formaliter in multis absq; aptitudine, & vnitate indifferētiæ.

Quæstio Trigesima.

De concūpiscentia.

DEinde considerandum est de concupiscentia. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum concupiscentia sit in appetitu sensitiuo tantùm. Secundò, vtrum

vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis. Tertiò, vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ non naturales. Quartò, vtrum concupiſcentia ſit infinita.

¶ Hic agit de ſecunda coniugatione paſſionum, ſcilicet de deſiderio & fuga, & quia deſiderium vt eſt paſſio propriè dicitur concupiſcentia, ideo agit de eo ſub nomine concupiſcentiæ. Et fiunt tria principaliter. Primò oſtenditur quid ſit concupiſcentia, ſecundò diuiditur, tertiò ponitur quædam proprietas eius. Primum in duo. Primò inquiritur in quo ſit ſubiectiuè. Secũdò oſtenditur differentia eius ab alijs paſſionibus, art. 2. Ex quibus innoteſcunt genus eius, & differentia, & per conſequens quidditas.

Vtrum concupiſcentia ſit in appetitu ſenſitiuo tantùm.

Infra q. 32. ar. 3. ad 3. Et 3. di. 26. q. 1. ar. 2. co. ta. — AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd concupiſcentia non ſolùm ſit in appetitu ſenſitiuo. Eſt enim quædam concupiſcentia ſapientiæ, vt dicitur Sapientiæ 6. Concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum perpetuum. Sed appetitus ſenſitiuus non poteſt ferri in ſapiẽtiã, ergo cõcupiſcentia nõ eſt in ſolo appetitu ſenſitiuo. (Sapien.)

¶ 2 Præterea. Deſiderium mandatorum Dei non eſt in appetitu ſenſitiuo, immo Apoſtolus dicit Ro. 7. Non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum, ſed deſiderium mandatorum Dei ſub concupiſcentia cadit, ſecundùm illud Pſalmi. Concupiuit anima mea deſide. iuſtitias, ergo cõcupiſcẽtia nõ eſt ſolũ in appetitu ſenſitiuo. (Rom. Pſalm.)

¶ 3 Præterea. Cuilibet potentiæ eſt concupiſcibile proprium bonum, ergo concupiſcentia eſt in qualibet potentia animæ, & non ſolùm in appetitu ſenſitiuo.

¶ Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit. * quòd irrationale obediens, & perſuaſibile rationi diuiditur in concupiſcentiam, & iram, hæc autem eſt irrationalis animæ pars paſſiua, & appetitiua, ergo cõcupiſcentia eſt in appetitu ſenſitiuo. (* Damaſc. li. 2. ortho. fid. cap. 12.)

¶ Hic ergo primò quærit de ſubiecto concupiſcentiæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut philoſophus dicit in primo Rhetoricorum. * Concupiſcentia eſt appetitus delectabilis. (* Ariſtot. cap. 11.)

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Concupiſcentia propriè loquendo eſt in appetitu ſenſitiuo, & in vi concupiſcibili, dicit autẽ propriè loquendo propter ſolutionem primi, & etiam propriè, propter Ethimologiam nominis. Huius concluſionis D. S. probat primò primam partem. Secundò infert ipſam concluſionem, & probat breuiter ſecundam, ibi. Vnde concupiſcentia, &c. Prima ergo pars probatur ſic, concupiſcentia eſt appetitus delectationis, quæ ſimul pertinet ad animam, & ad corpus, ergo concluſio vera. Antecedens D. S. probat primò quo ad primam eius partem, ſecũdò quo ad ſecundam cum declaratione conſequentiæ, ibi. Eſt autem, &c. Primam ergo partem probat breuiter auctoritate philoſophi, & patet. Conſequenter cum dicit. (Concluſio reſponſiuã.)

¶ Eſt autem duplex delectatio, vt infra dicetur. * Vna quæ eſt in bono intelligibili, quod eſt bonum rationis. Alia quæ eſt in bono ſecundùm ſenſum, prima quidem delectatio videtur eſſe animæ tantùm, ſecunda autem eſt animæ, & corporis, quia ſenſus eſt virtus in organo corporeo. Vnde, & bonum ſecundùm ſenſum eſt bonũ totius coniuncti; talis autem delectationis appetitus videtur eſſe concupiſcentia, quæ ſimul pertineat ad animã & ad corpus vt ipſum nomen concupiſcentiæ ſonat. (* q. 31. ar. 3. & 4.)

¶ Declarat ſecundam partem antecedentis prædicti pro qua ponit diſtinctionem de duplici delectatione, ſcilicet intelligibili, & quæ eſt ſecundùm ſenſum. Et prima eſt animæ tantùm, alia autẽ animæ, & corporis, quia ſenſus non eſt animæ ſolius, ſed & corporis, quia &c. Et confirmatur, quòd delectatio ſecundùm ſenſum ſit totius coniuncti, quia & bonum ſecundum ſenſum eſt totius coniuncti, ergo & delectatio ſecundùm ſenſum eſt in vi totius cõiuncti. Et probatur illa pars antecedentis ex quid nominis concupiſcentia, quia dicitur quaſi ſimul petentia, ſcilicet animæ, & corporis, &c. cõſequentia etiam ex hoc patet, quia benè ſequitur, concupiſcentia eſt totius coniuncti, ergo in appetitu ſenſitiuo, ſuppoſito quòd ſit motus non purè naturalis, quia nulla potentia ſequens apprehenſionem eſt totius coniuncti niſi ſenſitiua. Deinde cum dicit.

¶ Vnde concupiſcentia propriè loquendo eſt in appetitu ſenſitiuo, & in vi concupiſcibili quæ ab ea denominatur.

¶ Infert ipſam concluſionem reſponſiuã, quæ patet quo ad primam partem ex dictis, ſed ſecunda pars ſequitur etiam, quia ſi eſt in appetitu ſenſitiuo, & reſpectu boni delectabilis, ergo in concupiſcibili, quia bonum delectabile pertinet ad concupiſcibilem tãquàm bonum abſolutè Et tamen D S probat illam ſecundam partem, quia denominat, ſcilicet intrinſecè, concupiſcibilem, ergo eſt in ea, dico autem intrinſecè, quia in reſpectiuis, & etiam quandoque in abſolutis fit denominatio ab extrinſeco, nec tale denominans eſt in denominato, vt prima parte q. 6. art 4. in corpore.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro cõcluſione reſponſiua. Et capitur concupiſcentia pro concupiſcibili, quia a cõcupiſcentia paſſione denominatur intrinſecè, & per conſequens concupiſcentia paſſio denominans concupiſcibilem, eſt in concupiſcibili, quę eſt pars appetitus ſenſitiui.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd appetitus ſapiẽtiæ vel aliorum ſpiritualium bonorum interdum concupiſcentia nominatur, vel propter ſimilitudinem quãdam vel propter intenſionem appetitus ſuperioris partis, ex quo fit redundantia in inferiorem appetitum, vt ſimul etiam ipſe inferior appetitus ſuo modo tendat in ſpirituale bonum conſequens appetitum ſuperiorem, & etiam ipſum corpus ſpiritualibus deſeruiat, ſicut in pſalmo dicitur. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. (Pſalm.)

¶ Ad maiorem, eſt extenſiua, & ponitur cõcupiſcentia pro deſiderio, & appetitus ſpiritualis boni dicitur concupiſcentia propter ſimilitudinem, quia ſicut in cõcupiſcẽtia propriè dicta fertur totũ compoſitum ex anima, & corpore, ſic hic fertur tota potentia ſecũdùm omne poſſe. Et deſignatur quædam perfectio deſiderij, &c.

¶ Ad minorem, licet appetitus ſenſitiuus non feratur in ſapiẽtiam ſecundùm ſe, tamen ex motu appetitus intellectiui vehemẽti, & forti, ipſe immutatur; & ſic fertur totum cõiunctum, & ergo motus voluntatis cum motu impreſſo in ſenſualitatem vocatur concupiſcentia. Vnde dicit D. S. ſuo modo tendat in bonum ſpirituale, non videlicet appetendo ipſum vt ſpirituale eſt, ſed quia ad motum ſpiritualem ſequitur immutatio etiam corporalis in appetitu ſenſitiuo. Iſtam eſſe mentem veram patet 3. parte. q. 21. ar. 2. ad primum, vbi dicit D. S. Caro exultat in Deum viuum, non per actum carnis aſcendentem in Deum, ſed per redundantiam a corde in carnem, inquantum appetitus ſenſitiuus ſequitur motũ appetitus rationalis. Hæc ille. Et de his ſupra q. 24. art. 3. Eſt ergo ibi concupiſcentia, quia cũ appetitu voluntatis quæ eſt ſolius animæ, eſt etiam aliquid ex parte corporis mediante appetitu ſenſitiuo, quare ibi poteſt ſaluari quid nominis concupiſcentiæ, quia concupiſcit anima, & corpus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd deſiderium magis pertinere poteſt propriè loquendo non ſolùm ad inferiorem appetitum, ſed etiam ad ſuperiorem, non enim importat aliquam conſociationem in cupiendo ſicut cõcupiſcentia, ſed ſimplicem motum in rem deſideratã.

¶ Maior vera, & ratio in ſolutione, quia motus ſimplex in rẽ deſideratam poteſt dici deſiderium, vnde eſt communius quàm cõcupiſcẽtia, quæ propriè eſt totius cõiuncti principij, & boni, quod perficit totum coniunctum. Ad minorem dicitur, quòd deſideriũ mandatorum dicitur concupiſcentia impropriè, & metaphoricè, vt patuit ad primum, ſed mandatorum propriè eſt deſiderium, ergo concupiſcentia propriè negatur, ſed ſolum extenſè duplici ratione dicta in ſolutione primi.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q vnicuiq; potẽtiæ animæ appetere cõpetit proprium bonũ appetitu naturali, qui nõ ſequitur apprehenſionẽ, ſed appetere bonum appetitu animali, qui ſequitur apprehẽſionẽ pertinet ſolũ ad vim appetitiuam, appetere autem aliquid ſub ratione boni delectabilis ſecundùm ſenſum, quod propriè eſt concupiſcere pertinet ad vim concupiſcibilem.

¶ Maior vera de concupiſcentia, quæ appetitus naturalis eſt, & non ſequitur apprehenſionem, ſaltem coniunctam, eſto extrinſecam in auctore naturæ; ſed non quælibet potentia concupiſcit appetitu animali, & actu elicito, ſed ſolùm vna potentia quæ eſt concupiſcibilis, quæ eſt non ſolùm eorum quæ ſunt conuenientia potentijs ad actus ſuos, ſed quorumcumque conuenientium animali; & talis cõcupiſcentia ſcilicet animalis, & eſt paſſio, & actus ſecundus, & de tali loquimur. Vnde prima eſt in omnibus potẽtijs & rebus, ſecunda autem ſolius appetitus ſenſitiui concupiſcibilis. Et de iſtis tetigi aliquid ſupra q. 26. articu. primo ad tertium Et valet pro intellectu, quod habetur prima parte q. 78. articulo primo ad tertium.

Vtrum

Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis potentiæ concupiſcibilis.

R 3.diſt.26.q.1.ar.3.co.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd concupiſcentia non ſit paſſio ſpecialis potentiæ concupiſcibilis, paſſiones enim diſtinguuntur ſecundùm obiecta, ſed obiectum concupiſcibilis eſt delectabile ſecundùm ſenſum quod etiam eſt obiectum concupiſcentiæ, ſecundùm philoſophum in 2. Rhet.* ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

* Ariſt. cap. 11.

¶ 2 Præterea. Aug. dicit in li. 83. q.* quòd cupiditas eſt amor rerum tranſeuntium, & ſic ab amore non diſtinguitur; omnes autem paſſiones ſpeciales ab inuicē diſtinguuntur, ergo concupiſcentia nō eſt paſsio ſpecialis in concupiſcibili.

* Auguſt. q. 33.

¶ 3 Præterea. Cuilibet paſſioni concupiſcibilis opponitur aliqua paſſio ſpecialis in concupiſcibili, vt ſupra dictum eſt.* ſed concupiſcentiæ non opponitur aliqua paſsio ſpecialis in concupiſcibili, dicit enim Damaſ.* ꝙ expectatum bonum concupiſcentiam cōſtituit, præſens verò lætitiam; ſimiliter expectatum malum timorē, præſens uerò triſtitiam; ex quo videtur, quòd ſicut triſtitia contrariatur lætitiæ, ita timor contrariatur concupiſcentiæ, timor autem non eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili, non ergo concupiſcentia eſt ſpecialis paſsio in concupiſcibili.

* q. 23.

* Damaſc. lib. 2. orth. fidei. c. 12. Et Grego. Niſſ. lib 4. cap. 9.

¶ Sed contra eſt, quòd concupiſcentia cauſatur ab amore, & tendit in delectationem, quæ ſunt paſsiones concupiſcibilis, & ſic diſtinguitur ab alijs paſsionibus concupiſcibilis tanquàm paſsio ſpecialis.

¶ Habito quòd cōcupiſcentia propriè accepta eſt appetitus ſenſitiui, & per conſequens paſſio, inquirit hic an ſit ſpecialis paſſio diſtincta ab alijs paſſionibus concupiſcibilis.

¶ Et nota extra litteram, quòd in concupiſcibili ſunt duplices paſſiones. Quædam circa malum, quædam circa bonum D.S. ergo non probat differentiam ſpeciei ab exiſtentibus circa malum expreſsè, quia illa manifeſta eſt, quia habent obiecta diuerſa materialiter (idest ſecundùm materiam, & naturam) ſed expreſſius probat differentiam cōcupiſcentiæ ab alijs etiam exiſtentibus circa bonum, quia ibi non eſt ita euidens diſtinctio, cum non habeāt diuerſas materias, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* bonum delectabile ſecundùm ſenſum eſt cōmuniter obiectum concupiſcibilis. Vnde ſecundùm eius differentias diuerſæ paſsiones concupiſcibilis diſtinguūtur. Diuerſitas autem obiecti poteſt attendi uel ſecundùm naturam ipſius obiecti, uel ſecundùm diuerſitatem in uirtute agēdi; diuerſitas quidem obiecti actiui quæ eſt ſecundùm rei naturam facit materialem differentiam paſsionum, ſed diuerſitas quæ eſt ſecundum virtutem actiuam, facit formalem differentiam paſsionū, ſecundum quam paſſiones ſpecie differunt.

* q. 23. ar. 1.

Concluſio reſponſ.

¶ Concluſio reſponſiua eſt, concupiſcentia eſt paſſio differens ſpecie ab amore, & delectatione, ſed concupiſcere hoc delectabile vel illud facit concupiſcentias diuerſas numero. Huius concluſionis D.S. primò probat primam partem. Secundò infert ipſam concluſionem quo ad ambas partes, ibi. Sic ergo, &c. Et aduerte, quòd in iſta concluſione, & ar. D.S. accipit delectabile communiter, non tantùm pro re habita præſentialiter vt eſt obiectum delectationis, ſed pro omni conuenienti ſecundùm ſenſum, & abſolutè bono concupiſcibilis, &c. Probatur concluſionis prima pars ſic, ſecundùm differentias boni delectabilis ſecundùm ſenſum vel ſecundùm naturam ipſius obiecti, vel ſecundùm diuerſitatem in virtute agendi diuerſæ paſſiones concupiſcibilis diſtinguuntur, & prima differentia facit materialē differentiam, ſecūda formalem, ſed concupiſcentia habet diuerſum obiectum in ratione motiua, & virtute agendi ab amore, & delectatione, ergo illa pars vera. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem. Secundò minorem ſubintellectā probat, ibi. Eſt autē, &c. Maior ergo patet quo ad primā partem in princ. arti. quia bonum delectabile, idest conueniens ſecundùm ſenſum, eſt communiter obiectum concupiſcibilis, intellige quo ad paſſiones proſecutiuas, ergo, &c. Circa ſecundam partem maioris, quæ etiam ſupra habita eſt. q. 23. arti. 4. nota cautè id quod D.S. dicit, ſcilicet diuerſitas quæ eſt ſecundùm rei naturam facit materialem differentiam paſſionum, nō quaſi paſſiones differentes ſecundum obiecta naturaliter diſtincta, diſtinguantur ſolùm materialiter, idest numeraliter, hoc enim nullo modo ſtare poteſt, vt patet de exiſtentibus circa bonum, & malum, quæ non diſtinguuntur numero, immo ſpecie. Sed vult D.S. quòd talis diuerſitas facit diſtinctionem, quæ eſt non ſolùm ex differentia formali obiecti, quam vocat formalem, ſed etiam quæ eſt ex materia, & natura obiecti, & non tantum formalis, idest penes formale tantùm obiectorum, immo penes formalem, quæ ſecum habet materialem diſtinctionem, & contrariam, ſi vnaquæque comparetur ſuæ contrariæ paſſioni. Et ergo vocat materialem diſtinctionē idest ſumptam penes, & ſecundùm diuerſas materias, ſicut ſolemus dicere, quòd aliqui habitus diſtincti etiam ſpecie, ſunt circa diuerſas materias, idest obiecta ſecundùm naturam, & rem diſtincta, & cum hoc in ratione formali motiua vel terminatiua, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Eſt autem alia ratio virtutis motiuæ ipſius finis vel boni ſecundùm quòd eſt realiter præſens, & ſecundùm quòd eſt abſens, nam ſecundùm quòd eſt præſens facit in ſeipſo quieſcere, ſecundùm autem quòd eſt abſens facit ad ſeipſum moueri, vnde ipſum delectabile ſecūdùm ſenſum inquantum appetitum ſibi adaptat quodammodo & conformat, cauſat amorem, inquantum verò abſens attrahit ad ſeipſum, cauſat concupiſcentiam, inquantum verò præſens quietat in ſeipſo, cauſat delectationem.

¶ Probat minorem principalem ſubintellectam ſic. Alia eſt ratio virtutis motiuæ ipſius finis vel boni, ſecundùm quòd eſt præſens, & ſecundùm quòd eſt abſens, & inquantum appetitum ſibi coaptat, ſed concupiſcentia reſpicit bonum ſecundū quòd abſens, ergo habet obiectum ſecundùm aliam rationem motiuam, iſta patent in littera clarè. Conſequenter ibi.

¶ Sic ergo concupiſcentia eſt paſsio differens ſpecie, & ab amore, & à delectatione; ſed cōcupiſcere hoc delectabile vel illud facit cōcupiſcētias diuerſas numero.

¶ Subiungit concluſionem quo ad ambas partes. Sed ſecunda pars probatur extra litteram, quia ſicut ſe habet obiectum formaliter diſtinctum ad concupiſcentias formaliter diſtinguendā, ita obiectum numero diſtinctum ad diſtinguendum numeraliter, &c.

¶ Et nota, quòd intelligitur de delectabilibus diſtinctis numero tantùm, & conuenientibus in vna ratione delectabilis ſecundū ſenſum, ſimile infra q. 31. ar. 8. ad tertium. Tunc enim diſtinguūtur concupiſcentias tantum numero, ſicut hoc vinum, & illud vinum illa pecunia, & iſta pecunia. Si autem diſtinguātur in ratione delectabilis, & conuenientis, tunc etiam cauſant diſtinctionem ſpecificam in cōcupiſcentijs. Vnde infra q. 100. art. 4. ad tertium habetur. Differunt enim ſpecie concupiſcentiæ ſecundùm diuerſitatē aſtantium vel concupiſcibilium, vt Philoſophus dicit in 10. Ethicorum. Conſtat etiam, quòd gula eſt quædam concupiſcentia inordinata delectabilis ſecundùm guſtum præſertim. Auaritia autem eſt concupiſcentia conuenientium ad vitam, &c. Et clarum eſt, quòd ſpecificè diſtinguuntur, vnde quando eſt diuerſitas numero tantùm, tunc cauſatur diſtinctio materialis, ſecus ſi non tantùm numero, &c.

¶ Et confirmatur concluſio reſponſiua quo ad primam partem argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd bonum delectabile non eſt abſolutè obiectum concupiſcentiæ, ſed ſub ratione abſentis, ſicut & ſenſibile ſub ratione præteriti eſt obiectum memoriæ, huiuſmodi enim particulares conditiones diuerſificant ſpeciem paſsionum vel etiam potentiarum ſenſitiuę partis quæ reſpicit particularia.

¶ Maior vera, quòd diſtinguuntur ſecundùm obiecta formalia, & totalia, & ſumpta ſecundùm conditiones ſecundum quas mouent appetitiuam potentiam ad tales paſſiones.

¶ Ad minorem dico, quòd obiectum concupiſcibilis potentiæ eſt delectabile abſolutè in contractē, ſed concupiſcentiæ ſecundū particularem, & ſpecialem conditionem, quæ eſt abſentia, ſecundùm quam diſtinguitur obiectum paſſionis quæ eſt concupiſcentia ab obiectis potentiæ concupiſcibilis, & aliarum paſſionum. Licet enim actus, & habitus intellectiuæ partis non diuerſificentur ſecundùm præſens, & præteritum vel futurum ex parte obiecti, eo quòd intellectus abſtrahit ab hic, & nunc, ſecus in parte ſenſitiua, vt patet prima parte q. 78. ar. 6. ad ſecundum, ergo concupiſcentia non eſt ſpecialis paſſio. Negatur conſequentia, quia minor ſupponit falſum, ſcilicet quòd habeat idem obiectum cum potentia, & ergo ſicut potentia continet in ſe multas paſſiones ita concupiſcentia, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illa prædicatio eſt per cauſam, non per eſſentiam, non enim cupiditas eſt per ſe amor, ſed amoris effectus. Vel aliter dicendum,

quòd

quòd Aug. accipit cupiditatem largè pro quolibet motu appetitus qui potest esse respectu boni futuri, vnde cóprehendit sub se, & amorem, & spem.

¶ D.S. respondet dupliciter ad maiorem, primò quòd est prædicatio per causam; quia cupiditas vel concupiscentia causatur ex amore, non autem est formalis vel identica, vnde non est communis passio. Secundò dicitur, quòd non accipit cupiditatem propriè sed pro omni motu, qui potest esse respectu absentis boni per accessum siue absoluti siue ardui, vnde comprehendit amorem qui potest esse absentis, esto & præsentis esse possit, & spem quæ est boni futuri ardui, desperatio autem non est boni per modum accessus, sed recedit, vt patuit supra.

¶ Ad tertium dicendum, quòd passio quę directè opponitur concupiscentiæ innominata est, quæ ita se habet ad malum sicut concupiscentia ad bonum, sed quia est mali absentis sicut & timor, quandoque loco eius ponitur timor, sicut & quandoq; cupiditas loco spei; quod enim est paruum bonum vel malum quasi non reputatur, & ideo pro omni motu appetitus in bonum vel in malum ponitur spes, & timor, quæ respiciunt bonum vel malum arduum.

¶ Maior vera, sed tamen passio opposita non semper est nominata, sed quandoque circumloquimur eam per passionem, quæ est circa simile obiectum idest malum irascibilis. Nam quia est circa malum absolutè, & paruum etiam ideo non tantum reputatur, & per consequens non habet nomen impositum, &c. sicut passio irascibilis, quæ est circa arduum malum vel bonum.

¶ Ad minorem, negatur ipsa, sed verum est, quòd talis est innominata, & eam circumloquimur per timorem, sicut quandoque è contra spem vocamus cupiditatem, vt patuit supra q. 25. art. 4. in primo argu. Et isto modo dicit Damas. quòd expectatum malum constituit timorem, per timorem circumloquendo passionem oppositam concupiscentiæ innominatam, &c. quam etiam circumloquimur per fugam, & abominationem, nam fuga videtur nimis generale nomen, & non proprium passioni oppositæ concupiscentiæ, nam & pedibus fugimus. Vide infra q. 41. art. 2. ad secundum. similiter abominatio, odium enim etiam quædam abominatio videtur. Vnde cum D. S. supra. q. 23. arti. 4. in fine, fugam opposuit desiderio, quod ponitur loco concupiscentiæ, quamuis sit generalis vt patet ar. primo, fecit hoc per circumlocutionem, non per vocabuli proprietatem, &c.

Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

S

Infra 11. ar. 5. & q. 41. 3. cor. & q. 77. ar. 5. co. & 2. 2. q. 117. 119. ad 2.

* Arti. 1. ad tertium.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd concupiscentiarum non sint quædam naturales, & quædã non naturales. Concupiscentia enim pertinet ad appetitum animalem, vt dictum est.* sed appetitus naturalis diuiditur contra animalem, ergo nulla concupiscentia est naturalis.

¶ 2 Præterea. Diuersitas materialis non facit diuersitatẽ ſm speciẽ, sed solùm ſm numerũ, quæ quidem sub arte non cadit, sed si quæ sint concupiscentiæ naturales, & non naturales non different nisi secundùm diuersa obiecta concupiscibilia, quod facit materialem differentiã & secundùm numerum tantùm, non ergo diuidendæ sunt concupiscentiæ per naturales, & non naturales.

* Aristot. tex. 49.

¶ 3 Præterea. Ratio contra naturam diuiditur, vt patet in 2. Physi.* si igitur in homine est aliqua concupiscentia non naturalis, oportet quòd sit rationalis, sed hoc esse non potest, quia concupiscentia cum sit passio quædam pertinet ad appetitum sensitiuum, non autem ad voluntatem quæ est appetitus rationalis, non ergo sunt concupiscentiæ aliquæ non naturales.

* Aristot. cap. 11.

* Aristot. cap. 13.

¶ Sed contra est, quod Philosophus in 3. Ethi.* & in primo. Rheto.* ponit quasdam concupiscentias naturales, & quasdam non naturales.

¶ Hic D.S. tractat de diuisione concupiscentiæ.

* Ar. 1.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est.* cócupiscentia est appetitus boni delectabilis. Dupliciter autem aliquid est delectabile. Vno modo, quia est conueniens naturæ animalis, sicut cibus, & potus, & alia huiusmodi, & huiusmodi concupiscentia delectabilis dicitur naturalis. Alio modo dicitur aliquid esse delectabile quia est conueniens animali secundùm apprehensionẽ, sicut cum aliquis apprehendit aliquid vt bonum, & conueniens, per consequens delectatur in ipso, & huiusmodi delectabilis concupiscentia dicitur non naturalis, & solet magis dici cupiditas.

¶ D.S. primò deducit conclusionem responsi. Secundò ex dictis infert quoddam corollarium, ibi. Primæ ergo, &c. Conclusio respõ. est, quædam concupiscentia est naturalis, quædã non naturalis, quæ dicitur cupiditas. Probatur, concupiscentia est appetitus delectabilis, sed est duplex delectabile, & primi concupiscentiã dicitur naturalis, secundi autem non naturalis, ergo conclusio vera. Maior patuit ar. 1. Et accipitur vt dictum fuit delectabile pro cóueniente, &c. Minor declaratur in littera, quia vnum est delectabile, quod conuenit naturæ, sicut cibus, & potus; aliud quia conuenit secundum apprehensionem, &c.

¶ Nota circa ista, quòd concupiscentia dicitur naturalis, nó ad hunc sensum, quia sit sine coniuncta cognitione, sicut amor purè naturalis. Nec dicitur naturalis, quia non sit actus elicitus, vt etiam dictum fuit supra q. 26. art. 1. de amore purè naturali in carentibus cognitione, sed dicitur naturalis primò denominatione extrinseca, & transitiuè, idest rei deseruientis naturæ, & necessariæ pro natura sustentanda, & quia in ipsam appetitus est determinatus, vt patet in exemplo litteræ de cibo, & potu. Et etiam dicitur naturalis, quia est cum simplici apprehensione rei, quæ est bona, sed non cũ apprehensione boni formaliter, sicut supra in principio dictum fuit de apprehensione duplici finis, concupiscentia autem dicitur non naturalis, non quia sit contraria naturæ, sed ad differentiam concupiscentiæ naturalis, quia videlicet est rei non immediatè, & de propinquo deseruientis pro sustentatione naturæ. Et quia est cum apprehensione non simplici, sed collatiua, & rationis. Et hoc D. S. innuit cum dicit, sicut cum aliquis apprehendit aliquid vt cóueniens, & bonum (scilicet formaliter) Vnde primæ sequuntur apprehensionem sensitiuam tantùm, aliæ verò rationis collatiuæ, qua apprehenditur res vt conueniens ad aliam commoditatem quàm ad necessitatem naturæ immediatè, &c. Deinde ibi.

¶ Primæ ergo concupiscentiæ naturales communes sunt hominibus, & alijs animalibus, quia vtrisque est aliquid conueniens, & delectabile secundùm naturam, & in his omnes homines conueniunt; vnde & Philosophus in 3. Ethi.* vocat eas communes, & necessarias; sed secundæ concupiscentię sunt proprię hominum, quorum proprium est excogitare aliquid vt bonum, & conueniens præter id, quod natura requirit; vnde & in primo Rhetoricorum.* Philosophus dicit primas concupiscentias esse irrationales, secundas verò cum ratione. Et quia diuersi diuersimodè ratiocinantur, ideo etiam secundæ dicuntur in 3. Ethi.* propriæ, & appositæ, scilicet supra naturales.

* Aristot. cap. 11.

* Aristot. cap. 11.

* Aristot. cap. 11.

Corollariũ

¶ Ex dictis elicit corollarium differentiale partium dictæ conclusionis responsi tale. Primæ concupiscentiæ, scilicet naturales, communes sunt hominibus, & alijs animalibus, & omnes homines in eis conueniunt; sed secundæ sunt proprię hominum. Probatur prima pars ratione, quia vtrisque est aliquid cóueniens, & delectabile secundùm naturam, igitur prima pars vera.

¶ Et nota circa antecedens, quòd animalia, & omnes homines conueniunt in huiusmodi concupiscibilibus non eisdem secundum speciem, sed secundùm genus; non eadem enim conueniunt in specie ad cibum, & potum hominum, & brutorum, nec brutorum inter se, sed tamen omnia animalia, & omnes homines appetunt cibum, & potum. Secunda pars patet simul cum prima parte auctoritate philosophi. 3. Eth. Tertia pars patet in littera clarè, quia hominum est proprium excogitare aliquid præter id, quod natura requirit, sicut pretiosa habitacula, & vestes ornatas, & huiusmodi. Et probantur ambæ partes ex philosopho clarè in littera.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd illud idem, quod appetitur appetitu naturali potest appeti appetitu animali cum fuerit apprehensum, & secundùm hoc cibi, & potus, & huiusmodi quæ appetuntur naturaliter, potest esse concupiscentia naturalis.

¶ Maior vera, tamen per animalem appetitum concupiscitur etiam ea quæ sunt naturalia animali tanquam de per se immediatè facientia ad naturæ conseruationem, vt cibus, & potus. Minor vera est diuiduntur ideo quia appetitus naturalis est sine apprehẽsione coniuncta, animalis, quia cum apprehensione, qui tamen dicitur naturalis non intrinsecè, & intransitiuè quasi sit inclinatio prouenienś à natura, sed extrinsecè, quia rei necessariæ pro natura, & rei

ra, & rei ad quam appetitus determinatur, & ita naturalis obiectiuè vnde idem actus eſt animalis, & naturalis; animalis, quia actus elicitus præuia apprehenſione coniuncta; naturalis, quia rei ad quam appetitus determinatur, & non poteſt in oppoſitũ eius, &c. Negatur ergo conſequentia, quia non dicitur naturalis quaſi ſequens naturá, ſed quia rei naturalis, & neceſſariæ pro vita conſeruanda, & talis concupiſcentia poteſt benè eſſe appetitus ſenſitiui.

¶ Et nota verbum Doct. S. vbi dicit, & ſecundùm hoc cibi, & potus, & huiuſmodi, ſcilicet facientium ad alimentationem animalis quæ appetuntur naturaliter, ſcilicet per virtutes vegetatiuas quæ ſunt puræ naturales, & appetunt alimentum naturali appetitui qui conſiſtit in diſpoſitione qualitatum deſeruientium nutritioni, poteſt eſſe concupiſcentia naturalis, ideſt quæ hic vocatur naturalis, & eſt tamen etiam animalis id eſt appetitus ſenſitiui.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ diuerſitas concupiſcentiarum naturalium à non naturalibus non eſt materialis tantùm, ſed etiam quodammodo formalis inquantum procedit ex diuerſitate obiecti actiui, obiectum autem appetitus eſt bonum apprehenſum, vnde ad diuerſitatẽ actiui pertinet diuerſitas apprehenſionis, prout ſcilicet apprehenditur aliquid vt conueniens abſoluta apprehẽſione, ex qua cauſantur concupiſcentiæ naturales, quas philoſophus in Rhetorica.* vocat irrationales, & prout apprehenditur aliquid cum deliberatione ex quo cauſantur concupiſcentiæ non naturales, quæ propter hoc in Rheto.* dicuntur cum ratione.

* Lib. 1. ca. 17.
* Ariſtot. ibidem.

¶ Ad maiorem, diuerſitas materialis tãtùm, & nullo modo formalis non cauſat diſtinctionem ſecundum ſpeciem, ſicut videre album cygnum, & album pannum non diſtinguuntur niſi numero, & materialiter; ſi autem cum diſtinctione naturæ, & materiali obiecti concurrat formalis, tunc negatur maior, ſicut concupiſcere dulce in vino, & dulce in aliqua confectione ſunt ſpecificè diſtinctę, quia eſt dulcedo alterius rationis, quæ eſt obiectum formale, &c. Ad minorem dico, quòd illę concupiſcentiæ differũt ſecundùm obiecta concupiſcibilia differentia non ſolùm vt res, ſed etiam vt obiecta; quia obiectum concupiſcentiæ naturalis eſt bonum ſenſibile tantùm vt conducit naturæ, & apprehẽſum ſine relatione, & cognitione ſuæ vtilitatis, ſed obiectum concupiſcentiæ non naturalis eſt bonum apprehenſum vt vtile, & conueniens ad aliquod aliud, quàm ad neceſſitatem naturæ, & quia bonum apprehenſum eſt obiectum, ideo aliter apprehenſum eſt aliud obiectum, & actiuum vel motiuum, nec obſtat verbũ, D. S. in de Veri. Mate. 25. ar. 1. ad ſextum, vbi dicit, quòd diuerſitas apprehenſionũ per accidens ſe haberet ad appetitiuas vires niſi diuerſitati apprehenſionum coniungeretur diuerſitas apprehẽſorum; nam in propoſito eſt vtraque diuerſitas, quia deſeruiens immediatè vitæ, & nõ deſeruiens ſunt aliæ res, & in propoſito aliter apprehenduntur, & per conſequẽs eſt alietas etiam in eſſe obiectali, quia bonũ apprehenſum eſt obiectũ appetitus animalis. Secũdò dicitur ad minorẽ, negãdo eã quo ad iſtã partem, ꝙ diuerſa obiecta concupiſcibilia diuerſimodè apprehenſa ſcilicet per ſenſum tantùm, & per rationẽ ſaltem particularem vt ſic, faciant tantùm differentiam naturalem, & eius falſitatẽ oſtendit D. S. prima parte q. 80. art. 2. in cor. & ad primum vide verba ſua ex intenſione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in homine non ſolùm eſt ratio vniuerſalis quæ pertinet ad partem intellectiuã, ſed etiam ratio particularis quæ pertinet ad partem ſenſitiuam, vt in primo li. dictum eſt.* & ſecũdùm hoc etiã concupiſcentia quæ eſt cum ratione poteſt ad appetitũ ſenſitiuum pertinere, & præterea appetitus ſenſitiuus, poteſt etiam à ratione vniuerſali moueri mediante imaginatione particuari.

* q. 78. ar. 4.

¶ Ad maiorem, ratio diuiditur contra naturã ad ſenſum ſupra dictum. q. 10 ar. 1. ad primum. Et ſecundò ratio diuiditur cõtra naturam non ſolùm ratio vniuerſalis, ſed etiam particularis, quæ in homine eſt collatiua intentionũ particularium ſicut ratio vniuerſalium, vt patet prima par. q. 78. art. 4. Vltra, ſi igitur, &c. verum eſt rationalis primo, quia ſequitur apprehenſionem rationis particularis, quæ poteſt etiam conferre, & ordinare particularia ad particularia. Secundò, quia ſequitur apprehenſionem rationis vniuerſalis, ideſt intellectus quæ etiam mouet appetitũ ſenſitiuũ, mediante tñ apprehenſione particulari. Vltra, ſed hoc eſſe non poteſt. Negatur immo benè poteſt. Ad probationem, quia concupiſcentia cum ſit paſſio pertinet ad appetitum ſenſitiuum, verum ſubiectiuè tamen ille dirigitur in homine à ratione particulari, & vniuerſali, & poteſt appetitum mouere in aliquod appetendum, quod non confert ad naturã, ſed ad aliud apprehenſum, quod eſt cõcupiſcẽtiæ nõ naturalis. Vltra, non ad volũtatẽ, &c. Verum, ſed tamen motus ſenſitiui appetitus vocatur concupiſcentia cum ratione, ſcilicet apprehenſione rationis particularis vel vniuerſalis. Vnde negatur conſequentia, quia non vocatur concupiſcentia rationalis vel non naturalis, quia ſit appetitus rationalis, ſed quia ſequitur apprehẽſione quo aliquid apprehenditur collatiuè in ordine ad aliud, quod eſt commoditas præter neceſſitatem vitæ, &c. quod eſt rationis.

Vtrum concupiſcentia ſit infinita.

T

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ concupiſcẽtia non ſit infinita. Obiectum enim concupiſcentię eſt bonum, quod habet rationem finis; qui autem ponit infinitum excludit finem, vt dicitur in 2. Metaphy.* ergo concupiſcentia non poteſt eſſe infinita.

* Ariſtot. tex. 8.

¶ 2 Præterea. Concupiſcentia eſt boni conuenientis cum procedat ex amore; ſed infinitum cum ſit improportionatum non poteſt eſſe conueniens, ergo concupiſcentia non poteſt eſſe infinita.

¶ 3 Præterea. Infinita non eſt tranſire, & ſic in eis nõ eſt peruenire ad vltimum, ſed concupiſcenti fit delectatio per hoc, quòd attingit ad vltimum finem, ergo ſi cõcupiſcentia eſſet infinita, ſequeretur, quòd nunquam fieret delectatio.

¶ Sed contra eſt, quod philoſophus dicit in primo politicè.* quòd infinita concupiſcentia exiſtente, homines infinita deſiderant.

* cap. 6.

¶ Hic D. S. inquirit de quadam proprietate concupiſcentiæ, ſcilicet infinitate ex parte obiecti.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt.* duplex eſt concupiſcentia, vna naturalis, & alia nõ naturalis. Naturalis quidem concupiſcentia non poteſt eſſe infinita in actu, eſt enim eius, quod natura requirit, natura verò ſemper intendit in aliquid finitum, & certum, vnde nunquã homo concupiſcit infinitum cibum vel infinitũ potum; ſed ſicut in natura contingit eſſe infinitũ in potẽtia per ſucceſſionem, ita huiuſmodi concupiſcentiã contingit infinitã eſſe per ſucceſſionẽ, vt ſcilicet poſt adeptũ cibum iterum alia vice deſideret cibum vel quodcunq; aliud, quod natura requirit; quia huiuſmodi corporalia bona cum adueniunt non perpetuò manent, ſed deficiunt. Vnde dixit dominus Samaritanę Ioã. 4. Qui biberit ex hac aqua ſitiet iterum.

* Art. præceden.

¶ D. S. reſpondet diſtinctè duabus cõcluſionibus, ſecundã ponit ibi. Sed concupiſcentia, &c. Quas probat dupliciter, ſecũdo modo eas probat ibi. Poteſt, & alia, &c. Præmittit autẽ quo ad primũ ex ar. præce. ꝙ duplex eſt concupiſcẽtia, &c. Cõcluſio reſponſiua prima. Concupiſcentia naturalis non eſt infinita actu, ſed ſecundùm ſucceſſionem, ideſt in potentia; & intellige iſtam infinitatem non entitatiuè quaſi non ſit in ſe infinitũ ens actu, ſed potentia. De hoc enim nulla eſt quęſtio quin ſic nõ ſit infinita, ſed intelligitur obiectiuè (i. non eſt infiniti actu, ſed in potentia) i. vna eſt illius cibi alia alterius, &c. ſed nulla ſingularis eſt actu niſi alicuius determinati concupi. i. ſed plures ſibi ſuccedẽtes ſunt infinitorũ. ſ. numero, & ſyncathegoreumaticè, q. ſunt cõcupiſcẽtię naturales nõ tot, quin plurũ. Probatur ergo cõcluſio primo ſic. Cõcupiſcẽtia naturalis eſt eius, quod natura requirit, ſed natura ſemper intendit, & requirit actu aliquid finitũ, & certũ, ſed ſm ſucceſſionẽ, & in potẽtia requirit natura infinitũ. i. vnũ cibũ poſt aliũ, & ſic de alijs neceſſarijs naturæ, ergo ſequitur cõcluſio quo ad ambas partes. Minor D. S. explicat exẽplis, & cõfirmat, quia nunquam homo actu, & pro ſimul concupiſcit infinitũ cibũ vel potũ, ſed poſt vnum alia vice alium, & ſic in infinitum per ſucceſſionem. Et confirmatur ſecunda pars auctoritate Ioannis quarto, &c. Deinde cum dicit.

Concluſio prima.

¶ Sed cõcupiſcentia nõ naturalis omnino eſt infinita, ſequitur enim rationẽ, vt dictũ eſt.* rationi autẽ cõpetit in infinitũ procedere, vnde qui concupiſcit diuitias poteſt eas cõcupiſcere non ad aliquem certum terminũ, ſed ſimpliciter ſe diuitem eſſe quantumcunque poteſt.

* Art. praceden.

¶ Subiũgit ſecũdã cõcluſionẽ reſpõſiuam talẽ. Concupiſcentiæ nõ naturalis oĩno eſt infinita. i. concupiſcit rem actu infinitam. i. tantam quantam poſſibile eſt eſſe, & ita eſt actu infinita, id eſt infiniti, & quacumque habita poteſt eſſe maioris, & ſic omnino, id eſt infiniti Cathegoreumaticè actu, & potẽtia. Probatur primò in littera ſic. Concupiſcentia talis ſequitur rationis apprehenſionẽ, ſed rationi competit in infinitum procedere, ergo & talis concupiſcentia eſt infinita. Minor oſtenditur; quia qui concupiſcit diuitias poteſt eas, &c. vt in littera. Deinde ibi.

Concluſio ſecunda.

¶ Poteſt, & alia ratio aſsignari ſm philoſophũ in primo politicorũ.* quare quædã concupiſcentia ſit finita,

* Ariſtot. cap. 6.

& quæ-

& quædā infinita, semper em̃ cõcupiscentia finis, est infinita, finis em̃ per se cõcupiscitur vt sanitas, vnde maior sanitas magis cõcupiscitur, & sic in infinitū, sicut & si album per se disgregat, magis album magis disgregat.

¶ Probat secūdò prædictā respõsionem, & primò secūdā cõclusionē prædictā, secundò primā ibi. Concupiscentia, &c. Pro secūda arguitur sic. Semper cõcupiscentia finis est infinita, idest, est finis, in tm̃ quantum potest haberi, sed in cõcupiscentia non naturali aliquid quādoq; appetitur vt finis, sicut ab his qui ponūt finē in diuitijs, ergo secūda cõcupiscentia est infinita. Maiorē D.S. probat in littera, quia finis per se cõcupiscit, & ergo maior magis, & sic in infinitū, &c. Minor subintelligitur. ¶ Et nota, q illa regula quā D.S. hic tãgit sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, &c. intelligitur in his quæ sunt sm q ipsum, & per se, sed non sequitur in his quæ nõ sunt sm q ipsum, vt calor perficit hominē ergo maior magis, & maximus maximè, quia calor vt sic nõ perficit, sed vt commensuratus complexione hominis, &c. Tunc ibi.

¶ Concupiscentia verò eius, quod est ad finem nõ est infinita si sm illā mensurā appetitur quæ conuenit fini, vnde qui finem ponunt in diuitijs habent concupiscentiam diuitiarum in infinitum, qui autem diuitias appetunt propter necessitatem vitæ, concupiscunt diuitias finitas sufficientes ad necessitatem vitæ, vt philosophus dicit ibidem. Et eadem est ratio de concupiscentia quarumcumque aliarum rerum.

¶ Declarat secūdò primā conclusionē responsiuā sic. Cõcupiscētia eius, quod est ad finē, vt sic, non est infinita, sed sm q fini congruit, sed in cõcupiscētia naturali aliquid appetitur vt ad finē (s. necessitatē vitæ) igitur prima cõcupiscentia est finita. Maiorem D.S. declarat in littera. ¶ Et nota, qđ dicit, cõcupiscentia eius, quod est ad finē nõ est infinita, si sm illā mensurā appetitur quæ cõuenit fini, quia nõ est incõueniēs vt id, qđ ab vno habetur vt mediū, ab alio habeatur vt finis, sed vt mediū nõ appetitur infinitè, sed sm congruentiā finis, &c. de istis habetur secunda 2. q.27. art.6. in cor.

¶ Et nota exemplum D.S. ibidem de sanitate, & medicina, quia sanitas non appetitur secūdùm aliquem certum modum, sed medicina, quia sanitas finis est, medicina medium, &c.

¶ Confirmatur secunda conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omne, quod cõcupiscitur accipitur vt quoddā finitum, vel quia est finitū sm rem prout concupiscitur semel. * in actu, vel quia est finitum secundùm quòd cadit sub apprehensione; nõ enim potest sub ratione infiniti apprehēdi, quia infinitū est cuius quantitatē accipientibus semper est aliquid extra sumere, vt dicitur in 3. Physicorum. *

* Aliàs semel.

* Aristot. tex.63.

¶ Maior vera obiectū cõcupiscētiæ est bonū apprehēsum actu. Ad minorē qui ponit infinitū s. actu, sm numerum, & processum in infinitū in finibus, ita q nõ sit deuenire ad primū, sed quolibet dato datur prior, & sic verū est, q q̄ sic ponit infinitū aufert finē, & bonū, vt habet philosophus. 2. metaph. textu com. 8. sed nõ qui ponit aliquā rē vnā esse infinitā nõ numerali infinitate sicut philosophus reprobat, sed perfectione, & infinitū. i. quantū possibile est, &c. Nos autē nõ ponimus cõcupiscētiā infinitā. i. infinitorum, actu, & p modū infinitorū q est successiuus, sed dicimus, q quodlibet actu cõcupitū est finitū actu, sed põt vnū cõcupisci post aliud & sic in infinitū, & hoc quo ad cõcupiscētiā naturalē quæ est infinita in potētia. i. nõ tot quin plures, & nõ tot quin plurium, & tñ quælibet est finitè, sed oẽs successiuè sunt infinitè syncathegreumaticè, sed de cõcupiscētia nõ naturali dicitur, q si sit infinita, nõ tñ vt accipitur modo qui cõpetit infinito qui est accipere vnum post aliud, sed accipitur vt apprehenditur quasi finitum, & totum simul, licet enim infinitū sm esse, & sm rē habeat successionē, ita q posita quacunq; parte consurgit noua potentialitas ad aliā, tñ in esse cognito non necessariò habet successionem saltem absolutè. Vnde Deus simul apprehendit omnes partes proportionales alicuius continui quæ sunt infinitæ, sed non apprehendit modo infiniti q est accipere partē post partē; sed oẽs simul, sic ad ppositū qui appetit infinitam pecuniā. i. quanta possibilis est haberi nõ appetit partem post partem, sed vt apprehenduntur omnes simul. Et hoc innuit D.S. in solutione dicens. Omne, quod concupiscitur accipitur vt quoddam finitum, & hoc tam in concupiscentia naturali quàm non naturali, naturali quidem, quia ibi, quod concupiscitur est infinitum sm rem. s. quodlibet actu concupitum, sed ibi est infinitas in potentia propter plura successiuè cõcupita, quod verò concupiscitur concupiscentia nõ naturali esto sit infinitū. i. quantum potest esse, tñ non concupiscitur nec apprehenditur modo infinito, sed finito. i. totum simul, & non partem post partē, est nihilominus res ipsa infinita. Vnde stat, q concupiscentia non naturalis est infinita, &c. De ista tñ materia ex intentione prima parte q. 86. ar. 2. quia infinitum potest cognosci per modum finiti absolutè loquendo nec repugnat sibi representari per vnā speciem, sicut patet de specie Diuini intellectus, & Angelici, non tamen potest infinitum representari intellectui nostro pro hoc statu per speciem connaturalem à re causatam loquendo de totaliter infinito, vnde cum D.S. dicit, quòd est finitum secundùm quòd cadit sub apprehensione, loquitur de apprehensione qua cognoscitur infinitum confusè non distinctè. Et præterea loquitur de infinito secundùm quid scilicet quantum potest haberi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio quodammodo est virtutis infinitæ inquantum potest infinitum aliquid considerare, vt apparet in additione numerorum, & linearum; vnde infinitum aliquo modo sumptum est proportionatum rationi, nam vniuersale, quod ratio apprehendit est quodammodo infinitum inquãtum in potentia continet infinita singularia.

¶ Ad maiorem, concupiscentia est boni conuenientis, naturalis quidem conuenientis naturæ, nõ naturalis rationi, & eius collationi. Ad minorem infinitum est, &c. Verum, tamen rationi quę potest infinitum apprehendere, & aliquid appetere infinitum ad infinitos vsus, & vtilitates, & præsertim si sit inordinata, sicut ratio auari iudicat totum mundum vix sufficere, & omnes pecunias, ergo concupiscentia, &c. Verum, naturalis qua appetitur res vt necessaria naturę de propinquo, & pro semel non est infinita tamen non naturalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad hoc, quòd aliquis delectetur non requiritur, quòd omnia consequatur quę concupiscit, sed quod in quolibet concupito, quod consequitur delectetur.

¶ Ad maiorem, vera est ab intellectu commēsurato ipsi infinito, qui dependet à re, & cognoscit secundùm modum rei. Ad minorem dico, quòd concupiscenti fit delectatio per hoc, quod consequitur concupitum, esto quòd non consequatur omnia simul, sed quia consequitur vnum, & postea aliud, & in quolibet delectatur, nec oportet ad delectationem, quòd omnia actu consequatur præsertim ad delectationem, quæ non est tota simul, vt patebit. q. sequenti. Quare minor est falsa, & negatur si intelligitur, quòd tantùm fiat delectatio cum attingitur ad vltimum, immo quilibet cibus delectat, & non oportet, quòd omnes actu deuorentur. possunt tamen cibi, & concupiscentiæ esse infinitæ secundùm successionē. Vnde negatur sequela, quòd nunquàm fieret delectatio si concupiscentia naturalis est infinita secundùm potentiam, & non naturalis actu, quia etiam qui non habet tantum cumulum pecuniarum, quantum desiderat, delectatur etiam in particularibus, & partialibus summis, &c.

Quæstio Trigesimaprima.

De delectatione secundùm se.

V

DEinde considerandum est de delectatione, & tristitia. Circa delectationem verò cõsideranda sunt quattuor. Primò de ipsa delectatione secundùm se. Secūdò de causis delectationis. Tertiò de effectibus eius. Quartò de bonitate, & malitia ipsius. Circa primū quæruntur octo. Primò, vtrum delectatio sit passio. Secūdò, vtrum sit in tēpore. Tertiò, vtrum differat à gaudio. Quartò, vtrum sit in appetitu intellectiuo. Quintò de comparatione delectationum superioris appetitus ad delectationem inferioris. Sextò de comparatione delectationū sensitiuarum adinuicem. Septimò, vtrum si aliqua delectatio non naturalis. Octauò, vtrum delectatio possit esse contraria delectationi.

¶ Quia passio opposita concupiscentiæ est innominata, vt patet q præce. ar. 2. ad tertium ideo D.S. non facit specialem quæstionem de ea, sed transit ad tertiam coniugationem passionum concupiscibilis, & primò de delectatione agit, deinde de tristitia. Et de delectatione quattuor facit, vt patet in littera, primò de delectatione secundùm se quærit primò de quidditate eius, secundò de quadam proprietate. ar. 2. tertiò de comparatione eius ad gaudiū arti. 3. & quartò an sit in appetitu intellectiuo, deinde in reliquis dubia mouet, & de ista materia delectationis etiam habetur in 4. distin. 49. q. 3. per totum.

Vtrum delectatio sit passio.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd delectatio non sit passio. Damas. enim secundo libro. * distinguit operationem à passione, dicens quòd operatio est motus qui est sm naturā, passio verò est motus cõtra naturā, sed delectatio est operatio, vt philosophus dicit in 7. & 10. Ethi. * ergo delectatio non est passio.

Infra ar. 4. ad 2. & art. 5. cor. ti. & ad 2. Et 4. d. 49. q. 3. ar. 1. q. 1.

* Damasc. li. 2. ort. fid. c. 12. & 13.

* Aristot. cap. 1. 3. 4. 6. & 8.

¶ 2 Præ-

§ 2 Præterea. Pati est moueri vt dicitur in 3. Physicorum. * sed delectatio non consistit in moueri, sed in motum esse, causatur enim delectatio ex bono iam adepto, ergo delectatio non est passio.

* Arist. tex. 23.

§ 3 Præterea. Delectatio consistit in quadam perfectione delectati, perficit enim operationem, vt dicitur in 10. Ethicorum. * sed perfici non est pati vel alterari, vt dicitur in 7. Phy. & in 2. de anima, ergo delectatio nō est passio.

* Arist. c. 4.

§ Sed contra est, quod Aug. dicit in 10. & 14. de Ciui. Dei. * vbi ponit delectationem siue gaudium, vel lętitiā inter alias passiones animæ.

* Aug. c. 7. 8. & 6. & 5.

§ Hic primò quærit de quidditate delectationis præsertim vt distinguitur contra gaudium, quod est in voluntate.

§ Respondeo dicendum, quòd motus appetitus sensitiui propriè passio nominatur, sicut supra dictum est. * affectio autem quæcumque ex apprehensione sensitiua procedens est motus appetitus sensitiui, hoc autem necesse est competere delectationi, nam sicut philosophus dicit in primo Rhetoricorum. * delectatio est quidam motus animæ, & constitutio simul tota, & sensibilis in naturam existentem.

* q. 22. ar. 6.

* Arist. cap. 10.

§ D. S. respondet tali conclusione. Delectatio est passio animæ. Probatur, motus appetitus sensitiui propriè passio nominatur, sed delectatio, scilicet strictè vt hic accipitur, est motus appetitus sensitiui, ergo, &c. maior patuit supra. q. 22. quia licet solum motus appetitus sensitiui habens annexam transmutationem corporalem in deterius sit passio propriissimè, tamen omnis motus sensitiuus habens annexam trāsmutationem etiam perfectiuam dicitur propriè passio, vt patuit ibidem, & talis motus est delectatio. Minor subintellecta probatur sic. Omnis affectio ex apprehensione sensitiua procedens est motus appetitus sensitiui, sed hoc necesse est competere delectationi, ergo, &c. Maior patet ex supradictis. q. 22. ex ratione passionis quæ est affectio sequens apprehensionem coniunctam sensitiuam. Circa minorem D. S. primò probat eam ex definitione philosophi, secundò occasione huius subiungit notabile declaratiuum, & expositiuum illius definitionis, ibi Ad cuius, &c. Tertiò resumit breuiter minorem, & infert conclusionem responsionis, ibi. Sic ergo, &c. Minor ergo proxima, quæ intelligitur, quòd hoc est necesse competere delectationi non in genere vt extenditur ad intellectualem, sed intelligitur de delectatione vt secundùm vsum loquentium, restringitur ad sensualem. Probatur sic. Delectatio est quidam motus animæ, & constitutio simul tota, & sensibilis in naturam existentem, ergo delectatio est affectio ex apprehensione sensitiua procedens. Antecedens est philosophi. Tenet consequentia ex sequenti explanatione. Consequenter cum dicit.

Conclusio responsi.

§ Ad cuius intellectum considerandum est, quòd sicut contingit in rebus naturalibus aliqua consequi suas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus, & quamuis moueri ad perfectionem non sit totū simul, tamen consequi naturalem perfectionem est totum simul, Hæc autem est differentia inter animalia, & alias res naturales, quòd aliæ res naturales quando constituuntur in id, quod conuenit eis secundùm naturam hoc nō sentiunt, sed animalia hoc sentiunt, & ex isto sensu causatur quidam motus animæ in appetitu sensitiuo, & iste motus est delectatio. Per hoc ergo, quòd dicitur, quòd delectatio est motus animæ, ponitur in genere. Per hoc autē, quòd dicitur constitutio in existentem naturam id est in id, quod existit in natura rei, ponitur causa delectationis scilicet præsentia cōnaturalis boni. Per hoc autem, quòd dicit simul tota, ostendit quòd constitutio non debet accipi prout est in constitui, sed prout est in constitutum esse quasi in termino motus, non enim delectatio est generatio prout Plato posuit, sed magis consistit in factum esse, vt dicitur in 7. Ethi. * Per hoc autem, quòd dicit sensibilis, excluduntur perfectiones rerum insensibilium, in quibus non est delectatio.

* Arist. cap. 24.

§ Annectit quoddam notabile exponens prædictam definitionem philosophi quo ad omnes eius particulas clarè in littera.

§ Et nota, quòd D. S. declarat illam definitionem delectationis per conuenientiam, & differentiam insensibilium, & sensibilium. Conueniunt enim, quòd vtraque consequuntur suas perfectiones connaturales, & vtrisque est commune moueri successiuè ad perfectionem, sed consequi est totum simul. Sed differunt, quia illa non sentiunt nec cognoscunt suam perfectionem, ista autem, scilicet sensibilia cognoscūt, & hæc tangit ista definitio, quiā est motus animæ, & motus ad conueniens, & non motus qui est insecutiuus absentis, sed immutatio causata subito ab obiecto præsenti, & est motus cognitionem, & sensationem sequens. Delectatio ergo, quia est terminatio appetitus causata à re præsente vt sic, ideo de per se ex propria ratione non habet esse successiuum, sed totū simul. Quod autem delectatio quandoque fit in tempore hoc est de per accidens, quia scilicet non conuenit sibi ex ratione propria sed inquantum perfectio ista vel operatio, quam delectatio sequitur, est coniuncta motui, vt patebit ar. sequen.

§ Nota quoque, quia ex hac definitione, & eius expositione secundùm D. S. habetur, quòd delectatio non habet locum in insensibilibus, sed tantùm in animalibus vt etiam supra dictum fuit q. 27. ar. 3. in cor. ideo res naturalis stabilitur, & vigoratur in termino motus naturalis, vt habet D. S. in 4. vbi supra ar. primo, sed non delectatur, quia delectatio dicit terminationem, & quietationem appetitus præsupponens cognitionem coniunctam perfectionis coniunctæ. Deinde cum dicit.

§ Sic ergo patet, quòd cum delectatio sit motus in appetitu animali consequens apprehensionem sensus, delectatio est passio animæ.

§ [illegible] sumit sub breuitate rationem deductam, & minorem expositam, & infert conclusionem responsi. & patet.

§ Circa quam tamen nota, quòd D. S. in 4. dist. 49. q. 3. ar. 1. in solutione ad primum, dicit quòd delectationi accidit passionem esse, sed per se inest delectationi sensitiuæ, quia secundùm eum in cor. ibidem, delectatio etiam ponitur in parte intellectiua, & ergo delectationi in genere vt est communis ad delectationem intellectualem, & sensitiuam non per se positiuè esse passionem, sed solùm per non repugnantiam, & permissiuè, sed D. S. hic loquitur de delectatione magis restrictè, scilicet vt contra gaudium distinguitur vt est in parte sensitiua, & ergo dicit conclusio sine distinctione, quòd delectatio est passio, in quarto autem vbi iam respōdet sub distinctione, vnde secundùm eundem ibidem delectatio à toto genere est terminatio appetitus, sed non habetur, quòd in genere accepta sit passio.

§ Et confirmatur conclusio ista argumento in contrarium sequenti.

§ Ad primum ergo dicendum, quòd operatio connaturalis non impedita est perfectio secunda, vt habetur in 2. de anima. * & ideo quando constituitur res in propria operatione connaturali, & non impedita, sequitur delectatio, quæ consistit in perfectum esse, vt dictū est. * sic ergo cum dicitur, quòd delectatio est operatio, nō est prædicatio per essentiam sed per causam.

* Arist. tex. 1. c. 6.

* In cor.

§ Maior vera est, quòd operatio quæ est secundùm naturam corporis vocatur à Damasceno operatio vel motus, quæ autem cōtra naturam corporis vocatur ab eo passio, vt supra, q. 24. ar. 2. in 2. argumento, vnde affectiones animæ, quia aliqualiter immutāt motum naturalem cordis, ideo vocantur passiones, &c. Ad minorem dicit D. S. quòd est causalis prædicatio, delectatio est operatio, quia ex operatione connaturali sequitur delectatio. Vnde negatur cōsequentia, potest enim, & operatio dici passio.

§ Nota, quòd delectatio non est operatio tendens ad obiectum absens, videtur tamen posse dici operatio sicut omnis motus, & affectio potest dici operatio, vt patet ad secundum, non quidem cōsistens in tēdere ad obiectum, sed consistens in perfectum esse, & immutari ab obiecto præsenti, vnde secundum D. S. in 4. licet operatio vt sic non sit passio, tamen potest habere passionem annexā antecedentem vel consequentem, & sic quamuis delectatio inquātum est delectatio sit circa operationem, tamen inquantum est delectatio sensitiua est in passione quadam existens. Ex his patere potest ad minorem argumenti, quòd delectatio vt sic est operatio causaliter, idest consequitur operationem vel habēs modum operationis, tamen non est incōueniens vt sequens operationem sensitiuam sit immutatio affectus habens annexam immutationem corporalem, & sic sit passio, quia non est inconueniens motū per accidens terminari ad motum, & sic operatio quæ est motus, terminatur ad delectationē sensitiuam quæ est etiam motus, & passio.

§ Nota, & circa hoc Alphonsum in 1. di. 1 q. 1. ar. 2. conclusione. 3. qui distinguit duplicem delectationem, vnam quæ est operatio quæ scilicet habet pro obiecto ipsam rem, aliam quæ habet pro obiecto operationem, & talem ponit dicere non operationē, & actum secundum, sed passionem, & conditionem operationis habentē se magis per modum actus primi; sed de hoc inf. q. 32. ar. 1. quia non habemus pro incōuenienti vt vna operatio vel motus, aut simplex actus ad alium actum vel operationē necessariò sequatur, ita quod & si liberè operetur, eā stante operatione necessariò delectetur, & per cōsequēs nō obstante, quod delectatio vel gaudiū est actus elicitus, & actus secundus; nihilominus habent se per modū passionis respectu operationum quam consequitur.

§ Ad

¶ Ad secundum dicendum, quòd in animali duplex motus considerari potest, vnus secundùm intentionem finis, qui pertinet ad appetitum; alius secundùm executionem, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo qui iam cõsecutus est bonum in quo delectatur, cesset motus executionis quo tendit ad finem, non tamen cessat motus appetitiuę partis, quæ sicut prius desiderabat non habitum, ita postea delectatur in habito; licet enim delectatio sit quies quædam appetitus considerata præsentia boni delectantis, quod appetitui satisfacit, tamen adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidam est.

¶ Ad maiorem dico, quòd pati physicũ est moueri ad aliquod distans, vel secundùm rem, vel secundùm modum; sed pati affectionale, & animale est moueri quandoque ad distans quandoq; est immutari etiam a præsenti; sicut supra patuit de amore. q. 26. articu. 2 ad tertium.

¶ Ad minorem, delectatio non consistit in moueri secundùm insecutionem, & distensionem ad distans, tamen cõsistit in immutari ab obiecto etiam habito præsentialiter, & ad passionem sufficit dare talem motum, qui est etiam quies, vt quies opponitur insecutioni; tamen cum hoc est motus, qui est immutatio appetitus ab appetibili præsente, ad quam immutationem affectus sequitur motus in corpore; vnde delectatio sensitiua est passio; sed nõ sicut aliæ, quæ tendunt in aliquid; sed delectatio cõsistit in appetitu secundùm ꝙ eius motus in suo appetibili adepto terminatur. &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis nomẽ passionis magis propriè conueniat passionibus corruptiuis, & in malum tendentibus; sicut sunt ęgritudines corporales, & tristitia, & timor in anima; tamen etiam in bonũ ordinantur aliquæ passiones, vt supra dictum est,* & secundùm hoc delectatio dicitur passio.

*q. 22. & 23. artic. 1.

¶ Maior vera; sed tamen & habere, vel recipere perfectionem est etiam passio saltem primo modo supradicto. q. 23. articu. 1. Et si talis perfectio habeat secum annexam trãsmutationem corporalem, est passio etiam propriè dicta, & secundo modo, esto sit sine corruptione, & alteratione corruptiua.

¶ Ad minorem, perfici non est pati tertio modo, & proprijssimè, tamen pati secundo modo, vel primo, & sic delectatio, vel est motus, & mutatio sequens in affectu conuenientiam operationis (vt videtur magis velle Doct. Sanct.) vel est quędam perfectio, & accidens inhærens operationi, habens se per modum actus primi, & secundò perfici vt sic, non est pati, tamen perfici in appetitu sensitiuo est passio, non quidem prosecutiua, sed tamen immutatiua habens annexam immutationem corporis.

Vtrum delectatio sit in tempore.

*X

Infra ar. 3. cor & 4. di. 49 q. 3. ar. 1. q. 3. & veri. q. 8. art. 14. ad 12.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd delectatio sit in tempore. Delectatio enim est motus quidam, vt in primo rhetoricorum Philosophus dicit;* sed motus omnis est in tempore; ergo delectatio est in tempore.

* Cap. 10.

¶ 2 Præterea. Diuturnum, vel morosum dicitur aliquid secundùm tempus; sed aliquæ delectationes dicuntur morosæ; ergo delectatio est in tempore.

¶ 3 Præterea. Passiones animæ sunt vnius generis; sed aliquæ passiones animæ sunt in tempore; ergo & delectatio.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in decimo Ethicorum,* quòd secundùm nullum tempus accipiet quis delectationem.

* Cap. 3.

¶ Hic D. S. propter dicta ar. præce. inquirit de quodam dubio incidente de mensura durationis ipsius delectationis. Dictum est enim in definitione, quòd est tota simul. Est ergo quæstio, an mensuretur mensura temporali successiue continua, vel mensura eleuata super mensuram continuorum successiuorum, qua mensurantur operationes simplices sibi immediatè succedentes, & secũdùm se instantaneæ; quæ mensura collecta ex multis indiuisibilibus sibi succedentibus dicitur tempus discretum, quodlibet autem indiuisibile dicitur nunc temporis, & est nunc stans potens coexistere multo tempori continuo.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliquid contingit esse in tempore dupliciter, vno modo secundùm se, alio mõ per aliud, & quasi per accidẽs; quia enim tempus est numerus successiuorum, illa secundùm se dicuntur esse in tempore, de quorum ratione est successio, vel aliqd ad successionem pertinẽs; sicut motus, quies, locutio, & alia huiusmodi; secundùm aliud verò, & non per se dicuntur esse in tempore illa de quorum ratione non est aliqua successio; sed tamen alicui successiuo subiacent; sicut esse hominem de sui ratione non habet successionem, nõ enim est motus, sed terminus motus, vel mutationis. s. generationis ipsius; sed quia humanum esse subiacet causis transmutabilibus, secundũ hoc hominẽ esse est in tpe.

¶ D. S. primò exponit titulum quęsiti, quòd dupliciter possit intelligi, secundò conformiter distinctè respondet, ibi Sic igitur &c. Quo ad primum D. S. notat, quòd aliquid contingit esse in tẽpore, & mensurari tempore dupliciter, ita quòd duratio rei innotescit per mensuram mutabilium continuorum dupliciter, vt in litera, & sic potest intelligi quæsitum, quòd dupliciter delectatio esse possit in tempore.

¶ Nota hic primò quòd D. S. cum loquitur de tempore intelligit de tempore propriè dicto, quod est mensura mutabilium successiuorum continuorum, & non loquitur de tempore discreto, quod est mensura successiuorum discretorum simpliciũ; tali enim tempore, vel saltem nunc eius delectatio secundùm se etiam mẽsurari potest.

¶ Nota secundò, quòd esse hominis mensuratur ęuo, vt est esse animæ rationalis; sed permanentia materiæ sub isto esse inquãtũ hominis, magis mensuratur tempore, vel vt est trãsmutabile substantialiter. Vide D. S. 1. p. q. 10. ar. 4. ad tertium, vbi est eiusdem sententiæ Scot. in 2. di. 2. q. 4. in oppositum argu t, & tenet esse substãtiale rei corruptibilis mensurari ęuo, sed deficit credens vnitatem mensuræ attendi penes vnum modum manendi. s. penes esse permanens, vel successiuum, quod non est verùm; sed mensuræ diuersitas sumitur secundùm mutabile, & immutabile; quia autem esse hominis vt sic mutabile est; ideo mensuratur mensura mutabilium. s. tempore, & de hoc magis. 1. par. vbi iam.

Scotus.

¶ Sic igitur dicendũ est, ꝙ delectatio secũdũ se quidẽ non est in tempore, est enim delectatio in bono iá adepto, quod est quasi terminus motus; sed si illud bonum adeptum transmutationi subiaceat, erit delectatio ꝑ accidens in tpe; si aũt sit omnino intransmutabile, delectatio non erit in tempore, nec per se, nec per accidens.

¶ Præmissa distinctione de esse in tpe duplici hic D. S. iuxta ipsam ad quæsitum respondet tali conclusione, delectatio secundũ se (.i. rõne suijpsius, vt delectatio) non est in tpe; sed aliqua delectatio est in tpe per accidens, si bonũ adeptũ est in tpe (& in tpe adipiscitur) si aũt sit oĩno intransmutabile (sicut est bonũ Diuinũ) sic nullo mõ est in tpe. Probat conclusio ex dictis in notabili distinctiuo, illa secũdũ se sunt ĩ tpe de quorũ rõne est successio, vel aliquid ad successionẽ (sicut est ꝓlatio cõtinua) pertinens, secundùm aliud verò de quorũ rõne nõ est aliqua successio, tñ alicui successiuo subiacẽt; sed de rõne delectationis secundũ se, & ex ꝓpria ratione nõ est successio, tñ aliqua delectatio, q̃ est boni, quod ꝑ successionẽ adipiscitur, alicui successiuo subiacet a quo dependet; aliqua verò a nullo, ergo delectatio secundũ se &c. Maior fuit declarata exẽplariter. Minorẽ subintellectam probat sic, de illius rõne non est successio, quod cõsistit in adeptione, quæ est terminus motus; sed delectatio est hmõi, igitur. Maior proxima ẽt subintellecta relinquitur nota; quia terminus motus hr̃ indiuisibiliter, & in instanti. Minor nota, aliæ partes minoris principalis patent exẽplariter de delectatione, quæ est in cibo, & potu &c.

Conclusio

¶ Nota hic, ꝙ delectatio vt sic, mensuratur instanti (pſertim spiritualis) quæ ex tpe non variaẽ; vñ habet Philosophus 10. Ethi. ꝙ contingit delectari in non tpe, & in nunc, & non accipit per nũc ibi tps paruũ, sed aliquid indiuisibile; Sed quale nũc sit, an trãsiẽs & fluens, vel stans, dico ꝙ stans, vel nunc tpis discreti, si sit delectatio spiritualis, nam illa subita introductio formæ mensuraẽ nũc fluente, quæ de per se consequitur motum. Operatio autẽ, vel immutatio subita, quæ non consequitur tempus, vel de per se motũ, secundũ se mensuratur nunc, sed stante; quia istę operationes possũt eędẽ manentes continuari, & coexistere pluribus partibus tpis, sicut & nunc stãs; sed quia aliquę delectationes sunt circa bona sensibilia, q̃ non simul acquiruntur, sed successiuè, vt patet de cibo, & potu ideo tales mensurantur tpe cũ ipsarum esse a tpe depẽdeat, & materiales sint ꝑ successionẽ continuã, & sic per accidens (.i. ratione causæ, & obiecti) depẽdet ex tpe; quia tps facit ad earũ esse, quare sunt in tpe; sed delectatio spiritualis, & in se est sine tpe, & licet actus tales acqraẽ impartibiliter, nõ tñ eis repugnat intendi; sicut & lumen in aere totum acquiritur in instãti, põt tñ intendi.

¶ Nota circa hoc, ꝙ Philosophus 10. Ethi. cõparat delectationẽ visioni, q̃ est tota simul cuius non est pars post partẽ; sed tota simul. Sup isto verò dicit Burleus, ꝙ intelligitur de visione respectu eiusdẽ obiecti eodem mõ dispositi, & similiter medio eodem mõ disposito, secus de visione, cuius res mouetur partibiliter, ita quòd

parte ante partem videatur &c. Dicit etiam Burleus, quòd non omnis delectatio est tota simul; sed solùm illa delectatio, quæ est in operatione, existente tota simul; vnde quia delectatio consequitur operationem, & est in ipsa subiectiuè; ideo oportet, quòd delectatio, quæ est in operatione successiua habeat vnam partem ante aliam; sicut operatio quam consequitur habet partem vnam ante aliam &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem conclusionis, quia delectatio secundùm se non est in tempore, sed in instanti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut dicit in 3. de anima,* motus dupliciter dicitur. Vno modo, quia est actus imperfecti. s. existentis in potentia inquantum huiusmodi, & talis motus est successiuus in tẽpore. Alius autem motus est actus perfecti. i. existentis in actu; sicut intelligere, sentire, & velle, & huiusmodi, & etiam delectari; & huiusmodi motus non est successiuus, nec per se in tempore.

* Tex. 28.

¶ Ad maiorem, delectatio est motus quidam qui est actus perfecti (.i. quædam immutatio causata a bono præsenti, ex cuius præsentia habetur actu perfectio appetitus) sed non est motus qui est actus imperfecti. i. actus illius, quod est in tẽdentia ad habendum perfectionem, & in moueri ad distans perfectibile &c. Delectatio enim consurgit ex iam habito conuenienti, & non est motus ad habendum conueniens delectans.

¶ Ad minorem, negatur vniuersaliter, quòd omnis; sed solùm motus secundo modo qui est actus imperfecti, vt patet 3. Physic. Motus autem qui est actus perfecti potest haberi in instanti, & indiuisibiliter acquiri, quia non est motus successiuus; sed quandoque sequitur motum, a quo tamen in esse non dependet; vnde necesse, vnde nec esse eius tempore mensuratur; illa enim tempore mensurantur ad quorum esse, vel permanentiam tempus aliquid facit, sic quòd sunt mutabilia per se, vel per accidens. Possunt autem delectari in aliqua re spirituali per horam, immo per annum, posita præsentia delectabilis saltem in esse cognito, nec tẽpus aliquid operatur, & præsertim hoc possunt spiritus. Simile est de visione, quæ posset stare eadem manens per diem, manente visibili; & ergo mensuratur huiusmodi operationes sicut dictum est, nunc stante.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectatio dicitur morosa, vel diuturna secundùm quòd per accidens est in tempore.

¶ Ad maiorem primò extra literam, diuturnum vel morosum &c. Dico quòd verum est, vel quia est in tempore, sicut in mensura propria, vel quia coexistit tempori, non tamen solùm primo modo: vnde angeli, & animæ separatæ diu durant, non tamẽ sunt in tempore, sed coexistunt. Et secundò, quia duratio non est semper successiua, & fluens; sed datur duratio stans, & manens, vt patet de æternitate, vt Capr. habet in 1. dist. 9. & patebit 1. par. q. 10. contra Aureolum, & etiam vnum nunc stans potest coexistere multo tempori. Et ergo ad maiorem dicitur, quòd diuturnum dicitur non semper a tempore, sed etiam a duratione, quæ potest esse sine tempore proprio, & successiuo, & sic potest aliquis diu delectari continuando, & manutenendo delectationem aliquam (scilicet spiritualem) sine tempore. Ad minorem, dicuntur aliquæ morosæ secundùm iam dicta a mora non temporis mensurantis, sed coexistentis, & a duratione. Et secundò dicitur post D. S. ad istam minorem, quòd dicuntur morosæ illæ, quæ per accidens sunt in tempore, nõ tamen omnes sunt huiusmodi, vt dictum est in cor. Vide tamen propter illam minorem D. S. infra q. 74. ar. 6. ad tertium, quia procedit secundùm non causam, & malum intellectum morosæ delectationis; quia non dicitur morosa ex mora temporis, vel quia quælibet tempore mensuretur, vt argumẽtum supponit; sed ex eo quòd ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamẽ eam repellit, tenens, & voluens libenter, quæ statim, vt attigerunt animum, respui debuerunt.

Capreolus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliæ passiones non habent pro obiecto bonum adeptum sicut delectatio; vnde plus habent de ratione motus imperfecti, quàm delectatio, & per consequens magis delectationi conuenit non esse in tempore.

¶ Maior vera, sunt vnius generis logici, & in genere motus, tamen distinguuntur specie, & diuerso modo se habent ad obiecta sua. Quædam enim dicunt motum in bonum non adeptum, & ita motum imperfecti, & motum executiuum, & tendentem in rem distantem. Delectatio autem dicit motum consequentem obiectũ habitum, modo potest aliquid sequi rem habitã subito; vnde delectatio vt sic, minus habet esse in tempore, esto enim aliqua sint tẽpore, hoc est, quia talis delectatio, & per accidẽs quia talis obiectũ, quod non simul hr; sed successiuè &c. vnde D. S. in 4. supra ad tertium dicit, & aliæ passiones quantũ ad id quod est ex parte animæ non sunt in tempore, nisi per accidens, inquantum. s. eis coniunguntur motus ex parte corporis; tamen delectatio magis habet rationem, quòd non sit in tempore, quàm aliæ passiones; quia aliæ consistũt in appetitu secundùm quòd tendit in aliquid; sicut ira in vindictam, & odium in nocumentum alterius; sed delectatio consistit in appetitu secundùm quòd eius motus in suo appetibili adepto terminatur. Omnis autem terminus motus non est in tempore; sed in instanti, hæc ille; vbi patet ad hoc argumentum.

Vtrum delectatio differat a gaudio; vel sit omnino idem cum eo.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd gaudium sit omninò idem, quod delectatio. Passiones enim animæ differunt secũdùm obiecta; sed idem est obiectũ gaudij, & delectationis. s. bonum adeptum; ergo gaudium est omnino idem, quod delectatio.

Y

Infra q. 11. arti. 2. & 3. cor. & q. 41. ar. 3. cor. & 3. di. 27. q. 1. arti. 2. ad 3. Et 4. di. 49. q. 3. ar. 1. q. 1. ad 3.

¶ 2 Præterea. Vnus motus non terminatur ad duos terminos; sed idem est motus, qui terminatur ad gaudiũ & delectationem, scilicet concupiscentia; ergo delectatio, & gaudium sunt omnino idem.

¶ 3 Præterea. Si gaudium est aliud a delectatione, videtur quòd pari ratione, & lætitia, & exultatio, & iocunditas significent aliquid aliud a delectatione, & sic erunt omnes diuersæ passiones, quod videtur esse falsum; non ergo gaudium differt a delectatione.

¶ Sed contra est, quòd in brutis animalibus non dicimus gaudium; sed in eis dicimus delectationem; non ergo est idem gaudium, & delectatio.

¶ Hic D. S. comparat delectationem ad gaudium, & ex hac cõparatione, secundò elicit quoddam corollarium ar. sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd gaudium, vt Auicenna dicit in libro suo de anima, est quædã species delectationis. Est enim considerandum, quòd sicut sunt quædam concupiscentiæ naturales, quædam aũt non naturales; sed cõsequũtur rõnem, vt supra dictum est,* ita ẽt delectationũ quædam sunt naturales, & quædã nõ naturales, quæ sunt cum rõne. Vel sicut Damas.* & Greg. Nicenus* dicunt, quædã sunt corporales, quædã animales, quod in idẽ redit. Delectamur enim & in his, q̃ naturaliter cõcupiscimus ea adipiscentes & in his, q̃ concupiscimus sm rõnem; sed nomen gaudij non habet locum, nisi in delectatione, q̃ cõsequitur rõnẽ; vnde gaudium nõ attribuimus brutis animalibus; sed solũ nomẽ delectationis.

Auicenna.

* q. præce. ar. 3. cor.

* q. 29. ar. 1. * Li. 2. c. 13. & 18. * Damasc. lib. 2. de Ortho. fid. ca. 13. & 21. * Greg. Nicenus li. 4. c. 10. & 11. * Li. 4. c. 20. & 21.

¶ D. S. respondendo deducit statim quoddam assumptum, & cõclusionem quandam fundamentalem bifurcatam, ex qua immediatè sequitur cõclusio responsiua formalis subintellecta talis. Gaudiũ & delectatio non sunt omnino idem. s. rõne, & cõuertibiliter. Probatur tali assumpto. Gaudium est quædam species delectationis, & delectatio est in plus, q̃ gaudium (. s. ẽt in habentibus rõnẽ, quo ad obiecta) igitur conclusio vera. Consequentia nota, quia genus, & species non sunt omnino idem &c. Circa assumptum D. S. primò ponit, & probat primam eius partem, secundò secundam ibi. Omne aũt &c. Prima pars probatur auctoritate Auicennæ, & ratione sic. Delectationum quædam sunt naturales quædam non naturales, quæ sunt cum ratione (vel quædam sunt corporales q̃dam animales) sed nomen gaudij nõ habet locum, nisi in delectatione, quæ consequitur rationẽ; ergo &c. Prima pars huius antecedentis probatur a simili, quia delectatio in cõi correspondet cõcupiscentiæ; sed concupiscentia diuiditur in naturalẽ, & nõ naturalem, & diuersificatur secundũ diuersitatem apprehensionis, vt patuit q. præcedenti, & delectatio sic diuiditur. Et probatur cõsequentia i. quòd si concupiscentia diuiditur, vt dictum est, quòd ergo delectatio, quia delectamur, & in his &c. vt in litera. Secunda pars antecedentis patet a signo, quia gaudiũ non attribuimus brutis animalibus (. s. propter defectũ rationis) sed solũ nomen delectationis, signũ ergo est, quòd nomen gaudij solũ habet locum in rationalibus.

Conclusio.

¶ Nota circa ista, quòd sicut concupiscentia naturalis est de re cõueniente naturæ animalis, vt absens est; sic delectatio sibi correspõdens, quæ hic vocatur corporalis, & naturalis, est de huiusmodi re, vt præsens est, & apprehenditur sensu tactus. Et ex hac consequenti ẽt sensu interiori, quia vt in proposito [illegible], delectatio requirit enim apprehensionem interiorem, [illegible] tus sensitiui concupiscibilis, vel irascibilis. Et [illegible] bet in quarto vbi supra quæst. 4. quòd dele[illegible] dio sequitur apprehensionem sensus exte[illegible] conueniens sensui tactus. Sed sicut [illegible]

ctus dicitur motus, vel appetitus intellectiui, vel sensitiui mediante apprehensione rationis etiam particularis, vt patet quæst. præceden. ar. 3. ad tertium, ita quòd gaudium potest dicere actum voluntatis, vel etiam appetitus sensitiui, vt mouetur a ratione respectu rei non delectabilis secundùm exteriorem sensum, sed secundùm apprehensionem interiorem etiam sensitiuam in homine. Et ad hoc est etiam Doct. Sanct. in quarto vbi supra, vbi intelligendus est cum dicit gaudium sequi apprehensionem interiorem etiam sensitiuam de sensitiua coniuncta rationi; videtur autem sic oportere dicere; quia D. S. vtitur similitudine de concupiscentia non naturali quam constat posse esse actum sensitiuum (vt tamen est ex ratione) ergo & gaudium potest esse actus sensitiui appetitus, vt est respectu rei non naturalis, & sequitur apprehensionem rationis &c.

Nota secundò quòd D. S. hic accipit delectationem animalem, pro illa quæ sequitur apprehensiuam deliberatiuam, corporalē autem pro ista quia consequitur simplicem apprehensionem, & ita strictius hic accipit animalem, quàm in de Verita. ma. 16. ar. 2. vbi omnem passionem sequentem animæ apprehensionem vocat animalem, eam autem, quæ incipit in corpore, & terminatur ad animam vocat corporalem, animalis autem econtra primò est animæ, & per eam conuenit corpori; quia ad animæ immutationem immutatur corpus, vide ibidem. Est etiam hic, & in de Verita te æquiuocatio de corporali, vt patet intuenti; quia hic post Damas. vocat corporalem etiam quæ incipit ab anima, mediante tamen apprehensione non collatiua; alibi quæ non sequitur apprehensionem animæ; sed lesionem extrinseci disponentis &c. De ista materia infra cum de dolore agetur. Videtur enim D. S. in de Verita. loqui, quòd passio corporalis incipiat in corpore, & sensatione sensus exterioris, & consumetur in apprehēsione interiori. Sed hic, & in tertia parte aliter sentit, vt enim habet etiam Capr. in quarto distin. 44. quæstio. 4. ad quintum contra primam conclusionem. Dolor cum sit passio appetitus sensitiui præsupponit æstimationem mali, talem autem æstimationem non habet sensus exterior, nisi concurrente sensu interiori, nisi poneremus aliquam delectationem naturalem, & dolorem naturalem in sensibus, non præsupponentem æstimationem boni, vel mali in eodem supposito; sed intelligentia, quæ mouet naturam; sicut dicunt aliqui Philosophi, & medici ponentes sensum quendam, qui dicitur sensus naturæ &c. Vnde nota etiam, quòd ista probatio tam habita procedit, & probat in communi, & quo ad significationē nominis, quòd delectatio est communior secundùm prædicationem, quàm gaudium, similiter est communior quo ad subiecta; quia tam in rationalibus, quàm in irrationalibus; gaudium autem tantùm in rationalibus. Sed secunda pars antecedentis principalis vult, quòd delectatio etiam in hominibus est communior, scilicet quo ad obiecta, quàm gaudium, scilicet rationale, quod sequitur rectam rationem. Vnde consequenter cum dicit.

¶ Omne autem, quod concupiscimus secundùm naturam, possumus etiam cum delectatione rationis concupiscere; sed non econuerso; vnde de omnibus de quibus est delectatio potest esse gaudium in habentibus rationem quamuis non semper de omnibus sit gaudium, quandoque enim aliquis sentit aliquam delectationem secundùm corpus, de qua tamen non gaudet secundùm rationem, & secundùm hoc patet, quòd delectatio est in plus, quàm gaudium. ——

¶ Ostendit secundam partem principalis assumpti quam infert in fine cor. Et probatur sic, non semper de omnibus est gaudium de quibus est delectatio, quamuis possit esse in habentibus rationem; ergo &c. Prima pars huius antecedentis patet in litera, quādoque enim aliquis sentit &c. Secunda pars similiter; quia omne, quod concupiscimus secundùm naturam possumus etiam cum delectatione rationis concupiscere; sed non econuerso; ergo etiā in omni in quo delectamur secundùm sensum, possumus, & gaudere secundùm rationem, saltem inordinatam, & peruersam, notando semper, quòd prima pars intelligitur de facto, & de gaudio rationis rectæ; quia tale non est semper de eo in quo delectatur sensus exterior. Sed secunda pars intelligit de possibili, & de gaudio rationis etiam obliquæ, quo congaudet sensualitati &c.

¶ Nota quòd ex his omnibus potest haberi, quòd delectatio accipitur vno modo in communi, vt correspondet concupiscentiæ in genere, & sic est communior per prædicationem, & genus gaudij. Alio modo quo ad subiecta, vt correspondet cōcupiscentiæ naturali, & sic iterum est delectatio in pluribus. Tertio modo accipitur quo ad obiecta, & hoc in homine, vt correspondet desiderio, & concupiscentiæ non naturali, & sic de possibili est communius, quàm gaudium; quia de quibuscunque est delectatio, potest esse gaudiū, & non e contra. Sed de facto in homine ordinato, delectatio est in plus; quia delectatur Homo secundū sensum in aliquo, de quo non gaudet, & isto modo loquitur D. S. &c. Confirmatur autē conclusio responsi. argumento in contrarium, quod etiam continet probationem secundæ partis assumpti principalis.

¶ Ad primum ergo dicendum; quòd cum obiectum appetitus animalis sit bonum apprehensum, diuersitas apprehensionis pertinet quodammodo ad diuersitatem obiecti, & sic delectationes animales, quæ dicuntur etiā gaudia, distinguuntur a delectationibus corporalibus, quæ dicuntur solùm delectationes; sicut & de concupiscentijs supra dictum est.* ——

*q. 30. ar. 3. ad secūdū.

¶ Maior vera ad sensum supra sæpius dictum quæstio. 33. artic. 4. & quæstio. 30. artic. 2. quia differunt secundùm obiecta formalia, & distincta in ratione motiua, non semper secundùm obiecta, secundùm naturam distincta. Dico autem quòd vna res diuersimodè apprehensa potest pertinere ad diuersas potentias, & causare diuersos actus.

¶ Ad minorem, negatur de identitate formali; quia obiectum quidem delectationis, & gaudij est bonum adeptum; sed apprehēsum; modo aliter res apprehenditur, vt est obiectum delectationis corporalis, quia vt conueniens sensui; aliter vt est obiectum gaudij, quia vt conueniens rationi. Vnde non habent idem obiectum, esto eandem rem pro obiecto. Et quia penes alietatem apprehensionis variatur obiectum formaliter; ideo minor non est vera. Secundò dicitur negando minorem; quia non habent obiectum adæquatum, vt patet in corpore.

¶ Nota quòd D. S. dicit (quodammodo, scilicet diuersitas apprehensionis inducit distinctionem formalem) quia videlicet talis diuersitas non est obiecti, vt res est secundùm se, sed vt obiectū est, & vt appetibile. Simile vide supra q. 30. ar. 3. ad secundum, vbi etiam dixit quodammodo formalis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd similis differentia inuenitur etiam in concupiscentijs, ita quòd delectatio respondeat concupiscentiæ, & gaudium respondeat desiderio, quod magis videtur pertinere ad concupiscentiam animalem, & sic secundùm differentiam motus est etiam differentia quietis. ——

¶ Maior vera ad sanum sensum; quia videlicet vnus motus non terminatur ad duos terminos eiusdem ordinis, quorum quilibet sit, qui, & totalis, tamen potest terminari ad duos subordinatos, vel ad vnum, qui est totalis, ad alium, qui est quo, & partialis. Primum patet de actu intelligendi, qui terminatur ad verbum, & ad rem, vt habet D. S. in de Veritate ma. 4. ar. 2. ad tertium. Secundum patet de generatione substantiali, & etiam de alteratione, quæ habet formam, & totum compositum pro termino.

¶ Ad minorem dicitur negando eam; quia si concupiscentia capitur propriè, & secundùm etimologiam nominis, vt supra dictum est quæstio. 30. articu. 1. tunc sibi correspondet pro termino delectatio naturalis; sed alius est actus, qui sequitur apprehensionem rationis, & est concupiscentia non naturalis, qui vocatur desiderium, & iste terminatur ad gaudium, quod sicut & desiderium pertinet ad appetitum rationalem aliqualiter, & ergo falsum est, quòd sit idem motus, qui terminatur ad gaudium, & delectationem; sed duo scilicet concupiscentia propriè dicta, quæ est naturalis; & desiderium, quod est concupiscentia non naturalis.

Circa dicta hic nota, quòd delectatio quandoque accipitur, vt quoddam genus diuersum in delectationem corporalem, & gaudium, & tunc distinguitur a gaudio ratione, sicut superius ab inferiori. Alio mō accipitur, vt species condistincta gaudio. s. pro delectatione corporali tantum, vel naturali; & sic distinguitur realiter a gaudio, & ergo desiderium terminatur ad gaudium, & concupiscentia ad delectationem condistinctam gaudio. Vide simile supra q. 26. ar. 3. de amore, & dilectione, & simile infra q. 35. art. 2. ad tertium. Articulus autem iste intelligitur de delectatione primo modo accepta, non secundo modo; quia tunc essent simpliciter diuersa, & non solùm non omnino idem, vt dicit D. S.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alia nomina ad delectationem pertinentia sunt imposita ab effectibus delectationis, nam lætitia imponitur a dilatatione cordis, ac si diceretur latitia, exultatio verò dicitur ab exterioribus signis delectationis interioris, quæ apparent exterius, inquantum scilicet interius gaudium prosilit ad exteriora. Iocunditas verò dicitur a quibusdam spiritualibus lætitiæ signis, vel effectibus, & tamen omnia ista nomina videntur pertinere ad gaudium, non enim vtimur eis, nisi in naturis rationalibus. ——

¶ Ad assumptum dico, quòd gaudium est aliud a delectatione, vt dictum est, vel secundùm rationem si accipitur in genere; vel secundùm rem si accipitur in specie. Et distinguitur isto mō a delectatione, non sicut passio a passione; sed sicut actus volūtatis a motu appetitus sensitiui, vel sicut motus sequens simplicem sensitiuā apprehensionem, ab ea quæ est cum deliberatione.

¶ Vltra, pari ratione &c. Dico quòd lętitia, exultatio, & iocunditas significant aliquid aliud a delectatione, non quidem aliam passionem, sed aliquem effectum delectationis, vt Doct. Sanct. declarat. Vnde negatur, quod sequitur, videlicet. Vnde erunt omnes diuersæ passiones; non enim sequitur, est quid diuersum, ergo diuersa passio. Vltra, quod videtur falsum, negatur falsitas, scilicet quòd falsum sit; quia sint aliud, sed conceditur, quòd non sint aliæ passiones. Nec etiam gaudium est alia passio sed est aliud sicut motus voluntatis est aliud a passione, vel sicut motus sequens rationem est alius a sequente apprehensionem sensitiuam tantùm, & cum hoc est alietas obiecti. Doct. Sanct. tamen notat, quòd propriè loquendo huiusmodi nomina magis important effectum gaudij, quàm delectationis, scilicet corporalis, & sensitiuę tantùm &c. Pro intellectu eorum, quæ continet hæc solutio, habet D. S. in quarto Lętitia, & exultatio, & iocunditas exprimunt quosdam gaudij effectus; lętitia quidem effectum interiorem, secundùm quòd ipse affectus dilatatur quasi roboratus, & perfectus ex appetibilis coniunctione. Vnde & passio gaudij cum dilatatione cordis perficitur, dicitur enim lętitia quasi latitia. Sed exultatio exprimit vlterius effectum gaudij exterius prorumpentem in signum interioris gaudij; vnde dicitur exultatio ex hoc, quòd interius gaudium ad exteriora prodit, quod ex magnitudine gaudij interioris contingit. Vnde dicit Cassiodorus, quòd exultatio in magnis gaudijs dicitur. Iocunditas verò vlterius importat effectum gaudij exterius prorumpentem, qui non solùm demonstrat interius gaudium; sed etiam excitat aliquos ad gaudendum. Hæc ille. Vnde videtur, quòd littera melius stet, quæ habet (spiritualibus effectibus &c.) scilicet animi, vt faciat alios gaudere, & non corporalem; sicut exultatio, vel lętitia, vide de istis in de Veritate q. 26. ar. 4. ad quintum.

Vtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo.

Z

Infra q. 35. art. 5. Et 3. di. 45. ar. 3. cor. Et 4. dis. 49. q. 3. art. 1. q. 1. ad 2. Arist. c. 10.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd delectatio non sit in appetitu intellectiuo. Dicit enim Philosophus in primo Rhetoricorum, quòd delectatio est motus quidam sensibilis, qui non est in parte intellectiua; ergo delectatio non est in parte intellectiua.

¶ 2 Præterea. Delectatio est passio quædã; sed omnis passio est in appetitu sensitiuo; ergo delectatio non est, nisi in appetitu sensitiuo.

¶ 3 Præterea. Delectatio est communis nobis, & brutis; ergo non est, nisi in parte, quæ nobis, & brutis communis est.

¶ Sed contra est, quod in Ps. dicitur. Delectare in domino; sed ad Deum non potest extendi appetitus sensitiuus, sed solùm intellectiuus; ergo delectatio potest esse in appetitu intellectiuo.

¶ Hic Doct. Sanct. determinat dubium, quod oritur, & determinatur ex artic. præce. Dictum est enim, quòd gaudium, & delectatio distinguuntur; ideo est dubium, an habeant idem, vel diuersum subiectum, vel an gaudium sit tantùm in voluntate, & delectatio in appetitu sensitiuo. Et præterea; quia statim comparabuntur adinuicem; ideo oportet præscire eorum subiectum.

* Art. 1.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * delectatio quædam sequitur apprehensionem rationis; ad apprehensionem autem rationis non solùm commouetur appetitus sensitiuus per applicationem ad aliquid particulare; sed etiam appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, & secundùm hoc in appetitu intellectiuo, siue in voluntate est delectatio, quæ dicitur gaudium, non autem delectatio corporalis.

Conclusio responsi.

¶ Doct. Sanct. respondet tali conclusione in appetitu intellectiuo est delectatio, quæ est gaudium, non autem corporalis. Hanc conclusionem primò probat. Secundò pro maiori declaratione ostendit differentiam inter duas delectationes tactas in conclusione, ibi. Hoc tamen &c. Quo ad primum ante conclusionem ponit formaliter maiorem, & minorem ex quibus statim ipsam infert clarè in litera. Sed nota circa minorem verba D. S. cum dicit. Ad apprehensionem rationis non solùm commouetur appetitus sensitiuus, sed etiam intellectiuus; quia ex eis habetur, quòd ratio etiam mouet appetitum sensitiuum, & ista passio in appetitu sensitiuo potest iuxta prædicta etiam dici gaudium; sed non est in voluntate; sed motus voluntatis immediatè ad rationem sequens est in voluntate, & gaudium, sic quòd potest poni duplex gaudium. Vnum purè intellectuale, & hoc est voluntatis; sicut subiecti. Aliud est rationale sequens motionem rationis; sed in appetitu sensitiuo de re, quæ est bonum imaginationis, & tale correspondet concupiscentiæ non naturali. Vnde non videtur sequi ex his dictis, quòd gaudium sit solùm in voluntate; sed quòd in voluntate est tantùm delectatio, quæ est gaudium; sed non, quòd gaudium sit tantùm in voluntate. Et per hoc saluatur concordia inter Doct. Sanct. hic, & in quarto, vbi ponit gaudium sequens apprehensionem sensus interioris, vt patet intuenti. Et etiam inter Doct. Sanct. supra quæstio. 30. articu. 3. & artic. præceden. vbi loquitur de delectatione, quæ est gaudium, sicut de concupiscentia non naturali, quæ ponitur in parte etiam sensitiua, & intellectiua. Deinde cum dicit.

¶ Hoc tamen interest inter delectationem vtriusque appetitus, quòd delectatio appetitus sensibilis est, cum aliqua transmutatione corporali, delectatio autẽ appetitus intellectiui nihil aliud est, quàm simpliciter motus voluntatis, & secundùm hoc Augustinus dicit in 14. de ci. Dei, * quòd cupiditas, & lętitia nihil est aliud, quàm voluntas in eorum consecutione, quæ volumus.

August. * Cap 6. & 8. Tom 5.

¶ Pro maiori explicatione conclusionis D. S. notat differentiã inter delectationem, quæ est in appetitu intellectiuo, & inter eam quæ est in appetitu sensitiuo, clarè in litera, & patet ex supra dictis q. 22. articu. 3.

¶ Nota autem, quòd ponendo etiam gaudium sequens apprehensionem sensitiuam interiorem ex imperio rationis, tunc oportet Doct. Sanct. intelligere, quòd ad gaudium voluntatis non sequitur immutatio corporalis; sed tamen cum hoc stat, quòd ad gaudium appetitus sensitiui, quod est delectatio animalis sequitur immutatio corporalis; sicut & delectationem naturalem, quæ sequitur præsentiam realem obiecti, licet non tanta sit immutatio sequens apprehensionem interiorem; sicut sequens exteriorem.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium. Circa hoc autem argumentum nota, quæ supra tetigi quæstio. 30. arti. 1. ad primum, quòd appetitus sensitiuus non extendit se ad Deum vel aliquod spirituale tanquàm in per se obiectum, tamen ex hoc quòd voluntas ex iudicio rationis intensè in Deum, vel in spirituale bonum fertur immutatus in homine sensitiuus appetitus, & quantum fieri potest rationi cooperatur, & consentit, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum; quòd in illa definitione Philosophi sensibile ponitur communiter pro quacunque apprehensione, dicit enim Philosophus in 10. Ethi. * quòd secundùm omnem sensum est delectatio, similiter autem, & intellectum, & speculationem. Vel potest dici, quòd ipse definit delectationem appetitus sensitiui.

Aristo. * Cap. 4.

¶ Ad maiorem, Philosophus accipit sensibile largè pro omni apprehensibili conuenienti. Vnde alibi habet, quòd etiam secundùm intellectum, & speculationem est delectatio, quare mẽs sua non est, quòd delectatio sit tantùm circa sensibile propriè dictum, cum talis non sit speculatio. Negatur igitur consequentia. Secundò respondet D. S. quòd posset dici, quòd definit tantùm delectationem sensibilem. Et sic probat, quòd in appetitu intellectiuo non est delectatio corporalis &c. quod concedimus; sed bene gaudium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectatio habet rationem passionis propriè loquendo, inquantum est cum aliqua transmutatione corporali, & sic non est in appetitu intellectiuo; sed secundùm simplicem motum; sic enim etiam est in Deo, & in angelis; vnde dicit Philosophus in 7. Ethi. * quòd Deus vna simplici operatione gaudet. Et Dionysius dicit in fi. cele. hierar. quòd angeli non sunt susceptibiles nostrę passibilis delectationis; sed congaudent Deo secundùm incorruptionis lętitiam.

* Cap. vlt. Aristo. Dionysius.

¶ Maior vniuersaliter est falsa; sed tantùm delectatio, quæ habet immediatè transmutationem corporalem annexam; sicut supra patuit quæst. 22. articu. 2. ad tertium; vide ibi allegata ex de Verita. Minor vera; ergo &c. Verum delectatio passio est in appetitu sensitiuo; sed non omnis puta spiritualis, quæ est gaudium, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nobis non solùm est delectatio in qua communicamus cum brutis; sed etiam in qua communicamus cum angelis. Vnde ibidem Dionys. dicit, quòd sancti homines multotiens fiunt in participatione delectationum angelicarum, & ita in nobis est delectatio non solùm in appetitu sensitiuo in quo communicamus cum brutis; sed etiam in appetitu intellectiuo in quo communicamus cum angelis.

Dionysius.

¶ Maior

¶ Maior etiam vniuersaliter est falsa de illa, quæ immediatè sequitur rationē, & quæ est rei spiritualis in qua communicamus cum angelis. Vltra, negatur consequentia; quia est duplex delectatio, & vna tantùm est in sensualitate.

Vtrum delectationes corporales, & sensibiles sint delectationibus spiritualibus intelligibilibus maiores.

A — Infra q. 33. ar. 4. cor. Et 4. di. 49. q. 3. ar. 5. q. 1. Et 1. Ethi. lec. 13. col. 1. & 12. Me. le. 7. col. 5. fi.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd delectationes corporales, & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus intelligibilibus, omnes enim aliquam delectationem sequuntur secundùm Philosophū 10. Ethi.* sed plures sequuntur delectationes sensibiles, quàm delectationes spirituales intelligibiles; ergo delectationes corporales sunt maiores.

* Ca. 2. & 3.

¶ 2 Preterea. Magnitudo causę ex effectu cognoscitur; sed delectationes corporales habent fortiores effectus, transmutant enim corpus, & quibusdam insanias faciunt, vt dicitur in 7. Ethi.* ergo delectationes corporales sunt fortiores.

* Cap. 13.

¶ 3 Preterea. Delectationes corporales oportet temperare, & refrenare propter earum vehementiā; sed delectationes spirituales non oportet refrenare; ergo delectationes corporales sunt maiores.

¶ Sed contra est. Quod dicitur in psal. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Et Philosophus dicit in 10. Ethi.* quòd maxima delectatio est, quæ est secundùm operationem sapientiæ.*

* Ca. 7. & 8.

¶ Hic D. S. comparat diuersas delectationes adinuicem quo ad aliquas proprietates. Primò comparando penes maioritatem. Secundò penes naturalitatem, & innaturalitatem ar. 7. Tertiò penes contrarietatem ar. 8. Quo ad primum primò inquirit propositum comparando delectationes spirituales ad corporales. Secundò delectationes corporales ad inuicem ar 6.

* Ar. prece.

¶ Respondeo dicēdum, quòd sicuti iam dictum est,* delectatio prouenit ex coniunctione conuenientis cum sentitur, & cognoscitur. In operibus autem animæ præcipue sensitiuę, & intellectiuę est hoc considerandum, ꝙ cum non transeant in materiam exteriorem, sunt actus vel perfectiones [d] operantis, scilicet intelligere, sentire, velle, & huiusmodi nam actiones, quæ transeunt in exteriorem materiam, magis sunt actiones, & perfectiones materiæ trāsmutatæ, motus enim est actus mobilis a mouente. Sic igitur prædictæ actiones animæ sensitiuæ, & intellectiuę, & ipse sunt quoddam bonum operantis, & sunt etiam cognitę per sensum, vel intellectum; vnde etiam ex ipsis consurgit delectatio, & non solùm ex eorum obiectis.

D. sim.

¶ D. S. deducit primò quandam conclusionem preambularem distinctiuam, quòd dupliciter istę delectationes tactę in quæsito possunt adinuicem comparari. Secundò conformiter distinctè respondet, ibi. Si igitur &c. Conclusio præambularis est, etiam ex ipsis scilicet actionibus sensitiuis, & intellectiuis consurgit delectatio, & non solùm ex eorum obiectis (quia videlicet ipse actiones accipiuntur, vt obiecta, & causæ actuum reflexorum.) Probatur, delectatio prouenit ex coniunctione &c. vt in principio literæ; sed iste actiones sunt bonum conueniens, & coniunctum operanti cognitæ per sensum aut intellectum; ergo conclusio vera. Maior patet ex ar. 1. Minor probat in litera; quia omnis actio immanens est perfectio operantis sibi coniuncta, & cognoscibilis ab eo, istę actiones sunt immanentes, igitur minor vera. Maior proxima patet ex differentia actionis immanentis a transeunte &c. Nota quòd ista conclusio innuit istam distinctionem, quòd delectatio spiritualis, & corporalis dupliciter possunt comparari. Vno modo secundùm ipsas actiones quas consequuntur acceptas in ratione causę, & obiecti. Alio modo secundùm obiecta de quibus sunt. Et illud secundum membrum potest subdiuidi; quia vel delectationes istę secundùm obiecta possunt comparari secundum se, vel quo ad nos, & de omnibus istis cōparationibus. D. S. respondet in sequētibus. Intelligo autem primum membrum sic, quia Homo potest super actionem spiritualem, vel sensualem per actum reflexum redire, & delectari in cognitione intellectiua, vel sensitiua, in intellectiua delectatur per voluntatem, in sensitiua p voluntatem, & sensualitatem, sicut cum quis reminiscitur de aliqua voluptuosa actione delectatur etiam per sensum.

¶ Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus sensibilibus secūdùm quòd delectamur in ipsis actionibus, puta in cognitione sensus, & in cognitione intellectus, non est dubium, quòd multò sunt maiores delectationes intelligibiles, quàm sensibiles, multò enim magis delectatur Homo de hoc, quòd cognoscit aliquid intelligendo, quàm de hoc, quòd cognoscit aliquid sentiendo; quia intellectualis cognitio; & pfectior est, & etiam magis cognoscitur; quia intellectus magis reflectitur supra actum suum, quàm sensus. Est etiam cognitio intellectiua magis dilecta, nullus enim est qui non vellet magis carere visu corporali, quàm visu intellectuali eo modo quo bestiæ, vel stulti carent, sicut Aug. dicit in li. de ci. Dei.*

Augusti. * Li. 14. c. 14.

¶ Hic consequenter D. S. secundùm præmissa duo membra delectationum respondet, & primò secundùm primum, secundò iuxta secundum, ibi, Sed si &c. Quo ad primum respondet tali conclusione, Delectationes intelligibiles sunt maiores, quàm sensibiles secundùm quòd delectamur de ipsis actionibus puta intellectus, & sensus (.i. magis delectamur de actione ad quam sequitur spiritualis delectatio, quàm de actione ad quam sequitur sensibilis) Probatur, multò magis delectatur Homo de hoc, quòd cognoscit aliquid intelligendo, quàm sentiendo; ergo maior est delectatio de actione spirituali, quàm sensitiua. Antecedens probatur; quia intellectualis cognitio est perfectior, & magis cognoscitur; ergo antecedens verum. Tenet consequentia ex dictis in princip. cor. quia delectatio est de coniuncta perfectione cognita, & dilecta; ergo si magis coniungitur, & est melior, ergo magis delectat &c. Consequenter cum dicit.

Conclusio responsi.

¶ Sed si comparentur delectationes intelligibiles spirituales delectationibus sensibilibus corporalibus sic secundùm se, & simpliciter loquendo, delectationes spirituales sunt maiores, & hoc apparet secundùm tria quæ requiruntur ad delectationem, scilicet bonum coniunctum, & id cui coniungitur, & ipsa coniunctio. Nam ipsum bonum spiritualem est maius, quàm corporale bonum, & magis dilectum, cuius signum est, quòd homines etiam a maximis corporalibus voluptatibus abstinent, vt non perdant honorem, qui est bonum intelligibile, similiter etiam ipsa pars intellectiua est multò nobilior, & magis cognoscitiua, quàm pars sensitiua. Coniunctio etiam vtriusque est, & magis intima, & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem est; quia sensus sistit circa exteriora accidentia rei, intellectus verò penetrat vsque ad rei essentiam, obiectum enim intellectus est, quod quid est. Perfectior autem est; quia cōiunctioni sensibilis ad sensum adiungitur motus, qui est actus imperfectus; vnde & delectationes sensibiles non sunt totæ simul; sed in eis aliquid pertransit, & aliquid expectatur consummandū, vt patet in delectatione ciborum, & venereorum; sed intelligibilia sunt absque motu; vnde delectationes tales, sunt totæ simul. Est etiam firmior; quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia, & cito deficiunt, bona verò spūalia sunt incorruptibilia.

¶ Respondet iuxta secundum membrum distinctionis notatæ in conclusione præambulari, scilicet habitudinem ad obiecta illarum delectationum. Et quia vt dictum est hoc potest dupliciter fieri secundùm se scilicet, & quo ad nos; ideo Doct. Sanct. primò ponit conclusionem responsi quo ad primum, secundò quo ad secundum, ibi. Sed quo ad &c. Quo ad primum ponit talem conclusionem responsi. Si comparentur prædictæ delectationes secundùm obiecta de quibus sunt præter actiones, sic spirituales secundùm se (idest in veritate, & natura sua) sunt maiores sensibilibus &c. Probatur, vbicunque est maius bonum, maior coniunctio, & id cui coniungitur nobilius ibi est maior delectatio; sed in delectatione spirituali (ratione obiecti) ista tria sunt maiora, & meliora; ergo &c. Maior patet, ista tria requiruntur ad delectationem; ergo quantò maiora, tantò maior est delectatio. Minorem D. S. declarat in litera clarè.

¶ Nota autem verbum D. S. (ꝙ delectatio sensibilis non est tota simul) volunt aliqui, quòd definitio delectationis habita in primo art. sit tantùm delectationis spiritualis, posset dici, quòd est delectationis in communi; quia ꝙ corporalis non tota simul est, per accidens, vt patebit q. 33. ar. 2. in cor.

¶ Sed quo ad nos delectationes corporales sunt magis vehementes propter tria. Primò quia sensibilia sunt magis nota quo ad nos, quàm intelligibilia. Secundò etiam quia delectationes sensibiles, cum sint passiones sensitiui appetitus, sunt cum aliqua transmutatione corporali, quod non contingit in delectationibus spiritualibus, nisi per quandam redundantiam a superiori appetitu in inferiorem. Tertiò quia delectationes corporales appetuntur, vt medicinæ quædam contra corporales defectus, vel molestias, ex quibus tristitiæ quædam consequuntur; vnde delectationes corporales tristitijs huiusmodi superuenientes magis sentiuntur, & per consequens magis acceptantur, quàm delectationes spirituales, quæ non habent tristitias contrarias, vt infra dicetur. *

*q.35.ar.4.

Conclusio tertia.

¶ Subiungit aliam conclusionem responsiuam, & tertiam in ordine de comparatione prædictarum delectationum secundùm habitudinem ad obiecta quo ad nos, scilicet. Quo ad nos delectationes corporales sunt maiores, & magis vehementes (idest perceptibiliores) sicut enim aliqua sunt magis nota quo ad naturam, & non quo ad nos, ita & delectationes aliquæ sunt potiores quo ad nos, & non naturam, & secundùm se. Probatur ex triplici medio, sic. Illa delectatio est maior quo ad nos, quæ est de magis notorio, & quæ habet annexam corporalem transmutationem, & quæ aduenit post contrarium suum; sed corporalis, & sensibilis est huiusmodi; ergo &c. Illa minor deducitur claré in littera

¶ Aduerte autem pro tertio, quòd sicut actio in naturalibus fortificatur ex præsentia contrarij, ita passio, quæ aduenit post contrariam præcedentem magis sentitur, & est magis perceptibilis, vt patuit supra quæst. 29. articu. 3. & in quarto distin. 49. q. 3. artico. 2. in cor. & ergo quia delectatio corporalis aduenit post tristitiam præcedentem sibi contrariam; ideo est magis sensibilis, & perceptibilis; spiritualis non habet contrarium de per se, vt patebit infra q. 35. arti. 4. Videmus enim ad sensum, quòd valde frigidus magis sentit calorem in vnguibus &c.

¶ De materia huius artic. vide D. S. in quarto distin. 49. q. 3. ar. 5. q. 1. per totum, vbi loco eius, quod ista conclusio proxima habet vehementes, ipse ibidē habet perceptibiliores, & in idē redit &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima, & secunda conclusionibus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ideo plures sequuntur delectationes corporales; quia bona sensibilia sunt magis, & pluribus nota, & etiam quia homines indigent delectationibus, vt medicinis contra multiplices dolores, & tristitias; & cum plures hominum nō possint attingere ad delectationes spirituales, quæ sunt propriè virtuosorum, consequens est, quòd declinent ad corporales.

¶ Maior vera, & confirmatur per Doct. Sanct. in de malo q. 11. articu 3. in corp. vbi allegat Philosophum; quia nullus absque delectatione esse potest; vnde illi qui non possunt gaudere delectationibus spiritualibus, vt plurimum transferunt se ad delectationes corporales &c.

¶ Ad minorem, vera est; sed non propter maioritatem, aut nobilitatem illarum delectationum super spirituales; sed propter rationes dictas in tertia conclusione, quas etiam D. S. tangit in solutione; quia magis videlicet sensibiles, & perceptibiles, vt patuit supra q. 2. ar 6 ad 2. Negatur autem consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd transmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum sunt passiones appetitus sensitiui.

¶ Ad maiorem, magnitudo causæ, vel quo ad maioritatem, vel quo ad maiorem sensibilitatem cognoscitur ex effectu; sed non semper nobilitas cognoscitur ex effectu maiori, vt patet supra q. 29. articu. 3. vnde aqua modicè calida in principio habet maiorem effectum, quàm multum calida post abiectionem contrarij propter maiorem sensibilitatem &c.

¶ Minor vera, propter hoc; quia habent annexam transmutationem corporalem nobis magis notam; ergo sunt fortiores quo ad nos, scilicet videntur fortiores ratione maioris sensibilitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectationes corporales, sunt secundùm partem sensitiuam, quæ regulatur ratione, & ideo indigent temperari, & refrenari per rationem; sed delectationes spirituales, sunt secundùm mentem, quę est ipsa regula; vnde sunt secundùm seipsas sobriç, & moderatæ.

¶ Maior vera, & ratio est; quia sunt motus sensualitatis, quæ indiget refrenatione propter contrarietatem ad rōnem plerunq;.

¶ Minor etiam vera; quia delectationes spirituales magis affines sunt rationi, & per consequens meliores, aliæ verò vehementiores quo ad nos; vnde negatur consequentia, immo oppositum debet inferri; quia eo ipso, quòd illę corporales indigent maiori refrenatione, sunt minus conformes, & affines rationi, & per consequens minus bonę. D. S. negat consequentiam verificando præmissas.

Vtrum delectationes tactus sint maiores illis quæ sunt secundùm alios sensus.

B

2. 2. q. 15. ar. 3. cor. Et q. 141. ar. 4. cor. & [illegible] 5 & artic. 7. cor. Et 4. d. 49. q. 3 ar. 1. q. 2. Et Mal q. 14. arti. 4. cor. & ad 1. Tobiæ.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd delectationes, quæ sunt secundùm tactum non sint maiores delectationibus, quæ sunt secundum alios sensus, illa enim delectatio videtur esse maxima, qua exclusa gaudium omne cessat; sed talis est delectatio, quæ est secundùm visum, dicitur enim Tobiæ. 5. Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris sedeo, & lumen cœli non video; ergo delectatio, quæ est per visum est maxima inter sensibiles delectationes.

¶ 2 Prçterea. Vnicuique fit delectabile illud, quod amat, vt Philosophus dicit in primo rhetoricorum; * sed inter alios sensus maxime diligitur visus; ergo delectatio quæ est secundùm visum est maxima.

* Cap. 11.

¶ 3 Præterea. Principium amicitiæ delectabilis maximè est visio; sed causa talis amicitiæ est delectatio; ergo secundùm visum videtur esse maximè delectatio.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3. Ethi. * quòd maximę delectationes sunt secundùm tactum.

* Cap. 10.

¶ Hic D. S. comparat delectationes corporales ad se inuicem penes principalitatem, & maioritatem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est, * vnumquodque inquantum amatur efficitur delectabile, sensus autem, vt dicitur in primo Metaph. * diliguntur propter duo. s. propter cognitionem, & propter vtilitatem; vnde & vtroque modo contingit esse delectationem secundùm sensum.

* Ar. 1

* Cap. prim.

¶ Doct. Sanct. respondendo sic procedit. Primò respondet, & ostendit quomodo delectatio secundùm vnum sensum potest excellere aliam secundùm alium sensum comparando eas secundùm quid. Secundò ostendit quomodo simpliciter vna est maior alia, ibi. Cum igitur &c. Quo ad primum primò præmittit duas conclusiones præambulares ostendentes quomodo diuersimodè secundùm quid delectationes secundùm sensum possint comparari, & secundùm quòd vna possit esse maior alia, secundam ibi. Sed quia &c. Secundò subiungit conclusiones responsiuas correspondentes, ibi. Si igitur. [illegible]ima ergo conclusio præambularis, & distinctiua est, contingit dupliciter delectari in operatione sensus, scilicet propter vtilitatem, & propter cognitionem. Probatur, vnumquodque inquantum amatur &c. sensus autem, vt dicitur claré in littera; ergo &c. & quia dupliciter amantur; ergo & dupliciter delectant. Ex ista conclusione habetur distinctio, quòd scilicet delectationes tactus, & aliorum sensuum possunt dupliciter comparari secundum quid, scilicet secundùm quòd ordinantur ad cognitionem, & secundùm quòd ordinantur ad sustentationem vitæ, ita tamen quòd vna consideratio inuenitur tantùm in homine, scilicet inquantum est delectatio in operatione sensus, vt deseruit ad cognitionem, & hoc consequenter D. S. determinat cum dicit.

Conclusio præambul.

¶ Sed quia apprehendere ipsam cognitionem tanquàm bonum quoddam proprium est hominis; ideo primæ delectationes sensuum, quæ scilicet sunt secundùm cognitionem, sunt propriç hominum, delectationes autem sensuum inquantum diliguntur propter vtilitatem sunt communes omnibus animalibus.

¶ Subiungit secundam conclusionem præambularem talem. primæ delectationes sensuum, quæ scilicet sunt secundùm cognitionem sunt propriç hominum. Aliæ autem inquantum diliguntur propter vtilitatem, sunt communes omnibus animalibus. Probatur, illius est tantùm delectari in cognitione sensuum cuius est apprehendere cognitionem tanquàm suum proprium bonum, & in quo cognitio habet rationem finis; sed hoc est solùm in homine, in bestijs autem cognitio non habet rationem finis, sed ordinatur ad vtilitatem vitæ, & non quæritur

cognitio

cognitio propter se; & ergo diligere sensus propter cognitionem est hominis tantùm. Et quis bestiæ et non cognoscant sensus suos ordinari ad vtilitatem vitę, nec per consequens ipsę ita per actum reflexum diligant, tamen hoc ita ordinatum est ab auctore naturæ, & apprehendunt delectationem in actibus sensuum ordinatis ad vtilitatem vitæ, & sic appetūt istas operationes delectabiles secundùm tactum absque relatiua cognitione; sed solùm Homo appetit actionem sensus, vt deseruit ad cognitionem, & apprehendit eam delectabilem propter cognitionem.

¶ Si igitur loquamur de delectatione sensus, quæ est ratione cognitionis, manifestum est, ꝙ secundum visum est maior delectatio, q̃ secundū aliquē alium sensum. —

¶ Præmisso, ꝙ delectationes huiusmodi possunt secundū quid dupliciter adinuicē comparari. Hic cōsequenter conformiter subiungit duas cōclusiones responsiuas. Secundam ibi Si aūt &c. Prima est, si loquamur de delectatione sensus, quæ est ratione cognitionis, sic secundùm visum est maior delectatio, quàm secundùm alium sensum. Probatur ex solutione secundi, illo modo magis diligitur sensus, qui magis deseruit cognitioni etiā intellectiuę, sed visus est huiusmodi; ergo &c. Minor patet ex primo Metaph. quia plures rerum differentias nobis demonstrat; quia immaterialior, & vniuersalior. Deinde cum dicit.

¶ Si autem loquamur de delectatione sensus, quæ est ratione vtilitatis, sic maximè delectatio est, secundùm tactum; vtilitas enim sensibilium attenditur, secundùm ordinem ad conseruationem naturæ animalis; ad hanc autem vtilitatem propinquius se habent sensibilia tactus, est enim tactus cognoscitiuus eorum ex quibus consistit animal, calidi & frigidi, & humidi, & sicci, & huiusmodi; vnde secundùm hoc delectationes, quæ sunt secūdùm tactum sunt maiores, quasi fini propinquiores. —

¶ Subiungit secundam conclusionem responsi. talem, Si loquamur de delectatione sensus, quæ est ratione vtilitatis, sic maximè delectatio est, secundùm tactum. Hanc conclusionem primò probat, secundò quodā corollario cōfirmat, ibi, Et propter hoc &c. Probatur sic, vtilitas sensibilium attenditur secundùm ordinem ad conseruationem naturæ animalis; sed ad hanc vtilitatem propinquius se habent sensibilia tactus; ergo &c. quasi fini propinquiores, scilicet conseruatione vitæ. Deinde ibi.

¶ Et propter hoc etiam animalia alia, quę non habent delectationem secundùm sensum, nisi ratione vtilitatis, non delectantur secundùm alios sensus, nisi in ordine ad sensibilia tactus; neque enim odoribus leporum canes gaudent, sed cibatione; neque leo voce bouis, sed comestione, vt dicitur in 3. Ethicorum.* ——

*Cap. 10.

¶ Confirmat præcedentem conclusionem corollario quodam, ex quo arguitur sic, illa delectatio est maior, secundùm illum sensum propter quam animalia, secundùm alios sensus delectantur; sed animalia non delectantur, secundùm alios sensus, nisi in ordine ad sensibilia tactus; ergo &c. Minor & corollarium probantur in litera clarè.

¶ Cum igitur delectatio tactus sit maxima ratione vtilitatis, delectatio autem visus ratione cognitionis; si quis vtranque comparare velit, inueniet simpliciter delectationem tactus esse maiorem delectatione visus, secundū quòd consistit infra limites sensibilis delectationis; quia manifestum est, quòd id, quod est naturale in vnoquoq; est potentissimum, huiusmodi autem delectationes tactus sunt ad quas ordinantur concupiscentiæ naturales; sicut cibi, & venerea, & huiusmodi. ——

¶ Hic consequenter D. S respondet, & ostendit, quomodo vna delectatio, secundùm aliquem sensum est maior alia secūdū aliū simpliciter. Est enim dubium adhuc, quæ illarum sit maior simpliciter, an illa, quæ est ratione cognitionis maior, scilicet secundùm visum, vel quæ est ratione maioris vtilitatis, scilicet secundū tactum. Et quia ex supra dictis sępe patuit duplices esse delectationes, scilicet sensibiles, & intellectuales; ideo D. S. primò respondet, quæ delectatio secundum vnum sensum sit simpliciter maior manendo in sensibilibus delectationibus. Secundò quæ sit maior simpliciter, secundùm quòd etiam vna delectatio vnius sensus magis deseruit delectationi intellectuali, ibi. Sed si consideremus &c. Primum facit tali conclusione responsi. simpliciter delectatio tactus est maior delectatione visus secundùm quòd consistit infra limites sensibilis delectationis (idest considerando eam secundum quòd est sensibilis delectatio, & non secundùm quòd ordinatur ad delectationem intellectus, & operationem cui deseruit.) Probatur, In vnoquoque id, quod est naturale est potissimum; sed huiusmodi sunt delectationes tactus respectu aliorum sensuum in animali; ergo &c.

¶ Maior patet. Minor manifesta est ex hoc, quòd concupiscentiæ naturales ordinantur ad huiusmodi delectationes tactus, illę enim delectationes sunt circa concupiscibilia naturalia, aliæ circa animalia. Tunc ibi.

¶ Sed si consideremus delectationes visus secundùm quòd visus deseruit intellectui, sic delectationes visus erunt potiores ea ratione qua & intelligibiles delectationes, sunt potiores sensibilibus. ——

¶ Determinat quæ delectatio sit simpliciter potior inquantum vna deseruit magis delectationi intellectuali tali conclusione, si consideremus delectationes visus &c. vt in principio literæ. Probatur, intelligibiles delectationes, sunt simpliciter nobiliores; sed delectationes visus propinquius se habent ad istas; ergo &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda, & tertia conclusionibus.

¶ Ad primum ergo dicendum; quòd gaudium, sicut supra dictum est* significat animalem delectationem, & hæc maximè pertinet ad visum; sed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum. ——

*Ar. 3.

¶ Ad maiorem, si intelligitur, videtur maxima, manendo infra limites sensibilis delectationis, negatur, si autem intelligitur, quòd est maxima, propter ordinem ad delectationem animalem aut rationalem conceditur.

¶ Ad minorem, vera est, quòd excluditur gaudium, quod nominat delectationem animalem, non tamen excluditur delectatio naturalis, & corporalis excluso visu; quia & cęcis vinum benè sapit; ergo delectatio secundùm visum est maxima stando in sensibilibus delectationibus, negatur; sed est maxima propter propinquitatem ad spirituales, & probat hoc argumentum vltimam conclusionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd visus maximè diligitur propter cognitionem, eo quòd multas rerum differentias nobis ostendit, vt ibidem dicitur.* ——

*Li. 1. Met. circa prin.

¶ Maior conceditur; ad minorem, maximè diligitur visus ratione delectationis, quæ est de actu suo secundùm se, & manendo infra limites sensibiles actionis, & delectationis, negatur, sed vera est, quòd maximè diligitur ratione cognitionis intellectiuę cui plurimum deseruit.

¶ Minor enim falsa est, si præscindatur ordo ad intellectiuam cognitionem, sicut in bestijs magis amatur tactus. Sed probat hęc ratio primam conclusionem responsiuam.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd alio modo delectatio est causa amoris carnalis, & alio modo visio; nam delectatio, & maximè, quæ est secundùm tactum est causa amicitiæ delectabilis per modum finis, visio autem est causa sicut vnde est principium motus, inquantum per visum amabilis imprimitur species rei, quæ allicit ad amandum, & ad concupiscendum eius delectationem. ——

¶ Hoc argumentum vult probare; quia secundùm visum sit maxima delectatio; quia est causa amoris carnalis, qui causatur ex delectatione, & ita videtur, quòd visus sit causa delectationis, & per consequens secundùm eum est maior delectatio.

¶ Ad maiorem; ergo dicitur, quòd principium amicitiæ delectabilis, est visio, verum, non quasi in visu sit præcipua delectatio; sed quia per visum ingeruntur species rei in qua quis quęrit delectari, non per actum visus; sed magis tactus. Et secundò quia potentia visiua nobilior, & subtilior est inter sensus exteriores, & imaginationi propinqua, quare ex visu delectabilis rei fortior imaginatio sequitur, & per consequens maior impressio in appetitu. Vnde non sequitur, quòd actus visus sit maximè delectabilis, sed quòd est principium vnde causatur concupiscentia delectationis &c.

¶ Ad minorem dicitur, quòd causa amicitiæ delectabilis, siue carnalis est delectatio, verum, tamen aliter, quàm visio, quia in genere causæ finalis, est enim finis talis amicitiæ ipsa delectatio, non quidem in visu consistens; sed in tactu, & conuictu voluptuoso.

¶ Negatur ergo consequentia; quia visio est quidem sine quo non esset amicitia delectabilis, & primum, non tamen est in quo sit præcipua delectatio stando in limitibus delectationis sensibilis &c.

Vtrum aliqua delectatio sit innaturalis.

C

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd nulla delectatio sit innaturalis, delectatio enim in affectibus animæ proportionatur quieti in corporibus; sed

appetitus corporis naturalis non quiescit, nisi in loco cõnaturali; ergo nec quies appetitus animalis, quæ est delectatio potest esse, nisi in aliquo connaturali, nulla ergo delectatio est non naturalis.

¶ 2 Præterea, Illud quod est contra naturam est violentum; sed omne violentum est contristans, vt dicitur in 5. Metaph.* ergo nihil, quod est contra naturam est delectabile.

Aristo. c. 5.

¶ 3 Præterea. Constitui in propriam naturam cum sentitur causat delectationem, vt patet in definitione Philosophi supra posita;* sed constitui in naturam vnicuique est naturale; quia motus naturalis est, qui est ad terminum naturalem; ergo omnis delectatio est naturalis.

* ar. 1.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 7. Ethi.* quòd quædam delectationes, sunt egritudines, & contra naturam.

* Cap. 5. & vii.

¶ Hic comparantur delectationes, quo ad naturalitatem, & innaturalitatem, & est quasi quærere de diuisione delectationis.

¶ Respondeo dicendum, quòd naturale dicitur, quod est secundùm naturam, vt dicitur in 2. Phy.* Natura autem in homine dupliciter sumi potest. Vno modo prout intellectus, & ratio est potissimè hominis natura; quia secundùm eam Homo in specie constituitur, & secundũ hoc naturales delectationes hominum dici possunt; quia sunt in eo, quod conuenit ei, secundùm rationem; sicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutum est naturale homini. Alio modo potest sumi natura in homine, secundùm quòd diuiditur rationi, scilicet id quod est commune homini & alijs, præcipuè quod rationi non obedit, & secundùm hoc ea, quę pertinent ad conseruationem corporis, vel secũdùm indiuiduum, vt cibus, potus, lectus, & huiusmodi, vel secundùm speciem, sicut venereorum vsus, dicuntur Homini delectabilia naturaliter.

* Cõ. 4. & 5

¶ Et quia vnum oppositorum cognoscitur per reliquum; ideo D. S. primò ponit quot modis dicitur naturale. Secundò per oppositum determinat, quæ delectationes dicantur innaturales, ibi. Secundum vtranque &c. Quo ad primum dicit, quòd delectationes naturales in homine sunt duplices. Et ratio est; quia naturale dicitur a natura; sed natura in homine sumitur dupliciter. Vno modo, vt specifica, quæ est ratio. Alio modo, vt generica secundùm quã conuenit cum bestijs, & plantis. Ergo & dupliciter est delectatio naturalis. Vno modo quia cõuenit homini, secundùm propriam naturam, vt est rationalis. Alio modo quia conuenit secundũ naturam in qua communicat cum alijs secundùm corpus; quia scilicet pertinet ad corporis conseruationem. Et hoc dupliciter; quia vel secundùm indiuiduum, vt cibus, & potus; vel secundùm speciem, scilicet conseruandam, vt venereorum vsus, vt patet in litera.

¶ Secundum vtrasque autem delectationes contingit aliquas esse innaturales simpliciter loquendo; sed connaturales secundùm quid, contingit enim in aliquo indiuiduo corrumpi aliquod principiorum naturalium speciei, & sic id, quod est contra naturam speciei, fieri per accidens naturale huic indiuiduo; sicut huic aquæ calefactæ est naturale, quod calefaciat. Ita igitur contingit, q̃ id, quod est contra naturam hominis, vel quantum ad rationem, vel quantum ad corporis cõseruationẽ fiat huic homini connaturale propter aliquam corruptionem naturæ in eo existentem, quæ quidem corruptio potest esse vel ex parte corporis, sicut ex egritudine; sicut febricitantibus dulcia videtur amara, & ecõuerso; siue propter malam complexionem, sicut aliqui delectantur in cõmestione terræ, vel carbonum, vel aliquorum huiusmodi; vel etiam ex parte animæ, sicut propter cõsuetudinẽ aliqui delectantur in comedendo homines, vel in coitu bestiarum, aut masculorũ, aut aliorũ huiusmodi, q̃ nõ sunt sm naturã humanã. Et p hoc patet rñsio ad obiecta.

¶ Præmissa distinctione de naturali delectatione, hic per oppositum respondet ad quæsitum de innaturali, tali conclusione, dupliciter sunt delectationes in homine innaturales simpliciter (scilicet tanquàm contra naturam hominis, vt homo est, & cõtra naturã hominis, secundũ genus, & rõne corporis, vel quia cõtra indiuiduum, vel quia contra speciem seruandam) sunt tñ connaturales secundũ quid &c probatur, contingit, q̃ id, quod est contra naturã hominis, vel quantum ad rõnem, vel quantum ad corporis conseruationem fiat huic homini, & delectabile, & connaturale propter aliquã corruptionem naturæ in eo existentẽ, vel ex parte corporis, vel ex parte animæ: sed hoc est delectationẽ esse innaturalẽ simpliciter (tanq̃ s. contra naturam hominis) & connaturalẽ secundũ quid (s. quo ad istam corruptã dispositionẽ) & hoc dupliciter. s. quia contra naturã hoīs propriã, & cõtra naturã hominis cõem; ergo sequitur conclusio &c. Maiore D. S. declarat in lr̃a. Minor patuit ex priori distinctione. Et aduerte, q̃ nulla delectatio est innaturalis quo ad eum, qui delectatur; quia sicut primũ argũ in oppositũ probat, delectatio nõ est nisi de amato, & per cõsequẽs connaturali, sed est innaturalis per respectũ ad naturã in se, & tñ est naturalis secũdũ quid per respectũ ad dispositionẽ indiuidui, q̃ nunc est in eo in quo contingit aliqd̃ principiorũ naturaliũ corrũpi, vel speciei, vel gñis, & hoc contingit tã quo ad delectabilia speciei hoīs, vt Homo est, & indiuidui, & quo ad delectabilia, quę sunt pro specie cõseruãda; sicut delectari in fabulis, & falsitatibus, q̃ est delectatio innaturalis quo ad principia ꝓpria hoīs, delectari verò in cõmestione terrę, & hominũ, est innaturalis quo ad delectabilia, q̃ sunt pro cõseruatione indiuidui, delectari aũt in cõcubitu masculorũ est contra bonũ speciei cõseruandũ; vñ quia oīa ista repugnant ordini naturæ secundùm se consideratę, & ordinatę; ĩõ sunt innaturales simpliciter, & quia argumenta in oppositũ adducenda probant secundam partẽ conclusionis. s. quòd sunt naturales secundũ qd; ĩõ D. S. notat ea iã esse soluta, vt patebit circa ipsa. Sed prima pars conclusionis confirmatur argumento in cõtrariũ.

¶ Ad primũ, maior vera proportionatur aliquo mõ, nõ tñ simpliciter; quia quies in corporibus, nõ põt esse contra naturã, & tñ secundũ dispositionẽ indiuidui corruptã; sicut est in affectibus aīæ Minor vera, ad cõsequẽs; ergo &c. nõ est, nisi in aliquo cõnaturali aliquo mõ. s. secundũ dispositionẽ saltẽ indiuidui corruptã, tñ est simpliciter innaturale tanq̃ cõtra naturã indiuidui sm se acceptã.

¶ Ad secũdũ pro solutione istius oportet repetere, qd̃ est supra habitũ. q. 6. ar. 5 ad tertiũ, vbi hẽt D. S. q̃ põt esse aliquid violentũ corpori, & tñ non est violentũ animali. Et oportet secundò notare, q̃ qñ D. S. hic dicit, q̃ tales delectationes sunt innaturales simpliciter, non accipitur simpliciter, vt supra ar. 6. (.i. secundũ q̃ actu agitur per comparationem ad agentem, & suppositum, quod sequitur dispositionẽ, q̃ nunc est) sed est innaturalis, & violenta simpliciter (.i. rõne eius, quod est principalius, & intimius in delectante, scilicet rõne naturæ cui talis delectatio repugnat) nõ aũt simpliciter. i. actu respectu agentis; vñ iã dr̃ ad argumentum Ad maiorẽ, dico, q̃ vera est in purè naturalibus. Id quod est contra naturam est simpliciter, & omnino violentũ; sed in hoīe, vel animali est violẽtum respectu eius, quod est principale in homine; sed non est violentũ respectu agentis pro nunc, & vt trahitur ex modo loquẽdi D. S. dicitur, q̃ violentum est simpliciter, & connaturale secũdum quid ad sensum dictum. Ad minorem dicitur, q̃ violentum agẽti est contristans, & oīno violentũ; sed violentũ respectu naturæ nõ aũt agentis nõ oportet, q̃ cõtristet. Vltra ergo nihil, quod est &c. Negatur, vel dicendũ; ergo non est delectabile delectatione naturali, & ordinata, tñ potest esse delectabile inordinata delectatione per comparationem ad agens corruptum in natura &c.

¶ Ad tertium ad maiorem dr̃ primo, q̃ intelligitur pcipuè de delectatione naturali. Secundò dr̃ cõstitui in propriã naturã (.i. habere, quod cõuenit naturæ) vel specificę, vel dispositioni corruptinę naturæ, q̃ nũc est causat delectationẽ. Ad minorẽ constitui in naturã specificã est naturale simpliciter, cõstitui aũt in naturã. i. dispositionem, quæ est huic quasi naturalis, est naturale secundũ qd ergo omnis est naturalis, verũ, vel simpliciter, vel secũdũ qd &c.

Vtrum delectatio possit esse contraria delectationi.

D

AD octauum sic proceditur. Videtur q̃ delectationi non sit delectatio contraria. Passiones enim animæ speciem, & contrarietatem recipiunt, secundùm obiectum; obiectum autem delectationis est bonum; cũ igitur bonum, non sit contrarium bono, sed bonum malo contrarietur, & malũ malo, vt dr̃ in prædicamentis;* videtur quòd delectatio non sit contraria delectationi.

* Cap. de oppo.

¶ 2 Præterea. Vni est contrarium vnum, vt probatur in 10. Metaph.* sed delectationi cõtraria est tristitia, non ergo delectationi contraria est delectatio.

* Tex. 17.

¶ 3 Præterea. Si delectationi cõtraria est delectatio, hoc non est, nisi propter cõtrarietatẽ eorũ in q̃bus aliq̃s delectatur; sed hæc differẽtia est materialis, contrarietas

autem

autem est differentia secundùm formam, vt dicitur in 10. Metaph.* ergo contrarietas non est delectationis ad delectationem.

* Aristot. tex. 13.

¶Sed contra, ea quæ se impediunt in eodem genere existentia, secundùm Philosophum sunt contraria;* sed quædam delectationes seinuicem impediunt, vt dicitur 10. Ethic.* ergo aliquæ delectationes sunt contrariæ.

* Aristot. 10. Met. tex. 13. & 14.
* Arist. c. 5.

¶Hic comparat delectationes secundùm contrarietatem.

¶Respondeo dicendum, ꝙ delectatio in affectionibus animæ, sicut dictum est,* proportionatur quieti in corporibus naturalibus; dicuntur autem duæ quietes esse contrariæ, quę sunt in cõtrarijs terminis, sicut quies quæ est sursum ei, quæ est deorsum, vt dicitur in 5. Phisic.* vnde & contingit in affectibus animæ duas delectationes esse contrarias.

* Artic. 2.
* Aristot. tex. 55.

¶D. S. respondet tali conclusione. Contingit in affectibus animæ duas delectationes (sensibiles, & corporales) esse contrarias, sicut duas quietes naturales. Probatur, delectatio in affectibus animæ proportionatur quieti (s. naturali) in corporibus naturalibus; sed in naturalibus duæ quietes (s. diuersorum corporũ) naturales sunt contrariæ, quæ videlicet sunt in diuersis terminis, vt quies grauis deorsum, & quies leuis sursum, ergo &c. vt delectari in dulci, & delectari in amaro sunt contrariæ. Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

Conclusio.

¶Circa hoc argumentum nota, ꝙ sicut in formis actiuis, & passiuis naturalibus attenditur cõtrarietas penes mutuam expulsionem à subiecto, ita in delectationibus sumitur contrarietas ex incompossibilitate delectationum, quia videlicet vna quodammodo aliam expellit ab eodem subiecto tanquam sibi incompossibilem, & contrariam, sicut patet in exemplo Philoso. 10. Ethic. ꝙ amantes fistulas non possunt sermonibus attendere si audiant fistulationem (idest delectatio in fistulatione, repellit, & impedit delectationem in studio per viam repugnantiæ, & incompossibilitatis ad ipsum.) In virtuosis autem delectationibus, & spiritualibus non inuenitur impedimentum per viam contrarietatis, sicut in sensibilibus, sed quandoque per viam distractionis. Illę ergo sunt contrariæ, quæ se impediunt propter contrariam rationem delectandi, quæ est in obiectis, & non propter distractionem attentionis agentis; sic enim aliquis etiam virtuosæ delectationi intendens impeditur ab alia virtuosa, quia non potest simul pluribus intendere, sed in quibusdam est impedimentum propter incompossibilitatem, & aliam rationem delectationis ex parte obiectorum, & hæ delectationes contrariantur; alia est enim ratio delectãdi in fistulis, alia in studio, & vna aliam impedit propter alietatem delectabilitatis quare sunt contrariæ; in virtuosis autem est eadem ratio delectandi, & ꝙ sint incompossibiles est, quia aliquis non potest simul intendere multis, sicut aliquis non potest simul delectari in opere exteriori virtuoso, & studio literarum, & tamen eadem est ratio delectandi s. virtuositas (licet in esse naturæ sit aliqua incompossibilitas) tamen ratio delectandi est vna non contraria, sicut in corporalibus secundùm sensum, vel sicut in corporali, & spirituali; summariè ergo vbi est impeditio propter contrariam rationem delectandi, ibi est contrarietas in delectationibus, & hoc tangit D. S. in solutione tertij.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ verbum illud Philosophi est intelligendum secundùm ꝙ bonum & malum accipitur in virtutibus, & vitijs; nam inueniuntur duo contraria vitia; non autem inuenitur virtus contraria virtuti. In alijs autem nihil prohibet duo bona esse adinuicem contraria, sicut calidum, & frigidum, quorum vnum est bonum igni, alterum aquæ. Et per hunc modum delectatio potest esse delectationi contraria, sed hoc in bono virtutis esse non potest, quia bonum virtutis non accipitur, nisi per cõuenientiam ad aliquid vnum scilicet rationem.

¶Maior vera secundùm obiecta diuersa contraria, vel penes recessum, & accessum ab eodem, vt patuit sup. q. 21. art. 2. Ad minorem, obiectum delectationis sensibilis est bonum sensibile, & obiectum delectationis spiritualis est bonum rationis. Vltra, cum ergo bonum, &c. Dico, ꝙ bonum morale non contrariatur bono morali; si autem intelligitur de bono sensibili, & corporali, vel naturali. Negatur, & loquitur Philosophus in prædicamentis de bono in moribus, quia illud nõ contrariatur bono moris, qa omne bonum morale, vt sic est conforme rationi; sed non omnis delectatio sensibilis est conformis alteri, vnde delectatio in frigido contrariatur delectationi in calido secundùm esse naturæ, & sensibile; quia talis delectatio sensibilis, vt sic, & eius bonitas attenditur penes obiectum, quod potest esse alteri contrarium in esse sensibili; in virtutibus autem quæ dicuntur bona moralia, bonitas ab eodem sumitur; ratione autem vnius non est contrarietas, sed magis conuenientia; in moralibus etiam vnum vitium, quod est malum morale, est contrarium alteri vitio, vt patet de intemperantia, & insensibilitate. Aliqui tamen exponunt auctoritate Philosophi, ꝙ loquitur de bono formaliter tam in moralibus, quàm in naturalibus, & sic bono non contrariatur bonum, sed malum, esto bono materialiter præsertim in naturalibus possit bonum esse contrarium, vt calidum frigido, sed in moralibus non est contrarietas, nec materialiter, quia nulla virtus altori contrariatur.

Bonum nõ cõtrariatur bono.

¶Ad secundum dicendum, quòd delectatio se habet in affectibus sicut quies naturalis in corporibus; est enim in aliquo conuenienti, & quasi connaturali; tristitia autem se habet sicut quies violenta; tristabile enim repugnat appetitui animali, sicut locus quietis violentæ appetitui naturali; quieti autem naturali opponitur, & quies violenta eiusdem corporis, & quies naturalis alterius, vt dicitur in 5. Phy.* vnde delectationi opponitur, & delectatio, & tristitia.

* Arist. li. 5. tex. 54. & 55.

¶Ad maiorem, quia vni vnum est contrarium sub vno genere immediato, & proprio, & loquendo de contrarietate, prout entia absoluta positiua dicuntur contraria, & non extendendo ad alias species oppositionis; quia genus immediatè diuiditur tantùm per duas differentias ex opposito diuidentes, & constituentes tantùm duas species, sub eodem tamen genere communi possunt contineri plures contrarietates, vt patet de colore sub quo continentur, & albedo, & nigredo, & rubedo, &c. Secundò ad maiorem dicitur, quòd vni vnum est contrarium perfectum distans ab eo maximè in eodem genere, tanquam extremum; tamen vni possunt plura contrariari, vnum tanquam extremum, alia tanquam media. Et tertiò quieti naturali potest contrariari quies naturalis & violenta.

¶Ad minorem, verum, delectationi opponitur tristitia, sicut quieti naturali corporis naturalis opponitur quies violenta eiusdem corporis, licet in alio loco non sub eodem genere; quia tristitia respicit tristabile non delectabile; sed delectationi contrariatur delectatio, sicut quieti naturali vnius corporis opponitur quies naturalis alterius corporis, & sub eodem genere obiectali. Exemplum primi, sicut quieti grauis deorsum opponitur quies eiusdem sursum. Exemplum secundi, sicut quieti grauis deorsum opponitur leuis sursum. Negatur ergo consequentia, quia vtrunque potest delectationi opponi, licet aliter, vt dictum est, quia nõ opponuntur sibi ambo tanquam contraria, cum tristitia non sit eiusdem generis cum delectatione, & hoc habetur in solutione Doctoris Sancti.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ea in quibus delectamur cum sint obiecta delectationis, non solùm faciunt differentiam materialem, sed etiam formalem si sit diuersa ratio delectabilitatis; diuersa enim ratio obiecti diuersificat speciem actus, vel passionis, vt ex supradictis patet.*

* q. 23.

¶Maior vera, minor negatur, quia diuersa delectabilia differunt etiam ratione delectabilis, & per consequens delectationes distinguuntur formaliter, & specificę, & per consequens contrariè, quia omnis distinctio specifica est cõtraria ad sanum sensum, vt sup. tactum fuit q. 23. ar. 4. ad 2. nam illa auctoritas, contrarietas est differentia fm formam, vel differentiæ specificè sunt contrariæ, quia intelligitur de contrarietate, quæ est oppositio formarum eiusdem generis proximi, sub eo maximè distantium, quæ dicitur contrarietas metaphisica, & intelligitur de differentijs nõ de formis à quibus sumuntur differentiæ, nec de speciebus constitutis per differentias; species enim, & earum formæ propriè loquendo non sunt contrariæ, sed disperatæ; includunt tamen oppositionem contrariam inquantũ constituuntur differentijs contrarijs. Ad perfectam aũt contrarietatem requiritur, qđ dictũ est, & cum hoc, ꝙ vtrunque circa idem natum sit suscipi à quo se expellant, quæ dicitur contrarietas physica.

¶Nota, ꝙ alia ratione delectat calidum, alia ratione dulce fm sensum. In virtutibus autem omnia vna ratione delectant, quia conformia rationi, licet in appetitu aliter participetur rationis bonitas propter diuersitatem recipientis, & valet hæc solutio ad id, quod habetur sup. q. 30. art. 2. circa finem, &c.

Quæstio trigesimasecunda.

De causis delectationis.

DEinde considerandum est de causis delectationis. Et circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum operatio sit causa propria delectationis. Secundò, vtrum

E

motus

motus sit causa delectationis. Tertiò, vtrum spes, & memoria, Quartò, vtrum tristitia. Quintò, vtrum actiones aliorum sint nobis delectationis causa. Sextò, vtrum benefacere alteri sit causa delectationis. Septimò, vtrum similitudo sit causa delectationis. Octauò, vtrum admiratio sit causa delectationis.

¶Obseruat D.S. viam disciplinæ, & procedit à passione delectationis ad causas. Et diuiditur principaliter in partes duas, prima quærit de causis delectationis, quæ sunt intra delectatum in quatuor artic. secunda determinat de causis extrinsecis, artic. quinto, vsquem in finem.

Vtrum operatio sit causa delectationis.

[4. dist. 49. q. 3. art. 5. q. 4. cor.]

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd operatio non sit propria, & prima causa delectationis, vt enim Philosophus dicit in primo Rhetoric.* [*Arist. c. 11.] Delectari consistit in hoc, quòd sensus aliquid patiatur; requiritur enim ad delectationem cognitio, sicut dictum est;* [*q. 31. ar. 1.] sed per prius sunt cognoscibilia obiecta operationum, quàm ipsæ operationes; ergo operatio nõ est propria causa delectationis.

¶ 2 Præterea, delectatio potissimè consistit in fine adepto; hoc enim est, quod præcipuè concupiscitur; sed non semper operatio est finis, sed quandoque ipsum operatum; non ergo operatio est propria, & per se causa delectationis.

¶ 3 Præterea, otium, & requies dicuntur per cessationem operationis; hæc autem sunt delectabilia, vt dicitur in primo Rhetor.* [*Arist. c. 11.] non ergo operatio est propria causa delectationis.

¶Sed contra, est quod Philosoph. dicit in 7.* [*Arist. c. 12. & 13.] & 10. Ethic.* [*Arist. c. 4. & 5.] quòd delectatio est operatio connaturalis, & non impedita.

¶Hic primò quærit de prima, & potissima causa, quæ tamen non est ratio, quæ delectat, sed est ratio delectandi semper, quia scilicet dato, quòd delectabile sit aliud ab operatione, sicut quandoque operata sunt fines non operationes, tamen nulla res delectat, nisi mediante aliqua operatione, vel eo mediante, quod habet modum operationis, ita quòd semper ad minus est ratio delectandi.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* [*q. 31. art. 1.] ad delectationem duo requiruntur. s. consecutio boni conuenientis, & cognitio huiusmodi adeptionis.

¶D.S respondet tali conclusione, Operatio est propria, & prima causa delectationis. Probatur, ad delectationem requiruntur consecutio boni conuenientis, & cognitio huius adeptionis; sed vtrunq; horum in quadam operatione consistit, ergo &c. Huius rationis primò ponit maiorem, secundò minorem, ibi. Vtrunque, &c. tertiò conclusionem, ibi. Vnde oportet, &c. Maior autem patet ex supra dictis sæpe. Consequenter ibi. [Conclusio responsiua.]

¶Vtrunque autem horum in quadã operatione consistit. Nam actualis cognitio operatio est quædam, similiter bonum conueniens adipiscimur aliqua operatione, ipsa etiam operatio propria est quoddam bonum conueniens.

¶Subiungit minorem, quam probat clarè in litera.

¶Et nota pro ista minore, ꝙ sicut supra dictum fuit q 16. art. 1. vsus est applicare ad operationem, capiendo operationem largè pro omni significato per modum operationis, prout habitio, & possessio dicitur operatio; ita & hic capitur operatio largè, quia aliquis delectatur de præsentia, & habitione, aut possessione conuenientis, quæ non dicunt operationes propriè, sed magis relationes designatas; tamen per modum operationum, & hoc patet ex solutione primi. Notat tamen D. S. ad secundum, ꝙ habere res est delectabile, inquantum habere includit potestatem vtendi, qui vsus est operatio etiam propriè; sed tamen habere in se non dicit veram operationem formaliter. Deinde ibi.

¶Vnde oportet, quòd omnis delectatio aliquam operationem consequatur.

¶Infert ipsam conclusionem, & patet.

¶Nota autem circa hoc vbi dicitur, ꝙ operatio sit causa delectationis (quod dubium videbatur in art. 1. præcedentis quæstio,) ꝙ secundùm aliquos operatio dupliciter accipitur. s. communiter, & propriè. Operatio cõmuniter dicta se extendit ad omnem [Delectatio est operatio.] actum secundum procedentem à forma, vel habitu, siue mediatè, siue immediatè, & sic accipitur in 7 Ethic. cum dicitur in textu, ꝙ delectatio est operatio; alio modo accipitur propriè. s. pro actu secundo procedente ab actu primo. s. à forma, vel habitu, & sic accipitur operatio in 10. Ethicor. vbi dicitur, ꝙ delectatio nõ est operatio, sed superueniens operationi; delectatio enim non procedit immediatè à forma, vel habitu, sed mediante propria operatione habitus, vel formæ, vbi patet quomodo delectatio est operatio, & quomodo non.

¶Nota etiam, ꝙ dicitur operatio habitus, qui est secundùm naturam non impeditam, quia habitus, qui congruit naturæ habenti impedimentum operationis, est cum difficultate in operando, quæ delectationem impedit; vnde habet D.S. in 4 non quælibet operatio est delectationis causa, sed operatio connaturalis habitus non impedita; & ideo quando cogimur ad aliquas operationes contrarias habitibus, qui nobis insunt, vel in quibus impedimenta patimur (ratione quorum accidit nobis fatigatio, & labor in huiusmodi operationibus) non delectamur, sed contristamur, hæc ille ad secundum, & vide ad longum in corpore.

¶Nota præterea, ꝙ operatio connaturalis habitus non impedita est causa delectationis formalis, quia obiectum est causa formalis specificatiua; materialis autem est ex parte subiecti, & est spiritus animalis, qui est proximum instrumentum animæ in operationibus, quę per corpus exercentur. Vide ibidem corpus articuli, quia declarat hic posita sub breuibus, &c.

¶Nota tamen ꝙ infra q. 33. artic. 4 ad secundum. D.S. habet, ꝙ operatio est causa efficiens, & in quarto habet, ꝙ est causa formalis, sed illa benè stant simul, quia est formalis non intrinseca, sed specificatiua obiectiua tanquam obiectum, & finis, & cum hoc effectiua impropriè, vt supra dictum est, & hoc quando operatio est obiectum delectationis; sed est effectiua, quia non est delectatio, nisi præsupposita operatione, & quia ad eam sequitur per naturalem resultantiam, sicut passio ad subiectum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶Nota tamen, ꝙ illa prædicatio est causalis, delectatio est operatio connaturalis, & non impedita, vt patuit iam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ipsa obiecta operationum non sunt delectabilia, nisi inquantũ coniunguntur nobis, vel per cognitionem solam, sicut cum delectamur in consideratione, vel inspectione aliquorum, vel quocunque alio modo simul cum cognitione, sicut cum aliquis delectatur in hoc, quod cognoscit se habere quodcunque bonum, puta diuitias, vel honorẽ, vel aliquid huiusmodi, quæ quidem non essent delectabilia, nisi inquantum apprehẽduntur vt habita; vt enim Philosophus dicit in secundo Polit.* [*Arist. c. 3.] Magnam delectationem habet putare aliquid sibi proprium, quæ procedit ex naturali amore alicuius ad seipsum; habere autem huiusmodi nihil est aliud quam vti eis, vel posse vti, & hoc est per aliquam operationem; vnde manifestum est, quòd omnis delectatio in operationem reducitur, sicut in causam.

¶Ad maiorem, requiritur cognitio, & ipsa est operatio, &c. Ad minorem, ipsa obiecta sunt quidem prius cognoscibilia, sed non delectant actu, nisi cognita, vel aliquo modo habita, & simul cognita, & ergo operatio semper est formalis ratio delectandi, & id sine quo non est conditio delectantis, sicut in simili supra habitum est, q. 13. art. 4. ꝙ electio est semper humanorum actuũ, &c. Vltra, ergo operatio nõ est propria causa. i. præcisa, & causa quę, est tamen propria causa. i. principalis, & ratione cuius aliquid est delectabile, & causa per quam, &c.

¶Et nota, quòd aliqua coniunguntur nobis per cognitionem cum operatione. i. habente modum operationis, vt est habitio, quæ est vsus, vel ius vtendi, vnde D.S. dicit (vel posse vti) quod est habere ius; ius autem est relatio in ordine ad operationem, & ergo delectatio reducitur in operationem, sicut in causam propinquam, & immediatam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam in illis, in quibus operationes non sunt fines, sed operata, ipsa operata sunt delectabilia inquantum sunt habita, vel facta, quod refertur ad aliquem vsum, vel operationem.

¶Maior vera, & ipsa adeptio non est sine operatione. Ad minorem, verum, ꝙ bonum adeptum est operatum, sed illud nõ delectat, nisi in ordine ad operationem, inquantum. s. est habitum, vel factũ; habere autẽ, vel facere, vel per operatum velle aliquid consequi, est ipsum referre ad aliquam operationem. Finis etiam non adipiscitur, etiam si sit operatum, sine operatione.

¶Nota autem intellectum auctoritatis quam minor intendit, scilicet,

scilicet, ꝙ quandoq; operationes sunt fines, quandoque operata, sup. q. 1. art. 1. ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd operationes sunt delectabiles inquantum sunt proportionatæ, & connaturales operanti; cum autem virtus humana sit finita secundùm aliquam mensuram operatio est sibi proportionata, vnde si excedat illam mensuram, iam non erit sibi proportionata, nec delectabilis, sed magis laboriosa, & accidians; & secundùm hoc otium, & ludus, & alia quæ ad requiem pertinent delectabilia sunt, inquantum auferunt tristitiam, quæ est ex labore.

¶Ad maiorem, otium, & requies, &c. verum, tamen non sunt delectabilia inquantum auferunt operationem, sed vt auferunt tristitiam prouenientem ex labore, & superexcrescentia operationis. Vltra, ergo operatio, &c. Verum, quę habet improportionem, & excessum ad mensuram, & conditionem operantis. Vnde dictum est, ꝙ operatio connaturalis habitus, &c. & ergo quãdiu est commensurata agenti, tam diu est delectabilis. Et probat, ꝙ non quęlibet operatio est causa delectationis, tamen nihil est delectabile, nisi in ordine ad aliquam operationem. s. proportionatam, & cõnaturalem, &c. Vnde dicit D.S. in quarto, quamuis operatio secundùm se sit delectabilis, tamen inquantum adiungitur ei motus, qui fatigationem inducit est aliquo modo penosa, & contristans, vnde & per accidens quies est delectabilis inquantum tollit contristationis causam, hæc ille. Et ex his dicitur hic ad minorem, ꝙ sunt delectabilia per accidens, non quia opponuntur operationi, sed vt tollunt contristationis causam. s. fatigationem, & motum adiunctum operationi; & ita quies est per accidens delectabilis, operatio per accidẽs cõtristans, per se autem delectans.

Vtrum motus sit causa delectationis.

F

dist. 49. q. at. 2. ad 3. *q. 31. ar. 1. *Arist. c. 12.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd motus nõ sit causa delectationis, quia sicut supra dictum est,* bonum præsentialiter adeptum est causa delectationis, vnde Pilosoph. in 7. Ethic.* dicit, quòd delectatio non cõparatur generationi, sed operationi rei iam existentis; id autem quod mouetur ad aliud, nondum habet illud, sed quodammodo est in via generationis respectu illius secundùm ꝙ omni motui adiungitur generatio, & corruptio, vt dicitur in 8. Phisi. ergo motus non est causa delectationis.

¶ 2 Præterea, motus præcipuè laborem, & lassitudinem inducit in operibus, sed operationes ex hoc, ꝙ sunt laboriosæ, & lassantes, non sunt delectabiles, sed magis afflictiuæ; ergo motus nõ est causa delectationis.

¶ 3 Pręterea, motus importat innouationem quandam, quæ opponitur consuetudini, sed ea, quæ sunt cõsueta sunt nobis delectabilia, vt Phil. dicit in 1. Rhetor. ergo motus non est causa delectationis.

Aristo.

*Aug. c. 8. to. 1.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 8. confes.* Quid est homo domine Deus meus cũ tu in æternum tibiipse sis gaudium, & quędam de te circa te semper gaudeant, quòd hæc rerum pars alterno defectu, & profectu offensionibus, & conciliationibus gaudet. Ex quo accipitur, ꝙ homines gaudent, & delectantur in quibusdam alternationibus, & sic motus videt̃ esse causa delectationis.

¶ Hic inquirit de causa delectationis præsertim sensibilis, & corporalis.

¶Respondeo dicendum, quòd ad delectationem tria requiruntur. s. duo quorum est coniunctio delectabilis; & tertium, quod est cognitio huius coniunctionis.

Conclusio responsiua.

¶D.S. primò deducit conclusionem directè responsiuam, quam tantùm implicitè innuit; secundò ex ista deductione elicit quædam corollaria, ibi. Si ergo, &c. Conclusio responsiua intenta est ista, Motus, seu transmutatio est causa delectationis in nobis (præsertim sensibilis, & corporalis.) Probatur, ad delectationem tria requiruntur. s. duo quorum coniunctio est delectabilis, & tertium, quod est cognitio huius delectationis; sed secundùm ista tria transmutatio, & motus est causa huius delectationis, & delectabilis in nobis, & natura transmutabili; ergo cõclusio vera; huius rationis D.S. ponit primò maiorem, secundò minorem probat quo ad singulas eius tres partes quo ad primam, ibi; Et secundùm hæc, quo ad secundam. Ex parte, &c. tertiam, ibi. Ex parte verò, &c. Maior ergo relinquitur nota ex dictis in præcedentibus, &c. Consequenter cum dicit.

¶Et secundùm hæc tria motus efficitur delectabilis, vt Philosoph. dicit in 7. Ethic.* & in primo Rhetoric.* Nam ex parte nostra, qui delectamur, transmutatio efficitur nobis delectabilis, propter hoc, quòd natura nostra transmutabilis est, & propter hoc, quod est nobis conueniens nunc, non erit conueniens postea, sicut calefieri ad ignem est cõueniens homini in hyeme, non autem in estate.

*Arist. c. 7. *Arist. c. 10.

¶Subiungit minorem sumptam ex Philosopho, & eam probat ratione, quo ad primam partem. s. quòd delectationis causa sit motus ex parte nostri, qui delectamur, sic. Id quod est conueniens nobis nunc, non erit conueniens postea, & è contra, & supple per consequens remotio eius est causa delectationis, vel appositio postea conuenientis, sed talis remotio est motus, igitur. Maior probatur in litera, quia natura nostra transmutabilis est, & exemplo clarè in litera. Patet etiam illa pars prima ad secundam in fine. Consequenter ibi.

¶Ex parte verò boni delectantis, quod nobis coniungitur fit etiam transmutatio delectabilis, quia actio continua alicuius agentis auget effectum, sicut quantò aliquis diutius appropinquat igni magis calefit, & desiccatur; naturalis autem habitudo in quadam mensura consistit; & ideo quando continuata præsentia delectabilis superexcedit mensuram naturalis habitudinis efficitur remotio eius delectabilis.

¶Probat secundam partem minoris principalis, scilicet, quòd ex parte delectantis, sic arguendo. Quando continuata præsentia delectabilis superexcedit mensuram naturalis habitudinis efficitur remotio eius delectabilis, sed talis remotio est motus, igitur, &c. Maior deducitur formaliter in litera. Deinde cum dicit.

¶Ex parte verò ipsius cognitionis, quia homo desiderat cognoscere aliquod totum, & perfectum; cum ergo aliqua non poterunt apprehendi tota simul, delectat in his transmutatio, vt vnum transeat, & alterum succedat, & sic totum sentiatur, vnde Aug. dicit in 3. confes.* Nõ vis vtiq; stare syllabam, sed transitolare, vt aliæ veniant, & totum audias. Ita super omnia ex quibus vnum aliquid constat, & non sunt omnia simul, plus delectant omnia, quàm singula, si possint sentiri omnia.

*Aug. li. 4. c. 11. to. 1.

¶Manifestat tertiam partem minoris sæpe dictæ. s. ex parte cognitionis. Et supponitur, ꝙ homo desiderat, & delectat cognoscere totum, & partem, tunc sic. Cum aliqua non poterunt apprehendi tota simul, delectat in his transmutatio, vt vnum transeat, & aliud succedat, sed transmutatio est motus, ergo, &c. Et sic ipsa cognitio perficitur per transmutationem. Maior apparet ex August. & vult, ꝙ cognitio non habetur tota simul, sed successiuè, puta alicuius continuè, & successiuè prolationis, & quia pro simul non potest totum aduerti delectabile est, vt procedatur ad alias partes intelligendas, & sic motus est causa delectationis, infra, q. 33. art. 2. in cor. Deinde ibi.

¶Si ergo sit aliqua res cuius natura sit intransmutabilis, & non possit in ea fieri excessus naturalis habitus per continuationem delectabilis, & quæ possit totum suum delectabile simul intueri, non erit ei transmutatio delectabilis.

Corollariũ

¶Elicit ex præcedenti deductione duo corollaria, secundum, ibi. Et quanto, &c. Primum est. In natura intransmutabili, motus non est causa delectationis. Probatur, cessante causa cessat effectus; sed vt dictum est, motus est causa delectationis propter transmutabilitatem delectati; & quia delectans potest superexcrescere naturalem habitudinem delectati; & quia cognitio habetur perfecta per transmutationem delectabilis, sed ista non habent locum in re, cuius natura est transmutabilis; ergo nec ibi motus est causa delectationis, vt dicebat corollarium. Tunc ibi.

¶ Et quantò aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tantò plus continuari possunt.

Corollariũ

¶Infert ex præcedenti aliud corollarium tale. Quantò aliquæ delectationes plus accedunt ad intransmutabilitatem, tantò plus, &c. Probatur, id quod magis accedit ad causam magis habet de effectu; sed causa continuationis delectationis est intransmutabilitas; quia non est ibi excrescentia, nec fit delectabile, qđ prius non erat, vel econtra; ergo, &c. & vult illud corollarium, ꝙ delectationes spirituales sunt potiores, & possunt magis continuari, quia magis accedunt ad intransmutabilitatem, quia magis remotæ à materia, &c.

¶ Confirmatur autem conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶Ad pri-

¶Ad primum ergo dicendum, q id quod mouetur etsi nondum habeat perfectè id ad quod mouetur; incipit tamen iam aliquid habere eius ad quod mouetur; & secundùm hoc ipse motus habet aliquid delectationis; deficit tamen à delectationis perfectione; nam perfectiores delectationes sunt in rebus immobilibus; motus etiam efficitur delectabilis, inquantum per ipsum fit aliquid conueniens, quod prius conueniens non erat, vel desinit esse, vt supra dictum est.*

*In corpo.

¶Ad maiorem, bonum adeptum præsentialiter, &c. dico, q si habetur totum pro simul, est perfecta delectatio; si autem adipiscitur imperfectè secundùm partem, est causa delectationis imperfectę, & successiuè. & tamen semper delectatio etiam imperfecta est de præsenti, & habito. Ad probationem dicitur, q verum est, delectatio non est generatio pro tanto, quia operatio est posterior generatione; generatio autem est via in naturam, sed operatio est vsus formæ, vel habitus; delectatio autem est operatio, & ita post naturam; generatio autem ante naturam; & ista est ratio Philosophi ibidem contra Platonem, vnde dicitur, q ista operatio iam existentis in natura (.i. operatio sequens rem operatam) & est etiam existentis.i. habentis rem conuenientem, & si perfectè, est perfecta delectatio.

¶Ad minorem, id quod mouetur ad aliud nondum, &c. verum, perfectè, & totum, potest tamen habere partem eius, & sic delectari imperfectè, & successiuè. Et secundò dicitur, q argumentũ probat, q motus non est causa delectationis solùm, & per se propter coniunctionem ipsam perficiendam per motum, sed etiam propter alias causas dictas, quia videlicet per motum fit conueniens, quod prius non erat, vel desinit esse, ideo oportet auferri, vel apponi, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd motus laborem, & lassitudinem inducit, secundùm q transcendit habitudinem naturalem; sic autem motus non est delectabilis, sed secundùm quòd remouentur contraria habitudinis naturalis.

¶Ad maiorem dicitur, q motus inducit lassitudinem inquantum facit delectabile superexcrescere mensuram, & naturalem habitudinem delectati, vt patet art. 1. ad tertium. sed est causa delectationis inquantum remouet id quod excedit mensuram, & habitudinem delectati, vel inquantum per motum remouetur id, quod prius erat conueniens, & modo non est, & econtra. Minor vera, ergo motus aliquis, qui lassat, sed non ille, qui tollit lassans, &c. Probat ergo, q non quilibet motus, tamen aliquis qui facit ad tria prædicta.

¶Ad tertium dicendum, quòd id quod est consuetum efficitur delectabile, inquantum efficitur naturale; nam consuetudo est quasi altera natura; motus autem est delectabilis, non quidem quo receditur à consuetudine, sed magis secundùm quod per ipsum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ posset prouenire ex assiduitate alicuius operationis; & sic ex eadem causa connaturalitatis efficitur consuetudo delectabilis, & motus.

¶Ad maiorem dico, q non omnis innouatio opponitur consuetudini; quia innouatio qua remouetur id quod non est conueniens, vel excedit modum delectantis non opponitur (licet aliquis motus, puta, qui est ad contrarium cõsuetudini opponatur.) Ad minorem, sunt consueta delectabilia inquantum sunt connaturalia, quia ex assiduitate generatur consuetudo, quæ est altera natura; & quia aliquis motus est, qui remouet corruptiuum talis dispositionis connaturalis, vel quasi connaturalis; ideo talis est causa delectationis eadem radice qua & consuetudo. Vltra, ergo motus, &c. verum, quo receditur à consuetudine non est causa delectationis, sed ille quo abijcitur id quod erat contra consuetudinem, vel naturalitatem delectati, vel quod nunc non est conueniens.

Vtrum spes, & memoria sint causæ delectationis.

G

Inf. q. 40. artic. 8. & 22. q. 30. art. 1. ad 3. & 12. Meth. li. 6. co. 5.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd memoria, & spes non sint causæ delectationis. Delectatio enim est de bono præsenti, vt Damasc. dicit;* sed memoria, & spes sunt de absenti; est enim memoria præteritorum, spes verò futurorum; ergo memoria, & spes non sunt causa delectationis.

* Damasc. li. 2. ortho. fid. c. 12.

¶ 2 Præterea, idem non est causa contrariorum; sed spes est causa afflictionis. Dicitur enim Prouer. 14. Spes, quæ differtur affligit animam; ergo spes non est causa delectationis.

Prouer. 14.

¶ 3 Præterea, sicut spes conuenit cum delectatione in eo, q est de bono, ita etiam & cõcupiscentia, & amor; non ergo magis debet assignari spes causa delectationis, quàm concupiscentia, vel amor.

¶Sed contra est, quod dicitur Rom. 12. Spe gaudentes. & in Psal. Memor fui Dei, & delectatus sum.

Rom. 12. Psal.

¶Hic quærit de alia causa. Memoria enim & spes conueniunt in hoc, q aliquo modo faciunt præsentiam boni conuenientis; ideo comprehenduntur sub vna causa.

¶Respondeo dicendum, quòd delectatio causatur ex præsentia boni conuenientis, secundùm quòd sentitur, vel qualitercunque percipitur. Est autem aliquis præsens nobis dupliciter. Vno modo secundùm cognitionem, prout scilicet cognitum est in cognoscente secundùm suam similitudinem. Alio modo secundùm rem, prout scilicet vnum alteri realiter coniungitur, vel actu, vel potentia, secundùm quemcunque coniunctionis modum.

¶D.S primò respondet quæsito, secundò comparat delectationes sequentes memoriam, spem, & sensum, quę sit earum potior, ibi. Et quia, &c Quo ad primum D.S. intendit talem conclusionem responsiuam implicitè, memoria, & spes sunt causa delectationis. Probatur, delectatio causatur ex præsentia boni, &c. vt in principio literæ; sed memoria, & spes faciunt præsentiam conuenientis, igitur, &c. Maior patet ex supra dictis. Minor probatur in litera, quia dupliciter aliquid fit nobis præsens. Vno modo secundùm cognitionem, &c. Alio modo secundùm rem, actu, vel potentia; sed memoria facit præsentia secundùm cognitionem; spes autem secundùm potentiam, igitur minor vera.

¶Nota, q in spe est præsentia, & coniunctio secundùm potentiam non passiuam materiæ, sed actiuam verè, vel præsensè sperantis, quia videlicet habet potentiam, q possit consequi rem speratam, quia nullus sperat nisi possibile, &c.

¶Et quia maior est coniunctio secundùm rem, quàm secundùm similitudinem, quę est coniunctio cognitionis. Item maior est coniunctio rei in actu, quàm in potentia; ideo maxima est delectatio, quæ fit per sensum; qui requirit præsentiam rei sensibilis; secundum autem gradum tenet delectatio spei, in qua non solùm est delectabilis coniunctio secundùm apprehensionem, sed etiam secundùm facultatem, vel possibilitatem adipiscendi bonum, quod delectat; tertium autem gradum tenet delectatio memoriæ quæ habet solam cõiunctionem apprehensionis.

¶Hic consequenter pro maiori explicatione materiæ comparat ex dictis delectationes, quę sunt sequentes præsentiam apprehensionis sensus, & spei, & memoriæ, tali conclusione. Maxima est delectatio, quę fit per sensum; secundum autem gradum tenet delectatio spei; tertium autem delectatio memoriæ. Probatur, delectatio sequitur coniunctionem, & præsentiam delectabilis, sed est maior coniunctio secũdùm sensum, quàm secundũ spem, & secundùm spem maior, quàm secundùm memoriã, igitur, &c. Maior nota. Minor patet, quia secundùm sensum est præsentia realis sensibilis actu, secundùm spem est realis in potentia, secundùm memoriam tantùm secundùm apprehensionem, igitur, &c.

Concl.

¶Nota, q quamuis delectatio, quæ est de sensibili præsente habeat causam in corpore, non tamen per hoc tollitur quin sit passio, sicut & D.S. infra habet de dolore, vnde causa delectationis sensibilis est coniunctio realis, sed vlterius etiam sensus interior apprehendit, & immutatur etiam concupiscibilis, vnde non perficitur delectatio in apprehensione, sed vlterius terminatur in affectu, & ideo D.S. videtur emendasse, quæ ponit in de Veri. Mate. 26. art. 4. ad quintum, infra, q. 35. art. 1. ad primum. in simili de dolore quem ibidem dicit non propriè esse passionem, vnde corpus non dolet, nec delectatur, nisi anima prius doleat, vel delectetur. & per consequens appetitus etiam immutatur, & immutat corpus secundùm proportionem appetitus, &c.

¶Confirmatur conclusio responsiua quo ad primam partem, q memoria est causa delectationis.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd spes, & memoria sunt quidem eorum, quæ sunt simpliciter absentia, quæ tamen secundùm quid sunt præsentia, s. vel secundùm apprehensionem solam, vel secundùm apprehensionem, & facultatem ad minus æstimatam.

¶Ad

¶Ad maiorē, delectatio est de bono præsenti ad minus aliquo modo, sed non oportet, ꝙ semper sit præsens secundùm se, & secundùm rem; sed sufficit præsentia in esse apprehenso; secundò delectatio maxima est de præsenti secundùm rem, sed delectatio aliqualis est de aliqualiter præsenti.

¶Ad minorem, sunt de absenti secundùm se, tamen de præsenti secundùm apprehensionem, vel etiam cum hoc secundùm potentiam, & facultatem ad minus æstimatam.

¶Ad secundum dicēdum, ꝙ nihil prohibet idem secundùm diuersa esse causam contrariorum; sic igitur spes inquantum habet præsentem æstimationem boni futuri delectationem causat, inquantum autem caret præsentia eius causat afflictionem.

¶Ad maiorem, idem secundùm idem, & eodem modo se habens, & hoc in naturalibus non est causa contrariorum, tamen idem secundùm diuersa, & diuerso modo potest esse causa contrariorum, vnius videlicet per se, alterius per accidens.

¶Ad minorem, spes est causa afflictionis, vt caret præsentia reali boni sperati, sed vt habet æstimationem præsentem, & apprehensionem facultatis habendi rem, sic est causa delectationis, vt futurorum est præsens, tum in apprehensione, tum in facultate sperantis, & sic est causa contrariorum secundùm diuersa, &c.

Ad tertium dicendum, ꝙ amor, & cōcupiscentia delectationem causant; omne enim amatum fit delectabile amanti, eo ꝙ amor est quædam vnio, vel connaturalitas amantis ad amatum; similiter etiam omne concupitum est delectabile concupiscenti, cum concupiscentia sit præcipuè appetitus delectationis; sed tamen spes inquantum importat quandam certitudinem realis præsentiæ boni delectantis, quam non importat, nec amor, nec concupiscentia, spes magis ponitur causa delectationis, quàm illa, & similiter magis, quàm memoria, quę est de eo, quod iam transijt.

¶Ad maiorem, vera, tamen spes propinquius se habet ad bonum, quàm amor, & concupiscentia; nam multa amamus, quę nō speramus; superaddit ergo spes quandam certitudinem, & facultatem respectu præsentiæ futuræ possibilis, quæ amor, & concupiscentia non important, & quia spes auget, & fortificat concupiscentiam. Vltra, non ergo, negatur, ꝙ nō magis. Conceditur quidem, ꝙ amor, & cōcupiscentia est causa delectationis (ad sensum supra dictum, q. 26. articu. 1. ad secundum, vt habet principium solutionis D.S.) sed magis spes, & etiam magis, quàm memoria, quæ est de eo, quod transijt in se, & est solùm præsens secundùm apprehensionem memoratiuam, sed quod speratur est præsens secundùm apprehensionem, & s̄m rem in potentia tamen, &c.

Vtrum tristitia sit causa delectationis.

H Infra q. 35. art. 5. ad 1. & q. 48. ar. 3. cor.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ tristitia non sit causa delectationis. Contrarium enim non est causa contrarij, sed tristitia contrariatur delectationi; ergo non est causa delectationis.

¶ 2 Præterea, contrariorum contrarij sunt effectus, sed delectabilia memorata sunt causa delectationis; ergo tristitia memorata sunt causa doloris, & non delectationis.

¶ 3 Præterea, sicut se habet tristitia ad delectationem, ita odium ad amorem; sed odium non est causa amoris, sed magis è conuerso, vt supra dictum est,* ergo tristitia non est causa delectationis. (* q. 29. ar. 2.)

¶Sed contra est, quod in Psal. dicitur. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur; ergo lachrymæ, quæ ex tristitia oriuntur possunt esse delectationis causa.

¶Hic inquirit de alia causa intrinseca, & per accidens, quæ est pro tanto intrinseca, quia intra eum, qui delectatur.

¶Respondeo dicendum, ꝙ tristitia potest dupliciter considerari. Vno modo secundùm ꝙ est in actu. Alio modo secundùm ꝙ est in memoria.

¶D.S. primò præmittit quoddam notabile distinctiuū innuens duplicē sensum quæsiti; secundò secundùm hoc distinctè respondet, ibi. Et vtroque, &c. Dicit ergo primò, ꝙ tristitiam possumus considerare dupliciter. Vno modo secundùm ꝙ est actu (.i. secundùm ꝙ aliquis actualiter tristatur de absentia, vel amissione amici, vel rei dilectæ.) Alio modo secundū ꝙ est in memoria .i. secundùm ꝙ quis memoratur tristitiæ suæ præteritæ in qua aliquando fuit. Consequenter cum dicit.

¶Et vtroque modo tristitia potest esse delectationis causa. Tristitia quidem in actu existens est causa delectationis, inquantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius absentia aliquis tristatur, & tamen de sola eius apprehensione delectatur.

¶Iuxta præmissum duplicem sensum quæsiti respondet tali conclusione, vtroq; modo .s. vt est in actu, & vt est in memoria, tristitia potest esse delectationis causa. Hanc conclusionem probat primò quo ad primam partem; secundò quo ad secūdam, ibi. Memoria autem, &c. Prima pars probatur sic. Illud quod facit memoriam, & apprehēsionem rei dilectæ est causa delectationis, sed tristitia est huiusmodi, &c. Maior patet ex ar. 4. Minor patet, q͂a nullus tristatur de re, nisi apprehendat eam, & ratione apprehensionis lætatur, licet contristetur de absentia, habetur ex ista probatione, ꝙ non quæcunq; tristitia præsens est causa delectationis, quia non illa, quæ est de malo præsenti, sed quę est de bono absente, & amato, cuius apprehensio est delectabilis; & quia tristitia nō potest esse sine eius apprehensione, ideo ratione illius apprehensionis tristitia est causa per accidens (.i. per aliud) delectationis. Deinde cum dicit. (Conclusio responsiua.)

¶Memoria autem tristitiæ fit causa delectationis ꝓꝑ subsequentem euasionem; nam carere malo accipitur in ratione boni, vnde s̄m ꝙ homo apprehendit se euasisse ab aliquibus tristibus, & dolorosis accrescit ei gaudij materia, secundùm ꝙ Aug. dicit 22. de ciui. Dei. quòd* sæpe læti tristium meminimus, & sani dolorum sine dolore, & inde amplius lęti, & grati sumus. Et in 8. confes. dicit,* ꝙ quanto magis fuit periculum in prælio, tanto maius erit gaudium in triumpho. (* Aug. c. 11. to. 1.) (* Idem c. 3. to. 1.)

¶Probat secundam partem conclusionis respon. sic. Memoria tristitiæ pręteritę inducit etiam memoriam euasionis à malis, sed ex hoc, ꝙ homo apprehendit se euasisse ab aliquibus tristibus, accrescit ei gaudij materia, igitur tristitia memorata ratione memoratæ liberationis à contristantibus, est per accidens causa delectationis, & gaudij. Maior nota. Minor patet ratione, quia carere malo, bonum est, & ex duplici auctoritate Beati Augustini in litera clarè.

¶Et nota ex hac probatione, ꝙ non quæcunque tristitia memorata est causa delectationis, etiam per accidens, sed quę habet annexam liberationem à tristibus, vt patet etiam ad secundum.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis, quia tristitia præsens ratione apprehensionis dilecti, est causa delectationis, vel gaudij.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ contrarium quandoq; per accidens est causa contrarij, sicut frigidū quandoq; calefacit, vt dicitur in 8. Physi.* & similiter tristitia per accidens est delectationis causa, inquantum fit per eam apprehensio alicuius delectabilis. (* Ari. tex. 8.)

¶Ad maiorem, contrarium non est causa contrarij per se, tamen per accidens, vt patuit supra sæpius. Minor vera; ergo tristitia non est, &c. per se, & ratione suipsius, tamen per accidens (.s. ratione alicuius adiuncti) scilicet vel ratione apprehensionis rei delectabilis, est causa delectationis, velut facit memoriam euasionis mali, quæ est quoddam bonum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ tristia memorata inquantum sunt tristia, & delectabilibus contraria, nō causant delectationem, sed inquantum ab eis homo liberatur; & similiter memoria delectabilium, ex eo ꝙ sunt amissa potest causare tristitiam.

¶Ad maiorem, contrariorum effectus per se sunt contrarij, tamen possunt habere eundem effectum, qui est vnius per se, alterius per accidens.

¶Ad minorem, delectabilia memorata, vt sic, sunt causa delectationis, tamen memorata vt amissa, possunt esse causa tristitiæ. Sic per oppositum tristia memorata, vt euitata, sunt causa delectationis per accidens. Vltra, ergo tristia memorata, &c. Verum, vt sic, tamen vt aliquis ea euaserit sunt delectabilia.

¶Ad tertium dicendum, quòd odium etiam per accidens potest esse causa amoris, prout .s. aliqui diligunt se inquantum conueniunt in odio vnius, & eiusdem.

¶Ad minorem, odium non est causa amoris, verum per se, tamen benè per accidens. Sicut ex hoc, ꝙ duo conueniunt in odio tertij, per accidens se amant, sicut Hærodes, & Pilatus. Econtra autem amor est causa odij, non quidem sibi contrarij, sed ex se dependentis per se, odij videlicet, quod habetur ad contrarium amati, vt patuit sup. q. 29. art. 2. ad secundum. Ergo tristitia non est causa delectationis. Verum, per se, & ratione sui, sed ratione adiuncti. Sicut est de Antiparistasi.

Vtrum actiones aliorum sint nobis delectationis causa.

I

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd actiones aliorum non sint nobis delectationis causa. Causa enim delectationis est proprium bonum coniunctum; sed aliorum operationes non sunt nobis coniunctæ; ergo non sunt nobis causa delectationis.

¶ 2 Præterea, operatio est proprium bonum operantis; si igitur operationes aliorum sint nobis causa delectationis; pari ratione omnia alia bona aliorum, erunt nobis delectationis causa, quod patet esse falsum.

¶ 3 Preterea, operatio est delectabilis, inquantum procedit ex habitu nobis innato, vnde dicitur 2. Ethic.* ꝙ signum generati habitus oportet accipere fientem in opere delectationem; sed operationes aliorum non procedunt ex habitibus, qui in nobis sunt; sed interdum ex habitibus, qui sunt in operantibus; non ergo operationes aliorũ sunt nobis delectabiles, sed ipsis operantibus.

* Arist. c. 3.

¶ Sed contra est, quod dicitur in secunda canonica Ioannis. Gauisus sum valde, quia inueni de filijs tuis ambulantes in veritate.

D. Ioan.

¶ Hic consequenter D. S. inquirit de causa delectationis extrinseca (quod est secundum principale huius quæstionis) per reliquos quatuor articulos, secundum ꝙ quatuor possunt aliqualiter dici causæ extrinsecæ delectationis, vt patebit prosequendo.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est,* ad delectationem duo requiruntur. s. cõsecutio proprij boni, & cognitio proprij boni consecuti. Tripliciter ergo operatio alterius potest esse delectationis causa.

* Art. 1.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Tripliciter operatio alterius potest esse causa delectationis. Probatur, per operationem alterius consequimur aliquod bonum, & per operationes aliorũ efficitur nobis aliqua cognitio, vel æstimatio proprij boni. Et operationes aliorum, si sint bonæ æstimãtur vt bonum proprium, propter vim amoris; igitur conclusio vera. Huius rationis probat primò consequentiam; secundò primam partem antecedentis, ibi. Vno modo, &c. tertiò secundam, ibi. Alio modo, &c. quartò tertiam, ibi. Tertio modo, &c. Tenet ergo consequentia, quia ad delectationem duo requiruntur. s. consecutio proprij boni, vel tanquam proprij boni, & cognitio boni proprij consecuti. Ergo si per operationes consequimur bonum, vel ipse habentur, vt bonum nostrum, & si faciant cognitionem proprij boni, erunt causæ delectationis tripliciter. Consequenter cum dicit.

¶ Vno modo inquantum per operationem alicuius consequimur aliquod bonum, & secundùm hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt sunt nobis delectabiles, quia benè pati ab alio est delectabile.

¶ Subiungit primam partem antecedentis cum explicatione, quia secundùm operationem aliorum benè patimur, quod est delectabile; habet tamen Philosophus quarto Ethicorum, quòd virtutis est magis benefacere, quàm benè pati, & benè operari magis quàm turpia non operari, quia talia sunt honesta, quæ respicit virtus per se; sed benè pati est delectabile, quia vtile. consequenter ibi.

¶ Alio modo secundùm ꝙ per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æstimatio proprij boni, & propter hoc homines delectantur in hoc, quòd laudantur, vel honorantur ab alijs, quia scilicet per hoc accipiunt æstimationem in seipsis aliquod bonum esse.

¶ Inducit secundam partem antecedentis, quam primò declarat, secundò ex ea infert tria corollaria, primum ibi. Et quia, &c. secundum ibi. Et quia adulator, &c. tertium ibi. Et quia amor, &c. Explicat ergo istam secundam partem antecedentis à signo, quia videmus, quòd homines delectantur, ꝙ laudantur ab alijs. Deinde cum dicit.

¶ Et quia ista æstimatio fortius generatur ex testimonio bonorum, & sapientum; ideo in horum laudibus, & honoribus homines magis delectantur.

¶ Elicit primum corollarium ex prædicta secunda parte antecedentis. s. in laudibus bonorum, & sapientum, homines magis delectantur; patet, quia ibi generatur maior æstimatio boni proprij, quæ facit ad delectationem, vt patuit. Deinde ibi.

¶ Et quia adulator est apparens laudator, propter hoc etiam adulationes quibusdam sunt delectabiles.

¶ Infert secundum corollarium tale. Adulationes sunt quibusdam (. s. vanis) delectabiles. Probatur, laudationes sunt quibusdam delectabiles. Adulationes sunt apparenter laudationes, ergo, &c. maior patuit, minor probatur in litera, quia adulator est apparens laudator, &c. Supra vide q. 18. ar. 9. ad 2. vbi dictum est quis sit adulator, &c. Deinde ibi.

¶ Et quia amor est alicuius boni, & admiratio alicuius magni; iccirco amari ab alijs, & in admiratione haberi est delectabile, inquantum per hoc fit homini æstimatio propriæ bonitatis, vel magnitudinis in quibus aliquis delectatur.

¶ Deducit ex præcedentibus tertium corollarium tale. Amari, & in ammiratione haberi est delectabile. Probatur, aliquis delectatur in æstimatione propriæ bonitatis, & magnitudinis. Sed per hoc, ꝙ aliquis habetur in amore, & admiratione generatur in eo æstimatio alicuius boni, & magni in se, ergo, &c. maior patuit, minor nota etiam ad sensum. Tunc ibi.

¶ Tertio modo inquantum ipsæ operationes aliorum si sint bonæ æstimantur vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æstimare amicum quasi eundem sibi, & propter odium, quod facit æstimare bonum alterius esse sibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis; vnde dicitur 1. Cor. 13. ꝙ charitas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.

D. Paulus.

¶ Ponit tertiam partem antecedentis principalis, quæ probatur sic. Amor facit æstimare amicum quasi eundem sibi; ergo facit operationem amici tanquam propriũ bonum, & per consequens delectabilem. Et probatur per oppositum de odio clarè in litera.

¶ Et iuxta hanc tertiam partem antecedentis confirmatur conclusio respon. argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ operatio alterius potest esse mihi coniuncta, vel per effectũ, sicut in primo modo, vel per apprehensionem, sicut in secundo modo, vel per affectionem, sicut in tertio modo.

¶ Ad maiorem, bonum coniunctum aliquo modo, vel secundùm re, vel in effectu, vel secundùm apprehensionem, & affectũ. Tunc negatur minor, quòd operationes aliorum non sint nobis coniunctæ aliquo horum modorum. Si enim quis daret tunicam, datio sua satis coniungeretur accipienti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit quantum ad tertium modum, non autem quantum ad duos primos.

¶ Maior præsertim vera de operatione immanente non transeunte, vt patuit q. 31. artic. 5. in corpore, & supra etiam. Et esto ita sit, tunc dico, quòd vt sic inquantum est bonum operantis non est delectabilis primo, & secundo modis, quia vt sic non efficit aliquid in me. Potest tamen esse causa delectationis tertio modo sic, quia omnia bona amici sunt delectabilia. Vltra. Si &c. Dico, ꝙ sunt quidem & alia bona delectationis, sed nõ pari ratione, quia nihil efficiunt in nobis sicut operatio, & ergo sunt delectabilia tertio modo, non primo modo, & secundo, nisi ratione operationis, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operationes aliorum, & si non procedant ex habitibus, qui in me sunt, causant tamen in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æstimationem, siue apprehensionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius, qui est vnum mecum per amorem.

¶ Ad maiorem dicitur extra literam, ꝙ operatio est delectabilis operanti, vt procedit ex habitu nobis innato. s. intra nos existente. Tamen potest esse alteri delectabilis triplici modo tacto in solutione, & in corpore.

¶ Ad minorem. Verum, tamen procedunt conformiter ad habitus, qui in nobis sunt. Sicut aliqui habent gratiam receptiuam quasi habitualem, & datio aliorum est huic habitui conformis, & cum hoc causat delectabile, vel facit æstimare habitũ, vel procedunt ex habitu, qui habetur tanquam meus, propter vnitatem affectionalem agentis, & eius circa quem agit, &c.

Vtrum benefacere alteri sit causa delectationis.

K

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd benefacere alteri non sit delectationis causa. Delectatio enim causatur ex consequutione proprij boni, sicut supra dictum est,* sed benefacere non pertinet ad consequutionem proprij boni, sed magis ad emissionem; ergo magis vr esse causa tristitiæ, quam delectationis.

* Art. prec.

¶ 2 Præ-

*Arist.c.1.

¶ 2 Preterea, Philosoph. dicit in 4. Ethic.* quòd illiberalitas connaturalior est hominibus, quàm prodigalitas; sed ad prodigalitatē pertinet benefacere alijs, ad illiberalitatem autem pertinet desistere à benefaciendo; cum ergo operatio cōnaturalis sit delectabilis vnicuiq;, vt dicitur in 7.* & 10. Ethic.* videtur ꝙ benefacere alijs non sit causa delectationis.

*Arist.c.12. & 13. *Arist.c.4. & 5.

¶ 3 Præterea, contrarij effectus ex contrarijs causis procedunt, sed quædam quæ pertinent ad malefacere sunt naturaliter homini delectabilia, sicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & etiam punire, quantum ad iratos, vt dicit Philosophus in primo Rhetoric.* ergo benefacere magis est causa tristitiæ, quàm delectationis.

*Arist.c.11.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in primo Politic.* ꝙ largiri, & auxiliari amicis, aut extraneis, est delectabilissimum.

*Arist.c.2.

¶Hic quærit de alia causa, etiam aliqualiter extrinseca. s. de benefacere alteri.

¶Respondeo dicendum, quòd hoc ipsum, quod est benefacere alteri potest tripliciter esse delectationis causa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod est bonum in altero constitutum, & secundùm hoc inquantum bonum alterius reputamus quasi nostrum bonum propter vnionem amoris, delectamur in bono, quod per nos fit alijs, præcipuè amicis, sicut in bono proprio.

¶D.S. respondet tali conclusione: Benefacere alteri tripliciter (.i. triplici ratione, & causa) est causa delectationis, per comparationem. s. ad effectum, ad finem, ad principium. Prima ratio procedit de amicitia honesti. Secunda de amicitia vtilis, quam ponit ibi. Alio modo, &c. Tertia de ex vtrisque permixta amicitia, quā ponit ibi Tertio modo, &c. Quo ad primam partem, & rationem, arguitur sic. In proprio bono delectamur, sed bonum in altero amico per benefacere constitutum, habetur vt proprium bonum; igitur ex parte boni alteri exhibiti, sicut effectus, benefacere est causa delectationis. Maior nota. Minor patet ex virtute amoris, qui facit bonum amici reputare tanquam bonum nostrum. Et patuit illa minor artic. 5. in fine. Consequenter cum dicit.

¶Alio modo per cōparationem ad finem, sicut cum aliquis per hoc, ꝙ alteri benefacit sperat cōsequi aliqd bonum sibiipsi, vel à Deo, vel ab homine; spes autem delectationis est causa.

¶Probat secundam partem conclusionis sic. Spes est delectationis causa, sed per hoc, ꝙ aliquis benefacit, sperat aliquod bonum consequi; igitur propter finem quæsitum, benefacere est delectabile, &c. Consequenter cum dicit.

¶Tertio modo per comparationem ad principium, & sic hoc, quod est benefacere alteri potest esse delectabile per comparationem ad triplex principium: Quorum vnum est facultas benefaciendi, & secundùm hoc benefacere alteri fit delectabile, inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in seipso existentis ex quo possit alijs communicare; & ideo homines delectantur in filijs, & operibus proprijs, sicut quibus communicant proprium bonum.

¶Manifestat tertiam partem cōclusionis, & hoc tripliciter, secūdùm ꝙ triplex principium potest esse, ꝙ benefacere causat delectationem. s. facultas benefaciendi, habitus inclinans, ibi. Aliud principium, &c. Et motiuum principium, ibi Tertium, &c. Quo ad primum arguitur sic. Illud est causa delectationis, quod facit in homine imaginationem, & æstimationem proprij boni, & facultatis benefaciendi: sed benefacere facit æstimationem facultatis, & abūdantię: ergo. Minor in litera. Maior probatur a signo.

¶Aliud principium est habitus inclinans, secundùm quem benefacere fit alicui connaturale, vnde liberales delectabiliter dant alijs.

¶Deducit tertiam partem conclusionis ex secundo principio benefaciendi sic. Illud quod procedit ex habitu connaturali est delectabile; sed benefacere est huiusmodi quandoque, sicut patet de liberali, &c. Deinde ibi.

¶Tertium principiū est motiuū, puta cū aliquis moueatur ab aliquo quē diligit ad benefaciendū alicui; oīa enim quæ facimus, vel patimur pp amicum delectabilia sunt, quia amor pręcipua causa delectationis est.

¶Declarat eandem partem ex tertio principio sic. Id qd procedit ex amore est delectabile, sed aliquod benefacere procedit ex amore mouente (puta cum aliquis, &c.) vt in litera, igitur, &c. Maior claret ex litera.

¶Et confirmatur conclusio totalis auctoritate Philosophi adducta in argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ emissio inquantum est indicatiua proprij boni est delectabilis; sed inquantum euacuat proprium bonum potest esse contristabilis, sicut quando est immoderata.

¶Ad maiorem, delectatio causatur ex consecutione proprij boni, & etiam ex apprehensione, & æstimatione sui boni pręsertim abundantis.

¶Ad minorem. Tamen etiam emissio est delectabilis, vt indicatiua proprij boni, licet non vt euacuat proprium bonum, & vt immoderata.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ prodigalitas habet immoderatam emissionem, quæ repugnat naturæ, & ideo prodigalitas dicitur esse contra naturam.

¶Ad maiorem vera, quia prodigalitas habet immoderatam emissionem, quæ est innaturalis, non tamen moderata; quia immoderata emissio priuat hominem proprio bono necessario, qd est contra naturam (abijcere. s. necessaria.) Vnde 4 Ethic. Corruptio diuitiarū per quas homo viuit, est quædā ipsius esse perditio.

¶Ad minorem, pertinet ad prodigalitatem benefacere alijs cū sui detrimento; ergo benefacere alijs immoderatè, & vt benefacere, priuat homines bonis necessarijs. Tamen & illud est delectabile, vt facit æstimationem abundantiæ proprij boni. De ista materia in secunda secundæ, q. 117. & q. 119. art. 3.

¶Nota, ꝙ textus Philosophi, qui hic allegatur in maiore sic habet. Illiberalitas autem insatiabilis est. Videtur enim senectus, & omnis impotentia illiberales facere. Et magis connaturale hominibus prodigalitate. Multi enim amatores pecuniarum magis quàm datores, hæc textus.

¶Et nota, ꝙ natura hominis inclinat ad amorem diuitiarum inquantum per eas vita hominis in esse conseruatur. Et per consequens illiberalitas est naturalior. i. magis sequitur inclinationem naturę, & habet maiorem occasionem ex natura hominis ratione generis, licet sit peior, vt Philosophus ibidem probat tribus rationibus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ vincere, redarguere, & punire non est delectabile, inquantum sunt in malum alterius, sed inquantum pertinet ad proprium bonum, qd plus homo amat, quàm odiat malum alterius; vincere enim est delectabile naturaliter, inquantum per hoc fit æstimatio propriæ excellentiæ; & propter hoc omnes ludi in quibus est concertatio, & in quibus potest esse victoria sunt maximè delectabiles, & vniuersaliter omnes concertationes, secundùm ꝙ habent spem victoriæ. Redarguere autem & increpare potest esse dupliciter delectationis causa. Vno modo inquantum facit homini imaginationem propriæ sapientiæ, & excellentiæ, increpare enim, & corripere est sapientum, & maiorum. Alio modo in ꝙ aliquis increpando, & reprehendendo alteri benefacit, quod est delectabile, vt dictum est. Irato autem est delectabile punire, inquantum videtur remouere apparentem minorationem, quæ videtur esse ex præcedenti læsione; cum enim aliquis est ab alio læsus, videtur per hoc ab alio minoratus esse, & ideo appetit ab hac minoratione liberari per retributionem lęsionis, & sic patet, ꝙ benefacere alteri per se potest esse delectabile; sed malefacere alteri non est delectabile, nisi inquantum videtur pertinere ad proprium bonum.

In corpore.

¶Maior vniuersaliter non est vera, immo quandoq; contrarij effectus possunt procedere ex vna causa, licet diuersimodè, videlicet vnus per se, alius per accidens, vt patet art. 4. ad secundum. Vnde contrariæ causæ habent effectus per se contrarios, tamen contrariæ causæ possunt habere eundem effectum, qui erit vnius per se, alterius per accidens. Sic in proposito delectatio est effectus malefacere per accidens, & benefacere per se, &c.

¶Ad minorem dico, ꝙ ea, quę pertinēt ad malefacere, sunt delectabilia naturaliter per accidens, immo falsum est, ꝙ vt sunt in malū alterius sint delectabilia, nec per cōsequens naturaliter. Sed vincere, redarguere, increpare, & punire, q̄ videntur importare malū alterius, sunt solū delectabilia, inquantū pertinent ad bonum propriū, vel inquantū finaliter ordinantur in bonum alterius, sicut D.S. declarat. Et ita patet, ꝙ p se benefacere est delectabile, sed malefacere solū per accidens, inquantū ex hoc sequitur bonum.

Vtrum

Vtrum similitudo sit causa delectationis.

L

AD septimum sic proceditur. Videtur, ꝙ similitudo non sit causa delectationis. Principari enim & præesse quandam dissimilituuinem importat; sed principari,& præesse naturaliter est delectabile, vt dicitur in primo Rhetor.* ergo dissimilitudo magis est causa delectationis,quàm similitudo.

*Arist.c.11.

¶ 2 Præterea, nihil magis est dissimile delectationi quàm tristitia; sed illi qui patiuntur tristitiam maximè sequuntur delectationes,vt dicitur in 8.Ethic.*ergo dissimilitudo est magis causa delectationis,quā similitudo.

*Arist.c.14.

¶ 3 Præterea, illi qui sunt repleti aliquibus delectationibus non delectantur in eis, sed magis fastidiūt eas, sicut patet in repletione ciborum;non ergo similudo est delectationis causa.

¶Sed contra est, ꝙ similitudo est causa amoris, vt dictum est supra;* amor autem est causa delectationis;ergo similitudo est causa delectationis.

*q.27.ar.3.

¶Hic quærit de conditione causæ extrinsecę motiuæ,& obiectalis delectationis.s.de similitudine, quæ est causa delectationis sicut amoris.

¶Respondeo dicendum, ꝙ similitudo est quædam vnitas, vnde id quod est simile,inquantum est vnum est delectabile, sicut & amabile,vt supra dictum est.*

*q.27.ar.3.

¶D S.respondet tali conclusione. Simile inquantum est vnum est delectabile. Ista conclusio vnum supponit, & aliud dicit,limitatum tamen; & D.S.primò manifestat suppositum, & ex eo infert conclusionem. Secundò reddit rationem limitationis conclusionis (.s.quare dixerit) simile inquantum est vnum, ibi. Et siquidem,&c.Supponit ergo conclusio,ꝙ simile sit vnum, quod ostendit D.S.quia similitudo est quædam vnitas (non quidem formaliter,sed fundamentaliter) quia.s.similitudo aliquam vnitatē consequitur,& semper vnitatem præsupponit. Similitudo enim propriè dicta,consequitur vnam qualitatem. Similitudo autem extensè accepta sequitur vnam formam, vt habet modum qualitatis,ita ꝙ talis similitudo ſm rem,non semper distinguitur à relatione indentitatis, sicut duo homines dicuntur similes in humanitate.Secundum hoc suppositum,probatur id,quod dicit conclusio sic.Simile inquantum est vnum est amabile, ergo & delectabile. Tenet cōsequentia,quia vnitas,& cōuenientia,sicut est ratio amoris,ita & delectationis. Et quia idem est causa amoris, & delectationis.Antecedens patuit sup.q.27.art.3.

¶Et nota, ꝙ sicut ibidem dictum est, similitudo, quæ est ratio amoris,capitur extensè.s.tam pro conuenientia in eadem forma, quàm pro proportione,quæ est inter actum, & potentiam, & inter perfectionem,& perfectibile; ita in proposito de similitudine dicendum est. Sicut quis dicit, hæc bona tunica est mihi conueniens,&c. Deinde cum dicit.

¶Et si quidem id quod est simile, proprium bonum non corrumpat, sed augeat,est simpliciter delectabile, puta homo homini, & iuuenis iuueni; si verò sit corruptiuum proprij boni, sic per accidens efficitur fastidiosum,vel contristans, non quidem inquantum est simile, & vnum, sed inquantum corrumpit id quod est magis vnum.

¶Explicat limitationem conclusionis, quare dixerit, ꝙ simile inquantum vnum est causa delectationis, & intendit talem conclusionem.Simile per accidens potest esse fastidiosum,& contristans. Probatur, simile potest corrumpere id, quod est magis vnū (.s.cū aliquo,qui dicitur delectari) igitur contristat,vt sic, non inquantum simile,& vnum. Patet primò cōsequentia,secundò probat antecedens,ibi.Quod autem,&c.Tenet cōsequentia extra literā,quia vnum quodq; plus diligit se, quā aliud. Si ergo aliud simile corrūpat ipsam rem,efficitur sibi fastidiosum.Deinde ibi.

¶Quod autem aliquid simile corrumpat proprium bonum contingit dupliciter. Vno modo,quia corrumpit mensuram proprij boni per quendam excessum;bonū enim præcipuè corporale vt sanitas,in quadam commensuratione consistit, & propter hoc superabundantes cibi,vel quęlibet delectationes corporales fastidiuntur. Alio modo per directam contrarietatem ad proprium bonum, sicut figuli abominantur alios figulos, nō inquantum sunt figuli,sed inquantum per eos amittunt excellentiam propriam,siue proprium lucrum,quę appetunt sicut proprium bonum.

¶Declarat antecedens prædictum, vsq; in finem clarè ratione duplicis corruptionis,&c.Et ratione illius duplicis corruptionis, & præiudicij ad proprium bonum, efficitur cōtristans. Et primus modus patuit,art.1.ad tertium. Secundus patuit sup.q.27.artic.3. Patet ergo ex his, ꝙ similitudo per se est causa delectationis, sed per accidens est causa tristitiæ.

¶Confirmatur etiam conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum sit quædā cōicatio principantis ad subiectum, est ibi quædam similitudo; tamen secundùm quandam excellentiā eo, ꝙ principari,& præesse pertinent ad excellentiam proprij boni; sapientum enim & meliorum est principari, & præesse,vnde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio,vel quia per hoc, ꝙ homo principatur, & præest alijs benefacit, quod est delectabile.

¶Ad maiorem, principari, & præesse quandam dissimilitudinem important. Si intelligitur,ꝙ puram dissimilitudinem, negatur. Si autem intelligitur, ꝙ importet similitudinem imperfectā. verum est, & importat dissimilitudinem, vt opponitur æqualitati,sed non dissimilitudinem, vt opponitur omni conuenientiæ. Illi enim qui principatur,& hi quibus principatur est aliqua communicatio vitæ.Et per consequens similitudo in illa cōicatione.

¶Ad minorem,vera,non ratione dissimilitudinis,sed vel quia efficitur imaginatio proprij boni, vel quia benefacit alijs. Primū est in vanis. Secundum in bonis. Negatur consequentia,quia illa delectatio non cōsurgit ex dissimilitudine,vt sic,sed aliunde. Vnde probat, ꝙ non solùm similitudo est causa delectationis, sed etiam benefacere,& proprium bonum. Cum quo stat, ꝙ similitudo vbi reperitur, est causa delectationis per se loquendo.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ id in quo delectatur tristatus,etsi non sit simile tristitiæ, est tamen simile homini contristato;quia tristitię contrariantur proprio bono eius,qui tristatur; & ideo appetitur delectatio ab his qui in tristitia sunt, vt conferens ad proprium bonum, inquantum est medicatiua cōtrarij.Et ista est causa quare delectationes corporales quibus sunt contrariæ quædam tristitiæ magis appetuntur,quàm delectationes intellectuales,quæ non habent contrarietatem tristitiæ,vt infra dicetur.* Exinde etiam est, quòd omnia animalia naturaliter appetūt delectationem, quia semper animal laborat per sensum, & motum, & propter hoc etiam iuuenes maximè delectationes appetunt propter multas transmutationes in eis existentes, dum sunt in statu augmenti; & etiam melancholici vehementer appetunt delectationes ad expellendum tristitiam, quia corpus eorum quasi prauo humore corroditur, vt dicitur in septimo Ethicorum.*

*q.35.ar.5.

*Arist.c.14.

¶Maior vera. Ad minorem malè subsumitur,quia si subsumatur, sed tristitia est causa delectationis, negatur, præsertim per se. Dicitur autem ad minorem,vt iacet vera est,& illæ delectationes sunt similimę contristato, ea similitudine,quæ est inter actū, & potentiam, licet non similes sint tristitiæ. Et similiter ea in quibus aliquis delectatur,sunt similia contristato,quia conferunt proprio bono,cui tristitia est contraria.Et ex hoc patet,quare delectationes corporales magis appetuntur,quia videlicet sunt magis necessariæ propter tristitias contrarias præcedentes, vt patuit etiam q.31.artic.5. Vide D.S.in 4.distin.49.q.3.artic.5.q.2.in fine cor. Gaudium,vel delectatio maior sequitur vbi maior molestia præcessit. August.8.confessionum. Et inde est,quòd animalia naturaliter appetunt delectationem, quia per continuum laborem incurrunt fatigationem,quæ est causa tristitiæ, & hanc nituntur repellere per delectationem, similiter iuuenes, & melancolici. Quare autem melancolici sint plurimum tristes, habet D.S. in 4.dist.49.q.3.artic.2.in cor.quia videlicet grossities humorum, & spirituum repugnat delectationi, quæ requirit spiritus subtiles,& aereos. Requiritur enim ad delectationem spiritus clarus,nō nubilosus; in melancolicis autem sunt spiritus terrestres, & obscuri,&c. Quia ergo natura nititur se exonerare à sibi contrario.s. tristitia. Ideo quærit intensè per quod repellatur (.s.delectationem) quæ non est contraria animali, imo ipsius maximè perfectiua,& sic patet ad minorem.

August.

Melancolici quare tristes.

¶Ad tertium dicendum, quòd bona corporalia in quadam mensura consistunt, & ideo superexcessus similium corrumpit proprium bonum, & propter hoc efficitur fastidiosum,& contristans, inquantum contrariatur bono proprio hominis.

¶Maior

¶Maior vera, & hoc non est propter similitudinem; sed quia delectationes excedunt mensuram hominis, & habent annexam contrarietatem ad proprium corporale bonum hominis, quæ est sanitas, & temperantia. Negatur consequentia. Sed debet inferri, superexcessus similium destruens sanitatem, est fastidiosus. Et probat ista ratio secundam conclusionem, quia simile potest corrumpere per accidens, quia bonum corporale, quod est sanitas, consistit in quadam commensuratione humorum, sed per assumptionem multorum delectabilium, & similium causatur discrasia, & superfluitas humorum, & ergo similitudo est per accidens, non per se causa tristitiæ, & fastidij.

Utrum admiratio sit causa delectationis.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd admiratio nō sit causa delectationis. Admirari enim est ignorantis naturæ, vt Damasc. dicit; * sed ignorantia non est delectabilis, sed magis scientia; ergo admiratio non est causa delectationis.

* Damasc. lib. 2. orth. fid. c. 22.

¶ 2 Præterea. Admiratio est principium sapientiæ quasi uia ad inquirendum ueritatem, ut dicitur in principio Metaphys. * sed delectabilius est contemplari iam cognita, quàm inquirere ignota, ut Philosophus dicit in 10. Ethicor. * cum hoc habeat difficultatem, & impedimentum, illud autem nō habeat; delectatio autem causatur ex operatione non impedita, ut dicitur in 8. Ethi. * ergo admiratio non est causa delectationis, sed magis delectationem impedit.

* Arist. c. 2. * Arist. c. 7. * Arist. c. 12. & 13. Et li. 10. c. 4. & 5.

¶ 3 Præterea. Vnusquisque in consuetis delectatur; vnde operationes habituum per consuetudinem acquisitorum sunt delectabiles, sed consueta non sunt admirabilia, ut dicit Augu. super Ioan. * ergo admiratio contrariatur causæ delectationis.

* Aug. trac. 24. tom. 9.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in primo Rhetoric. * quòd admiratio est delectationis causa.

* Arist. c. 11.

¶Hic iterū inquirit de alia causa extrinseca, scilicet admiratione, quæ pro tanto potest dici causa extrinseca delectationis, quia oritur ab extrinseco.

¶Nota autem, quòd admiratio non dicit vnum actum tantùm, sed secundùm D. S. secunda secundæ, quæst. 180. art. 3. ad tertium. dicit actum affectus (qui est timor) consequentem contemplationem veritatis sublimis. Simile habet in de Veritate, Matt. 26. artic. 4. ad septimum. Et secundùm D. S. hic dicit ex parte intellectus ignorantiam cum inquisitione, & collatione. Ex parte affectus habet desiderium annexum, & spem, quādoque cognoscendi admirabile, & insolitum, vel nouum.

¶Respondeo dicendum, ꝙ adipisci desiderata est delectabile, ut supra dictum est; * & ideo quantò alicuius rei amatæ magis accrescit desiderium, tantò magis per adeptionem accrescit delectatio, & etiam in ipso augmento desiderij fit augmentum delectationis, secūdùm quòd fit etiam spes rei amatæ, sicut supra dictum est, * quòd ipsum desiderium ex spe est delectabile.

* Art. 3. ad tertium. * Art. 3.

¶D. S primò deducit conclusionem responsiuam; secundò ex ea infert quædam corollaria, ibi. Et propter, &c. Conclusio responsiua est ista. Admiratio est causa delectationis, &c. Probatur. Quantò alicuius rei amatæ, magis accrescit desiderium, tantò magis per adeptionem accrescit delectatio in re, vel in spe; sed admiratio est desiderium quoddam sciendi, &c. ergo conclusio vera. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem; secundò minorem cum conclusione, ibi. Est autem, &c. Maior ergo probatur in principio, quia adipisci desiderata est delectabile, &c. Consequenter cum dicit.

¶Est autem admiratio desiderium quoddam sciendi, quod in homine contingit ex hoc, quòd uidet effectum, & ignorat causam, uel ex hoc, quòd causa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem ipsius; & ideo admiratio est causa delectationis, inquantum habet adiunctam spem consequendi cognitionem eius, quod scire desiderat.

¶Subiungit minorem cum declaratione quid sit admiratio, & vnde prouematur. Et in fine D. S. infert ipsam conclusionem cum medio probationis, & patent.

¶Nota autem propter hanc minorem, ꝙ non contrariatur dictis D. S. alibi, vbi dicit admirationem ex parte affectus dicere timorem. Minor autem dicit eam importare desiderium. D. S. enim hoc soluit infra q. 41. art. 4. ad quartum. Quia non quælibet admiratio est species timoris; sed admiratio de magno malo, hæc ille. Cum quo stat, ꝙ admiratio de aliquo nouo, & insolito, & non horribili, nec excessiuo, sit ex parte affectus desiderium, quod habet quandoque spem adiūctam de cognitione admirabilis iocundi. Consequenter ibi.

¶Et propter hoc omnia admirabilia sunt delectabilia, sicut quæ sunt rara, & omnes representationes rerum, etiam quæ in se non sunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione unius ad alterum, quia conferre unum alteri est proprius, & connaturalis actus rationis, ut Philosophus dicit in sua Poetica. *

* Arist. c. 3.

¶Ex pdicta deductione cōclusionis infert duo corollaria, secundum ibi. Et pp hoc etiam, &c. Primū est, omnia admirabilia sunt delectabilia, sicut rara, & omnes representationes rerum, etiā quæ in se non sunt delectabiles. Duæ primæ partes patēt ex prædicta probatione, quia est magnum desiderium ad scienda miranda, & rara. Sed tertiam partem D. S. specialiter ostēdit, quia anima gaudet in collatione vnius ad alterum; ideo representationes sunt delectabiles. Antecedens patet, quia conferre vnum ad alterū est ꝓprius actus rationis, & sic delectabilis; ita tamen, ꝙ delectatio extenditur hic ad gaudium, & delectationem animalem. Deinde ibi.

¶Et propter hoc etiam liberari a magnis periculis magis est delectabile, quia est admirabile, ut dicitur in primo Rhetoric. *

* Arist. c. 11.

¶Infert secundum corollarium tale, liberari a magnis periculis est delectabile. Probatur, omne admirabile est delectabile; sed liberari a magnis periculis est admirabile, &c. Habet enim tale liberari desiderium sciēdi annexum apud alios, quomodo potuerit esse possibile, & huiusmodi. Et etiam quia videtur homo per hoc esse fortis, & prudens, qui euasit magna pericula.

¶Confirmatur autem conclusio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd admiratio non est delectabilis, inquantum habet ignorantiam, sed inquantum habet desiderium adipiscendi causam, & inquantum admirans aliquid nouum addiscit, scilicet talem esse, quem non æstimabat.

¶Maiorē concedo, tamē habet etiam annexum desiderium, & spem sciendi, quod ignoratur, & etiam admirans sperat addiscere aliquid noui. Dictum est autem supra, quòd spes adipiscendi bonum, & præsertim nouum, est causa delectationis.

¶Ad minorem, verum, per se non est delectabilis, tamen ratione desiderij, & spei consequendæ scientiæ de ignorato, est delectabilis. Negatur consequentia, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ delectatio duo habet. s. quietem in bono, & huiusmodi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum, cum sit perfectius contemplari veritatem cognitam, ꝙ̄ inquirere ignotam; contemplationes rerū scitarum per se loquēdo sunt magis delectabiles, quàm inquisitiones rerum ignotarum; tamē per accidens quantum ad secundū, cōtingit, ꝙ inquisitiones sunt quandoq; delectabiliores, ſm ꝙ ex maiori desiderio procedūt, desiderium autem maius excitatur ex perceptione ignorantiæ; vnde maximè homo delectatur in his, quæ de nouo inuenit, aut addiscit.

¶Ad minorem, vera per se, & inquantum est quies perfecta in bono adepto, tamen per accidens inquirere ignota potest esse delectabilius; quantum ad secundum, quod est in delectatione. s. perceptionem conuenientis adepti, quia talis inquisitio potest procedere ex maiori desiderio, rationе cuius magis percipitur. Ibi est etiam maior conatus ad percipiendum, & habendum id, quod inquiritur, quàm alibi in iam habito; & per consequens magis delectat. Illud autem desiderium est maius, quia percipitur ignorantia, ad quam repellendam tāquam contrarium magis nititur. Dictum est enim supra, quòd illud magis desideratur, cuius cōtrarium præcedit, quod est contrarium desideranti; quia ergo admirans aduertit se ignorare, & ignorantia est sibi contraria; ideo magis intensè fertur in cognitionem. Et inde est, quòd maximè delectatur in his, quæ de nouo addiscit, & inuenit; quia ibi aduertitur præcedens ignorantia, &c.

¶Ad tertium dicēdū, ꝙ ea quæ sunt consueta, sunt delectabilia ad operandum, inquantum sunt quasi connaturalia; sed tamen ea quæ sunt rara, possunt esse delectabilia, vel ratione cognitionis, quia desideratur eorū scientia, inquantum sunt mira; uel ratione operationis, quia ex desiderio magis inclinatur mens ad hoc, ꝙ intēsè in nouitate operetur, ut dicitur in 10. Ethic. * perfectior enim operatio causat perfectiorem delectationem.

* Arist. c. 4.

¶Maior vera, delectatur in consuetis, quia facta sunt connaturalia, tamen etiam inconsueta possunt delectabilia esse alia ratione, vel ratione cognitionis, quæ multum desideratur tanquam mira, & noua ratione dicta ad secundum. Vel ratione operationis, quæ in nouis, & in inconsuetis etiam est maior, & desiderabilior propter nouitatem. Operatio autem, & cognitio magis desiderata, est magis delectabilis, quia esse desiderabile est ratio delectationis. Et talis operatio noua, etiam est perfectior ratione maioris desiderij, & per consequens magis delectat. Minor vera; negatur consequentia, quia maior non est vniuersaliter vera, non solùm enim in consuetis delectamur.

Quæstio Trigesimatertia.

De Effectibus delectationis.

N

DEinde considerandum est de effectibus delectationis. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum delectationis sit dilatare. Secundò, utrum delectatio causet sui sitim, uel desiderium. Tertiò, vtrum delectatio impediat usum rationis. Quartò, utrum delectatio perficiat operationem.

¶Patet ordo, quia effectus posterior est causa. Et sunt quattuor effectus, & secundùm hoc quattuor articuli.

Vtrum dilatare sit effectus delectationis.

Infra q.37. art.2. corp.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod dilatatio non sit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorem magis pertinere, secundùm quod dicit Apostolus. 2. ad Cor. 6. Cor nostrum dilatatum est. Vnde & de præcepto charitatis in Psal. dicitur. Latum mandatum tuum nimis; sed delectatio est alia passio ab amore; ergo dilatatio non est effectus delectationis.

D. Paulus. Psalmus.

¶ 2 Præterea. Ex hoc, quod aliquid dilatatur, efficitur capacius ad recipiendū; sed receptio pertinet ad desiderium, quod est rei nondū habitæ; ergo dilatatio magis videtur pertinere ad desiderium, quàm ad delectationem.

¶ 3 Præterea. Constrictio dilatationi opponitur; sed constrictio uidetur ad delectationem pertinere; nam illud constringimus, quod firmiter uolumus retinere, & talis est affectio appetitus circa rem delectantem; ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

Esa. 60.

¶Sed cōtra est, quod ad expressionē gaudij dr. Esa. 60. Videbis & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum. Ipsa etiam delectatio ex dilatatione nomen accepit, ut lætitia nominetur, sicut supra dictum est.*

*q.31.ar.3. ad tertium.

¶ Hic primò inquirit de effectu propinquo, & immediatè sequente ad delectationem.

¶Respondeo dicendum, quod latitudo est quædā dimensio magnitudinis corporalis, unde in affectionibus animæ non nisi secundùm metaphoram dicitur.

¶D. S. primò præmittit quoddam notabile expositiuum quæsiti; secundò respondet conformiter, ibi. Dilatatio autem, &c. Exponit ergo, quomodo accipiatur dilatatio in quæsito, quia hic non quæritur de dilatatione quantitatiua, sed metaphorica, quæ potest cōpetere affectibus animæ sic, quod sicut dilatatio in quantitate dicitur motus ad latitudinem dimensiuam, sic in affectibus animæ dicit quandam magnificationem animi. Consequenter cum dicit.

¶Dilatatio autem dicitur quasi motus ad latitudinem, & competit delectationi s̄m duo, quæ ad delectationem requiruntur; quorū vnum est ex parte apprehensiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionem alicuius boni cōuenientis; ex hac autem apprehensione apprehendit se homo perfectionem quandā adeptum, quę est spiritualis magnitudo; & secundùm hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari, seu dilatari.

¶Respondet secundùm prædictam acceptionē dilatationis tali conclusione, quam intēdit. Dilatatio metaphorica est effectus delectationis dupliciter, & s̄m apprehensionem, & s̄m appetitum. Probatur. Dilatatio metaphorica in affectibus animæ, importat motum ad latitudinem, & spiritualem magnitudinē; sed talis magnitudo spiritualis est effectus delectationis, & s̄m apprehensionem, & appetitum; ergo, &c. Maior patet ex notabili. Minor probatur primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Aliud autem, &c. Quo ad primam partem minoris. i. quod secūdùm apprehensionem, arguitur sic. Ille qui delectatur, apprehendit se quandam perfectionem adeptum, sed adeptio perfectionis est quædam spiritualis magnitudo; ergo delectatio habet secum dilatationem. Et est fundamentum, quia in his, quæ non mole magna sunt, idem est maius, quòd melius. Sed ibi est quædam melioratio; ergo & magnitudo, vel dilatatio. Et secundùm hoc dicitur animus hominis per delectationem magnificari, inquantum apprehendit se perfectum, &c. Deinde cum dicit.

¶Aliud autem est ex parte appetitiuæ virtutis, quæ assentit rei delectabili, & in ea quiescit quodammodo se præbens ei ad eam interius capiendam, & sic dilatatur affectus hominis per delectationem quasi se tradens ad continendum interius rem delectantem.

¶Probat secundam partem minoris principalis. s. quo ad appetitum sic. Ille appetitus dilatatur, qui se tradit, & quasi aperit ad continendum interius rem delectantem; sed hoc fit in delectatione; ergo ibi est dilatatio.

¶Nota autem, quòd sicut supra dictum fuit quæst. 28. art. 5. in fi. quòd amoris, quantum ad formale, est facere læsionem, vel meliorationem, liquefacere, & causare languorem; & nihilominus his affectibus respondet aliqua immutatio ex parte organi, & corporis. Ita & hic videtur D. S loqui de formali delectationis, quia loquitur de appetitu, & cognitione, & de delectatione, vt se extendit ad gaudium spirituale; & tamen etiam ex parte organi in delectatione passione, videtur sequi aliqua immutatio. Vnde supra dictum est q. 31. ar. 3. ad tertium. quod lætitia significat aliquem effectum interiorem, qui est dilatatio cordis propter multitudinē bonorum spirituum, qui sunt materiale delectationis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua. Et quamuis delectatio sensitiua nominetur ex lætitia exteriori, tamen & dilatatio metaphorica spiritualis est effectus gaudij, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet in his, quæ dicuntur metaphoricè idem diuersis attribui secundùm diuersas similitudines; & secundùm hoc dilatatio pertinet ad amorem ratione cuiusdam extensionis, inquantum affectus amantis ad alios extenditur, ut curet nō solùm quæ sua sunt, sed quæ aliorum; ad delectationem uerò pertinet dilatatio, inquantum aliquid in seipso ampliatur, ut quasi capacius reddatur.

¶ Maior vera, dilatatio metaphorica, sed alterius rationis, quàm sit dilatatio delectationis, attribuitur amori, quæ idem videtur cum extasi, de qua supra q. 28. artic. 3. quæ est exitus appetitus ad alterum amicum, vel ad bona amata amore concupiscentiæ, sed dilatatio delectationis est, secundùm quòd delectatus in se ampliatur, & se aperit ad intromittendum delectans.

¶Minor vera, sed negatur consequentia, quia non est inconueniens, vt idem metaphoricè acceptum attribuatur diuersis, immo contrarijs secundùm diuersas similitudines, & proprietates, vt patet in scriptura de Leone, qui attribuitur Christo, & diabolo; sed Christo propter fortitudinem, diabolo propter sæuitiam, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd desiderium habet quidem aliquam ampliationem ex imaginatione rei desideratæ, sed multo magis ex præsentia rei iam delectantis; quia magis præbet se animus rei iam delectanti, quàm rei non habitæ desideratæ, cum delectatio sit finis desiderij.

¶Maior vera, sed tamen receptio propinquius sequitur delectationem, quàm desiderium, quia ibi in re, alibi secundùm spem, & imaginationem.

¶Ad minorem, non solùm, sed etiam ad delectationem, quæ præsupponit receptionem realem, quàm sequitur maior dilatatio, quam receptionem imaginatam, quæ est cum desiderio. Negatur ergo consequentia, & ratio in solutione, quia ex imaginatione rei desideratæ, & recipiendæ, non sequitur tanta ampliatio, & dilatatio, sicut ex re iam præsentialiter exhibita, & delectante; quia delectatio est finis desiderij, finis autem potissimè mouet, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille, qui delectatur, constringit quidem rem delectantem, dum ei fortiter inhæret, sed cor suum ampliat, ut perfectè delectabili fruatur.

¶Ad maiorē. Constrictio cordis, vel affectus, & ampliatio eiusdem opponūtur; sed cōstrictio rei delectantis, & fortis impressio, & tentio, & dilatatio cordis non opponuntur, immo eo ipso, quod res multum delectat, & dilatat; ideo est maior conatus ad eam tenendam, & ad sibi inhærendum. Minor vera, de constrictione secunda rei delectantis intra delectatum; sed non constrictio, & retractio, & cōpressio cordis, &c. Negatur igitur consequentia, &c.

Vtrum

Utrum delectatio causet desiderium, vel sitim suiipsius.

O 4.d.49 q.3. ar.3.ad 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd delectatio non causet desiderium suiipsius. Omnis enim motus cessat, cum peruenerit ad quietem; sed delectatio est quasi quædam quies motus desiderij, vt supra dictum est; * cessat ergo motus desiderij, cum ad delectationem peruenerit, non ergo delectatio causat desiderium.

*q.23.ar.4. & q.30.ar.2.

¶ 2 Præterea. Oppositum non est causa sui oppositi; sed delectatio quodammodo desiderio opponitur ex parte obiecti; nam desiderium est boni non habiti, delectatio uerò boni iam habiti; ergo delectatio non causat desiderium suiipsius.

¶ 3 Præterea. Fastidium desiderio repugnat; sed delectatio plerumque causat fastidium; non ergo facit sui desiderium.

¶Sed contra est, quod Dominus dicit. Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Per aquam autem significatur, secundùm Aug. * delectatio corporalis.

Ioan.4. *Aug.trac. 15. s.p.Ioã. tomo 9.

¶Hic quærit de secundo effectu, qui est desiderium suiipsius.

¶Respondeo dicẽdum, q delectatio dupliciter potest considerari; vno modo, secundùm q est in actu; alio modo, secundùm q est in memoria. Item sitis, uel desideriũ potest dupliciter accipi; vno modo propriè, ſm q importat appetitum rei non habitæ; alio modo communiter, secundùm quòd importat exclusionem fastidij.

¶D.S. primò ostẽdit per aliquas distinctiones intellectum quæsiti, tam ex parte subiecti eius, quam ex parte prædicati. Secundò conformiter subiungit varias conclusiones responsiuas, ibi. Secundum igitur, &c. Distinguit ergo primò ex parte subiecti, quòd delectatio potest considerari dupliciter, &c. & sic dupliciter intelligi quæsitũ. s. an delectatio in actu, vel in potentia possit causare desiderium. Secundò distinguit ex parte prædicati, q sitis, vel desideriũ accipi potest dupliciter, &c. Et etiam dupliciter intelligi quæsitum, an s. desiderium propriè acceptum, vel communiter causet delectatio. Et patent illæ distinctiones ex suprahabitis.

¶Secundum igitur, q est in actu delectatio, non causat sitim, vel desiderium suiipsius per se loquẽdo, sed solùm per accidens; si tamen sitis, vel desiderium dicatur rei non habitæ appetitus; nam delectatio est affectio appetitus circa rem præsentem.

¶Præmisso vario intellectu quæsiti. Hic consequenter variè respondet; & primò quo ad primum intellectum ex parte subiecti, & etiam ex parte prædicati; secundò iterum quo ad primum intellectum subiecti; sed intelligendo prædicatum secundo modo, ibi. Si verò, &c. tertiò quo ad secundum intellectum subiecti, intelligendo prædicatum vtroque modo, ibi. Si verò, &c. Quo ad primũ respondet tali conclusione. Delectatio in actu (idest actu habita) non causat desiderium suiipsius, secundùm q desiderium capitur propriè primo modo, & hoc per se, idest vniuersaliter, ratione generis; per accidens tamẽ potest. i. ratione talis delectationis. Huius conclusionis D.S. probat primò primam partem; secundò secundã, ibi. Sed contingit rem, &c. Quò ad primam arguitur sic. Desideriũ isto modo est appetitus rei absentis, & non habitæ; sed delectatio est habita (vt supponitur) & affectio de re præsente appetitus; igitur non facit suiipsius desiderium per se, hoc est, vt delectatio est, & ratione generis. Consequenter cum dicit.

¶Sed contingit rem præsentem non perfectè haberi; & hoc esse, uel ex parte rei habitæ, uel ex parte habentis; ex parte quidem rei habitæ, eo q res habita non est totà simul; vnde successiuè recipitur, & dum aliquis delectatur in eo quod habet, desiderat potiri eo quod restat; sicut qui audit primam partem versus, & in hoc qđ delectatur, desiderat alteram partem versus audire, vt Aug. dicit in quarto Confess. *

*Aug.c.11.

¶Probat secundam partem conclusionis primæ sic. Delectatio est circa rem præsentem affectio appetitus; sed contingit rem præsentem aliqualiter non perfectè haberi, & ex parte rei habitæ, & ex parte habentis, & respectu eius, quod nondum habetur, potest esse delectatio futura, & per consequens talis delectationis partialis potest esse desiderium propriè. Maior nota. Sed minorem declarat D.S primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Ex parte autem, &c. Circa primam partem minoris primò declarat eam; secundò ex ea elicit quoddam corollarium, ibi. Et hoc modo, &c. primam ergo partem minoris declarat clarè in littera. Consequenter ibi.

¶ Et hoc modo omnes ferè delectationes corporales faciunt suiipsarum sitim quousq; consumantur, eo quòd tales delectationes consequuntur aliquem motum, sicut patet in delectationibus ciborum.

¶Elicit ex prædicta prima parte minoris tale corollarium. Ex parte rei nondum habitæ perfectè, omnes ferè delectationes corporales faciunt suiipsarum sitim, & desiderium (idest per accidẽs) patet ex dictis, quia dum aliquis delectatur in eo, quod habet, nondum tamen plenè, desiderat potiri, eo quod restat; sed in huiusmodi delectationibus ferè omnibus nondum plenè habetur in quo delectatur; igitur, &c. Maior patuit. Minor probatur in littera, quia tales delectationes consequuntur aliquem motum, in quo semper aliquid restat. Consequenter ibi.

¶ Ex parte autem ipsius habentis, sicut cum aliquis aliquam rem in se perfectam existentem nõ statim perfectè habet, sed paulatim acquirit, sicut in mundo isto percipientes aliquid imperfectè de Diuina cognitione delectamur; & ipsa delectatio excitat sitim, uel desideriũ perfectæ cognitionis, secundùm q potest intelligi, quod habetur Eccles. 24. Qui bibunt me, adhuc sitient.

Eccl.24.

¶ Declarat secundam partem minoris prædictæ clarè in littera, & patet.

¶Nota autem, quod supra dictum est, quòd delectatio habet se, sicut & operatio, vel adeptio quam consequitur. Quia ergo quandoque est adeptio successiua; igitur & delectatio. Potest igitur esse sitis, & desiderium etiam propriè dictum, respectu delectationis totalis, nõ ratione eius, quod iam habetur; sed ratione eius, quod restat habendum, &c. vt declarauit D S. Deinde cum dicit.

¶Si uerò per sitim, uel desiderium intelligatur sola intentio affectus tollens fastidium, sic delectationes spirituales maximè faciũt sitim, uel desiderium suiipsarum. Delectationes enim corporales, quia augmentatæ, uel etiam continuatæ faciunt superexcrescentiam naturalis habitudinis, efficiuntur fastidiosæ, ut patet in delectatione ciborum, & propter hoc, quando aliquis iam peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus fastidit eas, & quandoque appetit aliquas alias; sed delectationes spirituales non superexcrescunt naturalem habitudinem, sed perficiunt naturam; vnde cum peruenitur ad consummationem in ipsis, tunc sunt magis delectabiles.

¶Respõdet iuxta secundum intellectum prædicati quæsiti. s. desiderium, accipiendo pro exclusione fastidij, & intelligẽdo iterum delectationem in actu; & ponit talem conclusionem responsiuam secundam. Si desiderium capiatur communiter pro affectus intentione, excludente fastidium, sic delectationes spirituales. s. actu habitæ, faciunt desideriũ suiipsarum, & hoc per se; sed per accidens non faciunt tale desiderium. s. motum attentũ. Huius cõclusionis probat primò primam partẽ; secundò secundam, ibi. Nisi fortè, &c. tertiò ex conclusione exponit quandam auctoritatem scripturæ, ibi. Et per hunc, &c. Quo ad primam partem arguitur sic, per oppositum ad delectationes corporales; ideo delectationes corporales efficiuntur fastidiosæ, quia augmentatæ, vel etiam continuatæ faciunt superexcrescentiam naturalis habitudinis; sed delectationes spirituales nõ superexcrescunt per se, sed perficiunt naturam; ergo per se causant desiderium, idest attentionem, & exclusionem fastidij, præmissæ patent ex littera. Deinde ibi.

¶Nisi fortè per accidens, inquantum operationi contemplatiuæ adiunguntur aliquæ operationes virtutum corporalium, quæ per assiduitatem operãdi lassantur.

¶Manifestat secundam partem conclusionis præcedentis, & potest sic argui. Ideo delectationes corporales, &c. vt prius; sed delectationes spirituales superexcrescunt quandoq; per accidẽs in nobis. s. inquantum contemplationi adiunguntur operationes virtutum corporalium, &c. ergo &c. vt patet. Deinde ibi.

¶Et per hunc modum etiam potest intelligi, quod dicitur Ecclesiast. 24. Qui bibit me, adhuc sitiet. Quia etiam de Angelis, qui perfectè Deum cognoscunt, & delectantur in ipso, dicitur. 1. Pet. 1. quòd desiderant in eum conspicere.

Eccl.24. 1.Pet.1.

¶Exponit quandam auctoritatem scripturæ secundùm primam partem conclusionis secundæ, clarè in littera. Et vide etiam prima parte, quæst. 58. artic. 1. ad secundum. vbi D.S. exponit de Angelis auctoritatem. 1. Pet. 1. &c. Tunc ibi.

¶Si verò consideretur delectatio, prout est in memoria, & non in actu, sic per se nata est causare sui ipsius sitim & desiderium, quando scilicet homo redit ad illam dispositionem, in qua erat sibi delectabile, quod præterijt, si uerò immutatus sit ab illa dispositione, memoria delectationis non causat in eo delectationem, sed fastidium, sicut pleno existenti memoria cibi.

¶Satisfacit quæsito iuxta secūdum intellectum subiecti quæsiti. s. accipiendo delectationem, ſm q̄ est in memoria, & intelligendo desiderium vtroq; modo, & ponit talem conclusionem responsiuam tertiam. Delectatio prout est in memoria, & non in actu, sic per se nata est causare sui ipsius sitim, & desiderium, quādoque scilicet non semper probatur. Stante eadem causa, stat & idem effectus, sed aliqua dispositio in homine erat causa, quòd res fuit delectabilis, & eius delectatio desiderata; ergo quando redit homo ad illam dispositionem, in qua erat sibi delectabile, quod præterijt; tunc iterum desiderat ipsum, & eius delectationem, sicut cum homo acquirit famem, desiderat delectationem, quam prius habuit in sumptione cibi. Si verò immutatus, &c. vt in littera. Saturato enim non est memoria cibi delectabilis.

¶Et cōfirmatur ista tertia conclusio argumentō in contrarium.

¶Ad primum ergo dicēdum, q̄ quando delectatio est perfecta, tunc habet omnimodam quietem, & cessat motus desiderij tendentis in non habitum; sed quando imperfectè habetur, tunc non omnino cessat motus desiderij tendentis in non habitum.

¶Ad maiorem, omnis motus cessat, cum venerit ad quietē perfectam, & totalem, sed non cum peruenerit ad aliquam partem spacij, vel ad partem delectabilis. Minor vera, sed tamen aliqua est successiua, quæ non habetur simul tota, sed pars post partem. Vltra. Cessat ergo, &c. Verum, quando peruenitur ad delectationem, quæ simul tota habetur, tunc cessat desiderium propriè dictum, sed non communiter. Negatur ergo vltima consequentia.

¶Ad secundū dicēdū, q̄ id quod imperfectè habetur, ſm quid habetur, & ſm quid nō habetur; & ideo simul de eo potest esse, & desiderium, & delectatio.

¶Maior est vera, præsertim de per se loquendo, & vt sic. Ad minorem delectatio perfecta, & simul habita opponuntur desiderio propriè dicto ex parte obiecti; sed delectatio, quæ habetur successiuè, potest secundum partem esse futura, & absens, delectatio, & sic conuenit cum desiderio, quod etiam est futuri, & absentis; ergo, &c. Verum, delectatio quæ simul habetur, tamen delectatio, quæ est successiua, de per accidens potest causare sui ipsius desiderium, & tamen ſm aliud habetur, ſm aliam partem desideratur.

¶Ad tertium dicēdū, q̄ delectationes alio modo causant fastidium, & alio modo desiderium, vt dictū est.*

* In corp.

¶Maior conceditur. Minor falsa est de delectatione spirituali. Secundò de corporali dicitur, q̄ est fastidiosa per accidens, inquantum super excrescit naturalem habitudinē, vt dicebatur circa secundam conclusionem; & tamen etiam aliquæ corporales causant desiderium sui, quia vulelicet nō habentur nisi per successionem, vbi habita parte, appetitur & alia. Et ergo dicit D. S. in solutione, q̄ alio modo delectationes. s. corporales habeant fastidium, & alio modo desiderium; quia fastidium, dum superexcrescunt, desideriū autem antequam habeantur totaliter, & antequam excrescāt, &c.

Vtrum delectatio impediat vsum rationis.

P Infra q. 34. art. 1 ad 1. Et 2. 2. q. 15. art. 3. & q. 53. ar. 6 Et 4. di. 40. q. 1. arti 2. q. 1. ad 3. & art. 5. q. 1. ad 4. Et Ma. q. 10 ar. 1 ad 7.

AD tertium sic proceditur. Videtur, q̄ delectatio non impediat usum rationis, quies enim maximè confert ad debitum rationis usum, vt dicitur in 7. Phys.* quòd in sedendo, & quiescendo fit anima sciens, & prudens. Et Sap. 8. Intrans in domum meam, conquiescam cum illa, scilicet sapientia; sed delectatio est quedā quies; ergo non impedit, sed magis iuuat rationis vsum.

Sapien. 8. * Aristot. tex. 20.

§ 2. Præterea. Ea quę non sunt in eodem, etiam si sint contraria non se impediunt; sed delectatio est in parte appetitiua, usus autem rationis in parte apprehensiua; ergo delectatio non impedit rationis vsum.

§ 3 Præterea. Quod impeditur ab alio, videtur quodammodo transmutari ab ipso; sed usus apprehensiuæ uirtutis magis mouet delectationem, quàm a delectatione moueatur est; enim causa delectationis; ergo delectatio non impedit vsum rationis.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 6. Ethic.* quòd delectatio corrupit estimationem prudentiæ.

* Arist. c. 5.

¶Hic inquirit de tertio effectu delectationis, & quasi priuatiuo

¶Respondeo dicendum, q̄ sicut dicitur in 10. Ethic.* Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ verò impediunt. Est ergo quædam delectatio, quæ habetur de ipso actu rationis, sicut cum aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinando; & talis delectatio non impedit vsum rationis, sed adiuuat.

* Arist. c. 5.

¶1 S dupliciter respōdet, ſm q̄ quæsitum potest intelligi de duplici delectatione, s. vna propria vsui rationis. i. qua quis in speculatione delectatur. alia quæ est corporalis, iuxta quā respōdet, ibi. Sed delectationes, &c. Quo ad primā intētionē ponit talē cōclusionē. Delectatio (quæ habet de actu rationis, quæ est spiritualis) nō impedit vsum rationis, sed iuuat; hāc conclusionē probat primò auctoritate, secūdò ratione, ibi. Quia illud, &c. ex auctoritate sic. Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ verò impediunt. sed delectatio de actu rationis est sibi propria; ergo non minuit, sed auget. Maior est auctoritas Philos. Consequēter cū dicit.

¶ Quia illud attentius operamur in quo delectamur; attentio autem adiuuat operationem.

¶Rationem probat sic. Attentio adiuuat operationem; sed id, in quo delectamur, attentius operamur; ergo propria operatio iuuat, sicut cum quis delectatur in contemplando, vel ratiocinando, &c.

¶Sed delectationes corporales impediunt vsum rationis triplici ratione. Primò quidem ratione distractionis, quia sicut iam dictum est;* ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus, cum autem intentio fortiter inhæserit alicui rei debilitatur circa alias res, uel totaliter ab eis reuocatur; & secundùm hoc, si delectatio corporalis fuerit magna; uel totaliter impediet usum rationis ad se intentionem animi attrahendo, vel multum impediet.

* q. 4. art. ad 3.

¶Hic consequenter respondet quo ad aliam delectationem, scilicet corporalem distrahentem vsum rationis, vel contrariam vsui rationis, tali conclusione. Delectationes corporales impediunt vsum rationis triplici ratione. Probatur tales delectationes impediunt vsum rationis ratione distractionis, ratione cōtrarietatis, & ratione ligationis; igitur conclusio vera, consequentia nota; Antecedens probat primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Secundò ratione, &c. tertiò tertiam ibi. Tertio modo, &c Quo ad primam partem arguitur sic Cum attentio fortiter inhæserit alicui rei, debilitatur circa res alias, vel totaliter ab eis reuocatur; sed ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus; ergo si delectatio corporalis, &c. vt in littera. Et isto modo etiam impeditur vsus rationis speculatiuæ. Deinde cum dicit.

¶Secundò ratione contrarietatis; quædam enim delectationes maximæ superexcedentes sunt cōtra ordinem rationis, & per hunc modū Philosophus dicit in 6. Ethi.* quòd delectationes corporales corrumpūt existimationem prudentiæ, non autem existimationem speculatiuam, cui delectatio non contrariatur; puta, q̄ triangulus habet tres angulos equales duobus; secundum autem primum modum utramq; impedit.

* Arist. c. 5.

¶Probat secundam partem antecedentis prædicti. s. q̄ ratione contrarietatis impediat delectatio corporalis, & arguitur sic. Illo modo impeditur usus rationis per id, quod est contra ordinem rationis (scilicet rectæ) sed quædam delectationes, scilicet sensibiles (maximè superxcedentes, & immoderatę) sunt cōtra ordinem rationis; ergo, &c Et confirmatur auctoritate Philosophi minor. Et declaratur de qua ratione intelligatur, quia practica non speculatiua, & non quæcunque practica, sed particulari. Prudentia enim quæ est recta ratio agibilium, & practica in particulari, illa dicit abstinendum a prauis delectationibus pro hic, & nunc; passionati autem sentiunt contrarium. Deinde ibi.

¶Tertio modo, ſm quandam ligationem, inquantum scilicet ad delectationem corporalem sequitur quædam transmutatio corporalis, maior etiam, quàm in alijs passionibus, quantò uehementius afficitur appetitus ad rem præsentem, quàm ad rem absentē; huiusmodi autem corporales perturbationes impediūt usum rationis, sicut patet in uinolentis, qui hn̄t usum rationis ligatum, uel impeditū.

¶Manifestat tertiam partem eiusdem sic. Ad delectationem corporalem sequitur transmutatio corporis; maior etiam, &c. Sed huiusmodi corporales perturbationes impediunt vsum rationis; ergo, &c. Maior, & minor in littera clarè. Vnde iste modus differt a primo, quia potest aliquis absque ligatione vsus rationis, animo pleno ratione occupari circa sensibilia, & corporalia; & sic retrahi, & distrahi a speculatione rerum spiritualium; sed in tertio modo est cum ligatione vsus rationis, &c.

¶Et

¶ Et iuxta secundum modum confirmat etiam conclusionem secundam argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendũ, ꝙ delectatio corporalis habet quidẽ quietẽ appetitus in delectabili, q̃ quies interdũ cõtrariatur rationi; sed ex parte corporis semp hẽt trãsmutationẽ, & quãtũ ad utrũq; impedit rõnis vsum.

¶ Ad maiorem, quies a passionibus, & motibus corporeis, & a prauis delectationibus confert ad vsum rationis, sed non quies appetitus sensibilis in contrario rationis, nec quies sensitiua ad quã sequitur perturbatio, & transmutatio corporalis. De hoc 7. physi. in D. S. lect. 6. circa tex. comm. 20. Ad minorem dico, ꝙ delectatio sensibilis est quies quandoque in eo, quod est contra rationem, & sic impedit secundo modo, quandoque est quies, habens transmutationem multam adiunctam. Vnde primo modo impedit per viam contrarietatis, sicut qui habituantur ex longa insectatione passionum, habent dictamina contraria prudentiæ, & virtuti. Secundo autem modo impedit per viam ligationis; ergo, &c. Verum, delectatio spiritualis propria non impedit. Et de illa loquitur Sapiens. Intrans in domum meam, &c.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ uis appetitiua, & apprehensiua sunt quidem diuersæ partes, sed unius animæ; & ideo cũ intẽtio animæ uehementer applicetur ad actum vnius, impeditur ab actu contrario alterius.

¶ Ad maiorem, si intelligitur, quòd ea non se impediant, quæ non sunt in eodem subiecto proximo, quod est potentia, negatur. Si autem intelligitur, quòd non se impediant, quæ non sunt in eodem subiecto principali totali, & supposito, vel quæ non radicantur in vna essentia; conceditur maior, & negatur minor, vt patebit infra q. 37. art. 1. & prima par. q. 76. artic. 3 in corp. Minor vera, tamen apprehensiua, & appetitiua sunt vnius suppositi agẽtis, & radicantur in vna anima, quæ si vni fortiter intenderit, ab alio abstrahitur, præsertim quia appetitiua sequens delectationes habet, & requirit apprehensiones, vel disperatas, vel contrarias.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ usus rationis requirit debitum vsus imaginationis, & aliarum uirium sensitiuarum, quæ utuntur organo corporali, & ideo ex transmutatione corporali, vsus rationis impeditur, impedito actu uirtutis imaginatiuæ, & aliarum sensitiuarum.

¶ Ad maiorem non oportet, sed sufficit, ꝙ dependeat ab ipso, vel saltem præsupponat ipsum quo ad vsum. Et sic est in proposito, quia vsus rationis præsupponit, & requirit vsum imaginationis, & aliarum virium, quæ indisponuntur quandoque ex delectatione, & actu appetitus sensitiui. Minor vera. Tamen delectatio etiam transmutat corpus, ex cuius dispositione virtus apprehensiua dependet quo ad sensitiuam, vel saltem necessariò præexquirit. Non enim admittitur, ꝙ intellectiua pars dependeat a sensitiua, vt patuit supra q. 3. art. 3. ad primum. Vel dicitur ad maiorem sub alia forma, quod impeditur ab alio, videtur quodammodo transmutari, vel illud transmutatur, ex quo aliud aliquo modo depẽdet, vel quod exigitur; & sic est in proposito, quia corpus transmutatur, cuius dispositio requiritur ad vsum rationis. Videmus enim, quòd impedito malleo impeditur artifex, &c.

Utrum delectatio perficiat operationem.

Q

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio non perficiat operationem. Omnis enim humana operatio ab vsu rationis depẽdet, sed delectatio impedit usum rationis, ut dictum est; * ergo delectatio non perficit, sed debilitat operationem humanam.

Infra q. 34. ar. 4. ad 3. & q. 40. art. 8. corp. Et 4. dis. 17. q. 2. ar. 3. q. 1. ad 3. Et Veri. q. 26. ar. 10. cor. & ad 2.

* Art. præceden.

¶ 2 Præterea. Nihil est perfectiuum suiipsius, vel suæ causæ, sed delectatio est operatio, vt dicitur in 8. * & 10. Ethic. * quod oportet vt intelligatur uel essentialiter, uel causaliter; ergo delectatio non perficit operationem.

* Arist. c. 12. & 13.

* Arist. c. 3. 4. & 6.

¶ 3 Præterea. Si delectatio perficit operationem, aut perficit ipsam sicut finis, aut sicut forma, aut sicut agens; sed non sicut finis, quia operationes nõ quæruntur propter delectationem, sed magis è conuerso, vt supra dictũ est; * nec iterum per modum efficientis, quia magis operatio est causa efficiens delectationis; nec iterum, sicut forma, non enim perficit delectatio operationem vt habitus quidam, secundùm Philosophum in 10. Ethicor. * delectatio ergo non perficit operationem.

* Art præceden.

* Arist. c. 4.

¶ Sed contra est, quod dicitur ibidem, quòd delectatio operationem perficit.

¶ Hic quærit de alio effectu, qui est perficere operationem.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ delectatio dupliciter operationem perficit; vno modo per modum finis, non quidem, secundùm quòd finis dicitur id propter quod aliquid est, sed secundùm quòd omne bonum completiuẽ superueniens potest dici finis; & secundùm hoc dicit Philosophus in 10. Ethic. * quòd delectatio perficit operationem, sicut quidam superueniens finis; inquantum scilicet super hoc bonum, quod est operatio, superuenit aliud bonum, quod est delectatio, quæ importat quietationem appetitus in bono præsupposito.

* Arist. c. 4.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Delectatio (s. propria) operationem perficit dupliciter. s. per modum finis, & ex parte causæ agentis; huius conclusionis ponit, & exponit primò primam partem; secundò secundam, ibi. Secundo modo, &c. Quo ad primũ arguitur sic; omne bonum alteri superueniens, & ipsum complẽs, dicitur ipsum perficere per modum finis (licet non semper vt finis est id propter quod aliud est) sed delectatio est quoddam bonum superueniens, & complens operationem, faciens appetitum quiescere in operatione; ergo perficit operatione per modũ finis.

¶ Et nota, quòd delectatio est perfectio formalis accidentalis, non constituens operationem in esse, & specie; & ergo nõ oportet, quòd sit simpliciter nobilior, nec finis; immo e contra ordinatur in operationem, sicut in finem; perficit enim sicut decor iuuentutem, vt habetur decimo Ethic. Deinde cum dicit.

¶ Secundo modo ex parte causæ agentis, non quidem directè, quia Philosophus dicit in 10. Ethic. * ꝙ perficit operationem delectatio, non sicut medicus sanum, sed sicut sanitas; indirectè autem inquantum s. agens, quia delectatur in sua actione, vehementius attẽdit ad ipsam, & diligentius eam operatur, & secundùm hoc dicitur in 10. Ethic. * quòd delectationes adaugent proprias operationes. & impediunt extraneas.

* Arist. c. 4.

* Arist. c. 5.

¶ Probat, & exponit secundam partem conclusionis, q̃a ex parte causæ agentis delectatio perficit operationem indirectè nõ directè, vt patet per Philosophum, quia non sicut medicus sanum. s. esse, videlicet in genere causæ efficientis, sed sicut sanitas perficit sanum esse. s. formaliter, & hoc directè, q̃d autem indirectè, pbatur sic. Id quod facit agentem vehemẽtius attendere ad suam operationem, hoc perficit operationem effectiuè ex parte agẽtis indirectè (s. mediante attentione, & vehementia excitata ex parte agẽtis) sed delectatio est huiusmodi; igitur, &c. Minor patet de se. Et cõfirmatur ista pars auctoritate Philosophi, quia propriæ delectationes adaugent (s. effectiuè indirectè) proprias operationes, &c.

¶ Nota, ꝙ aliqui libri habent sic. Non sicut medicus sanum, sed sicut sanitas medicum; sed non videtur esse de mẽte Philosophi, nec habetur in tex. quia vult Philosophus, quòd delectatio perficit operationem, non sicut causa effectiua operationis, sed sicut forma perficit illud, cuius est forma. Dicit enim, quòd delectatio perficit operationem sensus, non sicut sensibile perficit sensum, quia sensibile perficit sensum effectiuè, sed delectatio perficit sensum formaliter. Omnia enim hæc, scilicet tam sensibile; quàm delectatio, sunt bona, & bonitatem operationi tribuentia, sed aliter, & aliter, quia sensibile est perfectio sensus, vel operationis sensus effectiuè; & delectatio est perfectio operationis sensus formaliter; sicut medicus, & etiam sanitas sunt causa eius quod sanari, hoc est huius, quod est sanum esse; sed diuersimodè, quia medicus est causa effectiua huius, quod est sanũ esse, & sanitas est causa formalis huius, quod est sanum esse; & ita habetur ex ista auctoritate, ꝙ delectatio non perficit sicut causa effectiua directè.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non omnis delectatio impedit actum rationis; sed delectatio corporalis, quæ non consequitur actum rationis, sed actum concupiscibilis, qui per delectationem augetur; delectatio autẽ quæ cõsequitur actũ rationis, fortificat rationis usum.

¶ Maior vera. Minor negatur, primò de delectatione propria, quæ est de vsu rationis. Negatur secundò de delectatione corporali imperata ex ratione, vel quæ sequitur iudicium rationis, vt patuit supra quæst. 24. artic. 3. ad primum. Sed vera est de delectatione præueniente iudicium rationis, & quæ est vehemens, & superexcrescens, vt patet art. 3. Ergo delectatio, &c. Si intelligitur, vt conclusio vult de delectatione propria, negatur consequẽtia, sed extranea, & aliena, illa impedit, nec de ista loquimur in ar.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut dicitur in 2. Phys. * Contingit, ꝙ duo sibiinuicem sunt causa, ita ꝙ vnum sit causa efficiens, & aliud causa finalis alterius; & per hunc modum operatio causat delectationem, sicut causa efficiens, delectatio autem perficit operationem per modum finis, ut dictum est. *

* Aristoteles 30.

* In corp.

¶Ad maiorem, nihil est perfectiuum suijpsius, vel suæ causæ. Prima pars conceditur. Ad secundam dicitur, ꝙ nihil perficit suam causam in eodem genere causæ, & vt causa est, tamen potest perficere suam causam in alio genere causæ, & vt est effectus. Causæ enim sunt sibiinuicē causæ, & id quod est causa in vno genere, est effectus in alio genere, sicut patet de materia, & forma de efficiente, & fine. Materia enim est causa formæ in genere causæ materialis, & ipsa vt existēs, & actu, est effectus formæ in genere causæ formalis; similiter finis est causa in genere causæ finalis, & quandoque effectus in genere causæ efficientis. Ad minorem dicitur, ꝙ capiendo operationem propriè, prout nominat actum secundum immediatè procedentem ab actu primo, tunc est prædicatio causalis; & operatio est causa delectationis in genere causæ efficientis, & cum hoc delectatio est causa operationis formalis, vel finalis largè de finali loquendo, prout omne perfectiuum habet rationem finis. Negatur igitur consequentia.

¶Ad tertium patet responsio ex dictis.

¶Ad maiorem dico, ꝙ perficit vt finis, largè accipiendo finem, vt habetur in principio corporis. Dico secundò ꝙ vt forma. Dico tertiò, ꝙ ex parte agentis perficit indirectè, vt patuit in corpore. Ad minorem dico, ꝙ non vt finis, ad quem res ordinatur, sed vt finis, qui est perfectio accidentalis, nec oppositum probatur. Vltra dico, ꝙ non per modum efficientis directè, sed solùm indirectè, nec probatur oppositum. Vltra, nec vt forma. Verum, essentialis, & immanens, & hoc vult Philosophus, quando dixit, quòd nō perficit vt habitus quidam (idest nō sicut forma intrans essentiam rei) sed vt finis quidam superueniēs, idest sicut quædam perfectio accidentalis superueniens operationi in esse constitutæ. Et ponit Philosophus exemplum dicens, quòd delectatio perficit operationem, sicut pulchritudo superueniens iuuenibus, &c.

Quæstio Trigesimaquarta.

De bonitate, & malitia delectationum.

R

DEinde considerandum est de bonitate, & malitia delectationum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum omnis delectatio sit mala. Secundò, dato quòd non, vtrum omnis delectatio sit bona. Tertiò, vtrū aliqua delectatio sit optima. Quartò, vtrum delectatio sit mensura, vel regula, secundum quam iudicetur bonum, & malum in moralibus.

¶Postquam determinauit de delectatione s̄m se causis, & effectibus, quæ conueniunt delectationi s̄m esse naturæ, & sine habitudine ad principiū moralitatis. Nunc quærit de proprietate morali, quæ conuenit delectationi in homine per confinitatem ad rationē coniunctam in eodem supposito. Prior autem est speculatio de his, quæ naturam, & rem absolutè sequuntur. Et diuiditur ista quæstio in duas partes. Primò ostendit quomodo sit bona, vel mala s̄m se. Secundò, quomodo se habeat ad bonitatem, & malitiam moralium actuum. Circa primum ostenditur, quomodo aliqua sit bona, aliqua mala. Secūdò, an aliqua sit optima; Primum in duo. Primò ostendit, ꝙ non omnis est mala contra Stoycos. Secundò, quòd non omnis est bona contra Epycureos, artic. secundo.

Vtrum omnis delectatio sit mala.

4.d.49 q.3. arti. 4. q.3. cor. Et Veri. q.25.ar.4. Et 10. Eth lec.1. 2.3. & 4.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ omnis delectatio sit mala. Illud enim quod corrumpit prudētiam, & impedit rationis vsum, videtur esse secundùm se malum, quia bonum hominis est secundùm rationem esse, vt Dionys. dicit. 4. cap. de Di. no. sed delectatio corrumpit prudentiam, & impedit rationis usum, & tantò magis, quātò delectationes sunt maiores. Vnde in delectationibus venereis, quæ sunt maximæ, impossibile est aliquid intelligere, vt dicitur in 8. Ethic.* Et Hieronym. etiam dicit super Matth.* quòd illo tempore, quo coniugales actus geruntur præsentia sancti Spiritus non dabitur, etiam si Prophera videatur esse, qui officio generationis obsequitur; ergo delectatio est secundùm se malum; ergo omnis delectatio mala.

Dionysius. *Arist. c. 11. *Hiero. epi sto de monogamia. tomo 1.

¶2 Præterea. Illud quod fugit virtuosus, & prosequitur aliquis deficiens a uirtute, videtur esse secundùm se malum, & fugiendum, quia vt dicitur in 10. Ethicor.* Virtuosus est quasi mensura, & regula humanorū actuū. Et Apostolus dicit 1. ad Corin. 2. Spiritualis iudicat omnia; sed pueri, & bestiæ, in quibus non est virtus, prosequuntur delectationes, fugit autem eas temperatus; ergo delectationes secundùm se sunt malæ, & fugiendæ.

* Arist. c. 5. D. Paulus.

¶3 Præterea. Virtus, & ars sunt circa difficile, & bonum, vt dicitur in 2. Ethic.* sed nulla ars ordinata est ad delectationem; ergo delectatio non est aliquid bonum.

* Arist. c. 3.

¶Sed contra est, quod in Psalm. dicitur. Delectare in Domino. Cū igitur ad nihil mali auctoritas Diuina inducat, videtur, quòd non omnis delectatio sit mala.

¶Hic primò q̄ritur pp Stoycos, an oēs delectationes sint malæ.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut dicitur in 10. Ethic.* aliqui posuerunt omnes delectationes esse malas, cuius ratio videtur fuisse, quia intentionem suam referebāt ad solas delectationes sensibiles, & corporales, quæ sunt magis manifestæ: nam & in cæteris intelligibilia a sensibilibus antiqui Philosophi non distinguebant, nec intellectum a sensu, vt dicitur in lib. de Anima.* Delectationes autem corporales arbitrabantur dicendum omnes esse malas, vt sic homines qui ad delectationes immoderatas sunt proni, a delectationibus se trahentes ad medium virtutis perueniant.

* Arist. c. 2. & 3. * Arist. li. 3. tex. 150.

¶D. S. primò recitat opinionē quorundam circa quæsitum. Secundò eam reprobat cum fundamento eiusdem opinionis, ibi. Sed hæc, &c. Tertiò ponit veritatem, & conclusionem responsiuā, ibi. Dicendum est, &c. Volebant ergo (quo ad primum) aliqui, quòd omnes delectationes sint dicendæ malæ, & hoc volebant intelligi de corporalibus, & sensibilibus. Et eorum motiuum fuit, quia cum dicerentur malæ, homines ab eis retraherentur, nec distinguebant sensum, & intellectum, vt patuit supra de hoc quæst. 24. & infra habetur quæst. 59 artic. 2. Deinde cum dicit.

¶Sed hæc æstimatio non fuit conueniens, cum enim nullus possit uiuere sine aliqua sensibili, & corporali delectatione, si illi qui docent omnes delectationes esse malas, deprehendantur aliquas delectationes suscipere, magis homines ad delectationes erunt procliues exēplo operum, verborū doctrina prætermissa. In operationibus enim, & passionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet magis mouent exempla, quàm verba.

¶Reprobat motiuum illorum opinantium, quia per hoc, quòd dicerētur delectationes malæ ab ipsis, & ipsi nihilominus eis fruerentur, homines non retraherentur, immo eorum exemplo efficerentur magis procliues, &c. Deinde ibi.

¶Dicendum est ergo aliquas delectationes esse bonas & aliquas esse malas. Est enim delectatio quies appetitiuæ uirtutis in aliquo bono amato, & consequens aliquam operationem. Vnde huius ratio duplex accipi potest. Vna quidem ex parte boni, in quo aliquis quiescens delectatur; bonum enim & malum in moralibus dicitur, secundùm quòd conuenit rationi, uel discordat ab ea, ut supra dictum est;* sicut in rebus naturalibus aliquid dicitur naturale ex eo, quòd naturæ conuenit, innaturale uerò ex eo, quòd est a natura discordans; sicut igitur in naturalibus est quædam quies naturalis, quę scilicet est ex eo quòd cōuenit naturæ, vt cū graue quiescit deorsum; & quædam innaturalis, quę est in eo, quod repugnat naturæ, sicut cum graue quiescit sursum; ita & in moralibus est delectatio bona, secundùm quòd appetitus superior, aut inferior requiescit in eo quod conuenit rationi; & quædam mala ex eo, quòd quiescit in eo, quod a ratione discordat, & a lege Dei.

* q. 19. ar. 1. & 9.

¶Respondet ergo secundùm veritatem ad quæsitum tali cōclusione. Aliquæ delectationes sunt bonæ, aliquæ malæ, etiam corporalis. Probatur ista conclusio duabus rationibus. secundam ponit ibi. Alia ratio, &c. Quo ad primam supponitur, ꝙ delectatio est quies appetitiuæ virtutis in bono amato, & consequens aliquā operationem. Tunc arguitur primò ex parte boni. Bonū & malū in moralibus dicitur secundùm quòd &c. vt in littera; sed in naturalibus est quædam quies naturalis, quæ est ex eo, ꝙ conuenit naturæ, &c. ergo & in moralibus delectatio est bona, secundùm ꝙ appetitus superior, &c. clarè in littera. Maior patuit supra q. 19. artic. 3. Minor nota ex supradictis q. 6. art. 5. Et tenet consequentia a simili; ergo ex hac probatione, quòd delectatio in aliquo bono, quod est contra rectam rationem, est mala, quare non habet delectatio vt sic, ꝙ sit bona; & quia de facto datur delectatio, quæ est in contrario rationis rectæ, ideo est mala; & intelligitur ista cōclusio, non tantùm de spirituali, sed & sensibili; quia dicit D. S. secundùm quòd appetitus superior, aut inferior, &c. Tunc ibi.

¶Alia

¶Alia ratio accipi potest ex parte operationum, quarum quædam sunt malæ, & quædam bonæ, operationibus autem magis sunt affines delectationes, quæ sunt eis coniunctæ, quam cõcupiscentiæ, quæ tempore eas præcedunt; vnde cum concupiscentiæ bonarum operationum sint bonæ, malarum verò malæ, multomagis delectationes bonarum operationum sunt bonæ, malorum verò malæ.

¶Subiungit secundam rationem pro conclusione responsiua ex parte operationum, quas delectatio consequitur. Et arguitur sic. Concupiscentiæ bonarum operationum sunt bonæ, malarum verò malæ; ergo multo magis delectationes bonarum operationũ sunt bonæ, malarum malæ. Antecedens habetur notum, & ab eis concessum. Consequentia probatur, quia operationibus magis sunt affines delectationes, quàm concupiscentiæ; ergo si iste trahunt bonitatem, & malitiam, multo magis isto. Illud antecedens patet, quia delectationes sunt coniunctæ. Concupiscentiæ verò præcedunt tempore operationes ipsas.

¶Et confirmatur conclusio respõsiua argumento in contrariũ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sicut supra dictũ est; *q.33.ar.3. delectationes, quæ sunt de actu rationis, non impediunt rationem, neque corrumpunt prudentiam, sed delectationes extraneæ, cuiusmodi sunt delectationes corporales, quæ quidem rationis vsum impediunt, sicut supra dictum est; *q.33.ar.3. & per contrarietatẽ appetitus, qui quiescit in eo, quod repugnat rationi; & ex hoc habet delectatio, quòd sit moraliter mala, vel secundùm quandam ligationem [d] rationis, sicut in concubitu coniugali delectatio, quamuis sit in eo, quod conuenit rationi, tamen impedit rationis vsum propter corporalem transmutationem adiunctam, sed ex hoc non consequitur malitiam [d] moralem, sicut nec somnus, quo ligatur vsus rationis moraliter est malus, si sit secundùm rationem receptus; nam & ipsa ratio hoc habet, vt quandoque rationis vsus intercipiatur; dicimus tamen, quòd huiusmodi ligamentum rationis ex delectatione in actu coniugali, & si non habeat malitiam moralem, quia non est peccatum mortale, nec veniale, prouenit tamen ex quadam morali malitia, scilicet ex peccato primi parentis; nam hoc in statu innocentiæ non erat, vt patet ex his, quæ in prima dicta sunt. *Prima parte, q.98.artic.2.

Dub. 357. & 378.

Dub. 358.

¶Ad maiorem, conceditur prima pars, quòd id quod corrumpit prudentiam secundùm se, est malum moraliter, sed secunda pars negatur. Si intelligitur de impediente per viam ligationis, immo etiam distractionis, potest tantùm impedire id quod de se bonum est. Ad probationem dico, quòd bonum hominis est secundùm rationem esse, non quòd nunquam oporteat intercipi vsum rationis. Et quòd impediens vsum rationis per viam ligationis, & impedimenti, sit malum moraliter, alias somnus semper esset malus, quod est falsum; sed bonum hominis est secundùm rationem, ita q quicquid contrariatur rectæ rationi est malum. Ad minorem. Est primò falsa de substantiis spiritualibus. Secundò dico, quòd non omnis etiam sensibilis corrumpit, scilicet viã contrarietatis. Tertiò dico, quòd aliquæ, præsertim vehementes, & superexcrescentes (vt patuit quæst. præceden. artic. 3.) impediunt, non tamen propterea sunt malæ moraliter, vt iam dictum est. Ad probationem dicitur, quòd solùm probat, quòd delectationes sensibiles, præsertim venereæ, impediunt vsum rationis; sed per hoc non sunt malæ moraliter. Et quia in tactu quo tangebat Spiritussanctus corda Prophetarum, decebat eos esse abstractos ab huiusmodi delectationibus, ideo non dabatur.

¶Et nota, quia talis delectatio esset in se peccatum, licet quòd sit perturbans, & quòd sequitur ligatio rationis procedit ex radice peccaminosa (scilicet ex peccato originali) quod abstulit iustitiam originalem, quæ cohibebat sensualitatem, ne effrenatè ferretur in delectationem, nec turbaret vsum rationis. De hoc in prima parte, quæst. 98. artic. 2. &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd temperatus non fugit omnes delectationes, sed immoderatas, & rationi nõ conuenientes; quòd autem pueri, & bestiæ delectationes consequuntur, non ostendit eas uniuersaliter esse malas, quia in eis est naturalis appetitus a Deo, qui mouetur in id, quod est ei conueniens.

¶Ad minorem dico, q virtuosus non fugit omnes, sed eas quæ sunt contra rationem; & tales sunt malæ. Secundò dicitur, quòd pueri quidem, & bestiæ sequuntur delectationes, sed negatur consequentia, ergo sunt malæ, quia in eis est appetitus naturalis bonus, & per consequens tendunt in bonum saltem naturale, licet in eis non sit bonitas moralis, non tamen malitia, sed ibi est bonitas naturalis media inter bonum, & malum morale.

¶Ad tertium dicendum, quòd non omnis boni est ars, sed exteriorum factibilium, vt infra dicetur; *q.57.ar.3. circa operationes autem, & passiones, quæ sunt in nobis, magis est prudentia, & virtus, quàm ars, & tamen aliqua ars est factiua delectationis, scilicet pulmentaria, & pigmentaria, vt dicitur in quinto Ethicorum. *Arist. c. 12.

¶Maior vera disiunctè, ita quòd ars est circa bonum, saltẽ materialiter, & virtus etiam, sed non circa idem bonum sunt simul ars, & virtus est magis circa bonum, quàm difficile, immo, si difficile non esset bonum non esset virtutis, vt patet secunda secundæ, quæst. 27. artic. 8. ad tertium. Minor vera, nulla ars est ad delectationem regulandam. Esto sit ad aliquam faciendam, tamen virtus est circa delectationes, quia est circa agibilia, ars circa factibilia, vt patebit infra quæst. 57. artic. 3. Temperantia enim est circa delectationes. Vnde negatur consequentia.

Utrum omnis delectatio sit bona.

AD secundum sic proceditur. Videtur, q omnis delectatio sit bona; sicut enim in primo dictum est; * bonum in tria diuiditur, s. honestum, utile, & delectabile, sed honestum omne est bonum, & similiter omne utile; ergo & omnis delectatio est bona.

S 4.d.49.q.3. ar.3 q.3.ad 2. & artic.4. q.1. per totum. & 3. cor. & 10. Eth lect.4. 3 & 4.

*Prima parte, q.5.ar.6.

¶2 Præterea. Illud secundùm se est bonum, quod nõ quæritur propter aliud, vt dicitur in 1. Ethic. * sed delectatio non quæritur propter aliud, ridiculum enim videtur ab aliquo quærere, quare uult delectari; ergo delectatio est per se bona, sed qđ per se prædicatur de aliquo, vniuersaliter pdicatur de eo; ergo oĩs delectatio est bona. * Arist. c.6. & 7.

¶3 Præterea. Id quod ab omnibus desideratur, videtur esse per se bonum; nam bonũ est, quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethic. * sed omnes appetunt aliquam delectationem etiam pueri, & bestiæ; igitur delectatio est secundùm se bonum; omnis ergo delectatio est bona. * Arist. in princ.

¶Sed contra est, quod dicitur Prouerb. 2. Qui lætantur, cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Prouerb. 2.

¶Hic D.S. quærit per oppositum ad articulum præced. propter Epycureos, qui dicebant delectationẽ secundùm se. i. vniuersaliter, & ratione generis in quocunque, vel de quocunq; sit, esse bonum.

¶Respondeo dicendum, q sicut aliqui Stoycorum posuerunt omnes delectationes esse malas, ita Epycurei posuerunt delectationem secundùm se esse bonam, & per consequens delectationes omnes esse bonas.

¶D.S primò recitat opinionem erroneam circa quæsitum. Secundò eam reprobat ponẽs veram sententiam, & responsionẽ, ibi. Qui ex hoc, &c. Quo ad primum dicit, q opinio Epycureorum opposita opinioni Stoycorum fuit, q delectatio sm se esset bona; idest ex propria ratione, & ratione generis, & quia quod conuenit alicui sm se, & huiusmodi, inquantũ tali conuenit omni tali, ideo sm eos omnis delectatio est bona. Consequenter cum dicit.

¶Qui ex hoc decepti esse uidentur, quòd non distinguebant inter id quod est bonum simpliciter, & inter id quod est bonum quo ad hunc; simpliciter quidem bonum est, quod secundùm se bonum est. Cõtingit autem, quod non est secundùm se bonum, esse huic bonum dupliciter; vno modo, quia est ei conueniens secundùm dispositionem, in qua nunc est, quæ tamen non est naturalis, sicut leproso bonum est quandoque comedere aliqua uenenosa, quæ non sunt simpliciter conuenientia complexioni humanæ; alio modo, quia id quod non est cõueniens æstimatur ut conueniens.

¶Reprobat prædictam opinionem tanquam erroneam, & improbatio eius est probatio conclusionis respõsiuæ, quæ ex ea subintelligitur talis, nõ omnis delectatio est simpliciter, & secundùm se bona. Pro fundatione huius conclusionis, & reprobatione prædicti erroris. D.S. primò notat rationem istius opinionis, & eius defectum. Secundo eam applicat ad propositum, ibi. Et quia, &c. Quo ad primum notat defectum istius opinionis, quia non distinguebat inter bonum simpliciter, & inter bonum quo ad hunc; & ideo quia omnis delectatio videtur esse bona huic secundùm sensum, vel apparet bona, ideo malè intulerunt, quòd omnis esset dicenda bona simpliciter.

Conclusio responsiua.

¶Nota autem circa hoc D. S. 1. par. q. 49. ar. 3. iudicium de bonitate alicuius rei, non est accipiendum sm ordinem ad aliquid particulare, sed sm seipsam, & sm ordinē ad totū vniuersum, hęc ille: sic in ꝓposito delectatio in hoīe iudicanda est bona simpliciter in ordine ad præcipuum hominis, quod est ratio. Consequenter ibi.

¶Et quia delectatio est quies appetitus in bono, si sit bonum simpliciter illud, in quo quiescit appetitus, erit simpliciter delectatio, & simpliciter bona, si autem non sit bona simpliciter, sed quo ad hunc, tunc nec delectatio est simpliciter, sed huic, nec simpliciter est bona, sed bona secundùm quid, vel apparens bona.

¶Applicat rationem defectus illius opin. ad propositum, & probat cōclusionem responsiuam sic. Si sit bonum simpliciter, in quo quiescit appetitus, erit simpliciter, &c. vt in littera per totam; sed bonum in quo quiescit appetitus, non semper est simpliciter bonum, sed quandoq; solùm quo ad hunc, vel præsentem dispōnem, vel quia æstimatur conueniens; ergo non oīs est simpliciter bona. i. in veritate. i. rōne gn̄is. Maior patet ex dictis. Minor suppletur, & relinqtur nota, quia qñq; quis delectatur in bono solùm sm sensum, & nō sm rationem, quod est quiescere in bono sm quid, &c. Et confirmatur conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicēdum, ꝙ honestum, & vtile dicuntur sm rationem; & ideo nihil est honestum, vel vtile, quod non sit bonum; delectabile autem dicitur sm appetitum, qui quandoq; in illud tendit, quod non est cōueniens rationi, & ideo non omne delectabile est bonū bonitate morali, quæ attenditur secundùm rationem.

¶Maiorē cōcedo, & minorē: sed negatur consequentia, & ratio in solutione, quia honestum, & vtile ex propria ratione dicuntur, & sunt sm rationem, & per consequens bona sm se, & ex propria ratione; sed non sic est de delectabili, quod potest esse delectabile sm appetitū sensitiuū contra rōnē, & p consequēs malū hoīs, cuius bonū simpliciter est sm rōnem esse. Quare negatur consequētia.

¶Ad secundum dicendum, quòd ideo delectatio non quæritur propter aliud, quia est quies in fine, finem autē contingit esse bonum, & malum, quamuis nunquam sit finis, nisi secundùm quòd est bonum quo ad hunc, ita etiam est de delectatione.

Quomodo delectatio non quæritur propter aliud.

¶Ad maiorem primò, illud secundùm se est bonum, vel habetur (licet quandoque falsò) tanquam secundùm se bonum, quod non quæritur propter aliud quocunque modo; si autem non quæritur propter aliud, quia consequitur ipsum finem necessariò de per se quæsitum, non est secundùm se bonum, sed ex fine, quem sequitur, qui si est bonus simpliciter, tunc & illud consequens: si autem sit bonum secundùm quid quo ad hunc, vel apparenter, tunc est bonum secundùm quid.

¶Potest secundò dici ad maiorem, negādo eam, si consequatur finem quandoque bonum, quandoque malum; ideo enim non quæritur. s. verbaliter propter connexionem ad finem, qui potest esse bonus simpliciter, vel quo ad hunc.

¶Ad minorem dico, si intelligitur, quòd non sit etiam propter aliud. Negatur, delectatio est enim perfectio ordinata ad operationem, vt per ipsam operatio perfectum esse habeat, & ita est propter aliud. Dicitur secundò, quòd minor vera est, quòd non quæritur verbaliter, & vocaliter, quare quis velit delectari; quæritur tamen intentionaliter, & affectionaliter per appetitum rectè ordinatum delectatio propter operationem. Ratio primi est secundùm D. S. in quarto, dist. 49. quæst. 3. artic. 4. quæstiunc. 3. ad 3. quia de illis ordinatis ad finem consueuimus quærere, propter quem finem fiant, quæ fini non sunt coniuncta. De his verò quæ fini coniunguntur, talis quæstio non fit, quia statim apparet ea esse appetibilia. Et quia delectatio est coniuncta operationi perfectæ, ideo non consueuimus quærere propter quid aliquis velit delectari, & propterea delectatio dicit quietationem appetitus in aliquo. Vnde quærere, quare aliquis velit delectari, est idem quòd quærere quare velit appetitum suum quietari, quod idem est, ac si quæreretur, quare aliquis velit finem voluntatis consequi, licet autem operatio aliqua sit finis, tamen operatio de suo nomine non importat rationem finis, vel quietationem in fine. Et inde est, quòd magis quærimus propter quid vis operari, quàm propter quid vis delectari. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd minor est falsa, si intelligitur, ꝙ non quæritur, idest appetitur propter aliud, quia appetitur propter operationem, vt D. S. ibidem ad secundum declarat, sed non quæritur (impersonaliter accipiendo quæritur) vocaliter, & per quæstionem propositionalem, quare vis delectari. Est ergo delectatio propter finem, qui si est simpliciter bonus, delectatio est bona, sin autem est mala. Dicatur ergo ad argumentum formaliter. Ad maiorem, illud secūdùm se, idest ex propria ratione est bonum simpliciter, & moraliter, quod non quæritur pp aliud, nec quæsitu affectiuo, idest non appetitur propter aliud, nec quæstione verbali, ita ꝙ non quæritur, quare vis hoc facere. Si autem vult maior, ꝙ istud secundum sufficiat ad esse vltimum finem, & secundùm se bonum, negatur, immo de secundùm se bono. s. operatione perfecta potest quæri, quia in proprio nomine non dicit finem, &c. vnde esto non sit propter aliud, tamen quæritur, vnde non quæri non est argumentum sufficiens, & ratio conuertibilis cum de se bono, quia de se bono quæritur. Ad minorem, negatur, si intelligitur de quæsitu appetitiuo, immo appetitur propter operationem tanquam finem; sed verum est, ꝙ non quæritur impersonaliter, idest nemo quærit vocaliter, quare quis velit delectari propter euidentem connexionem ad finem quem sequitur, & quia est quietatio in fine, &c. vt D. S. habet in quarto: ergo, &c. Negatur consequentia, quia est bona pp rem & operationem, quā sequitur quæ quandoq; est solùm apparenter, vel secundùm quid bona.

¶Nota, ꝙ solutio est sanè intelligēda, in qua D. S. dicit. Ideo delectatio non quæritur propter aliud. s. vocaliter, idest non quæritur, quare quis velit delectari, & quietari in appetitu, & finem voluntatis consequi, tamen refertur in operationem (vt patuit supra quæst. 4. artic. 2. ad secundum) tanquam in finem, quia autem finis est bonus, & malus: ideo & delectatio.

¶Et aduerte, ꝙ delectatio nō quæritur propter aliud ad sensum dictum, tamen desideratur, & appetitur propter aliud.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc modo omnia appetunt delectationem sicut & bonum, cum delectatio sit quies appetitus in bono, sed sicut contingit nō omne bonum, quod appetitur esse per se, & verè bonum, ita non omnis delectatio est per se, & verè bona.

¶Ad maiorem, negatur, ꝙ sit per se bonum; sed sufficit, quòd consequatur bonum ab omnibus appetibile, quod potest esse bonum simpliciter, vel secundùm quid. Ad probationem, oportet sanè intelligere; est enim sensus, ꝙ omnia appetūt bonum, vel secundùm rem, vel secundùm apparentiam, & non intelligitur, ꝙ omnia appetant vnum bonum nisi Deum, sed intelligitur distributiuè, reddendo singula singulis, idest quodlibet appetens appetit sibi bonum, ita ꝙ bonum habet suppositionem confusam; vel simplicem cum inclinatione ad supposita. Vide D. S. in de Veritate, Materia 22. art. 1. ad quartum. Cum dicitur, omnia bonum appetunt, non oportet bonum determinari ad hoc, vel illud, sed in communitate accipi, quia vnumquodq; appetit sibi bonum conueniens naturaliter. De hoc videbitur prima par. q. 6. artic. 2. ad secundum. Ad minorem, vera est, quia omnes appetunt bonum, quod sequitur delectatio; sed tale bonum non est simpliciter bonum semper; sed sufficit ad hoc, ꝙ appetatur, vt sit bonum sensibile secundùm quid, &c. Negatur consequentia. Et idem argumentum habet D. S. in quarto, vbi statim, & est in ordine quartū. Delectationes autem propriæ alicui sunt bonæ sibi in veritate, & ita in homine secundùm rationem delectari est sibi bonum in veritate, & simpliciter. Et probat hoc tertium argumentum, quòd delectatio habet aliquam bonitatem naturalem, & sensibilem de se, sed non moralem bonitatem, quæ est bonitas rationis.

¶Et nota D. S. in quarto, ꝙ dicit delectatio, vt delectatio nominat quoddam bonum. s. bonitate naturali; sed vt hæc delectatio potest habere rationem mali. s. moralis, ex parte eius, ex quo specificatur, sicut & omnis actio quantum ad hoc, quòd habet de natura actionis est bona, &c. Et nota solutionē secundi argumenti quæstiunculæ primæ, ꝙ non solùm appetitur bonum. s. in veritate, sed etiam apparens, a non habente rectum iudicium.

Vtrum aliqua delectatio sit optima.

T
4. d. 49. q. 1. ar. 4. q. 1. & 3. cōt. c. 25 ad 3. & 10. Eth. lect. 4. col. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ nulla delectatio sit optimum, nulla enim generatio est optimum; nam generatio non potest esse vltimus finis, sed delectatio consequitur generationem, nam ex eo, ꝙ aliquid constituitur in suam naturam delectatur, vt supra dictum est;* ergo nulla delectatio potest esse optimum.

*q. 31. art. 1.

¶ 2 Præterea. Illud quod est optimum, nullo addito potest fieri melius; sed delectatio aliquo addito fit melior, est enim melior delectatio cum virtute, quàm sine virtute; ergo delectatio non est optimum.

¶ 3 Præterea. Id quod est optimum, est vniuersaliter bonum, sicut per se bonum existens; nam quod per se est prius, & potius, eo quod est per accidens, sed delectatio non est vniuersaliter bonum, vt dictum est;* ergo delectatio non est optimum.

* Art. 1.

¶Sed contra. Beatitudo est optimum, cum sit finis humanæ vitæ, sed beatitudo non est sine delectatione, dicitur enim in Psal. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem.

¶Quia ostēsum est, quòd aliqua delectatio est bona, aliqua mala, nunc quærit, an aliqua sit optima.

¶Respon-

¶ Respondeo dicendum, quòd Plato. * non posuit omnes delectationes esse malas sicut stoici, neque omnes esse bonas, sicut epycurei, sed quasdam esse bonas, & quasdam esse malas, ita tamen quòd nullum sit summũ bonum vel optimum.

* Apud Arist. li. 10. Eth. c. 2.

¶ D.S. primò recitat opinionem Platonis circa quæsitum, secũdò adducit duo fundamẽta eius, & ea reprobat, ibi, Sed quãtũ, &c. Tertiò ex illis reprobationibus infert conclusionem responsiuam veram ibi. Et per hunc modum, &c. Quo ad primum præmittit, quòd Plato in duobus benè sensit iuxta determinationem articulorum præcedentium, quia non ponit omnes malas neque omnes bonas. Deinde ponit in quo defecit, videlicet in hoc, quòd nõ posuit aliquam optimum vel summum bonum ad sensum dicẽdũ.

¶ Nota circa hoc, quòd D.S. in quarto vbi supra quæstiun. 3. cõnumerat Platonicos cũ Stoycis, & dicit. Alia fuit opinio Stoycorum, & Platonicorum, qui ponebant omnem delectationem esse malam. Hic autem in principio cor. dicit quòd Plato non posuit omnes delectationes esse malas, sicut Stoyci, &c. vbi videtur esse contradictio, sed puto, quòd rem hic melius digesserit, possibile etiam est, quòd aliter senserint Platonici, aliter Plato à cuius sententia posteriores recedere potuerunt.

¶ Sed quantũ ex eius rationibus datur intelligi in duobus deficit. In vno quidem, quia cum videret delectationes sensibiles, & corporales in quodam motu, & generatione consistere sicut patet in repletione ciborum, & huiusmodi, æstimauit omnes delectationes consequi generationem, & motum, vnde cum generatio, & motus sint actus imperfecti, sequeretur quòd delectatio nõ haberet rationem vltimæ perfectionis.

Hic consequenter D.S. adducit duo fundamenta, & duas rationes prædictæ suæ opinionis, secundum ibi. Alio verò, &c. Quo ad primam primò ipsam refert. Secũdò eã improbat, ibi. Sed hoc, &c. Prima ergo radix, & primum fundamentum defectus Platonici quo ad dicendum nullam delectationem esse optimum fuit, inductus est, quia æstimauit omnes delectationes consequi generationem, & motum, & sic per consequens nullam esse optimum, quia motus est actus imperfecti, consequenter cum dicit.

¶ Sed hoc manifestè apparet falsum in delectationibus intellectualibus, aliquis enim non solùm delectatur in generatione scientiæ, puta cum addiscit aut miratur, sicut supra dictum est. * sed etiam in contemplando secundùm scientiam iam acquisitam.

* q. 32. ar. 8.

¶ Eradicat prædictum primum fundamentum Platonis, quia delectationes intellectuales quæ sunt potissimę non consequuntur solùm generationem, sed etiam perfectionem completam vt D.S. ostendit de scientia. Consequenter ibi.

¶ Alio verò modo, quia dicebat optimum illud, quod est simpliciter summum bonum, quod scilicet est ipsum bonum quasi abstractum, & non participatum sicut ipse Deus est summum bonum.

¶ Ponit secundam radicem defectus Platonis. Et deinde similiter improbat eam, ibi. Nos autem, &c. Secunda ergo ratio Platonis fuit, quia ipse accepit significationem nominis, cũ dicimus delectationem summum bonum pro summo bono separato, scilicet Deo. Deinde cum dicit.

¶ Nos autem loquimur de optimo in rebus humanis. Optimũ autem in vnaquaque re est vltimus finis. Finis autem vt supra dictum est. * dupliciter dicitur, scilicet ipsa res, & vsus rei, sicut finis auari est vel pecunia vel possessio pecunię, & secundum hoc vltimus finis hominis dici potest, vel ipse Deus qui est summum bonũ simpliciter, vel fruitio ipsius quæ importat delectationem quandam in vltimo fine.

* q. 1. ar. 8.

¶ Improbat etiam prædictam radicem, & acceptionem nominis, quia cum vertimus in quæstione an delectatio sit summum bonum, intelligimus, sicut debet intelligi, de summo bono creato, formaliter inhærente, & perficiente, ergo malè accipiebat Plato. Quod autem debeat sic intelligi, scilicet de summo bono creato, D.S. probat tali ratione. Optimum in vnaquaque re est vltimus finis, scilicet inhærens, & non abstractus, sed ipsa delectatio quædam siue fruitio est vltimus finis, scilicet formalis, ergo ipsa delectatio quædam est optimum, & summum formaliter inhærens, & ergo sic debet intelligi.

¶ Pro minore D.S. notat distinctionem de fine, quia est finis, qui, & finis quo, siue obiectalis, & formalis, siue res, & eius adeptio, de qua distinctione sæpius sup. q. prima & 3. dictum fuit.

¶ Et per hunc modum alia delectatio hominis potest dici optimum inter bona humana.

¶ Hic in calce corporis D.S. ex omnibus dictis infert conclusionem responsiuam talem. Aliqua delectatio hominis, scilicet consequens optimam operationem, potest dici optimum inter bona humana, idest inter formaliter inhærentia, accipiendo scilicet optimum bonum pro bono formali. Illa conclusio patet ex dictis, præsertim ex secunda improbatione Platonis, quia per rationem ibi factam cõtra Platonem fuit illata hæc conclusio, & sic reloquitur nota.

¶ Nota autem, quòd D.S. hic non facit difficultatem de hoc, an delectatio sit principalius operatione, sed disputanti contra Platonem sufficit ostendere aliquam delectationem esse optimum, non secernendo operationem; nam operatio, & delectatio ipsam consequens habentur tanquam vnum bonum, sicut enim ex perfectione, & perfectibili constituitur vnum, ita ex delectatione, & operatione fit vna operatio perfecta, quare non est putandũ, quòd D.S. hic contradicat supra habitis. q. 4. ar. 2. vbi prætulit visionem delectationi; ibidem enim distinctè loquebatur, hic autem loquitur de delectatione inclusa operatione, quæ ambo habet pro optimo bono hominis. Si autem loqueremur propriè, & distinctè, segregando per intellectum ab inuicem, tunc delectatio magis est aliquid optimi, scilicet fœlicitatis, & beatitudinis essentialiter dictæ. D. S. autem hic loquitur philosophicè ad modum Aristo. qui non determinauit in 10 Ethi. quòd inter ista esset propter alterũ, de quo supra habitum est.

¶ Confirmat ratio in contrarium conclusionem responsiuam. Et probat, quòd delectatio est aliquid optimi tãquam consequens beatitudinẽ formalem. Vide D.S. in 4. d. 49. q. 3. art. 4 q. 3. per totũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis delectatio consequitur generationem, sed aliquæ delectationes consequuntur operationes perfectas, vt dictum est. * & ideo nihil prohibet aliquam delectationem esse optimum, & si non omnis sit talis.

* In cor.

¶ Maior vera, quia generatio est quoddam fieri, & motus ad perfectionem distans ab ipsa. Minor est vniuersaliter falsa, & patuit supra, quòd Plato in hoc reprehenditur, quia dixit delectationem esse generationem. Ad probationem dico, quòd aliquid delectatur, quia constituitur in suam naturam, si intelligitur, quòd delectatio consistat in constitutione naturæ in se, negatur, quia delectatio est operatio sequens naturam constitutam, vt patuit supra, sed intelligatur vt patuit q. 31. ar. primo. Est constitutio in naturam existentem, idest quidam motus vel operatio causata ex existentia, idest præsentia existentis in naturam, idest conuenientis, & connaturalis, nõ q. sit ipsa constitutio naturalis, &c. & D.S. supponit ista ex loco dicto supra. Et vult illa propositio philosophi, quòd operationes procedentes ab habitibus, & natura iam in esse constitutis sunt delectabiles, & sine tristitia, sed operationes quæ sunt constitutiuæ siue productiuæ habitus vel naturæ sunt cum tristitia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de optimo simpliciter, per cuius participationem omnia sunt bona, vnde ex nullius additione fit melius, sed in alijs bonis vniuersaliter verum est, quòd quodlibet bonum ex additione alterius fit melius, quamuis posset dici, quòd delectatio non est aliquid extraneum ab operatione virtutis, sed concomitans ipsam vt in primo Ethicorum dicitur. *

* Arist. c. 8.

¶ Maior vera de optimo simpliciter, quod est summum bonum extrinsecum, quod supra dicebatur beatitudo obiectalis, hoc enim per quodcunque additum nõ fit melius, licet ipsum cum alio bono sint plura bona, vide de Malo. Ma. 5. ar. 1. ad quartũ, & Herueũ, sed id, quod est bonum optimum inter omnia formaliter inhærẽtia, potest fieri melius.

¶ Ad minorem primò, concessa ipsa sequitur, quòd non est optimum simpliciter extra genus. Secundò dicitur ad minorem, negando eam, quia delectationi optimæ non additur virtus, immo non est optima nisi quia consequitur, & includitur in optima operatione, quæ est operatio virtutis. Et ergo dicit D.S. quamuis posset dici, quòd delectatio non est aliquid extraneum ab operatione virtutis, sed concomitans ipsam. Et per hoc patet, quod dictum est circa corpus arti. quòd D.S. hic non accipit pro duobus operationem, & delectationem, sed magis pro vna operatione optima, non enim est operatio optima nisi cum delectatione. Et ergo in ipsa includitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio non habet, quòd sit optimum ex hoc, quòd est delectatio, sed ex hoc, quòd est perfecta quies in optimo; vnde non oportet, quòd omnis delectatio sit optima aut etiam bona, sicut aliqua scientia est optima nõ tamẽ omnis.

¶ Ad maiorem, id quod est optimum est vniuersaliter bonum. Dico primò, quòd si est optimum simpliciter extra genus est vniuersaliter bonum, vndè ponimus Deum vniuersaliter bonum. Secundo

cũdo dico, quòd si est optimum creatum ratione generis sui, quia scilicet est delectatio, tunc est vniuersaliter bonum id est in quacunque delectatione inueniatur. Si autem est optimum bonum ratione speciei, quia videlicet est delectatio talis, consequens talem operationem, tunc non oportet, quòd vniuersaliter, idest omnis delectatio sit bona, sicut quia risibile conuenit homini vt est tale animal, non conuenit propterea omni animali, &c. Ad probationem concedo, quòd per se existens est prius, eo quod est per accidens vel per alterum. Sed dico, quòd delectationi non conuenit esse per se, & ratione generis esse optimum, sed per aliud, scilicet operationem quam sequitur.

¶ Minorem cõcedo, ergo non est optimum, verum ratione generis vt delectatio, sed aliqua talis delectatio, & ista est optima per accidens, idest per alterum, non tamen per accidens, idest contingenter, & variabiliter, potest enim per aliud conuenire, quod etiã conuenit necessariò, vt patet de beatificabilitate hominis vel Angeli, &c. Et istam solutionem intendit D. S. cum dicit, quòd delectatio non habet, quòd sit optimum, quia delectatio, scilicet ratione generis, sed quia quies in optimo, idest vt talis, & per cõsequẽs sicut habet, quòd sit talis per obiectum suum, ita habet quòd sit optima per obiectum in genere causæ finalis, & obiecti specificatiui, &c. id est formalis.

Vtrum delectatio sit mensura vel regula secundùm quam iudicetur bonum vel malum in moralibus.

V
4. di. 42. q. 1. arti. 4. q. 1. ad 2.
* Arist. ca. 1. & 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd delectatio non sit mensura vel regula boni, & mali moralis, omnia enim mensurantur primò sui generis, vt dicitur in 10. Metaphy. * sed delectatio non est primum in genere moralium, sed præcedunt ipsam amor, & desideriũ, nõ ergo est regula bonitatis, & malitiæ in moralibus.

¶ 2 Præterea. Mensuram, & regulã oportet esse vniformem, & ideo motus qui est maximè vniformis est mẽsura, & regula omnium motuum, vt dicitur in 10. Metaphy. * sed delectatio est varia, & multiformis, cũ quædam earum sint bonæ, & quædam malæ, ergo delectatio non est mensura, & regula moralium.

* Arist. tex. 4.

¶ 3 Præterea. Certius iudicium sumitur de effectu per causam quàm ècõuerso, sed bonitas vel malitia operationis est causa bonitatis vel malitiæ delectationis; quia bonæ delectationes sunt quæ consequuntur bonas operationes, malæ autem quæ malas, vt dicitur in 10. Ethicorum. * ergo delectationes non sunt regula, & mẽsura bonitatis, & malitiæ in moralibus.

* Arist. c. 4.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit super illud Psalm. Scrutans corda, & renes Deus. Finis curæ, & cogitationis est delectatio ad quam quis nititur peruenire. Et philosophus dicit in 7. Ethico. * quòd delectatio est finis Architectorum, idest principalis ad quem respicientes vnumquodque, hoc quidem malum, hoc autem bonum esse simpliciter dicimus.

* Arist. c. 12

¶ Hic D. S. inquirit quomodo delectatio se habeat ad bonitatẽ, & malitiam humanorum, & moralium actuum. An sit regula.

¶ Nota autem, quòd de ratione mensuræ, & regulæ est ducere in cognitionem alterius, & ipsum notificare, vt patuit supra, quærere ergo an delectatio sit mensura, &c. idest an ex bona delectatione intenta cognoscatur, quòd homo sit virtuosus, & bonus, & per oppositum de mala.

¶ Respondeo dicendum, quòd bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate consistit, vt supra dictum est. * vtrum autem voluntas sit bona vel mala præcipuè ex fine cognoscitur, id autem habetur pro fine in quo voluntas quiescit, quies autem voluntatis, & cuiuslibet appetitus in bono est delectatio, & ideo secundùm delectationem voluntatis humanæ præcipuè iudicatur homo bonus vel malus. Est enim bonus, & virtuosus qui gaudet in operibus virtutum, malus autem qui in operibus malis.

* q. 20. ar. 1.

¶ D. S respondet tali conclusione intenta. Delectatio voluntatis est mensura boni, & mali moralis, non autem delectatio appetitus sensitiui D. S. probat primò primam partem huius conclusionis. Secundò ponit, & probat secũdam, ibi. Delectationes autẽ, &c. Et quamuis probatio primæ sit satis clara in littera, quia ex fine innotescit bonitas agẽtis in moralibus, & similiter bonitas actionis, sed delectatio tenet se ex parte finis, &c. Arguitur tamen formalius sic supplendo maiorem ex primo argumento, hoc habet rationem mensuræ in vnoquoque genere, ex quo habetur certitudo, & iudicium de omnibus istius generis, sed secundùm delectationem voluntatis humanæ, præcipuè iudicatur homo bonus vel malus vt sic, ergo sequitur conclusio. Maior nota ex. 10. Metaphy. Minor probatur à principio formaliter de primo ad vltimum. Et confirmatur quasi à signo. Deinde ibi.

¶ Delectationes autem appetitus sensitiui non sunt regula bonitatis vel malitiæ moralis, nam cibus communiter delectabilis est secundùm appetitum sensitiuum bonis, & malis, sed voluntas bonorum delectatur in eis secundùm conuenientiam rationis quam non curat voluntas malorum.

¶ Subiungit secundãm partem conclusionis, quam probat sic, id quod est commune bonis, & malis, non est regula, & mensura boni vel mali moralis, ita scilicet quòd ex ipso cognoscatur determinatè, quòd sit bonum, vel determinatè, quòd sit malum; sed delectatio appetitus sensitiui est communis, &c. ergo delectatio appetitus sensitiui non est mensura, & regula, &c. Probatur minor, quia bonus delectatur in cibo vno, & malus similiter, & ex hoc ille non habet quòd sit bonus, nec ille, quòd sit malus, ergo ex delectatione sensibili vt sic non iudicatur, sed ex hoc, quòd illa delectatio est voluntatis secundùm iudicium rationis. Et hoc D. S. tangit in fine, quia delectari sensualiter secundùm conuenientiã rationis, & voluntariè est virtuosum, &c. habetur ergo, quòd ex delectatione vt est appetitus sensitiui tantùm non habetur iudiciũ de bonitate vel malitia, &c. Tamen indirectè potest sumi iudicium ex appetitu sensitiuo, scilicet vt mouetur à voluntate vel directè, vel per modum redundantiæ, &c.

¶ Cõfirmat autẽ prima pars cõclusionis argumẽto in cõtrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd amor, & desiderium sunt priora delectatione in via generationis, sed delectatio est prior secundùm rationem finis, qui in operabilibus habet rationem principij à quo maximè sumitur iudicium sicut à regula vel mensura.

¶ Maior vera. Ad minorem, delectatio non est primum in genere moralium. Verùm in via generationis, & executionis, est tamen primum via intentionis, & genere causæ finalis, vt patet supra q. 25. ar. 2. Ex fine autem sumitur potissimum iudicium in moralibus, magis quàm ex materia vel circumstantijs. Quia ergo delectatio habet manifestam connexionem cum fine tanquam dicens quietationem in fine, vt patuit art. 2. ad secundum, ideo est mensura moralis bonitatis, &c. quia etiam ex delectatione cũ inclusione operationis cui delectatio coniungitur aduertitur volũtas, ex qua completiuè dependet bonitas vel malitia moralis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis delectatio in hoc est vniformis, quòd est quies in aliquo bono, & secundùm hoc potest esse regula vel mensura, nam ille bonus est cuius voluntas quiescit in vero bono, malus autẽ cuius voluntas quiescit in malo.

¶ Ad maiorem, debet esse certa vt materia patitur. Ad minorẽ dico, quòd quidem multiformis est, sicut probat argumentũ quo ad hoc, quòd aliqua est bona aliqua mala, est tamen vniformis vt regula est, quia hoc certum est, quòd ille est bonus qui delectatur in bonis, malus qui in malis. Vnde minor negatur, quia licet omnes delectationes collectiuæ non sint vniformes, vt ratio probat, tamẽ quælibet est vniformis, quia est in bono vel malo. Et vniformiter sic est, quòd cuius voluntas quærit bonas bona est, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum delectatio perficiat operationem per modum finis, vt supra dictũ est. * non potest esse operatio perfectè bona nisi etiam adsit delectatio in bono, nam bonitas rei dependet ex fine, & sic quodammodo bonitas delectationis est causa bonitatis in operatione.

* q. 33. ar. 4 in c. ar.

¶ Maior vera vt sic, tñ effectus quandoq; est notior, & post cũ causa præsupposita, & inclusa eũã esse mẽsura, & regula, & maior sit ita, vt causa est. Ad minorẽ, vera in genere causæ efficiẽtis, & formalis specificatiuè, tñ etiam èconttra delectationis bonitas est causa bonitatis operationis formaliter, & finaliter largo modo, vt patuit. q. 33. ar. 4. Et ergo operatio non est perfecta, saccidentaliter, & aliquo modo finaliter, prout omnis perfectio habet rationem finis largè sine delectatione. Et secũdò vt in ar. 2. ad secũdũ habitũ est operatio de nomine suo nõ importat rationem finis, sicut delectatio. Esto sit principalis finis, ideo magis mẽsuræ ratio in moralibus conuenit delectationi quam operationi licet delectatio sit bona propter operationem, quia ad esse mensuram non requiritur causalitas in esse rei, sed in esse cognito. Quia ergo bonitas voluntatis cognoscitur ex fine, & delectatio ex nomine importat rationem finis, ideo sibi conuenit ratio regulæ, &c.

Quæstio Trigesimaquinta.

De tristitia seu dolore secundum se.

A DEinde considerandum est de dolore, & tristitia. Et circa hoc primum considerandum est de tristitia seu dolore secundùm se. Secundò de causis eius. Tertiò de effectibus ipsius. Quartò de remedijs. Quintò de bonitate vel malitia eius. Circa primum quærūtur octo. Primò, vtrum dolor sit passio animæ. Secundò, vtrum tristitia sit idem, quòd dolor. Tertiò, vtrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi. Quartò, vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur. Quintò, vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia cōtraria. Sextò, vtrum magis fugienda sit tristitia, quàm delectatio appetenda. Septimò, vtrum dolor exterior sit maior quam dolor interior. Octauò de speciebus tristitiæ.

¶ Quia tristitia pertinet ad vnam coniugationem cum delectatione, & directè sibi contrariatur, ideo immediatè post delectationem, agitur de tristitia. Et quinque facit D. S. patet ordo, quia procedit secundùm immediatiorem habitudinem ad tristitiam. In præsenti autem quæstione duo facit. Primò quærit quid sit, secundò diuidit in certas species in art. 8. Circa primum duo facit. Primò, quod dictum est. Secundò, comparat dolorem interiorem ad exteriorem, art. 7. Circa primum, primò facit, quod dictum est. Secundò agit de dolore per comparationem ad delectationem, in tertio ar. Circa primum, primò ostendit quid sit dolor. Secundò quomodo se habeat ad tristitiam in conuenientia, & differentia in articu. 2.

Vtrum dolor sit passio animæ.

q. 34. art. 8. & q. 4. 31. ar. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd dolor nō sit passio animæ, nulla enim passio animæ est in corpore, sed dolor potest esse in corpore, dicit enim August. in li. de vera reli. * quòd dolor qui dicitur corporis est corruptio repentina salutis eius rei quam malè vtendo anima corruptioni obnoxiauit, ergo dolor nō est passio animæ.

* Aug. c. 12. (?)

¶ 2 Præterea. Omnis passio animæ pertinet ad vim appetitiuam, sed dolor non pertinet ad vim appetitiuam sed magis apprehensiuam, dicit enim Aug. in li. de natu. bo.* quòd dolorem in corpore facit sensus resistens corpori potentiori, ergo dolor non est passio animæ.

* Aug. c. 20. (?)

¶ 3 Præterea. Omnis passio animæ pertinet ad appetitum animalem, sed dolor non pertinet ad appetitum animalem, sed magis ad appetitum naturalē, dicit enim August. 8. super Gen. ad litteram. * Nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullius boni amissi esset dolor in pœna, ergo dolor non est passio animæ.

* Aug. c. 14. 10. 1.

¶ Sed contra est, quod Augu. 14. de Ciui. Dei. * ponit dolorē inter passiones animæ inducens illud Virg. Hinc metuunt cupiunt gaudentque dolentque.

* Aug. c. 8.

¶ Hic, primò quærit D. S. de prædicato quidditatiuo.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ad delectationē duo requiruntur, scilicet coniunctio boni, & perceptio huiusmodi coniunctionis; ita etiam ad dolorem duo requiruntur, scilicet coniunctio alicuius mali, qd ea ratione est malum, quia priuat aliquod bonum, & perceptio huiusmodi coniunctionis. Quicquid autem coniungitur, si non habeat respectu eius cui coniungitur rationē boni vel mali, non potest causare delectationem vel dolorem. Ex quo patet, quòd aliquid sub ratione boni vel mali est obiectum delectationis, & doloris, bonum autem, & malum inquantum huiusmodi sunt obiecta appetitus. Vnde patet, quòd delectatio, & dolor ad appetitum pertinent.

¶ D. S. præmittit primò duas conclusiones præambulares, secundam ibi Omnis autem, &c. Secundò eas applicat, & infert conclusionem responsiuam ibi. Omnis autem, &c. Prima ergo conclusio præambularis est. Delectatio, & dolor ad appetitum pertinent. Probatur, aliquid sub ratione boni, vel mali est obiectum delectationis, & doloris; sed bonum, & malum inquantum huiusmodi sunt obiecta appetitus, ergo, &c. Maior probatur à principio clarè per simile de delectatione, quia requiritur cōiunctio mali, & perceptio, & si non coniungatur sub ratione mali non causat dolorem, ergo maior vera.

¶ Et nota verbum cum dicit, quòd ea ratione est malum, &c. quia non oportet, quòd causans dolorem sit malum in se, sed sufficit, quòd sit malum huic causando defectum in eo. Minor relinquitur nota. Et vult ista ratio, quòd obiectum, & actus circa obiectum sint eiusdem potentiæ, sed obiecta doloris, & delectationis pertinent ad appetitum, ergo, &c. An autem dolor possit pertinere tantùm ad appetitum naturalem, qui est in tactu, & nō ad sensitiuum appetitum, tangetur ad primum, &c.

¶ Omnis autem motus appetitiuus seu inclinatio cōsequens apprehensionem pertinet ad appetitum intellectiuum vel sensitiuum; nam inclinatio appetitus naturalis non consequitur apprehensionem ipsius appetentis, sed alterius, vt in primo dictum est. * Cum igitur delectatio, & dolor præsupponant in eodem subiecto sensum vel apprehensionem aliquam, manifestum est, quòd dolor sicut & delectatio est in appetitu intellectiuo vel sensitiuo.

* Prima par. q. 103. ar. 1 & sup. q. 26. ar. 1.

¶ Subiungit secundam conclusionem præambularem, & magis specialē, scilicet dolor sicut & delectatio est in appetitu intellectiuo vel sensitiuo. Probatur, omnis motus siue inclinatio sequens apprehensionem coniunctam pertinet ad appetitiuum intellectiuū vel sensitiuum, sed delectatio, & dolor sunt huiusmodi, ergo, &c. Maior patet per differentiam appetitus naturalis, & sensitiui, & intellectiui, vt patet prima parte q. 103. ar. 10 & supra. q. 26. ar. primo. Deinde cum dicit.

¶ Omnis autem motus appetitus sensitiui dicitur passio, vt supra dictum est. * & præcipuè illi qui in defectū sonant. Vnde dolor secundùm quòd est in appetitu sensitiuo proprijssimè dicitur passio animæ, sicut molestiæ corporales propriè passiones corporis dicuntur. Vnde & August. 14. de Ciui. Dei. * dolorem specialiter ægritudinem nominat.

* q. 22 ar. 1.

* Aug. c. 7. tom. 5.

¶ Applicat prædicta, & infert talem conclusionem responsiuam. Dolor, secundùm quòd est in appetitu sensitiuo proprijssimè dicitur, & est passio animæ. Et dicit notanter, secundùm quòd est in appetitu sensitiuo, quia vt patebit ar. sequenti. Dolor, secundùm quod idem est quod tristitia, est etiam in voluntate, & sic non est passio. Probatur, omnis motus appetitus sensitiui, præcipuè qui in defectū sonat, habēs scilicet annexam transmutationem corruptiuam, dicitur & est passio proprijssimè, sed aliquis dolor sicut, & delectatio aliqua est motus appetitus sensitiui, ergo, &c. Minor patet per præcedentes conclusiones præambulares. Maior patuit supra. q. 22. & q. 31. ar. primo ad tertium. Et confirmatur auctoritate Aug. & explicatur, & dicit D. S. secundùm quòd est in appetitu sensitiuo, quia articulus sequens explicabit quæ sit in eo, & quæ non, & ita sufficit nunc probasse, quòd dolor sensitiuus est passio.

Conclusio responsi.

¶ Confirmatur conclusio responsiua argumento in contrariū.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dolor dicitur esse corporis, quia causa doloris est in corpore, puta cum patimur aliquod nociuum corpori, sed motus doloris semper est in anima, nam corpus non potest dolere nisi dolente anima vt Augu. dicit. *

* Aug. lib. 12. l. p. Gē. ad lit. ca. 4. tom. 4.

¶ Ad maiorem, vera, non est in corpore tantùm, sed in toto cōiuncto, & cum hoc dico, quòd passio corporalis incipit à corpore, & terminatur ad animam, animalis autem ècontra, & hoc verum ratione formalis, de hoc in de Verita. Mat. 26. ar. 2. & ar. 11.

¶ Ad minorem potest dici primò extra litterā, quòd dolor corporalis est in corpore, sed non animalis, & passio. Secundò dicitur, quòd dolor est in corpore, loquendo de dolore passione, causaliter, quia videlicet de læsione corporis, & nocumento, insurgit motus in anima, qui essentialiter est passio, & huic formali etiam correspondet ex parte corporis aliqua transmutatio corporalis, & huius argumentum est, quòd dolor sit principaliter in anima, quia corpus non dolet nisi dolente anima. Et secundò quamuis delectatio corporalis etiam habeat causam in corpore, nihilominus tamen est passio, sic & de dolore dicendum est.

¶ Pro maiori declaratione huius solutionis nota, quòd D. S. vbi iam in de Verita. & similiter in 3. sen. dist. 15. q. 2. ar. 3. q. 2. videtur dicere, quòd dolor sensibilis corporalis non sit passio animalis, nec pertineat ad appetitum, sed compleatur in vi apprehensiua. Vnde dicit vbi iam in tertio, dolor incipit in læsione, & terminatur in perceptione sensus, ibi enim completur ratio doloris, sed ratio tristitiæ incipit in apprehensione, & terminatur in affectione. Vnde dolor est in sensu, scilicet tactus, sicut in subiecto, sed tristitia est in appetitu. Ex quo patet, quòd tristitia est passio animalis sed dolor est magis passio corporalis. Quandoque tamen tristitia

largè

largè loquendo dolor dicitur. Hæc ille, similia habet in de Verita. Ex quibus patet, quia sentit ibidem quòd dolor corporalis tantùm consisteret in apprehensione sensus, scilicet tactus, vt ante ista habet in tertio, & sic non esset passio sicut hic loquimur de passione, quæ habet fo. male in appetitu sensitiuo, & materiale in corpore. Sed D.S ista hic in solutione limitauit, & aliquid addidit, quia videlicet dolor corporalis est quidem in sensu, & ibi perficitur quātum ad causam doloris, qui est in appetitu, non tamen solùm est in sensu, nam nō potest esse, quòd tactus lædatur & læsionem apprehendat, quin & per interiorem sensum apprehendatur, & appetitus in corpore subiectatus non tenitatur, & etiam doleat, vnde ex nociuo corporis, secundùm tactum, resultat aliquis motus in anima, qui motus formaliter est passio doloris, & hanc esse vltimam mentem D.S. patet ex 3. parte q. 15. ar. 6. in cor. vbi dicit, sicut dolor sensibilis est in appetitu sensitiuo, ita & tristitia. Sed est differentia secundum motiuum siue secundum obiecta, nam motiuū doloris est læsio sensus tactus percepta, sicut cum aliquis vulneratur; obiectum autem motiuum tristitiæ est nociuum seu malum exterius apprehensum, siue p rationem, siue per imaginationem, vt in 2. par. habitum est, scilicet ar. sequen. huius quæstionis. Sicut cum aliquis tristatur de amissione gratiæ vel pecuniæ. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd dolor sensibilis est in appetitu sensitiuo, & per consequens passio animalis. Patet quoque quia læsio percepta sensu tactus est motiuum, siue obiectum talis passionis animalis. Et patet, quòd non est solùm immutatio in sensu tactus, sed & in appetitu sensitiuo; & patet etiam, quòd quamuis dolor sensibilis incipiat in corpore, tamen & terminatur ad appetitum; quare standum est in his vltimo dictis. Et dicendum, quòd id quod est in tactu non est dolor quam dicimus passionem, immo est materia doloris passionis, sed immutatio appetitus sensitiui consequens huiusmodi tactus læsionem. Vide supra allegatum Capreo. q. 31. artic. 3.

Capreolus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dolor dicitur esse sensus, non quia actus sensitiuæ virtutis, sed quia requiritur ad dolorem corporalem sicut ad delectationē.

¶ Maior vera essentialiter, & subiectiuè, tamen præsupponit apprehensiuam, vt patuit supra sæpius. Minor negatur. Ad probationem dicitur, quod est prædicatio causalis, & per concomitātiā, quia videlicet ad sensationem, & perceptionem corporis potentioris, & nociui, sequitur immutatio & deiectio appetitus per dolorem, sicut supra q. 31. dictum fuit, quòd delectatio est operatio, & perceptio conuenientis causaliter & præsuppositiuè.

¶ Ad tertium dicendū, quòd dolor de ammissione boni demōstrat bonitatem naturæ, non quia dolor sit actus naturalis appetitus, sed quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cum remoueri sentitur, sequitur doloris passio in appetitu sensitiuo.

¶ Maior vera, tamē appetitus animalis potest esse respectu eius quod etiam natura requirit, præuia tamen apprehensione, vt patuit supra q. 30. ar. 3. ad primum. Minor negatur, immo pertinet ad sensitiuum, & animalem. Ad probationem dicitur, quòd dolor cōsurgit ex ammissione boni, & ex bonitate naturæ, sed mediāte apprehēsione sensitiua, & motu appetitus sensitiui, qui etiam potest dolere ex subtractione eius, quod est naturale, sicut & co. cupiscē tia, & delectatio sensitiua potest esse de eo, quod est naturale ex parte corporis, vt patet de cibo, & potu, & venereis, &c. Et hoc intendit D.S. cum dicit, sed quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cum remoueri sentitur, sequitur doloris passio in appetitu sensitiuo. Et ergo vult, ꝙ ex ammotione boni naturalis percepta per sensum, sequitur motus in appetitu sensitiuo qui est dolor, sicut cū aufertur bona dispositio, & valitudo membrorum, &c.

Vtrum tristitia sit idem, quod dolor.

B

3. q. 15. art. 4. cor Et 3. d. 15. q. 2. ar. 3. q. 1. & 2. Et Veri. q. 26. ar. 3 ad 9. & arti 4. ad 4.
* Aust. c. 7. & 8.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd tristitia non sit dolor, dicit enim Aug. 14. de Ciui. Dei. * ꝙ dolor in corporibus dicitur, tristitia autem dicitur magis in anima, ergo tristitia non est dolor.

¶ 2 Præterea. Dolor non est nisi de præsenti malo, sed tristitia potest esse de præterito, & de futuro, sicut pœnitentia est tristitia de præterito, & anxietas de futuro; ergo tristitia omnino à dolore differt.

¶ 3 Præterea. Dolor non videtur consequi nisi sensum tactus, sed tristitia potest consequi ex omnibus sensibus, ergo tristitia non est dolor, sed se habet in pluribus.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Roma. 10. Tristitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo, pro eodem vtens tristitia, & dolore.

Hic secundò D. S. inquirit quomodo se habeat dolor ad tristitiam. An idem sit vel differat.

¶ Respondeo dicendum, quòd delectatio, & dolor ex duplici apprehensione causari possunt, vel ex apprehensione exterioris sensus, vel ex apprehensione interiori siue intellectus siue imaginationis.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Tristitia est quædam species doloris, sicut gaudium delectationis, ita scilicet quòd dolor est in plus quàm tristitia, sicut delectatio est in plus quàm gaudium. Probatur, dolor captus in genere dicitur tam de dolore causato ex apprehensione exterioris sensus, quàm ex apprehensione intellectus siue imaginationis, sed tristitia nominat solùm illum dolorem, qui ex interiori apprehensione causatur, & dolor qui ex exteriori apprehensione causatur, dicitur dolor, non autem tristitia, igitur tristitia est quædam species doloris. Huius rationis D.S. ponit, & probat primò maiorē, secundò minorē, ibi. Sola igitur, &c. Tertiò conclusionem, ibi. Sic igitur, &c. Circa maiorem primo ponit eam, secundò limitat, ibi. Interior, &c. Maior ergo patet per simile de delectatione, scilicet capta in genere, vt dictum fuit q. 31. ar. 3. Consequenter cum dicit.

Conclusio responsi.

¶ Interior autē apprehensio ad plura se extendit quā exterior, eo quòd quæcunque cadunt sub exteriori apprehensione cadunt sub interiori, sed nō ē conuerso.

¶ Limitat maiorem dictam, & notat, quòd apprehensio interior ad plura se extendit, scilicet ex parte obiectorum, & ergo dolor sequens talem apprehensionem est ad plura obiecta, licet non sit communior secūdùm prædicationem, & subiecta, vt notat D.S. circa finem solutionis tertij.

¶ Aduerte tamen, quòd hoc non semper contingit, quia potest quis dolere secundùm sensum exteriorem, & tamen non tristari secundùm voluntatem deliberatam, sicut patet de martyribus. Vn de dictum illud est verum de possibili per omnia, sicut supra dictum fuit de gaudio, & delectatione, quia etiam de possibili gaudiū est in plus quo ad obiecta delectatione, quæ est conditiusa gaudio, sed non de facto, immo è contra. Consequenter ibi.

¶ Sola igitur delectatio, quæ ex interiori apprehensione causatur, gaudium nominatur, vt supra dictū est, & similiter ille solus dolor qui ex apprehensione interiori causatur, nominatur tristitia. Et sicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehensione causatur, delectatio quidem nominatur, non autem gaudium; ita ille dolor, qui ex exteriori apprehensione causatur, nominatur quidem dolor non autem tristitia.

q. 31. ar. 3.

¶ Subiungit minorem, quam probat primò quo ad primā eius partem, quæ patet à simili supra q. 31. ar. 3. de gaudio, & per consequens etiam patet de tristitia.

¶ Vbi nota, quòd ex his verbis D.S. haberi potest, quod supra dicebatur, scilicet quòd gaudium potest esse etiam in appetitu sensitiuo, vt sequitur apprehensionem interiorem imaginationis, vel rationis particularis; quia D.S. dicit, quòd gaudium solùm causatur ex apprehēsione interiori, de qua scilicet dixit in principio articuli, scilicet intellectus siue imaginationis, quare cautè intelligendum videtur, quod supra q. 31. ar. 4. habitum est, quòd gaudiū est in voluntate, sed non quodcunque, sed solùm, quod immediatè sequitur apprehensionem intellectiuam; sed quod sequitur apprehensionem interiorem, tamen collatiuam in homine, potest etiam & esse in appetitu sensitiuo, & secundùm hoc non est differentia inter D.S. supra q. 31. arti. 3. allegato ex quarto, & hic, quia gaudium etiam secundùm D. S. in hoc articulo est sensus interioris non exterioris, &c. Secundò manifestat secundam partem minoris principalis, & patuit supra de delectatione exteriori, & ecia patet à simili de dolore. Deinde ibi.

¶ Sic igitur tristitia est quædam species doloris sicut gaudium delectationis.

¶ Infert ex omnibus dictis conclusionibus respōsiuis, & patet.

¶ Et nota, quòd dolor accipitur dupliciter, vno modo in communi, & sic diuiditur per tristitiam, & dolorem, exteriorem apprehensionem consequentem, & sic intelligitur conclusio. Alio modo capitur pro illo membro, & sic tristitia est in plus quantum ad obiecta, licet non quantum ad supposita, & sic non intelligitur cōclusio, & hoc tangitur ad tertium, &c.

¶ Confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd August. loquitur ibi quantum ad vsum vocabuli, quia dolor magis vsitatur in corporalibus doloribus qui sunt magis noti, quàm in doloribus spiritualibus.

¶ Ad Augustinum dicitur, quòd hoc nomen dolor accipitur dupliciter. Vno modo secundùm vsum, & appropriationem communiter loquentium, sic dicitur de dolore corporali, & condiuiditur tristitiæ. Alio modo quo ad suam significationem, & sic est communior, & genus tristitiæ. Et sic intelligitur conclusio nostra, vt patebit etiam ad tertium.

¶ Ad

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensus exterior non percipit nisi præsens, vis autem cognitiua interior potest percipere præsens, præteritum, & futurum, & ideo tristitia potest esse de præsenti, preterito & futuro, dolor autẽ corporalis qui sequitur apprehensionem sensus exterioris non potest esse nisi de præsenti.

¶ Ad maiorem si intelligitur de dolore in sui communi acceptione, falsa est, sed verum, dolor corporalis non est nisi de præsenti malo, sed dolor in communi potest esse de præterito, futuro, & præsenti, Ergo tristitia differt à dolore. Verum corporali, & accepto pro diuidente non pro diuiso.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd sensibilia tactus sunt dolorosa non solùm inquantum sunt improportionata virtuti apprehensiuę, sed etiam inquantum contrariantur naturæ; aliorum verò sensuum sensibilia possunt quidem esse improportionata virtuti apprehensiuæ, non tamen contrariantur naturæ nisi in ordine ad sensibilia tactus, vnde solus homo qui est animal perfectum in cognitione, delectatur in sensibilibus aliorum sensuum secundũ seipsa, alia verò animalia non delectantur in eis nisi secundùm quòd referuntur ad sensibilia tactus, vt dicitur in 3. Ethi. * & ideo de sensibilibus aliorum sensuum nõ dicitur esse dolor secundùm quòd contrariatur delectationi naturali, sed magis tristitia quæ contrariatur gaudio animali.

* Aristot. cap. 10.

¶ D. S. soluendo hoc argumentum duo facit. Primò exponit maiorem, & etiam minorem. Secundò ex his infert corollariè limitationem, & sanum intellectum conclusionis responsi. positæ in cor. ibi. Sic igitur, &c. Ad maiorem ergo dicitur, dolor exterior qui est de his quæ contrariantur naturæ, sequitur sensum, & sensibilia tactus, vel apprehensionem aliorum sensibilium in ordine ad sensum tactus; sed sensibilia aliorum sensuum potest consequi dolor in communi, & interior qui est tristitia absque relatione ad sensibilia tactus, & hoc in homine. Minor vera, quia sequitur apprehensionem interiorem, & etiam collatiuam, & est in plus quã dolor exterior qui causatur tantùm ex apprehensione præsentis mali in ordine ad sensum tactus, Ergo tristitia non est dolor. Verũ exterior, & corporalis, & vt dolor capitur secundùm vsum pro dolore corporali, est tñ dolor in genere, vt patuit supra q. 3 1. arti. 6.

¶ Nota verbum D. S. & ideo de sensibilibus aliorum sensuum, scilicet a tactu, quæ quæruntur propter cognitionem, non dicitur dolor, scilicet exterior, & corporalis qui opponitur delectationi naturali quæ fit per delectabile tactus.

¶ Sic igitur si dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vsitatius est dolor ex opposito diuiditur contra tristitiam secundùm distinctionem apprehensionis interioris, & exterioris, licet quantum ad obiecta, tristitia ad plura se extendat quàm dolor corporalis. Si verò dolor accipiatur communiter, sic dolor est genus tristitiæ, vt dictum est. *

* In cor.

¶ Consequenter D. S. secundò ex dicta solutione infert per modum corollarij limitationem, & exponit conclusionem responsi-uam, quia ex his, patet quòd non intelligitur de dolore quocunque modo accepto quando conclusum est tristitiam esse speciem doloris, quia tantum quando accipitur communiter vel ex apprehensione interioris sensus vel exterioris, sicut & delectatio quãdo ponitur esse genus ad gaudium, & non intelligitur de dolore corporali, quia sic est species distincta contra tristitiam sicut & delectatio corporalis, tamen notat, quòd etiam delectatio sic accepta propter causatur ab exteriori apprehensione, ad plura se extendat obiecta quàm dolor corporalis.

Vtrum tristitia seu dolor contrarietur delectationi.

C
4. d. 49. q. 3. arti. 3. q. 1. ad 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd dolor delectationi non contrarietur, vnum enim cõtrariorum non est causa alterius, sed tristitia potest esse causa delectationis. Dicitur enim. Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, ergo non sunt contraria.

D. Matth.

¶ 2 Præterea. Vnũ contrariorũ non denominat aliud, sed in quibusdam ipse dolor vel tristitia est delectabilis, sicut Augu. dicit in 3. confes. * quòd dolor in spectaculis delectabilis quarto confes. * dicit fletus amara res est, & tamen quandoque delectat, ergo dolor non contrariatur delectationi.

* Aug. c. 2.
* Aug. ca. 5.

¶ 3 Præterea. Vnum contrariorum non est materia alterius, quia contraria simul esse non possunt, sed dolor potest esse materia delectationis, dicit enim. Aug. in li. de penitentia.* Semper penitens doleat, & de dolore gaudeat. Et philosophus dicit in 9. Ethic. * quòd econuerso malus dolet de eo, quòd delectatus est, ergo delectatio & dolor non sunt contraria.

* Aug. li. de ve. & fal. penit. c 13.
* Arist. c. 4.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit. 14. de Ciui. Dei. * quòd lætitia est voluntas in eorum consensione quæ volumus, tristitia autem est voluntas in dissensione ab his quæ volumus, sed consentire, & dissentire sunt contraria, ergo lætitia, & tristitia sunt contraria.

* Aug. c. 7.

¶ Hic D. S. determinat de dolore per comparationem ad delectationem. Et primò comparantur quo ad contrarietatem, & oppositionem, secundò quo ad motum, & mouere appetitum arti. 6. Circa primum primò comparat delectationem, & tristitiam adinuicem in genere, secundò in specie scilicet tristitiam delectationi spirituali in ar. 5. Quantum ad primum primò facit, quod dictum est, secundò mouet dubium circa determinata ar. 4.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd sicut philosophus dicit. 10. Metaphy. * Cõtrarietas est differentia sm formã. Forma autem seu species passionis, & motus sumitur ex obiecto vel termino, vnde cum obiecta delectationis, & tristitiæ seu doloris sint contraria, scilicet bonum præsens, & malum præsens, sequitur quòd dolor, & delectatio sint contraria.

* Arist. tex. 13 & 14.

¶ D. S. respondet tali conclusione, dolor & delectatio sunt contraria. Probatur, obiecta eorum sunt contraria, igitur conclusio vera. Antecedẽs patet, quia bonum præsens, & malum præsens sunt contraria non solùm communi contrarietate qua omnia specie distincta contrariantur, sed etiam cõtrarietate quasi physica quæ est secundùm repugnantiam ad esse in eodem simul, & quia mutuo se expellunt. Tenet consequentia, quia contrarietas est differẽtia secundùm formam, scilicet alteri etiam repugnantem, & impossibilem. Forma autem, & c. igitur consequentia bona. Eodẽ ista auctoritate philosophi dictum est supra q. 3 1. ar. 8. ad tertium. Et posset alter argui, & formaliter pro conclusione. Contrarietas est differentia sm formã, sed delectatio, & dolor differũt sm formã scilicet repugnantem, ergo, &c. Minor probatur in littera.

Conclusio responsi.

¶ Et confirmatur conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet vnum contrariorum esse causam alterius per accidẽs, sic autem tristitia potest esse causa delectationis. Vno quidẽ modo inquantum tristitia de absentia alicuius rei, vel de præsentia contrarij vehementius quærit id in quo delectetur, sicut sitiens vehementius quærit delectationem potus, vt remedium cõtra tristitiam quam patitur. Alio modo inquantum ex magno desiderio delectationis alicuius non recusat aliquis tristitias perferre, vt ad illam delectationem perueniat, & vtroque modo luctus præsens ad consolationem futuræ vitę perducit, quia ex hoc ipso quòd luget pro peccatis vel pro dilatione glorię, meretur consolationem æternam. Similiter meretur etiam eam aliquis ex hoc, quòd ad ipsam consequendam non refugit labores, & angustias propter ipsam sustinere.

¶ Ad maiorem, dictum fuit supra q. 3 1. arti. 4. ad primum, quia vera est per se, tamen per accidens vnum est causa alterius. Minor vera per accidens, & hoc dupliciter vt declaratur in solutione. Negatur autem consequentia dictum est enim supra q 32. ar. 4 ad primum, quòd subiacens vni contrariorum innaturali eo vehementius quærit aliud contrarium naturale, & sic per accidens est causa delectationis, videlicet ratione contrarietatis ad ipsum qui est in tristitia, vel secũdò ratione amoris & desiderij, quæ sunt ad absens quod ingerit tristitiam, secundo modo per accidens facit tristitia ad delectationem, scilicet meritoriẽ, ratione patientiæ, & voluntariæ perpessionis angustiarum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dolor ipse potest esse delectabilis per accidens, inquantum scilicet habet adiunctam admirationem, vt in spectaculis, vel inquantum facit recordationem rei amatæ, & facit percipere amorem eius, de cuius absentia doletur; vnde cum amor sit delectabilis, & dolor, & omnia quæ ex amore consequuntur, inquantum in eis sentitur amor sunt delectabilia, & propter hoc etiam dolores in spectaculis possunt esse delectabiles inquantum in eis sentitur aliquis

amor

amor conceptus ad illos qui in ſpectaculis commemorantur.

Maior vera præſertim in recto, tamen vnum contrariorum habet quandoque aliquod adiunctum, quod eſt cauſa alterius, & per conſequens denominans extrinſecè. Minor negatur ſi formaliter ſubſumitur, ſcilicet dolor denominatur à delectatione, ſed verum eſt, quòd dolor habet annexam admirationem vel excitationem amoris quæ ſunt cauſa delectationis. In ſpectaculis enim delectãtur, & videntes inquantum in ſpectaculis repreſentantur mira, & & noua, quæ ſunt delectabilia; ſecundò inquantum in ſpectaculis repreſentantur aliqui dilecti, etiam mortui, & videntes inducuntur in memoriam, & ſentiunt amorem, & ſic triſtantur ratione abſentiæ amicorum repreſentatorum, & delectantur ex memoria amoris eorum, & etiam ex præſenti amore concitato, ſic fletus etiã vt habet recordationem amati qui defletur iocundus eſt, de fletu tamen infra q. 38. arti. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas, & ratio ſupra ſuos actus deflectuntur, inquantum ipſi actus volũtatis, & rationis accipiuntur ſub ratione boni vel mali, & hoc modo triſtitia poteſt eſſe materia delectationis vel è cõuerſo, non per ſe, ſed per accidens; inquantum ſcilicet vtrumque accipitur in ratione boni vel mali.

¶ Minor vera, per ſe ſecundùm propriam rationem, tamen per accidens, & etiam ſecundùm rationem communem, poteſt eſſe, & præſertim in actibus animæ rationalis, quæ ſuper ſuos actus reflectitur, & poteſt actum ſuum conſiderare ſub ratione communi, ſcilicet boni, vel mali, vt inf. q. 39. arti. 2. Ad minorem, dolor poteſt eſſe materia delectationis ſub ratione propria, & adæquatè. Negatur, ſed ſub ratione boni vel expiatiui peccatorum, & ſic procedit auctoritas. Et hoc D. S. declarat in ſolutione, quia ratio apprehendens triſtitiam bonam, iudicat eſſe gaudendum de ea, & ſic volũtas gaudet.

Vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.

Infra art. 6. cor. & B. q. 38. ar. 1. ad 1. & 3. q. 46. ar. 8 ad 1. & 4. di. 14 q. 2. ar. 4 q. 2. cor.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd omnis triſtitia delectationi contrarietur. Sicut enim albedo, & nigredo ſunt contrariæ ſpecies coloris, ita delectatio, & triſtitia ſunt contrariæ ſpecies animæ paſſionum, ſed albedo, & nigredo vniuerſaliter ſibi opponuntur, ergo etiam delectatio, & triſtitia.

¶ 2 Præterea. Medicinæ per contraria fiũt, ſed quælibet delectatio eſt medicina contra quamlibet triſtitiã, vt patet per philoſophum in 7. Ethi.* ergo quælibet delectatio cuilibet triſtitiæ contrariatur.

* Ariſt. cap. vlt.

¶ 3 Præterea. Contraria ſunt quæ ſeinuicem impediunt, ſed quælibet triſtitia impedit quamlibet delectationem, vt patet per illud, quod dicitur in 10. Ethi.* ergo quælibet triſtitia cuilibet delectationi contrariatur.

* Ariſtot.

¶ Sed contra contrariorum non eſt eadem cauſa, ſed ab eodem habitu procedit, quòd aliquis gaudeat de vno & triſtetur de oppoſito, ex charitate enim contingit gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt dicitur Roma. 12. ergo non omnis triſtitia omni delectationi contrariatur.

Roma. 12.

¶ Hic D. S. mouet dubium circa articulum præcedentem, quia dictum eſt, ꝙ contrarientur ſecundùm genus. Quæritur, an etiam ſecundum ſpeciem, ita quòd quælibet delectatio cuilibet triſtitiæ contrarietur.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd ſicut dicitur in 10. Metaphy.* Contrarietas eſt differentia ſecundùm formam, forma autem eſt, & generalis, & ſpecialis, vnde contingit eſſe aliqua contraria ſecũdùm formam generis, ſicut virtus, & vitium; & ſecundùm formam ſpeciei, ſicut iuſtitia, & iniuſtitia.

* Ariſt. cap. 13. & 14.

¶ D. S. primò pmittit aliqua præãbula, & cõcluſiones fundamẽtales. Secundò eas applicat ad propoſitum, & probat aliquas concluſiones reſponſiuas, ibi. Triſtitia autem, &c. Quo ad primũ deducit tres concluſiones præãbulares, vltimas duas, ibi. Eſt autẽ, &c. Prima ergo eſt, contingit aliqua eſſe contraria ſm formã generis, & ſecundum formam ſpeciei. Probatur, quia contrarietas eſt differentia ſecundùm formam, forma autem eſt generalis, & ſpecialis, igitur, &c & patet exemplariter, ſicut iuſtitia, & iniuſtitia contrariantur ſecundum genus, quia vnum in genere virtutis aliud in genere vitij, & cum hoc ex obiectis proprijs contrariantur, quod eſt contrariari ſecundùm ſpeciem, quia iuſtitia facit æqualitatem iniuſtitia inæqualitatem. Conſequenter cum dicit.

¶ Eſt autem conſiderandum, quòd quædam ſpecificantur ſecundùm formas abſolutas, ſicut ſubſtantiæ, & qualitates; quædam verò ſpecificantur per comparationem ad aliquid extra, ſicut paſſiones, & motus recipiũt ſpeciem ex terminis ſiue ex obiectis.

¶ Procedit ad reliquas duas concluſiones præambulares. Et primò præmittit eis quoddam notabile diſtinctiuum, ſecundò conformiter ad illa duo membra diſtinctionis infert ipſas duas concluſiones, primam ibi. In his ergo, &c. ſecundã ibi. Sed in illis, &c. Diſtinguit ergo, quòd duplices ſint formæ, quædam ſpecificantur ſecundùm formas abſolutas, quædam per comparationem ad aliquid extra, & de hoc ſupra q. 1. arti. 3.

¶ Circa illud notabile diſtinctiuum nota, quòd dicit qualitatẽ ſpecificari ſecundùm formas abſolutas, & poſtea exemplificando pouit iuſtitiam, & intemperãtiam; ſed videtur res illa habere difficultatem, quia cum habitus, & diſpoſitiones, & ſcientia ſint qualitates, & conſtat ea eſſe relatiua, & ſpecificari ſecundùm obiecta, vnde non videtur dictum D. S. nec exemplum poſſe ſtare. Sed ſi quis aduerterit quæ philoſophus pouit in prædicamentis, facile intelliget dictum D. S. ſanũ. Poſſumus enim loqui de aliqua qualitate tripliciter, puta grammatica, vno modo ſecundum rationem generis generaliſſimi, & ſic verificatur dictum D. S. quia conſtat ratione qualitatis eſſe abſolutam, ita ꝙ nec eſt relatiua ſecundùm dici, dicit enim vt ſic modum ſubſtantiæ quo quales dicimur; alio modo conſideratur Grammatica ratione generis ſubalterni, ſcilicet habitus vel ſcientiæ, ſic eſt relatiuum ſecundùm dici. Scientia enim eſt ſcibilis ſcientia, Tertio modo cõſideratur ſecũdùm propriam rationem ſpecificam, & ſic iterum eſt abſolutum, non relatiuum. Grammatica enim non dicitur alicuius Grammatica, & ergo nõ obſtante vnitate reali rei ſignificatæ ſecundùm diuerſas rationes, eſt abſoluta, & relatiua, quia eſt relatiua ſecundũ dici, quia ſic intelligitur. Ad propoſitum ergo, qualitas vt ſic eſt de genere abſoluto dupliciter, ſcilicet à termino correlatiuo, & per conſequens ſpecificatur non a termino relatiuo, licet vt ſic etiam ſpecificetur per aliud, ſcilicet ſubſtantiam non tamen per obiectum, & correlatiuum vt ſic iuſtitia etiam, & intemperantia ſecundùm rationem propriæ ſpeciei non ſignificantur relatiuè ad terminum, ſed dicuntur abſolutè, quia iuſtitia eſt qua aliquis eſt iuſtus, quãuis vt habitus eſt ſignificetur, & ſpecificetur per obiectum, ſicut & habitus à toto genere. Quare D. S. notanter dicit, quorũ ſpecies conſiderantur ſecũdùm abſolutas formas, quaſi innuerit, quòd quamuis ſecundùm aliam conſiderationem poſſint ſpecificari ex obiecto, ſed non ſecundùm rationem illam quæ ſignificatur per iſta nomina, iuſtitia, intemperantia. Conſiderantur ergo vt qualitates in ordine ad ſubiectum, & principium, vt iuſtitia eſt qualitas qua quis eſt iuſtus, & habet ſe ſecundùm rectam rationem in ſua materia, ſic Grammatica ſecundùm rationem ſpeciei eſt qualitas, ſed ſecundùm rationem generis, ſcilicet propinqui vt ſcientia, eſt ad aliquid. Vide pulchrum textum philoſophi in fine prædicamentorum ante poſt prædicamenta, &c. Conſequenter ibi.

¶ In his ergo quorum ſpecies conſiderantur ſecũdùm formas abſolutas, contingit quidem ſpecies quæ continentur ſub contrarijs generibus non eſſe contrarias ſecũdùm rationem ſpeciei; non tamen contingit, quòd habeant aliquam affinitatem, vel conuenientiam adinuicẽ. Intemperantia enim, & iuſtitia quæ ſunt in contrarijs generibus, virtute, ſcilicet & vitio, nõ contrariantur adinuicem ſecundùm rationem propriæ ſpeciei, nec habent aliquam affinitatem vel conuenientiam adinuicem.

¶ Adiungit ſecundam concluſionem præambularem iuxta primum membrum diſtinctionis dictæ talem In his quorum ſpecies conſiderantur, &c. vt in littera vſque ibi. Intemperantiam, &c. vbi declarat eam exemplariter, quia intemperantia, & iuſtitia ſunt in contrarijs generibus, non tamen contrariantur ſecundùm ſpeciẽ, nec habent conuenientiam.

¶ Et nota, quòd intemperantia, & iuſtitia conſiderantur hic tãquam quædam qualitates abſolutæ, & quædam impreſſiones in appetitu vel intellectiuo vel ſenſitiuo. Et ergo dicit D. S. quòd capiant ſpeciem ſine habitudine ad obiectum, ſed conſiderantur in ordine ad ſubiectum, & principium, &c. Et quia virtus vt ſic dependet magis à principio, quod eſt ratio, quàm ab obiecto. Conſequenter ibi.

¶ Sed in illis quorum ſpecies ſumuntur ſecundùm habitudinem ad aliquid extrinſecum, contingit, quòd ſpecies contrariorum generum non ſolùm non ſunt cõtrariæ adinuicem, ſed etiam habent quandam conuenientiam, & affinitatem; eo quòd eodem modo ſe habere ad contraria, contrarietatem inducit, ſicut accedere ad album, & accedere ad nigrum, habent rationem contrarietatis, ſed contrario modo ſe habere ad contraria

habet

habet rationem similitudinis, sicut recedere ab albo, & accedere ad nigrum; & hoc maximè apparet in contradictione quæ est principium oppositionis, nam in affirmatione, & negatione eiusdem consistit oppositio, sicut album, & non album; in affirmatione autem vnius oppositorum, & negatione alterius attenditur conuenientia, & similitudo, vt si dicam nigrum, & non album.

¶ Subiungit tertiam conclusionem præambulatem correspondentem secundo membro distinctionis præmissæ, scilicet in illis quorum species sumuntur, &c. vsque ibi. Eo quòd, &c. vbi probat eam tali assumpto. Eodem modo se habere ad cõtraria contrarietatem inducit, sed cõtrario modo se habere ad contraria habet rationem similitudinis, ergo sequitur conclusio. Illud antecedens D. S. declarat exemplis, & confirmat per simile de affirmatione, & negatione quæ relata ad idem contradicunt, sed relata ad opposita conuenientiam habent, vt album, & non nigrum, &c.

¶ Tristitia autem, & delectatio cum sint passiones, specificantur ex obiectis, & quidem secundùm genus suum contrarietatem habent; nam vnum pertinet ad prosecutionem, aliud verò ad fugam quæ se habent in appetitu, sicut affirmatio, & negatio in ratione, vt dicitur in sexto Ethicorum. *

* Arist. c. 2.

¶ Præmissis quibusdam fundamentis, hic consequenter subiungit aliquas conclusiones responsiuas videlicet tres, secundam ibi. Et ideo tristitia, &c. tertiam ibi. Si verò illa, &c. Applicat ergo prædictas cõclusiones præam. ad propositum notans tristitiam esse de secundo membro præmissæ distinctionis, & per cõsequens respondendum est de tristitia sicut de forma specificata per habitudinem ad extrinsecum, de qua in tertia conclusione præambulari. Et statim ponit istam conclusionem responsiuam primam. Tristitia, & delectatio contrarietatem habent secundùm genus, & sic scilicet quælibet tristitia cuilibet delectationi contrariatur. Probatur, illi motus appetitus contrarietatem habent secundùm genus, scilicet motus appetitiuorum, quorum vnus pertinet ad fugã alter ad prosecutionem, sed tristitia pertinet ad fugam, delectatio ad prosecutionem, igitur &c. Maior patet, quia fuga, & prosecutio habent se in appetitu sicut affirmatio, & negatio in ratione, quæ contrariantur secundum genus, &c. Deinde cum dicit.

Conclusio prima responsiua.

¶ Et ideo tristitia, & delectatio quæ sunt de eodem habent oppositionem adinuicem secundùm speciem; tristitia verò, & delectatio de diuersis; siquidem illa diuersa non sunt opposita, sed disparata, non habent oppositionem adinuicem secũdum rationem speciei, sed sunt etiam disparatæ, sicut tristari de morte amici, & delectari in contemplatione.

Conclusio secunda.

¶ Subinfert secundam conclusionem responsiuam talem. Tristitia, & delectatio &c. vt iacet in littera. Et habet duas partes, quarum primam D. S. relinquit notam ex dictis circa tertiam conclusionem præambularem, quia sicut eodem modo se habere ad cõtraria inducit oppositionem secundum speciem, ita & contrario modo se habere ad idem, sed tristitia, & delectatio contrario modo se habent ad idem; quod supponitur secundùm quòd sunt de eodẽ, ergo vt sic contrariantur. Secunda autem pars huius conclusionis declaratur exemplariter, sicut tristari de morte amici, & delectari in contemplatione sunt disparatæ. Deinde ibi.

¶ Si verò illa diuersa sint contraria, tunc delectatio & tristitia non solùm non habent contrarietatem secundum rationem speciei, sed etiam habent conuenientiam & affinitatẽ, sicut gaudere de bono, & tristari de malo.

Conclusio tertia.

¶ Est tertia conclusio responsiua partialiter, vt in littera, & declaratur exẽplariter in fine, & ratio habetur ex dictis circa tertiã præambularem. Contrario modo se habere ad contraria conuenientiam facit, sed tristitia, & delectatio talis se habẽt contrario modo ad contraria, ergo conueniunt secundùm speciẽ, & vnum sequitur ex alio, quia eo ipso, quòd gaudeo de bono tristor de malo. Ex his trahitur formalis responsio ad quæsitum, quod omnis tristitia contrariatur omni delectationi secundùm genus, sed non omnis tristitia contrariatur cuilibet delectationi in particulari, & secundùm speciem. Prima pars patet ex prima conclusione. Secunda pars ex secunda, & tertia responsiuis, quia tertio, & quarto modis non contrariantur, sed vel sunt disparatæ vel habẽt conuenientiam, vt patuit.

¶ Et nota fundamentum, quòd quia passiones habent speciem ex obiectis, & similiter contrarietatem vel scilicet pœnes contraria obiecta, vel pœnes accessum, & recessum ab eodem, ideo pœnes idem obiectum ad quod se habent diuersimodè contrariantur, non autem pęnes contraria.

¶ Et confirmatur tertia conclusio responsiua argumento in cõtrarium, quod probat, quòd non omnis cuilibet opponitur secundum speciem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd albedo, & nigredo non habent speciem ex habitudine ad aliquid exterius, sicut delectatio, & tristitia, vnde non est eadem ratio.

¶ Maior est quidem vera, sed in hoc est diuersitas, quòd albedo & nigredo habent speciem ex aliquo intrinseco, quod non variatur, ideo semper contrariantur; sed delectatio, & tristitia habẽt ex aliquo extrinseco, quod non semper eodem modo se habet, sed quandoque vnum est alteri contrarium, & eo ipso tunc non contrariantur, quandoque autem sunt circa idem, ideo non est par ratio. Et negatur consequentia, quia pęnes extrinseca contraria habent conuenientiam, eo quòd contrario modo se habere ad contraria conuenientiam inducit; quandoque autem sunt circa idem, modo contrario modo se habere ad idem facit contrarietatem, & ergo quia possunt esse diuersa extrinseca; ideo quandoque contrariantur, quandoque non.

¶ Ad secundum dicendum, quod genus sumitur ex materia, vt patet in 8. Metaphy. * in accidentibus autem loco materiæ est subiectum; dictum est autem, quòd delectatio, & tristitia contrariantur secundùm genus, & ideo in qualibet tristitia est contraria dispositio subiecti, dispositioni quæ est in qualibet delectatione; nam in qualibet delectatione appetitus se habet vt acceptans id, quod habet, in qualibet autem tristitia se habet vt fugiẽs, & ideo ex parte subiecti quælibet delectatio est medicina contra quamlibet tristitiam, & quælibet tristitia est impeditiua cuiuslibet delectationis; præcipuè tamẽ quãdo delectatio tristitiæ contrariatur etiam secundum speciem. Vnde patet solutio ad tertium.

* Aristot. tex. 6. in con.

¶ Ad maiorem, medicinæ per contraria fiunt, vel secundùm genus vel secundum speciem, non autem semper per contraria secundum speciem. Minor vera, & ratio est, quia ex parte subiecti, quod medicatur, & quod dat genus opponuntur, nam aliam dispositionem subiecti requirit delectatio quæ est prosecutiua iocundi. Aliam tristitia quæ est retractiua à contrario, & ideo vna est medicina contra aliam, quia requirit & facit aliam dispositionem quàm contraria sibi; non tamen semper opponuntur ex parte obiectorum, & secundùm speciem; & per hanc solutionem vult D. S. satisfecisse tertio argumẽto sequenti, quamuis & aliam etiam subiungat quæ postponetur.

¶ Vel aliter dicendum, quòd etsi non omnis tristitia contrarietur omni delectationi secundùm speciem, tamen quantum ad effectum contrariatur, nam ex vno cõfortatur natura animalis, ex alio verò quodammodo molestatur.

¶ Ad maiorem, vt sic, sunt contraria inquantum se impediunt. Minor vera ratione contrarietatis genericæ secundùm quam requirit aliam dispositionem incompossibilem alteri. Vel secundò impedit aliam ratione effectus, quia vna fortificat naturam, altera debilitat; ergo quælibet contrariatur, &c. Verum, secũdùm genus, & secundùm effectum, non tamen secundùm obiectum, & speciẽ.

Vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria.

E

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quòd delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria. Dicit enim Apostolus 2. ad Corin. 7. Quæ secundùm Deum est tristitia, pęnitentiam in salutem stabilem operatur, sed respicere ad Deum pertinet ad superiorem rationem, cuius est contemplatione vacare, secũdùm Aug. in 12. de Trini. * ergo delectationi contemplationis opponitur tristitia.

2. 2. q. 9. art. 4. ad 2. & q. 180 ar. 1 co. & 3. q. 46. ar. 7. ad 4. Et 4 di. 49. q. 3. ar. 3 q. 2. Et opusc. 3. c. 165. Et Philip. 7. Lect. 6. col. 1. fin.

* Aug. c. 3. 4. & 14. tomo 3.

¶ 2 Præterea. Contrariorum contrarij sunt effectus, si ergo vnum contrariorũ cõtemplatũ est causa delectationis, aliud erit causa tristitiæ, & sic delectationi contẽplationis erit tristitia contraria.

¶ 3 Præterea. Sicut obiectum delectationis est bonum, ita obiectum tristitiæ est malum, sed contemplatio potest habere mali rationem. Dicit enim philosophus in 11. Metaphisicæ. * quòd quædam inconueniens est meditari, ergo contemplationis delectationi potest esse cõtraria tristitia.

* Aristot. tex. 51.

¶ 4 Præterea. Operatio qualibet secundùm quòd non est impedita est causa delectationis, vt dicitur in 7. * & 10. Ethi. * sed operatio contemplationis potest mul-

* Arist. c. 12. * Arist. c. 4. & 5.

tipliciter

upliciter impediri, vel vt totaliter non sit, vel vt cũ difficultate sit; ergo in cõtemplatione potest esse tristitia delectationi contraria.

¶ 5 Præterea. Carnis afflictio est causa tristitiæ, sed sicut dicitur Eccle. vltimo. Frequens meditatio carnis est afflictio, ergo contemplatio habet tristitiam delectationi contrariam.

Eccle.

¶ Sed contra est, quod dicitur Sapientiæ 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, scilicet sapientiæ, nec tędium conuictus eius, sed lætitiam, & gaudium; cõuersatio autem, & conuictus sapientiæ est per contemplationem, ergo nulla tristitia est quæ sit contraria delectationi contemplationis.

Sap ien.

¶ Hic ostendit quomodo delectatio se habet ad tristitiam quo ad contrarietatem in speciali, scilicet de delectatione spirituali, & intellectuali.

¶ Respondeo dicendum, quòd delectatio contemplationis potest intelligi dupliciter. Vno modo ita quòd cõtemplatio sit delectationis causa, & non obiectum, & tunc delectatio non est de ipsa contemplatione, sed de re contemplata; contingit autem contemplari aliquid nociuum, & contristans, sicut & aliquid conueniens, & delectans.

¶ D.S. ostendit quæsitum habere duplicem intellectum, & secũdum hoc dupliciter respondet, iuxta secũdum intellectũ ibi. Alio modo, &c. Distinguit ergo ex parte prædicati quæsiti, scilicet ꝙ delectatio cõtemplationis potest dupliciter intelligi, & primò declarat primum intellectum, secundò subiungit conclusionem responsiuã primã cõformem, ibi. Vnde si sic, &c. Primo ergo modo intelligitur, ꝙ cõtemplatio sit causa, &c. id est delectatio quæ habetur per & mediante cõtemplatione, &c. Consequenter cũ dicit.

¶ Vnde si sic delectatio contemplationis accipiatur, nihil prohibet delectationi contemplationis esse tristitiã contrariam.

Conclusio prima.

¶ Subiungit conclusionem responsi iuxta primum intellectum, istam. Nihil prohibet delectationi contemplationis isto modo esse tristitiam contrariam, ita. s. ꝙ sicut ad aliquã contẽplationẽ sequitur delectatio, ita ad aliquam sequitur tristitia; & delectationi quæ sequitur ad vnam contemplationem cõtrariatur tristitia quæ sequitur ad aliam contemplationem. Probatur conclusio ex prædicta declaratione, delectatio isto modo non est de contemplatione sicut obiecto, sed de re contemplata; sed contingit contemplari ita benè nociuum, & contristans sicut conueniens, & delectans, ergo sicut contemplatio est causa delectationis, ita potest esse causa tristitiæ, & hoc est habere tristitiam cõtrariam idest annexam, & consequentem tanquam causa effectum.

¶ Alio modo potest dici delectatio contemplationis, quia contemplatio est eius obiectum, & causa, puta cum aliquis delectatur de hoc ipso, quod contemplatur.

¶ Hic consequenter respondet iuxta secundum intellectũ quæsiti, & primo declarat ipsum, secundò subiungit aliquas conclusiones responsi. ibi. Et sic vt &c. Dicit ergo, quòd alio modo dicitur delectatio contemplationis, quia contemplatio est obiectum delectationis puta, &c. vt in littera, ita ꝙ primo modo dicebatur delectatio contemplationis, quia sequebatur contemplationem, licet non esset de contemplatione; hic verò dicitur delectatio contemplationis, quia est de contemplatione. Deinde cum dicit.

¶ Et sic vt dicit Greg. Nicen. * ei delectationi quæ est secundùm contemplationẽ non opponitur aliqua tristitia, & hoc idem philosophus dicit in primo Topicorũ, & in 10. Ethi. sed hoc est intelligendũ per se loquẽdo.

*Greg. Nicen. lib.4.c.10.& 12.

Aristot.

¶ Ponit aliquas conclusiones responsi iuxta hunc intellectum. Et primò duas conclusiones partialiter responsi secũdam ibi. Sed nec &c. secundò limitat eas ibi. Per accidens, &c. tertiò ex dictis infert conclusionem responsiuam totalẽ, ibi. Et sic manifestũ, &c. Prima ergo conclusio partialis iuxta hunc secundum intellectum est. Delectationi quæ est secundùm contemplationem non opponitur aliqua tristitia, & hoc per se loquendo. Probat hanc conclusionem primò auctoritate, & secundò ratione, ibi. Cuius ratio est, &c. Auctoritate Gregorij Niceni, & etiam Philosophi, & patent. Deinde ibi.

¶ Cuius ratio est, quia tristitia per se contrariatur delectationi quæ est de cõtrario obiecto, sicut delectationi, quæ est de calore contrariatur tristitia quæ est de frigore. Obiecto autem contemplationis nihil est contrariũ; contrariorum enim rationes, secundùm quòd sunt apprehensæ non sunt contrariæ, sed vnum contrarium est ratio cognoscendi aliud; vnde delectationi, quæ est in contemplando per se loquendo non potest esse aliqua tristitia contraria.

¶ Ratione probat sic. Tristitia per se cõtrariatur delectationi quæ est de contrario obiecto. s. ratione generis, & cõtrariatur rõne speciei quæ est de eodẽ, sed nõ est tristitia de contrario, quia nõ habet contrarium, nec de eodẽ obiecto, qđ est contemplatio; sed obiecto cõtẽplationis nihil est cõtrariũ, igitur Maiorẽ D.S. probat exẽplariter. ¶ Vbi nota, ꝙ ista maior, & eius probatio nõ cõtrariantur dictis ar. præce. quia intelligitur, ꝙ delectatio contẽplationis nõ habet contrariã tristitiã s̃m genus obiecti, quæ. s. tristitia sit etiam de contemplatione, quia non est aliqua tristitia de contẽplatione cuiuscunq;, ergo nec aliquã contraria delectationi contẽplationis, licet aliqua tristitia, de alio possit sibi contrariari s̃m genus, quod attẽditur ex parte subiecti. Vnde vult D.S. ꝙ delectatio, & tristitia de contrarijs obiectis directè cõtrariantur s̃m genus obiectale, nõ cõtrariatur autẽ tristitia contẽplationi ex parte obiecti eiusdem rationis, quia nulla est tristitia de contrario contemplationis, s. alia contemplatione, vt habet D.S. de Virtutibus de Charitate Mate. 2. ar. 6. ad octauum, vbi dicit, delectatio quæ est in considerando non habet contrarium in eodem genere vt s. aliqua alia cõsideratio sit ei contraria, hæc ille. Vnde non habet directè contrariũ s̃m obiectum, licet habeat contrariã s̃m genus ex parte subiecti, sicut quælibet tristitia cuilibet delectationi opponitur, sed hic loquitur D.S. de contrarietate quæ est s̃m obiectũ, Vide in fine ar. Patet ergo, ꝙ tristitia per se contrariatur rõne generis tristitiæ, quæ est de contrario obiecto. Minorẽ D.S. probat, quia vnum contrarium est rõ cognoscendi aliud, & hoc intellige sanè, nõ ꝙ species vnius contrarij repræsentet aliud, sed quia ex specie vnius contrarij cognoscatur ipsum de per se, & notitia simplici; sed per viam inquisitionis, & notitia discursiua cognoscitur, & reliquum sic ꝙ ex specie vnius cõtrarij potest haberi conceptus de alio, potest enim ex specie habitus deprehendi priuatio modo dicto ¶ Et nota, ꝙ ex hac probatione habetur, ꝙ ipsi cõtẽplationi quæ est obiectum delectationis, nihil est contrarij; quia si cõtrariũ est ratio cognoscẽdi cõtrarium, sequitur, ꝙ vnum non contrarietur cognitioni, & contẽplationi alterius, & sic contemplationi vt obiecto nulla contemplatio contrariatur, nec per consequens de aliqua contemplatione est tristitia ratione sui ipsius, & quia quælibet contemplatio est de bono, ideo nulla alteri opponitur, ita ꝙ de vna esset delectatio, de alia verò tristitia; sic igitur contemplationi non contrariatur tristitia quæ sit de contemplatione contrarij, nec s̃m genus, nec secundùm speciem; quia nulla est tristitia de contemplatione, & ita intelligitur licet delectationi contemplationis opponatur secũdum genus quælibet tristitia, sed non opponitur sibi tristitia de contẽplatione. Deinde ibi.

¶ Sed nec etiã habet tristitiã annexã, sicut corporales delectationes quæ sunt vt medicinæ quædam cõtra aliquas molestias; sicut aliquis delectatur in potu ex hoc, ꝙ anxiatur siti, quando autem iam tota sitis est repulsa, etiã cessat delectatio potus, delectatio enim contemplationis non causatur ex hoc, ꝙ excludit aliqua molestia, sed ex hoc, ꝙ est s̃m seipsam delectabilis; non est enim generatio, vt dictum est. * sed operatio quædam perfecta.

*q 34.ar.1

¶ Adiungit secundam conclusionem responsiuam quo ad intellectum quæsiti talem. Delectatio cõtemplationis non habet annexam tristitiam sicut corporales. s. rõne sui. Probatur. Corporales delectationes ideo habent annexam tristitiam inquantum quæruntur vt medicinæ contra aliquas molestias, quibus remotis nõ amplius sunt gratæ, sed superexcrescunt naturalem habitudinem; sed delectatio contemplationis non causatur nec quæritur vt excludatur aliqua molestia, sed propter seipsam, igitur non habet annexam tristitiam isto modo, quòd ipsa in se possit excedere proportionem intellectus, & immediati subiecti. Maiorem D.S. declarat exemplariter, sicut aliquis delectatur in potu, &c. Minor patet, quia contemplatio est operatio perfecta, & per consequens propter se quæsita, &c. Consequenter ibi.

Conclusio secunda

¶ Per accidens autem admiscetur tristitia delectationi apprehensionis, & hoc dupliciter. Vno modo ex parte organi. Alio modo ex impedimento apprehensionis. Ex parte quidem organi admiscetur tristitia vel dolor apprehensioni, directè quidem in viribus apprehensiuis sensitiuæ partis quæ habent organum corporale, vel ex sensibili, quod est contrarium debitæ complexioni organi, sicut gustus rei amaræ, & olfactus rei fetidæ; vel ex continuitate sensibilis conuenientis, quod per assiduitatem facit superexcrescentiam naturalis habitus vt supra dictum est. * & sic redditur apprehensio sensibilis, quæ prius erat delectabilis tediosa.

*q.33.ar.2.

¶ Limitat

¶ Limitat prædictam responsionem, & circa hoc ponit duas conclusiones limitatiuas, secundam ibi. Sed neutro, &c. Prima est, delectationi apprehensionis potest admisceri aliqua tristitia dupliciter. s. ex parte organi, & ex impedimento.

¶ Nota autem, quòd hæc conclusio cum præcedente immediatè non discordat; quia præcedens, quæ dicit, quòd non habet tristitiam annexam, intelligitur de per se ratione sui, ita quòd ipsa secundùm se non habet annexam superexcrescentiam naturalis habitudinis; immo quantò maior, & magis habetur, tantò magis placet, illa autem conclusio vult, quòd admisceetur sibi, scilicet per accidens ratione organi, & ratione impedimenti; vnde non est contradictio, & præterea præcedens conclusio loquitur de delectatione contemplationis, ista autem loquitur de delectatione apprehensionis, quæ apprehensio etiam stat pro cognitione sensitiua; vnde D. S. ostendit istam conclusionem præsertim de cognitione sensitiua, & secundam quidem partem eius. s. quòd ex parte impedimenti adiungatur tristitia delectationi apprehensionis. D. S in corpore non probat, & habetur probatio eius ex tertio argumento in oppositum, quia aliquis impeditur ab apprehensione (quod potest euenire apud intellectum) vel propter indispositionem virium inferiorum, vel etiam per actum ipsius intellectus (inquantum contemplatio vnius impedit contemplationem alterius, &c.) Prima autem pars. s. ꝙ ex parte organi, probatur, vel magis declaratur de vtraq; cognitione, & apprehensione (s. sensitiua, & secundò intellectiua) ibi. Sed hæc duo, &c. quo ad sensitiuam, quia sensitiuæ cognitioni admiscetur tristitia ex parte organi directè dupliciter, vel ex sensibili contrario complexioni organi, vel ex continuitate sensibilis conuenientis; igitur prima pars conclusionis vera de apprehensione sensitiua. Antecedens claret in litera. Consequenter ibi.

¶ Sed hæc duo directè in contemplatione mentis locum non habent, quia mens non habet organum corporale, vnde dictum est in auctoritate inducta,* quòd non habet contemplatio mentis, nec amaritudinem, nec tedium; sed quia mens humana vtitur in contemplando viribus apprehensiuis sensitiuis, in quarum actibus accidit lassitudo, ideo indirectè admiscetur aliqua afflictio, vel dolor contemplationi.

* Arg. sed contra.

¶ Ostendit de apprehensione intellectiua prædictam conclusionem, ꝙ sibi admisceatur tristitia, etiam ex parte organi non directè, quia talis contemplatio non fit per organum directè, & secundùm se; sed tamen indirectè, quia mens humana vtitur, &c. vt in litera Et ita patet, ꝙ tam apprehensioni sensitiuę, quàm intellectiuę admiscetur tristitia, sed diuersimodè; quia sensitiuę directè propter organum; intellectiuæ indirectè propter lassationem virium, quæ sunt in organis. Tunc ibi.

¶ Sed neutro modo tristitia contemplationi adiuncta per accidens contrariatur delectationi eius. Nam tristitia, quæ est de impedimento contemplationis, non contrariatur delectationi contemplationis, sed magis habet affinitatem, & conuenientiam cum ipsa, vt ex supradictis patet.* Tristitia verò, vel afflictio, quæ est de lassitudine corporali, non ad idem genus refertur, vnde est penitus disparata.

* Art. præc.

¶ Subiungit secundam conclusionem limitatiuam præcedentis, istam. Neutro modo tristitia contemplationi adiuncta per accidens (s. ex parte organi indirectè, vel ex parte impedimenti) contrariatur delectationi eius. Probatur, primò de impedimento sic. Delectatio, & tristitia de contrarijs, vel de his quorum vnum alterum impedit, non contrariantur, immo habent conuenientiam; sed talis tristitia adiuncta est de impedimento delectationis contemplationis, igitur sibi non opponitur (s. secundùm speciem) sed magis ad eam sequitur. Maior patet ex artic. 4. Minor est nota. Secundò probatur, quòd non ex parte organi, & lassitudinis apprehensiuarum virium, sic; quia contraria sunt eiusdem generis; sed tristitia de lassitudine corporali, & delectatio contemplationis non sunt eiusdem generis, sed omnino disparata, igitur, &c.

¶ Et nota ex his, quæ dicta sunt pro prima conclusione, quia habetur, quòd cum delectationi contemplationis non contrariatur tristitia contemplationis, quòd nulla sibi contrariatur, quia corporalis non sibi contrariatur propriè, quia non est eiusdem generis, nec contrariantur ista dictis, ar. præced. ad secundum, quia ibi dicebatur, ꝙ quælibet cuilibet contrariatur secundùm genus, quod sumitur ex parte subiecti (quia requirit, & facit aliam dispositionem in subiecto) sed non contrariatur quælibet alteri secundum genus obiecti, sed quandoq; se habent disparatè.

¶ Et sic manifestum est, ꝙ delectationi, quæ est de ipsa contemplatione nulla tristitia contrariatur, nec adiungitur ei aliqua tristitia, nisi per accidens.

¶ Hic in calce corporis infert per modum corollarij ex omnibus dictis conclusionem formaliter responsiuam totalem, vt iacet in litera. Et patet ex dictis, prima quidem pars ex prima conclusione secundi intellectus quæstii; & intelligitur, ꝙ nulla sibi directè contrariatur in eodem genere obiectali, licet secundùm genus, quod est ex parte materiæ in qua, sed non ex parte materiæ circa quam, vt patuit in prima conclusione. Secunda pars patet ex duabus conclusionibus limitatiuis, &c. Vide de materia huius artic. D. S. in 4. dist. 49. q. 3. art. 5. q. 2.

¶ Et confirmatur prima conclusio responsiua iuxta secundum intellectum, & secunda limitatiua, & per consequens conclusio vltima totalis, argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa tristitia, quæ est secundùm Deum, non est de ipsa contemplatione mentis, sed est de aliquo, quod mens contemplatur. s. de peccato, quod mens considerat, vt contrarium delectationi Diuinę.

¶ Ad maiorem, auctoritas est vera, sed tristitia secundùm Deum non est, quia doleat, vel tristetur quis de contemplatione mentis, sed quia tristatur de aliquo contemplato, quod est contra Deum; & talis tristitia est ſm Deum. Minor quidem vera, ꝙ respicere Deum speculando, & consulendo, & regulando affectum ſm legem Dei, est etiam rationis superioris, quæ intendit Diuinis conspiciendis, & consulendis, & sic contemplando peccatum esse expiabile per tristitiam, est etiam rationis superioris; ergo delectationi, &c. Verum, ratione rei contemplatæ, consequitur quandoque tristitia, & est pro prima conclusione.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ea, quæ sunt contraria in rerum natura, ſm ꝙ sunt in mente non habent cõtrarietatem; non enim rationes contrariorum sunt contrariæ; sed magis vnum contrarium est ratio cognoscendi aliud, propter quod est vna scientia contrariorum.

¶ Ad maiorem, contrariorum, vt contraria sunt, sunt contrarij effectus per se, & præsertim naturales; sed contrariorum, vt sunt apud mentem non sunt contrarij effectus, immo vt sic non sunt contraria; & præterea contrarię passiones circa contraria nõ contrariantur, immo se consequuntur; habent tamen contrarios effectus saltem secundùm genus. s. gaudium, & tristitiam.

¶ Vltra, si ergo vnum contrariorum cõtemplatum est causa delectationis; si intelligitur vt contemplatum est, negatur, quod sequitur, aliud erit causa tristitiæ, quia contrarium vt cõtemplatũ non contrariatur alteri, nec alicuius contemplatio est cõtristans; si autem intelligitur. Si ergo, &c. ſm ꝙ est extra, ita ꝙ delectatio habeat pro obiecto non rationem contrarij, nec eius contemplationem, sed rem ipsam, concedo, ergo aliud erit causa tristitiæ.

¶ Vltra Et sic, &c. verum, ratione rei contemplatę opponitur, & sequitur tristitia comprehensionem, sed non ratione suiipsius. Et probat hæc ratio ad vnum sensum primã conclusionem. Verum est tamen, ꝙ delectatio, & tristitia de contrarijs non contrariantur secundùm speciem, vt patuit art 4. Esto secundùm genus, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd contemplatio secundùm se nunquam habet rationem mali, cum contemplatio nihil aliud sit, quàm consideratio veri, quod est bonum intellectus; sed per accidens tantùm, inquantum. s. contemplatio vilioris impedit contemplationem melioris, vel ex parte rei contemplatæ, ad quam inordinatè appetitus afficitur.

¶ Minor negatur, quòd possit habere rationem mali per se, & secundùm se. Ad probationem dicitur, ꝙ inconueniens est quædam meditari. Verum, per accidens, inquantum. s. meditatio, & contemplatio vilioris impedit alias contemplatione melioris; vt quia res contemplata inordinatè afficit. Negatur autem consequentia, quia intelligitur conclusio secunda per se, & vt contemplatio est, ꝙ vt sic non habet tristitiam, ergo non tristatur aliquis de contẽplatione, ita ꝙ ipsa sit sola obiectum tristitiæ, sed aliquid ei cõiunctũ. s. impeditio ab vtiliori, vel attractio ad illicitũ. Quare rectè dictum est, ꝙ per accidens, & ratione alicuius coniuncti est materia tristitiæ. Ad propositum vide D. S. quodlib. 4. artic. 16. de scientijs magicis, vbi dicit, quòd scientia ex genere est bona, & speculatio, sed ex circunstantia potest fieri mala: & etiam vsus aliquarum est prohibitus propter periculum, quod inde sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ tristitia, quæ est de impedimento contemplationis non contrariatur delectationi contemplationis, sed est ei affinis, vt dictum est.*

* In corpo.

¶ Ad maiorem, operatio quælibet secundùm quòd non est impedita est causa delectationis. Verum, sed ipsa impedita non est causa tristitiæ, sed eius impedimentum. Et dico vltra, quòd tristitia de impedimento operationis non contrariatur operationi, immo est ei affinis, & delectationi, quæ est de operatione.

¶Minorem concedo, & patuit in cor. Sed negatur consequentia, quia tristitia talis non opponitur delectationi contéplationis.

¶Ad quintum dicendum, quòd afflictio carnis per accidens, & indirectè, se habet ad cõtemplationem mentis, vt dictum est.* *In corpo.

¶Conceditur maior. Ad minorem, meditatio est carnis afflictio, non per se directè, sed indirectè ratione vsus virium sensitiuarum; Ergo hēt tristitiam admixtam. Verum, per accidens, vt dixit quarta conclusio in ordine, vel tertia iuxta secundum intellectum quæsiti. Vide D.S. in de Veri. Mate. 13. art. 4. in fi. cor. Vbi pulchrè habet quomodo operatio intellectus impedit alias potentias etiam vegetatiuas.

Vtrum magis sit fugienda tristitia, quàm delectatio appetenda.

I 2.2. q. 138. ar. 1 corpo. Et 3. distin. 27 q. 1. ar. 3. ad 3. Et 4. dist. 47 q. 3. ar. 3. q. 3.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd magis sit fugienda tristitia, quàm delectatio appetenda. Dicit enim Aug. in lib. 83. q.* Nemo est, qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat voluptatem. Illud autem in quod communiter omnia consentiunt videtur esse naturale; ergo naturale est, & conueniens, quòd plus tristitia fugiatur, quàm delectatio appetatur. *August. q. 36. 10. 4.

¶ 2 Præterea, actio contrarij facit ad velocitatem, & intensionem motus; aqua enim calida citius, & fortius congelatur, vt dicit Philosoph. in lib. Metheor.* sed fuga tristitiæ est ex contrarietate contristantis; appetitus autem delectationis non est ex aliqua cõtrarietate; sed magis procedit ex conuenientia delectantis; ergo maior est fuga tristitiæ, quàm appetitus delectationis. *Arist. li. 1. sum. 3 c. 2.

¶ 3 Præterea, quantò aliquis secundùm rationem fortiori passioni repugnat, tantò est laudabilior, & virtuosior, quia virtus est circa difficile, & bonum, vt dicitur in 2. Ethic.* sed fortis, qui resistit motui quo fugitur dolor, est virtuosior, quàm temperatus, qui resistit motui quo appetitur delectatio. Dicit enim Philosoph. in primo Rhetor.* quòd fortes, & iusti maximè honorantur; ergo vehementior est motus quo fugitur tristitia, quàm motus quo appetitur delectatio. *Arist. c. 3. *Arist. c. 9.

¶Sed contra, bonum est fortius, quàm malum, vt patet per Diony. 4. c. de Diui. no. sed delectatio est appetibilis propter bonum, quod est eius obiectum; fuga autem tristitiæ est propter malum; ergo fortior est appetitus delectationis, quàm fuga tristitiæ. Dionysius.

¶Hic comparat adinuicem delectationem, & tristitiam, quantum ad motum appetitus, quæ videlicet magis moueat. Et quærit an delectatio, & delectabile moueat magis ad sui prosecutionē, quàm tristitia, & contristans ad sui fugam. s. an appetitus fortius mouea tur ad bonum, quàm fugiat malum, & an aliquis velit pati tristitiam, vt potiatur delectatione.

¶Respondeo dicendum, quòd per se loquendo appetitus delectationis est fortior, quàm fuga tristitiæ. Cuius ratio est, quia causa delectationis est conueniens bonū; causa autem doloris, siue tristitiæ est aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum esse conueniens absque omni dissonantia; non autem potest esse aliquod malum totaliter absq; omni conuenientia repugnans. Vnde delectatio potest esse integra, & perfecta, tristitia autem est semper fm partem; vnde naturaliter maior est appetitus delectationis, quā fuga tristitiæ.

¶D. S. respondet duabus cõclusionibus. Vna quasi negatiua ad quæsitū implicitè. Alia affirmatiua, ibi. Vnde, & inclinatio, &c. Prima est per se loquendo. i. vniuersaliter, & in veritate, & ratione causæ, appetitus delectationis est fortior, quā fuga tristitiæ. Hanc conclusionem probat primò rõne. Et secundò signo, ibi. Cuius et signū, &c. Rõne duplici. Secundā ibi. Alia vero, &c. Quo ad primam rõ ṡic arguitur sic. Delectatio pōt esse integra (. s. ex parte obiecti, qd fm se totū delectat) tristitia aūt est fm partē (. s. quia obiectum non pōt esse purū malum, qd non est delectabile) ergo naturaliter maior est, &c. Cõsequentia vř nota, quia fm obiecta est conditio motus, &c. Antecedens probatur in litera clarè. Vnde delectatio saltem beatifica est integra, quia de summo, & totaliter bono; tristitia autem etiā damnatorū non est simpliciter mali, immo simpliciter boni, & mali huic, quia pœna eorū est iusta, & etiam eius simpliciter boni. Vnde D. S. de Malo. Mate. 1. art. 5. ad primum, pœna est simpliciter bona. Consequenter cum dicit.

¶Alia verò ratio est, quia bonum, quod est obiectum delectationis, per seipsum appetitur; malum autem, quod est obiectum tristitiæ, est fugiendum, inquantum est priuatio boni; quod autem est per se, potius est illo, quod est per accidens.

¶Adducit aliam rationem pro prædicta conclusione, & arguitur sic. Per se potius est eo, qd est per accidens; sed bonū est obiectum delectationis per se, malum autem est fugiendum per accidens; ergo, &c. Minorem D. S. probat, quia vt est priuatio boni.

¶Et nota, quòd sup. dictum fuit, quòd etiam fuga, & recessus a malo est per accidens, quia non fugeret illud malū, nisi tōne boni; quare dictum fuit, quòd bonum est per se obiectum appetitus, ratione cuius etiam malum fugitur. Et hoc haberi potest hic ex D. S. Vide sup. q. 1. ar. 3. ad tertium. Consequenter ibi.

¶Cuius etiam signum apparet in motibus naturalibus; nam omnis motus naturalis intensior est in fine, cū appropinquat ad terminum suæ naturæ cõuenientem, quam in principio, cum recedit à termino suæ naturæ non conuenienti, quasi natura magis tendat in id, quod est sibi conueniens, quàm fugiat id, quod est sibi repugnans; vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis per se loquendo vehementius tendit in delectationem, quam fugiat tristitiam.

¶Probat eandem conclusionem signo sumpto ex naturalibus sic. Natura magis tendit in id, &c. ergo, & inclinatio appetitiuæ virtutis, &c. vt in litera. Tenet consequentia à simili. Antecedens probatur in litera; nam omnis motus naturalis intensior est in fine, &c. & declaratur hoc signum in solutione secundi, &c.

¶Sed per accidens contingit, quòd tristitiam aliquis magis fugit, quàm delectationē appetat. Et hoc tripliciter. Primo quidem ex parte apprehensionis, quia vt Aug. dicit 10. de Trini.* Amor magis sentitur cum eum prodit indigentia, ex indigentia autem amati procedit tristitia, quæ est ex amissione alicuius boni amati, vel ex incursu alicuius mali contrarij; delectatio autem non habet indigentiam boni amati, sed quiescit in eo iam adepto. Cum igitur amor sit causa delectationis, & tristitiæ, tantò magis fugitur tristitia, quantò magis sentitur amor, ex eo, quod contrariatur amori. *Aug. circ. finem.

¶Hic consequenter D. S. respondet secundò ad quæsitū affirmatiuè tali conclusione. Contingit per accidens aliquē malè magis fugere tristitiā, quàm delectationem appetat ex parte apprehensionis, ex parte causæ tristantis, & ex parte effectus. Probat D. S. hanc conclusionem quo ad omnes tres partes sigillatim, vt patebit. Quo ad primam partem. s. ex parte apprehensionis, quia videlicet est maior, & sensibilior perceptio contristantis, quàm delectantis; & ideo magis mouet, quod est sensibilius, esto sit in veritate minus. Et oportet resumere ex alijs dictis, quòd quandoque minus in se, est magis perceptibile propter contrarietatem. Arguitur sic; tristitia est magis perceptibilis, quàm delectatio, ergo magis mouet quo ad hunc, non tamen vniuersaliter, sed comparandò ad aliquam delectationem, quæ est minus amati, & ratione apprehensionis. Cõsequentia nota. Antecedens probatur, id magis sentitur, in quo magis sentitur amor, quādo amor est causa vtriusq;; sed in tristitia magis sentitur amor, quā in delectatione, & est causa vtriusq; igitur. Probatur minor, amor magis sentitur cū eum prodit indigentia (. s. amati,) sed tristitia, vel est absentia amati, vel de præsentia contrarij amati, quod cõtrarium præsens etiam facit magis sentire amorem, ergo, &c. Secunda pars minoris de delectatione patet, quia delectatio est boni iam præsentis, & absq; contrario eius.

¶Et nota ex supra dictis, quòd tristitia semp est de contrario amati, & quia vnumquodq; vehementius mouetur in præsentia contrarij, ideo magis tendit ad cõueniens amatum, per qd contrarium abijcitur. Et per cõsequens amor magis sentitur. Deinde cū dicit.

¶Secundò ex parte causæ contristantis, vel dolorē inferentis, quæ repugnat bono magis amato, quā sit bonum illud in quo delectamur; magis. n. amamus consistentiā corporis naturalem, quàm delectationem cibi; & ideo timore doloris, quòd prouenit ex flagellis, vel alijs huiusmodi, quæ contrariatur bonæ consistentiæ corporis, dimittimus delectationem ciborum, vel aliorum huiusmodi.

¹ ¶ Ostendit secundā partem conclusionis prædictæ, quia. s. tristitia non comparatur ad delectationē, quæ est in magis amato, sed in minus amato, & arguitur sic. Illud magis fugitur, quod est contra

contra magis amatum, quàm petatur id, quod est pro minus amato, vel quod est in minus amato: sed malum contristans quandoque est contra magis amatum, & delectans est minus amatum; igitur tunc tristitia magis fugitur, quàm appetatur delectatio in tali, &c. Maior, & minor declarantur exempláriter, quia vita magis amatur, adeo verbera, quæ ingerunt tristitiam, & tristitia, quæ est in verberibus magis fugitur, quàm appetatur delectatio, quæ est in cibo, & potu, cum cibus, & potus non tam amentur, sicut sanitas, & vita, &c. Et probatur etiam hæc ratio per secundum argumentum in oppositum. Deinde ibi.

¶Tertiò ex parte effectus, s. inquantum tristitia impedit non vnam tantùm delectationem, sed omnes.

¶Manifestat tertiam partem dictæ conclusionis arguendo sic. Illud magis fugit appetitus, quod habet maiorem effectum, sed aliqua tristitia impedit omnem delectationem, sicut patet de tristitia damnatorum; ergo saltem talis magis fugitur, quàm quæratur aliqua delectatio, quæ non excludit omnem tristitiam. Vide de ista materia D. S. in quarto, vbi habet, quòd delectatio est maior, sed tristitia magis sentitur, eo quòd res contrariæ magis sentiuntur. Et non potest dari certa regula propter varietatem delectationis, & tristitiæ.

ARGVMENTVM in contrarium est prima conclusio ne responsiua.

¶Ad primum ergo dicendum, q illud quod Aug. dicit, q dolor magis fugitur, quàm voluptas appetatur, est verum per accidens, & non per se, & hoc patet ex eo, qd subdit. Quandoq; quidem etiam videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorum metu, qui contrariatur vitæ, quæ maximè amatur.

¶Ad maiorem, de qua etiam supra habitum est, q. 29. articu. 3. Nemo est, qui non magis dolorem fugiat, verum, qui consurgit ex malo contrario magis amato, quàm appetat voluptatem, in re videlicet minus amata. Tamen dico, q & illa fuga prouenit, & oritur ex aliqua alia delectatione, & amore, quæ sunt de ipsa re magis amata. Vnde per accidens magis fugitur tristitia, i. aliqua determinata delectatione, sed non per se, hoc est vniuersaliter, & si comparetur ad delectationem sibi corrispondentem circa plus amatum. ¶Ad minorem, in quód omnia consentiunt, verum est, sed dico, q maior non loquitur vniuersaliter, & per se, sed solùm per accidens, & particulariter; quia non vult Aug. q vniuersaliter ab omnibus plus fugiatur tristitia omni delectatione, sed loquitur. Nemo est, qui non plus fugiat dolorem circa magis amatum, quàm fugiat talem voluptatem, qd patet ex eo, quod subdit, &c. Et est hoc argumentum pro secunda conclusione, & secunda eius parte.

¶Ad secundùm dicendú, quòd aliter est in motu, qui est ab interiori, & aliter in motu, qui est ab exteriori; motus enim qui est ab interiori magis tendit in id, quod est conueniens, quàm recedat à contrario, sicut supra dictú est,* de motu naturali; sed motus, qui est ab extrinseco intenditur ex ipsa contrarietate, quia vnumquodq; suo modo nititur ad resistendum contrario, sicut ad conseruationem suiipsius; vnde motus violentus intenditur in principio, & remittitur in fine; motus autem appetitiuæ partis est ab intrinsecco, cum sit ab anima ad res; & ideo per se loquendo, magis appetitur delectatio, quàm fugiatur tristitia; sed motus sensitiuæ partis est ab exteriori, quasi à rebus ad animam; vnde magis sentitur, quod est magis contrarium, & sic etiam per accidens, inquantum sensus requiritur ad delectationem, & tristitiam, magis fugitur tristitia, quàm delectatio appetatur.

¶Ad maiorem, actio contrarij (s. ex hoc, q contrarium plus egit in subiectum) facit ad velocitatem, & intentionem motus, verum, quando talis motus causatur à principio extrinseco. Si autem causatus à principio intrinseco, tunc quantò magis est per recessum à contrario, & accessum ad conueniens, tunc est eo fortior. Primum patet de motu violento, qui in præsentia contrarij est fortior, & per recessum à contrario paulatim remittitur. Secundum patet de motu naturali, qui in principio, cum adhuc aliqualiter est circa contrarium est remissior, & quantò magis recedit ab ipso, eo magis intenditur.

¶Ad minorem, vera, sed dico, q est motus appetitus, qui est ab intrinseco. Vnde, quantò magis est circa conueniens, tantò de se est fortior. Verum est tamen, q fuga tristitię præsupponit apprehensionem sensitiuam, quæ mouetur ab extrinseco, & quantò illud est magis contrarium, tantò magis sentitur. Ergo maior est fuga de per se, & inquantum est appetitus, negatur, sed per accidens ratione maioris apprehensionis, vt dixit prima pars secundæ cõclusionis; quia illud magis fugitur, quod magis percipitur,

dato, q de se minus sit natum mouere appetitum. Delectatio autem est circa conueniens, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd fortius non laudatur ex eo, q secundùm rationem non vincitur à dolore, vel tristitia quacunq;, sed ex ea, quę cõsistit in periculis mortis, quæ quidem tristitia magis fugitur, quàm appetatur delectatio ciborum, vel venereorum, circa quam est temperátia; sicut vita magis amatur, quàm cibus, vel coitus; sed téperatus magis laudatur ex hoc, q nó prosequitur delectationes tactus, quàm ex hoc, q non fugit tristitias contrarias, vt patet in 3. Ethic.*

¶Ad minorem, dico, q fortius magis laudatur, quàm temperatus, quia non vincitur à fuga doloris mortis. Et concedo consequenter, q talis est fortior, quàm delectatio in aliquo minus amato, & minus necessario ad vitam; sed non est maior omni delectatione, & amore, quia quis magis & fortius delectatur in vita sua, quàm fugit dolorem, & delectatio est causa istius fugæ, &c. Et patet aliud exemplum de temperato, qui magis laudatur, quia vincit delectationem, quàm quia vincit tristitias contrarias, tanquam non velle delectari, & vincere appetitum delectationis, sit vincere quid fortius, quàm non inordinatè tristari in malis, vel vincere fugam (i. tristitiam;) quæ est contraria delectationi. Ad temperatum enim pertinet non tristari, etiam in his, quæ sunt nó delectabilia, sed contraria appetitui; ad temperatum siquidem pertinet non inordinatè delectari, & non inordinatè tristari, & magis laudatur, quia non inordinatè delectatur, quàm quia non inordinatè tristatur, & hoc est vincere fugam. i. tristitiam.

Vtrum dolor exterior sit maior, quàm dolor cordis interior.

AD septimum sic proceditur. Videtur, q dolor exterior sit maior, quàm dolor cordis interior, dolor enim exterior causatur ex causa repugnantiæ bonæ consistentiæ corporis in quo est vita; dolor autem interior causatur ex aliqua imaginatione mali; cum ergo vita magis ametur, quàm imaginatum bonum; videtur secundùm prædicta,* quòd dolor exterior sit maior, quàm dolor interior.

¶ 2 Præterea, res magis mouet, quàm rei similitudo, sed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij; dolor autem interior ex similitudine contrarij apprehensa; ergo maior est dolor exterior, quã dolor interior.

¶ 3 Præterea, causa ex effectu cognoscitur, sed dolor exterior habet fortiores effectus; facilius enim homo moritur propter dolores exteriores, quàm propter dolorem interiorem; ergo exterior dolor est maior, & magis fugitur, quàm dolor interior.

¶Sed contra est, quod dicitur Eccle. 25. Omnis plaga tristitia cordis est, & omnis malitia nequitia mulieris; ergo sicut nequitia mulieris alias nequitias superat, vt ibi intenditur; ita tristitia cordis omnem plagam exteriorem excedit.

¶Hic comparat diuersa genera doloris adinuicem. s. interiorem, & exteriorem.

¶Respondeo dicendú, q dolor exterior, & interior in vno cõueniunt, & duobus differunt. Cõueniunt quidé in hoc, q vterq; est motus appetitiuę virtutis, vt sup. dictú est.* Sed differunt fm illa duo, q ad tristitiá, & delectationé requiruntur. s. fm causam, q est bonú, vel malú coniunctú, & fm apprehensioné. Causa. n. doloris exterioris est malú coniunctú, qd repugnat corpori; causa aút interioris doloris est malú coniunctú, qd repugnat appetitui; dolor ét exterior sequitur apprehensioné sensus, & specialiter tactus; dolor aút interior sequitur apprehensioné interioré, vel imaginationis. s. vel ét rõnis.

¶D. S. primò præmittit conuenientiam, & duplicem differentiam doloris interioris, & exterioris, ex qua tanquam ex radice sumitur duplex maioritas vnius ad alium. Secundò conformiter fm hoc distinctè respondet, ibi. Si ergo comparatur, &c. Dicit ergo primò, q dolor interior, & exterior in vno conueniunt, & in duobus differunt, & declaratur claré in litera. Et secundùm ista duo habet attendi maioritas eorum, quia qui secundùm ista duo excedit erit simpliciter maior, vt patebit.

Margin notes: August. — *In corpo. — *Arist. c. 11. — G — Infra q. 37. ar. 1. ad 2. — *Art. 3. — Eccl. 25. — *Art. 6.

¶Si ergo comparatur causa interioris doloris ad causam exterioris, vna per se pertinet ad appetitum, cuius est vterq; dolor, alia verò per aliud. Nam dolor interior est ex hoc, q aliquid repugnat ipsi appetitui; exterior autem dolor ex eo repugnat appetitui, quia repugnat corpori; semper autem quod est per se, prius est eo, quod est per aliud; vnde ex parte ista, dolor interior præeminet dolori exteriori.

¶Hic consequenter respondet iuxta prædictas duas differentias. Et primò per duas conclusiones partiales conformes prædictis duabus differentiis. Secundò per vnam conclusionem totalem, & formaliter responsiuam, ibi. Vnde simpliciter, &c. Tertiò quasi corollariè subiungit responsionem cuiusdam tacitæ quæstionis, ibi. Quandoq; tamen &c. Conclusio prima partialis. Ex parte causæ dolor interior præeminet dolori exteriori. Probatur, semper quod est per se, prius est eo, quod est per aliud; sed causa interioris doloris (.i. obiectum, & malum contristans) per se pertinet ad appetitum, & causa exterioris doloris mediante alio, igitur est maior rõne causæ. Maior nota, Minor patet in litera, quia dolor interior est ex hoc, q aliqd repugnat ipsi, &c. cõsequẽter cũ dicit,

Concl. 1.

¶Similiter etiam ex parte apprehensionis; nam apprehensio rationis, & imaginationis est altior, quàm apprehensio sensus tactus.

Concl. 2.

¶Ponit secundam conclusionem partialem istam, ex parte apprehensionis, interior dolor similiter exteriori præeminet. Probatur, ille dolor est maior ratione apprehensionis, qui sequitur altiorem apprehensionem, per quam habetur fortior perceptio mali coniuncti, sed interior est huiusmodi, ergo, &c. Maior nota, q perceptio requiritur ad dolorem. Minor patet, quia sequitur apprehensionem rationis, & imaginationis, quæ est altior, &c. Consequenter ibi.

¶Vnde simpliciter, & per se loquendo dolor interior potior est, quàm dolor exterior, cuius signũ est, q etiam dolores exteriores aliquis voluntariè suscipit, vt euitet interiorem; & inquantum non repugnat dolor exterior interiori appetitui fit quodammodo delectabilis, & iocundus interiori gaudio.

Conclusio responsiua.

¶Infert ex dictis conclusionem respõsiuam totalem, quã probat etiam à signo, & est ista, Simpliciter, & per se loquendo, interior est potior, quàm exterior. Probatur ratione ex dictis, quia est maior secundùm causam, & apprehensionem, ergo simpliciter. Tenet consequentia ex notabili præmisso de differentiis istorum dolorum, quia ẽm ista duo habent comparari quo ad maioritatẽ. Et probatur etiam à signo, quia videlicet si dolor exterior non sit cum dolore interiori, tunc non est, &c. & quãdoq; aliquis fert exteriorem, vt liberetur ab interiori, &c. Deinde cum dicit,

¶Quandoque tamen dolor exterior est cum interiori dolore, & tunc dolor augetur; non solùm enim interior est maior, quàm exterior, sed etiam vniuersalior. Quicquid enim est repugnans corpori, potest esse repugnans interiori appetitui, & quicquid apprehenditur sensu, potest apprehendi imaginatione, & ratione, sed non conuertitur. Et ideo signanter in auctoritate adducta dicitur. Omnis plaga tristitia cordis est; quia etiam dolores exteriorum plagarum sub interiori cordis tristitia apprehenduntur.

¶Respondet corollariè ex dictis cuidam tacitæ quæstioni. Posset enim esse dubium circa dicta, licet dolor exterior accipiat magnitudinem, non nisi ex interiori sibi coniuncto, & si non sit ei coniunctus non curatur, vt dictum est circa prædictam probationem à signo, an tamen etiam interior accipiat magnitudinem ab exteriori sibi coniuncto, quasi innuens non simpliciter, & dicens, q sic, quando simul sunt, tunc dolor augetur etiam interior.

¶Pro quo nota, q si conclusio ista intelligitur, q sit maior dolor extensiuè (.plures dolores), tunc clara est. Sed videtur magis intelligenda, q cum dolor exterior corporis etiam aduersetur appetitui, vel voluntati, tunc interior augetur, quia malum coniunctum est, tunc materia doloris duplici ratione, & quia repugnat appetitui, & quia repugnat corpori, & per cõsequens dolor interior est maior. Vnde quia responsio in isto sensu supponit, q dolor exterior possit esse materia doloris interioris; ideo D. S. hoc suppositum verificat tali assumpto, quia interior non solùm est maior, sed etiam vniuersalior, igitur potest se ad exteriorem dolorem extendere, & de eo dolere, & obiecto suo, vt est nociuũ corpori. Antecedens etiam hoc ostendit ibi in litera. Quicquid enim, &c. ratione, & auctoritate clarè. Et vult per illam auctoritatem in argumento in contrarium adducendam, q omnis plaga est cordis, quia exterior dolor, & plaga potest etiam esse obiectũ, & materia interioris doloris, &c.

¶Et confirmatur per illam auctoritatem, & argumentum in contrarium conclusionis responsiuæ. Nota omnis plaga cordis, & est intelligitur sic: plaga cordis est omnis plaga .i. perfecta, & maxima, sicut dicitur. Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo .i. perfectus.

¶Ad primum ergo dicendum, q dolor interior potest etiam esse de his, quæ contrariantur vitæ, & sic comparatio doloris interioris ad exteriorem non est accipienda secundùm diuersa mala, quæ sunt causa doloris, sed secundùm diuersam comparationem huius causæ doloris ad appetitum.

¶Ad minorem dico, q dolor interior causatur ex imaginatione mali, sed non tñ separati, sed etiam coniuncti, & mali corporis, quia & hoc potest esse disconueniens, & repugnans appetitui. Vltra. Cum ergo, &c. Dico, q vita magis amatur, quàm imaginatum bonum separatum a vita, tamen & ipsa vita, & contraria vitæ possunt imaginari. Vnde negatur consequentia, quia hoc argumentũ supponit, ac si dolor interior non possit esse de malo, quod est cõtra vitã, quod est falsum, vt patuit in cor. Distinctio ergo illorum dolorũ accipienda est, nõ quasi semper sint de diuersis malis, sed quia sunt de eodem quandoq; tñ diuersimodè inquantũ vnũ repugnat appetitui, quia malum corporis, & idem est obiectum doloris interioris, vt est malum appetitus ẽm se. Et huius signum est, quia potest esse dolor exterior de aliquo malo corporis, & tamẽ appetitus habet complacentiam, & nõ dolet dolore interiori voluntatis, vt apprehendit illum dolorem esse vtilem. Et intelligitur ista præsentia de dolore interiori voluntatis, quæ potest de exteriori dolore gaudere, licet non appetitus sensitiuus. Illud enim

¶Nota verbum D. S. in fine solutionis, sed ẽm diuersam comparationem huius causæ doloris (.s. mali contristantis, quod est quandoq; malum corporis) ad appetitum, quia vt est causa doloris exterioris repugnat appetitui, quia repugnat corpori, & mediante apprehensione exteriori, sed vt est causa doloris interioris accipitur, vt repugnat appetitui ẽm se, & mediante apprehensione interiori .i. vel imaginationis, vel rationis; vnde fit, q appetitus sensitiuus possit dolere mediante apprehensione exteriori de malo corporis, & tamen in homine non dolere, inquantum mouetur à ratione mediante imaginatione, prout apprehenditur, q talis dolor sit vtilis, sicut in pœnitentibus, & sicut fuit in Martyribus, & in Christo. Vide 3. par. q. 46. art. 6. quia dolere, & non dolere de eodem ẽm contrarias rationes non est impossibile, sic appetitus sensitiuus, vt actus organi, & sequens apprehensionem exteriorẽ, mediante tamen etiam interiori imaginatione dolet, tamẽ vt sequitur rationem mediante alia imaginatione obiecti, secundùm aliam rationem, videtur posse non dolere.

¶Et nota, q dolor corporalis est quidem contra oẽs potentias quantum ratione subiecti, sed non semper ratione proprij actus, & obiecti. Potest ergo appetitus interior, motus a ratione, & voluntate nõ tristari de aliquo ẽm vnam rõnem, & tamen tristari de eodẽ, inquantũ est afflictiuũ corporis; nam ẽm D. S. 3. par. q. 46. non est inconueniens contraria eidem inesse, sed non ẽm idem.

¶Ad secundum dicendum, q tristitia interior non procedit ex similitudine rei apprehensę, sicut ex causa; non enim homo tristatur interius de ipsa similitudine apprehensa, sed de re cuius est similitudo, quæ quidem res tantò perfectius apprehenditur per aliquam similitudinem, quantò similitudo est magis immaterialis, & abstracta; & ideo dolor interior per se loquẽdo est maior, tanquam de maiori malo existens, propter hoc, q interiori apprehensione magis cognoscitur malum.

¶Secunda pars minoris negatur, quia illa similitudo non causat pro se, sed res, vt est repræsentata per similitudinem, & similitudo pro re. Et quia p similitudinẽ aliquo modo spiritualem, res magis apprehenditur in malo, vel in bono; ideo fortius mediante tali apprehensione, contristat, & per consequens dolor interior sequens apprehensionem mediante tali similitudine, est maior.

¶Ad tertium dicendum, q immutationes corporales magis causantur ex dolore exteriori, tum quia causa doloris exterioris est corrumpens coniunctum corporaliter, qd exigit apprehensio tactus; tum etiam quia sensus exterior est magis corporalis, quàm sensus interior, sicut & appetitus sensitiuus, quàm intellectiuus, & propter hoc, vt supra dictum est;* ex motu appetitus sensitiui magis corpus immutatur, & similiter ex dolore exteriori magis quàm ex dolore interiori.

* q. 31. ar. 4.

¶Maior vera, præsertim ab effectu per se, & hoc à posteriori, & per effectum cognoscitur non semper maioritas, sed quandoque maior sensibilitas, & maior affinitas ad corpus, vt patuit sup. q. 32. artic. 5.

¶Ad mi-

¶Ad minorem dicitur, ꝙ si intelligitur, ꝙ dolor exterior habeat fortiores effectus immediatos per se, & quantum ad formale. (Vide infra, q.37.art.2.ad tertium, s. qui sunt, proijcere, & prosternere appetitum) negatur, sed habet fortiores effectus mediatos, & quasi per accidens ratione eius, quod est materiale in passione, sed negatur consequentia, ꝙ ergo sit maior in se, & simpliciter; sed ꝙ causatur ex corrumpente corporali, & quia causatur ex sensu exteriori; sed non quòd sit maior, quia tunc etiam esset maior, quàm motus volũtatis, qui etiã non immutat corpus, &c. vt patuit sup. q.37.art.4.

Vtrum Damascenus conuenienter quatuor species tristitiæ assignet, quæ sunt accidia, achos, vel anxietas, secundùm Greg. Nicen. misericordia, & inuidia.

H

Inf. 41. ar. 4. ad 1. Et 2. 2. q. 35. arti. 4. ad 3. Et 3. dist. 26. q. 1. ar. 3. co. fin. Et Veri. q. 26. artic. 4. ad 6.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd Damasce.* inconuenienter quatuor tristitiæ species assignet, quæ sunt accidia, achos, vel anxietas, secundùm Greg. Nice.* misericordia, & inuidia. Tristitia enim delectationi opponitur, sed delectationis non assignantur aliquę species; ergo nec tristitiæ species debẽt assignari.

* Damascen. lib. 2. c. 14.

* Greg. Ni. lib. 4. c. 12.

¶ 2 Præterea, pœnitentia est quædam species tristitiæ; similiter etiam nemesis, & zelus, vt dicit Philosoph. in secundo Rhetoricor.* quæ quidem sub his speciebus non comprehenduntur; ergo insufficiens est eius prædicta diuisio.

* Arist. c. 9. & 11.

¶ 3 Pręterea, omnis diuisio debet esse per opposita; sed prædicta non habent oppositionem adinuicem; nam secundùm Greg. Accidia est tristitia, vocem amputans; anxietas verò est tristitia aggrauans; inuidia verò est tristitia in alienis bonis; misericordia autem est tristitia in alienis malis; contingit autem aliquem tristari, & de alienis malis, & de alienis bonis, & simul cum hoc interius aggrauari, & exterius vocẽ amittere; ergo prędicta diuisio non est conueniens.

Gregor.

¶Sed contra est auctoritas vtriusque, scilicet Gregorij Nice. & Damasceni.

Greg. Ni. & Damasc.

¶Post determinationem de dolore secundùm se, quærit consequenter de eius diuisione.

¶Respondeo dicendum, ꝙ ad rationem speciei pertinet, ꝙ se habeat ex additione ad genus. Generi potest aliquid addi dupliciter. Vno modo, quod per se ad ipsum pertinet, & virtute continetur in ipso, sicut rationale additur animali, & talis additio facit veras species alicuius generis, vt per Philosophum patet in 7. & 8. Metaph.* aliquid verò additur generi, quasi aliquid extraneum à ratione ipsius, sicut si album animali addatur, vel aliquid huiusmodi, & talis additio non facit veras species generis, secundùm quòd communiter loquimur de genere, & speciebus.

* Arist. tex. 10. & 21.

¶D.S. primò distinguit variũ modũ accipiendi species alicuius generis. Secundò respondet ſm vnum modum tristitiã hẽre illas quatuor species, ibi. Et hoc modo, &c. Quo ad primum ponit tres modos. Primò præmittendo duos non valentes ad propositũ. Secundò subiungendo tertiũ, qui erit ad propositum, ibi. Interdum tñ, &c. Vult ergo primò, ꝙ species dr̃ multipliciter. Et est rõ huius multiplicitatis; quia ad rõnem speciei pertinet, vt se habeat ex additione ad genus; & ergo ſm varietatẽ additionis, est varietas in acceptatione speciei. Accipit ergo vno modo propriè, q̃a supaddit aliquã drãm, q̃ cũ contracto facit idẽ ſm rẽ & essentiã, & q̃ virtute cõtinet in rõne generis, & eius rõnẽ ꝑ se diuersificat, &c. Secundo modo dr̃ species, nõ vera species, sed q̃a sicut species addit drãm contractiuã, ita & illud addit aliqđ cõtractiuũ, esto accidentale, & extraneũ à rõne generis; vt si albũ diceretur species aialis, & sic cõiter non loquimur de specie. Consequenter ibi.

¶Interdum tamen dicitur aliquid esse species alicuius generis propter hoc, ꝙ habet aliquid extraneum ad qđ applicatur generis rõ; sicut carbo, & flãma dñr esse species ignis ꝑꝑ applicationem naturæ ignis ad materiam alienam; & simili modo loquendi dicuntur astrologia, & perspectiua species mathematicę, inquantũ principia mathematica applicantur ad materiam naturalem.

¶Ponit tertium modũ, qui est ad propositũ, vbi species dr̃, non quia aliquid addatur generi, sed quia generis rõ, & natura applicatur ad aliquod extraneũ. Et ponit D.S. duo exẽpla, primum de carbone, & flamma, vbi ignis hẽt modũ generis, & applicatur ad diuersas naturas specie distinctas. Aliud exemplum est de astrologia, &c. vt in litera. Geometria enim est de linea, & magnitudine; sed perspectiua est de linea visuali, sic triangulus ligneus etiam esset species hoc modo trianguli. Et Astrologia est de quantitate astrorũ, &c. Pro quorum exemplorum explicatione, & per consequens huius tertij mẽbri, qđ erit ad propositũ. ¶Nota primò ex D.S. in 4. dis. 44. q. 3. ar. 2. q̃ 2. dicente. Ignis ꝑꝑ hoc, ꝙ est maximę virtutis in agendo inter reliqua elementa, alia corpora pro materia hẽt, vt dr̃ in 4. methaurorũ. Vnde & ignis dupliciter inuenitur. s. in propria materia, prout est in sphera sua, vel in materia aliena, siue terrestri, vt patet in carbone, siue aerea, sicut patet in flãma. Quocunq; aũt modo ignis inueniatur sp idẽ est in specie, quantũ ad naturã ignis pertinet; pñt aũt esse diuersitas in specie, quantum ad corpora, q̃ sunt materia ignis. Vnde flãma, & carbo differunt specie, & similiter lignũ igneũ, & ferrũ ignitũ; nec differt quantũ ad hoc, siue ignita sint per violentiã (vt in ferro apparet) siue ex principio intrinseco naturali, vt accidit in sulfure, hęc ille. Ex quo patet q̃o distinguuntur specie carbo, & flãma; nõ ꝙ natura ignis specie diuersificetur, sed quia illa in quibus inducitur ignis idẽ in specie, diuersificantur in specie. ¶Nota secundò, ꝙ non est oĩno simile de carbone, & flamma, & astrologia, & perspectiua; quia natura ignis manet eadẽ in specie specialissima in carbone, & flamma. Geometria aũt nõ manet sic vna in specie in Astrologia, & Perspectiua; sed est saltẽ vnitas generis, & speciei subalternę. Diuersificantur aũt ex materijs extraneis Geometriæ, sed hñt cũ hoc distinctas proprias rõnes formales; nã alia formalia principia sunt Astrologiæ participata ex Geometria, alia Perspectiuæ, vnde & sibi subalternantur primo posteriorũ. Et pro cõfirmatione illius est, qđ hẽt D.S. in com. 2. Physi. vbi dicit, ꝙ Perspectiua applicat, q̃ Geometria considerat de linea mathematica ad lineã physicã. Astrologia aũt applicat ad cęlũ, & partes eius, q̃ considerant Geometria, & Aritmetica. Ex quo patet, ꝙ sunt alia principia, & ꝑ cõsequẽs distinguũtur specie, &c. Gratiadeus dicit ibidẽ, ꝙ Astrologus cõsiderat motus astrorũ, inquantũ in eis est: ꝙ quanti, & maior, & minor velocitas, q̃ facit maiorem, vel minorem distantiã à terra. Astrologus considerat etiam diuersitatẽ motuum penes velocitatẽ, &c. & distinguit penes minuta, & horas, quæ sunt discretæ quantitates, &c. Consequenter ibi.

¶Et hoc modo loquendi assignantur hic species tristitiæ per applicationem rationis tristitiæ ad aliquid extraneum, quod quidem extraneum accipi potest, vel ex parte causæ obiecti, vel ex parte effectus; proprium enim obiectum tristitiæ est proprium malum. Vnde extraneũ obiectũ tristitiæ accipi põt, vel ſm alterum tm̃, quia. s. est malum, sed non proprium, & sic est misericordia, q̃ est tristitia de alieno malo, inquantũ tñ æstimatur, vt propriũ; vel quantũ ad vtrũq;, quia neq; est de proprio, neq; de malo, sed de bono alieno, inquantum tamen bonum alienum æstimat vt proprium malum, & sic est inuidia.

¶Respondet iuxta membrũ prædictum tertiũ proposito aptũ, tali conclusione quã intendit. Conuenienter assignantur quatuor species tristitiæ (loquendo de specie tertio modo.) Probatur, tot sunt species tristitię quot modis rõ tristitiæ applicatur ad aliquod extraneũ; sed hoc fit quadrupliciter; ergo, &c. Maior patet ex notabili. Minor probatur inductiuẽ sic. Extraneũ ad qđ applicatur tristitia potest accipi, vel ex parte causæ, vel obiecti, vel ex parte effectus. Sed iuxta primum sumuntur duę species. s. misericordia, & inuidia; ex parte verò extranei effectus etiam sumuntur duæ. s. anxietas, & accidia; ergo minor vera. Maior illa patet. Minor autem probatur in litera inductiuè clarè, primò quo ad primam partem, secundò quo ad secundam, cum dicit.

Conclusio.

¶Proprius autem effectus tristitiæ consistit in quadam fuga appetitus, vnde extraneum circa effectum tristitiæ potest accipi, quantum ad alterum tantùm, quia scilicet tollitur fuga, & sic est anxietas, quæ si aggrauat animum, vt non appareat aliquod refugium, vnde alio nomine dicitur angustia. Si verò intantum procedat talis aggrauatio, vt etiam exteriora membra immobilitet ab opere, quod pertinet ad accidiam, sic erit extraneum, quantum ad vtrunque, quia nec est fuga, nec est in appetitu. Ideo autem specialiter accidia dicitur vocem amputare, quia vox inter omnes exteriores motus magis exprimit interiorem conceptum, & affectum, non solùm in hominibus, sed etiam in alijs animalibus, vt dicitur in primo Politicorum.*

* Arist. c. 2.

¶Nota hic primò, ꝙ illa non est diuisio tristitiæ vniuersaliter, sed tantùm tristitiæ, quę contrahitur ad extraneum, quare pœnitentia, quæ est de malo non ponitur hic.

¶Nota secundò, ꝙ hæ species. s. inuidia, & misericordia, videntur distingui etiam specie tristitię propriè dicta, non quidem propter extraneum additum, vt sic; sed quia habent alia obiecta specificè distincta; conueniunt tamen in vna specie subalterna. s. tristitia: & quamuis anxietas addat etiam extraneū, & similiter accidia: illud tamen non se habet in ratione obiectiua adeo non videntur distingui specie, nec videtur accipi accidia, prout est tristitia circa diuina, & spiritualia: sed pro tristitia aggrauante, modo dicto, &c. Vide ante tertium.

¶Confirmatur autem conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ delectatio causatur ex bono, quod vno modo dicitur; & ideo delectationis non assignantur tot species, sicut tristitiæ, quæ causantur ex malo, quod multifariam contingit, vt dicit Diony. 4. c. de Diui. no.

Dionysius.

¶Maior vera, sed tamen habent obiecta diuersarum rationum, .s. bonum, quod est vnius rationis, & malum, quod est diuersum, & varium. Minor vera, & intelligitur de speciebus extraneis; si autem intelligitur de specie propriè dicta, falsa est, & negatur; sed vult minor, ꝙ non habet species, sicut tristitia. Et ratio diuersitatis est, quia ibi est obiectum extraneum, alibi non. Sed negatur consequentia, quia delectatio causatur ex bono, quod est vniforme; tristitia ex malo, quod est varium.

¶Nota, ꝙ quamuis bonum sit varium in natura sua, & distinctum multipliciter; tamen non habet se diuerso modo ad delectationis proprium obiectum; sed omne bonum delectat, vno modo inquantum accipitur, vt proprium bonum coniunctum, vt patuit sup. q. 32. sed quia malum vario modo se habet ad proprium obiectum tristitiæ, ideo ponuntur plures species tristitiæ, scilicet extraneæ.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ pœnitentia est de malo proprio, quod est per se obiectum tristitiæ; vnde non pertinet ad has species; zelus verò, & nemesis sub inuidia continentur, vt infra patebit.*

* q. 36. a. 2. in cor.

¶Maior vera est, species tristitiæ generaliter acceptæ, sed non tristitiæ hic diuisæ, quæ solùm capitur pro his, quæ habent obiectum, vel effectum extraneum. Pœnitentia autem habet malum proprium, nec effectum alienum, quia pœnitens sperat emendare malum, & agere satisfactionem; & licet pœnitens voluntariè assumat tristitiam, & aliæ tristitiæ non sint voluntariæ, hoc non arguit extraneitatem obiecti, vel effectus; ideo D. S. dicit nō contineri sub his speciebus. Ad secundam partem maioris dicitur de nemesi, & zelo, ꝙ continentur sub inuidia, de quo vide 2. 2. q. 36. art. 2. in cor. & art. 3. ad 3. ergo insufficiens, negatur, vt hic loquimur de tristitia, quia videlicet restrictè, &c. Zelus nominat tristitiam de carentia boni, quod alius habet, Nemesis est tristitia de bono indignè agentium, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuisio ista non sumitur secundùm oppositiones specierum, sed secundùm diuersitatem extraneorum, ad quæ trahitur ratio tristitiæ, vt dictum est.*

* In corpo.

¶Ad maiorem, omnis diuisio est aliquo modo per opposita, sed non semper per diuersas species propriè dictas; sed sufficit, ꝙ sit ibi diuersitas effectuum, vel quandoque accidentium, secundū ꝙ est diuisio. Ad maiorem dico negando eam, ꝙ nullo modo habeant oppositionem, vel magis distinctionem, saltem extraneorum. Volo quidem, quòd anxietas, & accidia non distinguuntur ab inuidia, & misericordia, specie tristitiæ; distinguuntur tamen secundùm effectus quos superaddunt. Sed de inuidia, & misericordia dico extra literam, quòd distinguuntur specie propriè dicta, non ratione extraneorum, vt sic, & ratione præsentis diuisionis; sed aliunde, quia videlicet habent opposita obiecta. Misericordia enim & inuidia directè opponuntur ex parte obiecti, vt D. S. 2. 2. q. 36. artic. 3 ad tertium. Quando ergo dicit D. S. in solutione, & tactum est in corpore ar. quòd hæc diuisio non sumitur secundùm diuersas species tristitiæ, intelligendum est vniuersaliter, & quo ad omnia membra. Cum quo stat, quòd aliqua membra distinguuntur specie, non ratione extraneitatis, præsertim effectus; sed ratione oppositionis obiectorum, sicut est in inuidia, & misericordia.

¶Et nota hoc diligenter, constat enim ꝙ inuidia, & misericordia opponuntur genericè, quia vnum continetur sub vitio, alterum sub virtute, vel saltem passione laudabili, secundùm Philosophum; quare oportet, ꝙ specie distinguantur. Sed quia nō omnia quatuor distinguuntur specie, & etiam non ratione extraneorum quorumcunque; ideo dicit D. S. ꝙ species tristitiæ secundùm illa (scilicet omnia, & quodlibet) non diuersificentur, vt dictum est.

Quæstio trigesimasexta.

De causis tristitiæ.

I

Deinde considerandum est de causis tristitię. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum causa doloris sit bonū amissum, vel magis malum coniunctum. Secundò, vtrum concupiscentia sit causa doloris. Tertiò, vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris. Quartò, vtrum potestas cui resisti non potest sit causa doloris.

¶Iuxta ordinem supra statutum in quæstio. præced. D. S. postquam determinauit de dolore secundùm se, & de eius membris, & diuisione: nunc determinat de eius causis, & sunt quatuor, & secundùm hoc quatuor articuli.

Vtrum bonum ammissum sit causa doloris, vel magis malum coniunctum.

Ad primum sic proceditur. Videtur, ꝙ bonum ammissum sit magis causa doloris, quā malū coniunctū, dicit enim Aug. in li. de 8. q.* Dulcitij, dolorem esse de amissione bonorum temporalium; eadem ergo rōne quilibet dolor ex amissione alicuius boni cōtingit.

* Aug. q. 1. 10. q.

¶ 2 Præterea, supra dictum est,* ꝙ dolor, qui delectationi cōtrariatur est de eodem de quo est delectatio; sed delectatio est de bono, sicut sup. dictum est;* ergo dolor est principaliter de amissione.

* q. praeced. art. 4.
* q. 31. ar. 4.

¶ 3 Præterea, secundùm Aug. 14. de ci. Dei.* Amor est causa tristitiæ, sicut & aliarum affectionum animæ, sed obiectum amoris est bonū; ergo dolor, vel tristitia magis respicit bonum amissum, quā malū coniunctum.

* Aug. c. 7. & 9.

¶Sed contra est, quod Damasc. dicit in secundo lib.* quòd expectatum malum timorem constituit, præsens verò tristitiam.

* Damasc. cap. 12.

¶Hic primò inquirit de potissima causa, & immediata (. s. malo coniuncto) & obiectiua. Articulus autem secundus quærit de causa, vnde motus effectiua.

¶Respondeo dicendum, ꝙ si hoc modo se haberent priuationes in apprehensione animæ, sicut se habent in ipsis rebus, ista quæstio nullius momenti esse videretur; malum enim, vt in primo lib. habitum est,* est priuatio boni; priuatio autem in rerū natura nihil est aliud, quā carentia oppositi habitus; s. in hoc ergo idem esset tristari de bono amisso, & de malo habito; sed tristitia est motus appetitus apprehensionem sequentis; in apprehensione autem ipsa priuatio habet rationem cuiusdā entis, vnde dicitur ens rationis, & sic malum cum sit priuatio se habet per modum contrarij. Et ideo quantum ad motum appetitiuum differt, vtrum respiciat principalius malum coniunctum; vel bonum amissum.

* q. 48. ar. 1.

¶D. S. primò ostendit rationabilitatem huius q. & dubij; secūdò respondet ad eā, ibi. Et quia motus, &c. Quo ad primū posset alicui videri irrationabilis qō ista, qa idem est amissio boni, & malū coniunctū, & per consequens non vr̄ vnū magis esse causa doloris, q̄ aliud, &c. Sed ad hoc dicit D. S. ꝙ quāuis idem sint in re coniunctio mali. i. malū ipsum, & amissio boni vel malū amissū, eo ꝙ malū est priuatio, & amissio neutralis, sicut & neutralis corruptio boni, vt patet de Malo, q. 1. ar. 1. ad 8. tamen quia appetitus non est rei, nisi vt apprehensa est; p̄ & aūt malum, & priuatio boni apprehendi, quasi contrarium, & ens, saltem rationis distinctū à bono opposito; ideo potest esse quæstio rationalis, an causetur magis ex bono amisso, vel ex malo coniuncto iniacente, quod tamen secundùm rem non dicit, nisi amissionem boni, quæ potest apprehendi, vt vnum oppositum circa ipsum contristatum.

¶Et quia motus appetitus animalis hoc modo se habet in operibus animæ, sicut motus naturalis in rebus naturalibus, ex consideratione naturalium motuum veritas accipi potest. Si enim accipiamus in motibus naturalibus accessum, & recessum; accessus per se respicit id, quod est cōueniens naturæ; recessus autem per se respicit id, qđ est cōtrariū; sicut graue p se recedit à loco superiori; accedit aūt naturalr ad locum inferiorem.

Sed

Sed si accipiamus causam vtriusq; motus.s.grauitatem; ipsa grauitas per prius inclinat ad locū deorsum, quàm retrahat à loco sursum, à quo recedit, vt deorsum tēdat. Sic igitur cum tristitia in motibus appetitiuis se habeat per modum fugæ, vel recessus; delectatio autem per modum prosecutionis, vel accessus, sicut delectatio p prius respicit bonum adeptum, quasi proprium obiectū; ita tristitia respicit malū cōiunctū; sed causa delectationis, & tristitiæ.s.amor per prius respicit bonū, quā malum.

Conclusio. ¶Hic nunc respondet quæsito rationabiliter moto tali conclusione, eo modo quo obiectum est causa passionis magis propriè est causa tristitiæ, vel doloris malū coniunctum (.i.amissio boni, vt est mala, & habet rationem termini à quo) quàm bonū amissum (ita videlicet, ꝙ obiectum tristitiæ est id à quo fugit, & quod detestatur appetitus, & hoc est malum coniunctum, quod quasi causatur ex bono, vt amissum est.) Probatur hæc conclusio, sicut est de motibus naturalibus, ita est de motibus appetitiuis (qualis est tristitia, & delectatio, capiendo motum largè,) sed in motibus naturalibus motus importans accessum per se respicit, quod est conueniens, recessus autem respicit per se id quod est cōtrarium; sed causa vtriusq;.s.tam accessus, quàm recessus ipsa prius inclinat ad conueniens, quàm retrahat à contrario; ergo sic est, ꝙ tristitia, quæ est recessus, prius respicit malum coniunctum, quod est contrarium; delectatio autem quæ importat accessum, primò respicit bonum adeptum conueniens; amor autem qui est causa vtriusq; prius respicit bonum, quàm malū; ex quo sequitur conclusio responsiua, ꝙ sic eo modo, &c. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem, & minorem, secundò conclusionem, ibi. Sic igitur. Maior claret ex litera. Et subiungit minorem principalem, quam declarat exemplariter clarè in litera. Deinde ibi.

¶Sic ergo eo modo quo obiectum est causa passionis, magis propriè est causa tristitiæ, vel doloris malum coniunctum, quàm bonum amissum.

¶Infert conclusionem ipsam iam probatam satis, quę dicit notanter, eo modo quo obiectum est causa passionis, quia etiam amor, & causa effectiua.s.appetitus, sunt causa tristitiæ, vt patet art.sequenti; sed non per modum obiecti; & ergo fuit conclusio, ꝙ causa obiectiua, & formalis specificatiua, est malum coniunctum, & quia malum coniunctum apprehensum est causa effectiua largè, sicut ratio efficiendi, non propria effectiua, quæ causa .s. ratio efficiendi incidit cum causa specificatiua.

¶Et confirmatur conclusio ista argumento in contrarium potissimum ex secunda parte auctoritatis eius.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ipsa amissio boni apprehēditur sub ratione mali, sicut & amissio mali apprehenditur sub ratione boni; & ideo Aug. dicit dolorem prouenire ex amissione temporalium bonorum.

¶Circa maiorem habent aliqui libri. Dicit Aug.&c. Dulcissimum, alij dulcem dolorem, &c. sed debet esse. Dicit enim Aug. in lib. 8.q. dulcissij, &c. dolorem esse de amissione, &c. dolet enim quis, quia incidit hoc malum.s.amissionem bonorum, ergo, &c. Verum, potest quilibet dolere de amissione boni, non ratione boni amissi, vt sic; sed quia ipsum amisisse est malum; est ergo formale obiectum motiuum ad tristitiam malum, non bonum, &c. quia tristitia est recessus, non autem receditur à bono.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ delectatio, & dolor ei contrarius respiciunt idem, sed sub cōtraria ratione; nam si delectatio est de præsentia alicuius, tristitia est de absentia eiusdem. In vno autem contrariorum includitur priuatio alterius, vt patet in 10. Metaph. & inde est, ꝙ tristitia, quæ est de contrario, est quodammodo de eodem sub contraria ratione.

¶Maior vera est de eodem, tamen sub cōtraria ratione, & cum hoc dico, ꝙ in ratione vna opposita includitur ratio alterius contrarij opposita, sicut in præsentia mali includitur absentia boni. Minor vera, delectatio est de bono, sed vt præsens est; & ergo tristitia de aliquo erit sub opposita ratione, in qua tamen aliqualiter etiam includitur bonum, sicut priuatum, & ablatum; vnde est de bono aliqualiter saltem in obliquo (idest de priuatione boni sub opposita ratione.s.præsentia mali, in qua præsentia mali includitur absentia boni,) & ergo quia præsentia mali est malū coniunctum, ideo primò & per se est de malo coniuncto. & non de bono amisso; licet enim bonum præsens, & bonum amissum dicant magis expressè, idem sub diuersis rationibus; tamē etiam malum præsens, & bonum præsens dicunt diuersas rationes eiusdem illatiuè, & arguitiuè; quia ad præsentiam mali sequitur absentia, & amissio boni, & in præsentia mali includitur etiam bonū aliquo modo, & hoc videtur velle D.S. in fine solutionis, vnde dicit, & inde est, quòd tristitia, quæ est de contrario (.s. malo præsenti) est quodammodo de eodem.s.delectatione, idest, de bono, quia in malo præsenti includitur quodammodo bonum, sicut in priuatione habitus, sub contraria ratione.s.sub ratione mali præsentis, ad quam rationem sequitur cōtraria ratio, sub qua bonum est obiectum delectationis.s.absentia boni, sequitur ad præsentiam mali, quæ absentia boni est contraria rationi obiecti delectationis, quia bonum præsens. Et ergo negatur consequentia, ergo est de amissione boni, quia stant simul, quòd sit de malo coniuncto, & tamen sit de eodem cum delectatione (eodem quodammodo; sed tamen sub contraria ratione, quia sub ratione boni absentis consecutiuè, & primò sub ratione mali præsentis, &c.) Et indiget hæc solutio bona attentione, vt deducatur ad mentem propositi.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ quando ex vna causa proueniunt multi motus, non oportet, quòd omnes principalius respiciant illud, quod principalius respicit causa, se primus tantùm; vnusquisque autem aliorum principalius respicit illud, quod est ei conueniens secundùm propriam rationem.

¶Ad maiorem, vera est, tamen tristitia est effectus remotus, nō immediatè consequens amorem, sed mediante concupiscentia, odio, &c. Concedo minorem, sed negatur consequentia, & ratio in solutione, quia quando ex vna causa proueniunt multi motus, non oportet, ꝙ omnes respiciant ſm proprias rationes, id quod principalius respicit causa, sed primus tantùm; vnde primus effectus amoris, qui est cōcupiscentia, & delectatio, respiciunt bonū. Secundarij autem effectus, qui non proueniunt, nisi ratione desiderij, & delectationis, & sunt naturaliter eis posteriores, sicut odium, & tristitia non respiciunt secundùm proprias specificas rationes bonum, sed malum. Licet enim & passiones, quæ sunt circa malum præsupponant appetitum boni; tamen non respiciunt, sicut proprium specificum obiectum.

¶Et nota, ꝙ ex amore primò consurgunt passiones circa bonum. Illę autem, quæ sunt circa malum, nō proueniunt, nisi præsuppositis his, quæ sunt circa bonum, quia vt sæpe dictum fuit, nec malum fugitur, nisi quia bonum desideratur.

Vtrum concupiscentia sit causa doloris, seu tristitiæ.

K

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ concupiscentia non sit causa doloris, seu tristitiæ. Tristitia enim per se respicit malum, vt dictum est;* concupiscentia autem est motus quidam appetitus in bonum; motus autem, qui est in vnum contrarium nō est causa motus, qui respicit aliud contrarium; ergo concupiscentia non est causa doloris.

Infra art. 3. cor.
**Ar. præce.*

¶ 2 Prçterea, dolor secundùm Damasc.* est de præsenti; concupiscentia autem est de futuro; ergo concupiscentia non est causa doloris.

**Damasce. li. 2. c. 12.*

¶ 3 Præterea, id quod per se est delectabile non est causa doloris, sed concupiscentia est secundùm seipsam delectabilis, vt Philosoph. dicit in 1. Rhetoric.* ergo cōcupiscentia non est causa doloris, seu tristitiæ.

**Ad 1. c. 11.*

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in Ench.* Subintrantibus ignorantia agendarum rerum, & concupiscentia noxiarum, comites subinferuntur error, & dolor; sed ignorantia est causa erroris; ergo concupiscentia est causa doloris.

**Aug. c. 24.*

¶Hic D.S. quærit de alia causa.s.concupiscentia.

¶Respondeo dicendū, ꝙ tristitia est motus quidā appetitus aialis; motus autē appetitiuus habet, sicut dictum est;* similitudinē appetitus naturalis, cuius duplex causa assignari potest, vna per modum finis, alia sicut vnde est principium motus; sicut descēsionis corporis grauis causa, sicut finis est locus deorsum, principium autem motus est inclinatio naturalis, quæ est ex grauitate.

**Ar. præce.*
Dub. 610.

¶D.S. primò pręmittit duas conclusiones præambulares ostendentes dupliciter esse aliquid causam tristitiæ, secundam ponit ibi. Causa autem, &c. Secundò respondet quæsito, ſm quem modum dicatur concupiscentia tristitiæ causa, ibi. Sed quia, &c. Prima conclusio præambularis est. Tristitiæ est duplex causa, vna per modum finis, alia sicut vnde est principium motus. Probatur (supponēdo ꝙ tristitia est motus appetitus) sic. motus appetitiuus habet similitudinem appetitus naturalis; sed est duplex causa appetitus naturalis, &c. igitur, & est duplex causa tristitiæ. Maior patet ex artic. 1 vt sup. sæpius. Minor declaratur exemplariter de motu descensionis, &c. Consequenter cum dic.

¶Causa autem motus appetitiui per modum finis est eius obiectum, & sic supra dictum est,* ꝙ causa doloris, seu tristitiæ est malum coniunctum; causa autem sicut vnde est principium talis motus, est interior inclinatio appetitus, qui quidem per prius inclinatur ad bonū, & ex consequenti ad repudiandum malum contrarium; & ideo huiusmodi motus appetitiui primū principium est amor, qui est prima inclinatio appetitus ad bonum consequendum. Secundum autem principium est odium, quod est inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum.

*Ar. prece.

¶Subsumit, & infert secundam conclusionem præambularem explicatiuam primæ, istam. Huiusmodi motus appetitiui (.s. tristitiæ) primum principium (.s. in genere vnde motus) est amor; secundum autem principium est odium. Probatur, causa motus appetitiui per modum finis est eius obiectum, sed causa vnde est principium talis motus, est interior inclinatio appetitus, qui primò inclinatur ad bonum, & ex consequenti ad repudiandum malum; sed amor est prima inclinatio ad bonum consequendum, odium autem est repudiatio mali contrarij; igitur conclusio vera. Maior nota, pro pri. par. ex ar. 1. Secunda pars patuit sup. sæpius.

¶Nota autem circa maiorem, ꝙ cum D.S. dicit obiectum causare per modum finis, tunc distinguit causalitatem finalem cōtra causalitatem effectiuam propriè, sed non contra causalitatem rationis causandi effectiuè, quia obiectum apprehensum etiā concurrit ad motum appetitiuum, vt ratio efficiendi non inhærens potentiæ appetitiuæ. Concomitantur enim se causalitas finis & rationis efficiendi; amor autem est principium, vnde motus etiam largè, quia ratio efficiendi necessariò præsupposita in eadem potentia, & de hoc sup. q. 9. & alibi. s. q. 26.

¶Et nota, ꝙ tristitia nō procedit ab amore, nisi mediante odio, quia nullus tristatur, nisi qn̄ præsens est malum, qd ideo hī malum, quia contra amatū, & non contristat, nisi sit odiosum; & ergo primum principium, vnde motus est quidem amor, sed proximum est odium.

¶Sed quia concupiscentia, vel cupiditas est primus effectus amoris quo maximè delectamur, vt supra dictū est;* ideo frequenter Aug.* cupiditatem, vel concupiscentiam pro amore ponit, vt supra dictum est;* & hoc modo concupiscentiam dicit esse vniuersalem causam doloris.

*q. 12. ar. 6.
*Aug. li. 14. de ci. Dei. c. 7. 2. & 9.
* q. 30. ar. 2. ad secūdū.

¶Hic consequenter s̄m præmissa respondet quæsito determinans, s̄m quē modū concupiscentia dicatur tristitiæ causa, & hoc duabus cōclusionibus responsiuis, secundā ponit ibi. Sed ipsa &c. Prima est, Hoc modo concupiscentia (.s. vt est idē amori) est vl̄is causa doloris. s. causa vnde motus. Probatur ex secunda conclusione præambulari. Amor est primum principiū doloris, & vniuersale, ergo & concupiscentia. Tenet consequentia de se. Et circa illam cōsequentiam notat D.S. quare Aug. ponit concupiscentiam pro amore, quia videlicet est eius primus effectus, ideo per eam quandoq; intelligit eius causam, & de hoc sup. q. 30. art. 2. ad secundum aliquid dictum fuit. Deinde cum dicit.

Conclu. 1.

¶Sed ipsa concupiscentia secundùm propriam rationem cōsiderata est interdum causa doloris; omne enim quod impedit motum ne perueniat ad terminū est contrarium motui; illud autem, quod est contrarium motui appetitus est contristans, & sic per consequens concupiscentia fit causa tristitię, inquantum de retardatione boni concupiti, vel totali ablatione tristamur.

¶Subiungit secundā conclusionē responsiuā de concupiscētia accepta propriè non pro amore, sed pro appetitu conuenientis absentis, & ista est cōclusio. Cōcupiscētia s̄m propriā rationē cōsiderata est interdum causa doloris; vniuersalis autem causa doloris esse nō pōt; Huius conclusionis ponit, & probat primò primā partē, secūdò secundā, ibi. Vniuersalis aūt, &c. Prima sic, De retardatione boni concupiti, vel totali ablatione cōtristamur, ergo &c. Antecedens probatur, motus cōueniens agēti retardatus, vel totaliter impeditus est causa tristitię, sed cōcupiscentia est huiusmodi motus, igitur. Maior probatur in litera, & ēt minor. Deinde ibi.

Conclu. 2.

¶Vniuersalis aūt causa doloris esse non pōt, quia magis dolemus de subtractione bonorum præsentium, in quibus iam delectamur, quā futurorū, q̄ cōcupiscimus.

¶Probat secundam partem cōclusionis sic. Magis dolemus de subtractione bonorū præsentium in quibus iam delectamur, quā futurorum, q̄ concupiscimus; ergo concupiscentia non est causa talis doloris. Antecedens notum. Tenet consequentia, quia concupisc. quia non est præsentium, & tn̄ tristitia est præsentium, & de subtractione præsenti. Quare sequitur, ꝙ cōcupiscentia propriè dicta nō est principiū mouens ad om̄ tristitiā; quia mouetur quis ad tristitiā vbi concupiscentia (saltem propriè dicta) nō hēt locum, licet ibi sit concupiscentia impropriè dicta, quæ est per exclusionem fastidij, vt patuit sup. q. 33. art. 2.

¶Confirmat argumentum in contrarium ambas conclusiones responsiuas.

¶Circa quod nota, ꝙ vult, ꝙ sicut ignorantia est quoddā præambulū ad errorem, sic concupiscentia ad dolorem, & sic aliquo modo eius causa. Innuitur aūt per hoc, ꝙ ignorantia, & error distinguuntur, de quo vide D.S. de Malo, Matc. 3. ar. 7. in prin. cor. quia ignorantia, vel dicit priuationē sciæ, ut capitur pro ignorātia negationis, vel dicit prauā dispōnem habitualem contrariam sciæ; sed error est approbare falsa pro veris, vnde addit actū quēdam secundū super ignorantiā; pōt n. esse ignorantia absq; hoc, ꝙ aliquis de ignotis sntam ferat, & tunc ignorans est, & non errans; sed qn̄ falsam sententiam fert de his quę nescit, tunc propriè dicitur errare, hæc ille, vbi trahere potes intellectum argumenti in contrarium, quia ferre falsam sententiam præsupponit ignorantiam, sicut dolor concupiscentiam, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ inclinatio appetitus ad bonum consequendū est causa inclinationis appetitus ad malum fugiendū, sicut dictum est;* & ex hoc contingit, ꝙ motus appetitiui, qui respiciunt bonū, ponuntur causa motuum appetitus, qui respiciunt malum.

*In corpo.

¶Minor falsa est in motibus appetitiuis, quia vnus est respectu de per se obiecti ipsius appetitus. Alius autem est respectu obiecti per accidens. s. mali, vnde inclinatio recessiua a malo originatur ex accessu ad bonum.

¶Ad secundum dicendum, quòd illud quod concupiscitur, & si realiter sit futurum; est tamen quodammodo præsens, inquantum speratur. Vel potest dici, ꝙ licet bonum cōcupitum sit futurum; tamen impedimentum præsentialiter apponitur, quod dolorem causat.

¶Ad minorē dr̄ dupliciter. Primò concupiscentia est de futuro s̄m rem, pn̄ti tn̄ s̄m spem, & facultatem cōcupiscentis, & ergo cōcupiscentia pōt esse causa tristitię, q̄ est ēt pn̄tis, saltem aliquo modo, vel quia absentia est materia tristitiæ, & illa est pn̄s. Secūdò dr̄ ad minorem, & magis ad articulū, ꝙ cōcupiscentia quidem est de futuro, sed impedimentum concupiti potest esse præsens, & sic est causa tristitiæ, ratione videlicet impedimenti coniuncti, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ concupiscentia est delectabilis, quam diu manet spes adipiscendi, quod concupiscitur; sed subtracta spe per impedimentum appositum, concupiscentia dolorem causat.

¶Si intelligitur maior, ꝙ id, qđ est s̄m se delectabile, non est causa tristitiæ nullo modo, negatur, sed verum est, ꝙ non est causa tristitiæ per se, vt est causa delectationis. Patuit autem ex q. 32. ꝙ idē potest esse causa delectationis, & tristitiæ diuersimodè. Minor vera est, & patuit sup. q. 32. ar. 3. ad 3. sed intelligitur cum concupiscentiæ est coniuncta spes consequendi concupitum. Sed negatur, ꝙ concupiscentia impedita sit causa delectationis, immo tristitiæ, & sic intelligitur conclusionis secunda pars.

Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris.

L

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd appetitus vnitatis non sit causa doloris. Dicit enim Philoso. in 10. Ethic.* ꝙ hæc opinio, quæ posuit repletionem esse causam delectationis, & incisionem causam tristitiæ, videtur esse facta ex delectationibus, & tristitijs, quę sunt circa cibum; sed non omnis delectatio, vel tristitia est huiusmodi; ergo appetitus vnitatis nō est causa vniuersalis doloris, cum repletio ad vnitatem pertineat, incisio verò multitudinem inducat.

3. dis. 15. q. 2. ar. 3. q 1. cor.
*cap. 3. t. 5.

¶ 2 Præterea, quęlibet separatio vnitati opponitur, si ergo dolor causaretur ex appetitu vnitatis, nulla separatio esset delectabilis, quod patet esse falsum in separatione omnium superfluorum.

¶ 3 Pręterea, eadem ratione appetimus cōiunctionē boni, & remotionē mali; sed sicut cōiunctio pertinet ad vnitatem, cum sit vnio quædam; ita separatio est contrariū vnitati; ergo appetitus vnitatis nō magis debet poni causa doloris, quam appetitus separationis.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 3. de lib. arbi.* ꝙ ex dolore quem bestię sentiunt, satis apparet in regendis amandisq; suis corporibus, quàm sint animæ appetentes vnitates; quid enim est aliud dolor, nisi quidam sensus diuisionis, vel corruptionis impatiens.

* Aug. c. 23. to. 1.

¶Hic

¶ Hic quærit de alia causa in genere causæ vnde motus, scilicet de appetitu vnitatis, idest coniunctionis, & vnionis perfectiuæ eum appetente.

¶ Respondeo dicendum, quòd eo modo quo concupiscentia, vel cupiditas boni est causa doloris, etiam appetitus vnitatis, vel amor causa doloris ponendus est. Bonum enim vniuscuiusque rei in quadam vnitate consistit, prout scilicet vnaquæque res habet in se vnita illa ex quibus consistit eius perfectio; vnde & platonici posuerunt vnum esse primum, sicut & bonum; vnde naturaliter vnumquodq; appetit vnitatem, sicut & bonitatem; & propter hoc, sicut amor, vel appetitus boni est causa doloris, ita etiam amor, vel appetitus vnitatis.

Conclusio ¶ D. S. respondet tali conclusione. Appetitus vel amor vnitatis (scilicet in qua consistit perfectio naturæ) est causa doloris. Probatur, amor vel appetitus boni est causa doloris; ergo etiam appetitus, vel amor vnitatis. Antecedens patuit ar. 2. Tenet consequentia; quia naturaliter vnumquodque appetit vnitatem, sicut & bonitatem; ergo consequentia bona; hoc antecedens patet; quia bonum vniuscuiusque rei in vnitate consistit prout &c.

¶ Nota quòd sicut concupiscentia accepta pro amore est causa tristitiæ tanquam necessariò præsupposita, ita amor vnionis est necessariò præsuppositus omni dolori; quia nihil fit contristatiuum, nisi quia contra bonum amatum, & contra vnionem amatam; sed sicut concupiscentia pro motu in absens conueniens, est causa doloris inquantum talis motus impeditur, sic appetitus vnitatis, & vnionis conuenientis distantis est causa doloris inquantum quis impeditur in tali appetitu ne consequatur appetitam vnionem conuenientis; amor etiam vnionis est de vnione absolutè, sicut amor est de bono absolutè; sed appetitus vnionis est de vnione futura, primò est causa, sicut præsuppositum necessariò, quia nullus tristatur, nisi propter amorem vnionis alicuius præsuppositum; sed secundo modo est causa doloris; quia facit, vt aliquod habeat rationem contristantis, ex eo quòd impedit desideratam vnionem vnde sicut nullus tristatur, nisi propter amorem, ita nullus tristat, nisi propter hoc, quòd appetit vnionem alicuius, vel amat vnionis conseruationem ex qua res perficitur, & fit bona; vnde fundamentum D. S. est; quia bonum consistit in quadam vnitate (præsuppositiuè) quia bonum non est, nisi res habeat vnita illa ex quibus perficitur, & eadem ratione ergo appetit vnitatem, sicut bonitatē; & ergo amor, vel appetitus vtriusque eadem ratione causat tristitiam. Et aduerte quòd D. S. amorem vnionis comparat amori, vel concupiscentiæ, vt est idem amori; sed appetitum vnitatis comparat concupiscentiæ secundùm propriam rationem &c.

¶ Confirmat argumentum in contrarium conclusionem responsiuam, & procedit de amore vnitatis; quia ille facit, vt aliquis doleat de diuisione prius vnitorum, sicut & amor non fert diuisionē amati sine dolore &c.

¶ Ad primum ergo dicendū, non omnis vnitio perficit rationem boni, sed solùm illa a qua dependet esse perfectum rei; & propter hoc etiam non cuiuslibet appetitus vnitatis est causa doloris, vel tristitiæ, vt quidam opinabantur, quorum opinionem ibi Philosophus excludit per hoc, quòd quædam repletiones non sunt delectabiles, sicut repleti cibis non delectantur in ciborū sumptione, talis enim repletio, siue vnio magis repugnaret ad perfectum esse, quàm ipsum constitueret; vnde dolor non causatur ex appetitu cuiuslibet vnitatis; sed eius in qua consistit perfectio naturæ.

¶ Ad maiorem dico, quòd illa opinio quidem dixit, sed est reprobata, tum quia non omnis vnio est causa delectationis, tum secundò, quia non omnis repletio est causa delectationis, sed solū conuenientium sine superexcrescentia, & ergo ista opinio nō est vera. Minor vera est, quòd non omnis delectatio est circa cibum, nec omnis tristitia circa incisionem, & priuationem cibi; Ergo appetitus &c. Verùm, talis vnitatis non est causa tristitiæ, sed tamen appetitus alicuius vnitatis, puta qua quis petit vniri conueniēs, talis enim appetitus præsupponitur, & est inclinatio præsupposita omni tristitiæ, & appetitus vnitatis impeditus est causa tristitiæ ratione impedimenti.

¶ Et oportet notare, quòd appetitus vnitatis ponitur causa tristitiæ, sicut amor scilicet in genere causæ vnde motus, & non ratione obiecti.

¶ Nota pro intellectu auctoritatis inductæ ex decimo Eth. quòd Philosophus ibidem vult contra Platonem, quòd delectatio non est generatio, & cum Plato probat hoc, quia delectatio est repletio, quia cum apponitur aliquid alicui, quod cōueniat naturæ suæ, sequitur delectatio. Tristitia autem fit ex incisione, & separatione, quæ sunt motus. Dicit Philosophus, quòd non omnis delectatio est, nec consequitur semper repletionem, sed solùm aliquæ delectationes corporales, quæ sunt circa cibum. Illi enim qui prius fuerunt tristati propter indigentiam cibi, postea delectātur in ipsa repletione; sed illud non accidit circa omnes delectationes, nā quædam delectationes inueniuntur (scilicet speculatiuæ) in quibus non est repletio defectus &c. Vult ergo argumētum, quòd appetitus vnionis non est vniuersalis causa tristitiæ. Verum vt hi loquebantur de falsa opinione, ita quòd appetitus corporalis vnionis, & eorum, quæ replent, & vniuntur corpori non sunt vniuersalis causa tristitiæ, sed tamen vnionis in communi appetitus est causa suo modo motiua ipsius tristitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd separatio potest esse delectabilis, vel inquantum remouetur illud, quod est contrarium perfectioni rei; vel inquantum separatio habet aliquam vnionem adiunctam, puta sensibilis ad sensum.

¶ Ad assumptum dicitur, quòd quælibet separatio vnitati opponitur. Verum alicui, sed tamen non semper opponitur vnitati naturaliter desideratæ in qua consistit perfectio rei, immo aliqua separatio, scilicet nociuorum, & superfluorum est pro vnitate in qua consistit perfectio. Vltra si ergo &c. Verum, si ex appetitu cuiuslibet vnitatis; sed hoc non dicimus, quia tunc nulla separatio esset delectabilis, sed quia aliqua separatio est pro vnitate perfectiua, ideo est delectabilis, vel inquantum aliqua separatio habet annexam vnionem conuenientis, sicut separatio vini a cantro, habet vnionem vini ad linguam coniunctam. Vnio igitur naturalis, & appetitus bonæ valetudinis, quæ requirit debitam vnionem animæ, & corporis mediante sanitate, est causa quare quis tristetur de vnione innaturalium superfluorum, & separatio per consequens talium superfluorum est delectabilis ratione amoris, & appetitus vnionis naturalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd separatio nociuorum & corrumpentium appetitur inquantum tollunt debitam vnitatem; vnde appetitus huiusmodi separationis non est prima cā doloris, sed magis appetitus vnitatis.

¶ Maior vera, tamen prius petimus cōiunctionem boni, quàm remotionem mali, vt patuit ar. 1. & 2. Minor vera, tamen appetitus vnionis est ratio appetitus remotionis, & separationis contrarij, ideo enim peto contrarium separari, quia est contra vnionem appetitam, vt habet solutio. Quare negatur consequentia, qd non magis appetitus vnionis, & conuenientium ad esse vnitum sit causa doloris, quàm appetitus separationis si contrariorum, quia semper magis est volitu formalis, quam materialis, &c.

Vtrum potestas cui resisti non potest sit causa doloris.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd potestas maior non debet poni causa doloris; quod enim est in potestate agentis nondum est præsens, sed futurum; dolor autem est de malo præsenti; ergo potestas maior non est causa doloris.

¶ 2 Præterea. Nocumentum illatum est causa doloris, sed nocumentum potest inferri etiam a potestate minore; ergo potestas maior nō debet poni cā doloris.

¶ 3 Præterea. Causæ appetitiuorum motuum sunt interiores inclinationes animæ; potestas autem maior est aliquid exterius; ergo non debet poni causa doloris.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in li. de natura boni. *In animo dolorem facit voluntas resistens potestati maiori, in corpore dolorem facit sensus resistens corpori potentiori.

Aug. *Ca. 6. to. 6

¶ Hic inquirit de alia causa tenente se ex parte obiecti; quæ est potestas maior, sicut supra dictum fuit q. 9. artic. 1. quòd ratio proponens obiectum est eadem ratione causa actus voluntatis, sicut & obiectum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est * malum coniunctum est causa doloris, vel tristitiæ per modum obiecti. Id ergo quod est causa coniunctionis mali debet poni causa doloris, vel tristitiæ; manifestū est autem hoc esse contra inclinationem appetitus, vt malum præsentialiter inhæreat; quod autem est contra inclinationem alicuius nunquàm aduenit ei, nisi per actionem alicuius fortioris, & ideo potestas maior ponitur esse causa doloris ab Aug.

*Artic. 1.

Aug.

¶ D. S. primò deducit conclusionem responsiuam, secundò modificat eandem, ibi. Sed sciendum &c. Cōclusio est, potestas maior

est

est causa doloris, quando maior potestas (vt habeatur modificatio eius) non aufert inclinationem voluntatis, vel appetitus, idest quando potestas maior inducit contrarium appetitui, & non mutat voluntatem, sed manet eius contrarietas ad id iis quod inducitur. Probatur, id quod ponitur, & est causa coniunctionis mali, debet poni, & est causa tristitiæ; sed potestas maior, & tantùm potestas maior, vt sic, est causa coniunctionis mali contrarij; igitur potestas maior est causa tristitiæ per modum coniungentis obiectũ. Maior patet in principio, quia malum coniunctum est causa doloris, vel tristitiæ per modum obiecti, ergo sequitur maior. Minor patet; quia illud, quod est cõtra inclinationem alicuius non aduenit, nec coniungitur, nisi per actionem fortioris superantis id contra cuius inclinationem aliquid inducit, sed quod coniungit malũ adducit aliquid contra inclinationem appetitus, igitur est potestas maior &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed sciendum est, quòd si potestas fortior intantum inualescat, quòd mutet contrariam inclinationem in inclinationem propriam, iam non erit aliqua repugnantia, vel violentia; sicut quando agens fortius corrumpendo corpus graue aufert ei inclinationem qua tẽdit deorsum, & tunc ferri sursum non est ei violentum, sed naturale. Sic igitur si aliqua potestas maior intantum inualescit, quòd auferat inclinationem voluntatis, vel appetitus sensitiui, ex ea non sequitur dolor, vel tristitia; sed tunc solùm sequitur, quando remanet inclinatio appetitus in contrarium.

¶ Modificat conclusionem responsiuam, vt patuit circa ipsam, & ponit primò rationem eius, secundò confirmat eam auctoritate, ibi. Et inde est &c. Ostendit ergo quare dictum sit, quando potestas maior non aufert inclinationẽ voluntatis, vel appetitus &c. ratio, quia si auferret inducendo inclinationem contrariã priori, tunc non causaret tristitiam; quia tristitia est de eo, quod est contra inclinationem appetitus; sed potestas maior mutando inclinationem priorem, & inducendo aliam non facit iam contra inclinationem (scilicet nunc inductam) sed secundùm eam, igitur tũc non causat, & hoc declarat exemplariter. Deinde ibi.

¶ Et inde est, quod Aug. dicit, * quòd voluntas resistens potestati fortiori causat dolorem; si enim non resisteret, sed cederet consentiendo, non sequeretur dolor, sed delectatio.

* Loco citato.

August.

¶ Confirmat prædictam modificationem ex verbis August. clarè in litera.

¶ Et nota circa hoc, quòd aliquid, præsertim Deus dando inclinationem nouam, vt voluntas, & appetitus velit, quod prius noluit, non cogit, nec violentat voluntatem; quia non facit eã in aliquid tendere contra inclinationem suam, quæ nunc est; sed facit priori inclinationi (scilicet actuali) succedere aliam, & id ad quod inducit voluntatem est secũdùm præsentem inclinationem. Quare si maior potestas abijciat inclinationem, quæ erat ad contrariũ eius ad quod nunc inducitur inducta inclinatione, quæ est ad illud, tunc non erit causa tristitiæ, immo connaturalitatis, & delectationis, Vide de hoc in d. Veri. ma. 22. ar. 8. per totũ vbi quærit, vtrum Deus possit immutare voluntatem hominis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd maior potestas dolorem causat, non secundùm quòd est agens in potentia; sed secundùm quòd est agens actu, dum scilicet facit coniunctionem mali corruptiui.

¶ Ad maiorem, quod est in potestate (.i. in potentia agentis distante ab actu) hoc non est præsens, si autem est in potestate, id est potentia secundùm quòd est coniuncta actui, & effectui, & actu agit, negatur maior, constat enim, quòd omnis effectus, & res creatę sunt in potestate Dei inquantum in ipso mouemur, & sumus, & tamen sunt in se præsentes, & non futuræ, de illa distinctione tacta in maiore habet Capr. in 2. distin. 1. q. 2. ad primum, contra primam conclusionem. Minor conceditur; sed negatur consequentia.

Capreolus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquam potestatem, quæ non est maior simpliciter, esse maiorem quantum ad aliquid, & secũdùm hoc aliquod nocumentum inferre potest. Si autem nullo modo maior esset, nullo modo posset nocere; vnde non posset causam doloris inferre.

¶ Minor negatur, quòd possit nocumentum inferri a minori potestate, vt sic: quantum infert. Et si enim possit esse minor simpliciter quo ad entitatem, & nobilitatem, tamen vt infert aliquid contra inclinationem est fortius saltem secundùm quid. Vnde posset minor distingui quia vera est a minore simpliciter, tamen a maiore saltem secundùm quid; sicut ignis est quidem simpliciter minor homine, tamen est maior, vt inducit calorem quandoque superexcedentem, & contristantem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd exteriora agẽtia possunt esse causa motuum appetitiuorum, inquantum causant præsentiam obiecti, & hoc modo potestas maior ponitur causa doloris.

¶ Ad maiorem, interiores inclinationes sunt causæ appetitiuorum motuum in genere causæ efficientis, & sunt principia vnde motus; tamen obiectum etiam est causa in genere causæ finalis, & formalis specificatiui, & rõ efficiendi, vt apprehensum est, & etiam id quod constituit obiectum præsens, & proponit, vel inducit, etiam est causa ratione obiecti aliquo modo. Minor vera; Ergo non ponitur causa. Verũ, effectiua propriè, & eliciens, vel præsuppositum necessariò ex parte agentis; sed est causa per modum obiecti (.i. vt causans præsentiam obiecti) Vide supra q. 9. in quo genere causæ obiectum specificet, & licet talis causa effectiuè proponat obiectum, tamen cum obiecto habet se specificatiuè in ordine ad motum appetitus, qui efficitur a principio intrinseco, sicut a causa effectiua, ideo requirat obiectum, sicut rationem efficiendi quandoque per extrinsecum præsens constitui.

Quæst. Trigesimaseptima.

De effectibus doloris.

N

DEinde considerãdum est de effectibus doloris, vel tristitiæ. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò Vtrum, dolor auferat facultatem addiscendi. Secundò Vtrum, aggrauatio animi sit effectus tristitię, vel doloris. Tertiò Vtrum, tristitia vel dolor debilitet omnem operationem. Quartò Vtrum, tristitia noceat corpori magis, quàm aliæ passiones animæ.

¶ Patet ordo; quia causa habet priorem habitudinem, quàm effectus. Et sunt quatuor effectus, & omnes sonant in defectum, nam & omnis tristitia mala est saltem naturaliter, vt patebit.

Vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd dolor non auferat facultatem addiscendi. Dicitur enim Esa. 26. Cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discẽt omnes habitatores orbis, & infra. In tribulatione murmuris doctrina tua eis; sed ex iudicijs Dei, & tribulatione sequitur dolor, seu tristitia in cordibus hominum; ergo dolor, seu tristitia non tollit; sed magis auget facultatem addiscendi.

Esa. 26.

¶ 2 Præterea. Esa. 28. dicitur. Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte auulsos ab vberibus .i. a delectationibus; sed dolor, & tristitia maximè tollunt delectationes; impedit enim tristitia omnem delectationem, vt dicitur in 7. Ethi. * Et Eccle. 11. dicitur. Quòd malitia horæ vnius obliuionem facit luxuriæ maximę; ergo dolor non tollit, sed magis præbet facultatem addiscendi.

Esa. 28.

Arist. * Cap. 14. Eccl. 11.

¶ 3 Pręterea. Tristitia interior præeminet dolori exteriori, vt supra dictum est; * sed simul cum tristitia potest Homo addiscere; ergo multò magis simul cum dolore corporali.

* q. 35. ar. 7.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in primo Soliloquiorum. * Quanquàm acerrimo dolore dentiũ his diebus torquerer, non quidem sinebar animo voluere, nisi ea quæ iam fortè addisceram, a discendo autem pęnitus impediebar ad qđ mihi tota intẽtione animi opus erat.

August. * Cap. 12. tom. 1.

¶ Hic inquirit de primo effectu, qui solùm est in homine; scilicet absolutione facultatis addiscendi.

¶ Respondeo dicendum, quòd quia omnes potentiæ animæ in vna essentia animæ radicantur, necesse est, quòd quando intentio animæ vehementer trahitur ad operationem vnius potentiæ, retrahatur ab operatione alterius; vnius enim animæ non potest esse, nisi vna intentio; & propter hoc si aliquid ad se trahat [d] totam intentionem animæ, vel magnam partem ipsius, non compatitur secum aliquid aliud, quod magnam attentionem requirat.

D. 99.

¶ D.S. primò deducit conclusionem responsi. secundò modificat eandem ibi. In hoc tamen &c. Conclusio responsiua est. Si sit dolor sensibilis exterior præsertim (vt patet ad tertium) intensus (qui videlicet fortiter, & multum trahit ad se intentionem animi) impeditur Homo ne tunc aliquid addiscere possit, & tantum potest intendi, quòd nec etiam instante dolore potest Homo aliquid considerare etiam quod prius sciuit. Probatur, si aliquid ad se trahat totam intentionem animæ, vel magnam partem ipsius non compatitur secum aliquid aliud, quod magnam attentionem requirat; sed dolor sensibilis maximè trahit ad se intentionem animę, & ad discendum aliquid de nouo requiritur studium, & conatus cum magna intentione; ergo sequitur conclusio. Huius rationis D.S. pon. ,& probat primò maiorem, secundò minorem, cum conclusione, ibi: Manifestum est &c. Maior ergo probatur a principio claré, & habetur illa probatio etiam 1. par. q. 76. artic. 5. in cor. Consequenter cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd dolor sensibilis maximè trahit ad se intentionem animę; quia naturaliter vnúquodque tota intentione tendit ad repellendum cótrarium; sicut etiam in rebus naturalibus apparet. Similiter etiam manifestum est, quòd ad addiscendum aliquid de nouo requiritur studium, & conatus cum magna intentione, vt patet per illud, quod dicitur Prouer. 2. Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges disciplinam. Et ideo si sit dolor intensus, impeditur Homo ne tunc aliquid addiscere possit, & tantum potest intendi, quòd nec etiam instante dolore potest Homo aliquid considerare etiam quod prius sciuit.

Prouer. 2.

¶ Subiúgit minorem principalem, cuius prima pars patet; quia naturaliter vnumquodque &c. Secunda pars patet auctoritate Sapientis &c. Vnde sequitur conclusio, & ideo &c. Consequéter ibi.

¶ In hoc tamen attenditur diuersitas secundùm diuersitatem amoris quam Homo habet ad addiscédum, vel considerandum; quia quantò maior fuerit, magis retinet intentioné animi ne omnino feratur ad doloré.

¶ Modificat præcedentem conclusionem ex parte ipsius amoris, & desiderij addiscédi; quia si sit equalis dolor in duobus, quorum vnus est multò plus affectus ad addiscendú, quàm alius, tunc vehementer affectus per æqualem dolorem minus impeditur, & ideo vult D.S. quòd non est æqualiter de omni dolore in diuersis; quia quandoque aliquis propter magnum affectum, & amorem ad addiscendum, potest retrahere intentionem a dolore, & applicare ad considerandum, vel addiscendum, quod non sic in non sic affectu, etiam ex parte doloris est plurima diuersitas; sicut in calculi passionib. valde difficile est, vel addiscere, vel cósiderare &c.

¶ Confirmatur conclusio responsi. præsertim quo ad primam particulam argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd tristitia moderata, quæ excludit euagationem animi, potest conferre ad disciplinam suscipiendam, & præcipuè eorum per quæ Homo sperat se posse a tristitia liberari; & hoc modo in tribulatione murmuris homines doctrinam Dei magis recipiunt.

¶ Ad maiorem quo ad secundam auctoritatem, sic exponit eá Nicolaus de Lyra. In tribulatione murmuris doctrina tua eis, id est in tribulatione, quæ de communi cursu est occasio murmuris. in tribulatis doctrina tua eis, scilicet valet in dando eis patientiam &c. Minor vera; sed plerunque moderata, quæ excludit euagationem mentis, & est causa conferens ad disciplinã consequendam, præsertim eorum per quæ Homo a tribulatione liberatur; ergo dolor, seu tristitia &c. Verum, moderatus; sed conclusio dixit intensius, & trahens ad se, vel totam intentionem, vel magnã partem, impedit disciplinam, & studium aliorum, quàm eorum per quæ euaditur tribulatio, & tristitia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tam delectatio, q; dolor inquantum ad se trahunt animæ intentionem, impediunt considerationem rationis; vnde in 7. Ethic. dicitur,* quòd impossibile est in ipsa delectatione venereorum aliquid intelligere; sed tamen dolor magis trahit ad se intentionem animæ, quàm delectatio; sicut etiam videmus in rebus naturalibus, quòd actio corporis naturalis magis intenditur in contrarium; sicut aqua calefacta magis patitur a frigido, vt fortius congeletur. Si ergo dolor, seu tristitia fuerit moderata, per accidens potest conferre ad addiscendum inquantum aufert superabundantiam delectationum; sed per se impedit, et si intendatur totaliter aufert.

*Cap. 11.

¶ Maior intelligitur a delectationibus immoderatis, & magnis minus tamen quàm tristitia immoderata; sed nõ quòd omnis delectatio impediat; sed corporalis, & extranea, & hæc immoderata. vtrunque tamen immoderatum impedit, licet magis tristitia, & hoc declarat D.S. Minor vera; ergo dolor non tollit &c. Si intelligitur per se, negatur, immo quilibet per se tollit saltem aliqualiter. Sed verum, per accidens tristitia moderata, quæ tollit immoderatam delectationem facit facultatem per accidens. i. ratione ablationis immoderatę delectationis, sed hoc non est vniuersaliter, & semper, sed quandoque &c. Doc. Sanct. respondet ad maiorem, & consequentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dolor exterior accidit ex lęsione corporali, & ita magis habet trãsmutationem corporalem adiunctam, quàm dolor interior, qui tamen est maior secundùm illud, quod est formale in dolore, qd est ex parte animæ; & ideo dolor corporalis magis impedit contemplationem, quæ requirit omnimodam quietem, quàm dolor interior; & tamen etiam dolor interior si multum intendatur ita trahit intentionem, vt non possit Homo de nouo aliquid addiscere; vnde & Grego. propter tristitiam intermisit, Ezechielis expositionem.

q. 35 art. 7. ad 3.

Grego.

¶ Maior vera, quantum ad formale, & simpliciter est dolor interior maior, tamen exterior habet adiunctam maiorem immutationem corporalem ratione supradicta q. 35 artic. 7. ad 3. & quia obiectum suum est corporale corrumpés. Minor etiam potest negari, si intelligitur de magna tristitia absorbéte, & attrahente intentionem animi, ita bene sicut exterior dolor. Negatur autem consequentia cæteris paribus; quia dolor exterior, quia est cú multa transmutatione; ideo magis tollit quietem requisitam ad contemplationem, quàm interior, qui non ita perturbat, & alterat, præsertim si non valde magnus &c.

Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ, vel doloris.

D

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd aggrauatio non sit effectus tristitiæ. Dicit enim apostolus 2. ad Corin. 7. Ecce hoc ipsum contristari vos secundùm Deum quantam in vobis operatur solicitudinem, defensionem, indignationem, &c. sed solicitudo, & indignatio ad quandam erectionem animi pertinent, quę aggrauationem opponitur, non ergo aggrauatio est effectus tristitiæ.

Corin. 7.

¶ 2 Præterea. Tristitia delectationi opponitur; sed effectus delectationis est dilatatio, cui non opponitur aggrauatio, sed constrictio; ergo effectus tristitiæ nõ debet poni aggrauatio.

¶ 3 Præterea. Ad tristitiam pertinet absorbere, vt patet per illud, quod apostolus dicit 2. ad Corint. 2. Ne fortè abundantiori tristitia absorbeatur, qui est eiusmodi; sed quod aggrauatur non absorbetur, quinimmo sub aliquo ponderoso deprimitur, quod autem absorbetur infra absorbens includitur; ergo aggrauatio non debet poni effectus tristitiæ.

Corin. 2.

¶ Sed contra est, quòd Grego. Nicenus* & Damasc.* ponunt tristitiam aggrauantem.

Gregorius Nicenus. *Li. 4. c. 13. Damasc. *Li. 2. c. 14.

¶ Hic inquirit de secundo effectu, qui tenet se ex parte affectus.

¶ Respondeo dicendum, quòd affectus passionum animæ quandoque metaphoricè nominantur secúdùm similitudinem sensibilium corporum, eo quòd motus appetitus animalis sunt similes inclinationibus appetitus naturalis, & per hunc modum feruor attribuit amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio tristitię.

q. 28. art. 5. in solutio. & q. 33. artic. 1.

¶ Doct. Sanct. primò exponit titulum quæsiti, quomodo intelligatur aggrauatio, innuens conclusionem responsi. secundò eam probat, ibi. Dicitur enim &c. tertio eam explicat magis, ibi. Et siquidem &c. Notat ergo Doc. Sanct. quomodo capiatur aggrauatio in proposito; quia metaphoricè, secundùm similitudinem corporum; sicut & feruor metaphoricè pro intenso desiderio attribuitur amori, vt patuit q. 28. ar. 5. in solutione. Et sicut dilatatio metaphorice attribuitur delectationi, vt patuit q. 33 art. 1. Et ex his hebetur

betur

betur conclusio respon. ista, aggrauatio metaphoricè capta, est effectus tristitiæ. Deinde cum dicit.

¶ Dicitur enim Homo aggrauari ex eo, quòd aliquo pondere impeditur * a proprio motu, manifestum est autem ex prædictis, quòd tristitia contingit ex aliquo malo præsenti, quod quidem ex hoc ipso, quòd repugnat motui voluntatis, aggrauat animum inquantum impedit ipsum ne fruatur eo, quod vult.

* q.36.ar.1.

¶ Probat prædictam conclusionem sic. Homo dicitur aggrauari (scilicet propriè, & in corporalibus) quando aliquo pondere impeditur a proprio motu; sed tristitia impedit hominem tanquam quoddam pondus a proprio motu, igitur aggrauat &c. Maior nota, minor probatur in litera; quia tristitia contingit ex aliquo malo præsenti repugnante; sed tale repugnans impedit animum ne fruatur eo, quod vult; ergo tristitia impedit a motu (quo videlicet vellet frui delectabili contrario ei) in quo contristat. Deinde ibi.

¶ Et siquidem non sit tanta vis mali contristantis, vt auferat spem euadendi, licet animus aggrauetur quantũ ad hoc, quòd in præsenti non potitur eo, quod vult; remanet tamen motus ad repellendum nociuum contristans. Si verò superexcescat vis mali intantum, vt spem euasionis excludat, tunc simpliciter impeditur etiam interior motus animi angustiati, vt neque hac neque illac diuertere valeat; & quandoque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quod remanet Homo stupidus in seipso.

¶ Explicat prædictam conclusionem respon. magis, & posset esse secunda conclusio explicatiua, scilicet. Tristitia quandoque aggrauat, ita tamen quòd manet motus ad repellendum malum contristans; quandoque autem aggrauat; ita quòd simpliciter etiã interior motus animi &c. vt in litera declaratur; quia quandoque non est tanta vis mali contristantis, vt auferat spẽ euadendi, quandoque autem superexcrescit vis mali in tantum, vt spem euasionis excludat, igitur conclusio vera. Antecedens relinquitur notũ. Tenet consequentia; quia quando est spes euadendi, tunc manet motus; sed ablata spe cessat motus fugę.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa erectio animi prouenit ex tristitia, quæ est secundùm Deum propter spem adiunctam de remissione peccati.

¶ Maior vera, ratione spei adiunctę ipsi tristitiæ, qua quis sperat sibi peccata sua remittenda; sed non ratione tristitiæ secundũ se; quia illa non operatur solicitudinem &c. sed magis deijcit animum ab omni motu, quàm de se est. Minor vera; sed negatur consequentia per se loquendo &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum ad motum appetitiuum pertinet, ad idem refertur cõstrictio, & aggrauatio; ex hoc enim quòd aggrauatur animus, vt ad exteriora liberè progredi non possit, ad seipsum retrahitur quasi in seipso constrictus.

¶ Ad secundam partem minoris, negatur quòd delectationi non opponatur aggrauatio, sed constrictio; quia idem est aggrauatio, & constrictio, vt D.S. declarat.

¶ Nota tamen iuxta supra habita q.33.ar.1. ad 3. quòd tristitia causat constrictionem cordis, & compromissionem, & retractationem affectus; non constrictionem, quæ est fortis inhæsio super re contristante.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tristitia absorbere hominem dicitur, quando sic totaliter vis contristantis mali afficit animam, vt omnem spem euasionis excludat; & sic etiam eodem modo aggrauat, & absorbet; quædam enim se consequuntur in his, quæ metaphoricè dicuntur, quæ sibi repugnare videntur si secundùm proprietatem accipiantur.

¶ Minor negatur, immo quod absorbetur metaphoricè etiã aggrauatur. Absorbere enim est animum ita ad se trahere, & ad se mergere, vt omnem spem euasionis amittat. In naturalibus quidem differunt; sed multa se compatiuntur, & consequuntur metaphoricè, quæ propriè se non compatiuntur, vt patuit supra q.3; ar.1. de Leone, & agno.

Vtrum tristitia, vel dolor debilitet omnem operationem.

P

Infr. q.39. ar.1 ad 3 & q.59. art.3. ad 2.

A D tertium sic proceditur. Videtur quòd tristitia nõ impediat omnem operationem. Solicitudo enim ex tristitia causatur, vt patet per auctoritatem Apostoli inductam; sed solicitudo adiuuat ad bene operandum; vnde Apostolus dicit 2. ad Timoth. 2. Solicitè cura teipsum exhibere operarium inconfusibilem; ergo tristitia non impedit operationem; sed magis adiuuat ad bene operandum.

Timoth. 2

¶ 2 Præterea. Tristitia causat in multis concupiscentiam vt dicitur in 7. Ethi. sed concupiscentia facit ad intensionem operationis; ergo & tristitia.

Aristo

¶ 3 Præterea. Sicut quædam operationes propriè sunt gaudentium, ita etiam quædam operationes his qui contristantur, sicut lugere; sed vnumquodque augetur ex sibi conuenienti; ergo aliquę operationes non impediuntur, sed meliorantur propter tristitiam.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 10. Ethi. * quòd delectatio perficit operationem, & econuerso tristitia impedit.

Arist. * Cap.4.

¶ Hic D.S. inquirit de effectu tertio tristitię qui est debilitare omnem operationem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est, tristitia quandoque non ita aggrauat, vel absorbet animum, vt omnem motum interiorem, & exteriorem excludat; sed aliqui motus quandoque ex ipsa tristitia causantur, sic ergo operatio ad tristitiam dupliciter potest comparari.

* Art. præc.

¶ D. S. distinctè respondet propter argumenta in oppositum adducenda. Et primò ponit ipsam distinctionem bimembrem, & eius rationem. Secundò subiungit duas conclusiones responsiuas cõformiter ad quodlibet membrum diuisionis, primam ibi Vno modo &c. Secundam ibi. Alio mõ &c. Quo ad primũ dicit reddendo rationem distinctionis inferendam, quia tristitia nõ semper omnino absorbet animum; sed quandoque manet spes euadendi contristans, vt patuit ar. præce. Et tunc per tristitiam mouetur ad repellendum contristans. Et habetur per hoc; quòd tristitia potest esse causa operationis, sicut effectus sibi conuenientis. Et non solũ est de operatione; sicut de obiecto. Ex quibus consequenter D. S. infert fundamentum distinctiuum tale. Operatio potest dupliciter comparari ad tristitiam, videlicet, vel sicut ad id de quo est tristitia, vel sicut principium, & causa. Consequenter cum dicit.

¶ Vno modo; sicut ad id de quo est tristitia, & sic tristitia quamlibet operationem impedit; nunquàm enim illud, quod cum tristitia facimus ita bene facimus, sicut illud, quod facimus cum delectatione, vel sine tristitia; cuius ratio est, quia voluntas est causa operationis humanæ; vnde quando operatio est de qua aliquis contristatur, necesse est, quòd actio debilitetur.

¶ Respondet iuxta primum membrum distinctionis, quod præmittit dicens, quòd vno modo operatio comparatur ad tristitiam sicut ad id de quo est (.i. tanquàm obiectum motiuum tristitiæ, quia videlicet aliquis tristatur de operatione quam facit, vel deberet facere. Et subiungit talem conclusionem primam. Tristitia si comparatur ad operationem, sicut ad obiectum, sic impedit omnem operationem. Probatur, nunquàm quòd cum tristitia facimus, ita bene facimus, sicut illud, quod cum delectatione facimus &c. ergo conclusio vera. Antecedens probatur. Quãdo operatio est de quo aliquis secundùm voluntatem, & appetitum contristatur, necesse est, quòd operatio debilitetur; ergo nunquam ita bene facimus cum tristitia, sicut cum delectatione; probatur illud antecedens; quia voluntas est causa operationis humanæ; ergo si operatio est contra voluntatem, & eam contristat, necesse est, quòd debilitetur. Consequenter ibi.

¶ Alio modo comparatur operatio ad tristitiam, sicut ad principiũ, & ad causam; & sic necesse est, quòd operatio talis ex tristitia augeatur; sicut quantò aliquis magis tristatur de re aliqua, tanto magis conatur ad expellendum tristitiam, dummodo remaneat spes expellendi; alioquin nullus motus, vel operatio ex tristitia causaretur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Subiungit secundam conclusionem respon. iuxta secundum membrũ dictę distinctionis, quod præmittit dicẽs quòd alio modo operatio comparatur ad tristitiam; sicut ad causam ex qua procedit opposito modo ad primum modum; quia videlicet ipsa operatio est effectus tristitiæ. (Primo enim modo erat causa) nam cũ stimuto in tristitia non absorbeatur, conuenit aliquid operari, per quòd contristans repellat. Et subiungit conclusionem secundam responsiuam talem. Tristitia si comparetur ad operationem, tanquam principium,

principium, & causa, sic operatio talis ex tristitia augetur, dummodo sit spes expellendi. Probatur, illud quod facit conatum maiorem expellendi contrarium contristans, auget operationem talem (scilicet qua repellitur contrarium) sed quantò aliquis magis tristatur de re aliqua, tantò magis conatur ad expellendum tristitiam, vel sic; sed tristitia facit magnum conatum ad expellendum, igitur est causa talis repulsionis, & eò magis quantò fuerit maior, D. S. modificationem declarat; quia nisi esset spes, maneret homo in se stupidus, & totus absorptus; sed talis nihil operatur, igitur &c. Et ex illa responsione corporis vult D. S. satisfactum esse argumentis in oppositum adducendis, vt patebit.

¶ Et confirmatur conclusio responsiua prima argumento in contrarium.

¶ Ad primum. Maior vera, vt dictum fuit artic. 2. ad primum ratione spei euasionis mali. Ad minorem, solicitudo adiuuat ad bene operandum id de quo aliquis solicitatur; ergo tristitia non impedit operationem talem, verum, quæ ad ipsam tristitiam comparatur vt effectus remanente spe euasionis. Vnde probat secundam conclusionem.

¶ Ad secundum. Maior vera, causat concupiscentiam eam per quæ quis euadit tristitiam; sed non concupiscentiam eorum in quibus qs contristatur. Minor vera ad [illegible] operationis concupitę; ergo & tristitia facit ad operationem ex ea quandoque procedentem, qua malum contristans repellitur, probat etiam secundam conclusionem.

¶ Ad tertium. Maior vera, & hę operationes propriè contristantium comparantur ad tristitiam, sicut ad causam, nõ quòd ipsa tristitia efficiat directè tales operationes; sed indirectè tantùm: quia ipse tristis magis conatur ad ea, quæ repellunt tristitiam. Sicut supra dicebatur, quòd delectatio perficit operationem indirectè, ratione maioris conatus, qui sequitur delectationem, non sicut obiectum; Ergo aliquæ &c. Verum, procedentes, & conformes tristitię; sed non hæ, quæ sibi aduersantur, & sunt causa tristitiæ, & probat etiam secundam conclusionem.

Vtrum tristitia noceat corpori magis, quàm aliæ passiones.

Q Infra q. 41. vt in cor & 4. di. 15. q. 2 arti. 3. q. 2. ros.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd tristitia non inferat maximè corpori nocumentum, tristitia enim habet esse spirituale in anima; sed ea quæ habẽt tantũ esse spirituale non causant transmutationem corporalem; sicut patet de intentionibus colorum, quę sunt in aere, a quibus nullum corpus coloratur; ergo tristitia non facit aliquod corporale nocumentum.

¶ 2 Præterea. Si facit aliquod corporale nocumentum, hoc non est, nisi inquantum habet corporalẽ transmutationem adiunctam: sed corporalis transmutatio inuenitur in omnibus animæ passionibus, vt supra dictum est; * ergo non magis tristitia, quàm aliæ animæ passiones corpori nocet.

* q. 22. ar. 2. ad tertiũ.

* Cap. 3.

¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 7. Eth. * quòd irę & concupiscentiæ quibusdam insanias faciunt, quod videtur esse maximum nocumentum, cum ratio sit excellentissimum eorum, quæ sunt in homine, desperatio etiã videtur esse magis nociua, quàm tristitia cum causa tristitiæ sit; ergo tristitia non magis nocet corpori, quàm aliæ animæ passiones.

Prouer. 17.

¶ Sed contra est, quod dicitur Prouerb. 17. Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa. Et Prouer. 25. Sicut tinea vestimẽto, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Et Eccles. 38. A tristitia festinat mors.

Prouer. 25.

Eccles. 38.

¶ Hic vltimò quærit de alio effectu ex parte corporis.

¶ Respondeo dicendum, quòd tristitia inter omnes animæ passiones magis corpori nocet, cuius ratio est; quia tristitia repugnat humanæ vitæ quãtum ad speciem motus sui, & non solùm quantum ad mensuram, seu quantitatem; sicut aliæ animæ passiones. Consistit enim humana vita in quadam motione, quæ a corde in cætera mẽbra diffunditur, quæ quidem motio conuenit naturæ humanæ secundùm aliquam determinatam mensuram. Si ergo ista motio procedat vltra mensuram debitam, repugnabit humanæ vitæ secundùm quantitatis mensuram, non autem secundùm similitudinem speciei. Si autem impediatur processus huiusmodi motionis, repugnabit vitæ secundùm suam speciem.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Tristitia inter omnes animæ passiones magis corpori nocet. Probatur tristitia repugnat humanæ vitæ quantum ad speciem sui motus, & non solùm quantum ad mensuram, seu quantitatem; sed aliæ repugnant tantùm quo ad modum, & mensuram; igitur tristitia magis nocet. Consequentia nota extra literam; quia quod nocet dupliciter plus nocet, quàm quod nocet vno modo tantùm. Circa antecedens D. S. primò ponit, & exponit terminos eius. Secundò probat illud expositum, ibi. Est autem &c. Exponit ergo terminos antecedentis prędictũ declarando, quæ motio est contra humanam vitam ex mensura, & modo motionis, & quæ ex specie motionis; quia illa quæ nõ impedit influxum cordis in membra, sed tamen accelerat, & nimis auget motionem cordis ad membra, est contra humanam vitam quo ad modum, & mensuram tantùm; quia humana vita cõseruatur per influxum cordis in membra. Sed illa motio, quæ restringit vitalem motionem, & influxum cordis ad mẽbra, ex specie est contra humanam vitam, & per consequens omni modo; quia modus etiam est contra vitam. Deinde cum dicit.

¶ Est autem attendendum in omnibus animæ passionibus, quòd transmutatio corporis, quæ est in eis materialis, est conformis, & proportionata motui appetitus, qui est formalis; sicut in omnibus materia proportionatur formæ. Illę ergo animæ passiones, quæ importãt motum appetitus ad prosequendum aliquid, non repugnãt vitali motioni secundùm speciem; sed possunt repugnare secundùm quantitatem, vt amor, gaudium, desiderium, & huiusmodi, & ideo ista secũdùm speciem suam iuuant naturam corporis, sed propter excessum possunt nocere; passiones autem, quæ important motum appetitus cum fuga, vel retractione quadam, repugnant vitali motioni non solùm secundùm quantitatem, sed etiam secundùm speciem motus; & ideo simpliciter nocent, sicut timor, & desperatio, & præ omnibus tristitia, quæ aggrauat animam ex malo præsenti, cuius est fortior impressio, quàm futuri.

¶ Probat antecedens expositum ex fundamento iam dicto, Et arguitur. Illę animæ passiones, quæ important motum appetitus ad prosequendum aliquid non repugnant vitali motioni secundùm speciem, sed possunt repugnare propter excessum. Illę autẽ, quæ important motum appetitus cum fuga quadam repugnant vitali motioni, non solum secundùm quantitatem; sed etiam secundùm spẽm motus; sed tristitia importat fugam, & recessum, & maiorem, quàm timor, & desperatio, ideo maximè nocet etiam inter eas, quæ sunt ad malum. Minor nota, & secunda pars patet; quia tristitia est circa malũ præsens cuius est maior impressio pertinens ad fugam. Maior probatur a principio literæ; quia materiale ex parte corporis respondet formali, quod est ex parte appetitus. Quare sequitur maior, quòd prosecutiuę passiones non retrahunt motum; sed magis requirunt effluxum a corde in membra, & sic non sunt ex specie motus contra vitalem motionem. Sed materiale passionum, quarum formale consistit in retractione appetitus, est per restrictionem influxus cordis ad membra. Et ita relinquitur antecedens probatum, & per consequens conclusio.

¶ Quæ confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quia anima naturaliter mouet corpus, spiritualis motus animæ naturaliter est causa transmutationis corporalis. Nec est simile de spiritualibus intentionibus, quæ non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora, quæ non sunt nata moueri ab anima.

¶ Maior. Spirituale &c. sed mediante appetitu quandoq; etiam sensitiuo, cuius est immediatè mouere corpus, vt patuit supra questio. 22. artic. secundo, ad 3. Nam si definiatur modus appetitus sensitiui, in eius definitione materiali ponit trãsmutatio corporis.

¶ Minor negatur vniuersaliter, & præsertim de spirituali, quod est entis, cuius est immediatè mouere, & transmutare corpus, & quod est in organo corporeo. Nec est simile de intentionibus partis apprehensiuę etiam sensitiuę; quia illę non sunt naturaliter motiuę corporis cõiuncti, sed habent immutari a corporibus exterioribus quorum non sunt motiuę.

¶ Aliquid de ista materia, scilicet de formis intentionalibus, quare dicantur intentionales, & an sint eiusd. in speciei cum formis realibus vbi videntur aliqui defecisse in secundo de anima vide Capreolum in secũdo distin. 3. quia dicũtur intentiones; quia nec sunt eiusdem speciei, nec possunt denominare subiectum; sicut formæ quarum sunt intentiones. Oculus enim habens speciem intentionalem albi non dicitur albus &c. Differunt autem sensibile,

Capreolus.

sensibile, & eius intentio specie, non ex parte naturæ, sed ex parte modi essendi specifice distincti eorum. Et secundùm primũ stat, quòd dicitur sensus in fine similis sensibili. Et iuxta secundum verificatur, quòd sensus est susceptiuus specierum sine materia. Vnde aduerte circa minorem, quòd ea quę habent tantùm esse intentionale in anima, non causant transmutationem; sed falsum est, quòd ea quæ habent esse spirituale in anima. Videtur enim q; tristitia non habeat esse intẽtionale in anima, nec sit alicuius intentio; sed habet esse spirituale. Sed verum est, quòd contristans habet esse intentionale in anima mediante virtute apprehensiua, non autem mediante tristitia &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliæ passiones habent transmutationem corporalem conformem secundùm suam speciem motioni vitali; sed tristitia contrariam, vt dictum est.* *In cor.

¶ Maior vera, & illa corporalis transmutatio correspondet formali, quod consistit in quadam retractione appetitus, ita & materiale perficitur in quadam restrictione vitalis motionis ad membra.

¶ Ad minorem, verum, inuenitur corporalis transmutatio; sed non sicut in tristitia cum suis, quæ sunt circa malum; q; amor, delectatio, immutant quidem, sed cum influxu cordis ad membra, non sic tristitia, vt patuit, negatur ergo consequentia, quia minor non est similis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex leuiori causa impeditur vsus rationis, quàm corrumpatur vita; cum videamus multas ęgritudines vsum rationis tollere, quæ nondum adimunt vitam; & tamen timor, & ira maximè nocumentum corporale afferunt ex permixtione tristitiæ propter absentiam eius, quod cupitur. Ipsa etiam tristitia quandoque rationem aufert; sicut patet in his, qui propter dolores in melãcholiam, vel insaniã incidũt.

¶ Primum assumptum verum est; sed auferre vitam maius est, quàm tollere vsum rationis. Et præterea secundò hoc etiam facit tristitia, vt patet in fine solutionis. Ad probationem, dico quòd ratio est quidem excellentissima, tamen ablata vita etiam aufertur ratio, quia eadem anima per essentiam est forma corporis, & rationalis &c. Ad secundum de desperatione dicitur, quòd timor ira, & desperatio non nocent maximè, nisi mediante tristitia. Et ergo tristitia maximè nocet sicut immediata causa, desperatio autem sicut mediata &c.

Quæst. Trigesimaoctaua.

De remedijs doloris, seu tristitiæ.

R DEinde considerandum est de remedijs doloris, seu tristitiæ. Et circa hoc quæruntur quinque. Primò Vtrum, dolor, vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem. Secundò. Vtrum, mitigetur per fletum. Tertiò. Vtrũ, p compassionem amicorum. Quartò. Vtrũ, per contemplationem veritatis. Quintò. Vtrum, per somnum, & balnea.

¶ Quia remedia remotius se habent, quàm effectus, ideo patet ordo. Et quærit primò de remedio in generali art. 1. Secundò de remedijs specialibus in articulis tribus.

Vtrum dolor, vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd non quęlibet delectatio mitiget quemlibet dolorem, seu tristitiam; non enim delectatio tristitiam mitigat, nisi inquantum ei contrariatur; medicinę enim sunt per contraria, vt dicitur in 2. Ethi.* sed non quælibet delectatio contrariatur cuilibet tristitiæ, vt supra dictum est;* ergo non quælibet delectatio mitigat quamlibet tristitiam.

Supra q. 35 ar. 4 ad 2. & 3. & inf. ar. 4. cor. & ar. 5. per tot. & q. 48. ar. 1. & 3. q. 46. art. 8. ad 2. & 2. cor. 7. * Arist. * Cap. 3. * q. 35 ar. 4.

¶ 2 Præterea. Illud quod causat tristitiam non mitigat tristitiam; sed aliquæ delectationes causant tristitiam; quia vt dicitur 9. Ethi.* Malus tristatur quoniam delectatus est, non ergo omnis delectatio mitigat tristitiam.

* Arist. c. 4.

¶ 3 Præterea. August. dicit in 4. confes.* quòd ipse fugit de patria in qua conuersari solitus erat cum amico suo iam mortuo, minus enim quærebant oculi eius vbi eum videre non solebant. Ex quo accipi potest, q; illa in quibus nobis amici mortui, vel absentes communicauerunt, efficiuntur nobis de eorum morte, vel absentia dolentibus onerosa; sed maximè communicauerunt nobis in delectationibus; ergo ipsę delectationes efficiuntur nobis dolentibus onerosæ; non ergo quęlibet delectatio mitigat quamlibet tristitiam.

August. * Cap 7. to mo 1.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 7. Ethicorum,* quòd expellit delectatio tristitiam, & quæ contraria, & quæ contingens si sit fortis.

* Cap. vlt.

¶ Hic primò inquirit de remedio communi omnis tristitiæ, scilicet delectatione.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex prædictis patet,* delectatio est quædam quies appetitus in bono conuenienti, tristitia autem est ex eo, quòd repugnat appetitui; vnde sic se habet delectatio ad tristitiam in motibus appetitiuis, sicut se habet in corporibus quies ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua transmutatione innaturali; nam & ipsa tristitia fatigationem quandam, seu ęgritudinem appetitiuę virtutis importat.

* q.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Quælibet delectatio (scilicet dum est, vt in solutione secundi) remedium affert ad mitigandum quamlibet tristitiam ex quocunque procedat, probatur sic se habet delectatio ad tristitiam in motibus appetitiuis, sicut se habet in corporibus quies ad fatigationem; sed quælibet quies corporis remedium affert contra quamcunque fatigationem ex quacunque causa innaturali prouenientem; igitur &c. Huius rationis ponit, & probat primò maiorem, secundò minorem cum conclusione ibi. Sicut igitur &c. Maior ergo probatur a principio. Deinde ibi.

¶ Sicut igitur quælibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem ex quacunque causa innaturali prouenientem, ita quælibet delectatio remedium affert ad mitigandum quamlibet tristitiam ex quocunque procedat.

¶ Subiungit minorem, quæ relinquitur nota ex experientia quotidiana ad sensum. Posset autem secundò probari conclusio secundùm aliam formam ex corpore, sic. Quælibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem; ergo conclusio vera. Antecedens relinquitur notum, consequentia probatur per maiorem præcedentis literę. Sic se habet delectatio &c.

¶ Confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd auctoritas illa allegata habetur in 7. Ethi. Et nonum 8. Vbi arguit Philosophus quòd melancolici maximè indigent delectatione. Et dicit, quòd delectatio si sit vehemens expellit tristitiam, quæ est sibi contraria (scilicet secundùm speciem, & circa idem obiectum de quo est tristitia) & expellit tristitiam sibi contingentem, hoc est non contrariam (scilicet secundùm speciem) sed est disperata, & solùm contraria ratione generis. Sicut delectatio vehemens vnius sensus non solùm expellit tristitiam illius sensus; sed etiam tristitiam alterius sensus, vt delectatio vehemens tactus, expellit tristitiam olfactus, & visus, & sic de alijs sensibus; quia delectatio vnius sensus contrariatur omnibus tristitijs secundùm genus, licet non secundùm speciem; ideo si sit fortis omnes expellit.

¶ Nota quòd per melancolos Philosophus intelligit siccos, & calidos, quos nos colericos vocamus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd licet non omnis delectatio contrarietur omni tristitiæ secundùm speciem, contrariatur tamen secundùm genus, vt supra dictum est,* & ideo ex parte dispositionis subiecti, quælibet tristitia, per quamlibet delectationem mitigari potest.

*q 35 ar. 4. ad secundum.

¶ Ad maiorem dicitur secundùm supradicta quęst. 35. artic. 4. mitigat inquantum sibi contrariatur secundùm genus, & ratione dispositionis subiecti, & ratione contrarij effectus, & sic medicinæ sunt per contraria secundùm genus; quia vnum importat deiectionem animi, alterum erectionem. Minor vera est de contrarietate secundùm speciem; sed de contrarietate secundùm genus falsa est, vt ibidem patuit, negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectationes malorum non causant tristitiam in præsenti; sed in futuro, inquantum scilicet mali pęnitent de malis de quibus lętitiam habuerunt, & huic tristitiæ subuenitur per contrarias delectationes.

¶ Maior vera, vt sic, & pro eodem tempore; quia quando actu causat tristitiam, pro nunc non mitigat. Ad minorem, negatur

quòd

quòd delectationes causent tristitias quādo sunt, immo etiā inordinatę delectationes quando sunt pellunt omnes tristitias, sed verum est, quòd delectatio inordinata postquàm transierit & cogitata vel memorata sub ratione mali, non sub ratione propria, potest esse causa tristitię, cui iterum remedium præstat quęquis delectatio; dictum est enim supra quæst. 35. art. 3. ad tertium, quòd in motibus voluntatis, & rationis vnum contrarium potest esse materia alterius non sub ratione propria, sed communi. Et sic potest quis de delectatione apprehensa sub ratione mali tristari. Negatur ergo consequentia de delectatione dum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando sunt duę causæ ad contrarios motus inclinantes, vtraque alteram impedit, & tamen illa finaliter vincit quæ fortior est, & diuturnior. In eo autem quo tristatur de his in quibus simul cum amico mortuo, vel absente delectari consueuit, duę causæ in contrarium inducentes inueniuntur. Nā mors, vel absentia amici recogitata inclinat ad dolorem, bonū autem præsens inclinat ad delectationem, vnde vtrunq; per alterum minuitur, sed tamen quia fortius mouet sensus præsentis quàm memoria pręteriti, & amor suipsius quàm amor alterius diuturnius manet, inde est, quòd finaliter delectatio tristitiam expellit. Vnde post pauca subdit ibidem August.* quòd pristinis generibus delectationum cedebat dolor eius.

*Aug. lib. 4. conf. cap. 8. tom. 1.

¶ Auctoritatem Augustini concedo, ad illam. Ex quo patet: quòd ea in quibus communicauerunt amici, fiunt nobis onerosa per accidens, & ad tempus ratione absentiæ amicorum, tamen id in quo communicauerunt, potest per se esse delectabile. Vltra, Sed maximè communicauerunt nobis in delectationibus, concedo, ergo delectationes efficiuntur odiosę. Verum, de per accidens ratione absentiæ amici commemorati, & ad tempus. Vltra, non ergo &c. Negatur consequentia de per se loquendo, & finaliter. Et quare finaliter iterum efficiantur gratę, & delectabiles, patet in solutione: quia sensus præsentis vincit memoriam præteriti. Et quia delectationes quæruntur propter amorem sui ipsius, tristitia autem est propter amorem alterius in casu argumenti. Ideo tandem abiecta tristitia, homo prosequitur delectationes &c.

Vtrum tristitia mitigetur per fletum.

S Nal. 41. ar. 1

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd fletus non mitiget tristitiam. Nullus enim effectus diminuit suam causam; sed fletus, vel gemitus est effectus tristitię, ergo non minuit tristitiam.

¶ 2 Præterea, sicut fletus, vel gemitus est effectus tristitiæ, ita risus est effectus lętitiæ; sed risus non minuit lętitiam, ergo fletus non mitigat tristitiam.

¶ 3 Præterea, in fletu repręsentatur nobis malū contristans; sed imaginatio rei contristantis auget tristitiam, sicut imaginatio rei delectantis auget lętitiam; ergo videtur, quòd fletus non mitiget tristitiam.

¶ Sed contra est, quod Augustinus dicit in 4. confes.* quòd quādo dolebat de morte amici, in solis gemitibus, & lachrymis erat ei aliquantula requies.

*Aug. c. 4. & 7.

¶ Hic consequenter quærit de remedijs specialibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd lachrymę, & gemitus naturaliter mitigant tristitiā, & hoc duplici ratione. Primò quidem, quia omne nociuum interius clausum magis affligit, quia magis multiplicatur intentio animę circa ipsum, sed quando ad exteriora diffunditur tunc intentio animę ad exteriora quodammodo disgregatur, & sic interior dolor minuitur; & propter hoc quando homines quæ sunt in tristitijs exterius suam tristitiam manifestant, vel fletu aut gemitu, vel etiam verbo, mitigatur tristitia.

¶ D.S. respondet tali conclusione, lachrymę & gemitus &c. vt in principio literæ, & probat eam duplici ratione. Prima est, omne nociuum interius clausum magis affligit, & dum ad exteriora diffunditur, dolor diminuitur, sed per fletum dolor ad exteriora diffunditur, ergo &c. Præmissæ relinquuntur notæ. Vel sic probatur antecedens, ibi. Quia omne &c. consequens ibi. Et propter hoc &c. Deinde ibi.

¶ Secundò, quia semper operatio conueniens homini secundum dispositionem in qua est, sibi est delectabilis, fletus autem, & gemitus sunt quædam operationes conuenientes tristato, vel dolenti, & ideo efficiuntur ei delectabiles. Cum igitur omnis delectatio aliqualiter mitiget tristitiam, vel dolorem, vt dictum est,* sequitur quòd per planctum, & gemitum tristitia mitigetur.

*art. præce.

¶ Probat secundò conclusionem sic. Semper operatio conueniens homini secundum dispositionem in qua est, sibi est delectabilis, sed fletus est huiusmodi, igitur sunt delectabiles (subsumit D.S.) Sed omnis delectatio, & omne causanuum delectationis vt sic, mitigat tristitiam, ergo sequitur, quòd per planctum &c.

¶ Confirmatur etiam conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ipsa habitudo causę ad effectum contrariatur habitudini contristantis ad contristatum. nam omnis effectus est conueniens suę causę, & per consequens est ei delectabilis, contristans autem contrariatur contristato; & ideo effectus tristitię habet contrariam habitudinē magis ad contristatum quàm contristans ad ipsum, & propter hoc mitigatur tristitia per effectum tristitiæ, ratione contrarietatis prędictę.

¶ Ad maiorem. Nullus effectus vt sic, diminuit suam causam, sed tamen talis effectus illius causæ, scilicet tristitiæ, potest minuere suam causam, eo quòd ipse effectus est delectabilis, & habet aliam habitudinem ad existentem in tristitia, quàm habeat contristans; quia contristans vt sic, est contrarium, sed talis effectus (scilicet fletus) conuenit contristato. Et dicitur secundò ad maiorem, negando eam, quando effectus alicuius causæ contrariatur per se obiecto formali ipsius causæ. Sic autem est hic, vt D.S. declarat. Vnde eo ipso, quòd est effectus tristitiæ minuit tristitiam: ideo singulare est de tristitia, quod non reperitur in alijs. Non autem minuit sub ratione effectus, sed inquantum contrarium obiecto, & causæ tristitiæ.

¶ Quare posset tertiò dici, quòd effectus non minuit causam, vt sic, vniuersaliter, sed aliquis effectus, vt est contrarius, suæ causæ potest minuere. Et sic est in proposito, nam causa tristitiæ est malum disconueniens, sed fletus habet rationem conuenientis contristato, vt sic: ergo ratione istius disconuenientię ad per se causam tristitiæ, non contristat, sed continetur sub obiecto delectationis, & per consequens delectat &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd habitudo effectus ad causam est similis habitudini delectantis ad delectatum, quia vtrobique conuenientia inuenitur; omne autem simile auget suum simile, & ideo per risum, & alios effectus lętitię augetur letitia, nisi fortè per accidens propter excessum.

¶ Maior vera quidem, sed tamen risus, vt effectus delectationis continetur sub obiecto delectationis, quia effectus vt sic, est delectabilis; sed effectus tristitiæ non continetur, vt sic, sub obiecto, & causa tristitiæ, sed sub contrario, scilicet delectabili. Minor est vera, immo auget, quia conuenit lęto ridere, & risus habet rationem conuenientis quo ad lętum. Sed negatur consequentia, quia flere conuenit contristato, & sic ipsum delectat, & per consequēs minuit tristitiam. Et hoc vult D.S. in solutione, quia habitudo effectus ad causam, (idest effectus eo ipso, quòd effectus) est similis habitudini delectantis ad delectatum, idest sicut delectās est, quia conuenit, ita & effectus vt sic, conuenit causæ suæ. Et sic, est causa delectationis, quare risus auget lętitiam, nisi fortè propter excessum mentiatur ad habitudinem naturalem delectati. Secus de effectu tristitiæ &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd imaginatio rei contristantis quātum est de se, nata est augere tristitiam, sed ex hoc ipso, quòd homo imaginatur, quòd facit illud quod conuenit sibi secundum talem statum, consurgit inde quędam delectatio; & eadem ratione si alicui subrepat risus in statu in quo videtur sibi esse lugendum, ex hoc ipso dolet tanquam faciat id quod non conuenit, vt Tullius dicit in tertio de tusculanis quęstionibus.

Cicero

¶ Maior vera, tamen flendo facimus quod nos decet, & conuenit nobis contristatis. Minor vera, imaginatio rei contristantis per se vt contristans est, auget tristitiam, sed imaginatio facti, & operis conuenientis, causat delectationem. Sic imaginatio delectabilis causat de per se delectationem, sed imaginatio signi lętitiæ in statu in quo non deberet ostendere, causat tristitiam. Vnde negatur consequentia, vnde potest quis tristari de absentia, & amissione amici, & tamen gaudere de hoc quod facit quæ congruunt amico, qui debet contristari de amici amissione. Quare sunt de diuersis tristitia, & delectatio. Tristitia est de amissione amici. Delectatio verò de opere, scilicet fletu quem decet fieri pro amico.

Vtrum

Vtrum tristitia mitigetur per compassionem amicorum.

T

Job 2. 6. & c. 16. co 1. 6. & Rom. 13. Lec 3. co. 3. * Aug. ca. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ dolor amici compatientis non mitiget tristitiã. Contrariorum enim contrarij sunt effectus; sed sicut Augusti. dicit 7. confes. * Quando cum multis gaudetur in singulis vberius est gaudium, quia feruere faciunt se, & inflammantur ex alterutro, ergo pari ratione quando multi simul tristantur, videtur, quòd sit maior tristitia.

¶ 2 Præterea, hoc requirit amicitia, vt amoris vicem quis rependat, vt August. dicit 4. confes. * sed amicus condolens dolet de dolore amici dolentis, ergo ipse dolor amici condolentis est causa amico prius dolenti de proprio malo alterius doloris, & sic duplicato dolore videtur tristitia crescere.

* Aug. ca. 4.

¶ 3 Præterea, omne malum amici est contristans, sicut & malum proprium, nam amicus est alter ipse; sed dolor est quoddam malum, ergo dolor amici condolentis auget tristitiam amico cui condoletur.

¶ Sed contra est, quòd Philoso. dicit in 9. Ethic. * ꝙ in tristitijs amicus condolens consolatur.

* Arist. c. 11.

¶ Hic inquirit de alio remedio speciali, scilicet de compassione amici.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ naturaliter amicus condolens in tristitijs est consolatiuus, cuius duplicem rationem tangit Philosophus in 9. Ethic. * Quarum prima est; quia cum ad tristitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiusdam oneris, a quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur, cum ergo aliquis videt de sua tristitia alios contristatos fit ei quasi quędam imaginatio, quòd illud onus alij cum ipso ferant, quasi conantes ad ipsum ab onere alleuiandum, & ideo leuius fert tristitiæ onus, sicut etiã in portandis oneribus corporalibus contingit.

* Arist. ibid.

¶ D. S. respondet tali conclusione, quòd sic. Naturaliter amicus condolens &c. vt in principio literæ. Probatur dupliciter, primò sic. Tristitia habet rationem cuiusdam oneris, a quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur (& habens imaginationem alleuiationis, leuius fert onus,) sed per compassionem amici fit contristato imaginatio alleuiationis, igitur &c. Maior patet; quia ad tristitiam pertinet aggrauare, ergo habet rationem oneris (scilicet inuoluntarij) ergo sequitur maior, minor probatur a simili in oneribus corporalibus, quæ quis ex concursu, & ope aliorum leuius fert. Consequenter ibi.

¶ Secunda ratio, & melior est; quia per hoc, ꝙ amici contristantur ei, percipit se ab eis amari, quod est delectabile, vt supra dictum est, * vnde cum omnis delectatio mitiget tristitiam, sicut supra dictum est * sequitur, quòd amicus condolens tristitiam mitiget.

* q. 32. ar. 5. * art. 1.

¶ Probat secundò eandem conclusionem sic. Omnis delectatio mitigat tristitiam; sed cõpassio amici est delectabilis; ergo &c. Maior patuit art. primo. Minor probatur; quia amari est delectabile; sed in compassione amici aliquis percipit se ab alijs amari, igitur talis compassio est delectabilis, (scilicet ratione percepti amoris) Illa proxima maior patuit supra quæst. 32. art. 5.

¶ Et confirmatur conclusio auctoritate Philosophi quam adducit argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in vtroque amicitia manifestatur, scilicet quòd gaudet gaudenti, & ꝙ condolet dolenti, & ideo vtrunque ratione causæ redditur delectabile.

¶ Maior vera de effectibus contrariorum per se, & de effectibus, vt contraria sunt. Sed contraria secundùm proprias rationes, vt tamen conueniunt in vna communi ratione, & illa communis ratio est eis ratio, vel agendi, vel ratio obiectiua, non oportet quòd habeant contrarios, immo eundem effectum; quia effectus vnitas vel diuersitas, magis attenditur penes rationem agẽdi, quàm penes supposita, & naturam. Vnde si ignis, & aqua conueniant in calore habebunt eundem effectum. Et dolor & delectatio sub ratione mali ambo contristant. & sub ratione boni ambo delectant. Minor vera est, sed multi simul gaudentes, magis gaudent propter vnam rationem gaudij, (scilicet propter amicitiam & amorem.) Vltra, & pari ratione, quando multi simul tristantur videtur, quòd sit maior tristitia. Negatur consequentia; quia ratio contristandi simul est amor, qui est & hic causa delectationis, & per consequens, vt voluit secunda ratio, dolor minuitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipse dolor amici secundùm se contristaret, sed consideratio causæ eius quæ est amor magis delectat. Et per hoc patet responsio ad tertium.

¶ Maior conceditur vsque ibi. Ergo ipse dolor amici condolentis est causa amico prius dolenti de proprio malo, alterius doloris. Verum vt consequitur tanquàm malum amici contristãtis; sed vt in illo dolore apparet amor, sic est causa delectationis. Vltra & sic duplicato, negatur consequentia; quia iam consideratur ratione causæ, & non vt malum condolentis, vnde est causa delectationis. Et per hoc D. S. vult etiam satisfactum esse argumento sequenti. Sequitur ad tertium.

¶ Maior vera, vt apprehenditur tanquàm malum proximi; sed negatur si apprehenditur tanquàm procedens ex amore. Minor vera, ergo negatur consequentia, de dolore amici, vt prodit amorem.

Vtrum tristitia mitigetur per contemplationem veritatis.

V

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd contemplatio veritatis non mitiget dolorem. Dicitur enim Ecclesiast. 1. Qui addit scientiam, addit & dolorem; sed scientia ad contemplationem veritatis pertinet, nõ ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem.

Ecclesi.

¶ 2 Præterea, contemplatio veritatis ad intellectum speculatiuum pertinet; sed intellectus speculatiuus non mouet, vt dicit in 3. de anima, * cum igitur gaudium, & dolor sint quidam motus animi, videtur quòd contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris.

* tex. 51.

¶ 3 Præterea, remedium egritudinis apponendum est, vbi est ęgritudo; sed contemplatio veritatis est in intellectu, non ergo mitigat dolorem corporalem qui est in sensu.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in primo soliloquiorum. Videbatur si se illę mentibus nostris veritatis fulgor aperiret, aut non me sensurum fuisse illum dolorem, aut certè pro nihilo toleraturum.

¶ Hic inquirit de alio remedio spirituali, scilicet de contemplatione veritatis.

¶ Respondeo dicendum, sicut supra dictum est, * in contemplatione veritatis maxima delectatio consistit, omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt supra dictum est, * & ideo contemplatio veritatis mitigat tristitiam vel dolorem, & tantò magis quantò perfectius aliquis est amator sapientiæ.

* q. 3. ar. 4 * art. præc. & art. 1.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Contemplatio veritatis mitigat tristitiam vel dolorem, & tantò magis quantò perfectius aliquis est amator sapientiæ. Hanc conclusionem probat primò ratione, secundò signo. Ratione sic, omnis delectatio mitigat dolorem: sed in contemplatione veritatis maxima delectatio consistit, igitur &c. Maior patuit artic. 1 minor patuit supra quæst. 31. artic. 5. Consequenter cum dicit.

¶ Et ideo homines ex contemplatione diuina, & futuræ beatitudinis, in tribulationibus gaudent secundùm illud Iaco. primo. Omne gaudium existimate fratres mei cum in tentationes varias incideritis. Et quod est amplius, etiã inter corporis cruciatus huiusmodi gaudium inuenitur, sicut Tiburtius martyr cum nudatis plantis super ardentes prunas incederet dixit. Videtur mihi, ꝙ super roseos flores incedam in nomine Iesu Christi.

¶ Declarat conclusionem, & præsertim vltimam particulam a signo & effectu. Et illud signum verificat auctoritate, & exemplo clarè in litera. Et potest sic argui. Sicut se habet simpliciter ad simpliciter sic magis ad magis, & maximum ad maximum; sed contemplatio veritatis delectat, vt amata, ergo magis amata magis delectat, & per consequens quantò maior est amor sapientiæ, est maior mitigatio tristitiæ mediante maiore delectatione. Illa autẽ topica habet veritatem in his quæ sunt per se, & secundùm quòd ipsum, vt patet in de virtutibus, q. 4. artic. tertio, ad 16. & in 3. contra gentiles. c. 139. quia in his quæ sunt per accidens non est necessarium, quòd si simpliciter sequitur ad simpliciter, & magis

sequatur

sequatur ad magis; sed solùm in his, quæ sunt per se. Non enim sequitur, si album est musicum, quòd magis album sit magis musicum; sequitur autem, si album est disgregatiuum visus, quòd magis album sit magis disgregatiuum, hæc ille. Vide infra q. 73. artic. 2. hic autem est per se, quia contemplatio amata per se delectat, igitur magis amata, magis, &c. Et sic patet conclusio quo ad ambas particulas.

¶Quæ etiam confirmatur argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd qui addit scientiam, addit dolorem, uel propter difficultatem, & defectum inueniendæ ueritatis; uel propter hoc, quòd per scientiam homo cognoscit multa, quæ uoluntati contrariantur; & sic ex parte rerum cognitarum scientia dolorem causat, ex parte autem contemplationis ueritatis delectationem.

¶Ad maiorem. Qui addit scientiam, addit laborem, propter rationes tactas in solutione, sed non quia contemplatio, quæ est effectus scientiæ, secundùm se sit laboriosa, & onerosa; sed quia difficile est eam acquirere, & quia sciuntur multa, quæ sunt contraria voluntati, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus speculatiuus non mouet animum ex parte rei speculatæ, mouet tamen animum ex parte ipsius contemplationis, quæ est quoddã bonum hominis, & naturaliter delectabilis.

¶Maior vera, de intellectu speculatiuo vt sic; sed dico, quòd actus, qui est speculatiuus ratione obiecti, potest esse apprehensus per alium actum intellectus practici, quo mediante apprehenditur ipsa speculatio habenda de re, tanquam quoddam bonum appetibile; & talis actus erit practicus, quia de actu intellectus interueniente electione, & actu voluntatis; quia iudicatur per hunc, an illa speculatio sit eligenda, & exercenda. Minor vera, intellectus speculatiuus non mouet; sed cognitio, & apprehensio speculationis potest mouere voluntatem, qua videlicet speculatio apprehenditur tanquam bonum. Et hoc videtur D.S. velle vbi dicit. Intellectus speculatiuus non mouet animum ex parte rei speculatæ (videlicet vt apprehendit rem speculatiuè, & nihil dicit de appetibilitate) sed mouet tamen animum ex parte speculationis. Intellige vt illa speculatio fuit apprehensa vt quoddam bonum, mediante alia apprehensione; ita quòd ipsa vt mouet, est obiectum alterius actus, qui non propriè dicitur contemplatio, quæ nominat actum de re speculabili, sed dicit iudicium de agendo, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd in uiribus animæ fit redundantia a superiori ad inferius, & secundum hoc delectatio contemplationis, quæ est in superiori parte, redundat ad mitigandum etiam dolorem, qui est in sensu.

¶Maior non est vniuersaliter vera etiam in naturalibus, quia remedium quandoque apponitur non in loco ęgritudinis, sed ponitur emplastrum in alia parte, vt retrahatur materia peccans de loco, & immediato subiecto ęgritudinis, vt patet ad sensum. Sed apponitur, vel formaliter, vel virtualiter, hoc est mediatè, vel immediatè. Minor conceditur. Tamen ex intellectu tanquam superiori fit redundantia ad sensum & corpus (mediante scilicet voluntate) quia omnes potentiæ, & intellectiuæ, & sensitiuæ radicantur in vna essentia, & superiorum est in inferiores redundare. Vnde negatur consequentia. Exhilaratis namque voluntate, & animo per speculationem, minus fertur dolor etiam exterior, qui suam magnitudinem habet ex dolore cordis, quo non existente, vel non tam magnò, exterior minuitur, vt patuit supra quæst. 33. artic. 7. &c. Dolor exterior affligit præsertim, cum sibi attenditur. Si ergo animus in alio delectetur, retrahitur intentio ab illo dolore, quare minus affligit.

Vtrum tristitia mitigetur per somnum, & balnea.

X
Ra. 2o.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd somnus, & balneum non mitigent tristitiam. Tristitia enim in anima consistit; sed somnus, & balneum ad corpus pertinent, non ergo aliquid faciunt ad mitigationem tristitiæ.

¶2 Præterea. Idem effectus non uidetur causari ex contrariis causis; sed huiusmodi, cum sint corporalia, repugnant contemplationi ueritatis, quæ est causa mitigationis tristitiæ, ut dictum est; * non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur.

* Art. præced.

¶3 Præterea. Tristitia, & dolor, secundùm quòd pertinent ad corpus, in quadam transmutatione cordis consistunt, sed huiusmodi remedia magis uidentur pertinere ad exteriores sensus, & membra, quàm ad interiorem cordis dispositionem; non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit 9. Confess. * Audieram balnei nomen inde dictum, quòd anxietatem pellat ex animo. Et infra: Dormiui, & euigilaui, & non parua ex parte mitigatum inueni dolorem meum. Et inducit, quod in hymno Ambrosij dicitur, quòd quies artus solutos reddit laboris vsui. Mentesq; fessas alleuat, luctusq; soluit anxios.

* Aug. c. 12. to. 7.

D. Ambros.

¶Hic iterum quærit de alio remedio corporali speciali.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * tristitia secundùm suam speciem repugnat uitali motioni corporis; & ideo illa, quæ reformant naturam corporalem in debitum statum uitalis motionis, repugnant tristitiæ, & ipsam mitigant.

* q. præced. artic. 3.

¶D. S. respondet tali conclusione in fine. Per huiusmodi remedia (s. somnum, & balnea) dolor mitigatur. Probatur duplici ratione. Secunda ibi. Per hoc, &c. Quo ad primam arguitur sic. Omnia illa, quæ reformant naturam corporalem in debitum statum vitalis motionis, repugnant tristitiæ, & ipsam mitigant; sed somnus (saltem aliquis) & balneum sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior probatur, quia tristitia repugnat vitali motioni, vt patet quæst. præced. artic. 3. sed contrarium mitigatur per contrarium; ergo sequitur maior, quòd illa, quæ sunt pro vitali motione, repugnent tristitiæ. In minore dixi extra litteram (saltem aliquis) quia apud medicos est bonum signum, cum quis post somnum alleuiatur, & sentit se releuatum, aliquis autem somnus qui grauat, non fuit bonus, &c. Deinde cum dicit.

¶Per hoc etiam, quòd huiusmodi remedijs reducitur natura ad debitum statum, causatur ex his delectatio; hoc enim est, quod delectationem facit, vt supra dictum est. * Vnde, cum omnis delectatio tristitiam mitiget, per huiusmodi remedia corporalia tristitia mitigatur.

* q. 31. art. 1.

¶Subiungit secundam rationem talem. Omnis delectatio mitigat tristitiam, sed in somno, & balneo est delectatio; igitur, &c. Maior nota. Minor probatur. Per huiusmodi remedia reducitur natura ad debitum statum; sed talis reductio est causa delectationis; igitur minor vera. Minor proxima patuit supra q. 31. artic. 1. quia delectatio causatur, quando aliquid constituitur in propriam naturam, vt patet ex definitione delectationis. Et patet ex hoc, quod somnus & balneum vt sic, non pellunt, sed quia reformatiua, & confortatiua naturæ, & consequenter, & delectatiua.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ipsa debita corporis dispositio, inquãtum sentitur, delectationem causat, & per consequens tristitiam mitigat.

¶Maior vera, sed tamen animus recreatur, & gaudet de bona dispositione corporis sensata, & percepta. Minor vera, sed faciunt bonam habitudinem, & dispositionem corporis, quæ per animum percipi potest, & animum delectare. Negatur igitur consequentia.

¶Ad secundum dicendum, quod delectationum una aliã impedit, ut supra dictum est; * & tamẽ omnis delectatio tristitiam mitigat; vnde non est inconueniens, quod ex causis seinuicem impedientibus tristitia mitigetur.

* q. 31. ar. 8.

¶Maior vera, per se, ex qualibet & vt contrariæ sunt. Minor vera, repugnant contemplationi per viam distractionis, & impedimenti secundùm se, sed tamen non vt est delectabilis, quia & hæc delectabilia sunt; & omne delectabile esto alteri opponatur, nihilominus contrariatur tristitiæ. Et ergo negatur consequentia, quæ fundatur in hoc. Opponitur alicui delectabili, ergo non mitigat tristitiam, quia potest vnum delectabile alteri opponi, & tamen tristitiam mitigare, cui opponitur ex genere omnis delectatio.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis bona dispositio corporis redundat quodammodo ad cor, sicut ad principium, & finem corporalium motionum, ut dicitur in libro de causa motus animalium.

Arist.

¶Ad minorem, huiusmodi remedia magis videntur, &c. Verum, immediatè, tamen mediante bona dispositione causata in exterioribus, ex consequenti redundat ad cor, quod est finis, & principiũ omnium corporalium motionum. Experitur namq; aliquis statim in corde alleuiari pulso dolore de membris.

Quæſtio Trigeſimanona.

De bonitate, & malitia doloris, vel triſtitiæ.

A DEinde conſiderandũ eſt de bonitate, & malitia doloris, vel triſtitiæ. Et circa hoc quærũtur quattuor. Primò, utrum omnis triſtitia ſit malum. Secundò, utrum poſſit eſſe bonum honeſtum. Tertiò, utrum poſſit eſſe bonũ utile. Quartò, utrũ dolor corporis ſit ſummũ malũ.

¶Patet ordo, quia bonitas, & malitia conſequuntur per habitudinem ad extrinſecum (ſ. rationem) & nõ ſm ſpeciem, & genus; ſed tantùm, vt ſubſunt voluntati in homine. Et diuiditur iſta quæſtio; quia primò oſtenditur, an poſſit eſſe bona, vel mala; ſecundò, an poſſit eſſe ſummum malum, artic. 4. Circa primum, primò oſtenditur in genere; ſecundò in ſpecie boni, artic. 2. &c.

Utrum omnis triſtitia ſit mala.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd omnis triſtitia ſit mala. Dicit enim Gregorius Nicenus.* Omnis triſtitia malum eſt ſuiipſius natura, ſed quod naturaliter eſt malum, ſemper, & ubique eſt malum; ergo omnis triſtitia eſt mala.

Infra q. 59. ar. 3. Et 3. q. 15. ar. 5. & 6. Et 3. diſ. 15. q. 2. art. 2. q. 1 ad 3. & ar. 3. q. 2 cor. 6. Et 4. diſ. 49. q. 3. ar. 4 q. 3. * C. eg. Nic. lib. 4. c. 11. * Ariſt. c. 11.

¶2 Præterea. Illud quod omnes fugiunt etiam uirtuoſi, eſt malum; ſed triſtitiam omnes fugiunt etiam uirtuoſi, quia ut dicitur in 7. Ethicorum.* Et ſi prudens non intendat delectari, tamen intendit non triſtari; ergo triſtitia eſt malum.

¶3 Præterea. Sicut malum corporale eſt obiectum, & cauſa doloris corporalis, ita malum ſpirituale eſt obiectum, & cauſa triſtitiæ ſpiritualis; ſed omnis dolor corporalis eſt malum corporis; ergo omnis triſtitia ſpiritualis eſt malum animæ.

¶Sed contra. Triſtitia de malo cõtrariatur delectationi de malo, ſed delectatio de malo eſt mala; vnde in deteſtationem quorundam dicitur Prouerb. 2. ꝙ lætantur, cum malefecerint; ergo triſtitia de malo eſt bona.

Prouer. 2.

¶Hic primò inquirit de bono, & malo in genere.

¶Reſpondeo dicẽdum, quòd aliquid eſſe bonum, uel malum poteſt dici dupliciter; vno modo ſimpliciter, & ſecundùm ſe; & ſic omnis triſtitia eſt quoddam malum, hoc enim ipſum quod eſt appetitum hominis anxiari de malo præſenti rationem mali habet, impeditur enim per hoc quies appetitus in bono.

¶D. S. diſtinctè reſpondet, ſm ꝙ declarat quæſitũ dupliciter eſſe intelligendum. ſ. an triſtitia ſit mala ſm ſe, vel ex ſuppoſitione. Et primò reſpondet iuxta primum intellectum. Secundò quo ad ſecundum, ibi. Alio modo, &c. Quo ad primum D. S. præmittit hãc diſtinctionem, ꝙ aliquid, &c. Vno modo ſimpliciter, ideſt abſolutè, & ſine addito, & ſine ſuppoſitione. Vnde D. S. dicit ſimpliciter & per ſe, ut videlicet eſt quidam motus conſurgens ex malo inia-centi, vt cõſideratur quantum ad naturam ſuam in comparatione ad obiectum, quod eſt malum cõtriſtans. Et iuxta hoc membrum intelligendo quæſitum, reſpondet D. S. tali concluſione. Omnis triſtitia iſto modo conſiderata, eſt quoddam malum. Probatur. Triſtitia ſm ſe dicit anxietatem appetitus de malo præſenti, ſed appetitum hominis anxiari circa præſens malum, habet rationem mali; igitur, &c. Maior nota. Minor probatur; quia id, per quod tollitur bonum conueniens, eſt malum; ſed per talem anxietatem tollitur quies in bono, quæ eſt conueniens homini; igitur, minor vera. Illa vltima maior eſt nota, quia malum eſt priuatio boni, ſicut ſi quis proiectionem mercium in mari conſideret ſecundùm ſe extra caſum periculi ſubmerſionis, tunc eſt quid malum, quia priuat res bonas. Sic quia triſtitia priuat perfectionem hominis, ideo ſecundùm ſe mala eſt, ſaltẽ malitia entis, & pœnalitatis, & naturali malitia, & etiam aliqualiter morali; quia recta ratio deteſtatur priuationem boni abſolutè; & ergo ſecundùm ſe eſt mala. Conſequenter cum dicit.

¶Alio modo dr̃ aliquid bonum, uel malũ ex ſuppõne alterius, ſicut uerecundia dr̃ eſſe bonũ ex ſuppoſitione alicuius turpis commiſſi, vt dicitur in 4. Ethic.*

* Ariſt. c. vlt.

¶Reſpondet iuxta ſecundum intellectum quæſiti. Circa quod primò declarat ipſum; ſecundò ſubiungit duas concluſiones, vnam determinatiuam alterius; primam ibi. Sic igitur, &c. ſecundã ibi. Sed quia, &c. Dicit ergo, ꝙ alio modo dicitur aliquid bonum, vel malum ex ſuppoſitione; ſicut proiectio mercium in mari, & verecundia eſt bonum ex ſuppoſitione, quia abſolutè loquẽdo malum eſt verecundari. Melius enim eſſet, vt aliquis nunquam verecundaretur, & nihil turpe committeret; ſed ſuppoſito, ꝙ egerit turpe, meritò & laudabiliter verecundatur; ſic triſtitia eſt abſolutè mala; ſed dato, quòd tale obiectum inſit, quod eſt contra hominem, meritò & laudabiliter triſtatur. Deinde cum dicit.

¶Sic igitur ſuppoſito aliquo contriſtabili, uel doloroſo, ad bonitatem pertinet, ꝙ aliquis de malo præſenti triſtetur, vel doleat; ꝙ enim non triſtaretur, vel non doleret, non poſſet eſſe, niſi quia, uel non ſentiret, uel quia non reputaret ſibi repugnans; & utrumque iſtorum eſt malum manifeſtè; & ideo ad bonitatem pertinet, ut ſuppoſita præſentia mali, ſequatur triſtitia, uel dolor. Et hoc eſt, quod Auguſt. dicit 8. ſuper Geneſ. ad litteram.* Adhuc eſt bonum, quod dolet amiſſum bonum; nam niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi dolor eſſet in pœna.

* Aug. c. 14. tomo 3.

¶Subiungit concluſionem reſponſiuam iuxta hunc intellectũ primam, & talem. Suppoſito triſtabili, vel doloroſo, ad bonitatem pertinet (ſaltem arguitiuè, & atteſtatiuè, & ſaltem naturalẽ) ꝙ aliquis doleat, &c. Et ita triſtitia eſt bona ex ſuppoſitione. Probatur, ſi aliquis non doleret ſuppoſito malo doloroſo, hoc non eſſet, niſi quia vel non ſentiret, vel quia non reputaret ſibi repugnans (quod ſ. in veritate eſt repugnans) ſed vtrumq; eſt manifeſtè malum; igitur ipſa triſtitia eſt bona. Ac ſi argueretur. Id cuius oppoſitum eſt malum, ipſum eſt bonum; ſed oppoſitum triſtitiæ (poſita cauſa contriſtabili) eſt malum, vel arguit ſaltem malum; ideo ipſa eſt bona. Quare autem dixerim, ſaltem arguitiuè, patebit articulo ſequenti, quia dolor exterior indicat, & oſtendit, & procedit ex bonitate naturali. Dolor autem interior, & triſtitia poteſt procedere ex iudicio rationis, & ordinato motu voluntatis; & ſic eſt bonum etiam morale.

¶Nota, ꝙ exemplum de proiectione mercium eſt aliquo modo ſimile, ſed magis ad propoſitum valet exemplum de verecundia; quia etiam bona ratione principij, nam verecũdus habet rectum iudicium, & non eſt obſtinatæ voluntatis. Deinde cum dicit.

¶Sed q̃a ſermones morales ſunt in ſingularibus, quorum ſunt operationes, illud quod eſt ex ſuppoſitione bonum, debet bonũ iudicari; ſicut quod eſt ex ſuppoſitione uoluntarium, iudicatur uoluntarium, ut dicitur in tertio Ethicorum;* & ſupra habitum eſt.*

* Ariſt. c. 1. * q. 6. art. 6.

¶Annectit vnam aliam concluſionem determinatiuam prioris. Quia in ſecunda concluſione dictum eſt, quòd aliqua triſtitia poteſt eſſe bona ex ſuppoſitione; ideo reſtat dubium, an talis triſtitia ex ſuppoſitione bona, ſit dicenda magis bona, quàm mala. Ideo D. S. determinat tali concluſione, quam intendit. Triſtitia talis debet iudicari, & dici bona. Probatur, quia talis triſtitia eſt bona, ſecundùm quòd agitur in particulari, & in actu exercito; igitur debet dici bona. Antecedens patet. Tenet conſequentia ratione, & ſimilitudine. Ratione, quia ſermones morales ſunt in ſingularibus, quorum ſunt operationes; & ergo iudicium morale ſumitur de aliquo ſecundùm eſſe ſingulare. Similitudine, ſicut ſe habet voluntariũ ita bonum & malum, ſed aliquid dicitur ſimpliciter ad ſenſum dictum quæſt. 6. art. 6.) voluntarium, quod eſt voluntarium ex ſuppoſitione, ſecundùm quòd hic, & nũc agitur; igitur quod eſt bonum, vel malum ex ſuppoſitione, ſecundùm quod eſt in ſingulari, etiam eſt bonum, &c.

¶Et habetur reſponſio ad quæſitum, quòd non omnis eſt mala, quia poteſt aliqua eſſe bona ex ſuppoſitione. Quæ autem ſit talis, tangitur in argumento in contrarium, quia quæ contrariatur delectationi malæ, illa eſt bona, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda, & tertia concluſionibus, & eſt explicatio earundem.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Gregorius Nicenus loquitur de triſtitia ex parte mali triſtantis, non ex parte ſentientis, & repudiantis malum. Et ex hac etiam parte omnes fugiunt triſtitiam, inquantum fugiunt mala; ſed ſenſum, & refutationem mali non fugiunt. Et ſic dicendum etiam eſt de dolore corporali; nam ſenſus & recuſatio mali corporalis atteſtatur naturæ bonæ. Vnde patet reſponſio ad ſecundum, & tertium.

¶Ad auctoritatem Gregorij, quòd triſtitia malum eſt ſui ipſius natura. Verum, vt abſolutè conſideratur ſecundùm ſe, vt eſt anxietas quædam de malo præſente, & contriſtante, ſic dicit quandam imperfectionem. Sed vt conſideratur ratione boni principij, a quo procedit, tunc poteſt eſſe bona ex ſuppoſitione. Eſt autem principium doloris etiam exterioris ſenſus, & repudiatio contrarij diſconuenientis, quæ bona ſunt; & ſi aliquis iſta non faceret, eſſet imperfectus, vel in natura, vel in voluntate, &c. Et ſecundùm hoc Doct. Sanct. etiam vult ſatisfactum eſſe argumentis ſequentibus.

¶Ad

¶Ad ſecundi maiorem, patet ex iam dictis, omnes fugiunt triſtitiam, ne videlicet incurrant eam; ergo abſolutè non eſt bona; ſed iniacente malo, non fugiunt repudiationem, & ſenſum mali iniacentis, ex quibus conſtituitur triſtitia. Non enim eſſet virtuoſus, qui inordinatam triſtitiam non vellet pro poſſe repellere, & qui ipſam non poſſet percipere.

¶Ad tertij minorem dicitur, quòd dolor exterior ſecundùm ſe eſt malum corporis, ſed hoc arguit bonitatem in corpore, quòd poſito doloroſo doleat de ipſo percipiendo, & repudiando malum doloroſum; ergo non eſt bona ſecundùm ſe, tamen ex ſuppoſitione ratione cauſæ, & principij.

¶Nota, quòd triſtitia non eſt quælibet fuga eſſentialiter, ſed eſt eſſentialiter motus, qui contrariatur malo præſenti. Secundò ex hoc, quòd conſurgit quædam fuga, quo repellitur malum; & ergo fuga mali poteſt dici cauſa triſtitiæ.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum.

B

3 q.35. art. 6. ad 2. & 3. & q.46. art. 6. ad 2.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd triſtitia non habeat rationem boni honeſti. Quod enim ad inferos deducit, contrariatur honeſto; ſed ſicut dicit Auguſt. 17. ſuper Geneſim ad litteram. * Iacob hoc timuiſſe uidetur, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur, ut non ad requiem beatorum iret, ſed ad inferos peccatorum; ergo triſtitia non habet rationem boni honeſti.

*Aug. li. 12. cap. 33. Iacob.

¶ 2 Præterea. Bonum honeſtum habet rationem laudabilis, & meritorij; ſed triſtitia diminuit rationem laudis, & meriti. Dicit enim Apoſtolus. 2. ad Corin. 9. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate; ergo triſtitia non eſt bonum honeſtum.

D. Paulus.

¶ 3 Præterea. Sicut Auguſt. dicit 14. de Ciuit. Dei. * Triſtitia eſt de his, quæ nobis nolentibus accidunt; ſed non uelle ea, quæ præſentialiter fiunt, eſt habere uoluntatem repugnantem ordinationi Diuinæ, cuius prouidentiæ ſubiacent omnia quæ aguntur; ergo cum conformitas humanæ uoluntatis ad Diuinam, pertineat ad rectitudinem uoluntatis, ut ſupra dictum eſt; * videtur, quòd triſtitia contrarietur rectitudini uoluntatis; & ſic non habet rationem honeſti.

* Aug. c. 6. 7. & l. 10. 5.

*q. 19. a. 10.

¶Sed cōtra; omne quod meretur præmium uitæ æternæ, habet rationem honeſti; ſed triſtitia eſt huiuſmodi, ut patet per id, quod dicitur Math. 5. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur; ergo triſtitia eſt bonum honeſtum.

Matth. 5.

¶Habito in genere, quia triſtitia eſt bona in communi, tàm bonitate naturali, quàm morali implicitè. Hic D. S. inquirit de differentia boni in communi, & de bono morali, quod eſt honeſtum, in artic. ſequen. de alia ſpecie boni quærit. ſ. vtili, ſed de bono delectabili non quærit; quia conſtat, quòd opponitur delectationi; ideo clarum eſt, quòd non eſt bonum delectabile.

¶Nota D. S ſecunda ſecundæ, quæſt. 145. artic. 1. Honeſtum eſt, cui debetur honor, qui debetur excellentiæ, quæ attenditur ſecūdùm virtutem, quare honeſtum eſt idem quod virtuoſum. Vnde quærere, vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum, eſt quærere, an poſſit eſſe aliquid virtuoſum, & bonum morale conforme rectæ rationi.

¶Reſpondeo dicēdum, ꝙ ſecundùm illam rationem, qua triſtitia eſt bonum, poteſt eſſe bonum honeſtum. Dictum eſt enim, * ꝙ triſtitia eſt bonum ſm̄ cognitionē, & recuſationem mali, quę quidem duo in dolore corporali atteſtantur bonitati naturę, ex qua prouenit, ꝙ ſenſus ſentit, & natura refugit læſiuum, quod cauſat dolorem. In interiori uerò triſtitia, cognitio mali, quādoq; quidem eſt per rectum iudicium rationis, & recuſatio mali eſt per uoluntatem benè diſpoſitam deteſtantem malum. Omne autem bonum honeſtum ex his duobus procedit. ſ. ex rectitudine rationis, & uoluntatis; vnde manifeſtum eſt, ꝙ triſtitia poteſt habere rationem boni honeſti.

* Art. præceden.

¶D. S. reſpondet tali concluſione. Triſtitia interior eo modo, qua eſt bona, poteſt eſſe bonum honeſtum. Dicit autem (eo, &c.) quia ſ. nō eſt bonum honeſtum, vt eſt anxietas; ſed ex ſuppoſitione ratione cognitionis, & recuſationis mali. Probatur concluſio. Triſtitia eſt bonum ſecundùm cognitionem, & recuſationē mali, ſed iſta duo in dolore, &c. vt in littera; ſed omne honeſtum ex his duobus procedit; ergo concluſio vera. Maior nota ex art. 1. Minor pro prima parte patet ex artic. 1. ſecunda relinquitur nota; & patet de triſtitia, quæ eſt ſm̄ Deum. Subſumpta patet ex ratione honeſti, vnde intenditur iſta ratio; omne procedēs ex recta ratione, & voluntate ordinata, eſt bonū honeſtum; ſed triſtitia interior, inquantum eſt bona, poteſt eſſe huiuſmodi; igitur. Maior patet ex ratione honeſti. Minor declaratur a principio corporis.

¶Nota, ꝙ dolor exterior vt ſic, inquantum ab extrinſeco infertur, non poteſt eſſe bonum virtutis, vel honeſtum, eo ꝙ eſt a malo læſiuo extrinſeco. Verum tñ eſt, ꝙ patientia circa talem dolorem poteſt eſſe honeſtū, & eſt. Vnde habet D. S. 3. par. q. 48. ar. 1. ad 1m. ꝙ paſſio, inquantum huiuſmodi, nō eſt meritoria, quia habet principium ab exteriori, ſed inquantū eſt acceptata per voluntatem, ſic habet ab interiori principiū, & hoc modo eſt meritoria, hæc ille.

¶Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicēdum, ꝙ omnes paſſiones animæ regulari debent ſm̄ regulā rationis, quæ eſt radix boni honeſti; quam trāſcendit immoderata triſtitia, de qua loquitur Aug. & ideo recedit a ratione honeſti.

¶Ad minorem. Auctoritas loquitur de triſtitia immoderata, quæ eſt extra limites rationis rectæ; & conceditur, quòd talis non eſt bonum honeſtum, poteſt tamen aliqua alia, ſ. quæ eſt cōformis rectæ rationi eſſe bonum honeſtum. Triſtitia autem de malis pœnalibus a Deo immiſſis poteſt eſſe inordinata, & contraria Diuinæ ordinationi, & ſic mala moraliter.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſicut triſtitia de malo procedit ex uolūtate, & ratione recta, quę deteſtatur malum; ita triſtitia de bono procedit ex ratione, & voluntate peruerſa, quæ deteſtatur bonum; & ideo talis triſtitia impedit laudem, uel meritum boni honeſti, ſicut cum quis facit cum triſtitia eleemoſinam.

¶ Ad minorem. Triſtitia de bono minuit rationem laudabilis, ſicut ſi quis cum triſtitia det eleemoſinam; quia bonitas, & malitia attenduntur penes voluntarium, quod minuit triſtitia; ſed in malis negatur minor, quia triſtari de malo non minuit meritum, vel laudem.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ aliqua pręſentialiter eueniunt, quæ nō fiunt Deo uolente, ſed Deo permittēte, ſicut peccata; vnde uoluntas repugnans peccato exiſtenti, uel in ſe, uel in alio, non diſcordat a uoluntate Dei, mala uerò pœnalia præſentialiter cōtingunt etiam Deo uolente, nō tamen exigitur ad rectitudinem uoluntatis, ꝙ ea ſecundùm ſe homo uelit; ſed ſolùm, quòd non contrarietur ordini Diuinæ iuſtitiæ, ut ſupra dictum eſt. *

*q. 19. ar. 10.

¶Ad minorem, non velle ea, quæ præſentialiter fiunt, quæ ſunt mala culpæ; negatur vniuerſaliter iſta minor; nec hoc eſt habere voluntatem contrariam volūtati Diuinæ, quia Deus non vult mala culpæ fieri; ſed vult permittere, vt patet prima parte, quæſt. 19. artic. 9. Si autem intelligitur iſta minor non velle ea, &c. De malis pœnæ diſtinguitur, vel appetitu naturali nō velle, eſt repugnare Diuinæ voluntati; negatur, quia talis non tenetur ſe conformare, niſi in genere cauſæ efficientis, non in volito materiali; ſi autem intelligitur de voluntate, & appetitu rationali; diſtinguitur, vel vt natura; ſic iterum negatur; vel vt ratio in volito materiali, vt ſtat ſub ratione formali, & vt volitum eſt a Deo; tunc concedo, quòd ſic non velle eſt repugnare. Dico enim, quòd conformitas requiritur non in materiali volito ſecundùm ſe, vt eſt volitum a Deo, vt patuit ſupra quæſt. 19. artic. 10. Vnde negatur conſequentia; tum primò, quando quis triſtatur de malo culpæ; tum ſecundò, quando quis triſtatur per appetitum ſenſibilem, & corporalem de malo pœnę; tum tertiò, quando etiam per voluntatem triſtatur de malo pœnæ ſecundùm ſe, &c.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum vtile.

C

3. q. 15. ar. 6. ad 2. & 3. & q. 49. art. 6. ad 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd triſtitia non poſſit eſſe bonum utile. Dicitur enim Eccleſiaſtici 30. Multos occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa.

Eccleſ. 30.

¶ 2 Præterea. Electio eſt de eo, quod eſt utile ad finem aliquem, ſed triſtitia non eſt eligibilis, quinimmo idem ſine triſtitia, quàm cum triſtitia eſt magis eligendum, ut dicitur in tertio Topicorum; * ergo triſtitia non eſt bonum utile.

*Ariſt. c. 2.

¶ 3 Præterea. Omnis res eſt propter ſuam operationem, ut dicitur in 2. de Cœlo; * ſed triſtitia impedit operationem, ut dicitur in 10. Ethicorum; * ergo triſtitia non habet rationem boni utilis.

* Ariſtot. tex. 17.

* Ariſt. c. 5.

Sed contra. Sapiens non quærit nisi utilia; sed sicut dicitur Eccles.7. Cor sapientum ubi tristitia, & cor stultorum ubi lætitia; ergo tristitia est utilis.

Eccles.7.

¶Hic D.S.quærit de alia differentia boni, scilicet vtilis.

¶Respondeo dicendum, quòd ex malo præsenti insurgit duplex appetitiuus motus; vnus quidem est, quo appetitus contrariatur malo præsenti; & ex ista parte tristitia nõ habet utilitatem, quia id quod est præsens, non potest non esse præsens.

¶D.S distinctè respondet duabus conclusionibus, secundùm ꝙ distinguit de motu tristitiæ. Et primò respondet iuxta primum; secundò iuxta secundum, ibi. Secundus motus, &c. Distinguit ergo, quòd ex malo præsenti cõsurgit duplex appetitiuus motus, qui ambo pertinent ad tristitiam, & puto, quòd primus sit essentialiter tristitiæ, quia potest esse tristitia sine secundo; sicut vbi nõ est spes euasionis, vt patuit supra quæst.37 artic.2. & 3. non autem sine primo. Vnus ergo motus est, quo contrariatur appetitus ipsi malo, & renititur, & habet displicentiam. Conclusio responsiua prima conformis. Ex ista parte, scilicet quo ad hunc motum, non habet vtilitatem (quo appetitus contrariatur, quamuis enim talis actus habeat bonitatem, immo etiam boni honesti, non tamen iuuat aliquid, quòd multum contrarietur ei, quod iam factũ est. Præsupponitur quidem ad alium motum, sed in se nihil proficit, &c. Probatur conclusio sic. Motus ad impossibile est inutilis, sed talis motus, quo appetitus contrariatur malo, & vult non inesse quod adest, est impossibilis; ergo, &c. Probatur minor, quia quod præsens est, non potest non esse præsens, tale autem malum supponitur iam esse præsens. Consequenter cum dicit.

¶Secundus motus consurgit in appetitu ad fugiendum, & repellendum malum contristans, & quantum ad hoc tristitia habet utilitatem, si sit de aliquo, quod est fugiendum. Est enim aliquid fugiendum dupliciter; vno modo propter seipsum ex contrarietate quam habet ad bonum, sicut peccatum; & ideo tristitia de peccato vtilis est ad hoc, ꝙ homo fugiat peccatum, sicut Apostolus dicit 2.ad Corinth.7. Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam; alio modo est aliquid fugiendum, non quia sit secundùm se malum, sed quia est occasio mali, dum uel homo nimis inhæret ei per amorem, uel etiam ex hoc, quod præcipitatur in aliquod malum, sicut patet in bonis temporalibus; & secundùm hoc tristitia de bonis temporalibus potest esse utilis, sicut dicitur Eccle.7. Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij; in illa enim finis cunctorum ammonetur hominum.

D. Paulus.

Eccles.7.

¶Ponit secundum membrum dictæ distinctionis, quia secundus motus est, quo appetitus fugit, & nititur repellere, non videlicet quòd non insit cum insit, sed pro futuro. Et subiungit conclusionem responsiuam secundam, iuxta hoc membrum, talem. Quantum ad hoc (idest quo ad illum actum) tristitia habet vtilitatem, si sit de aliquo, quod est fugiendum, & postea iterum resumit eam. Tristitia in omni fugiendo est vtilis. Ista conclusio dicit vnum limitatum; ideo D S.primò exponit illam limitationẽ; secundò probat conclusionem, ibi. Ideo autem, &c. Dicit ergo notanter, si sit de aliquo, quod est fugiendum, quia tristitia de non fugiendo, immo prosequendo esset nociua, & impeditiua bonæ, & debitæ prosecutionis. Et pro intellectu quid sit, & quot modis aliquid est fugiendum. D S.ponit vnum notabile distinctiuum, quia dupliciter. Vel quia est malum secundùm se, vt est peccatum, & tunc tristitia vtilis est, vt patet per Apostolum; alio modo, non quia secundùm se sit malum, sed quia est occasio mali, & peccati, vt in littera. Consequenter ibi.

¶Ideo autem tristitia in omni fugiendo est vtilis, quia geminatur fugiendi causa; nam ipsum malum secũdùm se fugiendum est, ipsam autem tristitiã secundùm se omnes fugiunt, sicut etiam bonum omnes appetunt & delectationem de bono; sicut ergo delectatio de bono facit, vt bonum auidius quæratur, ita tristitia de malo facit ut malum uehementius fugiatur.

¶Probat secundam conclusionem expositam, & arguitur sic. Illud quod facit, quòd malum fugiendum fortius fugiatur, illud est vtile; sed tristitia facit intensius, & fortius vitare malum; igitur est vtilis. Maior nota, quia fugere malum est quoddam bonum; ergo quod valet, & confert ad talem fugam est bonum vtile, quod nihil aliud est, quàm valens ad aliud. Minor probatur ratione, & similitudine posita duplici, & gemina causa fugæ, fuga est maior; sed posita tristitia de malo iniacenti (malo dico secundùm se, vel occasionali) ponitur duplex, & gemina causa fugæ; ergo erit fortior. Maior nota. Minor probatur, quia ponitur malum, quod est fugiendum, & ponitur tristitia ex eo sequens, quæ etiam est per se fugienda ab omnibus; ergo minor vera. Et probatur minor similitudine de delectatione; quia bonum cum delectatione fortius quæritur, quàm bonum tantùm sine delectatione; ergo malum, puta peccatum, scilicet cum hoc contristet, & displiceat fortius fugitur, immo si non contristaret, non fugeretur; & inde est, quod peccator, quamdiu non tristatur de peccatis, non fugit.

¶Et aduerte, quòd ille secundus actus tristitiæ, qui est fuga, & conatus ad effugiendum malum est vtilis ad fugam; idest appetitus, & desiderium largè dictum carendi illo malo si est contristãs, augeatur ex hoc, quòd malum contristat; & ideo apprehendens malum suum, quia auertit a Deo, & cum hoc contristat, apprehendit ut maius malum, & plura mala per modum vnius obiecti, & per consequens magis nititur hoc effugere.

¶Confirmatur etiam hæc secunda conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd auctoritas illa intelligitur de immoderata tristitia, quæ animum absorbet; huiusmodi autem tristitia immobilitat animum, & impedit fugam mali, ut supra dictum est.*

*q.37.ar.2.

¶Ad auctoritatem istam. Multos occidit tristitia, scilicet inordinata, & absorbens, & omnino aggrauans, impediendo actum interiorem (scilicet fugam, & exteriorem de quo supra quæst.37. artic.2) sed tristitia moderata habens spem euasionis, & comparatiens fugam mali in appetitu, talis potest esse vtilis, quia eo ipso, quòd fugio illud, & habeo tanquam malum, sequitur maior fuga ex hoc, quòd etiam ingerit mihi tristitiam, quæ est fugibilis.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut quodlibet eligibile fit minus eligibile propter tristitiam, ita quodlibet fugiendum redditur magis fugiendum propter tristitiã, & quantum ad hoc tristitia est vtilis.

¶Maior vera. Illa enim ratio, est vtilis, scilicet valere ad aliquem finem. Ad minorem. Tristitia non est eligibilis ad prosequendum, tamen vtilis est ad fugiendum; & si sit verè malum, erit in veritate vtilis, & vera laudabili, & honesta vtilitate. Bene volo, quòd tristitia de bono non est vtilis ad prosecutionem, vt dicit, & vult Philosophus, quia quod eligitur sine tristitia, magis & feruentius eligitur, quàm cum tristitia. Electio autem dicit prosecutionem, nos autem diximus, ꝙ est vtilis ad fugam maiorem.

¶Ad tertium dicendum, quòd tristitia de operatione aliqua impedit operationem; sed tristitia de cessatione operationis facit auidius operari.

¶Ad minorem dictum fuit quæst.37.artic.3. Impedit operationem, de qua est, sicut obiecto, & causa obiectiua, tamen non impedit eam, quæ est eius effectus. Modo illa fuga est effectus saltem indirectus ipsius tristitiæ, scilicet fugere malum. Et secundò dicitur ad minorem, iuxta D.S. quòd aliqua tristitia habens, scilicet se in ratione effectus operationis impedit, sed tristitia de cessatione operationis facit auidius operari. Et quia tristor, quòd non possum effugere, ideo fortius fugio.

Vtrum dolor, siue tristitia sit summum malum.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd tristitia sit summum malum. Optimo enim opponitur pessimum, vt dicitur in 8.Ethic.* sed quædam delectatio est optimum, quæ scilicet pertinet ad fœlicitatem; ergo aliqua tristitia est summum malum.

D

Infra q.73. artic.4. & Mal.q.1.ar tic.10.

*Arist.c.11.

¶2 Præterea. Beatitudo est summum bonum hominis, quia est ultimus hominis finis; sed beatitudo consistit in hoc, quòd homo habeat quicquid uelit, & nihil mali uelit, ut supra dictum est;* ergo summum bonum hominis est impletio uoluntatis ipsius; sed tristitia consistit in hoc, quòd accidit aliquid contra uoluntatem, ut patet per Aug. 14. de Ciuit.Dei;* ergo tristitia est summum malum hominis.

* q.3.art.4 & 5.

* Aug.c.6. & 8.15.

¶3 Præterea. Aug. sic argumentatur in primo Soliloquiorum.* Ex duabus partibus compositi sumus, ex anima, scilicet & corpore, quarum pars deterior est corpus, summum autem bonum est melioris partis optimum; summum autem malum pessimum deterioris; est autem optimum in animo sapientia; in corpore pessimum dolor; summum igitur bonum hominis est sapere summum malum dolere.

*Aug.c.12

¶Sed

¶Sed contra. Culpa est magis malum, quàm pœna, vt in primo habitum est; * sed tristitia, seu dolor pertinet ad pœnam peccati, sicut frui rebus mutabilibus est malum culpæ. Dicit enim August. in lib. de vera Religio. * Quis est dolor qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui se posse sperauerat? & hoc est totum, quod dicitur malum, idest peccatum, & pœna peccati; ergo tristitia, seu dolor non est summum malum hominis.

*q.48.art. *Aug.c.12. tomo 1.

¶Hic D. S. pro secunda parte principalis huius quæstionis inquirit, an tristitia sit summum malum.

¶Respondeo dicendum, quòd impossibile est aliquā tristitiam, seu dolorem esse summum hominis malum. Omnis enim tristitia, seu dolor, aut est de hoc, quod est uerè malum, aut est de aliquo apparenti malo, quod est uerè bonum; dolor autem, seu tristitia, quæ est de uerè malo, non potest esse summum malum; est enim aliquid eo peius, scilicet uel non iudicare esse malum illud, quod uerè est malum, uel etiam non refutare illud; tristitia autem, uel dolor, qui est de apparenti malo, quod est uerè bonum, nō potest esse summum malum, quia prius esset omnino alienari a uero bono; unde impossibile est, quòd aliqua tristitia, uel dolor sit summum hominis malum.

¶D.S. respondet tali conclusione in principio, & in fine corporis. Impossibile est tristitiam aliquam, seu dolorem esse summum hominis malum. Probatur, omnis tristitia, seu dolor, &c. vt in littera; sed nullus potest esse summum malum; igitur, &c. Maior patet ex supradictis. Prima pars minoris probatur in littera; quia dolor, seu tristitia, &c. Secunda pars ibi. Tristitia autem, vel dolor qui est, &c. Et habetur ex corpore ista ratio sub breuibus, illud est impossibile esse summum malum, quo semper datur peius, sed omni tristitia datur peius; igitur conclusio vera. Maior nota. Minor probatur per totum corpus articuli, quia omnis tristitia, aut est de verè malo, aut apparenti, sed qualibet datur peius. Ista minor ostenditur in littera, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua. Et ex eo habetur alia ratio pro conclusione, ex qua arguitur sic. Impossibile est, quòd malum pœnæ sit summum malum, sed tristitia est malum pęnæ; igitur conclusio vera. Maior probatur, quia malum culpæ est peius, quàm malum pęnæ, vt patet prima par. quæst. 48. artic. 6 & in de Malo, Matt 1. artic. 1. quia videlicet pœna opponitur bono creato, vel aliquo modo (aliqua saltem) bono increato, vt participatur a nobis, sicut priuatio visionis, & beatitudinis; sed culpa opponitur bono Diuino in se considerato, & eius amori, quo amatur amore amicitiæ, &c. Nō tamen formaliter, sed obiectiuè opponitur malum summo bono, scilicet malum culpæ. Vide infra quæst. 73. artic. 4. Et etiam, quia pœna consistit in subtractione actus primi, & eius, quo voluntas vult; sed culpa dicit malum actum, & vsum voluntatis, & deordinationem in actu secundo, quæ peior est. Alias rationes ponit D.S. in de Malo, si places, vide.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ duo bona sunt communia, & delectationi, & tristitiæ, s. iudicium verum de bono, & malo; & ordo debitus uoluntatis approbantis bonum, & recusantis malum. Et sic patet, quòd in dolore, uel tristitia est aliquod bonum, per cuius priuationem potest fieri deterius; sed non in omni delectatione est aliquod malum, per cuius remotionem possit fieri melius; vnde delectatio aliqua potest esse summum hominis bonum, eo modo quo supra dictum est; * tristitia autem non potest esse summum hominis malum.

*q.34.art.3

¶Ad maiorem, quæ habet multiplicem expositionem ad eam verificandam. Dico primò illum modum dicendi Alphonsi, & Geraldi, qui videtur tangere expositionem, quam innuit hic principium solutionis, ꝙ illa maior est vera de contrarijs, quæ se vniuersaliter non includunt, & in his, quorum vnum non dependet ab alio. Exemplum primi. Dilectio proximi meritoria melior est fide, & spe; & tamen oppositum eius. s. odium proximi, non peius est, quàm infidelitas; quia fides, & spes includuntur in dilectione meritoria. Exemplum secundi. Bene viuere est melius, quàm viuere, & tamen malè, idest miserè viuere, non est peius, quàm non viuere, quia non viuere abijcit totam vitam, malè autem viuere includit vitam, quòd abijcit aliquem modum.

Geraldus. Id melius, cuius oppo situm peius.

¶Secundò dico post Capreolum in primo, dist. 1. quæst. 1. ad 15. & 16. contra sextam conclusionem, quòd illa regula tenet in moralibus eligendis, & fugiendis moraliter; quia maximæ virtuti opponitur maximum vitium, loquendo de oppositione directa, & ex parte obiecti, & quando vitium non habet fugibilitatem nisi ex obiecto. Et semper intelligendum, quando se non includunt. Alias dantur multæ instantiæ, vide Capreolum. Et infra vide q. 73. art. 4. circa argumentum in contrarium.

Capreolus.

¶Ad propositum dico, & ad minorem, quòd tristitia non est de simpliciter contrario, & opposito delectationi, immo obiectum tristitiæ includit aliquid de permixtione obiecti delectationis, scilicet boni. Nam tristitia habet duo bona communia cum delectatione, scilicet iudicium verum de malo, & debitum ordinem voluntatis recusantis malum. Et sic patet, quòd in omni tristitia est aliquod bonum, per cuius priuationem semper potest fieri peior, & per consequens nulla est summum malum. Delectatio autem potest esse sine omni malo, igitur potest dari optima ad sensum dictum q. 34. ar. 3. (s. inter bona humana.) Vnde negatur consequentia, quia illa regula non benè applicatur ad propositum. De qua vide in de Malo, q. 2. art. 10. & infra q. 73. art. 4.

¶Pro declaratione huius solutionis nota D. S. in de Malo, quæstio. 5. artic. 1. ad quartum. quia miserum esse consistit in recessu a Deo, a cuius participatione recedit quis per cuiuslibet boni priuationem; vnde quodlibet bonū priuatum facit magis miserum, licet non quodlibet bonum additum faciat magis beatum; quia per bonum additum homo non magis Deo adhæret, quàm si ei immediatè coniungatur, sed per bonum subtractum magis ab eo elongatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum, quod est uoluntate repugnare malo, est quoddam bonum; & propter hoc tristitia, uel dolor non potest esse summum malum, quia habet aliquam permixtionem boni.

¶Minor vera est ad sensum supra dictum, quæst. 3. ar. 4. ad quartum. quia homo est beatus ex hoc, quòd habet quæ vult, sed tamē non habet quæ vult per actum voluntatis, sed alterius potentiæ. Et dico cum hoc, quòd verum summum bonum est impletio voluntatis ipsius; sed addo, quòd etiam contrariari ei quod quis non vult, etiam est bonum saltem ex suppositione. Vltra; sed tristitia consistit in hoc, quòd accipitur aliquid contra voluntatem. Concedo; sed dico, ꝙ melius est tristari de eo, quod est contra voluntatem, quàm non tristari; vnde peior est qui non tristatur de malo, quàm qui tristatur, & repugnat malo. Quare negatur consequentia, quia tristitia habet semper aliquid de permixtione boni, scilicet vel rectum iudicium, & refutationem mali; & illud, quod non haberet talium aliquod esset peius; & est fundamentum, quia tristitia semper includit aliquod bonum, quare non potest esse summum malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd peius est, quod nocet meliori, quàm quod nocet peiori; malum autem dicitur quia nocet, ut dicit Augu. in Enchyr. * vnde maius malum est, quod est malum animæ, quàm quod est malum corporis; vnde non est efficax ratio, quàm Aug. inducit, non ex sensu suo, sed ex sensu alterius.

*Aug.c.12. tomo 4.

¶Negatur id quod dr. Summū autē malū pessimum deterioris, immo pessimū est. s. nocumentum melioris; quare malum aīæ. s. culpa, est peius quoddam, ꝙ dolor, vel tristitia, ꝙ nocet corpori. Ratio autem illa non est Aug. ex propria sentētia, sed ex sensu alterius, &c.

¶Nota verbum D. S. Malum dicitur quod nocet. Verum quidē, sed non tm̄, quia nocet. i. inducit pœnam, vel aliquod pœnale; sed magis, quia inordinatum. De hoc fuit aliquid tactum supra q. 19. art. 9. ad secundum. Et magis infra q. 73. art. 7. ad secundum.

Quæstio Quadragesima.

De passionibus irascibilis, scilicet spe, & desperatione.

CONsequenter considerandū est de passionibus irascibilis. Et primò de spe, & desperatione. Secundò de timore, & audacia. Tertiò de ira. Circa primum quæruntur octo. Primò, utrum spes sit idem quod desiderium, uel cupiditas. Secundò, utrum spes sit in ui apprehensiua, uel in ui appetitiua. Tertiò, utrum spes sit in brutis animalibus. Quartò, utrum spei contrarietur desperatio. Quintò, utrum causa spei sit experientia. Sextò, utrum in iuuenibus, & ebriosis spes abundet. Septimò, de ordine spei ad amorem. Octauò, utrum spes conferat ad operationem.

E

¶Postquam determinatum est de passionibus concupiscibilis. Hic consequenter agitur de passionibus irascibilis. Et ratio ordinis patet ex q. 25. ar. 1. quia passiones concupiscibilis sunt priores aliquæ via generationis. Aliæ (quæ dicūt quietem) via perfectionis, & sunt, ex quibus passiones irascibilis oriuntur; ideo patet ordo,

Determinãdo autem de paſſionibus iraſcibilis primò agit de ſpe, & deſperatione; ſecundò de timore, & audacia; tertiò de ira. Et ratio ordinis eſt, quia vt patuit ibidem arti. 5. ſpes eſt prima inter paſſiones iraſcibilis; ideo patet ordo ad præcedentia, & ſequentia. Circa primum ergo determinat de ſpe. Secundò, de deſperatione, artic. 4. Circa primum, primò oſtendit quid ſit ſpes. Secundò determinat quoddam dubium, art. 3. Circa primum duo. Primò oſtendit ſpem non eſſe in appetitu concupiſcibili. Secundò, oſtẽdit eam non eſſe in vi cognoſcitiua, ex quibus habetur quidditas ſpei, quòd ſit paſſio iraſcibilis, vt patebit.

Vtrum ſpes ſit idem, quod deſiderium, vel cupiditas.

Supra q. 25. art. 1. cor. Et 3. di. 26. q. 1. ar. 1. cor. Et Veri. q. 4. art. 1. cor. Et opuſc. 3. cap. 262.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ſpes ſit idem quod deſiderium, ſiue cupiditas; ſpes enim ponitur una quattuor principalium paſſionum; ſed Aug. enumerans quattuor principales paſſiones, ponit cupiditatem loco ſpei, ut patet in 14. de Ciuita. Dei; * ergo ſpes eſt idem quod cupiditas, ſiue deſiderium.

* Aug. c. 7. 8. & 9.

¶ 2 Præterea. Paſſiones differunt ſm obiecta; ſed idẽ eſt obiectũ ſpei, & cupiditatis, ſiue deſiderij, ſ. bonum futurum; ergo ſpes eſt idem quod cupiditas, ſiue deſideriũ.

¶ 3 Preterea. Si dicatur, quòd ſpes addit ſupra deſiderium poſſibilitatem adipiſcendi bonum futurum. Contra, id quod per accidens ſe habet ad obiectum non uariat ſpeciem paſſionis; ſed poſſibile ſe habet per accidens ad bonum futurum, quod eſt obiectum cupiditatis, vel deſiderij, & ſpei; ergo ſpes non eſt paſſio ſpecie differens a deſiderio, uel cupiditate.

¶ Sed contra. Diuerſarum potentiarum ſunt diuerſæ paſſiones ſpecie differentes, ſed ſpes eſt in iraſcibili; deſiderium autem, & cupiditas in concupiſcibili; ergo ſpes differt a deſiderio, & cupiditate.

¶ Hic primò inquirit, an ſpes ſit deſiderium, & per conſequens an ſit paſſio concupiſcibilis.

¶ Reſpondeo dicẽdum, ꝙ ſpecies paſſionis ex obiecto conſideratur, circa obiectum autem ſpei quattuor conditiones attenduntur. Primò quidem ꝙ ſit bonũ, nõ enim propriè loquendo eſt ſpes niſi de bono; & per hoc differt ſpes a timore qui eſt de malo. Secundò ut ſit futurũ, non enim ſpes eſt de pſenti iam habito, & per hoc differt ſpes a gaudio, quod eſt de bono præſenti. Tertiò requiritur, ꝙ ſit aliquid arduum cum difficultate adipiſcibile, non enim aliquis dicitur aliquid ſperare minimum, quod ſtatim eſt in ſua poteſtate ut habeat; & per hoc differt ſpes a deſiderio, uel cupiditate, quæ eſt de bono futuro abſolutè, vnde pertinet ad cõcupiſcibilem, ſpes autem ad iraſcibilem. Quartò, ꝙ illud arduum ſit poſſibile adipiſci; non enim aliquis ſperat id, quod omnino adipiſci nõ poteſt; & ſecundùm hoc differt ſpes a deſperatione.

Concluſio prima.

¶ D. S. primò deducit quandam cõcluſionem generalem, ex ſuperabundanti reſponſiuam; ſecundò ex ea infert concluſionẽ ſpecialiter reſponſiuam quæſito præſenti cum quodã corollario, ibi. Sic ergo, &c. Concluſio ergo prima reſponſiua ex multis partibus collecta, eſt. Spes differt a timore, & a gaudio, differt etiam a deſiderio, vel cupiditate, quæ pertinet ad concupiſcibilem, ſpes autẽ ad iraſcibilem, differt etiam a deſperatione. Probatur, ſpecies paſſionis (id eſt diſtinctio paſſionis) ex obiecto (ſ. diſtincto) conſideratur; ſed obiectum ſpei differt ab obiecto omnium dictarum paſſionum. Et pertinet ad iraſcibilem, ſicut obiectum deſiderij ad cõcupiſcibilem; igitur ſequitur cõcluſio pro omnibus partibus ſuis. Maior eſt nota. Minor iuxta partes ſuas deducitur clarè in littera. Conſequenter ibi.

¶ Sic ergo patet, ꝙ ſpes differt a deſiderio, ſicut differunt paſſiones iraſcibilis a paſſionibus concupiſcibilis, & propter hoc ſpes præſupponit deſiderium, ſicut & omnes paſſiones iraſcibilis præſupponũt paſſiones cõcupiſcibilis, ut ſupra dictum eſt. *

* q. 25. ar. 1.

¶ Infert ex dictis concluſionem reſponſiuam directè ad propoſitum, vt in principio litteræ, quę patet ex tertia parte concluſionis prædictæ; & cum ipſa infert quoddam aliud corollarium, ſ. ſpes præſupponit deſiderium. Probatur. Omnes paſſiones iraſcibilis præſupponunt paſſiones concupiſcibilis, bonæ videlicet eas, quæ ſunt circa bonum, malæ verò eas, quæ ſunt circa malum, ſed ſpes eſt in iraſcibili, & circa bonum; ergo præſupponit in concupiſcibili aliquam circa bonum, quæ eſt deſiderium cum amore. Maior nota ex ſupradictis. Minor iam patuit in articulo. De materia iſtius articuli vide D. S. in tertio, d. 26. q. 1. art. 2.

¶ Et confirmatur concluſio directè reſponſiua argumento in contrarium, quod continet rationem tactam in corpore.

Aug.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. ponit cupiditatem loco ſpei, propter hoc ꝙ utrumq; reſpicit bonum futurum; & quia bonum quod nõ eſt arduum quaſi nihil reputatur, ut ſic cupiditas maximè uideatur tendere in bonum arduum, in quod etiam tendit ſpes.

¶ Ad minorem dr̃, ꝙ B. Aug. ponit cupiditatẽ, nõ pro deſiderio, ſed pro ſpe, tum quia vtrũq; reſpicit bonũ futurum, tũ quia cupiditas maximè vr̃ eſſe ardui, cuius etiam eſt ſpes; ideo cupiditas magis ponitur pro ſpe, quàm deſiderio. Aliquid etiam, quod confert intellectui iſtius ſolutionis, habitum eſt ſupra q. 30. artic. 2. ad 2ᵐ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd obiectum ſpei non eſt bonum futurum abſolutè; ſed cum arduitate, & difficultate adipiſcendi, ut dictum eſt. *

* In corp.

¶ Minor negatur, & dr̃, ꝙ bonum futurum vt ſic non eſt obiectũ ſpei, ſed cum apprehenſa, & preſuppoſita arduitate. Et bene volo, ꝙ eadem res poſſit obijci, ſed non idem obiectum, quia niſi apprehenſa arduitate non ſperatur ad ſenſum dicendum in tertio artic.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ obiectũ ſpei nõ ſolũ addit poſſibilitatem ſuper obiectum deſiderij, ſed ẽt arduitatem, quæ ad aliam potentiã facit ſpem pertinere, ſ. ad iraſcibilẽ, quæ reſpicit arduum, ut in primo dictum eſt. * Poſſibile autem, & impoſſibile nõ oĩno per accidens ſe hñt ad obiectum appetitiuæ uirtutis. Nam appetitus eſt principium motionis, nihil autẽ mouetur ad aliquid, niſi ſub ratione poſſibilis, nullus enim mouetur ad id, quod ęſtimat impoſſibile adipiſci, & pp hoc ſpes differt a deſperatione ſm differentiam poſſibilis, & impoſſibilis.

* Primo per te, q. 22. artic. 2.

¶ Non dicimus illam ſolutionem, quia ſpes non addit ſolùm poſſibilitatem ad obiectum deſiderij, ſed etiam arduitatem, & diſtinguitur a deſperatione per poſſibilitatem. Et quamuis ſolutioni non ſtemus, argumentum tamen contra eam non ualet; vnde dicitur. Maior vera, tamen id quod habet ſe per accidens ad vnum, poteſt ſe habere per ſe ad aliud; ſicut rationale accidit (accidentalitate conceptibili) animali, & tamen per ſe conuenit homini. Minor conceditur, ꝙ habet ſe per accidens ad bonum futurum; ſed negatur, ꝙ habeat ſe per accidens ad obiectum ſpei, & ad ſpem, & ad motum appetitiuæ uirtutis; & hoc [illegible] S. declarat.

¶ Aduerte tñ, ꝙ poſſibile, qđ eſt conditio obiecti ſpei, non dicit poſſibile logicum, ſed poſſibile ſm aliquam potentiam actiuam.

Vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, vel in appetitiua.

F

2. 2. q. 18. ar. 1. cor. Et 3. diſt. 26. q. 2. art. 2. cor. & q. 2. ar. 1. co. Et Veri. q. 4. art. 2. cor.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſpes pertineat ad uim cognitiuam; ſpes enim videtur eſſe expectatio quædam; dicit enim Apoſtolus Rom. 8. Si autẽ quod non uidemus ſperamus, per patientiam expectamus; ſed expectatio vr̃ ad uim cognitiuam pertinere, cuius eſt expectare; ergo ſpes ad cognitiuam pertinet.

Rom. 8.

¶ 2 Præterea. Idem eſt ut uidetur ſpes, ꝙ fiducia; vnde & ſperantes confidentes uocamus, quaſi pro eodẽ utentes, eo ꝙ eſt cõfidere, & ſperare; ſed fiducia, ſicut & fides videtur ad uim cognitiuam pertinere; ergo & ſpes.

¶ 3 Præterea. Certitudo eſt proprietas cognitiuæ uirtutis, ſed certitudo attribuitur ſpei; ergo ſpes ad uim cognitiuam pertinet.

¶ Sed contra. Spes eſt de bono, ſicut dictum eſt; * bonum autem, inquantum huiuſmodi, non eſt obiectum cognitiuæ, ſed appetitiuæ uirtutis; ergo ſpes non pertinet ad cognitiuam, ſed ad appetitiuam uirtutem.

* Art. procedent.

¶ Hic D. S. inquirit de ſubiecto, ſicut primus articulus virtualiter inquirebat de obiecto. Ex obiecto autem, & ſubiecto innoteſcit quidditas paſſionis.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ cum ſpes importet extenſionẽ quandam appetitus in quoddã bonum, manifeſtè pertinet ad appetitiuam uirtutẽ; motus enim ad res pertinet propriè ad appetitum; actio uerò uirtutis cognitiuę perficitur nõ ſecundùm motum cognoſcentis ad res; ſed potius, ſecundùm ꝙ res cognitæ ſunt in cognoſcente.

¶ D. S. re-

Conclusio.

¶D.S. respondet tali conclusione; spes pertinet ad vim appetitiuam, & non ad cognitiuã. Probatur. Spes importat extensionem quandam in quoddam bonum; ergo conclusio vera. Huius rationis D.S. ponit, & probat primò antecedẽs; secundò illud magis explicat, ibi. Sed quia, &c. Antecedens hr̃ ex art. 1. Tenet consequẽtia ex differẽtia motus appetitiui, & actionis ipsius apprehensiuę, quia appetitiuus motus perficit in inclinatione ad res, actio autem apprehensiuæ, ſm q res veniunt ad cognoscentem, vt patet prima par. q. 16. art. 1. & originaliter ex 6. meta. tex. cõ. 8. Deinde cũ dicit.

¶Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam, repræsentando ei suum obiectum; ſm diuersas rationes obiecti apprehensi subsequunt diuersi motus in vi appetitiua; alius enim motus sequitur in appetitu ex apprehẽsione boni, & alius ex apprehensione mali; & similiter alius motus ex apprehensione præsentis, & futuri absoluti, & ardui, possibilis, & impossibilis; & secundùm hoc spes est motus appetitiuæ uirtutis consequens apprehensionem boni futuri, ardui, possibilis adipisci, scilicet extensio appetitus in huiusmodi obiectum.

¶Explicat antecedens dictum; quia enim dictum est, q sit extensio in bonum; ideo declarat qualis extensio sit, & in quale bonum; appetitus enim habet diuersos motus ſm diuersitatem apprehensionis obiecti; vnde in fine ponit qualis motus sit, & infert antecedens, &c. De ista materia D.S. in tertio, vbi supra, art. 1. ad 1. dicit. Appetitiuæ partis duplex est motus. s. prosecutio, & fuga; obiectũ aũt spei, qđ est bonũ difficile, & arduum, ratione suæ bonitatis natũ est mouere ad prosecutionẽ; sed rõne suę difficultatis natum est mouere ad fugã, hic tñ motus retardatur per spem, & ideo spes importat motum primũ, in quo saluatur ratio passionis, tñ in quiete priuatiuè ſm motum, qui est fuga. Hæc ille. Ex quibus patet, q spes dicit extensionẽ appetitus cũ priuatione motus, qui est fuga, & ita dicit vnũ motum extensiuum ad obiectum, & tñ restrictionẽ alterius motus. s. fugæ; & per consequens est motus appetitiuus.

ARGVMENTVM in contrarium continet rationẽ pro cõclusione rñsi. quæ sumitur ex parte obiecti. s. boni; ratio autẽ corporis procedebat ſm modum actionis, qui est secundùm inclinationem ad rem, qui modus agendi conuenit appetitui, & non cognitiuæ.

¶Ad primum ergo dicendum, q quia spes respicit ad bonũ possibile, insurgit dupliciter homini motus spei, sicut dupliciter est ei aliquid possibile. s. ſm propriam virtutem, & ſm uirtutem alterius. Quod ergo aliquis sperat per propriam uirtutẽ adipisci, non dicitur expectare, sed sperare tñ; sed propriè dicitur expectare, quod sperat ex auxilio uirtutis alienæ, ut dicatur expectare quasi ex alio spectare, inquantum s. uis apprehensiua præcedens non solùm respicit ad bonum, quod intendit adipisci; sed etiam ad illud, cuius uirtute adipisci sperat, secundùm illud Eccles. 51. Respiciens eram ad adiutorium hominum. Motus ergo spei quandoq; dicitur expectatio propter inspectionem uirtutis cognitiuæ præcedentem.

Eccles. 51.

¶Ad maiorẽ, vera est de aliqua spe, qua quis sperat se posse cõsequi per virtutem, & auxiliũ alterius; sed illa spes, qua quis sperat cõsequi per virtutem propriam, non dr̃ expectatio; & tñ prima dr̃ expectatio; nõ quia essentialiter sit spectatio, vel inspectio auxilij alterius, sed præsuppositiuè, qa est motus innitens auxilio alterius ex inspectione, nõ tñ boni sperati, sicut quælibet spes facit, sed & ex consideratione auxilij alterius; quia ergo ibi est duplex inspectio, ideo vocatur expectatio (i. spes proueniens ex inspectione alterius.) Et de istis vide 2.2. q. 17. quia expectatio non capitur hic p extensione longanimi in aliquod distans in tpe, sed pro motu innitente auxilio alterius, a quo sperat bonum consequi. De ista solutione in D.S. in tertio supra art. 1. ad 3m. Vbi vult, q inspectio, & frequens directio in alium, est signum spei, & sic nomen signi attribuitur spei. Vide & art. 3. ad 1m. vbi ponit, q expectatio se habeat ad spem, sicut commune ad proprium, inquantum spes addit certitudinem citra expectationem. Hæc ille. Hic autem vr̃ haberi, q expectatio contractior est spe; sed est alia ratio istius, & alibi dicti; & non est cõtrouersia, quia spes est communior expectatione quo ad obiectum; quia omne quod expectamus speramus, sed nõ econtra. In tertio autem ponit expectationem communiorem ratione subiecti, & modi, quia spes addit certitudinem de sperato, quam non includit expectatio, quæ dicit extensionem in id quod non est in promptu habendum, & sic non est certitudo.

¶Ad secundum dicendum, q illud, quod homo desiderat, & ęstimat se posse adipisci, credit se adepturum; & ex tali fide in cognitiua pręcedente motus sequens in appetitu fiducia nominatur; denominatur enim motus appetitiuus ex cognitione præcedẽte, sicut effectus ex causa magis nota; magis enim cognoscit uis apprehensiua suum actum, quàm actum appetitiuæ.

¶Negatur vna pars minoris. s. quòd fiducia pertineat ad cognitiuam essentialiter, immo ad appetitiuam; & est idem spei, & denominatur tamen a fide, quia ipsam præsupponit; & sic denominatur ab ipsa, sicut effectus a causa, non enim confidit quis in aliquem, nisi credat se posse auxiliari.

¶Ad tertium dicendum, q certitudo attribuitur motui, nõ solùm appetitus sensitiui, sed etiam appetitus naturalis, sicut dicitur, quòd lapis certitudinaliter tendit deorsum; & hoc propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis, quæ præcedit motum appetitus sensitiui, uel etiam naturalis.

¶Ad maiorem, certitudo est cognitiuæ virtutis primò & per se & essentialiter, sed potest esse potentiarum etiam appetitiuarum, & exequentium, & naturalium participatiuè, inquantum earum actus, & motus infallibiliter tendunt in fines suos directè a cognitiua, vt habet D.S. etiam 2.2. q. 18 art. 4. sicut esse calidum formaliter, & per essentiam conuenit soli igni; sed esse calidum per participationem competit, & alijs. Ad minorem, certitudo attribuitur spei participatiuè mediante fide, & cognitione; quia hoc dicit fides, quòd quicunque innititur Diuinæ omnipotẽtiæ, & non ponit obicem saluatur, &c. Negatur ergo consequentia.

Utrum Spes sit in brutis animalibus.

G

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd in brutis animalibus non sit spes; spes enim est de futuro bono, ut Damasc. dicit; * sed cognoscere futura non pertinent ad animalia bruta, quæ habent solùm cognitionem sensitiuam, quæ non est futurorum; ergo spes nõ est in brutis animalibus.

3. di. 26. q. 1. arti. 1. corp. * Damasc. lib. 2. orth. fid. c. 12.

¶ 2 Præterea. Obiectum spei est bonum possibile adipisci; sed possibile, & impossibile sunt quædam differentiæ ueri, & falsi, quæ solùm sunt in mente, ut Philosophus dicit in 6. Metaphys. * ergo spes non est in brutis animalibus, in quibus non est mens.

* Ari. tex. 8.

¶ 3 Præterea. Aug. dicit super Genes. ad litteram, * q animalia mouẽtur uisis; sed spes non est de eo, quod uidetur, nam quod uidet quis quid sperat? ut dicitur Roman. 8. ergo spes non est in brutis animalibus.

* Aug. li. 9. c. 14. Rom. 8.

¶Sed contra. Spes est passio irascibilis; sed in brutis animalibus est irascibilis; ergo & spes.

¶Hic D.S. inquirit de quodam dubio incidente circa subiectum spei, an s. etiam sit in brutis, cum in eis est appetitus sensitiuus. Est autem ratio dubij ex dictis in artic. 1. vbi dictum est, quòd spes est de futuro, in quod non videntur posse ferri bestiæ, vt tangit primum argumentum in oppositum adducendum.

¶Respondeo dicendum, quòd interiores passiones animalium ex exterioribus motibus deprehẽdi possunt; ex quibus apparet, quòd in animalibus brutis est spes; si enim canis uideat leporem, aut ancipiter auem nimis distantem, non mouetur ad ipsam, quasi non sperans se eam posse adipisci; si autem sit in propinquo, mouetur quasi sub spe adipiscendi.

¶D.S. respondet tali conclusione; in brutis animalibus est spes. Hanc conclusionem probat primò a signo; secundò ratione, ibi. Vt enim supra, &c. A signo, & a posteriori sic. Interiores passiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi possunt; sed ex talibus potest deprehendi, quòd in eis sit spes; ergo, &c. Probatur minor exemplariter per experientiam sensibilem de exteriori motu canis in littera. Consequenter ibi.

Conclusio prima.

¶Vt enim supra dictum est, * appetitus sensitiuus brutorum animalium, & etiam appetitus naturalis rerum insensibilium sequuntur apprehensionem alicuius intellectus, sicut & appetitus naturæ intellectiuæ, qui dicitur uoluntas; sed in hoc est differentia, quòd uoluntas mouetur ex apprehensione intellectus coniuncti; sed motus appetitus naturalis sequitur apprehensionem intellectus separati, qui naturam instituit; & similiter appetitus sensitiuus brutorum animalium, quę etiam quodam instinctu naturaliũ agunt; vnde in operibus brutorum animaliũ, & aliarum rerum naturaliũ apparet similis processus, sicut & in artis operibus; & per hunc modũ in animalibus brutis est spes, & desperatio.

* q. 1. arti. 2. & q. 26. arti. 1.

¶Ostendit conclusionem ratione fundamẽtali a priori, per quẽ modum conueniat spes bestijs, esto non apprehendat futura. Et potest sic argui, appetitus sensitiuus brutorum sequitur apprehẽsionem alicuius intellectus, sicut & intellectiuus appetitus (licet differenter) ergo ex motione, & instinctu talis intellectus potest bestia moueri quasi sub spe adipiscendi, & per hunc modum potest in eis esse spes, & desperatio. Antecedens patet ex dictis supra quæst. 26. artic. 1. Et declaratur primò, quomodo differenter appetitus sensitiuus sequitur apprehensionem intellectus, & naturalis ex vna parte, & intellectiuus ex altera parte, quia illi separatum, ille coniunctum. Et confirmatur antecedens etiam hic a signo, quia apparet similis processus in operibus animalium, sicut in operibus artis, quę manifestè sunt ab intellectu: ergo & opera animalium sunt ab intellectu, ex cuius instinctu possunt tendere in distans futurum, vt tangetur etiam ad primum.

¶Confirmat ratio in contrarium conclusionem responsiuam partialiter, quia scilicet in eis est subiectum ex parte appetitus sensitiui, scilicet irascibilis. Et cum in corpore ostensum est, quod instinctu intellectus separati fit id, quod in hominibus est ex parte apprehensionis; ideo sequitur, quòd spes in eis esse possit.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis bruta animalia non cognoscant futurũ, tamen ex instinctu naturali mouetur animal ad aliquid in futurum, ac si futurum præuideret, huiusmodi enim instinctus est eis inditus ab intellectu Diuino præuidente futura.

¶Maior vera, tamen non oportet, quòd id quod habet spem, apprehendat futurum sub ratione futuri, sed sufficit apprehendere rem, quæ est futura, & dirigi ab aliquo cognoscente futurum formaliter. Minor vera formaliter, cognoscunt tamen futurum materialiter, sicut canis apprehendit leporem, qui est venturus, & mouetur ex instinctu naturæ, quem habet ex intellectu conferente instinctum, qui futurum formaliter cognoscit. Quare negatur consequentia.

¶Nota, quòd de materia huius solutionis D. S. clarè loquitur in tertio vbi supra, artic. 1. ad quartum. vbi sic habet. Sicut animalia cognoscunt rationem conuenientis, & nociui, non per inquisitionem rationis vt homo, sed per instinctum naturæ, qui dicitur æstimatio; ita etiam cognoscunt aliquid, quod futurum est sine hoc, quòd cognoscant rationem futuri, non conferendo præsens ad futurum, sed ex instinctu naturali, secundum quòd aguntur ad aliquid agendum, vel ex impulsu naturæ interioris, vel exterioris, sicut quando aguntur ad prouidendum de futuris, quæ dependet ex motu cœli quasi ex eo impulsa; vnde ex eorum operibus, homines possunt aliquid scire de huiusmodi futuris, sicut nautæ præsciũt tempestatẽ futuram ex motu Delphinorum ad superficiẽ aquæ descendentium. Et formicæ, veniente pluuia reponunt granum in cauernis. Hæc ille. Ex quibus intelligitur solutio.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiectum spei non est possibile, prout est quædam differentia veri; sic enim consequitur habitudinem prædicati ad subiectum; sed obiectum spei est possibile, quod dicitur secundum aliquam potẽtiam; sic enim distinguitur possibile in quinto Metaph. * scilicet in duo possibilia prædicta.

¶Maior vera de possibilitate physica, prout dicitur possibile quod est, vel cuius est potentia actiua in agente potẽs ipsum producere; sed non intelligitur de possibili logico, quod dicitur possibile per non repugnantiam terminorum. s. prædicati ad subiectum. Minor vera de possibili, & impossibili secũdo modo. s. de possibili, & impossibili logico. Negatur ergo consequentia, quia esto nõ cognoscant, nec sit in eis apprehensum possibile logicum, tamẽ apprehendunt id, cuius habent potentiã actiuã prosequẽdi, & habet se, ac si apprehenderent illud esse, vel nõ esse in potestate eorũ actiua. Et vide D. S. primæ parte. q. 25. art. 3. & q. 9. artic. 1. De istis modis possibilis ad longum, & q. 46. artic. 1. ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet id quod est futurum, non cadat sub visu, tamen ex his, quæ uidet animal in præsenti, mouetur eius appetitus in aliquod futurum, uel prosequendum, uel uitandum.

¶Ad maiorem, mouetur visis in aliquod futurum non visum ex instinctu naturæ, sicut patet de formica, & aranea. Minor vera, quòd spes non est de visis, tamen ex visis potest animal moueri in nõ visum, quod separatur, sicut aranea videt muscam præsentem, & facit telam, vt capiat muscam etiam in futuro.

Utrùm spei contrarietur desperatio.

Supra q. 23. ar. 2. cor. & Et præsenti q. 41. t. ad 3. Et 2. dist. 26. q. 1. ar. 2. cor. Et Veri. q. 4. ar. 2. corp.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd desperatio non sit contraria spei. Vni enim unum est contrarium, vt dicitur in 10. Metaph. * sed spei contrariatur timor; non ergo contrariatur ei desperatio.

* Aristot. tex. 17.

¶ 2. Præterea. Contraria videntur esse circa idem; sed spes, & desperatio non sunt circa idem; nam spes respicit bonum, desperatio autem est propter aliquod malum impeditiuum adeptionis boni; ergo spes non contrariatur desperationi.

¶ 3. Præterea. Motui contrariatur motus, quies vero opponitur motui vt priuatio; sed desperatio magis videtur importare immobilitatem, quàm motum; ergo non contrariatur spei, quæ importat motum extensionis in bonum speratum.

¶Sed contra est, quòd desperatio nominatur per contrarium spei.

¶Quia opposita iuxta se posita magis elucescunt; ideo hic quærit de desperatione, an sit contraria spei.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * in mutationibus inuenitur duplex contrarietas; vna secundum accessum ad contrarios terminos; & talis contrarietas sola inuenitur in passionibus concupiscibilis, sicut amor, & odiũ contrariatur; alio modo per accessum, & recessum respectu eiusdem termini; & talis contrarietas inuenitur in passionibus irascibilis, sicut supra dictum est. *

* q. 23. ar. 2.

* q. 23. ar. 2.

¶D. S. primò distinguit de contrarietate; secũdò respicit secundum vnũ modum, ibi: Obiectum autem, &c. Notat ergo D. S. ex dictis supra q. 23. art. 2. quòd duplex inuenitur contrarietas in mutationibus extendendo mutationem etiam ad motum. ibi Vna, &c. vt in littera.

¶Et aduerte, quia D. S. non dicit, quòd contrarietas per accessum, & recessum sola inueniatur in passionibus irascibilis, quia etiam alia contrarietas, scilicet secundùm contrarios terminos, ibi inuenitur, vt patuit vbi iam supra; sed talis contrarietas sola inuenitur in passionibus irascibilis, & non in passionibus concupiscibilis, hoc non solum inuenitur; quia autem contrarietas secundùm accessum & recessum est ad propositum, ideo non fuit opus de alia loqui. Deinde ibi [illegible]

¶Obiectum autem spei, quod est bonum arduum, habet quidem rationem attractiui, prout cõsideratur cum possibilitate adipiscendi; & sic tendit in ipsum spes, quæ importat quendam accessum; sed secundùm quòd consideratur cum impossibilitate obtinendi, habet rationem repulsiui, quia vt dicitur in 3. Ethic. * cum uenturi fuerit ad aliquid impossibile, tunc homines discedunt; & sic respicit hoc obiectum desperatio; vnde importat motum cuiusdam recessus, & propter hoc contrariatur spei, sicut recessus accessui.

* Aristot. c.

¶Respondet secundùm vnum modũ præmissum contrarietatis tali conclusione. Desperatio contrariatur spei secundo modo. Probatur. Desperatio importat motum cuiusdam recessus, spes autem recessus; igitur conclusio vera, consequentia de se nota. Antecedens deducitur in littera quo ad secundã partem sic; spes tendit in bonum arduũ, vt habet rationem attractiui (inquantum videlicet possibile) ergo dicit accessum. Quo ad primam partem patet antecedens, quia desperatio respicit obiectũ, quod est bonum arduum, secundum quòd consideratur cum impossibilitate obtinendi, & per consequens vt habet rationem repulsiui; igitur importat motum cuiusdã recessus. Et ita patet antecedens, & per cõsequẽs cõclusio.

¶Quæ etiam confirmatur argumento in contrarium per contrariam nominationem.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd timor cõtrariatur spei secundum cõtrarietatem obiectorum. s. boni, & mali: hæc enim cõtrarietas inuenitur in passionibus irascibilis, secundum quòd deriuantur à passionibus concupiscibilis; sed desperatio cõtrariatur ei solũ secundum cõtrarietatem accessus, & recessus.

¶De ista maiore fuit dictum supra q. 31. art. 8. ad 2um. quia vera est sub vno genere immediato, ita quòd habet tantum vnũ, quod immediatè per differentias contrarias generis; sed potest idem habere plura opposita sub diuersis generibus propinquis, sicut albedini opponuntur omnes medij colores; sed aliud genus immediatũ albedinis aliud mediorũ colorũ. Sic est in proposito, quia sub vno genere immediato opponitur sibi. s. spei vnum, quia penes contrarietatem obiectorũ contrariatur sibi timor, sed secundum accessum, & recessum opponitur sibi desperatio, & vni contrariatur vnũ cõtrarietate perfecta, quæ est maxima distantia sub vno genere, & contrarietate vnius rationis in motalibus; sic non est hic, quia contrarietas secundum obiecta, & secundùm accessum, & recessum sunt alterius rationis.

¶Ad secundum dicendum, quòd desperatio non respicit malũ sub ratione mali, sed per accidẽs quandoq; respicit malũ, inquantum facit impossibilitatem adipiscendi; potest autem esse desperatio ex solo superexcessu boni.

¶Maior

¶ Maior vera de contrarijs præsertim directè oppositis in passionibus irascibilis; in passionibus verò concupiscibilis contrariæ sunt circa contraria, vt patuit. Minor negatur saltem de per se, & vniuersaliter loquendo. Ad probationem minoris dicitur, quòd falsum est, vniuersaliter, scilicet quòd desperatio sit de impeditiuo malo, immo potest esse de solo bono ratione superexcessus. Verum est tamen, quòd quandoque per accidens est de malo, quia videlicet facit impossibilitatem adipiscẽdi non quòd obiectum eius sit malum, sed quia recedit à bono propter aliquod impediens, quod eo ipso, quod impedit habetur vt malum illi saltem vnde respicit bonum à quo recedit; sed quandoque ratio recedendi potest esse malum inquantum impedit, sed hoc non est vniuersaliter verum.

¶ Nota verbum D.S. in hac solutione, quòd ex solo superexcessu boni, potest esse desperatio, & per consequens obiectum irascibilis non est solùm aliquod offendens vt Scotus habet, sed etiam arduum absque offensa. De hoc supra q.23. art.1. ad tertium.

Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd desperatio non importat solam priuationem spei, sed importat quendam recessum à re desiderata propter æstimatam impossibilitatem adipiscendi; vnde desperatio præsupponit desiderium sicut & spes, de eo enim, quod sub desiderio nostro non cadit, neque spem, neque desperationem habemus, & propter hoc etiam vtrumque eorum est de bono, quod sub desiderio cadit.

¶ Minor negatur, immo dicit motum recessiuũ ab eo in quod prius accessum fuit, saltem per desiderium, propter æstimatam impossibilitatem; & desperatio sicut & spes necessariò præsupponunt ex concupiscibili desiderium, & ergo importat desperatio non immobilitatem, sed recessum ab eo, ad quod per concupiscibilem fuit accessum.

Vtrum causa spei sit experientia.

I

Infra q.42. ar.5 ad 1. & q.45. art.4. cor.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd experientia non sit causa spei. Experientia enim ad vim cognitiuam pertinent, vnde philosophus dicit in 2. Ethic.* quòd virtus intellectualis indiget experimento, & tempore, spes autem non est in vi cognitiua, sed in appetitiua, vt dictum est.* ergo experientia non est causa spei.

* Aristot.
* Art. 2.
* Aristot. cap.4.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in 2. Rheto.* quòd senes sunt difficiles spei propter experientiam, ex quo videtur, quòd experientia sit causa defectus spei, sed non est idem causa oppositorum, ergo experientia non est causa spei.

* Aristot. text.34.

¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 2. de cęlo.* quòd de omnibus enunciare aliquid, & nihil prætermittere quandoque est signum stultitiæ, sed quòd homo tentet omnia, ad magnitudinem spei pertinere videtur, stultitia autem prouenit ex inexperientia, ergo inexperientia videtur esse magis causa spei quàm experientia.

* Aristot. c.

¶ Sed contra est, quòd philosophus dicit in 3. Ethi.* quòd aliqui sunt bonæ spei propter multotiens, & multos vicisse, quod ad experientiam pertinet, ergo experientia est causa spei.

¶ Hic consequenter D. S. agit de causis spei, quia enim non tã longus est tractatus de spe sicut de delectatione, & tristitia, & etiã amore, ideò in vna quæstione determinat de spe, & eius contrario & causa. Et primò quærit de causis eius. Secundò de effectibus art. 7. Et primò de causa quæ est experientia.

* Art. 2.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est.* spei obiectum est bonum futurum arduum possibile adipisci, potest ergo aliquid esse causa spei, vel quia facit homini aliquid esse possibile, vel quia facit eum existimare aliquid esse possibile.

¶ D.S. distinguit duplicem modum causandi spem, dans intelligere duplicem intellectum quæsiti. Secundò conformiter distinctè respondet, ibi. Primo modo, &c. Primum facit tali conclusione distinctiua, & fundamentali. Aliquid potest esse causa spei dupliciter, vel quia facit homini, &c. vt in littera. Probatur, quia spei obiectum est bonum futurum arduum possibile adipisci, ergo cõclusio vera, consequentia nota.

¶ Primo modo est causa spei omne illud, quod auget potestatem hominis sicut diuitiæ, & fortitudo, & inter cętera etiam experientia; nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi, & ex hoc sequitur spes, vnde Vegetius dicit in libro de re militari. Nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit.

Vegetius.

¶ Hic consequenter secundùm prædicta distinctè respondet. Et primò partialiter secundùm duos modos prædictos, quo ad secundum, ibi. Alio modo, &c. Secundò ex dictis infert conclusionem plenè responsiuam, & totalem, ibi. Sic ergo, &c. Respondet ergo iuxta primum intellectum quæsiti, videlicet an experientia sit causa spei, ex eo, quòd facit homini aliquid esse possibile, tali conclusione. Experientia est causa spei primo modo. Probatur, omne illud, quod auget potestatẽ hominis est isto modo causa spei sed experientia est huiusmodi, ergo, &c. Maior patet ex conclusione distinctiua, & exemplariter de diuitijs, & fortitudine. Minor probatur, quia per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi. Consequenter cum dicit.

¶ Alio modo est causa spei omne illud, quod facit alicui existimationem, quòd aliquid sit sibi possibile, & hoc modo, & doctrina, & persuasio quælibet potest esse causa spei, & sic etiam experientia est causa spei inquantum, scilicet per experientiam fit homini existimatio, quòd aliquid sit sibi possibile, quod impossibile ante experientiam reputabat.

¶ Respondet iuxta secundum intellectum quæsiti, scilicet an experientia causet spem ex hoc, quòd facit hominem æstimare aliquid esse possibile, & hoc duabus conclusionibus responsi. Secundam ibi. Sed per hunc, &c. Prima est, hoc modo, scilicet causandi spem, & doctrina, & persuasio, & etiam experientia potest esse causa spei. Probatur, omne illud hoc modo est causa spei, quod facit alicui æstimationem, quòd aliquid sit sibi possibile; sed experientia est huiusmodi, ergo, &c. Maior patet ex conclusione distinctiua. Minor claret in littera, quia per experientiam homini fit existimatio, quòd aliquid sit sibi possibile, &c. Consequenter ibi.

¶ Sed per hunc modum experientia potest esse causa defectus spei, quia sicut per experientiam fit homini existimatio, quòd aliquid sibi sit possibile, quod reputabat impossibile; ita è conuerso per experientiam fit homini existimatio, quòd aliquid non sit sibi possibile, quod possibile existimabat.

¶ Subiungit secundam conclusionem iuxta secundum intellectum quæsiti talem, per hunc modum, scilicet ratione cognitionis & æstimationis, experientia potest esse causa defectus spei. Probatur clarè in littera, quia sicut per experiẽtiam, &c. Nec est impossibile aliquid vnum secundum diuersa causare contrarios, & diuersos effectus, sic experiẽtia ratione cognitæ vel existimatæ impossibilitatis causat defectum spei, idest facit vt aliquis non speret vbi inexpertus sperat; ratione verò cognitæ, & æstimatæ possibilitatis causat spem. Tunc ibi.

¶ Sic ergo experientia est causa spei duobus modis, causa autem defectus spei vno modo, & propter hoc magis dicere possumus eam esse causam spei.

¶ Infert ex iam determinatis conclusionem responsiuam totalem, ponens quid sit magis respondendum quæsito, scilicet magis dicere possumus experientiam esse causam spei quàm defectus eius. Probatur; illud quod est causa spei duobus modis, defectus autem eius vno tantum modo, magis ponitur causa, &c. experientia est huiusmodi, ergo, &c. Maior nota. Minor patet ex præcedentibus.

¶ Et confirmantur prima, & secunda conclusiones argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd experientia in operabilibus non solùm causat scientiam, sed etiam causat quendam habitum propter consuetudinem qui facit operationem faciliorem, sed & ipsa virtus intellectualis facit ad potestatem facile operandi, demonstrat etiã aliquid esse possibile, & sic causat spem.

¶ Maior vera experientia est in intellectu, sed tamen aliquid frequenter experiendo causatur habitus etiam in appetitu, sicut morales virtutes acquisitæ causantur ex reiteratione actionis. Et secundò dato, quòd sit tantum in vi cognitiua, negatur consequentia, tum quia, & virtus intellectualis facit facultatem aliquid operandi, & sic facit aliquid possibile, tum quia demonstrat aliquid esse possibile, & facit æstimationem possibilitatis, vnde potest esse causa spei modis dictis in corpore.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in senibus est defectus spei propter experientiam, inquantum experientia facit existimationem impossibilis. Vnde ibidem subditur, quòd eis multa eueniunt in deterius.

¶ Maiorem concedo, quòd experientia est etiam causa defectus spei, quando facit æstimationem, & cognitionem impossibilitatis, & difficultatis, Vltra, idem non est causa, &c. secundum idem, & sic

& sic in proposito experientia vt facit cognoscere possibilitatem est causa spei, vt sic autem non est causa defectus eiusdem, sed vt facit cognoscere impossibilitatem. Et hoc non est inconueniens, vt dicebat conclusio vltima.

¶ Ad tertium dicendum, quòd stultitia, & inexperiétia possunt esse causa spei quasi per accidens, remouendo scilicet scientiam propter quam verè existimatur aliquid esse nó possibile; vnde ea ratione inexperientia est causa spei, qua experientia est causa defectus spei.

¶ Maior vera, quòd stultitiæ est omnia tentare, & sperare per accidens remouendo veram scientiam, per quam cognoscitur aliquid impossibile, conceditur & consequens dempto, magis, quia inexperientia est causa spei ea ratione qua inexperientia est causa defectus spei, quia per inexperientiam putatur possibile, & per experientiam existimatur impossibile, sed non magis, quia experientia est causa per se spei, quia verè cognoscitur aliquid possibile, sed inexperientia est causa spei per acidens, quia aufert cognitionem qua iudicaretur aliquid in veritate impossibile, per inexperientiam autem iudicatur possibile, sed falsò, quare dicit D.S. Eadem ratione, quia experientia est causa defectus spei, quia videlicet cognoscitur aliquid impossibile. Vnde eadem ratione opposito modo se hñte experiétia est causa defectus spei, quia cognoscitur impossibile in veritate, & stultitia est causa spei, quia habetur possibile, & non cognoscitur impossibile, sicut est in veritate.

Vtrum in iuuenibus, & ebriosis spes abundet.

K

Infra 145. ar. 3. cor.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd iuuentus, & ebrietas non sint causa spei, spes enim importat quandam certitudinem, & firmitatem. Vnde ad Heb. 6. Spes comparatur anchoræ; sed iuuenes, & ebrij deficiút à firmitate, habent enim animum de facili mutabilem, ergo iuuentus, & ebrietas non est causa spei.

¶ 2 Præterea. Ea quæ augent potestatem maximè sunt causa spei, vt supra dictum est.* sed iuuentus, & ebrietas quandam infirmitatem habent adiunctam, ergo non sunt causa spei.

* Ar. præce.

¶ 3 Præterea. Experientia est causa spei, vt dictum est.* sed iuuenibus experientia deficit, ergo iuuentus non est causa spei.

* Ar. præce.

¶ Sed contra est quod philosophus dicit in 3. Ethi.* quod inebriati sunt benè sperantes, & in 2. Rhetoricorú, dicitur.* quòd iuuenes sunt bonæ spei.

* Arist. c. 8. * Arist. c. 12.

¶ Hic inquirit simul de duabus causis spei, scilicet iuuentute, & ebrietate.

¶ Respondeo dicendum, quòd iuuétus est causa spei propter tria vt philosophus dicit in 2. Rheto. & hæc tria possunt accipi secundùm tres conditiones boni, quod est obiectum spei, quod est futurum, & arduum, & possibile vt dictum est. Iuuenes enim multum habent de futuro, & parum de præterito, & ideo quia memoria est præteriti, spes autem futuri parum habent de memoria, sed multum viuunt in spe. Iuuenes etiam propter caliditatem naturæ habent multos spiritus, & ita in eis cor ampliatur, ex amplitudine autem cordis est, quòd aliquis ad ardua tendat, & ideo iuuenes sunt animosi, & bonæ spei. Similiter etiam illi qui non sunt passi repulsam, nec experti impedimenta in suis conatibus de facili reputát aliquid sibi possibile, vnde & iuuenes propter inexperiétiam impedimentorum, & defectuum, de facili reputant aliquid sibi possibile, & ideo sunt bonæ spei.

Aristot. Ar. primo.

¶ D.S. secundùm quòd quæsitum est de duplici causa spei, respondet singillatim de qualibet. Et primò de iuuentute. Secundò de ebrietate, ibi. Duo etiam. Tertiò ex superabundanti infert vná conclusionem responsi vniuersalem, ibi. Et propter, &c. Circa primum respondet tali conclusione. Iuuentus est causa spei propter tria. Probatur conclusio auctoritate philosophi, & ratione sic. Iuuentus est causa spei. secundùm tres conditiones boni, quod est obiectum spei, quod est futurum, & arduum, & possibile, igitur cóclusio vera. Antecedens deducitur iuxta tres partes suas clarè in littera. Vel posset sic argui pro cóclusioné, illud est causa spei propter tria, quod habet multum de futuro, & facit tendere ad ardua, & aliquid apprehendi sub ratione possibilis; sed iuuentus est huiusmodi, ergo, &c. Maior probatur ex conditionibus obiecti ipsius spei. Minor explicatur per totum. Deinde cum dicit.

¶ Duo etiam istorum sunt in ebrijs, scilicet caliditas, & multiplicatio spirituum propter vinum, & iterum inconsideratio periculorum vel defectuum.

¶ Respondet quo ad ebrietaté tali conclusione implicitè Ebrietas est causa propter duas causas, probatur quia in ebrietate sunt duo, quæ scilicet sunt in iuuentute; scilicet caliditas, &c. vt in littera, ergo conclusio vera. Antecedens notum, consequentia tenet ex dictis. Deinde ibi. [illegible]

¶ Et propter eandem rationem etiam omnes stulti, & deliberatione non vtentes, omnia tentant, & sunt bonæ spei.

¶ Infert ex dictis conclusionem generalem de omni defectu vsus rationis talem, propter eandem rationem, scilicet inconsiderationis periculorum, & defectum rationis, etiam omnes stulti, & delibratione non vtentes sunt bonę spei. Patet ex dictis, quia ideo ebrietas, & iuuentus sunt causa spei, ideo stultitia, &c.

¶ Confirmantur ambæ primæ conclusiones argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in iuuenibus, & in ebrijs licet non sit firmitas secundùm rei veritatem, est tamen in eis secundùm eorum æstimationem; reputát enim se firmiter assecuturos illud, quod sperant.

¶ Minor vera, in veritate deficiunt, sed tamen putant se firmos, & stabiles, quare est ibi spes, sed non durabilis, postquam enim vinum digestum fuerit, aliter sentiút, sperant enim dum sunt in tali dispositione, quia sine defectu assecuturi sint, quod sperant.

¶ Et similiter dicendum ad secundum, quòd iuuenes & ebrij habent quidem infirmitatem secundùm rei veritatem, sed secundùm eorum existimationem habent potestatem, quia suos defectus non cognoscunt.

¶ Ad minorem similiter dicitur, quòd sunt in veritate infirmi, putant autem se fortes Et quia spes est motus appetitiuus sequens æstimationem etiam falsam, ideo talem æstimationem de se etiá non existente sequitur spes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non solùm experientia, sed etiam inexperientia est quodammodo causa spei vt dictum est.*

* Ar. præce.

¶ Maior vera, sed non adæquata, & conuertibilis, sed tunc, quia facit æstimationem possibilitatis in veritate, quam æstimationem potest facere etiam inexperientia, licet falsam plerumque, & etiá, quia experientia facit potentiam, & facultatem consequend, quá inexpertus etiam præsumere potest. Minor vera, tamen non deficit æstimatio possibilitatis, & præsumptio virtutis, quare negatur consequentia.

Vtrum spes sit causa amoris.

L

Sup. 2. q. 27. ar. 4. ad 3. & infra q. 62. art. 4. ad 3. Et 2. 2. q. 17 ar. 8 cor. & 66 art. 6. ad 2. Et Ver. q. 4. ar. 10 cor.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd spes nó sit causa amoris, quia secundùm Aug. 14. de Ciui. Dei.* prima affectionum animæ est amor, sed spes est quædam affectio animæ, amor ergo præcedit spem non ergo spes causat amorem.

* Aug. c. 7. tom. 5.

¶ 2 Præterea. Desiderium præcedit spem, sed desiderium causatur ex amore, vt dictum est.* ergo etiam spes sequitur amorem, non ergo causat ipsum.

* q. 25. ar. 2. ad 2

¶ 3 Præterea. Spes causat delectationem vt supra dictum est.* sed delectatio non est nisi de bono amato, ergo amor præcedit spem.

* q. 32. ar. 3.

¶ Sed contra est, quod dicitur Matth. 1. super illud. Abraam genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob, dicit gl. id est fides spem, spes charitatem, charitas autem est amor, ergo amor causatur à spe.

¶ Hic consequenter D. S. inquirit de effectibus spei, & primò de amore.

¶ Respondeo dicendum, quòd spes duo respicere potest. Respicit enim sicut obiectum bonum speratum, sed quia bonum speratum est arduum possibile; aliquando autem fit aliquod arduum possibile nobis, non per nos, sed per alios; ideo spes etiam respicit illud per quod fit nobis aliquid possibile.

¶ D.S. rñdet distinctè iuxta vná distinctioné bimembrem quá primò præmittit, secundò subiungit duas conclusiones, primá ibi. Inquátú igitur, &c. secúdá ibi. Inquátú verò, &c. Dicit ergo primò q spes pôt habere duplex obiectú, vnú propriú (.s. bonú speratú) aliud, qđ aliqua spes (quæ est expectatio) respicit p qđ fit nobis aliquid possibile; & rõ huius mébri secúdi quia bonú speratú arduú fit nobis quandoq; possibile per alios. Consequenter cum dicit.

¶ Inquan-

¶ Inquantum igitur spes respicit bonum speratum, spes ex amore causatur, non enim est spes nisi de bono desiderato, & amato.

¶ Subiungit primam conclusionem responsi. secundùm primũ modum prędictum. Spes non causat amorem boni sperati, immo causatur ex eius amore. Probatur illud non causat spes, quod in sperante necessariò præsupponitur ante spem, sed amor boni sperati necessariò præsupponitur spei, igitur, &c. Maior nota. Minor patet, quia nihil speramus nisi desideratum, & amatum, &c. Consequenter ibi.

¶ Inquantum verò spes respicit illum per quem fit aliquid nobis possibile, sic amor causatur ex spe, & non ècõuerso. Ex hoc enim, quòd per aliquem speramus nobis posse prouenire bona, mouemur in ipsum sicut in bonũ nostrum, & sic incipimus ipsum amare.

¶ Ponit secundam conclusionem responsi. quo ad secundum membrum dictum, talem, amor illius per quem consequimur bonum causatur ex spe, & non ècontra, scilicet non causatur spes ex amore, quo eum amamus actiuè. Hanc conclusionem probat primò quo ad primam partem, secũdò quo ad secundam, ibi. Ex hoc autem, &c. primam sic, omne illud est causa amoris alterius, quod facit alium haberi tanquam bonum nostrum; sed spes facit vt ille per quem speramus consequi bonum, habeatur tanquam bonum nostrum, saltem causaliter; igitur talis spes est causa amoris eius. Maior nota extra litteram, quia amor est de illo quod vel qui habetur tanquam bonum nostrum, ergo, &c. Minor patet de se, quia causat in nobis bonum. Tunc ibi.

¶ Ex hoc autem, quòd amamus aliquem, non speramus de eo nisi per accidens, inquantum scilicet credimus nos reamari ab ipso; vnde amari ab aliquo facit nos sperare de eo; sed amor eius causatur ex spe quam de eo habemus. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Probat secundam partem conclusionis secundæ scilicet, & nõ è contra amor, scilicet actiuus est causa spei in eum. Probatur, illud est causa spei ergo alium vel in alium, quod facit vt æstimemus eum nobis benefacturum, & collaturum bonum; sed amor hoc non facit, scilicet quòd quia ego amo eum, quod ipse mihi benefaciat nisi per accidens, inquãtum & ipse me amat, ergo amor, quo videlicet amo, non causat spem, sed amor quo sum amatus passiuè, vnde amari est causa spei non amare; & per hoc D.S. vult satisfactum esse argumentis in oppositum adducendis. De materia istius articuli habet D.S. infra q.42. art.4. & 2. 2. q.17. art.7. & 8.

¶ Propter argumentum in contrarium nota ex secunda secundæ, quia charitas est amor perfectus amicitiæ quo diligitur Deus propter se. Spes autem fundatur in amore imperfecto, scilicet cõcupiscentiæ beatitudinis, & boni sperati; qui amor prior est amore perfecto, ideo spes præcedit charitatem, scilicet Dei, sed nõ præcedit omnem amorem scilicet suijpsius, & amorem boni sperati, qui amor ad seipsum est amicitiæ, sed ad bonum sibi optatum concupiscentiæ; & ita hæc ratio est pro prima parte secundę conclusionis responsi.

¶ Ad primum, maior vera, quia scilicet nihil speratur nisi amatum, & desideratum, & nihil oditur, nisi quia cõtra amatum; nam etiam inclinationes, scilicet recessiuæ à malo, deriuantur ab inclinatione in bonum, vt patuit supra q. 36. artic. primo, & secundo. Minor vera. Amor ergo, &c. Verum, rei speratæ præcedit spem, sed spes illius rei præcedit amorem, præsertim perfectum, & amicitiæ, illius à quo spêro bonum amatum consequi, & sic amor cõcupiscentiæ rei amatæ, & desideratæ præcedit spem eiusdem rei; & spes illius rei saltem imperfecta, præcedit amorem amicitiæ illius per quem spero consequi; spes ergo causatur ex amore concupiscentiæ, & inducit in amorem amicitię, quo inducto spes augetur & crescit, &c. & est pro prima conclusione responsi.

¶ Ad secundum, maior vera, & patuit ar.4. ad tertium, sed desiderium rei speratæ præcedit spem. Minor vera ex amore rei desideratæ; sed non ex amore eius actiuo per quem puto me posse cõsequi, ergo spes sequitur amorem, verum, vt dicit prima conclusio.

¶ Ad tertium maior vera, & patuit supra q.32. ar.3. quia pręsens constituit bonum delectabile, vt patuit. Minor vera, ergo amor rei speratæ, & delectantis secundùm spem est prius amata, antequam sperata delectet. Verum, & hoc vult prima conclusio pro qua arguunt istæ tres rationes.

Vtrum spes conferat ad operationem, vel magis impediat.

M

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd spes non adiuuet operationem, sed magis impediat. Ad spẽ enim securitas pertinet, sed securitas parit negligentiam quæ impedit operationem, ergo spes impedit operationem.

¶ 2 Præterea. Tristitia impedit operationem, vt supra dictum est.* sed spes quandoque causat tristitiam. Dicitur enim Prouer. 14. Spes quæ differtur affligit animam, ergo spes impedit operationem.

* q.37. ar.3.

¶ 3 Præterea. Desperatio contrariatur spei, vt dictũ est.* sed desperatio maximè in rebus bellicis adiuuat operationem, dicitur enim 2. Reg. 12. quòd periculosa res est desperatio, ergo spes facit contrarium effectũ, impediendo scilicet operationem.

* Ar.4.

¶ Sed contra est, quod dicitur primæ ad Cor. 9. quòd qui arat debet arare in spe fructus percipiendi, & eadem ratio est in omnibus aliis.

¶ Inquirit de alio effectu qui est adiuuare operationem.

¶ Respondeo dicendum, quòd spes per se habet, quod adiuuet operationem intendendo ipsam, & hoc ex duobus. Primò quidem ex ratione sui obiecti, quod est bonum arduum possibile; existimatio enim ardui excitat attentionem, existimatio verò possibilis non retardat conatum, vnde sequitur, quòd homo intentè operetur propter spem.

¶ D.S. respondet breuiter tali conclusione. Spes per se habet, quod adiuuet operationem intendendo ipsam Quam probat dupliciter primò sic, quicquid excitat attentionem, iuuat operationem faciẽdo eam intentè fieri, sed spes est huiusmodi, igitur &c. Minor probatur in littera, quia habet existimationem ardui quæ excitat intẽtionem, ex quo enim res habetur tanquam cum difficultate habenda, oportet diligenter attendere. Sed diceret aliquis obiectum eius etiam habetur tanquam possibile, & per consequens est minor feruor. Soluit D.S. existimatio possibilis non retardat conatũ, immo auget, & ergo ibi est maior attentio in spe, & maior conatus, &c. Deinde ibi,

Conclusio

¶ Secundò verò ex ratione sui effectus, spes enim vt supra dictum est.* causat delectationem quæ adiuuat operationem, vt supra dictum est.* vnde spes operationem adiuuat.

* q.32. art. 3. ad. 2. & q. 33. art.4. & q.35. ar.3.

¶ Probat alia ratione eandem conclusionem sic Omnis delectatio adiuuat operationem, sed delectatio est effectus spei, igitur sperans fortius operatur, quia delectatur in operatione qua sperat se consequi bonum speratum.

¶ Et secundùm illam rationem confirmatur conclusio argumẽto in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd spes respicit bonum consequendum, securitas autem respicit malum vitandum, vnde securitas magis videtur opponi timori, quàm ad spem pertinere, & tamen securitas non causat negligentiam nisi inquantum diminuit existimationem ardui, in quo etiam diminuitur ratio spei. Illa enim in quibus homo nullum impedimentum timet, quasi iam non reputantur ardua.

¶ Maior negatur, immo opponitur magis timori quàm ad spẽ pertineat, quia respicit malum vitandum sicut, & timor. Timor enim est de malo, timens non posse facilè vitare. Securus autem habet certitudinem de euitatione. Minor vera, parit negligentiã inquantum diminuit æstimationem ardui. Putat enim, quòd non sit difficile vitare quæ ingerunt malum, & sic etiam diminuitur ratio spei quæ requirit æstimationem ardui. Sed negatur consequẽtia, immo debet inferri, ergo spes auget operationem, quia securitas diminuit vt opponitur spei ex parte æstimationis ardui, ergo ipsa spes auget, quia requirit talem æstimationem. Cum secundò, quia securitas non pertinet ad spem, &c. Quare etiam patet, quòd non sunt idẽ securitas, & spes, immo aliqualiter opponuntur, &c. De securitate infra q.45. artic. primo ad tertium quòmodo opponitur timori priuatiuè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd spes per se causat delectationem, sed per accidens est vt causet tristitiam, vt supra dictum est.*

* q.32. ar.3. ad secũdũ.

¶ Maior vera quandoque & de per accidens, sed per se causat delectationem, & de hoc supra q.32. artic.3. ad secundum, quia de per se facit præsentiam delectabilis secundùm esse apprehensum, & secundum facultatem, & sic est causa delectationis, ratione verò realis absentiæ causat tristitiam. Quare negatur consequentia, quia magis iudicãdum est de eo, quod est per se quàm de eo, quod est per accidens, & quamuis realis absentia ratione cuius contristat etiam requiratur ad spem, tamen videtur, quòd esse præsens, & esse in facultate sperantis priùs se habeat ad rationem spei, ideo dicitur magis causa delectationis quàm tristitiæ.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd desperatio in bello sit periculosa propter aliquam spem adiunctam. Illi enim qui desperant de fuga debilitantur in fugiendo, sed sperant mortem suam vindicare, & ideo ex hac spe acrius pugnant, vnde periculosi hostibus fiunt.

¶ Ad minorem negatur, quòd desperatio secundùm se iuuet nisi ratione spei adiunctæ, immo si nulla spes, esset nulla operatio consequeretur, vnde desperantes de fuga non fugiunt, sed non desperant tales de vindicta mortis suæ, quare fortiter pugnant se vindicando; si autem, & de vindicta desperarent nihil facerent, nec essent periculosi hostibus; quare desperatio in rebus bellicis non iuuat, sed aliqua spes cum desperatione, ita tamen, quòd spes non haberet materiam nisi præuia desperatione, si enim sperarent posse effugere, tūc nō haberet locū vindicta mortis q̄ sperāt.

Quæstio quadragesimaprima.

De timore.

CONsequenter considerandum est primò de timore & secundò de audacia. Circa timorem considerāda sunt quattuor. Primò de ipso timore. Secundò de obiecto eius. Tertiò de causa ipsius. Quartò de effectu. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum timor sit passio animæ. Secundò, vtrum sit specialis passio. Tertiò, vtrum sit aliquis timor naturalis. Quartò de speciebus timoris.

¶ Postquam D. S. determinauit de prima coniugatione passionum irascibilis, hic agit de secunda, videlicet timore, & audacia, & patet ratio ordinis; quia spes præcedit audaciam, & timor accidit ex desperatione vincendi; prior est autem timor quàm audacia, quia est recessus à malo qui magis per se est quàm audacia quæ dicit accessum ad malum, & ratio omnium iam dictorum patuit supra. q. 25. artic. 3. in cor. Circa timorem autem quattuor considerantur vt in littera. Circa timorem secundùm se duo fiunt, primò inquiritur conditio timoris, secundò diuiditur ar. 4. Circa primum primò inquirit quid sit, secundò assignatur quædam proprietas eius art. 3. Circa primum primò ostenditur quòd timor sit passio, secundò quòd specialis passio ar. 2.

Vtrum timor sit passio animæ.

N Infra ar. 2. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd timor non sit passio animæ. Dicit enim Damas. in li. 3.* quòd timor est virtus secundùm sistolem, idest contractionem essentiæ desideratiua; sed nulla virtus est passio, vt probatur in 2. Ethicorum. ergo timor non est passio.

* Damasc. cap. 2.

¶ 2 Præterea. Omnis passio est effectus ex præsentia agentis proueniens: sed timor non est de aliquo præsenti, sed de futuro, vt Damasce. dicit in 2. lib.* ergo timor non est passio.

* Damasc. cap. 12.

¶ 3 Præterea. Omnis passio animæ est motus appetitus sensitiui qui sequitur apprehēsionem sensus, sensus autem nō est apprehēsiuus futuri, sed præsentis, cum ergo timor sit de malo futuro, videtur quòd non sit passio animæ.

¶ Sed contra Aug. in 14. de Ciui. Dei.* enumerat timorem inter alias animæ passiones.

* Aug. c. 7. 9. & 9. 10. 5.

¶ Hic primò inquirit de quidditate timoris.

¶ Respondeo dicendum, quòd inter cæteros animæ motus post tristitiam, timor magis rationē obtinet passionis, vt enim supra dictum est.* ad rationem passionis primò quidem pertinet, quòd sit motus passiuæ virtutis, ad quam scilicet comparetur suum obiectum per modum actiui mouentis, eo quod passio est effectus agentis, & per hūc modum etiam sentire, & intelligere dicūtur pati. Secundò magis propriè dicitur passio motus appetitiuæ virtutis habentis organum corporale, qui fit cū aliqua transmutatione corporali. Et adhuc proprijssimè illi motus passiones dicuntur, qui important aliquod nocumentum.

* q. 22. ar. 1.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Verissimè competit timori ratio passionis, tamen post tristitiam. Huius conclusionis D. S. deducit primò primam partem, secundò infert totalem conclusionem, & probat secundam partem ibi. Vnde verissimè, &c. Quo ad primam partem arguitur sic. Omnis motus passiuę virtutis, & appetitiuæ habētis organum, ratione cuius fit cum transmutatione corporali corruptiua, & nociua verissimè dicitur passio, sed timor est virtutis passiuæ appetitiuæ, & fit cum transmutatione corporali, & importat aliquod nocumentum, igitur, &c huius rationis D. S. declarat primò maiorē, secūdo minorē, ibi. Manifestū est, &c. Maior ergo patet clarè in littera ex q. 22. arti. 1. & tangit triplicem acceptionem passionis ibidem positam. Deinde cum dicit.

Conclusio.

¶ Manifestum est autem, quòd timor cum sit de malo, ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ per se respicit bonum, & malum; pertinet autem ad appetitum sensitiuum, fit enim cum quadam transmutatione, scilicet cū contractione, vt Damas. dicit.* & importat etiam habitudinem ad malum, secundùm quòd malum habet quodammodo victoriam super aliquod bonum.

* Damasc. lib. 3. c. 23.

¶ Declarat minorem clarè in littera quo ad singulas partes. Deinde ibi.

¶ Vnde verissimè sibi competit ratio passionis, tamen post tristitiam quæ est de præsenti malo, nam timor est de malo futuro, quod non ita mouet sicut præsens.

¶ Infert conclusionem responsiuam cum secunda parte quam probat. s. quòd post tristitiam Maior est passio isto modo dicta, scilicet sonans in malum, & inferens nocumentum, quæ est de præsenti malo, quàm quæ est de futuro: sed tristitia est de præsenti, timor de futuro, igitur, &c. Maior patet, quia futurum non ita mouet sicut præsens, & patuit etiam supra q. 37. ar. 4. in cor. Patet ex probatione dicta, quòd timor sensitiui appetitus est propriè passio, quia habet omnes tres conditiones requisitas ad passionē propriè dictam. Timor autem voluntatis est passio secundùm primā conditionem, & importat nocumentum, sed non corporale immediatè; De definitione timoris hr̄ in D. S. in 3 di. 34. q. 2. ar. 1. q. 1.

¶ Confirmatur conclusio auctoritate Augustini in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus nominat quoddam principium actionis, & ideo inquantum interiores motus appetitiuæ virtutis sunt principia exteriorū actuum, dicuntur virtutes, Philosophus autem negat passionem esse virtutem quæ est habitus.

¶ Ad maiorem dictum est supra q. 26. ar. 2. ad primum. quia timor est virtus prout omne principium operationis dicitur virtus, sed non est virtus habitualis. Ad minorem, nulla virtus habitualis est passio, tamen stando in lata acceptione virtutis. Negatur minor, & consequentia; De mouere secundùm systolem dictum est aliquid supra q. 24. arti. 2. ad secundum vide D. S. in tertio supra vbi statim.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut passio corporis naturalis prouenit ex corporali præsentia agentis, ita passio animæ prouenit ex animali præsentia agentis absque præsentia corporali vel reali, inquantum scilicet malum quod est futurum realiter, est præsens secundùm apprehensionem animæ.

¶ Ad maiorem, proueniens ex præsentia aliqua passio naturalis, & corporalis, prouenit ex reali, & corporali præsentia, sed passio animalis prouenit ex animali præsentia, quæ est secundùm esse apprehensum.

¶ Minor negatur, quòd non sit de præsenti aliquo modo, scilicet de præsentia animali, est quidem de futuro in se, & secundùm rem, tamen illud futurum in se actu apprehensum immutat appetitum, & consequenter corpus immutatione corruptiua, ad mouere enim appetitum sufficit præsentiam esse apprehensio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus non apprehendit futurum, sed ex eo, quòd apprehendit præsens, animal naturali instinctu mouetur ad sperandum futurum bonum, vel timendum futurum malum.

¶ Maior vera est, tñ ex apprehensione præsentis potest ex instinctu naturæ moueri in futurum ac si apprehenderet vel bonum sperando vel malum timendo, de spe patuit q 40. art. 3. vidēs enim canis alium canem flagellari fugit, timens ne, & ipse flagelletur, & videns sibi nunc proijci panem vel carnem sperat, & postea se accepturum; vnde ex his quæ in præsenti apprehendit mouetur in futurum; quare in animalibus brutis est aliquid æquiualens apprehensione futuri, scilicet instinctus naturæ proueniens ex impressione primi intellectus; in homine verò non est quæstio quin appetitus sensitiuus moueatur in futurum à ratione.

Vtrum timor sit specialis passio.

O * q. 33. 104.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd timor non sit specialis passio. Dicit enim Aug. in li. 83. q.* quòd quem non examinat metus, neque cupiditas eum vastat, nec ægritudo, idest tristitia eum macerat, nec ven-

tilat gestiens, & vana lætitia; ex quo videtur, quòd remoto timore omnes aliæ passiones remouentur, non ergo passio est specialis, sed generalis.

§ 2 Præterea. Philosophus dicit in 6. Ethi. * ꝙ ita se habet in appetitu ꝓsecutio, & fuga, sicut in intellectu affirmatio, & negatio; sed negatio non est aliquid speciale in intellectu sicut nec affirmatio, sed aliquid commune ad multa; ergo nec fuga in appetitu; sed nihil est aliud timor quàm fuga quædam mali, ergo timor non est passio specialis.

§ 3 Pręterea. Si timor esset passio specialis, percipuè in irascibili esset; est autem timor etiam in concupiscibili. Dicit enim Philosophus in 2. Rhetoricorum. * quòd timor est tristitia quædam. Et Damasc. dicit. * ꝙ timor est virtus desideratiua; tristitia autem & desiderium sunt in concupiscibili, vt supra dictum est, * non est ergo passio specialis cum pertineat ad diuersas potentias.

§ Sed contra est, quòd condiuiditur alijs passionibus animæ, vt patet per Damasc. in 2. libro. *

§ Hic secundo inquirit de differentia, & distinctione timoris.

§ Respondeo dicendum, quòd passiones animæ recipiunt specié ex obiectis, vnde specialis passio est, quæ habet speciale obiectum; timor auté habet speciale obiectum sicut, & spes. Sicut enim obiectum spei est bonum futurum arduum possibile adipisci, ita obiectum timoris est malum futurum difficile cui resisti non potest, vnde timor est specialis passio animę.

§ D. S. respondet tali conclusione. Timor est specialis passio. Probatur, specialis passio est quæ habet speciale obiectum, sed timor habet speciale obiectũ, ergo, &c. Maior probatur, quia passiones animæ recipiunt speciem, & per consequens distinctioné ex obiectis. Minor probatur, quia malum futurum arduum cui non potest resisti, scilicet de facili, vt patet in solutione tertij.

§ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

§ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes passiones animæ deriuantur ex vno principio, scilicet ex amore, in quo habent adinuicem cõnexionem; & ratione huius connexionis remoto timore remouentur aliæ passiones animæ, non ideo quia sit passio generalis.

§ Ad illam. Ex quo videtur, dicitur, remoto timore non ratione sui quasi ipse includat omnes passiones, sed ratione communis radicis omnium, remouentur omnes aliæ passiones, scilicet ratione amoris in quo omnes connectũtur, ita quòd ablato timore, vt oritur ex amore, remouentur omnes aliæ, quia non existente metu vel timore vt oritur ex amore, amor non existit, & per consequẽs nulla passio; sed non loquitur de timore secundùm se, quòd eo sublato auferatur omnis passio.

§ Ad secundum dicendum, ꝙ non omnis fuga appetitus est timor, sed fuga ab aliquo speciali obiecto, vt dictum est. * & ideo licet fuga sit quoddam generale, tamẽ timor est passio specialis.

§ Conceditur totum vsque ibi. Sed nihil est aliud timor quàm fuga quædam mali. Negatur, quòd sit fuga in communi, & quælibet fuga; sed est talis specialis fuga respectu specialis obiecti, vt dictum est in cor. Et hic accipere potes, quia verum est, quod supra dicebatur. q. 30. ar. 3. ad tertium, quia fuga non significet proprium oppositum, & passionem oppositam concupiscentiæ, sed est nomẽ nimis generale, quia extendit se ad omnem motum appetitus recessiuum à malo.

§ Ad tertium dicendum, ꝙ timor nullo modo est in concupiscibili, non enim respicit malum absolutè, sed cũ quadã difficultate vel arduitate, vt ei resisti vix possit. Sed quia passiones irascibilis deriuãtur à passionibus concupiscibilis, & ad eas terminãtur, vt supra dictũ est. * ideo timori attribuũtur ea quæ sunt cõcupiscibilis, dicitur enĩ timor esse tristitia inquãtũ obiectũ timoris est cõtristans si præsens fuerit, vnde & Philosophus dicit ibidẽ. * ꝙ timor procedit ex phãtasia futuri mali corruptiui vel cõtristatiui. Similiter, & desideriũ attribuitur à Damasc. timori; quia sicut spes causatur vel oritur a desiderio boni, ita timor est ex fuga mali; fuga autem mali oritur ex desiderio boni, vt ex supra dictis patet. *

§ Negatur, ꝙ timor sit in cõcupiscibili. Ad probationem dicitur, ꝙ est tristitia quædam finaliter, & terminatiuè, id est cum aduenit, quod timebatur malum, sequitur tristitia in concupiscibili, quia passiones irascibilis terminantur in irascibili, & Damascenus intelligitur principiatiuè; & originaliter; quia videlicet timor procedit ex fuga, & odio mali, & illa fuga iterum prouenit ex aliquo desiderio, & amore boni, vt patuit supra. q. 25. ar. 2. D. S. tamen in tertio supra ad primum dicit, quòd Damascenus capit desiderium largè, pro appetitu, qui communis est, & irascibili, & concupiscibili.

Vtrum timor aliquis sit naturalis.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd timor aliquis sit naturalis. Dicit enim Damasc. in tertio lib. * quòd est quidam timor naturalis nolente anima diuidi à corpore.

§ 2 Præterea. Timor ex amore oritur, vt dictũ est. * sed est aliquis amor naturalis, vt Dionys. dicit quarto ca. de Diui. no. ergo etiam est aliquis timor naturalis.

§ 3 Præterea. Timor opponitur spei, vt supra dictũ est. * sed est aliqua spes naturæ, vt patet per id, quod dicitur Rom. quarto, de Abraham, quòd contra spẽ naturę in spẽ gratię credidit, ergo etiã est aliquis timor naturæ.

§ Sed contra, ea quæ sunt naturalia communiter inueniuntur in rebus animatis, & inanimatis; sed timor non inuenitur in rebus inanimatis, ergo timor non est naturalis.

§ Hic D. S. inquirit de vna proprietate timoris, scilicet naturalitate.

§ Respondeo dicendum, quòd aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipsum inclinat natura, sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quòd totum perficitur à natura absque aliqua operatione apprehensiuæ virtutis, sicut moueri sursum est motus naturalis ignis, & augeri est motus naturalis animalium, & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis ad quem natura inclinat, licet nõ perficiatur nisi per apprehensionem, quia sicut supra dictum est. * motus cognitiuæ, & appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam sicut in principium primum. Et per hunc modum etiam ipsi actus apprehensiuæ virtutis, vt intelligere, sentire, & memorari, & etiam motus appetitus animalis quandoque dicuntur naturales.

§ D. S. distinctè respondet secundùm ꝙ primò distinguit de duplici naturalitate motus, secundò subiungit conclusiones duas responsiuas; primam ibi Et per hunc modum, &c. secundam ibi. Sed secundùm primam, &c. D. S. ergo præmittit per modum notabilis quod exponit variam significationem huius termini quæsiti. s. naturalis motus, extensiuè etiam pro actu secundo; dicitur autem naturalis, quia ad eam inclinat natura, sed hoc contingit dupliciter, vno modo, quia sequitur naturam, & formam substantialem sine omni apprehensione. Alio modo quia natura quidem inclinat ad hoc, sed non perficitur nisi mediante apprehensione, sicut dictum fuit supra. q. 10. ar. 1. in cor. ꝙ voluntas naturaliter vult suum obiectum de per se, & omnia quæ naturaliter cõueniunt volente, sicut intelligere viuere, & esse, &c. & talis ergo appetitus naturalis, idest fundatus in natura, potest esse mediante apprehensione.

§ Nota diligenter hãc distinctionem, quia ad multa valet; vult enim, ꝙ aliquis motus dicitur naturalis, vel quia ex inclinatione naturali tantùm determinata ad vnum absque cognitione coniũcta, & talis motus procedit ex amore naturali, qui non est actus elicitus, sed inclinatio naturæ indita; secundo autem modo motus vel actus dicitur naturalis, non quia solùm ex inclinatione naturali, sed concurrente apprehensione obiecti.

§ Et nota, ꝙ talis motus potest dici animalis vel intellectualis, & naturalis, diuersis rationibus; vt enim est ab inclinatione naturæ, & determinatus ad vnum prosequẽdum vel fugiendum, dicitur naturalis; vt autem est mediante apprehensione sensitiua vel intellectiua, dicitur animalis vel intellectualis motus. Et patet ex hoc ꝙ motus, & actus qui dicitur naturalis in cognoscẽtibus est actus elicitus, vnde in proposito timor naturalis est ad quem natura inclinat necessariò, & naturaliter, quia videlicet apprehenso tali obiecto natura necessariò ipsum timet, & ita est naturalis principiatiuè, & specificatiuè, quia natura inclinat ad eum, & est de obiecto, quod necessariò timetur, & non potest non timeri, sicut mortem quis naturaliter timet, &c.

§ Nota etiam verbum D. S. cum dicit. Et per hunc etiã ipsi actus apprehensiuæ virtutis, &c. quandoq; dicuntur naturales. Patet ex hoc ꝙ cum dicitur. Homo natura scire desiderat, ꝙ illud desideriũ est actus elicitus, quia est respectu naturaliter desiderabilis; patet etiam, quòd intelligere principiorum est actus elicitus patet etiã, quòd appetitus animalis naturalis est elicitus, & dicitur naturalis principiatiuè,

* Arist. c. 2.
* Arist. c. 5.
* Damasc. li. 3. ca. 23.
* q. 30. & 35. ar. 1.
* Dam. c. 15
* In cor.
* q. 25. ar. 2.
* Et ca. eodem.
* q. 25. ar. 2.
* Damasc. cap. 23.
* Art. 2. ad primum.
* q. 40. ar. 4. ad primũ.
D. Paul. Abraham.
* q. 17 art. 9. ad secundum, & clarius supra q. 10. art. 1.

principiatiuè, & specificatiuè, &c Dicit autem notanter, quandoque, quia videlicet non quodlibet intelligere est naturale, sed tãtum intelligere, quod est determinatum ad vnum, quod videlicet est de obiecto in cuius intellectionem natura inclinat, & cuius opposito non potest assentire; alij autem motus intellectus vel appetitus respectu eorum ad quæ natura non inclinat, vel ad quæ non est determinatio necessariò non dicuntur naturales. Consequenter cum dicit.

¶ Et per hunc modum potest dici timor naturalis, & distinguitur à timore non naturali secundùm diuersitatem obiecti. Est enim vt Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum. * timor de malo corruptiuo, quod natura refugit propter naturale desiderium essendi, & talis timor dicitur esse naturalis. ——————

* Arist. ca. 5. 10. 6.

¶ Respondet iuxta secundum modum naturalitatis motus prędictum, tali conclusione. Timor aliquis potest dici naturalis secũdo modo, aliquis non naturalis, & distinguuntur ab inuicẽ Hanc conclusionem probat primò quo ad primam partem, secũdò quo ad secundam, ibi Et iterum. Quo ad primam sic, ille timor dicitur naturalis qui est de malo corruptiuo, quod est contra naturam; sed aliquis est de huiusmodi malo, ergo aliquis est naturalis. Maior est philosophi. 2. Rheto. Minor de se patet, quia aliquis timet mortem, & alia corruptiua naturæ propter naturale desiderium essendi, quia igitur talis timor prouenit ex inclinatione naturæ, ideo est naturalis. Vnde posset argui, ille timor est naturalis qui procedit ex inclinatione naturæ, sed aliquis est huiusmodi, ille. s. qui est de malo corruptiuo, qđ natura refugit, igitur, &c. Cõsequenter ibi.

¶ Et iterũ de malo contristatiuo, quod non repugnat naturæ, sed desiderio appetitus; & talis timor non est naturalis, sicut etiã supra. * amor, concupiscẽtia, & delectatio distincta sunt per naturale, & non naturale. ——

* q. 30. ar. 3. q. 31. art. 7.

¶ Probat secundam partem cõclusionis dictæ, ꝙ aliquis timor sit non naturalis, sic. Ille timor dicitur non naturalis qui est de malo non contrario naturæ, nec per consequens natura inclinat de propinquo ad eius fugam (sed appetitui etiam quãdoque inordinato) sed aliquis est de huiusmodi malo, igitur, &c. Sed quòd distinguantur adinuicem timor naturalis, & non naturalis. Probatur sic, quæ habent diuersa obiecta distinguuntur, sed illi timores habent diuersa obiecta, igitur, &c. Minor patuit ex iam dictis. Secũdò probatur à simili de concupiscentia, & amore, vt patuit supra q. 26 ar. 2. De concupiscentia q. 30. ar. 3. Et de delectatione q. 31. ar. 7. Deinde cum dicit.

¶ Sed secundùm primam acceptionem naturalis sciẽdum est, quòd quædam de passionibus animæ quandoque dicuntur naturales, vt amor, desiderium, & spes; aliæ verò naturales dici non possunt, & hoc ideo, quia amor, & odium, desiderium & fuga important inclinationem quandam ad prosequendum bonum, & fugiendum malum, quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum naturalem, & ideo amor est quidam naturalis; & desiderium vel spes potest quodammodo dici etiã in rebus naturalibus cognitione carentibus. ——

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam quo ad primum modum naturalis motus. Et primò facit, quod dictum est. Secundò elicit quoddam corollarium cuius deductio est argumentorum adducendorum solutio, ibi. Et ideo, &c. Conclusio ergo est. Secundum primum modum naturalis, prout tota inclinatio perficitur a natura, aliquæ passiones, id est nomina passionum dicuntur naturales, id est significant, & possunt attribui rebus purè naturalibus vt amor desiderium, & spes; aliæ verò, id est alia nomina aliarum passionum non attribuuntur rebus purè naturalibus. Huius conclusionis D. S. probat primò primam partem, secundò secundam, ibi. Sed aliæ, &c Primam sic, amor, odium, desiderium, & fuga, important inclinationem quandam ad prosequendum bonum, & fugiendum malum, sed ad ista sufficit inclinatio appetitus naturalis, igitur, &c. Deinde ibi.

Conclusio

¶ Sed aliæ passiones animæ important quosdam motus, ad quos nullo modo sufficit inclinatio naturalis, vel quia de ratione harum passionum est sensus seu cognitio, sicut dictum est. * quòd apprehensio requiritur ad rationem delectationis, & doloris, vnde qui carent cognitione non possunt dici delectari vel dolere; aut quia huiusmodi motus sunt contra rationem inclinationis naturalis, puta quòd desperatio refugit bonum propter aliquã difficultatẽ, & timor refugit impugnationem mali contrarij, ad quod est inclinatio naturalis. ——

* q. 31. art. 4. q. 35. ar. 1.

¶ Declarat secundã partem dictæ conclusionis secundę sic. Alię passiones animę à dictis supra important, &c. sed ad illas nõ sufficit inclinatio appetitus naturalis, quia vel de ratione illarum est cognitio, vel quia sunt contra rationem inclinationis naturalis, vt est desperatio, & timor, igitur aliæ passiones à dictis non attribuuntur rebus purè naturalibus primo modo. Habetur autem ex ista secunda conclusione, quòd timor non est naturalis primò modo. Tunc ibi.

¶ Et ideo huiusmodi pasiones nullo modo attribuũtur rebus inanimatis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. ——————

¶ Elicit ex dicta conclusione, & eius ratione tale corollarium, quod frangit argumentũ in contrariũ, ꝙ huiusmodi passiones, scilicet requirentes cognitionem vel existentes cõtra rationẽ inclinationis naturalis, non attribuuntur rebus inanimatis, patet de sẽ, quia in inanimatis non est cognitio nec inclinatio contra naturam. Et ex his deductionibus soluuntur argumenta sequentia.

AD ARGVMENTVM in cõtrarium. Ad maiorem quæ sunt naturalia primò modo ad quæ sufficit inclinatio naturæ, & non requirunt cognitionem, nec sunt contra inclinationem naturę; talia inueniuntur in rebus inanimatis, & animatis. Minor vera, igitur non est naturalis primo modo.

¶ Ad primum, ad auctoritatẽ Damasceni dicitur, ꝙ intelligitur, de naturali secundo modo, vt patuit, quia est de malo in cuius fugã natura inclinat. s. morte; & sic dupliciter naturalis, ex parte principij, & obiecti; sed non est naturalis quasi sequatur formam sine omni apprehensione; vnde quæ nullo modo habent appetitum sensitiuum, nec cognitionem non timent mortem, &c.

¶ Ad secundũ, maior vera, tñ plus requiritur ad timorem quàm amorẽ, vniuersaliter accipiendo amorem, videlicet, cognitio, & ad minus fuga quædam impugnationis cõtrarij est de ratione timoris, quod contrariatur naturali inclinationi qua vnumquodque impugnat suũ contrarium. Minor vera, sed negatur consequentia propter iam dictam diuersitatem tactam in secunda conclusione.

¶ Ad tertium, negatur consequentia breuiter, quia spes non requirit cognitionem, & est secundùm inclinationem naturæ, quia calor aggreditur aliquod arduum difficile impugnando, & sperando vincere, scilicet aliquod difficulter ignibile, sed plus requiritur ad timorem; opponuntur quidem ex parte obiecti, vt patuit ar. 2. in cor. tamen timor habet repugnantiam ad inclinationem purè naturalem non spes.

Vtrum conuenienter Damascenus assignet sex species timoris, scilicet segnitiem, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporem, agoniam.

Q

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconueniẽter Damas. * assignet sex species timoris, scilicet segnitiem, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporem, agoniã. Vt enĩ Philosophus dicit in 2. Rhet. * timor est de malo contristatiuo, ergo species timoris debent respõdere speciebus tristitiæ; sunt autem quattuor species tristitiæ, vt supra dictum est. * ergo solùm debẽt esse quattuor species timoris eis correspondentes.

¶ 2 Præterea. Illud, quod in actu nostro consistit, nostræ potestati subijcitur, sed timor est de malo quod excedit potestatẽ nostrã, vt dictũ est. * nõ ergo segnicies, & erubescentia, & verecundia, quæ respiciunt operationẽ nostram, debent poni species timoris.

¶ 3 Præterea. Timor est de futuro, vt dictũ est. * sed verecundia est de turpi actu iam commisso vt. Greg. Nic. dicit. * ergo verecundia non est species timoris.

¶ 4 Præterea. Timor non est nisi de malo, sed admiratio, & stupor sunt de magno, & insolito, siue bono siue malo; ergo admiratio, & stupor nõ sunt species timoris.

¶ 5 Præterea. Philosophi ex admiratione sunt moti ad inquirendum veritatem, vt dicitur in principio Metaphy. * timor autem non mouet ad inquirendum, sed magis ad fugiendũ, ergo admiratio non est spẽs timoris.

¶ Sed in contrarium sufficiat auctoritas Damasc. * & Gregorij Niceni.

* 2. 2. q. 19. ar. 1. [illegible] Et 3. dist. 34. q. 1. art. 4. cor. fin. & [illegible] ad 4. Et ver. q. 26 ar. 4. ad 7.
* Arist. lib. 2. cap. 5.
* q. 35. art. 8. Ar. 2.
* Arist. lib. 4. cap. 14.
* Ar. 1. & 2.
* cap. 5.
* Arist. lib. 1 Met. [illegible] in [illegible]
* Greg. Nic. [illegible] c. 14. Damasc. lib. 2 orth. [illegible]
* Art. 2

¶ Hic vltimò D. S. quærit de diuisione timoris.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut dictum est. * timor est de futuro malo, quod excedit potestatem timentis, vt scilicet ei resisti non posit; sicut autem bonum hominis ita & malum potest considerari, vel in operatione ipsius, vel in exterioribus rebus. ——————

D. S. deducit

¶ D. S. deducit talem conclusionem responsiuam in corpore.

Conclusio. Conuenienter assignantur hæ species sex timoris. Probatur. Timor est de futuro malo, quod excedit potestatem timentis, vt ei de facili resisti non possit (& supple quot modis tale malum diuersificatur, tot sunt species timoris) sed illud malũ sex modis diuersificatur, ergo conclusio vera. Huius rationis maior nota ex ar. 2. Minor probatur sic, malum potest considerari, vel in operatione hominis, vel in exterioribus rebus, sed malum in operatione est triplex, similiter malum in exterioribus est triplex, igitur minor vera. Maior huius minoris secundæ declarat primò primam partem, cum dicit.

¶ In operatione autem ipsius hominis potest duplex malum timeri. Primò quidem labor grauans naturam, & sic causatur segnities, cum scilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundò turpitudo lædens opinionem, & sic si turpitudo timeatur in actu committendo, est erubescentia, si autem sit de turpi iam facto, est verecundia.

¶ Deinde secundò secundam partem minoris clarè cum dicit.

¶ Malum autem, quod in exterioribus rebus consistit tripliciter potest excedere hominis facultatem ad resistendum. Primò quidem ratione suæ magnitudinis, cum aliquis scilicet considerat aliquod magnum malum cuius exitum considerare non sufficit, & sic est admiratio. Secundò ratione dissuetudinis, quia scilicet aliquod malum inconsuetum nostræ considerationi offertur, & sic est magnum nostra reputatione, & hoc modo est stupor, qui causatur ex insolita imaginatione. Tertio modo ratione improuisionis, quia scilicet prouideri non potest sicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur agonia.

¶ De ista materia vide D. S. in de Veritate Materia 26. art. 4. ad septimum.

¶ Et confirmatur conclusio responsiua argumẽto in contrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod illæ species tristitiæ quæ supra positæ sunt. * non accipiuntur secundùm diuersitatem obiecti, sed secundùm effectus, & secundùm quasdam speciales rationes, & ideo non oportet, quòd illæ species tristitiæ respondeant istis speciebus timoris quæ accipiuntur secundùm diuisionem propriam obiecti ipsius timoris.

* q. 35. art. 8.

¶ Maior vera, ad illam, ergo, &c. Negatur illa pars assumpti, loquendo de speciebus propriè dictis ipsius timoris, & speciebus extraneis tristitiæ, de quibus supra q. 35. arti. 8. Et ratio diuersitatis est in solutione, quia species timoris assignantur propriè pœnes distinctionem obiectorum quæ distinguuntur in ratione mali futuri, sed species, scilicet extraneæ tristitiæ distinguuntur non secundùm obiecta vniuersaliter, sed secundùm effectus, & secũdùm speciales rationes, quare non oportet, quòd correspondeant.

¶ Ad secundum dicendum, quod operatio secundùm quod iam fit subditur potestati operãtis, sed aliquid circa operationem considerari potest facultatem operantis excedens, propter quod aliquis refugit actionem, & secundùm hoc segnities, erubescentia, & verecundia ponuntur species timoris.

¶ Maior vt iacet negatur. Dico quidem, quod operatio, secũdũ quod fit, subijcitur potestati nostræ, sed id, quod coniungitur operationi, nõ semper subest potestati nostræ, propter quod aliquis timet operationem, sicut turpitudo vel magnus labor. Ex hoc enim quis timet hoc facere, quia turpe est vel laboriosum. Negatur consequẽtia, quia non respiciunt operationem secundùm se, sed ratione alicuius coniuncti, quod est malum arduum difficulter fugibile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de actu præterito potest timeri conuitium vel opprobrium futurum, & secũdum hoc verecundia est species timoris.

¶ Ad minorem, dico quòd est de turpi actu commisso de quo timetur confusio, & opprobrium, vel conuitium futurum. Quare non est de præterito vt sic, sed vt habet annexum aliquod futurũ malum, cuius ipse actus præteritus est causa demeritoria. Negatur ergo consequentia, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non quælibet admiratio, & stupor sunt species timoris, sed admiratio quæ est de magno malo, & stupor qui est de malo insolito. Vel potest dici, quòd sicut segnities refugit laborem exterioris operationis, ita admiratio, & stupor refugiunt difficultatem cõsiderationis rei magnæ, & insolitę, siue sit bona siue mala, vt hoc modo se habeat admiratio, & stupor ad actum intellectus, sicut segnities ad exteriorem actum.

¶ Ad minorem dupliciter. Primo negando, quod admiratio sit de magno bono vt hic loquimur, immo est solùm de magno malo, cuius exitum aliquis non potest aduertere, & sic timet ne vergat in magnum detrimentum sui, & tali modo est timor de malo ratione alicuius futuri, scilicet exitus, & finis ignorati, qui potest esse malus, & nociuus. Secundò dicitur, quod admiratio, & stupor possunt esse de bono, & malo materialiter, & remotè, sed sunt de malo sicut obiecto propinquo. s. de difficultate considerationis rei magnæ, & insolitę, siue sit bona siue mala: quæ difficultas est malum quoddam sicut segnicies refugit operationẽ exteriorem propter laborem, ita admiratio refugit actum intellectus circa rẽ magnam propter difficultatem talis actus, & stupor refugit considerationem circa rem insolitam propter difficultatem apprehendẽdi, & cognoscendi quò res illa tendat. Vnde dictum est supra, quòd magna tristitia facit hominem stupidum, sic quòd non scit quo diuertere debeat propter difficultatem cognoscendi remediũ euasionis mali. Et iste est alius modus distinguendi admirationẽ, & stuporem, quàm in cor.

¶ Ad quintum dicendum, quòd admirans refugit in præsenti dare iudicium de eo, quod miratur, timens defectum, sed in futurum inquirit; stupens autem timet, & in præsenti iudicare, & in futuro inquirere, vnde admiratio est principium philosophandi, sed stupor est philosophicæ considerationis impedimentum.

¶ Ad maiorem. Ex admiratione sunt moti ad inquirendum, sed stante admiratione non iudicauerunt ferẽdo sententiam propter timorem deficiendi. Dictum est enim ad quartum, quod admiratio fugit actum intellectus, scilicet iudicium de magnis propter difficultatem bene iudicandi in tali actu difficili. Ad minorem dico, quod timor vniuersaliter non mouet ad inquirendum in futuro. Negatur. Verum mouet ad fugiendum iudicium in magnis in præsenti, tamen postea inquirit de veritate. Et quid illa res magna velit, & quorsum tendat. Sicut cum accidit aliqua plaga magna inconsueta, consueuimus admirari, & non iudicamus quid sit, sed inquirimus, & conferimus adinuicem. Sed verum est, quòd aliquis timor qui est stupor excludit, & in præsenti iudicium, & in futuro inquisitionem, &c.

Quæstio quadragesimasecunda.

De obiecto timoris.

Deinde considerandum est de obiecto timoris, & circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum bonum sit obiectum timoris vel malum. Secundò, vtrum malum naturæ sit obiectum timoris. Tertiò, vtrum timor sit de malo culpæ. Quartò, vtrũ ipse timor timeri possit. Quintò, vtrum repentina magis timeantur. Sextò, vtrum ea cõtra quæ non est remedium magis timeantur.

¶ Postquam determinauit de timore secundùm se tangendo solùm obiectum in communi, iam quærit de obiecto timoris. Et primo de substantia obiecti, an sit bonum vel malum. Secundò inquirit quæ faciunt ad augmentum huius obiecti in 5. ar. Circa primum primò fit, quod dictum est. Secundò determinatur dubium in 4. ar. Circa primum primò ostenditur, quòd malum sit obiectũ timoris, secundò inquiritur quale malum in 3. ar.

Vtrum bonum sit obiectum timoris vel malum.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod bonũ sit obiectum timoris. Dicit enim Aug. in li. 83. q. * quòd nihil timemus nisi ne id, quod amamus aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum; sed id, quod amamus est bonum, ergo timor respicit bonum sicut proprium obiectum.

Infra ar. 3. & 4. cor. & q. 42. art. 2. & 5. cor. & & q. 43. art. 1. co. Et 2. 2. q. 19. arti. 11. cor. fin. Et 3. li 26. q. 1. ar. 2. co. * quæst. 35. * Arist. c. 5.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in 2. Rheto. * quòd potestas, & super alium esse, est terribile, sed huiusmodi est quoddam bonũ, ergo bonum est obiectum timoris.

¶ 3 Præterea. In Deo nihil malũ esse potest, sed mãdatur nobis vt Deũ timeamus, secundum illud Psal. Timete Deũ omnes sancti eius, ergo, & timor est de bono.

Psalm.

¶ Sed contra, est quod Damasc. dicit in 2. li. * quòd timor est de malo futuro.

* Damasc. cap. 12.

¶ Hic primò quærit de quidditate, & ratione obiecti timoris. an videlicet formale obiectũ terminatiuũ sit malũ, quod. s. timet.

¶ Respondeo

¶ Respondeo dicendum, quòd timor est quidam motus appetitiuæ virtutis; ad virtutem autem appetitiuam pertinet prosecutio, & fuga, vt dicitur in 6. Ethicorum.* Est autem prosecutio boni, fuga autem mali; vnde quicunque motus appetitiuæ virtutis importat prosecutionem, habet aliquod bonum pro obiecto, quicunque autem importat fugam, habet malum pro obiecto; vnde cũ timor fugam quandam importet, primò & per se respicit malum sicut proprium obiectum.

* Arist. c. 2.

¶ D. S. respondet duabus conclusionibus distinctè, secũdam ponit ibi. Potest autem respicere, &c. Prima est, timor primò, & per se respicit malum sicut proprium obiectum. Et vult conclusio, ꝙ malum est obiectum formale, quod timetur: & fugitur. Secunda autem conclusio sequens vult, quòd bonum potest esse ratio fugæ, & causa eius, quod per se timetur. Probatur conclusio. Quicunq; motus appetitiuę virtutis importat prosecutionem, habet bonum pro obiecto. Quicunque verò importat fugam habet malum pro obiecto; sed timor importat quandam fugam appetitus, igitur primò, & per se est mali. Maior probatur à principio quo ad ambas partes. Minor nota, igitur, &c. Consequenter ibi.

¶ Potest autem respicere etiam bonum secundùm ꝙ habet habitudinem ad malum, quod quidem potest esse dupliciter. Vno quidem modo in quantum per malũ priuatur bonũ, ex hoc autem ipso est aliquid malũ, quod est priuatiuum boni; vnde cũ fugiatur malum, quia malũ est, sequitur vt fugiatur, quia priuat bonum, quod quis amando prosequitur, & secundùm hoc dicit Aug.* ꝙ nulla est causa timendi nisi ne amittatur bonũ amatũ.

* August. li. 83. q. 33. in prin. to. 4.

¶ Ponit secundam conclusionem responsiuã propter argumenta in oppositum adducenda, & primò probat ipsam, secũdò ex ea soluit argumenta, ibi. Et per hũc modum, &c. Conclusio ergo est, timor potest respicere etiam bonum, sed secundùm ꝙ habet habitudinem ad malum; probatur sic, Bonum est ratio vt malum timeatur, & bonum est causa ipsius mali, igitur timor potest respicere bonum, secundùm ꝙ habet duplicem habitudinem ad malũ, consequentia nota. Antecedens probatur primò quo ad primam partem, secundò quo ad secundam, ibi. Alio modo, &c. Quo ad primam, quia timetur malũ, quia malũ, sed ex hoc ipso est aliqd malũ, quia priuatiuũ boni. Et ergo timor respicit aliquo modo bonũ (scilicet tãquã rationem propter quam timet malũ.) Et ex hoc D. S. verificat auctoritatem beati August. allegatam in argumento primo. Et vult per hoc, argumentum primum adducendum esse solutum, quia bonum timetur sicut ratio timoris. ¶ Et nota hic haberi, quod supra dictum est, quia videlicet bonum est solũ per se obiectum appetitus, quia nec malum fugitur, nisi ratione amoris boni, habet ergo bonũ habitudinem ad malum, sicut ratio fugiẽdi malum, & sicut priuatum per malum. Consequenter ibi.

¶ Alio modo comparatur bonũ ad malũ, vt causa ipsius, inquantũ. s. aliquod bonũ sua virtute potest inducere aliquod nocumentũ in bono amato; & ideo sicut spes vt supra dictũ est.* ad duo respicit. s. ad bonum, in quod tendit, & ad id per quod sperat se bonum concupitum adipisci; ita etiam timor ad duo respicit, scilicet ad malũ, quod refugit, & ad illud bonum, quod sua virtute potest infligere malum.

* q. præcedenti. ar. 7.

¶ Probat secundam partem antecedentis pro secunda conclusione sic, aliquod bonum sua virtute potest inducere nocumentũ in bono amato. Et ideo, &c. vt in littera, ergo bonũ est causa ipsius mali. Vel posset sic argui, sicut est de spe, ita & de timore, sed spes aliqua quæ etiam est expectatio, respicit bonum, & illũ qui iuuat ad consecutionem boni igitur sic erit de timore, quod respicit malum, & eum qui potest inferre illud malum siue nocumentum, & de his habetur secunda secundæ. q. 19. ar. 1. Deinde ibi.

¶ Et per hunc modũ Deus timetur ab hoĩe, inquantũ potest infligere pęnam vel spiritualẽ vel corporalem. Per hunc etiã modum timetur potestas alicuius hominis, maximè quando est lęsiua vel quando est iniusta; quia sic in promptu habet nocumentum inferre; ita etiam timetur super alium esse, idest inniti alij, vt scilicet in eius potestate sit constitutum nobis nocumentum inferre, sicut ille qui est conscius criminis, timetur ne crimen reuelet. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Soluit argumenta vltima duo in oppositum sequentia ex dicto secundo modo habitudinis boni ad malum. Et exponit primò auctoritatem tertij argumenti. Deinde etiam auctoritatem secũdi argumenti, & patebunt postea.

ARGVMENTVM in contrarium est propriima conclusione responsiua.

¶ Ad primũ. Maior vera, nihil timemus nisi ratione amati boni, sed illud bonum in se non timemus, sed in habitudine ad malum, quia timemus ipsum amittere, vel timemus non adepturos speratũ, quæ amissio habet rationẽ mali, quę tñ ideo habet tanquã terribilis, quia est priuatio boni. Vnde probat secundã partem cõclusionis quo ad primũ modũ habitudinis boni ad malum, &c.

¶ Ad secundi maiorẽ, potestas & super aliũ esse (.i. alteri inniti) sunt terribilia, verũ, vt habent virtutẽ lęsiuã, & habent inferre de facili nocumentũ, ergo bonũ est obiectum, verum, in habitudine ad malũ ſm secundam habitudinem, inquantũ causa mali. Quid autem sit alteri inniti D. S. declarat in solutione in corpore.

¶ Ad tertium. Maior vera. Iste tamen potest esse causa mali pœnę, & mali secundùm quid, boni simpliciter. Minor vera, ergo bonum in habitudine ad malum potest esse obiectum timoris, sed quod per se directè, & formaliter timetur, est malum, vt patuit.

Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd timor non sit de malo naturæ. Dicit enim Philosophus in 2. Rhetoricorum.* quòd timor consiliatiuos facit, nõ autem consiliamur de his quę à natura eueniunt, vt dicitur in 3. Ethi.* ergo timor non est de malo naturæ.

S Infra art. 6. ad 2. & 22. 2. 144. ar. 1. cor.
* Arist. c. 5.
* Arist. c. 3.

¶ 2 Præterea. Defectus naturales semper homini imminent, vt mors, & alia huiusmodi; si igitur de huiusmodi malis esset timor, oporteret, quòd homo semper esset in timore.

¶ 3 Præterea. Natura non mouet ad contraria, sed malum naturæ prouenit ex natura, ergo, quòd timendo aliquis refugiat huiusmodi malum, non est à natura; timor ergo naturalis non est de malo naturæ, ad quem tamen hoc malum pertinere videtur.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3. Ethi.* ꝙ inter oĩa terribilissimũ est mors quæ est malũ naturæ.

* Arist. c. 6.

¶ Hic consequenter quærit de quo malo sit timor obiectiuè. Et primò ostendit de quo malo sit. Secundò de quo malo non sit ar. sequenti. Quærit autem de malo naturæ magis quàm de damno in alijs rebus; quia cum mala naturæ videntur ab intrinseco oriri, non videntur ita apertè terribilia; de malis enim rerum planum est, &c.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in 2. Rhetoricæ.* timor prouenit ex phantasia futuri mali corruptiui vel contristatiui; sicut autem contristatiuũ malum est, quod contrariatur voluntati, ita corruptiuũ malum, quod contrariatur naturæ, & hoc est malum naturæ, vnde de malo naturæ potest esse timor.

* Arist. c. 5.

¶ D. S. respondendo sic procedit, primò deducit conclusionem responsiuam sine explicatione. Secundò deducit vnam cõclusionẽ explicatiuam eiusdem, ibi. Sed considerandum, &c. Tertiò infert ex dictis conclusionem responsiuam explicatam, & expositã, ibi. Sic igitur, &c. Conclusio ergo responsiua est, de malo naturæ potest esse timor. Probatur, timor prouenit ex phantasia futuri mali corruptiui, vel contristatiui; sed malum naturæ est corruptiuum, sicut malum imaginationis contristatiuũ, igitur de ipso est timor. Maior est Philosophi, & minor de se nota.

¶ Sed considerandum est, quòd malum naturæ quãdoq; est à causa naturali, & tunc dicitur malum naturæ, non solùm quia priuatur naturæ bonum, sed etiam quia est effectus naturæ, sicut mors naturalis, & alij huiusmodi defectus; aliquando verò malum naturæ prouenit ex causa non naturali, sicut mors quæ violenter infertur à persecutore.

¶ Hic cõsequenter explicat ꝑdictã conclusionẽ, & primò ꝑmittit quoddam notabile distinctiuum. Secundò subiungit conclusionem explicatiuam primæ, ibi. Et vtroq; modo, &c. Notat ergo primò vt sciatur quomodo malum naturæ, & quod malum naturæ timeatur, & vult quòd malum naturæ est duplex. Vnum est à principijs naturæ, & quia priuat bonum naturæ, sicut mors, & alij defectus naturales senium, &c. Alio modo dicitur malum naturæ, non quia est effectus naturæ, sed solùm quia priuat bonum naturæ, & vitæ, causatur tamen à principio extrinseco violenter sicut mors violenta. Deinde cum dicit.

¶ Et vtroq; modo malum naturæ quodammodo timetur, & quodãmodo non timetur. Cũ enim timor proueniat ex phantasia futuri mali, vt dicit Philosophus.* illud qđ remouet futuri mali phãtasiã, excludit ẽt timorẽ,

* Arist. lib. 2 Rhet. c. 5

quòd aut non appareat aliquod malum vt futurum, pôt ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, ꝙ est remotum, & distans, hoc enim propter distantiam imaginamur, vt non futurum, & ideo vel non timemus, vel parum timemus. Vt enim Philosophus dicit in secundo Rhetoricorum, * Quæ valdè longè sunt, non timentur, sciunt enim omnes, ꝙ morientur, sed quia nō propè est nihil curant. Alio modo æstimatur aliquod malū, quod est futurum, vt non futurum, propter necessitatem, quæ facit ipsum æstimare, vt præsens; vnde Philosophus dicit in 3.* Rhetoricorum, quòd illi qui iam decapitantur nō timent videntes sibi necessitatem mortis imminere. Sed ad hoc, quòd aliquis timeat oportet adesse aliquam spem salutis.

*Cap. 5. Aristo. *Cap. 5.

¶ Ponit secundam cōclusionem declaratoriam primæ iuxta dictam distinctionem. Vtroq; modo accipiendi malum naturę, malum naturæ quodammodo timetur, quodammō non timetur. Probatur, illud quod remouet futuri mali phantasiam, excludit timorem; sed nimia distantia, vel necessitas aliquid patiendi, remouet phantasiam futuri; ergo malū naturæ si accipiatur, vt valde distās, & per consequens quasi nō futurum, non timebit. Et ēt si imaginetur sub necessitate ipsum sustinendi, ēt non timebitur; igitur cōclusio vera. Maior probatur, quia timor prouenit ex phantasia futuri mali; ergo sequitur maior, minor deducitur in litera clarè.

¶ Sic igitur malum naturæ non timetur, quia nō apprehenditur, vt futurum. Si verò malum naturæ; quod est corruptiuum apprehendatur vt propinquum, & tamen cum aliqua spe euasionis, tunc timebitur.

¶ Hic in calce corporis D.S. infert conclusionē rñsiuam, cū explicatione, & expositione pdicta clarè. Et nota, ꝙ licet malum naturæ vno mō proueniat a cā, q̄ est inter hoīem (s. a cōpositione ex contrarijs, & ex dñio vnius contrarij) quia tñ talis cā non est ipse appetitus, vel voluntas, iō tale malū timeri pōt, qa est malū futurū a cā extra appetitū. Et per hoc non est repugnantia ad articulos sequētes vbi D.S dicit, ꝙ malū culpę nō timet, qa est cā intrinseca. Intellige non solū intrinseca homini, sed ēt appetitui, qui malū culpæ amplexat; non sic de morte, quæ appetitui repugnat.

¶ Et confirmatur conclusio rñsiua prima argumēto in cōtrariū.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum naturæ quandoque non prouenit a natura, vt dictum est; secundùm tamen quòd a natura prouenit, & si non ex toto vitari possit, potest tamen differri; & sub hac spe potest esse consilium de vitatione ipsius.

¶ Ad maiorem, timor facit consiliatiuos, præsertim de his, quæ imminent ab extrinseco, & vbi non est necessitas patiendi. Ad minorem dupliciter, non consiliamur de his, quæ sunt a natura, verū, quòd ea oporteat quandoque ferre, sed tamen consiliamur quomodo possimus ea differre. Tamen consiliantur, & consulūt medici quō mors possit diu differri. Secundò dico ad minorē, ꝙ non oīa mala naturæ sunt a natura, sed etiam ab extrinseco, vt patet, & saltem de illis possumus cōsiliari, etiam quomodo ea vitemus. Sicut potest quis consiliari, per quam viam velit incedere, ne a prædonibus, vel vulneretur, vel interficiatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd malum naturæ, etsi semper immineat, non tamen semper imminet de propinquo, & ideo non semper timetur.

¶ Maior vera semper imminent, sed non pro semper, nec semper de propinquo. Vnde negatur consequentia, quia vt dictū est hmōi mala non timent, nisi cum phantasia propinqui aduentus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mors, & alij defectus naturæ proueniunt a natura vniuersali, quibus tamē repugnat natura particularis quantum potest, & sic ex inclinatione particularis naturæ est dolor, & tristitia, de huiusmodi malis cum sunt præsentia, & timor si immineant in futurum.

¶ Maior vera de vna natura (s. particulari præsertim) talis non mouet in contraria, sed tñ natura vniuersalis mouet in contrariū naturæ particularis, vt influētia cęli corrūpit terrę nascētia in hyeme, q̄ tñ corruptio est contra naturas particulares &c. Ad minorē, malū naturæ prouenit ex cā vniuersali, sicut ēt mors prouenit a Deo inflictiuè, esto proueniat primordialiter, & demeritoriè ex peccato hōis. Vltra ergo &c. Si intelligit, ꝙ non sit a natura particulari, negat, & per cōsequēs, qđ vlterius infertur, etiam negatur.

T
1.2.q.44.ar.1.cor.
Aug.

Vtrum timor sit de malo culpæ.

AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ timor possit esse de malo culpæ. Dicit enim Aug. super canonicam Ioannis, * quòd timore casto timet Homo separationem a Deo; sed nihil separat nos a Deo, nisi culpa, secundùm illud Esa. 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos, & Deū vestrū; ergo timor pt esse de malo culpæ.

* Tracta 9. circa med. Esa. 59.

¶ 2 Præterea. Tullius dicit in 4. de Tusculanis quæstionibus, * ꝙ de illis timemus cū futura sunt, de quorū pñtia tristamur, sed de malo culpæ pôt aliquis dolere, vel tristari; ergo etiam aliquis malum culpę pôt timere.

*li. 4. Tusc. q. a prin. li.

¶ 3 Preterea. Spes timori opponitur, sed spes potest esse de bono virtutis, vt patet per Philosophū in 9. Ethicorum, * & Apostolus dicit ad Gal. 6. Confido de vobis in domino, quod nihil aliud sapietis; ergo etiam timor potest esse de malo culpæ.

Aristo. Gal. 6. *Ca. 4. par. ante med. tom. 5.

¶ 4 Præterea verecundia est quædam species timoris, vt supra dictum est, sed verecūdia est de turpi facto, quod est malum culpæ; ergo & timor.

*q. 41. ar. 4.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum, * quòd non omnia mala timentur, puta si aliquis erit iniustus, aut tardus.

Arist. * Cap. 5. in prin. co. 6.

¶ Hic Doct. Sanct. inquirit de alio malo, quod se habet obiectiuè ad timorem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictū est, * sicut obiectū spei est bonum futurū arduum, quod quis pôt adipisci; ita timor est de malo futuro arduo, qđ non pôt de facili vitari. Ex quo pôt accipi, ꝙ id, quod oīno subiacet ptāti, & voluntati nr̄æ, non habet rōnē terribilis; sed illud solū est terribile, quod habet cām extrinsecam; malum aūt culpę propriam cām habet voluntatem humanam, & ideo propriè non habet rōnem terribilis.

* q. 41. ar. 2.

¶ D.S. primò deducit conclusionē responsiuā, secundò exponit vnū terminū in ea positū, ibi. Sed quia &c. Conclusio tñ. est. Culpa propriè non habet rōnem terribilis (videlicet in se tamē in suo motiuo, & cā, vel in suo effectu) probatur. Omne illud quod oīno subiacet potestati, & voluntati, non habet rōnē terribilis; sed malū culpæ est hmōi, igitur. Maior probatur a principio, minor patet, quia malum culpæ habet pro cā voluntatem humanā, & p cōsequens est sub potestate nostra. Consequenter cum dicit.

¶ Sed quia voluntas ab aliquo exteriori pôt inclinari ad peccandum, si illud inclinans habeat magnam vim ad inclinandum, secundū hoc poterit esse timor de malo culpæ inquantū est ab exteriori cā, puta cū aliquis timet cōmorari in societate malorū, ne ab eis ad peccādū inducat, sed propriè loquendo in tali dispositione magis timet Hō seductionē, q̄ culpam secūdū propriā rōnē, idest inq̄tū est voluntaria, sic enim nō hēt, vt timeat.

¶ Exponit quare dixit in cōclusione, propriè, quia pôt quidem culpa timeri in suo motiuo & cā vel occasione, & culpa committeda, sed hoc non est propriè timere culpā sub propria rōne, q̄ est esse voluntaria cū committitur. Vnde culpa absens, & in cā timetur; sed culpa, vt actu committitur non timetur, quia dicit defectū voluntarium actionis, voluntarium autem non timetur.

¶ Confirmatur autem conclusio argumento in contrariū, quia iniustum, vt est culpa, & committitur, vt sic non timetur &c

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd separatio a Deo est quædam pœna consequens peccatum, & omnis pœna aliquo modo est ab exteriori causa.

¶ Maior vera. Et de ea habet D.S. secunda secundæ q. 19. ar. 11. & in alijs, sed dico, ꝙ talis separatio est effectus consequēs culpā, nō culpa ergo &c. Negatur ꝙ possit esse de culpa secūdū propriā rōnē, quia de rōne culpæ, vt sic, est esse voluntariū, sed de rōne pęnæ, est esse contra voluntatē, & per consequēs pôt timeri. Et nota, ꝙ de rōne pęnæ est esse contra voluntatē, q̄tū ad sustinere, & ferre ipsam, & infligi est inuoluntariū. Tñ demereri pęnā, & se obligare ad pęnā est voluntariū per accidēs, & in sua cā, vt supra habitū fuit q. 20 ar. 5. ad secundū, & infra sępius habebit. Quæ autē sunt de rōne pęnæ, vide D.S. in de Malo q. 1. art. 4. quia oportet, ꝙ sit pp culpam. Secundò, ꝙ contrarietur voluntati. Tertiò ꝙ sit a principio extrinseco. Et ꝙ sit malum voluntarium ipsi actioni, Vide infra q. 87. ar. 2. vbi ponuntur, quæ hic desiderantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tristitia, & timor in vno cōueniūt; quia vtrūq; est de malo, dr̄nt aūt i duob. In vno quidē; quia tristitia est de malo pñti, timor de malo futuro. In alio verò, q̄a tristitia cū sit incōcupiscibili, respicit malū absolutè, vñ pt eē de quocūq; malo, siue par-

uo, ſiue magno, timor verò cum ſit in iraſcibili, reſpicit malum cum quadam arduitate, ſeu difficultate, quæ tollitur inquantum aliquid ſubiacet voluntati, & ideo non omnia timemus, quæ ſunt futura, de quibus triſtamur cũ ſunt præſentia; ſed aliqua, quæ ſcilicet, ſunt ardua.——

¶ Maior vera; ſed non conuertit, ꝙ de illis timeamus de qbus triſtamur, quia triſtitia cũ ſit in cõcupiſcibili, põt eſſe de quocũq; malo, ẽt non arduo; ſed iã iniacenti. Timor aũt eſt in iraſcibili, & ſolũ de arduo, quod non eſt in volũtate, & ptãte nrã. Minor vera, ſed negat̃ conſequẽtia, qa non oĩa timemus, q̃ ſunt futura, de quibus triſtamur cũ ſunt pñtia. Et huius D.S. ponit rõnem in ſolutione, & eſt rñſio ad maiorẽ; quia triſtitia põt eſſe de quocũq; malo pñti, ſed timor nõ eſt de quocunq; malo futuro; ſed tñ magno, & qđ nõ eſt in ptãte nrã facile ſubterfugere, quale nõ eſt culpa &c.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ſpes eſt de bono, quod quis poteſt adipiſci. Poteſt autem aliquis adipiſci bonũ, vel per ſe, vel per alium, & ideo ſpes poteſt eſſe de actu virtutis, qui eſt in poteſtate noſtra cõſtitutus; ſed timor eſt de malo, quod non ſubiacet noſtræ poteſtati, & ideo ſp malũ, quod timet̃, eſt a cã extrinſeca, bonũ aũt quod ſperatur, põt eſſe & a cã intrinſeca, & a cã extrinſeca.—

¶ Ad maiorẽ, ſpes opponit̃ timori ſm contrarietatem boni, & mali, tñ non oĩno ſimiliter ſe habet ſpes ad bonũ, ſicut timor ad malũ; quia ſpes reſpicit bonũ, ſiue proueniat ex virtute ꝓpria ſiue alterius. Timor aũt ſolũ reſpicit malũ, quod eſt a principio extrinſeco qđ nõ eſt facile vitandũ. Minor conceditur; ſed negatur cõſequẽtia, & rõ diuerſitatis iã tacta eſt, & cã D.S. ponit ĩ ſolone.

*q.41.ar.4. ad ſecũdũ & tertium.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt;* verecundia non eſt timor de actu ipſo peccati, ſed turpitudine, vel ignominia, quæ conſequitur ipſum, quæ eſt a cauſa extrinſeca.——

¶ Ad minorẽ. Negat̃ ꝙ ſit de facto turpi materialr, id ẽ de actu humano, q eſt volũtarius; immo eſt de turpitudine, & cõfuſione ſequẽti, vel cõcomitãte demeritoriè, & cãliter, q̃ cõfuſio eſt p extrinſecũ ĩferẽs, quare põt timeri; ſed culpa, vt volũtaria, & egrediẽs ab agente liberè, non timetur in ſe; quare negatur conſequentia.

Vtrum ipſe timor timeri poſſit.

V

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd timor timeri non poſſit. Omne enim quod timetur, timẽdo cuſtoditur ne amittatur; ſicut ille qui timet amittere ſanitatem, timendo cuſtodit eam; ſi igitur timor timeatur, timendo ſe cuſtodiet Homo ne timeat, quod videtur eſſe inconueniens.

¶ 2 Prẹterea. Timor eſt quædam fuga; ſed nihil fugit ſeipſum; ergo timor non timet timorem.

¶ 3 Præterea. Timor eſt de futuro; ſed ille qui timet iam habet timorem, non ergo poteſt timere timorem.

¶ Sed contra eſt. Quòd Homo poteſt amare amorem, & dolere de dolore; ergo etiam pari ratione poteſt timere timorem.

¶ Hic determinat quoddã dubiũ circa ꝓdicta, qa enim timor ẽ & quoddã malũ abſolutè, vt ẽ anxietas de malo futuro, ſicut triſtitia de præſenti, vt patuit ſupra q.39.ar.1. Ideo eſt ratio dubij.

*Ar. præce.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* illud ſolũ habet rationem terribilis, quod ex cauſa extrinſeca prouenit, non aũt quod prouenit ex voluntate nrã; timor aũt partim prouenit ex cã extrinſeca, & partim ſubiacet voluntati; prouenit quidem ex cã extrinſeca, inquantum eſt paſſio quædam conſequens phantaſiã imminentis mali, & ſecundùm hoc poteſt aliquis timere timorem, ne ſcilicet immineat ei neceſſitas timẽdi propter ingruentiam alicuius excellentis mali.——

¶ D.S. primò determinat q̃ſitũ, ſecundò oſtendit, ꝙ nõ obſtãte ꝓdicta determinatione, argumenta in oppoſitum adducenda ſint ſoluẽda ibi. Sed quia &c. Primũ facit tali concluſione reſponſiua, timor põt aliquo mõ timeri, aliquo mõ non. Probat̃, illud ſolũ hẽt rõnẽ terribilis, quod ex cã extrinſeca prouenit, nõ aũt qđ ꝓuenit ex voluntate nrã; ſed timor partim prouenit ex cã extrinſeca, & partim ſubiacet voluntati, igitur &c. Maior patet ex ar.3. Circa minorem D.S. probat primò primã partem eius, inferens primã partẽ concluſionis, ſecundò ſecũdã, inferẽs ſecũdã partẽ cõcluſionis, ibi. Subiacet &c. Prima ergo pars minoris probat̃, qa prouenit ex phãtaſia mali imminẽtis. Et ſic timet aliqs timorẽ futurum in ſua cã, ne videlicet immineat ibi neceſſitas timendi in occurſu alicuius mali prouenientis ex extrinſeca cauſa. Conſequenter ibi.

¶ Subiacet autem voluntati inquantum appetitus inferior obedit rationi; vnde Homo poteſt timorem repellere; & ſecundùm hoc timor non poteſt timeri, vt dicit Auguſt. in libro 83.q.*——

August. *q.33.to.4.

¶ Probat ſecundam partem minoris principalis ſic, quia voluntas põt timorem repellere, igitur ſubiacet voluntati. Antecedẽs patet, quia appetitus inferior obedit rationi. Nota ꝙ bene valent ad propoſitum quę ſupra q.17.ar.7. dicta ſunt de motu appetitus ſenſitiui, an obediat rõni. Inquantum enim timor poteſt conſurgere ex apprehenſione quandoque non impedibili, tunc prouenit ex extrinſeco, & ſic põt timeri. Sed timor aliquis, qui non ita ſubito conſurgit, ſed põt impediri, & ſequitur apprehenſionẽ, quæ eſt in poteſtate, vel quia põt repelli cũ inſurrexerit, ſic talis timor non timetur. Eſt ergo aliquo mõ timor terribilis, aliquo mõ nõ. Et ſi idẽ q̃nq; eſt talis, dr̃ terribilis, quia ꝓuenit ex cã extrinſeca; & nõ terribilis, quia licet ipſe ꝓ nũc non potuerit impediri, tñ ſi fuiſſet p̃cõgitatũs potuiſſet impeditus fuiſſe, vel potuiſſet ſtatim repelli.

¶ Sed quia rationibus quas inducit, aliquis poſſet vti, ad oſtẽdendum, quòd timor nullo modo timeatur; ideo ad eas reſpondendum eſt.——

¶ Hic vltimò D.S. oſtendit, quòd non obſtante prædicta diſtincta reſponſione, argumenta adducta ſint ſoluenda, quia poſſet alicui videri, quòd probarẽt, quòd nullo modo timetur timor, ideo ſoluenda, quia iam dictum eſt, quòd aliquo modo timeatur.

¶ Ratio in contrarium confirmat cõcluſionem a ſimili. Et procedit quo ad hoc, quòd timor timetur, ſed non eſt omnino ſimile de amore, & dolore; quia amor poteſt habere rationem amabilis per ſe, ſed timor non poteſt habere rationem terribilis ſecundùm ſe, vt eſt actus appetitus ſenſitiui; ſed ratione cauſæ extrinſecæ, ad quam quandoque ſequitur ſubito præter imperium rationis; quia & ſi ratio poſſit impedire ſingulos motus ſenſualitatis, non tamẽ omnes. Et præſertim non eos, qui inſurgunt ex ſubito occurſu obiecti, vt patuit ſupra quæſtio. 17. & patebit infra quæſtio. 74. artic. 3. ad ſecundum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non omnis timor eſt vnus timor, ſed ſecundùm diuerſa, quę timentur ſunt diuerſi timores; nihil ergo prohibet quin in vno timore aliquis præſeruet ſe ab aliquo timore, & ſic cuſtodiat ſe non timentem illo timore.——

¶ Concedo illam. Si igitur timor timeatur timendo ſe cuſtodit Homo ne timeat. Verum eſt, ſed alius eſt timor quo timeo incurrere timorem, & alius eſt timor a quo Homo timendo ſe cuſtodit. Vltra, quod videtur inconueniens. Negatur, ſed eſſet inconueniens ſi poneretur vnus timor, quo Homo ſe præſeruaret ab eodem; ſed hoc non dicimus, aliquis namque nunc timendo ne terreatur in morte a diabolo, timendo agit ne incurrat terrorem, quem nunc timet; ſicut patet de Ioanne Euangeliſta, qui orabat. Princeps tenebrarum non occurrat mihi, vbi per præſentem timorem fecit ne incurreret futurum. Et ergo non eſt inconueniẽs, vt per vnum timorem præſeruet ſe ab alio. Timendo enim dicimus omnes. Eſto nobis domine turris fortitudinis a facie inimici &c. vbi petimus mediante timore ꝓſeruari a timore inimici.

¶ Ad ſecundũ dicendum, ꝙ cum ſit alius timor quo timetur malum imminens, & alius timor quo timetur ipſe timor mali imminentis; non ſequitur, quòd idem fugiat ſeipſum, vel quòd ſit idem fuga ſuijpſius.——

¶ Ad maiorem concedo, quòd quilibet timor eſt fuga, ſed alterius non ſuijpſius. Minorem concedo, nihil fugit ſeipſum in numero. Vltra, ergo timor &c. Negatur iſta conſequentia; ſed timor non fugit ſeipſum, poteſt tamen timere alium timorem in futuro a ſe realiter diſtinctum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propter diuerſitatem timorum iam dictam, timore præſenti poteſt Homo timere futurum timorem.——

¶ Ad minorem, qui timet iam habet timorem; ſed non quem timet, ſed quo timet timorem futurum. Ergo &c. Negatur conſequentia; quia non eſt inconueniens, quòd habeatur aliquis timor in præſenti quo timeatur futurus. Sicut dictum eſt; quia aliquis nunc timet ne terreatur a diabolo. Et poteſt inueniri in humanis, ſicut multi timent ne terreantur de nocte in tenebris.

Vtrum repentina, & inſolita magis timeantur.

X

Infra q.45. ar.3. ad 1.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd inſolita, & repentina non ſunt magis terribilia. Sicut enim ſpes eſt de bono, ita timor eſt de malo; ſed experientia facit ad augmentum ſpei in bonis; ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis.

¶ Præterea.

Aristo. *Cap. 5. in medio. tom. 4.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in 2. Rheto.* ꝙ magis timentur non qui acutę sunt irę, sed mites, & astuti; cõstat aũt, ꝙ illi, q̃ acutę irę sunt, magis hñt subitos motus; ergo ea quæ sunt subita sunt minus terribilia.

*Cap. 8 in fine. to. 5.

¶ 3 Præterea. Quæ sunt subita minus considerari pñt, sed tantò aliqua magis timentur, quantò magis cõsiderantur; vñ Philosophus dicit in 3. Ethi. * ꝙ aliqui vñr fortes pp ignorantiã, qui si cognouerint, ꝙ aliud sit, q̃ suspicantur, fugiunt; ergo repentina minus timentur.

August. *Capi. 6. a medio to. 1.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in 2. confes. Timor insolita, & repentina exhorrescit rebus, quę amantur aduersantia dum præcauet securitati.

¶ Hic inquirit de his, quæ faciunt ex parte obiecti ad magnitudinem timoris.

*Artic. 2.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est,* obiectũ timoris est malũ imminens, quod non de facili repelli potest; hoc aũt ex duobus contingit. s. ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis.

¶ D. S deducit talem conclusionem responsiuam quam intẽdit implicitè. Insolita & repentina sunt magis terribilia. Probatur p corpus articuli, illud facit ad magnitudinem timoris, & est magis terribile, quod facit ad magnitudinem mali, & facit ad debilitatẽ timentis; sed ad vtrũq; horum operatur, ꝙ aliquid sit insolitum, & repentinum, igitur &c. Huius rationis probat primò maiorem, secundò primam partem minoris ibi. Ad vtrunque &c. tertiò secundam partem minoris, ibi. Secundò aliquid &c. Maior ergo ꝓbatur a principio, quia obiectum timoris est malum imminens, quod non de facili repelli potest, sed hoc contingit ex duobus. s. magnitudine mali, & debilitate timentis; ergo &c. quia quod facit obiectum maius, facit & actum maiorem. Deinde cum dicit.

¶ Ad vtrunq; aũt horum operatur, ꝙ aliquid sit insolitum, & repentinum. Primò quidem facit ad hoc, quòd malum imminens magis appareat, omnia enim corporalia, & bona, & mala quantò magis considerantur minora apparent, & ideo, sicut propter diuturnitatem dolor præsentis mali mitigatur, vt patet per Tullium in tertiò de Tusculanis quæstionibus, * ita etiam ex præmeditatione, minuitur timor futuri mali.

* Li. 3. aliquantulũ a medio.

¶ Probat primam partem minoris. s. ꝙ facit ad magnitudinem mali (saltem æstimatã) sic. Ex meditatione timor futuri mali minuitur, igitur ex inconsideratione (quam aufert esse insolitũ) augetur (& hoc regulariter, & per se loquẽdo) Tenet cõsequẽtia ex Topica. Sicut ꝓpositũ in ꝓposito &c. Añcedẽs ꝓbat̃ p simile, pñtis mali dolor ꝓpter diuturnitatẽ mitigat̃, igitur seqt̃ añcedens. Tenet cõsequẽtia a simili; illud añcedẽs ꝓbat̃ rõe, & auctoritate. Deinde ibi.

¶ Secundo aliquid esse insolitũ, & repentinũ facit, ad debilitatem timentis, inquantum subtrahit remedia, quę Homo põt præparare ad repellendum futurum malũ, q̃ esse non possunt, qñ ex improuiso malum occurrit.

¶ Declarat secũdã partẽ dictę minoris clarè in lr̃a vsq; in finẽ. ARGVMENTVM in contrariũ, confirmat conclusionẽ. Et intelligitur auctoritas Augustini sic. Timor dũ præcauet securitati (.i. dum timẽs studet liberari de timore cui opponitur securitas priuatiuè, vt patet infra q. 45. ar. 1. ad 3.) exhorrescit insolita, & repentina aduersantia rebus, quæ amantur &c.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ obiectum spei est bonum, quod quis põt adipisci, & ideo ea, quæ augmentãt potestatem hominis, nata sunt augere spem, & eadem ratione diminuere timorẽ, quia timor est de malo, cui non de facili potest resisti. Quia igitur experientia facit hominem magis potentem ad operandum, ideo sicut auget spem, ita diminuit timorem.

¶ Maior vera, sed spes est de bono adipiscendo possibili, & q̃tò aliquis videtur potentior, tantò erit maior spes, sed quantò aliquis potentior tantò minor timor, quia per maiorem potentiam potest resisti malo. Minor vera, quia facit maiorem facultatem, & æstimationem quandoque possibilitatis, sed negatur consequentia, immo eo ipso, quòd auget spem, minuit timorem, quia auget rõne maioris potentiæ consequendi, & ista maior potẽtia est, vñ malo facilius resistitur, & per consequens minus timetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui habent irã acutam non occultant eam, & iõ nocumẽta ab eis illata, non ita sunt repentina, quin prouideant; sed hoĩes mites, & astuti occultant irã, & ideo nocumentũ, quod ab eis imminet, non põt ꝓuideri, sed ex improuiso aduenit, & propter hoc Philosophus dicit* ꝙ tales magis timent.

* Loco citato in argumento.

¶ Maior vera, & hoc iõq;, quia nocumentũ astutorũ aduenit ex improuiso, sed nocumẽtũ eorũ, q̃ sunt acutę irę, põt ꝓuideri, q̃a manifestãt irã suã. Minor vera, hñt subitos motus, licet illos etiã manifestãt, quare nocumentũ ab eis ꝓuideri põt, quod est obiectũ timoris; non enim timet̃ ira, sed nocumentũ. Ergo &c. Negat̃ consequẽtia, q̃a eo ipso, ꝙ ira est acuta, iõ nota. Et per cõsequẽs, qñ qs scit, ꝙ talis iratus sit, scit se ab eo custodire, sed qñ aliqs nõ facit se notari de ira, vel offensa, tũc aliquis nõ põt se custodire, & per cõsequẽs magis timet, magis repẽtinũ. s. nocumẽtũ, licet nõ magis repẽtinã irã &c. Et ꝓbat hæc rõ intẽtũ articuli, q̃a ex hoc ipso, ꝙ q̃s est mitior; nocumẽtũ est magis repentinũ, & incõsideratũ &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ per se loquẽdo bona, vel mala corporalia in principio maiora apparent, cuius rõ est, quia vnumquodq; magis apparet contrario iuxta se posito; vnde cum aliquis statim a paupertate ad diuitias transit, propter paupertatem præexistentem diuitias magis æstimat, & econuerso diuites statim ad paupertatem deuenientes, eã magis horrẽt, & ꝓpter hoc malũ repentinũ magis timet̃, quia magis vr̃ esse malum; sed põt pp aliquod accidens cõtingere, ꝙ magnitudo alicuius mali lateat, puta cum hostes se insidiose occultant, & tũc verum est, ꝙ malum ex diligẽti consideratione fit terribilius.

¶ Maior vera, tñ bona, & mala corporalia ẽt subito aduenientia, apparent maiora de cõi lege. Esto non plenè considerent̃, immo ex longa consideratione apparẽt minora. Et rõ in solutione D.S. Minor est vr̃ falsa, immo oppositũ est cõiter, & regulariter verũ, sed vera est ista minor, qñq; qñ malum est latens, & ex maiori cõsideratione sequit̃ maior terror, & timor. Sicut patet in exẽplo. Sicut ꝓuolãtes, & animosi añ pericula, quorũ sunt inexpti. Postq̃ senserint impmeditatã difficultatẽ, magis fugiunt, q̃ hi qui prius considerauerũt; q̃a tã inueniunt mala, q̃ non putabant. Ideo magis timent. Sicut patebit infra q. 45. art. 4. Et contingit, ꝙ aliqui egrediuntur ad campum animosè putantes, quòd hostes longè distent; sed cum viderint occultos hostes in propinquo adesse, tunc incipiunt considerare pericula, & magis timent &c.

Vtrum ea, contra quæ non est remedium, magis timeantur.

Y

AD sextum sic proceditur. Videtur ꝙ ea, quæ non habent remediũ nõ sint magis timenda. Ad timorem enim requirit̃, ꝙ remaneat aliqua spes salutis; vt sup. dictũ est,* sed in malis, q̃ non habẽt remediũ nulla remanet spes salutis, ergo talia mala nullo modo timentur.

* Artic. 2.

¶ 2 Præterea. Malo mortis nullum remedium adhiberi potest, non enim secundùm naturam potest esse reditus a morte ad vitam; non tamen mors maximè timetur, vt dicit Philosophus in 2. Rhetoricorum,* non ergo ea magis timentur, quæ remedium non habent.

Aristo. * Cap. 5.

¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 1. Eth. * ꝙ nõ est magis bonũ, quod est diuturnius eo, quod est vnius diei, neque quod est perpetuum eo, ꝙ non est perpetuũ; ergo eadẽ ratione neque maius malum; sed ea quæ non habent remedium non videntur differre ab alijs, nisi ꝓpter diuturnitatem, vel perpetuitatem; ergo propter hoc non sunt peiora, vel magis timenda.

* Aristo. Cap. 6.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum,* quòd omnia timenda sunt terribiliora, quæcunque si peccauerint corrigi non contingit, aut quorũ auxilia non sunt, aut non facilia.

Aristo. * Cap. 5.

¶ Hic inquirit de alio, qd̃ facit ad magnitudinem timoris, ex parte obiecti. s. non habere remedium, vel irremediabilitas.

¶Rñdeo dicendũ, ꝙ obiectũ timoris est malũ; vñ illud, quod facit ad augmentũ mali, facit ad augmentũ timoris; malũ aũt auget non solũ s̃m spẽm ipsius mali, sed ẽt s̃m circunstantias, vt ex supradictis apparet,* inter cęteras aũt circũstantias diuturnitas, vel ẽt perpetuitas magis vñr facere ad augmentum mali. Ea enim quæ sunt in tpe, secundùm durationem tpis quodammodo mẽsurantur; vnde si pati aliqd in tempore tãtò, est malũ; pati idẽ in duplo tempore apphenditur, vt duplatũ, & secũdùm hanc rõnem pati idem in infinito tempore, quod est ꝑpetuò pati hẽt quodammodo infinitum augmẽtum.

* q. 18. ar. 3.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Nõ habentia remedia maximè redduntur timenda. Probatur, illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris, sed non habere remedium facit maximè ad augmentum mali; ergo &c. Maior patet, quia obiectum timoris est malum; ergo magis malum maioris timoris, per regulam, sicut se habet simpliciter ad simpliciter &c. Minor probatur, malum non solũ augetur ex specie, sed etiam secundũ circunstantias inter quas præcipuè diuturnitas, & perpetuitas auget malum; sed quæ non habẽt remedium, vel non de facili, accipiũtur tanquàm perpetua, & diuturna; igitur &c. Huius rationis pro minore principali subintellecta D. S. ponit primò maiorem, secũdò minorem cum conclusione, ibi. Mala autem &c. Maior ergo quo ad primam partem patuit supra q. 18. ar. 3. quo ad secundam declaratur in litera. Deinde ibi.

¶ Mala aũt, quæ postq̃ aduenerint non possunt habere remedium, vel nõ de facili, accipiuntur vt perpetua, vel diuturna, & ideo maximè redduntur timenda. ——

¶ Subiungit minorem, pro minore principali circa quam infert conclusionem respon. & patet. Habetur ergo ex his, quòd nõ habere remedium est circũstantia durationis, aggrauans malum, & per consequens augens timorem.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd remedium mali est duplex. Vnum per quod impeditur futurũ malũ ne adueniat, & tali remedio sublato aufertur spes, & per consequens timor; vnde de tali remedio nunc nõ loquimur. Aliud remedium mali est quo malum iam præsens remouetur, & de tali remedio nunc loquimur. ——

¶ Ad maiorem. Vera, requiritur spes salutis, ita quòd speretur remedium quo impeditur malum futurum. Ad minorem, in malis, quæ non habent remedium quo malum iam præsens remouet. Verũ, ibi nõ est spes, sed tñ antequàm insit tale malum, est spes de remedio fugiendi. Negatur aũt consequentia; quia loquimur, quòd mala non habentia remedia, dum aduenerint, talia sunt magis timenda; & quando timentur antequam videlicet accedant, tũc sperat remedium quo impediantur, & sic remanet spes cum timore.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet mors sit irremediabile malum, tamen quia non imminet de prope, non timetur, vt supra dictum est.* ——

¶ Maior vera, sed quia præsumitur longè distans malum mortis, ideo tunc non timetur. Ad consequens; ergo &c. Verũ, non timentur quæ non habent remedium, nisi accipiãtur vt de propinquo futura. Et de hoc patuit artic. 2. Si autem accipiantur, vt de prope existentia, tunc maximè timentur &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de per se bono, quod est bonum secundũ speciẽ suã; sic aũt non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatẽ, vel perpetuitatẽ, sed propter naturã ipsius boni. —

¶ Auctoritas Philosophi vera est, quòd non est maius bonum secundũ speciem, quia diuturnius; tamen maius bonum secundùm quid, & secundũ accidentalẽ circumstantiam; quia diuturnius. Minor vera; sed negatur cõsequentia; quia longa flagellatio, & breuis, valde differunt in pœnalitate. Vñ nimirũ si vna propter diuturnitatem magis timeatur; & incarceratio trium dierum, & perpetua multum differunt in malitia accidentali. Vnde habet D. S. infra q. 72. ar. 3. ad primum, quòd diuturnitas nõ facit melius simpliciter, sed secundum quid. Coruus enim diutius viuit, q̃ Homo, & habitus magis durat, quàm actus, non tamen sunt perfectiora simpliciter.

Quæst. Quadragesimatertia.

De causa timoris.

A DEinde considerandum est de causa timoris, & circa hoc quæruntur duo. Primò, Vtrum, causa timoris sit amor. Secundò, Vtrum, causa timoris sit defectus.

¶ Postquàm determinatum est de timore secundùm se, & obiecto eius. Hic consequenter determinatur de causis eius, & prima ponitur amor, secunda defectus ar. 2. Patet autem ordo, quia quæ secundùm se conueniunt, sunt magis propinqua q̃ cã, & effectus.

Vtrum causa timoris sit amor.

Infra ar. 4. co. Et 2. 2. q. 19. arti. 9. ad 3. Et Pi. 19. — AD primũ sic proceditur. Videtur quòd amor non sit causa timoris. Illud enim quod introducit aliquid est causa eius; sed timor introducit amorem charitatis, vt Aug. dicit super canonicam Ioannis;* ergo timor est causa amoris, & non econuerso.

Aug. * Tracta. 9. ante med.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in 2. Rhetoricorũ,* quòd illi maximè timentur, a quibus expectamus imminere nobis aliqua mala, sed propter hoc, quòd ab aliquo expectamus malum, magis prouocamur ad odium eius, quàm ad amorem; ergo timor magis causatur ab odio, quàm ab amore.

Arist. * Cap. 5.

¶ 3 Præterea supra dictum est,* quòd ea quæ sunt a nobisipsis non habent rationem terribilium, sed ea quæ sunt ex amore maximè proueniunt ex intimo cordis; ergo timor ex amore non causatur.

* q. 42. ar. 3.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in lib. 83. q.* Nulli dubium est non aliam esse metuendi causam, nisi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum, omnis ergo timor causatur ex hoc, quòd aliquid amamus, amor igitur est causa timoris.

August. * q. 33. in princ.

¶ Hic quæritur de causa, quę est amor.

¶ Respondeo dicendũ, quòd obiecta passionum animæ se habent ad eas tanquàm formæ ad res naturales, vel artificiales, quia passiones animæ speciem recipiunt ab obiectis; sicut res prædictæ a suis formis. Sicut igitur quicquid est causa formæ, est causa rei constitutæ per ipsam, ita etiam quicquid, & quocunque modo est causa obiecti, est causa passionis. ——

¶ D. S. rñdet tali conclusione. Amor hoc mõ (s. per modum dispositionis materialis) est cã timoris. Probatur. Quicquid & quocunq; mõ est cã obiecti, est cã passionis; sed amor est cã obiecti timoris, aliquo mõ (non videlicet in gñe causæ efficientis, & inferentis malum terribile, sed per modũ dispositionis materialis) igitur conclusio vera. Huius rõnis D. S. ponit, & probat primò maiorẽ. Secundò minorem interserendo conclusionem, ibi. Contingit aũt &c. Maior probat a simili clarè in lrã. Cõsequẽter cum dicit.

¶ Contingit autem aliquid esse causam obiecti, vel per modum causæ efficientis, vel per modum dispositionis materialis; sicut obiectum delectationis est bonum apparens conueniens coniunctum, cuius causa efficiẽs est illud, quod facit coniunctionem, vel quod facit conuenientiam, vel bonitatem, vel apparẽtiam huiusmodi boni; causa autem per modum dispositionis materialis, est habitus, vel quæcunque dispositio secundùm quam [illegible] alicui conueniens, aut apparens illud bonum, quod est ei coniunctum. ——

¶ Manifestat minorẽ principalẽ præmittẽs primò quãdam distinctionẽ, secundò applicans eam pro minore, ibi. Sic igit &c. Dicit ergo quòd aliquid põt esse cã obiecti dupliciter, vel per modũ efficientis, vel per modum dispositionis materialis &c. clarè in litera.

¶ Sic igitur in proposito obiectum timoris est æstimatum malum futurum propinquum, cui resisti de facili nõ potest, & ideo illud, quod potest inferre tale malum, est causa effectiua obiecti timoris, & per consequens ipsius timoris. Illud autẽ, per quod aliquis ita disponitur, vt aliquid sit ei tale, est causa timoris, & obiecti eius per modum dispositionis materialis; & hoc modo amor est causa timoris; ex hoc enim, quòd aliquis amat aliquod bonum, sequitur, quòd priuatiuum talis boni sit ei malũ, & per consequens, quòd timeat ipsum tanquàm malũ. —

¶ Applicat distinctionẽ prædictã ad propositũ minoris. Et arguit sic pro ea, Illud, quod põt inferre tale malũ æstimatũ futurũ propinquũ, est cã effectiua obiecti timoris; per quod aũt ita disponit, vt aliquid sit ei tale malũ, est cã timoris, & obiecti eius per modũ dispositionis materialis; sed amor est huiusmodi; ergo &c. Maior patet ex distinctione, minor probat post conclusionẽ. Nota aũt, quòd amor dicit se per modum dispositionis materialis obiecti, non quòd obiectũ in se disponat, sed quia disponit hoiem, vt obiectũ tale appareat; quia si nõ amaret, non esset dispositus, vt malũ timeret. Sicut videmus, quòd quis nõ timet malum inimici, vel alterius quem nõ amat.

¶ Confirmatur etiam conclusio respon. auctoritate Augustini in argumento in contrarium, quæ iam declarata est, in quo videlicet genere &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* timor per se, & primò respicit ad malum, quod refugit, quod opponitur alicui bono amato; & sic per se timor nascitur ex amore, secundariò verò respicit ad id per quod prouenit tale malum; & sic per accidens, quãque timor inducit amorẽ inquantũ. s. Homo, qui timet puniri a Deo, seruat mandata eius, & sic incipit sperare, & spes introducit amorem, vt supra dictum est. —

* q. præter. arti.

* q. 40. ar. 7.

¶ Ad

¶ Ad maiorem, id quod introducit aliquid vniuersaliter, & per se est causa eius, non autem id quod introducit aliquid particulariter, & hoc per accidens. Ad minorem, dico ꝙ timor introducit amorem aliquem, illius videlicet quem quis timet punitur sed hoc per accidens ratione videlicet spei, quia sperat se consecuturũ bonum ab eo. Sed timor vniuersaliter, & per se præsupponit amorem illius rei, cuius contrarium timetur, quia est contra illud amatum. Et ergo negatur illa consequentia, quia magis est, quod est per se, & vniuersaliter, quàm quod est per accidens, & particulariter. Modo amor est vniuersaliter, & per se causa timoris. Timor autẽ est per accidens causa alicuius amoris. s. eius a quo prius timebat malum, & ex timore illius mali facit bonum, & sic finaliter incipit de eo sperare, & tunc illa spes est immediata causa amoris illius a quo spero bonum, & hoc patuit sup. q. 40. ar. 7.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ille a quo expectantur mala, primò quidem odio habetur; sed postquam ab ipso iam incipiunt sperari bona, tunc incipit amari; bonum autem cui contrariatur malum, quod timetur, a principio amabatur.

¶ Ad maiorem, maximè timentur a quibus expectamus mala. Verũ, tamen timor illorum malorum ab eis expectatorum, præsupponit amorem boni, cui illa mala cõtrariantur. Ad minorem. Verũ, prouocamur ad odium in principio, sed cauendo mala ab eo expectata, paulatim obseruamus voluntatem suam, & sic incipimus sperare, quòd benefaciet, & consequenter incipimus eum amare. Ergo timor &c. Negatur quòd originaliter proueniat ex odio, immo & odium illud, & timor malorum expectatorum est ab aliquo amore, ratione cuius illa mala habentur terribilia, licet illud odium de propinquo inducat timorem. Et probat hoc argumentum, secundum iam glosam, quòd timor causet aliquẽ amorem, modo dicto ad primum. Et tamen timor etiam præsupponit amorem eius, quod a principio amabatur, cui malum terribile cõtrariabatur. Et si argumẽtum bene ponderetur deberet inferre; ergo timor magis causat odium, quàm amorem. Et hoc est verũ, in principio; tunc enim causat odium; tamen in fine amorem, vt dicebatur ad primum tamen etiam præsupponit alium amorem. Et ad hæc vadit solutio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de eo, quod est causa mali terribilis per modum efficientis, amor autem est causa eius per modum materialis dispositionis, vt dictum est.*

¶ Ad maiorem. Ea quæ sunt a nobis ipsis in genere causæ efficientis; non habent rationem terribilis, vt sicut dictũ fuit q. 42. arti. 3. sed tamen quorum est dispositio in nobis, quæ facit ea talia videri, & haberi possunt esse terribilia, & quæ sunt a nobis in genere causæ materialis.

¶ Ad minorem, quæ sunt ex amore, sicut a cã effectiua illa procedunt ex intimo cordis. Verũ, sed ea circa quæ mouemur ratione amoris habentis se dispositiuè negatur, immo possunt aliqui motus præsupponere amorem ex parte agentis circa ea, quæ sunt maximè aduersa, & sic est in proposito: quia timor procedit ex amore, qui timor est circa ea, q̃ nõ sunt a nobis, nec procedũt a nobis, immo ab extrinseco; quæ tñ non essent terribilia, nec timerẽtur, nisi ratione amoris; quia videlicet sunt contra bonum amatum.

¶ Et posset dici concedendo maiorẽ, negando aũt minorẽ debitè subsumendam. s. sed ea quorum timoris amor est cã, procedũt a nobis. Constat enim hoc esse falsum. Amor quidẽ procedit a nobis; ergo ipse non est terribilis, sed ille amor est cã dispositiua, vt alia appareant terribilia, & sic est cã aliquo mõ rõne obiecti, non ipsum producendo, sed faciendo ipsum apparere terribile &c.

Vtrum defectus sit causa timoris.

AD secundum sic proceditur. Videtur ꝙ defectus nõ sit causa timoris. Illi enim qui potentiam hñt maximè timentur; sed defectus contrariatur potentię; ergo defectus non est causa timoris.

¶ 2 Preterea. Illi qui iam decapitantur maximè sunt in defectu, sed tales non timent, vt dicitur in 2. rhetoricorum;* ergo defectus non est causa timoris.

¶ 3 Præterea. Decertare ex fortitudine nõ prouenit ex defectu, sed decertãtes timent eos qui pro eisdem decertãt, vt dr̃ i 2. Rhetor.* ergo defectus nõ est cã timoris.

¶ Sed contra. Contrariorum contrariæ sunt causę, sed diuitiæ, & robur, & multitudo amicorum, & potestas excludunt timorem, vt dicitur in 2. Rhetorico.* ergo ex defectu horum timor causatur.

¶ Hic inquirit de alia causa timoris.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est* duplex causa timoris accipi potest, vna quidem per modũ materialis dispositionis ex parte eius, qui timet, alia per modũ causæ efficientis ex parte eius qui timetur.

¶ D. S. primò resumit distinctionẽ in præcedenti articulo habitam. Secundò secundùm eius duo membra ponit duas conclusiones responsiuas, primam ibi. Quantum igitur &c. secundam ibi. Quantum verò &c. Dicit ergo primò, quòd duplex est cã timoris. Vna per modũ materialis dispositionis tenens se ex parte timẽtis, quia facit eum dispositum, vt facile timeat. Alia per modũ causæ efficientis tenẽtis se ex parte obiecti, quæ videlicet põt inferre nocumentum terribile. Consequenter cum dicit.

¶ Quantum igitur ad primũ, defectus per se loquendo est causa timoris, ex aliquo enim defectu virtutis contingit, quòd non possit aliquis de facili repellere imminens malum.

¶ Respondet iuxta primum membrum tali conclusione. Defectus per se loquendo est cã timoris; sicut cã materialis dispositiua. Et hic loquẽdo de defectu in certa mẽsura. Ista cõclusio vnũ dicit, & dictũ limitat. Primò D. S probat dictũ, secũdò limitationẽ ponit, & declarat, ibi. Sed tñ &c. Primũ probatur sic. Ex aliquo defectu virtutis contingit, ꝙ non possit &c. vt in litera, igĩ conclusio vera. Antecedens notum, tenet consequentia, quia non posse repellere malum de facili, facit aliquid apparere, & habere sub ratione terribilis &c. Consequenter ibi.

¶ Sed tamen ad causandum timorem requiritur defectus, cum aliqua mẽsura; minor enim est defectus, qui causat timorem futuri mali, quàm defectus consequens malum præsens, de quo est tristitia, & adhuc esset maior defectus si totaliter sensus mali auferretur, vel amor boni, cuius contrarium timetur.

¶ Subiungit limitationẽ conclusionis quã exponit, quia si esset tantus defectus, qui argueret malum pñs, esset quidẽ maior, q̃ defectus timẽtis, cui malũ est absens, talis nõ causaret timorẽ. Et preterea si esset maximus defectus, vt malum non sentiretur, & bonum ex cuius amore prouenit timor, non amaretur, etiã non causaret. Oportet igitur, vt sit aliquis certus defectus, qui cõpatitur possibilitatẽ euasionis mali, & non hẽt necessitatẽ patiendi malũ. Et hoc patebit ad secũdũ, & qui hẽat modũ possibilẽ timoris. Deinde ibi.

¶ Quantum verò ad secundum, virtus, & robur per se loquendo est causa timoris; ex hoc enim quòd aliquid quod apprehenditur vt nociuum, est virtuosum, contingit quòd eius effectus repelli non potest.

¶ Determinat quæsitum quo ad secundum membrum dictę distinctionis, tali conclusione secunda respon. Virtus & robur (supple, & non defectus) per se loquendo est causa timoris ex parte obiecti in genere causæ efficientis (scilicet directè tanq̃ inferẽs malum nociuum) Hanc conclusionem primò probat, secundò reddit rõnem quare dixit per se, ibi. Contingit &c. Probatur sic, isto mõ illud est cã timoris ex parte obiecti, (scilicet mali inferẽdi) cuius effectus malus magis de difficili repelli potest; sed hoc contingit ex eo, quod aliquod est virtuosum, & robustũ, igitur. Robur &c. est causa isto modo per se. Deinde ibi.

¶ Contingit tñ per accidens, ꝙ aliquis defectus ex ista parte causat timorem, inquantũ ex aliquo defectu cõtingit, ꝙ aliquis velit nocumẽtum inferre, puta propter iniustitiam, vel quia ante lęsus fuit, vel quia timet lędi.

¶ Exponit quare dixit in conclusione per se, tali cõclusione declaratoria. Contingit per accidens (.i. indirectè mediante agente concitato) ꝙ aliquis defectus ex parte agentis obiectum est causa timoris. (Sicut supra dicebatur, ꝙ delectatio perficit indirectè operationem in genere causæ efficientis.) Probatur conclusio, illud est causa isto modo (.s. per accidens, & indirectè) quæ videlicet non infert, sed est id ratione cuius aliud infert (quod facit, ꝙ aliquis nocumentum velit inferre) sed defectus est hmõi, igitur &c. Minor probatur exemplariter, puta propter iniustitiã, vel lęsionẽ præcedentem, quæ important defectus, vel quia timet lędi, aliquis concitatur ad hoc, ꝙ velit se vindicare, & alium lędere &c. Vnde defectus secundum se non infert, sed est id sine quo non, & quasi occasio ex qua quis incitatur ad causandum malum terribile &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, quia robur est causa non timendi, vt dispositio materialis; per oppositũ defectus est cã per modũ dispositionis materialis faciens, vt aliquis ęstimet nõ facile posse vitare malum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de causa timoris ex parte causæ efficientis.

¶ Maior vera, qui habent potentiã timentur, sed non timent. Conclusio aũt vult, ꝙ defectus est cã timoris quo quis timet actiuè. Et secundò, maior vera. Sicut potentes inferre nocumentum, & malũ, & habentes se in gñe causæ efficiẽtis ad obiectum timoris. Ad minorẽ, vera, ergo defectus non est cã timoris in gñe causæ efficientis, tñ in gñe causæ materialis, quo aliquis timet, nõ: õne

Margin: * In corp. — Psalm. 26. col. 1. — Aristo. cap. 5. — * Cap. 5. — * Cap. 5. — * Ar. præce.

cuius per se timetur, nisi talis defectus coniungatur potentiæ, vt patet in tertia conclusione declaratoria.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui iam decapitantur sunt in passione præsentis mali, & ideo iste defectus excedit mensuram timoris.

¶ Ad maiorem. Verũ, sed talis defectus excedit modum timoris, quia affert necessitatem patiendi malum, & facit ipsum quasi esset præsens, quare timor non habet locum, sed desperatio, & tristitia. Oportet enim ad timorem adesse spem salutis, vt patuit quæst. 42. art. 2. in corpo.

¶ Minor vera, & patuit ratio in loco iam allegato; ergo defectus &c. Verũ, quicunque, sed vt dicit conclusio loquendo de defectu in mensura. s. compossibili obiecto timoris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd decertantes timent non propter potentiam qua decertare possunt; sed propter defectum potentiæ, ex quo contingit, quòd se superaturos non confidunt.

¶ Ad maiorem. Verũ, tamen decertantes quandoque aduertunt defectum potentiæ suæ, ex quo incipiunt timere se superandos. Minor vera quandoque, sed vt dictum est non propter potentiã, sed defectum potentiæ.

Quæstio quadragesimaquarta.

De effectibus timoris.

C DEinde considerandum est de effectibus timoris; & circa hoc quærũtur quatuor. Primò, Vtrum, timor faciat contractionem. Secundò, Vtrum, faciat consiliatiuos. Tertiò, Vtrum, faciat tremorem. Quartò, Vtrũ impediat operationem.

¶ Patet ordo, quia effectus posterior est causa. Et sunt quatuor effectus, & secundũ hoc habet præsens quæstio quatuor articulos.

Vtrum timor faciat contractionem.

Supra q. 25 art. 1. cor. & q. 45. art. 4 ad 1. & 2.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd timor non faciat contractionem. Contractione enim facta, calor & spiritus ad interiora reuocãtur; sed ex multitudine caloris, & spirituum in interioribus, magnificatur cor ad audacter aliquid aggrediendum, vt patet in iratis; cuius contrarium in timore accidit, non ergo timor facit contractionem.

¶ 2 Præterea. Multiplicatis spiritibus, & calore in interioribus per cõtractionem, sequitur ꝙ Homo in vocem prorumpat, vt patet in dolentibus; sed timentes nõ emittunt vocem, sed magis redduntur taciturni; ergo timor non facit contractionem.

¶ 3 Præterea. Verecundia est quædam species timoris, vt supra dictum est, * sed verecundati erubescunt, vt dicit Tullius 4. de Tusculanis quæstionibus, & Philosophus dicit in 4. Ethi. * rubor autem faciei non attestatur contractioni, sed cõtractio, non ergo contractio est effectus timoris.

*q. 42. ar. 4. ca. vltimo. * Non remot' a pri.

¶ Sed contra est, quod Damas. dicit 3. li. * ꝙ timor est virtus secundùm sistolem. i. secundùm contractionem.

Damasc. li. 3. ortho. fidei. * Cap. 23.

¶ Inquirit de primo effectu qui est contractio caloris, & spirituum ad interiora.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est; * in passionibus animæ est sicut formale ipse motus appetitiuę potentiæ; sicut autem materiale transmutatio corporalis, quorum vnum alteri proportionatur; vnde secũdùm similitudinem, & rationẽ appetitiui motus, sequitur corporalis transmutatio.

* q. 28. ar. 5.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Contractio ex parte materialis, & corporis est effectus timoris, quo ad formale timoris (præsertim naturalis) quod pono propter verecundiam, vt patet ad tertium. Ita quòd formale est contractio appetitus, & facit contractionem spirituum, & caloris ad interiora. s. ad partem nutritiuã. Probatur, secundùm similitudinem, & rationem appetitiui motus, qui est formale, sequitur trãsmutatio corporalis; sed timor quantum ad formale, & motum appetitus, importat quandam cõtractionẽ; ergo & ex parte corporis consequitur quædam contractio, tanquam effectus timoris quantum ad formale; huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem, ibi. Quantũ aũt &c. Tertiò conclusionem infert, ibi. Et secũdũ similitudinẽ &c. Maior ergo ꝓbatur a principio, & patuit q. 37. ar. 4. Cõsequẽter cũ dicit.

¶ Quantum autem ad animalem motũ appetitus, timor cõtractionem quandam importat. Cuius rõ est, ꝙa timor prouenit ex phantasia alicuius mali imminentis, quod difficile repelli potest, vt supra dictum est, * ꝙ autẽ aliquid difficile possit repelli, prouenit ex debilitatẽ virtutis, vt supra dictum est, * virtus autem quantò est debilior, tantò ad pauciora se potest extendere & iõ ex ipsa imaginatione, quæ causat timorem, sequitur quædã contractio in appetitu; sicut etiam videmus in morientibus, quòd natura retrahitur ad interiora propter debilitatem virtutis; & videmus etiam in ciuitatibus, quòd quando ciues timent retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt quantum possunt ad interiora.

*q. 41. ar. 2. *q. 43. ar. 2.

¶ Subiungit minorẽ, quam probat clarè in litera. Et nota circa minorem hanc, vt iacet in litera, ꝙ D. S. non dicit, ꝙ timor quantum ad formale, & motum appetitus, faciat contractionem; sed importat cõtractionẽ, quia est essentialiter motus, quo appetitus deiicitur, & trahitur ad seipsum fugiendo. Si autem diceretur facere cõtractionem, hoc esset formaliter, sicut supra dictum est de amore q. 28. ar. 1. vbi dicebatur, ꝙ amor esset vnio, & faceret vnionẽ formaliter; sic timor est cõtractio, id est motus qui cõsistit in recessu, & facit contractionem. s. in appetitu &c. Consequenter ibi.

¶ Et secundùm similitudinẽ huius contractionis, quæ pertinet ad appetitũ animalẽ, sequitur et in timore ex parte corporis, cõtractio caloris, & spirituũ ad interiora.

¶ Subinfert conclusionem responsiualem iam probatam. Quę et confirmatur argumento in contrarium, quia robur est causa non timendi, vt dispositionis materialis; per oppositum defectus est cã per modum dispositionis materialis, faciens vt aliquis æstimet nõ facile posse vitare malum &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in libro de problematibus, * licet in timentibus retrahantur spiritus ab exterioribus ad interiora, non tamen est idem motus spirituum in iratis, & timentibus. Nã in iratis propter calorẽ, & subtilitatem spirituum, quę proueniunt ex appetitu vindictæ, interius fit spirituũ motus ab inferioribus ad superiora, & ideo congregantur spiritus, & calor circa cor. Ex quo sequitur, ꝙ irati reddũtur prompti, & audaces ad inuadendum. Sed in timentibus propter frigiditatẽ ingrossantem, spiritus mouentur a superioribus a d inferiora, quæ quidem frigiditas cõtingit ex imaginatione defectus virtutis, & iõ nõ multiplicantur calor, & spũs circa cor, sed magis a corde refugiũt; & pp hoc timẽtes non prõpte inuadũt, sed magis refugiũt.

Aristo. *In sect. 27 proble. 1. & 3.

¶ Ad maiorem contractione facta, calor & spiritus ad interiora reuocantur. Verũ, vel ad interiora superiora. s. ad cor, vel ad interiora inferiora, quæ sunt vbi vigent potentiæ nutritiuæ, vbi est emissio superfluitatũ, & circa stomachũ. Ad minorem. Ex multitudine caloris, & spirituũ in interioribus, qñ trahuntur ad superiora, tunc magnificatur cor, sed qñ trahuntur ad inferiora, tunc deserũt cor, & Homo efficitur parui animi. In iratis trahunt ad superiora. Vnde negatur cõsequentia; quia timor ingrossat spũs, & trahit ad inferiora pp frigiditatẽ, q̃ accidit ex imaginatione defectus virtutis. Et sic facit cõtractionẽ, nõ obstãte reuocatiõe spũum ad iteriora, qa nõ q̃libet talis reuocatio est cã audaciç, sed aliqua ad supiora Probat aũt hæc iõ, ꝙ nõ facit cõtractionẽ ad superiora.

¶ Ad secundũ dicendum, ꝙ naturale est cuilibet dolẽti, siue homini, siue aĩali, ꝙ vtatur quocunq; auxilio ad repellendũ nociuũ pñs, quod infert dolorẽ; vñ videmus, ꝙ aĩalia dolẽtia percutiũt, vel faucibus, vel cornibus; maximũ aũt auxiliũ ad oĩa in animalibus est calor, & spũs; & iõ in dolore natura cõseruat calorẽ, & spiritũ interius, vt hoc vtatur ad repellendũ nociuũ; & iõ, vt Philosophus dicit in li. de problematibus, * ꝙ multiplicatis spiritib. introrsum, & calore, necesse, ꝙ emittant p vocẽ, & pp hoc dolentes vix se pñt continere q̃n clament; sed in timẽtibus fit motus interioris caloris, & spiritũ a corde ad inferiora, vt dictũ est, * & iõ timor cõtrariatur formationi vocis, q̃ fit per emissionẽ spiritũ ad superiora per os, & pp hoc timor tacentes facit, & inde est etiã, ꝙ timor tremẽtes facit, vt dicit Philosophus in li. de ꝓblematib. *

*In sect. 27 proble. 3. * Ad primum. *In sect. 27 problem. 9. & 10.

¶ Ad maiorẽ, multiplicatis spiritibus in interioribus per contractionem. Verũ, tractis ad superiora, & ad cor, sequitur quòd Homo in vocem prorumpat. Si aũt contrahatur ad inferiora, negatur, quia formatio vocis fit p emissionẽ spiritũ per superiora ad os.

ad os. Ad minorem. Verũ; quia eſt contractio verſus inferius, ergo timor non facit contractionem, verũ, quãcunq; ſed ad inferiora

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut pericula mortis non ſolùm contrariantur appetitui animali; ſed etiã contrariantur naturæ, & propter hoc in huiuſmodi timore non ſolùm fit contractio ex parte appetitus; ſed etiã ex parte naturæ corporalis. Sic.n. diſponitur animal ex imaginatione mortis, contrahens calorem ad interiora, ſicut quando naturaliter mors imminet, & inde eſt, ꝙ timentes mortem palleſcunt, vt dicitur in 3. Ethi.* ſed malum quod timet verecundia nõ opponitur naturæ; ſed ſolùm appetitui animalis, & ideo fit quædam contractio ſecundùm appetitum animalem, non autẽ ſecundũ naturã corporalem; ſed magis aĩa quaſi in ſe contracta vacat ad motionem ſpirituum, & caloris; vnde fit eorum diffuſio ad exteriora; & propter hoc verecundati erubeſcunt.

*Cap. 8.

¶ Maior vera; ſed eſt de malo appetitus, & contriſtatiuo, nõ de malo naturæ, vnde eſt timor animalis non naturalis. Minor vera, non quia ibi ſit contractio appetitus; ſed quia anima contracta vacat, & intendit motioni, & agitationi ſpirituum, & caloris. Vltra, Rubor autem faciei nõ atteſtatur contractioni. Verum, corporali, & ſpirituum ad cor. tamen atteſtatur contractioni appetitus, & animali. Vltra, Non ergo contractio, verum, corporalis eſt effectus, ſemper timoris, verum, animalis; tamen ſemper naturalis timoris; quia quando imaginatur malum naturæ (ſicut mortem) ſpiritus introrſum trahuntur. Verecundia autem eſt timor animalis, & de malo contriſtatiuo non corruptiuo &c.

Vtrum timor faciat conſiliatiuos.

D
1.2.q.27.articu. 9. ad 3. & q.54. articu. 2. ad 4. & q.129.ar. 7. cor. & Pſal. 12. comm. 2. ſ.

AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur, quòd timor non faciat conſiliatiuos. Non enim eſt eiuſdem conſiliatiuos facere, & conſiliũ impedire; ſed timor conſiliũ impedit; omnis enim paſſio perturbat quietẽ, quæ requiritur ad bonũ vſum rõnis, ergo timor nõ facit cõſiliatiuos.

¶ 2 Præterea, conſilium eſt actus rationis de futuris cogitantis, & deliberantis; ſed aliquis timor eſt excutiẽs cogitata, & mentem a ſuo loco remouet, vt Tullius dicit in 4. de Tuſculanis quæſtionibus,* ergo timor non facit conſiliatiuos; ſed magis impedit conſilium.

*In fol. 4. à prin. libr.

¶ 3 Præterea, ſicut conſilium adhibetur ad vitãdum mala, ita etiam adhibetur ad conſequendum bona, ſed ſicut timor eſt de malis vitãdis, ita ſpes eſt de bonis cõſequendis, ergo timor nõ facit magis conſiliatiuos q̃ ſpes.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in ſecundo Rhetoricorum,* quòd timor conſiliatiuos facit.

*Ariſt. c. 5.

¶ Hic inquirit de alio effectu, qui eſt facere conſiliatiuos.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ aliquis poteſt dici cõſiliatiuus dupliciter. Vno modo a voluntate ſeu ſolicitudine conſiliandi, & ſic timor conſiliatiuos facit; quia vt Phüs in 3. Ethi. dicit,* Conſiliamur de magnis in quib. quaſi nobis ipſis diſcredimus. Ea autẽ quę timorẽ incutiũt nõ ſunt ſimplr̃ mala; ſed hñt quãdã magnitudinẽ, tũ ex eo, ꝙ apprehenduntur, vt quæ difficiliter repelli pñt, tũ ẽt; quia apprehendunt, vt de propè exiſtentia, ſicut iã dictũ eſt,* vñ hoĩes maximè in timoribus quærunt conſiliari.

*Ariſt. c. 3.

*q. 42. ar. 2.

¶ D. S. diſtinguit intellectum quęſiti, ſecundùm ꝙ dupliciter aliquis poteſt dici conſiliatiuus, & ſecundùm hoc reſpondet duabus concluſionibus. Secunda ibi. Alio modo &c. Declarat ergo primũ modum conſiliatiui; quia vno modo dicitur conſiliatiuus ꝓpter voluntatem, & ſollicitudinem, vel appetitum conſiliandi. Concluſio prima. Timor facit conſiliatiuos iſto modo (.i. timens libenter haberet conſilium quomodo euaderet malũ terribile.) Probatur. Conſiliamur de magnis: ſed ea quæ timorem incutiunt non ſunt ſimpliciter mala; ſed habent quandam magnitudinem, igitur cõcluſio vera. Maior eſt Phil. minor claret ex litera dupliciter. Et intelligitur, ꝙ ea quæ timorem incutiunt nõ ſunt mala ſimpliciter ſine addito (.i. non mala, quocunque modo, ſed cum addito) .ſ. magna mala. Et non intelligitur hic nõ ſimpliciter mala, (id eſt non omnino mala,) ſed vt dictum eſt. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo dicitur aliquis cõſiliatiuus a facultate bene conſiliandi, & ſic nec timor ne aliqua paſſio conſiliatiuos facit; quia homini affecto ſecundùm aliquam paſſionem videtur aliquid vel maius, vel minus, quàm ſit ſecundum rei veritatem, ſicut amanti videntur ea q̃ amat meliora, & timenti ea quæ timet terribiliora, & ſic ex defectu rectitudinis iudicij quælibet paſſio quantum eſt de ſe impedit facultatem bene conſiliandi. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

¶ Subiungit ſecundũ membrũ prædictę diſtinctionis, ꝙ ſecundo modo dr̃ conſiliatiuus a facultate bene conſiliandi. Et ſic eſt quęreꝛe. An timor iuuet, & det potentiam, & facultatem bene cõſiliãdi.

Secunda concluſio reſpon. Nec timor nec aliqua paſſio, (ſcilicet perturbans, & præueniens iudicium rationis) conſiliatiuos facit. Probatur. Quęcunque faciunt aliquid videri maius, vel minus, quàm ſit in veritate, non faciunt hominem bene conſiliatiuũ; ſed timor, & quælibet alia paſſio, (ſcilicet perturbans) faciũt aliquid videri maius, vel minus, quàm ſit in veritate, igitur cõcluſio vera. Maior patet extra literam; quia bene conſiliatiuus dicitur iſto modo, qui poteſt deuenire ad finem conſilij qui eſt rectum iudicium, quod cõſiſtit in adęquatione ad rem &c. Minor declarat̃ in litera.

¶ Et poſſet ſecũdò argui magis ad literam, quælibet paſſio cauſat defectum rectitudinis iudicij, igitur quęlibet impedit conſiliũ, conſequentia nota. antecedẽs patet; quia homini affecto &c. vt in litera. Valent etiam pro iſto articulo quæ habentur ſup. q. 24. ar. 3.

¶ Confirmatur etiam concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primi maiorem, non eſt eiuſdem conſilium impedire, & conſiliatiuos facere. Verum, ſecundùm idem, & conſiliatiuũ accipiendo eodem modo, ſed idẽ poteſt facere cõſiliatiuos .i. ſolicitos de bono conſilio, & tñ impedire tanq̃ impedimentum ligans rectum iudicatorium. Ad minorem, de timore immoderato vera, & perturbante, quæ impedit conſilium ne bene fiat, & aliquis bene conſilietur; tñ facit vt aliquis acciperet libenter conſilium, etiã ab alio. Et quo ad facultatem tamen nõ impedit ſolicitudinem; ergo: timor non facit conſiliatiuos, verum, ſecundo modo.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ quãtò aliqua paſſio eſt fortior, tantò magis homo ſecundùm ipſam affectus impeditur, & ideo qñ timor fuerit fortis vult quidẽ homo, conſiliari, ſed adeò perturbatur in ſuis cogitationibus, ꝙ conſilium adinuenire non poteſt. Si autem ſit paruus timor qui ſolicitudinem conſiliandi inducat nec multum rationem cõturbet, poteſt etiam conferre ad facultatem bene conſiliandi ratione ſolicitudinis conſequentis.

¶ Ad minorem. Aliquis timor eſt excutiens cogitata, verum, timor perturbans, & immoderatus pręueniens rationem, tamẽ non moderatus, qui ratione ſolicitudinis cõfert ex parte vna, & ex alia non impedit. Ergo, verum, perturbans non facit ad facultatem, tamen facit primo modo cõſiliatiuos; quia etiam perturbatus timore vult conſiliari. Eſto non bene poſſit, vt declarat D. S.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ etiam ſpes facit conſiliatiuos; quia vt in 2. Rhetoricorum Philoſophus dicit.* Nullus conſiliatur de his de quibus deſperat, ſicut nec de impoſſibilibus, vt dicitur in 3. Ethi.* Timor tamen facit magis conſiliatiuos, quàm ſpes; quia ſpes eſt de bono prout poſſumus ipſum conſequi, timor autẽ de malo prout vix repelli poteſt, & ita magis reſpicit rationẽ difficilis timor quàm ſpes, in difficilibus autem maximè in quibus nobis non cõfidimus cõſiliamur ſicut dictũ eſt.*

*Ariſt. c. 5.

*Ariſt. c. 3.

*In cor.

¶ Ad conſequens, quod dicit (magis &c.) dicitur quidem, ꝙ ſpes facit conſiliatiuos; quia conſilium eſt ſolum de poſſibilibus, & ſperatis; ſed magis timor; quia conſilium eſt de difficilibus; modo quod timetur habetur tanquam difficilius, quàm quod ſperatur, ideo negatur conſequentia.

Vtrum timor faciat tremorem.

E
ſupra art. 1. ad 2. fin. & Pſalm. 17. co. 7.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd tremor non ſit effectus timoris; tremor enim ex frigore accidit, videmus enim infrigidatos tremere; timor autem non videtur cauſare frigus; ſed magis calorem deſiccantem, cuius ſignum eſt, quòd timentes ſitiunt, & præcipuè in maximis timoribus, ſicut patet in illis qui ad mortem ducuntur, ergo timor non cauſat tremorem.

¶ 2 Præterea, emiſſio ſuperfluitatum ex calore accidit, vnde vt plurimum medicinę laxatiuę ſunt calidę; ſed huiuſmodi emiſſiones ſuperfluitatũ ex timore frequenter contingunt, ergo timor videtur cauſare calorem, & ſic non cauſat tremorem.

I

¶ 3 Præterea, in timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur, ſi igitur propter hmõi reuocationẽ caloris in exterioribus homo tremit, videtur ſimiliter, ꝙ in

omnibus exterioribus membris deberet causari tremor ex timore, hoc autem non videtur, non ergo tremor corporis est effectus timoris.

¶ Sed contra est, quod Tullius dicit in 4. de Tusculanis quæstionibus, * quòd timorem sequitur tremor, & pallor, & dentium strepitus.

[* In fol. 4. a pen. lib.]

¶ Hic quærit de tertiò effectu qui est tremor corporis in certis membris.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est, * in timore fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora, & ideo exteriora frigida remanent, & propter hoc in eis accidit tremor, qui causatur, ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiusmodi autem debilitatem maximè facit defectus caloris, qui est instrumentũ quo anima mouet, vt dicitur in 2. de anima. *

[* ar. 2. huius quæst.] [* tex. 30.]

¶ D.S. deducit talem conclusionem respon. quam tangit implicitè in substantia. Tremor (scilicet corporis,) est effectus timoris. Probatur. In timore fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora, & per consequens exteriora membra frigida remanẽt, igitur ex timore sequitur tremor tanquam effectus. Antecedens patet ex ar. 1. Tenet consequentia: quia tremor causatur ex debilitate &c. vt in litera, ergo bene sequitur, timor facit frigiditatẽ, & debilitatem virtutis contentiuè membrorum, trahendo ad interiora, igitur est causa tremoris, vt dicit conclusio.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd calore ab exterioribus ad interiora reuocata, multiplicatur calor interius, & maximè versus inferiora, idest circa nutritiuam; & ideo consumpto humido consequitur sitis, & etiam interdum solutio ventris, & vrinę emissio, & quandoq; etiam seminis; vel huiusmodi emissio superfluitatum accidit propter contractionem ventris, & testiculorum, vt Philosophus dicit in lib. de Problematibus. * Vnde patet solutio ad secundum.

[* Aristo. in sect. 17. Problem. 12.]

¶ Maior vera, ex frigore illorum membrorum quæ tremunt. Ad minorem. Timor non causat frigus in exterioribus membris, & timor præsertim naturalis (quod dico propter verecundiam, vt patuit art. 1 ad tertium) negatur. Sed verum, quòd causat calorem in interioribus in parte nutritiua; sed nihilominus calor relinquit exteriora, quare sequitur tremor. Et quia sitis est partis vegetatiuę. Ideo consumpto humido in illa parte per calorem attractum, sequitur sitis, & quandoque emissio superfluorum propter contractionem, & constrictionem circa illam partem &c. Et per hoc dicit D.S. etiam patere ad secundum.

¶ Ad secundum. Concedo totum vsque ibi, ergo timor videtur causare calorem. Dico verum, in interioribus inferioribus; sed retrahit ab exterioribus. Vltra, & sic non causat tremorem exteriorum, negatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia in timore calor deserit cor a superioribus ad inferiora tendens, ideo timẽtibus maximè tremit cor, & membra quæ habent aliquam connexionem ad pectus, vbi cor est, vnde timentes maximè tremunt in voce propter vicinitatem vocalis arteriæ ad cor. Tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula propter continuationẽ ad cor, vnde & strepitus dentium sequitur, & eadem ratione brachia, & manus tremunt. Vel etiam; quia huiusmodi membra sunt magis mobilia propter quod & genua tremunt timentibus secundùm illud. Esa. 35. Cõfortate manus dissolutas, & genua trementia roborate.

¶ Negatur illa. Videtur, quòd similiter omnia deberent tremere. Et ratio in solutione; quia tremor causatur propter defectum virtutis cõtentiuę quæ est principaliter ex corde, & ideo illa membra quæ viciniorem habitudinem ad cor habent, & secundò quæ sunt magis mobilia, illa magis tremunt, deserente se illa virtute contentiua membrorum.

Vtrum timor impediat operationem.

F

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd timor impediat operationem. Operatio enim maximè impeditur ex perturbatione rationis quæ dirigit in opere; sed timor perturbat rationem, vt dictum est, * ergo timor impedit operationem.

[* art. 2. huius quæst.]

¶ 2 Præterea, illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiunt, sicut si aliquis incedat super trabẽ in alto positam, pp timorẽ de facili cadit, nõ autem caderet si incederet super eandẽ trabẽ in imo positam ppter defectũ timoris, ergo timor impedit operationẽ.

¶ 3 Præterea, pigritia siue segnities est quædã species timoris; sed pigritia impedit operationẽ, ergo & timor.

¶ Sed cõtra est, quod Apostolus dicit ad Phil. 2. Cum metu & tremore vestram salutem operamini, quod non diceret si timor bonam operationem impediret, timor ergo non impedit bonam operationem.

¶ Inquirit de quarto effectu &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd operatio hominis exterius causatur quidem ab anima sicut a primo mouẽte; sed a membris corporeis sicut ab instrumẽtis. Contingit autem operationẽ impediri, & propter defectum instrumenti, & propter defectum principalis mouentis.

¶ D.S. primò ponit quoddam notabile fundamentale virtualiter distinctum. Secundò secundum hoc distinctè respondet, ibi. Ex parte igitur &c. Notat ergo primò, & supponit, ꝙ operatio hominis causatur &c. vt iacet in litera per totum; & habet suppositum duas partes propter duplicem defectum operationis, scilicet principalis agentis, & instrumenti. Consequenter cum dicit.

¶ Ex parte igitur instrumẽtorum corporalium timor quantũ est de se semper natus est impedire exteriorem operationem propter defectum caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris.

¶ Respondet secundùm prędictum suppositum distinctè, primò quo ad defectum instrumenti, secundò quo ad defectum principalis mouentis. s. animæ, ibi. Sed ex parte animæ &c. Primum facit tali conclusione responsi. Ex parte instrumentorum corporalium, timor quantum est de se semper impedit operationem. Probatur ex timore accidit defectus caloris in exterioribus membris, ergo conclusio vera. Antecedens patet ex ar. 3 Tenet consequẽtia; quia propter defectum caloris fiunt debilia, & tremunt, & per cõsequens inabilia ad exteriorem operationem. Et dicit conclusio quantum est de se; quia si esset valdè modicus non impediret pp imperfectionẽ; sed tamen de se semper impedit. Cõsequenter ibi.

¶ Sed ex parte animæ si sit timor moderatus nõ multum rationem perturbans, confert ad bene operandum, inquantum causat quandam solicitudinem, & facit hominem attentius consiliari, & operari.

¶ Prosequitur secundam partem suppositi, & respondet iuxta secundùm defectũ operationis duabus conclusionibus, secundam ibi. Si verò &c. Prima est, ex parte animæ, (idest ex parte qua anima causat mediante imaginatione, & ratione) timor moderatus confert ad bene operandum, (idest facit magis attentam, & non impedit consilium, & iudicium.) Et intelligitur conclusio, quãdo timor non est de operatione, sed de his quæ quis per operationẽ nititur effugere. Probatur conclusio, quia timor causat quandam solicitudinem, & facit hominem attentius consiliari, & operari, igitur conclusio vera. Antecedens patet ex prædictis, consequẽtia de se nota; quia attentio & diligentia multum conferunt ad operandum. Et ita habetur, quòd timor moderatus facit animã quantum est de se bene operari, licèt membra exteriora per timorem non sint ita abilia ad exequendum, quod anima operatur diligenter, sicut patet sensibiliter. Si quis cum timore etiam aliquali cantet; quia tunc quidem diligenter attendit, & minus errat; sed vox aliqualiter præpeditur. Deinde cum dicit.

¶ Si verò timor tantum increscat, ꝙ rationem perturbet, impedit operationẽ ex parte animæ, sed de tali timore Apl's nõ loquitur. Et per hoc patet rñsio ad primum.

¶ Ponit secundam conclusionem iuxta secundùm membrũ suppositi. istã, Timor perturbans impedit operationem etiam ex parte animæ, (i. facit vt minus attẽtè, & minus consultè operetur anima. Patet conclusio de se; quia ideo dicitur perturbãs, ꝙ iudicium rectum impedit, & per consequens, (vt patuit ar. 2.) facit minus videri maius &c. Valẽt pro ista conclusione quæ supra habita sunt. q. 24. art. 3. Et per hanc conclusionem D.S. docet intelligẽdam auctoritatem allegãdam in argumento in contrarium. Et vult etiam per eam esse solutum primum argumentum in oppositum adducendum, quod probat hanc conclusionem.

¶ Auctoritas autem Apostoli in argumento in contrarium est pro secunda conclusione.

¶ Ad primum. Maior vera, & hoc est ex parte animę. Ad minorem, non quicunque timor; sed immoderatus, & præueniens iudicium rationis, & obnubilans; sed non est vera de timore moderato, & imperato, quia talis confert ad vsum rationis propter attentionem, & solicitudinem, ergo timor impedit, verum, perturbans, & immoderatus. Vnde hæc ratio est pro secũda conclusione.

¶ Ad

¶Ad secundùm dicendum, quòd illi, qui cadunt de trabe in alto posita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem casus imaginati.

¶Ad maiorem. Qui faciunt cum timore perturbante deficiunt in operatione. Et probationem concedo, quia tales timent timore perturbante, quia imaginatio perturbatur, & per consequens etiam corpus. Ergo timor, &c. Verum, perturbans.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis timens refugit id, quod timet, & ideo cũ pigritia sit timor de ipsa operatione, inquantum est laboriosa, impedit operationem, quia retrahit voluntatem ab ipsa; sed timor, qui est de alijs rebus intantum adiuuat operationem, inquantum inclinat voluntatem ad operandum ea, per quæ homo effugit id, quod timet.

¶Maior vera, segnities est quidam timor, sed de operatione, licet ratione laboris, & difficultatis. Minor vera, quia retrahit voluntatem ab ipsa operatione. Vltra. Ergo timor impedit, &c. Verum, de quo est, tamen timor de alia re, quàm de operatione non impedit (immo promouet) operationem, qua resistitur malo futuro imminenti, quia timor est causa dispositiua, & inclinatiua ad operationes, per quas effugitur quod timetur. Et ergo dixi circa secundam conclusionem, quando timor moderatus non est de operatione, &c. Si autem est immoderatus, impedit, licet non solicitudinem, tamen facultatem.

Quæstio quadragesimaquinta.

De audacia.

G DEinde considerandum est de audacia, & circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum audacia sit contraria timori. Secundò, quomodo audacia se habeat ad spem. Tertiò, de causa audaciæ. Quartò, de effectu ipsius.

¶Postquam determinatum est de timore, hic determinatur de audacia. Et patuit ratio ordinis sup. q. 41, quia audacia pertinet ad eandem coniugationem cum timore, & posterior est timore tanquam per accidens, eo quod est per se. Et tria sunt principaliter in ista quæstione. Primò inquirit quid sit audacia. Secundò inquirit causam eius, ar. 3. Tertiò effectus eius, 4. ar. Circa primum primò ostendit propositum, manifestando quomodo audacia habeat se ad timorem. Secundò quomodo ad spem, in 2. ar. Ex qua comparatione innotescit quidditas audaciæ.

Vtrum audacia sit contraria timori.

Sup. q. 23. ar. 2. co. fin. Et inf. præsen. q. ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 123. ar. 3. ad 3. & q. 129 artic. 6. ad 4. Augus. q. 31. ... AD primum sic proceditur. Videtur, quòd audacia non contrarietur timori. Dicit enim Aug. in lib. 83. q.* quòd audacia vitium est; vitium autem virtuti contrariatur; cum ergo timor non sit virtus, sed passio, videtur, quòd timori non contrarietur audacia.

¶ 2 Præterea, vni vnum est contrarium, sed timori contrariatur spes; non ergo contrariatur ei audacia.

¶ 3 Præterea, vnaquæq; passio excludit passionem oppositã; sed id, quod excluditur per timorem est securitas. Dicit enim August. 2. confes.* quòd timor securitati præcauet; ergo securitas contrariatur timori, non ergo audacia. *Aug. c. 6.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rhetoric.* quòd audacia est timori contraria. *Arist. c. 5.

¶Hic primò comparat audaciam timori penes cõtrarietatem. Ex qua comparatione innotescit genus, & species audaciæ, & consequens quidditas.

¶Respondeo dicendum, quòd de ratione contrariorum est, quòd maximè à se distent, vt dicitur in 10. Metaph.* Illud autem, quod maximè distat à timore est audacia; timor enim refugit nocumentum futurum propter eius victoriam super ipsum timentem, sed audacia aggreditur periculum imminens propter victoriam sui super ipsum periculum; vnde manifestè timori contrariatur audacia. *Arist. c. 13.

¶D. S. respondet tali conclusione. Audacia contrariatur timori, probatur, de ratione contrariorum est, quòd maximè distent; sed audacia maximè distat à timore, igitur, &c. Maior habetur ex 10. Metaphy. Minor probatur, quia accessus ad aliquod malum, maximè distat à recessu ab eodem; sed audacia dicit accessum ad periculum, & malum propter victoriam super ipsum. (Audacia enim tendit in malum arduum, vt euadat eius subiectionem.) Timor autem recedit, igitur, &c. Et valent pro isto artic. quæ dicta sunt, q. 40. art. 4. in cor. & ad primum.

¶Confirmatur etiam conclusio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd ira, & audacia, & omnium passionum nomina dupliciter accipi possunt. Vno modo secundùm quòd important absolutè motus appetitus sensitiui in aliquod obiectum bonum, vel malum, & sic sunt nomina passionum. Alio modo secundùm quòd simul cum huiusmodi motu important recessum ab ordine rationis, & sic sunt nomina vitiorum, & hoc modo loquitur Augus. de audacia; sed nos loquimur nunc de audacia secundùm primum modum. *August.*

¶Ad maiorem dico, quòd audacia secundùm speciem suam, vt est passio, vt sic, non est vitium, sicut sup. q. 24 art. 4. dictum est, quòd passiones secundùm esse naturæ non sunt malæ. Sed verum est, quòd audacia in homine, quia importat modum, qui est in potestate hominis, & contra ordinem rationis, sic est vitium, & opponitur virtuti. s. fortitudinis penes excessum.

¶Ad minorem, vitium formaliter contrariatur virtuti, si capitur propriè vitium. Si autem capitur largè pro actu, tunc est peccatum. Et opponitur actui vitij, vt patebit inf. q. 71. artic. 1. Vltra. Cum ergo, &c. Conceditur de timore de quo nunc loquimur. Videtur, quòd timori non contrariatur audacia, verum, vt audacia est vitium, sic non contrariatur timori; tamen vt est motus appetitus accedens, opponitur timori recedenti.

¶Et vult breuiter solutio, quòd audacia cõsideratur dupliciter. Vno modo pro tali motu appetitus sensitiui, tunc contrariatur timori, vt etiam passio est, & cõtrario modo se habet ad obiectũ. Alio modo accipitur vt audacia nominat in homine motum, qui est contra ordinem rationis, & formaliter, vt vitium, & sic opponitur virtuti, vel magis, vt accipitur sicut peccatum, opponitur actui, vel passioni, vt est secundùm ordinem rationis. Sicut in simili peccatum veniale, & mortale, in esse peccati formaliter, distinguuntur genericè, & specificè; tamen vt actus humani circa obiectum possunt esse eiusdem speciei, vt infra patebit. Sic audacia, vt vitium opponitur virtuti; sed vt passio opponitur alteri passioni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vni secundùm iddem non sunt plura contraria, sed secundùm diuersa nihil prohibet vni plura contrariari, & sic dictum est supra,* quòd passiones irascibilis habent duplicem contrarietatem, vnam secundùm oppositionem boni, & mali, & sic timor contrariatur spei; & aliam secundùm oppositionem accessus, & recessus, & sic timori contrariatur audacia, spei verò desperatio. *q. 23. ar. 2. q. 40. ar. 4.

¶Ad maiorem sæpe dictum est. Et dicitur nunc etiam, quòd vni vnum est contrarium. Vno modo accipiendo cõtrarietatem, & in vno modo contrarietatis; sed secundùm diuersos modos cõtrarietatis nihil prohibet in passionibus irascibilis vni passioni plures esse contrarias, vnam secundùm contrarietates obiecti, & sic contrariatur spes timori; aliam secundùm accessum, & recessum ab eodem, & sic contrariatur timori audacia.

¶Et secundò, vni vnum est contrarium, præsertim in his, quæ specificantur per intrinseca sui generis, & in absolutis; sed in his, quæ specificantur per extrinseca (vt passiones, motus, &c.) vni possunt diuersa esse contraria in diuersis modis contrarietatis, sic est hic.

¶Nota, quòd quando D. S. dicit in solutione, quòd timori secundùm diuersa sint diuersa contraria, non intelligitur secundùm diuersas partes ipsius timoris, sed quodlibet contrariatur toti, sed secundùm diuersa, & diuersis modis; quia vnum penes obiectum, aliud penes modum contrarium se habendi ad iddem obiectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd securitas non significat aliquid contrarium timori, sed solam timoris exclusionem; ille enim dicitur esse securus, qui non timet; vnde securitas opponitur timori, sicut priuatio, audacia autem sicut contrarium; & sicut contrarium includit in se priuationem, ita audacia securitatem.

¶Ad maiorem, vnaquæque passio excludit suam oppositam. Verum, contrariam, & cum hoc priuationem. Minorem. Securitas excluditur sicut priuatio, vt declaratur in litera; quia securitas dicit cessationem timoris, non timendo mala imminentia, & sperat se euasurum malum de facili, sicut supra tangebatur, quæstio. 40. artic. 8. ad primum. Vltra. Ergo securitas contrariatur, &c. Negatur, sed opponitur sibi priuatiuè, & audacia opponitur contrariè.

Vtrum

Utrum audacia consequatur spem.

H

Sup. q. 25. ar. 3. cor. & inf. pte. . q. ar. 3. co. Et q. . . . 1 25. ar. 2. ad 3. & q. 129. ar. 7. co. Et Ver. q. 25. art. 5. ad 2. Et 3. Eth. loc. 4 col. 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd audacia non consequatur spem. Audacia enim est respectu malorum, & terribilium, vt dicitur in 3. Ethic.* spes autem respicit bonum, vt sup. dictum est;* ergo habent diuersa obiecta, & non sunt vnius ordinis; non ergo audacia consequitur spem.

¶ 2 Praeterea, sicut audacia contrariatur timori, ita desperatio spei; sed timor non sequitur desperationem, quinimmo desperatio excludit timorem, vt Philosoph. dicit in secundo Rhetoricorum;* ergo audacia nõ consequitur spem.

¶ 3 Praeterea, audacia intendit quoddam bonum. s. victoriam; sed tendere in bonum arduum pertinet ad spem; ergo audacia est idem spei; non ergo consequitur ad spem.

¶ Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 3. Ethic.* ꝙ illi, qui sunt bonae spei sunt audaces; videtur ergo audacia consequi spem.

* Arist. c. 6. & 7. * q. 40. ar. 1. * Arist. c. 5. * Arist. c. 8.

¶ Hic comparat audaciam ad spem, penes sequelam, ex qua comparatione etiam innotescit conditio audaciae, & obiectum.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut iam pluries dictum est,* omnes huiusmodi passiones animae ad appetitiuam potentiam pertinent; omnis autem motus appetitiuae potentiae reducitur ad prosecutionem, vel fugam. Prosecutio autem, vel fuga est alicuius, & per se, & per accidens; per se quidem est prosecutio boni, fuga verò mali; per accidens autem potest prosecutio esse mali propter aliquod bonum adiunctum, & fuga boni propter aliquod malum adiunctum; quod autem est per accidens sequitur ad id, quod est per se, & ideo prosecutio mali sequitur prosecutionem boni, sicut & fuga boni sequitur fugam mali.

* q. 22. &c.

¶ D. S. respondet ex superabundanti plus quàm quaesitum sit tali conclusione. Audacia sequitur spem, & desperatio sequitur & praesupponit timorem. Hanc cõclusionem probat primo quo ad ambas partes simul. Secundò eas infert, & segregatim eas secundariò probat, primã partem ibi. Vnde sequitur, &c. secundam ibi. Ad timorem, &c. Arguitur ergo sic pro ambabus conclusionis partibus. Prosecutio mali sequitur prosecutionem boni, & fuga boni sequitur fugam mali; sed audacia dicit prosecutionẽ mali terribilis, spes autem prosecutionem boni; desperatio autem importat fugam boni, timor fugam mali; igitur audacia sequitur spem, & desperatio timorem. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem, secundò minorem, ibi. Haec autem, &c. Maior ergo probatur à principio, resumendo supradicta praesertim, q. 25. art. 3 sic arguendo. Omne per accidens sequitur ad id, quod est per se; sed prosecutio boni est per se, mali per accidens, & fuga mali est per se, boni per accidens; igitur maior vera, & praemittit quòd non sunt nisi fuga, & prosecutio in appetitu. Consequenter cum dicit.

¶ Haec autem quatuor pertinent ad quatuor passiones; nam prosecutio boni pertinet ad spem; fuga mali ad timorem; prosecutio etiam mali terribilis pertinet ad audaciam; fuga verò boni pertinet ad desperationem.

¶ Subiungit minorem, quae vult, quòd praedicta quatuor. s. prosecutio boni, & fuga mali, & fuga boni, & prosecutio mali, pertineant ad quatuor passiones irascibilis. Vnde sequitur conclusio. Consequenter ibi.

¶ Vnde sequitur, ꝙ audacia consequitur ad spem. Ex hoc enim, ꝙ aliquis sperat superare terribile imminens, ex hoc audacter insequitur ipsum.

¶ Subinfert primam partem conclusionis, quàm secundò probat magis particulariter, & patet haec ratio ad sensum, vt in litera. Tunc ibi.

¶ Ad timorem verò sequitur desperatio; ideo enim aliquis desperat, quia timet difficultatem, quae est circa bonum sperandum.

¶ Manifestat, & ponit secundam partem conclusionis singillatim. Et arguitur sic. Ideo aliquis desperat, quia timet difficultatem quae est circa bonum sperandum (ita videlicet, ꝙ spes directè respicit bonum, s. victoriam. Ratione cuius audacia prosequitur periculum illi bono coniunctum, & ita audacia directè prosequitur malum ratione boni adiuncti, & sic per accidens) similiter desperatio respicit bonum, quod refugit. Timor verò respicit malum, ratione cuius desperatio refugit bonum. Et sic patet quomodo spes importat causam, quare audacia accedit ad malũ. Et similiter importat rationem, & motiuum, quare desperatio recedit à bono; nam recessus à bono non est nisi propter malum, &c.

¶ Sed circa hanc secundam partem conclusionis, & iam dicta, videtur esse controuersia ad supradicta, q. 25. ar. 3. post medium corporis. Dicitur enim hic, ꝙ desperatio sequitur timorem, sicut per accidens ad per se. Supra autem dicitur, ꝙ timor sequitur desperationem. Dicit enim D. S. sic. Spes, & desperatio sunt ratio timoris, & audaciae. Nam audacia consequitur spem victoriae, & timor sequitur desperationem vincendi, haec in forma ibidem.

¶ Sed quicquid sit, videtur magis fundatum, & verum, quod hic dicitur, vbi D. S. videtur magis loqui ex intentione. Nec videtur verum, ꝙ timor sequitur desperationem, quia vt patuit q. 42. art. 2. Et in auctoritate Philosophi adducta in argumẽto, secundo vbi dicit, ꝙ desperatio excludit timorẽ. Ad hoc enim ꝙ aliquis timeat oportet esse spem salutis. Vnde saepe dictũ fuit, ꝙ vbi est necessitas praesumpta (per desperationẽ videlicet) ibi non habet locum timor, sed tristitia, quia accipitur malum, vt imminens. Videtur ergo timor sequi non desperationem, vt sup. dixit D. S. non loquens ex intentione de ista re, sed amorem, & spem. Sufficit autem ad verificandum intentum suum supra, ꝙ timor, & audacia dependeant à spe, & desperatione coniunctim non diuisim. Timor enim non consurgit ex desperatione vincendi, sed ex spe effugiendi malum, & ex amore boni, cui malum terribile contrariatur. Et praeterea desperatio secundùm D. S. hic, & veritatem, nõ respicit directè malum, sed bonum; ergo non respicit defectum victoriae, sed recedit ab ipsa victoria propter timorem deficiendi. Magis igitur desperatio praesupponit timorem, quàm econtra; quia recessus à bono praesupponit recessum à malo a toto genere. Et hoc D. S. vult hic, & videtur melius dictum.

ARGVMENTVM in contrarium pro prima parte conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio sequeretur, si bonum, & malũm essent obiecta nõ habentia ordinem adinuicem; sed quia malum habet aliquem ordinem ad bonum; est enim posterius bono, sicut priuatio habitu; ideo audacia, quae insequitur malum est post spem, quae insequitur bonum.

¶ Maior vera. Audacia malorum, sed per modum accessus, qui est per accidens, radicatus in aliquo accessu per se, qui est spes. Vltra ad illam. Ergo habent diuersa obiecta, concede. Vltra. Et non sunt vnius ordinis. Dico, ꝙ verum, non sunt vnius ordinis, tamen habent se per ordinem actus, quorum vnus est mali accedendo, & alius qui est boni accedendo, quia secundus est ratio, & causa alterius. Et secundò dico, ꝙ etiam malum habet ordinem ad bonũ, licet non sint vnius ordinis. Non enim est inconueniens, quòd diuersi ordinis res à seinuicem dependeant. Sicut totum genus accidentium est alterius ordinis, quàm substãtia, & tamen dependet à substantia. Negatur ergo consequentia, quia audacia dicit motum ad malum, qui necessariò praesupponit motum ad bonum in appetitu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etsi bonum simpliciter sit prius, quàm malum, tamen fuga per prius debetur malo, quàm bono, sicut insequutio per prius debetur bono, quàm malo; & ideo sicut spes est prior, quàm audacia, ita timor est prior, quàm desperatio; & sicut ex timore non semper sequitur desperatio, sed quando fuerit intensus; ita ex spe non semper sequitur audacia; sed quando fuerit vehemens.

¶ Maior vera, tamen audacia importat accessum ad malũ, spes ad bonum. timor verò importat recessum à malo, desperatio à bono. Et licet bonum sit prius malo, tamen recessus à malo, prior est recessu a bono. Et sic timor est prior desperatione, & spes, prior audacia.

¶ Ad minorem. Verum, timor non sequitur, &c, quia timor dicit recessum à malo, desperatio à bono. Modo recessus à malo est ratio recedendi à bono propter malum coniunctũ. Et ergo econtra, desperatio quae dicit recessum à bono, est posterior timore, & sequitur timorem, praesertim si timor sit intensus. Vltra. Ergo audacia, &c. s. vehementem, negatur, quia esto desperatio sequitur timorem, & non econtra ratione dicta; non tamen oportet, quòd spes sequatur audaciam, vt praetendit argumentum; quia spes dicit per se accessum ad bonum, ideo necessariò praesupponitur accessui ad malum, qui est in audacia; desperatio autem dicit recessum à bono, qui necessariò praesupponit recessum à malo, qui est timor. Vnde hoc argumentum stat in illa consequentia. Timor praecedit desperationem, ergo oppositum timoris. s. audacia praecedit spem, & nõ econtra. Negat D. S. consequentiam. Et ratio est,

quia timor importat recessum à malo, à quo prius receditur, quàm à bono; ideo oportet, quòd timor sit prior desperatione; sed spes importat accessum ad bonum, ideo prior est audacia, quæ importat accessum ad malum. Et primum vult D. S. in principio solutionis, quia & si desperatio sit circa bonum, quod prius est malo, circa quod est timor; tamen quia desperatio dicit recessum, & fugam boni, quæ est posterior fuga mali; ideo timor, quæ importat fugã mali, prior est desperatione, quæ dicit fugam boni, hoc intendit solutio. Quare negatur consequentia, quia esto contrarientur audacia, & timor, sicut spes, & desperatio, non tamen oportet, quòd si illud contrarium de illo ordine est posterius. s. audacia spe, hoc aliud contrario alij. s. timor audacia. Et ratio patuit, quia audacia dicit accessum ad malum, quæ præsupponit accessum ad bonum; sed desperatio dicit recessum à bono, qui posterior est recessu à malo. Quare non est simile, &c.

¶Et nota, quòd D. S. & minor argumenti clarè dicunt, quòd timor prior est & rõ desperationis, pro confirmatione dictorũ in corpo.

¶Ad tertium dicendum, quòd audacia licet sit circa malum cui coniunctum est bonum victoriæ secundùm æstimationem audacis, tamen respicit malum; bonum verò adiunctum respicit spes; & similiter desperatio respicit bonum directè, quod refugit, malum verò adiunctum respicit timor; vnde propriè loquendo, audacia nõ est pars spei, sed eius effectus, sicut nec desperatio est pars timoris, sed eius effectus; & propter hoc etiam audacia principalis passio esse non potest.

¶Maior negatur, quòd audacia intendit victoriam tanquam proprium obiectum, immo tendit in periculum directè, quo superato quis consequitur victoriam. Quare est periculi sicut obiecti, sed victoriæ sicut finis, & rationis accedendi periculum. Vnde dictum est, quòd accessus ad bonum. s. ad victoriam per spem, est ratio accedendi malum. s. periculum per audaciam. Quare etiam audacia non potest esse principalis passio, quia dicit accessum ad malum, qui est per accidens propter accessum ad bonum.

¶Minorem concedo, sed tendere in malum arduum coniunctum bono arduo non pertinet ad spem secundùm se, sed sequitur ad spem sicut eius effectus. Vltra, ergo Audacia, &c. Negatur consequentia ista, quia præsupponit quòd habeant idem obiectum, quod iam ostensum est esse falsum, & per consequens negatur vlterior consequentia.

Vtrum defectus aliquis sit causa audaciæ.

I — Sup. q. 23. ar. 2. ad 3. cos.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd defectus aliquis sit causa audaciæ. Dicit enim Philosophus in lib. de Problem.* quòd amatores vini sunt fortes, & audaces; sed ex vino sequitur defectus ebrietatis; ergo audacia causatur ex aliquo defectu.

*Aristot. in sec. 27. proble. 4.

¶ 2 Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetoric.* quòd inexperti periculorum sunt audaces; sed inexperientia defectus quidam est; ergo audacia ex defectu causatur.

*Arist. c. 5.

¶ 3 Præterea, iniusta passi audaciores esse solent, sicut etiam bestiæ cum percutiũtur, vt dicitur in 3. Ethic.* sed iniustum pati ad defectum pertinet; ergo audacia ex aliquo defectu causatur.

*Arist. c. 8.

¶Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 2. Rhetoric.* quòd causa audaciæ est cum in phantasia fuerit spes salutarium, vt prope existentium, timendorum autem aut non entium, aut longè entium; sed id quod pertinet ad defectum, vel pertinet ad salutarium remotionem, vel ad terribilium propinquitatem; ergo nihil quod ad defectum pertinet est causa audaciæ.

*Arist. c. 5.

¶Hic Doc. Sanc. inquirit de causa audaciæ, an defectus sit causa audaciæ.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* audacia consequitur spem, & contrariatur timori; vnde quæcunq; nata sunt causare spem, vel excludere timorem, sunt causa audaciæ.

*Ar. prece.

¶D. S. respondet vna conclusione, quam deducit per corpus articuli, sed eam formaliter ponit in solutione ad tertium. Et est ista. Excellentia per se causat audaciam, nullus autem defectus, nisi per accidens, inquantum habet adiunctam aliquam excellentiam. Probatur prima pars huius conclusionis in corpore; sed secunda habebitur ex solutionibus argumentorum. Pro prima arguitur sic. Quæcunq; nata sunt causare spem, vel excludere timorem, sunt causa audaciæ; sed quæ pertinent ad excellentiam, & perfectionem, prouocant spem, & excludunt timorem; ergo talia sunt causa audaciæ, & per consequens sequitur etiam secunda pars, quòd non ea, quæ sunt defectus, nisi per accidens, vt patebit. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem, secundò minorem, ibi. Quia verò, &c. Maior ergo patet à principio, quia audacia consequitur spem, & contrariatur timori, igitur, quæ augent, vel causant spem causant audaciam, & quæ diminuunt timorem causant audaciam. Consequenter cum dicit.

¶Quia verò timor, & spes, & etiam audacia cum sint passiones quædam, consistunt in motu appetitus, & in quadam transmutatione corporali, dupliciter potest accipi causa audaciæ, siue quantum ad prouocationẽ spei, siue quantum ad exclusionem timoris; vno modo quidem ex parte appetitiui motus, alio verò modo ex parte transmutationis corporis.

¶Subiungit quæ sunt pro minore. Et primò præmittit quoddam notabile distinctiuum. Secundò membra declarat, & applicat proposito pro minore, ibi. Ex parte quidem, &c. Ponit ergo primò rationem distinctionis clarè in litera, & concludit, quòd dupliciter potest accipi causa audaciæ, siue quantum ad prouocationem spei, siue quantum ad exclusionem timoris. Vno modo ex parte, &c. vt in litera clarè. Consequenter ibi.

¶Ex parte quidem appetitiui motus, qui sequitur apprehensionem prouocatur spes causans audaciam per ea, quæ faciunt nos æstimare, quòd possibile sit adipisci victoriam, vel secundùm propriam potentiam, sicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia huiusmodi, siue per potentiam aliorum, sicut multitudo amicorum, vel quorumcunq; auxiliantium, & præcipuè si homo confidat de auxilio Diuino; vnde illi, qui se benè habent ad Diuina, audaciores sunt, vt etiam Philosophus dicit in 2. Rhetoric.* timor autem excluditur secundùm istum modum per remotionem terribilium appropinquantium, puta, quia homo nõ habet inimicos, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod periculum imminere; illis enim videntur maximè pericula imminere, qui alijs nocuerunt.

*Arist. c. 5.

¶Applicat prædictam distinctionem ad propositum, & intendit talem rationem pro minore principali. Ex parte appetitiui motus, qui sequitur apprehensionem, prouocatur spes causans audaciam, per ea, quæ faciunt nos æstimare, quòd possibile sit adipisci victoriam. Vel secundùm propriam potentiam, vel per potentiam aliorum; timor verò excluditur isto modo per remotionem terribilium appropinquantium. Ex parte verò transmutationis corporalis causatur audacia per prouocationem spei, & exclusionem timoris, quod facit caliditas circa cor; sed omnia ista sunt excellentiæ, & perfectionis; igitur quę pertinent ad excellentiam prouocant spem, & excludunt timorem. Minor illa patet de se, quia potentia, experientia, diuitiæ, similiter calefactio cordis pertinent ad excellentiam, & perfectionem. Maiorem autem D. S. declarat, primò quo ad primam partem clarè in litera, secundò quo ad secundam, cum dicit.

¶Ex parte verò transmutationis corporalis causatur audacia per prouocationem spei, & exclusionem timoris, vel ex his, quæ faciunt caliditatem circa cor; vnde Philosophus dicit in lib. de partib. animaliũ,* quòd illi, qui habent paruum cor secundùm quantitatem sunt magis audaces; & animalia habentia magnum cor secundùm quantitatem sunt timida, quia calor naturalis non tantum potest calefacere magnum cor sicut paruum, sicut ignis non tantum potest calefacere magnam domum, sicut paruam; & in lib. de Proble. dicit,* quòd habentes magnum pulmonem sanguineum sunt audaciores propter caliditatem cordis exinde consequentem, & ibidem dicit,* quòd vini amatores sunt magis audaces propter caliditatem vini; vnde & supra dictum est, quòd ebrietas facit ad bonitatem spei, caliditas enim cordis repellit timorem, & causat spem propter cordis extensionem, & amplificationem.

*Arist. li. 3. cap. 4.

*Aristot. in sec. 27. proble. 4.

*q. 40. ar. 6.

¶Patent ista clarè. Vult ergo ista ratio, quòd causantia spem, & excludentia timorem ad quam spem, & exclusionem timoris sequitur audacia, sunt perfectionis; igitur per consequens audacia causatur ex his, quæ sunt perfectionis (. s. per se.) Dico autem per se, quia per accidens defectus est causa audaciæ, vt probant argumenta ante oppositum.

¶Argumentum autem in contrarium, est directè pro secunda parte conclusionis responsiuæ, quæ etiam de se sequitur ad primam,

mam, & prima probata, probatur & secunda, quia benè sequitur, perfectio est causa, ergo non defectus.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ebrietas causat audaciam, non inquantum est defectus, sed inquantum facit cordis dilatationem, & inquantum etiam facit æstimationem cuiusdam magnitudinis.

¶Maior vera, propter multiplicationem spirituum, & caloris dilatantium cor. Minor vera, tamen illa perfectio corporalis ipsius cordis concomitatur ebrietatem, & secundò æstimatio magnæ virtutis, vt patuit q.40.ar.6. Vltra, ergo, &c. Audacia causatur ex defectu per se (hoc est ratione ipsius solius sine coniuncta perfectione aliqua, saltem corporali, & æstimata excellentia) negatur, sed per accidens, vt voluit secunda pars conclusionis, quam probat ista ratio.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ illi qui sunt inexperti periculorum sunt audaciores, non propter defectū, sed per accidens, inquātum scilicet propter inexperientiam, neque debilitatem suam cognoscunt, neque præsentiam periculorum; & ita per subtractionem causæ timoris sequitur audacia.

¶Maior vera, non ratione inexperientiæ per se & secundùm se, sed vt illa inexperientia habet adiunctam æstimationem magnæ virtutis, & potentiæ facilè superandi pericula, quæ parua, vel nō futura æstimantur. Minor vera, ergo audacia ex defectu causatur. Verum, per accidens ratione illius æstimationis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in 2. Rhetoric.* iniustum passi redduntur audaciores, quia æstimant, ꝙ Deus iniustum passis auxilium ferat. Et sic patet, ꝙ nullus defectus causat audaciam, nisi per accidens, inquantum .s. habet adiunctam aliquam excellentiam, vel veram, vel æstimatam, vel ex parte alterius, vel ex parte sui.

*Arist. t. 5.

¶Maior vera, non propter iniuriam, vt dicit defectum, sed propter spem in adiutorium Diuinum, & in Diuinam iustitiam, quæ non patiatur progredi iniustitiam, &c. Animalia autem percussa redduntur magis audacia, vt videtur propter excitatam iram, & propter calorem intensum.

Vtrum audaces sint promptiores in principio, quàm in ipsis periculis.

K

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd audaces non sint promptiores in principio, quàm in ipsis periculis. Tremor enim ex timore causatur, qui cōtrariatur audaciæ, vt ex dictis patet,* sed audaces quandoque in principio tremunt, vt Philosophus dicit in lib. de Problem.* ergo non sunt promptiores in principio, quàm in ipsis periculis existentes.

*q. 44. ar. 3. & q. 45. artic. 1.
*3. Ethic. lec. 14.
*Aristot. in sec. 27. proble. 3.

¶ 2 Præterea, per augmentum obiecti augetur passio, sicut si bonum est amabile, & magis bonum est magis amabile; sed arduum est obiectum audaciæ; augmentato ergo arduo augmentatur audacia; sed magis fit arduum, & difficile periculum, quando est præsens; ergo debet tunc magis crescere audacia.

¶ 3 Præterea, ex vulneribus inflictis prouocatur ira, sed ira causat audaciam. Dicit enim Phil. in 2. Rhetor.* quòd ira est ausiuum; ergo quando iam sunt in ipsis periculis, & percutiuntur, videtur quòd magis audaces reddantur.

*Arist. c. 5.

¶Sed contra est, quod dicitur in 3. Ethic.* quòd audaces præuolantes sunt & volantes ante pericula, in ipsis autem discedunt.

*Arist. c. 7.

¶Hic quærit de effectu audaciæ, qui est facere promptiores in principio, quàm tempore periculorum.

¶Respondeo dicendum, ꝙ audacia cum sit quidam motus appetitus sensitiui, sequitur apprehensionē appetitiuę, aliàs sensitiuæ virtutis; virtus aūt sensitiua nō est collatiua, nec inquisitiua singulorum, quæ circunstant rem, sed subitum habet iudicium. Contingit autem quandoque ꝙ sm subitam apprehensionem non possunt cognosci omnia, quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt; vnde surgit audaciæ motus ad aggrediendū periculum; vnde quādo iam experiuntur ipsum periculum, sentiunt maiorem difficultatem, quàm æstimauerunt, & ideo deficiunt.

¶D.S. primò respondet directè ad quæsitum, secundò respondet etiam de forti, quomodo se habeat opposito modo ad audacem, ibi. Sed ratio, &c. Tertiò probat ambas responsiones simul, ibi. Verum etiam, &c. Respondet ergo ad quæsitum tali conclusione. Audaces sunt promptiores in principio, & tempore periculorum deficiunt. Arguitur sic pro ista conclusione. Illi in principio sunt prompti, & deficiunt in fine, qui primò æstimant modicam difficultatem, sed in periculis experiuntur maiorem, quàm æstimauerunt; sed audaces in principio aggressus periculi æstimant modicam difficultatem; in ipsis vero periculis experiuntur maiorem, igitur conclusio vera. Maior patet extra literam, quia promptitudo aggrediendi causatur ex æstimatione facultatis superandi. Minorem D.S. probat à principio. Deinde cum dicit.

¶Sed ratio est discursiua omnium, quę afferunt difficultatem negotio, & ideo fortes, qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remissi, quia non passi, sed cum deliberatione debita aggrediuntur; quando autem sunt in ipsis periculis, non experiuntur aliquid improuisum; sed quandoq; minora illis, quæ præcogitauerunt, & ideo magis persistunt.

¶Respondet de forti per oppositum ad prædicta, propter perfectionem doctrinæ (quia & Philosophus oppositum ponit de forti) tali conclusione. Fortes in principio videntur esse remissi, sed in periculis magis persistunt; qđ probatur supplēdo maiorem oppositam maiori præcedentis rationis; illi in principio videntur remissi, & in periculis magis persistunt; qui diiudicant omnia pericula in principio, & in ipsis periculis non inueniunt maiorem; immo quandoq; minorem difficultatem, quam æstimauerūt, sed fortes sunt huiusmodi. Maior patet, quia remissio promptitudinis aggrediendi prouenit ex ponderata difficultate. Et permanentia in periculis ex inuenta minore difficultate, quā æstimata erat. Minor probatur in litera clarè. Deinde ibi.

¶Vel etiam quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur, cuius boni voluntas in eis perseuerat quantacunque sint pericula; audaces autem propter solam æstimationem facientem spem, & excludentem timorem, sicut dictum est.*

*Ar. prox.

¶Subiungit rationem aliam pro vtraque conclusione, istam, manente causa manet & effectus, & deficiente deficit; sed in fortibus manet in periculis causa aggressus, in audacibus autem in periculis deficit; ergo fortes manent, audaces non persistunt, &c. Minor probatur in litera, quia fortes aggrediuntur propter bonum virtutis, cuius voluntas manet etiam in periculis. Audaces autem aggrediuntur propter spem consurgentem ex æstimatione facilitatis periculorum, quæ æstimatio non manet dum experiuntur contrarium, igitur, &c.

¶Et nota, ꝙ libri in principio corporis communiter sunt mendosi (audacia sequitur apprehensionem appetitiuæ) debet esse sensitiuæ virtutis, non enim virtus appetitiua est apprehensiua, vt de se constat.

¶Confirmatur autē prima conclusio argumento in contrariū.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ etiam in audacibus accidit tremor propter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora, sicut etiam in timentibus; sed in audacibus reuocatur calor ad cor, in timentibus autem ad inferiora.

¶Ad maiorem. Tremor ex timore causatur propter retractionem caloris ad interiora inferiora, & non solùm ex timore, quia in hoc non contrariatur audaciæ, quia facit tremorem, sed quia facit propter alium modum.

¶Minor vera, propter hoc, ꝙ calor reuocatus ad cor, quod dilatatur ex calore, & redditur audacius. ergo, &c. Negatur consequentia, vult argumētum, ꝙ in principio timeant, quia tremunt, hoc non sequitur, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiectum amoris est simpliciter bonum; vnde augmentatum simpliciter augmentat amorem; sed obiectum audaciæ est compositum ex bono, & malo; & motus audaciæ in malum præsupponit motum spei in bonum; & ideo si tantum addatur de arduitate ad periculum, quòd excedat spem, non sequitur motus audaciæ, sed diminuetur; si tamen sit motus audaciæ, quantò maius est periculum, tantò maior audacia reputatur.

¶Ad maiorem, vera, si augmentum obiecti etiam compatiatur passionem, quando passio non simpliciter respicit obiectum, sed quasi cōditionaliter in ordine ad aliud. Sic amor respicit bonum absolutè,

absolutè sine habitudine ad aliud, & procedit probatio de amore. Et maior vera, quando passio respicit obiectum absolutè sub tali ratione; si autem non absolutè, sed in ordine ad obiectum alterius passionis, tunc non oportet, nisi & obiectū alterius augmentetur. Ad minorem, arduum non est obiectum ratione arduitatis absolutè; sed in ordine ad bonum victoriæ, quam respicit spes. Vnde si accidat, vel æstimetur tanta arduitas, quæ non compatiatur spem, non compatitur tale augmentum passionem audaciæ, quia obiectum audaciæ est compositum, &c. Non quod directè audacia respiciat vtrunque, vt patuit ar. 2. ad tertium; sed quia vnum directè respicit. s. malum, & arduum, aliud præsupponit. s. victoriam speratam; vera est tamen maior, quòd augmentato obiecto augetur passio si maneat; maior est enim audacia, quæ aggreditur maximum malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex læsione non causatur ira, nisi supposita aliqua spe, vt infra dicetur, * & ideo si fuerit tantum periculum, quòd excedat spem victoriæ, non sequetur ira; sed verum est, quòd si ira sequatur, audacia augebitur.

*q. seq. ar. 1.

¶Ad maiorem, nō semper causatur ira ex vulneribus, nisi supposita aliqua spe vindicandi, vt patet q. præce. art. 1. Minor vera. Vltra, ergo quādo iam sunt in periculis, & percutiuntur, &c. Verum, si spes maneat, si autem excluditur spes, sicut communiter solet fieri audacibus, qui pericula prius non pensauerunt, tunc nō sequitur ira, vel audacia, nec persistentia, sed fuga, & deiectio.

Quæstio quadragesimasexta.

De ira secundùm se.

L

DEinde considerandum est de ira, & primò de ira secundùm se; secundò de causa factiua iræ, & remedio eius; tertiò de effectu eius. Circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum ira sit passio specialis. Secundò, vtrū obiectum iræ sit bonum, an malum. Tertiò, vtrum ira sit in concupiscibili. Quartò, vtrum ira sit cum ratione. Quintò, vtrum ira sit naturalior, quàm concupiscentia. Sextò, vtrum ira sit grauior, quàm odium. Septimò, vtrum ira solùm sit ad illos ad quos est iustitia. Octauò, de speciebus iræ.

¶Postquam determinatum est de timore, & audacia, quæ constituunt secundam coniugationem passionum irascibilis, hic finaliter determinat de ira, quia vt supra patuit. Ira est vltima passio irascibilis, & non habet aliquam contrariam, cum qua ponatur in aliqua vna coniugatione, ideo vltimò de ipsa determinat. Determinat autem tria de ipsa, primò secundùm se, secundò de causis, q. seq. tertiò de effectibus, q. 48. Circa primum duo facit, primò inquirit naturam ipsius iræ, secundò diuidit eam in suas species in art. vlt. Circa primum duo facit, primò inquirit quid sit ira, secundò assignat quasdam proprietates eius, art. 4. Circa primū tria facit, primò ostēdit, quod ira est passio specialis distincta ab alijs, secundò inquirit obiectū eius, ar. 2. tertio subiectū eius, ar. 3.

Vtrum ira sit passio specialis.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd ira non sit passio specialis. Ab ira enim denominatur potentia irascibilis; sed huius potentiæ non est vna tantùm passio, sed multæ; ergo ira non est vna passio specialis.

22. q. 158. ar. 2. co. Et 3. dis. 5. q 2. ar. 2. co.

¶ 2 Præterea, cuilibet passioni speciali est aliquid contrarium, vt patet inducenti per singula; sed iræ non est aliqua passio contraria, vt sup. dictum est; * ergo ira non est passio specialis.

*q. 23. ar. 3.

¶ 3 Præterea, vna specialis passio nō includit aliam; sed ira includit multas passiones, est enim cum tristitia, & cum spe, & cum delectatione, vt patet per Phil. in 2. Rhetor. * ergo ira non est passio specialis.

*Arist. c. 2. & 3.

¶Sed contra est, quod Damasce. ponit, iram specialem passionem. Et similiter Tullius in quarto, de Tusculanis quæstionibus. *

*Dam. li. 2. cap. 16. *Tul. non remote à prin.

¶Hic primò inquirit, an sit distincta passio, quod est quærere de quidditate specifica.

¶Respondeo dicendum, quod aliquid dicitur generale dupliciter. Vno modo per prædicationem, sicut animal est generale ad omnia animalia. Alio modo per causam, sicut sol est generalis omnium, quæ generantur in his inferioribus, secundùm Diony. in 4. c. de Diui. no. Sicut enim genus continet multas differētias potestate secundùm similitudinē materiæ, ita causa agens cōtinet multos effectus secundùm virtutem actiuam; contingit autem aliquem effectum ex concursu diuersarum causarum produci. Et quia omnis causa aliquo modo in effectu manet; potest etiam dici tertio modo, quòd effectus ex congregatione multarum causarum productus, habet quandam generalitatem, inquantum continet multas causas quodammodo in actu.

Dionysius.

¶Quia vnum oppositorum innotescit per reliquum, ideo D. S. inuestigat quomodo ira dicatur generalis passio, & quomodo non, & sic patebit an sit specialis passio. Primò ergo distinguit de multiplici generalitate, quia triplici. Secundò subiungit tres conclusiones responsiuas, primam ibi. Primò ergo, &c secundam ibi. Similiter autem, &c. tertiam ibi. Sed tertia, &c. Notat ergo D. S. quod aliquid potest dici generale dupliciter, & ex secundo modo ponit & tertium, quia est generale secundùm prædicationem; secundò secundùm causalitatem; tertiò secundùm virtualem continentiam. Consequenter cum dicit.

¶Primo ergo modo, ira non est passio generalis, sed condiuisa alijs passionibus, vt sup. dictum est. *

*q. 23. ar. 2. & 4.

¶Respondet iuxta primum membrum tali cōclusione prima. Ira non est generalis passio per prædicationem. Probatur, omnis passio alijs cōdiuisa non est generalis per prædicationem, sed ira est huiusmodi, ergo, &c. Maior nota, minor patuit sup. q. 23. artic. 2 & 4. Consequenter ibi.

¶Similiter autem nec secundo modo, non est enim causa aliarum passionū, vt sup. dictum est; * sed per hunc modum potest dici generalis passio amor, vt patet per Aug. in 4. de ciui. Dei. * Amor enim est prima radix omnium passionum, vt sup. dictum est. *

*q. 25. ar. 1. *Aug li. 14. c. 7. & 8. *q. 25. ar. 2.

¶Subiungit secundam conclusionē, istā. Ira non est generalis per causalitatē. Probatur, illa est generalis isto modo, quę est causa aliarū passionū; sed ira nō est causa aliarū passionū, sed amor, igitur, &c. Minor patuit sup. q. 25. ar. 2. Tunc ibi.

¶Sed tertio modo potest ira dici passio generalis, inquantum ex concursu multarum passionum causatur; non enim insurgit motus irę, nisi propter aliquam tristitiam illatam, & nisi adsit desiderium, & spes vlciscendi, quia vt Philosoph. dicit in 2. Rhetor. * iratus habet spem puniendi; appetit enim vindictam, vt sibi possibilem; vnde si fuerit multum excellens persona, quæ nocumentum intulit, non sequitur ira, sed solùm tristitia, vt Auic. dicit in libro de anima.

*Arist. c. 2.

¶Deducit tertiā conclusionē, istā. Ira est generalis passio per virtualē continentiā, & præsuppositionē, vel effectualitatē (vt alij dicūt.) Probatur, oē illud est generale isto modo tertiò, qd ex pluribus passiobibus cōcurrētibus ad ipsū causatur; sed ira causatur ex cōcursu multarū passionū, igitur, &c. Minor deducit in lra clarè.

¶Argumentum autem in contrariū est prima conclu. respon.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd vis irascibilis denominatur ab ira, nō quia omnis motus huius potentię sit ira, sed quia ad iram terminantur oēs motus huius potentiæ, & inter alios eius motus, iste est manifestior.

¶Maior vera, pp maiorem notitiā huius passionis, & quia finalis est in irascibili; sed & ipsa terminetur ad passionem concupiscibilis, vt patuit sup. q. 25. ar. 3. Non autem, &c. quia omnes passiones sint ira in ipsa irascibili. Sicut nec oēs sunt concupiscentiæ in concupiscibili. Minor vera, tamen ipsa potentia denominatur ab vna speciali ratione dicta. Sed negatur consequentia.

¶Ad secundùm dicendum, quod ex hoc ipso, quod ira causatur ex contrarijs passionibus. s. à spe, quæ est boni, & à tristitia, quæ est mali, includit in seipsa contrarietatem, & ideo nō habet contrarium extra se; sicut etiam in medijs coloribus non inuenitur contrarietas, nisi quæ est simplicium colorum ex quibus causantur.

¶Ad maiorem, si intelligitur, quòd cuilibet passioni speciali est aliquod contrarium extra ipsam, negatur de ira. Si autem intelligitur vel extra ipsam, vel ipsa intra se continet contrarias passiones, conceditur. Minor vera, extra se, vt patuit quæst. 23. artic. 3. tamen intra se continet contrarias virtualiter, & causaliter, negatur consequentia.

¶Ad tertium dicēdum, quod ira includit multas passiones, non quidem sicut genus species, sed magis secundùm continentiam causæ, & effectus.

¶ Si

¶Si intelligitur maior de inclusione, sicut effectus causá inclu-dit, negatur. Minor vera, includit non sicut genus species, sed si-cut effectus causas. Vltra, igitur nõ est specialis, verũ, tertio modo.

Vtrum obiectum iræ sit bonum, an malum.

M — Inf.ar.3. & 4 cor. — *Greg.lib. 4.c.13.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd obie-ctum iræ sit malum. Dicit enim Greg. Nice.* quòd ira est quasi armigera concupiscentię, inquantum. s. im-pugnat id, quod concupiscentiam impedit; sed omne impedimentum habet rationem mali; ergo ira respicit malum tanquam obiectum.

¶ 2 Præterea, ira, & odium conueniunt in effectu, vtriusq; enim est inferre nocumentum alteri; sed odium respicit malum tanquam obiectum, vt sup. dictum est;* ergo etiam & ira. [* q.29.ar.1.]

¶ 3 Præterea, ira causatur ex tristitia, vnde Phil. di-cit in 7. Ethic.* ꝙ ira operatur cum tristitia; sed tristitiæ obiectum est malum; ergo, & iræ. [* Arist.c.6.]

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 4. confess.* ꝙ ira appetit vindictam, sed appetitus vindictæ est appetitus boni, cum vindicta ad iustitiam pertineat; ergo obie-ctum iræ est bonum. [* Aug.c.6. Et 14 de ci. Dei.c.15.]

¶ 2 Præterea, ira semper est cum spe, vnde & dele-ctationem causat, vt dicit Phil. in 2. Rhetor.* sed spei, & delectationis obiectum est bonum, ergo, & iræ. [* Arist.c.2.]

¶Hic inquirit de obiecto iræ expressè, licet enim habito, ꝙ sit specialis passio, habeatur ꝙ sit specialis obiecti, non tamen habe-tur an sit bonum, vel malum, & ideo nulla est superfluitas in istis duobus articulis. Et præterea, quia ira videtur includere multas passiones, ideo primus articulus determinauit, ꝙ esset specialis. Iste autem quod sit speciale eius obiectum.

¶Respondeo dicendum, ꝙ motus appetitiuæ virtutis sequitur actum virtutis apprehensiuæ; vis autem appre-hensiua dupliciter aliquid apprehendit. Vno modo per modum incomplexi, sicut cum intelligimus quid est homo. Alio modo per modum complexi, sicut cum in-telligimus album inesse homini. Vnde vtroque modo vis appetitiua potest tendere in bonum, & malum; per modum quidem simplicis, & incomplexi, cum appeti-tus simpliciter sequitur, vel inhęret bono, vel refugit ma lum; & tales motus sunt desiderium, & spes, delectatio, & tristitia, & alia huiusmodi. ———

¶D. S. primò præmittit quandam conclusionem præambula-rem quasi distinctiuam. Secundò applicat eam, & infert conclu-sionẽ responsiuã, ibi. Et similiter, &c. Tertiò subiungit quoddam notabile declarans dicta, ibi. Est tamen, &c. Circa primum primò deducit ipsam conclusionem præambularem. Secundò explicat partes eius, ibi. Per modum, &c. Conclusio præambularis est. Vtroque modo (scilicet per modum complexi, & per modum incomplexi) vis appetitiua potest tendere in bonum, & malum; probatur clarè à principio in litera.

¶Et nota, quòd licet in bestijs non sit apprehensio formalis ali-cuius complexi, quia non est in eis collatio; tamen sicut supra di-ctum fuit q.40. ar.3. quòd in eis est spes, quæ tendit in futurum virtute intellectus instituentis naturam, & mouentis in futurum. Sic est in eis motus incomplexum absque collatione, & appre-hensione collatiua vnius ad alterum, vt patebit artic. 4. ad secun-dum. Deinde cum dicit.

¶Per modũ aũt cõplexi, sicut cum appetitus fertur in hoc, ꝙ aliquid bonũ, vel malum insit, vel fiat circa alte-rum, vel tendendo in hoc, vel refugiendo ab hoc, sicut manifestè patet in amore, & odio; amamus enim aliquẽ, inquãtum volumus ei inesse aliquod bonũ; odimus aũt aliquem, inquantũ volumus inesse ei aliquod malum.

¶Explicat partes conclusionis, quando videlicet appetitiua vis tendit in incomplexum, & quæ sint istæ passiones. Explicat etiam secundam partem, quando feratur in obiectum complexum, & quæ sint huiusmodi passiones, quia amor, & odium. Deinde ibi.

¶Et similiter est in ira, quicunq; enim irascitur, quę-rit vindicari de aliquo, & sic motus iræ tendit in duo. s. in ipsam vindictam, quam appetit, & sperat, sicut quod-dam bonum, vnde & de ipsa delectatur; tendit etiam in illum de quo quærit vindictam, sicut in contrarium, & nociuum, quod pertinet ad rationem mali. ———

¶Applicat secundum membrum prædictum ad propositum, & respondetur ad quæsitum tali conclusione. Obiectum iræ est ali-quod per modum complexi ex bono, & malo. Probatur, quicun-que irascitur quærit vindicari de aliquo; ergo tendit in duo, &c. vt in litera, & per consequens conclusio vera. Tunc ibi.

¶Est tamen duplex differentia attendenda circa hoc, iræ ad odium, & ad amorẽ. Quarum prima est, ꝙ ira per se respicit duo obiecta; amor verò & odium quandoque respiciunt vnum obiectum tantùm, sicut cum aliquis di citur amare vinum, vel aliquid huiusmodi, aut etiã odi-re. Secunda est, quia vtrunq; obiectorum, quod respicit amor est bonum; vult enim amans bonũ alicui tanquam sibi conuenienti; vtrunq; verò horum, quæ respicit odiũ habet rationem mali; vult enim odiens malũ alicui tan-quam cuidam inconuenienti; sed ira respicit vnum obie ctum secundùm rationem boni. s. vindictam quam ap-petit, & aliud sm rationem mali. s. hominem nociuũ de quo vult vindicari, & ideo est passio quodammodo cõ-posita ex contrarijs passionibus. Et per hoc patet re-sponsio ad obiecta. ———

¶Ponit notabile differentiale circa dicta, quia cõparauit iram amori, & odio, dicens, ꝙ non est simile omnino in obiecto iræ, odij, & amoris. Est enim duplex differentia. Ira enim semper est complexi, & duorum partialium obiectorum. Amor autem (sci-licet concupiscentiæ) & similiter odium illi amori correspõdens, potest esse boni tantùm, vel mali tantùm, sicut amamus vinum.

¶Et nota, ꝙ quamuis eo actu quo concupiscimus vinum inclu datur, & ipse cui concupiscimus; tamen vt amor concupiscentiæ fertur in vinum tantùm, simile de odio, vt cum detestor rem ali-quam. Et secundo, quia amor etiam qui est complexi (qui. s. si-mul est amicitiæ, & concupiscentiæ in ordine ad diuersa obiecta partialia) est duorum bonorũ, odium sibi correspondens est duo-rum malorum. Ira autem est boni, & mali. Alia autem differen-tia est clarè in litera. Quia aũt vtreq; rationes verũ probant, pri-mæ tres, quòd ira sit circa malum; duæ aliæ, quòd sit circa bonum. Et vtrunque verum est, licet non cum præcisione. Ideo Doc. Sanc. eas non soluit. Ne autem videantur probare, quòd sit mali tan-tùm, ideo respondendum est argumentis ante contrarium, ad ma-iorem explicationem.

¶Ad primum, maior vera, impugnat se vindicando de eo, qđ concupiscentiã impedit, quæ vindicta habet rationem boni apud iratum. Minor vera, ergo respicit malum, sed non tantùm, quia differentia est inter iram, & concupiscentiam; nam concupiscen-tia est incomplexi. Ira autem mixta ex parte obiecti.

¶Ad secundũ maiorem, vera, sed non conueniunt in obiecto determinatè, conueniunt quidem, quia ira semper est complexi, & odium etiam potest esse complexi; sed tamen cõplexi ex duo-bus malis, ira constituti ex bono, & malo. Minor vera, ergo etiã ira, sed non tantùm, immo & partialiter respicit bonum.

¶Ad tertium, maior vera, & minor, ergo & ira est mali, verũ, sed non tantùm, quia ira causatur quidem a tristitia, ergo in obie cto aliqualiter conuenit, sed non totaliter; nec sequitur gratia for mæ, causatur ab illa passione, ergo conuenit cum ea in obiecto, vt enim sæpe patuit, omnes causantur (saltem remotè) ab amore, non tamen conueniunt in obiecto.

Vtrum ira sit in concupiscibili.

N — 2.2. q. 162. ar. 3 ... 3 di. 26. ... feria ... *Tul. ... & 5 à prin. libri. *Aug.c.1. *Tul.li. ... *Dam.li. cap. 16. *Greg. ... cap. 14

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ ira sit in con-cupiscibili. Dicit enim Tul. in 4. de Tuscu. quæst.* quòd ira est libido quædam, sed libido est in concupi-scibili; ergo & ira.

¶ 2 Præterea, Aug. dicit in regula,* ꝙ ira crescit in odium. Et Tul. dicit in eodem lib.* quòd odium est ira inueterata; sed odium est in concupiscibili, sicut amor; ergo ira est in concupiscibili.

¶ 3 Præterea, Damasce.* & Greg. Nice.* dicunt, ꝙ ira componitur ex tristitia, & desiderio; sed vtrunq; ho-rum est in concupiscibili; ergo ira est in concupiscibili.

¶ Sed contra, vis concupiscibilis est alia ab irascibili; si igitur ira esset in concupiscibili non denominaretur ab ea vis irascibilis.

¶Hic D. S. inquirit de subiecto iræ.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est,* passiones irascibilis in hoc differunt à passionibus con-cupiscibilis, quòd obiecta passionum concupiscibilis sunt bonum, & malum absolutè; obiecta autem passio-

num

num irascibilis sunt bonum, & malum, cum quadam eleuatione, & arduitate.

¶D.S. respondet tali conclusione, ira non est in concupiscibili, sed irascibili. Probatur, omnis illa passio est in irascibili, cuius obiectum est bonum, vel malum, cum quadam eleuatione, & arduitate; sed obiectum iræ est mixtum ex bono, & malo cum eleuatione, & arduitate, igitur, &c. D.S. primò probat maiorem, secundò minorem, cum conclusione inferendo, ibi. Dictum est autem, &c. Maior ergo probatur in principio, quia per hoc differunt passiones concupiscibilis, & irascibilis. Consequenter ibi.

Conclusio.

¶Dictum est autem,* ꝙ ira respicit duo obiecta. s. vindictam, quam appetit, & eum de quo vindictam quęrit, & circa vtrunq; quandam arduitatem ira requirit; non enim insurgit motus iræ, nisi ab aliqua magnitudine circa vtrunque; quæcunque enim nihil sunt, aut modica valde, nullo modo digna æstimamus, vt dicit Philoso. in 2. Rhetor.* Vnde manifestum est, ꝙ ira nō est in concupiscibili, sed in irascibili.

*Arist. c. 2.

¶Subiungit minorem, quam probat clarè, quia ira habet pro obiecto vindictam circa aliquem, qui intulit aliquod notabile nocumentum, &c.

¶Et confirmatur conclusio argumento in contrarium, qđ procedit ex denominatione intrinseca, & absoluta, vbi denominans est formaliter in denominato, de hoc pri. par. q. 6. ar. 4.

Tullius.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Tullius libidinem nominat appetitum cuiuscunque boni futuri, non habita discretione ardui, vel non ardui; & secundùm hoc ponit iram sub libidine, inquātum est appetitus vindictæ; sic autē libido cōis est ad irascibilē, & concupiscibilem.

¶Ad maiorem dico, ꝙ libido accipitur valde generaliter pro omni effrenato motu in bonum futurum, siue arduum, siue absolutè bonum. Minor distinguitur, si intelligitur vniuersaliter falsa est, sed aliqua libido (.i. concupiscentia carnalis) excedens moderamen rectæ rationis. Accipitur etiam libido quādoq; pro materiali peccati originalis pro concupiscentia habituali, vt patebit infra, q. 82. ar. 4. ad tertium.

¶Ad secundum dicendum, quòd ira dicitur crescere in odium, non quòd eadem numero passio, quæ prius fuit ira, postmodum fiat odium per quandam inueterationem, sed per quandam causalitatem; ira enim per diuturnitatem causat odium.

¶[illegible] authoritates maioris, dico, ꝙ intelliguntur non formaliter, quasi ira mutetur, & transeat in odium; sed causaliter, quia ex ira diu durante, & retenta causatur odium. Quomodo autem differant ira, & odium, patebit ar. 6. Et de hoc habetur in de Malo, q. 12. ar. 4. quia ex hoc, ꝙ aliquis aliquem sæpe offendit, & ei iniuriatus est, & sæpe concitauit ad iram, sequitur ꝙ ipse secundùm se incipiat sibi displicere, & eum absolutè odio prosequitur.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ira dicitur componi ex tristitia, & desiderio, non sicut ex partibus, sed sicut ex causis; dictum est autem sup.* ꝙ passiones concupiscibilis sunt causæ passionum irascibilis.

¶Ad maiorem intelligitur, non compositione ex his propriè dicta, & ꝙ actu, & distinctè maneant tristitia, & desiderium, vel spes in ira; sed tantum virtute, & præsuppositiuè, sicut dictum est art. 1. & patuit in simili sup. q. 13. de electione, quomodo est composita ex actu voluntatis, & rationis.

Vtrum ira sit cum ratione.

O

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ ira non sit cum ratione; ira enim cum sit passio quædam est in appetitu sensitiuo; sed appetitus sensitiuus non sequitur rationis apprehensionem, sed sensitiuæ partis; ergo ira non est cum ratione.

¶ 2 Præterea, animalia bruta carent ratione, & tamen in eis inuenitur ira; ergo ira non est cum ratione.

¶ 3 Pręterea, ebrietas ligat rationem, adiuuat autem ad iram; ergo ira non est cum ratione.

*Arist. c. 6.

¶Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 7. Ethic.* ꝙ ira consequitur rationem aliqualiter.

¶Hic D.S. inquirit de quibusdam proprietatibus iræ, quarum prima est esse cum ratione.

*Art. 2. huius q.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est,* ira est appetitus vindictę; hoc autem collationem importat pœnę infligendæ ad nocumentum sibi illatum, vnde in 7. Ethicor.* dicit Philosoph. quòd syllogizans conferendo quoniam importet totaliter oppugnare irascitur confestim; conferre autem, & syllogizare est rationis, & ira est quodammodo cum ratione.

*Arist. c. 6.

¶D.S. respondet tali conclusione, ira est quodammodo cum ratione (.s. denunciāte,) & in homine est cum ratione intrinseca, sed in bestijs est cum virtute rationis. Probatur, ira est appetitus vindictæ, sed appetitus vindictæ collationem importat (.i. prærequirit, & exigit collationem præcedentem qua confertur pœna inferenda ad nocumentum pręcedens) subsumitur, sed conferre, & syllogizare est rationis, igitur sequitur conclusio. Maior nota. Minor probatur ex Philosopho, subsumpta etiam nota.

Conclusio.

¶Confirmatur etiam conclusio argumento in contrariū, quare autem dicat Philosoph. (aliqualiter) patet ad tertium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd motus appetitiuæ virtutis potest esse cum ratione dupliciter. Vno modo cum ratione præcipiente, & sic voluntas est cum ratione; vnde & dicitur appetitus rationalis. Alio modo cum ratione denunciante, & sic ira est cum ratione. Dicit enim Phil. in lib. de Problem.* ꝙ ira est cum ratione, non sicut præcipiente ratione, sed vt manifestante iniuriam; appetitus enim sensitiuus immediatè rationi non obedit, sed mediante voluntate.

*Aristot. in sec. 28. proble. 3.

¶Maior vera, tamen ira etiam potest esse in appetitu intellectiuo, sed ibi non est passio. Et dico, ꝙ etiam appetitus sensitiuus in homine obedit rationi mediante voluntate. Minor vera, non sequitur apprehensionem rationis præcipientem, vel denunciantem vniuersaliter; tamen in ira est speciale, quia illa passio sequitur semper apprehensionem rationis denunciantem; sed nō semper præcipientem, sicut nec aliæ passiones; ergo ira non est cum ratione. Verum, præcipiente, & hoc vniuersaliter loquendo, est tamen semper cum ratione denunciante, & ꝙ ira possit etiam esse cum ratione præcipiente, vide clarè in de Malo, Mate. 12. ar. 1. in cor. quia ira per zelum, & ira moderata sequitur præceptum rationis, quam esto aliqualiter perturbet, nō tamen excęcat; & etiā iuuat ad executionem eius, quod per rationem diiudicatum est, vt sup. patuit de passionibus in communi. Vnde intelligendus est D.S. in litera, & Philosoph. (ira est cum ratione non præcipiente) .s. semper, & vniuersaliter; sed semper, vt manifestante, & hoc in homine. De bestijs patet ad secundum, & vide secunda secundæ, q. 123. ar. 10. vbi idem habet, quamuis videatur hic semper dicere, ꝙ sit cum ratione denunciante, & non audiat rationem; sed hoc est verum, quia aliqualiter turbat, tamen secundùm dictamen rationis infert nocumentum, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ bruta animalia habet instinctum naturalem ex Diuina ratione eis inditū, per quem habent motus interiores, & exteriores similes motibus rationis, sicut supra dictum est.*

*q. 40. ar. 3.

¶Maior vera, dico tamen, ꝙ mouētur ex instinctu naturæ prouenīente ab intellectu primæ intelligentiæ, ac si apprehenderēt per rationem, vt patuit sup. q. 40. ar. 3. Minor vera. Sed negatur cōsequentia, quia est cum ratione in homine; & in bestijs cū æquiualente rationi; quia sicut in homine ratio nunciat vindictam inferendam contrario, ita & instinctus naturæ mouet ad vindictam contra contrarium, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dicitur in 7. Ethic.* ira audit aliqualiter rationem, sicut nunciantem, quod iniuriatum est ei, sed non perfectè audit; quia non obseruat regulam rationis in rependendo vindictam; ad iram ergo requiritur aliquis actus rationis, & additur impedimentum rationis, vnde Philosophus dicit in lib. de Problem.* quòd illi, qui sunt multum ebrij, tanquam nihil habentes de iudicio rationis nō irascuntur; sed quando sunt parum ebrij irascuntur tanquam habentes iudicium rationis, sed impeditum.

*Arist. c. 6.

*Aristot. in sect. 3. proble. 2.

¶Ad maiorem, ebrietas quandoq; totaliter ligat. Tunc negatur minor, ꝙ iuuet ad iram; sed qńq; non omnino ligat, sed relinquitur aliquod iudicium rationis, tunc adiuuat iram; quia ira nō requirit omnino perfectam rationem, cum etiam perfectam rationem non audiat, sed excedat modum in rependendo vicem.

Vtrum ira sit naturalior, quàm concupiscentia.

P

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ ira non sit naturalior, quàm cōcupiscentia; proprium.n. hominis dicitur, ꝙ sit animal mansuetū natura; sed mansuetudo opponit iræ, vt dicit Phil. in 2. Rhe.* ergo ira nō est naturalior, q̄ cōcupiscētia; sed oīno vł esse cōtra hois naturā.

2. 2. q. 156. ar. 4. cor.

*Arist. c. 3.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, ratio, contra naturam diuiditur; ea.n. quæ ſecundùm rationem agunt, nõ dicimus ſecundùm naturam agere; ſed ira eſt cum ratione, concupiſcentia autem ſine ratione, vt dicitur in 7. Ethic.* ergo concupiſcentia eſt naturalior, quàm ira.

* Ariſt. c. 6.

¶ 3 Præterea, ira eſt appetitus vindictæ; cõcupiſcentia autem maximè eſt appetitus delectabilium ſecundũ tactum. ſ. ciborum, & venereorum; hæc autem ſunt magis naturalia homini, quàm vindicta; ergo concupiſcentia eſt naturalior, quàm ira.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſoph. dicit in 7. Ethic.* ꝙ ira eſt naturalior, quàm concupiſcentia.

* Ariſt. c. 6.

¶ Hic inquirit de alia proprietate iræ, an ſit naturalior (.i. an homo magis ſit inclinatus, & habeat principia iræ, quã concupiſcentiæ) & an magis inclinetur in vindictam, vel in delectabilia.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd naturale dicitur illud, quod cauſatur à natura, vt patet in 2. Phy.* vnde vtrum aliqua paſſio ſit magis, vel minus naturalis, conſiderari non poteſt, niſi ex cauſa ſua. Cauſa autem paſſionis, vt ſup. dictum eſt,* dupliciter accipi poteſt. Vno modo ex parte obiecti, alio modo ex parte ſubiecti.

* Ariſtot. tex. 4.
* q. 36. ar. 2.

¶ D. S. primò præmittit quandam concluſionem præambularem diſtinctiuam bimembrem: ſecundò ſecundùm hoc diſtinctè reſpondet dupliciter, primò, ibi. Si ergo, &c. ſecundò, ibi. Si autem, &c. Concluſio præambularis eſt. Dupliciter paſſio poteſt dici naturalis, vel naturalior alia. Probatur, naturale dicitˀ illud, &c. ſed cauſa paſſionis dupliciter, &c. vt in litera clarè, ergo, &c. Et ponit D. S. circa maiorem fundamentum determinationis huius quæſtionis, quia oportet attendere ad cauſam paſſionis, & ſi iſta eſt naturalior, tunc paſſio erit naturalior.

¶ Nota, ꝙ quia naturale dicitur, quia à principio intrinſeco, & quia determinatum ad vnum; ideo paſſio dicitur naturalior, vel quia ad eam eſt maior inclinatio intranea ſubiecto paſſionis, vel quia magis eſt ad vnum determinata, & magis ad ipſum inclinata: & primum modum naturalitatis vocat D. S. ex parte ſubiecti, ſecundum ex parte obiecti, quæ ſolet etiam dici naturalitas obiectiua, vel ſecundùm ſpecificationem.

¶ Si ergo conſideretur cauſa iræ, & concupiſcentiæ ex parte obiecti, ſic cõcupiſcentia, & maximè ciborum, & venereorum naturalior eſt, quàm ira, inquantum iſta ſunt magis naturalia, quàm vindicta.

¶ Hic conſequenter D. S. reſpondet iuxta primum membrum prædictæ diſtinctionis tali concluſione. Concupiſcentia ex parte obiecti eſt naturalior, quàm ira, maximè ciborum, & venereorũ. Probatur, quia obiecta concupiſcentiæ, præſertim naturalis, ſunt magis naturalia (.i. ad quæ appetitus eſt magis determinatus, & minus poteſt ea reſpuere) igitur concluſio vera, conſequentia nota. Antecedens de ſe patet, quia appetitus magis inclinatur in ea, quæ ſunt de neceſſitate naturæ ſpecificæ, & indiuidualis; non autem ita determinatur ad aliquod extrinſecum, quod non eſt pro ſuſtentatione naturæ, quale eſt vindicta, quæ eſt obiectum iræ; quilibet enim potius vellet prætermittere vindictam, quàm carere cibo, & potu, &c. Conſequenter cum dicit.

Concl. 1.

¶ Si autem conſideretur cauſa iræ ex parte ſubiecti, ſic quodammodo ira eſt naturalior, & quodãmodo concupiſcentia. Poteſt enim natura alicuius hominis conſiderari, vel ſecundùm naturam generis, vel ſecundũ naturam ſpeciei, vel ſecundùm complexionem propriam indiuidui. Si igitur conſideretur natura generis, quę eſt natura huius hominis, inquantum eſt animal, ſic naturalius eſt concupiſcentia, quàm ira, quia ex ipſa natura cõi habet homo quandã inclinationẽ ad appetendũ ea, quæ ſunt cõſeruantia vitę, vel ſm ſpeciẽ, vel ſm indiuiduum.

¶ Reſpondet iuxta ſecundam cauſam paſſionum tali concluſione. Ex parte ſubiecti quodammodo ira eſt naturalior, & quodammodo concupiſcentia. Et quia illa concluſio eſt generalis, & indeterminata, ideo ipſam explicat per tres alias concluſiones ſecundùm quandam diſtinctionem trimembrem, quam ſubiungit; ſecundam concluſionem explicatiuam ponit, ibi. Si autem conſideremus, &c. tertiam ibi. Si verò, &c. Dicit ergo, ꝙ natura hominis poteſt conſiderari tripliciter clarè in litera. Et iuxta primam conſiderationem naturæ hominis ponit talem concluſionem explicatiuam, primam; quo ad naturam generis hominis, inquantum eſt animal, ſic naturalius eſt cõcupiſcentia, quam ira; probatur clarè in litera, quia ex ipſa natura, &c. Nam animal, vt ſic, naturaliter appetit cibum, & quæ ſunt pro cõſeruatione ſpeciei, plus quam vindictam de contrario; immo nec quærit vindictam, niſi propter concupiſcentiam naturalium, &c. Conſequenter ibi.

¶ Si autem conſideremus naturam hominis ex parte ſpeciei. ſ. inquantum eſt rationalis, ſic ira eſt magis naturalis homini, quàm concupiſcentia, inquantũ ira eſt cũ ratione magis quàm concupiſcentia, vnde Philoſophus dicit in 4. Ethic.* ꝙ humanius eſt magis punire, qđ pertinet ad iram; quàm mãſuetum eſſe, vnumquodq; enim naturaliter inſurgit contra contraria, & nociua.

* Ariſt. c. 5.

¶ Ponit aliam concluſionem explicatiuam ſecundæ reſponſiuę quo ad ſecundam conſiderationem naturæ, illam. Ex parte naturæ ſpecificę hominis (vt rationalis.) Ira eſt magis naturalis homini, quàm concupiſcentia. Probatur ratione, quia ira eſt cum rõne magis quã concupiſcentia, igitur magis naturalis hoĩ, vt rõnalis eſt, quia vt ſic rõ pertinet ad naturã hoĩs. Concupiſcentia aũt ꝑõt eſſe ſine rõne, & tollit rationem. Et probatur auctoritate Philo.

¶ Pro qua nota, ꝙ punire eſt humanius, quia cũ ratione à qua dicitur humanitas. Et ſecundo, quia magis conuenit humanitati, vt natura eſt, quia vnumquodq; naturaliter reſiſtit ſuo contrario, vt patuit enim ſup. q. 24. ar. 1. Inclinatio naturæ eſt ad reſiſtẽdum contrario, quamuis & manſuetum eſſe ſit naturale homini, vt rationalis eſt, vt patebit ad primum; punire enim & ira, vt ſic, nõ opponuntur manſuetudini. Tunc ibi.

¶ Si verò conſideretur natura huius indiuidui ſecundùm propriam complexionem, ſic ira naturalior eſt, quã concupiſcentia; quia. ſ. habitudinem naturalem ad iraſcendum, quæ eſt ex complexione, magis de facili ſequitur ira, q̃ concupiſcentia, vel aliqua alia paſſio. Eſt enim homo diſpoſitus ad iraſcendum ſm ꝙ habet colericam complexionem; colera autem inter alios humores citius mouetur, aſſimilatur enim igni, & ideo magis eſt in promptu, vt ille, qui eſt diſpoſitus ſm naturalem complexionem ad iram, ꝙ iraſcatur, quàm de eo, qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendum, quòd concupiſcat. Et propter hoc Phil. dicit in 5. Ethic.* quòd ira magis traducitur à parentibus in filios, quàm concupiſcentia.

* Ariſt. c. 6.

¶ Subiungit tertiam concluſionem explicatiuam ſecundæ reſpon. iuxta tertiam conſiderationem naturæ, talem. Ex parte naturæ huius indiuidui ſecundùm propriam complexionem. Ira naturalior eſt, quàm concupiſcentia. Hanc concluſionem exponit, & deinde probat ratione, & auctoritate clarè in litera. De materia huius artic. vide 2. 2. q. 156. ar. 4.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda concluſione explicatiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ in homine cõſiderari poteſt, & naturalis cõplexio ex parte corporis, quæ eſt temperata, & ipſa ratio. Ex parte igitur complexionis corporalis naturaliter homo ſm ſuam ſpeciem eſt non habens ſuperexcellentiam, neq; iræ, neq; alicuius alterius paſſionis, propter temperamentum ſuæ complexionis. Alia verò animalia ſm ꝙ recedunt ab hac qualitate complexionis ad diſpoſitionem alicuius compoſitionis extremæ, ſm hoc etiã naturaliter diſponuntur ad exceſſum alicuius paſſionis, vt leo ad audaciam, canis ad irã, lepus ad timorem, & ſic de alijs. Ex parte verò rationis eſt naturale homini, & iraſci, & manſuetum eſſe, ſm ꝙ ratio quodammodo cauſat iram, inquantũ nunciat cauſam iræ; & quodammodo ſedat iram, inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis, vt ſup. dictũ eſt.*

* Ar. 4. ad 3.

¶ Maior vera, proprium eſt homini manſuetũ eſſe cõparatiuè in ordine ad alia aĩalia, rõne ꝑpatæ cõplexionis humanæ. Sed dico, ꝙ homo, qui eſt aptus ad iram, facilius iraſcitur, q̃ aptus ad concupiſcentiã, concupiſcat. Et dico ſecundò, ꝙ manſuetum eſt à natura hoĩs ſpecifica, vt rationalis eſt, & etiam ira. Minor vera, præſertim iræ immoderatę, & ſuperexcellenti penes obiectũ, & penes modum; tamen non opponitur ſibi, in hoc, ꝙ eſt eſſe ſm rõnem, quia rõ vtrunq; cauſat. Negatur aũt conſequentia, immo eſt ſm naturã hoĩs ſpecificã, & rõnis, & magis cõplexionẽ ſequitˀ q̃ cõcupiſcentia, licet nõ tãta ira, & tã facilis, ſicut in beſtijs certis.

¶ Nota, ꝙ non omnis ira opponitur mãſuetudini ſm rem, ſed quia oppoſitum manſuetudinis non habet nomen impoſitum, vtimur nomine iræ pro oppoſito, eſto non omnis ira ſit vitioſa. ſ. ira per zelum. Iſta patent de Malo, Matt. 12. ar. 1 ad 9. vtimur nomine paſſionis pro nomine capitalis vitij.

¶ Ad ſecundùm dicendum, ꝙ ipſa ratio pertinet ad naturam hoĩs, vnde ex hoc ipſo, ꝙ ira eſt cum ratione, ſequitur, ꝙ ſm aliquem modum ſit homini naturalis.

¶Ad maiorem. Ratio diuiditur contra naturam determinatam ad vnum, & genericam hominis, & indiuidualem; & tamen ratio est de natura hoīs specifica, vt homo est. Et verum, quæ ſm rōnem agunt, non dicamus ſm naturam abſolutè, & præciſè, ſed ſm naturam rationalem, & hominis vt ſic. Minor conceditur; ſed negatur conſequentia, immo eo ipſo, ꝙ ratio ad naturam hominis pertinet, ideo id quod eſt cum ratione, eſt ſibi magis naturale ſm vnum modū. Vide ſupra q.10.ar.1.de materia huius ſolutionis.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de ira, & de concupiſcentia ex parte obiecti.

¶Præmiſſæ conceduntur, & ſimiliter concluſio: ergo concupiſcentia eſt magis naturalis primo modo ſecundùm obiectum magis conforme principio intrinſeco, & naturæ, ſicut voluit prima concluſio quam iſta ratio probat.

Vtrum ira ſit grauior, quàm odium.

Q [margin: 2.2.q.159. artic.4. Et Mal. q.12. artic.4. Prouer. 25.]

AD ſextum ſic proceditur. Vř, ꝙ ira ſit grauior, quàm odium. Dř enim Prouer.25. ꝙ ira non habet miſericordiam, nec erumpēs furor; odium autem qn̄q; habet miſericordiam; ergo ira eſt grauior, quàm odium.

¶2 Præt. Minus eſt pati malum, & de malo dolere, quàm ſimpliciter pati; ſed illi qui habet aliquem odio, ſufficit, ꝙ ille quem odit, patiatur malum, irato autē nō ſufficit; ſed quærit, ꝙ cognoſcat illum, & de illo doleat, vt dicit Phil.in 2.Rhet.* [* Ariſt. c.4.] ergo ira eſt grauior, quàm odiū.

¶3 Præt. Quantò ad cōſtōnem alicuius plura concurrunt, tantò vř eſſe ſtabilius, ſicut habitus permanētior eſt, qui ex pluribus actibus cauſatur; ſed ira cauſatur ex concurſu plurium paſſionum, ut ſupra dictum eſt, * [* Art.2.huius quæſt.] non autem odium; ergo ira eſt ſtabilior, & grauior, q̄ odium.

¶Sed contra eſt, quod Auguſt. in reg. * [* Aug.c.37.] odium comparat trabi, iram verò feſtucæ.

¶Hic q̄rit de alia proprietate, comparādo eā odio in grauitate.

¶Reſpōdeo dicendum, ꝙ ſpecies paſſionis, & ratio ipſius ex obiecto pēſantur; eſt autem obiectum iræ, & odij idem ſubiecto, nam ſicut odiens appetit malum ei quem odit, ita iratus ei, contra quem iraſcitur; ſed non eadē ratione, ſed odiens appetit malum inimici, inquantum eſt malū, iratus autem appetit malum eius, contra quē iraſcitur, non inquantū eſt malum, ſed inquantum habet quādam rationem boni. ſ. prout æſtimat illud eſſe iuſtum, inquātum eſt uindicatiuum; unde etiam ſupra dictū eſt, * [* Art.3 huius quæſt.] ꝙ odium eſt per applicationem mali ad malum, ira autem per applicationem boni ad malum.

¶D.S.reſpondet tali concluſione. Odium eſt multò deterius, & grauius, quam ira. Probatur, ſupponendo, ꝙ ſpecies paſſionis, & ratio ipſius eſt ex obiecto. Et (ſupple) per conſequens grauitas eſſentialis, & per ſe, vt patebit infra q.73.ar.3. Et eſt grauitas ex obiecto formaliter (idest eo modo, quo tendit in ipſum) quia videlicet eſto ſit bonum, tamen ſi tenditur ſub ratione mali, dabit malitiā. Arguitur ergo ſic. Obiectum iræ, & odij, licèt ſit idem ſubiecto, nō tñ ratione idem, ſed odij eſt malum ſub ratione mali, iræ autē ſub ratione cuiuſdam boni (ſ. iuſti vindicatiui) ſed appetere malum (ſ. pœnæ) ſub ratione iuſti, minus habet de ratione mali, quàm velle malum ſimpliciter; ergo concluſio vera. Huius rationis primò ponit, & probat maiorem; ſecundò minorē, ibi. Manifeſtū eſt, &c. tertiò ſubinfert cōcluſionē, ibi. Vnde manifeſtum, &c. Maior ergo declaratur, & probatur ex dictis in art.2.claré. Deinde cum dicit.

¶Manifeſtum eſt autem, ꝙ appetere malum ſub ratione iuſti, minus habet de ratione mali, quàm uelle malum alicuius ſimpliciter; velle enim malum alicuius ſub ratione iuſti, poteſt eſſe etiam ſecundùm virtutem iuſtitiæ, ſi præcepto rationis obtemperetur; ſed ira in hoc ſolùm deficit, ꝙ non obedit rationis præcepto in ulciſcendo.

¶Subiūgit minorem, & eam probat, quia appetere malum ſub ratione iuſti poteſt eſſe virtutis, ſed appetere malum ſub ratione mali, non poteſt eſſe virtutis; igitur, &c. Minor vera. Notat tamen D.S.circa iſtam probationem, ꝙ velle malūm poteſt eſſe ſecundum virtutem; ſed tamen ira habet defectum nō quidem ſemper iuſtitiæ, ſed quia non obedit rationiſ præcepto in vlciſcendo. Nam ſm D.S. 2.2.q.158. art.2. Ira quæ non eſt mala ratione uindictæ appetitæ, ſed ſm ordinem rationis, & iuſta poteſt eſſe mala quantum ad modum iraſcendi. Et ita intelligendus eſt D.S. hic, ꝙ ira quandoque (ſ.deficit) ꝙ non obtemperat rationis præcepto in vlciſcendo, quamuis & iſto modo poſſit nō deficere. Sed vult D.S. ꝙ eſto non ſit defectus in appetitu vindictæ, poteſt tamen eſſe defectus in uiſcerādo propter exceſſum modi, & etiam propter commotionem corporalem, quæ impedit iudicium rationis. Et de illo defectu ſemper verum eſt, ꝙ inuenitur in ira, &c. Deinde ibi.

¶Vnde manifeſtum eſt, quòd odium eſt multò deterius & grauius, quàm ira.

¶Subinfert concluſionem reſponſiuam probatum, quæ intelligenda eſt ſm ſpeciem peccati, ſicut probatio proceſſit. Nā ſm circūſtantias nihil prohibet iram eſſe grauiorem, vt habet D.S.in de Malo. vbi vide ipſum de iſta materia q.12.art.4. per totum. præſertim ad tertium. vbi ponit quattuor differentias iræ, & odij, &c.

ARGVMENTVM in contrariū cōfirmat concluſionē rñſiuā.

¶Ad primum ergo dicendū, ꝙ in ira, & odio duo poſſunt cōſiderari. ſ. ipſum quod deſideratur, & intenſio deſiderij. Quātum igitur ad id quod deſideratur, ira habet magis miſericordiam, q̄ odium; quia enim odium appetit malum alterius ſm ſe, nulla menſura mali ſatiatur; ea enim, quę ſm ſe appetuntur ſine menſura appetuntur, ut Philoſ. dicit in 1. Polit. * [* Ariſt. c.6.] ſicut auarus diuitias. Vnde dř Eccl.12. [Eccl.12.] Inimicus ſi inuenerit tempus, nō ſatiabitur ſanguine; ſed ira non appetit malum, niſi ſub rōne iuſti uindicatiui; unde qn̄ malum illatum excedit menſuram iuſtitiæ ſm æſtimationem iraſcentis, tunc miſeretur; vnde Phil. dicit in 2.Rhetor. * [* Ariſt c.4.] ꝙ iratus, ſi fiant multa, miſerebitur, odiens autem pro nullo. Quantùm uerò ad intenſionē deſiderij ira magis excludit miſericordiam, quàm odium, quia motus iræ eſt impetuoſior propter coleræ inflammationem. Vnde ſtatim ſubditur. Impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit?

¶Ad maiorem. Negatur per ſe loquendo, & in ordine ad id, qđ iratus appetit. ſ. vindictā ſub ratione iuſti, immo ſic habet miſericordiā, nō autem odiens. Sed verum eſt, ꝙ ex parte impetuoſitatis, quæ maior eſt in ira, q̄ in odio, minus habet de miſericordia; & illa impetuoſitas non ita durat, ſicut manet odium, etiam non adeo intenſum, & impetuoſum; igit' ira eſt grauior per ſe reſpectu obiecti. Negatur; ſed verū eſt, ꝙ eſt ſm quid grauior pp maiorē vehementiā. Odium autē ſimpliciter, q̄a vult malum quantū pōt, ſed iratus appetit, qn̄q; minus malum, & tñ illud deſiderat feruentius.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſicut dictū eſt; * [* In corp.ar.] iratus appetit malum alicuius, inquantum habet rationem iuſti uindicatiui, uindicta aūt fit per illationē pęnę. Eſt aūt de rōne pęnæ, ꝙ ſit cōtraria uolūtati, & ꝙ ſit afflictiua, & ꝙ ꝓ aliqua culpa inferat; & ideo iratus hoc appetit, ut ille, cui nocumentum infert, percipiat, & doleat, & ꝙ cognoſcat pp iniuriam illatam ſibi hoc prouenire; ſed odiens de hoc nihil curat, quia appetit malum alterius, inquantum huiuſmodi. Nō eſt autem verum, ꝙ id, de quo quis triſtatur, ſit peius; iniuſtitia enim, & imprudentia, cum ſint mala, quia tamen ſunt uoluntaria, non contriſtant eos, quibus inſunt, ut dicit Philoſ.in 2.Rhetor. * [* Ariſt.c.4.]

¶Maior negatur, immo minus malū eſt præſertim morale, de quo q̄s dolet, immo nō poteſt q̄s dolere de malo morali, de cuius rōne eſt eſſe voluntarium, vt tangit D.S. in fine. Et per cōſequens nō eſt magis malum appetitus vindictæ, quam volo alium ſcire, q̄ appetitus mali abſolutè, quod q̄s non petit ſciri, quia primum ſit ſub ratione iuſti, nō ſecundū. Ad minorē vera eſt. Et D.S.declarat eā in principio ſolutionis; ſed negatur cōſequētia, q̄a maior falſa.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ id quod ex pluribus cauſis cauſatur; tunc eſt ſtabilius, qn̄ cauſæ accipiuntur vnius rationis, ſed una cauſa poteſt præualere multis aliis; odiū autem prouenit ex permanentiori cauſa, quàm ira; nam ira prouenit ex aliqua commotione animi pp læſionem illatam, ſed odium procedit ex aliqua diſpoſitione hominis, ſm quam reputat ſibi contrarium, & nociuum id quod odit; & ideo ſicut paſſio citius tranſit, quàm diſpoſitio, uel habitus; ita ira citius tranſit, quàm odium, quamuis etiam odium ſit paſſio ex tali diſpoſitione proueniens, & propter hoc Philoſophus dicit in 2.Rhetor. * [* Ariſt. ex ca.4.elicit.] quòd odium eſt magis inſanabile, quàm ira.

¶Maior vera, qn̄ plures cauſæ ſunt vnius rationis, cum vna cauſa, tunc cæteris paribus permanentius eſt, q̄ quod cauſatur ex vna. Sic autem non eſt in propoſito, quia ira cauſatur ex læſiuo contriſtante, & ex ſpe vindictæ, mediante concitatione, & commotione animi, quæ eſt etiam tranſiens habita vindicta de læſione; ſed odiū cauſatur ex diſpōne quaſi habituali permanēti, quæ facit reputari inimicum tanquā ſemper malum; & ideo licet & odium ſit paſſio, tñ ꝓxima cauſa eſt permanētior; & per cōſequens, & odiu ipſum.

Vtrum ira ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia.

R

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ira nõ ſolùm ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia, non enim eſt iuſtitia hominis ad res irrationales, ſed tñ homo qñque iraſcitur rebus irrationabilibus, puta cum ſcriptor ex ira proijcit pennam, uel eques percutit equum; ergo ira non ſolùm eſt ad illos, ad quos eſt iuſtitia.

¶ 2 Præterea. Non eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum, nec ad ea, quæ ſuipſius ſunt, ut dicitur in 5. Ethic. * ſed homo quandoque ſibiipſi iraſcitur, ſicut pœnitens propter peccatum; vnde dicitur in Pſal. Iraſcimini & nolite peccare; ergo ira non ſolum eſt ad quos eſt iuſtitia.

[* Ariſt. c. 6. & vlt.] [Pſalmus.]

¶ 3 Præterea. Iuſtitia, & iniuſtitia poteſt eſſe alicuius ad totum aliquod genus, vel ad totum aliquam communitatem, puta cum ciuitas aliquem læſit; ſed ira non eſt ad aliquod genus, ſed ſolùm ad aliquod ſingularium, ut dicit Philoſophus in 2. Rhetor. * ergo ira non propriè eſt, ad quos eſt iuſtitia, & iniuſtitia.

[* Ariſt. c. 4.]

¶ Sed contrarium accipi poteſt a Philo. in 2. Rhet. *

[* Ariſt. c. 2. 3. & 4.]

¶ Hic inquirit de alia proprietate iræ, quæ eſt eſſe ad eos, ad quos eſt iuſtitia.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * ira appetit malum, inquantum habet rationem iuſti uindicatiui; & ideo ad eoſdem eſt ira, ad quos eſt iuſtitia, & iniuſtitia. Nam inferre uindictam, ad iuſtitiam pertinet, lædere autem aliquem pertinet ad iniuſtitiam, vnde tàm ex parte cauſæ, quæ eſt læſio illata ab altero, quàm etiam ex parte uindictæ, quã appetit iratus, manifeſtũ eſt, ꝙ ad eoſdem pertinet ira, ad quos iuſtitia, & iniuſtitia.

[* Art. præceden.]

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Ad eoſdem eſt ira, ad quos eſt iuſtitia, & iniuſtitia. (Et intelligitur de ira propriè dicta humana, vt patet ad primum.) Probatur, ira appetit malum, inquantum habet rationem iuſti vindicatiui, igitur concluſio vera. Antecedens patuit artic. 6. tenet conſequentia, quia inferre vindictam ſub rationem iuſti, pertinet ad iuſtitiam (ideſt ſi poſſum ſibi inferre iuſtè vindictam, habeo ad eam iuſtitiam) lædere autem aliquẽ pertinet ad iniuſtitiam (ideſt quia infero vindictam ei qui me læſit, ideo ex parte eius eſt & præceſſit iniuſtitia.) Et ſic ex parte læſi eſt iuſtitia vindicandi propter læſionẽ iniuſtam. Quare ſequitur, ꝙ tam ex parte cauſæ, &c. & per conſequens ſequitur concluſio, &c. Quia nullus iraſcitur niſi lædenti; igitur ibi eſt iniuſtitia ex parte lędentis. Et iraſcendo appetit vindictam vt iuſtam de eo; ergo habet ad eum iuſtitiam, qui ſe iniuſtè læſit.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam auctoritate Philoſophi.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt; * ira quamuis ſit cum ratione, poteſt tñ etiam eſſe in brutis animalibus, quæ ratione carent, inquantũ naturali inſtinctu per imaginationẽ mouentur ad aliquid ſimile operibus rationis. Sic igitur cum in homine ſit & ratio & imaginatio, dupliciter in homine poteſt motus irę inſurgere; vno modo ex ſola imaginatione nunciante læſionem; & ſic inſurgit aliquis motus iræ etiam ad res irrationales, & inanimatas ſm ſimilitudinem illius motus qui eſt in animalibus contra quodlibet nociuum; alio modo ex ratione nunciante læſionem; & ſicut Phil. dicit in 2. Rhetor. * nullo modo poteſt eſſe ira ad res inſenſibiles, neque ad mortuos; tum quia non dolent, quod maximè quærunt irati in eis, quibus iraſcuntur; tum etiam, quia non eſt ad eos uindicta, cum eorum non ſit iniuriam facere.

[* Ar. 4. ad 4.] [* Ariſt. c. 3.] [* Ariſt. c. 3.]

¶ Minor diſtinguitur, quia duplex eſt ira: vna, quæ eſt perfecta, & propriè ira, q̃ prouenit ex nunciatione rõnis nunciantis iniuriã ſub ratione iniuſti; & talis non eſt niſi ad eos, ad quos eſt iuſtitia; ſed alia eſt ira procedens ex ſola imaginatione nunciante læſionẽ etiam ſine iniuria, & eſt ſimilis motui in beſtijs, quo mouẽtur per inſtinctũ naturæ in contrarium, & quodlibet nociuum ẽt ſine iniuria; talis poteſt eſſe ad irrationabilia, ad quæ non eſt iuſtitia.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, ꝙ ſicut Phil. dicit in 5. Eth. * quædã metaphorica iuſtitia, & iniuſtitia eſt hominis ad ſeipſum, inquantum ſ. ratio regit iraſcibilem, & concupiſcibilem; & ſm hoc etiam homo dicitur de ſeipſo uindictam facere, & per conſequens ſibiipſi iraſci; propriè autẽ & per ſe non contingit aliquem ſibiipſi iraſci.

[* Ariſt. circa fine lib.]

¶ Maior vera, non eſt ad ſeipſum hominem iuſtitia propriè dicta. Eſt tamen iuſtitia impropriè dicta, & metaphorica ſecundùm diuerſas potentias, ſicut iuſtum eſt, ꝙ ſenſualitas obediat rationi; ſed propriè dicta eſt ad alium ſuppoſito diſtinctum, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 58. artic. 2. quia iuſtitia importat ęqualitatem ſecundum actionem ad alterum, agere autem eſt ſuppoſitorum. Vnde rectificatio partium animæ, ſecundùm ꝙ ſunt intra hominẽ, fit per alias virtutes morales, quam iuſtitiam, & tamen tales virtutes vt ſic rectificantes habent rationem iuſtitiæ impropriè dictę, & communiter, & metaphoricè, vt ibidem patet.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut Phil. in 2. Rhetor. * aſſignat vnam differentiam inter odium, & irã, ꝙ odium poteſt eſſe ad aliquod genus, ſicut habemus odio omne latronum genus; ſed ira non eſt niſi ad aliquod ſingulare; cuius ratio eſt, quia odium cauſatur ex hoc, ꝙ qualitas alicuius rei apprehenditur, ut diſſonans noſtrę diſpoſitioni; & hoc poteſt eſſe, uel in uniuerſali, uel in particulari; ſed ira cauſatur ex hoc, quòd aliquis nos læſit per ſuum actum; actus autem omnes ſunt ſingularium; & ideo ira ſemper eſt circa aliquod ſingulare, cum autem tota ciuitas nos læſerit, tota ciuitas computatur, ſicut unum ſingulare.

[* Ariſt. c. 4.]

¶ Maiorem concedo; ſed dico, quòd illa tota ciuitas, uel totum genus, cum nos læſerit, & iniuriam fecerit, accipitur per modum vnius ſingularis. Minorem concedo, & patet per differentiam ad odium, quia odiũ eſto ſit obiecti ſingularis, tamen ratio odiendi poteſt eſſe alicuius vniuerſalis, vt ſupra quæſtio 29. artic. 6. ſed obiectum, & ratio iræ ſunt ſingularia, vt D. S. hic tangit, & patuit ſupra ibidem. Negatur autem conſequentia, quia ad ciuitatem eſt iuſtitia, & ira, vt ſingulare quoddam eſt, &c.

Vtrum Damaſcenus conuenienter aſſignet tres ſpecies iræ. ſ. fel, maniam, & furorem.

S

[2. 2. q. 158. artic. 5.] [* Damaſc. lib. [illegible] fid. c. 16.]

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd Damaſce. * inconuenienter aſſignet tres ſpecies iræ, ſcilicet fel, maniam, & furorem. Nullius enim generis ſpecies diuerſificantur ſecundùm aliquod accidens; ſed iſta tria diuerſificantur ſecũdùm aliquod accidens; principium enim motus iræ fel uocatur, ira autem permanẽs dicitur mania, furor autem eſt ira obſeruans tempus in uindictam; ergo non ſunt diuerſæ ſpecies iræ.

¶ 2 Præterea. Tullius in 4. de Tuſculanis quæſtionibus dicit, * quòd excandeſcẽtia Græcè dicitur * Sciſmos; & eſt ira modo naſcens, & modo deſiſtens. Sciſmos autem ſecundùm Damaſce. * eſt idem quod furor; non ergo furor tempus quærit ad uindictam, ſed tpe deficit.

[* Tull. ſola prin. lib.] [* Alias Thymoſis.] [* Damaſ. lib. 2. orth. fid. c. 16.]

¶ 3 Præterea. Greg. 12. Moralium; * ponit tres gradus iræ. ſ. iram ſine uoce, & iram cum uoce, & iram cum uerbo expreſſo, ſecundùm illa tria, quæ Dñs ponit. Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo, vbi tangitur ira ſine uoce; & poſtea ſubdit. Qui dixerit fratri ſuo Racha, ubi tangitur ira cum uoce, ſed necdum pleno uerbo formata. Et poſtea dicit. Qui autem dixerit fratri ſuo Fatue, ubi expletur uox perfectione ſermonis; ergo inſufficienter diuiſit Damaſc. iram, nihil ponens ex parte uocis.

[* Greg. c. [illegible]] [Matt. 5.]

¶ Sed contra eſt auctoritas Damaſc. * & Greg. Nic. *

[* Damaſc. loco ſupra citato] [* Greg. Nic. lib. 4. c. 11.]

¶ Inquirit hic vltimò de diuiſione iræ in ſuas ſpecies.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ tres ſpecies iræ, quas Damaſc. ponit, & etiam Greg. Nic. * ſumuntur ſm ea, quæ dant iræ aliquod augmentum, quod quidẽ contingit tripliciter; vno modo ex facultate ipſius motus, & talem irã uocat fel, quia citò accenditur; alio modo ex parte triſtitiæ cauſantis irã, quæ diu in memoria manet, & hæc pertinet ad maniã, quæ a manendo dicitur. Tertiò ex parte eius, quod iratus appetit. ſ. vindictæ; & hæc pertinet ad furorem, qui nunquam quieſcit, donec puniat.

[* Greg. Nic. locis in arg. ſed con. citatis.]

¶ D. S. innuit talem concluſionem reſponſiuam. Conuenienter aſſignantur tres ſpecies iræ, tactæ in quæſito. Hanc concluſionem probat primò rõne, ſecũdò auctoritate, ibi. Vnde Philoſophus, &c. Ratione ſic, iſtæ tres ſpecies ſumuntur ſm, &c. vt in principio litteræ; ſed ſm vnum augmẽtum eſt fel, ſm aliud eſt mania, ſm tertium eſt furor; igitur, &c. Maior patet ex intentione Damaſc. & Greg. Quæ dicit notanter, ꝙ hæ ſpecies ſumuntur ſm augmentantia iram. Per hoc enim innuitur qualitas iſtarum ſpecierum. Nam

istæ species non distinguuntur ex parte obiecti, sed modaliter. Et si aliquo modo distinguātur specie, hoc est ratione principiorum, & causarum, non ratione obiectorum; vt enim infra patebit in materia de habitibus, aliqua possunt distingui specie ex parte principiorum, & non ex parte obiectorum, vt patet de visu hominis, & asini. In solutionibus tamē D.S. magis innuit, ꝙ sit modalis, penes illa, per quæ ira recipit perfectionem. Quæ tñ nō omnino per accidens se habent ad irā, sed per seipsam augmentant, &c. Minorē D.S. manifestat per sufficientiam, quia fel sumitur s̃m dispositionem irascentis, s̃m ꝙ aliquis est dispositus, vt facilè irascatur, & accendatur. Mania autem sumitur ex tristitia diu manente in memoria, quæ est causa iræ. Furor autem est ira perseuerans, & non cessans, donec quis consecutus sit desideratam vindictam. Et patet, quòd omnia ista augmenta iræ, vel iræ augmentatæ, possunt esse circa idem obiectum in specie, ideo non distinguuntur necessariò specie ex parte obiecti. Consequenter ibi.

*Arist. c. 5.

¶ Vnde Philosophus in 4. Ethic. * quosdam irascentium uocat acutos, quia citò irascuntur; quosdam amaros, quia diu retinent iram; quosdam difficiles, quia nunquam quiescunt, nisi puniant.

¶Confirmat cōclusionem tria auctoritate Philos. a simili diuisione, quæ vr̃ in idem redire cum diuisione Damasc. & patet littera.

ARGVMENTVM autem in contrarium dat etiam auctoritatem conclusioni.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd omnia illa, per quæ ira recipit aliquam perfectionem, non omnino per accidens se habent ad iram; & ideo nihil prohibet secundùm ea species iræ assignari.

¶Ad maiorem dupliciter. Primò, nullius generi species omnino propriè diuersificantur per accidens. Secundò, nullius generis species etiam communiter (i. speciales modi quasi per se) diuersificantur per id, quod est omnino per accidens, & cōtingens. Verū, tunc negatur minor, ꝙ fel, mania, &c. dicant accidēs omnino per accidens, sed quasi per se, & modos consequentes iram in diuersis subiectis, vel in eodem secūdùm diuersas causas augmentantes, & modificantes iram; ergo, &c. Negatur, ꝙ non sint diuersæ species (idest diuersi modi speciales iræ.) Sicut etiam quidam dicunt de speciebus qualitatis, quòd sint speciales modi.

Loco citato.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ excandescentia, quam Tullius ponit, magis videtur pertinere ad primam speciē iræ, quæ perficitur s̃m velocitatem iræ, quàm ad furorē. Nihil autem prohibet, quòd thymos Græcè, qui Latinæ furor dr̃, utrumq; importet, & velocitatem ad irascendum, & firmitatem propositi ad puniendum.

*Aliàs scysmos, vel Thymosis.

¶ Hoc argumentum arguit contra dicta de furore, qui dicitur importare iram non quiescentem, donec puniat. Ad maiorem, quòd excandescentia est idem quod fel, non quod furor. Et dicitur vltra, quòd scysmos significat duas species (i. fel, & furorem.) Et non tantùm scysmos est ira desistens, immo etiam ira non quiescens, donec habeatur vindicta. Vnde negatur consequentia, quia scysmos est æquiuocum, & importat fel, & furorem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ gradus illi iræ distinguuntur secundùm effectum iræ, non autem secundùm diuersam perfectionem ipsius motus iræ.

¶Dico, ꝙ Greg. s̃m aliud diuidit, quàm hic diuidatur ira; & ergo vtriusq; diuisio est bona, sed non s̃m vnam rationem; quia diuisio Damasc. est s̃m perfectionem iræ, Gregorij s̃m diuersos effectus.

Quæstio Quadragesimaseptima.

De causa, & remedijs iræ.

T

DEinde cōsiderandum est de causa effectiua iræ, & de remedijs eius. Et circa hoc quærūtur quattuor. Primò, vtrum semper motiuum iræ sit aliquid factum, contra eum, qui irascitur. Secundò, vtrum sola paruipensio, uel despectio sit motiuum iræ. Tertiò, de causa iræ ex parte irascentis. Quartò, de causa iræ ex parte eius, contra quem aliquis irascitur.

¶Postquam determinauit de ira quo ad quidditatē, & proprietates, hic agit de causis eius, per quæ etiam innotescunt remedia iræ. Et quærit de quattuor causis secundùm quattuor articulos.

Vtrum motiuum iræ semper sit aliquid factum contra eum, qui irascitur.

AD primū sic proceditur. Vr̃, ꝙ nō semper aliquis irascatur pp aliquid cōtra se factum. Homo enim peccando nihil contra Deū facere pōt. Dr̃ enim Iob 35.

Iob 35.

Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies cōtra illum, dr̃ tñ Deus irasci contra homines pp peccata, s̃m illud Psal. Iratus est furore Dñs in populum suum; ergo non semper aliquis irascitur pp aliquid contra se factum.

Psalmus.

¶ 2 Præterea. Ira est appetitus vindictæ; sed aliquis appetit vindictā facere etiam de his, quæ cōtra alios fiunt; ergo nō semper motiuum iræ est aliquid cōtra nos factū.

¶ 3 Præterea. Sicut Philos. dicit in 2. Rhet. * homines irascuntur præcipuè contra eos, qui despiciunt ea, circa quæ ipsi maximè student; sicut qui student in Philosophia, irascuntur contra eos, qui Philosophiā despiciunt, & simile est in alijs; sed despicere Philosophiam non est nocere ipsi studenti; non ergo semper irascimur propter id, quod contra nos fit.

* Arist. c. 2.

¶ 4 Præterea. Ille qui tacet contra contumeliantē, magis ad iram prouocat, vt dicit Chrysostomus; sed in hoc cōtra ipsum nihil agit ꝙ tacet; ergo non semper ira alicuius prouocatur propter aliquid, quod contra ipsum fit.

Chrisost.

¶Sed contra est, quod Phil. dicit in 2. Rhet. * ꝙ ira fit semper ex his, q̃ ad seipsum; inimicitia autem, & sine his quæ ad ipsum; si enim putemus talem esse, odimus.

* Arist. c. 4.

¶Inquirit primò de motiuo iræ. Est autē motiuum aliud, quàm obiectum. Ira enim habet pro obiecto vindictam contrario inferendā; sed motiuū est, quod inducit appetitum vindictæ. Ex iuxta supra dicta q. 43. art. 1. habet se per modum dispositionis materialis, quia videlicet apprehensio, & æstimatio, & tristitia de iniurioso facto contra aliquem, disponit eum ad ipsam, quia ex contra se facto, habet alium tanquam contrariū, de quo sit expetēda vindicta.

¶Rñdeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est; * ira est appetitus nocēdi alteri sub ratione iusti uindicatiui; uindicta autem locum non habet nisi vbi præcessit iniuria, nec iniuria omnis ad uindictam prouocat, sed illa sola, quæ ad eum pertinet, qui appetit uindictam; sicut enim unumquodque naturaliter appetit proprium bonum, ita etiam naturaliter repellit proprium malum.

* q. 46. art. 6.

¶D.S. respondet tali conclusione. Motiuum iræ alicuius semper est aliquid contra ipsum (s. qui irascitur) factum. Probatur. Motiuum ad iram est iniuria non quæcunque, sed propria, ad aliquem pertinens, ab alio facta; nec habet rationem iniuriæ respectu eius, nisi sit cōtra ipsum; sed iniuria ab aliquo facta, nō pertinet ad aliquē, nisi aliquid fecerit, qđ aliquo modo sit cōtra ipsum; igit conclusio vera. Huius rationis D.S. primò probat maiorē; secūdò subsumit minorē cum conclusione, ibi. Iniuria autem, &c. Maior ergo subintellecta probatur a principio litteræ clarè. Deinde ibi.

¶ Iniuria autem ab aliquo facta non pertinet ad aliquem, nisi aliquid fecerit, quod aliquo modo sit contra ipsum; vnde sequitur, quòd motiuum iræ alicuius semper sit aliquid contra ipsum factum.

¶Subiungit minorem, quæ patet. Vnde concludit, quòd motiuum iræ alicuius, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionē eandem, quod declaratum est q præced. art. 7 ad 2m quia iræ motiuum, & obiectum est singulare; odij autem, & inimicitiæ obiectū est singulare, sed motiuum potest esse non solùm factum cōtra se, sed etiam aliquid habens se per modū actus primi, sicut quis odit talem conditionem aliquorum, &c. De hoc supra q. 39. art. 6.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ira non dr̃ in Deo s̃m passionem animi, sed s̃m iudicium iustitiæ, prout vult uindictam facere de peccato; peccator enim peccādo Deo nihil nocere effectiuè potest, tñ ex parte sua dupliciter cōtra Deum agit. Peimò quidem, inquantum eū in suis mandatis contemnit. Secundò, inquantum nocumentum aliquod infert alicui, uel sibi, uel alteri, quod ad Deum pertinet; prout ille, cui nocumentum infertur sub Dei prouidentia, & tutela continetur.

¶Maior vera. Non potest facere contra Deum effectiuè in se, tñ facit contra Deū effectiuè, & quātum est in se dupliciter, vt in litt. & qđ facit contra id, qđ est Dei, hr̃ tanquam contra Deum fecerit. Sicut & per oppositum in bonis, iuxta illud, quod vni ex minimis fecistis, &c. Ad minorem D.S. exponit eā, quia nō intelligitur de furore propriè dicto, sicut est in nobis, sed pp similitudinem effectus; igitur, &c. Negatur cōsequentia, tñ quia peccans quantum in se est, facit contra Deum. Et secundò facit contra id, quod est quasi proprium Deo; ꝙ autem efficienter nocere non possit, est propter perfectionem Diuinam. De hoc infra extensius q. 73. art. 7. ad 2m.

¶Ad secundum dicendum, quòd irascimur contra illos, qui alijs nocent, & vindictam appetimus, inquantum illi, quibus nocetur aliquo modo ad nos pertinent, uel per aliquam affinitatem, uel per amicitiam, uel saltem per communionem naturæ.

¶Ad minorem, appetit quis vindictam de his, quæ contra alios fiunt, vt habentur tanquam nos, vel propter charitatē, vel saltem pp cōmunionem in natura. Simile patuit supra de delectatione q. 32. art. 1. & habetur secunda secundæ, q. 30. art. 2. de misericordia, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd id, in quo maximè studemus, reputamus esse bonum nostrum, & ideo cum illud despicitur, reputamus nos quoque despici, & arbitramur nos læsos.

¶Maior vera; & ratio est, quia illa, in quibus studemus, hñr tanq̄ bona nostra. Minor negatur, immo despicere philosophiā est derogare studēti, & p cōsequēs sibi nocere, & aliqd cōtra ipm facere.

¶Ad quartum dicendum, quòd tunc aliquis tacens, ad iram prouocat iniuriantem, quando videtur ex contemptu tacere, quasi paruipendat alterius iram, ipsa autem paruipensio quidam actus est.

¶Maior vera, quia videtur ex contemptu tacere. Minor negatur, quia paruipensio est actus contra aliquem factus, saltem immanens, quem alius suspicatur, &c.

Utrum sola paruipensio, vel despectio sit motiuum iræ.

V Infra art. 3. & 4. corp.

AD secundum sic proceditur. Vr, q nō sola paruipēsio, uel despectio sit motiuū irę. Dicit enim Dama.* q iniuriam passi, vel ęstimantes pati, irascimur; sed homo potest iniuriam pati etiam absq; despectu, vel paruipensione; ergo non sola paruipensio est iræ motiuum.

* Damasc. lib. 2. orth. fid. c. 16.

¶2 Præterea. Eiusdem est appetere honorem, & contristari de paruipensione; sed bruta animalia non appetūt honorē; ergo nō contristantur de paruipensione, & tñ in eis prouocatur ira pp hoc, q vulnerantur, vt dicit Philos. in 3. Eth.* ergo non sola paruipensio vr esse motiuū iræ.

* Arist. c. 8.

¶3 Præterea. Philosophus in 2. Rhetor.* ponit multas alias causas iræ, puta obliuionem, & exultationem in infortunijs, denunciationem malorum, impedimentum consequendæ propriæ uoluntatis; non ergo sola paruipensio est prouocatiuum iræ.

* Arist. c. 2. tomo 6.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rhet.* q ira est appetitus cum tristitia punitionis, propter apparentem paruipensionem non conuenienter factam.

* Arist. c. 2.

¶Hic inquirit de ratione formali motiui ad iram. Dictum est enim, quòd contra se factum iniuriosum sit motiuum ad iram. Restat ergo dubium, quæ sit ratio, sub qua contra se factum moueat. An videlicet, quia contra se factum est vilipensiuum, & despectiuum; ita quòd præsens articulus sit determinatiuus prioris, sic quòd despectiuum sit ratio, quare aliquid habeatur tanquam contra se, vel saltem sit augmentatiuum motiui ad iram.

¶Respondeo dicendum, quòd omnes causæ irę reducuntur ad paruipensionem; sunt enim tres species paruipēsionis, vt dicitur in 2. Rhe.* s. despectus, epireasmus, idest impedimentum uoluntatis implendę, & contumeliatio; & ad hæc tria omnia motiua iræ reducuntur.

* Arist. c. 2.

¶D. S. respondet tali cōclusione. Omnes causæ motiuæ reducūtur ad paruipensionem. Et per hoc hr responsio formalis ad quæsitum, q sic, quia sola paruipensio est motiuū, pręsertim ad magnā iram, quę est cū ratione nunciante lęsionem, & iniuriā. Hanc conclusionē probat primò auctoritate; secūdò duplici rōne; primā ibi. Cuius ratio, &c. secundā ibi, Secunda ratio est, &c. Auctoritate sic, quia sunt tres spēs paruipensionis, sed ad illas oīa motiua iræ reducūtur; igitur cōclusio vera. Maior est Phil. Minor patet ex solutione tertij; nā Philos. ibidē ponit multa motiua iræ, vt patet intuenti tex. Phil. & mouent sub rōne despectiui, &c. Cōsequenter cū dicit.

¶Cuius ratio potest accipi duplex. Prima est, quia ira appetit nocumentū alterius, inquantùm homo habet rationem iusti uindicatiui; & ideo intantùm quærit uindictam, inquantùm vr esse iusta; iusta autem uindicta non fit nisi de eo, quod est iniustè factū; & ideo prouocatiuū ad iram semper est aliquid sub ratione iniusti, vnde dicit Philos. in 2. Rhet.* q si homines putauerint eos, qui læserunt esse iustè passos, nō irascuntur; non enim fit ira ad iustum. Contingit autem tripliciter nocumentum alicui inferri. s. ex ignorantia, ex passione, & ex electione. Tunc enim aliquis maximè iniustum facit, quando ex electione, uel industria, uel ex certa malitia nocumētum infert, ut dr in 5. Ethic.* & ideo maximè irascimur contra illos, quos putamus ex industria nobis nocuisse. Si enim putemus aliquos, uel per ignorātiam, uel ex passione nobis intulisse iniuriam; uel non irascimur contra eos, uel multò minus, agere enim aliquid ex ignorantia, uel ex passione diminuit rationem iniuriæ, & est quodammodo prouocatiuum misericordiæ, & ueniæ; illi autem qui ex industria nocumentum inferunt, ex contemptu peccare vñr; & ideo contra eos maximè irascimur, vnde Phil. dicit in 2. Rhet.* q his, qui propter iram aliquid fecerunt, aut non irascimur, aut minus irascimur; non enim propter paruipensionem uidentur egisse.

* Arist. c. 3.

* Arist. c. 5. & 8.

* Arist. c. 1.

¶Probat conclusionem responsiuam prima ratione, inquātum directè intendit respondere ad quæsitum sic. Prouocatiuum ad irā semper est aliquid sub ratione iniusti; sed tunc maximè aliquis iniustum facit, quando ex electione, vel industria nocumentum infert, vel ex malitia. (Subsumitur.) Illi autem, qui ex industria nocumentum inferunt, ex contemptu, vel vilipensione peccare videntur; ideo sequitur conclusio, quòd maximè contra tales irascimur ratione vilipensionis. Illæ præmissæ probantur, & declarātur clarè in littera rationibus, & auctoritatibus. Deinde cū dicit.

¶Secunda ratio est, quia paruipensio excellentiæ hominis opponitur, quę enim hoīes nullo modo putant digna esse, paruipendunt, ut dr in 2. Rhet.* Ex omnibus autem bonis nostris aliquam excellentiā quærimus, & ideo quodcunq; nocumentum nobis inferatur, inquātum excellentiæ derogat, vr ad paruipensionem pertinere.

* Arist. c. 2.

¶Subiungit aliā rationem pro eadem cōclusione, illā. Quodcūque nocumentum, hr vt paruipensio; ergo conclusio vera. Antecedens probatur, omne nocumentū derogat excellentię, derogare autem excellentiæ hr vt paruipensio, vnde indigna, & non excellentia paruipenduntur, & despiciuntur, & per consequens cū nocumentum moueat ad iram, omne motiuum erit vilipensio, &c.

ARGVMENTVM in contrariū est pro cōclusione responsiua.

¶Ad primum ergo dicendum, q ex quacunq; alia causa aliquis iniuriā patiatur, q̄ ex contemptu, illa causa minuit rationē iniurię; sed solus contemptus, uel paruipensio rationē iræ auget; & ideo est per se causa irascendi.

¶Maior vera, sed dico, quòd iniuria non habet rationem iniuriæ, nisi fiat, vel habeatur facta ex paruipensione; immo nisi sit paruipensio, quia scilicet nocet, & derogat excellentiæ intentæ. Ad minorem dico, quòd verum est, tamen quacunque causa fiat iniuria, præterquam ex contemptu minuitur ira, sed solùm contemptus auget; ergo, &c. Verum, alia possunt esse causa aliqualis, sed solùm paruipensio est causa per se augmentatiua. Et posset dici iuxta supra dicta ad minorem, q non patitur propriè iniuriam sine contemptu, sed benè nocumentum, vel læsionem.

¶Ad secundum dicendum, q licet animal brutum nō appetat honorem sub ratione honoris; appetit tamen naturaliter quandam excellentiam, & irascitur contra ea, quæ illi excellentiæ derogant.

¶Maior negatur; sed eiusdem est appetere excellentiam, & contristari de paruipensione; quia directè, & per se vniuersaliter detestatiuū paruipensionis, non est appetitus honoris, sed excellentiæ. Minor vera, tñ appetunt excellentiam; vnde negatur cōsequentia.

¶Ad tertium dicendum, q omnes illæ causæ ad quandam paruipensionē reducuntur; obliuio enim paruipensionis est euidens signū, ea enim quæ magna ęstimamus, magis memoriæ infigimus; similiter ex quadā paruipensione est, q aliquis non vereatur contristare aliquem, denunciādo sibi aliqua tristia; qui etiam in infortunijs alicuius hilaritatis signa ostendit, videtur parum curare de bono, uel malo eius; similiter etiam qui impedit aliquem a sui propositi assecutione, non propter aliquam utilitatem sibi inde prouenientem, non uidetur multum curare de amicitia eius, & ideo omnia talia, inquantum sunt signa contemptus, sunt prouocatiuā iræ.

¶Añs verum, tñ oīa ista mouēt ad irā sub rōne paruipēsionis, vt D. S. declarat. Quare negatur cōsequentia, quia formale motiuum est maius, quàm materiale, & nos loquimur de formali, &c.

Utrum

Utrum excellentia alicuius sit causa, quòd facilius irascatur.

X

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod excellentia alicuius nō sit causa, quod facilius irascatur; dicit enim Phil. in 2. Rhetor. * quod maximè aliqui irascuntur, cum tristantur, ut infirmi, & egentes, & qui non habent id quod concupiscunt; sed oīa ista ad defectū pertinere vīr; ergo magis facit pronum ad iram defectus, quàm excellentia.

*Arist. c. 2.

¶ 2 Præterea. Philosophus ibidem dicit, * quod tunc aliqui maximè irascunt, quando in eis despicitur id, de quo potest esse suspitio, quod uel non insit eis, uel quòd insit eis debiliter; sed cum putant se multum excellere in illis, in quibus despiciuntur, nō curant; sed prædicta suspitio ex defectu prouenit; ergo defectus est magis causa, quòd aliquis irascatur, quàm excellentia.

*Arist. cap. eodem.

¶ 3 Præterea. Ea quæ ad excellentiam pertinent, maximè faciunt homines iocundos, & bonæ spei esse; sed Philosophus dicit in 2. Rhetor. * quod in ludo, in risu, in festo, in prosperitate, in consummatione operum, in delectatione non turpi, & in se optima, homines non irascuntur, ergo excellentia non est causa iræ.

*Arist. c. 3.

¶ Sed contra est, quod Philosophus in eodem libro dicit, * quod homines propter excellentiam indignantur.

*Arist. c. 9.

¶ Hic inqrit de causa iræ, q̄ est cōditio eius q̄ irascit. s. excellētia.

¶ Respondeo dicendum, quod causa iræ in eo, qui irascitur, dupliciter accipi potest; vno modo s̄m habitudinem ad motiuum iræ, & sic excellentia est causa, vt aliquis de facili irascatur, est enim motiuum iræ iniusta paruipēsio, vt dictum est; * cōstat autem, quod quantò aliquis est excellentior, iniustius paruipenditur in hoc, in quo excellit; & ideo illi qui sunt in aliqua excellentia, maximè irascūtur, si paruipendātur, puta si diues paruipenditur in pecunia, & Rhetor in loquendo; & sic de alijs.

* Art. præcedẽ.

¶ D. S. respōdet duabus conclusionibus s̄m duo membra cuiusdam distinctionis. Secundam deducit, ibi. Alio modo, &c. Distinguit ergo, quod causa iræ in eo, qui irascitur, potest dupliciter accipi; vno modo s̄m habitudinem ad motiuum iræ (idest potest attendi ratione, cuius facilius iniuria videatur sibi iniusta, vel nocumentū iniustum.) Conclusio prima responsiua, excellentia (s. & non defectus) est causa, vt aliquis facilius irascatur (s. ratione propinquæ habitudinis ad motiuum iræ.) Dico per se propter solutionem tertij. Probatur. Omne illud est causa iræ isto modo, quod facit paruipensionem apparere magis iniustam, sed excellentia est huiusmodi; ergo, &c. Maior probatur, quia paruipensio iniusta est motiuum iræ; ergo sequitur maior, quod illud, quod est causa iræ ex parte motiui, quod facit apparere paruipensionem, &c. Minor declaratur in littera. Constat enim, &c. Consequenter ibi.

¶ Alio modo potest considerari causa iræ in eo, qui irascitur ex parte dispositionis, quæ in eo relinquitur ex tali motiuo; manifestum est autem, quod nihil mouet ad irā, nisi nocumentū qd̄ cōtristat; ea autē, quæ ad defectū pertinēt, maximè sunt cōtristātia, quia hoīes defectib. subiacētes facilius læduntur. Et ista est causa, quare hoīes qui sunt infirmi, vel in aliis defectibus facilius irascūtur, quia facilius cōtristantur. Et per hoc patet solutio ad primū.

¶ Deducit secundā conclusionem rūsi. cui pmittit secundū membrum dictæ distinctionis, quod alio modo accipitur causa iræ ex parte dispōnis relictæ ex tali motiuo. s. læsio, & cōtristatio. Ex paruipensione enim iniusta aliquis cōtristatur, & per talem cōtristationem disponitur ad irā. Cōclusio corrīdens est. Defectus isto mō est causa, vt aliquis facilius irascatur (& per cōsequens excellentia.) Probatur, oē illud est isto modo causa iræ, quod facit hoiem facilius lædi, & cōtristari, ac disponi ad tristitiā; sed defectus est huiusmodi; ergo defectus est causa dispositiua irascentis, vt facilius a paruipensione, & nocumento iniusto irascatur, & hoc pp detectionem, & perturbationem animi. Minor patet ex signo, quia homines infirmi, vel aliis defectibus subiacentes facilius irascuntur.

ARGUMENTUM in contrariū cōfirmat primā conclusionē.

¶ Ad primum. Maior est vera. Ratione dispositionis relictæ ex motiuo. s. tristitia. Et concludit secundam conclusionem, quia defectuosi subiacent tristitiæ immediatè disponentis ad iram.

¶ Ad secūdum dicendū, quod ille qui despicitur in eo, in quo manifestè multum excellit, nō reputat se aliquam iacturam pati, & ideo non contristatur; & ex hac parte minus irascitur; sed ex alia parte, inquantum indignius, despicitur, habet maiorem rationem irascēdi, nisi fortè reputet se non inuideri, uel subsannari pp despectum, sed propter ignorantiam, uel propter aliud huiusmodi.

¶ Ad primā partem maioris dico, quod vera est, quod tales irascuntur, qñ nō est euidens excellentia ex parte dispōnis, quia cōtristatur facilè, qui nouit se nō excellere multū. Ad secundā partem maioris rńdet D. S. quod verū, qui putat multum excellere, nō curat, & nō irascitur, rōne videlicet dispōnis, quia nō reputat dicta aliorū, & non contristatur, sed tñ quia talis iniuria vr̄ sibi maior ex ista parte, rōne habitudinis ad motiuū iræ, tunc irascitur magis, si credat se despici, & contemni; si autem putat, quod aliquis nō loquatur despiciēdo, & contemnendo ex malitia, sed loquendo ex ignorantia, tunc nō putat tantam iniuriā, nec multum irascitur; sicut magnus artifex, si paruipendatur a rustico simpliciano non curat, si aūt ab alio artifice, quem putat loqui ex maliuolentia, & contemptu, tūc irascitur magis, quia reputat maiorem iniuriā. Ad minorem, cōcedo ipsam; ergo defectus est causa; verum, ex parte dispōnis, quia videlicet putans se defectuosum facilè conturbatur, & per consequens facilius irascitur. Vltra, quàm excellentia, verum, ex vna parte, tñ ex alia parte, videlicet motiuæ, excellentia est magis causa, quod aliquis irascitur, dum credit se despici ex contemptu, & malitia.

¶ Ad tertiū dicendū, quod oīa illa impediunt irā, inquātū impediūt tristitiā; sed ex alia parte nata sunt pnocare irā, s̄m quod faciunt hominem inconuenientius despici.

¶ Ad minorem dico, quod in illis recitatis nō irascuntur, quia sunt in contraria dispositione ad dispositionem requisitam ad irā, quæ causatur ex malo iniacenti, & contristante; sed tñ ex parte motiui ad iram, habent vt facilius irascantur. Vnde rustici, quando sedent apud vinum, & redduntur animosi, ac loquuntur per talenta, non patiuntur se despici, & cōtemptum iudicant grauiorem iniuriam.

Utrum defectus alicuius sit causa, vt contra ipsum facilius irascamur.

Y

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod defectus alicuius non sit causa, vt contra ipsum facilius irascamur. Dicit enim Philos. in 2. Rhetor. * quod his, qui cōfitentur, & pœnitent, & humiliant, nō irascimur, sed magis ad eos mitescimus; unde & canes nō mordēt eos qui resident; sed hoc pertinet ad paruitatem, & defectum; ergo paruitas alicuius est causa, ut minus irascamur.

* Arist. c. 3.

¶ 2 Præterea. Nullus est maior defectus, quàm mortis, sed ad mortuos desinit ira; ergo defectus alicuius nō est causa prouocatiua iræ contra ipsum.

¶ 3 Præterea. Nullus æstimat aliquem paruum, ex hoc, quòd est sibi amicus; sed ad amicos, si nos offenderint, uel si non iuuerint, magis offendimur, vnde dicitur in Psalmus. Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; ergo defectus alicuius non est causa, ut contra ipsum facilius irascamur.

Psalmus.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rhet. * quòd diues irascitur contra pauperem, si eum despiciat, & principans contra subditum.

* Arist. c. 2.

A

¶ Hic quærit de conditione causæ iræ ex parte eius, cui quis irascitur, & quando habetur tanquam partiale obiectum iræ.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam supra dictum est; * indigna despectio est maximè prouocatiua iræ; defectus igitur, uel paruitas eius, contra quem irascimur, facit ad augmentum iræ, inquātum auget indignam despectionem; sicut enim, quantò aliquis est maior, tantò indignius despicitur; ita quantò aliquis est minor, tantò indignius despicit; & ideo nobiles irascuntur, si despiciantur a rusticis, uel sapientes ab insipientibus, uel domini a seruis.

* Ar. 2. & 3.

¶ D. S. resūmit quoddam fundamentum ex dictis, ex quo dupliciter respondet, s̄m quod tale fundamentum dupliciter ad propositum potest applicari. Secundam responsionem ponit ibi. Si verò, &c. Fundamētum ergo est, indigna despectio est maximè prouocatiua iræ. Patet ex art. 2. & 3. Illud ergo fundamentum potest vno modo applicari ad defectum illius, contra quem irascimur affirmatiuè, sic quod talis defectus auget illam indignam despectionē. Tunc D. S. respondet tali conclusione prima. Talis defectus, vel paruitas eius, contra quem irascimur, facit ad augmentum iræ, & facilitatē eius; & intelligitur de defectu citra extremū, & excedentem mensurā retributionis humanæ. Probatur conclusio. Indigna despectio est maximè prouocatiua iræ; igitur conclusio vera. A nos

patet ex ar. 2. & 3. Tenet cõsequentia, quia talis defectus auget indignam despectionẽ; ergo benè sequitur cõclusio. Illud proximũ assumptum probatur in littera a simili; sicut enim, &c. Deinde ibi.

¶Si uerò paruitas, uel defectus diminuat despectionẽ indignam; talis paruitas non auget, sed diminuit iram; & hoc modo illi, qui pœnitent de iniurijs factis, & confitentur se malè fecisse, & humiliantur, & ueniam petunt, mitigant iram, ſm illud Prouerb. 15. Responsio mollis frangit iram, inquantum s. tales uidentur non despicere, sed magis magnipendere eos, quibus se humiliant. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Subiungit secundam conclusionem responsiuam, applicando prædictum fundamentum priuatiuè, sic φ talis defectus diminuat illa despectione. Et est ista conclusio, talis defectus non auget irã, sed minuit. Probatur opposito modo ad præcedentem, indigna est maximè prouocatiua, igitur per oppositum minuẽs indignam despectionem minuit iram; igitur conclusio vera. Et sequitur conclusio per regulam, si propositum in proposito, &c. ergo si augens despectionem, auget iram, minuens, minuit. Et iuxta hanc conclusionem D. S. verificat allegatum in primo argumento ante cõtrarium, quia probat hanc conclusionem, vt patet in littera.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, quia despectio actiua pauperis habetur magis iniuriosa, & similiter subditi.

¶Ad primi maiorem dico, φ se humiliare, & pœnitere pertinẽt ad defectum diminuentem despectionem; igitur paruitas, &c. Verum, diminuens despectionem (immo ostendens alicuius excellẽtiam) est causa vt minus irascatur, & probat secundam cõclusionẽ.

¶Ad secundum dicendum, φ duplex est causa, quare ad mortuos cessat ira. Vna, quia non possunt dolere, & sentire, quod maximè quærunt irati in his, quibus irascuntur. Alio modo, quia iam uidentur ad ultimum peruenisse; vnde etiam ad quoscunque grauiter læsos cessat ira, inquantum eorum malum excedit mensuram iustæ retributionis.

¶Maior vera; sed dico, quòd mors est talis defectus, qui facit, ne mortui possint sentire vindictam humanã, & est defectus excedẽs modũ retributionis humanæ, & vltimus. Minor vera, quia ira est ad eos, qui possunt sentire iustam vindictã, & quos iudicamus nõ sufficienter punitos, & afflictos. Vltra, igitur defectus, &c. Verum, extremus nõ compatiens sensum, & excedens omnem punitionẽ hominis non est causa iræ, tamen defectus ista compatiens.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd etiam despectio, quæ est ab amicis, videtur esse magis ĩdigna; & ideo ex simili causa magis irascimur contra eos, si despiciant, uel nocendo, uel non iuuando, sicut & contra minores.

¶Maior verà; sed æstimat aliquem paruum ex hoc, quòd indignè despicit. Minor vera, quia offensa amicorum est magis indignè despectiua, & includit paruitatem augentem indignam despectionem. Vnde negatur consequentia.

Quæstio Quadragesimaoctaua.

De effectibus iræ.

A DEinde cõsiderandum est de effectibus iræ. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum ira causet delectationem. Secundò, vtrum maximè causet feruorẽ in corpore. Tertiò, vtrum maximè impediat rationis vsum. Quartò, vtrum causet taciturnitatem.

¶Patet ordo de se, quia effectus posterior est intrinsecus rei, & causis eius; & quærit de quattuor effectibus.

Vtrum ira causet delectationem.

AD primũ sic proceditur. Videtur, φ ira non causet delectationem. Tristitia enim delectationem excludit, sed ira est semper cum tristitia, quia vt dicitur in 7. Ethic. * omnis qui facit aliquid propter iram, facit tristatus; ergo ira non causat delectationem.

* Arist. c. 6.

¶2 Præterea. Philos. dicit in 3. Eth. * φ punitio quietat impetum iræ, delectationẽ pro tristitia faciens, ex quo potest accipi, φ delectatio irato prouenit ex punitione, punitio aũt excludit irã; ergo adueniẽte delectatione ira tollitur, non est ergo effectus delectatio iræ coniũctus.

* Arist. c. 5.

¶3 Pręterea. Nullus effectus impedit causam suam, cũ sit suę causæ conformis, sed delectationes impediũt irã, vt dr̃ in 2. Rhetor. * ergo delectatio non est effectus iræ.

* Arist. c. 3.

¶Sed contra est, quod Philosophus in eodem libro * inducit Prouerbium, quòd ira multò dulcior melle distillante in pectoribus uirorum crescit.

* Arist. c. 2.

¶Inquirit de primo effectu iræ, qui est delectatio.

¶Respondeo dicendum, φ sicut Philosophus dicit in 7. Ethi. * Delectationes maximè sensibiles, & corporales sunt medicinæ quædam contra tristitiam; & ideo quantò per delectationem contra maiorem tristitiam, vel anxietatem remedium præstatur, tantò delectatio magis percipitur; sicut patet, φ quando aliquis sitit, delectabilior fit ei potus. Manifestum est autem ex prædictis, * φ motus iræ insurgit ex aliqua illata iniuria contristante, cuius quidem tristitiæ remedium adhibetur per uindictam, & ideo ad præsentiam uindictæ delectatio sequitur, & tantò maior, quantò maior fuit tristitia.

* Arist. c. 14.

* q. 47. ar. 1.

¶D. S. primò deducit conclusionem responsiuam; secundò tamen explicat quadam alia cõclusione, ibi. Si igitur, &c. Conclusio responsiua est. Delectatio est effectus iræ, sic φ ad præsentiam vindictæ delectatio sequitur, & tantò maior, quantò maior fuit tristitia. Probatur, quanto per delectationem contra maiorem, &c. Sed motus iræ insurgit ex, &c. vt in littera; ergo, &c. Minor nota ex dictis. Maior manifestatur a principio. Et vult ista probatio, φ quia ira est appetitus vindictæ, quæ est remedium contra tristitiã, ex qua ira causatur; ideo ira est causa delectationis præsente illo remedio. s. vindicta; & quantò quis tristior fuit, tantò magis appetit vindictam; & de illa vindicta, vel illata, vel inferenda magis delectatur. Consequenter cùm dicit.

¶Si igitur uindicta fuerit præsens realiter, fit perfecta delectatio, quæ totaliter excludit tristitiam, & per hoc quietat motum iræ. Sed antequam uindicta fit præsens realiter, fit irascenti præsens dupliciter; vno modo per spem, quia nullus irascitur, nisi sperans uindictam, ut supra dictum est; * alio modo ſm continuam cogitationẽ; unicuique enim concupiscenti est delectabile immorari in cogitatione eorum, quę cõcupiscit; propter quod etiã imaginationes somniorum sunt delectabiles; & ideo cum iratus multum in animo suo cogitet de uindicta, ex hoc delectatur, tamẽ delectatio non semper est perfecta, quę tollat tristitiam, & per consequens iram.

* q. 46. ar. 1.

¶Explicat prædictam conclusionem; quia enim dictum est, φ ira ratione vindictæ præsentis nata est causare delectationem, vindicta autem vario modo præsens est; ideo D. S. ponit secundam conclusionem determinatiuam prioris talem. Si vindicta fuerit præsens (i. exercita) fit perfecta delectatio quietans iram, si autem fuerit præsens in spe, vel cogitatione, causat aliqualem delectationem, sed non quæ tollat iram. Probatur, quia prima totaliter excludit tristitiam, alia verò non; igitur conclusio vera. Tenet consequẽtia, quia ira est ex tristitia: ergo ipsa exclusa, tollitur ira. Antecedens patet, quia ad præsentiam vindictæ sequitur delectatio iuxta primam conclusionem; ergo ad realiter præsentem, & perfectam, sequitur perfecta delectatio, & ad præsentem aliqualiter, scilicet in spe, vel cogitatione sequitur aliqualis delectatio. Valent pro ista conclusione, quæ supra dicta sunt quæst. 33. art. 3 quomodo alia delectatio causatur ex præsentia secundùm rem, alia secundùm spem, alia secundùm memoriam.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro prima cõclusione, & responsiua, & etiam pro secunda. Et loquitur Philos. ibidẽ de ira, quæ causat delectationem pp spem vindictæ, & cogitationem; vnde ante verba a D. S. hic allegata dicit. Et ad omnem irã sequi aliquam delectationem a spe puniendi, iratus autẽ appetit sibi possibilia. Et deinde sequitur, φ D. S. hic allegat. Si autem vindicta sperata, vel cogitata causat delectationem, multò magis exercita.

¶Ad primum ergo dicendum, φ non de eodem iratus tristatur, & gaudet, sed tristatur de illata iniuria, delectatur autem de uindicta cogitata, & sperata; unde tristitia se habet ad iram, sicut principium; sed delectatiò, sicut effectus, uel terminus.

¶Maior vera, quòd tristitia delectationem excludit de eodem, sed de diuersis possunt se consequi, quia eadem ratione quis tristatur de vno, & gaudet de eius contrario, vt patuit supra q. 35. ar. Ad minorem, vera, ira est cum tristitia, de iniuria præcedente irã, & tamen habet annexam, & subsequentem delectationem de vindicta intenta ab irato. Philosophus autem intelligitur antecedenter, quia videlicet, quæ facit iratus, facit quia fuit cõtristatus, nõ quòd omnia sequentia ex ira fiant cum tristitia, immo possunt fieri cum delectatione. Quare dicit D. S. quòd tristitia se habet ad iram vt principium, delectatio, vt effectus, & terminus.

¶Ad

¶Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de delectatione, quæ causatur ex reali præsentia vindictæ, quæ totaliter tollit iram.

¶Maior vera, quando punitio habetur ab irato tanquã sufficiẽs recõpensa pro iniuria, tunc quietat impetum iræ; & de eo, de quo erat tristitia ratione iniuriæ illatæ, & sic facit aliquẽ delectari rõne vindictæ, de quo tristabatur ratione iniuriæ. Vltra, cõceditur totũ vsq; ibi: Ergo adueniente delectatione, &c. Verum, q̃ prouenit ex reali, p̃tiã (& exercita) vindictæ sufficiẽtis; sed vlterior consequẽtia non est effectus iræ delectatio, conceditur, de delectatione, quæ nienté ex reali præsentia, talis nõ est effectus coniunctus, sed aliæ delectationes prouenieñtes ex vindicta sperata, vel imaginata sunt effectus coniunctus; sic in naturalibus vltima dispositio pro forma introducenda est etiam a forma præcedente tanquam effectus, & tamen non stat cum forma, sed habita dispositione tali, quæ est necessitas ad aliam formam, forma prior abiicitur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ delectationes præcedẽtes impediunt, ne sequatur tristitia; & per cõsequens impediunt irã; sed delectatio de vindicta cõsequitur ipsam.

¶Maior vera regulariter, non tamen vniuersaliter, vt patuit supra q. 38. ar. 2. de fletu, qui est effectus tristitiæ; & tamen impedit non quidem vt effectus, sed vt talis contentus sub contrario obiecto suæ causæ; sic dispositio pro alia forma non corrumpit formã, & compositum in quo est, vt effectus compositi saltem in gñe causæ materialis; sed ratione efficientis, quod facit talem dispositionem transcendere proportionem illius compositi, in quo nũc est. Minor vera, delectationes præcedẽtes, quia tollunt per contrarietatem dispositiones requisitas ad iram. s. tristitias, impediunt iram; sed negatur de delectatione sequente, vel concomitante iram, immo consequuntur iram; & de illis loquitur articulus.

Vtrum ira maximè causet feruorem in corpore.

B

Verit. q. 26. art. 3. c. & .

AD secundum sic proceditur. Videtur, q̃ feruor nõ sit maximè effectus iræ; feruor enim, sicut supra dictũ est, pertinet ad amorem; sed amor, sicut supra dictum est; * principium est, & causa omnium passionũ; cũ ergo cã sit potior effectu, vr. q̃ ira nõ faciat maximè feruorem.

** q. 28. ar. 4.*

¶ 2 Præterea. Illa quæ de se excitant feruorem, per tẽporis assiduitatem magis augentur, sicut amor diuturnitate cõualescit, sed ira per tractum temporis debilitatur. Dicit enim Philosophus in 3. Rheto. * q̃ tempus quietat iram; ergo ira non propriè causat feruorem.

** Arist. c. 3.*

¶ 3 Præterea. Feruor additus feruori augmẽtat feruorẽ, sed maior ira superueniens facit irã mitescere, vt Phil. dicit in 2. Rhetor. * ergo ira non causat feruorem.

** Arist. c. 3.*

¶Sed cõtra est, qđ Damas. dicit, * q̃ ira est feruor eius, qui circa cor est sanguis ex euaporatione fellis fiens.

** Damasc. lib. 2. orth. fid. c. 16.*

¶Hic inquirit de alio effectu, qui est facere feruorem sanguinis, & spirituum circa cor, & in aliis membris.

¶Respondeo dicendũ, q̃ sicut supra dictum est; * corporalis transmutatio, quæ est in passionibus animæ, proportionatur motui appetitus; manifestum est autem, q̃ quilibet appetitus etiam naturalis fortius tendit in id, qđ est sibi cõtrariũ, si fuerit præsens; vnde videmus, q̃ aqua calefacta magis congelatur quasi frigido vehementius in calidum agente, motus autem appetitiuus iræ causatur ex aliqua iniuria illata, sicut ex quodã contrario iniacente; & ideo appetitus potissimè tendit ad repellendum iniuriã per appetitum uindictæ; & ex hoc sequitur magna uehementia, & impetuositas in motu iræ.

** q. 44. ar. 1.*

¶D. S. respondet tali conclusione. Motus iræ est causatiuus cuiusdam feruoris sanguinis, & spiritus circa cor. Probatur. Corporalis transmutatio in passionibus proportionatur motui appetitus; sed appetitus potissimè (idest fortiter, & intensè) tendit ad repellendam iniuriam per appetitum vindictæ; igitur ex hoc (scilicet formali) sequitur magna vehementia, & impetuositas in ira (scilicet quo ad materiale, & immutationem corporis.) Subsumitur; sed motus iræ est per modum insecutionis, cui proportionatur calor; ergo sequitur conclusio. Huius rationis D. S. ponit primò primum discursum. Secundò subsumptam cum conclusione, ibi. Et quia motus, &c. Tertiò manifestat eam conclusionem a signo, ibi. Et ex inde, &c. Maior patuit quæst. 44. artic. 1. Minor deducitur clarè in littera. Deinde eum dicit.

¶Et quia motus iræ non est per modum retractionis, cui proportionat̃ frigus, sed magis per modũ insecutionis cui proportionatur calor; cõsequenter fit motus iræ causatiuus cuiusdam feruoris sanguinis, & spiritus circa cor, quod est instrumentum passionis animæ.

¶Subiungit sub umptam minorem, & patet ex dictis vbi iam, & quæst. 37. artic. 4. Vnde infert conclusionem responsiuam, consequenter fit motus, &c. Deinde ibi.

¶Et exinde est, quòd propter magnam perturbationem cordis, quæ est in ira, maximè apparent in iratis indicia quædam in exterioribus membris; vnde Gregorius dicit in quinto Moralium. * Iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur noti, ore quidem clamorem format, sed sensus quid loquatur ignorat.

** Gregor. cap. 31.*

¶Manifestat cõclusionem a signo ab effectu quo ad hoc, quòd ira causat magnam commotionem cordis, quia in iratis apparent indicia in membris, quæ ostendunt perturbationem cordis. Et idem confirmatur auctoritate beati Gregorij, vt in littera.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro cõclusione respõsiua.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ amor ipse non sentitur, nisi cum eum prodit indigentia, vt Aug. dicit in 10. de Trin. * Et ideo quando homo patitur detrimentum amatæ excellentiæ propter iniuriam illatam magis sentitur amor; & ideo feruentius cor mutatur ad remouendum impedimentum rei amatæ, ut sic feruor ipse amoris per iram crescat, & magis sentiatur; & tamen feruor, qui consequitur calorem alia ratione, pertinet ad amorem, & ad iram. Nam feruor amoris est cum quadam dulcedine, & lenitate; est enim in bonum amatum, & ideo assimilatur calori aeris, & sanguinis, propter hoc sanguinei sunt magis amatiui; & dicitur, q̃ cogit amare iecur, in quo fit quædam generatio sanguinis, feruor autem iræ est cum amaritudine ad consumendum, quia tẽdit ad punitionem contrarij, vnde assimilatur calori ignis, & coleræ; & propter hoc Damascenus dicit, * quòd procedit ex vaporatione fellis, & fellea nominatur.

** Aug. circa finem.*

** Damasc. lib. 2. orth. fid. c. 16.*

¶Ad maiorem. Feruor aliquis pertinet ad amorem, qui est cum dulcedine, & lenitate; feruor autem, qui est cum amaritudine, & consumptiuus, pertinet ad iram. Et secundò, feruor pertinet ad amorem, & feruor amoris crescit per iram, & feruor iræ est sensibilior, & maior, quàm feruor amoris solius. Minor vera est, ad illam. Cum ergo causa sit potior effectu, &c. Verum, si præcisè accipiantur, si autem effectus cũ causa accipiatur, maior est. Vnde negatur consequentia, quia ira causat feruorem, non secludendo amorem, sed cum amore; & secundò, quia causat altũ feruorẽ, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd omne illud, cuius causa per tempus diminuitur; necesse est, quòd tempore debilitetur. Manifestum est autem, quòd memoria tempore diminuitur; quæ enim antiqua sunt, a memoria de facili excidunt; ita autem causatur ex memoria iniuriæ illatæ, & ideo causa iræ per tempus diminuitur paulatim quousque totaliter tollatur. Maior etiam uidetur iniuria, quando primò sentitur, & paulatim diminuitur eius æstimatio, secundùm q̃ magis receditur a præsenti sensu iniuriæ; & similiter etiam est de amore, si amoris causa remaneat in sola memoria, vnde Philosophus dicit in 8. Ethicorum; * quòd si diuturna fiat amici absentia, uidetur amicitiæ obliuionem facere, sed in præsentia amici semper per tempus multiplicatur causa amicitiæ, & ideo amicitia crescit. Et similiter esset de ira, si continuè multiplicaretur causa ipsius; tamen hoc ipsum, quòd ira citò consumitur, attestatur uehementi furori ipsius, sicut enim ignis magnus citò extinguitur consumpta materia, ita etiam ira propter suam uehementiam citò deficit.

** Arist. c. 5.*

¶Maior est vniuersaliter falsa; quia falsa est, quando causa feruoris per tps debilitatur; sed vera, qñ cum tpe etiam causa crescit; in ira autem per tempus causa decrescit. s. memoria iniuriæ, si autem iniuria, & causa iræ cresceret cum tpe, tunc & ira cresceret. Amor autem conualescit diuturnitate manente causa. s. dulci cõuictu alias nõ. Minor vera est, quia tps debilitat causam communiter. s. memoriam iniuriæ. Sed negatur consequentia, quia causat feruorem, qñ causa iræ est recens, & præsens. Secundò respondet D. S. negando consequentiã, dato q̃ præmissæ essent veræ; quia eo ipso, q̃ ira statim consumitur; ideo est maior feruor in ira, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis virtus diuisa in plures partes diminuitur; & ideo quando aliquis iratus alicui, irascitur postmodum alteri, ex hoc ipso diminuitur ira ad primum; & præcipuè si ad secundum fuerit maior ira; nam iniuria, quæ excitauit iram ad primum, videbitur comparatione secundæ iniuriæ, quæ æstimatur maior, esse parua, vel nulla.

¶ Maior vera cæteris paribus, si per secundum feruorem causa primi non minuatur, quando sunt respectu diuersorum. Minor vera, quia secunda ira superueniens facit iniuriam priorem æstimare minorem, quæ æstimatio iniuriæ est motiuum propinquum ad iram. Vnde negatur consequentia. Et hæc solutio procedit, si secunda ira fuerit maior, si autem non fuerit maior, sed æqualis, vel minor, tunc dicitur negando maiorem, quòd feruor augmentat feruorem intensiuè, sed extensiuè, quando sunt in eodem subiecto animali, quia virtus dispersa minor est, quàm vnita. Et ergo dum feruent affectus, & animal circa plures iniurias, sit minor feruor circa singulas.

Vtrum ira impediat rationis vsum.

C

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd ira nõ impediat rationem; illud enim quod est cũ ratione, non vr esse rationis impedimentum, sed ira est cum ratione, vt dr in 7. Ethic.* ergo ira non impedit rationem.

Infra ar. 4. cor. Et 2. 2. q. 41. art. 2. ad 3. & q. 157. art. 4. cor. E Mal. q. 12. art. 1.

¶ 2 Præterea. Quantò magis impeditur ratio, tantò diminuitur manifestatio; sed Philosophus dicit i 7. Eth.* quòd iracundus non est insidiator, sed manifestus; ergo ira non videtur impedire vsum rationis, sicut concupiscentia, quæ est insidiosa, vt ibidem dicitur.*

* Arist. c. 6. * Arist. c. 6. * Arist. eod. cap.

¶ 3 Præterea. Iudiciũ rationis euidentius fit ex adiunctione contrarij, quia contraria iuxta se posita magis elucescunt, sed ex hoc etiam crescit ira. Dicit enim Philosophus in 2. Rhetoric.* quòd magis homines irascuntur, si contraria præexistunt, sicut honorati, si dehonorentur, & sic de aliis; ergo ex eodem ira crescit, & iudicium rationis adiuuatur, non ergo ira impedit iudiciũ rationis.

* Arist. c. 2.

¶ Sed contra est, quòd Gregor. dicit in quinto Moral.* quòd ira intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permouendo confundit.

* Greg. c. 11.

¶ Hic inquirit de alio effectu, qui est impedire rationem.

¶ Respondeo dicendum, quòd mens, uel ratio, quamuis non utatur organo corporali in suo proprio actu, tamen quia indiget ad sui actum quibusdam uiribus sensitiuis, quorum actus impediuntur corpore perturbato, necesse est, quòd perturbationes corporales etiam iudicium rationis impediant, sicut patet in ebrietate, & somno. Dictum est autem,* quòd ira maximè facit perturbationem corporalem circa cor, ita vt etiam vsq; ad exteriora membra deriuetur. Vnde ira inter cæteras passiones manifestius impedit iudicium rationis, secundùm illud Psal. Conturbatus est in ira oculus meus.

* Art. præcedente.

¶ D. S. respondet tali conclusione, inter cæteras animæ passiones ira manifestius impedit iudicium rationis. Probatur. Perturbationes corporales iudicium rationis impediunt, sed ira maximè facit perturbationem corporalem circa cor, ita vt etiam ad exteriora membra deriuetur; igitur, &c. Maior probatur a principio. Minor etiam patet in littera; & in fine ponitur conclusio, quæ probatur etiam authoritate Psal. Et verificatur de omni ira, quòd impedit ad minus per viam ligationis, & obnubilationis propter materiale iræ, ira autem per vitium eorum contrariatur rectæ rationi, &c.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro conclusione nostra.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd a ratione est principium iræ quantum ad motum appetitiuum, qui est formalis in ira; sed perfectum iudicium rationis passio iræ præoccupat, quasi non perfectè rationem audiens pp cõmotionẽ caloris velociter impellentis, quę est materialis in ira, & quantum ad hoc impedit iudicium rationis.

¶ Ad maiorẽ, qd est cum rõne perfecta, & omnino nõ est rõnis impedimentũ. Ad minorẽ, ira est cum rõne, semper quidem nunciante læsionem, vel iniuriã, quantum ad formale iræ (i. quantum ad motũ appetitiuũ) sed quãtũ ad materiale ira nõ semper est cũ pfecta rõne, sed perturbat, & est impedimentũ rõnis, saltem per viã ligationis faciens obnubilationem in exequendo. Vnde esto quod non impediat executionem, tñ rationẽ materialis semper aliqualiter perturbat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iracundus dicitur esse manifestus, non quia manifestum sit sibi quid facere debeat, sed quia manifestè operatur, non quærens aliquam occultationem, quod partim contingit propter impedimentum rationis, quæ nõ potest discernere quid sit occultandum, & quid manifestandum, nec etiam excogitare occultandi vias, partim verò est ex ampliatione cordis, quæ pertinet ad magnanimitatem quam facit ira. Vnde & de magnanimo Philosophus dicit in 4. Ethic.* quòd est manifestus osor & amator, & manifestè dicit, & operatur. Concupiscentia autem dicitur esse latens, & insidiosa, quia ut plurimum delectabilia, quæ concupiscuntur, habent turpitudinem quandam, & mollitiem, in quibus homo uult latere; in his autem, quæ sunt uirilitatis, & excellentiæ, cuiusmodi sunt uindictæ, quærit homo manifestus esse.

* Arist. c. 3.

¶ Maior vera, idest facultas benè manifestandi, ita quòd quantò minuitur ratio, tantò minus scit quid debeat celare, vel dicere; sed nõ impeditur manifestatio opposita occultationi, immo quantò quis minùs habet de ratione, tantò minus occultat cor suum. Minor vera, iracundus est manifestus secundo modo (idest non occultat intentum suum, sicut concupiscens.) Et ratio habetur in solutione; sed negatur consequentia, quia & concupiscentia, & ira impediunt rationem, nec per talem manifestationem secundo modo dictam arguitur valor rationis, immo defectus, &c.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut dictum est;* motus iræ a ratione incipit, & ideo secundùm idem appositio contrarij ad contrarium adiuuat iudicium rationis, & auget iram; cum enim aliquis habet honorem, uel diuitias, & postea incurrit aliquod detrimentum, illud detrimentum apparet maius, tum propter uicinitatem contrarij, tum quia erat inopinatum; & ideo causat maiorem tristitiam, sicut etiam magna bona ex inopinato uenientia, causant maiorem delectationem, & sm augmentum tristitiæ pcedentis consequenter augetur, & ira.

* q. 46. ar. 4.

¶ Ad illam ulterius ex hoc etiam crescit ira, &c. Verum est, ratione iudicij præcedentis, & iudicantis illud, cuius contrarium præcessit, esse maius malum, & per consequens ingreditur maior tristitia, & per consequens maior ira: Vtraque ergo ex eodem iræ crescit, præsertim quantum ad formale directè, & immediatè, & quantum ad hoc, quòd ira sequitur iudicium rationis quantum ad formale; sed tamen illud formale, quod augetur ex iudicio rationis, mediante tristitia, sequitur materiale, quod perturbat rationem. Vnde negatur consequentia, quia ira augetur ex iudicio rationis, quod dictat magnum malum, sed postea sequitur transmutatio corporalis, quæ turbat rationem in exequendo. Et hoc est, quod dictum est ad primum, quòd ira est cum ratione nunciante, & illam sequitur, & etiam augmentum illius causat augmentum alterius, sed quo ad materiale ira turbat rationem.

Vtrum ira causet taciturnitatem.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd ira nõ causet taciturnitatem; taciturnitas enim locutioni opponitur, sed per crementum iræ vsque ad locutionem peruenitur, ut patet per gradus iræ, quos Dominus assignat. Matth. 5. dicens: Qui irascitur fratri suo, & qui dixerit fratri suo Racha, & qui dixerit fratri suo fatue; ergo ira non causat taciturnitatem.

Matth. 5.

¶ 2 Præterea. Ex hoc, quòd custodia rationis deficit, contingit, quòd homo prorumpat ad uerba inordinata. Vnde dicitur Prouerb. 25. Sicut vrbs patens, & absq; murorum ambitu; ita vir, qui non potest cohibere in loquẽdo spiritũ suum; sed ira maximè impedit iudiciũ rationis, ut dictum est;* ergo facit maximè prosluere in uerba inordinata, non ergo causat taciturnitatem.

Prouer. 25. * Art. 3.

¶ 3 Præterea. Matth. 12. dicitur. Ex abundantia cordis os loquitur; sed per iram cor maximè perturbatur, vt dictum est;* ergo maximè causat locutionem, non ergo causat taciturnitatem.

Matth. 12.

¶ Sed contra est, quod Gregorius dicit in quinto Moralium,* quòd ira per silentium clausa intra mentem uehementius æstuat.

* Gregor. cap. 11.

¶ Hic quærit vltimò de alio effectu, scilicet taciturnitate.

¶ Respondeo

¶ Respondeo dicendum, quod ira sicut iam dictum est,* & cum ratione est & impedit rationem, & ex vtraq; parte potest taciturnitatem causare. Ex parte quidem rationis, quando iudicium rationis in tantum viget, quod & si nō cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictæ, cohibet tamē linguā ab inordinata locutione. Vnde Greg. in 5. moralium dicit.* Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit.

* Ar. præcedenti.

* Greg. c. 13.

¶ D. S. resumit distinctionem ex art. præcedente ad primum, quod ira est cū ratione quantum ad formale, quod præsupponit rationē iudicantē, impedit etiam rationem quo ad materiale iræ, quod obnubilat rationem. Sm hanc ergo distinctionem D. S. respondet tali conclusione. Ex vtraque parte ira potest causare taciturnitatē, scilicet per iudicium rationis, ad quod sequitur formale eius, & per materiale eius, scilicet commotionem corporalem. Hanc conclusionem probat primò quo ad primā partem. Secundò quo ad secundam, ibi. Ex parte verò, &c. Prima probatur sic, quia iudicium rationis potest in tantū vigere, quod & si affectū non cohibeat, tamē linguam cohibet, igitur ratione iudicij rationis, quod sequitur ad iram, potest causari taciturnitas. Antecedens patet ex auctoritate beati Gregorij. Et notanter dicit cōclusio, & probatio, potest, quia non in omnibus nec semper viget tm̄ iudiciū rationis, vt linguam cohibere possit, sed hoc fit præsertim in hominibus frigidis, qui solent occultare ex industria, ne de ira notentur, & quādo immutatio corporalis consequens affectum vindictæ, non est nimis vehemens, vt patet ad primum. Deinde ibi.

¶ Ex parte verò impedimenti rationis, quia sicut dictū est.* perturbatio iræ vsque ad exteriora membra perducitur, & maximè ad illa membra in quibus expressius relucet vestigium cordis, sicut in oculis, & in facie, & in lingua. Vnde sicut dictum est.* lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi. Potest ergo esse tanta perturbatio iræ, quod omnino impediatur lingua ab vsu loquendi, & tunc sequitur taciturnitas.

* Ar. 2.

* Art. 4.

¶ Probat secundam partē conclusionis sic. Potest esse tanta perturbatio iræ, quod omnino linguā ab vsu loquendi impediatur, ergo tunc causat taciturnitatem ratione materialis iræ. Antecedens probatur in littera, quia sicut dictū est, &c. Dicit autem, potest esse tanta perturbatio. Vnde solum ira indisponens instrumēta loquēdi, causat isto modo taciturnitatem, primo modo autem ira quæ est cum ratione vigente, causat taciturnitatem.

¶ Nota tamen, quòd ira primo modo non propriè causat taciturnitatem, sed magis ratio præcedens iram, vel iratus ipse ne iusty ne notetur de ira, secundo autem modo ira magis causat indisponendo membra, & instrumenta locutionis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione respōsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd augmentum iræ quandoq; est vsq; ad impediēdum rationē à cohibitione linguæ, quandoq; autem vltra procedit vsq; ad impediēdum motum linguæ, & aliorum membrorum exteriorū. Et per hoc etiam patet solutio ad secundum.

¶ Minor vera, quando ira nō est omnino vehemens, & nimia, ratione commotionis, & perturbationis corporalis, & tū tollit iudicium rationis de cohibitione linguæ, tunc per crementum iræ peruenitur ad loquutionem, sed sistit nimia, & tollit iudiciū rationis de tacendo, tunc causat taciturnitatem. Et secundò per incrementum iræ, &c. quia videlicet ratio impeditur ne cohibeat linguā, sed non omnino perturbat corpus, tunc sequitur locutio. Si autem perturbet corpus, tunc causat taciturnitatem. Et hoc vult solutio, quod ira potest per augmentum impedire rationem, & non omnino perturbare corpus, tunc habet locum minor. Si autem per augmentum perturbet corpus, tunc negatur, quòd faciat locutionem, ergo, &c. Verum, ira aliqua, scilicet non perturbans corpus impediens tamen iudicium rationis super cohibitione linguæ, nec cōclusio dixit, quòd semper causet, sed potest ad sensum dictum.

¶ Ad secundum. Maior vera, nisi assit etiam vlterius impedimentum ligans linguam ne facilè moueri possit. Minor vera, maximè impedit iudicium rationis, & cum hoc quādoque impedit motum linguæ, igitur, &c. Verum, quando non omnino impedit motum linguæ, & deficit custodia rationis super linguam tūc sequitur inordinata locutio, sicut vult auctoritas sapientis.

¶ Ad tertium dicendū, quòd perturbatio cordis quādoque potest superabundare vsque ad hoc, quod per inordinatum motum cordis impediatur motus exteriorum membrorum, & tunc causatur taciturnitas, & immobilitas exteriorum membrorum, & quādoque etiam mors. Si autem non fuerit tanta perturbatio, tunc ex superabūdantia perturbationis cordis, sequitur oris locutio.

¶ Ad maiorem, ex abundantia cordis os loquitur, quando talis abundantia non est nimia, & non immobilitat membra exteriora si autem immobilitet, nō sequitur locutio. Ad minorem, sed quādoq; adeo vt immobilitet membra, vnde negatur consequentia.

Quæstio quadragesimanona.

De habitibus quantum ad substantiam eorum.

A

POst actus, & passiones considerandum est de principijs humanorum actuum. Et primò de principijs intrinsecis. Secundò de principiis extrinsecis, principiū autem intrinsecum est potentia, & habitus, sed quia de potentijs in prima parte dictum est.* nunc restat de habitibus considerandum. Et primò quidem in generali. Secūdò verò de virtutibus, & vitijs & huiusmodi alijs habitibus, qui sunt humanorum actuum principia. Circa ipsos autem habitus in generali quattuor consideranda sunt. Primò, quidem de ipsa substantia habituum. Secundò, de subiecto eorum. Tertiò, de causa generationis augmenti, & corruptionis ipsorum. Quartò, de distinctione ipsorum. Circa primum quæruntur quatuor. Primò, vtrū habitus sit qualitas. Secundò, vtrum sit determinata species qualitatis. Tertiò, vtrum habitus importet ordinem ad actum. Quartò de necessitate habitus.

* A. 77.

¶ Iuxta ordinem supra promissum q. 6. post considerationem de actibus humanis, & passionibus, nunc agitur de principijs humanorum actuum, & esto secundùm viam generationis, habitus præcedat actum, præsertim perfectum, tū sm viam considerationis actus prior est in hac Doctrina, quia agitur hic de actu humano vel homine vt operatiuus est propter finem supernaturalē, vt patuit in principio; & præterea etiam actus saltem imperfectus prior est habitu etiam via generationis. Diuiditur autem ille tractatus in duas partes principales. In prima agitur de principijs intrinsecis, scilicet habitibus, & virtutibus. In secunda parte de principijs extrinsecis, vt sunt lex & gratia. Et incipit ista secunda pars in q. 90. & licet potentia etiam sit principium intrinsecum actus humani, quia tamen de ea satis dictum est in prima parte, ideo in hoc tractatu nihil agitur de potentia, sed incipiendum est ab habitu, & quia virtus, & vitium etiam sunt quidam habitus saltem perfectiue, vt exponetur infra q. 71 art. primo, ideo prima pars de habitibus diuiditur in duas, quia primo agitur de habitibus in communi, secundò agitur de virtutibus, & vitijs. q. 55. Circa primum, scilicet considerationem habituum in generali quattuor occurrunt, & patet in littera, patet & ordo inter illa quattuor, nam substantia de propinquo magis se habet quam subiectum vel causa.

Vtrum habitus sit qualitas.

ADprimū sic proceditur. Videtur, quòd habitus non sit qualitas. Dicit enim Aug. in lib. 83. Quæstionū.* quod hoc nomen habitus dictum est ab hoc verbo habere, sed habere nō solùm pertinet ad qualitatem, sed ad alia genera; dicimur enim habere quantitatem, & pecuniam, & alia huiusmodi, ergo habitus non est qualitas.

1. di. 3. quæ. 5. & 2. d. 24. art. 1. ad 2. q. 1. co. Et Veri. q. 20. art. 2. coc.

* q. 73.

¶ 2 Præterea. Habitus ponitur vnum prædicamentum, vt patet in li. prædicamētorū; sed vnū prędicamētū non continetur sub alio, ergo habitus non est qualitas.

* In prędica. qualit.

¶ 3 Pręterea. Omnis habitus est dispositio, vt dicitur in prædicamētis.* sed dispositio est ordo habētis partes, vt dicitur in 5. Metaph.* hoc autem pertinet ad prædicamentum situs, ergo habitus non est qualitas.

* Aristot. tex. 24.

* In prædica. qualit.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in prædicamentis.* quòd habitus est qualitas de difficili mobilis.

¶ Ista quæstio potest esse quęstio quid nominis, & quid rei, potest enim intelligi an nomen habitus significet solam qualitatem, & sic est quæstio quid nominis; potest etiam intelligi an res quæ dicitur habitus, sit qualitas, est sic est quæstio quid rei.

¶ Respondeo dicendum, quòd hoc nomen habitus ab habendo est sumptum, a quo quidem nomen habitus dupliciter deriuatur. Vno quidem modo, secundùm quod homo vel quęcunque alia res dicitur aliquid habere; alio modo, secundùm quòd aliqua res aliquo modo habet se in seipsa, vel ad aliquid aliud.

¶ Vt habeatur totus articulus sub aliquo certo intentu, ponitur ex corpore articuli talis conclusio trimembris, quam D. S. sparsim habet in corpore, vt patebit prosequendo, est igitur ista conclusio. Habitus vno modo, scilicet communiter acceptus, est postprædicamentum,

Conclusio responsi.

camentum, secundo modo, scilicet minus communiter captus, est prædicamentum per se speciale tertio modo. s. adhuc minus communiter acceptus, & prout hic loquimur de habitu est qualitas. Huius conclusionis D. S primò ponit, & probat primam eius partē secundò secundam, ibi. Sed inter ea, &c. tertiò tertiam, ibi. Si autem, &c. Prima ergo pars conclusionis probatur ex littera sic. Omne illud est postprædicamentum, quod consequitur res diuersorū generum, sed habitus primo modo est huiusmodi, igitur patet prima pars cōclusionis. Circa istam rationem primò declarat minorē secundò maiorem, ibi. Circa primum considerandum. Minor ergo patet in principio corporis, quia habitus ab habendo sumitur, sed quæcunque res potest dici aliam habere, sicut substantia qualitatem, materia formam, quantitas qualitatem, ergo habere est postprædicamentum. Deinde cum dicit.

¶ Circa primum considerandum est, quod habere secundùm quòd dicitur respectu cuiuscunque, quod habetur, commune est ad diuersa genera, vnde & Philosophus inter postprædicamenta habere ponit, quæ scilicet diuersa rerum genera cōsequūtur, sicut sunt opposita, & & prius, & posterius, & alia huiusmodi.

¶ Declarat maiorē principalem, quia postprædicamenta dicūtur quæ consequuntur diuersa genera rerum, sicut oppositio, prius, & simul; consequuntur omnia, quia inter omnia genera est oppositio saltem contradictoria, cū sit inter omnia distinctio; & vnum est prius, aliud posterius; & oīa sunt simul tpe propriè dicto. Quod autē 7. Metaphy. substantia dicitur prior tpe, habet aliū sensum. i. prior duratione, & verificatur nō ratione substantiæ prædicamētalis, sed extra prædicamentum existentis, vt habet declarari 7. Metaphy. in D. S. lectione prima tex. com. 4. & præterea differētiæ diuidentes genus simul sunt ad sensum supra dictum q. 49. ar. 2. ad primum, quia verificatur de differentijs, & speciebus absolutis non à seinuicem dependentibus, & de simultate negatiua vel de potētia materiæ, loquendo de speciebus naturalibus; sunt quoque opposita, &c. & genera sunt priora speciebus, &c. motus etiam reperitur in quattuor generibus si extendatur ad mutationem.

Substantia est prior tēpore.

¶ Sed inter ea quæ habentur, talis videtur esse distinctio, quòd quædam sunt in quibus nihil est medium inter habens, & id, quod habetur, sicut inter subiectum, & qualitatem vel quantitatem nihil est medium; quædam verò sunt in quibus nō est aliquod mediū inter vtrumq;, sed sola relatio sicut dicitur aliquis habere sociū vel amicum, quædam verò sunt inter quæ est aliquid mediū nō quidem actio vel passio, sed aliquid per modum actionis, & passionis, prout vnū est ornans vel regens, & aliud ornatum aut rectum, vnde Philosophus dicit in 5. Metaphy.* quòd habitus dicitur tanquā actio quædam habentis, & habiti; sicut est in illis quæ circa nos habemus.

** Aristo. tex. 25.*

¶ Hic consequenter D. S. procedit ad secundam partem cōclusionis probandam. Circa quam primò præmittit aliqua quæ valēt pro his quæ ponuntur in eius probatione, secundò ipsam probationē subiungit, ibi Et ideo in his; &c. Præmittit ergo, quòd inter ea q̄ habentur, quandoq; nihil mediat nec sm rē, nec sm modū significandi, vt inter subiectū, & accidens, aliquando autē habere significat medium, scilicet relationem quæ est inter habens, & habitū, sicut habere socium vel amicum; sed relatio medians pertinet ad genus relationis, & non facit per se distinctū genus. Secus de medio habitu qui est inter vestitum, & vestimentum qui non est tale medium reducibile ad aliquod aliud genus, & per consequens facit per se speciale genus, quia res est, & in nullo alio genere ponibilis. Omne enim reale creatum oportet, quòd ponatur in genere vel sit distinctum genus. Vnde aduerte intentum textus, quia vult, quòd habere in communi est postprædicamentū, sed habere aliquid determinatè subdistinguitur, quia quandoq; nihil mediat inter habens, & habitum, & sic etiam non est determinatū genus illud habere, quia potest conuenire substātiæ respectu quantitatis, & qualitatis, &c. vnde potest tale habere reduci ad plura prædicamenta, licet non ad omnia, sicut habere communissimè acceptum; quandoque autem inter habens, & habitum mediat relatio sola, & tūc pertinet ad prædicamentum relationis, & per consequens tale habere non est speciale genus, cum ad aliud pertineat; quandoq; autem mediat inter habens, & id, quod habetur non relatio (formaliter saltem, & de genere ad aliquid) nec vt actio vel passio, sed aliquid per modum actionis, & passionis, & tale medium non potest pertinere ad aliquod aliorum generum, quare tale mediū, quod dicitur etiam habitus, erit speciale genus ab alijs distinctum, & sic ergo capitur habitus minus communiter, quam primo modo. s. pro medio inter habentem indumentum, & indumentum, vt habet Philosophus. 5. meta. in D. S. lect. 18. circa tex. com. 25.

¶ Circa illa vbi dicitur, quòd inter habens, & habitū nihil est medium sicut inter subiectum, & qualitatem, &c. Nota, quòd forsan posset obijci, quia inter qualitatem, & substantiam mediaret etiā aliqua relatio quæ est vnio vnius ad aliud, & per cōsequens ista mēbra textus nō essent distincta, quia & hic, & alibi est relatio media, puta cum quis dicitur habere quantitatē, & cū dicitur quis hēre locū.

¶ Sed nota, quòd vnio capitur dupliciter, vno modo pro relatione æquiparantiæ quia referuntur vnita ad seinuicem sm cōuenientiā, vt dicitur vnitum vnita vnitum, &c. alio modo capitur pro fundamento illius relationis, & dicitur vnio fundamentalis, quæ nihil aliud est quàm formā actualiter inesse, & informare subiectū, quæ vnio fundamentalis potest dici forma cum suo effectu formali, in eo cuius est forma, & dicit illa vnio formam vel accidens subiecti non absolutè, sed vt cum suo effectu formali est in subiecto; & ideo licet aliquando maneat forma extra materiam, aut accidens extra subiectum, non tamē ibi manet vnio: quia vnio significat vnum esse in alio, & dare esse alteri, quod dare esse formaliter significat habere causalitatē formalem, & non relationem; quare dicitur ad propositum, quòd inter substantiam, & accidens non mediat relatio, & quòd vnio fundamentalis etiā non est relatio, nec aliquid distinctum a forma, & eius effectu, qui absolutum quid importat, præsertim si forma est absoluta; vnio autem quæ est relatio, quæ solet dici vnio formalis, consequitur dictam vnionem fundamentalem, & non est quid medium, sed consequens ad inesse, & informare; ex hoc enim, quòd illud habet esse in illo, & communicat sibi effectū formalem sequitur relatio æquiparantiæ mutua inter vtrūq; vnitū, nulla igitur relatio mediat inter subiectum, & formā quamcumq; subiectum dico immediatū, immo nihil omnino est mediū, quia forma per essentiā, & effectū intimū immediatè vnitur materiæ vel subiecto. Quare & D. S. dicit notanter, quòd inter subiectū, & qualitatē seinuicē habentia, nihil est mediū, scilicet omnino; quia formā haberi à subiecto est ipsam formam esse in subiecto, quæ per essentiam suā, & proprium esse inest, vt patuit, &c.

¶ Nota, quòd habitus dicitur significare aliquid per modum passionis, & actionis, quia videlicet non est passio vel actio, sed magis relatio vel comparatio importata per modū passionis, sicut habet Capreolus simile in 2. dist. 2. q. 2. ad tertium, secundo loco inductū contra secundam conclusionem de locata, & contupeti. Vide & eūdem ibidem dist. 6. in solutionibus argumentorum contra secūdā partem secundæ conclusionis, quid autem rei importat talis habitus postea tangetur. Consequenter cum dicit.

Capreolus.

¶ Et ideo in his constituitur vnum speciale genus rerum, quod dicitur prædicamentum habitus, de quo dicit Philosophus in 5. Metaphy.* quòd inter habentē indumentū, & indumentū quod habetur, est habitus medius.

** Arist. tex. nōc aute.*

¶ Infert secundam partem conclusionis quæ probatur sic. Omne illud est speciale prædicamentum, quod importat speciale genus rerum, sed habitus secūdo modo acceptus est huiusmodi; igit, &c. Maior nota ex quinto Metaphy. tex. commenta 4. in D. S. lect. 7. quia prædicamēnta decem, sunt decem rerum genera. Minor probatur. Illud importat speciale genus rerū, quod dicit mediū quoddam inter habentem, & id quod habetur per modum actionis, & passionis, non tamen actionem vel passionem, sed habitus est huiusmodi, igitur minor vera. Ista maior proxima satis patet ex prædictis immediatè, quia nullum aliorum generū significat taliter. Minor ista est Philosophi. 5. Metaphy.

¶ Si autem sumatur habere, prout res aliqua dicitur quodammodo se habere in seipsa, vel ad aliquid aliud, cum iste modus se habendi sit secundùm aliquam qualitatem, hoc modo habitus quædam qualitas est, de qua Philosophus in 5. Metaphy.* dicit quòd habitus dicitur dispositio secundùm quàm benè vel male disponitur dispositum, & aut secundùm se, aut ad aliud vt sanitas habitus quidam est, & sic loquimur nunc de habitu, vnde dicendum, quòd habitus est qualitas.

** Aristot. tex. 25.*

¶ Hic vltimò D. S. ponit, & probat tertiam partem cōclusionis, & arguitur sic. Omne illud est qualitas, quo scilicet formaliter, res sic se habet in seipsa vel ad aliquid aliud, sed habitus tertio modo vt hic loquitur est huiusmodi, igitur, &c. Maior relinquitur nota, & patebit ar. sequenti, quia qualitas à toto genere est aliqua modificatio substātiæ, qua se aliquo modo habet, sicut dicimus. Quomodo te habes? Es ne sanus, & huiusmodi. Minor patet auctoritate Philosophi. 5. Metaph. tex. comm. 25.

¶ Et nota, quòd dicitur secundùm habitum res benè se habere secundùm seipsam vel ad aliud, quia quidam dicuntur habitus essendi, alij dicuntur habitus operandi; primi ordinantur ad perficiendam rem in se, vt sanitas pulchritudo, & huiusmodi: secundi perficiunt finaliter, & principaliter ad opus, vt sunt habitus intellectuales, & morales, & de hoc amplius articulo. 3. &c.

¶ Possent circa hunc articulum moueri difficultates de quidditate quattuor vltimorum generū, sed quia in metaphysica res ista agitari debet extensè, ideo ad præsens per viam compēdij oportet notare, quòd ex D. S. nihil certi de ista materia habetur, vnde dicunt quidā de via D. S. quòd huiusmodi genera significent absolutū sub respectu videlicet, quòd Vbi, significet locum sub respectu ad locatum,

& hunc

Capreolus. & hunc modum recitat Capreolus in 2.dist.2.q.1.sed videtur sibi, φ magis significent respectus qui differunt à genere relationis dupliciter, quia huiusmodi respectus solùm inueniuntur in corporalibus, secundò quia fundantur super alios respectus, relatio autem de genere relationis tam in corporalibus quàm in spiritualibus, & fundatur super re absoluta. Vide si placet ad longum Capreolum in 2.dist.6.ad septimum contra secundam partem secundæ conclusionis; alijs videtur, φ significent denominationes extrinsecas, ita quòd, Vbi (vel sortem esse in loco) nihil aliud sit quã sortẽ denominari à loco sicut à mensura extrinseca, & iste est modus dicendi Heruei quodlibet. primo q.9. & videtur consonare dictis D.S.3.phys.lectione 4.tex.com.22.quod autẽ Vbi dicat quoddam absolutum distinctum à loco non videtur probabile in via D.S. Videtur autem opinio Heruei multum intelligibilis, & D.S. satis consona, sed de his satis pro nunc.

ARGVMENTVM in contrarium est pro tertia parte conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de Habere communiter sumpto, sic enim est commune ad multa genera, vt dictum est.* ——

* In eod.

¶ Ad hoc dicitur ad maiorem, hoc nomen habitus, &c. Verum, communissimè sumptum, & vt est post prædicamentum, dictum est à verbo habere. Minor vera, ergo habitus, &c. Verum, communissimè non est qualitas tãtùm, tamẽ prout significat habilitatem & dispositionem rei, qua se habet in seipsa vel in ordine ad aliud est qualitas, vt ab habitu quis dicitur dispositus, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de habitu, secundùm quòd intelligitur aliquid medium inter habens, & id quod habetur, sic enim est quoddam prædicamentum, vt dictum est.* ——

* In eod.

¶ Dicendum ad maiorem, habitus ponitur prædicamentũ distinctum prout significat aliquod mediũ inter habitum, nõ quodcunque tamen, sed vestem habitam, & habentem, non quẽcunq;, sed hominem habentem vestem; hoc enim prædicamentũ in solo homine reperitur, vt habet D.S.3.phy. vbi statim, & significat medium non actionem quidem vel passionem, sed per modum illorum. Minor conceditur, ergo habitus, &c. Verum, quicunque, & quocunque modo acceptus non est qualitas, sed tertio modo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dispositio quidẽ semper importat ordinem alicuius habentis partes, sed hoc contingit tripliciter, vt statim ibidem Philosophus subdit.* scilicet aut secundùm locum, aut secundùm potentiam, aut secundùm speciem, in quo vt Simplicius dicit in commento prædicamentorum.* comprehendit omnes dispositiones, corporales quidem in eo, secundùm quòd dicit secundùm locum, & per hoc pertinet ad prædicamentum situs, qui est ordo partium in loco; quòd autem dicit secundùm potentiam includit illas dispositiones, quæ sunt in præparatione, & idoneitate nondũ perfectè, sicut scientia, & virtus inchoata; φ autem dicit s̃m speciem, includit perfectas dispositiones quæ dicuntur habitus, sicut scientia, & virtus completè. ——

* Aristot. tex.24.

* In prædica. qualit.

¶ Dicendum, φ maior vera ad sensum dicẽdum in art. 2. ad tertiũ de dispositione capta in genere. Vltra, sed dispõ est ordo, &c. Dico, quòd debet sanè intelligi, quia si intelligitur de dispositione qualitatiua, tunc non est ordo formaliter, sed importat partes potestatiuas, & potentiales in ordine ad aliquid, videlicet naturã vel operationem. Dico vlterius, φ est ordo ad sensum iam dictũ habentis partes vel integrales vel potentiales vel potestatiuas, quæ sunt intentionales s̃m Graciadeum, quæ etiam conueniunt qualitati vel actu s̃m perfectionem, sicut cõpleta scientia continet actu multas partiales notitias; vel habet illa s̃m idoneitatẽ, & inchoationem, vt scientia aut virtus inchoata, &c. Tunc vltra, hoc autem scilicet habere ordinem partium, pertinet ad prædicamentũ situs. Negatur vniuersaliter, sed habere ordinem partium integralium quantitatiuarum in loco est prædicamenti situs, habere autem partes, scilicet potentiales, & potestatiuas potest competere etiã qualitati, & hoc dupliciter s̃m duplicem statum. s. inchoationis, & hoc intelligitur per secundum potentiam, quia quod inchoatum est, est quasi in potentia; & s̃m statum perfectionis per s̃m speciẽ, quia res secundùm speciem perfectionem sortitur. Continet enim perfecta virtus etiam actu multas partes i. multos modos habendi virtutem, ita φ virtus vt dispositio significatur vt continens partes saltem eminenter. Vnde dispositio etiam inuenitur in qualitatis genere, & dicit qualitatem non s̃m se, sed vt habet partes potẽtiales vel secundum perfectionem vel secundum inchoationem. Quare negatur consequentia, quia etiã qualitas habet ordinẽ partiũ, &c. Aduerte hic φ D.S.5.metaphy. lecti.18.tex. com.24.& 25. aliter exponit illam auctoritatem videlicet dispositio est ordo habentis partes, quia sunt tres modi habendi partes, primus est s̃m ordinẽ partium in loco, & sic dispositio ponitur vnum prædicamentum, secundus modus est prout ordo partium attenditur s̃m potentiam siue virtutem, & sic dispositio ponitur in prima specie qualitatis, dicitur enim aliquid hoc modo dispositum, vt puta secundùm sanitatem vel ægritudinem ex eo, quòd partes eius habent ordinem in virtute actiua vel passiua. Tertius modus est prout ordo partium attenditur secundùm speciem, & figuram totius, & sic dispositio siue situs ponitur differentia in genere quantitatis, &c. vbi patet, quòd D.S. aliter exponit, vnde hic magis sequitur, Simplicium, alibi nullum allegat, &c.

Expositio D.S.

¶ Nota, quòd Philosophus vult ibidem, quòd quia dispositio importat positionem, & positio requirit partes, ideo & dispositio, & super hoc fundatur argumentum illud.

Vtrum habitus sit determinata species qualitatis.

B

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd habitus non sit determinata species qualitatis, quia vt dictũ est.* habitus, secundùm φ est qualitas dicitur dispositio secundùm quam benè aut malè disponitur dispositum sed hoc contingit secundùm quamlibet qualitatem, nam & secundùm figuram contingit aliquid benè vel malè esse dispositum, & similiter secundùm calorem, & frigus, & secũdùm omnia huiusmodi; ergo habitus non est determinata species qualitatis.

* Ar. præced.

¶ 2 Præterea. Philosophus in prædicamentis.* caliditatem, & frigiditatẽ dicit esse dispositiones vel habitus sicut ægritudinem, & sanitatem; sed calor, & frigus sunt in tertia specie qualitatis, ergo habitus vel dispositio nõ distinguuntur ab alijs speciebus qualitatis.

* In prædi. ca. qualit.

¶ 3 Preterea. Difficile mobile non est differẽtia pertinens ad genus qualitatis, sed magis pertinet ad motum vel passionem; nullũ autem genus determinatur ad speciem per differentiam alterius generis, sed oportet differentias per se aduenire generi, vt Philosophus dicit in 7. Metaphysico.* ergo cum habitus dicatur esse qualitas difficile mobilis, videtur quòd non sit determinata species qualitatis.

* Arist. tex. 42. & 43.

¶ Sed cõtra est, qđ Philosophus dicit in prædicamentis.* φ vna species qualitatis est habitus, & dispositio.

¶ Quærit de differẽtia ipsius habitus, per quam ponitur in determinata specie qualitatis. Et quærit an sit species qualitatis ab alijs speciebus eiusdem distincta, &c.

¶ Respondeo dicendum, φ Philosophus in prædicamentis.* ponit inter quattuor species qualitatis primam, dispositionem, & habitum, quarum quidem specierum differentias sic assignat Simplicius in commento prædicamentorum.* dicens, φ qualitatum quędam sunt naturales quæ secundùm naturam insunt, & semper; quædã autem aduentitiæ, quæ ab extrinseco efficiuntur, & possunt amitti, & hæc quidem quæ sunt aduentitiæ sunt habitus, & dispositiones secundùm facile, & difficile amissibile differentes, naturalium autem qualitatum quędam sunt secundùm id, quod aliquid est in potentia, & sic est secunda species qualitatis; quædam verò, secundùm φ aliquid est in actu & hoc vel in profundum, vel secundùm superficiem; si in profundum quidem sic est tertia species qualitatis; secũdùm verò superficiem est quarta species qualitatis, sicut figura, & forma, quæ est figura animati. Sed ista distinctio specierũ qualitatis inconueniẽs videtur, sunt enim multæ figuræ, & qualitates passibiles non naturales, sed aduentitiæ, & multæ dispositiones nõ aduentitiæ, sed naturales, sicut sanitas, & pulchritudo, & huiusmodi; & præterea hoc non conuenit ordini specierum, semper enim, quod naturalius est, prius est. ——

* In prædica. qualit. Simplicius.

* In prædica. qualit.

¶ In corpore huius articuli D.S. ponit conclusionem responsiuam bimembrem virtualiter in principio, cuius secundam partem expressè resumit in fine, talem. Habitus est determinata vel distincta species qualitatis, & prima species. Circa istam conclusionem D.S. sic procedit, primò ponit, & probat primam eius partem, secundò secundam in fine, ibi. Et quia natura, &c. Patet ergo prima pars conclusionis auctoritate philosophi in prædicamentis, vt patet in littera. Secundò probat eandem partẽ conclusionis per sufficientiam

sicientiā primò assignatā a Simplicio, & quia deficit in aliquibus, ideo secūdò assignat cōuenientē sufficiētia, ibi. Et ideo aliter, &c. Sufficientia ergo assignata à Simplicio est, ꝙ qualitatum quædā sunt naturales quæ ſm naturam, &c. vt clarè patet in littera. Consequenter D. S. ostendit in quibus illa sufficientia Simplicij deficiat, primò quia ponit omnes tres post primam naturales, quod non valet, quia multæ passibiles qualitates inducuntur ab extrinseco, & sunt innaturales, similiter multæ figuræ. Deficit etiā, quia non omnes dispositiones, & habitus sunt aduentitij, immo aliqui connaturales, patet infra q. 51. ar. primo de sinderesi, & intellectu principiorum, similiter de sanitate, & pulchritudine. Præterea, si habitus, & dispositiones essent ab extrinseco, & innaturales, tunc iniustè ponerentur prima species qualitatis, innaturale enim posterius est naturali, & ideo D.S. consequenter cum dicit.

¶ Et ideo aliter accipienda est distinctio dispositionū, & habituum ab alijs qualitatibus, propriè enim qualitas importat quendam modum substantiæ, modus autem est vt dicit Aug. super Gen. ad litteram. * quem mensura præfigit, vnde importat quandam determinationem secundùm aliquam mensuram, & ideo sicut id secundùm quòd determinatur potētia materiæ secundùm esse substantiale, dicitur qualitas quæ est differentia substantiæ, ita id, secundùm quod determinatur potentia subiecti secundùm esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis, quæ est etiam quædam differentia, vt patet per Philosophum in 5. Metaphysicorum. * ——————

* Aug. li. 4. cap. 3.

* Arist. tex. 19.

¶ Adducit aliam veram sufficientiam specierum qualitatis ex qua formaliter arguitur pro prima parte cōclusionis. Omnis modus, & determinatio subiecti secundùm esse accidentale in ordine ad naturam rei, secundùm ꝙ se benè vel malè habet, vbi inuenitur facile vel difficile mobile, est species determinata qualitatis, & ab omnibus alijs speciebus distincta, sed habitus est huiusmodi, igitur est determinata, & distincta species. Illius rationis D S. primò probat maiorem, secūdò minorem, ibi. Modus autem siue determinatio, &c. Probatur ergo maior sic, quia qualitas importat modum substantiæ accidentalem sicut id, quod determinat potētiā materiæ dicitur qualitas essentialis, igitur quod importat singularem modum accidentalem substantiæ est singularis qualitas. Et secundò, quia in nulla aliarum specierum attenditur bonū vel malum, sed ergo in ista attenditur, igitur est distincta.

¶ Nota primò secundùm Albertum super prædicamenta circa prædicamentum qualitatis, ꝙ omnia accidentia vt determinant subiecti potentiam qualitates vocantur, sed nomen appropriatū est vni generi quia facit quale sine additione, alia autem cum additione vt quantitas facit quale quantum, vel quotum, & etiā, quia solùm hoc genus consistit in determinatione subiecti vel potentiæ subiecti, alia autem habent quasdam alias rationes præter illam; ideo cum qualitas sit determinatio, ideo hoc genus nomē illud retinuit, & ita habetur, ꝙ quamuis omne accidens sit determinatio, & qualitas transcendenter capta, non tamen est qualitas vt hic capitur, quia capitur qualitas vt est determinatum genus. Aduerte hic breuiter secundò, ꝙ rectè oportet intelligere, ꝙ qualitas est modus substantiæ. Est enim duplex modus, vnus generalis qui non determinat rem secundùm aliquid sui, sed secundùm quem aliquid generaliter determinatur, sicut substantia creata determinata generaliter per quodlibet accidens, licet alio modo secūdùm aliud, & aliud, puta secundùm esse quantum vel quale; & ad hunc sensum habet Philosophus 7. metaphy. ꝙ accidens est entis dispositio. Alio modo accipitur modus specialiter pro modo proprio, & intrinseco ipsius rei, sicut velociter, & tardè sunt modi motus, & sic esse per se est modus substantiæ, & inter hos modos multa est differentia; nam primus aliquando separari potest, & est res distincta, & natura absoluta positiua, & potest esse perfectio simpliciter saltem ratione speciei, esto non ratione generis, sicut scientia, sapientia. Secundus autem modus non est separabilis à re, cuius est modus, nec est res, & natura specialis distincta à re, cuius est modus: non enim velociter potest intelligi aut esse sine motu, & sic de alijs modis isto modo acceptis, nec modus essendi albedinis vt quattuor, potest esse sine albedine, quando ergo D S dicit, quòd qualitas vel habitus est modus, capit modum primo modo, qui tamen facit quale tantum, non secundo modo. Et per hoc patet ad quoddam dubium, an habitus sit tantum modus, & natura, patet ex iam dictis, &c. Consequenter cum dicit.

Albertus. Qualitas dupliciter capitur.

¶ Modus autem siue determinatio subiecti secūdùm esse accidentale, potest accipi vel in ordine ad ipsam naturam subiecti, vel secundùm actionem, & passionē, quæ consequuntur principia naturæ quæ sunt materia, & forma; vel secundùm quantitatem. Si autem accipiatur modus vel determinatio subiecti secundùm quātitatem, sic est quarta species qualitatis. Et quia quantitas secundùm sui rationem est sine motu, & sine ratione boni, & mali, ideo ad quartam speciem qualitatis non pertinet; quod aliquid sit benè vel malè, cito vel tardè transiens. Modus autem siue determinatio subiecti secundùm actionem, & passionem, attēditur in secunda vel tertia specie qualitatis, & ideo in vtraque consideratur, quòd aliquid facilè vel difficile fiat, vel quòd sit cito transiens aut diuturnum; non autem consideratur in his aliquid pertinēs ad rationem boni vel mali, quia motus, & passiones nō habēt rationem finis, bonum autem, & malum dicitur per respectum ad finem; sed modus, & determinatio subiecti in ordine ad naturam rei, pertinet ad primam speciē qualitatis, quæ est habitus, & dispositio. Dicit enim Philosophus in 7. Physicorum. * loquens de habitibus animæ, & corporis, quòd sunt dispositiones quędam perfecti ad optimum, dico autem perfecti, quod est dispositū secundùm naturam. Et quia ipsa forma, & natura rei est finis, & cuius causa fit aliquid, vt dicitur in 2. Physico. * ideo in prima specie consideratur, & bonum, & malum & etiam facile, & difficile mobile, secūdùm quòd aliqua natura est finis generationis, & motus; vnde in 5. Metaphy. * Philosophus definit habitum, quod est dispositio secundùm quam aliquis disponitur benè vel malè, & in 2. Ethi. * dicit, quòd habitus sunt secundùm quos ad passiones nos habemus benè vel malè. Quando enim est modus conueniens naturæ rei, tunc habet rationē boni, qñ autem non conuenit, tunc habet rationem mali. ——

* Arist. tex. 17. & 11.

* Arist. tex. 23.

* Arist. tex. 25.

* Arist. c. 5.

¶ Probat minorem per sufficientiam specierum qualitatis, quia alia important determinationem vel ſm quantitatem sicut quarta vel ſm actionem, & passionem, & hoc dupliciter, vel ſm principia actionis, & passionis, & sic est secunda; vel secundū actiones ipsas, vt sunt qualitates sensibiles, sic est tertia. Sola autem prima determinat subiectum disponendo vt benè sit in se secundū exigentiam naturæ. Et ꝙ solùm in prima specie attendatur bonum, & malum D S. probat ibi, & quia quantitas, &c. Et patet littera de se, nam secundùm alias species non accipitur benè vel malè, nisi vt pertinent aliquo modo ad primam, vt patebit ad primum.

Et quia natura est id, quod primum cōsideratur in re, ideo habitus ponitur prima species qualitatis. ——

¶ Corroborat secundam partem conclusionis responsiuæ, & arguitur sic. Illud, quod disponit, & ordinatur ad primum, quod est in re, ponitur rectè prima species qualitatis. Minor in littera, sed habitus in genere permissiuè modificat, & ordinatur ad naturam rei, quæ est prior quantitate, & potentijs, igitur, &c. Maior patet, quia qualitas ex natura sua est dispositio substātiæ, igitur si disponat ad primum est prima qualitatis species, igitur, &c.

¶ Nota circa secundam partem conclusionis, ꝙ habitus esto in subiecto præsupponat potentiam, tamen ponitur prima species, sed de hoc ar. 3. ad secundum, & magis infra q. 60. ar. 1. ad tertiū.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primā partem conclusionis responsiuæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dispositio ordinem quendam importat, vt dictum est. * vnde non dicitur aliquis disponi per qualitatem nisi in ordine ad aliquid, & si addatur benè vel malè, quod pertinet ad rationem habitus, oportet quòd attendatur ordo ad naturam quæ est finis; vnde secundùm figuram vel secūdùm calorem, vel frigus non dicitur aliquis disponi benè vel malè, nisi secundùm ordinem ad naturam rei, secūdùm quòd est conueniens vel non conueniens; vnde & ipsæ figuræ, & passibiles qualitates secundùm quòd considerantur vt conuenientes vel non conuenientes naturę rei, pertinent ad habitus vel dispositiones, nam figura prout conuenit naturæ rei, & color pertinent ad pulchritudinem; calor autem, & frigus secundùm quòd conueniunt naturæ rei, pertinent ad sanitatem, & hoc modo caliditas, & frigiditas ponuntur à Philosopho in prima specie qualitatis. ——————

* Ar. primo ad tertium.

¶ Dicendum ad maiorem, primò dico, ꝙ vera est, & illud ad quod disponit benè vel malè, oportet ꝙ sit natura, disponit quidem omnis species qualitatis, sed non benè vel malè, nisi vt pertinet ad habitum tanquā eius causa, & suo modo pars vel partialis causa. Ad minorem, si intelligitur, ꝙ ſm figuram ſm se, vel secundùm calorem secundùm se, benè vel malè disponitur res, negatur. Si autem intelligitur, ꝙ secundùm figuram vel calorem benè disponitur vel malè vt pertinet ad habitum vel dispositionem, conceditur. Negatur ergo

tur ergo consequentia, quia secundum nullam aliam speciem qualitatis benè disponitur res nisi in ordine ad habitum, & dispositionē, sicut calor vt constituit sanitatem, sic secundum eum benè disponitur subiectū, & secundum figuram vt conuenit rei, & constituit pulchritudinē. Vnde solemus dicere, ista res est benè disposita secundùm figurā, quia est pulchra. Tangit autem ista solutio vnum dubium, quod etiam tangit argumentum secundum sequent.

¶ Vnde patet solutio ad secundum, licet à quibusdam aliter soluatur, vt Simplicius dicit in commento prædicamentorum. *

Simplicius in prædi. de qualita.

¶ Dicendū ad philosophū in prædicamentis, dicit calidū, & frigidū esse dispositiones vel habitus, id est id, quod causatur ex eis est dispositio vel habitus. Ad minorem, calor & frigus secundum se sunt in tertia specie qualitatis. Vnde negatur consequentia, quia vt pertinentes ad habitus sunt in prima, secundùm se in tertia.

¶ Circa istam solutionem est dubium. An idē possit esse in duabus speciebus qualitatis, quia philosophus in prædicamētis, vt argumentum refert, ponit expressè calorem, & frigus in prima specie qualitatis, & etiam in tertia. Ad hoc multipliciter respondetur. quidam dicunt, quod vt sunt in motu, collocantur in tertia, sed vt habent perfectum esse ponuntur in prima, sed ille modus dicendi nō placet Simplicio, quia secundum hoc Aristoteles debuisset posuisse calefactionē in tertia specie, & in prima calorem, sed vtrobiq; ponit calorem. Prophyrius verò posuit quattuor gradus caloris, & secundum hoc in diuersis speciebus, &c. De hoc q. 50. ar. 1. ad tertiū, sed hoc Simplicio non placet, quia tunc illæ species non distinguerentur realiter, & specificè, & ergo dicitur vt D. S. habet in littera, & vult tantùm D. S. quod sanitas de cuius ratione est, quod consistat in adæquatione caloris, & frigoris, est in prima specie, & similiter pulchritudo de cuius ratione est, quòd consistat in proportione figuræ est in prima specie. Verum autem sanitas vel pulchritudo sit habitus, postea videbitur. Ex his autem, patet quod pōt saluari realis distinctio illarum specierum. Vnde, quod D. S. dicit quod calor, & frigus pertinēt ad habitus, intelligitur non identicè quasi sint habitus, sed causaliter, quia causant habitus; nec vult, quod pertineant ad primam speciē quæ est habitus, & dispositio, sed pertinent tanquam causæ ad id, quod est in prima specie quæ est habitus, & dispositio. Vnde non videtur D. S. intelligendus, quòd calor sit in specie prima, sed pertinet ad id, quod est in prima specie, & est habitus.

An idē sit in duabus speciebus qualitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quod ista differentia difficile mobile, non diuersificat habitum ab alijs speciebus qualitatis, sed à dispositione, dispositio autem dupliciter accipitur. Vno modo secundùm quod est genus habitus; nam in 5. Metaphysic.* dispositio ponitur in definitione habitus. Alio modo, secundùm quod est aliquid contra habitum diuisum, Et potest intelligi dispositio propriè dicta condiuidi contra habitum dupliciter. Vno modo sicut perfectum, & imperfectum in eadem specie, vt scilicet dispositio dicatur retinens nomen commune quando imperfectè inest, ita quod de facili amittitur, habitus autē quando perfectè inest, vt non de facili amittatur, & sic dispositio fit habitus, sicut puer fit vir; alio modo possunt distingui sicut diuersæ species vnius generis subalterni, vt dicantur dispositiones illæ qualitates primæ speciei, quibus cōuenit secundùm propriam rationem, vt de facili amittantur, quia habent causas transmutabiles, vt ægritudo, & sanitas; habitus verò dicuntur illę qualitates, quæ secūdùm suam rationem habent, quod non de facili transmittentur, quia habent causas immobiles, sicut scientiæ, & virtutes, & secundùm hoc dispositio non fit habitus, & hoc videtur magis consonum intentioni Aristo.; vnde ad huius distinctionis probationem inducit communem loquendi consuetudinem secundùm quàm qualitates quæ secūdū rationem suam sunt facilè mobiles, si ex aliquo accidenti difficile mobiles reddantur, habitus dicuntur; & ècōuerso est de qualitatibus, quæ secundùm suam rationem sunt difficile mobiles; nā si aliquis imperfectè habet sciētiā, vt de facili possit ipsam amittere, magis dicitur disponi ad scientiam quàm scientiam habere. Ex quo patet, quod nomen habitus diuturnitatem quandam importat, non autem nomen dispositionis.

*Aristot. tex. 25.

¶ Et quia hoc argumentum vnum præsupponit, & aliud cōcludere intendit, ideo D. S. soluendo, primò destruit suppositum, secūdò soluit argumentum, ibi. Nec impedit, &c. Supponit ergo argumentum quasi habitus per difficile mobile distinguatur, & sic determinata species qualitatis; hoc autem suppositum falsum est, quia non distinguitur ab alijs speciebus qualitatis per difficile mobile, quia & potentia est de difficili mobilis, sed distinguitur per difficile mobile à dispositione, & hoc capta in specie non in genere; nam si in genere capiatur, tunc habitus est dispositio. Quomodo autē distinguantur habitus, & dispositio per facile, & difficile mobile. D. S. tangit duos modos dicendi, quorum primus est. Boetij & Alberti qui dicunt, quod differunt sicut perfectum, & imperfectū in eadem specie, vt sortes puer, & ipse vir; ideo philosophus coniunxit coniunctione copulationis dicens habitus, & dispositio, & illum modum dicendi, secutus est D. S. in de malo. q. 7. ar. 2. ad quartum. Sed secundus modus est qui hic D. S. placet, quod sunt distinctæ species, nec refert quod Aristo. dixit vnam speciem, quia hoc dixit ad insinuandum genus proximum habitus, & dispositionis non esse qualitatem, sed quoddam subalternum vocatum ab antiquis applicatio, quæ est vna species subalterna in qua vniuntur habitus, & dispositio. Et vult D. S. quod habitus est de difficili mobilis ex ratione suæ speciei, tanquam vendicans causas de difficili variationē com patientes. Dispositio autem habet causas facilè transmutabiles, vt sanitas, &c. Scientia enim habet pro causa intellectum agentē, & possibilem, & præmissas perpetuæ veritatis, per accidens autem est aliquid facilè vel difficile mobile, ex eo, quòd est in subiecto sic dispositio, vt scientia quæ per se difficile mobilis est, per accidens, secundum quod est in subiecto hoc malè disposito inchoatiuè facile mobilis est; & per oppositum infirmitas quæ per facilè mobilis est, ex hoc, quod est firmiter radicata est difficile mobilis; ille igitur qualitates quæ difficile mobiles sunt ex ratione speciei, & secundum causas per se, habitus sunt; ille verò quæ per se causas habent mobiles facilè, dispositiones sunt; quia igitur multa conueniunt rei per accidens, quæ ex natura propria non vendicat, ideo nihil prohibet inueniri habitū aliquem facilè mobilem in illo, & ècōuerso dispositionem aliquā difficile in eo mobilem ex aliqua accidentali causa; & tunc contingit habitum non quidem esse dispositionem, sed per modum dispositionis inesse, & similiter dispositionem non esse habitum, sed per modum habitus. Scientia itaque quæ non firmiter tenetur habitus est, sed per modum dispositionis inest, quia facilè ab illo perdi potest; infirmitas verò iam firmiter radicata dispositio est, sed per modum habitus inest; vnde philosophus dicit scientiam etiam mediocriter sumptam esse habitum, quod esset falsum, si dispositio & habitus non differrent specificè, quia scientia imperfecta esset dispositio. Et philosophus exemplificando de habitu ponit solùm quæ ex natura habent causas stabiles, & de dispositione ponit quæ ex natura facilè variantur.

Quomodo habitus, & dispositio distinguantur.

¶ Et nota ad litteram, quod qualitates quæ secundùm rationē sunt facilè mobiles, ex aliquo accidenti difficile mobiles reddantur, habitus dicuntur. Intellige ex dictis quo ad modum, & non quo ad rem, vult autem ex hoc Aristo. quòd de ratione habitus est per se diuturnitas, & difficile esse mobile, &c.

¶ Nota etiam, quod difficile mobile, & facilè mobile, vt sunt differentiæ specificę distinguentes habitum, & dispositionem inter se, & vt sunt modi essendi eorum, accipiuntur æquiuocè; vno modo naturas eorum constituunt, & definitionem ingrediuntur, & separari non possunt, etiam per intellectum; secundò sunt accidentia separabilia, & possunt successiuè cōuenire eidem, vt patuit, quod infirmitas potest esse facilè mobilis, & difficile mobilis, & accidens, sicut magis, & minus circa calidū, & frigidū etiā succedūt, sic vna scientia quo ad modum essendi quem habet ex dispositione subiecti, aliquando est facilè, aliquando difficile mobilis, sed vt differētia constitutiua est, respicit per se causam, & est inseparabilis.

Difficile mobile ut differentia & modus essendi.

¶ Nec impeditur quin secundùm hoc facilè, & difficile mobile sint specificæ differentiæ, propter hoc, quòd ista pertinent ad passionem, & motum, & non ad genus qualitatis; nam istę differentiæ quamuis per accidens videantur se habere ad qualitatem, designant tamen proprias, & per se differentias qualitatum; sicut etiam in genere substantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco substantialium, inquantum per eas designātur principia essentialia.

¶ Consequenter destructo supposito dicitur ad argumentum. Ad maiorem, verum est, difficile mobile non pertinet ad genus qualitatis, tamen circumloquitur nobis vnam differentiam vnius speciei qualitatis ab alia, & hoc sępe etiam in alijs contingit, vt patet in fine solutionis. Vltra, nullum autē genus determinatur, &c. Verum, formaliter, & intrinsecè, tamen benè circumlocutiuè, per rem vnius generis circumloquimur differentiam ignotam, & ita est in proposito, per difficile mobile circūloquimur differētiā ipsius habitus, qui habet per se ratione sui speciei diuturnitatem, & causas stabiles, dispositio verò non.

Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

C

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod habitus non importet ordinem ad actum. Vnumquodque enim agit secundùm quod est actu, sed Philos. dicit in 3. de aīa.* quod cum aliquis fit sciens secundum habitum, est etiā tūc in poten-

Infra ar. 4. & q. 50. ar. 2. ad 3.

** Autor. tex. 8.*

in potẽtia, aliter tñ quàm ante addisceret, ergo habitus nõ importat habitudinem principij ad actum.

§ 2 Præterea. Illud, quod ponitur in definitione alicuius, per se conuenit illi; sed esse principium actionis ponitur in definitione potentiæ, vt patet in 5. Metaphy.* ergo esse principiũ actus per se conuenit potentiæ; quod autem est per se, est principium in vnoquoque genere; si ergo etiam habitus sit principium actus, sequitur, quòd sit posterior quàm potentia; & sic non erit prima species qualitatis habitus vel dispositio.

* Aristot. tex. 17.

§ 3 Præterea. Sanitas quandoque est habitus, & similiter macies, & pulchritudo; sed ista non dicuntur per ordinem ad actum; non ergo est de ratione habitus, quòd sit principium actus.

§ Sed contra est, quòd Aug. dicit in li. de bono coniugali.* quòd habitus est quo aliquid agitur cum opus est, & Commentator dicit in 3. de anima.* quòd habitus est quo quis agit cum uoluerit.

* Arist. ca. 21. * Comen. com. 18.

§ Quærit de vno, per quod habitus etiam differt ab alijs speciebus saltem duabus, scilicet per ordinem ad actum; & non intendit D.S. quærere an hoc nomen habitus significet ordinẽ ad actũ, quia constat, quòd non, cum habitus sit species prædicamenti absoluti. Sed quærit, vtrum res significata per nomen, ex natura sua perficiat, & disponat subiectum suum ad operandum. Et quòd sit illa mens D.S. patet in principio corporis, vbi dicitur habere ordinem ad actum, &c.

§ Respondeo dicendum, ꝙ habere ordinem ad actũ potest competere habitui, & secundùm rationem habitus, & secundùm rationẽ [d] subiecti in quo est habitus; secundùm quidem rationem habitus, conuenit omni habitui aliquo mõ hr̃e ordinẽ ad actũ, est enim de ratione habitus vt importet habitudinem quandá in ordine ad naturam rei, secundùm quòd conuenit vel non cõuenit. Sed natura rei, quæ est finis generationis, vlterius etiam ordinatur ad alium finem, qui vel est operatio, vel aliqđ operatum, ad quod quis peruenit per operationem; vnde habitus non solùm importat ordinem ad ipsam naturam rei, sed etiam consequenter ad operationem inquãtum est finis naturæ, vel perducens ad finem, vnde & in quinto Metaphy.* dicitur in definitione habitus, quòd est dispositio secundùm quam benè vel malè disponitur dispositum, aut secundùm se id est secundùm suá naturam, aut ad aliud, id est in ordine ad finem.

Dub. 4ta. * Aristot. tex. 24.

§ D.S. respondet ad quæsitum ſm vnam distinctionem quá implicitè innuit in principio corporis, videlicet ꝙ habitus potest cõsiderari, & ratione habitus in cõmuni, & ratione talis habitus in tali subiecto, ſm hoc ergo est conclusio responsi. Habere ordinem ad actũ potest competere habitui ſm rationẽ habitus (.i. vniuersaliter vt habitus est) & ſm rationem subiecti in quo est habitus (.i. ratione speciei) quibusdam habitibus. Huius cõclusionis D.S primò probat primá partem, secundò magis explicat, & probat secũdá partẽ, ibi. Sed sunt quidá, &c. Arguitur ergo sic pro prima parte cõclusionis. De ratione habitus est vt importet habitudinẽ quãdã .i. dispositionẽ habitualem; nõ capitur habitudo pro relatione, sed pro habilitate in ordine ad naturá rei, ſm ꝙ conuenit vel nõ conuenit; sed natura rei quæ est finis generationis vlterius etiam ordinatur ad alium finem, qui vel est operatio vel aliquod operatum, ad quod quis peruenit per operationẽ; ergo habitus non solũ, &c. vt in littera. Vult ista ratio, ꝙ habitus vt sic, respicit naturam vt ordinatam in operationem, ergo respicit etiam operationem inquá tum operatio est finis naturæ; sicut finis aliquo modo hominis est visio Dei; quare virtutes, & habitus hominis vlterius ordinantur in talem operationem. Deus autem est finis qui ad quem etiam peruenitur per operationem, &c. Et confirmatur ista pars conclusionis ex Philosopho 5. Metaphysicorum, &c.

Conclusio responsi.

§ Sed sunt quidá habitus qui etiá ex parte subiecti in quo sũt, primò, & principaliter importát ordinẽ ad actũ, quia ut dictũ est.* habitus primò, & per se importat habitudinẽ ad naturá rei; si igitur natura rei in qua est habitus; consistat in ipso ordine ad actũ, sequitur ꝙ habitus principaliter importet ordinẽ ad actũ; manifestũ est autẽ, ꝙ natura, & ratio potentiæ est vt sit principiũ actus, vnde omnis habitus qui est alicuius potentiæ vt subiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

* Ar. praeceden.

§ Hic secũdò D.S. pcedit ad secũdá partẽ cõclusionis rñsiuæ, & eá explicat ſm vná aliá distinctionẽ ex parte subiecti, quá hic innuit .i. quia aliqui habitus sunt immediatè in potẽtia, & sunt habitus operãdi. Alij autem non sunt immediatè in potentia, sed in essentia vel in corpore; nõ curando nunc vtrum in corpore, sit ꝓpriè habitus, vt grã, & sanitas corporalis, &c. Secũdũ hãc ergo distinctionẽ explicat partẽ superioris cõclusionis, vna alia cõclusione in fine corporis. Oĩs habitus qui est alicuius potẽtiæ, vt subiecti (immediati, principaliter importat ordinẽ ad actũ, & suppletur, qui verò est in re ipsa vel in natura, principaliter importat ordinẽ ad naturá. Et oportet benè intelligere illã conclusionẽ, quia nõ cõparatur ordo vel relatio ad absolutũ, quasi talis habitus qui est in potentia, principalius significet ordinem, quàm rem absolutá; sed cõparatur ordo ordini, ita. s. ꝙ ordo qui est, licet secundariũ significatum vel connotatum habitus .i. existentis in potẽtia, est primò ad actũ .i. talis habitus ordinatur ex natura sua principaliter, & primò ad hoc tanquam ad finem, vt perficiat potentiá vt operet; sed habitus qui non est in potẽtia importat ordinẽ. i. ordinatur vt pficiat rẽ in qua est, vt tali modo sit. Vnde dr̃ habitus essendi. Est igitur cõparatio ordinis ad ordinẽ duorũ habituũ, ita ꝙ ille ordinat principaliter ad perficere ad operãdũ, alius ad essendũ. Simile est in prima par. q. 34 ar. 3. ad quartum, vbi D.S dicit ꝙ idea principaliter significat ordinẽ ad creaturá, verbũ autẽ ad dicẽtẽ, vbi etiam cõparat relationẽ relationi, & nõ absoluto, vt ibidẽ dr̃. Et illud dictũ confirmatur ex D.S. hic qui dicit sub eodẽ modo loquẽdi ꝙ si natura rei cõsistat in ordine, &c. cõstat autẽ, ꝙ natura rei vel accepta ꝓ essentia vel potẽtia, nõ significat relationẽ, sed absolutũ; sed intelligitur D.S. si cõsistat in ipso ordine .i. si immediatè, & principaliter ordinetur ad actũ secundũ, &c. Probatur ergo cõclusio ſm D.S supponẽdo ex ar. 2. ꝙ habitus primò, & per se importat habitudinẽ ad naturá rei. Et intellige, ꝙ D.S per naturá accipit subiectũ vt se extendit ẽt ad potentiá, & ad rẽ totalẽ compositá vel materiá disponendá ad formá; vt dispositiones ad aĩam, & sanitas est dispositio totius, arguit sic Si natura rei in qua est habitus principaliter importet ordinẽ ad actum, ad sensum dictũ, sequitur ꝙ habitus principaliter importet ordinem ad actum; sed manifestũ est, ꝙ natura, & ratio potentiæ est vt sit principiu actus, ergo, &c. Maior patet extra litterá, quia habitus perficit subiectũ, ſm cõditionẽ suá; si igitur ordinetur ad actum, ergo & habitus perficit in ordine ad actum, &c. Et potest idem probari de alio habitu qui. s. dispo nit ad naturam; quia ordinatur ad idem sicut suum subiectum; sed illud ordinatur principaliter, & primò ad esse; ergo & habit⁹, &c. Patet ex his, quòd natura rei extenditur etiam ad potentiam, & non solùm accipitur pro essentia totali, &c.

Conclusio secunda.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem primæ conclusionis, quia habitui ratione generis competit habere ordinem ad actum principaliter vel minus principaliter, vt etiam exponetur q. seq. art. 1.

§ Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ habitus est actus quidam inquantum est qualitas, & ſm hoc potest esse principium operationis; sed est in potentia per respectum ad operationem; vnde habitus dicitur actus primus, & operatio actus secundus, vt patet in 2. de anima.*

* tex 5.

§ Dicendum ad maiorem, ꝙ vera est ſm ꝙ est actu saltem primo, est tñ in potentia ad actũ secũdũ. Ad minorem dico, ꝙ habẽs habitum scientiæ est in actu primo, est tñ in potentia ad actũ secũdũ, qui est considerare. Ante addiscere autem erat in potẽtia ad actum primum, & secundum. Negatur consequentia, quia habitus est actus aliqualis, & per consequens constituit potentiam in cõplemento operandi. Potest ergo esse principium quo operationis.

§ Ad secundum dicendum, quòd non est de ratione habitus, quòd respiciat potentiam, sed quòd respiciat naturam; & quia natura præcedit actionem quam respicit potentia, ideo prior species qualitatis ponitur habitus, quàm potentia.

§ Dicendum ad minorem, ꝙ esse principium actionis ponitur in definitione potentiæ, verum est, sed addo, ꝙ habitus saltem aliquis importat dispositionem ad naturá quæ prior est operatione. Conceditur, qđ sequitur vsq; ibi. Si ergo etiam habitus sit principium actus, dico ꝙ aliquis, sed à toto genere nõ ordinatur ad actũ principaliter, & primò sicut potẽtia; sed aliquis habitus ad naturá quæ est primum in re. Vltra, sequitur ꝙ sit posterior. Negatur cõsequentia, quia id ad quod perficit habitus est prius quá id ad qđ perficit potentia, & ſm hæc ordinantur, licet res quæ est habitus sit posterior potentia naturali, sed vt dictum est ordinãtur secũdũ ea ad quæ disponunt. De hoc etiam infra q. 50 ar. 2. ad tertium.

Quare habitus præcedat potẽtiam.

§ Ad tertium dicendũ, ꝙ sanitas dr̃ habitus vel habitualis dispositio in ordine ad naturá, sicut dictum est.* inquantum tamen natura est principium actus, ex consequenti importat ordinem ad actum; vnde Philosophus dicit in 10. de historijs animalium.* quod homo dicitur esse sanus, vel membrum aliquod, quando potest facere operationem sani. Et est simile in alijs.

* In cor. * Arist. c. 1.

§ Quo

¶ Quo ad solutionem istius argumẽti suppono, ꝙ non velimus tam difficultate, vtrum in corpore sit propriè habitus: de hoc q. 50. ar. 1. Volo, ꝙ sanitas non est habitus propriè, quia non habet causas stabiles, est tñ dispositio saltẽ de prima specie, & tales qualitates de prima specie possunt esse in corpore. Ad argumentum ergo, ad maiorem, est habitus quo ad modum, quia quandoq; habetur per modum habitus, scilicet firmiter, & radicatè, vt patuit etiam de infirmitate, ar. 2. Ad minorem, ista non dicuntur in ordine ad actum. Verum, primò videlicet ratione subiecti, quod disponunt vt conueniẽter sit, tamen vt habitus vel quasi habitus sunt, ex consequenti ordinantur ad operationem, inquantum natura cõueniẽter se habẽs est principiũ operationis. Et probat hoc argumentũ, ꝙ aliqui habitus, s. essendi ratione subiecti, nõ primò important ordinem, vel ordinentur ad actum; tamen vt habitus sunt mediante natura ordinantur ad opus.

¶ Nota, ꝙ sanitas facit ad operationem, & modum operandi, non sicut principium motiuum, & actiuum, nec sicut determinãs virtutem motiuam vel operatiuam, & ergo non est habitus operatiuus; sed facit ad opus, & modum operandi, benè disponendo subiectum receptiuum potentiæ operatiuæ; quãto autem subiectũ alicuius formæ est melius dispositum, tantũ illa forma potest perfectius in actus suos. Vnde sanitas vel huiusmodi habitus essendi est dispositio principij subiectiui virtutis agendi. Quare patet, ꝙ tales habitus important ordinem ad operationem minus principaliter, & remotè; habitus autem operatiui propinquè, quia perficiunt ipsam potentiam operatiuam, & principaliter, &c.

¶ Nota secundò propter tertiũ argumentum, quid maciẽ. Vide D. S. 7. physicorum, lectione 5. circa finem, quia nominat dispositionem qua quis expeditus est ad motum, & operationem, &c.

Vtrum necessarium sit esse habitus.

D
Veri q. 20. ar. 2. co. Et Viri. q. 2. ar. 1. cor. & ad 11. & 13. & q. 1. arti. 2. cor.
* Ar. 2. huius q.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ non sit necessarium esse habitus, habitus enim sunt quibus aliquid disponitur benè vel malè ad aliquid, sicut dictũ est. * sed per suam formam aliquid benè vel malè disponitur, nam secundùm formam aliquid est bonum, sicut & ens, ergo nulla necessitas est habituum.

¶ 2 Præterea. Habitus importat ordinem ad actum, sed potentia importat principium actus sufficienter, nã & potentiæ naturales absque habitibus sunt principia actuum, ergo non fuit necessarium habitus esse.

¶ 3 Præterea. Sicut potentia se habet ad bonum, & ad malum, ita & habitus, & sicut potentia non semper agit, ita nec habitus; existentibus igitur potentijs superfluum fuit habitum esse.

* Aristot. tex. 17.

¶ Sed contra est, quòd habitus sunt perfectiones quędam, vt dicitur in 7. physicorum. * sed perfectio est maximè necessaria rei cum habeat rationem finis, ergo necessarium fuit habitus esse.

¶ Hic quęrit de necessitate habitus ponendi, patet de titulus.

* ar. 2. & 3.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est. * habitus importat dispositionem quandam in ordinę ad naturam rei; & operationem vel finem eius, secundùm quam benè vel malè aliquid ad hoc disponitur.

Conclusio responsi.

¶ In fine huius corporis ponitur cõclusio responsi. talis, necesse est esse habitus, probatur formaliter. Intantum est necesse esse habitus inquantum necesse est aliquid disponi conuenienter vel disconuenienter in se, & ad aliud; sed multa sunt quæ sic necesse est disponi, ergo necesse est habitus esse. Huius rationis maiorem, & minorem D. S. formaliter non ponit, sed eas probat, & primò maiorem, secundò minorem, ibi. Ad hoc autem, &c. Probatur ergo maior i principio corporis, q. a habitus importat dispositionẽ, &c. vt in littera, ergo maior vera.

¶ Ad hoc autẽ, ꝙ aliquid indigeat disponi ad alterum, tria requiruntur. Primò quidem vt id, quod disponitur sit alterum ab eo, ad quod disponitur, & sic se habeat ad ipsum, vt potentia ad actum; vnde si aliquid sit cuius natura non sit cõposita ex potẽtia[d] & actu, & cuius substãtia sit sua operatio, & ipsum sit propter seipsum; ibi habitus vel dispositio locũ nõ habet, sicut patet in Deo.

Dub. 467.

¶ Hic consequenter D. S. probat minorem per totum residuum corporis, & arguitur sic. Illud indiget disponi per habitum, quod est aliud ab eo, ad quod disponitur, & est in potentia ad ipsum, & ad quod plura diuersis modis concurrere possunt, & commensurar; sed multa sunt entia ad quorum naturas, & operationes necesse est multa concurrere, quæ diuersis modis commensurari possunt, ergo minor principalis vera, & patebit q. sequenti per multos articulos. Istam maiorem proximam primò deducit. Secundò ponit eius minorem cum conclusione, ibi. Quia igitur, &c. Quantum ad primum, D. S. deducit singillatim tres conditiones maioris quas cõfirmat signis, & exemplariter per modũ corollariorũ, quæ patebunt clarè ex sequentibus. Prima ergo conditio maioris fuit, quòd illud indiget disponi per habitum, quod est aliud ab eo ad quod disponitur; quod patet ex illo corollario, quia si aliquid sit cuius natura, &c. vt clarè patet in littera.

In Deo nõ est habit⁹.

¶ Nota ex ista confirmatione, ꝙ cum scientia vel sapientia, & huiusmodi attribuuntur Deo, non significant habitus, sed magis actus; quare metaphysica Dei non est habitus, nec vniuocè metaphysica cum nostra, & sic de alijs quæ videntur dicere habitus. Vide D. S. primo cõtra Gẽt. c. 93. circa prin. vbi probat virtutes nõ esse in Deo sub rõne habitus. Vide prima parte q. 14. ar. 1. Deinde ibi.

¶ Secundò requiritur, ꝙ id, quod est in potẽtia ad alterum, possit pluribus modis determinari, & ad diuersa; vnde si aliquid sit in potentia ad alterum, ita tamen, ꝙ non sit in potentia nisi ad ipsum; ibi dispositio, & habitus locum non habet, quia tale subiectum ex sua natura habet debitam habitudinem ad talem actum; vnde si corpus cęleste sit compositum ex materia, & forma, cum illa non sit in potentia ad aliam formam, vt in primo dictum est. * non habet locum ibi dispositio vel habitus ad formam, aut etiam ad operationem; quia natura cœlestis corporis non est in potentia nisi ad vnum motum determinatum.

* p. p. q. 66. art. 2. Dub. 167.

¶ Declarat maiorẽ quantũ ad secundam conditionem, ꝙ illud indigeat disponi habitu, ad quod plura concurrere possunt. Patet ex tali signo, quia si aliquid sit in potentia ad alterum, & tantũ ad ipsum, illud non indiget habitu, &c. vt clarè patet in littera.

Auerroes.

¶ Nota autem circa hoc signum, ꝙ D. S. tangit ibi opinionem. Auerrois cum dicit. Vnde si corpus cęleste sit compositum ex materia, & forma, quia Auerrois tenuit partem oppositam, volens ꝙ cęlum, & materia cęli est simplex substantia non composita ex materia, & forma. Sed hanc opinionem reprobat D. S. prima par. q. 66. ar. 1. quia si est ens actu, & non compositum, oportet quòd sit actus tantum, & si sic, tunc non esset quid sensibile, sed intellectum actu, quod est manifestè falsum. Consequenter cum dicit.

¶ Tertiò requiritur, quòd plura concurrant ad disponendum subiectum ad vnum eorum ad quæ est in potentia, quæ diuersis modis commensurari possunt, vt sic disponatur benè vel malè ad formam, & ad operationẽ, vnde qualitates simplices elementorum quæ secundùm vnum modum determinatum naturis elementorũ conueniunt, non dicimus dispositiones vel habitus, sed simplices qualitates; dicimus autem dispositiones vel habitus, sanitatem, pulchritudinem, & alia huiusmodi, quæ important quandam commensurationem plurium, quæ diuersis modis cõmensurari possunt, propter quod Philosophus dicit in 5. Metaphy. * quòd habitus est dispositio, & dispositio est ordo habentis partes vel secundùm locum, vel secundùm potentiam, vel secundùm speciem vt supra dictum est.

* Arist. tex. 24. & [illegible].
* Arti. primo hu⁹ q.

¶ Confirmat tertiã conditionem maioris, quæ fuit, ꝙ requirat habitu disponibile, ꝙ plura concurrere possint, & ꝙ diuersis modis commensurari possint, &c. Et patet exemplo. Vnde simplices qualitates elementorum, &c. vt clarè patet in littera.

¶ Nota autem circa hoc corollarium, ꝙ sanitas, &c. importat commensurationem, id est qualitatem consistentem, & causatã ex commensuratione qualitatũ. De hoc D. S. in de Veri. Ma. 27. ar. 1. ad quartum vbi dicit. Sanitas est quædam qualitas corporalis ex humoribus adæquatis causata, ponitur enim in prima specie qualitatis. Et sic ratio procedit ex falso, quæ videlicet assumit. Sanitas autem in sano nihil aliud importare videtur quàm ipsos humores adæquatos, &c.

¶ Quia igitur multa sunt entium ad quorum naturas, & operationes necesse est plura cõcurrere, q̃ diuersis modis cõmẽsurari possunt, ideo necesse est habitus esse.

Conclusio responsi.

¶ Hic vltimò ponit minorem pro minore principalis rationis quam relinquit notam, & patebit magis quæstione sequenti, vnde concludit in fine, quòd necesse est habitus esse.

Capreolus.

¶ De materia huius articuli ad quid videlicet necessarius sit habitus, an scilicet faciat ad substantiam actus, vel ad modum tantum, vide Capreo. in 3. dist. 23. Vide & eundem in primo dist. 17. q. 1. quia ad vtrumque & etiam ad promptè, & faciliter agendum. Esto communiter actus attribuatur potentiæ secundùm substãtiã, & habitui sm modum: hoc tamen nõ est, quia habitus nullo modo ad substantiam faciat, sed quia potentia nuda potest producere substantiam alicuius actus, dum tamen est habituata simul cũ

hab. cu

habitu producit. Sicut enim aliquis effectus qui totus eſt à Deo, ſm vnum prædicatũ reducitur in Deũ tanquam in cauſam propriã,& ſm aliud in aliam cauſam, vt patet de ſorte, qui vt eſt ens attribuitur Deo, vt homo, homini; ita actus ſm ſubſtantiã eſt proprius potentiæ, ſm modum proprius habitui, tamen vtrumque eſt ab habitu ſicut à cauſa partiali, &c. De iſto dubio an habitus requiratur propter ſubſtantiam aut modum, vide Heruęum in quodlibeto primo q.13. quia ſubſtantia actus reducitur in ipſam potentiam, & modus in habitum, licet vtrunq; ſm rem ſit ratio vtriuſq;, ſicut actus intelligendi æquum, vt eſt actus intelligendi reducitur in intellectum qui ſe extendit ad omnem actum intelligendi, ſed in ſpeciem, vel phantaſma equi, vt eſt talis actus; licet conſtitutũ, ex intellectu, & ſpecie ſit cauſa totalis vtriuſq;, ſicut virtus cęli, & virtus ſeminis ſunt cã equi, ſed equus reducitur ĩ cęlũ, vt eſt generabile, in virtutẽ ſeminis vt eſt equus, vide Heruęum qui benè loquitur, vide & Scotũ in 1. d.17. vbi plures modos dicẽdi refert de actiuitate habitus, & virtutis, quamuis ſententiã propriã nõ ponat.

Heruęus. Scotus.

ARGVMENTVM in contrariũ cõfirmat cõcluſionẽ reſponſi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd per formam perficitur natura rei; ſed oportet, ꝙ in ordine ad ipſam formã diſponatur ſubiectum aliqua diſpoſitione, ipſa tamẽ forma ordinatur vlterius ad operationem, quæ eſt vel finis, vel via ad finem; & ſi quidem habeat forma determinatè vnam tantùm operationem determinatam, nulla alia diſpoſitio requiritur ad operationem præter ipſam formã; ſi autem ſit talis forma, quę poſſit diuerſimodè operari, ſicut eſt anima, oportet quòd diſponatur ad ſuas operationes per aliquos habitus.

¶ Dicendum ad maiorem, ꝙ habitus ſunt, quibus aliquid diſponitur ad aliquid (largè loquendo de habitu, vt ſe extendit ad primam ſpeciem qualitatis, vt etiam diſpoſitio dicatur habitus) qñ ſubiectum vario modo diſponi poteſt. Et iterum per habitum diſponitur aliquid ad operationes ſequentes formam, quãdo vario modo operari poteſt. Ad minorem, per formam diſponitur. i. conſtituitur in eſſe ſubſtantiali, & ſpecifico; ſed vt dictum eſt, illa forma præſupponit, & prærequirit diſpoſitiones, & etiam introducta requirit ad operationes ſequentes. Vnde negatur conſequentia.

Dub. 6[illegible]. * In cor.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd potentia quandoq; ſe habet ad multa, & ideo oportet, ꝙ aliquo alio determinetur; ſi verò ſit aliqua potentia quæ nõ ſe habet ad multa, non indiget habitu determinante, vt dictum eſt. * & propter hoc vires naturales non agunt operationes ſuas mediantibus aliquibus habitibus, quia ſecundùm ſeipſas ſunt determinatæ ad vnum.

¶ Dicendum ad minorem, negatur, immo quandoq; nullo modo poſſet in actum ſine habitu, vt patet de ſpecie intelligibili, qñdoque non promptè, & delectabiliter, & determinatè ſine habitu. Vnde negatur, ꝙ ſufficienter, verum eſt, ꝙ potentiæ naturales non indigent habitibus, quia de ſe ſunt determinatæ, ſed rationales, quæ vario modo ſe habent indigent determinatione. Quomodo autem determinentur per habitus habes ad lõgum in Capreo. vbi ſupra ad primũ Durãdi. Vbi nota, ꝙ licet actus poſitus in eſſe, ſit determinatus quo ad ſpeciem, & indiuiduum in eſſe naturæ; tñ potentia ante productionem illius actus non eſt quandoq; determinata ad producendum actus talis ſpeciei, nec per cõſequens tale indiuiduum ſignatum; ſicut intellectus poſſibilis antequam ſit in actu per ſpeciem intelligibilem, eſt indeterminatus ad producẽdum cognitionem aſini vel hominis. Determinatur autẽ ad hanc vel illam, per ſpeciẽ intelligibilem quæ poteſt dici habitus. Et verũ eſt, ꝙ potẽtia nõ producit de ſe actũ vniuerſalẽ ſine aliqua determinatione ad genus, ſpẽm, & indiuiduũ; ſed de ſe nõ ꝓduceret actum talis ſpẽi vel generis, vt ſunt potẽtiæ intellectiuæ, volũtas, & ſenſitiuæ. Et ꝑterea determinat habitus potẽtiã in eſſe morali, qa potẽtia ſine habitu nõ plus inclinat ad bonũ moraliter quã malũ, nec ĩclinatur ad agẽdũ delectabiliter aut prõptè, ſed remanet in quadã cõfuſa potẽtialitate ad hoc obiectũ, & illud; & ſimiliter ad actũ bonũ, & malũ, & ſimiliter ad talẽ modũ operãdi, & oppoſitũ. Sed per habitũ inclinatur ad hoc obiectũ, & retrahitur ab oppoſito. Et idẽ dicẽdũ eſt de actu, & mõ operandi, ſicut patet de habitu tẽperãtię q inclinat cõcupiſcibilem ad certa obiecta, & certos actus, & modos operãdi, &c. Habes ex hoc quõ D. S. ſit intelligẽdus in iſta ſolutione, vbi dicit ꝙ habitus determinet potẽtiã. ¶ Nota Heruęũ quodlibeto 1. q.13. ꝙ iſta eſt differẽtia inter potẽtiã, & habitũ in potentijs habentibus habitũ, ꝙ potẽtia dr̃ illud, qđ nõ ꝑſupponit aliud pricipiũ, vt habilitabile ꝑ ipſũ, & ſe extẽdit ad oẽm modũ, & actũ illius generis; ſicut intellectus qui ſe extendit ad omnem actum & modũ intelligẽdi, dr̃ potẽtia intellectiua, ſed id, qđ habilitat eũ ad hũc actũ vel iſtũ, dr̃ habitus; qui tñ habitus dr̃ potẽtia, accipiẽdo potentiã pro oĩ principio actiuo vel paſſiuo. Accipitur eñ potẽtia tripliciter. Vno modo largè pro oĩ principio actiuo uel paſſiuo, & ſic & actus pt dici potentia, prout eſt principiũ aliquorũ effectuũ. Et ſic loquitur Philoſ. 9. Met. tex. com. 3. lect. 2. in D. S. Alio modo accipitur magis ſtrictè pro principio actiuo vel paſſiuo manente, & ſic actus tranſeuntes nõ poſſunt dici potentia. Tertio mõ magis ſtrictè pro principio actiuo vel paſſiuo non præſupponente aliquod principium ſui generis modificabile per ipſum ad agẽdum vel patiẽdũ. Et ſic potentia diſtinguitur cõtra habitũ; ſũt aũt vnius gñis, qñ. ſ. ſicut vnũ eſt actiuũ, & reliquũ; & ſi vnũ eſt paſſiuũ & reliquũ; & ĩ tali cõcurſu vnũ ſe habet vt potẽtia, & aliud vt act⁹.

Capreolus. Quomodo habit⁹ determinat potẽtiam. Heruęus. Differẽtia potentiæ & habitus.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ non idẽ habitus ſe habet ad bonũ, & malum, ſicut infra patebit. * eadem autem potẽtia ſe habet ad bonum, & malum, & ideo neceſſarij ſunt habitus vt potentiæ determinentur ad bonum.

* q.54. ar. 3.

¶ Dicendum, ꝙ maior non eſt vera, quia eadem potentia numero ſe habet ad bonum, & malum, ſed non idẽ habitus numero, immo nec ſpecie ſe habet ad bonũ, & malũ. nã vt infra patebit q. 54. ar. 3. habitus ſm bonum, & malũ diuerſificãtur ſpecie; ſed ſolũ habitus in genere ſe habet ad bonum, & malũ: vnde negatur cõſequẽtia, quia potẽtia vna indiget determinari per habitũ, quia potẽtia indifferens eſt ad bonũ, & malũ; habitus, & virtus non. Et valent prædicta ad ſecundum pro intellectu huius ſolutionis.

Quæſtio Quinquageſima.

De ſubiecto habituum.

DEinde conſiderandum eſt de ſubiecto habituum. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum in corpore ſit aliquis habitus. Secundò, vtrum anima ſit ſubiectũ habitus ſecundùm ſuam eſſentiam vel ſecundũ ſuam potẽtiam. Tertiò, vtrũ in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus. Quartò, vtrũ in ipſo intellectu ſit aliquis habitus. Quintò, vtrum in voluntate ſit aliquis habitus. Sextò, vtrum in ſubſtantijs ſeparatis.

¶ Patet ordo, quia quidditas immediatius conuenit, quã ſubiectũ. Et tria ſunt ſubiecta habituũ. ſ. corpus, anima, & Angelus, De⁹ eñ vt patuit arti. 4. præcedentis quęſtionis, ſubiectum habitus eſſe non poteſt ſm hoc ſunt tres partes illius quæſtionis. Et ſecundùm partes continet quattuor articulos, & ſunt in toto ſex.

Vtrum in corpore ſit aliquis habitus.

AD primũ ſic proceditur. Videtur, ꝙ in corpore non ſit aliquis habitus, vt enim Commẽtator dicit in 3. de aĩa. * habitus eſt quo quis agit cũ voluerit; ſed actiones corporales nõ ſubiacent voluntati, cum ſint naturales; ergo in corpore non poteſt eſſe aliquis habitus.

E * Com. 18.

¶ 2 Præt. Omnes diſpoſitiones corporales ſunt facilè mobiles; ſed habitus eſt qualitas difficile mobilis; ergo nulla diſpoſitio corporalis poteſt eſſe habitus.

¶ 3 Præt. Omnes diſpoſitiones corporales ſubiacẽt alterationi; ſed alteratio non eſt niſi in tertia ſpecie qualitatis, quæ diuiditur contra habitum; ergo nullus habitus eſt in corpore.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus in prædicamentis. * ſanitatem corporis vel infirmitatem inſanabilem, habitum nominari dicit.

* In prędi. qualit.

¶ Hic quærit de infimo ſubiecto, ſcilicet corpore.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. * habitus eſt quædam diſpoſitio alicuius ſubiecti exiſtentis in potentia, vel ad formam, vel ad operationem; ſecũdũm ergo quòd habitus importat diſpoſitionẽ ad operationẽ, nullus habitus eſt principaliter in corpore ſicut in ſubiecto, oĩs enim operatio corporis aut eſt à naturali qualitate corporis, aut eſt ab aĩa mouente corpus.

* Ar. 2 & 4. q. præc.

¶ In hoc corpore duo facit. Primò reſpondet ad quęſitũ, ſecundò inducit opinionem contrariam, & eam infringit, ibi. Alexander, &c. Quo ad primum D. S. reſpondet ſecundum vnum fundamentum, quod reſumit ex ar. 3. & 4. præcedentis quæſtionis, quod innuit diſtinctionem, ſcilicet quòd eſt duplex habitus vel quaſi habitus. Vnus diſponens ad operationem, alius ad formam, & eſſe ſub forma, &c. ſecundùm hanc diſtinctionem reſpondet duplici concluſione. Secundam ponit ibi. Si verò loquamur, &c. Cõcluſio prima eſt, nullus habitus importans diſpoſitionem ad operationẽ eſt principaliter in corpore ſicut in ſubiecto, tamen poteſt eſſe ſecundariò. Et intelligitur concluſio, quòd habitus operatiuus eſt principaliter in anima, ideſt quo ad principale ſuum competit animæ ratione potentiæ, quæ eſt animæ, aut ſolius, aut totius coniuncti, ratione animæ. Materiale autem habitus etiam qui eſt quo ad principale in anima, poteſt eſſe in corpore. Probatur concluſio ſic

Intellectu, omnis operatio corporis, aut est à naturali qualitate corporis, aut est ab anima mouente corpus; sed respectu nullius oportet ponere habitum in corpore; ergo conclusio vera. Maiorem ponit D. S. primò. Deinde minorem, ibi. Quantum igitur ad illas, &c. Est autem maior nota, quia non est alia operatio corporis, quam naturalis, & animalis. Deinde cum dicit.

§ Quantum igitur ad illas operationes, quæ sunt à natura, non disponitur corpus per aliquem habitum, quia virtutes naturales sunt determinatæ ad vnum. Dictum est autem,* ꝙ habitualis dispositio requiritur vbi subiectum est in potentia ad multa; operationes verò quæ sunt ab anima per corpus, principaliter quidem sunt ipsius animæ; secundariò verò ipsius corporis; habitus autem proportionantur operationibus, vnde ex similibus actibus similes habitus causantur, vt dicitur 2. Ethic.* & ideo dispositiones ad tales operationes principaliter sunt in anima; in corpore verò possunt esse secundariò, inquantum. s. corpus disponitur, & habilitatur ad promptè deseruiendum operationibus animæ.

[* Artic. 4. præc. q.]

[* Arist. c. 1. & 2.]

§ Probat minorem præcedentis rationis quo ad ambas partes. Prima pars. s. ꝙ non respectu operationis, quæ fit à qualitate naturali, sic probatur, habitualis dispositio requiritur vbi subiectum est in potentia ad multa, sed virtutes naturales non sunt in potentia ad multa, immo determinatè ad vnum; ergo. Maior nota ex quæstione præcedenti. Minor patet de se, quia nutritio, & huiusmodi, fiunt semper vno modo. Probat autem & declarat secundam partem minoris. s. quòd respectu operationis, quę fit ab anima, &c. Probatur sic, habitus proportionantur actibus; sed operationes, quæ sunt ab anima per corpus, principaliter sunt ipsius animæ, secundariò corporis; ergo & habitus est principaliter quo ad principale animæ, secundariò quo ad materiale, & secundariū corporis. Maior patet ex Philos. 2. Ethic. Minor nota, quia operari est principaliter à re, ratione cuius est in actu; hoc autem est forma. Et per hęc probata est secunda pars conclusionis. s. ꝙ secundariò, &c. Et eam exponit D. S. inquantum. s. corpus disponitur, & habilitatur ad promptè deseruiendum operationibus animæ, vt patet de aliqua habilitate consuetudinali, vel habilitate imaginandi, & huiusmodi dispositionibus, vt patebit art. 4. Vnde talis habilitas est in corpore, sed est minus principale in habitu. Potest illā pars intelligi, ꝙ habitus operatiui sunt animæ, sicut subiecti, quia videlicet quantum ad formale, & principale sunt ipsius potentiæ, quæ est animæ sicut principalis principij quæcunque sit potentia; tamen quo ad materiale habitus potest esse in corpore; nam dispositio corporalis suffragatur operationi, quæ est per potentiam, vt patet ar. 4. ad tertium. Et talis dispositio est materiale habitus. Sunt ergo habitus etiam intellectiui principaliter (. i. quo ad formale, & principale) in anima, & materiale habitus est in corpore. Similiter habitus virtutis moralis est, quo ad principale, & formale in anima, hoc est in toto composito ratione potentiæ, quæ est principaliter animæ. Materiale autem. i. inclinatio in ea, quæ sunt virtutis potest esse in corpore, vt patebit. Et est mens D. S. quòd etiam habitus, & virtutes, quæ sunt totius coniuncti, sicut subiecti cōpleti, sunt ipsius animæ, sicut subiecti incompleti: quantum ad formale habitus, & principalius cōueniunt, & subiectantur in toto composito ratione animæ, quia ab ea est potentia cuius est operari, & per consequens cuius est habitus: habitus autem intellectualis anima est subiectum primum absolutè, quia ipsa primò intelligit, vt subiectum intellectionis, & principium, licet Sortes primò intelligat, vt suppositum. Comparat ergo [illegible] S. animam ad corpus, & vult, quòd habitus operatiui etiam operationis, quę fit cum corpore, principaliter sunt animæ. s. quantum ad principale habituum.

§ Si verò loquamur de dispositione subiecti ad formam, sic habitualis dispositio potest esse in corpore, qđ comparatur ad animam, sicut subiectum ad formam, & hoc modo sanitas, & pulchritudo, & huiusmodi habituales dispositiones dicuntur; non tamen perfectè habent rationem habituum, quia causæ eorum ex sua natura de facili transmutabiles sunt.

§ Hic consequenter respondet secunda conclusione tali, habitualis dispositio, qua disponitur subiectum, & corpus ad formam, potest esse in corpore. Probatur ratione, quæ trahitur ex litera, in illo potest esse habitualis dispositio ad formam, quod est subiectum, & in potentia ad formam ad quam multipliciter disponi potest; sed corpus respectu animæ est huiusmodi, ergo &c. Et probatur exemplariter de sanitate, & pulchritudine, &c. Et quare dicat conclusio, habitualis dispositio D. S. consequenter reddit rationem, quia huiusmodi dispositiones corporales non habent rationem habituum, tamē possunt quo ad modum dici habituales, ratione dicenda in solutione ad secundum; sed extendendo nomen habitus ad omne, qđ est in prima specie dicuntur habitus.

§ Alexander verò posuit nullo modo habitum, vel dispositionem primæ speciei esse in corpore, vt Simplicius refert in commento prædicamentorum;* sed dicebat primam speciem qualitatis pertinere tantùm ad animam, & quod Aristot. inducit in prædicamentis de sanitate, & ægritudine, non inducit quasi pertineant ad primam speciem qualitatis, sed per modum exempli; vt sit sensus, quòd sicut ægritudo, & sanitas possunt esse facilè, vel difficilè mobiles, ita etiam qualitas primæ speciei, quę dicuntur habitus, & dispositio. Sed hoc patet esse contra intentionem Aristotelis, tum quia eodem modi loquendi vtitur exemplificando de sanitate, & ægritudine, & de virtute, & scientia; tum quia in septimo Physicor.* ponit expresè inter habitus pulchritudinem, & sanitatem.

[* Simpl. in prædi. qualit.]

[* Aristot. tex. 17.]

§ In hac secūda parte corporis D. S. adducit vnam opinionem contrariam dictis in secunda conclusione, quæ est Alexandri, qui in prima specie qualitatis nullam dispositionem corporis posuit, sed D. S. eum reprehendit. Et vult breuiter, ꝙ nullus habitus propriè loquendo est in corpore, sed oēs sunt aut totaliter, aut principaliter in anima; quod dico propter temperantiam, & huiusmodi virtutes, quæ sunt in vi appetitiua sensitiua. Intelligendo autem per habitum primam speciem qualitatis aliqui habitus (. i. habituales secundùm modum dispositionis) sunt in corpore, vt sanitas, pulchritudo, &c. Et aduerte sicut supra tetigi, ꝙ ægritudo, vel infirmitas insanabilis vocatur habitus, & ponitur inter habitus à modo essendi, quia firmiter inest, & non à re, & natura habitus, quia. s. ex natura, & specie requirat causas permanentes, & stabiles, quare mens D. S. non est velle asserere sanitatem, & huiusmodi esse habitus, sed pertinere ad primam speciem, à qua Alexander illas qualitates remouere volebat.

[An in corpore sit dispositio primæ speciei.]

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem responsiuam.

§ Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de habitu secundùm quòd est dispositio ad operationem, & de actibus corporis, qui sunt à natura; non autem de his, qui sunt ab anima, quorum principium est voluntas.

§ Dicendum ad maiorem, ꝙ vera est de habitu, qui est in anima, & est dispositio ad operationem, quæ subiacet voluntati, non autem intelligitur de habitu largè. i. dispositione corporali quasi habituali. Ad minorem, vera est, de actionibus purè corporalibus, quę fiunt per qualitates naturales, & non per potentiam, quæ obediat voluntati, vel rationi; Ergo in corpore non est habitus. Verum, ad operationem, quæ est in potestate hominis, velit enim nolit homo alteratur, & augetur, & huiusmodi, quæ actiones fiūt per qualitates naturales causantes sanitatem, nec est in potestate eius facere opera sani, vt fiunt per qualitates naturales. Vnde ratio ista est pro prima conclusione, &c. Sed non probat quin habitus operatiui quantum ad essentiam suam, sint in anima quo ad potentiam.

§ Ad secundum dicendum, ꝙ dispositiones corporales non sunt simpliciter difficilè mobiles propter mutabilitatem corporalium causarum; possunt tamen esse difficilè mobiles per cōparationem ad tale subiectum, quia scilicet tali subiecto durante, ammoueri non possunt, vel quia sunt difficilè mobiles per comparationem ad alias dispositiones; sed qualitates animę sunt simpliciter difficilè mobiles propter immobilitatem subiecti, & ideo non dicit, quòd sanitas difficilè mobilis simpliciter sit habitus; sed quòd est vt habitus, sicut in Græco habetur; qualitates autem animæ dicuntur simpliciter habitus.

§ Dicendum ad maiorem, quòd vera est, simpliciter, & per se loquendo, comparando eas ad causas suas, quæ sunt transmutabiles, tamen aliquæ sunt difficilè mobiles per accidens secundùm conditionem subiecti. Et secundò sunt difficilè mobiles aliquæ comparatiuè ad alias, sicut infirmitas inueterata, & radicata.

§ Ad minorem dico, quòd habitus simpliciter secundùm naturam est simpliciter difficilè mobilis, sicut sunt accidentia animæ, quæ habent causas stabiles, vt intellectum agentem, vel synderesim; ergo nulla dispositio corporalis est habitus, verum, simpliciter, & secundùm naturam, tamen est vt habitus, scilicet quantum ad modum essendi diuturnum, & permanētem. Est igitur habitus (quo ad naturam) solùm in anima, aut totaliter, aut principaliter; sed dispositio potest etiam esse in corpore, vel quasi habitus. s. quo ad modum, qui est esse diuturnum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ dispositiones corporales, quæ sunt in prima specie qualitatis, vt quidam posuerunt, differunt à qualitatibus tertiæ speciei, in hoc, quòd qualitates tertiæ speciei sunt vt in fieri, & vt in motu, vnde dicũtur passiones, vel passibiles qualitates; quãdo autem iam peruenerint ad perfectum, quasi ad speciem, tunc iam sunt in prima specie qualitatis. Sed hoc improbat Simplicius in commento prædicamentorum,* quia secundùm hoc, calefactio esset in tertia specie qualitatis, calor autem in prima. Aristoteles autem ponit calorem in tertia, vnde Porphyrius dicit, sicut Simplicius ibidem refert, ꝙ passio, vel passibilis qualitas, & dispositio, & habitus differunt in corporibus secundùm intensionem, & remissionem; quando enim aliquid recipit caliditatem secundùm calefieri tantùm, non autem vt calefacere possit, tunc est passio si sit cito transiens, vel passibilis qualitas si sit manens; quando autem iam ad hoc producitur, quòd potest etiam alterum calefacere, tunc est dispositio; si autem vlterius intantum confirmetur, ꝙ sit difficile mobilis, tunc erit habitus; vt sic dispositio sit quædam intẽsio, seu perfectio passionis, vel passibilis qualitatis; habitus autem dispositionis. Sed hoc improbat Simplicius,* quia talis intensio, & remissio non important diuersitatem ex parte ipsius formæ, sed ex diuersa participatione ipsius subiecti, & ita non diuersificarentur per hoc species qualitatis. Et ideo aliter dicendum est, ꝙ sicut supra dictum est,* commensuratio ipsarum qualitatum passibilium secundùm conuenientiam ad naturam habent rationem dispositionis, & ideo facta alteratione circa ipsas qualitates passibiles, quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum, fit ex consequenti alteratio secundùm ęgritudinẽ, & sanitatẽ, primò autem & per se non est alteratio secundùm huiusmodi habitus, & dispositiones.

* Simpli. in prędicam. qualit.
* Simp. in prędicam. qualit.
* q.49.ar.2. ad primũ.

¶Dicendum, circa minorem est difficultas, aliqui negarẽt eam secundùm rem loquendo. Et dicerent, ꝙ immo secundùm rem primæ speciei est alteratio, prout est in fieri, non tamen vt est in facto esse. Alij dicerent, quòd secundùm esse remissum est alteratio in re primæ speciei, ita quòd illæ species prima & tertia non realiter distinguuntur. Est igitur alteratio in re primæ speciei, sed non vt in prima specie, sed vt in tertia. Sed Simplicius, quem D.S. sequitur, in hoc reprehendit illos, vt patet in litera. Vnde secundùm illos, qui voluit primam & tertiam species realiter distingui. Ad minorem dicitur, quod alteratio non est nisi in tertia specie qualitatis, verum, proximè, & primò; tamen ad primam est alteratio ex consequenti, sicut alteratis humoribus per qualitates primas fit mutatio secundùm sanitatem, & ægritudinem ex consequenti. Et oportet etiam dicere ad maiorem, negando quòd omnes dispositiones corporales quasi habituales subiaceant alterationi per se immediatè, sed solùm mediatè. Sed qualitates tertiæ speciei per se immediatè subiacent alterationi, quare stante distinctione reali primæ, & tertiæ speciei, possunt esse in corpore habituales dispositiones.

An in prima specie qualitatis sit alteratio.

Vtrum anima sit subiectum habitus secundùm suam essentiam, vel secundùm suam potentiam.

F

2. dist.26. ar.3. ad 4. & 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ habitus sint in anima, magis secundùm essẽntiam, quã secundùm potentiam. Dispositiones enim & habitus dicuntur in ordine ad naturam, vt dictum est,* sed natura magis attenditur secundùm essentiam animæ, quàm secundùm potentias; quia anima secundùm suam essẽntiã est natura talis corporis, & forma eius; ergo habitus sunt in anima ſm eius essentiam, & non ſm potentiam.

* q.49.ar.2.

¶ 2 Præt. accidentis non est accidens; habitus autem est quoddam accidens; sed potentia animæ sunt de genere accidentium, vt in primo dictum est;* ergo habitus non est in anima ratione suæ potentiæ.

* pri. par. q. 77. ar. 1.

¶ 3 Præt. subiectum est prius eo, quod est in subiecto; sed habitus cum pertineat ad primam speciem qualitatis est prior, quàm potentia, quæ pertinet ad secundam speciem; ergo habitus non est in potentia animæ, sicut in subiecto.

¶Sed contra est, quod Philos. in pri. Ethicor.* ponit diuersos habitus in diuersis partibus animæ.

* Arist. cap. vlt.

¶Quærit de alio subiecto habitus. s. anima. Et quia anima est quoddam totum potestatiuum, ideo quærit primò de anima in generali, postea specialiter de potentijs animæ. Intenditur autem principaliter de anima rationali.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut sup. dictum est,* habitus importat dispositionem quandam in ordine ad naturam, vel ad operationem.

* q.49.ar.2., ad 3.

¶Respondet ad quæsitum secundùm vnam distinctionẽ quam resumit, primò in principio. Secundò ponit secundùm eius membra duas conclusiones. Primam ibi. Si ergo accipiatur, &c. Secundam ibi. Si verò accipiatur. Resumit ergo D.S. vnam distinctionem implicitam ex quæstione 49. ꝙ est duplex habitus, quia quidam ordinatur ad naturam, & esse. Alius ad operationem. Et sumitur semper illa distinctio secundùm principalitatem, non secundùm præcisionem, vt potest parere ex ar.3. ad tertium, præce. quæst. & q.55 ar.2. ad primum, & inf. q.71. ar.1. ad secundum, quia & habitus essendi est ad opus secundariò, & minus principaliter. Habitus operandi est dispositio rei essendi minus principaliter; esse enim dispositionem rei conuenit habitui ratione generis; sed ad opus, vel naturam principaliter distinguit species habitus, sic, ꝙ habitus essendi non perficit potẽtiam agendi, sed subiectũ, quo perfecto actio erit perfectior, sed habitus operatiuus perficit directè, & immediatè potentiam operatiuam.

¶Si igitur accipiatur habitus ſm ꝙ habet ordinem ad naturam, sic non potest esse in anima, si tamen de natura humana loquamur; quia ipsa anima est forma cõpletiua humanæ naturæ, vnde ſm hoc magis potest esse aliquis habitus, vel dispositio in corpore per ordinem ad animam, quàm in anima per ordinem ad corpus; sed si loquamur de aliqua superiori natura, cuius homo potest esse particeps, ſm illud 2. Pet. 1. Vt simus consortes naturæ Diuinæ; sic nihil prohibet in anima ſm suã essentiã esse aliquẽ habitum. s. gratiã, vt infra dicetur.*

2. Pet. 1.
* q.110.ar.4.

¶Iuxta primum membrum D.S. hic ponit primam conclusionem responsiuam, talem. Habitus, qui habet ordinem ad naturam non potest esse in anima humana loquendo de natura humana; sed si loquamur de natura aliqua superiori, sic nihil prohibet in anima secundùm essentiam suam esse aliquem habitum. Probatur vtraq; pars, in illo non est habitus disponens ad naturam, quod met est natura, vel principium formale completiuum naturæ. Potest autem esse habitus disponens ad naturam in eo, quod non est natura, & potest esse eius particeps, sed anima (. s. rationalis) est forma completiua naturæ humanæ, non autem Diuinæ cuius potest esse particeps, igitur in ea non est habitus in ordine ad naturam humanam, sed Diuinam. Maior relinquitur nota, quia quod disponitur per habitum debet distingui, & esse in potentia ad id ad quod disponitur, vt patuit ex ar.4. q.49. Minor quo ad primam partem nota est. Quo ad secundam probatur auctoritate, 2. Pet. 1. &c. Et ille habitus, qui est in essentia animæ; est gratia, vt patebit inf. q.90. artic.4. quia secundùm gratiam participat anima esse Diuinum.

¶Nota autem quòd est in potentia ad esse Diuinum, non quidem naturali, sed obedientiali. Vnde & solùm per agens supernaturale principaliter in talem actum deduci potest, gratia enim à solo Deo principaliter est.

¶ Si verò accipiatur habitus in ordine ad operationem, sic maximè habitus inueniuntur in anima, inquantum anima non determinatur ad vnam operationem, sed se habet ad multas, quod requiritur ad habitum, vt sup. dictum est.* Et quia anima est principium operationum per suas potentias; ideo secundùm hoc habitus sunt in anima secundùm suas potentias.

* q.49.ar.4.

¶Ponit secundam conclusionem responsiuam correspondentem secundo membro. Si accipiatur habitus in ordine ad operationem, sic maximè habitus inuenitur in anima secundùm suas potentias. Et per hanc conclusionem patet formaliter responsio ad quæsitum, ꝙ magis inuenitur habitus ſm suam potentiam, q̃ ſm essentiam (& hoc innuit maximè) quia ſm essentiam nullus est, aut est vnus tm̃. Probatur igitur conclusio quo ad primã partẽ. Habitus isto modo inuenitur maximè in eo, qđ non determinatur ad veram operationem, sed se habet ad multas; sed aĩa non determinatur ad vnã operationem, &c. igitur maximè in ea reperitur habitus operatiuus. Est. n. minus determinata, q̃ aliæ res infra animã, & etiã angeli pp multitudinẽ potentiarũ, & operationũ, qa multis operationibus hẽt consequi perfectiã beatitudinẽ, vt

patuit

patuit sup. q. 5. art. 7 & pri. par. q. 77. art. 3. sed q secundùm potentias inueniatur talis habitus. Probatur, secundùm illud inuenitur habitus in anima, secundùm quod est immediatum principium operationis, sed anima est immediatum principium operationis secundùm potentias, ergo, &c. Maior nota, quia habitus perficit ad operandum, & principium operandi. Minor nota, ex pri. par. q. 77. ar. 1. quia anima nō agit per essentiam suam, sed solus Deus.

¶Nota autem q intelligitur hoc dictum. s. creaturam, vel animam non agere per essentiam, non modo Scotico, quasi creatura non agat actionem infinitam, & sit sua actio independens; sed ideo quia solus Deus est potentia actiua. Scotus autem in pri. dis. 2. q. 3. ad tertium principale; & dist. 8. ad 2. Iuxta primam quęstionem in simili exponit, ideo Deum dicit ens per essentiam, quia esse est perfectissimum, & infinitum; & creaturam per participationem ens, quia esse eius est pars. i minus respectu ipsius esse, qd natum est esse infinitum; sic in proposito diceret de agere per essentiam. Sed nos dicimus ideo Deum ens per essentiam, quia esse eius est sua quidditas; non in creaturis, sic dicitur agens per essentiam, quia ipsa essentia est eius potentia, secus in anima, & quacunque creatura. Dicit etiam Scot. in 2. dist. 15. q. 2. Agere per essentiam est dupliciter. Vno modo idem est, q in agendo nō dependere ab alio, & non habere essentiam per participationem. Alio modo idem est, quod non per accidens, siue per additum, licet dependeat. Hæc ille. De his, pri. par. q. 6. ar. 3. videbitur.

ARGVMENTVM in contrariū est pro secūda conclu.

¶ Ad primum ergo dicendum, q essentia animę pertinet ad naturam humanam; non sicut subiectum disponendum ad aliquid aliud, sed sicut forma, & natura ad quam aliquis disponitur.

¶Dicendum, ad maiorem, verā esse, aliquæ dispositiones, & aliqui habitus dicuntur ad naturam, sed etiam aliqui ad operationem, & hæ quæ dicuntur ad naturam, dicuntur disponere ad naturam, non quia sunt in natura, sed quia disponunt, & sunt in subiecto, & receptiuo naturæ, sic dispositiones pro anima, vel habenda, vel conseruanda sunt in corpore, quia quod disponitur ad aliquid est in potentia. Minor vera, negatur autem consequentia, immo debet inferri, quòd etiam habitus, qui important ordinem ad naturā (præsertim naturales) non sunt in essentia animæ, sed in corpore; de habitibus autem importantibus ordinem ad operationem, argumentum nihil loquitur, & hi plures sunt, & sunt in potentijs, &c.

¶ Ad secundum dicendum, q accidens per se non potest esse subiectum accidentis; sed quia etiam in ipsis accidentibus est ordo quidam, subiectum secundùm q est sub vno accidente intelligitur esse subiectum alterius, & sic dicitur vnum accidens esse subiectum alterius, vt superficies coloris, & hoc modo potest potentia esse subiectum habitus.

¶Dicendum ad maiorem, responsum fuit sup. q. 7. ar. 1 ad tertium, quia vera est, quòd accidentis non est accidens, sicut præbentis sustentamentum, & tanquam subiecti quod. Est tamen accidentis accidens, sicut immediati receptiui, & subiecti quo, quia in accidentibus est ordo, & vnum recipitur in substantia mediante alio. Ad minorem, minor duplex, vera est; & quòd potentia animæ sint accidentia, patet pri. par. q 77. artic. 1. Negatur autem consequentia, vt sonat consequens, q habitus non sit in anima ratione potentiæ, quia vt dictum est, accidens potest esse ratio recipiendi aliud. Sed minor probat, quòd non est subiectum principale quod &c. Idem habet D. S. in sen. q. 56. ar. 1. ad tertium.

¶Ad tertium dicendū, quòd habitus præmittitur potentiæ secundùm q importat dispositionem ad naturam; potentia autem semper importat ordinem ad operationem, quæ est posterior[d], cum natura sit operationis principium; sed habitus cuius potentia est subiectū, nō importat ordinem ad naturam, sed ad operationem, vnde est posterior potentia. Vel potest dici, quòd habitus præponitur potentiæ sicut completum incompleto, & actus potentiæ; actus enim naturaliter est prior, quamuis potentia sit prior ordine generationis, & temporis, vt dicitur in 7. & 9. Metaph.*

¶Dicendum ad maiorem, primò, quòd subiectum est prius eo, quod est in subiecto. Verum, vt sic, tamen alia ratione potest id, quod est in subiecto, esse prius, vt puta, quia est dispositio ad id, quod est primum, & prius in re; aliud autem quia est dispositio ad id, quod est posterius, & sic est in proposito. Considerantur enim & ponuntur a Philosopho, vt dispositiones, & sic habitus præcedit, quia habitus potest disponere, & aliquis disponit ad naturam, quæ prior est quàm operatio, ad quam immediatè ex natura sua ordinatur potentia; ideo habitus saltem ratione generis præponitur potentiæ. Verum est tamen, quòd aliquis habitus, scilicet operatiuus est posterior potentia; sed tamen in genere loquendo habitus est prior ratione dicta, &c. Secundò dicitur ad maiorem, quòd subiectum prius est, &c. Verum, ordine generationis, tamen id quod est in subiecto potest esse perfectio, & complementum subiecti, & per consequens prius ordine perfectionis secundùm quem attenditur prioritas simpliciter, 9. Metaphysi. & ideo habitus præponitur potentiæ, tamen ratione eius ad quod disponit, tamen ratione perfectionis, &c. de his sup. q. 49. artic. 3. ad secundum.

Marginalia: Scotus. — Dub. 51. — *Arist. li. 7. à tex. 13. vsque ad 19. & li. 7. tex. 17.

Vtrum in potentijs sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus.

G

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd in potentijs sensitiuæ partis non possit esse aliquis habitus. Sicut enim potentia nutritiua pars est irrationalis, ita & sensitiua; sed in potentijs nutritiuæ partis non ponitur aliquis habitus; ergo nec in potentijs sensitiuæ partis aliquis habitus debet poni.

¶ 2 Præterea, sensitiuæ partes sunt communes nobis, & brutis; sed in brutis non sunt aliqui habitus, quia non est in eis voluntas, quæ in definitione habitus ponitur, vt sup. dictum est; * ergo in potentijs sensitiuis non sunt aliqui habitus.

¶ 3 Pręterea, habitus animæ sunt scientiæ, & virtutes, & sicut scientia refertur ad vim apprehensiuam, ita virtus ad vim appetitiuam; sed in potentijs sensitiuis non sunt aliquæ scientiæ, cum scientia sit vniuersalium, quæ vires sensitiuæ apprehendere non possunt; ergo etiam nec habitus virtutum in partibus sensitiuis esse possunt.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3. Ethic.* quòd aliquæ virtutes, scilicet temperantia, & fortitudo sunt irrationabilium partium.

¶Hic quia articulus præcedens dicit, quòd in anima sint habitus maximè secundùm potentias. Quærit D. S. secundùm quales. Est autem triplex genus potentiarum animæ secundùm quas potest anima esse subiectum habituum. Ideo de istis quærit, & in præsenti artic. de potentijs sensitiuis.

¶Respondeo dicendum, quòd vires sensitiuæ dupliciter possunt considerari, vno modo secundùm quòd operantur instinctu naturæ; alio modo secundùm quòd operantur ex imperio rationis; secundùm igitur quòd operantur ex instinctu naturæ sic ordinantur ad vnum sicut & natura, & ideo sicut in potentijs naturalibus non sunt aliqui habitus, ita etiam nec in potentijs sensitiuis, secundùm q ex instinctu naturæ operantur.

¶Doc. Sanc. respondet secundùm vnam distinctionem, quam ponit in principio, quòd vires sensitiuæ possunt, vno modo considerari secundùm quòd operantur ex instinctu naturæ. Alio modo secundùm quòd operantur ex imperio rationis. Ponit ergo duas conclusiones illis duobus membris correspondentes, secundam ibi. Secundum verò quòd operantur, &c. Conclusio igitur prima. In potentijs sensitiuis (scilicet etiam in homine) secundùm quòd ex instinctu naturæ operantur, non sunt aliqui habitus. Pobatur, in potentijs naturalibus non sunt aliqui habitus; ergo nec in sensitiuis secundùm quòd ex instinctu naturæ operantur. Antecedens patuit supra, quæst. 49. art. 4. &c. Tenet consequentia, quia potentiæ sensitiuæ secundùm quòd ex instinctu naturæ operantur, ordinantur ad vnum sicut natura. Illa autem est causa quare in potentijs naturalibus non sunt habitus. Concupiscibilis enim & irascibilis sibi relictæ, tamen tendunt ad conueniens sensui, & ad impugnandum impedimentum conuenientis. Secus prout moderantur à ratione.

¶Secundùm verò quòd operantur ex imperio rationis, sic ad diuersa ordinari possunt, & sic possunt in eis esse aliqui habitus, quibus benè, aut malè ad aliquid disponuntur.

¶Hic ponit secundam conclusionem talem. In potentijs sensitiuis secundùm quòd operantur ex imperio rationis possunt esse habitus. Probatur, in omni illo potest esse habitus, quod est ordinabile ad diuersa, & quod potest benè, & malè disponi, sed sensualitas isto modo est per rationem ordinabilis ad diuersa, & diuersis modis, & potest disponi ad benè, vel malè se habendum ad ea quæ per rationem ordinantur, igitur.

Marginalia: 3. dist. 23. q. 1. ar. 1. co. & dist. 33. q. 1. ar. 4. Et Ve. ri. q. 1. art. 1. coe. — * q. 49. ar. 3. in argu. in oppo. — *Arist. c. 10. — Dub. 709. — Conclu. 1. — Conclu. 2.

Maior patet ex quæstione præcedenti. Minor patet exemplariter de concupiscibili, quæ mouetur ad cōcupiscendum varia, quæ etiam concupiscibili secundùm se repugnant, & varijs modis, vt concupiscat quando oportet, & prout oportet, &c. Et illud medium tangit D. S in litera.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuum secundæ conclusionis.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ vires nutritiuæ partis non sunt natæ obedire impedio rationis; & ideo non sunt in eis aliqui habitus; sed vires sensitiuæ natæ sunt obedire imperio rationis; & ideo in eis esse possunt aliqui habitus; nam secundùm ꝙ obediunt rationi quodāmodo rationales dicuntur, vt in primo Ethic. dicitur.*

*Arist. c. vl.

¶Dicendum, negatur maior, non est simile; nam sensitiuæ potentiæ in homine sunt rationales quodammodo. i. per participationem; quia obediunt rationi præsertim appetitiuæ, vt patuit sup. q. 17. ar. 7. Pars autem nutritiua nullo modo audit rationem, & ergo prima. s. sensualitas, cum sit in potētia ad multa, est capax habitus, & dispositionis, q̄ est habentis partes; non aūt nutritiua.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ vires sensitiuæ in brutis aīalibus non operantur ex imperio rationis; sed si sibi relinquantur bruta animalia, operantur ex instinctu naturæ, & sic in brutis animalibus non sunt aliqui habitus ordinati ad operationes; sunt tamen in eis aliquæ dispositiones in ordine ad naturam, vt sanitas, & pulchritudo. Sed quia bruta animalia à ratione hominis per quandam consuetudinem disponuntur ad aliquid operandum sic, vel aliter, hoc modo in brutis animalibus habitus quodammodo poni possunt, vnde Aug. dicit in lib. 83. q.* quòd videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorum metu, quod cum in earum consuetudinem vertitur, domitę, & mansuetæ vocantur. Deficit tamen ratio habitus quātum ad vsum voluntatis, quia non habent dominium vtendi, vel non vtendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere, & ideo propriè loquendo, in eis habitus esse non possunt.

*Aug. q. 36.

¶Dicendum, quòd maior non est omnino vera, quia non omnimodo sunt commune. brutis, & nobis; in nobis enim habēt rationem coniunctam, in eodem supposito cui obediunt, & à qua mouentur diuersimodè; & ergo dato, quòd minor esset vera, negatur consequentia. Ad minorem, tamen non sunt in brutis habitus operatiui secundùm perfectam rationem habitus. Sunt tamen quasi habituales dispositiones ad naturam, & habitus operatiui secundùm imperfectam rationem; quia ex institutione hominum bestiæ inducuntur in aliquas consuetudinales habilitates, quæ quasi habent rationem habituum operatiuorum; quia tamen non vtuntur quando ipsę volunt, ideo non sunt perfectè habitus. Canis enim solùm cornsat secundùm illam dispositionem cum ab homine iubetur; secundùm se autem non vtitur illo quasi habitu, vt patet per experientiam. Scotus autem vt patebit inf. q 56. artic. 4. nimis parum tribuens habitui, & multominus virtuti, ponit in bestijs habitus, & virtutes. Similiter membris corporeis virtutes humanas tribuit, sed de hoc infra, vbi iam, &c.

An in bestijs sint habitus.

Scotus.

¶Ad tertium dicendum, quòd appetitus sensitiuus natus est moueri ab appetitu rationali, vt dicitur in tertio de anima;* sed vires rationales apprehensiuæ natæ sunt accipere a viribus sensitiuis; & ideo magis conuenit, quòd habitus sint in viribus sensitiuis appetitiuis, quàm in viribus sensitiuis apprehensiuis, cum in viribus sensitiuis appetitiuis non sint habitus, nisi secundùm quòd operantur ex imperio rationis, quamuis etiam in ipsis interioribus viribus sensitiuis apprehensiuis possint poni aliqui habitus, secundùm quos homo sit benè memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus; vnde etiam Philosophus dicit in capitulo de memoria,* quòd consuetudo multum operatur ad benè memorandum; quia etiam istæ vires mouentur ad operandum ex imperio rationis; vires autem apprehensiuæ exteriores, vt visus, & auditus, & huiusmodi, non sunt susceptiuæ aliquorum habituum, sed secundùm dispositionem suæ naturæ ordinantur ad suos actus determinatos, sicut & membra corporis in quibus non sunt habitus; sed magis in viribus imperantibus motum ipsorum.

*Aristot. tex. 57.

*Arist. c. 3.

¶Dicendum, ad maiorem, quòd habitus animæ non solùm sunt scientia, & virtutes, sed etiam dispositio quædam in apprehensiuis interioribus, quæ etiam obediunt rationi, à qua diuersimodè moueri possunt, vt patuit supra, q. 17. ar. 7. ad tertium. Ad minorem non sunt aliquæ scientiæ, sunt tamen habitus cogitatiuus, & memoratiuus, & habitus consuetudinales; & dato, quòd ita esset, quòd nullus habitus esset in apprehensiuis etiam interioribus (quod tamen non est omnino verum, quia vt patet artic. 4. ad tertium; etiam habitus intellectuales secundariò sunt in viribus sensitiuis inferioribus.) Negatur consequentia, & ratio in principio solutionis, quia appetitiua pars nata est moueri, & recipere à ratione, & voluntate, non sic sensitiua apprehensiua, immo econtra ratio recipit à sensitiua apprehensiua; quia tamen esto ratio recipiat, sensitiuæ tamen potentiæ etiam natæ sunt moueri ad actus secundùm motionem voluntatis, & rationis, ideo de facto sunt habitus in sensitiuis interioribus, non autem exterioribus, quia ordinantur ad actus determinatos secundùm dispositionem naturæ, nec possunt diuersimodè moueri, sicut interiores. Vnde non est par ratio, istā Doc. Sanc. tangit in solutione, de cuius materia vide Doc. Sanc. in de Verita. Mate. 5. artic. 10. in corpo. post medium.

Vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus.

H

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ in intellectu non sint aliqui habitus. Habitus enim operationibus conformantur, vt dictum est;* sed operationes hominis sunt communes animę, & corpori, vt dicitur in pri. de ani.* ergo & habitus; sed intellectus nō est actus corporis, vt dicitur in 3. de ani.* ergo intellectus non est subiectum alicuius habitus.

Infra q. 51. ar. 3. cor. & q. 53. art. 1. cor. & q. 56. art. 5. & q. 67. ar. 2. co. Et Veri. q. 20. ar. 2. co.

*Art. 1.

*Aristot. text. 12. & 66.

*Art. ead.

¶2 Præt. omne quod est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est; sed id quod est forma sine materia est actus tantùm; quòd autem est compositum ex forma & materia habet potentiam, & actum simul; ergo in eo, quod est forma tantùm non potest esse aliquid, quod sit simul in potentia, & actu; sed solùm in eo, quod est compositum ex materia, & forma; sed intellectus est forma sine materia; ergo habitus, qui habet potentiam simul cum actu, quasi medium inter vtrunque existens, non potest esse in intellectu, sed solùm in coniuncto, quod est compositum ex anima, & corpore.

¶3 Præt. habitus est dispositio secundùm quam aliquid benè, vel malè disponitur ad aliquid, vt dicitur in quinto Metaphysic.* sed quod aliquis benè, vel malè sit dispositus ad actum intellectus, prouenit ex aliqua corporis dispositione, vnde etiam in secundo de anima dicitur,* quòd molles carne benè aptos mēte videmus; ergo habitus cognoscitiui non sunt in intellectu, qui est separatus, sed in aliqua potentia, quæ est actus alicuius partis corporis.

*Ar. tex. 25.

*Ar. tex. 94.

¶Sed contra est, quod Philos. in 6. Ethic.* ponit, scientiam, & sapientiam, & intellectum, qui est habitus principiorum in ipsa intellectiua parte animæ.

*Arist. c. 1. & 3. & 7.

¶Hic quærit de alia potentia. s. intellectiua.

¶Respondeo dicendum, ꝙ circa habitus cognoscitiuos diuersimodè sunt aliqui opinati. Quidam enim ponentes intellectum possibilem esse vnum in omnibus hominibus, coacti sunt ponere, ꝙ habitus cognoscitiui non sunt in ipso intellectu, sed in viribus interioribus sensitiuis; manifestum est enim, ꝙ homines in habitibus diuersificantur, vnde non possunt habitus cognoscitiui directè poni in eo, ꝙ vnū numero existens est omnibus hominibus cōe; vnde si intellectus possibilis sit vnus numero omnium hominum, habitus sciētiarum fm quos hoies diuersificantur, nō poterunt esse in intellectu possibili sicut in subiecto, sed erunt in viribus interioribus sensitiuis, quæ sunt diuersę in diuersis.

¶In corpore duo. Primò adducit opinionem tenentem partem negatiuam quæsiti. Secundò eam reprobat, ex qua reprobatione infert cōclusionē suā responsiuā, ibi. Sed ista positio, &c Opi. ergo est de illo q̄sito falsa, q̄ fundatur in errore Auer. q̄ ponebat vnum intellectū oīm hoim, & hūc separatū, vt patet pri. par. q 67. ar. 2.

Et conse-

Et consequenter, quia habitus sunt diversi in diversis hominibus, intellectus autem non, sed vnus; ideo habitus sunt in alio subiecto, quam in intellectu, puta in viribus sensitiuis interioribus. Deinde cum dicit.

¶Sed ista positio primò quidem est contra intentionem Aristotelis. Manifestum est enim quòd vires sensitiuæ non sunt rationales per essentiam, sed solùm per participationē, vt dicitur in primo Ethicor.* Philosoph. autem ponit* intellectuales virtutes, quæ sunt sapientia, & scientia, & intellectus, in eo, quod est rationale per essentiam; vnde non sunt in viribus sensitiuis, sed in ipso intellectu.

*Arist. cap. vlt.
* Locis in arg. sed cōtra citatis.

Conclusio. ¶Hic consequenter D.S. reprobat illam opinionem, & concludit conclusionem contrariam ex illa reprobatione in fine corporis, & clarius in solutione primi, talem. Intellectus possibilis est subiectū habitus (dicit notāter possibilis, quia in intellectu agente nullus est habitus, vt patebit ar.5. ad secundum.) Hanc conclusionem probat reprobando præcedentem opinionem dupliciter. Primò auctoritatibus, secundò rationibus, ibi. Secundò etiam hæc, &c. Ponit ergo duas auctoritates contrarias illi opinioni, secundam ibi. Expressè, &c. Arguitur ergo sic ex prima auctoritate Philosophi. Vires sensitiuæ non sunt rationales per essentiam, sed solùm per participationem; sed virtutes intellectuales sunt in rationali per essentiam; igitur non sunt habitus intellectuales in viribus sensitiuis, sed in intellectu.

¶Nota autem, ꝙ dicit vires sensitiuæ sunt rationales per participationem, sed non solùm ipsæ, sed & ipsa voluntas, quæ est potentia inorganica, sed de hoc infra.

¶Et nota, ꝙ intellectus possibilis est potentia in genere intelligibilium, non autem in genere entium, de quo in Capreolo in 2. dist. 3. q. 3. in solutionibus argumentorum, contra primam conclusionem. Quare autem dicatur intellectus potentia passiua, an videlicet quia intellectus noster patitur ab intelligibili per accidens, vt Scot. hēt, siue quia patitur p se, vt D.S. hēt, alibi videbitur pri. par. q. 79. ar. 2. & patuit aliqualiter sup. q. 22. ar. 2. Deinde ibi.

Capreolus
Scotus

¶Expressè etiam dicit in 3. de anima,* quòd intellectus possibilis cum sic fiat singula. i. cum reducatur in actum singulorum per species intelligibiles, tunc fit secundùm actum eo modo, quo sciens dicitur esse in actu, quod quidem accidit cum aliquis possit operari per seipsum, scilicet considerando. Est quidem igitur tunc potentia quodammodo, non tamen simpliciter, vt ante addiscere, aut inuenire. Ipse ergo intellectus possibilis est in quo est habitus scientiæ, quo potest considerare etiam cum non considerat.

* Aristot. tex. 8.

¶Arguitur ex alia auctoritate Philoso. Ipse intellectus possibilis est in quo est scientia, &c. sed scientia est habitus, igitur.

¶Et nota, ꝙ D.S. probat in intellectu possibili esse habitum, & scientiā, quia ibi sunt species intelligibiles, vbi dat intelligere, ꝙ species intelligibiles sunt habitus, & scientia, qđ quidem sint habitus nemo negat, sed an scientia dicat qualitatem simplicem, vel species, vt ordinatæ sunt, habentur opiniones, sed de hoc magis infra, q. 52. ar. 2. Consequenter cum dicit.

¶Secundò etiam hæc positio est contra rei veritatem, sicut enim eius est potentia cuius est operatio, ita etiam eius est habitus cuius est operatio; intelligere autem & considerare est proprius actus intellectus; ergo & habitus quo consideratur est propriè in ipso intellectu.

¶Probat conclusionem reprobando opinionem contrariam rationibus. Et primò tali, eiusdem subiecti est operatio, & habitus, sed intellectus possibilis est operatio (.s. intelligere) ergo & habitus quo intelligimus. Maior patet à simili. Sicut eiusdem est potentia cuius est operatio, quia semper principium agendi immediatum, & actio sunt eiusdem subiecti. Minor nota, igitur, &c. Probatur secundò alia ratione, quam D.S. tangit ad primum. Illi competit esse subiectum habitus, quod est in potentia ad multa, sed hoc maximè competit intellectui possibili, igitur. Maior patuit supra, q. 49. artic. 4. Minor nota ex tertio de anima, quia est quo est omnia fieri.

¶Confirmatur etiam conclusio alia auctoritate Philosophi in argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quidam dixerunt, vt Simplicius refert in commento prædicamentorum,* quòd quia omnis operatio hominis est quodammodo coniuncti, vt Philosophus dicit in primo de anima;* ideo nullus habitus est animæ tantùm, sed coniuncti, & per hoc sequitur, quòd nullus habitus sit in intellectu, cum intellectus sit separatus, vt ratio proposita procedebat, sed ista ratio non cogit; habitus enim non est dispositio obiecti ad potentiam, sed magis dispositio potentiæ ad obiectum; vnde habitus oportet, quòd sit in ipsa, quæ est principium actus, non autem in eo, quod comparatur ad potentiam sicut obiectum. Ipsum autem intelligere non dicitur commune esse animæ, & corpori, nisi ratione phantasmatis, vt dicitur in primo de anima,* patet autem quòd phantasma comparatur ad intellectum possibilem, vt obiectum, vt dicitur in tertio de anima,* vnde relinquitur, quòd habitus intellectiuus sit principaliter ex parte ipsius intellectus, non autem ex parte phantasmatis, quod est commune animæ, & corpori. Et ideo dicendum est, quòd intellectus possibilis est subiectum habitus; illi enim competit esse subiectum habitus, quod est in potentia ad multa, & hoc maximè competit intellectui possibili; vnde intellectus possibilis est subiectum habituum intellectualium.

* Simpl. in præd. qualit.
* Arist. tex. 12. 14. & 64.
* Aristot. tex. 66.
* Arist. tex. 3. 18. & 39.

¶Dicendum ad maiorem. Conformantur habitus actibus, sicut dispositio ad id quod disponit, & secundò quoad subiectum, vt tactum est, in fine corporis. Ad minorem in qua stat argumentum. Primò, operationes aliquæ, sed non omnes, &c. Secundò, si intelligitur vniuersaliter, dicitur quòd operatio intellectiua in homine est communis animæ, & corpori, non ratione principij elicitiui, & effectiui, sed ratione obiecti, & principij remoti; quia videlicet omnis intellectio nostra pro hoc statu originaliter præsupponit phantasma, quod est coniuncti; non quod totum coniunctum, vel potentia, quæ est totius coniuncti producat intellectionem, sed propter causam iam dictam. Vnde negatur consequentia, quia solus intellectus intelligit, vt principium quo immediatum, vnde & habitu perficitur. Doc. Sanc. in solutione ostendit primò originem, & fundamentum huius rationis. Deinde soluit, vt dictum est, quia habitus non disponit obiectum ad potentiam, sed è contra; ideo ello obiectum originaliter, & remotè. i. id à quo causatur species intelligibilis (scilicet phantasma) sit coniuncti, non tamen habitus est in coniuncto, sed in potentia quam disponit.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut potentia ad esse sensibile conuenit materiæ corporali, ita potentia ad esse intelligibile conuenit intellectui possibili, vnde nihil prohibet in intellectu possibili esse habitum, qui est medius inter puram potentiam, & actum perfectum.

¶Dicendum, quòd maior fuit supra exposita, q. 5. artic. 4. ad primum. Est in eo secundùm modum essendi, tamen trahit id in quo est ad rationem suam, sicut declarat Doc. Sanc. in de Verita, Mate. 24. artic. 8. ad sextum. Minor negatur, quia id quod est sine materia propriè dicta, potest esse in potentia, & sic non, actu tantùm, immo potentiale. Negatur etiam illa, ergo in eo, quod est forma tantùm, non potest esse simul actus, & potentia. Negatur inquam, quia forma tantùm non est semper actus purus, nisi sit forma per se subsistens extrà genus. Vnde negatur alia consequentia, scilicet non potest esse in intellectu, &c. Vult Doc. Sanc. in solutione, quòd anima est in potentia, non tamen habet materiā, quia materia est in potentia ad esse sensibile, & naturale; sed anima, & intellectus possibilis ad esse intelligibile; & differentia inter istas potentias tangit Doc. Sanc. pri. par. q. 75. articulo quinto, ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia vires apprehensiuæ interius præparant intellectui possibili proprium obiectum; ideo ex bona dispositione harum virium ad quam cooperatur bona dispositio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum, & sic habitus intellectiuus secundariò potest esse in istis viribus, principaliter autem in intellectu possibili.

¶Dicendum ad minorem. Verum, quòd aliquis sit benè dispositus ad actum intellectus. Verum, dispositione præparatoria, & præuia, prouenit ex aliqua dispositione corporis; sed si intelligitur de dispositione principali immediata disponente intellectu, negatur, immo quantumcunq; quis sit habilis in corpore, & non habeat habitum scientiæ, intellectus eius non est benè dispositus. Negatur consequentia, immo principaliter sunt in intellectu; sed secundariò (idest aliquod ordinatum ad habitum intellectus) est in potentia sensitiua. Intellectus enim nō est separatus quo ad esse à corpore, sed quo ad organum. Vide Doc. Sanc. prima parte, quæst 89. articulo quinto, in corpore, vbi meminit materiæ istius, præsentis articuli, & inter cætera ponit,

ponit, quæ hanc solutionem declarant, vnde dicit, habitus sunt similes actibus, ex quibus acquiruntur; actus autem intellectus ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur; sunt per conuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis, vnde per tales actus, & ipsi intellectui acquiritur facultas quædam ad considerandum per species susceptas, & in prædictis viribus acquiritur quædam habilitas, vt facilius per conuersionem ad ipsas, intellectus possit intelligibilia speculari; sed sicut actus intellectus principaliter quidem, & formaliter est in ipso intellectu; materialiter, & dispositiuè in inferioribus viribus; idem etiam dicendum est de habitu, &c.

¶Et nota, q D.S. in solutione hic videtur tangere dispositionē prærequisitam habitui intellectus, quia loquitur de dispositione virium interiorum, quæ prouenit ex bona dispositione corporis, quæ vtiq; non causatur ex actu intellectus, vel conuersione frequenti ad phantasmata; sed pri. par. vbi iam, & art. 3. præcedenti, ad tertium, videtur loqui de dispositione concomitante actum intellectus; ex hoc enim q intellectus frequenter vtitur interioribus viribus, acquiritur etiam quædam facilitas, & habilitas in sensibus; sed vtraque dispositio potest pertinere ad habitum scientiæ materialiter, vna antecedenter, alia concomitanter, & consequenter.

Vtrum in voluntate sit aliquis habitus.

I Sup. q. 49. art. 4. Et 2. dist. 27. ar. 1. ad 2. & 3. dist. 23 q. 1. art. 1. co. & dist. 27. q. 2. art. 3. ad 5. Et Veri. q. 20. ar. 2. co. Et Veri. q. 1. ar. 1. co.

AD quintum sic proceditur. Videtur q in voluntate non sit aliquis habitus. Habitus enim qui in intellectu est, sunt species intellectuales, quibus intelligit actu; sed voluntas non operatur per aliquas species; ergo voluntas non est subiectum alicuius habitus.

¶ 2 Præterea, in intellectu agente non ponitur aliquis habitus, sicut in intellectu possibili, qui est potentia actiua; sed voluntas est maximè potentia actiua; quia mouet omnes potētias ad suos actus, vt sup. dictum est;* ergo in ipsa non est aliquis habitus.

* q. 9. ar. 1.

¶ 3 Præterea, in potentijs naturalibus nō est aliquis habitus, quia ex sua natura sunt ad aliquid determinatę; sed voluntas ex sua natura ordinatur ad hoc, vt tendat in bonum ordinatum ratione; ergo in voluntate non est aliquis habitus.

¶Sed contra est, quod iustitia est habitus quidam, sed iustitia est in voluntate; est enim iustitia habitus quidā, secundùm quem aliqui volunt, & operantur iusta, vt dicitur in quinto Ethicorum;* ergo voluntas est subiectum alicuius habitus.

* Arist. c. 1.

¶Hic quærit de alia parte potestatiua animæ s. voluntate.

¶ Respondeo dicendum, quòd omnis potentia quæ diuersimodè potest ordinari ad agendum, indiget habitu quo benè disponatur ad suum actum; voluntas autem cum sit potentia rationalis, diuersimodè potest ad agendum ordinari, & ideo oportet in volūtate aliquem habitum ponere quo benè disponatur ad suum actum.

¶ Absoluit quæsitum vnica conclusione, quam probat duplici ratione, secundam ponit ibi. Ex ipsa etiam ratione. Conclusio est. Oportet in voluntate aliquem habitum ponere quo benè disponatur ad actum suum. Probatur primò ratione sumpta ex parte potentiæ, & arguitur sic. Omnis potentia, &c. Sed voluntas potest diuersimodè ordinari ad agendum, igitur, &c. Maior patuit q. 49. artic. 4. Minor probatur, quia voluntas est potentia rationalis, quæ se habet ad opposita, 9. Metaph. Illa minor explicatur ad secundum, & magis infra, q. 56. artic. 6. Et patet hic, & ibidem, quòd Scotum in 3. dist. 33. non oportebat ita contendere ad probandum in voluntate virtutem, & habitum, cum D.S. gratis concedat, verumtamen non omnino ad sensum Scoticum, vt patebit infra, vbi iam. Scotus enim principaliter ponit virtutes circa passiones in voluntate, quod nos negamus. Deinde ibi.

Conclusio. — Scotus.

¶Ex ipsa etiam ratione habitus apparet, quòd habet quandam principalem ordinationem ad voluntatem, prout habitus est quo quis vtitur cum voluerit, vt supra dictum est.*

* q. 49. ar. 3.

¶ Tangit secundam rationem pro conclusione sumptam ex parte habitus. Et arguitur sic. Illud quod ex propria ratione principaliter importat ordinem ad voluntatem, est voluntatis, sed habitus est huiusmodi, igitur, &c.

¶Et nota, q hæc ratio probat, q habitus est semper voluntatis, non quidem sicut subiecti, sed tamen semper sicut principij motiui, sicut in simili sup. q. 16. ar. 1. habitum est de vsu (sed prima ratio probat, q sit eius sicut subiecti formaliter) nullus enim est habitus nisi generetur per voluntarium exercitium, & sic principium voluntarij actus eliciti, vel imperati, loquendo propriè de habitu; quia habitus est quo quis vtitur cum voluerit, & ita semper habet habitudinem ad voluntatem, saltem sicut principium, sicut & actus voluntarius.

¶Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q sicut in intellectu est aliqua species, quæ est similitudo obiecti, ita oportet in volūtate, & in qualibet vi appetitiua esse aliquid quo inclinetur in suum obiectum, cum nihil aliud sit actus appetitiuæ virtutis, quàm inclinatio quædam, vt supra dictum est.* Ad ea ergo ad quæ sufficienter inclinatur per naturam ipsius potentiæ, non indiget aliqua qualitate inclinante; sed quia necessarium est ad finem humanæ vitæ, q vis appetitiua inclinetur ad aliquod determinatum, ad quod non inclinatur ex natura potentiæ, quæ se habet ad multa, & diuersa; ideo necesse est, q in voluntate, & in alijs viribus appetitiuis, sint quædā qualitates inclinantes, quæ dicuntur habitus.

* q. 22 ar. 2. & q. 6. ar. 4.

¶Dicendum, quòd de maiore est difficultas, vtrum sint tantùm species intellectuales in intellectu, qui dicuntur habitus, videtur quibusdam quòd præter illas sit quædam abilitas in intellectu, quæ est qualitas simplex, quicquid sit de hoc non variat propositum. Constat enim, quod in intellectu possibili non solùm sunt species intelligibiles, immo etiam habitus principiorum connatus, vt patet infra, q. 51. artic. 1. Similiter ponitur in intellectu habitus confortatiuus, vt patet de lumine gloriæ, quod habitus, & virtus intellectualis dici potest, non autem spes; quia non est ratio cognoscendi. Minor conceditur. Sed negatur consequentia; quia non sequitur. Non sunt in voluntate tales habitus: ergo non sunt habitus in voluntate. Sicut enim in intellectu sunt habitus repræsentatiui, qui sunt similitudines rerum, quia intellectus est vis cognoscitiua, ita in voluntate sunt habitus inclinatiui, qui videlicet inclinant ad id ad quod potentia non sufficit. Et hos D.S. tangit hic implicitè, videlicet illos habitus quo determinatur ad finem humanæ vitæ, scilicet vltimum, & supernaturalem, vt est charitas. Et ad quod non inclinatur sufficienter ex natura potentiæ, vt est iustitia, & sibi connexæ. Et de hoc infra, q. 56. artic. 6. Et in de virtutibus, q. 1. ar. 5. habet D.S. ibidem, naturalis inclinatio voluntatis, non solùm est in vltimum finem, sed in aliud bonum, quod sibi à ratione monstratur.

An tm̄ species sint in intellectu.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus agens est agens tantùm, & nullo modo patiens; sed voluntas, & quælibet vis appetitiua est mouens, & motum, vt dicitur in 3. de ani.* & ideo non est similis ratio de vtroque; nam esse susceptiuum habitus, conuenit ei, quod est quodammodo in potentia.

* Arist. tex. 54.

¶Dicendum, q maior vera, quia intellectus agens est in potentia actiua tantùm, & nullo modo passiua, ideo non est subiectum habitus; sicut enim sol semper illuminat quantum est de se, ita & intellectus agens, nec mouetur ad actum per aliquam aliam potentiam. Tunc minor negatur, immo est aliquo modo passiua, vt patuit sup. q. 9. quia mouetur à ratione, & obiecto. esto ad exercitium moueat alias potentias, ipsa tamen prius mouetur à ratione, & obiecto; quare non est par ratio, sicut enim infra patebit, virtutes aliquæ, vel infunduntur à Deo voluntati, vel causantur in ea ex assuetudine operum ex impressione rationis.

¶Nota propter dictum de intellectu agente Doc. Sanc. pri. par. q. 54. artic. 1. ad primum; quia intellectus agens est sua actio, vt patet tertio de anima, quod intelligitur non per essentiam, sed per concomitantiam, quia cum sit in actu eius substantia, statim quantum est in se, concomitatur ipsa actio, quod non est de intellectu possibili, qui non habet actiones, nisi postquam fuerit factus in actu, ita q eius actio necessariò, & per se passionem præsupponit. Secus de intellectu agente.

Intellectus agens est sua actio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas ex ipsa natura potentiæ inclinatur in bonum rationis, sed quia hoc bonum multipliciter diuersificatur, necessarium est, vt ad aliquod determinatum bonum rationis voluntas per aliquem habitum inclinetur, ad hoc q sequatur promptior operatio.

¶Dicendum ad minorem, quòd vera, ex natura ordinatur, vt tendat in bonum rationis, proprium quidem sine habitu. Verū, sed in bonum alterius, vel supernaturale non tendit promptè, & certitudinaliter, & vt in plurimum sine habitu; si enim voluntas non sit informata habitu iustitiæ, non facilè sequetur dictamen rationis opere iusto, nec sine habitu voluntatis, erit dictamen perfectum rationis, & imperatiuum, vt patebit loco suo, quia qualis vnusquisq; est, talis finis videtur ei, &c.

Vtrum

Vtrum in substantijs separatis sint aliqui habitus.

K

Inf. q. 55. ar. 1. cor.

AD sextum sic proceditur. Videtur, ꝙ in angelis non sint habitus. Dixit enim Maximus commentator Dionysij in 7. cap. de cœle. hierar. Non conuenit arbitrari virtutes intellectuales, idest spirituales more accidentium quemadmodum & in nobis sunt, in Diuinis intellectibus. s. angelis esse, vt aliud in alio sit sicut in subiecto; accidens enim omne illinc repulsum est; sed oĩs habitus est accidens; ergo in angelis nõ sunt habitus.

¶ 2 Præterea, sicut Dionysius dicit in 4. c. de cœle. hierar. Sanctæ cœlestium essentiarum dispositiones super omnia alia Dei bonitatem participant, sed semper quod est per se, est prius, & potius eo, qđ est per aliud; ergo angelorum essentiæ per seipsas perficiuntur ad conformitatem Dei; non ergo per aliquos habitus, & hæc videtur esse ratio Maximi, qui ibidem* subdit. Si enim hoc esset, non vtique maneret in semetipsa harum essentia, nec deificari per se quantum foret possibile, valuisset.

*Max. loco citato in argu. præc.

¶ 3 Præterea, habitus est dispositio quædam, vt dicitur in 5. Metaph.* sed dispositio, vt ibidem dicitur, est ordo habentis partes; cum ergo angeli sint simplices, videtur ꝙ in eis non sint dispositiones, & habitus.

* Aristot. tex. 25.

¶Sed contra est, quod Dionysius dicit septimo cap. de cœl. hierar. quòd angeli primæ hierarchiæ nominantur calefacientes, & throni, & effusio sapientiæ, manifestatio deiformis ipsorum habituum.

¶Hic quærit de tertio subiecto. s. angelo.

¶ Respondeo dicendum, quòd quidam posuerunt in angelis non esse habitus, sed quæcunque dicuntur de eis, essentialiter dicuntur, vnde Maximus post prædicta verba, quæ induximus* dicit. Habitudines earum, atq; virtutes, quæ in eis sunt, essentiales sunt propter immaterialitatem; & hoc etiam Simplicius dicit in commento prædicamentorum;* sapientia autem quæ est in anima habitus est, quæ autem in intellectu substantia; omnia enim quæ sunt Diuina, & per se sufficientia, sunt & in seipsis existentia.

*Max. loco citato in ar gu. 1.

* Simp. in prædicam. qualit.

¶In corpore duo. Primò ponit opinionem de quæsito negatiuam; secundò eam examinat, partim verificando, & partim falsam ostendendo, ibi. Quæ quidem positio, &c. Quantum ad primum, quidam tenuerũt partẽ negatiuam, vt Maximus, & Simp. ꝙ in substantijs separatis non esset habitus, &c. vt in litera.

¶ Quæ quidem positio partim habet veritatem, & partim cõtinet falsitatem. Manifestum est enim ex præmissis,* quòd subiectum habitus non est, nisi ens in potentia. Considerantes igitur prædicti commentatores, quòd angeli sunt immateriales, & quòd non est in illis potentia materiæ, secundùm hoc ab eis habitum excluserunt, & omne accidens.

* q. 49. ar. 4.

¶ Hic cõsequenter D. S. examinat prædictam opinionem quid veritatis, & falsitatis contineat, & per hoc vult satisfacere quæsito. Ponit ergo conclusionem verificantem illam opinionem, secundò conclusionem falsificantẽ, ibi. Sed quia licet in angelis, &c. Conclusio ergo prima quam ponit in fine corporis, habitus qui sunt dispositiones ad esse naturale, non sunt in angelis. Probatur, omnes tales habitus sunt in eo, quod est in potentia, non quacunque, sed materiæ; sed angeli sunt immateriales, igitur non sunt in eis tales habitus. Maior patet, quia quicquid habet tales habitus disponitur ad esse. & naturam, & per consequens habet materiã, quæ est talis potentia, &c. Minor nota.

Conclu. 1.

¶ Sed quia licet in angelis non sit potentia materiæ, est tamen in eis aliqua potentia; esse enim actum purum est proprium Dei; & ideo inquantum inuenitur in eis de potentia, intantum in eis possunt habitus inueniri.

¶ Hęc est secunda conclusio ostendens partim falsitatem prędictæ opinionis. Et primò ipsa conclusio ponitur, secundò corollariè extrahitur, ibi. Sed quia, &c Tertiò declaratur, & limitatur conclusio, ibi. Circa huiusmodi tamen, &c. Circa primum est talis conclusio. In angelis potest inueniri habitus. s. ordinatus ad operationem. Probatur, in quocunque est potentia (. s. etiam in esse intelligibili) ad multa, ibi potest esse habitus, sed in angelis est aliqua potentia, igitur, &c. Maior patuit supra. Minor patet, quia solus Deus est actus purus, & in esse reali, & in esse intelligibili, vt patebit pri. par. q. 14. artic. 4. Et patet illa minor, pri. par. q. 50. art. 2. Deinde cum dicit.

Conclu. 2.

¶Sed quia potentia materiæ, & potentia intellectualis substantiæ, non est vnius rationis, ideo per consequens nec habitus vnius rationis est vtrobique. Vnde Simplicius dicit in commento prædicamentorum,* quòd habitus intellectualis substantiæ non sunt similes his, qui sunt hic, habitibus, sed magis sunt similes simplicibus, & immaterialibus speciebus quas continet in seipso.

Dub. 522.

* Simpli. in prædicam. qualit.

¶ Infert quoddam corollarium. s. Habitus, qui sunt in angelis non sunt vnius rationis cum habitibus nostris (. s. corporalibus, & disponentibus ad esse naturale.) Probatur, habitus consequuntur, & correspondent potentiæ; sed est alia potentia materiæ, quam disponunt habitus corporales, alia potentia substantię intellectualis, quam perficiunt habitus angelici, igitur corollarium verum. Et confirmatur corollarium per Simplicium in litera, &c. Consequenter ibi.

¶Circa huiusmodi tamen habitum aliter se habet intellectus angelicus, & aliter intellectus humanus. Intellectus enim humanus cum sit infimus in ordine intellectuum, est in potentia respectu omnium intelligibilium, sicut materia prima respectu omnium formarum sensibilium; & ideo ad omnia intelligenda indiget aliquo habitu.

¶Declaratur, & limitatur secunda conclusio, & intendit aliam conclusionem declaratoriam, talem. Circa habitum intellectualem aliter se habet intellectus humanus, aliter angelicus. Probatur intellectus humanus ad omnia intelligẽda (. s. etiam seipsum) indiget aliquo habitu intellectuali; sed intellectus angelicus non indiget habitu ad omnia intelligenda, immo ad seipsum intelligendùm nullo indiget, & etiam quantò superior, tantò paucioribus indiget; sed ad omnia alia intelligenda indiget habitibus, & præsertim ad intelligendum perfectè Deum, & ad tendendum in ipsum per voluntatẽ; igitur cõclusio vera, ꝙ aliter se habet, &c. Illius antecedentis primò declarat primam partem, secundò secundam, ibi. Sed intellectus angelicus, &c. tertiò tertiam, ibi. Sed quia nullus pertingit, &c. Prima ergo pars antecedentis probatur, quia intellectus humanus est in potentia respectu omnium intelligibilium, ergo indiget aliquo superaddito habitu, &c. Antecedens probatur, quia est infimus.

Conclu. 3.

¶Nota, ꝙ non intelligitur, ꝙ intellectus noster intelligat seipsum per habitum. i. speciem propriam, sed vt Philos. habet, intelligit se sicut & alia. i. mediantibus speciebus aliorum, per quas primò intelligit res directè repræsentatas post hoc per viam discursus mediante actu cognito peruenit in cognitionem suiipsius. Intellectus enim noster habet cognitionem simplicem eorum quorum habet proprias species, sed cognitionem discursiuam habet, & de alijs mediantibus horum speciebus cognoscibilibus, &c. & habet conceptum sui arguitiuè, non repræsentatiuè; de hoc D. S. in de Veri. Mate. 10. ar. 8. in cor. Deinde ibi.

Anima intelligit se, vt alia.

¶ Sed intellectus angelicus non se habet sicut pura potentia in genere intelligibilium, sed sicut actus quidam, non autem sicut actus purus, hoc enim solius Dei est, sed permixtionem alicuius potentiæ; & tantò minus habet de potentialitate, quantò est superior, & ideo, vt in primo dictum est,* inquantum est in potentia indiget perfici habitualiter per aliquas species intellectuales ad operationem propriam; sed inquantum est actu per essentiam suam potest aliqua intelligere ad minus seipsum, & alia secundùm modum suæ substantiæ; vt dicitur in libro de causis,* & tantò perfectius, quantò est perfectior.

*pri. par. q. 55 ar. 3.

*In prop. 8. & 13 in hic liber inter ega Arist.

¶ Probatur secunda pars antecedentis, quia angelicus intellectus non est pura potentia, sed actus, sed non purus, igitur ad ea quæ est in actu secundùm essentiam, potest per essentiam intelligere, sed huiusmodi sunt angelus ipse, & alia, vt intelliguntur secundùm modum substantiæ suæ, igitur seipsum, & alia aliqualiter intelligit per essentiam.

¶Nota propter verbum allegatum ex auctore libri de causis, videlicet angelus intelligit alia secundùm modũ substantiæ suæ.

¶ Nota inquã D. S. pri. par. q. 55. ar. 1. in cor. & ad tertiũ, vbi dicit. Ea quę sunt infra angelũ, & ea, q̃ sunt supra ipsum, sunt quodãmodo in substantia eius, nõ quidẽ perfectè, neq; ſm propriam

rationem, cum angeli eſſentia finita exiſtens ſecundũ propriam rationem ab alijs diſtinguatur; ſed ſm rationem cõmunem, &c. vbi patet, ꝙ angelus intelligit alia in eſſentia ſm modũ quo continentur in eſſentia. ſ. ſm prædicta communia, ſed non propria, & diſtincta. Continentur enim ſuperiora. i. perfectiones diuinæ in eſſentia angeli, ſicut cauſa in effectu deficiente. Et continet eſſentia angeli inferiora, ſicut aliquale exemplar, & repræſentans repræſentatum in eſſe intelligibili, quia ſm D. S. pri. par. q. 55. ar. 3. ad primum; omnia condita prius condita ſunt in natura angelica; ſed quia repræſentare omnes res creatas naturaliter ab angelo intelligibiles perfectè non eſt eſſentiæ angelicæ ſm ſe, ideo oportet ſuperaddere ſpecies intelligibiles infuſas. Illud. n. quo alia intelliguntur, debet ea cõtinere formaliter, vel ſaltem ſupereminenter, vel virtualiter; natura autem angeli non continet omnes conditiones particulares, & proprias differentias; ideo per eſſentiam aliqualiter intelligit omnia, ſed non cognitione quidditatiua diſtincta. Hic vltimò cum dicit.

¶Sed quia nullus pertingit ad perfectionem Dei, ſed in infinitum diſtat, propter hoc, ad attingendum ad ipſum Deum per intellectum, & voluntatem, indiget aliquibus[d] habitibus tanquam in potentia exiſtens reſpectu illius puri actus, vnde Dionyſius dicit,* habitus eorum eſſe deiformes, quibus. ſ. Deo conformantur; habitus autem qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, non ſunt in angelis, cum ſint immateriales.

Dub. 167.

* Dion. c. 7. eccle. hier.

¶Declarat tertiam partem antecedentis. ſ. ꝙ angelus non omnia perfectè intelligit per eſſentiam, ſed indiget habitibus; quia eſt etiam in potentia, & in infinitum diſtat ab actu primo; igitur ad ipſa perfectè cognoſcenda indiget habitibus, vt enim alia etiã creata perfectè, & diſtinctè intelligat, eget ſpeciebus intelligibilibus, vt autem Deum clarè videat indiget lumine gloriæ, non autem ſpecie intelligibili; nam eſſentia Diuina ſupplet vicem ſpeciei, vt patet pri. par. q. 12. ſed ad tendendum per voluntatem in Deum eget charitate, vel viatica, dum eſt viator; vel conſummata, dum eſt comprehenſor.

¶Argumenti in contrarium auctoritas, quæ eſt Dionyſij, eſt pro ſecunda concluſione.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Maximi, intelligendum eſt de habitibus, & accidentibus materialibus.

¶Dicendum. Si intelligitur iſte commentator Dionyſij, ꝙ nullum penitus ſit accidens in angelis, declinatur dictum ſuum. Si autem intelligitur, ꝙ non ſint in eis accidentia conſequentia materiam, & ſimiliter habitus, dictum ſuum admittitur.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ quantum ad hoc, quod conuenit angelis per ſuam eſſentiam non indiget habitu; ſed quia non ita ſunt per ſeipſos entes quin participent ſapientiam, & bonitatem Diuinam; ideo inquantum indigent participare aliquid ab exteriori, intantum neceſſe eſt in eis ponere habitus.

¶Dicendum ad maiorem, participant ſuper omnia alia Dei bonitatem. Verum, ſuper omnia infra ſe, tamen non pacificantur Deo, nec ſunt, nec eſſe poſſunt actus puri. Minor vera, ſed ergo ꝙ angeli, vel ſint entes per ſe, immo ab alio, nec per eſſentiã ſunt intelligentes omnia, ſed aliqua, & aliquo modo. Vltra. Non ergo per aliquos habitus. Verum, intelligunt ſe, & alia, vt ſunt in eſſentia imperfectè. Sed tamen per habitus intelligunt alia perfectè, & Deum, vt non intelligitur per eſſentias eorum.

¶Nota tamen, ꝙ cũ angelus dicitur aliqualiter intelligere per eſſentiam, non intelligitur quaſi eſſentia ſit principiũ immediatũ effectiuũ intellectionis, hoc. n. in ſolo Deo eſt. Sed quia eſſentia angeli reſpectu aliquorũ, & aliquo modo cognoſcibiliũ ſupplet vicẽ ſpeciei intelligibilis. Seipſum. n. per ſeipſum intelligit, & alia ſm prædicata generalia etiã per eſſentiã intelligit, vt patebit pri. par. &c. Vnde Scotus in 2. diſt. 16. & in 4. diſt. 12. habuit malum intellectum huius dicti, vt patet intuenti, volens per hoc probare, ꝙ creatura agat per eſſentiam, ſicut principium actus immediatum, &c.

Scotus.

¶Ad tertium dicendum, quòd in angelis non ſunt partes eſſentiæ, ſed ſunt partes ſecundùm potentiam, inquantum intellectus eorum per plures ſpecies perficitur, & voluntas eorum ſe habet ad plura.

¶Dicendum, ad minorem fuit ſup. dictum, q. 49. ar. 1. ad tertiũ. Eſt ordo habentis partes, non ſolùm ſecundùm locum, ſed etiam ſecundùm potentiam, aut ſpeciem. Quod ſecundùm D. S. in 5. metaph. intelligitur ſecundùm potentiam, & virtutem agendi. Et ita eſt in angelis, quia potentia intellectiua angelica poteſt habere plures rationes operandi, & intelligendi diuerſa. Et ſimiliter voluntas naturaliter conſiderata ante confirmationem eſt in potentia ad plura oppoſita. Et nunc ad plura bona. Quare eſt ibi ordo partium poteſtatiuarum.

Quæſtio quinquageſimaprima.

De cauſa habituum. ſ. de generatione eorum.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa habituum. Et primò quantum ad generationem ipſorum. Secundò, quantum ad augmentum. Tertiò, quantum ad diminutionem, & corruptionem. Circa primum quæruntur quatuor. Primò, vtrum aliquis habitus ſit à natura. Secundò, vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus. Tertiò, vtrum per vnum actum poſſit generari habitus. Quartò, vtrum aliqui habitus ſint in hominibus infuſi à Deo.

L

¶Quia propinquior habitudo eſt ad quidditatẽ, vtpotè in primo modo per ſe, & ad ſubiectum. ſ. in ſecundo modo, quàm ad cauſam effectiuam; ideo patet ordo, & ſunt habitus naturales acquiſiti, & infuſi, de his quærit.

Vtrum aliquis habitus ſit à natura.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd nullus habitus ſit à natura. Eorum enim quæ ſunt à natura vſus, non ſubiacet voluntati, ſed habitus eſt, quo quis vtitur cum voluerit, vt dicit Commen. in 3. de ani.* ergo habitus non eſt à natura.

Infra q. 63. ar. 1. Et 2. 3. q. 47. ar. 15. Et 3. diſ. 33. q. 1. ar. 2. q. 1. & Ver. q. 7. ar. 8. & 6. Eth. co. 2.

* com. 18.

¶2 Præterea, natura non facit per duo, quod per vnum facere poteſt, ſed potentiæ animæ ſunt à natura; ſi igitur habitus potentiarum à natura eſſent, habitus, & potentia eſſent vnum.

¶3 Præterea, natura non deficit in neceſſarijs, ſed habitus ſunt neceſſarij ad benè operandum, vt ſupra dictum eſt.* Si igitur habitus aliqui eſſent à natura, videtur quòd natura non deficeret quin omnes habitus neceſſarios cauſaret, patet autem hoc eſſe falſum; ergo habitus non eſt à natura.

* q. 49. ar. 4.

¶Sed contra eſt, ꝙ in 6. Ethic.* inter alios habitus ponitur intellectus principiorum, qui eſt à natura; vnde & principia prima dicuntur naturaliter cognita.

* Ariſt. c. 6.

¶Hic quærit primò de habitibus naturalibus.

¶Reſpondeo dicendum, quòd aliquid poteſt eſſe naturale alicui dupliciter. Vno modo ſecundùm naturam ſpeciei, ſicut naturale eſt homini eſſe riſibile, & igni ferri ſurſum. Alio modo ſecundùm naturam indiuidui, ſicut naturale eſt Sorti, vel Platoni eſſe ægrotatiuum, vel ſanatiuum ſecundùm propriam complexionem. Rurſus ſecundùm vtranque naturam poteſt dici aliquid naturale dupliciter. Vno modo, quia totum eſt à natura. Alio modo, quia ſecundùm aliquid eſt à natura, & ſecundùm aliquid eſt ab exteriori principio, ſicut cum aliquis ſanatur per ſeipſum, tota ſanitas eſt à natura; cum autem aliquis ſanatur auxilio medicinæ, ſanitas partim eſt à natura, partim ab exteriori principio.

¶Doc. Sanc. diſtinguendo reſpondet ad quæſitum. Nam primò ponit notabilia mouentia ad illam reſponſionem. Secundò ſecundùm illa ponit varias cõcluſiones, ibi. Si igitur loquamur, &c. Notabile ergo continens diſtinctionem, & ſubdiſtinctionem eſt illud, quòd aliquid poteſt eſſe naturale dupliciter. Vno modo ſecundùm ſpeciem, vt quæ ſequuntur formam, quæ eſt principale principium ſpeciei. Alio modo ſecundùm naturam indiuidui, vt quæ ſequuntur materiam, & diſpoſitionem materiæ. Subdiſtinctio eſt, quia vtrunque poteſt dici naturale dupliciter. Vel quia totum eſt à natura, vel partim à natura, partim ab extrinſeco. Nõ videlicet ꝙ res habeat partem & partem, ſed propter concurſum duplicis cauſæ, & propter duplicem modum. Vnde D. S. de virtutibus, q. 1. artic. 8. ad 8. Virtus non dicitur partim à natura eſſe, eo quòd aliqua pars eius ſit à natura, & aliqua non. Sed quia ſecundùm aliquem modum eſſendi imperfectum eſt à natura. ſ. ſecundùm potentiam, & aptitudinem. Præſupponitur etiam implicitè diſtinctio, de duplici habitu, videlicet importante ordinem ad formam, vel naturam, & ad operationem.

¶Si igitur loquamur de habitu ſecundùm quòd eſt diſpoſitio ſubiecti in ordine ad formam, vel naturam, quolibet prædictorum modorum contingit habitũ eſſe naturalem. Eſt enim aliqua diſpoſitio naturalis, quæ

debetur

debetur humanæ speciei, extra quam nullus Homo inuenitur, & hæc est naturalis secũdùm naturam speciei; sed quia talis dispositio quandam latitudinem habet, cõtingit diuersos gradus huiusmodi dispositionis conuenire diuersis hominibus secundùm naturam indiuidui; & huiusmodi dispositio potest esse, vel totaliter a natura, vel partim a natura, & partim ab exteriori principio; sicut dictum est, * de his qui sanantur per artem.

*q.50.ar.2.

¶ Hic consequenter D.S. ponit duas conclusiones responsiuas secundùm illas distinctiones. Secundam ponit ibi Sed habitus qui &c. Conclusio prima est. Si loquamur de habitu secundùm quòd est dispositio subiecti in ordine ad naturam. Quolibet prædictorum modorum cõtingit habitum esse naturalem D.S. probat eam Est dare aliquam dispositionẽ, quæ debetur humanæ speciei extra quam nullus Homo inuenitur (dispositio, videlicet accepta disiunctiuè cum multis gradibus.) Et hæc vocatur naturalis secundùm speciem (quia forma requirit eam; vnde anima humana non posset stare cum dispositione asinina.) Et contingit hanc dispositionem inueniri secundùm certum, & determinatum gradum in indiuiduo; & hæc est naturalis indiuiduo. Sed dispositio speciei est totaliter a natura; indiuidui autem potest esse partim ab intra, partim ab extra. Sicut aliqui naturaliter sunt sani, alij procurant iuuando naturam per artem, vt patet ex 7. Metaphy. igitur conclusio vera.

¶ Sed habitus qui est dispositio ad operationem cuius subiectum est potentia animæ, vt dictum est, * potest quidem esse naturalis, & secũdùm naturam speciei, & secundùm naturam indiuidui; secundùm quidem naturam speciei, secundùm quòd se tenet ex parte ipsius animæ, quæ cum sit forma corporis est principium specificum; secundùm autem naturam indiuidui ex parte corporis, quod est materiale principium; sed tamen neutro modo contingit in hominibus esse habitus naturales ita quòd sint totaliter a natura. In Angelis siquidem contingit, eo quòd habent species intelligibiles naturaliter inditas, quod non competit humanæ naturæ, vt in primò dictum est. * Sunt ergo in hominibus aliqui habitus naturales, tanquàm partim a natura existentes, & partim ab exteriori principio.

*q.50.ar.2.

*q.55.ar.3.

¶ Est secunda conclusio responsiua talis, habitus qui est dispositio ad operationem cuius subiectum est potẽtia animæ, potest esse naturalis, & secundùm naturam speciei, & secundùm naturam indiuidui; sed tamen neutro modo contingit in hominibus habitus esse naturales, ita quòd totaliter sint a natura; sed sunt partim a natura, partim ab exteriori principio. Nota quòd a natura distinguitur contra principium extrinsecum, & violentum, non contra voluntatem, loquendo de habitu virtutis moralis maximè, & nõ distinguitur a natura contra id cuius vsus est a voluntate. Vide ad primum. Circa hanc conclusionem primò ponit eam. Secũdò explicat aliqua tacita in probatione ibi. Aliter quidem in apprehẽsiuis &c. Probatur ergo conclusio sic, secundùm naturam speciei eam ille habitus vocatur naturalis, qui sequitur formam; ille verò secundùm naturam indiuidui, qui sequitur dispositionem corporis; sed aliqui habitus sequuntur formam, aliqui dispositionẽ corporis, & nullus totaliter est a natura; ergo conclusio vera. Minor patet quo ad primam partem. Sed quo ad secundam partẽ declaratur primò per differentiam quo ad Angelos, quia Angeli habẽt habitus tales completè, & naturaliter inditos; quia sunt actus in genere intelligibilium; sed Homo nõ est actus, immo in pura potentia in genere intelligibilium; ergo &c. Deinde cum dicit.

¶ Aliter quidem in apprehensiuis potentijs, & aliter in appetitiuis potentijs. In apprehensiuis enim potẽtijs potest esse habitus naturalis, secundùm inchoationem, & secundùm naturam speciei, & secundùm naturam indiuidui; secundùm quidem naturam speciei ex parte ipsius animæ; sicut intellectus principiorum dicitur habitus naturalis, ex ipsa enim natura animæ intellectualis conuenit homini, quòd statim cognito, quid est totũ, & quid est pars cognoscat, quòd omne totum est maius sua parte, & simile est in cæteris. Sed quid sit totum, & quid sit pars cognoscere non potest, nisi per species intelligibiles a phantasmatibus acceptas, & propter hoc Philosophus in fine posteriorum ostendit, quòd cognitio principiorum prouenit nobis ex sensu.

¶ Explicat aliqua tacta in probatione, & præsertim in secunda parte minoris. Et ponit duas conclusiones declaratorias secũdam ibi. In appetitiuis &c. Conclusio ergo prima explicatiua secundæ partis minoris supra dictæ est ista In apprehensiuis potentijs potest esse habitus (scilicet ad operationem de quo est sermo) naturalis secundùm inchoationem, & secundùm naturam speciei, & secundùm naturam indiuidui. Hanc conclusionem probat primò quo ad primam partem. Secundò quo ad secundam ibi, secũdùm verò naturam &c. Arguitur ergo sic pro prima parte cõclusionis, intellectus principiorum consequitur speciem, sed talis inest nobis a natura secundùm inchoationem, & radicaliter; ergo prima pars conclusionis vera. Minor declaratur in litera; quia inest nobis naturalis inclinatio ex natura animæ intellectualis, quòd statim &c. vt in litera. Sed quid sit totum, & quid sit pars cognoscere non potest, nisi per species intelligibiles a phantasmatibus acceptas; ergo non totaliter est a natura; quia non completiuè, sed radicaliter, & in potentia propinqua.

¶ Nota circa minorem illius rationis, quòd circa eam est differentia inter sequentes D.S. Quidã enim voluit, quòd habitus principiorum est inchoatus non secundùm substantiam, & completiuè; sed solùm in suo principio sufficiẽte radicaliter, scilicet in naturali lumine intellectus agentis; non autem, quia habitus secundùm se, & formaliter adsit secũdùm esse completum, sed adest naturaliter medio modo inter puram potentiam, & purum actum, sic, quòd non est purè naturalis neque purè acquisitus, sed partim ab intra, & partim ab extra; sicut & virtutes appetitiuę partis; ita tamen quòd hæc est differentia inter habitum principiorũ, & alias virtutes potentiarum appetitiuarum, quia cæterę virtutes nõ oriũtur ex principijs naturalibus appetitiuis immediatè, & proximè sed mediantibus virtutibus superioribus; sed habitus principiorũ habet pro causa immediata ipsum principium naturalis luminis intellectus, ita quòd cognitio principiorum prouenit immediatè ab intellectu agente in intellectum possibilem, & cognitio sensitiua concurrit solũ, vt determinans obiectũ, & ergo habitus principiorum aliter est inchoatus; quia nõ fit ab alio habitu, sicut aliæ virtutes, quæ præsupponunt habitum principiorum in parte intellectiua, & inclinationem potentialem voluntatis ad bonum rationis; sed habitus principiorum non præsupponit habitum alterius potentiæ Et ita potentia proxima inchoatus est habitus principiorum, non sic habitus virtutum. Et hi fundant se in secũdò posteriorum circa finem. Et habent fauorem hic ex Doctore vbi dicit. Ex ipsa enim natura animæ &c. ita quòd ex natura animæ fluit sufficiens principium talis habitus non requirens aliud principiũ habituale. Et ergo secundùm illum modum dicendi, habitus principiorum non est tantũ inchoatiuè a natura intellectus, sed etiã radicaliter, & in potentia propinqua intellectus agentis. Et hanc differentiam dicerent D. S. hic prętendere inter habitum principiorum intellectus, & virtutes, quæ sunt in appetitu. Vnde dicit Philosophus de habitibus principiorum. Neque ab alijs fiunt, sicut cæterę virtutes, neque ita a natura sunt, quòd determinati omnino sint, sed scilicet sunt in potentia proxima tam passiua, quàm actiua innati, & reducuntur ad esse completum per exercitiũ sensuum, qui offerunt materiam determinatiuam. Sed alijs videtur, quòd sit inchoatus secundùm substantiam completè, scilicet habitus principiorum, sed non secundùm actum; quia non potest exire in actum secundum, nisi præhabitis speciebus intelligibilibus, quæ proueniunt ex sensibus. Sed dicerent alij, quòd virtutes aliæ dicuntur a D S non esse inchoatæ secundùm substantiam in parte appetitiua; sicut habitus principiorum in parte intellectiua, quia non causantur immediatè a potentijs appetitiuis; sed mediãtibus seminarijs virtutum, & principijs iuris communis, quæ sunt in intellectu, & ex parte appetitiuę intellectiuę est solùm inclinatio potentialis, in qua habitus non est immediatè inchoatus &c.

Quomodo habit' principiorũ est innatus.

¶ Secundum verò naturam indiuidui est aliquis habitus cognoscitiuus secundùm inchoationem naturalem, inquantum vnus Homo ex dispositione organorum est magis aptus ad bene intelligendum, quàm alius, inquantum ad operationem intellectus indigemus virtutibus sensitiuis.

¶ Probat secundam partem conclusionis supradictæ sic. Vnus Homo ex dispositione organorum est magis aptus ad bene intelligendum; sed talis aptitudo est inchoatio habitus ex parte dispositionis indiuidui; ergo &c. Maior patet; quia ad operationem intellectus indigemus virtutibus sensitiuis; ergo secundùm bonam dispositionem earum est inchoatio habituum intellectualiũ, Et patet materia istius rationis. q. præcedenti. ar. 4. Tunc ibi.

¶ In appetitiuis autem potentijs non est aliquis habitus naturalis secundùm inchoationem ex parte ipsius animæ, quantum ad ipsam substantiam habitus; sed solũ quantum ad principia quædam ipsius; sicut principia iuris communis dicuntur esse seminalia virtutum; & hoc ideo, quia inclinatio ad obiecta propria, quæ videtur esse inclinatio habitus, non pertinet ad habitum, sed magis pertinet ad ipsam rationem potentiarum; sed ex parte

corporis

corporis ſecundùm naturam indiuidui, ſunt aliqui habitus appetitiui ſecundùm inchoationes naturales, ſunt enim quidam diſpoſiti ex propria corporis complexione ad caſtitatem, vel manſuetudinem, vel ad aliquid huiuſmodi. ——————

¶ Adducit aliam concluſionem declaratoriam ſecundæ partis minoris ſupradictæ, talem. In appetitiuis potentijs non eſt aliquis habitus naturalis ſecundùm inchoationem ex parte ipſius animę quantum ad ipſam ſubſtantiam habitus, ſed ſolùm quantum ad principia quædam ipſius. Sed ex parte corporis ſecundùm naturã indiuidui, ſunt aliqui habitus appetitiui ſecundùm inchoationes naturales. Prima pars probatur. Id quod pertinet ad naturam potentiæ, non conuenit ſibi per aliquem habitum, nec ad hoc ponẽdus eſt habitus (nec ſcilicet tale dicendum eſt inchoatio habitus) Sed inclinatio ad obiecta propria (connaturalia, & propria appetenti non excedentia ſuppoſitum appetens) pertinet ad ipſam rationem potentiarum appetitiuarum, igitur &c.

¶ Maior nota. Minor patet, quia potentiæ appetitiuæ ex natura dicunt inclinationem in obiecta conuenientia. Et dicit notãter in obiecta propria, quia reſpectu obiectorum excedentium, quæ videlicet non pertinent ad appetentem, potentia appetitiua, non ſufficit. Et ponuntur habitus, vt infra patebit.

¶ Et vult iſta ratio, quòd ſi aliquis habitus eſſet naturalis ſecundùm inchoationem in appetitiuis, hoc eſſet, quia illę potentiæ habent inclinationem naturalem in bonum. Sed propter illã inclinationem habitus non debet dici inchoatus, quia illa inchoatio conuenit potentiæ ex natura ſua. Et non eſt habitus potentię ſuperadditus, nec habitualis, & ergo non dẽt dici inchoatio habitus.

¶ Secunda pars concluſionis patet. In homine ſunt quædam principia iuris communis (ſupple conſeruata in habitu intellectus.) Sed talia ſunt ſeminaria, & inchoationes virtutum, igitur ſecunda pars vera.

Seminariũ virtutũ q̃d eſt.

¶ Nota quòd per ſeminarium virtutum intelligitur ſola habitudo naturalis ipſius voluntatis ad bonum rationis, & ipſa principia iuſtitiæ, & virtutis in habitu connato ipſi intellectui practico, qui dicitur ſynderesis. Sed non aliquis habitus exiſtens in vi appetitiua inferiori. Et ita dicuntur virtutes inchoatæ quantum ad principia iuris communis, quorum habitum habet Homo cõnaturalem (ſaltem radicaliter in intellectu) non in aliqua vi appetitiua. Sic. ſ. quòd virtutes, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo ſunt inchoatæ in ratione, & in naturali inclinatione voluntatis ad bonum. Virtus autem, quæ poteſt eſſe in voluntate eſt inchoata in ratione, non autem immediatè in volũtate; ſicut habitus principiorum immediatè in lumine intellectus. Vnde D.S. in de virtutibus, Mate. 1. ar. 8. dicit, ꝙ quia principale in virtute eſt electio, quæ eſt voluntatis, quæ electio deriuatur ad concupiſcibilem, & iraſcibilem. ideo virtus, quæ eſt in parte ſenſitiua eſt inchoata in ratione, & voluntate. Hæc ille. Et in 3 di 33. q. 1. ar. 2. quæſtiun. 3. dicit. Seminaria virtutum, quæ ſunt in nobis, ſunt ordinatio voluntatis, & rationis ad bonum nobis connaturale, hæc ille, Vide etiam infra q. 62 ar. 3. in cor. Patet igitur, quòd aliter inchoatæ ſunt virtutes, q̃ habitus principiorum, quia illę virtutes (præſertim in parte appetitiua ſenſitiua) ſecundum ſeminaria alterius potẽtiæ. Habitus autem principiorum in ſua radice immediata in parte intellectiua.

¶ Tertia pars concluſionis patet. Sunt enim quidam diſpoſiti ex propria corporis complexione ad caſtitatem &c. Et hæc tertia pars patebit magis infra q. 63. ar. 1. ad 3.

Plures habitus princip.

¶ Nota quòd Philoſophus 2. poſteriorum loquitur de habitibus in plurali, quia eſt duplex habitus principiorum in ſpecie. ſ. Intellectus, & Synderesis. Intellectus enim eſt principiorũ ſpeculabilium. Synderesis agibilium, & moralium. Et ergo D.S. ſub intellectu principiorum quem dicit eſſe habitum naturalem, vtrũque habitum comprehendit.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte primæ concluſionis explicatiuæ.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de natura ſecundùm quòd diuiditur contra rationem, & voluntatem, cum tamen ipſa ratio, & voluntas ad naturam hominis pertineant. ——————

¶ Dicendum, ad maiorem fuit virtualiter reſponſum ſup. q. 46. ar. 5. ad ſecundum, quia eorum, quæ ſunt a natura determinata ad vnum, & vt natura diſtinguitur contra rationem, & voluntatem, tunc vera, talium vſus non ſubiacet volũtati. Si aũt intelligitur, ꝙ ea quæ ſunt a natura hominis ſpecifica, & ſecundùm animam rationalem, & hoc ſolùm ſecundùm inchoationem, & imperfectẽ. Negatur maior. Conſtat enim quòd voluntas, & ratio ſunt iſto modo a natura. Et tamen vſus eorum maximè ſubeſt voluntati. Similiter liberum arbitrium &c.

Differunt pot. in ſe naturalis, & naturaliter conueniẽs.

¶ Vnde nota, quòd aliud eſt potentiam in ſe eſſe naturalem, & naturaliter alicui conuenientem. Potentia enim naturalis in ſe eſt determinata ad vnum. Et per conſequens non ſubeſt volũtati. Sed potentia naturaliter cõueniens creaturæ liberæ, poteſt ſubeſſe voluntati. Et ſic in propoſito etiam de habitu naturali &c.

¶ Minor vera, præſertim de habitu ordinato de per ſe ad operationem, & de habitu animæ, vt patuit. ar. 1. ad primum Sed negatur conſequentia, quòd nullus habitus ſit a natura rationali ſaltẽ radicaliter, vel inchoatiuè. Aduerte quòd dictum eſt ſupra vbi ſã immediatè, quia illa notificatio habitus eſt quo quis vtitur &c. Intelligitur de habitu ordinato ad operationem, qui principaliter eſt in anima rationali &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd aliquid etiam naturaliter poteſt ſuperaddi potentiæ, quod tamen ad ipſam potentiam pertinere non poteſt; ſicut in angelis non poteſt pertinere ad ipſam potentiam intellectiuam, quòd ſit per ſe cognoſcitiua omnium, quia oporteret, quòd eſſet actus omnium, quod ſolius Dei eſt; id enim quo aliquid cognoſcitur oportet eſſe actualem ſimilitudinem eius, quod cognoſcitur; vnde ſequeretur ſi potentia Angeli per ſeipſam cognoſceret omnia, quòd eſſet ſimilitudo, & actus omnium; vnde oportet, quòd ſuperaddantur potentiæ intellectiuę ipſius aliquę ſpecies intelligibiles, quæ ſunt ſimilitudines rerum intellectarum; quia per participationem Diuinæ Sapientiæ, & non per eſſentiam propriam poſſunt intellectus eorum eſſe actu ea, quæ intelligunt. Et ſic patet, quòd non omne id quod pertinet ad habitũ naturalẽ, põt ad potentiã ptinere. —

¶ Dicendum. Minor placet. Sed ſi argumentum debet probare intentum, debet addi ad minorem. Sed potentiæ animæ ſunt a natura, & per eas poteſt fieri, quod fit per habitus. Tũc negatur iſta minor quia falſa eſt. Nam natura non poteſt facere per vnam. ſ. potentiam, quod ſit per habitus; immo nec hoc eſt poſſibile in angelis, vbi propter perfectionem, & ſimplicitatem Angelicam videretur magis poſſe fieri. Angelus enim per potentiam non poteſt eſſe ſimilitudo omnium, etiam naturaliter cognoſcibilium, aliàs eſſet per naturam actus omnium intelligibilium. Vnde per participationem Diuinæ Sapientiæ, quæ fit per ſpecies intelligibiles Angelicus intellectus intelligit ad ſenſum dictum ar. 6. præcedentis quæſtionis, quia non ſunt per eſſentiam entes, vel intelligentes. Species enim intelligibiles ſuo modo ab eſſentia fluentes plurimum addunt ad eſſentiam in repreſentando, licet eſſentia quo ad eſſe ſimpliciter nobilior ſit. Vltra. Si igitur &c. Dico quòd ſic, quia ſunt a natura. Vltra Habitus, & potentia eſſent vnum. Negatur conſequentia, quia per potentiam poteſt cognoſcere; ſicut per immediatum principium effectiuum intellectionis. Sed non repreſentare, & eſſe ſimilitudo intelligibilium. Quare non ſunt vnum, nec idem officium habent &c. Vide ſimile huius ſolutionis in Scoto 1. ſententiarum diſt. 17. ad argumenta iuxta tertiam opinionem, vbi vult, quòd quia potentia, & habitus ſunt diuerſarum rationum, ideo quod conuenit vni ex propria ratione alteri conuenire non poteſt &c.

Scotus.

¶ Nota autem, quòd poteſt ſuperaddi aliquid naturaliter potẽtiæ, quod per potentiam fieri nequit, dupliciter, tum quia ſuperadditio eſt miraculoſa, ſed ſecundùm ordinem naturæ; tum etiam, quia eſt ſuperadditio eius, quod eſt ſecundùm naturam rei. Sic ſpecies intelligibiles in Angelis vtroque modo ſunt naturales, fluũt enim a natura Angelica, tanq̃ proprię paſſiones cõnaturales &c.

¶ Ad tertium dicendum, quod natura non æqualiter ſe habet ad cauſandas omnes diuerſitates habituum, quia quidam poſſunt cauſari a natura, quidam non, vt ſupra dictum eſt,* & ideo non ſequitur ſi aliqui ſunt habitus naturales, quòd omnes ſint naturales. ——————

* Ad ſecundum.

¶ Dicendum ꝙ maior eſt vera ad ſanum ſenſum, nõ ꝙ omnia neceſſaria tribuat in ſe. Sed quia tribuit principia, quibus neceſſaria haberi poſſunt. Et hoc in iſtis inferioribus, quę hñt procedere de imperfecto ad perfectum. Sicut homini rõnem, & manus qbus neceſſaria procurare põt. Supra q. 5. ar. 5. ad primũ. Ad minorẽ dico, ꝙ aliqui ſunt in homine a natura, illi videlicet per quos natura mediante exercitio alios neceſſarios acquirere poteſt. Sed negatur conſequentia, quia natura hominis pſertim, defectiua eſt. Et ẽm gradũ ſuæ intellectualitatis nõ dẽt aliquẽ habitũ cognitiuũ hrẽ. ſ. ſpeciem intelligibilem, vel ẽt habitum aſſenſiuum complete. Sed vtriuſq; principium habet. ſ. intellectum agentẽ, in quo habitus principiorũ radicaliter innati ſunt, non ſic de alijs habitibus &c. Vltra ergo habitus. Verum, omnis qui repugnaret gradui intellectualitatis in homine, q creatus eſt in vmbra intelligẽtiarum. Secus ĩn Angelis, vbi omnes habitus neceſſarij ſunt cõcreati. De materia ſecundæ, & tertiæ ſolutionis habet D.S. 1. par. q. 55. arti. 1. & 2. vbi videbitur de impugnationibus Scoti. Multa enim hic ſupponuntur vera, quę ipſe impugnat, ſed de his alibi.

A

Infra q. 51. articu. 2. & Mal. q. 1. ar ti. 11. ad 4. & 6. Et vet. q. 1. arti 3. co. & ad 10. & artic. 11. ad 13.

Vtrum aliquis habitus poſſit ex actu cauſari.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd nullus habitus poſſit ex actu cauſari. Habitus enim eſt

qualitas quædam, vt supra dictum est, * omnis autem qualitas causatur in aliquo subiecto inquantum est alicuius receptiuum; cum igitur agens ex hoc, quòd agit, non recipiat aliquid; sed magis ex se emittat, videtur quòd non possit aliquis habitus in agente ex proprijs actibus generari.

*q.40.ar.1.

¶ 2 Præterea. Illud in quo causatur aliqua qualitas mouetur ad qualitatem illam; sicut patet in re calefacta, vel infrigidata; quod autem producit actum causantem qualitatem mouet, vt patet de calefaciente, vel infrigidante; si igitur in aliquo causaretur habitus per actum suijpsius, sequeretur, quòd idem esset mouens, & motum, agens & patiens, quod est impossibile, vt dicitur in 6. Physicorum. *

Aristo. * Tex. 8.

¶ 3 Præterea. Effectus non potest esse nobilior sua causa; sed habitus est nobilior, quàm actus præcedens habitum, quod patet ex hoc, quòd nobiliores actus reddit; ergo habitus non potest causari ab actu præcedente habitum.

¶ Sed contra est, quòd Philosophus in 2. Ethi. docet habitus virtutum, & vitiorum ex actibus causari.

Aristo. c.1. & 2.

¶ Quærit hic de causa extrinseca. Et primò creata, deinde increata ar. 4. Primò ostendit, quòd aliqui habitus possunt causari ex actu præsenti ar. 2. deinde quomodo ar. 3.

¶ Respondeo dicendum, quòd in agente quandoque est solùm actiuum principium sui actus; sicut in igne est solùm principium actiuum calefaciendi, & in tali agente non potest aliquis habitus causari ex proprio actu; & inde est, quòd res naturales nó possunt aliquid consuescere, vel dissuescere, vt dicitur in secundo Ethic. *.

*bi. li.

¶ D. S. respondet duabus conclusionibus, secundùm duo membra vnius distinctionis, cuius primum membrum, & primam cõclusionem ei correspondentem ponit in principio. Secundò secũdum membrum cum secunda conclusione, ibi. Inuenitur autẽ. Distinctio ergo est, quòd duplex est agens, vnum quod est principium actiuum tantùm. Aliud in quo inuenitur principium actiuum, & passiuum sui actus. Conclusio prima. In agente in quo est actiuum principium, non potest aliquis habitus ex actu suo causari. Probatur ex fundamento iacto sup. q. 49. ar. 4. In quocunq; est habitus, illud habet aliquid potẽtiale receptiuum ipsius habitus, quód est & determinabile per habitum. Sed tale agens non habet aliquid huiusmodi potentiale; sed est actiuum tantùm, igitur non potest ex actu suo in se causare habitum. Præmissæ patent ex dictis. Et exẽplum minoris est de igne, in quo est solũ principium actiuum calefaciendi. Vnde non potest calefieri, nec etiam infrigidari, licet calor eius remitti possit. Sed in proposito valet exemplum; quia solũ calefacit actiuè, & nullo modo calefit passiuè. Et cõfirmat D. S. conclusionem a signo, ibi, Et inde est &c. vt in litera.

¶ Inuenitur autem aliquod agens in quo est principium actiuum, & passiuum sui actus; sicut patet in actibus humanis; nam actus appetitiuę virtutis procedunt a vi appetitiua, secundum quòd mouetur a vi apprehensiua representante obiectum. Et vlterius vis intellectiua secundùm quòd ratiocinatur de conclusionibus habet sicut principium actiuum propositionem per se notã.

¶ Hic procedit ad secundam conclusionem, cui præmittit secũdum membrum distinctionis supradictæ. Deinde infert cõclusionẽ ipsam, ibi. Vnde ex talibus. Secundum ergo membrum distinctionis est, quòd aliquod agens habet in se principium actiuum, & passiuũ sui actus, ita videlicet, quòd habet in se principium effectiuũ actus. Et etiam receptiuum (ita quòd per passiuum intelligatur omne receptiuum actus etiam perfectiui.) Et exemplificat D. S. explicãdo illud membrum de principio actus humani moralis, quod est vis appetitiua, & etiam de principio actus cognitiui. Et patent clarè in litera. Et nota verba Doct. San. ibi. Nam actus appetitiui &c. Ex quibus satis haberi potest, quòd apprehensio est ratio agendi appetitiuę virtuti, & concausa actus eius. Et quòd rõ agendi appetitiuę virtutis non oportet appetitiui inhærere formaliter; sed sufficit, quòd insit formaliter apprehensiuę in eodem supposito coniunctæ ipsi appetitiuę &c. Concordat Scotus in secundo di. 3. q. penult. ad argumenta pro prima opinione; quia obiectum præsens alicui potẽtiæ cognitiuę per idem est præsens appetitiuę correspondenti illi cognitiuę. Et appetitiua non est nata habere obiectum in se eo modo quo est præsens potentiæ cognitiuę, hæc ille, & bene; quia res cognita, & appetitus sunt completiuũ effectiuum principium actus appetitiui &c. Consequenter cum dicit.

Ratio appetendi nõ inhæret appetitiui.

Scotus.

¶ Vnde ex talibus actibus possunt in agentibus aliqui habitus causari, non quidem quãtum ad primum actiuũ principium; sed quãtum ad principium actus, quod mouet motum; nã omne, quod patitur, & mouetur ab alio, disponitur per actum agẽtis; vndè ex multiplicatis actibus generatur quædam qualitas in potentia passiua, & mota, quæ nominatur habitus.

¶ Infert conclusionem secundam talem. In agẽtibus in quibus est principium actiuum, & passiuum, possunt ex actibus illorum agentium habitus causari secundùm potentiam passiuam, vt sic. Hanc conclusionem primò probat ratione, secũdò exemplariter, & experimentaliter, ibi. Sicut habitus virtutũ. Ratione sic. Ex multiplicatis actibus generatur quædam qualitas in potentia passiua ab agente. Sed talis qualitas vocatur, & potest esse habitus, igitur quãdo agens multiplicatis actibus agit, generat habitum, quãtum ad potentiam passiuam, & non quantum ad principium primũ actiuũ. Maior patet. Nam omne, quod patitur, & mouetur ab alio disponitur per actum agentis, igitur si multiplicatis actibus agat, generat dispositionem permanentem, & habitualem, vel secundùm naturam, vel secundùm modum essendi.

¶ Et nota quòd D. S. dicit notanter. Non quidem quantum ad primum principium actiuum &c. Sicut primum principium scientię immobile est potentia intellectiua cum habitu principiorum qui est intellectus innatus. Et ex multiplicatis actibus non generatur habitus in tali principio, vt sic, quia habet se, vt mouens tantùm. Similiter ratio cum synderesi, & cum naturali potẽtiali inclinatione voluntatis ad bonum, est primum principium virtutis, quæ est in appetitu inferiori. Et nullus ibi generatur habitus, vt sic. Et hoc etiam tangit solutio primi, quia intellectus potentia secundùm se est receptiuum habitus, & habet se passiuè. Sed acceptus cũ intellectu agente, & habitu principiorum, est principium actiuũ. Quare D. S. dicit. Non quidem quantum ad primum principiũ actiuũ. Per quod intelligitur, quòd dictum est. s. potentia cum habitu, vel habitus ipse &c. Nota etiam circa minorem, & probationem maioris, quòd talis qualitas causata in mouente moto potest esse habitus, vel habitualis dispositio; quia per frequentes actus potest generari aliqua qualitas, quæ ex natura sua habet causas stabiles. Potest etiam causari, quod esto, non habeat causas stabiles, tamen per modum permanentis inest. Tamen D. S. magis loquitur de habitu secũdũ naturam, quia de his, quæ generantur per actus animæ immanentes, & non de generatis per actus transeuntes in corpus. Et ergo loquitur de per se habitibus. Deinde ibi.

¶ Sicut habitus virtutum moralium causantur in appetitiuis potentijs, secundùm quòd mouentur a ratione, & habitus scientiarum causantur in intellectu, secũdùm quod mouentur a primis propositionibus.

¶ Explicat conclusionem exemplo. Sicut habitus virtutum &c. vt in litera. Et nota verba D. S. cum dicit. Sicut habitus virtutũ moralium causantur in appetitiuis potentijs secundùm quòd mouẽtur a ratione; quia suffragantur dictis in ar. præcedenti vbi dictũ fuit, quòd virtus appetitiua non esset inchoata in appetitu; sicut in immediata radice; quia virtus nõ prodit in actum completum ex solo appetitu, sed magis ex ratione mouente appetitum, per frequẽtia dictamina practica; secus de habitu principiorum, qui immediatè in actum egreditur per lumen intellectus &c. Vide de hac materia in D. S. in tertio di. 33. q. 1. ar. 1. q. 2.

ARGVMENTVM in cõtrariũ est pro secunda cõclusione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd agens inquantum est agens, non recipit aliquid; sed inquantum agit motum ab alio, sic recipit aliquid a mouente, & sic causatur habitus.

¶ Dicendum. Conceditur totum, vsque ibi. Cum igitur agens ex hoc, quòd agit non recipit aliquid. Verum est. Tamẽ agit quandoque agens, non se solo, sed cum alio comprincipio, & coagente. Et recipit ipsum tantùm. Vltra videtur &c. Negatur. Si intelligitur, quòd nullo modo. Sed verum, quòd vt agens est, non generatur aliquid; sicut in intellectu accepto cum principio primo sciẽtiæ (scilicet cum propositione per se nota) non generatur aliquid in intellectu. Sed quia intellectus est motus a propositione per se nota mediante habitu intellectus, ideo vt motus est, recipit habitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd idem secundùm idem non potest esse mouens, & motum; nihil autem prohibet idem a seipso moueri, secundùm diuersa, vt in 8. Physicorum, * probatur.

* Tex. 28.

¶ Dicendum, conceditur totum vsque ibi. Sequeretur quòd idẽ esset mouens, & motum, agens & patiens. Negatur quòd idem esset, immo agens, & patiens distinguuntur realiter, quia agens totale est potentia intellectiua cum propositione per se nota cognita, & cui assensum est mediante intellectu habitu, & cũ intellectu agente, patiens autem est intellectus se solo acceptus.

¶ Vel

¶ Vel secundò, vt D.S. habet, idē esset agens, & patiens; sed non vt agens est patiens; sed vt motum ab alio. Vel est agens, & patiēs, mouens, & motum secundùm diuersa. Et hoc nō est inconueniēs. De ista materia aliquid supra tactum fuit. An videlicet oporteat realiter distingui mouens, & motum. q. 9. ar. 3. Vide & infra q. 85. ar. 1. ad tertium. Nam res ista problematica est. Sed videtur cōformius principio Metaphysico; quia oportet agens, & patiens realiter distingui, licet non semper suppositaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus præcedens habitum inquantum procedit a principio actiuo, procedit a nobiliori principio, quàm sit habitus generatus; sicut ipsa ratio est nobilius principium, quàm sit habitus virtutis moralis in vi appetitiua per actuum consuetudines generatus; & intellectus principiorum est nobilius principium, quàm scientia conclusionum.

¶ Dicendum, ad maiorem respondet D. S. in quarto dist. 1. q. 1. ar. 4. quæstiuncula 1. ad tertium. Effectus non est nobilior sua causa. Verū, principali, & totali. Potest tamen esse nobilior sua causa instrumentali. Et secundò, effectus non est nobilior causa, vt causa est. Ad minorem. Habitus est nobilior, quàm actus præcedens. Verū, secundùm se, sed non est nobilior principio a quo actus procedit, quod principium est causa principalis, actus autē quasi instrumentum; sicut intellectus principiorum cum actuali assensu principiorum, quid nobilius est, quàm scientia; & ratio cum synderesi nobilius aliquid est, quàm virtus in appetitu. Et per iam tacta, & per dicta D.S. in quarto, vbi iam ad quartum patet ad quæstionem. Vtrum actus sit causa vniuoca, vel æquiuoca; quia nec sic nec sic, potest tamen reduci ad vnum horum. Si causa principalis fuerit vniuoca; quia vniuocum, vel ęquiuocum sunt determinationes causæ principalis, non instrumentalis.

¶ Nota tamen circa hæc, quòd instrumentum magis propriè est causa minus principalis separata a principali agente mota ad effectum. Quare potentia, vel actus agentis non propriè sunt causa instrumentalis; sed magis causa, & conditio, vel ratio causandi. Vnde actus est ratio efficiendi habitum, non autem propria causa instrumentalis &c.

Vtrum per vnum actum possit generari habitus.

N

Infra q. 7. art. 4. co. Et 3. d. 17. 2. q. 3. Et ver. q. 1. art. 9. ad 11. & 13.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd per vnū actū possit habitus generari. Demonstratio enim actus rationis est; sed per vnam demonstrationem causatur scientia, quæ est habitus conclusionis vnius; ergo habitus potest causari ex vno actu.

¶ 2 Præt. Sicut contingit actus crescere per multiplicationem, ita contingit actum crescere per intensionem; sed multiplicatis actibus generatur habitus; ergo etiam si multum intendatur vnus actus poterit esse causa generatiua habitus.

¶ 3 Pręt. Sanitas, & ęgritudo sunt habitus quidam; sed ex vno actu contingit hominem, vel sanari, vel infirmari; ergo vnus actus potest habitum causare.

Aristo. * Cap. 7.

¶ Sed cōtra est, quod Philosophus dicit in primo Ethicorum,* quòd vna hyrundo ver non facit, nec vna dies; ita vtique, nec beatum, nec fęlicem vna dies, nec paucū tempus; sed beatitudo est operatio, secundùm habitum perfectæ virtutis, vt dicitur in primo Ethico.* ergo habitus virtutis, & eadem ratione alius habitus non causatur per vnum actum.

* Ca. 7. & 8. & 10. & 13.

¶ Hic quærit de modo quo generetur habitus ex actu. An videlicet statim ex vno, vel ex multis successiuè.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est, habitus per actum generatur inquantum potentia passiua,* mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autē, quòd aliqua qualitas causetur in passiuo, oportet quòd actiuum totaliter vincat passiuum; vnde videmus, quòd quia ignis non potest totaliter vincere suum combustibile, non statim inflammat ipsum; sed paulatim abijcit contrarias dispositiones, vt sic totaliter vincens ipsum, similitudinem suam ipsi imprimat. Manifestum est autem, quòd principium actiuum, quod est ratio, non totaliter potest superuincere appetitiuam potētiam in vno actu, eo quòd appetitiua potentia se habet diuersimodè, & ad multa; iudicatur autem per rationem in actu vno aliquid appetendum secundùm determinatas rationes, & circunstantias; vnde ex hoc non totaliter vincitur appetitiua potentia, vt feratur in idem, vt in pluribus per modum naturæ, quod pertinet ad habitum virtutis, & ideo habitus virtutis non potest causari per vnum actum; sed per multos.

* Ar. præce.

¶ D. S. distinctè respondet secundùm diuersitatem habituum, & subiectorum; quia sunt potentiæ appetitiuę apprehensiuę, & corpus subiectum habituum. Vnde primò respondet de habitu potētiæ appetitiuę. Secundò de habitu potentiæ apprehensiuę ibi. In apprehensiuis autem &c. Tertiò de habitu, vel quasi habitu corporis, ibi. Habitus autem corporales &c. Circa primum est talis conclusio responsiua. Habitus virtutis non potest causari per vnum actum, sed per multos. Pro probatione conclusionis supponitur in principio articuli ex articulo secundo, quòd habitus per actū generatur, inquantum potentia passiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Tunc arguitur in litera clarè. Maior ibi. Ad hoc autem. Minor ibi. Manifestum est autem &c. Et declarātur præmissæ clarè. Et nota, quòd voluntas quidem statim de se sequitur rationem in proprio bono, sed vt tendit etiam in bonū alterius conformiter rectè rationi, indiget frequenti motione secūdùm diuersas motiones præceptiuas, ex quibus tandem inducitur habitus. Et appetitus sensitiuus in quo sunt virtutes circa passiones, nō statim vincitur, vt patet. Nec statim fit, vt voluntas non sequitur tractum sensualitatis in materia passionis. Ideo virtus circa passiones in appetitu sensitiuo non statim generatur. Nec habitus, qui est in voluntate respectu passionum ad sensum infra dicendum. q. 56. ar. 6. Appetitus quoque sensitiuus multipliciter in multiplicia bona sensualia tendere potest, & multis modis secundùm diuersas circunstantias; ideo vt feratur, vt in pluribus per modum naturæ in bonum conformiter rectæ rationi, oportet frequentare actus &c.

¶ In apprehensiuis autem potentijs considerandum est, quòd duplex est passiuum, vnum quidem ipse intellectus possibilis, aliud aūt intellectus quem vocat Aristoteles,* passiuum, qui est ratio particularis, id est vis cogitatiua cum memoratiua, & imaginatiua.

* Lib. 3 de aia tex. 20.

¶ Hic consequenter D.S. respondet de habitu potentiæ apprehensiuæ, de qua potentia primò distinguit, secundò secundùm illam distinctionem ponit duas conclusiones, primam ibi. Respectu igitur primi &c. Secundam ibi. Sed quantū ad inferiores &c. Circa primum ponit notabile distinctiuum de potentijs apprehēsiuis; quia vna est intellectus possibilis, alia est ratio particularis, vel intellectus passiuus de quo etiā habet D. S. 1. p. q. 79. art. 2. ad 2.

¶ Nota hic verbum D.S. de intellectu passiuo, quia 1. par. vbi iā dicit secundùm aliquos per intellectum passiuum intelligi rationem particularem, quæ est cogitatiua hominis. Sed hic ex proprijs loquens dicit intellectum passiuum comprehendere cogitatiuam cum memoratiua, & imaginatiua. Et tunc facile est verificare, quod dicit Philosophus. 3. de anima. s. quòd intellectus passiuus corrūpitur; quia tales vires sunt in organis corporeis, & per consequens cum corpore corrumpuntur. Deinde cum dicit.

Intellectus passiuus quis.

¶ Respectu igitur primi passiui, potest esse aliquod actiuum, quod vno actu totaliter vincit potentiam sui passiui; sicut vna propositio per se nota conuincit intellectum ad assentiendum firmiter cōclusioni, quod quidem nō facit propositio probabilis; vnde ex multis actibus rationis oportet causari habitum opinatiuum, etiam ex parte intellectus possibilis. Habitum autem scientiæ possibile est causari ex vno rationis actu quantum ad intellectum possibilem.

¶ Ponit talem conclusionem primam quo ad primum membrum. In intellectu possibili potest aliquis habitus per vnū actū causari, aliquis verò non. Et explicatur conclusio, quia sciētia potest per vnum actum causari, non autem habitus, qui est opinio. Probatur, in passiuo quod per actiuum vincitur vnico actu generatur habitus per vnum actum, sed vna propositio per se nota cōuincit intellectum ad assentiendū firmiter conclusioni, quod non facit propositio probabilis, (subsumitur.) Sed propositio per se nota in demonstratione, quę est actus mediante assensu, causat scientiam, probabilis verò opinionem, igitur sequitur conclusio quo ad primam partem, ibi. Habitum autem scientiæ. Quo ad secundā ibi. Vnde ex multis actibus &c. Præmissæ relinquuntur notæ, & præsertim maior ex dictis circa primam conclusionem.

¶ Nota autem pro maiori explicatione minoris, quòd tam intellectus, quàm volūtas sunt potentiæ liberæ a coactione (Esto Homo possit cogi ad actum intellectus, non autem ad actum voluntatis.) Tamen vt dictum est secundùm se consideratæ, & abstractę a supposito sunt liberę a coactione, tamen quo ad libertatem contradictionis voluntas ex natura sua magis libera est intellectu,

quia voluntas solū necessariò vult vltimum finem, non autem ali quod aliorum in quibus aliquis defectus inueniri potest. Intellectus autem necessitatur, & necessariò assentit nō solū primis principiis; sed etiam omnibus conclusionibus demonstratis. Quare ex maioritate libertatis appetitiuę virtutis (libertatis dico contradictionis, & quo ad specificationem, & exercitium actus) prouenit, quòd appetitus etiam intellectiuus non vincitur vno actu; sicut ratio per vnum actum demonstratiuum.

¶ Potest & alia ratio assignari de appetitu sensitiuo; q̄a ex corruptione naturæ inest aliqua cōtraria dispositio virtuti, immo ex natura sibi relicta est repugnantia appetitus inferioris præsertim ad rationem. Non autem est aliqua dispositio contraria in intellectu ad verum, nec priuatiuè, nec positiuè; immo naturalis habitudo est intellectus ad verū, ideo intellectus statim a vero necessariò conuincitur, ex quo causatur firmus assensus, & scientia. Non sic appetitus a bono rationis, cuius contraria dispositio adest. Et præterea bonum rationis, esto habeat necessariam conuexionem cum beatitudine vera, & secundùm particularem tōnem, nō tamē secundùm rationem communem. Vnde multi statuerunt beatitudinem in his, quæ sunt contraria virtuti. Quare appetitus non statim firmiter, & immobiliter acceptat, & immobiliter afficitur ad bonum virtutis. Et per consequens nō statim generatur virtus moralis, quæ consistit in tali affectione habituali, & firma &c. Potest enim in appetitu sensitiuo inueniri triplex difficultas ad virtutē. Prima est inquantum ex natura sua inclinatur in bonum secūdū sensum, ratione cuius habet repugnātiam ad bonum virtutis. Secundò est ex delectatione connata, quæ plerunque est contra virtutē. Et tertia est ex dispositione ex actibus relicta, & hoc in adultis. Voluntas autem habet difficultatem ad bonum alienum, non ad bonum rationis in materia passionum; sed ne a bono rationis recedat propter passiones, ponuntur aliqui habitus in voluntate. Sed de hoc infra. Deinde ibi.

¶ Sed quantum ad inferiores vires apprehensiuas necessarium est eosdem actus pluries reiterari, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur.

¶ Subiungit secundam conclusionem quo ad secundum membrum prædictę distinctionis. In viribus apprehensiuis inferioribus (.i. sensibus interioribus, vt in cogitatiua, & memoratiua) vt aliquid firmiter imprimatur (scilicet habitualiter) necessariū est eosdem actus pluries reiterari.

¶ Et nota ꝙ in illis etiam ponuntur habitus, vt patuit q. 50. ar. 3. ad tertium. Illa conclusio primò probatur, secundò confirmat auctoritate Philosophi, ibi. Vnde Philosophus. Et potest ꝓbari ista conclusio, quia in potentia affixa organo corporeo non imprimitur aliquid firmiter, nisi per frequentes actus; sed istę potentiæ sunt in organo corporeo, igitur. Maior patet ex differentia potentiæ inorganicæ, & organicæ; quia inorganica immobiliter recipit, & firmiter, non sic organica. Vnde & in diuersis diuersimodè corporaliter dispositis imaginatiua aliter recipit, & memoratiua aliter retinet secundùm dispositionem, quæ est secundùm siccitatem, vel humiditatem organorum, vt patet secundo de anima. Consequenter cum dicit.

¶ Vnde Philosophus in c. de memoria, & reminiscētia; * dicit quòd meditatio confirmat memoriam.

*Cap. 2.

¶ Confirmat eandem conclusionem auctoritate Philosophi in littera, de qua auctoritate vide secunda secundæ q. 49. ar. 1. ad secū dum, vbi habetur quomodo memoria non sit perfectè a natura; sed complementum habet ex quatuor &c.

¶ Habitus autem corporales possibile est causari ex vno actu, si actiuum fuerit magnæ virtutis; sicut quādoque medicina fortis statim inducit sanitatem. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Hic vltimò D. S. respondet de habitu corporis. Et ponit talē conclusionem, habitus (largè vt patuit q. 50. articu. 1.) corporales possunt causari per vnum actum, probatur, actiuum forte, & magnæ virtutis potest vnico actu vincere corpus; igitur vno actu potest causare dispositionem habitualem; consequentia patet ex dictis in prima conclusione. Antecedens probatur de medicina forti, quæ semel sumpta statim inducit sanitatem, quæ potest inesse per modum habitus.

¶ Nota quòd agens in corpus potest corrumpere vnico actu dispositionem priorem, & inducere aliam, & sic verificatur ista conclusio. Sed habitus memoratiuus, & imaginatiuus non sic causat per agens corporeum virtuosum; sed per actum immanentem illis potentijs, qui non est tantæ virtutis, vt statim dispositionem habitualem imprimere possit. Et ergo non est par ratio de dispositione corporali, & habitu illarum potentiarum apprehensiuarū, quo ad fieri per vnum actum. Et præterea dispositiones illarum virium propinquius accedunt ad rationem habitus propriè dicti, & per naturam, quàm dispositiones corporales exteriores. Et vt dictum est non fiunt per agens actione naturali physica; sicut dispositiones corporales Actio autem realis physica fortior est &c.

¶ Argumenta soluenda sunt pro, & contra. Et primò dicitur ad argumentum in contrarium, quòd illa prima pars consequentis conceditur, quòd virtus moralis non causatur per actum vnum; sed secunda pars negatur. Et eadem ratione alius habitus præsertim in intellectu; quia appetitus cuius est virtus moralis habet se ad opposita, & ad bonum, & malum morale, & habet difficultatem ad bonum rationis, vt patuit; ideo vt ad vnum tantùm determinetur, oportet actus multiplicari; sed intellectus naturaliter inclinatur in verū tantū; ideo si verū fuerit forte, statim vincit &c.

¶ Ad primum dicendum ad consequens; ergo habitus. Verum intellectualis aliquis, per actiuum, quod propositum statim vincit intellectum, potest causari per vnum actum; quia tale passiuum non consistit in dispositione contraria quam oporteat prius abijcere; sicut sensualitas de se prona est in contrarium rationis; ideo vt vincatur, oportet pluries repetere actiones, & sunt variæ circūstantiæ. Voluntas etiam ad varia se habet, & præsertim quo ad bonum alterius. Et quia quandoque subiacet vitio opposito, quod oportet abijcere; sicut potest subesse habitui incontinentiæ; sicut concupiscibilis intemperantiæ. Et etiam in puero pergente ad adultam ætatem, sensualitas non statim vincitur a ratione; quia sensus hominis proni sunt ad malum ab adolescentia propter peccatum originale, sensus autem trahunt voluntatem ne promptè eligat secundùm dictamen rationis, quę etiam secundùm se habet difficultatem ad bonum alterius.

¶ Ad secundum dicendum ad consequens; ergo si multum intendatur vnus actus poterit esse causa habitus. Verum, in potentia, quæ non habet contrariam dispositionem, & actus est adeo intensus, vt vincat passiuum, & probat etiam secūdā conclusionē.

¶ Ad tertium dicendum, quòd concludit de habitu corporali, & quartam conclusionem.

Vtrum habitus hominibus infundatur a Deo.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd nullus habitus hominibus infundatur a Deo Deus enim æqualiter se habet ad omnes, si igitur quibusdam infundit habitus aliquos, omnibus eos infundet, quod patet esse falsum.

O 1. di. 17. q. 1. ar. 3. cor. Et 3. di. 3. q. 3 art. 2. ad 3. Et Veri. q. 12 art. 1. ad 7

¶ 2 Præt. Deus operatur in omnibus secundùm modum qui conuenit naturæ ipsorum; quia diuinæ prouidentiæ est naturam saluare, vt dicit Dionysius 4. ca. de Di. no. sed habitus in homine naturaliter causantur ex actibus, vt dictum est, non ergo causat Deus in hominibus aliquos habitus absque actibus.

Diony. c. 4.

* Ar. præc.

¶ 3 Præt. Si aliquis habitus a Deo infunditur, per illum habitum Homo potest multos actus producere; sed ex illis actibus causatur similis habitus, vt in secundo Ethi. * dicitur, sequitur ergo duos habitus eiusdem speciei esse in eodem, vnum acquisitum, & alterum infusum, quod videtur esse impossibile, non enim duæ formæ eiusdem speciei possunt esse in eodem subiecto, nō ergo habitus aliquis infunditur homini a Deo.

Aristo. * Ca. 1. & 2.

¶ Sed contra est, quòd dicitur Eccl. 15. Impleuit eum dominus spiritu Sapientiæ, & intellectus; sed sapientia, & intellectus quidam habitus sunt; ergo aliqui habitus homini a Deo infunduntur.

Eccl. 15.

¶ Quærit hic de causa supernaturali. An aliqui habitus possint immediatè causari a Deo.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplici ratione aliqui habitus homini a Deo infunduntur. Prima ratio est; quia aliqui habitus sunt quibus Homo benè disponitur ad finem excedentem facultatem humanæ naturæ, qui est vltima, & perfecta hominis habitudo, vt supra dictum est. * Et quia habitus oportet esse proportionatos ei ad quod Homo disponitur secundùm ipsos; ideo necesse est, quòd etiam habitus ad huiusmodi finem disponentes excedant facultatem humanæ naturæ; vnde tales habitus nunquàm possunt homini inesse, nisi ex infusione Diuina; sicut est de omnibus gratuitis virtutibus.

* q. 3. art 5. * q. 5. art. 5.

¶ In principio corporis Doct. Sanct. ponit talem conclusionem responsiuam: Aliqui habitus infunduntur a Deo (videlicet non acquisibiles per naturam, & etiam qui possunt acquiri per naturam) Probat eam duplici medio, secūdùm ibi. Alia ratio. Prima ratio ostendit necessitatem infusionis habituum supernaturalium, qui distinguūtur specie ab acquisitis. Et arguitur sic. Oportet habitus esse proportionatos ei ad quod Homo disponitur secundùm ipsos. Sed Homo per aliquos habitus disponitur ad finē excedentem facultatem humanę naturæ (scilicet vltimam, & perfectam

ſectam beatitudinem ſupernaturalem) ideo neceſſe &c. vt in litera (Subſumitur.) Sed habitus excedens facultatem humanæ naturæ non poteſt eſſe, niſi a Deo, igitur talis habitus nũquàm &c. vt in litera. Et iſta concluſio patet de omnibus virtutibus gratuitis quæ ſcilicet connectuntur cum gratia, vt theologicæ, & morales infuſę de quibus infra. Minor patuit ſupra quæſtio.3. articu.5. & quæſtio.5. articu.5. & patebit etiam infra quæſtio.62. quia Homo ordinatur ad duplicem beatitudinem. Vnam proportionatam, & ad illam peruenire poteſt per virtutem acquiſibilem per naturã. Alia excedit naturam hominis, & ad illam peruenire poteſt per virtutem diuinitus infuſam, & illa eſt habitus de quo loquitur minor. Probat autem maiorem præcedentis rationis, quæ de ſe patet; quia nihil diſponit ad aliquid improportionatum. Habitus autem eſt diſpoſitio; ergo &c.

¶ Alia ratio eſt; quia Deus poteſt producere effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis cauſis ſecundis, vt in primò dictum eſt.* ——————

*1.par.q6. 105.ar.6.

¶ Hic conſequenter probat alio medio oſtendente congruentiam infuſionis habituum, qui poſſunt etiam acquiri per actus noſtros. ſ. ijdem in ſpecie. Circa hanc rationem primò pręmittit vnũ ſuppoſitum. Secundò ex hoc arguit ad propoſitum, ibi. Sicut igitur &c. Supponitur ergo ex prima par. quæſtio. 105. artic. 6. quòd Deus poteſt producere effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis cauſis ſecundis.

Cuius cauſę effectiuę Deus põt ſupplere cauſalitatẽ

¶ Nota autem circa hoc ſuppoſitum, quòd ſan è debet intelligi. ſ. de cauſa ſecunda effectiua, & non de quacunque effectiua. ſed agente per motum, & operationem mediam, quæ eſt propriè effectiua. Vnde Deus non poſſet ſupplere cauſalitatem effectiuam animæ ſuper ſuas potentias; quia non eſt per actionem mediam; ſed naturalem reſultationem. Et præterea debet intelligi de cauſa effectiua, quæ non habet neceſſariò annexam imperfectionem, quæ eſt ex informatione. Vnde Deus non poſſet ſupplere cauſalitatem potentiæ viſiuę ſuper viſionem, ita quòd aliquid videret, ſine potentia viſiua; quia potentia viſiua, eſt ita principium viſionis effectiuum, vt cum hoc neceſſariò informet videntem, Deo autem repugnat informatio, vt hic ſupponitur. Similiter non eſt intelligendum ſuppoſitum, quòd Deus poſſet ſupplere cauſalitatem cauſæ ſecundæ intrinſecæ. ſ. materialis, vel formalis. Nec effectum earum producere ſine illis; quia illarum cauſalitas neceſſariò eſt cum imperfectione, quæ a Deo longè releganda eſt. Quare intelligitur ſuppoſitum, Deus poteſt ſupplere vicem cauſarum ſecundarum efficientium, quarum cauſalitas non arguit imperfectionem, quando ſcilicet cauſa ſecunda efficiens ſolùm ſe habet effectiuè propriè, tunc enim non patitur calumniam. Et licet poſſet Deus producere viſionem ſine potentia viſiua, nõ tamen poſſet oculus videre ſine ipſa. Nec poſſet Deus producere viſionem oculi, vt ſic, ſine potentia viſiua, de his prima par. quæſt. 12. arti. 5. Conſequenter cum dicit.

¶ Sicut igitur quandoque ad oſtenſionem ſuæ virtutis producit ſanitatem abſque naturali cauſa, quæ tamen per naturam poſſet cauſari; ita etiã quandoque ad oſtendendum ſuam virtutem, infundit homini illos habitus, qui naturali virtute poſſunt cauſari; ſicut Apoſtolis dedit ſcientiam ſcripturarum, & omnium linguarum, quã homines per ſtudium, vel conſuetudinem acquirere poſſunt, licet non ita perfectè. ——————

¶ Arguitur ex illo ſuppoſito ſic, Deus quandoque ad oſtenſionem ſuæ virtutis, producit ſanitatem abſque naturali cauſa, quæ tamen ſimilis in ſpecie poſſet cauſari per naturam; ergo etiam ad oſtendendum quandoque ſuam virtutem, infundit homini tales habitus, qui (ſcilicet ſimiles ſpecie) naturali virtute poſſunt cauſari. Antecedens patet ex Euangelio in multis locis, & in veteri teſtamento. Et patet in ſimili de oculis quos Chriſtus cęco nato dedit, qui fuerunt eiuſdem rationis cum oculis, quos natura produxit, vt habet Doct. Sanct. etiam 1. par. quæſt. 94. arti. 3. ad primum. Conſequentia tenet a ſimili. Et conſequens confirmatur de Apoſtolis in litera. Et de primo homine 1. par. vbi iam in eadem ſolutione; quia ſcientia Adæ infuſa reſpectu naturalium, fuit eiuſdẽ ſpeciei cum noſtra acquiſita.

Infuſio nõ ſemper diſtinguit ab acquiſitione.

¶ Nota propter iſta exempla hic breuiter, quòd infuſio, & acquiſitio aliquorum effectuum dupliciter poteſt ſe habere ad effectus. Vno modo per accidens, alio modo per ſe. Tunc autem infuſio ſe habet per accidens, quando forma eadem poteſt haberi per infuſionem diuinam, & per acquiſitionem naturalem. Vnde tunc penes infuſum, & acquiſitum nõ diſtinguuntur ſpecie. Et ſic procedunt exempla hic recitata; quia oculi poſſunt haberi vtroque modo. Sed tunc habet ſe infuſio, vel acquiſitio per ſe, quando concurrunt, vt propriæ viæ ad huiuſmodi effectus, ita quòd infuſus non poteſt haberi, niſi ex infuſione, licet acquiſitus poſſit vtroque modo haberi (quia non fit a creatura quin poſſit fieri a Deo) Et tunc infuſum diſtinguitur ab acquiſito, quod ſcilicet non poteſt eſſe, niſi ex infuſione. Sic ſcientia animæ ſeparatæ, & animæ coniunctæ diſtinguuntur ſpecie. Et ratio eſt; quia ea ſcientia, quæ habetur ex infuſione tantùm, & non poteſt acquiri, habet neceſſariò aliud obiectum. Vnde ratio diſtinctionis propria, eſt obiecti diuerſitas; ſic ſcientia animæ Chriſti infuſa altioris obiecti eſt, & ſub altiori lumine, quare diſtinguitur a noſtra acquiſita, non ſic ſcientia Adę. Quare in iſta re oportet attẽdere principaliter alietatem obiecti, & non preciſè infuſionem. Quomodo autem habitus diſtinguantur penes principia, & penes quæ, videbitur infra quæſtio. 54. artic. ſecundo.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus quantum ad ſuam naturam, æqualiter ſe habet ad omnes; ſed ſecũdùm ordinem ſuæ ſapientiæ, certa ratione, quædam tribuit aliquibus, quæ non tribuit alijs. ——————

¶ Dicendum ad maiorem, vera, Deus æqualiter ſe habet ad omnia quantum ad naturam, quæ ab omnibus diſtat in infinitum, & quæ ab omnibus participatur, & nihil excluditur a bonitate Dei in communi. Si autem intelligitur, quòd Deus æqualiter ſe habeat ad omnes ſecundùm ordinem ſuæ ſapientiæ, ita quòd omnibus æqualiter ordinet bona in particulari, & bona in æquali gradu, non eſt vera maior. Vltra, dico quòd quibuſdam infundit prout requirit ſua ordinata voluntas. Sed negatur conſequentia, quòd ergo omnibus.

Deus ęqualiter ſe hz ad omnia.

¶ Et de iſta maiore vide Doct. Sanct 1. par. quæſt. 23 articu. 4. ad primum; quia ſi conſideratur communicatio boni in communi, ſic abſque electione tribuit omnibus; quia ſcilicet nihil eſt, quod non participet aliquid de bonitate ipſius. Sed ſi conſideratur communicatio iſtius, vel illius boni, non abſq; electione tribuit; quia quædam bona dat aliquibus, quæ non dat alijs. Hæc ibi. Vbi habes declarationem eius, quod dicitur hic. Et vide etiam ad propoſitum D. S. in de Veritate mat. ſexta articu. 2. ad 5. &c. quia habitudines Dei ad res poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo quãtum ad primam diſpoſitionem ſecundùm diuinam ſapientiam diuerſos gradus in rebus conſtituentem. & ſic non eodem modo ſe habet Deus ad omnia. Alio modo ſecundùm, quòd iam rebus diſpoſitis prouidet. & ſic ſimiliter ſe habet ad omnia inquantũ omnibus æqualiter dat ſecundùm proportionem &c. Habet ergo diuina ſapientia diuerſimodè quantum ad primam diſpoſitionem, & redeunt illę ſolutiones in idem cum [illegible], quæ hic ponitur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd hoc, quod Deus in omnibus operatur ſecundùm modum eorum, non excludit quin Deus quædam operetur, quæ natura operari non poteſt; ſed ex hoc ſequitur, quòd nihil operatur cõtra id quod naturæ conuenit. ——————

¶ Dicendum quòd maior vera ad hunc ſenſum, quòd Deus nihil operatur in rebus, quod ſit cõtra naturam earum; quia ſunt in potentia obedientiali ad omne, quod Deus agit. Si autem intelligitur, quòd nihil agit, niſi quod requirat modus naturæ naturalis purè. negatur, immo agit multa ſupra iſtum modum naturalem, tamen non contra, ſed ſupra; quia id quod eſt a Deo præter ordinem naturalem, eſt ſecundùm potentiam obedientialem.

¶ Minor vera de habitibus naturalibus, quòd cauſant ex actu. Tamen ſupernaturales non, ſed negatur conſequentia. Et aliquid pro illa ſolutione habetur ſupra quæſt. 10. articu. 4. ad ſecundum, quia non quicquid Deus operatur in rebus eſt naturale ſimpliciter; ſed quod vult, vt ſit naturale eis &c. Et patet fundamentum huius ſolutionis ex prima parte q. 105. ar. 6. quia Deus poteſt agere præter ordinem (naturalem videlicet) rebus inditum.

Quid preternaturale.

¶ Circa ſolutionem nota, quòd præternaturale non eſt idem, quod contra naturam. Sed eſt commune quid ad id quod conuenit alicui contra naturam, & ſupra naturam, & extra naturam, & quocunque alio modo, qui tamen non eſt contra naturam. Et ita Deus agit multa, quæ ſunt præter naturam propriam rei. Tamen quæcunque agit ſunt ſecundùm potentiam obedientialem; quia creatura capax eſt cuiuslibet, quod Deus in ea agere ordinauerit.

D. ſu. 6. 1. 108.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus qui producuntur ex habitu infuſo, non cauſant aliquem habitũ; ſed confirmant habitum præexiſtentem; ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano per naturam, non cauſant aliquam ſanitatem; ſed ſanitatem prius habitam corroborant. ——————

¶ Dicendum, ad minorem; ſed ex illis actibus, ſcilicet ſequentibus habitum infuſum, cauſatur ſimilis habitus. Negatur. Secundus autem Ethicorum vult, quòd ex actibus cauſatur habitus non præexiſtente habitu. Si autem habitus præexiſtat, tunc ex ſequentibus actibus augetur, & roboratur. Conſequentiæ aliæ nihil faciunt; quia non ſequuntur ex poſitione noſtra, vt patuit &c.

Quæſt.

Quæst. Quinquagesimasecunda.

De augmento habituum.

DEinde considerandum est de augmento habitũ. Et circa hoc quæruntur tria. Primò, Vtrum, habitus augeantur. Secundò, Vtrum, augeantur per additionem. Tertiò, Vtrum, quilibet actus augeat habitũ.

¶ Patet ordo: quia generatio præsupponitur perfectioni accidẽtali saltem, qualis est augmentatio. Ideo prius determinat de causa generationis, & productionis habituum, antequàm de augmento &c. Et duo facit. Primò quærit, an augmentatio conueniat. Secundò, quomodo, articulo secundo, & tertio.

Vtrum habitus possit augeri.

Infra q. 66. art. 1. & 2. cor. Et ver. q. 1. ar. 1. & 3. ar. 3. Et in Sch. Lectio 3.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd habitus augeri non possit. Augmentum enim est circa quantitatem, vt dicitur in 5. Physicorum; * sed habitus non sunt in genere quantitatis, sed in genere qualitatis; ergo circa eos augmentum esse non potest.

Aristo. * Text. 17. & 18.

¶ 2 Præt. Habitus est perfectio quędam, vt dicitur in 7. Physic. * sed perfectio cum importet finem, & terminum, non videtur posse recipere magis, & minus; ergo habitus augeri non potest.

Aristo.

¶ 3 Præt. In his quę recipiunt magis, & minus contingit esse alterationem, alterari enim dicitur, quod de minus calido fit magis calidum; sed in habitibus non est alteratio, vt probatur in 7. Physicorum; * ergo habitus augeri non possunt.

Aristot. * Text. 15. & 17.

¶ Sed contra est. quòd fides est quidam habitus, & tamen augetur; vnde discipuli domino dicunt. Domine adauge nobis fidem, vt habetur Lucę 17. ergo habitus augentur.

Lucæ 17.

¶ Hic quærit, an habitus possit augeri.

¶ Respondeo dicendum, quòd augmentum; sicut & alia ad quantitatem pertinentia, a quantitatibus corporalibus ad res spirituales, & intellectuales transferuntur, propter connaturalitatem intellectus nostri ad res corporales, quæ sub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnum secundùm quòd ad debitam perfectionem quantitatis perducitur; vnde aliqua quantitas reputatur magna in homine, quæ non reputatur magna in elephante; vnde & in formis dicimus aliquid magnum ex hoc, quòd est perfectum. Et quia bonum habet rationem perfecti, propter hoc in his, quæ non mole magna sunt, idem est esse maius, quod melius, vt Aug. dicit in 8. de Trini. *

* Cap. 8.

¶ In corpore huius articuli Doct. Sanct. sic procedit. Primò exponit titulum quæstionis. Secundò recitat aliquas opiniones circa quæsitum ibi. Secundum hoc igitur &c. Tertiò determinat veritatem, respondendo directè ad quæsitum, ibi. Vt igitur huiusmodi &c. Quo ad primum ponit duo notabilia exponentia quęsitum. Secundum ibi. Perfectio autem &c. Exponit ergo primum terminum quæsiti quid sit formam augeri; quia est fieri magna. Magnum autem in formis transfertur a magnitudine corporali, quæ dicitur magna; quia perfecta secundùm conditionem subiecti. Vnde & in formis dicitur aliquid magnum; quia perfectum. Et quia perfectum est bonum, & econtra. Ideo dicit Aug. &c. Deinde cum dicit.

¶ Perfectio autem formæ dupliciter potest considerari. Vno modo secundùm ipsam formam. Alio modo secundùm quòd subiectum participat formam. Inquantum igitur attenditur perfectio formæ secundùm ipsam formam, sic dicitur ipsa esse parua, vel magna, puta magna, vel parua sanitas, vel scientia. Inquantum verò attenditur perfectio formæ secundùm participationem subiecti; dicitur magis, & minus, puta magis, vel minus, albũ & sanum. Non autem ista distinctio procedit secundùm hoc, quòd forma habeat esse præter materiam, aut subiectum; sed quia alia est consideratio eius secundùm rationem speciei suæ, & alia secundùm quòd participatur in subiecto.

¶ Nota aliam expositionem quasi distinctam eius, quod iam dictum est; quia duplex est perfectio in formis, & secundùm hoc erit duplex augmentum. Vna est secundùm formam in se, & in abstracto. Alia secundùm quòd subiectum participat formam, vt in concreto dicitur magis album, magis sanum. Et non fundatur ista distinctio in reali abstractione per separationem formæ accidentalis a subiecto; sed in alia, & alia consideratione &c.

¶ Circa istam duplicem considerationem formæ, nota, quòd circa hoc est difficultas apud Thomistas. An illa maior participatio secunda sit solùm secundùm esse, & nullo modo secundùm formam, ita quòd non sint gradus in formis, ita quòd ipsa essentia non habeat magis, & minus.

Essentia formæ intenditur.

¶ Sed de hoc infra quæst. 53. artic. 2. ad secundum, quia secundùm D. S. 1. par. q. 42. ar. 1. ad primum. Ipsa intensio formæ, & remissio est ipsius essentiæ formæ, & non tantùm esse. Sed illa intensio est ratione modi essendi in subiecto, ita quòd solũ in concreto habeat magis. Sed aliquando est secundùm additionem ad formam secundùm seipsam, ita quòd potest augeri, esto in subiecto non intendatur. Et hoc D. S. hic vult. Vide D. S. 1. par. vbi iam clarè; quia ponit primam radicem intensionis esse formam. Deinde maioritatem ipsius esse prouenire ex maioritate essentiæ, quanquàm illa maioritas non conueniat formæ, nisi sit in subiecto. Et tamen non sola participatio augetur; sed etiam formę essentia. Logicè tamen loquendo non attribuitur magis, & minus formis, vt significantur in abstracto, licet physicè loquendo essentia formę etiam intendatur. Augmentum autem, quod est per additionem potest attribui habitibus aliquibus significatis in abstracto. Sicut dicitur maior, vel minor scientia; sed non magis propter modum significandi abstracti, qui est per modum substantiæ, cui adeo repugnat intensio, vt etiam formæ accidentali, quę physicè secundùm essentiam intenditur, dum tamen in abstracto significatur intensio non attribuitur.

¶ Secundum hoc igitur circa intensionem, & remissionem habituum, & formarum fuerunt quatuor opiniones apud Philosophos, vt simplicius narrat in commento prædicamentorum. * Plotinus enim & alij Platonici ponebãt ipsas qualitates, & habitus suscipere magis, & minus propter hoc, quòd materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationem quandam propter materiæ infinitatem. Alij verò in contrarium ponebant, quòd ipsę qualitates, & habitus secundùm se non recipiebant magis, & minus; sed qualia dicuntur magis, & minus secundùm diuersam participationem subiecti, puta quòd iustitia non dicatur magis, & minus, sed iustũ; & hanc opinionem tangit Aristoteles in pdicamẽtis. *

* In prædi. qualit.

* In prædi. qualit.

¶ Hic consequenter D. S recitat aliquas (præsertim quatuor opiniones) circa quæsitum iam expositum, & distinctum. Et primò recitat duas opiniones contrarias, & extraneas. Secundò duas alias, vnam mediam quo ad duas primas, & vnam omnino falsam, ibi. Tertia fuit opinio &c. Duæ ergo primæ opiniones fuerunt contrariæ, & extremæ &c. vt patet clarè in litera. Consequenter cum dicit.

¶ Tertia fuit opinio Stoicorum, media inter has, posuerunt enim quòd aliqui habitus secundùm se recipiũt magis, & minus sicuti artes; quidam autem non; sicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentiũ, quòd qualitates, & formæ immateriales, non recipiunt magis, & minus; materiales autem recipiunt.

¶ Recitat alias duas opiniones, vnam quæ est media inter primas duas, de qua etiam infra quæst. 66. artic. 1. quia non omnino malè dixerunt, virtutes enim & habitus appetitiui non recipiunt magis, & minus secundùm se (scilicet nec physicè, & per additionem) Sed habitus intellectuales aliqui, vt patebit vbi iam.

¶ Alia & quarta in ordine non est vera; quia habitus intellectus, & multæ formæ immateriales recipiunt magis, & minus, accidentales autem non per se subsistentes.

¶ Vt igitur huiusmodi rei veritas manifestetur, considerandum est, quòd illud secundùm quòd sortitur aliquid speciem, oportet esse fixum, & stans, & quasi indiuisibile; quæcunque enim ad illud attingunt sub specie continentur, quæcunque autem recedunt ab illo, vel in plus, vel in minus, pertinent ad illam speciem, vel perfectiorem, vel imperfectiorem; vnde Philosophus dicit in 8. Metaphy. * quòd species rerum, sunt sicut numeri, in quibus additio, vel diminutio variat speciem. Si igitur aliqua forma, vel quæcunque res secundùm seipsam, vel secundùm aliquid sui sortiatur rationem speciei, necesse est, quòd secundùm se considerata

Aristo. * Tex. 10.

habeat determinatam rationem, quæ neque in plus excedere, neque in minus deficere possit, & huiusmodi sunt calor, & albedo, & aliæ huiusmodi qualitates, quæ non dicuntur in ordine ad aliud, & multò magis substantia, quæ est per se ens.

¶ Hic consequenter Doct. Sanct. determinat veritatem, & per consequens quid sit respondendum ad quæsitum. Circa quod sic procedit, primò ponit aliquas cōclusiones præambulares. Ex quibus secundò infert conclusionem responsiuam veram ad quæsitum, ibi. Sic igitur patet &c. Quo ad primum præmittit duas conclusiones præambulares generales declaratorias responsiuę, scilicet dam, ibi. Si verò consideremus &c.

¶ Conclusio ergo prima præambularis generalis correspondēs primo membro secundi notabilis est. Aliqua qualitas, vel forma potest secundùm seipsam augeri, & aliqua non. Illam conclusionem; quia generalis D.S. explicat per duas alias conclusiones, ex quibus infert quasi corollariè illam primam conclusionem generalem. Secundam conclusionem explicatiuam ponit, ibi. Illa verò quæ recipiunt &c. Conclusio prima explicatiua præcedentis est. Si aliqua forma, vel quæcunque res secundùm seipsam, vel secūdùm aliquid sui sortiatur speciem, illa secundùm se augeri, vel minui non potest. Probatur; quia illud secundùm quod sortitur aliquid speciem, oportet esse fixum, & stans, & quasi indiuisibile: ergo sequitur conclusio, quòd si secundùm seipsam, vel secūdùm aliquid sui habet speciem, quòd secundùm se augeri, vel variari non potest. Consequentia nota. Antecedens probatur ratione, & auctoritate. Quæcunque enim ad illud &c. Auctoritate ibi Vnde Philosophus &c. Et ponit D. S. exemplum de huiusmodi formis; sicut calor, & albedo &c. clarum est. Et attende, quòd non intendit conclusio, quòd aliquibus formis, vt significātur in abstracto, attribuatur magis, & minus; sed quia secundùm seipsas augentur per additionem, vel accessum ad specificans. Et dicuntur in abstracto maiores, vel minores. Sicut maior, & minor scientia, vel maior motus. Prius autem dictum est, quòd logicè loquendo non attribuitur eis magis, & minus, quod est secundùm intēsionem; licet Physicè loquendo essentia verè intendatur; vnde non est discrepantia &c. Deinde cum dicit.

D. 351. ¶ Illa verò, quæ recipiunt speciem ex aliquo ad quod ordinantur, possunt secundùm seipsa diuersificari in plus, vel minus; & nihilominus sunt eadem specie propter vnitatem eius ad quod ordinantur, ex quo recipiūt speciem; sicut motus secūdùm se est intensior, & remissior, & tamen remanet eadem species propter vnitatem termini ex quo specificatur; & idem potest considerari in sanitate; nam corpus pertingit ad rationem sanitatis, secundùm quòd habet dispositionem conuenientem naturæ animalis, cui possunt dispositiones diuersæ conuenientes esse; vnde potest variari dispositio in plus, vel in minus, & tamen semper remanet sanitatis ratio; vnde Philosophus dicit in 10. Ethicorum, * quòd sanitas ipsa recipit magis, & minus; non enim eadem est commensuratio in omnibus, neque in vno, & eodem semper; sed remissa pertinet sanitas vsque ad aliquid; huiusmodi autem diuersæ dispositiones, vel commensurationes sanitatis se habent secundùm excedens, & excessum; vnde si nomen sanitatis esset impositum soli perfectissimæ commensurationi, tunc ipsa sanitas non diceretur maior, vel minor. Sic igitur patet qualiter aliqua qualitas, vel forma possit secundùm seipsam augeri, vel minui, & qualiter non.

Aristo. * Cap. 3.

D. 315.

¶ Subiungit aliam conclusionem explicatiuam primæ conclusionis præambularis, talē. Illa quæ recipiunt speciem ex aliquo ad quod ordinantur possūnt secūdùm seipsa diuersificari in plus, vel in minus. Probatur ex intento D.S. Illę formę secundū se possunt diuersificari in plus, vel in minus, quæ eedem in specie manentes possunt plus, vel minus accedere ad terminum suæ specificationis; sed tales formæ sunt huiusmodi, igitur. Maior patet; quia forma secundùm se respicit terminum suæ specificationis; ergo si variatur in ordine ad illum terminum, secundùm se variatur; ergo etiam si ipse maneat vnus indiuisibilis ipsa erit vna, & sic secundùm se maior, vel minor cum se propinquius, vel minus propinquè habet ad terminum, & tamen manet vna; quia terminus vnus a quo habet vnitatem. Minor declaratur exemplariter de motu, & sanitate; quia corpus dicitur sanum secundùm quòd attingit dispositionem naturæ animalis conuenientem; sed sub tali dispositione multi gradus sunt secundùm quos amplius, & minus, attingit terminum specificum sanitatis animalis, & tamen semper remanet ratio sanitatis propter vnitatem termini ad quem huiusmodi gradus ordinantur &c. Vnde dicimus non solùm, quòd sanitas magis, vel minus insit; sed etiam quòd sit maior, vel minor, & clarum exemplum est in motu, qui vnus manens ratione termini, & spacij, intantum maior est, secundùm quòd quis magis accedit ad terminum. Vnde si quis non magis velociter ambulet; sed vno modo per totam viam, tamen quando appropinquat termino est maior motus, quam prope initium.

¶ Si verò consideremus qualitatem, vel formam secundùm participationem subiecti, sic etiam inueniuntur quædam qualitates, & formæ recipere magis, & minus, & quædam non; huiusmodi autem diuersitatis causam Simplicius * assignat ex hoc, quòd substantia secundùm seipsam non potest recipere magis, & minus; quia est ens per se, & ideo omnis forma, quæ substantialiter participatur in subiecto, caret intensione, & remissione; vnde in genere substantiæ nihil dicitur secundùm magis, & minus. Et quia quantitas propinqua est substantiæ, & figura etiam consequitur quantitatem, inde est, quòd neque etiam in istis dicitur aliquid secundùm magis, aut minus. Vnde Philosophus dicit in 7. Physi. quòd cum aliquid accipit formam, & figuram, non dicitur alterari; sed magis fieri. Aliæ verò qualitates, quæ sunt magis distantes a substantia, & coniunguntur passionibus, & actionibus, recipiunt magis, & minus, secundùm participationem subiecti.

* In prædic. qualit.

Aristo. Tex. 11.

¶ Hęc est secunda conclusio præambularis correspondens secundo membro secundi notabilis superius positi, & est talis. Si consideremus qualitatem, vel formam secūdùm participationem subiecti, sic quædam recipiunt magis, & minus, quædam non. Illa conclusio probatur dupliciter. Primò ratione Simplicij, secundò ratione explicatiua D. Thomæ simplicij, ibi. Potest autem, & magis &c. Assignat ergo Simplicius rationem diuersitatis, & tamen inexplicatam, scilicet propter maiorem propinquitatem ad substantiam, quæ non potest recipere magis, & minus, clarè patet in litera.

¶ Nota circa hæc, & pro intellectu sequentium statim in proximo textu vbi dicitur substantiā non recipere magis, & minus (quia hic posset pati calumniam de genere, quod est perfectius in vna specie, quàm in alia.)

¶ Nota inquam quòd suscipere magis, & minus capitur dupliciter. Vno modo, pro habere esse perfectius, & imperfectius, & hoc modo omne genus cuiuscunque prædicamenti etiam substantiæ suscipit magis, & minus, vt potest patere ex 8 Metaphy. quia formæ rerum habent se sicut numeri, ita quòd natura generis perfectiori modo seruatur in vna specie, quàm in alia; quare dicit Cōmentator 12. Metaph. quòd genus dicitur per prius, & posterius secundùm esse. Alio modo capitur suscipere magis, & minus, pro intendi, & remitti, hoc est pro perfici, & augeri secundùm suū propriū esse. i. pro acquirere maiorem, & minorē perfectionē in proprio esse. & hæc dupliciter, vel in multis, & diuersis, vel in vno, & eodē successiuè: requiritur autem vtrūque ad suscipere magis, & minus propriè, ita quòd in diuersis reperiatur secūdum magis, & minus, & quòd in eodem successiuè perfici possit, & hoc modo loquendo de suscipere magis, & minus, tunc secūdùm Philosophum in prædicamentis non inuenitur in substantia, aut quantitate. Et per hoc possunt solui, quæ possent apparere contraria in D.S. quia capiendo suscipere magis, & minus largè, scilicet pro habere esse perfectius in vno, quàm in alio, dicit quandoque substantiam habere magis, & minus; capiendo verò propriè, scilicet pro habere esse perfectius in eodem successiuè negat magis, & minus, vel suscipere magis, & minus a substantia, sicut in hoc loco, & alibi. Quare cum D.S simpliciter, & sine determinatione loquitur substantiam non suscipere magis, & minus, intelligendū est propriè, scilicet pro habere esse minus perfectum, & magis perfectum in eodem successiuè, & sic apud omnes anima rationalis nō suscipit magis, & minus: sed an primo modo. s. in diuersis habeat esse perfectius, & imperfectius tangetur postea. In prædicamentis autē loquitur Aristo. solū de substantijs completis prima, & secunda vbi non includitur anima rationalis.

Substantia an suscipiat magis & minus.

¶ Nota autē pro maiori explicatione, quòd verba Philosophi in prædicamentis talia sunt. Videtur autem substantia non suscipere magis & minus. Dico autem hoc, non quòd substantia nō sit magis, & minus a substantia, hoc enim dictum est, quia est. s. quoniam vnaquæque substantia, hoc ipsum, quod est, non dicitur magis, & minus, vt hęc substantia Homo non est magis, aut minus Homo, nec a seipso, nec alter ab altero, nō enim alter altero magis Homo; sicut est album altero magis album, &c. vbi vult Philosophus, quòd substantiam non suscipere magis, & minus, potest dupliciter intelligi. Vno mō, quòd substātia in cōi nō prædicet magis, & minus, & hūc sensum excludit; quia dixit supra, quòd species est magis substantia, quàm genus, & quòd prima substantia est maximè substantia. Vnde dicitur, hoc autem dictum est; quia est. s. quòd substātia sit magis altera substātia gñe. Secūdo mō intelligit, quòd id quod dr̃

substantia,

ſubſtantia:ſ. homo, leo, bos, &c. non dicitur magis,& minus, ita quòd homo idem ſit nunc minus, poſtea magis homo, vel vnus homo magis homo, quàm alius homo; & hoc vult cum dicit: ſed qm̃ vnaquęq; ſubſtantia hoc ipſum quod eſt, &c. quia ſ eadem in numero, vel ſpecie non ſuſcipit magis, & minus; & loquitur de ſubſtantijs cõpletis, vt per hoc non habeatur argumentũ de aĩabus rationalibus, quia hæ non ſunt ſubſtantiæ completæ. Deinde ibi.

¶Poteſt autem,& magis explicari huiuſmodi diuerſitatis ratio, ut enim dictum eſt * id, a quo aliquid habet ſpeciem, oportet manere fixum, & ſtans in indiuiſibili; duobus igitur modis poteſt contingere, ꝙ forma nõ participatur ſm magis,& minus; vno modo, q̃a participans habet ſpeciem ſm ipſam; & inde eſt, ꝙ nulla forma ſubſtantialis participatur ſm magis,& minus;& propter hoc Philoſ. dicit in 8. Metaph. * ꝙ ſicut numerus non habet magis,neq; minus,ſic neq; ſubſtantia,quæ eſt ſm ſpeciẽ, ideſt quantum ad participationem formæ ſpecificæ; ſed ſi quidem,quę cum materia,ideſt ſm materiales diſpoſitiones inuenitur magis,& minus in ſubſtãtia; alio modo poteſt contingere ex hoc, ꝙ ipſa indiuiſibilitas eſt de ratione formæ; vnde oportet,ꝙ ſi aliquid participet formã illam,ꝙ participet illam ſm rationem indiuiſibilitatis;& inde eſt,ꝙ ſpecies numeri nõ dicuntur ſm magis,& minus,quia vnaqueq; ſpecies in eis conſtituitur per indiuiſibilem vnitatem;& eadem ratio eſt de ſpeciebus quantitatis continuæ, quæ ſecundùm numeros accipiuntur, vt bicubitum, & tricubitum, & de relationibus, ut duplum, & triplum, & de figuris, vt trigonum, & tetragonum; & hanc rationem ponit Ariſtot. in Prædicamentis, * ubi aſſignans rationem, quare figuræ non recipiunt magis, & minus dicit. Quæ quidem recipiunt trigoni rationem, & circuli,& ſimiliter trigona, uel circuli ſunt, quia indiuiſibilitas eſt de ipſa eorum ratione, vnde quæcunque participant rationem eorum; oportet, quòd indiuiſibiliter participent. ————

* In hoc artic.

* Ariſtot. tex. 10.

* Ariſt. in prædicam. qualit.

¶Probat D S. concluſionem præcedentem ratione explicãte dictum Simplicij. Et arguitur ſic. Id a quo aliquid habet ſpeciẽ, oportet manere fixum,& ſtans in indiuiſibili; igitur ſi participãs formã, habeat ſpeciem ſm illam formam, vel ſi indiuiſibilitas eſt de rõne formæ, talis forma non habet magis,& minus in ſubiecto. Tenet conſequentia, quia ſi forma talis reciperet magis, & minus, tunc ſpecies ſubiecti non eſſet ſtabilis, & fixa; & ſi forma perficeretur ſm participationem ſubiecti, tunc eius ratio non eſſet in indiuiſibili. Antecedens euidens. Exemplum, vel corollarium ex prima parte cõſequentis. Nulla forma ſubſtantialis participatur ſm magis,& minus, patet, quia ſubiectum ſm eam habet ſpeciẽ. Et patet auctoritate Phil. 8. Metaph. vt in littera. Corollarium ex ſecunda parte cõſequentis, ibi Et inde eſt, ꝙ ſpecies numeri,&c. clarè in littera. Et ꝙ illa ſit vera ratio. ſ. ꝙ indiuiſibilitas formæ facit non ſuſcipere magis,& minus, patet per Ariſt. in Prædicam. vt in littera.

Corollariũ

¶Circa quædam tacta in illa cõcluſione, & circa auctoritatem Phil. in 8. Metaph. tex. comm. 10. quòd ſicut numerus,&c.

¶Nota, ꝙ huic auctoritati,& expoſitioni D. S. in comm. ibidem, innititur Capreo. in 2. di. 32. & vult, ꝙ vna anima rationalis infra eandem ſpeciẽ ſit perfectior alia. Et hoc ad longum vbi iã ſoluendo defendit; ſed quidam alij de via D. S. innituntur verbis hic poſitis,& ex eis trahere volunt, ꝙ non ſit inęqualitas in eſſe ſubſtantiali, nec ꝙ vna ſit nobilior alia quantum ad aliquid intrinſecum. Sed quantum ad hoc, ꝙ vna magis participatur a materia, quàm alia, quia videlicet materia melius diſpoſita melius conſeruat formam; & quia materia melius diſpoſita potentiæ ſenſitiuæ habiliores ſunt ad deſeruiendum actibus animę rationalis. Diceret autem Capreolus, & eum ſequentes, ꝙ vna anima rationalis eſt maior alia, etiam quo ad eſſe ſubſtantiale. Nec tamen ſuſcipit magis & minus propriè, quia nulla eadem perficitur in eſſe proprio, & ꝙ oppoſitum non hr̃ ex D. S. hic; quia ſm materiales diſpões nõ inuenitur ſolũ maior habilitas ad agẽdum, ſed & maior perfectio in eſſendo;& quando Phil loquitur in Prędicam. ꝙ ſm ſubſtantiã propriã nõ inuenit magis,& minus in ſubſtantia, ita ꝙ infra eandem ſpeciem nulla eſt maior alia, loquitur de completa, vt patet ex exemplis ſuis,&c. Sed de his alibi magis in prima parte, &c.

Capreolus

Capreolus.

¶Sic igitur patet, ꝙ cum habitus,& diſpões dicantur ſm ordinem ad aliquid, ut dr̃ in 7. Phyſ. * dupliciter põt intenſio,& remiſſio in habitibus,& diſpõnibus conſiderari; vno modo ſm ſe, prout dr̃ maior, uel minor ſanitas, uel maior, uel minor ſcientia, quæ ad plura, uel pauciora ſe extendit; alio modo ſm participationem ſubiecti, put ſ. ęqualis ſcientia, uel ſanitas magis recipitur in uno, q̃ in alio ſm diuerſam aptitudinem, uel ex natura, uel ex conſuetudine; nõ enim habitus,& diſpoſitio dat ſpeciem ſubiecto, neq; iterũ in ſui ratione includit diuiſibilitatem. Quomodo aũt circa uirtutem ſe habeat, infra dicetur. * ——

* Ariſtot. tex. 17.

* q. 66.

¶Hic vltimò D. S. infert ex prioribus concluſionibus præambularibus concluſionem reſponſiuam, cum determinatione, talem. Habitus, & diſpões (pſertim intellectuales habitus, & diſpões corporales) poſſunt dupliciter augeri, videlicet ſm ſe,& ſm participationem ſubiecti. D. S. explicat primò concluſionem iſtã (prout dr̃ maior, vel minor ſanitas, vel ſcientia, vel prout ęqualis ſciẽtia, vel ſanitas,&c.) Probatur ex D. S. Forma reſpectiua, quæ dr̃, vel ordinatur ad aliquid (a quo ſpeciem habet) non dans ſpeciem ſubiecto, nec in ſui ratione indiuiſibilitatẽ includens, poteſt augeri illi duplici modo; ſed habitus,& diſpões aliquæ ſunt huiuſmodi formæ; igitur ſequitur concluſio. Maior patet ex concluſionibus præambularibus, quia formæ abſolutæ, quæ vel dant ſpeciem ſubiecto, vel ſm rationem indiuibilem inſunt, neutro modo augeri poſſunt, vt patet ex ſecunda concluſione præambulari. Formæ verò abſolutæ non dantes ſpeciem, nec ſm rationem indiuiſibilitatis ſubiectum reſpicientes, augeri poſſunt ſecundo modo, ſed non primo modo, patet ex ſecunda concluſione præambulari. Formæ verò reſpectiuæ (i. recipientes ſpeciẽ ab extrinſeco) non quia relatiua ſm eſſe, nec includentia relationem de genere ad aliquid, ſed trãſcendentem; vtroq; modo ſunt augmentabiles. Patet ex prima præambulari,& ſecunda explicatiua. Minor patet de ſe ex Prædicamentis,& ex 7. Phyſ. &c. Quare autem dixerim in concluſione. Habitus intellectuales,& diſpoſitiones corporales. Notat D. S. in fine artic. quia habitus appetitiui, & morales, ſiue virtutes ſolùm vno modo augentur. ſ. ſecundùm participationem ſubiecti, nõ ſecundùm ſe. Et de hoc ex intentione infra quæſt. 66. artic. 1.

¶Nota circa explicationẽ concluſionis, ꝙ ſanitas aliter augetur ſm ſe, quàm ſcientia, quia ſcientia augetur per additionem, ſed non ſanitas, ſed per maiorem acceſſum ad maximum ſuæ ſpeciei. Vnde D. S. art. 2. dicit. In habitibus corporalibus non multum vr̃ fieri augmentum per additionem. Vide art. ſeq. in vlt. tex.

ARGVM. in contr. probat concluſionem reſponſiuam formaliter ad quæſitum, quæ deducta,& explicata eſt per articulum, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut nomen magnitudinis deriuatur a quãtitatibus corporalibus ad intelligibiles perfectiones formarum, ita etiam & nomen augmenti, cuius terminus eſt magnum. ————

¶Dicendum ad maiorem. Augmentum quantum ad primã impoſitionem eſt circa quantitatem molis, & augmentum viuẽtium, quod eſt per additionem ſubiecti ad ſubiectum; ſed augmentum quo ad nominis extenſionẽ tractũ eſt ad perfectionem cuiuſcunq; formæ, & ſpiritualis,& immaterialis. Ad minorem, vera. Habitus non ſunt in genere quantitatis, tñ ſunt in gñe perfectionis, & habent magnitudinem perfectionis; Ergo circa eodem augmentum eſſe non poteſt. Verum, corporale, cui primò nomen impoſitum eſt, tamen augmentum ſpirituale, ad quod nomen extenſum eſt, vt enim ſupra dictum eſt q. 7. art. 1. Nomina quandoque; primò ad aliqua notiora ſignificanda imponuntur, tamen poſtea propter aliquam conuenientiam extenduntur; & ſic eſt in propoſito.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ habitus quidem perfectio eſt, non tamen talis perfectio, quæ ſit terminus ſui ſubiecti, puta dans ei eſſe ſpecificum; neq; etiam in ſui ratione terminum includit, ſicut ſpecies numerorum, vnde nihil prohibet quin recipiat magis,& minus. ————

¶Dicendum ad maiorem. Habitus quædam perfectio eſt. Verum, accidentalis ſubiecti, ſecundùm quam ſubiectum non habet ſpeciem, nec eius ratio includit indiuiſibilitatem, & quæ habet ſpeciem ex aliquo extrinſeco. Minor negatur vniuerſaliter, quia non omnis perfectio importat terminum, vel ſubiecti eſſentialem, nec iterum accidentalem. Vnde poteſt eſſe maior talis perfectio,& in ſe, & in ſubiecto, quando terminum habet extrinſecum; & eſt forma reſpectiua, ſicut eſt habitus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ alteratio primò quidem eſt in qualitatibus tertiæ ſpeciei; in qualitatibus verò primæ ſpeciei poteſt eſſe alteratio per poſterius; facta enim alteratione ſecundùm calidum,& frigidum, ſequitur animal alterari ſecundùm ſanum, & ęgrum; & ſimiliter facta alteratione ſecũdùm paſſiones appetitus ſenſitiui, uel ſecundùm uires ſenſitiuas apprehenſiuas, ſequitur alteratio ſm ſcientiam,& uirtutes, ut dicitur in 7. Phyſ. * ——

* Ariſtot. tex. 20.

¶Dicendum primò poſt D. S. hic, q̃ loquitur de habitibus acquiſitis tantùm. Ad maiorem. In his quæ recipiunt magis,& minus contingit eſſe alterationem. Verum, ſaltem ex conſequenti, & tanquam in termino extrinſeco; ſed non oportet, quòd ibi ſit alteratio tanquam in immediato formali termino intrinſeco alte-

rationis. Et sic est in proposito, vt D.S. ostendit in solutione. Et patuit supra simile, quæst. 50.art.1.ad tertium. Et D.S.loquitur de habitibus, & virtutibus acquisitis, vt patet claré.

¶Secundò dicitur negando maiorem vniuersaliter, immo datur intensio sine alteratione, vt in intensione gratiæ, & virtutum infusarum. Et licet ibi aliquid acquiratur, hoc tamen non est per viam transmutationis, & alterationis, sed per simplicem influxũ, quantum ad habitus infusos in instanti. Alteratio autem, quæ fit de vitio in virtutem, vel de ignorãtia ad scientiam, attingit ad partem intellectiuam per accidens per se existente transmutatione in parte sensitiua. Vnde D.S.in de Veri.Mat.26.artic.3.ad 12.Ex hoc enim, ꝙ fit aliqua trãsmutatio circa partem sensitiuam, subitò resultat aliqua perfectio in parte intellectiua, vt sic id, qđ fit in parte intellectiua sit terminus transmutationis in parte sensitiua existẽtis, & valent ista pro solutione D.S. Sed breuiter maior est falsa. Et probatio procedit particulariter, ꝙ aliqua, & alicuius formæ intẽsio fit cum alteratione.s.formæ actiuæ habentis in subiecto cõtrarium, vt patet de calido, & frigido, quæ intenduntur ex impermixtione contrarij. Sed illa impermixtio nõ est causa per se formalis intensionis, sed per accidens, & particulariter, & tunc in genere causæ materialis. Lumen enim intenditur in aere, nec habet contrarium; similiter gratia non habet in puero contrarium positiuum, & sic de multis alijs; sed formaliter consistit intensio in progressu de imperfecto ad perfectum secundùm modum essendi in subiecto. Et possunt multæ formæ sic progredi, & perfectius participari sine alteratione, quæ requirit transmutationem successiuam. Et fit inter qualitates de tertia specie, & præsertim cum conueniens abijcitur, & disconueniens acquiritur.

Intensio quid.

¶Et nota pro solutione tertij D.S. in de Virtutibus in communi.art.11.ad 11m. Motus augmenti charitatis reducitur ad alterationem non tamen sm ꝙ alteratio est inter contraria, prout sm est in sensibilibus, & in sensibili parte animæ; sed prout alteratio, & passio dicitur sm receptionem, & perfectionem; sicut sentire, & intelligere est quoddam pati, & alterari. Et sic distinguit Philosophus alterationem, & passionem in secundo de Ani. Hæc ille.

Vtrum augmentum habituum fiat per additionem.

Q

Infra q. 66. arti.1 & 2. Et Veri.q.1. art.11 & q. 5 art.3. Et 10.Eth. l.3.

AD secundum sic proceditur. Vr, ꝙ augmentũ habituũ fiat per additionem. Nomen enim augmẽti, vt dictum est * a quantitatibus corporalibus, transfertur ad formas, sed in quantitatibus corporalibus non fit augmentum sine additione, vt in 1.de Gene.df, * ꝙ augmẽtum est præexistenti magnitudini additamentum; ergo & in habitibus non fit augmentum nisi per additionem.

* Art.1.huius quæst.
* Aristot. text.31.

¶ 2 Præt. Habitus non augetur nisi aliquo agente, sed omne agens aliquid facit in subiecto patiente, sicut calefaciens facit calorem in ipso calefacto; ergo non potest esse augmentum, nisi aliqua fiat additio.

¶ 3 Præt. Sicut id quod non est album, est in potentia ad album, ita id quod est minus album, est in potẽtia ad magis albũ; sed illud, qđ non est album, nõ fit album nisi per aduentũ albedinis; ergo id, qđ est minus albũ, non fit magis albũ nisi per aliquã aliã albedinem superuenientẽ.

* Aristot. text.24.

¶Sed contra est, quod Phil.dicit in 4.Phys.*Ex calido fit magis calidũ, nullo facto in materia calido, quod non esset calidum, qñ erat minus calidum; ergo pari ratione, nec in alijs formis, quæ augentur, est aliqua additio.

¶Quia articulo primo dictum est, quòd habitus possunt augeri, quærit nunc modum augmenti; primò ex parte habituum in isto articulo. Secundò ex parte causæ agentis, articulo tertio.

¶Respondeo dicendũ, ꝙ huius quæstionis solutio dependet ex præmissa; dictum est enim supra, * ꝙ augmẽtum, & diminutio in formis, quæ intenduntur, & remittuntur, accidit vno modo non ex parte ipsius formæ sm se consideratæ, sed ex diuersa participatione subiecti; & ideo huiusmodi augmentum habituum, & aliarum formarũ non fit per additionem formæ ad formam; sed fit per hoc, ꝙ subiectum magis, vel minus perfectè participat vnã, & eandem formã, & sicut per agens, qđ est actu, fit aliquid actu calidum quasi de nouo incipiens participare formam, non ꝙ fiat ipsa forma, vt probatur 7.Metaphys. * Ita per actionem intensam ipsius agentis efficitur magis calidum, tanquam perfectius participans formam, non tanquam formæ aliquid addatur.

* Art.1.huius quæst.
* Aristot. text.32.

¶D.S.respondet sm distinctionem bimembrem habitam, art.1 sm quam respondet duabus conclusionibus; secundam ponit ibi. Sed quia quædam, &c. Circa primum præmittit, ꝙ solutio huius quæstionis dependeat ex art.1. Nam dictum est, ꝙ augmentum, & diminutio formarum vno modo attenditur ex diuersa participatione subiecti. Cõclusio prima responsiua correspondens huic membro. Augmentum isto modo habituum, & aliarum formarũ non fit per additionem formæ ad formã; sed fit per hoc, ꝙ subiectũ magis, vel minus perfectè participat vnam, & eãdem formam. Hanc cõclusionem ꝓbat primò ratione ostensiua; secundò ratione ad inconueniens, ibi. Si enim per addi. &c. Probat ergo, & explicat cõclusio sic; sicut se habet agens actu ad formã de nouo introductam in subiectum participans formã, ita se habet agens intẽdes per actionem (intensiuam ipsius formæ) sed per agens actu subiectum incipit participare formã, non ꝙ fiat ipsa forma, ergo etiam per actionem intensam agentis subiectum perfectius participat formam, & non tanquam formæ aliquid addatur.

¶Nota ex 7.metaph. ꝙ formæ non est fieri, sed compositi ex subiecto, & forma; ideo generans, vel calefaciens non facit calorẽ, sed facit aquam calidam; igitur intendens calorem non facit aliquem nouum calorem, sed facit subiectum magis participare calorem præhabitum. Deinde cum dicit.

¶Si enim per additionem intelligeretur huiusmodi augmentum in formis, hoc non posset esse, nisi vel ex parte ipsius formæ, uel ex parte ipsius subiecti; si autem ex parte ipsius formæ iam dictum est, * ꝙ talis additio, uel substractio speciẽ uariaret, sicut uariatur species coloris, quando de pallido fit album; si uerò huiusmodi additio intelligatur ex parte subiecti, hoc non posset esse nisi uel quia aliqua pars subiecti recipit formam, quam prius non habebat, vt si dicatur frigus crescere in homine, qui prius frigebat in vna parte, quando iam in pluribus partibus friget; uel quia aliquod aliud subiectum additur participans eandem formã, sicut si calidum adiungatur calido, uel album albo; sed secundùm utrumque istorum duorum modorum non dicitur aliquid magis album, uel calidum, sed manus.

* Art. præceden.

¶Probat candẽ cõclusionem ratione ducente ad inconueniens. Et arguitur sic, si per additionem intelligeretur huiusmodi augmentum in formis, hoc esset, vel ex parte ipsius formæ, vel ex parte subiecti, ita ꝙ forma adderetur formæ, vel subiectum subiecto, sed neutrum est dicendum; igitur, &c. Maior relinquitur nota extra litteram ex sufficienti diuisione. Minorem deducit D.S.ibi. Si autem ex parte ipsius formæ, &c. vsque ibi. Sed quia quædam, &c. Est ergo isto modo intensio formæ, quòd sicut agens in principio per actionem suam facit subiectum participare formã, non tamen facit subiectum, vel formam; ita per actionem eius continuatam eandem formam facit perfectius participari, faciendo eam magis, ac magis super potentialitatem subiecti dominari secundùm perfectiorem modum participationis.

¶Nota, quòd quamuis ista ratio etiam vera sit de habitu, quòd ex parte subiecti non augetur per additionem, tamen magis procedit ista ratio de formis absolutis, quia ibi additio ex parte formæ mutat speciem, quia huiusmodi forma habet in se indiuisibile specificans; ergo si in se recipiat additionem, variatur in specie. Sed ad intensionem requiritur, quòd maneat eadem forma in specie. Et hoc confirmat exemplum D.S. cum exemplificat de forma absoluta dicens, sicut variatur species coloris, quando de pallido fit album; In habitibus autem maximè intellectualibus potest fieri additio ex parte habitus, salua vnitate specifica, immo numerali habitus. Verum est tamen, quòd nec habitus secundùm participationem subiecti augetur per additionem, quamuis secundùm se augeatur per additionem; quare, &c.

¶Nota etiam, quòd de isto modo intensionis formarum.s.sm participationem subiecti, varij sunt modi dicendi, etiam in schola D.S. Capreolus enim in primo, dist.17.q.2.in solutionibus contra 3.4 & 6.conclusiones. vult, ꝙ forma, quæ intenditur, nullo modo variatur quantum ad essentiam, sed solùm quantum ad esse, qđ dat suo subiecto. Et ponit ipse successionem plurium esse circa eandem formam. Aliã opinionem habet Herueus quolib.2.q.13. Aliam inquam quo ad hoc, ꝙ nõ addatur esse, & ꝙ essentia ipsa, & ipsum esse intendantur. Et hoc dictum est de mente D.S. artic.præcedẽ. quo ad hoc, maximè quòd in intensione formæ ipsa essentia etiam augeatur, ita ꝙ dum fit magis calidum, fit & maior calor, non quidem per additionem, sed per intensionem, &c.

Capreolus.

Herueus.

¶Sed quia quædam accidentia augentur sm seipsa, ut supra dictum est; * in quibusdã eorum fieri potest augmentum per additionem; augetur enim motus per hoc, ꝙ ei aliquid additur, uel secundùm tempus in quo est, vel secundùm uiam per quam est; & tamẽ manet eadem species

* Art. præceden.

species propter unitatem termini, augetur etiam nihilominus motus per intensionem secundùm participationem subiecti, inquantum scilicet idem motus potest magis, uel minus expeditè, aut promptè fieri. ————

¶Hic consequenter procedit ad secundam conclusionem iuxta secundum membrum distinctionis, quod præmittit; & est talis cõclusio. In accidentibus quibusdam (s. respectiuis) quæ augētur s̄m seipsa, potest fieri augmentum per additionem. Hanc conclusionem D.S. ostendit, & deducit per alias conclusiones innitentes tribus exemplis. Secundam conclusionem ponit ibi. Similiter etiam & scientia, &c. Tertiam ibi. In habitibus autem corporalibus, &c. Prima conclusio declaratoria. Motus augetur per additionem, augetur nihilominus & per intensionem. Probatur prima pars; forma aliqua secundùm se dicitur augeri per hoc, quod magis accedit ad suum indiuisibile specificans, sed accessus in motu maior fit per additionem, ergo motus augetur secundùm se per additionem. Maior patet ex articulo primo. Minor patet, augetur enim motus per hoc, quòd ei, &c. vt in littera, &c. Secunda pars conclusionis patet ex prima conclusione. Deinde ibi.

¶Similiter etiā, & scientia pōt augeri s̄m seipsam per additionē, sicut cum aliquis plures conclusiones geometricæ addiscit, augetur in eo habitus eiusdem sciētiæ s̄m speciē; augeť nihilominus sciētia in aliquo s̄m participationē subiecti per intēsionē, prout s. expeditius, & clarius vnus hō se hēt alio in eisdē cōclusionibus cōsiderādis. —

¶Inducit aliā conclusionem declaratoriā, & limitatiuā secundę ex alio exēplo. Scientia augetur nō solùm per additionem, sed & primo modo per participationē subiecti s̄m intensionē, patēt ambæ partes, sicut pcedentis cōclusionis, & declarantur clarè in lr̄a.

¶Nota, q̧ quomodo scientia augeatur per additionem, sunt varij modi dicendi in schola D.S. Aliqui, qui opinantur scientiam esse qualitatem simplicem, volunt, q̧ illa additio nō fit intrinsecè in ipsa scientia, sed extrinsecè in ipso cognito, ita q̧ conclusio additur conclusioni, sed non pars scientiæ ad partem, sed hoc non vr̄ consonare verbis D.S. quia dicit, q̧ scientia s̄m seipsam augetur, & recipit additionem, ad differentiam formarum absolutarū: albedo enim fit maior extenso subiecto, sed per accidens non per se; scientia autem per se fit maior per additionem partis intrinsecæ. Vnde dicit D.S. clarè, q̧ habitus scientiæ augetur s̄m seipsum per additionem. Capreolus verò in prolo. primi q.3. concl. 1. vult, q̧ D.S. loquitur de scientia, vt dicit species ordinatas, & q̧ fiat additio speciei ad speciem. Cui aliqui alij quo ad hoc concordant. Sed addunt, q̧ non intelligatur D.S. de speciebus abstractis per intellectum agentem, sed de speciebus complexis causatis per intellectum possibilem. Et s̄m istos diceretur, q̧ sciētia nominat habitum totalem collectum ex multis notitijs partialibus habentibus vnitatem scientiæ ex formali vna ratione considerandi, & ex ordine causalitatis, & dependentiæ vnius ex alia. Et secundùm istos scientia augetur per additionem, non quia addatur scientia scientiæ, sed notitia partialis notitiæ partiali, quæ sub vna scientia comprehenduntur ratione iam dicta. Tunc ibi.

Scientia quomodo augeatur p additionē. — Capreolus.

¶In habitibus autē corporalibus non multum vr̄ fieri augmentum per additionē, quia nō dr̄ aīal sanū simpliciter, aut pulchrū, nisi s̄m oēs partes suas sit tales; q̧ autem ad perfectiorem cōmensurationē perducať, hoc cōtingit s̄m transmutationem simpliciū qualitatum, q̄ non augētur, nisi s̄m intensionem ex parte subiecti participantis. Quo autem se habeat circa uirtutes, infra dicetur. * ——

* q.66.ar.1.

¶Subiungit vltimò tertiam conclusionem limitantem secundā responsiuam ex alio exemplo; & est. In habitibus corporalibus non fit augmentum per additionem, sed s̄m intensionem, quæ fit s̄m participationem subiecti; augetur ex consequenti. Probatur prima pars. Animal non dicitur sanum simpliciter, vel pulchrum, nisi omnes partes sint sanæ, &c. ergo non augetur per additionē. Tenet consequentia, quia si non dicitur sanum, nisi omnes partes sint sanæ, nihil potest addi. Secunda pars patet, quia subiectū potest perduci ad perfectiorem commensurationem s̄m transmutationem simplicium qualitatum; igitur secunda pars vera.

¶ Nota, q̧ sanitas etiam augetur per se pp maiorem accessum ad terminum, sed talis accessus non fit per additionem, vt dictum est in tertia conclusione; sed ille maior accessus est mediante intēsione qualitatum simplicium; & ergo dictum fuit ar. præced q̧ sanitas augetur s̄m se aliter, quàm scientia, quia sciētia per additionem, sanitas per accessum maiorem, qui fit per intensionem, &c.

¶Ex omnibus istis trahitur conclusio formaliter ad quæsitum responsiua talis. Aliqui habitus augentur per additionem, non omnes. Probatur. Accidentia respectiua, & quæ augentur s̄m seipsa, & quæ possunt partialiter inesse, possunt augeri per additionem, sed omnes habitus sunt quidem respectiua (respectu trāscendenti) sed non omnes augentur secundùm se, sed aliqui, nec possunt omnes partialiter inesse (idest parti, & non toti; sic tamen, q̧ totum simpliciter denominetur) vt patet de sanitate; igitur aliqui augentur per additionem, aliqui non. Maior patuit conclusione secunda. Minoris prima pars; & similiter secunda patent ex artic. 1. & secunda pars patet de habitus virtutis. Tertia pars minoris patuit ex prima parte proximæ conclusionis.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem responsiuam.

¶Ad primum ergo dicendum, q̧ etiam in magnitudine corporali contingit dupliciter augmentum; vno modo per additionem subiecti ad subiectum, sicut est in augmento uiuentium; alio modo per solām intensionem absque omni additione, sicut est in his, quæ raræ fiunt, ut dicitur in quarto Physicorum. * ————

* Aristot. tex.63.

¶Dicendum ad maiorem, vera, pp hoc, q̧ vtrobiq; augmentum terminatur ad magnitudinem, vel molis, vel virtutis, & nō pp additionem consimilem. Ad minorem dico, distinguendo eā, quia quantitas corporalis augetur dupliciter; vno modo, vt quantitas est, & in augmento viuentium; & sic verum est, quòd augetur per additionem; quia quantitas, vt sic habet, quòd sit distinguibilis s̄m situm, vel s̄m numerum. Distinctio autem s̄m situm, & augmentatio non fit sine additione; alio modo consideratur vt forma accidentalis, & sic est distinguibilis secundùm subiectum; & sic negatur minor, immo sic habet augmentum, sicut aliæ formæ accidentales in subiecto per modum intensionis sine additione (i. nullo addito augentur, non tamen suscipit magis, & minus.)

¶Nota circa hanc secundam partem solutionis, q̧ Capreolus in secundo, dist. 18. circa finem solutionum fundat se in ista dicēs, q̧ quantitas in se, & vt præcisa ab omni quantitate discreta, potest suscipere magis, & minus, & tamen est terminus motus nō per se, sed consequitur terminum per se. s. rarefactionem. Sed illud dictū non placet, & videtur contra Philosophum in prædicamentis, vnde D.S. non habet, q̧ quantitas intendatur, sed q̧ augeatur per modum intensionis, idest nulla noua quantitate acquisita; vnde non vult, q̧ intendatur, sed quòd augeatur sine addito per accidens, sicut qualitatibus nihil additur, quando intenduntur. Vnde quantitas aeris rarefacti dicitur propriè maius extensum, quàm magis extensa. Et de hac solutione 2.2.q.24. art.5. ad primum.

Capreolus.

¶Ad secūdum dicendum, q̧ causa agens habitum, facit quidem semper aliquid in subiecto, non autem nouā formam; sed facit, q̧ subiectum perfectius participet formam præexistentem, aut quod amplius se extendat. ——

¶Dicendū ad maiorem, habitus nō augetur nisi aliquo agente; verum, q̧ non agit nouam formam, sed q̧ agit in subiectū vt formam primo introductam perfectius vt participet; & hoc s̄m Capreolum, faciendo vt habeat perfectius esse s̄m eandem formam, vel vt forma fiat perfectior in modo essendi in subiecto. Minor vera, aliquid facit, non faciendo formam post formam, sed subiectum, perficiendo secundùm formam præexistentem.

¶Ad probationem dico, q̧ calefaciens in principio facit calorem in aliquo gradu, sed cōtinuando actionem, facit eundem calorem in alio maiori gradu, qui est ipsa forma sub perfectiori modo essendi; vel facit, q̧ subiectum aliquod amplius se extendat secundùm formam præexistentem. Et hoc secundum vr̄ fieri, quando formæ augentur per additionem secundùm seipsas, ita q̧ D.S. tangat in ista solutione duos modos augmenti formarum.

¶Ad tertium dicendum, quòd id, quod nondum est album est in potentia ad formam ipsam tanquam nondum habens formam; & ideo agens causat nouam formam in subiecto; sed id, quod est minus calidum, aut album, non est in potentia ad formam, cum iam actu formā habeat, sed est in potentia ad perfectū participationis modum; & hoc consequitur per actionem agentis. ——

¶Dicendum, quòd maior negatur in solutione, quia quod non est album, est in potentia ad formam ipsam secūdùm se, sed quod est minus album, non est in potentia ad aliquam aliam albedinē, sed ad præhabitæ albedinis participationis modum. Minor vera. Sed negatur consequentia, deberet inferri; ergo fit magis album per maiorem participationis modum eiusdem formæ.

Vtrum quilibet actus augeat habitum.

AD tertium sic proceditur. Vr̄, q̧ quilibet actus augeat habitū, multiplicata enim causa multiplicatur effectus, sed actus sunt causa habituum aliquorū, vt supra dictum est; * ergo habitus augetur multiplicatis actibus.

R
4 di.12.q.2. artic.1.q.5. ad primū.
* q.51.art.2.

¶ 2 Præt. De similibus idē est iudiciū, sed oēs actus ab eodē habitu pcedētes sunt similes, vt dr̄ in 2. Eth. * ergo si aliq̄ actus augeāt habitū, quilibet actus augebit ipsum.

* Arist.c.1. & 2.

¶3 Præt. Simile augetur suo simili, sed qlibet actus est similis habitui a quo procedit; ergo qlibet act⁹ auget habitū.

¶Sed contra. Idem non est contrariorum causa, sed sicut dicitur in 2. Ethi. * aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsum, utpote cum negligenter fiunt; ergo non omnis actus habitum auget.

* Arist. c. 2.

Quærit hic vltimò de modo augmenti habituum ex parte causæ agentis, an videlicet augens habitum, augeat quolibet actu.

¶Respondeo dicendum, ꝙ similes actus similes habitus causant, ut dr̃ in 2. Ethic. * Similitudo autem, & dissimilitudo non solùm attenditur ſm qualitatem eandem, uel diuersam, sed etiam ſm eundem, uel diuersum participationis modum. Est enim dissimile non solùm nigrū albo, sed etiam minus album magis albo, nam etiam motus fit a minus albo in magis album, tanquam ex opposito in oppositum, vt dicitur 5. Physicorum. *

* Arist. c. 1. & 2.

* Aristot. tex. 52.

¶In hoc corp. D. S. probat primò vnam conclusionem rñsi. quā expressè nō ponit; sed secundò eandem explicat vna alia cōclusione, ibi. Si igitur intensio, &c. Conclusio prima rñsi. quam D. S. intendit, est ista. Nō quilibet actus procedens. s. ab habitu, vel disponit ad habitum, vel auget habitū. Probatur. Solū ille actus auget habitum, qui est similis habitui, non tm̃ in qualitate, sed etiam in modo intensionis, & participationis in subiecto; sed non oīs actus procedens ab habitu est similis in intensione habitui; igitur non omnis auget habitum. Maiorem D. S. primò probat; secundò minorem, ibi. Quia verò vsus, &c. Probatur sic maior. Similes actus causant similes habitus; ergo etiam similes in augmento, & intensione habitibus, augent habitus, vel disponunt. Tunc ibi.

¶Quia uerò usus habituū in voluntate hoīs consistit, vt ex supra dictis patet; * sicut cōtingit, ꝙ aliquis hñs habitum non utitur illo, uel etiam agit actum contrarium, ita etiam potest contingere, ꝙ vtitur habitu ſm actum non respondentem proportionabiliter intensioni habitus.

* q. 49. articu. 3. & q. 50. art. 5.

¶Minorem probat sic. Potest contingere, ꝙ habens habitū vtatur habitu ſm actum non respondentem proportionabiliter intēsioni habitus; ergo minor vera. Añs probatur, quia vsus habituum in voluntate hominis consistit; ergo sicut contingit, vt in lr̃a, &c.

¶Si igitur intensio actus proportionabiliter æquet intēsioni habitus, vel ēt superexcedat; quilibet actus, vel auget habitū, vel disponit ad augmentū ipsius, vt loquamur de augmento habituum ad similitudinē augmenti aīalis; nō enim quodlibet alimētum assumptū auget animal, sicut nec quælibet gutta cauat lapidē, sed multiplicato alimento tandē fit augmentum, ita ēt multiplicatis actibus crescit habitus. Si verò intensio actus proportionabiliter deficiat ab intensione habitus, talis actus nō disponit ad augmentum habitus, licet magis ad diminutionem ipsius. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶Hic consequenter D. S. explicat præcedentem conclusionē. s. q sint actus augentes habitū, vel q non; & ponit talē conclusionem declaratoriā. Si actus procedit a voluntate proportionabiliter habitui intensus, vel etiam superexcrescat, quilibet actus, vel auget habitum, vel disponit ad augmentum ipsius. Si verò intensio actus proportionabiliter deficiat ab intensione habitus, talis actus non disponit ad augmentum habitus, sed magis ad diminutionem ipsius (& dicit D. S. si actus sit proportionabiliter æqualiter intensus, quia intensio actus, & habitus non sunt eiusdem rationis, sed proportionabilitatis.) Probatur cōclusio ista. Maior supplet, similes actus ſm intensionis, & participationis modum, vel maiorem augent habitus; & deficientes ab intensione habituum, disponunt ad diminutionem habituum; sed actus procedens ab habitu secundùm vsum voluntatis, qñq; proportionabiliter æquatur intensioni habitus, qñq; deficit; igitur qñq; intendit, & auget, videlicet si procedit proportionabiliter, &c. quandoq; diminuit, vel disponit ad diminutionem. s. si deficiat. Maior patet a simili, quia sicut similes actus in qualitate causant similem habitum in qualitate, ita similis in intensione auget habitum in intensione, vel disponit; & pro illa maiore D. S. agit duplicem similitudinem actus, & habitus.

ARGVM. in contrarium pro prima est cōclusione responsiua.

¶Ad primum dicendū ad maiorem, multiplicata causa sufficienti, multiplicatur & effectus. & causa proportionata. Ad minorem dico, ꝙ actus sunt causa habituum, sed nō quilibet, sed solùm tūc vnus tm̃ causat habitum, qñ vincit potentiam passiuam; si autē nō vincat, & excedat passiuum, oportet actum reiterari, disponitur enī ad generationē habitus, ita actus procedens ab habitu proportionabiliter respondens, disponit ad augmentum. Vltra, ergo habitus auget multiplicatis actibus. Conceditur; sed non quibuscunq;, sed proportionabiliter æqualibus habitui præexistēti in intensione; & ex talibus multis augetur, sed non ex quolibet augetur, sed disponitur ad augmentum, ita s. ꝙ multi præcedentes disponūt, & postea vnus superueniens in virtute præcedentium auget, & singulariter si vlterior sit intensus, tunc auget. Si autem multi actus procedunt ab habitu, sed remissi, tales nec augēt, nec disponūt ad augmentū, immo ad diminutionē. De hoc exemplo, quod D. S. tangit in art. de cauatione lapidis, quod intellectum benè, cōfert ad propositum. Vide D. S. in 8 Phys. lect. 5 circa tex. comm. 23. Vnde habet inter cætera, ꝙ est in cauatione lapidis, deuenire ad aliqd quātum remotum, quod totū simul remouetur, & non pars post partē. In remotione ergo illius totius nulla guttarum præcedētium aliquid remouebat, sed disponebat tm̃ ad remotionem. Vltima autē agit in virtute omnium, remouendo id, ad cuius remotionē cætera disponebant. Et sic etiam est in motu diminutionis; non enim est necessarium, ꝙ si aliquid decrescit tm̃ in tāto tpe, ꝙ semper aliqd illius quantitatis subtractū habeatur; & sic ēt est in augmēto, hæc ille. Sic ad propositum de augmento habitus, qa actus proportionabiliter correspondens habitui præexistenti, oēs disponunt ad augmentū, sed vltimus in virtute præcedentium ipsum habitū auget, sicut guttæ præcedentes cauationē mollificant, & disponūt lapidem ad cauationem. Sic etiam est de generatione virtutis, ꝙ præcedentes actus disponunt ad eam, ita ꝙ aliquis actus causat modicam dispositionē, alius maiorē, tādem aliquis ipsam virtutem efficit, & inducit, &c.

¶Ad secundum dicendū, ꝙ minor est vera, sunt similes in specie, sed non in modo feruoris, & intensionis, sicut a Grammatica procedit qdē semp loq Grāmaticè, sed vna locutio est multo intentior, & attētior alia; quare neg. r consequētia, vt patet ex D. S. in corp. art. quia vnus potest esse remissus, alius æqualis, vel superexcedens in modo intensionis habitus; igitur vnus non auget, alius auget.

¶Dicendū ad maiorem tertij, simile augetur a simili, non tm̃ in natura, vel proportionabiliter in specie naturæ, sed proportionabiliter in æqualitate intensionis, & perfectionis. Minor negatur, ꝙ quilibet sit similis in modo intensionis, vt patuit in corp. quare negat cōsequentia. Dico autem, ꝙ actus conueniunt cū habitibus proportionabiliter in specie naturæ, nā nō sunt eiusdē speciei specialissimæ, vt cōstat, sed actus immanēs, aut est in gn̄e actionis, aut in gn̄e qualitatis; & dispositio, quæ distinguitur specificè ab habitu; tñ proportionabiliter ſm speciem actus causatur species habitus.

Quæstio Quinquagesimatertia.

De diminutione, & corruptione habituum.

Deinde cōsiderandum est de diminutione, & corruptione habituū. Et circa hoc quæruntur tria. Primò, vtrum habitus corrumpi possit. Secundò, vtrum possit diminui. Tertiò, de modo corruptionis, & diminutionis.

¶Patet ordo, quia generatio præcedit corruptionem, & augmētum diminutionem, & via perfectionis, & secundùm esse. Et primò quærit, quomodo possit habitus corrumpi, aut diminui. Secundò determinat dubium, artic. 3.

Vtrum habitus corrumpi possit.

Ad primum sic proceditur. Vr̃, ꝙ habitus corrūpi nō possit; habitus enim inest sicut natura quædā. Vnde operationes ſm habitum sunt delectabiles, sed natura non corrumpitur manente eo, cuius est natura; ergo neque habitus corrumpi potest manente subiecto.

Primo per. q. 39 art. 1. corp.

¶2 Præt. Omnis corruptio formæ, vel est per corruptionem subiecti, uel est a contrario, sicut ægritudo corrumpitur corrupto animali, vel etiam superueniēte sanitate; sed scientia, quæ est quidam habitus, nō potest corrumpi per corruptionē subiecti; quia intellectus, qui est subiectum eius, est substantia quædam, & non corrumpitur, vt dicitur in primo de Anima. * Et similiter etiam non potest corrumpi a contrario; nam species intelligibiles non sunt adinuicem contrariæ, vt dicitur in 7. Metaph. * ergo habitus scientiæ nullo modo corrūpi potest.

* Aristot. tex. 65.

* Aristot. tex. 52.

¶3 Præt. Omnis corruptio est per aliquem motum; sed habitus scientiæ, qui est in anima, non potest corrūpi per motum per se ipsius animæ, quia anima per se non mouetur; mouetur autem per accidens per motum corporis; nulla autem transmutatio corporalis vr̃ posse corrumpere species intelligibiles existentes in intellectu, cū intellectus sit per se locus specierū sine corpore; vnde ponitur, ꝙ nec per seniū, nec per mortē corrumpūtur habitus; ergo scientia corrūpi nō potest, & per cōsequēs nec habitus uirtutis, qui ēt est in aīa rationali; & sicut Philos. dicit in 1. Eth. * uirtutes sunt permanētiores disciplinis.

* Arist. c. 10.

¶Sed

¶Sed contra est, quod Philos. dicit in lib. de longitudine, & breuitate uitæ, * quòd scientiæ corruptio est obliuio, & deceptio, peccando etiam aliquis habitum uirtutis amittit, & ex contrarijs actibus uirtutis generantur, & corrumpuntur, ut dicitur in 2. Ethic. *

* Arist. c. 2.
* Arist. c. 2. & 3.

¶Hic quærit de corruptione habituum.

¶Respondeo dicẽdum, quod secundùm se dicitur aliqua forma corrumpi per contrarium suum, per accidens autem per corruptionem sui subiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus, cuius subiectum est corruptibile, & cuius causa habet contrarium, utroq; modo corrumpi poterit, sicut patet de habitibus corporalibus. s. sanitate, & ęgritudine; illi uerò habitus, quorum subiectum est incorruptibile, non possunt corrumpi per accidens.

¶D. S. distinctè respondet tam ex parte subiecti s. de multiplicibus habitibus, quàm ex parte prædicati, puta de corrumpi. Vnde ponit quinq; conclusiones partialiter responsiuas; secundam ibi. Sicut habitus, &c. tertiam ibi. Est igitur cõsiderandum, &c. quartam ibi. Aliquis verò habitus, &c. quintam ibi. Quædã verò, &c. Quo ad primam præmittit distinctionem ex parte prædicati quæstionis, quia corrumpi dicitur aliqua forma per se per contrarium suum, per accidens autem ad corruptionem subiecti, & hoc est fundamentum totius huius articuli. Vnde conclusio prima ſm illam distinctionem est ista. Habitus corporales vtroq; modo corrumpi possunt. Probatur. Subiectum eorum est corruptibile, & habent contrarium; ergo vtroque, &c. Tenet consequentia ex notabili. Antecedens de ſe notum, & patet exemplariter de sanitate, & ęgritudine. Nota tamen supra quæst. 50. art. 1. quia dicuntur habitus, vel quo ad modum, vel capiendo habitum pro prima specie, sanitas scilicet & ęgritudo. Deinde ibi.

¶Sunt tamen habitus quidam qui, & si principaliter sint in subiecto incorruptibili; secundariò tamen sunt in subiecto corruptibili, sicut habitus scientiæ, qui principaliter est quidem in intellectu possibili; secundariò autem in uiribus apprehensiuis, ut supra dictum est; * & ideo ex parte intellectus possibilis, habitus scientiæ non potest corrumpi per accidens, sed solùm ex parte inferiorum uirium sensitiuarum.

* q. 50. art. 3. ad tertium.

¶Est pro secunda conclusione tali. Habitus scientiæ non potest corrumpi per accidens quantum ad id, quod habet in intellectu possibili, sed solùm ex parte inferiorum virium.

¶Nota ex q. 50. art. 4. ad tertium. & ibidem dictis, quòd habitus scientiæ habet aliquid secundarium in viribus apprehensiuis sensitiuis. s. bonam dispositionem antecedentem, vel consequentem visum scientiæ; & talis est materiale in scientia. Et de illo loquitur secunda pars conclusionis. Probatur conclusio. Illi habitus, quorum subiectum est incorruptibile, non possunt corrumpi per accidens, sed subiectum scientiæ, quantum ad formale, est incorruptibile; quantum ad id, quod est in viribus sensitiuis, habet subiectum corruptibile; ergo, &c. Maior patet ex notabili. Minor patet, quia quantum ad principale scientiæ subiectũ est intellectus possibilis, qui est incorruptibilis. Secunda pars patet, quia vires sensitiuæ corrumpuntur cum corpore, cũ sint potentiæ totius coniuncti, & hoc D. S. tangit in principio tex. Consequenter cũ dicit.

¶Est igitur considerandum, si possunt huiusmodi habitus per se corrumpi; si igitur fuerit aliquis habitus, qui habeat aliquid contrarium, uel ex parte sua, uel ex parte suæ causæ, poterit per se corrumpi; si uerò non habet contrarium, non poterit per se corrumpi. Manifestum est autem, quòd species intelligibilis in intellectu possibili existens, non habet aliquid contrarium, neque iterum in intellectu agẽte, qui est causa eius, potest aliquid esse contrarium; vnde si aliquis habitus sit in intellectu possibili immediatè ab intellectu agente causatus, talis habitus est incorruptibilis, & per se, & per accidens; huiusmodi autem sunt habitus primorum principiorum, tam speculabilium, quàm practicorum, qui nulla obliuione, uel deceptione corrumpi possunt; sicut Philosophus dicit in 6. Ethicorum; * de prudentia, quòd non perditur per obliuionem.

* Arist. c. 5.

¶Inquirit de corruptione habituum per se ex parte causæ. Vnde est tertia conclusio responsiua quo ad primum membrum distinctionis positi in principio. Species intelligibilis, & habitus primorum principiorum non possunt corrumpi per se. Probatur conclusio. Omnis ille habitus qui habet cõtrarium, vel ex parte sua, vel ex parte causæ suæ, poterit per se corrumpi, sed speciei intelligibili, & habitui principiorum nihil est contrarium, vel in se, vel ex parte causæ; igitur sequitur conclusio. Maior ista patet ex notabili. Minor patet de specie intelligibili, & intellectu principiorum. Nam quòd secundùm se non habeant contrarium; constat, nam habitus principiorum nulla obliuione, vel deceptione corrumpi possunt, sicut neque prudentia; quòd autem non ex parte causæ, quia causa est intellectus agens, cui nihil est contrarium; quòd autem scientiæ, & opinioni non sit contrarium ex parte causæ, ostendit D. S. ibi. Aliquis verò habitus, &c.

¶Nota primò, quòd in prima operatione intellectus nulla est contrarietas, & per consequens scientia accepta pro speciebus nõ habet contrarium, & nullo modo corrumpitur, materiali autem scientiæ etiam sic acceptæ opponitur obliuio, & illa corrumpi potest. Vnde D. S. prima par. q. 89. art. 5. probat, quod scientia, ſm quòd est in intellectu, manet in anima separata, quia in ea est tñ prima operatio, quæ non habet contrariũ: similiter species intelligibilis, non habet contrarium, quia intentioni intelligibili nihil est contrarium. Vnde anima separata intelligit etiam per species hic acquisitas, & illic remanentes; quamuis Scot. in quarto, dist. 45. q. 2. velit, quod intelligat solũ per species influxas, & innitit falso fundamento s. quòd species conseruatæ, & influxæ sint eiusdem speciei; hoc D. S. ostẽdit falsum. 1. par. vbi iam. Vide solutionẽ tertij ibidẽ.

Scotus.

¶Nota secundò, quod D. S dicit hic, quòd habitus principiorum sit causatus ab intellectu agente, non obstante, quòd supra q. 51. art. 1. dixerat ipsum innatum. Ex hoc est magnum argumentum pro his, qui dicunt intellectum habituum principiorum connaturalem, & innatum. s. in sua radice propinqua, ex qua statim oritur in actu completo, cum obiectum offertur, & cum tali esse innato stat causalitas intellectus agentis super habitu ipso ſm esse completum. Sed dicerent alij, quòd talis habitus est ab eo, a quo est anima; sed quia effectus primus potest aliquo modo dici causa effectus secundarij necessariò primum præsupponentis; ideo quia habitus principiorum necessariò præsupponit ordine naturæ intellectũ agentem, ſm cuius proportionem confertur; ideo dr, quòd intellectus agens sit causa illius habitus. Et secundò dicerent, quod huiusmodi habitus quo ad actum, dependet ab intellectu agente, &c.

¶Nota tertiò, quod D. S. habet, quia speciei intelligibili non est aliquid contrarij ex parte causæ, sed habitui conclusionũ, q est scientia, est contrarium hoc modo, &c. Vbi vr satis clarè haberi, quòd species intelligibiles non sunt scientia. Sed diceret quidam, quòd esto species sint scientia, nõ tñ nisi vt ordinatæ sunt, q ordo habet contrariũ, & destruitur per ipsum; ideo & scientia formaliter, licet materialiter sit ipsæ species, q manẽt, sed non ordinatè. Alij dicerent, vt tactum est q. præced. art. 2. quod scientia nõ est species causatæ ab intellectu agente representatiuæ simplicium quidditatum. Et de illis loqtur D. S. quando dicit species non habere contrarium, sed scientia est spẽs cõplexorum, & partiales notitię conclusionũ, & hæ corrumpuntur, qa habent contrarium ex parte causę, vt deductum est. Vide etiam Sco. dist. 17. primi, & dist. 3. secundi sentẽ. q distinguit inter speciem intelligibilem, & habitum intellectualem sc ialem. Et concedit, quod de plano speciei intelligibili conueniat actiuitas super cõsideratione obiecti, sed an habitui sciali qui dicit habilitatem ad considerandum, cõueniat actiuitas, non satis determinat. Sunt autem, qui D. S. sequuntur, qui dicunt talem habilitatem nihil esse præter perfectã participationem spẽrum, &c.

Scotus.

¶Nota quartò pro intellectu huius verbi, habitus principiorum nõ possunt corrumpi per obliuionem, sicut nec prudentia. Huius fundamentum habetur 2. 2. q. 47. art. 16. quia obliuio respicit cognitionem tñ, & fit per ablationem similitudinum rerum. Dictũ est autem supra, quòd habitus principiorum sunt inclinatiui; ideo non tolluntur per obliuionem sic, quia prudentiæ perfectio venit ex affectu, & requirit rectitudinem appetitus; ideo obliuio, quæ opponitur cognitioni tñ, prudentiam nõ tollit, quamuis & obliuio impedire possit prudentiã, quæ præcipit per cognitionem, quã obliuio tollere potest; sed magis tollitur prudentia per passiones, & prauas affectiones. Est & alia ratio, qa illius virtutis intellectualis non est obliuio, cuius materia continuè præiacet homini, & suæ operationi, & circa cuius materiam continuè versamus, & talis est prudentia; ergo, &c. Deinde cum dicit.

¶Aliquis uerò habitus est in intellectu possibili ex ratione causatus. s. habitus conclusionum, qui dicitur scientia, cuius causæ dupliciter potest aliquid contrarium esse; vno modo ex parte ipsarum propositionũ, ex quibus ratio procedit; etenim enunciationi, quæ est, Bonum est bonum; contraria est ea, quæ est, Bonum nõ est bonum, ſm Philos. in 2. Periherm. * alio modo quantum ad ipsum processum rationis, prout syllogismus sophisticus opponitur syllogismo dialectico, vel demonstratiuo. Sic igitur patet, quòd per falsam rationem potest corrumpi habitus veræ opinionis, aut etiam scientiæ; vnde Philos. dicit, quòd deceptio est corruptio scientiæ, sicut supra dictum est. * Virtutum verò quędam sunt intellectuales,

* Arist. c. vlt.
* In arg. ad oppositũ.

* Arist. c. 1.

quæ sunt in ipsa ratione, ut dicitur in 6. Ethic. * de quibus est eadem ratio, quæ est de scientia, uel opinione. —

¶ Ponit quartam conclusionem partialiter responsiuam similiter quo ad membrum primum diuisionis; scienta, & opinio possunt per se corrumpi, & similiter virtutes intellectuales. s. prudentia, sapientia, &c. Probatur. Omnis ille habitus, qui habet contrarium, &c. vt sonabat maior præcedens pro tertia conclusione: sed scientiæ, & opinioni, & aliis habitibus intellectualibus est aliquid contrarium ex parte causæ dupliciter; ergo, &c. Minorem D. S ostendit clarè in littera, &c. Tunc ibi.

¶ Quædam verò sunt in parte animæ appetitiua, quæ sunt virtutes morales; & eadem ratio est de uitijs oppositis; habitus autē appetitiuæ partis causantur per hoc, ꝙ ratio nata est appetitiuam partem mouere; vnde per iudicium rationis in contrarium mouentis quocunque modo. s. siue ex ignorantia, siue ex passione, uel etiam ex electione, corrumpitur habitus uirtutis, uel uitij. ———

¶ Subiungit vltimò quintam conclusionem de alijs habitibus, quæ est, habitus virtutis, & vitij per se corrumpi possunt. Maior resumitur pro tertia conclusione assumpta. Minor, sed habitus virtutis, & vitij habent contrarium ex parte suæ causæ; igitur, &c. Minor declaratur in littera, ibi. Quia habitus appetitiuæ partis causantur per hoc, quòd ratio nata est partem appetitiuam mouere; sed ratio, quæ prius mouet in vnā partem (s. virtutis) potest postea in contrarium mouere (s. vitium) propter ignorantiam, vel passionem, aut ex electione, & malitia: ergo conclusio vera.

¶ Et nota, quamuis causa virtutis (s. ratio) in se non habeat cōtrarium, ipsa tamen potest appetitum contrario, & diuerso modo mouere: & ratio bene mouens est contraria sibiipsi, vt est vitiosè mouens. Et hoc modo habet virtus per se cōtrariū ex parte causæ.

¶ Ex his omnibus patet formalis responsio ad quæsitum, quòd quidam habitus sunt omnino corruptibiles, aliqui sunt omnino incorruptibiles, aliqui verò sunt vno modo corruptibiles. Prima pars patet per primam conclusionem de habitibus corporalibus. Secunda pars patet etiam conclusione secunda, & prima parte tertiæ. Tertia pars patet ex secunda parte tertiæ conclusionis, & quarta conclusione, vt patet intuenti de scientia, quæ corrumpitur vno modo, scilicet per contrarium causæ; similiter de virtute, scientia autem non corrumpitur ad corruptionem subiecti, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmatiuum quartæ conclusionis simul, & quintæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 7. Ethic. * habitus similitudinem habet naturæ, deficit tamen ab ipsa; & ideo cum natura rei nullo modo remoueatur ab ipsa, habitus difficilè remouetur. ———

* Arist. c. 10.

¶ Dicendum ad maiorem, illud, sicut, dicit similitudinem, non equalitatem, similitudo autem non est omnino perfecta; quare sicut natura est omnino irremouibilis, ita habitus difficulter remouetur. Et est similitudo in alio; quia sicut id, quod procedit a natura, est delectabile, ita quod est ex habitu. Item sicut natura operatur eodem modo vt in pluribus, ita habitus singulariter appetitiuus. Vnde possibile est, quòd id quod est contra naturam in se, est delectabile propter habitum, vt patuit supra q. 31. art. 7. Negatur autem consequentia, vt patuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd & si speciebus intelligibilibus non sit aliquid contrarium, enunciationibus tamen, & processui rationis potest aliquid esse contrarium, ut dictum est. * ———

* In corpore.

¶ Dicendum ad minorem. Ad primam partem dico, ꝙ scientia quantum ad essentiam, & quantum ad principale, non corrumpitur, quantum ad corruptionem subiecti; tamen quo ad secundarium, & materiale corrumpitur; intellectus autem non est subiectum huius secundi, sed primi. Negatur autem secunda pars, quòd scientia non corrumpatur a contrario.

¶ Ad probationē concedo, quòd species intelligibiles non sunt contrariæ, tamen vni propositioni est alia contraria, & iterum vni processui, & actui rationis, est alius contrarius in tertia operatione rationis; scientia enim non est species intelligibiles demonstrationi præuiæ, sed vel qualitas inclinans ad assensum conclusionis, vel species complexa representans talem compositionem extremorum conclusionis. Potest igitur fieri, vt cum iam teneam triangulum habere tres æquales duobus rectis, per syllogismum falsigraphum inducar, quòd postea teneam oppositum; & tunc prior notitia perit, quæ representabat complexionem, & vnionem trianguli, & trium equalium, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ scientia nō remouetur per motum corporalem quātum ad ipsam radicem habitus, sed solùm quantum ad impedimentum actus, inquantū intellectus indiget in suo actu uiribus sensitiuis, quibus impedimentum affertur per corporalem transmutationem; sed per intelligibilem motum rationis potest corrumpi habitus [d] sciētiæ, etiam quantum ad ipsam radicē habitus, & similiter etiam potest corrumpi habitus uirtutis; tamen ꝙ dr̄ uirtutes esse permanentiores disciplinis, intelligendum est non ex parte subiecti, uel causæ, sed ex parte actus; nam uirtutum usus est continuus per totam uitam, non autem usus disciplinarum. ———

Dub. 7.

¶ Dicendum, ꝙ maior vera, extendendo motum etiam ad actū rationis. Ad minorem, negatur de motu rationis, quòd per eum non possit corrumpi scientia, & quòd nō per se conueniat animæ; sed verum, ꝙ motus corporalis, & alternatiuus non conuenit per se animæ, vt patuit supra q. 22. art. 1. Et verū est, quòd scientia non corrumpitur per motum, & transmutationem corporalem, quantum ad principale, & formale scientiæ, tamen quantum ad secundarium. Vltra, nulla autem transmutatio, &c. Verum, transmutatio corporis non corrumpit species intelligibiles, corrumpit tamen habilitatem conuertendi se ad phantasmata, quæ est in sensibus interioribus, præsertim cogitatiua. Et preterea species intelligibiles non sunt scientia, vt patuit; igitur, &c. Negatur consequentia: igitur scientia non corrumpitur, non corrumpitur quidem quantum ad subiectum, tamen a contrario, &c. Negatur etiam, quòd virtus non corrumpatur, præsertim quæ est in vi sensitiua, & rationali per participationem. Est enim in anima rationali principaliter, sed non totaliter; sed non omnis in vi rationali per essentiam, sed per participationem; & non est simpliciter verum, quòd virtus moralis, quæ est in appetitu sensitiuo, sit permanentior quo ad subiectum, vel causam, quia subiectum corrūpitur; & iterum habet contrarium ex parte causæ, quod non habet omnis habitus intellectualis, sed ex parte vsus, &c.

Utrum habitus possit diminui.

T

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd habitus diminui non possit, habitus enim est quædā qualitas, & forma simplex; simplex autem, aut totum habetur, aut totum amittitur; ergo habitus etsi corrumpi possit, diminui non potest.

¶ 2 Præt. Omne quod conuenit accidenti, conuenit eidem ratione sui subiecti, habitus autem secundùm seipsum non intēditur, & remittitur; alioquin sequeretur, quod aliqua species de suis indiuiduis prædicaretur secundùm magis, & minus; si igitur secundùm participationem subiecti diminui possit; sequeretur, quòd aliquid accidat habitui proprium, quod non sit commune ei & subiecto; cuicunq; autem formæ conuenit aliquid proprium præter suum subiectum, illa forma est separabilis, ut dicitur in primo de Ani. * sequitur ergo, ꝙ habitus sit forma separabilis, quod est impossibile.

* Arist. tex. 13.

¶ 3 Præt. Ratio, & natura habitus, sicut & cuiuslibet accidentis consistit in concretione ad subiectum, vnde & quodlibet accidens definitur per suum subiectum; si igitur habitus secundùm seipsum non intenditur, neque remittitur, neque etiam secundùm concretionem sui ad subiectū diminui poterit, & ita nullo modo diminuetur.

¶ Sed cōtra est, ꝙ cōtraria nata sunt fieri circa idē, augmentum autem, & diminutio sunt contraria, cum igitur habitus possit augeri; videtur, ꝙ etiam possit diminui.

¶ Hic quærit de diminutione, an conueniat habitui.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ habitus dupliciter diminuuntur, sicut & augentur, vt ex supra dictis patet. * —

* q. 52. art. 1.

¶ D. S. primò ponit conclusionem responsiuam; secundò vnam aliam conclusionem declaratoriam, ibi. Et sicut ex, &c. Conclusio prima responsiua est; habitus dupliciter diminuitur. s. & ex parte radicationis, & participationis in subiecto, & secundùm seipsum. Probatur. Habitus dupliciter augetur; ergo dupliciter minuitur. Antecedens patet q. 52. art. 1. Tenet consequentia per argumentum in contrariū, quia tot modis potest vnum contrariū fieri circa subiectum, quot reliquum; supposito ꝙ ambo conuenire possint. Augetur autem dupliciter. s. secūdùm participationem subiecti, & s̄m seipsum, aliquis saltem habitus: & ergo dicit D. S. habitus indiffinitè, non omnis, vt patuit, &c. Deinde cum dicit.

¶ Et sicut ex eadem causa augentur, ex qua generātur, ita ex eadem causa diminuuntur, ex qua corrumpuntur; nam diminutio habitus est quædam uia ad corruptionem, sicut è conuerso generatio habitus est quoddam fundamentum augmenti ipsius. ———

¶ Declarat

¶Declarat præcedentem conclusionem tali conclusione. Habitus ex eadem causa diminuuntur, ex qua corrumpuntur, ita l. q, sicut actus contrarij causæ ipsius habitus corrumpunt habitum, ita etiam diminuunt; & quãdo habitus corrũpitur per multos actus, tunc illi qui præcedunt, totalem corruptionem diminuunt, sed quando habitus per vnum actum corrumpitur, tunc talis corrumpit, & nõ diminuit. Et intelligit D. S. de habitu, qui potest diminui, sicut & virtus, & opinio, & huiusmodi, qui etiam successiuè generãtur, sic etiam successiuè corrumpuntur per diminutionem. Probatur, habitus ex eadem causa augentur, ex quo generantur; ergo etiam ex eadem causa diminuuntur, ex qua corrumpuntur. Antecedens patuit q. 3. artic. 2. statim post primam conclusionem, sicut quod introducit calorem, etiam intendit eum. Consequentia probatur, quia sicut generatio habitus est quoddam fundamentum augmenti ipsius, ita diminutio est via, & fundamentum corruptionis; ergo sicut quod generat, auget, ita quod corrumpit, diminuit, intelligendo quando est diminuibilis, & quòd diminuit per actus præcedentes actum corruptiuum, vel corrumpentem.

¶Et confirmatur conclusio responsiua prima arg. in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd habitus secundùm se cõsideratus, est forma simplex, & secundùm hoc non accidit ei diminutio; sed secundùm diuersum modum participandi, qui prouenit ex indeterminatione potentiæ ipsius participantis, quæ scilicet diuersimodè potest unam formam participare, uel quæ potest ad plura, uel ad pauciora extendi.

¶Dicendum, quòd circa maiorem est difficultas. Dico ergo ad eam, vt videtur post mentem D. S. primò. Habitus aliquis est simplex secundùm se, ita quòd non habet partes quascunque, vt sunt species intelligibiles, & virtutes morales; sed non sunt simplices, quia videlicet vno indiuisibili modo insint, immo varijs modis a subiecto participari possunt. Secundò dico, quòd habitus aliquis, puta intellectualis, vt est scientia, est simplex per negationem partium quantitatiuarum, & per negationem compositionis, materiæ, & formæ; sed non est simplex, ita quòd non habeat partes constitutiuas alicuius totius habentes ordinem inter se causalem. Et vlterius dico, quòd scientia non est simplex quo ad modum essendi in subiecto, ita quòd vno modo participetur. Ista omnia possunt haberi ex quæst. 52. Ad minorem dico, quòd simplex primo modo. s. per negationem cuiuscunque partis habetur totum secundùm se, sed non semper totaliter quo ad modum essendi in subiecto; vnde species intelligibilis, quamuis simplex sit, potest tamen magis, & minus intẽdi; & ergo potest diminui, non auferendo partem, & partem; sed diminuendo modum, & modum. Secundò dico, quòd simplex (vt est scientia) habetur totum secundùm essentiam, & formalem rationem considerandi (a qua habet vnitatem) & cathegoreumaticè; si autem intelligitur totum syncathegoreumaticè, & secundùm omnes partes, secundùm quas secundùm se extendi potest, & quæ possunt sibi addi; negatur minor, nam fieri posset, vt aliquis habens scientiam vnam, ex syllogismo falsigrapho malè sentiret, immo dimitteret notitias veras, & partiales aliquarum conclusionum, & alias teneret. Constat, quòd talis scientia minueretur per partes, & non tota amitteretur; vnde minueretur, & tamen non totaliter corrumperetur. De modo autem diminutionis, qui est per defectum participationis non est difficultas, quin minuatur successiuè, & non corrumpatur.

¶Et nota verbum D. S. quia in principio solutionis dicit, q habitus secundùm se consideratus fit forma simplex, & sic ei non accidit diminutio (s. q aliquid de eo, quod dat speciem, minuatur) quia secundùm simplex habet speciem, sed illi simplicitati quam secundùm se habet aliquando, non repugnat habere partes, quæ omnes continentur sub vno simplici specificante, & præsertim quia habitus non solùm potest dici totalis scientia, sed etiam partialis notitia. Vide infra ad secundum in fine, quod notaui; & quod hoc stet cum D. S patet, quia in fine solutionis D. S. dicit, q subiectum secundùm formam secundùm se simplicem, potest ad plura extendi, quæ extensio, iuxta dicta D. S. in q. 52. art. 2. in corp. & ad secundum, necessariò attẽditur penes additionem partis, & partis; stat ergo, vt videtur simplicitas habitus alicuius totius propter vnitatem specificam formalis rationis, & propter negationem compositionis quantitatiuæ, & materialis, cum pluralitate partium, & partialium notitiarum, quæ omnes faciunt vnam simplicem scientiam, & habitum modo dicto; & quælibet in se est simplex per negationem cuiuslibet partis, & quælibet sufficit ad hoc, vt tota scientia habeatur, esto non totaliter secundùm se. Non enim video quomodo subiectum secũdùm habitum extendatur ex illa extensione, qua habitus ſm se augetur, nisi per additionem.

¶Ad secundum dicendum, q ratio illa procederet, si ipsa essentia habitus nullo modo diminueretur, hoc autẽ nõ ponimus, sed q quædam diminutio essentiæ habitus non habet principium ab habitu, sed a participante.

¶Dicendum ad maiorem primò. Omne quod conuenit, &c. cõuenit ratione subiecti, vel sicut per id, quod est ratio per quam, vel ratio sine qua non. Et dico, q diminutio, & augmentum ſm participationem conuenit habitui, & accidenti per subiectum, sicut per rationem per quã; sed diminutio, vel augmentum ſm se. s. per additionem, conuenit habitui per subiectum, sicut per rationem sine qua non, sicut dr̃ 2 de An. q albedo est visibilis per se, & ſm ppriã rationem, tamen subiectum est sine quo nõ vr̃, vel est visibilis, &c.

¶Ad minorem dico, q quidam ſm se augentur; ita q id, quod pertinet ad speciem habitus est id, ſm quod fit augmentum, sed vt minor sonat, distinguitur, q habitus ſm se non intenditur, vel remittitur; si intelligitur, q ipsa essentia habitus in se non intendatur; negatur, immo D S. 2. 2. q. 24. art. 4. ad tertium. ponit expressè, q charitas essentialiter augeatur (hoc est) intendatur in subiecto. Vnde dicit D. S. augetur ergo essentialiter, non quidem ita quòd esse incipiat, vel desinat in subiecto, sicut obiectio procedebat; sed ita quòd magis, ac magis in subiecto esse incipiat. Vide in de Virtutibus in communi, artic. 11. ad tertium. Si autem intelligitur minor, quòd habitus ſm se, &c. ita quòd essentia, & ratio habitus non sit ratio intensionis, & ratio per quam. Concedo, quia participatio subiecti est ratio intensionis, & remissionis etiã essentiæ. Si autem loqueretur de augmento alicuius habitus, quod fit per additionem. Dico, quòd per essentiam augetur, & essentia est ratio per quam, sed subiectum sine qua non. Vltra. Alioquin, &c. Negatur, quòd si primo modo per essentiam augetur, quòd species inæqualiter diceretur, quia essentia ſm se non variatur, sed ſm esse in subiecto, nec ſm gradus specificos, & essentiales, sed tãtùm modales; sed benè sequitur, quòd vnum subiectum habeat maiorem formæ essentiam, quàm aliud; sed illa diuersitas non est ex aliquo principio specifico, sed ex participatione subiecti. Prædicatur autem species ſm rationem quidditatiuam, secundùm quam non habet inæqualitatem, sed ex subiecto, quare nec ſm magis, & minus. Si autem loquimur de augmento, quod per se conuenit formæ. Dico ex supradictis, q manet vna species pp vnitatem termini, nec prædicatur inæqualiter ſm esse specificũ, quia in omni scientia quantumcunq; parua saluatur species; nec nomẽ talis habitus est impositum perfectissimæ scientiæ tm̃, sed omni notitiæ sub tali ratione; ideo quamuis vnus sit maior alio (numero distincto) est tamen vna species, sicut D. S. dixit de Sanitate, q. 52. artic. 1. in corp. vnde in eadem specie est maior, & minor habitus; sed non dicitur magis illa species de vno inferiori essentialiter, quàm de alio; quia ab eadem habent eandem speciem, idem autem non est inæquale, &c. Vltra. Si igitur, &c. Negatur sequela, quia participatio subiecti non est quid proprium formæ, immo oritur ex subiecto, quare quod sequitur, non valet.

¶Nota, quòd videtur D. S. prima parte. q. 42. artic. 1 ad primum. clarè dicere, quòd forma intendatur ſm essentiam, & primò, vt patet intuenti, quare nõ debet videri alienum Thomistæ dicere formam per essentiam augeri, quamuis aliqui de via D. S. horreant hoc dictum; videtur tamen, quòd lege bene perspecta oporteat dicere, quòd essentia in subiecto augeatur, & non tantùm esse. Vnde dicit D. S. 2. 2. supra. quidam dixerunt, charitatem non augeri ſm suam essentiam, sed solùm ſm radicationem in subiecto, vel ſm feruorem, sed hi propriam vocem ignorauerunt, cum enim accidens sit cuius esse est inesse, vnde nihil est aliud ipsam ſm essentiam augeri, quàm eam magis inesse subiecto, quod est magis eam radicari in subiecto; hæc ille. Quæ quidem verba aliqui trahunt, & mirabiliter exponunt, sed non possunt, nisi peruertendo sententiam, & intentionem D. S. exponere, vt nõ habeatur formã per essentiam augeri. In prima parte autem vbi iam dicit. Alia est quantitas virtutis, quæ attẽditur ſm perfectionem alicuius naturę, vel formæ, quæ quidẽ quãtitas designatur ſm q dr̃ aliquid magis, vel minus calidũ, inquantũ est perfectius, vel minus perfectũ in caliditate; hm̃õi autem quantitas virtualis, attenditur primò quidem in radice. i. in ipsa perfectione formæ, vel naturæ; & sic dr̃ magnitudo spiritualis, sicut dr̃ magnus calor pp suam intensionem, & perfectionem; secundò autem attenditur quantitas virtualis in effectibus formæ, &c. vbi clarè ponit formam ſm se intendi, & augeri, & deinde etiam secundùm esse. Quare ex omnibus istis concluditur, iuxta mentem D. S. in locis iam dictis, & hic in solutione esse formam, quæ intenditur, secundùm essentiam, & esse augeri.

¶Nota quoque circa hæc, q Herueus concorditer loquitur in primo Sententiarum, dist. 17. q. 4 Vnde dicit, non semper gradus in essentia variat speciem, sed tantùm quando illi gradus accipiũtur ſm absolutam rationem, sicut differentiæ specificæ important gradus; Et dicit idem, q negare gradus in essentia alicuius formæ, & ponere gradus in eius magnitudine est contradicere, nam magnitudo vniuscuiusq; formæ est essentialiter ipsa forma, excepta magnitudine, quæ conuenit qualitatibus per accidens per quantitatem, inquantum sunt quantæ per accidens. Magnitudo enim quantitatis est eius essentia, magnitudo virtutis est ipsa virtus, magnitudo charitatis est ipsa charitas. Vide multa ibidem, & q. 5. de illa materia. Ponit igitur Herueus gradus in essentia formæ non solum in esse, & non in essentia, siue distinguantur, siue non esse, & essentia, sed sunt gradus modales, & non specifici, & vr̃ habere mul-

Thomistæ.

Herueus.

Herueus.

multum fauo..m in illa auctoritate secunda secundæ, & rationes suæ sunt fortissimæ in q.4.dist.17. Et dicit inter cætera, illud verbū sex principiorum, intelligitur quantum ad hoc, ꝙ forma nō est subiectum motus, vel mutationis, non autem quin ſm eam fiat motus, & variatio, vt Herueus ibidem, sicut & quodlib.2.q.13. solùm in hoc deficere a mente S. Doct. quòd ponit intensionem fieri per additionem partium, tamen non signabilium, vt ipse declarat.

Herueus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ quocunq; modo significet accidens, habet dependentiam ad subiectum ſm suam rationem, aliter tamen, & aliter. Nam accidens significatum in abstracto, importat habitudinem ad subiectum, quæ incipit ab accidente, & terminatur ad subiectum; nā albedo dr̄, qua aliquid est album; & ideo in definitione accidentis abstracti non ponitur subiectum quasi prima pars definitionis, quæ est genus, sed quasi secunda, quæ est differentia; dicimus enim, ꝙ simitas est curuitas nasi; sed in concretis incipit habitudo a subiecto, & terminatur ad accidens; dr̄ enim album, quod habet albedinem, pp̄ quod in definitione huiusmodi accidentis ponitur subiectum tanquam genus, quod est prima pars definitionis; dicimus enim, ꝙ simum est nasus curuus; sic igitur id, quod conuenit accidentibus ex parte subiecti, non autem ex ipsa ratione accidentis, non attribuitur accidenti in abstracto, sed in concreto; & huiusmodi intensio, & remissio est in quibusdam accidentibus; vnde albedo non dicitur magis, & minus, sed album; & eadem ratio est in habitibus, & aliis qualitatibus, nisi quòd quidam habitus augentur, uel diminuuntur per quandam additionem, ut ex supra dictis patet. *

*q.52 ar.2.

¶Dicendum ad assumptum. Verum est, tamen accidens in abstracto aliter importat habitudinem ad subiectum, aliter in concreto, vt D. S. declarat in solutione, & ideo id quod conuenit accidenti ex parte subiecti, nō attribuitur accidenti in abstracto, quia subiectum non ponitur tanquam principale in eius definitione, sed in obliquo; sed id quod conuenit accidenti ratione subiecti, attribuitur sibi in concreto, quia concretum dicit habitudinē, quæ incipit a subiecto, & subiectum ponitur in eius definitione in recto. Vltra. Vnde, &c. Verum, quodlibet accidens definitur per subiectum, tamen aliter in abstracto, aliter in concreto. Vltra. Si igitur, &c. Negatur consequentia, quia intendi, & remitti conuenit accidenti ex parte subiecti, & per consequens attribuitur sibi in concreto, in quo principaliter importat subiectum, non in abstracto, & secundùm se, prout præscinditur ab inexistentia subiecti, & a modo essendi in subiecto secundùm rationem, & modum intelligendi; licet enim in prima operatione accidens non possit intelligi sine subiecto, vt specificās est, tn̄ intelligit sine inexistētia subiecti, & per consequens id quod tm̄ conuenit, vt inexistit actu non attribuitur in abstracto; & hęc solutio vera est de habitu, vt intenditur, & remittitur ex participatione subiecti; & de illis, quæ tantùm isto modo intenduntur, & augentur, sed de habitu, qui augetur secundùm se per additionē, ibi secus est; & de illis non est locutus D.S. quia (vt patuit q 52. art 2.) tales etiam in abracto augentur, & secundùm se ad sensum dictum ad secundum immediatè, ideo tales dicuntur augeri, & maiores in abstracto; sed secus de augmento ratione participationis, quod conuenit tantùm ratione subiecti. Et hoc notat D.S. in fine solutionis, ibi. Nisi ꝙ quidam habitus augentur, vel diminuuntur per quandam additionem (supple vel substractionem) & in talibus supple (secus est) quia etiam in abstracto augentur, non dico intenduntur, &c.

Vtrum habitus corrumpatur, aut diminuatur per solam cessationem ab opere.

V 3.2.q.24.ar.10. Et 1. dist.17.q.2. art.3. corp. *q.49.ar.2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ habitus nō corrumpatur, aut diminuatur per solam cessationem ab opere. Habitus enim permanentiores sunt, quam passibiles qualitates, vt ex supra dictis apparet; * sed passibiles qualitates non corrumpuntur, neque diminuuntur per cessationem ab actu; non enim albedo diminuitur, si visum non immutet, neque calor, si non calefaciat; ergo neque habitus diminuuntur, uel corrumpuntur per cessationem ab actu.

¶2 Præt. Corruptio, & diminutio sunt quædam mutationes, sed nihil mutatur absq; aliqua causa mouente; cum igitur cessatio ab actu nō importet aliquam causam mouentem; non videtur, quòd per cessationem ab actu possit esse diminutio, uel corruptio habitus.

¶3 Præt. Habitus scientiæ, & virtutis sunt in anima intellectiua, quæ est supra tempus, ea uerò quæ sunt supra tempus, non corrumpuntur, neque diminuuntur per temporis diuturnitatem; ergo neq; huiusmodi habitus corrumpuntur, vel diminuuntur per temporis diuturnitatem, si diu aliquis absq; exercitio permaneat.

¶Sed contra est, quod Philosophus in libro de longitudine, & breuitate uitæ dicit, * quòd corruptio scientiæ non solùm est deceptio, sed etiam obliuio, & etiam in 8. Ethic. * dicitur, quòd multas amicitias in appellatione dissoluit, & eadem ratione alij habitus virtutum per cessationem ab actu diminuuntur, uel tolluntur.

* Arist.c.2.
* Arist.c.5.

¶Hic quærit vltimò, de quo posset esse dubium, an corrumperet, vel diminueret habitum.

¶Respondeo dicēdum, ꝙ sicut dr̄ in 8. Phys. * aliquid potest esse mouens dupliciter; vno modo per se, quod s. mouet secundùm rationem propriæ formæ, sicut ignis calefacit; alio modo per accidens, sicut id quod remouet prohibens.

* Arist. tex.27.

¶D. S. primò notat vnam distinctionem, secundùm cuius secundum membrum verificat secundò quæsitum affirmatiuè vna conclusione responsiua, ibi. Et hoc modo, &c. Distinctio est, quòd dupliciter aliquid est mouens, & causa respectu alterius, scilicet per se, quod videlicet mouet secundùm rationem propriæ formæ, sicut ignis calefacit per calorem suum, ita quòd ipse habet principium illius effectus, & influit in effectum, & per se facit, alio modo per accidens, idest per aliud, quia non in se facit, sed remouet prohibens, & impediens facere, quo remoto, tunc aliud causat illum effectum, vt patet 8. physicorum.

¶Et hoc modo cessatio ab actu causat corruptionem, uel diminutionem habituum, inquantum scilicet remouetur actus, qui prohibeat causas corrumpentes, uel diminuentes habitum.

¶Hic subiungit conclusionem responsiuam quo ad secundum membrum, talem. Cessatio ab actu est causa corruptionis, & diminutionis habitus secundo modo accepti. Hanc conclusionem primò probat communi dicto; secundò specialiter, ibi. Dictum est enim, &c. Arguitur primò sic. Cessatio remouet actum, qui prohibet causas corrumpentes, vel diminuentes habitum; ergo est causa secundo modo per accidens. s. corruptionis, &c. vt dicit conclusio. Tenet consequentia ex notabili, quia illa est causa per accidens. Illa probatio generalis est; sed nescitur, an cessatio ab actu corrumpat omnem habitum per accidens, ideo D. S. magis explicat illam probationem, & particularius probat illam conclusionem, explicando etiam antecedens primæ rationis, de quibus habitibus intelligat. Cum dicit.

¶Dictum est enim, * ꝙ habitus per se corrumpuntur, vel diminuuntur ex cōtrario agente; vnde quorumcunq; habituum contraria subcrescunt per temporis tractum, quæ oportet subtrahi per actum ab habitu præcedentē, huiusmodi habitus diminuūtur, uel etiam tolluntur totaliter per diuturnam cessationem ab actu, ut patet etiam in scientia, & uirtute.

* Art. per eodem.

¶Arguitur secundò pro cōclusione. Quorumcunq; habituum contraria subcrescunt per temporis tractum (quæ contraria actus procedens ab habitu subtrahebat, & prohibebat) ille habitus per cessationem ab actu diuturnam diminuuntur, & tandem totaliter tolluntur, sed contraria habitus intellectualis alicuius. s. scientiæ, & virtutis per temporis tractum increscunt, quæ per actus subtrahebantur; igitur per cessationem ab actu tales habitus corrumpūtur. Primò ponit, & probat maiorem; secundò minorem, ibi. Manifestum est, &c. Maior ergo probatur, quia habitus per se corrumpuntur, vel diminuuntur ex cōtrario agente; ergo sequitur maior, ꝙ illud, per quod talia cōtraria increscunt, & quod tollit prohibēs illa contraria, ꝙ hoc per accidens, & ex consequenti sit causa corruptionis per accidens, & ratione alicuius ablati per ipsum, quo ablato sequitur corrumpens. Deinde cum dicit.

¶Manifestū est enim, ꝙ habitus virtutis moralis facit hoīem promptum ad eligēdum medium in operationibus, & passionibus; cum autem aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderādas passiones, vel operationes ꝓprias, necesse est, ꝙ proueniant multæ passiones, & operationes præter modum virtutis ex inclinatione appetitus sensitiui, & aliorum, quæ exterius mouent, unde corrumpitur uirtus, uel diminuitur per cessationem ab actu.

¶Probat

¶ Probat minorem supradictam, & primò probat de habitibus moralibus, secundò de intellectualibus, ibi. Similiter etiam, &c. Quo ad primum arguitur sic ex littera. Habitus virtutis moralis facit hominem promptum ad eligendum medium in operationibus, & passionibus, sed tamen aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderandum, &c. vt in littera, igitur minor vera quo ad habitus morales, & virtutes. Deinde ibi.

¶ Similiter etiam ex parte habituum intellectualium secundùm quos est homo promptus ad rectè iudicandum de imaginatis; cum igitur homo cessat ab vsu intellectualis habitus, insurgunt imaginationes extraneæ, & quandoque ad contrarium ducentes, ita quòd nisi per frequentem vsum intellectualis habitus quodammodo succidantur vel comprimantur, redditur homo minus aptus ad rectè iudicandum, & quandoque totaliter disponitur ad cõtrarium, & sic per cessationẽ ab actu diminuitur, vel etiam corrumpitur intellectualis habitus.

¶ Corroborat eandem minorem quo ad habitus intellectuales, & arguitur sic ex littera. Secundum habitus talis homo est promptus ad rectè iudicandum de imaginatis, sed cũ cessat ab vsu, &c. vt in littera, igitur &c. Ex istis potest trahi corollarium, quòd non quilibet habitus corrumpitur per cessationem ab actu. Patet, quia solùm illi quorum contraria increscunt per cessationem ab actu qui prohibebat, sed non omnes habent contraria, vt patuit art. 1. vt species intelligibilis, & habitus principiorum, & hoc intelligo de synderesi quãtum ad lumen habituale, quia sic non tollitur nec per cessationem, nec per actum quemcumque; potest tamen tolli actus synderesis in particulari iudicio per passionẽ quæ absorbet vniversale iudicium vt ad particularem actum applicari non possit, vt patebit infra q. 77. art. 2. Extinguitur igitur secundùm quid tantùm, & de his in de Veritate. Materia. 16. ar. 3.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ita etiam calor per cessationem à calefaciendo corrumperetur si per hoc incresceret frigidum quod est calidi corruptiuum.

¶ Dicendum ad minorem. Nego eam, si per cessationẽ ab actu contrarium illarum passibilium qualitatum increscat. Benè volo, ꝙ albedo non corrumpitur, quia non immutat visum, sed si per cessationẽ ab actu immutationis increscat, qđ inducit nigredinẽ, tunc corrumpitur albedo, sic conseruatur in quibusdam, quia morantur in locis frigidis; si autẽ cessant se cõseruare in loco frigido, & vmbroso, ita ꝙ sol possit accedere, & remoueatur prohibẽs causam nigredinis inducetur contrariũ, & corrũpetur nigredo, similiter per cessationem à calefactione ignis increscit frigus in aquã, quia calefactio ignis prohibebat frigus, cum ergo cessat calefacere ingreditur contrarium, & sic in proposito vt patuit in cor.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cessatio ab actu est mouens ad corruptionem vel diminutionem sicut remouens prohibens, vt dictum est. * In cor. ar.

¶ Dicendum, quòd maior vera, presertim de corruptione, quòd est mutatio tantùm. Diminutio autem potest esse motus propriè dictus cum est ſm qualitatem sensibilem. Minor negatur, cum igitur cessatio ab actu non importet aliquam causam, immo vt ostẽsum est est causa remouẽs actũ qui prohibebat corrumpens cõtrariũ, & per consequens corruptionem vel diminutionem, vt patuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pars intellectiua animæ secũdùm se est supra tempus, sed pars sensitiua subiacet tempori, & ideo per temporis cursum transmutatur quantum ad passiones appetitiuæ partis, & etiam quantum ad vires apprehensiuas, vnde Philosophus dicit in 4. Physicorum. * quòd tempus est causa obliuionis.

* Arist. tex. 117. & 118.

¶ Dicendum, quòd maior vera, quòd est supra tempus secundũ partem intellectiuam secundùm se, & in prima operatione, tamẽ ex ea parte qua se conuertit ad phantasmata compositioni, & diuisioni intellectus adiungitur tempus. Et secundò intellectus est supra tempus secundùm se, quod est numerus motus corporalium rerum, sed ipsa pluralitas specierum intellectualium causat vicissitudinem quandam intelligibilium operationum, & hanc vicissitudinem vocat August. 8. super Genesim, tempus. Ista habentur ex D. S. prima parte q. 85. ar. 5. ad secũdum. Dicitur igitur breuiter ad maiorem, quòd intellectus secundùm primam operationem, vnã videlicet est supra tempus, tamen multæ operationes constituunt tempus discretum, quod & in Angelis ponitur; sed intellectus ratione sensuum quibus vtitur, non est supra tempus etiam nostrũ, & ratione passionum ex quibus scientia, & virtus dependent. Ad minorem, ea quæ sunt supra tempus, & in se, & in sua causa non corrumpuntur per diuturnitatem temporis, si autem per diuturnitatem temporis increscat contrarium corrumpens per remotionem prohibentis, negatur, quòd talia non corrumpantur ex tẽpore, & sic est in proposito, vt patuit in cor. &c. D. S. respondet ad maiorem, ex tempore increscunt passiones in appetitu sensitiuo, & sic immutatio in sensibus, & ex consequenti in intellectu, vnde supra dictum fuit, ꝙ obliuio opponitur materiali scientiæ quę obliuio ex tempore inducitur, & sic scientia corrumpitur: & est fundamentum huius materiæ, quia intellectus requirit sensum benè dispositum qui per cessationem ab actu indisponitur, & ita intellectus ligatur, & quandoque accipit cõtrariam æstimationem.

¶ Nota, quòd in intellectu nostro est multiplex vicissitudo, prima est in receptione actus primi, secunda est secundum actum secundum. Et illa duplex, vna quia plures actus post seinuicem, & illa successio non mensuratur tempore nostro, sed alia est successio eiusdem actus secundùm quòd concurrit sensus, & talis mensuratur tempore propriè dicto. Vide de materia huius solutionis in de Veritate. Materia 8. art. 14. ad duodecimum.

Quæstio Quinquagesimaquarta.

De distinctione habituum.

X

DEinde considerandum est de distinctione habituum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum multi habitus possint esse in vna potentia. Secũdò, vtrum habitus distinguantur secundùm obiecta. Tertiò, vtrum habitus distinguantur secundùm bonum, & malum. Quartò, vtrum vnus habitus ex multis habitibus constituatur.

¶ Quia ratio entis prior est ratione vnius, & aliquid, ideo D. S. prius determinat de substantia, & entitate atque subiecto, & causa habituum, antequam de eorum distinctione. Et in præsenti quæstione duo facit principaliter, primò ostẽdit quomodo, & per quæ distinguuntur, secundò determinat quoddam incidens in art. 4. qa autem habitus potest tripliciter considerari. s. per comparationem ad subiectũ in quo est. Et secundò ad obiectũ circa quod est, & tertiò per comparationẽ ad finẽ ad quem disponit, ideo sunt tres ar. Primus ostendit quomodo distinguantur ex parte subiecti, secũdò quomodo ex parte obiecti, tertiò quomodo ex parte finis.

Vtrum multi habitus possint esse in vna potentia.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non possint esse multi habitus in vna potẽtia. Eorum enim quæ secundùm idẽ distinguũtur multiplicato vno multiplicatur, & aliud; sed secundùm idem potentiæ, & habitus distinguuntur, scilicet secundùm actus, & obiecta; similiter ergo multiplicantur, non ergo possunt esse multi habitus in vna potentia.

2. 2. q. 47. ar. 5. co. Et 3. d. 33 q. 1. art. 1. q. 1. cor. & d. st. 35. q. 2. art. 3. q. 2. ad 1. & Ver. q. 15. arti 2 ad 11. Et vir. q. 1. art. 10. ad 4.

¶ 2 Præt. Potentia est virtus quædam simplex, sed in vno subiecto simplici non potest esse diuersitas accidentium, quia subiectum est causa accidentis, ab vno autem simplici non videtur procedere nisi vnum, ergo in vna potentia non possunt esse multi habitus.

¶ 3 Præterea. Sicut corpus formatur per figuram, ita potentia formatur per habitum; sed vnũ corpus non põt simul formari diuersis figuris, ergo neq; vna potentia potest simul formari diuersis habitibus, non ergo plures habitus possunt simul esse in una potentia.

¶ Sed contra est, quòd intellectus est vna potentia, in qua tamen sunt diuersarum scientiarum habitus.

¶ Quærit hic primò, an semper necessariò distinguãtur ex parte subiecti immediati, quod est potentia.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est. * habitus sunt dispositiones quædam alicuius in potentia existentis ad aliquid, siue ad naturam siue ad operationem vel finem naturæ.

* q. 49. ar. 4.

¶ D. S. primò resumit vnam distinctionem supra habitam bimembrem, secundò ponit duas conclusiones responsiuas ei correspondentes, primam ibi. Et de illis quidem, &c. secundam ibi. Si verò loquamur, &c. Resumuntur ergo ex supradictis q. 49. arti. 4. quòd aliqui sunt habitus, qui important ordinem ad naturã, quidam ad operationem.

¶ Et de illis quidem habitibus qui sunt dispositiones ad naturam, manifestum est, quòd possunt plures esse in vno subiecto, eo quòd vnius subiecti possunt diuersimodè partes accipi, secũdùm quarum dispositionem habitus dicuntur.

¶ Hic

¶ Hic ponit conclusionem primam responsiuam iuxta primũ membrum, talem. Plures habitus qui sunt dispositiones ad naturam possunt esse in vno subiecto, scilicet totali principali. Hanc conclusionem probat simplici consequentia ponens primò antecedens, secundò idem declarans, ibi. Sicut si accipiantur, &c. Probatur sic conclusio. Vnius subiecti possunt accipi diuersimodè partes sm quarum dispositionem sunt diuersi habitus in eodem subiecto, ergo possunt esse plures habitus, vel magis dispositiones, in eodem. Tenet consequentia, quia dispositiones diuersæ partiũ diuersarum sunt distinctæ, & tamen sicut partes sunt vnius totius, ita & dispositiones diuersæ. Deinde cum dicit.

Conclusio prima.

¶ Sicut si accipiantur humani corporis partes humores, prout disponuntur secundùm naturam humanam, est habitus vel dispositio sanitatis. Si verò accipiãtur partes similes, ut nerui, & ossa, & carnes, earum dispositio in ordine ad naturã est fortitudo aut macies. Si verò accipiantur mẽbra, vt manus, & pes, & huiusmodi, earũ dispositio naturæ conueniens, est pulchritudo, & sic sunt plures [d] habitus, vel dispositiones in eodem.

Dub. 205.

¶ Declarat antecedens, sicut si accipiantur partes in homine, quattuor humores, prout disponuntur conuenienter ad naturam, est sanitas, si verò accipiantur partes similes, & homogeneæ quæ omnes sunt actu partes, & animatæ, saltem anima vegetatiua vt ossa, licet secundùm D. S. 7. Physicorum, lectio. 4. tex. com. 13, ossa & pili non sunt animata anima sensitiua sicut oculus, & manus, & caro in actu, sic dispositio secundùm naturam est fortitudo aut macies. Et habet D. S. 5. Metaphy. quòd robustum dicit habitum operatiuum; de macie supra dictum est, quia importat agilitatem ad motum, & operationem. Si verò accipiuntur partes organicæ, sic sumitur habitus qui est pulchritudo; patet igitur, quòd antecedens est verum, &c. Circa dicta in declaratione primæ conclusionis latet difficultas non parua in hoc verbo quod D. S dicit. Sicut si accipiantur humani corporis partes humores, &c. Est namque super hoc opinio diuersa, an videlicet humores sint actu partes, & animati. Sed in hac re non oportet dubitare Thomistã, quin sanguis colera, &c. sint partes actu hominis, vt hic D. S dicit, & alibi clarè, scilicet in 2. dist. 30. q. 2. & clarius in 4 dist. 44. q. 1 arti. 2. vbi habet, quòd perficiantur ab anima rationali secundùm infimum gradum, vegetatiuum videlicet; sicut enim elementa sunt actu partes vniuersi, imperfectæ tamen, & nihilominus est materia mixtorum, & in potentia ad perfectiorem formam, sic & humores illi nutrimentales sunt partes imperfectæ humani corporis, & sunt in potentia, & via ad animam rationalem perfectius habẽdam, quia sub perfectiori gradu, nam cum per certas alterationes, de quibus D S. in 4. supra in carnem, & humidum radicale cõuertuntur, participant animam sub altiori gradu; radicale enim dicitur totum, quod habet animam secundùm perfectum gradum. Nutrimentale verò humidum habet animam vt vegetatiua est, sicut & vngues & crines, vt ex D. S. haberi potest. Nec obstat verbum quod D. S. habet prima parte q. 119. ar. 1. ad tertium, scilicet sed humidum nutrimentale est, quod nondum peruenit ad perfectè suscipiendum naturam speciei, sed est in via ad hoc, sicut est sanguis, & alij huiusmodi hæc ille, quia non dicit, quòd sanguis non participet naturam speciei, sed quòd non perfectè participat, alioquin sibi cõtradiceret in 4. est ergo sanguis de veritate naturę humanę, & animatus anima intellectiua secundùm gradum vegetatiuum, sed nõ habet animam perfectè, quia iuxta principia D. S. plures sunt gradus, & latitudo in modo habẽdi eandem animam secundùm diuersas partes eiusdẽ corporis, vt etiã potest constare ex D. S. supra in 7. physi. Et hæc nota, quia plures in hac re fiunt contentiones.

An humores sint animati.

¶ Si verò loquamur de habitibus qui sunt dispositiones ad opera, quæ propriè pertinent ad potentias, sic etiã contingit vnius potentiæ esse habitus plures; cuius ratio est, quia subiectum habitus est potentia passiua, vt supra dictum est.* potentia enim actiua tantùm non est alicuius habitus subiectum, vt ex supra dictis patet.*

** q. 51. ar. 2.*
** q. 51. ar. 2.*

¶ Hæc est secunda conclusio responsiua expressius, & loquitur de potẽtia operatiua; plures habitus operatiui possunt esse in vna potentia, plures videlicet specie non genere quasi generalissimo loquendo de genere obiectali, quia scilicet habitus cognitiuus, & appetitiuus non possunt esse in vna potentia, sed plures cognitiui possunt esse in vna potentia. Pro illa conclusione probanda primò adducit præsuppositum, secundò subiungit rationem pro conclusione, ibi. Potentia autem passiua, &c. Supponit, ergo D. S. ex dictis, quòd habitus est tantùm potentiæ passiuę, & non actiuæ tantùm, vt patuit q. 51. art. 2. Tunc ibi.

Conclusio secunda.

¶ Potentia autem passiua comparatur ad actum determinatum vnius speciei, sicut materia ad formam, eo quòd sicut materia determinatur ad vnam formam per vnum agens, ita etiam potentia passiua à ratione vnius obiecti actiui determinatur ad vnum actum secundùm speciem; vnde sicut plura obiecta possunt mouere vnam potentiam passiuam, ita vna potentia pasiua potest esse subiectum diuersorum actuũ, vel perfectionum sm speciem; habitus autem sunt quædam qualitates aut formæ inhærentes potentiæ, quibus inclinatur potentia ad determinationem actus secundùm speciem, vnde ad vnam potentiam possunt plures habitus pertinere, sicut & plures actus specie differentes.

¶ Subiungit probationem præcedentis conclusionis ex supposito, & arguitur sic post Doctorem. Potentia passiua à ratione, scilicet specifica, vnius obiecti actiui determinatur ad vnum actum, secũdùm speciem (suppletur) sed a pluribus obiectis mouetur ad plures actus, & perfectiones secundùm speciem; sed habitus sunt tales perfectiones determinantes potentias ad actus eis inexistentes, & vna potentia potest moueri à diuersis obiectis; igitur in vna potentia possunt esse diuersi habitus causati à distinctis obiectis, specie, contentis tamen sub vna ratione generica obiectali, sicut diuersæ scientiæ respiciunt diuersa obiecta contenta sub ratione obiecti intellectus, sed sub rationibus particularibus considerandi, & cognoscendi. Antecedens probatur a simili, quia sicut se habet natura ad vnum agens, sic potentia passiua ad vnum obiectum; sed natura per vnum agens recipit determinatum actum vnius speciei, a diuersis agentibus diuersos actus diuersarum specierum; igitur sic est de obiecto, quòd ab vno causatur vnus habitus, ab alio alius. Est tamen differentia extra litteram, quòd materia non capit actu formas plures simul, quia sunt actus perfecti, & essentiales, dantes esse simpliciter materiæ, & respiciunt eandem potentiam; habitus autem sunt actus accidentales secundùm quid incompleti vt tangetur ad tertium.

¶ Et confirmatur illa secunda conclusio argumento in cõtrariũ:

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut in rebus naturalibus diuersitas specierum est secundùm formam, diuersitatis autem generum est secundùm materiam, vt dicitur in 5. Metaph.* ea enim sunt diuersa genere quorum est materia diuersa; ita etiam diuersitas obiectorum secundùm genus facit distinctionem potentiarum, vnde Philosophus dicit in 6. Ethi.* quòd ad ea quæ sunt genere altera, sunt etiam animæ particulæ aliæ; diuersitas verò obiectorum secundùm speciem facit diuersitatem actuum secundùm speciem, & per consequens habituũ. Quæcunque autem sunt diuersa genere, sunt etiam specie diuersa, sed non conuertitur; & ideo diuersarum potentiarum sunt diuersi actus specie, & diuersi habitus, non autem oportet, quòd diuersi habitus sint diuersarũ potentiarum, sed possunt esse plures vnius; & sicut sunt genera generum, & species specierum, ita etiam contingit esse diuersas species habituum, & potentiarum.

** Arist. tex. 16. & 35.*
** Arist. c. 1.*
Dub. 206.

¶ Dicendum ad maiorem. Eorum quæ secundùm idem, eodem modo acceptum, est eadem ratio multiplicationis. Negatur autẽ sic minor. Et ad probationem dicitur, quòd potentia diuersificatur ex distinctione obiectorum generica, habitus autem secundùm distinctionem specificã; sicut & in naturalibus genus sumitur a materia, & species à forma, ita potentia quæ est quoddam confusum & indeterminatum dicitur a generali ratione, habitus autẽ, quia est determinatior dicitur à speciali.

¶ Sed nota, quòd potentiæ distinguũtur à generali ratione immutandi, & se habendi ad obiectum, sicut est alius modus tendẽdi in rem vt in se est, & recipiendi rem intra se; quare appetitus, & potentia cognitiua distinguuntur genere potentiarum secundùm distincta obiecta secundùm diuersas rationes immutandi, & se habendi ad obiecta, habitus verò distinguuntur in eadem potentia non secundũ rationes immutandi, sed per speciales modos se habendi ad obiecta, quæ habent eundem modum immutandi potẽtiam, sicut omnes scientiæ sunt de vero in quod tenditur secũdùm quòd est in intellectu, sed diuersæ sunt de diuersis secũdùm diuersas rationes; vnde quando dicuntur scientiæ distingui genericè. 6. Metaphy. intelligitur de genere scibili, & secũdùm diuersas rationes considerandi obiecta contenta tamen sub vno genere, & obiecto potentiæ; sed scientia, & habitus moralis distinguuntur non genere scibili, sed genere etiam obiectali potentiarũ; & sicut in logicis sunt genera subalterna, & generalissima, ita in habitibus; sicut mathematica est genus subalternum, & continet sub se species, similiter philosophia naturalis, & tamen sunt sub genere quasi generalissimo. s. sub philosophia reali, ita est de potentijs, sicut appetitus sensitiuus est quoddã genus, & continetur sub cõmuniori genere, scilicet sub appetitiuo, & illa notat D. S. in solutione.

¶ Nota circa id, quod habetur in principio solutionis, scilicet quòd genus sumitur à materia, quia substantiæ sensibiles distinguuntur genere per materiam vt habet aliquod esse confusum, & vnum addit aliquem gradum ad aliud. Accidentia autem distin-

guuntur genere per materiam, non quidem primā, sed capiendo materiā pro receptiua substantia cuius diuersi modi sunt ipsa accidentia, vel ſm alium modum dicendi sumitur genus à tota essentia, vt habet rationem perfectibilis, tanquam à re formaliter significata seu denominata ab ipsa. A materia verò tanquam à radice sui formalis significati. Radix enim potentialitatis in rebus sensibilibus est materia, ideo id, quod sumitur à toto vt est formaliter perfectibile, dicitur à materia sumi, differentia autem sumitur à tota essentia secundùm vlteriorem perfectionem tanquàm à re formaliter significata seu denominata ab ipsa. A forma autem vt à radice formalis significati; quia radix actualitatis, & perfectionis est à forma, ideo quod conuenit toti, vt actuale est, dicitur sumi à forma, scilicet originaliter. Secus est in substantijs immaterialibus vbi genus non solùm formaliter sumitur à tota essentia immo & radicaliter. Quod autem communiter dicitur quòd, genus non sumitur à materia, & differentia non à forma in rebus corporalibus, intelligitur vt iam dictum, scilicet immediatè, & tāquā ab eo, quod est immediatum denominatum per intentionē secundā. De istis habet D.S. aliquid in de spiritualibus creaturis. ar. 1. ad 24. & De hoc videbitur prima parte q. 3. art. 5.

¶ Ad secundum dicendū, quòd potentia, & si sit quidem simplex secundùm essentiam, est tamen multiplex virtute, secundùm quòd ad multos actus specie differentes se extendit, & ideo nihil prohibet in vna potentia esse multos habitus specie differentes.

¶ Dicendum ad maiorem, potentia est simplex in essentia per negationem compositionis ex his, sed non per negationem cuiuscunque compositionis, & est multiplex in operando. Minor negatur, quia in simplici essentia possunt esse multa accidentia, sed forma omnino simplex in esse, & operari, & quæ est suum esse, illa non potest esse subiectum accidentium. Vltra dico, quòd subiectum est quidem semper causa materialis accidētium, sed nō semper effectiua nisi sint naturalia, & tunc est quasi effectiua, sicut in Angelis quasi causa effectiua specierum largè loquendo. Vltra, ab vno simplici, &c. Negatur ista, immo à simplici in natura, tamen virtuoso, & actuali possunt plura procedere, & de hoc prima parte q. 47. ar. 1. Et ita ab vna potentia possunt procedere multi actus respectu plurium obiectorum, & per consequens multi habitus loquendo de acquisitis, & potest Deus multos infundere; Ab vno quidem agente per naturam non procedit nisi vnum, sed ab agente intellectuali possunt procedere plura, ideo in potentijs quæ mouentur à ratione, & voluntate sunt plures habitus, non autem in potentia purè naturali, vt supra patuit; & tñ ab vna natura pura nō procedūt plura scilicet opposita, possunt tñ procedere multa subordinata non opposita; cum enim dicitur natura determinata ad vnum, accipitur vnum non vt distinguitur contra multa, sed contra opposita, ad quæ se habet potentia rationalis vt sic, &c.

¶ Et nota, quòd potētia scilicet rationalis aliquo modo est multiplex virtute, id est virtus habens se ad multa idest opposita etiā, & principium agendi diuersa concurrente obiecto, & non dicitur secundùm se multiplex virtute, quasi habens in se distincta, sed q̄a vna existens in multa, & opposita etiam potest quo ad operari, licet sit vnum quid in essentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus formatur per figuram sicut per propriam terminationem, habitus autem non est terminatio potentiæ, sed est dispositio ad actum sicut ad vltimum terminum, & ideo non possunt esse vnius potentiæ simul plures actus, nisi fortè secundùm quòd vnus comprehēditur sub alio; sicut nec vnius corporis plures figuræ, nisi secundùm quòd vna est in in alia, sicut trigonum in tetragono; non enim potest intellectus simul multa actu intelligere, potest tamē simul habitu multa scire.

Dub. 50.

¶ Dicendum. Maior negatur, quia figura est terminus completus & actualis ipsius corporis quanti vt sic. Habitus autem non est terminus completus, & actus ipsius potentiæ, sed medius inter potentiam, & actum perfectum. Minor est vera, quia figuræ sunt termini actuales, & respiciunt eandem potentiam; modo impossibile est vnam potentiam terminari per diuersos actus completos simul. Sed negatur consequentia, quia habitus non est actus completus potentiæ, sed incompletus, & tales possunt simul esse in subiecto etiam respicientes vnam potentiam. Secus est de actu secūdo nisi huiusmodi actus sint subordinati, vt cognitio principiorū, & conclusionum, vel nisi vnum contineatur virtualiter in alio, sicut trigonum in tetragono. De materia istius solutionis, & argumenti longum esset disputare, sed vide fundamētum eius in D.S. in de Veri. Mate. 8. ar. 14 ibi prosequitur rem istam ex intentione, videbitur prima parte q. 85. arti 4. Et q. 12. articulo 10.

¶ Nota, quòd D.S. non intelligitur quin plures species possint simul informare intellectum secundùm inesse, sed quòd non possint esse actu in esse intelligibili per modum plurium, & non subordinatorum, vnde Angeli essentia, & species intelligibiles asini, sunt quidem plura secundùm esse reale, sed non secundùm esse intelligibile, quia subordinata sunt; quare species intelligibilis potest considerari in ratione entis, & in genere intelligibili, primò actu insunt quando informant, & sic possunt plures simul inesse, sed in genere intelligibili actu insunt, quando actu repræsentant obiectum, & intellectum vt intelligens est, informant; vnde plures species nō possunt simul perficere modo intelligibili, vt vult D.S. prima parte, sed possunt multi habitus inesse secundùm quòd res sunt, hoc est actu informare, sed illa informatio secundùm esse naturæ, est incompletū esse illarum specierū, & sic vult D.S. hic; quare non est oppositio hic, & in prima parte, cum. s. hic admittat plures habitus simul in vna potētia, sed prima parte negat plures species esse simul in actu, quia hic loquitur de actu in esse naturæ. Alibi in esse intelligibili per modum plurium.

¶ Nota, quòd Scotus in primo dist. 3. q. 6. ad tertium deficit. Putans D.S. propter oppositionem specierum ponere esse non posse actu completo simul in vno intellectu; hoc autem nō est, sed propter vnigenceitatem ponit hic impossibile, quia videlicet omnes sunt vnius generis, & ordinis, pro hoc statu, impossibile est autem vnum indiuisibile perfici simul à pluribus formis, & terminis cōpletis eiusdem ordinis, vt patet intuenti. D.S. in prima parte vbi supra ad secundum. Summariè igitur possunt esse plures species intelligibiles in vna potentia secundùm esse naturæ, & informationem, & inhærentiam vt hic dicit D.S. sed non potest pluribus per modum plurium simul vti intelligendo per plures, ita q̄ non pñt simul esse in actu in esse intelligibili, licet in esse reali simul esse possint, vnde informare vt Durandus assumit est esse actu secundum esse naturæ, sed non esse actu in esse intelligibili, nisi quādo intellectus per eam patitur, vt intellectus est, respiciendo obiectū, vt obiectum specificat intellectum actu.

Scotus. Durandus.

¶ Nota etiam, quòd Scotus ibidem reprehendit exemplum, & & similitudinem de figura, & specie intelligibili in actu, quia species intelligibiles sunt formæ simplices; sed similitudo stat in hoc quod est terminare; nam species intelligibilis in actu terminat intellectum, ita quòd plures per modum plurium nō possunt simul actuare intellectū, & sunt species intelligibiles quo ad hoc similes figuris, quo ad terminare, licet non conueniant quantum ad esse extensum, &c. De hoc prima parte q. 12. ar. 10. in cor.

Scotus.

Vtrum habitus distinguantur secundùm obiecta.

Y

Infra ar. 3. co. & q. 60. ar. 1. cor. & q 63. art. 4. cor. Et 5. Eth. Lec 1. fi. Et 2. de anima lec. 16. fin.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd habitus non distinguantur secundùm obiecta. Contraria enim sunt specie differentia, sed idem habitus scientiæ est contrariorum, sicut medicina sani, & ægri; non ergo ſm obiecta specie differentia habitus distinguuntur.

¶ 2 Præterea. Diuersæ scientiæ sunt diuersi habitus, sed idem scibile pertinet ad diuersas scientias, sicut terram esse rotundam demonstrat naturalis, & Astrologus, vt dicitur in 2. Physicorum. * ergo habitus non distinguuntur secundùm obiecta.

* Aristot. tex. 17.

¶ 3 Præterea. Eiusdem actus est idem obiectum, sed idem actus potest pertinere ad diuersos habitus virtutū, si ad diuersos fines referatur; sicut dare pecuniam alicui si sit propter Deum pertinet ad charitatē, si verò propter debitū soluendū pertinet ad iustitiā, ergo etiā idē obiectū potest ad diuersos habitus pertinere; non ergo est diuersitas habituum secundùm diuersitatem obiectorum.

¶ Sed contra, actus differunt specie secundùm diuersitatem obiectorum, vt supra dictū est. * sed habitus sunt dispositiones quædam ad actus; & ergo etiā habitus distinguuntur secundùm diuersa obiecta.

* q. 1. art. 3. & q. 18.

¶ Quærit hic de distinctione ex parte obiectorum.

¶ Respondeo dicendum, quòd habitus, & est forma quædam, & est habitus, potest ergo distinctio habituum secundùm speciem attendi, aut secundùm communem modum, quo formæ specie distinguuntur, aut secundùm proprium modum distinctionis habituum.

Dub. 691.

¶ D.S. primò declarat titulum quæstionis vna distinctione, qui potest dupliciter intelligi. Secundò respondet quo ad illum duplicem intellectum quæsiti, ibi. Distinguuntur siquidem, &c. Notat ergo D.S. in principio, quòd habitus possunt distingui specie, & secundùm modū quo formæ distinguuntur, & proprietates naturales, & quo habitus distinguuntur vt sic. Et ratio est, quia habitus est quædam forma, & est talis forma, scilicet habitus; modo aliquid potest competere alicui secūdùm rationem communem, quod non conuenit sibi secundùm rationem propriam, & ècōtra.

¶ Sed

¶ Sed illud dictum calumniat Scotus in prima quæstione primi sententiarum, quia impossibile est aliqua esse distincta in ratione superioris, & esse indistincta in ratione inferioris; ergo impossibile est esse aliqua distincta in ratione formæ, & non esse distincta in ratione habituum. Sed Scotus non apprehendit mentē dicti huius, quia non vult D. S. quòd aliqua sint distincta in ratione superioris, & non in ratione inferioris; sed vult, quòd habitus possunt distingui secundùm modum distinctionis formarum, & secundùm modum proprium habitibus. Et non est idem dicere, ista sunt indistincta in rōne habitus, & ista non distinguuntur sm proprium modum distinctionis habituum, sicut animæ duæ rationales sunt distinctæ formæ, sed non distinguuntur secundùm proprium modum distinctionis formarum, sed per materias diuersas, & non per principia formalia intrinseca. Similiter duæ quantitates cęli, & corporis corruptibilis, scilicet duæ lineæ, sunt distinctæ formæ, sed non distinguuntur per modum distinctionis formarū, sed per subiecta, &c. Aliud exemplum ponit Capreolus in primi prologo q. 1 in fine. De visu hominis, & asini, qui distinguuntur specie, non secundùm proprium modum distinctionis sensuum. s ratione obiecti, sed vt proprietates, & formæ naturales p principia actiua. Simile est de intellectu Angelico, & animæ rationalis. Vnde sicut arguens deficit in alio proposito arguendo; sunt formæ & differunt, ergo differunt formaliter, sic in proposito non valet. Est forma distincta, & habitus distinctus, ergo distinguuntur vt forma, vel vt habitus; pōt enim id, quod est habitus distinctus, distingui eo modo quo forma, & eo modo quo habitus, &c.

Scotus nō apprehendit D. S.

¶ Nota habitus, & potentiæ, & actus sunt media inter purè absoluta, & purè respectiua, quia includunt absolutum per essentiā ordinatum, & commensuratum alteri; & ideo absoluta à termino correlatiuo, sed nō à termino obiectiuo, & finali: respectus enim talis est transcendens multa genera, & ergo habitus necessariò distinguitur per actum, & obiectū, sicut per id ex natura ordinatur. Vnde actus distinguunt potentias non vt sunt effectus, & potētia & habitus principia, sed vt fines i quos naturaliter ordināt; actus enim adæquatus est finis potentiæ, vt patet 2. Physicorum, de hoc supra quæst. prima articulo 3.

¶ Distinguuntur siquidem formæ adinuicem secundùm diuersa principia actiua, eo quòd omne agens facit simile secundùm speciem.

¶ Hic consequenter D. S. respondet secundum distinctum intellectum quæsiti tali conclusione; habitus vt forma, id est quando distinguitur modo quo distinguuntur formæ, & effectus absoluti distinguitur secundùm principia actiua, habitus verò vt dispositio ad naturam distinguitur per naturam, habitus verò vt dispositio ad operationem distinguitur per obiecta formaliter. Circa hāc cōclusionem primò probat primam eius partem. Secundò secundā, & tertiā simul, ibi. Habitus aūt, &c. Tertiò subiungit ipsam conclusionem, ibi. Sic igitur, &c. Pro prima ergo parte conclusionis arguitur sic, Omne agens agit sibi simile, præsertim quo ad principium actiuum, & rationem agendi; ergo sm distinctioné agētium in rationibus agendi, & principijs actiuis distinguuntur formæ. Tenet consequentia, quia si quodlibet agens agit sibi simile in ratione agendi, sequitur quòd si sunt diuersa, & diuersi effectus, & si simile agit simile; ergo diuersum agit diuersum.

¶ Circa istam partem oportet notare, quòd formæ, & effectus non distinguuntur nec identificantur ex principio actiuo vniuersalissimo, quia sicut patuit q. 51. arti. 4. Deus potest producere effectum similem effectui creaturæ sine ipsa creatura, & inde est, quòd oculus vel visus cæci nati, quem Deus contulit fuit eiusdem speciei cū visu naturaliter pducto. Et similiter patet de sciētia Adæ; quare Paulus Burgensis in quadam additione super Lucam 2. capitulo, non videtur benè accepisse D. S. vbi vult defendere, quòd quia sm D. S. hic, habitus distinguitur secundùm principia actiua, ideo sciētia Christi sit alterius rationis, videlicet infusa, à nostra acquisita. Hæc enim non est ratio distinctionis scientiæ Christi à nostra, sed qa infusa fuit sub alio lumine, scilicet hierarchico, & respectu altioris obiecti. Replicator quoque ibidem D. S. non intellexit, putat enim quòd D. S. distinguat solùm propter infusum, & acquisitū quod non est, vt patuit supra vbi iam. Distinguuntur, ergo formæ secundùm principia actiua propinqua, & quasi formalia, & penes illa principia præcisa, quæ ita constituunt vnum effectum, & nō alium, & per hoc excluditur primum principium, quòd omnia in vna virtute continet quātumcumque diuersa. Similiter cęlum, qđ generat animalia ex putrefactione eiusdem speciei cum animalibus ex semine genitis. Excluditur etiam per hoc principiū actiuū voluntarium ex quo etiam actus non distinguitur specie, quia est de se indeterminatum, vt patet. 9. Meta. phy. tex. commen. 10. Sed solùm secundùm principia actiua naturalia distinguuntur actus naturales, sed actus voluntarij ex suis actiuis principijs non distinguuntur, vt patet infra q. 72. ar. 3. vbi vide de hac materia; sed quādo effectus sunt commensurati, & adæquati principijs actiuis, tūc distinguuntur penes principia, sic in demōstratione, principia sunt immediata, & formalia, ideo scientiæ penes ipsa distinguuntur, vt patet ad secundum. Concordant Albertistæ, qui posuit potētias sensitiuas animalium distinctorum specificè, specie distingui non vt potentiæ sunt, sed vt proprietates naturales, quia oportet, quòd prædicata secundi modi per se respondeant prædicatis primi modi, quæ sunt diuersa i animalibus specie distinctis, & prædicata secundi modi, quæ sunt potentiæ animæ, &c. Et hoc vult probatio, quia simile generat simile. Quando ergo secundùm diuersa agit principia, oportet quòd sit alius effectus, sed nō sequitur si est vnū principium, ergo vnus effectus, nisi sit vnum in substantia, & virtute, ita quòd sit virtus respectu illius, & non alterius. Requiritur igitur, quòd sit principium propinquum adæquatum, & ex tali distinguuntur effectus.

Paulus burgen.

[illegible]

Albertistæ.

¶ Et nota semper, quòd distinguuntur effectus naturales penes principia actiua adæquata, & præcisa, quia aliquando similis effectus in specie fit ab vno agente naturali, & agente intellectuali. Sicut dicimus, q similia opera fiunt ab Angelis cum operibus quibusdam quæ fiunt ab anima. Non tamen, quòd vtrobiq; sint opera vitæ, sed similes effectus in specie, vt patet prima parte q. 51. sed diuersæ potentiæ animalium specie distinctorum habent diuersa principia actiua naturalia adæquata præcisa. Et per hoc excludūtur multæ instantiæ. Sanitas enim vna causatur a diuersis sanatiuis in esse naturæ, tamen vt conueniunt in vna qualitate vel conditione, quare nullū est causa pręcisa, & adęquata, &c. Deinde cū dicit.

¶ Habitus autem importat ordinem ad aliquid; omnia autem quæ dicuntur secundùm ordinem ad aliquid distinguuntur secundùm distinctionem eorum ad quæ dicuntur. Est autem habitus dispositio quædam ad duo ordinata, scilicet ad naturam, & operationem consequētem naturam.

¶ Probat secundam, & tertiam partes conclusionis simul sic, omnia quæ ordinantur vel important ordinem ad aliquid distinguuntur secundum ea ad quæ ordinantur (scilicet sicut ad commensurata, & propria) sed habitus vt sic est dispositio ordinata ad naturam, & ad operationem consequentem naturam, quæ distinguitur per obiecta; ergo & habitus, &c. Tunc ibi.

¶ Sic igitur secundùm tria habitus specie distinguuntur, vno quidem modo secundùm principia actiua taliū dispositionum. Alio verò modo secundùm naturā. Tertiò verò modo secundùm obiecta specie differentia, vt per sequentia explicabitur.

¶ Subiungit ipsam conclusionem, vt patet, & iste partes magis explicabūtur per sequentia. Vnde sanitas, & infirmitas distinguūtur per contrarium modum se habendi ad naturam. Virtus autem humana, & heroica, & scientia nostra, & Christi infusa, quia disponebant ad operationem altioris naturæ vel inferioris, distinguuntur specie. De distinctione penes obiecta clarum est de habitibus qui sunt eiusdem principij actiui, & effectiui, sicut de scientijs in vno intellectu, illæ tamen habent idem principium actiuū, disponunt etiam ad operationem vnius naturæ, scilicet secundùm proportionem intellectus agentis; sed quia sunt de distinctis obiectis specificātibus, ideo sunt diuersæ. Patet ergo, quòd possunt illę rationes distinguendi ab inuicem separari, ita quod illa quæ sunt diuersi habitus, sunt etiam diuersæ formæ, & ècontra; in eodem tamen possunt diuersificari per principium distinctiuum habituum vt sic, & non per principium distinctiuum formarum, vt sic, sicut iam patet de scientia. Illa etiam tertia pars potest probari per argumentum in contrarium. Ex isto argumento arguitur sic pro tertia parte conclusionis. Habitus sunt quędam dispositiones ad actus, sed actus distinguuntur secundùm diuersitatem obiectorum, ergo & habitus; ac si argueretur. Quicquid distinguit distinguens, distinguit & distinctum, sed obiecta distinguunt actus distinguentes habitus, ergo & habitus ipsos obiecta distinguunt, licet & aliunde etiam distinguantur. Habitus enim operatiui distinguuntur penes obiecta, & penes naturam inquantum disponunt ad operationem naturæ, sed habitus essendi distinguūtur penes naturam, & non penes obiecta; & non debet intelligi hoc q omnes habitus possint sm ista tria simul distingui, sed intelligitur reddendo singula singulis, ita quòd habitus essendi distinguuntur penes naturam, operatiui penes naturam mediante operatione, & penes principia, habitus enim ordinati ad naturam principaliter non videntur penes principia actiua saltem remota distingui, sicut sanitas a quocunque inducatur in homine est sanitas eadem in specie, eo quòd natura est principale sanans quæ est eadē, non sic de principijs scientiæ. Sed habitus discōuenientes, vt ægritudines multiplicantur secundùm causas, vt patet infra q. 82. ar. 2. quia possent diuersæ partes diuersimodè indisponi, sed non dicitur sanitas nisi omnia sint sana, &c. Circa materiam huius articuli, & circa solutionem primi nota, quòd Scotus in 2. dist. 25. in solut. secundi contra hæc dicta inuehitur parum tribuens auctoritati Philosophi dicenti potentias per obiecta distingui, similiter habitus, & actus. Dicit enim sic (referens primò dicta D. S. cum dicitur, potentiæ distinguuntur per obiecta, dicitur quòd duplex est obiectum formale scilicet & materiale. Formale est adæquatum potē-

Scotus

tiæ, vt color visui. Materiale, quod non est adæquatum; vt albedo. Sed non video quin albedo sit obiectum visus, ita formale sicut color; si enim nullus esset intellectus abstrahens hoc vniuersale, quod est color, oculus bouis videret album, & nigrum; immo color vt quid commune abstractum non videtur, sed hoc album, & hoc nigrum quorum neutrum est obiectum visui. Hæc ille. Vide & reliqua quia vult, quòd propositio illa, scilicet distinctio obiectorum facit distinctionem potentiarum solùm vera est in potentijs organicis. Sed deficit Scotus primò quia non distinguit inter rationem mouendi, & terminandi actum potentiæ, & inter terminum quæ plurimum differunt. Cōmune enim potest esse ratio mouendi potentiam sensitiuam adæquatā, sed singulare est terminus, sicut supra dictum fuit de odio, quòd semper terminatur ad singulare, sed ratio odij potest esse aliquid commune communiter inuētum in multis. Et mirum est quomodo albedinem dicat obiectum formale visus cum ipsa ablata nihilominus fiat visio, & maneat visibile, vide D. S. prima parte q. 77. ar. 3. ad secundum, quia si potentia aliqua respicit vnum contrarium sicut obiectum, scilicet adæquatum, oporteret quòd aliud contrarium ad aliam potentiam pertineret, quia videlicet prima non attingeret ipsum sm naturā positiuam, sed solùm sm priuationem alterius annexam. Potest tñ vnus habitus esse vnius contrarij per se, hoc est principaliter, & alterius secundariò, non tñ est alicuius determinatè, sicut adæquati obiecti. Et per hoc patet intellectus Philosophi. 10. Metaphy. Vbi dicit quòd scientia est per se vnius contrarij, & tñ etiam alterius, sed non vult, quòd sit alicuius sicut obiecti adæquati, &c. Terminat igitur hoc album visum, sed ratio terminandi adæquata non est albedo sed color. Deficit secundò, quia non aduertit, quia aliud est dicere color communis, & color communiter vel in communi, quæ plurimum differunt, illa enim falsa est, vt ipse benè probat. Visus est coloris communis vel vniuersalis, quia sonat quòd visus tendat vt in terminum adæquatum, in colorem vt substat vniuersalitati, quod est impossibile, quia potentia organica non potest tendere in vniuersale, sed hoc est propriū intellectus. Dicere autem visus est coloris vniuersaliter in communi verum est, quia visus non est determinatus ad illum vel illum colorem videndum determinatè, sed potest quemcunq; oblatum videre. Vnde ratio terminandi visum non est aliquid proprium illi, sed aliquid communiter in omni colore repertum, & color ipse communiter repertus. Quare stat firmiter, quòd potentiæ distinguitur per obiectum adæquatum, & quòd albedo non est formale obiectum visus vt Scotus dicit, quia nō est ratio terminandi adæquatè, sed color sibi, & alijs communis. Vide 1 Posteriorum. ca. 23 vbi clarè habes in Philosopho, quod hic dictū est, quia sentire est huius determinati singularis, sensus aūt est ad multa singularia indeterminatus. Vnde dicit, quòd & si sensus sit huius, & non huius, huius sentire tñ est necesse singulare, &c.

Scotus parū tribuit authoritati Philosophi.

Color cōmunis, & color in cōmuni.

¶ Nota præterea propter dicta Scoti, quòd potentiæ inorganicæ sunt duplices. Quædam diuersarum rationū, vt intellectus, & voluntas, & illę distinguuntur ex obiectis, vt dicetur; sed de potentijs vnius rationis inorganicis sicut de intellectu Diuino Angelico, & humano dicitur, quòd habent pro obiecto adæquato ens inquantum huiusmodi. Dico enim, quòd non solùm Diuinus intellectus, sed omnis intellectus est circa ens vniuersale, & in communi, sicut circa adæquatum obiectum. Scotus autē declinat à cognitione ad modum cognitionis, licet enim solus Diuinus intellectus perfectè intelligere possit omne ens, & per essentiam suā, tñ & intellectus creatus Angelicus vel humanus ad omne ens terminari potest perfectè vel imperfectè per speciem propriam vel alienam, per simplicem apprehensionem vel inquisitiuam; quare ens inquantum ens est obiectum adæquatum omnis intellectus adæquatione extensiua, licet non intensiua. An autem ex huiusmodi obiecto distinguantur specificè, quod est scilicet obiectum terminatiuū. Dicimus, quòd distinguuntur quidem huiusmodi intellectus specificè, & vt proprietates naturales, & vt potētiæ intellectiuę, sed nō ex obiecto terminatiuo, quia idem est omnium intellectuum. Nec distinguuntur ex obiecto motiuo, quia non adæquatum, sicut quidditas rei materialis non est adæquatum obiectum intellectus humani. Nec essentia Angeli intellectus Angelici. Sed distinguuntur illi intellectus ex diuersitate actus, & potentiæ; quia intelligere cū sit actus perfecti variatur secundùm differentiam actus, & potentiæ. Verum est, quòd Scotus in 2. dist. 1. q. vltima videtur declinare ad hoc, quòd intellectus Angelicus, & animę sunt vnius speciei, nihil tñ determinat. Alij tenent, quòd vt proprietates naturales differant specie, sed non vt potentiæ intellectiuæ; sed magis peripateticum est & thomisticum tenere eas vtroque modo distinctas. Et de hoc alibi longius Deo propitio, &c.

Scotus.

¶ Nota quoq; quòd potētiæ immateriales sicut intellectus, & voluntas distinguuntur ex distinctione obiectorū non reali, sed formali, & per distinctionem obiectorum formalem, virtualē nō actualem, quia videlicet ens, & bonum ex natura rei præter omne opus rationis distinguuntur formaliter virtualiter, & ex hoc, quòd eadem res aliter est imitatiua sub ratione entis, & aliter sub ratione boni. Ideo oportuit esse distinctas potentias quæ in rem tenderent sub diuersis rationibus generalissimis ad se non reducibilibus, & est talis distinctio formalis, conditio causæ distinguentis obiectiuè, & finaliter; obiectum enim distinguit finaliter, non distingueret autem nisi distinctum, quare distinctio obiecti non distinguit, sed est ratio distinguendi finaliter, nec oportet, quòd distinguens sit magis distinctum quàm id, quod distinguit. Nam distinctio nō est perfectionis, ita quòd oporteat eam magis esse in causa quàm effectu, immo est imperfectionis, vnde ab vno plura procedere possunt. Sed de his satis, nunc.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in distinctione potentiarum vel etiam habituum non est considerandū ipsum obiectum materialiter, sed ratio obiecti differens specie vel etiam genere; quamuis autem contraria specie differant diuersitate rerum; tamē eadem ratio est cognoscendi vtrūq;, quia vnum per aliud cognoscitur, & ideo inquantum conueniūt in vna ratione cognoscibilis, pertinent ad vnum habitum cognoscitiuum.

¶ Maior vera, contraria distinguuntur specie naturæ, sed non distinguuntur specie cognoscibilis, vt de his est scientia; quia vnū contrariorum est ratio cognoscēdi reliquum. Ad minorem, idem habitus scientiæ est contrariorum, verum, entium, sed non contrariorum obiectorum, sicut medicina est sani, & ægri quæ sunt cōtraria in esse naturæ, sed non in esse cognito; quia ille qui habet speciem sani potest per viam inquisitionis peruenire vt formet in se conceptum egri, ergo non distinguuntur per obiecta. Verum, in esse rei, sed ī esse obiecti, & hoc est dicere sub alijs terminis, quòd non distinguuntur materialiter, sed formaliter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd terram esse rotundam per aliud mediū demonstrat naturalis, & per aliud Astrologus. Astrologus enim hoc demonstrat per media mathematica, sicut per figuras eclypsium vel per aliud huiusmodi. Naturalis verò hoc demonstrat per medium naturale, sicut per motum grauium ad medium, vel per aliud huiusmodi. Tota autem virtus demōstrationis quæ est syllogismus faciens scire, vt dicitur in primo Posteriorum.* depēdet ex medio, & ideo diuersa media sunt, sicut diuersa principia actiua, secundū quæ habitus sciētiarum diuersificantur.

** Aristot. tex. 5.*

¶ Ad minorem vera, idem scibile materialiter vt res pertinet ad diuersas scientias, sed non sub eadem ratione scibilis, vt sic, & secundùm idem principium actiuum, scilicet per diuersa media quę se habent vt diuersa principia actiua in scientijs, & illa diuersa media quæ sunt secundùm alium modum sciendi, arguunt diuersam rationem obiecti vt obiectum est, etsi non faciant diuersam rationem obiecti vt res est. Et distinctio rationis obiecti vt obiectum est, distinguit scientias genere; distinctio autem obiecti vt res est, distinguit specie, & sic illa conclusio, terra est rotunda, quia scitur per media quæ inducunt diuersitatem generis scibilis, & diuersas rationes obiecti vt obiectum est, & non vt res est, ideo distinguūtur genere. Et illa diuersitas sumitur ex diuersitate mediorum, quę se habent vt principia actiua. De ista materia prima parte quæst. prima artic. 2. & 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 2. Physicorum.* & in 7. Ethico.* ita se habet finis in operabilibus, sicut principium in demonstratiuis, & ideo diuersitas finium diuersificat virtutes, sicut & diuersitas actiuorum principiorū; sunt etiam ipsi fines obiecta actuum interiorum qui maximè pertinent ad virtutes, vt ex supra dictis patet.*

** Aristot. tex. 89.*
** Arist. c. 8.*
** q. 19. art. 1. & 2.*

¶ Ad maiorem, eiusdem, & vnius actus in esse naturæ est vnum obiectum propinquum, loquendo de actu exteriori, & si est vnus etiam in esse moris, & vnitate morali, est idem obiectum remotū, quod est finis, qui est immediatum obiectum actus interioris, & per ipsum actus exterioris; & per diuersitatem finiū qui sunt per se principalia obiecta diuersificantur virtutes, & non per actus exteriores secundùm se. Ad minorem, si intelligitur idem actus exterior identitate naturæ, potest pertinere ad diuersas virtutes. Verum, est tamen alius formaliter vt pertinet ad illam, & ad illā virtutem. Si autem intelligitur de actu interiori, falsa est minor, sed vera, vt dictum est. Et placet probatio, quia datio pecuniæ est actus exterior, & tamen vt datur propter Deum est aliud obiectum formaliter, quàm cum datur ex debito, quia tunc participat rationem formalis per se obiecti, scilicet finis. Vltra, ergo etiam idem obiectum potest ad diuersos habitus pertinere. Verum, idem materialiter, sed non formaliter, & sub eadem ratione finali, & motiua, loquendo de habitibus moralibus; sicut enim media demonstrationis sunt principia in speculatiuis, ita finis in moralibus; quare sicut idem demonstratum per diuersa media est aliud formaliter in esse scibili, sic idem actus exterior vel obiectum ordinatum in diuersos fines, est aliud vel alius actus in esse morali, quare minor negatur formaliter, & in esse moris loquēdo, quòd idē actus pertineat ad diuer-

ad diuersas virtutes. De his intendit hic D. S. & remittit ad supradicta in q. 19. ar. 1. & 2. & q. 18. ar. 4. & 5. Et quomodo à diuersis finibus actus exterior trahat diuersas formalitates, & bonitates morales; vt patuit q. 1. ar. 3. ad tertium, & q. 18. ar. 6. Et de hoc D. S. in de Malo q. 2. ar. 2. ad tertium. Et de virtutibus de charitate ar. 3. &c.

Vtrum habitus distinguantur secundum bonum & malum.

A

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd habitus nō distinguantur secundùm bonum, & malum. Bonū enim & malum sunt contraria, sed idem habitus est cōtrariorum, vt supra habitū est. * ergo habitus non distinguuntur secundùm bonum, & malum.

* Art. 2. ad primum.

¶ 2 Præterea. Bonum conuertitur cum ente, & sic cum sit commune omnibus non potest sumi vt differentia alicuius speciei, vt patet per Philosophum in 4. Topicorum. * similiter etiam malum, cum sit priuatio, & non ens, non potest esse alicuius entis differentia, non ergo secundùm bonū, & malū possunt habitus specie distingui.

* Circa principium.

¶ 3 Præterea. Circa idem obiectum contingit esse diuersos habitus malos, sicut circa concupiscentias intemperantiam, & insensibilitatem, & similiter etiam plures habitus bonos, scilicet virtutem humanam, & virtutem heroicam siue Diuinam, vt patet per Philoso. in 7. Ethicorum. * non ergo distinguūtur habitus secundùm bonum, & malum.

* Arist. c. 1.

¶ Sed contra est, quòd habitus bonus contrariatur habitui malo, sicut virtus vitio; sed contraria sunt diuersa secundùm speciem; ergo habitus differunt specie secundùm differentiam boni, & mali.

¶ Quærit hic tertiò quomodo habitus distinguuntur ex parte finis distinctione sumpta ex bono, & malo, præsertim morali, vt potest trahi ex solutione secundi; & intelligitur etiam de habitibus operatiuis, quāuis & de habitibus essendi intelligi possit, qui disponunt ad bonum naturæ, vt sanitas, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est. * habitus specie distinguuntur, non solùm secundùm obiecta, & principia actiua, sed etiam in ordine ad naturam; quod quidem contingit dupliciter. Vno modo secundùm conuenientiam ad naturā vel etiam secundùm disconuenientiam ab ipsa.

* Art. præceden.

¶ D. S. primò respondet ad quæsitum vna conclusione respōsiua cum eius probatione. Secundò ex aliquibus dictis in probatione conclusionis incidentaliter infert vnam aliam conclusionem extraneam, ibi. Alio modo; &c. Conclusio responsiua est habitus bonus, & malus distinguuntur specie, scilicet ratione boni, & mali, vel secundum bonum, & malum distinguuntur habitus. Probatur conclusio sic, habitus distinguuntur specie nō solùm secundū obiecta, sed etiam in ordine ad naturam, ex diuerso modo se habendi ad naturam; sed habitus bonus, & malus aliter, immo contrariè se habent ad naturam; ergo &c. D. S. in principio ponit maiorem. Secundò declarat minorem, ibi. Et hoc modo, &c. Maior ergo patuit ar. 2. præsentis quæstionis. Et quòd ex diuerso modo se habendi ad naturam distinguantur habitus, declarat ex distinctione, quia hoc contingit dupliciter, quia aliquis habitus conuenit naturæ, & aliquis disconuenit, etiam aliquis conuenit naturæ superiori, aliquis inferiori, vt patet clarè ex littera. Deinde ibi.

¶ Et hoc modo distinguuntur specie habitus bonus, & malus, nā habitus bonus dicitur qui disponit ad actū conuenientem naturæ agentis, habitus autem malus dicitur qui disponit ad actum non conuenientem naturæ, sicut actus virtutum naturæ humanæ conueniunt, eo, quod sunt secundùm rationem; actus verò vitiorum cum sint contra rationem, à natura humana discordant, & sic manifestum est, quòd secundùm differentiam boni, & mali habitus specie distinguuntur.

¶ Declarat minorem, quia actus bonus se habet conuenienter ad naturam, scilicet disponendo ad actum conuenientem naturæ, malus opposito modo, &c. Minor vera. Antecedens patet de habitu virtutis qui disponit ad operationem conformem rationi rectæ, ex qua ratione sumitur natura humana, &c. Distinguuntur, ergo habitus bonus, quia diuersimodè disponunt quo ad eandem naturam.

¶ Alio modo secundùm naturam habitus distinguūtur ex eo, quòd habitus vnus disponit ad actum conuenientem naturæ inferiori alius autem habitus disponit ad actum conuenientem naturæ superiori, & sic virtus humana quæ disponit ad actum conuenientem naturæ humanæ, distinguitur à Diuina virtute vel heroica, quæ disponit ad actū conuenientē cuidam superiori naturæ.

¶ Hic incidentaliter, quia dixit supra circa maiorem, quod habitus dupliciter distinguuntur specie in ordine ad naturam, ideo declarat secundum modum. Et ex hoc infert vnam cōclusionem extraneam per modum corollarij. Virtus humana distinguitur specie à Diuina, & heroica. Maior sicut prius resumitur, sed virtus humana disponit ad actum conuenientem naturæ inferiori, heroica autem disponit ad actum conuenientem naturæ superiori, secūdum scilicet quod homo operatur quasi modo super humano inquantum homo eleuatur ad similitudinem aliquam superioris naturæ, videlicet Angelicæ, & Diuinæ, & de illis infra q. 61. arti. 5. Sed circa istam conclusionem est dubium, quia D. S. 3. par. q. 7. ar. 2. ad 2. ponit quòd virtus Diuina seu heroica distinguitur tantùm à virtute communiter dicta secundùm modum, vnde verba sua sunt hæc, arguit enim sic secundum Philosophum, 7. Ethi. Virtus diuiditur cōtra quendam heroicum siue Diuinum habitum, qui attribuitur hominibus Diuinis, hoc autem maximè conuenit Christo, ergo, &c. Ad secundū inquit dicendum, quod habitus ille heroicus vel Diuinus non differt a virtute communiter dicta nisi secundùm perfectiorem modum, inquantum scilicet aliquis est dispositus ad bonum quodam altiori modo quàm communiter omnibus competat, vnde per hoc nō ostenditur, quod Christus non habuerit virtutes, sed quod habuit eas perfectissimè vltra communem modum; sic & Plotinus posuit quendam sublimen modum virtutum quas esse dixit purgati animi, hæc ille. Vbi habetur satis, quod Diuina vel heroica distinguitur tantùm modaliter ex parte habentis virtutem, & non specie, vt hic D. S. dicit. Sed videtur dicendum, quòd D. S. hic aliter loquitur de heroica quàm in 3. parte & in 7. Ethi. loquitur Philosophus; quia hic accipit heroicam pro virtute; faciente hominem operari modo supernaturali, ex parte materiæ, & modi, inquantū per gratiam sit particeps Diuinæ naturæ, vt sit Deus per participationem, licet talis operatio non conueniat humanæ naturæ nudę, & in puris naturalibus consideratæ, sed vt est instrumentum Spiritussancti, & participat Diuinitatem, & tūc virtutes heroicæ sunt Theologicæ virtutes, & morales infusæ, de quibus infra q. 63. art. 3. & 4. Sed in 3. parte loquitur post Philosophum, qui loquitur de heroica naturali, qua quis se excellentiori modo habet ad Diuina licet modo naturali; & infra speciem naturæ, quia non distinguitur ex parte obiecti, nec ex modo incompossibili virtuti acquisitę ex ratione naturali, sed ex parte modi in subiecto tantùm, quare etiam videtur, quòd virtutes purgatorię, & purgati animi non distinguantur specie à virtutibus acquisitis, & communiter dictis, quia Plotinus nihil nouit dicere de infusis, vnde solùm distinguuntur secundùm altiorem modum, & statum. Sed de hoc infra, quia tales virtutes dicūtur Diuinæ, inquantum sunt in altiori statu, & gradu quam cōmuniter hominibus competat, sed non in altiori gradu quàm posset competere naturæ humanæ virtute naturali. Vnde sunt eędem cum acquisitis, & communiter dictis secundū speciem. De ista materia Burleus. 7. Ethi. habet quod ad propositum conducit. Vnde dicit ipse notandum circa virtutem heroicam, quod ipsa non est specie distincta à virtutibus communiter dictis, scilicet a fortitudine, mansuetudine, temperantia & cæteris. Nā in specie cuiuslibet virtutis superexcellētia vltra communem modum hominum est virtus heroica. Quod patet hic per Eustratium dicentem, quòd si quis fiat fortis super omnem fortem eius fortitudo est fortitudo heroica, & Diuina, & si aliquis fuerit temperatus vltra omnem temperatum, eius temperantia est temperantia heroica, & sic de alijs speciebus virtutis. Vnde in qualibet specie virtutis moralis est reperire virtutem heroicam, vt liberalitatem heroicam, mansuetudinem heroicam & cæteris hæc ille. Vbi patent quę dicta sunt, quòd heroica vt Philosophus loquitur, non distinguitur specie ab alijs. Sed D. S. hic loquitur, de virtute heroica gratuita, verum est tamen quòd D. S. infra q. 68. ar. 1. ad primum, & ar. 2. in corpore videtur magis velle, quòd etiam vt Philosophus loquitur, heroica distinguatur à ciuili, & tunc posset dici, quòd non distinguuntur ex obiecto materiali, & sic loquitur in 3. parte. Sed tamen ex obiecto formali, & in ordine ad aliam naturam, vt hic loquitur. Verum est tamen quòd magis esset pro defensione distinctionis donorum a virtutibus, ponere heroicam distinctam a ciuili. Scotus autem in 3. distin. 35. in fine dicit ad illud Philosophi de virtute heroica dico, quòd in omni virtute assignat quattuor gradus qui sunt eiusdem habitus in specie, scilicet perseuerantiam, continentiam, temperantiam, & heroicam. Perfectissima ergo virtus in eadem specie manens est heroica. Et sic metaphoricè loquuntur aliqui quòd perficit modo inhumano; quia scilicet non est communiter hominis ad illum gradum, licet eiusdem speciei, attingere, & post paucà. Licet ergo bestialitas sit alius habitus a cōmuni vitio humano qui est circa aliud obiectum, non sequitur heroicam esse alterius speciei a virtutē humana, quia circa obiectum

Dubium.

Respōsio.

Virtus heroica quo modo distinguatur à virtute humana.

Scotus.

ctorum ordinat, sed excellentius. Nec est manifestum hanc excellentiam non posse esse per alium gradum eiusdem speciei, hæc ille. Ex quibus patet quid ipse senserit in hac materia, quia consonat iter D.S. tertia parte vbi supra, &c.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd contrariorũ potest esse vnus habitus secundùm, quòd contraria conueniunt in vna ratione, nunquam tamen cótingit, quòd habitus contrarij sint vnius speciei; contrarietas enim habituum est secundùm contrarias rationes, & ita secundùm bonum, & malum, habitus distinguuntur, inquantũ vnus habitus est bonus, & alius malus, non autem ex hoc, ꝙ vnus est boni, & alius est mali.

¶ Maior vera, sed minor malè subsumitur, & malè infert. Ad minorem dico, quòd verum est, quòd idem habitus, scilicet intellectualis non moralis est cõtrariorum obiectorum sub vna ratione communi, vt patuit. ar. 2. ad primum. Sic medicina est sani, & ægri; sed vnus habitus non est bonus, & malus quamuis possit esse boni, & mali, sicut metaphysica est boni, & mali, & tamẽ etiam habitus intellectualis bonus distinguitur specie à malo, sicut scientia ab errore, Ergo, &c. Verum, nõ distinguitur penes bonum, & malum tanquam obiecta, quia sunt circa bonum, & malum, tamẽ distinguuntur, quia vnus est bonus, alius est malus, quia contraria distinguuntur specie; bonus autem habitus, & malus sunt contrarij, sed de bono, & malo sub cõi ratione potest esse idem habitus, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum commune omni enti non est differentia constituens speciem alicuius habitus, sed quoddam bonum determinatum, quod est secundùm conuenientiam ad determinatam naturã, scilicet humanam; similiter etiam malum, quod est differentia constitutiua habitus non est priuatio pura, sed est aliquid determinatũ repugnans determinatæ naturę.

¶ Ad maiorem, bonum transcendenter in sui communissima ratione acceptum conuertitur cum ente, verum, sed non bonũ hominis, quod est secundùm rationem esse, idest operari conformiter circa determinatum obiectum ad rectam rationẽ, & est bonũ morale. Similiter bonũ naturale alicuius naturæ determinatę non conuertitur cum ente, sicut esse hominem vel asinum, &c. & tale bonum potest esse differentia alicuius speciei. Ad secundam partem minoris dico, quòd vt supra patuit q. 18. ar. 5. ad 2. Malum in moralibus non est pura priuatio, sed positiuum habens annexam priuationem debiti ordinis rationis vt D. S. declarat prima par. q. 48. videlicet bonum sensibile cui annectitur remotio debiti finis, & boni, & tale bonum potest esse speciale, & dare speciem habitui. Sic intemperantia est habitus disponens ad sequendum delectationes in sensibilibus contra ordinem rationis, & per consequens est habitus malus homini, cuius bonum est secundùm rationem esse secundùm Dionysium, &c.

¶ Nota circa maiorem, quòd id, quod est commune omni enti potest constituere speciem alicuius distincti habitus, non quidem vt est commune, sed vt consideratur sub vna distincta, & determinata ratione considerandi; sic ens commune vt accipitur in abstractione formali, scilicet secundùm quòd consideratur sine materia sensibili secundùm rem, & rationem, & vt accipitur ens non vt est quoddam commune ad omnes gradus omnium rerum, sed vt cõparatur vt formale ad materiale a quibus abstrahitur, & non vt totum ad partem. Sic certè commune, sed non vt cõmune potest constituere certum, & distinctum habitum, quare D.S. in principio solutionis intelligendus est, quòd bonum commune omni enti nõ est differentia constituens speciem alicuius habitus, scilicet moralis, tamen potest constituere habitum aliquem intellectualem si capitur sub ratione considerandi distincta, habitus enĩ morales præsertim, distinguuntur penes bonum, & malum, quæ formaliter respiciunt; habitus autem intellectuales sicut scientia, & error distinguuntur etiam penes bonum, & malum propter contrariam habitudinem ad naturam, esto quòd habitus vnus sit boni, & mali, sicut obiectorum, in moralibus autem habitus est boni tantũ. Vnde habitus morales distinguuntur etiam penes ea sicut secundũ obiecta propria, loquendo de malo, vt dictũ est, id est vt accipitur pro bono, quod habet remotionem alicuius boni adiunctam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ plures habitus boni circa idem specie distinguuntur secũdùm conuenientiam ad diuersas naturas, vt dictum est.* plures verò habitus mali distinguuntur circa idem agendum secundùm diuersas repugnantias ad id, quod est secundùm naturam; sicut vni virtuti contrariantur diuersa vitia circa eandem materiam.

¶ Dicendum ad antecedens, ꝙ circa idem obiectum saltẽ materialiter contingit esse diuersos habitus malos. Verum, & illa diuersitas sumitur non præcisè penes obiectum, sed penes diuersas repugnantias ad naturam hominis, scilicet abundantiam, & defectum, & secundum diuersa motiua, quæ est ratio, sicut excedere rationis medium in delectationibus est intemperantiæ, & deficere a delectationibus est insensibilitatis, & vtrumque est contra rationem, & malum hominis, diuersimodè tamẽ. Vide infra q. 72. ar. 8. Similiter circa idem bonum contingit se habere conuenienter in ordine ad aliam, & aliam naturam, & secundùm hoc virtutes distinguuntur, vt dictum est de heroica infusa, & virtute humana. Vltra, non ergo distinguuntur habitus secundum bonũ, & malum. Verum, ad hunc sensum quem consequens requirit ex præmissis, videlicet secundùm bonum, & malum obiecti, ita quòd nõ tantum distinguuntur habitus quando vnus est circa obiectũ bonum, alius circa obiectum malum, immo distinguuntur quando sunt circa idem obiectum bonum vel malum, sed distinguuntur secundùm bonum vel malum naturæ, & secundùm bonũ alterius & alterius naturæ. Et distinguuntur penes malum, & malũ eiusdẽ naturæ secundùm diuersam repugnantiam ad eandem, vt patet de intemperantia, & insensibilitate, quæ distinguuntur circa idẽ obiectum, saltem materialiter idem non formaliter, vt patebit infra. q. 72. ar. 8. Sed secundùm superabundantiam, & defectum in eadem materia sub diuersis rationibus motiuis, & ergo obiectum non est formaliter idem, & illam solutionem D.S. intendit. Vnde concludit hoc argumentum, quòd habitus non semper distinguũtur (scilicet in intellectualibus) quia boni, & mali obiecti; sed quia bonus & malus, vel quia malus, & malus, secundùm diuersam habitudinem ad naturam eandem, vel quia bonus, & bonus, sed in ordine ad diuersas naturas, &c.

¶ Nota circa hanc solutionem, quòd D.S. videtur dictum argumenti admittere, scilicet quòd heroica, & humana virtutes sunt diuersi habitus, etiã vt Philosophus loquitur de heroica, quod esset cõtra supra dicta in cor. sed D.S. loquitur in solutione de hoc expressè vel ex intentione, ideo dic vt in corpore, &c.

Vtrum vnus habitus ex multis habitibus constituatur.

B

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd vnus habitus ex pluribus habitibus constituatur, illud enim cuius generatio non simul perficitur, sed successiuè videtur constitui ex pluribus partibus, sed generatio habitus non est simul, sed successiuè ex pluribus actibus, vt supra habitum est.* ergo vnus habitus constituitur ex pluribus habitibus.

¶ 2 Præt. Ex partibus constituitur totum, sed vni habitui assignantur multæ partes, sicut Tullius.* ponit multas partes fortitudinis, & temperantiæ, & aliarum virtutum, ergo vnus habitus constituitur ex pluribus.

¶ 3 Præterea. De vna sola conclusione potest scientia haberi actu, & habitu; sed multæ conclusiones pertinent ad vnã scientiã totã, sicut ad geometriã vel arithmeticam, ergo vnus habitus constituitur ex multis.

¶ Sed contra, habitus cũ sit qualitas quædam est forma simplex, sed nullum simplex cõstituitur ex pluribus, ergo vnus habitus non cõstituitur ex pluribus habitibus.

¶ Hic vltimò quæritur de quodam dubio, quod potest oriri ex dictis, quia enim habitus sunt distincti, ideo quæritur an sint ita distincti, quòd vnus non constituatur ex alio.

¶ Respondeo dicendum, quòd habitus ad operationem ordinatus de quo nunc principaliter intendimus, est perfectio quædam potentiæ, omnis autem perfectio proportionatur suo perfectibili, vnde sicut potentia cũ sit vna ad multa se extendit secundùm quòd conueniũt in vno aliquo, idest in generali quadam ratione obiecti, ita etiam habitus ad multa se extendit secundùm quòd habent ordinem ad aliquod vnum, puta ad vnam specialem rationẽ obiecti vel vnam naturam, vel vnum principium vt ex supradictis patet.*

¶ Conclusio responsiua circa finem, quã declarat D.S & probat per corpus articuli est ista. Habitus de quo loquimur, scilicet ad operationem ordinatus, est qualitas simplex nõ constituta ex pluribus habitibus etiam si ad multa se extendat. Hãc conclusionem D.S. probat duplici ratione. Secunda est, ibi. Non enim vnus, &c. Secundò ostendit quomodo duæ partes conclusionis sint cõpossibiles, ibi. Si igitur, &c. Tertiò ipsam conclusionem infert, ibi. Inde est, quòd habitus, &c. Prima ratio pro conclusione est, Omnis perfectio proportionatur suo perfectibili, sed habitus de quo intendimus est perfectio potentiæ, ergo, &c. Subsumitur, sed potentia vna existens, ad multa se extendit secundùm quòd conueniunt in vno

Dub. 370.

* In corp. art.

Super. q. 53. art. 2. ad 1.

* q. 51 ar. 2.

* Lib. de inuentio. in fol. 4. ante finem lib.

* q. 54. ar. 2. & 3.

vno aliquo,&c.ergo etiam habitus vnus exiſtens ad multa ſe extendit,ſecundùm quòd habent ordinem ad vnum,&c. vt in littera. Deinde cum dicit.

¶ Si igitur conſideremus habitũ ſecũdũ ea ad quæ ſe extendit,ſic inuenimus in eo quandã multiplicitatẽ, ſed quia illa multiplicitas eſt ordinata ad aliquid vnum , ad quod principaliter reſpicit habitus.

¶ Oſtendit D.S. quõ iſtæ duæ partes concluſionis ſtent ſimul.ſ. vnitas,& multiplicitas , ita ꝙ habitus ſit ſimplex qualitas non cõſtituta ex multis habitibus, & tamen ad multa ſe extẽdat, quia eſt vnus habitus ratione ſubiecti in quo eſt,& ratione obiecti formalis, ſed multiplex ratione cõtentorum ſub obiecto formali vel ordinatorum ad naturam;ſed quia non eſt in multis,nec ad ea ſe extendit niſi ratione vnius formalis rationis,ideo ab illa omnes partes ſm quas ſe extendit conſtituunt ſolùm vnum habitum . Et illa expoſitio habetur ex ſupra dictis q.52.ar.1.& 2. Nec credo,quòd D.S hic aliter intendat quam vbi iam . Eſt igitur habitus in communi ſimplex qualitas permiſſiuè,& non per repugnantiam,quia datur habitus ſine omni multiplicitate additionis partiũ, vt patet de habitu qui eſt ſpecies intelligibilis , & de habitu morali , qui quamuis ad plura ſe extendat, hoc tamen non fit per additionem vt patuit ſupra,& infra patebit. Sed habitus ſcientiæ qui eſt in ratione eſt ſimplex qualitas, quia non conſtituta ex partibus quantitatiuis,ſicut nec potentia cuius eſt perfectio,nec cõſtituta ex multis habitibus eſto ad multa ſe extendat , quia etiam nomen ſcientiæ poteſt dici de qualibet partiali noticia , nec alia noticia facit alium habitũ,ideo etiam poteſt dici ſimplex habitus propter vnitatem ſpecificantis. Conſequenter ibi.

¶ Inde eſt, ꝙ habitus eſt qualitas ſimplex nõ cõſtituta ex pluribus habitibus,etiam ſi ad multa ſe extendat.

¶ Infert ipſam concluſionem , ꝙ habitus eſt qualitas , &c.vt in littera. Nota autem verba,quia D.S.dicit,ꝙ habitus non cõſtituatur ex partibus multis, quæ tñ cõtinenť ſub vna rõne formali,ſed dicit ꝙ non ex pluribus habitibus . Et quamuis multi fundent ſe in hoc ad de ſimplicitate ſcientiæ , videtur tñ ꝙ nihil fauoris habeant,quia D S dicit , ꝙ habitus habet multiplicitatem ſm ea ad quæ ſe extendit,quæ multiplicitas extenſionis non vr̃ intelligibilis,niſi ſm ꝙ habitus augetur per additionẽ,vt patuit.q.52.ar.2.Illa autem additio eſt in habitu ſm ſe per additionẽ notitiæ ad notitiam,ſed quia omnes iſtæ extenſiones habent vnitate ab vna ratione ſpecificante in ratione ſcientiæ,& habitus, ideo ſcientia nõ additur ſcientiæ,ſed ſcientia præexiſtens augetur vt habetur in ſolutione tertij.Præſuppono igitur,quòd iſte articulus non contradicit ſupra dictis de habitu ſciẽtiæ, quia & ipſa eſt qualitas ſimplex non conſtituta ex multis habitibus , tamen ſe ad multa extendit, quæ extenſio arguit plures partes eiuſdem ſcientiæ . Nec videtur intelligibile , quòd augmentum extenſiuum habitus fiat ſine acquiſitione alicuius abſoluti,ſic quòd maneat vna qualitas ſimplex quæ tamen dicatur augeri per additionem nouorum reſpectuum. Vide Capreo.in 4.di.25.ad 2.contra primã concluſionẽ.Tunc ibi.

An ſciẽtia ſit ſimplex quali.

¶ Non enim vnus habitus ſe extendit ad multa niſi in ordine ad vnum ex quo habet vnitatem.

¶ Subiungit vnam aliã rationẽ ſecundã pro concluſione,& arguitur ſic. Si vnus habitus eſſet conſtitutus ex pluribus habitibus, hoc eſſet quia vnus habitus extendit ſe ad multa, ſed propter hoc non conſtituitur ex pluribus habitibus, ergo,&c. Minor probatur, quia qñ ſe extendit ad multa hoc fit in ordine ad vnũ vel ſm obiectum , vel naturam,vel principiũ, ſicut intellectualis habitus; ſcientia extendit ſed ad multa contenta ſub vna ratione formalis obiecti , & habitus moralis ad multas paſſiones in ordine ad vnã naturam.ſ.rationis humanæ,quæ etiã eſt principium virtutis , ſed propter vnitatem illius,quod dat vnitatẽ, & ſpeciẽ,omnia ad quæ ſe extendit continentur,& cõſtituunt vnũ habitum , ſicut oĩa quæ ſunt in motu ante,& poſt,conſtituunt vnũ motũ propter vnitatem termini,ergo habitus non conſtituitur ex pluribus habitibus.

¶ Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primũ ergo dicendũ,ꝙ ſucceſſio in generatione habitus non contingit ex hoc, ꝙ pars eius generetur poſt partem,ſed ex eo , ꝙ ſubiectum non ſtatim conſequitur diſpoſitionẽ firmã,& difficile mobilem; & ex eo, ꝙ primò imperfectè incipit eſſe in ſubiecto, & paulatim perficitur,ſicut etiam eſt de alijs qualitatibus.

¶ Dicendum,ꝙ maior non eſt vera vniuerſaliter , quia vt ſupra patuit q.52.eſt duplex modus augmenti,quorum vnus fit per ſolã maiorem participationem ſubiecti abſq; additione quacunq; & ſi tale augmentum dicimus generationẽ,maior eſt falſa,poteſt eñ habitus ſucceſſiuè acquiri, & generari propter hoc,ꝙ paulatim pficitur in modo inexiſtendi ſubiecto . Minor eſt vera de habitu quo ad modum in eſſendi ad minus,ſed negatur conſequentia. Et prætere a nota, ꝙ D.S. ſoluendo loquitur ſolùm de generatione ſucceſſiua habituum qñ augentur ſm participationem ſubiecti. Sed quid dicemus de generatione qua habitus fit maior ſm ſeipſum, & non tñ ſm participationem ſubiecti? Dico tunc ad argumentũ primò,ꝙ malè infert. D.S.enim aſſumit ĩ maiore de pluribus partibus, & in concluſione infertur de pluribus habitibus, quod non valet; nam ſcia conſtituitur iuxta dicta ex pluribus partibus.ſ.ſcia tota,& perfecta, eſto ſcientia imperfecta poſſit eſſe ſine partibus , non tamen pluribus ſcientijs,& habitibus;quia omnes partes ſciẽtiæ ſunt vna ſcientia,& quælibet ſingillatim eſt ſcientia, licet imperfecta.Vnde ſecundum hoc dicendum eſt ad argumentum formaliter ad maiorem Illud cuius generatio,&c. Verum,ſi ratione ſui perficiatur,ſucceſſiuè,conſtituitur ex partibus,non quidẽ quãtitatiuis,ſed etiam ſimplicibus, ita quòd quælibet pars eſt ſimplex qualitas. Conceditur minor de quibuſdam,ergo vnus conſtituitur ex pluribus habitibus negatur ; ſed ex pluribus partibus modo dicto, & hoc non eſt contra concluſionem.

¶ Ad ſecundum dicendum,ꝙ partes quę ſingulis virtutibus cardinalibus aſſignantur , non ſunt partes integrales,ex quibus conſtituatur totum,ſed partes ſubiectiuę,ſiue potentiales,vt infra patebit.*

* q.57.art. 6 & 2. 2. q. 48.

¶ Dicẽdum,ꝙ maior vera,de partibus integralibus propriè dictis,quia illę conſtituunt totum ſiue quantitatiuę ſiue eſſentiales. Herueus enim ponit duplices partes ĩtegrales,ſcilicet eſſentiales, & quantitatiuas,& loquendo de partibus quantitatiuis vel eſſentialibus minor negatur, & dico , quòd aſſignantur virtuti ſcilicet morali,& etiam prudentiæ multæ partes non integrales , ſed poteſtatiuę,& ſubiectiuę,& de hoc infra q.57 ar. 6. & clarius ſecunda ſecundæ q.48. Nota autem ne videatur diſcrepantia inter doctorem ibidem , & hic vbi dicit quòd virtutis non ſunt partes integrales,illic autem oſtendit quomodo alicui virtuti poſſunt conuenire triplices partes,videlicet integrales ſubiectiuę,& potentiales. D.S.enim ſeipſum ſoluit,quia dicit ſecunda ſecundæ vbi iam. Tribus ergo modis poſſunt aſſignari partes alicui virtuti. Vno modo ad ſimilitudinem partium integralium, &c.Non ergo vult D.S ꝙ virtus habeat partes integrales propriè , ſcilicet quantitatiuas integrantes totum, ſed per ſimilitudinem ſicut D. S.illic exponit,vt ſcilicet illæ dicãtur eſſe partes virtutis alicuius integrales,quæ neceſſe eſt concurrere ad perfectum actũ illius virtutis , & ſic ponuntur octo partes prudentiæ. Patet ergo,ꝙ non eſt diſcordia, quia hic loquitur propriè de partibus integralibus virtutis moralis,aliàs ſimilitudinariè Ponuntur etiam partes habitui intellectuali alicui, ſed etiam non ſunt integrales quantitatiuæ, ſed ſunt partes cõſtitutiuæ alicuius totius,quod eſt vnum per ordinem , & dependentiam partium,prout vna concluſio demonſtrata ex natura rei eſt principium demonſtrandi aliam,&c. Partes autem ſubiectiuę virtutis dicuntur ſpecies alicuius virtutis diuerſæ,partes autem potẽtiales ſunt virtutes adiunctæ alicui virtuti, quæ ordinantur ad aliquos ſecundarios actus vel materias quaſi non habentes totam potẽtiam principalis virtutis,& de his infra de ſyneſi, & gnomin, & eubulia,&c.Patet autẽ,ꝙ D.S.in iſta ſolutione negat partes à virtute morali,ſed non à ſcientia, immo eas implicitè cõcedit in corpore,& ad tertium, alias contradiceret ſibi ſupra q.52.

Herueus.

¶ Ad tertium dicendum , ꝙ ille qui in aliqua ſcientiã acquirit per demõſtrationem ſcientiã cõcluſionis vnius habet quidem habitũ, ſed imperfectè; cũ verò acquirit p aliquam demonſtrationẽ ſcientiã concluſionis alterius non aggeneratur in eo alius habitus , ſed habitus q̃ prius inerat fit perfectior ; vtpote ad plura ſe extendens, eo quòd concluſiones , & demonſtrationes vnius ſcientiæ ordinatæ ſunt,& vna deriuatur ex alia.

Dub.4.

¶ Ad maiorẽ,vera eſt,de vna ſola concluſione habetur, vel haberi poteſt ſcientia actu,& habitu,ſed imperfecta. Deberet ſubſumi,& quando additur ſecunda concluſio additur alia ſcientia. Iſtã negatur,additur enim benè alia notitia quæ habet rationem eiuſdem ſcientiæ,quæ tamen fit maior,& ad plura ſe extendit.Ad minorem,vt eſt in littera . Concedo,quòd multæ pertinent concluſiones ad vnam ſcientiam perfectam ſecundùm ſe, & acceſſum eo talem ad terminum ſpecificantem. Ad conſequentiam, ergo vnus habitus conſtituitur ex multis.ſ.habitibus. Negatur conſequẽtia , ſed vnus habitus ſcientialis continet, plures notitias ordinatas,& quantò plures quis acquirit,tantò habet vnam ſcientiã maiorem,& perfectiorem in ſe.

¶ Nota,quòd ſi quis illam ſolutionem D.S.benè examinet , & exponat poſt principia D.S.tradita ſupra in q.52. inueniet , quòd non cogit dicere ſcientiam qualitatem ſimplicem, immo oppoſitum,quia non loquitur D.S.in iſta ſolutione,vt quidam voluerũt, quòd ſcitis multis concluſionibus ſcietia augetur ſolùm ſecundũ maiorem participationem,& radicationem in ſubiecto;quia D.S. non intendit loqui de illa maioritate ſcientiæ, ſed de iſta quã habet cum ſe ad plura extendit,vt patet ex verbis eius. Videatur ergo ſupra quomodo ſcientia ad plura ſe extendat,& habebitur, quia ſecundùm ſeipſam per additionem;additur igitur aliquid præhabitæ notitiæ concluſionis. Eſto cum hoc ſimmus ſciatur præcedens concluſio , & illud additum erit alia notitia , ſed non alius habi-

tus

tus scientialis, & totalis; sed tantùm partialis constituens cum prç cedente eandem scientiã ad sensum corporis; oportet enim reducere ad memoriam, quòd cum quis de nouo inducitur in cognitionem conclusionis prius ignoratç, quòd scientia sua augetur dupliciter, vt patuit q. 52. art. 2. vbi hoc D. S. dixit expressis verbis. Similiter etiam scientia potest augeri secundùm seipsam per additionem; sicut cum quis plures conclusiones geometriæ addiscit, augetur in eo habitus eiusdem scientiæ secundùm speciem, augetur nihilominus scientia in aliquo secundùm participationem subiecti per intensionem &c. hæc ille in forma. Ex quibus oportet dicere ad minorem, quòd cum multæ conclusiones sciuntur, quòd sciẽtia augetur per additionem, & non solùm per intensionem, quare non videntur apprehendere mentem Doct. Sanct. qui dicũt quòd scientia ad plura se extendat (scilicet simplex qualitas) sine additione; nam ligat eos dictum Doc. San. quòd cum quis addiscit plures conclusiones fit additio, & non tantùm intensio, simplici autẽ non fit additio. Summariè igitur patet, quòd ista dicta D. S. nõ cõueniunt qualitatem simplicem esse scientiam, immo oppositum. Nec valet quòd dicant, quòd scientia non est species ordinatæ secundùm Doct. quia species adderentur speciei, & habitus habitui. Dico enim quòd scientia est aliquæ species, s. quas producit ratio non intellectus agens. Sed nego, quòd addatur habitus habitui, sed additur notitia notitiæ constituens cum priori vnum habitum totalem, licet non esset inconueniens dicere, quòd additur partialis habitus constituens cum alio totum habitum, & tamen quælibet illarum notitiarum potest significari nomine illius habitus; sicut sanitas in quocunque gradu, & non solũ perfectissima significatur hoc nomine sanitas, vt patuit q. 52. ar. 1. Quare dicit D. S. quòd de vna conclusione habetur habitus, sed imperfectus, & per sequentem demonstrationem non aggeneratur in eo alius habitus, scilicet totalis, & specie distinctus; sed prior habitus cum quo secundò acquisitum transit in identitatem eiusdem habitus fit pfectior (scilicet cum secundo addito) vtpote ad plura se extendens (quæ extensio fit per additionem) eo quòd conclusiones, & demõstrationes vnius scientiæ ordinatæ sunt (scilicet ordine causalitatis) & vna deriuatur ex alia. De isto vltimo verbo, est exemplum, vt omne animal rationale est risibile; ergo Homo est risibilis. Postea arguitur sic, omne risibile est disciplinabile, omnis homo est risibilis; ergo disciplinabilis; ibi prima conclusio demonstrat secũdam, & vna deriuatur ex alia, & sic habitus idem ad plura se extẽdit per additionem alterius conclusionis. Et videtur quòd primũ argumentum procedat de habitu in generali, & similiter solutio, & loquitur de vno modo generationis habitus, qui competit omnibus habitibus. s. secundùm radicationem subiecti. Secundũ argumentum procedit de habitu morali tantùm, vt de se patet. Tertium autem de habitu, scientiali qui est intellectus. Vnde ex primæ solutione non potest argui de scientia &c.

¶ Nota quòd Alphonsus in prologo primi, q. 7. ar. 1. dicit ꝙ habitus Metaphysicus est vnus non quidem vnitate simplicis formç, sed vnitate cuiusdã totalitatis per se ordinis, hæc ille, Scotus autem in 3. dist. 95. circa finem dicit. Quilibet habitus intellectualis habet vnitatem ex vnitate sui primi obiecti in quo habitus virtualiter continetur, sicut in sua causa partiali; sicut Geometria dicitur vnus habitus ex vnitate lineæ, in qua linea oĩa alia, quæ deducuntur in scientia illa, virtualiter continentur mediatius, vel immediatius, secundùm quòd se habent ad illam; tamen si alia explicata in scientia considerentur sub proprijs rationibus in se, non autem vt continentur in aliquo vno primo subiecto, fortè tot sunt habitus quot conclusiones distinctè specie sunt demonstratæ, hæc ille. Ex quibus videtur etiam velle, quòd scientia non sit qualitas simplex.

Scotus.

Quæst. Quinquagesimaquinta.

De habitibus in speciali, scilicet de scientia virtutum.

C

CONsequenter considerandum est de habitibus in speciali. Et quia habitus, vt dictum est, distinguuntur per bonum & malum. Primò dicendum est * de habitibus bonis, qui sunt virtutes, & alia eis adiuncta, scilicet dona, beatitudines, & fructus. Secundò de habitibus malis, scilicet de vitijs, & peccatis. Circa virtutes autem quinque consideranda sunt. Primò, de essentia virtutis. Secundò, de subiecto eius. Tertiò, de diuisione virtutum. Quartò, de causa virtutis. Quintò, de quibusdam proprietatibus virtutis. Circa primum quæruntur quatuor. Primò, Vtrum virtus humana sit habitus. Secundò, Vtrum sit habitus operatiuus. Tertiò, Vtrum sit habitus bonus. Quartò, de definitione virtutis.

* q. 54. ar. 3.

¶ Patet ratio ordinis ex primo physicorum; quia communiora sunt priora procedenti de imperfecto ad perfectum in cognitione. Et quia vt dictum est quæstio præcedenti articu. 3. Habitus distinguuntur per bonum, & malum; ideo primò agendum est de habitibus bonis qui dicuntur virtutes, & de alijs eis annexis, videlicet donis, beatitudinibus, & fructibus; de hinc agendum est de habitibus malis qui dicuntur vitia. Et illa secunda pars incipit in quæstio. 71.

¶ Circa primum quinque consideranda sunt, & patet ordo inter istas quæstiones per maiorem propinquitatem ad virtutem. Circa primum (scilicet essentiam virtutis) quæruntur quatuor. Et patet iterum ordo horum articulorum secundùm magis commune, & minus. Primò quæritur de genere propinquo.

Vtrum virtus humana sit habitus.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd virtus humana non sit habitus. Virtus enim est vltimũ potentiæ, vt dicitur in primo de cœlo; * sed vltimum vniuscuiusque reducitur ad genus illud cuius est vltimũ; sicut punctum ad genus lineæ; ergo virtus reducitur ad genus potentiæ, & non ad genus habitus.

Infra q. 56. arti. 1. cor. Et 2. di. 27. art. 1. Et 3. di. 23. q. 1. ar. 3. q. 1. & 3. Et veri. q. 1. ar. 1. * Tex. 116.

¶ 2 Pręt. August. dicit in secundo de libero arbitrio, * quòd virtus est bonus vsus liberi arbitrij; sed vsus liberi arbitrij est actus; ergo virtus non est habitus; sed est actus.

* Aug. c. 19.

¶ 3 Præte. Habitibus non meremur, sed actibus; alioquin Homo mereretur continuè etiam dormiendo; sed virtutibus meremur; ergo virtutes non sunt habitus; sed actus.

¶ 4 Præt. August. dicit in libro de moribus ecclesiæ, * quòd virtus est ordo amoris, & in libro 83. q. * dicit, quòd ordinatio, quæ virtus vocatur, est fruendis frui, & vtendis vti; ordo aũt seu ordinatio noĩat, vel actũ, vel relationẽ; ergo virtus non est hitus; sed actus, vel relatio.

* Aug. li. 1. cap. 15. * quæst. 30.

¶ 5 Præt. Sicut inueniuntur virtutes humanæ, ita & virtutes naturales; sed virtutes naturales, non sunt habitus; sed potentiæ quædam; ergo etiam neque virtutes humanæ.

¶ Sed contra est, quod Philosophus in libro prædic. * scientiam, & virtutem ponit esse habitus.

* In prædicam. quali.

¶ Hic primò quæris de eo, quod est de essentia, puta genere.

¶ Respondeo dicendum, quòd virtus nominat quandam potentiæ perfectionem.

¶ Doct. Sanct. absoluit breuiter quæsitum tali conclusione responsiua in fine, quòd sic. Virtutes humanæ sunt habitus (& dicit notanter virtus humana; quia illa est habitus, & non virtus naturalis, vt patebit.) Probatur conclusio. Virtus est perfectio potentiæ, & virtus humana est perfectio potentiæ rationalis; sed perfectio potentiæ rationalis est habitus, non autem perfectio potentiæ naturalis; ergo virtus humana est habitus Doct. Sanct. probat primò maiorem, secundò minorem, ibi. Vniuscuiusque enim perfectio &c. Maior ergo patet; quia virtus nominat quandam potentiæ perfectionem &c. Deinde ibi.

Conclusio

¶ Vniuscuiusque autem perfectio præcipuè consideratur in ordine ad suum finem, finis autem potentiæ actus est; vnde potentia dicitur esse perfecta secundùm quòd determinatur ad suum actum.

¶ Probat minorem sic. Potentia dicitur esse perfecta secũdùm quòd determinatur ad suum actum (scilicet vnum & determinatum) sed potentiæ rationales determinantur ad actus per habitus, non autem naturales; ergo minor vera. Huius rationis pro minore D. S. primò ponit maiorem, secundò declarat minorẽ, ibi. Sunt autem &c. Maior ergo probatur in litera. Tunc ibi.

¶ Sunt autem quædam potentiæ, quæ secundùm seipsas sunt determinatæ ad suos actus; sicut potentiæ naturales actiuę, & ideo huiusmodi potentiæ naturales secundùm seipsas dicuntur virtutes; potentię autem rationales, quæ sunt propriè hominis non sunt determinatæ ad vnum; sed se habent indeterminatæ ad multa, determinantur autem ad actus per habitus; sicut ex supra dictis patet, * & ideo virtus humanæ habitus sunt.

* q. 49 ar 3

¶ Declarat minorẽm præcedẽtem pro minore principali p vnã distinctionem. Et arguit sic, potentiæ rõnales nõ sunt determinatæ ad vnũ; sed indeterminatæ ad multa, nõ aũt potentię naturales

sed determinatio talis potentiæ habentis se ad plura, & quę varijs modis determinari habet, est habitus, igitur &c. Vnde Doc. Sanct. in fine infert conclusionem ipsam respõsiuam, & patet. Circa materiam huius articuli declarandam, se magis extendit D.S. in de virtu. q. 1. ar. 1. vide ibidem.

¶ Et nota quòd Diuina potẽtia est de se completa, similiter intellectus agens, similiter virtutes actiuę naturales; ideo tales non sunt habitus; sed metipsæ potentiæ; potentia autem sensitiua de se non est completa; ideo non est virtus ipsa sola, sed secũdùm ꝙ est actu passa, de rõnabilibus potẽtijs hoc patuit in corpore articuli.

Differunt potẽtia, & virtus.

¶ Nota ex istis, quia differunt absolutè loquendo potẽtia, & virtus; nam potentia, vt sic significat principium actus etiam indeterminatum, & incompletũ; sed virtus absolutè, & in communi acceptione, significat completum principium agẽdi, & determinatũ, quodcunque sit illud. De hoc etiam supra q. 26. arti. 2. ad primum, & vide de materia huius articuli Capreolum in 3. dist. 23. circa secundam conclusionem.

Capreolus.

¶ Nota circa argumentum in contrarium vbi scientia condiuiditur virtu. de hoc patebit infra quæstio. 56. quia scientia, & habitus alij intellectuales (dempta prudentia) non sunt virtutes simpliciter, sed solùm secundùm quid. De hoc D.S. in de virtu. mate. 1. ar. 7. ad tertium, vbi dicit, scientia diuiditur contra moralem virtutẽ, & tamen ipsa est virtus intellectualis, vel etiam diuiditur contra proprijssimè dictam, sic enim ipsa non est virtus.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat conclusionem responsiuam.

D. 1172.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quandoque virtus dicitur id ad quod est virtus, scilicet vel obiectum virtutis, vel actus eius; sicut fides dicitur quandoque id quod creditur, quandoque verò ipsum credere, quãdoque autem ipse habitus quo creditur; vnde quando dicitur quòd virtus est vltimum potentiæ; sumitur virtus pro obiecto virtutis, id enim in quo vltimo potentia esse potest est id ad quod dicitur virtus rei; sicut si aliquis potest ferre centum libras, & non plus, virtus eius consideratur secundùm centum libras, non autem secũdùm 60. obiectio autem procedebat ac si essentialiter virtus esset vltimum potentiæ.

¶ Maiorem oportet bene intelligere. Accipitur enim hoc nomen virtus ęquiuoce, & quandoque pro virtute materialiter, id est pro obiecto secundùm quod attenditur, vel circa quod versatᶜ virtus, vel accipitur pro eo ad quod ordinatur virtus; sicut ad finem, scilicet pro actu. Tertio modo accipitur virtus essentialiter ꝓ cõplemento potentiæ formali, quod quandoque est habitus, quãdoque non, sed ipsamet potentia. Dicitur igitur ad maiorem, quòd in illa auctoritate Philosophi, accipitur virtus materialiter, id est ꝓ obiecto virtutis, ac si dicat, virtus alicuius pensatur in summo, & maiori obiecto in quod quis potest, & est virtus sic accepta vltimum potentiæ extrinsecum, nec oportet, quòd sit in eodem genere cum potentia; si autem virtus accipitur pro actu ad quem ordinatur habitus, tunc est vltimum potentiæ, etiam extrinsecum. i. vltissimus, & perfectissimus effectus qui a tali habitu prouenire potest, nec est in eodem genere propinquo. Vnde D.S. in de virtutibus in communi. q. 1. arti. 9. ad decimumquintum. Virtus dicit vltimum potentiæ, non quia sit de essentia potentiæ; sed quia inclinat ad id in quod potentia vltimò potest, hæc ille. Si autem capitᶜ virtus propriè pro complemento potentiæ, tunc dico ꝙ quandoque est ipsa potentia met. aliquando autem est perfectio habitualis potentiæ superaddita, vt hic patet de virtute humana. Vltra, sed vltimum vniuscuiusque &c. Verũ, vltimum intrinsecum, & quasi specificum, & terminans intrinsecè est in eodem genere reductiuè. Sed dico quòd virtus essentialiter, nõ est terminus intrinsecus essentialis potentiæ; sed superueniens, & accidentalis, igitur non oportet, quòd sit in eodem genere propinquo, esto sit in eodem genere communi Quare negatur, ꝙ reducatur ad genus potentię, quia non est terminus essentialis, sicut punctus, sed accidẽtalis. Et hæc solutio quo ad primum declaratur exemplo de fide &c. quæ quandoque significat obiectum fidei, quandoque actum, sed propriè significat habitum. Et non oportet illam auctoritatem verificare de virtute essentialiter accepta s. habitualiter, quòd sit vltimũ potentiæ, sed est dispositio ad vltimum non simpliciter, vltimum etiam actum, sed ad meliorem actum qui potest conuenire per talem habitum, cum in eadem potentia plures sint habitus, quorum vnus ad meliorem disponit, quàm aliud; Vide de Veritate mat. 14. ar. 3. ad septimum, & ad tertium. Et si aliquo modo intelligitur, ꝙ virtus essentialiter sit vltimum, intelligitur vltimum complementum in ratione principij operandi non termini; sed magis propriè intelligitur de vltimo obiecto; vnde Doct. Sanct. secunda secundæ q. 23. articu. 3. ad secundum. Vltimum autem, quod ponitur in ratione virtutis, non importat ordinem effectus; sed magis ordinem excessus cuiusdam; sicut centum libræ excedunt quadraginta, hæc ille.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonus vsus liberi arbitrij dicitur esse virtus secundùm eandem rationem; quia scilicet est id ad quod ordinatᶜ virtus; sicut ad proprium actum; nihil est enim aliud actus virtutis, quàm bonus vsus liberi arbitrij.

¶ Ad maiorem est prædicatio materialis, vt Doct. Sanct. habet de virtutibus, id est bonus vsus liberi arbitrij est materia circa quã versatur virtus; quia omnis actus virtutis est liberi arbitrij, vel elicitiuè, vel imperatiuè; quia nullus actus virtuosus est, nisi humanus; nullus autem est humanus, nisi liberi sit arbitrij, & ergo actus sensualitatis, vt virtuosus, est etiam liberi arbitrij, ordinatur igitur ad actum liberi arbitrij: & ergo dicitur. Virtus est bonus vsus, id est bonus vsus dicitur virtus, ad sensum dictum. Sicut & quis dicit, hæc est potestas mea, loquens de facto vel opere suo; sed essentialiter, virtus est habitus qui est principium talis boni vsus &c. Deberet autem inferri non quòd habitus non esset virtus; sed quòd etiam actus dicitur virtus in vna acceptione nominis &c. Est enim nomen virtutis ęquiuocum ad significandum habitum, & actum, & obiectum, vt patebit etiam infra quæst. 70. artic. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquo dicimur mereri dupliciter. Vno modo; sicut ipso merito, eo modo quo dicimur currere cursu; & hoc mõ meremur[d] actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo, sicut principio merendi; sicut dicimur currere potentia motiua; & sic dicimur mereri virtutibus, & habitibus.

Dub. 170.

¶ Ad maiorem distinguo, si intelligitur, quòd habitibus nõ meremur sicut merito (saltem propriè dicto) concedo. Si autem intelligitur habitibus non meremur sicut principijs merendi (præsertim loquendo de habitibus gratuitis.) Negatur maior. Ad probationem dico. Negando sequelam: quia tunc solũ meretur quando per habitus operatur actu; sicut & per habitum aliquis nõ semper operatur. Dixi autem, quòd habitibus propriè non meremus sicut merito propriè dicto; quia secundùm D.S. in de virtutibus q. prima ar. 1 ad secundum. Si meritum capiatur largè, sic qualibet conditio, quæ facit hominem aliquo modo dignum meritum dicitur, vt si dicamus species Priami meruit imperium; quia digna fuit imperio, & sic habitualis qualitas potest dici meritum: quia præmium sibi debetur. s. pueris baptizatis, sunt enim per gratiã, & charitatem idonei ad pręmium. Sed videtur quòd non saluentur ratione habitus tantum propter habitum; sed quia efficiuntur participes meriti actualis Christi per efficaciam sacramenti, est igitur meritũ propriè actus; sed principium est habitus, vt D.S. hic dicit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd virtus dicitur ordo, vel ordinatio amoris, sicut id ad quod est virtus, per virtutem enim ordinatur amor in nobis.

¶ Ad maiorem, & auctoritatem Augustini. Virtus est ordo amoris, est prædicatio materialis; quia amor in se, & sui effectibus regulandis est materia circa quam virtutis moralis. Et hoc declarat Doct. Sanct. infra quæstio. 61. articu. 2. ad tertium; quia ad quamlibet virtutem cardinalem requiritur ordinatã affectio, amor autẽ est radix, & principium omnium affectionũ, vt patuit supra. Virtus ergo habet ordinare amorem; sicut etiam dictum est ad secundum, quòd est bonus vsus liberi arbi. &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd potentiæ naturales sunt de se determinatæ ad vnum, non autem potentiæ rationales, & ideo non est simile, vt dictum est.

In cor.

¶ Maior vera quidem quo ad inuicem vtrasque; sed ipsæ virtutes sunt diuersarum rationum; quia naturales cum sint determinatę ex natura ad vnum de se sunt completum principiũ illius operationis. Secus de humanis virtutibus, quia illę sunt complementum superadditum potentijs rationalibus; nam illę non sunt de se determinatę; quia ad opposita se habent. 9. Metaph. & ideo indigent determinationibus habitualibus, habentibus se ad vnum tãtùm in aliqua certa materia, scilicet cõformiter ad rationem. Determinationes autem potentiarum de se habentiũ ad multa non possunt esse potentiæ, quia potentiæ si superadderẽtur essent ita indeterminatæ, sicut potentia præcedens, igitur oportet, quòd superaddatur determinatio se habens ad vnum (id est non ad opposita) qualis est habitus, vide supra quæst. 49. art. 4. ad Tertium, quia potentia nõ præsupponit aliud principium habilitabile ꝑ ipsam, & ergo potentia non determinat, sed determinatur tantum; determinans igitur est alterius rationis, & non actus; igitur habitus, quia oportet, quòd sit qualitas &c.

D

Vtrum de ratione virtutis humanæ sit esse habitum operatiuum.

Infra q. 4[illegible] ar. 1. cor. [illegible] q. 7. art. [illegible] ad 2. & q. 56. artic. cor. Et 3. 26. q. 2. a[illegible]

AD secundum sic proceditur. Vr ꝙ non sit de rõne virtutis humanæ, ꝙ sit habitus operatiuus dicit enim

*Tul. 6.

enim Tullius in 4. de Tuſculanis quæſtionibus, * quòd ſicut eſt ſanitas, & pulchritudo corporis, ita eſt virtus animæ; ſed ſanitas, & pulchritudo non ſunt habitus operatiui; ergo nec etiam virtus.

¶ 2 Præt. In rebus naturalibus inuenitur virtus non ſolùm ad agere; ſed etiam ad eſſe, vt patet per Philoſophum in primo de cœlo, quòd quædam habent virtutem, vt ſint ſemper, quædam verò non ad hoc, quòd ſint ſemper, ſed aliquo tempore determinato; ſed ſicut ſe habet virtus naturalis in rebus naturalibus, ita ſe habet virtus humana in rationalibus; ergo etiam virtus humana non ſolùm eſt ad agere; ſed etiam ad eſſe.

*Ariſt. tex. 27.

¶ 3 Præterea. Philoſophus dicit * in 7. Phyſic. quòd virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, optimum autem ad quod hominem oportet diſponi per virtutem eſt ipſe Deus, vt probat Auguſt. in lib. 2. de moribus eccleſiæ, * ad quem diſponitur anima per aſſimilationem ad ipſum; ergo videtur quòd virtus dicatur qualitas quædam animæ in ordine ad Deum tanquàm aſſimilatiua ad ipſum, non autem in ordine ad operationem; non igitur eſt habitus operatiuus.

*Aug. c. 3. & 6. & 14.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethi. * quòd virtus vniuſcuiuſque rei eſt, quæ opus eius bonum reddit.

*Ariſt. c. 6.

¶ Hic conſequenter quærit de differentia, & primò de differentia generica non conuertibili cum virtute, ſcilicet de eſſe operatiuo; nam & vitium aliquod eſt operatiuum; ſed per illam differentiam diſtinguitur ab habitu eſſendi, quare non eſt differentia ſpecialiſſima; ſed ſubalterna.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd virtus ex ipſa ratione nominis importat quandam perfectionem potentiæ, vt ſupra dictum eſt; * vnde cum duplex ſit potentia, ſcilicet potentia ad eſſe, & potentia ad agere, vtriuſque potentiæ perfectio virtus vocatur; ſed potentia ad eſſe ſe tenet ex parte materiæ, quæ eſt ens in potentia, potentia autem ad agere ſe tenet ex parte formæ, quæ eſt principium agendi; eo quod vnumquodque agit inquantum eſt actu.

*Ar. prec. D. 1037.

Concluſio

¶ D. S. reſpondet vnica concluſione affirmatiua, quòd ſic, in fine quam approbat per corpus. Et arguitur ſic, de ratione illius virtutis eſt, quòd ſit habitus operatiuus, quæ eſt potentiæ, quæ ſe tenet ex parte formæ; ſed virtus humana de qua loquimur nõ poteſt pertinere ad corpus, ſed pertinet tantùm ad id quod eſt proprium animæ rationalis; igitur eſt habitus operatiuus Doct. Sanct. primò probat maiorem, ſecundò minorem, ibi. In conſtitutione &c. Tertiò ſubiungit ipſam concluſionem, ibi. Vnde virtus humana &c. Pro maiore Doct. Sanct. notat, quòd eſt duplex potentia, & per conſequens duplex virtus, quia eſt virtus potentiæ ad eſſe, quæ potentia ſequitur materiam, & eſt virtus potentiæ ad agere. Tunc probatur maior; quia potentia ad eſſe ſequitur materiam, ſed agere ſe tenet ex parte formę, igitur habitus qui eſt potentiæ, quæ eſt propria formæ eſt habitus actiuus. Conſequentia nota. Antecedens probatur; quia vnumquodque agit ſecũdùm quòd eſt actu; ſed eſt actu per formam, igitur agere ſe tenet ex parte formæ. Deinde cum dicit.

¶ In conſtitutione autem hominis corpus ſe tenet ſicut materia, anima verò ſicut forma; & quantum quidem ad corpus Homo communicat cum alijs animalibus, & ſimiliter quantum ad vires, quæ ſunt animæ & corpori communes; ſolæ autem illę vires, quæ ſunt proprię animæ, ſcilicet rationales ſunt hominis tantùm; & ideo virtus humana de qua loquimur non poteſt pertinere ad corpus, ſed pertinet tantùm ad id, quod eſt proprium animæ.

¶ Probat minorem ſic. Virtus humana eſt hominis tantùm, ſecundùm quòd Homo eſt; ergo non pertinet ad corpus; ſed ad animam. Antecedens notum; quia propterea vocatur virtus humana; conſequentia probatur; quia Homo conſtituitur ex corpore ſicut ex materia, & ex anima, ſicut ex forma; ſed quantum ad corpus communicat cum alijs animalibus, & ſimiliter quantum ad vires communes animæ, & corporis; ergo virtus humana pertinet tantùm ad id, quod eſt proprium animæ, ſcilicet quantum ad vires rationales, & ſic per conſequens virtus humana eſt ad agere, & non ad eſſe &c.

¶ Sed nota quòd D. S. debet ſanè intelligi circa hoc, quod dicit, quòd virtus humana eſt propria animæ, & non corporis; nam non intelligitur, quòd virtus humana ſit propria animæ; ſicut ſubiecti, quia aliquæ ſunt in concupiſcibili, & iraſcibili, quæ ſunt totius coniuncti, ſed eſt virtus potentiæ, quæ eſt ſolius animæ quantum ad modum operandi, & agendi; & eſt animæ, ſicut principalis principij, & originalis, & ſicut principij mouentis, quia tãtùm eſt in potentia, quæ eſt rationalis ſaltem per participationẽ, & ſecundùm hæc propria animæ rationali, virtus autem, quæ eſt corporis intelligitur ea quæ neceſſariò dependet a qualitatibus corporis naturalibus, nec eſt in poteſtate animæ agere ſecundùm eam cum voluerit, vel quomodo voluerit, ſed agit de neceſſitate naturæ, virtus autem animæ eſt in eius poteſtate quo ad vſum &c. Et hæc videtur eſſe mens D. S. in tertio diſtin. 33. quæſt. 1. artic. 2. quæſt. 3. ad tertium, vbi dicit. Virtutes infuſę, & acquiſitę non ſunt in iraſcibili, & concupiſcibili, niſi ſecundùm quòd participãt aliqualiter rationem, & ex hac parte non habent dependentiam ab organo corporali; ſed continentur ſub mente, ſicut & ſub ratione inquantum ipſam participant, hæc ille. Tunc ibi.

¶ Vnde virtus humana non importat ordinem ad eſſe; ſed magis ad agere, & ideo de ratione virtutis humanę eſt, quòd ſit habitus operatiuus.

¶ Infert vltimò ipſam reſponſiuam concluſionem, quòd de ratione virtutis eſt, quòd ſit habitus operatiuus. Et cõcluſio breuius ſic probari poteſt ex priori ratione; quia virtus humana tenet ſe ex parte potentiæ, quæ eſt animæ rationalis propria, ideo eſt habitus operatiuus. Tenet cõſequentia, quia per formam aliquid eſt operatiuum, & potentia fluens a forma eſt operatiua, & per conſequens etiam habitus perficiens talem potentiam eſt operatiuus; quia perfectibile perficitur ſecundùm propriam cõditionem per habitum connaturalem ſibi. Antecedens patet, quia per hoc virtus humana diſtinguitur a virtute tenente ſe ex parte materiæ; ſicut diſpoſitio in materia cœli eſt ad eſſe, ſimiliter in corpore humano ſunt aliquæ virtutes naturales diſpoſitiuę corporis &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Nota circa hoc, quòd illa definitio virtutis non eſt humanæ tantùm; ſed virtutis in communi, quia enim iuxta primum articulum, virtus eſt complementum potẽtiæ, & præſertim, quæ eſt principium actus (.i. virtus operandi) principio autem actus exiſtente completo, ſequitur completum, & bonum opus, ideo virtus eſt quæ opus bonum reddit, & habetur ex illa auctoritate, quòd virtus humana eſt habitus operatiuus; nam illa deſcriptio eſt de virtute operatiua in communi (vt patet in de virtutibus. q. 1. in corpore) non materiæ, & ad eſſe.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd modus actionis ſequitur diſpoſitionem agẽtis, vnumquodq; enim quale eſt, talia operatur, & ideo cum virtus ſit principiũ alicualis operationis, oportet quòd in operante præexiſtat ſecundùm virtutem aliquam conformis diſpoſitio; facit autem virtus operationem ordinatam, & ideo ipſa virtus eſt quædam diſpoſitio ordinata in anima, ſecundùm ſcilicet quòd propriæ potẽtiæ animæ ordinantur aliqualiter adinuicẽ, & ad id quod eſt extra; & ideo virtus inquantum eſt conueniens diſpoſitio animæ, aſſimilatur ſanitati, & pulchritudini, quæ ſunt debitæ diſpoſitiones corporis; ſed per hoc non excluditur quin virtus etiam ſit operationis principium.

¶ Maior eſt vera quo ad aliquid, in hoc videlicet, quod ſicut ſanitas, & pulchritudo corporis dicit debitam diſpoſitionẽ partiũ corporis, vel ſ. humorum, vt ſanitas; vel partium homogeneorum, vt robur; vel partiũ organicarũ, ſicut pulchritudo: ſic virtus dicit diſpoſitionẽ ordinatã in potentijs animæ, vt ſ. cõcupiſcibilis, & iraſcibilis, benè ſe habeant ad voluntatẽ, & rõnẽ, & ita conſtituũt virtutes ẽt humanę debitam diſpoſitionẽ; ſed p hoc non excludit qn virtus humana ſit habitus operatiuus, in hoc enim non eſt ſimile de diſpoſitione corporali, & virtute humana. Et huius ponit D. S. rõnem, quia virtus eſt principium ordinatę (hoc eſt aliqualis) operationis rõ agẽs oportet, quod ſit aliquale .i. ordinatũ; & in hoc attendit ſimilitudo; ſed eſt diuerſitas, quia virtus operatiua quãuis bñ diſponat, tñ principaliter ordinatur ad opus, ſanitas aũt principaliter perficit, & primò ad bene eſſe. Vide ſupra q. 49. artic. 3.

¶ Nota circa ſolutionẽ primi, quod experimentũ eſt, quod potẽtia poteſt eſſe bñ diſpoſita p habitũ operatiuũ, & agẽs non eſt bñ diſpoſitũ in mõ eſſendi; qa infirmus non bñ operat; rõ habitus eſſendi ordinatur ẽt indirectè ad operationẽ, quãuis nõ perficiat potentiam operatiuã, Vide pro ſolutione huius primi infra q. 56. ar. 4. Vbi dicit. Virtus quæ eſt in iraſcibili, & concupiſcibili nihil aliud eſt, quàm quædã habitualis cõformitas iſtarum potentiarum ad rõnem &c.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd virtus, quæ eſt ad eſſe non eſt propria hominis, ſed ſolùm virtus, quæ eſt ad opera rationis, quæ ſunt propria hominis.

¶ Minor negatur, quia virtus in puris naturalibus aliqua conse quitur aliquam dispositionem materiæ in ordine ad formam, vt illa, quæ habent materiam sine priuatione possunt semper esse non solũ ratione formæ, sed ratione materiæ, virtus autem humana est hominis, vt sic, & per consequens potentiæ humanæ (scilicet aliquo modo rationalis) quæ est potentia operatiua, & per cõsequens habitus; quia perfectio, & perfectibile proportionantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum Dei substantia sit eius actio, summa assimilatio hominis ad Deum est secundùm aliquam operationem; vnde sicut supra dictũ est; * fęlicitas siue beatitudo per quam Homo Deo maximè conformatur, quæ est finis humanæ vitæ in operatione consistit.

*q.3.art.4.

¶ Ad maiorem, virtus est dispositio perfecti ad optimum, intelligitur ad optimum, scilicet actum, & est sensus secundùm D.S. in de Veritate mate. 14 articu. 3. ad quintum. Virtus est dispositio cõplens potentiam ad eliciendum actum bonum, nec oportet secundùm Doct. Sanct. ibidem ad tertium, quòd bonum illud ad quod virtus ordinat sit quasi obiectum alicuius actus; sed illud bonum quod est ipse actus perfectus quem virtus elicit. Ista dico pro tanto; quia istud argumentum videtur exponere hanc auctoritatem ad sensum quem Doc. Sanct improbat 7. Physicorum lectione 5. quasi illud vltimum ad quod virtus disponit sit vltimum extrinsecum, & non proprius actus cuius oppositum iam ostendit, & esto ita sit (quod verum est ex consequenti) quod per virtutem disponitur ad assimilationem simpliciter vltimi, & supremi, quod est Deus, & ita concessa minore, dicitur vlterius ad illam, non autem in ordine ad operationem. Illa pars consequentis, negatur, immo per actum Homo maximè assimilatur Deo; quia in beatitudine Homo maximè conformatur Deo; sed ipsa est operatio, scilicet speculatiui intellectus qui maximè Deo conformatur, & de illis supra quæst. 3 art. 2. & 5. ad primum Vnde secundùm modum intelligendi in Deo perfectissimum est operatio, & perfectior ipso esse vel essentia secundùm quòd ratione distinguuntur; ideo per actionem Homo assimilatur Deo maximè, & in perfectissimo.

Vtrum virtus humana sit habitus bonus.

E 3.2.; 5 et ... Et 8. ... 3. articu. 1. corp. *Corin. 15.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd non sit de ratione virtutis, quòd sit habitus bonus. Peccatum enim in malo semper sumitur; sed etiam peccati est aliqua virtus, secundùm illud * primæ ad Corinth. 15. Virtus peccati lex; ergo virtus non sp est habitus bonus.

¶ 2 Præt. Virtus potentiæ respondet; sed potentia non solũ se habet ad bonum; sed etiam ad malum, secundùm illud * Esa. 5. Ve qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendum ebrietatem; ergo ẽt virtus se habet ad bonum, & ad malum.

*Esa. 5.

¶ 3 Pręt. Secundùm Apostolum * 2. ad Corint. 12. Virtus in infirmitate perficitur; sed infirmitas est quoddam malum; ergo virtus non solùm se habet ad bonum; sed etiam ad malum.

*Corin. 12.

¶ Sed contra est, quod * Aug. dicit in lib. de moribus ęcclesiæ. Nemo autem dubitabit, quòd virtus animam facit optimam, & Philosophus dicit in 2. Eth. * quòd virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.

*Aug. li. 2. cap. 6. *Auth. c. 6.

¶ Hic quærit de differentia specifica virtutis, scilicet de bonitate, per hanc enim distinguitur a vitio; sicut per præcedentem differentiam ab habitu essendi.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, virtus importat perfectionem potentiæ; vnde virtus cuiuslibet rei determinatur ad vltimum in quod res potest, vt dicitur in primo de cœlo. * Vltimum autem in quod vnaqueq; potẽtia potest, oportet quòd sit bonum; nam omne malum defectum quendam importat; vnde Dionys. dicit * in 4. de Di. no. quòd omne malum est infirmum, & propter hoc oportet, quòd virtus cuiuslibet rei dicatur in ordine ad bonum.

*Art 1. huius quæst. *Tex. 116. Dionysius.

Conclusio

¶ D S. plus respondet, quàm quæsitum sit, ponens in fine talem conclusionem responsiuam. Virtus humana est habitus bonus, & boni operatiuus. Hanc conclusionem primò breuiter probat quo ad primam partem, de qua tantũ quæsitum est, secundò subiungit ipsam conclusionem, ibi. Vnde virtus &c. Probatur ergo breuiter prima pars conclusionis tali consequentia. Virtus importat perfectionem potentiæ, & virtus cuiuslibet rei dicitur in ordine ad bonum: ergo virtus, quæ est habitus, est bonus habitus, cõsequẽtia nota; quia id quod ordinatur in bonum est bonum; quia habet speciem ab eo in quod ex natura ordinatur. Probatur antecedens, virtus cuiuslibet rei determinatur (idest attenditur iuxta sensum dictum ar. 1. ad primum) ad vltimum id quod res potest; sed id in quod vnaquęque res potest est bonum; ergo antecedens verũ. Minor patet; quia malum importat defectum, & ad ipsum non attenditur posse, sed deficere; vnde Dionysius dicit, quòd malum est infirmum; ergo non attenditur potentia quo ad malum; sed impotẽtia, & infirmitas. Deinde ibi.

¶ Vnde virtus humana, quæ est habitus operatiuus est bonus habitus, & boni operatiuus.

¶ Infert conclusionem ipsam probatam quo ad primam partem; sed quo ad secundam (scilicet quòd virtus humana sit habitus operatiuus boni) relinquit notam clarè ex præcedenti articulo, & probatione primæ partis conclusionis præsentis; quia si virtus sit operatiuus habitus ex præcedenti articu. & sit bonus habitus ex prima parte conclusionis, sequitur quòd sit habitus operatiuus boni.

¶ Et confirmatur etiam conclusio quo ad ambas partes argumento in contrarium.

¶ Nota autem: quia habitus facit opus bonum per se tanquàm per se effectum, & formaliter: sicut ratio efficiendi ipsum, ergo ipse est bonus; quia vnumquodque operatur per se effectum secundum modum suum; quia igitur virtus operatur bonum, igitur & ipsa est bona. Dico autem per se, & formaliter; quia quandoq; aliqua forma facit aliud, quam est; sed hoc est per accidens, sicut frigus calefacit per antiparistasim; sed bonum facere est per se effectus virtutis; igitur & ipsa est bonus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut perfectum, ita etiam, & bonum dicitur Metaphoricè in malis. Dicitur enim & perfectus fur, siue latro, & bonus fur, siue latro, vt patet per Philosophum in 5. Metaphy. * secundũ hoc ergo etiam virtus metaphoricè in malis dicitur, & sic virtus peccati dicitur lex, inquantum scilicet per legem occasionaliter est peccatum augmentatum, & quasi ad maximum suum posse peruenit.

*Auth. tex. 21

¶ Ad minorem, virtus capitur metaphoricè pro quocunq; cõplemento, & causa occasionali; complementum enim ad agẽdum bonum dicitur propriè virtus; sed metaphoricè significat etiam complementum, & principium quocunque modo mali actus, & sic accipitur in auctoritate Apostoli; sicut Doct. Sanct. declarat, & magis infra declarabitur q. 98. articu 1. ad secundum; quia lex vetus (de qua loquitur Apostolus) mandabat multa, & non conferebat gratiam implendi, & quia cognito peccato per legem grauius peccabatur, & quia nitimur in vetitum; ideo accendebatur appetitus peccati, & sumebant homines occasionem peccandi. Dicitur ergo ad minorem, quòd peccati est virtus metaphoricè, & occasionaliter, causa enim completa peccati, & per se, dicitur virtus peccati, quandoque etiam occasio dicitur virtus eius, ita quòd omne id quod aliquo modo cõcurrit ad peccatum, dicitur virtus peccati metaphoricè; sicut etiam perfectum dicitur in malis; sed metaphoricè; sicut dicitur pfectus latro, vel bonus fur, vt patet 5. Metaphy. tex. com. 21. lectione 16. in D. S. sed cum hoc stat, quòd virtus humana, quæ est virtus propriè dicta, est habitus bonus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd malum ebrietatis & nimiæ potationis consistit in defectu ordinis, & rationis. Contingit autem cum defectu rationis esse aliquã potentiam inferiorem perfectam ad id quod est sui generis, etiam cum repugnantia, vel defectu rationis; perfectio autem talis potentiæ cum sit cum defectu rationis, non posset dici virtus humana.

¶ Maior debet sanè intelligi. Virtus correspõdet potentiæ quo ad obiectum secundùm formalem rationem; quia est eius potentiæ ad quam pertinet obiectum; sed non correspondet sibi adequatè, ita quòd sit tam communis obiecti sicut potentia, vt patuit q. 54. articu. 1. & secundo, non correspondet sibi quo ad vnitatem, ita quòd si potentia est vna, & habitus sit vnus; & tertiò, non correspõdet sibi quo ad determinationem, quod reddit in idem cum primo. Minor vera, potentia aliqua se habet ad bonum, & malũ; sed non potentia humana, vt sic sequens rationem rectam; sed potentia hominis, vegetatiua scilicet, vel sensitiua secundùm se, vt potentia potatiua, vel generatiua se habet ad bonum, & malum moraliter, & de illis potentijs loquitur auctoritas; ergo &c. Negatur consequentia; quia nos loquimur de virtute humana, quæ est perfectio potentiæ rationalis per essentiam, vel participationem, vt conformis est rationi rectæ, & sic solùm se habet ad bonum morale; sed virtus, vel potentia inferior, scilicet vegetatiua, vel sensitiua sibi relicta potest se habere ad malum moris, sed non virtus humana, quæ est limitatio potentiæ rationalis ad vnũ scilicet bonum &c. Pro dictis circa maiorem vide Doct. Sanct. in de Veritate materia 10. articu 3. ad tertium, vbi dicit inter potentiam, actum; & habitum potest esse æqualitas secundũ q cõparantur

tur ad vnum obiectum, & tamen etiam communiter loquēdo inuenitur in eis æqualitas non quidem secundùm proprietatem naturæ; quia alterius modi habet esse operatio habitus, & potentiæ; sed secundùm quandam comparationem ad actum secundū quā consideratur horum trium quantitas; nec oportet, quòd accipiat vnus tantū actus numero, aut vnus habitus; sed habitus, & actus in genere, hæc ille; ex q̄bus potest haberi expositio maioris D. S. In solutione respondet ad minorem, & probationem; quia potest esse potentia inferior potens ad actus sui generis, idest circa obiectum sibi proportionatum; sicut quis habet fortem stomachum ad deuorandum contra ordinem rationis, & sic est potens; sed talis potentia non est virtus humana; sed magis bestialis; vnde virtus humana solùm est secundùm rationem &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd tantò ratio perfectior esse ostenditur quantò infirmitates corporis, & inferiorum partium magis potest vincere, seu tolerare; & ideo virtus humana, quæ rationi attribuitur, in infirmitate perfici dicitur non quidem rationis; sed in infirmitate corporis, & inferiorum partium.

¶ Maior vera de infirmitate corporis qua præbetur occasio exercitij virtutis; sed non de infirmitate rationis, in tali enim virtus perit, & corrumpitur. Ad minorem, infirmitas corporis, & inferiorum virium, & rebellio carnis (de qua infirmitate loquitur Apostolus) est malum pœnę, & naturæ, & effectus peccati originalis ad sensum infra dicendum quęstio. 81. & tamen potest esse, vel materia exercendæ virtutis, scilicet humilitatis, & patientiæ, & temperantiæ ex qua fomes debilitatur, vel potest esse occasio maioris virtutis; quia Homo sciens se infirmum, & pronum ad malum magis sollicitatur ad resistendum, & per hoc, quòd resistit fit exercitatior, & per consequens fortior. Vltra; ergo virtus non solùm se habet ad bonum &c. Si intelligitur tanquàm ad obiectum materiale, vel vt ad occasionem virtutis maioris conceditur. Vnde Doct. Sanct. secunda secundæ quæstio. 51. articu. 1. ad secundum dicit, & si virtus essentialiter sit perfectio quædam, non tamen oportet, quòd omne illud, quod est materia virtutis importet perfectionem, hæc ille. Si autem intelligitur, quòd non semper se habeat ad bonum hominis, quod est secundùm rationem esse. Negatur, immo hoc ipsum, quod est patienter ferre mala corporis, & rebellionem carnis, vel huic resistere est bonum hominis, & secundùm rationem; vnde virtus se semper habet ad bonum, scilicet ad conformitatem rationis, esto materia actus sui sit mala. Oportet enim hic memorari supra dictorum quæstio. 54. ar. 3. quòd bonitas habitus non solū attenditur in ordine ad obiectū; sed etiam, quia disponit ad naturam conuenienter; ideo habitus virtutis, qui etiam circa malum operatur conformiter ad rationē hominis est bonus habitus. Potest ergo dici ad argumentum breuiter, virtus in infirmitate perficitur occasionaliter, vel tanquàm circa materiam; quia videlicet habet se circa infirmitatem corporis conformiter ad rectam rationem, ita quòd simul concurrāt miseria corporis, & sensualitatis, & firmitas rationis secundùm virtutem. Ad minorem, vera, Infirmitas est quoddam malum (saltem pœnæ) & in illo malo non consistit virtus; sed in bene se habēdo ad malum, puta stimulum carnis; Ergo &c negatur consequētia; quia virtus solùm se habet ad bonum, scilicet hominis esto obiectum possit in se esse malum; tamen virtus habet se ad ipsum bono modo; est ergo boni tantùm moraliter, & formaliter, licet naturaliter, & materialiter sit mali sicut materiæ; bonum enim virtutis est bonum rationis, vt patet articulo sequenti. Circa malum autem potest quis se habere secūdùm rationem, igitur potest virtus perfici in i. circa infirmitatem &c.

Vtrum definitio virtutis sit conueniens qua dicitur virtus est bona qualitas mentis qua rectè viuitur, qua nullus malè vtitur quam Deus in nobis sine nobis operatur.

E

2. di. 27. ar. 2. Et 3. dist. 23. q. 1. ar. 2. q. 3. Et Ver. q. 1 art. 2. & 10. & ar. 9. ad 1. & 10. & 11.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd non sit conueniens definitio virtutis, quæ solet assignari, scilicet. Virtus est bona qualitas mentis qua rectè viuitur, qua nullus malę vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur; Virtus enim est bonitas hominis, ipsa enim est, quæ bonum facit habentem; sed bonitas non videtur esse bona; sicut nec albedo est alba, igitur inconuenienter dicitur, quòd virtus est bona qualitas.

¶ 2 Pręt. Nulla differentia est communior suo genere cum sit generis diuisiua; sed bonum est communius, quàm qualitas, conuertitur enim cum ente; ergo bonum nō debet poni in definitione virtutis, vt dſ͞ia qualitatis.

¶ 3 Præt. Sicut * Aug. dicit in 12. de Trin. Vbi primò occurrit aliquid, quod non sit nobis pecoribusq; commune, illud ad mentem pertinet; sed quædam virtutes sunt etiam irrationabilium partium, vt Philosophus dicit * in 3. Ethic. non ergo omnis virtus est bona qualitas mentis.

* Aug. c. 1.

* Arist. c. 10.

¶ 4 Præt. Rectitudo videtur ad iustitiam pertinere; vnde idem dicuntur recti, & iusti; sed iustitia est species virtutis, inconuenienter ergo ponitur rectum in definitione virtutis cum dicitur. Qua rectè viuitur.

¶ 5 Præt. Quicunque superbit de aliquo, malè vtitur eo; sed multi superbiunt de virtute, dicit enim * Aug. in regula, quòd superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereāt; falsum est ergo q̄ nemo virtute malè vtat.

* Aug. e. 8.

¶ 6 Præt. Homo per virtutem iustificatur, sed * Aug. dicit super illud Io. Maiora horum faciet, Qui creauit te sine te non iustificabit te sine te; inconuenienter ergo dicitur quòd virtutem Deus in nobis sine nobis operatur.

* Aug. collig. ex tra. ctā. 72.

¶ Sed contra est auctoritas * Augustini, ex cuius verbis prædicta definitio colligitur, & præcipuè in secundo de libero arbit.

* Aug. cap. 18. & 19.

¶ Hic vltimò subiungit definitionem virtutis positam a beato Augusti. quæ potest trahi ex præcedentibus articulis huius quæstionis, dempta vltima particula, qua remota hæc definitio est virtutis in genere.

¶ Respondeo dicendum, quòd ista definitio perfectè complectitur totam rationē virtutis, perfecta enim ratio vniuscuiusque rei colligitur, ex omnibus causis eius. Comprehendit autem prædicta definitio omnes causas virtutis.

Conclusio

¶ Conclusionem responsiuam formaliter non posuit; sed clarè potest intelligi ex ratione qua probatur in principio, quę talis est. Ista definitio perfectè complectitur totam rationem virtutis; ergo sequitur conclusio responsiua dare, q̄ ista definitio virtutis est conueniens, & sufficiens. Tenet cōsequentia; quia definitio est ratio indicans quid est esse rei. Antecedens probatur, perfecta ratio vniuscuiusque rei colligitur ex omnibus causis eius. Sed prædicta definitio comprehendit omnes causas virtutis, tam s. formalem, q̄ materialem, q̄ etiam finalem, & etiam efficiētem, & distinguit per illas ab omnibus alijs habitibus, igitur est perfecta, & adequata, & tota rō virtutis D. S. primò probat hanc rōnē. Secundò pbat specialiter minorē, quo ad oēs causas, ibi. Cā nāque formalis &c. Maior ergo prædictæ rationis patet. Consequenter cum dicit.

¶ Causa namque formalis virtutis; sicut & cuiuslibet rei, accipitur ex eius genere, & differentia; cum dicitur bona qualitas, genus enim virtutis qualitas est, differentia autem bonum, esset tamen conuenientior definitio, si loco qualitatis hītus poneret q est genus ꝓpinquū.

¶ Probat minorem prædictam de vnaquaque causa, & patebūt partes ꝯsequendo, & primò de causa formali Et arguitur sic. Causa formalis cuiuslibet rei (scilicet logica, & Metaphysica) est genus, & differentia. Sed ista definitio exprimit genus, & differentiam, igitur. Minor patet, quia qualitas est genus saltem remotum & propinquum habitus, differentia autem est bonum, vt patuit quæst. 54. artic. 3. quia habitus differunt secundùm bonum, & malum specie. Deinde cum dicit.

¶ Virtus autem non habet materiam ex qua; sicut nec alia accidentia, sed habet materiam circa quam, & materiam in qua s. subiectum, & materia autem circa quam est obiectum virtutis, quod non potuit in prædicta definitione poni, eo quòd per obiectum determinatur virtus ad speciem, hæc autem assignatur definitio virtutis in communi; vnde ponitur subiectum loco causæ materialis, cum dicitur quòd est bona qualitas mentis.

D. 610. 111.

¶Deducit minorem quo ad causam materialem. Et arguitur sic. Illa definitio complectitur subiectum virtutis, igitur materiam in qua. Antecedens patet; quia mentis est qualitas.

¶ Nota autem quid mentis in solutione tertij. Quare autem non ponatur materia circa quam ostendit D. S. quia ista definitio est virtutis in communi. Obiectum autem (s. determinatum) trahit virtutē ad speciem, obiectū verò cōe satis intelligitur, in eo q̄d dicitur rectè viuitur, id est operatur, quod operari obiectū reqrit; q̄a nō est opus virtuosum, nisi circa obiectū aliqd &c. Deinde ibi.

¶Finis aūt virtutis, cum sit habitus operatiuus est ipsa operatio. Sed notādum, quòd habituum operatiuorum

D. 611.

aliqui sunt semper ad malum, sicut habitus vitiosi; aliqui verò quandoque ad bonum, & quandoque ad malum; sicut opinio se habet ad verum, & ad falsum; virtus autē est habitus semper se habens ad bonum, & ideo vt discernatur virtus ab his, quæ se semper habent ad malū, dicitur. Qua rectè viuitur; vt autem discernatur ab his, quæ se habent quandoque ad bonum, quandoq; ad malum, dicitur qua nullus malè vtitur.

¶ Arguitur de causa finali pro minore, sic. In ista definitione ponitur operatio, igitur finis virtutis. Tenet cōsequentia; quia habitus operatiui finis est operatio, cum dicitur, rectè viuitur, per qđ distinguitur a vitio. Sed per istas partes, esto distinguatur virtus a vitio, tamen non distinguitur ab habitu, qui non est virtus, nec vitium; sed quandoque se habet ad bonum, quandoque ad malum. Ideo additur, qua nullus malè vtitur (scilicet principiatiuè, vt patet ad quintum) vt per hanc partem distinguatur ab opinione, & huiusmodi, & hæc omnia conueniunt virtuti in genere. Tunc ibi.

¶ Causa autem efficiens virtutis infusę de qua definitio datur, Deus est, propter quod dicitur. Quam Deus in nobis sine nobis operatur, quæ quidem particula si auferatur, reliquum definitionis erit commune omnibus virtutibus, & acquisitis, & infusis.

¶ Corroborat vltimò eandem minorem de causa efficiente, sic In ista definitione ponitur Deus, igitur causa effectiua. Antecedēs patet. Consequentia tenet; quia Deus est causa effectiua (immediata scilicet) aliquarum virtutum.

¶ Nota autem, ꝙ tangitur causa effectiua immediata aliquarū virtutum. s. infusarū. Et ita infusarum, quòd nullo modo possunt acquiri, & distinguuntur ab alijs acquisitis specificè; quia non solū infusè; sed tantùm ex infusione, & ad altius obiectum, & Diuini supernaturalis ordinis Et per consequens distinguuntur specificè, esto enim Deus posset infundere acquisibiles, tamen tales non essent tantùm ex infusione, & haberent inferius obiectum, nec essent diuini ordinis.

¶ Nota etiam quòd per hanc vltimam partem definitionis, definitio ista appropriatur virtutibus infusis, vt iam dictū est, distinctis specie ab acquisitis. Sed illa parte dempta, definitio conuenit generaliter omni virtuti, etiam acquisitæ, cuius causa propinqua, & immediata est ratio recta cum appetitu; sed Deus est causa prima remota; sed infusarum propinqua. Vnde causa adequata virtutis in communi est Deus, vel recta ratio mouens appetitum &c.

Vnde auctoritas Augustini est tenenda, vt probat argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd id quod primò cadit in intellectu est ens; vnde vnicuique apprehenso a nobis, attribuimus, quòd sit ens, & per consequens, ꝙ sit vnum & bonum, quæ conuertuntur cum ente; vnde dicimus, quòd essentia est ens, & vna, & bona, & quòd vnitas est ens, & vna & bona, & similiter de bonitate; non autem hoc habet locum in specialibus formis; sicut est albedo, & sanitas; non enim omne quod apprehendimus, sub ratione albi, & sani apprehendimus. Sed tamen considerandum, quòd sicut accidentia, & formæ, non subsistentes dicuntur entia, non quia ipsa habeant esse; sed quia eis aliquid est; ita etiam dicuntur bona, vel vna, nō quidem aliqua alia bonitate, vel vnitate; sed quia est eis aliquid bonum vel vnum, sic igitur, & virtus dicitur bona; quia ea aliquid est bonum.

D.646. D.1171. D.62.

¶ Argumenta omnia impugnant partes definitionis per ordinem. Maior vera est. Bonitas accidentalis hominis, faciens eum ens secundùm quid, & bonum simpliciter, vt patet 1. par. q.5, ar.1. ad secundum & tertium.

¶ Ad minorem. Negatur, & probatio nō est similis; quia in specialibus quidem non prædicatur concretum de abstracto, secus in transcendentibus, vbi propter eorum communitatem maximam, & conuertibilitatem cum ente, concretum prædicatur de abstracto; quia sicut nihil est, quod subterfugiat rationem entis, ita nihil subterfugere potest rationem vnius, & boni, quæ cum ente conuertuntur; quia ergo virtus est ens, ideo etiam bona, ad sensum quem D.S. ponit, non quia habeat bonitatem propriā, sed quia est qua aliquid est bonum. s. Homo &c. De illa solutione pulchrè loquitur D.S. in de Veritate mate. 21. ar. 4 ad quartum. Albū enim non est adeo cōe, vt necesse sit de omnibus dici, & cadat in conceptu cuiuslibet; sicut ens & ipsum sequentia; quare non est par ratio. Et tamen sicut ens multipliciter dicitur, vel quia in se subsistit, vel quia est principium subsistēdi, vel aliqua dispositio subsistētis; sic bonitas est bona, non quia in se subsistens semper, sed hoc modo quo bonum dicimus illud, quo aliquid est bonum. Simile ponit D.S. in de virtutibus q.1. ar.2. Vbi tractat materiam huius articuli. Et licet vt patebit iam ad secundum, bonitas non capiat transcendenter, sed pro bonitate morali, attamē quia importatur per nomen transcendens, ideo virtus est bona &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum, quod ponitur in definitione virtutis non est bonum commune, quod conuertitur, cum ente, & est in plus, quàm qualitas; sed est bonum rationis, secundùm quòd* Dionysius dicit in 4. c. de Diui. no. ꝙ bonum animæ est secundùm rationem esse.

D.1041. * Dionys.

¶ Ad minorem. Bonum transcendens, quod significat ens actu quodcunque, est communius, quàm qualitas, vel habitus; sed bonū morale, quod est bonum rationis. i. cōformitas ad rectam rōnem non est cōius. Vltra ergo bonum. Verum, transcendens, sed bonū determinatum, quod est conueniens ad naturam humanā, quòd est secundùm rationem esse, id est se habere, & operari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus non potest esse in irrationali parte animæ, nisi inquantum participat rationem, vt dicitur* in primo Eth.* & ideo ratio, siue mēs est proprium subiectum virtutis humanæ.

* Aristo. * Cap. vlt.

¶ Ad maiorem. Si loquimur de mente propriè, & perfectè, tūc nullo modo est communis nobis, & pecoribus. Si aūt loquimur de mente extensiuè vsque ad rationale per participationem, tunc non est nobis communis omninò, & pecoribus; quia etiam rōnale per participationē in nobis audit rōnē nō in bestijs. Ad minorē. Negatur, ꝙ sint irrationalium partium, vt sic, sed vt audiunt rationem; vnde est qualitas mentis, vel propriè, vel participatiuè.

¶ Pro intellectu illius dicti nota ex D.S. in de Veritate mat. 10. ar.1. ꝙ mens propriè significat potētias immateriales in superiori parte animæ, vt mens sit quoddam totum potentiale constitutū ex memoria intelligentia, & voluntate; vel significat ipsam essentiam animæ, vt comprehendit in se illas potentias secundū quas est ad imaginem Dei Sed tū extenditur vsque ad potētias quæ aliquo mō sunt rationales, & proprię nobis, & non cōes bestijs; talitem quo ad modum participandi rationem, esto ꝙ ad speciem, q̄ est ex obiecto, sint cōes, tū non vt proprietates naturales, & quo ad habere coniunctam rationem in eodem subiecto totali &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iustitia est propria rectitudo, quæ constituitur circa res exteriores, quæ in vsum hominis veniunt, quæ sunt propria materia iustitiæ, vt infra patebit; * sed rectitudo quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ est regula voluntatis humanæ, vt supra dictum est * communis est omni virtuti.

* q.60. ar.1. & 2.2. q.57 & 58. * q.19. ar.4.

¶ Maior distinguitur. Rectitudo (id est æqualitas, quę est in rebus exterioribus secundùm communicationem ad alterum supposito distinctum) illa pertinet ad iustitiam, tanquàm materia circa quam, & effectus constitutus per iustitiam in materia exteriori in ordine ad alium. De hoc secunda secundæ q.57. & q.58. Sed rectitudo, quæ dicit conuenientiam, vel habitudinem ad debitum finem, & ad veram regulam (puta legem æternam, & rectam rationem) talis rectitudo est communis omni virtuti, etiam ipsi iustitię. Et de illa rectitudine intelligitur cum dicitur. Qua rectè viuitur. De qua supra habitum est q.19. ar.4. & 9. Et hic oportet memorari eius, quod dictum est in q.2. ar.1. quòd actus humanus ex hoc, quòd bonus est, habet rationem rectitudinis inquantum procedit a principio suo secundùm debitam regulam in debitū finem. Et quia talis rectitudo conuenit omni actui bono, conuenit & eius principio, scilicet virtuti.

¶ Ad quintum dicendum, quòd virtute potest aliquis malè vti tanquàm obiecto, puta cum malè sentit de virtute cum odit eam, vel superbit de ea; non autem tanquàm principio vsus, ita s. ꝙ malus sit actus virtutis.

¶ Ad maiorem. Quicunque superbit de aliquo, malè vtitur eo. Verum, sicut obiecto, & occasionaliter occasione accepta. Sed non malè vtitur directè, & sicut principio, & radice ex qua superbia procedit, sed solùm superbia sua est circa ipsum. Minor est vera. Multi superbiunt de virtute, sed non ex virtute, vel per virtutem. Et August. vult quòd quis superbit de bonis operibus. Negatur consequentia, immo nullus malè vtitur virtute tanquàm principio vsus. De materia huius solutionis secunda secundæ q.20. ar.1. ad secundum.

¶ Ad sextum dicendum, quòd virtus infusa causatur in nobis a Deo sine nobis agentibus, non tamen sine nobis consentientibus, & sic est intelligendum, quod dicitur. Quam Deus in nobis sine nobis operatur; quæ verò per nos aguntur, Deus in nobis causat non sine nobis agentibus, ipse enim operatur in omni voluntate, & natura.

¶ Maior

¶ Maior vera de virtute gratuita,& infusa cum radice sua,quæ est gratia,sic enim iustificatur Homo. Minor vera. Non iustificabit te sine te consentiente, vel in propria persona, & voluntate propria, vel voluntate alterius, quæ habetur tanquam propria. (Quod dico propter paruulos baptizatos, qui iustificantur p voluntatem alterius cui commissi sunt, cuius volitas est interpretatiuè paruulorum.) De hoc secunda secundę q.10.ar.12 Et in 4.sententiarum:sed tamen iustificat nos sine nobis agētibus. Vltra,negatur; quia intelligitur, quam Deus operatur in nobis sine nobis agentibus. Virtutes autem acquisitæ nō causantur sine nobis agētibus, non tamen excluso Deo qui operatur in omni opere cuiuscunque creaturæ, & plus quam creatura ipsa. De hoc prima parte quæstio.105. artic.5.

Quæst. Quinquagesimasexta.

De subiecto virtutis.

DEinde considerandum est de subiecto virtutis, & circa hoc quæruntur sex. Primò, Vtrum virtus sit in potentia animæ; sicut in subiecto. Secundò, Vtrum vna virtus possit esse in pluribus potentijs. Tertiò, Vtrū intellectus possit esse subiectum virtutis. Quartò, Vtrū irascibilis,& concupiscibilis. Quintò, Vtrum vires apprehensiuę sensitiuę. Sextò, Vtrum, voluntas.

¶ Quia quidditas præcedit subiectum. Ideo patet ordo ad præcedentem quæstionem. Et habitudo ad subiectum propinquior est habitudine extrinseca ad condistinctum &c. Et primò quæritur de subiecto in genere. Secundò in speciali articu.3.vsque in finem per quatuor articulos.

Vtrum virtus sit in potentia animæ; sicut in subiecto.

F

ADprimum sic proceditur. Videtur quòd virtus non sit in potentia animæ sicut in subiecto. Dicit enim August.in 2.de libarbi.* quòd virtus est qua rectè viuitur, viuere autem non est per potentiam animæ; sed per eius essentiam; ergo virtus non est in potentia animæ;sed in eius essentia.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 2. Ethicorum.* Virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonū reddit;sed sicut opus constituitur per potentiam, ita habens virtutem constituitur per essentiam animæ; ergo virtus non magis pertinet ad potentiam animæ, quàm ad eius essentiam.

¶ 3 Prętę. Potentia est in secunda specie qualitatis, virtus autem est quædam qualitas, vt supra dictum est,* qualitatis autem non est qualitas;ergo virtus non est in potentia animæ;sicut in subiecto.

¶ Sed contra. Virtus est vltimum potentiæ, vt dicitur in primo de cœlo;* sed vltimum est in eo cuius est vltimum;ergo virtus est in potentia animæ.

¶ Quærit hic primò de subiecto virtutis immediato, quo in genere. Et secundò de quodam dubio.art.2.Quærit ergo hic in communi de potentia animæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd virtutem pertinere ad potentiam animæ ex tribus potest esse manifestum. Primò quidem ex ipsa ratione virtutis, quæ importat perfectionem potentiæ, perfectio autem est in eo cuius est perfectio.

¶ D.S breuiter absoluit quæsitum vnica conclusione in fine tali. Virtus humana est in potentia animæ; sicut in subiecto, dicitur notanter (humana.) Hanc cōclusionem probat per corpus tribus medijs, quæ patebunt prosequendo. Probatur ergo conclusio primò sic. Omnis perfectio est in eo cuius est perfectio:sed virtus ex propria rōne est perfectio, & complementum potentiæ, igit̃ &c. Minor patuit q.55.ar.1. Maior de se nota de perfectione formali qualis est virtus. Deus enim quia nulli inesse pōt, ideo nullius est pfectio formalis licet effectiuè oīa perficiat. Cōsequēter cū dicit.

¶ Secundò ex eo, quòd est habitus operatiuus, vt supra dictum est,* omnis autem operatio est ab anima per aliquam potentiam.

¶ Arguitur secūdò sic Virtus est habitus operatiuus; ergo est in anima secundū potentiam. Antecedens patuit q.55.ar.2. Tenet cōsequentia,q.a oīs operatio sit ab aīa per aliquā potentiam, igit̃ habitus qui perficit alam fm immediatum principium operandi est in potentia &c. Supponit aūt hæc tō duo.s.ꝙ potentia realiter ab essentia distinguat, & ꝙ potentia est immediatum principiū agēdi non essentia Et illa patebunt in 1.par &c. Tunc ibi.

¶ Tertiò ex hoc, quòd disponit ad optimum, optimum autem est finis, qui vel est operatio rei, vel aliquid consequutum per operationem a potentia egredientem; vnde virtus humana est in potentia animæ; sicut in subiecto.

¶ Assignat adhuc aliam rationem, in cuius fine infert ipsam cōclusionem responsiuam, & arguitur sic, Virtus di ponit ad optimū;sed illud est operatio a potentia egrediens, vel aliquid cōsecutū per operationem, igitur est in potentia, ac si sic argueretur. Virtus est in illo, quod disponitur ad optimum (.s.vel actionē, vel aliquod consequendum per actionem.) Sed potentia est, quod disponitur, igitur &c Minor patet; quia ipsa efficit actum, & operationē. Et aliquis consequitur aliquid per potentiā coniunctam actui. Hoc enim est fundamentum D.S.in 1.par.q.59.ar.2 ꝙ volūtas Angeli distinguatur ab eius essentia; quia voluntas tendit in extrinsecum, non essentia. Et ita per potentiam aliquid consequitur non per essentiā;quia illa est intranea,& nullum extrinsecum respicit Et nota ꝙ illa propositio Quicquid se extēdit ad id quod est extra rem non est essentia rei, debet sanè intelligi; quia & appetitus materiæ extendit se ad formam, quæ est extra materiam, & tamen non distinguitur ab essentia materiæ. Intelligitur ergo quicquid extendit se ad id quod est extra integritatem completæ substantiæ, non est essentia rei, nec ad essentiam intrinsecè pertinens. Et sic intelligitur Doct. Sancti &c. Omnia ista deducuntur ex quæstione præcedenti.

¶ Probatur etiam conclusio quartò ratione in contrarium. Nota propter hoc argumentum, quòd sicut patuit art.1.q 55. ad primum. Illud dictum propriè intelligitur de virtute non capta essentialiter;sed materialiter, ad sensum ibidem dictum D. S. autē hic applicat,& vtitur dicto isto de virtute essentialiter capta. Et tūc est vltimum. s.complementum in ratione principij, & vltimum intrinsecum, licet accidentale, & ergo est in potentia &c

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd viuere dupliciter sumitur. Quandoque enim dicitur viuere ipsum esse viuentis, & sic pertinet ad essentiam animæ, quæ est viuenti essendi principium. Alio modo viuere dicitur operatio viuentis, & sic virtute rectè viuitur, inquantum per eam aliquis rectè operatur.

¶ Maior vera, qua rectè viuitur, vita secunda, quæ est operatio procedens a principio intrinseco in subiecto se mouente ad operationem;sed non est qua viuitur rectè vita prima, quæ est essentia rei, quæ seipsam mouet. Et viuere sic acceptum est esse in natura seipsam mouente. De his in 1.par.q.18.art.2 Ad minorem. Viuere secundo mō acceptum, est per essentiā animæ, immo est aīa ipsa, vel natura humana, qua aliquid viuit, & habet esse. Sed viuere primo mō, id est operari ex se, est a potentia immediatè, & etiā ab habitu, & virtute, ex quibus cōstituitur vnū cōpletū principiū.

¶ Nota ꝙ solet esse difficultas, an viuere significet esse essentiæ vel existentiæ. Videtur post D.S vbi iam in prima parte, ꝙ esse essentiæ Et D.S.hic intelligendus est, ꝙ viuere significat esse viuentis.s.illud esse, quod est essentia per quam aliquis habet esse viuens,& se posse mouere &c. Vnde non dicit D.S. hic quæ est existendi principium;sed essendi. Videtur concordare D.S.in de Veritate mate.13.arti.4. ad secundum, vbi vult, quòd significat esse. Quod relinquitur ex hoc, quod anima viuitur corpori, vt forma. Hæc ille;sed tale est esse essentiæ, propriè &c. sed de hoc alibi &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum, vel est finis, vel in ordine ad finem dicitur, & ideo cum bonum operantis consistat in operatione, hoc etiam ipsum, ꝙ virtus operantem bonum facit, refertur ad operationem, & per consequens ad potentiam.

¶ Ad maiorem. Virtus est quæ bonum facit habētem &c. Verū, bonum facit in ratione operantis, & facit bonum simpliciter operantem, quæ bonitas simpliciter attenditur secundùm vltimum rei. & secundùm finem. Finis autem est operatio, quæ pertinet ad potentiā, ideo eo ipso, ꝙ virtus bonum facit, facit bñ operari, qđ pertinet ad potētiā. Ad minorē dico, ꝙ hñs virtutē cōstituitur per essentiā animæ. Constituitur. Verū, in esse substantiali, secūdū ꝙ lumitur bonitas entis, & bonū secundū quid. Sed non cōstituitur p formā substātialē immediatè,& per se bonū simpliciter, quod tamē in ordine ad finē, q̄ est operatio, & bonū moris. Quare negat consequētiam, a hoc ipso, ꝙ virtus facit bonū habentē (.s.simpliciter) ordinat ad operationē, & per cōsequens est potentiæ. Et secundò, quia virtus facit bonum habentem, & nō forma substantialis, quia virtus respicit opus, & sic pertinet ad principium immediatum operis &c. Nota tamen quòd hæc definitio si intelligeretur de bonitate simpliciter, & morali, tunc conueniret perfectè tantū morali, & ei quæ requirit rectitudinem appetitus;sed generaliter, tunc etiam intellectuali conuenit.

Supra q.50 ar.1. Et 3. q.7. ar 2.c. Et 3.distin. 33.q.2.art. 4. Et ver.q. 14.ar.5 co. Et veri q.1. articu.5 Et Opusc.41. ca 1.

* August.

* Cap. 18. & 19.

* Cap.4.

* q.præced. artic.3 & q. 49 ar.1.

* Tex.116.

* 1.præced. articu.2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum accidens dicitur esse in alio, sicut in subiecto; non quia accidens per seipsum possit sustentare aliud accidens; sed quia vnum accidens inhæret substantiæ mediante alio accidente, vt color corpori mediante superficie; vnde superficies dicitur esse subiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur esse subiectum virtutis.

D. 1145.

¶ Ad maiorem. Concedo, & dico quòd potentia est ratio substandi habitibus, & immediatius sequitur animam, quàm habitus tanquàm ratio qua &c. Dico etiam, quòd virtus est qualitas; sed habitus operatiuus. Ad minorem. Qualitatis non est qualitas; sicut subiecti principalis quod, vt patuit supra etiam q. 50. artic. 2. ad secundum. Est tamen qualitatis, & accidentis qualitas, & accidens, sicut subiecti quo &c. Et secundò dico, quòd qualitatis nō est qualitas eiusdem ordinis, & eiusdem rationis. Sic potentiæ nō est potentia, nec habitus subiectatur in habitum. Sed qualitatis, quæ est potentia potest esse qualitas habitus; q a tales qualitates sunt subordinatę, & vna est ratio recipiēdi aliam. Vide supra q. 49. ar. 4. ex Herueo, quia potentia non præsupponit aliquod principiū operationis habilitabile per ipsam, sicut habitus, ita quòd potētia est primum principium instrumentale actiuum, non determinatiuū alterius. Dixi autem eiusdem ordinis; quia secundùm principia Doct. Sanct. Character ordinis ponitur subiectiuè in potentia intellectiua, & etiam est potentia; sed altioris ordinis, & spiritualis. Et secundùm D. S. in 3. par. quæst. 63. arti. 4. ad secundum Potentia naturalis est in essentia animæ; sed spiritualis est in potentia naturali, eo quòd & ipsa ordinetur ad actum &c.

Vtrum vna virtus possit esse in duabus potentijs.

F

Infra q. 60. art. 1. corp.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd vna virtus possit esse in duabus potentijs. Habitus n. cognoscuntur per actus; sed vnus actus progreditur diuersimodè à diuersis potentijs; sicut ambulatio procedit a ratione, vt dirigente, a voluntate, sicut a mouente, & a potentia motiua, sicut ab exequente; ergo etiam habitus vnius virtutis potest in pluribus esse potentijs.

Aristo. * Cap. 4.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum,* quod ad virtutem tria requiruntur. s. scire, velle, & immobiliter operari; sed scire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem; ergo virtus potest esse in pluribus potentijs.

* Cap. 5. * Cap. 12.

¶ 3 Præt. Prudentia est in ratione, cum sit recta ratio agibilium, vt dicitur in 6. Ethicorum;* est etiā in voluntate, quia non potest esse cum voluntate peruersa, vt in eodem libro dicitur;* ergo vna virtus potest esse in duabus potentijs.

¶ Sed contra. Virtus est in potentia animæ, sicut in subiecto; sed idem accidens non potest esse in pluribus subiectis; ergo vna virtus non potest esse in pluribus potentijs animæ.

¶ Hoc est dubiū circa prædictū articulū; quia habito, quod virtus sit in potentia Est dubiū, an vna virtus sit in vna tm̄, vel in plurib.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliquid esse in duobus contingit dupliciter. Vno modo, sic quòd ex ęquo sit in vtroque, & sic impossibile est vnam virtutem esse in duabus potentijs.

¶ D. S. distinctè determinat quæsitum. Vnde ponit duas conclusiones secundùm duo membra vnius distinctionis. Et primò ponit primam conclusionem cum primo membro, secundò secundam, ibi. Alio modo &c. Circa primum primò pręmittit primum membrum cum prima conclusione. Secundò subiungit secundam, ibi. Quia diuersitas &c. Vult ergo quòd quæsitum potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd vna virtus sit ex ęquo (idest ęquè principaliter) in duabus potentijs, s. & secundùm idem, ita quòd essentia ipsa virtutis sit in duabus potentijs. Conclusio impossibile est isto mō virtutem vnam esse in duabus potentijs. Deinde cū dicit.

D. 1041. D. 771.

¶ Quia diuersitas potentiarum attenditur secundùm generales conditiones obiectorum, diuersitas autem habituum secundùm speciales; vnde vbicunque est diuersitas potētiarū est diuersitas habituū; sed nō côuertit.

¶ Ponit rationem præcedentis conclusionis. Et arguitur ex litera. Vbicunque est diuersitas potentiarum, est diuersitas habituū; sed non conuertitur; ergo est impossibile, quòd vna sit virtus, & duæ potentiæ, vel vna sit in duabus potentijs. Consequentia nota. Antecedens probatur; quia diuersitas potentiarum est secundùm generales conditiones obiectorum, diuersitas autem habituum secundùm speciales. Sed plurificatis generalibus conditionibus, plurificantur & speciales; sed nō econtra; ergo sequitur antecedens. Ista supra tacta fuerunt. quæst. 54. arti. 1. ad primum. Constat enim quòd voluntas, & intellectus distinguuntur secundùm communes rationes boni, & veri. Et secundùm has necesse est, & habitus distingui, qui sunt circa bonum formaliter, & verum, sed circa verum possunt esse multi habitus, & tantùm vnus intellectus. Nec obstat, quòd Metaphysica vnus habitus existens, est entis, & boni; quia non considerat bonum sub propria ratione, sed ratione entis. Et bonum se habet tantùm terminatiuè, & materialiter ad Metaphysicam; sed ens motiuè, & formaliter. Sed intellectus, & voluntas respiciunt ens, & bonum, vt sunt obiecta motiua, & formalia. Metaphysica igitur vtrunque considerat; sed nō inclinatur in bonum, sicut voluntas. Qui modus tendendi in rem, vt extra est, distinguit voluntatem ab intellectu.

¶ Nota quòd minor pro antecedente est vera in creatis; quia ibi multiplicato superiori multiplicatur inferius. In trinitate autem multiplicatur persona, quæ est communior Deo, & essentia, & Deus non multiplicatur; nam tres personæ sunt vnus Deus; sed hoc alibi &c.

¶ Alio modo potest esse aliquid in duobus, vel pluribus, non ex ęquo; sed ordine quodam.

¶ Hic consequenter procedit ad secundam conclusionem responsiuam, cui primò præmittit secundum membrum distinctionis. Secundò subiungit ipsam conclusionem ei correspondētem, ibi. Et sic vna virtus &c. Secundum ergo membrum est, quòd alio modo potest aliquid esse in duobus, vel pluribus nō ex ęquo; sed ordine quodam, ita quòd est in vno principaliter, in alio secundario, vel in vno essentialiter, in alio præsuppositiuè. Sicut & supra q. 50. ar. 4. ad tertium, de scientia dictum est, quòd principaliter est in intellectu, sed secundariò, vel dispositiuè, vel quo ad abilitatē causatam ex vsu scientiæ, in viribus sensitiuis interioribus. Consequenter cum dicit.

D. 603. 1176.

¶ Et sic vna virtus pertinere potest ad plures potentias, ita quòd in vna sit principaliter, & se extendat ad alias per modum diffusionis, vel per modum dispositionis, secundùm quòd vna potentia mouetur ab alia, & secundùm quòd vna potentia accipit ab alia.

¶ Subiungit ipsam secundam conclusionem responsiuam talem. Isto modo vna virtus potest esse in pluribus potentijs. Ista cōclusio probatur per argumenta in oppositum, si rectè intelliguntur. Et explicatur a Doct. Sanct. in corpore, & potest argui ex corpore. Vna virtus potest esse in vna potentia essentialiter, & in alia per modum diffusionis. Et iterum potest aliqua esse in vna essentialiter, & in alia per modum dispositionis, ergo vna virtus potest esse &c. Antecedens probatur; quia vna potentia mouetur ab alia, & vna accipit ab alia; ergo virtus, quæ est in mouente potentia, potest se diffundere ad virtutem, quæ est in potentia mota, vel ad potentiam motam. Et iterum virtus, quæ est in potentia, quæ accipit, prærequirit aliquam dispositionem in ea a qua accipitur. Sic prudentia, quę ponitur in definitione virtutis moralis, tāquàm quoddam ab ea participatum. Et scientia, quæ est essentialiter in ratione, præsupponit dispositionem bonam sensuum a quibus accipit intellectus. Nota autem, quòd id quod virtus prætet essentiam suam habet in alia potentia, non est aliquid intrinsecum virtuti, sed vel principium præsuppositum, sicut scire præsupponitur virtuti morali, quod scire quantum ad principia moralium virtutum est per synderesim, quæ præbitur finem moralibus; vel est quidā effectus in alia potentia; sicut virtutes morales quo ad electionem & bonam habitudinem mediorum, sunt effectus prudentiæ. vel est quædam dispositio prærequisita, vel quandoque causata, vt patet de scientia &c. Vide Capreolum 3. sententiarum dist. 33. in solutionibus ad argumenta contra primam conclusionem; quia temperatus est habituatus in appetitu sensitiuo, & intellectiuo, & ratione. Sed temperantia essentialiter est in appetitu sensitiuo, vt patebit infra. Sed tamen oportet prius ordine naturæ voluntatem esse perfectam per habitum cōtinentiæ. Similiter & ratio aliquo modo prius perfecta est per habitum prudentiæ.

Capreolus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem responsiuam.

D. 48.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd idem actus non potest æqualiter, & eodem ordine pertinere ad diuersas potentias; sed secundùm diuersas rationes, & diuerso ordine.

¶ Ad maiorem. Habitus cognoscuntur per actus, præsertim elicitos, & immediatè ab eis progredientes. Ad minorem. Vnus actus egreditur a diuersis potentijs, non elicitiuè; sed in diuerso ordine, puta ab vna elicitiuè, ab alia imperatiuè, ab alia directiuè. Et ad illum actum sunt diuersi habitus, & virtutes; sicut in imperāte dare elemosynam propter Deum, s. in voluntate est charitas; in dirigente intentionem voluntatis, scilicet ratione, est fides; in exequente alia, vt est virtus motiua, vel manus est qdā alia

dispositio

dispositio,&c. Negatur autem consequentia, q etiã habitus vnus sit in pluribus potentijs, quia actus de quo arguitur nõ est in pluribus potentijs. Sed a pluribus in diuerso ordine. Sic etiam vnus habitus potest esse plurium potentiarum: sed non in eodem ordine, sed vnus subiectiuè, alterius suppositiuè, alterius consequenter, & participatiuè, & hoc voluit conclusio, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd scire praexigitur ad virtutem moralem, inquantum virtus moralis operatur secundùm rationem rectã; sed essentialiter in appetendo virtus moralis consistit.

¶ Maior illa vera. Requiruntur quidem tria, sed non in omnibus essentialiter consistit virtus, sed in vno tantùm.i.in velle (capiendo generaliter) loquendo de virtute morali, quæ est in appetitu, de qua Philos. loquitur, & illa præsupponit scire duplex, & finis, quod est per rationem naturalem, & medij, quod est prudentiæ, vt patet 1.2. q.47. Sed habet immobiliter operari, tanquam effectum consequentem, ergo virtus, &c. (.s.moralis) potest esse in pluribus; sed nõn vno modo, & secundùm idem; sed secundùm causam est in cognoscitiua, secundùm effectum in executiua, essentialiter in effectu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prudentia realiter est in ratione, sicut in subiecto; sed præsupponit rectitudinem voluntatis, sicut principium, vt infra dicetur.*

*Ar.seq.& q.57.ar.4.

¶ Ad maiorem. Prudentia est in ratione essentialiter, sed causaliter, & præsuppositiuè est in voluntate (.i.in affectu bono ipsius finis.) Non enim contingit, vt in plurimum rectè iudicare de medijs bonis eligendis, nisi affectus sit benè dispositus, quia qualis vnusquisq; est, taliter iudicat. Vltra. Est etiam in voluntate (extendendo voluntatem.) Verum, vt dictum est antecedenter, ergo vna virtus, &c. Non quidem in se, sed in sua causa, & in suo effectu, sed non ex æquo. Nec per hoc sequitur, q virtus non sit qualitas simplex; sed sequitur, q multa ad ipsam concurrant, nõ quidem multæ partes, sed multæ causæ in diuerso ordine, & hoc non est inconueniens. Dixi autem extendendo voluntatem, quia prudentia nõ solùm præsupponit voluntatem intellectiuam, sed etiam bonam dispositionem appetitus sensitiui, per virtutes, quæ sunt circa passiones, vt patebit. Pro intellectu huius solutionis maiori, vide infra q.58.ar.5 in solutione ad primum, & tertium.

Utrum intellectus possit esse subiectum virtutis.

G

AD tertium sic proceditur. Videtur, q intellectus non sit subiectum virtutis. Dicit enim Aug. in li. de moribus ecclesiæ,* q omnis virtus est amor; subiectũ autem amoris non est intellectus, sed solùm vis appetitiua; ergo nulla virtus est in intellectu.

*Aug.li.1. cap.15.

¶ 2 Præt. virtus ordinatur ad bonum, sicut ex sup. dictis patet;* bonum autem non est obiectum intellectus, sed appetitiuæ virtutis; ergo subiectum virtutis nõ est intellectus, sed appetitiua virtus.

*q.55.ar.3.

¶ 3 Præt. virtus est, quæ bonum facit habentem, vt Philos. dicit,* sed habitus perficiens intellectum non facit bonum habentem; non enim propter scientiam, vel artem, dicitur homo bonus; ergo intellectus non est subiectum virtutis.

*Arist.li.2. Ethic.c.6.

¶ Sed contra est, quòd mens maximè dicitur intellectus; subiectum autem virtutis est mens, vt patet ex definitione virtutis supra inducta;* ergo intellectus est subiectum virtutis.

*q.55.ar.4.

¶ Consequenter quærit de subiectis virtutum (quæ sunt potentiæ) in speciali. Et primò de potentia intellectiua apprehensiua. Deinde de potentia sensitiua. Tertiò de appetitiua intellectiua.

¶ Respondeo dicendum, q sicut sup. dictum est,* virtus est habitus quo aliquis benè vtitur. Dupliciter autem habitus aliquis ordinatur ad bonum actum. Vno modo inquantum per huiusmodi habitum acquiritur homini facultas ad bonum actum, sicut per habitum Grammaticæ habet homo facultatem rectè loquendi, non tamen Grammatica facit vt homo semper rectè loquatur; potest enim Grammaticus barbarizare, aut solęcismum facere; & eadem ratio est in alijs scientijs, & artibus. Alio modo aliquis habitus non solùm facit facultatem agendi, sed etiam facit quòd aliquis rectè facultate vtatur, sicut iustitia non solùm facit, quòd homo sit promptę voluntatis ad iusta operandum, sed etiam facit vt iustè operetur.

*q.præced. ar.3.& 4.

¶ D. S. primò ponit aliqua notabilia fundamentalia distinctiua. Ex quibus secundò respondet ad quæsitum, ibi. Subiectum igitur habitus, &c. Quo ad primum ponit duas conclusiones virtualiter distinctiuas præambulares. Secundam ibi. Et quia bonum, &c. Prima conclusio præambularis. Duplices sunt virtutes. Probatur, virtus est habitus benè operatiuus, vel quo quis benè operatur. Sed habitus habet duplicem habitudinem ad opus, vel actum bonum, igitur est duplex virtus. Minor declaratur, quia quædam faciunt solùm facultatem bonam, quædam aũt faciunt vsum bonum. D.S. claré prosequitur in litera. Deinde cum dicit.

¶ Et quia bonum, sicut & ens, non dicitur simpliciter aliquid, secundùm id quod est in potentia, sed secundùm id, quod est in actu; ideo ab huiusmodi habitibus simpliciter dicitur homo bonum operari, & esse bonus, puta, quia est iustus, vel temperatus, & eadem ratio est de similibus. Et quia virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonũ reddit, huiusmodi habitus simpliciter dicuntur virtutes, quia reddunt bonum opus in actu, & simpliciter faciunt bonum habentem.

¶ Ponit aliam conclusionem distinctiuam fundamentalem, q habitus, qui faciunt vsum bonum, sunt simpliciter virtutes, qui verò faciunt tantùm facultatem bonam, non dicuntur simpliciter virtutes, sed secundùm quid. Huius conclusionis primò ponit, & probat primam partem, secundò secundam, ibi. Primi verò, &c. Tertiò infert quoddam corollarium, ibi. Et propter hoc, &c. Prima ergo pars conclusionis probatur. Virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Sed tales habitus faciunt hominem simpliciter bonum operari, & esse bonum, igitur, &c. Minor probatur, aliquid dicitur bonum simpliciter, quod est in actu, non in potentia: sed tales habitus faciunt actu benè operari, sicut patet de iusto, & temperato; non enim est iustus, nisi quia operatur iusta, dum debet; & quando debet: nec sufficit posse facere iusta ad hoc, q homo sit iustus. Deinde ibi.

¶ Primi verò habitus non simpliciter dicuntur virtutes, quia non reddunt bonum opus, nisi in quadam facultate, nec simpliciter faciunt bonum habentem; non enim dicitur simpliciter aliquis homo bonus ex hoc, q est sciẽs, vel artifex, sed dicitur bonus solùm secundùm quid, puta bonus Grammaticus, aut bonus faber.

¶ Subiungit secundam partem conclusionis, quæ probatur sic, & resumitur maior præcedens per oppositum, sed tales habitus non faciunt simpliciter bonum opus, nec habentem simpliciter bonum, igitur sunt virtutes, non simpliciter, sed secundùm quid. Probatur minor, quia non reddũt bonum opus, sed solùm facultatem, nec simpliciter faciunt bonum habentem. Non enim dicitur artifex simpliciter bonus, &c.

¶ Nota, quòd habitus intellectualis sine ordine ad voluntatem, non causat vsum, & exercitium, sed oportet recurrere ad aliud mouens ad exercitium, puta voluntatẽ. Quare non faciunt vsum bonum de se; mouens enim ad exercitium est appetitus, & ergo virtutes ipsum perficientes sibi proportionantur, & faciunt eum benè velle, & operari, & per consequens habent simpliciter id, quod est virtutis. non autem illæ, quæ sunt virtutis cognoscitiuę, cuius non est mouere ad exercitium, &c. Tunc ibi.

¶ Et propter hoc plerunq; scientia, & ars contra virtutem diuiditur; quandoque autem virtutes dicuntur, vt patet in 6. Ethicorum.*

*Arist.c.3. & 4.to.5.

¶ Ex iam dicta conclusione ponitur corollarium verificans dictum Philos. tale. Plerunque scientia, & ars (quæ faciunt solùm facultatem bonam) contra virtutem diuiduntur, vt patet in prædicamentis, vt allegatum fuit, q.55.ar.1.argumen.in contrarium. Quandoque autem virtutes dicuntur, vt patet 6 Ethicorum. Primum verificatur, quia diuiduntur contra virtutem simpliciter. Secundum patet, quia sunt virtutes secundùm quid.

¶ Subiectum igitur habitus, qui secundùm quid dicitur virtus, potest esse intellectus, non solùm practicus, sed etiam intellectus speculatiuus, absque omni ordine ad voluntatem, sicut enim Philos. in 6. Ethic.* sciẽtiam, sapientiam, & intellectum, & etiam artem ponit esse intellectuales virtutes.

*Arist.c.3. 4.6.& 7.

¶ Hic consequenter respondet ad quæsitum, secundùm fundamenta prius posita duabus conclusionibus, ita q secunda est limitatiuè primæ, quæ ponitur ibi. Contingit autem, &c. Conclusio igitur prima responsiua est. Virtutis secundùm quid, intellectus est subiectum etiam speculatiuus, non solùm practicus sine ordine ad voluntatem. Sed virtutis simpliciter non est subiectum, nisi

voluntas,

voluntas, vel potentia, vt est mota à voluntate, &c. D.S. primò ponit, & probat primam partem, secūdò secundam, ibi. Subiectum verò habitus, &c. Quo ad primam partem conclusionis probatur auctoritate Philosophi, quia scientia, sapientia, & intellectus, similiter ars, sunt virtutes secundùm quid. Sed tres primæ virtutes sunt speculatiuæ, & ars practica, nec habent aliquem ordinem ad voluntatem, igitur prima pars vera, consequenter cum dicit.

¶Subiectum verò habitus, qui simpliciter dicitur virtus, non potest esse nisi voluntas, vel aliqua potentia secundùm quòd est mota à voluntate; cuius ratio est, quia voluntas mouet omnes potentias, quæ aliqualiter sunt rationales ad suos actus, vt sup. habitum est, * & ideo ꝙ homo actu benè agat, contingit ex hoc, ꝙ homo habet bonam voluntatem; vnde virtus, quæ benè facit agere in actu, non solùm in facultate, oportet, quòd vel sit in ipsa voluntate, vel in aliqua potentia, secundùm ꝙ est à voluntate mota.

*q.9.ar.1.

¶Ponit secundam partem conclusionis responsiuæ primæ. Et probatur sic. Suppletur maior. Virtus simpliciter est, quæ facit actu agere bonum, & non solùm in facultate, sed ꝙ homo actu benè agat. Contingit ex hoc, ꝙ habet bonam voluntatem, ergo virtus simpliciter, quæ benè facit agere actu, oportet ꝙ vel sit in voluntate, vel in aliqua potentia, ſm ꝙ est mota à voluntate. Maior nota. Minor probatur, quia voluntas mouet omnes potentias, quæ aliqualiter sunt rationales. s. vel per essentiam, vel participationem ad actus suos, vt patuit sup. q.9. ar.1. ergo minor vera.

¶Nota, ꝙ rationale per participationem dicitur, non quia participat cognitionem rationis, sed quia natum est moueri ad actus suos à ratione, inf. q.68. ar.3 in fine. Et comprehenditur & ipsa voluntas sub rationali per participationem. Vnde & seipsam mouet, & concupiscibilem, & irascibilem, & mouetur etiam à ratione. Consequenter cum dicit.

¶Contingit autem intellectum à voluntate moueri, sicut & alias potentias; considerat enim aliquis aliquid actu, eo quòd vult, & ideo intellectus secundùm quòd habet ordinem ad voluntatem, potest esse subiectum virtutis simpliciter dictæ.

¶Procedit ad secundam conclusionem responsiuam limitantem præcedentem, & sequentem ex prima. Intellectus secundùm ꝙ habet ordinem ad voluntatem potest esse subiectum virtutis simpliciter. Hanc conclusionem primò probat in generali, secundò in speciali, ibi. Et hoc modo intellectus, &c. Arguitur primò sic, resumendo maiorem ex supradictis. Virtus simpliciter quæ bonum facit agere, oportet ꝙ vel sit in voluntate, vel in aliqua potentia, ſm ꝙ est mota à voluntate, sed intellectus potest moueri à voluntate, sicut & aliæ potentiæ, igitur, &c. Consequenter ibi.

¶Et hoc modo intellectus speculatiuus, vel ratio est subiectum fidei; mouetur enim intellectus ad assentiendum his, quæ sunt fidei ex imperio voluntatis; nullus enim credit nisi volens.

¶Probat specialiter præcedentem conclusionem explicando quæ sint illæ virtutes, quæ sic sunt in intellectu. Et arguitur sic. Fides est virtus simpliciter, & similiter prudentia, sed fides est in intellectu speculatiuo (s. principaliter) in ordine ad voluntatem. Similiter prudentia in intellectu practico in ordine ad voluntatem, igitur conclusio vera. Maior relinquitur nota pro nunc, & probatur de fide, 2.2. q.4. ar.3. Et clarius in de Veri. Mate. 14. ar.3. quia fides est virtus, non quæcunque, sed theologica, quia est principium boni actus semper, saltem formata. s. actus meritorij, sed non est intellectualis, &c. Et talis dicitur virtus apud theologum. Minoris D.S. ponit, & probat primò primam eius partem, secundò secundam, ibi. Intellectus verò practicus, &c. Prima pars patet, quia nullus credit nisi volens, ergo fides est in intellectu in ordine ad voluntatem, & de hoc 2.2 q.2. & 4. Tunc ibi.

¶Intellectus verò practicus est subiectum prudentię, cum enim prudentia sit recta ratio agibilium, requiritur ad prudentiam, ꝙ homo se benè habeat ad principia huiusmodi rationis agendorum, quæ sunt fines ad quos benè se habet homo per rectitudinem voluntatis, sicut ad principia speculabilium per naturale lumen intellectus agentis. Et ideo sicut subiectum scientiæ, quæ est ratio recta speculabilium est intellectus speculatiuus in ordine ad intellectum agentem, ita subiectum prudentiæ est intellectus practicus in ordine ad voluntatem rectam.

¶Est secunda pars præcedentis minoris, quæ probatur à simili sic, sicut est de intellectu speculatiuo quo ad scientiam, ita proportionabiliter de intellectu practico quo ad virtutem simpliciter, sed intellectus speculatiuus est subiectum scientię in ordine ad lumen intellectus agentis, quo se benè habet ad principia speculabilium, ergo intellectus practicus est subiectum virtutis, quæ est recta ratio agibilium. s. prudentiæ in ordine ad principia huiusmodi rationis agendorum. (Subsumitur.) Sed ad illa principia, quæ sunt fines, homo benè se habet per rectitudinem voluntatis, igitur &c.

¶Nota, quòd principia agendorum sunt duplicia, quædam communissima, & quædam particularia propria cuilibet virtuti; ad prima homo se benè habet per rationem naturalem proponentem, & per naturalem habitudinem voluntatis ad bonum, de qua sup. dictum est. Sed ad fines particulares homo se benè habet per virtutem moralem, quæ est in appetitu. Vnde prudentia præsupponit voluntatem esse rectam, quo ad communia, & particularia principia. Dicuntur autem principia, & fines communia, vt nulli malum est faciendum, nulli facienda est iniuria; particulares, vt temperatè est viuendum in tali materia, & tali modo, &c.

¶Nota etiam verbum, quod D.S. ponit, ꝙ ad principia speculabiliũ homo benè se habet per naturale lumen intellectus agentis. Intelligitur post sup. dicta in q.53. ar.1. originaliter, & causaliter, quia ab agēte intellectu causatur intellectus habitus, ad sensum dictum ibidem, quo immediatè benè se habet ad principia.

¶Et nota, quòd in rectitudine voluntatis includitur etiam synderesis, per quam ratio benè se habet ad principia agendorum. Et in rectitudine voluntatis intelligitur rectitudo appetitus, vt dictum est etiam sensitiui, quia prudentia prærequirit etiam rectam æstimationem de fine particulari virtutis in materia passionum, quæ non esset, vt in plurimum, nisi & sensitiuus appetitus esset perfectus, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmatiuum est secundæ conclusionis responsiuæ.

¶Nota pro isto argumento, ꝙ mens est subiectum virtutis, vt operatiua est. Et ergo licet intellectus de se sit maximè immaterialis, & præcipua pars ipsius mentis, non tamen in eo ponitur virtus secundùm se, sed in ordine ad voluntatem, quæ est principium operandi, & vsus boni. Et secundò ex hoc, ꝙ intellectus est suprema potentia in mente, sequitur ꝙ sit subiectum nobilissimi habitus, sed non virtutis pro hoc statu, & præsertim loquendo de naturalibus habitibus; quia sapientia, quæ est nobilissimus habitus naturalis, vt patebit inf. q.57. ar.2. & q.67. ar.5. In patria quoque ponitur lumen gloriæ in intellectu, quod est habitus summus, & principium boni actus, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Aug. intelligendum est de virtute simpliciter dicta, nō quòd omnis talis virtus sit simpliciter amor; sed quia dependet aliqualiter ab amore, inquantum dependet à voluntate, cuius prima affectio est amor, vt sup. dictum est.*

Augu.

*q.25.ar.2.

¶Ad maiorem. August. loquitur non de omni virtute in genere, vt se extendit ad virtutes intellectuales, quæ sunt virtutes secūdùm quid. Sed loquitur de virtute morali, & virtute simpliciter, quæ facit vsum bonum. Et tunc omnis virtus est amor, s. suppositiuè, quia omnis virtus talis dependet à voluntate, cuius prima affectio est amor. Est ergo prædicatio non formalis, & identica, sed causalis. Vnde dicit Doc. Sanc. non quòd omnis talis (scilicet virtus simpliciter sit amor) quasi innueret, quòd aliqua est amor. Et hoc est verum de summa virtute, scilicet charitate, ergo nulla virtus simpliciter est in intellectu. Verum, sine ordine ad amorem, & voluntatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum vniuscuiusque est finis eius, & ideo cum verum sit finis intellectus, cognoscere verum est bonus actus intellectus; vnde habitus perficiens intellectum ad verum cognoscendum, vel in speculatiuis, vel in practicis dicitur virtus.

¶Ad maiorem. Virtus ordinatur ad bonum. s. finem, qui est actus. Verum, sed si intelligitur, quòd virtus à toto genere ordinetur ad obiectum sub ratione boni. Negatur de virtute intellectuali, quia illa ordinatur ad obiectum sub ratione veri, & tamen benè agere circa verum est bonum. Et verum est bonum quoddam, & cognoscere verum, vel speculatiuè, vel practicè est bonum intellectus. Quare in intellectu practico, & speculatiuo potest esse virtus saltem secundùm quid &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de virtute simpliciter dicta.

¶Maior vera, de virtute simpliciter, illa facit habentem bonum simpliciter, virtus autem saltem secundùm quid facit bonum habentem secundùm quid.

¶Ad minorem, vera est, virtus perficiens intellectum sine habitudine ad voluntatem, non facit bonum simpliciter, tamen secundum quid, vt bonum artificem, bonum Grammaticum, ergo intellectus non est subiectum virtutis, verum simpliciter.

Vtrum

Vtrum irascibilis, & concupiscibilis possint esse subiectum virtutis.

H

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod irascibilis, & concupiscibilis non possint esse subiectum virtutis. Huiusmodi enim vires sunt communes nobis, & brutis; sed nunc loquimur de virtute secundùm quòd est propria homini, sic enim dicitur virtus humana; non igitur humanæ virtutis potest esse subiectum irascibilis, & concupiscibilis, quæ sunt partes appetitus sensitiui, vt in primo dictum est.*

Infra ar.5. ad 1. Et 3. dist. 14. q. 1. art. 2. ad 2. * Et Veri. q. 1. art. 4. per 10. & ar. 10. ad 5.

* Pri. par. q. 81. ar. 2.

¶ 2 Præt. appetitus sensitiuus est vis vtens organo corporali; sed bonum virtutis non potest esse in corpore hominis. Dicit enim Apost. Rom. 7. Scio quod non habitat in carne mea bonum; ergo appetitus sensitiuus non potest esse subiectum virtutis.

Rom. 7.

¶ 3 Præt. Aug. probat in libro de moribus ecclesiæ,* quod virtus non est in corpore, sed in anima, eo quod per animam corpus regitur; vnde quod aliquis corpore benè vtatur, totum refertur ad animam, sicut si mihi auriga obtemperans equos quibus præest, rectè regit, hoc totum mihi debetur; sed sicut anima regit corpus, ita etiam ratio regit appetitum sensitiuum; ergo totum rationali parti debetur, quod irascibilis, & concupiscibilis rectè regantur; sed virtus est qua rectè viuitur, vt sup. dictum est;* virtus igitur non est in irascibili, & concupiscibili, sed solùm in parte rationali.

* Aug. li. 1. cap. 5.

* q. 55. ar. 4.

¶ 4 Præt. principalis actus virtutis moralis est electio, vt dicitur in 8. Ethic.* sed electio non est actus irascibilis, vel concupiscibilis, sed rationis, vt supra dictum est;* ergo virtus moralis non est in irascibili, & concupiscibili, sed in ratione.

* Arist. c. 13.

* q. 13. ar. 1.

¶ Sed contra est, quod fortitudo ponitur esse in irascibili; temperantia autem in concupiscibili, vnde Philosophus dicit in 3. Ethicorum,* quòd hæ virtutes sunt irrationabilium partium.

* Arist. c. 10.

¶ Quærit hic de alio subiecto. s. sensualitate. Et primò de vi appetitiua.

¶ Respondeo dicendum, quod irascibilis, & concupiscibilis dupliciter considerari possunt. Vno modo secundùm se, inquantum sunt partes appetitus sensitiui, & hoc modo non competit eis, quod sint subiectum virtutis. Alio modo possunt considerari, inquantum participant rationem, per hoc quòd natæ sunt rationi obedire, & sic irascibilis, vel concupiscibilis potest esse subiectum virtutis humanæ, sic enim est principium humani actus, inquantum participat rationem.

Sub. sec.

¶ In corpore ponit duas conclusiones responsiuas, ita quod secunda est expositiua primæ, quam ponit ibi. Et in his potentijs, &c. Prima conclusio responsiua est bimembris secundùm vnam distinctionem bimembrem, etiam sup. habitam, q. 24. art. 1. & q. 50. art. 3. Irascibilis, & concupiscibilis dupliciter considerari possunt. Vno modo secundùm se. s. ratione generis, & solitariè absq; coniunctione ad rationem. Alio modo inquantum participat rationem in homine, vbi natæ sunt rationi obedire. Conclusio prima responsiua. Primo modo non competit eis, quod sint subiectum virtutis; sed secundo modo possunt esse subiectum virtutis. Probatur conclusio quo ad ambas partes simul. In illo potest esse virtus, quod est principium humani actus, sed irascibilis, & concupiscibilis secundùm se, non sunt principium humani actus; sed solùm secundùm quod natæ sunt rationi obedire, igitur sequitur conclusio. Maior patet, quia sicut virtus in communi ordinatur ad opus bonum, ita humana virtus ad opus humanum bonum. Minoris prima pars patet, quia actus humanus dependet à ratione; sed tales potentiæ secundùm se non habent aliquid rationis, immo sunt nobis, & bestijs communes, igitur patet per hoc secunda pars minoris, quia omne id est principium humani actus, quod mouetur ad actum ex ratione. Sed potentiæ istæ tali modo sunt huiusmodi, igitur patet ista minor, quia natæ sunt obedire rationi, &c. Et posset conclusio probari ex sup. dictis, q. 50. artic. 3. Istæ potentiæ secundùm se acceptæ non habent vt sint subiectum habitus, ergo nec virtutes. Antecedens patuit supra. Consequentia tenet, quia virtutes sunt habitus.

¶ Et nota verba D. S. qui dicit, illis potentijs secundùm se non competit, quod sint subiectum virtutis. Sed ex hoc non sequitur, ergo eis repugnat. Aliud enim est dicere (hoc secundùm se non habet hoc, & aliud secundùm se habet, vt non habeat hoc) quia secundum arguit repugnantiam, primum non. Et ergo esto, sensualitas vt sic non habeat esse subiectũ virtutis, tamen potest sibi competere secundùm quod subest rationi in homine. Sicut supra etiam dictum fuit de indifferentia actus moralis, quod competit actui humano secundùm se negatiuè. i. solitariè accepto secundùm speciem per rationem, ita sensualitati secundùm se. i. solitariè acceptæ nõ cõpetit esse subiectũ virtutis, sed vt est cõiuncta rõni in hoĩe, &c.

¶ Et in his potentijs necesse est ponere virtutes, quòd enim in irascibili, & concupiscibili sint aliquæ virtutes, patet, actus enim qui progreditur ab vna potentia secundùm quod est ab alia mota, non potest esse perfectus, nisi vtraque potentia sit benè disposita ad actum, sicut actus artificis non potest esse congruus, nisi etiam artifex sit benè dispositus ad agendum, & etiam ipsum instrumentum. In his igitur circa quæ operatur irascibilis, & concupiscibilis secundùm quòd sunt à ratione motę, necesse est vt aliquis habitus perficiens ad benè agendũ, sit nõ solũ in rõne, sed etiam in irascibili, & concupiscibili.

¶ Hic consequenter procedit ad secundam conclusionem, licet ex prima conclusione satis responsum esset quæsito. Sed propter maiorem declarationem materiæ ponit aliam conclusionẽ ostendentem necessitatem ponendi habitus in istis potentijs. s. necessitate conditionata. Prima enim ostendit possibilitatem. Ponit ergo primò conclusionem, secundò infert quoddam corollarium, ibi. Et quia bona, &c. Conclusio secunda est ista. Necesse est ponere virtutes in istis potentijs (s. necessitate conditionata.) Probatur, omnis actus, qui progreditur ab vna potentia, secundùm quod est ab alia mota, non potest esse perfectus, nisi vtraq; potentia sit benè disposita ad actum, sed irascibilis, & concupiscibilis sunt potentiæ motæ a ratione, & principium humani actus; ideo necesse est vt aliquis habitus perficiens ad benè agendum sit non solùm in ratione (quæ est potentia mouens) sed etiam in irascibili, & concupiscibili. Minor nota ex conclusione prima, quia possunt moueri ad humanum actum à ratione. Maior declaratur exemplariter, ibi. Sicut actus artificis, &c. Et ita oportet in ratione esse prudentiam, & in concupiscibili temperantiam, ad hoc quod aliquis perfectè abstineat a prauis concupiscentijs, & passionibus delectabilium. Consequenter ibi.

¶ Et quia bona dispositio potentiæ motæ attenditur secundùm conformitatem ad potentiam mouentem; ideo virtus, quæ est in irascibili, & concupiscibili nihil aliud est, quàm quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem.

¶ Infert hic quoddam corollarium tale, quod virtus, quę est in irascibili, & concupiscibili nihil aliud est, quam quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem. Probatur, virtus potentiæ est bona dispositio eius, sed bona dispositio potẽtię motę attenditur secundùm conformitatem ad potentiam mouentẽ. Subsumitur. Sed irascibilis, & concupiscibilis sunt motæ à ratione, igitur, &c.

¶ Nota, quod conformitas, quæ est virtus, nõ est relatio, sed est conformitas fundamentalis, & quid absolutum, qđ connotat respectum, sicut & sup. de vnione dictum fuit proportionabiliter.

¶ De materia huius articuli quarti in de virtutibus, q. 1 artic. 4. vult D. S. quod appetitui sensitiuo secundùm se in communi nõ conuenit positiuè esse subiectum virtutis, ita quod ex ratione generica non debeatur sibi esse subiectum virtutis. Conuenit tamen sibi, vt sic permissiuè, idest, non repugnat in aliquo appetitu sensitiuo, scilicet hominis.

¶ Et confirmatur conclusio prima, quo ad secundam partem conclusionis argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd irascibilis, & concupiscibilis secundùm se cõsideratę, prout sunt partes appetitus sensitiui, communes sunt nobis, & brutis; sed secundùm quod sunt rationales per participationem, vt obedientes rõni, sic sunt proprię hominis, & hoc modo possunt esse subiectum virtutis humanæ.

¶ Maior non est omnino vera, quia sunt communes nobis, & bestijs, solùm secundùm se cõsideratę. Et secundùm se (idest quo ad speciem respectu obiecti. i. abstractè acceptæ per intellectum separando eas in prima operatione à ratione.) Sed si accipiuntur, vt existunt in nobis coniunctę secundùm rem ipsi rationi, sic quo ad illum modum essendi nõ sunt communes. Et secundò, vt sup. tetigi, sunt communes nobis, primo modo iam dicto, & in ratione potentiarum considerando quo ad obiecta. Sed considerando in ordine etiam ad subiectum, vt proprietates naturales distinguuntur specie, sicut & ea quorum sunt proprietates; sed verum est,

est, ꝙ conueniunt genere. Concludit consequens, ergo non sunt in eis nisi vt sunt humanæ, & rationales aliquo modo. Et probat primam partem primæ conclusionis, &c.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut caro hominis ex se quidem non habet bonum virtutis, fit tamen instrumentum virtuosi actus, inquantum mouente ratione membra nostra exhibemus ad seruiendum iustitiæ. Ita etiam irascibilis, & concupiscibilis ex se quidem non habent bonum virtutis, sed magis infectionem fomitis, inquantum verò conformantur rationi, sic in eis aggeneratur bonum virtutis moralis.

¶Maior vera, tamen obedit rationi in homine. Ad minorem. Bonum virtutis non est in corpore hominis. Verum, secundùm se accepto, tamen corpus potest esse instrumentum rationis ad perficiendum actum virtuosum; ergo appetitus sensitiuus, verum, secundùm se, & vt habet infectionem fomitis. Sed vt mouetur per rationem in contrarium eius, quod secundùm se habet, & prout conformatur rationi, sic potest in eis generari habitualis conformitas, quæ est in eis virtus, vt patuit. Vide materiam huius solutionis infra, q.74. art.4. ad 2. Actus enim & motus corporis potest esse virtuosus, nõ vt est corporis, sed rationis, & volũtatis.

¶Nota, ꝙ Scotus valde extendens nomen virtutis, & habitus, ponit in 3. dist. 33. ꝙ in parte corporis possit esse virtus, & habitus, sicut patet in manu scriptoris, & pictoris. Manus enim mea (inquit ipse) inexercitata, inhabilis est in illa facultate, quæ est ad cytharizandum. Exercitata autem habilis est, quod non est nisi habilitate inhærente manui, quæ habilitas conceditur esse quædam virtus, quia quædam qualitas habilitans ad opus virtutis moralis. Conceditur autem hoc vlterius de irrationabili, vt de equo ad actus quosdam ad quos est assuefactus, sed in merè inanimatis non inuenitur. Non enim ex consuetudine proijcitur facilius lapis sursum Hæc ille. Sed patet de se, ꝙ valde communiter accipit virtutem eam ponendo in bestijs. Et præterea, tales habilitates in bestijs, nec propriè rationem habituum habent, cum non assit voluntas, in ordine ad quam habitus dicitur, vt patuit supra q.50 ad 3. ad 2. Habilitates autem membrorum, nec habitus sunt propriè, nec virtutes, cum se merè passiuè habeant ad appetitum, nec perficiunt opus morale, sed sunt tantùm instrumenta. Verum tamen ꝙ sunt quasi habituales dispositiones, & conueniunt cum habitu in faciendo habilitatem. sed passiuè se habentem, quod est contra rationem virtutis, vide sup. q. 50. ar. 1. vbi dictum fuit, ꝙ in corpore non est habitus secundùm rationem perfectam, & speciem habitus. Habilitates ergo membrorum, quæ aliquo modo supplent, & augent dispositionem naturalem membrorum, non sunt propriè habitus, vel virtutes, sed dispositiones alicuius se habentis merè passiuè ad motum animæ, & appetitus, sicut & virtus motiua executiua, quæ est in musculis, & neruis.

Scotus concedit virtutem in bestijs.

¶Et præterea, illa dispositio manuum, de qua Scotus loquitur, non magis est principium boni actus moraliter, quàm mali. Est enim illa habilitas subseruiens arti, quæ non est principium boni moralis, sed artificialis. Nec requirit appetitum rectum, vt patet inf. q.57. Vnde & artis est virtus secundùm Philosoph. Et hoc videmus manifestè, ꝙ illi cytharistæ de quibus ipse loquitur communiter abutuntur habilitatibus illis. Quare in principio motiuo imperatiuo illarum habilitatum potest esse virtus, qua voluntas, & appetitus istis habilitatibus benè vtatur. Et hoc est quod D. S. hic dicit, ꝙ in motiuis membrorum est ponenda virtus, non in membris (.s. virtus humana nullo modo.) Si autem aliquo modo deberet dici virtus, capitur virtus largè pro omni dispositione, & complemento principij agendi, prout dictum fuit, q.55 art. 1. circa argumẽtum in oppositum, vt virtus dicatur, quod facit opus quodcunq;, & quocunq; modo bonum, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alia ratione regitur corpus ab anima, & irascibilis, & concupiscibilis a ratione; corpus enim ad nutum obedit animæ absq; contradictione, in his in quibus natum est ab anima moueri; vnde Philosophus dicit in primo Politicorum,* quòd anima regit corpus despotico principatu, idest, sicut dominus seruum, & ideo totus motus corporis refertur ad animam, & propter hoc in corpore non est virtus, sed solùm in anima; sed irascibilis, & concupiscibilis non obediunt ad nutum rationi; sed habent proprios motus suos, quibus interdum rationi repugnant, vnde in eodem libro* Philosoph. dicit, ꝙ ratio regit irascibilem, & concupiscibilem principatu politico, quo scilicet reguntur liberi, qui habent in aliquibus propriam voluntatem; & propter hoc etiam oportet in irascibili, & concupiscibili esse aliquas virtutes, quibus benè disponantur ad actum.

*Arist. c. 3.

*Arist. ibid.

¶Maior vera, quæ est Augustini, quia corpus se solùm habet passiuè ad animam, & obedit animæ ad nutum, secundùm ea secundum quæ natum est obedire, puta secundùm exteriora membra communiter, dum sunt in sua dispositione naturali. Non autem secundùm partem vegetatiuam, vt patuit sup. q. 17. Quia autem sup. dictum est, ꝙ habitus ponitur in eo, quod potest variè agere, & tendere in diuersa, igitur in corpore quo ad motum animæ non ponitur habitus, quia ad nutũ secundùm se obedit, quare non est opus dispositione superaddita. Vltra ad minorem. Sed sicut, &c. Negatur, quia iam dictum est, ꝙ anima regit corpus regimine despotico, & corpus secũdù m se obedit. Appetitus autem sensitiuus secundùm se est plerunque in contrarium rationis, igitur vt conformis sit rationi, opus est dispositione superaddita. Nam regitur regimine politico, quo rectus potest rebellare, sic sensualitas potest habere motum proprium præueniendo voluntatem, & rationem, ideo opus est virtute in sensualitate, vnde negatur consequentia, quia non est simile.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ in electione duo sunt .s. intentio finis, quæ pertinet ad virtutem moralem, & præacceptio eius; quod est ad finem, quod pertinet ad prudentiam, vt dicitur in 6. Ethic.* quòd autem habeat rectam intentionem finis circa passiones animæ, hoc contingit ex bona dispositione irascibilis, & concupiscibilis, & ideo virtutes morales circa passiones sunt in irascibili, & concupiscibili, sed prudentia est in rõne.

*Arist. c. 2.

¶Maior distinguitur. Virtutis moralis est electio, quantum ad intentionem finis boni. Verum, quem finem bonum electio præsupponit sicut principium. Est igitur electio virtutis moralis .s. electio mediorum, quod fit per prudentiam, præsupponit, & dependet ex virtute morali. Aliud est in electione .s. præacceptio vnius præ alio, & hoc est rationis. Ad sensum quem D. S. ponit 2.2. q. 47. artic. 1. ad secundum; quia eligere attribuitur prudentiæ consequenter, inquantum .s. electionem per consilium dirigit. Essentialiter autem est voluntatis, vt patuit sup. q. 13. ar. 1. & 2.

¶Ad minorem, vera, quo ad præacceptionẽ mediorum est electio rationis directiuè, vt dictum est. Sed quo ad intentionem finis, est etiam irascibilis, & concupiscibilis, quia ex bona dispositione harum virium habet quis rectam æstimationem de fine alicuius virtutis, quæ præsupponitur bonæ electioni mediorum. [illegible] de hoc infra, q. 58 ar 4. & 5. vbi habetur maior declaratio. Et etiã videtur, ꝙ appetitus sensitiuus motus à ratione potest eligere præuio iudicio, & imperio prudentiæ. Et ideo potest in eis esse virtus. De hoc inf. q. 74 ar. 4 ad 2. quia non solùm voluntas eligit, immo & appetitus sensitiuus, licet non secundùm se, sed vt est in potestate voluntatis, & sequitur rationem, vt videtur dicere Scotus, & benè, vt dicetur vbi iam. Vnde potest stare, ꝙ virtus electiua sit in sensualitate, tamen in habitudine ad rationem, & voluntatem. Et ad minus dispositio bona appetitus sensitiui necessaria est ad rectam electionem, vt habet D. S. hic. Quicquid sit de alio.

Scotus

Vtrum in viribus sensitiuis apprehensiuis interioribus possit esse aliqua virtus.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ in viribus sensitiuis apprehensiuis interius possit esse aliqua virtus. Appetitus enim sensitiuus potest esse subiectum virtutis, inquantum obedit rationi; sed virtutes sensitiuę apprehensiuæ interius rationi obediunt; ad imperium enim rationis operatur, & imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua; ergo in his viribus potest esse virtus.

I
Sup. q. 50. art. 3. ad 3. Et 3. dist. 33. q. 2. ar. 4. q. 2. ad 4. Et Ver. q. 1. ar. 4. ad 6.

¶ 2 Præt. sicut appetitus rationalis, qui est voluntas in suo actu potest impediri, vel etiam adiuuari per appetitum sensitiuum, ita etiam intellectus, vel ratio potest impediri, vel etiam iuuari per vires prædictas; sicut ergo in viribus sensitiuis appetitiuis potest esse virtus, ita etiam in apprehensiuis.

¶ 3 Præt. prudentia est quædam virtus, cuius partem ponit Tul. memoriam in sua Rhetor.* ergo etiam in vi memoratiua potest esse aliqua virtus, & eadem ratione in alijs interioribus apprehensiuis viribus.

*Tul. lib. 2. de inuẽ. in fol. 4. lib.

¶Sed cõtra est, ꝙ omnes virtutes, vel sunt intellectuales, vel morales, vt dicitur in 2. Ethic.* Morales aũt virtutes oẽs sunt in parte appetitiua, intellectuales aũt in intellectu, vel ratione, sicut patet in 6. Ethic. nulla ergo virtus est in viribus sensitiuis apprehensiuis interius.

*Arist. c. 1.

Arist. c. 1.

¶ Hic quærit de alia potentia .s. sensitiua apprehensiua, an sit subiectum virtutis.

¶Respondeo

¶Respondeo dicendum, quòd in viribus sensitiuis apprehensiuis interius ponuntur aliqui habitus, quod patet ex hoc præcipuè, quod Philosophus dicit in libro de memoria,* quòd in memorando vnum post aliud operatur consuetudo, quæ est quasi quædam natura; nihil autem est aliud habitus consuetudinalis, quàm habitudo acquisita per consuetudinem, quę est in modum naturæ. Vnde de virtute dicit Tul. in sua Rhetor.* quòd est habitus in modum naturæ rationi consentaneus.

* Arist. c. 3.

* Tul. lib. 2. de inuē. in sol. 4. lib.

¶In corpore primò ponit conclusionem præambularem. Secundò conclusionem responsiuam, ibi. Sed tamen si, &c. Conclusio præambularis est. In sensitiuis viribus apprehensiuis interioribus ponuntur aliqui habitus, qui tamen in homine non sunt per se habitus (.s. non subordinati,) sed annexi habitibus intellectiuæ partis. Huius cōclusionis primò ponit, & probat primam partem, secundò secundam, ibi. In homine tamen, &c. Arguitur sic pro prima parte ex auctoritate Philosophi. In memorando vnum post aliud acquiritur in memoria per consuetudinem habitus quidam consuetudinalis, quæ consuetudo sicut & virtus est in modum naturæ. s. quo ad delectabilitatem, licet liberè, vt patet inf. q. 58. artic. 4. ad primum. Sed memoria est sensus interior, igitur, &c. Maior est Philosophi, sicut D. S. deducit. Minor nota de se ex secundo de anima. Et patuit ista pars conclusionis sup. q. 50. artic. 3. ad 3. ¶ Et nota, ꝙ virtus est ad vnum. s. in specie morali, sed non necessariò, sed liberè, & cum discretione. Vnde est simile de virtute, & natura, quo ad promptitudinem, & suauitatem, plus quam ad determinationem, saltem quo ad vnū numero, & necessariò. Et est virtus ad vnum. i. non ad opposita. s. bonum, & malū; sed ad bonum tantùm, & medium rationis; vnde est ad modum naturæ rationi consentanea, quia videlicet promptè mouetur secundùm dictamen rectę rationis. Sicut & natura mouetur promptè in id cuius habet inclinationem Vnde virtus non assimilatur naturæ quasi sit determinata ad vnum, & non sit ad multa; sed quia per modum naturæ sequitur rationem etiam diuersa dictantem, licet non opposita moraliter, vide inf. q. 58. ar. 4. ad primum. vide Scotum de ista materia, in tertio, distin. 33. circa finem. Consequenter cum dicit.

Scotus.

¶In homine tamen id quod ex consuetudine acquiritur in memoria, & in alijs viribus sensitiuis apprehensiuis non est habitus per se; sed aliquid annexum habitibus intellectiuæ partis, vt sup. dictum est.*

* Ar. 2. hui. q. & q. 50. ar. 4. ad 3.

¶Ponit secundam partem cōclusionis præambularis, quę probatur ex supradictis, q. 50. ar. 4. ad tertium. Ille habitus nō est habitus per se, & principalis, qui est præparatorius ad alium superiorem. Sed habitus sensuum interiorū est huiusmodi, igitur, &c. Vnde dictum fuit, ꝙ dispositio sensuum interiorum bona, est materiale scientiæ, & antecedit, vel cōsequitur scientiā in intellectu.

¶Sed tamen si qui sunt habitus in talibus viribus, virtutes dici non possunt; virtus enim est habitus perfectus, quo non contingit nisi bonum operari, vnde oportet, ꝙ virtus sit in illa potentia, quæ est consummatiua boni operis; cognitio autem veri non consummatur in viribus sensitiuis apprehēsiuis; sed huiusmodi vires sunt quasi præparatorię ad cognitionem intellectiuam.

¶Hic procedit ad conclusionem responsiuam, quā primò probat, secundò elicit quoddam corollarium, ibi. Et ideo huiusmodi, &c. Conclusio responsiua est. Habitus si qui sunt in sensibus interioribus, non possunt dici virtutes. Et arguitur sic pro ista cōclusione. Virtus est in illa potentia, quæ est consummatiua boni operis. Sed cognitio veri, quæ est opus bonum non consummatur in apprehensiuis sensitiuis, igitur id quod est in eis non habet rationem virtutis. Maior probatur, quia virtus est habitus perfectus, quæ non contingit nisi bonum operari. Sed non est perfectus, nisi ratione operis perfecti, igitur. Maior vera, minor patet, quia huiusmodi vires sunt præparatoriæ ad cognitionem intellectiuam, igitur non perficiunt, &c. Deinde ibi.

¶Et ideo in huiusmodi viribus non sunt virtutes quibus cognoscitur verum, sed magis in intellectu, vel ratione.

¶Subinfert corollarium tale. In viribus sensitiuis apprehensiuis non sunt virtutes, &c. vt in litera. Patet, quia intellectus consummat, & facit perfectam cognitionem, &c.

¶Confirmatur conclusio responsiua argum. in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd appetitus sensitiuus se habet ad voluntatem, quæ est appetitus rationis, sicut motus ab eo; & ideo opus appetitiuæ virtutis consumatur in appetitu sensitiuo, & propter hoc appetitus sensitiuus est subiectum virtutis; virtutes autem sensitiuæ apprehensiuæ magis se habent, vt mouentes respectu intellectus, eo ꝙ phantasmata se habent ad animam intellectiuam, sicut colores ad visum, vt dicitur in 3. de anima;* & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur, & propter hoc virtutes cognoscitiuæ sunt in ipso intellectu, vel ratione. Et per hoc patet solutio ad secundum.

* Aristot. tex. 18.

¶Ad maiorem dicitur, ꝙ illa non est præcisa causa. esto requiratur. Sed etiam ideo est, quia appetitus sensitiuus est consummatiuus boni operis, quia mouetur à voluntate ad opus perficiendū in materia passionum. Minor placet. Sed hoc quod dicit nō sufficit, quia non perficiunt bonum opus, sed subseruiunt intellectui, qui ab ipsis accipit, & perficit opus perfectæ cognitionis. Vnde negatur consequentia. De materia istius solutionis habet Doc. Sanc. in de Veri. Mate. 5. art. 10. in fine corporis. Et Capreolus in 3. dist. 33 ad 5. contra primam conclusionem, & ad tertium, vide ibidem multa deseruientia pro articulo isto, & præcedenti.

Capreolus

¶Ad secundi assumptum dico primò. Esto, ita esset, ꝙ ratio impediretur per vires apprehensiuas, tamen hoc interest, quia apprehensiuæ nō sunt perfectiuę boni operis, sicut appetitus sensitiuus. Vnde negatur consequentia. Secundò dico extra literam, ꝙ antecedens, vel assumptum est falsum, & eius falsitatem ostendit D. S. in de Veritate vbi iam, vbi dicit inter cætera, perturbata vi sensitiua interiori de necessitate perturbatur intellectus. Sicut videmus quòd læso organo phantasiæ, de necessitate impeditur actio intellectus. Sed appetitus sensitiuus non est naturaliter motiuus voluntatis, sed econuerso, quia appetitus superior mouet inferiorē appetitum, sicut sphæra sphæram, vt dicitur in tertio de anima. Et quantumcunque appetitus inferior perturbetur per aliquam passionem iræ, vel concupiscentiæ, non oportet, quòd voluntas perturbetur; immo habet potentiam repellendi huiusmodi perturbationem, vt dicitur Genesis 3. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis eius. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd ratio magis impeditur à sensitiuis apprehensiuis, quàm voluntas ab appetitiuis; tamen consequens non sequitur ratione dicta, quia virtus non arguitur ex necessaria conrequisitione ab alio, sed ex consummatione operis.

¶Nota circa iam dicta, ꝙ D. S. pri. par. q. 80. ar. 2. ad tertium, dicit, quòd opinio vniuersalis non mouet nisi mediante particulari. Similiter appetitus superior mouet mediante inferiori, quæ videntur velle, quòd superior appetitus etiam necessariò cocxigat inferiorem, & per consequens contra dicta.

¶Sed Doc. Sanc. pri. par. intelligendus est non vniuersaliter, & necessariò, sed vt in pluribus. Ad appetitum enim etiam superiorem statim potest sequi motus exterior corporis absq; hoc, quòd appetitus inferior feratur in idem cum appetitu superiori, secundùm saltem eandem rationem, & tamen appetitus inferior potest ferri in quod fertur superior aliqualiter secundùm aliquam aliam rationem, quam feratur superior. Et potest ferri in aliquid ordinatum in aliquod appetibile superioris appetitus. Hoc tamen verum est, quòd cum appetitus superior est intensus, redundat in appetitum inferiorem, vt patet infra, q. 77. artic. 6 in corpore. Summariè ergo opinio vniuersalis nunquam mouet sine particulari apprehensione. Superior etiam appetitus, vt in plurimum mouet mediante inferiori. Et hoc Doc. Sanc intendit in pri. par. Potest tamen fieri vt moueat sine inferiori. Et hoc Doc. Sanc. intendit in de Veritate, ideo non est controuersia. Et præterea nullo modo oportet, ꝙ superior appetat ad quod inferior afficitur, vide supra, quæst. 22. artic. 3.

¶Ad tertium dicendum, quòd memoria non ponitur pars prudentiæ, sicut species est pars generis, quasi ipsa memoria sit quædam virtus per se; sed quia vnum eorum, quæ requiruntur ad prudentiam, est bonitas memoriæ, vt sic quodammodo se habeat per modum partis integralis.

¶Maior vera. Prudentia est virtus, sed circa particularia, quorum est sensus, ideo multa, quæ pertinent ad partem sensitiuam requiruntur ad perfectum actum prudentiæ tanquam partes integrales, vt patet secunda secundæ, quæst. 48 & 49. Est ergo memoria pars prudentiæ, non subiectiua, ita quòd prudentia de ea prædicetur essentialiter tanquam de virtute, sed pars integralis ad sensum supradictum, quæstio. 54. artic. quarto, ad secundum. Vltra. Ergo etiam in memoratiua est virtus, negatur, sed est actus, vel habitus partialis annexus virtuti, vel deseruiens virtuti. Vnde negatur, quod infertur, & eadem ratione in alijs interioribus apprehensiuis.

¶Et nota verbum Doc. Sanc. in fine solutionis, vbi dicit, vt sic quodammodo se habeat per modum partis integralis, dicit notanter (quodammodo) ne videatur contradicere supradictis, quæstio. 54. artic. 3. ad secundum, vbi negauit partes integrales à virtute, quia ibi loquebatur propriè, hic metaphoricè, &c. vt patuit ibidem, &c.

Vtrum voluntas sit subiectum alicuius virtutis.

K

3.dist.23.q.1.ar.4.q.1.cor.ad 2.& 3.Et di.43.q.1.ar.4.q.2.& 4.cor.Et Vir.q.1.art.5.per to.& ar.12.ad 6.& q.2.ar.2.cor.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non sit subiectum alicuius virtutis. Ad id enim quod conuenit potentiæ ex ipsa ratione potentiæ non requiritur aliquis habitus; sed de ipsa ratione voluntatis cum sit in ratione secundùm Philosophum in 3.de ani.* est, ꝙ tendat in id, quod est bonum secundùm rationẽ, ad quod ordinatur omnis virtus, quia vnumquodq; naturaliter appetit proprium bonum; virtus enim est habitus per modum naturæ consentaneus rationi, vt Tul.dicit in sua Rhetor.* ergo volũtas nõ est subiectũ virtutis.

*Ar.tex.42.

*Tul.lib.2.de inuen.versus fin.

Aristot.li.1.c.vlt.& li.2.c.1.

¶ 2 Præt. omnis virtus aut est intellectualis, aut moralis, vt dicitur in primo, & secundo Ethicorum; sed virtus intellectualis est sicut in subiecto in intellectu, & ratione, non autem in voluntate; virtus autem moralis est sicut in subiecto in irascibili, & concupiscibili, quæ sunt rationales per participationem; ergo nulla virtus est in voluntate sicut in subiecto.

¶ 3 Pręt. omnes actus humani ad quos virtutes ordinantur sunt voluntarij, si igitur respectu aliquorum humanorum actuum sit aliqua virtus in voluntate, pari ratione respectu omnium actuum humanorum erit virtus in voluntate, aut ergo in nulla alia potentia erit aliqua virtus, aut ad eundem actum ordinabuntur duę virtutes, quod videtur inconueniens; voluntas ergo non potest esse subiectum virtutis.

¶Sed contra est, quòd maior perfectio requiritur in mouente, quàm in moto; sed voluntas mouet irascibilẽ, & concupiscibilem; multò ergo magis debet esse virtus in voluntate, quàm in irascibili, & concupiscibili.

¶ Hic vltimò quærit de alio subiecto virtutis.s.de potentia appetitiua intellectiua.

¶Respondeo dicendum, ꝙ cum per habitum perficiatur potentia ad agendum, ibi indiget potentia habitu perficiente ad benè agendum, qui quidem habitus est virtus vbi ad hoc non sufficit propria ratio potentiæ; omnis autem potentiæ propria ratio attenditur in ordine ad obiectum.

¶D.S. breuiter satisfacit quæsito tali conclusione responsiua (quæ colligitur ex diuersis partibus corporis.) Voluntas est subiectum alicuius virtutis. & indiget aliqua virtute, non quidem respectu boni proprij, & proportionati, sed respectu boni excedentis, vel totam speciem, vel indiuiduum. Probatur conclusio, ibi. (Et respectu illius.) Indiget potentia habitu, vbi ad hoc non sufficit propria ratio potentiæ, si autem sufficit non indiget. Sed ratione potentiæ (.i. potentia ex propria natura) sufficit ad obiectum proprium, non autem ad excedens proprium obiectum. (Subsumitur.) Sed proprium obiectum voluntatis humanæ est bonum rationis voluntati proportionatum; excedens autem est bonum diuinum, & bonum alterius; igitur ad proprium bonum non est in voluntate habitus, sed ad bonum diuinum, & alterius hominis. Huius rationis D.S. ponit, & probat, primò maiorem, & minorem, secundò subsumptam cũ ipsa conclusione, ibi. Vnde cum sicut, &c. Maior patet, quia per habitum perficitur potentia ad agendum; ergo si ipsa potentia ex se sufficit, non oportet ponere habitum; si autem non sufficit oportet ponere habitum. Deinde probat minorem, quia ratio potentiæ.i.ipsa natura, & essentia potentiæ (ita ꝙ capitur pro ratione quidditatiua, vel obiectiua) attenditur ad obiectum, & ad proprium obiectum sufficit, non autem ad excedens, igitur. Minor prima vera, aliàs non esset proprium obiectum. Sicut enim auditus de se sufficit ad sonum, & visus ad colorem, & concupiscibilis ad bonum sensibile, ita voluntas ad bonum proprium. Deinde cum dicit.

*Art.1.

¶Vnde cum sicut dictum est,*obiectum voluntatis sit bonum rationis voluntati proportionatum, quãtum ad hoc non indiget voluntas virtute perficiente; sed si qđ bonum immineat homini volendum, quod excedat proportionem volentis, siue quãtum ad totam speciem humanam, sicut bonum diuinum, quod transcendit limites humanæ naturæ, siue quantum ad indiuiduum, sicut bonum proximi, ibi voluntas indiget virtute.

¶Subiungit minorem subsumptam, & primò ponit duas partes minoris cum duabus partibus vltimis conclusionis responsiuæ. Secundò subiungit ipsam tertiam partem conclusionis cum declaratione, ibi. Et ideo huiusmodi, &c. Minor ergo subsumpta intelligitur, ꝙ bonum voluntati proportionatum est bonum rationis (.s.volenti proprium) &c. Tunc ibi.

¶Et ideo huiusmodi virtutes, quę ordinant affectum hominis in Deum, vel in proximum sunt in voluntate, sicut in subiecto, vt charitas, iustitia, & huiusmodi.

¶Dat intelligere primam partem conclusionis. Et declarat exẽplificando, quæ virtutes sint in voluntate, sicut in subiecto; quia charitas respectu boni excedentis totam speciem (.s.boni diuini.) Respectu autem boni alterius indiuidui eiusdem speciei, est iustitia cum sibi annexis.s.religione, &c. vt patet de magnificentia, & liberalitate, de quibus postea videbitur, q.56.

¶Circa istam conclusionem est dubium, quia D.S habet, quòd circa proprium bonum non est virtus in voluntate. Et similiter in de Virtutibus, q.1.ar 5.circa fi.dicit, ꝙ ratione passionũ nõ oportet ponere aliquam virtutem in voluntate, quia bonũ in istis passionibus est quid secundùm rationem, & ad hoc naturaliter se habet voluntas ex ratione ipsius potentiæ, cùm sit proprium bonum voluntatis. Sed huius oppositum videtur, quia continentia ponitur in voluntate respectu passionum, &c.

Capreolus

An in voluntate sit virtus respectu passionum.

¶Ad hoc dicit Capreolus primò, ꝙ in voluntate causantur habitus circa passiones, sed tamen non habent perfectè, nec propriè rationem virtutis, quia non completè perficiunt appetitum motum circa passiones. Hæc ille. D.S. autem dicit, ꝙ non ponitur virtus, &c. Sed quicquid sit, videtur ꝙ mens D.S. sit, ꝙ nec habitum quemcunque oporteat ponere ad bonum cõstitutum in passionibus, quia voluntas ipsa sufficit. Et præterea secundùm D.S. 2.2.q.155.ar.1. continentia, vt accipitur qua aliquis resistit prauis concupiscentijs, quæ in eo vehementes existunt, vt Philoso. loquitur 7.Ethic. habet aliquid de ratione virtutis, inquantum ratio firmata est contra passiones, ne ab eis deducatur. Vbi patet, ꝙ D.S. admittit aliqualẽ virtutem in voluntate respectu passionum.

Capreolus

¶Et ergo dicit Capreolus secundò, ꝙ talis habitus non est simpliciter necessarius propter ipsam volũtatem, licet fortè propter appetitum sensitiuum, ne deducat secum rationẽ, ſm enim D.S. 2.2.sup.ar.3.ad 2. Voluntas media est inter rationem, & concupiscibilem, & potest ab vtroq; moueri; in eo autem qui est continẽs mouetur à ratione, in eo autem qui est incontinens mouetur à cõcupiscibili, ideo cõtinentia potest attribui rõni sicut primò mouenti, & incontinentia cõcupiscibili; quãuis vtrunq; pertineat ad voluntatem sicut propriũ subiectũ. Ex quo videtur, ꝙ continentia sit necessaria pp appetitum sensitiuum, ne trahat secum rationẽ.

¶ Posset tertiò dici post D.S. vbi iam, 2.2. ad 1. quia D.S. in de Virtutibus, & hic dicit, ꝙ voluntas naturaliter se habet ad bonũ, quod est in passionibus per rationem constitutum. Nec ad hoc oportet ponere virtutem, vel habitum in voluntate, & hoc verũ est. Sed per hoc non excluditur quin ad malum rationis vitandũ, quod est in passionibus inordinatis, & ad huic resistendum, oporteat ponere habitum in voluntate ne trahatur à prauis concupiscentijs in malum, & ad deserendum rationem. Vnde habet D.S. ibidem. Continentia habet materiam, concupiscentias delectationum tactus, non sicut quas moderatur, quod pertinet ad temperantiam, quæ est in concupiscibili. Sed est circa eas, quasi eis resistens. Vnde oportet, ꝙ sit in alia vi, quia resistentia est alterius ad alterum. Hæc ille. Vbi habetur, ꝙ continentia non ordinatur ad bonum rationis, sed ad malo resistendũ. Stat ergo dictum D.S. ꝙ in voluntate, quo ad bonum rationis proportionatum non ponitur aliqua virtus, vel etiam habitus in voluntate; tamen quo ad vehemens malum vitandum ponitur aliquis habitus aliqualiter virtuosus, prout virtus accipitur pro quolibet principio laudabilium operum, &c.

Herueus

¶De his postquam ea notaueram inueni Herueum quodlib.4. q.12 conformiter loquentem, qui dicit, Satis probabile est in voluntate esse aliquos habitus, etiam respectu passionum sensitiuarum ad resistendum tractui appetitus sensitiui. Sed tales habitus sunt circa passiones appetitus sensitiui, quia sunt ad resistendum tractui earum. Nec habent rationem perfectam virtutis, cũ non tollat difficultatem in operando. Hæc ille. Patet igitur, ꝙ ad bonum proprium non ponitur virtus in voluntate, secundùm se, sed solùm propter appetitum sensitiuum, ratione cuius homo patitur difficultatem in proprio bono. Et ponitur in voluntate, ne trahatur ad malum contra rationem. Quare habitus voluntatis circà passiones non est ad bonum voluntatis, sed ad malum rationis vitandum; vt verum sit, ꝙ voluntas secundùm se non habet difficultatem ad proprium bonum, sed sensualitas quæ ne rationem trahat ad bonum sensuale, quod non est bonum hominis, vt sic, ponitur habitus in voluntate.

Herueus

¶Nota pro maiori intellectu huius articuli Heruei, vbi iam, vbi notat quòd in bonis proprijs homo non patitur difficultatẽ, nisi secundùm quòd habent rationem disconuenientis ad ipsummet. Et hoc tamen propter sensualitatem, aliqua enim bona ho-

mini

mini secundùm intellectum disconueniunt sensualitati, ideo respectu talium ponitur virtus in appetitu sensitiuo, non voluntate. Sed quantum ad ea, quæ sunt ad alterum, non solùm est difficultas propter appetitum sensitiuum, immo quantum ad ea, quæ transcendunt appetitum sensitiuum, sicut in honoribus obedientia, & similibus. Vnde subtrahere sibi aliquid, vt impendat alteri, importat specialem difficultatem. Ideo in talibus inuenitur difficultas repugnans bono rationis. Et quia talis difficultas prouenit principaliter ex parte voluntatis, quæ magis prona est ad volendum bonum proprium magis quàm alienum (vbi etiam est bonum proprium honestum) tamen cum aliquali malo ratione subtractionis prædictæ, ideo virtutes tollentes difficultatem circa bona rationis prædicta ponenda sunt in voluntate, ita ꝙ formetur ratio sic. In illo appetitu sunt ponendæ virtutes, ex parte cuius prouenit difficultas in bono rationis circa materiam moralem. Sed voluntas est huiusmodi, quantum ad ea, quæ sunt hominis ad alterum propter pronitatem ad bonum proprium. Cuius signum est, ꝙ nullus vellet sibi miseriam, licet possit, & frequenter velit miseriam alteri, &c.

ARGVMENTVM in contrarium aliqualiter verificat conclusionem.

¶Sed nota circa hoc argumentum, ꝙ non est vndequaque purum, quia concluderet, ꝙ respectu quorumcunq; est habitus in irascibili, & concupiscibili, ꝙ etiam sit virtus in voluntate. Vnde ad hanc rationem D.S. in de virtutibus vbi supra, primo loco adducit contra veritatem, & soluit. Argumentorum enim in contrarium non requiritur omnimoda veritas, vnde moderanda est ratio ista. Et dicitur ad maiorem, ꝙ requiritur maior perfectio in mouente, quàm in moto. Sed non oportet illam perfectionem esse habitualem, & superadditam. Potest enim esse ex ratione potentiæ, quando motus est respectu proportionati ipsi mouenti. Sed verum est, quando mouens mouetet etiam ad excedens propriam virtutem; tunc enim oporteret perfectionem esse superadditam, & quandoq; habitualem.

¶Ad minorem, dico ꝙ voluntas mouet irascibilem, & concupiscibilem ad bonum rationis, proprium volenti, ad quod sufficit natura voluntatis cum iudicio rationis. Nec voluntas de se patitur, vel habet ad hoc volendum aliquam difficultatem. Concupiscibilis autem & irascibilis non sufficiunt, quia secundùm se sunt in contrarium rationis. Quare eis oportet superaddere habitus, non voluntati. Vnde D.S. vtitur ista ratione tanquam probabili, & magis propter conclusionem, quàm propter præmissas. Nam quod infert verum est, ꝙ in voluntate oportet ponere aliquem habitum, sed non respectu eorum, nec propter eandem rationem ob quam ponitur habitus in concupiscibili, &c. Quare argumentum hoc procedit secundùm proportionabilitatem, quia sicut in irascibili, & concupiscibili ponitur virtus quo ad excedentia, ita in voluntate. Sed vt iacet, arguit, ꝙ respectu eiusdem sit virtus in voluntate, ad quod in concupiscibili, quod non valet. Vnde dicit D.S. ad hanc rationem in de virtutibus. Ad imperandum sufficit voluntati iudicium rationis. Nam voluntas appetit naturaliter, quod est bonum secundùm rationem (supple bonum proprium) sicut concupiscibilis secundùm sensum. Et de ista materia aliquid dictum fuit sup. q. 50. ar. 5.

Scotus. ¶Nota, ꝙ Scotus in 3. dis. 33. non attendens sufficientiam voluntatis humanæ ad bonum rationis proprium in passionibus constituendum, neq; ꝙ voluntas rationalis non est consummatiua operum virtutum existentium circa passiones. Iam dictis in isto articulo, & quarto huius quæstionis contrarium sensit, ponēs virtutes morales circa passiones (quas Arist. dicit esse irrationabium partium) in appetitu rationali. s. voluntate principaliter, & secundariò in appetitu sensitiuo. Cuius oppositum nos dicimus, videlicet ꝙ sunt principaliter in irascibili, & concupiscibili. Esto aliquos habitus non habentēs rationem perfectæ virtutis ponamus in voluntate, ne propter vehementiam passionis a bono rationis recedat, vt patet de cōtinentia, & perseuerantia, de quibus infra, q. 58. ar. 3. ad 2. Quam parum autem faciant rationes Scoti, vide in Capreolo in 3. dist. 33. in solutionibus argumentorum Scoti contra primam conclusionem. Supponunt autem argumenta Scoti, ꝙ voluntas sit àdeo indeterminata respectu operationū circa passiones, sicut intellectus ad intelligendum res. Quod quidem ad hunc sensum admitti posset, ꝙ voluntas non est determinata de se, quia cum ea concurrit notitia obiecti. Si autem intelligit, ꝙ non sit determinata. i. non sufficiens, vt velit ea, quæ sunt virtutis concurrente notitia, falsum assumit, nec probat. Et hic oppositum ostensum est, quia ipsa ex se determinata est in ratione sufficientis principij in ordine suo; virtus autem ponitur in appetitu propter eius sufficientiam, & non propter determinationem specificatiuam, sed effectiuam. Argumentum quoq; de statu innocentiæ nihil facit contra D.S. quia ipse ponit pri. par. q. 95. ar. 3. ad primum, ꝙ in homine in isto statu fuerunt virtutes circa passiones moderandas, & ꝙ per accidens est, ꝙ passiones sint superabundantes. Sed tales virtutes ponuntur propter defectum partis sensitiuæ appetitiuæ, quæ de se pateretur difficultatem, non sic voluntas. Preterea, quasdam rationes obijcit, quæ procedunt ex malo intellectu D.S cum dicit, ꝙ voluntas sit boni simpliciter. Capitur enim simpliciter, vt distinguitur contra tale, vel tale bonū. Non tamen vult D.S. ꝙ in quodcunq; possit ferri sine habitu superaddito secundùm se in bonum proprium connaturale. Multa alia Scoti procedūt ex prauo intellectu D.S. vt patet intuenti, &c.

Capreolus.

¶Et nota Scotum ibidem in solutione secunda vnius argumenti, vbi dicit, ꝙ in angelis non est ponēda moralis virtus circa passiones, quia angelo non est difficile tendere in bonum alicuius hominis benè circunstantionatum in materia passionis. Incidit enim in laqueum quem tetendit, quia dicam, & ego post D.S. ꝙ voluntati rationali hominis non est difficile se benè habere ex parte sui, nec ad efficaciter eligendum in materia passionum, sed tota difficultas est propter appetitum sensitiuum. Quare sequitur, ꝙ cum virtus moralis ponenda sit in eo, ex cuius parte est difficultas, sequitur ꝙ virtus moralis est principaliter in appetitu sensitiuo, vt patet ex ante dictis. Quare Scotus veritate duce præter intentum ad fundamentum D.S. confugit. Idem enim est dicere, in voluntate ponitur habitus, ne sensualitati inordinatę condelectetur, vt dicit Scotus. Et in voluntate ponitur habitus, ne sequatur tractum sensualitatis, vt dicit D.S. Sed hoc non est propter difficultatem voluntatis ad bonum rationis secundùm se. Sed est, vt voluntas non consentiat in malum. Quia igitur virtus moralis ponitur in potentia, quæ habet difficultatem ad bonum rationis in passionibus (& hæc est sensitiua, nō rationalis appetitiua) ideo sequitur, quod Arist. & D.S. dicunt, ꝙ virtus moralis circa passiones, & bonum in passionibus constituendum, consummatiuè est in appetitu sensitiuo, nō intellectiuo, in quo ponitur habitus tantùm, ne trahatur à sensualitate in malum, quod est contra rationem. Quare non sequitur, vt Scotus intendit, ꝙ quia voluntas nata est condelectari sensualitati. Ideo secundùm se patitur difficultatem ad bonum. Sed ꝙ eget confirmatione contra vehementem tractum sensualitatis in malum.

Scotus non euadit laqueū suū.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ratio illa habet locum de virtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipsius volentis, sicut temperantia, & fortitudo, quæ sunt circa passiones humanas, & alia huiusmodi, vt ex dictis patet. * ——————

*In corpo.

¶Maior est vera, & fundamentum probationis conclusionis. Et eam exponit D.S. extensè in de virtutibus, q. 1 ar. 5. Sicut auditus non requirit habitum ad sonum, nec concupiscibilis ad bonum delectabile absolutè, &c.

¶Minor vera, de ratione voluntatis est, ꝙ tendat in bonum rationis proprium, quod est proportionatum, sed de ratione voluntatis non est, ꝙ tendat in bonum excedens suppositum promptè & sufficienter habentis voluntatem. Sed iuxta artic pri. q. 10. vult naturaliter ea, quæ conueniunt naturaliter volenti, & omnibus potentijs alijs, & vult naturaliter perfectiones eis cōuenientes naturales. Vltra, ergo voluntas non est subiectum virtutis. Verum, quæ sit respectu boni proportionati, & connaturalis. Tamen est subiectum virtutis respectu boni excedentis. Vnde respectu boni naturalis, & proprij non est habitus in voluntate, sicut fortitudo, & temperantia, sed sunt in concupiscibili, & irascibili, &c. Et probat hæc ratio pri par. conclu. vel primam limitationem, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ rationale per participationem non solùm est irascibilis, & concupiscibilis; sed omnino. i. vniuersaliter appetitiuum, vt dicitur pri. Ethic.* sub appetitiuo autem comprehenditur voluntas, & ideo si qua virtus est in voluntate, erit moralis, nisi sit theologica, vt infra patebit.* ——————

Dub. sec.

*Arist. c. vl. to 5.

*quæst. 62.

¶Maiorem oportet glossare. Omnis virtus naturalis est intellectualis, aut moralis. Sed datur adhuc aliud genus virtutum, non comprehensum sub ista diuisione Philophi, puta virtutis theologicę, inter quas theologicas duæ sunt in voluntate, sicut spes, & charitas, de quibus Philosoph. nihil nouit. Ideo maior est vera apud Philosophum, sed non apud Theologum.

¶Ad minorem, secunda pars negatur. s. ꝙ virtus moralis sit tantùm in irascibili, & concupiscibili, immo aliqua est in voluntate, scilicet iustitia. Ad probationem dico, quòd sub rationali per participationem etiam comprehenditur voluntas, quæ & si pertineat ad partem intellectiuam, & ad rationem, secundùm quòd accipitur pro potentijs inorganicis, vt habet Doc. Sanc. in de Veritate, Mate. 15. artic. 1 ad duodecimum. Non tamen est ipsa ratio, idest potentia intellectiua, sed ipsam participat, & ab ea dirigitur, & mouetur. Quare negatur consequentia, quia ibi est iustitia inter morales naturales, & est spes, & charitas inter theologicas, quæ non comprehenduntur sub ista diuisione, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd quædam virtutes ordinantur ad bonum passionis moderatè, quod est proprium huius, vel illius hominis, & in talibus non est necessarium, quòd sit aliqua virtus in voluntate, cum ad hoc sufficiat natura potentiæ, vt dictum est;* sed hoc solùm

*In corpo.

lùm necessarium est in illis virtutibus, quæ ordinantur ad aliquod bonum extrinsecum.

¶Ad maiorem, omnes actus humani ad quos ordinantur virtutes sunt voluntarij. Dico, quòd sunt voluntarij, ita quòd sunt à voluntate eliciti, vel imperati. Et dico vlterius, quòd ad imperatos, qui sunt virium inferiorum (scilicet irascibilis, & concupiscibilis) non oportet ponere habitum in voluntate, cum de se sufficia: cum ratione sibi affini, & coniuncta, vt patuit; sed ad elicitos respectu boni excedentis, ponitur virtus in voluntate, eo quòd non sufficiat, & sit consummatiua talium actuum. Vltra. Si igitur, &c. Negatur ista, quia non omnes æqualiter se habent ad voluntatem; aliqui enim sunt imperati, qui perficiuntur per aliã potentiam, ad quos non oportet ponere virtutem in voluntate. Alij autem sunt immediatè voluntatis, ad quos secundùm se non sufficit. Vltra, aut ergo in nulla alia potentia erit virtus. Dico, quòd immo in alia est virtus, sicut fortitudo, temperantia in irascibili, & concupiscibili. Nec sequitur, quòd ad eundem actum ordinentur duæ virtutes, quia ad actum imperatum ordinatur virtus inferioris potentiæ, & in voluntate nullus est habitus ad talem actum; & ad actum elicitum ordinatur sola virtus (saltem perfectiuè) quæ est in voluntate. Dico præterea, quòd non est inconueniens, quòd ad vnum actum ordinentur diuersæ virtutes in diuerso genere, vt patuit articulo secundo. Sed verum est, quòd plures virtutes non perficiunt eliciriuè in eadem potentia eundem actum; sed in proposito non ordinantur plures virtutes ad vnum actum, sed plures potentiæ, quarum superior, scilicet, voluntas imperat sine virtute, sed ex naturali perfectione potentiali. Inferior autem elicit, & perficit actum cum virtute superaddita, quia de se non sufficit. Et si in virtute superiori esset aliquis habitus (vt videtur Capreolo, scilicet continentia, quæ ordine naturæ præcedit temperantiam in concupiscibili) non tamen habet rationem virtutis perfectæ, quia non consummat, vel elicit actum virtuosum in materia passionum; Et ergo non ordinantur duæ virtutes ad eundem actum in eodem ordine. Verum est, quòd charitas est in voluntate, & perficit ipsam immediatè ad imperandum, & mouendum alias vires; sed in alijs viribus sunt virtutes, quæ ordinantur ad executionem, & ad alios actus, vt patet in virtutibus de charitate, quæst. 5. ita quòd nunquam duæ virtutes ordinantur ad vnum actum immediatè, & in eodem ordine. Verum est etiam, quòd vnus habitus, & vna virtus possit ordinari ad vnum actum completum, vt patuit articulo quinto, de habitu, qui est in parte sensitiua interiori; sed non ordinantur eodem modo, quia habitus partis sensitiuæ ordinatur dispositiuè, & remotè ad actum intellectus. Virtus verò intellectualis immediatè, & perfectiuè, &c. Doc. Sanc. aliqua horum tangit in solutione, volens, quòd in voluntate non est virtus ad bonum passionis, idest debitum actum, & benè se habere secundùm rationem in materia passionis, sed in sensualitate; quare non ordinantur duæ virtutes ad vnum actum; sed ad bonum excedens est virtus in voluntate, & nec sic sunt duæ virtutes ad vnum actum, quare argumentum nihil probat.

Quæstio quinquagesimaseptima.

De distinctione virtutum intellectualium.

L DEinde considerandum est de distinctione virtutum. Et primò quantum ad virtutes intellectuales. Secundò quantum ad morales. Tertiò quantum ad theologicas. Circa primum quæruntur sex. Primò, vtrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes. Secundò, vtrum sint tres, scilicet sapientia, scientia, & intellectus. Tertiò, vtrum habitus intellectualis, qui est ars sit virtus. Quartò, vtrum prudentia sit virtus distincta ab arte. Quintò, vtrum prudentia sit virtus necessaria homini: Sextò, vtrum eubulia, synesis, & gnomin, sint virtutes adiunctæ prudentiæ.

¶ Patuit ordo quæstione præcedenti, & agit igitur de virtutibus distinctè, & primò de intellectualibus. Secundò de moralibus. Tertiò de theologicis. Quia enim intellectuales, & morales aliquæ naturales sunt, ideo notiores quo ad nos theologicis, & intellectualis (saltem aliqua) scilicet prudentia principium est moralium, ideo patet ordo. Et diuiditur ista quæstio in duas partes. Primò inquiritur distinctio intellectualium, quę pertinent ad intellectum speculatiuũ. Secundò inquiritur distinctio pertinentium ad intellectum practicum in tertio articulo. Circa primum inquiritur quomodo habitus speculatiui habeant rationem virtutum. Secundò inquiritur numerus, & distinctio huiusmodi virtutum artic. sequenti.

Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ habitus intellectuales speculatiui non sint virtutes; virtus enim est habitus operatiuus, vt sup. dictum est;* sed habitus speculatiui non sunt operatiui; distinguitur enim speculatiuum à practico. i. operatiuo; ergo habitus intellectuales speculatiui non sunt virtutes.

*q. 55 ar. 2.

¶ 2 Præt. virtus est eorum per quæ fit homo fęlix, siue beatus, eo ꝙ fęlicitas est virtutis pręmium, vt dicitur in primo Ethic.* sed habitus intellectuales non considerant actus humanos, aut alia bona humana per quæ homo beatitudinem adipiscitur; sed magis res naturales, & diuinas; ergo huiusmodi habitus virtutes dici nõ possũt.

*Arist. c. 9.

¶ 3 Præt. scientia est habitus speculatiuus, sed scientia, & virtus distinguuntur, sicut diuersa genera nõ subalternatim posita, vt patet per Philos. in 5. Topic.* ergo habitus speculatiui non sunt virtutes.

*Arist. c. 1.

¶Sed contra, soli habitus speculatiui considerant necessaria, quæ impossibile est aliter se habere; sed Philos. ponit in 6. Ethic.* quascunque virtutes intellectuales in parte animæ, quæ considerat necessaria, quæ non possunt aliter se habere; ergo habitus intellectuales speculatiui sunt virtutes.

*Arist. c. 4.

¶Hic primò inquirit quomodo intellectuales habitus speculatiui habeant rationem virtutis, vel sint virtutes.

¶Respondeo dicendum, quòd cum omnis virtus dicatur in ordine ad bonum, sicut supra dictum est,* duplici ratione aliquis habitus dicitur virtus, vt supra dictum est.* Vno modo, quia facit facultatem benè operandi. Alio modo, quia cum facultate facit etiam vsum bonum.

*q. 55. ar. 1.

*q. 56. ar. 3.

¶In corpore respondet secũdùm vnam distinctionem bimembrem, quam ponit in principio. Deinde subiungit vnam conclusionem bimembrem correspondentem, ibi. Et hoc sicut, &c. Resumit ergo distinctionem supra habitam, q. 56 ar. 3. ꝙ aliquis habitus dicitur virtus duplici ratione. Et rationem distinctionis annectit ex q. 55. ar. 3. quia virtus ordinatur ad bonum (. s. actum, qui est finis) sed habitus habet duplicem habitudinem ad bonum; vel quia facit facultatem benè operandi. Alio modo, quia cum hoc facit vsum bonum, &c.

¶Et hoc sicut supra dictum est,* pertinet solùm ad illos habitus, qui respiciunt partem appetitiuam; eo ꝙ vis appetitiua animæ est quæ facit vti omnibus potentijs, & habitibus. Cum igitur habitus intellectuales speculatiui non perficiant partem appetitiuam, nec aliquo modo ipsam respiciant, sed solam intellectiuam.

*q. 56. ar. 3.

¶Hic consequenter procedit ad conclusionem, primò probans ipsam, secundò elicit aliqua corollaria, ibi. Et ideo virtus, &c. Conclusio responsiua est, habitus intellectuales speculatiui sunt & possunt dici virtutes, quia faciunt facultatem bonæ operationis. i. secundùm quid, non autem simpliciter, quasi facientes vsum bonum. Huius conclusionis D. S. primò probat secundam partem. Secundò ponit, & probat primam partem, ibi. Possunt quidem dici, &c. Secundò secundam partem cũ confirmatione probationis eius, ibi. Non tamen dicuntur, &c. Probatur ergo secunda pars conclusionis sic. Illi habitus faciunt vsum bonum, & sunt virtutes simpliciter, quæ pertinent, vel respiciunt partem appetitiuam, & nõ intellectiuam tantùm; sed habitus speculatiui intellectuales non perficiunt partem appetitiuam, nec aliquo modo ipsam respiciunt, sed intellectiuam, ergo sequitur conclusio, quo ad secundam partem. Maior probatur, quia vis appetitiua animę est quæ facit vti omnibus potentijs, & habitibus, ergo sequitur maior quo ad primam partem. Consequenter cum dicit.

¶ Possunt quidem dici virtutes, inquantum faciunt facultatem bonæ operationis, quę est consideratio veri, hoc enim est bonum opus intellectus.

¶ Subiungit primam partem conclusionis, quæ probatur sic breuiter, quia faciunt facultatem considerandi verum, sed consideratio veri est bona operatio, ergo, &c. Consequenter cum dicit.

¶Non tamen dicuntur virtutes secundo modo, quasi facientes benè vti potentia, seu habitu. Ex hoc enim, ꝙ aliquis habet habitum scientiæ speculatiuæ, non inclinatur

natur ad utendum, sed fit potés speculari verum in his, quorum habet scientiam, sed quòd utatur scientia habita, hoc est, mouente uoluntate.

¶Annectit secundam partem conclusionis, & confirmatur probatio eius supra habita quo ad maiorem sic. Ex hoc enim, quòd aliquis habet habitus scientiæ speculatiuæ non inclinatur ad vtendum, sed fit potens speculari verum, sed quòd vtatur scientia habita, hoc est, mouente voluntate; ergo maior vera quo ad ambas partes. Antecedens patet ex dictis supra ex probatione maioris præcedentis rationis. Deinde cum dicit.

¶ Et ideo uirtus, quæ perficit uoluntatem, ut charitas, uel iustitia, facit etiam benè uti huiusmodi speculatiuis habitibus.

¶Elicit ex iam dictis duo corollaria; secundum ibi. Et s̄m hoc etiam, &c. Corollarium primum est, virtus, quæ perficit voluntatem, vt charitas, vel iustitia facit etiam benè vti habitibus speculatiuis. Probatur, quia quòd quis vtatur talibus habitibus, est mouente voluntate, sed voluntas mouet per tales habitus qui sunt in ea, quia charitas non est otiosa, & iustitia tribuit, & operatur ad vnumquemque quod debet; ergo, &c. Tunc ibi.

¶ Et s̄m hoc ēt in actibus horum habituum potest esse meritū, si ex charitate fiant, sicut Greg. dicit in 6. Moral.* ꝙ contemplatiua est maioris [d] meriti, quàm actiua.

* Gregor. c. 16. & 22. Dub. 1185.

¶Est secundum corollarium tale sequens ex præcedenti. Actus habituum speculatiuorum potest esse meritum. Probatur ex iā dictis, quia oīs actus procedens ex charitate est meritum, sed actus tales possunt procedere ex charitate; ergo, &c. Maior relinquitur nota. Minor patet ex corollario p̄cedenti, quia procedunt ex voluntate mouente, sed talis potest mouere, & præsertim mouet informata charitate; ergo, &c. Et probatur etiam istud corollarium auctoritate beati Greg. 7. Moral. ꝙ contemplatiua est maioris meriti, quàm actiua. De isto vltimo, quomodo vita contemplatiua sit maioris meriti. Vide 2.2.q.182. art. 2. quia pertinet directè ad dilectionem Dei, ꝙ præmissis omnibus, quæ ad hanc vitam pertinent, soli Diuinæ contemplationi vacare delectetur. Vnde arguit magnam charitatem, ex qua procedit magnū meritum (s. præmij essentialis.) Requirit enim vita cōtemplatiua virtutes morales, & fit propter finem charitatis; & tamē essentialiter consistit in intellectu. Vnde non quælibet speculatio est vitæ contemplatiuæ. Præterea, iuxta supradicta q.3. art. 2. ad quartum. Contemplatio magis accedit ad rationem beatitudinis, cum versetur circa optimū, & possit etiam pro hoc statu magis continuari.

ARGVM. in contrarium pro prima parte conclusionis est.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ duplex est opus. s. exterius, & interius. Practicum ergo, vel operatiuum, quod diuiditur cōtra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus speculatiuus, sed t̄n habet ordinem ad interius opus intellectus, quod est speculari uerum, & s̄m hoc est habitus operatiuus.

¶Ad maiorem, virtus est habitus operatiuus, ita ꝙ operatiuum capitur extensè, vel pro opere interiori intellectus, vel opere exteriori. Minor negatur, immo habitus speculatiui sunt operatiui, quia contemplatiui, quæ contemplatio est vtiq; opus intellectus. Ad probationem, distinguitur enim speculatiuum a practico, idest operatiuo. Illius probationis primam partem concedo, quia speculatiuum distinguitur a practico, sed illud id est, nego, si intelligitur de operatiuo in communi, quasi speculatiuum nullo modo sit operatiuum, sed distinguitur ab operatiuo opere exteriori, non ab operatiuo operis intrinseci intellectus. Vnde negatur consequentia, quòd nullo modo sint virtutes.

¶Nota, ꝙ ista solutio multa implicat. Primò, de distinctione habitus speculatiui, & practici. Secundò, an actus intellectus possit dici praxis, & ab ipso habitus practicus, quia habetur ꝙ non. Vbi reprehenditur dictum Gratiadei, vt infra patebit art. 3. ad 3^m^. De istis omnibus materiam profundare nimis longum esset, & est tantùm incidentale. Solū hoc oportet aduertere, ꝙ per opus exterius, quod s. est praxis essentialiter, & a quo habitus dr̄ practicus denominatiuè, non est exterius solùm, ꝙ transit in materiam exteriorem, & est factio; sed pro exterius opus intelligitur oīs actio alterius potentiæ cadens sub cōsilio, & electione directa a notitia practica immediatè. Oportet enim hic notare, quia Capreolus in prologo primi. q. 2. conclusio. 4. fundans se in D.S. 2.2. q. 47. art. 2. ad secundum. vult, ꝙ actus intellectus possit dici praxis. s. quo ad exercitium, licet non semper quo ad specificationem. Sed Herueo quolib. 1. q. 3. & quibusdam alijs de via D.S. vr̄, ꝙ actus intellectus nunquam debeat dici praxis, quia nūquam immediatè dirigitur, nisi mediante consilio, & electione. Capreolus autem vult, ꝙ ad praxim sufficiat mediatè dirigi, & ꝙ actus intellectus sit praxis ratione specificationis, & exercitij, quod cadit sub electione mediatè. Sed videtur alijs, quia nulla specificatio cadit sub potestate voluntatis etiam in mecanicis; oportet enim rem talis speciei artificialis sic fieri, & non aliter. Habetur ergo ex D.S. 2. 2. ꝙ actus intellectus potest dirigi per habitum practicum, sed quia solùm mediante consilio, & electione; ideo non oportet, ꝙ actus intellectus sit praxis. Et vult D.S. ꝙ actus rationis non dirigitur quo ad specificationem, sed ex hoc non licet inferre; ergo omnis praxis dirigitur quo ad specificationem, ita primum est verum vl̄, secundum falsum, vl̄r loquendo. Habetur ergo, ꝙ actus intellectus non est praxis, sed opus exterius. i. alterius potentiæ cadēs sub electione, & consilio, quare logica est speculatiua. Nec obstat, ꝙ alias dirigit, quia non dirigit ad exercitium, nec immediatè, & habet sufficientem bonitatē, vt propter se formaliter quæratur, & gratia sui.

Capreolus. Herueus. An actus intellectus possit dici praxis. Capreolus.

¶Ad secundum dicēdum, ꝙ virtus est aliquorum dupliciter; vno modo sicut obiectorum, & sic huiusmodi virtutes speculatiuæ non sunt eorum, per quæ homo fit beatus, nisi fortè, secundùm quòd ly, per, dicit causam efficientem, uel obiectum completæ beatitudinis, quod est Deus, quod est summum speculabile; alio modo dicitur esse uirtus aliquorum, sicut actuum; & hoc modo uirtutes intellectuales sunt eorū, per quæ homo fit beatus, tum quia actus harum uirtutum possunt esse meritorij, sicut dictum est,* tum etiam, quia sunt quædam inchoatio perfectæ beatitudinis, quæ in contemplatione ueri consistit, sicut supra dictum est.*

* In corp. artic.
* q. 3. art. 8.

¶Ad maiorem dico primò, ꝙ virtus simpliciter, & perfecta est eorum, per quæ homo fit beatus, per quæ s. meritoriè, sicut obiectorum; sicut iustitia est de operatione iusta, sicut obiecto; similiter de temperantia, per quarum operationem meretur, & fit quis dignus beatitudine. Et dico secundò, ꝙ virtus intellectualis non est eorum (s. obiectorum) per quæ quis fit dignus beatitudine, qa est sicut de obiectis de rebus naturalibus, & Diuinis, per quas r̄s non efficitur quis dignus beatitudine, nec meretur beatitudinem.

¶Ad minorem, verum, non considerant actus humanos, sicut obiecta tanquā perducant actus humanos, sicut effectus circa obiecta, per quos actus quis efficitur dignus beatitudine. Et secundò, aliquis habitus speculatiuus est circa obiectum speculabile, quod est beatificatiuum, si perfectè apprehenderetur. Et sicut dictum est, obiecti beatificatiui obiectiuè, vel effectiuè, sed nō meritoriè. Vnde negatur consequentia; tum primò, quia est eorum actuum, per quos fit beatus meritoriè; tum secundò, quia est eorum obiectorum, per quæ efficitur quis beatus obiectiuè, & effectiuè.

¶Et nota, ꝙ ista solutio vult, & innuit, ꝙ est differentia inter virtutem moralem, & intellectualem, quia moralis est obiecti, per quod quis efficitur beatus. s. meritoriè, & causaliter suo modo (videlicet, quia est actus humanus tanquam obiecti, per quem qs efficitur dignus beatitudine.) Sed virtus intellectualis non habet pro obiecto actum humanum, sicut argumentum probat, sed res naturales, & Diuinas; sed per res naturales, non meretur q̄s beatitudinem, nec per Diuinas, sed tamen huiusmodi virtus efficit actus circa talia obiecta, quæ sunt meritorij beatitudinis, & obiecta harum virtutum (præsertim sapientiæ, scilicet res Diuinæ) facit beatos, sicut obiectum, in quo consistit beatitudo, & in eius cognitione perfecta stat beatitudo formaliter, & formalis, vel inchoata, vel consummata; & ista intendit solutio D.S.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia diuiditur contra uirtutem secundo modo dicta, quæ pertinet ad uim appetitiuam.

¶Maior est vera indefinitè, quia aliqua scientia est habitus speculatiuus, sed non oīs. Ad minorē, scientia diuiditur cōtra virtutē. Verum, simpliciter dictā, quæ cum facultate facit ēt vsum bonum, & contra virtutem in specie distinguitur, sed non contra virtutē in gn̄e, vel analogia, vt se extendit ad omne principium boni actus, siue faciat ex se illum actum in actu exercito, vel solùm in proxima dispositione. Et de ista solutione patuit quæst. 56. art. 3.

Vtrum conuenienter distinguantur tres virtutes intellectuales, scilicet sapientia, scientia, & intellectus.

AD secundum sic proceditur. Vr̄, ꝙ inconuenienter distinguātur tres virtutes intellectuales speculatiuæ. s. sapientia, scientia, & intellectus. Species enim nō debet condiuidi generi; sed sapientia est quædam scientia, ut dicitur in 6. Ethic.* ergo sapientia non debet condiuidi scientiæ in numero uirtutum intellectualium.

¶ 2 Præt. In distinctione potētiarū, habituū, & actuū, quę attenduntur s̄m obiecta, attenditur principaliter distinctio, quæ est s̄m rationem formalem obiectorum, vt ex supra dictis patet;* nō ergo diuersi habitus debent distingui

M
Infra q. 68. ar. 7. c. r. Et 2.2. q. 4. art. 8. cor. & q. 47. art. 5. corp. Et 3. cont. c. 44. §. Et Ve. it. q. 1. art. 12. cor. & ar 13. corp.
* Arist. c. 7.
* q. 54. ar. 2

stingui s̃m materiale obiectū, sed s̃m rationem formalem ipsius obiecti; sed principiū demōstrationis est ratio sciēdi cōclusiones; nō ergo intellectus principiorū debet poni habitus alius, aut alia uirtus a scientia conclusionū.

¶ 3 Præt. Virtus intellectualis dicitur, quæ est in ipso rationali per essentiam; sed ratio etiam speculatiua, sicut ratiocinatur syllogizando demonstratiuè, ita etiam ratiocinatur syllogizando dialecticè; ergo sicut scientia, quæ causatur ex syllogismo demōstratiuo ponitur virtus intellectualis speculatiua, ita etiam & opinio.

* Arist. c. 3. 6. & 7. to. 5.

¶Sed contra est, quod Philosophus di it in 6. Ethic.* vbi ponit has solùm tres virtutes intellectuales speculatiuas, scilicet sapientiam, scientiam, & intellectum.

¶Cōsequenter inquirit numerū, & distinctionē virtutū intellectualiū. Et primò speculatiuarū, secundò practicarum, art. seq. Inquirit ergo primò, an sint tres virtutes speculatiuæ intellectuales.

* Art præceden.

¶Respōdeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* virtus intellectualis speculatiua est, per quam intellectus speculatiuus perficitur ad considerandum verum, hoc enim est bonum opus eius.

¶Conclusionem rñsiuam D.S. probat per corpus, sed eam ponit in argum. in cōtrarium; & est talis. Tres sunt virtutes intellectuales. s. sapientia, scientia, & intellectus. Probatur, suppletur maior formaliter, tot sunt virtutes intellectuales speculatiuæ, quot modis est verum necessarium considerabile, sed hoc est considerabile tribus modis; ergo, &c. Maiorem probat in principio. Deinde minorem deducit per reliquum corporis, ibi. Verū autem est. &c. Maior ergo probatur sic, quia virtus intellectualis speculatiua est, per quā intellectus speculatiuus perficitur ad considerandum verum; ergo maior vera. Illud antecedens probatur, quia habitus proportionatur operi, sed hoc est opus boni habitus speculatiui. s. cognoscere verum; igitur, &c. Consequenter cum dicit.

¶Verum autem est dupliciter considerabile; vno modo sicut per se notum; alio modo sicut per aliud notum, quod autem est per se notum se habet, vt principium; & percipitur statim ab intellectu, & ideo habitus perficiens intellectum ad huiusmodi veri cōsiderationem, vocatur intellectus, qui est habitus principiorum.

¶Deducit minorem principalem per talem sufficiētiam. Omne verum (s. speculatiuum necessarium) aut est notum per se, & sic est de eo intellectus, aut est notū per aliud, & habet rationem termini, & hoc, vel vltimi in aliquo genere tm̄ (vt in genere naturaliū, vel logicalium) & sic est scientia, vel est vltimū simpliciter respectu totius cognitionis humanæ; & sic est sapientia. Huius assumpti D.S. primò deducit primam partem; secundò tertiam, ibi. Verum autem quod est, &c. Tertiò secundā, ibi. Ad id verò quod, &c. Et patet prima pars clarè in littera. Deinde cum dicit.

¶Verum autem, quod est per aliud notum, non statim percipitur ab intellectu, sed per inquisitionem rationis; & se habet in ratione termini, quod quidem potest esse dupliciter; vno modo, vt sit vltimū in aliquo genere; alio modo, vt sit vltimum respectu totius cognitionis humanæ. Et quia ea quæ sunt posterius nota quo ad nos, sunt priora, & magis nota s̃m naturam, vt dr̃ in 1. Phys.* ideo id quod est vltimum respectu totius cognitionis humanæ, est id, quod est primum, & maximè cognoscibile secundùm naturam, & circa huiusmodi est sapientia, quæ considerat altissimas causas, vt dicitur in 1. Metaph.*

* Aristot. tex 3. to. 2.

* Arist. c. 1. circa finē, tomo 3.

¶Deducit tertiā partem assumpti Et primò facit quod dictū est; secundò elicit ex hoc quoddā corollarium, ibi. Vnde conuenienter iudicat, &c. Patet ergo secunda pars assumpti clarè in littera.

¶Nota autem, q̄ sapientia procedit ex primis principijs simpliciter, quæ sunt principia metaphysicaliā; & quia talia principia sunt vltimò a nobis perfectè cognita; ideo dicit D.S. q̄ metaphysica, & sapientia est circa vltimum terminū simpliciter. Esto enim principia complexa metaphysicè cognitione confusa, facilè apprehendantur, non tamen distincta, similiter incomplexa. Vnde dicitur, q̄ metaphysica sit Diuina possessio, quia est distincta notitia vniuersalium, & perfectè soli Deo competit. Deinde ibi.

¶Vnde conuenienter iudicat, & ordinat de omnibus, quia iudicium perfectum, & uniuersale haberi non potest, nisi per resolutionem ad primas causas.

¶Elicit quoddam corollarium tale. Sapientia conuenienter iudicat de omnibus. Probatur. Sapientia considerat altissimas causas; igitur, &c. Antecedens patuit. Consequentia probatur, quia iudicium, & perfectum, & vniuersale haberi non potest, nisi per relationem ad primas causas; igitur, &c. Sapientia enim considerat altissimas causas complexas, & incomplexas, & omnia alia principia aliarum scientiarum determinantur per metaphysicam. Consequenter ibi.

¶Ad id uerò, quod est vltimum in hoc, uel in illo genere cognoscibilium perficit intellectum scientia.

¶Manifestat secundam partem assumpti, & similiter primò facit hoc; secundò elicit quoddam corollarium, ibi. Et ideo, &c. Patet ergo secunda pars assumpti clarè in littera. s. quòd scientia est vltimum in aliquo genere.

¶Nota autem, q̄ quia scientia est per viam inquisitionis, & demonstrationis, quæ inquisitio nō terminatur, donec veniat ad primas causas, ideo dr̃ scientia procedere per vltimum alicuius determinati generis. i. p prima principia in tali genere. Vnde dr̃ primo Poster. q̄ demonstratio procedit ex primis, &c. Et idem est procedere ex primis, & vltimis, quia prima causa in aliqua scientia est vltima in cognitione, quæ habetur per inquisitionem. Tunc ibi.

¶Et ideo s̃m diuersa genera scibilium sunt diuersi habitus scientiarum, cum tñ sapientia non sit nisi una.

¶Infert quoddam corollarium ex præcedenti parte, tale; sunt diuersæ scientiæ, sed sapientia (s. in vno lumine) est vna tm̄. Probatur, qa sapientia considerat altissimam causam simpliciter, quæ est vna tm̄; scientiæ autem causas altissimas solùm in suo gñe, quę sunt diuersæ; ergo sicut physica considerat prima principia physicæ, & geometria geometriæ, &c. quæ sunt diuersa. Dico autem in vno lumine, quia Theologia Christianorum hr̃ in altiori lumine, quàm Philosophorum. s. Metaphysica, quæ habetur sub lumine intellectus agentis, & sub lumine naturali, sapientia autem Theologorum habetur sub lumine infuso fidei, &c.

ARGVM. in contr. probat conclusionem ex auctoritate Phil.

¶Ad primum ergo dicendum, q̄ sapientia est quædā scientia, inquantum habet id, quod est commune omnibus scientijs, ut s. ex principiis conclusiones demonstret; sed quia habet aliquid proprium supra alias scientias, inquantum s. de omnibus iudicat, & non solum quantum ad cōclusiones, sed etiā quantū ad prima principia, ideo habet rationem perfectioris uirtutis, quàm scientia.

¶Nota pro intellectu huius argumēti, & solutionis, q̄ s̃m D.S. 2. 2. q. 9. art. 2. in corp. q̄ scientia, quantum ad primā impositionē, impositum est ad significandū certitudinem iudicii per quācunq; causam fiat; & sic est quoddam commune ad sapientiā, & sciam, q̄ iudicat per causas secūdas; sed qa iudicatorium per causas primas habet nomen proprium, ideo aliud iudicatorium per causas secūdas retinet nomen commune: si ergo capitur scientia in cōmuni, sapientia est quędā scientia rōne iudicij de cōclusionibus, sed condiuisa ex opposito sciæ iudicanti per causas secundas, sed quia s̃m D.S. hic, & veritatē sapientia non tm̄ iudicat de cōclusionibus, sed ēt principijs, ideo scia non dicit totum, quod dicit sapientiæ. Et qa de rōne gñis est dicere totum, quod est in specie, ideo scia non est proprie genus sapientiæ, sed magis se habet, sicut pars potentialis ad sapientiam, qa includitur, & cum hoc sibi aliqd additur per sapientiam, sicut anima sensibilis nō est genus animæ rationalis, qa sensibilis non dicit totum (etiam implicitè, quod dicit rationalis) sed quasi pars potentialis, inquantū alia rationalis. s. includit hoc, & plus addit. Sic igitur dicendum est ad argumentum: Ad maiorē dr̃, q̄ vera est, spēs non debet condiuidi gñi, præsertim per modum oppositi, quasi diuersum, & disparatum a gñe. Potest tñ cōdiuidi, sicut includens ipsum, & aliquid addens (non qdem, quod sit extra gñis rōnem; sed quia dicit expressè, quod genus dicit implicitè.) Sed quicquid sit, illa maior vr̃ cōcedenda, quia genus dicit totum, quod est in specie. Esto non eodem modo, ideo vr̃ dimittenda ista maior, nec D.S. eam tangit, sed vr̃ respondere ad minorem positā in lr̃a. Deberet autem minor formaliter subsumi, sed scia est genus sapientię, tunc negatur illa. Dico enim, q̄ sapientia aliqd dicit, qd non includit scia, nec de significato materiali. Dico enim, q̄ iudicare de principijs est omnino extra rōnem sciæ. Et volo bene, q̄ si de rōne sapientiæ esset tm̄ procedere ex principijs primis, & altissima causa, q̄ tunc scia esset genus sapientiæ, nam tunc scia in communi diuideretur per sciam iudicantem per causam primam, & secundam, sicut per species; sed nūc habet hoc sapientia, & cum hoc iudicium alterius rōnis, ideo scia non est genus, sed dicit partē inclusam in rōne sapientię, & non totam: ideo illa minor formaliter subsumpta esset falsa. Dico enim, q̄ spēs non condiuidit gñi, tñ totum potestatiuum condiuiditur parti, sicut species inferior habens se per ordinem ad aliam non oppositam, sicut anima rationalis contra sensibilem, quia esto includat ipsum, & sit sensibilis, non tamen tantum sensibilis, sed etiam rationalis.

¶Ad minorem autem, vt est in littera, dico post D.S. quòd sapientia est scientia, inquantum habet, quod est commune omnibus scientijs. i. iudicare, & demonstrare conclusiones per principia, sed quia hoc non solùm est de ratione sapientiæ, immo aliqd

omnino

omnino isti extraneum superaddit, ideo non est scientia tantùm, nec inclusum quid in scientia, sed totum potestatiuum respectu eius. Et volo bene, quòd scientia, & sapientia in eodem non distinguuntur realiter, tamen in diuersis, & cum hoc sapientia superaddit super scientiam in communi aliquid realiter distinctum, & illud vltimum facit, vt distinguatur realiter a scientia etiam in communi, non quidem totaliter, sicut ab opposito disparato; sed distinguitur per habere, & non habere aliquid reale; quia habet quicquid habent aliæ scientiæ, sed aliquid addit; sic anima rationalis distinguitur ab anima sensibili in communi realiter modo dicto. Et illam solutionem D. S. tangit ad secundum, ibi. Vnde si quis, & est supplementum solutionis primæ. Et vide de ista solutione D. S. super Boetio, de Trin. q. 2. art. 2. ad primũ. puto enim, quòd hæc sit ibidem eius mens, & intentio.

Boetius.

¶ Nota, quòd si de ratione scientiæ in communi esset iudicare quocunque modo, tunc esset genus sapientiæ; & scientia, vt esset membrum diuidens, esset pars potentialis: sed quia de ratione scientiæ est iudicare per causam tantùm, & per secundã tantùm; ideo non extendit se ad iudicium, quod conuenit sapientiæ de principijs, de quibus non iudicatur per causam, sed alio modo; ideo videtur, quòd sciẽtia secundùm communem significationem sit pars potentialis sapientiæ. Vnde & sapientia ponitur alius habitus, quàm scientia, vt est genus ad omnes scientias; sapientia enim aliquid addit, vt patet, quod est omnino extra rationem scientiæ. i. iudicium principiorum. Vnde aliqui dicunt, quòd sapientia non distinguitur contra scientiam, sicut vna species contra aliam, sed sicut proprium contra commune, vt habet D. S. super Boetio, vbi supra. Et hoc est præsertim verum, inquantum etiam sapientia per demõstrationem acquiritur; sed tamen vt habet iudicare de principijs; sic videtur dici virtus, & habitus sciẽtiæ condistinctus. Vnde dicitur, quòd scientia vno modo accipitur, vt est habitus per demonstrationem acquisitus, sic sapientia est scientia; sed alio modo, vt virtus; sic sapientia non est scientia, sed contra eam diuiditur. Circa verba D. S. in ista solutione notanda sunt duo. Primum, vbi dicit, quòd sapientia habet commune omnibus scientijs, vt ex principijs conclusiones demõstret.

¶ Nota inquam hoc est verbum, quia est contra aliquos, qui ponunt, quòd sapientia (vt est metaphysica) non habeat veras demonstrationes, & per consequens vult, quòd sapientia sit scientia solùm communiter, accipiendo scientiam pro notitia. Sed verba D. S. hic sunt in oppositum, quare oportet dicere Thomistam, quòd sint propriè dictæ demonstrationes in Metaphyca. Et est etiam scientia, inquantum habet quicquid habent aliæ scientiæ, & est notitia propter quid. Et scientia prædicatur formaliter de sapientia, non tamen dicit totam rationem eius, sed partem. Vnde aliqui volentes tenere cum D. S. contra Scotum, tenent contra vtrumque, quia D. S. admittit hic demonstrationem in sapientia; & ponit, ꝙ sit scientia, quia habet omnia quæ habent aliæ scientiæ. Fundamentum etiam, & motiuum eorum non valet, quia putat, ꝙ ad demonstrationem propriè dictam, & causatiuã scientiæ, requiritur realis distinctio subiecti, & passionis, quod nõ oportet in scientia, cuius subiectum est communissimum in omnibus alijs inclusum. Fundant se etiam, quia demonstratio est ex causis proprijs, sed causalitas talis non videtur habere locum apud metaphysicalia. Sed dicitur, quòd est ibi causalitas virtualis, quia ita ex natura sua causatet vnum aliud causalitate reali, si essent realiter distincta; & est sibi ratio essendi a priori. Potest etiam dici, quòd duplex est demonstratio etiam simpliciter; vna ex natura rei scibilis; quædam ex parte nostri. Tunc dicetur, ꝙ demonstratio prima procedit ex causis in essendo realiter causantibus. Demonstratio autem non simpliciter ratione nostri procedit ex causa, quæ est ratio, quòd alterum insit, & non tantùm, quòd cognoscatur in esse. Et potest esse talis causa absque reali distinctione, & ex talibus causis procedit metaphysica, & sapientia, vt ad longum declaratur alibi.

Thomista. Scotum.

¶ Nota secundùm quod dicit D. S. quòd sapientia non solùm iudicat de conclusionibus, sed etiam principijs, quia notificat communes rationes terminorum, & contra ea negantes disputat. 4. Metaphys. quia enim sapientia de vniuersalissimis est, per consequens omnia eius iudicio subiacent.

¶ Nota, ꝙ natura totius potestatiui est, ꝙ secundùm complectã rationem est in vno tantùm, in alijs autẽ est quædam participatio ipsius; sic sapientia complectè continet virtutem intellectualem; scientia, & intellectus incompletè; vel ipsa sapientia est totũ potestatiuum, alij duo habitus partes. De varijs modis loquendi de toto potestatiuo D. S. vide Capreolum in quarto, dist. 24. ad 8. contra secundam conclusionem; quia aliquando dicit, quòd totum potestatiuum prædicetur de partibus fm essentiam, quandoq; non; & quãdoq; dicit, ꝙ anima sit totum potestatiuum ad rationalem, sensibilem, & vegetatiuam, quandoq; quòd anima rationalis, &c.

Capreolus.

¶ Ad secundũ dicendum, ꝙ quando ratio obiecti sub uno actu refertur ad potentiam, uel habitum, tunc non distinguuntur habitus, uel potentiæ penes rationẽ obiecti, & obiectum materiale, sicut ad eandem potentiam uisiuam pertinet uidere colorem, & lumẽ, quod est ratio uidendi colorem, & simul cum ipso uidetur; principia uerò demonstrationis possunt seorsum considerari absq; hoc, ꝙ considerentur conclusiones, possunt etiam considerari simul cum conclusionibus, prout [d] principia in conclusiones deducuntur. Considerare ergo hoc secundo modo principia pertinet ad scientiam, quæ cõsiderat etiam conclusiones, sed considerare principia fm seipsa pertinet ad intellectum; vnde si quis rectè cõsideret, istæ tres uirtutes non ex ęquo distinguuntur adinuicem, sed ordine quodam, sicut accidit in totis potentialibus, quorum una pars est perfectior altera, sicut anima rationalis est perfectior, quàm sensibilis, & sensibilis, quàm vegetabilis; hoc enim modo scientia dependet ab intellectu, sicut a principaliori; & utrumq; dependet a sapientia, sicut a principalissimo, quæ sub se continet, & intellectum, & scientiam, vt de conclusionibus scientiarum diiudicans, & de principijs earundem.

Dub. 702.

¶ Concedo totum vsq; ibi. Sed principiũ demonstrationis, &c. Sed dico, ꝙ principium se solo est obiectum formale habitus intellectus sine cõclusione, & distinguitur ille habitus; ergo ex obiecto formali ab habitu scientiæ, qui est conclusionum deductarum ex principijs; & si scientia est aliquo modo principiorum, est eorum, vt eodem actu apprehenduntur tanquam formalis ratio conclusionis. Vltra; sed principium demonstrationis est ratio sciendi conclusionem; verum, potest tamen respectu eius haberi actus cognitionis, & assensus sine conclusione. Vnde negatur consequentia; sed debet inferri, ꝙ principia vt cognoscuntur tanquam ratio conclusionis pertinent ad scientiam, sed vt cognoscuntur fm se, non ex aliqua demõstratione, sed ex cognitione terminorũ pertinent ad habitum intellectus. Et oportet hic repetere, quæ dicta sunt supra q. 8. ar. 3. ꝙ quando obiectum materiale apprehenditur per formale, tunc est idem actus; sed quando apprehenditur formale secundùm se, tunc est alius actus. Ita in proposito de principio secundùm se est vnus actus, & habitus proprius. s. intellectus; sed quando deducitur in conclusiones, tunc est idem actus, & habitus quo scitur hoc esse propter hoc.

¶ Nota illud verbum in illa solutione. s. considerare hoc modo principia, scilicet vt ratione conclusionis pertinet ad scientiam, quia aliqui loquuntur sub dubio, an per habitum intellectus, vel scientiæ cognoscantur simul vnico actu principium, & conclusio, habetur hic quid sit sentiendum.

¶ Nota præterea, ꝙ id, quod sequitur in ista solutione magis est conceptus incidentalis pro solutione primi, & quo ad aliquid pro solutione istius secundi; quia vult D. S. ꝙ istæ tres virtutes non distinguuntur, sicut omnino disperata, & duæ species ex opposito diuidentes vnum genus, sed magis distinguuntur, sicut species habentes ordinem, quarum vna aliam includit, vel ab alia depẽdet; & distinguuntur, sicut partes vnius totius potentialis, ita ꝙ sicut anima rationalis est totum potentiale respectu sensitiuæ, & vegetatiuæ; sic sapientia respectu intellectus, & scientiæ, quæ vtrumq; eminenter in aliquo superioris ordinis includitur; sicut lux vna qualitas existens includit virtutem calefactiuam, & desiccatiuam, & illuminatiuam, &c. sic sapientia vnus habitus includit intellectum, & scientiam in se formaliter absq; distinctione, ita ꝙ sicut potentia calefactiua in igne distinguitur a luce, non tamen a lumine Solis; sic intellectus, & scientia in scientijs distinguuntur, sed in sapientia ambo habitus in vno eminenter, & formaliter, tanquam in aliquo superioris ordinis continentur; scientia autẽ non includit identicè intellectum, sed ab eo dependet. Et ita intelligo D. S. in fine solutionis, ꝙ sapientia continet sub se scientiam, & intellectum, non formaliter in proprijs naturis, quia sic esset habitus compositus, sed modo dicto; & bene volo, quòd etiam sapientia, quæ est metaphysica, præsupponit habitum innatũ principiorum, quia ipsa est vltima in cognitione humana, & præsupponit alias scientias; tamen ipsa acquisita facit de suis principijs, & principijs omnium aliarum scientiarum, quod intellectus habitus facit de principijs tantùm, & scientia de conclusionibus tantum; ideo includit vtrumque, idest potest facere quod faciunt intellectus, & habitus in alijs, vbi distinguuntur, &c.

¶ Ad tertium dicendum, sicut supra dictum est; * habitus uirtutis determinatæ se habet ad bonum, nullo autem modo ad malum; bonum autem intellectus est uerum, malum autem eius est falsum; unde soli illi habitus uirtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur uerum, & nunquam falsum; opinio uerò, & suspitio possunt esse ueri, & falsi; & ideo non sunt intellectuales uirtutes, ut dicitur in 6. Ethicorum. *

*q. 55. ar. 3. & 4.

* Arist. c. 3. circa prin. tomo 5.

¶Concedo, ꝙ virtus intellectualis dicitur, quæ est in rationali per essentiam; sed non ideo dicitur virtus, quia in intellectu, sed aliunde virtus, aliunde intellectualis. Dicitur enim virtus, quia facit (saltem in facultate) semper bonum actum, & nullo modo malum; & quia ipsa benè vtitur, & qua nullus malè vtitur (id est ex hoc, ꝙ determinatè se habet ad bonũ, vt patuit q.55.ar.3.& 4.) Dicitur autem intellectualis, quia habitus est in intellectu. Vitra, minor vera, ratiocinatur quidem vtrobique, sed syllogizando dialecticè potest errare, & generare opinionem se habentem ad malum intellectus. s. falsum. Est enim opinio de probabilibus, nihil autem refert quædam falsa, quibusdam veris esse probabiliora. Quare negatur consequentia, &c.

Vtrum ars sit virtus intellectualis.

N
Infra q.93. art.1.corp. Et 1. q.12. ar.2. corp. Et 2.2.q 47 art.5.corp. Et Ver.q.5. art.1.corp. Et 1 Ethic. col.2. fi. & poste.prin.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd ars nõ sit uirtus intellectualis. Dicit enim Aug. in lib. de libe.arbit. * quòd uirtute nullus malè utitur, sed arte aliquis malè utitur, potest enim aliquis artifex ſm scientiam artis suæ malè operari; ergo ars non est uirtus.

* Aug. li.2. cap.18.

¶ 2 Præt. Virtutis non est virtus, artis autem est aliqua uirtus, ut dicitur in 6. Ethic. * ergo ars non est uirtus.

* Arist.c.5.

¶ 3 Præt. Artes liberales sunt excellẽtiores, q̃ artes mecanicæ, sed sicut artes mecanicæ sunt practicæ, ita artes liberales sunt speculatiuæ; ergo si ars esset virtus intellectualis, deberet uirtutibus speculatiuis annumerari.

¶Sed contra est, quòd Phil. in 6. Eth. * ponit artem esse uirtutem, nec tñ cõnumerat eam uirtutibus speculatiuis, quarum subiectum ponit scientificam partem animæ.

* Arist.c.3. & 4.

¶Hic cõsequenter inquiritur distinctio virtutum intellectualiũ, quæ respiciunt intellectũ practicũ. Et primò, an ars sit virtus intellectualis; secũdò, an prudẽtia, ostẽdẽs distinctionẽ eius ab arte, &c.

¶Respondeo dicẽdum, quòd ars nihil aliud est, quàm ratio recta aliquorum operum faciendorum.

¶D.S. duo facit in corpore. Primò deducit vnam conclusionem præambularem, ostendentem differentiam, & cõuenientiam artis cum alijs prædictis virtutibus intellectualibus. Secundò respondet ad quæsitum, ibi. Et ideo eo modo, &c. Conclusio pambularis est, ars propriè loquendo (idest propriè accepta pp dictũ in solutione secundi) est habitus operatiuus, idest practicus; & supplè in hoc, differt ab habitibus speculatiuis, & tñ in aliquo conuenit cum habitibus speculatiuis. Huius D.S. manifestat primò primam partẽ; secundò secundam, ibi. Quorum tñ bonum, &c. Probatur ergo prima pars, maior sumitur extra litteram, omnis habitus ordinatus ad opus extrinsecum intellectu cadens sub consilio, & electione est habitus operatiuus (& tali opere, a quo habitus practicus) sed ars est huiusmodi; ergo, &c. Illa maior patet ex artic. 1. ad primum. Minor probatur in principio corporis, quia ars est recta ratio operum faciendorũ, sed factiones sunt operationes transeuntes in exteriorem materiam, quæ per eas transmutatur, & per consequens sunt extraneæ intellectui, &c.

¶Nota hic, ꝙ aliqui circa istam propositionẽ. Ars est ratio, &c. dixerunt, ꝙ ista non est prædicatio formalis. ars est ratio, sed ars est directiua rationis. i. intellectus practici. Sed isti nesciunt quid nominis rationis, cum dicitur. ars est ratio; accipitur enim ratio, non pro intellectu, nec pro conceptu consequente actum intellectus, nec pro quidditate in esse intelligibili, sed pro principio quo actiuo, & directiuo operis exterioris. Capitur enim ratio ꝓ principio agendi sæpius, sicut cum dicimus, calor est igni ratio calefaciendi, & sic de alijs; vnde est prædicatio superioris de inferiori, & formalis; constat enim, quòd ratio, & principium agendi etiam habituale est in plus; prudentia enim etiam est recta ratio, scilicet agibilium, quamuis & ratio capta pro intellectu dirigat mediante tali ratione, & principio. Quod autem non sit ratio, idest conceptus; patet, quia ars manet etiam in dormiente sine actu secundo, non sic conceptus, vt potest haberi ex prima parte, q.14.& dicetur inf.q.93.art.1. Sed ꝙ non accipiatur pro quidditate in esse intelligibili reali obiectiuo tñ, patet, nec enim tale esse possibile est, quamuis Scotus sic senserit de esse ideali. Sed aliter hr̃ ex 12. Metaph. ꝙ Deus nihil extra propriam essentiam intelligit, quæ adeo perfecta est, vt omnem modum essendi in se contineat. Vnde esse intelligibile lapidis in Deo non dicit, nisi relationem rationis, &c. De hoc prima parte. Deinde cum dicit.

Ratio qualis.

¶Quorum tñ bonũ non cõsistit in eo, ꝙ appetitus humanus aliquo modo se habet, sed in eo, ꝙ ipsum opus, ꝙ fit, in se bonum est, non enim pertinet ad laudẽ artificis inquantum artifex est, qua voluntate opus faciat; sed quale sit opus quod faciat.

¶Probat secundam partem conclusionis sic, aliquod bonum artis, & rerum artificialium non consistit in eo, ꝙ appetitus humanus aliquo modo se habeat, sed in eo, quòd ipsum opus quod fit, bonum est; sed hoc etiam ad ipsos habitus speculatiuos pertinet, qualiter res se habeat quam considerant, non autem qualiter appetitus humanus se habeat; igitur in hoc conueniunt, in hoc scilicet, quod est non habere ordinem ad appetitum, nec requirere eius rectitudinem, scilicet intrinsecam, vt patebit articulo quinto. Huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorem; secundò minorem, præmittens ipsam conclusionem, ibi. Sic igitur, &c. Maior patet manifestè in littera. Deinde ibi.

¶ Sic igitur ars propriè loquendo, habitus operatiuus est, & tamen in aliquo conuenit cum habitibus speculatiuis, quia etiam ad ipsos habitus speculatiuos pertinet, qualiter se habeat res, quam considerant, nõ autem qualiter se habeat appetitus humanus ad illas; dũmodo enim uerum geometra demonstret, non refert qualiter se habeat secundùm appetitiuam partem, vtrum sit lætus, uel iratus, sicut nec in artifice refert, vt dictum est. *

* Art.1. huius quæ.

¶Manifestat minorem principalem, & patet: sed tamen prius præmittit ipsam conclusionem præambularem. Et omnia sunt clara in littera.

¶ Et ideo eo modo ars habet rationem virtutis, sicut & habitus speculatiui, inquantum s. nec ars, nec habitus speculatiuus faciunt bonum opus quantum ad vsum, qđ est proprium uirtutis perficientis appetitum, sed solùm quantum ad facultatem bene agendi.

¶Hic vltimò respondet ad quæsitum tali conclusione. Eo modo ars est virtus, sicut habitus speculatiui. Probatur, nec ars, nec habitus speculatiui faciunt vsum bonum, sed solùm facultatem boni operis; igitur eodem modo sunt virtutes. Antecedens tam patuit, quia solùm virtus respiciens appetitum, facit bonum opus, vt patuit quæst.56.artic.3. Consequentia patet, quia nullo alio modo sunt virtutes, nisi propter facultatem; igitur eodem modo; vel sic; vno modo tantùm sunt virtutes, ergo eodem modo, &c.

¶Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum aliquis habens artem, operatur malum artificium, hoc non est opus artis, immo est contra artem, sicut etiam cum aliquis sciens verum mentitur, hoc quod dicit, non est ſm scientiam, sed contra scientiam; vnde sicut scientia se habet ad bonum semper, vt dictum est, * ita & ars, & ſm hoc dicitur virtus. In hoc tñ deficit a perfecta ratione virtutis, quia nõ facit ipsum bonum vsum, sed ad hoc aliquid aliud requiritur, quamuis bonus usus sine arte esse nõ possit.

* Art.2. ad tertium.

¶ Ad minorem, negatur, nullus enim arte malè vtitur, sicut principio, sicut nec virtute. Ad probationem dico, ꝙ habens artem, potest malè operari malitia artis, sed non ex arte, sed contra artem, vel præter, sicut D.S. in simili declarat de scientia. [illegible] est aliud simile de charitate, quam quis habens, potest peccare venialiter, sed illud non prouenit ex charitate, sed est præter, quia dictum fuit supra, quòd quis potest habere habitum, & eo non vti. Sic artifex potest facere malum opus distractus, & non attendens ad regulas artis, sicut cantor potest deficere, cum fatigatur, & distrahitur in choro.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ quia ad hoc, vt homo bene vtatur arte quam habet, requiritur bona voluntas, quæ perficitur per uirtutem moralem, ideo Philosophus dicit, * ꝙ artis est uirtus. s. moralis, inquantũ ad bonum usum eius aliqua uirtus moralis requiritur. Manifestum est enim, quòd artifex per iustitiam, quæ facit uoluntatem rectam inclinatur, ut opus fidele faciat.

* Arist. li.4. Eth. c.5.

¶Ad maiorem, virtutis non est virtus eiusdem rationis, & in eodem subiecto, & ad vnum actum eliciendum, tamẽ virtutis facientis solùm facultatem bonam, potest esse virtus faciens vsum bonum, sicut in proposito; & virtutis, quæ est in executiua, potest esse virtus in vi imperatiua. Ad minorem, artis est virtus, non in eodem ordine, nec eiusdem rationis (s. perficiens eam ad opera facienda) sed existens in voluntate, vt opus, quod aliquis nouit, & potest facere, faciat fideliter, & benè, non solùm bonitate artis, sed & bonitate moris; & inde non plus accipiat, quàm sibi debeatur; & ergo artis est iustitia, quæ inclinat voluntatem, vt bene vtatur arte: an autem & prudentia habeat locum in arte, habes secunda secundæ, quæst.47. artic.4. ad secundum. quòd non, nisi in aliquibus artibus, vbi est magna incertitudo, vt in medicinali, & nauigatoria, vt patuit etiam supra quæst.14. artic.4.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis, puta constructio syllogismi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi,

merandi, uel mensurandi; & ideo quicunque ad huiusmodi opera rationis habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quandam similitudinem artes, sed liberales, ad differentiam illarum artium, quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quæ sunt quodammodo seruiles, inquantum corpus seruiliter subditur animæ, & homo ꝭm animam est liber; illæ verò scientiæ, quæ ad nullũ huiusmodi opus ordinantur, simpliciter scientiæ dicuntur, non autem artes, nec oportet, si liberales artes sunt nobiliores, quòd magis eis conueniat ratio artis.

¶ Ad maiorem, verum est, sunt excellentiores artes liberales mecanicis, sed non magis conuenit eis ratio, & nomen artis, quia hoc nomen ars impositum est ad significandum applicationem rationis ad aliquod factibile extrinsecũ in materia, quæ per agentem transmutatur, sicut etiam infra quæst. 67. artic. 3. patebit, quòd sapientia est quidem excellentior habitus virtute morali, non tamen magis sibi conuenit ratio virtutis. Minor illa placet mihi, & est notanda contra Gratiadeum. Et quamuis ponatur in argumento, vbi non semper propositiones habent veritatem, tamen eam D.S. admittit in solutione, immo eam expresse ponit in secunda secundæ, vt statim patebit. Vltra; ergo dico, quòd est intellectualis; sed principaliter impositum est nomen ad significandas artes, quæ versantur circa exterius opus. Artes autem speculatiuæ dicuntur artes solùm propter aliquam similitudinem, quia videlicet etiam aliquid constituunt, sed intra intellectum, & per consequens sunt speculatiuæ. Dicuntur autem liberales ad differentiam earum, quæ dirigunt opus, quod per corpus exercetur, quod corpus, vt patuit quæstio. 56 artic. 4 ad secundum. seruiliter obedit, & regit regimine despotico quo reguntur serui. Vnde de istis loquitur D.S secunda secundæ, quæst. 47. art. 2. ad tertium. quod deseruit proposito ostendens, quomodo ars communiter dicta pro ratione factiua cuiuslibet cõstitui dicatur speculatiua. Omnis (inquit) applicatio rationis rectæ ad aliquid factibile pertinet ad artem, quia ergo ratio speculatiua quædam facit, puta syllogismum, propositionem, & alia huiusmodi, in quibus proceditur secundùm certas, & determinatas vias. Inde est, quòd respectu horum potest saluari ratio artis, non autem ratio prudentiæ, & ideo inuenitur aliqua speculatiua ars, non autem aliqua prudentia, hæc ille. Vbi clarè habetur, ꝙ ars factiua syllogismi, quæ est logica, est speculatiua; quare dixi, ꝙ minor esset vera, & alibi ex intentione approbata, etiam in solutione, vbi dicit, quòd habitus speculatiui ordinantur ad huiusmodi operationes. D. S. in solutione ostendit, quare dicantur artes solùm similitudinariè, & in fine tangit maiorem, &c.

Logica est speculatiua

Vtrum prudentia sit alia virtus distincta ab arte.

O
Infra art. 5. ad 1. Et 2. 2. q. 47. arti. 4. ad 2.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd prudentia non sit alia virtus ab arte. Ars enim est ratio recta aliquorum operum, sed diuersa genera operum non faciunt, vt aliquis amittat rationem artis; sunt enim diuersæ artes circa opera valde diuersa, cum igitur etiam prudentia sit quædam ratio recta operum, videtur, quòd etiam ipsa debet dici ars.

¶ 2 Præt. Prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus speculatiui; vtrumq; enim eorum est circa contingens aliter se habere, vt dicitur in 6. Ethic. * sed quidam habitus speculatiui dicuntur artes, ergo multò magis prudentia debet dici ars.

Arist. c. 4. & 5.

¶ 3 Præt. Ad prudentiam pertinet bene consiliari, vt dicitur in 6. Ethic. * sed etiam in quibusdam artibus cõsiliari contingit, ut dicitur in 3. Ethicor. * sicut in arte militari, & gubernatiua, & medicinali; ergo prudentia ab arte non distinguitur.

Arist. c. 5. Arist. c. 3.

¶ Sed contra est, quod Philosophus distinguit prudentiam ab arte, in 6. Ethic. *

Arist. c. 3.

¶Hic consequenter quærit de alia virtute intellectuali, quæ est in ratione practica. s. de prudentia; & primò de distinctione eius ab arte; secundò de concernentibus prudentiam arti. sequentibus.

¶Respondeo dicendum, ꝙ vbi inuenitur diuersa ratio uirtutis, ibi oportet uirtutes distingui. Dictum est autem supra, * ꝙ aliquis habitus habet rationem virtutis ex hoc solùm, quòd faciat facultatem boni operis; aliquis autem ex hoc, quòd faciat non solùm facultatem boni operis, sed etiam vsum; ars autem facit solam facultatem boni operis, quia non respicit appetitum, prudentia autem non solùm facit boni operis facultatem, sed etiam usum, respicit enim appetitum tanquam præsupponens rectitudinem appetitus, cuius differentiæ [d] ratio est; quia ars est recta ratio factibilium, prudentia verò est recta ratio agibilium.

Artic. 1. & 56. art. 3.

Dub 217.

¶Conclusio responsiua est ista. Prudentia est virtus distincta ab arte. Probatur, vbi inuenitur diuersa ratio virtutis (idest natura, & conditio, & diuersa definitio virtutis) ibi oportet virtutes distingui. Minor formaliter extra litteram; sed diuersa est ratio virtutis in arte, quàm in prudentia. Vel sic; sed alia ratione prudentia est virtus, alia ars; ergo conclusio vera. Huius rationis D. S primò ponit maiorem, & minorem; secundò subiungit conclusionem, ibi. Sic igitur, &c. Maior ergo relinquitur nota, quia variata ratione & definitione, variatur & species. Deducit autem minorem principalem. Et arguitur pro ea sic. Habitus, qui habet rationem virtutis ex hoc solùm, ꝙ facit facultatem boni operis, est alia ratione virtus, quàm habitus, qui facit non solùm facultatem boni operis, sed etiam vsum bonum; sed ars facit solùm facultatem boni operis, prudentia autem etiam vsum bonum; igitur minor principalis vera. Maior ista nota. Minor probatur, ille habitus nõ facit vsum bonum, qui non respicit appetitum, vt ille facit, qui respicit, & præsupponit rectitudinem appetitus; sed ars non respicit, prudentia autẽ respicit; igitur, &c. Maior ista patuit ex artic. & quæst. præcedenti. Minor probatur; primò de prudentia, quòd rectitudinem appetitus præsupponit, ars autem non; recta ratio agibilium necessariò præsupponit appetitum rectum ad fines, recta autem ratio factibilium non, sed prudentia est recta ratio agibilium, ars factibilium; igitur minor præcedens vera. Huius rationis vltimæ D. S. primò ponit minorem; secundò declarat maiorem, ibi. Differt autem, &c. Minor ergo patet clarè ex sexto Ethicorum. Deinde ibi.

Conclusio responsiua.

¶Differt autem facere, & agere, quia ut dicitur in 9. Metaph. * factio est actus transiens in exteriorem materiam, sicut ędificare, secare, & huiusmodi; agere autem est actus permanens in ipso agente, sicut uidere, uelle, & huiusmodi.

* Aristot. text. 16.

¶Declarat maiorem præcedentem; & primò præmittit aliqua, ex quibus ad propositum arguitur; secundò probat primam partẽ maioris, ibi. Sic igitur, &c. tertiò probat secũdam partem, ibi. Bonum autem artificialium, &c. Pro declaratione ergo maioris præcedentis præmittit differentiam inter agere, & facere agibilia, & factibilia, vt patet. Consequenter ibi.

¶Sic igitur hoc modo se habet prudẽtia ad huiusmodi actus humanos, qui sunt usus potentiarum, & habituũ, sicut se habet ars ad exteriores factiones, quia vtraque est perfecta ratio respectu illorum, ad quæ comparantur; perfectio autem, & rectitudo rationis in speculatiuis depẽdet ex principijs, ex quibus ratio syllogizat, sicut dictum est, * ꝙ scientia dependet ab intellectu, qui est habitus principiorum, & præsupponit ipsum; in humanis autem actibus se habent fines, sicut principia in speculatiuis, ut dicitur in 6. Ethic. * & ideo ad prudentiam, quæ est recta ratio agibilium, requiritur, ꝙ homo sit bene dispositus circa fines, quod quidem est per appetitum rectum; & ideo ad prudentiam requiritur moralis uirtus, per quam fit appetitus rectus.

* Art. 2. ad secundum.

* Arist. c. 8.

¶Probat specialiter primam partem maioris a simili, sicut se habet recta ratio in speculatiuis ad principia sua, ita recta ratio agibilium, & practica ad principia sua; sed ratio recta in speculatiuis dependet ex principijs, & ab habitu principiorum, ita ꝙ quis benè se habeat ad principia; igitur & recta ratio in agibilibus dependet, & necessariò præsupponit principia sua, ex principijs suis; (subsumitur) sed principia rationis agibilium, & humanorum actuum sunt fines boni; igitur recta ratio agibilium præsupponit illos fines per appetitum rectum, idest vt quis bene afficiatur ad eos, quod fit per virtutem moralem. Tunc ibi.

¶Bonum autem artificialium nõ est bonum appetitus humani, sed bonum ipsorũ operũ artificialium, & ideo ars nõ pręsupponit appetitũ rectum; & inde est, ꝙ magis laudatur artifex qui volens, peccat, quàm qui peccat, nolens; magis autem contra prudentiam est, ꝙ aliquis peccet, uolens, quàm nolens, quia rectitudo uoluntatis est de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis.

¶Est pro secunda parte maioris sæpe dictæ, & arguitur sic. Ars est de factibilibus artificialibus, sed bonum artificialium non est bonum appetitus humani, sed bonum ipsorum artificialium; & ideo ars non præsupponit appetitum rectum. Illa minor patuit

artic. 3. in corpore, &c. Et posset minor, scilicet quòd prudentia præsupponit appetitum rectum non ars, aliter probari ex littera. Prudentia se habet ad actus humanos tanquam ratio recta, sicut ars est recta ratio factibilium, sed rectitudo rationis actuum humanorum, & agibilium, præsupponit appetitum rectum, non ratio recta factibilium; igitur, &c. Maior declaratur per definitionem, & differentiam artis, & prudentiæ. Minor quo ad prudentiam probatur in littera a simili de ratione speculabiliũ, & potest probari extra litteram, quia bonitas humani actus est ex recto fine, & appetitu recti finis, sed prudentia est de humanis actibus bonis; igitur, &c. Et consequenter in littera, ibi. Et inde est, &c. D. S. confirmat minorem iam deductam a signo, quia laudatur artifex qui volens, peccat; est autem valde contra prudentiam, vt quis peccet volens; ergo signum est, quòd rectitudo voluntatis est de ratione prudentiæ, non artis. Vel potest esse corollarium ex dictis, sed magis est confirmatio dictæ minoris a signo, & pro intellectu horum valent, quæ dicta sunt quæst. 56. artic. 3.

¶Sic igitur patet, quòd prudentia est virtus distincta ab arte. ——————

¶Hic vltimò D. S. ex omnibus istis infert conclusionem ipsam, & patet iam satis.

¶Nota autem, q D. S. vult breuiter, q quia prudentia est de agibilibus, ars autem de factibilibus, & rectitudo, & bonitas agibilium dependet a rectitudine appetitus, non autem rectitudo, & bonitas factibilium, igitur prudentia præsupponit appetitum rectum, non ars; agibilia enim sunt actus humani, quorum principaliter sunt fines, prudentia autem est de bonis actibus, & bonorum actuum, igitur præsupponit bona principia, quæ sunt fines; ad bonos autem fines habet se bene per appetitum rectum; & adde, quòd prudentia est bonorum actuum, vt in plurimum, non solum consultiuè, vel iudicatiuè, sed etiam præceptiuè, & executiuè, quod vtiq; non fit, nisi affectus sit benè dispositus, quæ bona dispositio est secundum affectionem ad bonum finem, & ergo sequitur, q prudentia præsupponit fines etiam particulares virtutum.

Fundamentum contra Scotum.

¶Et nota hoc, quia est fundamentum D. S. in materia de connexione prudentiæ cum alijs. Scotus enim admittit quidem connexionem moralium cum prudentia, sed non econtra. Habes autem hic rationem, quare & econtra prudentia consequitur (immo in aliquo ordine præsupponit) alias, vt patuit; igitur, &c. sed bonitas factibilium sumitur secundùm debitam dispositionem operum exteriorum in ordine ad regulam artis, quæ est principium eorum, & nullo modo per comparationem ad appetitum rectũ denominatione intrinseca, licet rectum materialiter, & extrinsecè. Vide artic. 5. ad tertium, circa finem.

ARGVM. in contrarium confirmat conclusionem responsiuã.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd diuersa genera artificialium omnia sunt extra hominem, & ideo nõ diuersificatur ratio uirtutis; sed prudentia est recta ratio ipsorum actuum humanorum; vnde diuersificatur ratio uirtutis, ut dictum est. * ——————

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, ars est recta ratio operum, non quorumcunq;, sed exteriorum, & factionum, & exteriorum non solùm intellectui, sed & homini; prudentia autem immediatè est de agibilibus exterioribus quidem intellectui, sed non homini. Ad minorem, diuersa genera operum transeuntium, & factionum, non faciunt, vt aliquis amittat rationem artis, & diuersa genera quasi subalterna; sed genera quasi generalissima faciunt diuersitatem, ita quòd opus interius facit, vt habitus circa ipsum existens non dicatur ars, quod quasi genere remoto distinguitur a factione.

¶Ad probationem dico, quòd omnes artes sunt circa opera eiusdem rationis, sed exteriora, & factiones, & extra hominem. Vltra dico, quòd prudentia est recta ratio operum immanentium, quæ sunt actus humani, ad quos bene dirigendos, & moderandos requiritur bonitas appetitus, non autem ad bene dirigendum opera exteriora. Negatur consequentia, quòd videlicet prudentia etiam debeat dici ars, quæ propriè accepta est constitutiua operis extrinseci.

¶Ad secundum dicendum, q prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus speculatiui quãtum ad subiectum, & materiam; vtrumq; enim est in opinatiua parte animæ, & circa contingens aliter se habere; sed ars magis conuenit cum habitibus speculatiuis in ratione virtutis, quàm cum prudentia, vt ex dictis patet. * ——————

* In corp. & arti. præceden.

¶Ad maiorem, vera, quo ad aliquid, non simpliciter, quia prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus speculatiui, quo ad subiectum, & obiectum; sed ex alia parte habitus speculatiui magis conueniunt cum arte, scilicet quo ad esse virtutem, quia tàm illi, quàm ars sunt solùm virtutes secundùm quid non requirentes bonitatem appetitus, nec facientes vsum bonum. Secundò dico, quòd speculatiui habitus magis conueniunt in hoc, quòd est esse alicuius constitutiuum, vt patuit art. 3. ad tertium, quare possunt similitudinariè artes dici. Vnde minor vera propter rationem iam tactam. Negatur autem cõsequentia; tum primò, quia habitus speculatiui conueniunt cum arte quo ad esse virtutem, vnde possunt etiam nomen eius participare, non autem prudentia, vnde non debet dici ars etiam similitudinariè. Tum secundò, quia prudentia non est constitutiua, sicut artes speculatiuæ, quare non potest, nec debet sibi attribui nomen artis, nec est ars. De isto vltimo articulo præcedente ad tertium.

¶Nota autem circa hanc solutionem, & circa argumentum in oppositum præcedentis articuli de opinatiua parte animæ, q est, qua anima cognoscit contingentia, & non dicitur ars esse in opinatiua quasi possit se habere, sicut opinio etiam ad falsum; sed est in parte animæ, qua cognoscit contingentia, tamen cognoscit ea verè, & vt fiunt vt plurimum, quod sufficit ad rationem virtutis, quæ est contingentium; sicut & in pluribus euenire est necesse, & per se physicum, & morale; sed quid sit illa pars animæ, quæ dicitur opinatiua, vel ratiocinatiua, & an distinguatur a scientifica. Vide D. S. prima par. q. 79. art. 9. ad tertium. vbi dicit inter cætera. Philosophus posuit duas particulas animæ, scientificum, & ratiocinatiuum, non quia sunt duæ potentiæ, sed quia distinguuntur secundum diuersam aptitudinem ad recipiendum diuersos habitus quarum diuersitatem ibi inquirere intendit. Contingentia enim, & necessaria, & si differant secundùm propria genera, conueniunt tñ in ratione communi entis, quam respicit intellectus, ad quam diuersimodè se habent secundum perfectum, & imperfectum, hæc ille.

¶Circa hoc tamen aduerte, q quidam de via D. S. volunt, q opinatiuum, & sciẽtificũ dicant diuersas potentias, qui si intelligunt, q diuersas potentias intellectiuas, nec in prima par. nec in 6. Ethi. D. S. conformiter loquuntur. Verùm, q dicit in 6 Ethic esse aliam particulam ad contingentia vt sic, sed non intellectiuam, sed rationem particularem, vt patet intuenti. De hoc tamen vide prima par. q 86. art 3. quia contingentium secundum rem, tamen secundum rationes necessarias possunt esse diuersi habitus intellectuales, & cognoscuntur ab eadem potentia, a qua cognoscuntur necessaria scibilia; sed contingentia vt sic, & sensibilia cognoscuntur directè per aliam potentiam, licet & intellectus indirectè ea cognoscat. Contingentia enim in rebus naturalibus sequitur materiam, quæ est principium indiuiduationis, & singularitatis, & per consequens contingentia naturalia cognoscuntur directè per sensum, & ergo respectu contingentium, vt sic, est alia potentia, scilicet quæ est particularium, alia est necessariorũ, vt sic, & per hoc potest saluari, quod habetur in de Veri. Ma. 15. art. 2. ad tertium. vide prima par. supra.

¶Nota circa ista dicta, q Burleus in 6 Ethi. refert modũ dicendi D. S. ibidem in commento, videlicet, q respectu necessariorum, vt sic, sit alia potentia, quàm respectu contingentium vt sic, quia ratio particularis. Burleus autem, quamuis teneat sentẽtiam veram D. S. prima par. vbi supra statim, non tamen valet eius ratio cõtra D. S. in 6. Ethic. Arguit enim, q intellectus vtrumq; cognoscat. scilicet necessaria vt sic, & contingentia vt sic, quia intellectus ponit differentiam inter vtrumque, &c. Sed non aduertit Burleus primò, q contingentia per se secum fert particularitatem, & singularitatem, sicut necessitas in naturalibus vniuersalitatem, & formam, & ergo quia contingentia naturalia sunt singularia, oportet, q non directè per intellectum nostrum cognoscantur. Secundò non aduertit, q cõtingentia potest accipi in communi pro aliquo modo entis, sicut & necessitas est modus entis; & sic vtrumq; est vniuersale, & nimirum ergo si intellectus vtrumq; directè cognoscat, & differentiam inter ea ponat. Tertiò non aduertit, quia etiam accipiendo contingentiam pro re contingente, & particulari, q ad hoc, q intellectus ponat differentiam inter duo, sufficit, quòd cognoscat vnum directè, alterum indirectè, & arguitiuè, & habeat secum colligatam potentiam, & subseruientem, quæ aliud directè cognoscat; sic intellectus noster directè cognoscit vniuersale per propriam speciem, & quia cognoscit ipsum non per seipsum, cognoscit arguitiuè aliquod esse singulare, in quo subsistat, absque hoc, q singulare per se, & propriam speciem cognoscat; sic etiam cognoscimus Deum pro hoc statu, non in concepto proprio, qui consurgat ex propria specie, sed ex conceptu, qui est Dei arguitiuè, non repræsentatiuè; sic in proposito, intellectus directè, & per propriam speciem cognoscit necessitatem, & ens necessarium, sed arguitiuè, & indirectè contingens, & hoc sufficit ad ponendã differentiam. Vide simile in de Veri. Mate. 2. artic. 6. ad tertium.

Burle' male [illegible] D.S.

¶Ad tertium dicendum, quòd prudentia est bene cõsiliatiua de his, quæ pertinent ad totam uitam hominis, & ad ultimũ finem uitæ humanæ; sed in artibus aliquibus est consilium de his, quæ pertinent ad fines proprios illarum artium; vnde aliqui, inquantum sunt bene consiliatiui in rebus bellicis, uel nauticis, dicuntur prudentes duces, vel gubernatores, non autem prudentes simpliciter; sed illi solùm, qui benè consiliantur de his, quæ conferunt ad totam vitam. ——————

¶Ad maiorem. Ad prudentiam pertinet bene consiliari de his, quæ pertinent ad totam vitam humanam, & non de aliquo particulari fine, sic scilicet quòd eius est bene consulere, & iudicare de

omnibus

omnibus actibus humanis, quibus peruenitur ad beatitudinem, & cum hoc principalius pertinet ad eam præcipere, Et ex non aduertentia huius videtur Scotus incidisse in hoc, quòd posuit prudentiam esse posse sine moralibus, & tamen est principalissimus actus prudentiæ, vt patet secunda secundæ, quæst. 47. artic. 8. & est Philosophus ad hoc. 6. Ethic. vbi dicit. Prudentia præceptiua est; Non aduertit etiam hoc, quia impossibile est non entem bonum esse prudentem, vt Philosophus ibidem habet. Prudentia etiam rectè consiliatur ad sensum dicendum, artic. 6. ad primum.

[Scotus nō videtur attendisse potissimum actum prudentiæ.]

¶Ad minorem, vera est, in quibusdam artibus, vbi scilicet est incertitudo eorum, per quæ peruenitur ad finem, sed particularem proprium illius artis; non autem huiusmodi artes consiliantur de medijs ad finem totius vitæ, sicut medicinalis consiliatur, quomodo inueniat media ad sanitatem; & gubernatoria quærit vias, quibus perueniatur ad optatum littus; sed prudentia habet versari in omnibus actionibus humanis, immo & factiones artiũ dirigere habet, vt benè fiant moraliter, sicut & iustitia, vt patuit art. 3. ad 2m. D. S. respondet ad maiorem, & minorem formaliter.

Utrum prudentia sit necessaria ad benè viuendum.

[P 1.2. q. 51. artic. 3. ad 1. Et Veri q. 3. art. 6. cor.]

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd prudentia non sit virtus necessaria ad bene viuẽdum. Sicut enim se habet ars ad factibilia, quorum est ratio recta, ita se habet prudentia ad agibilia, secundùm quæ uita hominis consideratur, est enim eorum recta ratio prudentia, vt dicitur in 6. Ethic. * sed ars non est necessaria in rebus factibilibus, nisi ad hoc, quòd fiant, non autem postquã sunt facta; ergo nec prudentia est necessaria homini ad bene uiuendum, postquam est uirtuosus, sed fortè solùm quantum ad hoc, quòd virtuosus fiat.

[* Arist. c. 5.]

¶ 2 Præt. Prudentia est, per quam rectè consiliamur, vt dicitur in 6. Ethic. * sed homo potest ex bono cõsilio agere non solùm proprio, sed etiam alieno; ergo non est necessariũ ad bene uiuendum, ꝙ ipse homo habeat prudentiam; sed sufficit, ꝙ prudentum consilia sequatur.

[* Arist. c. 5. 7. & 9.]

¶ 3 Præt. Virtus intellectualis est, secundùm quã cõtingit semper dicere uerum, & nunquam falsum; sed hoc non videtur contingere ſm prudentiam; non enim est humanum, ꝙ in consiliando de agendis nunquam erretur, cum humana agibilia sint contingentia aliter se habere, vnde dicitur Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ sunt, & incertæ prouidentiæ nostræ; ergo videtur, ꝙ prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

[Sapient. 9.]

¶Sed contra est, quod Sap. 8. Connumeratur aliis virtutibus necessarijs ad vitam humanã, cum dr̃ de Diuina sapientia, sobrietatem, & prudentiam docet iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in hac vita hominibus.

[Sapien. 8.]

¶Hic consequenter quærit de quibusdam concernentibus prudentiam; & primò de quadam conditione prudentiæ, & quodam ad eam pertinente. s. de necessitate eius ad bonam vitam.

¶ Respondeo dicendum, quòd prudentia est uirtus maximè necessaria ad uitam humanam, benè enim uiuere consistit in bene operari. ——

[Conclusio responsiua.]

¶ Conclusio responsiua est ista. Prudentia est maximè necessaria ad humanam vitam. Circa hanc conclusionem D. S. primò assumit aliquod suppositum cum ipsa conclusione. Secundò ex illo supposito probat conclusionem, ibi. Ad hoc autem, &c. Assumit ergo, quòd bene viuere consistit in bene operari, patet extra litteram, quia viuere capitur pro vita secunda, quæ est operatio vitalis, rationalis, vel intellectualis.

¶ Nota autem circa illam propositionem, quòd etiam opus animæ rationalis, vt sic, dicitur opus vitale; & ergo prudentia necessaria est ad bene viuere, scilicet morale, & intellectuale, &c. Consequenter cum dicit.

¶Ad hoc autem, ꝙ aliquis benè operetur, non solùm requiritur quid faciat, sed etiam quomodo faciat, vt s. ſm electionem rectam operetur, non solùm ex impetu, aut passione; cum autem electio sit eorum quæ sunt ad finẽ, rectitudo electionis duo requirit. s. debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur ad debitum finem. ——

¶Probat conclusionem sic. Necesse est in ratione esse aliquam virtutem intellectualem, vt se bene habeat ad ea, quæ sunt ad finem, sed huiusmodi virtus est prudentia; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S. primò probat maiorem; secundò ponit minorem cum resumptione conclusionis, ibi. Et hæc virtus, &c. Maior ergo probatur ex supposito, & arguitur sic. Ad hoc, ꝙ aliquis bene operetur non solùm requiritur quid faciat, sed etiam quomodo. s. ex electione (s. sciens, & volens) sed ad debitum finem homo conuenienter disponitur per virtutem, quæ perficit partem animæ appetitiuam, ad id autem, quod conuenienter in finem debitum ordinatur, oportet, quòd homo directè disponatur per habitum rationis; ergo maior vera, &c. Huius rationis D. S. ponit primò primã partem; secundò secundã cũ ipsa maiore probata, ibi. Ad debitum autem, &c. Maior ergo patet. Deinde cũ dicit.

¶Ad debitũ autem finem homo conuenienter disponitur per uirtutem, quæ perficit partem animæ appetitiuam, cuius obiectum est bonum, & finis; ad id autem, qđ cõuenienter in finem debitum ordinatur, oportet ꝙ homo directè disponatur per habitum rationis, quia consiliari, & eligere quæ sunt eorum, quæ sunt ad finem, sunt actus rationis; & ideo necesse est in ratione esse aliquam virtutem intellectualem, per quã perficiat ratio; ad hoc, quòd cõuenienter se habeat ad ea, quæ sunt ad finem. ——

¶Probat minorem proximam, & quo ad primam partem, quia bonum, & finis est obiectum voluntatis, & appetitus; igitur ad finem disponitur per eum habitum, qui est in appetitu.

¶Nota, ꝙ disponitur ad bonũ per habitum, qui est in appetitu. s. formaliter, sub ratione appetibilis, quamuis & per synderesim, & prudentiã disponatur homo ad bonum terminatiuè, sed sub ratione veri motiuè. Secunda pars minoris probať, quia rectè se hẽt ad ea, q̃ sunt ad finem per consilium, & eligere, & ꝑcipere, sed ista sunt rationis; igitur benè se habet ad media per habitum rõnis, vt dicebat minor; sed talis videtur prudentia; igitur, &c. Tunc ibi.

¶Et hæc uirtus est prudentia; vnde prudentia est uirtus necessaria ad benè uiuendum. ——

¶Ponit minorem ipsam principalem, quæ patet clarè; vnde resumit conclusionem ipsam, vt in littera.

¶Et confirmat conclusionem auctoritate sacræ scripturæ argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ bonum artis consideratur non in ipso artifice, sed magis in ipso artificiato, cum ars sit ratio recta factibilium, factio enim in exteriorem materiam transiens nõ est perfectio facientis, sed facti, sicut motus est actus mobilis. Ars autem circa factibilia est, sed prudentiæ bonũ attenditur in ipso agente, cuius perfectio est ipsum agere; est enim prudentia recta ratio agibilium, ut dictum est; * & ideo ad artem non requiritur, quòd artifex benè operetur, sed quòd bonum opus faciat; requireretur autem magis, quòd ipsum artificiatum benè operaretur, sicut quòd cultellus bene incideret, uel serra benè secaret, si propriè horum esset agere, & non magis agi, quia non habent dominium sui actus; & ideo ars non est necessaria ad bene uiuendum ipsi artifici, sed solùm ad faciendum ipsum artificiatum bonum, & ad conseruandum ipsum; prudentia autem est necessaria homini ad bene uiuendum, non solùm ad hoc, quòd fiat bonus. ——

[* Art. præcedent.]

¶Maior est quidem vera, quòd prudentia est agibilium ars factibilium. Sed dico, quòd agibilia sunt intra hominem, & sunt ipsi actus humani, factibilia non. Secundò dico, quòd bonum artis est extra hominem, & in ipso facto artificiato, sed bonum prudentiæ est in homine ipso. Tertiò dico, quòd ipsa prudentia perficit, vt ipse homo bene operetur, quod est viuere ars verò, vt suo modo artificiatum operetur; & sic patet, quòd est aliqua conuenientia proportionis, sed multiplex est etiam difformitas. Minor vera; & ratio est, quia ars non ordinatur ad agere ipsius agentis, sed ad factionem extrinseci operis; ideo postquam opus factum est, non est opus arte, sed prudentia ordinatur ad vitam ipsam, quæ est actio. Vnde negatur consequentia, quia prudentia est directiua ipsius vitæ, quæ manet cum virtute, & non cessat; ideo prudentia necessaria est ad vitam, & virtutem. Et stat breuiter fundamentum solutionis in hoc, quia prudentia est directiua ipsius vitæ; ideo semper est necessaria, quia semper oportet bene viuere, quod non fit sine prudentia; ars autem est necessaria ad factionem operis extrinseci, quod facere non semper oportet esse, nec est necessarium, ideo nec ars, quæ non conseruat opus, sed vita ipsa, scilicet bona, conseruatur semper per prudentiam. Vnde posset secundò dici extra litteram, ad minorem, negando eam vniuersaliter, immo aliqua ars (puta Diuina) a qua opus dependet in fieri, & conseruari est necessaria, vt opus sit non solùm vt fiat; sic etiam, quia prudentia est necessaria ad viuere in esse, & fieri, ideo est semper necessaria.

¶Ad secundum dicendum, quòd dum homo bonum operatur, non secundùm propriam rationem, sed motus ex consilio alterius, nondum est omnino perfecta operatio ipsius quantum ad rationem dirigentem, & quantum ad appetitum mouentem; vnde si bonum operetur non tamen simpliciter benè, qđ est benè viuere. —

¶Ad maiorem, verum, & ipsa existens in hoīe, includit & habet annexam rectitudinē, & perfectionē appetitus, & potest de se dirigere in agendis. Ad minorem negatur, ꝙ possit ex consilio alterius agere benè perfectè quo ad substantiā, & modū, puta promptè, & delectabiliter, & in particulari. Et fundamentum est, quia cum consilio alieno stat immoderatio passionum in eo, qui accipit consilium, & per consequens nō exequetur consilium alterius promptè, & nō potest semper in omni actione particulari recurrere ad cōsilium alterius; & hoc est, quod etiam D.S. habet ad hoc argumentum, in de Vir. Ma. 1. ar. 6 ad 2m, vbi dicit. Homo ab alio potest accipere consilium in vl'i de agendis, sed ꝙ iudicium rectè seruet in ipso actu contra oēs passiones, hoc solùm ex rectitudine prudentiæ prouenit, & sine hoc virtus esse non potest, hæc ille.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ verum intellectus practici aliter accipitur, quàm verum intellectus speculatiui, vt dicitur in 6. Ethi. * nam verum intellectus speculatiui accipitur per conformitatem intellectus ad rem. Et quia intellectus non potest infallibiliter conformari rebus in contingentibus, sed solùm in necessarijs, ideo nullus habitus speculatiuus contingentium est intellectualis virtus, sed solùm est circa necessaria; verum autem intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, quæ quidem conformitas in necessarijs locū nō habet, quæ uoluntate humana non fiunt, sed solū in contingentibus, quæ possunt a nobis fieri, siue sint agibilia interiora, siue factibilia exteriora; & ideo circa sola contingentia ponitur virtus intellectus practici, circa factibilia quidem ars, circa agibilia verò prudentia. ———

* Arist. c. 2.

¶Ad maiorem, vera est, de virtute intellectuali speculatiua, nō autem virtute intellectuali practica. Et ratio est in solutione, quia veritas, & verum intellectus speculatiui sumuntur per conformitatem ad rem, & non quamcunque, sed necessariam; quia virtus est semper principium boni ipsius potentiæ; sed respectu contingentium, non potest esse semper veritas intellectus ad rem, quia ex contingentia rei variari potest; veritas autem intellectus practici est, quia est conformis appetitui, sed appetitus non est necessariorum, sed contingentium; ideo & talis habitus intellectus practici est contingentium, sed in contingentibus nō est semper certa veritas, ideo maior non valet de habitu, & virtute intellectuali practica, talis enim potest esse falsi quandoque. Vltra ad minorem; conceditur, quòd prudentia nō semper est veri ex parte obiecti, nec hoc requiritur ad virtutem, quæ est circa contingentia; sed sufficit, quòd vt in plurimum dicat verum, vt potest haberi ex secunda secundæ, quæst. 47. artic. 3. ad secundum. quia cognitio eorum, quæ vt in pluribus accidunt, sufficit ad prudentiam. Vnde negatur consequentia, quòd non sit virtus, sed non est virtus circa necessaria intellectualis, &c.

¶Et nota, ꝙ quia virtus semper est ad bonum, & bonum intellectus speculatiui est veritas, quæ attenditur per comparationem intellectus ad rem, ideo habitus speculatiuus, qui est virtus, est de re necessaria, & per consequens semper vera; quia autem habitus practici bonitas attenditur per conformitatem ad appetitum rectum, qui est de cōtingentibus; contingentia autem non sunt semper vera; ideo non oportet, ꝙ habitus practicus sit rerum, quæ semper sunt veræ, sed vt in plurimum; sed oportet, ꝙ semper sit conformis appetitui recto. Posset autem secundò dici, & vt videtur magis ad mentem solutionis D.S. Ad maiorem, virtus intellectualis est, secundùm quam contingit semper dicere verum, & nunquam falsum. Illam distinguo, & dico, ꝙ virtus intellectualis speculatiua est, secundùm quam contingit semper verum dicere, ita ꝙ ipse habitus habet semper veritatem, & est de semper veris; sed habitus practicus est quidem semper verus, sed non est de semper veris, immo quandoque falsis; veris tamen vt in plurimum. Ratio primi est, quia veritas conuenit habitui speculatiuo per comparationem ad rem, cui oportet semper conformari, aliàs non esset semper verus, & quia non potest semper conformari rei contingenti; ideo nullus habitus, qui est circa contingentia, est virtus, quia habitus speculatiuus est virtus, quia semper verus, est autem verus, vt dictum est per comparationem ad rem, ideo oportet, vt res variari non possit. Quare sequitur, quòd virtus speculatiua non possit esse circa contingentia. Est igitur virtus intellectualis speculatiua semper habitus verus, & per consequens semper veri. Vnde sequitur, quòd non contingit secundùm ipsum falsum dicere, quare maior omnino vera de virtute intellectiua speculatiua, quòd autem semper verus, quia semper bonus, aliàs non esset virtus; bonitas autem eius est in conformitate ad rem, ideo semper verus, & semper veri. Ratio autem secundi dicti ad maiorem est; quia verum, & veritas (& sic per consequens bonitas, & virtuositas) habitus practici est per conformitatem ad appetitum rectum, & bonā intentionem; & illa semper conuenit habitui practico, ideo est semper verus habitus, & bonus; sed quia appetitus rectus, & per consequens habitus intellectualis sibi conformis, & verus, non potest esse nisi contingētium (nam necessaria, vt sic non cadunt sub electione) ideo non semper est verorum, quia contingens est, quod aliter potest esse, & per consequens maior non est omnino vera de tali habitu practico, cuius veritas attenditur, quia est conformis recto (idest bono appetitui, esto sit falsi, & erret.) Potest enim (vt argumentum probat) virtuosus, & prudens iudicare aliquid esse vtile ad bonum finem, quod non est vtile; ideo est tunc quidem verus, & vera prudentia, quia conformis principio suo, sed non est veri. Stat enim prudentia cum aliqua falsitate, vt in paucioribus, sed non stat vera prudentia cum prauo affectu. Patet igitur, quòd prudentia vera, & verè virtus potest esse falsi; & huic suffragatur dictum D.S. in secunda secundæ, vt dictum est. Potest namque prudens aliquando falsum dicere, & errare, vt vult minor; sed hoc non est contra rationem veræ prudentiæ. Vnde negatur consequentia, & hæc videtur velle D.S. in ista solutione, quæ non potest de facili ad argumentum formaliter soluendum applicari.

¶Circa illam solutionem est dubium. Quod enim prudentia præsupponat appetitum rectum, & sit vera per conformitatem ad ipsum, non habet difficultatem; sed de arte sæpe dictum fuit quæstione præsenti, præsertim articulo quarto, quòd non præsupponat appetitum rectum. Hic autem dicit D. S. quòd verum intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, & hoc vel in contingentibus agibilibus, vel factibilibus, quorum est ars, vbi videtur planè contradictio.

¶Sed dicendum, quòd non est contradictio, æquiuocatur enim de appetitu recto. Dicitur enim rectus dupliciter; vno modo denominatione intrinseca, & formaliter, quia videlicet appetitus in se ordinatus est per bonam affectionem ad finem, & hanc rectitudinem præsupponit prudentia, non autem ars; & ita intelligitur D.S. supra, quia manifestè dixit, quòd non refert, qua voluntate faciat artifex opus, & qualiter in se sit dispositus. Alio modo dicitur appetitus rectus denominatione extrinseca, & materialiter, quia scilicet est recti, & non cuiuscunque recti, sed operis recti secundùm artem, & sic ars præsupponit appetitum rectū, quia ille dicitur habere veram artem, & perfectam, quando facit opus sicut vult, vel alius vult. Vnde dicimus, quòd aliquis est verus artifex, quia nouit rem facere, sicut alius voluit, & hæc videntur habere fundamentum in D.S. 3. scripto, dist. 33. q. 2. art. 1. q. 3. ad sextum. vbi dicit. Appetitus rectus dicitur dupliciter; vno modo in se, secundùm quòd ea, quæ in appetitu sunt, ordinata sunt; & hanc rectitudinem facit virtus moralis; & quia prudentia conformat rationem practicam appetitui sic directo, ideo cum moralibus virtutibus in materia communicat, & in eandem operationem concurrunt, propter quod inter morales computatur; alio modo dicitur appetitus rectus a rectitudine, quæ est extra ipsum, & hoc est materialiter, inquātum scilicet tendit in aliquid rectum extra se faciendum, cuiusmodi est rectitudo in artificiatis, & sic conformat rationem appetitui recto ars mecanica, & ideo non computatur inter morales virtutes, hæc ille; vbi patet, quod dictum est, videlicet, quòd non est contradictio, & quòd alia est rectitudo voluntatis, quam præsupponit prudentia, alia quam præsupponit ars. Solet enim dici, ego vellem habere rem pulchram, & sic dispositam. Tunc artifex dicit, noui optimè facere ad placitum vestrum, vnde ars habet se conformare appetitui recto, [illegible] est recti, & sic dispositi operis, &c.

Vtrum eubulia, synesis, & gnomin sint virtutes adiunctæ prudentiæ.

Q

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter adiungantur prudentiæ eubulia, synesis, & gnomin. Eubulia enim est habitus, quo benè consiliamur, vt dicitur in 6. Ethic. * sed bene consiliari pertinet ad prudentiam, ut in eodem libro dicitur; ergo eubulia non est uirtus adiuncta prudentiæ, sed magis est ipsa prudentia.

1 q. 22 ar. 1 ad primū. Et 2. 2. q. 49. cor. & q. 51. p tota & q. 52 ar. 2. cor. Et 3 di. 33. q. 3. ar. 2. q. 3. & 4. Et Veri. q. 2. ar. ti. 12. ad 2a. & q. 5. ar. 1. corp.

* Arist. c. 9.

¶ 2 Præt. Ad superiorē pertinet de inferioribus iudicare; illa ergo uirtus vr̄ suprema, cuius est actus iudiciū, sed synesis est benè iudicatiua; ergo synesis non est virtus adiuncta prudentiæ, sed magis ipsa est principalis.

¶ 3 Præterea. Sicut diuersa sunt ea de quibus est iudicandum, ita etiam diuersa sunt ea, de quibus est consiliandum,

siliandum, sed circa omnia consiliabilia ponitur virtus vna, scilicet eubulia, ergo ad benè iudicandum de agendis, non oportet ponere præter synesim aliam virtutem, scilicet gnomin.

* Arist. lib. 2. de inuē. in fol. 4.

¶ 4 Præterea. Tullius ponit in sua Rhetorica.* tres alias partes prudentiæ, scilicet memoriā præteritorum, intelligentiam præsentium, & prouidentiam futurorū. Macrobius etiam ponit super somnium Scipionis. quasdam alias partes prudentiæ, scilicet cautionem, docilitatem, & alia huiusmodi, non videntur igitur solæ huiusmodi virtutes prudentiæ adiungi.

* c. 9. 10. & 11.

¶ Sed contra est auctoritas Philosophi in 6. Ethico.* qui has tres virtutes ponit prudentiæ adiunctas.

¶ Hic quærit iterum de quibusdam pertinentibus ad potestatem prudentiæ, an sibi adiungātur quædam partes potentiales, scilicet eubulia, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd in omnibus potentijs ordinatis illa est principalior quæ ad principaliorem actum ordinatur.

¶ Conclusio responsiua est affirmatiuè ad quæsitum, quòd sic. Et probatur In omnibus potentijs (supple & habitibus ordinatis) illa vel ille est principalior, quæ vel qui ad principaliorem actum ordinatur; sed in his quæ per hominem fiunt principalis actus est præcipere, ergo virtus quæ ad ipsum ordinatur; subsumitur, sed prudentia est præceptiua, eubulia autem consiliatiua, & synesis, & gnomin iudicatiuæ, igitur prudentia est principalis, & aliæ sunt sibi adiunctæ tanquam subseruientes, & minus principales Huius rationis D. S. primò ponit maiorem, secundò subsumptam minorem, ibi. Circa agibilia, &c. Tertiò minorem primam cum ipsa cōclusione formaliter, ibi. Manifestum est, &c. Maior ergo relinquitur nota ex. 2. physico. quia ars introducens formam principalior est disponente materiam, quia habet principaliorem actum, & architectonica ad huc principalior, quia principalioris actus. Et de potentijs patuit q. 56. ar. 5. quia intellectus perficit actum perfectæ cognitionis, ideo principalior sensu subseruiente.

¶ Nota circa maiorem, quòd si extendatur potentia ad omne principium actionis permanentis, tunc & habitus potest dici potentia vt pōt habere 5. Metaphy. vide supra q 49. ar. 4. & ita D. S. nō impertinenter assumit de potentijs, & subsumit de prudentia quæ est habitus Vide 5. Metaph. textu commen. 17. vbi ars medicinalis, & vniuersaliter omnis habitus potentię dicitur à Philosopho. Consequenter cum dicit.

¶ Circa agibilia autem humana tres actus rationis inueniuntur, quorum primus est consiliari, secundus iudicare, tertius est præcipere; primi autem duo respondent actibus intellectus speculatiui, qui sunt inquirere, & iudicare, nam consilium inquisitio quædam est, sed tertius actus est propriè practici intellectus, inquantum est operatiuus, non enim ratio habet præcipere ea quæ per hominem fieri non possunt.

¶ Declarat subsumptam, quòd in agibilibus quæ per hominem fiunt tres sunt actus, quorum duo possunt conuenire etiam intellectui speculatiuo, sed tertius est proprius intellectui practico, inquantum practicus est, quia pręcipere non possumus de necessarijs, & speculabilibus; sed solùm de his quæ fiunt per homines, talia autem sunt obiecta practici intellectus non speculatiui. Deinde cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd in his quæ per hominem fiunt, principalis actus est præcipere ad quem alij ordinantur, & ideo virtuti quæ est benè præceptiua, scilicet prudentiæ tanquam principaliori, adiunguntur tāquam secundariæ eubulia, quæ est benè consiliatiua, & synesis & gnomin, quæ sunt partes iudicatiuæ, de quarū distinctione dicetur.*

* Ad tertium huius q.

¶ Subiungit minorem primam, & patet. Vnde subiungit ipsam conclusionē, prudentiæ adiungūtur tanquā secūdariæ eubulia, &c.

¶ Nota hic quæ articulo quarto dicta fuerunt, quia prudentiæ est præcipere principaliter, sed hoc non est sine bono affectu. Vnde, & Philosophus tertio Politicæ vult, quòd eadem est virtus boni principis, & boni viri, de quo infra q. 92. art. 1. ad tertium. vnde prudentia non potest esse sine moralibus. Scotus autem arguit de consilio, & iudicio prudentiæ, quia ista possunt esse sine morali. Patet autem, quòd isti non sufficiunt prudentiæ nec sunt prudentiæ in se, sed ratione subseruientium sibi, & ita prudentia absque moralibus esse non potest, &c.

Scotus.

¶ Confirmatur conclusio auctoritate Philosophi vt in argumēto in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd prudentia est benè consiliatiua, non quasi benè consiliari sit immediatè actus eius, sed quia hunc actum perficit mediante virtute sibi subiecta quæ est eubulia.

¶ Ad maiorem, eubulia benè consiliamur immediatè tanquam principio electiuo. Ad minorem, benè consiliari pertinet ad prudentiam, mediante vir ute sibi adiuncta, quæ est eubulia, sicut & charitati multa attribuūtur opera quæ nō elicit, sed imperat alijs virtutibus sibi subditis; sic & prudentiæ est benè consiliari imperatiuè, eubuliæ electiuè, vt patet secūda secūdæ q. 51. ar. 2. ad primū.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iudicium in agendis ad aliquid vlterius ordinatur, contingit enim aliquē benè iudicare de aliquo agendo, & tamen non rectè exequi, sed vltimum complementum est quando ratio iam benè præcipit de agendis.

¶ Ad primam propositionem, ad superiorem pertinet iudicare, sed ad supremam pertinet præcipere exequi, quod iudicatum est. Vnde negatur alia propositio illa ergo videtur suprema, cuius actus est iudicium, sed est benè superior ea ad quam pertinet cōsiliū, sed non ea cuius est præceptum, quia præceptū est perfectissimus & vltimus actus in moralibus, & sine eo alij sunt vani.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iudicium de vnaquaque re fit per propria principia eius, inquisitio autem nondum est per propria principia, quia his habitis non esset opus inquisitionis, sed iam res esset inuenta; & ideo vna sola virtus ordinatur ad benè consiliandum, duæ autem virtutes ad benè iudicandum, quia distinctio non est in communibus principijs, sed in proprijs; vnde & in speculatiuis vna est dialectica inquisitiua de omnibus, scientiæ autem demonstratiuæ, quæ sunt iudicatiuæ sunt diuersæ de diuersis. Distinguuntur autem synesis, & gnomin secundùm diuersas regulas quibus iudicatur; nam synesis est iudicatiua de agendis secundùm communem legem, gnomin autem secundùm ipsam rationē naturalem in his in quibus deficit lex communis, sicut plenius infra patebit.*

* Secūda secūdæ. q. 51. art. 4.

¶ Maior est vera, sed per alia principia consiliatur, per alia iudicatur, quia inquisitio consilij fit ex communibus, iudicium autem per propria. Minor vera, quia de omnibus consiliatur per probabilia, & communia. Sed negatur consequentia, quia synesis, & gnomin sunt iudicatiuę per regulas adæquatas. Et hoc dupliciter, vna per regulas legis cōmunes vt sunt adæquatę, & proprię huic facto sicut synesis. Sed alia per regulas non communes, sed secūdùm altiora principia, quæ dictat ratio naturalis in aliquo casu, vt quòd impugnatori patriæ vel furioso non esse depositum reddendum, iudicat nō ex communi lege, sed priuata, cuius est ephichea, vt patet secūda secundæ. q. 120. ar. 1. Vnde synesis est iudicatiua de his, quæ communiter fiunt. Sed gnomin de his, quæ non communiter fiunt, & tamen quælibet per propria; potest enim lex communis etiam esse propria alicui facto sicut furto suspendium. Vnde stant simul, quòd synesis iudicat per legem communem, & & tamen per principia propria, quia ex communibus illi appropriatis. De gnomin autem non est quæstio quin sit per propria particularis casus, sicut non est nunc depositum reddendum, quia esset in præiudicium, & periculum aliorum pro nunc. Sed eubulia consiliatur omnia per communia non appropriata illi iudicando sicut per præterita facta, vel alibi visa, vel per audita inquiritur, & per ea quæ possunt oriri; sed quando peruenitur ad proprias regulas, tunc fertur iudicium; sicut dum inuenitur, quod res sit vtilis vel mala probabiliter per probabiles causas, tunc præcipitur vel prohibetur. De materia huius solutionis vide secunda secundæ, quæstio 51 articulo 4.

¶ Sed quare prudentia sit tantùm vna tangit D. S. secunda secūdæ vbi iam ad secundū, quia præceptum respicit in omnibus vnā rationem boni. Burleus tamen in fine sexti Ethicorum ponit circa diuersas materias virtutis diuersas prudentias partiales, & supponit virtutes, posse separari secundùm perfectionem intrinsecam, vide infra. q. 65. arti. 1. ad tertium.

¶ Ex nota, quòd demonstratiua, & vt docens, & vt vtens est iudicatiua seu resolutoria. Dialectica temen vt docens est iudicatiua, sed non vtens, similiter sophistica. Docet enim demonstratiuè dialectica quomodo sit disputandum in vnaquaque scientia, sed cum quis vtitur dialectica procedit ex intentionibus communibus generatiuis opinionis, & potest per illas communes intentiones disputare, vnde est inuentiua, & inquisitiua. Demonstratiuæ autem vsus pertinet ad scientias reales, quæ ex causis procedunt ad conclusiones, vnde iudicat etiam vtens, sed vtens non est logica, sed sciētiæ particulares reales, sed docens est logica. Vide de his D. S. quarto metaphy. lectione quarta. tex. commenti sexti. Vnde inter cætera dicit, quæ logicis artistis ibidem videnda sunt. Sed in parte logicæ

te logicæ quæ dicitur demonstratiua solùm doctrina pertinet ad logicum, vsus verò ad Philosophiam, & ad alias scientias particulares, quæ sunt de rebus naturæ. Et hoc ideo, quia vsus demonstratiuę consistit in vtendo principijs rerum de quibus fit demonstratio, quæ ad scientias reales pertinet, non vtendo intentionibus logicis, & sic apparet ꝙ quædam partes logicæ habent in ipsa sciētia, & Doctrinam & vsum, sicut dialectica tentatiua, & sophistica; quædam autem Doctrinam, & non vsum, sicut demonstratiua, hęc ille. Vide ibidem ante hæc ad propositum. Et videat artista, quia ens rationis est proprium subiectum logicæ, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd memoria intelligentia, & prouidentia similiter etiam cautio, & docilitas, & alia huiusmodi nō sunt virtutes diuersę à prudentia, sed quodāmodo cōparantur ad ipsam sicut partes integrales, in quantum omnia ista requiruntur ad perfectionem prudentiæ. Sunt etiam, & quædam partes subiectiuæ seu species prudentiæ, sicut iconomica, regnatiua, & huiusmodi, sed prædicta tria sunt quasi partes potentiales prudentiæ, quia ordinantur sicut secundarium ad principale, & de his infra dicetur. * ——————

* Secunda secundę q. 51.art.4.

¶ Dico ad duas partes assumpti, quia tā Macrobius, quàm Tullius ponunt, & assignant partes integrales prudentiæ, vt patet secunda secundæ q.50.& 51.& non virtutes adiunctas. Synesis autem, & gnomin sunt etiam virtutes, sed potentiales quasi non habentes completam rationem principalis virtutis, sed ordinantur ad actus subseruientes actui quem elicit prudentia vt patuit, sed de istis magis secunda secūdæ. Non oportet enim vt quælibet virtus ordinetur ad simpliciter optimum, & vltimum actum, sed in aliquo ordine, sic ebulia ad optimū consiliū, & sic de alijs. Sed prudentia ad simpliciter optimum actum rationis practicæ.

Quæstio Quinquagesimaoctaua.

De virtutibus moralibus quantum ad earum distinctionem ab intellectualibus.

Deinde considerandū est de virtutibus moralibus. Et primò de distinctione earū à virtutibus intellectualibus. Secundò de distinctione earum ad inuicem secundùm propriam materiam. Tertiò, de distinctione principalium vel cardinalium ab alijs. Circa primum quæruntur quinque. Primò, vtrum omnis virtus sit virtus moralis. Secundò, vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali. Tertiò, vtrum sufficienter diuidatur virtus per intellectualem, & moralē. Quartò, vtrū moralis virtus possit esse sine intellectuali. Quintò, vtrum èconuerso intellectualis virtus possit esse sine morali.

¶ Post determinationē de distinctione, & numero intellectualium. Iam determinat de distinctione moralium. Et hoc tripliciter vt patet in littera. Et primò in præsenti quæstione ostēditur distinctio virtutis moralis ab intellectuali. Secundò ostēditur mutua dependentia in articulo quartò. Circa primum primò facit, quod dictum est. Secundò cōcluditur diuisio virtutis in genere arti. tertiò. Primò ostenditur, quòd non omnis est moralis. Secundò ostenditur quomodo distinguatur ab intellectuali.

Vtrum omnis virtus sit moralis.

R Infra q.68. ar.1.cor.& 3.di.23.q.1. arti.4.q.1. cor.

Ad primum sic proceditur. Videtur quòd omnis virtus sit moralis, virtus enim moralis dicitur à more, id est cōsuetudine, sed omniū virtutū actus consuescere possumus, ergo omnis virtus est moralis.

* Arist.c.6.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in. 2. Ethi.* quòd virtus moralis est habitus electiuus in medietate rationis cōsistens, sed omnis virtus videtur esse habitus electiuus, quia actus cuiuslibet virtutis possumus ex electione facere, omnis autē virtus aliqualiter in medio rationis consistit, vt infra patebit.* ergo omnis virtus est moralis.

* q.64.art. 2.3.4.

* Tull. lib. 2. de inuē. in fol.4.

¶ 3 Præterea. Tullius dicit in sua Rhetorica. * quòd virtus est habitus in modū naturæ rationi consentaneus, sed cum omnis virtus humana ordinetur ad bonum hominis oporter quòd sit consentanea rationi, cum bonum hominis sit secūdùm rationem esse, vt Dionysius dicit. * ergo omnis virtus est moralis.

* Dion. 4. lib.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in primo. Ethicorum.* Dicentes de moribus non dicimus quoniā sapiens vel intelligens, sed quoniam mitis vel sobrius, sic igitur sapientia, & intellectus non sunt morales, quæ tamen sunt virtutes sicut supra dictū est.* non ergo omnis virtus est moralis.

* Arist. In fine lib.

* q. præcedē. art.1.

¶ Hic quærit ergo primò an omnis virtus sit moralis.

¶ Respondeo dicendum, quòd ad huius euidentiam considerare oportet quid sit mos, sic enim scire poterimus quid sit moralis virtus. Mos autem duo significat. Quandoque enim significat consuetudinem, sicut dicitur actuū. 15. nisi circuncidamini secūdùm morē Moysi non poteritis salui fieri. Quandoque verò significat inclinationem quandam naturalem vel quasi naturalē ad aliquid agendum, vnde & etiam brutorum animalium dicūtur aliqui mores. Vnde dicitur 2. Machabeorū 11. quòd leonum more irruentes in hostes prostrauerunt eos, & sic accipitur mos in Psal. vbi dicitur. Qui habitare facit vnius moris in domo. ——————

¶ In hoc corpore articuli duo facit principaliter. Primò præmittit aliqua notabilia ad propositum præcurrentia. Secundò declarat ipsam conclusionem responsiuam ibi. Dicitur autem, &c. Circa primum ponit duo notabilia. Secūdum ibi. Et hæ quidē, &c. Quo igitur ad primum explicat quid nominis moris, & præmittit rationem huius notabilis, & considerationis, quia per hoc poterimus scire quid sit virtus moralis, secundùm quòd Philosophi, & theologi loquuntur de virtute morali. Vnde mos duo significat, scilicet consuetudinem, & inclinationem naturalem vel quasi naturalem, & explicat illas diuersas significationes per auctoritates scripturæ clarè.

¶ Nota autem quia notanter dicit naturalem vel quasi naturalem, inclinatio enim bestiarum est naturalis oīno, sed inclinatio quæ in hoīe dr̄ moralis virtus, est quasi naturalis, qa non est virtus moralis naturalis obiectiuè, sed aliquo modo est naturalis subiectiuè. Ratio primi est, quia virtus non est respectu naturalis appetibilis, ad hoc enim sufficit ratio potentiæ. Ratio secundi est, quia virtus moralis est cum delectatione, & suauitate, sicut natura; sed non est determinata ad vnum numero, sed se habet ad plura vniuersaliter, licet non ad opposita moraliter, & cum hoc non est necessitas exercitij vt in natura. Vide supra q. 56. arti. 5. Et secundùm Scotum in tertio distin. 33. Virtus ideo mouet per modum naturæ quia quasi imperceptibiliter sine magna mora, &c. quia & prudētia nō tardè deliberat cōparatiuè ad non prudentē. Vide ipsum in fine distinctionis. Sed vide infra ar. 4. ad primum, quia non intelligitur hoc dictum de prudentia Consequenter cum dicit.

Scotus.

¶ Et hę quidem duæ significationes in nullo distinguuntur apud latinos quantum ad vocem; in greco autem distinguuntur, nam ethos, quod apud nos morem significat. quandoque habet primam longam, & scribitur per y grecam litteram, quandoque autem habet primam correptam, & scribitur per e. ——————

¶ Ponit secundum notabile declarans distinctionem nominis, & vocis in greco diuersa significātis, quia videlicet hæc vox mos aliter scribitur in greco secundùm diuersas significationes, sed in latino nullo modo variatur vox nec in productione, nec in modo scribendi, vt patet in littera clarè.

¶ Dicitur aut virtus moralis à more, secundùm quòd mos significat quandam inclinationem naturalem vel quasi naturalem ad aliquid agendum; & huic significationi moris propinqua est alia significatio qua significat consuetudinē, nā consuetudo quodammodo vertitur in naturā, & facit inclinationem similem naturali. ——————

¶ Hic consequenter procedit ad responsionem propinquius, & ponit talem conclusionem respōsiuam. Non omnis virtus est moralis. Probatur, virtus moralis dicitur à more, secūdùm quòd mos significat quandam inclinationem naturalem vel quasi naturalē ad aliquid agendum, sed inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ virtuti, ergo virtus moralis est in vi appetitiua solùm (Suppletur) sed non est tantùm virtus in appetitu, sed etiam in intellectu, ergo non omnis est moralis. Huius rationis D. S ponit primò maiorem. Secundò minorem cum conclusione, ibi. Manifestum est autem, &c. Maior ergo relinquitur nota, nec potest probari cum nomina significent ad placitum. Sed notat D.S. circa eā, quòd significationi eius qua significat inclinationem propinqua est significatio qua significat consuetudinem, &c. vt in littera. Dicitur notanter vel quasi naturalem, quia est naturalis obiectiua, quia videlicet ad bonum tantùm, & quo ad aliquem modum naturæ ex parte subiecti, quia cum delectatione, & suauitate, sed nō est determinatio ad vnū ī numero, nec necessitas ex parte exercitij. Vide supra q. 56. art. 4. ad primum, & art. 5. Tunc ibi.

¶ Manifestum

¶ Manifestum est autem, quòd inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ virtuti, cuius est mouere omnes potentias ad agendum, vt ex supra dictis patet. * & ideo nõ omnis virtus dicitur moralis, sed solùm illa quæ est in vi appetitiua.

* q.9. art. 1.

¶ Ponit minorem quam probat; quia inclinatio ad actum propriè competit ei cuius est mouere ad actum, sed hoc est appetitiuæ, ergo. Illa minor patuit supra. q.9. arti. 1. Vnde concludit D. S. non omnis virtus, &c. vt in littera.

¶ Et nota, quòd virtus moralis est tantum potentiæ appetitiuæ, scilicet primò, & per se, si autem conuenit alteri potentiæ, hoc erit in ordine ad appetitũ, sicut prudentia est moralis aliqualiter, sed ipsa dependet à voluntate recta, & est in intellectu practico per habitudinem ad voluntatem, & dependet ab appetitu tanquam principia sua ab ipso habens, vt patet ex. 6. Ethicorum, & non solùm, quia vsus eius, & acquisitio ab appetitu dependeat. Secundò potest dici, quòd omnis virtus moralis per essentiam est potentiæ appetitiuæ. Sic autem prudentia non est moralis, sed solùm obiectiuè, & denominatione extrinseca, nec inclinat nisi in virtute appetitiuæ, si tamen debeat dici inclinare, sed magis præcipit, & hoc etiam in virtute appetitiuæ.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de more, secundùm quòd significat consuetudinẽ.

¶ Negatur maior, non enim dicitur moralis virtus vt hic propriè loquimur a more secundùm quòd significat consuetudinem sed inclinationem vt patuit. Minor vera, ergo omnis est moralis, vt hic loquimur. Negatur consequentia, sed est moralis. i. cõsuetudinalis, vel ex consuetudine generata omnis virtus, sed nõ omnis est inclinatiua ad opus, sed tantùm quæ est in appetitu.

¶ Nota tamen, quòd nõ ex consuetudine generatur omnis virtus, sed humana acquisibilis, secus de moralibus infusis, quia illæ ex actibus non acquiruntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis actus virtutis potest ex electione agi, sed electionem rectam agit sola virtus quæ est in appetitiua parte animæ. Dictum est enim supra.* quòd eligere est actus appetitiuæ partis, vnde habitus electiuus qui scilicet est electionis principiũ, est solùm ille qui perficit vim appetitiuam quamuis etiã aliorũ habituum actus sub electione cadere possint.

* q.13. art. 1.

¶ Ad maiorem, virtus est habitus electiuus ad hunc sensum, quia facit rectã electionẽ saltẽ quo ad id, quod necessariò concurrit ad electionem. s. intentionẽ finis debiti, vt patuit. q. 56. ar. 4. ad quartũ & patebit etiam ar. 4. huius quæstionis. Sed non dicitur electiuus solùm, quia actus eius sub electione cadere possit.

¶ Nota pro intellectu maioris, quòd virtus moralis est habitus electiuus, quia primò benè facit se habere ad finem bonum, qui bonæ electioni prærequiritur, & illũ finẽ præstituit ratio naturalis, & prudẽtia s̃m actũ eubuliæ, & synesis. Secũdò est habitus electiuus, quia elicit electionem mediorũ. Et est tertiò habitus electiuus, quia operatur opera exteriora ex electione interiori, & discretione prudentiæ, & non operatur vel afficitur ad media ex passione, sed ex iudicio rationis. Vide infra. q. 74. ar. 4. ad secundum vbi de hac materia agitur. Est electiuus, quia voluntas afficitur ei cuius habet virtutem, & imperat appetitui sensitiuo vt eligat, potest enim eius actus vt subest voluntati dici electio, vel saltem secundum dispositionem appetitus sensitiui ipsa voluntas eligit, si aliud nõ placeat, scilicet quòd appetitus sensitiuus etiam imperatus eligat. Vnde negatur minor, quia quãuis actus cuiuslibet virtutis possit fieri ex electione, sed non omnis virtus inclinat ad finem bonum requisitũ ad electionem, nec eligit media ad finem virtutis mediante prudentia, nec exequitur secundùm directionem prudentiæ, nec omnis consulit vel præcipit de præacceptione vnius præ alio, quare negatur consequentia. Et nota, quòd in solutione dicit, quòd electio est appetitiuæ partis, in præcedentibus autem dixit, quòd sit rationis, quia vtrumque est verum, licet aliter, & aliter, & ergo nõ est contradictio, vt patuit supra. q. 13. arti. primo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd natura est principium motus, sicut dicitur in 2. Physicorum. * mouere autem ad agendum proprium est appetitiuæ partis, & ideo assimilari naturæ in consentiendo rationi est proprium virtutum, quæ sunt in vi appetitiua.

* Aristot. tex. 3.

¶ Ad maiorẽ dico, quòd illa definitio virtutis conuenit virtuti, quæ habet conuenientiã cũ natura in hoc, quòd est esse principiũ motus. Minorem nego, quòd omnis ordinetur ad bonũ vsum, ita quòd moueat ad ipsum, sed aliqua virtus stat in sola facultate, & nõ inclinat ad actum, vt patuit quæstionibus præcedentibus, vnde negatur illa, oportet quod sit omnis, scilicet virtus rationi consentanea. Et dico, quòd hominis bonum est secundùm rationem esse, id est operari conformiter ad rectam rationem ad quod opus conferunt, & inclinat appetitiua virtus, tamen præuio imperio prudentiæ.

Vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis ab intellectuali nõ distinguatur; dicit enim Aug. in li. de Ci. Dei. * quòd virtus est ars rectè viuendi, sed ars est virtus intellectualis, ergo uirtus moralis ab intellectuali non differt.

S Infra q. 68. ar. 2. Et 3. d. 23. q. 1. ar. 4. q. 3 ad 4. Et veri. q. 14. arti. 3. ad 9. Et Virtu. q. 1. art. 12. corp. Et 1. Eth. fin.

* Li. 19. c. 1. & li. 4. c. 21. & li. 15. c. 3.

¶ 2 Præterea. Plerique in definitione virtutum moralium ponunt scientiam, sicut quædam definiunt, quòd perseuerantia est scientia vel habitus eorum quibus est immanendum vel non immanendũ, & sanctitas est sciẽtia faciens fideles, & seruantes quæ ad Deum iusta, sciẽtia autem est uirtus intellectualis, ergo uirtus moralis non debet distingui ab intellectuali.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in primo Soliloquiorum, * quòd uirtus est recta, & perfecta ratio, sed hoc pertinet ad uirtutẽ intellectualem, ut patet in sexto Ethicorum. * ergo uirtus moralis non est distincta ab intellectuali.

* Aug. c. 6.

* Aristot. cap. ult.

¶ 4 Præterea. Nihil distinguitur ab eo, quod in eius definitione ponitur, sed uirtus intellectualis ponitur in definitione uirtutis moralis. Dicit enim Philosophus in secundo Eth. * quòd uirtus moralis est habitus electiuus existens in medietate determinata ratione prout sapiens determinabit; huiusmodi autem recta ratio determinans medium uirtutis moralis pertinet ad uirtutẽ intellectualem, ut dicitur in sexto Ethicorum. * ergo uirtus moralis non distinguitur ab intellectuali.

* Arist. c. 6.

* Aristot. cap. ult.

¶ Sed contra est, quod dicitur in primo Ethicorum. * ubi determinatur uirtus secundùm differentiam hanc, dicimus enim harum, has quidem intellectuales, has uerò morales.

* Aristot. cap. ult.

¶ Habito, quòd non est omnis virtus moralis, cõsequenter quæritur hic an distinguatur moralis virtus ab intellectuali.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd omnium humanorum operum principium primum ratio est, & quæcũque alia principia humanorum operum inueniuntur quodammodo rationi obediunt diuersimodè tamen, nam quædam rationi obediunt omnino ad nutum absque omni contradictione, sicut corporis membra si fuerint in sua natura consistentia, statim enim ad imperium rationis manus aut pes mouetur ad opus. Vnde Philosophus dicit in primo Politicorũ. * quòd anima regit corpus despotico principatu, id est sicut dominus seruum, qui ius contradicendi non habet.

* Arist. c. 6.

¶ In hoc corpore articuli D. S. tria principaliter facit. Primò ponit quoddam notabile fundamentale in ista materia. Secundò recitat opinionem quandã, & eam reprobat ibi. Posuerũt ergo, &c. Tertiò respondet ad quæsitum, ibi. Sic igitur, &c. Quo igitur ad primum hoc est notabile fundamentale, quod est radix in ista materia, quia ratio est principium humanorum actuum, & per consequens cum principium in aliquo genere sit per se tale, & alia nõ nisi per ipsum, sequitur quòd quæcunque alia principia humanorum actuum obediunt rationi, ita quòd sunt principia actuũ humanorum vt mouentur à ratione, & per consequens oportet, quòd ei obediant; sed in his, quæ obediunt, & sunt principia humanorũ actuũ est differentia, quia sunt duplicia. Quędã obediũt sine cõtradictione, quædã cũ cõtradictione, vt clarè in littera deducitur.

¶ Et nota, quòd illud notabile est fundamentũ, ideo quia si omnia obedirent ad nutum non oporteret ponere virtutem, & per consequens, si appetitus esset huiusmodi, nõ erit in eo aliqua virtus quã nos dicimus moralem, & per consequens moralis non est distincta contra intellectualem, quia non esset nõ est distinctio saltem politiua, & quæ sit relatio realis.

¶ Posuerunt igitur quidam, quòd omnia principia actiua quæ sunt in homine hoc mõ se habẽt ad rõnẽ.

¶ Hic consequenter D. S. recitat quandam opinionem. Socratis circa quam primò præmittit fundamentum huius opinionis. Secundò applicat fundamentum exprimendo ipsam opinionem ibi. Quod quidem, &c. Tertiò eandem reprobat cum fundamento suo ibi. Hoc autem, &c. Subinfert ergo primò D. S. fundamentum opinionis Socraticæ, quia tenuit Socrates, quòd omnia mobilia à ratione, quæ sunt principia humanorum actuum, mouerentur absque contradictione, & regerentur regimine despotico. Consequenter cum dicit.

¶ Quod

¶ Quod quidem si verum esset sufficeret, quòd ratio esset perfecta ad benè agendum, vnde cum virtus sit habitus quo perficimur ad benè agendum, sequeretur ꝙ in sola ratione esset, & sic nulla virtus esset nisi intellectualis. Et hæc fuit opinio Socratis, qui dixit omnes virtutes esse prudentias, vt dicitur in sexto Ethicorum.* Vnde ponebat, quòd homo scientia in eo existente peccare non poterat, sed qnicunque peccabat, peccabat propter ignorantiam. ——————

* Aristot. cap. ult.

¶ Applicat, & infert ex hoc fundamento opinionem Socratis, quia si esset verum sequeretur opinio sua, & intentum eius, quia virtus ponitur vt sit perfectio ad agendum, & in ea potentia, quæ habet difficultatem ad opus virtuosum; quare si appetitus ex se naturaliter moueretur sine contradictione, & difficultate, non oporteret ponere in eo virtutem, sed sufficeret perfectio rationis, sicut in brachio præter dispositionem naturalem non oportet ponere virtutem additam, vt exequatur imperium rationis. Vnde sequeretur, quòd solùm esset intellectualis virtus, & per cõsequens nulla moralis, quia dicitur moralis ab appetitu, vt patuit arti. 1. Et ita opinatus fuit Socrates, qui dixit omnes virtutes esse prudentias, ita quòd iustitia esset ratio recta tribuendi debitum. Temperantia recta ratio benè se habendi in concupiscentijs, & delectationibus tactus, & sic de alijs. Posuit etiam, quòd scientia inexistente, homo non posset peccare. Tunc ibi.

¶ Hoc autẽ procedit ex suppositione falsi, pars enim appetitiua obedit rationi non omnino ad nutum, sed cũ aliqua contradictione vnde Philosophus dicit in primo Politicorum.* quòd ratio imperat appetitiuæ principatu politico, quo scilicet aliquis præest liberis qui habẽt ius in aliquo cõtradicẽdi vnde & Aug. dicit super Psal.* ꝙ interdum præcedit intellectus, & sequitur tardus aut nullus affectus intantũ, quòd quandoq; passionibus vel habitibus appetitiuæ partis hoc agitur, vt vsus rationis in particulari impediatur. ——————

* Arist. c. 3.

* Hal. lib. super illud. Cõcupiuit anima mea circa finem concionis 8. in illum Psal.

¶ Reprobat fundamentum Socratis, & primò hoc facit. Secundò ex illa reprobatione verificat aliqualiter quoddã dictum eiusdem, ibi. Et secũdùm hoc, &c. Circa primum notat D. S quòd falsum est, quòd pars appetitiua obediat sine contradictione, & ad nutum in quo fundatur opinio Socratis. Et hoc dupliciter. Primò auctoritate Philosophi. Secundò auctoritate beati August. Patet auctoritas Philosophi. Auctoritas autem beati August. vult, quòd possit esse ratio recta, & tamẽ nullus sequitur aut tardus affectus, ergo non est verũ, quòd appetitiua cuius est affectus statim sequatur rationem perfectam, quia per passiones & habitus prauos partis appetitiuæ, quandoq; impeditur vsus rationis in particulari, vt patebit magis infra. q. 77. ar. 2. Consequenter ibi.

¶ Et secundùm hoc aliqualiter verum est, quòd Socrates dixit.* quòd scientia præsente non peccatur, si tamen hoc extẽdat vsq; ad vsum rõnis in particulari eligibili. —

* Li. 6. Eth. tom. 5.

¶ Verificat aliqualiter ex iam dictis illud, quod Socrates dixit, scilicet quòd homo scientia in eo existente, peccare non poterit; quia hoc non est verum de scientia vniuersali, vt patuit, tamen est vera de scientia particulari, ita quòd si ratio existat perfecta in vniuersali, & particulari, tunc non peccatur, & si ita intellexit Socrates, benè dixit. ¶ Nota circa hæc diligenter intellectum auctoritatis beati Aug. quia vt patet D. S. eam intelligit, & sic intelligẽda est, quòd ratio in vniuersali potest esse recta, & tamen, quòd sequatur nullus affectus vel tardus, sed non habetur ex ea, quòd ratio possit esse perfecta in particulari, & pfectione præceptiua, & nullus sequatur affectus. Quare sequitur, quòd Scotus ex ista auctoritate nihil firmamenti habeat volens per hoc, ꝙ prudentia possit esse sine moralibus, quia vt iam frequenter replicatum est, prudentia est recta ratio in particulari, & præceptiua ad quam non potest non sequi bonus affectus, & bonum opus vt patebit infra q. 65. ar. 1. Potest ergo præcedere intellectus vniuersalis, & non sequitur affectus, potest præcedere intellectus particularis consultiuus vel iudicatiuus, & non sequitur affectus, sed non præcedit intellectus particularis, & præceptiuus qualis est prudentia, esto enim sensualitas inuita sequatur habituata vitijs, & tamen oportet, quòd sequatur rationis imperium. Et hæc nota, quia Scotus ex illa auctoritate nihil fauoris habet.

Scotus.

¶ Sic igitur ad hoc, quòd benè agat requiritur, quòd non solùm ratio sit benè disposita per habitum virtutis intellectualis, sed etiam, quòd uis appetitiua sit benè disposita per habitum uirtutis moralis. Sicut igitur appetitus distinguitur à ratione, ita uirtus moralis distinguitur ab intellectuali. ——————

¶ Reprobata falsa opinione Socratis, consequenter D. S. ponit veritatem, & respondet tali conclusione. Virtus moralis distinguitur ab intellectuali. Circa hanc conclusionem D. S primò probat eam. Secundò elicit ex hoc quoddã corollariũ, ibi. Vnde sicut, &c. Probatur ergo conclusio sic. Ad hoc, quòd homo benè agat, requiritur, quòd non solùm ratio sit benè disposita per habitum virtutis intellectualis, sed etiam, quòd vis appetitiua sit benè disposita per habitum virtutis moralis; sed appetitus distinguitur a ratione, ergo moralis ab intellectuali. Maior patet ex reprobatione fundamenti Socratis, & ex dictis. q. 56 arti 4. Minor suppletur ex prima parte q. 80 ar. 1. ac si argueretur breuiter, quęcunq; virtus est in appetitu oportet, ꝙ distinguatur ab ea, quæ est in ratione, sed moralis est in appetitu intellectualis in ratione, ergo, &c. Tunc ibi.

¶ Vnde sicut appetitiuum est principium humani actus secundùm hoc, quòd participat aliqualiter rationẽ, ita habitus moralis habet rationem virtutis humanæ inquantum rationi conformatur. ——————

¶ Elicit corollarium innuens præeminentiam intellectualis supra moralem, & dependentiam moralis à ratione; Habitus moralis habet rationem virtutis humanæ inquantum rationi conformatur. Probatur, sicut se habet appetitiuum ad esse principium humani actus, ita habitus eius ad esse virtutem, sed appetitiuum est principium humani actus, secundum ꝙ aliqualiter participat rationẽ, ergo habitus eius qui est moralis habet rationẽ virtutis, &c. Maior patet extra litteram, quia ex actibus humanis bonis generatur virtus, ergo si non producit actum humanum nisi in ordine ad rationem, non erit capax virtutis nisi in ordine ad rationem. Minor patuit supra sæpius.

¶ Confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd August. communiter accipit artem pro qualibet recta ratione, & sic sub arte includitur etiam prudentia, quæ ita est recta ratio agibilium sicut ars est recta ratio factibilium; & secundùm hoc, quòd dicit, quod uirtus est ars rectæ uiuẽdi essentialiter conuenit prudentiæ, participatiuæ autem alijs uirtutibus prout secũdũ prudẽtiã diriguntur. ——

¶ Ad maiorem, debet sic intelligi, virtus est ars, &c. si intelligitur vniuersaliter de virtute morali, tunc extenditur ars dupliciter. Vno modo ad rationem agibilium. Secundò ad id, quod etiam participat talem rationem, & non solùm ad rationem essentialiter prout est ratio agibilium. Ad minorem, ars propriè dicta, & etiam ars agibilium est intellectualis quo ad subiectum, sed ars solùm participatiuè (scilicet ea, quæ est in appetitu) non est intellectualis. Vnde negatur consequentia, quia ars, vt accipitur ab Aug. extendit se ad intellectualem, & ad participantem intellectualẽ, quæ potest esse moralis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tales definitiones à quibuscunque inueniantur datæ processerunt ex opinione socratica, & sunt exponendæ eo modo quo de ante prædictum est.* Et similiter dicẽdum est ad tertiũ. —

* Ad primũ.

¶ Ad maiorem dicitur dupliciter. Primò, ꝙ illę definitiones ꝓcesserunt ex opinione socratica. Et secundò dico, quòd possunt exponi, quòd sunt scientiæ quædam participatiuæ, accipiendo scilicet scientiam pro habitu intellectuali, puta prudentia, sicut ab Augustino dicuntur ars, ita scientia, &c.

¶ Ad tertij maiorem dicuntur ratio, id est rationales per participationem. Minor negatur, quòd rationale per participationem pertineat ad virtutem intellectualem, immo etiam ad appetitiuã virtutem quæ conformatur rationi, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd recta ratio, quæ est secundùm prudentiã, ponitur in definitione uirtutis moralis non tanquàm pars essentiæ eius, sed sicut quoddam participatum in omnibus uirtutibus moralibus, inquantum prudentia dirigit omnes uirtutes morales. ——

¶ Ad maiorem vera, nihil distinguitur, quod ponitur in definitione tanquam genus vel differentia, scilicet distinctione reali. Et secundò negatur maior de definitione additamentali. Dico enim quòd potentiæ, & huiusmodi respectiua (respectu transcendente) necessariò definiuntur per obiecta, & terminos, quæ tamen realiter distinguuntur, sed hoc est propter necessariam dependentiam. Ita dico in proposito, quòd omnes necessariò dependent à prudẽtia in esse virtutis, ergo per eam definiuntur sicut per id à quo dependẽt, vide Capreolum in tertio circa finem. Sed sic negatur minor, quia ponitur virtus intellectualis, scilicet prudentia tanquam quoddam participatum à moralibus in quarum definitione ponitur, quia dirigit eas, & moderatur quo ad media eligenda ad finem, ad quem benè afficiũt morales. De hac solutione habet etiã D. S. secunda secundæ. q. 47. arti. 5. ad primum. Et non est inconueniens, quòd vna species distincta participetur ab alijs sicut patet de sole, &c.

Capreolus

¶ Nota, quòd Scotus arguit, quòd prudentia sit prior, quia definit alias, & per consequens non connexa cum alijs moralibus. Sed hoc soluit D. S. infra q. 58. ar. 5. ad primum, & tertium. Potest enim

Scotus.

prudentia

prudentia definiri, & esse prior in vno ordine, scilicet prioritate causalitatis in uno ordine, & tamen non est prior duratione vt Scotus vult, sed ad definiens sufficit prioritas naturę, & quandoq; simultas, vt patet in relatiuis,

Vtrum sufficienter diuidatur virtus humana per intellectualem, & moralem.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd virtus humana non sufficienter diuidatur per virtutem moralem, & intellectualem. Prudentia enim videtur esse aliquid medium inter virtutem moralem, & intellectualẽ, cõnumeratur enim virtutibus intellectualibus in 6. Ethicorum. * & etiam ab omnibus communiter connumeratur inter quattuor virtutes cardinales, q̃ sunt morales, vt infra patebit. * non ergo sufficienter diuiditur uirtus per intellectualem, & moralem sicut per immediata.

¶ 2 Præterea. Continentia, & perseuerantia, & etiã patientia non computantur inter virtutes intellectuales, nec etiam sunt virtutes morales, quia non tenent mediũ in passionibus, sed abundãt in eis passiones, nõ ergo sufficienter diuiditur virtus per intellectuales, & morales.

¶ 3 Præterea. Fides spes, & charitas quædam virtutes sunt, non tamen sunt virtutes intellectuales; hæ enim solùm sunt quinque, scilicet sciẽtia, sapientia, intellectus, prudentia, & ars, vt dictum est. * nec etiam sunt virtutes morales, quia non sunt circa passiones circa quas maximè est moralis virtus, ergo virtus non sufficienter diuiditur per intellectuales, & morales.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Ethicorum. * duplicem virtutem hanc quidem intellectualem illam autem moralem.

¶ Hic ex dictis quærit de diuisione virtutis humanæ. An sufficienter diuidatur per moralem, & intellectualem.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd virtus humana est quidam habitus perficiens hominem ad benè operandum, principium autem humanorum actuum in homine non est nisi duplex. s. intellectus siue ratio, & appetitus, hæc enim sunt duo mouentia in homine vt dicitur in 3. de Ani. * vnde omnis virtus humana oportet, quod sit perfectiua alicuius istorum principiorum.

¶ Conclusio responsiua est ista, omnis virtus humana est intellectualis aut moralis. Et notanter dicit humana propter solutionẽ tertij. Probatur, omnis virtus humana oportet, quòd sit perfectiua aut rationis aut appetitus, sed si perficit intellectum speculatiuũ, aut practicum est intellectualis, si autem appetitiuam potentiam erit moralis igitur, &c. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem inferens in fine ipsam conclusionem, ibi. Si quidem igitur, &c. Maior ergo probatur. Virtus humana est illius, quod est principium humani actus. s. motiuè, & nõ tantùm passiuè, subintellectus prius dictis, q̃ scilicet est in potentia ad multa, & non obedit ad nutum rationi propter mẽbra exteriora, sed principium humanorum actuum est solùm duplex in homine, scilicet ratio, & appetitus, ergo, &c. Minor ista probatur ex tertio de anima, quia ista duo tantùm sunt mouentia, sed membra exteriora, sunt tantùm mota, & exequentia, ergo, &c.

¶ Nota tamen circa hoc, quòd D. S. dicit duo mouentia esse. s. intellectum siue rationem, & appetitum, quia magis ratio mouet quàm intellectus vt sic; & præterea ista duo mouentia sunt ordinata, quia scilicet appetitus mouet, sed executiuè, & ad exercitiũ motus, à ratione quo ad specificationem, & hoc effectiuè. Appetibile enim apprehensum mouet appetitum, & ambo simul concurrunt vt completum principium appetitionis, quæ mouet executiuè, vnde Philosophus habet ibidem & 12. Metaphy. tex. com. 36. quòd appetibile est mouens immobile. Tunc ibi.

¶ Si quidem igitur sit perfectiua intellectus speculatiui vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis, si autem sit perfectiua appetitiuæ partis; erit uirtus moralis, vnde relinquitur, quòd omnis virtus humana, vel est intellectualis vel moralis.

¶ Subiungit minorem principalem, quæ relinquitur nota ex supradictis ar. 1. quia dicitur intellectualis ab intellectu, & moralis ab inclinatione, q̃ est appetitus, vnde subinfert ipsã cõclusionẽ. ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd prudentia secũdùm essentiam suam est intellectualis virtus, sed secundùm materiam couenit cũ virtutibus moralibus, est eñ recta ratio agibilium, vt supra dictum est. * & secundùm hoc virtutibus moralibus connumeratur.

*q.57.ar.4

¶ Maior negatur essentialiter, ita quòd per essentiã non sit moralis nec intellectualis. Dico enim, quòd, per essentiam est intellectualis, quasi habitus intellectus, sed ratione materiæ circa quàm, connumeratur moralibus. quia est etiam de agibilibus. i. actionibus humanis, de quibus sunt morales, tamen sub alia ratione, scilicet veri. virtutes autem sunt de ipsis sub ratione boni; videt enim prudentia an verè congruant media bono fini, & ita prudentia est de vero motiuè, & dictamen suum terminatur ad bonum, vnde est boni terminatiuè. Dicit enim finaliter prudentia, quòd hoc mediũ sit bonum, sed mouetur ad considerandum ipsum an sit verum, q̃ valeat ad talem finem, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd continentia, & perseuerantia non sunt perfectiones appetitiuæ virtutis sensitiuę, quod ex hoc patet, quòd in cõtinente, & perseuerante superabundant inordinatę passiones, quod non esset, si appetitus sensitiuus esset perfectus aliquo habitu conformante ipsum rationi. Est autem continentia seu perseuerantia perfectio rationalis partis quæ se tenet cõtra passiones ne deducatur, deficit tamen à ratione virtutis, quia virtus intellectiua quæ facit rationem se benè habere circa moralia præsupponit appetitum rectum finis, vt rectè se habeat circa principia, idest fines ex quibus ratiocinatur, quod continenti, & perseueranti deest. Neque etiam potest esse perfecta operatio, quæ a duabus potentijs procedit nisi vtraque potentia perficiatur per debitum habitum; sicut non sequitur perfecta actio alicuius agentis per instrumentum (si instrumentum non sit bene dispositum) quantumcumque principale agens sit perfectum; vnde si appetitus sensitiuus quem mouet rationalis pars non sit perfectus, quãtumcumque rationalis pars sit perfecta, actio consequens non erit perfecta, vnde nec principium actionis erit virtus, & propter hoc continentia a delectationibus, & perseuerantia à tristitijs non sunt virtutes, sed aliquid minus virtute, vt Philosophus dicit in 7. Ethicorum. *

Dub. 189.

*Anst. c. 1.

¶ Ad antecedens, verum est, quia non includunt perfectionem appetitus. Et continentia est cum inordinatione appetitus sensitiui circa passiones, nec cõsumatiua est operis boni; perseuerãs etiã dicitur in proposito, quando aliquis resistit vehementibus tristitijs, quæ sunt de defectu delectationum cibi, & potus, & aliorũ necessariorũ vitæ. Talis enim habet etiam immoderatas passiones, ideo est aliquid imperfectum in genere virtutis. Similiter patientia capitur hic, quæ est in magnis tristitijs inordinatis, non tamen fugit vt patet infra. q. 59. ar. 1. De continentia autem supra dictum est, q̃ est voluntatis ne seducatur per passiones. Vnde est cũ prauo appetitu, & per consequens minus quàm virtus, quæ non stat cum prauo appetitu. Sed negatur consequentia, quia non sunt virtutes perfectæ, ideo non oportet, quòd sint morales vel intellectuales. Sed si capitur perseuerantia secundùm quòd aliquis in quocunq; difficili diu persistit, hoc potest conuenire etiam habenti perfectã virtutem, tunc potest, & est virtus. Similiter patientia, si capitur secundùm, quòd quis quæcunque nocentia ab alijs illata laudabiliter sustinet, sic est virtus, sed Phil. vult q̃ non sit virtus secundùm quòd quis non fugit propter tristitias intrinsecus consurgentes, de malis naturalibus. De perseuerantia quomodo accipitur tripliciter. vide infra q. 110. ar. 10. & secunda secundæ. q. 57. ar. 1. ad primum, &c. ¶ Nota autem D. S. qui dicit, q̃ continentia seu perseuerantia est rationalis partis, idest potentiæ alicuius inorganicæ, & immaterialis scilicet voluntatis. Et de hoc habet D. S. secunda secũdæ q. 138. ar. 2 ad secundum, quòd illa perseuerantia de qua loquitur Philosophus non moderatur aliquas passiones, sed consistit in quadam firmitate rationis, & voluntatis. Sed perseuerantia secundùm quòd ponitur virtus, moderatur aliquas passiones, scilicet timorem fatigationis aut defectus propter diuturnitatem. Vnde hæc virtus est in irascibili, sicut & fortitudo. Hæc ille. Ex quo patet, quòd D. S. hic non loquitur de perseuerantia virtute, sed habitu firmante rationem, & voluntatem vt persistat in bono rationis etiam cum abundantia passionum diuturna. Differunt autem cõtinentia, & perseuerantia, quia continentia firmat partem rationalem, ne seducatur a delectationibus. Vnde 7. Ethic. Continentia est circa ea circa quæ est temperantia. Perseuerantia vt diu sustineat, & maneat in bono rationis, & non frangatur à malo diu sustinendo, quod opponitur delectationi tactus vide secũda secũdæ

vbi

vbi iam, arti. 1. ad primum. Est enim perseuerantiæ vt hic loquitur sustinere mala opposita delectationibus tactus, quæ attenduntur circa necessaria vitæ, quando quis de huiusmodi malis multum tristatur, & bonis oppositis multum afficitur, vtpote non habens perfectam virtutem modificantem huiusmodi passiones. Quare dicit D.S. hic in solutione, quòd perseueranti deest appetitus recti finis, videlicet appetitus sensitiuus in materia passionum. Vnde prodat hoc secundum, quòd habitus vt se extendit etiam ad aliquo modo laudabile non sufficienter diuiditur, sed virtus plus dicit quàm habitus, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fides spes & charitas sunt supra virtutes humanas, sunt enim virtutes hominis prout est factus particeps Diuinæ gratiæ.

¶ Ad maiorem. Sunt virtutes fides, spes, & charitas sed non humanæ, quæ hic diuiditur. Conceditur minor, cum probatione, & consequens vt iacet, quia hic non sufficienter diuiditur virtus, nec hoc dictum est, sed dictum est de virtute humana. Hæc enim sufficienter diuiditur per intellectualem, & moralem. Habitus enim de quibus dictum est in solutione præcedenti, sunt minus virtute humana. Fides autē, &c. sunt plus quàm humana virtus, ideo nullum eorum cōprehenditur sub diuiso. Nec per consequens oportet, quòd sub aliquo diuidentium, &c.

Vtrum virtus moralis possit esse sine intellectuali.

V

Infra ar. 5. corp.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis possit esse sine intellectuali. Virtus enim moralis vt dicit Tullius. * est habitus in modum naturæ rationi consentaneus; sed natura, & si consentiat alicui superiori rationi mouenti, non tamen oportet, quòd illa ratio naturæ coniungatur in eodem, sicut patet in rebus naturalibus cognitione carentibus; ergo potest esse in homine virtus moralis in modum naturæ inclinans ad cōsentiendum rationi, quamuis illius hominis ratio non sit perfecta per virtutem intellectualem.

* Lib. 2. de inuētio. fo. 4.

¶ 2 Præterea. Per virtutem intellectualem homo cōsequitur rationis vsum perfectum; sed quandoq; contingit, quòd aliqui in quibus non multum viget vsus rationis sunt virtuosi, & Deo accepti; ergo videtur, quòd virtus moralis possit esse sine virtute intellectuali.

¶ 3 Præterea. Virtus moralis facit inclinationem ad benè operandum, sed quidam habent naturalem inclinationem ad benè operandum etiam absque rationis iudicio; ergo virtutes morales possunt esse sine intellectuali.

¶ Sed contra est, quod Greg. dicit in 2. Moralium * quòd cæteræ virtutes, nisi ea quæ appetunt prudenter agāt, virtutes esse nequaquam possunt; sed prudentia est virtus intellectualis, vt supra dictum est. * ergo uirtutes morales non possunt esse sine intellectualibus.

*Greg. c. 1.

* q. 57. ar. 4.

¶ Hic consequenter quærit de mutua dependentia moralium, & intellectualiū; & primò moralium ab intellectuali, secūdò ècontra in sequenti articulo.

¶ Respondeo dicendum, quòd virtus moralis potest quidem esse sine quibusdam intellectualibus uirtutibus sicut sine sapientia, scientia & arte; non autem potest esse sine intellectu, & prudentia.

¶ Conclusionem responsiuam D. S. ponit talem in corpore. Virtus moralis potest esse sine quibusdam intellectualibus virtutibus quæ sunt speculatiuę, & factiuę, sicut sine sapientia scientia, & arte; non autem sine intellectu, & prudentia. Hanc conclusionē ponit in principio, & relinquit primam partem eius notam. Sed secundò probat eam quo ad secundā partem, ibi. Sine prudētia, &c. Prima ergo pars conclusionis relinquitur nota, quia ad experientiam apparet multos esse bonos, & virtuosos, qui carēt habitibus speculatiuis intellectualibus, & similiter arte, vt est ratio factibilium. Consequenter cum dicit.

¶ Sine prudentia quidem esse non potest moralis uirtus, quia moralis uirtus est habitus electiuus, idest faciēs bonam electionem. Ad hoc autem, quòd electio sit bona duo requiruntur. Primò ut sit debita intentio finis, & hoc sit per uirtutem moralem, quæ uim appetitiuā inclinat ad bonum conueniens rationi, quod est finis debitus. Secundò ut homo rectè accipiat ea, quæ sunt ad finem, & hoc non potest esse nisi per rationem rectè cōsiliantem iudicantem, & præcipiētem, quod pertinet ad prudentiā, & ad virtutes sibi annexas ut supra dictū est. * unde uirtus moralis sine prudentia esse non potest.

* q. 57. ar.

¶ Probat secundam partem conclusionis. Et primò de prudentia. Secundò de intellectu, ibi. Et per consequens, &c. Circa primū arguitur sic. Moralis virtus est habitus electiuus, ad sensum supra dictum ar. 1. ad secundum, & infra q. 74. ar. 4. ad secundum, id est faciens bonam electionem. Minor suppletur. Sed bona electio nō potest esse sine prudentia, igitur nec virtus moralis. Maior est nota ex definitione virtutis 2. Ethicorum. Minor probatur in littera. Ad hoc, quòd electio sit bona, requiritur debita intentio finis, quæ fit per virtutem moralem, & recta acceptio eorum quæ sunt ad finē. Sed illud secundum non potest esse nisi per prudentiam cum virtutibus sibi adiunctis, igitur, &c. Deinde ibi.

¶ Et per consequens nec sine intellectu; per intellectū enim cognoscuntur principia naturaliter nota tā in speculatiuis quā in operatiuis; unde sicut recta ratio in speculatiuis inquantum procedit ex principijs naturaliter cognitis præsupponit intellectum principiorum, ita etiā prudentia quæ est recta ratio agibilium.

¶ Ex præcedenti parte probata probat etiam, quòd non possit esse virtus moralis sine intellectu sic. Virtus moralis nō potest esse sine prudentia, ergo nec sine intellectu. Antecedēs patuit, probatur consequentia a simili. Ratio recta in speculatiuis, & supponit intellectum principiorum dū procedit ex principijs naturaliter notis ad conclusiones, & non potest esse sine habitu principiorum, igitur & ratio recta in agibilibus, quæ est prudentia, præsupponit intellectum principiorum operabilium, vel agibilium. Probatur consequentia, quia per intellectum cognoscuntur principia naturaliter nota tam in speculatiuis quàm in operatiuis.

¶ Sed hic nota, quòd D.S. hic non distinguit inter intellectum, & synderesim, sed sub intellectu vtrumq; comprehendit, vtens nomine intellectus pro habitu principiorum naturaliter notorum siue in speculatiuis siue in agibilibus. Sed secunda secundæ. q. 47. ar. 6. ad primum loquitur expresè de synderesi. Et adhuc clarius prima parte. q. 79. ar. 12. in corpore, quia videlicet synderesis præstituit finem moralibus, qui finis se habet vt principium in speculatiuis. Dictat enim ratio naturalis, quòd sit temperatè viuendum, & huic dictamini voluntas se naturaliter conformat, & ratio, & voluntas mouent etiam appetitum sensitiuum ad hunc finem. Prudētia verò excogitat media ad ipsum. Et ergo, si virtus moralis præsupponit rationem rectā de mediis, quæ dependent ex fine, multò magis dependent ex principio huiusmodi mediorū, quod principiū originale, & primū proponens finē appetitui, & virtuti morali est habitus principiorū, id est finium, qui est synderesis. Quare sicut prudentia est nobilior virtutibus moralibus, inquantū mouet, & dirigit eas, sic synderesis est nobilior prudentia, & mouet eam sicut intellectus habitus speculabilium scientiam.

¶ Nota propter iam dicta, quòd Philosophus 2. posteriorum circa finem loquitur de habitibus principiorū pluraliter propter diuersitatem principiorum speculabilium, & agibilium. Vnde verba sua sunt hæc. Neque igitur determinati habitus neque ab alijs habitibus fiunt notioribus. Quare duo sunt habitus principiorum distincti specificè, sed D.S. hic sub nomine vnius comprehēdit, & reliquum. ¶ Nota etiam, & vide infra q. 66. ar. 3. ad tertium, quia esto sm D. S. alibi, & prudentia aliqualiter præstituat finem in executione, scilicet iudicando, & dictando, & præcipiendo in particulari quid sit mediū rationis quo ad hunc, & quomodo agēdum, & quid agendum; tamen hoc nō fit sine affectione bona ad finem virtutis in communi per rationem naturalem præstitutum ideo quia prudentia præstituit vt consequendum efficaciter ab illo, ideo requirit virtutem moralem, quia stante recto iudicio vniuersali, stat falsum in particulari propter passiones.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte conclusionis, & præsertim quo ad prudentiam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd inclinatio naturæ in rebus carentibus ratione est absq; electione, & ideo talis inclinatio non requirit ex necessitate rationem; sed inclinatio uirtutis moralis est cum electione, & ideo ad suam perfectionem indiget, quòd sit ratio perfecta per uirtutem intellectualem.

¶ Maior vera, tamen hoc saluo, quod inclinat cum electione, & non determinatè ad vnum sicut natura in rebus carentibus cognitione, sed est simile, quòd virtus facit inclinationem conuenientem naturę, & promptam, & suauem. Et secundò sicut natura facit promptè sequi motionem agentis naturalis sic virtus facit sequi dictamen rectæ rationis quocunque modo ratio dictet. Vnde dicitur virtus non natura, sed ad modum naturæ rationi cōsentanea; quia non est adeo determinata sicut natura, & sequitur tamē prōptè directionem rationis, & intelligitur de virtute morali; vnde non benè extenditur ad prudentiam, nec oportet difficultare, vt Scotus videtur facere, quomodo prudentia per modum naturæ

Scot.

consilietur,&c. Minor est vera, quia opera naturæ sunt opera intelligentiæ non errantis,& possunt esse ab extrinseca ratione mediante principio naturali, indito, sed in operibus virtutum est libertas,& electio quæ ad sui perfectionem, vt scilicet sit bona vt in pluribus, requirit prudentiam adiungi; nam non sequitur actio humana determinatam formam sicut opus naturale, sed est liberũ ideo negatur consequentia. Et de his fuit aliquid tactum supra q. 26.ar.1. Quomodo appetitus naturalis sequitur apprehensionem separatam non autem appetitus rationalis qui sequitur iudicium liberum, quod est in potestate appetentis sicut, & appetitus eius, igitur vt perfectè appetat requiritur perfectio rationis,&c.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd in uirtuoso nõ oportet, quòd uigeat usus rationis quantum ad omnia, sed solùm quantum ad ea quæ sunt agenda secundùm uirtutẽ, & sic usus rationis uiget in omnibus uirtuosis, unde etiã qui uidentur simplices, eo quòd carent mundana astutia, possunt esse prudentes, secundùm illud Matth. 10. Estote prudẽtes sicut serpẽtes, & simplices sicut colũbæ.

¶ Ad maiorem dico, quod per virtutem intellectualem vnam, quæ est prudentia non acquiritur vsus rationis perfectus quo ad omnia, sed solùm quantum ad ea, quæ sunt virtutis. Ad minorem, dico quod non viget vsus rationis quo ad subtilitatem mundanam, & philosophicam, tamen viget quo ad agibilia humana, esto videantur simplices quo ad ignorantiam dolositatis, & si quis Deo acceptus, & in gratia non haberet vsum rationis talis non haberet prudentiam humanam acquisitam, habet tamen infusam. Et is qui habet gratiam cum aliquo vsu rationis, ille habet saltem illam industriã vt sciat se debere quærere consilia aliorum, vnde de illo verbo argumenti. & Deo accepti, vide secunda secundæ q.47.ar.14. an prudentia sit in omnibus habentibus gratiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd naturalis inclinatio ad bonum uirtutis est quædam inchoatio uirtutis non autẽ est uirtus perfecta, huiusmodi enim inclinatio quãtò est perfectior tantò potest esse periculosior, nisi recta ratio adiungatur per quam fiat recta electio eorum, quæ cõueniunt ad debitum finem; equus currens si sit cæcus tantò fortius impingit, & læditur quantò fortius currit, & ideo etsi uirtus moralis nõ sit ratio recta, ut Socrates dicebat non solùm est secundùm rationem rectam inquãtum inclinat in id, quod est secundùm rationem rectam ut Platonici posuerunt, sed etiam oportet, quod sit cum ratione recta ut Aristo. dicit in 6. Ethicorum.* ————

* Arist. cap. ult.

¶ Ad maiorem, virtus moralis facit inclinationem ad benè operandum perfectè videlicet quantum ad substantiam, & quantum ad modum, & alias circunstantias, ita quòd in tali bona inclinatione includitur ordo rationis perfectæ. Ad minorem, dico quod talis inclinatio absque recta ratione non est virtus perfecta, immo nec virtus, immo potest esse periculosa nisi recta ratio adiũgatur sicut D. S. declarat de æquo cæco, vnde quòd tales habent inclinationẽ ad benè agendum absque iudicio rationis, negatur de benè operari simpliciter, habent quidem inclinationem ad bonum agendũ ex genere, sed non ad benè, vt patuit q.57.ar.5. Quare patet, quòd quamuis virtus moralis non sit recta ratio essentialiter, scilicet vt Socrates voluit, nec tamen sufficit, quod sit secundùm rationem rectã, ita quod aliquis faciens ad quod inclinatur, quod in veritate est bonũ ex directione alterius; sed oportet, quòd virtus moralis sit cum ratione recta in eodem supposito, quia vt iam patuit, si quis inclinetur ad aliquod de genere bonorum secundùm substantiam, quod est esse secundum rationem rectam, non facit benè moraliter nisi faciat discretè, & obseruet circunstãtias bonas, ad quod requiritur vt virtuti assit, & assistat ratio recta eam moderando, & benè dirigẽdo in eodem supposito; vnde inclinatio quam aliquis habet ad abstinendum, & ad opera parsimoniæ est secundum rationẽ rectã, sed nisi sit cum ratione recta in exequendo parsimoniã, ita quod non abstineat à cibo necessariò ad vitam, & abstinendo facit se impotentem ad meliora opera, non est talis inclinatio virtutis, sed vitij. Quare dicit D. S. oportet virtutem moralem esse cum ratione recta, scilicet in executione, & non solùm de eo, quod est secundùm rationem rectam. Quasi diceret, non oportet inclinationem tantùm esse ad id, quod est de genere bonorum, sed oportet etiã obseruare bonum modum, & circunstantias rationis ex iudicio proprio præsupposita sana affectione finis; Propter ea, quæ dicuntur in solutione tertij in fine.

¶ Nota D. S. in 6. Ethi. in commento. non solùm hoc habet virtus moralis, quòd sit secundum rationem rectam, quia sic posset aliquis esse virtuosus moraliter sine hoc, quòd haberet prudentiã per hoc, quòd esset instructus per rationem alterius. Sed oportet vlterius dicere, quòd virtus moralis est habitus cum ratione recta quæ quidem est prudentia, sic igitur patet, quod Socrates plus dixit quam oporteret dum æstimauit, quòd omnes virtutes morales essent ipsę rationes, & non cum ratione, quia dicebat eas esse scientias siue prudentias. Alij verò minus dixerunt ponẽtes esse solum secundùm rationes. Aristoteles verò medium tenuit ponens virtutem moralem esse secundùm rationem, & cum ratione, hæc ille. Ex quibus intelligitur illud, & ideo, &c.

Vtrum virtus intellectualis possit esse sine virtute morali.

X

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd virtus intellectualis possit esse sine uirtute morali. Perfectio enim prioris nõ dependet à perfectione posterioris; sed ratio est prior appetitu sensitiuo, & mouens ipsum; ergo virtus intellectualis, quę est perfectio rationis, non depẽdet à virtute morali, quæ est perfectio appetitiuæ partis, potest ergo esse sine ea.

¶ 2 Præterea. Moralia sunt materia prudentiæ, sicut factibilia sunt materia artis; sed ars potest esse sine propria materia, sicut faber sine ferro; ergo & prudentia potest esse sine virtutibus moralibus, quæ tamen inter omnes intellectuales virtutes (maximè moralibus) coniuncta videtur.

¶ 3 Præterea. Prudentia est virtus benè consiliatiua vt dicitur in 6. Ethicorum.* sed multi benè consiliantur quibus tamen virtutes morales desunt, ergo prudentia potest esse sine virtute morali.

* Arist. c. 6.

¶ Sed contra velle malum facere opponitur directè virtuti morali, non autem opponitur alicui, quod sine virtute morali esse potest, opponitur autem prudentiæ, quòd volens peccet vt dicitur in 6. Ethi.* non ergo prudentia potest esse sine virtute morali.

* Arist. c. 5.

¶ Hic vltimo quærit de dependentia intellectualis à morali.

¶ Respondeo dicendum, quod aliæ virtutes intellectuales sine uirtute morali esse possunt, sed prudentia sine uirtute morali esse non potest, cuius ratio est, quia prudentia est recta ratio agibilium, non autẽ solũ in uniuersali, sed etiam in particulari, in quibus sunt actiones. ——

Conclusio responsi.

¶ Conclusionem responsiuam ponit in principio talem. Omnes aliæ virtutes intellectuales possunt esse sine morali, sed prudentia sine morali esse non potest. Probatur conclusio. Prudentia est recta ratio agibilium non solùm in vniuersali, sed etiam in particulari, sed recta ratio præexigit principia ex quibus ratio procedit, & rationem circa particularia oportet procedere non solùm ex principijs vniuersalibus, sed etiã ex principijs particularibus; subsumitur, sed ad principia particularia homo benè se habet per virtutem moralem, ergo sequitur conclusio. Huius rationis D. S. ponit primò maiorem cum ipsa conclusione, secundò minorem primam, ibi. Recta autem ratio, &c. Tertiò subsumptam minorẽ, ibi. Et hoc fit &c. Maiorem, ergo D. S. relinquit notam de se ex ratione prudentiæ. Et tamen, quod sit recta ratio agibilium in particulari. Patet, quia in particularibus sunt actiones, in vniuersali enim solũ considerantur, sed non fiunt. Quare benè sequitur. Prudentia est ratio agibilium in esse exercito, & non solùm considerato, igitur est particularium. Consequenter cum dicit.

¶ Recta autem ratio præexigit principia ex quibus ratio procedit, oportet autem rationem circa particularia procedere nõ solùm ex principijs uniuersalibus, sed etiã ex principijs particularibus. ————

¶ Procedit ad minorem primam circa quam primò ipsam ponit quo ad ambas partes. Secundò probat secundam partem, ibi. Circa principia, &c. Tertiò infert quoddam corollarium magis explicans ipsam minorem primam, ibi. Et ideo sicut, &c. Ponendo ergo ipsam minorem primam, relinquit primam eius partem notam, scilicet quòd recta ratio præexigit principia. Et patet extra literam, nam omnis ratio, & inquisitio procedit ab aliquo immobili & per se noto, quia ergo prudentia mediante consilio, & inquisitione peruenit in rectã rationẽ, & dictamen de agibilibus, oportet quod ex aliquo principio per se noto procedat. Deinde cum dicit.

¶ Circa principia quidem uniuersalia agibilium homo rectè se habet per naturalem intellectum principiorum, per quem homo cognoscit, quòd nullum malum est agendum, uel etiam per aliquam scientiam practicã, sed hoc non sufficit ad rectè ratiocinandum circa particularia contingit enim quãdoque, quòd huiusmodi uniuersale principium cognitum per intellectum uel scientiam corrumpitur in particulari per aliquam passionem

sicut

sicut concupiscenti quando concupiscentia uincit uidetur hoc esse bonum, quod cócupiscit licet sit contra uniuersale iudicium rationis. ——————

¶ Probat secundam partem minoris primæ, præmittit tamen quoddam notabile scitu dignum, scilicet q circa principia vniuersalia agibilium (quæ sunt præcepta legis naturæ cõmunia, vt bonum faciendum, & quia secundùm rectam rationem agendũ est, & nulli facienda est iniuria, & huiusmodi, vt patet infra q.74.art. 8.) homo benè se habet per naturalem intellectum principiorum per quem, &c. vt in littera claré. ¶ Nota circa hoc vt dictum est art. præcedenti. D.S. hic sub intellectu comprehendit, & synderesim, ita q accipit intellectum extensè nõ solùm pro habitu principiorum speculabilium. ¶ Nota etiam, q scire non sufficit ad prudentiam, & ergo licet scientia moralium non requirat virtutes morales vt benè probat Scotus, tamen prudentia quæ plus requirit quá scientiam, quia & executionem promptã, & dictamen preceptiuũ, & hoc sine difficultate ex parte agentis. Istis notatis probatur minor quo ad secundam partem sic, ad rectè ratiocinandũ circa particularia non sufficit se benè habere per synderesim vel scientiá practicam circa principia vniuersalia, igitur minor vera. Consequentia nota Probatur antecedens. Contingit quandoque, quòd huiusmodi vniuersale principium, id est propositio legis naturæ communis, cognitum per intellectum vel scientiam, corrumpitur in particulari per aliquam passionem, igitur antecedens verum. Assumptum illud patebit infra q.77.ar.2.& q.94.artı.4. & 5. Et declaratur hic exemplariter, sicut concupiscenti quando concupiscentia, &c. vt in littera. Deinde ibi.

¶ Et ideo sicut homo disponitur ad rectè se habendũ circa principia vniuersalia per intellectum naturalem vel per habitum scientiæ, ita ad hoc, quòd rectè se habeat circa principia particularia agibiliũ, quæ sunt fines, oportet, quòd perficiatur per aliquos habitus, secundùm quos fiat quodammodo homini connaturale rectè iudicare de fine. ——————

Corollariũ.

¶ Infert quoddam corollarium explicatiuum præcedentiũ, qa videlicet sicut ad principia vniuersalia, idest propositiones communissimas legis naturæ se benè habet per synderesim in qua lex naturalis virtualiter cõtinet, ita ad hoc, q benè se habeat ad principia particularia agibilium, quæ sunt fines, oportet, &c. id est ad hoc, q habeat rectam æstimationem, & dictamen rectum in particulari materia virtutis, oportet hominem esse perfectum per habitum, ita q ad hoc, q iudicet esse tẽperatè viuẽdũ vt in pluribus, oportet affectum esse benè dispositũ, & nõ in contrario habituatũ vel malè affectatum, quia iudicium rationis semper est vt in plurimum conforme dispositioni agentis; quare vt ratio dictet temperatè viuẽdum in particulari, & in executione, & præceptiuè, oportet hominem esse benè dispositum ad finem temperantiæ, qui finis est, q sit temperatè viuendum non solùm in communi hoc cognoscendo, sed in particulari dictare hoc exequendum.

¶ Nota autem fundamẽtum istius dicti infra q.77.ar.2. & q.94. ar.4. quia lex naturæ secũdum præcepta communia est eadẽ apud omnes, & quo ad veritatem, & notitiam; sed quo ad particulares conclusiones potest variari præsertim quo ad iudicium, ita q aliqui corrupti per passiones, & prauas consuetudines sentiunt contrarium legi naturæ in particulari, & in certa materia virtutis, & hoc est malè se habere ad fines particulares; vnde quãdoq; & fortè hodie apud multos latrocinium nõ reputatur peccatum vel iniustum, &c Quare D.S. vult, & notabiliter, quòd ad fines particulares rectè cognoscendos, & cum hoc in particulari prosequẽdos, vt in plurimum non fit sine affectu benè disposito, & per hoc habetur efficacissimum argumentum contra Scotum, quia nimis parum tribuit prudentiæ, putans eam posse stare cum prauo affectu, quod est impossibile. ¶ Nota quoque q ex his notantur vera quæ supra dicta fuerũt, q quædam sunt principia cõmunissima in moralibus de quibus iudicat sola synderesis & benè, alia sunt principia propria alicui virtuti, & de illis non benè iudicat ratio applicã do communia principia ad particulares fines exequendos, quod est prudentiæ, nisi per bonam dispositionem appetitus; vnde iudicium rectum de vniuersalibus principijs fit etiã a vitioso, sed non de particulari fine, loquẽdo de cordiali iudicio, & particulari, licet voce quandoq; benè loquatur vt patebit infra q.77.art.2. Ad iudiciũ enim virtuosum in particulari exigitur vt habeatur recta æstimatio ad principia communia, & hoc fit per rationẽ naturalẽ, & per synderesim, oportet etiam, q illud cõe benè applicetur, & sub cõi subsumatur, & hoc fit per virtutem moralem. Deinde vt benè concludatur, & exequatur, & hoc fit per prudentiam; & primũ iudicium fundatur super inclinatione naturali quam homo habet ad virtutem inquantum homo, & rationalis; secundum super virtutem moralem, quod præsupponitur prudẽtiæ præsertim quo ad executionem, etsi enim aliquis consiliari possit, an hoc sit sibi medium virtutis, quod consilium est etiam prudentiæ, tamen quia illud consilium ordinatur ad executionem, quæ non est sine affectu bono, ideo prudẽtia moralem præsupponit. Tunc ibi.

Argumentum cõtra Scotum.

¶ Et hoc fit per virtutẽ moralem, virtuosus enim rectè iudicat de fine virtutis, quia qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei, vt dicitur in 3. Ethi.* & ideo ad rectã rationem agibilium quæ est prudentia, requiritur quòd homo habeat virtutem moralem. ——————

*Arist. c.4.

¶ Subiungit subsumptam minorem cum replicatione conclusionis. Et probatur illa subsumpta sic ex littera. Virtuosus, scilicet & solus talis, iudicat de fine virtutis, particulari scilicet, benè & in ordine ad executionẽ; igitur minor subsumpta vera, scilicet q ad principia particularia homo se benè habeat per virtutem moralem. Tenet consequentia, quia non dicitur virtuosus nisi per morales Antecedens probatur auctoritate Philosophi. 2. Ethicorum.

¶ Nota autem, quòd quia iudiciũ sequitur affectum, ideo si quis afficitur fini virtutis, & ideo & iudicat ipsum esse prosequendum, quod est prudentiæ; & exequitur ipsum, & non intelligitur quasi virtus moralis iudicet de fine, quia eius non est iudicare cum sit in appetitu, iudicare autem est cognitiuæ potentiæ, sed indirectè, quia ex hoc, quòd afficitur sequitur iudicium rationis approbatiuum talis finis, &c.

¶ Confirmatur conclusio quo ad secundam partem eius argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio secundùm quòd est apprehensiua finis, præcedit appetitum finis, sed appetitus finis præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum ea, quæ sunt ad finem, quod pertinet ad prudentiam; sicut etiã in speculatiuis, intellectus principiorum est principium rationis syllogizantis. ——————

¶ Ad maiorem, verum vt sic, & in eodem genere; tamẽ id, quod est prius vno modo potest esse posterius alio modo, & in alio genere. Sicut patet de materia, & forma, fine, & efficiente, &c. Ad minorem, ratio scilicet præstimens finem, & vt apprehensiua finis est prior appetitu sensitiuo tendenti in finem Vltra, ergo virtus intellectualis, quæ est perfectio rationis. Verum, vt apprehendit finẽ, & quo ad principia communissima non dependet à morali, sed ècõtra, tamen intellectualis, quæ est circa media depẽdet à morali, quia ratio recta eorum, quæ sunt ad finem sumitur ex fine proximo, & particulari, sicut in speculatiuis ratio conclusionis dependet ex habitu principiorum, &c.

¶ Nota hanc solutionem, soluit enim quædam argumenta Scoti, vt infra.

¶ Nota, quòd hoc argumentum primum facit Scotus in 3. dist. 26. Sed vides hoc ipsum a D.S. solutum. Oportet enim aduertere post D.S. secunda secundæ q.47. arti.6.& 7. quòd ad generationem virtutis moralis simul cum prudentia, concurrit primò præstitutio finis virtutis, & apprehensio practica per synderesim, quæ dictat finem virtutis esse bonum, quod dictamen voluntas acceptat, quæ simul idem imperant appetitui sensitiuo; sed vt illum finem, quis exequatur, & operetur ad illum finem, prærequiritur cõsilium iudicium, & præceptum prudentiæ, qui actus omnes supponunt appetitum tam intellectiuum, quàm sensitiuum esse affectum ad illũ finem, alias homo non iudicaret nec præciperet. Ex hoc ergo, q ratio vniuersalis frequenter præstituit finem appetitui, qui frequẽter afficitur ad finem virtutis, & ex illis affectione, & dictamine rationis naturalis frequenter quis exit in actus prudentiæ, generãtur simul uirtus moralis, & prudentia, & tamen prius ratio naturalis, & appetitus intelliguntur dictare finem, & fini affici, quam prudentia ipsa consilietur, & iudicet, & præcipiat de actibus, & modo agendi, & exercendi se in materia virtutis; & iterum actus prudentiæ sunt priores electioni, & operatione virtutis, quibus mediãtibus virtus ipsa acquiritur perfectè. Quare dicit D.S. quòd ratio secundùm quòd est apprehensiua finis, scilicet mediante synderesi, præcedit appetitum, & affectionem finis voluntatis, scilicet appetitus sensitiui; sed talis appetitus finis, qui primò est affectus de genere bonorum, sed non virtuosa; sed quandoque cum multa difficultate ex parte appetitus sensitiui præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum, &c. id est prudentia, quæ prærequiritur electioni, & operationi quibus mediantibus virtus generatur, & tollitur difficultas ab appetitu sensitiuo, qui acquirit dispositionẽ habitualem conformem rationi rectæ, & nihilominus ratio sic frequenter consiliando, iudicando, præcipiendo, etiam habilitatur, & fit prudens vnde ratio secundùm actum habitus naturalis præcedit appetitum sensitiuum, quo apprehendit practicè appetitum, & eum mouet cum voluntate ad affectionem finis apprehensi; sed illa affectio finis præsupponitur alteri actui rationis de medijs in actu exercendis, qui actus est generatiuus prudentiæ. Ex quibus patet inflexio, & concatenatio virtutis moralis cum ratione recta respectu principiorum, & deinde rationis vt est causatiua prudentiæ cum virtute morali, & iterum moralis vt est operatiua ad finẽ cum prudentia. Et per hoc intelliges quæ D.S. habet ubi iam secũda secundæ quando dicit, quòd ratio naturalis præstituit finem appetitui, qui finis est medium virtutis, sed prudentia inuenit medium; quia primum est in esse apprehenso, secundum est in esse exercito, & in via executionis, quia per rectam dispositionem mediorum

Ad Scot.

diorum peruenitur realiter in via executionis ad medium præstitutum, & intentum, & valent ista pro intellectu infra dicendorum, q.65.ar.1. Nam D.S. aliquando dicit, ꝙ ratio naturalis præstituat finem, quandoq; ꝙ prudentia, sed secundum debet intelligi, vt accipiatur præstituere, pro inuenire, & in via executionis.

Nota de p̄finitione finis.

¶Et nota semper ꝙ ratio naturalis, quæ est ratio informata synderesi, non solùm est principiorum cōmunissimorum, sed etiam finium propriorum, qui sunt conclusiones deductæ ex principijs communissimis; nam & ad conclusiones particulares ratio naturalis inclinat, vt quod depositum est reddendum, & ꝙ temperatè est viuendum, quare & ratio naturalis potest præstituere finem proprium virtuti, licet in syllogismo operatiuo præter æstimationem rationis naturalis respectu maioris oportet ad esse intellectū, qui est constitutus extremi.i. singularis propositionis, & minoris; sed hoc fit post præstitutionem finis virtutis per syllogismum prudentiæ, & de hoc 2.2.q.49.ar.2.ad primum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ principia artificialium non diiudicantur à nobis benè, vel malè secundùm dispositionem appetitus nostri, sicut fines, quæ sunt moralium principia; sed solùm per considerationem rationis, & ideo ars non requirit virtutem perficientem appetitum, sicut requirit prudentia.

¶Maior est quidem vera, tamen in hoc est diuersitas, quia principia moralium diiudicātur ſm dispositionem appetitus nostri, non sic in artificialibus, vbi principia diiudicātur solùm ſm rationem, vt patuit supra. Sufficit enim ad artificem, vt sciat quomodo res sit facienda, esto res non assit. Minor vera, quia sufficit sola perfectio rationis in se. Negatur autem consequentia, quia talis prudentia dependet à moralibus, sicut à principijs, sine quibus non fit perfectio rationis in moralibus, & diiudicantur principia secundùm dispositionem appetitus.i. secundùm dispositionem appetitus circa principia fit iudicium rationis, & intellectus ſm ꝙ est de particularibus finibus virtutum, quia vnusquisq; qualis est in affectu, talia videntur ei; affectus enim trahit rationem, vt iudicet secundùm ipsum; æstimatio igitur recta, quæ vocatur etiam intellectus dependet ex affectu, vide secunda secundæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd prudentia non solùm est benè consiliatiua, sed etiam benè iudicatiua, & benè præceptiua, quod esse non potest nisi remoueatur impedimentum passionum corrumpentiū iudicium, & præceptum prudentiæ, & hoc per virtutem moralem.

¶Ad maiorem, vera, sed non solùm est benè consiliatiua, sed etiam benè iudicatiua, & præceptiua in particulari, quod non fit nisi remotis inordinatis passionibus per bonum affectum ad finem virtutis. Ad minorem, consiliantur benè de particulari bono, vel de fine malo, non tamen de fine totius humanæ vitæ, ita ꝙ ipsum consilium ad effectum deducant, sed esto ita esset. Negatur consequentia, quia prudentiæ non est solùm consiliari, sed etiam ad effectum perducere consilium in bonis, & hoc non faciunt nisi habentes virtutes morales. D.S. habet etiam de ista minore, 2.2.q.47.ar.13.ad tertium.

Ad Scotū.

¶Nota hanc solutionem, & diligenter, nam & argumentum quod soluit, arguit & Scotus vbi sup. qui benè arguisset si prudentia esset solùm consiliatiua, & iudicatiua in vniuersali, sed est iudicatiua in particulari de agendo opere, & cum hoc præceptiua, & executiua, vt hic habes. Constat autem euidenter, quia nō benè iudicatur in particulari, nec benè præcipitur, & agitur si affectus sit malè dispositus, quia ratio sequitur in particulari affectū, vt patet ex corpore; vnde ipso malè disposito esto sequitur iudicium indicatiuum, vel coniunctiuum, non tamen sequitur præceptum, & iudicium in particulari cordiale, vt patebit inf. q.77.ar.2. Quare consilium inuenitur sine prudentia, similiter iudicium, qđ exprimitur per deberet esse, sed non quod exprimitur per oportet esse, & non aliter, quod est vltimus actus prudentiæ, vt sup. sæpius dictum fuit. Et hæc nota, quoniam multa dicta Scoti laborāt ex non aduertentia huius.

Quæstio quinquagesimanona.

De comparatione moralium virtutum ad passiones.

Y

DEinde considerandum est de distinctione moralium virtutum adinuicem Et quia virtutes morales, quæ sunt circa passiones distinguuntur secundùm diuersitatem passionum, oportet primò considerare cōparationem virtutis ad passionem, Secundò distinctionem moralium virtutum secundùm passiones. Circa primum quæruntur quinq;. Primò, vtrum virtus moralis sit passio. Secundò, vtrum virtus moralis possit esse cum passione. Tertiò, vtrum possit esse cum tristitia. Quartò, vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones. Quintò, vtrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

¶Postquam determinauit de distinctione moralium ab intellectualibus. Hic determinat de distinctione moralium adinuicē. Et patet ordo, quia sicut prius determinandum erat de intellectualibus, quā moralibus, ita & de distinctione earum à se, & ab alijs. Et quia virtutes morales sunt circa passiones, & distinguuntur ſm diuersitatem passionū, ideo primò determinat quomodo virtus moralis se habeat ad passiones, secundò determinat de distinctione moralium virtutū ſm passiones, quæst. seq. Circa primum primò ostendit, ꝙ virtus moralis non sit passio, secundò quomodo se habeat ad passionem, articulis sequen. post primum.

Vtrum virtus moralis sit passio.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ virtus moralis sit passio. Medium enim est eiusdem generis cū extremis; sed virtus moralis est medium inter passiones; ergo virtus moralis est passio.

3.dis.23.q.1.ar.3.q.2.

¶ 2 Præt. virtus, & vitium cum sint contraria sunt in eodem genere; sed quædam passiones vitia esse dicuntur, vt inuidia, & ira; ergo etiam quædam passiones sunt virtutes.

¶ 3 Præt. misericordia quædam passio est, est enim tristitia de alienis malis, vt sup. dictum est;* hanc autem Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutem, vt Aug. dicit in 9. de ciui. Dei;* ergo passio potest esse virtus moralis.

*q.35.ar.8. *Aug.c.5.

¶ Sed contra est, quod dicitur in 2. Ethic.* ꝙ passiones, neq; virtutes sunt, neq; malitiæ.

*Arist.c.5.

¶Hic primò inquirit de conuenientia virtutis moralis ad passionem, an sit passio.

¶Respondeo dicendum, ꝙ virtus moralis non potest esse passio, & hoc patet triplici ratione. Primò quidem quia passio est motus quidam appetitus sensitiui, vt sup. dictum est;* virtus autem moralis nō est motus aliquis, sed magis principium appetitiui motus, habitus quidam existens.

*q.22.ar.3.

¶Conclusio responsiua in principio. Virtus moralis nō potest esse passio. Probat hanc conclusionem tribus rationibus, quæ patebunt. Arguitur ergo primò sic. Passio est quidam motus appetitus sensitiui, sed virtus moralis non est motus, sed principiū motus, & actus habitus existens, igitur, &c. Maior patuit, q.22.ar.3. Minor patuit, q.55 ¶Nota circa minorem, ꝙ virtus de qua loquimur (.s. moralis per essentiam) est principium appetitiui motus extēdendo appetitiuum motum etiam ad motum voluntatis; sed virtus moralis in appetitu sensitiuo est principium passionis, & elicitiuum; virtus autē moralis denominatione obiectiua, & extrinseca est circa passiones directiuè, quia & passio potest imperari per rationem, vt patuit sup. q.24. D.S. autem hic loquitur de virtute morali circa passionem, tanquam propriam materiam, & talis est principium elicitiuum passionum, non.n. ſm modum Peripateticū repugnat virtutem esse cū passione, licet non ſm Stoicū, vt patuit sup. q.24.ar.2. & patebit. Consequenter cum dicit.

Conclusio responsiua

¶Secundò, quia passiones ex seipsis nō habent rationem boni, vel mali; bonum.n. vel malū hominis est ſm rationem, vnde passiones ſm se considerate habent se ad bonum, & ad malum, ſm ꝙ possunt conuenire rōni, vel non cōuenire, nihil autem tale pōt esse virtus, cū virtus solùm ad bonum se habeat, vt sup. dictum est.*

*q.55.ar.3.

¶Arguitur ex alia ratione pro conclusione. Passiones secundū se nō habent rationem boni, vel mali, sed virtus secundùm se habet se solùm ad bonū, igitur, &c. Probatur maior, bonū, vel malū hoīs est ſm rōnē; sed passiones ſm se p̄nt cōuenire, vel nō cōuenire rōni, igitur maior vera. Et de istis patuit magis sup. q.24.art.1. q̄a passiones acceptę rōne generis.i. vt motus sensualitatis abstrahunt à bono, & malo, ſm ꝙ cōsiderantur in esse naturali, & sunt indifferentes negatiuè extra genus moris. Minor principalis patuit, q.55.ar.3. ¶Nota, ꝙ & si passio possit esse bona, hoc tñ non hēt ex rōne passionis positiuè, sed solùm permissiuè.i. passioni, vt sic nō repugnat esse bonū, sed virtus ex propria rōne, & positiuè se hēt solū ad bonū, & p cōsequēs distinguūtur saltē quidditatiuè & formal'r. Et vt ex Phil. in 4. Phys. h̄ri pōt, distinctio quidditatiua infert realē, qñ quodlibet est ens limitatū, & ex neutrius quidditate prouenit identitas vnius cū alio, de hoc alibi. Tunc ibi.

¶Tertiò, quia dato, ꝙ aliqua paſſio ſed habeat ad bonũ ſolùm, vel ad malũ ſolùm, ſecũdùm aliquem modũ; tamen motus paſſionis, inquantum paſſio eſt, principiũ habet in ipſo appetitu, & terminum in ratione, in cuius conformitatem appetitus tendit; motus autem virtutis eſt e cõuerſo, principium habens in ratione, & terminũ in appetitu, ſm ꝙ à ratione mouetur, vnde in definitione virtutis moralis dicitur in 2. Ethicor.* ꝙ eſt habitus electiuus in medietate conſiſtens determinata ratione, prout ſapiens determinabit.

*Ariſt.c.6.

¶Subiungit tertiam rationẽ (& probatur, ꝙ ſaltem diſtinguerentur formaliter, etiam loquendo de actu virtutis, & paſſionis, vt ſic.) Probatur, dato, ꝙ paſſio aliqua ſe habeat tantùm ad bonum, ſecundùm aliquem modũ (.i. vt eſt in homine habens obiectum cõueniens rationi, vt ſup. q. 24. ar. 4.) tamen vt paſſio eſt, habet principium in appetitu, & terminũ in ratione; ſed motus virtutis eſt econuerſo, igitur non ſunt idem ſaltem formaliter, & ſecundùm rationem, etiam loquendo de motu, & actu virtutis. Maior probatur, quia paſſio intelligitur emanare ab appetitu ſenſitiuo, & terminari ad obiectum, quod eſt conforme rationi. Minor probatur ex definitione virtutis, quia actus eius, qui eſt etiam paſſio procedit ex dictamine rectæ rationis, & terminatur tale dictamen rationis ad motum exercendum in ſenſualitate. Et loquitur D. S. de actu virtutis, qui eſt paſſio in ſenſualitate, quia talis actus habet principium ſaltem directiuum, & imperatiuum in ratione, vel non impeditiuum, & terminatur ſecundùm ſe, & realiter exercetur in ſenſualitate; vnde non eſt intelligendum, ꝙ actus talis habeat principium in ratione, quaſi eliciatur à ratione; ſed quia imperatur à ratione, & elicitur realiter immediatè ab appetitu ſenſitiuo. Et eſt fundamentum breuiter, quia actus humanus, & præſertim virtuoſus dicitur talis, vt eſt à ratione, & voluntate, igitur habet principium à ratione. Dicitur autem paſſio, quia ab appetitu ſenſibili, & quandoq; talis terminatur ad obiectum conforme rationi; ſed vt eſt ab appetitu ſenſitiuo non habet ꝙ ſit humanus, ſed vt ſenſitiuus appetitus mouetur à ratione, & ergo oportet ſuper paſſionem, vt ſic ad minus addere relationem ad rationem, vt principiũ directũ, vel indirectum, ſi debeat eſſe bona, vel mala moraliter; ita ꝙ ſit imperata à ratione, vel ſaltem non impedita, & potuerit impediri, & hoc ſi debeat eſſe mala.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtus ſm ſuam eſſentiam non eſt medium inter paſsiones, ſed ſm ſuum effectum, quia .ſ. inter paſſiones medium conſtituit.

¶Ad maiorem. Medium per eſſentiã, & per participationem eſt eiuſdem generis cum extremis, ſed non medium per cauſam, & ſecundùm effectum. Ad minorem, virtus moralis eſt medium, non quidem eſſentialiter (ita ꝙ ſit vna paſſio tertia media inter duas) ſed eſt medium inter effectum, quia conſtituit, & facit obſeruare medium in paſſionibus, medium videlicet inter abundantiam, & defectum, & medium, quod eſt viuere in materia paſſionum, vbi oportet, & quando oportet, &c. quod eſt medium inter vbi non oportet, & omiſſionem vbi oportet, &c. & hoc per ſe, & pro omni ſtatu competit virtuti; quòd autem vitet moleſtias paſſionum eſt per accidens, vt patet de ſtatu innocentiæ, vt patet pri par. q. 95. artic. 3.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, ꝙ ſi vitium dicatur habitus ſecundùm quem quis malè operatur, manifeſtũ eſt, ꝙ nulla paſſio eſt vitium; ſi verò dicatur vitium peccatũ, quod eſt actus vitioſus, ſic nihil prohibet paſſionẽ eſſe vitium, & è contrario concurrere ad actum virtutis, ſm ꝙ paſſio, vel cõtrariatur rõni, vel ſequitur actũ rõnis.

¶Maior vera, ſi æqualiter accipiuntur ſunt in eodem genere, ita ꝙ vtrunq; accipitur pro habitu, ſi autem vnum accipitur pro habitu, & alterum pro actu, non oportet. Ad minorem, quædam paſſiones dicuntur vitia, prout vitium ſignificat motũ, & actum vitioſum, ſed non vt nominat habitum, ergo quędam paſſiones ſunt virtutes. Negatur conſequentia, ſi virtus capitur (vt propriè accipitur) pro habitu, ſed deberet inferri, ergo paſſio poteſt pertinere ad virtutẽ, vt actus ei⁹, & hoc põt eſſe verũ, vitiũ n. ſignificat, & habitũ, & actũ, ſed virtus ꝓpriè ſolũ habitũ, vide inſ. q. 71. ar. 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd miſericordia dicitur eſſe virtus .i. virtutis actus, ſecundùm ꝙ motus ille animi rationi ſeruit, quando .ſ. ita præbetur miſericordia, vt iuſtitia cõſeruetur, ſiue cum indigenti tribuitur, ſiue cum ignoſcitur pœnitenti, vt Aug. dicit ibid.* ſi tamen miſericordia dicatur aliquis habitus, quo homo perficitur ad rationabiliter miſerendum, nihil prohibet miſericordiam, ſic dictam eſſe virtutem. Et eadem eſt ratio de ſimilibus paſſionibus.

*Aug.eo.c.

¶Ad maiorem dico, ꝙ nomen miſericordiæ ſignificat paſſionem, & poteſt ſignificare habitum virtutis moderatem triſtitiam, quę habetur de aliena miſeria, ne aliquis nimis compatiatur alienæ miſeriæ, vt iuſtitia deſeratur. Ad minorem, dico, ꝙ dicitur virtus. Vno modo (.i. actus virtuoſus) inquantum eſt paſsio moderata non impediens rationem, poteſt etiam eſſe virtus, ſed non vt paſſio etiam moderata. Sed negatur cõſequentia, quia ſm ꝙ paſſio, nõ eſt virtus, ſed poteſt eſſe motus virtuoſus; ſed ſm ꝙ eſt virtus, eſt habitus concupiſcibilis circa paſſiones exiſtens.

¶Nota de iſta materia 2. 2. q. 30. ar. 3. vbi dicit ad 2. Miſericordia ſecundùm ꝙ eſt virtus, eſt virtus moralis circa paſſiones exiſtens, & reducitur ad illam medietatem, quæ dicitur nemeſis, quia ab eodem more procedunt, vt in 2. Rhetor. dicitur. Has autẽ medietates Philoſ. non ponit virtutes, ſed paſſiones, quia etiam, ſm ꝙ ſunt paſſiones, laudabiles ſunt; nihil tamen prohibet quin ab aliquo habitu electiuo proueniant, & ſm hoc aſſumũt rationem virtutis, hæc ille; & per hæc intelligis quid aſſertiuè ſentiendum ſit de miſericordia, quia D. S. in fine iſtius ſolutionis loquitur quaſi dubitatiuè, ſed in ſecunda ſecundæ, vbi iam in corpo. articu. loquitur aſſertiuè, quia miſericordia poteſt importare motum ſenſualitatis, & motum voluntatis, poteſt etiam importare habitum, quo perficitur quis ad rationabiliter miſerendum, vide ibidem.

Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis cum paſsione eſſe non poſſit. Dicit enim Philoſ. in 4. Topic.* ꝙ mitis eſt, qui non patitur; patiens autem qui patitur, & non deducitur; & eadem ratio eſt de omnibus virtutibus moralibus; ergo omnis virtus moralis eſt ſine paſsione.

A 1. q. 95. art. 2. ad 2. Et 2. 2. q. 58. artic. 9. Et 4. diſt. 14. q. 1. artic. 1. q. 3. ad 3. *Ariſt.c.5.

¶ 2 Præt. virtus eſt quędam recta habitudo animę, ſicut ſanitas corporis, vt dicitur in 7. Phyſic.* vnde virtus quædam ſanitas animæ eſſe videtur, vt Tul. dicit in 4. de Tuſcul. quæſtionib.* paſſiones autem animæ dicuntur morbi quidam animæ, vt in eodem libro Tullius dicit;* ſanitas autem non compatitur ſecum morbum; ergo neque virtus compatitur animæ paſsionem.

*Ar.text.17. *Tul.lib.4. in fo.1.lib. *Tul.lib.4. in fo.3.lib. & in ſeq.

¶ 3 Præte. virtus moralis requirit perfectum vſum rationis etiam in particularibus; ſed hic etiam impeditur per paſsiones; dicit enim Philoſ. in 6. Ethic.* ꝙ delectationes corrumpunt exiſtimationem prudentiæ; & Saluſtius dicit in Cathelinario,* ꝙ non facilè verũ perſpicit animus, vbi illa officiunt .ſ. animi paſsiones; virtus ergo moralis non poteſt eſſe cum paſsione.

*Ariſt.c.5. *Saluſt. in orone Cęſaris circa princ.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 14. de ciui. Dei.* Si peruerſa eſt voluntas peruerſos habebit hos motus .ſ. paſsionum; ſi autem recta eſt, non ſolùm inculpabiles, verùm etiam laudabiles erunt; ſed nullum laudabile excluditur per virtutem moralẽ; virtus ergo moralis non excludit paſsiones, ſed poteſt eſſe cum ipſis.

*Aug.ca.6. & 9.

¶ Habito, ꝙ virtus moralis non eſt paſſio. Quæritur nunc an poſſit eſſe cum paſſione, & primò in generali, ſecundò in ſpeciali de triſtitia. Tertiò quæritur, an oĩs ſit ſemper circa paſſiones.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ circa hoc fuit diſcordia inter Stoicos, & Peripateticos, ſicut Aug. dicit in nono de ciui. Dei.* Stoici enim poſuerunt, quòd paſsiones animæ non poſſunt eſſe in ſapiente, ſiue virtuoſo; Peripatetici verò quorum ſectam Ariſtoteles inſtituit, vt Auguſt. dicit in 8. de ciui. Dei,* poſuerunt, quòd paſsiones ſimul cum virtute morali eſſe poſſunt, ſed ad medium reductæ.

*Aug.ca.4. *Aug.ca.4.

¶Quia D. S. mouet hoc dubium propter varios modos dicendi, ideo primò recenſet duas opin. contrarias, ſaltem verbaliter. Secundò eas concordat, ibi Hæc autem diuerſitas, &c. Tertiò ſm hanc concordationem ponit concluſionem reſponſiuam ad quęſitum, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primum refert opinionem Stoicorum, & Peripateticorum, quorum primi reſpondebant ad quæſitum negatiuè ſimpliciter. Alij autem quorum ſectam Ariſt. inſtituit, reſpondebant cum limitatione, vt in litera, &c.

¶Hæc autem diuerſitas, ſicut Aug. ibid. dicit,* magis erat ſm verba, quàm ſm rerum ſententias. Quia enim Stoici non diſtinguebant inter appetitum intellectiuũ, qui eſt voluntas, & inter appetitum ſenſitiuum, qui

*Aug. loco nũc dicto.

per irascibilem,& concupiscibilem diuiditur,nō distinguebant in hoc passiones animæ ab alijs affectionibus humanis,ꝙ passiones animę sint motus appetitus sensitiui;aliæ verò affectiones,quæ nō sunt passiones animæ, sunt motus appetitus intellectiui, qui dicitur voluntas, sicut Peripatetici distinxerunt; sed solùm quantum ad hoc,ꝙ passiones esse dicebant quascunq; affectiones rationi repugnantes, quę si ex deliberatione oriantur, in sapiente,seu in virtuoso esse non possunt; si autem subitò oriantur,hoc in virtuoso potest accidere, eo ꝙ animi visa,quę appellant phantasias,nō est in potestate nostra, vtrum aliquando incidant animo, & cum veniunt ex terribilibus rebus,necesse est, vt sapiētis animū moueāt, ita vt paulisper,vel paueścat metu, vel tristitia contrahatur, tanquam his passionibus præuenientibus rōnis officiū,nec tamen approbant ista, eisq; cōsentiunt, vt Aug. narrat in nono de ciui.Dei,* ab Aulo Gellio dictum.—

*Aug. c.4.

¶Hic consequenter illas opiniones concordat,ostendens ꝙ talis diuersitas est magis verbalis,quàm realis, vt patet etiam patuit sup.q.24 ar.2 quia Stoici per passiones intelligunt tantùm motus sensualitatis inordinatos rationi repugnantes;Peripatetici autem largius loquūtur, & extendunt nomen passionis pro omni motu sensualitatis,siue ordinato,siue inordinato, & imperato,vel præueniente rationem,& per consequens habent aliter respondere.

¶Nota,ꝙ de materia huius articu. pulchrè loquitur D.S.in de Verita.vbi iam immediatè.s.q.26.ar.8 ad 2 vbi inter cætera dicit. Probat & Aug.ex cuiusdam Stoici (s.Auli Gellij) confessione,ꝙ etiam volebant Stoici huiusmodi affectus.s.subditos in anima sapientis esse,sine hoc tamen ꝙ approbentur,vel ꝙ eis consentiatur quas quidem passiones non dicebant, sed visa animi, vel phantasias,& sic patet,&c. Sic ergo secundùm Stoicorum sententiam. Macrobius,& Plotinus dicunt passiones cum virtute purgati animi non esse,non quia non fint aliqui subiti motus passionum in huiusmodi virtuosis;sed quia nec rationem trahunt,nec adeo vehementes sunt,ꝙ pacem mentis multum perturbent. Secundùm etiam ꝙ Philoso in 7 Ethic.dicit, concupiscentiæ in temperatis non sunt fortes sicut in cōtinentibus, quamuis in neutris ratio ad consensum trahitur,vide,&c.

¶Nota autem hæc verba , quia non est mens, ꝙ cum virtute purgati animi non sint passione , sed non vehementes, nec imperatæ inordinatè, vt etiam habet clarè D S.de Veri.sup.ar.7.ad 6.

¶Sic igitur si passiones dicantur inordinatę affectiones,non possunt esse in virtuoso,ita quòd post deliberationem eis cōsentiatur, vt Stoici posuerunt. Si verò passiones dicantur quicunque motus appetitus sensitiui,sic possunt esse in virtuoso , secundùm quòd sunt à ratione ordinati, vnde Arist.dicit in secundo Ethic.* quòd non benè quidam determināt virtutes impassibilitates quasdam,& quietes,quoniam simpliciter dicunt; sed deberent dicere, ꝙ sunt quietes à passionibus, quæ sunt vt non oportet,& quando non oportet.———

*Arist.c.3.

¶Hic vltimò secundùm concordiam declaratam superius ponit conclusionem responsiuam,talem.Si passiones dicantur inordinatę affectiones non possunt esse in virtuoso(sita ꝙ post deliberationem eis consentiatur.) Si verò passiones dicantur quicunque motus appetitus sensitiui,possunt esse in virtuoso,secundùm ꝙ sunt à ratione ordinati;illius cōclusionis primam partem D. S. relinquit probatā ex auctoritate Auli Gellij, quā Aug. refert. Et secunda pars probatur authoritate Aristotelis,&c. Et potest trahi ratio ex vno verbo D.S.pro secunda parte,talis. Quicquid potest esse à ratione ordinatum potest stare cum virtute , sed passio aliqua (.s.moderata,& sequens rationem) potest esse à ratione ordinata,& moraliter bona, igitur potest esse cum virtute. Maior patet, quia virtus nihil aliud est quàm habitus rationi consentaneus,& conformis, ergo id quod est etiam rationi conforme potest esse cum virtute. Minor patuit supra,q.24.articu.2. & sæpius. Stant ergo cum temperantia passiones.i.motus subiti præuenientes,quibus non consentitur,& etiam motus procedentes ex deliberatione,sed ordinati ; sed non passiones inordinatæ, & perturbantes,& præsertim imperatę, & habentes se cōsequenter, & hęc est probatio secundæ partis. Prima pars probatur, quia virtus est quo nullus malè vtitur;sed cōsentire passionibus inordinatis post deliberationem,est malus vsus,& peccatum; ideo non potest esse cum virtute (quasi ex virtute.)

Conclusio.

¶Confirmatur conclusio quo ad secundam partem argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Philos.exemplum illud inducit sicut & multa alia in libris logicalibus,non secundùm opinionem propriam,sed ẜm opin.aliorum; hæc autem fuit opinio Stoicorū , ꝙ virtutes essent sine passionibus animæ. Quam Philos.excludit in 2.Ethic.* dicens,virtutes non esse impassibilitates. Potest tamen dici,ꝙ cum dicitur,ꝙ mitis non patitur, intelligendum est secundùm passionem inordinatam.———

*Arist.c.3.

¶Ad maiorem , qui mitis est non patitur passione immoderata cui consentiat. Patiens autem in proposito dicitur, qui subest tristitijs vehementibus,non solùm prouenientibus ab extra, sed etiam ab intra. Etiam talis patientia (vt sup.dicebatur,q.58.ar.3. ad tertium.) non est virtus, sed minus virtute. Secundò dicitur,ꝙ illa propositio non est Arist.ex propria sententia.Sed refert eam, vel vtitur ea quasi probabili vsq; ad aptum locū reprobationis.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa,& omnes similes,quas Tul. ad hoc inducit in libro de Tusculanis quæstionib.* procedit de passionibus, secundùm ꝙ significant ordinatas affectiones.———

*Tul.lib 4. fol.3.lib.& sequen.

¶Maior fuit sup glossata,q.55.ar.2.ad primum, quia est sanitas quædam,quo ad hoc,ꝙ est determinata dispositio partiū animæ adinuicem. Ad minorem, negatur vniuersaliter , ꝙ qualibet passio sit morbus animæ,sed solùm inordinata,& vehemens. Sed verum est,ꝙ inordinata affectio est morbus.Tullius loquitur de passionibus modo Stoicorum restrictè solùm, vt significant inordinatas affectiones, vt patet etiam sup.q.24.ar.2.in fi.corpo. Qui deficit,dicens quamlibet passionem esse morbum,saltē mediocrem. Passio enim mediocris,& moderata,nullus morbus est.

¶Ad tertium dicendum , ꝙ passio præueniens iudicium rationis si in animo præualeat, vt ei consentiatur, impedit consilium , & iudicium rationis; si verò sequatur quasi ex ratione imperata adiuuat ad exequendum imperium rationis. ———

¶Ad minorem dico , ꝙ vsus rōnis impeditur per passionē præuenientem si ei consentiatur.Tamen passio consequens non impedit,immo est ex ratione perfecta. Et esto in executione rationē aliqualiter obnubilet , tamen recompensat per promptitudinem executionis. Et de his ad longum habitum est sup.q.24.ar.3.ad 1. Et in de Veri.Mate.26 ar.7.ad tertium.

Vtrum virtus cum tristitia esse possit.

B

2.2.q.52 ar tic.9. & 4. dis. 14.q.1. artic.1.q.2. ad 3

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ virtus cum tristitia esse non possit. Virtutes enim sunt sapientiæ effectus, ẜm illud Sap.8. Sobrietatem,& iustitiā docet.s.Diuina sapientia,prudentiam, & virtutem ; sed sapientiæ conuictus non habet amaritudinem , vt postea subditur ; ergo nec virtutes cum tristitia esse possunt.

Sap.8.

¶ 2 Præt. Tristitia est impedimentum operationis, vt patet per Philos.in 7.* & 10.* Ethic.sed impedimentum bonæ operationis repugnat virtuti ; ergo tristitia repugnat virtuti.

*Arist.c.vl. *Arist.c.4. & 5.

¶ 3 Præt. Tristitia est quædam animi ægritudo , vt Tullius eam vocat in 3.de Tuscul. quæst.* sed ægritudo animæ contrariatur virtuti , quæ est bona animæ habitudo ; ergo tristitia contrariatur virtuti , nec potest simul esse cum ea.

*Tul.lib 4. f 1.3 lib.& sequen.

¶Sed contra est,ꝙ Christus fuit perfectus virtute,sed in eo fuit tristitia,dicit.n.vt hr̄ Mat.26.Tristis est anima mea vsq; ad mortem;ergo tristitia potest esse cū virtute.

Mat.26.

¶Quærit nunc de vna passione speciali (quam Stoici à virtuoso tollebant) scilicet tristitia.

¶Respondeo dicendum,quòd sicut dicit Aug.14.de ciui.Dei,*Stoici voluerunt pro tribus perturbationibus in animo sapiētis esse tres eupathias.i.tres bonas passiones,pro cupiditate.s. volūptatē,pro lętitia gaudium,pro metu cautionem,pro tristitia verò negauerunt posse aliquid esse in animo sapientis duplici ratione.Primò quidem,quia tristitia est de malo,quod iam accidit; nullum aūt malum æstimant posse accidere sapienti; crediderūt enim ꝙ sicut solū hominis bonum est virtus ; bona aūt corporalia nulla bona hominis sunt, ita solū inhonestū est hominis malum,quod in virtuoso esse nō potest. —

*Aug.c.8.

¶In hoc corpore duo principaliter facit . Primò deducit opinionem,& sentimentum Stoicorum circa hocquæsitum, & eorū fundamenta , & ea destruit. Secundò respondet ad quæsitum ẜm veritatem, ibi. Sic igitur dicendum, &c. Quo ad primum primò refert

refert opinionem prædictorum cum vno eorum fundamento. Secundò secundum fundamentum, & secundam rationem eorum, ibi. Secundò mouebantur, &c. Facit ergo primò, quod dictum est. Secundò multipliciter illud improbat, ibi. Sed hoc irrationabiliter, &c. Dixerunt ergo Stoici, quòd nullo modo tristitia posset esse in animo sapientis, nec aliquid loco eius posset esse in eo, sicut loco quarundã aliarũ. Et ponunt huius rõnem primã quæ fundatur in duobus. Primò in hoc, ꝙ corporalia non sunt bona sapientis, & per consequens detrimentũ eorũ nõ est malũ. Secundò, quia inhonestũ, & malum repugnans virtuti in sapiente, & virtuoso esse non possit. Consequenter cum dicit.

¶ Sed hoc irrationabiliter dicitur, cũ enim homo sit ex anima, & corpore compositus, id quod confert ad vitam corporis conseruandam aliquod bonum hominis est, non tamen maximum, quia eo potest homo malè vti; vnde & malum huic bono contrarium in sapiente esse potest, & tristitiam moderatam inducere. ———

¶ Reprobat hanc rationem primam Stoicorum, & illa fundamenta, quatuor rationibus, quæ patebũt. Prima ratio est. Id quod confert ad vitam corporis conseruandam est aliquod bonum hominis, quamuis non maximum. Minor suppletur, sed corporalia bona sunt huiusmodi. Maior probatur quo ad ambas partes, &c. Deinde ibi.

¶ Præt. Et si virtuosus sine graui peccato esse possit; nullus tamẽ inuenitur, qui absq; leuibus peccatis vitam ducat, secundùm illud 1. Io. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. ————

1. Ioan. 1.

¶ Est secunda ratio D. S. contra hoc quod dicunt, ꝙ sapienti, & virtuoso possit nullum malum accidere, de quo tristari debeat. Maior. Et si virtuosus sine graui peccato esse possit, non tamen sine venialibus. Minor suppletur, sed de his laudabiliter tristatur, igitur &c. Consequenter ibi.

¶ Tertiò, quia virtuosus, & si peccatum non habeat, fortè quandoq; habuit, & de hoc laudabiliter dolet, ẜm illud 2. ad Cor. 3. Quæ secundùm Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. ————

2. Cor. 3.

¶ Arguitur tertiò contra idem, quia esto nullum malum moris saltem, iam accidat, potest tamen accidisse. Et arguitur sic. Maior, quia virtuosus & si peccatum non habeat, fortè tamen quandoq; habuit. Minor, sed de hoc laudabiliter dolet, & tristatur, ideo cum virtute stat tristitia. Tunc ibi.

¶ Quartò, quia potest etiam dolere laudabiliter de peccato alterius; vnde eo modo quo virtus moralis cõpatitur alias passiones ratione moderatas, compatitur etiam tristitiam. ————

¶ Improbat idem sic, virtuosus potest laudabiliter tristari de malo alterius, igitur cum virtute potest esse tristitia. Doc. Sanc. ex his infert per viam corollarij conclusionem responsiuam, sed clarius ponitur in fine.

¶ Secundò mouebantur ex hoc, quòd tristitia est de præsenti malo, timor autem de malo futuro, sicut delectatio de bono præsenti, desiderium verò de bono futuro; potest autem hoc ad virtutem pertinere, quòd aliquis bono habito fruatur, vel non habitum habere desideret, vel quòd etiam malum futurum caueat; sed quòd malo præsenti animus hominis substernatur, quod fit per tristitiam, omnino videtur contrarium rationi, vnde cum virtute esse non potest. ————

¶ Hic consequenter procedit ad secundam rationem Stoicorum, quam primò refert. Secundò similiter eam improbat, ibi. Sed hoc irrationabiliter, &c. Fuit ergo secunda ratio prædictorũ, quia inconueniens omnino videtur, vt animus virtuosus præsenti malo substernatur, quod requirit tristitia, quæ est de malo præsenti, & ergo non est tristitia in virtuoso, licet quædam aliæ passiones esse possint, &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed hoc irrationabiliter dicitur, est. n. aliquod malum, qđ potest esse virtuoso præsens, vt dictũ est,* quod quidem malũ rõ detestatur, vnde appetitus sensitiuus in hoc sequitur detestationẽ rõnis, ꝙ de huiusmodi malo tristatur, moderatè tñ, ẜm rõnis iudiciũ; hoc aũt pertinet ad virtutẽ, vt appetitus sensitiuus rõni conformetur, vt dictũ est.* Vnde ad virtutem pertinet, ꝙ tristetur moderatè, in quibus tristandũ est, sicut etiam Philoso. dicit in 2. Ethic.* & hoc etiam vtile est ad fugiendum mala, sicut enim bona propter delectationem promptius quęruntur, ita mala propter tristitiam fortius fugiuntur. —

* Art. præc.

* Art. 1. huius quæst.

* Lib. 2. c. 6. & 7.

¶ Reprehendit & hoc fundamẽtum eorum, & arguitur sic, aliquod malum potest esse virtuoso præsens, quod ratio detestatur; sed ad virtutem pertinet, vt appetitus sensitiuus etiam idem malum detestetur. Vnde ad virtutem pertinet, &c. Maior patet ex dictis in artic. isto. Minor patet, quia detestando malum sensualitas sequitur rationem, & ei conformatur, &c. Et confirmatur auctoritate Philosophi 2. Ethicorum. Et confirmatur, ꝙ pertineat ad virtutem malum detestari, etiam per appetitum sensitiuum. Illud est virtus, quod est vtile ad fugiendum mala; sed tristitia ẽt sensitiua vtilis est ad fugienda mala, ergo. Minor probatur à simili, quia sicut bona propter delectationem fortius quæruntur, ita mala fortius fugiuntur. Et de hoc patuit sup. q. 39. ar. 3. quia geminatur causa fugæ. s. malum, & tristitia de ipso, quæ etiam naturaliter secundùm se est fugibilis, &c.

¶ Sic igitur dicendum est, ꝙ tristitia de his, quæ conueniunt virtuti non potest simul esse cum virtute, quia virtus in proprijs delectatur; sed de his quæ quocunque modo repugnant virtuti, virtus moderatè tristatur. ——

¶ Hic vltimò D. S. ex omnibus his respondet ad quæsitum secundùm veritatem, tali conclusione. Tristitia de his, quæ conueniunt virtuti non potest esse simul cum virtute; sed de his, quæ quocunque modo repugnant virtuti virtus moderatè tristatur. Et quamuis reprobatio præcedentis opinionis sit eius probatio, nihilominus tamen etiam aliquibus verbis D. S. probat, & quo ad primam partem arguitur sic. Virtus in proprijs delectatur, ergo prima pars vera. Antecedens patet, quia virtus est principium intrinsecum, & assimilatur naturæ, ergo in proprijs delectatur. Secunda pars patuit in corpore articuli, quia in virtuoso sensualitas conformis est rationi; sed ratio detestatur ea, quæ sunt cõtra virtutẽ, ergo sensualitas, quę detestatio est tristitia in sensualitate.

¶ Et confirmatur conclusio responsiua argu. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex illa authoritate habetur, ꝙ de sapientia sapiens non tristatur; tristatur tamen de his, quæ sunt impeditiua sapientiæ, & ideo in beatis in quibus nullum impedimentum sapientiæ esse potest, tristitia locum non habet. ————

¶ Placet maior, & præsertim vera est de virtutibus infusis. Ad minorem, sapientiæ conuictus non habet amaritudinem de his, quæ sunt sapientiæ; sed tamen habet amaritudinem de his, quæ sapientiæ contrariantur, quæ amaritudo, & tristitia affinis est sapientiæ. De his patuit ex intentione supra, quæst. 35. articu. 5. Vnde in beatis, vbi non potest esse sapientiæ impedimentum, ibi non est tristitia.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ tristitia impedit operationem de qua tristamur; sed adiuuat ad ea promptius exequenda per quæ tristitia fugitur. ———— ——

¶ Maior est distinguenda secundùm sup. habita, q. 37. art. 3. tristitia est impedimentum operationis ad quam comparatur, sicut ad obiectum de quo est tristitia. Nõ autem impedit operationem ad quam se habet, vt causa ad effectum, immo ipsam promouet. Dum enim quis tristatur in re aliqua, illa tristitia est causa vt operetur diligenter ad repellendam rem contristantem. Minor conceditur, ergo tristitia, verum, de operatione virtuosa repugnat virtuti; sed tristitia de impedientibus virtutem promouet operationem virtuosam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tristitia immoderata est animæ ægritudo, tristitia autem moderata ad bonam habitudinem animę pertinet ẜm statũ præsentis uitę. —

¶ Ad tertium patet ex articulo præcedenti. Ad maiorem tristitia immoderata, & illicita cui consequitur, est animi ægritudo; sed non moderata de contrarijs virtuti, immo talis pertinet ad virtutem pro præsenti statu. Minor vera, ergo tristitia, verum, de his, quæ sunt virtutis, & immoderata contrariatur virtuti; sed non tristitia de contrarijs virtuti, & moderata.

Vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones.

C

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd omnis virtus moralis sit circa passiones. Dicit enim Philosoph. in 2. Ethic.* ꝙ circa voluptates, & tristitias est moralis virtus; sed delectatio, & tristitia sunt passiones, vt supra dictum est;* ergo omnis virtus moralis est circa passiones.

¶ 2 Præt. rationale per participationem est subiectum moralium virtutum, vt dicitur in primo Ethicorum;* sed huiusmodi pars animæ est in qua sunt passiones, vt supra dictum est;* ergo omnis virtus moralis est circa passiones.

Infra. q. 60. ar. 4. cor.

* Lib. 2. c. 3.

* q. 31. art. 1. & q. 35. ar. 1.

* Lib. 1. c. vlt.

* q. 22. ar. 3.

¶ 3 Præterea,

¶ 3 Præterea, in omni virtute morali eſt inuenire aliquam paſſionem; aut ergo omnes ſunt circa paſsiones, aut nulla; ſed aliquæ ſunt circa paſsiones, vt fortitudo, & temperantia, vt dicitur in 3. Ethic.* ergo omnes virtutes morales ſunt circa paſsiones.

*Ariſt.c.6. & 10.

¶ Sed contra eſt, ꝙ iuſtitia, quæ eſt virtus moralis, non eſt circa paſsiones, vt dicitur in 5. Ethic.*

*Ariſt. ex princip. 4. cap. eiuſd.

¶ Quia dictum eſt, ꝙ virtus moralis ſtat cũ paſſione, ideo quærit hic an omnis virtus moralis ſit circa paſſiones, ſicut circa materiam propriam.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ virtus moralis perficit appetitiuam partem animæ ordinãdo ipſam in bonum rationis; eſt autem rationis bonum id, quod eſt ſecundùm rationem moderatum, ſeu ordinatum; vnde circa omne id quod contingit ratione ordinari, & moderari, contingit eſſe virtutem moralem.

¶ Concluſio reſponſiua ponitur in fine, talis. Non omnis virtus moralis eſt circa paſſiones (ſ. ſicut circa propriam materiã, propter ſolutionem primi,) ſed quædam circa operationes, probatur clarè in litera. Circa omne id quod contingit ratione ordinari, & moderari, contingit eſſe virtutem moralem; ſed contingit ratione ordinari, non ſolùm paſſiones appetitus ſenſitiui; ſed etiam operationes appetitus intellectiui, qui eſt voluntas, quæ non eſt ſubiectum paſſionis; ergo ſequitur concluſio Huius rationis D.S. ponit, & probat, primò maiorem, ſecundò minorem, ibi. Ratio autem, &c. Maior ergo probatur, quia virtus moralis perficit partem appetitiuam animæ, ordinando ipſam in bonum rationis; ſed bonum rationis eſt id, quod eſt ratione ordinatum, ergo ſequitur maior. Deinde cum dicit.

¶ Ratio autem ordinat non ſolùm paſsiones appetitus ſenſitiui, ſed etiã ordinat operationes appetitus intellectiui, qui eſt voluntas, quę nõ eſt ſubiectum paſsionis, vt ſup. dictum eſt,* & ideo non omnis virtus moralis eſt circa paſsiones; ſed quædam circa paſsiones, quædam circa operationes.

*q.22.ar.3.

¶ Ponit minorem principalem, quæ patuit ſup. q. 22. ar. 3. quo ad vltimam partem. ſ. ꝙ in appetitu intellectiuo non ſint paſſiones. Alia pars minoris eſt nota, quia operationes, quæ ſunt ad alterum, etiam ratione ordinari, & moderari poſſunt, circa quas eſt iuſtitia, vt infra patebit quæſt. ſeq.

¶ Et confirmatur concluſio, quo ad ſecundam partem argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non omnis virtus moralis eſt circa delectationes, & triſtitias, ſicut circa propriam materiam; ſed ſicut circa aliquid conſequens ad proprium actum; omnis enim virtuoſus delectatur in actu virtutis, & triſtatur in contrario. Vnde Philoſophus poſt præmiſſa verba ſubdit,* quòd ſi virtutes ſunt circa actus, & paſsiones; omni autem paſsioni, & omni actui ſequitur delectatio, & triſtitia; propter hoc virtus erit circa delectationes, & triſtitias, ſcilicet circa aliquid conſequens.

*Ariſt.li.2. Ethic.c.3.

¶ Ad maiorem reſpondet hic, & in 2.2.q.58.ar.9.ad primum. Circa voluptates, & triſtitias eſt moralis virtus. Verum, aliquæ, ſicut circa propriam materiam, non omnes; ſed omnes ſunt circa ipſas, ſicut circa aliquid conſequens proprium actum, quia delectatur in actu proprio, triſtatur in contrario, extendendo delectationem ad gaudium propter iuſtitiam, quæ quidem ſemper eſt cum gaudio, ſed non ſemper cum delectatione, niſi ſit perfecta, vt redundet in ſenſualitatem, vt patet artic. 5. in cor. Et ſecundò, eſt omnis virtus circa iſta, ſicut ſines conſequentes omnes virtutes etiam iuſtitiam, quia non eſt iuſtus, qui non gaudet operationibus iuſtis, & ſic de alijs. Minor vera, præſertim de delectatione; triſtitia enim accipitur magis pro actu appetitus intellectiui. Vltra. Eergo omnis eſt circa paſſiones, ſicut circa propriam materiam, & obiectum, vt hic loquimur, negatur, ſed ad ſenſum Philoſophi, qui tactus eſt, &c.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd rationale per participationem non ſolùm eſt appetitus ſenſitiuus, qui eſt ſubiectum paſsionum; ſed etiam voluntas in qua non ſunt paſsiones, vt dictum eſt.*

*Deb. 1190.

*In corpo.

¶ Maior vera, de moralibus per eſſentiam, & hoc dico propter prudentiam, quæ eſt in rationali per eſſentiam, & tamen connumeratur moralibus; ſed hoc eſt ſolùm propter materiam, nõ quia per eſſentiam ſit moralis, vt patet q. 58. ar. 3. ad primum. Ad minorem. Si rigoroſè examinaretur, non eſſet vndequaq; vera, quia vt ſup. dictum fuit, q. 56. ar. 6. ad 2. rationale per participationem eſt vniuerſaliter appetitiuum. Vnde huiuſmodi pars ſ. rationale per participationem, non eſt ſecundùm ſe totum ſubiectum paſſionis, quia non ſecundùm voluntatem. Vnde negatur conſequentia, quia illa virtus, quę eſt in voluntate non eſt circa paſſiones, tanquam circa materiam; licèt aliqua delectatio, vel magis gaudium aliquod, iuſtitiæ opera conſequatur, vt patet artic. quinto ſequen. in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in quibuſdam virtutibus ſunt paſsiones, ſicut propria materia, in quibuſdam autem non; vnde non eſt eadem ratio de omnibus, vt infra oſtendetur.*

*q.60.ar.2.

¶ Si aſſumptum intelligitur, ꝙ in oĩ virtute morali eſt inuenire paſſionẽ ſicut materiã virtutis, negatur. Vltra, aut ergo, &c. Dico, ꝙ nõ oĩs eſt circa paſſiones, ſed aliqua; ſed negatur cõſequentia. Et ratio diuerſitatis patebit, q. 60. ar. 2. quia bonũ quarundam virtutũ attenditur in operatione per cõparationẽ ad alterũ, ideo talis virtus eſt de operatione, ſicut de propria materia. In quibuſdam aũt virtutibus, & operationibus virtutis, attenditur bonum per commenſurationem ad operantem, quõ videlicet afficiatur circa eas, & ſic non eſt par ratio, ſed de hoc poſtea. Et de materia iſtius articu. 2. 2. q. 58. at. 9. &c.

Vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.

D

Infra, q. 60. ar. 2. cor.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis poſsit eſſe abſque paſsione; quantò enim virtus moralis eſt perfectior, tantò magis ſuperat paſsiones; ergo in ſuo perfectiſsimo poteſt eſſe omnino abſq; paſsionibus.

¶ 2 Pręt. tunc vnumquodq; eſt perfectum quando eſt remotum à ſuo contrario, & ab his, quæ ad contrarium inclinant; ſed paſsiones inclinant ad peccatum, qđ virtuti contrariatur, vnde Ro. 7. nominantur paſsiones peccatorũ; ergo perfecta virtus eſt oĩno abſq; paſsione.

Rom. 7.

¶ 3 Præt. ſecundùm virtutem Deo conformamur, vt patet per Aug. in lib. de moribus eccleſię;* ſed Deus omnia operatur ſine paſsione; ergo virtus perfectiſsima eſt abſq; omni paſsione.

*Aug.li.1. c.6. & 11.

¶ Sed contra eſt, ꝙ nullus iuſtus eſt, qui non gaudet iuſta operatione, vt dicitur in pri. Ethic.* ſed gaudium eſt paſsio; ergo iuſtitia non poteſt eſſe ſine paſsione, & multò minus aliæ virtutes.

*Ariſt.c.8.

¶ Quia dictũ eſt in artic. præced. ꝙ virtus moralis eſt aliquo modo circa paſſiones, vel ſ. ſicut materiã, vel finem conſequentem, quærit iſte artic. an aliqua virtus poſſit eſſe ſine omni paſſione.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſi paſsiones dicamus inordinatas affectiones, ſicut Stoici poſuerunt, ſic manifeſtũ eſt, ꝙ virtus perfecta eſt ſine paſsionibus; ſi verò paſsiones dicamus oẽs motus appetitus ſenſitiui, ſic planũ eſt, ꝙ virtutes morales, quæ ſunt circa paſsiones, ſicut circa propriam materiam, ſine paſsionibus eſſe nõ poſſunt; cuius ratio eſt, qa ſm hoc ſequeretur, ꝙ virtus moralis faceret appetitum ſenſitiuum omnino otioſum, nõ autem ad virtutem pertinet, ꝙ ea, quæ ſunt ſubiecta rationi à proprijs actibus vacent; ſed quòd exequantur imperium rationis proprios actus agendo.

¶ D. S. diſtinctè reſpondet ad quæſitum. Vnde ponit duas concluſiones reſponſiuas. Secundam ibi. Virtutes verò, &c. Concluſio prima, virtus moralis perfecta poteſt eſſe ſine omnibus paſſionibus inordinatis; ſed virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, ſicut circa propriam materiam, nõ poſſunt eſſe ſine paſſionibus, ſi capiatur paſſio pro omni motu appetitus ſenſitiui. Primã partem huius concluſionis relinquit notam ex ſupra dictis, artic. 2. Sed ſecundam partem probat duplici medio. Secundum ponit ibi. Vnde ſicut, &c. Primum ergo medium tendit ad inconueniens, quod eſt tale. Non pertinet ad virtutem, ꝙ ea, quæ ſunt ſubiecta rationi à proprijs actibus vacent, & ſint ocioſa; ſed ſi virtus moralis circa paſsiones exiſtens non poſſit eſſe cum paſſione quacunq;, faceret appetitum ſenſitiuum omnino ocioſum, & vacantem, ergo ſequitur ſecunda pars concluſionis. Maior patet ex ſupra dictis extra literam, quia virtus eſt habitus operatiuus, & perficit potentiam in qua eſt ad operandum, non ad vacandum. Minor etiam patet extra literam, quia omnis operatio appetitus ſenſitiui eſt paſſio, ergo virtus tollens omnem paſſionem tollit omnem operationem ab appetitu ſenſitiuo. Tunc ibi.

¶ Vnde sicut virtus mēbra corporis ordinat ad actus exteriores debitos; ita appetitum sensitiuum ad motus proprios ordinatos.

¶ Probat alio medio (.s. similitudine) prædictam secundā partem conclusionis, sic. Sicut se habet virtus ad membra corporis, quo ad operari, ita ad appetitum sensitiuum; sed virtus ordinat membra corporis ad actus exteriores debitos; ergo etiam ordinat appetitū sensitiuum ad motus proprios ordinatos; sed tales sunt passiones, ergo virtus moralis in appetitu sensitiuo existens non solùm non compatitur, immo ordinat, & elicit passiones moderatas, & regulatas.

¶ Virtutes verò morales, quæ non sunt circa passiones, sed circa operationes, possunt esse sine passionibus, & huiusmodi virtus est iustitia, quia per eas applicatur voluntas ad proprium actum, qui non est passio.

¶ Hic consequenter ponit secundam conclusionem responsiuam, quam magis etiam secundò explicat, & declarat alia cōclusione, ibi Sed tamen, &c. Conclusio ergo secunda est, morales virtutes, quæ non sunt circa passiones, sed circa operationes, possunt esse sine passionibus, sicut iustitia. Probatur, virtutes huiusmodi sunt in voluntate applicanda ad proprium actum; sed ille proprius (.s. actus) non est passio, sed operatio exterior, & interius velle, ergo. Et intelligitur ista conclusio, & probatio eius præsertim de voluntate non multum perfecta, & secunda respectu operationis iustæ, quia ad talem sequitur quidem gaudium in virtuoso, quod est in voluntate, & non est passio; sed si voluntas multū gaudeat de actu iusto, tunc potest etiam concitare, & redundare in appetitum sensitiuum. Tunc ibi.

¶ Sed tamen ad actum iustitiæ sequitur gaudium ad minus in voluntate, quod non est passio, & si hoc gaudium multiplicetur per iustitiæ perfectionem, fiet gaudij redundantia vsq; ad appetitum sensitiuum, ſm ꝙ vires inferiores sequuntur motum superiorem, vt sup. dictum est,* & sic per redundantiā huiusmodi quātò magis fuerit perfectior, tantò magis passionem causat.

*q.17.ar.7. q.24.ar.3.

¶ Declarat præcedentem conclusionem vna alia conclusione tali, quantò motus superior.s. voluntatis gaudentis de actu iustitiæ fuerit perfectior, tantò magis passionem causat. Probatur, quia ad actum iustitiæ sequitur gaudiū, ad minus in voluntate; sed si hoc gaudium multiplicetur per iustitiæ perfectionem fiet redundantia ad appetitum inferiorem sensitiuum, ergo. Maior patet, quia non est iustus, nisi gaudeat de operatione iusta. Minor patet, quia vires inferiores sequuntur motum superiorum, ergo minor vera.

ARGVMENTVM in contrarium non est purum, sed debet moderari post dicta in corpore, conclusione tertia. Maior vera, nullus est iustus nisi gaudeat, &c. sed tale gaudium non est passio: sed si fuerit intensum consequitur ipsum passio in sensualitate. Vnde minor negatur, quia gaudium est motus voluntatis, & non passio, quare non sequitur consequentia, immo potest esse iustitia sine passione, si nō fuerit perfecta. Et videtur D.S. illam rationem exposuisse, vbi dixit in fine corporis, ibi, sed tamen ad actum iustitiæ, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtus passiones inordinatas superat, moderatas autem producit.

¶ Ad antecedens, si intelligitur, ꝙ virtus moralis existens circa passiones tanquam propriam materiam, quantò perfectior, superet omnes passiones, negatur, quia tunc faceret potentiam omnino otiosam; sed verum est, ꝙ superat passiones immoderatas, ne eis consentiatur; si quandoq; subito consurgant, temperatas, vel moderatas producit, & imperat. Vnde negatur cōsequentia, quia in perfectissimo requirit passiones, sed maximè moderatas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd passiones inordinatæ inducunt ad peccandū, nō aūt si sunt moderatę.

¶ Ad minorē, negatur vniuersaliter, sed vera est de passionibus respectu illicitorū, & immoderatis; tales.n. inclinant ad peccatū, sed nō licitę, & imperatę in materia virtutis, immo tales iuuāt ad benè operādū, & sunt meritorię, & laudabiles, vt patuit sup. q.24.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ bonū in vnoquoq; cōsideratur ſm cōditionē suę naturę; in Deo aūt & angelis nō est appetitus sēsitiuus, sicut ē in hoīe, & iō bona opatio Dei, & angeli ē oīno sine passione, sicut & sine corpe; bona aūt opatio hoīs ē cū passiōe, sicut & cū corporis ministerio.

¶ Ad tertiū fuit sup. responsum, q.24.ar.3.ad 2. extensè. Ad maiorem, ſm virtutem conformamur Deo conformitate proportionabilitatis, sed nō absoluta, ita ꝙ habeamus nos sicut nos decet, sicut Deus se habet, vt ipsum decet. Minor vera, quia natura sua habet, vt sit sine passione, nostra autem requirit passionem. Sed negatur consequentia, quia virtus moralis aliqua est in sensualitate, & circa passiones, & requirit hoc natura nostra.

Quæstio sexagesima.

De distinctione virtutum moralium adinuicem.

E

DEinde considerandum est de distinctione virtutum moralium adinuicem. Et circa hoc quæruntur quinque. Primò, vtrum sit tantùm vna virtus moralis. Secundò, vtrum distinguantur virtutes morales, quæ sunt circa operationes ab his, quæ sunt circa passiones. Tertiò, vtrum circa operationes sit vna tantùm moralis virtus. Quartò, vtrum circa diuersas passiones sint diuersæ morales virtutes. Quintò, vtrum virtutes morales distinguantur secundùm diuersa obiecta passionum.

¶ Quia distinctio moralium sumitur ſm diuersitatem passionum, ideo prius oportuit ostendere quomodo se habeant ad passiones. Et primò ostenditur radix distinctionis moralium virtutū. Secundò inuestigatur modus huiusmodi distinctionis, ar.2.

Vtrum sit tantùm vna virtus moralis.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ sit vna tantùm moralis virtus; sicut enim in actibus moralibus directio pertinet ad rationem, quæ est subiectum intellectualium virtutum, ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuam, quæ est subiectum moralium virtutum; sed vna est intellectualis virtus dirigens in oībus moralibus actibus.s. prudentia; ergo etiam vna tantùm est moralis virtus inclinans in oībus moralibus actibus.

1.dist 33 q. 1.ar.1.q.1.

¶ 2 Præt. habitus non distinguuntur ſm materialia obiecta, sed ſm formales rationes obiectorum; formalis autem ratio boni ad quod ordinatur virtus moralis, est vnum, scilicet modus rationis; ergo videtur, quòd sit vna tantùm moralis virtus.

¶ 3 Præt. moralia recipiunt speciem à fine, vt supra dictum est,* sed finis omnium virtutum moraliū communis est vnus.s. fęlicitas; proprij autem & propinqui sunt infiniti, non sunt autem infinitæ virtutes morales; ergo videtur, ꝙ sit vna tantùm.

*q.1.ar.3.

¶ Sed contra est, ꝙ vnus habitus non potest esse in diuersis potentijs, vt sup. dictum est,* sed subiectum virtutum moralium est pars appetitiua animæ, quæ per diuersas potentias distinguitur, vt in primo dictum est;* ergo non potest esse vna tantùm virtus moralis.

*q.56.ar.2. *Pri.par.q. 80.ar.2.

¶ Hic primò inquirit radicem distinctionis moralium, & quærit de vnitate specifica, & ex hoc artic. habetur fundamentum sequentium. Et nota verbum ex quo pendet intellectus huius articuli, ꝙ obiectum morale de per se dicitur in habitudine ad rationem, quare sequitur, ꝙ diuersificata habitudine ad rationem erit aliud morale obiectum, & appetibile. Et per consequens alia virtus moralis, quæ dicitur ad appetibile secundùm rationem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut sup. dictum est,* virtutes morales sunt habitus quidam appetitiuæ partis; habitus autem specie differunt secundùm speciales differentias obiectorum, vt sup. dictum est.*

*q.58.ar.1. *q.54.ar.2.

¶ D. Saluo facit in hoc corpore. Primò ponit quandam conclusionem fundamentalem. Secundò deducit vnam aliam conclusionem, ex qua immediatè infert responsiuā, ibi. Species autem obiecti, &c. Nota ergo primò conclusionem fundamentalem, ex qua dependet resolutio huius quæstionis, talem. Virtutes morales habēt distinctionem specificam ex diuersa specie obiecti appetibilis. Probatur, quia virtutes morales sunt habitus, sed habitus specie differunt secundùm speciales differentias obiectorum. ergo Maior, & minor patuerunt supra sæpius, & ita consequenter restat inquirendum an possint esse diuersæ species appetibilis, & tunc statim habetur responsio, quæ est in fine.

¶ Species autē obiecti appetibilis, sicut & cuiuslibet rei attenditur ſm formā specificam, q̄ est ab agente.

¶ Hic cōsequēter D.S. deducit quādā aliā cōclusionē magis specialē, & determinatā priori. Ex qua statim hr̄ rñsio formalis, & ē talis. Appetibilia cōstituūtur ī diuersis specieb9, ſm ꝙ diuersimodè se hñt ad rōnem (& est cōclusio cū explicatione rōnis probatiuę) probat sic, Species obiecti appetibilis, sicut & cuiuslibet rei attenditur ſm formā specificā, q̄ est ab agente (& supple diuersitas speciei à diuersis formis, q̄ sunt ab agente.) Suppletur, sed obiecta

appetibilia

appetibilia habent aliam formam ab agente suo, quod est ratio in diuersis.s. materijs, ergo conclusio vera, ꝙ appetibilia sunt diuersa specie. Huius rationis D.S. ponit primò maiorem, secundò probat minorem, ibi. Est autem, &c. tertiò ipsam conclusionem inferens responsiuam, ibi. Vnde appetibilia, &c. Maiorem ergo D.S. relinquit notam clarè. Deinde cum dicit.

¶ Est autem considerandum, ꝙ materia patientis se habet ad agens dupliciter. Quandoq; enim recipit formam agentis secundùm eandem rationem, prout est in agente, sicut est in omnibus agentibus vniuocis; & sic necesse est, ꝙ si agens est vnum specie, ꝙ materia recipiat formam vnius speciei, sicut ab igne non generatur vniuocè, nisi aliquid existens in specie ignis.

¶Probat minorem tali ratione, quando passum, vel materia recipit formam agentis s̄m eandem rationem, prout est in agente, tunc forma recepta in diuersis est eiusdem speciei, qñ autē non s̄m eandem rationem recipitur, tunc diuersificatur specie in diuersis recipientibus; sed appetitus cuius est virtus moralis est passum recipiens impressionem agentis.s. rationis, non secundū eandem rationem, & vniuocè, ergo minor vera, ꝙ species appetibilis est varia. Huius rationis D.S. ponit primò primam partem maioris, secundò secundam, ibi. Aliquando, &c. Tertiò minorem, ibi. Manifestum est, &c. Prima ergo pars maioris deducitur exemplariter in litera, & patet. Consequenter ibi.

¶Aliquando verò materia recipit formam ab agente, non secundùm eandē rationem, prout est in agēte, sicut patet in generantibus non vniuocis, vt animal generatur à Sole; & tunc formæ receptæ in materia ab eodem agente non sunt vnius speciei; sed diuersificantur secundùm diuersam proportionem materiæ ad recipiendum influxum agentis; sicut videmus, quòd ab vna actione solis generantur per putrefactionem animalia diuersarum specierum secundùm diuersam proportionem materiæ.

¶Ponit secundam partem maioris præcedentis.s. ꝙ quando nō secundùm eandem rationem forma recipitur, tunc diuersificatur, &c. Et declarat eam D.S. exemplariter in litera.

¶Nota autem verbum D.S. ꝙ in agente æquiuoco diuersificantur effectus specie secundùm diuersam proportionem materię ad recipiendum influxum agentis; sicut patet, ꝙ ex carnibus humanis generantur vermes, ex vino putrefacto generantur paruę muscæ; ideo in talibus materijs est vna particularis virtus actiua, quæ concurrit præter virtutem æquiuocam vniuersalem. Et hæc est causa quare à virtute vniuersali agente per necessitatē naturæ possunt produci effectus diuersi in specie, ita etiam in proposito, cum ratione aliter concurrit voluntas in operationibus, & concupiscibilis, & irascibilis in passionibus, ideo est alius ordo rationis, & alia virtus. Deinde ibi.

¶Manifestum est autē, ꝙ in moralibus ratio est sicut imperans, & mouens; vis autem appetitiua sicut imperata, & mota; nō autem appetitus recipit impressionem rationis, quasi vniuocè, quia non fit rationale per essentiam, sed per participationē, vt dicitur in pri. Ethic.* — *Arist.c.vl.

¶Subiungit minorem proximam, quæ probatur sic, quia appetitus nunquam efficitur rationalis per essentiam, sed solùm per participationem; ideo in diuersis appetitibus imprimitur ordo rationis diuersus, propter etiam diuersas materias, sicut alius ordo rationis seruandus est in commutationibus, & operationibus circa quas est iustitia. Alius in cōcupiscibili circa delectationes, alius in irascibili circa timores, & terrores, & ista magis explicabuntur per sequen. artic. Tunc ibi.

¶Vnde appetibilia secundùm motionē rationis constituuntur in diuersis speciebus, secundùm ꝙ diuersimodè se habent ad rationem, & ita sequitur, ꝙ virtutes morales sint diuersæ s̄m speciem, & non vna tantùm.

¶Subinfert conclusionem ipsam iam probatam, & tangit breuiter eius probationem iterum, quia vbicunq; aliqua aliter se habent ad rationem, ibi sunt alia obiecta specificè distincta moralia, sed appetibilia sunt huiusmodi, ergo. Maior patet ex supradictis, quia moralia obiecta dicũtur per habitudinem ad rationem, si igitur est alia habitudo erit aliud obiectum. Ex ista ergo conclusione immediatè respondet formaliter quæsito tali conclusione responsiua, virtutes morales sunt diuersæ secundùm speciem, & non vna tantùm. Probatur ratione ex præcedenti conclusione, appetibilia constituuntur in diuersis speciebus, secundùm quòd diuersimodè se habent ad rationem; ergo virtutes morales distinguuntur specie. Tenet consequentia ex prima conclusione fundamentali, & eius probatione, quia virtutes morales sunt habitus appetitiuæ partis (& circa appetibilia tanquam obiecta) sed habitus distinguuntur specie secundùm speciales differentias obiectorum, ergo consequentia bona, scilicet appetibilia sunt diuersa specie, igitur morales.

¶Et confirmatur conclusio responsiua argu. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ obiectum rationis est verum, est autem eadem ratio veri in omnibus moralibus, quæ sunt contingentia agibilia, vnde est vna sola virtus in eis dirigens.s. prudentia; obiectum aũt appetitiuę virtutis est bonum appetibile, cuius est diuersa ratio s̄m diuersam habitudinē ad rationem dirigentem.

¶Maior quidem vera, sed tamen hoc interest, quia directio est sub ratione veri, quæ est vna in omnibus moralibus (.s. verũ contingens) sed inclinatio virtuosa est appetitus ad bonum rationis, quod est varium in diuersis appetitibus, vt patuit. Minor vera, ratione dicta, quia respicit omnia moralia sub vna ratione.s. veri. Sed negatur consequentia, quia ratio boni humani, vel moralis (quod idem est) non est vna in omnibus moralibus.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ illud formale est vnum genere propter vnitatem agentis, sed diuersificatur specie pp diuersas habitudines recipientiũ, vt dictũ est.* — *In corpo:

¶ Maior vera, habitus non distinguuntur vt habitus.i. eodem modo quo distinguuntur habitus, nisi penes obiecta formalia; tamen vt formæ & proprietates possunt distingui, & tamen esse circa idem obiectum formale, vt patuit supra.

¶ Ad minorem, negatur, ꝙ ratio boni moralis.s. modus rationis sit vna specie in diuersis moralibus virtutibus, & actibus diuersarum potentiarum appetibilium.

¶Ad tertium dicendum, quòd moralia non habent speciē à fine vltimo, sed à finibus proximis, qui quidem & si infiniti sint numero, non tñ infiniti sunt specie.

¶Ad maiorem, moralia recipiunt speciem à fine. Dico, ꝙ speciem propriam à fine proximo, & propinquo, qui est obiectũ, qđ per se, & immediatè respicit virtus, vel actus; sed à fine agentis, & obiecti intentionis agentis vltimo, & communi possunt habere speciem communem, & subalternam, sicut omnes actus habent speciem meritoriam à fine vltimo. De hoc in de Virtutibus de charitate, ar 3. ad 9. dicit D.S. A fine proprio, & a proprio obiecto quęlibet virtus habet formam specialem per quam est hęc virtus, sed à charitate habet quandam formam communem, secundùm quam est meritoria vitæ æternæ, hæc ille. Vide in de Malo, q. 2. ar. 6. ad 2. 3. & 12. Ad minorem, finis communis est vnus, verum, & ab illo non habent speciem propriam saltem, sed à proprio. Ad improbationem dicitur, quòd proprij fines sunt infiniti numero, non specie, quia certis modis contingit obseruari ordinem rationis, & non infinitis, sicut in operationibus ad alterum, vno modo in passionibus concupiscibilis, alio modo & passionibus irascibilis, tertio modo; vnde sunt tres morales per essentiam, & ratione subiecti, & esto finis agentis virtuosè sit vnus, & communis, non tamen virtutis finis proprius est vnus, vt patebit infra, quæstio. 72.

Vtrum virtutes morales, quæ sunt circa operationes, distinguantur ab his, quæ sunt circa passiones.

F

Vir.q.artic. 15.cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales non distinguantur ab inuicem per hoc quòd quædam sunt circa operationes, quædam circa passiones. Dicit enim Philosoph. in 2. Ethic.* quòd virtus moralis est circa delectationes, & tristitias optimorum operatiua; sed voluptates, & tristitiæ sunt passiones quædam, vt supra dictum est;* ergo eadem virtus, quæ est circa passiones est etiam circa operationes, vtpotè operatiua existens.

* Arist.c.3.

* q.31.ar.5. q.35.ar.1.

¶ 2 Præterea, passiones sunt principia exteriorum operationum; si ergo aliquæ virtutes rectificant passiones, oportet, quòd etiam per consequens rectificent operationes; eædem ergo virtutes morales sunt circa passiones, & operationes.

¶ 3 Præterea, ad omnem operationem exteriorem mouetur appetitus sensitiuus benè, vel malè; sed motus appetitus sensitiui sunt passiones; ergo eædem virtutes quæ sunt circa operationes sunt circa passiones.

¶ Sed contra est, quod Philos.* ponit iustitiam circa operationes, temperantiam autem, & fortitudinem, & mansuetudinem circa passiones quasdam.

* Arist li.5. Ethic.ca 4. & 2. Ethic. c.3. & 7.

¶Oſtenſa in primo articulo communi radice diſtinctionis moralium, ſcilicet per obiecta diuerſa, & diuerſum ordinẽ rationis. Hic inquiritur modus quo diſtinguuntur ab inuicem. Et primò inquiritur diſtinctio in genere. Secundò in ſpecie ſubdiſtinguendo membra huius diuiſionis in ſequenti artic. Quærit ergo præſens artic. quomodo diſtinguantur, quia quædam ſunt circa operationes, alia circa paſſiones.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ operatio, & paſſio dupliciter poteſt comparari ad virtutem. Vno modo ſicut effectus, & hoc modo omnis moralis virtus habet aliquas operationes bonas, quarum eſt productiua, & delectationem aliquam, vel triſtitiam, quæ ſunt paſſiones, vt ſupra dictum eſt.* ——————

*q.59.ar.4. ad primũ.

¶Hoc corpus habet duas partes principales. In prima reſpondet quæſito. In ſecũda ponit notabilia quædam pro ſolutionibus argumentorum in oppoſitum, ibi. Contingit, &c. Quo ad primã partem D. S. reſpondet diſtinctè. Vnde ponit duas concluſiones reſponſiuas ſecundùm duo membra diſtinctionis cuiuſdam. Secũdam ponit ibi. Alio modo, &c. Notat ergo primò, ꝙ operatio, & paſſio poſſunt vno modo comparari ad virtutem, vt effectus, & aliquid conſequens omnem virtutem. Concluſio prima, virtutes non diſtinguuntur per hoc, ꝙ vna eſt circa operationes, alia circa paſſiones (.ſ. hoc modo) probatur, ſuppletur maior, per hoc non diſtinguuntur virtutes morales, quod eſt oĩbus cõe; ſed eſſe circa operationes, & paſſiones, iſto modo eſt omnibus cõe, ergo. Maior nota, minor probatur, quia omnis virtus moralis habet aliquas operationes bonas, quarum eſt productiua, & delectationem aliquam, vel triſtitiam, quæ ſunt paſſiones, ergo. Minor vera. Et iſtud aſſumptum patuit, q.59.ar.4. ad primum; quia omnis virtuoſus operatur aliqua bona, & in eis delectatur, vel ſaltem gaudet, vt patuit vbi ſtatim, ar.5. Et ita omnis virtus habet paſſionem, ſaltem ſicut effectum mediatum, quia ſcilicet cõſequitur operationem virtutis, quæ eſt immediatus effectus.

¶Et nota, ꝙ hoc, quod dicitur, omnis virtus eſt circa delectationes, intelligitur de delectatione, vt eſt communis ad ſenſibilẽ, & ſpiritualem, fortis enim non delectatur in actu ſuo, tamen gaudet, ſicut habet D. S. de iuſtitia. Conſequenter cum dicit.

¶Alio modo poteſt comparari operatio ad virtutem moralem, ſicut materia circa quam eſt, & ſecũdùm hoc oportet alias eſſe virtutes morales circa operationes, & alias circa paſſiones. ——————

¶Procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam, circa quã primò præmittit ſecundum membrũ diſtinctionis, cum ipſa concluſione. Secundò ad hoc adiungit probationem, ibi. Cuius ratio eſt, &c. Dicit ergo, ꝙ alio modo poſſit comparari operatio, vel paſſio ad virtutem, ſicut materia circa quam, & obiectum, quod moderatur, & circa quod verſatur. Concluſio ſecunda, oportet alias eſſe virtutes morales circa operationes, & circa paſſiones iſto modo.ſ. ſicut circa propriam materiam. Et per hoc patet reſponſio ſatis formalis ad quæſitum, ꝙ ſic, loquendo ſecundo modo. Deinde cum dicit.

¶Cuius ratio eſt, quia bonum, & malum in quibuſdam operationibus attenditur ſecundùm ſeipſas qualitercunque homo afficiatur ad eas, inquantum.ſ. bonum in eis, & malum accipitur ſecundùm rationem commenſurationis ad alterum, & in talibus oportet, ꝙ ſit aliqua virtus directiua operationum ſecundùm ſeipſas, ſicut ſunt emptio, & venditio, & huiuſmodi operationes, in quibus attenditur ratio debiti, vel indebiti ad alterum, & propter hoc iuſtitia, & partes eius propriè ſunt circa operationes, ſicut circa propriam materiam. In quibuſdam verò operationibus, bonum, & malum attenditur ſolùm ſecundùm commenſurationem ad operantem; & ideo oportet in his bonũ, & malum conſiderari, ſm ꝙ homo benè, vel malè afficitur circa huiuſmodi, & ꝓp hoc oportet, ꝙ virtutes in talibus ſint principaliter circa interiores affectiones, q̃ dicuntur animę paſſiones, ſicut patet de temperantia, fortitudine, & alijs huiuſmodi. —

¶Probat præcedentem concluſionem ſic. Vbicunq; aliter attenditur bonum rationis, ibi oportet eſſe aliam virtutem moralem. (Minor in litera pro partibus duabus. Vel ſic minor formaliter) ſed in operationibus ad alterum aliter attenditur bonum rationis, quam in paſſionibus, & in operationibus, vt ſunt ex paſſionibus, ergo. Maior nota ex artic.1. Minor probatur in litera, quia bonum, & malum morale in quibuſdam operationibus (.ſ. quæ ſunt ad alterum) attenditur ſecundùm ſeipſas, nõ ſecundùm ꝙ operãs afficitur, ſicut in iuſtitia, & partibus eius. in quibuſdam verò ſolùm attenditur ſecundùm commenſurationem ad operantẽ, quòmodo videlicet ſe afficiatur, & circa affectiones eſt principaliter virtus; ſequitur igitur, ꝙ operatio ſecundùm ſe requirit aliam virtutem, quàm operatio, vt dependet ex paſſione, vel paſſio ipſa, quare diſtinguuntur, vt dicit concluſio.

¶Nota, ꝙ quamuis opus iuſtum formaliter non fiat, niſi quis det alteri debitum delectabiliter, & promptè, & per conſequens oporteat iuſtum eſſe moderatum in paſſionibus ſuis, ne ſit nimis amaquus pecuniarum, & huiuſmodi; tamen iuſtitia ipſa principaliter reſpicit opus, vt alteri commenſurabile ſecundùm actionem, vel paſſionem; ſed liberalitas moderatur paſſionẽ, quare ex hoc benè ſequitur connexio virtutum, quia non eſt iuſtitia ſine liberalitate; ſed tamen ad huc habent virtutes diuerſas materias, quas principaliter reſpiciunt, & de hoc ad ſecundum.

¶Nota, ꝙ per partes iuſtitiæ intelliguntur virtutes adiunctæ iuſtitiæ, quæ non attingunt ad debitum perfectè reddẽdum, & quo ad hoc ſunt minus principales, licet quo ad obiectum, & finem aliquæ ſint principaliores, vt patet de religione, vide 2.2.q.80.

¶Sed nota verba D. S. tam circa concluſionem præcedentem, quàm ſequentia (vbi dicit. Et propter hoc oportet, ꝙ tales virtutes in talibus ſint principaliter circa interiores affectiones, quę dicuntur animæ paſſiones, & in fine; ſed in quibuſdam virtus eſt principaliter circa operationem, in quibuſdam circa paſſionem.) Nota inquam, quia aliqui non attendentes ea, ſicut nec quæ Doc. Sanc. ponit 2.2.q.58.ar.9. voluerunt dicere, ꝙ temperantia etiam ſit principaliter circa operationes, licet non circa eas, quæ ſunt ad alterum. Sed hic clarè D. S. dicit oppoſitum.

Thomiſta.

¶Contingit autem ꝙ in operationibus, quæ ſunt ad alterum, prætermittatur bonum virtutis propter inordinatam animi paſſionem, & tunc inquantum corrumpitur commenſuratio exterioris operationis eſt corruptio iuſtitiæ, inquantum aũt corrumpitur cõmenſuratio interiorum paſſionum eſt corruptio alicuius alterius virtutis, ſicut cũ ꝓp iram aliquis alium percutit, in ipſa percuſſione indebita corrumpitur iuſtitia. In immoderantia verò iræ corrumpitur manſuetudo, & idem patet in alijs. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione ſm ꝙ eſt effectus virtutis; aliæ verò duæ rationes procedunt ex hoc, ꝙ ad idẽ concurrunt operatio, & paſſio; ſed in quibuſdam virtus eſt principaliter circa operationẽ, in quibuſdam circa paſſionem ratione prædicta.* ——————

*In iſto ar.

¶In hac ſecunda parte ponit quoddam notabile pro ſolutionibus argum. & primò ſecundi, & tertij Et patebunt ſoluendo.

¶Et confirmatur ſecunda concluſio argu. in contrarium.

¶Ad primi maiorem, virtus moralis eſt circa delectationes, & triſtitias, omnis quidem ſicut circa effectum, ſed non omnis ſicut circa propriam materiam; ſed aliqua eſt circa ipſas, vt materiam, non omnis Probat primã concluſionem, ꝙ oĩs eſt circa vtrunq;, ſed diuerſimodè, circa vnum, vt propriam materiam; circa aliud, vt effectum. Virtus enim quæ eſt circa operationes, vt materiam eſt paſſionum, vt effectuũ; virtus autem quæ eſt paſſionum, vt materiæ, eſt operationis, vt effectus.

¶Ad ſecundum, maior vera, ſed tamen etiam operationũ, quæ non ſunt ad alterum. Vltra, ſi ergo aliquæ virtutes rectificant paſſiones, oportet, ꝙ etiam per conſequens operationes. Dico, ꝙ tales rectificant operationes, ſed non principaliter, vt terminantur ad exteriora, ſed vt oriuntur à paſſionibus. Vltra, eędem ergo, &c. Dico, ꝙ verum eſt, ꝙ concurrunt ad eundem effectum; ſed tamen aliter, & aliter, quia inquantum corrumpitur commenſuratio exterioris operationis, ſic iuſtitia prohibet, & moderatur actionem exteriorem; inquãtum verò procedit ex inordinatione paſſionũ, ſic moderatur actionẽ exteriorem alia virtus circa paſſiones exiſtens, vide de hac materia 2.2.q.58.art.9.ad 2. vbi inter cætera dicit. Rectificatio ergo operationum ſecundùm ꝙ ad exteriora terminantur pertinet ad iuſtitiam, ſed rectificatio earum ſecundùm ꝙ a paſſionibus oriuntur, pertinet ad alias virtutes morales, quę ſunt circa paſſiones; vnde ſurreptionem rei alienæ iuſtitia impedit, inquantum eſt contra æqualitatem in exterioribus conſtituendam; liberalitas verò inquantum procedit ab immoderata concupiſcentia diuitiarum, hæc ille, vide ibidem.

¶Ad tertium, maior vera. Appetitus ſenſitiuus mouetur ad exteriorem operationẽ benè, vel malè, & vt operatio eſt ab appetitu ſenſitiuo, & à paſſione, ſic reſpicit eam virtus circa paſſiones principaliter; ſed ipſam operationem, q̃ eſt ad alterum reſpicit, vt ſic iuſtitia principaliter, ergo eędem virtutes, q̃ ſunt circa operationes ſunt circa paſſiones, tñ nõ ex æquo, quia vna eſt operationis, vt eſt à paſſione, vt liberalitas reſpicit exteriorem dationẽ, vt quis eam det ſine triſtitia, & hilariter; iuſtitia autem vt eſt alteri debita, & cõmenſurata Vnde contingit, ꝙ quãq; defectus ſit in vno, & non in alio. Sicut ſi quis ſurripiat rem alterius non cupiditate habendi, ſed voluntate nocẽdi, vel econtra. Sicut ſi quis alterius rem concupiſcat, quam tamen ſurripere non velit.

Vtrum circa operationes sit vna tantùm moralis virtus.

G

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd sit vna tantùm virtus moralis circa operationes. Rectitudo enim omnium operationum exteriorum videtur ad iustitiam pertinere; sed iustitia est vna virtus; ergo vna sola virtus est circa operationes.

¶ 2 Præt. Operationes maximè differentes esse videntur, quæ ordinantur ad bonum vnius, & quæ ordinantur ad bonum multitudinis; sed ista diuersitas non diuersificat virtutes morales. Dicit enim Philosophus in 5. Eth.* quòd iustitia legalis, quę ordinat actus hominum ad commune bonum non est aliud a virtute, quæ ordinat actus hominis ad vnum tantùm, nisi secundùm rationem; ergo diuersitas operationum non causat diuersitatem virtutum moralium.

* Aliß. c. 1

¶ 3 Præterea. Si sunt diuersæ virtutes morales circa diuersas operationes, oporteret quòd secúdùm diuersitatem operationum esset diuersitas virtutum moralium; sed hoc patet esse falsum; nam ad iustitiam pertinet in diuersis generibus commutationum rectitudinem statuere, & etiam in distributionibus, vt patet in 5. Ethic.* non ergo diuersæ virtutes sunt diuersarum operationũ.

* Aliß. c. 2.

¶ Sed contra est, quòd religio est alia virtus a pietate, quarum tamen vtraque est circa operationes quasdã.

¶ Subdiuidit vnum membrum præcedentis distinctionis, videlicet virtutem, quæ est circa operationes.

¶ Respondeo dicendum, quòd omnes virtutes morales, quę sunt circa operationes, conueniunt in quadam generali ratione iustitiæ, quæ attenditur secundùm debitum ad alterum, distinguuntur autem secundùm diuersas speciales rationes.

¶ Conclusionem respõsiuam bimembrem ponit in principio, secundò eam probat quantum ad primam partem, ibi. Cuius ratio est &c. quantum ad secundam, ibi. Sed debitum &c Conclusio ergo est. Omnes virtutes morales circa operationes conueniũt in quadam generali ratione iustitiæ, distinguuntur autem secũdùm speciales rationes; & vult conclusio, quòd non est vna in specie circa operationes; sed quasi vna genere, vel vnum totum potẽtiale habens sub se partes specie distinctas. Consequenter cũ dicit.

* Ar. prec.

¶ Cuius ratio est; quia in operationibus exterioribus ordo rationis instituitur; sicut dictum est, non secundùm proportionem ad affectionem hominis; sed secundùm ipsam conuenientiam rei in seipsa, secundùm quam cõuenientiam accipitur ratio debiti ex quo constituitur ratio iustitiæ. Ad iustitiam enim pertinere videtur, vt quis debitum reddat; vnde omnes huiusmodi virtutes, quæ sunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iustitiæ.

¶ Probat primam partem conclusionis sic. Omnes illę virtutes conueniunt in generali ratione iustitiæ, quæ sunt circa debitum ad alterum; sed omnes morales, quæ sunt circa operationes attendunt in ipsis rationem debiti, igitur prima pars vera. Maior probatur; quia ratio iustitiæ in communi attenditur secundùm debitũ ad alterum, & ad iustitiam pertinere videtur, vt quis debitum reddat. Minor probatur; quia in operibus exterioribus ordo rationis instituitur secundùm ipsam conuenientiam rei in seipsam (id est secundùm quòd exterior res est commensurata aliquo modo alteri) sed secundùm conuenientiam talem accipitur ratio debiti, id est, eo ipso, quòd res isti conuenit; debitum est, vt ei detur, igit' minor vera, quòd omnes virtutes circa operationes (scilicet de per se tanquàm propriam materiam) attendunt in eis rationẽ debiti.

¶ Et nota, quòd esse virtutem circa operationem, vel passionẽ tanquàm propriam materiam, est circa ipsum ponere modum rationis, & ipsum modificare &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed debitum non est vnius rationis in omnibus, aliter enim debetur aliquid ęquali, aliter superiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promisso, vel ex beneficio suscepto, & secundùm has diuersas rationes debiti sumuntur diuersæ virtutes, puta religio est per quam debitum Deo redditur; pietas est per quam redditur debitum parentibus, vel patriæ; gratia est per quam redditur debitum benefactoribus, & sic de alijs.

D. 677.

¶ Deducit secundam partem conclusionis sic. Illę virtutes circa operationes existentes, distinguuntur secundùm speciales rationes, quæ attendunt in ipsis diuersas rationes debiti. sed virtutes circa operationes attenduntur, & sumuntur secundùm diuersas rationes debiti, igitur. Maior patet extra literam; quia sicut ex debito habent vnitatem, ita ex diuerso debito habent pluralitatem; quia quòd est causa vnitatis est causa pluralitatis cum diuersificatur, & vnumquodque diuersificatur secundùm ea, quæ sunt de eius ratione. Exemplum infra q. 95. ar. 4. Minor declaratur in litera; aliter enim debetur aliquid ęquali, aliter superiori, aliter minori, aliter ex pacto, aliter ex beneficio. Vnde religio reddit debitum Deo, de qua secunda secundæ q. 101. pietas est per quam redditur debitum patriæ. vel parentibus, de qua secunda secundæ q. 101. Gratia autem reddit debitum benefactoribus de qua secunda secundæ quæstio. 1:6.

¶ Nota ꝙ D. S. hic tangit virtutes adiunctas iustitiæ, tanquàm partes potentiales, quæ conueniunt cum principali virtute (scilicet iustitia) in ratione debiti; sed deficiũt a perfecta ratione ipsius; quia iustitia propriè dicta reddit debitũm secundùm ęquiualentiam, aliæ autem tantùm secundùm aliquam proportionẽ, & sunt illę adiunctæ sex, scilicet religio, pietas, gratia, vindicatio, obseruantia, veritas, de quibus omnibus Doct. Sanct. tractat ex intẽtione secunda secundæ q. 80. vide.

¶ Et ea quæ dicta sunt confirmantur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd iustitia propriè dicta est vna specialis virtus, quæ attendit perfectam rationem debiti, quod secundùm ęquiualẽtiam potest restitui; dicitur tamen ampliato nomine iustitia secundùm quamcunque debiti redditionem, & sic non est vna specialis virtus.

¶ Ad maiorem, rectitudo operationum exteriorũ perfecta secũdùm ęqualitatem pertinet ad iustitiam perfectam, & propriè dictã quæ est ad alium secundùm perfectam recompensationem; sed rectitudo quæcunque secundùm proportionem pertinet ad iustitiã communiter dictam, vt est quoddam totum comprehendens sub se omnes reddentes quocunque modo debitum.

¶ Ad minorem, iustitia perfectè recompẽsans est vna virtus in specie; sed non iustitia, vt est quoddam continens omnes virtutes quæ sunt ad alterum secũdùm rationem debiti; ergo vna sola &c. Si intelligitur de vnitate specifica, negatur; quia sunt diuersæ rationes debiti diuersificantes specie virtutes, sed est vna secundùm generalem rationem iustitiæ, & tamen illa ratio non est vniuoca; sed magis quasi analogica conueniens perfectè vni, scilicet iustitiæ perfectæ, & propriè dictæ, alijs per aliquam participationem, vel proportionalitatem; ita quòd iustitia in communi comprehendit sub se iustitiam propriè dictam, & alias adiunctas; simile infra q. 95. ar. 4. de lege, quę est communis ad legem specialiter dictam, & alias species legis. Simile quoque 2. 2. q. 83. ar. 17 de oratione, quæ capitur in genere, & diuiditur in orõnem specialiter dictam, & postulationem, & obsecrationem, sic iustitia communiter dicta comprehendit sub se iustitiam specialem, quæ est ad alterum secũdùm perfectam ęqualitatem, puta ad alterum eiusdem ordinis, cõprehendit etiam reddentes debitum aliqualem, & iustitia specialis comprehendit sub se legalem, & particularem.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd iustitia, quæ intendit bonum commune, est alia virtus a iustitia, quæ ordinatur ad bonum priuatum alicuius; vnde & ius commune distinguitur a iure priuato. Et Tullius* ponit vnam specialem virtutem pietatem, quæ ordinat ad bonum patriæ; sed iustitia ordinans hominem ad bonum commune, est generalis per imperium; quia omnes actus virtutum ordinat ad finem suum, scilicet ad bonum commune; virtus autem secundùm quòd a tali iustitia imperatur etiam iustitiæ nomen accipit, & sic virtus a iustitia legali non differt, nisi ratione; sicut sola ratione differt virtus operans secundùm seipsam, & virtus operans ad imperium alterius.

* Lib. 2. de inuẽ tol. 4.

¶ Concedo, & dico, quòd operationes, quæ ordinantur ad bonum multitudinis, vt sic, sunt materia iustitiæ legalis, quæ autem ordinantur ad bonum vnius de multitudine, sunt materia iustitiæ particularis. Minor negatur, ita quòd virtus ordinans immediatè, & per se in bonum commune non sit alia specie ab ea, quæ ordinat in bonum particularis personæ, volo quidem quòd actus cuiuslibet virtutis possit ordinari in bonum commune, & possit esse imperatus; sed vnius specialis virtutis est omnes imperare, & mouere ad bonum commune. Ad probationem, quæ innititur auctoritati. Dico quòd est ęquiuocatio in nomine iustitiæ legalis. Accipitur enim iustitia legalis dupliciter. Vno modo ꝓ virtute generali

Iustitia legalis dupliciter.

rali (secundùm virtutem scilicet, non secundùm prædicationem) cuius obiectum proprium est bonum commune, quia ordinat, & imperat actus omnium aliarum virtutum in bonum commune per quam Homo concordat legi ordinanti actus omnium virtutum in bonum commune, quare & legalis dicitur, & de illa nõ loquitur Aristoteles in ista auctoritate; quia talis iustitia habet speciale obiectum distinctum ab obiectis aliarum virtutum; ideo distinguitur; sed quia obiectum eius est supremum, ideo ipsa est suprema, & habet omnibus alijs imperare; quia aliç ordinant ad proprium finem; quòd autem ordinentur ad finem vlteriorem, siue semper siue aliquando, non habent ex propria ratione, sed ex virtute superiori ordinantur ad talem finem, & sicut charitas mouet omnes ad finem supremum, scilicet in bonum Diuinum, & tamẽ ab omnibus alijs distinguitur, sic est de iustitia legali, quæ est principaliter in Principe, in subditis autem secundariò. Et patet quòd minor est falsa, quòd diuersitas boni communis, & boni particularis, non diuersificet virtutes; quia aliud, & aliud obiectum requirit aliam virtutem. Alio autem modo accipitur iustitia legalis pro qualibet alia particulari virtute secundũ quòd a legali primo modo ordinatur in bonum commune, & hoc modo loquitur auctoritas Philosophi; sic enim eadem est virtus, quæ operatur finem proprium, & sic dicitur virtus secundùm speciem propriam, & eadem est, quæ potest ordinari in bonum commune, & distinguitur a seipsa tantum ratione; sicut si quis temperatè viuat, & vlterius illud viuere temperatum ordinet in profectum communitatis; quia lex præcipit actus omnium virtutum, vt patebit infra q.96.art.3. Et intelligenda est auctoritas, quòd iustitia legalis secũdo modo, prout est idem cum omni virtute ordinat actus hominum ad cõmune bonum non per seipsam, sed mota a legali primo modo. Potes ex his trahere intellectum solutionis D. S. quia respõdet ad probationem minoris quã negat primò, & vult, quòd est alia virtus ordinãs ad bonum commune, quàm quæ ordinat ad bonum vnius, & particulare; sicut est aliud ius commune, aliud ius priuatum. infra q.96.ar.1.ad primum, & illa, quæ ordinat ad bonum cõmune est generalis non per prædicationem, sed per imperium; quia generaliter omnes mouet in bonum cõmune, quod est suũ proprium obiectum. Deinde tangit quomodo Philosophus loquatur de iustitia legali in auctoritate inducta. Sed de ista solutione vide secunda secundæ quæstio. 58. artic. præsertim. 6. vide & quintum, & septimum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in omnibus operationibus ad iustitiam specialem pertinentibus, est eadem ratio debiti, & ideo est eadem virtus iustitiæ, præcipuè quantum ad commutationes, fortè enim distributiua est alterius speciei a commutatiua; sed de hoc infra quæretur.* —————

* 2.2.q.61. artic.1.

¶ Ad assumptum dico post dicta corporis, quòd si sint diuersæ operationes vbi concurrit diuersa ratio debiti, ibi sunt diuersæ virtutes, & partes iustitiæ; sed vbi non est diuersa ratio debiti non oportet. Vnde dicitur consequenter, quòd immo secundùm diuersitatem operationum cum diuersa ratione debiti est diuersitas moralium in specie. Vltra, sed hoc patet esse falsum, negatur falsitas. Ad probationem dico, quòd in diuersis commutationibus est vna ratio debiti, secundùm quòd vnus de proprio debet alteri priuatiuç personæ ad æqualem recompensam, & est debitum partis cõmunitatis ad partem communitatis. De distributionibus dico, quòd omnes distributiones, quæ sunt iustitiæ distributiuç, sunt eiusdẽ & vnius debiti; sed alterius rationis, quàm in commutatiua; quia ibi attenditur debitum communitatis ad personam priuatam; vnde commutatiua, & distributiua, sunt duæ species distinctç iustitiæ particularis. Ista enim diuiditur in commutatiuam, & distributiuam. Legalis autem, quæ est communis per imperium, non continetur sub ista diuisione, & distinguitur a distributiua, quæ incipit a bono communi, & partitur in personas priuatas. Legalis verò e contra trahit, & mouet bonum particulare in bonum commune. Negatur autem consequentia; quia diuersæ virtutes sunt circa diuersas operationes, cum adest diuersa ratio debiti, vt in quibusdam contingit, licet non in omnibus, & hoc probat argumentũ, quòd non secundùm omnem diuersitatem quasi numeralem, & materialem operationum, quç sunt ad alium, attenditur diuersitas specierum iustitiæ; sed modo dicto.

¶ Nota autem verba Doct. Sanct. in solutione; quia dicit in omnibus operationibus ad iustitiam specialem pertinentibus est eadem ratio debiti præcipuè quantum ad commutationes &c. quia si loquamur de iustitia in genere, tunc non est eadem ratio debiti, vt patuit. Et secundo, si loquamur de iustitia speciali, idest particulari, quæ est partis ad partem, vel ẽt totius ad partem, tunc nõ est vna ratio debiti; quia alia ratio debiti est partis ad partẽ, quàm totius ad partem; ideo dicit præcipuè quantum ad commutationes; quia iustitia particularis, vt dictum est, diuiditur tanquam in species distinctas in commutatiuam, & distributiuam, & hæc determinat D.S. ex intentione, 2.2.q.61.ar 1. quamuis hic loquatur suspensiuè differendo sniam vsq; ad locũ aptum, vbi ista materia ex intẽtione tractãda veniet, & ergo remittit se ad locum dictum in secunda secũdæ.

Vtrum circa diuersas passiones sint diuersæ morales virtutes.

H

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd circa passiones non sint diuersæ virtutes morales. Eorum enim quæ conueniunt in principio, & fine vnus est habitus; sicut patet maximè in scientijs; sed omnium passionum vnum est principium, scilicet amor, & omnes ad eundem finem terminantur, scilicet ad delectationem, vel tristitiam, vt supra habitum est;* ergo circa omnes passiones est vna tantùm moralis virtus.

Infra ar.5. cor.

* q.25. arti.1.& 2.

¶ 2 Præt. Si circa diuersas passiones essent diuersæ virtutes morales, sequeretur quòd tot essent virtutes morales quot passiones; sed hoc patet esse falsum; quia circa oppositas passiones est vna, & eadem virtus moralis; sicut fortitudo circa timores, & audacias; temperantia circa delectationes, & tristitias; non ergo oportet, quòd circa diuersas passiones sint diuersæ virtutes morales.

¶ 3 Præt. Amor concupiscentia, & delectatio sunt passiones specie differentes, vt supra habitum est;* sed circa omnes has est vna virtus; scilicet temperantia; ergo virtutes morales, non sunt diuersæ circa diuersas passiones.

* q.23.ar.4.

¶ Sed contra est, quòd fortitudo est circa timores, & audacias; temperantia circa concupiscentias; mansuetudo circa iras, vt dicitur in 3.& 4.Ethic.*

* Li.3.Eth. c.6.& 10.& lib.4.ca.4. & 5.

¶ Consequenter D.S. subdistinguit secũdum membrum distinctionis articuli secundi, scilicet virtutem, quæ est circa passiones. Et primò ostendit quomodo distinguantur secundùm diuersitatẽ passionum. Secundò quomodo distinguantur secundùm diuersitatem obiectorum passionum ar. sequenti.

¶ Respondeo dicendũ, quòd non potest dici, quòd circa omnes passiones sit vna sola virtus moralis; sunt enim quçdam passiones ad diuersas potentias pertinentes; aliç namque pertinent ad irascibilem, aliæ ad concupiscibilem, vt supra dictum est.* —————

* q.23.ar.1.

¶ D.S. respõdẽdo ad quæsitum duo facit, primò deducit conclusionem responsiuam generalem, secũdò conclusionem aliam partialiter magis responsiuam, ibi. Et ideo diuersæ &c. Conclusio prima, non potest dici, quòd circa omnes passiones sit vna sola virtus moralis, nec etiam omnis diuersitas passionum sufficit ad diuersificandas virtutes morales. Huius conclusionis D.S. ponit, & probat primò primam partem, secundò secundam, ibi, nec tamẽ &c. Probatur sic prima pars, non potest dici, quòd circa passiones diuersarum potentiarum sit eadem virtus; sed quædam passiones pertinent ad diuersas potentias, igitur circa tales non potest esse eadem virtus, & per consequens circa omnes non est eadem virtus. Maior innititur ei, quod dictum est q.56.ar.2. quia eadem virtus non potest esse in duabus potentijs. Minor patet; quia aliç sunt passiones irascibilis, aliæ concupiscibilis, quæ sunt diuersæ potentiæ, & hoc patuit supra q.23.ar.1. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima.

¶ Nec tamen oportet, quòd omnis diuersitas passionum sufficiat ad virtutes morales diuersificandas. Primò quidem; quia quædam passiones, sunt quæ sibi opponuntur secundùm contrarietatem; sicut gaudium, & tristitia, timor & audacia, & alia huiusmodi, & circa huiusmodi passiones, sic oppositas oportet esse vnam, & eandem virtutem; cum enim virtus moralis in quadam medietate consistat, medium in contrarijs passionibus secundùm eandem rationem instituitur; sicut & in naturalibus idem est medium inter contraria, vt inter albũ, & nigrum. —————

¶ Ponit secundam partem præcedentis conclusionis, quã probat dupliciter, secunda probatio, ibi. Secundò quia &c. Primò sic. Circa passiones oppositas contrariè quales sunt aliquæ, oportet esse vnam & eandem virtutem, igitur non quçlibet diuersitas sufficit &c. vt dicit secunda pars. Cõsequentia nota est. Probatur antecedens primò quo ad suppositum, quòd aliquæ sunt contrariæ exemplariter de gaudio, tristitia &c. Secundò probatur antecedẽs in se dupliciter, ratione & similitudine, ratione sic Medium in cõtrarijs passionibus secundùm eandem rationem instituitur; igitur circa contrarias passiones est vna virtus moralis. Antecedens notum, quia inter excessum, & defectum in eadem materia constituitur medium eiusdem rationis, vt inter nimis multum comedere, & nimis parũ, constituitur comestio çqualis prout oportet, & a

Consequentia

Conſequẽtia probatur; quia virtus moralis in quadam medietate cõſiſtit, ſcilicet cauſaliter.i. inſtituit medium inter duas paſſiones, vt ſupra patuit q.49.ar.1 ad primum. Secundò confirmatur hęc ratio a ſimili; ſicut eſt in naturalibus ita in moralibus virtutibus; ſed in natura idem eſt medium inter cõtraria, igitur. Minor patet de albo, & nigro inter quæ mediat color medius. Deinde cum dicit.

¶ Secundò quia diuerſę paſſiones inueniuntur ſecundùm eundem modum rationi repugnantes, puta ſecundùm impulſum ad id, quod eſt contra rationem, vel ſecundùm retractationem ab eo, quod eſt ſecundùm rationem. ————

¶ Adducit aliam rationem pro ſecunda parte præcedenti. Maior ſuppletur, ad illas paſſiones non ordinantur diuerſæ virtutes, quæ ſecundùm eundem modum repugnant rationi; ſed aliquę diuerſæ paſſiones inueniuntur repugnantes ſecundùm eandem rationem, ſcilicet ſecundùm impulſum ad id quod eſt contra rationem; ſicut concupiſcibilis paſſiones circa bonum delectabile, vel ſecundùm retractationem ab eo, quod eſt ſecundùm rationem; vt ſunt concupiſcibilis circa ſenſibile malum, & paſſiones aliquæ iraſcibilis, vt timor mali ſenſibilis retrahit ab eo, quod eſt ſecũdùm rationem; igitur &c. Maior probatur extra literã; quia virtus moralis conſiſtit in conformitate rationis; igitur vbi aliqua eodem modo repugnant, vel ſunt conformia, eſt eadẽ virtus. Minor declaratur q. ſeq. ar. 2 in cor. & 2.2. q. 141. ar. 3.

¶ Et ideo diuerſæ paſſiones concupiſcibilis nõ pertinent ad diuerſas virtutes morales; quia eorum motus ſecundùm quendam ordinem ſe inuicem conſequuntur, vtpote ad idem ordinati. ſ. ad conſequendum bonum, vel ad fugiendum malum; ſicut ex amore procedit concupiſcentia, & ex concupiſcentia peruenitur ad delectationem. Et eadem ratio eſt de oppoſitis; quia ex odio ſequitur fuga, vel abominatio, quæ perducit ad triſtitiam. ————

Concluſio ſecunda.

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem magis particulariter reſponſiuam, & explicatiuam prioris per modũ corollarij ſcilicet. Diuerſæ paſſiones concupiſcibilis non p̃tinent ad diuerſas virtutes morales; ſed ad diuerſas paſſiones iraſcibilis diuerſæ virtutes ordinantur. Huius concluſionis D. S. ponit, & p̄bat primò primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Sed paſſiones &c. Quo ad primam arguitur ſic. Illę paſſiones concupiſcibilis non pertinent ad diuerſas virtutes; quarum motus ſe inuicẽ conſequuntur, & ad idem ordinantur (& in quibus eſt eadem ratio repugnantiæ) ſed paſſiones concupiſcibilis ſecũdùm quẽdam ordinem ſe conſequuntur, vtpote ad idem ordinati, & eodem modo rationi repugnant; igitur prima pars vera. Maior patuit ex ſecunda ratione. Minor declaratur in litera; quia ex amore procedit deſiderium, & ex concupiſcentia peruenitur ad delectationem, & eadem ratio eſt de oppoſitis. Vnde habet D. S. ſecunda ſecundæ, vbi ſtatim ad primum, dum temperantia modificat paſſiones cõcupiſcibilis tendentes in bonum, per conſequens modificat omnes alias paſſiones inquantum ad moderantiam priorum paſſionum ſequitur moderantia poſteriorum, hæc ille.

¶ Nota quòd hic poſſet eſſe dubium; quia Doct. Sanct. hic ponit circa omnes paſſiones concupiſcibilis vnam virtutem, & in artic. ſequenti ponit plures virtutes in concupiſcibili reſpectu paſſionum. Sed oportet notare, quòd aliud eſt dicere diuerſæ paſſiones concupiſcibilis pertinent ad eandem virtutem, & aliud eſt dicere, in concupiſcibili eſt tãtùm vna virtus. Primum enim verum & ſecundum falſum, vt patet art. ſeq. primum autem, quod eſt dictum præſentis articuli, intelligitur, quòd diuerſæ paſſiones concupiſcibilis conſequentes ſe circa idem obiectum, & eandem materiam, pertinent ad eandem virtutem; ſicut ad phylotomiam pertinet amor honoris concupiſcentia, & delectatio eiuſdem, & ſimiliter odium, & fuga, & triſtitia de contrario; ſic de temperantia ad quam pertinet amor, & deſiderium delectationum tactus, & ſimiliter odium contrarij. Secũdum autem verificatur, ſcilicet quòd ſunt diuerſæ virtutes ratione diuerſorum obiectorum, & ratione diuerſarum paſſionum circa diuerſa obiecta habẽtium diuerſam habitudinem ad rationem; eſt igitur vna virtus in concupiſcibili reſpectu paſſionum ſe habentium circa idem; ſed poſſunt eſſe diuerſæ virtutes reſpectu paſſionum diuerſarum ſe non conſequentium circa diuerſa, vt phylotomia circa amorem honoris, & liberalitas circa amorem pecuniarum, vt patebit ar. ſeq. & ergo intelligendum eſt ſanè verbum D. S. quòd temperantia eſt circa paſſiones concupiſcibilis reſpectu certi obiecti, ſ. delectationis tactus; ſed non eſt circa paſſiones circa quæcunque obiecta, & hoc explicat articulus ſequens. Deinde ibi.

¶ Sed paſſiones iraſcibilis, non ſunt vnius ordinis, ſed ad diuerſa ordinantur; nam audacia, & timor ordinãtur ad aliquod magnum periculum, ſpes & deſperatio ad aliquod bonum arduum, ita autem ad ſuperandum aliquod contrarium, quod nocumẽtum intulit; & ideo circa has paſſiones diuerſæ virtutes ordinantur, vtputa temperantia circa paſſiones concupiſcibilis, fortitudo circa timores, & audacias, magnanimitas circa ſpem, & deſperationem, manſuetudo circa iras. ————

¶ Subiungit ſecundam partem pręcedentis concluſionis ſecundæ, quam probat ſic. Paſſiones quæ non ad idem ordinantur, neç ſe conſequuntur, nec eodem modo rationi repugnant pertinent ad diuerſas virtutes; ſed paſſiones iraſcibilis non ſunt eiuſdem ordinis, & ad diuerſa ordinantur, igitur iſta pars vera. Maior patuit ex ſecunda ratione. Minorem D. S. oſtendit exemplariter; nam audacia, & timor ordinantur &c. clarè in litera.

¶ Et quod dictum eſt confirmatur. ſ. in prima parte cõcluſionis primæ, & in ſecunda ſ. cundæ cõcluſionis argumẽto in cõtrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes paſſiones conueniunt in vno principio, & fine communi, non autem in vno proprio principio, ſeu fine; vnde hoc non ſufficit ad vnitatem virtutis moralis. ————

¶ Maior vera, quando cõueniunt in vno principio, & fine proprio, & propinquo immediato tunc pertinent ad vnum habitum. Sic negat minor; q̃a amor eſt principiũ cõe, & originale quaſi remotum omnium paſſionũ; ſed hñt certę paſſiones finẽ, & principiũ propriũ diſtinctũ, vt patuit. ſ. propria, & per ſe obiecta ſub diſtinctis rõnibus formalibus; ſicut timor, & audacia periculũ; ſpes & deſperatio bonum arduum &c. Et præterea ſunt diuerſi ẽt amores, & per conſequens diuerſæ aliæ paſſiones ipſum conſequentes circa diuerſa obiecta. Vnde negatur cõſequẽtia; tum quia ex amore ſequuntur paſſiones in diuerſis potentijs, tum quia ſequuntur paſſiones non adinuicẽ ordinatæ, nec ſe conſequentes. Tum quia ſequuntur paſſiones habentes diuerſam repugnantiam p̄p diſtinctionẽ principiorum, & obiectorum propriorum, tum ẽt, q̃a eſto habeant vnũ principiũ ſuo mõ effectiuum, vt patebit infra q. 72. ar. 3. & q. 77. ar. 4 quia oẽs procedunt ex amore ſui; ſicut cã effectiua, & aliquo modo finali, vt patebit vbi iam; tamen non habent idem motiuũ finale ex parte ſui p̄priũ, & ergo ſtat diſtinctio paſſionum circa obiecta propria, & p̄ cõſequẽs diuerſitas virtutis &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut in naturalibus idem eſt principium quo receditur ab vno principio, & acceditur ad aliud; & in rationalibus eſt eadem ratio contrariorum, ita etiam virtus moralis, quæ in modum naturæ rationi conſentit eſt eadem contrariarum paſſionum. ————

¶ Ad aſſumptum dico, ꝙ circa diuerſas paſſiones non cõtrarias nec ſe conſequentes, ſed quaſi diſparatas, & ẽt in diuerſis potẽtijs ſunt diuerſæ virtutes; ſed non circa quaſcunq; diuerſas; quia circa contrarias non; quia eadem rõ eſt aliquid amare, & odire oppoſitum, & accedere ad vnum, & recedere ab oppoſito. Vltra, ſequeretur, ꝙ tot eſſent virtutes quot paſſiones, negatur ſequela iſta; quia non eſt par rõ de omnibus. Circa aliquas enim diuerſas ſunt diuerſæ virtutes, circa aliquas non, pręſertim contrarias, vt D S. oſtẽdit in ſolutione per ſimile de principio motiuo in naturalibus, & in rationabilibus, & conceditur falſitas cõſequentis. Et probationem D. S. confirmat; quia cum virtus aſſimiletur naturæ, & rationi ẽt eſt de diuerſis; ſed non eſt par ratio de omnibus. ſ. non cõtrarijs, nec ſe conſequentibus per ordinem, vt patuit. Et nota, ꝙ non eſt omnino ſimile de inclinatione naturæ, & virtutis; quia naturæ inclinatio inclinat ad vnum contrarium recedendo ab alio. Inclinatio autem virtutis non eſt ad aliquod contrariorum ſaltem extremum, ſed tendit in medium, eſt tamen ſimile, quòd vtraq; inclinatio eſt inter contraria, & hoc ſufficit propoſito.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illę tres paſſiones ad idem obiectum ordinantur, ſecundùm quendam ordinem, vt dictum eſt, * & ideo ad eandem virtutem moralem pertinent. ————

*In cor. ar.

¶ Maior vera, & habita ſupra q. 23. ar. 4. Minor vera circa idem obiectum eſt vna virtus circa amorem cõcupiſcentiam, & delectationem; quia ſunt vnius ordinis, & ſe conſequuntur. Sed negat cõſequentia; quia non eſt par rõ de alijs quibuſdã, q̃ non ſunt vnius ordinis, nec tenent ſe circa idẽ obiectũ conſequenter, vt patuit. Et dicit D. S. notanter in ſolutione, ꝙ quia illę tres paſſiones ordinãtur ad idẽ obiectũ, ideo ſunt vnius virtutis; ſi aũt ſunt amores, & aliæ conſequentes circa diuerſa obiecta, tunc ſunt diuerſæ virtutes, ita ꝙ ſint duo amores cũ alijs ſe conſequentibus, circa diuerſa obiecta; tũc enim erũt diuerſæ virtutes, vt tactũ eſt in corpore.

Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundùm diuerſa obiecta paſſionum.

I

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd virtutes morales non diſtinguantur ſecundùm obiecta

paſſionum,

passionum; sicut enim sunt obiecta passionum, ita sunt obiecta operationum; sed virtutes morales, quæ sunt circa operationes non distinguuntur secundùm obiecta operationum, ad eandem enim virtutem iustitiæ pertinet emere, vel vendere domum, & equum; ergo etiam nec virtutes morales, quæ sunt circa passiones diuersificantur per obiecta passionum.

¶ 2 Præt. Passiones sunt quidam actus, vel motus appetitus sensitiui; sed maior diuersitas requiritur ad diuersitatem habituum, quàm ad diuersitatem actuum; diuersa igitur obiecta, quæ non diuersificant speciem passionis, non diuersificabunt speciem virtutis moralis, ita scilicet quòd de omnibus delectationibus erit vna virtus moralis, & similiter est de alijs.

¶ 3 Præte. Magis & minus non diuersificant speciem; sed diuersa delectabilia non differunt, nisi secundùm magis, & minus; ergo omnia pertinent ad vnā speciem virtutis, & eadem ratione omnia terribilia, & similiter de alijs; non ergo virtus moralis distinguitur secundùm obiecta passionum.

¶ 4 Præt. Sicut virtus est operatiua boni, ita est impeditiua mali; sed circa concupiscentias bonorum sunt diuersæ virtutes; sicut temperantia circa concupiscentias delectationum tactus, & eutrapelia circa delectationes ludi; ergo etiam circa timores malorum debent esse diuersæ virtutes.

¶ Sed contra est, quòd castitas est circa delectabilia venereorum, abstinentia verò est circa delectabilia ciborū, & eutrapelia circa delectabilia ludorum.

¶ Hic vltimò quærit de alio modo distinguendi virtutes videlicet secundùm diuersitatem obiectorum passionum, potest enim contingere, quòd passio sit vna (saltem genere) vtputa amor, & tamen sunt plures virtutes circa amorem, vel delectationē, propter hoc, quia amor est circa diuersa bona hominis. s. secundùm animam, vel corpus, vel circa exteriora bona; ideo etiam dictum fuit ar. præce. quòd circa omnes passiones eiusdem obiecti est vna virtus in concupiscibili; secus de passionibus circa aliud obiectum.

¶ Respondeo dicendum, quòd perfectio virtutis ex ratione dependet, perfectio autem passionis ex ipso appetitu sensitiuo; vnde oportet, quòd virtutes diuersificētur secundùm ordinem ad rationem, passiones autem secundùm ordinem ad appetitum.

In hoc corpore articuli D. S. multa facit, quæ omnia in vnum tendunt, & quæsitum euacuāt. Et principaliter quatuor, primò ponit fundamentum dicendorum, quòd virtutes distinguuntur secundùm obiecta aliter, quàm passiones. Et ex hoc fundamēto infert aliquas conclusiones responsiuas, volens ostendere, quę diuersitas obiectorum passionū causet diuersas virtutes. Secundò principaliter ostendit quomodo vnum obiectum passionis potest diuersificare virtutes, ibi. Et quia ordine &c. Tertiò particulariter declarat quomodo secundùm vnum obiectum passionis, s. amoris concupiscentiæ, & delectationis sumuntur diuersæ virtutes, & quæ & quot, ibi. Sic igitur si consideretur &c. Vltimò infert vnum corollarium de numero moralium circa passiones, ibi. Sic igitur patet &c. Quo ad primum ostendendum, ponit primò conclusionem fundamentalem. Secundò subiungit tres cōclusiones aliqualiter responsiuas, ibi Obiecta igitur &c. quæ patebunt prosequendo. Conclusio igitur fundamentalis est. Oportet quòd virtutes diuersificentur &c. vt in litera. Probatur, quia perfectio virtutis ex ratione dependet, perfectio autem passionis ex appetitu sensitiuo, igitur conclusio vera. Tenet consequentia; quia vnumquodque diuersificatur secundùm ea a quibus depēdet, & quę sunt de eius ratione; sicut patuit ar. 3. Antecedens patuit supra de virtute q. 58. ar. 2. Et de passione. q. 22. &c. Consequenter ibi.

¶ Obiecta igitur passionum secundùm quòd diuersimodè ordinantur ad appetitum sensitiuum, causant diuersas passionum species; secundùm verò quòd comparantur ad rōnem, causant diuersas species virtutum.

¶ Est prima conclusio aliqualiter responsiua in communi. Probatur ex dictis assumendo primam conclusionem pro antecedente. Oportet quòd virtutes diuersificentur secundùm ordinem ad rationem, passiones verò secundùm ordinem ad appetitum sensitiuum, igitur obiecta passionum, &c. Consequentia de se nota; quia si diuersificantur virtutes secundùm ordinem ad rationem, igitur obiecta secundùm quòd diuersimodè se habēt ad rationem diuersificant virtutes.

¶ Non est autem idē motus rationis, & appetitus sensitiui; vnde nihil prohibet aliquam differentiam obiectorum causare diuersitatem passionum, quæ non causat diuersitatem virtutum, sicut quando vna virtus est circa multas passiones, vt dictum est, * & aliquam etiam differentiam obiectorum causare diuersitatem virtutū, quæ non causat diuersitatem passionum, cum circa vnam passionem, puta delectationem diuersæ virtutes ordinentur.

* Ar. præc.

Conclusio secunda.

¶ Subsumit sub præcedenti conclusione, & infert secundam cōclusionem talem, nihil prohibet aliquam differentiam obiectorū causare diuersitatem passionum, quæ non causat diuersitatem virtutum, & aliquando etiam differentiam obiectorum causare diuersitatem virtutum, quæ non causat diuersitatem passionum. Istā conclusionem D. S. infert ex dictis, & explicat ambas partes exemplariter. Probatur igitur primò in communi, assumendo conclusionem secundam pro m ori, vel etiam primam conclusionem; minor, sed non est idem motus rationis, & appetitus sensitiui, igitur conclusio vera. Minor patet extra literam, quia ad plures motus appetitus sensitiui ratio potest se habere vno modo; vt patet ex prædictis ar. 4. quia plures passiones se consequuntur, & eodem modo per rationem regulantur &c. & etiam multiplicato motu sensitiui appetitus ratio vnum motum habere potest. Et explicat D. S. primam partem; quia vna virtus potest esse circa multas passiones, vt patuit art. 4. sicut temperantia est circa omnes passiones concupiscibilis circa suam materiam, vt patuit. Secūda pars explicatur; quia circa vnam passionem (scilicet delectationem) sunt diuersæ virtutes, sicut patebit; quia temperantia phylotomia, & liberalitas sunt circa delectationem moderandam.

¶ Nota tamen quòd delectatio circa diuersa obiecta non est eadem specie specialissima, sed tamen subalterna, & vtrobique est delectatio concupiscibilis, & ita manet eadem saltem ratione subiecti, vel principii effectiui, & hoc sufficit ad propositum, virtus autem non est eadem in ordine ad principium, s. ad rationē, passio autem eadem est, vt motus appetitus sensitiui, & de hoc ad tertium. Ex his patet, quòd aliter distinguuntur virtutes, aliter passiones ab obiectis, quia passiones diuersæ quandoque sunt circa obiectum vnum quod est multiplex in esse motiuo quo ad appetitum sensitiuum; sicut est de amore, concupiscentia, delectatione; tamen quia omnes istę passiones eandem habitudinem habent ad rationem, ideo pertinent ad eandem virtutem cuius vnitas attenditur penes vnitatem habitudinis ad rationem. Deinde cum dicit.

¶ Et quia diuersæ passiones ad diuersas potētias pertinentes semper pertinent ad diuersas virtutes, vt dictū est, * ideo diuersitas obiectorum, quæ respicit diuersitatem potētiarum semper diuersificat species virtutum, puta quòd aliquid sit bonum absolutè, & aliquid bonū cum aliqua arduitate.

* Ar. 2. & 4. huius quæstio.

¶ Accedit ad magis determinatè respondendum, quæ scilicet diuersitas obiectorum passionum causat diuersas virtutes. Et ponit talem cō:lusionem responsiuam tertiam. Diuersitas obiectorum, scilicet passionum, quæ respicit diuersitatē potentiarum &c. D. S. probat, & explicat illam conclusionem. Probatur sic, diuersę passiones ad diuersas potentias pertinentes semper pertinēt ad diuersas virtutes, igitur obiecta passionum diuersarum potentiarum semper &c. Antecedens patuit ar. 4. ex fundamento supra habito; quia vna virtus non est duarum potentiarum, & quia maior diuersitas requiritur ad diuersificandum potentias, quam virtutes, vt patuit supra, ergo antecedens verùm. Consequentia probatur, qa ad idem pertinet passio, & obiectum eius, si ergo passiones pertinent ad diuersas potentias, sequitur quòd & obiecta pertineant ad diuersas virtutes.

Conclusio tertia.

¶ Et quia ordine quodam ratio inferiores hominis partes regit, & etiam se ad exteriora extendit, ideo etiā secundùm quòd vnum objectum passionis apprehenditur sensu, vel imaginatione, aut etiam ratione, & secundùm etiam quòd pertinet ad animam corpus, vel exteriores res, diuersam habitudinem habet ad rationem, & per consequens natum est diuersificare virtutes.

¶ Habitis quibusdam generalibus, & cum hoc quomodo obiecta diuersa passionum distinguant, & quæ diuersa, scilicet pertinētia ad diuersas potentias; quia ibi variatur habitudo ad rationem, vt patet ex ar. 4. Hic consequenter secundo loco principali. Doct. Sanct. applicat ꝑmissa generalia in conclusionibus tribus ad obiectum passionis vnius, volens ostendere, quòd virtutes morales circa passiones possunt diuersificari ex vno obiecto, & quomodo hoc fiat. Et circa hoc duo facit, primò ostēdit hoc de obiecto passionis indeterminatæ in generali. Secundò hanc conclusionē explicat de obiecto passionis vnius determinatæ, scilicet bono, & amore, qui simul cum concupiscentia, & delectatione habet rationem

tionem vnius passionis in ordine saltem ad rationem: quia ad se inuicem consequuntur, ibi. Bonum igitur &c. quo igitur ad primum huius partis. Ista est conclusio prima. Vnum obiectũ vnius passionis natum est diuersificare virtutes. Probatur conclusio, vnũ obiectum vnius passionis natum est habere diuersam habitudinẽ ad rationem; ergo conclusio vera. Tenet consequentia ex dictis in principio articuli; quia virtus attenditur per habitudinẽ ad rationem; igitur si est diuersa habitudo erit diuersa virtus. Antecedens probatur; quia ratio ordine quodam regit inferiores hominis partes, & etiam ad exteriora ordine quodam se extendit (.i. immediatè mouet sensus interiores, & postea exteriores, & inter exteriora bona vnum præfert alteri) igitur secundùm quòd vnum obiectum apprehenditur sensu exteriori (.s. tactus) vel imaginatione, vel secundùm quòd pertinet ad corpus, vel etiam ad res habet diuersam habitudinem ad rationem, igitur antecedens verũ.

¶ Bonum igitur hominis, quod est obiectum amoris, cõcupiscentiæ, & delectationis, potest accipi, vel ad sensum corporis pertinens, vel ad interiorem animæ apprehensionem, & hoc siue ordinetur ad bonum hominis in seipso, vel quantum ad corpus, vel quãtum ad animam, siue ordinetur ad bonum hominis in ordine ad alios; & omnis talis diuersitas propter diuersum ordinem ad rationem diuersificat virtutem.

¶ Explicat conclusionem præcedentem, ponẽdo aliam magis determinatam, vt propinquius ad virtutes in particulari descẽdat. Bonum hominis, quod est obiectum amoris concupiscentiæ, & delectationis (.i quæ sunt quasi vna passio in habitudine ad rationem) diuersificat virtutem. Probatur, omnis diuersitas propter diuersum ordinem ad rationem diuersificat virtutem; sed bonũ, quod obiectum amoris &c. habet diuersum ordinem ad rationem, igitur bonum (scilicet in communi) quod est obiectum amoris &c. diuersificat virtutem, ita quòd bonum non capitur pro vno determinato bono; sed suppositione communi, vt stat pro bono hominis delectabili, & amabili. Maior est nota ex dictis. Minor patet; quia potest accipi bonum pertinens ad sensum corporis. s. tactũ, vel quod est bonum secundùm apprehensionem interiorẽ, & potest esse bonum hominis in seipso, vel quantũ ad corpus, vel quantum ad animam, siue ordinetur in bonum hominis in ordine ad alium; sed illę sunt diuersę habitudines ad rationem, igitur minor vera. Vnde alia est virtus secundùm quòd Homo conformiter se habet ad rectam rationem in bonis corporis apprehensis per sensum tactus. Alia secundùm quòd bene se habet in bonis imaginationis. s. honoribus; sicut consequenter D. S. deducit.

Conclusio

¶ Sic igitur si consideretur aliquod bonum, siquidem sit per sensum tactus apprehensum, & ad consistentiam humanæ vitæ pertinens in indiuiduo, vel in specie; sicut sunt delectabilia ciborum, & venereorum, erit pertinẽs ad virtutem temperantiæ.

¶ Hic consequenter D. S. post conclusionem proximam particularius declarat quomodo vnum obiectum vnius passionis, scilicet amoris, concupiscentiæ, & delectationis (quæ habentur pro vna passione in ordine ad rationem) diuersificat virtutes secundũ ordinem ad diuersam apprehensionem, & secũdùm quòd est bonũ homini secundùm diuersas partes diuersificant virtutes inquantũ sunt bona animæ, vel corpori, vel exteriora bona ipsi homini in se, vel bona ad alium; & ideo in ista inductione non comprehenditur fortitudo, & mansuetudo; quia nõ sunt circa obiecta moris, & delectationis de qualibus virtutibus hic agitur; sed vt dictũ est ar. 4. sunt circa mala, vt magnum periculum, vel circa contrariũ, quod intulit nocumentum. Comprehenditur autem magnanimitas, quia ipsa est circa obiectum amoris, & delectationis adiuncta spe. Et quia hoc bonum est duplex. s. apprehensum exteriori sensu, & interiori, ideo circa hoc ita procedit. Primò ostendit quomodo bonũ sit obiectũ tẽperantiæ. Secundò quomodo ad bonum aliarum quarũdã virtutum, ibi. Bonũ autem &c. Circa primum facit, quod dictũ est. Secundò soluit quoddã dubiũ circa hoc, ibi. Delectationes autem &c. Vult ergo primò, quod hoc bonũ sensibile per sensum tactus apprehẽsum pertinẽs ad consistentiã humanæ vitæ, in indiuiduo, vel speciei & ergo bonũ sensibile exterius, quod est obiectum delectationis amoris &c. distinguit temperantiam ab alijs. Deinde cum dicit.

¶ Delectationes autem aliorum sensuum, cum non sint vehementes non præstant aliquam difficultatem rationi, & ideo circa eas non ponitur aliqua virtus, quæ est circa difficile; sicut & ars, vt dicitur in secundo Ethicorum.*

*Arist. c. 3.

¶ Soluit quoddam dubium incidens circa præcedẽtem partem. Quare scilicet sensibilia exteriora aliorum sensuum. s. exteriorum non ponitur aliqua virtus; sicut circa delectabilia tactus; quia non sunt difficilia, vide de hoc secunda secundæ q. 141. art. 5. quia vsus ciborum, & delectatio essentialiter ipsum consequens pertinet ad tactum. Vnde temperantia quamuis moderetur etiam delectationem cibi, & potus, tamen dicitur esse circa delectationem tactus, saltem principaliter. Consequenter ibi.

¶ Bonum autem non sensu; sed interiori virtute apprehensum ad ipsum hominem pertinens secundùm seipsum est; sicut pecunia, & honor, quorum pecunia ordinabilis est de se ad bonum corporis, honor autem consistit in apprehensione animæ, & hæc quidem bona considerari possunt, vel absolutè secundùm quòd pertinẽt ad concupiscibilem, vel cum arduitate quadam secundùm quòd pertinent ad irascibilem, quæ quidem distinctio non habet locum in bonis, quæ delectant tactum, quia huiusmodi sunt quædam infima, & competunt homini secundùm quòd conuenit cum brutis. Circa bonum igitur pecuniæ absolutè sumptum secũdùm quòd est obiectum concupiscentiæ, vel delectationis, aut amoris est liberalitas. Circa bonum autem huiusmodi cum arduitate sumptum secundùm quòd est obiectum spei est magnificentia. Circa bonum verò, quod est honor, siquidẽ sit absolutè sumptum secundùm quòd est obiectũ amoris, sic est quædã virtus, quæ vocatur philotimia .i. amor honoris; si verò cum arduitate consideretur secundùm quòd est obiectum spei, sic est magnanimitas; vnde liberalitas, & philotimia videntur esse in concupiscibili, magnificentia verò, & magnanimitas in irascibili.

¶ Ostendit quomodo bonum hoc sit obiectum quarundã aliarum virtutum. s. bonum apprehensum virtute interiori. Et illud iterum est duplex. s. pertinens ad hominem secũdùm seipsum, & in ordine ad alium. Ideo primò declarat, quæ virtutes sunt circa primum bonum. Secundò quæ sint circa secundum ibi. Bonum verò &c. Circa primum dicit, quod aliud est bonum hominis, quod est bonum apprehensum virtute interiori, & pertinet ad hominem secundùm seipsum .i. non ad alium. Et est duplex. s. pecunia, & honor, & pecunia est ordinabilis in bonum corporis, honor autẽ est bonum imaginationis. Et vult, quod ista duo bona s. diuitiæ, & honor possint accipi dupliciter absolutè, & cum arduitate. Et interponit per modum parenthesis vnius dubij solutionem, ibi Quæ quidem, vsque ibi Circa bonum. Vbi prosequitur distinctionem; quia circa pecuniam absolutè acceptam, est liberalitas, vt autem sumitur cum arduitate est magnificentia. Circa honorem etiã absolutè acceptum, est philotimia. Sumptum autem cum arduitate est magnanimitas. Et nota quod dum D. S. loquitur de sensu absolutè, intelligit de sensu exteriori, vt patet intuenti. Et quod bonum hominis secundùm seipsum vocat, vt distinguitur contra bonum in ordine ad alium, siue sit bonum secundùm corpus, siue imaginationem. Tunc ibi.

¶ Bonum verò hominis in ordine ad alium non videtur arduitatem habere; sed accipitur, vt absolutè sumptũ prout est obiectum passionum cõcupiscibilis, quod quidem bonum potest esse alicui delectabile secundùm quod præbet se alteri, vel in his, quæ serio fiunt .i. in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem, vel in his, quę fiunt ludo .i. actionibus ordinatis ad delectatione tantũ, quæ non eodem modo se habent ad rationem; sicut prima. In serijs autẽ se exhibet aliquis alteri dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decẽtibus verbis, & factis, & hoc pertinet ad quandam virtutem quam Aristoteles* nominat amicitiam, & potest dici affabilitas. Alio modo præbet se aliquis alteri, vt manifestum per dicta, & facta, & hoc pertinet ad aliam virtutem quam nominat veritatẽ. Manifestatio enim propinquius accedit ad rationem, quàm delectatio; & seria, quàm iocosa; vnde & circa delectationes ludorum est virtus quam Philosophus* eutrapeliam nominat.

*Arist. li. 4. Eth. c. 6.

*Arist. li. 4. Eth. c. 8.

¶ Declarat quomodo bonum hominis in ordine ad alium sit obiectum quarundam aliarum virtutum. Et notat circa hoc, quòd tale bonum accipitur solùm sub ratione boni absolutè, & pertinet ad cõcupiscibilem. Et est duplex. s. seriosum, & iocosum. Ista enim distinguuntur; quia habent aliam habitudinem ad rationem. Primum est dupliciter; quia primò se exhibet Homo alteri delectabilem decentibus verbis, & factis, & hoc pertinet ad amicitiam, seu affabilitatem. Alio modo exhibet se manifestum verbis, & factis, & hoc pertinet ad veritatem. Et est differentia inter delectantia decentia, & inter manifestantia; quia manifestatio propinquior est rectè rationi, quàm delectatio. Et similiter seriosa, quam iocosa, ideo oportet aliam, & aliam esse virtutem. Circa iocosa autem est virtus quam Philosophus nominat Eutrapeliam.

¶ Sic

*Arist.li.2. Eth.c.7. & lib.4.Eth.

¶ Sic igitur patet, quòd secundùm Aristotelem * sunt vndecim virtutes morales circa passiones. s. fortitudo, tẽperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, philotimia, mansuetudo, amicitia, veritas, eutrapelia, & iustitia, & distinguuntur secundùm diuersas materias, vel secundùm diuersas passiones, vel secũdùm diuersa obiecta. Si igitur addatur iustitia, quæ est circa operationes, erunt omnes duodecim. ——————

D.15.

¶ Hic in calce corporis ex omnibus iam dictis, & in articulis præcedentibus tertio & quarto, D.S. infert corollariè numerum virtutum moralium existentiũ circa passiones, quæ vel distinguũtur secundùm diuersas materias; sicut existentes in diuersis potentijs; vel secundùm diuersas passiones, vt existentes in irascibili; vel secundùm diuersa obiecta; sicut aliquæ existentes in concupiscibili circa easdem passiones, quæ tamen distinguuntur secundùm diuersa obiecta passionum, vt patuit in hoc corpore; secundo loco principali, & tertio. Et sunt hæ virtutes numero vndecim, vt patet in litera. Et si addatur iustitia, quæ est circa operationes, erunt omnes morales, tam circa passiones, scilicet quam operationes duodecim. Quarum tamen multæ multas habet annexas, quæ sub istis comprehenduntur.

¶ Sed hic sunt aliqua dubia. Primò, quare istis moralibus circa passiones, & etiam operationes non connumeratur prudentia, cũ sit circa passiones, & operationes.

¶ Ad hoc patuit supra q 58. ar. 3. ad primum; quia non est moralis per essentiam, & ratione subiecti; sed solùm ratione materię. Sunt enim morales per essentiam, quę sunt in appetitu, ideo cum hic agatur de moralibus per essentiam, ideo eis non connumerat.

¶ Secundum dubium est. Quæ est illa iustitia, quæ est circa passiones. Dicitur quòd iustitia legalis, iustitia autem particularis est circa operationes. Primum patet secunda secundæ q. 58. artic. 9. ad tertium. Vbi dicit rationem, quare iustitia particularis nõ est circa passiones; sed legalis. Vnde dicit, bonum commune est finis singularium personarum in communitate existentium; sicut bonum totius est finis cuiuslibet partium. Bonum autem vnius singularis personæ, non est finis alterius. Et ideo iustitia legalis, quæ ordinatur ad bonum commune, magis se potest extendere ad interiores passiones, quibus Homo aliqualiter disponitur in seipso, q̃ iustitia particularis, quæ ordinatur ad bonum alterius singularis personæ, quamuis iustitia legalis principalis se extendat ad alias virtutes, quantum ad exteriores operationes earum, inquantum scilicet lex præcipit fortis opera facere, & quæ temperati, & quæ mansueti, vt dicitur in 5. Ethicorum. Hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ legalis est aliquo modo circa passiones. Iustitia autem particularis, vt ibidem ostendit in corpore articuli, est circa ea, quæ sunt ad alterum, per passiones autem aliquis non ordinatur immediatè ad alterum, ideo &c.

¶ Tertium dubium est; quia D.S. hic in corpore, & secunda secundæ q. 31. art. 1. ad secundum, ponit liberalitatem circa passiones, & in concupiscibili. Sed prima par. q. 21. art. 1. ad primum. Et similiter in de virtutibus q. 1. ar. 5. ponit eam in voluntate.

¶ Sed concordatur; quia est duplex liberalitas. Vna quæ habet pro immediata materia ipsas passiones circa pecunias, talis est in concupiscibili, vt D.S. hic loquitur. Alia habet pro materia exteriorem rationem, & talis ponitur in voluntate. Nam vti pecunia, & eam exponere est voluntatis. Et de illa loquitur D S. 1. par. &c. Vide Petrum de Bergomo in concordantijs. 1. par. vbi iam, & etiã circa articulum præsentem, vide infra q. 72. ar. 8. de duplici auaritia. Vide & Doct. Sanct. in, de Malo. mate. 15. articu. primo, in principio corporis.

ARGVMENTVM in contrarium, confirmat tertiam conclusionem responsiuam particularem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnia obiecta eiusdem operationis secundùm speciem eandem habitudinem habent ad rationem, non autem omnia obiecta eiusdem passionis secũdùm speciem; quia operationes non repugnant rationi; sicut passiones. ——————

¶ Maior est quidem vera. Sed tamen omnia obiecta vnius operationis ad alteram æqualiter se habent ad rationem; quia bonũ in eis sumitur secundùm ęqualitatem ad alterum. Non sic de obiectis vnius passionis in specie, vt patuit in articulo; quia possunt habere diuersam habitudinem ad rationem, & bonum rationis attenditur in eis diuersimodè. Et præterea. Operationes ad aliũ nõ repugnant rationi; sicut passiones, ideo aliter se habent ad rationem, quàm passiones. Quare nimirum si operationes non sint diuersarum virtutum (operationes videlicet eiusdem speciei.) Passiones autem etiam eiusdem speciei possunt esse diuersarum virtutum, & vario modo circa diuersa obiecta moderari per rationẽ cui vario modo possunt repugnare. Ideo negatur consequentia; quia non est par ratio, vt iam patuit.

¶ Et nota verbum Doct. Sanct. quia dicit omnia obiecta eiusdẽ operationis secundùm speciem (scilicet operatio cõmutatiua) nã sicut patuit ar. 3. ad tertium, distributiones distinguuntur specie a commutationibus, & habent aliam habitudinem ad rationem, ac requirunt aliam virtutem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alia ratione diuersificantur passiones, & alia virtutes; sicut dictum est. * —— *In cor. ar.

¶ Ad minorem, vera est. Maior diuersitas requiritur ad diuersitatem habituum, quàm ad diuersitatem actuum in eadem potentia existentium. Sed potest esse, quòd aliquod vnum non diuersificet actum in vna potentia, & tamen habitum diuersificet in alia potentia, quando est alia ratio diuersificandi habitum, q̃ actum. Sicut est in proposito, quia obiecta non diuersificant passionem in appetitu sensitiuo, quia eandem habitudinem habent ad sensum. Sed diuersificant virtutem propter alium modum se habendi ad rationem, vt dictũ est in corpore. Honor enim & pecunia, & delectabile secundùm tactum causant eandem delectationem in appetitu sensitiuo; sed quia bene se habere in illo requirit aliã ordinationem rationis, quàm bene se habere in alio, ideo requiritur alia virtus, quæ moderetur appetitum pecuniæ, alia quæ appetitum delectabilis secundùm tactum. Declaratur ergo appetitus sensitiuus in omnibus illis obiectis; sed vt rationabiliter delectetur, & ordinatè, requiritur diuersus ordo rationis; quia non secũdùm idem, & eodem modo contingit ista bene ordinari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magis, & minus non diuersificant speciem, nisi propter diuersam habitudinem ad rationem. ——————

¶ Maior vera. Magis & minus in eadem forma non diuersificant formam, nisi adiungatur illis diuersa habitudo ad id a quo habent speciem. Sic in moralibus magis delectabile, & minus delectabile, quæ habent aliam, & aliam habitudinem ad rationem, ex qua est species virtutis moralis, diuersificant virtutem, & quando est aliud motiuum finale, vide infra q 72. ar. 9. Minore data, & non concessa, negatur consequentia; quia illa magis, & minus habent diuersam habitudinem.

¶ Sed iuxta supradicta in q. 30. ar. 2. & q. 31. ar. 8. ad tertiũ oportet dicere, quòd delectabilia non solùm distinguantur secundùm magis & minus in vna specie, immo distinguantur specificè, in specie delectabilis. Et per consequens oportet dicere, quòd delectatio in honore, & delectatio in delectabili ipsius tactus, distinguantur specie, & non tantũ numero ratione obiecti. Quod autẽ dicit D.S. in solutione primi, quòd diuersa obiecta. s. delectabilia, pertinent ad eandem speciem passionis, oportet intelligere, quòd talis delectatio non distinguatur specie in ratione formæ. s. penes principium. Sicut enim patuit supra q. 52. ar. 2. habitus, & etiã actus possunt distingui specie, & ratione principij, & ratione obiecti. Passio igitur, quæ est delectatio circa diuersa delectabilia non distinguitur specie ratione principij, & appetitus sensitiui. Nam 10. Ethicorum expressè habetur, quòd delectationes sensuum differunt specie, secundùm diuersitatem specificam propriorũ obiectorum, & potentiarum, quæ sunt principia operationum. Et hoc videtur velle D.S. in corpore, vbi dicit, quòd obiecta distinguunt passiones secundùm quòd diuersimode ordinantur ad appetitum scilicet secundùm absens, & præsens &c. Sed virtus distinguitur ratione principij (scilicet rationis) quæ alium ordinem instituit circa vnum, quàm aliud.

¶ Et potest dici, quòd delectatio circa diuersa delectabilia est vnius speciei communis, & ꝙ omnis delectatio conuenit cũ alia in communi ratione, sumpta ex hoc, quia est motus appetitus sensitiui circa conueniens. Sicut in simili habet D.S. infra q. 100. arti. 4. ad tertium, vbi inquit. Omnis cõcupiscentia conuenit in vna cõi rõne. Et ideo Apostolus singulariter de mandato concupiscendi loquitur; quia tamen in speciali diuersæ sunt rationes concupiscendi, ideo Aug. distinguit diuersa pręcepta de non concupiscendo. Differunt enim specie concupiscentiæ secũdùm diuersitatem actionum, vel cõcupiscibilium, vt Philosophus dicit in 10. Ethi. Hæc ille. Et nota vltima verba, differunt enim &c. Non autem videtur rõ, quare concupiscentiæ differant specie ſm diuersitatẽ cõcupiscibilium, & non delectationes secundũ diuersitatẽ delectabiliũ. Quia aũt ista dicere nõ est necesse pro solutione argumẽti. Iõ D.S. dimittit minorem, quæ tñ tẽ examinando falsa vr̃, vt patet.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ bonum fortius est ad mouendum, q̃ malum, qa malum non agit, nisi virtute boni, * vt Diony. dicit 4. c. de Di. no. vnde malum non facit difficultatem rationi, quæ requirat virtutem, nisi sit excellens, quod videtur esse vnum in vno genere passionis; vnde circa iras, non ponitur, nisi vna virtus, scilicet mansuetudo, & similiter circa audacias vna sola, scilicet fortitudo; sed bonum ingerit difficultatem, quæ requirit virtutem, etiam si non sit excellens in genere talis passionis, & ideo circa concupiscentias ponuntur diuersę virtutes morales, vt dictum est. * —————— *In cor. ar.

*Dionys.

¶ Ad maiorem, vera; sed tamen facilius est bene se habere, ne

deseratur

deseratur rō propter malum, q̄ propter bonū: quia bonū facilius abducit a recta rōne trahēdo appetitum ad se, cū bonū sit fortius q̄ malum, rō malum non facit difficultatē, trahendo videlicet appetitū ab eo, quod est rōnis, nisi sit excellens. Minor est vera; quia omnia illa concupiscibilia facile trahunt ad se contra ordinē rationis. Ideo oportet appetitum confortare per virtutē, vt nō facile recedat a rōne; sed appetitus non ita statim pp malum relinqt rationem, nisi sit ingens, & magnum, negatur cōsequentia Et rō diuersitatis iā patuit. Vñ virtutes, quæ sunt circa passiones, q̄ sunt circa malum, non sunt, nisi circa malū excellens, quod est vnum in vno gn̄e passionis(.i. virtus, quæ est circa vnū genus passionis .s. timorem, & audaciam est circa malū vnū maximū, & est virtus circa respiciens maximū malū .s. pericula mortis, quæ sunt maximū malum. Similiter virtus, quæ est circa irā, ponitur circa maximū nocumentum superandum .s. contrarium, quod nocumentū intulit) & ita est vna virtus circa illa mala; q̄a qui pōt maximo malo resistere, pōt & minori resistere in eodē gn̄e mali. Et hoc est signū, q̄ solū circa excellens malū est virtus; quia est tm̄ in vno gn̄e passionis respicientis malū. Secus de virtutibus existentibus circa bonum, vbi non solū circa maximum bonū est virtus; sed circa oīa bona. Iō secundū diuersitatē bonorum sunt multę virtutes. Sed alibi non circa quodcunq; malū est virtus (saltē principalis) sed circa maximum Esto virtutes adiunctæ fortitudini, possunt esse circa quædam alia mala, q̄ timores mortis, vt patet secunda secundæ.

Quæst. Sexagesimaprima.

De virtutibus Cardinalibus.

K **D**Einde considerandum est de virtutibus Cardinalibus. Et circa hoc quęruntur quinq;. Primò, Vtrū, virtutes morales debeant dici Cardinales, vel Principales. Secundò, de numero earum. Tertiò, quæ sint. Quartò, Vtrum differant abinuicem. Quintò, Vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

¶ Iuxta ordinem supra statutum. q. 58. Postquàm D. S. determinauit de distinctione intellectualium, & moralium, & de distinctione moralium adinuicem, nūc determinat de Cardinalibus. Et primò quibus cōueniat dici, & esse Cardinales secūdò quot sunt.

Vtrum virtutes morales debeant dici Cardinales vel principales.

AD primum sic proceditur. Videtur q̄ virtutes morales non debeant dici Cardinales, seu Principales. Quæ enim ex opposito diuiduntur, sunt simul natura, vt dicitur in prædicamentis, * & sic vnum non est altero principalius; sed oēs virtutes ex opposito diuidunt genus virtutis; ergo nullæ earū debent dici principales.

Infra q. 66. ar. 4. cor. Et 3. d. 33. q. 2. ar. 5. q. 2 Et Ve. q. 1. ar. 12. ad 24. & 5. art. 2. ad 2. 4. & 11.

Post prædicam. c. de simul.

¶ 2 Præt. Finis principalior est his, quę sunt ad finē; sed virtutes theologicæ sunt circa finem, virtutes autem morales sunt circa ea quæ sunt ad finem; ergo virtutes morales non debent dici principales, seu Cardinales; sed magis theologicæ.

¶ 3 Præt. Principalius est, quod est per essentiam, q̄ quod est per participationem; sed virtutes intellectuales pertinent ad rationale per essentiam, virtutes autem morales pertinent ad rationale per participationem, vt supra dictum est; ergo virtutes morales non sunt principales; sed magis virtutes intellectuales.

¶ Sed contra est, quòd Ambrosius dicit super Lucā, * exponens illud. Beati pauperes spiritu. Scimus virtutes esse quattuor Cardinales .s. temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem, hæ autem sunt virtutes morales; ergo virtutes morales sunt Cardinales.

q. 58. ar. 1. & 2.

Ambros. lib. 5. c. 6.

¶ Inquirit ergo hic primò, quæ in genere debeant dici Cardinales, an intellectuales, aut morales.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum simpliciter de virtute loqmur, intelligimus loq. de virtute humana.

¶ D. S duo facit Primò præmittit quoddam præsuppositū limitans quæsitum. Secundò deducit conclusionem responsiuam, ibi. Virtus aūt humana &c. Quo ad primum istud est suppositū restrictum quæsiti, & responsionis; quia loquimur, & intelligimus quæstionem, & rōnem de virtute humana, quæ est proportionata humanæ naturæ, & per seminaria innata acquisibilis. Vnde quando loquimur simpliciter (.i. sine aliqua additione, & limitatione) intelligimus de virtute humana. Et hoc propter argumentum secundum; quia theologicæ sunt quidem principaliores virtutes (quibus ratio Cardinis eis non propriè conueniat) non tamen sunt humanæ, vt etiam supra dictum fuit q. 58. ar. 3. ad tertium.

¶ Virtus autem humana, vt supra dictum est, * secundùm perfectam rationem virtutis dicitur, quæ requirit rectitudinem appetitus; huiusmodi enim virtus non solū facit facultatem bene agendi; sed ipsum etiam vsum boni operis causat; sed secundùm imperfectam rationē virtutis dicitur virtus, quæ non requirit rectitudinē appetitus; quia solùm facit facultatem bene agendi, non autem causat boni operis vsum. Constat autem, quòd perfectum est principalius imperfecto, & ideo virtutes, quæ continent rectitudinē appetitus dicuntur principales.

q. 56. ar. 3.

¶ Hic consequenter D S. secundū prædictam limitationem respondet tali conclusione. Conuenienter inter omnes virtutes ipsę morales dn̄r principales, seu Cardinales (memor esto suppositi; quia loquimur de virtute humana) Probatur conclusio. Virtutes q̄ cōtinent rectitudinem appetitus dn̄r principales. Sed virtutes morales sunt huiusmodi, & inter intellectuales sola prudentia, igitur &c. Huius rationis D. S. primò probat, & ponit maiorem. Secundò minorē subiungens conclusionem, ibi. Huiusmodi aūt &c. Probatur ergo maior sic in litera. Virtus humana secundū perfectam rōnem dr̄, quæ requirit rectitudinem appetitus; sed secundū imperfectam rōnem virtutis dr̄, quę non requirit rectitudinē appetitus. Sed constat, q̄ perfectum est principalius imperfecto, igitur sequitur maior, q̄ virtutes continentes rectitudinē appetitus sunt principales Ista maior hēt duas partes. Prima probatur; quia virtus requirens rectitudinē appetitus causat facultatē bene agendi, & vsum bonū, vt patet ex supradictis, igit̄ est simpliciter virtus, & hēt oīa, quæ sunt de rōne virtutis. Secunda pars patet; q̄a talis virtus facit solùm facultatē bene agendi; sed non vsum. Et per consequens non conuenit sibi tota, & perfecta rō virtutis. Minor de se nota, quia perfectius est principalius Et nota, q̄ fundamentū huius maioris habitum est supra q. 56. ar 3. quia perfecta, & per cōsequens principalis virtus requirit duo .s. facultatem bonā, & vsum bonum. Ista autem duo conueniunt solū virtuti, quæ est in appetitu, & per hoc morali. Intellectualis autem solū habet vnum .s. facere facultatem bonam. Quare moralis magis habet rationē virtutis humanę, & sic perfectior in rōne virtutis, q̄ intellectualis; sed non sp̄ in rōne habitus, vt patebit infra q. 66. ar. 3. Deinde ibi.

¶ Huiusmodi autem sunt virtutes morales, & inter intellectuales sola prudentia, quæ etiam quodammodo moralis est, secundùm materiam, vt ex supra dictis patet.* Vnde conuenienter inter virtutes morales ponuntur illę, quæ dicuntur principales, seu Cardinales.

q. 58. ar. 3. ad 1. & 57. artic. 4.

¶ Subiungit minorem principalē, q̄ relinquit̄ nota ex supradictis. q. 56. vbi de ea tractatum est ex intentione, & de prudentia patuit supra. Vnde infert ipsam conclusionē rn̄siuā iā satis probatā.

¶ Nota hic de materia istius articuli D. S. in 3 sententiarum. di. 33. q. 2. ar. 1. Et in de virtutibus q. 1 art. 12. ad 24 vbi magis materiā istam extendit; quia dicuntur principales; quia sunt circa potissimam materiam moralium virtutum, vt temperantia est circa maximas delectationes, fortitudo circa maximos timores &c. Virtutes autem adiunctæ sunt circa materias minus principales Et dicūtur Cardinales; quia sicut ostium firmatur in cardine, sic adiunctæ in istis principalibus. Et etiam quia sicut per ostium intratur in domum, ita per illas virtutes quarum exercitium est vitæ actiuæ intratur in contemplatiuam, & beatitudinem. Vnde theologis deficit ratio cardinis; quia sunt circa finem. Similiter virtutes speculatiuę, vide ibidem ad longum. Hic aūt D. S. innititur fundamento isti; quia inter humanas magis habent rationem virtutis, ideo perfectiores virtutes, iō principales, ideo Cardinales. Sed in tertiò D. S. magis attendit quid nois Cardinalis, hic aūt quid sit virtutis.

¶ Confirmat̄ conclusio responsiua auctoritate beati Ambrosij in argumento in contrarium adducta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quando genus vniuocum diuiditur in suas species, tunc partes diuisionis ex æquo se habent secundùm rationem generis, licet secundùm naturam rei vna species sit principalior, & perfectior alia, sicut Homo alijs animalibus; sed quando est diuisio alicuius analogi, quod dicitur de pluribus secundùm prius, & posterius, tunc nihil prohibet vnum esse principalius altero, etiam secundùm communem rationem; sicut substantia principalius dicitur ens, quàm accidens; & talis est diuisio virtutum in diuersa genera virtutum, eo quòd bonum rationis nō secundùm eundem ordinem inuenitur in omnibus.

¶ Ad maiorem fuit ex intentione responsum sup. q. 29. ar. 2. ad primum; quia vera est, quæ ex opposito diuiduntur diuisione vniuoca, sunt simul natura, quo ad rationem communem diuisi, loquendo de simultate perfectionis, & quandoque etiam loquendo de simultate negatiua existentiæ. Sed non oportet, ꝙ in diuisione ẽt vniuoca species inter se sint simul, simultate perfectionis, immo nunquàm sunt simul. i. æque perfectæ, comparando inter se, nec simul sp quo ad existentiam (.s. negatiuè) quia quandoq; vna species causatur ab alia, & habet, ꝙ sit posterior alia, vt patet in speciebus numeri. Si autem intelligitur maior de diuisione analogi, est omnino falsa, etiam quo ad rationem communis diuisi; q3 illa rō conuenit vni perfectè, & per se, alteri verò imperfectè, & in habitudine ad primum, vt patet de sanitate, quæ conuenit aĩali ꝑ se; sed vrinæ, & medicinæ non nisi per habitudinem ad animalis sanitatem, & cum hoc imperfectè, non formaliter; sed causaliter, vel significatiuè. De hoc 1. par. q. 13. Ad minorem, negatur ꝙ virtus diuidatur diuisione generis in oẽs virtutes. s. intellectuales, & morales, immo diuisione analogi; quia bonum rõnis, non æqualiter inuenitur in omnibus; quia quædam respiciunt bonum formaliter; sicut quæ sunt in appetitu, iõ magis sunt virtutes. Animæ aũt solũ materialiter, ideo non sunt virtutes perfectę. Nota autem hic verbum D. S. in solutione; quia ponit rõnem cõem substãtiæ, & accidenti. Ex quo habes in via D. S. ẽẽ conceptum cõem ad substãtiam, & accidens. Vnde & D. S. quinto Metaphy. lectione septima circa tex. cõ. 14. admittit superioritatem entis. Et hoc quidẽ verificatur aliquo mõ de conceptu obiectiuo, qui potest dici vnus. & communis, non propter aliquem obiectiuũ conceptum abstrahibilem, & præcisum; sed propter conceptum proportionabiliter vnum continentem conceptus proprios. Rõ aũt formalis est vna non quia sit vtriusq; propriè, & perfectè; sed quia representãs vnũ perfectè representat aliud imperfectè, habent tamen simpliciter diuersas rationes formales perfectè representantes, vide de hoc Re. Caietanum Thomam de analogia c. 4. & 5. *[Margin: Caietanus]*

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes theologicę sunt supra hominem, vt supra dictum est; * vnde non propriè dicuntur virtutes humanæ; sed superhumanæ, vel diuinæ. *[Margin: * q. 58. ar. 3. ad tertiũ.]*

¶ Maior vera, tamen ei, quod est circa finem, & vltimum non competit ratio cardinis, eo quòd cardinis est ad interiora introducere. Ad minorem, virtutes theologicæ sunt circa finem. Verum est. Et ergo eoipso non conuenit eis rõ virtutis Cardinalis. Et secũdò. Sunt quidem circa finem; sed non sunt humanæ; sed magis diuinæ, vt patuit supra q. 58. ar. 3. ad tertium. Vltra morales sunt circa ea quæ sunt ad finem, facientes vsum bonum, & introducunt ad aliquid interius. Vltra, ergo non debẽt dici principales. Verũ, inter omnes virtutes absolutè, tamen inter omnes humanas. Et esto non sint digniores virtutibus theologicis, tamen ratio Cardinalium magis eis conuenit ratione dicta. Esse ergo principales, & Cardinales simul conuenit, moralibus tamen.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliæ virtutes intellectuales a prudentia, & si sint principaliores, quàm morales quantum ad subiectum, non tamen sunt principaliores quantum ad rationem virtutis, quæ respicit bonũ, quod est obiectum appetitus.

¶ Ad maiorem. Principalius est id, quod est per essentiam. Verum, simpliciter in ratione entis, & in ratione habitus propter nobilius obiectum, & subiectum a quibus habet entitatem, & bonitatem simpliciter in ratione entis. Sed non oportet, quòd id quod est rationale per essentiam, sit melius secundùm quid. s. in ratione virtutis. Et rationem D. S. tangit in solutione; quia virtus dr̃ in ordine ad bonum, quod per se respicit appetitus. Vnde ille habitus, qui respicit appetitum erit magis virtus tanquàm principium boni, etiam secundũ vsum, ideo talis habitus in appetitu esto non sit simpliciter nobilior, est tamen magis virtus. Sicut in simili, Homo est simpliciter nobilior equo nobilitate entis; sed equus in bonitate laborandi, & trahendi, melior est homine. Vnde nihil prohibet, quod id, quod est simpliciter nobilius; sit ignobilius secundũ quid. Esse autem magis virtutem non est propterea esse nobilius simpliciter; sed habere magis ordinem ad appetitum, qui mouet ad bonum exercendum. Minor est vera, & patuit supra q. 58. ar. 1. & 2. Sed negatur consequentia, quòd non sint principales in esse virtutis. Esto non sint simpliciter principales. s. in ratione entis, & habitus. Aliũde enim habet aliquid, vt sit nobilior habitus, aliũde vt sit nobilior virtus. Primum ex obiecto, & subiecto, secũdum ex ordine ad rationem, & appetitũ simul, de hoc infra q. 66. ar. 3.

¶ Nota enim ꝙ Scotus in 3. dist. 33. huic solutioni aduersatur, ponens virtutem moralem simpliciter maiorem prudentiam, vide articulo sequenti ad primum. *[Margin: Scotus.]*

Vtrum quatuor sint virtutes Cardinales.

L

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd non sint quatuor virtutes Cardinales. Prudentia enim est directiua aliarum virtutum moralium, vt ex supra dictis patet; * sed id quod est directiuum aliorum principalius est; ergo prudentia sola est virtus principalis. *[Margin: Infra q. 66. artic. 1. & 4. cor. Et 2. 2. prolo. Et q. 123. artic. 11. & q. 141. ar. 7. Et 3. dist. 33. q. 2. ar. 1. & q. 3. Et Ver. q. 1. ar. 12. ad 23. & 26 & q. 5. artic. 1.]*

¶ 2 Pręt. Virtutes principales sunt aliquo modo morales; sed ad operationes morales ordinamur per rationem practicam, & appetitũ rectum, vt dicitur in 6. Eth. * ergo solæ duæ virtutes Cardinales sunt. *[Margin: * q. 58. ar. 3. ad 4. & q. 57. art. 4. in corpore. * Arist. c. 2.]*

¶ 3 Præterea, Inter alias etiam virtutes vna est principalior altera; sed ad hoc, quòd virtus dicatur principalis non requiritur, quòd sit principalis respectu omniũ; sed respectu quarundam; ergo videtur quòd sint multo plures principales virtutes.

¶ Sed contra est, quòd Grego. dicit in 2. moralium. * In quatuor virtutib. tota bona operis structura cõsurgit. *[Margin: * Greg. c. 16.]*

¶ Hic consequenter inquirit de distinctione virtutum Cardinalium Et primò quomodo Cardinales distinguantur inter se. Secũdò inquiritur de quadam alia distinctione, qua distinguuntur in virtutes exemplares &c. Quo ad primum primò inquiritur numerus virtutum Cardinalium. Secundò quomodo abinuicem distinguantur in quarto art. Quo ad primum facit, quod dictum est. Secundò ostendit, quæ inter morales debeant dici Cardinales ar 3.

¶ Respondeo dicendum, quòd numerus aliquorum accipi potest aut secundùm principia formalia, aut secũdùm sub ecta, & vtroque modo inueniuntur quatuor Cardinales virtutes.

¶ Conclusio responsiua intenta in hoc corpore, est ista, affirmatiuè Quatuor sunt virtutes Cardinales, probatur, numerus aliquorum accipi potest, aut secundùm principia formalia, aut secundùm subiecta; sed vtroque modo inueniũtur quatuor virtutes Cardinales, igitur conclusio vera. Huius rationis D. S ponit maiorẽ, & minorem, secundò deducit ipsam minorem per totum residuũ corporis, ibi. Principium enim &c.

¶ Nota autem circa maiorem, quòd vera est; siue intelligatur ꝓ prima parte, etiam de substantijs, siue intelligantur ambæ partes de accidentibus. Substantiæ enim vt sic distinguũtur per proprias differentias, quæ sunt formalia principia, & per proprias quidditates, vt sic; De accidentibus, tamẽ nota, quòd aliquando aliud est sustentans, & subiectum inhæsionis. aliud principale formale distinctiuum formaliter, & specifice; sicut patet de accidentibus cõmunibus; quia tale non fluit a subiecto, sicut a per se principio; sed subiectum se habet solũ passiuè, vt patet clarum exẽplum de specie sensibili in medio, & sensu Et ergo D. S. bene dicit, si intelligatur de accidentibus quo ad ambas partes, quòd distinguuntur, & habent numerum secundùm principia formalia, aut secũdùm subiecta, quia sępius aliud est subiectum aliud principium formale, & adęquatum effectiuum, a quo accidentia habent formam, & speciem, vt patuit supra q. 54. ar. 2. Et tamen verũ est, quòd quodlibet accidens habet proprium subiectum in ratione potentiæ; sed non subiecti inhæsionis, vt patet, quia quandoque idem est subiectum inhæsionis contrariorum, & per consequens nulli cõtrariorum proprium subiectum; ita ergo in proposito, numerus virtutum, quæ accidentia sunt, potest accipi, vel secũdùm principia formalia, vel secundùm subiecta, ita quòd ex principijs formalibus habeant numerum formalem, & ex subiectis, vt sic, numerum materialem, & numeralem. Esto enim potentia animæ (puta concupiscibilis) sit propria potentia temperantiæ, & per consequens requirit proprium actum distinctum in ratione actus, & sic formaliter ab actu irascibilis; tamen vt subiecta inhæsionis sunt, distinguunt solùm numeraliter. Consequenter cum dicit.

¶ Principium enim formale virtutis de qua nunc loquimur, est rationis bonum.

¶ Deducit & probat minorem prædictã, & primò quo ad primam partem, secundò quo ad secundam, ibi. Et similiter secundùm &c. Probat ergo primã partem minoris proportionabiliter ad maiorem. s. ꝙ secundùm principia formalia virtutis humanæ (de qua loqmur, & virtutis moralis aliqualiter) accipiantur tantũ quatuor Cardinales, quæ supponuntur ex art. 1. esse morales, vel ꝑ essentiam, & subiectum, vel penes materiam, & obiectũ. Et arguit sic. Principium formale virtutis de qua loqmur, est rõnis bonum; sed illud bonum rõnis diuersificatur quatuor modis, igitur secundũ principiũ formale accipiunt quatuor &c. Huius rõnis D. S. primò præmittit maiorẽ, secundò deducit minorẽ, ibi. Quod quidem dupl r &c. Nota aũt circa hanc maiorem, ꝙ sicut supra dictum est q. 56. ar. 4. Virtus, quæ est in appetitu, quodamodo continet duo. s. quandam dispositionem habitualem, vt materiale, & conformitatem ad rõnem rectam, vt formale. Quæ ideo est formalis q3 a conditio a superiori agenti impressa. Quare secundùm eius diuersitatem (cum sit completiuum rõnis virtutis) diuersificatur virtus ipsa moralis. Vñ possumus aduertere duplex principium formale virtutis vnum intrinsecum, & inhibitum, & appetitu impressum. Et de

ſtilo formali D.S.hic videtur loqui;ſed aliud eſt principium formale, effectiuum, & extrinſecum,& hoc eſt ratio recta per ſynderesim, loquendo de principio etiam prudentiæ; vel eſt ratio informata per prudẽtiam,ſi loquamur de principio earum,quæ ſunt in appetitu,quæ vt electiuæ ſunt reſpectu mediorum,præſupponunt prudentiam; licet vt factiuæ bonæ intentionis finis, prudentiam antecedant, vt patuit ſupra q.58.artic.5. ad primum,& tertium.

¶ Et nota, quòd per bonum rationis intelligitur ordo rationis virtuti imbibitus, & impreſſus; talis enim eſt formale principium conſtituens virtutem, vt ſic. Vel eſt ordo rationis habitualis, in ratione ipſa exiſtens. Conſequenter ibi.

¶ Quod quidem dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ſecundùm quòd in ipſa conſideratione rationis cõſiſtit, & ſic erit vna virtus principalis,quæ dicitur prudentia; alio modo,ſecundùm quòd circa aliquid ponitur rationis ordo, & hoc uel circa operationes; & ſic eſt iuſtitia; uel circa paſſiones, & ſic neceſſe eſt eſſe duas uirtutes; ordinem enim rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones, cõſiderata repugnantia ipſarum ad rationem, quæ quidem poteſt eſſe dupliciter; vno modo, ſecundùm quòd paſſio impellit ad aliquid contrarium rationi; & ſic neceſſe eſt,ꝙ paſſio reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia; alio modo,ſecundùm ꝙ paſſio retrahit ab eo, quod ratio dictat, ſicuti timor periculorũ, vel laborum; & ſic neceſſe eſt,ꝙ homo firmetur in eo,quod eſt rationis,ne recedat,&ab hoc denominať fortitudo.—

¶Oſtendit minorem præcedentẽ pro prima parte minoris principalis. Et arguitur ſic. Bonum, & ordo rationis vno modo eſt in ipſa ratione; & ſic eſt prudentia; vel circa aliquid ponitur participans rationem; & hoc tripliciter, quia vel circa operationes ad alium, & ſic eſt iuſtitia; vel circa paſſiones; & hoc dupliciter, (quia paſſiones dupliciter ſe habent ad rationem et repugnando; ergo oportet eſſe duas virtutes, quæ eas rationi dupliciter conforment) quia aliquæ paſſiones impellunt ad contrarium rationi; & eſt neceſſe,vt paſſio reprimatur; & ſic eſt temperantia; alio modo paſſio retrahit ab eo, quod ratio dictat per timorem periculorũ; & ſic homo firmatur in eo, quod eſt rationis per fortitudinem. Patet igitur,ꝙ ſm principium formale,quod quattuor modis ſe habet, ſumitur quaternarius virtutum humanarum Cardinalium.

¶Nota,ꝙ fundamentum huius rei patuit q.60.art.1.quia quamuis principium effectiuum virtutum moralium vnum ſit, quia tñ diuerſa eſt proportio materiæ,& ſuſceptiui eius impreſſionis;ideo formale virtutis, quod eſt ordo rationis in huiuſmodi ſuſceptiuis deriuatus, ſecundùm eorum proportionem recipitur, & modificatur. Quare cum aliter ſit ordo rationis in ratione ipſa, aliter in appetitu, & iterum aliter in appetitu intellectiuo, quàm ſenſitiuo, & aliter in concupiſcibili, & iraſcibili; ideo formale virtutis quadrupliciter variatur. Deinde ibi.

¶ Et ſimiliter ſecundùm ſubiecta idem numerus inuenitur. Quadruplex enim inuenitur ſubiectum huius virtutis,de qua nunc loquimur.ſ.rationale per eſſentiam, quod prudẽtia[d] perficit,& rationale per participationẽ, quod diuiditur in tria.i.in uolũtatem,quæ eſt ſubiectum iuſtitiæ, & in concupiſcibilem,quæ eſt ſubiectum temperantiæ,& in iraſcibilẽ,quæ eſt ſubiectum fortitudinis.—

Dub. 1199.

¶Declarat ſecundam partem minoris principalis.ſ.ꝙ ſm ſubiecta virtutum Cardinalium, & moralium inueniantur tñ quattuor morales. Et arguitur ſic. Tot ſunt ſubiecta virtutum,quot ſunt rationalia,ſed quattuor ſunt rationalia, vnum per eſſentiam, & tria per participationẽ. igitur, &c. Maior patet ex definitione virtutis, quia eſt qualitas mentis,ideſt rationalis,vel per eſſentiam,vel participationem,vt patuit ſupra q.55.art.4. ad tertium. Minor de ſe nota. Et D.S.enumerat ea, & adaptat cuilibet ſuam virtutem.

¶Et nota, quòd iſte articulus loquitur de numero virtutum indiſtinctè,nec explicat,vtrum ſit numerus realiter diſtinctorum,vel communium rationum, vel quomodo; ſed de hoc in artic.3. & 4. ex intentione, quia ſecundùm aliquos quattuor Cardinales dicũt generales modos ad omnes virtutes, ſed ſecundùm alios dicunt quattuor diſtinctas virtutes. Habetur autem ex hoc artic. ꝙ ſunt quattuor ſecundùm diuerſitatem principij formalis,& ſubiectorũ, ſiue ſint conditiones communes, ſiue ſpeciales virtutes.

¶ Auctoritas eſt pro concluſione reſponſiua in argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd prudentia eſt ſimpliciter principalior omnibus, ſed aliæ ponuntur principales unaquaque in ſuo genere.—

¶ Conceditur conſequens, ꝙ prudentia eſt ſola principalis ad hunc ſenſum, quia eſt ſuper omnes; tamen quælibet alia eſt principalis in ſuo genere, ideſt circa aliquam materiam,vtpotè iuſtitia circa debitum,quia reddit ęquale,ſibi autem adiunctæ non. Similiter temperantia eſt circa materiam, in qua difficillimum eſt ſe bene habere.ſ.delectationes tactus; aliæ autem adiunctæ ſunt circa delectationes, ſed non tam vehementes, vt ſobrietas circa delectationem potus; abſtinentia, vel parſimonia circa delectationes cibi, & ſic de alijs. Stat ergo, quòd prudentia eſt excellentiſſima, quæ eſt rationalis per eſſentiam, & eſt circa operationes, & paſſiones, & alias omnes dirigit quo ad media ad finem; & quòd tamen aliæ ſint principales quo ad aliquas ſibi adiunctas circa eãdem materiam, eandem ſcilicet in genere.

¶Nota,ꝙ Scotus in tertiò,di.33. innixus duobus principijs ruinoſis, oppoſitum hic dictorum ponit, videlicet, ꝙ virtus moralis generata ex electionibus rectis ſit ſimpliciter nobilior virtute, vel habitu generato ex dictaminibus rectis.ſ. prudentia. Eſt autem principium primum, quòd voluntas ſit ſimpliciter nobilior intellectu, quod D.S.reprobat, prima par.q.82.artic.3. Et in de Verita. Mate.22.art.11. Secundum principium omnino ruinoſum eſt, ꝙ omnes morales virtutes etiam circa paſſiones ſint principaliter in voluntate, cuius oppoſitum ſupra patuit q.56. artic.4. & 6. Quare fundamento cadente, neceſſe eſt vt ſtructura ruat.

Scotus.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd rationale per participationem diuiditur in tria, ut dictum eſt.*—

* In corp. artic.

¶Maior vera. Sunt aliquo modo morales propter prudentiam, quæ dependet ab appetitu, & propter materiam, licet ſit eſſentialiter intellectualis. Ad minorem; concedo, ſed dico, ꝙ appetitus rectus, qui dicitur rationale per participationẽ, diuiditur per tria. Vnde negatur cõſequentia,quia erit vna in ratione practica.ſ.prudentia,& tres in appetitu; vna in appetitu intellectiuo;ſecunda in concupiſcibili; tertia in iraſcibili, vt patuit in fine corporis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes aliæ uirtutes, quarum una eſt principalior alia, reducuntur ad prædictas quattuor, & quantum ad ſubiectum, & quantum ad rationes formales.—

¶Maior vera. Sicut inter adiunctas prudentiæ gnomin eſt principalior,quàm ſyneſis,ſecunda ſecundæ,q.51.art.4.& hæ duæ principaliores ſunt Eubulia; & inter adiunctas iuſtitiæ, religio eſt principalior alijs. Sed addo, ꝙ omnes iſtæ adiunctæ reducuntur ad prædictas quattuor, quæ ſunt principales in vna certa materia,nõ autem adiunctæ. Ad minorem dico, quòd ad hoc, quòd virtus dicatur principalis, non requiritur, quòd ſit principalis reſpectu omnium, &c. Verum eſt omnium abſolutè, tamen debet eſſe principalis reſpectu omnium exiſtentium circa vnam materiam, quales non ſunt iſtæ adiunctæ,ſed ſolùm principales quattuor, ad quas aliæ reducuntur quantum ad ſubiectum,& quãtum ad rationes formales.ſ.obiectorum,ſicut ſobrietas eſt in concupiſcibili, & etiam eſt de delectabili ſicut temperantia, &c.

¶Nota tamen, ꝙ nõ oportet,ꝙ illa,cui alia adiungitur,ſit ſimpliciter nobilior; ſicut iuſtitia non eſt nobilior religione ſimpliciter,vt patet ſecunda ſecundæ,q.81.art.6. ſed eſt nobilior in hoc,ꝙ magis reddit æquale. Et eſt virtus, cui aliæ adiunguntur principalior cæteris paribus,ſtando circa idem obiectum.

¶Nota ex hac ſolutione regulam illam, quia adiunctæ ſemper reducuntur ad eandem rationem obiectalem, & ad idem ſubiectum. Vide ſecunda ſecundæ, quæſtio 80.

Vtrum aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſte quattuor Cardinales.

M

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſtæ. Id enim, quod eſt maximum in unoquoq; genere, videtur eſſe principalius, ſed magnanimitas operatur magnum in omnibus uirtutibus, ut dicitur in 4.Ethic.* ergo magnanimitas maximè debet dici principalis virtus.

Ar. priori, & poſteriori, & locis ibi notatis. Et 3. di.33. q.2.artic.1. quæſt.4.

* Ariſt.c.3.

¶ 2 Præterea. Illud, per quod aliæ virtutes firmantur, videtur eſſe maximè principalis virtus, ſed humilitas eſt huiuſmodi. Dicit enim Greg.* quòd qui cæteras virtutes ſine humilitate congregat, quaſi paleas in ventum portat; ergo humilitas videtur eſſe maximè principalis.

* Greg.homil.7.in Euang. in fine illius. Et Pſal.3. poenitentiali.

¶ 3 Præterea. Illud videtur eſſe maximè principale, quod eſt perfectiſſimum, ſed hoc pertinet ad patiẽtiam, ſecundùm illud Iacobi primo. Patientia opus perfectum habet; ergo patientia debet poni principalis:

Iaco. 1.

¶Sed contra eſt, quòd Tullius in ſua Rhetorica;* ad has quattuor omnes alias reducit.

* Tull.li.2. de inuent. a med.

¶Poſtquam determinatum eſt, quia quattuor ſunt Cardinales. Nunc inquirit, quæ ſunt illæ Cardinales,an prætactæ in fine præcedentis articuli,ſcilicet prudentia, iuſtitia, &c. an quædam aliæ, ſcilicet magnanimitas, humilitas, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est; * huiusmodi quattuor uirtutes Cardinales accipiũtur secundùm quattuor formales rationes uirtutis, de qua loquimur, quæ quidem in aliquibus actibus, uel passionibus principaliter inueniuntur; sicut bonum consistens in consideratione rationis principaliter inuenitur in ipso rationis imperio, non autem in consilio, neque in iudiciò, ut supra dictum est; * similiter autem bonum rationis, prout ponitur in operationibus secundùm rationem recti, & debiti, principaliter inuenitur in commutationibus, uel distributionibus, quæ sunt ad alterum cum æqualitate; bonum autem refrenandi passiones principaliter inuenitur in passionibus, quas maximè difficile est reprimere, scilicet in delectationibus tactus; bonum autem firmitatis ad standum in bono rationis contra impetum passionum, præcipuè inuenitur in periculis mortis, contra quæ difficillimum est stare. Sic igitur prædictas quattuor virtutes dupliciter considerare possumus. Vno modo secundùm communes rationes formales. ———

* Art. præced.

* q. 57. art. 5.

¶ D.S. primò deducit vnam cõclusionem præambulatem distinctiuam; secundò secundùm illam respondet, ibi. Et ſm hoc, &c. Ponit ergo primò rationem duplicis acceptationis, & cõsiderationis quattuor Cardinalium virtutum, tali cõclusione præambulari. Prædictas quattuor virtutes dupliciter considerare possumus; vno modo ſm communes rationes formales; alio modo, ſm ꝙ istæ virtutes denominantur ab eo, quod est præcipuum in vnaquaq; materia, vt sunt speciales virtutes contra alias diuisæ. Ista conclusio probatur, huiusmodi quattuor virtutes Cardinales accipiuntur ſm quattuor rationes formales virtutis, de qua loquimur. Et hæ rationes formales in aliquibus actibus, vel passionibus, principaliter inueniuntur. Igitur possunt accipi, vel pro rationibus illis communibus, vel possunt accipi, vt illæ rationes inueniuntur in principali materia. s. actionibus, vel passionibus, vbi difficillimum est obseruare bonum rationis, vt sunt speciales virtutes. Consequentia est nota, quia vnumquodq; nomen potest accipi pro suo significato. Si ergo ista nomina important cõditiones generales, possunt pro eis accipi. Prima pars antecedentis patuit arti. 2. quia quattuor Cardinales distinguuntur ſm ordinem rationis quadruplicem, qui ordo est formale virtutis. Deinde D. S. ostendit secundã partem antecedentis exemplariter, sicut bonum in consideratione rationis (quod est vnũ de formalibus rationis constituens prudentiam) principaliter inuenitur in præcepto, non in iudicio, vel consilio, vt patuit supra q. 57. art. 6. Vide alia in textu clarè.

¶ Nota tamen, ꝙ formalis ratio prudentiæ, quæ est bonũ rationis in ipsis actibus rationis, aliter est communis conditio, quàm communis conditio, & ratio formalis temperantiæ; quia prima est cõmunis alijs, quæ sunt adiunctæ prudentiæ essentialiter, sed alijs, quæ sunt in appetitu, solũ participatiuè; sed aliæ tres rationes formales virtutum, quæ sunt in appetitu, conueniunt essentialiter cuilibet virtuti morali; sed de hoc art seq. Patet ergo, ꝙ istæ quattuor virtutes (hoc est nomina quattuor virtutum) dupliciter accipiunt. Vel s. pro rationibus formalibus, ita ꝙ ratio formalis prudentiæ extendit se etiam ad sibi adiũctas virtutes, sic ꝙ omnis virtus perficiens considerationem rationis dicatur prudentia. Et omnis virtus, quæ reddit debitum quocunque modo alteri, dicatur iustitia. Et quæcunque moderatur quascunque delectationes, vocetur temperantia; sed alio modo accipiuntur pro specialibus virtutibus, sic ꝙ prudentia nominat habitum specialem, perficientem ad perfectissimum actum rationis in moralibus (scilicet præcipere.) Et iustitia solùm pro virtute reddente ęquiualens alteri particulari homini in commutationibus, & distributionibus, &c.

¶ Et secundùm hoc dicuntur principales quasi generales ad omnes uirtutes, vtpotè quòd omnis uirtus, quæ facit bonum in consideratione rationis, dicatur prudentia; & quòd omnis uirtus, quę facit bonum debiti, & recti in operationibus, dicatur iustitia; & omnis virtus, quæ cohibet passiones, & deprimit, dicatur temperantia; & omnis uirtus, quę facit firmitatem animi contra qualscũque passiones, dicatur fortitudo. ———

¶ Hic consequenter D. S. respõdet ſm prædictam distinctionem duabus conclusionibus; secundam ponit ibi. Alio verò modo, &c. Innuit ergo primam conclusionem responsiuam de istis, vt significant rationes formales virtutum, talem. Si istæ quattuor virtutes considerentur ſm rationes formales cõmunes, sic dĩr principales, quasi generales ad omnes virtutes. Hanc cõclusionem primò declarat exemplariter; secundò ostendit illam acceptationem approbatam ab alijs, soluens ex hoc argumenta obiecta in oppositũ, ibi. Et sic multi loquuntur, &c. Quo ad primum D. S. declarat dictam cõclusionem sic, quia isto modo omnis virtus, quæ facit bonum in cõsideratione rationis dicitur prudentia; & omnis virtus quæ, &c. vt in littera; ergo conclusio vera. Consequentia clara, quia prudentia isto modo est genus ad eubuliam, synesim, & gnomen, & ad prudentiam specialiter dictam; similiter iustitia est genus ad oẽs, quæ faciunt bonum debiti. Et cum hoc (vt patebit artic. seq.) tres rationes formales constituunt vnum solum habitũ, licet ratio formalis prudentiæ constituat habitum genericum distinctum a virtutibus, quæ sunt in appetitu. Consequenter cum dicit.

¶ Et sic multi loquuntur de istis virtutibus, tàm sacri Doctores, quàm etiam Philos. & sic aliæ uirtutes sub ipsis continentur. Vnde cessant omnes obiectiones. ———

¶ Notat illã primam acceptationem illarum virtutum non esse nullius momenti, immo approbatam a S. Doctoribus, & a Philos.

¶ Et notat, ꝙ isto modo accipiendo, aliæ continentur sub ipsis, vt s. species sub genere. Et patet ex dictis. Vult quoq;, ꝙ loquẽdo post istam considerationem virtutum, cessant omnes obiectiones, quia sic magnanimitas, humilitas, patientia, de quibus obijcit, esto habeant aliquam præeminentiam prę alijs virtutibus specialibus, non tamen sunt principaliores istis quattuor; nam ipsæ tres, de q. bus arguitur, sub istis continentur, & omnes aliæ speciales virtutes, tanquam species sub genere. Constat autem, ꝙ cõtentum sub alio, quod plura includit cum ipso, non est principalius, sed communius, & includens, vt est in proposito. Et vult D. S. argumenta soluta esse per hoc, quòd dicit. Et sic aliæ virtutes sub ipsis continentur, &c. Consequenter ibi.

¶ Alio verò modo possunt accipi, secundùm quòd istę uirtutes denominantur ab eo, ꝙ est præcipuum in unaquaq; materia, & sic sunt speciales uirtutes contra alias diuisæ; dicuntur tamen principales respectu aliarũ propter principalitatem materiæ; puta quòd prudentia dicatur, quæ præceptiua est; iustitia quæ est circa actiones debitas inter æquales; temperantia, quæ reprimit concupiscentias delectationum tactus; fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis. ———

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam, cui præmittit secundum modum accipiendi has virtutes. Et est conclusio talis. Hæ virtutes (vt sunt speciales virtutes) contra alias diuisæ, sunt principales respectu aliarum propter principalitatem materiæ. Hanc conclusionem primò declarat. Secundò ex hoc soluit argumenta in oppositum adducenda, ibi. Et sic etiam, &c. Declarat sic conclusionem, quia prudentia dicitur, quæ præceptiua est. Iustitia quæ est, &c. Sed præcipere est potissimus actus inter actus rationis, vt patuit supra quæstio. 57. artic. sexto. Et circa actiones, quæ sunt ad alterum æqualem (scilicet particularem) seruatur perfectissimè æqualitas. Et in delectationibus tactus, difficillimum est inter omnes delectationes tenere modum rationis; & in periculis mortis, difficillimum est non recedere ab ordine rationis; igitur conclusio vera. Omnia sunt clara. Tunc ibi.

¶ Et sic etiã cessant obiectiones, quia aliæ virtutes possunt habere aliquas alias principalitates; sed istę dicuntur principales ratione materiæ, ut dictum est. * ———

* In hoc ar.

¶ Per iam dicta soluit obiectiones adducendas, quas dicit cessare; quia argumenta probant, quòd aliæ, de quibus arguitur, habent aliquam principalitatem, sed non in materijs moralibus, sicut istæ specialiter acceptæ. Et ita stant simul, quòd aliæ habeant aliquas prærogatiuas, sed non in materia, secundùm quam intelligimus has esse principales.

ARGVMENTVM in contrarium potest exponi pro vtraque conclusione responsiua, quia si accipiantur pro formalibus rationibus generalibus. Sic aliæ ad istas reducuntur, sicut species sub genere, & per consequens istæ quattuor sunt principales ratione dicta. Si autem accipiantur pro virtutibus specialibus, tunc aliæ reducuntur ad istas, sicut minus principales in materia. Vnde & dicuntur virtutes adiunctæ, vel annexæ, tanquam existentes aliqualiter circa eandem materiam, sed non ęquè principalem, vt istæ. Vide Doct. Sanct. in tertio, distinct. 27. quæst 2 artic. 1. quæstiuncula quarta.

¶ Vt autem argumenta manifestius resoluantur, accipiendo has quattuor virtutes, vt sunt speciales, placuit formaliter ad ipsa singillatim respondere.

¶ Ad primùm igitur, ad quod & D. S. infra quæst. 66. artic. 4. ad tertium. respondet, dicitur pro nunc formaliter, id quod est maximum in vnoquoque genere. Verum, si est maximum ratione sui, ita quòd de se habet distinctam magnitudinem. Sic negatur minor. Dico enim, quòd magnanimitas magna operatur, sed solùm in alijs virtutibus, ita quòd per actus aliarum virtutum magnos, tendit in magnum honorem. Vnde non operatur magna, nisi per alias virtutes, quia magnus honor debetur magno

operi

operi virtutis, & non debetur ipsi magnanimitati, nisi per opera aliarum virtutum; quia ex hoc, quòd aliquis quærit magnum honorem, vt sic, non est virtuosus, nisi quærat per debita media, quæ sunt opera virtutum; quare consequens est, quòd magnanimitas addit quendam decorem accidentalem alijs virtutibus, & in ipsis radicatur. Et hæc solutio trahitur ex secunda secundæ, q.129 ar.4.

¶Et secundò ad maiorem. Quod est maximum ratione materiæ; tunc negatur minor, quia magnanimitas operatur magna per actus aliarum virtutum, & non habet de per se propriam materiam, sed fundatur in alijs. Vnde habet D.S. tertio sententiarum, dist. 9. q. 1. artic. 1. quæstiun. 2. in corpore. Tertio modo dicitur generalis virtus, inquantum operatur circa actus omnium virtutum, ita ꝙ omnes cedunt ei pro materia, sicut magnanimitas, quæ operatur magna in omnibus virtutibus, vt dicitur 4. Ethic. Et tamen in se est specialis virtus, quia rationem specialem obiecti in omnibus attendit. s. dignum magno honore. Hæc ille.

¶Secundò dicitur ad argumentum. Ad minorem, quòd magnanimitas operatur magnum, idest opus perfectum, quod est dignum magno honore. Sed dico, quòd potest magna illo modo operari absque difficultate circa materiam, ita quòd non habet tam principalem, & difficilem materiam, sicut fortitudo, vel temperantia; quia non est adeo magnum benè se habere ad spem, vel fiduciam magni, sicut ad timorem mortis. Non enim ita mouet hominem spes, sicut timor mortis. Vnde negatur consequentia, quia esto magnanimitas erigat animum per spem ad magnum honorem, & faciat operari digna magno honore, sed tamen non habet materiam ita principalem. Sperat enim aliquis honorem magnum, non semper in periculis mortis, vbi benè se habet fortitudo. Et hanc solutionem D.S. hic etiam tangit in fine, & in de Virtutibus, Materia 1. artic. 12. ad 26.

¶Ad secundum. Maior vera. Si firmentur ratione principalitatis in materia, tunc est principalis, ita quòd materiæ aliarum virtutum dependeant a materia sua, & quodammodo ordinentur ad ipsam; sicut omnes delectationes quodammodo ordinantur, & dependent a delectationibus tactus. Sic negatur minor, quia humilitas habet pro materia idem, quod magnanimitas sub alia ratione. s. sub ratione parui ex consideratione propriæ fragilitatis, sed magnanimitas sub ratione magni ex consideratione Diuini auxilij, vel Diuini doni, vel gratuiti, vel naturalis. Humilitas enim reprimit motum spei, qui est motus in magna tendentis. Est in irascibili, & differt in modo a magnanimitate. Sed dicitur ad probationem minoris, quòd humilitas firmat per accidens, remouendo destruens, & corrumpẽs omnes virtutes. s. superbiam, quæ bonis operibus insidiatur, vt pereant, & non propter principalitatem materiæ, quia materia sua sunt opera omnium virtutũ, de quibus parua sentit, sicut magnanimitas magna de actibus aliarum virtutum, in quibus radicatur. Et hæc est solutio D. S. in tertio scripto, vbi supra, & concordat cum eo, quod D. S. habet, secunda secundæ, quæst. 161. artic. 5. ad quartum, & ad secundum. Christus, inquit, ideo nobis præcipuè humilitatẽ commendauit, quia per ipsam maximè remouetur impedimentum humanæ salutis. Vnde humilitas est prima indirectè remouens prohibens, sed non directè, secundùm quòd ad eum acceditur.

¶Ad tertium respondet D.S. infra quæst. 66. art. 4. ad secundum. Sed volo ponere solutionem ex secunda secundæ, q. 136. artic. 2. Maior vera, si est perfectissimum simpliciter ratione obiecti, & materiæ, & ratione actus principalis; sic negatur minor, & dicitur, ꝙ hæ, quæ ordinant ad bonum, sunt principaliores, quàm illæ, quæ sunt impeditiuæ eorum, quæ abducunt a bono, qualis est patientia.

¶Et præterea. Inter illas, quæ sunt impeditiuæ retrahentium a bono, tantò sunt perfectiores, quantò id, quod per eas impeditur, magis a bono retrahit. Plus autem retrahunt pericula mortis, vel delectationes tactus, quàm quæuis aduersa, circa quæ est patientia. Vnde patet, quòd minor est falsa, quòd sit perfectissima ratione materiæ. Sed ad probationem dicitur, quòd est perfectissima secundùm quid, & opus perfectum (non perfectissimũ) in aduersis tolerandis, quia cohibet, quod primum prouenit ex aduersis. s. tristitiam. Deinde prouenit ira quam moderatur mansuetudo. Tertiò prouenit odium, quod tollit charitas. Quartò prouenit desiderium iniusti nocumenti, quod prohibet iustitia. Tollere autem principium vniuscuiusque est perfectius. Non tamen sequitur, si in hoc patientia est perfectior, quòd sit perfectior simpliciter, vel etiam sit circa principalem materiam, de qua principalitate hic locuti sumus.

N Infra q. 66. ar. 2. corp. Et 2. 2. q. 123. ar. 2. & 11. corp. & q. 134. art. 2. cor. prin. Et 3. di. 33. q. 1. art. 1. q. 3. Et Ver. q. 1. ar. 12. ad 23. & 25. Et 2. Eth. lect. 8. co 1. & 3.

Vtrum quattuor prædictæ virtutes sint diuersæ virtutes, & adinuicem distinctæ.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ quattuor prædictæ virtutes non sint diuersæ virtutes, & adinuicem distinctæ, dicit enim Greg. in 22. Moralium. * Prudentia uera non est, quæ iusta, & temperans, & fortis non est; nec perfecta temperantia, quæ fortis, iusta, & prudens non est; nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans, & iusta non est; nec uera iustitia, quæ prudẽs & fortis, & temperans nõ est; hoc autem nõ contingeret, si prædictę quattuor virtutes essent adinuicem distinctę; diuersæ enim species eiusdem gñis nõ denominãt se inuicem; ergo prædictæ virtutes nõ sunt ab inuicẽ distinctæ.

* Greg. c. 1.

¶2 Præt. Eorum, quæ ab inuicem sunt distincta, quod est unius, non attribuitur alteri; sed illud, quod est temperantiæ, attribuitur fortitudini. Dicit enim Ambros. in primo libro de Officijs. * Iure ea fortitudo uocatur, quando unusquisque seipsum uincit, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur. De temperantia etiam dicit, quòd modum, uel ordinem seruat omnium, quæ uel agenda, uel dicenda arbitramur; ergo videtur, quòd huiusmodi uirtutes non sunt adinuicem distinctæ.

* Ambros. cap. 36.

¶3 Præt. Philosophus dicit in 2. Ethic. * ꝙ ad uirtutem hæc requiruntur. Primũ, si sciens, deinde si eligens, & si eligens propter hoc; tertium quidem, si firmè, & immobiliter habeat, & operatur; sed horum primum vr̃ ad prudentiam pertinere, quæ est recta ratio agibilium. Secundum. s. eligere ad temperantiam, vt aliquis nõ ex passione, sed ex electione agat passionibus refrenatis. Tertium, vt aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ vr̃ ad iustitiam pertinere; aliud s. firmitas, & immobilitas pertinet ad fortitudinẽ; ergo quælibet harum uirtutum est generalis ad omnes uirtutes; ergo non distinguuntur adinuicem.

* Arist. c. 4.

¶Sed cõtra est, quod Aug. dicit in lib. de Moribus eccl. * ꝙ quadripartita dicitur uirtus ex ipsius amoris vario affectu, & subiungit de prędictis quattuor uirtutibus; prædictæ ergo quattuor uirtutes sunt abinuicem distinctæ.

* Aug. li. 1. cap. 15.

¶Habito, quia quattuor prædictæ sunt principales inter humanas. Nunc inquirit, quomodo hæ quattuor principales se habeant adinuicem penes distinctionem.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est; * prædictæ quattuor uirtutes dupliciter a diuersis accipiũtur. Quidam enim accipiunt eas, prout significãt quasdam generales conditiones humani animi, quę inueniũtur in omnibus uirtutibus; ita s. ꝙ prudẽtia nihil sit aliud, quàm quædam rectitudo discretionis in quibuscunque actibus, uel materijs; iustitia uerò sit quædam rectitudo animi, per quam homo operatur, quod debet in quacunq; materia; temperantia uerò sit quædam dispositio animi, quæ modum quibuscunq; passionibus, uel operationibus imponit, ne ultra debitum efferantur; fortitudo uerò sit quædã dispositio animæ, per quam firmetur in eo, quod est secundùm rationem cõtra quoscunq; impetus passionum, uel operationum labores.

* Art. præceden.

¶D.S. respondet iuxta distinctionem tactam in art. 3. præceden. Vnde eam resumit, & primò respondet iuxta primum membrum; secundò quo ad secundum, ibi. Alij verò, &c. Circa primum, primò præmittit declarationem primi membri prænominatæ distinctionis; secundò subiungit conclusionem vnam responsiuam correspondentem, ibi. Hæc autem quattuor. Notat ergo primò, ꝙ istas virtutes diuersi diuersimodè accipiunt. Et ponit modum, quia quidam accipiunt, &c. vt in littera clarè. Et breuiter dicendo, isti accipiunt pro esse firmo, pro esse modificato, pro esse recto, & pro habere discretionem, in quacunque materia, siue sit actionis, siue passionis. Consequenter cum dicit.

¶Hęc autem quattuor sic distincta non important diuersitatem habituum virtuosorum quãtum ad iustitiam, temperãtiam, & fortitudinem; cuilibet enim uirtuti morali ex hoc, ꝙ est habitus, conuenit quædam firmitas, vt a contrario non moueatur, quod dictum est, ad fortitudinem pertinere; ex hoc uerò, quòd est uirtus, habet ꝙ ordinetur ad bonum, in quo importatur ratio recti, vel debiti, quod dicebatur ad iustitiam pertinere; in hoc uerò, quòd est uirtus moralis, rationem participans, habet, quòd modum rationis in omnibus seruet, & ultra se non extendat, ꝙ dicebatur pertinere ad temperãtiam.

¶Iuxta dictam acceptionem respondet tali conclusione. Hæc

quattuor sic distincta non important diuersitatem habituum virtuosorum quantum ad iustitiam, temperentiam, & fortitudinem; solùm autem hoc, quod est discretionem habere, quod attribuebatur prudentiæ, videtur distingui ab alijs tribus; & vult conclusio, quòd tres conditiones significatæ in hoc modo accipiendi, scilicet iustitia, temperantia, fortitudo, non requirunt diuersos habitus, sed habere discretionem essentialiter, scilicet & per se, requirit habitum ab illo habitu distinctum, cui conueniunt tres prędictæ conditiones, ita scilicet quòd vnus habitus est firmus, modificatus, & rectus (qui scilicet est in appetitu) sed idem non habet discernere, & esse discretum essentialiter, sed solùm participatiuè ab alio habitu, cui conuenit essentialiter habere discretionem. Huius conclusionis primò probat primam partem; secundò secundã, ibi. Solum autem hoc quod est, &c. Quo ad primam arguitur, assumendo maiorem ex sequentibus sic. Quælibet harum trium virtutum est habitus, & est virtus, & est moralis rationem participãs; sed ex hoc, quòd est habitus, conuenit sibi firmitas (quæ est conditio fortitudinis acceptæ isto modo.) Ex eo autem, quòd est virtus, habet ordinem ad bonum, in quo importatur ratio recti, vel debiti, quod importat iustitia accepta pro generali conditione. Ex hoc verò, quòd est moralis, & participans rationem, habet quòd modum rationis in omnibus seruet, & vltra se non extendat, quod est temperantiæ secundum generalẽ conditionem: igitur prima pars vera, quòd illæ tres conditiones concurrunt in vnum habitum virtuosum, ita quòd esse temperatum, fortem, & iustum, modo dicto, conueniunt eidẽ virtuti, si accipiantur pro tribus illis conditionibus. Consequenter ibi.

¶Solùm autem hoc, quod est discretionem habere, quod attribuebatur prudentiæ, videtur distingui ab alijs tribus, inquantum hoc est ipsius rationis per essentiam; alia uerò tria important quandã participationem rationis per modum applicationis cuiusdã ad passiones, vel operationes; sic igitur secundum prædicta prudentia quidẽ esset virtus distincta ab alijs tribus, sed aliæ tres non essent uirtutes distinctæ ab inuicem. Manifestum est enim, quòd vna & eadem virtus, & est habitus, & est virtus. & est moralis. ———

¶Probat secundam partem conclusionis primæ sic. Id quod est rationis per essentiam, & in seipsa; distinguitur ab his, quæ important quãdam participationem rationis applicatæ ad materiam extrinsecam moralem, sed habere discretionem, quod attribuitur prudentiæ (scilicet etiam acceptæ pro conditione virtutis) est ipsius rationis in seipsa, & per essentiam. Alia verò tria important quandam participationem rationis per modum applicationis ad appetitum circa passiones, vel operationes. Igitur prudentia, & habere discretionem etiam secundùm istum modum, distingueretur ab alijs tribus conditionibus virtutis, quæ sunt impressæ appetitui, discretio autem manet in ratione. Maior nota, quia id, quod est in ratione, distinguitur ab eo, quod est in appetitu, cum idem non sit diuersarum potentiarum. Et præsertim, quia appetitus participat rationem solùm analogicè, vt patuit supra quæst. 60. artic. 1. Minor relinquitur nota; igitur, &c. Vnde D. S. infert conclusionem prædictam sub claris terminis, & verbis. Sic igitur, &c. Et circa eam ponit maiorem pro prima parte conclusionis.

¶Nota autem cautè verba D. S. circa illam partem, cum dicit, inquantum hoc est ipsius rationis per essentiam, &c. quia videlicet, si discretio, & prudentia acciperentur impropriè, & participatiuè pro ordine rationis appetitui impresso, prout dicimus, quòd appetitus sit rationale per participationem, sic habere discretionem quasi passiuè non argueret alium habitum ab his, qui sunt in appetitu; sed accipiendo habere discretionem actiuè, & essentialiter, ita quòd eius sit discernere quis modus, quæ firmitas obseruanda sit, est conditio conueniens habitui, qui est in intellectu formaliter, & per consequens conditio requirens habitum distinctum ab his, qui sunt in appetitu; oportet enim supponere, quòd non est possibile, vt idem habitus sit in diuersis potentijs, neque conditio cõueniens habitui existenti in vna potentia essentialiter, non potest essentialiter competere habitui alterius potentiæ.

¶Alij uerò, & melius accipiunt has quattuor uirtutes, secundùm quòd determinantur ad materias speciales; vnaqueque quidem illarum ad unam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, a qua nomen uirtutis accipitur, ut supra dictum est; * & secundùm hoc manifestum est, quòd prædictæ uirtutes sunt diuersi habitus secundùm diuersitatem obiectorum distincti. ———

* Art. præced. in cor.

¶Hic consequenter respondet ad quæsitum iuxta secundùm modum accipiendi præferens ipsum primò, dicens. Alij verò, & melius, &c. Conclusio quo ad hunc modum. Quattuor prædictæ virtutes isto modo acceptæ sunt diuersæ virtutes abinuicem distinctæ. Probatur. Vbicunque sunt diuersæ materiæ, & obiecta, ibi sunt diuersæ virtutes: sed istæ quattuor virtutes isto modo acceptæ habent diuersas materias, & diuersa obiecta; igitur, &c. Maior nota. Minor patuit, quia vnaqueq; illarum determinatur ad vnam materiam, in qua principaliter illa generalis cõditio laudatur, sicut fortitudo habet pro materia timores mortis, vbi præsertim laudatur firmitas, temperantia, delectationes, tactus, vbi seruare modum rationis præcipuè laudatur; & sic de alijs.

ARGVMENTVM in contrarium, quod innititur auctoritati beati Augustini, est pro secunda conclusione responsiua, quia Augustinus ad modum Aristotelis accipit hæc quattuor, vt sunt circa præcipuas materias, & distinctas, & per consequens vt distincti habitus, qui sunt varij effectus amoris, quia (vt patebit quæst. 62. artic. 2. ad tertium.) ad omnem virtutem concurrit amor saltem, sicut radicale, & primùm principium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Grego. loquitur de prædictis quattuor virtutibus secundùm primam acceptionem; vel potest dici, quòd istæ quattuor virtutes denominantur adinuicem per redundantiam quandam, id enim quòd est prudentiæ, redundat in alias virtutes, inquãtum a prudentia diriguntur; vnaqueq; verò aliarum redundat in alias ea ratione, quòd qui potest, quod est difficilius, potest & id, quod minus est difficile; vnde qui potest refrenare concupiscentias delectabilium secundùm tactum, ne modum excedãt, quod est difficilimũ, ex hoc ipso redditur habilior, ut refrenet audaciam in periculis mortis, ne vltra modum procedat, quod est longè facilius; & secundùm hoc fortitudo dicitur temperata, temperantia etiam dicitur fortis ex redundantia fortitudinis in temperantiam, inquantum scilicet ille, qui per fortitudinem habet animum firmum contra pericula mortis, quod est difficilimum, est habilior, vt retineat animi firmitatem contra impetus delectationum, quia (vt dicit Tullius in primo de Officijs. *) Non est consentaneum, vt qui metu non frangitur, cupiditate frangatur; nec qui inuictum se a labore pręstiterit uinci a uoluptate, aliquando possit; & per hoc etiam patet responsio ad secundum. Sic enim temperantia in omnibus modum seruat, & fortitudo cõtra illecebras voluptatum animum seruat inflexum, uel inquantum istæ uirtutes denominãt quasdam generales conditiones virtutum, vel per redundantiam prędictã. ——

* Tull. in cap. cuius titulus est vera magnanimitas in duobus potissimum sita.

¶Dicitur primò, quòd Gregorius loquitur de illis virtutibus secundùm primam acceptionem, tunc enim prudentia est iusta, id est habet rectitudinem, & tenet modum, & est firma, & sic de alijs, quia vni habitui conueniunt istæ quattuor conditiones, tres vt dictum est intrinsecè; quarta participatiuè. Dicitur secundò secundùm alium modum accipiendi.

¶Ad maiorem, quòd ista est vera propter redundantiam vnius in aliam, quia videlicet prudentia dirigit omnes alias, & aliæ participant eam. Aliæ autem redundant in semnicem alia ratione, quia videlicet ille, qui potest id, quod est difficilius, potest & minus difficile, vt D. S. clarè exponit. Vltra, hoc autem non contingeret, si prædictæ quattuor virtutes essent distinctæ. Negatur, immo cum distinctione stat, quòd vna denominat aliam propter prædictam redundantiam.

¶Ad probationem dicitur, quòd diuersæ species eiusdem generis non denominant se essentialiter, tamen quando vna redundat in aliam, tunc denominant se per redundantiam, & participatiuè, & extrinsecè, & effectiuè, sicut Sol denominat, id est facit omnia astra lucida, &c.

¶Ad secundi maiorem dicitur. Eorum quæ distincta abinuicẽ, quod est vnius, non attribuitur alteri eodem modo, potest tamen unum specie distinctum alterum participare, & in aliud redũdare.

¶Ad minorem dupliciter, vel quod est temperantiæ, id est generalis conditio temperantiæ attribuitur fortitudini, quia illæ conditiones conueniunt eidem habitui, vel quia temperantia redundat in fortitudinem, quando simul habentur in eodem subiecto; sicut oportet, quòd simul habeantur, quia connexæ. Negatur autem consequentia, quòd non possint esse distinctæ species, stante prædicta redundantia.

¶Ad tertium dicendum, quòd illæ quattuor generales uirtutum conditiones, quas ponit Philosophus, non sunt proprię prædictis uirtutibus, sed possunt eis appropriari secundùm modum iam dictum. * ———

* In cor. ar.

¶Dicitur, quòd quælibet harum virtutum, si accipiatur pro generali conditione in quacunque materia, sic est generalis. Si autem accipiatur, vt determinatur ad certam materiam, scilicet scientia pro potissimo actu circa agibilia, & eligere, & non ex passione agere, vbi maximè trahit passio: tunc appropriatur temperantiæ, & sic de alijs. Tunc dico, quòd sunt speciales virtutes, vt patuit circa finem corporis.

Vtrum

Vtrum huiusmodi quattuor virtutes Cardinales conuenienter diuidantur in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

3.dist 33.q.1.ar.4.ad 2. Et dist. 34. q.1.ar.1.ar.q.6.& ad eius solut. Et Verit. q.26 art.8.ad 2. Et Virtu. q.5.art.4. ad 7.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter huiusmodi quattuor virtutes diuidantur in uirtutes exemplares, purgati animi, purgatorias, & politicas, vt enim Macrobius dicit in primo super somnium Scipionis. * Virtutes exemplares sunt, quæ in ipsa Diuina mente consistunt, sed Philosophus in 10.Ethicor.dicit, * quòd ridiculum est Deo iustitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudentiam attribuere; ergo uirtutes huiusmodi non possunt esse exemplares.

* Macrob. cap.8. * Arist.c.8. Macrobius

§ 2 Præt. Virtutes purgati animi dicuntur, quæ sunt absq; passionibus. Dicit enim ibidem Macrobius, quòd temperantiæ purgati animi est terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus obliuisci; fortitudinis autem passiones ignorare, non vincere; dictum est autem supra, * ꝙ huiusmodi virtutes sine passionibus esse non possunt; ergo huiusmodi virtutes purgati animi esse non possunt.

* q.59.ar.5. & art.5.

§ 3 Præt. Virtutes purgatorias dicit esse eorum, qui quadam humanorum fuga solis se inserunt Diuinis, sed hoc videtur vitiosum. Dicit enim Tullius in primo de Officijs, * quòd qui despicere se dicunt ea, quæ pleriq; mirantur, scilicet imperia, & magistratus, his non modo laudi, uerùm etiam uitio dandum puto; ergo non sunt aliquæ uirtutes purgatoriæ.

* Tull. loco citato in artic. præced. ad 1.arg.

§ 4 Præt. Virtutes politicas esse dicit, quibus boni viri reipublicę consulunt, vrbesq; tuentur; sed ad bonũ commune sola iustitia legalis ordinat, vt Phil. dicit in 5.Eth. * ergo aliæ uirtutes non debent dici politicæ.

* Arist.c.1.

§Sed contra est, quod Macrobius ibidem dicit. * Plotinus inter philosophiæ professores cũ Platone princeps. Quattuor sunt, inquit, quaternarum genera uirtutum, ex his primæ politicæ uocantur, secundæ purgatoriæ, tertiæ autem iam purgati animi, quartæ exemplares.

* Macrob. loco citato in argu. 1.

§Hic vltimò D. S. inquirit de quadam quasi subdiuisione moralium, quæ diuidantur in exemplares, &c.

§Nota autem, quòd intelligitur, an huiusmodi quattuor etiam diuisim diuidantur in istas quattuor, ita scilicet, quòd prudentia diuidatur in prudentiam exemplarem, purgati animi, &c. Et an temperantia diuidatur in exemplarem, purgati animi, & sic de alijs. Et mouetur ista quæstio propter dictum Plotini, qui introduxit hanc diuisionem.

§Respondeo dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit in lib. de moribus ecclesiæ; * oportet, quòd anima aliquid sequatur ad hoc, ꝙ ei possit uirtus innasci, & hoc Deus est, quem si sequimur, benè uiuimus. Patet igitur, quòd exemplar humanæ uirtutis in Deo præexistat, sicut & in eo præexistunt omnium rerum rationes. Sic igitur virtus potest considerari, vel prout est exemplariter in Deo, & sic dicuntur uirtutes exemplares.

* Aug. c.6.

§D. S. in hoc corpore deducit aliquas conclusiones partiales, ex quibus habetur conclusio formalis responsiua. Primò ergo ponit vnam conclusionem partialem, ostendens aliquas virtutes esse exemplares. Secundò ostendit aliquas esse politicas, ibi. Et quia homo, &c. Tertiò ostendit aliquas esse medias inter prædictas, ibi. Sed quia ad, &c. Quo igitur ad primum D. S. intendit talem conclusionem partialem. Oportet, quòd aliquæ sint virtutes exemplares (s. nostrarum virtutum etiam existentium circa passiones, & actiones præsentis vitæ actiuæ; & similiter virtutum tendentium in Diuinam similitudinem, & ipsam assequentium.) Circa hanc conclusionem D. S. primò adducit probationem; secundò manifestat post Plotinum, quid significetur nomine exemplarium Cardinalium, ibi. Ita scilicet, &c. Probatur igitur conclusio sic. Oportet, quòd exemplar humanæ virtutis in Deo præexistat; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia virtus hominis considerata, prout exemplariter est, in Deo, est, & dicitur virtus exemplaris. Antecedens probatur in littera dupliciter. Primò ex auctoritate beati Augustini; secundo a simili. Primò arguitur sic. Oportet, quòd anima aliquid sequatur (s. sicut exemplar imitabile, ad hoc, quòd possit ei virtus innasci.) Sed hoc est Deus, quem sequimur, si benè viuimus; igitur, &c. Antecedens verum. Secundò ratione sic. In Deo præexistunt omnium rerum rationes; igitur & rationes virtutum humanarum & Cardinalium; sed tales rationes sunt exemplares virtutes. Antecedens patet prima parte, quæst. 15. Tenet consequentia, quia par ratio est de virtutibus, & alijs rebus, scilicet in natura subsistentibus. Consequenter cum dicit.

§ Ita scilicet quòd ipsa Diuina mens in Deo dicatur Prudentia; Temperantia uerò conuersio Diuinæ intentionis ad seipsum, sicut in nobis temperantia dicitur per hoc, quòd concupiscibilis conformatur rationi; Fortitudo autem Dei est eius immutabilitas; Iustitia uerò Dei est obseruatio legis ęternæ in suis operibus, sicut Plotinus dixit. *

Plotinus. * Vide in Macrobio loco citato in arg. sed contra.

§D. S. post Plotinum aliqualiter manifestat quid significetur nomine exemplarium Cardinalium, vt in littera clarè.

§Pro maiori intellectu huius materiæ. Nota primò, quòd ratio exemplaris nihil aliud est, quàm idea, de cuius ratione est esse representatiuum, & causatiuum ideati, quia de ratione ideæ est esse cognitum, & factiuum ideati ex intentione agentis, &c. Quia igitur omnes virtutes nostræ sunt cognitæ a Diuino intellectu, & factibiles; ideo habent exemplaria in Deo, & talia exemplaria nihil aliud sunt, quàm Diuina essentia, vt cognita imitabilis ab homine secundùm huiusmodi virtutes, quarum & Deus est causa in suo ordine etiam acquisitarum.

Est idea in Diuina natura, & in Diuina sapientia. Scotus desinitur.

§Nota secundò, ꝙ differẽter hñt ideã, & exemplarem formã in Deo, ea q̃ sunt perfectionis simpliciter, & ea q̃ sunt perfectionis ẽm quid, vt habet D. S. 1. sen. di. 19 q. 5. ar. 2. ad 4^{m}. Nã prima hñt exẽplar in Diuina natura; alia autem hñt exemplar in Diuino intellectu, & Diuina sapiẽntia; quia videlicet prima assimilantur Deo ẽm id, quod formaliter in ipso est, sicut bonitas creata habet exẽplar in Diuina natura; quia & ipsa est bona, & id quod imitantur omnia bona; sic de sapientia; sic de veritate & esse, & omnibus importantibus perfectionẽ simpliciter. Secunda autem, quæ s. dicunt perfectionẽ ẽm quid, hñt exẽplar, nõ in Diuina natura, sed sapientia, vel intellectu, qa videlicet in Deo nõ est formaliter talis perfectio, sed Deus eã cognoscit, & est eius causa; & dñr hře esse virtuale in Deo, sicut lapis, lignũ, & huiusmodi non sunt formaliter in Deo. Formaliter enim esse in Deo est ipsum informare, & talem denominare, Deus autem non est lapis, vel lignum, & tñ lapis est cognitus a Diuino intellectu, & factus ab eo. Patet ex his, ꝙ si sint quædam virtutes, quæ dicant tm̃ perfectionem ẽm quid, ꝙ tales solũ hñt exemplar in Diuina sapientia, quia Deus eas cognoscit, & homo Diuinam cognitionem imitatur, non autem Diuinã naturam ẽm huiusmodi virtutes. Si verò sint virtutes, q̃ dicãt perfectionem simpľr, tales hñt exemplar ẽt in Diuina natura, quia s. & Deo formaliter conueniunt, & ab ipso deriuantur in creaturas; nam oẽ quod est perfectionis simpliciter, existit formaliter in Deo, & ab ipso, tanquam ab eo, in quo est per essentiam, deriuatur in creaturas, in quibus est per participationem. § Pro cuius explicatione nota tertiò post D. S. in primo contra Gentil. cap. 93. 94. & 95. ꝙ primò sunt aliquæ virtutes, quia perficiunt hanc vitam actiuam, q̃ in vsu bonorũ corporalium consistit; secundò, sunt virtutes, q̃ ex passionibus, sicut ex ꝓprijs obiectis speciem sortiunť. Et hæ duplices q̃dam sunt circa inclinationem appetitus in aliquod corporale bonum, sicut sobrietas, castitas, continentia, tẽperantia; & omnes istæ non possunt esse in Deo, nec propriè, nec metaphoricè. s. ꝓp similitudinem effectus, tum quia in Deo non est appetitus sensitiuus, nec passio, nec inclinatio in corporale bonum, tanquam Deo bonum, vel perfectiũ; (& patet ex his defectus Sco. in 3. dist. 33. vbi fingit in Deo temperãtiam eiusdem rationis cum tẽperantia nostra.) Aliæ autem sunt virtutes circa passiones ẽm inclinationem appetitus in aliquod spirituale bonum, sicut est honor, dñium, victoria, vindicta. Et tales virtutes etiam non sunt in Deo propriè, & vniuocè cum nostris; sed tamen scriptura Deo attribuit metaphoricè ꝓp similitudinem effectus; sicut patet 1. Reg. 2. Non est fortis, sicut Deus noster. Et Mich. 6. Quærite mansuetum, quærite bonum. Patet ex his, ꝙ cum Cardinales, de quibus locutus est Plotinus in proposito sint humanæ, & vel circa vitam actiuam præsentis vitę, & circa passiones, vel edomandas, vel edomitas, ꝙ non sunt in Deo propriè, nec formaliter, sed solùm in Diuina cognitione, & virtute. Sequitur, ꝙ exemplares sunt in Diuina sapientia, non natura, vt & D. S. vbi supra, contra Gent. c. 94. in fine concludit. Patet secundò contra Scot. ꝙ cum huiusmodi virtutes sint in nobis propriè, & formaliter, in Deo aũt non, sed solùm virtualiter, ꝙ nõ sunt eiusdem rõnis temperantia in Deo, & in nobis, si tñ temperantia in Deo ponenda sit, & non magis exemplar temperãtiæ nostræ, sicut & idea lapidis in Deo ponitur, lapis autem nullo modo.

Cõtra Scotum.

Scotus.

§ Nota autem quarto. Ad sciendum, quæ virtutes habeant exemplar in Diuina natura, ꝙ quædam aliæ sunt virtutes circa actiones, & tales actiones, quæ non sunt propriæ hominis, sed conueniunt cuilibet intelligenti, sicut iudicare, dare, distribuere. Si ergo huiusmodi actiones in sua communitate accipiantur, pos-

sunt & Deo adaptari, exclusis omnibus imperfectionibus, quæ non sunt de ratione, & conceptu differentiali huiusmodi virtutum. Vnde Deus est formaliter iustus, verax, prudens, liberalis magnificus. Possunt enim huiusmodi virtutes esse voluntatis, & intellectus. Vnde sicut sapientia, & scientia Deo propriè, & formaliter attribuuntur, ita & huiusmodi virtutes. Nam per extensionem significant quid proportionabiliter vnum in Deo, & creaturis. Virtutes autem, quæ ad actiones ordinantur, quæ sunt subiectorũ ad superiores, nullo modo Deo conuenire possunt, sicut obedientia, latria, & huiusmodi. Patet ex hoc, ꝙ virtutes, quæ possunt pertinere ad intellectum, & voluntatem, & ad superiorem, & acceptæ, vt sunt actionum non contractarum ad res humanas, habent exemplar in Diuina natura, ita ꝙ per prius Deo formaliter conueniunt, & sunt a quibus in creaturis deriuantur.

¶Nota quinto, quòd ex his facilè potest patere qualis sit ista diuisio, cum Cardinalis (s. temperantia) diuiditur in exemplarem, & politicam, quia est diuisio talis, qualis esset diuisio alicuius in ideam lapidis, & lapidem in propria natura, quia est in ea, quibus nomen est commune, & non aliqua ratio. Esto inter ea sit similitudo, non in esse, sed tantùm in repræsentando, sicut est inter speciem lapidis, & lapidem. Verum quidem est, ꝙ nomen conueniens Deo (vt exemplari in natura) & exemplaris dicitur analogicè, simpliciter s. de Deo, & formaliter, & de alijs analogatis in habitudine ad id quod est in Deo, vt bonitas, entitas, veritas, quibus aliqua creata denominantur in habitudine ad Diuinã bonitatem, veritatem, &c. Tamen in his, quorum Deus est exemplar solùm sm intellectũ, & sapientiam, non oportet, ꝙ hoc prius conueniat Deo formaliter, sed causaliter tm̃; ideo ibi vr̃ esse solũ nomẽ commune proportionalitatis, in qua est solum nomen cõe, & identitas ꝓportionabilis; sicut enim Deus se habet ad suũ exẽplar qđ vocatur temperãtia exemplaris, ita homo ad temperantiã suã. Diuisio autem temperantiæ in politicã, & purgatoriam, atq; purgati animi, videtur esse modalis, vt patebit. Consequenter ibi.

¶Et quia homo secundùm suam naturam est animal politicum, virtutes huiusmodi, prout in homine existũt, secundùm conditionem suæ naturæ politicæ vocantur, prout s. homo secundùm has uirtutes rectè se habet in rebus humanis gerendis, secundùm quem modum hactenus de his virtutibus loquuti sumus. ————

¶Ostendit, ꝙ sunt politicę per modum notabilis, quia quæ perficiunt hominem sm conditionem propriæ naturæ, quia ex ꝓpria natura etiam specifica homo est animal politicum, & sociale, & perficitur homo per eas, vt benè se habeat in gerendis rebus humanis. s. in operationibus ad alium, & proprijs passionibus, vt viuat. s. sm rationem naturalem. Et notat, ꝙ hactenus in tractatu de Virtutibus præcedenti sic locutus sit de Virtutibus. Ex his habetur conclusio responsiua partialis, oportet ponere virtutes politicas in homine ipso. Probatur, quia necesse est hoĩem perfici, vt benè se habeat in rebus humanis gerendis, igitur necesse est ponere virtutes politicas. Tenet consequentia ex dictis, quia politicæ perficiunt ad hmõi res benè gerendas. Antecedens est notum, & intelligitur de necessitate suppositionis, vel finis, non absoluta.

¶Nota, ꝙ per res humanas nihil intelligit, nisi mores, vel actus humani, quos homo benè gerit, & facit per morales acqũitas, mediãtibus seminarijs virtutum innatis. Vnde sicut exemplares sunt in Deo sm sapientiam suam, vt dictum est; ita politicæ ponuntur in homine formaliter ipsum perficientes ad actus, & affectiones regulandas, sm rectam rationem naturalem, viuendo inter homines socialiter, & vt ciuis huius vitæ. Deinde cum dicit.

¶Sed quia ad hominem pertinet, vt etiam ad Diuina se trahat quantum potest, vt etiam Phil. dicit in 10. Eth.* & hoc nobis in sacra scriptura commẽdatur multipliciter, vt est illud Matth. 5. Estote perfecti, sicut & pater vester cęlestis perfectus est, necesse est ponere quasdam virtutes medias inter politicas, quæ sunt uirtutes humanæ, & exemplares, quæ sunt uirtutes Diuinæ. ————

*Arist. c. 7.

Matth. 5.

¶Manifestat aliquas virtutes esse medias inter duas prædictas. Et primò ponit vnam conclusionem, quæ ostendit earum necessitatem; secundò ostendit diuersitatem illarum mediarum, ostẽdens aliquas esse purgatorias, ibi. Quæ quidem virtutes, &c. Tertiò, quæ sunt purgati animi, ibi. Quædam verò, &c. Ostendit ergo primò necesse aliquas virtutes esse medias inter politicas, & exemplares, tali conclusione. Necesse est ponere quasdã virtutes medias inter politicas, & exemplares. Probatur, ad hoĩem pertinet, vt ad Diuina se trahat quantum potest; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia politicæ sunt circa humana tm̃. exemplares aũt sunt in Deo: si igit̃ debet se trahere ad Diuina, oportet, ꝙ fiat per alias, quàm per politicas. Et nõ potest fieri per exemplares, quia illæ nõ sunt in hoĩe; igitur per aliquas medias, quæ sunt infra Diuinas, & exemplares, & supra politicas (saltem quo ad modum, & actum.) Añs patet per Philosophum, & per scripturam sacrã. Deinde ibi.

¶Quæ quidem virtutes distinguũtur sm diuersitatem motus, & termini, ita s. ꝙ quædam sunt virtutes trãscendentium, & in Diuinã similitudinem tendentium, & hæ uocantur uirtutes purgatoriæ, ita s. ꝙ prudentia omnia mundana Diuinorum contemplatione despiciat, oẽmq; animæ cogitationem in Diuina sola dirigat; temperantia uerò relinquat; inquantum natura patitur, quæ corporis usus requirit; fortitudinis autem est, ut anima non terreatur propter recessum a corpore, & accessum ad superna; iustitia uerò est, ut tota anima consentiat ad huiusmodi propositi uiam. ————

¶D. S. ponit diuersitatem illarum duarũ mediarum inter politicas, & exẽplares. Et vult, ꝙ distinguunt̃ penes diuersitatem motus, & termini, quia videlicet purgatoriæ assimilantur motui, quia perficiunt hoĩem, vt terrena, & humana transcendat, & tendat in Diuinã similitudinẽ quantũ possibile est. Et deinde D. S. ostẽdit de singulis virtutibus quatuor actus earũ, vt sunt purgatoriæ. Tunc ibi.

¶Quædam verò sunt uirtutes iam assequentium Diuinam similitudinem, q̃ uocantur uirtutes iam purgati animi, ita s. ꝙ prudentia sola Diuina intueatur; temperantia terrenas cupiditates nesciat, fortitudo passiones ignoret; iustitia cum Diuina mẽte perpetuò fœdere societur, eam s. imitãdo; quas quidem virtutes dicimus esse beatorum, uel aliquorum in hac uita perfectissimorum. ————

¶Ostendit quæ sunt purgati animi, quia pertinẽt ad terminum, quia virtutes iam assequentium Diuinam similitudinem. Et D. S. etiam exponit actus harum secundum singulas, &c. in tex. clarè.

¶Nota, quia ex his h̃r responsio ad quæsitum affirmatiuum, ꝙ sic. Probatur ex dictis, quia necesse est ponere virtutes in Diuina mente, quas homo imitetur, vt sit virtuosus. Et necesse est ponere virtutem, quæ perficiat hominem sm naturam suam. Necesse est etiam ponere virtutes duas medias, distinctas sm diuersitatem motus, & termini. Igitur conuenientes virtutes illæ quatuor diuiduntur, &c. Tenet consequentia, quia primæ sunt exemplares, secundæ politicæ, aliæ duæ sunt purgatoriæ, & purgati animi. Antecedens pro prima parte patet ex prima conclusione, pro secunda ex secunda, pro tertia ex tertia. Et ita patet hoc corpus.

¶Nota, ꝙ circa istum articulum est difficultas supra tacta q. 54. art. 3. An politicæ, purgatoriæ, & purgati animi distinguant̃ specificè. Nã de exẽplaribus nõ est q̃stio, quin ab illis specie distinguant̃, immo plus, q̃ gñe, tanquam increatum a creato: sed vt dixi de illis tribus est quæstio, an inter se distinguantur. D. enim S. vocat purgatorias, & purgati animi medias, & has diuersificat, sicut motum, & terminum. Alibi autem videtur eas identificare.

¶Ad hoc vr̃ dicendum, iuxta D. S. in tertia parte, vt supra allegatum fuit, ꝙ loquendo, vt Phil. de illis locuti sunt, non distinguunt̃ specie, immo nec numero in eodem, quia habent idem obiectum, s. bonum rationis naturalis, quæ se potest extẽdere ad omnes istos modos virtutis humanæ. s. vt sit sm communem modum hominũ, & sit tendentium in Diuinam similitudinem, & assequentiũ modo possibili homini constituto in puris naturalibus. Sed loquẽdo Theologicè de istis, vt D. S. vr̃ tangere, vt s. aliquis tendat in similitudinem Diuinam modo supernaturali, & tendat in bonum rationis informatæ fide, & modo superhumano, vt factus particeps Diuinæ naturæ per gratiam; tũc tales virtutes distinguuntur a politicis acquisitis, & sunt virtutes morales infusæ, sm quas homo benè se habet, vt politicus de societate ciuitatis Dei, vt patebit infra q. 63. art. 3. & 4. Quòd autem primo modo non distinguantur specie, vr̃ innuere D. S. tertio scripto, dist. 33. q. 1. art. 4. ad secundũ, vbi dicit. Virtutes, quæ perficiunt in vita actiua, quam acquisitæ, nõ oportet, ꝙ tollantur, cum aliquis se transfert ad vitam contemplatiuam, sed habent alios actus, inquantum pertingunt ad finem ꝓximum, quia cõtemplatiua vita est finis actiuæ. Et ideo distinguit Macrobius harum virtutum tres gradus, sm ꝙ sunt in hominibus. Sunt enim politicæ, sm ꝙ homo per eas in ciuilibus operibus rectificat̃. Purgatoriæ autem, sm ꝙ ciuilibus vtẽns ad quiete cõtemplationis aliquis anhelat. Sed dñr purgati animi, inquantũ aliquis abiecto omni exercitio ciuilis vitæ, quieti contemplationis totum se tribuit. Et in hoc statu dicit, ꝙ actus temperantiæ est cupiditatem non iam refrenare, sed penitus obliuisci, fortitudinis autem passiones ignorare non vincere, & sic de alijs. Hæc ille.

¶Et nota hæc verba, vbi dicit, ꝙ virtutes, quæ perficiunt in vita actiua non tolluntur, cum quis se transfert ad contemplatiuã, sed habet alios actus. Cum igitur purgatoriæ, & purgati animi dicãtur sm habitudinem ad vitam contemplatiuam, non oportet esse alias virtutes, sed alium actum, & alium statum. Quare non distinguũtur specie modo loquendi illorum Philosophorum. s. Plotini, & Macrobij. Vnde D. S. dicit vbi supra 3. par. Sic & Plotinus posuit quendam sublimem modum virtutum, quas esse dixit purgati animi. Et in principio solutionis dicit. Habitus heroicus, vel Diuinus non differt a virtute communiter dicta, nisi sm perfectiorẽ modum. Vnde vr̃ pro eodem habere virtutem heroicam, & virtutẽ

secundùm sublimē modū positā, a Plotino. Sed ſm eum prima nō distinguitur nisi ſm modum, per consequens, & secunda. Verum est, ꝙ D.S.in de Virtutibus, art. vlt. ad septimum. videtur dicere, ꝙ politicę non maneant in patria, sed purgati animi. Et per hoc posset videri, ꝙ distinguuntur specie. Sed hoc probat, ꝙ differunt secundùm actus, & non maneant quantum ad materiale, vt patet infra quæst. 67. artic. 1. Et præterea non videtur dictum ex de Virtutibus approbatum a D.S. vbi iam infra.

¶Quod dictum est in corpore, & in conclusione responsiua, confirmatur argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de his virtutibus, secūdùm quòd sunt circa res humanas, puta iustitia circa emptiones, uel uēditiones; fortitudo autem circa timores; temperantia circa concupiscentias; sic enim ridiculum est eas Deo attribuere.

¶Ad minorem. Ridiculum est Deo attribuere iustitiam vniuocè cum iustitia politica, & humana, existenti videlicet circa emptiones, & venditiones. Attribuuntur tamen sibi, secundùm quòd sibi conuenire possunt, vt dictum est in artic. Vel exemplariter secundùm intellectum, vel secundùm naturam, & tunc habēt alios actus aliqua earum. s. prudentia, iustitia, fortitudo.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ virtutes humanæ sunt circa passiones. s. virtutes hominum in hoc mundo conuersantium; sed uirtutes eorum, qui plenam beatitudinem assequuntur, sunt absq; passionibus. Vnde Plotinus dicit, * ꝙ passiones politicæ virtutes molliunt, idest ad medium reducunt; secundæ s. purgatoriæ auferūt; tertiæ, quæ sunt purgati animi, obliuiscuntur; quartas. s. exemplares nephas est nominari, quamuis dici possit, quòd loquitur hic de passionibus, secundùm quòd significant aliquos inordinatos motus.

Plotinus. * Vide in Macrob. loco citato, in arg. sed contra.

¶Ad maiorem. Virtutes purgati animi, vt sunt aliquorum in hac vita perfectissimorum, sunt absq; passionibus more Stoyco, idest absq; inordinatis affectionibus, quibus consentiatur, & imperatis. Ad minorem. Virtutes humanæ sine passionibus quibuscunq; esse non possunt, tamen sine inordinatis; & non sunt sine passionibus in quibuscunque perfectis pro hoc statu, tamen sunt sine inordinatis, & vehementibus præuenientibus, vt patet tertia par q. 15 art. 4. in corp. Et secundò dicit D.S. ad illam minorem. Virtutes in hac vita non possunt esse sine passionibus, tamen virtutes beatarum animarum possunt esse sine passionibus, remanent enim tales virtutes tantùm quo ad formale, non materiale, vt patet infra q. 67. artic. 1. Et est magnum argumentum in hac materia, ꝙ nec Christus fuit pro hoc statu sine omni passione, vt D.S. habet tertia par. q. 15. art. 4. Multo minus alij, de quibus illi Philosophi loqui potuerunt. Vnde videtur dictum eorum intelligendum, vt dictum est ad maiorē, ꝙ purgati animi virtutes sunt sine passionibus perturbātibus, & vehementibus respectu illicitorum. Sed quòd Philosophi omnem negarēt affectionem appetitus sensitiui, non videtur probabile. Vide supra quæst. 58. art. 2. in fine. Vide in Clementinis de hæret. cap. ad nostrum. circa sextum errorem reprobatum in apparatu.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ deserere res humanas, vbi necessitas imponitur, uitiosum est, aliàs est uirtuosum; vnde parum supra Tullius præmittit. * His forsitan concedendum est, rempublicam non capescentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ se dederunt, & his quę, aut ualitudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori causa impediti, a Republica recesserunt cum eius administrandæ potestatem alijs, laudemq; concederent. Quod cōsonat ei, quod Aug. dicit. 19. de Ciu. Dei. * Ocium sanctū quærit charitas ueritatis, negotiū iustum suscipit necessitas charitatis, quam sarcinam si nullus imponit, percipiēdæ, atq; intuendæ vacandum est veritati, si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.

* Tull. loco citato in argum.

* Aug. c. 19.

¶Ad maiorem dr̄, ꝙ purgatoriæ sunt eorum, qui fugiunt humana. s. exteriora, & ingerunt se Diuinis, cum nemo cogit intendere rebus humanis, nec cōmunis necessitas expostulat, nec maior auctoritas compellit. Ad minorem, negatur, ꝙ sit vitiosum vacare contemplationi veritatis, cum nulla necessitas, vel maioris præceptum iubet deserere veritatis contemplationem; sed vera est minor, vbi necessitas imponitur, tunc vitiosum est deserere res humanas. Et hoc ostendit D.S. in solutione; & de materia huius solutionis, & argumenti. 2. 2. q. 185. art. 1 ad tertium. & in de Virtutibus de Charitate, art. 11. ad sextum. vbi D.S. ponit tres gradus in charitate; sunt enim quidam, qui libenter, & sine magna molestia separantur a vacatione Diuinæ contemplationis, vt terrenis negotijs impliceantur, & in his, vel nihil, vel modicum charitatis apparet. Quidam verò in tantùm delectantur in vacatione Diuinæ contemplationis, ꝙ eam deserere nolunt, etiam vt Diuinis obsequijs mancipentur ad salutem proximorum. Quidam verò ad tantum culmen charitatis ascendunt, ꝙ etiam Diuinam contemplationem (licet in ea maximè delectentur) prætermittit, vt Deo seruiant in salutem proximorum, & est hæc maxima perfectio, & prælatorum, & cætera valent pro intellectu solutionis.

¶Ad quartum dicendum, quòd sola iustitia legalis directè respicit bonum commune, sed per imperium omnes alias uirtutes ad bonū commune trahit, vt in quinto Ethicorum dicit Philosophus. * Est enim considerandū, ꝙ ad politicas uirtutes, secundùm ꝙ hic dicuntur, pertinet non solùm bene operari ad commune, sed etiam bene operari ad partes communis, scilicet ad domum, uel aliquam singularem personam.

* Arist. c. 1.

¶Ad maiorem, ꝙ politicè (vt hic loquimur) non solùm operātur benè ad commune bonum, sed comprehendunt omnem virtutem operantem modo humano communi, siue ad proprium, siue ad commune. Verum est, ꝙ iuxta modum Arist. Politica principaliter respicit bonum commune, vt patebit sæpius secunda secundæ. Ad minorem, vera est, primò, & immediatè sola legalis iustitia ordinatur ad bonum commune; tamen mediante ipsa omnes aliæ mouentur ad bonum commune, & sic omnes particulares possunt dici politicæ, vt imperantur a legali, etiam iuxta modum dicendi Arist. vt patuit supra q 60. ar. 3. sed vt dictum policitę hic non vocantur quasi ordinatæ in bonum commune, sed quia conueniunt viuenti inter hoīes, & cōmuni modo, siue sint ad bonum ꝓprium, siue commune. Et hæc innuit D.S. in solutione, quòd aliter loquuntur de Politica Arist. aliter Plotinus, & Macrobius.

Quæstio Sexagesimasecunda.

De virtutibus Theologicis.

DEinde considerandū est de virtutibus Theologicis. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrū sint aliquę virtutes Theologicę. Secūdò, vtrū virtutes Theologicæ distinguantur ab intellectualibus, & moralibus. Tertiò, quot & quæ sint. Quartò, de ordine earum.

P

¶Iuxta ordinem supra promissum in q. 57. post morales, & intellectuales, & earundem distinctionem. Nunc determinat de Theologicis, & procedit via doctrinæ de magis noto, & naturali, ad minus notum, & supernaturale; & quærit primò quæstionem, an sit de necessitate earum, art. 1. Deinde de earum distinctione; & primò de distinctione ab alijs, ar. 2. Secundò de distinctione earum inter se. Vltimò de ordine, quia prærequirit distinctionem.

Vtrum sint aliquæ virtutes Theologicæ.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ non sint aliquæ virtutes Theologicæ; vt enim dr̄ in 6. Eth. * Virtus est dispositio perfecti ad optimum; dico autem perfectum, quod est dispositum secundùm naturam; sed id, quod est Diuinum, est supra naturam hominis; ergo virtutes Theologicæ non sunt virtutes hominis.

Infra art. 2. & 3 cor Et 3. dist. 23. q. 1. ar. 4 q. 4. & dist. 24. q. a. a. 1. q. [illegible] & [illegible] Vir. [illegible] 12 [illegible] 12. co fin.

¶2 Præt. Virtutes Theologicæ dicūtur quasi virtutes Diuinæ, sed uirtutes Diuinæ sunt exemplares, ut dictum est, * quæ quidem non sunt in nobis, sed in Deo; ergo virtutes Theologicæ non sunt virtutes hominis.

* A ist. c. 17.

* q. 61 art. 5.

¶3 Præterea. Virtutes Theologicæ dicuntur, quibus ordinamur in Deum, qui est primum principium, & ultimus finis; sed homo ex ipsa natura rationis, & uoluntatis habet ordinem ad primum principium, & ad ultimum finem; nō ergo requiruntur aliqui habitus virtutū Theologicarū, quibus ratio & volūtas ordinetur in Deū.

¶Sed contra est, ꝙ præcepta legis sunt de actibus virtutū, sed de actibus fidei, spei, & charitatis dantur præcepta in lege Diuina. Dicitur enim Eccles. 2. Qui timetis Deum, credite illi; item sperate in illum; item diligite, illum; ergo fides, spes, & charitas sunt uirtutes in Deum ordinantes, sunt ergo Theologicæ.

Eccl. 2.

¶Quærit hic primò quæstionem an sint, de necessitate Theologicarum virtutum.

¶Respondeo dicendum, quòd per uirtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur, ut ex supra dictis patet. *

* q 3. art. 5. & q. 5. ar. 7. & q. 51. ar tic 1.

¶D. S. in hoc corpore duo facit. Primò ſupponit, & notat aliqua ex ſupra dictis: ſecundò ex his reſpondet ad quæſitum, oſtendens exiſtentiam, & neceſſitatem virtutum Theologicarum, ibi. Et quia huiuſmodi, &c. Quo ad primum præmittit duo notabilia ex ſupra dictis; ſecundum ibi. Eſt autem duplex, &c.

¶Notat ergo, & ſupponit primò, quòd per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur.

¶Nota, quòd patuit fundamentum huius ſuppoſiti ſupra q. 5. artic. 7. quia ſi loquamur de beatitudine naturali, tunc eam non acquirit niſi per actus procedentes a virtutibus moralibus, & intellectualibus naturalibus, quorum actus imperfecti ſunt diſpoſitio ad actus, & habitus perfectos, in quibus conſiſtit beatitudo naturalis, vt patuit ſupra. Si autem loquamur de beatitudine ſupernaturali; tunc conſtat, quòd illa ſoli Deo naturalis eſt, omnis autem creatura intellectualis ad eam peruenire habet per motus quoſdam meritorios, qui merita dicuntur; & ita per virtutem homo perficitur ad actus, quibus vel beatitudinem naturalem ex propria virtute acquirat, vel mereatur ab alio dandam ſupernaturalem. Conſequenter ibi.

¶Eſt autem duplex hominis beatitudo, ſiue fœlicitas, ut ſupra dictum eſt,* Vna quidem proportionata humanæ naturæ, ad quam ſcilicet homo peruenire poteſt per principia ſuæ naturæ. Alia autem eſt beatitudo naturā hominis excedens, ad quam homo ſola Diuina uirtute peruenire poteſt ſecundùm quādam Diuinitatis participationem, ſecundùm quòd dicitur. 2. Pet. 2. ꝙ per Chriſtum facti ſumus conſortes Diuinæ naturæ.

* q. 3. art. 2. ad 4. & a. 5. in corp. & q. 5. art 5.

2. Petr. 2.

¶Notat aliud ſuppoſitum, quia eſt duplex beatitudo. Vna eſt beatitudo ad quam acquirendam principia naturalia (ſ. potentiæ, & virtutes naturaliter acquiſibiles) ſufficiunt, vt eſt contemplatio veritatis philoſophica, & exercitium in virtutibus moralibus, vt patuit ſupra quæſt. 3. artic. 2. ad quartum, & artic. 5. Sed alia eſt excedens. ſ. viſio Dei per eſſentiam vt patuit ſupra quæſt. 5 artic. 5. & ad illam homo peruenire poteſt ſola Dei virtute.

¶Nota autem, quòd hoc verbū dupliciter intelligi poteſt; quia homo peruenit ad beatitudinem ipſam actualiter aſſequendo, & ipſam ſibi debitam faciendo, & merendo, & vtroque modo ipſam aſſequitur Diuina virtute: quia & lumen gloriæ, quod eſt proxima diſpoſitio, & naturalis ad Diuinam viſionem eſt ex ſolo Deo; ſimiliter & gratia, quæ hic dicitur participatio Diuinitatis a ſolo Deo eſt. Vnde quod D. S. dicit. Ad quam homo ſola Diuina virtute peruenire poteſt, intelligitur quātum ad principium viſionis, & quantum ad principium merendi beatitudinem, quamuis & ad viſionem ipſam, & ad ipſum meritum, anima, vel homo actiuè ſe habeat. Et quidem de merito nulla eſt ambiguitas, quin homo ſe actiuè habeat; ſed de beatitudine, quæ eſt viſio, ſupra dictū eſt: quia & intellectus informatus lumine gloriæ, & deificatus per Diuinam eſſentiā ſupplentē vicē ſpeciei intelligibilis, actiuè cōcurrit.

¶Et quia huiuſmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad benè agendum, ſecundùm ſuam proportionem, non ſufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam; unde oportet, quòd ſuperaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen abſque adiutorio Diuino.

¶Hic conſequenter ex præmiſſis accedit ad concluſionem reſponſiuam, quæ intelligitur talis. Oportet ponere aliquas virtutes Theologicas. Probatur, ſupponendo, quòd homo ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalem politicam, Tunc ſic. Principia naturalia hominis, ex quibus, &c. non ſufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam. ſ. ſupernaturalem. Igitur oportet, ꝙ ſuperaddātur homini diuinitus aliqua principia, &c. vt in textu (ſubſumitur) ſed huiuſmodi principia dicuntur virtutes Theologicæ, igitur oportet ponere aliquas Theologicas virtutes, Huius rationis D. S ponit primam conſequentiam; ſecunda ſubſumptam, ibi. Et huiuſmodi principia, &c. Antecedens ergo patet, quia huiuſmodi beatitudo ſupernaturalis proportionem humanę naturæ excedit, quia videlicet non poteſt eam per naturalia principia mereri, nec operari opera, quibus ex condigno debeatur, Conſequentia tenet, quia ſi ordinatur ex Diuina. ſ. prædeſtinatione in beatitudinem ſupernaturalem habendā per opera meritoria, quibus ex iure debeatur, oportet ſuperaddere principia, per quæ ordinetur homo ad beatitudinem ſupernaturalem; ſicut per principia, &c. vt in tex. Ita videlicet, ꝙ per huiuſmodi principia poſſit eā acquirere ſufficienter, & ex condigno, ſicut per principia naturalia ſufficienter poteſt acquirere beatitudinem naturalem.

¶Notat tamen D. S. vnam differentiam principiorum naturaliū ad beatitudinem naturalem, & ſuperadditorum gratuitorū ad beatitudinem ſupernaturalem; quia naturalia principia ſufficiunt, ſtāte Dei auxilio generali, ſed iſta ſuperaddita non ſufficiunt ſine auxilio Dei ſpeciali, vt patebit inf. q. 68. art. 2. & inf. q. 109. art. 9 quia requiruntur dona Spiritus ſancti, & ipſius ſpecialis inſtinctus, &c. Et ſecunda eſt, & alia differentia, quia per principia naturalia homo efficit beatitudinem naturalem, & eius principia. ſ. virtutes; ſed per gratuita ſolùm facit eam ſibi debitam, & principia eius nō producit, ſcilicet lumen gloriæ, & charitatis conſummationem, ſed Deus ipſam largitur, &c.

¶Et huiuſmodi principia virtutes dicuntur Theologicæ, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas rectè ordinamur in Deum, tum quia a ſolo Deo nobis infunduntur, tum quia ſola Diuina reuelatione in ſacra ſcriptura huiuſmodi uirtutes traduntur.

¶Subiungit minorem ſubſumptām quam explicat, quare illæ virtutes dicantur Theologicæ, vel Diuinæ triplici ratione, tum quia habent Deum pro obiecto, ſicut fides habet Deum pro obiecto formali, propter quem omnia credit, & etiam materiali, quia nihil credit, niſi aliquo modo contineat Deum, vel ita ꝙ Deus eſt ſubiectum propoſitionis credibilis, vel ſi aliud eſt ſubiectū, nō creditur niſi ſub habitudine ad Deū, quamuis principale materiale ſit Deus, vt patet 2. 2. q. 1. art. 1. ſic ſpes pro obiecto formali habet Diuinum auxilium, cui innititur, quod auxilium eſt Deus, pro materiali obiecto principali habet beatitudinem, quæ eſt Deus, minus principalia autem obiecta ſunt quęcunq; alia ſperata in ordine ad beatitudinem, vt patet 1. 2. q. 17. De charitate patet, quia obiectum eius eſt ſummum bonum, habent ergo Deū non ſolùm pro fine, vt quædam aliæ, præſertim religio, ſed pro immediato obiecto. Quare dicuntur Theologicæ, vel Diuinæ, & per eas rectè ordinamur in Deum, tanquam in regulam oīs veritatis, & bonitatis, &c. dicuntur 2. Theologicæ, quia a ſolo Deo infunduntur. Et 3. quia ipſo reuelante eas cognouimus, Non etiam inuenitur aliquis ſoli rationi naturali innixus aliquid de huiuſmodi virtutibus dixiſſe. Circa iſtas conditiones virtutis Theologicæ. Nota diligenter verba D. S cū dicit in prima conditione, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas rectè ordinamur in Deum, quaſi diceret. Ad Theologicā virtutem nō ſufficit Deū hēre pro obiecto quocunq; modo; ſed oportet p eā rectè (rectitudine ſupernaturali proportionata) ordinari in Deū, & tali rectitudine, q̄ ſola fieri poteſt per talem virtutem. Et ex his determinat fluctuatio Sco. in 3; diſ. 26 vbi vacillat. An ne & fides acquiſita, & ſic ſpes, & charitas; ſ. & Theologia acquiſita ſint virtutes Theologicæ, cū & ipſe habeat Deū pro obiecto, vt patet ipſum intuenti; ſed oīa iſta excludunt a rōne virtutis Theologicæ, p hoc verbū, inquātum p eas rectè ordinamur in Deū. Ea videlicet rectitudine, & ordinatione, q̄ eſt ſufficiens, & proportionata ſupernaturali beatitudini, quantum eſt ex parte ſui. Dicimus eīn cōtra Sco. ꝙ fides acquiſita nullo modo pōt ęquiparari fidei infuſæ quo ad modū operandi, & credēdi, vt patet ad longū in Capreo. in 3. d. 24. Nec et ipſa fides infuſa quo ad habitum, uel actum dependet ab acquiſita, vt Scotus vanè imaginatur, vt Capreolus habet.) Quare cum hmōi acquiſitæ ex propria rōne habeant, vt nō ſint æquiparabiles infuſis in modo operādi ad beatitudinem ſupernaturalem ſequitur, ꝙ non ſint Theologicæ dicēdæ. Eſto et actus fidei informis non ſit meritorius beatitudinis ſupernaturalis, attamen quantum eſt ex habitu fidei infuſo, rectè ordinat hoīem in Deum modo ſupernaturali, quātum eſt ex parte intellectus ſufficienter ad beatitudinem ſupernaturalem, nō ſic acquiſita, etiam ſtando in intellectu; deficiunt quoq; aliæ duæ conditiones hic a D. S poſitæ huiuſmodi acquiſitis, quia nec a ſolo Deo infunduntur, nec ſola reuelatione Diuina in ſacra ſcriptura traduntur.

Fluctuatio Sco. determinatur.

Scotus.

Capreolus

Scotus.

Capreolus

¶Nota et circa iſta, ꝙ beatitudo ſupernaturalis excedit naturā, & principia naturalia non ſolùm in gradu naturæ, quia videlicet eſt dignior, & nobilior, ſed etiā in efficacia, ita ſ. ꝙ naturalia principia non ſunt ſufficientia ad producendum actum proportionatū beatitudini. Quare requiruntur aliquæ diſpoſitiones ſupernaturales, quæ videlicet naturam excedunt in efficacia, quia producunt actus, in quos natura nullo modo poteſt, & ſunt Diuini ſupernaturalis ordinis: & ergo fides acquiſita, vel charitas, nullo modo poteſt operari æquè perfectè, ſicut infuſæ a Deo Theologicæ.

ARGVM. in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua natura poteſt attribui alicui rei dupliciter; vno modo eſſentialiter, & ſic huiuſmodi virtutes Theologicæ excedunt hominis naturam; alio modo participatiuè, ſicut lignum ignitum participat naturam ignis, & quodammodo ſit homo particeps Diuinæ naturæ, ut dictum eſt; * & ſic iſtæ uirtutes conueniunt homini ſecundùm naturam participatam.

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, dico autem, diſpoſitum ſm naturam, vel ppriā, vel participatam, ita ꝙ virtus eſt diſpoſitio hominis ad naturam aliquam, non tamen propriam, & eſſentialem, puta humanam, vt rationalis eſt, ſed & naturam quam habet homo participatiuè. Ad minorem dicitur, quòd id, quod eſt Diuinum eſt ſupra naturam

ram

ram hominis essentialem: non tamē supra naturam hominis participatā, ipse enim existens in gratia participat, & est Diuinus participatiuè non essentialiter. Sicut ostendit exemplum D. S. in litera, sicut lignum ignitum est materia aliena ignis, & tamē ignitū participat naturam ignis. De quo exemplo supra q. 35. ar. 8. ita dè homine qui non est naturæ Diuinæ essentialiter, tamen per gratiā participat aliqualiter Diuinam naturam. Et ad hanc disponunt istę virtutes, quòd videlicet homo operetur actus proportionatos naturæ Diuinæ participatæ, vnde negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd istæ virtutes non dicuntur Diuinæ sicut quibus Deus sit virtuosus, sed sicut quibus nos efficimur virtuosi à Deo, & i ordine ad Deū, vnde non sunt exemplares, sed exemplatę.

¶ Ad maiorem dicuntur Diuinæ non formaliter, sed vel effectiuè, quia videlicet à Deo, vel obiectiuè, quia ad Deum nos ordināt, sed non quia sint in Deo, vel quia eis Deus sit virtuosus. Ad minorem Diuinę formaliter sunt exemplares, videlicet existentes in Deo vel in natura vel in sapientia Diuina, sicut & idea lapidis est in Deo formaliter, licet lapis sit in Deo solùm virtualiter; sic exēplar etiam virtutum, quæ in Deo sunt solùm virtualiter est in Deo formaliter, vt patuit. q. præce. ar. 5. vnde negatur cōsequentia, quia theologicæ non sunt exemplares, sed exemplatæ, & formaliter existentes in homine, deriuatæ tamen a Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad Deum naturaliter ratio, & voluntas ordinatur, prout est natura principium & finis, secundùm tamen proportionem naturæ; sed ad ipsum secundùm quòd est obiectum beatitudinis supernaturalis ratio, & voluntas secundùm suam naturam nō ordinantur sufficienter.

¶ Maior vera, ordinamur in Deum vt principium salutis, & finem supernaturalem, & supernaturali modo habibilem per virtutes theologicas. Ad minorem, ex natura rationis, & voluntatis homo habet ordinem ad primum principium vt principium naturalis esse, & vltimus finis secundùm aliquam participatam perfectionem, & secundùm cognitionem naturalem; secus de theologicis, quæ ordinant in Deum vt principium beatitudinis supernaturalis, & vltimi finis supernaturalis adipiscibilis tantùm per gratiam de hoc infra q. 190. ar. 3. ad primum.

Vtrum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus, & moralibus.

Q

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd virtutes theologicę non distinguantur a moralibus, & intellectualibus. Virtutes enim theologicę si sunt in anima humana, oportet, quòd perficiant ipsam vel secundùm partem intellectiuam vel secundùm partem appetitiuam, sed virtutes quæ perficiunt secundùm partem intellectiuam dicuntur intellectualeș, virtutes autem, quæ perficiunt partem appetitiuam sunt morales, ergo virtutes theologicæ non distinguuntur à virtutibus moralibus, & intellectualibus.

Supra q. 58. ar. 2. Et 3. S. 23. q. 1. art. 4. q. 3. ad 4. Et ver. q. 14. ar. 3. ad 9. Et vir. q. 1. ar. 12. cor.

¶ 2 Præterea. Virtutes theologicæ dicuntur, quę ordinant nos ad Deum, sed inter intellectuales virtutes est aliqua quæ ordinat nos ad Deum, scilicet sapientia, quæ est de Diuinis, vtpote causam altissimam considerans, ergo virtutes Theologicæ ab intellectualibus virtutibus non distinguuntur.

¶ 3 Præterea. Aug. in li. de moribus ecclesiæ.* manifestat in quattuor virtutibus cardinalibus, quòd sunt ordo amoris, sed amor est charitas, quæ ponitur virtus theologica, ergo virtutes morales non distinguuntur à Theologicis.

* Lib. 1. ca. 15.

¶ Sed contra; Id quod est supra naturam hominis distinguitur ab eo, quod est secundùm naturam hominis, sed virtutes theologicę sunt super naturam hominis, cui secundùm naturam conueniunt virtutes intellectuales, & morales, vt ex supradictis patet.* ergo distinguuntur ab inuicem.

* q. 58. ar. 4. & 5.

¶ Hic secundò inquirit de distinctione theologicarum ab intellectualibus, & moralibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictū est.* habitus specie distinguuntur secundùm formalem differentiam obiectorum obiectum, autem theologicarum virtutum est ipse Deus, qui est vltimus rerum finis, prout nostræ rationis cognitionem excedit, obiectum autem virtutum intellectualium, & moralium est aliquid, quod humana ratione comprehēdi potest, vnde virtutes theologicę specie distinguunť à moralibus, & ītellectualibus.

q. 54. ar. 2.

¶ Conclusionem responsiuam D. S. ponit in fine corporis talē, quam breuiter ponit per corpus. Virtutes theologicæ specie distinguuntur a moralibus, & intellectualibus. Probatur, habitus distinguuntur specie secundùm formalem differentiam obiectorū. Minor suppletur formaliter, sed virtutes theologicæ habent obiecta formaliter differentia ab obiectis moralium, & intellectualium, ergo distinguuntur specie. Maior patuit supra q. 54. arti. 2. Minor probatur, obiectum theologicarum virtutum sub ratione. s. vel boni vel veri est Deus prout nostræ rationis cognitionem excedit, sed obiectum intellectualium, & moralium virtutum est aliquid quod humana ratione comprehendi potest, ergo minor vera.

¶ Nota autem propter istam minorem, quòd virtus intellectualis est circa aliquod ratione naturali apprehēsibile formaliter intelligendo, idest inquantum illud apprehensibile pertinet ad virtutem intellectualem, licet enim Deus vt res est, in se non sit apprehensibilis per virtutem intellectualem, tamen vt cadit sub habitu, & virtute intellectuali, cōsiderat vt est cognoscibilis ex principijs naturaliter cognitis, & sic consideratur vt naturaliter apprehensibilis; sicut ècontra theologus considerat res naturales vt modo supernaturali cognoscūtur vt patet prima parte q. 1. ar. 1. Quare D. S. dicit, quòd virtus intellectualis est circa naturaliter apprehensibile, intellige formaliter, idest vt est apprehensibile ratione naturali, esto in se sit res supernaturalis. Vocatur autem naturaliter cognoscibile omne, quod ex virtute primorum principiorum, quorum cognitio innata est, apprehendi potest quocunque modo. Maior illa relinquitur nota ex primo arti. quia ideo dicuntur Theologicæ, quia circa Deum, & sub ratione excedenti virtutem naturalem vel apprehensiuam vel appetitiuam, scilicet vel vt verū cognoscibile per reuelationem, & lumine fidei vel vt obiectum beatitudinis supernaturalis; secundùm quòd etiam non apprehēditur per rationem naturalem. De his magis postea.

¶ Ex confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes intellectuales, & morales perficiunt intellectum, & appetitum hominis secundùm proportionem naturæ humanæ, sed theologicæ supernaturaliter.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd secūdùm vtramque, sed modo supernaturali, sicut fides perficit partem intellectiuam ad cognoscēdum Deum secundùm ea, quæ ratione naturali, & ex principijs naturaliter cognoscibilibus inuestigari nō possunt. Similiter spes, & charitas voluntatem perficiunt vt tendat in Deum, vt beatitudinem supernaturalem, non desiderabilem nec cognoscibilem per naturam. Ad maiorem virtutes quæ perficiunt partem intellectiuam secundùm proportionē humanæ naturæ, & faciunt euidentiam cognoscibilis, illę dicuntur intellectuales. Similiter quę perficiunt ad bonum connaturale dicantur, & sunt morales, & naturaliter adipiscibile, vnde negatur consequentia, quia est alietas obiecti, & alietas modi habendi ad obiectum.

¶ Ad secundum dicēdum, quod sapientia, quæ à Philosopho ponitur intellectualis virtus considerat Diuina secundùm quòd sunt inuestigabilia ratione humana, sed Theologica virtus est circa ea secundùm quòd rationem humanam excedunt.

¶ Ad maiorem; virtutes Theologicæ dicuntur, quæ nos ordinant in Deum secundùm quòd excedit rationem humanam vel in veritate vel in bonitate, sicut fide tenemus principaliter articulos fidei, qui nullo modo ex naturali ratione cognosci possunt. Similiter speramus a Deo beatitudinem, quæ est in visione intuitiua Diuinæ essentiæ, & diligimus Deum vt est summum bonum, & obiectum talis beatitudinis. Ad minorem dicitur, quòd sapientia ordinat ad Deum cognoscendum lumine naturalis rationis. Et intelligit de Deo, quæ per rationem sibi relictam inuestigari possunt sine singulari reuelatione Diuina. Vnde aliàs dictū fuit, quòd sapientia Philosophorum, & sapientia Theologorum distinguuntur genere scibili, & genere scientiæ, vt patet prima parte q. 1. arti. 1. ad secundum (penes lumina.)

¶ Ad tertium dicendum; quòd licet charitas sit amor non tamen omnis amor est charitas; cum ergo dicitur, quòd omnis virtus est ordo amoris, potest intelligi vel de amore cōmuniter dicto, vel de amore charitatis, si de amore communiter dicto, sic dicitur quælibet virtus esse ordo amoris inquantum ad quamlibet cardinalium virtutum requiritur ordinata affectio, omnis autem affectionis radix, & principium est amor vt supra dictum est.* Si autem intelligatur de amore charitatis non datur per hoc intelligi, quòd quælibet alia virtus essentialiter sit

* q. 25. & 2.

charitas

charitas, sed quòd omnes aliæ virtutes aliqualiter à charitate dependeant, vt infra patebit. * ——————

* q.63.ar.2. Et clarius. 2.2.q.23.ar.7.

¶ Ad maiorem, patuit supra q. 55.ar.1.ad quartum, & q.56.art. 3.quia intelligitur materialiter, & causaliter, vt ibidem patet. Et secundò dico, quòd omnis est ordo amoris, sed non charitatis.i. non omnis ordinatur ad charitatem, vel non omnis dependet à charitate (saltem in ratione virtutis secundùm quid) quia amor communior est charitate vt patuit supra q.26. ar.3. Ad minorem, amor aliquis est charitas amor scilicet Dei quo habetur supra omnia charus, & preciosus. Vltra, ergo, &c. Negatur consequentia, qa virtutes cardinales dependent quidem, & ordinantur ad moderadum amorem in se, & suis effectibus, sed talis amor non est virtus Theologica. & dato quòd dependeant etiam à charitate in esse virtutis simpliciter, non tamē per hoc sequitur, quòd sint essentialiter charitas, sed quòd dependeant à charitate vt patebit infra q. 65.ar.2.& magis secunda secundæ.q.23. ar.7.

Vtrum conuenienter ponatur tres virtutes Cardinales Theologicæ, fides, spes, & charitas.

R 2.3.q.1.& q.17.art. 6.Et 3.d.23.q.1. ar.5.& dist. 26.q.2.ar.3. q.1. Et Vir. q.1.ar.5 ad 12.& ar.12. c. fin.& ad 10. Et 1. cor. 13 lect.2.& lec.4.6.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter ponantur tres virtutes Theologicæ, fides, spes, & charitas; virtutes enim Theologicæ se habent in ordine ad beatitudinem Diuinam sicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem; sed inter virtutes ordinatas ad finem connaturalem, ponitur vna sola virtus naturalis, scilicet intellectus principiorum, ergo debet poni vna sola virtus Theologica.

¶ 2 Præterea. Theologicæ virtutes sunt perfectiores virtutibus intellectualibus, & moralibus; sed inter intellectuales virtutes fides nō ponitur, sed est aliquid minus virtute; similiter autē inter virtutes morales non ponitur spes, sed est aliquid minus virtute, cū sit passio; ergo multò minus debent poni virtutes Theologicæ.

¶ 3 Præterea. Virtutes Theologicæ ordinant animā hominis ad Deum, sed ad Deum non potest anima hominis ordinari nisi per intellectiuam partem in qua est intellectus, & voluntas; ergo non debent esse nisi duæ virtutes Theologicæ, vna quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiat uoluntatem.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit 1.ad Corinth. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.

¶ Hic cōsequenter D.S. inquirit, quę & quot sint virtutes Theologicæ, & de distinctione inter se.

* Ar.1. huius q.

¶ Respondeo dicēdum, quòd sicut supra dictum est.* virtutes Theologicæ hoc modo ordināt hoīem ad beatitudinē supernaturalem, sicut per naturalē inclinationem ordinatur homo in finem sibi connaturalem. ——————

¶ D. S. duo facit, primò deducit conclusionem fundamentalem. Secundò applicat eam ad propositum innuens conclusionem responsiuam implicitè, ibi. Et primò quidem, &c. Conclusio fundamentalis præambularis est. Oportet, quòd homini quātum ad intellectum, & voluntatem supernaturaliter aliquid addatur ad ordinandum ipsum in finem supernaturalem, quæ scilicet superaddita, ex articulo primo, sunt virtutes Theologicæ. Probatur cōclusio virtutes Theologicæ, &c. vt in littera, sed in finem naturalem homo ordinatur secundùm duo, scilicet secundùm rationem, &c. Et secundò per rectitudinem volūtatis naturaliter tendentis in bonum rationis, quæ deficiunt ab ordine beatitudinis supernaturaliter, idest non possunt hominem sufficienter ordinare in beatitudinem supernaturalem; igitur oportet, &c. id est oportet, quòd intellectui superaddatur perfectiuum supernaturale, quod correspōdet intellectui principiorum naturalium; & voluntati superaddatur correspondens rectitudini voluntatis, quo benè se habeat ad bonum supernaturale. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem. Secundò primam partem minoris, ibi. Hoc autem, &c. Tertiò secundam partem minoris cum conclusione ibi, Sed hæc duo, &c. Maior ergo patuit arti. primo.

¶ Et nota, quòd sub naturali inclinatione ad finem connaturalem comprehenditur intellectus principiorum, & rectitudo voluntatis, quæ supra q.51.arti.1. dicebantur seminaria virtutum. Consequenter cum dicit.

¶ Hoc autem contingit secundùm duo. Primò quidē secundùm rationem vel intellectum, inquantum continet prima principia vniuersalia cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tā in speculādis quā in agendis. Secundò per rectitudinē volūtatis naturaliter tendentis in bonum rationis. ——————

¶ Ponit primam partem minoris prædictæ, ꝙ scilicet duo ordinant hominem tanquam radices, & seminaria virtutum, mediantibus quibus benè operatur, & consequitur beatitudinem naturalem, quæ consistit in speculatione, & operatione virtutis moralis. Et dicit D. S. rationē vel intellectū, quia virtus intellectualis cognitiua magis dicitur intellectus respectu principiorū, quā ratio cum simplici apprehensione in ipsa feratur. Et quō naturale lumen intellectus contineat prima principia dictū est supra q.51. quia sicut in radice, & causa propinqua. Deinde cum dicit.

¶ Sed hæc duo deficiunt ab ordine beatitudinis supernaturalis, secundùm illud primæ ad Corinth.2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis nō ascendit, quæ præparauit Deus diligētibus se; vnde oportuit, quòd quantum ad utrumque aliquid homini supernaturaliter adderetur ad ordinandum ipsum in finem supernaturalem. ——————

¶ Subiungit secundam partem minoris pręcedentis quam probat auctoritate Apostoli in littera, Et concludit. Vnde oportet, &c. vt dicebat conclusio præambularis.

¶ Et primò quidem quantum ad intellectum adduntur homini, quædam principia supernaturalia, quę Diuino lumine capiuntur, & hæc sunt credibilia de quibus est fides. Secundò verò est voluntas, quæ ordinatur in illum finem, & quantum ad motum intentionis in ipsum tendentem, sicut in id, quod est possibile consequi, quod pertinet ad spem; & quantum ad vnionem quandam spiritualem per quam quodammodo transformatur in illum finem, quod fit per charitatē; appetitus enim vniuscuiusque rei naturaliter mouetur, & tendit in finem sibi connaturalem, & iste motus prouenit ex quadam conformitate rei ad suum finem. ——————

¶ Hic consequenter applicat prædictam conclusionem ad propositum subsumendo pro conclusione responsiua quam implicitè ponit, & suppletur affirmatiuè ad quæsitum, talis. Conuenienter ponuntur tres virtutes Theologicæ, scilicet fides, spes, & charitas. Probatur assumendo conclusionem præambularem pro maiore sic arguendo, Oportet ꝙ homini aliqua superaddātur supernaturaliter, quæ eum ordinant in finem supernaturalem Et primò quantum ad intellectum. Secundò quantum ad voluntatem duplex perfectio, sed secundùm hoc erunt tria superaddita, quæ vocantur, & sunt virtutes Theologicæ, ergo conclusio vera. Minor declaratur sic, quia quæ est in intellectu vocatur fides, & secunda quæ ordinat voluntatem ad tendendū in bonum Diuinū est spes, & tertia quę vnit voluntatē, & transformat in illum finem est charitas, ergo conclusio vera. Maior patuit. Minorem D S. declarat, quia credibilia superadduntur in lumine fidei, in quo tenētur habitualiter sicut infra q. 94. arti. 1. dicitur de principijs naturalibus, ꝙ tenentur in synderesi, &c. Secūdò ordinatur voluntas dupliciter. Primò vt tendat in finem supernaturalem tanquàm possibilē. & hoc fit per spem. Secundò voluntas ordinatur per quandā vnionē spiritualem. Et quòd oporteat ponere illam duplicem perfectionē D. S. consequenter ostendit, ibi. Appetitus, &c.

¶ Nota autem, quòd quamuis charitas vniat affectum cum vltimo fine, scilicet Deo, vt ipse in se diligitur amore amicitię. Et per hoc posset videri, quòd spes, quæ præsupponit amorem concupiscentiæ boni sperati non necessariò præsupponeret charitatem, tamen spes perfecta, & formata illa præsupponit etiam amorē amicitiæ Dei, & charitatem, vt D. S. ostendit secunda secundæ q. 17. ar. 8. & ergo motus spei, scilicet formatæ, quę propriè est virtus Theologica, de qua loquimur, præsupponit transformationem, & vnionem ad Deum. Et esto idem sit amatum, & speratum, tamen alia ratione amatur, & alia speratur, & ideo potest esse spes informis, quæ non est propriè, & perfectè Theologica virtus sine charitate Dei, licet non possit esse sine amore Dei, scilicet concupiscentiæ, vel vt Scotus dicit sine amore commodi.

Scotus.

¶ Nota etiam, ꝙ posset esse quæstio circa verba D. S. an p charitatem voluntas naturaliter tendat in Deū. Hoc enim videtur posse haberi ex verbis suis, quia finis efficitur connaturalis voluntati per charitatem, sed appetitus vniuscuiusque naturaliter mouetur, & tendit, &c. Dicitur, ꝙ sic, & non est inconueniens, ꝙ voluntas dicatur naturaliter tendere in Deum, sed per formam supernaturalem; quia omnis habitus ex natura inclinat ad propriū actū, ergo, & charitas inclinat naturaliter ad diligēdum Deum supernaturaliter, & meritoriè. Sed non contingit, quòd intellectus vel voluntas tendat in Deum naturaliter per formam naturalem vel connaturalem de hoc alibi. De hoc laborauit Scotus in quarto. dist. 49. q. 11. propter lumen glorię putans si poneretur in intellectu, tūc intellectus per formam creatam naturaliter videret Deū,

Scotus

sed

sed consequens non habemus pro inconuenienti, quòd per formã supernaturalem creatam naturaliter videatur Deus. Sic in proposito de dilectione Dei supernaturali per charitatẽ. De materia istius articuli habet aliquid Capreolus in tertio dist. 26. circa tertiã conclusionem vbi habes, quòd spes non distinguitur à fide sicut existens circa particulare ab existente circa vniuersale, sed sicut habitus appetitiuus ab intellectiuo; habes quoque quomodo charitas sufficit ad diligendum Deum, & desiderandum, sed non ad sperãdum cum illud sit specialis difficultatis. Habes etiam pro intellectu huius corporis quomodo respectu finis naturalis sperandi nõ oportet ponere specialem perfectionem in voluntate sicut respectu supernaturalis, quia ad naturalem ex se sufficiens, & determinata est, non respectu supernaturalis.

Capreolus

¶ Nota etiam, quòd Scotus in tertio dist. 31. vult saluare distinctionem specificam harum virtutum Theologicarum stante vnitate obiecti sub eadem ratione formali, & spei, & charitatis in eadem potentia, quia quando perfectio actus est à duobus, scilicet à potentia, & ab obiecto, quando variatur propria ratio istorum, vel alterius eorum in se, vel coniunctione cum reliqua causa, vel secũdùm approximationem ad reliquam causam variabitur actus. Sic respectu actus tentionis obiectum voluntatis est secundùm se præsens, respectu desiderij absens. Hæc ille. Sed ex his benè habetur, quod obiectum est eadem res in se, & secundùm naturam, sed tamẽ alia est ratio obiecti vt sic, & est aliud formaliter secũdùm esse motiuũ vt supra q. 23. arti. 4. Et manifestè patet ex verbis Scoti, quod est alius modus obijciendi, quia absens, & præsens sunt modi obiectiui specificè distincti, ergo est alia formalis obiectiua vt sic, sed non realis, & quo ad hoc benè dicit.

Scotus.

¶ Argumenti in contrarium auctoritas confirmat conclusionẽ responsiuam. Et dicit Scotus in tertio. distin. 26. quòd dicta Sãctorum distinguentium realiter tres Theologicas in ista auctoritate fundentur, propter, quod dicit sibi non placere opinionem, si tamẽ opinio dici debeat dicentium spem, & charitatem indistinctas.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd intellectus indiget speciebus intelligibilibus per quas intelligat, & ideo oportet, quòd in eo ponatur aliquis habitus naturalis superadditus potentiæ, sed ipsa natura uoluntatis sufficit ad naturalem ordinem in finem, siue quantum ad intentionem finis, siue quantum ad conformitatem ad ipsum, sed in ordine ad ea, quæ supra naturam sunt, ad nihilorum sufficit natura potentiæ, & ideo oportet fieri superadditionem habitus supernaturalis quantum ad vtrumque.

¶ Maior vera, tamen hoc interest, quòd naturalis inclinatio voluntatis sufficit ad bonum connaturale, vt patuit supra q. 56. art. 6. & sufficit ad verum naturaliter cognoscibile potentia intellectiua cum habitu principiorum. Ad minorem, vera, ratione iam dicta. Sed negatur consequentia, quia ad bonum supernaturale nõ sufficit voluntas, vnde & ipsa habet perfici dupliciter, sicut intellectus vno modo, ideo erunt tres Theologicæ.

¶ Nota, quòd D. S. arguit de habitu principiorum, & in solutione loquitur etiam de aliquo alio habitu superaddito, scilicet adueniente post natiuitatem hominis. Habitus enim principiorum additur potentiæ quasi aliquid ab ea distinctum, sed non de nouo, post esse intellectiuę potentiæ vel saltem non post alium habitum, vterque enim habitus superadditur potẽtiæ intellectiuæ, sed nullus voluntati ad bonum connaturale, sicut species intelligibilis intellectui, & ergo talis species magis aduenit, & additur. Et dicitur naturalis, vt naturale distinguitur contra supernaturale, & nõ, prout naturale dicitur, quod est connatum. Vel dicitur habitus naturalis inchoatiuè, quia est à natura quo ad principium sufficiens, scilicet intellectum agentem eo modo quo habitus vel virtus dicitur naturalis vt patebit quæstione sequenti, arti. pri. & de habitu supra patuit q. 51. ar. 1. ¶ Nota circa solutionem primi, duo. Primò, quia intellectus nõ intelligit sine habitu superaddito, & hoc secundùm Scotum ad constituendum obiectum præsens, secũdùm autem D. S. vt habeat actiuitatem. Et de hoc supra q. 22. art. 1. vide.

¶ Nota secundò, quòd ex hac solutione constat quam voluntarium sit assumptum Scoti in tertio. dist. 33. vbi dicit, quòd voluntas sit ita indeterminata ad bonum in passionibus sicut intellectus. Oppositum enim D. S. clarè dicit, quia ipsa voluntas sufficit, & est determinatum, & perfectum principium quantũ est ex parte sui boni rationis, scilicet proportionati, & proprij, intellectus autem seipso non est sufficiens vel determinatum principium, & de hoc supra q. 56. articulo 6.

Voluntariũ dictum Scoti.

¶ Ad secundum dicendum, quod fides, & spes imperfectionem quandam important, quia fides est de his, quę non uidentur, & spes de his quæ non habentur, unde habere fidem, & spem de his, quæ subduntur humanæ potestati, deficit à ratione uirtutis, sed habere fidem, & spem de his, quæ sunt supra facultatem naturæ humanę excedit omnem uirtutem homini proportionatam, secũdùm illud primæ ad Corinth. primo. Quod infirmum est Dei fortius est hominibus.

¶ Maior vera, in ratione virtutis, quia faciunt opus simpliciter bonum, scilicet meritorium. Ad minorem, fides humana non ponitur inter intellectuales virtutes, verum, quia habet quãdam imperfectionem, scilicet ineuidentiam, cum sit de non visis, & nõ cõstituit intellectum in vltimo sui, & etiam, quia frequenter potest sibi subesse falsum. Et spes humana, quæ est de his, quæ potest quis virtute propria consequi non est virtus, sed negatur consequentia de fide, & spe, vt fides innititur veritati Diuinæ, quę infallibilis est & spes auxilio Diuino in ordine ad bonum infinitum; quæ etiam est certissima. De istis in secunda secundæ, q. 4. ar. 5. & q. 17. ar. 1. & in de Veritate, Materia 14. ar. 4. Et nota, quòd fides apud Philosophum non esset virtus, quia non facit euidentem cognitionem, sed tantum apud Theologum est virtus, non quidem intellectualis, sed Theologica, quia principium boni actus simpliciter, scilicet meritorij, & hoc loquendo de fide formata, quæ sola apud Theologum est virtus, non informis; quia non est principium meriti, sicut formata cuius actus est credere in Deum. De his in Capreolo in tertio. distin. 24. conclusione prima, &c. Et de materia arti. in se. distinctio. 26 eiusdem tertij.

Capreolus

¶ Ad tertium dicendum, quod ad appetitum duo pertinent scilicet motus in finem, & conformatio ad finẽ per amorẽ, & sic oportet, quod in appetitu humano duæ uirtutes Theologicæ ponantur, scilicet spes, & charitas.

¶ Concedo minorem intelligendo immediatè, & ad Deũ, sicut obiectum immediatum nõ ordinatur anima hominis nisi per intellectum, & voluntatem, tamẽ mediatè sicut ad finem, & nõ obiectum, potest etiam ordinari per appetitũ sensitiuum vt tactũ fuit, sed negatur consequentia, quod ergo tñ sint duæ, sed debet inferri, ergo virtutes Theologicæ sunt tñ in duabus potentiis, & hoc conceditur. Sed in vna sunt duæ distinctæ vt dictũ est, vna facit inhærere Deo propter seipsum vnitens affectum hominis Deo. s. charitas. Alia quæ inhæret Deo sicut principio ex quo prouenit nobis adeptio perfectæ bonitatis, scilicet spes ideo sunt tres. Et de istius solutionis Materia secunda secundæ q. 17. articulo 6.

Vtrum fides sit prior spe, & spes prior charitate.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd non sit hic ordo Theologicarum virtutum, quòd fides sit prior spe, & spes prior charitate. Radix enim est prior eo, quod est ex radice, sed charitas est radix omnium virtutum secundùm illud ad Ephe. 3. In charitate radicati, & fundati, ergo charitas est prior alijs.

S [illegible] q. 4. art. 3.

¶ 2 Præterea. Augu. dicit in primo de Doctri. Christiana.* Non potest aliquis diligere, quod esse non crediderit, porro si credit, & diligit benè agendo efficit, vt etiam speret, ergo uidetur, quòd fides præcedat charitatem, & charitas spem.

*Aug. c. 37.

¶ 3 Præterea. Amor est principium omnis affectionis vt supra dictum est.* sed spes nominat quandam affectionem, est enim quædam passio vt supra dictũ est.* ergo charitas quæ est amor, est prior spe.

*q. 26. ar. 2.

*q. 40.

¶ Sed cõtra est ordo quo Apostolus ista enumerat dicens. Nunc autem manent fides, spes, & charitas.

¶ Hic D. S. inquirit de ordine Theologicarum inter se, ordo autem prærequirit distinctionem, est ergo conueniens ordo huius arti. ad præcedentem.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex est ordo scilicet generationis, & perfectionis.

¶ D. S. respondet quæsito distinctè. Vnde primò ponit huius responsionis distinctè rationem præmittens distinctionem. Secundò subiungit duas conclusiones responsiuas correspondentes. Primã ponit ibi, Ordine quidem, &c. Secundã ibi, Ordine verò perfectionis, &c. Dicit ergo, quòd duplex sit ordo, scilicet generationis, & perfectionis. Ordine generationis dicitur prius, quod prius est in generatione rei, quæ procedit de imperfecto ad perfectum, & de potentia ad actum, ita quòd illud, quod prius requiritur ad talem generationem naturalem, & materialem, dicitur hoc modo prius, & quod agens naturale prius attingit, vocatur prius generatione, & quod est in fieri est prius alio.

¶ Et nota, quòd ordo generationis, etiam stando infra limites naturæ creatæ est simpliciter posterior ordine pfectionis, quia oportet agens etiam naturale prius esse in se perfectum antequàm generet, sed in procedente de non esse ad esse vel de imperfecto ad perfectum, tunc imperfectum est prius, quare D. S. notanter dicit.

In eodem fides præcedit spē, &c. Et nota, ꝙ materia dicitur prius forma non absolutè, & vniuersaliter, immo ordine naturæ, & tēporis, & durationis forma absolutè est prior, sicut actus potentia, sed intelligitur D. S. iuxta nonum Metaphysicæ, de forma educta de potentia materiæ. Consequenter cum dicit.

Dub. 277.

¶ Ordine quidem generationis, quo materia est prior forma, & imperfectum perfecto, in vno & eodem fides præcedit spem, & spes charitatem secundùm actus, nam habitus simul infunduntur.

¶ Subiungit primam conclusionem iuxta primum membrum talem. Ordine generationis in vno, & eodem fides præcedit spē, & spes charitatem, nō s̄m habitus, sed s̄m actus. Dicit notanter, in eodem, quia in diuersis potest præcedere spes, & charitas fidem alterius, sed in eodem necessariò prior est fidei actus quàm spei vel charitatis. Huius conclusionis D. S. primò probat tertiam eius partem. Secundò primam, ibi. Non enim potest, &c. Tertiò secundā, ibi. Similiter autem, &c. Quo ad tertiam partem conclusionis, scilicet quòd non secundùm habitus se præcedant arguitur sic. Eorum habituū vnus non est prior alio etiam via generationis, qui simul infunduntur, sed hi tres habitus simul infunduntur, ergo, &c. Maior nota. Minor patet, quia hæ virtutes saltem vt formatæ sunt, requirunt, & coexigunt se, & quia opera Dei perfecta, & de his infra q. 63. articulo 4. & 5. Tunc ibi.

¶ Nō enim potest in aliqd motus appetitiuus tēdere vel sperando vel amando nisi quod est apprehensum sensu aut intellectu; per fidem autem apprehendit intellectus ea, quæ sperat, & amat; vnde oportet, quòd ordine generetionis fides præcedat spem, & charitatem.

¶ Probat primam partem conclusionis prædictæ. s. quòd quo ad actus fides, id est motus, & actus fidei, p̄cedit actum spei, & charitatis sic. Non potest motus appetitus tendere vel sperādo vel amādo in aliquid nisi quod est apprehensum sensu aut intellectu, sed per fidem intellectus apprehendit, quæ sperat, & amat virtutibus Theologicis. Vnde oportet, &c. Propositiones D. S. relinquit notas. Et assumit maiorem vniuersaliter de motu appetitus vel sensitiui vel intellectiui, eo quòd nihil appetitur stali appetitu nisi cognitum cognitione coniuncta, vt patuit supra quæstio. 26. Minor nota. Deinde ibi.

¶ Similiter autem ex hoc homo aliquid amat, quòd apprehendit illud vt bonum suum, per hoc autem, quòd homo ab aliquo sperat se bonum consequi posse, reputat ipsum in quo spem habet quoddam bonum suum, vnde ex hoc ipso, quòd homo sperat de aliquo, procedit ad amandum ipsum, & sic ordine generationis secundùm actus, spes præcedit charitatem.

¶ Deducit secundā partem cōclusionis, scilicet quòd spes præcedat charitatem, quæ scilicet est amor eius à quo quis sperat cōsequi bonum speratum sic, Ex hoc ipso, quòd homo sperat de aliquo, procedit ad amandum ipsum, ergo ordine generationis secūdùm actus; spes præcedit charitatem; consequentia probatur extra litteram, quia charitas est amor eius à quo quis recipit bona supnaturalia, scilicet Dei. Antecedēs probatur, ibi. Similiter, &c. quia ex hoc homo amat aliquid, quia apprehendit vt bonum suū, sed ille de quo speratur eo ipso apprehēditur vt bonum, igitur, Et patuit fundamentum istius probationis supra q. 40. ar. 7.

¶ Et nota circa istam conclusionem, quòd D. S. videtur intelligi, quòd actus fidei est prior generatione actu spei, & charitatis non vniuersaliter, quia non in Angelis qui pro vno instanti habuerunt actū fidei, & spei, & charitatis, & per consequens ibi fuit solùm ordo naturæ, & non generationis durationis, sicut & inter habitus est solùm ordo naturæ non durationis; sed dictū D. S. p̄cedit de hominibus, & talibus, qui successiuè, & cum tempore p̄deunt in exercitium harum virtutum. Quod autem actus talium virtutū simul esse possunt præsertim spei, & charitatis, habet D. S. secunda secundæ. q. 18. ar. 1. ad tertium. Ordo enim generationis propriè est, quando vnum prius duratione generatur, non enim videtur aliquod impossibile, quòd si anima Christi in primo instanti non fuisset beatificata, ꝙ pro eodem instanti credidisset, & sperasset, pro quo summè dilexit, & ergo vult D. S. quòd inter habitus non est ordo generationis. s. quo ad durationem, tamen videtur, ꝙ etiā ordine naturæ prius præexquiratur habitus fidei quàm alij, sed inter actus, quandoque saltem, est ordo generationis, & durationis, & temporis, vt patuit. Tunc ibi.

Dub. 306.

¶ Ordine verò perfectionis charitas præcedit, & fidem, & spem, eo quòd tàm fides quàm spes per charitatem formantur, & perfectionem virtutis acquirunt, sic enim charitas est mater omnium virtutum & radix, inquantum est omnium virtutum forma, vt infra dicetur.* Et per hoc patet responsio ad primum.

* q. 65. ar. 4. & 2. 2. q. 23. a. 8.

¶ Ponit secundam conclusionem iuxta secundum membrum prædictæ distinctionis talem. Ordine perfectionis charitas præcedit fidem, & spem, idest charitas esto in eodem sequatur, quo ad actum fidem, & spem; tamen est prior, id est perfectior in eodem etiam. Et absolutè loquendo datur charitas aliqua, scilicet Dei, q̄ præcedit etiam tempore, & natura omnem fidē. Probatur ex D. S. tàm fides, quam spes per charitatem formantur, & perfectionem virtutis acquirunt, ergo charitas est perfectior. Tenet consequentia, quia formans præsertim effectiuè, & perficiens, præcipuè in esse specifico, & essentiali, est perfectius, eo ꝙ format, & perficit. Antecedens probatur, quia propterea charitas est mater virtutū, & radix, quia format omnes alias, & aliæ habent rationē perfectæ virtutis per charitatem, quia per ipsam ordinantur ad perfectum hominis bonum, scilicet Deum, & hæc ostendentur infra q. 65. ar. 4. & magis secunda secundæ q. 23. articulo 8.

Conclusio secunda.

¶ Nota circa hoc, ꝙ charitas format alias virtutes, & præsertim spem, & fidem forma quadam generali, quæ est esse meritorium, quod habent, quia trahuntur in obiectum charitatis summè dilectum vt sic, vide q. 62. arti. 1. ad tertium.

¶ Et nota secundò, ꝙ non oportet, ꝙ omne perficiens sit simpliciter nobilius, quia non perficiens formaliter accidentaliter. Accidens enim perficit substātiā non tñ est simpliciter nobilius, tñ p̄ficiens effectiuè, & quasi æquiuocè, & perficiens in specie virtutis nobilissimę, sicut est esse meritoriū, illud est simpliciter perfectius in esse virtutis, sic est de charitate.

¶ Nota tertiò, quòd hæc probatio secundæ conclusionis videtur esse à signo, & à posteriori, scilicet effectu, sed infra q. 66. arti. 6. & secunda secundæ q. 22. arti. 6. ostendit à priori, quòd charitas est nobilior, quia nobilius habet obiectum, & nobiliori modo se habet ad obiectum nobilissimum.

¶ Et confirmatur prima conclusio argumento in contrarium.

¶ Hic nota D. S super Apostolum ibidem, quòd Apostolus dicit solùm de tribus Theologicis, quòd nunc maneant, cum tamen etiam dona Spiritus sancti, & aliæ virtutes nūc pro hoc statu maneant, sed hoc ideo dixit Apostolus, quia hæc tria coniungunt Deo, alia autem non coniungunt Deo nisi mediantibus istis, alia etiam dona sunt quædam disponentia ad gignendum ista tria in cordibus hominum.

¶ Ad primū maiorem, radix in naturalibus habens se in genere causæ materialis est prior, eo quod est ex radice in genere causæ materialis via generationis; sed radix metaphorica in genere causæ efficientis, quia videlicet sustentat, & nutrit omnes virtutes, illa est prior ordine perfectionis; radix enim sec ndūm D. S. secunda secundæ. q. 78. arti. 3. ad primum. non solùm habet rationē materiæ, sed etiam causæ actiuæ, inquantum administrat nutrimentum. Ad minorem charitas est radix omnium virtutū. Verum, secūdo modo, quia facit omnes virtutes esse meritorias, & imprimit eis ordinem ad vltimum finem super omnia charum, non autem quia sit materia ex qua aliæ virtutes pullulent, sed ipsis præsuppositis, & de se imperfectis ipsa adueniens perficit, & ipsa recedente aliæ efficiūtur difformes, ergo charitas est prior. Verum, perfectione, & est ista ratio pro secunda conclusione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Augustinus loquitur de spe, qua quis sperat ex meritis iam habitis se ad beatitudinem peruenturum, quod est spei formatæ, quæ sequitur charitatem; potest autē aliquis sperare antequam habeat charitatem, non ex meritis, quæ iam habet, sed quæ sperat se habiturum.

¶ Ad illam. Porrò si credit, & diligit benè agendo efficit, vt etiā speret. Verum spe perfecta, innitenti meritis, quæ non sunt sine charitate, & spe formata, qua quis sperat de Deo sicut amico. Adueniente eñ charitate aliquis perfectius sperat, quia de amicis maximè speramus, sed tñ antequā diligat Deum prius sperat spe informi, & imperfecta, & tñ huic spei præsupponitur amor suipsius & amor concupiscentiæ boni sperati, vt patebit ad tertium.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd sicut supra dictum est.* cum de passionibus ageretur, spes respicit duo unū quidem sicut principale obiectum, scilicet bonū, quod speratur, & respectu huius semper amor præcedit spem, nūquam enim speratur aliquod bonum nisi desideratum, & amatum. Respicit etiam spes illū à quo se sperat posse consequi bonum, & respectu huius primò quidem spes præcedit amorem, quamuis postea ex ipso amore spes augeatur; per hoc enim, quòd aliquis reputat per aliquem se posse consequi aliquod bonum incipit amare ipsum, & ex hoc ipso, quòd ipsum amat postea fortius de eo sperat.

* q. 40. a. 8.

¶ Malè infert, quia infert de charitate cum tamen in præmissis nullam fecerit mentionem de ea, sed de amore, vnde conceditur consequens, quòd amor est prior spe quacunque, formata, scilicet vel informi, sed non est idem dicere de charitate, spes enim præsupponit amorē concupiscētiæ beatitudinis qui est amor amicitiæ

respectu

respectu sperantis hominis, sed non præsupponit amorem amicitiæ ipsius Dei a quo speratur ipsa beatitudo. Spes enim vt supra dictum fuit q.40.ar.7. habet obiectum formale principale; quod est bonum speratum, & huius boni amor præcedit spem. Habet etiam obiectum materiale, scilicet eum à quo quis tale bonũ sperat consequi, & huius amor sequit̃ spem, qa per spem agitur vt talis habeatur tanquàm bonum proprium, & per consequens efficitur diligibilis. Vnde fundamentum D.S. in secunda secundæ est, quòd spes sit prior charitate, quia spes sequitur, & innititur amori imperfecto Dei, scilicet amori concupiscentiæ quo concupiscitur aliquid ab eo, sed charitas est amor perfectus quo diligit̃ Deus secundùm seipsum, modo secundùm viam generationis in procedente de imperfecto ad perfectum, primò occurrit actus imperfectus, & ergo spes prior est charitate via generationis, esto aliquis amor, concupiscentiæ Dei, prior sit spe, & hæc intendit solutio D.S. Dicitur igitur ad ꝓpositiones argumenti, maior vera de amore in communi, sed falsa est de charitate. Dictum est enim supra, quòd amor communius quoddam est charitate q.26. ar.3. Minor vera de omni spe, quòd nominat affectionem, sed non omnis passionem, spes enim voluntatis est quidem affectio, sed non passio. Vltra, ergo charitas, quæ est amor est prior spe. Negatur consequentia, quia licet charitas sit amor non tamen omnis amor est charitas, vnde committitur fallacia cõsequẽtis Amor est prior, videlicet concupiscentiæ Dei, & beatitudinis, ergo charitas, quæ est amor amicitiæ Dei quo diligitur secundum seipsum.

¶ Et nota, quòd D.S. intendit, quòd spes semper præsupponit, & sequitur amorem boni sperati, sed non præsupponit omnem amorem eius a quo sperat bonum, esto & ex amore perfecto eius a quo quis sperat, spes ipsa augeatur, & formetur.

Quæstio Sexagesimatertia.

De causa virtutum.

T

DEinde considerandum est de causa virtutum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrũ virtus sit in nobis à natura. Secundò, vtrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum. Tertiò, vtrum aliquę virtutes morales sint in nobis per infusionẽ. Quartò, vtrum virtus quam acquirimus ex assuetudine operũ, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

¶ Iuxta ordinem supra præmissum, & statutum q.55. ista est secunda pars principalis de moralibus virtutibus, in qua postquàm actum est de essentia virtutis, & subiecto eius, & de distinctione. Hic agitur de causa eius, & in ista quæstione primò ostenditur quomodo causantur virtutes humanæ naturæ proportionatæ. Secundò ostenditur quomodo causantur virtutes humanam naturã excedentes, ar.3. & in ar. 4 comparantur hæ virtutes adinuicẽ penes identitatem, vel distinctionem specificam.

Vtrum virtus sit in nobis à natura.

Supra q.51. ar.1. & 2. q. 47. ar. 15. Et 3. di. 33. q. 1. ar. 1. Et Vir. q. 1. ar. 8. Et Gal. 5. lec. 6. cor. 3. Et 2. Eth. lec. 1.

ADprimum sic proceditur. Videtur, quòd virtus sit in nobis à natura. Dicit enim Damascenus in tertio libro.* Naturales sunt virtutes, & æqualiter insunt omnibus. Et Antonius dicit in sermone ad monachos. Si naturam voluntas mutauerit peruersitas est; conditio seruetur, & virtus est. Et Matth. quarto super illud. Circuibat Iesus, &c. dicit Glosa.* Docet naturales virtutes, scilicet iustitiam, castitatem, humilitatem, quas naturaliter habet homo.

* co. l. * cap. 4. * Glo. interlin.

¶ 2 Præterea. Bonum virtutis est secundùm rationẽ esse vt ex dictis patet.* sed id, quod est secundùm rationem est homini naturale, cum ratio sit hominis natura, ergo virtus inest homini a natura.

* q.55.a.4. ad secundũ.

¶ 3 Præterea. Illud dicitur esse nobis naturale, quod nobis à natiuitate inest, sed virtutes quibusdam à natiuitate insunt. Dicitur enim Iob. 31. Ab infantia creuit mecum miseratio, & de vtero egressa est mecum, ergo virtus inest homini à natura.

¶ Sed contra. Id, quod inest homini à natura est omnibus hominibus commune, & non tollitur per peccatum, quia etiam in dæmonibus bona naturalia manent, vt Dionysius dicit in. 4. cap. de Diui. No. sed virtus non inest omnibus hominibus, & abijcitur per peccatum; ergo non inest homini à natura.

¶ Hic ergo primò inquirit de causa naturali, & intrinseca, hoc est in homine existente.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa formas corporales aliqui dixerunt, quòd sunt totaliter ab intrinseco, sicut ponentes latitationem formarum; aliqui verò, quòd totaliter sint ab extrinseco sicut ponentes formas corporales esse ab aliqua causa separata; aliqui verò, quòd partim sint ab extrinseco inquantum scilicet præexistunt in materia in potentia, & partim ab extrinseco inquantum scilicet reducuntur ad actum per agens. Ita etiam circa scientias, & virtutes aliqui quidem posuerunt eas totaliter esse ab intrinseco, ita scilicet quod omnes virtutes, & scientiæ naturaliter ꝑexistunt in anima, sed per disciplinam, & exercitium impedimenta scientiæ, & virtutis tolluntur, quæ adueniũt animæ ex corporis grauitate, sicut cum ferrum clarificatur per limationem, & hæc fuit opinio Platonicorum. Alij verò dixerunt, quòd sunt totaliter ab extrinseco, id est ex influentia intelligentię agẽtis, vt ponit Auicenna. Alij verò dixerunt, quòd secundùm aptitudinem scientiæ, & virtutes sunt in nobis à natura non autem secũdùm perfectionem vt Philosophus dicit in 2. Ethicorum.

Dub. 642.

¶ D.S. in hoc corpore duo facit, primò præmittit quoddã fundamentum in quo stat difficultas quæsiti. Secundò ex isto fundamento clarè respondet euacuando quæsitum, ibi. Vtroq; autẽ, &c. Fundamentum ergo est, & dubium de causa virtutum, an sint ab intrinseco vel non. Circa quod primò ponit tres modos dicendi, secundò verificat, & declarat tertium modũ, ibi. Et hoc verius, &c. Quo ad primum dicit, quòd sicut sunt tres modi dicendi de causa formarum natu. alium ita de causa virtutum, & patet clarè in littera. Posset autem adduci circa istas opiniones difficultas dẽ inchoatione formarum, sed res ista Philosophica est, & vide de ea in Capreolo in 2. distinctio. 17. conclusione prima. Consequenter cum dicit.

Capreolus

¶ Et hoc verius est. Ad cuius manifestationem oportet considerare, quòd aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter, vno modo ex natura speciei, alio modo ex natura indiuidui. Et quia vnumquodque habet speciem secundùm suam formam, indiuiduatur verò secundùm materiam, forma vero hominis est anima rationalis, materia verò corpus. Ideo id, quod conuenit homini secundùm animam rationalem est ei naturale secundùm rationem speciei, id verò quod est ei naturale secundùm determinatam corporis complexionem, est ei naturale secundùm naturam indiuidui; quod enim est naturale homini ex parte corporis secundùm speciem quodammodo refertur ad animam, inquantum scilicet tale corpus est tali animæ proportionatum.

Dub. 731.

¶ Verificat. & declarat tertium dicendi modum qui est Aristotelis, & pro eius manifestatione ponit vnum notabile distinctiuũ, quòd aliquid dicitur homini naturale dupliciter, secundùm videlicet naturam speciei, & secundùm naturam indiuidui, & illud est naturale homini secundùm speciem, quod consequitur animam rationalem vt sic, id verò quod conuenit secundùm determinatã corporis complexionem, est naturale secundùm indiuiduũ, & dicit notanter, quod conuenit secundùm determinatam corporis cõplexionem, quia quod conuenit homini ex parte corporis ratione speciei, magis dicitur conuenire ratione animæ quæ requirit talẽ dispositionẽ corporis, sicut sanitas corporis sub aliquo gradu disiunctiuè est de natura speciei, sed talis determinatus gradus est de natura indiuidui, & de hoc supra q.51. arti. 1.

¶ Vtroque autem modo virtus est homini naturalis secundùm quandam inchoationem, secundùm quidem naturam speciei inquantum in ratione hominis insunt naturaliter quædã principia naturaliter cognita, tã scibilium, quàm agendorum, quę sunt quædam seminaria intellectu alium virtutum, & moralium, & inquantum in voluntate inest quidam naturalis appetitus boni, quod est secundùm rationem.

¶ Hic consequenter ex præcedentis fundamenti declaratione, & tertio modo dicendi D.S. respõdet primò deducendo vnam cõclusionem responsiuam quadrimembrem, secundò ex illa responsione euacuat argumenta in oppositũ adducẽda, ibi. Et ꝑ hoc, &c. Conclusio ergo responsiua est ista. Vtroque modo, scilicet tam secundum naturam speciei, quàm indiuidui, virtus est homini naturalis secundùm inchoationem, non autem secundùm consummationem earum, exceptis Theologicis.

Conclusio.

¶ Vbi

Quomodo forma inchoata.

¶ Vbi nota extra litteram pro intellectu concluſionis, quòd ſicut iuxta viam peripateticorum forma naturalis dicitur inchoata non quaſi aliquid ſui intrinſecum ante generationem præſit in materia. Sed dicitur inchoata tripliciter paſſiuè, diſpoſitiuè, & effectiuè; ita antequam virtus in ſe aſſit in homine, prius eſt in natura capacitas virtutis, & præcedit diſpoſitio, & habilitas aliqua, & cum hoc virtus effectiua virtutis; & hoc eſt virtutem eſſe naturalẽ ſecundum inchoationem, ideſt à natura, & per naturam habet homo capacitatem, & diſpoſitionem ac principium productiuum, & effectiuum virtutis humanæ ſecundùm quæ virtus dicitur eſſe naturalis ſecundùm inchoationẽ. Ac ſi diceretur inchoatio, & principium virtutis eſt a natura, ſed ipſa virtus in ſe acquiritur ꝑ exercitium, & aſſuetudinem operum vt patet ar. ſequenti. His notatis probatur concluſio, & primò prima eius pars, ſecũdò ſecũda, ibi. Secundum verò naturam, &c. tertiò tertia. ibi. Non autẽ, &c. quartò quartá cum reſumptione concluſionis, ibi. Sic ergo, &c. Prima ergo pars, ſcilicet quòd aliquæ virtutes ſint à natura ſecundùm inchoationem ratione ſpeciei, & formæ. Arguitur ſic poſt D. S. In ratione hominis ſunt naturaliter, ideſt a natura, & natiuitate ſibi indita, & concreta, quædam principia naturaliter cognita, tam ſcibilium, quàm agendorum, quæ ſunt quædam ſeminaria intellectualium virtutum, & moralium; & in voluntate eſt quidam naturalis appetitus boni, quod eſt ſecundùm rationem; ergo virtutes intellectuales, & morales ſunt a natura ſecundùm inchoationem. Tenet conſequentia, quia illa principia naturaliter cognita, & inclinatio voluntatis dicta ſunt principia actiua virtutis; ſed naturaliter habere principia virtutis eſt eam eſſe inchoatá, vt patuit, ergo conſequentia bona. Antecedens ſecundùm partes ſuas patuit ſupra q. 51. arti. 1. quia intellectui, & animæ ſunt concreati habitus principiorum ſpeculatiuorum, & practicorum; & voluntas ex natura ſua eſt quædam inclinatio in bonum connaturale homini, quod eſt bonum rationis. Deinde cum dicit.

¶ Secundum uerò naturam indiuidui inquantum ex corporis diſpoſitione aliqui ſunt diſpoſiti vel melius vel peius ad quaſdam virtutes, prout ſcilicet vires quædam ſenſitiuæ actus ſunt quarundam partium corporis, ex quarum diſpoſitione adiuuantur vel impediuntur huiuſmodi vires in ſuis actibus, & per conſequens vires rationales quibus huiuſmodi ſenſitiuę vires deſeruiunt; & ſecundùm hoc vnus homo habet naturalem aptitudinẽ ad ſcientiam, alius ad fortitudinem alius ad temperantiam, & his modis tam virtutes intellectuales, quàm morales ſecundùm quandam aptitudinis inchoationẽ ſunt in nobis a natura. ————————

¶ Probat ſecũdam partem, ſcilicet quòd ex parte indiuidui, ſic. Ex corporis diſpoſitione, ſcilicet in tali gradu, & modo, aliqui ſũt diſpoſiti melius vel peius ad quaſdam virtutes, tam ſcilicet intellectuales quàm morales; ergo virtutes huiuſmodi ſunt naturales ſecundùm inchoationem ex parte diſpõnis corporis. Tenet conſequentia ex dictis, quia talis diſpoſitio eſt quædã inchoatio virtutis, ergo ſi diſpoſitio eſt naturalis, ſequitur, quòd & virtus eſt ſecũdum inchoationem. Antecedens D. S. oſtẽdit, & declarat ibi. Prout ſcilicet claré in littera.

¶ Non autem conſummatio earum, quia natura determinatur ad vnum, conſummatio autem huiuſmodi virtutum non eſt ſecundùm vnum modum actionis, ſed diuerſimodè ſecundùm diuerſas materias in quibus virtutes operantur, & ſecundùm diuerſas circumſtantias. ——

¶ Subiungit tertiam partem concluſionis prædictæ, ſcilicet ꝙ conſummatio virtutis non ſit à natura, ita videlicet, quòd ſine ratione, & prudentia, & diſcretione rationis non habetur virtus in [illegible] & perfectè, & arguitur ſic. Natura determinatur ad vnum, ſed conſummatio virtutum non eſt ſecũdum vnum modum actionis, ſed diuerſimodè ſecundùm diuerſas materias virtutum, & ſecundùm diuerſas circumſtantias, ergo. Maior nota, & ſimiliter minor, quia vt patuit q. 49. & q. 50. & q. 58. art. 2. Habitus vel virtus non habet locum vbi eſt determinatus modus agendi; & ſecundò, quia virtus eſt habitus electiuus, & liber agens vario modo, & liberè, & per conſequens non eſt determinatus ad vnum. Deinde ibi.

¶ Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis ſunt a natura ſecundùm aptitudinem, & inchoationem non autẽ ſecundùm perfectionem præter virtutes Theologicas, quę ſunt totaliter ab extrinſeco. ————————

¶ Reſumit cõcluſionem prædictã cum quarta parte cuius probationem notat breuiter ſic. Virtutes Theologicæ totaliter ab extrinſeco ſunt, ergo non ſunt naturales vel a natura etiam ſecundũ inchoationem. Antecedens patuit q. 62. ar. 1. quia propterea dicuntur Diuinæ, quia à ſolo Deo. Conſequentia patuit, quia illa virtus dicitur naturalis ſecundum inchoationẽ cuius diſpoſitio, & principium eſt a natura. Vnde ſicut anima rationalis non eſt inchoata, quia in materia non eſt vis animæ rationalis productiua, ita nec Theologicæ.

¶ Et nota, quòd licet in anima ſit potentia obedientialis ad huiuſmodi virtutes, ſed propterea non dicuntur inchoatæ; ſed ad inchoationem formæ requiritur inchoatio paſſiua naturalis, & diſpoſitiua, & effectiua, qđ in propoſito non habet locũ, quia qđ inchoatum eſt pőt per agẽs naturale reduci in actũ. Vide de hoc Capreolum in prologo primi. q. 1. ad primum. contra ſextam cõcluſionem. Vnde formam eſſe inchoatam in materia, eſt materiã habere aliquam cauſalitatem ſuper exiſtentiam formæ, & eſt materiam concurrere cum ſui tranſmutatione tãquam cauſam ad eſſe formæ. Educi autem, eſt formam incipere eſſe in materia actu, in qua prius erat tantùm in potentia, & a qua dependet, & ipſam materiam trahi ad participandũ eſſe ipſius formæ. De ſeminario virtutum dictum fuit ſupra, quia principia teuta, & cognita per habitus ſynderesim & intellectum, & naturalis inclinatio voluntatis ad bonum. vide q. 51. arti. 1. Tunc ibi.

Capreolus.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt, ſecundùm quòd ſeminaria virtutum inſunt in nobis à natura, inquantum rationales ſumus. Tertia verò ratio procedit, ſecundùm quòd ex naturali diſpoſitione corporis quã habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miſerendum, alius ad temperatè viuendum, alius ad aliam virtutem. ————————

¶ Ex prædicta determinatione, & concluſione euacuat D. S. argumenta in oppoſitũ; vnde vt clarius fiat applicabuntur dicta in cor. ipſis argumentis, vt ſequitur.

ARGVMENTVM in contrariũ confirmat concluſionem reſponſiuam quo ad tertiam partem.

¶ Nota propter hoc argumentum, quod id, quod eſt a natura, quia conſequitur principia naturæ completę, vt patet infra q 71. ar. 2. ad ſecundum, hoc eſt commune omnibus, & non tollitur per peccatum, id autem, quod eſt a natura, ideſt a natiuitate poteſt tolli per peccatum, ſicut patet de iuſtitia originali ſicut & de gratia Angelorum, &c. quæ ſunt a principio extrinſeco, & conſeruantur liberè, & corrumpuntur per quodlibet mortale contrarium cauſæ. De illis vide D. S. de Virtutibus in communi, artic. 10. ad 13. notabiliter, vnde in fine dicit. Alio modo aliquid eſt in anima in potentia, quod non eſt natum educi in actum niſi per virtutem Diuinam, & ſic ſunt in potentia in anima virtutes infuſæ, hęc ille: vide totum. Vnde nota, quòd Aug. in de Prædeſtinatione Sanctorum non dicit, quòd poſſe habere fidem, & charitatem ſi naturale homini, ſed quòd ſit naturæ hominum. Differunt enim plurimum potentiam aliquam eſſe naturalem, & eſſe naturæ. Naturale enim dicitur, quia conuenit modo naturali, & eſt a natura; ſed eſſe naturæ dicitur, quia eſt in natura ſicut in ſubiecto vndecumque veniat; naturæ ergo hominem eſt potentia, ſed obedientialis ad fidem, quæ intellectiua eſt, ratione cuius eſt capax, nõ autem natura aſininæ, immo ſibi repugnat, & hoc habetur manifeſtè in Soliloquiorũ Aug. ca. 11. Et hæc nota propter Scotum.

¶ Ad primum, ad auctoritates omnes ſimul dicitur, ꝙ virtutes ſunt naturales ſm inchoationem, quæ eſt ſecũdùm ſeminaria virtutum, illa enim ſeminaria inſunt nobis a natiuitate, & ſunt naturales ſecundùm naturam ſpecificam quæ eſt ratio.

¶ Ad ſecundi maiorem vera eſt, ſed dico, ꝙ illud bonum virtutis ſolùm adeſt a natiuitate ſm inchoationem, non ſm conſummationem. Minor vera, eſt naturale ſecundùm naturam ſpecificã tãquam conſequens formam quæ dat ſpeciẽ, ergo virtus ineſt a natura. Verum, inchoatiuè in ipſa ratione, non autem ſecundùm ſe.

¶ Ad tertium maior vera, illud dicitur naturale, qđ nobis a natiuitate ineſt, dicitur inquã naturale vno modo; ſed alio modo, & magis dicitur naturale ſm D. S. in de Veri. Ma. 24. ar. 7. ad 10. quod a principijs naturæ cauſatur in ſe vel in ſui principio, & de hoc 3. parte q. 2. ar. 12. Poteſt enim ſupernaturale quid vt gratia, & iuſtitia originalis dici naturale, ideſt a natiuitate; ſed nõ naturale, ideſt ex principijs naturæ. Vide prima parte q. 12. arti. 5. ad tertium. vbi plura de hoc dicentur Deo dante. Ad minorem virtutes quibuſdã a natiuitate (immo etiam ex principijs naturæ ſpecificis inſunt virtutes omnibus ſecundùm ſeminaria.) Verum, inchoatiuè ſecundùm diſpoſitionem corporis, qua aliquis diſponitur ad aliquas virtutes naturaliter; ſed non inſunt virtutes de communi lege a natiuitate ſecundùm conſummationem.

Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine.

V

Supra q. 51. ar. 2. & 3. & Infra q. 65. ar. 1. cor. Et q. 9. ar. 1. ad 1. Et 2. diſt. 41. q. 2. ar. 1. ad 6. & 3. diſtin 33. q. 1. ar. 2. q 2. Et vir. 7. 8. art. 9.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes in nobis cauſari non poſſint ex aſſuetudine operũ, quia ſuper illud Roman. 14. Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt, dicit gloſa Augu.* Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil eſt bonum ſine ſummo bono

* In li. ſenté. quæ ſűt ex Auguſt. decerpte c. 106.

vbi

vbi deest cognitio veritatis, falsa est virtus etiam in optimis moribus, sed fides non potest acquiri ex operibus, sed causatur in nobis à Deo secundùm illud Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem, ergo nulla virtus potest in nobis acquiri ex assuetudine operum.

D. Pau.

¶ 2 Præterea. Peccatum cum contrarietur virtuti nõ compatitur secum virtutem; sed homo non potest vitare peccatum nisi per gratiam Dei secundũ illud Sap. 8. Didici, ꝙ non possum esse aliter continens nisi Deus dederit, ergo nec virtutes aliquæ possunt in nobis causari ex assuetudine operum, sed solùm dono Dei.

Sapien.

¶ 3 Præterea. Actus qui sunt sine virtute deficiunt à perfectione uirtutis; sed effectus non potest esse perfectior causa, ergo virtus non potest causari ex actibus præcedentibus uirtutem.

¶ Sed contra est, quod Diony. dicit. 4. ca. de. Diui. No. quòd bonum est uirtuosius quàm malum, sed ex malis actibus causantur habitus uitiorum, ergo multò magis ex bonis actibus possunt causari habitus uirtutum.

Dionysius. par. 4.

¶ Hic consequenter D. S. inquirit de causa extrinseca virtutis, & primò naturali, q̃ actus sũt extrinseci habitibus, & virtutibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd de generatione habituum ex actibus in generali supra dictum est.* nũc autem specialiter quantum ad virtutem cõsiderandum est, quòd sicut supra dictũ est.* uirtus hominis perficit ipsum ad bonum, cum autem ratio boni consistat in modo specie, & ordine, ut Aug. dicit in libro de natura boni.* siue in numero pondere, & mensura, ut dicitur Sap. 11. Oportet, quòd bonum hominis secundùm aliquam regulam consideretur, quæ quidem est duplex, ut supra dictum est.* scilicet ratio humana, & lex Diuina. Et quia lex Diuina est superior regula, ideo ad plura se extendit; ita quòd quicquid regulatur ratione humana regulatur etiam lege Diuina, sed non conuertitur.

* q. 51. ar. 2. & 3. q. — * q. 55. ar. 4. — * Aug. ca. 3. & 4. — Sapien. — * q. 19. ar. 4.

¶ D. S in hoc corpore primò restringit intentum suum dicens se pro nunc velle loqui de generatione virtutis ex actibus, & non de generatione habitus in communi; de hoc enim supra q. 51. ar. 2. & 3. dictum est, consequenter D. S. secundùm prædictam restrictionem respondet quæsito distinctè. Circa quod primò præmittit quoddam notabile distinctiuum fundamentale illius responsionis. Secundò subiungit duas conclusiones correspondentes; primam ibi. Virtus igitur hominis, &c. secũdam ibi. Virtus verò, &c. Quo ad primum D. S. intendit talem conclusionem distinctiuam. Du. lex est virtus hominis, scilicet regulata secundùm rationẽ humanam, & secundùm legem Diuinam. Probatur, oportet ꝙ bonũ hominis, scilicet morale, & virtutis, secundùm aliquam regulam consideretur, idest conformetur ad aliquam regulã. Sed est duplex regula, scilicet ratio humana, & lex Diuina, quę est superior; ergo erit duplex virtus hominis. Maior probatur, quia virtus hominis perficit ipsum ad bonum scilicet opus, & actũ, sed ratio boni cõsistit in modo, &c. & mensura siue regula, ergo bonum virtutis hominis, idest bonitas eius, & actus eius attenditur secundùm conformitatem ad regulam. Minor patuit supra q. 19. arti. 4. Et de illa minore secunda secundæ. q. 17. arti. primo.

¶ Nota autem, quòd conclusio dicit notanter duplex virtus hominis, & non duplex virtus humana, quia ut patuit supra, Infusæ, & Theologicæ sunt magis supra humanæ ex parte videlicet obiecti, & modi operandi, quàm humanæ; sunt tamen hominis sicut subiecti, nec inconueuit hominem operari modo superhumano, vt Scotus calumniatur. Sed de hoc infra in materia de donis. Consequenter cum dicit.

J. Scotus.

¶ Virtus igitur hominis ordinata ad bonũ, quod modificatur secundùm regulam rationis humanæ, potest ex actibus humanis causari inquantum huiusmodi actus procedunt à ratione, sub cuius potestate, & regula tale bonum consistit.

¶ Subiungit primam conclusionem responsiuam talem. Virtus hominis ordinata ad bonum, idest conuenientiam, & ordinem rationis, quod modificatur secundum regulam rationis humanæ potest ex actibus humanis causari. Probatur, bonum virtutis humanæ consistit sub regula, & potestate rationis humanæ, ergo potest causari per actus humanos. Antecedens notum, quia tale bonum est conformitas habitualis ad rationem naturalem, quæ cõformitas est in potestate hominis, quia homo ex propria virtute potest se suę rationi conformare. Tenet consequentia, quia quod subest potestati alicuius potest per eius actus causari, & ergo per actus rationis potest causari virtus, quæ consistit in conformitate ad rationem. ¶ Et nota, quòd supposito, ꝙ virtus est habitus, & habitus conformis rationi per consequens cum habitus causetur ex actibus, poterit ex actibus, rationis causari virtus, quæ est habitus conformis rationi; nam ex actibus generantur similes habitus, si ergo actus sunt conformes rationi, ergo poterunt causare habitũ conformem rationi, qui est virtus.

Conclusio responsi.

¶ Virtus uerò ordinans hominem ad bonũ, secundùm quòd modificatur per legem Diuinam, & non rationem humanam, non potest causari per actus humanos quorũ principium est ratio, sed causatur solùm in nobis per operationem Diuinam.

¶ Deducit secundam conclusionem responsiuam talem. Virtus ordinans hominem ad bonum, secundum quòd modificatur per legem Diuinam, & non per rationem humanam non potest causari per actus humanos. Hanc conclusionem probat primò ratione, secundò confirmat per definitionem Aug. ibi. Et ideo huiusmodi, &c. quo ad primum arguitur sic. Bonum virtutis cuius bonitas attenditur per cõformitatem ad regulam Diuinam, excedit potestatem rationis humanæ, ergo talis nõ potest causari ex actibus humanis. Antecedens patet. Tenet consequentia, quia per actus humanos, & rationis naturalis non potest causari id, quod est secundùm legem Diuinam, & sibi conforme, eo quod ratio naturalis (& sui actus per consequens) non se extendat vltra naturalẽ ordinem rationis, & ergo id, quod est secundùm altiorem ordinem, scilicet Diuinum, est ab infusione Diuina, & altiori principio quàm sit ratio humana.

¶ Nota, quòd virtus acquisita ideo est virtus, quia est conformis rationi humanæ, sed in potestate hominis est se conformare rationi suæ, ideo potest causare per frequentes actus virtutem humanam, quæ consistit in tali conformitate, sed quia non est in potestate hominis se conformare legi Diuinæ, vt infra patebit, sed hoc habet ex gratia, ideo nec potest per actus suos causare virtutem, quæ consistit in bono regulæ Diuinæ, idest in conformitate ad legem supernaturalem, secundùm quòd homo habet virtutes Theologicas, & morales infusas. Tunc ibi.

¶ Et ideo huiusmodi uirtutem definiens August.* posuit in definitione uirtutis, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Et de huiusmodi etiam uirtute prima ratio procedit.

* Aug. li. 2. de lib. arb. ca. 18. & 19. in psal. 118. con. 26.

¶ Confirmat secundam conclusionẽ definitione Aug. qui definiens virtutem infusam ponit in eius definitione, quam Deus in nobis sine nobis operatur; igitur non est ex actibus humanis.

ARGVMENTVM in cõtrariũ pro prima cõclusione est.

¶ Ad primũ maiorem respondet D. S. secunda secundæ q. 10 ar. 4. ad primum, quia intelligitur primò, quòd vita infidelium nõ potest esse sine peccato. Secundò, quia quicquid agunt ex infidelitate est peccatum, possunt tamen facere multos actus de genere bonorum ex ratione naturali bona, qui sunt generatiui virtutis acquisitæ humanę. Vide huius expositionem ibidem q. 23. ar. 7. ad primũ. & de materia quam tangit illa maior, vide Capreo. in 2. dist. 41. ad longum, & infra q. 65. ar 2. circa finem; & ita intelligitur dictũ Aug. quòd quando etiam actus de genere bonorum referunt in finem infidelitatis, tunc est peccatum, & sine cognitione veritatis supernaturalis, scilicet fide falsa est virtus idest imperfecta, quia non ordinat ad bonum vltimum hominis vt patet secunda secundæ. q. 23. ar. 7. Ad minorem vera, ergo nulla, &c. Negatur, ꝙ nulla quia virtus imperfecta corrñdens rationi naturali põt causari per actus de genere bonorum, qui non necessariò sine fide sunt peccata, sed verum est, ꝙ virtutes infusæ correspondentes fidei, & virtutibus Theologicis non possunt acquiri per actus nostros, quorum bonum est per conformitatem ad regulam Diuinam, quæ nõ innotescit nec sibi adhæretur nisi per Theologicas, vnde vult D. S. quòd probet secundam partem conclusionis.

Capreolus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd uirtus diuinitus infusa, maximè si in sua perfectione consideretur, non cõpatitur secum aliquod peccatum mortale, sed uirtus humanitus acquisita potest secum compati aliquem actum peccati etiam mortalis, quia usus habitus in nobis est nostræ uoluntati subiectus ut supra dictum est,* non autẽ per unum actum peccati corrũpitur habitus uirtutis acquisitæ, habitui enim non contrariatur directè actus, sed habitus, & ideo licet sine gratia [d] homo nõ possit peccatum mortale uitare, ita quòd nunquam peccet mortaliter; non tamen impeditur quin possit habitum uirtutis acquirere per quam a malis operibus abstineat ut in pluribus, & præcipuè ab his, quæ sunt ualde rationi cõtraria. Sunt etiam quædam peccata mortalia, quæ homo sine gratia nullo modo potest uitare, quę scilicet directè oppo-

* q. 44. ar. 3. in argumẽto in oppositum. — Dub. 619.

ctè opponũtur virtutibus Theologicis,quę ex dono gratiæ sunt in nobis;hoc tamen infra manifestius fiet.

¶ Ad maiorem,negatur, quòd peccatũ,vt in paucioribus in his, quæ sunt cõtra virtutem acquisitam non compatiatur secum virtutem ipsam.Et ad probationem,quæ interseritur . Negatur,quòd peccatum contrarietur virtuti acquisitæ , quia habitui non cõtrariatur actus,sed habitus habitui;quãuis virtutẽ infusam , & Theologicam tollat quo ad perfectionem virtutis, quia peccatum mortale tollit formationem,& spei, & fidei , & virtutes morales infusas, quæ dependent a charitate vt patebit q.65.ar.2.sicut formatio fidei,& spei;sed hoc non,quia actus peccati mortalis contrariatur habitui, sed opponitur cõseruationi causæ à qua quodlibet mortale auertit, & influxum eius aufert,à qua charitas , & morales infusę dependent;acquisitæ autem ex virtute subiecti dependent, Vide secunda secundę q.24.ar.12.in cor.Ad minorem,dico quòd nõ potest omnia vitare, & diu maximè opposita virtutibus Theologicis,potest tamen singula vitare præsertim ad tempus de his,quę opponuntur virtutibus moralibus acquisitis, & per cõsequens interim se exercere in actibus de genere bonorum illarum virtutũ , & sic acquirere tales virtutes humanas , & ciuiles,de quibus dicit prima pars conclusionis. Negatur ergo consequentia vniuersaliter intellecta,quòd nullas possit acquirere, quia absque gratia stat bonitas naturalis rationis qua vitat peccata mortalia vt in pluribus, esto non semper ; vitare autem peccata opposita Theologicis vt non diligere,& se referre, & sua in Deum non potest sine charitate,& infidelitatẽ sine fide, sed de his ĩfra q. 109.ar.8.& art.4.

¶ Et nota verbum D.S.quia vsus habitus in nobis est nostrę voluntati subiectus (vt patuit q 49.art.3. argumento in oppositum, & patebit infra q 71.art.4.in cor.)& ergo habens habitum potest eo non vti,immo quãdoq;, vt in paucioribus agere actum oppositum proprio actui illius virtutis,per actum enim vnum,& per paucos contrarios,habitus acquisitus non tollitur. Quare non oportet, quòd in quandoque peccante non possit manere vel etiam acquiri habitus.

¶ Ad tertium dicendum,quòd sicut dictum est.* virtutum acquisitarum præexistunt in nobis quædam semina siue principia secundùm naturam,quæ quidem principia sunt nobiliora virtutibus eorum virtute acquisitis, sicut intellectus principiorum speculabiliũ est nobilior scientia conclusionum,& naturalis rectitudo rationis est nobilior rectificatione appetitus , quæ fit per participationem rationis,quæ quidem rectificatio pertinet ad virtutem moralem.Sic igitur actus humani inquantũ procedũt ex altioribus principijs possunt causare virtutes acquisitas humanas.

* art.1.huius q. & q. 51.ar.1.

¶ Maior vera,sed dico,quòd actus ipsi non sunt causa principalis ipsius virtutis,sed ratio cum seminarijs virtutum,quæ sunt causa principalis,& nobiliores virtute.Secũdò dico iuxta dicta supra q.51.art.2.ad tertium. quòd actus secundùm se deficiunt à virtute, tamen actus cum suis principijs non deficiunt immo excellũt virtutes sicut D.S.in solutione per simile declarat de intellectu principiorum quo ad scientiam conclusionũ. Ad minorem effectus nõ est nobilior causa principali,& totali,tñ potest esse nobilior causa instrumentali vt supra vbi statim allegatũ fuit ex D.S. in 4. Ergo virtus non potest causari ex actibus præcedentibus virtutẽ. Verũ, tanquam a cã principali,& in virtute propria; tamen in virtute rectitudinis rationis quæ perfectior est rectificatione appetitus.

Vtrum aliquæ virtutes morales præter virtutes Theologicas sint in nobis per infusionem à Deo.

X

Supra q.51. arti.1. & q. 55.art 4.ad 6. Et infra q.65.arti.2. Et 3.di. 33. q.1.arti.2. q 3.Et 4.d. 37 q.1.ar.1. q. 1. eo Et vir. q.1.art. 10.

* Ar.præceden.

AD tertium sic proceditur. Videtur,quòd præter virtutes Theologicas non sint aliæ virtutes nobis infusę à Deo . Ea enim quæ possunt fieri à causis secundis nõ fiunt immediatè à Deo nisi forte aliquando miraculosè, quia vt Dionys.dicit. Lex Diuinitatis est vltima per media adducere,sed virtutes intellectuales, & morales possunt in nobis causari per nostros actus , vt dictum est non ergo cõuenienter causantur in nobis per infusionẽ.

¶ 2 Præterea . In operibus Dei multò minus est aliquid superfluum,quàm in operibus naturæ;sed ad ordinandum nos in bonum supernaturale sufficiunt virtutes Theologicæ, ergo non sunt aliæ virtutes supernaturales quas oporteat in nobis causari a Deo.

¶ 3 Præterea.Natura non facit per duo,quod potest facere per vnum,& multò minus Deus; sed Deus inseruit animæ nostræ semina virtutum vt dicit glos.Heb.1. ergo non oportet , quòd alias virtutes in nobis per infusionem causet.

¶ Sed contra est,quod dicitur Sap.8.Sobrietatem , & iustitiam docet prudentiam , & virtutem .

¶ Hic D. S. inquirit de virtutibus infusis , quia quòd aliquæ sint infusæ,quæ dicũtur Theologicæ, patet ex supradictis q.62.ar.1. qa dicũtur Theologicæ vel Diuinæ,q a a solo Deo. Sed est adhuc q̃stio an præter Theologicas sint infusæ morales, vel tãtùm Theologicæ sint infusæ,& nulla alia vt enim patebit. Aliqui admittunt infusas Theologicas qui negant morales infusas.

¶ Respondeo dicendũ,quòd oportet effectus esse suis causis, & principijs proportionatos.

¶ D.S.primò præmittit quoddam præsuppositum,& fundamẽtale responsionis. Secundò ex illo deducit conclusionem responsiuam,ibi. Omnes autem virtutes,&c. Suppositum est illud oportet effectus esse suis causis , & principijs proportionatos , & est hoc suppositum per se notum, nã ex altiori principio procedit altior effectus,& ita oportet, quòd naturali principio correspondeat naturalis effectus,& supernaturali principio, & infuso supernaturalis effectus,& existenti circa finem supernaturalem oportet,quòd correspondeant virtutes circa supernaturalia media , & circa media proportionata fini tali . Deinde cum dicit .

¶ Omnes autẽ virtutes tam intellectuales,quàm morales, quæ ex nostris actibus acquiruntur procedunt ex quibusdam naturalibus principijs in nobis pręexistentibus vt supra dictum est. * loco quorum naturalium principiorum conferuntur nobis à Deo virtutes Theologicæ, quibus ordinamur ad finem supernaturalem, sicut supra dictum est.* vnde oportet, quòd his etiam virtutibus Theologicis proportionabiliter respondeant alij habitus Diuinitus causati in nobis,qui sic se habeãt ad virtutes Theologicas,sicut se habent virtutes morales,& intellectuales ad principia naturalia virtutum.

* q.51.ar.1. & hic ar. huius q.

* q.62.ar.1.

¶ Deducit conclusionem responsiuam quàm ponit in fine talẽ. Oportet,q̃ his etiã virtutibus theologicis,&c.vt in littera.Ex qua conclusione habetur responsio formalis ad quæsitum,q̃ sic. Probatur autem conclusio ; Omnes virtutes tã intellectuales, quàm morales acquisitæ procedunt ex quibusdam naturalibus principijs in nobis præexistentibus,&.s.eis proportionãtur, loco quorum naturalium principiorum conferũtur nobis virtutes Theologicæ quibus ordinamur ad finem supernaturalem, igitur sequitur conclusio. Antecedens pro prima parte patuit.q.51.ar.1.& ar.1.præsentis quæstionis.Secunda pars patuit q.62.ar.1.& 3. Tenet consequẽtia primò ex supposito , quia oportet principijs effectus respondere; igitur sicut principijs virtutum,& seminarijs circa finem naturalẽ correspondent,& superadduntur acquisitæ naturales , ita & principijs supernaturalibus infusis.s. Theologicis,quæ sunt circa finẽ supernaturalem, correspondent virtutes infusæ circa media ad finem. Secundò tenet consequentia ex proportionabilitate principiorum naturalium,ad virtutes acquisitas, & principiorum supernaturalium infusarum,ad infusas.Tertiò tenet cõsequentia , quia gratia non est imperfectior in opere suo quã natura;si igitur præter principia quæ sunt circa finem naturalem adiunguntur virtutes acquisitæ,quæ operantur proportionabiliter ad illum finẽ,igitur & sic erit in gratuitis, quòd præter eas quæ benè faciunt se habere ad finem supernaturalem,sunt aliquæ infusæ adiunctæ operatiuæ proportionabiliter ad finem supernaturalem.

¶ Nota pro hic dictorum intellectu D.S.in de virtu.in communi ar.10.q̃ per Theologicas homo pficitur vt benè se habeat circa finem supernaturalem per fidem rectè cognoscendo;per spẽ, & charitatem, rectam habet inclinationem ad ipsum, sed quia illum finem nullus consequitur homo,nec creatura nisi per operationẽ bonam,& huiusmodi fini proportionatã,ideo præter has Theologicas superadduntur virtutes infusæ supernaturaliter operatiuę operationum ordinandarum in finem vitæ æternæ; & huiusmodi virtutes dicuntur morales infusæ habentes se ad operationes cõgruentes fini supernaturali , & vitæ æternæ;sicut virtutes morales acquisitæ ad finẽ per rõnẽ naturalẽ præstitutum ; Vide de materia huius ar. Capreolum in 3.distin. 33. conclusione tertia.

Capreolus

¶ Nota autem,q̃ Scotus in 3.dist.34.& 36. aduersatur dictis huius ar.Et vult,q̃ præter tres Theologicas, & quattuor morales acquisitas,nõ oportet ponere aliã infusam,immo ſm eũ tres Theologicæ possunt sufficere quantum ad modum,medium, & finẽ in patria in his qui morales non acquisierunt. Sed sua positio est cõtra rationem,quia nulla Theologica perficit potentiã in quo ponuntur morales,secundò nõ habent pro obiecto ea,quæ sunt virtutum moralium,& per consequens ad ea se elicitiuè non extendunt,Et tertiò,quia nulla moralis acquisita operatur proportionabiliter ad virtutem Theologicam vt patebit ar.sequenti . Et præterea si istæ tres Theologicæ sufficerent in patria pari ratione nec

Scotus.

in via

in via oporteret alias ponere, quod est falsum. Præterea, ad perfectionem actus requiritur perfectio imperantis potentiæ, & elicientis, igitur præter theologicas imperātes requiritur perfectio secūdùm virtutes proportionatas in exequentibus. Deinde ēt (vt Capreolus hēt in 3. di. 33.) Hæc assertio Scotica vr̄ esse contra determinationem ecclesiæ, quæ hr̄ in Clementinis de sum. Tri. & fi. ca. in fine, vbi sic hr̄, Nos aūt attendentes efficaciam mortis Chr̄i, q̄ per baptisma applicatur pariter oībus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit tā paruulis, q̄ adultis conferri in baptismo informante grām, & virtutes, tanq̄ probabiliorē, & dictis sanctorū, ac doctorum modernorum Theologiæ magis consonam, & concordem sacro approbante concilio duximus eligendam, hæc ibi. Quod si Scotista dicat, q̄ virtutes quidem infunduntur, sed solùm tres theologicæ. Dico q̄ hæc responsio non euadit; quia Clemens Papa, & concilium loquunt̄ approbando dicta sanctorū, vt patet intuenti; sed sancti, & glosæ eorū loquuntur de alijs theologicis, igit̄ glosa nulla. Minorē ostendo; quia super illud ad Titū tertiò Saluos nos fecit per lauacrū regnationis per baptismū, & renouationis spiritus sancti quē effudit in nos abundè. Dicit glosa. Ad remissionē peccatorū, & copiā virtutum: sed si darent̄ solum tres theologicæ, non daretur copia virtutū; quia illę nō sufficiūt, dare aūt copiā est dare sufficientes; ergo. Præterea, Sapientiæ octauo dē de sapientia æterna, sobrietatem enim & sapientiā docet, & iustitiā, & virtutem quibus vtilius in via nihil est hominibus, vbi glosa, vtilius ad vitā æternā; sed acquisitæ nō extendūt se ad vitā æternam, nec operant̄ mō meritorio, & proportionato; ergo loquit̄ sapiens de infusis moralibus. Præterea illę sunt virtutes infusæ s̄m quas spiritus sanctus venit, & manet in hoīe; sed sic sunt aliquæ morales; ergo aliquæ sunt morales infusę. Maior conceditur a doctoribus cōiter; quia solū secundū dona grāe gratum facientis spiritus sanctus venit, & manet in homine. Minor hr̄ de pę. di. 2. Patet discursus. In fide enim spe atq; charitate, & alijs bonis sine qbus ad cęlestem patriam non pōt perueniri; sicut est humilitas, castitas iustitia atq; misericordia, secunda perfectorū corda nō deserit. & est auctoritas Greg. Præterea illę virtutes infundunt̄ a Deo, & nō sunt similes in specie acquisitis, quæ per peccatum mortale pdūtur, sed aliquæ morales, sunt huiusmodi. Maior nota. Minor habetur, de pœ. di. 2. Illa anima a Deo contingitur, quæ in se hēt virtutem grām renitentē splendoremq; pietatis (ecce aīa pingit̄ pietate) & post secundùm hanc imaginem, ante peccatum depictus fuit Adam, sed vbi lapsus est deposuit, & est auctoritas Ambrosij. Ex qbus patet, quàm noua sit assertio Scoti, & quàm fundata soliditas sancti Doctoris.

Instātia nulla.

ARGVMENTVM in contrarium pro conclusione responsiua est.

¶ Nota propter argumentum in oppositum, q̄ sapiētia Dei docet illas virtutes causando non verbaliter loquendo, ideo per hāc auctoritatem habetur, quòd virtutes morales, scilicet temperantia, quæ significatur per sobrietatem, & fortitudo, quæ designatur per virtutem infunduntur, & causantur a Deo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliquæ quidem virtutes morales, & intellectuales possunt causari in nobis ex nostris actibus, tamen illę non sunt proportionatæ virtutibus theologicis, & ideo oportet alias eis proportionatas immediatè a Deo causari.

¶ Ad maiorē, ea quæ possunt fieri a causis secūdis. Verū, dico tñ q̄ non oēm formā quam Deus pōt facere, possit ēt natura; vñ pōt infundere virtutes quas natura non pōt producere. Pro maiore nota quod supra dictū est q. 51. ar. 4. de scientia Apostolorū, & Adæ, quam Deus contulit eādē in specie cū acquisita. Ad minorē dr̄, q̄ virtutes morales, &c. proportionatæ fini naturali pñt pduci per actus nr̄os, & cāri; sed nō pportionatæ fini supnaturali, cui p theologicas bñ inhæret. Vñ negat̄ cōsequentia. Sunt n. duplices morales q̄dā pficientes ad bñ operandū naturalr̄. Aliæ aūt ad bñ operādū ad vitā æternā cōsequendā, & conformiter ad legem diuinam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes theologicę sufficienter nos ordinant in finem supernaturalem secūdùm quandam inchoationem, quātum. s. ad ipsum Deū immediatè, sed oportet, q̄ p alias virtutes infusas pficiat̄ anima circa alias res, in ordine, tamen ad Deum.

¶ Maior vera, & cum hoc dico, q̄ etiam in operibus Dei minus est aliquid diminutū, q̄ in operibus naturæ. Ad minorem dico, q̄ theologicæ sufficienter nos ordinant ad Deū, quo ad vnionem, & adhæsionē ad ipsum immediatè; sed non sufficienter nos ordināt ad operationes eliciēdas ad cōsecutionē, & ad merendū beatitudinem respectu sui, & aliorum; sed oportet superaddere virtutes & in alijs potētijs operatiuis actuū humanorū, vt enī supra patuit q. 56. ar. 4. Quantumcunq; potentia superior imperatiua sit perfecta, nisi & executiua perfecta sit, non erit perfectū opus, quia præter perfectionē intellectus, & voluntatis (quæ bene se habent ad Deū, & imperat) oportet ponere virtutes perficientes potentias executiuas, & elicitiuas operationum proportionatarum theologicis, & fini supernaturali, esto enī cōcupiscibilis, & irascibilis, similiter ratio, & voluntas perficiantur per morales acquisitas ad bene operandum ad se, & ad proximum; sed hę operationes, vt sunt talium virtutum non sunt proportionatæ vitæ æternæ, ideo oportet alias superaddere ne gratia sit diminuta magis, quàm natura. Vnde super illud ad Titum tertio Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis per baptismum, & renouationem spiritus sancti quem effudit in nos abundè, dicit glosa. Ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum; vnde non solum tres theologicæ dantur a Deo; sed omnes necessariæ ad bene viuendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus illorum principiorum naturaliter inditorum non se extendit vltra proportionem naturæ, & ideo in ordine ad finem supernaturalem indiget Homo perfici per alia principia supernaturalia.

¶ Maior vera. Non facit per duo, vnum, & idem eiusdem rationis, & ordinis, quod potest facere per vnum. Ad minorem. Verum, inseruit semina virtutum naturalium, & operatiuarū secūdū proportionem naturalis rationis sibi derelictæ. Sed non inseruit semina virtutum, vel bene se habentium ad finem supernaturalē, vt sunt theologicæ, nec earum moralium, quæ operātur modo supernaturali, conformiter ad legem diuinā, & præceptum theologicarū. Quare illas oportet infundi ex alio principio supnaturali.

Vtrum virtutes infusæ sint eiusdem speciei cum virtutibus acquisitis.

Y

3. dist. 33. q. 1. ar. 2. q. 4. Et 4. di. 14. q. 2. ar. 2. ad 4. Et di. 50. q. 1. ar. 1. ad 4. Et Ver. q. 1. art. 10. ad 7. 8. & 9. Et q. 5. artic. 4. coe.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd virtutes infusę non sint alterius speciei a virtutibus acquisitis. Virtus enim acquisita, & virtus infusa secundū prædicta non videntur differre, nisi secundùm ordinem ad vltimum finem; sed habitus, & actus humani non recipiunt speciem ab vltimo fine, sed a proximo; non ergo virtutes morales, vel intellectuales infusę differunt specie ab acquisitis.

¶ 2 Præt. Habitus per actus cognoscūtur, sed idem est actus temperantiæ infusæ, & acquisitæ, scilicet moderari concupiscentias tactus; ergo non differunt specie.

¶ 3 Præt. Virtus acquisita, & virtus infusa differunt secundùm illud, quod est immediatè a Deo factum, & a creatura; sed idem est specie Homo quem Deus formauit, & quem generat natura, & oculus quem cæco nato dedit, & quem virtus formatiua causat; ergo videtur, q̄ est eadem specie virtus acquisita, & infusa.

¶ Sed contra quælibet differentia in diffinitione posita mutata diuersificat speciem, sed in diffinitione virtutis ponitur. Quam Deus in nobis sine nobis operatur, vt supra dictum est; * ergo virtus acquisita cui hoc non cōuenit non est eiusdem speciei cum infusa.

* q. 55. ar. 4.

¶ Habito ex articulo præcedenti; quia aliquæ sunt virtutes morales infusæ. Hic inquirit, an infusæ sint alterius speciei ab acquisitis moralibus, & oportet intelligere quæstionem, & respōsionē de his infusis, q̄ sunt ex infusione per se, ita q. nullo mō pñt acquiri, vt supra dictum fuit q. 51. ar. 4. loquimur enim de infusis per se.

¶ Respondeo dicendum, quòd dupliciter habitus distinguūtur specie. Vno modo; sicut prædictum est, * s̄m speciales, & formales rationes obiectorum.

* q. 54. ar. 2.

¶ D. S. rūdet quæsito s̄m quandā distinctionē bimembrē, & primo secundū primū mēbrū, secūdò iuxta secūdū, ibi. Alio aūt &c. Quo ad primū primò pmittit distinctionē cum deductione primi mēbri. Secundò ipsum explicat, ibi. Obiectū autē &c. Quo ad primum D. S. notat ex supra dictis q. 54. ar. 2. q̄ habitus distinguūtur specie dupliciter. Vno mō s̄m diuersa obiecta, secūdùm rōnes formales obiectorum, non secundùm obiecta materialia, vt patuit vbi iam. ¶ Nota aūt q̄ D. S. hic dicit habitus distingui dupliciter, & tñ supra vbi iam, dixit habitus distingui tripliciter &c. Sed nulla est controuersia; quia supra D. S. loquebat̄ de distinctione habituum tā in rōne formarū, q̄ in rōne habituū. Hic aūt loquitur solū de distinctione habituum, in rōne habituū. Habitus aūt in rōne habitus dicit dispositionē ad aliquid, & habitus intellectiuus, aut appetitiuus ex natura respicit aliquod obiectum, & ergo habitus, vt sic, in rōne habitus distinguitur dupliciter. s. s̄m obiecta, inq̄tum est habitus ordinatus ad operationē, & inq̄tum dicit ordinem ad naturam, sic distinguitur s̄m naturā, & finem; quia aūt Deus q est principium infusorum posset infundere similē in spē cum acquisitis. Id D. S nō pbat, q̄ distinguantur s̄m principia actiua. Verumtamen iuxta solutionē tertij posset dici, q̄ etiam secundùm principia actiua distinguant̄, si sunt ex infusione p se. Cōsequēter eū dicit.

¶ Obiectum autem virtutis cuiuslibet est bonum consideratum

sideratum in materia propria; sicut temperantię obiectū est bonum delectabilium in cōcupiscentijs tactus, cuius quidem obiecti formalis ratio est a ratione, quæ instituit modum in his concupiscentijs, materiale autem est id quod est ex parte concupiscentiarum.

¶ Applicat primum membrum distinctionis, & respondet tali conclusione prima. Temperantia infusa, & acquisita differūt specie, & eadem rō est de alijs virtutibus (Et habetur ex ista cōclusione, ꝙ virtutes morales acquisitæ, & infusę distinguuntur specie ratione obiectorum) Probatur sic Obiectum cuiuslibet virtutis (scilicet formale) est bonum consideratum in propria materia (.i. modus institutus circa materiam virtutis a ratione) materiale autem est ipsa materia circa quam talis modus rationis instituitur. Sed alterius rōnis est modus qui imponitur in materia (puta in concupiscentijs) secundū regulā rōnis humanæ, & secundū virtutē acquisitā. Alius secundū regulā, & virtutem moralē infusam, igitͬ cōclusio vera. Huius rōnis D. S. ponit primò maiorē, secundò minorē cum cōclusione, ibi. Manifestum est aūt &c. Maiorē ergo D. S. ostēdit exemplificando de vna acquisita, & vna infusa s. temperātia, volens, ꝙ ex vna, simile intelligatͬ de alijs. Consequenter ibi.

¶ Manifestum est autē, quòd alterius rationis est modus, qui imponitur in huiusmodi concupiscentijs secundùm regulam rationis humanæ, & secundùm regulam diuinam; puta in sumptione ciborum ratione humana modus statuitur, vt non noceat valitudini corporis, nec impediat rationis actum; secundùm autem regulam legis diuinæ requiritur, quòd homo castiget corpus suū, & in seruitutem redigat per abstinentiam cibi, & potus, & aliorum huiusmodi; vnde manifestum est, quòd temperantia infusa, & acquisita differunt specie, & eadem ratio est de alijs virtutibus.

¶ Ostendit minorem prædictam exemplariter. Vbi nota, ꝙ illa minor vult, ꝙ quamuis temperantiæ vtriusque sit idem obiectum materiale, puta concupiscentia circa cibum, & potum; tamē in huiusmodi passionibus, & consequenter operationibus, vt a passionibus procedunt, alium modum instituit vna q̃ alia, & quia iuxta maiorem ille modus est formale obiectum, ideo habent distincta obiecta formalia secundū quæ virtutes distinguuntur, & per cōsequens istę virtutes, vt dicit cōclusio, distinguuntͬ secundū obiecta.

¶ Alio modo habitus distinguuntur specie secundùm ea ad quæ ordinantur. Non enim est eadem specie sanitas hominis, & equi propter diuersas naturas ad quas ordinantur, & eodem modo dicit Philosophus in 3. Politicorum, * quòd diuersæ sunt virtutes ciuium secūdùm quòd bene se habent ad diuersas policias.

* Aristo. ex c. 3. habet.

¶ Hic consequenter respondet iuxta secūdum membrū. Circa quod primò declarat ipsum, secundò subiungit conclusionē secūdam corrñdentem, ibi, Et per hunc &c. Dicit ergo ꝙ alio modo distinguuntur habitus in rōne habitus secūdū ea ad quæ ordinantͬ, scilicet sicut ad naturas ad quas disponunt. Nam vt supra dictum fuit. Habitus perficiens hominem ad participationem superioris naturæ, distinguitur specie ab eo qui perficit ad participandū naturam inferiorem, & declarat hoc membrum per duplex exēplū. Vnum est de habitu, vel magis dispositione naturali s. sanitate. Secundum est de habitu morali ex tertio Politicorum, vbi Philosophus prudentiam simpliciter, & Politicam distinguit specificè, qa vna ordinat ad finem particularem. s. proprium bonum. Alia ad bonum commune, vt patet ibidem. Deinde ibi.

D. 1117. ¶ Et per hunc etiam modum differunt specie virtutes morales infusę per quas homines bene se habent in ordine ad hoc, quòd sint ciues sanctorū, & domestici Dei; & aliæ virtutes acquisitæ secundùm quas Homo se bene habet in ordine ad res humanas. D. 1110.

¶ Subiungit conclusionem secundam responsiuam, iuxta prædictum membrum, talem. Virtutes morales infusę distinguuntur specie ab acquisitis secundū ea ad quæ ordinantur. Probatͬ cōclusio, per virtutes infusas bene se habent hoīes in ordine ad hoc, ꝙ sint ciues sanctorum, & domestici Dei: sed per acqsitas homo se bñ habet ad res humanas, igitur cōclusio vera. Cōsequentia tenet de se ex dictis, quia aliud est societas sanctorum in cœlo, aliud societas, & ciuilitas hominum in terris. Antecedens patet ex artic. 3. quia infusę correspondent theologicis, & diuinis, & sunt ꝑ quas homo operatur mō supernaturali ad vitam æternē cōsequendā. Acquisitæ aūt, vt operetur mō humano, & ciuili. An aūt huiusmodi infusę differant ab acquisitis, sicut spirituale a corporali sic, ꝙ non habeāt esse extensum per accidens, nō memini aliquid me legisse in D. S. Petrus tñ de Palude ponit dona, & virtutes morales infusas esse spirituales effectiuè, quia faciunt obedire rationi, quæ est spiritualis, & tamen sunt corporales subiectiuè, vide apud Capreolum in 4. di. 1. q. 1. ad primum, contra quartam conclusionē.

Petrus de Palude. Capreolus.

¶ Confirmatur prima conclusio argumento in contrarium.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd non omnino conuincit, nisi addantur omnia dicenda in solutione tertij, quia esse a Deo sine nobis, sine pluri non diuersificat speciem virtutis, nec est particula definitionis specificans, & specificè distinguēs infusam ab acquisita. Sed oportet addere, est a Deo sine nobis, ita quòd nec vllo modo sunt a nobis acquisibiles, & cum hoc ordinatæ ad alium actum, & sic specificè distinguit; quia includitur alietas obiecti formalis, & finis proximi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus infusa, & acquisita non solum differunt secundùm ordinem ad vltimum finem; sed etiam secundùm ordinem ad propria obiecta, vt dictum est. * In cor. ar.

¶ Maior negatur. Dico enim ꝙ non distinguuntur penes ordinem ad vltimum finem distinctione propriè speciei; sed propter aliud propriū obiectū formale; & quia actus earum. s. infusarum, sunt in medio constituti prout sunt ordinabiles ad vltimum finē, qui est obiectum charitatis, vltimus enim finis non dat speciem propriam, & distinctam (Esto det subalternam, & communem) nisi quatenus in fine proximo est debita proportio ad vltimū finem, oportet enim ea quæ sunt ad finem esse fini proportionata.

¶ Ad minorem fuit responsum supra q. 60. ar. 1. ad tertium. Habitus & actus humani non recipiunt speciem propriam, & distinctam ab vltimo fine, tamen speciem communem recipiūt actus, non autem habitus secundùm se speciem recipit ex hoc, ꝙ actus eius ab alio habitu imperatur. Vnde D. S. in de virtutibus in communi ar. 10. ad decimum. Licet actus intemperantiæ accipiat aliqualiter speciem (.s. communem) prout imperatur ab auaritia, nō tamen ex hoc intemperantia speciem accipit, quòd actus ab auaritia imperatur. Ex hoc ergo, ꝙ actus temperantię vel fortitudinis imperatur a charitate ordinante nos in vltimum finem, ipsi quidem actus formaliter speciem sortiuntur. Nam formaliter loquēdo sunt actus charitatis. Non tamen ex hoc sequeretur, quòd tēperantia, vel fortitudo speciem sortiantur; non ergo temperantia & fortitudo infusę differunt specie ab acquisitis ex hoc, ꝙ imperantur a charitate actus earum. Sed ex hoc, quòd earum actus secundùm eam rationem sunt in medio constituti, prout sunt ordinabiles ad vltimum finem, qui est charitatis obiectum. Hæc ille. Ex quibus patet, quod tactum est, & similiter patet falsitas maioris prius negatæ, negatur autem consequentia; quia est pręter ordinem actuum in vltimum finem alietas formalis obiecti, esto materiale obiectum idem esse possit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alia ratione modificat concupiscentias delectabilium tactus temperantia acquisita, & temperantia infusa, vt dictum est; * vnde nō habent eundem actum. * In cor. ar.

¶ Ad maiorem. Habitus cognoscuntur per actus formaliter, & secundùm proprium modum acceptos. Ad minorem, negatur ꝙ sit idem actus; quia temperantia acquisita habet se ne noceat corpori. Sed infusa etiam fert nocumentum corporis pro salute animæ. Vnde clarè patet, quòd actus est alius. s. comedere, & bibere secundùm exigentiam bonæ valitudinis, & comedere parcè cum molestia, & penuria atque afflictione corporis.

¶ Ad tertium dicendū, quòd oculum cęci nati Deus fecit ad eundem actum ad quem formantur alij oculi secundùm naturam, ideo fuit eiusdem speciei, & eadem ratio esset, si Deus vellet miraculosè causare in homine virtutes, quales acquiruntur ex actibus; sed ita non est in proposito, vt dictum est. * In cor.

¶ Maior negatͬ, ꝙ solū fm illud. Dico. n. iuxta supradicta q. 54. ar. 2. ꝙ Deus, vel principiū primū pōt producere similē effectū cū quacunq; creatura, Quare fuit supra expositū, ꝙ effectus nō distinguuntͬ penes principia prima; sed proxima. Sed distinguuntͬ; quia infusa fit immediatè a Deo ad aliud formale obiectum, & alium actū, & non purè, qa a Deo. Ad minorē. Concedo & hr̄ vbi iā statum, & 1. p. q. 94. ar. 3. ad primū. Sed hoc iō, quia talis oculus ad eūdē actū factus fuit, & in eadē dispositione naturali. Nō sic in ꝓposito, quare negatͬ cōsequētia. Verū est, ꝙ Deus posset cāre easdē virtutes in specie, vt patet sup. q. 51. art. 4. Sed qa virtus Dei altior est virtute creata, iō pōt, & alias facere ordinatas ad alios actus, qd̄ de infusis dicimus, quæ ita sunt infusę, ꝙ nullo modo sunt per naturā acqsibiles; Ifusę aūt ēt acqsibiles nō distinguerentͬ specie; sicut in simili patuit vbi iā statim, de scīa infusa apłorū, & nr̄a acquisita.

Quæst. Sexagesimaquarta.

De medio virtutum.

A

DEinde cōsiderādū est de ꝓprietatibus virtutū, & primò quidem de medio virtutū. Secūdò de connexione

nexione virtutum: Tertiò, de qualitate earum. Quartò, de ipsarum duratione. Circa primum quæruntur quatuor. Primò, Vtrum virtutes morales sint in medio. Secundò vtrum medium virtutis sit medium rei, vel rationis. Tertiò, vtrũ intellectuales virtutes consistant in medio. Quartò, vtrum virtutes theologicæ.

¶ Hic quinto loco, & vltimo iuxta supra promissa q. 55. determinat de proprietatibus virtutum, quia prædicta videtur propinquius se habere ad virtutem, & sunt quatuor proprietates &c. Præsens quæstio primò inquirit quomodo virtus moralis sit in medio. Secundò quomodo intellectualis, in artic. tertio. Tertiò quomodo theologica. Circa primum ostendit primò virtutem moralem esse in medio. Secundò ostendit quale sit medium illud.

¶ Et nota quòd consistere in medio est proprietas consequens virtutem per habitudinem ad materiam comparatam ad rationem, quæ instituit modum, qui mediat inter superabundãtiam, & defectum, ideo prior est connexione, & æqualitate, & duratione, qui dicunt habitudines ad extrinsecas virtutes, & ad tẽpus. Quare patet ordo huius quæstionis ad sequentes.

Vtrum virtutes morales sint in medio.

Infra ar. 4. & 3. & 4. & 2. 2. q. 9. 1 art. 5. ad 2. & q. 9. 3. & 1. cor. Et 2. dist. 33 q. 1. ar. 2. q. 1. & Vir. q. 1. art. 13. Et Ethi. 2. lec. 7. col. 3. Text. 116. Arist. c. 2. & 3.

AD primũ sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis non consistat in medio. Vltimum enim repugnat medij rationi; sed de ratione virtutis est vltimum, dicitur enim in primò de cœlo, * quòd virtus est vltimũ potentiæ; ergo virtus moralis non consistit in medio.

¶ 2 Præt. Illud quod est maximum nõ est medium, sed quædam virtutes morales tendunt in aliquod maximum; sicut magnanimitas est circa maximos honores, & magnificentia circa maximos sumptus, vt dicitur in 4. Ethi. * ergo non omnis virtus moralis est in medio.

¶ 3 Præt. Si de ratione virtutis moralis sit in medio esse, oportet quòd virtus moralis non perficiatur, sed magis corrumpatur per hoc, quòd tendit ad extremum; sed quædam virtutes morales perficiuntur per hoc, quòd tẽdunt ad extremum; sicut virginitas, quæ abstinet ab omni delectabili venereo, & sic tenet extremum, & est perfectissima castitas, & dare omnia pauperibus est perfectissima misericordia, vel liberalitas; ergo videtur quòd non sit de ratione virtutis moralis esse in medio.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic. * quòd virtus moralis est habitus electiuus in medietate existens. [* Arist. c. 6.]

¶ Hic primò D. S. quærit quæstione, an est de virtute morali.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet; * virtus de sui ratione ordinat hominem ad bonum, moralis autem virtus propriè est perfectiua appetitiuę partis animæ circa aliquam determinatam materiã, mensura autem, & regula appetitiui motus circa appetibilia est ipsa ratio. [* q. 55. ar. 3.]

¶ D. S. hic duo facit. Primò deducit quandam conclusionẽ præambularem fundamentalem. Secundò subsumit, & infert conclusionem responsiuam, ibi. Manifestum est autem &c. Conclusio ergo præambularis est Bonum virtutis moralis consistit in adæquatione ad mensuram rationis, probatur, bonum cuiuslibet regulati, & mensurati consistit in hoc, quòd conformetur suæ regulę, nõ superexcedendo, nec a regula deficiendo. Malum autem &c. vt in litera sequenti. Sed virtus moralis ordinat hominem ad bonum, & est perfectiua proprię appetitiuę partis circa determinatam materiam, cuius appetitiuę partis regula, & mensura est ipsa ratio, igitur sequitur conclusio præambularis, quòd bonum virtutis moralis &c. Huius rationis D. S. ponit primò minorem, secundò maiorem cum ipsa conclusione, ibi. Bonum autem cuiuslibet &c. Minor ergo patuit supra q. 55. art. 3. quo ad primam partem, quo ad secundam patuit. q. 58. ar. 1. & 3. Tertia pars patuit. q. 19. arti. 3. quia actus appetitus est humanus, cuius bonitas dependet a ratione, sicut a regula proxima, & patuit illa pars sępius.

¶ Et nota ꝙ dicit Doct. Sanct. moralis virtus propriè est perfectiua appetitus; quia hoc dicit propter prudentiam, de qua supra q. 58. ar. 3. ad primum dictum est, quòd non propriè (idest per essentiam) est moralis; sed intellectualis, & per consequens non est in appetitu; sed moralis propriè id est per essentiam, & non tãtũ ratione materiæ, est in appetitu. Deinde cum dicit.

¶ Bonum autem cuiuslibet mensurati, & regulati consistit in hoc, quòd conformetur suæ regulæ; sicut bonum in artificiatis est, vt sequatur regulam artis, malum autẽ per consequens in huiusmodi est per hoc, quòd aliquid discordat a sua regula, vel mensura; quod quidem contingit, vel per hoc, quòd superexcedit mensuram, vel per hoc, quòd deficit ab ea; sicut manifestè apparet in omnibus regulatis, & mensuratis; & ideo patet, quòd bonum virtutis moralis consistit in adæquatione ad mensuram rationis.

¶ Subiungit maiorem prædictam quam declarat a simili de artificiatis, & patet in litera. Vnde concludit, ideo patet &c. vt dicebat conclusio præambularis. Deinde ibi.

¶ Manifestum est autem, quòd inter excessum, & defectum medium est æqualitas, siue cõformitas; vnde manifestè apparet, ꝙ virtus moralis in medio consistit.

¶ Subsumit & infert conclusionem responsiuam ad quæsitum, quòd sic virtus moralis in medio consistit, probatur, bonum virtutis moralis &c. vt dicebat conclusio præambularis; sed illa adæquatio, & conformitas (scilicet in materia, in ordine ad rationẽ) est medium (scilicet per abnegationem) inter excessum, & defectum, igitur virtus moralis est in medio. Maior patuit. Minor relinquitur de se nota; quia conformitas, & æqualitas est medium inter plus, & minus.

¶ Nota autem propter dicta in corpore, quòd D. S. 3. scripto, distin. 33. habet quòd virtus comparata ad vitia est medium per abnegationem. Sed comparata ad materiam est medium per participationem D. S. intelligit materialiter. s. quia instituit materiã non excedentem, nec deficientem. Sed formaliter loquendo inquantũ æqualitas est, sic est medium per abnegationem.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus moralis bonitatem habet, ex regula rationis; pro materia autem habet passiones, vel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rationem, sic secundùm id quod rationis est, habet rationem extremi vnius, quod est conformitas, excessus verò, & defectus habet rationem alterius extremi, quod est difformitas. Si verò consideretur virtus moralis secundùm suam materiam, sic habet rationem medij, inquantum passionem reducit ad regulam rationis; vnde Philosophus dicit in 2. Ethi. * quòd virtus secundùm substantiam medietas est, inquantum regula virtutis ponitur circa propriam materiam; secundùm optimum autẽ, & bene est extremitas, scilicet secundùm conformitatem rationis. [* Arist. c. 6.]

¶ Dupliciter dicitur ad maiorem. Primò post D. S. hic. Vltimũ repugnat medij rationi, verũ. formaliter, vt sic; sed non realiter secundùm diuersas considerationes. Potest enim idem secũdũ rem esse medium, & extremum in comparatione ad diuersa. Ad minorem; sed de ratione virtutis est esse vltimum. Verum est, inquantũ virtus est circa bonum rationis, & conformitatem, tunc est extremum ad vitia, vt habet rationem mali, bonum enim & malũ sunt duo extrema; sed considerando virtutem, & comparando ad superabundantiam, & defectum in materia circa quam est, tunc habet rationem medij; quia vt dictum est in corpore cõformitas mediat quo ad materiam inter superabundantiam, & defectum; & illa solutio est conformis D. S. de virtutibus infra ad tertium, vbi habet, virtus quantum ad formam quam a sua mensura sortitur habet rationem extremi Sic enim opponitur malo, vt conformatũ informato, & cõmensuratum incommensurato; sed secundũ materiã in qua talis mensura imprimitur, sic virtus est in medio. Hæc ille.

¶ Secundò dicitur post D S in de virtutibus in cõi ar. 13. ad primum. Ad maiorem, vera est in realibus; sed in moralibus negaẽ, immo eoipso, quòd est vltimum potẽtiæ (.i. maximum, & optimũ in quod potest cum maxima difficultate) est in medio; quia difficillimũ est tangere mediũ, facile aũt est ab eo deuiare. Minor, vera ad sensum supradictum. q. 55. ar. 1. ad primum; quia de rõne virtutis materialis. i. obiecti. & materiæ virtutis est vltimum. i. virtus attenditur, & dr̃ secundùm id quod est maximũ in quod põt, & ergo quia maximũ in quod põt est mediũ inter passiones, vel operationes, iõ negatur cõsequentia; immo qa est vltimũ, est media s. causaliter, & obiectiuè: qa videlicet reducit passiones ad medietatẽ rõnis, & hoc est, ꝙ D. S. dicit vbi iã in de virtutibus, vltimũ (inquit) potẽtiæ dr̃ in qd vltimò potẽtia extẽdit, & hoc est difficillimũ, qa difficillimũ est inuenire mediũ, facile aũt est diuertere ab eo, iõ ex hoc ipso virtus ẽ vltimũ potẽtiæ, ꝙ est i medio. Hæc ille.

¶ Nota pp verbũ Philosophi vbi dicit, virtus ẽm substãtiã medietas est &c. Nota iquã, ꝙ virtus moralis dr̃ esse mediũ iter passiones, & dr̃ mediũ inter duo vitia. De virtute tñ sermonis, virtus nõ est mediũ iter passiones essentialiter, & formaliter; sed est cõtentatrix medij iter passiones; qa iclinat i mediũ iter passiões tanq̃

obiectum proprium. Vnde hæc est prędicatio materialis. virtus est medium inter passiones; & hæc est prædicatio formalis, & vera de virtute sermonis, virtus est medium inter duo vitia, & hæc notat Doct. Sanct. virtus secundùm naturam habet rationem medij, inquantum passionem reducit ad regulam rationis, hoc est, est medium causaliter inter passiones, non formaliter; quia habitus non est passio essentialiter media inter duas passiones, vt patuit supra q.59.ar.1.ad primum. Vbi dicit D.S. virtus secundùm suam essentiam non est medium inter passiones; sed secũdùm suum effectũ quia s. inter passiones medium constituit. Hæc ille.

¶ Nota etiam post Doct. Sanct. in tertio, dist.33. quòd virtus est medium, non sicut centrum ad circunferentiam æqualiter distans ab extremis intra rem. sed est medium ex comparatione ad aliquam regulam extra, & tale nõ æqualiter distat ab extremis, sed ęquatur regulæ. Sicut patet, quãdo secatur lignum ad aliquam regulam, non semper tantum aufertur quantum dimittitur, & tale est medium virtutis moralis, quæ habet rectam rationem pro regula. Vnde quandoque appropinquat plus vni extremo, quàm alteri, secundùm quòd competit rationi rectæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd medium, & extrema considerantur in actionibus, & passionibus secundũ diuersas circunstantias; vnde nihil prohibet in aliqua virtute esse extremum secundùm vnam circunstantiam, quod tamen est medium secundùm alias circunstantias per conformitatem ad rationem, & sic est in magnificentia, & magnanimitate; nam si consideretur quantitas absoluta eius in quod tendit magnificus, & magnanimus dicetur extremum, & maximum; sed si cõsideretur hoc ipsum per comparationem ad alias circunstantias, sic habet rationem medij; quia in hoc maximè tendunt huiusmodi virtutes secundùm regulam rationis, i. vbi oportet, & quãdo oportet, & propter quod oportet; excessus autem si in hoc maximum tendatur, quando non oportet, vel vbi non oportet, vel propter quod non oportet, Defectus autem est si nõ tẽdatur in hoc maximum vbi oportet, & quãdo oportet, & hoc est, quod Philosophus dicit in 4. Ethic. * quòd magnanimitas est quidem magnitudine extremus, eo autem, ꝙ vt oportet, medius.

*Arist. c.3.

¶ Maior negatur, quòd id quod est maximum in re, nõ sit medium rationis, & quo ad nos secundũ circunstantias. Potest enim id quod est maximum in re, esse inter medium plus, & minus, & inter excessum, & defectum circunstantiarum.

¶ Ad minorem, vera, aliquæ virtutes morales tendunt in maximum rei; sed tamen in medium secundùm alias circunstantias, vt Doct. Sanct. clarè habet in solutione. Magnanimitas enim tẽdit in maximos honores, qui sunt maxima res in genere obiectali talis virtutis; sed in illos tendit prout oportet, & vbi oportet, quę circunstantiæ sunt media inter tendere, prout non oportet, & vbi non oportet &c. & inter non tendere prout oportet.

¶ Nota verbum D.S. Nihil prohibet in aliqua virtute esse extremum secundùm vnam circunstantiam (scilicet quæ est quid agitur i. circunstantiam quid) quod tamen est medium secundũ alias circunstantias, quæ sunt, quando, vbi, & qualiter &c. De magnanimitate habes secunda secundæ q.129.ar.3.ad 1. De magnificentia ibidem q.134.ar.1.ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eadem ratio est de virginitate, & paupertate, quæ est de magnanimitate, abstinet enim virginitas ab omnibus venereis, & paupertas ab omnibus diuitijs propter quod oportet, & secundùm quòd oportet, scilicet secundùm mãdatum Dei, & propter vitam æternam; si autem hoc fiat secundùm ꝙ non oportet, i. secundùm aliquam superstitionem illicitam, vel etiam propter inanem gloriam erit superfluum; si autem non fiat, quando oportet, vel secundùm quòd oportet est vitium per defectum, vt patet in transgredientibus votum virginitatis, vel paupertatis.

D. 2166.

¶ Ad maiorem. Dico quòd est in medio rationis, & circunstantiarum. Potest tamen esse in extremo rei, & materiæ, vel obiecti virtutis, vt iam dictum est ad secundum. Ad minorem, perficiunt per hoc, quòd tendunt ad extremum rei, & tamen ad medium circunstantiarum, & quo ad nos; & cõcedo, quod dicitur de virginitate, & paupertate, quòd tendunt in extremum rei. Sed tamen obseruant circunstantias, quæ sunt conformes rectæ rationi, & mediãt inter excessum, & defectum, vt D.S declarat in solutione.

¶ Et nota, ꝙ argumentum bene dicit virginitas abstinet ab omni delectabili venereo; quia non oportet virginẽ abstinere ab omni delectatione; sed tantum venerea, vt patet 2.2.q.152.ar.2. ad 2.

¶ Et nota propter verbum D.S. Si autẽ hoc fiat (scilicet abstinere ab omni venereo) secundùm quòd non oportet. i. secundũ aliquam superstitionem &c. Exemplum ponit in de Malo q.15.ar.1. ad nonum, vbi dicit inter alia. Extremum autem secundùm diminutionem esset, si quis præter rationem rectam a carnali commixtione abstineret, vt patet in eo qui debitum vxori reddere contẽnit. Vel quo abstinet propter aliquam reuerentiam Dęmonum; sicut nigromantici, & virgines vestales. Hæc ille, & illud vltimũ, scilicet vel &c. est exemplum ad illud verbum D.S. hic. Videt̃ magis esse secundùm superfluum, & excessum; quia abstinet vbi non oportet. Sed defectus est nõ abstinere, qñ oportet, vt in vouẽtibus.

Vtrum medium virtutis sit medium rei, vel rationis.

AD secũdum sic proceditur. Videtur quòd mediũ virtutis moralis non sit medium rationis; sed medium rei. Bonum enim virtutis moralis consistit in hoc quòd est in medio, bonum autem, vt dicitur in 6. Metaph. * est in rebus ipsis; ergo medium virtutis moralis est medium rei.

G
2.2.q.58.ar tic.10. Et 3. di.33 q.1. a.1.q.2. Et 4. di.15. q.1. ar.1. q.1. Et Mal. q.13. ar.1. cor. Et Virt. q.1. ar.13. ad 1. 12. 13 & 17. Et quo li.16. ar.10.
*Arist. tex.8.

¶ 2 Præt. Ratio est vis apprehensiua; sed virtus moralis, non consistit in medio apprehensionum; sed magis in medio operationum, & passionum; ergo medium virtutis moralis non est medium rõnis; sed medium rei.

¶ 3 Præt. Medium, quod accipitur secundùm proportionem arismetricam, vel geometricam est medium rei; sed tale est medium iustitiæ, vt dicitur in 5. Ethic. * ergo medium virtutis moralis non est medium rationis; sed rei.

*Aristo. ca. 3. & 4.

¶ Sed contra. est, quòd Philosophus dicit in 2. Ethi. * quòd virtus moralis in medio consistit quo ad nos determinata ratione.

*Arist. c.6.

¶ Hic secundò D.S. inquirit de qualitate medij virtutis moralis. An videlicet sit medium rationis aut rei. Pro intellectu maiori huius quæsiti, & articuli, oportet aliqua notare ex secũdo Ethicorum, vt intelligatur quid sit medium rationis &c.

¶ Nota igitur, quòd medium rei est, quod æqualiter distat ab vtroque extremorum. Medium quo ad nos est, quod nobis neque superabundat, nec deficit. Medium secundùm rem est idem apud omnes. Medium quo ad nos non est idem apud omnes. Medium rei est medium secundùm aritmeticam proportionem. Medium quo ad nos est medium secundùm proportionem geometricam. Medium igitur rei est, quod quantum exceditur ab vno extremorum inter quæ est medium, tantũ excedit reliquũ extremũ, & hoc modo sex est mediũ inter decẽ, & duo. Nã sex per quatuor excedunt duo, & per quatuor exceduntur a decem. Vñ æqualiter distat ab vtroq; extremorũ. Mediũ quo ad nos est mediũ geometricũ quia est nõ secundũ eandem q̃titatem; sed secundũ eandẽ proportionẽ, vel magis proportionabilitatẽ ad subiectũ, & sic sex est mediũ inter nouẽ, & quatuor; quæ est proportio sex ad quatuor, eadẽ est proportio nouẽ ad sex; quia vtrobiq; est proportio sesquialtera; quia sicut sex continet quatuor, & eius medietatẽ, ita nouem continet sex, & eius medietatẽ. Istud medium, non est idẽ quo ad oẽs, vt declarat Philosophus ibidẽ exemplariter de Milone. Mediũ igitur rõnis tñ, non accipitur secundũ proportionẽ vnius rei ad aliã, sed solũ per comparationẽ ad ipsum virtuosum, & ideo dr̃ mediũ solũ rõnis quo ad nos; quia temperatè comedentẽ, & tenẽtem mediũ huius virtutis, non oportet attendere q̃tum ille, & ille comedant, & vt ipse teneat mediũ inter ipsos. Sed debet attẽdere q̃tum sua conditio requirat, & quòd ab illa non deficiat, vel sup ipsam abundet, & ergo virtutes morales circa passiones rectificãt eas solũ secundũ comparationẽ ad ipsum hoĩem, cuius sunt passiones, prout s. concupiscit prout debet, & secundũ debitas circunstãtias. Medium aũt rei (& tñ rõnis ẽt; q̃a vt patet in hoc articulo non est rei quasi non rõnis, sed vtrunq; simul) consistit in quadã æqualitate rei exterioris ad rem, vel personam exteriorem, & ideo virtus, quæ est circa operationem secundũ quòd ipsa operatio, vel persona agẽs cõparatur ad rẽ exteriorẽ, attẽdit mediũ rei; & ęquale, quod est mediũ inter maius, & minus; & q̃a iustitia est talis virtus circa operationes quibus cõparatur ad exteriorẽ personã, ideo tenet mediũ rei, ita ꝙ iustus tantũ dat alteri, q̃tum debetur sibi secũdũ merita sua, & non plus, nec minus (Ecce habitudidem, & medium acceptum per comparationem rei ad rem secundùm æqualitatem) potest ex his deprehendi quid sit medium rationis, quia conformitas obseruata ad personam agentem tantùm secundùm circunstantias sine habitudine ad exteriorem. Medium autem rei est æqualitas obseruata ad exteriorem hominem secũdùm actionem, vel passionem eius, secundùm recompensationem æqualis. & sic rei ad rem, & non per comparationem ad agentem. His visis videndum est de corpore articuli.

¶ Respondeo

¶ Respondeo dicendum, quòd medium rationis dupliciter potest intelligi. Vno modo secundùm quòd medium in ipso actu rationis existit, quasi ipse actus rationis ad medium reducatur; & sic quia virtus moralis, non perficit actum rationis, sed actũ virtutis appetitiuę, medium virtutis moralis non est medium rationis.

¶ Doct. Sanct. hic duo facit. Primò respondet ad quæsitum distinctè. Secundò responsionem applicat argumentis in oppositum adducendis, ibi, & per hoc &c. Circa primum ponit duas conclusiones responsiuas secundùm vnam distinctionem bimembrem, cuius membra declarat circa ipsas conclusiones. Et primò deducit primam conclusionem, secundò secundam, ibi. Alio modo &c. Quo ad primum membrum, & primam conclusionem, distinguit duplicem intellectum quæsiti; quia vno modo intelligitur quæsitum quasi virtus moralis reducat actum rationis ad medium. Conclusio responsiua huic membro respondens, virtutis moralis medium, non est medium rationis hoc modo. Probatur virtus moralis non perficit actum rationis; sed actum appetitiuę virtutis, igitur medium virtutis moralis non est medium rationis (scilicet causaliter, quasi virtus constituat actum rationis in medio.) Antecedens patuit articu. 1. quia virtus moralis propriè perficit appetitum. Consequentia probatur, quia constituere actum in medio est ipsum perficere. Sed virtus moralis non perficit actum rõnis, igitur non cõsistit in medio. Consequenter cũ dicit.

¶ Alio modo potest dici, medium rationis id quod a ratione ponitur in aliqua materia, & sic omne medium virtutis moralis est medium rationis; quia sicut dictum est; * virtus dicitur consistere in medio per conformitatem ad rationem rectam.

*Ar. prec.

¶ Prosequitur secundum membrum distinctionis. Circa quod primò ponit secundam conclusionem. Secundò subiungit quandam aliam conclusionem explicatiuam huius secundæ, ibi. Sed quandoque &c. Dicit ergo primò. Alio modo dicitur medium rationis non formaliter, quasi sit in ratione, & in rationis actu. Sed quia a ratione constituitur in aliqua materia moralis virtutis secũdùm dictamen rectę rationis. Conclusio secunda responsiua. Omne medium virtutis moralis est medium rationis hoc modo (idest in qualibet materia instituitur conformitas ad rationem.) Probatur conclusio, quælibet virtus moralis constituit in materia sua cõformitatem ad rationem rectam, igitur omne medium virtutis, est medium rationis. Antecedens patuit artic. primo; quia bonum virtutis stat in conformitate ad rationem &c. Tenet consequentia; quia illud dicitur medium rationis, quod est institutum a ratione, vt patuit ex secundo membro. Deinde cum dicit.

¶ Sed quandoque contingit, quòd medium rationis est etiam medium rei, & tunc oportet, quòd virtutis moralis medium, sit medium rei; sicut est in iustitia. Quandoque autem medium rationis non est, medium rei, sed accipitur per comparationem ad nos, & sic est medium in omnibus alijs virtutibus moralibus, cuius ratio est; quia iustitia est circa operationes, quæ consistunt in rebus exterioribus, in quibus rectum institui debet simpliciter, & secundùm se, vt supra dictum est; * & ideo medium rationis in iustitia est idem cum medio rei, inquãtum scilicet iustitia dat vnicuique, quod debet, & non plus, nec minus.

*q.60.ar.2.

¶ Ponit aliam conclusionem explicatiuam præcedentis secundæ conclusionis, talem. Quandoque contingit (scilicet in iustitia) quòd medium rationis est etiam medium rei, & talis virtutis dicitur etiam medium rei (quia non rationis tantùm.) Quandoque autem medium rationis, non est medium rei, si solùm accipitur per comparationem ad nos, & sic medium rationis est in alijs moralibus a iustitia. Ista conclusio declaratoria habet duas partes, & primò brobatur prima pars eius. Secundò secunda, ibi. Aliæ verò &c. Quo ad primã arguitur sic. Iustitia est circa operationes, quæ consistunt in rebus exterioribus. Sed bonum in talibus operationibus, & rectum debet institui simpliciter, & secundùm se (& non per comparationem ad agentem) idest operatio talis est recta & bona, quia secundùm se commensuratur alteri, vel personæ, vel actioni. Igitur medium rationis (idest æqualitas instituta a ratione) est idem cum medio rei. Maior nota. Minor pàtuit supra quæstio. 60. articu. secundo, in corpore. Vbi patuit, quòd iustitia attendit debitum ad alterum in operationibus secundùm ęqualitatem, vel simpliciter, vt in commutatiua, vel proportionis, vt in distributiua secunda secundæ quæst. 61. ar. 2. & D. S. post illam partẽ conclusionis resumit probationem per viam compendij.

¶ Et potest secundò sic argui pro illa parte. Illa virtus, quæ dat vnicuique, quod debet, & non plus, nec minus, illa habet mediũ rei, & non rationis tantùm; sed iustitia est huiusmodi, igitur &c. Maior patet; quia res media inter plus & minus, & in comparatione ad extrinsecum, est medium etiam rei, & non tantùm rationis; quia videlicet. Esto ratio hic medium instituat, & dictet tantum dandum. sed tamen hoc dictat in ordine ad aliam personam extrinsecam, & non ad ipsum hominem iustum. Deinde ibi.

¶ Aliæ verò virtutes morales consistunt circa passiones interiores, in quibus non potest rectum constitui eodem modo, propter quòd homines diuersimodè se habent ad passiones, & ideo oportet, quòd rectitudo rationis in passionibus instituatur, per respectum ad nos, qui afficimur secundùm passiones.

¶ Probat secundam partem conclusionis explicatiuè. Rectitudo rationis in passionibus instituitur per respectum ad nos, qui afficimur secundùm passiones, igitur in virtutibus, quæ sunt circa passiones est medium rationis tantùm quo ad nos, & non rei. Patet consequentia ex dictis; quia medium rationis tantùm, est medium institutum a ratione secundùm proportionem, & conuenientiam ad hominem agentem, & non habitudinem actionis ad extrinsecum &c. Antecedens Doct. Sanct. probat; quia in passionibus non potest rectum institui eodem modo, & secundùm qualitatem rei, ita quòd quis comedat medium secundùm rem, & non plus, vel minus, propter hoc quòd homines diuersimodè se habent ad passiones; igitur sequitur antecedens, quòd instituitur medium quo ad nos tantum.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt de medio rationis, quod scilicet inuenitur in ipso actu rationis; tertia verò ratio procedit de medio iustitiæ.

¶ Hic in calce corporis D. S. applicat prædictam responsionem distinctam ad argumenta adducenda in oppositum, & relinquit per hoc ea esse soluta, vt in sequentibus patebit.

¶ Et confirmatur secunda conclusio responsiua, argumento in contrarium.

¶ Ad primum dico post verbũ Doct. Sanct. ibi. Nam duæ &c. Maior vera, & patuit articu. primo, quia ex hoc, quòd est in medio est conformis; sed in tali conformitate consistit bonũ virtutis.

¶ Ad minorem. Bonum est in rebus, scilicet morale, & virtutis ad hunc sensum, quòd virtus non constituit bonum in ratione, vel actu rationis, sed constituit medium in re extra, scilicet in actione, vel passione, quæ est res extra intellectum. Sed tamen dico, quòd quandoque constituit illam conformitatem in re tali, ideo per habitudinem ad ipsum agentem, & tunc dicitur mediũ rationis tantùm, quandoque autem ratio instituit ęqualitatem, etiam secundùm comparationem rei ad rem, quod dicitur mediũ rei hic. Vnde negatur consequentia. Vel conceditur ad intentum Doct. Sanct. quòd est medium rei, id est non in actu rationis; sed est medium rei, id est alicuius extra intellectum, non tamen semper per comparationem ad extrinsecum, & secundùm ęqualem distantiam ab extremis, quod hic vocamus medium rei distinctũ a medio rationis secũdo modo dicto in articulo. ¶ Ad secundũ conceduntur præmissæ, & consequens secundùm exigentiam præmissarum, scilicet, ergo medium virtutis moralis non est medium rationis, quasi constituat medium inter actus rationis. Sed est medium in re, constitutum per rationem, vbi priuatur medietas dictata per rationem medians inter excessum, & defectum, & secundùm circunstantias. Sed non seruatur medium in re ipsa, quæ mediet inter duas res, ita quòd manducetur medietas eius, quod alij comederunt, quorum vnus nimis, alius deficienter comedit; sed comedat quantum ratio dictat, non esse nimis multũ, vel nimis parum. Ita ergo est ibi medium in re, id est tanta res quanta ratio iudicat competere comedenti, & non ea, quæ est media inter duas res.

¶ Ad tertium. Maior est vera, & patuit in notabili præsupposito conclusioni. Minor est etiam vera, præsertim de commutatiua iustitia, quòd est ibi medium arismeticum, vt patet secunda secundæ vbi statim.

¶ Vltra medium virtutis moralis non est medium rationis verum tantùm, sed rei, cum hoc, quod conceditur in tertia conclusione, quam probat ista ratio. Illud enim quod alteri debetur, ratio dictat dandum, & secundùm debitas circunstantias, & sic est medium rationis; sed cum hoc debet esse proportio ad exteriorem rem, ita quòd detur commensuratum ab eo accepto, ideo est etiam medium rei. Et detur media res, ita quòd tanta res, & tanta pecunia sibi detur, & non maior, nec minor.

C

Vtrum intellectuales virtutes consistant in medio.

Infra ar. 4. ad 1. & 2. Et 3. di. 33. q. 1. ar. 1. q. 3. Et Vir. q. 1. arti. 13. co. & ad 5. & 19. & q. 4. ar. 2. ad 9

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd virtutes intellectuales non consistant in medio. Virtutes

enim morales consistunt in medio inquantum conformantur regulæ rationis; sed virtutes intellectuales sunt in ipsa ratione, & sic non videntur habere superiorem regulam; ergo virtutes intellectuales non consistunt in medio.

¶ 2 Præt. Medium virtutis moralis determinatur a virtute intellectuali. Dicitur enim in 2. Ethi. * quòd virtus consistit in medietate determinata ratione, prout sapiens determinabit; si igitur virtus intellectualis iterum consistat in medio, oportet quòd determinetur sibi medium per aliquam aliam virtutem, & sic proceditur in infinitum in virtutibus.

*Arist. c. 6.

¶ 3 Præt. Medium propriè est inter contraria, vt patet per Philosophum in 10. Metaphisicæ; * sed in intellectu non videtur esse aliqua contrarietas, cum etiam ipsa contraria secundùm quòd sunt in intellectu non sint cõtraria, sed simul intelligantur, vt album, & nigrum, & sanum, & egrum; ergo in intellectualibus virtutibus non est medium.

*Arist. tex. 22. & 23.

¶ Sed contra est, quod ars est virtus intellectualis, vt dicitur in 6. Ethi. & * tamen artis est aliquod mediũ, vt dicitur in 2. Ethi. * ergo etiam virtus intellectualis consistit in medio.

*Arist. c. 3. & 4. *Arist. c. 6.

¶ Hic tertiò D. S. inquirit de medio virtutis intellectualis.

¶ Respondeo dicendum, quòd bonum alicuius rei consistit in medio secundùm quòd cõformatur regulæ, vel mensuræ quam contingit transcendere, & ab ea deficere; sicut dictum est. * Virtus autem intellectualis ordinatur ad bonum, sicut & moralis, vt supra dictũ est; * vnde secundùm quòd bonum virtutis intellectualis se habet ad mensuram, sic se habet ad rationem medij.

*Ar. primo huius quæstio. *q. 56. art. 3.

¶ Et quia virtus intellectualis est duplex, scilicet speculatiua, & practica, vt patet ex supradictis. Ideo Doct. Sanct. hic primò ponit conclusionem fundamentalem præambularem, secundùm quid attẽdatur medium tam in virtute intellectuali speculatiua, quàm practica. Secundò respondet distinctè de vtraque virtute. Quo ad speculatiuam, ibi. Bonum autem virtutis &c. Quo ad practicam, ibi. Verum autem &c. Conclusio ergo præambularis fundamentalis ostendens secundùm quid oporteat quærere medium, tam in virtute intellectuali speculatiua, & practica, quia secundùm id a quo habet esse bonum, est ista: Secundùm quòd bonum virtutis intellectualis se habet ad mensuram, sic se habet ad rationem medij (ita videlicet quòd sicut habet bonum esse a regula, sic & esse in medio.) Et vnde attenditur eius bonum, scilicet a mensura, & regula, ibi & medium, probatur in principio. Bonum alicuius rei consistit in medio (scilicet inter excessum, & defectum) secundùm quòd conformatur regulæ suæ, vel mensuræ, quam contingit trãscendere, & ab ea deficere. Sed virtus intellectualis ordinat ad bonum, sicut moralis. ergo secundùm quòd bonum virtutis intellectualis se habet ad mensuram, sic se habet ad rationem medij, ita quòd vnde habet bonitatem sicut a regula, ab eo etiam habet esse in medio. Maior patuit ar. primo. Minor patuit supra q. 56. art. 3. & q. 57 art 1. quia virtus a toto genere ordinatur ad bonum, siue moralis, siue intellectualis. esto aliter, & aliter; quia virtus moralis ad bonum formaliter, intellectualis ad verum cognoscendum, quod est bonum materialiter.

¶ Bonum autem virtutis intellectualis est verum, speculatiuę quidem virtutis verum absolutè, vt in 6. Ethico. * dicitur, practicę autem virtutis, verum secundùm conformitatem ad appetitum rectum; verum autem intellectus nostri absolutè consideratum est sicut mensuratum a re, Res enim est mensura intellectus nostri, vt dicitur in 10. Metaphy. * ex eo enim quòd res est, vel non est veritas est in opinione, & in oratione.

*Arist. c. 2. *Arist. tex. 5.

¶ Habita conclusione generali, & fundamentali, tam ad virtutem speculatiuam, quàm practicam intellectualem, Doct. Sanct. cõsequenter ponit vnam conclusionem responsiuam de virtute intellectuali speculatiua, talem. Bonum virtutis intellectualis speculatiuę consistit in quodam medio per conformitatem (id est, quod est conformitas) ad ipsam rem secundùm quòd &c. id est intellectiuus speculatiuus est in medio, ex hoc, quòd dicit verum. Circa hanc conclusionem sic procedit. Primò ponit probationem. Secũdò ipsam conclusionem, ibi. Sic igitur &c. Tertiò soluit quoddam dubium circa conclusionem, ibi. Excessus verò &c. Probatur conclusio sic assumendo conclusionem fundamentalem pro maiori, Sicut &c. Sed bonum virtutis speculatiuę est verum absolutè (id est sine ordine ad appetitum nostrum) quod est mensuratum a re, igitur conclusio vera. Maior patuit. Minor quo ad primam partẽ patet sexto Ethycorum; quia intellectus speculatiuus, & per consequens virtus speculatiua absolutè contemplatur rem, & non habet dirigere appetitum, & hoc dicitur verum absolutè. Secunda pars patet ex 10. Metaphysicæ in litera; quia videlicet intellectus speculatiuus noster mensuratur a re, tum quia causatur, & dependet in esse nostra cognitio speculatiua vera a re, tum in ratione veri, & hoc intenditur in decimo Metaphysicæ, & intelligitur etiã de cognitione in qua est veritas in esse exercito, scilicet in secunda operatione intellectus, vel tertia, quæ dicit aliquid esse verũ. An autem relatio scientiæ ad scibile sit realis, & quando, videndum est quinto Metaphysicæ, & videbitur prima parte Deo duce. Hoc sufficiat ad propositum, quòd scientia, & nostra cognitio speculatiua comparata ad rem dependet in esse vero ab ipsa re. Et per consequens medium, quod est verum esse attenditur per cõparationem ad rem, sicut ad regulam, & mensuram veritatis. Consequenter cum dicit.

¶ Sic igitur bonum virtutis intellectualis speculatiuę consistit in quodam medio per conformitatem ad ipsam rem, secundùm quòd dicit esse, quod est; vel non esse, quod non est, in quo ratio veri consistit.

¶ Subinfert ipsam conclusionem iam probatam, & patet.

¶ Nota autem, quòd quamuis ista conclusio magis ostendat quid sit medium virtutis intellectualis, tamen ex hoc infertur clarè cõlsio formalis; quia est in medio. Consequenter ibi.

¶ Excessus autem est secundùm affirmationem falsam, per quam dicitur esse, quod nõ est; defectus autem accipitur secundùm negationem falsam, per quam dicitur non esse, quod est.

¶ Soluit quoddam dubium circa præcedentem conclusionem; ostenso enim quid sit medium virtutis intellectualis speculatiuę, est dubium, quæ sint extrema, quod manifestat; quia videlicet conformitas, quæ est verum, & mediat inter affirmationem falsam, & negationem falsam. Prima est excessus, secunda defectus, & secundùm Doct. Sanct. in tertio. Extremum in virtutibus intellectualibus in plus est, quãdo attribuitur alicui, quod non inest ei. Extremum autem in minus, quando remouetur ab eo, quod inest. Deinde cum dicit.

¶ Verum autem virtutis intellectualis practicę comparatum quidem ad rem, habet rationem mensurati; & sic eodem modo accipitur medium per conformitatem ad rem in virtutibus intellectualibus practicis, sicut in speculatiuis.

¶ Respondet secundò de virtute intellectuali practica, & quia talis virtutis veritas (vt patuit supra quæstio. 57. artic. quinto, ad tertium) est secundùm conformitatem ad rem, & secundùm conformitatem ad appetitum rectum, & per consequens dupliciter in ea attenditur medium. Ideo Doct. Sanct. ponit super hoc duas conclusiones. Secundam ponit ibi. Sed respectu &c. Prima est. Eodem modo accipitur medium in virtutibus intellectualibus practicis, sicut in speculatiuis per comparationem ad rem. Probatur, verum virtutis intellectualis practicę comparatum ad rem, habet rationem mensurati. Ergo medium sumitum ab ipsa re, & non econtra. Consequentia tenet; quia dictum est, quòd bonum, & verum, & per consequens medium virtutis cuiuslibet, sumitur per comparationem ad regulam, & mensuram &c.

¶ Circa antecedens, videtur notandum quòd virtus intellectualis practica, vt prudentia, vel ars, potest dupliciter considerari. Vno modo, vt cognitiua, & dependens ab appetitu recto quo ad finem, vel quo ad appetitum recti operis artificiati, & sic ad eius veritatem requiritur, quòd dictet conformiter rei, & fini intento, ita quòd rectè consilietur, iudicet & præcipiat secundùm exigentiam rei, id est finis, & secundùm regulas artis, ideo antecedens isto modo verum; quia omnis recta cognitio de medio, mensuratur ex fine, & similiter recta cognitio artificiati ex regulis artis. Sed talis virtus intellectualis est iudicatiua medij, igitur. Sed secundo modo consideratur prudentia, vt motiua, & regulatiua appetitus circa media ad finem, ita quòd primo modo dependet ab appetitu recti finis, & re. Sed isto modo facit appetitum circa media virtutis rectum, & per hoc soluitur dubium; quia habitus practicus est causa rei, & per consequens mensura. Quare non videtur posse stare, quòd dicit antecedens, quòd per comparationem ad rem sit mensuratus.

¶ Dico enim quòd habitus practicus factiuus habet suam causalitatem actu mediante voluntate per quam motus actu dirigit opus, cui non repugnat mensurari a re, & regulari, & sua causalitas est directiua; habet tamen se in dirigendo conformẽ rebus de re fienda, vel facienda, quare causatur a re, & tamen causat dirigendo

gendo executionem mediante voluntate, & ita stat, quòd dicit antecedens, quòd veritas sumitur a re, & tamen causat rem artificialem per voluntatem. Deinde ibi.

¶ Sed respectu appetitus habet rationem regulæ, & mensuræ; vnde idem medium, quod est virtutis moralis, etiam est ipsius prudentiæ, scilicet rectitudo rationis; sed prudentiæ quidem est istud medium, vt regulantis, & mensurantis; virtutis autem moralis, vt mensuratæ, & regulatæ.

¶ Ponit secundam conclusionem de virtute practica intellectuali secundùm quòd comparatur ad appetitum rectum, talem. Idem medium, quod est virtutis moralis, etiam est ipsius prudentiæ. Circa hanc conclusionem, primò adducit eius probationem. Secundò remouet quoddam dubium circa istas duas conclusiones, ibi. Similiter excessus &c. Quo ad primum arguitur sic, intellectualis virtus practica, qualis est prudentia respectu appetitus, habet rationem mensuræ, & regulæ. Sed idem est medium, & eadem conformitas regulæ, & regulati (licet vnius actiuè alterius passiuè.) Igitur vnum est medium, id est conformitas ad rectam rationem, quæ est finis recti appetitus, quam prudentia dictat, & præcipit, & quam exequitur moralis virtus.

¶ Virtus enim moralis est in medio; quia conformis rationi rectę, quæ est recta per prudentiam. Vnde medium illius, est etiam istius.

¶ Vbi nota quòd intellectus practicus habet se conformare rei dictando, quid in veritate sit aligendum quid non, & dictando non habet se mensurando res; sed mensuratur a rebus; quia prudentia nostra sumitur a rebus, & sic voluit secunda conclusio, quòd intellectualis virtus mensuratur a re; sed iam habita, & acquisita recta ratione, quæ est prudentia; vlterius habet ipsa præcipere, & medium ipsi appetitui constituere; quare sic se habet, vt mensura imponens medium appetitui. Quare benè dictum videtur, quòd intellectualis virtus primò quidem causatur a re, & est bona, & conformis in ordine ad remised consequenter ea quæ habet ordinem ad appetitum ipsum mensurat. Et quia vt supra dictum fuit. Ars non regulat appetitum; sed magis præsupponit appetitum rectum materialiter (id est appetitum recti operis, vt supra dictum fuit quæstio. 57. articu. quinto, ad tertium.) Ideo dependet, & mensuratur a tali re appetita, quam si efficiat, vt proposita est secundùm regulas artis, erit in medio inter abundantiam, & defectum, & sic bona. Esto enim ars sit causa operis exterioris mediante voluntate, dirigendo operationem eius, tamen eius veritas (& per consequens bonitas) mensuratur a re, vt est appetita, quòd si non fiat, vt est desiderata, non erit vera ars, vel verum artificiatum; & ergo licet intellectus practicus (præsertim factiuus) sit causa rei, vt est extra, tamen eius veritas mensuratur a re, vt est desiderata, & proposita secundùm artem, & iterum ars se habet actiuè dirigendo opus extrinsecum; sed se habet, vt mensurata ad regulas artis ex quibus ars deducitur, sicut conclusio ex principijs. Sicut & prudentia mouetur a synderesi, & virtutibus moralibus, vt sunt circa fines, & principia prudentiæ. Deinde ibi.

¶ Similiter excessus, & defectus accipitur diuersimodè vtrobique.

¶ Remouet breuiter dubium circa prædictas cõclusiones duas. Ostenso enim quomodo virtus intellectualis practica sit in medio, dubitatur de extremis, quæ ostendit Doct. Sanct. diuersimodè accipiendo ea secundùm quòd mensuratur a re, & vt mensurat appetitum. Primo modo est, sicut de intellectuali speculatiua dictum est. Secundo modo autem, quia excedit, vel deficit præcipiendo appetitui.

¶ Et quod dictum est in corpore de medio virtutis intellectualis, confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd etiam virtus intellectualis habet suam mensuram, vt dictum est, * & per conformitatem ad ipsam accipit in ipsa mediũ.

*In cor. ar.

¶ Ad maiorem. Consistunt in medio; quia conformantur regulæ circa materiam vbi contingit superabundare, & deficere; & non præcisè, quia conformantur regulæ rationis, nec quia regulæ, sed quia contingit regulam transcendere, & ab ea deficere (quod dico propter theologicas) Et quia sunt alicuius per se obiecti, in quo contingit deficere a regula vide articulo sequenti ad primum.

¶ Ad minorem. Vera, quòd sunt in ratione. Sed negatur primum consequens (& sic non videntur habere superiorem regulam.) Negatur inquam; quia regulam habet, scilicet rem extra cui se habent conformare; & secundo, quia habitus intellectualis circa conclusiones habet pro superiori regula habitum principiorum a quo mensuratur; & tertiò loquendo de habitu practico in ordine ad appetitum, habet medium actiuè, vt regulans, & in hoc tamen potest deficere, non præcipiendo inquantum debet, vel plus, quàm debeat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est necesse in infinitum procedere in virtutibus; quia mensura, & regula intellectualis virtutis non est aliquod aliud genus virtutis; sed ipsa res.

¶ Conceditur totum vsque ibi. Oportet quòd determinetur sibi medium per aliquam aliam virtutem. Hoc negatur. Sed dico, quòd determinatur a re, cui si se conformat, erit vera, & per consequens in medio; quia verum est medium inter plus, & minus, & negatur per consequens, quod sequitur (Et sic proceditur in infinitum in virtutibus) quia moralis habet medium ab intellectuali practica, & illa a re, & ibi est status, & ideo non proceditur in infinitum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsæ res contrariæ nõ habent contrarietatem in anima; quia vnum est ratio cognoscendi alterum, & tamen in intellectu est contrarietas affirmationis, & negationis, quæ sunt contraria, vt dicitur in fine perihermenias, *quamuis enim esse, & non esse non sunt contraria, sed contradictoriæ opposita, si considerentur ipsa signata prout sunt in rebus, & alterum est ens, & alterum est purè non ens; tamen si referantur ad actum animæ, vtrunque ponit aliquid esse, vnde esse, & non esse contradictoria sunt; sed opinio qua opinamur, quòd bonum est bonum, est contraria opinioni qua opinamur, ꝙ bonũ non est bonum, & inter huiusmodi contraria medium est virtus intellectualis.

¶ Maior vera, præsertim de medio per participationem. Ad minorem, vera est ad hunc sensum, quòd in intellectu non est contrarietas rerum; quia etiam contraria extra intellectum in intellectu non sunt contraria. Est tamen in intellectu contrarietas affirmationis, & negationis, & enunciationis verę, & falsæ. Opinio enim vera, & affirmatiua contrariatur opinioni falsæ, & negatiuæ, vt patet prima parte quæstio. 17. quia verum, & falsum sunt contraria, tanquam acceptio conformis, & acceptio difformis contrariæ, & inter huiusmodi contraria, media est virtus intellectualis, & medium constituit, i. dicit verum quod est medium inter affirmatiuam falsam, & negatiuam falsam, vt patuit.

¶ Nota autem verbum Doct. Sanct. quòd vtrunque contradictoriorum si referatur ad actum animæ, vtrunque aliquid ponit.

*Arist. li. 2. c. vlt.

¶ (Nota inquam) quòd negatio, aut priuatio per intellectum acquirit aliquod esse obiectiuũ, & hoc quidem nihil ponit. Sed hoc esse intellectum acquirit mediante conceptu, & in propositio compositionem, vel negationem intellectus, quæ in intellectu aliquid etiam reale ponit. Quare dictum Doct. Sanct. verificatur, quòd si ad actum animæ intellectiuum referantur, vtrunque aliquid ponit, scilicet saltem esse rationis. De his in principio de ente, & essentia; intellectus enim per speciem habitus, potest in se formare conceptum priuationis, aut negationis, & sic acquirit esse rationis.

Vtrum virtutes theologicæ consistant in medio.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd virtus theologica consistat in medio. Bonum enim aliarum virtutum consistit in medio; sed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes; ergo virtus theologica multò magis est in medio.

2. 2. q. 17. ar tic. 5. ad 2. Et 3. di 33. q. 1. ar. 3. q. 4. Et vir. q. 1. ar. 13. col. & ad 5. & 19. & qõ. 2. ad 10 & 13. & Ro. 12. loc. 1. co 4.

¶ 2 Præt. Medium virtutis moralis accipitur quidẽ secundùm quòd appetitus regulatur per rationem, intellectualis verò secundùm quòd intellectus noster mensuratur a re; sed virtus theologica, & perficit intellectum, & appetitum, vt supra dictum est; * ergo etiã virtus theologica consistit in medio.

*q 62. ar. 3.

¶ 3 Præt. Spes quæ est virtus theologica medium est inter desperationem, & præsumptionem; similiter etiam fides incedit media inter contrarias hæreses, vt Boetius dicit in libro de duabus naturis, *quòd enim cõfitemur in Christo vnam personam, & duas naturas, medium est inter hæresim Nestorij, quæ dicit duas personas, & duas naturas, & hæresim Euthicis, q dicit vnã personam, & vnam naturam; ergo virtus theologica consistit in medio.

* Nõ remo tè a princ. lib.

¶ Sed contra. In omnibus in quibus consistit virtus in medio contingit peccare per excessum; sicut & per

defectum; sed circa Deum qui est obiectũ virtutis theologicæ non cõtingit peccare per excessum, dicitur enim Eccle.43. Benedicentes Deum exaltate illum quantum potestis, maior enim est omni laude; ergo virtus theologica non consistit in medio.

¶Hic vltimò Doct. Sanct. inquirit de medio virtutis theologicæ; quia obseruat ordinem quo ad nos, in quo ordine acquisitæ, & humanæ sunt priores.

*Ar.1. huius quęst.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, medium virtutis accipitur per conformitatem ad suam regulam, vel mensuram secundùm quòd contingit ipsam transcendere, vel ab ea deficere.

¶Hic primò præmittit quoddam præsuppositum. Secundò respondet quæsito distinctè duabus conclusionibus secundùm duo membra vnius distinctionis, quæ declaratur circa ipsas conclusiones. Et primò primam conclusionem, ibi. Virtutis autem &c. Secundò secundam, ibi Alia verò &c. Supponit ergo Doct Sanct. primò ex supradictis, quòd medium virtutis accipiatur per cõformitatem ad suam regulam, vel mensuram, secundùm quòd &c. vt in litera, & patuit ar.1.& tertio, & est fundamentum in ista materia. Consequenter cum dicit.

¶ Virtutis autem theologicæ duplex potest accipi mẽsura. Vna quidem secundùm ipsam rationem virtutis, & sic mensura, & regula virtutis theologicæ est ipse Deus, fides enim nostra regulatur secundùm veritatem Diuinam, charitas autem secundùm bonitatem eius, spes autem secundùm magnitudinem omnipotentiæ, & pietatis eius, & ista est mensura excellens omnem humanam facultatem; vnde nunquàm potest Homo tantùm diligere Deum quantum diligi debet, nec tantùm credere, aut sperare in ipsum quantum debet; vnde multò minus potest ibi esse excessus; & sic bonum talis virtutis, non consistit in medio; sed tantò est melius quantò magis acceditur ad summum.

¶ Notat vnam distinctionem de duplici regula theologicę virtutis, & declarat primum membrum.

¶Circa quod ponit talem conclusionem responsiuam. Bonum virtutis theologicæ, vt respicit regulam ex qua habet esse virtus, non est in medio. Probatur, medium virtutis accipitur &c. vt dicit præsuppositum; sed regulam virtutis theologicæ ex qua habet, ꝙ sit virtus, non contingit transcendere, igitur conclusio vera.

¶Maior patuit. Pro minore nota primum membrum, quòd virtus theologica habet regulam vnam secundùm rationem virtutis (idest vt virtus theologica, & a qua regula hẽt esse virtutis theologicæ, fides enim est virtus theologica; quia circa Deũ, aliter spes, quia innititur Diuino auxilio ad beatitudinem consequendã) Ex parte autem subiecti non habet, quòd sit virtus, nec quòd theologica; sed tantùm ex parte subiecti habet tendere in illud, vel aliud secundùm dispositionem, & proportionem subiecti. Hoc notato arguitur pro minore. Mensura & regula virtutis theologicæ (a qua habet esse virtutis theologicæ) est Deus. Sed istam regulã nũquam contingit excedere, igitur Minor vera. Maior ista patet, ibi fides enim nostra &c. Minor proxima patet, ibi, & ista est mensura excellens &c. Et nota, quòd Homo nunquàm potest Deum diligere quantum diligi dẽt. s. ab aliquo q̃a dẽt infinitè diligi a Deo, sed tñ Homo põt diligere q̃tũ ipse tenetur pro hoc statu, vel alio. Sed D.S. vult, ꝙ Homo nõ potest diligere quantum diligibilis est, quia infinitè, qui modus diligendi competit soli Deo. Vide secunda secundæ q.27.art.5. quia nulla creatura tenetur Deum diligere quantum diligibilis est; sed super omnia saltẽ habitu, vel virtute.

¶Et nota etiam, quòd si non potest esse excessus, ideo in virtute theologica hoc modo non est medium; quia medium est inter excessum, & defectum, hic autem non est excessus, igitur. Similiter stante virtute theologica, & habita, tunc ex ea non potest esse defectus; quia diligit Deum, & omnia diligibilia, licet non eodem modo ex parte agentis; sicut perfecta charitas; quia minima virtus, quæ in appetitu extendit se ad omnia, quæ continentur sub suo obiecto, vt patuit supra. Defectus igitur non est cum virtute theologica, respectu obiecti formalis. Deinde cum dicit.

¶ Alia verò regula, vel mensura virtutis theologicæ est ex parte nostra; quia etsi nõ possumus ferri in Deum quantum debemus, debemus tamen ferri in ipsum credendo, sperando, & amando, secundùm mensuram nostræ conditionis; vnde per accidens potest in virtute theologica considerari medium, & extrema ex parte nostra.

¶ Ponit secundum membrum distinctionis de secunda regula virtutis theologicæ; quia videlicet mensurat theologicam, quo ad materiale obiectum, vel quo ad modum actus. Sicut peccator non debet sperare beatitudinem manendo in peccatis, & imperfectus non debet sperare tantum gradum beatitudinis; sicut perfectus. Vnde est ista conclusio. Per accidens potest &c. vt in fine corporis. Probatur, debemus ferri in Deum credendo, sperando, & amando secundùm mensuram nostræ conditionis; sed illam contingit transcendere, igitur per accidens ex parte nostra; maior nota ex dictis; quia ex parte nostra sumitur regula virtutis theologicæ. Minor patet ex solutione tertij; quia potest quis sperare a Deo plus, & maius quoddam, quàm sua conditio patiatur igit &c.

¶ Nota autem, quòd conclusio dicit per accidens; quia virtuti theologicæ accidit, quòd speranti, tale sperandum sit proportionatum, & huiusmodi.

Quomodo theologica sit i medio

¶ Pro maiori horum intellectu nota, vt potest haberi ex Doc. Sanct. secunda secundæ quæstio.17. artic.5. ad secundum, & alibi, quòd virtus illa per se consistit in medio, quæ per se respicit aliquod obiectum, & materiam, in quo potest esse excessus, & defectus per comparationem ad regulam. Et sic virtus moralis cum sit circa ea quæ regulantur ratione, non autem est circa ipsam regulam, ideo conuenit sibi per se (scilicet ratione per se obiecti) vt sit in medio. In ipsa enĩ regula nõ est mediũ, & extrema, ideo non contingit nimis conformari rationi &c. sed quia virtus theologica habet pro obiecto per se formali non materiam aliquam regulatam; sed ipsam regulam, & cum hoc primã, quam Homo nullo modo potest excedere, & ab illa regula etiam non põt deficere stante virtute theologica (licet enim aliquis possit non credere Deo, sed quàm cito, vel vnum articulũ discrederet, perit fides) iõ ex parte obiecti formalis, quod est veritas prima, bonitas summa, omnipotentia Dei, fides non habet medium. Tamen fides, & spes habent obiecta secundaria, & materialia, scilicet ipsa credita, vel ipsa sperata, & circa hoc contingit esse excessum, & defectum, & per consequens, & medium. Fides enim tenet medium inter errorem Sabellij, & Arrij, quorum vnus ponebat indistinctionem personæ, & essentiæ. Alius autem cum distinctione psonarum, etiam distinctionem naturæ. Fides enim catholica tenet medium, vt patet 1.par.q.27.ar 1.& q.31.ar 2. Quare isto modo fides secundùm D.S. in 3 distin.33. habet medium; sicut virtus intellectualis, inquantum propositio vera media est inter duas falsas, sic spes pro obiecto formali habet omnipotentiam, & misericordiam Dei, cui nõ põt nimis inniti; pro obiecto autẽ materiali principali habet beatitudinem, pro materiali autem minus principali, alia bona sperata quæcunque, vt cõferunt ad beatitudinem, & ibi potest esse excessus. Potest enim aliquis præsumere sperando beatitudinem sine meritis, & potest sperare excedẽtia proportionem suam. Potest & aliquis desperare de his, quæ sibi sunt proportionata; spes autem sperat a se speranda, & quod dixi, quòd non cõtingat deficere in defectu in virtute theologica respectu per se obiecti, habet D. S. in de virtutibus de spe ar.1. ad septimum pulchrè, vbi inter cætera, quæ hic valent, dicit. Virtus theologica hẽt pro obiecto ipsam primam regulam non regulatam, & ideo sufficit qualitercunque cõtingere regulam ad rõnem virtutis, propter qđ secundùm comparationem ad proprium, & formale obiectum, virtus theologica in medio non cõsistit; sed ex parte materialis obiecti põt consistere in medio, & hoc accidit ei; sicut fides catholica in diuinis ꝓcedit, media inter hęresim Sabelli &c. vide Scotũ.

Scotus con cor.

¶ Nota quoque Scotum in 3. distin.26. ad secundum principale de ista materia, vbi dicit. Licet dicatur, quòd non est medium participans extrema; sed vniens ea. Potest tamen concedi, ꝙ virtus theologica est propriè media, non ex parte obiecti, sed ex parte excessus qui potest esse in actu. Virtus quidem moralis habet excessum, & defectum, non tantùm ratione modi actus; sed etiam ratione obiecti in quod tendit actus, nõ sic theologica; quia obiectum in quod tendit est infinitum; sed in hoc potest tendere actu immoderato, aut in maius, aut in minus. Virtus autem moderatur, vt medio modo tendit in illud; & hoc modo potest concedi fidem esse mediam inter leuitatem qua quis nimis firmiter assentit ei quod non est credendum, iuxta illud. Qui cito credit leuis est corde, & inter pertinaciam qua quis nimis resistit credendis nolens alicui consentire, nisi per rationem naturalem ostendatur; sic etiam nimio amore potest quis tendere in aliquod diligibile, & nimis remissè, licet non in nimis bonum, nec in nimis verũ possit aliquis credendo tendere in Deum. Temperantia verò moralis requirit medium vtroque modo; quia potest in obiectum excedẽs & deficiens, & tendere potest actu deficiente, & excedente, & ille secundus modus est communis virtuti morali, & theologicæ, primus non, hæc ille; vbi patet quomodo theologica ex parte obiecti non est in medio, sicut moralis, & in hoc bene. Sed est dubiũ, an theologica possit nimis parum tendere in obiectum propriũ formale, & videtur quòd non, vt patuit circa corpus; sed verũ est, quòd aliquis potest tendere in materiale obiectum in quod non non debet in fide, vt patuit. Similiter in spe potest quis tendere in materiale principale, s. beatitudinem, eo modo quo non debet, vt patuit; sed verum est, quòd Homo qui deberet habere virtutem theologicã potest minus tendere; sed non per virtutẽ theologicã.

¶ Et

¶Et confirmatur prima conclusio argum. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ bonum virtutum intellectualium, & moralium cósistit in medio per conformitatem ad regulam, vel mensuram, quam transcendere contingit; quod non est in virtutibus theologicis per se loquendo, vt dictum est.* (In corpo.)

¶Ad maiorem, dico, ꝙ vera est. Sed dico, ꝙ hoc est ideo, quia regula illarum virtutum non est per se obiectum virtutum. Sed aliqua materia in qua contingit à regula deficere. Hic autem regula ipsa est per se formale obiectum virtutum theologicarum, quod non contingit transcendere, & à quo per virtutem nó deficere, quia sufficit qualitercunque attingere.

¶Ad minorem. Concedo, quia est circa summum obiectum, & perfectissimum, tanquam regulam; sed eo ipso non est in medio. Vnde negatur consequentia.

¶Et de hac solutione benè loquitur D.S. vbi statim in principio solutionis septimi. Ideo (inquit) virtutes morales sunt in medio, quia ad virtutẽ moralẽ pertinet attingere regulam rationis circa proprium, & per se obiectum. s. circa passiones, & operationes humanas. Omne autem regulatum, inquantum huiusmodi, habet rationem medij, quia quod à regula discedit est superfluũ, & diminutum; sed virtus theologica habet pro obiecto ipsam regulam non regulatam, &c. vt statim allegatum fuit. Vbi patet, quòd neganda est consequentia, quia ibi (.s. in alijs) est bonum; sed circa aliquod regulatum à regula, quæ non est obiectum virtutum, quam non contingat transcendere; sed hic est bonum circa regulam non regulatam, igitur non est par ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes morales, & intellectuales perficiunt intellectum, & appetitũ nostrum in ordine ad mensuram, & regulam creatam; virtutes autem theologicę in ordine ad mensuram, & regulam increatam, vnde non est similis ratio.

¶Patet solutio ex iam dictis. Ad maiorem, dico, ꝙ medium virtutis moralis accipitur secundùm ꝙ appetitus regulatur per rationem circa aliquam materiam, quæ est obiectum virtutis, in qua contingit excedere, & deficere, & non est talis virtus, sicut circa obiectum, circa regulam non regulatam.

¶Nota D.S. in solutione secundi, ꝙ aliæ virtutes perficiunt. s. ad materiam in qua contingit excedere regulam creatam, & nó respiciunt regulam sicut obiectum. Sed theologicę respiciunt regulam increatam, sicut obiectum à quo habent rationem virtutis.

¶Minorem concedo, ꝙ theologica perficit intellectum, & voluntatem, sed in ordine ad regulam primam nullo modo regulatam, in qua non est excessus. Quare negatur consequentia, quia omne regulatũ habet rationem medij, nó aũt regula prima, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ spes est media inter pręsumptionem, & desperationem ex parte nostra, inquantum. s. aliquis præsumere dicitur ex eo, ꝙ sperat à Deo bonum, quod excedit suam conditionem, vel non sperat, quod secundùm suam conditionem sperare posset; non autem potest esse superabundantia spei ex parte Dei, cuius bonitas est infinita. Similiter etiam fides est media inter contrarias hæreses, non per cóparationem ad obiectum, quod est Deus, cui non potest aliquis nimis credere; sed inquantũ ipsa opinio humana est media inter contrarias opiniones, vt ex sup. dictis patet.* (* Ar. 2. & 3. ad tertiũ.)

¶Dico ad assumptum, ꝙ spes est media inter desperationem, & præsumptionem. Non in ordine ad obiectum formale principale, & ad regulam ex qua habet rationem virtutis. Sed quo ad nos, & in ordine ad regulam ex parte nostra, secundùm quam regulatur spes, quo ad speratũ materiale, vt patuit in corpore, quia præsumptio est, non quia nimis confidat de Deo, sed quia sperat aliquid à Deo, quod sibi non congruit sperare, propter indispositionem suam. Similiter desperat quis, nó quia non confidat Deũ talia posse dare, sed quia non confidit se posse accipere propter suam indispositionem, vt patet 2.2.q.20.ar.2. ad secundum. De fide etiam dictum est, ꝙ est media inter duas hæreses, ex parte obiecti materialis, quod est creditum; quod quia verum, ideo potest esse medium inter excessum, & defectum, sicut virtus intellectualis. Sed non est media inter excessum, & defectum, quo ad obiectum formale, quod est veritas prima, vt patet 2.2.q.1.ar.1. Nullus enim potest excedere in credendo Deo, &c.

Quæstio sexagesimaquinta.

De connexione virtutum.

DEinde considerandum est de connexione virtutũ, & circa hoc quæruntur quinq;. Primò, vtrum virtutes morales sint adinuicem cónexæ. Secundò, vtrum virtutes morales possint esse sine charitate. Tertiò, vtrũ charitas possit esse sine eis. Quartò, vtrum fides, & spes possint esse sine charitate. Quintò, vtrum charitas possit esse sine eis.

E

¶Patuit ordo præcedenti quæstione, & tria fiunt in hac quæstione. Primò agitur de connexione moralium virtutum, art. 1. Secundò de connexione earum ad charitatem, ar. 2. & 3. Tertiò de connexione virtutum theologicarum adinuicem, art. 4. Non quæritur autem hic de connexione moralium cum intellectualibus, vel econtra; quia de hoc satis dictum est sup. q. 58. ar. 4. & 5. quia vt etiam hic patebit, connectuntur tantùm cum vna intellectuali practica (.s. prudentia, &c.) De intellectualibus autem speculatiuis satis patet ex dictis supra. De quibus Scotus in 3. dis. 36. De habitibus inquit intellectualibus planum est, ꝙ non est necessaria eorum connexio, nisi fortè sint habitus subordinati, quales sunt habitus principiorum, & habitus conclusionum. Et in talibus prior potest esse sine posteriori, licet non e conuerso. Hæc ille, & benè. Et circa præsentem materiam concordat in non connexione intellectualium, & theologicarũ, sed discordat de connexione prudentiæ cum moralibus, licet e contra morales cum prudentia connectat. (Scotus)

Vtrum virtutes morales sint adinuicem ex necessitate connexæ.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ virtutes morales non sint ex necessitate connexæ. Virtutes enim morales quandoque causantur ex exercitio actuũ, vt probatur in 2. Ethic.* sed homo potest exercitari in actibus alicuius virtutis sine hoc, quòd exerceatur in actibus alterius virtutis; ergo vna virtus moralis potest haberi sine altera.

(Infra, q. 73. ar. 1. Et 2.2. q. 146. ar. 4. Et 3. q. 35. art 6. co. 1. Et 3 dis. 35. artic. 1. & 2. Et Veri. q. 5. art. 2. Et quolib. 12. ar. 25. Et 6. Ethic. fin.)

(* Arist. c. 1. & 2.)

¶ 2 Pręt. magnificentia, & magnanimitas sunt quędam virtutes morales; sed aliquis potest habere alias virtutes morales sine hoc, quòd habeat magnificentiam, & magnanimitatem. Dicit enim Philosoph. in 4. Ethic.* ꝙ inops non potest esse magnificus, qui tamen potest habere alias quasdam virtutes, & ꝙ ille, qui paruis est dignus, & his se dignificat temperatus est, magnanimus autem non est; ergo virtutes morales nó sunt connexæ. (* Arist. c. 2.)

¶ 3 Præt. sicut virtutes morales perficiũt partem appetitiuam animæ, ita virtutes intellectuales perficiũt partem intellectiuam; sed virtutes intellectuales non sunt connexæ; potest enim aliquis habere vnam scientiam sine hoc, quòd habeat aliam; ergo etiam neq; virtutes morales sunt connexæ.

¶ 4 Præt. si virtutes morales sint connexæ, hoc nó est nisi quia connectuntur in prudentia; sed hoc nó sufficit ad connexionem virtutum moralium; videtur. n. quòd aliquis possit esse prudens circa agibilia, quę pertinent ad vnam virtutem sine hoc ꝙ sit prudens in his, quæ pertinent ad aliam; sicut etiam aliquis potest habere artẽ circa aliqua factibilia sine hoc ꝙ habeat artẽ circa alia; prudentia autem est recta ratio agibilium; ergo non est necessarium virtutes morales esse connexas.

¶ Sed contra est, quod Ambrosius dicit super Lucã.* Connexæ sibi sunt concatenatęq; virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur. Aug. etiam dicit in 6. de tri.* ꝙ virtutes quæ sunt in animo humano nullo modo separantur abinuicem. Et Greg. dicit 13. moralium,* ꝙ vna virtus sine alijs, aut omnino nulla est, aut imperfecta. Et Tullius dicit 2. de Tusculanis quæstionibus.* Si vnam virtutem confessus es te non habere, nullam necesse est te habiturum.

(* Amb. super illud, Beati paup. spiri. li. 5.) (* Aug. c. 4.) (* Greg. c. 1.) (* Tul. fol. 7. à prin. lib.)

¶Hic primò quærit an sint connexæ morales, ita quòd qui habet vnam, habeat omnes.

¶Respondeo dicendum, ꝙ virtus moralis potest accipi, vel perfecta, vel imperfecta. Imperfecta quidem moralis virtus, vt temperantia, vel fortitudo, nihil aliud est, quàm aliqua inclinatio in nobis existens ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, siue talis inclinatio sit in nobis à natura, siue ex assuetudine.

¶D. San

¶D.S.in hoc articuli corpore respondet secundùm vnam distinctionem bimembrem. Et primò iuxta primum membrum, secundò quo ad secundum membrum, ibi. Perfecta autem virtus, &c. Quo ad primum primò præmittit distinctionem ipsam cum declaratione primi membri. Secundò subiungit primam conclusionem responsiuam, ibi. Et hoc modo, &c. Dicit ergo primò, q; virtus moralis potest accipi; vel perfecta, vel imperfecta. Et exponit consequenter membrum primum, iuxta sup.dicta in q.58.art.4. ad tertium. Quia imperfecta virtus moralis nihil aliud est quàm inclinatio in nobis existens, vndecunq; veniat ad aliquod opus de genere bonorum; ita.s. q; est inclinatio in id quod est secundùm rationem; sed non est cum ratione perfecta, nec habet perfectionem aliarum virtutum coniunctam. Deinde cum dicit.

¶Et hoc modo accipiendo virtutes morales non sunt connexæ; videmus enim aliquem ex naturali complexione, vel ex aliqua consuetudine esse promptum ad opera liberalitatis, qui tamen non est promptus ad opera castitatis.

¶Subiungit primam conclusionem responsiuam. Hoc modo accipiendo virtutes morales non sunt connexæ. Illam D.S. probat assumpto sensibili, & experimentali. Videmus aliquem ex naturali complexione, vel ex aliqua consuetudine esse promptũ ad opera liberalitatis, qui tamen non est promptus ad opera castitatis. Igitur virtutes morales, &c. Tenet consequentia, quia talis promptitudo est imperfecta moralis, vt patuit ex notabili, antecedens relinquitur notum ad sensum, &c. De hoc dicit D.S. de virtutibus cardinalibus, non sunt virtutes, quia virtute nullus malè vtitur; sed istis inclinationibus contingit malè vti, igitur, &c.

¶Perfecta autem virtus moralis est habitus inclinans ad bonum opus benè agendum, & sic accipiendo virtutes morales, dicendum est eas connexas esse, vt ferè ab omnibus ponitur.

¶Hic consequenter D.S. respondet iuxta secundum membrum. Quod primò declarat adiungens secundã conclusionem responsiuam. Secundò eam probat rationibus diuersis, ibi. Cuius ratio duplex, &c. Secũdum ergo membrum prædictæ distinctionis est, q; virtus moralis perfecta, est habitus inclinans ad bonum benè agendum.s. seruatis omnibus debitis circunstantijs, prout videlicet oportet, & propter quid. Et vbi attingitur regula humanorũ actuum, videlicet recta ratio, secundùm cuius dictamen benè agitur. Conclusio secũda iuxta hoc membrum, accipiendo hoc modo virtutes morales, tunc sunt connexæ (præsertim quæ perficiunt secundùm communem statum vitæ humanæ) ita quòd tales sunt cõnexæ actu, & non tantùm in potentia propinqua. D.S. primò probat conclusionem auctoritate, quia ferè ista conclusio ab omnibus ponitur. Deinde cum dicit.

¶Cuius ratio duplex assignatur, secundùm quòd diuersimodè aliqui virtutes cardinales distinguunt. Vt enim dictum est,* quidam distinguunt eas secundùm quasdam generales conditiones virtutum; vtpotè quòd discretio pertineat ad prudentiam, rectitudo ad iustitiam, moderantia ad temperantiam, firmitas animi ad fortitudinem, in quacunq; materia ista considerentur, & secundùm hoc manifestè apparet ratio connexionis; non enim firmitas habet laudem virtutis si sit sine moderatione, vel rectitudine, aut discretione, & eadem ratio est de alijs. Et hanc rationem connexionis assignat Greg. 22. moralium* dicens, quòd virtutes si sint disiunctæ non possunt esse perfectę secundùm rationem virtutis; quia nec prudentia vera est, quæ iusta, temperans, & fortis non est, & idem subdit de alijs virtutibus. Et similem rationem assignat Aug. in 6. de trini.*

*q.61.ar.3. & 4.

*Greg. c.1.

*Aug. ca.4.

¶Probat conclusionem secundam duplici medio. Notando, q; contingit dupliciter loqui de moralibus cardinalibus, & vtroque modo vult conclusionem habere veritatem; possunt enim accipi virtutes morales cardinales pro generalibus conditionibus repertis in omni materia virtutis. Et possunt accipi pro distinctis habitibus secundùm diuersas materias, vt patuit sup.q.61.ar.3. ad quartum. Corroborat ergo conclusionem primò de moralibus primo modo acceptis, secundò de eisdem acceptis alio modo, ibi. Alij verò distinguunt, &c. Supposito ergo, q; prudentia importat discretionem in quacunque materia obseruatam, & participatam ab appetitu. Et iustitia rectitudinem vbicunq; seruatam, &c. Probatur igitur conclusio de moralibus sic acceptis; Firmitas, quæ isto modo dicitur fortitudo, non habet laudem virtutis, si sit sine moderatione, vel rectitudine, aut discretione, & similiter de alijs, ita q; moderatio non habet laudem virtutis sine rectitudine, ergo virtutes morales illo modo acceptæ sunt connexæ. Tenet consequentia, quia si vna sine alia non habet laudem, & rationem virtutis, benè sequitur, q; vna non potest sine alia esse, & per consequens connexæ, antecedens patet. Et probatur auctoritate Greg. qui innuit hanc rationem; & ponit hoc antecedens similiter B. August. Consequenter cum dicit.

¶Alij verò distinguunt prædictas virtutes secundùm materias, & secundùm hoc assignatur ratio connexionis ab Arist. 6. Ethic.* quia sicut sup. dictum est,* nulla virtus moralis potest sine prudentia haberi, eo q; proprium virtutis moralis est facere electionem rectã, cum sit habitus electiuus. Ad rectam autem electionem non solùm sufficit inclinatio in debitum finem, quod est directè per habitum virtutis moralis; sed etiam quòd aliquis directè eligat ea, quæ sunt ad finem, quod fit per prudentiam, quæ est consiliatiua, & iudicatiua, & præceptiua eorum, quæ sunt ad finem.

*Arist. c.vl. 10.3.

*q.58.ar.4.

¶Ostendit secundò conclusionem de moralibus cardinalibus acceptis secũdùm speciales materias, & pro habitibus distinctis, vt sup. declaratum fuit. Et arguitur post Philosoph. 6. Ethicorum. Nulla virtus moralis potest sine prudentia haberi, nec prudentia potest haberi, nisi habeantur virtutes morales, ergo morales virtutes sunt connexæ; consequentia clara, quia prudentia requirit omnes morales communiter concurrentes, & è contra, &c. Antecedens ponit, & probat primò quo ad primam partem, secundò quo ad secundam, ibi. Similiter etiam prudentia, &c. Arguitur sic pro prima parte antecedentis, Virtutis moralis proprium est facere electionem rectam; sed ad rectam electionem non sufficit inclinatio in debitum finem, quod fit directè per virtutem moralẽ, sed etiam q; aliquis discretè eligat ea, quæ sunt ad finem, quod fit per prudentiam, quæ est iudicatiua & præceptiua eorũ, quæ sunt ad finem. Maior patet, quia virtus moralis est habitus electiuus, idest faciens electionem rectam, saltem consequenter præuio iudicio prudentiæ. Electio enim est appetitus elicitiuę, directiuę rationis. Et patet illa ratio sup.q.58.ar.4. Tunc ibi.

¶Similiter etiam prudentia non potest haberi, nisi habeantur virtutes morales, cum prudentia sit recta ratio agibilium, quæ sicut ex principijs, procedit ex finibus agibilium ad quos aliquis rectè se habet per virtutes morales, vnde sicut scientia speculatiua non potest haberi sine intellectu principiorum, ita nec prudentia sine virtutibus moralibus, ex quo manifestè sequitur virtutes morales esse connexas.

¶Subnectit secundam partem antecedentis, quæ probatur sic. Prudentia est ratio recta agibilium, sed talis ratio procedit sicut ex principijs, ex finibus ad quos aliquis se habet benè per virtutes morales, ergo sicut scientia speculatiua non potest haberi sine intellectu principiorũ, sic nec prudentia sine virtutibus moralib.

¶Et hæc nota contra Burleum, & Scotum, quia omnes morales simul habent se, vt principium totale ad prudentiam veram, quare deficiente vna moralium, deficit principium prudentiæ, & per consequens prudentia ipsa, vt enim patebit ad quartum. Si sit defectus cuiuscunque principij, non potest dici recta ratio, etiam in speculatiuis in eadem scientia, sic deficiente quacunque virtute non erit prudentia. Vide ipsum in 6. Ethicor. in fine, vbi videtur huic arculo contrariari, quia vult, q; possibile est habere vnam virtutem perfectissimam cum perfectione intrinseca, quæ acquiritur per proprias operationes, absq; alijs virtutibus, &c. Et vult q; cõtingit habere prudẽtiam circa materiam vnius virtutis absq; hoc, q; habeatur prudentia in materia alterius virtutis; quia sicut sunt diuersæ scientiæ respectu diuersarum conclusionum, ita sunt diuersæ prudentiæ circa diuersas materias, &c. Sed nullitatẽ istorum dictorum ostendent solutiones Doc. Sanc. Nam Burleus sicut & Scotus nimis vilificat prudentiam veram, quia iuxta D.S. in de Virtutibus, q. 6. ad prudentiam pertinet rectè iudicare de singulis agibilibus, prout hic, & nunc aguntur; Vide de istis in Capreolo, in 3. dist. 36. per totum; quia rectum dictamen, & bona voluntas non stant cum passionato, & si staret, non tamen diu. Ideo per peruersas electiones impeditur ratio recta, nec generatur habitus prudentiæ sine habitu virtutis moralis. Nam prudentia generatur ex frequenter benè præcipere. Ad rectum præceptũ autem sequitur recta voluntas, & benè agere, igitur non generatur prudentia, nisi & morales generentur. Et deficit Burleus, quia nõ aduertit, q; principia, & conclusiones in moralibus conuertuntur. Non est quidem necesse, q; qui habet vnam cõclusionem, habeat aliam; sed tamen qui habet conclusionem habet principia.

Scotus.

Capreolus.

¶Nota Scotus in 3. dist. 36. art.1. & 2. hic habitis veritatibus Peripateticis aduersatur. Sed nimis vilificat prudentiam, ad quam putat sufficere rectitudinẽ dictaminis sterilis, & iudicatiui. Cum tamen præcipere, & exequi efficaciter, & in particulari iudicata sint potissimus actus prudentiæ. Quod vtique ad sensum claret, non fit vt in pluribus, nisi per bonam dispositionem appetitus, & per

Scotus.

per remotionem impedimentorum, quæ ſunt ex paſſionibus, & malis affectionibus; falſum quoque ſupponit in iſta materia, ꝙ ad rectum iudicium, quod eſt præceptum, non ſequitur bona electio. Item poteſt eſſe mala electio propter falſam æſtimationem particularis finis, quæ falſa æſtimatio ſequitur paſſiones, ideo qa prudentiæ eſt æſtimare benè de fine particulari, oportet appetitum eſſe ſanum. Præterea, dato, ꝙ prudentiæ ſit aliquo modo præſtituere finem virtuti morali in particulari, hæc tamen propoſitio eſt in ordine ad imperium, & executionem, quæ requirit bonam diſpoſitionem appetitus. Quare prudentia non generatur ex vno actu, vt ipſe ſupponit etiam; ſed per frequens præceptum, & executionem ad quam ſequitur actus appetitus bonus, & tale frequens præceptum requirit bonum affectum in fine vniuerſali, & particulari virtutis. Quare ſicut D. S. habuit, q. 58. ar. 5. ad primum. Prudentia præſupponit virtutem moralem circa finem, & præcedit circa media. Et ſi aliquo modo dirigat in præſtituendo finem, hoc eſt ſecundùm actus minus principales. ſ. cõſilium, & iudicium, ſed ſecundùm actum ſuum proprium, qui eſt præceptum, neceſſariò requirit rectum affectum actualem, vel appetitum. Quare & habitus prudentiæ per multos actus reiteratos generatus non poterit generari, niſi & habitualis rectitudo generetur in appetitu, quæ eſt virtus moralis.

Suppoſitio Scoti falſa.

¶Potes igitur facilè euacuare omnia argumenta Scoti in hac materia, quia ſupponunt prudentiam generari per vnum rectum iudicium. Supponunt etiam ꝙ ſufficiat iudicium debile, & iudicatiuum; præſupponunt quoque ꝙ poſſit rectè iudicari, rectitudine ſufficiente ad prudentiam cum prauitate appetitus, & ſine recta electione ſequente; & præſupponunt, ꝙ prudentia præſtituat finem particularem virtutibus, & ad illam præſtitutionem, vt prudentiæ cõpetit, non prærequiratur bonus appetitus, ex quo generatur virtus moralis. Quæ omnia eſſe falſa, & antiquę, & ſolidæ veritati ſanctorum, & Ariſt. contraria, oſtendit Capreo. diſtin. 36. tertij, clariſſimè, Ipſum videas.

Capreolus

¶Et confirmatur concluſio auctoritatibus poſitis in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtutum moralium, quædam perficiunt hominem ſecundùm communem ſtatum. ſ. quantum ad ea, quæ communiter in omni vita hominum occurrunt agenda; vnde oportet quòd homo ſimul exercitetur circa materias omnium virtutum moralium; & ſiquidem circa omnes exercitetur benè operando, acquiret habitus omnium virtutum moralium; ſi autem exercitetur benè operando circa vnam materiam, non autem circa aliam, puta benè ſe habendo circa iras, non autem circa concupiſcentias; acquiret quidem habitum aliquem ad refrenandum iras, qui tamen non habebit rationem virtutis propter defectum prudentiæ, quæ circa concupiſcentias corrumpitur; ſicut etiam naturales inclinationes non habent perfectam rationem virtutis ſi prudentia deſit. Quædam verò virtutes morales ſunt, quæ perficiunt hominem ſecundùm aliquem eminentem ſtatum, ſicut magnificentia, & magnanimitas. Et quia exercitium circa materias harum virtutum non occurrit vnicuique communiter, poteſt aliquis habere virtutes morales ſine hoc ꝙ habitus harum virtutum habeat actu, loquendo de virtutibus acquiſitis; ſed tamen acquiſitis alijs virtutibus habet iſtas virtutes in potentia propinqua; cum enim aliquis per exercitium adeptus eſt liberalitatem, circa mediocres donationes, & ſumptus, ſi ſuperueniat ei abundantia pecuniarum, modico exercitio acquiret magnificentiæ habitum; ſicut Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam alicuius concluſionis, quam nunquam conſiderauit; illud autem habere dicimur, quod in promptu eſt, vt habeamus, ſecundùm illud Philoſophi ſecundo Phyſic.[b] Quod parum deeſt quaſi nihil deeſſe videtur. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.

[b] Ariſtot. tex. 56.

¶Ad maiorem, poſſet dici, ꝙ virtutes generantur ex exercitio actuum etiam interiorum, non ſolùm exteriorum. Ideo ſecundùm illum modum oſtendi poſſet, generari virtus etiam vbi deficeret exterior materia, cum tamen adeſſet bona voluntas. Sed qa hoc argumentum poſſet arguere, ꝙ etiam ſine exercitio in actibus interioribus, &c. Ideo dicitur ad minorem, negatur minor de virtutibus, quæ perficiunt hominem ſecundùm communẽ ſtatum. Et ſingulariter, ꝙ exerceatur tali exercitio, quod poſſet generare virtutem. Dico enim ꝙ ſi exerceatur in aliqua materia, & non in alia in communiter concurrentibus, poteſt quidem generari habitus; ſed alijs abſentibus non habet rationem virtutis propter defectum completiui rationis virtutis. ſ. prudentiæ. Et ſecundò propter condependentiam benè ſe habendi in vna materia ad aliam materiam. Intemperans enim diligens mulierẽ pulchram non faciet iuſtitiam modo virtuoſo. ſ. iuſtè. Secundò dico ad minorem, ꝙ vera eſt in his actibus virtutum quem non perficiunt ſecundùm communem ſtatum. Illę enim ſecundùm D. S. hic non ſunt cum alijs actu, ſed tamen potentia propinqua, vt oſtendetur argumento ſequenti; Qui enim eſt liberalis, ſtatim poteſt eſſe magnificus, accedente materia. Et D. S. in de Virtutibus loquitur quaſi ſub dubio, & poſſet dici, ꝙ non connectuntur ſecundùm actum, tamen ſecundùm habitum, præſertim ſi virtus poteſt acquiri ex actibus interioribus tantùm; poteſt enim eſſe diſpoſitus homo, qui habet paruas pecunias, ꝙ ſi adeſſet materia vellet facere magnificè, &c. Negatur autem conſequentia de cõmuniter occurrentibus, vt virtutes circa paſſiones, & actiones in quibus homines communiter verſantur.

¶Ad ſecundum argumentum patet ex iam dictis, & dicitur formaliter ad maiorem, ꝙ magnificẽtia, & magnanimitas ſunt quidem virtutes morales, non tamen perficiunt, ſecundùm communem ſtatum, & ad ea, quæ communiter omnibus conueniunt. Ad minorem dicitur, ꝙ aliquis poteſt habere alias virtutes, non habendo illas, verum in actu, tamen in potentia, & diſpoſitione propinqua; ergo non omnes ſunt connexæ. Verum, omnes ſimpliciter, tamen omnes in quarum materia homo communiter ſe exercet; in talibus enim ſi quis exerceret ſe in vna materia, & nõ alia, tunc id quod acquireretur per exercitationem, & ſi eſſet habitus, non tamen virtus, quia ſi in vna benè ſe habet, & in alia malè, ibi non poteſt eſſe prudentia, ſecundùm quam quis vniuerſaliter ſe benè habet, &c.

¶ Nota tamen, ꝙ ſi quis diceret habitum virtutis acquiri per actus interiores, poſſet dicere, ꝙ magnificentia adeſſet etiam pauperi cui non ſuppetit materia. Et huic videtur fauere quoddam verbum D. S. 2. 2. q. 152. ar. 3. ad ſecundum. vbi dicit, connexio virtutum accipitur ſecundùm illud, quod eſt formale in virtutibus, ideſt ſecundùm charitatem, vel prudentiam; non autem ſecundùm id, quod eſt materiale in virtutibus, nihil enim prohibet alicui virtuoſo ſuppetere materiam vnius virtutis, non autem materiam alterius, ſicut pauper habet materiam temperantiæ, non autem materiã magnificentiæ. Et hoc modo alicui habenti alias virtutes deeſt materia virginitatis (. i. prædicta integritas carnis) tamen poteſt id qđ eſt formale in virginatate habere, vt. ſ. ſit in præparatione mentis prædictæ integritatis conſeruandæ propoſitũ, ſi hoc ſibi competeret; ſicut pauper poteſt in præparatione animi habere propoſitum magnificos ſumptus faciendi ſi ſibi competeret. Et ſimiliter ille, qui eſt in proſperitate, habet in præparatione animi propoſitum aduerſa æquanimiter tolerandi, & ſine hac præparatione animi non poteſt aliquis eſſe virtuoſus. Hæc D. S. in forma, vbi videtur poſſe haberi, ꝙ pauper habeat, quod eſt formale magnificentiæ, & facit hominem virtuoſum. Sed poſſet dici iuxta iam dicta, ꝙ illud propoſitũ eſt quidem principale principium magnificentiæ, ſed niſi quis ſe exerceat in actibus exterioribus non habet habitum in ſe, ſed ſolùm in potentia propinqua; iuxta enim ſup. dicta, q. 20. ar. 4. quidam actus, qui ſunt penoſi, nati ſunt voluntatem remittere dum exercentur. Et ideo poteſt quis quidem proponere ſe velle facere, quod requiritur ad virtuoſum; ſed niſi ſe exercitauerit faciendo talia opera, nõ habet habitum virtutis in ſe. De iſta materia habet D. S. in quarto ſententiarum, diſt. 15. q. 1. ar. 1. q. 1. ad tertium. Principale in virtute poteſt accipi dupliciter. Vno modo principale in ipſa, inquantũ eſt virtus. Et ſic ea, quæ ad rationem pertinent, vel ei magis propinqua ſunt, principaliora ſunt in virtute, & ſic electio, & interiores actus in virtute (inquantum eſt virtus) principaliores ſunt. Alio modo poteſt accipi principale in virtute, inquantum eſt talis virtus. Et ſic principalius in ipſa eſt ex quo determinationem recipit. Actus autem interiores in aliquibus virtutibus determinantur per exteriores; quia electio, quæ eſt communis omnibus virtutibus, ex hoc, ꝙ eſt electio talis actus efficitur propriè huius virtutis, & ſic actus exteriores in aliquibus virtutibus ſunt principaliores, & ita eſt in ſatisfactione. Hæc ille. Ex quibus videtur, ꝙ in certis virtutibus (quæ. ſ. verſantur circa actus exteriores) oporteat ipſos actus exercere, & non ſolùm habere in voto, aliàs non eſſet electio efficax talis virtutis; ſed eſſet velleitas quædam conditionata. Quare videtur haberi ex iſtis, ꝙ virtus talis non poſſit haberi, niſi per exercitium exteriorum actuum. Simile habet D. S. tertio ſententiarum, diſtin. 9. q. 1. ar. 1. q. 1. ad ſecundum. vbi dicit, Quamuis virtus habeat, ꝙ ſit virtus ex actu interiori (. ſ. electione) tamen ꝙ ſit determinata virtus, habet ex actu exteriori, quia noſtra electio determinatur per actum exteriorem, qui elicitur, ſecundùm quem virtus attingit proprium obiectum (vel materiã) ex quo ſpecificatur actus, vel habitus. Et ideo virtutes quædam habent actus exteriores, non ſolùm interiores, ſicut patet de fortitudine, & iuſtitia. Hæc ille. Et clarius quàm in prioribus, nam dicit ex exteriori (. ſ. actu) qui elicitur. Patet ergo quid ſit ſentiendum iuxta mentem Doc. Sanc.

¶Ad

¶Ad tertium dicendum, quòd virtutes intellectuales sunt circa diuersas materias adinuicem non ordinatas, sicut patet in diuersis scientijs, & artibus; & ideo non inuenitur in eis connexio, quæ inuenitur in virtutibus moralibus existentibus circa passiones, & operationes, quæ manifestè habent adinuicem ordinem; nam omnes passiones à quibusdam primis procedentes, scilicet amore, & odio, ad quasdam alias terminantur, scilicet delectationem, & tristitiam; & similiter omnes operationes, quæ sunt virtutis moralis in materia, habent ordinem adinuicem, & etiam ad passiones; & ideo tota materia moralium virtutum sub vna ratione prudentiæ cadit; habent tamen omnia intelligibilia ordinem ad prima principia; & secundùm hoc omnes virtutes intellectuales dependent ab intellectu principiorum, sicut prudentia à virtutibus moralibus, vt dictum est;* principia autem vniuersalia quorum est intellectus principiorum non dependent à conclusionibus de quibus sunt reliquæ intellectuales virtutes, sicut morales dependent à prudentia, eo ꝙ appetitus mouet quodammodo rationem, & ratio appetitum, vt sup. dictum est.*

*In corpo.

* q.9. art.1. q.58. ar.5. ad 1. & ar.4. & in cor.

¶Ad maiorem, est quidem simile in hoc, sed sunt multæ differentiæ ex altera parte; tum quia in virtutibus intellectualibus nō se habent conuertibiliter principia, & conclusiones; sed in moribus necesse est, ꝙ quicunq; habet principia (.s. morales virtutes) habeat & conclusionem .s. prudentiam, & è contra. Tum quia intellectuales nō connectuntur in materia, sicut morales, quia sunt circa diuersa genera non ordinata adinuicem; tum quia intellectuales virtutes ordinantur ad particularem finem, sed morales ordinantur ad vltimum finem, ad quem homo non ordinatur, nisi in omnibus se benè habeat.

¶Ad minorem, vera est, vt D.S in principio solutionis declarat. Sed consequentia negatur, quia non est par ratio, vt patuit, quia omnes morales dependent à se inuicem quo ad materiam; constat enim ꝙ omnes, quæ sunt circa passiones connectuntur in principio, & fine omnium passionum, quia omnes oriuntur ex amore, & odio, & terminantur ad tristitiam, vel delectationem; quare si quis in amore delectationis se malè habet, & in passionibus concupiscibilis nimis diligendo cutem suam, malè se habebit in passionibus irascibilis, circa .s. timorem, vt potest deprehendi ex sup. dictis, q.61. ar.4. ad primum. Similiter, & operationes ad alterum, & ad passiones; & ex defectu circa passiones sequitur defectus circa operationes. Si quis enim per temperantiā non moderatur concupiscentias, ipse sequendo concupiscentias faciet alicui iniuriam, & violabit iustitiam.

¶Et secundò dicitur ad minorem (vt tangatur totum, quod est in solutione D.S.) Vera, virtutes intellectuales non sunt connexæ in principijs proprijs, & propinquis; tamen in principijs primis à quibus omnes dependent; & tunc dico, ꝙ sicut à primis principijs omnes dependent, ita prudentia dependet à moralibus, & è contra morales à prudentia, ꝙ non est in scientijs vbi conclusiones dependent à principijs, & non è contra; quare negatur consequentia, quia hic principia, & conclusiones se habent conuertibiliter non in scientijs, &c.

¶Et nota verbum D.S. & ideo tota materia moralium virtutum sub vna ratione prudentiæ cadit (.i. prudentia respicit totam materiam moralem collectam ex passionibus, & operationibus, sicut adæquatum obiectum ratione connexionis materiæ.) Quare ruit fundamentum Burlei, ꝙ quis possit prudens esse circa vnam materiam, & non circa aliam. Et ruit quoq; quod ponit Burleus (.s. distinctas prudentias, & multas circa materiam moralem) patet nullitas hic, quia tota materia est vnum obiectum, & per consequens vnus habitus, &c. Dico enim ꝙ sicut vna inclinatio ad id quod est de genere bonorum, non assistente perfecta ratione, nō est virtus (immo res periculi) ita recta æstimatio in vna materia virtutis moralis, & nō in alia, non meretur dici prudentia; sed ad modum dicendi Arist. 6. Ethicor. Dinothica, vel industria, vel naturalis, vel acquisita. Sicut enim (vt habetur ad quartum) si sit defectus cuiuscunque principij in intellectualibus, ratio non potest esse perfecta in illa arte, vel scientia, puta Geometria; nam error vnius principij inducit errorem in totam scientiam, ita defectus prudentiæ circa vnam materiam, quę se habet, vt pars totalis materiæ, & obiecti prudentiæ, destruit prudentiam circa alia, &c.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ea, quæ inclinant virtutes morales se habent ad prudentiam, sicut principia; non autem factibilia se habent ad artem, sicut principia; sed solùm sicut materia. Manifestum est autem, quòd & si ratio possit esse recta in vna parte materiæ, & non in alia, nullo tamen modo potest dici ratio recta si sit defectus cuiuscunque principij, sicut si quis erraret circa hoc principium. Omne totum est maius sua parte, non posset habere scientiam Geometricam, quia oporteret multum recedere à veritate in sequentibus. Et præterea agibilia sunt ordinata adinuicem, non autem factibilia, vt dictum est,* & ideo defectus prudentiæ circa vnam partem agibilium induceret in defectum etiam circa alia agibilia, quod in factibilibus non contingit.

*Ad 3. arg. precedens.

¶Ad maiorem, dico, ꝙ sic, & è contra etiam, quia prudentia omnes requirit illas, quæ perficiunt secundùm communem statum actu, & alias in proposito, & potentia propinqua.

¶Minor negatur, ꝙ hoc non sufficiat, & negatur illud videtur, & negatur similitudo adducta de arte. Dico enim, ꝙ est duplex differentia. Primò, quia moralia se habent ad prudentiam, sicut principia à quibus dependet; sed artificialia se habent ad artem solùm, sicut materia; modo ratio potest esse perfecta circa vnam materiam vnius generis non existens perfecta circa materiam omnino disparatam, & dependentem ex principijs omnino disparatis; & sic potest esse vna ars sine alia. Sed non contingit, ꝙ in eadem arte, & eadem materia quis malè se habeat in vno principio, & in alijs connexis se benè habeat, vt D.S. exemplificat in Geometria, & potest esse exemplum in arte scrinatoria, si quis cum circino non sit perfectus in omnibus penè deficiet. Ita prudentia, quia respicit omnes morales, quasi principia in vna arte, ideo non contingit malè se habere in vna materia, & in alijs vt in plurimū benè, quod requiritur ad prudentiam, quare illud videtur est falsum. Secunda differentia, quia artificialia factibilia sunt disparata non habentia ordinem adinuicem; non enim sartor dependet in materia à fabro, & sic de alijs; sed agibilia dependent, & habent ordinem in materia, & defectus vnius inducit defectū alterius, vt patuit iam ad tertium. Ideo negatur consequentia, & minor est falsa, & probatio eius, &c.

Utrum virtutes morales possint esse sine charitate.

F

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ virtutes morales possint esse sine charitate. Dicitur enim in libro sententiarum Prosperi, quòd omnis virtus præter charitatem potest esse communis bonis, & malis; sed charitas non potest esse nisi in bonis, vt dicitur ibidem; ergo aliæ virtutes possunt haberi sine charitate.

¶ 2 Præt. virtutes morales possunt acquiri ex actibus humanis, vt dicitur in secundo Ethicor.* sed charitas non habetur nisi ex infusione, secundùm illud Ro. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctum, qui datus est nobis; ergo aliæ virtutes possunt haberi sine charitate.

*Arist. [illegible] & 3.

Rom. 5.

¶ 3 Præt. virtutes morales connectuntur adinuicem, inquantum dependent à prudentia; sed charitas non dependet à prudentia, immo prudentiam excedit, secundùm illud Ephe. 3. Supereminentem scientiæ charitatem Christi; ergo virtutes morales non connectuntur charitati, sed sine ea esse possunt.

Ephe. 3.

¶ Sed contra est, quod dicitur pri. Io. 3. Qui non diligit manet in morte; sed per virtutes perficitur vita spiritualis; ipsę enim sunt quibus rectè viuitur, vt August. dicit in secundo de libe. arbi.* ergo non possunt esse sine directione charitatis.

1. Ioan. 3.

*Aug. c. 18. & 19.

¶Hic consequenter secundò quærit de connexione moralium virtutum cum charitate. Et primò inquirit an virtutes morales possint esse sine charitate. Secundò è conuerso, an charitas possit esse sine moralibus artic. sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* virtutes morales, prout sunt operatiuæ boni in ordine ad finem, qui non excedit facultatem naturalem hominis, possunt per opera humana acquiri; & sic acquisitæ sine charitate esse possunt, sicut fuerunt in multis Gentilibus.

*q. 63. art. 2. & 3.

¶D.S. absoluit quæsitum respondendo distinctè. Vnde ponit duas conclusiones responsiuas, secundùm quandam distinctionem supra habitam bimembrem. Secundam ponit ibi. Secundum autem, &c. Resumit ergo virtualiter distinctionem habitam sup. q. 63. artic. 2. & 3. ꝙ sunt duplices virtutes morales. Quædam operatiuæ boni, in ordine ad finem proportionatum rationi humanæ

manæ constitutæ in puris naturalibus. Cõclusio prima huic membro correspondens, tales virtutes possunt esse sine charitate. Probatur, tales virtutes possunt per opera humana acquiri, ergo possunt esse sine charitate. Antecedens patuit vbi iam, & etiam probatur hic, quia non excedunt facultatem naturalem hominis. Tenet consequentia, quia charitas solùm est in nobis per infusionem, vt patet. Et excedit omnem facultatem hominis, ergo per opera humana non potest acquiri. Nec per consequens connectitur cum acquisibilibus per opera humana. Et confirmatur hæc ratio, quia tales virtutes fuerunt in multis Gentilibus, quorum plures non habuerunt charitatem, ergo nõ necessariò connectuntur.

¶Secundum autem ꝙ sunt operatiuę boni in ordine ad vltimum finem supernaturalem, sic perfectè, & verè habent rationem virtutis, & non possunt humanis actibus acquiri, sed infunduntur à Deo; & huiusmodi virtutes morales sine charitate esse non possunt.

¶Hic consequenter procedit ad secundam conclusionem responsiuam. Et primò ponit ipsam conclusionem cum secundo membro prædictæ distinctionis. Secundò eã probat, ibi. Dictum est enim sup. &c. Tertiò infert quoddam corollarium ex dictis, ibi. Patet igitur ex dictis, &c. Secundum ergo membrum distinctionis est, ꝙ aliæ sunt morales virtutes operatiuæ boni ad finem supernaturalem vltimum, & perfectæ sunt morales virtutes, quæ sup. dictæ sunt morales infusæ. Tunc ibi.

*Art. 1. huius q. & q. 58. ar. 4.

¶Dictum est enim supra,* ꝙ aliæ virtutes morales non possunt esse sine prudentia; prudentia autem non potest esse sine virtutibus moralibus, inquantum virtutes morales faciunt se habere benè ad quosdam fines, ex quibus procedit ratio prudentiæ. Ad rectam autem rationem prudentiæ multò magis requiritur, ꝙ homo benè se habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutes morales; sicut ratio recta in speculatiuis maximè indiget primo principio indemonstrabili, quod est contradictoria non simul esse vera; vnde manifestum fit, quòd nec prudentia infusa potest esse sine charitate, nec aliæ virtutes morales consequenter, quæ sine prudentia esse non possunt.

¶Probat conclusionem secundam, & arguitur sic, post D.S. Prudentia infusa non potest esse sine charitate, ergo nec aliæ morales consequenter. s. infusę, & per consequens omnes sunt cum charitate connexæ. Tenet consequentia, quia aliæ morales infusæ (. s. quæ perficiunt appetitum) non possunt esse sine prudentia, ergo de vltimo ad primum, si aliæ morales non possunt esse sine prudentia, & prudentia non sine charitate, sequitur, ꝙ nulla infusa potest esse sine charitate. Illud antecedens D.S. relinquit notum à simili de moralibus acquisitis, quia tales non possunt esse sine prudentia acquisita, ergo nec illæ sine infusa.

¶Antecedens principale (. s. prudentia infusa non potest esse sine charitate) Probatur, prudentia (. s. infusa) non potest esse sine moralibus (. s. infusis) ergo multò minus sine charitate. Antecedens relinquitur notum à simili de prudentia acquisita, vt patuit art. 1. Consequentia probatur in litera, prudentia non potest esse sine virtutibus moralibus, inquantum virtutes morales faciunt se habere benè ad quosdam fines (. s. proprios, & propinquos) virtutum, vt temperantia facit inclinationem in delectationes modo conuenienti ciui de ciuitate Dei, vt patuit q. 63. artic. 4. ex quibus procedit ratio prudentiæ. Sed ad rectam rationem, quæ est prudentia infusa, multò magis requiritur, ꝙ homo se benè habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutem moralem; igitur consequentia bona, ꝙ si præsupponat inclinationem ad finem virtutis propinquum, multò magis in vltimum, quod fit per charitatem. Minor illa declaratur exemplariter; recta ratio in speculatiuis maximè indiget primo principio indemonstrabili, quod est contradictoria non simul esse vera, igitur & recta ratio practica (. s. prudentia) multò magis præsupponit benè se habere circa summũ finẽ, &c.

¶Nota, ꝙ hæc consequentia (. s. prudentia requirit benè se habere ad finem virtutis moralis, ergo ad vltimum finem) tenet gratia materiæ, supposito, ꝙ talis virtus moralis infusa subordinatur vltimo fini, & ab ipso dependet, vt potest patere ex dictis, q. 63. quia morales habent fines propinquos depẽdentes (sicut ex principio) ex virtute theologica, charitate (hoc inquam resumpto ex ar. 3 vbi iam, vbi dicebatur, ꝙ theologicę habẽt se ad infusas morales, sicut ratio naturalis ad acquisitas) benè sequitur, ꝙ si prudentia illas præsupponit, videlicet morales, & illam præsupponit, videlicet charitatem; quia in essentialiter ordinatis dependens à secundo, vel ipsum prærequirens, prærequirit & primum, vt patet per philosophiam, quare consequentia D.S. benè valet attentis attendendis, &c. Quare instantia nihil valeret, si quis argueret, prudentia acquisita requirit benè se habere ad fines virtutum moralium propinquos, igitur & requirit benè se habere ad finem vltimum modo supernaturali, vt fit per charitatem; licet enim requirat appetitum vltimi boni, secũdùm communem rationem; non tamen modo supernaturali, vt fit per charitatem. Non valet vt patuit, quia tales fines proprij harum moralium non essentialiter dependent ab vltimo fine, vt est obiectum charitatis, vt est in proposito; potest enim Gentilis modo naturali se benè habere ad finem temperantiæ absq; charitate Dei, sed non ad finem temperantiæ infusæ, quæ se habet modo proportionato beatitudini desideratæ, & Deo summè charo. Vide ar. 4. ad primum.

¶Nota secundò, quod D.S dicit, ꝙ contradictoria non esse simul vera, est primum principium indemonstrabile, hoc enim alii qui negauerunt. Sed breuitatis causa vide 4. Metaphysi. q. 31. in Soncinate. Deinde ibi.

¶Patet igitur ex dictis, ꝙ solę virtutes infusę sunt perfectæ, & simpliciter dicendæ virtutes, quia benè ordinant hominem ad finem vltimum simpliciter; aliæ verò virtutes. s. acquisitæ sunt secundùm quid virtutes, non autem simpliciter; ordinant enim hominem benè respectu finis vltimi in aliquo genere, non autem respectu finis vltimi simpliciter.

¶Ex dictis infert corollariũ tale, solę virtutes infusę sunt perfectæ, & simpliciter dicendæ virtutes; aliæ autem (. s. acquisitæ) sunt secundùm quid virtutes, non autem simpliciter. Probat primò ratione. Secundò auctoritate, ibi. Vnde Ro. 14. Ratione sic. Infusæ ordinant hominem ad finem vltimum simpliciter, sed acquisitæ ad vltimum secundùm quid (. s. respectu vltimi finis in aliquo genere, non autem ad vltimum simpliciter) ergo primæ sunt virtutes simpliciter, aliæ secundùm quid. Antecedens patet ex dictis. Consequentia tenet, quia virtus ordinat hominem ad bonum, & ex hoc habet rationem virtutis; ergo si ordinat ad bonum simpliciter, est virtus simpliciter; & si ad bonum secundùm quid, est virtus secundùm quid. Et innititur ista consequentia illi Topicę, sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, &c. Tunc ibi.

¶Vnde Ro. 14. super illud Omne, quod non est ex fide peccatum est, dicit glo. Aug.* Vbi deest agnitio veritatis, falsa est virtus etiam in bonis moribus.

* Habetur ad Ro. 14. in glo. ord. sumi vt ex sententia ex August. de corp. c. 106.

¶Probat corollarium, præsertim quo ad secundam eius partẽ, auctoritate glo. Aug. vbi dicit. Vbi deest cognitio veritatis (. s. per fidem formatam) falsa est virtus etiam in bonis moribus. Et dicitur falsa virtus. i. imperfecta, non quasi vitium. Non enim est necessarium ad hoc, quòd actus humanus sit moraliter bonus, & inculpabilis, quòd dum actus ille elicitur, actualiter referatur in vltimum finem; sed sufficit, quòd referatur de proximo in aliquem finem bonum. Et ideo infidelis potest intendere bonum finem, licet non vltimum, in quem dirigit fides. Vnde ad bonitatem moralem cuiuscunque actus, non requiritur assistentia gratię habitualis, vel fidei, aut charitatis; sed solùm requiritur ad bonitatem actus vltimatam, quæ est meritoria. Vnde August. intelligitur, quod est falsa virtus propter carentiam vltimatæ bonitatis. De istis in Doc. Sanc. secunda secundæ, quæst. 23. artic. 7. & in Capreolo, in 2. di. 41. in principio solutionum, & per totum. Et fuit aliquid tactum sup. q. 63. artic. 2. ad primum. Vide etiam inf. q. 88. artic. 1. ad secundum.

Capreolus

ARGVMENTVM in contrarium corroborat secundam conclusionem responsiuam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes ibi accipiuntur secundùm imperfectam rationẽ virtutis; alioquin si virtus moralis secundùm perfectam rationem virtutis accipiatur, bonum facit habentem, & per consequens in malis esse non potest.

¶Ad maiorem, quòd omnis virtus præter charitatem potest esse communis bonis, & malis. Si intelligitur vniuersaliter, negatur, quia morales infusæ non possunt esse sine charitate; sed intelligitur, quòd omnis virtus imperfecta, quæ habentem non facit simpliciter bonum, quæ bonitas consistit in esse gratum Deo, & dignum beatitudine. Si autem intelligitur de virtute, quæ bonum facit habentem, non potest stare, quia si bonum facit habentem, ideo non est communis ipsis malis.

¶Minor vera, charitas non est nisi in bonis simpliciter. Et tamen sine charitate est quis bonus secundùm quid per virtutes humanas. Vltra, ergo aliæ virtutes possunt haberi sine charitate. Verum, acquisitæ imperfectæ, vt volebat prima conclusio, &c. Et nota verbum Doc. Sanc. quia virtus secundùm perfectam rationem est, quæ bonum facit habentem, scilicet bonitate gratuita, & supernaturali, & quasi diuina, participata tamen; quod non facit nisi virtus connexa charitati. Nan solùm ordinans ad bonum simpliciter vltimum, est virtus simpliciter, &c.

¶Ad

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de virtutibus moralibus acquisitis.

¶Ad maiorem, virtutes morales aliquæ, verùm, possunt acquiri ex humanis actibus, quæ sunt virtutes secundùm quid, quia non ordinatæ ad bonum vltimum hominis.

¶Minor vera, vltra, ergo aliæ quædam possunt haberi sine charitate acquisitæ, & secundùm quid virtutes, ordinantes iuxta modum dicendi, D.S. in secunda secundæ, ad bonum secundarium, verum quidem, sed imperfectum. Sunt enim aliquæ virtutes falsæ, sicut prudentia auarorum, & tales ordinatur ad bonum secundarium falsum, &c. Est hæc ratio probatio conclusionis primæ.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ si charitas excedat scientiam, & prudentiam, tamen prudentia dependet à charitate, vt dictum est,* & per consequens omnes virtutes morales infusæ.

*In corpo.

¶Maior vera, sed dico, ꝙ morales infusæ dependent à prudentia infusa, & ipsa ab eis, & multò magis à charitate.

¶Minor vera, non dependet charitas à prudentia, tamen vt benè operetur per potentias quibus imperat, requirit prudentiam, & alias sibi connexas, vt patebit artic. seq. sicut enim potentia intellectiua humana non dependet à sensitiua, tamen eam si debet operari præexigit; ita & in proposito, superius nanq; non dependet ab inferiori, quia dependere est per aliud habere esse, vel operari; quod non est superioris ad inferius, tamen superius potest inferius ad operationem suam exigere, sicut causam sine qua nō, vt artificis instrumentum; sed tamen inferius non est causatiuum actionis propriè superioris, sic sensus non elicit intellectionem, esto requiratur.

¶Dico secundò ad minorem, iuxta D.S. ꝙ charitas non dependet à prudentia, tamen è contra prudentia dependet à charitate, vt patuit, & per consequens omnes aliæ morales, quia ipsę sine prudentia esse non possunt, vt deductum est in articulo. Negatur consequentia de infusis, &c.

Vtrum charitas sine alijs virtutibus moralibus haberi possit.

G

Vir. q. 1. artic. 10. ad 4. Et q. 2. ar. 3. ad 1. Et q. 5. ar. 2. cor. Et quol. 12. ar. 13. ß. 1. Cor. 13.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd charitas sine alijs virtutibus moralibus haberi possit. Ad id enim ad quod sufficit vnum, indebitum est, quòd plura ordinentur; sed sola charitas sufficit ad omnia opera virtutis implenda, vt patet per id quod dicitur pri. Cor. 13. Charitas patiens est, benigna est, &c. ergo videtur ꝙ, habita charitate aliæ virtutes superfluerent.

¶ 2 Præt. Qui habet habitum virtutis de facili operatur ea, quę sunt virtutis, & ei secundùm se placent, vnde & signum habitus est delectatio, quæ fit in opere, vt dicitur in secundo Ethicorum; * sed multi habent charitatem absq; peccato mortali existentes, qui tamen difficultatem in operibus virtutum patiuntur, neq; eis secundùm se placent, sed solùm secundùm quòd referuntur ad charitatem; ergo multi habent charitatem, qui non habent alias virtutes.

*Arist. c. 3.

¶ 3 Præt. Charitas in omnibus sanctis inuenitur, sed quidam sunt sancti, qui tamen aliquibus virtutibus carent. Dicit enim Beda, ꝙ sancti magis humiliantur de virtutibus quas non habent, quàm de virtutibus quas habent glorientur; ergo non est necessarium, ꝙ qui habet charitatem omnes virtutes morales habeat.

¶Sed contra est, quod per charitatem tota lex impletur. Dicit enim Rom. 8. quòd qui diligit proximum legem impleuit; sed tota lex impleri non potest, nisi per omnes virtutes morales, quia lex præcepit de omnibus actibus virtutum, vt dicitur in 5. Ethic.* ergo qui habet charitatem, habet omnes virtutes morales. Aug. etiam dicit in quadam epist.* ꝙ charitas includit in se omnes virtutes cardinales.

Rom. 8.

*Arist. c. 1. & 2.

* Id habet Aug. ser. 1. Li... post octa epiph. qui est ser. 46. de tpe. Id hēt etiā in li. de laudib. charitatis. c. & in tract. de quatuor virtutibus.

¶Hic quærit conuersim ad articulum præcedentem, & patet.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ cum charitate simul infunduntur omnes virtutes morales.

¶ Doc. Sanc. in corpore primò ponit conclusionem responsiuam, quam etiam resumit in sequentibus. Secundò eam probat, ibi Cuius ratio est. Tertiò infert quædam corollaria, ibi. Et sic patet, &c. Conclusio responsiua est. Cum charitate simul infunduntur omnes virtutes morales. Et nota, quòd Doc. Sanc. non dicit, quòd necesse sit, ꝙ simul infundantur necessitate absoluta, quasi non possint sine se inuicem fieri; sed intelligitur conclusio secundùm decentiam Diuinæ sapientiæ, & bonitatis, vt D S. habet in de Virtutibus, q. 2. in corpore. Concordat Scotus in tertio, dis. 36. artic. 4. Vnde dicit. Quæcunque separari possunt in esse, potest Deus separare in fieri. Et ideo quantum est ex se non necessariò connectuntur in infusione, sed ex liberalitate Diuina connectuntur; quia Deus totum hominem perficit. Probatur conclusio, primò supponendo post Apost. ad Ro. 5. quòd charitas est in nobis per infusionem diuinam. Et est quidam effectus gratuitus Dei.

Scotus.

¶Cuius ratio est, quia Deus non minus perfectè operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ; sic autem videmus in operibus naturæ, quòd non inuenitur principium aliquorum operum in aliqua re, quin inueniatur in ea, quæ sunt necessaria ad huiusmodi opera perficienda, sicut in animalibus inueniuntur organa quibus perfici possunt opera ad quæ peragenda anima habet potestatem.

¶ Hic consequenter probat conclusionem respōsiuam, tali ratione. Deus non minus perfectè operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ; sed in operibus naturæ non inuenitur principium (scilicet imperatiuum, vel exequutiuum) aliquorum operum in aliqua re, quin inueniantur in ea, quæ sunt necessaria ad huiusmodi opera perficienda (subsumitur.) Sed charitas est principium (.s. imperatiuum, & motiuum) omnium bonorum operum, quæ in finem vltimum ordinari possunt; igitur oportet (de congruo) ꝙ cum charitate (inclinante in finem) infundantur virtutes morales, quibus homo perficit singula genera bonorum operum, quibus peruenitad illum finem, in quem charitas inclinat. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem, & minorem tertiò subsumptam ibi. Manifestū est autem &c. Maior ergo patet, quia cum opus gratiæ naturam perficit, & sit excellentius natura etiam sit modò minus defectiuo.

¶ Minor patet exemplariter in litera, in animalibus quibus dat principia, quæ sunt potentiæ, vel imperatiuæ, vel executiuæ & etiam dat organa, & instrumenta quibus exequantur, & quia grauo ordinat natura ad essendum deorsum, dedit & sibi grauitatem, per quam deorsum veniat dulciter, & suauiter, &c. Deinde cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd charitas inquantum ordinat hominem ad finem vltimum, est principium omnium bonorum operum, quæ in finem vltimum ordinari possunt; vnde oportet, ꝙ cum charitate simul infundantur omnes virtutes morales, quibus homo perficit singula genera bonorum operum.

¶Subiungit subsumptam, quæ probatur sic, quia virtus respiciens finem imperat, & mouet alias, quæ sunt circa ea, quæ in finem ordinari possunt; sed charitas ordinat hominem ad vltimum finem (.s. in Deum) & obiectum beatitudinis, igitur præcipit omnibus, quæ possunt ordinari ad finem; sed actus omnium virtutum moralium sunt ordinabiles, igitur omnes præcipit, quas potentiæ imperatæ non benè exequerentur, nisi essent perfectæ virtutibus charitati correspondentibus, ergo.

¶Et nota, ꝙ charitas ordinat hominem ad vltimum finem secundùm proprium actum quem elicit, qui est Deum diligere super omnia; sed ipsa in voluntate circa illum finem existens, aduocat omnes actus aliarum potentiarum, præcipiendo vt fiant ad consecutionem, & propter honorem illius finis, qui non perfectè fierent (.s. promptè, & delectabiliter) nisi adessent virtutes, & ergo Deus cum charitate (quæ dicitur operari opera propria elicita, & opera imperata) infundit virtutes, quæ imperium charitatis promptè exequantur. Et ista intendit D.S. vbi dicit, cum charitate simul infunduntur omnes virtutes morales, quibus homo perficit (.s. elicitiuè) singula genera bonorum operum; quæ opera ipsa charitas habet perficere imperatiuè illis virtutibus mediantibus. De his supra, quæst. 63. artic. 3. vbi habetur fundamentum huius artic. quare D. S. multa supponit ibidem dicta, &c.

¶Et sic patet, quòd virtutes morales infusæ, non solùm habent connexionem, propter prudentiam, sed etiam propter charitatem; & quòd qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infusas.

¶Hic vltimò Doc. Sanc. infert duo corollaria. Primum est. Virtutes morales infusæ non solùm habent connexionem propter prudentiam, sed etiam propter charitatem. Patet iam ex dictis, quia principia executiua connectuntur cum imperatiuis. Secundum corollarium, qui amittit charitatem per peccatum mortale amittit omnes morales virtutes infusas. Patet ex dictis, quia connectuntur charitati, ergo ipsa amissa, & ipsę amittuntur.

¶Confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶Ad

¶Ad primum ergo dicendum, quòd de hoc, quòd actus inferioris potentiæ sit perfectus, requiritur quòd nō solùm adsit perfectio in superiori potentia, sed etiam in inferiori. Si enim principale agens debito modo se haberet, non sequeretur actio perfecta, si instrumentum non esset benè dispositum; vnde oportet ad hoc, ꝙ homo benè operetur in his, quæ sunt ad finem, quòd non solùm habeat virtutem, qua benè se habeat circa finem, sed etiam virtutes quibus se benè habeat circa ea, quæ sunt ad finem; nam virtus, quæ est circa finem se habet vt principalis, & motiua respectu eorum, quæ sunt ad finem; & ideo cum charitate necesse est etiam habere alias virtutes morales.

¶Maior vera, si sufficit omni modo, & æquè perfectè, tunc indebitum est, ꝙ plura ordinentur. Minor negatur, sufficit quidem ad omnia imperanda, sed non ad implenda. Ad probationem dico, quòd charitas patiens est, & benigna, non quasi ipsa actus istos eliciat, sed quia habet secum annexas patientiam, & benignitatem, quibus imperat etiam ipsa sine eis non perfectè faceret exequi. Vnde secundùm Doc. Sanc. alibi. Charitas dicitur patiens, benigna, quasi denominata ab alijs virtutibus, inquantum ducit actus omnium virtutum, quare negatur consequentia. Et Doc. Sanc. ostendit falsitatem minoris, concordat ad supra dicta, quęstio. 53. artic. 4. quia charitas sufficit quidem ad benè se habendum ad Deum immediatè, vt patuit, quæst. 63. articu. 3. ad secundum; sed non sufficit ad omnes actus bonos eliciendum, quia quantumcunque voluntas perfecta sit, nisi & potentiæ ab ea mobiles quo ad actus virtuosos sint perfectę, non sequeretur perfectum opus, quare minor est falsa, quòd charitas sola sufficiat omni modo, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd quandoq; contingit, quòd aliquis habens habitum patitur difficultatem in operando, & per consequens non sentit delectationem, & complacentiam in actu propter aliquod impedimentum extrinsecus superueniens; sicut ille, qui habet habitum scientię, patitur difficultatem in intelligendo propter somnolentiam, vel aliquam infirmitatem; & similiter habitus moralium virtutum infusarum patiuntur interdum difficultatem in operãdo propter aliquas dispositiones contrarias ex præcedentibus actibus relictas, quæ quidem difficultas non ita accidit in virtutibus moralibus acquisitis, quia per exercitium actuum quo acquirũtur, tolluntur ẽt contrarię dispositiones.

¶Ad primam partem maioris, primò, qui habet habitum virtutis de facilè operatur, nisi adsint impedimenta, vt D. S. declarat de habente scientiam, qui non facilè operatur propter somnolentiam, aut ebrietatem. Ad secundam partem. s. & ei secundùm se placeant, dico, ꝙ in principio sufficit, quòd ea, quæ sunt virtutis non displiceant, & non contristent, præsertim secundùm voluntatem, & rationem. Et non oportet, ꝙ à principio delectabiliter operetur secundùm appetitum sensitiuum, quia quandoque ad virtutem sufficit sine tristitia operari propter molestias, quæ in sensualitate sentiuntur; quare supra dictum fuit, ꝙ iustus gaudet quidem semper de opere iusto, non autem semper delectatur. Et Philoso. habet 3. Ethic. ꝙ forti sufficit sine tristitia operari, & ꝙ quæ virtutis sunt secundùm se placeant voluntati, &c. Et ad probationem dico, ꝙ vera est, cum non adsint impedimenta.

¶Ad minoris primam partem dico, quòd verum est, quòd patiuntur difficultatem propter dispositiones ex actibus priorum peccatorum deriuatas, esto habeant habitum virtutis infusæ, qđ quidem non contingit in virtutibus acquisitis per exercitium actuum, per quos simul contrariæ dispositiones tolluntur, & habitus virtutum generantur. Secundam partem minoris concedo, sed hoc non est contra rationem virtutis infusæ, quæ à principio non semper ita tollit sensum passionum, sicut acquisita, nisi forte miraculosè, sed facit virtus infusa, ꝙ & si sensualitas renitatur, non tamen dominetur, & sufficit, quòd voluntati, & rationi tale opus placeat, & vt dixi sensualitas non præualeat, & nullo modo obediatur concupiscentijs peccati; quare negatur consequentia, tum quia cum habitu stat difficultas operandi propter malam dispositionem relictam, tum quia non oportet, ꝙ sensualitas perfecta habitu delectetur in opere virtutis, & habitus infusi, sed sufficit, ꝙ non dominetur rationi, & voluntati, quod fit stante virtute infusa infallibiliter.

¶Sed circa hoc est notandum, quòd licet per vnum simplicem actum non corrumpantur habitus acquisiti, tamen actus contritionis habet quòd corrumpat habitum vitij generatum ex virtute gratiæ. Vnde in eo, qui habuit habitum intemperantiæ cum conteritur non remouet cum veritate temperantiæ infusæ habitus intemperãtiæ in ratione habitus, sed in via corruptionis quasi dispositio quædam; dispositio autem non contrariatur habitui perfecto, quare stare potest, ꝙ dictum est, quòd virtus infusa reperiat impedimentum. s. malam dispositionem ex peccatis præteritis relictam. Hæc inuenies in solutione D. S. hic, & in de virtutibus, &c. D. S. hic respondet primò ad maiorem. Deinde ad minorem, ibi. Et similiter habitus, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliqui sancti dicuntur aliquas virtutes non habere, inquantum patiuntur difficultatem in actibus earum ratione iam dicta, *quamuis habitus omnium virtutum habeant.

*In corpo. artic.

¶Minor negatur, ꝙ careant habitibus, sed aliqui carent prompta executione illarum virtutum, propter rationem iam dictam ad secundum, videlicet propter impedientes dispositiones, &c. Et ita intelligitur dictum Bedæ, ꝙ humilientur de virtutibus quas non habent, quantum ad difficilem vsum virtutum. Vnde negatur consequentia, quia esto omnes habitus virtutum omnes sancti habeant, quia tamen inclinationem, quæ est ex natura, vel ex dono gratiæ, aliquis habet magis ad opus vnius virtutis, quàm alterius, ideo contingit, ꝙ aliquis promptior est ad actum vnius virtutis, quàm alterius. Et secundùm hoc dicuntur sancti aliquas virtutes habere, ad quarum actus sunt magis prompti. Et aliquas non habere ad quas sunt minus prompti, hæc est sententia Doc. Sanc. alibi. Sed hic dicit, ꝙ sit propter impedimenta, & dispositiones contrarias, &c.

Vtrum fides, & spes possint esse sine charitate.

H

Infra, q. 71. ar. 4. cor.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ fides, & spes nunquam sint sine charitate, cum enim sint virtutes theologicæ, digniores esse videntur virtutibus moralibus etiam infusis; sed virtutes morales infusę non possunt esse sine charitate, ergo neque fides, & spes.

¶ 2 Præt. nullus credit nisi volens, vt August. dicit super Ioan.* sed charitas est in voluntate, sicut perfectio eius, vt supra dictum est; * ergo fides non potest esse sine charitate.

*Aug. trac. 26. in Ioan.

*q. 62. ar. 3.

¶ 3 Præt. August. dicit in Enchir.* quòd spes sine amore esse non potest, amor autem est charitas; de hoc enim amore ibi loquitur; ergo spes non potest esse sine charitate.

*Aug. c. 8.

¶ Sed contra est, quod Matth. pri. dicitur in glo.* ꝙ fides generat spem, spes verò charitatem; sed generans est prius generato, & potest esse sine eo; ergo fides potest esse sine spe, & spes sine charitate.

* Glo. interdi. ibi.

¶ Consequenter Doc. Sanc. ostendit connexionem theologicarum virtutum inter se, & primò fidei, & spei ad charitatem in articulo isto. Secundò è conuerso charitatis ad spem, & fidem articulo sequenti.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ fides, & spes, sicut & virtutes morales dupliciter considerari possunt. Vno modo secundùm inchoationem quandam. Alio modo secundùm perfectum esse virtutis.

¶ Doc. Sanc. distinctè respondet. Vnde primò ponit vnum notabile distinctiuum. Secundò subiungit conclusionem responsiuam bimembrem, ibi. Sic igitur fides, &c. Circa primum primò facit, quod dictum est. Secundò declarat secundum membrum distinctionis, ibi. Cum enim virtus, &c. Dicit ergo primò, ꝙ fides, & spes dupliciter considerari possunt. Vno modo secundùm inchoationem quandam, & hoc intellige non quasi substãtia, & habitus fidei sint inchoata, & non adsint. Hoc enim esset malè intelligere, sed oportet intelligere, ꝙ substantia ipsa fidei adsit in intellectu ex Diuina infusione, sed ex illa non completur ratio virtutis, immo habet se materialiter ad id quod aduenit ex voluntate, & constituit illum habitum in esse virtutis; sicut inclinatio in opus de genere bonorum absque prudentia est inchoatio virtutis, & ergo dicit Doc. Sanc. sicut & virtutes morales possunt dupliciter considerari, & ergo illa inchoatio non intelligitur quasi fides ante sui existentiam sit educibilis de potentia mentis humanæ, hoc enim sup. q. 63. artic. 1. in fine corporis ostensum est falsum; sed illa inchoatio refertur non ad substantiam fidei, vel spei, sed ad esse virtutis, ita ꝙ substantia ipsa fidei, & habitus informis est inchoatio, & quoddam imperfectum in esse virtutis. Vnde Doc. Sanc. in de Veritate, Mate. 14. artic. 6. ad primum. id quod fides ex charitate recipit est sibi accidentale secundùm genus naturæ, sed essentiale, prout refertur ad genus moris. Et ideo per hoc ponitur in genere moris virtutis, hæc ille. Alio modo considerantur fides, & spes in esse virtutis. Consequenter cũ dicit.

¶Cum

¶ Cum enim virtus ordinetur ad bonum opus agendum, virtus quidem perfecta dicitur ex hoc, quod potest in opus perfectè bonum, quod quidem est dum nō solùm bonum est, quod fit, sed etiam benè fit; alioquin si bonum sit quod fit, non autem benè fiat, non erit perfectè bonum. Vnde nec habitus, qui est talis operis principium habebit perfectè rationem virtutis, sicut si aliquis operetur iusta, bonum quidem facit, sed non erit opus perfectæ virtutis, nisi hoc benè faciat, idest secundùm electionem rectam, quod est per prudentiam, & ideo iustitia sine prudentia non potest esse virtus perfecta.

¶Declarat secundum membrum prædictæ distinctionis, quare dicatur aliqua virtus perfecta, quare imperfecta. Perfecta enim dicitur virtus, quia opus facit de genere bonorum, & benè, idest obseruatis omnibus circunstantijs, & sic inclinatio virtutis moralis cum procedit in actum secundum electionem directam à prudentia obseruando eius discretionem est perfecta virtus, si autem facit quid bonum, & non benè est perfecta virtus, & exemplificat D. S. de iustitia.

¶ Sic igitur fides, & spes sine charitate possunt quidem aliqualiter esse; perfectę autem virtutis rationem sine charitate non habent.

¶ Hic consequenter D S. procedit ad conclusionem responsiuam. Et primò eam ponit quo ad ambas partes. Secundò probat secundam partem, ibi. Cum enim fidei, &c. Tertiò ipsam conclusionem resumit cum probatione per viam compendij, ibi. Et ideo fides, & spes, &c. Conclusio est. Fides, & spes sine charitate possunt aliqualiter esse (.s. secundùm id, quod est ex parte intellectus, & secundùm substantiam habitus) perfectæ autem virtutis rationem sine charitate non habent. Primam partem D. S. relinquit notam. Nam multi fideles inueniuntur, qui perfectè per intellectum assentiunt omnibus, quæ sunt fidei, & innituntur primæ veritati, & tamen non habent charitatem, ergo fides potest aliqualiter esse sine charitate. Sed quia talis assensus non est perfectus in genere cognitionis, quia ineuidens; ideo principium eius non meretur dici virtus, non quidem intellectualis, quia ad illam requiritur euidentia. Nec theologica, quia non est principium actus theologicè boni, idest meritorij, ideo prima pars vera. Deinde cum dicit.

¶ Cum enim fidei opus sit credere Deo, credere autem sit alicui propria voluntate assentire, si non debito modo velit, non erit fidei opus perfectum; quòd autem debito modo velit, hoc est per charitatem, quæ perficit voluntatem; omnis enim rectus motus voluntatis ex recto amore procedit, vt August. dicit 14. de ciuitate Dei.* Sic igitur fides est quidem sine charitate, sed non perfecta virtus, sicut temperantia, vel fortitudo sine prudentia.

*Aug. ca. 9.

¶Probat secundam partem conclusionis. Et primò de fide. Secundò de spe, ibi. Et similiter dicendum, &c. Quo ad primum arguitur sic, tunc fides habet rationē perfectæ virtutis, quando potest in opus perfectè bonum, sed sine charitate nō potest in opus perfectè bonum, ergo, &c. Maior nota ex notabili. Minor probatur, & supponitur, quod opus fidei sit credere, & assentire alicui propria voluntate, tunc arguitur sic. Si aliquis non debito modo velit assentire, non erit opus fidei perfectum, sed quod aliqui debito modo velit assentire (.s. ex amore Dei) hoc est per charitatem, ergo opus fidei non est perfectum sine charitate, vt voluit minor. Maior probatur extra literam, quia actus progrediens à duabus potentijs, ad hoc, quod sit perfectus requirit perfectionem vtriusque potentiæ (vt patuit sup. q. 56. at. 4. in corpore) sed assensus fidei est intellectus, & voluntatis, igitur ad hoc quod sit bonus, oportet, quod intellectus tendat in verum, & quod voluntas velit intellectum assentire debito modo, ergo maior vera. Minor patet, quia charitas perficit voluntatem, ergo facit eam debito modo velle, vt .s. non solùm credat Deum, & Deo, sed in Deum etiam, ita quod velit assentire dictis à Deo circa Deum, & ex amore, quod est credere debito modo. s. credendo ipsum amare. Et secundò confirmatur illa minor auctoritate Beati Augustini, quia omnis rectus motus voluntatis ex recto amore procedit, ergo & voluntas credendi recta, &c. Et innuit D. S. probationem à simili, sicut se habet temperantia, vel fortitudo ad prudentiam, ita fides ad charitatem; sed temperantia, vel fortitudo est imperfecta virtus sine prudentia, cum ipsa autem est perfecta virtus, ergo, &c. Inde ibi.

¶Et similiter dicendum est de spe, nam actus spei est expectare futuram beatitudinem à Deo, qui quidem actus perfectus est si fiat ex meritis, quę quis habet, quod non potest esse sine charitate; si autem homo expectet ex meritis, quæ nondum habet, sed proponit in futurum acquirere, erit actus imperfectus, & hoc potest esse sine charitate.

¶ Arguitur pro secunda parte conclusionis de spe, sic. Spes sine charitate non habet perfectè bonum opus, sed cum charitate habet, igitur sine charitate esto sit aliqualiter, non tamen habet rationem virtutis. Consequentia tenet ex notabili. Antecedens probatur, supponendo, quod actus spei, vel opus, est expectare futuram beatitudinem à Deo. Tunc sic, expectare beatitudinem à Deo ex meritis, quæ quis habet, est actus perfectus, si autem hanc expectet ex meritis, quæ nondum habet, sed proponit in futurum acquirere, erit actus imperfectus; sed primum non potest esse sine charitate, secundum autem potest esse sine charitate, igitur conclusio vera, quo ad ambas partes conclusionis. Maior patet, quia expectare beatitudinem ex meritis, est hominem esse dignum beatitudine, & ipsa beatitudo taliter expectanti debetur, non autem speranti sine meritis; nam spes habet initi Diuinæ liberalitati, & meritis. Minor nota, quia sine charitate nullum est meritū, vt infra patebit, q. 114. ar. 4. Tunc ibi.

¶Et ideo fides, & spes possunt esse sine charitate, sed sine charitate propriè loquendo virtutes non sunt; nam ad rationem virtutis pertinet, vt non solùm secundùm aliquod bonum operetur, sed etiam benè, vt dicitur in secundo Ethicor.*

*Arist. ca.

¶Infert conclusionem secundariò, & resumit probationem per viam compendij, & patet; De hac materia, præsertim de fide, vide D. S. 2. 2. quęst. 4. artic. 5. vbi ostendit fidem infirmam non esse virtutem Et stat in hoc fundamentū, quia licet fides, vt est intellectus habeat actum bonum; sed non ea bonitate, quę sufficiat ad faciendam fidem virtutem, sed oportet addere perfectionem, quam consequitur ex hoc, quòd est intellectus moti à voluntate bona, gratuita bonitate, quæ est per charitatem; vnde quamuis fides informis, & formata non differant specie propria, & ratione obiecti immediati, tamen differunt sicut perfectum, & imperfectum in eadem specie (scilicet naturæ) tamen species communis, quę est ex obiecto charitatis participatur à fide formata, non autem informi, &c. Et secundùm Doc. Sanc. in de Veritate, ordo charitatis intelligitur in fide secundùm esse moris, & virtutis. Scotus in tertio, dist. 36. artic. 4. conformat se hic dictis; tamen sub alijs verbis, & refert modum essendi Doc. Sanc. & alium addit. Dicit enim, vtrum fides, vel spes sine charitate essent virtutes, scilicet si sine charitate infunderentur. Dici potest sicut prius dictum est de virtutibus moralibus, quòd in specie sua possunt esse perfectæ, inquantum sunt principia propriorum actuum respectu propriorum obiectorum; sed perfectionem illam vltimam quam habent in attingendo finem ad quem ordinantur ex charitate non possunt habere sine ipsa; & hæc quidem perfectio licet dicatur esse in attingendo finem per aliquam operationem elicitam, siue per ordinem istarū, vel earum actuū ad finem (quod est dictum Sanc. Doc.) potest tamen dici esse præcipuè in hoc, quod est acceptari à Deo ordinādo ad beatitudinem, sic quippe nulla virtus, nec eius actus acceptatur sine charitate, quæ sola diuidit inter filios regni, & perditionis, hæc ille.

Scotus.

¶Se nota Thomista, quòd Scotus illam acceptabilitatem reducit in charitatem, supponens ex secundo, distin. 27. indistinctionem, & idemptitatem charitatis, & gratiæ. Doc. autem Sanc. distinguens eas attribuit illam gratiæ, sed ordinem ad vltimum finem, per quem habent esse bonum simpliciter meritorium, attribuit charitati, sed acceptabilitatem gratiæ in de Veritate, Marc. 27 artic. 5 ad quintum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem conclusionis responsiuæ.

¶Nota pro isto argumento, quòd fides generat spem, & spes charitatem impropriè, quasi in genere causæ dispositiuæ. Et de hoc infra, q. 66. artic. 6 ad tertium. Fides generat spem, &c. secundùm quòd vna disponit ad aliam; & vt præintelliguntur in via generationis charitati non habent rationem perfectæ virtutis; sed charitas iterum generat fidem, & spem in genere causæ efficientis in ratione virtutis, vt potest patere ex dictis in q. 62. art. 4. & ita fides, & spes possunt esse sine charitate, sed non virtutes, & probat primam partem conclusionis.

¶Nota tamen, quod in proposito est difficultas, an videlicet fides, & spes infundantur à Deo sine charitate, sed de hoc habes 2. 2. q. 6. artic. 2. ad tertium. quòd sic; quia non est dubium quin contingat adultum baptizari, & esse fictum fictione non euacuante essentiam, & veritatem sacramenti; sed & in proposito peccati mortalis, talis recipiet fidem, non tamen charitatem cui opponitur fictio prædicta, non autem fidei, & spei informibus. Casus est in 4. sententiarum, de possibili consenuit, & Scot. in 3. dist. 36. ar. 4.

Scotus

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes morales dependent à prudentia, prudentia autem infusa, nec rationem prudentiæ habere potest absque charitate,

vtpotè deficiente debita habitudine ad primum principium, quod eſt vltimus finis; fides autem, & ſpes ſecundùm proprias rationes, nec a prudentia, nec a charitate dependent; & ideo ſine charitate eſſe poſſunt, licet non ſint virtutes ſine charitate, ut dictum eſt. * ———

* In corp. art.

¶Ad maiorem, fides, & ſpes, cum ſint virtutes Theologicæ, videntur eſſe digniores virtutibus moralibus etiam infuſis. Dico, ꝙ fides, & ſpes ſine charitate non ſunt virtutes Theologicæ, quia non virtutes. Et tamen dico ſecundò, quòd etiam ipſe informes ſunt digniores moralibus ratione materiæ, & obiecti, ſed non in ratione virtutis, quia cognoſcere, vel parum, & ratione topica de rebus Diuinis maius eſt, quàm multa, & perfectè de rebus minimis; & quia de ratione virtutis eſt facere opus bonum, & reſpicere appetitum rectum; ideo fides ſecundùm id tantùm, quod eſt in intellectu, non habet rationem virtutis, vt poteſt patere ex dictis ſupra, quæſt. 56. art. 3. Minor vera eſt, & eſt ratio duplex; vna trahitur ex ſupra dictis, quæſt. 63. artic. 3. quia morales infuſæ dependent, ſicut ex per ſe principio a virtutibus Theologicis, præſertim charitate; ſicut virtutes morales, & intellectuales ab habitu principiorum, ſine quo nullo modo eſſe poſſunt. Et ſecunda ratio, quia morales infuſæ dependent a prudentia infuſa, quæ nõ habet rationem prudentiæ, niſi in habitudine ad vltimum finem, qui eſt per charitatem, vt patuit artic. 2. Fides autem, & ſpes ſm proprias rationes, non dicunt habitudinem ad appetitum rectũ, nec ad prudentiam. Poſſunt enim fides, & ſpes ſtare cum præſente peruerſo appetitu, nec requirunt bene agere pro nunc. Ideo negatur conſequentia; & hanc ſolutionem intendit D. S. etiam ſecunda ſecundæ, quæſt. 77. artic. 13. ad ſecundum.

¶Et nota, quòd ratio fidei propria conſiſtit in ſola cognitione, non autem prudentiæ. Similiter propria ratio ſpeciei ſtat in confidentia erga Diuinam liberalitatem, & miſericordiam, & præſupponit quidem neceſſariò amorem cõcupiſcentiæ beatitudinis, ſed talis amor non eſt virtutis; & hoc eſt quod dicit D. S in de Verita. Mate. 14. artic 2. ad decimum. actus fidei eſſentialiter conſiſtit in cognitione, & ibi eſt perfectio eius quantũ ad formam, vel ſpeciem, quod patet ex obiecto; ſed quantum ad finem perficitur in affectione, quia ex charitate habet, ꝙ ſit meritoria finis, hæc ille.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de fide, quæ habet perfectam rationem virtutis. ———

¶D. S facilè ſe abſoluit dicens, ꝙ hæc ratio probat, quòd fides perfecta non poteſt eſſe ſine charitate; ſed oportet rationem hanc melius examinare, ne videatur probare, quòd etiam fides informis non poſſit eſſe ſine charitate, quia & illa nullus credit, & aſſentit niſi volens. Dicitur igitur ad maiorem, nullus credit niſi volens; ſed dico, ꝙ actus voluntatis prærequiritur ad fidem, non tamen actus voluntatis charitate informatus, ſed actus quidam voluntatis præcedit, qui eſt appetitus boni repromiſſi. Ex hoc enim aliquis inducitur ad fidem, quia credẽtibus promittitur beatitudo; vnde talis amor eſt amor ſuiipſius. ſ. credentis amicitiæ, & concupiſcentiæ beatitudinis, iſtam glo. maioris habes in D. S. ſecunda ſecundæ, q 4. ar. 7. ad 5. & in de Veri. vbi ſupra in eadem ſolutione. Sed addo, ꝙ voluntatis actus charitate informatus ſequitur charitatem, quæ credere facit pp ipſum Deum ſummè charum & appreciatũ, & dignum, vt ſibi credatur tanquam ſummũ bonũ. Ad minorẽ, concedo quidem, ꝙ charitas eſt in voluntate, capiẽdo pro potentia, ſed nõ informat omnem actum voluntatis, præſertim eum qui præcedit fidem, quia non poteſt voluntas perfici perfecto amore, qui eſt charitas, niſi intellectus habeat prius rectam cognitionem. Quare negatur conſequentia, quia nõ ſequitur, voluntas, præcedit fidem, ergo charitas, vt patuit, &c.

Scotus.

¶Nota de materia huius ſolutionis Scot. in tertio, diſt. 25. vbi videtur carpere quædam hic poſita, & in corpore artic. volens, ꝙ intellectus credentis, non a voluntate, ſed ab obiecto determinatur, nec per conſequens ad fidem requiritur aliquis habitus, præſertim qui ſit charitas in volũtate, qa aliàs aliquis crederet quodcunq; vellet. Sed ad hoc dicitur primò poſt D. S. in de Veri. Mate. 14. art. 1. ad 10. ꝙ intellectus determinatur quo ad ſpecificationem actus ex voluntate, non mediante habitu neceſſariò, ſed tamen mediante affectione ad bonum promiſſum. Secundò dicitur, ꝙ voluntas non quæcunq; determinat intellectum, ſed voluntas rationalis, cui per rationem proponitur obiectum fidei ſub ratione credibilis, & merito credendi, vt declarat D. S. ſecunda ſecundæ, q. 2. art. 9. ad 3. quia videlicet ratio dicit illud credibile, eſt confirmatum miraculis, & credere ipſum eſt meritorium vitæ æternæ; ideo voluntas determinat intellectum, nõ tamen credibile ipſum mouet rationem, ſed ratio credendi proponitur a ratione voluntati, quæ mota vlterius mouet rationem; nec eſt par ratio de quolibet, quia non quodlibet proponitur voluntati per rationem iudicantem aliquid eſſe credendum, ſicut nec eſt ratio, quare credãtur aſtra paria; ſed in his, quæ ſunt fidei, eſt ratio, quare hoc habeatur, tanquam credibile; non quidem, ꝙ ipſum credibile moueat intellectũ, ſed quia ratio credendi, & interior inſtinctus mouent rationem, & voluntatem, & volũtas determinat intellectum ad vnam partem; falſum quoq; omnino eſt, ꝙ voluntas determinet ad intellectum ſolùm ad exercitium, & nũquam ad ſpecificationem, & determinationem, vel vnam partem contradictionis. De hac tamen materia magis 2. 2. q. 4. arti. 2. vbi D. S. ponit ex intentione, quæ Scotus videtur vbi ſupra impugnare, &c.

Scotus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Aug. loquitur ibi de ſpe, ſm ꝙ aliquis expectat futuram beatitudinem per merita, quæ iam habet, quod non eſt ſine charitate. ———

¶Ad maiorem, intelligitur de ſpe perfecta meritis iam habitis innitens, talis enim ſine amore amicitiæ Dei eſſe non poteſt, ſpes autẽ imperfecta non eſt ſine amore, ſed imperfecto (ſ. amore boni ſperati, & ſuipſius) vt patuit ſupra q. 62. artic. 4. ad tertium.

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine fide, & ſpe.

I

AD quintum ſic proceditur. Videtur, ꝙ charitas poſſit eſſe ſine fide, & ſpe. Charitas enim eſt amor Dei; ſed Deus poteſt a nobis amari naturaliter, etiam nõ præſuppoſita fide, uel ſpe futuræ beatitudinis; ergo charitas poteſt eſſe ſine fide, & ſpe.

¶ 2 Præt. Charitas eſt radix omnium virtutum, ſm illud Epheſ. 3. In charitate radicati, & fundati; ſed radix aliquando eſt ſine ramis; ergo charitas poteſt eſſe aliquando ſine fide, & ſpe, & aliis uirtutibus.

Eph. 3.

¶ 3 Præt. In Chriſto fuit perfecta charitas, & ipſe tñ nõ habuit fidem, & ſpem; quia fuit perfectus comprehẽſor, ut infra dicet; * ergo charitas poteſt eſſe ſine fide, & ſpe.

* Par. 3. q. 7. ar. 3. & 4. Et q. 9. ar. 2. Et q. 15. ar. 10.

¶Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, quod maximè pertinet ad charitatem, vt patet ſecundùm illud Prouerb. 8. Ego diligentes me diligo; ſpes etiam eſt, quæ introducit ad charitatem, vt ſupra dictum eſt; * ergo charitas non poteſt haberi ſine fide, & ſpe.

Heb. 11.
Prouer. 8.
* q. 62. ar. 4.

¶ Hic vltimò quærit conuerſim ad articulum præcedentem, & eſt titulus clarus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ charitas nõ ſolùm ſignificat amorem Dei, ſed etiam amicitiã quandam in ipſum, quæ quidem ſuper amorem addit mutuã redamationẽ cum quadã communicatione mutua, vt dr̃ in 8. Ethic. * Et ꝙ hoc ad charitatem pertineat, patet per id, quod dr̃ 1. Ioã. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et 1. ad Corin. 1. dicitur. Fidelis Deus, per quem uocati eſtis in ſocietate filij eius. ———

* Ariſt. c. 2. & 3.
1 Ioan. 4.
1. Corin. 1.

¶Concluſio reſpõſiua hr̃ in fine, & deducitur per corpus, & eſt. Charitas non poteſt eſſe ſine fide, & ſpe; & intellige ratione eius, quod eſt perfectionis in eis; ita videlicet, ꝙ non poteſt eſſe ſine fide, vt dicit rectam Dei cognitionem, & ſpes dicit inhærentiã Diuinæ potentiæ, & maieſtatis; non autem connectitur fidei, & ſpei ratione imperfectionis, prout fides eſt non apparentiũ, & ſpes nõ habitorum. Vnde charitas manebit in patria connexa viſioni, & cõprehẽſioni plenæ, ita vt adæquatũ connexũ charitati ſit quoddã commune ad viſionem clarã, & enigmaticam. ſ. recta cognitio, & benè ſe hr̃e ad Diuinam miſericordiam, vt tangetur in ſolutione tertij, & hr̃ in de Virtutibus de ſpe, art. 3. ad 14. ſic enim habet etiã rationem fundamẽti (ſ. ratione eius, quod eſt perfectionis) Vel poteſt intelligi concluſio, & magis ad mentem art. de charitate viatica imperfecta, talis enim non eſt ſine fide, & ſpe, &c. Sed ſi loquamur de charitate pro ſtatu comprehenſorum, tunc connectit continentibus ſidẽ, & ſpem ſupereminẽter quantum ad id, quod eſt perfectionis in eis, &c. Si autem loquamur de charitate abſolutè nõ reſtringenda ad aliquem ſtatum, tunc connectitur rectæ cognitioni ſupernaturali, & bonitati appetitus innitenti ordinatè Deo. Probatur igitur cõcluſio. Charitas nõ ſolùm ſignificat amorem Dei, ſed etiam amicitiam quãdam in ipſum cum quadam redamatione, & cõmunicatione mutua, & his cognitis, & ſperatis; ſed hæc ſine fide, & ſpe apprehendi non poſſunt; igitur charitas nullo modo, &c. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem; ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Hęc autẽ ſocietas. &c. Maior ergo patet ſm partes; primò, ꝙ addat redamationẽ per id, quod habetur. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet (ſ. ſicut amans in amato) & Deus in eo, ſicut redamans. Secunda pars maioris patet 1. Corin. 1. Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietate filij eius. Conſequenter cum dicit.

¶Hæc autem ſocietas hominis ad Deum eſt quædam familiaris conuerſatio cum ipſo, inchoatur quidem hic in præſenti per gratiam, perficitur autem in futuro per gloriam, quorum vtrumq; fide, & ſpe tenetur. ———

¶Probat minorem dupliciter; primò ratione, ſecundò ſimilitudine, ibi Vnde ſicut aliquis, &c. Probatur ergo primò minor, ſ. ꝙ illa redamatio mutua, & ſocietas Dei ad nos non poſſunt cõſtare ſine fide, & ſpe; ſocietas hominis ad Deum, & quædam familiaris conuerſatio cum ipſo, inchoatur hic in præſenti per gratiã, perficitur autem in futuro per gloriã; ſed vtrumq; horũ tenetur fide, & ſpe; igitur minor vera. Maior illa ſupponitur, & declaratur. 2. 2. q. 23 ar. 1. ꝙ fundatur ſocietas illa ſuper communicatione beatitudinis, hic imperfectè per gratiam, & ſpem; in patria perfectè ſm viſionem, & comprehenſionem. Minor declaratur, quia ꝙ Deus inhabitet nos per gratiam, nullus ſcit, ſed credimus; ſimiliter ꝙ beatificandi ſumus, & in ęternum cum Deo victuri, ſperamus, & credimus; in futuro autem ſciemus, & comprehendemus.

¶Vnde ſicut aliquis nõ poſſet cum aliquo amicitiam habere, ſi diſcrederet, uel deſperaret ſe poſſe habere aliquam ſocietatem, uel familiarem conuerſationem cum ipſo, ita aliquis non poteſt habere amicitiam ad Deum, quæ eſt charitas, niſi fidem habeat, per quam credat huiuſmodi ſocietatem, & conuerſationem hominis cum Deo; & ſperet ſe ad hanc ſocietatem pertinere, & ſic charitas ſine fide, & ſpe nullo modo eſſe poteſt. ———

¶Declarat minorem principalem ſimilitudine ſic. Nullus poſſet cum aliquo amicitiam habere, ſi diſcrederet, &c. ergo etiam nullus poteſt habere amicitiam ad Deum (quæ eſt charitas) niſi fidem habeat, &c. ergo minor principalis vera.

¶Nota, ꝙ fundamentum illius artic. trahitur ex 8. Ethicor. vbi Philoſophus deſcribens amicitiam dicit, ꝙ eſt beneuolentia in contrapaſſis non latens. Amicitia enim propriiſſimè capta includit duplicem relationem ęquiparantiæ; vnam fundatam ſuper actum voluntatis, qui eſt bene velle beneuolenti, alia fundatur ſuper actum intellectus. ſ. ſuper ſcire, quod mutuò refertur ad ſcitum. Vnde ad amicitiam ſic acceptam requiritur, quòd beneuolentia ſit mutua, & etiam quòd ſcientia, vel quaſi ſcientia ſit mutua; quia ergo redamationem ſolùm credimus, & fundamentũ illius amicitiæ (ſ. communicationem) etiam credimus, & ſperamus; ideo amicitia, & charitas non poteſt eſſe ſine iſtis, &c.

ARG. in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd charitas non eſt qualiſcunque amor Dei, ſed amor Dei quo diligitur, ut beatitudinis obiectum, ad quod ordinamur per fidem, & ſpem. ———

¶Ad maiorem. Charitas eſt amor Dei, non quicunq;, ſed quo amatur ſuper omnia tanquam principium beatitudinis ſupernaturalis, & obiectum, & vt confidit amans communicare in tali beatitudine ſupernaturali, ita quòd non eſt amor tantùm beneuolentiæ, ſed amicitia, vt patuit. Minor vera de amore naturali, quo amatur Deus, vt principium naturalis eſſe; & ad talem ſufficit cognitio naturalis, vel etiam directio cognitiua extrinſeca. Negatur conſequentia, quia non ſequitur, Deus poteſt diligi naturaliter ſine fide, & ſpe; igitur ſupernaturaliter, quia dilectio ſupernaturalis requirit cognitionem correſpondentem ſupernaturalem, & eleuationem voluntatis, quo confidit ſe tale bonum conſequi poſſe, quia amicitia non eſt ſine conuictu, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ charitas eſt radix fidei, & ſpei, inquantũ dat eis perfectionẽ virtutis; ſed fides, & ſpes ſm rõnem propriã præſupponuntur ad charitatẽ, vt ſupra dictũ eſt; * & ſic charitas ſine eis eſſe nõ poteſt. —

* q. 62. ar. 4.

¶Ad maiorem patuit ſupra q. 62. arti. 4. ad primum. Charitas enim eſt radix omnium virtutum, non vt radix eſt principiũ naturale, & primum via generationis, ſed vt radix habet rationem cauſæ efficientis, fouentis, & ſuſtentantis, & in genere cauſæ efficientis, & poſterioris via generationis; inquantum adueniẽs alijs ordine generationis præſuppoſitis, & imperfectionis, dat eis eſſe virtutis, mouendo actus earum in vltimum finem.

¶Ad minorem, radix materialis in genere cauſæ materialis eſt ſine ramis, ſed non radix perfectiua, immo præſupponit ea, quorum eſt radix ſecundùm proprias rationes tanquam priora via generationis, & diſponentia ad ipſam; & ſic eſt de charitate reſpectu fidei, & ſpei. Vnde ipſe præcedunt imperfectè; ſed charitas ipſas præſupponit, vt patuit ſupra quæſt. 62. artic. 4. quare ipſa exiſtente, & hæ exiſtunt, ſed non e contra.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ Chriſto defuit fides, & ſpes pp id, quod eſt aliquid imperfectionis in eis; ſed loco fidei habuit apertam uiſionem, & loco ſpei plenam cõprehenſionem; & ſic fuit perfecta charitas in eo. ———

¶Ad maiorem, verum eſt; ſed comprehenſoris charitas fuit in Chriſto, & eoipſo non habuit fidem, & ſpem; ſed aliquid, quod illas includebat ſupereminẽter in aliquo ſuperioris ordinis quantum ad id, quod eſt perfectionis in eis. Minor vera, vt patet tertia parte, q. 7. artic. 3. Et quòd fuerit comprehenſor, habetur in eadem q. 9. artic. 2. & q. 34. artic. 4. Ergo charitas verum, omnino perfecta, & comprehenſoria, vt dictum fuit, vel charitas, &c. Verum, quantum ad id, quod eſt imperfectionis, ſed non quantum ad id, quod eſt perfectionis, & hoc ſupereminenter. Viſio enim beatifica continet quicquid perfectionis eſt in fide, ſicut lumen, quicquid perfectionis eſt in colore.

¶Nota autem propter inertiam quorundam, quòd Chriſtus ſecundùm animam dicitur comprehenſor, non ſolùm autem ipſe, ſed & quicunque beati; putant autem aliqui non intelligentes, ꝙ Chriſtus ſecundùm animam dicatur comprehenſor, quia intelligat Diuinitatem omni modo, quo intelligibilis eſt; qui intellectus longè falſus eſt: ſed dr̃ comprehenſor, ſicut & alij, vt cõprehenſio opponitur inſecutioni, & motui in diſtãs, nõ vt cõprehenſio idem eſt, ꝙ incluſio totalis, eſto anima Chriſti alijs beatis plura videat, non tamen videt omni modo, quo viſibilis eſt.

Quæſtio Sexageſimaſexta.

De æqualitate virtutum.

DEinde conſiderandum eſt de ęqualitate uirtutum. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum uirtus poſſit eſſe maior, uel minor. Secundò, vtrum omnes uirtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint ęquales. Tertiò, de comparatione uirtutum moralium ad intellectuales. Quartò, de comparatione uirtutum moralium adinuicem. Quintò, de comparatione uirtutum intellectualium adinuicem. Sextò, de comparatione uirtutum Theologicarum adinuicem.

¶Poſtquam D. S. determinauit de connexione virtutum in eſſe. Nunc quærit de connexione in quantitate, vt enim hr̃ ar. 2. huius quæſt. ęqualitas virtutum eſt quædam connexio virtutũ in quantitate, modo eſſe prius eſt quãtitate, ideo & cõnexio in eſſe. Quare patet ordo. Et D. S. duo facit. Primò oſtendit propoſitum in gñe, & quæſtionem an eſt; ſecundò in ſpeciali, deſcendendo ad ſingulas differentias virtutum, in artic. 3. Primum in duo. Primò facit quod dictum eſt, comparando virtutes inter ſe quo ad ęqualitatem; ſecundò, comparando eas ad ſubiectum in quo ſunt, art. 2.

Utrum virtus poſſit eſſe maior, vel minor.

K

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd uirtus non poſſit eſſe maior, uel minor. Dicitur enim in Apocalyp. quòd latera ciuitatis Ieruſalem ſunt ęqualia, per hoc autem ſignificantur uirtutes, ut Glo. * dicit ibidem; ergo omnes uirtutes ſunt ęquales; non ergo poteſt eſſe uirtus maior uirtute.

Infra ar. 2. cor. & q. 73. arti. 2. ad 3. Et q. 112. arti. 4. cor. Et 2. 2. q. 5. arti. 4. Et 3. diſtin. 36. ar. 4. Et Mal. q. 2. ar. 9. ad 8. Et Virtut. q. 5. ar. 3.

¶2 Præt. Omne illud, cuius ratio cõſiſtit in maximo, non poteſt eſſe maius, uel minus, ſed ratio uirtutis conſiſtit in maximo, eſt enim uirtus ultimum potentiæ, ut Philoſ. dicit in primo de Cœlo, * & Auguſt. in ſecundo de libero arbitr. * quòd uirtutes ſunt maxima bona, quibus nullus poteſt malè vti; ergo uidetur, quòd uirtus non poſſit eſſe maior, neque minor.

* Glo. ord.
* Ariſtot. tex. 116.
* Aug. c. 19.

¶3 Præt. Quantitas effectus penſatur ſm uirtutem agentis, ſed uirtutes perfectæ, quæ ſunt uirtutes infuſæ ſunt a Deo, cuius uirtus eſt uniformis, & infinita; ergo videtur, quòd uirtus non poſſit eſſe maior uirtute.

¶Sed contra, vbicunq; poteſt eſſe augmentum, & ſuperabundantia, poteſt eſſe inæqualitas; ſed in virtutibus inuenitur ſuperabũdantia, & augmẽtũ. Dr̃ enim Mat. 5. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus q̃ Scribarũ, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cęlorũ. Et Prou. 16. dicitur. In abundantia iuſtitia uirtus maxima eſt; ergo videtur, quòd uirtus poſſit eſſe maior, uel minor.

Matth. 5.
Prouer. 16.

¶Quærit hic primò, cõparando virtutes inter ſe quo ad ęqualitatem, an vna ſit maior alia, vel ipſa eadem; & ergo, quia vtroque modo quæſtio intelligitur, ideo in quæſtione nõ additur alia, quia etiã intelligitur, an vna poſſit augeri, & ſic ſeipſa fieri maior.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ cum quæritur, utrum uirtus una poſſit eſſe maior alia, dupliciter intelligi poteſt; vno modo in uirtutibus ſpecie differentibus; & ſic manifeſtum eſt, quòd una uirtus eſt alia maior. ———

¶D. S. in hoc corpore exponit titulum quæſiti, quod poſſit habere triplicem intellectum, & ſenſum; & ſm hoc etiam diſtinctè reſpondet. Vnde ponit tres concluſiones reſponſiuas, iuxta vnũquemq; intellectum quæſiti ſecundam concluſionem, ſenſum, &

intelle-

intellectum ponit, ibi. Alio modo potest intelligi, &c. Tertiam ibi. Si verò consideretur, &c. Quo ad primum, primò præmittit primum sensum quæsiti cum prima cõclusione; secundò deducit eam ratione, ibi. Semper enim, &c. Dicit ergo virtutem esse maiorem, & minorem, dupliciter potest intelligi, vel tripliciter, subdiuidēdo secundū membrum, vt patebit; vno modo, an vna virtus possit esse maior alia virtute specie distincta. Conclusio huic intellectui respondens, vna virtus est maior alia specie distincta.

Conclusio prima.

¶Semper enim est potior causa suo effectu, & in effectibus, tantò aliquid est potius, quantò est causæ propinquius.

¶Deducit præcedentem conclusionem, ratione sic. Semper causa est potior suo effectu, & in effectibus tantò aliquid est potius, quantò est causæ (præsertim analogicæ, vt habitum est, patuit supra q.60.art.1.) propinquius (s. ẽm immediatiorem, & maiorem participationem) sed causa, & radix humani boni (quod s. est bonum virtutis acquisitæ) est ratio, cui propinquissima est prudentia, deinde iustitia, tertiò fortitudo, quartò temperantia. igitur prudentia præfertur in bonitate alijs virtutibus perficiētibus appetitum; & iustitia præfertur alijs moralibus; & fortitudo temperantiæ præfertur. Huius rationis D. S. ponit maiorem; secundò minorem, ibi. Manifestum est autem, &c. Maior ergo relinquitur nota quo ad ambas partes, in causis quidem æquiuocis simpliciter est vera, quòd causa est nobilior suo effectu.

¶Nota circa istam maiorem, causa est potior effectu, si intelligitur vniuersaliter, oportet intelligere de causa effectiua principali, & oportet intelligere permissiuè, idest non repugnet causæ, ꝙ sit nobilior effectu. Vniuoca autem est æqualis effectui in substantia, agens enim vniuocum non est nobilius suo effectu, quia vbi est maior nobilitas, ibi est distinctio; sed forma geniti non est finis generationis vniuocæ, vt est ab agente, nisi vt est similis formæ agentis, quia agit ad conseruationē sui quantum fieri potest, vt habetur prima parte.q.44.art.4 ad secundum. Negatiuè ita, ꝙ non est causa imperfectior effectu, & possibile est causam esse perfectiorem saltem æquiuocam. Deinde cum dicit.

¶Manifestum est autem ex dictis, ꝙ causa, & radix humani boni est ratio; & ideo prudentia, quæ perficit rationem, præfertur in bonitate alis uirtutibus moralibus perficientibus uim appetitiuam, inquantum participat rationem, & in his etiam tantò est una altera melior, quantò magis ad rationem accedit; vnde & iustitia, quæ est in uoluntate, præfertur alijs uirtutibus moralibus; & fortitudo, quæ est in irascibili, præfertur temperantiæ, quæ est in concupiscibili, quæ minus participat rationem, ut patet in 7. Ethicorum. *

Arist. c. 6.

¶Ponit minorem principalem, quæ patet quo ad primam partem ex auctoritate Dionysij, quia bonum hominis est ẽm rationem esse. Secunda pars minoris patet, quia prudentia perficit ipsam rationem ad actum suum, qui est præcipere. Aliæ autem morales perficiunt appetitum, participando bonum rationis; & quia voluntas propinquius se habet ad rationem; ideo præfertur eis, quæ sunt in appetitu sensitiuo; & fortitudo est in irascibili, quæ dicitur ab ira, quæ magis est cum ratione, quàm concupiscentia, a qua dicitur concupiscibilis, ideo maior virtus.

¶Nota primò, quare irascibilis sit propinquior rationi ipsa concupiscibili; quia fundatur in hoc, ꝙ incontinentia concupiscentiæ est turpior incontinentia iræ. De hoc vide secunda secundæ, quæst.156.artic.4. quia intelligitur ex parte passionis, ex qua ratio superatur, non autem ex parte materialis, in quod quis per huiusmodi passiones inducitur, quia sic ira plerumq; est grauior inferens maius nocumentum, &c.

¶Nota secundò, quòd quia iustitia est in ratione (idest in superiori portione animæ, quia virtus inorganica, sicut & ratio) ideo sibi affinior, & per consequens prudentiæ magis coniuncta, & ratione subiecti, & ratione obedientiæ.

¶Nota tertiò, ꝙ causa virtutis est ratio, scilicet naturalis perfecta per habitum principiorum, cui rationi propinquius contingitur prudentia. Et dixit ergo maior, quòd in effectibus tantò aliquid est potius, quantò causæ propinquius. Prudentia autem est etiam effectus causæ virtutis (s. rationis perfectæ per synderesim) ideo inter alias morales prima.

¶Alio modo potest intelligi quæstio in uirtute eiusdē speciei; & sic secundùm ea, quæ dicta sunt supra, * cum de intensionibus habituum ageretur, virtus potest dupliciter dici maior, & minor; vno modo secundùm seipsam, alio modo ex parte participantis subiecti.

A.52.art.1.

¶Hic consequenter procedit ad secundum intellectum quæsiti, circa quem primò ipsum declarat; secundò subiungit conclusionē responsiuam ei respondentē, ibi. Sic igitur, &c. Primò ex hoc verificat quoddam dictum Stoycorum; & secundum hoc, &c Secundus ergo intellectus quæsiti est de virtute eiusdē speciei, an videlicet duæ virtutes numero distinctæ sint æquales semper. Et an vna in numero possit esse maior, &c. Et illud membrum sic intellectum subdistinguitur, quia vna virtus numero ab alia distincta potest esse maior alia dupliciter, vt patuit supra q.52 art.1. de habitibus; vno modo ẽm seipsam, idest ẽm maiorem extensionem ad specificans, ad quod magis, & magis accedatur, vel per additionem, vt in scientia, vel per maiorem accessum ad terminum, vt est in motu, & habitu corporali; potest quidem in virtute vna esse maior accessus ad medium, sed non maior extensio ad ea quæ sunt obiecti. Consequenter ibi.

¶Si igitur secundùm seipsam consideretur, magnitudo, uel paruitas eius attenditur secundùm ea, ad quæ se extendit; quæcunq; autem habet aliquam uirtutem, puta temperantiam, habet ipsam quantum ad omnia, ad quæ se temperantia extendit; quod de scientia, & arte non contingit; non enim quicunq; est grammaticus, scit omnia, quæ ad grammaticam pertinent.

¶Subiungit secundam conclusionem, quæ formaliter ponitur sic. Isto modo. s. secundùm seipsam per maiorem extensionē, vna virtus non est maior alia eiusdem speciei, nec maior seipsa. Probatur, quicunq; habet aliquam virtutem, puta temperantiam, habet ipsam, quantum ad omnia, ad quæ se extendit; igitur virtus moralis non est maior isto modo. Consequentia nota, quia si quælibet virtus se ad omnia, quæ sunt sui obiecti, extendit, non potest se ad plura extendere. Antecedens patet ex differentia scientiæ, & artis ex vna parte, & virtutis ex alia, non enim qui habet grammaticam, scit omnia, quæ ad grammaticam pertinent. Et ratio diuersitatis est, quia virtus moralis dicit inclinationem appetitus in aliqua ẽm vnam rationem, sed scientia est habitus cognoscitiuus; modo inclinatio appetitus est per modum naturæ, & per consequens ad omnia vnius rationis, licet cum electione, vt supra quæst.58 art.4. ad primum. Exemplum euidens est de grauitate, quæ lapidem inclinat ad omnem locum inferiorem, & deorsum, ita moralis inclinat ad omnia sui obiecti conformiter ad rationem, quia est habitualis conformitas ad rectam rationem. Cognitio autem est per modum intellectus nostri, qui acquirit cognitionem partibiliter, nec omnia simul addiscit, ideo habitus moralis, qui est ipsius appetitus, & inclinatiuus per modum naturæ est ad omnia, non scientia, vel ars, quæ sunt habitus cognitiui. Deinde ibi.

¶Et secundùm hoc bene dixerunt Stoyci, ut Simplicius dicit in commento Prædicamentorum, * ꝙ uirtus non recipit magis, neque minus, sicut scientia, uel ars, eo quòd ratio uirtutis consistit in maximo.

* Simplic. in præ iii. ca. qualit.

¶Ex ista conclusione secunda, & eius probatione D. S. verificat dictum Stoycorum, quia benè dixerunt, ꝙ virtus nō suscipit magis, neq; minus. Verum est per additionem, & maiorem extēsionem ad plura obiecta, eo ꝙ ratio virtutis consistit in maximo, quod tamen exponitur, est enim in maximo, quia extendit se ad omnia sui obiecti; sed tamen est inæqualitas ex parte extendentis subiecti, & quia vna propius accedit ad mediū rationis ẽm circunstantias, quia esto in omnibus velit temperatè viuere, tamen vnus plus obseruat, prout oportet, quam alius; & est extensio ad omnia, sed non æqualis accessus ad medium. Consequenter ibi.

¶Si uerò consideretur uirtus ex parte subiecti participantis, sic contingit uirtutem esse maiorem, uel minorem, siue secundùm diuersa tempora in eodem, siue in diuersis hominibus.

¶Hic consequenter D. S. deducit tertiam conclusionem responsiuam, cui primò præmittit tertium intellectum, & ipsam conclusionem ponit; secundò eandem probat D. S. ibi. Quia ad attingendum, &c. Tertiò ex hoc reprehendit Stoycos, ibi. Et in hoc deficiebant, &c. Tertius ergo intellectus, & secundum membrū subdistinctionis est, ꝙ alio modo potest intelligi, an vna sit maior alia eiusdem speciei, vel seipsa diuersis temporibus secundùm maiorem subiecti participationem, ita quòd sit maior intensiuè. Conclusio huic membro respondens. Contingit virtutem esse maiorem, vel minorem, siue secundùm diuersa tempora in eodem, siue in diuersis hominibus, scilicet simul. Deinde ibi.

¶Quia ad attingendum medium uirtutis, quod est secundùm rationem rectam, unus est melius dispositus, quàm alius, uel propter maiorem assuetudinem, uel pp meliorem dispositionem naturę, uel pp perspicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiæ donū, quod unicuiq; donatur secundùm mensuram donationis Christi, vt dicitur ad Eph.4.

Ephes.4.

¶Probat præcedentem conclusionem tertiam tali consequentia, quia ad attingendum medium virtutis, quod est ẽm rationem rectam, vnus est melius dispositus, quàm alius, ergo virtus est maior in vno, quàm in alio ẽm participationem subiecti. Antecedēs

probatur in littera, ibi. Vel propter assuetudinem, &c. Tenet consequentia, quia virtutem isto modo esse maiorem, nihil aliud est, quam vnum esse promptiorem, & magis dispositum ad attingendum medium, & vltimum virtutis, quia iuxta dicta idem sunt medium, & vltimum fm diuersas rationes, vt patuit q.64.art.1.ad 1. Et posset sic argui virtutem isto modo esse maiorem, est causa esse intensiorem ad actum virtutis respectu medij attingendi, sed potest in vno esse intensior vno tpe, quàm in alio tpe, & in vno homine, quàm in alio; igitur, &c. Maior patet supra q 52. quia idem iudicium est de virtute, & habitu, habitus autem est isto modo maior. Minor patet in littera, ibi. Quia ad, &c. Tunc ibi.

¶Et in hoc deficiebant Stoyci æstimantes nullum esse uirtuosum dicendum, nisi qui summè fuerit dispositus ad uirtutem; non enim exigitur ad rationem uirtutis, ꝙ attingat rectæ rationis mediũ in indiuisibili, sicut Stoyci putabant; sed sufficit prope mediũ esse, vt in 2.Eth.dr̃,* idem etiam indiuisibile signum unus propinquius, & promptius attingit, quàm alius, sicut etiam patet in sagittatoribus trahentibus ad certum signum.

* Arist.c.6.

¶Reprehendit ex illa conclusione Stoicos, vt patet clarè in littera, quia medium virtutis non est in indiuisibili; ergo non oportet virtuosum esse summè dispositum. Sufficit enim ad virtutem fm Philosophum in fine secundi Ethicorum, vt aliquis non sensibiliter, & grossè deficiat. Et secundò dato, ꝙ medium staret in indiuisibili, tamen vnus illud promptius, & expeditius ex parte agentis attingeret, quàm alius; sicut patet de sagittantibus ad idé punctum physicum, quorum vnus expeditius trahit, & proijcit sagittam, &c. Vnde licet quælibet moralis virtus extendat se ad omnia, quæ sunt sub ratione obiecti, tamen non omnis æqualiter attingit medium, quæ bene stant simul, quia in omnibus vna virtus magis tangit ad medium, quàm alia, &c.

¶Et nota auctoritatis intellectum ad Eph.4. Vnicuiq; nostrum data est gratia fm mensuram donationis Christi, quasi diceretur, ista gratia nõ est data omnibus vniformiter, seu æqualiter, sed fm mensuram donationis Christi, idest fm ꝙ Christus est dator, & cũ singulis mensurauit; ipse enim solus recepit spiritum, non ad mensuram, cæteri autem sancti ad mensuram recipiunt; & sicut in potestate Christi est dare, vel non dare, ita tantum, vel minus, &c.

ARGVM. in contrarium confirmat vltimam conclusionem.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ æqualitas illa nõ est secundùm quantitatem absolutã, sed est secundùm proportionem intelligenda, quia omnes virtutes proportionabiliter crescunt in homine, ut infra dicetur.*

* Art. seq.

¶Ad maiorem. Latera ciuitatis Ierosalem sunt æqualia æqualitate proportionis geometricæ, cum qua stat inæqualitas quantitatis, vel molis, vel perfectionis, vt patuit supra quæst.64. art.2. quòd nouem habent se ad sex, sicut sex ad quattuor; est enim proportio sexquialtera, & tamen nouem excedunt sex in tribus, & sex excedunt quattuor solùm in duobus; Ergo omnes sunt æquales æqualitate proportionis. Verum; sed negatur vltima consequentia, quia vt patuit cum æqualitate proportionis, stat inæqualitas quantitatis, sicut patebit artic.sequenti.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ illud vltimum, quod pertinet ad uirtutem, potest habere rationem magis, uel minus boni secundùm prædictos modos, cum non sit ultimum indiuisibile, ut dictum est.*

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, vera, si illud maximum nõ habeat aliquam latitudinem, & sit in indiuisibili; & si vno modo cõtingat se habere ad illud indiuisibile, aliàs illa maior non est vera, vt patet in fine corp. quia idem indiuisibile signum vnus promptius attingit, q̃ alius. Et constat, ꝙ si vltimũ habeat aliquam latitudinem, ꝙ vnus potest plus altero ad vltimum accedere. Minor vera, ratio virtutis consistit in maximo in tali genere, si loquimur de virtute acquisita, quod maximum est medium habens aliquam latitudinem, & est etiam vltimum, quia vt patuit q.64.art.1.ad primum. idem est medium, & vltimum virtutis; & secundò esto, ꝙ illud vltimũ esset indiuisibile, posset tamen vnus alio melius se ad ipsum; habere, quare esset saltem maioritas ex parte subiecti fm intensionem, quamuis nũc sit maioritas fm maiorem accessum ad vltimum, ita ꝙ vltimum non habet se tantum extrinsecè, sed etiam intrinsecè; & esto ꝙ non attingat vltimam partẽ vltimi, adhuc est virtuosus, sicut est in schola ista, non solùm qui stat in centro, sed etiam qui in quacunq; parte sedet. Ad auctoritatem B. Aug. respondet D.S. de Virtutibus in communi art.9 ad septimum. Virtus acquisita nõ est maximum bonum simpliciter, sed maximum in genere humanorum. Virtus autem infusa est maximum simpliciter, inquãtum hõ per eam ad summũ bonũ ordinatur, quod Deus est, hæc ille. vbi patet, ꝙ virtutes sunt maxima bona, vel fm quid, vel simpliciter ratione obiecti, cũ quo stat, ꝙ ex parte subiecti potest esse maioritas, etiam in ea, quæ est circa maximum bonum, vt patet de charitate, vbi vna est maior alia ex parte subiecti, & ꝙ in acquisitis potest esse maioritas per maiorem accessum ad medium; & in Theologica in modo se habendi ad maximum obiectum, &c. Et de hoc etiam habet D.S. ibidem, artic. 11. ad 15ᵐ. vbi dicit, ratio virtutis in superlatione consistit, non quantum ad se, sed quãtum ad suum obiectum, quia per virtutem ordinatur homo ad vltimum potentiæ, quod est bene operari. Vnde Philosophus dicit in 7. Phys. ꝙ virtus est dispositio perfecti ad optimum, tamen ad hoc optimum aliquis potest esse magis, vel minus dispositus; & secundùm hoc virtus recipit magis, & minus. Vide ibidem, & solutionem ad 16ᵐ. vbi habet, ꝙ medium nõ est indiuisibile, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Deus nõ operatur fm necessitatem naturæ, sed fm ordinẽ suæ sapientiæ, fm quã diuersam mensuram virtutis hominibus largitur, fm illud ad Eph.4. Vnicuiq; vestrum data est gratia secũdùm mensuram donationis Christi.

Ephes.4.

¶Ad maiorem, quantitas effectus naturalis pensatur fm virtutem agentis ex necessitate naturæ, quod agit quantum potest. Sed negetur, ꝙ quantitas effectus liberæ causæ agentis fm voluntatem, pensetur fm virtutem agentis huiusmodi, sed fm formam idealem huius rei, quæ est forma Diuini intellectus excogitata liberè fm placitum voluntatis Diuinæ. Minorem concedo; sed dico, ꝙ Deus agit per intellectum, & voluntatem, & virtus sua effectiua, est quidem vniformis, causatiua tamen difformium. Et dico secundò, ꝙ exemplaritas eius est difformis ex parte exemplatorum, licet enim Deus sit vnum exemplar pp vnã substantiã, tñ est diuersa exemplaria, prout vna substãtia est intellecta diuersimodè imitabilis; sed de hoc prima par.q. 15. & q.47. art. 1. & 2. Negatur cõsequentia, quia sicut Deus immobilis existens dat cunctа moueri, ita ipse vnus causat diuersa, & inæqualia. Sicut enim iuxta supra dicta q 54. art.2. ex principio actiuo remoto, & primo, effectus non habent vnitatem specificam, sic nec æqualitatem, vel specificam, vel accidentalem ex parte subiecti, &c.

Vtrum omnes virtutes simul sint æqualiter intensæ.

L

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd non omnes uirtutes in uno, & eodem sint æqualiter intensæ. Dicit enim Apostolus. 1. ad Corinth. 7. Vnusquisque enim habet proprium donum a Deo alius quidem sic, alius autem sic, non esset autem unum donum magis propriũ alicui, quàm aliud, si omnes virtutes dono Dei infusas quilibet æqualiter haberet; ergo videtur, ꝙ non omnes virtutes sint æquales in uno, & eodem.

Supra art.1 ad 1. Et infra q. 73. ar. 2. ad 1. Et 2. dist. 42. q. 2. ar. 5. ad 6. Et 3. d. 36. artic.4. Et Mal. q. 2. ar. 9. ad 1. Et Vir. q. 5. artic.4. 1.Cor.7.

¶2 Præt. Si omnes virtutes essent æquè intẽsè in vno & eodem, sequeretur, quòd quicunque excederet aliquem in una uirtute, excederet ipsum in omnibus alijs uirtutibus; sed hoc patet esse falsum, quia diuersi sancti de diuersis uirtutibus præcipuè laudantur, sicut Abraham de fide, Moyses de mansuetudine, Iob de patientia; vnde de quolibet Confessore cantatur in ecclesia. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi, eo quòd quilibet habuit prærogatiuam alicuius virtutis; non ergo omnes virtutes sunt æquales in uno, & eodem.

¶3 Præt. Quantò habitus est intensior, tantò homo fm ipsum delectabilius, & promptius operatur; sed experimẽto patet, ꝙ vnus homo delectabilius, & promptius operatur actum vnius virtutis, quàm actum alterius; non ergo omnes uirtutes sunt æquales in uno, & eodem.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 6. de Trin.* quòd quicunque sunt æquales in fortitudine, æquales sunt in prudentia, & temperantia; & sic de alijs, hoc autem nõ esset, nisi omnes uirtutes unius hominis essent æquales; ergo omnes uirtutes unius hominis sunt æquales.

* Aug. c. 4.

¶Hic quærit de æqualitate virtutum ex parte subiecti, quæ est secundùm intensionem æqualem.

¶Respondeo dicendum, quòd quantitas uirtutum, sicut ex dictis patet, * potest attendi dupliciter, vno modo secundùm rationem speciei; & sic non est dubium, quòd una uirtus unius hominis sit maior, quàm alia, sicut charitas, fide, & spe.

* Art. præced.

¶D. S. duo facit; primò declarat quæsitum, remouẽdo sinistrum intellectum eius; secundò fm verum intellectũ quæsiti rñdet, ibi. Alio modo, &c. Circa primum resumit distinctionem positam in art.1.

art. 1 innuens, ꝙ quæstio ista non quærit, an sint æquales fm se ex parte obiecti, & species per propinquiorem habitudinem ad rationem; de hoc enim satis expediuit se art. 1. & tñ pro supplemento, & bene esse, ponit talem conclusionem. Non est dubium, quin vna virtus vnius hominis sit maior, q̃ alia, & per consequens nõ sunt æquales in eodem homine fm speciem. D. S. solùm probat exẽplariter, quia charitas maior est fide, & spe; igitur virtus vnius hominis est maior, quam alia eiusdem hominis. Antecedens est Apostoli. 1. Corinth. 13. Et patuit supra, & patebit artic. 6. Tenet consequentia, quia (vt patuit quæst. 65. artic. 5.) illæ virtutes sunt vnius hominis, & connexæ, &c. quia ergo de æqualitate secundùm speciem non quæritur. Ideo ibi.

¶Alio modo potest attendi secundùm participationẽ subiecti, prout s. intenditur, uel remittitur in subiecto; & secũdùm hoc omnes uirtutes unius hominis sunt ęquales quadam ęqualitate proportionis, inquantum æqualiter crescũt in homine, sicut digiti manus sunt inæquales secundùm quantitatem, sed sunt ęquales secundùm proportionem, cum proportionabiliter augeantur. ——

¶Hic consequenter D S respondet ad quæsitum iuxta secundũ membrum eius; vnde primò ponit conclusionem responsiuam; secũdò pro explicatione eius deducit primam aliam conclusionẽ declaratoriam, ibi. Huiusmodi autem, &c. Et ponendo ergo conclusionem respõsiuam, præmittit secundum membrum prædictæ distinctionis, ꝙ alio modo quãtitas, & ęqualitas attenduntur fm participationem subiecti, prout s. virtus intenditur, vel remittitur in subiecto, & sic potest intelligi quæstio. Et fm hoc est conclusio responsiua talis. Virtutes omnes vnius hominis sunt ęquales quadam æqualitate proportionis (fm formale virtutis, non autẽ materiale.) Probatur. Virtutes omnes æqualiter crescunt in eodem quo ad formale, non quo ad materiale; igitur, &c. Consequentia probatur a simili, quia digiti sunt æquales secundùm proportionem, esto sint inæquales fm quantitatem, inquantum proportionabiliter augentur. Antecedens probatur, omnes virtutes sunt connexæ simpliciter in esse virtutis; ergo & æquales virtutes. Antecedens patuit q. 65. Consequentia probatur, æqualitas est quædam connexio virtutum fm quantitatem, igitur si sunt connexæ simpliciter, sunt etiam æquales. Et tenet consequentia propter simpliciter connexionem ad hunc modum, & nõ propter superius ad inferius. Consequenter cum dicit.

¶Huiusmodi autem ęqualitatis oportet eodem modo rationem accipere, sicut & connexionis; ęqualitas enim est quædam connexio virtutum fm quantitatem. Dictũ est autem supra, * ꝙ ratio connexionis virtutum dupliciter assignari potest; vno modo fm intellectum eorũ, qui intelligunt per has quattuor uirtutes quattuor cõditiones generales virtutum, quarum vna simul inuenitur cum alijs in qualibet materia. Et similiter virtus in qualibet materia non potest ęqualis dici, nisi habeat omnes istas cõditiones ęquales. Et hãc rationẽ ęqualitatis uirtutum assignat Aug. in 6. de Tri. * dicẽs. Si dixeris, ęquales esse istos fortitudine, sed illum præstare prudẽtia; sequitur, ꝙ huius fortitudo minus prudens sit, ac per hoc, nec fortitudine æquales sint, quando est illius fortitudo prudentior; atque ita de cæteris uirtutibus inuenies, si omnes eadem consideratione percurras. ——

[* q. 65. ar. 1.]

[* Aug. c. 4.]

¶Deducit vnam aliam conclusionem explicatiuã prioris cõclusionis responsiuæ, quam tamen expressè non ponit, sed probat, & est, duplici ratione uirtutes sunt æquales. Probatur conclusio. Omnes sunt æquales, quia connexæ, sed duplici ratione, & duplici modo sunt connexæ, igitur & ęquales. Maior nota. Minorem D. S. ostendit primò quo ad primam rationem; secundò quo ad secundam, ibi. Alio modo assignata, &c. Ostendit ergo D. S. minorem primò, quia vno modo connectuntur, vt dicunt generales conditiones, ita quòd nulla est virtus sine alia; ergo nec maior sine alia aucta. Deinde cum dicit.

¶Alio modo assignata est ratio cõnexionis * uirtutũ fm eos, qui intelligunt huiusmodi uirtutes habere materias determinatas, & fm hoc ratio connexionis uirtutum moralium accipitur ex parte prudentiæ, & ex parte charitatis quantũ ad uirtutes infusas, non autem ex parte inclinationis, quæ est ex parte subiecti, ut supra dictũ est. * Sic igitur, & ratio æqualitatis uirtutum potest accipi ex parte prudentiæ, quãtum ad id, quod est formale in omnibus uirtutibus moralibus, existente enim ratione ęqualiter perfecta in vno, & eodem, oportet, quòd proportionabiliter fm rationem rectam medium cõstituatur in qualibet materia uirtutũ; quantũ uerò ad id, qđ est materiale in uirtutibus moralibus. s. inclinationem ipsam ad actum uirtutis, potest esse vnus homo magis prõptus ad actum unius uirtutis, q̃ ad actum alterius, uel ex naturali consuetudine, uel etiam ex gratiæ dono. ——

[* q. præced. art. 4.]

[* q. 65. artic. 1. & 2.]

¶Ostendit minorem præcedentem quo ad secũdam rationem, quia secũdò connectuntur hac ratione, quia vt sunt distinctæ virtutes connexæ sunt in prudentia, & charitate; igitur illis auctis, & ipsæ augentur. Quare autem dicit cõclusio, fm formale virtutis, & non materiale, &c. quia potest vnus promptior esse ad actum vnius virtutis, quàm alius; igitur quo ad materiale nõ sunt æquales. Tenet consequentia, quia illa inclinatio promptior est materiale. Antecedens patet, quia ex naturali consuetudine, &c.

¶Et nota, quia (vt supra dictum est) ad hoc, ꝙ prudentia acquiratur, requiritur exercitium in omni materia virtutum moraliũ, quare si in vna materia proficit, magis accedendo ad medium rationis, oportet, ꝙ & in alia materia magis accedat, & per consequens cum augmento prudentiæ, augentur, omnes aliæ virtutes quo ad formale, quia per exercitium prudentiæ augentur, & perficiunt habitus in se; cũ quo stat, ꝙ ex aliqua dispositione, vel naturali, vel gratuita, homo promptior fiat ad actum vnius habitus, quam alterius, habitibus existẽtibus ęqualibus; ideo D. S. dicit, existente enim ratione æqualiter perfecta in uno, & eodem, oportet, ꝙ proportionabiliter fm rectam rationẽ, medium constituatur in qualibet materia virtutũ; & ita formale, quod est tẽdere ad finem virtutis (quod est medium) æquale est, cum quo stat diuersitas ad actus exercendos in tali virtute, in tali materia. In diuersis enim inclinationibus potest ratio ęqualitatẽ proportionalem instituere in ordine ad fines virtutum. Conformitas enim ad rectam rationem est formale; vnde diuersimodè inclinato, potest ratio in diuersis materijs dictare, vnum & æqualem modum se habendi fm rationem rectam, ita ꝙ vbiq; obseruet æqualem discretionem.

A R G. in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ verbum Apostoli potest intelligi de bonis gratiæ gratis datæ, quæ non sunt communia omnibus, nec omnia ęqualia in uno, & eodem; vel potest dici, ꝙ refertur ad mensuram gratiæ gratum facientis, secundùm quam unus abundat in omnibus uirtutibus plus, quàm alius propter maiorem abundantiam prudentiæ, uel etiam charitatis, in qua connectuntur omnes uirtutes infusæ. ——

¶Ad maiorem; primò intelligitur de gratijs gratis datis, quæ non sunt communes, nec ęquales, &c. Secundò dicit, ꝙ potest intelligi de gratia gratum faciente, tunc negatur illa. Non esset autem, &c. Dico enim, ꝙ Apostolus donum, quod est gratia cũ sibi annexis virtutibus, cõparat gratiæ, & virtutibus alterius hominis, quia gratia habet annexam charitatẽ, & prudentiam, quibus ęquantur aliæ virtutes in eodem. Et has simul comparat virtutibus alterius. Quare dicitur, ꝙ donum est magis proprium vni, quam alteri. Et concedo quidem, ꝙ cõparando virtutes vnius hominis ad inuicẽ, vna non est magis propria secundùm formale virtutis, tamen est magis propria illi, quàm alteri homini.

¶Et nota, quòd Apostolus loquitur illam auctoritatem, quia indulserat matrimonium. Et ponit rationem, quia non omnibus tantum donũ virtutis a Deo datum est, vt possit totaliter cõtinere.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ vnus sanctus laudatur præcipuè de una uirtute, & alius de alia pp excellentiorẽ promptitudinem ad actum unius uirtutis, q̃ ad actũ alterius. Et secundum hoc ẽt patet responsio ad tertiũ. —

¶Ad maiorem dico, ꝙ qui excedit in vna virtute, excedit in omnibus quo ad formale. Et negatur falsitas huius.

¶Ad probationem dico, ꝙ sanctorum aliqui laudantur in vna virtute, in qua vñr excellere, & non in alijs pp materiale virtutis, quia videlicet sunt promptiores, & hñt maiorẽ inclinationem [illegible] actum vnius, quàm alterius virtutis; tñ si in formali virtute vnus sanctus excedit, excedit in omnibus alijs, sed nõ in materiali, &c.

¶Ad tertij maiorem supra dictum est, ꝙ nõ oportet, si assit impedimentũ habitui, tunc enim cũ maiori habitu, potest stare minor promptitudo, & delectatio, vt patet q. 65. art. 1. ad secundum. Et potest hoc etiã fieri pp maiorẽ exercitationẽ in actu vnius virtutis, per quam acquiritur promptitudo habitui superaddita, ratione cuius facilius operatur fm illam virtutem, virtute existente ęquali. Minorem concedo, non quia habitus sit in se maior, quàm alius, & formale virtutis; sed ratione dicta. s. propter materiale magis deseruiens vni virtuti, quàm alteri. Negatur autem consequentia, intelligendo consequens quo ad formale virtutis. Et de illa solutione habet D. S. de Virtutibus Cardinalibus ar. 1. ad 12 Vbi (inquit) est maior habitus, non oportet, ꝙ sit maior actus fm inclinationem habitus, potest enim in homine esse aliquid, vel impediens, vel disponens ad actum, quod per accidẽs se habet ad habitum, sicut habitus scientiæ impeditur, ne ad actũ

proceda: propter ebrietatem. Et ideo ſm huiuſmodi impedimēta, vel auxilia ad agendum, poteſt quandoq; eſſe augmentū in actu, non exiſtente augmento circa habitum. Hæc ille.

¶Nota, ꝙ ſicut ſupra q.50. & 56. dictum fuit, ꝙ formale ſcientiæ eſt in intellectu, materiale autem in viribus interioribus apprehenſiuis, ita formale virtutis eſt impreſſio, & ordo rationis relictus per rationem rectam in appetitu. Materiale autem eſt aliqua diſpoſitio, vel inclinatio appetitus ſenſitiui circa propriam materiam vndecunq; proueniat, vel ex corruptione naturæ, vel ex aſſuetudine, vel ex dono Dei, vel ex tentatione Diaboli ſubſeruiens, vel obſiſtens tali virtuti, vel ex parte corporis, vel animæ, vt eſt inordinatio paſſionum, & huiuſmodi. Et formali exiſtente ęquali, poteſt eſſe diuerſitas in materiali, ita ꝙ aliquis habeat parum de formali virtutis, & multum de materiali. Et e contra, &c. Vnde poteſt aliquis eſſe ęqualiter diſcretus, & æqualiter tendit cum alio ad medium. Et tamen cum maiori difficultate, & ſic cum æqualitate formalis ſtat diuerſitas materialis.

Vtrum virtutes morales præemineant intellectualibus.

Supra q.61. art.1 ad 4. & inf.q.68. art.7. & 8. cor. Et 2.2. q.23. art.6. ad 1. Et q.161. ar.5. co. Et 4. dist.33. q.3. artic.3. cor. Et Vit. q.7. arti.12. corp.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd uirtutes morales præemineant intellectualibus. Quod enim magis eſt neceſſarium, & permanētius eſt melius; ſed uirtutes morales ſunt permanentiores etiam diſciplinis, quæ ſunt uirtutes intellectuales; & ſunt etiam magis neceſſariæ ad uitam humanam; ergo ſunt præferendæ uirtutibus intellectualibus.

¶ 2 Præt. De ratione virtutis eſt, ꝙ bonū faciat habentem, ſed ſm virtutes morales dr̃ homo bonus, nō autem ſm virtutes intellectuales, niſi fortè ſm ſolam prudētiā; ergo uirtus moralis eſt melior, q̃ uirtus intellectualis.

¶ 3 Præt. Finis eſt nobilior his, quę ſunt ad finem; ſed dicitur in 6. Ethic.* virtus moralis facit rectam intentionem finis, prudentia autem facit rectam electionem eorum, quæ ſunt ad finem; ergo virtus moralis eſt nobilior prudentia, quæ eſt uirtus intellectualis circa moralia.

*Ariſt. c.12.

¶Sed contra. Virtus moralis eſt in rationali per participationem, virtus autem intellectualis in rationali per eſſentiam, ſicut dicitur in 1. Ethi.* ſed rationale per eſſentiam eſt nobilius, quàm rationale per participationē; ergo uirtus intellectualis eſt nobilior, q̃ virtus moralis.

* Ariſtot. cap. vlt.

¶ Hic conſequenter deſcendit ad ęqualitatem virtutum in ſpeciali, & primò comparando morales intellectualibus; ſecundò cōparando aliquas particulares virtutes aliquibus alijs in art. ſequē.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ aliquid poteſt dici maius, vel minus dupliciter; vno modo ſimpliciter; alio modo ſm quid. Nihil enim prohibet aliquid eſſe melius ſimpliciter, ut philoſophari, quàm ditari, quod tamen non eſt melius ſm quid, ideſt neceſſitatem patienti; ſimpliciter autem cōſideratur unumquodque, quando conſideratur ſecundùm propriam rationem ſpeciei.

¶D.S. reſpondet diſtinctè. Vnde primò præmittit vnum notabile diſtinctiuum, & eius rationem; ſecundò iuxta hoc reſpōdet, ibi. Habet autem virtus, &c. Quo ad primum dicit, ꝙ aliquid poteſt dici maius, vel minus dupliciter; vno modo ſimpliciter, alio modo ſecundùm quid; & ſtant bene ſimul, ꝙ nobilius ſimpliciter, non ſit nobilius ſecundùm quid, vt patet de philoſophari, quod eſt ſimpliciter nobilius, & melius, quàm ditari. Ditari tamen eſt melius, ideſt magis appetibile alicui per accidens, propter ſcilicet indigentiam. Eſt ergo melius, quia magis neceſſarium, & per conſequens magis appetibile, & magis bonum illi.

¶Habet autem uirtus ſpeciem ex obiecto, ut ex dictis patet;* vnde ſimpliciter loquendo illa uirtus nobilior eſt, quæ habet nobilius obiectum.

* q.60. ar.1.

¶Hic conſequenter D.S. reſpondet ad quæſitum per duas concluſiones, ſm duo membra prædictæ diſtinctionis; ſecundā ponit ibi. Sed ſi conſideretur, &c. Concluſio ergo prima eſt, ſimpliciter loquendo virtutes intellectuales, quæ perficiunt rationem, ſunt nobiliores, quàm morales, quæ perficiunt appetitu. Probatur, ſimpliciter loquendo, illa virtus eſt nobilior, quæ habet nobilius obiectum, ſed obiectum rationis eſt nobilius, quàm obiectum appetitus; igitur, &c. Huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorem; ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Manifeſtum eſt autem, &c. Probatur ergo maior, quia ſimpliciter cōſideratur vnumquodque, quando conſideratur ſm rationē propriæ ſpeciei, ſed virtus habet ſpeciem ex obiecto; igitur maior vera.

¶Et nota, ꝙ accipitur hic ſimpliciter primo modo, quem ponit D.S. 3. par. q.50. art.5. pro abſolutè, & ſine addito; & non ſimpliciter ſecundo modo ibidem poſito. ſ. pro omni modo, & totaliter, quia hoc repugnaret ſequentibus. Vnde intellectualis eſt ſimpliciter (ideſt abſolutè, &c.) quæ abſoluta nobilitas ſumitur ſm ſubſtantiam, & eſſentiam rei. Philoſophi enim communiter loquentes de ſimpliciter, accipiunt ipſum dupliciter; vno modo, vt eſt idē quod totaliter, ſicut dr̃, ꝙ ex non ente ſimpliciter, nihil fit, quod eſt dictum, ꝙ ex eo, ꝙ totaliter nihil eſt, non fit aliquid; ſecundò autem accipitur ſimpliciter, vt idem eſt, ꝙ nullo addito, vt hr̃ in Topicis. Et hoc ſecundo modo accipit̃ hic; & prima parte accipit ſimplr̃. i. ſm ſe, ſm quid. i. in ordine ad alterū; virtus autē ſm obiectū cōſideratur quo ad ſpeciem, & ſine addito; ergo q̃ ex obiecto maior eſt, illa nobilior eſt ſimpliciter, & ſm ſe. Deinde cum dicit.

¶Manifeſtum eſt autem, ꝙ obiectum rationis eſt nobilius, quàm obiectum appetitus; ratio enim apprehendit aliquid in uniuerſali; ſed appetitus tendit in res, quæ habent eſſe particulare; vnde ſimpliciter loquendo virtutes intellectuales, quæ perficiunt rationem, ſunt nobiliores, quàm morales, quæ perficiunt appetitum.

¶Ponit minorē principalē, quia obiectum rōnis eſt vl̃e, ſed appetitus tēdit in rē ſm eſſe particulare, modo vl̃e eſt nobilius particulari; igitur, &c. ¶Sed nota circa hoc, ꝙ intellectus, & fundamētum huius probationis pendet ex dictis, prima par. q.82. art.3. Et ſupponitur nunc, ꝙ quantò obiectum eſt abſtractius, tantò nobilius. Et intelligitur de abſtractione in communi, quia ergo obiectum intellectus, vt obiectum eſt, abſtractiori modo, & conditione obijcitur rationi, quàm obiectū voluntatis ipſi voluntati (quia illud ſub ratione quidditatis, iſtud autem, vt habet eſſe) ideo obiectum intellectus eſt nobilius; & quia quod quid eſt, ſic abſtractum eſt vniuerſale; ideo D.S. hic probat, ꝙ obiectum rationis eſt nobilius. Et quia potentia de per ſe magis reſpicit obiectum, vt obiectum eſt, quàm vt res eſt; ideo intellectus ratione nobilitatis obiecti, vt obiectum eſt præfertur appetitui, & hoc ſimpliciter; ſed ſecundùm quid. ſ. ſecundùm ꝙ talis ratio in nobiliori re inuenitur, voluntas poteſt eſſe nobilior, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed ſi conſideretur uirtus in ordine ad actum, ſic uirtus moralis, quæ perficit appetitum, cuius eſt mouere alias potentias ad actum, ut ſupra dictum eſt,* nobilior eſt.

* q.9. ar.1.

¶Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam, iuxta ſecundum membrum diſtinctionis. Et primò facit quod dictum eſt; ſecundò infert quoddā corollarium ex dictis, ibi. Et quia virtus, &c. Concluſio reſponſiua eſt iſta; ſi cōſideretur virtus in ordine ad actum, ſic virtus moralis nobilior eſt (& hoc eſt eſſe nobiliorē ſm quid) Probatur, virtus moralis perficit appetitum; igitur magis eſt principiū actus, & ſic nobilior. Antecedens patet ſup. q.58. ar.1. Tenet conſequentia, quia ipſius appetitus eſt mouere alias potentias ad actum, & ideo virtus in appetitu facit vſum bonum, & non ſolum facultatem bonam. Et de his ſupra q.56. art.3. Tunc ibi.

¶Et quia uirtus dicitur ex eo, ꝙ eſt principium alicuius actus, cum ſit perfectio potentiæ, ſequitur etiam, ꝙ ratio uirtutis magis cōpetat uirtutibus moralibus, quàm uirtutibus intellectualibus; quamuis uirtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimpliciter.

¶Infert corollarium tale, ratio virtutis magis competit virtutibus moralibus, quàm intellectualibus, quamuis virtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimpliciter. Probatur ex dictis, quia virtus dicit̃ ex eo, ꝙ eſt principium alicuius actus; igitur ratio virtutis, &c. Tenet conſequentia ex dictis, quia moralis eſt magis principium actus. Antecedens patet, virtus eſt perfectio potentiæ operatiuæ, ideo perficit eā ad actum. Et patet ex ſupra dictis, quia virtus eſt habitus non eſſendi, ſed operandi, &c.

ARGVM. in cōtrarium eſt pro prima concluſione reſponſiua.

¶Ad primum ergo dicēdum, ꝙ uirtutes morales ſunt magis permanentes, quàm intellectuales, propter exercitium earum in his, quæ pertinent ad uitam communem; ſed manifeſtum eſt, ꝙ obiecta diſciplinarum, quæ ſunt neceſſaria, & ſemper eodem modo ſe habētia, ſunt permanentiora, quàm obiecta uirtutum moralium, quæ ſunt quædam particularia agibilia; ꝙ autem uirtutes morales ſunt magis neceſſariæ ad uitam humanam, non oſtendit eas eſſe nobiliores ſimpliciter, ſed quo ad hoc; quinimmo uirtutes intellectuales ſpeculatiuę ex hoc ipſo, ꝙ non ordinantur ad aliud, ſicut utile ordinatur ad finem, ſunt digniores; hoc enim contingit, quia ſm eas quodammodo inchoatur in nobis beatitudo, quæ conſiſtit in cognitione veritatis, ſicut ſupra dictum eſt.*

* q.3. art.6.

¶Ad

¶Ad maiorem. Quod est permanentius, & magis necessarium, est melius, non oportet, quòd simpliciter, sed secundùm quid; id est non in substantia sua, sed quo ad aliud. Non enim oportet vllo modo, quòd magis necessarium ad alterum, sit simpliciter nobilius, immo si non quæratur propter aliud, & sit ipse finis, tunc multò nobilius est. Et secundò, quod est permanentius secundùm se, hoc est nobilius, sed solùm secundùm quid, quia dictum fuit supra, quòd permanentia maior, vt sic, non arguit perfectionem simpliciter, nisi & nobilitas naturæ adiungatur. Ad minorem, ad primam partem sunt permanentiores, vt patuit supra q.53. artic.1. Et non de per se, scilicet ratione per se causarum, immo sic disciplinæ permanentiores sunt, sed per accidens ratione continui exercitij, quia tales virtutes saltem aliquæ, sunt quæ communiter in vita humana occurrunt agendi.

¶Ad secundam partem vera, sunt magis necessariæ; sed negatur consequentia, quòd ergo simpliciter nobiliores, sed quo ad hoc, immo eo ipso, quòd intellectuales sunt circa finem, ideo meliores simpliciter. Nam habitus speculatiuus est principium eius actus, qui est finis, sed moralis est principium eius actus, qui ordinatur vlterius, sicut medium ad finem, &c.

¶Ad secundùm dicendum, quòd secundùm uirtutes morales dicitur homo bonus simpliciter, & non secundùm intellectuales uirtutes, ea ratione, quia appetitus mouet alias potentias ad suum actum, ut supra dictum est; * vnde per hoc etiam non probatur, nisi quòd uirtus moralis sit melior secundùm quid.

**q.9.art.1. & q.56.articu.3.*

¶Ad maiorem, vera, de ratione virtutis simpliciter; sed dico, quòd hoc fit, quia facit vsum bonum, quod est quia in appetitu. Et dico, quòd non sequitur, est maior, vel magis virtus, igitur maius simpliciter, sed secundùm hoc, idest in ratione virtutis. Minor vera ratione iam tacta, quia habet ordinem ad appetitum bonum, quia facit hominem bonum; ergo moralis est melior in ratione virtutis, & in ordine ad actum. Vnde sequitur bene, est virtus, ergo habitus; sed non sequitur, est magis virtus, igitur maior habitus; quia non est secundùm quòd ipsum, nec per se. Et probat hæc ratio secundam conclusionem, & corollarium.

¶Ad tertium dicendum, quòd prudentia non solùm dirigit uirtutes morales in eligendo ea, quæ sunt ad finem, sed etiam in præstituendo finem; est autem finis uniuscuiusque uirtutis moralis attingere medium in propria materia, quod quidem medium determinatur secūdùm rectam rationem prudentiæ, vt dicitur in 2. & 6. Eth.*

**Arist.li 2. ca. Et 6.li. c.vlt.*

¶Ad maiorem. Vera est quidem maior, vt iacet; sed dico, quòd non oportet, quòd virtus tendens in finem ab alio præstitutum sit nobilior ea, quæ iuuatur, & dirigitur per eam, quæ est circa ea, quæ sunt ad finem. Ad minorem dico post D. S. quòd facit electionem rectam eorum, quæ sunt ad finem, non tantùm, sed etiam dirigit in præstituendo finem, qui est attingere medium rationis in propria materia, quod medium determinatur secundùm rectam rationem prudentiæ.

¶Nota hic, ne videatur illud dictum contrarium ei, quod habetur secunda secundæ, quæst.45. artic.6 & 7. quia non dicit D. S. absolutè, quòd prudentia præstituat finem.s.quo ad substantiam, & quasi in communi, proponendo appetitui, quia temperatè viuendum est. Hoc enim reprehendit D.S. vbi iam in secunda secundæ, quia hoc fecit ratio naturalis, & synderesis; sed dicit, quòd dirigit in præstituendo, hoc est quo ad modum, & quasi in particulari; postquam enim ratio dictat, quia tenendum sit medium rationis in materia temperantiæ; prudentiæ est dictare quid sit illud medium quo ad hunc. Dicit ergo prudentia, quòd tantum comedere non sit plus, nec minus parum, & instituit media, per quæ quis ad finem illum perueniat. Quare non est contradictio, ratio enim naturalis dictat finem in communi, sed quis sit ille finis, & quomodo attingatur, est prudentiæ; ratio itaque naturalis præstituit, sed prudentia ipsum consequi facit, & in executione, & existentia ad ipsum dirigit. Dicit enim ratio debes comedere temperatè; sed adhuc est quæstio quomodo, & quantum comedā, vt viuam temperatè, hoc itaq; determinare est prudentiæ. Et igitur dicit prudentia, præstituendo videlicet quantum ad circūstantias particulares congruentes illi, vt finem illum, qui est tenere medium rationis attingat, dicendo illud est medium, & finis tibi a ratione naturali præstitutus. Et huius signum est, quòd ratione naturali manente in vniuersali, & benè dictante, est defectus a fine virtutis in particulari propter defectum prudentiæ. Et ergo dicitur ad maiorem post dicta illa, quòd vera est: sed tamen virtus, quæ facit virtutes circa finem consequi ipsum realiter, & attingere, præstituendo eis in particulari finem, est nobilior, vt est prudentia. Vnde posset dici, quòd ratio naturalis præstituit finem in esse cognito, & via intentionis, prudentia in via executionis, & in particulari cum circumstantijs, & prudentia quasi præstitutum in esse cognito præstituit, vt attingitur realiter; ita quòd ratio naturalis præstituit, sed prudentia determinat præstitutum, & dirigit ad præstitutum, & determinatum consequendū, dictando quid sit sibi medium, & finis virtutis, quærendo media opportuna. Et ergo prudentia dirigit in præstituendo, idest determinando finem illi. Vide de solutione hac D.S. tertio sententiarum, dist.33. quæst.2. art.3. Quia ibidem videtur dicere, quòd prudentia præstituat. In secunda secundæ autem, quòd synderesis. Sed ex dictis haberi potest, quomodo vtrumque saluari potest, &c.

Utrum iustitia sit præcipua inter virtutes morales.

N

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd iustitia non sit præcipua inter uirtutes morales. Maius enim est dare alicui de proprio, quàm reddere alicui, quod ei debetur; sed primum pertinet ad liberalitatem, secundum autem ad iustitiam; ergo videtur, quòd liberalitas sit maior uirtus, quàm iustitia.

Supra ar 1. cor. Et inf. q.68. ar.7. cor. Et 2.2. q.58. ar.12. & q.123.ar. 12. Et q.141. arti 8. Et 3. dist.33. q.1. ar.1. q 1.co. Et 4. di.33. q.3. artic.3. co. Et Vir. q.1. arti.5. cor.

¶2 Præterea. Illud videtur esse maximum in vnoquoque, quod est perfectissimum in ipso, sed sicut dicitur Iacobi primo. Patientia opus perfectum habet; ergo videtur, quòd patientia sit maior, quàm iustitia.

¶3 Præt. Magnanimitas operatur magnum in omnibus uirtutibus, ut dicitur in 4. Ethicor.* ergo magnificat etiam ipsam iustitiam, est igitur maior, quàm iustitia.

**Arist.c.3.*

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 5. Ethic.* quòd iustitia est præclarissima virtutum.

**Arist.c.1.*

¶Hic consequenter comparat specialiter aliquas particulares virtutes inter se. Et primò morales; secundò intellectuales, artic. sequen. tertiò Theologicas, artic. 6. Comparat ergo hic morales per essentiam adinuicem. De prudentia, quæ est aliqualiter moralis, patet ex dictis in articulo præcedenti ad tertium.

¶Respondeo dicendum, quòd uirtus aliqua secundùm suam speciem potest dici maior, uel minor, uel simpliciter, uel secundùm quid. Simpliciter quidem dicitur maior, secundùm quòd in ea maius bonum rationis relucet, ut supra dictum est.*

**Art.1. huius quæst.*

¶D. S. respondet distinctè ad quæsitum secundùm vnam distinctionem bimembrem. Vnde primò respondet secundùm primum membrum distinctionis, secundò iuxta secundum, ibi. Secundū quid autē, &c. Quo ad primum ponit duas conclusiones responsiuas; secundam ibi. Inter alias autem, &c. Secundò subiungit quoddā corollarium ex dictis, ibi. Et sic iste, &c. Præmittit ergo primò notabile distinctam, & declarationem primi eius membri. Secundò subiungit primam conclusionem responsiuam, ibi. Et secundùm hoc, &c. Dicit ergo primò sic. Virtus aliqua potest esse nobilior secundùm speciem (de qua nobilitate hic quæritur) dupliciter, vel simpliciter, vel secundùm quid. i. ex obiecto habente se propinquius ad rectā rationē, vel secundùm aliquem ornatum accidētalem alteri virtuti superadditam, sicut magnanimitas quærit excellentiam in opere virtutis. Deinde cum dicit.

¶Et secundùm hoc iustitia inter omnes uirtutes morales præcellit tanquam propinquiori rationi, quod patet & ex subiecto, & obiecto; ex subiecto quidem, quia est in uoluntate, sicut in subiecto; uoluntas autem est appetitus rationalis, ut ex dictis patet; * secundùm autem obiectum, siue materiā, quia est circa operationes, quibus homo ordinatur non solùm in seipso, sed ēt ad alterū.

**Prima parte, q.80.*

¶Subiungit conclusionem primam responsiuam. Iustitia inter omnes virtutes morales (s. per essentiam, quæ sunt in appetitu) præcellit. Probatur, simpliciter dr maior virtus, in qua maius bonum rationis relucet, sed iustitia est huiusmōi; igitur, &c. Maior patet ex ar.1. vbi dictum est, quòd ratio est radix humani boni, quod est virtuosum & honestum; ergo sequitur maior, &c. Minor probatur, in illo relucet maius bonū rationis, cuius subiectum, & obiectum sunt propinquiora rationi; sed iustitiæ subiectum, & obiectum sunt huiusmodi; igitur, &c. Huius rationis vltimæ D.S. ponit, & declarat maiorem, cum prima, & secūda partibus minoris. Secundò cōfirmat rationē, & conclusionem auctoritate, ibi. Vnde iustitia, &c. Maior ergo proximæ rationis nota, quia virtus præsertim ex subiecto, & obiecto dependet. Minor probatur, quia iustitia est in voluntate, quæ est appetitus rationalis, & per cōsequens valde propinqua rationi, non solùm propinquitate subiectiua, sed etiam obediētiali, quia de se nullo modo renititur dictamini rectæ rationis. Declarat autem minorem quo ad secundam partem, videlicet, quia obiectū & materia eius sunt operationes ad alterum, & nō solū in seipso; sed maius bonum rationis est benè se habere ad alium; igitur, &c. Minor patet ex supra dictis, quia ad bonum proprium facilè est se habere bene, sed ad bonum alterius difficile. Vnde ponitur virtus ad bonum alterius, non ad bonum proprium, vt patet ex supra dictis, quæst.56. artic.6.

¶Et nota, q D. S. dicit, q iustitia est non solũ circa operationes, quibus homo benè ordinatur ad seipsum, sed & ad alterũ; quia dicit pp iustitiam communem, tàm legalem, quàm particularem; vt enim supra patuit q. 60. artic 5. legalis est circa passiones, & operationes ex eis procedentes, & circa operationes ad alterum; particularis autem circa operationes ad alterum tantùm. Deinde ibi.

¶ Vnde iustitia est præclarissima uirtutum, ut dicitur in 5. Ethicorum. * ——————

*Arist. c. 1.

¶Confirmat cõclusionem pcedentẽ auctoritate Phil. 5. Eth. &c.

¶Nota, q quamuis Arist. dicat illam auctoritatem de iustitia legali, de qua & arguit rationem, quam D. S. hic induxit, & tamen de iustitia particulari etiam verificari potest; nam & ipsa est in voluntate, & ad alterum, licet particularem personam. Secundum autem Philos. ibidem multi possunt benè vti virtute in proprijs, & ad seipsos, qui non vtuntur benè ad alios. Quare rectè dixit Biãs; Principatus ostendit virum, &c. Et quamuis iam responsum sit ad quæsitum. D. S. tamen consequenter ostendit ordinem nobilitatis aliarum, quæ sunt circa passiones, &c. Consequenter cum dicit.

¶Inter alias autem uirtutes morales, quæ sunt circa passiones, tantò in unaquaq; magis relucet rationis bonum; quantò circa maiora motus appetitiuus subditur rationi; maximum autem in his, quæ ad hominem pertinent, est uita, a qua omnia alia dependent; & ideo fortitudo, quæ appetitiuum motum subdit rationi in his, quæ ad mortem, & uitam pertinent, primum locum tenet inter uirtutes morales, quæ sunt circa passiones; tamen ordinatur infra iustitiam, vnde Philosophus dicit in primo Rhetor. * q necesse est maximas esse uirtutes, quæ sunt alijs honoratissimæ; si quidem est uirtus potentia benefactiua, propter hoc fortes, & iustos maximè honorant; hæc quidem in bello. s. fortitudo, hæc autem s. iustitia, & in bello, & in pace utilis est. ——————

*Arist. c. 9.

¶ Ponit aliam conclusionem responsiuam quo ad primum mẽbrum, talem. Fortitudo secundum locum tenet inter virtutes morales, quæ sunt circa passiones, infra tamen iustitiam. Post fortitudinem autem ordinatur temperantia. Huius conclusionis Doct. San. ponit, & probat primam partem; secundò secundam, ibi. Post fortitudinem. Probatur ergo prima pars sic, resumendo maiorem; Inter virtutes, quæ sunt circa passiones, illa est maior, & nobilior, in qua maius bonum rationis relucet, sed fortitudo est huiusmodi; igitur conclusio vera. Maior patuit. Minor probatur, inter eas, quæ sunt circa passiones, tantò in vnaquaque magis relucet rationis bonum, quantò circa maiora motus appetitiuus subditur rationi, sed per fortitudinem motus appetitiuus subditur rationi circa maxima (idest difficillimè benè moderanda) igitur, &c. Maior illa patuit supra quæst. 61. artic. 3. & 4. Minor probatur. Fortitudo subdit motum appetitiuum rationi in his, quæ ad mortem, & vitam pertinent; igitur, &c. Minor vera. Antecedens relinquitur notum. Tenet consequentia, quia maximum in his, quæ ad hominem pertinẽt, est vita, a qua omnia alia (circa quæ sunt aliæ virtutes, quæ sunt circa passiones) dependẽt. Igitur illa, quæ est circa passiones concernentes vitam, est circa ea, quæ maximè mouent, & circa quæ difficillimum est benè se habere; sed q fortitudo sit post iustitiam. D. S. relinquit notum ex prima conclusione, & probat solùm auctoritate Philosophi, & probat eam secunda secundæ, quæst. 123. ar. 12. quia fortitudo non habet laudem nisi ex iustitia, & in ea fundatur. Et secundò, quia ratio virtutis magis consistit in bono, quàm difficili, ideo quia iustitia magis participat bonum rationis; igitur, &c. Et tertiò, quia iustitia semper vtilis est, & in pace, & in bello; & si omnes essent iusti, non esset opus actu fortitudinis. Sed D. S probat vtranq; partem simul. s. quòd iustitia, & fortitudo præferantur alijs, & iustitia fortitudini propter tertiam rationem tactam, quia sunt honoratiuæ, quia maximè benefactiuæ. Consequenter ibi.

¶Post fortitudinem autem ordinatur temperãtia, quæ subijcit rationi appetitum circa ea, quæ immediatè ordinantur ad uitam, uel in eodem secundùm numerum, uel in eodem secundùm speciem. s. in cibis, & venereis. ——

¶Ponit, & probat secundam partem conclusionis secundæ. Et arguitur sic. Maior resumitur ex præcedenti parte inter virtutes, &c. sed per temperantiam post fortitudinem subditur rationi circa difficilia; igitur illa pars vera. Minor probatur. Temperantia subijcit rationi appetitum circa ea, quæ immediatè ordinantur ad vitam, vel in eodem secundùm numerum, moderando delectationes gustus, vel secundùm speciem quo ad delectationes tactus; igitur minor vera. Sed quòd temperantia sit post fortitudinem, patet ex dictis, quia benè se habere ad vitam, & mortem, & subdere circa ea motum appetitiuum rationi maius est, quàm circa vitam tantùm; fortitudo enim facit, ne aliquis vitam nimis amet, & mortem ne nimis horreat, &c. Tunc ibi.

¶Et sic istæ tres uirtutes simul cum prudentia dicũntur esse principales etiam dignitate. ——————

¶Infert quoddam corollarium, tale. Istæ tres virtutes. s. iustitia, fortitudo, temperantia, simul cum prudentia, dicuntur esse principales, etiam dignitate; patet, quia in eis maximè relucet bonum rationis; igitur, &c. Antecedens, & consequentia patẽt ex dictis.

¶ Secundum quid autem dicitur aliqua uirtus esse maior, secundùm quòd adminiculum, uel ornamentum præbet principali uirtuti, sicut substantia est simpliciter dignior accidente; aliquod tamen accidens est secũdùm quid dignius substantia, inquantum perficit subiectum in aliquo esse accidentali. ——————

¶Hic vltimò resumit secũdum membrum prædictæ distinctionis, & respondet iuxta ipsum tali conclusione intenta implicitè; Aliquæ virtutes sunt maiores ipsa iustitia (s. in aliquo accidentali) secundùm quid. Probatur. Illæ virtutes sunt maiores secundùm quid istis virtutibus, quæ has ornant, vel præbent quoddam adminiculum; sed aliquæ respectu harum sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior patet a simili de substantia, & accidente, quod est nobilius substantia secundùm quid, quia perficit in esse accidentali. Minor patet in solutione primi, & quarti; quia liberalitas ornat, & est supplementum iustitiæ, & magnanimitas ornat omnes virtutes; & similiter patientia est secundùm quid (s. in tolerantia malorum) maior quibusdam, quia excludit radicem multorum malorum prouenientium ex malo illato, vt patet ad secundum. Humilitas autem adminiculatur omnibus virtutibus per accidens remouendo prohibens, & corrumpens, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem responsiuam.

¶Ad primum ergo dicendũ, q actus liberalitatis oportet, q fundetur super actum iustitiæ, non enim esset liberalis datio, si nõ de proprio daret, vt in 2. Polit. dicitur. Vnde liberalitas sine iustitia esse nõ posset, quæ secernit suum a non suo; iustitia autem potest esse sine liberalitate; vnde iustitia simpliciter est maior liberalitate, tanquã communior, & fundamentum ipsius; liberalitas autem est secundùm quid maior, cum sit quidam ornatus iustitiæ, & supplementum eius. ——————

¶Maior est vera, secundùm quid, non simpliciter, quia dare de suo fundatur in ea virtute, quæ reddit debitum, quia proprium secernitur a non suo per eam, quæ reddit vnicuique, quod suum est, & quod debetur. Ad minorem, concedo eam; sed dico, quòd secundum. s. dare alicui quod debetur, est fundamentum primi, & communius, & sine secundo primum non habet rationem virtutis. Non enim est datio liberalis nisi de suo, quod iustè habet. Negetur autem consequentia, si intelligat, q liberalitas sit maior simpliciter; sed conceditur iuxta vltimam conclusionem, q secundùm quid maior est. Et hanc nobilitatem sm quid explicat D. S. secunda secundæ, q. 117. artic. 6. quia liberalitatis est ordinare affectionem pecuniæ, q s. homo nõ sit amatiuus pecuniæ. Ex quo fit, q de facili vtitur ea, & ad seipsum, & ad vtilitatem aliorum, & ad honorem Dei, & secundùm hoc habet quandam excellentiam, ex hoc, q est vtilis ad multa, &c. Quia tamen amor pecuniæ non est materia tam digna, vel tam fortiter trahens, sicut delectationes corporis; ideo temperantia simpliciter præfertur, &c. Habes ex hoc, quòd liberalitas ornat, & præbet adminiculum. De minore habet D. S. vbi iam, artic. 3. ad primum, &c.

¶Et nota, quòd quia ad liberalitatem præcipuè pertinet, vt homo propter inordinatam affectionem ad pecuniam, non prohibeatur a quocunque debito vsus eius; ideo affert quendam ornatum iustitiæ, faciendo vt quis soluat debitum, & libenter, & iocundè. Liberalitas enim non attendit debitum legale, quod attendit iustitia, sed quoddam debitum morale, quod sumitur penes quandam decentiam, &c. De duplici debito. vide secunda secundæ, quæst. 31. artic. 3. ad tertium. & quæst. 80. artic 1.

¶Ad secundum dicendum, q patientia dicitur habere opus perfectum in tolerantia malorum, in quibus nõ solùm excludit iniustam uindictam, quam etiam excludit iustitia; neque solum odium, quod facit charitas, neque solum ira, quod facit mansuetudo; sed etiam excludit tristitiam inordinatam, quæ est radix omnium prædictorum; & ideo in hoc est perfectior, & maior, quia in hac materia extirpat radicem; non autem est simpliciter perfectior omnibus alijs uirtutibus, quia fortitudo non solũ sustinet molestias absque perturbatione, quod est patientiæ, sed etiam ingerit se eis, cum opus fuerit, unde quicunque est fortis, est patiens; sed non conuertitur, est autem patientia quædam fortitudinis pars. ——————

¶ Maior est vera, si est perfectissimū simpliciter tunc est maximum simpliciter. Dictum est autem ar. tertio, quòd maioritas simpliciter est ex obiecto, & materia. Tunc negatur minor, vt patuit supra q. 61. ar. 3 ad tertiū. Sed dico sicut ibidem patuit, quod habet opus perfectum secundùm quid in tali genere, scilicet in tolerandis malis, quia ibi excludit radicem multorum vitiorum prouenientium ex malis præsentibus ingerentibus tristitiā quā ipsa patiētia tollit. ¶ Vnde quo ad hoc est nobilior iustitia, quę excludit vindictam iniustam, & charitate, & mansuetudine; sed nō est nobilior etiam in hoc genere. s. tolerandi mala ipsa fortitudine, quæ non solùm mala patienter sustinet, sed etiam se ingerit. Quare omnis fortis est patiens. sed non conuertitur. Et de materia huius solutionis secūda secū. q. 136. ar. 2. in corp. ad primū.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magnanimitas non potest esse, nisi alijs virtutibus præexistentibus vt dicitur in 4. Ethicorum. * vnde comparatur ad alias sicut ornatus earum, & sic secundum quid est maior omnibus alijs, non tamen simpliciter.

* Arist. c. 3.

¶ Ad antecedens, verum, operatur in magna in omnibus virtutibus magnanimitas, sed per actus ipsarū virtutum, & operatur magnum, quod est quidam decor accidentalis ipsis virtutibus, & non perfectio essentialis. Habet enim quælibet virtus quendam decorem proprium ex propria specie siue magnanimitate. Sed per magnanimitatem additur quidam alius ornatus ex magnitudine operis virtuosi quam magnitudinem per se respicit magnanimitas. Sic fortitudinis est fortiter agere ex propria specie, sed magnanimitatis est circa materiam fortitudinis magna operari in fortiter agendo. Vnde fortis intēdit fortiter agere, & magnanimus intēdit magna operari in fortiter agendo. Quare ille decor, & illud magnum, quæ per se respicit magnanimitas, sunt accidentalia alijs virtutibus, & in alijs virtutibus fundantur. Et vltra concedo, quòd magnificat iustitiam magnitudine accidentali iustitiæ ipsi & fundatur in iustitia, vltra; ergo est maior secundum quid quia non omne perficiens est maius simpliciter, sed perfectio substantialis, & specifica vt forma, ipsa materia, non autem perfectio accidentalis vt hic est. De illa materia supra q. 61. artic. tertio ad primum.

Vtrum sapientia sit maxima inter virtutes intellectuales.

Supra q. 57. art. 2. ad 2. Et infra q. 66. ar. 5 co. & 1. Ethic. pers. & li. Metaph. & 7. — * Arist. c. 2.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd sapientia non sit maxima inter virtutes intellectuales. Imperans enim maius est eo cui imperatur, sed prudentia videtur imperare sapientiæ. Dicitur enī in primo Ethi.* quòd quas disciplinarum debitum est esse in ciuitatibus, & quales vnumquodque addiscere, & vsquequo, hæc præordinat, scilicet Politica, quæ ad prudentiam pertinet vt dicitur in 6. Ethic. *cum igitur inter disciplinas etiam sapientia contineatur, videtur, quòd prudētia sit maior, quàm sapientia.

* Arist. c. 8.

¶ 2 Præterea. De ratione virtutis est, quòd ordinet hominem ad fœlicitatem, est enim virtus dispositio perfecti ad optimum vt dicitur in 7. Physico.* sed prudentia est recta ratio agibilium per quæ homo ad fœlicitatem perducitur, sapientia autem non considerat humanos actus quibus ad beatitudinem peruenitur, ergo prudentia est maior virtus, quàm sapientia.

* Arist. tex. 17.

¶ 3 Præterea. Quantò cognitio est perfectior tantò videtur esse maior, sed perfectiorem cognitionem habere possumus de rebus humanis de quibus est scientia, quàm de rebus Diuinis de quibus est sapientia, vt distinguit August. in 12. de Trinitate. * Quia Diuina incomprehensibilia sunt, secundùm illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, ergo scientia est maior virtus quàm sapientia.

* Aug. 14. — Iob 36.

¶ 4 Præterea. Cognitio principiorum est dignior quàm cognitio conclusionum, sed sapientia concludit ex principijs indemonstrabilibus quorum est intellectus sicut, & aliæ scientiæ, ergo intellectus est maior virtus, quàm sapientia.

¶ Sed contra est, quòd Philosophus dicit in 6. Ethicorum. * quòd sapientia est sicut caput inter virtutes intellectuales.

* Arist. c. 7.

¶ Hic comparantur specialiter virtutes intellectuales ad inuicem. Et an sapientia sit maxima inter eas. ¶ Et nota, quòd non quærit de sapientia absoluta, & secūdùm se, vt includit etiam Diuinam; sed de sapientia vt est habitus intellectualis, & naturalis, ita quòd non videtur hic includi sapientia extra genus hoc est Theologia, quæ considerat Deum modo supernaturali, vt est scibile genericè distinctum à seipso scibili per virtutem naturalem intellectus. Sapientia etiam absolutè non habet, quòd sit habitus intellectualis nisi permissiuè id est sibi non repugnat, non tamen sibi per se conuenit ratione formalis significati, sed accidit sibi ratione significati materialis, & generici vt patebit prima par. q. 13. ar. 3. ad 1. & q. 14. ar. 1. ad 1. Quærit ergo de sapiētia, quæ est habitus intellectualis, & considerat causam altissimam, modo naturali, quæ Deo formaliter non conuenit, cum habitus in ipso locum non habeat. De sapientia autem Theologorum videbitur prima parte q. 1. ar. quinto, & sexto. Et in articulo sexto vbi iam habetur, quòd ad sapiētiam gratuitam non pertineat probare, & disputare de principijs aliarum scientiarum, sed solū iudicare. Hic autē in fine solutionis quarti ponit, quòd sapientia de qua est sermo habeat disputare contra negantes principia, patet ergo, quòd hic loquitur de alia sapientia quam ibidem. Quia hic de sapientia, quæ considerat altissimam causam secundùm rationes communes sibi, & creaturis, præsertim quo ad cōceptus primos simplices. Compositi autem esto sint Deo proprij tamen ex communibus colliguntur, &c. Illic autem de sapiētia quæ considerat Deum secundùm ea, quæ non conueniunt sibi, & creaturis, sed secundùm sibi propria, scilicet quòd sit trinus, & de huiusmodi notionalibus, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est. * magnitudo virtutis secundùm suam speciem consideratur ex obiecto, obiectum autem sapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualium, considerat enim causam altissimam, quæ Deus est, ut dicitur in principio Metaphysic. *

* Art. 3. huius q. — * Arist. c. 1.

¶ Conclusio responsiua suppletur affirmatiua, quòd sic. Sapiētia est maxima inter omnes virtutes intellectuales, scilicet secūdùm suam speciem, & secundùm se. Hanc cōclusionem D. S. primò probat, secundò infert quoddam corollarium, ibi. Et quia per causam, &c. Probatur ergo conclusio sic. Magnitudo virtutis secundùm suam speciem consideratur ex obiecto, sed obiectū sapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualiū, igitur est maior secundùm speciem. Maior patuit ar. 3. quia magnitudo secundùm speciē sumitur a dante speciē, quod est obiectum respectu virtutis. Minor probatur, quia obiectum sapientiæ est altissima causa, quæ Deus est, sed altissimo, scilicet penes excellentiam naturæ nihil est altius vel præcellentius. Et patet illa minor ex primo Metaphysicæ.

¶ Et nota, quòd dicit Deus est altissimus non altitudine locali, sed entitatiua, & perfectionali. Et lo sit in omnibus intimè etiam secundùm suppositum saltem ratione alicuius effectus, qui est quid pertinens ad esse rei creatæ à solo Deo causabile, vt patebit prima parte q. 8. ar. 1 & 3. Consequenter cum dicit.

¶ Et quia per causam iudicatur de effectu, & per causam superiorem de causis inferioribus; inde est, quòd sapientia habet iudicium de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius est ordinare omnes, & ipsa est quasi architectonica respectu omnium.

¶ Infert quoddam corollarium tale. Sapientia habet iudiciū de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius est ordinare omnes, & est quasi architectonica respectu omnium, probatur ex dictis Sapientia est de altissima, & vniuersalissima causa omnium rerum, & principiorum, igitur, &c. Antecedens patuit. Tenet consequentia, quia per causam iudicatur de effectu. Et per causam superiorem de causis inferioribus. Aliæ autem scientiæ, vel sunt de effectibus causæ altissimæ, vel sunt principia probabilia per prima principia complexa Metaphysicalia. Et per hæc sequitur, quod sit architectonica, quia talis est ordinatiua de inferioribus vt patet 2. Physicorum tex. com. 25. in D. S. lectione 4.

¶ Nota, quòd quia Metaphysica considerat communissima in omnibus inclusa tam complexa quàm incomplexa, ideo de omnibus se habet intromittere. Et singulariter, quia considerat prima principia simpliciter quarum virtute omnia principia quarumcunque scientiarum verificantur ideo de omnibus indicat, & probat omnia, &c.

¶ Et confirmatur conclusio auctoritate Philosophi inducta in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicēdum cum prudentia sit circa res humanas, sapientia verò circa causam altissimam, impossibile est, quòd prudentia sit maior virtus, quàm sapientia, nisi vt dicitur in 6. Ethico.* maximum eorum quæ sunt in mundo esset homo. Vnde dicendum est, sicut in eodem libro dicitur.* quòd prudentia non imperat

* Arist. c. 7. — Arist. c. 7.

perat ipsi sapientiæ, sed potius è conuerso, quia spiritualis iudicat omnia, & ipse a nemine iudicatur, vt dicitur. 1. ad Corinth. 2. Non enim prudentia habet se intromittere de altissimis, quæ considerat sapientia, sed imperat de his, quæ ordinantur ad sapientiam, scilicet quomodo homines debeant ad sapientiam peruenire; vnde in hoc est prudentia, seu politica ministra sapientiæ, introducit enim ad eam, præparans ei viam sicut hostiarius ad regem.

¶ Maior placet. Et inde est, quòd ratio imperans cum voluntate præfertur omnibus aliis potentiis animæ. Minor autem negatur, nec auctoritas eam probat immo oppositum eius. Nō enim vt habet D.S. in 4. dist. 49. q. 1. art. 1. quæstiun. 3. ad quartum. practicus intellectus perfectus per prudentiam Politicam, quæ principaliter est ad bonum commune, vt patet secunda secundæ q. 50. ar. 2. præcipit vel ponit legem ipsi sapientiæ. Nec dirigit sapiētiam in iudicio rerum, sed Politica legem ponit, & aliqua ordinat propter sapientiam, ordinando ea quibus homines ad sapiētiam perueniant. Et eo ipso ostenditur prudentia subseruire sapientiæ tanquàm digniori, & potissimo, quod haberi potest in politia, & vita humana. Vnde dicit D.S. quòd non imperat sapientiæ, vt ipsa scilicet rectè se habeat circa obiectum suum, sed econtra, quia spiritualis non solùm spiritualitate gratuita, sed & naturali iudicat omnia. Est autem sapientia spiritualis, quia circa abstracta secundùm rem, & rationem a materia sensibili. Prudētia autem imperat, & ordinat de his, quæ ordinantur ad sapiētiá, sicut instituit vniuersitates, & studentibus necessaria prouidet, vt possint vacare sapientiæ, Quare est ministra sapientiæ.

¶ Aliqui tamen dicunt, quòd sapientia sit principalior in ratione artis, quia melius nouit causas quàm Politica, sed Politica est principalior principalitate operis, quia est ad principaliorem finem Sed huius intellectus patet in solutione ad secundū, quia & sapientiæ est nobilior finis intrinsecus, quia actus suus si perfectè haberetur esset ipse vltimus finis, Politica autem ordinat ad hunc finem remotè, sicut ad finem extrinsecum.

¶ Vnde nota, quòd nec bonum commune legale præferendū est bono Diuino. Quare, & nullus quomodocunque peccare debet pro salute temporali reipublicæ. Quod est signum, q etiam particularem hominem se benè habere ad Diuina, maius est bono multitudinis ciuilis, &c. De hoc Capreolus in 3. dist. 27. ad 11. contra tertiam conclusionem. Capreolus.

¶ De quodam tacto in minore, quomodo videlicet Politica se habeat ad prudentiam. Dicit D. S. in commento sexti Ethicorū, quòd Politica habet se ad prudētiam sicut legalis iustitia ad virtutem, quæ differt sola ratione, vt supra tactum fuit q. 60. arti. 3. Et ita videretur, quòd quælibet prudentia etiam circa bonū proprium esset politica, secundum quòd referretur in bonum commune. Et sic intelligit Burleus dicens, illa virtus intellectualis, quæ secundùm quòd dirigit vnum hominē secundùm se in agēdis, dicitur prudentia. Illa eadem, secundùm quòd dirigit multitudinem ciuilem vel vnum hominem secundùm quòd est pars multitudinis ciuilis, dicitur Politica. Hæc ille.

¶ Sed hæc expositio Burlei nō placet D S. Vnde exponit quomodo Philosophus intelligendus sit secunda secundæ. q. 47. arti. 11. ad primum. Philosophus (inquit) non intendit dicere, quòd Politica sit idem secundùm substantiam habitus cuilibet prudētiæ, sed prudentiæ, quæ ordinatur ad bonum commune; quæ quidem prudentia dicitur secundùm communem rationem prudentiæ, prout, scilicet est quædam ratio recta agibilium. Dicitur autem Politica secundùm ordinem ad bonum commune. Hæc ille. Vnde patet ex his, & aliis, quæ ibidem in articulo habet, q in homine etiam subdito, est duplex prudentia. Vna quæ est ad bonum proprium. Alia Politica, quæ ordinatur ad bonum commune, & talis dicit prudentia, & Politica; & nō differunt in tali Politica, & prudentia, nisi secundùm rationem, alia tamen ratione, quàm virtus, & iustitia legalis, quia istę distinguuntur secundùm hoc, quòd particularis virtus vel secundùm se operatur vel ad bonum commune imperatur. Sed hic est, quia habet id, quod habet prudentia, & cum hoc est ad bonum commune, quamuis & politica in subditis a politica in principe imperetur, & ei obediatur, Et vocatur politica principis regnatiua.

¶ Nota, q præter illam politicam, quę est etiam in subditis ad modum artis manu operantis, est politica in principe ad modum architectonicæ, vt per principem intelligatur quicunque rector vel rectores communitatis. Et talis propriè habet facere de quibus loquitur argumentum. Sic ergo patet, quòd politicæ in cōmuni sunt duę species, vt habetur sexto Ethicorum, scilicet legispositiua, quæ & regnatiua est, & alia quæ retinet nomen communius diuisi, & vocatur politica. Et hæc etiam differt à prudētia directiua ad bonum particulare. Sed talis politica, & prudentia in communi non differunt re, sed ratione propter causam dictam a D. S. De his particularius loquendum erit secunda secundæ, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prudentia considerat ea, quibus peruenitur ad fęlicitatem; sed sapientia considerat ipsum obiectum fęlicitatis, quod est altissimum intelligibile; etsi quidem esset perfecta consideratio sapientiæ respectu sui obiecti esset perfecta fœlicitas in actu sapientiæ; sed quia actus sapientiæ in hac vita est imperfectus respectu principalis obiecti, quod est Deus, ideo actus sapiētiæ est quædam inchoatio seu participatio futuræ fęlicitatis, & sic propinquius se habet ad fęlicitatem quàm prudentia.

¶ Ad maiorem, vera est, vel sicut ad proprium actum, ita quòd fęlicitas est actus virtutis circa obiectum talis virtutis, vel ordinat hominem ad fęlicitatem extrinsecè & dispositiuè vel meritoriè. Ad minorem, vera, prudentia est recta ratio eorum per quæ homo peruenit ad beatitudinem meritoriè, & dispositiuè. Nā per actus humanos, & passiones moderatas per prudentiam cū annexis moralibus homo mereretur, & disponitur ad beatitudinē extrinsecè, quia scilicet talium virtutum actus non sunt fœlicitas, sed disponunt ad actū alterius supremę potentiæ cuius actus est fœlicitas. Vltra dico ad secundam partem minoris. Verum est, quòd non considerat actus humanos tanquam obiectum, sed tū considerat altissimum obiectum, & illa consideratio si perfectè habeatur est perfecta beatitudo. Imperfectè autem habita est inchoatio veræ beatitudinis. Quare negetur consequētia, quia maius est esse principiū fęlicitatis, quàm ad fęlicitatē remotè disponere.

¶ Et nota pro illa solutione ea quæ supra habita sunt. q. 57. ar. 1. ad 2m. quia sapientia est eorum per quæ homo fit fęlix obiectiuè, & effectiuè, quia elicit beatitudinē circa, & per obiectū beatificans, sed non est eorum per quæ homo fit beatus causaliter, & meritoriè. ¶ Nota secundò, quòd actus sapientiæ Philosophicæ dicitur esse quędam inchoatio dupliciter vel fœlicitatis naturalis, & tunc idem specie fit fœlicitas perfecta. Sapientia enim etiam creata secundùm se potest comprehendere ens naturaliter cognoscibile, quia sapientia Angelica, & etiam humana naturalis, idest quæ habetur secundùm proportionem naturæ pro alio statu hoc facit, quæ ex parte obiecti sunt eiusdē rationis vel veræ fœlicitatis, quæ consistit in visione clara Diuinæ essentiæ tunc non eadem numero vel specie fit fœlicitas vera, & perfecta, sed quasi eadem propter vnitatem obiectiuam obiecti, non vt obiectum est, sed vt res est, quia utraque est circa obiectum fœlicitātis idem vt res, tamen sub alio lumine, & formali ratione vt obiectū est; quia ibi sub lumine naturali, illic sub lumine Diuino. Et ergo est inchoatio magis obiectiua quàm subiectiua. Patet ex illa solutione, quòd sapientia nobiliori modo ordinatur ad finem communem (scilicet fœlicitatem) quàm prudentia vel quæcūque virtus moralis, quia vt principium elicitiuum intrinsecæ. Aliæ vt dispositiuè, & meritoriæ extrinsecè. Quare politica nō videtur nobilior principalitate finis, vt tangebatur in solutione præcedentis argumenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in primo de anima.* vna notitia præfertur alteri, aut ex eo, quòd est nobiliorum, aut propter certitudinem. Si igitur subiecta sint æqualia in bonitate, & nobilitate, illa quæ est certior erit maior virtus, sed illa, q est minus certa de altioribus, & maioribus præfertur ei quæ est magis certa de inferioribus rebus; vnde Philosophus dicit in 2. de Cęlo.* quòd magnum est de rebus cœlestibus aliquid posse cognoscere etiam debili, & topica ratione. Et in primo de partibus animaliū dicit.* quòd amabile est magis paruum aliquid cognoscere de rebus nobilioribus quàm multa cognoscere de rebus ignobilioribus. Sapientia igitur ad quam pertinet Dei cognitio, homini maximè in statu huius vitæ non potest perfectè aduenire, vt sit quasi eius possessio; sed hoc solius Dei est, vt dicitur in primo Metaphy.* sed tamen illa modica cognitio quæ per sapientiam de Deo haberi potest, omni alij cognitioni præfertur.

* Aristot. tex. 2.
* Aristot. tex. 60.
* Arist. c. 1.
* Aristot. tex. 2.

¶ Ad maiorem si maior intelligitur quantò perfectior perfectione euidentiæ quo ad nos, & per consequens certior quo ad nos, tantò maior simpliciter, negatur; immo cognitio ineuidens quo ad nos euidens autem ex medio demonstrandi, & nobilissimi obiecti maior est, & nobilior. Ad minorē, si intelligitur de perfectione simpliciter, negatur, quia talis sumitur ex obiecto. Sapientiæ autem est nobilius obiectum, quàm scientiæ. Sed verū est, quòd de rebus humanis habemus euidentiorem cognitionē, certiorem quo ad nos. Sed quia res Diuinæ immateriales, & immutabiles sunt, ideo ex natura sua certissimæ. Certum enim est, de quo non oportet dubitare, quod aliter esse possit. Et probatio

solum

solùm probat, quòd quia Diuina sunt incomprehensibilia ideo ineuidentiora nobis, tamen ex natura sua certissima sunt, vt habetur 2. Metaph. tex. com. 1. quod intellectus noster se habet ad manifestissima naturæ sicut oculus, &c. Quare negatur consequētia, quia nobilitas obiecti præponderat certitudini, & euidentiæ, quo ad nos. Sed posita paritate obiecti, tunc illa quæ esset euidentior, & certior, esset maior saltem accidentaliter.

¶ Nota autem, quòd cognitio dicitur esse certior secundum se non præcisè ratione obiecti, sed ratione medij infallibilis, & non potentis se aliter habere. Si enim obiectum esset nobile, & certum, sed medium, & ratio cognoscendi non essent certa nocitia non haberet certitudinem, in sapientia autem, & obiectum nobilius est, & medium certum. Quare dixi, quòd est certior sciētia secundùm se, & cū hoc nobilioris obiecti vt D.S. deducit, &c. Et vide D.S. in 6 Ethi. vbi dicit, quòd sapientia simpliciter est certissima inter omnes scientias, inquantum scilicet attingit ad prima principia entium, quæ secundùm se sunt notissima, quamuis aliqua illarum, scilicet immaterialia sint minus nota quo ad nos, vniuersalissima autem principia sunt etiam quo ad nos magis nota, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd veritas, & cognitio principiorum indemonstrabilium dependet ex ratione terminorum; cognito enim quid est totum, & quid est pars statim cognoscitur, quòd omne totum est maius sua parte; cognoscere autem rationem entis, & non entis, & totius, & partis, & aliorum quæ consequuntur ad ens ex quibus sicut ex terminis constituuntur principia indemōstrabilia, pertinet ad sapientiam, quia ens commune est proprius effectus causæ altissimæ, scilicet Dei, & ideo sapientia non solùm vtitur principijs in demonstrabilibus, quorum est intellectus concludendo ex eis sicut etiam aliæ scientiæ, sed & iudicando de his, & disputando cōtra negantes, vnde sequitur, quòd sapientia sit maior virtus, quàm intellectus.

¶ Ad maiorem est vera, quòd cognitio principiorum est dignior, quam cognitio cōclusionum tantùm, quia intellectus nobilior est scientia vt patuit supra q. 57. ar. 2. ad tertium. Sed negatur, quòd cognitio principiorum tantùm sit dignior, quàm cognitio conclusionum, & cum hoc principiorum, & sic est in proposito. Et rationem D.S. ostendit quare sapientia non solùm habeat cum alijs scientijs deducere ex principijs conclusiones, sed etiam de principijs iudicare. Quia cognitio principiorum depēdet ex cognitione terminorum, cum autem sapientiæ sit cognoscere omnia, sequitur, quòd de principijs constitutis ex simplicibus iudicet, & disputet defendendo contra ea negantes.

¶ Nota tamen circa hoc D S. in sexto Ethicorum, quòd sapiētia verum dicit circa principia, non quòd demonstret ea, sed inquantum ad sapientem pertinet notificare communia, puta totum, & partem, æquale, & inæquale, & alia huiusmodi, quibus cognitis principia demonstrationum innotescunt, &c. Quomodo autem distinguantur intellectus, sapientia, & scientia supra dictum est vbi statim, &c.

Utrum charitas sit maxima inter virtutes Theologicas.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd charitas non sit maxima inter virtutes Theologicas. Cum enim fides sit in intellectu, spes autem, & charitas in vi appetitiua vt supra dictum est.* videtur, quòd fides cōparetur ad spem, & charitatē, sicut virtus intellectualis ad moralē, sed virtus intellectualis est maior morali vt ex dictis patet.* ergo fides est maior spe, & charitate.

¶ 2. Præterea. Quod se habet ex additione ad aliud videtur esse maius eo, sed spes vt videtur se habet ex additione ad charitatem præsupponit enim spes amorem vt Aug. dicit in Ench.* Addit enim quendā motū protensionis in rē amatam, ergo spes est maior charitate.

¶ 3 Præterea. Causa est potior effectu, sed fides, & spes sunt causa charitatis. Dicitur enim Matth. primo in glo.* quòd fides generat spem, & spes charitatem, ergo fides, & spes sunt maiores charitate.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit 1. ad Corin. 13. Nunc autem manēt fides, spes, charitas tria hæc, maior autem horum est charitas.

P 2.2. q. 23. ar. 6. Et q. 30. ar. 4. Et 3. di. 23. q. 2. ar. 4. q. 2. ad 1. Et 4. cōtra c. 55. ad 13. Et vir. q. 2 ar. 2. cor. & ad 17. & ar. 3. co. & ar. 5. cor. & ad 4. Et Corinth. 13. lect. 3. co. 1. fin.

* q. 62. ar. 3.

* Arti. 3.

* Aug. c. 8.

* Matth. in Glos. interlin. super illud. Abrahā genuit Isaac.

1. Cor. 13.

¶ Hic vltimò comparat Theologicas virtutes ad inuicem penes dignitatem.

¶ Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum:* magnitudo virtutis secundùm suam speciem consideratur ex obiecto, cū autē tres virtutes Theologicæ respiciant Deum sicut proprium obiectum, non potest vna earū dici maior altera ex hoc, quod sit circa maius obiectum.

* Arti. 3.

¶ Conclusionem responsiuam cum expressione rationis maioritatis ponit D.S talem. Charitas est maior secundum speciē inter virtutes Theologicas non propter maius obiectum in esse rei, sed quia propinquius se habet ad idem obiectum, quod videtur esse dictum, quòd habent idem obiectum in esse rei, sed non in esse obiectiuo, quia videlicet charitati nobiliori modo obijcitur. Huius conclusionis D.S. probat primò primam eius partem. Secundò secundam ibi. Sed ex eo, quòd &c. Arguitur sic pro prima parte conclusionis, magnitudo virtutis secundum suam speciem consideratur ex obiecto, sed tres Theologicæ virtutes respiciunt Deum sicut proprium obiectum, materiale & tanquam rem, ergo vna non est maior quasi circa maius obiectum secundùm rem. Deinde cum dicit.

¶ Sed ex eo, quòd vna se habet propinquius ad obiectum, quàm alia; & hoc modo charitas est maior alijs, nam aliæ important in sui ratione quandam distantiā ab obiecto; est enim fides de non visis, spes autem de non habitis, sed amor charitatis est de eo quod iam habetur, est enim amatum quodammodo in amante.

¶ Probat secūdam partem sic, illa virtus Theologica propinquiori modo se habet ad Deum, quæ est de Deo, vt habetur, & quæ dicit vnionem hominis cum Deo, quàm hæ quæ in sui ratione important quandam distantiam ab eo, sed charitas est de Deo vt iam habetur, & dicit vnionem hominis ad Deum. Fides autem, & spes important distantiam ab ipso, igitur. Maior nota. Minorem D.S. primò declarat quo ad primam partem, secundò quo ad secundam, ibi. Et etiam amans, &c.

¶ Vnde pro minore nota, quòd esto fides, & spes etiam inhæreant Deo, non tamen in credente, & sperante vt sic, est Deus per impressionem affectionalem, quæ facit hominē habere ad Deū sicut ad seipsum, & plus. Et secundò fides, & spes inhærent Deo vt aliquid ex eo prouenit, sed charitas inhæret inhæsione affectiua Deo propter se volendo sibi bona sicut amico. Et tertio, quia per fidē, & spē non inhabitat Deus hominem sicut per charitatē.

¶ Nota, quod infra habetur. q. 70. ar. 3 quod in charitate habetur, & datur specialiter Spiritussanctus sicut in propria similitudine cū & ipse sit amor. Quare minor vera, quam D.S. probat, quia amor charitatis est de eo, quod iam habetur in complacentia, & connaturalitate affectiua. Deinde ibi.

¶ Et etiam amans per affectum trahitur ad vnionem amati propter quod dicitur. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.

Ioan. 4.

¶ Probat minorem præcedentem quo ad secundam partem, quia amans per affectum trahitur ad vnionem amati ut dicitur 1. Ioannis quarto. Fides autem, & spes non faciunt Deum esse in affectu hominis, sed faciunt affectum, & intellectum tendere in bonum, & verum Diuinum à Deo effluētia, sed charitas inhæret ipsi Deo ratione sui. Aliæ autem vt nobis aliquid ab eo profluit, quod inhærere nō requirit vnionem affectionalem. Quare D.S. dicit, quòd fides, & spes important in ratione sui quandam distātiam, quia fides innititur Diuinæ veritati de non visis. Similiter spes Diuino auxilio de non habitis. Et ergo ibi est distantia primò quo ad obiectum materiale, scilicet creditum, & speratum, sed charitas sicut & amor est de præsenti, & abstrahit ab absentia. Secundò quo ad obiectum formale, quod est Diuina veritas vel omnipotentia, quia huic non inhæret propter se vt dictū est. Et habetur in D.S. secunda secundæ. q 17. arti. 6. Et secundo, quia ibi non est vnio affectiua, quæ est amici ad amicū. Et ergo Deus propinquiori modo, & nobiliori obijcitur voluntati secundùm charitatem, quàm ipsi secundùm spem, & intellectui secundùm fidem. Deus enī vt habetur ab homine super omnia charus amicus obijcitur charitati. Vt autem ab eo est omnis veritas fidei, & inquantum omnipotens, & misericors spei. Constat autem, quòd habere aliquem vt amicū super omnia preciosum nobilior modus est. Et potest cognitio fidei esse abstractiua, & non rei vt in se est, sed amor est rei vt in se.

¶ Et nota, quòd quamuis illi modi sunt accidentales obiecto Theologicarum virtutum vt res est, non tamen vt obiectum est. Et per consequens illi modi etiam sunt essentiales illis virtutibus, quia virtus non trahit speciem ex obiecto secundùm rationem suam vt res est, sed vt obiectum est, vt alibi patet. Quare non oportet D.S. intelligere quasi vna propinquiori modo eiusdem tamen rationis se habeat ad idem obiectum vt res, sed modis inducentibus diuersitatem obiecti, vt sic, & omnino diuersis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione confirmanda.

¶ Ad

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd hoc modo nō ſe habent fides, & ſpes ad charitatē ſicut prudentia ad virtutem moralem, & hoc propter duo. Primò quidem quia virtutes Theologicæ habent obiectum, quod eſt ſupra animam humanam; ſed prudentia, & virtutes morales ſunt circa ea, quæ ſunt infra hominem; in his autē, quæ ſunt ſupra hominem nobilior eſt dilectio, quàm cognitio, perficitur enim cognitio, ſecundùm quòd cognita ſunt in cognoſcente; dilectio verò ſecūdum quòd diligens trahitur ad rem dilectam; id autem, quod eſt ſupra hominem nobilius eſt in ſeipſo, quàm ſit in homine, quia vnumquodque eſt in altero per modū eius in quo eſt; ècōuerſo autem eſt in his, quæ ſunt infra hominem. Secundò, quia prudentia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinentes, ſed fides non moderatur motum appetitiuū tendentem in Deū qui pertinet ad virtutes Theologicas, ſed ſolùm oſtēdit obiectum; Motus autem appetitiuus in obiectum excedit cognitionem humanam ſecundùm illud ad Eph. 3. Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti.

¶ Ad ſecundam partem maioris negatur omnino, quòd fides comparetur ad ſpem, & charitatem ſicut virtus intellectualis, ſcilicet prudentia ad moralem. Et eſt duplex ratio diuerſitatis in litera. Prima ratio diuerſitatis innititur dictis in prima parte q. 82. ar. 3. vbi dictum eſt, quod voluntas interdum eſt ſecundum quid nobilior intellectu, quando videlicet obiectum voluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm ſit obiectum intellectus. Dictum eſt etiam, quòd ea, quæ ſunt infra animam, nobilius eſſe habent in anima, quam in ſeipſis. Quia ergo obiectum fidei pro hoc ſtatu, notanter pro hoc ſtatu viatico, habet nobilius eſſe in ſe ſecundùm quòd eſt obiectum charitatis, quàm in anima ſecūdùm intellectum fide informatum. Ideo charitas nobilior eſt tali habitu intellectus, ſcilicet fide, & voluntas ipſa reſpectu talis obiecti in via nobilior eſt ſecundum quid. Sed ſic non eſt de prudentia, & moralibus virtutibus, quia vtræque ſunt de his, quæ ſunt infra animam, & rationem. Ideo illa quæ eſt de eis ſecūdùm quòd ſunt in anima, ſcilicet prudentia, præfertur his, quæ ſunt de ipſis ſecundùm quòd in ſe ſunt. Quare non eſt ſimilis proportio fidei ad charitatē ſicut prudentiæ ad moralē. Sed eſſet proportio luminis glorię ad charitatem, & prudentiæ ad moralem, quia ęquè nobili modo obijcitur Deus intellectui in patria vt charitati; quia ſecundùm ſe, & per eſſentiam intelligitur, & per conſequens actus intellectus habet nobilitatem ſui generis quam habet ex per ſe obiecto, & modo obijciendi, ſcilicet ſecundùm eſſe abſtractum, & abſolutum. Eſſe enim in anima non dat intellectui nobilitatem ſuper voluntatem, ſed eſt ſolùm conditio ſine qua non; ſed eſſe abſolutum, & abſtractum obiecti intellectus ſuper obiecto voluntatis eſt ratio propter quam. Eſto enim obiectū voluntatis habeat quandoque nobilius eſſe ſecūdùm rem, & extra, tamen non habet nobilius eſſe obiectiuum ſimpliciter loquendo, ſed ſecundùm quid in tali re, & in via voluntas præfertur, ſcilicet quo ad immaterialia præſertim Deum, &c.

¶ Secunda ratio diuerſitatis, & negationis maioris, quia virtus intellectualis moderatur, & ponit modum immo, & mediū, virtuti morali, & perfectè menſurat actum eius, non ſic fides virtuti Theologicæ, quæ eſt in appetitu. Eſto enim non ametur etiam amore charitatis niſi oſtenſum, & cognitum, non tamen ſolùm amatur vt cognoſcitur, ſed multò plus diligitur, quàm cognoſcatur. Sicut oſtēdit D.S. in de Virtutibus de charitate. ar. 4. ad quartum. Et ſecundò, quia lex, & menſura noſtræ dilectionis eſt lex Diuina, & ſapientia Diuina, vt patet ſecunda ſecundæ. q. 24. ar. 12. & q. 27. ar. 6. ad tertium. quæ iubet nos diligere quantum poſſumus ex toto corde, &c. propter infinitam Dei bonitatem. Quare non eſt ſimile, quia fides non ponit menſuram nec præſtituit medium, ſed ſolùm oſtendit obiectum, & dicit, quòd Deus eſt ſummum bonum, & diligibilis, ſed non ponit modum vel menſuram dilectioni. Nec dicit, quòd dilectio non debeat excedere modum cognitionis, immo plus debet diligi, quam poſſit ratio apprehendere, &c. Minor eſt vera, & patuit ar. 3. loquendo præſertim de intellectuali ſimpliciter, & aliqualiter morali, quia talis maior eſt ne dum in ratione habitus, ſed etiam virtutis, ſed negetur conſequentia, & ratio iam dicta eſt, vide D. S. de charitate ſtatim articulo tertio ad 13.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſpes præſupponit amorem eius, quod quis adipiſci ſe ſperat, qui eſt amor concupiſcentiæ, quo quidem amore magis ſe amat cui concupiſcit bonum, quàm aliquid aliud; charitas autem importat amorem amicitiæ ad quam peruenitur ſpe, vt ſupra dictum eſt. *

* q. 62. ar. 4.

¶ Ad maiorem vera eſſet ſi habens ſe ex additione per ſe addit id, quod eſt perfectionis ſin autem non oportet; vnum enim addit ſuper ens, nec tamen perfectius eſt ente, quia addit negationem diuiſionis abſtrahentem à perfectione, & imperfectione. Si enim diuiſio oppoſita vnitati ſit imperfectionis, tunc vnitas eſt perfectionis, ſicut relatio abſtrahit formaliter a perfectione ſimpliciter, & ſecundùm quid. Sed verum eſt, quòd id, quòd ſe habet ex additione eſt poſterius quomodocunque addat, quia ſimpliciter maiora ſunt priora.

¶ Ad minorem, negatur, quòd ſpes ſe habet ex additione ad charitatem ex parte ſubiecti vt argumentum intendit, quia id, quod addit, alterum præſupponit, ſed ſpes non præſupponit charitatē, immo ècontra patuit ſupra. q. 62. ar. 4. Sed verum, quòd ſpes pręſupponit amorem concupiſcētiæ boni ſperati, qui eſt amor amicitiæ ſperantis. Sed non præſupponit amorem amicitiæ eius a quo quis ſperat bonū, quod eſt beatitudo, ſcilicet Dei, qui amor eſt charitas, quia ex ſpe peruenitur in talem amorem. Et auctoritas beati Auguſtini vult, quòd addit ſpes ſuper amorem, ſcilicet concupiſcentiæ alicuius boni ſperati, extenſionem in rem amatam, ideo ſpes maior motus eſt amore tali, ſed non ſequitur, ergo charitate. Et de iſta ſolutione habet D. S. in de Virtutibus de ſpe, ar. 3. in ſolutionibus. Sed eſto, quòd ſpes non addat ſuper charitatem ex parte ſubiecti ſicut addit ſuper amorem, vt illa ſolutio oſtendit, quia ſpes prior eſt, & charitas poſterior, prius autem non addit ſuper poſterius, ſed quandoque ècontra, quando ſunt ordinata per modum determinabilis, & determinantis. Tamen videtur, quòd ſpes addat ſuper charitatem ex parte obiecti, nam charitatis obiectum eſt bonum, ſpei autem obiectum eſt bonum arduum. Vnde ſecunda ſecundæ. q. 28. arti. 4. ad ſecundum Spes addit ex parte obiecti quandam ſpecialem rationem, ſcilicet arduum, & poſſibile adipiſci huiuſmodi. Sed hoc ſoluit D. S. ſecunda ſecundæ. quæſtio. 23. articu. 6. ad tertium. quia illud additum, ſcilicet arduitas non arguit perfectionem ſpei, immo imperfectionem, quia implicat diſtantiam a bono ſperato; quia ſi eſſet præſens, & vnitum, tunc arduitas non haberet locum, quia ergo charitas reſpicit idem bonum vt vnitum, affectualiter ſaltē, ideo charitas eſt nobilior ſpe. Vnde dictum eſt ad maiorem, quòd eſt vera, ſi additum arguit perfectionem. Et quamuis charitas ſit poſterior ſpe, & præſupponit ipſam ordine generationis, quia tamen obiectum ſuum formaliter diſperatum eſt ab obiecto ſpei formaliter, ideo ipſum non includit, nec ſibi addit, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cauſa perficiens eſt potior ſuo effectu, non autem cauſa diſponens, ſic enim calor ignis eſſet potior, quàm anima ad quam diſponit materiam, quod patet eſſe falſum, ſic autem fides generat ſpem, & ſpes charitatem ſecundùm ſcilicet, quòd vna diſponit ad alteram.

¶ Ad maiorem dictum fuit, quia vera eſt permiſſiuè, vel negatiuè, ideſt cauſæ non repugnat eſſe nobiliorem effectu. Et hoc intelligendo de cauſa effectiua principali vt dictum eſt ar. 1. præſentis quæſtionis. Ad minorem. Eſt vera de cauſa diſpoſitiua, quia fides diſponit ad charitatem, & hoc quo ad actus, nam cauſa habituum eſt Deus, ſed actus vnius præſupponitur actui alterius, vt dictum fuit. q. 62. articulo 4. Et hoc in præcedentibus de imperfecto ad perfectum, tunc etiam ordine temporis ſe præcedunt, ſeu vniuerſaliter, & ſemper ordine naturæ.

¶ Nota, quòd inter ſpem, & fidem ex vna parte, & charitatem ex alia parte eſt ordo generationis talis, quo imperfectū eſt prius perfecto, & cum hoc naturaliter ordinatur ad perfectū. Et illud imperfectum non eſt cauſa materialis, ſed cauſa efficiens. Et hoc diſpoſitiua, quæ ordinatur ad aliud, & alteri neceſſariò præſupponitur. Vnde ſaluatur ibi cauſalitas effectiua nō principalis, ſed diſpoſitiua. Et ea cauſalitas qua effectus prior, eſt cauſa poſterioris, & qua ratio agēdi, eſt effectiua. Nam ſi de actibus loquamur, vnus diſponit ad alium. Nam ſecundùm D. S. ſupra. q. 43. art. 1. in cor. Id, quod facit obiectum apparere tale, eſt cauſa per modum diſpoſitionis materialis. Spes autem facit Deum haberi tanquam bonum ſperantis, ideo eſt cauſa per modum diſpoſitionis materialis. Non quòd ſua cauſalitas ſit cauſalitas in genere cauſæ materialis propriè, ſed dicitur per modum diſpoſitionis materialis, quia diſtinguitur contra cauſalitatem propriam, & perfectā efficientis. Sicut dicimus obiectum apprehenſum cauſare ſpecificationem actus formaliter, & tamen effectiuè, hoc facit non propriè, ſicut agens; ſed ſicut ratio ſpecificandi, ita in propoſito, quia vnus actus vel habitus non efficit alium, ſed eſt ratio efficiendi, ideo dicitur eſſe cauſa non perfectè effectiua, ſed per modum diſpoſitionis materialis. Non tamen in genere cauſæ materialis, quæ ſe habet merè paſſiuè, & receptiuè. Diſpoſitio autem materialis, diſponens ad formam ſe habet actiuè inſtrumētaliter, & minus principaliter effectiuè, vt patet 2. Phyſicorum. Eſt enim quadruplex cauſa efficiens perficiens, diſponens, adiuuans, præparans. Et ſicut diſpoſitiones materiam aptantes pro forma; ipſam formam præueniunt, ita fides, & ſpes charitatem præuenientes, di-

contur

cuntur causare per modum dispositionis materialis ; ita ꝙ nomine dispositionis materialis omne præueniens intelligatur etiā in genere causæ efficientis, sed minus principalis, & quasi ratio agendi. Et illis videtur fauere exemplum D. S. de calore ignis disponente ad animam, quia absque dubio agit in genere causæ efficientis instrumentalis, & dispositiuè. Si autem loquimur de habitu, tunc actus vnius disponit ad infusionem alterius habitus. Et sic videtur intelligi D. S. in secunda secundæ. q. 27. art. 3. vbi dicit dispositionem ad charitatem habere se, & reduci ad genus causæ materialis, quia capitur genus causæ materialis vt distinguitur cōtra effectiuum propriè principale. Vide etiam secunda secundæ q. 24. ar. 2. ad tertium. quia spes & huiusmodi disponūt ad habitum charitatis infundendum, & actum exercendum, &c.

Quæstio Sexagesimaseptima.

De duratione virtutum post hanc vitam.

Q

DEinde considerandum est de duratione virtutū post hanc vitam, & circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam. Secūdò, vtrum virtutes intellectuales. Tertiò, vtrū fides. Quartò, vtrū remaneat spes. Quintò, vtrum maneat aliquid fidei vel spei. Sextò, vtrum maneat charitas.

¶ Postquam determinauit D. S. de tribus proprietatibus virtutum, hic nunc agit de quarta, quæ est duratio post hanc vitā. Quę iustè est vltima, quia vltimò conuenit, & cum hoc in habitudine ad extrinsecum, scilicet statum & futurum, tempus futurum. Et patuit ratio ordinis etiā q. 64. Et diuiditur quæstio ista in tres partes. Primò agitur de duratione moralium. Secundò de duratione intellectualiū, & permanentia in alia vita. Tertiò de Theologicis primum in arti. primo, secundum in secundo, tertiū vsq; in finem per quattuor articulos.

Vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam.

Infra ar. 2. c. & ad 3. & q. 61. arti. 6. co. Et 2. 2. q. 52. art. 3. ad 2. Et 3. d. 33. q. 1. ar. 4. Et 4. di. 14. q. 1. ar. 3. q. 3. Et vir. q. 5. co. 4.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales non maneant post hāc vitam. Homines enim in statu futuræ gloriæ erunt similes Angelis, vt dicitur Matth. 22. sed ridiculū est in Angelis ponere virtutes morales vt in dicitur in 10. Ethi.* ergo neq; in hominibus post hanc vitam erunt virtutes morales.

* Arist. c. 8.

¶ 2 Præterea. Virtutes morales perficiunt hominem in vita actiua, sed vita actiua non manet post hanc vitam. Dicit enim Greg. in 6. moraliū.* Actiuæ vitæ opera cum corpore transeunt, ergo virtutes morales non manent post hanc vitam.

* Gre. c. 8.

¶ 3 Præt. Tēperantia, & fortitudo, quæ sunt virtutes morales sunt irrationabiliū partium vt Philosophus dicit in 3. Ethi.* sed irrationabiles partes animæ corrūpuntur corrupto corpore, eo quòd sunt actus organorum corporalium, ergo videtur, quòd virtutes morales non maneant post hanc vitam.

* Arist. c. 10.

¶ Sed contra est, quod dicitur Sap. primo, quòd iustitia perpetua est, & immortalis.

Sapien.

¶ Hic quæritur primo de duratione moralium. Nota ꝙ D. S. in de virtutibus in ar. vltimo, & in tertio sententiarum dist. 33. q. 1. ar. 4. Et Capreolus post eum in eadem distinctione conclusione quarta. Expressè ponunt, ꝙ hæc quæstio debeat intelligi de moralibus infusis non acquisitis. Et ratio quidem D. S. ibidem est quia acquisitæ dirigunt in vita ciuili, & habent bonum ciuile ꝓ fine. Et quia hæc ciuilitas non remanebit in patria, ideo non remanebit eis aliquis actus, nec circa finem, nec circa materiā ꝓpriam secundùm quam tendit in finem. Et ideo habitus tollētur. In de virtutibus autem sic dicit. Si vltimum illud ad quod pertingit virtus viæ ordinetur ad vltimum illud ad quod pertingit virtus patriæ, necesse est, quòd sit eadem virtus secundùm speciē, sed actus erunt differentes. Si autem non accipiatur vnum vt in ordine ad aliud, tunc non erunt eædem virtutes, nec secūdùm actū, nec secundùm habitum. Manifestum est autem, ꝙ virtutes ciuiles acquisitæ, de quibus locuti sunt Philosophi, ordinantur tātùm ad proficiendum in vita ciuili, non ſm ꝙ ordinantur ad cęlestē gloriam prosequendam. Et ideo posuerunt, ꝙ huiusmodi virtutes non manent post hanc vitam. Sicut de Tullio Aug. narrat. Sed virtutes cardinales secundū ꝙ sunt gratuitæ, & infusæ, prout nūc de eis loquimur, perficiunt hominem in vita præsenti vt in ordine ad cęlestem gloriam. Et ideo necesse est dicere, quòd sunt idē habitus harum virtutum hic, & ibi, sed actus sunt differentes.

Capreolus.

Nam hic habent actus qui competunt tendentibus in finē vltimum, ibi autem actus habent qui competunt iam in fine vltimo quiescentibus. Hæc ille. Similia habet in quarto. Ex quibus patet quòd quæstio illa accipienda sit de infusis moralibus tantùm.

¶ Sed intuenti diligenter D. S. hic in præsenti ar. Videbitur, ꝙ non tantum infusæ, sed & acquisitæ suo modo maneant. Primò, quia D. S. refert opinionem vel magis recitat relationem opinionis Tullij positam a beato Aug. Et secundùm D. S. iam allegatū in de virtutibus. Tullius loquit̄ de acquisitis moralibus. Et Aug. dicit. & determinauit huiusmodi virtutes in futura vita existere, quam determinationem D. S. hic approbat, & sequitur. Videtur ergo, ꝙ iuxta August. & D. S. quæstio, & responsio intelligi debeant de vtrisque, aliàs videretur valde impertinenter relata opinio Tullij, qui non loquitur nisi de acquisitis, & dicit eas nō manere. Aug. autē dicit eas manere. Et D. S. Aug. sequitur, ergo, &c.

¶ Secundò vt ex supra dictis. q. 63. ar. 3. ad. 2. trahi potest euidēter, in nobis non sunt seminalia virtutum moralium infusarū naturalia, & connata, sed loco seminalium naturalium virtutū acquisitarum conferuntur quædam principia supernaturalia gratuita, & virtutes Theologicę. Sed D. S. hic in solutione tertij expræssè dicit, ante resurrectionem huiusmodi virtutes, de quibus est quæstio, manere in anima in radice. s. in ratione, & voluntate in quibus sunt seminalia quædam harum virtutum vt dictū est. s. q. 63. ar. 1. vbi manifestè locutus est de acquisitis. Quare videtur, ꝙ & de illis responsio, & quæstio intelligatur; quia non præsumitur, ꝙ D. S. in corpore, & solutione aliter accipiat virtutē moralem. Si quis autem diceret, ꝙ & moralium infusarum seminalia sunt in ratione, & volūtate, quia fides, spes, & charitas uel eis æquipollentia sunt in ratione, & voluntate, quæ iuxta supra dicta, sunt etiam seminalia supernaturalia virtutum infusarū moralium. Verum quidē dicit, sed obstat prima ratio, ne de illis tm̄ loquatur. Et secundò, quia remittit se ad locūm vbi de seminalibus acquisitarum locutus fuit. ¶ Tertiò, quia ar. sequenti ad tertiū, & in fine corporis, comparat virtutem intellectualem acquisitam morali. Et dicit vtrāq; manere quo ad formale, & non materiale, vbi videtur loqui de acquisita virtute sicut loquitur de acquisita sciētia naturali. Et præterea ſm multos doctores, nō dātur infusæ distinctæ ab acquisitis, nec credunt illi, ꝙ Aug. & alij posuerūt infusas distinctas ab acquisitis, sequitur, ꝙ & acquisitę manent aliàs ſm illos nullę manerent. Si quis ergo illud secūdum tenere vellet, posset dicere, ꝙ D. S. rem hic magis ponderasset, ꝗa non modo perfectiones, quæ nos ad gloriam supernaturalē ordinant, immo & naturales statui illi non incompossibiles erunt sicut, & generatiua manebit, & nutritiuę potentiæ, & alia, q̄ sunt vel de integritate vel de perfectione, vel ostensione virtutis naturalis manebunt, vt D. S. habet in 4. vnde & hic ponit vnam distinctionem, qua concordari possunt, quę ponit vbi supra, & hic Nā rationes allatę ex tertio scripto, & ex de virtutibus probāt, quòd acquisitæ non manent quo ad materiale virtutis, quod est inclinatio ad operationem in propria materia virtutis pro præsenti statu, talia enim non manent vt patebit, sed tn̄ formale manebit scilicet perfectio rationis; & similiter perfecta dispositio appetitus sensitiui conformiter se habentis ad rationem quo ad finem virtutis iam assecutum. Subditur enim rationi appetitus pfectissimè in omnibus, quæ ad illum statum pertinent, & si talis perfectio formalis virtutis non prodeat in actum circa materiam pręsentis vitæ, tn̄ est pro complemento naturæ, & ostensione virtutis eius. Quos autem actus habeant infusæ virtutes morales ostēdit D. S. in de V irtutibus. ¶ Nota tn̄, ꝙ licet non maneat idē obiectum propinquum, manet tamen idem finis; vel licet nō maneat obiectum sub eodem modo, tamen sub alio sic, quòd concupiscentiæ sint materia, & obiectum pro hoc statu vt moderandæ circa cibum, &c. alibi circa ea, quæ congruunt statui illi, & illę materiæ se habent magis vt terminus a quo, q̄ ad quē, & sunt obiecta vt ab eis in aliud tendat. His notatis videdū est de art. &c.

Morales ꝗ maneāt in patria.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut August. dicit in 14. de Trini.* Tullius posuit post hanc vitam quattuor virtutes cardinales non esse, sed in alia vita homines esse beatos sola cognitione naturæ, qua nihil est melius aut amabilius, vt August. dicit ibidem. * ea scilicet natura, quæ creauit omnes naturas.

* Aug. c. 9.

* Eodē ca.

¶ D. S. in hoc corpore primò refert post August. opinionem Tullij. Secundò opinionem beati Augustini quam declarat, ibi. Ipse autem, &c. Tertiò secundùm eandem opinionem August. respondet, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primum, opinio Tullij fuit, ꝙ virtutes morales cardinales non possint manere post hanc vitam vt Augustinus refert, sed homines esse beatos sola cognitione naturæ, scilicet supremę, quę omnes creauit, quia ipsa est summum bonum, & ea nihil melius, & quo ad hoc non malè dixit vt patuit supra q. 3. articulo 8. quia in cognitione Diuinæ essentiæ consistit beatitudo.

¶ Ipse autē postea determinat huiusmodi quattuor virtutes in futura vita existere, tamen alio modo. Ad

cuius

cuius euidentiam sciendum est, quòd in huiusmodi virtutibus aliquid est formale, & aliquid quasi materiale. Materiale quidẽ est in his virtutibus inclinatio quædã partis appetitiuæ ad passiones vel operationes secũdùm modum aliquem, sed quia iste modus determinatur à ratione, ideo formale in omnibus virtutibus est ipse ordo rationis. ——

¶Hic cõsequẽter ponit opi. B. Aug. q posuit huiusmodi (nota huiusmodi, de quibus locutus est Tullius) quattuor virtutes in futura vita existere, tñ alio modo, & hãc veritatẽ D.S. acceptat, & cõ declarat, præsertim quo ad hoc, ꝙ ponit manere alio modo.

¶ Nota sicut supra q.66. ar.2. dictum fuit. Materiale in virtutibus moralibus est inclinatio partis appetitiuæ proueniens vel ex natura vel ex consuetudine vel ex corruptione naturæ, quæ per virtutem moralem regulatur. Ex remotione enim iustitiæ originalis secuta est prauitas, & inclinatio ad delectabilia sensus inordinata in concupiscibili; & similiter inordinatio, & inordinata inclinatio in irascibili, & in voluntate. Inordinata inclinatio ad bona temporalia, & non solùm est priuatiua, sed etiam personalis, quæ consurgit ex cõplexione. Et quia in futura vita etiam resumptis corporibus istę inclinationes non habebunt locum, ipsa natura reducta ad statum perfectissimum, & cessante materia illarũ inclinationũ; ideo dicit conclusio, ꝙ non manebunt quãtũ ad materiale. Formale autem in virtutibus est perfectio rationis, & habitualis conformitas appetitus ad rationem, quæ manebũt.

¶Nota, ꝙ D.S. infra q.68. ar 6. loquens de permanentia donorum in patria, loquitur proportionabiliter sicut dicit se locutum hic de virtutibus; & dicit, ꝙ quantũ ad essentiã dona erunt perfectissimè in patria, sed quantũ ad materiã circa quã operantur, nõ manent in patria; sic possumus hic dicere, ꝙ per formale virtutis moralis intelligit essentiam virtutis, per materiale autẽ materiã, quam virtus moralis regulat, & hoc est inclinatio appetitus circa propriam materiam pro hoc statu, &c.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd huiusmodi virtutes morales in futura vita non manent quantũ ad id, quod est materiale in eis, nõ enim habebunt in futura vita locũ concupiscentiæ, & delectationes ciborũ, & venereorum, neq; etiam timores, & audacię circa pericula mortis, neque etiam distributiones, & communicationes rerum, quæ conueniunt in vsum præsentis vitæ. ——

¶ Hic consequenter D.S. respõdet ad quæsitum secundùm veritatẽ Aug. tali conclusione responsiua. Huiusmodi virtutes morales in futura vita non manent quantum ad id, quod est materiale in eis, sed quantum ad id, quod est formale remanebunt in beatis perfectissimè post hãc vitam, & præsertim iustitia. Huius conclusionis D S. primò ponit, & probat primã partem, secundò secundam, ibi. Sed quantum ad id, &c. Tertiò tertiam, ibi. De iustitia verò, &c. Arguitur ergo sic pro prima parte cõclusionis. Materiale in virtutibus moralibus est inclinatio quædam partis appetitiuæ ad passiones vel operationes; sed in futura vita non habebunt locum ipsæ passiones. s. concupiscentiæ, & delectationes ciborũ, & venereorũ, neq; timores, & audaciæ circa pericula mortis. Neq; etiã distributiones, & communicationes rerũ, igitur, &c. Maior relinquitur nota ex supra dictis q.66 arti.1. & 2. Minor patet extra litteram, quia beati similes erũt Angelis neq; nubent neque nubentur, & ergo venerea non habent locum, neque bibent amplius; ablata autem materia aufertur, & inclinatio, & eius appetitus, &c. Et patet etiã, quia conueniunt in vsum præsentis vitæ tantùm. Vide ad longum 4. contra Gent. cap. 83. Consequenter cum dicit.

¶ Sed quantum ad id, quod est formale remanebũt in beatis perfectissimè post hanc vitam, inquantum ratio vniuscuiusque rectissima erit circa ea, quæ ad ipsum pertinent secundùm statum illum, & vis appetitiua omnino mouebitur secũdùm ordinem rationis in his, quæ ad statum illum pertinent; vnde Aug. ibidem dicit.* ꝙ prudentia ibi erit sine vllo periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorũ malorũ, tẽperantia sine repugnatione libidinũ, vt prudentię sit nullum bonum Deo præponere vel æquare, fortitudinis ei firmissimè cohærere, temperantiæ nullo defectu noxio delectari. ——

* Eodem c.

¶ Ponit secundam partem conclusionis quæ probatur sic. Formale in virtutibus moralibus est ipse ordo rationis institutus, & determinatus in inclinationibus appetitiuæ partis per rationem, sed in futura vita ratio vniuscuiusq; rectissima erit circa ea, quæ pertinent ad statum illum, & vis appetitiua omnino mouebitur secundùm ordinem rationis in his, quæ pertinent ad statum illũ; igitur, &c. Maior illa relinquitur nota ex q.66. vbi supra. Minor probatur auctoritate Aug. clarè in littera, quæ etiã ostẽdit actus harum virtutum in patria. ¶ Nota, ꝙ in substantia vult ista ratio, ꝙ quia ibi non erit cibus, & potus, nec venerea erunt, & per cõsequẽs, nec aliqua inclinatio ad ista, quę hic per rõnẽ mediantibus virtutibus regulant, sed talis inclinatio, & affectus ad ista, est materiale sicut habet D.S. in solutione primi, ꝙ concupiscentia praua non manet, & est materiale. Sed quia ratio regulando istas inclinationes habet in se perfectionem, & relinquit in appetitu cõformitatẽ ad rõnem, quæ sunt formalia virtutum, & tale formale non repugnat futuræ vitę, immo requiritur perfectio naturę possibilis isti vitæ, ideo formale manebit. ¶ Nota autem, ꝙ Scotus in tertio dist. 31. in principio habet pro vna maxima, ꝙ habitus nõ est possibilis, cuius inclinatio non est possibilis; si intelligit de inclinatione circa materiã præsentis vitæ. negatur dictũ suũ. Si autẽ intelligit, ꝙ oportet aliquos actus manere, benè dicit, vel inclinatio habitualis conformis rationi. Sicut enim D. S. in de Malo ponit duplicẽ feruorẽ, vnũ qui est essentialiter charitas alium qui est redundantia in vires inferiores, ita ponimus inclinationem, quæ est essentialiter habitus. Alia est inclinatio appetitus regulanda talis non est virtus, sed materia præsentis vitæ.

Scotus.

¶ Nota propter hæc dicta verbum D S. in de Veritate. Mate. 25. ar. 7. ad tertium. vbi dicit virtus in irascibili existens non contrariatur corruptioni prædictæ. Vnde nõ totaliter eam tollit, contrariatur autem excellentiæ inclinationis prædictarum virium in sua obiecta, & hoc per virtutem tollitur. Hæc ille. Vbi patet, quòd inclinatio appetitus sensitiui in propria obiecta est aliud a virtute, & vocatur hic a D.S. materiale, & in patria non habebit locum, &c. Deinde ibi.

¶ De iustitia verò manifestius est quẽ actum ibi habebit, scilicet esse subditum Deo, quia etiam in hac vita ad iustitiam pertinet esse subditum superiori. ——

¶Subiungit tertiam partẽ conclusionis, quę probat sic, illa virtus præsertim, & manifestè manebit de qua manifestum est, quẽ actũ ibi habebit, & cuius subiectũ manebit. Sed manifestum est quẽ actũ iustitia ibidẽ habebit, & subiectũ eius manet, ergo, &c. Maior patet extra litterã, quia si actus manet, & principiũ actus. Et tota vis in præsenti materia est, qa non euidẽter vĩ quos actus habeant in futura vita. Minor probatur, quia eius erit se subdere Deo, quod etiam hic pertinet ad iustitiam. s. subdere se superiori. De subiecto patet in solutione tertij, qa eius subiectũ est volũtas, quæ manet in anima, & ante, & post resurrectionem, quarẽ ipsa præsertim est immortalis. ¶Nota circa illã partẽ, ꝙ iustitia particularis sm se est circa distributiones, & cõmutationes. Vnde illa non manet sm materiale, sicut nec temperantia, vel fortitudo, tñ sm virtutes sibi adiunctas habet alios actus vt obedire, & se superiori subdere, & maiores colerẽ, & reuereri, vt patet secunda secundæ q.80. & q.104. ar.2. & 3. vbi obseruantia, & pietas, & obedientia ponuntur partes iustitiæ. Et ergo dicit D.S. ꝙ manifestũ est quem actum habeat iustitia in patria, scilicet secundùm virtutes sibi adiunctas, & ergò dicit scilicet esse subditum Deo, quod est religionis vel obedientiæ, quæ sunt etiam iustitiæ Vnde sicut habet Philosophus, quòd prudentia benè consiliatur, & tamẽ facit hoc per virtutem sibi adiunctam, ita hic actus virtutis coniunctæ iustitiæ attribuitur iustitiæ, scilicet esse subditum Deo.

¶ Et cõfirmatur illa tertia pars conclusionis arg. in contrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd Phil. loquitur ibi de huiusmodi virtutibus moralibus quantũ ad id, quod materiale est in eis, sicut de iustitia quantum ad commutationes, & distributiones, de fortitudine quantum ad terribilia & pericula, de temperantia quantum ad concupiscentias prauas. ——

¶ Ad maiorem, homines in statu gloriæ erunt similes Angelis ad intentum Christi dicentis, quia videlicet non vacabunt operibus venereis, sed intendent solis Diuinis. Tamen differentia est quia homines etiam beati retinẽt id, quod fuit perfectionis in via compossibile patriæ, & homines quandoque habuerunt, & nati fuerunt habere virtutes morales, non sic substantiæ separatæ, vt habet Philosophus 10. Ethicorum vbi iam allegatur.

¶ Ad minorem, vera est, ad sensum quem Philosophus ibidẽ ponit dicens. Actiones autem quales attribuere debitæ ipsis, verũ iustas vel ridiculi apparebunt cõmutationes, & depositiones dãtes, & quæcunq; alia talia, &c vbi patet, ꝙ negat virtutes morales quo ad materialia præsentis vitæ, & materialia nostrarũ moralium ciuilium, sunt tñ in eis morales secũdum eis conuenientia, & secundùm actus recitatos per Aug. in corpore, & suo modo secundùm formalia virtutum præsertim quo ad perfectionem rationis, & voluntatis, licet non appetitus sensitiui. Vltrã. Ergo neque in hominibus post hanc vitam erunt virtutes morales. Cõceditur primò quo ad actus, & materialia, quæ sunt in nobis pro hac vita, quia in hoc assimilantur Angelis. Sed negatur, consequentia, quòd non maneant quo ad formalia etiam quo ad perfectionẽ appetitus sensitiui, quia in hoc nõ est simile. Cũ Angeli non sint nati habere appetitum sensitiuum, habent tamen simile, & supereminenter his, quæ sunt in appetitu sensitiuo.

¶ Nota

¶ Nota, ꝙ Philosophus non habet hoc nomen Angelus, sed hoc nomen dijs, & exponit D. S. ibidem, & alij de substantijs separatis. Vide pulchrum textum.

Scotus ¶ Nota, ꝙ Scotus in tertio di. 33. super ista auctoritate decimi Ethic. fluctuat dubitando, an ne & in Angelis virtutes morales circa passiones esse possint, cum ipsi possunt habere bonam voluntatem in materia passionum existente in homine. Concludit autem, ꝙ non, quia non habent efficacem electionem, sed solùm voluntatem simplicem; inducitur autem in illam fluctuationem volens tueri, quia virtutes morales circa passiones in voluntate rationali sint. Sed hoc supra. q. 66. improbatum est. Supponit, & aliud. s. ꝙ Angelus in naturalibus cõstitutus ex multis rectis electionibus possit acquirere virtutem, tum quia virtutes sunt connatæ Angelis, tum quia si non essent innatę, non possent acquiri virtutes morales nisi æquiuocè, vnde nec speciem intelligibilē a rebus accipere possunt, vt habetur prima parte q. 55. ar. 2. ad 2.

Capreolus Et Capreolus in 2. di. 3. q. 2. in solutionibus contra tertiam cõclusionem. Est enim contra omnes Philos. ꝙ substantiæ naturaliter à corporibus separatæ aliquid à corporibus accipiant. De his vide D. S. primo contra Genti. c. 93 vbi ostendit quomodo virtutes

Scotus. circa passiones nullo modo possunt esse in Deo. Et probãt suæ rationes, ꝙ nec in Angelis. Vnde primus modus quem Scotus ponit. s. ꝙ in Angelo possit esse temperantia eiusdem rationis cum ea, quæ est in hõie nihil apparentiæ habet, quia temperantia est in eo, qui afficitur passionibus, & ergo eligere mihi, & tibi pluri

Scot mum diuersificãt virtutes, cuius oppositum habet Scotus, &c. Vide D. S. in 3. d. 33. q. 1. ar. 4. ad quartum. Vbi ponit, ꝙ in Deo, & Angelis nõ possunt esse virtutes circa passiones, quia Angeli nõ hñt naturam vt huiusmodi passiones perpeti possint vnde in Deo, & Angelis sunt sicut exemplares, &c. Vide de hoc supra q. 61. art. 5.

¶ Et similiter dicendum est ad secundum, ea enim, q̃ sunt actiuæ vitæ materialiter se habent ad virtutes.

¶ Ad maiorem, virtutes morales perficiunt hominem in vita actiua qñ perficiunt materialia virtutum, quia illæ inclinationes, & affectiones circa materias suas pertinẽt ad vitam actiuã, sicut passiones ipsæ, & affectiones circa res exteriores. Sed non oportet, ꝙ perficiant in vita actiua, qñ solùm perficiunt ẛm id, quod formale in eis est, immo & formale potest stare cum sola contẽplatione, immo prærequiritur, & concomitatur summã contẽplationem, vt patet ex dictis supra q 3 vnde D. S. habet secunda secũdæ. q 183. ar. 3. ꝙ effectus vitæ actiuæ, qui est sedatio passionum, confert vitæ contemplatiuæ, formale ergo, quod est perfecta subiectio appetitus sub ratione non repugnat contemplationi, & qñ quis vtitur his, quæ sunt vitæ actiuæ vt deseruiant cõtẽplatiuæ, tunc pertinent ad vitam contemplatiuam. Minorem cõcedo, & eam approbat D. S. secunda secũdæ. q. 181. art. 4. quia exterior occupatio, & etiam sedatio interiorum passionum finem habebunt. Ergo virtutes morales non manebunt. Verum, vt sunt principium actiuæ vitæ, & moderantur exteriores operationes ad alterum, vel sedant tumultum interiorum passionum, sed vt sunt perfectiones animæ, & habent actus circa finẽ iã adeptum.

¶ Nota, ꝙ quia iuxta D. S. secunda secundæ. q. 180. art. 2. quietatio passionum, & cessatio ab exterioribus tumultibus requiritur ad vitam contemplatiuam, etiã istius vitæ antecedenter. & in patria hæc erũt, ita ꝙ nulla erit reluctatio appetitus aduersus rationem, nec quæcunque distractio in exterioribus operationibus. Quare benè sequitur, quòd & in patria erit illa perfectio appetitus quam tam diximus formale virtutis moralis, ideo virtus moralis manet quantum ad formale, non autem materiale; vita autem actiua dicit non solùm illam perfectionem, sed & occupationem, & exercitium in passionibus interioribus, & operationibus exterioribus Quare benè stant simul, quòd vita actiua desinat, & tamen formale virtutum maneat, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd status post hanc vitã est duplex. Vnus quidem ante resurrectionem quando animæ erunt à corporibus separatæ. Alius autẽ post resurrectionem, quando animæ iterato corporibus suis vnientur. In illo ergo resurrectionis statu erunt vires irrationales in organis corporis, sicut & nunc sunt, vnde & poterit in irascibili esse fortitudo, & in concupiscibili temperantia inquantũ vtraque vis perfectè erit disposita ad obediendum rationi; sed in statu ante resurrectionem partes irrationeles non erunt actu in anima sed solùm radicaliter in essentia ipsius vt in primo dictum est. * vnde nec huiusmodi virtutes erunt in actu nisi in radice, scilicet in ratione, & voluntate in quibus sunt seminalia quædam harum uirtutum vt dictũ est. * sed iustitia, quæ est in voluntate etiam actu remanebit, vnde specialiter de ea dictum est, quòd est perpetua & immortalis tum ratione subiecti, quia voluntas incorruptibilis est, tum etiã propter similitudinem actus vt prius dictum est. *

* p. p. q. 77. ar. 8.
* q. 63. ar. 1.
* In cor. ar.

¶ Maior vera, sunt irrationalium partium per essentiam. Rationalium tñ per participationem. Ad minorem, dico, ꝙ verũ est ꝙ corrumpuntur ẛm se, tñ manent in essentia aïæ sicut in sęcũda radice, & hoc tpe medio post mortem, & ante resurrectionem, vt patet prima parte q. 77. arti. 8. & quarto senten. d. 44. q. 3. art. 3. questiun. 1. vbi D. S. circa hoc refert opiniones, & sentit, quod dictum est. Dico secũdò ad minorem; ꝙ illę irrationales partes iterum reparabuntur in resurrectione. Vltra, ergo vr̃ quòd virtutes morales non maneant post hanc vitam, verum ante resurrectionem nõ manent actu, tñ manent in efficacia animæ, saltem quo ad formale, & in essentia animæ tanquam in sęcunda radice, & in ipsa gratia, & in voluntate tanquam in seminarijs earum. Ex qua corpori denuo coniuncta ebulliunt ipsę potentiæ actu. Sed negatur cõsequentia, ꝙ post resurrectionẽ redeuntibus organis nõ maneant etiam actu virtutes, quæ sunt in organis corporeis.

¶ Et dico secundò ad maiorẽ, ꝙ vera est, ꝙ tẽperantia, & fortitudo sunt irrationabiliũ partiũ, sed nõ iustitia, quæ est volũtatis, quæ est potentia inorganica. Minor vera ad sensum dictũ, Ergo virtutes morales, &c verum, aliæ a iustitia non manent actu ante reparationem organorum, tamen postea redeunt actu.

¶ Circa illã solutionem est difficultas, an in resurrectione virtutes redeant per Diuinam potentiam eędem numero, quæ hic fuerunt. An tantùm eædem in specie saltem quo ad formale.

Capreolus. An eadem uirtutes, & potẽtiæ numero reparentur.

¶ Ad hoc respondet Capreolus in 3. di. 33. ad secundum cõtra quartam conclusionem, ꝙ verè simile est, ꝙ potentiæ sensitiuæ oẽs reparantur eædem numero quantumcumq; in morte fuerint corruptæ vel etiam annihilatæ. Deus enim potest omne positiuũ permanens, & nõ successiuũ quantumcumq; annihilatum fuerit, idem numero reparare, vt aliàs fortè videbitur quarto sentẽtiarum. Et idem dico de huiusmodi virtutibus, hæc ille in forma, vbi patet secundùm eum, quòd eædem numero redhibunt.

¶ Sed ipse se fundat in vno, quod non videtur esse de mente. D. S. videlicet, ꝙ huiusmodi potentiæ sensitiuæ, quæ sunt subiecta immediata huiusmodi virtutum, redeant eædem numero. Cuius oppositum D. S. ponit in quarto vbi supra ad sextum vbi dicit in fine. Organa essent eædem numero quamuis potẽtiæ eędẽ numero non sunt. Hæc ille. Quare oportet dicere, quòd sicut potentiæ iuxta D. S. nõ redeunt eædem numero sic nec virtutes, sed eædem in specie. Verum quidem est apud D. S. quòd Deus omne positiuum permanens idem reparare potest in numero vt Capreolus ascribit D. S. ex quodlibetis. Non tamen faciet vt D. S. habet in Compendio Theologię tractatu primo cap. 154. vbi ponit, ꝙ nec eadem quantitas redeat, & ꝙ diuersitas potentiarum ẛm numerum animæ sensitiuæ, & vegetatiuæ, non impediat vnitatem resurgentis. Idem sentit quarto contra Gentiles. c. 81.

Capreolus

Vtrum virtutes intellectuales maneant post hanc vitam.

R

Infra q. 83. ar. 6. ad 1. Et 2. di. 6. ar. 4. ad 3. Et dis. 34. arti. 5. Et 3. contra c. 12. Et Ma q. 2. arti. 12. Et opusc. 3. ca. 118.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd virtutes intellectuales non maneant post hanc vitam. Dicit enim Apostolus. 1. ad Corinth. 13. quòd scientia destruetur, & ratio est, quia ex parte cognoscimus; sed sicut cognitio scientiæ est ex parte, idest imperfecta, ita cognitio aliarum virtutum intellectualium quandiu hæc vita durat; ergo omnes virtutes intellectuales post hanc vitam cessabunt.

¶ 2 Præt. Philos. dicit in Prædicamen. * ꝙ sciẽtia cũ sit habitus, est qualitas difficile mobilis, non enim de facili amittitur nisi ex aliqua forti transmutatione vel ægritudine, sed nulla est tanta transmutatio corporis humani sicut per mortem, ergo scientiæ, & aliæ virtutes intellectuales non manent post hanc vitam.

* In prædi. qualit.

¶ 3 Præt. Virtutes intellectuales perficiunt intellectũ ad benè operandum propriũ actũ; sed actus intellectus non videtur esse post hãc vitam, eo quòd nihil intelligit anima sine phantasmate vt dr̃ in 3. de Anima. * Phantasmata autem post hanc vitam non manent cum non sint nisi in organis corporeis; ergo virtutes intellectuales non manent post hanc uitam.

* Aristot. tex. 30.

¶ Sed contra est, quòd firmior est cognitio vniuersalium, & necessariorum, quàm particularium, & contingentium; sed in homine remanet post hanc vitã cognitio particularium, & contingentium puta eorũ, quę quis fecit vel passus est secundùm illud Luc. 16. Recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala

ter mala, ergo multò magis remanet cognitio vniuersalium, & necessariorum, quæ pertinent ad scientiã, & ad alias virtutes intellectuales.

¶ Hic consequenter quærit de permanentia virtutum intellectualium post hanc vitam obseruando ordinẽ quem supra obseruauit, vbi semper primò de moralibus egit q̃ plus habẽt de ratione virtutis humanæ. ¶ Nota autẽ, ꝙ D.S. quærit de virtutibus intellectualibus, & respondendo dicit species intelligibiles manere, & hoc probato vult probatum esse, ꝙ virtutes intellectuales maneant, vbi patet fauor pro his, qui dicunt species esse scientiã. Sed vt supra patuit D.S. varius est in ista re, & dato, quòd habitus intellectualis vt scientia, sit quædam habilitas vtendi speciebus, & qualitas simplex, nihilominus probato, ꝙ species intelligibiles maneant, probatũ est, ꝙ scientia tali modo maneat, quia talis habilitas inseparabiliter ꝑsupponit species, & nihil esse videtur ſm rem loquendo, quàm intensio specierum intelligibiliũ, qua existente intellectus fit habilior ad considerandum secundũ species intensas per exercitium, & frequentem consideration ẽ.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut in primo dictũ est.* quidam posuerunt, quòd species intelligibiles non permanent in intellectu possibili, nisi quãdiu actu intelligit, nec est aliqua conseruatio specierum cessante cõsideratione actuali nisi in viribus sensitiuis, quæ sunt actus corporalium organorum, scilicet imaginatiua, & memoratiua; huiusmodi autem vires corrũpuntur corrupto corpore, & ideo secundùm hoc, scientia nullo modo post hanc vitam remanebit corpore corrupto, neque aliqua alia intellectualis virtus.

* p.p. q. 79. arti. 6.

¶ D.S. duo facit, primò recitat opinionem quandam. Secundò eam reprobat, ibi. Sed hæc opinio. Tertiò respondet ad quæsitũ. ibi. Sed phantasmata. Opinio ergo, quæ etiam supra tacta fuit. q. 50. ar. 4. & in prima parte. q. 79. arti. 6. vult, quòd non sit aliqua memoria in parte intellectiua, nec cõseruentur species intelligibiles post actuale considerare, sed hæc tantùm est in viribus sensitiuis organicis. s. memoratiua, & imaginatiua. Et ergo quia post hanc vitam non remanent huiusmodi vires sensitiuæ propter corruptionem corporis, ideo nec aliqua species intellectualis. Et per consequens neque scientia neq; aliqua alia intellectualis virtus. Vnde D. S. declarat magis mentem huius opinionis primæ Corinth. 13. Quod illi de ista opinione posuerunt, ꝙ species intelligibiles non conseruantur in intellectu possibili nisi quãdiu intelligit. Conseruantur autem species phãtasmatum in potentijs animæ puta in memoria, & imaginatiua, ita ꝙ semper intellectus possibilis quando de nouo vult intelligere etiam, quæ prius intellexit, indiget abstrahere a phantasmatibus per lumen intellectus agentis, & secundùm hoc consequens est, quòd scientia hic acquisita non remaneat post mortem.

¶ Deinde D. S. eam reprobat sicut, & hic, quia species intelligibiles recipiuntur in intellectu possibili ad minus dum actu intelligit; quod autem recipitur, ad modum recipientis recipitur in ipsum. Consequenter cum dicit.

¶ Sed hæc opinio est contra sententiam Aristo. qui in 3. de anima.* dicit, quòd intellectus possibilis est in actu cum fit singula sicut sciens, cum tamen sit in potẽtia ad considerandum in actu.

* Aristot. tex. 8.

¶ Reprobat prædictam opinionem, dupliciter auctoritate, & ratione, ibi. Est etiam, &c. Auctoritate Aristotelis tertio de anima vbi ponit, ꝙ intellectus possibilis fit in actu, scilicet primo sicut sciens in habitu, cum tamen adhuc sit in potentia ad actum secũdum, ergo non solùm quando actu considerat scit, sed etiam sine actuali considerare, manet ergo scientia, & species actu sine cõsiderare. Deinde cum dicit.

¶ Est etiam contra rationem, quia species intelligibiles recipiuntur in intellectu possibili, & immobiliter secundùm modum recipientis; vnde & intellectus possibilis dicitur locus specierum, quasi species intelligibiles conseruans.

¶ Ratione sic reprobat, quicquid recipitur in aliquo immobiliter hoc manet, & conseruatur in eo semper; sed species intelligibiles recipiuntur in intellectu possibili immobiliter, ergo in eo conseruantur, & manent. Maior nota. Minor probatur dupliciter, quia vnumquodq; recipitur secundùm modum recipiẽtis, sed modus intellectus possibilis est immobiliter esse, ergo & immobiliter recipit ex parte sui. Illa minor patet, quia est immaterialis, & incorruptibilis. Et hoc est, quod supra. q. 54. arti. primo. dicebatur, quòd scientia nõ corrũpitur ad corruptionẽ subiecti.

¶ Secundò probatur minor principalis, quia intellectus possibilis dicitur locus specierum in signum, quòd conseruat ipsas species immobiliter, &c.

¶ Sed fantasmata, ad quæ respiciendo hõ intelligit in hac vita, applicando ad ipsa species intelligibiles, vt in primo dictum est.* corrupto corpore corrumpuntur; vnde quantum ad ipsa phantasmata, quæ sunt quasi materialia in virtutibus intellectualibus, virtutes intellectuales destruuntur destructo corpore.

* p.p. q. 85. ar. 1. & 2.

¶ Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitũ tali cõclusione. Intellectuales virtutes manent post hanc vitam quantum ad id, quod est formale in eis. Non autem quantum ad id, quod est materiale in eis. Huius conclusionis. D. S. primò probat secundam partem, secundò primam, ibi. Sed quantum. &c. Tertiò ambas simul adiungens ipsam conclusionẽ, ibi. Vnde intellectuales, &c. Probatur ergo secunda pars sic, Fantasmata ad quæ respiciendo homo intelligit in hac vita, applicando ad ipsa species intelligibiles, corrumpuntur; ergo virtutes intellectuales destruuntur, & non manent quantum ad materiale, probatur consequentia, quia ipsa phantasmata sunt materialia in virtutibus intellectualibus. Antecedens probatur, corpus corrumpitur, igitur & phantasmata corrumpuntur. Tenet consequentia, quia fantasmata sunt in organis corporeis sicut & phantasia, & cogitatiua, & imaginatio, & patet illud antecedens prima parte q. 85. articulo primo, & secundo. Deinde ibi.

¶ Sed quãtũ ad spẽs intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili, virtutes intellectuales manent, species autẽ se hñt in virtutibus intellectualibus sicut formale.

¶ Probat primam partem sic. Species intelligibiles manẽt post hanc vitam, ergo scientia quantum ad formale manet post hãc vitam. Antecedens patet ex reprobatione opinionis. Consequẽtia tenet, quia species se habẽt in virtutibus intellectualibus sicut formales, vt patuit supra sæpius. q. 50. art. 3. ad tertium. Tunc ibi.

¶ Vnde intellectuales [d] uirtutes manẽt post hãc vitã quãtũ ad id, qđ est formale in eis; nõ autẽ quantũ ad id; quod est materiale, sicut & de moralibus dictũ est.*

Dubitatis.
* Ar. præcedẽ.

¶ Subiungit ipsam conclusionem quam etiam probat à simili quantum ad ambas partes simul sic. Morales virtutes manent quo ad formale, non autem materiale, ergo & intellectuales. Antecedens patuit supra ar. primo. Tenet consequentia a proportione, quia vtrobiq; est materiale, & formale, & materiale eiusdem rationis in hoc, quòd vtrobiq; se tenet ex parte corporis.

¶ Nota tñ, ꝙ materiale virtutum moralium minus manet, quàm materiale scientiæ, quia materiale virtutum, quod est inclinatio appetitus sensitiui in propriam materiam, nunquã habet locum in patria, etiam resumptis corporibus, sed materiale scientiæ, & virtutis intellectualis habebit locum in patria, quia beati resumptis corporibus intelligent se conuertendo ad phãtasmata, quamuis non necessariò vt D.S. alibi habet, tertia parte q. 11. ar. 2. & ad tertium. Sicut etiam ibidem dicit de Christo, sic dicendũ est de beatis post resurrectionẽ, quia vtroq; modo intelligere poterunt, secus est saltem ante resurrectionem, & de anima separata, de qua D. S. intelligit, quia ibi nec manet illud, nec aliud materiale. Secus de toto homine resuscitato.

¶ Et confirmatur prima pars conclusionis arg in contrariũ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ verbum Apostoli est intelligendũ quantũ ad id, quod est materiale in sciẽtia, & quantũ ad modũ intelligendi, quia. s. neq; phantasmata remanebunt destructo corpore, neque erit vsus scientiæ per conuersionem ad phantasmata.

¶ D. S. respondet ad maiorem, quæ est auctoritas Apostoli, ꝙ scientia destruetur quantum ad materiale, & modum, & vsum, qui nunc est; sed non destruetur quantum ad formale, & vsum conuenientem illi statui, &c. ¶ Sed oportet rem istam magis ꝓfundare ex dictis D.S. super primæ. Chorin. 13. dicit. Dicitur igitur ad maiorem, quòd scientia destruetur, verum est. Sed loquitur Apostolus de scientia, quæ est cognitio Dei, illa destruetur ea ratione, quia ex parte, id est imperfecta tali imperfectione, quæ est de ratione scientiæ nostræ quam hic habemus de Deo, inquãtum cognoscitur ex sensibilibus, quam cognitionem oportet esse imperfectam. Sed dico vlterius, ꝙ scientia nostra de alijs sensibilibus non destruetur, quia ex parte id est imperfecta, immo post D. S. scientia de naturalibus est perfectior in anima coniuncta, quàm separata, & modus cognoscendi animæ cum conuersione ad phantasmata perfectior est vt D.S. ad longum deducit prima parte q 89. ar. primo. Sed destruitur tamen propter destructionẽ subiecti ipsius materialis in tali scientia, & etiam propter destructionem virium sensitiuarum destruitur modus, & vsus connaturalis cognoscendi. Vnde dico, quòd ratio destructionis scientiæ Dei est, quia ex parte est, & quia talis partialitas id est imperfectio est de ratione ipsius scientiæ Dei hic habitæ, quare nõ est par ratio de alijs habitibus, de quorum ratione, & specie non est imperfectio, vt patet de charitate viatica, quæ est imperfecta, & in patria non euacuatur immo perficitur.

¶ Ad

¶Ad minorem, dico, ꝙ non est par ratio, si loquamur de scientia (idest cognitione Dei) & alijs habitibus intellectualibus, quia imperfectio est de ratione cognitionis Dei viaticæ.s.gratuitæ, & supernaturalis, non autem aliarum virtutum intellectualium de alijs rebus. ¶Et secundò dico ad minorem, negando, ꝙ scientia naturalium sit imperfecta in anima coniuncta. Et negatur per consequens, ꝙ destruatur, quia ex parte. Sed ratione tacta in corpore propter corruptionem corporis destruitur quo ad materiale, & conceditur, ergo & aliæ destruuntur quo ad materialia, verum. Et ꝙ hæc sit mens illius auctoritatis, patet intuenti D.S. ibidem, & Apost. qui statim subdit, Videmus nũc per speculum, &c. vbi D.S. habet, hic loquitur de visione, quæ est cognitio Dei; vnde omnia præcedentia dona euacuanda, sunt intelligenda secundùm ꝙ ordinantur ad cognitionem, hæc ille ibi; & in lectione tertia præcedenti eiusdem capituli, vbi habebis, ꝙ scientia, idest cognitio Dei euacuatur, quia ex parte est; non potest autem dici, ꝙ scientia naturalium propter conuersionem ad phantasmata sit imperfecta, immo perfecta, quia determinata, & propria; ideo oportet ponere aliam rationem destructionis eius, quare Doctores sanè intelligendi sunt, cum dicunt, ꝙ scientia nostra euacuatur, quia ex parte. Intelligitur enim de scientia Dei, & supernaturalium, non naturalium, & sensibilium, sic Glosa ordinaria, quam Capreolus allegat in simili proposito, in tertio, distin. 31. ad primum, contra primam conclusionem moderari debe, vbi habetur, omne ergo, quod ex parte est, destruetur, vel ex toto, vt fides, & spes, vel ex parte, vt scientia, cuius actus, & modus destruetur, &c. Intelligitur enim ꝙ modus cognoscendi Deum per conuersionem ad phantasmata imperfectus est, ideo destruetur, Deo facialiter, & in se, non in speculo viso, cum quo stat, quòd modus cognoscendi per phantasmata non est imperfectus respectu sensibilium. Hæc voluit notare, quia communiter, & indifferenter intelligitur, ꝙ scientia euacuatur propter imperfectionem, quam habet ex conuersione ad phantasmata, hoc enim de scientia naturalium non esse verum clarè videbit, quicunq; D.S. prima parte, vbi statim, ex attentione viderit, &c.

Capreolus

¶Ad secundum dicendum, ꝙ per ægritudinem corrumpitur habitus scientiæ, quantum ad id quod est materiale, in eo scilicet quantum ad phantasmata, non autem quantum ad species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili.

¶Ad maiorem dico, ꝙ sciẽtia si capitur pro speciebus, siue pro notitia conclusionis complexa, non amittitur, nisi ex forti transmutatione (.s. corporali) verum, quo ad materiale; formale tamen non tollitur ex transmutatione corporali hic, sed potest auferri scientia, vt est notitia complexa per syllogismum falsigraphum in præsenti statu, sed in anima separata non, quia eius intellectio est per modum simplicis intelligentiæ, & est sola prima operatio in ipsa, vt patet pri. par. q. 89. ar. 5. de his sup. q. 53. ar. 1. ad secundum, & tertium.

¶Minor vera. Ergo scientiæ, & aliæ non manent, verum, quo ad materiale, & quo ad vsum huic vitæ conuenientem. Quis autem vsus futuræ vitæ conueniat, & quomodo anima intelligat, & per species hic acquisitas, & pro tunc à Deo in separatione infusas, quod est intelligere per conuersionem ad superiora, & etiam per inspectionem specierum, quæ sunt in mentibus angelicis, quod fit per locutionem, vide Doc. Sanc. in de Veritate, Mate. 19. art. 1. in fine corporis.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima separata post mortem habet alium modum intelligendi, quàm per cõuersionem ad phantasmata, vt in primo dictum est,* & sic scientia manet; non tamen secundùm eundem modum operandi, sicut & de virtutibus moralibus dictum est.*

* Pri. par. q. 89. ar. 1.

* Art. præc.

¶Maior vera, perficiũt quidem ad proprium actum, sed secundũm exigentiam modi essendi, qui si alius fuerit, & modus agendi alius erit; dum enim est in corpore, tunc virtus intellectiua habet ordinem ad corpus, & à potentijs organicis accipit, & ad eas habet respicere actualiter quæcunque considerando; quando autem est à corpore secundùm esse separata, tunc intelligit nec per corpus, sicut nec hic per corpus intelligit, nec ordinem habet ad corpus, applicando videlicet species ad phantasmata, quia vel species à Deo accipit, & per species hic acceptas intelligit sine conuersione ad phantasmata.

¶Ad minorem, negatur omnino, quia etiam dato, ꝙ habitus hic acquisiti non manerent; remaneret tamen potentia intellectiua ordinata ad aliquos actus, esto alterius rationis. Ad probationem dicitur, ꝙ vera est de anima coniuncta, quæ esto non habeat esse dependens à corpore, non tamen esse sine corpore; sic esto non habeat intellectiuam cognitionem dependentem a corpore, tamen non fit sine habitudine ad corpus modo dicto. Concedo vlterius, ꝙ phantasmata non manent, sed negatur consequentia, si consequens absolutè intelligitur. s. quòd virtutes intellectuales nullo modo maneant, sed conceditur, quòd non maneant quo ad materiale, & modum intelligendi per conuersionẽ, & inspectionem phantasmatum, & de his habetur etiam prima parte, q. 89. artic. 1.

Vtrum fides maneat post hanc vitam.

S

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ fides maneat post hanc vitam. Nobilior enim est fides, quàm scientia; sed scientia manet post hanc vitam, vt dictum est,* ergo, & fides.

Inf. ar. 5. Et 2. 2. q. 4. art. 4. ad 1. Et q. 7. ar. 1. ad 3. Et q. 8. articu. 2. co. fi. Et 3. dist. 3. q. 2. ar. 1. q. 1. & 3. Et Ver. q. 27. artic. 5. ad 6. & Et Vir. q. 5. articu. 4. ad 10.

* Art. præc.

¶ 2 Præt. pri. ad Corin. 3. dicitur. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. i. fides Christi Iesu; sed sublato fundamento non remanet id, quod superædificatur, ergo si fides non remanet post hanc vitam, nulla alia virtus remaneret.

1. Cor. 3.

¶ 3 Præt. Cognitio fidei, & cognitio gloriæ differunt secundùm perfectum, & imperfectum; sed cognitio imperfecta potest esse simul cum cognitione perfecta, sicut in angelo simul potest esse cognitio vespertina cum cognitione matutina, & aliquis homo potest simul habere de eadem conclusione scientiam per syllogismũ demonstratiuum, & opinionem per syllogismum dialecticum; ergo etiam fides simul esse potest post hanc vitam cum cognitione gloriæ.

¶ Sed contra est, quod Apost. dicit 2. ad Corinth. 5. Quàm diu sumus in corpore peregrinamur à Domino; per fidem enim ambulamus, & non per speciem; sed illi, qui sunt in gloria non peregrinantur a Domino, sed sunt ei præsentes; ergo fides non manet post hanc vitam in gloria.

2. Cor. 5.

¶Consequenter quærit de virtutibus theologicis, & specialiter de singulis in articulis sequentibus. Et primò de fide, quę prior est alijs via generationis.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ oppositio est per se, & propria causa, ꝙ vnum excludatur ab alio, inquantum. s. in omnibus oppositis includitur oppositio affirmationis, & negationis. Inuenitur autem in quibusdam oppositio secundùm contrarias formas, sicut in coloribus album, & nigrum; in quibusdam autem secundùm perfectum, & imperfectum; vnde in alterationibus magis, & minus, accipiuntur vt contraria, vt cum de minus calido fit magis calidum, vt dicitur in 5. Physicor.* Et quia perfectum, & imperfectum opponuntur; impossibile est ꝙ simul secundùm idem sit perfectio, & imperfectio.

* Arist. tex. 19.

¶In hoc corpore Doc. Sanc dat intelligere virtualiter duplicem quæsiti intellectum. Vnde secundùm illum duplicem intellectum etiam dupliciter respondet iuxta secundum, ibi. Sed vlterius, &c. Primus ergo intellectus quæsiti potest esse, an fides maneat post hanc vitam, ita ꝙ substantia fidei maneat, abiecta imperfectione, sicut in ætatę virili manet substantia hominis pueri, sed puerilitas euacuatur; ita ꝙ eadem cognitio secundùm naturam, quo ad substantiam maneat, quæ hic erat imperfecta, & illic perfecta, hic obscura, & ineuidens, alibi clara, & euidens. Vnde D.S. iuxta hunc intellectum ponit talem conclusionem primam responsiuam. Fides non potest esse perfecta cognitio eadem numero manens (ita. s. quòd ea, quæ hic erat imperfecta sit perfecta, & clara cognitio in patria.) Probatur, ex Doc. Sanc. impossibile est, ꝙ simul secundùm idem sit perfectio, & imperfectio; & quando imperfectio est de ratione rei, & pertinet ad speciem ipsius impossibile est, ꝙ idẽ numero manẽs fiat de imperfecto perfectũ, sẽt successiuè: sed imperfectio cognitionis (.s. habitualis, & actualis) est de rõne fidei, ergo sequitur cõclusio, ꝙ impossibile est, ꝙ fides simul sit perfecta, & imperfecta, vel ꝙ hic sit imperfecta, & eadẽ numero sit in alia vita perfecta. Huius rõnis D.S. primò ponit, & probat maiorẽ, secundò minorẽ, ibi. Manifestũ est aũt, &c. Circa maiorẽ D.S. primò probat primã partem, secundò secundã, ibi. Est aũt considerandũ, &c Arguitur ergo sic pro prima parte. Oppositio est per se, & propria causa, ꝙ vnũ excludatur ab alio; sed nõ solũ cõtraria, sed & perfectũ, & imperfectũ opponũtur, igitur maioris prima pars vera. Maior illa patet, quia in oppositis includitur oppositio affirmationis, & negationis. Sed impossibile est affirmationẽ, & negationem esse simul in, & de eodẽ, igitur, &c. Minor patet ex 5. Physic. vbi maius, & minus, & per consequens perfectũ, & imperfectũ etiam in eadem re dicuntur contraria, vt patet in alterationibus. Consequenter cum dicit.

¶Est autem considerandum, quòd imperfectio quidem quandoque est de ratione rei, & pertinet ad speciem ipsius, sicut defectus rationis pertinet ad rationem speciei equi, vel bouis. Et quia vnum, & idem numero manens non potest transferri de vna specie in aliam; inde est, quòd tali imperfectione sublata, tollitur species rei, sicut iam non esset bos, vel equus si esset rationalis; quandoque verò imperfectio non pertinet ad rationem speciei, sed accidit in diuiduo secundùm aliquid aliud; sicut alicui homini, quandoque accidit defectus rationis, inquantum impeditur in eo rationis vsus propter somnum, vel ebrietatem, vel aliquid huiusmodi. Patet autem, ꝙ tali imperfectione remota, nihilominus substantia rei remanet. ——

¶Procedit ad secundam partem maioris, pro qua notat, ꝙ imperfectio rei se habet ad rem dupliciter. Vno modo est de ratione, & specie ipsius. Alio modo non, sed se habet accidentaliter ad substantiam rei. Et tunc ablata imperfectione non aufertur substantia, sicut declaratur exemplariter in litera. Sed quòd primo modo auferatur substãtia rei, & impossibile sit idem numero manens transferri de imperfecto ad perfectum, etiam successiuè, sicut dicit secunda pars maioris. Probatur, idem numero manens non potest transferri de vna specie in aliam; sed si res eadem numero fieret de tali imperfecto perfectum, transferretur de vna specie in aliam: igitur impossibile est, quòd idem numero successiuè sit imperfectum, & perfectum. Maior nota extra literam, quia maior distinctio (scilicet specifica) infert minorem, scilicet numeralem. Non ergo stant simul, quòd sit idem numero, & distinctum specie. Minor tam assumpta patet, quia imperfectione remota tollitur species rei, igitur adueniente perfectione, aduenit alia species, & sic transfertur de specie in speciem. Antecedens patet ex notabili, quia imperfectio est de ratione speciei, igitur ea sublata tollitur species. Deinde cum dicit.

¶Manifestum est autem, quòd imperfectio cognitionis est de ratione fidei; ponitur enim in eius diffinitione; fides enim est substantia sperandarum rerum argumentum non apparentium, vt dicitur ad Heb. 11. Et August. dicit,* Quid est fides, credere quod non vides, quòd autem cognitio sit sine apparitione, vel visione, hoc ad imperfectionem cognitionis pertinet, & sic imperfectio cognitionis est de ratione fidei. ——

Heb. 11.

* Aug. ser. 27. de verbis Apost.

¶Ponit, & probat minorem principalem ex definitione fidei, quia fides est substantia, &c. non apparentium, & non visorum. Sed quòd cognitio sit sine apparitione, vel visione, hoc ad imperfectionem cognitionis pertinet; igitur minor principalis vera, scilicet, quòd imperfectio cognitionis est de ratione, & specie fidei, &c. Tunc ibi.

¶Vnde manifestum est, ꝙ fides non potest esse perfecta cognitio eadem numero manens. ——

¶Doc. Sanc. subiungit conclusionem ipsam, quòd fides nõ potest, &c. vt in litera.

¶Aduerte autem circa probationem istius conclusionis, quàm verum sit, quod Capreolus frequenter aduersarijs obijcit, quia videlicet fides, & visio non differunt secundùm maius, & minus in genere euidentis, & esse luminis, ita quòd eadem substantia maneat sub maiori, & minori, vt patet in intensione formarum naturalium; immo differũt sicut priuatio, & habitus, & diuersarum rationum, & sibi omnino incompossibilia in eodem, &c.

¶Sed vlterius considerandum est, vtrum simul possit esse cum cognitione perfecta; nihil enim prohibet aliquam cognitionem imperfectam simul esse aliquando cum cognitione perfecta. Est igitur considerandum, quòd cognitio potest esse imperfecta tripliciter. Vno modo ex parte obiecti cognoscibilis, alio modo ex parte medij, tertio modo ex parte subiecti. Ex parte quidem obiecti cognoscibilis differunt secundùm perfectum, & imperfectum, cognitio matutina, & vespertina in angelis; nam cognitio matutina est de rebus secundùm quòd habent esse in verbo; cognitio autem vespertina est de eis secundùm ꝙ habent esse in propria natura; quod est imperfectum respectu primi esse. ——

¶Hic consequenter Doc. Sanc. tractat de quæsito iuxta secundum intellectum, qui est, An possit esse cum cognitione perfecta, dato, & concesso, quia ipsa fides non possit fieri cognitio euidens, & perfecta, quia ineuidentia est de ratione sua. An tamen possit stare cum euidenti, & clara Dei cognitione in patria, quæ est beatitudo. Et ratio dubitandi rationabiliter est, quia quandoque stat cognitio imperfecta cum perfecta, vt patebit; aliquando autem repugnat, quia cum perfectione ex parte obiecti, stat imperfectio ex parte subiecti, vel medij. Et iterum cum perfectione ex parte medij, stat imperfectio ex parte subiecti. Secundum ergo hunc intellectum Doc. Sanc. adiungit secundam conclusionem responsiuam in fine, ibi. Vnde manifestum est. Et est conclusio. Impossibile est, quòd fides maneat simul cum beatitudine in eodem subiecto. Circa probationem huius conclusionis Doc. Sanc primò præmittit quoddam notabile distinctiuum. Secundò subiungit probationem, ibi. Manifestum est autem. Notat ergo primò, quòd aliqua cognitio potest esse imperfecta tripliciter, & declarat singula membra. Secundum ibi. Ex parte verò medij. Tertium ibi. Ex parte verò subiecti. Dicit ergo, quòd cognitio vno modo est imperfecta ex parte obiecti cognoscibilis, alia perfecta; sic, quòd rei certæ, alia rei incertæ, secundùm se ex natura sua, vt certitudo, & perfectio, vel imperfectio obiectalis, hoc est impossibile, quòd vna res eodem modo sit perfecta, & imperfecta, & per consequens cognitio non potest esse perfecta obiectiuè, & imperfecta eiusdem obiecti cognoscibilis; & tales nõ sunt eiusdem obiecti, secundùm idem esse, sicut matutina in angelis est perfecti, vespertina imperfecti.

¶Vbi nota, ꝙ si propriè loqueremur de matutina, & vespertina, tunc distinguerentur secundo modo, quòd videlicet sunt eiusdem rei per diuersa media, videlicet per Diuinam essentiam, & species proportionatas, vt Doc. Sanc. ostendit prima par. q. 59. artic. 7. Et clarè in de Verita. Mate. 8 artic. 16. in fine corporis, & ita sunt per diuersa media. s. perfectum, & imperfectum de eadem re, & duæ cognitiones realiter distinctæ. Sed Doc. Sanc. hic loquitur de matutina, & vespertina extensè, vt distinguuntur tantùm ex parte obiecti, vt cognitio, quæ cognoscit rem secundùm esse, quòd habet in Deo est matutina, & eadem numero, vt cognoscit rem secundùm esse, quod habet in propria natura, dicitur vespertina; & ita est ibi dualitas cognitionis secundùm rationem, & extrinseca secundùm diuersa obiecta, vt vult Doc Sanc. Et ita perfectum, & imperfectum ex parte obiecti, non sunt eiusdem obiecti, sed duorum, puta Dei, & creaturæ; sic igitur impossibile est, quòd sit perfecta, & imperfecta cognitio denominatione etiam extrinseca, idest perfecti, & imperfecti respectu vnius, vt volebat antecedens quo ad primam partem. Matutina enim & vespertina, vt hic loquitur Doc. Sanc. non distinguuntur essentialiter, & realiter; vnde non est perfecta, & imperfecta denominatione intrinseca, sed extrinseca. Sed si strictè acciperentur, tũc essent perfecta, & imperfecta, etiam intrinsecè. Et hoc nota, vt euadas difficultatem, quæ rarò hic explicatur, &c. Consequenter cum dicit.

¶Ex parte verò medij differunt secundùm perfectum, & imperfectum, cognitio, quæ est de aliqua conclusione per medium demonstratiuum, & per medium probabile. ——

Dub. 6 m.

¶Declarat secundum membrum. s. quod est perfecta cognitio, & imperfecta ex parte medij.

¶Circa explicationem D. S. vbi habet, quòd ex parte medij differunt secundùm perfectum, & imperfectum. Cognitio, quæ est de aliqua conclusione per medium demonstratiuum, & per medium probabile (potest enim idem cognosci per duo media, sed non per vnum, quod sit certum, & incertum, & cum quis per duo media certum, & incertum cognoscit, tunc illud perfectũ, & imperfectum non cõueniunt vno medio, tamen vnus cognoscẽs per vtrunq; potest cognoscere certè ex parte subiecti) est difficultas. Nam aliquis posset se in hoc fundare, ponendo, ꝙ opinio, & scientia possent esse simul, sicut fecerunt quos recitat Capreolus, quia probabile medium generat opinionem, & demonstratiuum scientiam. Cum ergo possunt haberi ab eodem, & de eodem, videtur, ꝙ ab eodem habeantur opinio, & scientia.

¶Sed quòd illa non sit mens Doc. Sanc. patet ex immediatè sequentibus, vbi dicit, ꝙ opinio, & scientia differũt secundùm perfectum, & imperfectum ex parte subiecti. Et dicit, ꝙ impossibile est, quòd cognitio perfecta, & imperfecta ex parte subiecti sint in eodem, vt clarè patet. Dicitur ergo, quòd medium probabile quando se solo concurrit, tunc causat cognitionem probabilem, & cum formidine, ac per hoc ex parte subiecti imperfectam. Cum verò concurrit cum medio demonstratiuo, & euidenti, non causat opinionem. Sed ambo simul causant cognitionem euidentem, & scientificam, quæ quidem cognitio, vt partialiter procedit à medio probabili, habet quòd sit assensus aliqualiter firmus, & declinans in vnam partem contradictionis, vt autem est effectus syllogismi demonstratiui habet euidentiam, & perfectam firmitatem, non enim differunt ex parte claritatis medij, vel causæ, sed solùm ex parte subiecti. Vnde quantumcunque est obscuritas in medio, dummodo subiectum sit firmum, non est ibi opinio, de his habes plura in Capreolo in tertio, distin. 25. in solutionibus contra secundam conclusionem potes videre, &c. Deinde cum dicit.

Capreolus

¶Ex

¶Ex parte verò subiecti differunt secundùm perfectum, & imperfectum, opinio, fides, & scientia; nam de ratione opinionis est, quòd accipiatur vnum cum formidine alterius oppositi, vnde non habet firmam inhæsionem; de ratione verò scientiæ est, quòd habeat firmam inhæsionem cum visione intellectiua; habet enim certitudinem procedétem ex intellectu principiorum; fides autem medio modo se habet, excedit enim opinionem in hoc, q̧ habet firmam inhæsionem, deficit verò à scientia in eo, q̧ non habet visionem.

¶Explicat tertium membrum. s. de cognitione perfecta, & imperfecta ex parte subiecti, vt est opinio, fides, & scientia. Circa hoc esset difficultas, an fides, & opinio possent stare simul; sed de hoc habet D. S. 2.2. q. 1. ar. 5 ad quartum, & tangetur ad tertium, & Capreolus vbi iam. Consequenter ibi.

¶Manifestum est autem, quòd perfectum, & imperfectum non possunt simul esse secundùm idem; sed ea, quæ differunt secundùm perfectum, & imperfectum, secundùm aliquid idem possunt esse in aliquo alio eodẽ. Sic igitur cognitio perfecta, & imperfecta ex parte obiecti nullo modo possunt esse de eodem obiecto, possunt tamen conuenire de eodem medio, & in eodem subiecto; nihil enim prohibet, quòd vnus homo simul, & semel per vnum, & idem medium habeat cognitionem de duobus, quorum vnum est perfectum, & aliud imperfectum, sicut de sanitate, & ægritudine, & bono, & malo. Similiter etiam impossibile est, quòd cognitio perfecta, & imperfecta ex parte medij conueniant in vno medio; sed nihil prohibet quin conueniant in vno obiecto, & in vno subiecto; potest enim vnus homo cognoscere eandem conclusionem per medium probabile, & demonstratiuum. Et est similiter impossibile, q̧ cognitio perfecta, & imperfecta ex parte subiecti sint simul in eodem subiecto; fides autem in sui ratione habet imperfectionem, quæ est ex parte subiecti, vt. s. credens non videat id quod credit; beatitudo autem de sui ratione habet perfectionem ex parte subiecti, vt. s. beatus videat id, quo beatificatur, vt sup. dictum est.*

* q.1.ar.4.

¶Probat conclusionem secundam ex præcedenti distinctione sic. Perfectũ, & imperfectũ nõ possunt esse simul, secundùm illud secundùm quod differunt penes perfectum, & imperfectum: possunt tamen ea, quæ differunt secundùm perfectum, & imperfectum secundùm diuersa esse in aliquo alio eodem, ergo cognitio perfecta, & imperfecta ex parte obiecti nõ possunt esse de eodem obiecto (ita q̧ eadem cognitio sit perfecti, & imperfecti, certi, & incerti vnius) possunt tamen, &c. vt in litera. Similiter impossibile est, q̧ cognitio perfecta, & imperfecta ex parte medij sit secundùm idem medium, quasi vna cognitio sit perfectum medium, & imperfectum idem, quasi idem medium sit certum, & incertum. Et similiter impossibile est, q̧ cognitio perfecta, & imperfecta ex parte subiecti sint simul in eodem subiecto. (Addo extra literam) potest tamen esse in diuersis subiectis, secundùm idem medium, & idem obiectum. Possunt enim diuersi homines sic se habere, q̧ vnus idem cognoscat per idem medium cum firma adhæsione, alius autem cum formidine (subsumitur ad propositum,) sed fides in sui ratione habet imperfectionem, quæ est ex parte subiecti, vt. s. &c. beatitudo autem de sui ratione habet perfectionem ex parte subiecti, vt. s. beatus videat clarè id, quod beatificatur, ergo sequitur conclusio. Antecedens patet ex præcedenti distinctione. Minor subsumpta relinquitur nota quo ad primam partem ex dictis circa conclusionem primam. Quo ad secundum. Ex dictis sup. q. 3. articu. 8. Et nota breuiter, quòd mens Doc. Sanc. stat in hoc, quòd opposita, vt sic, non possunt esse simul. Sed opinio, & fides, & scientia habent aliquam oppositionem, quia in vna est certitudo, in alia incertitudo. Et non opponuntur secundùm certitudinem obiecti, & medij, sed tantũ subiecti, igitur non possunt esse simul in eodem subiecto, licet possint esse eiusdem obiecti, & medij; de vno enim obiecto, & per consequens vno modo certo ex se habet vnus opinionem, aliqui scientiam, & certitudo obiectalis vna est. Similiter de vno medio, & per vnum medium vnus habet opinionem (. s. rudis) alius scientiam. Similiter possunt esse duo media, quorum vnum est certũ, aliud incertum, &c. Tunc ibi.

¶Vnde manifestum est, quòd impossibile est, quòd fides maneat simul cũ beatitudine in eodẽ subiecto.

¶Infert ipsam conclusionem iam satis probatam, & patet.

¶Nota, q̧ hæc cõclusio videtur intelligenda de potentia creatæ, de qua non videtur magna difficultas, & de potentia Dei ordinata de eo, qui est in statu beatitudinis; Paulus autem non fuit in statu beatitudinis, sed raptim vidit. Et intelligitur, quòd impossibile est, quòd fides maneat cum beatitudine secundùm actum, & actu habeat rationem fidei. Verumtamen, quòd omne absolutum fidei remaneat cum beatitudine, non tamen actu habeat rationem fidei, non videtur impossibile de potentia Dei absoluta. Si enim secundùm Capreolum, Deus potest intellectionem quam habeo de lapide ponere in lapide, absque hoc quòd intelligat, nõ videtur impossibile, quòd entitatem fidei ponat in intellectu beati, absque hoc quòd actu credat, id quod intuitiuè videt. Et ad hoc est Heruæus quodlibeto secundo, quæst. 15. quia nihil prohibet oppositorum, & incompossibilium actuum esse principia nõ opposita, nec incompossibilia. Adamãs enim si ponatur super ferrum imprimit sibi quandam inclinationem per quam mouetur sursum ad adamãtem ipsum, & cum tali inclinatione mouente sursum manet grauitas, secundùm quam habet moueri deorsum, ita quòd duæ inclinationes habituales ad diuersos motus stant simul, licet illi motus non stent simul, &c. Et ita puto intelligendum Doc. Sanc. quòd quia fides requirit non videre, & obscuritatem, ideo ex natura sua non stat cum visione, & hoc sub ratione fidei formaliter, & secundùm actum secundum, quòd tamen id quod est fides possit manere, & fides materialiter non videtur implicare, quia etiam secundùm Capreolum, esto ineuidentia, & enigma sit de conceptu fidei, non tamen est de essentia fidei, cum priuatio non sit natura, vel de natura positiua, ideo sequitur quòd per potentiam Diuinam absolutam tale positiuum posset conseruari. Sed verum est iuxta dicta circa conclusionem primã, quòd non habebit, vt sic, speciem, idest formalem rationem fidei, quo ad omnia, quæ sunt de ratione fidei. De istis etiam difficultatibus Capreolus in tertio, dist. 31. in solutionibus, quasi per totum, quoniam Doc. Sanc. alibi ponit fidem mansisse in Paulo tempore raptus.

An fides possit stare cum beatitudine.

Capreolus

Heruæus.

Capreolus

¶Scotus concordat in tertio, distin. 31. vbi dicit, actus succedentes, credere, & sperare, scilicet videre, & tenere, non habent propriè impossibilitatem ad habitus fidei, & spei; quod probatur, q̃a Paulus in raptu habuit saltem actum visionis, & tamen non erat in eo euacuatus habitus fidei, igitur ille actus non repugnat habitu fidei. Non ergo euacuatur fides, & spes, quia succedat eis aliquod incompossibile, sed quia essent superflui. Hæc ille, &c.

Scotus

ARGVMENTVM in contrarium idem cõcludit, quod dictum est in præsenti secunda conclusione.

¶Ad primum ergo dicendum, q̧ fides est nobilior quàm scientia ex parte obiecti, quia eius obiectum est veritas prima; sed scientia habet perfectiorem modum cognoscendi, qui non repugnat perfectioni beatitudinis. s. visioni, sicut repugnat ei modus fidei.

¶Maior vera, quòd fides est nobilior, quàm scientia ex parte obiecti, quia fides de Deo, scientia autem de naturalibus, & creatis. Sed dico, quòd fides directè opponitur cognitioni beatificæ, quia de eodem cum ipsa, & ex parte subiecti habet conditionem beatitudini incompossibilem respectu eiusdem obiecti. Scientia autem est quidem imperfecta (saltem in perfectione negatiua) comparata ad beatitudinem, & visionem patriæ; sed illa imperfectio non opponitur ipsi visioni patriæ, tamen quia non de eodem, tum quia non per idem medium, tum quia substrata visioni beatificæ. Vnde negatur consequentia, quia etiam perfectio naturalis, & natura ipsa est imperfecta respectu gloriæ, & tamen gloriæ non repugnat, sed per gloriam perficitur. Sic cognitio naturalis, quæ est scientia de naturalibus, & naturalis non opponitur patriæ; sicut fides, quæ dicit imperfectam cognitionem Dei gratuitam, visio autem, vel beatitudo dicit perfectam cognitionem eiusdem Dei, vnde sunt respectu eiusdem. Dictum est autem in corpore, q̧ perfectum, & imperfectum in eodem, & respectu eiusdem non compatiuntur se, tamen respectu diuersorum, vel per diuersa media.

¶Ad secundum dicendum, quòd fides est fundamentum, quantum ad id, quod habet de cognitione, & ideo quando perficietur cognitio erit perfectius fundamentum.

¶Ad maiorem dico, quòd fides Iesu est fundamentum, non ratione imperfectionis (scilicet ineuidentiæ, & enigmatis) sed ratione rectæ cognitionis. Et si sit perfecta cognitio sine enigmate, nihilominus tunc fundamentum christianæ vitæ, & perfectionis, & omnium aliarum virtutum.

¶Ad minorem, verum, ablato fundamento in se, & in sibi æquiualenti, ea ratione qua est fundamentũ, non remanet id quod superædificatur. Sed dico, quòd hoc non contingit in proposito, quia esto fides ipsa euacuetur, tamen sibi succedit perfecta cognitio, ratione cuius erat fundamentum, & per consequens perfectius fundamentum, & adeo perfectum, vt nunquam deficere possit, nec ipsi superædificata deficient. Negatur ergo consequentia.

¶Vel poſſet concedi. Ergo ſi non remanet fides, vel ſecundùm ſpeciem, vel ſecundùm genus, & ſecundùm id virtualiter, ratione cuius eſt fundamentum; quod nos non dicimus, vt patebit artic 5. vbi dicetur, ꝙ fides manet ſecundùm aliquid ſui generis. Et de hoc fuit aliquid tactum ſup. q.65. art 5. vbi dictum eſt, ꝙ charitas non manet ſine fide, vel ſine eo, quod ſupereminenter continet fidem, quo ad id quod eſt perfectionis. Et hanc ſolutionem habet etiam Doc. Sanc. in de Virtutib. de ſpe, ar. 3. ad 14.

¶Ad tertium patet ſolutio ex his, quę ſup. dicta ſunt.*

*In corpo.

¶Ad maiorem dico, ꝙ cognitio fidei, & cognitio gloriæ differunt ſecundùm perfectum, & imperfectum ex parte ſubiecti, reſpectu eiuſdem obiecti: dictum eſt autem, tale perfectum, & imperfectum in eodem ſecundùm idem, & reſpectu eiuſdem, ſunt incompoſſibilia. Ad minorem. Si intelligitur, vt iam dictũ eſt ad maiorem, negatur, ſed dico, ꝙ vera eſt, ꝙ cognitio imperfecta ex parte obiecti poteſt eſſe cum perfecta ex parte obiecti, ſed non eiuſdem, ſed diuerſorum. Et ſecundò perfecta ex parte medij, poteſt eſſe cum imperfecta ex parte medij, ſed non eiuſdem medij, ſed diuerſi. Et iſto modo in angelo eſt ſimul matutina, & veſpertina, vt diſtinguuntur ex parte obiecti, ſed diuerſi, vt dictum eſt in corpore. Et aliquis idem cognoſcit per perfectum medium, & imperfectum. Sed negatur conſequentia, quia fides, & cognitio gloriæ opponuntur in eodem ſubiecto per perfectum, & imperfectum reſpectu eiuſdem, & per perfectum, & imperfectum ex parte ſubiecti, ratione cuius non compatiuntur ſe in eodem intellectu. Oppoſitio enim medij non facit ſcientiam, & opinionem incompoſſibiles, ſed oppoſitio, quæ eſt ex parte ſubiecti.

¶Nota hic, quòd verum eſt, ꝙ homo poteſt cognoſcere eandem concluſionem ex parte ſubiecti, & prædicati, eandem omnino, per medium probabile, & demonſtratiuum, & ita erit cognitio per medium perfectum, & imperfectum, vt dicitur in corpore: ſed non conceditur, ꝙ per illa duo media dum ſimul concurrunt, habeatur cognitio perfecta, & imperfecta formaliter ex parte ſubiecti, quia habent rationes incompoſſibiles in eodem ſubiecto reſpectu eiuſdem. Dictum eſt enim, quòd non opponuntur, neque ſecundùm certitudinem, & incertitudinem obiecti, vel medij, ſed tantùm ſubiecti, vt habetur primo Poſteriorũ in fine, de eodem enim obiecto poteſt haberi ſcientia, & opinio à diuerſis, & poteſt eſſe opinio propoſitionis immediatè, & per conſequens opinio non neceſſariò habetur per medium probabile, nec per conſequens opponitur ratione medij ſcientiæ. Et poteſt per idem medium in vno generari opinio, in alio ſcientia. Igitur nõ opponuntur ex parte medij. Vnde ſecunda probatio minoris, quæ eſt per exemplum, negatur, videlicet, ꝙ aliquis homo ſimul poſſit habere de eadem concluſione ſcientiam per ſyllogiſmum demonſtratiuum, & opinionem per ſyllogiſmum dialecticum. Sed dicimus, ꝙ poteſt quidem eadem concluſio per illa duo media cognoſci, ſed vel erit ſolùm cognitio ſcientifica actu habens in ſe, quod perfectionis eſt in opinione ſupereminenter, vel erit æſtimatio per medium probabile firma, quæ non eſt opinio. Et dicimus ergo, ꝙ cognitio perfecta, & imperfecta ex parte medij ſtant ſimul, non ꝙ perfecta, & imperfecta ſint in propoſito duæ; ſed dicitur perfecta, & imperfecta extrinſecè, ideſt per medium perfectum, & imperfectum, ſicut prius dictum eſt in corpore de matutina, & veſpertina ex parte obiecti. Sed ſemper dicimus, ꝙ ſcientia, & opinio dicunt perfectum, & imperfectum, oppoſitum ſolùm ex parte ſubiecti eiuſdem, & ergo in eodem non ſunt ſimul de eodem, ſed in diuerſis poſſunt eſſe de eodem. Concedimus ergo, quod D.S. dicit in corpore, quod contingit idem enunciabile cognoſcere eundem ſimul per medium neceſſarium, & contingens, ſed non ſcit ſimul, & opinatur; ſed vel habet tantùm ſcientiam continentem eminenter, quod eſt cognitionis; vel habet per mediũ probabile diſtinctã æſtimationem à medio ſcientifico; ſed talis æſtimatio non eſt incerta, ſed firma, nec habet rationem opinionis, & ſic oportet dicere Thomiſtã, quia D.S. 2.2. q. 1. ar. 5. ad quartum. expreſsè ponit non poſſe ſtare ſcientiam, & opinionem. Et nota D.S. in 3. par. q. 9. artic. 3. quod Capreolus etiam allegat, ꝙ ſicut in generatione ſubſtantiali in via D.S. diſpoſitiones præcedentes abijciuntur, & formæ perfectiores ſequuntur. Ita in generatione ſcientiæ poſt præuias opiniones deſinunt opiniones, ſed ſequitur ſcientia, quæ continet opinionem, quantum ad id quod eſt compoſſibile ſcientiæ. ſ. firmiorem aſſenſum, licet non incertitudinem; vel ſequuntur, & concomitantur firmiores exiſtimationes per illa media probabilia, quia habita demonſtratione de concluſione aliqua per medium neceſſarium, tunc firmius, & fortius adhæremus medijs probabilibus. Et niſi ſic dicatur non poteſt quis effugere contradictionem in D.S. hic, & in 2.2. q. 1. ar. 5. ad quartum, & alibi.

¶Nota ſecundò, ꝙ ſicut forma non ſtat cum imperfectione formæ ſibi oppoſitæ, ſtat tamen cum imperfectione materię ſibi ſubſtratæ, quia ſibi non opponitur. Ita perfectio gloriæ non ſtat cum imperfectione fidei; ſtat tamen cum imperfectione cognitionis naturæ, quia illa non eſt ſibi oppoſita, ſed ſubſtrata, quia licet ſint in eodem, non tamen habent oppoſitionem perfecti, & imperfecti ſecundùm idem; ſed ex parte obiecti. ſ. diuerſi, vel medij diuerſi, ſicut matutina, & veſpertina ſecundùm diuerſas acceptationes; & ita ſecũdùm diuerſa obiecta, vel media tollitur oppoſitio, quia oppoſita habent fieri circa idem, quare non eſt par ratio de cognitione fidei, & gloriæ, & matutinæ (quæ eſt gloriæ) & veſpertinæ, quæ eſt naturæ ſecundùm vnam acceptationem; quia ſunt de eodem, ſed per diuerſa media; ſi autem matutina, & veſpertina accipiantur, ſicut D.S. accipit in corpore, tunc ſunt in eodem de diuerſis, & per idem medium.

Vtrum ſpes remaneat poſt mortem in ſtatu gloriæ.

T

2.2. q. 18. ar. 2. Et 3. diſt. 31. q. 2. ar. 1. q. 2. Et Vir. q. 4. ar. 4.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ. Spes enim nobiliori modo perficit appetitum humanum, quàm virtutes morales; ſed virtutes morales manent poſt hanc vitam, vt patet per Auguſt. in 14. de trinitate;* ergo multo magis ſpes.

*Aug. c. 9.

¶ 2 Præt. Spei opponitur timor, ſed timor manet poſt hanc vitam, & in beatis quidem timor filialis, qui manet in ſæculum; & in damnatis timor pœnarum; ergo ſpes pari ratione poteſt permanere.

¶ 3 Præt. Sicut ſpes eſt futuri boni, ita & deſideriũ; ſed in beatis eſt deſiderium futuri boni, & quantum ad gloriam corporis, quam animæ beatorum deſiderant, vt dicit Aug. 12. ſuper Gen. ad literam;* & etiam quantum ad gloriam animæ, ſecundùm illud Eccle. 24. Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt me adhuc ſitiẽt. Et 1. Pet. 1. dicitur. In quem deſiderant angeli proſpicere; ergo videtur, quòd poſſit eſſe ſpes poſt hanc vitam in beatis.

*Aug. c. 35. Eccl. 24. 1. Pet. 1.

¶Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit Rom. 8. Quod videt quis, quid ſperat? ſed beati vident id, quod eſt obiectum ſpei. ſ. Deum; ergo non ſperant.

Rom. 8.

¶Hic ſecundò quærit de duratione ſpei poſt hanc vitam in ſtatu gloriæ, quia vt ſup. dictum eſt, ſpes poſterior eſt fide.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* id quod de ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti, non poteſt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita perfectione perfecto, ſicut patet, quòd motus in ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti; eſt enim actus exiſtentis in potentia, inquantum huiuſmodi; vnde quando illa potentia reducitur ad actum, iam ceſſat motus; non enim adhuc albatur poſtquam iam aliquid factum eſt album.

*Art. pr.

¶D.S. breuiter abſoluit quæſitum, tali concluſione reſponſiua in calce corporis. Cum habetur id, quod ſperatur. ſ. Diuina fruitio (quod eſt in ſtatu gloriæ) iam ſpes eſſe non poterit.

¶Nota, quòd ſperatur fruitio, vt includit ſub ſe viſionem, & tantum dicit ſicut beatitudo hominis, quæ eſt obiectum ſpei, non vt res creata eſt, ſed vt adeptio Dei. Spes enim habet pro obiecto etiam naturali Deum. Et ergo formalis beatitudo, quæ eſt creata, non eſt totale obiectum, ſed magis Deus habendus per fruitionem iſto modo dictam; de hoc Doc. Sanc. ſecunda ſecundæ, quæſt. 19. artic. 9. ad ſecundum. vbi dicit, per virtutem ſpei non ſolùm innititur Diuino auxilio ad adipiſcendum quæcunque alia bona; ſed principaliter ad adipiſcendum ipſum Deum tanquam principale obiectum. Hæc ille. Et ibidem, quòd Deus ipſe eſt proprium, & principale obiectum theologicarum. Probatur autem concluſio, ex fundamento articuli præcedentis. Quicquid de ſui ratione importat imperfectionem ſubiecti, non poteſt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita perfectione perfecto. Sed ſpes importat imperfectionem ſubiecti, quod in gloria eſt ſub perfectione, ſpei oppoſita (. ſ. fruitione Diuina) igitur ſpes non manet cum fruitione Diuina in gloriæ ſtatu.

¶Huius rationis Doc. Sanc. ponit primò maiorem, & eam probat, ſecundò probat minorem, ibi. Spes autem, &c. Maior ergo probatur exemplariter de motu, qui eſt imperfectio ſubiecti, & non ſtat cum perfectione ſubiecti, ſicut ſubiectum non albatur poſtquam eſt factum album. Deinde ibi.

¶Spes autem importat motum quendam in id quod non habetur, vt patet ex his, quæ ſup. de paſſione ſpei diximus,* & ideo quãdo habetur id quod ſperatur. ſ. Diuina fruitio, iam ſpes eſſe non poterit.

*q. 40. ar. 1. & 2.

¶Probat

¶Probat minorem principalẽ, quia ſpes importat motũ quendam.i.extenſionem appetitus in id,quod non habetur:igitur importat imperfectionem ſubiecti. Antecedens patuit ſup.q.40.artic.1.& 2. quod non ſolùm verificatur de ſpe paſſionis, ſeu etiam de ſpe theologica, cuius actus eſt extenſio appetitus rationalis in abſens. Tenet conſequentia, quia omnis motus eſt exiſtentis in potentia, & per conſequens imperfecti cum omnis potentia imperfectionem ſecum ferat.

¶Nota autem. ꝙ ſpes importat motum.i.actum reſpectu diſtantis habendi. Charitas autem, & gaudium non dicunt iſto modo motum.i.extenſionem in diſtans, ſed vnionem ad præſens,vt ſic. Et ergo dicit D.S.ꝙ ſpes importat motum ad ſenſum ſup.q.31.ar.1.ad 2.dictum,videlicet actum tendentem in abſens.

¶Nota ſecundò pro minore, ꝙ ſpes dicit imperfectionem, & perfectionem; imperfectionem quidem reſpectu boni ſperati,qa implicat ipſius priuationem, & abſentiam; perfectionem autem virtutis, vt facit inhærere regulæ Diuinæ, cui per ſpem homo innititur ad conſequendum beatitudinem; vnde ſub alijs verbis dici poteſt, quod dicit perfectionem reſpectu obiecti formalis,qđ eſt Diuinum auxilium,cui debitè innititur; ſed reſpectu materialis, quod eſt beatitudo ſperata importat imperfectionẽ, quia neceſſariò de non habito, & ſic intendit D.S.ꝙ ſpes dicat in ſui ratione imperfectionem ſubiecti.ſ.non habitionem beatitudinis. Et hæc tanguntur 2.2.q.17.ar.1.ad tertium.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Nota propter argumentum in oppoſitum D.S. ſuper Apoſt. ibid. ꝙ quia ſpes ex fide quodammodo oritur, ideo Apoſt. attribuit ſpei opus illud,quod eſt fidei.ſ.eſſe de non viſis,ita ꝙ non viſum idem ſit,quod non habitum,& viſum,quod habitum. Scotus etiam in 3.diſt.31.circa principium dicit,ꝙ accipitur ſpes pro ſperato.ſ.pro obiecto,quando Apoſt.dicit ad Rom.8.ꝙ ſpes,quę videtur non eſt ſpes. Eſt ergo ſenſus,quod videt quis.i.quod pręſentialiter habet quid,i.cur ſperat, quaſi dicat, ſpes importat motũ animæ in aliquid non habitum tendentem. Cum autem aliquid iam habetur non eſt neceſſarium; vt in id aliquis moueatur & hoc conſonat dictis in corpore, vbi dictum eſt, ꝙ ſpes importat motum.i.extenſionem animi in diſtans,& abſens,&c.

Scotus.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd ſpes eſt nobilior virtutibus moralibus quantum ad obiectum, quod eſt Deus; ſed actus virtutum moralium non repugnat perfectioni beatitudinis, ſicut actus ſpei, niſi fortè ratione materiæ,ſecundùm quam non manent;non enim virtus moralis perficit appetitum ſolùm in id, quod nondum habetur, ſed etiam circa id, quod præſentialiter habetur.

¶Ad maiorem dico, ꝙ ſpes perficit nobiliori modo ad ſanum intellectum, quia perficit appetitum ad altius, & nobilius obiectum,quàm morales. Si autem intelligitur, ꝙ perficiat nobiliori modo ex parte obiecti,& ſtatus,negatur;quia ſpes perficit ſolùm in diſtantia à perfectione ſumma,& dum ipſa non habetur. Morales autem virtutes perficiunt (præſertim quo ad formale)etiam cum habetur perfecta beatitudo, ideo actus ſpei repugnat ſtatui patriæ,non actus moralis.

¶Et ſecundò dico, ꝙ eſto ſpes ſit perfectior moralibus ad ſenſum dictum; tamen ſpes dicit imperfectionem ex parte ſubiecti, directè oppoſitum beatitudini. Non ſic de moralibus, quia ſpes, & gloria requirunt conditiones incompoſſibiles in ſubiecto ſuo, videlicet non habere beatitudinem,& habere. Secus de moralibus,niſi fortè quo ad materiale,quod etiam non habet locum in patria,& arguit conditionem viaticam, & mortalem, & per conſequens ſtatui patriæ incompoſſibilem.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd timor eſt duplex, ſeruilis,& filialis, vt infra dicitur.* Seruilis quidem eſt timor pœnæ, qui non poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad pœnam remanente. Timor verò filialis habet duos actus.ſ.revereri Deum, & quantum ad hunc actum manet, & timere ſeparationem ab ipſo, & quantum ad hunc actum non manet; ſeparari enim à Deo habet rationem mali; nullum autem malum ibi timebitur, ſecundùm illud Prouerb.1. Abundantia perfruetur malorum timore ſublato. Timor autem opponitur ſpei oppoſitione boni,& mali,vt ſupra dictum eſt;* & ideo timor, qui remanet in gloria non opponitur ſpei; in damnatis autem magis poteſt eſſe timor pœnæ, quàm in beatis ſpes gloriæ; quia in damnatis erit ſucceſſio pęnarum, & ſic remanet ibi ratio futuri, quod eſt obiectum ſpei; ſed gloria ſanctorum eſt abſque ſucceſſione, ſecundùm quandam ęternitatis participationem,in qua non eſt præteritum, & futurum, ſed ſolùm præſens; & tamen nec etiam in damnatis eſt propriè timor; nam ſicut ſup.dictum eſt;* timor nunquam eſt ſine aliqua ſpe euaſionis, quæ omnino in damnatis non erit, vnde nec timor,niſi communiter loquendo, ſecundùm ꝙ quælibet expectatio mali futuri dicitur timor.

* 2.2.q.19. artic.2.

Prouer.1.

*q.40.ar.1.

Aliàs ſpei.

* q.23.ar.1.

¶Reſpondeo primò iuxta D.S.hic,& in de Virtutib.de ſpe,art.4.ad 2.Ad maiorem,ſpei opponitur timor,verum,timor ſeruilis, vel etiam filialis,quo ad actum ſecundũ,qui eſt timere ſeparationem à Deo,tanquã malum. Sed negatur,ꝙ timere filialis quo ad actum primum,qui eſt revereri Deum,& reuerentiã Deo exhibere tanquam ſuo creatori, & ex conſideratione maieſtatis eius, in propriam paruitatem reſilire.Et ratio eſt,quia ſm ſup.dicta,q.40.art.1. Spes,& timor opponuntur oppoſitione boni, & mali,quia ſpes de bono, timor de malo. Cum ergo timor filialis ſm hunc actum non ſit de malo,ideo ſpei non opponitur, quia vterq; eſt de bono. Ad minorem dr̃, ꝙ timor manet in beatis.ſ.filialis quo ad vnum actum,qui eſt revereri,qui non repugnat perfectioni patriæ. Non aũt quo ad actum,qui eſt timere offenſam,& ſeparationem à Deo per peccatum, qui timor aufertur in abundantia bonorum.Quia ergo ſpes habet oppoſitionem, & imperfectionem incõpoſſibilem perfectioni patriæ,ideo ẽt euacuatur,& tollitur.

¶Secundò dico ad ſecundam partem minoris, ꝙ timor manet in damnatis,largè accipiendo timorem, quia ſi propriè capitur, tunc eſt cum ſpe euaſionis mali,vt patuit ſup.q.42.ar.2. quæ non eſt in damnatis.Sed eſt timor accipiendo timorem pro omni expectatione mali futuri,qđ habet locum in damnatis, quia in pœnis eorũ eſt continuatio, & ſucceſſio, vt habet D.S.pri.par.q.10.ar.3.ad 2. Sed non eſt par rõ de beatitudine ſanctorum in patria, vbi nulla eſt futuritio,ſed participatio æternitatis, vt etiam patet pri.par.vbi iam,ar.2.& 3. Negatur ergo conſequentia,tum quia timor manens in patria non opponitur ſpei, vt argumentũ ſupponebat ex maiore,tũ quia timor manens nõ dicit imperfectionem oppoſitã beatitudini,immo ſolũ imperfectionẽ arguit naturalem creaturæ, & defectũ negatiuũ, ſm ꝙ in infinitum diſtat à Deo,& ideo meritò Deũ reueretur,& colit,& ſe ei ſubijcit. Spes aũt importat defectũ alicuius gratuiti, & directè oppoſitũ beatitudini,& gloriæ,vnde non eſt par ratio; hæc eſt ſolutio intenta à D.S hic,& in de Virtutib.vbi innuit,ꝙ in beatis non eſt timor filialis quo ad actũ, qui eſt timere ſeparationem à Deo per cõtemptum,& peccatũ,quia ipſe eſt impoſſibilis,& habet rationem mali. Nullũ aũt malũ timebitur in ſtatu gloriæ, ſm illud Prou.1.&c.

¶Sed intuenti D.S.in hac re,2.2.q.19.art.11. apparet, ꝙ etiam quo ad hunc actũ, qui eſt timere malum ſeparationis à Deo manebit aliqualiter,& aliquo modo Nam eſto talis ſeparatio nõ ſit poſſibilis creaturæ rationali pp glorię perfectionem.Eſt tamen ſibi poſſibilis conſideratę ſm ſuã naturam pp naturalem liberi arbitrij flexibilitatem.Quare fuga huius mali,qđ eſt Deo nõ ſubijci,& à Deo ſeparari,eſt in patria,vt poſſibilis naturæ,impoſſibilis autem beatitudini in patria. Et ad auctoritatem D S ibid. reſpondet ad primum,quia illa auctoritas excludit à beatis timorem ſolicitantem,& perturbantem,non autem timorẽ ſecurum,vt Aug. dicit. Et per hoc patet, ꝙ ibi non timebitur, & fugietur malum, vt poſſibile gloriæ,tamen vt poſſibile naturæ.Et ſtante iſto modo, qui D.S.poſtremò viſus eſt,diceretur ad argum.litterę,ſecũdo concedendo maiorem,ꝙ ſpei opponitur timor, etiam ſm actũ quem hẽt in patria.ſ.oppoſitione obiecti, qa de malo poſſibili naturæ ſm ſe. Minor ẽt conceditur. Sed dico, ꝙ timor ipſe non habet oppoſitionem ad gloriam,quia vt fugiatur malum tanquam poſſibile naturæ,ſm ſe non repugnat beatitudini,quia vt dictum eſt, cum gloria manet defectus negatiuus naturæ, ratione cuius talis ſeparatio,& tale malum eſt poſſibile.

Secũdò ſol uitur argu.

¶Nota, quòd Doc.Sanc dicit, quòd timor offenſæ manet aliqualiter,& aliquo modo:& poſtea dicit, ꝙ fuga: quaſi diceret,nõ eſt imperfectus timor,ſed fuga, quæ dicit abhominationem peccati aliqualiter poſſibilis.i.ſecundùm naturam. Tamen id quod hic dicit,clarum eſt. Sed negatur conſequentia, quia ſpes directè opponitur gloriæ præſenti, tanquam importans eius remotionẽ, & abſentiam, ideo non eſt par ratio. Vnde in art.3. in fine ſolutionis tertij dictum eſt, ꝙ imperfectio naturalis ſubtracta eſt perfectioni gloriæ. Sed imperfectio in gratuitis directè ſibi opponitur,& eſt ſibi incompoſſibilis, qualem imperfectionem importat ſpes. Et illa eſt ſententia Doc.Sanc 2.2 vbi ſtatim, ad tertium. vbi habet. Spes importat quendam defectum.ſ.futuritionem beatitudinis, quæ tollitur per eius præſentiam. Sed timor importat defectum naturalem creaturæ, ſecundùm quòd in infinitum diſtat à Deo, quod etiam in patria manebit, & ideo timor non euacuabitur totaliter, hæc ille. Et vult ſolutio iſta, quòd ad minus manet timor reuerentiæ, ſed in corpore oſtendit quomodo fuga mali, ſcilicet contemptus, & inſilitionis in Deum manebit.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ quantum ad gloriam animæ non poteſt eſſe in beatis deſiderium, ſecundùm

*Sup.q.33. artic.2.

quòd respicit futurum, ratione iam dicta; * dicitur autem ibi esse esuries, & sitis p remotionē fastidij, eadem ratione dicitur esse desiderium in angelis. Respectu autem glorię corporis in animabus sanctorum, potest quidem esse desiderium, non tamen spes, propriè loquēdo, neque secundùm ꝙ spes est virtus theologica; sic enim eius obiectum est Deus, non autem aliquod bonū creatum, neq; secundùm ꝙ communiter sumitur; quia obiectum spei est arduum, vt supra dictum est;* bonum autem cuius iam ineuitabilem causam habent, non comparatur ad nos in ratione ardui; vnde non propriè dicitur aliquis, qui habet argentum sperare se habiturum aliquid, quod statim in potestate eius est, vt emat; & similiter illi, qui habent gloriam animæ, non propriè dicuntur sperare gloriā corporis, sed solùm desiderare.

*q.40.ar.1.

¶ Ad maiorem dico, verum est, ꝙ spes, & desiderium propriè dictum est futuri boni, vt patet sup.q.33.art.2. Sed illud sicut non dicit æqualitatem, quia vt patuit, q.40.art.1. Spes est futuri boni, sed ardui, desiderium autem est futuri boni absolutè. Si tamen desiderium capiatur pro exclusione fastidij, tunc est etiam boni præsentis, & habiti. Et dico vlterius, ꝙ desiderium potest esse eius cuius non est spes, vel theologica, vel communiter dicta.

¶ Ad minorem. Si intelligitur, ꝙ in beatis sit desiderium propropriè dictum, vt dicit motum appetitus ad bonum distans respectu boni animæ, vel gloriæ animæ, negatur, nec auctoritates hoc probāt. Sed loquuntur de desiderio, vt dicit exclusionem fastidij, quæ est etiam de re habita, vt supra patuit.

¶ Dico secundò ad aliam partem minoris, ꝙ in beatis (.s. animabus separatis, est desiderium respectu gloriæ corporis propriè dictum. Sed negatur consequentia, ꝙ ergo spes, vel theologica virtus, vel spes, secundùm cōmunem rationem spei.i. vt dicit motum in bonum arduum, & difficile quodcunque. Spes enim theologica est de bono diuino, & de Deo habendo. Vnde gloria corporis (cum sit quædam redundantia beatitudinis essentialis in corpus) non est Deus. Nec per consequens obiectum spei theologicæ. Spes etiam communiter accepta est boni ardui difficilis, quale non est gloria corporis, quo ad animam iam beatam, quæ ineuitabilem, & certissimā causam habet beatitudinis corporis. Quare negatur consequentia, tum quia non est desiderium respectu gloriæ animæ, cuius est spes in via. Vnde sicut desiderium propriè dictum non manet in patria, sic nec spes. Tum secundò, quia esto maneat desiderium propriè dictum respectu gloriæ corporis, non tamen sequitur, ꝙ spes quocunque modo accepta, quia multa desideramus, quæ non speramus.

Vtrum aliquid fidei, vel spei remaneat in gloria.

V

3.distin.31. q.2. ar.1.q. 2. & 3. Et Veri. q.27. art.5. ad 6. Et Vir. q.5. ar 4. ad 10.

*Propoſi.1.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ aliquid fidei, vel spei remaneat in gloria. Remoto enim quod est proprium, remanet id quod est commune, sicut dicitur in libro de causis,* ꝙ remoto rationali remanet viuum, & remoto viuo remanet ens; sed in fide est aliquid, quod habet cōe cum beatitudine.s. ipsa cognitio; aliquid autem quod est sibi proprium.s. enigma; est enim fides cognitio enigmatica; ergo remoto enigmate fidei, adhuc remanet ipsa cognitio fidei.

Ephe.1.

¶ 2 Præt. Fides est quoddam spirituale lumen animæ, secundùm illud Ephe.1. Illuminatos oculos cordis nostri in agnitionem Dei; sed hoc lumen est imperfectum respectu luminis glorię, de quo dicitur in Psalt. In lumine tuo videbimus lumen; lumen autē imperfectum remanet superueniente lumine perfecto; non enim candela extinguitur, claritate solis superueniente; ergo videtur ꝙ ipsum lumen fidei maneat cum lumine gloriæ.

¶ 3 Præt. Substantia habitus non tollitur per hoc ꝙ subtrahitur materia; potest enim homo habitum liberalitatis retinere etiam amissa pecunia, sed actum habere non potest; obiectum autem fidei est veritas prima non visa; ergo hoc remoto per hoc ꝙ videtur veritas prima, adhuc potest remanere ipse habitus fidei.

*Art.1. huius quæst.

¶ Sed contra est, quod fides est quidam habitus simplex; simplex autem vel totum tollitur, vel totum remanet; cum ergo fides nō totaliter maneat, sed euacuetur, vt dictum est;* igitur videtur, ꝙ totaliter tollatur.

¶ Hic quærit de quodam dubio incidente circa articulos præcedentes. Et habet occasionem ex dicto quorundam, vt patebit in principio corporis.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ quidam dixerunt, quòd spes totaliter tollitur; fides autem partim tollitur, scilicet quantum ad enigma, & partim manet.s. quantum ad substantiam cognitionis.

¶ Doc. Sanc. in hoc corpore primò ostendit occasionem dubium hoc mouēdi, quia.s. ex aliquorum opinione circa illud, ibi. Quod quidem, &c. Secundò examinat illam opinionem. Tertiò ex illa examinatione infert responsiuam conclusionem ad quæsitum, ibi. Vnde non potest, &c. Dicit ergo primò, ꝙ quidam dixerunt, ꝙ spes totaliter tollitur, fides autē partim tollitur.s. quantum ad enigma, & partim manet quantum ad substantiam cognitionis, restat ergo hoc declarandum. Vnde dicit consequenter.

¶ Quod quidē si sic intelligatur, ꝙ maneat non idem numero, sed idem genere, verissimè dictum est; fides.n. cum visione patriæ conuenit in genere, quod est cognitio; spes autem non conuenit cum beatitudine in genere; comparatur enim spes ad beatitudinis fruitionem, sicut motus ad quietem in termino.

¶ Vbi examinat dictum illorum, & circa hoc ponit duas cōclusiones examinatorias, secundam ibi. Si autem intelligatur, &c. Prima est, si intelliguntur sic dicentes, ꝙ fides maneat secundùm substantiam non eandem in numero, sed ſm eandem in genere; spes autem non ſm eandem in numero, nec in genere, verissimè dixerunt. Probatur conclusio, fides conuenit cum visione patriæ sibi correspondente, quæ manet in genere. Spes autē non conuenit cum beatitudine sibi succedente in genere, igitur fides manet ſm aliquid quod secum conuenit in genere, non autem spes. Consequentia tenet extra literam, quia si sibi succedens est secum idem in genere, & manet, sequitur benè, ꝙ manet ſm aliquid sui generis. Et si non est in patria idem secum in genere, tunc nō manet ſm aliquid sui generis. Antecedens patet pro prima parte, qa fides, & visio cōueniunt in genere cognitionis, quę est genus proximum vtriusq;, vt patet. Secunda pars patet. Motus, & quies in termino non sunt vnius generis proximi. Sed spes cōparatur ad beatitudinis fruitionē, sicut motus ad quietem in termino, igitur.

¶ Nota, ꝙ quamuis quies priuatiua in naturalibus reducatur ad genus ipsius motus, non tamen per se est eiusdem generis, immo omnino alterius rationis, sicut priuatio ab habitu. In proposito autem quies non dicit priuationem motus; sed actum positiuum quo affectus faciatur super obiecto beatifico præsente. Spes autē dicit actum quo affectus se extendit ad absens, & distans. Quare non sunt eiusdem generis proximi, sicut nec desiderium, & delectatio. Et intelligitur D. S. non de genere prædicamentali primo, & remoto, sed de genere proximo, quod de eis immediatè vniuocè dicitur. Deinde cum dicit.

Dub.107.

¶ Si autem intelligatur, ꝙ eadem numero cognitio, quæ est fidei maneat in patria, hoc est omnino impossibile; non enim remota differētia alicuius speciei remanet substantia generis eadem numero, sicut remota differentia constitutiua albedinis nō remanet eadem substantia coloris numero, vt sic idem color numero sit quandoque albedo, quandoque verò nigredo.

¶ Ponit secundā conclusionem examinatoriam dicti illorū, & modi dicendi, si intelligatur, ꝙ eadem numero (.s. in substantia) cognitio, quæ est fidei maneat in patria, remoto enigmate, hoc est omnino impossibile. Probatur, remota differētia alicuius speciei, impossibile est, ꝙ remaneat substantia generis eadē numero. (Minor suppletur) sed enigma habet se sicut differentia fidei, ergo ipsa remota (vt fit in patria) impossibile, &c. Minor patuit ar.3. Non tamen intelligendo, ꝙ ipsa priuatio sit pars essentialis, aut integralis fidei; sed qa sine tali priuatione fides nec esse, nec intelligi potest, & fundatur in aliquo positiuo fidei, quod necessariò consequitur. Sed circa maiorem Doc. Sanc. primò ponit eam, & probat exemplariter, secundò ratione, ibi. Non enim, &c. Ostendit ergo maiorem exemplariter de albedine cuius differentia remota non remanet eadem substantia coloris numero, vt sic idem color numero sit quandoq; albedo, quandoq; verò nigredo. Deinde ibi.

¶ Non enim cōparatur genus ad differentiam, sicut materia ad formam, vt remaneat substantia generis eadem numero differentia remota, sicut remanet eadem numero substantia materiæ remota forma; genus enim & differentia non sunt partes speciei, alioquin nō prędicarentur de specie; sed sicut species significat totum, idest compositum ex materia, & forma in rebus materialibus, ita differentia significat totū, & similiter genus;

sed

ſed genus denominat totum ab eo, quod eſt ſicut materia; differentia verò ab eo, quod eſt ſicut forma; ſpecies verò ab vtroque; ſicut in homine ſenſitiua natura materialiter ſe habet ad intellectiuam; animal autem dicitur quod habet naturam ſenſitiuam; rationale, quod habet intellectiuam; homo verò quod habet vtrunque; & ſic idem totum ſignificatur per hæc tria, ſed non ab eodem; vnde patet, ꝙ cum differentia non ſit niſi determinatiua generis, remota differentia, non poteſt ſubſtantia generis eadem remanere, non enim remanet eadem animalitas ſi ſit alia anima conſtituens animal. ———

¶Probat præcedentem maiorem ratione ſumpta ex differenti comparatione differentiæ ad genus, & formæ ad materiam. Et arguitur ſic, eadem materia in ſubſtantia manens poteſt ſubijci diuerſis formis; ſed idem genus ſecundùm ſubſtantiam eandem numero, non poteſt ſubijci diuerſis differentijs ſucceſſiuè. Igitur. Maior vera. Antecedens pro prima parte patet extra literam. Secunda pars antecedentis deducitur, & declaratur vſque in finem. Et poteſt ſic argui ex Doc. Sanc. idem totum ſecundùm rem ſignificatur per genus, differentiam, & ſpeciem, licet non ab eodem ſumantur hæc tria. Et differentia non eſt niſi deſignatiua, vel determinatiua generis. i. differentia differt ſolùm à genere, penes determinatiorem expreſſionē, & ſignificationem eiuſdem, quia ſignificat videlicet idem determinatiori modo, ergo remota differentia non poteſt ſubſtantia generis eadem remanere. Antecedēs pro prima parte patet, quia ſi genus, & differentia eſſent partes ſpeciei, & non tota ſpecies, non prædicarentur de ſpecie. Secunda pars patet, quia genus denominat totum ab eo, quod eſt ſicut materia: differentia verò ab eo, quod eſt forma. i. formale, patet in litera, ergo differentia differt à genere ſolùm, penes ſignatum, & non ſignatum, vt patet in litera. Et habetur ex intentione de ente, & eſſentia. Confirmatur etiam exemplariter à ſimili. Non. n. remanet eadem animalitas ſi ſit alia anima conſtituens animal. Conſequentia patet, quia impoſſibile eſt, ꝙ in his, quæ ſunt idem vnum tollatur, & aliud remaneat.

¶Nota, quòd Doc. Sanc. vult ſub breuibus, quòd quia genus, & differentia, & ſpecies differunt ſolùm penes modum ſignificandi idem ſecundùm rem, quia genus ſignificat id quod eſt determinabile; differentia verò non differt, niſi quia ſignificat determinationem, quæ eſt idem ſecundùm rem cum determinabili. Species verò explicitè vtrunq; ſignificat. Modo impoſſibile eſt, ꝙ idem à ſeipſo ſeparetur. Ideo non poteſt tolli differentia manente natura generica eadem numero, cum ſit eadem ſecundùm rem cū importato per differētiam, & tantùm diſtinguitur penes determinatiorem modum ſignificandi idem. Quare aduerte verba D. S. vbi dicit. Vnde patet, quòd cum differentia non ſit niſi deſignatiua (vel ſecundùm alios libros determinatiua) generis ideſt cum differentia non diſtinguatur niſi penes deſignationem, hoc eſt, penes hoc quòd idem importat ſub determinatiori modo (ſupple) ideo non poteſt ſubſtantia generis eadem remanere remota differentia; differunt enim ſolùm ſicut includens implicitè, & explicitè idem, & quodlibet illorum ſignificat totum ſignificatione materiali, & formali ſimul. Differunt autem in ſignificato formali, quia genus ſignificat determinabile, differentia determinationem, vt habetur ex de ente, & eſſentia, cap. 3. & hoc intendit hic Doc. Sanc.

¶Vnde non poteſt eſſe, quòd eadem numero cognitio, quæ prius fuit enigmatica, poſtea fiat viſio aperta, & ſic patet, ꝙ nihil idem numero, vel ſpecie, quod eſt in fide remaneat in patria, ſed ſolùm idem genere. ———

¶Hic in calce corporis Doc. Sanc. reſpondet ad quæſitum concluſione reſponſiua cum aliquali explicatione rationis prædictæ, ex qua vult habere ipſam probatam. Et eſt, nihil idem numero, vel ſpecie, quod eſt in fide, remanet in patria; ſed ſolùm idem in genere, & ſic aliquid fidei (aliquid videlicet idem cum fide in genere) manet in patria; ſed nihil ſpei manet in patria, nihil videlicet idem, in numero, ſpecie, vel genere. ſ. propinquo: prima pars patet ex ſecunda concluſione examinatoria quo ad fidem non manſuram eandem in numero, vel ſpecie. Secunda pars, & tertia, ſcilicet quòd fides maneat ſecundùm aliquid eiuſdem generis, non autem ſpes, patet ex prima concluſione examinatoria.

¶Et aduerte, quòd non eſt aliquid ſecundùm rem idem tribus realiter diſtinctis, niſi Diuina eſſentia tribus perſonis, & hoc non dicimus de genere, differentia, & ſpecie. Sed dicimus, quòd hæc tria ſecundùm rationem, & modum ſignificandi diſtincta, important idem ſecundùm rem, & realiter, vel ex ſignificato formali, vel materiali.

¶ Confirmatur concluſio quantum ad primam partem argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd remoto rationali non remanet viuum idem numero, ſed idem genere, vt ex dictis patet. * ——————

*In corporatis.

¶Ad maiorem. Si intelligitur, quòd remoto proprio remanet id, quod eſt commune idem in numero, vel in ſpecie, negatur; dico ſecundò, quòd remoto proprio. i. differentia propria, remanet commune idem ſecundùm genus, vel ſecundùm analogiam. Et manet non ſecundùm rem idem, ſed ſecundùm rationem. Nam vnitas generica eſt vnitas ſecundùm rationem tantùm. Et quamuis etiam vnitas ſpecifica ſit rationis, tamen vna res non poteſt tranſire de vna differentia in aliam. Et differentia eſt de ratione ſpeciei, non generis, ideo ablata differentia non manet ſpecies ſecundùm genus.

¶Ad minorem, concedo ipſam. Et dico tamen, quòd cognitio eſt commune genus fidei, & beatitudinis. Vltra ergo, remoto enigmate fidei, adhuc remanet ipſa cognitio fidei. Si intelligitur quòd eadem in numero, vel ſpecie, negatur; ſed ſi intelligitur, ꝙ cognitio eadem ſecundùm genus cōceditur, & eſt dictum in corpore concluſione examinatoria.

¶ Nota, ꝙ licet ablato indiuiduo non auferatur ſpecies in diuerſis, tamen in eodem ablata differentia aufertur ſpecies, quia differentia, & ſpecies neceſſariò ſe concomitantur, & ſimul auferuntur, quia vt dictum eſt, differentia eſt de ratione ſpeciei.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd imperfectio luminis candelæ non opponitur perfectioni ſolaris luminis, quia non reſpiciunt idem obiectum; ſed imperfectio fidei, & perfectio gloriæ opponuntur adinuicem, & reſpiciunt idem ſubiectum, vnde non poſſunt eſſe ſimul, ſicut nec claritas aeris cum obſcuritate eius. ———

¶Ad maiorem, vera, eſt quoddam lumen ſpirituale, & imperfectum reſpectu luminis gloriæ, cui opponitur tanquam imperfectum perfecto in eodem ſubiecto, & reſpectu eiuſdem obiecti, vt patuit artic. 3.

¶Ad minorem, negatur, ꝙ lumen imperfectum remaneat ſuperueniente lumine perfecto in eodem ſubiecto, & ſuſceptiuo immediato ad hunc ſenſum, ꝙ ibi maneant duo lumina diſtincta. Ad probationem, quæ eſt per exemplum dico, quòd claritas ſolis eſt in alio ſubiecto, quàm lumen candelæ. Claritas enim ſecundùm ſe eſt in ſole: ſed eius participatio eſt in aere, lumen autem candelæ eſt in ipſa candela. Si autem exemplum intenderet, ꝙ in aere illuminato per ſolem, & candelam eſſent duo lumina. Vnum imperfectum cauſatum à candela, aliud à ſole, negaretur exemplum; nam dum ſimul concurrunt ſol, & candela ad cauſandum lumen cauſant vnum lumen quamuis maius, quam ſi vnum eorum concurreret ſolitariè. Et hoc videtur velle D. S. 1. 2. q. 24. ar. 5. ad ſecundum, vbi dicit. Additio luminis ad lumen poteſt intelligi ſic, quòd intenditur in aere propter diuerſitatem luminarium cauſantium lumen. Hæc ille. Vbi vult, quòd non addatur lumen lumini; ſed lumen intenditur, & cauſatur intenſius à diuerſis luminaribus. Et his conſonat Capreolus diſt. 7. q. 2. primi, in ſolutionibus Scoti, &c.

Capreolus

¶ Nota autem, ꝙ Doc Sanc. in ſolutione videtur accipere lumen pro luce, ita ꝙ lux ſolaris, ideſt exiſtens in ſole, & lux candelæ habent diuerſa ſubiecta. Eſt enim differentia inter lumen, & lumen. Eſt enim lux forma ipſa, prout eſt in corpore luminoſo, quod videlicet habet lumen ex ſe. Sed lumen dicitur eadem forma in ſpecie, non numero, prout eſt in corpore illuminato, hoc eſt in corpore non habente lumen de ſe, ſed tantùm ab alio, vt eſt aer, & luna. Quia ergo D. S. dicit, ꝙ lumē candelæ habet aliud ſubiectum, quàm lumen ſolare, oportet dicere, quòd accipiat pro luce. Lumen enim deriuatum ab vtroque eſt in vno ſubiecto, ſcilicet aere, ſed ibi non habet eſſe perfectum, & imperfectum. Sed vt dictum eſt, lumen eſt vnum, & idem ſubiectum; fides autem, & gloria ſunt neceſſariò diſtincta, & ſunt eiuſdem ſubiecti, & circa idem, ideo non poſſunt eſſe ſimul. Sicut nec idem aer poteſt ſimul eſſe clarus, & obſcurus.

¶ Vbi nota, quòd hæc verba huius exempli ſatis arguunt incompoſſibilitatem fidei, & gloriæ. Nam nulla potentia videtur poſſe facere aerem ſimul obſcurum, & clarum, quia implicat, ſic in propoſito, & hoc eſt verum quando fides accipitur formaliter ſub ratione fidei. Tamen abſolutum fidei videtur poſſe conſeruari ſine hoc ꝙ habeat actum obſcurum, vt tactum eſt articulo 3. in exemplo Herueι.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille, qui amittit pecuniam non amittit poſſibilitatem habendi pecuniam, & ideo conuenienter remanet habitus liberalitatis; ſed in ſtatu gloriæ non ſolùm actu tollitur obiectum fidei, quod eſt non viſum, ſed etiam ſecundùm poſſibilitatem propter beatitudinis ſtabilitatem, & ideo fruſtra talis habitus remaneret. ——————

¶Maior vera, vt ſic. Subſtantia habitus non tollitur per hoc ꝙ ſubtrahitur materia cum poſſibilitate habendi ipſam. Si autem non eſt poſſibilitas habendi, negatur; ſecundò dico negādo eam

quando materiæ subtractæ succedit alia materia, quæ tollit formalem rationem obiecti habitus, & eius essentialem differẽtiam, & requirit omnino incompossibilem dispositionẽ ex parte subiecti. Sic autem est in proposito, quia tollitur actu, & potentia materia circa quam fidei. Secus de habitu liberalitatis, amissa pecunia. Et secũdò, quia succedit obiectum visum, quod tollit formalem rationem obiecti, & differentiã fidei, & gloria requirit aliam dispositionem in subiecto. Similem solutionem habet D.S. de virtutibus, q. de spe, ar. 4. ad 11.

¶Sed circa hoc videtur dubium, quia etiam materia virtutum moralium in patria non manebit, nec possibilitas vtendi ea, & tamen dicuntur à D.S. sup. manere.

¶Ad hoc D.S. in de virtutibus, q. vlt. ad quintum. ꝙ immo obiectum finale ad quod ordinantur, sicut ad finem, quod est bonum rationis, hoc manet. Sed non manent obiecta materialia.i. materiæ circa quas operantur.

¶Potest etiam dici, ꝙ immo habent obiecta formalia, & actus conuenientes futuro statui; & præterea, esto nullum actum secundum haberent, quia tamen, vt sup. tangebatur, sunt de perfectione, & integritate accidentali naturæ, ideo habent actum primum conuenientem, & non repugnantem patriæ. s. dare esse perfectũ, & hoc loquendo quo ad formale. Secus est de fide, & spe, quæ dicunt repugnantia patriæ. Et ideo nec habent actum secundum, nec primum. Quare non est par ratio. Vnde habet D.S. in fine solutionis, ꝙ frustra maneret, quia nec perficerent quo ad actum secundum, qui imperfectionis est, nec quo ad actum primum.

Vtrum charitas maneat post hanc vitam in statu gloriæ.

X

Inf. q. 111. art. 1. ad 2. Et 3. dist. 31. q. 2. ar. 2. Et Ver. q. 27. artic. 5. ad 6. Et Vir. q. 2. articu. 12. ad 20. & 1. Cor. 13 lec. 3. co. 1.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd charitas non maneat post hanc vitam in gloria, quia vt dicitur pri. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est.i. quod est imperfectum; sed charitas viæ est imperfecta, ergo euacuabitur adueniente perfectione gloriæ.

¶ 2 Præt. Habitus, & actus distinguũtur secundùm obiecta; sed obiectum amoris est bonum apprehẽsum; cum ergo alia sit apprehensio præsentis vitæ, & alia apprehensio futuræ vitæ, videtur quòd non maneat eadem charitas vtrobiq;.

¶ 3 Præt. Eorum, quæ sunt vnius rationis, imperfectum potest venire ad æqualitatem perfectionis per cõtinuum augmentum; sed charitas viæ nunquam potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ, quantumcunque augeatur; ergo videtur quòd charitas viæ non maneat in patria.

1. Cor. 13.

¶ Sed contra est, quod Apost. dicit pri. ad Cor. 13. Charitas nunquam excidit.

¶ Hic vltimò quærit de tertia virtute theologica. s. de charitate, an ipsa maneat in alia vita.

* Art. 3. huius quæst.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est,* quando imperfectio alicuius rei non est de ratione speciei ipsius, nihil prohibet idem numero, quod prius fuit imperfectum, postea perfectũ esse; sicut homo per augmentum perficitur, & albedo per intensionem.

¶Conclusio responsiua est talis. In corpore charitas non euacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero manet. Probatur conclusio (& pendet fundamentum ex artic. tertio) quando imperfectio alicuius rei nõ est de ratione speciei ipsius, nihil prohibet idem numero, quod prius fuit imperfectum, postea perfectum esse. (Minor formaliter suppleatur.) Sed de ratione charitatis specifica non est imperfectio, ergo per glorię perfectionem (.i. per hoc, ꝙ perficitur in gloria, vel aduenit habenti charitatẽ, gloria, vel beatitudo) non euacuatur, &c. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem, secundò probat minorem, ibi. Charitas autem, &c. Tertiò infert ipsam conclusionẽ, ibi. Vnde charitas, &c. Maior ergo patuit ar. 3. & hic declaratur duplici exemplo, primò de homine, qui per augmentum animale (quod fit per additionẽ) non euacuatur in substantia, immo eadem substantia manet in pueritia sub parua quantitate, & in virili ætate sub quantitate perfecta. Euacuatur quidem puerilitas, sed quia illa non est de ratione speciei pueri, ideo substantia eadem manet. Secundũ exemplum est de augmento, quod fit per intensionem. Nam eadem numero albedo in substantia est primò sub esse imperfecto, deinde sub esse perfecto. Consequenter cum dicit.

¶ Charitas autem est amor; de cuius ratione non est aliqua imperfectio; potest enim esse & habiti, & non habiti, & visi, & non visi.

¶Probat minorem principalem sic. Charitas est amor, sed de ratione amoris, vt sic non est aliqua imperfectio, sed solùm accidit sibi ratione subiecti. Igitur minor vera. Maior patuit sup. q. 26. ar. 3. quia omnis charitas est amor, sed non è contra, &c. Minor patet in litera, quia amor potest esse habiti, & non habiti, & neutrum sibi repugnat, vt patuit sup. q. 28. ar. 1. ad primum. Amor autem habiti est perfectus, &c. Et vult D.S. ꝙ quia amor, & charitas abstrahunt ab habito, & nõ habito, hoc est, possunt esse pręsentis, & absentis, ideo esse de absente, quod arguit imperfectionem, non est de ratione charitatis. Et per consequens potest tolli imperfectio, remanente substantia charitatis. Tunc ibi.

¶Vnde charitas non euacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero permanet.

¶Infert ipsam conclusionem, & patet. Nota autem, ꝙ hęc conclusio dicit eadem numero manet ad differentiam fidei, quæ manet ẜm aliquid sui generis.i. aliquid quod est idem in genere proximo cum fide succedit fidei, & manet in patria, sed ipsa charitas eadem in numero, quæ hic est, erit & in patria.

Gloria multipliciter.

¶ Nota secundò, ꝙ gloria apud D.S. variè accipitur, vt refert etiam Capreo in secundo, dist. 26. Aliquando enim accipitur pro ipsa visione clara Diuinæ essentiæ, aliquando pro lumine glorię, aliquando pro omnibus disponẽtibus animam, ad hoc, ꝙ videat clarè Deum. Sic dotes animæ possunt dici gloria, & ipsa gratia, & charitas consummata, & quomodocunque accipiatur gloria, tunc charitas ipsa non euacuatur per glorię perfectionem; immo eadem in substantia (abiecta imperfectione viatica) efficitur perfecta, & gloriosa, & consummata. Vnde Aegidius quærit. An gratia, & gloria sint idem, & determinat, ꝙ sic, & non differunt nisi secundùm perfectum, & imperfectum, quodlib. 2. q. 30. & vltima. Similiter & Bonauentura in secundo.

Scotus.

¶Circa materiam huius articuli concordat Scotus similiter in materia duorum articulorum præcedentium in 3. dist. 31. & conclusione, & sententia. Et ponit, ꝙ si esset habitus in appetitu, qui respiceret bonum diuinum, vt bonum commodum conueniens naturæ rationali absolutè, non videlicet, vt absens, vel præsens, hoc est dicere apud Thomistam, si poneretur habitus quo diligeretur Deus, amore concupiscentiæ solùm principaliter, & absolutè, tali habitui non repugnaret manere in patria, sed spes secundùm dicta sanctorum nõ inclinat ad actum tendendi in bonum commodum absolutè. Sed ad actum imperfectum ex absentia obiecti. Ita ꝙ illa imperfectio non accidit actui, inquantum est huiusmodi habitus, sed sit de ratione eius. Charitas autem sit principium, & habitus tendendi in Deum, vt est bonum in se, ita ꝙ actui, vt est eius accidat perfectio, vel imperfectio ex præsentia, vel absentia obiecti. Hæc ille. Et quidem benè. Sed Thomista diceret vlterius, ꝙ imperfectio, quã ipse attribuit actui spei, etiam est de ratione habitus spei, secũdùm ꝙ actu habet rationem spei. Similiter imperfectio quam negat de actu charitatis. Thomista negat de habitu charitatis, &c.

¶Confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶Circa hanc auctoritatem inductam nota Doc. Sanc. in postilla ibidem. s. pri. ad Corin. 13. quia aliqui occasionem errandi ex illa auctoritate sumpserunt, intelligentes, ꝙ charitas semel habita nunquam potest amitti; ille enim intellectus est erroneus, vt ostendit Doc. Sanc. ibid. & in 2. 2. q. 24. art. 11. Nec est sensus ille de intentione Apostoli, quia non loquitur de cessatione donorum spiritualium per peccatum mortale, sed de cessatione donorum spiritualium, quæ pertinent ad hanc vitam per gloriam superuenientem vni. Vnde vult Apostolus. Charitas nunquam excidit, quia scilicet sicut est in statu viæ, ita permanebit in statu patriæ cum augmento, & sic benè intellecta confirmat conclusionem positam, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ imperfectio charitatis per accidens se habet ad ipsam, quia nõ est de ratione amoris imperfectio; remoto autem eo, quod est per accidens, nihilominus remanet substantia rei; vnde euacuata imperfectione charitatis non euacuatur ipsa charitas.

¶Ad maiorem, cum venerit, quod perfectum est, &c. vera, euacuabitur quod est imperfectum, verum, tali imperfectione, quæ est de sua ratione specifica, & sic intelligit Apost. de fide, & cognitione Dei in via, vt patuit ar. 2. ad 1. De cuius ratione specifica est imperfectio, vt patuit ar. 3. Si autem imperfectio non sit de ratione specifica imperfecti, sed est solũ modus quidam accidentalis; non oportet, ꝙ imperfectũ in substantia euacuetur, licet imperfectio tollatur. ¶Ad minorẽ, vera est, ꝙ charitas viatica est imperfecta, comparando ad statum patriæ; sed talis imperfectio nõ est de ratione sua specifica; sed accidit sibi ratione status, & habentis. Quare negatur consequentia, sed benè sequitur, ꝙ imperfectio euacuatur; sed quia talis est accidentalis substantiæ, & speciei charitatis, ideo non oportet, ꝙ substantia tollatur, non enim corrumpitur obiectum propter corruptionem alicuius modi accidentalis, sic substantia pueri non desinit euacuata pueritia.

¶Ad

¶ Ad secundum dicendum, quòd charitas non habet pro obiecto ipsam cognitionem, sic enim non esset eadē in via, & in patria; sed habet pro obiecto ipsam rem cognitam, quæ est eadem, scilicet ipsum Deum.

¶ Maior vera ad sensum dictum supra q. 54. arti. 2. quia penes obiecta formalia, & adæquata.

¶ Ad minorem dico, quòd obiectum appetitiuę, & quod amoris, est res ipsa, vt in se est, & non apprehensio; licet enim nō ametur, & appetatur, nisi prius apprehensum, tamen res secundùm esse apprehensum non est obiectum; sed secundùm quòd est in se extra, vt Doct. Sanct. deducit secunda secundæ quæst. 27 articu. 4. Apprehensio autem, vel visio est causa amoris, non propter quā, sed conditio obiecti, & causæ sine qua non, & necessariò præsupposita. Vltrà, cum ergo &c. Verum est alia apprehensio, sed tamen idem obiectum secundùm rem, negatur ergo consequentia.

¶ Nota fundamentum ex Doct. Sanct. secunda secundæ vbi is; quia licet cognitio viæ & patriæ distinguantur genere; quia tamē appetitus non fertur in rem, vt cognita est, ita quòd esse cognitū sit formalis ratio obiecti appetitus, sed vbi terminatur cognitio, ibi incipit cognitio etiam viatica, hoc est in re secundùm se, ideo obiectum charitatis viaticę, & patriæ idem est, licet cognitio viæ, & patriæ sit alia, & alia, & ratio tamen amandi est eadem, ratio videlicet per quam, & propter quam, licet ratio sine qua non, & necessariò prærequisita sit alterius rationis, scilicet cognitio. De hoc habet Doct. Sanct. secunda secundæ quæst. 26. artic. 2. ad primum, & in de virtutibus, quæst. 2. articu. 4. ad quartum, quomodo scilicet duplex est causa amoris, vel dilectionis. Vna quæ est ratio diligendi, & hoc est bonum, alia quia est via quædam ad acquirēdam dilectionem, & hoc modo visio, vel cognitio est causa &c.

* Aliàs dilectio.

¶ Nota autem, quòd quamuis supra quæst. 27. ar. 2. dictum sit, quòd obiectum appetitus est bonum, vt apprehensum, non intelligitur autem, quòd apprehensum dicat formalem rationem obiecti appetitus, ita quòd tendit in apprehensum, vt apprehēsum est, sed intelligitur; quia non tendit, nisi in apprehensum, sic quòd apprehensio necessariò præcedat, in ipsa tamen non sistitur, sed vlterius tenditur in rem, vt est extra, quæ est obiectum; sed apprehensio causa suo modo partialis; sicut ratio efficiendi ipsius amoris, vt alibi patuit, & tanquàm videlicet conditio causæ finalis. Vnde licet diuersa apprehensio variet obiectum intellectus viæ, & patriæ, vt supra dictum est; non tamen variat rem, quæ est obiectū, & quia charitas respicit per se rem apprehensam sub ratione summi boni, quæ eadem est in via, & in patria, ideo non obstante, q̄ Deus visus, & non visus est diuersa obiecta intellectus, est vna charitas, quæ pro obiecto habet Deum, vt apprehensum sub ratione summi boni. Vnde charitas viæ, & patrię habent aliquo modo diuersas causas suo modo effectiuas; sicut rationes efficiendi (quia diuersas cognitiones) sed habēt vnum obiectum, quia diuinum bonum modo supernaturali.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas viæ per augmentum non potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ propter differentiam, quæ est ex parte causæ; visio enim est quædam causa amoris, vt dicitur in 9. Ethicorum, * Deus autem quantò perfectius cognoscitur, tantò perfectius amatur.

* Arist. c. 1.

¶ Ad maiorem. Eorum quæ sunt vnius rationis, imperfectum potest peruenire ad æqualitatem perfectionis per continuum augmentum, verum, si etiam causa imperfecti sit eiusdem rationis cum causa perfecti. Sin autem negatur illa maior, quia effectus nō potest excedere suam causam, si ergo causa non potest peruenire ad æqualitatem causæ, nec effectus ad æqualitatem effectus; & huius clarum exemplum habetur in naturalibus, calor enim aeris est eiusdem rationis quo ad speciem cum calore ignis, qui tamen nō potest pertingere ad æqualitatem caloris ignis quandiu coniungitur substantiæ aeris propter defectum suæ causæ, quæ non est comparabilis causæ caloris in igne, quæ est calida per essentiam, aer autem per participationem.

¶ Minorem concedo, & propterea dicitur de Ioanne Baptista, qui minor est in regno cœlorum maior est illo, quia causa charitatis viaticæ, & consummatæ sunt incomparabiles, scilicet cognitio viæ, & patriæ, licet enim vt habet Doct. Sanct. in de virtutibus, vbi statim in solutione secundi, non magis diligatur aliquid, quia magis cognoscitur, tamen si magis cognoscitur bonum tunc magis diligitur, sic in patria plus in infinitum cognoscitur bonitas Dei, & ipsa magis participatur a beato, immo ipsa cognitio clara est maxima participatio, & quia cognitio, & obiectum, vt cognitum est causa dilectionis, ideo incomparabiliter plus amatur.

¶ Nota quòd Doct. Sanct. dicit, quia Deus quantò perfectius cognoscitur, s. in ratione boni, & bonitas ipsa plus participatur, tantò perfectius amatur, non autem præcisè, quia plus cognoscitur, magis enim cognosci, vt sic, non est ratio maioris amoris; sed maior bonitas &c.

An charitas viæ, & patriæ sint eiusdem rationis.

¶ Nota etiā circa maiorem, an charitas viæ, & patriæ sint eiusdem rationis. Oportet enim dicere ex corpore articuli, quòd quia sunt eadem charitas numero, quòd sint eiusdem rationis. Cuius oppositum videtur Doct. Sanct. alibi dicere, tertia parte q. 7. articu. 11. ad tertium, & alibi, vbi ponit, quòd non sint eiusdem rationis, sed se habeant, vt superficies, & linea, quæ nunquàm sunt comparabiles.

¶ Ad hoc dicendum, quòd charitas viæ, & patriæ quo ad essentiam, & substantiam sunt eiusdem rationis, immo vna substantia; sed quo ad modalitatem, & rationem essendi, & gradualitatem non sunt eiusdem rationis; sic albedo, vt in secūdo gradu, & vt in duodecimo sunt eiusdem essentiæ, gradus autem illi distinguuntur specie, & non sunt vnius rationis, & in proposito diuersitas rationis in gradibus charitatis prouenit, vt dicit hic Doct. Sanct. ex diuersitate causæ. Sicut in Christo est gratia nostræ non comparabilis in modalitate; quia ipse est naturalis filius Dei, ideo habet totum modum gratiæ, secus de nobis; quare sicut albedo inhęrens, & per se subsistens incomparabiles essent, sic gratia Christi, & nostra, quia separata est infinita (scilicet in tali specie; quia haberet omnes modos possibiles) recepta autem finita est, &c.

¶ Nota de ista materia, quę Doct. Sanct. habet in de Veritate materia 29. ar. 3. ad quintum. Quia aliter afficitur aliquis ad præsentiam, & ad absentiam rei, & quia quantumcunque cognitio p̄ similitudinem proficiat, nunquàm potest equari cognitioni comprehensoris, qui videt Deum per essentiam, & ergo dicit D. S. hic quòd sit diuersitas ex parte causæ.

¶ Scotus in 3. dist. 31 circa finem, conformat se huic solutioni pluribus verbis, quo ad aliquid. s. quo ad actualem dilectionem, & vult, quòd si aliquis haberet hic æqualē charitatem, sicut in patria, non propter hoc esset hic beatus; quia non posset habere æqualem actum, sicut tunc habebit &c. quia actus diligendi dependet sicut a causa partiali, non solum a voluntate, & charitate, sed etiam ab obiecto præsente per actualem intellectionem; sicut dictum est. dist. 21. secundi, in via non potest obiectum esse præsens sicut in patria de communi lege, etiam præsentia speciei illius. Vnde ex hoc sequitur, quòd actus non possit esse ita perfectus, & si habitus sit æqualis; quia habitus non erit totum principium illius actus; sed partiale, & eo modo quo habitus est principiū semper equaliter se habet ad actum, sed non dat sibi perfectionem quam habet ex obiecto. Hæc ille certis prætermissis. Et habetur ex hoc, quòd saltem actus charitatis non potest esse æqualis. Sed non est dubium quin, & ipse habitus, quia correspondet cognitioni, & sibi necessariò connectitur, ideo aucto habitu cognitiuo augebitur, & charitas habitualis, sed Scotus non ponit lumen gloriæ, licet malè, ideo loquitur solum de actu.

Scotus.

¶ Et nota circa dicta ista Scoti, quòd nō est dubium quin Deus possit dare, immo de facto dederit alicui viatori tantam gratiam, & charitatem; sicut alicui paruo comprehensori; sicut tenet Alphonsus in primo dist. 1. q. 1. ar. 1. conclusione quarta. Sed q̄ charitas viatica eiusdem non augeatur in patria, non videtur probabile de facto propter alietatem habitus succedentis fidei, scilicet luminis gloriæ, & hoc vult Doct. Sanct. hic. Sed verū est, quòd augmentum dilectionis non est tantùm ab augmento habitus, sed etiam ex concursu alterius obiecti formaliter, & cognitionis, licet & ab habitu sit &c.

Quæst. Sexagesimaoctaua.

De donis.

A

CONsequenter considerandum est de donis. Et circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum dona differunt a virtutibus. Secundò, de necessitate donorum. Tertiò, vtrum dona sint habitus. Quartò, quæ & quot sint. Quintò, vtrum dona sint connexa. Sextò, vtrum maneāt in patria. Septimò, de comparatione eorum ad inuicem. Octauò, de comparatione eorum ad virtutes.

¶ Postquàm Doct. Sanct. determinauit de habitibus bonis aliqualiter in speciali. s. virtutibus Hic consequenter iuxta ordinem supra promissum in q. 55. determinat de quibusdā eis annexis, videlicet donis beatitudinibus, & fructibus, & q̄a dona propinquius videntur se habere ad virtutes adeo, vt aliqui opinati sunt ea idētificari cū virtutibus, & secundum veritatem & sunt habitus, non aūt beatitudines, vel fructus sunt habitus; iō primò de eis determinatur propter maiorem conuenientiam cum virtutibus, & primò inquirit qd sit donum Spiritussancti. Secundò quot sint in art. 4. Tertiò inquiruntur quædam eorum proprietates in art. 5. vsque ad finem. Circa primum primò inquiritur differentia donorum a virtutibus. Secūdò ostenditur necessitas eorum. Tertiò an sint habitus ex quibus innotescit eorum quidditas.

Vtrum dona differant a virtutibus.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd dona nō distinguantur a virtutibus. Dicit enim Grego. in 2. Moralium

Moralium,* exponens illud Iob. Nati sunt ei septem filij sic. Septem nobis nascuntur filij, cum per conceptionem bonæ cogitationis Sanctispiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Et inducit illud, quod habetur Esa. 11. Requiescet super eum spiritus intellectus &c. vbi enumerantur septem Spiritussancti dona; ergo septem dona Spiritussancti sunt virtutes.

* Greg. ca. 28.

§ 2 Pręt. Augustinus dicit in libro de quæstionibus Euangelij, * exponens illud quod habetur Matthei 12. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus &c. Septem vitia sunt contraria septem virtutibus Spiritussancti, id est septem donis, sunt autem septem vitia contraria virtutibus communiter dictis; ergo dona non distinguuntur a virtutibus communiter dictis.

* Aug. li. 1. c. & q. 8.

§ 3 Præt. Quorum est definitio eadem, ipsa quoque sunt eadem; sed definitio virtutis conuenit donis, vnumquodque enim donum est bona qualitas mentis qua rectè viuitur &c. similiter definitio doni conuenit virtutibus infusis, est enim donum datio irredibilis secundùm Philosophum; ergo virtutes, & dona non distinguuntur.

§ 4 Præt. Plures eorum, quæ numerantur inter dona sunt virtutes, nam sicut supra dictum est, * Sapientia & intellectus, & scientia sunt virtutes intellectuales, consilium autem ad prudentiam pertinet, pietas species est iustitiæ, fortitudo autem quædam virtus est moralis; ergo videtur quod dona, & virtutes non distinguantur.

* q. 57. ar. 2. & 2.

§ Sed contra est, quod Grego. in primo mor. * distinguit septem dona, quę dicit signari per septē filios Iob, a tribus virtutibus Theologicis, quas dicit significari per tres filias Iob. Et in secundo Moralium * distinguit eadem septem dona a quatuor virtutibus Cardinalibus, quæ dicit significari per quatuor angulos domus.

* Gregor. ca. 16. * Iob c. 36.

§ Hic primò inquirendo de quidditate donorū inuestigat differentiam eorum a virtutibus.

§ Respondeo dicendum, quòd si loquamur de dono, & virtute secundùm nominis rationem, sic nullam oppositionem habent adinuicem, nam ratio virtutis sumitur secundùm quòd perficit hominem ad bene agendum, vt supra dictum est. * Ratio autem doni sumitur secūdùm comparationem ad causam a qua est, nihil autem prohibet illud, quod est ab alio, vt donum esse perfectiuum alicuius ad bene operandum, præsertim cum supra dixerimus, * quòd virtutes quædam nobis sunt infusę a Deo; vnde secūdùm hoc donum a virtute distingui non potest. Et ideo quidam posuerunt, quòd dona non essent a virtutibus distinguenda.

* q. 55. ar. 3. & 4. * q. 63. ar. 3.

§ Doct. Sanct. in hoc articuli corpore duo principaliter facit. Primò recitat quandam erroneam opinionem tenentem partem negatiuam circa quæsitum. Secundò deducit veram opinionem, & veram conclusionem responsiuam, ibi, Vnde alij dixerūt &c. Circa primum primò recitat opinionem primam, & eius fundamentum. Secundò eam reprobat, ibi Sed eis remanet &c. Voluerūt ergo quidam, quòd dona a virtutibus non essent distincta, & fundamentum eorum fuit talis conclusio, si loquamur de dono, & virtute secundùm nominis rationem (scilicet doni, & virtutis) sic nullā oppositionem habent ad inuicem, & per consequens, vt sic nō distinguuntur realiter, id est idem potest dici donum, & virtus quantum est ex significatione nominis, ita quòd rationes nominū nō sunt repugnantes, nec disparatę. Probatur ista cōclusio. Ratio virtutis, quæ est definitio (quia ratio quam significat nomen est definitio) sumitur secundùm quòd perficit hominem ad bene agendum. Ratio autem doni sumitur secundùm comparationē ad causam a qua est, nihil prohibet illud, quod est ab alio esse perfectiuum alterius ad bene operandum; ergo secundùm hoc, id est nominis rationem, donum a virtute distingui nō potest. Maioris prima pars patet ex definitione virtutis habita supra q. 55. art. 3. & 4. quia virtus qua rectè viuitur id est agitur &c. Secūda pars patet ex dictis prima par. q. 38. ar. 2. quia donum importat gratuitam donationem alicuius donantis, qui. s. dat non intentione retributionis, quod nec ex debito naturæ recipientis competit; sed ex liberalitate donantis. Minor patet; quia virtutes infusę dantur ab alio (scilicet Deo) gratis, & tamen perficiunt hominem ad bene operandum, vt patuit supra q. 63. artic. 3. igitur minor vera. Quare isti opinantes cum attenderent solùm non incompossibilitatem nominum, & rationum ipsorum, & non res ipsas significatas, quæ habent distinctas rationes, vt patet ad tertium, posuerunt dona & virtutes non distingui. Consequenter cum dicit.

§ Sed eis remanet non minor difficultas, vt scilicet rationem assignēt, quare quædam virtutes dicantur dona, & non omnes, & quare aliquæ computantur inter dona, quæ non cōputantur inter virtutes, vt patet de timore.

§ Reprehendit prædictam opinionem, tum quia veritatis determinatio est argumentorum, & difficultatum solutio, ista autē non soluit hanc difficultatem assignando rationem, quare quędā virtutes in scriptura dicantur dona, vt Sapientia, sciētia &c. & nō omnes, sicut prudentia, temperantia, iustitia &c. Secundò est insufficiens, & non soluit quare aliqua dicuntur dona quę non computantur inter virtutes, scilicet timor, nulla enim virtus, nec intellectualis, nec moralis, nec theologica dicitur timor, & tamē timor est donum, quare sequitur, quòd non sint idem cōuertibiliter, quia aliquæ sunt virtutes, & non dona, aliqua dona, & nō virtutes. Vnde posset formaliter argui contra istam opinionem, aliquæ dicuntur, & sunt virtutes, & non dicuntur dona, & econtra aliqua dicūtur (vel saltem aliquod dicitur donum) dona, & non virtutes, igitur non sunt idem, saltem vniuersaliter, & conuertibiliter. Antecedens patuit, &c. consequentia euidens, quia bene sequitur datur animal, quod nō est homo, igitur nō sunt idē cōuertibiliter &c.

§ Vnde alij dixerunt dona a virtutibus esse distinguēda; sed non assignauerunt conuenientem distinctionis causam, quæ scilicet ita communis esset virtutibus, quòd nullo modo donis, aut e conuerso. Considerantes enim aliqui quòd inter septem dona quatuor pertinent ad rationem, scilicet sapientia, & scientia, intellectus, & consilium; & tria ad vim appetitiuam, scilicet fortitudo, pietas, & timor, posuerunt, quòd dona perficiebant liberum arbitrium secūdùm quòd est facultas rationis virtutes verò secundùm quod est facultas voluntatis; quia inuenerūt duas solas virtutes in ratione, vel in intellectu, s. fidem, & prudentiam; alias verò in vi appetitiua, vel affectiua.

§ Hic consequenter reprobata opinione tenente partem negatiuam quæsiti ponit aliam opinionem veram, tenentem partē affirmatiuam quæsiti, & ipsam acceptat, & ideo ponit eam pro cō clusione responsiua talem Dona distinguuntur a virtutibus, scilicet realiter loquendo de rebus ipsis, quæ dicuntur dona, & virtutes Huius simile est de principio, & causa, quæ possunt conuenire eidem secundùm rationes communes, & datur causa, quæ realiter distinguitur a principio, & econtra. Circa hanc conclusionem, vel opinionem inducit primò aliquas rationes, & tamen causas eius insufficientes aliquorum. Secundò adducit veram rationem, & verā causam huius conclusionis, ibi, Et ideo ad &c inducit autē tres causas insufficientes a diuersis assignatas. Secundam ibi, quidam verò. Tertiam ibi. Alij verò &c. Quod autem nulla istarum causarum sufficienter ostendat conclusionem (scilicet causam distinctionis virtutum, & donorum) probat primò in communi sic, quia nullam assignauerunt, quæ sit communis virtutibus, & nullo modo donis, & econuerso, igitur non sufficienter assignauerunt causam distinctionis. Consequentia patet de se, quia causa distinctionis vera, & sufficiens debet ita conuenire vni distincto, quòd nullo modo alteri, quia secundùm commune non attenditur distinctio. Antecedens probatur inductiuè de quolibet clarè in litera, ibi. Considerantes enim &c. vbi primò eandem recitat, secundò eam reprobat, ibi. Oporteret autem &c.

§ Nota quòd hæc prima ratio innitētium isti phantasiæ, quòd quia plura dona sunt in intellectu, & plures virtutes in voluntate, ideo videbatur, quòd distinguerentur abinuicem; quia dona perficiunt liberum arbitrium secundùm quòd est facultas rationis, id est secundùm vnam partem, quæ est ratio, & virtutes perficiunt secundùm quòd est facultas voluntatis, secundùm aliam partem, quæ est voluntas. Sed hoc nihil est; quia tunc omnia dona deberēt esse in intellectu, & omnes virtutes in voluntate, quod est falsum, quare sequitur, quòd hæc non sit præcisa, & adęquata ratio distinctionis. Tunc ibi.

§ Oporteret autem si hæc distinctio esset conueniēs, quòd omnes virtutes essent in vi appetitiua, & omnia dona in ratione.

§ Reprobat prædictam positionem quasi insufficientem. Pro quo nota, quomodo liberum arbitrium est facultas voluntatis, & rationis supra quæst. 1. ar. 1 quia liberum arbitrium dicit secundū veritatem, & mentem Doct Sanct. ibidem allegatam vnam potentiam, scilicet voluntatem, vt stat sub influxu alterius, scilicet rationis, radix enim libertatis est ex ratione, vt sup. dictum fuit q. 10. articu. 3. Nam prius ordine naturæ ratio habet contingentiam dictaminis in agibilibus contingentibus, quam voluntas libertatem

sem electionis. Sed fortè isti, sic opinantes posuerunt, sicut multi, liberum arbitrium compositum ex duabus potentijs, & dona posuerunt in vna parte, virtutes in alia; sed quia hoc incidentale est, ideo Doct. Sanct. non curauit illam opinionem hic examinare.

* Gregor.

¶ Quidam verò considerantes, quod Greg. dicit * in 2. Moralium, quòd donum Spiritussancti, quod in mente subiecta format prudentiam, temperantiam, iustitiam, & fortitudinem, eandem mentem munit contra singula tentamenta per septem dona, dixerunt quòd virtutes ordinantur ad bene operandum, dona verò ad resistẽdum tentationibus. ——————

¶ Inducit secundam causam insufficientem, & ideo deinde eam reprobat, ibi. Sed nec ista &c. Illa ergo causa secunda fuit; quia scilicet virtutes ordinantur ad bene operandum, dona verò ad resistendum tentationibus, & fundant se in auctoritate beati Gregorij. Deinde ibi.

¶ Sed nec ista distinctio sufficit; quia etiam virtutes tentationibus resistunt inducentibus ad peccata, quæ cõtrariantur virtutibus; vnumquodque enim resistit naturaliter suo contrario, quod præcipuè patet de charitate, de qua dicitur * Cantic. 8. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. ——————

* Cantic. 8.

¶ Ostendit insufficientiam huius rationis; quia & virtutes resistunt tentationibus &c. Nec dicit Grego. quòd solùm dona resistant, vel muniunt mentem contra tentamenta; sed loquitur sine exclusione virtutum, in hoc enim virtutes, & dona conueniũt &c. Deinde ibi.

¶ Alij verò considerantes, quòd ista dona traduntur in scriptura secundùm quòd fuerunt in Christo, vt patet * Esa. 11. dixerunt, quòd virtutes ordinantur simpliciter ad bene operandum, sed dona ordinantur ad hoc, vt per ea conformemur Christo, præcipuè quantum ad ea, quæ passus est; quia in passione eius præcipuè huiusmodi dona resplenduerunt. ——————

* Esa. 11.

¶ Subiungit tertiam causam aliquorum, & eandem similiter reprehendit, ibi. Sed hoc etiam &c. Dixerunt ergo quidam; sicut præcedentes, quòd virtutes ordinantur ad bene operandum, sed dona propter conformitatem ad Christum. Tunc ibi.

¶ Sed hoc etiam non videtur esse sufficiens, quia ipse dominus præcipuè nos inducit ad sui conformitatem secundùm humilitatem, & mansuetudinem. * Matth. 11. Discite a me; quia mitis sum, & humilis corde. Et secundùm charitatem * Ioan. 15. Diligatis inuicem; sicut dilexi vos, & hę etiam virtutes præcipuè in passione Christi resplenduerunt. ——————

* Matt. 11.
* Ioan. 15.

¶ Reprehendit & illam causam insufficientem; quia & in virtutibus maximè oportet Christo conformari. Vnde & hæc ratio non distinguit dona, & virtutes; quia in hoc effectu etiam conueniunt, vt patet in litera.

¶ Et ideo ad distinguendum dona a virtutibus debemus sequi modum loquendi scripturæ, in qua nobis traduntur, non quidem sub nomine donorum; sed magis sub nomine spirituum. Sic enim dicitur * Esa. 11. Requiescet super eum spiritus Sapientiæ, & intellectus &c. Ex quibus verbis manifestè datur intelligi, quòd ista septem enumerantur ibi secundùm quòd sunt in nobis ab inspiratione diuina, inspiratio autem significat quandam motionem ab exteriori. Est enim considerandum, quòd in homine est duplex principium mouens, vnum quidem interius, quod est ratio, aliud autem exterius, quod est Deus, vt supra dictum est, * & etiam Philosophus dicit hoc in capitulo de bona fortuna. * ——————

* Esa. 11.
* q. 9. art. 4. & 6.
* Arist. li. 7. Moral. Eudemiorum c. 18.

¶ Hic consequenter exclusis causis, & rationibus insufficientibus conclusionis responsiuę ponit aliam causam veram, & circa hoc primò deducit quoddam fundamentum huius rationis. Secũdò ipsam rationem subiungit ibi. Manifestum est autem &c. Fundamentum ergo est, quòd dona dicuntur, quia dãtur a Deo, vt anima facile moueatur ab inspiratione Diuina. Prima pars huius fundamenti patet; quia dona in scriptura (quam debemus sequi) numerantur, & nominantur secundùm quòd sunt in nobis ab inspiratione Diuina; ergo &c. Tenet consequentia; quia solũ dona innotescunt nobis ex scriptura; ergo debemus sequi scripturam in qua traduntur nobis sub nomine spirituum &c. Antecedens patet Esaiæ 11. vt in litera. Secunda pars patet; quia dona dicuntur (vt iam patet) quia ex inspiratione Diuina; sed inspiratio significat quandam motionem ab exteriori, igitur dona perficiunt, & disponũt, vt homo efficiatur mobilis a Deo. Pro minori ista D. S. notat, quòd duplex est mouens in homine (.i. hominis) scilicet ratio quæ est interius mouẽs, aliud est exterius, vt est Deus, vt patuit supra q. 9. ar. 4 & 6. Tunc ibi.

¶ Manifestum est autem, quòd omne, quod mouetur necesse est proportionatum esse motori, & hæc est perfectio mobilis inquantum est mobile, dispositio qua disponitur ad hoc, quòd bene moueatur a suo motore. Quantò igitur mouens est altior tantò necesse est, quòd mobile perfectiori dispositione ei proportionetur; sicut videmus, quòd perfectius oportet esse discipulum dispositum ad hoc, quòd altiorem doctrinam capiat a Doctore. Manifestum est autem, quod virtutes humanæ perficiunt hominem secundùm quòd homo natus est moueri per rationem in his, quæ interius, vel exterius agit; oportet igitur inesse homini perfectiones altiores secundùm quas sit dispositus ad hoc, quòd diuinitus moueatur ——

¶ Probat ex illo fundamento conclusionem responsiuam sic, dona Spiritussancti sunt altiores perfectiones, quàm virtutes humanæ, igitur distinguuntur ab inuicem realiter. Consequentia nota; quia idem non est secundùm rem altius, & dignius seipso, secũdùm idem. Antecedens probatur. In quo notanter dicitur, quòd virtutes humanæ, scilicet intellectuales, & morales; quia vt patebit in ar. 8. theologicæ sunt altiores perfectiones, quàm dispositiones quibus disponitur, vt moueatur a ratione humana; sed dona dicũtur dona Spiritussancti non solùm, quia infunduntur a Deo, sed quia secundùm ea homo disponitur, vt efficiatur promptè mobilis ab inspiratione Diuina, virtutes autem humanæ perficiunt hominem secundùm quòd homo natus est moueri per rationem, in his quæ interius (circa passiones, & affectiones proprias) vel exterius agit, scilicet operationes secundùm debitum ad alterum, igitur antecedẽs verum. Huius rationis D. S. ponit, & deducit primò maiorem, secundò minorem, ibi. Et istę perfectiones &c. tertiò ex illa ratione verificat dictum quorundam, ibi, & hoc est &c. Maior ergo probatur sic, quantò mouens est altius tãtò necesse est, quòd mobile perfectiori dispositione ei proportionetur (suppletur minor) sed Spiritussanctus est Deus, & altius mouẽs, quàm ratio humana; ergo maior, vera principalis. Maior nunc assumpta declaratur exemplariter de discipulo quem oportet esse altius dispositum, vt altiorem doctrinam capiat a Doct. & probatur tali assumpto. Omne quod mouetur necesse est esse proportionatum motori; ergo quantò mouens &c. vt dicit maior. Assumptũ illud patet; quia hæc est perfectio mobilis, vt sit dispositio qua disponitur ad hoc, quòd bene moueatur a suo motore, quod est esse proportionatum, & consistit in esse proportionato. Deinde cũ dicit.

¶ Et istę perfectiones vocantur dona, non solùm, quia infunduntur a Deo; sed quia secundùm ea homo disponitur, vt efficiatur promptè mobilis ab inspiratione diuina; sicut dicitur * Esa. 50. Dominus aperuit mihi aurẽ; ego autem non contradico, retrorsum non abij. Et Philosophus etiam dicit in c. de bona fortuna, * quòd his, qui mouentur per instinctum Diuinum non expedit consiliari secundùm rationem humanam; sed quòd sequentur interiorem instinctum; quia mouentur a meliori principio, quàm sit ratio humana. ——————

* Esa. 50.
* Arist. loco pr. citato.

¶ Ponit minorem principalem, cuius prima pars patuit ex fundamento superius deducto, & adhuc eam Doct. Sanct. probat auctoritatibus Esaiæ, & Philosophi clarè in litera. Secunda autem pars relinquitur nota ex dictis supra, quia virtutes morales non sunt nisi habituales dispositiones, & conformitates appetitus, vt facilè, & promptè sequatur motionem, & dictamen rectę rationis, & habitus intellectuales perficiunt rationem, vt conformiter se habeat ad intellectum principiorum. Patet ergo conclusio, quòd dona distinguantur a virtutibus.

¶ Nota autem quòd Doct. Sanct. dicit in minore principali, quòd dona dicuntur non solùm, quia a Deo, sed etiam quia secundùm ea homo disponitur, vt fiat promptè mobilis a Spiritusancto. Per hoc enim eliditur quoddam argumentum cuiusdam aduersarij; quia esto charitas sit a Deo liberaliter, & præter debitum creaturæ, & per consequens quo ad hoc sibi conueniret ratio doni; quia tamen charitas, sicut & cæterę theologicæ non sunt tales dispositiones passiuę, immo vt patebit se habent actiuè inhęrendo Deo, & præsupponuntur donis. Nam antequàm aliquid moueatur a mouente, oportet esse aliquem contactum, & vnionem ad mouens, quod in proposito fit per theologicas; ergo charitas non habet rationem doni, vt hic loquimur.

¶ Nota secundò, quòd vt verba sonant non videtur probatio Doct. Sanct. probare, nisi quòd dona distinguãtur a virtutibus humanis, scilicet intellectualibus, & moralibus; quia probatum est, quòd

sint

sint his altiores; sed tamen in sententia probatum est, quòd etiam distinguuntur a theologicis ex eodem fundamento, quod D.S. postea exponit, & deducit ar. 8. quia bene sequitur, dona distinguuntur ab humanis dictis, quia altiores; ergo a theologicis, quia ipsis inferiores, & theologicæ altiores. Vnde semper intelligendus est Doct. Sanct. quòd actus donorum sunt altiores actibus virtutum moralium, & intellectualium; sed non theologicarum. Nam theologicæ sunt directrices, & motrices donorum, nullus enim mouet a Spiritusancto ad actus donorum, nisi sit coniunctus Spirituisancto per fidem, spem, & charitatem, ita quòd Spiritussanctus sit motor qui principalis, theologicæ motor quo, & secundarius; in his enim quæ facultatem hominis excedunt non sufficit mens etiam informata theologicis, sed oportet, vt & Spiritussanctus singulari motione, & auxilio accurrat, & ita præter theologicas, quæ se habent actiuè ad Deum, oportet ponere dona, quę se habent passiuè, sic quòd mediantibus ipsis mens promptè moueatur a Spiritusancto ad actus aliquos, ita quòd sint passiuè ad Spiritum sanctum, & actiuè ad actum ex ipsis eliciendum; nam D. S. secunda secundæ cuilibet dono in particulari attribuit specialem actum, & operationem; sicut & appetitus est mouens motum motiuè; & nota, q̃d supra dictum fuit, quòd videlicet morales infusę ponuntur, vt potentiæ per ipsas perfectæ facile exequantur imperium theologicarum virtutum, sic & dona ponuntur, vt potentiæ per dona perfectę sequantur mediantibus theologicis instinctum specialem Spiritusancti ad altiores actus quo ad modũ, quàm sint actus virtutum moralium etiam infusarum, vt patebit; quare sicut morales imperantur a theologicis, & tamen se habent actiuè, sic & dona esto moueantur a Spiritusancto mediantibus theologicis etiã se habent actiuè ad actus suos; non enim virtutes etiam morales, sunt principalia agentia, sed mouentia mota, sic dona perficiũt potentias, vt facilè moueantur a Spiritusancto per singularẽ instinctum quem suggerit mediantibus theologicis, & illa videtur esse mens Doct. Sanct. qui semper ponit dona correspõdere instinctui Spiritussancti, & hoc ideo, quia etiam mẽs perfecta theologicis, & moralibus non sufficit, ideo ponuntur alij habitus correspõdẽtes motioni Spiritussancti, qui hominem ab omni defectu præseruat, & facit operari modo perfectissimo necessariò ad salutem. Quomodo autem habeãt alia obiecta a theologicis videbit Deo volente secunda secundæ, vbi de ista re agitur particulariter. De materia istius articuli habet aliquid Capreolus in 3. di. 34. in solutionibus argumentorum contra primam conclusionem. *Capreolus*

¶ Nota etiam D. S. in tertio scripto, di. 24. q. 1. ar. 1. post recitatas opiniones, amplectitur illam quam hic in textu sequenti saluat ex dictis. s. ꝙ dona perficiunt ad altiores actus. Sed hic D. S. ostendit magis fundamentum, quàm ibidem; quia videlicet sunt dispositiones habilitantes hominem, ad altiorem mouentẽ. Ex quo principaliter mouente procedunt altiores actus, non tamen quòd ad huiusmodi actus mens humana se merè passiuè habeat, sed ꝙ sit mouens mota quadam singulari motione excitante mentem hominis ad concausandum. Tunc ibi.

¶ Et hoc est, quòd quidam dicunt, quòd dona perficiunt hominem ad altiores actus, q̃ sit actus virtutũ.——

¶ Ex superius dictis verificat opinionem, & dictum quorundã, qui dicũt, quòd dona perficiunt ad altiores actus, quàm sint actus virtutum. Probatur corollariè, ex dictis, dona perficiunt, & disponunt ad altiorẽ motorem, quam virtutes; igitur ad altiores actus. Antecedens patuit ex probatione conclusionis. Consequentia nota, quia altior motor causat altiorem effectum, & actum. *Scotus.*

¶ Nota autem, ꝙ Scotus in tertio dist. 34. aduersatur dictis præsentis quæstionis, & duarum sequentium, qui nõ attendens, q̃ necessarium semper sit homini auxilium Diuinum, & quoniam Spiritussanctus principaliter deducat in viam rectam, nimis attribuit virtutibus quatuor acquisitis, & aliquibus, scilicet duabus infusis theologicis, dicendo eas sufficere ad omnia perfectissimè. Vnde septem dona Spiritusancti identificat, cum quatuor Cardinalibus & duabus theologicis. s. charitate quam dicit significari per Sapiẽtiam, & cum fide quam dicit significari per intellectum, & sciẽtiã, quæ circumloquuntur fidem imperfectam, & perfectam; & q̃uis dicta sua quo ad hoc, sint voluntaria. s. quare vna virtus theologica exprimitur duobus nominibus propter perfectum, & imperfectum, & non alia; tamen fundamentum ruinosum est videlicet, quòd isti habitus septem in se, & speciebus sub eis contentis sufficiant. Nec rationes suæ aliquid faciunt quas Capreolus in 3. distin. 34. ad planum dissoluit. Ex illo quo, quod dicto Scoti euidenter sequitur, quòd in Christo, non fuerunt dona Spiritusancti, saltem omnia. Quod est clarè contra id quod habetur Esaiæ 11. requiescet super eum &c. quæ auctoritas ab omnibus expositoribus intelligitur de Christo; sequitur autem, quia in Christo non fuit fides quam ipse dicit identificari cum intellectu, & scientia, & per consequens ipsa dona in ipso non fuerunt. Quod autem in Christo non fuerit fides, & Scotistam concedere oportet, quia Scotus in distin. 31. tertij negat fidem a patria, & beatitudine, & per consequens a Christo quem omnes confitentur semper beatum. Iuste autem qui terminos patrum derelinquit, & sperauit, in inconuenientia incidit Scotus præterea non sanè, nec verè accepit mentem Doct. Sanct. quem putat dona beatitudines, & fructus, vt habitus, distinxisse a virtutibus, quæ nunquàm fuit mens eius, sed solùm dona distinguit a virtutibus, tanquàm habitus, sed alia duo, tanquàm actus. Defecit quoque Scotus qui putat Doct. Sanct. ideo dona, & beatitudines distinxisse, vt habitus (quod tamen falsum est) quia alius est numerus in scriptura donorum, alius beatitudinum, quia videlicet ponuntur octo beatitudines, & septem dona. Non enim ideo distinguit ea Doct. Sanct vt habitus, quia in Veritate non sunt, nisi septem beatitudines distinctę, vt habetur infra quæstio. 70. articu. 3. ad 5. sed distinguit, quia ista habitus, istæ sunt actus; sed ideo distinguit dona a virtutibus tanquàm habitus, quia habent alios actus, & disponunt ad alium motorem, & sunt principia quædam necessaria habitualiter, vt patet intuenti. Nec obiectio sua aliquid valet, quam habet circa finem distinctionis, scilicet si dona, & beatitudines distinguantur, vt habitus propter alium numerum in scriptura, quòd tunc ea quæ ponuntur primæ ad Corinthios 12. scilicet gratiæ gratis datæ enumerantur nouem, deberent esse habitus distincti ab illis quos enumerat ministrantes fidem quinque virtutum, & puto, quòd per alias quinque virtutes ministrantes fidem inter alias, quæ ponuntur primæ ad Timotheum 6. Dico enim quòd gratiæ gratis datæ non sunt habitus, quare non oportet eas distingui, vt habitus ab alijs, sed dona ipsa distinguunt vt habitus ab alijs virtutibus, q̃a ex natura sua sunt habitus, & planũ est, ꝙ numerus requirit distinctionẽ in his q̃ connumerantur, sed nõ distinctionem habituum semper, sed quando natura rerum requirit, vt dicimus de donis; quare multa dicta Scoti fundantur in prauo intellectu Doct. Sanct. Quod autem gratiæ gratis datæ non sint habitus, habes artic. 3. ad primum, & tertium, & secunda secundæ vbi allegatur ibidem. Hoc tamen verum est, quòd Scotus non credidit se demonstrasse, cum in principio præmittat, ad quæstionem potest dici sine assertione, quòd non sunt necessarij in via, nisi illi habitus qui sunt virtutes morales, & theologicæ, hæc illę. *Scotus.*

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd huiusmodi dona nominantur quandoque virtutes secundùm communem rationem virtutis, habent tamen aliquid superueniens rationi communi virtutis, inquantum sunt quædam Diuinæ virtutes perficientes hominem inquantum est a Deo motus; vnde & Philosophus in 7. Ethicorum, * supra virtutem communem ponit quandam virtutem heroicam, vel Diuinam, secundùm quam dicuntur aliqui Diuini viri. ——————

¶ Illud argumentum stat in auctoritate beati Gregorij qui dicit septem dona septem virtutes. Ad hoc dicitur, quòd dona dicũtur virtutes propter conuenientiam in genere subalterno, vel analogicè cum virtutibus, & in definitione virtutis communi, non autem propter conuenientiam in specie, vel definitionem, & rationem specificam; quia dona sunt habitus, & qualitates mentis, & faciunt bene operari, sed illud bene operari subdiuiditur per plures differentias, & species; quia patuit supra quæstio. 54. arti. 3. in corpore, operari conuenienter ad naturam inferiorem, & superiorem distinguunt habitus specificè. Sic in proposito virtus tantùm, & non donum facit bene agere in ordine ad rationem humanam, vel naturalem, vel informatam virtutibus infusis; sed virtus cum hoc donum facit operari bene ad instinctum, & motionem Spiritusancti, & cum hoc est ibi alietas obiecti formalis, vt postea patebit. Quare videtur posse dici, quòd virtus est nomen commune ad virtutem tantùm, & ad virtutem, quæ cum hoc est donum, & virtus tantùm retinet sibi nomen commune. donum autem habet proprium nomen, sicut alibi patet de casu, & fortuna, & ꝓprio, & definitione; & ita patet, quòd ista definitio, vt iacet est generica, & non speciei specialissimæ, vt patet etiam ad tertium. Non oportet autem, quòd sint idem quorum definitio, & nomen genericum eadem sunt.

¶ Nota quòd Doct. Sanct. tangit vnum de quo supra quæst. 54. articu. tertio, mentio habita est, de distinctione virtutis communiter dictę ab heroica, nam si heroica distinguitur a virtute communiter dicta specie, tunc habet omnino intentum. Si autem distinguitur modaliter, vt supra magis videbatur, tunc est simile, quòd sicut heroica est altior, quàm communiter dicta virtus, ita donum altius est virtute humana, licet modus excedendi non sit omnino similis. Verum est, quòd iste passus, & similiter ar. sequens magis videntur velle, quòd heroica distinguitur a ciuili specie.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vitia inquantum sunt contra bonum rationis, contrariantur virtutibus; inquantum autem sunt contra Diuinum instinctum, cõtrariantur donis; idem enim contrariatur Deo, & rationi cuius lumen a Deo deriuatur. ——————

¶ Argumentum stat in hoc, quòd idem contrariatur virtuti, &

dono,

dono, igitur ſunt idem. Dico formaliter, quòd ſeptem vitia contrariantur ſeptem donis inquantum vitia ſunt contra motionem Spirituſſancti, & eadem ſeptem vitia contrariantur ſeptem virtutibus inquantum ſunt contra rationem hominis, vel naturalem, vel informatam theologicis. Sed negatur conſequentia, tum quia vitia cõtrariantur alia ratione donis, alia ratione virtutibus. Tum ſecundò, quia non eſt inconueniens, vt idem contrarietur diuerſis præſertim ſubordinatis; ſicut ratio hominis, & lex Diuina, vel motio Spirituſſancti ſunt ſubordinata, & vnũ deriuatur ex alio; motus enim rationis debet regulari motu Diuino, vt patuit ſupra q.19. articu.3. & 4. de ratione humana, & lege æterna. Sicut etiam non eſt inconueniens, vt plura contrarietur eidem, plura enim vitia ſunt contraria vni virtuti, ſecundùm diuerſam repugnantiam ad ipſam; ſicut hic e contra, vnum aliquod contrariatur diuerſis. Conſequentia igitur non valet, ſcilicet eadem contrariantur donis & virtutibus; igitur ſunt eadem; ſicut nec, ſequitur contrariantur eidem; igitur ſunt idem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd definitio illa datur de virtutibus ſecundùm communem modum virtutis. Vnde ſi volumus definitionem reſtringere ad virtutes prout diſtinguuntur a donis, dicemus quòd hoc, quod dicitur, qua rectè viuitur, intelligendum eſt de rectitudine vitæ, quæ accipitur ſecundùm regulam rationis, ſimiliter autem donum prout diſtinguitur a virtute infuſa, poteſt dici id quod datur a Deo in ordine ad motioné ipſius, quia ſcilicet facit hominem bene ſequentem ſuos inſtinctus.

¶ Ad maiorem vera, quorum definitio adęquata, & ſpecifica eſt eadem, & ipſa ſunt eadem. ſ. ſecũdùm ſpeciem, & formaliter. Sed negatur, quòd ſi eſt eadem definitio generica, vel analogica, & cõmunis; hominis enim, & aſini eſt vna definitio eadé generica, ſed non ſpecifica ſic in propoſito.

¶ Ad minorem, definitio virtutis generica, & ſecundùm communem modum, & differentiam ſubalternam cõuenit donis; ſed tamen ſi adęquate deberet donum definiri, oporteret addere differentiam, quæ definitio eſſet ſibi propria, & per ipſam diſtingui a virtute tantùm, ſcilicet qua bene viuitur ſecundùm motionem Spirituſſancti. Vltra. Ad ſecundam partem, cõcedo quòd ratio, & definitio doni quantum ad rationem nominis, vel quid nominis communem, ſcilicet quòd eſt datio irredibilis; ſed ſi additur qua homo efficitur bene mobilis in ordine ad Spiritumſanctum, negatur; definitio igitur doni poſita in argumento eſt generica (ſed donum, vt hic loquimur ſuperaddit, quod dictum eſt) cõuenit virtutibus; ſed negatur, quòd res cui nomen, & ratio attribuitur, ſoli cet ei habitui qui facit hominem bene mobilé a Spirituſſancto, & bene operari per inſtinctum Spirituſſancti.

¶ Vltra, ergo virtutes, & dona non diſtinguuntur. Verum, vt dixit prima concluſio quantum ad rationes nominum, & pręſertim communes; ſed tamen diſtinguuntur quãtum ad res ſignificatas, & rationes proprias; quia donum addit ſuper id quod habet commune cum virtute aliquam differentiam. Similiter ſuper illam cõmunem definitionem doni, addit quòd virtuti non conuenit; ſicut homo ſuper definitionem animalis, quæ eſt ſubſtantia corporea animata ſenſibilis, addit rationale &c.

¶ Ad quartum dicendum, q ſapientia dicitur intellectualis virtus ſecundùm quòd procedit ex iudicio rationis, dicitur autem donum ſecundùm quòd operatur ex inſtinctu Diuino, & ſimiliter eſt dicendum de alijs.

¶ Ad maiorem, plures quæ enumerantur inter dona ſunt virtutes. Negatur, ſed dico, quòd verum eſt, quòd virtus, & donum conueniunt aliquando in nomine; ſed ratio ſignificata (ſaltem propria) & res ſunt diuerſa, ita quòd Sapientia donum, & ſapientia virtus intellectualis, differunt realiter numero, & ſpecie, quia Sapientia virtus eſt habitus quo homo per rationem naturalem cognoſcit altiſſima modo naturali; ſed vt donũ eſt habitus quo homo motus a Spirituſſancto penetrat Diuina bene de eis iudicãdo modo ſupernaturali, quæ humanam cognitionem excedunt, ſic eſt donum; vnde diſponit ad altius principium, & ad altius obiectum, & per conſequens nomen dicitur de eis æquiuoce, & nullum donum habet Deum pro obiecto ſecundùm ſe tantùm, ſed vt eſt regula, & menſura alicuius actus, vel operationis humanæ, & actuum ad beatitudinem pertinentium, & per hoc diſtinguitur donum a theologicis &c.

Vtrum dona ſint nobis neceſſaria ad ſalutem.

B — Infra ar.3. ad 2. & 3.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd dona nõ ſint neceſſaria homini ad ſalutem. Dona enim ordinantur ad quandam perfectionem vltra communé perfectionem virtutis; non autem eſt homini neceſſariũ ad ſalutem, vt huiuſmodi perfectionem cõſequatur, quæ eſt vltra communem ſtatum virtutis, quia huiuſmodi perfectio non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio; ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

¶ 2 Pręt. Ad ſalutem hominis ſufficit, quòd homo ſe bene habeat, & circa Diuina, & circa humana, ſed per virtutes theologicas homo ſe habet bene circa Diuina, per virtutes autem morales circa humana; ergo dona nõ ſunt homini neceſſaria ad ſalutem.

¶ 3 Præt. Greg. dicit in 2. Moral.* quòd Spirituſſanctus dat Sapientiã contra ſtultitiam, intellectum contra hebetudinem, conſilium contra præcipitationem, fortitudinem contra timorem, ſcientiam contra ignorantiã, pietatem contra duritiam, humilitatem contra ſuperbiã; ſed ſufficiens remedium poteſt adhiberi ad omnia iſta tollenda per virtutes; ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

*Greg. c. 16

¶ Sed contra. Inter dona ſummum videtur eſſe Sapientia, infimum autem timor, vtrunque autem horum eſt neceſſarium ad ſalutem; quia de Sapientia dicitur,* Sap. 7. Neminem diligit Deus, niſi qui cum Sapientia inhabitat. Et de timore dicitur* Eccle. 1. Qui ſine timore eſt non poterit iuſtificari; ergo etiam dona media ſunt neceſſaria ad ſalutem.

*Sap. 7. *Eccle. 1.

¶ Hic oſtendit neceſſitatem donorum per quam etiam innoteſcit aliqualiter quidditas eorum; quia ex eorum quidditate ſumitur neceſſitas eorum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* dona ſunt quædam hominis perfectiones quibus homo diſponitur ad hoc, quòd bene ſequatur inſtinctum Diuinum; vnde in his in quibus non ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spirituſſancti inſtinctus, per conſequens eſt neceſſarium donum.

*Ar. prec.

Concluſio reſponſ.

¶ Doct. Sanct. reſpondet ad quæſitum tali concluſione. Ad cõſequendum finem vltimum ſupernaturalem eſt homini neceſſarium habere donum Spirituſſancti. Probatur, in his in quibus nõ ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spirituſſancti inſtinctus, neceſſarium eſt donum; ſed ad conſequendum finem illum ſupernaturalem non ſufficiet inſtinctus rationis, vel perfectę naturali perfectione, vel etiã perfectæ, & informatæ per virtutes theogicas, & neceſſarius eſt inſtinctus Spirituſſancti; igitur concluſio vera. Huius rationis Doct. Sanct. probat primò maiorem, ſecundò minorem, ibi. Ratio autem &c. Tertiò ſubiungit ipſam concluſionem, ibi. Et ideo ad illum &c. Maior ergo probatur a principio quia dona ſunt quædam hominis perfectiones quibus bene diſponitur ad hoc, quòd bene ſequatur inſtinctum Diuinum, & ergo ſequitur, quòd ſi opus eſt inſtinctu Spirituſſancti, quòd opus ſit dono Spirituſſancti; quia ſine dono non eſſet bona, & prompta ſequela ad inſtinctum Spirituſſancti. Cõſequenter cum dicit.

¶ Ratio autem hominis eſt perfecta dupliciter a Deo. Primò quidem naturali perfectione, ſecundùm ſcilicet lumen naturale rationis. Alio autem modo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum eſt ſupra.* Et quamuis hæc ſecunda perfectio ſit maior, quàm prima, tamen prima perfectio perfectiori modo habetur ab homine, quàm ſecunda; nam prima habetur ab homine quaſi plena poſſeſſio, ſecunda autem habetur quaſi imperfecta, imperfectè enim diligimus, & cognoſcimus Deum. Manifeſtum eſt autem, q vnumquodque quod perfectè habet naturam, vel formam aliquam, aut virtutem, poteſt per ſe ſecundùm illam operari, non tamen excluſa operatione Dei, quæ in omni natura, & voluntate interius operatur; ſed id quod imperfectè habet naturam aliquam, vel formam aut virtutem, non poteſt per ſe operari, niſi ab altero moueatur; ſicut ſol, quia eſt perfectè lucidus, per ſeipſum poteſt illuminare, Luna autem in qua eſt imperfecta natura lucis non illuminat, niſi illuminata; medicus autem, qui perfectè nouit artem medicinæ, poteſt per ſe operari, ſed diſcipulus eius, qui nondum eſt plenè inſtructus non poteſt per ſe operari, niſi ab eo inſtruatur.

*q. 72. ar. 2.

¶ Deducit minorem principalem Doct. Sanct. & præmittit diſtinctionem tactam in minore ipſa de duplici perfectione rationis

nis hominis. Et arguitur sic. Vnumquodque quod perfectè habet naturam, vel formam aliquam, aut virtutem, potest per se secundùm illa operari (non tamen exclusa Dei operatione, Dei scilicet generali influētia) sed id quod imperfectè habet naturam aliquā, vel formam, aut virtutem non potest per se operari, nisi ab altero moueatur (supple motione speciali) sed respectu finis naturalis, & respectu eorum, quæ subsunt rationi naturali respectu talis finis, homo habet perfectam virtutem; sed respectu finis supernaturalis non habet perfectam virtutem etiam informatus virtutibus theologicis, & necessarius est instinctus Spiritussancti; igitur minor principalis vera. Huius rationis Doct. Sanct. deducit primò maiorē, secundò minorē, ibi. Sic igitur quantū ad &c. Maior ergo quo ad primam partem, & secundam declaratur exempla riter de Sole, & magistro ex vna parte, & de Luna, & discipulo ex alia parte; quia prima cum habeant perfectionem, & virtutem perfectam nō indigent singulari adiutorio; alia duo, quia imperfectè habent, id indigent; quare autem dixerit non tamen exclusa Dei operatione, notat, quia in omni natura, & voluntate interius Deus operatur, vt patet 1. par. quæst. 105. articu. quinto, ideo tale auxilium generale non potest a quacunque re quantumcunque perfecta excludi. Deinde cum dicit.

¶ Sic igitur quantum ad ea quæ subsunt humanæ rationi, in ordine, scilicet ad finem connaturalem homini, homo potest operari per iudiciū rationis, si tñ etiam in homo adiuuetur a Deo p specialem instinctum, hoc erit superabundātis bonitatis; vnde secundùm Philosophos non quicunque habebat virtutes morales acquisitas habebat virtutes heroicas, vel diuinas; sed in ordine ad finem vltimum supernaturalem ad quem ratio mouet secundùm quòd est aliqualiter, & imperfectè informata per virtutes theologicas, non sufficit ipsa motio rationis, nisi desuper adsit instinctus, & motio Spiritussancti secundùm illud *Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur hi filij Dei sunt & hæredes. Et in Psal. dicitur. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam; quia scilicet in hæreditatem illius terræ beatorum nullus potest peruenire, nisi moueatur, & ducatur a Spiritusancto.

*Rom. 8.

¶ Subsumit minorem præcedentem, quæ probatur ex præcedēti distinctione quo ad duas primas partes, quia perfectio naturalis, & virtus respectu naturalium, habetur ab homine quasi plena possessio; secunda autem habetur imperfectè; quia supernaturalis, & participata imperfectè; nam imperfectè cognoscimus, & diligimus Deum, ideo per primam possumus operari perfectè ea ad quæ se extendit, sed per secundam quamuis in se sit nobilior, quia tamen a nobis imperfectè participatur, & habetur, ideo non possumus perfectè operari, & huius secundi simile habet Doc. Sanct. de Veritate mate. 14 articu. 9. ad secundum; vide igitur quantum ad ea quæ subsunt humanæ rationi in ordine ad finem naturalē homo potest operari per iudicium rationis, & sic potest habere perfectam virtutem ex communi, & generali influentia, si tamen etiam in hoc &c. vt in litera; sed in ordine ad finem vltimum, supernaturalem ad quem ratio mouet &c. vt in litera. Tertia pars minoris, scilicet quòd necessarius sit instinctus Spiritussancti. Probatur auctoritatibus Apostoli, & psalmistæ in litera &c. Et patet etiam extra literam ratione; quia si ratio, & virtus naturalis non sufficit, nec virtus gratuita, & tamen homo debet ipsum cōsequi, oportet quòd concurrat, & suffragetur virtus Diuina, quam hic dicimus motionem, & instinctum Diuinum.

¶ Nota autem verbum Doct. Sanct. si tamen etiam in hoc (scilicet ad agendum ea quæ subsunt potestati hominis) homo adiuuetur a Deo per specialem instinctum, hoc erit superabundantis bonitatis; vnde secundùm Philosophos non quicunque habebat virtutes morales acqsitas, habebat virtutes heroicas, vel diuinas.

¶ Nota inquàm quòd posset quis trahere velle ex istis verbis, quòd homo posset agere actum moraliter bonum absque speciali auxilio, quia videt innuere, quòd possit agere, quæ subsunt potestati suę absque speciali instinctu, & quòd hæc sit mens patebit infra q. 109 ar. 9. ex intentione.

¶ Nota etiam quòd Doct. Sanct. videtur hic velle, quòd heroica sit realiter distincta ab acquisita, quia secundùm Philosophos non quicunque habebat virtutes morales acquisitas habebat heroicas; quare videtur quòd sint separabiles, & per consequens realiter distinctę, & secundùm hoc oporteret dicere, quòd Philosophi non omnino ignorassent morales infusas. Sed possent dici sequendo supr dicta, quòd non quicunque habuit acquisitas habuit Diuinas, quia non habuit acquisitas perfectissimo modo, qui requiritur ad hoc, vt dicatur heroicę; De ista autem re nihil certi legi, nā Doct. Sanct. in diuersis locis ponit, quæ pro vtraque parte possunt facere.

¶ Nota quoque verbum, quod habet Doc. Sanct. quòd ratio mouet secundum quòd est aliqualiter informata theologicis. Patet ex hoc, quod dictum est articu. præcedenti, scilicet quòd virtutes theologicæ habent se actiuè, & mouent, & imperant, scilicet moralibus infusis sibi correspondentibus, principale autem mouens donorum est Spiritussanctus &c. Tunc ibi.

¶ Et ideo ad illum finem consequendum necessariū est homini habere donum Spiritussancti.

¶ Subinfert ipsam conclusionem, quæ licet non sit explicitè responsiua formaliter ad quæsitum, tamen implicitè, & immediatè ex ipsa sequitur conclusio formaliter responsiua, talis. Dona sunt necessaria ad salutem, hæc conclusio infertur sic ex præcedenti, Ad consequendum finem vltimum supernaturalem necessarium est homini habere donum Spiritussancti, igitur dona sunt necessaria &c. Consequentia manifesta, quia salus hominis vera, & æterna consistit in consecutione talis finis supernaturalis, vt patuit supra q. 3. Antecedens fuit conclusio per corpus probata, vnde patet.

¶ Nota autem, quòd pro profundo intellectu dictorum in hoc articulo, faciunt notabiliter quæ Doct. Sanct. habet in de Veritate materia 14. articu 8 & 9. quia ad cōsecutionem beatitudinis requiritur, quòd homo deuitet omnem errorem, & omne peccatū, & perseueret in bono vsque in finem, quæ ab homine quantumcunque perfecto fieri nequeunt sine singulari motione, & auxilio Diuino, vt etiam Doct. Sanct. ostendit 3 contra gentiles cap. 155. & infra in hac prima secundæ habebimus. quæstio. 109. art. 9. quamuis enim alicui viatori cōcedi possit, vt ratio nullatenus erret, nec in vniuersali, nec in particulari circa finem bonū, & circa vtilia ad finem per dona Sapientiæ, & consilij; tamen quòd nō aliquando intercipiatur iudicium rationis, vel per concupiscentiam, vel alia, & non omittatur consideratio alicuius circunstantię requisitæ ad bonitatem actus supernaturalē, excedit statum præsentis vitæ, quare rationis, & aliarum potentiarum perfectio etiā per dona non sufficit quamuis necessariò requirantur, sed cū hoc oportet concurrere Diuinam custodiam & prouidentiā, vt quantumcunque occasio peccati se ingerat, mens diuinitus excitetur ad resistendum, & dirigatur ad nihil omittendum, cui quidem custodiæ, & motioni diuinæ obtēperatur mediantibus donis, quomodo autem illa motio Spiritussancti, vel Dei se habet ad hominem, & quomodo non sit communis, & generalis influentia, sed faciat ipsam voluntatem concurrere, & concausare, & eam efficaciter manuteneat potes legere in Capreolo in 2. dist. 28 in solutionibus ad argumenta contra secundam conclusionem præsertim ad duodecimum.

Capreolus

¶ Et confirmatur conclusio responsiua argumento in cōtrariū.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum, eo modo quo consilia pręcedunt præcepta; sed quantum ad modum operandi secundùm quòd mouetur homo ab altiori principio.

¶ Ad maiorem, dona ordinantur ad quandam perfectionem, vltra communem perfectionem virtutis, verum, quo ad modum operis non quo ad substantiam, vel genus operis, sicut enim supra dictum est quæstio. 63. artic quarto, quòd circa eandem materiam ponit alium modum, & alio modo operatur virtus infusa, quam acquisita, & actus earum ad aliud ordinantur; ita dico de virtute, & dono, quòd circa idem genus operis, vel circa eandem materiā aliter se habent virtus aliter donum, sicut fortitudo virtus, & fortitudo donum, habent idem obiectum materiale, scilicet pericula mortis, & ardua, tamen in his aliter firmat virtus, aliter donum; quia virtus firmat, vt non recedatur a veritate fidei; sed donum ita firmat, vt præbeat fiduciam euadendi quæcunque pericula, vt ostēdit Doct. Sanct. secunda secundæ q. 139. ar. 1.

¶ Ad minorem, si intelligitur, quod consecutio perfectionis, vltra communem statum virtutis ad sensum maioris, scilicet quo ad modum (ita quòd non sit necessarium ad salutem operari tali modo quem nulla virtus facit.) Negatur minor, si autem intelligitur minor, quòd non sit ad salutem necessarium cōsequi perfectionem vltra communem statum virtutis quo ad substantiam operis, vera est sicut seruare castitatē perfectam, & resignare omnia bona temporalia, est vltra communem statum virtutis, quia est supererogationis, & hunc sensum probat probatio, quia talis perfectio (scilicet quo ad genus operis) est consilij non præcepti, sed prima perfectio etiam cadit sub præcepto, quia homo potest cum auxilio diuino. Negatur ergo consequentia; quia æquiuocatur de perfectione vltra communem statum virtutis; quia si intelligitur quo ad modum, & quo ad principium, quia videlicet est ab altiori principio, quam sit quæcunque virtus, tunc maior vera, & minor falsa. Si autem intelligitur de perfectione vltra communem statum virtutis quo ad genus operis, tunc maior est falsa, & minor vera. Si autem maior intelligitur de vno, & minor de alio ambæ sunt veræ, sed erunt quatuor termini. Hæc est sentētia Doc. Sanct. in tertio distinctio 34. quęstio. vlti. articu. primo, quæstio. secunda, ad primum; vnde in multis, quæ sunt necessaria ad salutē, & sunt in præcepto homo tenetur operari modo quo non potest, nisi

nisi vt motus a Spiritusancto, in casu enim est de necessitate salutis perferre mortem cum fiducia euadendi quæcunque pericula, & fiducia perueniendi ad salutem æternam quam fiduciam non potest homo habere, nisi a Spiritusancto &c. Quomodo autē dona habeant alia obiecta formalia, ex iam dictis apparere potest; quia alio modo stat firmiter in periculis virtus aliter donum, & sic de alijs.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per virtutes theologicas, & morales non ita perficitur homo in ordine ad vltimum finem, quin semper indigeat moueri quodam superiori instinctu Spiritussancti, ratione iam dicta.

¶ Ad maiorem vera, sufficit ad salutem, quòd homo bene se habeat circa Diuina, & humana, & circa omnia, vt per Diuina, intelligantur omnia, quæ nos in Deum ordinant actiones, & considerationes, & debito modo.

¶ Ad minorem, ad primam partem dico, si intelligitur, quòd per theologicas homo bene se habet circa Diuina omnia, ita quòd non egeat cum hoc singulari adiutorio, & singulari motione Spiritussancti. Negatur, quia omnibus habitis contingit hominem non perseuerare, quod maximè necessarium est ad salutem, & contingit eum errare saltem per interceptionem rationis, & omissionem considerationis debitæ circunstantiæ, immo vt homo per illas theologicas bene operetur, & nihil omittat, & in eis perseueret indiget motione Spiritussancti; quia vt in corpore dictum est, ratio humana etiam perfecta per theologicas imperfectè cognoscit &c Ad secundam partem minoris, patet responsio ex corpore, quia conceditur, quòd per morales bene se habet circa humana; quia illa sunt proportionata, & ad finem generalem; sed bene se circa ista habere modo humano, non sufficit ad salutem, sed oportet etiam circa Diuina se bene habere, ad quod non sufficiũt aliquæ virtutes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd rationi humanæ non sunt omnia cognita neque omnia possibilia, siue accipiatur, vt perfecta perfectione naturali, siue accipiatur, vt perfecta theologicis virtutibus; vnde non potest quantū ad omnia repellere stultitiam, & alia huiusmodi de quibus fit mentio; sed Deus cuius scientiæ, & potestati omnia subsunt, sua motione ab omni stultitia, & ignorātia, & hebetudine, & duritia, & cæteris huiusmodi nos tutos reddit, & ideo dona Spiritussancti, quæ faciunt nos bene sequentes instinctum ipsius, dicuntur contra huiusmodi defectus dari.

¶ Conceditur maior, & ratio est; quia solus Spiritussanctus potest facere, vt homo non erret, vel deficiat in cognoscendo, & operando. Sed minor negatur; quia sufficiens remedium non potest adhiberi, nisi per omnia scientem, & omnia potentem; hoc autem non est hominis quacunque perfectione perfecti, immo nec angeli, vt alibi patet, quia etiam potest deficere etiam constitutis in gratuitis. Quare negatur consequentia, & Doct. Sanct. ostendit minorem esse falsam.

Vtrum dona sint habitus.

C ADtertium sic proceditur. Videtur quòd dona Spiritussancti nō sint habitus. Habitus enim est qualitas in homine manens, est enim qualitas difficile mobilis, vt dicitur in prædicamentis, * sed proprium Christi est, quòd dona Spiritussancti in eo requiescant, vt dicitur * Esa. 11. Et Ioan. primo dicitur. Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat. Quod exponens Grego. in 2. Moral. dicit. * In cunctis fidelibus Spiritussanctus venit; sed in solo mediatore semper singulariter permanet; ergo dona Spiritussancti non sunt habitus.

* In prædicam. quali.
* Esa. 11.
* Gregor. c. 41. & 42.

¶ 2 Præt. Dona Spiritussancti perficiunt hominem secundùm quòd agitur a spiritu Dei; sicut dictum est, * sed inquantum homo agitur a spiritu Dei, se habet quodammodo, vt instrumentum respectu Dei, non autem conuenit, vt instrumentum perficiatur per habitum, sed principale agens; ergo dona Spiritussancti non sunt habitus.

* Art. 1. & 2.

¶ 3 Præt. Sicut dona Spiritussancti sunt ex inspiratione Diuina, ita donum Prophetiæ; sed Prophetia non est habitus, non enim habitus Prophetiæ adest Prophetis semper, vt Greg. dicit in prima Homelia Ezech. * ergo neque etiam dona Spiritussancti sunt habitus.

* Cit. prin. ...

¶ Sed contra est, quod dominus dicit discipulis de Spiritusancto loquens * Ioan. 14. Apud vos manebit, & in vobis erit; spiritus autem sanctus non est in hominibus absque donis eius; ergo dona eius manēt in hominibus; ergo non solùm sunt actus, vel passiones; sed etiam habitus permanentes.

* Ioan. 14.

¶ In articulo primo Doct. Sanct. ostēdit quid non sint, hic vult ostendere quid sint; quia quamuis ex articulo primo, sciatur quòd non sunt virtutes. Est tamen dubium, an sint actiones, vel passiones, an sint habitus permanentes.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * dona sunt quædam perfectiones hominis quibus disponitur ad hoc, quod homo bene sequatur instinctum Spiritussancti. Manifestum est autem ex supradictis, * quòd virtutes morales perficiunt vim appetitiuam secundùm quòd participat aliqualiter rationem, inquantum scilicet nata est moueri per imperium rationis; hoc igitur modo dona Spiritussancti se habent ad homines in comparatione ad Spiritumsanctum; sicut virtutes morales se habent ad vim appetitiuam in comparatione ad rōnē.

* Art.
* q. 56. ar. 4. q. 58. ar. 1.

¶ Conclusio responsiua est. Dona Spiritussancti sunt quidam habitus quibus homo perficitur ad promptè obediendum Spiritusancto. Probatur, hoc modo se habent dona Spiritussancti ad homines in comparatione ad Spiritumsanctum, sicut se habent virtutes morales ad vim appetitiuam in comparatione ad rationem; sed virtutes morales habitus quidam sunt quibus vires appetitiuę disponuntur ad promptè obediendum rationi; ergo sequitur conclusio. Huius rationis Doc. Sanct ponit primò, & probat maiorem, secundò minorem cum ipsa conclusione, ibi Virtutes autem &c. Maior ergo probatur in litera. Dona sunt quædam perfectiones hominis quibus disponitur ad hoc, quòd sequatur instinctum Spiritussancti, & virtutes morales perficiunt vim appetitiuam secundùm quòd participat aliqualiter rationem: igitur maior vera, & bona proportionabilitas donorum hominis in cōparatione ad Spiritumsanctum, & moralium existentium in appetitu in comparatione ad rationem mouentem; quia sicut dona disponunt ad Spiritumsanctum, ita morales ad rationem. Prima pars assumpti patet ex articulo primo, Secunda pars assumpti, vel antecedentis patet ex supradictis quæst. 58. articu. primo, quo ad hoc, quòd perficiunt in ordine ad rationem, & exponit Doct. San. illam secundam partem quomodo intelligatur, quòd appetitiua aliqualiter participat rationem; quia aliqualiter participare est ipsam esse aptam natam moueri per imperium rationis, nō enim dicitur rationale per participationem, quia participet aliquam cogitationem rationis; sed ratione dicta, & inde est, quòd pars vegetatiua non participat rationem; quia non est nata moueri, vel cohiberi ad actus, vel actibus suis qui fiunt media iribus qualitatibus naturalibus omni modo, vt patuit supra quæstio. 17. articu. 8. Et sic æqualiter comparantur dona ad Spiritumsanctum, & virtutes ad rationem; quia vtrobique est habitudo mouentis ad mobile. Deinde ibi.

Conclusio responsi.

¶ Virtutes autem morales habitus quidam sunt, quibus vires appetitiuę disponuntur ad promptè obediendum rationi; vnde & dona Spiritussancti sunt quidam habitus, quibus homo perficitur ad promptè obediendū Spiritusancto.

¶ Subiungit minorem quam relinquit notam ex supra dictis. quæst. 55. & 56. quia virtutes morales nihil aliud sunt, quàm habitualis conformitas appetitiuę partis, quam bene mobilis redditur a ratione. & ideo subiungit conclusionem, ibi. Vnde & dona Spiritussancti &c Et tangit ista conclusio genus propinquum donorum in hoc, quòd dicit habitus, & differentiam saltem subalternā vbi dicit, quibus perficitur; per hoc enim differunt dona a virtutibus, tamen est differentia communis omnibus donis, quæ vlterius specie distinguuntur.

¶ Et deducitur secundò illa conclusio argumento in contrariū.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Gregorius ibidem soluit dicens, quòd in illis donis sine quibus ad vitam perueniri nō potest, Spiritussanctus in electis omnibus semper manet, sed in alijs non semper manet, septem autem dona sunt necessaria ad salutem, vt dictum est; vnde quantum ad ea Spiritussanctus semper manet in sanctis.

* Art 2. huius quæst.

¶ Ad minorem dico si intelligitur de donis connexis gratiæ gratum facienti, & quòd talia dona solùm in Christo requiescāt, id est tosint sibi permanenter, & per modum habitus. Negatur, nec probatio valet, quia beatus Gregorius loquitur de donis gratiæ gratis datæ, quę non sunt necessaria ad salutem, & talia dicuntur

tur in Christo requiescere, & singulariter permanere; quia vt D. S. declarat tertia parte quæst. 7. articu. septimo, in solo Christo tanquam instrumento Diuinitatis coniuncto, repertę fuerunt omnes tales gratiæ simul, non autem in aliquo aliorum Sanctorum, qui particularem efficaciam participant ad hos, vel illos actus perficiendos, de quibus intelligitur, Diuisiones gratiarum sunt &c.

¶ Nota quòd per gratiam gratum facientem, Spiritussanctus inhabitat hominem, sed per gratiam gratis datam non, sed solùm Spiritussanctus per eam manifestatur, sicut interius verbum, per verbum vocis.

¶ Nota verba Doct. Sanct. in solutione in illis donis (id est secundùm illa dona) sicut quibus ad vitam perueniri nō potest, Spiritussanctus in electis omnibus semper manet &c. Non oportet autem hoc intelligere, quòd in electis, & prædestinatis omnibus semper maneat Spiritussanctus secundùm dona, cum per peccatū mortale (quod potest pro aliquo tempore habere locū in electis) dona sicut & gratia, & charitas abijciantur; sed vel intelligitur, vt habet Doct. Sanct. in de virtutibus de charitate articu. 12. quod semper manet quantum est ex parte motionis Spiritussancti, vel donorum; sed tamen propter libertatem, & flexibilitatem liberi arbitrij homo amittit; vel intelligitur, quòd semper manet finaliter, s. in electis, & intelligitur de illis quos Spiritussanctus vult mouere perseueranter, & quibusdam postquàm confirmati fuerint; non enim stat, quòd Spiritussanctus velit aliquem manere in gratia, & ipse de gratia excidat, & de his ad longum vide Doct. Sanct. vbi iam in de virtutibus, & secunda secundæ quæst. 24. ar. 11. Et si quis vellet logicè satisfacere diceret, quod verum est, quòd Spiritussanctus semper manet in sanctis. s. formaliter, quàm diu sunt sancti, sed in sanctis non semper manet. s. in non perseuerantibus, qui desinunt esse sancti, & sunt sancti tantùm materialiter &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de instrumento cuius non est agere, sed solùm agi, tale autem instrumentum non est homo, sed sic agitur a Spiritusancto, quòd etiam agit inquātum est liberi arbitrij, vnde indiget habitu.

¶ Ad minorem, homo inquantum agitur a spiritu Dei se habet quodammodo, vt instrumentum. Dico quòd homo agitur nō tamen cogitur, nec necessitatur, aut determinatur ad vnum; sed liberè concurrit, ita quòd agitur, & cum hoc agit, & liberè, & est quidem instrumentum Spiritussancti, sed animatum anima rationali, & voluntaria. Vltra, non autem conuenit, vt instrumētum perficiatur per habitum, vera est illa de instrumēto inanimato, & acto tantùm, quia iuxta supradicta quæst. 50. articu. 3. habitus de sui ratione importat habitudinem ad voluntatem liberam, quare si aliquid agatur tantùm, & non sit liberum, non habet habitus locū, sed falsa est ista subsumpta de instrumento animato anima rationali, vel de instrumento intellectuali, quod vt actionem principalis agentis bene exequatur, habet perfici per habitum, quia non agitur tantùm, sed etiam agit, ideo iuxta supra dicta, agens voluntarium, & liberum, vt bene operetur indiget habitu; & similem solutionem habet D. S. tertia parte q. 7. ar. 1. ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prophetia est de donis, quę sunt ad manifestationem spiritus, non autem ad necessitatem salutis; vnde non est simile.

Differunt donū Spiritussancti & Prophetia.

¶ Ad maiorem, in hoc quidem simile est, quòd vtrunque donū, s. Spiritussancti (de quo loquitur) & donum Prophetiæ est ex inspiratione Diuina, sed multæ aliæ sunt dissimilitudines; quia donū in proposito est ad salutem necessarium, & connexum cum gratia gratū faciente, nō sic Prophetia, sed est gratia gratis data, & ordinatur non ad salute Prophetæ, sed ad vtilitatem cōem ecclesiæ; & dico vlterius, quod ea quæ sunt ad salutem necessaria, oportet semper homini adesse, non autē ea quæ non sūt ad salutē necessaria; & dico secundò, quod cū Prophetia cōsistat principaliter in illustratione mentali Prophetæ, & cognitione aliqua supernaturali, & extendit se ad oīa supernaturalia cognoscēda, idō ex imperfectione huius vitæ contingit talem reuelationem imperfectè haberi, non scilicet per modum habitus, sed hīr solū per modum transeuntis; sed donum Spiritussancti in proposito consistit in dispositione mentis humanæ ad motionē Spiritussancti, quā oportet sp adesse, idō est habitus. Minor vera quāuis Paulus Burgensis de ipsa inducat quæstionem in prima additione super psalterium, & tamen secundū eū vera est ad hunc sensum, quod Prophetia ex propria rōne non habet, quod sit habitus, tamen habet permissiuè. i. potest esse aliqua Prophetia, quæ est habitus, vt dicit ipse de Prophetia Apostolorum; sed de hoc ex intentione 2. 2. q. 171. ar. 2. non videtur Burgensis mentem D. S. attigisse, vt sibi replicator obijcit &c. Negatur cōsequentia, & ratio negationis patuit.

Vtrum conuenienter septem dona Spiritussancti enumerentur.

D

2. 2. q. 8. ar. 6. E. 3. si...

A D quartum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter septem dona Spiritussancti enumerētur. In illa enim enumeratione ponuntur quatuor pertinentia ad virtutes intellectuales, scilicet Sapientia intellectus scientia, & consilium, quod pertinet ad prudentiam; nihil autem ibi ponitur, quod pertineat ad artem, quæ est quinta virtus intellectualis, similiter etiā ponitur aliquid pertinens ad iustitiam, scilicet pietas, & aliquid pertinens ad fortitudinem, scilicet fortitudinis donum, nihil autem ibi pertinens ad temperantiam; ergo insufficienter enumerantur dona.

34. q. 1. arti. 2. Ecclsi. 11. q. 2. ar. 2. q. 3. E... lec. 3. co...

¶ 2 Pręte. Pietas est pars iustitiæ, sed circa fortitudinem non ponitur aliqua pars eius, sed ipsa fortitudo; ergo non debuit poni pietas, sed ipsa iustitia.

¶ 3 Præt. Virtutes theologicę maximè ordinant nos ad Deum, cum ergo dona perficiant hominem, secundùm quòd mouetur a Deo, videtur quòd debuissent poni aliqua dona pertinentia ad theologicas virtutes.

¶ 4 Præt. Sicut Deus timetur ita etiam amatur, & in ipsum aliquis sperat, & de eo delectatur; amor autem spes, & delectatio sunt passiones condiuisę timori; ergo sicut timor ponitur donum, ita & alia tria debent poni dona.

¶ 5 Præterea. Intellectui adiungitur Sapientia, quæ regit ipsum, fortitudini autem consilium, pietati autem scientia; ergo & timori debuit addi aliquod donum directiuum; inconuenienter ergo septem dona Spiritussancti enumerantur.

¶ Sed incontrarium est auctoritas scripturæ Esa. 11.

¶ Habito quid sint dona, quærit hic quot sint.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* dona sunt quidam habitus perficientes hominem ad hoc, quòd promptè sequatur instinctum Spiritussancti; sicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendum rationi; sicut autem vires appetitiuę natæ sunt moueri per imperium rationis, ita omnes vires humanæ natæ sunt moueri per instinctum Dei sicut a quadam superiori potentia; & ideo in omnibus viribus hominis, quæ possunt esse principia humanorum actuū sicut sunt virtutes, ita etiam sunt dona, scilicet in ratione, & in vi appetitiua.

* Ar. prec.

Conclusio responsiua.

¶ Conclusio responsiua formaliter intenta, in hoc corpore quam & probat est. Conuenienter enumerantur septem dona Spiritussancti, probatur ex corpore. In omnibus viribus (id est potentijs hominis) quæ possunt esse principia humanorum actuū id est natæ sunt obedire rationi) sicut sunt virtutes, ita sunt dona (scilicet in ratione, & vi appetitiua) sed secundùm hoc oportet ponere septem dona Spiritussancti, igitur conclusio vera. Huius rationis Doct. Sanct. primò probat maiorem; secundò minorem, ibi Ratio autem. Tertiò ex hoc elicit quoddam corollarium, ibi, & sic patet. Maior ergo probatur a principio sic. Dona sunt habitus quidam perficientes hominem ad hoc, quòd promptè sequatur instinctum Spiritussancti; sicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendum rationi; sed sicut vires appetitiuæ natæ sunt moueri per imperium rationis, ita omnes vires humanæ, (scilicet tam ratio ipsa, quàm appetitus) natæ sunt moueri per instinctum Dei, igitur sequitur maior.

¶ Maior ista proxima patet ex articu. tertio, Minor probatur; quia sicut ratio est quædam potentia altior appetitu, & per hoc est imperatiua & motiua, sic instinctus diuinus habet rationem altioris potentiæ, quàm sit quæcunque potentia in homine; quare sicut ratio mouet, & causat virtutes morales in omnibus appetitiuis mobilibus a se, sic Spiritussanctus in omnibus a se mobilibus causat dona.

¶ Nota circa maiorem, quòd non videtur aliquod donum esse in concupiscibili formaliter inhæsiuè, & subiectiuè. Timor enim quem Doct. Sanct. ponit in solutione primi respondere tēperantiæ, non est in concupiscibili, vt de se patet, quia est respectu ardui, & per consequens in voluntate, vt virtualiter est irascibilis, sed vt donum est ponitur in voluntate. Oportet ergo intelligere, quòd in omnibus viribus, sunt dona, vel subiectiuè, vel motiuè, & virtualiter; nam timor in voluntate existens, mouet concupiscibilem, & cohibet a prauis delectationibus. Consequenter cum dicit.

¶ Ratio autem est speculatiua, & practica, & in vtraque consideratur apprehensio veritatis, quæ pertinet ad inuen-

ad inuentionem,& iudicium de veritate. Ad apprehensionem igitur ueritatis perficitur speculatiua ratio per intellectum, practica uerò per consilium, ad rectè autem iudicandum speculatiua quidem per sapientiam, practica uerò per scientiam perficitur.

¶Deducit minorem principalem sic. Secũdum rationem accipiuntur, & oportet ponere quattuor dona, & s͠m partem appetitiuã tria; igitur s͠m illas potentias, & vires accipiuntur septẽ dona. Consequentia clara, quia tria & quattuor faciunt septem. Huius antecedentis D. S. primò probat primã eius partem; secundò secũdam, ibi. Appetitiua autem, &c. Probatur ergo primò sic Oportet rationẽ hominis perfici per dona s͠m omnia, quæ fidei proponũtur, & s͠m apprehensionẽ, & s͠m iudiciũ; sed ad apprehensionem, & penetrationem perficitur per intellectum, ad iudiciũ autẽ perficit, vel quantũ ad res Diuinas, & sic perficitur per sapiẽtiam, vel quantum ad res creatas, & sic est scientia, vel perficitur ratio quãtum ad singularia opera, & sic perficit donum consilij. Patet igitur secunda pars antecedentis, ꝙ s͠m rationem accipiuntur quattuor prædicta. Assumptũ proximum probatur, quia omnia dona, quæ perficiunt rationem, ordinantur ad supernaturalem cognitionem, quæ in nobis per fidem fundatur; igitur cum proponantur res, & apprehendendæ, & iudicandæ, & Diuinæ, & humanæ, & operandæ; patet, ꝙ oportet dona ad hæc perfectiua ponere, &c. & hæc est sententia D. S. 2. 2. q. 8. art. 6. Deinde ibi.

¶Appetitiua autem virtus in his quidem, quæ sunt ad alterum, perficitur per pietatem; in his autẽ, quæ sunt ad seipsum, perficitur per fortitudinem contra timorẽ periculorum; cõtra concupiscentiã verò inordinatã delectabilium per timorem, s͠m illud Prou. 16. Per timorẽ Dñi declinat omnis a malo. Et in Psal. Confige timore tuo carnes meas, a iudicijs enim tuis timui.

Prouer. 16. Psalmus.

¶Probat secundam partem antecedentis sic, vis appetitiua perficitur in ordine ad ea, quæ sunt ad alterum a proprio supposito, & in his quę sunt ad seipsum; sed in ordine ad alterum, perficitur appetitiua per pietatem, in his quæ sunt ad seipsum (s. periculis, & timore periculorum) per fortitudinem; contra verò concupiscentiam inordinatam delectabilium per timorem, vt patet ex auctoritatibus, quas D. S. adducit, &c. ¶Nota, ꝙ D. S. hic numerando, & ponendo sufficientiã donorum, q̃ sunt in intellectu, ponit aliqua, quæ retractat in 2. 2. q. 8. art. 6. & q. 9. art. 3. Nec oportet aliquẽ de concordia solicitum esse, cum D. S. clarè dicat se hic locutum, s͠m ꝙ quibusdam visum fuit, sed sibi diligentius intuenti, secus visum est, est ergo discrepantia in hoc, ꝙ D. S. hic ponit donum intellectus pertinere ad apprehensionẽ, & quo ad hoc concordat cũ secunda secundæ, sed in hoc discordat, quia ponit ipsum tm̃ speculatiuum; similiter sapientiam ponit hic pertinere ad iudicium, & in hoc etiã concordat, sed in hoc discordat a secunda secundę, qa speculatiuã tm̃, in secunda secundæ verò q. 45. art. 3. ponit speculatiuam, & practicã simul. Similiter hic ponit scientiam esse circa practica tm̃, & sic tm̃ practicam, Secunda secundæ verò q. 8. ar. 6. & q. 9. art. 3. ponit ipsam principaliter speculatiuam, & secundariò practicam. In hoc ergo D. S. hic posita emendat in locis iã dictis; & ista dona non distinguit penes speculatiuum, & practicum, vtpotè quia sapientia iudicet tm̃ speculatiua, & scientia tm̃ practica; sed aliunde & penes apprehensionem, & iudicium, & penes obiecta, q̃ sunt res Diuinæ, vel humanæ principaliter; de dono autem consilij, & aliis tribus pertinentibus ad appetitiuã vim, nõ est discordia, quare formaui articulum iuxta intentionẽ D. S. hic, prçterquã in sufficientia donorum pertinentium ad intellectum. Et posui rationem distinctionis horum, quæ D. S. ex proprijs visa est, s͠m quam & determinat de ipsis donis in speciali. Tunc ibi.

¶Et sic patet, ꝙ hæc dona extendunt se ad oĩa, ad quæ se extendunt uirtutes tam intellectuales, q̃ morales.

¶Ex dictis D. S. infert corollarium, hæc dona extendunt se ad omnia, ad quæ se extendũt virtutes tam intellectuales, q̃ morales. Patet ex dictis, quia extendunt se ad passiones irascibilis, & concupiscibilis, & ad operationes ad alterũ, & per consequens ad materiam moralium virtutum; extendunt se etiam ad res Diuinas, & temporales, & apprehendendas, & iudicandas, & etiam ad operationes humanas secundùm consilium, & per consequens ad materiam virtutum intellectualium.

ARG. in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ dona Spiritus sancti perficiunt hominem in his, quæ pertinent ad benè uiuendum, ad quæ non ordinatur ars, sed ad exteriora factibilia; est enim ars ratio recta non agibilium, sed factibilium, vt dicitur in 6. Ethic.* Potest tamen etiam dici, ꝙ quantum ad infusionem donorum, ars pertinet ad Spiritum sanctum, qui est principaliter mouens, non autem ad homines qui sunt quædam organa eius, dum ab eo mouentur; temperantiæ autem respondet quodãmodo donũ timoris, sicut enim ad uirtutem temperantiæ pertinet s͠m eius propriam rationem, ut aliquis recedat a delectationibus prauis propter bonum rationis, ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat a delectationibus prauis propter Dei timorem.

*Arist. c. 4.

¶Argumentum arguit, ꝙ debeant plura poni, quia vnum correspondens arti, sicut alia, quæ pertinent ad intellectũ, correspondẽt alijs intellectualibus. Et videtur etiam, ꝙ debeat poni in appetitu donum correspondens temperantiæ. Dicitur igitur, conceditur, ꝙ ponuntur quattuor pertinẽtia ad virtutes intellectuales, quia illa possunt conuenire homini moto a Spiritu sancto, cuius sunt dona; ars autem non est ipsius hominis moti, & quasi instrumenti, sed principalis mouentis. Secundò dicitur, quòd ponuntur ista quattuor correspõdentia quattuor intellectualibus, quia hæc perficiunt ad benè viuendum, & operandum actiones intraneas; sed ars perficit ad factibilia exteriora, vt patuit supra quæst. 57. artic. 4. Negatur ergo, quòd ars debeat poni donum, tum quia non perficit ad benè viuendum, quod est donorum; tum quia dona sunt hominis formaliter, ars autẽ in proposito, est Spiritus sancti, qui est principale agens. De secundo s. ꝙ debeat poni donum correspondens temperantiæ. Negatur ista, quòd nihil ponitur pertinens ad temperantiam, quia timor quodammodo sibi correspondet, dicitur quodammodo, scilicet quo ad effectum, quia facit recedere a delectationibus prauis, sicut temperantia; nõ autem respondet sibi quo ad subiectum, quia timor est in voluntate, temperantia in concupiscibili; potest enim voluntas perfecta mouere, & imperare concupiscibili propter timorem Dei filialem, qui est donum Spiritus sancti, vt patet secunda secundæ, q. 19. art. 9. Negatur ergo cõsequentia, ꝙ insufficiẽter enumerent.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ nomẽ iustitiæ imponitur a rectitudine rationis; & ideo nomen virtutis est conuenientius, q̃ nomen doni; sed nomẽ pietatis importat reuerentiam quam habemus ad patrem, & ad patriam. Et quia pater omnium Deus est, etiam cultus Dei pietas nominatur, ut Aug. dicit 10. de Ciuit. Dei; * & ideo cõuenienter donum, quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur.

* Aug. c. 1.

¶Maior vera, præsertim de pietate virtute, talis enim est pars potentialis iustitiæ, vt patet secunda secundæ, quæst. 80. quæ videlicet exhibet debitum cultum patri carnali, & patriæ, & consanguineis, vt patet secunda secundæ, quæst. 101. artic. 1. sed pietas donum exhibet cultum Deo vt patri, & est altior religione, quæ Deo exhibet cultum, vt Domino, & creatori, vt patet secunda secundæ, quæst. 121. artic. 1 Minor vera; & ratio est, quia nomen fortitudinis commune est, & ad virtutem, quæ mouetur a ratione, & ad donum, quo mouetur homo a Spiritu sancto. Sed negatur consequentia, quia vt dictum est artic. 1. Dona dicunt perfectiones, quibus homo perficitur ad motionem Spiritus sancti. Virtus autem importat perfectionem ad rationem, quia ergo hoc nomen iustitia importat rectitudinem, & ęqualitatem constitutã per rationem in ordine ad alium, ideo magis nomen est virtutis, & conuenientius, quàm doni; pietas autem, quia importat cultum & reuerentiam quam exhibemus patri, & patriæ, ideo etiam se extendit ad Deum, qui est summus Pater noster, quare magis est nomen doni, quod importat ordinem ad Deum; pietas igitur donum exhibet cultum, & officium Deo, vt patri principaliter, & etiam omnibus hominibus, vt pertinent ad Deum; & hoc est quod D. S. dicit, quòd operatur bonum ad omnes propter reuerentiam Dei; & ergo quia ex vi nominis magis importat habitudinem ad Deum, quàm iustitia, ideo donum operatiuum boni ad alium, magis nominatur pietas, quàm iustitia.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ animus hoĩs non mouetur a Spiritu sancto, nisi ei s͠m aliquẽ modũ uniatur, sicut instrumentũ nõ mouetur ab artifice, nisi per contactũ, aut per aliquã aliam vnionem. Prima autẽ unio hoĩs est per fidem, & spem, & charitatem; vnde istæ uirtutes præsupponuntur ad dona, sicut radices quædam donorum, unde omnia dona pertinent ad has tres uirtutes, sicut quædam deriuationes prædictarum uirtutum.

¶Maior placet, & ideo maximè ordinant nos ad Deum, quia primordialiter, & immediatè, & ordinant nos ad Deum secundùm se tantùm, & non in ordine ad aliud, ita quòd Deus, secundùm se est proprium, & principale obiectum Theologicarum, quod non contingit, nec in alijs virtutibus, nec in donis ipsis. De virtutibus enim hoc clarum est. De donis quoq; patet, præsertim sapientia, quæ habet pro obiecto Diuina quæcunque, de quibus iudicat secundùm veritatem Diuinã: vnde non est de veritate Diuina secundùm se, sicut fides Theologica; vnde secunda secundæ, quæst. 45. artic. 1. ad secundum. immo & sapientia indicat de

actibus humanis, tamen per rationes Diuinas, sicut scientia per rationes humanas, & temporales; & ita sapientia est de veritate Diuina, vt est regula aliorum. Intellectus autem donum etiam non est de veritate prima secūdùm se, sed habet percipere, & penetrare ea, quibus per viam assentitur; vnde præsupponit fidem. Minor conceditur, & similiter consequens ad hunc sensum, quòd ponunt aliqua dona (immo omnia dona) pertinentia ad Theologicas, sicut ad radicem, & fontem donorum; non autem, ita ꝙ nominarentur nominibus Theologicarum; & ratio primi habet in præsenti solutione. Ratio secundi in solutione quarti sequentis, non enim mouetur mens a Spiritu sancto, nisi sibi vnita per Theologicas; & ergo Theologicæ sunt radix donorum, quare omnia dona ad ipsas pertinent ad sensum dictum.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ amor, spes, & delectatio habent bonum pro obiecto, summum autem bonum Deus est; vnde nomina harum passionum transferuntur ad uirtutes Theologicas, quibus anima cõiungitur Deo; timoris autem obiectum est malum, quod Deo nullo modo competit; vnde non importat coniunctionem ad Deum, sed magis recessum ab aliquibus rebus propter reuerentiam Dei, & ideo non est nomen virtutis Theologicæ, sed doni, quod eminentius retrahit a malis, quam virtus moralis.

¶Maior claudicat. Nam negatur, quòd Deus timeatur, sicut amatur; nam Deus amatur secundùm se, & propter se tanquam per essentiam bonus, immo bonitas ipsa, & ita amatur, sicut proprium, & principale obiectum amoris; sed Deus non est obiectū proprium, & principale timoris; quia malū ipsum est a quo quis refugit timendo; sed Deus est ille, qui potest inferre malum, quod est per se obiectum timoris. Habet enim timor duplex obiectum (s. partiale) vnum formale, & principale. s. malum, aliud autē est, a quo tale malum prouenire potest, vt deducit D.S. secunda secundæ, quæst. 19. artic. 1. quare illa maior non continet ęqualitatem in illo; sicut, &c. Quo ad secundam partem (s. in eum sperat, & delectatur.) Dico pro maiori intellectu post D.S. in de Virtutibus de spe, artic. 1. ad sextum. ꝙ non est simile de nomine spei, & delectationis, vel gaudij quo ad esse nomen virtutis Theologicæ viaticè tantùm, quia talis pertinet ad statum viæ, quando tendimus in Deum absentem; ideo nomina passionum, quarum obiectum est bonum præsens tantùm, non sunt nomina Theologicarum virtutum, vt delectatio, & gaudium; sed magis pertinēt ad beatitudinem, vel tanquam consequens, si accipiuntur pro actibus; vel tanquam præambulum, si accipiuntur vt dotes, & vt habitus. Charitas autem, vt patuit quæst. 67. artic. 6. est absentis, & præsentis, ideo potest esse Theologicæ virtutis, & viaticæ, & patriæ. Vltra, ad minorem; concedo, ꝙ amor, & spes, & delectatio sunt nomina passionum condiuisarum timori. Sed dico, ꝙ obiecta earum sunt bona tantùm, & nullo modo malum, quale obiectum est obiectum Theologicarum virtutum, quæ habent Deum secundùm se pro obiecto, qui est ipsa bonitas, & in se nullo modo malus. Negatur ergo cō-sequentia, quia alia nomina saltem duo conueniunt nominibus Theologicarum virtutum, secus de timore, cui repugnat esse nomen Theologicæ virtutis, non autem doni; quia non est inconueniens, vt per motionem Spiritus sancti, homo recedat, & refugiat a malo (s. culpæ) propter reuerentiam Dei, quare dictum est ad tertium, quòd dona pertinent ad virtutes Theologicas, non tamen omnia possunt nominari nominibus Theologicarum virtutum, nec e contra.

¶Nota autem, quod D.S. soluendo dicit, ꝙ nomina harum passionum. s. amor, spes, & delectatio transferuntur ad virtutes Theologicas, quod non debet intelligi, quasi delectatio importet specialem virtutem Theologicam, sed quia pertinet aliquo modo ad virtutem Theologicā, quasi actus eius, licet imperfectus pro hoc statu; & principium eius est charitas ipsa, cuius gaudium, vel delectatio extensè sumpta est effectus, & hunc esse sensum patet intuenti D.S. secunda secundæ, quæst. 28. artic. 4. Nec est controuersia hic, & in de Virtutibus loco allegato; quia delectatio est charitatis viaticæ, vt dicit actum, & imperfectum; sed non pertinet ad virtutem Theologicam etiam charitatem, vt est viatica, accipiendo delectationem pro fruitione pertinente ad beatitudinem, vel accipiendo pro dote. Et hoc est, quod dicit ibidem. Vnde delectatio ponitur vna de dotibus, scilicet animæ.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ per sapientiam dirigitur & hominis intellectus, & hominis affectus; & ideo ponuntur duo correspondentia sapientię tanquam directiuo, ex parte quidem intellectus donum intellectus, ex parte autem affectus donum timoris, ratio enim timendi Deum præcipuè sumitur ex consideratione excellentiæ Diuinæ quam considerat sapientia.

¶Ad illam; ergo & timori debuit addi donum directiuum; cōceditur; sed illud est sapientia, quæ dirigit intellectum, & affectū; & ideo sibi correspondent duo dona. s. donum intellectus, & donum timoris, quia ratio timendi sumitur, præsertim ex consideratione Diuinæ excellentiæ, quam considerat sapientia. Vnde & timor dicitur esse initium sapientiæ, vt declarat Doct. Sanct. secunda secundæ, quæst. 19. artic. 7. quia videlicet est primus effectus consequens considerationem excellentiæ Diuinæ, vt homo Deum reuereatur, & ei se subijciat, quod est timoris.

Vtrum dona sint connexa.

E

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd dona non sint connexa. Dicit enim Apostolus. 1. ad Corinth. 12. Alij datur per Spiritum sermo sapientiæ; alij sermo scientiæ secundùm eundem Spiritum; sed sapientia, & scientia inter dona Spiritus sancti computantur; ergo dona Spiritus sancti dantur diuersis, & non connectuntur sibi inuicem in eodem.

2. 2. q. 19. ar. 12. 9. cor. Et 3. q. 7. ar 5. ad 1. Et 3. di. 36 ar. 1. Et Vir. q. 5. ar. 2 ad 6. & 1. co. 13. cor. 1.

¶2 Præterea. Aug. dicit in 14. de Ciuit. Dei, * quòd scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide; sed fidem concomitatur aliquod de donis, ad minus donum timoris; ergo uidetur, quòd dona non sint de necessitate connexa in uno, & eodem.

* Aug. c. 1.

¶3 Pręt. Gregor. in primo Moral. dicit, * ꝙ minor est sapientia, si intellectu careat; & valde inutilis est intellectus, si ex sapientia non subsistat; vile est consilium, cui opus fortitudinis deest; & ualde fortitudo destituitur, nisi per consilium fulciatur; nulla est scientia, si utilitatē pietatis non habet; & ualde inutilis est pietas, si scientiæ discretione caret; timor quoque ipse, si non has uirtutes habuerit, ad nullum opus bonæ actionis surgit; ex quibus videtur, quòd unum donum possit sine alio haberi; non ergo dona Spiritus sancti sunt connexa.

* Gre. c. 12.

¶Sed contra est, quod ibidem Greg. præmittit dicēs. * Illud in Iob filiorum conuiuio perscrutandum vr̄, ꝙ semetipsos inuicem pascunt; per filios autē Iob, de quibus loquitur, significantur dona Spiritus sancti; ergo dona Spiritus sancti sunt connexa per hoc, ꝙ seinuicē reficiūt.

* Greg. loco prox. citato. & ca. eodem.

¶Ista est tertia pars huius quæstionis, in qua D.S. agit de proprietatibus donorum. Et primò de connexione eorum, arti. præsenti. Secundò, de duratione, artic. 6. Tertiò, de dignitate, articu. 7. & 8. quærit igitur primò, an sint connexa.

¶Respondeo dicendum, ꝙ huius quæstionis veritas de facili ex præmissis potest haberi; dictum est enim supra, * ꝙ sicut vires appetitiuæ disponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis, ita omnes uires animæ disponuntur per dona in comparatione ad Spiritum sanctum mouentem, Spiritus autem sanctus habitat in nobis per charitatem; secundùm illud Roman. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis, sicut & ratio nostra perficitur per prudentiam.

* Art. 3. huius quæst.

Rom. 5.

¶Conclusio responsiua in hoc corpore est ista. Dona Spiritus sancti connectuntur sibi in charitate, ita s. ꝙ qui habet charitatē, habet omnia dona Spiritus sancti, quorum nullum sine charitate haberi potest. Probatur, & fundatur probatio in dictis art. 3 & 4. & arguitur sic. Virtutes morales connectūtur sibiinuicem in prudentia; ergo dona Spiritus sancti connectuntur sibi in charitate. Huius rationis D.S. probat primò consequentiam; secundò ponit antecedens cum ipsa conclusione, ibi. Vnde sicut, &c. Consequētia ergo probatur sic, sicut vires appetitiuæ disponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis, ita omnes vires animæ (s. quę sunt principia humanorū actuum) disponunt per dona in comparatione ad Spiritum sanctum mouētem; ergo sicut oēs morales connectunt in virtute perficiente rationē. s. prudentia, ita omnia dona in ea virtute connectuntur, s̄m ꝙ Spiritus sanctus nos inhabitat, quæ est charitas, secundùm illud Ro. 5. &c. Illud assumptum patuit art. 3. & 4. Tenet consequentia ista a proportione virtutis perficiētis principium moralium virtutum. s. rationem, & virtutis perficientis ad principium donorū, secundùm quam videlicet Spiritus sanctus hominem inhabitat. Tunc ibi.

¶Vnde sicut uirtutes morales connectuntur sibiinuicem in prudentia, ita dona Spiritus sancti connectuntur sibiinuicem in charitate, ita scilicet, quòd qui charitatem habet, omnia dona Spiritus sancti habet, quorum nullū sine charitate haberi potest.

¶Subiungit

¶Subiungit antecedens principale, qđ patuit supra q.65.art.1. Et stat ratio breuiter in hoc, quòd sicut perfectione rationis habita habentur omnes morales saltem quo ad formalia, sic habita perfectione, secundùm quam Spiritus sanctus est in homine, habentur omnes effectus Spiritus sancti gratuiti, qui sunt dona; non enim Spiritus sanctus imperfectius agit, quàm ratio naturalis, cũ habet præsentem suam perfectionem, quæ est recta ratio agibilium.s. prudentiam; & ideo cum ipse adest, & tunc de ipso effluũt dona, adest autem per charitatem, & non per fidem, vel spẽ informem; ideo dicit notanter, quòd connectuntur in charitate, non in alijs, quæ possunt esse sine inhabitatione Spiritus sancti, sicut etiam sunt gratiæ gratis datæ. De hoc prima parte, q.44 articu.3. quomodo solùm secundùm dona gratiæ gratum facientis Spiritus sanctus hominem inhabitet.

¶Nota autem, quòd ratio naturalis acquirendo prudentiam acquirit omnes morales, quia ad generationem prudentiæ, iuxta supra habita, exigitur exercitium in tota materia morali. Ita homo acquirendo Spiritum sanctum per charitatem, acquirit omnia dona, licet in hoc sit differentia, quòd prudentia, & morales successiuè acquiruntur, sed dona subitò, sicut & charitas subitò infunditur. Stat ergo fundamentum connexionis donorum cum charitate in hoc, quia per charitatem habetur Spiritus sanctus, qui largitur menti inhabitatæ omnia necessaria ad salutem, dona autem ad salutem sunt necessaria.

ARGVMENTVM in contrarium pro conclusione est.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ sapientia, & scientia vno modo possunt considerari, s͞m ꝙ sunt gratiæ gratis datæ, prout s. aliquis abundat intantũ in cognitione rerũ Diuinarum, & humanarũ, vt possit etiã fideles instruere, & aduersarios confundere; & sic loquitur ibi Apostolus de sapientia, & scientia; vnde signanter fit mentio de sermone sapientiæ, & scientiæ; alio modo possunt accipi, prout sunt dona Spiritus sancti; & sic sapientia, & scientia nihil aliud sunt, quàm quædam perfectiones humanæ mentis, secundùm quas disponitur ad sequendum instinctum Spiritussancti in cognitione Diuinorum, vel humanorum; & sic patet, quòd huiusmodi dona sunt in omnibus habentibus charitatem.

¶Ad maiorem placet quod dicitur, scilicet quòd alij datur per Spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ. Dico autem duo. Primò, quòd Apostolus intelligit per alium, qui est membrum ecclesiæ, sicut enim in capite naturali omnes sensus simul sunt, non autem in alijs membris, sic in capite ecclesiæ (quod Christus est) sunt omnes gratiæ simul. In alijs autem, scilicet membris ecclesiæ gratiæ diuiduntur, vt patuit artic.3. ad primum.

¶Dico secundò, quòd Apostolus signanter dicit, datur alij sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, & non dicit alteri datur sapiẽtia, alteri scientia; sermo enim sapientiæ, & sermo scientiæ sunt gratiæ gratis datæ; sapientia autem, & scientia sunt dona Spiritus sancti; sermo autem sapientiæ est gratia gratis data, quo quis persuadere potest ad sermonem, ea quæ ad cognitionem Diuinorum pertinent. Sermo autem scientiæ est, quo quis per creaturas ea quæ sunt Dei, manifestare potest.

¶Minor vera, quòd sapientia, & scientia ponuntur inter dona Spiritus sancti; & dico, quòd hæc non separatim inueniuntur, immo omnes existentes in gratia, & charitate habent rectam cognitionem Diuinorum, & creaturarum, vel humanorum. Quare negatur cõsequentia propter quaternitatem terminorum. Maior enim assumit de sermone sapientiæ, & minor de sapientia, quare ratio non valet.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ Aug. loquitur de scientia exponens prædictam auctoritatem Apostoli. Vnde loquitur de scientia prædicto modo accepto, s͞m ꝙ est gratia gratis data, quod patet ex hoc quod subdit. Aliud enim est scire tantummodo quid homo credere debeat ꝓp adipiscendam vitam beatam, quę non nisi ęterna est. Aliud autem est scire, quemadmodum hoc ipsum, & pijs opituletur, & contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.

¶Ad maiorem, verum, scientia, idest sermone scientiæ, nõ pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide, quia non omnes sciunt per rationes humanas, & temporales, & per creaturas manifestare ea, quæ sunt fidei, loquitur enim August. de scientia, vt gratia gratis data, q̃ non est communis oĩbus membris ecclesię.

¶Ad minorem (quæ indiget bono intellectu) si intelligitur ipsa, quòd fidem formatam cõcomitetur, quandoq; vnum donum, s. timoris, & non alia. Negatur ipsa, secundò si intelligitur, quòd fidem informẽ concomitetur timor, qui est donum Spiritus sancti, negatur iterum; si autem intelligitur, ꝙ fidem concomitatur timor. s. seruilis. s. qui non est donũ Spiritus sancti, licet possit esse a Spiritu sancto; vera quidem est, sed nihil ad propositũ probat. Et de his dictis ad minorem habes secunda secundæ, q.7. arti.1. & q.19. art.9. Negatur autem consequentia, quia maior nõ loquitur de dono; & minor solùm probat, ꝙ aliquis bonus effectus Spiritus sancti coniungitur fidei etiam informi, sed non coniungitur vnum donum sine alio, & illam auctoritatem beati Aug. similiter exponit D.S. super Apostolum. vbi allegatur in argumento primo. & secunda secundæ, quæst.177. artic.1. ad quartum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ sicut vno modo connexio virtutum Cardinalium; probatur per hoc, ꝙ vna earum perficitur quodãmodo per aliam, vt supra dictum est; * ita Greg. eodem modo uult probare connexionẽ donorum per hoc, ꝙ vnum sine alio non potest esse perfectũ. Vnde præmittit dicens. * Valde singula quælibet destituitur, si nõ vna virtus alij virtuti suffragetur; non ergo dat intelligi, ꝙ vnum donũ possit esse sine alio, sed quia intellectus, si esset sine sapientia, non posset esse donũ, sicut temperantia, si esset sine iustitia, non esset virtus.

*q.65.art.1.

*Greg.c.36.

¶Maior vera; sed ad sanum sensum minor est sapiẽtia, si intellectu careat, &c. non ꝙ sapientia existens sine intellectu sit donũ, sed quia si esset sine intellectu, non haberet rationem doni, sed esset quid imperfectum, cui non competeret ratio doni, sicut supra dictum est q.65. artic.1. ꝙ firmitas, si esset sine discretione, & moderantia, non haberet rationem virtutis; quare negatur quod sequitur. s. Ex quibus videtur, &c. quia sicut secundùm beatum Gregorium potest reperiri vna conditio virtutis (materialiter) sine alia, nec tamen est formaliter virtus; ita si aliqua participatio alicuius doni haberetur sine alio, non mereretur dici donum.

Vtrum dona Spiritus sancti maneant in patria.

F

AD sextum sic proceditur. Videtur, ꝙ dona Spiritus sancti non maneant in patria. Dicit enim Greg. in 2. Moral. * quòd Spiritus sanctus contra singula tentamenta septem donis erudit mentem, sed in patria non erunt aliqua tentamenta, secundùm illud Esa. 11. Non occidet, * & non nocebunt in monte sancto meo; ergo dona Spiritus sancti non erunt in patria.

2.2.q.8.art.7. Et 3.q.7.arti.5.ad 3. & 3.dis.34.q.1.artic.3. Et dist.35.q.2.arti.2.q.3.& ar 4.q.3.

* Gre.c.36.

Esa. 11.

¶2 Præt. Dona Spiritus sancti sunt habitus quidam, vt supra dictum est; * frustra autem essent habitus, vbi actus esse non possunt; actus autem quorundam donorum in patria esse non possunt. Dicit enim Gregor. in primo Moral. * ꝙ intellectus facit audita penetrare, & consiliũ prohibet esse præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduersa, & pietas replet cordis viscera operibus misericordiæ, hæc autem non competunt statui patriæ; ergo huiusmodi dona non erunt in statu gloriæ.

* Artic.3.

*Gregor.c.32. & c.36.

¶3 Pręt. Donorum quædam perficiunt hominem in vita contemplatiua, vt sapientia, & intellectus, quædam in vita actiua, vt pietas, & fortitudo; sed actiua vita cum hac vita terminatur, vt Greg. dicit in 6. Moral. * ergo in statu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus sancti.

* Gre.c.28.

¶Sed cõtra est, qđ Ambr. dicit in li. de Spiritu sancto. * Ciuitas Dei illa Hierusalem cęlestis non meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ex vitæ fonte procedẽs Spiritus sanctus, cuius nos breui satiamur haustu, in illis cęlestibus spiritibus redundantius uidetur affluere, pleno septem uirtutum spiritualium feruens meatu.

* Ambros. lib.1. c.20.

¶Hic quærit de alia proprietate donorum. s. de permanentia, & duratione donorum in patria.

¶Respondeo dicendum, ꝙ de donis dupliciter possumus loqui; vno modo quantum ad essentiam donorum, & sic perfectissimè erunt in patria, sicut patet per auctoritatem Ambr. inductam. *

* Ambr. in argum. sed contra.

¶D.S. respondet distinctè, vnde ponit duas conclusiones respõsiuas secũdùm duo membra distinctionis, quæ etiam declarat secundum membrum, & secundam cõclusionẽ, ibi Alio modo, &c. Ponit ergo distinctionem talem. De donis possumus loqui dupliciter; vno modo quantum ad essentiam, sicut supra q.67. ar.1. dicebatur de virtutibus moralibus, ꝙ possent vno modo considerari quãtum ad formale; puto enim, ꝙ D.S hic, & supra pro eodem habeat essentiam, & formale. Conclusio prima huic membro correspondens quantum ad essentiam, dona perfectissimè erunt in patria. Hanc conclusionem probat primò auctoritate; secundò ratione, ibi. Cuius ratio est, &c. auctoritate B. Ambrosij inducta, s. in argumento in contrarium, quod ponetur in fine corporis.

¶Cuius ratio est, quia dona Spiritus sancti perficiunt
mentem humanam ad sequendum motionem Spiritus
sancti, quod præcipuè erit in patria, quando Deus erit
omnia in omnibus, vt dicitur 1. ad Corin. 15. & quando
homo erit totaliter subditus Deo.

1. Corin. 15.

¶Ratione probat primam conclusionem sic, dona Spiritus san
cti perficiunt mentem humanam ad sequendum motionem Spi-
ritus sancti, sed in patria erit mens hominis omnino perfecta ad
sequendum motionem Spiritus sancti; ergo dona perfectissimè
erunt in patria. Maior patuit articulo primo, & tertio. Minor
probatur, quia in patria erit Deus omnia in omnibus, & homo
erit totaliter subditus Deo, ita quòd in omnibus mouebitur ad
voluntatem, & instinctum Dei.

¶Nota autem, quòd D.S in postilla. 1. ad Corinth. 15. exponit
illam auctoritatem hic allegatam dupliciter, scilicet. Erit Deus
omnia in omnibus vno modo, id est anima hominis totaliter re-
quiescit in Deo, & solus Deus est eius beatitudo. Secundò, quia
nunc manifestabitur, quòd quicquid boni habemus, est a Deo; sed
hic tangit aliam expositionem, quia videlicet homo erit totaliter
subditus Deo, quia videlicet ad omnia volenda, & facienda mo-
uebitur ex instinctu, vel magis ex visa Diuina voluntate. Et hunc
sensum declarat D.S. in de Veritate, Materia 24. articu. 8. in fine
corporis. quia videlicet Diuinam essentiam videntes, cognoscent
ipsum Deum esse finem maximè amandum, cognoscent etiam
omnia, quæ ipsi Deo vnient, vel quæ ab eo disiungunt in parti-
culari, cognoscentes Deum non solùm in se, sed prout est ratio
aliorum. Et ex hac cognitionis claritate in tantum mens corro-
boratur, quòd in inferioribus viribus nullus motus insurgere
poterit, nisi secundùm regulam rationis; vnde sicut nunc immu-
tabiliter bonum in genere appetimus, ita immutabiliter in parti-
culari bonum debitum appetunt beatorum mentes; per superna-
turalem autem inclinationem voluntatis erit in eis charitas per-
fecta ligans eos cum Deo; vnde nullo modo peccatum in eis in-
cidere poterit, & sic erunt per gratiam confirmati, hæc ille. Ex
quibus patet, quomodo Deus erit omnia in omnibus, tum quia
erit solum bonū, & tota regula agendi beatis, cui beati per cha-
ritatem, & dona Spiritus sancti alligati sunt, & sic perfectè mo-
uentur a Deo; illa enim motio, quæ est mediantibus donis, con-
uenit toti Trinitati, esto approprietur Spiritui sancto.

¶Alio modo possunt considerari quantum ad mate-
riam, circa quam operantur.

¶Hic procedit ad secundam conclusionem responsiuam, cui
primò præmittit secundum membrum prædictæ distinctionis.
Secundò subiungit conclusionem cum probatione, ibi. Et sic in
præsenti, &c. Secundum ergo membrum est, ꝙ dona alio modo
possunt considerari quantum ad materiam circa quam operātur,
quia videlicet fortitudo operatur circa pericula mortis, & alia ar-
dua propter Deum sufferenda, pietas autem circa releuationem,
& beneficentiam proximi. Deinde ibi.

¶Et sic in præsenti habent operationem circa aliquā
materiam, circa quam non habebunt operationem in
statu gloriæ; & secundùm hoc non manebunt in patria,
sicut supra de virtutibus Cardinalibus dictum est.*

* q. 67. art. 1.

¶Subiungit probationem, & conclusionem secundam, quæ ta-
lis est, quantum ad materiam præsentis vitæ dona non manebunt
in patria (idest materia, circa quam sunt, & operantūr pro hoc sta-
tu illa non manet) probatur ex D.S. In præsenti vita habent ope-
rationem circa aliquam materiā, circa quam non habebunt ope-
rationem, in statu gloriæ; ergo conclusio vera; consequētia eui-
dens, quia si materia, circa quam hic operantur, non manet; er-
go, &c. Antecedens declaratur in solutionibus argumentorum,
quia in præsenti vita sunt quædam circa materiā, quæ sunt ope-
ra vitæ actiuæ, sicut circa tentationes, & aduersitates, immo om-
nia habent aliquid pro materia, quod non manet in patria; er-
go, &c. Et secundò probatur a simili sic, sicut est de virtutibus
moralibus quo ad materiam, ita & de donis; sed morales nō ma-
nent quo ad hanc, ergo nec dona. Maior patet, quia vtraq; sunt
circa materiam vitæ actiuæ, &c. Minor patuit supra q. 67. art. 1.

¶Nota pro hoc articulo, & pro intellectu solutionum D.S. in
de Virtutibus. q. vlt. art. vlt. quia sicut virtus moralis (vtputa forti-
tudo) alium actum habet in bello, alium in domo, in quiete, &
pace, consecuta victoria, ipsa eadem in substantia manens; sic est
de donis, quæ hic habent actus congruentes miseriæ præsentis vi-
tæ, in futuro autem congruentes paci, & statui patriæ.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat primam
conclusionem.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Gregor. loquitur
ibi de donis, secundùm quòd competunt statui præsen-
ti, sic enim donis protegimur contra tentamenta malo-
rum; sed in statu gloriæ cessantibus malis per dona Spi-
ritus sancti perficiemur in bono.

Gregorius.

¶Ad maiorem, dona dantur contra tentamenta. Verum est,
pro hoc statu. Nam actus eorum versantur circa tentamēta hæc,
pro hac vita actiua, tamen essentia ipsorum stat in habituali per-
fectione mentis ad motionem Spiritus sancti promptè sequen-
dum. Minor vera, quòd in patria nulla erunt tentamenta; ergo
dona non manent. Verum, quantum ad materiam circa quam
hic versantur, nec per consequens secundùm actus, quos circa
talem materiam habent; sed tamen secundùm essentiam manent,
& secundùm actus competētes statui patriæ. Nam per motionem
Spiritus sancti mens se bene habet pro exigētia cuiuslibet status.

¶Ad secundum dicendum, quòd Gregorius in singu
lis donis ponit aliquid, quod transit cum statu præsenti,
& aliquid, quod permanet in futuro. Dicit enim,*
quòd sapientia mentem de æternorum spe, & certitu-
dine reficit, quorum duorum spes transit, sed certitudo
remanet; & de intellectu dicit, quòd in eo, quòd au-
dita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat,
quorum auditus transit, quia non docebit vir fratrem
suum; vt dicitur Hierem. 31. Sed illustratio mentis ma-
nebit. De consilio autem dicit, quòd prohibet esse præ-
cipitem, quod est necessarium in præsenti, & iterum, ꝙ
ratione animum replet, quod est necessarium etiam in
futuro. De fortitudine autem dicit, ꝙ aduersa nō me-
tuit, quod est necessarium in præsenti, & iterum, quòd
confidentiæ cibos apponit, quod permanet etiam in fu-
turo. De scientia verò vnum tantùm ponit, scilicet ꝙ
ignorantiæ ieiunium superat, quod pertinet ad statum
præsentem, sed quòd addit in uentre mentis, potest fi-
guraliter intelligi repletio cognitionis, quæ pertinet
etiam ad statum futurum. De pietate verò dicit, quòd
cordis viscera misericordiæ operibus replet, quod qui-
dem secundùm uerba pertinet tātùm ad statum præsen-
tem; sed ipse intimus affectus proximorum per uiscera
designatus, pertinet etiam ad futurum statum, in quo
pietas non exhibebit misericordiæ opera, sed congra-
tulationis affectum. De timore verò dicit, quòd præ-
mit mentem, ne de præsentibus superbiat, quod perti-
net ad statum præsentē,* & quod de futuris cibos spei
confortat, quod etiam pertinet ad statum præsentem,
quantum ad spem; sed potest etiam ad statum futurum
pertinere, quantum ad confortationem de rebus hic
speratis, & ibi obtentis.

Gregorius.

* Omnia hæc habet Greg. 2. Moral. cap. 36.

Hiere. 31.

* Aliàs qđ de futuro cibo spem confortat.

¶Maior vera, sunt habitus ad motionem Spiritus sancti, qui &
in patria manebunt perfectissimè, licet ad alios actus quo ad mul
ta dona, quæ videlicet sunt hic circa vitā actiuam, & in appetitu.
Ad minorem. Frustra essent habitus, vbi non possunt actus esse.
Verum, vbi omnino nulli essent, nec possent esse actus. Sed nega-
tur, ꝙ si nō sint actus cōuenientes præsenti vitæ, ꝙ ergo nulli sint;
sicut non sequitur fortitudo habita victoria, nō habet actum, qui
est bellare; ergo non habet actū, quia habet actū, qui est gaudere
de triumpho, & victoria. Vltra, actus autem quorundam donorū
in patria esse non possunt. Dico, quòd dona non habent actus
circa materiam præsentis vitæ, tamen habent actus conue-
nientes circa finem, & beatitudinem habitam. Et ad probationē
dicitur, ꝙ intellectus pro hoc statu facit audita penetrare, sed etiā
tenebras illustrat, quorum secundum manet etiam in patria, vn-
de Gregorius in singulis donis ponit aliquid, quod transit cum
præsenti statu, & aliquid quod manet, circa quod habet actum
etiam in patria, vt D.S. ad longum ostendit in solutione.

¶Nota autem circa illam auctoritatem adductam in solutione.
Nō docebit vir fratrem suum. s. de pertinētibus ad Deū, de quibus
aliquis per auditum reficitur, & informatur mediante dono intel
lectus, vnde illum actum non habebit in patria; de quibus autem
vnus beatus aliū illuminet, & doceat, vide prima par. q. 105. art. 1.
ad primum. quia de existentiū rationibus, vt Dionysius dicit, hoc
est de rationibus Diuinorum operum vsq; ad diem iudicij, &c. Et
probat hæc ratio secundam cōclusionem, ꝙ non manent quantū
ad materiā, ea q̄ versant̄ circa materiā pertinentem tm̄ ad præsen
tem vitam, secus s̄m materiam possibilem patriæ, & actus, &c.

¶Nota, ꝙ libri communiter habent circa finem solutionis, &
ꝙ de futuris cibos spei confortat. Alius quidā habet (& quod de
futuro cibo spem confortat) & hoc intelligibilius est, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de donis
quantum ad materiā; opera enim actiuæ vitæ non erunt
materia donorū, sed oīa habebūt actus suos circa ea, quæ
pertinent ad vitam contemplatiuā, quæ est uita beata.

¶Maior

¶Maior vera, tamen & ipſa dona perficientia in vita contemplatiua habent aliquid imperfectionis huius vitæ, & hoc tollitur, vt patet ad ſecundum. Minor vera. Et de ipſa habetur ſupra quæſt.67 artic. 1. ad ſecundum. Vltra; ergo in ſtatu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus ſancti, verum, ſecundùm materiam, in qua conſiſtit vita actiua, talis enim materia non erit in patria, nec dona operabũtur circa eam; ſed manet iuxta primam concluſionem ſecundùm eſſentiam, & habent operationem circa materiam poſſibilem, & manentem in vita contemplatiua, & beata, vt tactum eſt in littera ad ſecundum. Vnde & hæc ratio probat ſecundam concluſionem, &c.

Vtrum dignitas donorum attendatur ſecundùm enumerationem, qua enumerantur. Eſa. 11.

G

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, ꝙ dignitas donorum non attendatur ſecundùm enumerationem, qua enumerantur. Eſa. 11. Illud enim videtur eſſe potiſſimum in donis, quod Deus maximè ab homine requirit, ſed maximè requirit Deus ab homine timorem. Dicitur enim Deute. 10. Et nunc Iſrael quid Dominus Deus tuus petit a te, niſi ut timeas Dominũ Deũ tuum. Et Malach. 1. dicitur. Si ego Dominus, ubi timor meus; ergo videtur, ꝙ timor, qui enumeratur vltimò, non ſit infimum donorum, ſed maximum.

(In margin: Iſa. videc. 2. cor. 2. Eſa. 11. Deuter. 10. Malach. 1.)

¶ 2 Præt. Pietas videtur eſſe quoddam bonum uniuerſale, dicit enim Apoſtolus. 1. ad Timoth. 5. ꝙ pietas ad omnia utilis eſt; ſed bonum uniuerſale præfertur particularibus bonis; ergo pietas, quæ penultimò enumeratur, videtur eſſe potiſſimum donorum.

(In margin: 1. Timo. 5.)

¶ 3 Præt. Scientia perficit iudicium hominis, conſilium autem ad inquiſitionem pertinet, ſed iudiciũ præeminet inquiſitioni; ergo ſcientia eſt potius donum, quàm conſilium, cum tamen poſt enumerantur.

¶ 4 Præt. Fortitudo pertinet ad uim appetitiuã, ſcientia autem ad rationem, ſed ratio eſt eminẽtior, quàm vis appetitiua; ergo & ſcientia eſt eminentius donũ, quàm fortitudo, quæ tñ primò enumerantur; nõ ergo dignitas donorum attenditur ſm ordinem enumerationis eorũ.

¶Sed contra eſt, quod Auguſ. dicit in lib. de Sermone Domini in monte. * Videtur mihi ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de qua Eſa. loquitur his gradibus, ſententijsq; congruere, de quibus fit mentio. Matth. 5. Sed intereſt ordinis; nam ibi. ſ. in Eſa. enumeratio ab excellentioribus cœpit, hic uerò ab inferioribus.

(In margin: * Aug. li. 1. cap. 2. Matth. 5.)

¶Hic conſequenter quærit quo ad tertiam proprietatem; de ordine dignitatis donorum. Et primò, comparando ea inter ſe, in articulo præſenti. Secundò in comparatione ad virtutes. Quærit igitur, an dignitas donorum attendatur ſecundùm enumerationem, qua enumerantur Eſa. 11. ita videlicet, ꝙ id, quod ponitur primo loco, ſit digniſſimum, & poſtea ſecundum, & ſic de alijs. Enumerantur autem ſic, ſapientia, intellectus, conſilium, fortitudo, ſcientia, pietas, timor.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ dignitas donorum dupliciter poteſt attendi; vno modo ſimpliciter. ſ. per comparationem ad proprios actus, prout procedunt a ſuis principijs; alio modo ſecundùm quid, ſcilicet per comparationem ad materiam.

¶D. S. duo facit. Primò præmittit quoddam notabile pro intellectu terminorum in concluſione reſponſiua cõtentorum; ſecundò ſubiungit ipſam concluſionem reſponſiuam cum probatione, ibi. Simpliciter autem. Notat ergo, ꝙ dignitas donorum dupliciter attẽdi poteſt; vno modo ſimpliciter. ſ. per comparationem ad proprios actus, prout procedunt a ſuis principijs, a principio dirigente, quod altius eſt, &c. Et primus eſt rationis; ſecundus appetitiuæ virtutis. Altus autem eſt principij directi, & ſic omnia dona perficientia intellectum ſunt digniora donis perficientibus appetitum, & talis ordo dignitatis non ſeruatur in iſta enumeratione vniuerſaliter, ſed tantùm duorum; alio modo dignitas donorum attenditur ſecundùm quid. ſ. per comparationem ad materiam, ita videlicet, ꝙ licet principium, & ſubiectum eius non ſit dignius, nec ſit dirigens, ſed directum; tamen eſt circa materiam, ubi difficile eſt ſe bene habere, & tamen materia in ſe non eſt dignior (aliàs eſſet dignitas ſimpliciter maior) ſed eſt ſolùm maioritas, in modo ſe habendi ad materiam; & ſic fortitudo, & conſilium habent aliquam prerogatiuam.

¶Simpliciter autem loquẽdo de dignitate donorum eadem eſt ratio comparationis in ipſis, & in uirtutibus, quia dona ad omnes actus potentiarum animæ perficiũt hominem, ad quos perficiunt uirtutes, ut ſupra dictum eſt. * Vnde ſicut uirtutes intellectuales præferuntur uirtutibus moralibus, & in ipſis uirtutibus intellectualibus contemplatiuæ præferuntur actiuis, ut ſapientia, intellectui, & ſcientia, prudentię, & arti; ita tamen, ꝙ ſapientia præfertur intellectui, & intellectus ſcientiæ, ſicut prudentia, & ſyneſis eubuliæ; ita etiam in donis ſapientia, & intellectus, ſcientia & conſilium præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus etiam pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia, fortitudini, & fortitudo temperantiæ.

(In margin: * Art. 1. huius quæſt.)

¶Hic conſequenter in fine corporis procedit ad reſpõdendum quæſito tali concluſione. Dignitas donorum ordini enumerationis reſpondet, partim quidem ſimpliciter, partim autem ſm ordinem materiæ. Probatur. In enumeratione donorum primò ponuntur ſapientia, & intellectus, deinde conſilium, & fortitudo, ſed ſapientia, & intellectus ſunt digniora ſimpliciter. Conſilium, & fortitudo digniora ſm quid alijs. ſ. non exiſtentibus circa difficilia, vt ſunt ſcientia, pietas, & etiam timor; ergo concluſio vera, ꝙ dignitas donorum, &c. ita ſ. ꝙ non ſeruatur dignitas ſimpliciter, in tota enumeratione, ſed partim dignitas ſimpliciter, & poſtea relicta dignitate ſimpliciter, ſeruatur dignitas ſecundùm quid, &c. Maior patet ad viſum inſpicienti Eſaiæ textum. Minorem D.S. primò probat quo ad primam partem. Secundò quo ad ſecundam, ibi. Sed quantum ad materiam, &c. Arguitur ſic pro prima parte. De dignitate ſimpliciter donorum loquendum eſt, ſicut de dignitate ſimpliciter virtutum; ſed virtutes intellectuales præferuntur moralibus, & in ipſis virtutibus intellectualibus, cõtemplatiuæ præferuntur actiuis, vt ſapientia, intellectus, ſcientia, prudentiæ, & arti; & ſapientia præfertur intellectui, & intellectus ſcientiæ. Ergo in donis (quo ad dignitatem ſimpliciter) ſapientia, & intellectus, ſcientia, conſilium, præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia fortitudini; & fortitudo temperantiæ, cui aliquo modo timor reſpondet; & inter omnia, tamen ſapientia, & intellectus ſunt digniſſima; & ſic patet prima pars minoris. Maior probatur ex artic. 4. quia dona ad omnes actus potentiarũ animæ perficiunt hominem, ad quos perficiunt virtutes. Ergo eadem eſt ratio comparationis in ipſis donis, & virtutibus. Antecedens patuit. Et conſequentia patet, quia ea, quæ ſunt eiuſdẽ rationis quo ad ſubiecta, & etiam quo ad effectum (ſaltem quo ad ſubſtantiam) ſunt comparabilia in dignitate ſimpliciter, quæ ſumitur ex principio, & actu. Minor patuit ſm partes ſuas ſupra; de ſapientia quidem, ꝙ ipſa præferatur ſimpliciter omnibus habitibus, & virtutibus (nõ quidem in ratione virtutis, ſed ſimpliciter) q. 66. art 5. Quòd autem ipſa ſit altior intellectu, & ſcientia, patuit quæſt. 57. art. 2. de prudentia, ibidem, artic. 6. Deinde ibi.

¶Sed quantum ad materiam, fortitudo, & conſilium præferuntur ſcientiæ, & pietati, quia ſ. fortitudo, & conſilium habent in arduis locum; pietas autem, & etiam ſcientia in communibus. Sic igitur donorum dignitas ordini enumerationis reſpondet partim quidem ſimpliciter, ſm ꝙ ſapientia, & intellectus omnibus præferuntur, partim autem ſm ordinẽ materiæ, ſecundùm quòd conſiliũ, & fortitudo præferuntur ſcientiæ, & pietati.

¶Probat ſecundam partem minoris. ſ. ꝙ conſilium, & fortitudo ſint digniora ſm quid, ſic, illa dona ſunt nobiliora, quæ ſunt circa materiam arduam, vbi difficile eſt ſe bene habere; ſed fortitudo, & conſilium ſunt circa ardua, non autem ſcientia, & pietas; igitur ſm quid ſunt digniora, quàm ſcientia, & pietas. Maior patuit ex notabili, quia ex difficultate ſumitur dignitas ſecundùm quid tãtùm, quia maior dignitas ſumitur ex bonitate, quàm difficultate; quare ſupra quæſt. 66. art. 6. ad ſecundum. dicebatur, ꝙ quamuis ſpes ſuperaddat charitati ex parte obiecti arduitatem; ipſa tamen non eſt propterea dignior. Minor illa patet, quia fortitudo, & conſilium habent locum in arduis, pietas autem, & ſcientia in communibus; ergo minor vera. Antecedens patet de fortitudine, quia eſt in iraſcibili, & de periculis mortis, vbi difficile eſt bene habere, & patuit ſupra quæſtio. 66. artic. 4. De conſilio patet ex tertio Ethicorum, & patuit ſupra quæſt. 14. artic. 3. & 4. De ſcientia patuit, quia iudicium eius locum habet in omnibus, inter quæ etiam ſunt non ardua, ſimiliter pietas beneficia exhibet omnibus, & qualitercunque.

¶Nota autem circa dona appetitiuæ partis, ꝙ D. S. dicit, quia ꝙ pietas præfertur fortitudini (ſ. ſimpliciter) & fortitudo timori. Iſta patent ex ſupra dictis queſtio 66. artic. 4. quia videlicet pietas eſt in voluntate, & ad alterum, vbi relucet maius bonum rationis,

& fortitudo ſe habet benè in his,quæ pertinẽt ad vitam, & mortem; timor autem ſe habet quodammodo,ſicut temperantia,quæ minor eſt fortitudine. Vbi aduerte, quòd timoris filialis,non eſt tantùm refrenare paſſiones concupiſcibilis, ſed etiam ſe ſubdere, & bene ſe habere ad Deum, & eſt non in concupiſcibili, ſed voluntate (cum remaneat in animabus ſeparatis actu) ſed vt dictum eſt art.4. quodammodo reſpondet temperantiæ quo ad effectum, & quo ad hunc minor eſt timor, quàm fortitudo, &c.

¶Et quod dictum eſt in corpore,confirmatur arg.in contrariũ.

¶Circa hoc argumentum in oppoſitum nota,quòd Auguſtinus ponit enumerationem donorum poſitam ab Eſaia incipere a ſuperioribus ad ſenſum dictum, vel ſimpliciter, vel quo ad materiam; ſed enumerationem Matthæi incipere ab inferioribus,hoc intellige, quia beatus Auguſtinus beatitudinibus poſitis a ſancto Matthæo ponit reſpondere dona, ſic quòd prima beatitudo, ſcilicet beati pauperes, correſpondet timori,vt patet ſecunda ſecundæ, quæſtio.19.artic.12. Secunda autem beatitudo (ſcilicet beati mites) correſpondet pietati, vt patet ſecunda ſecundæ,q.121. artic.2. & de hoc tangetur aliquid quæſt.ſeq.art 3 ad tertium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd timor maximè requiritur quaſi primordium quoddam perfectionis donorum;quia initium ſapientiæ timor Domini,non propter hoc, ꝙ ſit cæteris dignius, prius enim eſt ſecundùm ordinem generationis, ut aliquis recedat a malo, quod ſit per timorem,ut dicitur Prouerb.16.quàm quòd operetur bonum, quod ſit per alia dona.

Prouer. 16.

¶Ad maiorem,illud videtur eſſe potiſſimum donum,quod maximè Deus ab homine requirit. Dico, ꝙ ſi maximè intelligitur, ideſt tanquam perfectius, & finem aliorum, vera eſſet, ſed minor falſa. Si autem intelligitur maximè, ideſt primò,& primordialiter in via generationis, tunc negatur maior. Non enim ſequitur,eſt primum,& deſeruit,& ordinatur ad alia habenda, tãquam remouens prohibens; ergo eſt potiſſimum, ſicut oſtendit D.S ſecunda ſecundæ,q.161.artic.5.de humilitate. quæ remouet prohibens, & corrumpens omnem virtutem,non tamen propterea eſt ſimpliciter nobilior. Minor tunc eſt vera, quia niſi quis receſſerit a malo (quod ſit per timorem) non eſt capax aliorum donorum, & etiam vt habet D.S.ſecunda ſecundæ,q.19.art.9. timor filialis tenet primum locum inter dona, aſcendendo, quia dona ordinantur ad motionem Spiritus ſancti;ſed ad hoc,quòd aliquid ſit bene mobile ab aliquo mouente, primò requiritur, vt ſit ei ſubiectum non repugnans, quia tali repugnantia mobilis ad mouens impeditur motus, hoc autem facit timor filialis, vel caſtus,inquantum per ipſum, Deum reueremur, & refugimus nos ipſi abducere; quare nõ ſequitur, quòd timor ſit maximum, ſed ſit primum via generationis, qualia ſunt imperfectiora.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ pietas non comparatur in verbis Apoſtoli,omnibus donis Dei,ſed ſoli corporali exercitationi,de qua premittit,ꝙ ad modicũ utilis eſt.

¶ Maior negatur; ſed pietas eſt donum communicans beneficia propter Deum ex charitate vniuerſaliter omnibus bonis, & habet pro obiecto rem, qua ſubuenitur, quæ modica eſſe poteſt. Ad auctoritatem Apoſtoli dico, ꝙ pietas accipitur quandoq; pro cultu Dei ſecundùm D S.ibidem,quandoque pro miſericordia,& ſemper præfertur abſtinentiæ, & exercitio corporali,quia ad omnia valet, videlicet ad omnia peccata delenda, & ad omnia bona promouenda; & quia pietas manifeſtè connectitur, & eſt effectus charitatis, ideo de ſe meritoria eſt. Exercitatio autem corporalis ſ.abſtinentia ſm propriam rationem non eſt meritoria, ideo Apoſtolus pietatem comparando exercitationi corporali dicit,ꝙ ad omnia vtilis eſt. Vltra, negatur, ꝙ ſit bonum vniuerſale, ſed vtilis, & meritoria eſt ad omnia,vt dictum eſt. Ad minorem, bonum vniuerſale,&c. ſi intelligitur, ꝙ vniuerſale bonum per prædicationem præferatur particularibus bonis; negatur, & falſitatẽ eius oſtendit D.S de Veri.Mate.7.art.6.ad ſeptimum. Si intelligitur de vniuerſali bono per incluſionem actualem omnis boni, vel etiam incluſionem permiſſiuam, vt eſt bonum per eſſentiam, vel beatitudo vera,quia videlicet beatitudo,& eſſentia Diuina iſto modo ſunt vniuerſale bonũ;ſed negatur cõſequentia,quia pietas nõ eſt iſto modo bonũ vl'e, ſed ſolùm quia utilis, & meritoria eſt multorum. Et quamuis pietas ad multos bene ſe habeat, eis benefaciendo,tamẽ bene ſe habere ad Deum vnum longè excellentius eſt, quia bonum multitudinis quidem melius eſt bono vnius incluſi in multitudine, tamen non bono extra multitudinem exiſtenti, & bono vniuerſali, & ſupremo, ad quod multa dona bene ſe hñt,&c. Supra aliquid de hoc tactum fuit q.66.art.3. ad 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſcientia & ſi præferatur conſilio ratione iudicij, tamen conſilium præfertur ratione materiæ, nam conſilium non habet locum niſi in arduis, vt dicitur in 3. Ethic. * ſed iudicium ſcientiæ in omnibus locum habet.

* Ariſt c.3.

¶Maior vera,eſt enim ſcientia iudicatiua per temporales rationes, ſicut ſapientia per Diuinas; vnde ſecunda ſecundæ,q.9.art.2. ad tertium. Minor vera, & patuit ſupra q.14.art.1. Vltra, ad ſubſumptam, ſed iudicium præeminet inquiſitioni, verum eſt,præeminẽtia ſimpliciter, quæ eſt ſm propriam rationem,& ſpeciem, & finem, & potentiam, cuius eſt actus. Iudicare enim eſt finis, & actus ſcientiæ, & nobilior, quàm inquirere; tamen inquiſitio eſt dignior ſm quid ratione materiæ, ideſt maioris arduitatis, & difficultatis, circa materiam ſuam, cum non habeat locum niſi in arduis, iudicium autem rectum in omnibus locum habet. Vltra; ergo ſcientia eſt potius, & verum ſimpliciter,tamen conſilium eſt dignius ſecundùm quid, & ea ratione ſcientia poſterius numeratur. Dictum eſt autem in concluſione, quòd ſeruatur ordo dignitatis, vel ſimpliciter, vel ſecundùm quid.

¶Nota, ꝙ poſſet dici, ꝙ dona conſiderantur; vno modo penes principia, & actus; ſicut ſupra dictum eſt, ꝙ habitus diſtinguuntur, & habent ſpeciem penes principia,& ſic ſcientia eſt dignior; ſed alio modo conſiderantur, vt ſunt obiectorum, ſic conſilium eſt dignius; dictum eſt enim,ꝙ quandoque habitus diſtinguuntur vno modo, & non alio modo, ſed econtra; ſapientia autem, & intellectus vtroq; modo ſunt digniora, quia altiorem actum, & materiam habent;& per hoc patet ad quartum.

¶Ad quartum dicendum,ꝙ dona directiua,quę pertinent ad rationem donis exequentibus, digniora ſunt, ſi conſiderentur per cõparationem ad actus,prout egrediuntur a potentijs;ratio enim appetitiuæ præeminet,vt regulans regulato; ſed ratione materiæ adiungitur conſilium fortitudini,ſicut directiuum exequenti; & ſimiliter ſcientia pietati,quia ſ.conſiliũ, & fortitudo in arduis locum habent,ſcientia autem,& pietas etiam in communibus, & ideo conſilium ſimul cum fortitudine ratione materiæ numeratur ante ſcientiam, & pietatem.

¶Ad minorem, & cõſequentiã. Minor vera eſt. Ratio eſt eminentior ſimpliciter, q̃ vis appetitiua,& habet altiorem actum, tñ aliquid exiſtẽs in appetitiua põt eſſe circa materiã magis arduã, q̃ habitus,vel donũ in intellectu. Vltra,ergo ſcientia eſt eminentius donũ, verum quo ad actũ,vt progreditur a potentia altiori, & altiori modo; tñ fortitudo cum cõſilio eius directiuo ratione materiæ præfertur ſcientiæ, & eius directo dono.ſ.pietati, quæ ſunt circa communia. Negatur ergo,ꝙ dignitas,vel ſimpliciter,vel ſm quid non attendatur ſecundùm enumerationem donorum.

¶Nota,ꝙ iuxta D.S.in corpore, oportet dicere, quòd dignitas ſecundùm actum procedentem ab altiori principio ſit ſimpliciter maior,ſed ſecundùm materiam eſt ſecundùm quid. Nam ex nobilitate ſubiecti, quod eſt ratio, & actus, qui eſt finis, attenditur maior dignitas, quam ex materia præcipuè in naturalibus.

Vtrum virtutes ſint præferendæ donis.

AD octauum ſic proceditur. Vr,ꝙ virtutes ſint pferendæ donis,dicit enim Aug.in 15.de Tri. * de charitate loquens. Nullũ eſt iſto Dei dono excellentius, ſolum eſt,quod diuidit inter filios regni ęterni, & filios perditionis ęternæ;dantur & alia per Spiritum ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil proſunt,ſed charitas eſt virtus; ergo uirtus eſt potior donis Spiritus ſancti.

H

Infra q 69. ar 1.ad 1.Et 2.2.q.9.art. 1.ad 3.Et 3. diſt.34.q.1. arti.1.ad 5. Et di.35.q. 2.ar.3. q.2. ad 2 Et Ver. q.2 arti.2. ad 17.

¶ 2 Præterea.Ea quę ſunt priora naturaliter,videntur eſſe potiora;ſed uirtutes ſunt priores donis Spiritus ſancti. Dicit enim Grego. in 2.Moral. * ꝙ donum Spiritus ſancti in ſubiecta mente ante alia,iuſtitiam,prudentiam, fortitudinem,temperantiam format; & ſic eandem mẽtem ſeptem mox virtutibus, ideſt donis temperat, ut contra ſtultitiam ſapientiam, cõtra hebetudinem intellectum, contra præcipitationem conſilium, cõtra timorem fortitudinem, contra ignorantiam ſcientiam, contra duritiam pietatem, contra ſuperbiam Dei timorem; ergo uirtutes ſunt potiores donis.

* Aug c.11.
* Gregor. cap 36.

¶ 3 Præt. Virtutibus nullus malè uti poteſt,ut Aug.dicit; * donis autẽ poteſt aliquis malè vti,dicit enim Greg. in 1.Moral. * ꝙ hoſtiam noſtræ pcis immolamus,ne ſapientia eleuet;ne intellectus,dum ſubtiliter currit,oberret;ne conſilium,dum ſe multiplicat,confundat; ne fortitudo,dũ fiduciã præbet,præcipitet; ne ſcientia, dũ nouit,& nõ diligit,inflet; ne pietas,dum ſe infra rectitudinem inclinat,intorqueat;ne timor,dum plus iuſto trepidat, in deſperationis foueam, mergat; ergo uirtutes ſunt digniores donis Spiritus ſancti.

* Aug.li.2. de lib. arb. cap.19.
* Gregor. cap.32.

¶Sed

¶Sed cōtra est, quòd dona dantur in adiutorium virtutum contra defectus, vt patet in auctoritate inducta;* & sic videtur, quòd perficiant, quod virtutes perficere non possunt; sunt ergo dona potiora uirtutibus.

*In arg. 1.

¶Hic agit de comparatione donorum ad virtutes ex parte dignitatis.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet;* uirtutes in tria genera distinguuntur, sunt enim quædam uirtutes Theologicæ, quædam intellectuales, quædam morales. Virtutes quidem Theologicæ sunt, quibus mens humana Deo coniungitur. Virtutes autem intellectuales sunt, quibus ratio ipsa perficitur. Virtutes autem morales sunt, quibus uires appetitiuæ perficiuntur ad obediendum rationi. Dona autem Spiritus sancti sunt, quibus omnes uires animæ disponuntur ad hoc, quòd subdantur motioni Diuinæ.

*q. 57. & q. 58. & q. 62.

¶D.S. duo facit. Primò ponit quoddam notabile distinctiuū, & fundamentale. Secundò secundum illud respondet, ibi. Sic ergo eadem, &c. Ponit ergo distinctionem trimembrem ex dictis supra in diuersis locis, scilicet quæst. 57. 58. & quæst. 62. quòd sint tria genera virtutum; sunt enim Theologicæ quædam intellectuales, quædam morales, & notificat eas; & per hoc habetur fundamentum sequentium, quia Theologicæ sunt, quibus mens humana Deo coniungitur. s. secundùm se tanquam proprio immediato obiecto, & modo supernaturali, & hoc, vt supra art. 4. ad tertium. dicebatur, non conuenit, nec alijs virtutibus, nec donis. Virtutes autem intellectuales sunt, quibus ratio perficitur, licet non conuertatur, quòd omne perficiens rationem sit intellectualis virtus, sicut enim non omne, quod est in appetitu, est virtus moralis (vt patet de charitate, spe, & donis) sic nec omne, quod est in intellectu, est virtus intellectualis, vt patet de fide, &c. Sed verum est, quod D. S. dicit, quòd virtus intellectualis non est nisi in intellectu, morales verò (scilicet per essentiam, & propriè) sunt, quibus vires appetitiuæ perficiuntur ad obediendum rationi; dona Spiritus sancti sunt, quibus omnes vires animæ, scilicet tam ratio, quàm appetitus, disponuntur ad hoc, quòd subdantur motioni Spiritus sancti, & Diuinæ.

¶Sic ergo eadem uidetur esse comparatio donorum ad uirtutes Theologicas, per quas homo unitur Spiritui sancto mouenti, sicut uirtutum moralium ad uirtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ est uirtutum moralium motiua. Vnde sicut uirtutes intellectuales præferuntur uirtutibus moralibus, & regulant eas, ita uirtutes Theologicæ præferuntur donis Spiritus sancti, & regulant ea.

¶Hic consequenter iuxta prædictam distinctionem D S. respōdet duabus conclusionibus; secundam ponit ibi. Sed si comparemus, &c. Conclusio prima responsiua est, virtutes Theologicæ præferuntur donis Spiritus sancti, & dona regulantur per eas. Hanc conclusionem primò probat ratione; secundò auctoritate, ibi. Vnde Gregorius dicit, &c. ratione sic. Eadem est comparatio donorum ad virtutes Theologicas, quæ est virtutum moralium ad virtutes intellectuales; sed intellectuales præferuntur virtutibus moralibus tanquam regulantes; ergo sequitur conclusio. Minor patuit supra quæst. 66. artic. 3. Maior probatur, quia sicut per Theologicas vnitur homo Spiritui sancto mouenti dona, sic intellectuales perficiunt rationem, quæ mouent virtutes morales, (ita quòd vtrobique, tàm videlicet Theologicæ, quàm intellectuales perficiunt in ordine ad motiua, vel donorum, vel moralium) & patuit de hoc artic. 4. ad tertium. quia dona non mouentur (vel magis homo non mouetur secundùm dona) nisi præsuppositis Theologicis, ita appetitus non mouetur secundùm morales, nisi præsuppositis intellectualibus, saltem prudentia; & de hoc etiam tactum fuit artic. 5. Consequenter ibi.

Conclusio prima.

¶Vnde Gregorius dicit in primo Moral.* quòd neq; ad denarij perfectionem septem filij, id est septem dona perueniunt, nisi in fide, spe, & charitate fuerit omne quod agunt.

*Gre. c. 28.

¶Confirmat conclusionem primam auctoritate beati Gregorij, quia perficiuntur per Theologicas, igitur Theologicæ sunt maiores. Deinde cum dicit.

¶Sed si comparemus dona ad alias uirtutes intellectuales, uel morales, dona præferuntur uirtutibus, quia dona perficiunt uires animæ in comparatione ad Spiritum sanctum mouentem; virtutes autem perficiunt, uel ipsam rationem, uel alias uirtutes in ordine ad rationē. Manifestum est autem, quòd ad altiorem motorē oportet maiori perfectione mobile esse dispositum. Vnde perfectiora sunt dona virtutibus.

¶Subiungit conclusionem secundam responsiuam, talem. Dona præferuntur virtutibus intellectualibus, & moralibus. Probatur. Ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile esse dispositum, sed dona perficiunt vires animæ in comparatione ad Spiritum sanctum mouentem, virtutes autem perficiunt vel ipsam rationem (vt intellectuales) vel alias virtutes, idest potentias in ordine ad rationem. Spiritus autem sanctus altior est ratione; igitur, &c. Maior, & minor patet ex artic. 1.

Conclusio secunda.

¶Et confirmatur ista secunda conclusio, argum. in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd charitas est uirtus Theologica, de qua concedimus, quòd sit potior donis.

¶Maior vera, & dicitur charitas donum secūdùm communem rationem nominis, non autem secundùm distinctam rationem, vt hic loquimur de dono, prout datur a Deo, & in ordine ad motionem Diuinam, mens enim informata Theologicis habet se actiuè, & mouet virtutes morales, &c.

¶Ad minorem, charitas est virtus; sed Theologica, & inter eas præcipua, ergo virtus, verum, Theologica est potior donis, & concludit primam conclusionem.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquid est prius altero dupliciter. Vno modo, ordine perfectionis, & dignitatis, sicut dilectio Dei est prior dilectione proximi; & hoc modo dona sunt priora uirtutibus intellectualibus, & moralibus; posteriora verò virtutibus Theologicis; alio modo ordine generationis, seu dispositionis, sicut dilectio proximi præcedit dilectionem Dei quantum ad actum; & sic uirtutes morales, & intellectuales præcedunt dona; quia per hoc, quòd homo benè se habet circa rationem propriam, disponitur ad hoc, quòd homo se bene habeat in ordine ad Deum.

¶Ad maiorem, quæ sunt priora naturaliter videntur esse potiora, distinguitur, eo quòd est duplex prioritas naturalis, vel naturæ, vt patuit supra quæst. 62. artic. 4. vna generationis; & de tali prioritate naturæ negatur maior; & conceditur minor, loquēdo de virtutibus intellectualibus, & moralibus; eo quòd per tales virtutes homo disponitur, vt benè se habeat ad Deum, quod fit per dona. Si autem intelligitur maior de prioritate perfectionis; tunc verum est, quòd talia priora sunt potiora; sed tunc minor est falsa; nec probatur ex auctoritate beati Gregorij, quæ solùm vult, quòd dona prærequirunt virtutes tanquam dispositiones ordinatas ad dona tanquam præparantes viam. Vnde consequentia negatur, si intelligitur de virtutibus moralibus, vel intellectualibus.

¶Nota verba D.S. in solutione, quòd dilectio Dei est prior dilectione proximi prioritate perfectionis, & dilectio proximi præcedit dilectionem Dei via generationis.

¶Nota inquam ex quæst. 26. artic. 3. quòd dilectio non accipitur pro habitu, sed tantùm pro actu, vel passione, ideo non intelligit Doct. Sanct. de charitate, sed de actu; quomodo autem dilectio proximi prior sit via generationis, habes secunda secundæ, quæst. 26. artic. 2. ad primum. quia proximus est prius visibilis, & cognoscibilis, & per consequens primò dilectus. Ex cognitis enim discit animus amare incognita. Quomodo autem dilectio Dei sit potior, & melior, habes ibidem quæst. 27 artic. 8. & quæst. 44. artic. 2. quia habent se sicut finis, & sicut id, quod est ad finem. Vnde & duo præcepta dantur propter distinctionem actuum, non habituum, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd sapientia, & intellectus, & alia huiusmodi sunt dona Spiritus sancti, secundùm quòd charitate informantur, quæ non agit perperam, ut dicitur 1 ad Corinth. 13. & ideo sapientia, & intellectu, & alijs huiusmodi, nullus malè vtitur, secundùm quòd sunt dona Spiritus sancti; sed ad hoc, quòd a charitatis perfectione non recedant, vnum ab altero adiuuatur, hoc est, quod Greg. intendit dicere.

1. Cor. 13.

¶Maior vera, ad sensum supra dictum, quæstio. 56. artic. 4. ad sextum. scilicet principatiuè, &c. Minor negatur, quia dona connectuntur cum charitate, qua quis non agit perperam, & ad beatum Gregorium dicitur, quòd ipse intendit, quòd seinuicem adiuuent, ne a charitate recedant, quia si vnum sine alio esset, non maneret, nec esset donum; sed haberet quandam similitudinem cum dono; & posset eo quis abuti, vt patuit art. 5. ad tertium. sicut & supra quæst. 65. art. 1. dictum est de virtute morali accepta pro inclinatione in aliquod de genere bonorum, quòd videlicet posset esse occasio, immo causa periculi; sic ergo dona non sunt principia mali vsus, sed ad hoc opus habent mutuo adiutorio; & hoc voluit beatus Gregorius.

Quæstio Sexagesimanona.

De Beatitudinibus.

DEinde considerandum est de Beatitudinibus. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum beatitudines, a donis, & uirtutibus distinguantur. Secundò, de præmijs beatitudinum, vtrum pertineant ad hanc vitam. Tertiò, de numero beatitudinum. Quartò, de conuenientia præmiorum, quæ eis attribuuntur.

¶Quia beatitudines perfectiores sunt fructibus, & sunt actus donorum magis, quam fructus; ideo post dona (vt habeatur tota consideratio pertinentium ad dona.) D.S. determinat de beatitudinibus. Et primò inquiritur conditio beatitudinum: secundò ostenditur conuenientia enumerationis earum, arti.3.& 4. Circa primum, primò ostenditur quomodo beatitudines distinguantur a virtutibus, & donis; secundò, mouetur quoddam dubium, art.2.

Vtrum beatitudines, à virtutibus, & donis distinguantur.

I

Infra q.70. art.2. corp. Et 3. di 34. q.1.ar.4. Et Ma.11.lec.1. col.1 fin. Et Matthæ. 5. col.4.

* Aug.li.1. cap.9.

* Ambros. li.5.in Luc. super illud Luc.6 Beati pauperes spiritu.

*q.19.ar.4.

* q.68.ar.1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudines, a uirtutibus, & donis non distinguantur. August. enim in lib. de Sermone Domini in monte,* attribuit beatitudines, in Matthæo enumeratas, donis Spiritus sancti. Ambrosius autem super Lucam,* attribuit beatitudines ibi enumeratas, quattuor virtutibus Cardinalibus; ergo beatitudines non distinguuntur a virtutibus, & donis.

¶ 2 Prat. Humanæ uoluntatis non est nisi duplex regula, s. ratio, & lex ęterna, vt supra dictum est;* sed uirtutes perficiunt hominē in ordine ad rationem, dona autem in ordine ad legem ęternam Spiritus sancti, ut ex dictis patet;* ergo non potest esse aliquid aliud pertinens ad rectitudinem uoluntatis humanæ præter uirtutes, & dona; non ergo beatitudines ab eis distinguuntur.

¶ 3 Præterea. In enumeratione beatitudinum ponitur mititas, & iustitia, & misericordia, quæ dicuntur esse quædam uirtutes; ergo beatitudines non distinguuntur a donis, & uirtutibus.

¶ Sed contra est, quòd quædam enumerantur inter beatitudines, quæ nec sunt uirtutes, nec dona, sicut paupertas, & luctus, & pax; differunt ergo beatitudines a uirtutibus, & a donis.

¶Quærit hic primò de vna conditione beatitudinum, scilicet de distinctione earum a cæteris, &c.

*q.2.& q.3.

* Arist.c.9.

Rom.8.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictū est;* beatitudo est vltimus finis humanæ uitæ; dicitur enim aliquis iam finem habere propter spem finis obtinendi; vnde & Philosophus dicit in primo Ethic.* quòd pueri dicuntur beati propter spem. Et Apostolus dicit Ro. 8. Spe salui facti sumus.

Conclusio.

¶Conclusio responsiua in hoc articulo est, beatitudines distinguuntur a virtutibus, & donis, non sicut habitus ab eis distincti, sed sicut actus distinguuntur ab habitibus, scilicet ipsos elicientibus. Probatur conclusio. Beatitudines sunt actus, idest operationes virtutum, & donorum præcipuè; ergo conclusio vera. Consequentia probatur, quia actus alicuius habitus non distinguitur ab habitu, qui est eius principium, vt habitus, sed vt actus, non enim distinguitur aliquid ab alio nisi secundùm propriam rationem. Actus igitur distinguitur vt actus, non vt habitus. Antecedens deducitur per articulum. Beatitudines, de quibus loquimur, sunt per quas aliquis habet beatitudinem, quæ est vltimus finis humanæ vitæ propter spem ipsam obtinendi; (idest beatitudo in proposito est id, per quod quis sperat tanquam per meritum consequi beatitudinem veram); sed talis spes obtinendi verā beatitudinem (& præsertim ęternam, & veram) est per operationes virtutum, & præcipuè per operationes donorum (idest innititur operationibus illis) ergo antecedens verum; huius rationis probat D.S. primò maiorem; secundò minorem, ibi. Spes autem, &c. Tertiò subiungit ipsam conclusionem responsiuā, ibi. Et ideo, &c. Maior ergo patet ex Apostolo, & Phil. quo ad hoc, ꝙ est beatitudo spei. i. aliquis dr̄ beatus, quia sperat spe formata, & innitente meritis, quibus dignus est beatitudine, vel quia dispositus est de habendis bonis operibus, quibus peruenitur ad beatitudinem, vt Philosophus vult de pueris. Deinde cum dicit.

¶Spes autem de fine consequendo insurgit ex hoc, ꝙ aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipsum, quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat per operationes uirtutum, & præcipuè per operationes donorum, si loquamur de beatitudine ęterna, ad quā ratio non sufficit, sed in eam inducit Spiritussanctus, ad cuius obedientiā, & sequelā p̄ dona p̄ficimur.

¶Probat minorem præcedentem sic. Spes de consequendo fine, vel beatitudine, consurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipsum; sed conuenienter moueri & appropinquare ad finem vltimum est per aliquā operationem; igitur minor vera quo ad primam partem. Quare autem dictum sit, & præcipuè per operationes donorū, s. plus, quàm virtutum, ostenditur sic. Ad beatitudinem veram homo peruenit per operationes tali beatitudini proportionatas, & altiores; sed operationes donorum sunt huiusmodi, nō virtutum. s. moralium, vel intellectualiū; igitur, &c. Maior nota. Minor patet, spes obtinendi beatitudinem, præcipuè innititur operationibus procedentibus ab altissimo mouente, & sufficienti, non autem insufficienti; sed operationes donorum sunt huiusmodi, nō virtutum; igitur, &c. Vnde quia ratio non sufficit mouere mediantibus virtutibus ad talem finem; ergo oportet esse altiorem motorē. s. Spiritum sanctum, ad cuius sequelam, & obedientiā perficiunt dona; & ergo mediantibus actibus, ad quos mouemur per Spiritumsanctum, sumus digni, & proportionati beatitudini, & tales sunt actus donorum. Patet ergo, ꝙ beatitudines nihil aliud sunt, quàm operationes bonæ, & meritoriæ vitæ ęternæ, quibus homo sperando, inniti potest ad vitam ęternam consequendam; spes enim ex meritis prouenit, idest consequitur rem speratam per merita, quæ vocantur beatitudines non iam rei, sed spei, &c. Deinde ibi.

¶Et ideo beatitudines distinguuntur quidē a virtutibus, & donis, non sicut habitus ab eis distincti; sed sicut actus distinguuntur ab habitibus.

¶Subiungit ipsam conclusionē responsiuā satis clarè deductā.

Scotus.

¶Sed nota, ꝙ Scotus in tertio, dist. 34. discordat volendo, quòd beatitudines sint idem habitus cum habitibus virtutum. s. Theologicis, & Cardinalibus, tamen aliquando inter dona nominātur species specialiores virtutum dictarum, ita ibi ponuntur duæ species temperantiæ. s. humilitas, & vna species, quæ moderatur voluptates in cōmuni fortitudo in se, & iustitia in tribus speciebus, & duæ Theologicæ perficientes appetitum; sed deficit opinando, quasi D. S. beatitudines a virtutibus distinguat tanquam habitus, quod intuenti D. S. hic clarè apparet falsum, nec ipse contra veram D.S. mentem aliquid probat, vel arguit malè accipiendo, & benè ponderanti constabit, quia Scotus nulli auctoritati scripturæ innititur, nec alicuius sancti Doct. quare de voluntariè dictis parum curandum est.

¶Confirmatur conclusio responsiua, argumento in cōtrarium.

*q.68.ar.8

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. & Ambrosius attribuunt beatitudines donis, & uirtutibus, sicut actus attribuuntur habitibus; dona autem sunt eminentiora virtutibus Cardinalibus, vt supra dictum est;* & ideo Ambrosius exponens beatitudines turbis propositas, attribuit eas virtutibus Cardinalibus. Aug. autem exponēs beatitudines Discipulis propositas in monte tanquam perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus sancti.

¶Maior vera, quia Augustinus attribuit beatitudines propositas Discipulis (qui erant perfectiores) donis, quæ & ipsa sunt perfectiora virtutibus Cardinalibus, & intellectualibus, attribuit quidem non identicè quasi beatitudines sint dona, sed principatiuè, & causaliter, quia videlicet beatitudines præsertim pertinent ad dona, sicut eorum actus eliciti, & effectus. Vltra; concedo, quòd Ambrosius benè attribuit beatitudines quattuor Cardinalibus, non quidem identicè, sed modo dicto; & quia considerauit, & locutus fuit de beatitudinibus propositis turbis, quæ sunt minores prædictis, quia (vt patuit quæst. præcedenti.) dona altiori modo operantur, quàm virtutes morales. Quare negatur consequentia; nam non sequitur, attribuitur sibi sicut actus habitui, ideo non distinguuntur; immo oppositum sequitur. D.S. notat implicitè concordiam beati Augustini, & beati Ambrosij, quomodo non contrarientur, dum vnus reduxit beatitudines in dona, alius in virtutes; sunt enim vtrorumq; beatitudines, sed præsertim donorum, vt patuit in corpore, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa probat, ꝙ non sunt alij habitus rectificantes humanam vitam præter uirtutes, & dona.

¶Maior placet, & patuit supra q. 19. art. 4. Minor vera; sed dico, ꝙ virtutes perficiunt ad rationem, & dona ad legem ęternam Spiritus sancti, nō solùm ad actum primum, sed etiam ad actum

secundum,

secundum,& ad quosdam actus eliciendos quos dicimus beatitudines. Vltra,ergo nō pōt esse aliquid aliud,&c. Verū, habituale, præter dona , & virtutes,tamen est aliquid aliud eo pacto quo actus est aliud ab habitu. Vltra,nō ergo beatitudines ab eis distinguuntur. Verum,vt habitus,sed vt actus à principijs elicientibus.

¶ Ad tertium dicendum , quòd mititas accipitur ꝓ actu mansuetudinis.Et similiter dicendum est de iustitia,& misericordia;& quamuis hæc videantur esse virtutes,attribuuntur tamen donis, quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia circa quæ perficiunt virtutes vt dictum est.*

*q.68.ar.4.

¶ Ad antecedens vel assumptum dico,quòd in enumeratione beatitudinum ponitur mititas,& iustitia, & misericordia,sed nō vt significant vel important virtutes , sed vt important actus non modo actus virtutum ; sed etiam donorum; nam iuxta supra dicta q.68.ar.4.dona perficiunt ad omnia ad quæ perficiūt virtutes vt sic mititas,non tantùm accipiatur pro actu mansuetudinis,sed etiam pro actu fortitudinis,& iustitia , & misericordia pro actu pietatis vt patet art.3.ad tertiū.Quare negatur cōsequentia,quia sicut dictum est.q.68.articu.1.ad quartum. sapientia,& fortitudo æquiuocè dicuntur de virtute , & dono ita in proposito mititas significat(minus tamen æquiuocè) habitum,& actum,sicut etiā supra q.59.arti.1.ad tertium dictum est misericordiam quandoque accipi pro actu , quandoque pro habitu , vt ergo beatitudo tunc est actus pietatis doni,& distincta à pietate dono,& à misericordia virtute,vt actus ab habitu, &c. De hoc articulo vide D.S.in 3.scripto distinctio.34. q.1.articulo 4.

Vtrum præmia quæ attribuuntur beatitudinibus, pertineant ad hanc vitam.

K

2.2.c.5.&.7.Et Math.5.co.5.

AD secundum sic proceditur. Videtur,ꝙ præmia, quæ attribuuntur beatitudini bus non pertineant ad hanc vitā. Dicuntur enim aliqui beati pp spem præmiorū,vt dictum est.* sed obiectum spei beatitudo est futura,ergo præmia ista pertinent ad vitam futuram.

* Art.precedē.

¶ 2 Præterea. Lucę 6.ponuntur quædam pęnę per oppositum ad beatitudines,cum dicitur.Væ vobis , qui estis saturati , quia esurietis,væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis,& flebitis, sed istæ pęnæ non intelligūtur in hac vita,qa frequenter hoies in hac vita non puniuntur,ſm illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos , ergo, nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc vitam.

¶ 3 Præterea.Regnum cœlorū,quod ponitur præmium paupertatis est beatitudo cęlestis vt August.dicit 19.de Ciui.Dei.plena etiam saturitas non nisi in futura vita habetur,secundùm illud Psalm. Satiabor cum apparuerit gloria tua;visio etiam Dei, & manifestatio filiationis Diuinæ ad vitam futuram pertinent,secūdùm illud. 1.Ioan.tertio. Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus, scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus quoniam videbimus eum sicuti est , ergo præmia illa pertinent ad vitam futuram.

August.

Ioan.3.

¶ Sed contra est , quod August. dicit in libro de sermone Domini in monte.* Ista quidem in hac vita cōpleri possunt sicut cōpleta in Apostolis esse credimus ; nā illa omnimoda,& in Angelicā formā mutatio,ꝙ post hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi potest.

* Aug.li.1.cap.9.

Hic agit de quodam dubio circa ar.præcedentem.

¶ Respondeo dicendum,quòd circa ista præmia expositores sacræ scripturæ diuersimodè sunt locuti.Quidam enim omnia ista præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt, sicut Ambrosius super Lucam.* August. verò dicit ea ad præsentem vitam pertinere. Chrysostomus * autem in suis Homelijs quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædam autem ad presentem.

*Amb.li.5.cap.6. * Homil.6 ex varijs locis in Math.

¶ D.S.duo facit. Primò inducit diuersas opiniones doctorum, saltem secundùm vocem,circa quæsitum.Secundò concordat eas & determinat veritatem per conclusionem responsiuam, ibi. Ad cuius euidentiam.Prima ergo opinio est Ambrosij quæ dixit omnia pertinere ad futuram vitam. Secunda est beati.August.qui posuit omnia ad præsentem vitam pertinere.Tertia est beati Chrysostomi qui tenuit medium,quædam videlicet pertinere ad præsentem quædam ad futuram,sicut valde apparens est , quòd consecutio misericordiæ pertineat ad præsentem, sed habere regnū cœlorum videtur magis pertinere ad futuram.

¶ Ad cuius euidentiam considerandū est,quòd spes futuræ beatitudinis potest esse in nobis propter duo. Primò quidem propter aliquam præparationem vel dispositionem ad futuram beatitudinē, quod est per modum meriti. Alio modo per quandam inchoationē imperfectam futuræ beatitudinis in viris sanctis etiam in hac vita. Aliter enim habetur spes fructificationis arboris cum virescit frondibus,& aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere.

¶ Hic consequenter concordat huiusmodi opiniones , quia omnes verificari possunt per distinctionem quam tangit cōclusio responsiua, in qua D.S.plus respondet , quàm quæsitum est. Conclusio igitur responsiua est. Ea quæ tanguntur in beatitudinibus tanquam merita, solùm pertinēt ad præsentem vitam, sed ea,quæ ponuntur tanquam præmia, possunt pertinere ad præsentem vitam vel futuram.Ista conclusio vnum supponit, & duo dicit;supponit enim,quòd ea, quę tanguntur tanquàm merita,etiā dicantur beatitudines, & quòd quæ ponuntur tanquàm præmia, etiam sint, & pertineant ad beatitudines,& dicit , quòd possunt accipi dupliciter,& secundum hoc pertinent ad præsentem vitā vel futuram. Primò ergo Doct. San. probat suppositum, secundò ponit primam partem conclusionis,ibi.Sic igitur ea,&c. Tertiò secundam,ibi.Ea verò,&c.Præsuppositū igitur probatur sic, beatitudo, vt loquimur, potest dici omne id ratione cuius est spes futuræ,& perfectæ beatitudinis;sed spes futuræ beatitudinis potest esse in nobis primò propter aliquam præparationem vel dispositionē ad futuram beatitudinem, quod est per modum meriti, id est per virtutem imperfectam,& gratiam, quæ facit sperare solū per modum meriti, possumus etiam sperare futuram beatitudinē per quandam inchoationem imperfectam futurę beatitudinis,vt est in viris sanctis ; igitur suppositum verum , scilicet quòd tam meritum tactum in beatitudinibus, quàm præmium possunt dici beatitudines.Maior nota ex ar. 1. Minor declaratur per simile in naturalibus , quia habetur spes fructificationis arboris cum virescit frondibus,& similiter habetur spes(licet aliter & perfectior) cum iam primordia fructuum incipiunt apparere;sic ad propositum,cum aliquis incipit virescere per gratiam aliqualem, & per bona opera meritoria vitæ actiuæ est spes , quòd ipse perueniat ad beatitudinem perfectam , sed maior spes est cum venerit ad fastigium,& magnam perfectionem vitæ, & vitam contemplatiuam,abiectis omnibus impedimentis .

Conclusio.

¶ Nota,quòd prima beatitudo cōtenta per modum meriti dicitur disposi io , & præparatio ad futuram vitam,quia cum quis etiam se exercet in operibus vitę actiuę,& in quibuscunq; bonis meritorijs actionibus, ipse disponitur per modum meriti ad beatitudinem,& facit eam sibi debitam; sed quia vera beatitudo patriæ consistit in contemplatione summa,ideo talis inchoatur solùm in hac vita in viris sanctis,qui se pro posse suo totaliter dāt contemplationi Diuinorum , in qua inchoatur futura beatitudo vt patuit supra, quare dixit minor , quòd potest esse spes vel propter quandam præparationem , & dispositionem videlicet meritoriam,quæ facit hoīem capacē, & dignū beatitudine , sed in ꝑfectis contemplatiuis iam inchoata est. Deinde cum dicit.

¶ Sic igitur ea , quæ in beatitudinibus tāgūtur tāquā merita, sunt quædā præparationes vel dispositiones ad beatitudinem vel perfectam vel inchoatam.

¶ Ponit primam partem , & primum dictum conclusionis videlicet, quòd merita pertineant tantùm ad præsentem vitā probatur;dispositio remota, & viatica tantùm pertinet ad hanc vitā, sed quæ ponuntur tanquàm merita sunt dispositiones præparatoriæ etiam ad beatitudinem imperfectam, igitur,&c. Minor patet quia sunt meritoriæ dispositiones, sed meritum est tantū præsentis vitæ.Et posset secūdò argui ;dispositio, quæ disponit etiam ad beatitudinem inchoatam est præsentis vitæ,sed ea quæ ponūtur tanquàm merita disponunt etiam ad beatitudinē aliqualem inchoatā in hac vita, igitur. Maior patet, quia beatitudo inchoata est solùm præsentis vitæ. Minor probatur,quia per merita ista disponitur quis ad contemplationem Diuinorum in præsenti vita,in qua est beatitudo inchoata. Deinde ibi.

¶ Ea verò , quæ ponuntur tāquā præmia,possunt esse vel ipsa beatitu do perfecta,& sic pertinent ad futurā vitam;vel aliqua inchoatio beatitudinis , sicut est in viris perfectis;& sic præmia pertinent ad præsentem vitam; cum enim aliquis incipit perficere in actibus virtutū, & donorū,potest sperari de eo, quòd perueniat ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ.

¶ Subiungit

¶ Subiungit secundam partem, & dictum conclusionis, scilicet quòd præmia possunt pertinere ad præsentem vel futurã vitam sicut est, quia Deum videbunt, quia cõsolabuntur, quia filij Dei vocabuntur, &c. Arguitur sic. Ista præmia possunt accipi pro beatitudine perfecta vel imperfecta, & inchoata; sed beatitudo perfecta pertinet tantùm ad futuram vitam, imperfecta etiam ad præsentem, igitur, &c. Minor nota ex supra dictis q. 5. ar. 3. Probatur maior, ista præmia correspondent meritis contentis in beatitudinibus, scilicet operibus, & actibus virtutum, & donorũ; sed cum quis incipit proficere in actibus virtutum, & donorum potest sperari de eo, quòd perueniat ad perfectionem viæ, quæ est beatitudo imperfecta, vel ad perfectionem patriæ, quæ est beatitudo perfecta; igitur maior vera, quòd præmium beatitudinum, id est meritorum, quæ etiam dicuntur beatitudines, possunt esse vel beatitudo patriæ, vel viæ, & sic talia præmia pertinent ad patriam vel viam. Ex quibus sequitur concordantia sanctorum Doctorum, quia præmia sunt vitæ præsentis, & futuræ, omnia enim possunt esse præsentis vitæ imperfecta, & omnia futuræ vitę perfecta, & aliqua ergo, scilicet imperfecta, & aliqua non, scilicet pfecta, quare D. S. vult implicitè esse concordatos per distinctionem quam innuit conclusio, &c. Et aduerte benè articulum, quia D. S. vult, quòd & meritis innitatur spes beatitudinis, & præmijs, scilicet imperfectis pro hoc statu; & tam illa, quàm ista dicantur beatitudines, & sunt præmia beatitudinum præparatoriarum, & meritoriarum; & vult, quòd ipsa præmia possunt dupliciter accipi, & vno modo pertinent ad præsentẽ vitã, alio modo ad aliã, & valet pro intellectu, quod D. S. habet in 3 scripto dist. 34. q. 1. ar. 4. ad secundum. vbi dicit, virtus imperfecta facit sperare beatitudinem futuram solùm merendo ipsam, sed virtus perfecta per meritum, & assimilationẽ ad ipsam, sicut etiam pueros bonæ indolis dicimus fęlices secundùm Philosophum in primo Ethicorum, inquantum in eis quoddam iudicium futuræ fęlicitatis apparet, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ D. S. in 3. vocat beatitudinẽ meritum, virtutem imperfectam, & beatitudinem præmium, vocat virtutem perfectam; quod quidem præmium pñtis vitæ non est adeo præmium, quin sit etiam meritum, tamen in comparatione ad imperfectionem præcedentem, dicitur præmium, licet quo ad veram beatitudinem, sit meritum. Constat enim, quòd viri perfecti per contemplationem suam maximè merentur, esto ea, quæ sunt vitæ contemplatiuæ ponantur solùm per modum præmiorum respectu beatitudinum viæ, vt habet D. S. art 3. tamen in veritate sunt illa præmia etiam meritoria; vnde ista non contradicunt sequentibus, quare benè dictum est ar. præcedenti, ꝙ beatitudines sunt actus virtutum, & donorum, qui quidem si sint imperfecti sunt merita, & dispositiones ad præmia præsentis, & futuræ vitæ; si autem actus donorum præsertim contemplatiuorum sint perfecti tunc sunt præmia respectu actuum imperfectorum qui disponebant, & merebantur talem perfectionem, sunt tamẽ & hi perfecti actus merita respectu beatitudinis patriæ, &c.

¶ Secunda pars conclusionis confirmatur arg. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd spes est de futura beatitudine sicut de vltimo fine, potest etiam esse, & de auxilio gratiæ, sicut de eo, quod ducit ad finem, ſm illud Psal. In Deo sperauit cor meũ, & adiutus sum. —

¶ Maior vera, & dico, quòd aliquis habet spem præmiorũ viæ per opera bona, & meritoria, & habet spem præmiorum perfectam patriæ, quæ est maior spes, vt potest haberi ex dictis in corpore, & ita speramus perfectionem viæ, & patriæ. Ad minorẽ est beatitudinis principaliter, sed & aliorum minus principaliter, q̃ iuuant ad beatitudinem qualis est perfectio viæ, quæ est præmiũ operationum præcedentium. Et dico post D. S. secunda secundæ. q. 17. ar. 2. & 4. quòd obiectum materiale principale est beatitudo æterna patriæ, sed secundarium est omne pertinens ad beatitudinẽ illam, quę etiã petuntur, & sperantur a Deo in ordine ad beatitudinẽ; sed obiectum formale principale est auxilium Diuinũ, secundarium autem omne, quod iuuare ad beatitudinem aliquo modo effectiuè potest. Quare negatur consequentia, quia potest aliquis sperare non solùm beatitudinem perfectam, sed etiam imperfectam viaticam, quæ sunt præmia sperata per merita, & beatitudines præparatorias. Et secundò iuxta D. S. in solutione non solùm speratur beatitudo patriæ, vt. s. obiectum materiale principale, sed speratur etiam auxiliũ gratiæ, scilicet sicut obiectum secundarium contentum sub formali; & sicut speramus pfectionem gratiæ, & donorum, & actuum earundem, quæ sunt præmia viatica, quare præmia illa sperantur tanquàm possibilia mediantibus meritis imperfectis, & actibus imperfectis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mali, & si interdũ in hac vita temporales pęnas non patiantur, patiuntur tamen spirituales, vnde August. dicit in primo Confes. * Iussisti Domine, & sic est vt pęna sibi sit inordinatus animus. Et Philosophus dicit in 9. Ethic. * de malis, quòd contendit ipsorum anima, & hoc quidem huc trahit, illud autem illuc. Et postea concludit. Si autem sic miserum est malum esse, fugiendum est malitiam intensę; & similiter èconuerso boni, & si in hac vita quandoq; nõ habeant corporalia præmia, nunquàm tamen deficiunt à spiritualibus etiam in hac vita secundùm illud Matth. 10. Centuplum accipietis etiam in hoc sæculo. —

* Aug. c. 12.
* Arist. c. 4.

¶ Maior placet. Minor negatur, immo pęnæ oppositæ beatitudinibus, & præmijs beatitudinum pertinent ad hanc vitam. Ad probationem dicitur, quòd esto non puniantur temporaliter, puniuntur tamen spiritualiter propter remorsum ad minus cõsciẽtiæ, quia nec vermis, ille extinguitur in damnatis propter indelebilitatem sinderesis, prout ostendit D. S. in solutione.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd omnia illa præmia perfectè quidem cõsumabuntur in vita futura, sed interim etiam in hac vita quodammodo inchoãtur; nam regnũ cœlorum, vt August. dicit potest intelligi perfectæ sapientiæ initium, secundùm quòd incipit in eis spiritus regnare. Possessio etiam terræ significat affectum bonũ animæ quiescentis per desiderium in stabilitate hæreditatis perpetuæ per terram significatæ. Consolantur autem in hac vita per Spiritum sanctum, qui paraclitus, id est consolator dicitur participando. Saturantur etiam in hac vita illo cibo de quo Dominus dicit. Meus cibus est vt faciam voluntatem patris mei. In hac etiam vita cõsequuntur homines misericordiam Dei. In hac etiã vita purgato oculo per donum intellectus, Deus quodammodo videri potest. Similiter etiam in hac vita, qui motus suos pacificant, ad similitudinem Dei accedentes, filij Dei nominãtur, tamẽ hæc perfectius erũt in patria. —

¶ Concedo totum, quod dicitur. Sed nego consequentiam, q̃a licet oĩa ista. s. regnum cęlorũ, & beatitudo cęlestis habeatur perfectè tñ in patria, sed & hic habentur per inchoationem, nã & Spiritussanctus hic regnat mediante sapientia in hominibus, q̃a primus effectus sapientiæ est timor domini, qui facit vt homines se pfectè subdant timendo eius offensam, & sic perfectè obediũt & per consequens regnat, de alijs quæ hic habentur, vide litterã.

Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter enumerentur beatitudines. Attribuuntur enim beatitudines donis vt dictum est. * donorũ autẽ quædã pertinent ad vitã contemplatiuam. s. sapientia, & intellectus, nulla autem beatitudo ponitur in actu cõtẽplationis, sed omnes in his quæ pertinent ad vitam actiuam, ergo insufficienter beatitudines enumerantur.

L
3. di. 34. q. 4. ar. 4.
* Art. 1. huius q.

¶ 2 Præterea. Ad vitam actiuam non solùm pertinent dona exequentia, sed etiam quædam dona dirigẽtia, vt scientia, & consilium; nihil autem ponitur inter beatitudines, qđ directè ad actũ scientiæ vel cõsilij ptinere videatur, ergo insufficientes beatitudines tãgũtur.

¶ 3 Præt. Inter dona exequẽtia in vita actiua, timor ponitur ad paupertatem pertinens, pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem misericordiæ; nihil autem ponitur directè ad fortitudinem pertinens, ergo insufficienter enumerantur beatitudines.

¶ 4 Præterea. In sacra scriptura tanguntur multæ aliæ beatitudines sicut Iob 5. dicitur. Beatus homo, qui corripitur à Deo. Et in Psalm. dicitur. Beatus vir, qui nõ abijt in consilio impiorum. Et Prouer. 3. Beatus vir, qui inuenit sapientiam; ergo insufficienter beatitudines enumarentur.

¶ Sed contra videtur, quòd superfluè enumerentur, sunt enim septem dona Spiritussancti; beatitudines autem tanguntur octo.

¶ 2 Præterea. Lucæ 6. ponuntur quattuor tantum beatitudines; superfluè ergo enumerantur septem vel octo in Matthęo.

¶ Hic consequenter ostendit conuenientiam enumerationis beatitudinũ, & primò quo ad merita, secũdò quo ad pmia ar. 4.

¶ Respondeo

§ Respondeo dicendum, quòd beatitudines istę cõuenientissimè enumerantur. Ad cuius euidentiam est considerandum, quòd triplicem beatitudinem aliqui posuerunt, quidam enim posuerunt beatitudinem in vita voluptuosa, quidã in vita actiua, quidam verò in vita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuersimodè se habent ad beatitudinem futuram, cuius spe dicimur hic beati. Nam beatitudo voluptuosa, quia falsa est & rationi contraria impedimentũ est beatitudinis futuræ. Beatitudo verò actiuæ vitæ dispositiua est ad beatitudinẽ futurã. Beatitudo autem contemplatiua si sit pfecta, est essentialiter ipsa futura beatitudo, si autem est imperfecta est quædam inchoatio eius.

Conclusio. § D.S. satisfacit quæsito tali conclusione in principio corporis; beatitudines istę conuenientissimè enumerantur, scilicet quo ad merita quo ad ordinem, & numerum septenarium Matthæi, scilicet quinto. Hanc conclusionem D.S. probat inductiuè p corpus articuli, & immo præmittit quoddam notabile, secũdò subiungit probationem pro conclusione, ibi. Et ideo dominus. Notat ergo D.S. triplicem beatitudinem positam à diuersis, vnã falsam, quæ est voluptuosa, aliam quæ est dispositiua, & meritoria veræ beatitudinis vt vita actiua, quæ secundùm aliquos est verè beatitudo, & tamen in veritate non est beatitudo vera etiam inchoata, sed dispositiua, vt patet q. 3. ar. 5. Tertia est beatitudo vera, & est contemplatiua, quæ perfecta est beatitudo, & imperfecta est inchoata. Consequenter cum dicit.

§ Et ideo dominus primò quidem posuit quasdam beatitudines quasi remouentes impedimentum voluptuosæ beatitudinis. Consistit enim voluptuosa vita in duobus. Primò quidem in affluentia exteriorum bonorum siue sint diuitiæ, siue sint honores, a quibus quidem retrahitur homo per virtutem sic vt moderatè eis vtatur, per donum autem excellentiori modo vt scilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur. Beati pauperes spiritu, quod potest referri vel ad contemptum diuitiarum, vel ad contemptum honorum, quod fit per humilitatem. Secundò verò voluptuosa vita consistit in sequendo proprias passiones siue irascibilis siue concupiscibilis. A sequela autem passionum irascibilis retrahit virtus ne homo in eis superfluat secundùm regulam rationis, donum autem excellentiori modo, vt scilicet homo secundũ voluntatẽ Diuinam totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde secũda beatitudo ponitur. Beati mites. A sequela verò passionum cõcupiscibilis retrahit virtus moderatè huiusmodi passionibus vtendo, donum verò eas si necesse fuerit totaliter abijciendo, quinimmo si necessarium fuerit, voluntarium luctum assumendo. Vnde tertia beatitudo ponitur. Beati qui lugent.

§ Deducit cõclusionem ex isto notabili sic. Beatitudines sunt quibus hic dicimur beati futura beatitudine in spe, sed ad spem beatitudinis futuræ consequendę: primò requiruntur tres beatitudines quibus remoueatur falsa beatitudo impeditiua, quas dominus primo loco posuit, secundo loco requiruntur beatitudines, & merita deseruientia vitæ actiuæ, quæ dispositiua est, & præparatoria. s. per viam meriti ad beatitudinem futuram, & hæ sunt duæ, & ponuntur secundo loco a domino. Tertio autem sequuntur pertinentia ad vitam contemplatiuam, sicut proxima dispositio, & ipsa beatitudo, quæ vel est perfecta beatitudo si sit perfecta vel inchoatio eius si sit imperfecta, & ad hanc pertinent etiã duæ, igitur sequitur conclusio, q tres primæ oppositæ falsæ beatitudini primò ponantur, deinde duæ pertinentes ad vitam actiuam. Tertiò duæ pertinentes ad contemplatiuam, ergo conuenienter ponuntur quo ad ordinem, & sufficientiam quo ad numerum. Maior trahitur ex ar. 1. & 2. quia hic solùm habetur beatitudo spei, quo ad minorem D.S. deducit primò primã eius partem, secundò secundam, ibi. Actiua verò, &c. Tertiò tertiam, ibi. Ea verò quæ, &c. Prima ergo pars minoris. s. quòd beatitudines remouẽtes beatitudinem falsam debeant poni primò, & q tres, probatur sic, in cõsecutione perfectionis prius, immo primò debent poni, quæ tollunt impedimenta ne ad perfectionem intentam perueniri non possit, sed vita voluptuosa est impeditiua cõsecutionis verę beatitudinis per tria impedimenta, quę tolluntur per tres primas beatitudines, igitur primò debent poni tres beatitudines, quibus illa impedimenta tollantur. Maior nota est ex naturalibus, & artificialibus, & etiã moralibus, vbi impedimenta & vitia resecantur antequã perfectiones inducantur. Minor pbatur sic, vita voluptuosa primò consistit in tribus impedimẽtis veræ beatitudinis. s. affluentia bonorum exteriorum vt in diuitijs, & honoribus, secundò in sequendo passiones irascibilis. tertiò in sequendo passiones concupiscibilis, sed primum impedimẽtũ destruitur, & tollitur per primam beatitudinem. s. beati pauperes, quæ est actus virtutis humilitatis aut doni timoris. Secundum tollitur per secundam beatitudinem, quæ est beati mites, quæ est actus mansuetudinis aut doni pietatis vel fortitudinis. Tertium tollitur per beatitudinem, beati qui lugent, quæ est actus temperantiæ aut doni scientię, & magis timoris, tanquam exequentis scientiæ vt mouentis, & dirigẽtis; igitur minor proxima vera. s. vita voluptuosa impedit per tria. Quare autem dicatur est actus virtutis vel doni, patet ex dictis ar. 1. quia præsertim actus donorum sunt beatitudines plus, quam virtutum, quia altiori modo operantur, & hoc tangit D.S. in littera. Deinde cum dicit.

§ Actiua verò vita in his cõsistit præcipuè quæ proximis exhibemus vel sub ratione debiti vel sub ratione spontanei beneficij, & ad primum quidem nos virtus disponit vt ea, quæ debemus proximis non recusemus exhibere, quod pertinet ad iustitiam; donum autem ad hoc ipsum abundantiori quodam affectu nos inducit, vt scilicet feruenti desiderio opera iustitiæ impleamus, sicut feruenti desiderio esuriens, & sitiens cupit cibum vel potum. Vnde quarta beatitudo ponitur. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Circa spontanea verò dona nos perficit virtus, vt illis donemus quibus ratio dictat esse donandum, puta amicis aut alijs nobis coniunctis, quod pertinet ad virtutem liberalitatis, sed donum propter Dei reuerentiam solùm necessitatem considerat in his quibus gratuita beneficia præstat, vnde dicitur Luc. 14. Cum facis prandium aut cęnam noli vocare amicos aut fratres tuos, &c. sed voca pauperes, & debiles, &c. quod propriè est misereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur. Beati misericordes.

§ Deducit secundam partem minoris supra dictæ. s. q secũdo loco requirãtur beatitudines pertinentes ad vitã actiuã, & sunt duæ, & arguitur sic. Prius ponenda sunt dispositiua ad perfectionẽ, quàm ponatur ipsa perfectio; sed beatitudines vitæ actiuæ disponunt, & præparant ad vitã contemplatiuã, immo ad beatitudines vitæ contẽplatiuæ tã quo ad merita, quàm quo ad præmia, igitur debuerunt istæ beatitudines primò poni post tres præcedentes; quia post ablata impedimẽta perfectionũ, statim ponũtur debitæ dispositiones. Quod autem sint duæ probatur sic, tot sunt beatitudines vitæ actiuæ, quot sunt in quibus vita actiua præcipuè consistit, sed illa consistit in duobus. s. in exhibitione debiti proximo, & in spontanea subuẽtione eiusdẽ, & primũ est actus iustitiæ, & est beatitudo illa beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiã, aut est actus doni pietatis aut fortitudinis. Secundũ autẽ fit p virtutẽ liberalitatis, & est beatitudo illa beati misericordes, quę est actus doni pietatis aut consilij, igitur sunt duę beatitudines, id est duę principales operationes virtutum, & donorũ in quibus versatur pro hoc statu vita actiua. § Nota autem, q D.S. notanter dicit, q in his duobus. s. in exhibitione debiti, & spontanei beneficij præcipuè consistit vita actiua, quia secundùm D.S secunda secundæ. q. 181. & q. 182. Actiua etiam consistit in edomatione, & moderatione passionum, sed principalius in operatione ad aliũ, vnde & Philos. actiuam vitam principaliter attribuit iustitiæ, & tñ in operationibus omnium moralium consistit; illæ ergo duæ beatitudines, quia sunt ad alterum. s. proximum, ideo principales sunt in vita actiua, aliæ autem tres præcedentes moderantur passiones, & subsunt istis, ideo D. S. dicit vitam actiuã in istis duabus beatitudinibus consistere, &c. Tunc ibi.

§ Ea verò quæ ad contemplatiuam vitam pertinent, vel sunt ipsa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius, & ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquam merita, sed tanquam præmia; ponuntur autem tanquam merita effectus actiuæ vitę quibus homo disponitur ad contemplatiuam uitam; effectus autem actiuæ uitæ quãtum ad uirtutes, & dona quibus homo perficitur in seipso, est munditia cordis vt scilicet mens hominis passionibus non inquinetur. Vnde sexta beatitudo ponitur. Beati mundo corde. Quantum uerò ad uirtutes, & dona quibus homo perficitur in comparatione ad proximum, effectus actiuæ uitæ est pax secũdùm illud Esa. 30. Opus iustitiæ pax. Et ideo septima beatitudo ponitur. Beati pacifici.

§ Probat

¶ Probat tertiam partem minoris sæpe dictæ, & primò declarat quare ipsa dicat, quòd ponantur in vita cõtemplatiua, actus duorum donorum idest contemplatiuorum non in loco nec per modum meriti, sed præmij; & arguitur sic. Illa non debent poni in loco, nec per modum meriti, quæ sunt ipsa beatitudo finalis vel aliqua eius inchoatio, sed ea, quæ pertinent ad contemplationem, & vitam cõtemplatiuam essentialiter vel sunt ipsa beatitudo vel aliqua eius inchoatio, igitur debent magis poni per modum, & in loco præmij. Maior patet, quia beatitudo vt sic est præmium, & finis, & non meritum, quod ordinatur ad finẽ. Minor patet ex dictis supra q. 6 ar. 6.

¶ Nota, quòd quamuis vt tangebatur ar. præcedenti, contemplatiua vita viatica sit meritoria, quia tamen contemplatio vt sic non habet esse meritum, sed magis habet esse præmium; & est communis ad contemplationem viæ, & patriæ; ideo non ponitur in locum meriti, quia & ipsa contemplatio viæ est aliqua participatio beatitudinis. Et ergo licet per ipsam habeatur beatitudo perfecta in spe propter eius inchoationem, & posset dici beatitudo spei, non tamen ponitur in loco meriti, sed præmij. Quod autem sint duæ beatitudines pertinentes per modum meriti, & dispositionis ad contemplatiuam vitam, & ex consequẽti duo præmia pertinentia essentialiter ad contemplatiuam, probatur nunc; De præmijs autem videbitur ar. 4. ex intentione. Et arguitur sic, in beatitudinibus pertinentibus ad vitam contemplatiuam loco meriti non ponitur aliquid essentialiter ad contẽplatiuam pertinens per modum meriti, sed solùm præmij, ponitur autem tanquam merita effectus vitæ actiuæ, quibus homo disponitur ad contemplatiuam vitam, sed illi effectus sunt duo, igitur, &c. Maior patet ex dictis statim. Minor declaratur in littera, quia effectus vitæ actiuæ vel est donorum, & virtutum pertinentium ad vitam actiuam, & perficientium hominem in seipso, & sic est sexta beatitudo, scilicet beati mundo corde, in qua meritũ est effectus iam dictorum virtutum, & donorũ, quorum tres beatitudines primæ sunt effectus; vel est effectus actiuæ vitæ secundùm dona ad alium perficientia, quo ad meritum; & sic est septima beatitudo. s. beati pacifici, vbi vel in qua meritum est effectus donorum, & virtutum, quorum beatitudo quarta, & quinta sunt effectus. Ex hoc enim, quòd aliquis alteri debitum dat, & benefacit, sequitur pax. Est ergo pax effectus donorum, & virtutũ, quibus homo debitum reddit, & benefacit, scilicet iustitiæ, & liberalitatis, & fortitudinis, vel pietatis, & consilij; præmium autem est ipsius sapientiæ.

¶ Nota autem hic quid sit munditia cordis ex secunda secundæ q. 7. ar. 2. quia consistit in retractione appetitus ab eo, quod est mente humana ignobilius, & per consequens vt dicit D.S. hic, est effectus donorum, & virtutum, quæ moderantur passiones, & affectiones exteriorum bonorum temporalium, quibus si inhæreatur tanquam fini, inquinatur mens hominis.

¶ Nota secundò, quòd D.S. prius dixit vitam actiuam principaliter consistere in operationibus ad alium, sed vt tactum fuit, huic non obstat, quod iam dicit, quòd dona, & virtutes perficiẽtes hominem in seipso, scilicet quo ad passiones, & affectiones propriorum bonorum, etiam pertineant ad vitam actiuam, sed minus principaliter. Quare benè stant simul, quod dicit D.S. meritum in duabus vltimis beatitudinibus sit virtutum, & donorum pertinentium ad vitam actiuam perficientium hominem in seipso, & quod vita actiua præcipuè consistat in donis, & virtutibus, vel magis in eorũ actibus perficientibus ad alium vel ad debitũ vel beneficium spontaneum. Primum enim est verũ minus principaliter, secundum verũ principaliter quare, & dr̃ præcipuè, &c.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd actus donorum pertinentium ad vitam actiuam exprimuntur in ipsis meritis, sed actus donorum pertinentium ad vitam cõtemplatiuam exprimuntur in præmijs, ratione iam dicta. * videre enim Deum respondet dono intellectus, & conformari Deo quadam filiatione adoptiua pertinet ad donum sapientiæ.

* In co. ar.

¶ Maior vera. Beatitudines attribuuntur donis ad sensum dictum ar. 1. ad primum. s. sicut actus principijs elicientibus, & productiuis; vel quo ad merita, vel quo ad præmia. Et dico, quòd donorum pertinentium ad vitam actiuã beatitudines vel actus ponuntur in merito tãtùm. Et hoc vel executiuè vel directiuè, quia non habent rationem vltimi finis, & præmij, sed dispositionis ad finem, qui est contemplatio; sed actus donorum speculatiuorum, & contemplatiuorum ponuntur in beatitudinibus loco præmiorum ratione dicta circa probationem tertiæ partis minoris principalis, quia videlicet habent rationem finis, & vltimi.

¶ Ad minorem, concedo, quòd sapientia, & intellectus pertinent ad vitam contemplatiuã, saltem principaliter, vt patuit sup. q. 68. ar. 4. Vltra dico, quòd nulla beatitudo, quo ad meritum vel loco meriti ponitur in actum contemplationis, verum est, quia actus contemplationis habet rationem finis. Sed dico, quòd ponitur actus doni contemplatiui in loco præmij, quia visio Dei, & gloria filiationis Diuinæ, quæ est per perfectam coniunctionem ad Deum, pertinent ad vitam contemplatiuam, ergo, &c. Negatur consequentia, & patuit ratio, quare nullus actus doni contẽplatiui debuit poni per modũ meriti, sed actus donorũ actiuorũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his, quæ pertinent ad actiuam vitam cognitio non quæritur propter seipsam, sed propter operationem, vt etiã Philosophus dicit in 2. Ethi. * Et ideo quia beatitudo aliquid vltimũ importat non computantur inter beatitudines actus donorum dirigentium in vita actiua, quos scilicet eliciunt; sicut consiliari est actus consilij, & iudicare est actus scientiæ; sed magis attribuuntur eis actus operatiui in quibus diriguntur sicut scientiæ lugere, & consilio misereri.

* Arist. c. 2.

¶ Maior vera. Sed dico, quòd actus donorum dirigentium nõ sunt finales, sed ordinantur ad actus executiuos vt de se patet, quia notitia practica qualis est directiua appetitus vel operis alterius potentiæ cadentis sub electione, non quæritur propter se, sed propter opus. Ad minorem, vera, quòd nihil ponitur inter beatitudines, scilicet etiam quo ad merita, quod ad actum scientiæ vel consilij pertinere videatur. Verum, vt actus elicitus, & dirigẽs, tamen ponitur actus directus, scilicet lugere, & misereri, quare negatur consequentia, quia de ratione beatitudinis, scilicet etiam positæ in loco meriti, est esse vltimum, & finale; quia ergo actus directus finalior est, & finis actus dirigentis vt sic, ideo magis ponitur directus, &c. Et patet etiã ex his, quod actus elicitus doni practici multò minus potuit poni inter præmia de quorum ratione est maior finalitas, quã de ratione meritorũ; si igitur nõ debuit ea ratione poni inter merita, multò minus inter præmia, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in attributione beatitudinum ad dona possunt duo considerari. Quorum vnum est conformitas materiæ, & secundum hoc primæ omnes quinque beatitudines possunt attribui sciẽtiæ, & consilio tanquam dirigentibus; sed inter dona exequentia distribuuntur, ita scilicet quòd esuries, & sitis iustitiæ, & etiam misericordia pertineant ad pietatem, quæ perficit hominem in his, quę sunt ad alterum; mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim Ambrosius super Lucam. * quòd fortitudinis est iram vincere, indignationem cohibere, est enim fortitudo circa passiones irascibilis; paupertas verò, & luctus pertinet ad donum timoris, quo homo se retrahit a cupiditatibus, & delectationibus mundi. Alio modo possumus in his beatitudinibus considerare motiua ipsarũ, & sic quantũ ad aliqua eorũ oportet aliter attribuere, præcipuè enim ad mãsuetudinem mouet reuerentia ad Deum, quæ pertinet ad pietatem, ad lugendum autem mouet præcipuè sciẽtia, per quam homo cognoscit defectus suos, & rerum mundanarum, secundùm illud Ecclesiast. primo. Qui addit scientiam, addit & dolorem. Ad esuriendum autem iustitiæ opera præcipuè mouet animi fortitudo, ad miserendum verò præcipuè mouet consilium Dei, secũdũ illud Danielis. 4. Consiliũ meũ regi placeat peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Et hunc modum attributionis sequitur Aug. in lib. de sermone Domini in monte. *

* Ambros. lib. 5. c. cuius tit. est De serm. Iesu & beatitudinibus probatorũ.

* Aug. li. 1. cap. 9.

¶ Maior vera, quia paupertas spiritus est actus doni timoris, tanquam exequentis, licet sit consilij scientiæ vt dirigentis, secũdùm duplicem attributionem beatitudinum ad dona, scilicet secundùm Ambrosium; quia attendit conuenientiam in materia, quia ex hoc ipso, quòd aliquis se subiicit Deo, perfectè habet se retrahere à rebus mundanis, quod fit per paupertatem spiritus, & etiam luctũ, vt D.S. habet secunda secũdæ. q. 19. ar. 12. Ista enim attributio hic vocata secundùm conformitatem materiæ, vocatur à D.S. secunda secundæ q. 121. ar. 2. conuenientia secundùm propriam rationem doni, & beatitudinis; & secundùm conuenientiam obiecti, & actus, & sic in proposito actus timoris, & paupertatis ad se statim consequuntur; ideo timori attribuitur paupertas. Et iuxta etiam secũdum modum attributionis beatitudinum ad dona, qui est Augustini, & attenditur secundùm motiuum, ita videlicet, quòd beatitudo reducatur, & attribuatur dono cuius actus elicitus est motiuus ad beatitudinem; & sic etiam paupertas attribuitur timori, ex subiectione enim ad Deum, mouetur homo ad fugiendum magnificare in terrenis. Hæc notaui vt tãgantur, quæ ponit D.S. in solutione, & hanc adaptationem. D.S. in secunda secundæ, vbi immediatè vocat adaptationem, siue attribu-

tributionem secundùm rationẽ ordinis, ita scilicet quòd prima beatitudo attribuitur vltimo dono, & secunda beatitudo penultimo dono,&c. Vltra, pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem misericordiæ, vera est, attribuitur misericordia pietati vt exequenti propter conformitatem in materia, & in actibus, quia misericordia est ad alterum sicut,& pietas; tamen secũdum aliã adaptationem beati Aug. attribuitur misericordia consilio ex cuius actu quis mouetur ad miserendũ, conferens enim, quam necessaria sit misericordia ad redimenda peccata mouetur ad miserendum,&c.& est consilium motiuum imperando, & suadendo misericordiam, non eliciendo, quia elicitiuè est misericordię virtutis vel pietatis doni; & ergo quando donis motiuis attribuuntur beatitudines hoc non est semper vt elicientibus, sed vt mouentibus, & imperantibus; sicut scientiæ hoc modo attribuitur luctus quem non elicit, sed timor vel temperantia. Vltra, nihil autem ponitur directè ad fortitudinem pertineas. Negatur ista, quia secundùm primum modum adaptationis propter conuenientiam in materia, & obiecto attribuitur sibi mititas, quia ipsa est circa passiones irascibilis, circa quas est mititas, & fortitudo cohibet iram, & indignationẽ, quare mititas beatitudo, est actus elicitus fortitudinis doni. Sed secundùm alium modum attributionis beati Augustini adaptatur sibi esuries, & sitis iustitiæ.s. tãquam motiuo, quia ex quo aliquis habet animum fortem mouetur ad opera iustitiæ. Quare negatur cõsequentia, quia omnibus donis exequentibus attribuuntur aliquæ beatitudines; elicitiuè etiam & donis dirigentibus actiuis attribuuntur, scilicet cõsilio, & scientiæ, quinq; pertinentes ad vitam actiuam, & hoc primò, & per se; videtur tamen, quòd quæ pertinent ad merita sextę & septimæ beatitudinum etiam debeant attribui cõsequẽter, quia dictũ est in corpore, ꝙ illa merita sunt effectus donorũ, & virtutũ perficientiũ in vita actiua, & ergo ea, quæ dirigunt dona exequentia actiua, dirigunt ex consequenti ad illa merita, non enim videtur assignabile aliud directiuum; sapientia enim, & intellectus non dirigunt ea, quæ sunt vitæ actiuæ immediatè, & per se, quia principaliter speculatiua, & circa Diuina.

¶ Ad quartum dicendum, quòd necesse est beatitudines omnes, quæ in sacra scriptura ponuntur, ad has reduci vel quantum ad merita, vel quãtum ad præmia, quia necesse est, quòd omnes pertineant aliquo modo ad vitam actiuam, vel ad vitam contemplatiuam, vnde quòd dicitur. Beatus vir, qui corripitur à Domino, pertinet ad beatitudinẽ luctus. Quod verò dr̃ Beatus vir, q non abijt in consilio impiorum, pertinet ad munditiã cordis, quod verò dicitur. Beatus vir, qui inuenit sapientiam, pertinet ad pręmium septimæ beatitudinis. Et idẽ patet de omnibus alijs, quæ possunt induci.

¶ Ad maiorem, verum, aliæ nominaliter, sed secundùm rẽ ad istas reducuntur, vel ad merita in his posita, vel ad præmia. Et sic illa quæ ponitur. Iob quinto. Beatus, qui corripitur à Deo, reducitur ad beatitudinẽ, qui lugent, quia ideo quis corripitur à Domino ne nimis gaudeat de temporali prosperitate, & videtur se in creaturis peccasse,&c. Similiter impij sunt immundi inhætẽtes inordinatè bonis temporalibus. Ideo non abire in eorum consilium, est habere cor mundum. Inuenire autem sapientiam pertinet ad præmium septimæ beatitudinis,&c. Et hæ quatuor rationes arguunt, quòd insufficienter sequentes duæ arguunt, quòd superfluæ. Et nimis plures.

¶ Ad quintum dicendum, quòd octaua beatitudo est quædam confirmatio, & manifestatio omnium pręcedentium, ex hoc enim, quòd aliquis est confirmatus in paupertate spiritus, & mititate, & alijs sequentibus prouenit, quòd ab his bonis propter aliquam persecutionem non recedit, vnde octaua beatitudo quodammodo ad septem præcedentes pertinet.

¶ Ad argumentum, quod obijcitur primò in contrarium quo ad secundam partem assumpti. Dico, ꝙ octaua beatitudo non est distincta secundùm rem ab eis, sed est inclusa in alijs, & ad alias sequitur, & manifestat præcedentes. Ex hoc enim, quòd aliquis est firmus in alijs beatitudinibus, sequitur quòd non recedat ab eis propter quamcunque persequutionem. Vnde non ponit in numerum octaua beatitudo contra alias, sed omnes alias includit, & ad eas pertinet sicut totum ad partes, & sicut perfectũ cõtinet minus perfectum.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Lucas narrat sermonem Domini factum esse ad turbas, vnde beatitudines numerantur ab eo secundùm capacitatem turbarum, quæ solam voluptuosam, & temporalem, & terrenam beatitudinem nouerunt; vnde Dominus per quattuor beatitudines quattuor excludit, quę ad prędictam beatitudinem pertinere videntur. Quorum primum est abundantia bonorum exteriorum, quod excludit per hoc, quòd dicit. Beati pauperes. Secundum est, quòd sit benè homini quantum ad corpus in cibis, & potibus, & alijs huiusmodi, & hoc excludit per secundum quod ponit. Beati qui esuritis. Tertium est, quòd sit homini benè quantum ad cordis iocunditatem, & hoc excludit tertio dicens. Beati, qui nunc fletis. Quartum est exterior hominum fauor, & hoc excludit quarto dicens. Beati eritis cum vos oderint homines. Et sicut Ambrosius dicit.* paupertas pertinet ad temperantiam, quæ illecebrosa non quærit; esuries ad iustitiam, quia qui esurit compatitur, & compatiendo largitur; fletus ad prudentiam, cuius est flere occidua; pati odium hominum ad fortitudinem pertinet.

* Ambros. li.5. Lucæ c.ut supra.

¶ Concedo antecedens, quòd Lucæ 6. ponantur tantùm quattuor beatitudines. Et ratio est, quia Dominus loquebatur turbis, & imperfectis, qui non nouerunt nisi voluptuosam, & terrenam beatitudinem, a qua eos Christus per illas quattuor beatitudines retrahere volebat, excludendo ea, quæ ad illam beatitudinẽ pertinere videbantur. Sed negatur consequentia, quia alibi, scilicet. Matthæi quinto, proposuit Discipulis, & omnes beatitudines ad finalem hominis perfectionem pertinentes, tam videlicet retrahentes a dicta falsa beatitudine, quàm disponentes ad veram, & etiam ipsam beatitudinem veram. Vnde non sequitur, ponit ibi quattuor gratia materiæ, propter videlicet capacitatem audientium, igitur non sunt plures; quia non omnia omnibus dicũtur, sed ad altiorem doctrinã oportet discipulũ esse altius dispositũ.

¶ D.S. in hac solutione ostendit quomodo per quattuor beatitudines positas apud Lucam excluduntur quattuor in quibus imperfectè, & rudes beatitudinem esse falsè putabant. Et in fine solutionis adaptat, & attribuit has quattuor beatitudines positas in Luca virtutibus cardinalibus, paupertatem temperantiæ, quæ in alijs beatitudinibus a Matthæo assignatis tribuitur humilitati, vel dono timoris, &c.

¶ Et nota verbum, prudentiæ est flere occidua, id est caduca, & transitoria, tribuit autem beatus Ambrosius illas beatitudines virtutibus cardinalibus, quæ sunt minores donis, quia loquitur de beatitudinibus propositis turbis. Augustinus autem loquitur de propositis Discipulis, ideo adaptauit donis vt patuit articulo primo ad primum.

Vtrum præmia beatitudinum conuenienter enumerentur.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd præmia beatitudinum inconuenienter enumerentur. In regno enim cœlorum, quod est vita æterna, bona omnia continentur, posito enim regno cœlorum non oportuit alia præmia ponere.

M 3.d.34 q.1. artic.4.

¶ 2 Præterea. Regnum cœlorum ponitur pro pręmio, & in prima beatitudine, & in octaua, ergo eadem ratione debuit poni in omnibus.

¶ 3 Præterea. In beatitudinibus, proceditur ascendendo, sicut August. dicit.* in præmijs autem videtur procedi descendendo, nam possessio terræ est minus, quàm regnum cœlorum, ergo inconuenienter huiusmodi præmia assignantur.

* Aug li.1. de ser. Do. in mõ. c.4.

¶ Sed contra est auctoritas ipsius Domini præmia huiusmodi proponentis.

¶ Hic vltimò ostendit conuenientiam enumerationis pręmiorum, sicut enim dictum est artic. secundo. In qualibet beatitudine ponuntur duo. Vnũ in loco meriti, aliud tanquam præmium, & oportet præsupponere, ꝙ D. S. in corpore, & solutionibus per beatitudines semper intelligat merita, & non præmia.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ præmia ista conuenientissimè assignantur considerata cõditione beatitudinũ secundùm tres beatitudines supra assignatas.*

* Ar. prec.

¶ D.S. respondet quæsito tali conclusione. Præmia beatitudinum, id est meritorum, quę sunt beatitudines dispositiuæ, & meritoriæ conuenientissimè assignantur. Probatur conclusio, ista præmia correspondent conditionibus beatitudinum conuenientissimè, igitur conclusio vera. Huius consequentiæ D.S. ponit primò antecedens cum ipsa conclusione. Secundò per reliquum corporis probat antecedent, ibi. Tres enim primæ,&c. Et tenet consequentia prædicta extra litteram, quia præmium dicitur in

ordine

ordine ad meritum, quod hic dicitur beatitudo, & dicitur præmium merito correspondere, sicut effectus suæ causæ aliquo modo, quare benè sequitur, ista præmia sunt assignata secundùm correspondentiam ad beatitudines, igitur conuenienter, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Tres enim primę beatitudines accipiuntur per retractionem ab his in quibus voluptuosa beatitudo cõsistit, quam homo desiderat quærens id quod naturaliter desideratur nõ vbi quærere debet, scilicet in Deo, sed in rebus temporalibus, & caducis; & ideo præmia trium primarum beatitudinum accipiuntur secundùm ea, quæ in beatitudine terrena aliqui quærunt, quærũt enim homines in rebus exterioribus, scilicet diuitijs, & honoribus excellentiam quandam, & abundantiam quorum vtrumque importat regnũ cęlorum per quod homo consequitur excellentiam, & abundantiam bonorũ in Deo, & ideo regnum cœlorum Dominus pauperibus spiritu repromisit. Quærunt autem homines feroces, & immites per litigia, & bella securitatem sibi acquirere inimicos suos destruendo, vnde Dominus repromisit mitibus securam, & quietam possessionem terræ viuentium, per quam significatur soliditas æternorum bonorum. Quærunt autem homines in concupiscentijs, & delectationibus mundi habere consolationem contra præsentis vitę labores, & ideo Dominus consolationem vitæ lugentibus promittit.

¶ Deducit antecedens prædictum. Et pro maiori explicatione arguitur sic. Beatitudines, id est merita, sunt assignatæ secundùm illas conditiones, scilicet secundùm tres beatitudines assignatas ar. 3. ita quòd tres primæ retrahunt ab his, in quibus consistit beatitudo falsa, & voluptuosa. Duæ verò aliæ beatitudines consistũt in operibus principaliter duobus vitæ actiuæ. Aliæ autem duæ dicunt dispositiones ad veram bealitudinem, scilicet contemplatiuam; igitur & præmia debent accipi secundùm ea, quæ homines quærunt in vita voluptuosa tanquam præmia, & secundùm ea propter quæ dimittebant, & recedebant ab operibus vitæ actiuę, & secundùm ea, quæ correspondent dispositionibus positis in meritis, sed hoc fit in enumeratione præmiorum. igitur. Antecedens verum, scilicet quòd pręmia correspondent conditionibus meritorum. Assumptum pro antecedente patuit ar. tertio, & cõsequentia probatur, quia ex hoc præmia meritis proportionabiliter correspondent quo ad tres beatitudines dictas, quia qui q̃rit beatitudinem veram, & dimittit falsam, debet præmiari largius quam qui insectatur falsam beatitudinem, & vbi non est. Et qui perficit vitæ actiuæ opera debet consequi ea commoda, quæ alij quærunt, opera ipsa horrendo, & qui habet conuenientes dispositiones ad contemplationem, debet habere correspondentia p̃mia vitæ contemplatiuæ. Minorem subsumptam D. S. deducit primò quo ad tria prima præmia. Secundò quo ad duo sequẽtia, ibi. Alię verò, &c. Tertiò duo vltima, ibi. Alię verò duę vltimę, &c. Quo igitur ad primum proceditur sic. In beatitudine voluptuosa & terrena a qua retrahũt tres beatitudines primæ, homines quęrunt primò in exterioribus bonis, scilicet diuitiis, & honoribus, excellentiam, & abundantiam. Et quærunt secundò feroces, per litigia, & bella, securitatem acquirere, & tertiò quærunt in delectationibus, & concupiscentiis consolationẽ habere contra pręsentis vitæ labores; sed præmia trium prædictarum beatitudinũ primarum correspondent istis tribus præmiis iam enumeratis, igitur. Minor subsumpta vera, scilicet quòd præmia enumerantur correspondenter ad præmia beatitudinum ab aliis positarũ. Minor proxima declaratur, quia regnum cęlorum importat abũdantiam, & excellentiam quam Dominus promisit pauperibus spiritu, quæ retrahit à bonis exterioribus. Et possessio terræ viuentium importat soliditatem, & securitatem æternorum bonorũ, quam Deus promisit mitibus, quæ retrahit a sequela passionum irascibilis. Et consolatio vitę promittitur lugentibus, quę retrahit a sequela passionũ cõcupiscibilis, ita quòd euitantes ea, quæ sunt in beatitudine falsa, consequuntur præmia, quę quærũt quærentes ipsam. Deinde cum dicit.

¶ Aliæ verò duæ beatitudines pertinent ad opera actiuæ beatitudinis, quæ sunt opera virtutum ordinãtium hominem ad proximũ, a quibus operibus aliqui retrahuntur propter inordinatum amorem proprij boni, & ideo Dominus attribuit illa præmia his beatitudinibus propter q̃ homines ab eis discedunt. Discedunt enim aliqui ab operibus iustitiæ, non reddentes debitũ sed potius aliena rapientes, vt bonis temporalibus impleantur, & ideo Dominus esurientibus iustitiam saturitatem repromisit. Discedunt etiam aliqui ab operibus misericordiæ, ne se immisceant miserijs alienis, & ideo Dominus misericordibus repromittit misericordiã, per quam ab omni miseria liberentur.

¶ Probat minorem supradictam, de beatitudine actiua quantum ad alia duo præmia sic, ab operibus vitæ actiuæ, quæ sunt opera virtutum ordinãtium hominem ad proximum, aliqui retrahuntur propter amorem boni proprij, vt scilicet bonis p̃prijs impleantur non reddentes debitum. Alij verò recedunt ab operibus misericordiæ ne alienis miserijs se immisceant, sed his p̃miis quæsitis ab his, qui dimittunt vitam actiuam, correspondẽt p̃mia a Domino posita, igitur, &c. Probatur minor, quia Dñs iustitiam esurientibus promisit saturitatem, & misericordibus misericordiam, per quam ab omni miseria liberantur. Igitur pręmia ista correspondent his, propter quę homines retrahũtur ab operibus vitæ actiuæ. Tunc ibi.

¶ Aliæ verò duæ vltimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam fęlicitatem seu beatitudinem, & ideo secundùm conuenientiam dispositionum, quæ ponuntur in merito præmia redduntur, nam munditia oculi disponit ad clarè videndum, vnde mundis corde, Diuina visio repromittitur. Constituere verò pacem vel in seipso, vel inter alios, manifestat hominem esse Dei imitatorem, qui est Deus vnitatis, & pacis; & ideo pro pręmijs redditur ei gloria Diuinæ filiationis, quæ est in perfecta coniunctione ad Deum per sapientiam consummatam.

¶ Ostendit minorem sæpe dictam de præmiis vitæ contẽplatiuæ sic. Secundum conuenientiam dispositionum, quæ ponuntur in merito, præmia redduntur, sed munditia cordis oculi disponit ad clarè videndum; & constituere pacem vel in seipso, vel inter alios manifestat hominem Dei esse imitatorem, qui est Deus vnitatis, & pacis. Igitur primæ dispositioni, scilicet beati mũdo corde, conuenienter pro præmio attribuitur, & promittitur Diuina visio, & secundæ, scilicet beati pacifici, redditur pro præmio gloria Diuinæ filiationis, quæ est, id est consistit in perfecta coniunctione ad Deum per sapientiam consummatam, patet igitur minor probanda, scilicet quòd hæc præmia assignantur correspondenter secundùm conditiones beatitudinum, & meritorũ in ordine ad tres beatitudines, scilicet falsam imperfectam, & p̃fectam, quia tria prima præmia sunt quæ quæruntur in beatitudine falsa, duo alia, scilicet quartum, & quintum, sunt præmia, quæ quæruntur ab omittentibus opera beatitudinis imperfectæ, scilicet vitæ actiuæ, quæ consistit principaliter in operibus ad alium, ad sensum dictum ar. præcedenti. Vltima verò præmia sunt in q̃bus essentialiter consistit beatitudo, & quæruntur tanquam vera beatitudo, vel inchoata vel perfecta.

¶ Nota autem, quòd ista præmia aliter, & aliter se habent ad beatitudines tres, scilicet voluptuosam actiuam, contemplatiuã. Nam tria prima correspondent his præmiis, quæ agentes vitam voluptuosam quærunt, licet non prout oportet, & vbi oportet, & in eo vbi illa quærenda sunt in veritate: sed duo præmia alia, assignantur tanquam correspondentia his, quæ quærunt discedentes à vita actiua, qui vt saturentur non seruant iustitiæ opera reddendo debita, nec immiscent se miseriis aliorum, vt miseriã euadant, quamuis etiam sectantes vitam actiuam a Deo ista pręmia consequantur.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Chrysostomus dicit.* omnia præmia ista vnum sunt in re, scilicet beatitudo æterna, quam intellectus humanus non capit, & ideo oportuit, quòd per diuersa bona nobis nota describeretur obseruata conuenientia ad merita quibus præmia attribuuntur.

* Homil. 15. in Matth. ante medium. Et hom. 1. et variis locis in Matth.

¶ Antecedens conceditur, scilicet quòd in regno cœlorum, quod est vita æterna, omnia bona includuntur realiter, sed tamẽ non distinctè omnia bona in illa contenta exprimuntur, sed habet describi nobis non cognoscentibus in se vitam beatam, per bona nobis nota seruata proportione ad merita. Sicut Christus exponit sufficientiam beatitudinis per edere, & bibere super mensam suam in regno suo, quia ista sunt magis nota nobis. Sicut & species, & definitio idem significant etiã s̃m rationem, sed differunt tamen in modo exprimendi vocali idem significatum formale. Et apud Theologum hoc nomen Deus secundùm rem idem significat, quod bonitas, sapientia, & alia nomina attributalia, quia tamen differunt in modo exprimendi idem secũdùm aliam conceptionem in ordine ad intellectum creatum præsertim humanum, ideo non est nugatio, dicere Deus bonus, &c. Quare negatur consequentia, quia in regno cęlorum non omnia distinctè

stinctè exprimuntur nobis, esto secundùm rem ibi contineantur, sed oportet ipsum explicari per bona varia nobis nota. Qui ergo videt Deum clarè, habet omnia bona tacta in præmiis, sed illud bonum adeo fęcundum est, vt in plura in se contineat, ideo variis modis exprimitur. Est enim beatus videns Deum liber ab omni miseria, & habet securitatem de omnibus bonis, & est filius Dei, & sic de aliis. Et ideo vt homines magis illud bonum intelligerent, Christus per varia explicauit bona.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut octaua beatitudo est firmitas quædam omnium beatitudinum, ita debentur sibi omnium beatitudinum præmia, & ideo redit ad caput vt intelligantur sibi consequenter omnia præmia attribui. Vel secundùm Ambrosium.* pauperibus spiritu repromittitur regnum cœlorum quantum ad gloriam animæ, sed passis persecutionem in corpore, quantum ad gloriam corporis.

* Ambros. li. 5. in Luc. c. cuius tit. est de beatitudinibus.

¶ Ad antecedens, verum, sed alia ratione, ponitur enim pro præmio primæ beatitudinis ratione dicta, vt videlicet hi, qui retrahunt se a diuitiis, & bonis exterioribus propter Deum, nihilominus sperarent se consecuturos abundantiam bonorum, & excellentiam supereminenter. Sed regnum cœlorum ponitur in octaua beatitudine, quia sicut ipsa octaua beatitudo est communis, & firmitas omnium beatitudinum vt patuit art. 5. ad quintũ. ita cum sibi primum attribuitur præmium, intelligantur omnia alia præmia subsequentia, & inclusa in regno cęlorum, vt ad primum dictum est sibi debere attribui; regnum enim cœlorum est caput, & principalius præmium, secundùm rem omnia alia includens. Et ita communi beatitudini attribuitur commune p̃mium. Commune dico per eminentem inclusionem omnium aliorum. Secundò dicitur secundùm alium modum dicendi, qui est beati Ambrosij, ad antecedens, quòd regnum cœlorum ponitur pro præmio in prima beatitudine, accipiendo regnum cœlorum pro præmio essentiali, & beatitudine animę. Sed in octaua ponitur regnum cœlorum pro pręmio accidentali, quæ est gloria corporis, quę est per dotes corporis gloriosi, vel etiam per aureolas, quæ secundariò sunt etiam in corpore, vt habet D. S. in quarto d. 49. q. 5. ar. 4. quæstiuncula 5. Pertinet enim illa octaua beatitudo secundùm glosam Matthæi. 5. ad martyres, quorum aureola maxima est, &c. Sed quia supra dictum est, quòd octaua beatitudo non sit specialis, & distincta, & per consequens nec habet distinctum præmium, ideo prima solutio magis concordat. Sed secundùm alium modum dicendi oporteret dicere, quòd esset distinctum præmium, scilicet accidentale, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam præmia secundùm additionem se habent adinuicem; nam plus est possidere terram regni cœlorum, quàm simpliciter habere; multa enim habemus, quæ non firmiter, & pacificè possidemus; plus est etiam consolari in regno, quàm habere, & possidere, multa enim cum dolore possidemus; plus est etiam saturari, quàm simpliciter consolari, nam saturitas abundantiam consolationis importat, misericordia verò, excedit saturitatem, ut plus scilicet homo accipiat, quàm meruerit vel desiderare potuerit; adhuc autem maius est Deum videre, sicut maior est, qui in curia regis non solũ prandet, sed etiam faciem regis videt; summam autem dignitatem in domo regia filius regis habet.

¶ Maior vera, & intelligitur in beatitudinibus quo ad merita. In illis enim proceditur ascendendo de minori, videlicet ad maius, minus enim est abijcere exteriora bona, quod fit per paupertaté spiritus, quam domare proprium animum, quod fit per beatitudinem, beati mites, &c. Ad minorem negatur, quòd in p̃mijs procedatur descendendo videlicet a maioribus ad minora, immo proceditur ascendendo.

¶ Ad probationem negatur, quòd possessio terræ viuentium sit minus, quàm habere, scilicet de iure regnum cœlorum. Multa enim sunt alicuius de iure, quæ tamen de facto non possidet. Et aliquis possidet sine consolatione, & quiete. Vnde inquantum ratione distinguuntur, tunc semper posterius dignius, & maius est, quàm prius, quamuis secundùm rem idem sint. Et per consequens vnum non est realiter nobilius. Sicut habet D. S. prima parte quæstio. 4. articulo. 2. ad tertium. Et supra quæstio. 3. articu. 5. ad secundum, quòd esse est perfectius, quàm vita, & vita, quàm sapientia, si considerentur secundùm quòd ratione distinguuntur. Sic in proposito, si ista præmia accipiantur secundùm quòd ratione distinguuntur, tunc posterius est perfectius, vt D. S. clarè ostendit in solutione negando minorem, & ostendendo falsitatem probationis.

Quæstio Septuagesima.

De fructibus.

DEinde considerandum est de fructibus. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum fructus spiritus sint actus. Secundò, vtrum differãt a beatitudinibus. Tertiò, de eorum numero. Quartò, de oppositione eorum ad opera carnis.

¶ Quia beatitudines perfectiores actus dicunt, quàm fructus, vt patet ar. 2. ideo post beatitudines agit de fructibus, qui & ipsi ad virtutes habitudinem habent tanquàm eorum actus. Et in præsenti quæstione D. S. duo principaliter facit. Primò determinat de fructibus secundùm se. Secundò comparando ad opposita, arti. quarto. Primum in duas, quia primò inquirit quid sit fructus. Secundò assignat conuenientiam enumerationis eorum. Circa primum, primò inquirit quid sint. Secundò ostendit quomodo differant a beatitudinibus arti. 2.

Vtrum fructus Spiritussancti sint actus.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd fructus spiritus sanct, i quos Apostolus nominat ad Gal. 5. non sint actus. Id enim cuius est alius fructus non debet dici fructus, sic enim in infinitum iretur, sed actuũ nostrorum est aliquis fructus. Dicitur enim Sapien. 4. Bonorum laborum gloriosus est fructus. Et Ioã. 4. Qui metit mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternam; ergo ipsi actus nostri non dicuntur fructus.

N

Gal. 5. lect. 6. co. 1. & 2.

Sapien. 3.

Ioan. 4.

¶ 2 Præterea. Sicut August. dicit in 10. de Trinita.* Fruimur cognitis in quibus voluntas ipsa delectata cõquiescit, sed voluntas nostra non debet conquiescere in actibus nostris propter se, ergo actus nostri fructus di ci non debent.

* Aug. c. 10.

¶ 3 Præterea. Inter fructus spiritus sancti enumerantur ab Apostolo aliquæ virtutes, scilicet charitas mansuetudo, fides, & castitas, virtutes autem non sunt actus, sed habitus, vt supra dictum est.* ergo fructus non sunt actus.

* q. 55. ar. 1.

¶ Sed contra est, quod dicitur Matthæi. 12. Ex fructu arbor cognoscitur, idest ex operibus suis homo, vt ibi exponi᷑ à sanctis; ergo ipsi actus humani dñr fruct᷒.

¶ Quærit ergo primò hic an fructus Spiritussancti enumerati ab Apostolo ad Galathas. 5. sint actus.

¶ Respondeo dicendum, quòd nomẽ fructus a corporalibus ad spiritualia est translatum. Dicitur autẽ in corporalibus fructus quod ex planta producitur cũ ad perfectionem peruenerit, & quandam in se suauitatem habet. Qui quidem fructus ad duo comparari potest, scilicet ad arborem producentem ipsum, & ad hominẽ qui fructum ex arbore adipiscitur; secũdùm hoc igitur nomen fructus in rebus spiritualibus dupliciter accipere possumus. Vno modo vt dicatur fructus hominis quasi arboris id, quod ab eo producitur. Alio modo vt dicatur fructus hominis id, quod homo adipiscitur.

¶ D. S. in hoc corpore plus respondet, quàm quæsitum sit propter perfectionem doctrinæ. Quærit enim de fructibus Spiritus sancti, & in corpore etiam loquitur de fructu hominis variè accepto Vnde primò ponit rationem huius per quoddam notabile distinctiuum. Secundò subiungit aliquas conclusiones responsiuas ibi. Non autem omne id, &c. Notat ergo primò per modũ conclusionis fundamentalis, quid nominis fructus hominis spiritualis, dicens, quòd nomen fructus in rebus spiritualibus dupliciter accipere possumus. Vno modo vt fructus hominis dicitur quasi arboris, id est vt fructus comparatur ad hominem, sicut fructus arboris ad arborem, vtrobique videlicet in ratione producti & effectus. Alio modo vt dicatur fructus hominis id, quod homo adipiscitur esto arbor non fruatur, tamen producit id, quod suaue est, & ab alio fruibile, homo autem met fruitur fructu suo. Et sub breuibus verbis ponit D. S. eandem distinctionem super ad Galat. quòd fructus dicitur dupliciter. Vno modo vt productus, alio modo vt acquisitus in quo quis cupit quiescere, & eo frui, ita quòd dicatur fructus, quia obiectum fruitionis. Et huius duplicis acceptionis nominis D. S. ponit rationem in principio corporis, quia nomen fructus a corporalibus ad spiritualia est translatum. Sed in corporalibus fructus qui scilicet ex planta p̃ducitur, & dicitur fructus cũ ad perfectionẽ peruenerit, & quãdã

suauitatem

suauitatem in se habet potest ad duo comparari, scilicet ad arborem producentem ipsum (& sic dicitur fructus, quia productũ non quodcunque, sed perfectum & vltimum, & ad hominẽ qui fructũ ex arbore adipiscitur, & acquirit; igitur & spiritualis fructus põt accipi, & dici dupliciter, vnus videlicet dr̃ hominis fructus spiritualis, quia est quid productum vltimum tamen, & suaue. Alius, quia & si nõ est quid productum, est tamen aliquid vltimum expectatum adipiscibile ab homine. Hic cõsequẽter D.S.

¶ Non autem omne id, quod adispiscitur homo habet rationem fructus, sed id, quod est vltimum delectationem habens; habet enim homo agrum, & arborem, qui fructus non dicuntur, sed solum id, quod est vltimum, quod scilicet ex agro, & arbore homo intendit habere; & secundùm hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis quo debet frui.

¶ Respondet tribus conclusionibus, duabus primis in speciali, tertia in generali, secunda ibi. Si autem dicatur, &c. tertia ibi. Si igitur operatio, &c. Conclusio igitur prima responsiua iuxta distinctionem supradictam. Fructus hominis secundo modo, scilicet vt acquisitus, est vltimus finis hominis isto modo, & per consequens non operatio. Probatur, fructus isto modo est vltimum delectationem habens, quo quis frui debet. Sed vltimus finis hominis, scilicet obiectalis est huiusmodi, igitur, &c. Circa maiorẽ D.S. declarat quid requiratur ad fructum talem, quia non sufficit, quòd sit adipiscibile ab homine, sed oportet quòd sit vltimũ delectationem habens. Sicut declarat exemplariter de agro, & arbore, quę quidem habentur ab homine, non tamen sunt fructus, quia non sunt vltimum expectatum, nec habent delectationem qualem fructus. Hoc tamen ſm D.S. super Apostolum, & in artic. secundo, non oportet esse in fructu primo ad quem sufficit esse delectans, & aliqualiter vltimũ, sicut arbor producit pomũ post floritionem, & imperfectionem fructus. Quod autem sequatur, ꝙ non sit operatio fructus, isto modo probatur, vltimus finis obiectalis quo quis propriè fruitur tanquam obiecto, quod est ipse Deus, sed Deus non est nec esse potest operatio vel actus secundus cuiuscunque creaturę, igitur, &c. Omnia ista patent ex supra dictis quęst. 11. quia fruitio pręsertim perfecta est tm̃ vltimi finis, qui est res aliqua in qua quis ponit beatitudinẽ, & ipsa adeptione talis rei, quæ est operatio, aliquis non fruitur, nisi conditione sine qua non. Quomodo autem Deus non possit esse actus secũdus cuiuscunque vel cuicumque creaturæ defendit. Capreolus in secundo. distin. 3. q. 2. in solutionibus argumentorum contra primam conclusionem. Consequenter cum dicit.

Capreolus.

¶ Si autem dicatur fructus hominis id, quod ex homine producitur, sic ipsi actus humani fructus dicũtur, operatio em̃ est actus secundus operãtis, & delectationem habet si sit conueniens operanti.

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam in speciali iuxta primum membrum prędictę distinctionis, fructus hominis primo modo, scilicet ut productus, qui comparatur ad hominem, sicut id, quod producitur ab arbore, sic fructus hominis sunt actus humani. Probatur, fructus hominis isto modo dicitur, qđ ex aliquo producitur, quod habet perfectionem, & suauitatem, sed actus humani sunt effectus hominis operantis, & delectationem habent aliqui saltem, igitur sunt fructus. Maior patuit ex notabili. Minor patet, quia operatio cõueniens operanti est sibi delectabilis. Dicitur autem aliqui, quia non omnes operationes hominis sunt fructus, quia cum fructus sit aliquod finale, & suaue ex re productum, ideo operationes malæ, quæ sunt præter immo contra naturam hominis vt homo est, non habent rationẽ fructus, sed alterius germinis. Et ergo opera virtutum fructus dicuntur, non autem peccata, & vitiosi actus. Sic Apost. effectus carnis nõ dicit fructus secundùm opera. De hoc art. 4 ad 1. Deinde ibi.

¶ Si igitur operatio hominis procedat ab homine secundùm facultatem suæ rationis, sic dicitur esse fructus rationis, si verò procedat ab homine secundùm altiorẽ virtutem, quæ est virtus Spiritus sancti, sic dicitur esse operatio hominis fructus Spiritus sancti; quasi cuiusdã Diuini seminis. Dicitur enim. 1. Ioan. 3. Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet.

¶ Innuit tertiam conclusionem in generali responsiuam tamen formaliter ad quæsitum, talem Fructus Spiritus sancti sunt actus, probatur ex dictis, fructus Spiritus sancti sunt operationes procedentes ab homine secundùm altiorem virtutem, quàm sit sua facultas naturalis, scilicet secundùm virtutes infusas, & dona, sic quòd Spiritus sanctus ponat semẽ ex quo pullulant tales operationes. Sed operationes sunt actus secondi, igitur, &c. Maior patet, quia ex dictis operatio hominis si procedat secundùm facultatem suæ rationis sibi relictæ, dicitur fructus rationis. Igitur si procedat ex virtute altiori quam dat Spiritus sanctus sicut semen, tunc dicitur esse fructus Spiritus sancti. Tenet consequentia, quia fructus dicitur esse eius qui dat semen, quod est principium fructus, sed Spiritus sanctus dat semen huiusmodi operationũ, scilicet infusas virtutes, & dona. Minor de se nota. Quod autẽ virtus infusa a Spiritu sancto, qui est in nobis per gratiã, & operatur per virtutem, dicatur semen Diuinum, & Spiritus sancti, ostendit D.S. ex auctoritate. 1. Ioan. 3.

¶ Nota, quòd Scotus in tertio distin. 34. circa istam materiam discordat opinando, sicut & de beatitudinibus, quòd D.S. ponat eos habitus a virtutibus distinctos, quòd quàm falsum sit, videt ipse. Dicit autem Scotus, quòd quidã fructus sint virtutes Theologicæ, & cardinales principales. Quidam sunt solùm adiunctæ cardinalibus, Vide si placet Scotum.

Scotus

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda, & tertia conclusionibus.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd cum fructus habeat quodammodo rationem vltimi, & finis, nihil prohibet alicuius fructus esse alium fructum, sicut finis ad finem ordinatur, opera igitur nostra inquantum sunt effectus quidam Spiritus sancti in nobis operantis, habent rationem fructus, sed inquantum ordinantur ad finem vitæ æternæ, sic magis habent rationem florum, vnde dicitur Eccles. 24. Flores mei fructus honoris, & honestatis.

¶ Ad maiorem, vt iacet negatur, quia sicut id cuius est alius finis etiam potest dici finis, sic id cuius est alius fructus, potest etiã dici, & esse fructus. Secundò dico ad maiorem, id cuius est alius fructus non debet dici fructus, verum, eodem modo, & eiusdem rationis cum suo fructu in quem ordinatur, potest tamen dici fructus alterius rationis. Et negatur, quòd eatur in infinitum; immo deueniendum est ad fructum simpliciter vltimum, qui non habet alium fructum. Ad minorem dico, actuum nostrorum est aliquis fructus, capiendo fructum pro acquisito vltimo fruibili, scilicet vita æterna. Sed cum hoc stat, quòd ipsi actus sunt fructus in alia acceptione videlicet effectus delectabilis Spiritus sancti in nobis operantis. Et sic volũt auctoritates. Vltra, ergo ipsi actus non sunt fructus, verum, fructus acquisitus, quo finaliter fruimur Sunt tamen fructus comparati ad hominẽ, sicut effectus est fructus suæ causæ Tertio dicitur vt trahi potest ex D.S. Ad maiorẽ, id cuius est alius fructus, non debet dici fructus eiusdem generis vt ordinatur ad alium fructum, potest tamen dici fructus in alia comparatione. Tunc concedo consequens, quòd actus nostri nõ dicuntur fructus, scilicet acquisitus vt comparantur ad fructum vltimum, sed sic magis dicuntur flores. Sicut enim in flore est qđã inchoatio fructus, ita in operibus virtutum, est quædam inchoatio beatitudinis. Et sicut ex floribus accipitur spes fructus, ita ex operibus virtutum habetur spes vitæ æternæ beatitudinis. Cum quo stat, quòd actus nostri dicuntur fructus in ordine ad hominem agentem in virtute Spiritus sancti, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur voluntas in aliquo propter se delectari, potest intelligi dupliciter. Vno modo, secundum quòd ly, propter, dicit causam finalem, & sic propter se nõ delectatur aliquis nisi in vltimo fine. Alio modo secũdùm quòd designat causam formalem, & sic propter se aliquis potest delectari in omni eo quod delectabile est secundùm suam formam, sicut patet, quòd infirmus delectatur in sanitate pp se sicut in fine, in medicina autem suaui non sicut in fine, sed sicut in habente saporem delectabilem; in medicina autem austera nullo modo propter se, sed solùm propter aliud. Sic igitur dicẽdum est, quòd in Deo delectari debet homo propter se, sicut propter vltimum finem, in actibus autem virtuosis non sicut propter finem, sed propter honestatem quam continet delectabile in virtuosis vnde Ambrosius dicit.* quòd opera virtutum dicuntur fructus, quia suos possessores sancta & sincera delectatione reficiunt.

* Ambros. In li. de paradiso. ca. 13. id in- ... nu.

¶ Ad maiorem fruimur cognitis, in quibus voluntas ipsa delectata quiescit. Nego, quòd vera est, sed fruimur, & quiescimus dupliciter, vel scilicet finali bono, quod non est in aliud referibile, vel formali bono, quod habet vt delectet, est tamen ordinabile in aliud sicut in finem, & de se non est vltimus finis, & quiescit in fructu vel finaliter vel formaliter. Ad minorem vera, non dicitur voluntas nostra quiescere in actibus nostris propter se finaliter, tamen formaliter vt D.S. clarè exponit, vnde negatur cõsequentia. Et requirit hoc argumentum, quod supra declaratum est, quia fruitio non est tantùm vltimi finis, sed etiam aliorũ quæ de se

de se habent appetibilitatem, & non solùm in ordine ad aliud; sicut est bonum vtile, Et de materia illius solutionis habet Doctor Sanct. supra q. 11. articu. 3. ad secundum, & magis ibidem in corpore; quia auctoritas illa Augustini intelligitur de vltimo, & perfecto fructu, in quo quis simpliciter quiescit, & omnino propter se; sed tamen in alijs bonis, & fructibus potest quiescere, & frui secundùm quid. In his autem quæ solùm sunt bona in ordine ad aliud, nullo modo fruimur, sed solùm vtimur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomina virtutum sumuntur quandoque pro actibus earum, sicut Augustin. dicit, * quòd fides est credere, quod non vides, & charitas est motus animi ad diligẽdum Deum, & proximum; & hoc modo sumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

* Serm. 27. de uerbis apo. hab. 1. pars huius; Secũda vero lib. 3. de Doctrina Christ. c. 10 & in Euchirid. c. 8.

¶ Ad maiorem nego, quòd enumerentur inter fructus aliquæ virtutes. Sed dico, quòd bene ponuntur nomina, quæ etiam significant virtutes. Sed cum ponuntur talia nomina inter fructus significant actus, & non habitus, vel virtutes; vt enim dictum fuit supra q. 55. ar. 1. ad primum. Nomina virtutum sumuntur quandoque pro actibus virtutum ipsarum, vt effectus sortiatur nomen suæ immediatæ causæ, vt patet etiam apud beatum Augustinum cum dicit. Fides est credere &c. Minor vera, & patuit q. 55. arti. 1. Sed negatur consequentia; quia huiusmodi posita inter fructus, significant actus &c. Similiter supra q. 68. ar. 1. ad quartum.

Vtrum fructus differant a beatitudinibus.

Galat. 5. lectio 9. co. 3. * q. 69. ar. 3.

AD secũdum sic proceditur. Videtur quòd fructus a beatitudinibus nõ differant. Beatitudines enim attribuuntur donis, vt supra dictum est, * sed dona perficiunt hominem secundùm quòd mouetur a Spiritusancto; ergo beatitudines ipsę sunt fructus Spiritussancti.

¶ 2 Præt. Sicut se habet fructus vitæ æternæ ad beatitudinem futuram, quæ est rei, ita se habent fructus præsentis vitæ ad beatitudines præsentis vitæ, quæ sunt spei; sed fructus vitæ æternę est ipsa beatitudo futura; ergo fructus vitæ præsentis sunt ipsę beatitudines.

¶ 3 Præt. De ratione fructus est, quòd sit quiddam vltimum, & delectabile; sed hoc pertinet ad rationẽ beatitudinis, vt supra dictum est; * ergo eadem ratio est fructus, & beatitudinis; ergo non debet adinuicẽ distingui.

* q. 3. & 4. art. 1.

¶ Sed contra. Quorum species sunt diuersę, ipsa quoque sunt diuersa; sed in diuersas partes diuiduntur fructus, & beatitudines, vt patet per numerationem vtrorumque; ergo fructus differunt a beatitudinibus.

¶ Hic consequenter quærit de differentia fructuum, & beatitudinum, & oritur quæstio ex art. 1. quia enim dictum est, quòd fructus sunt actus, & similiter dictum est de beatitudinibus; quęst. 69. ar. 1. ideo est quæstio, an differant.

¶ Respondeo dicendum, quòd plus requiritur ad rationem beatitudinis, quàm ad rationem fructus; nam ad rationem fructus sufficit, quòd sit aliquid habens rationem vltimi, & delectabilis; sed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur, quòd sit aliquid perfectum, & excellens; vnde omnes beatitudines possunt dici fructus, sed non conuertitur.

¶ Conclusionem responsiuam formaliter Doct. Sanct. expressè non ponit, sed innuit talem implicitè. Fructus differunt a beatitudinibus; sicut magis commune a minus communi.

¶ Nota autem quòd magis commune, & minus commune ita differunt, quòd in eodem sunt idem secundùm rem, distincta ratione, sed in diuersis distinguuntur realiter; sic in eodem idem secundùm rem sunt beatitudo, & fructus, sed in diuersis, quando est ita fructus, quòd non beatitudo, tunc distinguuntur realiter. Si autem magis commune accipiatur in sui communitate, tunc distinguuntur ratione a minus communi. Doct. Sanct. probat conclusionem primò ratione, secundò eandem magis explicat, ibi. Sunt enim fructus &c. Arguitur sic post Doct. Sanct. omnes beatitudines possunt dici fructus, sed non conuertitur, igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia illa est lex magis communis, quod vniuersaliter prædicatur de inferiori, & minus cõmuni, sed non econtra; ergo si omnis beatitudo est fructus, & non omnis fructus est beatitudo, sequitur, quòd fructus est magis commune, & beatitudo minus commune. Antecedens probatur, plus requiritur ad rationem beatitudinis, quàm ad rationem fructus, ita quòd beatitudo includit id quod includit fructus, & aliquid addit, igitur antecedens est verum. Tenet consequentia; quia addens ad aliud contrahit ipsum, & per consequens esto alterum prædicetur de ipso (quia inclusum) non tamen e contra; quia illud non includit aliud per se, & positiuè, & actu, vt patet apud logicam. Antecedens probatur; Ad rationem fructus sufficit, quòd sit aliquid habens rationem vltimi aliqualiter, & secundùm quid, & delectabilis; sed ad rationem beatitudinis hoc requiritur quidem, & vlterius, quòd sit aliquid perfectum, & excellens; ergo Antecedens proximum verum. Deinde ibi.

¶ Sunt enim fructus quæcunque virtuosa opera in quibus homo delectatur; sed beatitudines dicuntur solùm perfecta opera, quæ etiam ratione suæ perfectionis magis attribuuntur donis, quàm virtutibus, vt supra dictum est. *

* q. 69. art. 1. & 2.

¶ Doct. Sanct. iam explicat præcedentem rationem sic. Quæcũque opera virtuosa in quibus homo delectatur (& fruit ipsis) sunt fructus, sed tamen non sunt beatitudines, igitur fructus est magis commune, consequentia nota, quia id quod de pluribus dicitur, est magis commune. Secunda pars assumpti patet, quia beatitudines dicuntur solũ perfecta opera, quæ ratione suæ perfectionis magis attribuuntur donis, quàm virtutibus (scilicet moralibus, vt patuit q. 69. art. 1. & 3.) beatitudines enim videntur posse attribui theologicis saltem radicaliter, igitur opera virtuosa sunt quidam fructus, sed non beatitudines. Antecedens pro prima parte patet ex ar. 1. quia operatio delectans est fructus, qualis est virtuosa.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua.

¶ Nota propter hoc argumentum, quòd beatitudines, & fructus sunt diuersæ species, non tamen ratio fructus in communi repugnat beatitudini in communi, vel speciebus eius, nec e contra, beatitudo repugnat fructui. Vnde datur aliquis fructus qui est etiam beatitudo, sicut est charitas; datur tamen & alius fructus, qui non est beatitudo; & ergo probat ista ratio, quòd distinguantur in diuersis, sed tamen in eodem possunt conuenire secundùm rem, sicut supra quæst. 68. articu. primo, dicebatur. & ita probat distinctionem, & differentiam, sed non disparitatem. Sunt ergo species diuersæ non omnes, sed aliquæ, & ita non sunt idem conuertibiliter &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa probat, quòd beatitudines sint fructus, non autem, quòd omnes fructus beatitudines sint.

¶ Concedo præmissas, & maior exposita fuit quæst. 69. artic. tertio, & concedo consequens, quòd beatitudines sunt fructus Spiritussancti in nobis, quia effectus eius mediante semine suo. Sed dico, quòd non conuertitur, quòd omnes fructus sint beatitudines. Actus enim donorum sunt beatitudines, & fructus, vt argumentum probat, & concessum est. Sed non actus omnium virtutum (præsertim moralium) sunt beatitudines, nec per consequens omnis fructus est beatitudo. Ad fructum enim sufficit, quòd sit delectans, sed ad beatitudinem, quòd sit perficiens; nec oportet, quòd fructus productus sit vltimus finis; sicut fructus adeptus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fructus vitæ ęternæ est simpliciter vltimus, & perfectus, & ideo in nullo distinguitur a beatitudine æterna futura; fructus autẽ præsentis vitæ nó sunt simpliciter vltimi, & perfecti, & ideo non omnes fructus sunt beatitudines.

¶ Negatur maior; quia fructus vitæ æternæ est ipsa beatitudo æterna, quia est vltima perfectio simpliciter, qualis etiam beatitudo est. Sed fructus præsentis vitæ potest dici, & esse aliqua operatio, quæ non habet perfectionem beatitudinis præsentis vitæ. Vnde concessa minore, negatur consequentia, quia non sequitur, perfectissimus & simpliciter vltimus finis est beatitudo etiam vera, & rei; igitur omnis imperfectus fructus est beatitudo spei, & viatica; plus enim requirit beatitudo spei, quàm fructus viæ: sed beatitudo vera, & patriæ nihil plus habet, quàm vltimus fructus. Quare non sequitur consequens vniuersaliter, quod ergo fructus vitæ præsentis vniuersaliter sit beatitudo; & intelligitur maior argumenti de fructu vitæ æternæ producto, hoc est de actu beatifico, qui & formaliter beatitudo dicitur; non de fructu adepto, id est bono fruibili, quia arguitur de comparatione actus ad actum. Fructus autem adeptus, vel beatitudo obiectalis, non est actus, vt patuit &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid amplius est de ratione beatitudinis, quàm de ratione fructus, vt dictum est. *

* In cor. ar.

¶ Ad maiorem, de rõne fructus est, quòd sit quiddam vltimum, & delectabile; vltimum secundũ quid & aliquorum, loquendo de fructu, vt est effectus delectabilis, & gratus, vt fructus arboris est vltimum floritionis, & pullulationis, & huiusmodi; sed dico, quòd requiritur maior perfectio ad beatitudinẽ, puta quòd sit

quid excellens, & perfectum opus, quod excedit omnia alia opera, saltem quo ad modum operis, vt patuit quæst. 68. artic. 2. ad primum. Ad minorem dico, quòd hoc pertinet quidem ad beatitudines, sed cum hoc plus. Quare negatur, quod sequitur, scilicet ꝙ sit eadem ratio adęquata, & conuertibilis; quia ratio fructus est communior, & simplicior, ratio autē beatitudinis contractior, & perfectior; ergo non distinguūtur &c. verum sicut opposita, vel disperata, tamen sicut magis commune, & minus commune, vt dictum est; distinguuntur igitur non positiuè, sicut distinguuntur in se habentia opposita distinguentia, sed distinguuntur per habere, & nō habere idem; quia beatitudo habet quicquid habet fructus, & cū hoc aliquid addit quod non habet fructus actu, & positiuè, licet habeat permissiuè, si capiatur in genere. Quare haberi potest ex dictis, quòd fructus accipitur vno modo in genere, & sic est genus ad beatitudines, & fructus tantùm, qui sunt ita fructus, quòd non beatitudines. Alio modo accipitur pro fructu tantùm, & sic distinguitur realiter a beatitudine, vt species condiuisa, & hoc probat argumentum in oppositū, quòd fructus habet alias species, q̄ beatitudo, hoc enim verum est de fructu tantùm, qui est species subalterna subdiuisa in plures. Sed vtrum inter fructus positos ab Apostolo ponantur fructus tantùm, vel etiā aliqua beatitudo, est quęstio propter charitatem, quæ significat actum excellentiorem, q̄ sint actus donorum, qui tamen sunt beatitudines, cū charitas virtus dignior, & perfectior sit ipsis donis, & ergo videtur quòd non omnes fructus positi ab Apostolo distinguantur realiter a beatitudinibus, sed aliqui, ita quòd minor argumenti in oppositum non est omnino pura, scilicet quòd in diuersas partes vniuersaliter diuidantur fructus, & beatitudines, nisi intelligatur de beatitudinibus expresse positis in Matthei 5. capitulo, ibi enim non enumerantur, nisi actus immediati donorum, qui distinguuntur a fructibus positis apud Apostolum. Si enim beatitudo accipiatur absolutè, tunc etiam actus charitatis est beatitudo propter perfectionem, & excellentiam, & tamen ponitur fructus. Quare etiā Doc. Sanct. in solutione primi notanter dicit, quòd beatitudines sunt fructus, scilicet vniuersaliter; sed non omnes fructus sunt beatitudines; quasi innuendo, quòd aliqui fructus positi ab Apostolo (vt charitas, gaudium, & pax) sunt beatitudines, licet non quæ ponantur apud Mattheum expresse. Esto in pace posita apud Matthęū includatur charitatis actus, & gaudium. Sicut in vita actiua cuius effectus est pax (iuxta suprà dicta quęst. 69. artic. 3.) includitur charitas proximi, cuius effectus directus est pax, sed iustitię indirectè, vt habet Doct. Sanct. secunda secundæ quæst. 29. arti. 3. ad tertium, Et ergo summariè dicendum videtur, quòd inter fructus positos ab Apostolo ponuntur etiam aliquæ beatitudines secundùm cōmunem rationem beatitudinis, quæ est actum esse excellentem, & perfectum, & etiam beatitudo implicitè posita apud Matthęum; vt sic omnis beatitudo sit fructus secūdùm communem rationem fructus, & etiam reducitur ad fructus positos ab Apostolo, vt patebit art. sequenti ad quartum; & iterum fructus aliquis de positis ab Apostolo est beatitudo secundùm communem rationem beatitudinis, & cōtinetur implicitè, & reductiuè sub septem positis Matthę. 5. Sed tamen non omnis fructus est beatitudo secundùm communem rationem; Apostolus enim non ponit omnes fructus quibus conuenit ratio nominis; sed aliquos, & nec omnes positi, nec alij sub his contenti habent rationem beatitudinis &c.

Fructus dupliciter accipitur.

Vtrum Apostolus cōuenienter enumeret fructus.

P
9 di. 34. q. 1. ar. 3. co. Et Vit. q. 2. articu. 2. ad 12. Et Gal 5. lec. 6.

AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ Apostolus inconuenienter enumeret ad Gal. 5. duodecim fructus. Alibi enim dicit esse tantùm vnum fructum præsentis vitæ, secundùm illud * Ro. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, & * Esa. 26. dicitur. Hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum, non ergo ponendi sunt duodecim fructus.

* Rom 6.
* Esa. 27.

¶ 2 Pręt. Fructus est qui ex spirituali semine exoritur, vt dictum est; * sed dominus Matth. 13. ponit triplicem terræ bonæ fructum ex spirituali semine prouenientem. s. centesimum, sexagesimum, & trigesimū; ergo non sunt ponendi duodecim fructus.

* Matth 13. art. 1. huius quæst.

¶ 3 Præt. Fructus habet in sui ratione, quòd sit vltimum, & delectabile; sed ratio ista non inuenitur in omnibus fructibus ab Apostolo enumeratis, patientia enim & longanimitas videntur in rebus contristantibus esse, fides autem non habet rationem vltimi, sed magis rationem primi fundamenti; superfluè igitur huiusmodi fructus enumerantur.

¶ Sed contra videtur, quòd insufficienter, & diminutè enumerentur, dictum est * enim quòd omnes beatitudines fructus dici possunt; sed non omnes hic enumerantur; nihil enim hic ponitur ad actum sapientię pertinēs, & multarum aliarum virtutum; ergo videtur quòd insufficienter enumerentur fructus.

* Ar. 1 sec.

¶ Hic assignat conuenientiam enumerationis fructuum Spiritussancti secundùm Apostolum.

¶ Respondeo dicendum, quòd numerus duodecim fructuum ab Apostolo enumeratorum conueniens est, & possunt signari per duodecim fructus de quibus dicitur * Apoc. vltimo. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim.

* Apoc.

¶ Conclusio responsiua est in principio corporis. Numerus duodecim fructuum ab Apostolo enumeratorum est conueniens, scilicet charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.

¶ Vbi nota, quòd conueniens dicitur numerus ille, nō quia omnes fructus enumerentur, sed quia sub istis alij cōtinentur, vel quia hi principalius important fruitionem bonorum, vel sedationem malorum, quod videtur ad rationem fructus pertinere, qui delectat, & defectum excludit; & enumerat aliquos de fructibus, sicut aliqua de operibus carnis. Doct. Sanct. primò probat conclusionē auctoritate. Secundò ratione, ibi. Quia verò &c. Auctoritate Apocalipsis, quæ figuratiuè exponitur de fructibus positis ab Apostolo duodecim. Secundò Doct. Sanct. illam conclusionem explicat, & probat assignando rationem distinctionis horum fructuum. Consequenter ibi.

¶ Quia verò fructus dicitur quod ex aliquo principio procedit; sicut ex semine, vel radice, attendēda est distinctio horum fructuum secundùm diuersum processum Spiritussancti in nobis.

¶ Deducit rationem explicantem distinctionem horum fructuum. Quia enim Apostolus non intendit enumerare omnes fructus, sed aliquos, quibus magis euidenter videtur competere ratio fructus; ideo non est quęrenda sufficientia, sed ratio diuersitatis, quam Doct. Sanct. hic assignat, & arguitur sic; distinctio horum fructuum attendenda, & sumenda est secūdùm diuersum processum Spiritussancti in nobis. Sed secundùm diuersum processum Spiritussancti in nobis accipiuntur duodecim fructus, igitur Apostolus benè enumerat numero duodenario, secundùm videlicet diuersas species fructuosorum actuum secundùm quos actus motio Spiritussancti diuersimodè habet processum in nobis, ita ꝙ illa diuersitas sumitur per habitudinem ad cām mouētem ad huiusmodi actus. Huius rationis Doct. Sanct. probat primò maiorem, secūdò minorem, ibi, Qui quidem processus. Maior ergo patet; quia fructus dicitur, quòd ex aliquo principio procedit; sicut ex semine, vel radice, & ergo fructus Spiritussancti distinguuntur secūdū ꝙ principium eorum. s. Spiritussanctus mediante semine. s. gratia, & virtutibus diuersimodè in mente hominis operatur, eam ad diuersa perficiendo. Sicut etiam in naturalibus distinguūtur fructus secundùm diuersitatem seminum, & principiorum. Sic in proposito secundū ꝙ vnum principium secūdum (. s. Spiritussanctus) diuersimodè procedit in mentem, ipsam perficiendo. Deinde ibi.

¶ Qui quidem processus attenditur secundùm hoc, vt primò mens hominis in seipsa ordinetur, secundò verò ordinetur ad ea quæ sunt iuxta, tertiò verò ad ea quæ sunt infra. Tunc autem benè mens hominis disponitur in seipsa, quando mens hominis benè se habet in bonis, & in malis; prima autem dispositio mentis humanæ ad bonum est per amorem, quæ est prima affectio, & omnium affectionum radix, vt supra dictum est, * & ideo inter fructus spiritus primò ponitur charitas, in qua specialiter Spiritussanctus datur; sicut in propria similitudine, cum & ipse sit amor. Vnde dicitur * Ro. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum qui datus est nobis. Ad amorem autem charitatis ex necessitate sequitur gaudium, omnis enim amans gaudet ex coniunctione amati, charitas autem semper habet præsentem Deum quem amat, secundùm illud * 1. Io. 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Vnde sequela charitatis est gaudium; perfectio autem gaudij est pax quantum ad duo. Primò quidem quātū ad quietem ab exterioribus conturbantibus, non enim pōt perfectè gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab alijs perturbatur. Et iterum. Qui perfectè cor habet in vno pacatum a nullo alio molestari potest, cū alia quasi nihil reputet; vnde dicitur in Psal. Pax multa diligentibus nomen tuum, & non est illis scandalum; quia s. ab

* q 25. ar. 1. & 2.
* Rom. 5.
* Ioan 4.

exterioribus non perturbantur, quin Deo fruantur. Secũdò quantum ad ſedationem deſiderij fluctuantis, non enim perfectè gaudet de aliquo, cui non ſufficit id de quo gaudet; hæc autem duo importat pax, ſcilicet vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt deſideria noſtra conquieſcant in vno; vnde poſt charitatem, & gaudium, tertiò ponitur pax. In malis autem bene ſe habent mens quantum ad duo. Primò quidem, vt non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad patientiam: Secundò vt non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatem; nam carere bono habet rationem mali, vt dicitur in 5. Ethicorũ.* —

¶ Manifeſtat minorem prædictam per reliquum huius corporis, & arguitur ſic, Spiritusſanctus procedit in mentem hominis, vel in homine proceſſu perfectiuo, primò perficiens eam, & ordinando in ſeipſa, & quo ad bona, & quo ad mala (id eſt, vt bene ſe habeat in his, quæ ad ſe pertinent.) Secundò perficitur mens ad id quod eſt iuxta hominem (ſcilicet ad proximum) Tertiò diſponit homo ad id quod eſt infra, ſcilicet corpus, & corporales actus appetitus ſenſitiui. Sed iuxta primum proceſſum ſumuntur quinque fructus, iuxta ſecundum quatuor, quo ad tertium tres fructus, quæ faciunt duodecim, igitur minor principalis vera, ſcilicet quòd ſecundùm diuerſum proceſſum Spiritusſancti in nobis, accipiuntur duodecim fructus. Maior iſta patet. Sed circa minorem Doct. Sanct. declarat primò partem primam, ſecundò ſecundam, ibi. Ad id autem &c. Tertiò tertiam, ibi. Sed ad id quod infra &c. Primam ergo partem explicat multis verbis, videlicet quòd ſecundũ primum proceſſum ſumantur quinque fructus, tres perficiẽtes ad bonum. ſ. charitas, gaudium, & pax, duo vt bene ſe habeat ad malum, ſicut patientia, & longanimitas &c. clarè in litera.

¶ Nota autem hic primò, ex verbis Doct. Sanct. fundamentum eius, quod ſupra quæſtio. 66. articu. 6. dicebatur, quòd amor charitatis eſt de eo, quod iam habetur; ideo videlicet, quia amor eſt propria ſimilitudo Spiritusſancti, ideo per amorem inhabitat hominem Spiritusſanctus, non autem per fidem, vel ſpem, quare per charitatem adeſt Deus non per alias, vt ſunt ſine charitate.

¶ Nota ſecundo quomodo pax perficiat gaudium, ex ſecunda ſecundæ quæſtio. 29. & quarto ſenten. diſtin. 49. quæſt. 1. articu. 2. quæſtiuncula quarta. Quia pax importat remotionem impedimẽtorum perturbantium fruitionem boni, & etiam importat quietationem, & vnionẽ appetituum in vno, ſine quibus aliquis perfectè gaudere non poteſt; & ergo licet via generationis pax præcedat gaudium; quia tamen gaudium perficit ſaltem diſpoſitiuè, id ponitur tertio loco.

¶ Nota tertiò, quòd longanimitas dicitur hominem perficere, vt bene ſe habeat ad mala; quia licet eius ſit expectare bonum, tamen expectat ipſum, vt differtur, ratione cuius dilationis perturbatur animus; quia carere bono, malum quoddam eſt; ideo perficit ad bene ſe habendum ad malum formaliter. Deinde cum dicit.

¶ Ad id autem, quòd eſt iuxta hominem, ſcilicet proximum, bene diſponitur mens hominis, primò quidem quantum ad voluntatem bene faciendi, & ad hoc pertinet bonitas; Secundò quantum ad beneficentiæ executionem, & ad hoc pertinet benignitas, dicuntur enim benigni quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertiò quantum ad hoc, quòd æquanimiter tollerentur mala ab eis illata, & ad hoc pertinet manſuetudo, quæ cohibet iras. Quartò quantum ad hoc quòd non ſolùm per iram proximis non noceamus; ſed etiam neque per fraudem, vel per dolum, & ad hoc pertinet fides ſi pro fidelitate ſumatur, ſed ſi ſumatur pro fide qua creditur in Deum, ſic per hanc ordinatur homo ad id quod eſt ſupra ſe, vt ſcilicet homo intellectum ſuum Deo ſubijciat, & per conſequens omnia quæ ipſius ſunt. ———

¶ Declarat ſecundam partem minoris præcedẽtis, ſcilicet quòd ſecundùm alium modum proceſſus Spiritusſancti in quo mens perficitur ad id quod eſt iuxta hominem, ſcilicet ad proximum, accipiantur quatuor fructus. ſ. bonitas, benignitas, manſuetudo, & fides, & patet clarè in litera.

¶ Nota autem quòd Doct. Sanct. ſuper Apoſtolum habet, quòd per aliquem fructum adiuuat nos Spiritusſanctus ad id quod eſt ſuper nos, & illum fructum dicit eſſe fidem, id eſt credere. Sed hic dicit, quòd poſſit ſumi, & pro fidelitate qua ordinamur, vt bene nos habeamus, & ad id quod eſt circa nos, ſcilicet proximum, & poteſt ſumi pro fide, & tunc per eam bene ſe habet ad id quod eſt ſupra nos. Quare Doct. Sanct. hic ponit omnia, quę ponit ſuper Apoſtolum, videlicet quòd aliquis fructus etiam perficit ad id quod eſt ſuper nos, quod membrum videbatur obticuiſſe in principio, quando dixit, quòd per proceſſum Spiritusſancti in nobis, mens ſe bene habet, & ad ea quę ſunt iuxta, & ad ea quę ſunt infra. Tunc ibi.

¶ Sed ad id quod infra eſt, bene diſponitur homo, primò quidem quantum ad exteriores actiones per modeſtiam, quæ in omnibus dictis, & factis modum obſeruat; quantum ad interiores concupiſcentias, per continẽtiam, & caſtitatem, ſiue hæc duo diſtinguantur per hoc, quòd caſtitas refrenat hominem ab illicitis, continentia verò a licitis, ſiue per hoc, quòd continens patitur cõcupiſcentias, ſed non deducitur, caſtus autem neque patitur, neque deducitur. ———

¶ Oſtendit tertiam partem minoris ſępedictę, ſcilicet quòd ſecundùm tertium proceſſum Spiritusſancti, quo homo diſponitur ad quod eſt infra ſe, ſumantur tres fructus. ſ. modeſtia, caſtitas, continentia, & patet.

¶ Nota autem quòd Doct. Sanct. ſuper Apoſtolum vno modo diſtinguit continentiam, & caſtitatem; quia continentia etiam a licitis abſtinet, & caſtitas, quæ licitis rectè vtitur ſecũdùm gloſam. Deinde ponit aliam differentiam; quia ſcilicet continens patitur, & non deducitur, & de hoc fuit aliquid ſupra tactum. quæſt. 58. articu. 3. ad ſecundum.

¶ Nota ſecundò, quòd caſtus non patitur, ſcilicet paſſione vehementi, & quæ faciat prauitatem appetitus habitualem circa finem; poteſt tamen pati paſſione ſubita, non tamen præualente, vt in plurimum, ſtante rectitudine appetitus ad finem, & de hoc ſupra quæſt. 59. &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſanctificatio fit per omnes virtutes per quas etiam peccata tolluntur; vnde fructus ibi ſingulariter nominatur propter virtutem generis, quod in multas ſpecies diuiditur, ſecundũ quas dicuntur multi fructus. ———

¶ Ad maiorem dico, quòd Apoſtolus alibi dicit vnum fructum præſentis vitæ, vnum genere, qui in virtute continet multos ſpecie diſtinctos. Sanctificatio enim fit per omnes virtutes, & etiam peccata tolluntur per omnes virtutes. Quare negatur conſequentia; quia vnum genus in multas ſpecies diuiditur. Sic ergo omnes fructus dicuntur vnus fructus, propter vnitatem generis, vel propter vnitatem principij primi a quo ſunt. Dico ſecundò, quòd ſi illa auctoritas ad Roma. 6. exponatur, vt Doct. Sanct. eam ibidem exponit, tunc non probat vnitatem fructus. Eſt enim ſenſus, ipſa ſanctificatio, hoc eſt exequutio ſanctitatis per bona opera, eſt fructus veſter, inquantum ſcilicet hoc ſpiritualiter, & ſanctè vos delectat. Hæc ille. Patet igitur, quòd bona opera ſunt fructus, quæ ſunt multa, & varia. Quæ tamen dicuntur fructus vnus in ſingulari propter vnitatem generis &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd fructus centeſimus, ſexageſimus & trigeſimus, non diuerſificantur ſecundùm diuerſas ſpecies virtuoſorum actuum; ſed ſecũdùm diuerſos perfectionis gradus etiam vnius virtutis; ſicut continentia coniugalis dicitur ſignificari per fructum trigeſimum, continentia vidualis per ſexageſimũ, virginalis autem per centeſimum. Et alijs etiam modis ſancti diſtinguunt tres euangelicos fructus ſecundùm tres gradus virtutis, & ponuntur tres gradus; quia cuiuslibet rei perfectio attenditur ſecundùm principium, medium, & finem. ———

¶ Maior placet. Sed dico, quòd ex diſtinctis ſeminibus oriuntur diuerſi fructus. Ex vno enim ſemine poſſunt oriri fructus diuerſi gradus.

¶ Ad minorem dico, quòd dominus ponit triplicem terrę bonum fructum, triplicem in gradu, & eiuſdem virtutis, ſcilicet continentiæ, vel caſtitas ſecundùm expoſitionem Hieronymi. Sed ſecundùm expoſitionem Auguſtini, ille triplex fructus non eſt eiuſdem virtutis, vt refert Doct. Sanct. ſecunda ſecundę quęſt. 152. artic. 5. ad ſecundum; quia fructus centeſimus eſt martyrum, ſexageſimus virginum, & trigeſimus coniugatorum. Sed Apoſtolus aſſignat fructus diſtinctos non vnius ſeminis, vel virtutis; ſed diuerſorum ſeminum, & virtutum. Vnde & alij ſancti diſtinguunt etiam tres gradus euangelici fructus, ſecundùm principium, medium, & finem. Sicut diſtinguitur charitas in incipientem, proficientem, & perfectam, vt patet ſecunda ſecundæ quæſt. 24. artic. 9. Sed vt dictum eſt, Apoſtolus aſſignat fructus non ſecundùm gradum vnius virtutis; ſed ſecundùm diuerſos fructuoſos actus diuerſarum virtutum; quare bene ſtant ſimul. Et modus diſtinguendi fructus a domino poſitos, & a ſanctis etiam ab Apoſtolo &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum, quod est in tristitijs non perturbari, rationem delectabilis habet, & fides etiam si accipiatur pro vt est fundamentũ, habet quandam rationem vltimi, & delectabilis secundùm ꝙ continet certitudinem. Vnde glo. exponit, fides. i. de inuisib.libus certitudo.

¶ Ad maiorem dico, vt dictum est, artic. secundo. Sufficit ꝙ sit vltimum secundùm quid, & formaliter: non oportet, quòd sit vltimum finaliter simpliciter. Sufficit enim quòd in se habeat vñ delectet (sicut medicina dulcis) esto in aliud sit referibilis, loquendo de fructu producto. Licet fructus, vt est obiectum fruitionis perfectè debeat esse vltimum simpliciter. Minor negatur; quia in omnibus fructibus inuenitur ratio delectabilis, quæ habet rationem vltimi respectu volũtatis; quia potest actum eius de se terminare, & esse finis aliquorum ad ipsum ordinatorum. Ad probationem minoris dico, quòd patientiæ est nõ perturbari in tristitijs, & hoc delectabile est. Similiter longanimitatis est non turbari in dilatione malorum. Similiter fides si capiatur pro actu virtutis theologicæ (vt argumentum prætendit) habet certitudinem, vt patet secunda secundæ q. 1. art. 4 & 5. Ratione cuius delectat, & per consequens rationem fructus habet, qui præsertim est esse delectabile, vel quoddam productum suaue &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Augu. dicit super epistolam ad Gal. * Apostolus non hoc ita suscepit, vt doceret quot sunt, vel opera carnis, vel fructus spiritus; sed vt ostenderet in quo genere illa vitanda, illa verò sectanda sint. Vnde potuissent, vel plures, vel etiam pauciores fructus enumerari, & tamen omnes donorum, & virtutum actus possunt secundùm quandam conuenientiam ad hæc reduci, secundùm quòd omnes virtutes, & dona necesse est, quòd ordinent mentem aliquo prædictorum modorum; vnde & actus sapientiæ, & quorumcunque donorum ordinantium ad bonum, reducuntur ad charitatem, gaudium, & pacem. Ideo tamen potius hæc quàm alia enumerauit; quia hic enumerata magis important, vel fruitionem bonorum, vel sedationem malorum, quod videtur ad rationem fructus pertinere.

* In exposi tio. ca. 5. ad Gala.

¶ Dicitur primò, post beatum Augustinũ ad assumptum, quòd non quidem enumerantur omnes fructus, nec fuit mens Apostoli omnes enumerare; sed aliquos fructus spiritus, & aliqua opera carnis, vt per ista deprehendi posset in alijs quæ essent opera carnis, & qui fructus spiritus. Vnde numeratis aliquot operibus carnis dixit, & his similia, & ergo dicitur, quòd nõn omnes enumerantur, nec tamen diminutè; quia tot quot sufficiunt sibi ad propositum suum ostendendum, his quibus scribebat.

¶ Secundò dicitur post Doct. Sanct. negando assumptum, & dico, quòd omnes fructus enumerãtur saltem implicitè, quia ad hic positos sunt reducibiles; & dico consequenter, quòd verum est, qđ dictum est artic. secundo, quòd omnes beatitudines sunt fructus; sed continentur sub istis; quia beatitudines quo ad merita, & præmia perficientes hominem in seipso ad bonum; sicut sapientia, & intellectus, reducuntur ad charitatem gaudium, & pacem. Quæ autem perficiunt ad proximum reducuntur ad bonitatem, benignitatem &c. Quare autem magis posuerit hos fructus, quàm alios, tangit Doct. Sanct. in fine solutionis; quia ratio fructus euidentius videtur eis competere, vt tactum fuit in principio articuli &c.

Vtrum fructus contrarientur operibus carnis, quæ Apostolus enumerat.

Q. AD quartum sic proceditur. Videtur quòd fructus non contrarientur operibus carnis, quæ Apostolus enumerat. Contraria enim sunt in eodem genere; sed opera carnis, non dicuntur fructus; ergo fructus spiritus eis non contrariantur.

Gala. 5. lectio 6. fin.

¶ 2 Præt. Vnum vni est contrarium; sed plura enumerat Apostolus opera carnis, quàm fructus spiritus; ergo fructus spiritus, & opera carnis non contrariantur.

¶ 3 Præt. Inter fructus spiritus prima ponuntur charitas, gaudium, & pax, quibus non correspõdent ea quæ primò enumerantur inter opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia; ergo fructus spiritus non contrariantur operibus carnis.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ibidem, quòd caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.

¶ Hic vltimò quærit de fructibus in comparatione ad opera carnis. An scilicet quilibet fructus positus ab Apostolo contrarietur cuilibet operi carnis, posito ab Apostolo, reddendo singula singulis, ita quòd cuilibet fructui correspondeat aliquod opus carnis sibi oppositum. Quia autem potest intelligi de duplici oppositione. s. vel secundùm communem rationem, vel propriam, ideo quo ad vtrunque sensum D. S. respondet.

¶ Respondeo dicendum, quòd opera carnis, & fructus spiritus possunt accipi dupliciter. Vno modo secũdùm communem rationem, & hoc modo in communi fructus Spiritussancti contrariantur operibus carnis.

¶ Doct. Sanct. respondet distinctè secundùm vnam distinctionem bimembrem. Cuius primò declarat primum membrum, adiungens vnam conclusionem. Secundò secundum, cum secũda cõclusione ibi. Alio modo &c. Distinctio ergo est, ꝙ opera carnis, & fructus spiritus possunt accipi dupliciter. Vno modo secundũ cõmunem rationem. Alio modo secundùm proprias rationes singulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis. Circa primũ membrum D. S. infert conclusionem primam. Deinde eam probat, ibi. Spiritus enim sanctus &c. Conclusio prima est. Primo modo. s. in communi, & secundùm communem rationẽ, fructus Spiritussancti contrariantur operibus carnis.

¶ Vbi nota, quòd bene stant simul, quòd aliqua opponuntur & propriè secundùm rationes communes, & tamen non opponuntur secundùm rationes proprias. Sicut Doct. Sanct. ostendit in de Malo q. 1. artic. 1. ad quartum, & quintum. Et q. 2. artic. 11. ad 10. Quia bonum & malum secundùm communes rationes opponitur, & rationes eorum sunt incompossibiles in eodem secundùm idem, & tamen hoc malum, puta cęcitas, non opponitur huic bono. s. naturæ oculi, vel auditui, sed visui; quia malum secundùm propriam rationem, opponitur bono, quod aufert formaliter, & priuat. Cęcitas autem non priuat auditum, vel substantiam oculi; sed tamẽ vt malum sic opponitur cuilibet, vt bonum est. Similiter intemperantia opponitur liberalitati secundùm rationẽ cõem vitij, & virtutis; quia videlicet intemperantia est vitium, liberalitas virtus; sed secundùm specialem, & propriam rationem nõ opponitur, nam vt infra patebit. Vitium opponitur secundùm specialẽ rationem virtuti cum qua est circa idem obiectum, vt intemperantia temperantiæ, illiberalitas liberalitati, & potest etiam dari aliud exemplum de duabus formis substantialibus eiusdem speciei, quę opponuntur in hoc, quod est esse simul in vna materia, non sub ratione propria; quia scilicet duæ animæ sensitiuę, vel rationales; sed quia duo actus substantiales, & simpliciter, qui si simul essent in eodem, oporteret quòd vel idem haberet plura esse simpliciter, vel quòd vnus actus substantialis daret esse accidentale, quorum vtrunque est impossibile. Sic in proposito fructus Spiritussancti; quia est secundùm Spiritumsanctum, opus vero carnis; quia est contra motionem Spiritussancti, ideo secundùm talem communem rationem opponũtur. Quia autem opus carnis est circa obiectum, quãdoque omnino disparatum ab obiecto fructus, ideo secũdùm speciales rationes (id est ratione propriorum obiectorum, ex quibus propriè rationes sumuntur) non opponuntur, vt enim patebit. Oppositio vitij ad virtutem attenditur secundùm obiectum, quod cõsideratur ex parte conuersionis, vt habet Doct. San. secunda secundæ quæstio. 162. artic. 6. ad secundum, & alibi, & infra quæstio. 73. ar. 1.

Duplex oppositio aliquorum.

¶ Secundo nota, quòd opera carnis sunt hæc, fornicatio, immundicia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, ęmulationes, iræ, rixæ, dissentiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commessationes, & his similia.

¶ Vbi patet, quòd Apostolus ponit plura peccata, & opera carnis, quàm ponat fructus, & sic non quodlibet opus carnis habet fructum directè sibi oppositum circa idem obiectum. Consequenter cum dicit.

¶ Spiritus enim sanctus mouet humanam mentem ad id quod est secũdùm rationem, vel potius ad id quod est supra rationem; appetitus autem carnis qui est appetitus sensitiuus trahit ad bona sensibilia, quæ sunt infra hominem; vnde sicut motus sursum, & motus deorsum contrariantur in naturalibus, ita in operibus humanis contrariantur opera carnis, fructibus spiritus.

¶ Probat præcedentem conclusionem sic, motus sursum, & motus deorsum contrariantur in naturalibus, igitur in operibus humanis contrariantur opera carnis, fructibus Spiritussancti, vt sic secundũ communem rõnem. Antecedens notum ex quinto Physicorum. Tenet cõsequentia; quia Spiritussanctus mouet humanã mentem ad id quod est secundùm rationem, vel potius ad id quod est supra rationem (scilicet mediantibus virtutibus theologicis, & donis quorũ obiecta sunt supra naturalem, rationem, vel quo

ad

ad substãtiam, vel modum). Appetitus autem carnis, vel sensitiuus trahit & mouet ad sensibilia, quæ sunt infra hominem, & per consequens fructus assimilantur motui sursum, & opera carni motui deorsum. Quare bene sequitur consequentia, motus sursum, & motus deorsum contrariantur, igitur opera carnis, & spiritus &c.

¶ Alio modo possunt considerari secũdùm proprias rationes singulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis, & sic non oportet, quòd singula singulis cõtraponantur; quia sicut dictum est.* Apostolus non intendit enumerare omnia opera spiritualia, nec omnia opera carnalia.

*Ar. præc

¶ Hic consequenter procedit ad secundam conclusionem cui præmittit secundum membrum. Vnde cõclusio secũda est ista. Secundo modo non oportet, quòd singula singulis componant (.i. opponantur propriè) nisi secundũ quandam adaptationẽ. Huius conclusionis D. S. ponit, & probat primò partem primã, secundò secundam ibi. Sed tamen secundũ &c. Prima pars probatur sic. Ille fructus opponitur illi operi carnis secundũ propriam rõnem, q̃ est cum eodẽ circa idem obiectum; sed fructus aliqui non sunt cũ enumeratis operibus carnis circa idẽ obiectum, immo multa opera carnis ponuntur, qui non habẽt correspõdentẽ fructũ, circa idẽ obiectũ; ergo non singula carnis opera opponunt̃ singulis fructibus. Maior nunc supponitur, & patebit infra q. 73. ar. 4. in principio corporis, & in 2. 2. vbi supra. Minor patet: quia (vt dictum est ar. 3. ad quartum) Apostolus non intendit enumerare omnia opera spiritualia, nec omnia opera carnalia, & plura carnalia opera ponit, quàm fructus spiritus. Quare datur aliquod opus carnis, q̃d non habet fructum directè oppositũ, circa idem obiectũ, nec per consequens oppositum secundùm propriam rationem. Tunc ibi.

¶ Sed tamen secundùm quandam adaptationẽ Aug. super epistolam ad Gal. * contraponit singulis operibus carnis singulos fructus; sicut fornicationi, quæ est amor explendæ libidinis a legitimo connubio solutus opponitur charitas, per quam anima coniungitur Deo, in qua etiam est vera castitas; immundiciæ autem sunt omnes perturbationes de illa fornicatione conceptæ, quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idolorum autem seruitus per quam bellum est gestum aduersus Euangelium Dei, opponitur paci; contra venefica autem inimicitias, & contentiones, animositates, ęmulationes, & dissentiones, opponuntur longanimitas ad sustinendum mala hominum inter quos viuimus, & ad curandum, benignitas; & ad ignoscendum bonitas; hæresibus autem opponitur fides; inuidiæ mansuetudo; ebrietatibus, & comessationibus continentia.

*Aug. loco præallegato, circa fi. a. præc. ad 4.

¶ Subiungit secundam partem conclusionis præcedẽtis, quam deducit exemplariter, clarè in litera.

¶ Nota autem, q̃ ex istis patet, q̃ illa oppositio non est propria & ex parte proprij obiecti; sed solũ adaptatio secũdùm rationem aliquam communem, & quasi extraneam. Sicut idolorum seruitus propriè opponitur religioni: quia tamẽ ad talem seruitutem, & idolatriam sequutum est bellum, quo turbata est pax verè fidelium, ideo ex adaptatione be. Augustini sibi opponitur. Similiter fornicationi opponitur castitas propriè dicta, & continentia, quæ sunt circa idem; quia tamen etiam charitas adhæret proprio sponso, sicut fornicatio non propriè; ideo opponuntur isto modo, & posset sic deduci de alijs; quia inuidiæ propriæ opponit̃ misericordia, vel nemesis, vt patet secunda secundæ q. 36. articu. 3. ad tertium. Sed quia ex inuidia sequitur perturbatio animi per iram, cui opponitur mansuetudo, ideo dicitur mansuetudo opponi inuidiæ, cum magis opponatur alicui ex ira sequenti &c.

¶ Nota quòd veneficia sunt, quæ fiunt per magicas artes, & p̃ superstitiones. Et dicuntur veneficia a veneno; quia fiunt in venenum, hoc est nocumentum hominum, & animarum. De his veneficijs, & superstitionibus, & speciebus eorum secunda secundæ, videbitur &c.

¶ Confirmatur prima conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd id quod procedit ab arbore contra naturam arboris non dicitur esse fructus eius; sed magis corruptio quædam. Et quia virtutum opera sunt connaturalia rationi, opera verò vitiorum sunt contra rationem, ideo opera virtutum fructus dicuntur, non autem opera vitiorum.

¶ Ad maiorem, contraria præsertim secundùm proprias rationes, & directè, sunt in eodem genere etiam propinquo. Vnde habitus non directè contrariatur actui, sed habitui. Sed addo, quòd non conuertitur, in moralibus sunt eiusdem generis logici, & distincti actus; ergo contrarij. Sed contra secundùm communem rationem, non oportet, quòd sint eiusdem generis. Sicut malum actuale (hoc est actus malus) contrariatur cuicunque bono, vt sic, siue bonum sit habitus, siue aliud.

¶ Ad minorem conceditur, & Doct. Sanct. ponit rationem in solutione; quia fructus productus dicitur esse secundùm naturam producentis, & delectabilis, requiritur enim etiam contrarietas obiectorum directè, quamuis & conuenientia in genere requiratur, non tamen sufficit, aliàs omnes actus essent sibi contrarij. Opus autem carnis est contra naturam hominis, vt homo est, vt patebit, ideo non meretur dici fructus hominis. Et si alicubi (vt in Euangelio) peccatum & opus carnis, dicitur fructus hominis, non dicitur, vt homo est; sed vt bestia, & animal; quia sic opus carnis est secundùm naturam hominis, & sibi delectabile. Sed dico, quòd tamen opera carnis, sunt etiam in genere operis, in quo conueniunt cum fructibus, ideo possunt eis in aliquibus directè, & secundùm specialem rationem contrariari, vt luxuria castitati. Sed bene conceditur consequens, quòd non semper contrariantur directè, & secundùm speciales rationes, non quia non conueniant in genere propinquo, quod est actus; sed quia non opponũtur circa idem, quòd requiritur ad oppositionem, & contrarietatem actuum humanorum secundùm speciales rationes. Non sufficit enim conuenientia in genere logico ad contrarietatem actuum, sed in genere motis, quod est obiectum; & ergo si argumentum esset formale, & minor subsumeretur ad maiorem, minor esset falsa, scilicet sed opera carnis non sunt in eodem genere, immo sunt eiusdem generis, & quòd non contrarientur est aliunde propter rationem iam tactam, quia Apostolus non numerauit fructus directè oppositos operibus carnalibus circa eadem obiecta; sed enumerauit aliqua vitia, & opera carnalia disparata secundùm proprias rationes a fructibus. Sicut cæcitas ab auditu, & intemperantia a liberalitate; sed tantùm opponũtur secundùm communem rationem, vt dictum est.

¶ Doct. Sanct. respondet ad minorem, verificando eam, & relinquit diligenti lectori trahere solutionem ex corpore, & alijs dictis &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum contingit vno modo, malum verò omnifariam, * vt Dionysius dicit 4. ca. de di. no. vnde & vni virtuti plura vitia opponuntur, & propter hoc non est mirum si plura ponuntur opera carnis, quàm fructus spiritus.

*Dion.

¶ Ad maiorem responsum fuit supra quæstio. 31. artic. octauo, ad secundum, quia vni vnum est contrarium, sub uno genere immediato, & hoc in entibus absolutis, & in naturalibus; sed in moralibus, quæ sunt entia suo modo respectiua (saltem ad terminũ, & obiectum specificans a quo dependet eorum differentia) non habet veritatem. Vel vni vnum est contrarium perfectum (vt alij dicunt) maximè distans; sunt tamen vni plura contraria mediata, & præsertim in moralibus ubi bonitas consistit in medio, & illa uidetur esse mens Philosophi, vt patet ex probatione eius textu commen. 14. quia arguit ex maxima distantia, sed vnum solùm maximè distat. Vnde secundùm Doctorem Sanct. secunda secundæ quæstio. 92. articu. secundo ad primum, verbum Philosophi primo Topicorum ubi dicit. Si vnum oppositorũ dicitur multiplex, & reliquum intelligitur, quando est eadem ratio multiplicationis, quod non est inter virtutem, & vitia. Bonum enim morale est vno modo, scilicet per conformitatem ad rationem rectam, malum autem multifariam, & ideò cum unitate uirtuosi actus, stat diuersitas vitiorum.

Vni vnum est contrarium.

¶ Minor vera, quia Apostolus enumerat septemdecim opera carnis, solùm autem duodecim fructus; ergo fructus spiritus, non contrariantur operibus carnis secundùm rationem communem. Negatur consequentia, immo non solùm illa uitia, sed omnia opponuntur cuilibet fructui secundùm rationem communem.

¶ Et nota, quòd nec hæc ratio procedit, & probatur, quòd non contrarientur opera carnis (esto plura sint, quàm actus virtutis) etiam secundùm propriam rationem, dummodo sint circa idem obiectum; sicut actui qui attingit medium, & est uirtutis, opponũtur duo uitia secundùm excessum, & defectum, & directè, posito q̃ sint circa idem. Quod autem in proposito non contrarientur secũdùm proprias rationes, hoc aliunde est, vt patuit &c.

¶ Ad tertium patet solutio ex dictis. *

*In cor. ar.

¶ Concedo simpliciter primam partem assumpti, & patuit articu. 3. Ad secundam partem dico negando eam de oppositione, quæ est secundùm adaptationem beati Augustini, vt patuit, quia charitas opponitur hoc modo fornicationi, & immundiciæ; gaudium, & idolorum seruitus paci. Sed loquendo de correspondentia, quæ est secundùm oppositionem directam secundùm propriã rationem, concedo illam partem assumpti, vel antecedentis. Vltra ergo fructus spiritus non contrariantur operibus carnis, verum secundùm oppositionem directam, & secundùm proprias rationes speciales, quæ sumuntur ex obiectis.

Et nota quòd Doct. Sanct. soluendo hæc argumenta nõ respõdet ad argumenta quasi probent aliq̃d cõtra veritatem, nã oĩa p̃nt admitti, q̃ non contrariantur secũdum speciales rationes, vt dixit

secunda pars conclusionis, & ideo D.S. solũ exponit minorẽ primi, & maiorem secundi propter bonitatem doctrinæ. Cum quo stat, quòd contrarientur secundùm communem rationem, & secundùm adaptationem beati Augustini, &c.

Quæst. Septuagesimaprima.

De peccatis secundùm se.

A

CONsequenter considerandum est de vitijs, & peccatis. Primò, quidem de ipsis vitijs, & peccatis secũdùm se. Secundò, de distinctione eorum. Tertiò, de comparatione eorum ad inuicem. Quartò, de subiecto peccati. Quintò, de causa eius. Sextò, de effectu eius. Circa primum quæruntur sex. Primò, vtrum vitium contrarietur virtuti. Secundò, vtrum vitium sit contra naturam. Tertiò, quid sit peius, vtrum vitium, vel actus vitiosus. Quartò, vtrum actus vitiosus possit esse simul cum virtute. Quintò, vtrum in omni peccato sit aliquis actus. Sextò, de diffinitione peccati quam Augustinus ponit 22. contra Faustum. Peccatum est dictum, vel factum, vel cõcupitum contra legem æternam.

* August.

¶ Iuxta ordinem supra statutum q. 55. postquam Doct. Sanct. determinauit de habitibus in generali, & de vno membro habitus, scilicet de habitu bono qui est virtus, cum sibi annexis scilicet donis, & beatitudinibus, & fructibus. Hic incipit determinare de alio membro, scilicet habitu malo, qui est vitium, & patet ordo; quia habitus bonus præcedit habitum malum, & dignitate (vt constat) & via doctrinæ, cum rectum sit canon sui, & obliqui; & diuiditur ista consideratio de habitu malo, hoc est vitio, & peccato, in sex partes, quæ patent in litera, & ordinantur istæ partes secundùm maiorem propinquitatem ad vitium, ita quòd primò agitur de his, quæ conueniunt in primo modo per se, & quidditatiuè. Secundò de his, quæ statim quidditatem consequuntur; sicut est distinctio vitiorum, in q. 72. Tertiò de comparatione, scilicet quo ad connexionem, & æqualitatem, quæ etiam sequuntur intrinseca vitiorum. q. 73. Quartò de subiecto, quod conuenit in secundo modo per se, vt subiectum est inhæsionis. q. 74. Quintò, de causa scilicet effectiua, quæ remotior est subiecto q. 75. Sextò, de effectu qui est postremum, & extrinsecum quæst. 85. Quæstio prima continet sex. Primò quæruntur proprietates, & conditiones vitij, ex quibus innotescit quidditas eius. Secundò inquiritur definitio vitij. Circa primum primò agitur de vitio ex parte habitus. Secundò ex parte actus. articu. 4. Circa primum primò inquiritur quomodo habitus vitiosus se habeat ad virtutem. Secundò quomodo se habeat ad actum vitiosum. art. 2. Tertiò determinat quoddam dubium, quod incidit circa dicta artic. 5. Circa primum, primò sic quod dictum est. Secundò determinatur dubium consequens ex dictis, articu. secundo.

Vtrum vitium contrarietur virtuti.

Supra q. 63. ar. 1. ad 2. Et Veri. q. 24. art. 6. ad 2. Et Vir. q. 1. ar. 1. ad 1. & 5. Et q. 2. art. 13. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd vitium non contrarietur virtuti. Vni enim vnum est cõtrarium, vt probatur in 10. Metaphysicæ; * sed virtuti contrariantur peccatum, & malitia; non ergo contrariatur ei vitium; quia vitium dicitur etiam si sit indebita dispositio membrorum corporalium, vel quarumcunque rerum.

* Arist. tex. 37.

¶ 2 Pręte. Virtus nominat quandam perfectionem potentiæ, sed vitium nihil nominat ad potentiam pertinens; ergo vitium non contrariatur virtuti.

¶ 3 Præt. Tullius dicit in quarto de Tusculanis quæstionibus, * quòd virtus est quædam sanitas animæ; sanitati autem opponitur ægritudo, vel morbus magis, q̃ vitium; ergo virtuti non contrariatur vitium.

* Tul. 6. ab initio libri

¶ Sed contra est, quod dicit Augustinus in libro de perfectione iustitiæ, * quòd vitium est qualitas secundũ quam malus est animus, virtus autem est qualitas, quæ facit bonum habentem, vt ex supra dictis patet; * ergo vitium contrariatur virtuti.

* Aug. circa finem 4. ratiocinationis.
* q. 55. ar. 3. & 4.

¶ Quia vitium importat oppositum defectum virtutis, ideo per ipsam habet cognosci; quare agendo de vitio doctor primò comparat virtuti, vt ex illa comparatione quidditas eius innotescat.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa virtutem duo possumus considerare, scilicet ipsam essentiam virtutis, & id ad quod est virtus. In essentia quidem virtutis aliquid considerari potest directè, & aliquid est consequẽter. Directè quidem virtus importat dispositionem quandam alicuius conuenienter se habentis secundùm modum suæ naturæ. Vnde Philosophus dicit in septimo Physicorum, * quòd virtus est dispositio perfecti ad optimum. Dico autem perfecti, quod est dispositum secundùm naturam. Ex consequenti autem sequitur, quòd virtus sit bonitas quædam; in hoc enim consistit vniuscuiusque rei bonitas, quòd conuenienter se habet secundùm modum suæ naturæ, id autem ad quod virtus ordinatur est actus bonus, vt ex supra dictis patet. *

* Arist. tex. 17.
* q. 55. ar. 3.

¶ Doct. Sanct. in huius articuli corpore plus respondet, quàm quæsitum est, & ideo primò ponit distinctionem mouentem ipsum ad tam secundam responsionem. Secundò ipsam conclusionem responsiuam subiungit, ibi. Secundum hoc igitur &c. Circa primum dicit, quòd circa virtutem duo cõsideranda veniunt, ipsa videlicet essentia virtutis, & id ad quod virtus respicit. Si primũ, iterum circa virtutem possumus duo considerare, videlicet aliqd directè, & aliquid ex consequenti, vt patet clarè in litera.

¶ Notandum autem, quòd hæc dicta patiuntur difficultatem; nam videntur contrariari dictis supra quæst. 55 articu. tertio, vbi dicebatur, quòd bonum, vel bonitas sit de ratione virtutis, quod si verum est, non potest stare, quòd bonitas ad essentiam virtutis consequatur. Ad hoc potest breuiter dici, quòd Doct. Sanct. nõ dicit hic, quòd bonitas sequatur rationem virtutis, immo est de ratione virtutis etiam generaliter acceptę, vt supra dixit. Sed dicit quòd in essentia est considerare duo, scilicet imbibita essentiæ virtutis, & identica sibi, quorum vnum est considerandum primò, aliud ex consequenti; sicut si diceret, quòd in voluntate est considerare duo, scilicet quòd est natura, & quòd voluntas, & tamen vtrunque consideratum importatur in cõceptu, & ratione formali voluntatis, licet non dicant gradus distinctos, vt patuit supra; sic suo modo in proposito, in essentia virtutis sunt duo consideranda, quorum vnum est alteri naturaliter præsuppositum, alterum ex consequenti. Vnde notanter dicit Doct. Sanct. aliud est considerare ex consequenti, si scilicet conceptus, & essentia virtutis resoluatur in conceptum generis, & differentiæ, & tunc videlicet sunt duo considerare, quorum vnum est directè importatũ, aliud istud primum præsupponit; sicut differentia genus.

¶ Secundum hoc igitur tria inueniuntur opponi virtuti, quorum vnum est peccatum, quod opponitur sibi ex parte eius ad quod virtus ordinatur; nam peccatum propriè nominat actum inordinatum; sicut actus virtutis est actus ordinatus, & debitus.

B

¶ Hic consequenter Doct. Sanct. respondet ad quæsitum tali conclusione trimembri. Virtuti opponuntur tria, videlicet peccatum, ratione eius ad quod virtus ordinatur; malitia ratione eius, quod ad rationem virtutis consequitur; sed vitium ratione eius, quod directè est de ratione virtutis. Circa istam conclusionem Doct. Sanct. primò ponit primam eius partem cum probatione. Secundò secundam ibi. Secundum autem, quòd &c. Tertiò tertiam, ibi. Sed secundùm id &c. Probatur ergo cõclusio quo ad primam partem sic. Peccatum opponitur virtuti ratione actus virtutis, scilicet boni: ergo ratione eius ad quod ordinatur. Tenet consequentia; quia virtus ordinatur ad actum bonum, vt patuit supra quæst. 55. & quæst. 56. articu. 3. Antecedens probatur, quia peccatũ propriè nominat actum inordinatum, sed actus virtutis est ordinatus, & debitus; sed ordinatum, & inordinatum opponuntur, igitur antecedens verum. Deinde cum dicit.

¶ Secundum autem, quòd ad rationem virtutis consequitur, quòd sit bonitas quædam, opponitur virtuti malicia.

¶ Ponit secundam partem conclusionis, quòd videlicet malicia opponatur virtuti &c. pro qua arguitur sic, ex distinctione supra dicta in principio cor. Malicia opponitur virtuti ratione bonitatis; sed bonitas ad rationem virtutis consequitur; ergo secunda pars vera.

¶ Maior nota, quia malicia, & bonitas contrariantur secũdùm communem rationem boni, & mali, vt tactum est. ar. 4. præcedentis quæsti. Minor patet clarè ex secundo membro subdiuisionis præhabitę, quare bonitas ad rationem virtutis cõsequitur &c. Hic tertiò cum dicit.

¶ Sed secundùm id quod directè est de ratione virtutis, opponitur virtuti vitium, vitium enim uniuscuiusque rei esse uidetur, quòd non sit disposita secundùm quòd conuenit suæ naturæ. Vnde August. dicit in 3. de libe. arbitrio. * Quod perfectioni naturæ deesse perspexeris, id uoca uitium.

* Aug.

¶ Annectit

¶ Annectit tertiam partem conclusionis, quæ formaliter est ad quæsitum responsiua, quòd s. vitium opponatur, vel contrarietur virtuti ratione eius, quòd directè (.i. primò, & fundamẽtaliter) est de rõne virtutis, & probatur sic. Directè (.i. primò) virtus importat dispositionem quandam alicuius conuenienter se habentis secũdũ modum suæ naturæ, vitium autem vniuscuiusque rei importat, ꝙ res non sit disposita secundùm ꝙ cõuenit suæ naturæ; sed ista expresse opponuntur, vt vitium opponatur virtuti rõne directè importati; ergo &c. Maior pro prima parte patet ex auctoritate septimi Physicorum. Secunda pars ex auctoritate August. quæ ponitur in fine. Minor de se nota; quia conueniens naturæ, & non conueniens habent euidentem contrarietatem, ergo &c.

¶ Nota autem ꝙ D.S. hic loquitur de virtute magis extensè, q̃ de virtute humana, quæ est habitus operatiuus; sed accipit virtutẽ largè pro omni dispositione conuenienti rei, siue ad esse, siue ad operari, habituali, vel actuali, vt patet ad tertium; & vitium etiam accipitur pro omni indispositione congruente rei.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam partem conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa tria non cõtrariãtur virtuti secundùm idem; sed peccatum quidem contrariatur secundùm quòd virtus est operatiua boni; malitia autem secundùm quòd est bonitas quædam; vitium autem propriè secundùm quòd est virtus.

Vnum vni opponitur sufficienter.

¶ Ad maiorem, vni vnum est contrarium ad sensum dictum ad secundum præcedentis ar. secundùm idem, & eandem rationem; sed vni secundùm diuersa, & diuersis rationibus possunt plura opponi, & præsertim in moralibus, vbi excessus, & defectus opponitur medio, licet non secundùm eandem rationem. Et secundò dicitur ad maiorem, quòd vnum vni est contrarium verum, & perfectum ab eo maximè distans, potest tamen vni contrariari vnum vt maximè distans, aliud vt medium, & præsertim, vt hr. 2. Ethicorum, quando bonitas consistit in medio, tunc opponunt sibi duæ malitię, & malum opponitur malo, vt extremo, bono verò, vt medio, & auctoritas 10. Metaphy. intelligitur de verè, & perfectè cõtrarijs, ibi enim est vni vnum oppositum contrarium; sed in moralibus malo contrariatur bonum, vt medium, & malum, vt extremum. Ad minorem, vera; sed non secundùm idem, nec secundùm eandem rationem, peccatum enim contrariatur virtuti secundùm quòd virtus est habitus operatiuus, non autem virtuti secundùm quòd est bona dispositio, & habitus essendi. Malitia autem opponitur cuilibet habitui, siue essendi, siue operãdi, vt est bonitas quędam, & ita loquitur Philosophus 7. Phy. lectione 5. in D.S. vbi virtuti opponit malitiam, vel magis capit malitiam pro vitio &c. Cũ quibus stat, quòd virtuti contrariatur vitium propriè, & directè, quantum ad principale importatum virtutis, scilicet inquantum est dispositio conueniens. Quare negatur, quod infertur, non ergo contrariatur ei vitium; sed sequitur, quòd non contrariatur ei, vt alia, sed tamen principalius, & directius. Et nota, quòd id quod sequitur in argumento intendit probare, quòd vitium non opponatur virtuti; quia virtus cum sit habitus operatiuus videtur habere contrarium ipsum opus prauum; sed vitium non videtur dicere opus aliquod, sed indebitam dispositionem cuiuscunque rei, vt membrorum corporalium. Dico quòd virtus non importat principaliter opus; sed quandoque ordinatur aliqua virtus ad opus, vt virtus operatiua; sed virtus principaliter, vel saltem primò secũdũ communem rationem, dicit debitam dispositionem, & conuenientem; ergo vitium eo ipso, quòd dicit indebitam dispositionẽ, directè sibi opponitur. Vnde dictum est in fine cor. ꝙ virtus non solũ capitur pro habitu operandi, sed pro quacunq; conuenienti dispositione rei, & vt patebit ad secũdum, ẽt virtus operatiua dicit dispositionẽ primò conuenientẽ rei, esto vlterius, & principaliter ordinetur ad opus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus non solũ importat perfectionem potentiæ, quæ est principium agendi, sed etiam importat debitam dispositionem eius cuius est virtus; & hoc ideo, quia vnumquodque operatur secundùm quòd actu est, requiritur ergo ꝙ aliquid sit in se bene dispositum, quod debet esse boni operatiuum, & secundùm hoc virtuti vitium opponitur.

C

¶ Ad maiorem, vera est, virtutem accipiendo in cõi, & potentiam in communi ad potentiam operatiuam, & ad potentiam ad esse, vt potest patere ex dictis q. 55. ar. 2. Et dico 2. ꝙ de virtute potentiæ ad esse, non est difficultas quin dicat rectã, & conuenientẽ dispositionem eius cuius est virtus. Et hoc idem dico de virtute operatiua, ꝙ illa ẽt dicit non mõ perfectionem potentiæ operatiuę vt sic, sed ẽt dispositionem debitam eius cuius est virtus; immo prius ordine naturæ dispositionem debitam, q̃ principium operãdi: stant aũt simul ꝙ vnum sit prius aliquo ordine naturæ aliud principalius, & sic virtus operatiua principalius ordinatur ad opus (quia finaliter) sed tñ prius est conueniens dispositio; & hoc fuit supra declaratũ, vbi iam ad primum; quia videlicet ẽt virtus humana, vt est moralis perficiendo potẽtiam, disponit eam, vt se debitè habeat, sicut req̃rit conditio hominis. Debet enim homo esse ita dispositus, vt appetitus sensitiuus subdatur rationi; quare q. 56. articu. 4. dictum fuit, quòd virtus in irascibili, & concupiscibili nihil aliud sunt, nisi habituales conformitates, & dispositiones appetitus ad rationem; quare esto talis virtus principaliter ordinetur ad operandum, tamen primò bene disponit id cuius est virtus; q̃a nihil operatur aliqualiter, nisi sit aliqualiter dispositum; ita vnũquodque agitur, sicut est, & e contra, virtus quæ est principaliter ad esse secundariò etiam ordinatur ad opus, ita quòd quilibet habitus, & quęlibet virtus dicat ordinem ad naturam, & ad opus. Sed in hoc differunt virtus potentiæ operatiuæ, & potentiæ essendi; quia prima principaliter ordinatur ad opus, & minus principaliter ad bene disponendum subiectum; licet secũdum primò faciat, tamen ibi non statur. Sed e contra habitus essendi principaliter ordinatur ad bene disponendum, secundariò ad operandum, vt trahi potest ex q. 50. art. 3. Omnis enim habitus (& per consequẽs virtus ratione generis) dicit ordinem ad naturam rei; sed aliqui ra-tione subiecti principaliter ad opus. Ad minorem, si intelligitur quantum ad rem vitij, negatur, immo id quod est vitium sępius est in potentia; sicut in subiecto. Sed minor vera quantum ad significationem nominis vniuersaliter, tunc vt dictum est in fine cor. solũ importat indispositionem rei secundùm naturam, sic turpitudo dicitur vitium, & non significat aliquid pertinens ad potentiam operatiuam, & ergo licet habitus vitiosus sit etiam principiũ operatiuum, hoc est vt habitus talis, non vt vitium; quia iste habitus, vt vitium solũ dicit dispositionem indebitam, quare vitium in communi positiuè non habet, vt sit potentiæ, tamen permissiuè. Sed negatur consequentia; quia ẽt virtus potentiæ operatiuæ, vt virtus, significat dispositionem debitam, & non solũ pfectionem operandi potentiæ actiuę. Vbi nota, ꝙ dispositiones ẽt corporales indebitę (quæ nõ sunt propriè habitus, vt supra patuit) possunt dici vitia; quare minor est vera, ꝙ vitium, vt sic, non habet, ꝙ pertineat ad potentiam; sed sufficit, ꝙ sit dispositio indebita rei; quare non opponitur virtuti, vt est operatiua, & potentiæ operatiuæ, sicut subiecti; sed tamen vt virtus est debita dispositio, sic opponuntur; & vlterius (vt tactum est) virtus etiam in sui communi acceptione non solùm est habitus operatiuus; sed etiam quæcunque debita dispositio rei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Tullius dicit in quarto de Tusculanis quæstionibus,* morbi, & ægrotationes partes sunt vitiositatis; in corporibus enim morbum appellat totius corporis corruptionem, puta febrẽ, vel aliquid huiusmodi; ægrotationem verò morbum cũ imbecillitate; vitium autem cum partes corporis inter se dissident. Et quamuis in corpore quandoque sit morbus sine ægrotatione, puta cum aliquis est interius malè dispositus, non tamen exterius præpeditur a solitis operationibus, in animo tamen vt ipse dicit* hæc duo non possunt, nisi cogitatione secerni. Necesse est enim quòd quando aliquis interius est malè dispositus habẽs inordinatum affectum, quòd ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas; quia vnaqueq; arbor ex suo fructu cognoscitur, id est homo ex opere, vt dicitur Matth. 12. sed vitium animi, vt Tullius ibidem dicit* est habitus, aut affectio animi in tota vita inconstans, & a seipsa dissentiens, quod quidem inuenitur etiam absq; morbo, vel ægrotatione, vtpote cum aliquis ex infirmitate, vel ex passione peccat; vnde in plus se habet vitium, quàm ægrotatio, vel morbus; sicut etiam virtus in plus se habet, quàm sanitas; nam sanitas etiam quædam virtus ponitur in 7. Physi.* & ideo virtuti conuenientius opponitur vitium, quàm ęgrotatio, vel morbus.

* Non multum remotè añ med. lib.

* Eodẽ lib. fol. 6.

* Matth. 12. eodem lib. non remotè ante medium.

* Arist. tex. 17.

¶ Ad maiorem primò dictum est supra quæstio. 55 articu. secundo ad primum, comparatur virtus animæ sanitati (saltem corporali) inquantum vtraque est recta dispositio; sed non in ordine ad operationem, quam virtus animæ principaliter respicit, nõ sanitas corporalis. Dico secundò, quòd si loquamur de virtute in communi, & non, vt supra allegabatur, de virtute animæ (quæ est virtus humana) quòd virtus est in plus secundùm modum significandi, quàm sanitas, quia sanitas est quædam species virtutis generaliter acceptę, vt patet 7. Physi.

¶ Ad minorem, sanitati autem opponitur ægritudo, vel morbus magis, quàm vitium. Dico, quòd sanitati corporali opponitur præsertim morbus, & ægritudo, quæ in corporalibus differunt, vt habetur in principio solu. quia ægrotatio superaddit super morbum, & vitium corporale est defectus quasi disparatus ab ægrotatione, & morbo, scilicet disproportio membrorum, & turpitudo corporalis; sed in moralibus non distinguitur morbus, & ægrota-

Differunt ægrotatio, morbus, vitiũ, in corporalibus.

& ęgrotatio secundùm rem; sed tãtũ tõne, qui enim est corruptus, (scilicet per habitum malum quem importat morbus) ille ẽe debilis est ad operandum, quod est esse ęgrotum. Sed vitium in moralibus, & in animo in plus est; quia importat quamcunque indispositionem non solũ habitualem, quæ est morbus, & ęgrotatio; sed etiam actualem, puta affectionem inordinatã: vnde communius est. Quare negatur consequentia; quia communioribus debẽt cõmuniora opponi, cum ergo virtus communior sit sanitati dẽt sibi opponi communius, q̃ sit oppositum sanitatis. s. ęgritudo, vel morbus, quod communius est vitium, quod communius est ægritudine, vel morbo, quæ opponuntur sanitati: & stat breuiter intẽtio solutionis in hoc, ꝙ virtus communiter accepta est communior sanitate; ergo debet habere oppositum communius, q̃ sit oppositum sanitatis, quod est ægritudo, vel morbus. Et gratia declarationis minoris D. S. ostendit a principio solutionis, quomodo in corporalibus distinguantur morbus, & ægrotatio; quia realiter, & separatim possunt inueniri, & vitium distinguitur realiter ab vtroq;, quasi disparatè; sed in spiritualibus, & moralibus non distinguuntur illa duo (.s. morbus, & ægrotatio) sed vitium distinguitur realiter, & in diuersis realiter est reparabile, vel distinguitur saltem sicut communius; quia morbus, & ægrotatio dicunt solùm corruptionem per habitũ: sed vitium etiam per affectionem, & passionẽ prauam, quæ non arguit corruptionem habitualem, potest enim stare cum habitu bono: vnde vitium est in plus, & ergo debet opponi virtuti, & non morbus, vel ægrotatio; quia sicut vitiũ in plus est, quàm ægrotatio; ita virtus, q̃ sanitas cui ægrotatio opponitur.

D

¶ Nota circa hanc solutionem D. S. quia trahitur ex ea, ꝙ inconstans affectio animi potest dici vitium, & per consequens operatio, vel actio: quare sequitur, quòd vitium non solũ significet habitum, sed & actum, & per consequens virtus cum ponatur eiusdẽ communitatis cum vitio etiam non solũ significabit habitum, sed omne id quod habet rationem dispositionis cõuenientis siue habitualis, siue actualis; & hoc videtur consonum ei, quod hẽt Doct. Sanct. in de virtu. in communi. q. 1. ar. 1. vbi ostendit virtutẽ significare omne id quod habet rationem complementi potentię, quale potest esse passio, & actus, vt patuit supra q. 41. ar. 1. ad primum, & q. 26. ar. 2. ad primum. Sed verũ est, quòd virtus humana significat habitum, sed non virtus in communi, quæ significat dispositionẽ debitam qualemcunque. Sed tunc esset dubium quomodo verificetur prima pars conclusionis, quæ dicit, quòd virtuti opponat peccatũ ratione eius ad quod ordinatur, si enim virtus põt esse actus, tunc poterit peccatum sibi opponi ratione sui, & non tantùm ratione eius ad quod ordinatur. Ad hoc dicitur primò, quòd prima pars conclusionis verificatur permissiuè, & per non repugnantiã; quia videlicet aliqua virtus ordinatur ad actum, vt ęst virtus, quæ est dispositio habitualis potentiæ actiuę, talis enim ordinatur ad actum bonum, cui opponitur peccatum. Secundò dicitur, quòd vt supra tactum fuit q. 26 art. 2. ad 1. non est inconueniens, vt actus, vel passio sit ratio agendi potentiæ aliquem alium actum, vel effectum, & sic peccatum opponitur sibi, non vt actus est; sed vt principium aliquo modo, & virtus bene agendi, vitium autem opponitur sibi, vt conueniens dispositio agentis; & subiecti sui.

¶ Nota autem quòd D. S. in de virtutibus vbi statim dicit consistere rationem virtutis in hoc, ꝙ est esse completiuum potẽtiæ ad agendum, hic autem in ar. dicit consistere in hoc, quòd est esse cõuenientem dispositionem eius cuius est, & illa ad se consequunt; sed id quod hic dicit videtur esse ratio magis adæquata, & cõuertibilis cum omni virtute, siue quæ est perfectio ad esse, siue ad operari. Alia enim solũ primariæ conuenit virtuti, quæ est potentiæ operatiuę; sed ad hoc, quòd est esse conuenienter dispositum, etiã sequitur esse completiuum potentiæ cuiuscunque; quia secũdùm quòd vnumquodque dispositum est, sic operatur. Patet igitur quõ peccatum opponitur virtuti, non vt dispositio est conueniens absolutè, & directè; sed operi eius directè, & virtuti, vt operatiua est, siue sit operatiua, & respiciat operationẽ principaliter, siue ex consequenti. Vitium autem opponitur sibi in se, vt conueniens dispositio est; sed malitia opponitur virtuti, vt bonitas est quæcunque; capitur enim malitia extensè ad malitiam naturalem, & moralem; sicut ægritudo malitia est, & intemperantia malitia, sic & bonitas conuenit sanitati, & temperantiæ; virtus enim capitur extensè, ẽt pro virtute naturali, & morali, & gratuita, sic bonitas, & malitia.

Vtrum vitium sit contra naturam.

E

2. 2. q. 154. ar. 12. Et 4. di. 41. art. 3. q. 1 ad 1. Et Mal. qõ. 14. ar. 2. ad 8. & q. 15. art. 1. ad 7. & Roma. 1 lec. 8. & Gala. 5. lec. 6. co. 3. princi. Et Colos. 3.

AD secũdum sic proceditur. Videtur quòd vitium non sit contra naturam, vitium enim cõtrariatur virtuti, vt dictum est; * sed virtutes non sunt in nobis a natura, sed causantur in nobis per infusionem, aut ab assuetudine, vt dictũ est; * ergo vitia non sunt cõtra naturã.

¶ 2 Præt. Ea quæ sunt contra naturam non possunt assuefieri; sicut lapis nunquàm assuescit ferri sursum, vt dicitur in 2. Ethi. sed aliqui assuefiunt ad vitia; ergo vitia non sunt contra naturam.

¶ 3 Præt. Nihil quod est contra naturam inuenitur in habentibus illam naturam, vt in pluribus; sed vitia inueniuntur in hominibus, vt in pluribus; quia sicut dicitur * Matthei 7. Lata est via, quæ ducit ad perditionem, & multi vadunt per eam; ergo vitium non est contra naturam.

* Ar. 1.
* q. 63. ar. 2. & 3.
* Math. 7.

¶ 4 Præt. Peccatum comparatur ad vitium sicut actus ad habitum, vt ex supra dictis patet; * sed peccatũ definitur esse dictum, vel factum, vel concupitum cõtra legem Dei, vt patet per Augustinum 22. contra Faustũ, * lex autem Dei est supra naturam; magis ergo dicendum est, quòd vitium sit contra legem, quàm quòd sit contra naturam.

* Ar. 1.
* Aug. c. 27.

¶ Sed contra est, quod Augustinus dicit in 3. de libe. arb. * Omne vitiũ eoipso, ꝙ vitiũ est, contra naturam est.

* Aug. c. 11.

¶ Hic quærit de quodam dubio, quod oritur ex dictis, dictum est enim quòd vitium principaliter significat dispositionem incõuenientem naturæ rei, ideo est dubium, an vitium sit contra naturam. Potest autem hic titulus quæstionis habere duplicem intellectum, secundùm quòd vitium, & natura possunt capi communiter, & specialiter. Vnde quæritur, an vitium in communi contrarietur naturæ in communi, & an vitium humanum contrarietur naturæ humanæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * vitium virtuti cõtrariatur, virtus autem vniuscuiusque rei consistit in hoc, quòd sit bene disposita secundùm conuenientiam suæ naturę, vt supra dictum est. * Vnde oportet quòd in qualibet re vitium dicatur ex hoc, quòd est disposita contra id quod conuenit naturę.

* Arti. 1.
* Arti. 1.

¶ Secundum duplicem intellectum quæsiti D. S. respondet dupliciter. Primò respondet ad quæsitum intellectum cõiter. Secũdò specialiter, ibi. Sed considerandum &c. Circa primum ponit talẽ conclusionem, vitium in qualibet re est contra naturam. Huic cõclusioni adducit duplicem probationem. Secundã ibi. Vnde & de hoc &c. Prima probatio talis est, quicquid est contra id quod conuenit naturæ est contra naturam; sed vitium in qualibet re est dispositio contra id quod conuenit naturæ rei; ergo conclusio vera. Maior nota; quia dicitur contra naturam, non solũ, quod est contra substantiam rei; sed ẽt quia est contra connaturale, quod est a natura, vel ẽm naturã. Minor probatur in litera, vitium cõtrariat virtuti; sed virtus vniuscuiusq; rei consistit in hoc, quòd sit bñ disposita secundùm conuenientiam suæ naturæ; ergo minor vera.

¶ Nota aũt pro maiori intellectu maioris, vt tangitur in solutione ad secundũ: contra naturam est aliquid dupliciter. Vel quia est contra id, quod est a natura. Vel quia est contra id quod est ẽm naturam. Vitium aũt in cõi vtroq; modo potest esse cõtra naturã; sicut ægritudo est contra sanitatem, quæ est quandoque a natura saltem indiuidui, vt patuit supra q. 51. ar. 1. & potest dici virtus, virtute capta generaliter pro omni dispositione conuenienti, vt patuit ar. 1. Quandoque aũt est cõtra dispositionem extrinsecus aduenientem, quæ tñ est ẽm naturam, vt patet de mala dispositione sensuum interiorum, quæ ex vino aduenit, quæ tollit bonã dispositionem connaturalem. i. secundũ naturam, hoc est naturæ congruentem, quæ procuratur ex medicina. Sed vitium hominis oppositum virtuti, & morale dr̃ solũ contra naturam; quia opponit ei, quod est secundũ naturam. Nam virtus dr̃ connaturalis, nõ q̃a perfectè a natura; sed quia est ẽm naturã. i. dispositio proportionata, & congruens naturæ hominis, vt sic, vt patuit supra q. 63.

¶ Vnde & de hoc vnaqueque res vituperatur, a vitio autem nomen vituperationis detractum creditur, vt August. dicit in 3. de libero arbitrio. *

* August. c. 13. & 14.

¶ Arguitur sic ex ista parte, a vitio nomen vituperationis deriuatum traditur; sed vnaqueq; res vituperatur, quia est disposita cõtra id quod conuenit naturæ; ergo vitium est aliquid contra naturam. Maior patet per Augustinum.

¶ Sed considerandum est, quòd natura vniuscuiusq; rei potissimè est forma, secundùm quam res speciem sortitur; homo autem in specie constituitur per animam rationalem, & ideo id quod est contra ordinem rationis propriè est contra naturam hominis, inquantum est homo; quod autem est secundùm rationem est secundũ naturam hominis inquantum est homo.

¶ In hac secunda parte Doct. Sanct. respondet specialiter de vitio humano, & morali, & de natura humana tali conclusione, Vitium hominis, & morale est contra naturam hominis, vt homo est, & virtus est secundùm naturam hominis, vt homo est. Probat illam vnica ratione, quicquid est contra ordinem rationis, propriè est contra naturã hominis inq̃tũ homo est

quod

quod autem est secundùm rationem, est secundùm naturam hominis, vt homo; sed vitium est contra ordinem rationis, virtus verò est secundùm naturam hominis, ergo conclusio vera. Illius rationis D.S. primò ponit maiorem cum sua probatione. Secundò minorem innuens conclusionem, ibi. Bonum autem, &c. Probatur ergo maior sic, natura vniuscuiusq; rei est potissimè forma (.s. radicaliter, & causaliter) per quam res speciem sortitur; sed homo constituitur in specie per animam rationalem, ergo maior vera. Deinde ibi.

¶Bonum autem hominis est secundùm rationem esse, & malum hominis est præter rationem esse, vt Dion. dicit 4. cap. de Diui. no. Vnde virtus humana, quæ hominem facit bonum, & opus ipsius bonum reddit, intantum est secundùm naturam hominis, inquantum conuenit rationi; vitium autem intantum est contra naturam hominis, inquantum est contra ordinem rationis.

Dionysius

¶Ponit minorem, quæ probatur sic, præsertim de virtute, Illud quod facit hominem malum est contra ordinem rationis, & illud quod facit hominem bonum est secundùm rationem; sed vitium facit hominem malum, virtus bonum, ergo vitium est contra rationem, virtus verò, &c. Maior probatur, quia bonum hominis est secundùm rationem esse, malum vero est præter rationem esse, vt Dionysius habet; ergo quod facit bonum est secundùm rationem, &c. cum non dicatur bonum, nisi quia secundùm ratione͂, & non malum, nisi quia contra rationem. Minor quo ad secundam partem patet, quia virtus bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. De vitio patet per oppositum, quia contrariorum sunt contrarij effectus; sed virtus opponitur vitio, sicut bonum malo. Patet ergo si ipsa facit bonum, vitium faciet malum, vel sic. Effectus proportionatur causæ, sed vitium est malum, ergo & effectus eius est esse malum. Ex his innuit D.S. conclusionem secundam in fine, ꝙ virtus humana, q̄ hominem facit bonū, &c.

ARGVMENTI in contrarium auctoritas, est pro prima conclusione.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtutes & si non causentur à natura secundùm suum esse perfectum; tamen inclinant ad id, quod est secundùm naturam, idest secundùm ordinem rationis; dicit enim Tullius in sua Rhetorica,* quòd virtus est habitus in modum naturæ rationi consentaneus, & hoc modo virtus dicitur esse secundùm naturam, & per contrarium intelligitur, ꝙ vitium sit contra naturam.

*Tul. in 2. E. de inue. circa fin.

F

¶Maior vera, & patuit art. 1. Minor vera, quòd non sunt à natura completæ virtutes, sunt tamen a natura secundùm inchoationem, quo ad speciem in omnibus, & quo ad naturam indiuidui in aliquibus, de hoc sup. q. 63. Dico secundò, ꝙ licet virtutes non sint à natura, tamen sunt secundùm naturam, & inclinant in id, quod est secundùm naturam hominis, vt homo est, quia in id, quod est secundùm rationem. Nam virtus (.s. humana) est habitus rationi consentaneus. Negatur autem consequentia, quia eo modo quo virtus est secundùm naturam, vitium est contra naturam, tanquam inclinatio in id, quod est contra rationem, & contra inclinationem virtuosam, quæ est secundùm naturam, vt patet ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de his, quæ sunt contra naturam, secundùm ꝙ esse contra naturam opponitur ei, quod est esse à natura; non autem secundùm quòd esse contra naturā opponitur ei, quod est esse secundùm naturam, eo modo quo virtutes dicuntur esse secundùm naturam, inquantum inclinant ad id, quod naturæ conuenit.

¶Maior est vera ad sensum, quem D.S. ponit in commento secundi ethic. lec. pri. Ea quæ sunt contra naturam, quæ agit tantùm non possunt assuefieri, & manente natura, sicut exemplum Philosophi probat de lapide, & igne; & ergo quamuis sanitas sit alicui naturalis, quia tamen natura .s. indiuidualis, quàm sanitas sequitur mutari potest, ideo & sanitas auferri. Dico secundò, quòd ea quæ sunt contra naturam ad hunc sensum, quia sunt contra ea, quæ sunt à natura perfectè, illa non possunt assuefieri.

¶Minor vera, & per hoc probat Philophus, ꝙ nec vitia, nec virtutes sunt à natura, quia habens virtutem potest per assuefactionem amittere eam, & similiter de vitioso. Vltra, ergo vitia moralia non sunt contra naturam hominis, tanquam existentia contra id, quod est completè à natura humana, tamen sunt contra naturam, tanquam contra id, quod est secundùm naturam, quod benè potest auferri per operationes contrarias; sic virtutes, quæ sunt secundùm naturam tolluntur per assuefactionem vitiosam; sed synderesis, quæ est à natura nunquam tollitur, quæ enim sunt à natura stante ipsa non mutantur; sanitas autem illius hominis est à natura indiuiduali, & complexione, quæ mutari potest, sed quæ sequuntur naturam specificam ipsa manente non patiuntur contraria, &c. Dicitur autem stante natura ipsa (vide ar. 4. ad tertium) quia virtutibus naturalibus destructis potest induci peccatum, quod est contrarium naturæ, & ei, quod est à natura

¶Ad tertium dicendum, quòd in homine est duplex natura .s. rationalis, & sensitiua. Et quia per operationem sensus homo peruenit ad actus rationis; ideo plures sequuntur inclinationes[d] naturę sensitiuæ, quàm ordinem rationis; plures enim sunt, qui assequuntur principium rei, quàm ad consummationem perueniunt; ex hoc autem vitia, & peccata in hominibus proueniunt, quòd sequuntur inclinationem naturæ sensitiuæ contra ordinem rationis.

Dub. 295. 339.

¶Ad maiorem dico, verum, si habeant illam naturam solam, tunc id quod est contra eam in paucioribus accidit, vt habet D.S. pri. par. q. 49. ar. 3. ad quintum. in angelis enim, vt in paucioribus inuenitur defectus peccati, qui est contra naturam. Similiter in generabilibus, & corruptibilibus, vt in paucioribus euenit, quod est contra inclinationem naturalem; sed si habeant cum natura contra quam aliquid est, & aliam naturam cui conuenit id, quod est contra aliam naturam, & quæ est de his, quæ sunt magis nota, & vehementius delectantia, & à pluribus perceptibilia, tunc negatur maior ista, sic autem est in proposito, quia homo præter naturam rationis habet naturam sensitiuam, cui conueniunt ea (.s. delectationes vitiosæ) & quæ sunt contra rationem, & sunt magis vehementes, & notæ, & possunt à pluribus consequi, quàm bona spiritualia, quæ sunt secundùm rationem, vt patuit sup. q. 31. art. 5. ad primum. Concessa ergo minore, negatur consequentia, ꝙ non sit vitium contra naturam hominis, quæ est ratio, licet benè probet, ꝙ non sunt contra naturam animalis, & sensualem hominis, quia cognitio, & operatio sensitiua est primordialis, & imperfectior operatione perfecta rationis, modo facilius est peruenire ad principium, quam ad perfectionem, ideo relicta ratione, plures sequuntur sensum.

Nihil cōtra naturā existens inuenitur, vt in pluribus.

¶Ad quartum dicendum, quòd quicquid est contra rationem artificiati, est etiam contra naturam artis, qua artificiatum producitur; lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ, sicut ars ad artificiatum; vnde eiusdem rationis est, quòd vitium, & peccatum sit contra ordinem rationis humanæ, & quòd sit contra legem æternam, vnde Aug. dicit in 3. de libe. arb. quòd à Deo habent omnes naturæ, quòd naturæ sunt, & intantum sunt vitiosæ, inquantum ab eius, qua factæ sunt, arte discedunt.

August.

¶Maior placet, præsertim de peccato, & vitio moralibus; tale enim peccatum comparatur ad vitium morale, & humanum, sicut actus, ad habitum: tamen vt patuit artic. 1. vitium aliquod in naturalibus, potest etiam esse passio, vel actus, inquantum dispositio inordinata.

¶Ad minorem, conceditur. Sed dico, ꝙ per hoc non excluditur quin peccatum sit contra rationem hominis; nam eo ipso, ꝙ est contra rationem hominis (.s. rectam) est etiam contra legem æternam, quia quicquid est contra rationem artificiati, est etiam contra rationem artis, qua artificiatum producitur. Lex autem æterna se habet, vt regula, & ars, respectu rōnis humanæ, quamuis hoc verum sit, ꝙ ad multa se extendit lex æterna, ad quæ se non extendit ratio humana naturalis; tamen nihil est contra rationem humanam, quin sit contra legem æternam. Vnde negatur consequentia, quia vitium est contra vtranque .s. legem æternam, & rationem, vel naturam hominis, vt sic. Vide de materia istius minoris infra, q. 72. artic. 4. ad primum, & in corpore. Et nota, ꝙ peccatum dicitur esse contra rationem, quia est contra rationem rectam, vt habet D.S. in de veritate, &c.

Vtrum vitium sit peius, quàm actus vitiosus, idest peccatum.

G

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd vitium .i. habitus malus sit peius, quàm peccatum, idest actus malus; sicut enim bonum, quod est diuturnius est melius, ita malum, quod est diuturnius est peius; sed habitus vitiosus est diuturnior, quàm actus vitiosi, qui statim transeunt; ergo habitus vitiosus est peior, quàm actus vitiosus.

Sup. art. 2. cor. Et Mal. q. 2. ar. 2. ad 9. & art. 5. ad 8.

¶ 2 Præt. Plura mala sunt magis fugienda, quàm vnum malū; sed habitus malus virtualiter est causa multorum malorum actuum; ergo habitus vitiosus est peior quàm actus vitiosus.

¶ 3 Præt.

¶ 3 Præt. Causa est potior quàm effectus; sed habitus perficit actum, tam in bonitate, quàm in malitia; ergo habitus est potior actu, & in bonitate, & in malitia.

¶ Sed contra, pro actu vitioso aliquis iustè punitur, non autem pro habitu vitioso, si nō procedat ad actum; ergo actus vitiosus est peior, quàm habitus vitiosus.

¶ Quærit quomodo vitium se habeat ad actū vitiosum in malitia, an excedat peccatum, & intelligitur præsertim de vitio morali, & peccato morali, quamquam & de vitio, & peccato in communi intelligi possit; vt enim sup. patuit q. 21. artic. 1. & 2. peccatum inuenitur etiam in naturalibus, & omnis actus deficiēs à regula sua est peccatum; sed quia D. S. quærit, an vitium .i. habitus malus, ideo intelligitur de vitio humano principaliter.

¶ Respondeo dicendum, quòd habitus medio modo se habet inter potentiam, & actum; manifestum est autem quòd actus in bono, & malo præeminet potentiæ, vt dicitur in 9. Metaph.* melius est enim benè agere, quàm posse benè agere; & similiter vituperabilius est malè agere, quàm posse malè agere; vnde etiam sequitur, ꝙ habitus in bonitate, & in malitia medium gradum obtineat inter potentiam, & actum; vt. s. sicut habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ita etiam subditur actui.

* Aristot. tex. 19.

¶ D. S. in hoc corpore respondet per vnam conclusionem bimembrem, talem. Habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, sed subditur actui, (& sic actus potior est in bonitate, vel malitia, quàm habitus) & intelligitur de maioritate simpliciter, vt patet ad primum. Ex hoc habetur conclusio responsiua ad quæsitum formaliter negatiua, quia vitium non est peius peccato, sed è contra. Et quæsitum est de vitio. D. S. autem respondet de habitu, quia si aliquid verificatur positiuè de genere; verificatur etiam de specie, vt solet dici circa illam auctoritatem tertij Physicorum. Nihil est in genere (. s. positiuè) quin sit in aliqua specierum; habitus autem genus est vitij, de quo intelligitur præsertim quæsitum. Huius conclusionis primam partem cū sua probatione primò ponit. Secundò probat secundam, & eam annectit, ibi. Quod etiam ex hoc, &c. Arguitur ergo pro prima parte conclusionis sic, quicquid est medium inter potentiam, & actū tanquam duo extrema, hoc præfertur extremo inferiori, & subditur potiori, & excellenti extremo; sed habitus in bonitate, & malitia medium gradum obtinet inter potentiam, & actum, & actus est extremum excellens, & potentia extremum infimum, ita ꝙ actus in bono, & malo præeminet potentiæ, tanquam extremo inferiori; ergo sequitur, ꝙ habitus in bonitate, & malitia medium gradum obtineat inter potentiam; & actum, vt scilicet sicut habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ita subditur actui. Maior nota, quia medium excedit vnum extremum, & exceditur ab alio. Minor quo ad primā partem relinquitur nota, & potest patere ex dictis sup. q. 49. art. 3. ad primum. & q. 50. &c. Secunda pars minoris patet ex 9. Metaph. tex. com. 19. vbi vtraq; ratio hic posita habetur; melius est enim benè agere, quàm posse benè agere, & vituperabilius est malè agere, quàm posse malè agere.

¶ Quod etiam ex hoc apparet, quòd habitus non dicitur bonus, vel malus, nisi ex hoc ꝙ inclinat ad actum bonum, vel malum; vnde propter bonitatem, vel malitiam actus dicitur habitus bonus, vel malus; & sic potior est actus in bonitate, vel malitia, quàm habitus; quia propter quod vnumquodq; tale, & illud magis est.

Dub. 52. 53. & 60.

¶ Ponit secundam partem conclusionis, quam probat sic. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis; sed propter bonitatem, vel malitiam actus, dicitur habitus bonus, vel malus; ergo actus potior est in bonitate, vel malitia, quàm habitus. Maior est auctoritas, & præsertim tenet in causis finalibus, & in his, quę cōmunicant in nomine, vt alibi exponi habet, sicut est in proposito. Minor probatur, quia habitus non dicitur bonus, vel malus, nisi ex hoc ꝙ inclinat ad actum bonum, vel malum. Vnde habitu existente, non autem actu, nullus punitur, ideo potior malitia est in actu, vt est causa finalis malitiæ habitus, quia ideo habetur malus, quia est principium habituale actus mali.

¶ Eandem partem secundam conclusionis confirmat argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse simpliciter altero potius, quod tamen secundùm quid ab eo deficit; simpliciter enim potius iudicatur, quod præeminet, quantum ad id, quod per se consideratur in vtroque; secundùm quid autem quod præeminet, secundùm id quod per accidens se habet ad vtrunque; ostensum est autem ex ipsa ratione actus, & habitus, quòd actus est potior in bonitate, & malitia, quàm habitus; quòd autem habitus* sit diuturnior, quàm actus, accidit ex eo, quòd vtrunque inuenitur in tali natura, quæ non potest semper agere, & cuius actio est in motu transeunte; vnde simpliciter actus est potior, tam in bonitate, quàm in malitia; sed habitus est potior secundùm quid.

* In corpo. artic.

¶ Dicendum ad maiorem, negatur, ꝙ bonum, ꝙ est diuturnius sit melius secundùm speciem, & per consequens simpliciter minus diuturno, & præcipuè quando minor diuturnitas non conuenit minus duranti secundùm rationem speciei, immo æqua duratio sibi ex propria ratione, vel maior non repugnat. Nam vt patuit sup. q. 66. ar. 3. maioritas simpliciter est secūdùm speciē, & rationem propriam; diuturnitas autem maior est secundùm id, qđ est præter rationem rei, præsertim creatæ, vt habetur pri. ethic. & tactum fuit sup. q. 42. ar. 6. ad tertium. Vnde vita hominis vnius anni non est melior simpliciter, quàm vita hominis vnius horæ. Et sic in quibuscunque bonis eiusdem rationis, & speciei. Vnde bonum separatum perpetuum si differret solùm in duratione nō esset simpliciter melius bono temporali. Sed dico, ꝙ vera est maior, ꝙ bonum, vel malum, quia diuturnius, est melius, vel peius secundùm quid. Ad minorem, habitus vitiosus est diuturnior, quā actus vitiosi. Dico, ꝙ verum, habitus est diuturnior actu per accidens tantùm; sed actus est perfectior à toto genere ipso habitus secundùm propriam rationem, & secundùm propriam rationem non repugnat sibi tanta duratio, sicut conuenit habitui, immo maior; quia datur actus, qui mensuratur æternitate essentialiter dicta, quod non conuenit alicui habitui, &c. Quod enim actus statim transeant, hoc est per accidens, quia sunt actus talis naturæ, quæ non potest semper actu agere; vnde actus diuinus semper durat, & similiter actus naturalis angelorum, & habitus solùm habet locum in natura, quæ quandoque est in potentia, in qua accidit actum non semper esse; quare negatur consequentia, tum quia ex diuturnitate non sumitur maioritas simpliciter, tum quia per accidens est, ꝙ habitus plus durat actu (quia quamuis per se duratio diuturna conueniat habitui, tamen per accidens est, ꝙ non conueniat actui.) Quare stando in his, quæ vtrisque per se conueniunt, actus maior est simpliciter, quia includit maiorem actualitatem in propria ratione, quare per se, & per consequens est simpliciter nobilior, vel peior habitu bono, vel malo.

An maior duratio arguat maiorē perfec.

¶ Nota tamen circa hoc, ꝙ videtur verum, ꝙ si maior diuturnitas alicui conueniret ex propria ratione, & positiuè; alteri verò repugnaret, sicut æternitas debetur per se Deo, repugnat autem cuilibet creaturæ; & cuiterno debetur per se duratio repugnans temporali; ꝙ tunc magis duratiuum esset simpliciter nobilius, & minus duratiuum ignobilius simpliciter, sic autē non est in proposito, vt patuit; nec coruus ex propria ratione specifica habet maiorem durationem, sed ex dispositione indiuiduali, vt in plurimis, & tamen talis duratio non est vlterioris rationis, cum vtraque duratio temporalis, potest enim sine tali dispositione intelligi etiam in secunda operatione, sicut & sine nigredine, vt Porphyrius habet, ꝙ potest intelligi nitens candore, & hoc in secunda operatione intellectus, vt Doc. Sanc exponit in de spiritualibus creaturis, q. vlt. ad primum, quia videlicet albedo non repugnat principijs essentialibus corui.

¶ Ad secundum dicendum, quòd habitus non est simpliciter plures actus, sed secundùm quid, idest virtute; vnde ex hoc non potest concludi, ꝙ habitus sit simpliciter potior in bonitate, vel malitia, quàm actus.

¶ Ad maiorem vera, si sint eiusdem rationis, si autem non sint eiusdem rationis non oportet, sicut multa venialia, non tam fugienda sunt, sicut vnum mortale, immo secundùm Doc. Sanc. inf. q. 88. ar. 4. Omnia venialia de mundo non equiparantur vni mortali, &c. Minor vera, ꝙ virtualiter est causa multorum, & tali virtute qua continentur actus plures secundùm quid solum. Sed negatur consequentia, quia in vno polygrano vnius allecis continentur benè mille alleca in virtute; sed nemo dubitat quin vnum allec actu præualeat omnibus istis granis, in quibus plurima continentur; & vnum pomum præualet centum floribus, quia vnumquodq; iudicandum est secundùm ꝙ est actu, non in potentia. Vnde logici dicunt, ꝙ species abundat à genere propter differentiam, quam actu includit, quare actus simpliciter potior est, licet habitus secundùm quid, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ habitus est causa actus in genere causæ efficientis; sed actus est causa habitus in genere causæ finalis, secundùm quam consideratur ratio boni, & mali; & ideo in bonitate, & malitia actus præeminet habitui.

¶ Ad hanc maiorem, responsum est supra, causa principalis, & totalis est perfectior suo effectu; sed si est causa effectiua minus principa-

principalis.s.instrumentalis effectiua, & effectus est causa in genere causæ finalis, secundùm quam consideratur ratio boni, vel mali, negatur. Minor vera, in genere causæ efficientis instrumentalis; tamen iterum actus est causa finalis habitus; nam habitus ex natura sua ordinatur ad actum eliciendum, sicut ad finem, qui est finis habitus, & agentis, vt sic; sed non agentis absolutè, & secundùm se. Quare negatur consequentia, & de hoc fuit aliquid tactum sup.q.18.ar.2.ad tertium. quia non est inconueniens, vt effectus in genere causæ efficientis, sit causa in genere causæ finalis, & præsertim quando est causa instrumentalis tantùm, & intelligitur de actu procedente ex habitu, ꝙ talis est finis habitus; sed præcedens est causa effectiua instrumentalis ad sensum dictum, q.51.ar.2.ad tertium.& q.63.ar.2.ad tertium.

¶Nota, ꝙ possunt habitus, & actus considerari, quo ad modum entis, quia videlicet vt actus, & potentia, tunc omnis actus est melior habitu. Possunt secundò considerari quo ad modum essendi in subiecto, sic habitus intensus est melior actu remisso, sed nō actu proportionabiliter intenso; sed quo ad speciem sunt eiusdem nobilitatis comparando ad idem obiectum. Patet igitur, ꝙ actus præcedens habitum est nobilior habitu ratione modi entis; sed quo ad intensionem possunt esse pares, quia ante generatum habitum perfectum, & actus, & habitus remissi sunt; sed habitu generato, & intenso potest procedere imperfectus actus, & remissus cum vsus subsit voluntati, & tunc talis actus erit imperfectior secūdùm modum essendi. Vnde probatio art. ex 9. Metaph. videtur procedere vniuersaliter considerando actum, & habitum, vt continentur sub modis entis.s.actu, & potentia, & non vt considerantur secundùm modum accidentalem, qui est in esse subiecto tali, vel tali modo.

Vtrum actus vitiosus, siue peccatum possit esse simul cum virtute.

H

Sup. q. 63. art. 2. ad 2. Et infra, q. 73. art. 1. ad 2. Et q. 77. art. 2. ad 3. Et 2. 2. q. 24. ar. 12. Et Mal. q. 2. ar. 9. ad 13. Et Virt. q. 1. ar. 2. ad 5.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ actus vitiosus, siue peccatum non possit simul esse cum virtute. Contraria enim non possunt esse simul in eodem; sed peccatum quodammodo contrariatur virtuti, vt dictum est;* ergo peccatum non potest simul esse cum virtute.

* Art. 1. huius quæst.

¶ 2 Præt. Peccatum est peius quàm vitium.i.actus malus, quàm habitus malus; sed vitium non potest simul esse in eodem cum virtute; ergo neq; peccatum.

* Aristot. tex. 82.

¶ 3 Præt. Sicut peccatum accidit in rebus voluntarijs, ita & in rebus naturalibus, vt dicitur in 2. Physic.* sed nunquam in rebus naturalibus accidit peccatum, nisi per aliquam corruptionem virtutis naturalis, sicut monstra accidunt corrupto aliquo principio in semine, vt dicitur in secundo Physicorum;* ergo etiam in rebus voluntarijs non accidit peccatum, nisi corrupta aliqua virtute animæ, & sic peccatum, & virtus non possunt esse in eodem.

* Arist. tex. prox. dicto.

* Arist. c. 1. 2. & 3.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic.* ꝙ per contraria virtus generatur, & corrumpitur; sed vnus actus virtuosus non causat virtutem, vt sup. habitum est;* ergo neque vnus actus peccati tollit virtutem; possunt ergo simul in eodem esse.

* q. 51. ar. 3.

¶Hic quærit de vitio ex parte actus vitiosi secundùm se. Est enim principalis consideratio de actu, hoc est peccatum, vt patebit. Et quærit an actus vitiosus, hoc est peccatum, possit stare cum virtute, & intelligitur de peccato morali, & hominis, quod est culpa, &c.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ peccatum comparatur ad virtutem, sicut actus malus ad habitum bonum; aliter autem se habet habitus in anima, & forma in re naturali; forma enim naturalis ex necessitate producit operationem sibi conuenientem; vnde non potest esse simul cum forma naturali actus formæ contrariæ; sicut non potest esse cum calore actus infrigidationis; neque simul cum leuitate motus descensionis, nisi forte ex violentia exterioris mouentis; sed habitus in anima non ex necessitate producit suam operationem; sed homo vtitur eo cum voluerit; vnde simul habitu in homine existente potest non vti habitu, aut agere contrarium actum, & sic potest habens virtutem procedere ad actum peccati.

¶ Vt plenè euacuet D.S. quæsitum notat virtualiter distinctionem trimembrem.s.ꝙ actus peccati potest comparari ad virtutem tripliciter. Primò comparatur ad eam, sicut actus malus ad habitum bonum. Secundò comparatur ad eam, vt actus contrarius habitui. Tertiò comparatur peccatum ad causam virtutum. Et secundùm hoc D.S. distinctè respondet ad quæsitum per tres conclusiones. Secundam ponit ibi. Actus verò peccati. Tertiā ibi. Sed si comparetur, &c. Conclusio ergo prima. Si peccatum comparatur ad virtutem, vt actus malus ad habitum bonum, tunc potest simul esse cum virtute. Probatur, habens virtutem potest procedere ad actum peccati, igitur conclusio vera. Tenet consequentia de se, quia si habendo virtutem peccat, benè sequitur, ꝙ stant simul. Antecedens probatur. Habitu in homine existente potest non vti habitu, aut agere actum contrarium, ergo antecedens verum. Tenet consequentia, quia peccatum est actus contrarius virtuti, quæ est habitus bonus. Antecedens proximum probatur, ex differenti comparatione habitus existentis in anima, & formę naturalis in re naturali, quia forma naturalis ex necessitate producit operationem sibi conuenientem; sed habitus non ex necessitate producit suam operationem; sed homo vtitur eo cum voluerit, vt patuit etiam sup.q.63.ar.2.ad secundum. & q.52.ar.3. ergo cum forma naturali non potest esse actus contrarius alterius formæ, sed habitu inexistente potest inesse actus cōtrarius qualis est peccatum respectu habitus boni, qui est virtus. Assumptum pro prima parte D.S. declarat exemplariter, sicut cum forma ignis, quę est calor, & forma substantiali eiusdem non stat actus infrigidationis. ¶Et nota, ꝙ D.S. in calore etiam includit formam substantialem præsuppositam calori, &c. Patet igitur, ꝙ peccatum, vt actus malus potest stare cum virtute, vt est habitus bonus, ita ꝙ habens habitum bonum non necessariò operatur bonum, immo potest operari malum actum. Deinde cum dicit.

¶ Actus verò peccati si comparetur ad ipsam virtutē, prout est habitus quidam, non potest ipsam corrumpere, si sit vnus tantùm; sicut enim non generatur habitus per vnum actum, ita nec per vnum actum corrumpitur, vt supra dictum est.*

* q. 63. ar. 2. ad 2.

Conclu. 2.

¶Innuit secundam conclusionem talem. Si actus peccati comparatur ad virtutem, prout est habitus quidam, potest stare cum ea sic, ꝙ non potest ipsam corrumpere si sit vnus tantùm (ita ꝙ peccatum, vt contrarius actus habitui non tollit ipsum.) Et oportet intelligere prout est habitus quidam appetitiuus, quia habitui in communi non repugnat generari, & corrumpi per vnum actum; sed hoc repugnat habitui, qui est virtus simpliciter.s. qui est in appetitu de quo intelligitur conclusio, & de hoc sup.q.51. art.3. Et probatur conclusio sic. Habitus (.s. moralis) non generatur per vnum actum, ergo nec corrumpitur per vnum actum. Antecedens patuit sup. vbi iam statim. Consequentia probatur per argumentum in oppositum, quia per contraria virtus generatur, & corrumpitur; sed generatur per multos bonos, ergo corrumpitur per multos malos.

¶ Sed si comparetur actus peccati ad causam virtutū, sic possibile est, ꝙ per vnum actum peccati aliquæ virtutes corrumpantur; quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ est radix omnium virtutum infusarum, inquantum sunt virtutes, & ideo per vnum actum peccati mortalis exclusa charitate, excluduntur per consequens omnes virtutes infusæ, inquantum sunt virtutes; & hoc dico propter fidem, & spem, quarum habitus remanent informes post peccatum mortale, & sic non sunt virtutes.

Conclu. 3.

¶Annectit tertiam conclusionem magis responsiuam ad quæsitum, talem. Si comparetur actus peccati ad causam virtutum, sic possibile est, ꝙ per vnum actum peccati (.s. moralis) corrumpantur aliquæ virtutes (.s. infusæ) & sic peccatum mortale non potest esse cum virtutibus infusis; potest tamen peccatum mortale simul esse cum virtutibus acquisitis. Peccatum verò veniale potest simul esse, & cum virtutibus infusis, & cum acquisitis. Circa istam conclusionem trimembrem D.S. primò probat primam eius partem, secundò tertiam, ibi. Sed peccatum veniale. Tertiò secundā subiungens conclusionem ipsam, ibi. Virtutes verò, &c. Quo ad primam partem arguitur sic. Per vnum actum peccati mortalis excluditur charitas, ergo omnes virtutes infusæ, vt virtutes sunt, per vnum actum peccati mortalis corrumpuntur. Tenet consequentia, quia charitas est radix omnium virtutum ad minus infusarū, vt virtutes sunt; sed ablata radice in esse, & fieri (vt est charitas respectu aliarum virtutum) aufertur effectus, igitur benè sequitur consequentia, &c. Dicitur autem, vt virtutes sunt, propter sup. dicta, q.65.ar.2.3.& 4 quia esto ablata charitate morales infusæ simpliciter etiam quo ad substantiam habitus tollantur, tamen fides, & spes secundùm habitum manent, non autem in ratione virtutis, vt patuit ibidem. Antecedens probatur, quodlibet peccatum

mortale

mortale contrariatur charitati, igitur antecedens verum. Proximum antecedens ostenditur infra, & ipsum declarat D.S.2.2.q.24.ar.12, quia charitatis est se Deo subdere, & Deum super omnia diligere, & preceptis eius obedire; sed peccatum mortale oppositum facit, igitur, &c.

Quare charitas p vnũ mortale tollitur.

¶Sed nota, ꝙ posset esse quæstio, quia charitas cum etiam sit habitus non videtur tolli posse per vnum actum peccati etiã mortalis. Sed hoc soluit D.S.ibidem, quia si charitas dependeret ab influentia Dei tantùm in fieri, & non conseruari, tunc per vnum actum peccati mortalis non tolleretur; sed quia dependet ab influxu Diuino in esse, & fieri; ideo pro quodlibet mortale (quod tollit illum influxum) charitas aufertur, & per cõsequens secum connexæ, vel simpliciter, vt sunt morales infusæ, vel in ratione virtutis, vt sunt fides, & spes, quæ possunt esse informes.

¶Pro cuius explicatione maiori nota, ꝙ omne mortale tollit causam infusarum, vt virtutes sunt.s.charitatem, quæ est causa in esse virtutis, & cum hoc, tollit causam propriè effectiuam charitatis, & aliarum.s.continuationem Diuinæ conseruationis, & sic peccatum mortale opponitur infusis ex parte causæ quasi formalis, & exemplaris ad sanum sensum; & vlterius ex parte causæ effectiuæ conseruantis saltem aliquas, quæ absolutè tolluntur ablata charitate, licet fides, & spes conseruentur virtute subiecti, & non dependeant in esse à Diuino influxu supernaturali tamen.

¶Nota quoq; de illa prima parte huius tertiæ conclusionis tactum fuit aliquid supra, q.63 ar.2.ad secundum. Et habet D.S.de ipsa in de Virtutibus de charitate articu.13. Nam vt pars hæc, & probatio euidentior sit, oportet adijcere, quæ tetigi, quia videlicet charitas esto nõ sit causa aliarum virtutum effectiua propriè causando eas quo ad substantiam habitus, sed solùm radix effectiua in esse virtutis, pro quanto per eam aliæ virtutes producunt actus formatos, vt patet 2.2.q.23.art.8. & tactum fuit sup.q.65.art.4.ad primum, quia tamen aliæ secum connexæ sunt, & dependent ex continuatione Diuini influxus; ideo quodlibet mortale tollit, qa esto non omne mortale sibi opponatur directè ex parte obiecti; sed solùm odium; tamen ex parte causę quodlibet sibi opponitur, ideo quodlibet eam tollit; & etiam opponitur sibi quodlibet mortale secundùm rationem communem, vt peccatum dicit auersionem, & charitas vnionem, & etiam ex parte finis.

Scotus concordat.

¶Nota etiam Scotum ad propositum loquentem in 2 dist.37. vbi dicit. Peccatum non potest effectiuè corrumpere gratiam, sed tantùm demeritoriè, ita ꝙ prius voluntas auertit se naturaliter, quàm Deus cesset naturaliter conseruare gratiam; necesse est autem omnem priuationem esse alicuius positiui formaliter, cum quo impossibile est ipsum stare: non est igitur peccatum formaliter priuatio gratiæ, quam non ex incompossibilitate destruit, sed vt demeritum, hæc ille. Et concorditer ad mentem D.S.infra, q.85.ar.4.in fine articuli. quia peccatum etiam mortale non est priuatio gratiæ, vt constat, nec contrariatur gratiæ, vel cuicunq; habitui ex propria ratione, inquantum videlicet actus, qui nõ contrariatur habitui, vt patet ex artic. nec formaliter ratione inordinationis, quæ priuat solùm rectitudinem debitam actui formaliter; solùm igitur destruit, quia demeretur, vt Deus conseruationem suam subtrahat: & ideo opponitur peccatum huiusmodi habitibus ex parte causæ conseruantis, oppositionę videlicet demeritoria, quia demeretur peccatum, vt gratia subtrahatur. Consequenter cum dicit.

¶Sed peccatum veniale, quod non contrariatur charitati, nec excludit ipsam; per consequens etiam non excludit alias virtutes.

¶Probat tertiam partem tertiæ conclusionis, pro qua arguitur sic. Veniale peccatum non contrariatur charitati, nec excludit ipsam, igitur nec excludit alias virtutes infusas connexas charitati, & multò minus acquisitas. Antecedens patebit infra, q.72.art.5. & alibi, quia deordinationi, quæ est circa id, quod est finem, non opponitur debita ordinatio circa finem, sic multum affectus sanitati potest se inordinatè habere circa diætam, &c. Tenet consequentia, quo ad primam partem, quia aliæ infusæ non tolluntur, nisi propter ablationem charitatis. Quo ad secundam partem patet, quia mortale auferens charitatem & infusas, non aufert acquisitas, igitur multò minus veniale, quod etiam stat cum infusis tollit acquisitas. Hic vltimò cum dicit.

¶Virtutes verò acquisitæ non tolluntur per vnum actum cuiuscunque peccati. Sic igitur peccatum mortale non potest simul esse cum virtutibus infusis; potest tamen simul esse cum virtutibus acquisitis; peccatum vero veniale potest simul esse, & cum virtutibus infusis, & cum acquisitis.

¶Corroborat secundam partem, in cuius fine subiungit ipsam tertiam conclusionem. Arguitur ergo sic. Virtutes morales acquisitæ non generantur per vnum actum bonum (supple) & dependent ex virtute subiecti, nec actus peccati mortalis eis directè contrariatur, igitur ex vno actu peccati mortalis non corrumpuntur. Antecedẽs supponitur nunc, & prima eius pars patuit, q.63.ar.2. Secunda pars patet 2.2.q.qua supra. Cõsequentia nota, quia charitas, & secum connexæ ideo tolluntur per vnum peccatum mortale, quia dependent ex cõseruatione Diuina, cui opponitur peccatum mortale, & non quia habitus, vt sic, sed ratione causæ; igitur, quia moralis acquisita dependet ex virtute subiecti, tanquam habitus, cui actus vnus non contrariatur, igitur, &c. Vnde subiungit D.S.illam tertiam conclusionem, ꝙ peccatum mortale, &c.

¶Secundã partẽ conclusionis confirmat etiã arg. in contrariũ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum non contrariatur virtuti secundùm se, sed secundùm suum actum; & ideo peccatum nõ potest simul esse cum actu virtutis, potest tamen simul esse cum habitu.

¶Maior vera, contraria directa non possunt simul esse in eodem, siue in naturalibus, siue in moralibus, & contraria ẽm se.

¶Ad minorem, vera, quodammodo contrariatur peccatũ virtuti, sed nõ directè, & secundùm se; sed vt patuit ar.1.ratione eius ad quod virtus ordinatur, opponitur sibi peccatũ, s.ratione actus boni. Contraria enim secundùm se, & directè, oportet esse vnius generis, & rationis. Quare negatur consequentia vniuersaliter loquendo, & de virtute vt habitus bonus, vel vt habitus, ꝙ nõ possit stare cum peccato, esto virtus infusa non stet cum tali peccato, qd̃ tollit influxum conseruatiuum suæ causæ, &c.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd vitium directè contrariatur virtuti, sicut & peccatum actui virtuoso; & ideo vitium excludit virtutem, sicut peccatum excludit actum virtutis.

¶Maior vera est, sed illa non est causa quare non possunt stare simul, sed directa, & secundùm se oppositio, aliàs cum habitus, & actus priora sint potentia mala, sequeretur ꝙ sicut potentia mala non stat cum potentia bona, nec habitus, vel actus malus staret cum potentia bona, quod est falsum. Minor vera, & ratio est, quia iuxta articulum primum, vitium directè, & secundùm se opponitur virtuti, tanquam habitus habitui, & indebita dispositio debitæ dispositioni. Vnde negatur consequentia, quia procedit ex non causa, vt causa.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ virtutes naturales agunt ex necessitate; & ideo integra existente virtute nũquam peccatũ potest in actu inueniri; sed virtutes animæ non producunt actus ex necessitate, vnde nõ est similis rõ.

¶Maior transit extendendo illud, sicut ab hoc, ꝙ vtrobiq; peccatum est indebitum opus. Minor vera, & ratio est, quia naturalia agunt de necessitate sicut sunt, ideo quandiu cõuenienter sunt benè agunt, & per consequens peccatum accidit semper propter aliquam corruptionem virtutis naturalis, vnde & in articu.2. dictum fuit, ꝙ manente natura non mutata, non assuescit id, quod est contra id, quod est à natura perfectè. Sed negatur consequentia, quia virtutes non causant necessariò suos actus, sed liberè, & habens eas potest non vti eis, vel contrarium agere; ideo eis incorruptis potest agere oppositum, & peccare. Et patuit ratio negandi consequentiam in principio corpo ex differenti comparatione formæ naturalis ad opus, & habitus, de cuius ratione (vt sup.dicebatur) est habere ordinem ad voluntatem, &c.

Vtrum in omni peccato sit aliquis actus.

I

2.2.q.54.articu.2.ad 2. Et q.79.ar.3. Et 2.dist.35.ar.3. Et dist.41.q.2.art.1.ad 4. Et po q.1.ar.6.ad 9.& q.21 articu.1.ad 6. Et Mal. q.2.ar.1.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ in quolibet peccato sit aliquis actus. Sicut enim meritum comparatur ad virtutem, ita peccatum ad vitium comparatur; sed meritum non potest esse absque aliquo actu; ergo nec peccatum potest esse absque aliquo actu.

¶2 Præt. Aug.dicit in lib.de libe.arb.* quòd omne peccatum adeo est voluntarium, quod si non sit voluntarium non est peccatum; sed non potest esse aliquid voluntarium, nisi per actum voluntatis; ergo omne peccatum habet aliquem actum.

** Aug.li.3. cap.18.*

¶3 Præt. Si peccatum esset absq; aliquo actu, sequeretur, ꝙ ex hoc ipso, ꝙ aliquis cessat ab actu debito peccaret; sed continuè aliquis cessat ab actu debito; ille.s.qui nunquam actum debitum operatur; ergo sequeretur, ꝙ continuè peccaret, quod est falsum; non ergo est aliquod peccatum absq; actu.

Iacob.4.

¶Sed contra est, quod dicitur Iacobi 4. Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi; sed non facere non importat aliquem actum; ergo peccatum potest esse absque actu.

¶Hic quærit de quodam dubio, quod oritur circa dicta de peccato, quia videlicet sit actus malus; ideo est dubium, an quodlibet peccatum constet in actu malo.

¶Respondeo

¶Respondeo dicendum, quòd quæstio ista principaliter mouetur propter peccatum omissionis, de quo aliqui diuersimodè opinantur. Quidam enim dicunt, ꝙ in omni peccato omissionis est aliquis actus, vel interior, vel exterior; interior quidem sicut cum aliquis vult non ire ad ecclesiam quando ire tenetur; exterior autem sicut cum aliquis illa hora qua ad ecclesiam ire tenetur, vel etiam ante occupat se talibus quibus ab eundo ad ecclesiam impeditur, & hoc quodammodo videtur in primum redire; qui enim vult aliquid cum quo aliud simul esse non potest, ex consequenti vult illo carere, nisi fortè non perpendat, ꝙ per hoc quod vult facere, impeditur ab eo, qd facere tenetur; in quo casu posset per negligentiam culpabilis iudicari. ————

¶D.S.in corpore principaliter duo facit. Primò ponit rationem mouendi hoc quæsitum ex eius difficultate. Secundò respondet ad hoc quid sibi videatur, ibi. Vtraq; autem opinio, &c. Circa primum ergo ponit rationem huius quæsiti, quia videlicet mouetur propter peccatum omissionis, quia de illo peccato non planè constat, an consistat in actu, vel non, quia de hoc est diuersitas opinionum; & ideo consequenter ponit duas opiniones de hoc, saltem secundùm vocem contrarias, secundam ibi. Alij verò, &c. Prima ergo opinio est, ꝙ in omni peccato omissionis est actus vel interior, vel exterior, sicut cum aliquis vult non ire ad ecclesiam quando ire tenetur, tunc est peccatum omissionis illius transitus, & non est actus exterior, est tamen interior; aliquando autem secũdùm illos in peccato omissionis est actus exterior, quandoq; quidem coniunctus omissioni, quandoq; verò præcedens, & distans. Exemplum primi ex D.S.in de Malo, sicut aliquis volens ludere, omittit ire ad ecclesiam. Exemplum secundi, sicut aliquis omittit surgere ad matutinas, quia de sero nimis vigilauit circa aliquod se occupando. Deinde dicit D. S. ꝙ illud secundum redeat in idem quodammodo cum primo.s. ꝙ quando est actus exterior etiam sit interior; qui enim vult actum exteriorem coniunctum, vel distantem ab omissione; vult etiam omissionem in sua causa, & præsertim si aduertat actu, ꝙ ad talem actum exteriorem sequatur omissio; immo etiam si non aduertat actu, quia ipse posset, & deberet aduertere, ꝙ ad actũ exteriorem sequitur omissio, & per cõsequens interpretatiuè, & indirectè vult illam omissionem; patet igitur, ꝙ secundùm illam opinionem semper concurrit, vel actus interior (.s.expressè) vel actus exterior expressè, & tamen interior etiam modo dicto saltem interpretatiuè. Si n. considerat actum exteriorem impedientem, & nihilominus vult ipsum facere, tunc vult ipsam omissionem expressè; si autem nõ considerat, tunc vult per negligentiam, quia si consideraret non vellet actum, qui est causa omissionis; illud autem ꝙ voluntas potest, & debet, & non facit, habetur vt voluntariũ, & vt habet D.S. de Malo, prima opinio innititur verbis Aug. quia peccatum est dictum, vel factum, &c. Deinde cum dicit.

¶Alij verò dicunt, ꝙ in peccato omissionis non requiritur aliquis actus; ipsum enim non facere, quod quis facere tenetur peccatum est. ————

¶Ponit secundam opinionem dicẽtem, ꝙ in peccato omissionis nõ requiritur aliquis actus. Et fundat se in vna ratione, quam D.S.in de Malo, q. 2. ar. 1. ad longum deducit; hoc autem sub breuibus tangit, illa.s. Omne peccatum consistit in oppositione ad regulã, siue in natura, siue in artificialibus, siue in moralibus; sed omissio sola opponitur regulæ.s. præcepto affirmatiuo, igitur ipsum non facere, qd quis ex præcepto facere tenetur, peccatũ est.

¶Vtraq; autem opinio secundùm aliquid veritatem habet. Si enim intelligatur in peccato omissionis illud solùm, quod per se pertinet ad rationẽ peccati; sic quandoq; omissionis peccatum est cum actu interiori, vt cum aliquis vult non ire ad ecclesiam; quandoq; verò absque omni actu, vel interiori, vel exteriori, sicut cum aliquis hora qua tenetur ire ad ecclesiam, nihil cogitat de eundo, vel non eundo ad ecclesiam. ————

¶Hæc est secunda pars principalis huius corporis, in qua D.S. respondet quid sibi videatur de quæsito. Et circa hoc duo facit. Primò ponit quid veritatis habeant ambæ opiniones. Secundò respondet directè per vnam conclusionem exprimentem sententiam propriam circa quæsitum, ibi. Iudicium autem. Quo ad primum examinat illas opiniones duabus conclusionibus. Quarum prima est ad verificandum secundam opinionem. Secũda autem aliqualiter verificatiua primæ, quam ponit ibi. Si verò, &c. Et dicitur aliqualiter, quia vt patebit, ista prima opinio minus est verificabilis, immo magis falsa, quàm vera. Prima ergo cõclusio pro secunda opinione, si intelligatur in peccato omissionis illud solùm, quod per se pertinet ad rationem peccati, sic quandoque omissionis peccatum est cum actu interiori, quandoq; verò absq; omni actu, vel interiori, vel exteriori. (Et dicitur per se pertinere, in quo essentialiter peccatum consistit.) Et probat D.S. istam conclusionem quo ad duas partes, quasi exemplariter, & tali assumpto. Quando aliquis vult non ire ad ecclesiam (quando.s. tenetur) & quando aliquis hora, qua tenetur ire ad ecclesiam nihil cogitat de eundo, vel non eundo ad ecclesiam, vtrobique est peccatum omissionis; sed primo modo illa omissio est cum actu interiori, secundo modo est absque omni actu interiori, vel exteriori, igitur conclusio vera. Et potest illa conclusio probari ratione tacta post opinionem ex de Malo, & ita patet, ꝙ non necessariò concurrit actus quicunq;.s. positus in actu, & exercitus ad peccatum omissionis per se, ita ꝙ sit de essentia, & ratione ipsius peccati omissionis. Consequenter cum dicit.

Conclu. 1.

¶Si verò in peccato omissionis intelligantur etiam causæ, vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse; non enim est peccatum omissionis, nisi cum aliquis prætermittit quod potest facere, & nõ facere. ꝙ autem aliquis declinet ad non faciendũ illud qđ põt facere, & non facere, ꝙ aũt aliquis declinet ad nõ faciendũ illud qđ põt facere, & nõ facere, non est nisi ex aliqua causa, vel occasione coniuncta, vel præcedente; & siquidẽ causa illa nõ sit in potestate hominis, omissio non habet rationem peccati, sicut cum aliquis propter infirmitatem prætermittit ad ecclesiam ire. Si verò causa, vel occasio omittendi subiaceat voluntati, omissio habet rationem peccati, & tunc semper oportet, ꝙ ista causa inquantũ est voluntaria, habeat aliquem actum ad minus interiorem voluntatis. ————

Conclu. 2.

¶Adducit aliam conclusionem pro prima opinione. Si in peccato omissionis (.i. cum peccato, vel per peccatum) intelligantur etiam causæ, vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse (.i. oportet, ꝙ ad peccatum omissionis cõcurrat aliquis actus.) ¶Et nota, ꝙ per causas intelligũtur illa ad quæ sequitur omissio cum præuisione, vel intentione; per occasiones autem intelliguntur ea ad quæ sequitur omissio occasionaliter præter actualem præuisionem, & intentionem, non tamen præter præuisionem possibilem, & intentionem interpretatiuam, &c. Circa hanc conclusionem ergo D.S. primò adducit rationem eam probantem, secũdò declarat aliqua tacta in ipsa probatione, ibi. Qui quidem actus, &c. Arguitur ergo sic post D.S. Non est peccatum omissionis, nisi cum quis prætermittit quod potest facere, & nõ facere (.s. & tenetur facere si omissio est peccatũ) sed ꝙ aliquis declinet ad non faciendum illud quod potest facere, & non facere, non est nisi ex aliqua causa, vel occasione, quæ subiaceat voluntati, & est voluntaria cõiuncta, vel præcedẽs omissionem (subsumitur) sed non est causa, vel occasio voluntaria, nisi habeat aliquem actum sibi coniunctum voluntatis ad minus interiorem; igitur oportet, ꝙ semper concurrat cum causa, vel occasione ad minus actus interior, qui fertur quandoque directè in omissionem mediante causa, & habet se per se ad omissionem; quandoq; autem fertur per accidens in omissionem mediãte occasione, & habet se per accidens; igitur sequitur conclusio, ꝙ semper concurrat cum causa, vel occasione omissionis aliquis actus.s. vel interior cum aliqua alia causa (sicut volo omittere propter vitare laborem) vel interior actus cum aliquo actu exteriori, qui est occasio. Maiorem D.S. hic relinquit notam, quia si necessariò faceret, nõ omitteret, vel si non posset facere, iterum nõ esset omissio peccatum. Minor pro prima parte relinquitur etiam hic nota, sed eam D.S. probat in de Malo, vbi supra, quia oportet quietis præsertim innaturalis (cui assimilatur omissio) esse aliquã causam, 8. Physi. Secunda pars minoris.s. ꝙ oportet illam causam esse voluntariã. Probatur in litera, quia si causa illa non esset in potestate hominis.s. & voluntaria, omissio non haberet rationem peccati, sicut cum aliquis prætermittit ire ad ecclesiam propter infirmitatem, vel propter quancunq; causam intrinsecam etiam nõ impedibilem, quare oportet, ꝙ si omissio debeat esse peccatum (vt.s. hic loquimur) oportet causam, vel occasionem omittendi esse voluntariam, subsumpta relinquitur nota ex se, quia nihil est volitum, vel voluntarium, nisi per actum voluntatis.

¶Qui quidem actus quãdoq; directè fertur in ipsam omissionem, puta cum aliquis vult non ire ad ecclesiam vitans laborẽ; & tunc talis actus per se pertinet ad omissionem; voluntas enim cuiuscunq; peccati per se pertinet ad peccatum illud, eo ꝙ voluntarium est de ratione peccati; quandoq; autem actus voluntatis directè fertur in aliud per quod homo impeditur ab actu debito, siue illud in quod fertur voluntas sit coniunctum omissioni, puta cum aliquis vult ludere quãdo ad ecclesiam debe-

ret ire, siue etiam sit præcedens, puta cum aliquis vult diu vigilare de sero, ex quo sequitur, ꝙ non vadat hora matutinali ad ecclesiam, & tunc actus iste interior, vel exterior per accidens se habet ad omissioné, quia omissio sequitur preter intentionem; hoc autem dicimus per accidens esse, quod est præter intentionem, vt patet in secundo Physicorum; vnde manifestum est, quòd tunc peccatum omissionis habet quidem aliquem actum coniunctum, vel præcedentem, qui tamen per accidens se habet ad peccatum omissionis. ————

¶Declarat aliqua tacta in pręcedenti ratione, videlicet quomodo dicatur actus volũtatis se quandoque habere directè ad omissionem, & per se, & quomodo indirectè, & per accidens. Similiter quando occasio ratione cuius voluntas fertur indirectè in omissionem, sit coniuncta omissioni, & quando præcedat, &c. D. S clarè exponit in litera. Vbi nota primò, ꝙ intentum D. S in hoc breuiter stat, quia omissio de qua loquimur est peccatum; non est autem peccatum, nisi quia voluntaria, non est autem voluntaria, quia volita propter se (quia priuatio non est de genere per se volibilium) ergo est volita in aliqua causa, vel occasione directè, vel indirectè. Omne enim per accidens præsupponit per se, quare causatur ex aliquo voluntario; sed illud non est voluntarium, nisi in ordine ad actum interiorem ad minus, vel ipsum volitũ est actus, vel habet modum actus; igitur oportet semper concurrere actum habentem se per se, vel per accidens ad omissionem, & pręsertim loquendo de omissione actus, quem ratio iudicat fieri. Vnde licet volũtas possit esse causa omissionis sine actu volendi illam omissionem directè, non tamen sine quocunq; actu volendi respectu omissionis, aut alterius obiecti, præcipuè post consilium, vel iudicium; ita ꝙ oporteat causam, vel occasionem esse volitam, & per illam, vel in illa interpretatiuè, & indirectè ipsam omissionem.

¶ Nota secundò, ꝙ D. S. aliter accipit hic directè, quam in de Malo, vbi sup. Nam dicit ibidem, sic ergo actus voluntatis quandoq; est per se causa actus omissionis, non tamen ita, ꝙ voluntas directè feratur in omissionem, sed indirectè; fertur enim in aliquod positiuum cum præuisione omissionis consequentis; hic autem dicit, ꝙ actus voluntatis quandoq; directè fertur in omissionem. Sed aliter loquitur D. S de directè hic, & ibi; hic enim accipit directè pro ferri in aliud cum præuisione agentis, & præcogitatione alterius sequentis, & non pro ferri in aliud propter se, vt D. S. accipit in de Malo. Stant enim simul, ꝙ volũtas in aliquod feratur scienter, & cum præuisione, non tamen propter se. Vnde apud moralem aliud est per se, & propter se; per se enim est cum ex præmeditationé expressa, & actuali fertur in aliquid, esto feratur in ipsum ratione alterius. Sed propter se est quando ratione suipsius fertur in ipsum; quare D. S. hic intelligitur, ꝙ voluntas fertur quandoq; directè (i. cum præuisione actuali in omissioné) quandoq; indirectè sine actuali aduertentia sequelæ ipsius omissionis ex aliquo actu, nec tamen illud per accidens facit omissionem non esse peccatum, quia sufficit, ꝙ omissio sequatur ad talem actum, vt in pluribus, & per se ex natura rei, ad hoc, quòd sit peccatum; stat autem ꝙ aliquid sequatur per se ex natura rei, & tamen non sit intentum, nec præuisum, & sic per accidens quo ad agentem, vt patebit infrà, q. 73. ar. 8. Vnde D. S. quando dicit, quòd omissio sequitur per accidens quandoq; ad actum exteriorem, accipitur per accidens, vt opponitur esse præuiso; sed cum dicit, ꝙ per se, accipit pro esse præuiso, non autem per se. i. pro per se intento.

Alius est per se, aliud propter se apud moralem.

¶Nota tertiò, ꝙ sicut ex actu interiori, & exteriori dum simul coniunguntur constituitur vnum peccatum, vt patet supra; ita ex actu voluntatis, & omissione volita, constituitur vnum peccatum; nam omissio non habet rationem peccati, nisi quia volita in se, & directè, vel in sua causa sine actuali præuisione, & per accidens, sicut D. S. hic loquitur de per accidens, quare D. S. dicit hic, ꝙ voluntas dum directè cum præuisione fertur in omissionem, pertinet per se ad omissionem, sicut voluntas cuiuscunq; peccati per se pertinet ad peccatum. s. ratione generis, quia ratio peccati nõ cõpletur sine voluntario. Vnde peccata habent genus peccati ex voluntate, speciem verò ex obiecto; sed quando voluntas indirectè fertur, tunc non directè pertinet, sed est voluntas interpretatiua talis omissionis; nulla enim omissio est peccatum sine voluntate, vel expressa, vel interpretatiua, & indirecta.

Capreolus

¶Nota quartò, de materia istius articuli habet Capreolus in 2. dist. 35 circa secundam conclusionem, vbi nota vnum verbum, ꝙ quia omne volibile indirectè præsupponit aliquod volibile directè, sicut & illud quod est ad finem, volumus propter finem, ideo omissio, quæ non est primò, & directè volibilis, nec est culpabilis, nisi sit aliquo modo voluntaria. Vnde omnis culpabilis omissio causatur ex aliquo directè, & per se (i. propter se volito) hoc autem est aliquis actus voluntatis elicitus, aut imperatus, hæc ille. Quæ verba videntur apparenter esse contra D. S. (quia dicit, ꝙ in omissionem feratur solùm indirectè) sequendo D. S. in de Malo, cum tamen hic dicat, ꝙ feratur quandoq; directè; sed de hoc dictum est, quia æquiuocatur de directè. Capreolus enim dicit directè volitum propter se volitum, quod D. S. nõ vult hic, sed volitum cum præuisione, etiam si sit volitum propter aliud. Et patet ex verbis D. S. qui dicit. Qui quidem actus. s. volũtatis interior fertur quandoque directè in ipsam omissionem. Et exemplificat, puta cum aliquis vult non ire ad ecclesiam vitans laborem, hæc ille. Vbi patet, ꝙ illa omissio volita est propter vitare laborem sicut finem, & ita nõ est directè volita, vt D. S. in de Malo loquitur, & Capreolus post eum. Est tamen directè volita, vt hic D. S. loquitur, quia præmeditata, & præuisa, quare legentem D. S hic, & in de Malo, & etiam Capreolum, oportet intellectum D. S. accipere sanũ, ne vel erret, aut D S. sibi contradicere arbitretur. Tunc ibi.

Nota.

¶ Iudicium autem de rebus dandum est secũdùm illud quod est per se, & non secundùm illud quod est per accidens. Vnde verius dici potest, ꝙ aliquod peccatum possit esse absque omni actu, alioquin etiam ad essentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus, & occasiones circunstantes. ————

Tertia conclusio responsiua.

¶ Ponit vltimò tertiam conclusionem comparatiuam illarum opinionum, & responsiuam ad quæsitum, quæ exprimit sententiam propriam D. S. s. Verius dicitur, ꝙ aliquod peccatum possit esse, &c. Probatur duplici ratione, secunda ibi. Alioquin etiã, &c. Prima ratio. Iudicium de rebus dandum est secundùm illud quod est per se, & non secundùm illud quod est per accidens (moraliter loquendo) sed ad peccatum omissionis esto semper concurrat aliquis actus, tamen quandoq; solùm per accidens; igitur per se, & absolutè dicendum ꝙ possit esse sine actu. Maior nota est, quia sermones artis debent esse formales, & per se. Minor iam patuit, quia quando omissio est volita solùm per aliud, & præter intentionem, tunc actus interior, & exterior, siue coniuncti, siue præcedentes, habent se per accidens; igitur minor vera, sicut velle ludere, & nihil cogitare de non surgendo ad matutinas, est causa per accidens ipsius non surgere. i. præter actualem intentionem, non tamen potentialem, & indirectam, & in sua causa. Secundò confirmatur illa conclusio à simili. Si ad peccatum omissionis pertinerent occasiones, & causæ per accidens, eadem ratione, & ad actualia cõmissionis; sed hoc nõ, vt constat, igitur nec in proposito, &c.

Nota.

¶Nota circa hanc conclusionem, ꝙ D. S. in de Malo, vbi sup. attenta re, & non formalitate, & perseitate morali, quæ est secundùm esse præuisum, & actu intentum ab agente, nullam opinionum alteri prætulit, sed ad rationes vtriusq; opinionis ex æquo respondit; hic autem ponderata perseitate morali, secundã præfert primæ. Est nanq; verum, quia ad omne peccatum omissionis aliquis actus concurrit, vel voluntatis tantùm, vel etiam actus imperatus, & volitus, tamen quia hoc quandoq; per accidens est respectu agentis, ideo per se non requiritur actus exercitus, nec vt de essentia existens, nec vt per se causa omissionis; ideo hic vt dictum est secundam præfert, & veritati arbitratur magis cõsonam, Vide de materia istius artic. D S. in 2. sent. dis. 35. ar. 3. vbi eandem sententiam habet, &c.

¶ Argumentum in contrarium concludit, ꝙ peccatum est sine actu exercito, ita ꝙ non consistit in eo essentialiter, tamen actus semper concurrit quandoq; se per se habens ad omissioné, quandoque per accidens, quia cum causa est aliquando præuisa omissio, quandoq; non. Vnde oportet semper hic aduertere, ꝙ debet intelligi causam se habere ad omissionem per accidens, quia non præuisa est omissio sequi, non autem ita per acciden, ꝙ non sit omissio volita in causa indirectè, & interpretatiuè, ad quam probabiliter sequitur omissio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd plura requiruntur ad bonum, quàm ad malum, eo ꝙ bonum contingit ex tota, & integra causa, malum autem ex singularibus defectibus, vt Diony. dicit 4. c. de Diui. no. & ideo peccatum potest contingere, siue aliquis faciat quod non debet, siue non faciendo quod debet; sed meritum non potest esse nisi aliquis faciat volũtariè quod debet; & ideo meritum non potest esse sine actu, sed peccatum potest esse sine actu. ————

Dionysius

¶Vult hoc argumentum, ꝙ sicut actus virtutis est meritum, ita peccatum, quod est actus vitij, est demeritum, sed meritum nõ est sine actu etiam exercito ad minus interiori, igitur, &c. Sed negatur consequentia, & rationem ponit D. S. in solutione, quia plura requiruntur ad bonum, quam ad malum, ideo bonum non est sine aliquo actu exercito; malum autem sine omni actu, cum. s. quis omittit quod deberet facere. Nec est instantia, ꝙ quis dimittendo prohibita à Deo (seruando. s. præcepta negatiua) meretur; quia oportet ꝙ quis volũtariè dimittat prohibita, si debeat seruare preceptum negatiuum. Vnde ad minus est ibi actus interior, sicut solet dici in 4. sent. de ieiunio, ad quod requiritur actus interior positiuus, & exercitus, Vide de hoc D S. de Malo, q. 7. art. 11. ad octauum, quia vitare dicitur dupliciter. Vno modo secundùm puram negationem, & sic aliquis vitando nihil meretur, quia etiam dormiens

Vitare duplex.

miens isto modo vitat peccatum. Alio modo dicitur secundùm aliquam affirmationem, secundùm quòd dicitur vitare peccatum, quia vult non peccare,& quia ista voluntas potest esse ex charitate, ideo vitare peccatum mortale isto modo est meritorium,&c.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquid dicitur voluntarium, non solùm quia cadit super ipsum actus voluntatis, sed quia est in potestate nostra, vt fiat, vel non fiat, vt dicitur in 3. Ethic.* vnde etiam ipsum non velle potest dici voluntarium, inquantum in potestate hominis est velle,& non velle.

*Arist. c.5.

¶Ad maiorem placet, sed dico, ꝙ voluntarium non solùm est quod cadit sub actu volūtatis, quia.s. (iuxta sup dicta in q.6.ar.3.) est voluntarium directè tanquā procedens à voluntate, sed etiam quia est in potestate voluntatis, à qua est indirectè, tanquam à nō agente, quæ tamen deberet agere, & posset ipsum nō agere agendo impedire, isto modo peccatum omne est voluntarium (.s. directè, vel indirectè) quia.s. vel est actū à voluntate, & cadit sub actu voluntatis, vel quia etsi non est actum posset tamen agi, & voluntas deberet agere, & est in potestate eius, & obligatione agere, quo ipsum non agere impediret; & ita cadit sub potestate voluntatis, vt fiat, vel non fiat; & tunc ipsum non fieri iudicatur voluntarium, quia potuisset voluntas ipsum impediuisse,&c. Ad minorem negatur vniuersaliter, immo potest esse volūtarium aliquid sine actu voluntatis elicito, vel imperato: ita.s. ꝙ non consistit essentialiter in tali actu, sed in omissione actus, quæ omissio est voluntaria sine actu exercito, vt patuit iam ad maiorem; quia etiam non velle,& non agere est voluntarium, quamuis verum sit, ꝙ ad hoc ꝙ talis omissio debiti actus fiat, concurrat cum causa eius aliquis actus voluntatis, quia omissio ipsa non est propter se eligibilis, sed fit solùm ob aliud positiuum intentum, cum quo quādoq; præuidetur omissio, & quādoq; non. Sed negatur consequentia, ꝙ habeat actum in quo consistat essentialiter, quia in sola omissione, quæ etiam est voluntaria, quia in potestate voluntatis fuit eam impedire agendo, modo voluntariū est, quod non fit, & fuit in potestate alicuius, vt fieret, sicut negligētia reputatur volūtaria.

¶Nota, est duplex voluntarium, vnum.s. quia cadit sub actu voluntatis. Aliud quia est in potestate voluntatis, & primum est etiam multiplex, quia cadit sub actu voluntatis in se, vel in sua causa, Vide inf.q.76.ar.4.

¶Ad tertium dicendum, quòd peccatum omissionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat semper, sed non ad semper; & ideo solùm pro tempore illo aliquis cessando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligabat.

¶Ad maiorem, ꝙ ex hoc ipso, ꝙ aliquis cessat ab actu debito peccaret. Dico verum pro tempore in quo obligatur ad actum, ita ꝙ durante tempore in quo obligatur per præceptum affirmatiuum ad actum quem omittit, manet peccatum omissionis actu, & reatu; quo transeunte transit peccatum omissionis actu, & manet reatu, & redeunte illo tempore quo iterum obligatur ad actum quem omittit, reiteratur peccatum omissionis. Ad minorē, concedo, ꝙ continuè aliquis cessat ab actu debito, sed non est debitus pro omni tempore, sed pro aliquo tantùm; quia actus cadit sub præcepto affirmatiuo, quod non obligat ad semper, quare non sequitur consequentia, vt patuit, sed solùm peccat tempore debito, in quo non facit actum,&c.

Vtrum definitio peccati, quam Aug. ponit 22. contra Faustum. Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam, sit conueniens.

K

Infra,q.76. ar.1. ad 1. Et 2.dist.35. ar 1.cor. & ad tertium. Et Mal. q. 2.ar.1. cor. & ad 2. *Art.præc.

AD sextum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter definiatur peccatum, cum dicitur. Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Dictum enim, vel factum, vel concupitum importat aliquem actum; sed non omne peccatum importat aliquem actum, vt dictum est;* ergo hęc definitio non includit omne peccatum.

*Aug.c.11. & pri. ro- tract. c.15.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in libro de duabus animabus.* Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat; sed voluntas sub concupiscentia comprehenditur, secundùm ꝙ concupiscentia largo modo sumitur pro omni appetitu; ergo sufficeisset dicere. Peccatum est concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere dictum, vel factum.

¶ 3 Præt. Peccatum propriè consistere videtur in auersione à fine; nam bonū,& malum principaliter considerantur secundùm finem, vt ex sup. dictis patet,* vnde & Aug. in pri. de libe. arbi.* per comparationem ad finem definit peccatum, dicens, ꝙ peccare nihil est aliud quam neglectis rebus ęternis temporalia sectari. Et in libro 83. quęst. dicit,* ꝙ omnis humana peruersitas est vti fruendis,& frui vtendis; sed in præmissā definitione nulla fit mentio de auersione à debito fine; ergo insufficienter definitur peccatum.

* q.1.art.3. q.18. art.4. & 6. q. 20. ar.1. & 2. *Aug.c.16. & vlt. *quæst.30.

¶ 4 Præt. Ex hoc dicitur aliquid esse prohibitum, quia legi contrariatur; sed non omnia peccata sunt mala, quia prohibita; sed quædam sunt prohibita, quia mala; non ergo in communi definitione peccati debuit poni, ꝙ sit contra legem Dei.

¶ 5 Præt. Peccatum significat malū hominis actū, vt ex dictis patet,* sed malum hominis est contra rationem esse, vt Diony. dicit 4. cap. de Diui. no. ergo potius debuit dici, quòd peccatum sit contra rationem, quàm quòd peccatum sit contra legem æternam.

* Art.1. huius quæst. Dionysius.

¶In contrarium sufficit auctoritas August.*

*Aug.li.22. cōtra Faustū, cap.27.

¶Hic quærit iuxta prædicta de definitione peccati, quam ponit Aug. de peccato, quæ potest sequi ex iam dictis.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut ex dictis patet,* peccatum nihil aliud est quàm actus humanus malus; ꝙ autem aliquis actus sit humanus habet ex hoc, ꝙ est voluntarius, sicut ex sup. dictis patet,* siue sit voluntarius, quasi à voluntate elicitus, vt ipsum velle, vel eligere, siue quasi à voluntate imperatus, vt exteriores actus, vel locutionis, vel operationis.

*Art.1. huius quæst. * q.1.art.1. Dub. 242.

¶D.S. in corpo. huius artic. non respondet expressè formaliter, sed innuit vnam conclusionem responsiuam, quæ suppletur formaliter. Definitio peccati B. Aug. est conueniens,& sufficiens. Illa conclusio subintellecta potest sic stabiliri, ista definitio continet omnia, quæ sunt de ratione peccati, ergo est conueniens. Consequentia nota. Sed antecedens D.S. non ponit formaliter, sed probat per totum corpus artic. tali ratione. De ratione peccati est, ꝙ sit actus humanus malus, sed ista continentur in hac definitione, igitur antecedens verum. Circa istam rationem D.S primò ponit maiorem in principio, quæ nota est ex ar.1.& ex sup. dictis, q.21. Deinde declarat minorem,& arguitur pro ipsa sic, ꝙ actus sit humanus, habet quia est voluntarius (siue.s. elicitus à voluntate, siue imperatus) ꝙ autem sit malus, habet, quia caret debita commensuratione ad regulam. Et primum pertinet ad substantiam actus; aliud autem complet formaliter, & constituit actum in ratione mali; sed ista duo (.s.& substantia actus humani, & malū formaliter) ponuntur in ista definitione; igitur minor vera. D.S. primò ponit istam maiorem, secundò minorem, ibi, & ideo August.&c. Circa maiorem primò ponit primam eius partem. Secundò secundam, ibi. Habet autem,&c. Prima ergo pars maioris relinquitur nota ex sup. dictis, q.1. ar.1.& alibi,&c. Tunc ibi.

¶Habet autem actus humanus, ꝙ sit malus, ex eo, ꝙ caret debita commensuratione; omnis autem commensuratio cuiuscunque rei attenditur per comparationem ad aliquam regulam, à qua si diuertat, incommensurata erit. Regula autem voluntatis humanæ est duplex. Vna propinqua,& homogenea.s. ipsa humana ratio. Alia verò est prima regula.s. lex æterna, quæ est quasi rō Dei.

¶Ponit secundam partem maioris pro minori. Pro qua D.S. notat duplicem regulam voluntatis,& actus humani.s. propinquam & primam, quæ magis est regula, in cuius virtute ratio humana regit, quæ magis est consideranda à theologo; sed si ab illa regula prima diuertat, incōmensurata erit, & sic actus humanus sequēs, malus erit. Ex hoc arguitur sic pro ista parte, ꝙ actus humanus sit malus, formaliter est, quia caret debita commensuratione regulæ, sed illa carentia notatur ibi, contra legem,&c. Pro ista minore D.S. notat duplicem regulam,&c.

¶Nota autem verbum D.S. vbi dicit, ꝙ lex æterna est quasi ratio Dei; non enim illud quod dicitur quasi, refertur ad esse Dei, quia absolutè,& sine quasi, lex æterna est Dei, immo Deus secundùm rem; sed refertur ad rationem, quia non dicitur propriè Dei ratio ob imperfectionem notatam nomine rationis, quæ sumitur à ratiocinatione, quæ est discursiua inquisitio. Sed est quasi ratio, quia quicquid perfectionis continetur in ratione humana, eminentius est in lege æterna; & ergo est quasi ratio Dei, quia habet in Deo, quod ratio humana habet in homine perfectionis.

¶Nota Scotum in 2. dist. 34. qui dicit dictum,& factum, concupitum,

Scotus.

pitum, accipiuntur tanquam materiale, sed dictum, & factum, vt remotum materiale; sed cócupitum dicitur materiale propinquú; contra legem Dei, dicit formale in peccato, hæc ille. Et benè ad sensum quem ponit D.S. de Verità. Mate. 25. art. 5. ad decimum. Quia materiale in peccato mortali potest accipi tripliciter. Vno modo sicut obiectum est materia actus, & sic materia peccati mortalis quandoq; est in sensualitate, vt cù aliquis consentit in delectatione sensualitatis. Alio modo sicut actus exterior dicitur materialis respectu interioris actus, qui est formale in peccato mortali, cum actus interior, & exterior sunt vnum peccatū. Et per húc etiam modum actus sensualitatis potest se habere materialiter in peccato mortali. Tertio modo materiale in peccato est conuersio ad bonum commutabile, sicut ad finem; formale autem auersio à bono incommutabili; & sic id quod est materiale in peccato mortali, non potest esse in sensualitate. Nec sequitur si peccatum mortale non potest illi inesse, φ non sit ibi veniale ratione prædicta, hæc ille formaliter. Et nota ista, quia plurimum deseruiét pro intellectu sequentium, cum infra dicetur, φ in sensualitate non possit esse mortale, etiam quo ad materiale, quia nisi intelligatur accedere actus rationis, & voluntatis positiuè, vel interpretatiuè super actu sensualitatis, tunc eius non est conuersio ad bonú commutabile sicut ad finem, quod requiritur ad materiale mortalis peccati tertio modo. Consequenter cum dicit.

Aug. loco in arg. sed contra citato.

¶ Et ideo Aug.* in definitione peccati posuit duo. Vnum, quod pertinet ad substantiam actus humani, qđ est quasi materiale in peccato, cum dixit, dictum, vel factum, vel concupitum. Aliud autem quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato, cum dixit, contra legem æternam.

¶ Subiungit minorem, pro minore principali, quæ fuit, sed ista duo. s. & substantia actus humani, & malum formaliter, &c. ponuntur i definitione, & declarat duas eius partes, vt patet in littera.

¶ Argu. in contrarium cófirmat conclusionem auctoritate, &c.

Aug. c. 5. & 7. 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus, sicut in diuinis genitum, & ingenitum ad relationem, vt Aug. dicit in 5. de Trini.* & ideo pro eodem est accipiendum dictum, & non dictum, factum, & non factum.

¶ Maior vera, tamen sub ipsis continentur eorú opposita. s. sub dicto non dictum, & sub facto non factum, &c. quia negatio reducitur ad affirmationem, & φ illa expositio non sit contra mentem B. Aug. Patet, quia & ipse in lib. de Trini. Ingenitum, qđ dicit priuationem (ad sensum, qui habetur pri. par. q. 33. ar. 4.) dicit pertinere ad relationis genus, sicut esse genitum, quare nó est absurda expositio, cum dicitur, non factum sub facto comprehendi, quia & apud Philosoph. ad idem genus reducuntur, vt nó homo ad substantiam, & non quale ad qualitatem, &c.

¶ Minor vera, ad sensum dictum, art. 5. sed dico, φ nó actus reducitur ad actum, & sub actu comprehenditur; quare negatur consequentia, quia hæc definitio conuenit omni peccato actuali, vel commissionis, & hoc per se, vel omissionis, & hoc reductiuè.

Aug.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prima causa peccati est in voluntate, quæ imperat omnes actus voluntarios, in quibus solùm inuenitur peccatum, & ideo Aug. quandoq; per solam voluntatem definit peccatum; sed quia etiam ipsi exteriores actus pertinent ad substátiam peccati, cum sint secundùm se mali, vt dictum est,* necesse fuit, φ in definitione peccati poneretur etiam aliquid pertinens ad exteriores actus.

In corpo. & quæst. 18. & 20.

¶ Maior est vera ad sanum sensum, non φ solus actus voluntatis elicitus sit peccatum, sed etiam actus exterior imperatus est malus secundùm se, vt patuit sup. q. 18. & q. 20. sed ideo peccatum dicitur esse voluntas, quia voluntas est radix, & causa completiua peccati actus exterioris, vt est in executione; quia s. recipere, vel retinere contra iustitiam nó est peccatum, nisi voluntarium, quare definitio illa non est completa, quam Aug. ponit in lib. de duabus animabus, sed est radicalis, & quasi causalis, saltem respectu actus imperati; ergo vt sit sufficiens, & formalis, conueniens omni peccato formaliter, oportuit ponere etiam pertinés ad actum imperatum. Potest enim aliquod disiunctum dici verè, & formaliter de aliquo ratione alicuius partis, sic φ dicit peccatum esse dictum, vel factum, &c. licet vna pars illius disiuncti solùm sibi conueniat, vt patet apud logicam, quia concupitum, & non cóuenit actui exteriori, nec factum, vel dictum actui interiori, tamen tota definitio formaliter est conueniens peccato omni. Ad minorem, placet, φ voluntas comprehendatur sub concupito accepto communiter, sed dico, φ non sola cócupiscentia, vel voluntas est peccatum omne formaliter, licet sit omne peccatum radicaliter; quare negatur consequentia, φ sufficeret dicere concupitum contra legem æternam, quia non solùm concupiscentia, vel concupitum est peccatum, sed & factum. Vnde definitio Augustini hic posita est sufficiens, & formaliter conuenit peccato à toto genere; sed alia conuenit solú actui interiori voluntatis, qui est omne peccatum completiuè, & radicaliter, non vt radix habet rationem causę materialis, sed eo modo quo sup. q. 65. ar. 5. ad 2. dictú est, charitatem esse radicem omnium virtutú effectiuam, &c. De materia istius solutionis habet D.S. inf. q. 74. ar. 2. & in de Malo, q. 2. ar. 2.

¶ Ad tertium dicendum, φ lex æterna primò, & principaliter ordinat hominem ad finem; consequenter autem facit benè se habere circa ea, quæ sunt ad finem; & ideo in hoc φ dicit contra legem æternam, tangit auersionem à fine, & omnes alias inordinationes.

¶ Maior conceditur cum probationibus suis, & patebit infra. Minor negatur, immo formale peccati, quod est carentia debitæ regulæ, est auersio à Deo, quod vt dictum est, tangitur in hoc φ dicitur, contra legem æternam, in quo & omnes aliæ inordinationes intelliguntur, quæ. s. sunt inordinationes ex parte agentis, & loci, & aliarum circunstantiarum. Principalis tamen est inordinatio ex parte finis, quæ est auersio ab vltimo fine, quia lex æterna principaliter ordinat hominem ad finem, ergo auersio à fine debito, quæ coniungitur conuersioni ad finem indebitum, est principalis, alia minus principalis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum dicitur, φ non omne peccatum ideo est malum, quia est prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per ius positiuú; si autem referatur ad ius naturale, quod continetur primò quidem in lege æterna, secundariò verò in naturali iudicatorio rationis humanæ, tunc omne peccatum est malum, quia prohibitum, ex hoc enim ipso φ est inordinatum, iuri naturali repugnat.

¶ Hoc argumentum vult, φ non debeat consequenter poni in definitione peccati, φ sit contra legem æternam, quasi habeat rationem mali, quia repugnat legi æternæ; quia aliqua prius sunt mala antequam prohibita, & idcirco prohibentur, quia prius ſm se mala; & ergo vult argumentum, φ per esse contra legem æternam non habeat peccatum rationem mali, sed prius est malum. Sed hoc verum est de lege positiua, vel iure positiuo, hoc enim prohibet aliqua, quia ſm se mala, & non solùm sunt mala, quia contra legem positiuam. Sed ius naturale (quod continetur in lege æterna, tanquam in fonte à quo deriuatur) eo ipso, φ aliquid prohibet (.i. aliquid sibi repugnat) est malum, & non prius est malum, & postea prohibitum (.i. sibi repugnans) sed est malum eo ipso φ repugnat iuri naturali. Vnde iustè ponitur, φ peccatum. s. de se est, quia contra legem æternam, & per consequens cótra ius naturale, quod ab ipsa deriuatur, & non prohibet lex æterna, quia prius est malum, vt lex positiua, quæ se conformat iuri naturali, & ipsum sequitur, prohibet aliqua, quæ ſm se mala sunt, quia sunt contra ius naturale, & ergo quia malum, ideo repugnat legi æternæ, & econtra, quia repugnat, ideo ſm se malum; sed nó quia repugnat iuri positiuo, ideo est ſm se malum; sed quandoq; prius est malum, & etiam quia prohibitum, non est malum propterea ſm se. Vnde D.S. clarè respondet ad minorem, quia vera est de prohibitione legis positiuę humanæ præsertim, quæ prohibet ea, quæ prius erant mala, & non efficiuntur per prohibitionem mala, secus de lege naturali. Et secundò lex positiua etiam prohibet, quæ non sunt ſm se mala. Et stat breuiter in hoc, φ quia nihil repugnat iuri naturali, nisi quia in se inordinatum, ideo quia contra ius naturale, ideo malum. Secus, in iure positiuo humano, vel Diuino, vbi aliqua prius sunt inordinata, quàm prohibita, & etiá aliqua prohibita esto secundùm se non sint mala.

¶ Nota autem hic, quia ius Diuinum diuiditur in positiuum, & naturale, de quo vide D.S. 1. 2. q. 57. ar. 2. ad tertium.

¶ Ad quintum dicendum, φ à theologis consideratur peccatum præcipuè secundùm φ est offensa contra Deú; à Philosopho autem morali secundùm φ contrariatur rationi, & ideo Aug.* conuenientius definit peccatum ex hoc φ est contra legem æternam, quàm ex hoc quòd est contra rationem, præcipuè cum per legem æternam regulemur in multis, quæ excedunt rationem humaná, sicut in his, quæ sunt fidei.

Aug. li. de lib. a.

¶ Maior vera, & patuit art. 1. & in cor. huius art. Minor vera, φ malum hominis est cótra ratione esse, & tamé illud quod est contra rationem, est etiam contra legem æternam, vt patuit art. 2. ad quartum. Et secundò sunt multa peccata, quæ sunt contra id in quo regulamur secundùm legem æternam, & non humanam rationem, vt sunt peccata opposita virtutibus theologicis, & donis; esto enim lex Diuina, & æterna non sit contra naturalem rationem, est tamen sup. sicut D.S. declarat primo contra Gentiles, c. 7. & ad multa obligamur ad quæ ratio naturalis sibi relicta non potest extendere, vt de credibilibus, & sperandis apparet, vt patebit infra,

infra, q.72. art.4. ad primum. Tertiò dico, φ etiam si ad æqualia extenderent se ratio naturalis humana, & lex æterna, tamē Theologi est principaliter attendere in peccatis, quia contra Deum, sicut Philosophi moralis, quia contra rationem naturalem. Quare negatur consequentia, quia Augustinus, vt Theologus definit.

¶Et nota, φ nō credere ea, quæ excedunt rationem humanam naturalem nō est propriè contra rationem ipsam naturalem. & tñ est peccatum; illud tñ non credere etiam non est ſm rationem naturalem, sed præter, & non ſm eam, sicut credere Deum trinum, & vnum est supra, est tñ id non credere contra legem æternam, quæ & deriuatur in legem Diuinam, quæ etiam est positiua, sub qua continetur lex noua, quæ paucissima habet, quæ non sunt de lege naturæ, vt patebit infra, q. 107. artic.4. Lex namque æterna participatur in omnibus alijs legibus, quæ sunt quædam deriuationes ipsius, vt infra patebit, q.91. ad longum. & ergo dicit D.S. in solutione præcipuè. s. debuit peccatum definiri per esse contra legem æternam, quàm per esse contra rationem humanam, quia quædam peccata sunt contra legem æternam, quæ tamen nō sunt contra rationem humanam, esto vt dictum est, nec ſm eam sine, sed præter. Sicut & opposita horum peccatorum. s. actus supernaturales sunt supra rationem naturalē, sicut & lex humana multa non reprobat, quæ tamen lex æterna reprobat, verùm etiam non approbat, sed permittit; sic legis naturalis non est se intromittere de his, quæ sunt supernaturalia, & legis Diuinæ, &c.

Caietan.

¶Nota, φ ista definitio nullo modo conuenit originali peccato. An autem conueniat veniali. Vide infra q.88. ar.1. ad primum. quia non vniuocè, & æquè perfectè, sicut mortali, sed analogicè per quandam attributionem tanquā dispositioni aliquali ad mortalem, sicut est de definitione sani, &c. Vide Capreolum in secūdo, distin.43. conclusione prima. Vide & de hoc, & de materia totius artic. D.S. in secundo sententiarum, dist.35. art.2. præsertim ad secundum, an definitio conueniat originali, & veniali.

Capreolus.

Quæstio Septuagesimasecunda.

De distinctione peccatorum, vel vitiorum.

I.

DEinde considerandum est de distinctione peccatorum, vel vitiorum. Et circa hoc quæruntur nouem. Primò, vtrum peccata distinguantur specie secundùm obiecta. Secundò, de distinctione peccatorum spiritualium, & carnalium. Tertiò, vtrum ſm causas. Quartò, vtrum ſm eos, in quos peccatur. Quintò, vtrum secundùm diuersitatem reatus. Sextò, vtrum ſm omissionem, & commissionem. Septimò, vtrum ſm diuersum processum peccati. Octauò, vtrum ſm abundantiam, & defectum. Nonò, vtrum secundùm diuersas circūstantias.

¶Quanquā vitia & peccata humana distinguantur, & non sint idem, quia tamē idem distinctiuum est actus, & habitus; ideo D.S. simul quærit de distinctione vtriusque. Vel vtitur nomine vitij extensè, vt idem est, φ peccatum. Et determinando de distinctione peccatorū, diuidit intentionem suam in quattuor partes, quia circa peccata est quattuor considerare. s. obiectum, causam, effectum, & circunstantiam. Primò ergo ostenditur, quomodo obiectum se habeat ad distinctionē peccati; Secundò, quomodo causa, in art.3. Tertiò, quō effectus, in 5. art. Quartò, quomodo circumstantia, in art.9. Circa primum, primò ostenditur peccata differre specie ſm obiecta; secundò, ostenditur conuenientia distinctionis peccatorū spiritualium a carnalibus, art. seq. Aliæ par. patebunt prosequēdo.

Vtrum peccata distinguantur specie secundùm obiecta.

Infra ar.3. & 4. art. & 5. art.1. ad 1. Et ... & q.39. art. 2. cor. Et 2. dis.42. q.2. ar.2. q.1. ad 2. & q.2. co. Et Mal. q. 2. ar.6. cor. & q.14. ar. 3. corp. Et Ps.50. co 2.
*q.1. arti 3. & q.18. artic.4. & 6.
*q.71. ar.1.
*Gre.c.28.

AD primum sic proceditur. Videtur, φ peccata non differāt specie secundùm obiecta, actus enim humani præcipuè dicuntur boni, vel mali per comparationem ad finē, vt suprà ostensum est; * cum igitur peccatum nihil aliud sit, quàm actus hominis malus, sicut dictum est; * videtur, φ secundùm fines peccata debeant distingui specie magis, quàm secundùm obiecta.

¶ 2 Præt. Malum, cum sit priuatio, distinguitur specie ſm diuersas species oppositorū; sed peccatū est quoddā malum in gn̄e humanorum actuum; ergo peccata magis distinguuntur specie ſm opposita, quàm ſm obiecta.

¶ 3 Præt. Si peccata specie differant ſm obiecta, impossibile esset idem peccatū specie circa diuersa obiecta inueniri; sed inueniūtur aliqua huiusmodi peccata, nam superbia est in rebus spiritualibus, & in corporalibus, vt Gre. dicit in li.33. Mora. * auaritia ēt est circa diuersa gn̄a rerum; ergo peccata nō distinguũtur specie ſm obiecta.

¶Sed contra est, φ peccatum est dictū, vel factū, vel concupitum contra legē Dei; sed dicta, vel facta, vel cōcupita distinguunt specie ſm diuersa obiecta, quia actus per obiecta distinguuntur, vt supra dictum est; * ergo etiam peccata secundùm obiecta specie distinguuntur.

* q.18. ar.2. & q.54. artic.2.

¶Hic quærit, an peccata differāt specie ſm obiecta. Nota, φ de peccato contingit loqui dupliciter; vno modo materialiter, quo s. ad significatum materiale, quod (ſm dicta in artic.6. q. præced.) est actus humanus volūtarius; aliud est formale, quod est malum, vel inordinatio, vel priuatio ordinis rōnis, vel legis æternæ. D.S. igitur in hoc ar. loquitur de peccato, vt est actus humanus voluntarius culpabilis, sed nō loquit de peccato formaliter, vt malū est; & de priuatione ordinis debiti; & tñ si etiā loqueretur D.S. de peccato formaliter, adhuc dicta sua haberent veritatē, vt tanget in solutione ad secundū, quia & sic peccatū habet specialē priuationē, & distinctionē ab obiecto. Nā ideo est specialis deformitas, quia voluntas fert in specialem materiā derelicto ordine rationis, ad specialē enim conuersionem volūtariā, sequitur specialis auersio.

¶Respondeo dicēdum, φ sicut dictum est; * ad rationem peccati duo cōcurrunt. s. actus voluntarius, & inordinatio eius, quæ est per recessum a lege Dei. Horū autē duorum, vnum per se comparatur ad peccantem, qui intendit talem actum voluntarium exercere in tali materia; aliud autem. s. inordinatio actus, per accidens se habet ad intentionem peccantis, nullus enim intendens ad malum operatur, vt Dionys. dicit 4. cap. de Di. no.

*q.71. ar.6.

Dionysius.

¶D.S. in hoc art. duo facit. Primò præmittit vnā propositionem præambulatem distinctiuā deseruientem sibi ad probationē conclusionis responsiuæ; secundò ponit cōclusionem responsiuam in fine, ibi. Manifestum est autem. Propositio præambularis est ista. Actus voluntarius per se comparatur ad peccantem, inordinatio autē se habet per accidens ad intentionem peccātis. Pro ista propositione D.S. notat in principio ex art.6. præced. q. φ in peccato sunt duo. s. actus, &c. tunc arguit sic pro ista propositione. Illud est per se in moralibus, quod est de intentione peccantis, sed actus voluntarius est hmōi, non autem inordinatio eius; ergo, &c. Maior patet extra litterā, quia aliquid dr̄ morale perfectum, quia voluntariū, & quia per se volitum; sed id quod est de intentione, est per se volitū; ergo quod est de intentione, est per se. Minor probatur quo ad primā partē, quia peccans intendit exercere talem actum voluntariū in tali materia, & hoc per se, & ſm seipsum. Secunda pars probatur, quia nullus intendēs ad malū operatur, illa autem inordinatio est formaliter mala; ergo, &c. Et ita patet, φ peccatū vt est actus volūtarius, q per se intendit a peccante, distinguit penes obiectū, sicut & alij actus, & operationes, nō aūt ꝓpriè moraliter loquēdo penes inordinationes; quia moralis nō distinguit ſm ꝑ se, & formale significatū, sicut logicus; sed ſm per se intentū; vnde quāuis illa inordinatio formalius significetur, q̄ actus; quia tamen est præter intentionem, ideo moralis penes eam non distinguit.

¶Nota autem, φ inordinatio dr̄ esse præter intentionem, quia non est principaliter, & ꝑꝑ se volita, tamen ex consequenti est volita ꝑꝑ aliud, quia aliquis nō recusat incurrere illam inordinationē, vt perfruatur bono concupito, & siue non sit intenta. s. actu, & ſm se præuisa, siue non præuisa, dummodo per se sequatur ad actum voluntarium ex parte actus, habet rationem peccati, quia (vt infra patebit q.73. ar.8.) etiam non intentum, nec præuisum a peccante facit ad peccatum, dummodo ipsum peccatum per se sequatur. Et sic D.S. intelligendus est, quòd inordinatio non est intenta a peccante, sed tamen etiam non recusata, quia si recusaret eam, cessaret ab actu, quem necessariò sequitur; cum quo stat, quòd per se peccati actum consequitur; quare est volita, & voluntaria illa inordinatio, licet non intenta, tanquam s. per se bonum, & gratia cuius aliquid fiat; intentio enim est boni tantùm, voluntas autem etiam mali propter aliud, &c. Vide D.S. de Malo, q.3. art.12. vbi clarè loquitur. Vide & tertio contra Gentiles. c.6. vbi loquitur ad propositum sic dicens, licet malum sit præter intentionem, est tamen voluntarium, licet non per se, sed per accidens. Intentio enim est vltimi finis, quem quis propter se vult. Voluntas autem est eius, quod quis vult propter aliud, etiam si simpliciter non vellet, &c. hæc ille. Tunc ibi.

¶Manifestum est autem, φ vnumquodq; consequitur speciem secundùm illud, quod est per se, non autem ſm id, quod est per accidens, quia ea, quæ sunt per accidēs, sunt extra rationem speciei; & ideo peccata specie distinguuntur ex parte actuum voluntariorum magis, quàm ex parte inordinationis in peccato existentis.

Dub. 147. & 715.

¶Procedit ad respondendum quæsito tali conclusione, peccata propriè distinguuntur specie ſm obiecta. Probatur cōclusio. Peccata propriè distinguūtur specie ex parte actuum voluntariorum

magis, quàm ex parte inordinationis in peccato existentis; sed actus voluntarij distinguunt specie secundum obiecta; ergo conclusio vera. Circa istam rationem D. S. primò ponit maiorem cū eius probatione; secundò minorem annectens cōclusionē, ibi. Actus autē voluntarij. Maior ergo probatur. Vnumquodque consequitur speciem secundùm illud, quod est per se, non autem secundùm id, quod est per accidens (& per consequens distinguitur specie secundum id, quod est per se) sed actus voluntarius se habet per se ad peccatum ex parte agentis, inordinatio autem se habet per accidens; ergo maior vera. Maior proxima probatur, quia ea quæ sunt per accidens, sunt extra rationem speciei. Minor proxima patuit, & fuit formaliter propositio præambularis. Tunc ibi.

¶ Actus autem uoluntarij distinguuntur specie secundùm obiecta, ut in superioribus ostensum est; * vnde sequitur, quòd peccata propriè distinguantur specie secundùm obiecta.

*q. 18. ar. 2. Dub. 992.

¶ Ponit minorem principalis rationis quæ fuit: sed actus voluntarij, &c. quam D. S. relinquit notam ex supra dictis. q. 18 artic. 2. Vnde concludit, quod peccata propriè distinguantur, &c. Et ita patet, quod peccatum, vt est actus voluntarius, qui per se intenditur a peccante, distinguitur penes obiectū, sicut & alij actus, & operationes.

¶ Et hanc conclusionem confirmat D. S. per arg. in contr. quod etiam procedit de peccato quo ad materiale significatū, videlicet ad actum voluntarium s. dictum, vel factum, vel concupitum, talia enim sunt actus, & per consequens vt sic distinguunt per obiecta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd finis principaliter habet rationem boni; & ideo cōparatur ad actum uoluntatis, qui est primordialis in peccato, sicut obiectum; vnde in idem redit, quòd peccata differant secundùm obiecta, uel secundùm fines.

¶ Maior vera, quia actus humani non sunt humani, nisi in ordine ad actum interiorem voluntatis, qui per se respicit finem; ita quod actus interior per se immediatè respicit finem, vt obiectū principale, & etiam actus exteriores formaliter vt morales sunt, per se respiciunt vt obiectum mediatum. Et secundò vera ad alium sensum, quia (vt patuit q. 19. arti. 2. ad primum) actus voluntatis per se est finis, per accidens autem est, quod obiectum actus voluntatis non sit finis, vt ibidem declaratum fuit. Conceditur vltra, quod peccatum est actus malus; & etiam cōceditur consequens quo ad hoc, quod secundum fines peccata distinguantur specie, etiam actus exteriores formaliter, vt peccata sunt; quia non sunt peccata, nisi assit actus voluntatis, qui principaliter respicit finem, saltem vt habet rationem volendi; quamuis & actus exterior respiciat obiectum, quod non est finis remotus, esto sit propinquus, qui & dicitur finis actus. Sed negatur cōsequentia quo ad aliam partem. s. magis, quàm secundùm obiecta, quia & ipse finis est primum, & principale obiectum peccati, vt actus voluntarius est, & humanus; quia & si cum actu interiori concurrat actus exterior, & obiectū eius, tamē finis est principalius obiectum actus interioris, qui est principalius in peccato. Quare negatur consequentia.

¶ Nota, quod actus exterior, qui etiam potest concurrere ad peccatum, distinguitur ex obiecto exteriori in esse rei, & moris; & hoc distinctione propriæ speciei. Distinguitur etiā ex fine distinctione speciei communis, & moris tantùm, vt finis est; non obiectum proprium, & immediatum, sed mediante actu interiori. Actus autē interior, qui est formalis in peccato, distinguitur ex fine, vt finis est obiectum eius. Quare semper distinctio est ex obiecto, vt sic saltem distinctio propria, & immediata; licet enim actus exterior distinguatur ex fine agentis, vt sic, tamen hoc est mediante actu interioris, cuius finis est obiectum, & præter finem habet proprium obiectum, ex quo habet distinctionem propriæ speciei; quod obiectum est etiam finis, non quidem intentionis agentis, sed actus exterioris, & voluntatis; omne enim bonum volitum potest dici finis, vt patuit supra quæst. 1. artic. 1.

¶ Nota, quod quia per accidens est, quod obiectum voluntatis non sit finis etiam agentis, quia s. est quoddam volitum ordinatum in finem intentum; tamē per se finis est volitus, & volitum finis, ideo idem est finis, & obiectum peccati. Et nota, quòd D. S. dicit, quòd in idem redit peccatum differre. s. formaliter, & quo ad actum interiorem, quo ad obiecta & finem; licet materialiter distinguantur per obiecta, illa possunt patere ex dictis supra quæst. 19. &c.

¶ Ad secundum dicendum, quod peccatum non est pura priuatio, sed est actus debito ordine priuatus; & ideo peccata magis distinguuntur specie secundum obiecta actuū, quàm secundum opposita; quamuis etiam si distinguerentur secundum opposita uirtutes in idē rediret; uirtutes enim distinguuntur specie secundùm obiecta, ut supra dictum est. *

Dub. 997. *q. 60. ar. 5.

¶ Ad maiorem D. S. respondet virtualiter dupliciter. Malum, cū sit priuatio, distinguitur specie secundum diuersas species oppositorum. Concedo, & dico, quod hoc redit in idem cum eo, quod diximus peccata distingui secundum obiecta, quia opposita (s. bona moralia) distinguūtur secundum obiecta; igitur & originaliter mala secundum obiecta distinguuntur, quia virtutes distinguuntur secundum obiecta; & sicut actus boni secundum obiecta, & diuersas materias. Si igitur peccata distinguantur secundum diuersas species oppositorum, oportet, quod etiam distinguātur secundum contrarias materias, secundùm quas virtutes ipsæ distinguuntur, in quibus tamen contrario modo se habent ad virtutes. Ad minorem dicitur, quod peccatum est quidem malum, sed nō ipsa malitia, vel priuatio, sed actus voluntarius habens annexam priuationem; & tamen actus est per se intentus, priuatio autem nō, quia actus de se habet aliquam appetibilitatem, priuatio non. Negatur ergo consequentia, quia peccata, si accipiantur quantum ad id, quod est in eis per se, sic moraliter distinguuntur euidenter, & immediatè ex obiectis. Si autem accipiantur pro significato formali (quod tamen est per accidens apud moralem) adhuc distinguuntur penes obiecta radicaliter, esto immediatè penes opposita; quia tamen ista opposita etiam distinguuntur secundùm obiecta, ideo origo distinctionis etiam priuationum sunt obiecta. Et de hac materia benè loquitur Capreolus in secundo, dist. 45. in solutionibus ad argumenta contra primam, & secundam conclusiones, &c.

Capreolus.

¶ Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet in diuersis rebus specie, vel genere differentibus, inuenire vnā formalē rationem obiecti, a qua peccatū speciē recipit, & hoc modo superbia circa diuersas res excellentiā quærit, auaritia verò abundantiā eorum, quæ vsui humano accōmodantur.

¶ Ad maiorem quo ad primam partem, quod actus differunt secundum obiecta, sicut de habitibus supra dictum est, q. 54. art. 2. s. secundum obiecta formalia adæquata, non autem materialia. Dico autem formalia, & adæquata, & terminatiua propter Sco. in secundo, di. 24. Sed de hoc vide supra loco iam allegato. Ad secundam partem dico, quod verum est, quod impossibile est idem peccatum specie circa diuersa obiecta formalia, & formaliter diuersa esse. Minor negatur ad sensum iam dictum. Ad probationem dico, quod superbia est in rebus spiritualibus, & corporalibus, sed non secundum proprias rationes, sed secundum vnam rationem communem, quā in eis respicit, s. excellētiā, illa autem ratio est formaliter vna; sicut auaritia in rebus quærit, & respicit vnū formale. s. abundātiā rerum, quæ veniunt in vsum humanum. Quare negatur cōsequentia, quod non distinguantur secundum obiecta formaliter accepta, idest secundum diuersa obiecta, vt obiecta sunt, & obiecta adæquata, esto non distinguantur secundùm diuersa obiecta, vt diuersa sunt in esse rei, vt argumentum probat.

Scotus.

Utrum conuenienter distinguantur peccata spiritualia a carnalibus.

AD secundùm sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter distinguantur peccata spiritualia à carnalibus. Dicit enim Apostolus ad Galat. 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, &c. ex quo videtur, quòd omnia peccatorum genera sunt opera carnis; sed peccata carnalia dicuntur opera carnis; ergo non sunt distinguenda peccata carnalia a spiritualibus.

M. Infra q. 73. ar. 5. cor. Et 2. 2. q. 118. ar. 6. cor. Et 1. co 6. le. 3. col. 3. 6. & 2. corp. 3. col. 1. Gal. 5.

¶ 2 Præterea. Quicunque peccat secundùm carnem, ambulat, secundùm illud Rom. 8. Si secundùm carnem vixeritis, moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis viuetis; sed viuere, vel ambulare secundùm carnem videtur pertinere ad rationem peccati carnalis; ergo omnia peccata sunt carnalia; non ergo sunt distinguenda peccata carnalia a spiritualibus.

Rom. 8.

¶ 3 Præterea. Superior pars animæ, quæ est mens, vel ratio, spiritus nominatur, secundùm illud Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, vbi spiritus pro ratione ponitur, vt ibi glo. dicit; * sed omne peccatū, quod secundum carnem committitur, a ratione deriuatur per consensum, quia superioris rationis est cōsentire in actum peccati; vt infra dicetur; * ergo eadem peccata sunt carnalia & spiritualia; non ergo sunt distinguenda adinuicem.

Ephes. 4. *Glo. ordi. & interlin. *q. 74. ar. 7.

¶ 4 Præterea. Si aliqua peccata specialiter sint carnalia, hoc potissimè intelligēdum videtur de illis peccatis, quibus in corpus suum peccat aliquis; sed sicut Apostolus dicit 1. ad Corinth. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus suum peccat; ergo sola fornicatio esset peccatum carnale, cum tamen Apostolus ad Ephes. 5. etiam auaritiam carnalibus peccatis annumeret.

1. Cor. 6. Eph. 5.

¶ Sed

Greg. c. 31. à med.

¶Sed contra est, quod Gregorius 31. Moral. dicit,* quòd septem capitalium vitiorum quinque sunt spiritualia, & duo carnalia.

¶Hic quærit de distinctione spiritualium peccatorum a carnalibus. Videtur enim difficultas de ipsa distinctione, præsertim cũ Apostolus ponat simul carnalia, vt fornicationem, & idolorum seruitutẽ, &c. Quia tamen determinatio huius quęst. statim sequitur ex dictis in artic. 1. ideo mouet hoc dubium, præsertim etiam propter variam acceptionem peccati carnalis.

Art. præceden.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut dictum est;* peccata recipiunt speciem ex obiectis; omne autem peccatum in appetitu consistit alicuius commutabilis boni, quod inordinatè appetitur, & per consequens in eo iam habito inordinatè aliquis delectatur.

¶D. S. in art. non respondet formaliter ad quæsitum, sed innuit implicitè vnam distinctionem, quam expresse ponit super auctoritate alleganda in fine corp. 2. ad Corinth. 7. qua notata faciliter potest haberi conclusio responsiua. Distinctio ergo est ista (quam etiam ponit ad Gala.) peccata carnalia dicuntur dupliciter. Vno modo, quia consumantur in delectatione carnis, sicut spiritualia, quæ consumantur in delectatione spirituali, vel animali. Secundo modo autem dicuntur peccata carnalia propter originem, & radicem, inquantum ex corruptione carnis anima aggrauatur, sm ꝙ dicitur fomes principium omnium peccatorum, sic omnia peccata possunt dici carnalia, quia etiam hæreses, & sectæ isto modo sunt carnalia, quia intellectus ex corruptione carnis facilius decipi potest, & impeditur a sua operatione. Vnde ista distinctione supposita, ponitur talis conclusio responsiua. Si peccata spiritualia, & carnalia accipiuntur primo modo (quia videlicet cõsumantur in delectatione spirituali, vel carnali) tunc distinguuntur specie, sicut gula, & luxuria sunt isto modo carnalia, quia perficiuntur in delectatione carnali. Probatur conclusio dupliciter. s. ratione, & auctoritate. Secundum ibi. Vnde & Apostolus. Circa primum arguitur sic, peccata spiritualia, & carnalia isto modo habent diuersa obiecta formalia, igitur conuenienter distinguũtur. Cõsequentiam D. S. probat per vnam propositionem in principio ex artic. 1. quia peccata recipiunt speciem ex obiectis, & per consequens distinctionem, quia species non est sine differentia distinctiua. Antecedens probatur per articulum, quæcunque sunt diuersa in ratione delectabilis, sunt diuersa obiecta formalia peccatorum; sed obiecta spiritualium, & carnalium peccatorum sunt huiusmodi (s. diuersa in ratione delectabilis;) igitur antecedens est verum. Circa istam rationem D. S. primò probat maiorem. Secundò declarat minorem, ibi. Vt autem ex superioribus. Primò ergo probatur maior ex littera, quia omne peccatum consistit in appetitu alicuius boni commutabilis, quod inordinatè appetitur, & per consequens in eo habito inordinatè aliquis delectatur; igitur delectabile commutabile est per se obiectum omnis peccati; ergo sequitur maior, quia secundùm rationẽ diuersam formalis & per se obiecti diuersificantur actus. Deinde cum dicit.

q. 31. ar. 3.

¶Vt autem ex superioribus patet;* duplex est delectatio. Vna quidem animalis, quæ consumatur in sola apprehensione alicuius rei ad uotum habitæ; & hæc etiã potest dici delectatio spiritualis, sicut cum aliquis delectatur in laude humana, uel in aliquo huiusmodi. Alia uerò delectatio est corporalis, siue naturalis, quæ in ipso tactu corporali perficitur, quæ potest etiam dici delectatio carnalis. Sic igitur illa peccata, quæ perficiuntur in delectatione spirituali, vocãtur peccata spiritualia; illa verò quæ perficiuntur in delectatione carnali, uocantur peccata carnalia, sicut gula, quæ perficitur in delectatione ciborum, & luxuria, quæ perficitur in delectatione venereorum.

Declarat minorem tali ratione, delectabile pertinens ad delectationem interiorem, quæ perficitur in apprehensione interiori (idest consequitur apprehẽsionem interiorem) est alterius rationis, quàm delectabile pertinens ad delectationem exteriorem, q. perficitur in apprehensione tactus corporalis. Sed delectabile peccati spiritualis est delectabile secũdùm interiorem delectationem animalẽ, delectabile peccati carnalis sm tactum; igitur, &c. Maior patet, quia istæ delectationes sunt diuersarum rationum, vt patet supra quæst. 31. artic. 3. igitur & delectabilia formaliter. Dictum est enim supra quæst. 60. artic. vlt. quòd non in omnibus delectabilibus est vna ratio delectandi; quia delectabile est conueniens habitum, sed secundùm aliud, & alia ratione conueniunt honor, & laus (quia secundùm imaginatiuam, & apprehensionem interiorem) secũdùm aliam cibus, & potus, & venerea, vt patet de se. Et posset ratio istius artic. breuius sic formari. Peccata spiritualia habent alia obiecta, quàm carnalia; igitur conuenienter distinguuntur. Consequentia patet in princ. art. Antecedens probatur. Obiectum peccati spiritualis est delectabile alterius rationis, quàm obiectum peccati carnalis; igitur antecedẽs verum. Tenet consequentia, quia omne peccatum cõsistit in appetitu alicuius boni connaturalis, in quo habito quis delectatur; igitur consequẽtia bona. s. quòd si est delectabile alterius rationis, igitur obiectum alterius rationis, quia delectabile est obiectum. Antecedens proximum probatur, quia alia est delectatio, quæ sequitur apprehensionem interiorem, & consumatur in sola apprehensione alicuius rei ad votum habitę, & boni secundùm imaginationem, quàm delectatio sequens apprehensionem exterioris sensus, & quæ perficitur in tactu corporali.

¶Nota autem verbũ D. S. vbi dicitur, ꝙ delectatio animalis, vel spiritualis consumatur in apprehensione interiori, quia intelligitur iuxta supra dicta q. 31. sm causam non formaliter, quia videlicet delectatio animalis, vel spiritualis (quod idem est) causatur ex hoc, ꝙ bonum hominis sm imaginationem, vel etiam apprehensionem intellectiuam apprehenditur pręsens; sicut quis apprehendens se honorari delectatur, non in tactu, sed in appetitu sensitiuo concupiscibili, vel voluntate. Vnde delectatio animalis cõprehendit sub se etiam gaudium. Philotomia enim, & liberalitas sunt bonorum, quæ delectant, sm ꝙ apprehenduntur apprehensione interiori, vt supra q. 60. art. 5. vbi tanguntur, quæ declarant, quomodo sumuntur diuersæ rationes boni delectabilis, &c.

¶Vnde & Apostolus dicit. 1. ad Cor. 7. Emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus.

1. Cor. 7.

¶Probat conclusionem responsiuam auctoritate Apostoli, qui distinctè ponit inquinamentum carnis, & spiritus, idest peccata carnis, & spiritus.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro cõclusione respõsiua.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut glo.* ibidem dicit; illa uitia dicuntur opera carnis, non quia in voluptate carnis perficiantur, sed caro sumitur ibi pro homine, qui dum secundùm se uiuit, secundùm carnem uiuere dicitur, ut etiam Aug. dicit. 14. de Ciuit. Dei.* Et huiusmodi ratio est ex hoc, ꝙ omnis rationis humanæ defectus ex sensu carnali aliquo modo initium habet. Et per hoc etiam patet responsio ad secundum.

Gl. ex Augu. summitur loco mox dict.

Aug. c. 2. & 3.

¶Ad maiorem patuit ex dictis in principio articuli. Conceditur auctoritas, & dicitur, quòd omnia peccatorum genera sunt opera carnis radicaliter, & originaliter, quia omnia peccata oriũtur ex defectu carnali, idest ex subtractione originalis iustitiæ, quam sequuta est inordinatio corporis, & sensualitatis; & per consequens voluntas, & ratio debilitatæ, & factæ pronæ ex materiali peccati originalis ad omnia vitia. Sed dico, quòd non omnia genera peccatorum dicuntur opera carnis, quia consumantur in delectatione carnali, sed aliqua certa, quorum obiecta sunt conuenientia sensui carnali exteriori. s. tactui, & gustui. Vlterius ad consequens, ergo non sunt distinguenda, &c. Verum, carnalia radicaliter, & originaliter; vnde sicut omnia peccata reducuntur indirectè in diabolum, quia est causa aliquo modo subtractionis originalis iustitiæ, ad quam sequuntur omnia peccata. Sic quia in carne est fomes, & inordinatio, ex qua indirectè oriuntur omnia peccata, ideo omnia peccata dicuntur carnis, idest habentia originem ex carne. Et secundò dicit hic D. S. quòd dicuntur opera carnis, quia hominis secundùm se viuentis. Dicitur autem homo viuere secundùm se, non propriè quantum ad id, quod est principale, sed quantum ad id, quod est minus principale, vt patet secunda secundæ, quæst. 25. art. 7.

¶Ad secundi maiorem secundùm expositionem D. S. ibidem, ꝙ Apostolus per facta carnis intelligit opera carnis. i. opera, quæ ex concupiscentia carnis proueniunt. Et ex hoc patet, ꝙ loquitur de opere carnis radicaliter, vel originaliter, & communi. Ad minorem, viuere sm carnem (idest committere opera prouenientia ex carne) pertinet ad rationem peccati carnalis; verum originaliter, & vt est commune, sed viuere secundùm opera, quæ consumantur in delectatione carnali, pertinet ad carnalia, vt sunt distincta. Vltra; ergo carnalia, verum originaliter, vel quæ homo agit ex amore suipsius, vt est caro, idest sm concupiscentiã ortam aliqualiter ex carne non sunt distincta, & hoc concessum est.

¶Nota, quòd solutio primi tangit duos modos accipiendi peccatum carnale, vt est commune, non distinctum contra spirituale, quos expressè D. S. ponit super Apostolum ad Gala. 5. Vnde dicit secundùm August. de Ciuit. Dei, lib. 4. cap. 2. quòd secundùm carnem viuit, quicunque viuit sm seipsum; vnde caro hic accipitur pro toto homine, quicquid ergo procedit ex inordinato amore sui, dicitur opus carnis. Postea ponit distinctionem positam in principio art. &c. quia videlicet alio modo dicitur sm radicem, & originem carnale peccatum, & vtroque modo est commune. Et hoc pbãt duo prima argumẽta; vnde & D. S. vna solutione soluit.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ in peccatis etiam carnalibus est aliquis actus spiritualis. s. actus rationis; sed finis horũ peccatorũ, a quo denominantur, est delectatio carnis.

¶Maior vera, & D. S. exponit ibidẽ. Renouamini spiritu mentis vestræ. i. mente spiritualiter facta, vel sm animam hic, & in futuro renouabitur etiam corpus. Minor vera, ꝙ peccatum carnale etiam vt distinguitur contra spirituale, deriuatur sm inchoationẽ & originem propinquã ab eo, quia videlicet nullum peccatũ carnale est peccatum nisi voluntarium, & ratio superior in ipsum consentiat directè, vel indirectè, vt patebit q. 74 ar. 7. Tñ origo remota est corruptio carnis, &c. Sed addo, ꝙ tale peccatum habet quidem aliquem actum spiritualem rationis, & voluntatis, tñ causa finalis, in qua consumatur, est carnalis delectatio, sicut per oppositum peccatum spirituale habet originem (saltem remotam) ex carne; & tamen non dicitur carnale, & spirituale, quia in delectatione spirituali perficitur; ita de carnali per oppositum, quia habet pro principio effectiuo aliquod spirituale, sed pro finali, & obiectali aliquod carnale. Quare negatur consequentia.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ sicut glo. ibidẽ dicit, specialiter in fornicationis peccato seruit anima corpori, intantum, ut nihil aliud in ipso momento cogitare homini liceat; delectatio autẽ gulæ, & si sit carnalis, nõ ita absorbet rationẽ. Vel potest dici, ꝙ in hoc peccato ẽt quædam iniuria fit corpori, dũ inordinatè maculatur; & ideo per hoc solũ peccatũ dr̃ specialiter homo in corpus peccare. Auaritia verò, q̃ carnalibus peccatis connumeratur, pro adulterio, ponitur, quod est iniusta vsurpatio vxoris alienæ. Vel potest dici, ꝙ res, in qua delectat̃ auarus, corporale quiddã est, & quantum ad hoc cõnumerat̃ peccatis carnalibus, sed ipsa delectatio non pertinet ad carnẽ, sed ad spiritũ. Et ideo Greg. dicit,* ꝙ est spirituale peccatũ.

Dub. 24.

*Greg. lib. 31. Moral. cap. 31.

¶Ad maiorem, ꝙ carnalia principaliter sunt, in quibus homo in corpus suũ peccat, quia & in delectatione carnali perficiuntur, & sm vnum modum, quia maculant corpus; & homo efficit̃ oĩno caro ablato vsu rationis; tñ & aliud quoddã dr̃ carnale propriè, quia solùm in delectatione carnali perficitur, sicut gula; quoddã aliud dr̃ carnale medio modo, quia obiectũ est carnale, vel corporale, sed delectatio est spiritualis, sicut auaritia, cuius obiectum est pecunia, tñ delectatio est sm sensum interiorẽ. Luxuria autem, & gula sunt carnalia; quia obiectum, & delectatio sunt carnalia. Ira autem est vtroq; modo spirituale, & inanis gloria. Dico vltra, ꝙ si auaritia sumit̃, vt opponitur iustitiæ; tũc idẽ est, quod adulterium, tũc est species luxuriæ, & propriè carnale, & est iniustus vsus vxoris alienæ, sicut auaritia propriè est iniustus vsus alienæ pecuniæ. Vide 2. 2. q. 118. art. 6. an auaritia sit carnale. Ad minorem dico, ꝙ fornicator in corpus suum peccat (i. cõtra corpus suum) corrumpendo, & inquinando illud præter verũ vsum rõnis, qui præsertim ibi tollitur; & ita est carnale, quia corrumpit, & quia carnalis delectatio. Vltra; ergo fornicatio est carnale. Verum specialiter, qa corrumpit, & quia carnalis delectatio, licet & gula carnalis sit, & auaritia aliquo modo. Sed si intelligit cõsequẽs, ꝙ sola fornicatio sit carnale peccatũ, & alia nullo modo; negatur. Nã non sequitur est principaliter carnale sm singularem modum; ergo alia nullo modo, &c. Vide de Ma. q. 4. ar. 8. ad 17. qa luxuria est carnale, quia in corporis delectatione, & corporis resolutione, in gula aũt non est corporis resolutio, & ĩ spiritualib. nõ est delectatio corporalis.

Utrum peccata distinguantur specie secundùm causas.

N
2. 2. prol. Et 2. di. 22. q. 1. ar. 1. corp.

AD tertium sic proceditur. Vr̃, ꝙ peccata distinguantur specie sm causas. Ab eodem enim habet res speciem, a quo habet esse; sed peccata habent esse ex suis causis; ergo ab eis etiam speciem sortiuntur; differunt ergo specie secundùm diuersitatem causarum.

¶ 2 Præt. Inter alias causas minus videtur pertinere ad speciem causa materialis; sed obiectum in peccato est sicut causa materialis; cum ergo secundùm obiecta peccata specie distinguuntur, videtur, ꝙ peccata multò magis secundùm alias causas distinguantur specie.

¶ 3 Pręt. Aug. super illud Psal.* Incẽsa igni, & suffossa, dicit, ꝙ omne peccatũ est ex timore malè humiliãte, vel ex amore malè inflammante. Dr̃ etiam 1. Io. 2. ꝙ omne, ꝙ est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut cõcupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Dr̃ autem aliquid esse in mundo pp peccatum, sm ꝙ mundi nomine amatores mundi significantur, vt August. dicit super Ioan.* Greg. etiam 31. Moral.* distinguit omnia peccata sm septem vitia capitalia; omnes autem huiusmodi diuisiones respiciunt causas peccatorum; ergo videtur, ꝙ peccata differant specie secundùm diuersitatem causarum.

*Aug. psal. 79.

1. Ioan. 2.

*Aug. trac. 2. in med.

*Gre. c. 31.

¶Sed contra est, quia sm hoc oĩa peccata essent vnius speciei, cum ex vna causa causentur. Dr̃ enim Eccl. 10. ꝙ initium oĩs peccati est superbia. Et 1. ad Tim. vlt. ꝙ radix omnium malorum est cupiditas. Manifestum est autem esse diuersas species peccatorum; non ergo peccata distinguuntur specie secundùm diuersitates causarum.

Eccl. 10.

1. Timo. vlt.

¶Hic quærit, quomodo se causa habeat ad distinctionem peccati. an s. peccata distinguantur specie secundùm causas, &c.

¶Respondeo dicendum, ꝙ cum quattuor sint causarum genera, diuersimodè diuersis attribuuntur; causa enim formalis, & materialis respiciunt propriè substantiam rei; & ideo substantiæ secundùm formam, & materiam specie, & genere distinguuntur.

¶Quia autem omne multiplex distinguendum est, & causa dr̃ multipliciter, &c. ideo D. S. in hoc art. distinctè respõdet sm diuersa genera causarum, & ideo ponit duas cõclusiones rñsiuas; secũdã ibi. Agens autem, &c. Prima conclusio, ex qua elicitur conclusio responsiua partialis ad quæsitum negatiua. Substantiæ sm formam, & materiam specie, & genere distinguuntur (supple & non peccata) per hanc conclusionem habetur, ꝙ peccata non distinguantur specie secundùm causas materialem, & formalem. Probatur conclusio. Vnumquodque distinguitur specie, vel genere, per ea quæ ipsum per se respiciunt; sed materia, & forma respiciunt per se substãtiam materialem, non autem motũ, vel actum; igitur, &c. Maior nota, quia distinctio specifica, vel generica est essentialis, & intrinseca, & per se; & per cõsequens per principia intrinseca. Minor patet, quia sola substantia habet materiam, & formam tanquam principia per se, actus autem, & motus non constituuntur ex materia, & forma, nec ab eis immediatè, & per se dependent, & per consequens nec specificantur.

Conclusio prima responsiua.

¶Nota autem, ꝙ D. S. dicit, ꝙ substantiæ (s. materiales) distinguuntur per formã, & materiã specie, & genere, quia a forma est omnis distinctio specifica tanquam ab eo, a quo sumitur differentia specifica, nõ a materia. De gñe autem potest distingui, quia vel accipitur pro gñe physico quo modo. 10. Metaph. tex. comm. 26. & vlt. dñr differre gñe corruptibile, & incorruptibile. Et sic planũ est, quod dr̃, quia ex materia, quę habet annexã priuationem, prouenit aliud esse, quàm a materia non habente priuationem, quia primum corruptibile, secundum incorruptibile. Si autẽ loquamur de gñe logico; sic etiam verum est, siue intelligatur de generibus generalissimis, siue de subordinatis in prædicamento substantiæ, præsertim materialis. De hoc vide supra q. 54. art. 1. ad primum.

¶Nota circa minorem cautè, quòd principia quidem essentialia distinguũt, non tamen conuertitur, quòd omnia distinctiua sint essentialia ad hunc sensum, quòd sint de essentia rei. Sed verũ est, ꝙ sunt de ratione quidditatiua rei, & a quibus sumũtur differentiæ essentiales. Et hoc dico iuxta supra dicta propter obiecta, & terminos motuum, qui non sunt de essentia eorũ, quæ distinguunt; sunt tamen in ordine, ad quæ sumuntur differentiæ actuũ, & motuum, quia huiusmodi ex natura sua ordinãtur ad obiecta, & terminos, a quibus specificantur, & sunt relatiua ad terminos, & obiecta, & fines, licet absoluta terminis correlatiuis.

¶Agens autẽ, & finis respiciunt directè motũ, & operationem; & ideo motus, & operationes sm huiusmodi causas, specie distinguuntur, diuersimodè tamen.

¶Hic secundò D. S. procedit ad secundã conclusionẽ responsiuã. Circa quã duo facit. Primò pmittit vnã cõclusionẽ præambularẽ probantem primã eius partem; secundò subiungit cõclusionẽ, ibi. Vnde manifestum est. Conclusio ergo pambularis est. Motus, & operationes distinguuntur sm causam agentẽ, & finem specie, diuersimodè tñ actus naturales, & actus voluntarij quo ad principia. Istã conclusionem D. S. primò ponit cum probatione primæ partis; secundò probat secundam partem, ibi. Nam principia.

¶Nota autem, ꝙ aliquid potest conuenire alicui communi per non repugnantiã, quod tamen diuersimodè se habet ad inferiora; sic actus, & motus in communi conuenit permissiuè habere speciem ex principio, quod tamen nõ conuenit actui humano; ideo istæ partes stãt simul, operationes distinguuntur sm causam agentem permissiuè, non tñ actus volũtarius. Probat̃ ergo prima pars, agens & finis respiciunt directè motum, & operationem (tanquã s. ea, a quibus motus, & operatio essentialiter dependent;) igitur prima pars vera. Tenet consequentia, quia vnumquodq; distinguitur per id cuius est, & ad quod ordinat̃, sicut ad per se causam. Est enim distinctio ex per se causis ex natura sua, sicut relatiuum ex termino correlatiuo. Antecedens patet ex secundo Physicorũ.

¶Nota hic primò defectum quorundam dicentium distinctionem potentiarum per actus, & actuum per obiecta solùm esse circumlocutiuã, & a posteriori, cum actus sint effectus potentiarum, & obiecta extrinseca actibus. Sed patet, ꝙ actus non solùm est effectus, sed etiam finis, ex quo sumitur ratio rei a priori, tanquam a prima causa rei, vt patet ex 2. Physic. Et obiecta esto non sint de essentia actus, sunt tamen principia specificatiua, & a quibus sumuntur

muntur per se dñæ; & ea, sine quibus actus nec intelligi possunt, nec definiri, & conueniunt actibus in primo modo per se, ad quẽ non requiritur necessariò definitio per intrinseca, sed per additamentum, vt solet alibi declarari. Et hi clarè non aduertũt D.S. hic dicentem, ꝙ agens, & finis directè respiciunt motum, & operationem tanquam. s. eorum distinctiua per se, a quibus naturaliter eorum differentia sumitur, vt patet supra q. 1. art. 3. ad primum.

¶Nota secundò, ꝙ D.S. vbi iã dixit, ꝙ actiones humanę, si considerantur per modum actionum, distinguuntur ex fine, sicut principio; hic autem dicit, ꝙ actus humani non distinguũtur ex principio motiuo, sed ista non sunt contraria; quia finis, vt est per rationem voluntati præsentatus, & vt cognitus concurrit quidem ad actum voluntatis aliquo modo effectiuè: sed cum hoc etiam formaliter, & specificatiuè, & quasi principium actiuum iam ad vnũ determinatum. Est enim id, quod est in intellectu ratio appetẽdi, & agendi voluntati, & non inhæret voluntati, quare D.S. q. 1. ar. 3. assimilat finem sic apprehensum formæ generantis, qui producit formam generati sibi similem; & est principium generandi actiuum, & determinatum ad vnum. Sed verum est, quod D.S. hic dicit, quia principium motiuum tantùm est indeterminatum, & nõ specificat actum, sicut voluntas secundùm se, vel etiam aliud motiuum effectiuum, quod non est determinatum ad vnum actum, secus de fine apprehenso, qui comparatur a D.S. termino specificatiuo motus formaliter, & conuenit quo ad determinationem cum principio actiuo naturali, quod (vt dictum est) motum, & operationes specificat. Vide propter hæc dicta supra q. 9. artic. 1. vbi dicebatur, in quo genere causæ obiectum apprehensum specificaret actum voluntatis; & his suffragantur statim dicenda ad primum, vbi habebitur, ꝙ finis, vel intentio eius determinat voluntatem, & constituit eam principium actiuum determinatum.

¶Nã principia actiua naturalia sunt determinata semper ad eosdem actus; & ideo diuersæ species in actibus naturalibus attendunť non solùm ſm obiecta, quæ sunt fines, uel termini; sed etiam ſm principia actiua, sicut calefacere, & infrigidare distinguũtur specie ſm calidum, & frigidum; sed principia actiua in actibus voluntarijs, cuiusmodi sunt actus peccatorum, non se habent ex necessitate ad unũ; & ideo ex uno principio actiuo, uel motiuo possunt diuersę species peccatorum procedere, sicut ex timore male humiliante potest procedere, ꝙ homo furetur, & quòd occidat, & ꝙ deserat gregem sibi commissum, & hæc eadem possunt procedere ex amore.

¶Hic probat secundam partem conclusionis præambularis tali ratione. Diuersæ species in naturalibus attenduntur non solùm ſm obiecta, quæ sunt fines, vel termini, sed etiã ſm principia actiua; sed in voluntarijs non distinguuntur ſm principia actiua, sed ſm fines tñ; igitur secunda pars vera. Consequentia plana. Antecedens probatur, relinquendo primam partem nota, ꝙ s. distinguantur ſm obiecta. Sed probatur, ꝙ ſm principia actiua. Principia actiua naturalia semper sunt determinata ad eosdem actus; ergo illa pars vera. Probatur cõsequentia, quia si operantur semper sicut sunt, igiť si sunt diuersa principia, erũt diuersæ actiones; & si eadem principia in specie, erunt eædem operationes. Et declaratur exemplariter, sicut calefacere, & infrigidare distinguuntur specie ſm calidum, & frigidum. Tertia pars antecedẽtis. s. sed in voluntarijs non distinguuntur secundùm actiua, &c. Probatur, principia actiua in actibus voluntarijs non se habent ex necessitate ad vnum; igitur illa pars vera. Tenet consequentia, quia ex vno principio motiuo, & effectiuo possunt diuersæ species actuũ voluntariorum procedere. Tunc ibi.

¶Vnde manifestum est, ꝙ peccata non differunt specie secundùm diuersas causas actiuas, vel motiuas, sed solum secundùm diuersitatem causæ finalis, finis autem est obiectum uoluntatis; ostensum est enim supra, * ꝙ actus humani habent speciem ex fine.

* q. 1. art. 3. & q. 18. art. 4. & 6.

Secunda conclusio respons.

¶Ponit secundam conclusionem responsiuam specialẽ ad quæsitum. Peccata nõ differunt specie ſm diuersas causas actiuas, vel motiuas, sed ſm diuersitatem causæ finalis. Probatur prima pars ex conclusione præãbulari, & ex dictis circa ipsam. Actus voluntarij non distinguunť specie ſm principia actiua, vel motiua, quia ex vno motiuo plures procedere possunt; igitur nec peccata. Tenet consequentia, quia peccata, & actus peccatorum sunt actus voluntarij, & ex vno motiuo possunt etiam plura procedere, sicut ex timore malè humiliante potest procedere, ꝙ homo furetur, & ꝙ occidat, & ꝙ deserat gregem sibi cõmissum; & hęc siľr possunt procedere ex amore malè inflammante. Et videť, ꝙ D.S. accipiat hic motiuum pro ratione mouendi, & efficiendi se habente ad plura, quia vt effugiat quis malum multa peccata committit.

¶Nota oẽ peccatum est, vel ex fuga mali, vel amore boni inordinatis, primum dř timor malè humilians: secundum amor malè inflãmans, infra q. 77. art. 4. Inordinata ergo fuga mali potest aliquem mouere ad vitia posita in littera: siľr inordinatus amor potest aliquẽ mouere ad varia peccata, vt s. satisfaciat amori. Mouet ergo ad diuersa volenda, & facienda, & mediantibus diuersis volunatibus, & velle est causa diuersorum actuum humanorum in specie. Secunda pars probatur. Omnes actus humani distinguuntur ex fine, sed peccata sunt actus humani; igitur, &c. Maior patet, quia actus humani sunt, inquantum voluntarij, qui distinguuntur ex obiecto; sed finis est obiectum voluntatis; igitur, &c. Ista patent ex dictis supra quæst. 18. artic. 4. & 6.

Quomodo diuersa motiua distinguant.

¶Nota autem circa primam partem illius conclusionis, vt tangetur artic. 6. si motiuum sit vnum, & etiam idem finis propinquus, tunc actus habent eandem speciem moralem propinquam, non ratione motiui vt sic, sed ratione finis propinqui. Si autem motiuum (accipiendo motiuum pro imperatiuo, & mouente ad finem suum, & pro ratione efficiendi) sit quidem vnum, sed moueat ad diuersos fines particulares, tunc distinguuntur actus causati specie propria; possunt tamen conuenire pp vnitatem motiui ſm speciem cõmunem, si actus diuersos ſm propria obiecta moueat in finem communem, quem per se respicit intentio agentis. Sæpius enim est alius finis actionis, alius agentis; sic igitur supra dictum est q. 60. art. 1. ad tertium. ꝙ ex charitate actus diuersarum virtutum circa diuersa obiecta imperati habent vnam speciem communem propter finem, & obiectum charitatis, tamen habẽt diuersas species proprias; & de illis loquitur articulus, ꝙ actiones procedentes ab eodem motiuo non sunt vnius speciei specialissimę propriè. Vide quæst. 63. art. 6. dicta in principio.

¶Nota, ꝙ clarum est videre, quomodo a fine propinquo, & a fine actus peccatum vt actus habeat speciem propriam, quando peccatum aliquod trahitur in speciem disparatam per intentionẽ finis, vt luxuria ordinata in furtum. Constat enim, ꝙ luxuria non habet speciem propriã ex furto, quod est obiectum, & finis intentionis agentis, sed ex materia propria. Et ita vult D.S. hic, ꝙ motiuum actus distinguit speciem, & motiuum voluntatis, non motiuum intentionis agentis. Vide D.S. in quarto, dist. 38. q. 2. art. 2. q 2. in corp. vbi bene loquitur ad propositum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem secundæ conclusionis.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ principia actiua in actibus voluntarijs, cum non sinť determinata ad vnum, non sufficiunt ad producẽdum humanos actus, nisi determinetur voluntas ad vnum per intentionem finis, ut patet per Philosophum in 9. Metaphys. * & ideo a fine perficitur & esse, & species peccati.

*Arist. tex. 15. & 16.

¶Maior vera, ab eo habet speciẽ, a quo habet esse determinatũ, quia species dicit esse distinctum, & determinatum. Minor, si intelligitur vľr, ꝙ s. peccata habeant esse distinctum ab omnibus causis etiam actiuis ſm se nõ adiuncto fine, vt apprehensus, & intentus est; sic negat, quia causa effectiua, & motiua in moralibus non sunt principia alicuius determinati actus, nisi qa determinati sunt per finem, qui vt apprehensus specificat voluntatem ad determinatum. Et ista habet Phil. 9. metaph. tex. comm 10. vbi D.S. exponendo Phil. dicit. Ostendit Philosophus, per quid potentia rationalis reducatur in actum cõcludens ex dictis, ꝙ cum potentia rationalis se habeat communiter ad duo contraria, & cum a causa cõmuni non procedat effectus determinatus, nisi sit aliquid, quod causam communem ad hunc effectum magis determinet, quàm ad illum; sequitur, ꝙ necesse est præter potentiam rationalẽ (quæ est communis ad duo contraria) poni aliquid, quod approprict eã ad alterum faciendum ad hoc, ꝙ exeat in actum, hoc autem est appetitus, aut prohæresis, idest electio quorumcũque, idest electio, quæ pertinet ad rationem. Quod enim aliquis desiderat, hoc facit, &c. vbi patet dictum D.S. esse fundatum in Philosopho.

¶Nota autem, sicut supra dicebatur, ꝙ potentia, & habitus cõcurrunt ad eundem actum tanquam causa completa, sic tamen, ꝙ substantia actus reducitur in potentiam, & modus, & specificatio in habitum; sic in proposito voluntas sola non est principiũ actus peccati determinati, nisi intentio finis determinati cõcurrat, iuxta tamen supra dicta q. 1. art. 1. & q. 9. art. 1. secundùm aliud esse conuenit fini causalitas finalis, & effectiua. Determinatur enim voluntas a fine secundùm esse apprehensum, secundùm quòd cõcurrit specificatiuè ad actum voluntatis actiuæ tamen, sed secundùm esse extra habet esse finis, & distinguit, & determinat finaliter.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiecta, secundùm ꝙ comparantur ad actus exteriores, habent rationẽ materiæ circa quam; sed ſm ꝙ comparantur ad actum interiorem uoluntatis, habent rationem finium; & ex hoc habent, ꝙ dent speciem actui, quamuis etiam ſm quòd sunt materia circa quam, habeant rationem terminorũ, a quibus motus specificantur, vt dicitur in 5. Physi. * & in 10. Ethic. * sed tamen etiam termini motus dant speciem motibus, inquantum habent rationem finis.

* Aristot. tex. 4.
* Arist. c. 4

¶Ad maiorem, inter alias causas, &c. Verum est de causis, ex qua, & in qua vt sic. Tamen negatur, quod causa materialis, circa quam vt est terminus, & finis, in quem motus naturaliter tendit, & ordinatur, quòd non distinguit specie actus, & motus.

¶Ad minorem dico, quod obiectum actus interioris, præsertim intentionis est finis expressè; sed de obiecto actus exterioris dicitur, quòd comparatum ad actum exteriorem est materia circa quam, tamen comparatum ad actum interiorem habet rationem finis; quia aliquis non operatur voluntariè circa obiectum actus exterioris, nisi apprehendat ipsum vt bonum, & per consequens aliqualiter vt finem; quare dat speciem moris actui exteriori formaliter, vt voluntarius est, vt est finis. Posset secundò dici, quod obiectum actus exterioris dat speciem actui, vt est finis propinquus, naturalem quidem speciem, si consideratur absolute secundùm esse naturæ, moralem autem, prout est apprehensum conforme rationi inchoatiuè, sed completè vt volitum; & sic redit in idem, quod D.S. dicit, quòd obiectum exterioris actus dat speciem moralem. s. completè, prout est obiectum voluntatis, & finis, quia accidit, quod referatur in aliũ finem alterius actus. s. intentionis. Et vult D.S. quòd obiectum non dat speciem actui, vel motui, nisi quia finis, vel terminus motus, quia videlicet obiecta, & termini sunt, ad quæ motus naturaliter ordinantur tanquam fines. Finis enim ex secundo Physicorum distinguit a priori, vt tactum fuit. Considerat enim D. S. actus in ratione viarum, & tendentiarum ad obiecta, sicut ad fines. Posset etiam dici, quòd actus exterior, vt motus, & via habent speciem ab obiecto, vt est terminus eius; sed vt est actus agentis voluntarij habet speciem moralem ab obiecto, vt est finis, & obiectum actus interioris, &c. Et hoc videtur voluisse D.S. artic. 1. ad primum.

¶Nota, quòd hic soluitur quæstio, an obiecta vt sic, vel vt fines distinguant actus, & motus; habes, quòd vt fines saltem propinqui, & immediati, quia vnumquodque naturaliter distinguitur, & est conforme ei in quod ordinatur vt in finem suum, quia ergo actus ordinantur in obiecta, & terminos vt fines; ergo debent esse commensurati; quare secundùm aliud obiectum est alius actus. Vnde sicut animæ ex diuersis commensurationibus substantialibus distinguuntur numero, ita actus, & motus ex commensurationibus obiectiuis, & finalibus; sic potentiæ commensurantur actibus, & ergo secundùm diuersitatem actuum erit diuersitas potentiarum, & hæc habentur ex fine solutionis, quia motus distinguuntur ex terminis, sicut ex finibus.

¶Nota autẽ verba D.S. quod actus exterior in esse moralis distinguitur ex obiecto, vt est finis actus interioris, licet etiã distinguatur ex obiecto secundùm se, vt est finis naturalis actus exterioris in esse naturæ. Et de his aliquid tactum fuit supra quæst. 18.

¶Ad tertium dicendum, quòd illæ diuisiones peccatorum non dantur ad distinguendas species peccatorũ, sed manifestandas diuersas causas eorum.

¶Concedo totum, quod inducitur pro maiore. Sed dico ad minorem, quòd omnes huiusmodi diuisiones respiciunt causas peccatorum non distinguẽtes specificè, sed causas motiuas, ita quòd istæ diuisiones dantur ad manifestanda diuersa motiua peccatorum; sic cupiditas, vel auaritia potest causare diuersa peccata; & sic de alijs enumeratis. s. superbia, & concupiscentia; sed ista peccata non distinguuntur, quia ex tali, vel alio motiuo, sed quia circa aliud obiectum, & alium finem. Negatur ergo consequentia, intelligendo consequens de causis motiuis; ex illis enim, vt sic non habent distinctionem, quia ad vnitatem causæ motiuæ non sequitur vnitas peccati specificè, vt patuit in corpore articuli. Et ex diuersitate nõ sequitur diuersitas saltem in specie immediata, & propria peccatorum; quia si auaritia, & superbia mouerent ad peccatum circa idem obiectum, & eundem finem, tale esset vnum in specie, nõ obstante diuersitate specifica causarum motiuarum; sic litigium est vnum vitium specie, & tamen ex multis causis oriri potest, vt ex ira, & superbia, vt patet secunda secundæ, quæstio. 116. artic. primo. & sic de alijs.

Vtrum conuenienter peccatum distinguatur per peccatum, quod est in Deum, in proximum, & in seipsum.

O
2.d.42.q.2.
arti.2. q.2.
Et Psal.25.
col.2.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter peccatum distinguatur per peccatum, quod est in Deum, in proximum, & in seipsum. Illud enim, quod est commune omni peccato, non debet poni quasi pars in diuisione peccati; sed commune est omni peccato, quòd sit contra Deum, ponitur enim in definitione peccati, quòd sit contra legem Dei, vt supra dictum est; * non ergo peccatum in Deum debet poni quasi pars in diuisione peccatorum.

*q.71.ar.6.

§ 2 Præt. Omnis diuisio debet fieri per opposita; sed ista tria genera peccatorum non sunt opposita; quicunque enim peccat in proximum, peccat in seipsum, & in Deũ; non ergo peccatum cõuenienter diuiditur secundum hæc tria.

§ 3 Præt. Ea quæ sunt extrinsecus, non conferunt speciem; sed Deus, & proximus sunt extra; non ergo per hec distinguuntur peccata secundùm speciem; inconuenienter igitur secundùm hæc tria peccatum diuiditur.

¶ Sed contra est, quod Isidorus in libro de Summo bono distinguens peccata dicit, quòd homo dicitur peccare in se, in Deum, & in proximum.

¶Hic quærit iuxta prædicta de quadam consueta distinctione peccatorum, secundùm quòd diuiditur in peccatum, quod est in Deum, in proximum, & in seipsum. Est enim dubium, an sit distinctio secundùm diuersas species, vel diuersas causas motiuas, vel diuersos fines.

¶Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est; * peccatum est actus inordinatus. Triplex autem ordo in homine debet esse; vnus quidem secundùm comparationem ad regulam rationis, prout s. omnes actiones, & passiones nostræ debent secundùm regulam rationis cõmensurari; alius autem ordo est per comparationem ad regulã Diuinæ legis, per quam homo in omnibus dirigi debet; & siquidem homo naturaliter esset animal solitariũ, hic duplex ordo sufficeret; sed quia homo est naturaliter animal politicũ, & sociale, vt probatur in 1. Poli. * ideo necesse est, quòd sit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines, quibus conuiuere debet.

*q.71.ar.6.

* Arist.c.2.

Conclusio prima.

¶Iste articulus diuiditur principaliter in duas partes. In prima D.S. innuit vnam conclusionem responsiuam ostendentem illam diuisionem conuenientem, præsertim, accipiendo peccatum formaliter. In secunda parte ponit conclusionẽ ostendentem illius diuisionis qualitatem, accipiendo peccatum ex parte actus, ibi. Sunt autem diuersa. Conclusio ergo prima, quam D.S. intendit de peccato formaliter accepto, est ista. Hæc distinctio peccatorum est cõueniens (supplè accipiendo peccatũ formaliter.) Probatur cõclusio: hæc distinctio peccati accipitur secundum tres ordines oppositos, & distinctos; igitur est cõueniens. Circa illã rationem D.S. ita procedit; primò probat cõsequentiam cũ prima parte antecedentis; secundò ostendit secundã antecedentis partẽ, ibi. Horum autem ordinũ, &c. Consequentiã probat sic. Peccatũ est actus inordinatus; igitur cõsequentia bona. Illa cõsequentia patet iterũ extra litterã, quia tot modis dicitur vnum oppositorũ, quot modis & reliquũ. Antecedens pro prima parte probatur. In hoĩe est vnus ordo debitus secundum cõparationem, & regulã rationis, prout s. oẽs actiones, & passiones nostræ debent secundum regulã rationis cõmensurari; alius est ordo per cõparationem ad regulã legis Diuinæ, per quam homo in oĩbus dirigi debet; tertius ordo est, quo homo ordinatur ad alios hoĩes, quibus conuiuere debet; sed primo ordini opponitur peccatum in seipsum; secundo opponitur peccatum in Deum; tertio opponitur peccatum in his, quibus ordinatur ad proximum; igitur prima pars antecedentis vera, scilicet quòd hæc distinctio peccati accipitur secundùm tres ordines. Deinde cum dicit.

¶Horum autẽ ordinum primum continet secundus, * & excedit ipsum; quæcunque enim continentur sub ordine rationis, continentur sub ordine ipsius Dei, sed quædam continentur sub ordine ipsius Dei, quæ excedunt rationem humanã, sicut ea quæ sunt fidei, & quę debentur soli Deo; vnde qui in talibus peccat, dicitur in Deum peccare, sicut hæreticus, & sacrilegus, & blasphemus. Similiter etiam primus ordo * includit tertium; & primus excedit ipsum, quia in omnibus, in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi secundùm regulam rationis; sed in quibusdam dirigimur secundùm rationem, quantum ad nos tantùm, non autem quantum ad proximum; & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in seipsum, sicut patet de guloso, luxurioso, & prodigo; quando uerò peccat homo in his, quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, sicut patet de fure, & homicida.

*Aliàs, primus continet secundum.

* Aliàs, secundus.

¶Probat secundam partem antecedentis subintellecti. s. quod huiusmodi tres ordines sunt distincti, & oppositi. Et arguitur sic. Primus ordo. s. ad Deum excedit secundum (s. ordinem rationis) & secundus includit tertium, & excedit ipsum; ergo secunda pars antecedentis vera. Tenet cõsequentia, quia si accipiatur superior ordo, secundum quod excedit inferiorẽ, includit aliquid, quod ipse nõ includit; ergo

ergo distinguuntur, saltem sm illum modum distinguẽdi, qui est sm habere, & non habere idem. Antecedens probatur, quęcunq; cõtinentur sub ordine rationis humanæ, continentur sub ordine ipsius Dei, & nõ econtra; & in omnibus, in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi sm regulam rationis, & cum hoc in alijs pluribus, & in quibusdam dirigimur sm rationem ad nos tm̃, non autem ad proximum; igitur antecedens verum. Consequentia nota. Antecedens proximum probatur pro prima parte, quia Deus excedit rationem humanam, vt patet in his, quæ sunt fidei, quæ sunt sm ordinem Diuinum, non humanũ, & qui in illũ ordinem peccat, contra Deum peccat, vt hæreticus, sacrilegus, & blasphemus, &c. Secunda pars eiusdem proximi añtis probatur, quia sm rationem humanam dirigimur quo ad nos, & proximũ, & in omnibus actibus, & passionibus, sed hoc est in plus, q̄ dirigi in his, quæ sunt ad proximum tm̃; igitur verum est añs proximũ.

Expositio textus.

¶Nota hic, ꝙ D.S. enumerando illos tres ordines; primò ponit ordinem sm comparationem, & regulam rationis; deinde ordinem, qui est per comparationem ad regulam Diuinam. Post hoc dicit, horum autem primus continet secundum, &c. vbi D.S. non intelligit de primitate positionis, & situs; ita ꝙ primò positus, & enumeratus cõtineat secundum; sed de primitate dignitatis, & de absolutè, & in se primo, tamen videlicet, quia in ordine ad absolutè primum attenditur, tum quia communior, tum quia ad causam altioris ordinis. Vnde & D.S. non dicit primò, enumerando primus, & secundus, sed vnus, & alius. Et ille alius est sm rem primus, quod notat D.S. quia videlicet per eũ in omnibus homo dirigi debet. Videtur tamen, ꝙ ex incuria sit facta transpositio litteræ, sic ꝙ ordo ad regulam Diuinam deberet poni primo loco, & ordo ad regulam rationis secundo loco; vel si ita debeat esse ordo, quem libri communiter habent, debet consequenter littera in præsenti textu habere, horum autem ordinum primum continet secundus, vel si quis velit litteram omnino manere, tunc exponendum est, sicut iam expositum est, &c.

¶Aduerte autem, ꝙ clarum est videre, quomodo secundus, vel vt littera habet primus. s. ordo rationis excedit ordinem ad proximum, quia cõtinet sub se ordinem ad seipsum, & ad proximũ; vnde quandocunque peccat contra proximum, peccat contra ordinem rationis, sed non e contra, quia etiam quando peccat contra se, peccat contra ordinem rationis, & non contra proximum, vt patet in exemplis litteræ de guloso, &c.

¶Sunt autẽ diuersa, quibus homo ordinatur ad Deũ, ad proximum, & ad seipsum; vnde hæc distinctio peccatorũ est secundùm obiecta, secundùm quæ diuersificantur species peccatorum; vnde hæc distinctio peccatorũ propriè est secundùm diuersas peccatorum species. ——

¶Hæc est secunda pars principalis huius articuli, in qua D.S. ostendit qualis sit ista diuisio per vnam conclusionem responsiuã, quam probat duplici ratione; secunda ibi. Nam & virtutes, &c.

Conclusio secunda.

Conclusio igitur talis est. Hæc distinctio propriè est secundùm diuersas peccatorum species. Probatur conclusio primò sic. Quęcunque distinctio peccatorum est secundùm diuersa obiecta, illa est secundùm diuersas peccatorum species; sed hæc distinctio peccatorum est secundùm diuersa obiecta; igitur illa conclusio vera. Maior nota. Minor probatur, quia diuersa sunt, quibus homo ordinatur ad Deum (s. tantùm, & immediatè) alia quibus ad proximum, alia quibus ad seipsum; sed hæc distinctio sumitur secundùm illa, quibus ordinatur ad ista dicta; igitur minor vera. Ista minor proxima patuit ex probatione primæ conclusionis.

¶Nota pro minore principali istius rationis, ꝙ ista diuisio accipitur sm ea, quibus homo ordinatur ad Deum, proximũ, & seipsum, non vt conuenientèr, & debitè se habet circa materiã, qua ordinatur ad illa, sed vt indebitè; quia peccatũ est circa eandem materiam cum virtute, tamẽ semper opposito modo, &c. Deinde ibi.

¶Nam & uirtutes, quibus peccata opponuntur, secũdum hanc differentiam specie distinguuntur. Manifestum est enim ex dictis, * ꝙ virtutibus Theologicis homo ordinatur ad Deum; temperantia verò, & fortitudine ad seipsum; iustitia autem ad proximum. ————

** In q. 64.*

¶Ponit secundam probationẽ, & arguitur sic. Virtutes sm hãc differentiam (s. Deum, seipsum, & proximum) distinguuntur specie; igitur & peccata. Tenet consequentia, quia peccata opponũtur virtutibus, & ex eisdẽ distinguuntur, vt patet art. 1. ad 2. nam in idem redit peccata distingui sm virtutes, & obiecta, &c. Antecedens probatur, quia virtutibus Theologicis ordinatur homo ad Deũ, & distinguuntur. s. ab alijs virtutibus, quod patuit supra. Temperantia verò, & fortitudine ad seipsum, idest ad propria bona, vel mala, iustitia ad proximum; igitur antecedens verum, & per consequens, si circa illa sunt diuersæ virtutes, sunt etiam diuersa vitia. quia circa quodcunque contingit se benè habere, contingit se etiam malè habere. Patet igitur hæc conclusio, ꝙ hæc diuisio est in diuersas species, quia secundùm diuersa obiecta, & per consequens etiam secundùm diuersas virtutes oppositas, & licet ad diuersas virtutes sequatur diuersitas obiectorum, & in idem redeat peccata distingui secũdùm oppositas virtutes, & secundùm diuersa obiecta, tamen ratione distinguuntur; & ideo pro maiore euidentia D.S. ostendit illam diuisionem esse secundùm diuersa obiecta; & ostendit, quòd etiam secundùm illam diuisionem materiæ, & obiecti, peccatorum diuersificentur virtutes specie.

¶Prima conclusio confirmatur per argumentũ in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ peccare in Deum, sm ꝙ ordo, qui est ad Deum, includit omnem humanum ordinem, commune est omni peccato; sed quantum ad id, quod ordo Dei excedit alios duos ordines, sic peccatum in Deum est speciale genus peccati. ————

¶Ad maiorem, vera, id quod est cõmune omni peccato, vt sic, nõ debet poni pars in diuisione peccati, si accipitur vt commune, s. sm hoc, ꝙ alia includit; tamen ea rõne, qua alia excedit, & continet aliquid, quod alia non continent, potest distingui saltem distinctione (quæ est sm habere, quod alia non habẽt) licet non distinguatur, sicut disparatum, & ex opposito condistinctum, tamẽ vt distinctum ratione dicta. Ad minorẽ, commune est omni peccato esse contra Deum, vera, sm ꝙ ordo, qui est ad Deum, includitur in omni alio ordine, sicut radix, & origo eius. Sed negatur, ꝙ omne peccatum sit contra Deũ in se, & immediatè, sm ꝙ ordo ad Deum excedit alios, & vt contra Deum est esse contra Deum solùm, & in se, quamuis enim id, quod fit contra rationẽ, & contra ꝓximum, sit contra Deum (saltem in effectu suo, & indirectè, & quasi ex consequenti) tamen non conuertitur. s. est contra Deũ, ergo contra rationem, vt patuit q. 71. art. 6. ad 5. Ad probationem minoris patuit vbi tã, quia esse contra Deum, est commune omni peccato, contra Deum non in se, & vt contra Deũ, opponitur ordini ad Deum, vt excedit alios ordines; sed vt est contra Deũ, quod etiam est contra ordinem ab eo in alijs, & ad alia institutum. Ad consequens, peccatum in Deum, vel mediatè, vel immediatè non debet poni pars, sed in Deum immediatè, vt opponitur ordini, qui est ad Deum sm se, sic sunt peccata opposita virtutibus Theologicis, quæ opponuntur Deo in se, sed alia peccata opponuntur Deo ea ratione, qua oppositum artificiato opponitur arti, vt patuit supra q. 71. art. 2. ad quartum. & hæc tangit D.S. in solutione.

¶Ad secũdum dicendum, ꝙ quando aliqua, quorum vnum includit alterum, ab inuicem distinguuntur, intelligitur fieri distinctio, non secundùm illud, ꝙ vnum cõtinetur in altero, sed secundùm illud, secundùm ꝙ vnum excedit alterum, sicut patet in diuisione numerorum, & figurarum, non enim triangulus diuiditur contra quadratum, sm ꝙ continetur in eo, sed secundùm ꝙ exceditur ab eo; & similiter est de ternario, & quaternario. ——

¶Ad maiorem, cuius diuisio fit per opposita, vel directè, & positiuè, vel negatiuè. Prima est, quando in vtroq; oppositorum est aliquod positiuũ, per quod distinguitur ab alio, & opponitur alteri. Sed secunda est, quando in vno est aliquid, quod non est in alio, licet sibi non directè opponatur, sicut homo distinguitur ab animali in genere accepto, & præcisè, nõ quia opponatur animali; sed quia includit aliquid, ꝙ animal vt sic non habet. Et isti modi distinguendi, & oppositionis habentur a D.S. quolib. 4. artic. 7. Ad minorem vera, oppositione directa, quasi in vno sit repugnãs alteri, sed tamen sunt opposita secundo modo, quia & si peccans in proximum, peccet contra rationem, & Deum, tamen potest peccare in Deum, vel contra rationem, non peccando in proximum; & iterum potest peccare in Deum tantùm, & non in alia, saltem sicut in obiecta, & ita peccatum in Deum (vt distinctum, vt hic loquitur) opponitur ordini ad Deum, vt excedit, & plus continet, quàm alij ordines; & sic opponuntur modo dicto, sicut D.S. ostendit per exemplum de ternario, & quaternario, qui diuiduntur, vt vnus excedit alium, non vt continet, &c.

Duplex modus distinguendi.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Deus, & proximus, quãuis sint exteriora respectu ipsius peccantis, non tamen sunt extranea respectu actus peccati, sed comparantur ad ipsa, sicut ad propria obiecta ipsius. ————

¶Ad maiorem, quæ sunt extrinsecus, quia extra essentiam rei, & extra rationem quidditatiuam non conferũt speciem, si autem sunt extra essentiam quidem, tamen sunt de ratione quidditatiua addimentali tanquam conferentia differentiam propriam negatur; stant enim ista duo simul, esse extra essentiam, & tamen esse de ratione quidditatiua, sicut subiectum est de ratione quidditatiua passionis, & in primo modo per se apud Thomistã, non tamen est de natura, & essentia, &c. vt tactum fuit artic. 3.

¶Ad minorẽ, si subsumeretur debitè sub maiore, negaretur. Vera est tñ vt iacet; sed deberet subsumi, sed Deus, & proximus, & homo ipse sunt extranea peccatis negatur, quia obiectũ non est extraneum actui, quia eius finis, & id in quod naturaliter ordinatur, & per consequens id a quo habet differentiam, & per quod habet intelligi, & definiri. Quare negatur consequentia, &c.

Utrum diuisio peccatorum, quæ est secundùm reatum, diuersificet speciem, puta cum diuiditur secundùm veniale, & mortale.

P

Infra q.88. ar.1.& 2. Et 2.di.17.q.2. ar.5.cor. Et 2.di.42.q.1. arti 3. Et 4. dis.16.q 3. ar.2.q.4.ad 5. Et 3 cót. co.139. fin. & 147.

AD quintum sic proceditur. Videtur, q diuisio peccatorum, quæ est secundùm reatum, diuersificet speciem, puta cum diuiditur secundùm veniale, & mortale. Ea enim, quæ in infinitum differunt, non possunt esse unius speciei, nec etiam unius generis; sed ueniale, & mortale peccatum differunt in infinitum; veniali enim debetur pœna temporalis, mortali pœna ęterna, mensura autem pœnæ respondet quantitati culpæ, secundùm illud Deuter. 25. secundùm mensuram delicti, erit & plagarum modus; ergo veniale, & mortale nō sunt vnius generis, ne dum quòd sint vnius speciei.

Deuter. 25.

¶ 2 Præterea. Quædam peccata sunt mortalia ex genere, sicut homicidium, & adulterium; quædam verò ex suo genere sunt peccata uenialia, sicut uerbum otiosum, & risus superfluus; ergo peccatum ueniale, & mortale specie differunt.

¶ 3 Præterea. Sicut se habet actus uirtuosus ad præmium, ita se habet peccatum ad pœnam; sed præmium est finis uirtuosi actus; ergo & pœna est finis peccati; sed peccata distinguuntur specie secundùm fines, ut dictum est; * ergo etiam distinguuntur specie sm reatum pęnæ.

* Artic.1. ad primū.

¶ Sed contra; ea quæ constituunt speciem, sunt priora, sicut differentiæ specificæ; sed pœna sequitur culpam, sicut effectus eius; ergo peccata non differunt specie secundùm reatum pœnæ.

¶Hic quærit de quadam alia diuisione peccati, quæ est sm effectum peccati. s. sm reatum, an videlicet diuisio in veniale, & mortale sit secundùm diuersas species, ita q peccata, quibus conueniunt venialitas, & mortalitas distinguantur ex hoc specificè.

Quid venialitas, & mortalitas.

¶Pro intellectu terminorum quæsiti, & fundamento dicendorum in ar. oportet scire primò, q veniale, & mortale formaliter (idest venialitas, & mortalitas) significant relationes rationis, quę habent esse fundamentale ab actu peccati inordinato. Actuale autem esse (eo modo, quo entia rationis habent esse actuale. i. esse obiectiuum actu) habent ab intellectu Diuino, vel humano, qui intelligit peccantē in ordine ad pœnam, eo modo quo actus peccati propter sui inordinationem exigit supposita lege Diuina, vel humana, vel recta ratione. Ille enim, qui se contra ordinem aliquem erigit, debet ab eo, qui ordini illi præest, puniri. Vnde mortale, vel veniale dicunt reatus, & obligationem ad pœnam aliquam, veniale ad pœnam terminabilem, & temporalem, mortale, reatum, & obligationem ad pœnam interminabilem, & incurabilem. Et hæc tangit implicitè D.S. in quæsito, cum quærit, an differant sm reatum, hoc est veniale, & mortale. Verum est tamen, quòd illa venialitas, & mortalitas præsupponunt etiam offensam, & non offensam Dei, & maculam relictam ex actu peccati, super quibus fundantur; aliam tamen maculam veniale, aliā mortale, vt patebit infra quæst. 89. artic. 1. & de his in Capreolo in quarto, dist. 14. in solutionibus contra tertiam conclusionem.

Capreolus.

Veniale, & mortale dupliciter accipiuntur.

¶Nota secundò, q de veniali, & mortali contingit loqui dupliciter; vt supra tactum est art. 1. Vno modo formaliter de illis diuersis reatibus, vel offensis; alio modo materialiter de actu humano, cui conuenit mortale, vel veniale; & primo modo non est difficultas, quin veniale, & mortale specie distinguantur, eo modo quo entia rationis habent speciem; & diuidunt specificè, vel analogicè reatum, vel offensam; alio modo non oportet, quòd veniale, & mortale specie distinguantur, ita q vnus actus vnius speciei, est mortale; & similis in specie actus humani est veniale, ita q venialitas, & mortalitas non necessariò arguunt diuersitatē specificam, nec constituunt, sed possunt sequi peccatum, non ex specie, q̄ est ex obiecto, sed aliunde, puta ex conditione peccātis, qui constituit finē in eo, quod est ex genere, & specie veniale, vel ex intentione finis, vt patebit infra q. 88. artic. 2. ita q veniale, & mortale non conueniunt peccato ex parte conuersionis voluntariæ ad obiectum, sed ex parte inordinationis, quæ sequitur præter intentionem peccantis. De his vide etiā Capreolum in secūdo, di. 43. in solutionibus argumentorum contra primam, & secundā cōclusiones; est ergo sensus q̄siti, an veniale, & mortale (idest illi diuersi reatus) constituant peccata specie diuersa, vel necessariò consequantur diuersas species actuum humanorum, vt sic, sic q in eadem specie non possint reperiri venialitas, & mortalitas.

Capreolus.

¶Nota etiam, q respondendo D.S. intelligendus est de veniali, & mortali pro materiali significato, quod tamen est apud moralē Philosophum, & Theologū principale dicendum, vt patuit art. 1. Circa hæc tamen nō moueatis, quia dictum est illos reatus dicere relationes rationis (vtpotè, quia sunt relationes ad nō ens in actu, & fundantur super macula, & aliquo huiusmodi manente post actū peccati, quæ etiā sunt entia rationis) cum tñ aliquis peccator ad pœnā realiter obligatus sit; quia iuxta philosophiā aliquis dr̄ realiter talis in respectiuis pp realitatē fundamenti, data q relatio sit rationis, sicut Ioannes est realiter idem sibiipsi propter realem vnitatem numeralem, quæ est fundamentum identitatis numeralis; sic, quia ille realiter peccauit, ideo ex parte sui est, quod exigat pœnam, & ad ipsam peccantem obliget, præsupposita Diuina iustitia; & de hoc infra etiam quæst. 87. artic. 1.

¶Rn̄deo dicendū, q eorum, quæ specie differunt duplex dr̄ia inuenitur; vna quidē, quæ cōstituit diuersitatē specierū; & talis dr̄ia nunquā inuenitur nisi in speciebus diuersis, sicut rationale, & irrationale, animatū, & inanimatum. Alia autem dr̄ia est consequens diuersitatē speciei; & talis dr̄ia, & si in aliquibus cōsequatur diuersitatē speciei, in alijs tñ potest inueniri in vna specie, sicut albū & nigrū consequūtur diuersitatē speciei, corui, & cygni, tñ inuenitur huiusmodi dr̄ia in eadem hoīs specie.

¶D.S. in hoc corpore (vt satisfaciat quæsito, & quærēti) sic procedit; primò respondet ad quæsitum; secundò declarat quoddam dubium incidens circa responsionem, ibi. Differentia autem, &c. Et quia quæsitum potest intelligi dupliciter, an s. diuersitas reatuū constituat a priori diuersitatem peccatorum specificam, vel an diuersitas reatuum semper sequatur necessariò, & requirat diuersitatem specificam peccatorum, ideo primò ponit D.S. in isto artic. notabile distinctiuum, ostendens illum duplicem intellectum. Secundò, iuxta duplicem intellectum respondet; ibi. Dicendum est ergo, Distinctio ergo, in qua virtualiter innuit duplicem intellectū quæsiti est talis. Duplex inuenitur differentia eorū, quæ differunt specie; vna est differentia, q̄ constituit diuersitatē specificam, sicut rationale, & irrationale; & talis dr̄ia nunquā inuenitur, nisi in diuersis speciebus. Alia est dr̄ia cōsequens diuersitatem specierum, & talis inuenitur, q̄nq; in diuersis speciebus, aliquando in vna, sicut patet de albo, & nigro in littera clarè, &c. Deinde cum dicit.

¶Dicēdū est ergo, q dr̄ia venialis, & mortalis peccati, vel quæcunq; alia dr̄ia, quæ sumitur penes reatum, non potest esse dr̄ia cōstituens diuersitatem speciei; nūquam enim id, quod est per accidens, cōstituit speciē; id autem qđ est præter intentionem agentis, est per accidens, ut patet in 2. Phys. * Manifestum est autem, q pęna est pręter intentionē peccantis, vnde per accidens se habet ad peccatū ex parte ipsius peccantis, ordinatur tñ ad peccatum ab exteriori. s. ex iustitia iudicantis, qui sm diuersas conditiones peccatorum, diuersas pœnas infligit.

* Aristot. tex. 50.

¶Respondet ad quæsitū sm eius duplicem intellectū; & primò quo ad primum; secundò quo ad secundū, ibi. Differentia quę est ex reatu, &c. Circa primā ponit talem conclusionē responsiuam, Differentia venialis, & mortalis peccati, vel quæcunq; alia dr̄ia, q̄ sumitur penes reatum, nō potest esse dr̄ia cōstituens diuersitatem speciei peccati (s. vt est actus voluntarius) Probatur conclusio ista dupliciter. Primò sic. Nunquā id, qđ est per accidens, cōstituit speciē; sed pęna (& per cōsequēs reatus, & mortalitas, vel venialitas) per accidens se habet ad peccatū (s. vt actus voluntarius) ex parte peccantis; igitur cōclusio vera. Maior nota. Minor probat. Quicquid est p̄ter intentionem agentis est per accidens (s. moraliter, & etiā in naturaliter agētibus, quia & natura intendit finem) sed pęna, & obligatio ad eā (quam importat reatus) est p̄ter intētionem peccantis; igitur minor vera. Intendit enim peccans talem actum delectabilem circa talē materiam, sed q sequitur obligatio ad pęnā non intendit; quare actus vt procedat ab agente per se respicit obiectum, non autem reatū; secundò probatur illa conclusio arg. in contrariū, quod est pro illa cōclusione; q̄ cōstituunt speciē, sunt priora, sed pœna & reatus (vel ad pœnā ęternam, vel tpalem) nō sunt priora culpa, & peccato, vt culpa est (s. vt est actus humanus voluntarius) immo sequuntur culpam præter intentionem peccantis, & ordine naturæ prius est actus talis speciei, antequam sequatur reatus; igitur, &c. Patet igitur prima conclusio, q veniale, & mortale non constituunt actum in specie actus humani, & voluntarij, quia ipsa non sunt voluntaria respectu peccantis (saltem non voluntaria per se) ideo nec constituunt actum, de cuius ratione est per se voluntarium ab agente, qualis est peccatum consideratum materialiter pro actu culpabili. Deinde ibi.

Conclusio responsi.

¶Vnde differentia, quæ est ex reatu pœnæ, potest cōsequi diuersam speciem peccatorum, non autem constituit diuersitatem speciei.

¶Incipit

¶ Incipit respondere ad quæsitum iuxta secũdum intellectũ. Et ponit duas conclusiones quo ad hoc responsiuas, primam ponit hic in textu, sed eam magis explicat, & probat in solutione secundi. Secundam conclusionem ponit, & probat in solutione primi. Prima ergo conclusio responsiua pro secundo membro distinctionis supra in primo habitæ, quæ habetur ex solutione secundi argumenti est ista. Diuersitas ista ex reatu potest consequi diuersam speciem peccatorum in aliquibus, & intelligitur, quòd mortale, & veniale, id est reatus illi, idest obligationes ad mortalem, hoc est irreparabilem, & æternam pœnam, & ad pœnam temporalem, nati sunt sequi quantum est ex natura actus, & obiecti, esto præter intentionem peccantis, in quibusdam acti bus voluntariis. Et arguitur sic ex solutione secundi, inuenitur aliquod mortale ex genere, & aliquod veniale ex genere, igitur veniale vel venialitas magis & mortale, vel mortalitas magis, possunt in aliquibus consequi speciem. Antecedens patebit infra q. 88. arti. 2. & in de Malo. q. 7. arti. 1. & 3. Tenet consequentia, quia idem est mortale ex genere, & ex specie, nam genus accipitur ibi pro specie, sicut patuit supra q. 18. ar. 2. in fine cor. Et ex prima conclusione non sunt mortale, & veniale ex genere quasi constituant speciem; igitur quia sequuntur speciem quãtum est ex specie, & obiecto, &c.

Conclusio

¶ Nota autem, quòd dicitur mortale ex specie, quia ad actum talis speciei (sicut adulterij) sequitur ex natura sua inordinatio, quæ facit formaliter peccatum mortale, & constituit actum in ratione peccati formaliter, mediante qua inordinatione in respectu ad iustitiam Dei quantum est ex natura inordinationis sequitur æterná depressio, & punitio peccati stante æterna inordinatione, vt tactum fuit. Dicitur autem quantum est ex natura pecti, quia vt patebit infra q. 87. art. 3. peccans mortaliter exit ordinem primi principij moralis, scilicet vltimi finis cui inhæretur per charitatem, qua amissa non potest homo per proprias vires recuperare ipsum, Deus tamen potest ipsum in hunc ordinem reducere, infundendo charitatẽ per quã subest recto ordini ad vltimum finem Et hæc etiam notantur a D. S. in corpore.

¶ Nota etiam, quòd mortalitas, & venialitas sequitur quantũ est ex specie peccati; quia vt patebit, si desit volũtarium, quod requiritur ad actum vt culpa est, & peccatum humanum, potest nõ sequi inordinatio completa, quæ est contra finem vltimum. Nec per consequẽs sequitur mortalitas, immo nec venialitas si actus fuerit sine omni ratione, & voluntate, vt in amentibus; quare dixi quantum est ex specie actus. Et ergo quando voluntarium dat genus ipsi culpæ, & peccato humano, ideo quantumcumque sit mortalitas exigitiuè, & consequutiuè ex parte speciei, non ibit in actum nisi accedente consensu, &c.

¶ Secunda conclusio pro eodem secundo membro distinctionis responsiua, quæ habetur ex solutione primi argumenti est ista. Ista diuersitas reatuum potest reperiri etiam in eodem secũdùm speciem. Probatur conclusio sic ex solutione primi. Primus motus in genere adulterij est peccatum veniale, & verbum ociosum potest esse mortale, igitur conclusio vera. Assumptum vel antecedens patebit infra q. 88. ar. 2. Tenet consequentia, quia talis motus primus in genere adulterij est vnius speciei in comparatione ad obiectum cum motu adulterij deliberato, qui est peccatum mortale. Similiter verbum ociosum prolatum in iniuriã Dei est mortale, & tamen est eiusdem speciei actus cum verbo ocioso inaniter prolato, quod est veniale tantùm; quare illa conclusio vera, quòd in eadem specie reperitur venialitas, & mortalitas; & venialitas, & mortalitas non necessariò, nec solùm sequũtur actus humanos specie, & genere distinctos, immo possunt sequi actus eiusdem generis vel speciei, de hoc etiam infra q. 88. ar. 6. ¶ Nota, quòd D. S. non frustra exemplificauit, & virtualiter subdistinxit secundum membrum circa principium cor. scilicet quòd ea, quæ non constituunt speciem, possunt sequi diuersitatem speciei in quibusdam, & in alijs non diuersitatẽ speciei, sed indiuidualem vel complexionalem; sic in proposito illius cõclusionis proximæ, venialitas, & mortalitas non sequuntur inordinationem, quæ immediatè trahatur, & sequatur ex specie, & genere actus. Sed vel ex dispositione agentis vel ex relatione in finem. Sicut patet in exemplis assumptis pro ista conclusione ꝓbanda. Primus enim motus in genere adulterij habet venialitatem propter imperfectionem actus ex parte agentis a quo egreditur actus ille sine deliberatione, & consensu; vnde & infra dicetur veniale per accidens. Similiter verbũ iocosum habet mortalitatem propter inordinationem quam trahit ex hoc, quòd fit in iniuriam Dei. Et ex fine similiter si quis in actu, qui est ex genere venialis constituat finem, tunc ex parte agentis habet, quòd fit mortale, quia habet inordinationem contra Deum, cum talis actus habeatur tanquam vltimus finis, quod repugnat charitati Dei, & de hoc magis infra q 88. Quare patet, quòd reatus illi nõ sunt differentiæ specificæ actuum humanorũ; nec per se, & semper sequuntur differentiam specificam, sed aliquando proueniũt aliunde, vt potest constare ex dictis, &c.

¶ Differentia autem peccati venialis, & mortalis cõsequitur diuersitatem inordinationis, quæ complet rationem peccati. Duplex enim est inordinatio vna per subtractionem principij ordinis, alia qua etiam saluato principio ordinis fit inordinatio circa ea, quæ sunt post principium sicut in corpore animalis. Quãdoque quidem inordinatio complexionis procedit vsque ad destructionem principij vitalis, & hæc est mors. Quandoque verò saluo principio vitæ fit deordinatio quædam in humoribus, & tunc est ægritudo.——————

¶ Ista est secunda pars principalis huius corporis, vbi D. S. vt satisfaciat quærenti, declarat aliqua quæ manserunt suspensa in præcedentibus; dictum est enim, quòd diuersitas reatuum non sit differentia constituens diuersitatem speciei, nec de necessitate consequitur diuersam speciem peccatorum. quamuis aliquando sequatur, ideo dubium est, quid semper sequatur diuersitas reatuũ. Et hoc declarat tali conclusione. Differentia peccati venialis, & mortalis consequitur, scilicet per se, & semper diuersitatem inordinationis, quæ complet rationem peccati. Circa hanc conclusionem primò ponit quoddam notabile distinctiuum, secundò applicat ad propositum, & probat conclusionem ibi. Principium autem, &c. Distinguit ergo de inordinatione, quòd sit duplex, vna videlicet per subtractionem principij alicuius ordinis, & hęc est s͂m se irreparabilis. Alia est inordinatio circa ea, quæ sũt post principio ipso saluato, & hæc, supple, est reparabilis naturaliter. Et declarat D. S. membra clarè in textu.

¶ Nota autem pro declaratione conclusionis prædictæ, quòd circa peccatum mortale vel veniale possunt tria considerari, vnũ est actus humanus voluntarius circa talem materiam. Et ille est per se de intentione agentis. Secundum est inordinatio, quæ facit talem actum esse peccatum. Et hæc est præter intentionem agentis. Esto ut tactum fuit ar. primo habeatur voluntaria in sua causa, & indirectè, tamen verum est, quòd non est de intentione quasi propter ipsam aliquid fiat. Tertium est, quod præsupponit ista duo, scilicet reatus, & obligatio ad pœnam secundum proportionem, & conditionem inordinationis. Vult ergo prædicta conclusio, quòd reatus non habet se per se, nec est differentia constitutiua diuersitatis speciei actuum voluntariorum. Nec per se, & necessariò ac solùm sequitur diuersitatem speciei peccatorum materialiter, idest actuum humanorum. Sed semper, & necessariò, & per se sequitur diuersitas reatuum inordinationes diuersas, quæ cõstituunt actus humanos in esse peccati; ita quòd vndecumque proueniant illæ inordinationes, quæ faciunt veniale, & mortale, siue ex obiecto, siue ex fine, siue ex agente, illas diuersas inordinationes sequitur diuersitas reatus, ita ꝙ per se diuidunt reatum, & per se sequuntur tanquã propriæ passiones diuersas inordinationes, quarum vna constituit mortale, alia veniale. Et vult, quòd illas inordinationes diuersas sequuntur per se, scilicet tanquam causas ex natura sua exigitiuas illorum reatuum, & tanquam existentes de intentione iusti iudicis, qui secũdùm diuersas inordinationes peccantem obligat ad diuersas pœnas, ita quòd ex natura illius inordinationis sequitur obligatio ad pœnam. Et Deus iustus iudex intendit per illam pœnam hanc inordinationem punire. Esto tam inordinatio, quàm reatus sequantur peccatum præter intentionem peccantis. Tamen postquàm sequuta est inordinatio voluntariè esto non ex intentione quasi propter se volita, Deus per se, & ex intentione ordinat, ꝙ ista inordinatio deprimatur quandiu manet. Et si manet in æternum, punietur in æternum. Et hanc esse mentem illius cõclusionis, & D. S. videbit qui ipsum infra q. 87. arti. 1. & 3. diligenter viderit, &c. Deinde cum dicit.

¶ Principium autem actus totius ordinis in moralibus est finis vltimus, qui ita se habet in operatiuis sicut principium indemonstrabile in speculatiuis, vt dicitur in 7. Ethicorũ. * vnde quando anima deordinatur per peccatum vsque ad auersionem ab vltimo fine, scilicet Deo, cui vnimur per charitatem, tunc est peccatũ mortale, quando verò fit deordinatio citra auersionem a Deo, tunc est peccatum veniale; sicut enim in corporibus deordinatio mortis, quæ est per remotionem principij vitæ est irreparabilis secundùm naturam, inordinatio autem ægritudinis reparari potest propter id, quod saluatur principium vitæ; similiter est in his, quæ pertinent ad animam. Nam in speculatiuis, qui errat circa principia, impersuasibilis est; qui autem errat saluatis principijs, per ipsa principia reuocari potest.———

* Arist. c. 8.

Dub. 150.

Dub. 1010.

¶ Applicat prędictam distinctionem, & probat conclusionem prædictam sic. Ratione illius consequitur peccatum mortale vel mortalitas. Ratione cuius est auersio, & deordinatio vel destructio ordinis ad ultimum finem, & ratione istius consequitur peccatum venialitas, quando saluatur principium morale, & est deordinatio

ordinatio citra auersionem ab vltimo fine. Sed mortale ratione suæ inordinationis est contra vltimum finem, veniale non; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S. ponit maiorem, & declarat eam primò in corporalibus, & speculatiuis, secundò in operatiuis, ibi Et similiter, &c. vbi etiam implicitè innuit minorem. Et patet primum clarè in littera. Tunc ibi.

¶ Et similiter in operatiuis, qui peccando auertitur ab vltimo fine, quantum est ex natura peccati, habet lapsum irreparabilem, & ideo dicitur peccare mortaliter æternaliter puniēdus, qui verò peccat citra auersionem à Deo, ex ipsa ratione peccati reparabiliter deordinatur, quia saluatur principium, & ideo dicitur peccare venialiter, quia scilicet non ita peccat vt mereatur interminabilem pęnam.

Dub. 75.

¶ Declarat maiorem præcedentem in operatiuis cum declaratione terminorum mortalis, & venialis. Patet ergo ista conclusio declaratoria, quòd diuersitas reatuū, scilicet veniale, & mortale, per se sequuntur peccatum, quia diuersimodè inordinatum vndecunq; illa inordinatio proueniat, vel ex obiecto vel aliūde.

¶ Nota, autem, quòd per mortale, & veniale intelligere debemus in proposito non ipsam inordinationem, sed reatum tēporalem, vel æternum, qui sequitur ad peccatum mortale vel veniale ratione inordinationis suæ. Vnde dicit D. S. Differentia autem venialis, & mortalis peccati, idest venialitatis, & mortalitatis conuenientium peccato, consequitur diuersitatem inordinationis, ita quòd per mortale quandoque intelligimus ipsam deformitatem, quæ est auersio a fine, quandoque reatum consequētem peccatum, ratione illius auersionis, quia per nomen effectus scilicet mortale, quod formaliter significat reatum mortalem, & incurabilem, intelligimus etiam suum immediatum fundamentum, & causam, scilicet inordinationem circa vltimum finem; proportionabiliter intelligendum est de veniali. Sic ergo differētia venialis, & mortalis peccati vt per ista intelligimus diuersos reatus, consequitur diuersitatem inordinationis, quæ est mortalis peccati constitutiua formaliter, quę inordinatio sic constituēs, est mortalis causaliter, & dispositiuè demeritoriè. Et facit actum cui conuenit esse mortalem, idest demeritorium æternæ, & irreparabilis pęnæ. Quare dictum est, quòd mortale, & veniale per se diuidunt reatum tanquam significantes formaliter reatus distinctos, a quibus sicut ab effectibus, peccata dicuntur venialia, vel mortalia. Sunt tamen effectus consequentes peccata non semper ratione speciei, sed ut dictum est, &c.

Veniale, & mortale variè accipiūtur.

ARGVMENTVM in contrarium vt patuit, est pro prima conclusione iuxta primum membrum distinctionis.

¶ Nota etiam, quòd sicut nigredo est accidens inseparabile corui, & tamen in alijs est accidens commune, sic mortalitas vel venialitas conuenit quibusdam ex specie quasi proprietas inseparabilis ratione speciei. Et tamen in alijs actibus inuenitur per accidens, scilicet vel ex parte agentis vel ex parte finis remoti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte auersionis, non autem ex parte conuersionis per quam respicit obiectum unde peccatum speciem habet; vnde nihil prohibet in eadem specie [d] inueniri aliquod peccatum mortale, & veniale, sicut primus motus in genere adulterij est peccatum veniale, & verbū ociosum quod plerumque est veniale, potest etiam esse mortale.

Dub. 100.

¶ Ad maiorem. Ea, quæ in infinitum differunt non possunt esse unius speciei, &c. Cōceditur & dico, quòd mortalitas, & venialitas captę pro reatibus distant in infinitum obiectiuè. Similiter si capiantur pro inordinationibus mortalis, & venialis peccatorum. Sed dico, quòd non sunt differentiæ peccati capti pro eo, quod est principale in peccato, & de intentione agentis, scilicet pro actu humano voluntario.

¶ Ad minorem, nego eam, quòd mortale, & veniale differant in infinitum quantum ad actum, & quantum ad id, quod dat speciem actui, scilicet obiectum. Quod est idem dicere cū eo, quod D. S. dicit quòd non distinguuntur ex parte conuersionis, scilicet voluntarię ad obiectum. Actus enim ipse humanus dicit conuersionem, & tendentiam in aliquod obiectū, & huius ratio est, quia possunt inueniri circa idem obiectum duo actus, qui per consequens sunt vnius speciei, & tamen vnus est mortale peccatum, alius veniale vt dictum fuit in corpore. Ad probationem dico, quòd mensura pœnę respondet quantitati culpæ, non quia illa pœna sit constitutiua speciei culpæ, quantum ad id, quod est de specie actus Sed respondet sibi ratione inordinationis, & deformitatis, quę est in culpa. Et illam deformitatem concedo esse aliā in mortali, & veniali, tanquam vel consequentem speciem vel conuenientem actui humano ratione finis vel agentis. Sed negatur consequentia, quia solùm probat, quòd mortale, & veniale differunt plurimum, & sint diuersæ differentiæ reatus vel inordinationis. Sed non probat per hoc, quòd constituant diuersas species actuum uoluntariorum.

¶ Nota autem circa minorem, quòd illi reatus differunt in infinitum non entitatiuè, & formaliter, sed obiectiuè, quando pœna ad quam obligat mortale incomparabilis est pęnę venialis, & hoc quo ad pœnam damni debitam mortali. Sed quo ad pœnam sensus non distant in infinitum quo ad acerbitatem, sed quo ad durationem, & hoc per se vtrique debitam, ut exponetur infra q. 88. arti. 5. Distant ergo in infinitum non quo ad speciem, sed quo ad inordinationem, & pœnam damni, & quo ad durationem pęnæ sensus, non quo ad acerbitatem. Et est pęna peccati mortalis infinita non in genere entis, sed in ratione pęnæ, prę sertim quo ad damnum, quia aufertur bonum infinitum. Vide infra quæstio. 87. articulo 4.

¶ Nota etiam, quòd D. S. in principio solutionis intelligit, ꝙ mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte auersionis, id est formalis peccati, quod est inordinatio non autem materialis quod est actus, qui est conuersio ad obiectum. Et per consequens vult, quòd veniale, & mortale distinguant inordinationes, & reatus, sed non peccatum quo ad actum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc, quòd inuenitur aliquod peccatum mortale ex genere, & aliquod peccatum veniale ex genere, sequitur quòd talis differentia consequatur diuersitatem peccatorum secūdùm speciem, non autem, quòd causet eam, talis autem differentia potest inueniri etiam in his, quæ sunt eiusdē speciei vt dictum est.*

* In eo. ar.

¶ Assumptum concedo, quòd quædam sunt peccata mortalia ex genere, quædam venialia; sed non est intellectus, quòd mortale, & veniale dent speciem diuersam, sed quia consequuntur speciem diuersam in quibusdā, quamuis in vna specie reperiri possint vt patuit in corpore. Vltra, ergo peccatum mortale, & veniale specie differunt, verum quandoque, sed non ratione venialitatis, & mortalitatis, sed quia circa diuersa obiecta, secundùm quę consequuntur illi diuersi reatus. Sed si intelligitur consequens, quòd ergo differunt specie mortale, & veniale quasi per uenialitatem, & mortalitatem, actus ipsi specie distinguantur. Negatur consequentia, quia cum mortali, & veniali formaliter acceptis, stat unitas specifica actus peccati. Vnde argumentum solùm ꝓbat, quòd ueniale, & mortale accepta pro reatibus sunt proprietates, quæ possunt sequi diuersitatem specificam actuum peccati quia aliqua mortalia ex genere, scilicet consequutiuè, quia mortale sequitur ea ratione obiecti specificantis. Et tamen non probat quin, & cum vnitate specifica actus stare possint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præmium est de intentione merentis vel virtuosè agentis, sed pœna nō est de intentione peccantis, sed magis est contra voluntatem ipsius, vnde non est similis ratio.

¶ Maior negatur, sed oppositum magis est verum, vt D. S. ostēdit in de Malo. q. 1. ar. 5. ad primum, & prima parte q. 48. ar. 6. ad tertium, quia sicut actus virtuosus intenditur a uirtuoso propter præmium, ita pœna a iusto iudice propter euitationem, & reformationem culpæ, sed falsa est vt iacet maior, quia præmium est per se intentum a virtuoso, & per consequens per se voluntariū, & finis, & obiectum distinguens. Sed sic non est de pœna respectu peccantis, qui non intendit, nec vult directè se obligare ad pęnam; immo si posset vellet peccare sine sequela pęnæ; quare ipse reatus non est volitus, nec per se uoluntarius, & per consequens non dat speciem actui uoluntario vt sic; sic autem nos loquimur hic de peccato vt est actus volūtarius, quare negatur cōsequētia.

¶ Nota autem ex solutione D. S. ꝙ pęna est contra voluntatē, & ergo non habet rationem constituentis actum in specie ut uoluntarius est, & ratione conuersionis, &c. Et est pœna contra uoluntatem præsertim vt infligitur. Et etiam demeritum pœnæ est contra uoluntatem secundùm se, tamen indirectè in sua causa, tunc reatus pęnæ est uoluntarius, ut ar. primo tactum fuit.

Pœna cōtra voluntatem opponitur.

Vtrum peccatum commissionis, & omissionis differant.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum commissionis, & omissionis spęcie differant. Delictum enim contra peccatum diuiditur Ephe. 2. vbi dicitur. Cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris. Et exponit ibi Glo.* Delictis, idest dimittendo, quæ iubētur, & peccatis, scilicet agendo prohibita. Ex quo patet, ꝙ per delictum, intelligitur peccatum omissionis; ꝑ peccatum, peccatum commissionis; differūt ergo specie cū ex opposito diuidantur tanquam diuersæ species.

Q 2. di. 42. q. 2. art. 2.

* Glosa interlin. ibi.

¶ 2 Præterea. Peccato per se conuenit, quòd sit cōtra legem

tra legem Dei, ponitur enim in eius diffinitione, vt ex supra dictis patet. * sed in lege Dei alia sunt præcepta affirmatiua, contra quæ est peccatum omissionis, & alia præcepta negatiua, contra quæ est peccatum commissionis; ergo peccatũ omissionis, & peccatum commissionis differunt specie.

*q.71.ar.6.

¶ 3 Præterea. Omissio, & commissio differunt sicut affirmatio, & negatio; sed affirmatio, & negatio non possunt esse vnius speciei, quia negatio non habet speciem, non entis enim non sunt species neque differentiæ, vt Philosophus dicit. * ergo omissio, & commissio non possunt esse vnius speciei.

* Arist. li. 4. phis. tex. 67.

¶ Sed contra, in eadem specie peccati, inuenitur omissio, & cõmissio, auarus enim, & aliena rapit, quod est peccatum commissionis, & sua non dat quibus dare debet, quod est peccatum omissionis; ergo omissio & commissio non differunt specie.

¶ Hic inquirit de quadam diuisione peccati vulgata, qualis sit scilicet diuisio, cum peccatum diuiditur in peccatum commissionis, & omissionis, an scilicet sit in diuersas species, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd in peccatis inuenitur duplex differentia, vna materialis, & alia formalis. Materialis quidem attenditur secundùm naturalem speciẽ actuum peccati, formalis autem secundùm ordinem ad vnum finem proprium, quod est etiam obiectum proprium; unde inueniuntur aliqui actus materialiter specie differentes, qui tamen formaliter sunt in eadem specie peccati, quia ad idem ordinantur, sicut ad eandem speciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus sint specie differentes secundùm speciem naturæ.

¶ Vt D.S. plenè respondeat, primò ponit notabile distinctiuũ. Secundò iuxta hoc respondet ad quæsitum, ibi. Sic ergo si. Distinctio est, quòd in peccatis est duplex differentia, vna materialis, alia formalis. Et declarat membra distinctionis, quia materialis est secundùm naturalem speciem actuum peccati, qui videlicet considerantur secundùm naturas actuum absque relatione ad finẽ præstitutum a voluntate, & sine habitudine ad rationem; & vt considerantur absque esse moris. Differentia autem formalis est secũdum ordinem ad finem proprium, qui est obiectum propriũ scilicet relatum ad rationem, & voluntatem, quæ præstituunt, & tendunt in illud obiectum vt bonum quoddam adipiscibile. Et ostendit D.S. conuenientiam illius distinctionis, vt ex supra dictis patere potest q.18.ar.6. & alibi, quia inueniuntur aliqui actus materialiter, idest in esse naturæ, differentes, qui tamen formaliter, scilicet in esse moris, & in ordine ad obiectum voluntatis a qua habent esse morale sunt in eadem specie peccati, propter vnitatem eius, in quod ordinantur. Sicut ad vnum peccatum in specie pertinent iugulatio, lapidatio, & perforatio, quæ vtiq; dicunt actus distinctos in esse naturæ, tamen omnes pertinent ad vnum peccatum specie. s. homicidium. Si enim quis faciat quemcumque ex talibus actibus vt auferat vitã iniustè, homicida est. Et addo extra litteram. Si quis cum proposito non obstrueret foueã vt inimicus suus ibi periret, talis omissio esset quidem differens in esse naturæ ab actibus pdictis, scilicet iugulatione, &c. tamen in esse moris esset idem homicidium in specie.

¶ Sic ergo si loquamur de specie peccati omissionis, & commissionis materialiter differunt specie, largè tamen loquendo de specie, secundùm quòd negatio vel priuatio speciem habere potest.

¶ Posita distinctione, & ratione distinctionis, cõsequenter respondet ad quæsitum per duas conclusiones responsiuas, secundũ duo membra, secundam ponit ibi. Si autem loquimur, &c. Prima conclusio est ista. Si loquamur de specie peccati omissionis, & commissionis materialiter differunt specie.

¶ Pro quibus nota, quòd aliqua dicuntur differre specie propriè, quando vtrumque habet naturam, & differentiam positiuã quæ sub eodem genere ab alio distinguuntur, sed impropriè dicuntur aliqua differre specie negatiuè, sicut ens, & non ens, vel duo non entia, quia non habent eandem speciem, & naturam vt differentia dicat negationem non relationem; & illo modo intelligitur conclusio, & hoc est, quod D.S. dicit largè tamen loquẽdo de specie, secundùm quòd negatio vel priuatio speciem habere potest, scilicet formalitatem aliquam, & non propriè speciem nec per consequens propriè distinctionem specificam. Et istam conclusionem relinquit D.S. notam. Et probatur per primum, & tertium argumenta. Et arguitur sic, affirmatio & negatio vel priuatio, necessariò differunt specie materialiter, eo pacto, quo species priuationi competere potest. Sed peccatum commissionis habet se vt affirmatio, & est aliquid positiuum, peccatum omissionis autem se habet vt priuatio, igitur, &c. Maior nota, quia est impossibile vt ens, & nõ ens, vel reale, & ens rationis habeant eandem speciem, affirmatio autem est ens, priuatio non ens, &c. Minor patet ex q.71.ar.5. ad sextum. Consequenter cum dicit.

¶ Si autem loquamur de specie peccati omissionis & commissionis formaliter, sic non differunt specie, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt; auarus enim ad congregandum pecuniam, & rapit, & non dat ea, quæ dare debet; & similiter gulosus ad satisfaciendum gulæ, & superflua comedit, & ieiunia debita prætermittit, & idem est videre in cęteris.

¶ Ponit conclusionem responsiuam secundam quo ad secundum membrum distinctionis, quæ talis est. Si loquamur de specie peccati omissionis, & commissionis formaliter, idest moraliter, sic non differunt specie, scilicet ad sensum dicendum. Probatur sic, quęcunque ad idem ordinantur, idest ad vnum finẽ propriũ & ex eodem motiuo procedunt, sunt eiusdem speciei formaliter, hoc est in esse moris; sed hoc potest contingere de omissione, & commissione, ergo tunc sunt eiusdem speciei moralis.

¶ Circa maiorem nota, ne videatur contradicere in his, quæ dicta sunt ar. primo, quia ex motiuo imperatiuo, & effectiuo, & ex parte agentis, peccata non habent vnitatem speciei, saltem propinquę, vt dictum fuit ar.3. Sed ex motiuo finali, & ex natura actus habent vnitatem, & præsertim habent speciem moralem vnam formaliter, si ex proprijs obiectis non habeant aliquam bonitatem vel malitiam moralem, sed tantum ex fine sicut est in proposito de omissione, quæ non est per se bona, nec appetibilis, nisi ratione alterius finis positiui, & de se boni. Et ergo dicit D.S. notanter, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt, quasi diceret vnitas motiui effectiui non sufficit, sed requiritur etiam vnitas motiui finalis, scilicet eius, in quod ordinatur; ex diuersitate etiam causarum motiuarum effectiuè suo modo, sicut ex ratione agendi, non arguitur diuersitas vitiorum, quia litigium est ex specie vnum vitium, & tamen ex multis causis oriri potest, vt patet secunda secundæ q.116. art.1. Ex illo ergo attẽditur vnitas vel diuersitas, quod dat speciem immediatã actui, &c. Et quæ dixit D.S. art.3. motiua, & principia actiua peccatorũ (penes quæ peccata non distinguuntur) in secunda secundę vocat peccati causas. His notatis probatur maior ex supra dictis. Ex fine propinquo habent aliqua bonitatem moralem, ergo ex vno motiuo finali vnam speciem, & ex pluribus plures. Tenet consequentia, quia idem est ratio vnitatis, & diuersitatis, scilicet vnum ratio vnitatis, plurificatum ratio pluralitatis, &c. Minorem declarat primò exemplo, secundò ratione, ibi. Semper enim, &c. Exemplum est; quia auarus ad congregandam pecuniam rapit, & non dat ea, quæ dare debet; & gulosus ad satisfaciendum gulæ superfluè comedit, & ieiunia debita prætermittit, &c. vbi constat, quòd talis omissio ordinatur in eundem finem cum commissione. Licet enim, & rapere, & non dare vbi quis dare debet, inuoluant deformitatem iniustitiæ, tamen ut referũtur in finem auaritiæ, habent vnam speciem moralem, sic enim aliquis omittit dare, quod debet. Deinde ibi.

¶ Semper enim in rebus negatio fundatur super aliqua affirmatione, quæ est quodammodo causa eius; vnde etiam in rebus naturalibus eiusdem rationis est, quòd ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

¶ Probat minorem ratione tali. Semper negatio fundatur super aliqua affirmatione, quæ est quodammodo causa eius, sed peccatum omissionis assimilatur negationi, vt patuit, igitur, &c. Maior patet in naturalibus, quia eiusdem rationis, & idem fundamentum est, & principium, quòd ignis calefaciat, & non infrigidet, sic ex eodem motiuo finali prouenit, quòd facio hoc, & aliud omitto; quare omissio fundatur ĩ aliqua affirmatione, idest motiuo finali eodem cum actu aliquo. Notanter autẽ dicit D.S. quæ est quodammodo causa eius, quia negatio, & si non habet causam productiuam, & effectiuam, habet tamen causam fundatiuam positiuam realem vel intellectam aut imaginatam ut habet D.S. in de Malo. Mate.2. ar.1. ad nonum.

¶ Nota autem, quòd omissio magis assimilatur negationi in subiecto apto nato qualis est priuatio, & per consequens fundatur super aliqua affirmatione, hoc est aliquo motiuo finali. Nã de se non habet rationem finalis vel appetibilis, & per cõsequẽs est eiusdem speciei cum actu, non quocunque, sed procedente ex eodem motiuo, & propinquo. Et hoc intendit D.S.

¶ Nota autem, quòd hic ar. multa præsupponit, vtpotè, quòd negatio non habet naturam, nec speciem propriè. Esto, habeat aliquam entitatem vel formalitatem ex intellectu, quodque habeat reduci ad affirmationis causam. Circa quæ posset dubitari, an habeat propriam conceptibilitatem, & intelligibilitatem, & plura id genus de quibus habetur in 10. Metaphy. & alibi, vide si

placet

placet de distinctione priuationis, & negationis vide in Metaphy. in 5. Textu com. 17. lectione. 19. in D.S. & in postprædicamentis Aristotelis.

¶ Circa argumentum in contrariũ nota, & circa tacta in cor. quòd esto rapina habeat specialem deformitatem oppositam iustitiæ ex parte obiecti, quod est res aliena per violentiam rapta; habet tamen & aliam formalitatem ex parte finis in auaro, sicut & qui furatur vt mœchetur magis mœchus est, quàm fur apud philosophum. Non enim est inconueniens vt in eodem committãtur plura peccata formaliter. i. plures deformitates plurium peccatorum, vt patuit supra. Et omissio illa. s. non dare, quibus dare debet, cum sit propter finem auari, scilicet propter abundantiã, est eiusdem speciei moralis. Et secundùm D.S. secunda secundæ. q. 66. ar. 4. ad secundum. Ad identitatem speciei in peccatis requiritur vnitas finis propinqui, finis autem remoti vnitas non sufficit. Rapina igitur, & omissio sunt eiusdem speciei formaliter ratione finis propinqui intenti ab auaro, & non vt sunt contra iustitiam, quamuis etiam sic essent sub vna specie, scilicet iniustitia ex parte obiecti, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa diuisio, quæ est per commissionem, & omissionem, non est secundùm diuersas species formales, sed materiales tantùm, vt dictum est. *

* In cor. ar.

¶ Maior placet, & ita exponit Doct. S. ibidem, scilicet per delicta, intelligendo peccata omissionis, & per peccata, peccata commissionis. Ad consequens. Differunt ergo specie, cum ex opposito diuidãtur, dico quòd differunt materialiter, & suo modo in esse naturæ specificæ; sed nõ propterea sequitur, quòd formaliter semper, & in esse moris, quando habent idem motiuum propinquum finale; & ita Apostolus ad exaggerandum multitudinem peccatorum dimissorum per Christum exposuit eis peccata omissionis, & commissionis, quæ distinguuntur materialiter, & quandoque formaliter, scilicet omissio a commissione disparata, sed non a commissione relata in eundem finem, vel in cuius finem refertur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd necesse fuit in lege Dei proponi diuersa præcepta affirmatiua, & negatiua, vt gradatim homines introducerentur ad virtuté, prius quidem abstinendo a malo, ad quod inducimur per præcepta negatiua, & postmodum faciendo bonũ, ad quod inducimur per præcepta affirmatiua, & sic pcepta affirmatiua, & negatiua non pertinent ad diuersas virtutes, sed ad diuersos gradus virtutis, & per consequens non oportet, quòd contrarientur diuersis peccatis secundùm speciem. Peccatum etiam non habet speciem ex parte auersionis, quia secundùm hoc est negatio vel priuatio, sed ex parte conuersionis secundùm quòd est actus quidam, vnde secundùm diuersa præcepta legis, non diuersificantur peccata secundũ specié.

¶ D.S. negat consequentiam, quia non sequitur; opponuntur diuersis præceptis, igitur sunt diuersa peccata formaliter. Esto possint esse diuersa materialiter. Et ratio est duplex, quia id, qđ prohibetur per negatiuum præceptum, & quod præcipitur per affirmatiuum sunt eiusdem virtutis, quia eiusdem virtutis est primò in imperfectis abstinere a malo, quod præcipit negatiuum, deinde facit bonum, quod præcipit affirmatiuum; modo peccata quæ sunt contra eandem virtutem non possunt differre formaliter. Peccatum igitur commissionis, quòd est contra negatiuum præceptum, & facit malum prohibitum per negatiuum præceptũ, & peccatum omissionis, quod non facit, quod præcipit affirmatiuum, peccant in eandem virtutem, & per cõsequens esto distinguantur specie materiali non tamen formali. Secũda ratio, quare non sequitur consequentia, quia præceptum negatiuum hoc prohibet auersionem, quia malum vt sic, quod consistit in auersione; sed ex illa auersione peccatum non habet speciem, & per consequens non dat actui aliam speciem. Sed habet speciem ex conuersione quam præcipit præceptum affirmatiuum. Quare nõ sequitur, sunt duo præcepta affirmatiuum scilicet & negatiuum, ergo duæ species formaliter. Patet igitur primò, quòd affirmatiuo, & negatiuo præcepto non cõtrariantur duo peccata formaliter, quia peccata formaliter contrariantur, quia sunt contra diuersas virtutes, & contra diuersa bona rationis. Sic & in proposito quando omissio non est ex alio motiuo finali, quàm cõmissio, tũc nõ distinguũtur formaliter, sicut patuit in exẽplo ar. &c.

¶ De solutione autem huius argumenti habet D. S. in de Malo. Materia secunda arti. 6. in cor. Nec est dicendum, quòd differunt specie secundùm differentiam præceptorũ, sed magis èconuerso, præcepta distinguuntur secundùm differentiam virtutum & vitiorum, quia præcepta ad hoc sunt vt secundùm virtutem operemur, & peccata vitemus. Hæc ille.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de materiali diuersitate speciei. Sciendum est tamen, quòd negatio, & si propriè non sit in specie, constituitur tamen in specie per reductionem ad aliquam affirmationem, quam sequitur.

Dub. 118. 1060.

¶ Maior vera. Ad minorem, affirmatio, & negatio nõ possunt esse vnius speciei naturalis. Conceditur. Si autem intelligit, quòd non possint esse vnius speciei formalis, & moralis. Dico, quòd non sunt vnius speciei moralis ex æquo, ita quòd negatio per se habet speciem moralem, tamen reductiuè est in specie affirmationis ad quam sequitur, vel ex cuius motiuo finali procedit, sicut & in naturalibus. Negatio vel magis priuatio reducitur ad genus affirmationis, vt patuit q. 71. art. 6. & ita non dare vel non facere propter finem auaritiæ, est eiusdem speciei moralis cum actu exercito propter finem auaritiæ. Et per hoc patet ad probationem minoris, si contra illum sensum procedat, quia negatio non habet speciem per se, sed reductiuè, vt patuit. Ad consequẽs, ergo omissio, & commissio non possunt esse eiusdem speciei materialis, & naturalis, conceditur, si intelligitur de morali, negatur saltem reductiuè, vt patuit.

Vtrum peccatum conuenienter diuidatur in peccatum cordis, oris, & operis.

R Infr. q. 108. ar. 5 & 6. cor. Et 2.2. prol. Et 2. dist. 42. q. 2. ar. 2. q. 1.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd incõuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris & operis. August. enim in 12. de Trini. * ponit tres gradus peccati quorum primus est cum carnalis sensus illecebram quandam ingerit, quod est peccatum cogitationis. Secundus gradus est quando sola cogitationis delectatione aliquis contentus est. Tertius gradus est qñ faciendũ discernitur per consensum; sed tria hæc pertinent ad peccatum cordis; ergo inconueniẽter peccatum cordis ponitur quasi vnum genus peccati.

* Aug. c. 12. to. 4.

¶ 2 Præterea. Grego. in 4. Moral. * ponit quattuor gradus peccati, quorum primus est culpa latens in corde, secundus cum exterius publicatur, tertius est cũ cõsuetudine roboratur, quartus est cum vsque ad præsumptionem Diuinæ misericordiæ, vel ad desperationem homo procedit, vbi non distinguitur peccatum operis a peccato oris, & addũtur duo alij peccatorum gradus; ergo inconueniens fuit prima diuisio.

* Greg. c. 27.

¶ 3 Præterea. Non potest esse peccatum in ore vel in opere nisi fiat prius in corde, ergo ista peccata specie non differunt; non ergo debent contra se inuicẽ diuidi.

¶ Sed contra est, quod Hiero. dicit super Ezech. * Tria sunt generalia delicta quibus humanum subiacet genus, aut. n. cogitatione, sermone, aut opere peccamus.

* In illud Ezech. 43. Cum compleueris expiatione tomo 5.

¶ Hic septimò inquirit de quadam alia diuisione peccati, cum scilicet diuiditur in peccatum cordis, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliqua inueniuntur differre specie dupliciter. Vno modo ex eo, quòd vtrũque habet speciem completam sicut equus, & bos differunt specie. Alio modo sicut secundùm diuersos gradus in aliqua generatione vel motu accipiuntur diuersæ species, sicut ædificatio est completa generatio domus, collocatio autem fundamenti, & erectio parietis sunt species incompletæ, vt patet per Philos. in 10. Eth. * & idem etiã potest dici in generationibus animaliũ.

* Arist. c. 4. tomo 5.

¶ Quoniã titulus q. potest intelligi de specie cõpleta vel incõpleta ideo D.S. in isto artic. primò ponit notabile distinctiuũ declarans illum duplicem intellectum. Secundò respondet quo ad ambos sensus, ibi. Sic igitur peccatum. Distinctio ergo est, quòd aliqua inueniuntur differre specie dupliciter. Vno modo ex eo, quòd vtrumque habet speciem completam. Alio modo sicut secundùm diuersos gradus in aliqua generatione vel motu accipiũtur diuersæ species, sicut ædificatio est completa generatio domus, collocatio autem fundamenti, & erectio parietis sunt incompletæ, vt patet. 10. Ethicorum. Et idem potest dici in generationibus animalium, sicut generatio hominis est completa, embrionis autem, & viuentis vita plantæ est imperfecta.

¶ Vbi nota, quòd ædificatio est vnus motus totalis comprehendens sub se multos motus partiales distinctos specie imperfecta, qui distinguuntur a seinuicem specie imperfecta, & etiam a tota generatione completa. Et ratio est, quia generatio speciem

recipit

recipit secũdùm formam, quæ est finis generationis. Constat autem, quòd aliud est forma totius, & aliud forma partium. Quare & generationes differunt specie abinuicem, & sicut forma totius domus est completa, & perfecta, formæ autem partium sunt imperfectæ; ita & constructio domus est perfecta, nullo exteriori indigens ad propositum ædificatoris explendum, sed generatio fundamenti est imperfecta, & similiter aliarũ partium. Et per hæc intelligitur secundum membrum, scilicet quòd alio modo aliqua distinguuntur specie secundum diuersos gradus, scilicet partiales incompletos vlterius ordinabiles in vnum terminum totalem, & completum. Quomodo autem ista distinctio ad propositũ accipienda sit, statim declarabitur.

¶ Nota secundo de generatione animalium, quia tota generatio comprehendit sub se multas partiales generationes distinctas secundùm distinctionem partialium formarum sibi succedentium. Tota verò generatio denominatur ab vltima forma cõpleta, & a natura intenta. Quare D.S. benè dicit, idem potest dici de generationibus animalium, quæ sunt generationes naturales sicut dictum est de generationibus artificialium, quia sicut in artificialibus, generatio completa habet speciem a forma totius cõpleta, quæ comprehendit, & præsupponit multas formas, & generationes partiales, sic est in generatione animalis, quod prius habet formam imperfectam, deinde perfectiorem, vltimò completam, quæ generatio totius dicitur. Et de hoc habes prima parte. q. 118. ar. 2. ad secũdum, vbi clarè ponit plures partiales generationes sibi succedere antequam producatur genitum principaliter intentum. Vide pro maiori intellectu secundi membri distinctionis D.S. in 10. Ethicorum, & in de virtutibus. q. vltima. ar. vltimo, in corpore.

¶ Sic igitur peccatum diuiditur per hæc tria, scilicet peccatum oris, cordis, & operis, non sicut per diuersas species completas; nam cõsummatio peccati est in opere; vnde peccatum operis habet speciem completam.—

¶ Respondet ad quæsitum dupliciter intellectum, & ideo secũdùm hoc ponit duas conclusiones responsiuas, secunda ibi. Sed prima inchoatio. Conclusio prima responsiua quæ ad primum intellectum quæsiti negatiua est talis. Peccatum conuenienter diuiditur per hæc tria (scilicet peccatum oris, cordis, & operis) non sicut per diuersas species completas. Probatur conclusio, solùm peccatum operis habet speciem completam, & est vltimus gradus peccati, igitur conclusio vera. Antecedens patet, quia consummatio peccati est in opere, quod inchoatur in corde, & manifestatur in ore. Tunc ibi.

¶ Sed prima inchoatio eius est quasi fundatio in corde. Secundus autem gradus eius est in ore, secundùm quòd homo prorumpit facilè ad manifestandum conceptum cordis. Tertius autẽ gradus iam est in consummatione operis. Et sic hæc tria differunt secundùm diuersos gradus peccati.—

¶ Ponit secundam conclusionem responsiuam quo ad secundum sensum quæsiti talem. Hæc tria peccatum cordis, oris, & operis differunt secundùm diuersos gradus peccati, scilicet quando separatim inueniuntur, & eadem tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem. Illius conclusionis D. S. primò ponit primam partem cum eius probatione, secundò secundam, ibi. Patet tamen, quòd hæc tria. Probatur prima pars, peccati in corde est inchoatio, & primus gradus. Secundus gradus autem peccati est in ore, sed tertius est consummatio in opere, igitur prima pars conclusionis vera. Patet consequentia, quia sicut positio fundamenti est species incompleta, & primus gradus ædificationis domus, similiter erectio parietum; sed introductio formæ totius est species completa; sic in proposito, quando peccatum cordis est sine alijs, est species vel magis gradus peccati imperfectus, peccatũ oris similiter imperfectus gradus, sed operis perfectus gradus.

¶ Nota tamen circa ista, quòd non videtur omnino simile de generationibus imperfectis animalis, & partialibus generationibus domus, & de illis tribus peccatis; quia termini specificantes hijs generationes habẽt distinctas species, licet inæquales, vt anima vegetatiua habet speciem distinctam ab anima sensitiua. Sed in proposito, quia illa tria proueniunt ab eodem motiuo (etiam quando separantur) a quo habent speciem. Ideo sicut supra. q. 52. ar. 1. dictum fuit, quòd illa, quæ recipiunt speciem ex aliquo, ad quod ordinantur, possunt secundùm seipsa diuersificari in plus vel in minus, & nihilominus sunt eadem in specie propter vnitatem eius, ad quod ordinantur, vt fuit exemplificatum de motu; sic in proposito peccatũ cordis est in eadem specie morali quãdo solitariè fit cum peccato operis, & oris. Sed habet illam speciem imperfectè; & alia habent eandem speciem, sed perfectius, & solùm perfectũ operis completè, ita quòd sunt tres gradus in vna specie peccati, & tria peccata, quãdo separatim inueniũtur. Tria dico non specie morali distincta, sed tria materialiter, & numeraliter distincta habentia vnam speciem moralem secundũ magis, & minus propter maiorem, & minorem accessum ad specificans motiuum. Propius enim accedit ad vindictam, qui in opere eam exercet, quàm qui eam solo corde desiderat, vel etiã desideratam verbo manifestat. Et illa videtur mens D.S. cum dicit, & & sic patet, quod hæc tria differunt secundùm diuersos gradus peccati (supple eiusdem in specie morali) patet tamen, quòd hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem, quæ videlicet species reperibilis est in tribus gradibus. Simile est autem exemplum D.S de generationibus imperfectis in hoc, quòd & ipsę nõ habent speciem completam, sed vltima tantùm in quam ordinãtur. Sic, & hoc solùm peccatum operis habet illam speciem completè. Sed hoc interest, vt patuit, quia alibi (scilicet in generationibus) sunt diuersæ species, hic autem diuersi gradus eiusdem speciei. Et videtur hæc D.S. innuisse cum dicit, quòd peccatum non diuiditur per hæc tria, sicut per diuersas species completas (& in hoc similitudo) sed secũdũ diuersos gradus peccati, scilicet eiusdem speciei, & ecce dissimilitudo. Deinde cum dicit.

¶ Patet tamen, quòd hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem, cum ab eodem motiuo procedant. Iracundus enim ex hoc, quòd appetit vindictam, primò quidem perturbatur in corde, secundò in verba contumeliosa prorumpit, tertiò verò procedit vsque ad facta iniuriosa, & idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.—

¶ Annectit secundam partem conclusionis secundæ, quæ fuit. Et hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem, quæ probatur sic, quæcunque ab eodem motiuo procedunt, pertinent ad eandem speciem peccati, sed ista tria procedunt ab vno motiuo finali, igitur pertinent ad vnam speciem. Maior patuit arti. 3. ad 6. & quòd plus est si sic ab eodẽ motiuo procedentia sunt subordinata, quando simul inueniuntur, pertinent ad vnum peccatum numero. Minor declaratur exemplariter. Iracũdus enim ex hoc, quòd appetit vindictam primò turbatur in corde, secundò in verba cõtumeliosa prorumpit, tertiò procedit vsq; ad facta iniuriosa, & idẽ patet in alijs. Quæ tria de plano ordinãtur ad vindictam habendam vt finem, ergo sunt eiusdem speciei moralis, & sic intelligitur conclusio de specie moris, non de specie naturę de qua constat, quòd distinguuntur.

¶ Nota autem, quia dictum est circa maiorem, quòd distinguuntur a seinuicem gradualiter in eadem specie, dum separatim inueniuntur, vt patet ad tertium. Dum autem simul concurrunt, scilicet respectu eiusdem obiecti, habent rationem vnius peccati, etiam secundùm numerum, moraliter loquendo, sicut supra q. 17. dictum fuit, quòd actus imperatus, & imperium habent rationem vnius actus moraliter, &c.

¶ De materia istius ar. vide in D.S. in secundo dist. 42. q. 2. arti. 2. vbi habet, quòd est quasi diuisio totius potestatiui, & secũdus includit primum. Habet quoque ibidem, quòd quamuis lingua sit exterius membrum, tamen inter alia est magis propinquum interiori actui secundùm quòd congruit locutioni, quia loquutio est signum interioris actus, Et ideo quẽdam gradum habet in processu peccati locutio, inter peccatum cogitationis, & operis.

¶ Nota, quòd in peccato cogitationis, vel cordis, intelligitur omne peccatum, quod in solo interiori actu consistit. Et ideo includitur etiam affectio sine qua nullum peccatum est, &c.

¶ Nota, quòd Scotus in secundo dist. 42. in quarta q. loquitur de ista diuisione, & dicit quòd Hieronymus non diuidit hic peccatum formaliter, nec subiectum peccati formalis, quia hoc est actus voluntatis, & non cogitatio, nec sermo nec opus exterius; nec etiam originale peccatum, quia illud solùm est in anima. Sed distinguit hic tantùm subiectum materiale peccati, & posset cõtineri illa diuisio peccati sub duplici mẽbro, scilicet quòd quoddam est peccatũ in actu interiori, quoddam consistit in actu exteriori, primo modo est peccatum cogitationis, secundo subdiuiditur, quia sic cõtinet locutionem, & operationem, quia locutio maximè conuenit homini vt est rationalis, & vt est homo, quia vt sic est communicatiuus, & sic circumloquimur actũ exteriorẽ per duo mẽbra Et debet intelligi diuisio positiuè, quo ad peccatũ cõmissionis, & negatiuè, quo ad peccatũ omissionis ĩ cogitatione, locutione, & opere. Hæc ille. Sed patet, quòd D.S magis tribuerit huic diuisioni, & eã profundius penetrauit. Scotus enim deficit ab intentione Hieronymi, reducẽdo locutionem, & opus in vnũ mẽbrũ. Nã intentionis Hieronymi est distinguere illa duo vt diuersos gradus peccati, in locutione enim manifestatur peccatum, in opere expletur, vt patet ad secundũ. Vnde esto non distinguãtur formaliter, quãuis procedunt ab eodem motiuo, tñ distinguuntur secundum maiorem processum peccati eiusdem tãquam diuersi gradus, quare non est diuisio subiecti materialis peccati, sed magis modalis, & gradualis ipsius peccati, &c. Et hæc patent ex auctoritate B. Hierony. in argumẽto in contrarium adducta, quia distinguit ista tria in ratione delicti. Quare non est mens eius, quòd ista diuisio intelligatur de subiecto peccati, ut Scotus exponit, sed de peccato ipso; ut D.S. per arti. declarauit.

Scotus

ARGVMENTVM in contrarium est pro iam dicta conclusione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omne peccatum cordis conuenit in ratione occulti, & secundum hoc ponitur vnus gradus; qui tamen per tres gradus distinguitur. s. cogitationes, delectationes, & cõsensus.

¶ Placet maior, quæ est B. Aug. Sed dico, ꝙ peccatum cogitationis delectationis, & consensus conueniunt in ratione occulti, & sic cõstituunt vnum gradum hic positum. s. peccatum cordis. Gradum in quam quasi integratum ex tribus gradibus. Minor conceditur. Sed negatur consequentia, quia illi tres gradus cõtinentur sub vno gradu, quia omnes dicunt peccatum latens, & occultum, & ea ratione peccatũ cordis ponitur vnus gradus peccati. Vnde illi tres gradus quos B. Aug. ponit, subdiuidunt peccatum cordis tanquam communius, vel quasi totum integrale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum oris, & operis conueniunt in manifestatione, & propter hoc a Greg.* sub vno computantur. Hiero.* autem distinguit ea, quia in peccato oris est manifestatio tantùm, & principaliter intenta; in peccato verò operis est principaliter expletio interioris conceptus cordis, sed manifestatio est ex consequenti; consuetudo verò, & desperatio sunt gradus consequentes post speciem perfectam peccati; sicut adolescentia, & iuuentus post perfectam hominis generationem.

* Greg. loco in arg. citato.
* Loco in arg. sed cõtra citato.

¶ Ad maiorem placet, quia dicit B. Gregorius, sed aliunde distinguit ipse gradus peccatorũ quattuor, quàm B. Hieronymus tres. Dico vltra, quòd Grego. sub secũdo comprehendit duos gradus hic positos, scilicet peccatum oris, & operis, ratione conuenientiæ in manifestatione, quia videlicet vtrumque manifestum est. Sed quia aliter se habent ad manifestationem, ideo B. Hiero. distinguit. In peccato enim oris peccans intendit principaliter solùm manifestationem conceptus cordis, & affectionis In peccato verò operis principaliter intendit consummare, & explere affectum cordis. Ideo alia ratione Gregorius cõprehendit duos sub vno. Alia ratione Hiero. distinguit expresè vtrumque. Vltra. Tertius est, &c. Dico, quòd tertius, & quartus gradus positi a B. Grego. non pertinent ad speciem peccati, vel inchoatam vel cõpletam, sed consequuntur speciem perfectam peccati, quia post consummatum peccatum sequitur præsumptio vel desperatio, de quibus loquitur. Vltra, vbi non distinguit peccatum operis a peccato oris. Verum est, quia cõueniunt in manifestatione, licet aliter, & aliter ut dictum est. Et dico, quòd verum est, quia adduntur duo gradus, sed hi sequuntur speciem completam. Hiero. autem ponit solùm, quæ pertinent ad speciem, & non sequuntur. Quare negatur consequentia, quia vtraque diuisio est conueniẽs sed secundùm aliam considerationem, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum cordis, & oris non distinguuntur a peccato operis, quando simul cum eo coniunguntur; sed prout quodlibet horum per se inuenitur; sicut etiam pars motus non distinguitur a toto motu quãdo motus est continuus, sed solùm quando motus sistit in medio.

¶ Antecedens conceditur, scilicet quòd non potest esse peccatum in ore, vel in opere, nisi prius fiat in corde, quia actus exterior non habet rationem peccati nisi accedente consensu volũtatis, præuia deliberatione rationis. Nam aliàs non haberet rationem actus humani. Tamen potest esse peccatum cordis sine alijs, & peccatum oris, & cordis sine peccato operis, &c. Ergo ista peccata specie non differunt. Verum, quando simul coniunguntur, immo tunc habent rationem vnius peccati in numero. Cum quo stat, quòd distinguuntur vt diuersi gradus numero eiusdem peccati in specie, quando seorsum, & per se inueniuntur. Et sic intelligimus conclusionẽ vt dictum est, sicut uoluntas iuncta exteriori actui est vnum peccatum, & voluntas sine actu, & cum actu postea, sunt duo peccata, ut patuit, &c.

Vtrum peccata diuersificentur specie, secundùm abundantiam, & defectum.

S Mal q. 2. ar. 6. co. & q. 14. art. 3.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd superabundantia, & defectus non diuersificent species peccatorum. Superabundantia enim, & defectus differunt secundùm magis, & minus; sed magis, & minus non diuersificant speciem; ergo superabũdantia, & defectus non diuersificant speciem peccatorum.

¶ 2 Præterea. Sicut peccatum in agibilibus est ex hoc, ꝙ recedit a rectitudine rationis, ita falsitas in speculatiuis est ex hoc, quòd receditur a veritate rei; sed nõ diuersificatur species falsitatis ex hoc, quòd aliquis dicit plus vel minus esse, quàm sit in re; ergo etiam non diuersificantur species peccati ex hoc, quòd recedit a rectitudine rationis in plus vel minus.

¶ 3 Præterea. Ex duabus speciebus nõ constituitur vna species ut Porphy. dicit.* sed superabundantia, & defectus vniuntur in vno peccato, sunt enim simul quidam illiberales, & prodigi, quorum duorum illiberalitas est peccatum secundùm defectum, prodigalitas autem superabundantiam; ergo superabundantia, & defectus non diuersificant speciem peccatorum.

* Aristo. 1. Meth. tex. 17.

¶ Sed contra, contraria differunt secũdùm speciem, nam contrarietas est differentia secundùm formam, vt dicitur in 10. Metaphy.* sed vitia, quæ differunt secundùm abundantiam, & defectum sunt contraria; sicut illiberalitas prodigalitati, ergo differunt secundũ speciẽ.

* Arist. tex. 13. & 14. 10. 3.

¶ Hic quærit de quadam alia diuisione peccatorum, quæ est secundum superabundantiam, & defectum, sicut diuiduntur extrema virtutis, vt prodigalitas, & auaritia, vel intemperantia, & sensibilitas, vel audacia, & timiditas. Quærit ergo, an talis diuisio sit secundùm diuersas species. Et est ratio dubitationis, quia cũ tam abundantia, quàm defectus sit contra rectitudinem, & medium obseruatum vnius virtutis, posset videri, quòd non facerẽt distincta peccata secundùm speciem.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum in peccato sint duo, scilicet ipse actus, & inordinatio eius prout receditur ab ordine rationis, & legis Diuinæ; species peccati attenditur non ex parte inordinationis, quæ est præter intentionem peccantis, vt supra dictum est.* sed magis ex parte ipsius actus, secundũ quòd terminatur ad obiectum, in quod fertur intentio peccantis; & ideo vbicũque occurrit diuersum motiuum inclinans intentionẽ ad peccandum, ibi est diuersa species peccati.

* Ar. 1. huius q.

Dub. 71.

¶ D. S. breuiter respondet per vnam conclusionem satisfacientem, & quæsito, & quærenti talem. Huiusmodi peccata, scilicet quorum unum est in abundantia, & excessu medij virtutis, aliud in defectu, non solùm differunt specie, sed etiam sunt sibijnuicẽ contraria; probatur, vbicunq; occurrit diuersum motiuum obiectale, & finale propinquum, inclinans intentionem ad peccandũ, ibi est diuersa species peccati. Et si motiuũ sit contrarium, est cõtrarium peccatum, sed diuersum est motiuum ad peccandum in peccatis, quæ sunt secundùm superabundantiam, & in peccatis, quæ sunt secundùm defectum, quinimmo sunt contraria motiua; igitur conclusio vera D. S. primò ponit maiorẽ, secundò minorem cum conclusione, ibi. Manifestum est autem, &c. Maiorẽ ergo ꝓbat quasi per viam diuisionis sufficientis; in peccato sunt duo. s. ipse actus, & inordinatio eius prout receditur ab ordine rationis, & legis Diuinæ; sed species peccati nõ attenditur ex parte inordinationis, vt patuit ar. primo, quia præter intentionẽ peccantis, sed ex parte ipsius actus s'm ꝙ terminatur in obiectum in qd' fertur intentio peccantis; ergo sequitur maior, ꝙ vbicũq; &c. quia sicut se habet obiectum ad actum, ita vnũ obiectũ ad vnum actum, & plura ac diuersa ad plures; sed obiectũ motiuũ dat speciem, igitur vnũ obiectum vnam speciẽ, & plura plures species, & contraria contrarias species. ¶ Nota primò circa istã maiorẽ verba D. S ꝙ clarè loquitur de motiuo obiectali, quod tenet se ex parte actus, & non de causa motiua effectiua ex parte agẽtis, quæ impellit, & disponit, vt talem vel talem actum circa determinatum obiectum intendat. ¶ Nota secundò circa istius maioris probationem, ꝙ species peccati sumitur ex obiecto in quod fertur intentio peccantis non solùm prosequendo obiectum, sed etiã fugiendo, vt patebit, ꝙ motiuũ insensibilitatis, cuius est horrere, & fugere delectationes debitas, sunt delectationes [illegible] odio, & abbominabiles in sensibili.

¶ Nota tertiò, quòd peccatum consistens in abundantia, habet quidem aliam inordinationem, quàm consistens in defectu, & aliter bono rationis, & medio virtutis repugnat; quia autem semper loquimur de peccato ut actus humanus est, qui vt sic per se respicit obiectum; ideo talia peccata sortiuntur speciem penes obiecta, quæ contraria sunt in proposito; ideo talia distinguũtur specie vt actus humani, & tñ etiam vt peccata formaliter, q̃a diuersæ sunt inordinationes consequentes diuersa obiecta, quẽadmodum in ar. 5. dictum fuit de veniali, & mortali, ꝙ aliquãdo consequuntur speciem, & per se obiecta. Tamẽ D. S. ea distinguit potius ex motiuo, quàm ex inordinatione, quia motiuum habet se per se, non inordinatio. Et secundò, quia inordinatio consequitur motiuum, non econtra. Consequenter cum dicit.

¶ Manifestum

¶ Manifestum est autem, quòd non est idem motiuũ ad peccandum in peccatis quę sunt secũdùm superabũdantiam, & in peccatis quæ sunt secundùm defectum; quinimmo sunt contraria motiua, sicut motiuũ in peccato intemperãtię est amor delectationum corporaliũ, motiuum autem in peccato insensibilitatis est odium earum; vnde huiusmodi peccata non solùm differunt specie, sed etiam sunt sibi inuicem contraria.

¶ Ponit minorem quam declarat exemplariter. Motiuũ peccati intemperantiæ est amor delectationum corporalium, idest ipsę delectationes corporales amatę, & desideratę, inordinatè, tñ. Motiuum verò in peccato insensibilitatis, est odium earum, idest ipsę abhominabiles existentes faciunt fugam, & detestationem sui. Sed constat, quòd delectationes amatę, & habitæ odio sunt vt sic contraria motiua, quia vt amatæ mouent ad prosequutionem vt odiosæ ad fugam. Similiter posset ostẽdi in alijs, quia motiuũ illiberalitatis, siue auaritiæ, sunt pecuniæ amatæ, & habitæ in ꝓcio, motiuũ verò prodigalitatis, sunt pecuniæ vt non curatæ, &c. In quo autem consistat peccatum insensibilitatis, patet secunda secundæ. q. 142. artic. 1. quia in fuga, & declinatione delectationũ necessariarum ad conseruationem naturæ tanquam per se malarum; vbi patet, quòd motiuum insensibilitatis est contrarium motiuo intemperantiæ, quia obiectum eius est malũ vt sic, alterius vt bonum, quæ, clarum est, cõtrariatĩ. Insensibilis igitur mouetur ad fugiendas delectationes, & intendit eas deuitare, quia malæ, quare dictum est, quòd obiectum motiuum non solùm dicitur mouens ad prosecutionem, sed etiam ad fugam.

ARGVM. in contrarium est confirmatiuum conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd magis, & minus & si non sint causa diuersitatis speciei, consequuntur tamen quandoque species differentes prout proueniunt ex diuersis formis, sicut si dicatur, quòd ignis est leuior aere, vnde Philos. dicit in 8. Ethi.* ꝙ qui posuerunt nõ esse diuersas species amicitiarum propter hoc, ꝙ dicũtur secundùm magis, & minus, non sufficienti crediderunt signo; & hoc modo superexcedere rationem vel deficere ab ea, pertinet ad diuersa peccata secundũ speciem, inquantum consequuntur diuersa motiua.

Dub. 6ũ.

*Arist. ca. 1. to. 5.

¶ Ad maiorem, vera, quòd superabundantia, & defectus differunt secũdùm magis, & minus, sed sumpta a diuersis formis, vel tenentibus locum formarum, scilicet a diuersis motiuis. Ad minorem dico dupliciter, primò post D. S. prima parte. q. 50. ar. 4. ad secundum. Magis, & minus, quæ accipiuntur secundùm intẽtionem, & remissionem eiusdem formæ, non diuersificant speciem; sed negatur minor, quando magis, & minus causantur ex diuersis formis diuersorum graduum, sicut ignis est perfectior, & magis ens aere. Secundò dico, quòd & si magis, & minus, scilicet accidentalia non diuersificent speciem, consequuntur tamen quandoq; species differentes, & ea, quæ species diuersificant, qa cõsequuntur formas diuersas, vel quasi formas, sicut leuitas ignis, & aeris non diuersificant naturas, sed cõsequuntur diuersas formas species diuersificantes. Sic in proposito magis, idest excessus sup medio rationis, & defectus ab eodẽ, consequitur diuersa motiua quæ tenent locũ formarũ, inquantũ dant speciẽ actibus humanis; Et ꝙ magis, & minus non semper in vna specie reperiantur, ostendit D. S. ex Philos. in 8 Ethi. qui reprehendit errorẽ aliquorũ dicẽtiũ tm̃ esse vnã spẽm amicitiæ, qa amicitiæ sunt cõparabiles ſm magis, & minus. Dicimus.n. ꝙ amicitia honesti melior est, quàm amicitia vtilis. Illa autẽ, q differũt specie, nõ differunt ſm magis, & minus. Sed dicit Philos. ꝙ sic dicẽtes, nõ crediderũt sufficiẽti signo, nã diuersa specie recipiũt magis, & minus. Et exẽplificat D. S. ibidẽ sicut actus est melior potentia, & substãtia accidente. Patet igitur, ꝙ minor est falsa vniuersaliter intellecta.

Magis & minus an diuersificẽt speciem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intentio peccantis non est vt recedat a ratione; & ideo non efficitur eiusdem rationis peccatum superabundantiæ, & defectus propter recessum ab eadem rationis rectitudine; sed quandoque ille, qui dicit falsum intendit veritatem occultare, vnde quantum ad hoc non refert vtrum dicat vel plus, vel minus si tamen recedere a veritate sit præter intentionem, tunc manifestum est, quòd ex diuersis causis aliquis mouetur ad dicẽdum plus vel minus, & secundum hoc diuersa est ratio falsitatis, sicut patet de iactatore, qui superexcedit dicendo falsum quærens gloriam, & de deceptore, qui diminuit euadens debiti solutionem; vnde & quędam falsæ opiniones sunt sibi inuicem contrariæ.

¶ Maior q dẽ vera. tñ dico, ꝙ in moralibus recessus a rectitudine rõnis nunquã est intentus, tñ recessus a ueritate, quandoque potest esse intẽtus. Sicut qs ex ꝓposito, & intẽtione vult occultare veritatẽ. Et dico secũdò, ꝙ qñ aliquis nõ intendit aliqd in moralibus, tunc ab eo nõ accipitur spẽs peccati, sed solũ ab intento, Et si diuersa intẽta sequuntur magis, & minus, tũc sunt in diuersis speciebus. Qñ autẽ recessus a rõne est intentus magis, & minus non variant spẽm, quia sunt in vno specificante, & motiuo.

¶ Ad minorẽ dupliciter, primò exponẽdo eã, vera est, qñ aliquis dr̃ plus vel minus recedere a rõne, ita ꝙ illũ recessum intẽdat, tũc nõ variatur spẽs. Si aũt nõ intẽdat recedere a veritate, sed mentiatur ꝑp aliquod aliud motiuũ, ad qđ sequitur recessus a veritate in magis vel minus, negatur minor, sicut patet, ꝙ iactãtia, & ironia, quæ opponuntur veritati tanquam extrema, & sunt species mendacij distinctæ, quia consurgunt ex diuersis motiuis; ratione vnius qs dicit plus, quàm res habeat, s. iactator, qui motus ex gloria dicit plus, quàm in re sit. Iron autẽ qui mouetur ex lucro, & alo decipiendi ꝑrimũ, dicit minus, sicut emens dicit rẽ non tm̃ valere quantũ valet, vt decipiat illũ, & lucretur. Et cõstat apud Philos. 4. Ethi. ꝙ ironia, & iactantia sunt diuersæ spẽs oppositæ veritati. Ad ꝓpositũ autẽ dico, ꝙ superabũdantia, & defectus qui dicunt recessum a rectitudine rõnis in magis vel minus non sunt intenta, sed consequuntur diuersa motiua specie distincta, igitur nõ sequitur intentũ argumenti. Bene volo, ꝙ si cũ eodem motiuo qs intẽderet plus, & minus ꝓcedere a rectitudine rõnis, ꝙ spẽs non variaretur, sed sic nõ est in proposito. Et hæc solutio minoris vadit ad falsitatẽ eius in magis, & minus in moralibus.

¶ Secundò dr̃ respondendo directè ad minorẽ subsumptã sub maiore, negãdo eã in speculatiuis, quia qñ quis dicit plus, quàm est in re, & falsè, & alius dicit minus, quàm est in re etiã falsè, ibi sunt duæ opiniones mentales contrariæ, vt patet 2. Periherme, & prima par. q. 17. ar. 6. Sed contraria semper distinguuntur specie, quare minor est vniuersaliter falsa, qa etiã in speculatiuis dãtur contrariæ falsitates, & per cõsequẽs specie distinctæ. Nota, ꝙ circa verba D. S. in solutione posset esse dubiũ, quo iactator recedat a veritate ꝑter intentionẽ, cũ tñ iactantia sit spẽs mendacij de cuius rõne est voluntarie ire contra mentẽ. ¶ Ad hoc potest breuiter dici nũc, qa ista ptinet ad secundã secundæ. q. 110. & q. 112. & q. 113. Et ad quartu Ethi. ꝙ iactãtia fit multis modis. Vno modo ex habitu, qui facit iactatorẽ delectari in recessu a veritate, & ipsum ꝑp se intendere, & tũc talis recessus est intentus, non solùm ex natura, & genere actus, sed etiã ex parte agentis. Sed alio modo aliquis se iactat, non qa de per se quærat excessum in magis a veritate, sed ꝑp aliquod motiuũ, & tũc quãuis iactantia vt mẽdaciũ est, habeat rationẽ fallẽdi, vel saltẽ intentionẽ asserẽd. falsum ex genere actus, non tñ intenditur ab ipso agente, sed ꝑpria gloria intenditur ab iactatore, & aliquid aliud ab irone. Et non oportet, ꝙ omne mẽdaciũ ex parte agẽtis fiat ꝑp fallere vel recedere a veritate, esto ex genere actus hoc habeat, vt patet de mendacio iocoso. Sic ergo stat, quod D. S. dicit, ꝙ iactator possit non intendere recessum a ueritate nec iron, sed aliqua alia motiua ad quæ sequitur recessus in magis vel minus a ueritate, & tales recessus differunt specie, sicut in proposito fit &c. Non autem dicit D. S. ꝙ iactantia, & ironia sint sine recessu in magis vel minus a veritate. An autem recessus in plus vel minus sit grauior moraliter loquendo. i. magis peccatum, de hoc secunda secundæ. Ex his igitur habetur, ꝙ recedere in plus vel minus a veritate vt sic, non habet diuersitatẽ specificam, præsertim in moralibus; sed recedere a veritate in plus vel in minus propter diuersa motiua, vt est in ironia, & iactantia sic distinguuntur. Patent hæc ex solutione D. S. quia si quis ex intentione ex vno motiuo diceret contra veritatem, & in plus, & in minus, tunc non variatur species, puta vt occultaret veritatem, si autem sunt diuersa motiua, secus vt patuit, &c. Quandoque tamen contingit, quòd aliquis exercendo ironiam etiam se iactet, sed tamen secundùm diuersa, &c.

Dubitatio.

Responsio

Iactantia multis modis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prodigus, & illiberalis potest esse aliquis secundùm diuersa; vt scilicet sit aliquis illiberalis in accipiendo, quæ non debet, & prodigus in dando, quæ non debet; nihil autem prohibet cõtraria inesse eidem secundùm diuersa.

¶ Maior vera, de cõstitutione formali, & accipiendo spẽm in esse specifico, sic ex duabus speciebus non constituitur una spẽs, quamuis vt Porphy. ibidẽ habet, ex duobus indiuiduis duarũ speciesũ constituatur effectiuẽ, & per viã generationis indiuiduum tertię spẽi, sicut patet de equa, & asina, & mulo, &c. Loquitur enĩ Porphy. ponẽdo diuersitatẽ inter spẽm, & differentiã quarũ plures cõcurrũt ad cõstitutionẽ formalẽ, & logicã vnius spẽi. Minor vt iacet negatur. s. ꝙ superabũdantia, & defectus vniantur in vno peccato, nec hoc probatur. Sed concedo, ꝙ contraria vitia cõueniant vni hoĩ, & tñ ſm diuersa s. ex parte vitiorum. Sunt enim quidam prodigi in excedendo in datione, & sunt illiberales uel auari excedendo in recipiendo, & hæc duo non sunt vt sic opposita immo ad se consequuntur. Ex hoc enim, ꝙ aliquis indebitẽ, & excessiuẽ dat, quod est prodigalitatis, deficiunt sibi bona sua, & per

Idẽ potest esse prodigus, & auarus.

& per consequens cogitur indebitè recipere, quod est illiberalitatis. Sed impossibile est, q aliquis sit prodigus, & illiberalis sm idem, sic q excedat in dando, & deficiat in dando, vel excedat in retinendo, & deficiat in retinendo; sed vt dictum est potest excedere dando, quod est prodigalitatis, & excedere in recipiendo, quod est auaritiæ. Oportet enim scire circa hoc, q prodigalitatis est excedere in dando, & deficere in retinendo, & acquirẽdo. Auaritiæ autẽ ècontrario est deficere in dando; superabũdare autem in accipiendo, & in retinendo. Qui ergo est prodigus in excessu dationis, non est auarus sm defectum dationis, quia vt sic opponuntur; sed tñ potest esse auarus sm aliud, quod est & auaritiæ. s. excedere in recipiendo. Et de his 2. 2. q 119. ar. 1. Et p hæc habetur intellectus solutionis in littera. Auaritia enim, & prodigalitas opponuntur secundùm id, quod præcipuum est in eis. s. secundùm dationem. Non autẽ opponuntur sm inordinatã & excessiuam dationem, & excessiuam receptionem; immo aliqui intendentes excessiuè recipere, & per hoc auari ex hoc mouentur ad excessiuam dationem, quod est prodigalitatis, &c. Videtur tñ auaritia specie distincta, quæ est in defectu dationis ab ea, quæ est in excessu receptionis, vt patet in de Malo. Mate. 13. ar. 3. Et est ad hoc argumentum, quia aliqui deficiunt in dando, qui tñ non superexcedunt in recipiendo, vt patet. 4. Ethicorum.

Vtrum vitia, & peccata diuersificentur specie secundùm diuersas circunstantias.

T — 2. 2. q. 53. ar. 2. ad 3. & q. 92. ar. 2. co. Et q. 148. ar. 4. ar. 2. & 3. di. 36. ar. 5. & Ma. q. 2. ar. 6 & q. 14. ar. 3.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd vitia, & peccata diuersificentur specie secundum diuersas circunstantias, quia ut dicit Diony. 4. capitulo de Diui. no. malum contingit ex singularibus defectibus; singulares autem defectus sunt corruptiones singularium circunstantiarum; ergo ex singulis circunstantijs corruptis singulę species peccatorum consequuntur.

¶ 2 Præterea. Peccata sunt quidam actús humani, sed actus humani interdum accipiunt speciem à circũstantijs, vt supra habitũ est.* ergo peccata differunt specie secundùm q diuersæ circunstantiæ corrumpuntur.

* q. 18. ar. 10

¶ 3 Præt. Diuersæ spẽs gulæ assignantur sm particulas, quæ in hoc versiculo cõtinentur. Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose, hæc autem pertinent ad diuersas circunstantias, nam præpropere est antequàm oportet, nimis plus; quã oportet, & idem patet in alijs ergo spẽs peccati diuersificãtur secũdũ diuersas circũstãtias.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3.* & 4. Ethicorum,* quòd singula vitia peccant agendo plus, quàm oportet, & quãdo non oportet, & similiter secundùm omnes alias circunstantias; non ergo secundũ hoc diuersificantur peccatorum species.

* Arist. lib. 3. ca. 7. Et * Arist. lib. 4. c. 1. to. 5.

¶ Quærit hic de alio distinctiuo peccatorũ. s. de circunstantia. An videlicet diuersificentur ex circunstantijs secundùm speciem, vt furtum in quo corrumpuntur multæ circunstantię, sit alterius speciei a furto, vbi non tot corrũpũtur, similiter de auaritia, &c.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd sicut dictum est.* vbi occurrit aliud motiuũ ad peccandũ, ibi est alia peccati species, quia motiuũ ad peccãdũ est finis, & obiectũ.

* Ar. prece.

Dub. 991.

¶ In hoc art. D. S. respondet distinctè per talem conclusionem. Vitia, & peccata secundùm corruptiones aliquarum circunstantiarum non diuersificantur, sed tales corruptiones pertinent ad vnam, & eandem speciem peccati; corruptiones verò aliquarum circunstantiarum diuersarum inducunt diuersas species peccati. Illam conclusionem D. S. manifestat tali ratione. Vbicũq; occurrit aliud motiuum. s. obiectale, & finale propinquum, ad peccandum, ibi est alia species peccati. Sed aliquando in corruptionibus diuersarum circunstantiarum est idem motiuum. Quandoq; verò contingit, q corruptiones diuersarum circunstantiarum proueniunt a diuersis motiuis; igitur diuersitas primarũ non diuersificat species peccati, sed secundarum. Circa istam rationem D. S. primò ponit & pbat maiorẽ, secũdò minorẽ cũ cõclusione, ibi: Cõtingit aũt. Maiorẽ pbat, quis sepius habita sit, Finis, & obiectũ diuersificant speciem peccati, & vbicũque est aliud obiectum, & finis, est & alia species peccati: igitur maior vera. Tenet cõsequẽtia, quia motiuum est finis, & obiectum (vbi patet) quod ar. sexto dicebatur; quòd D. S. intelligendus est de motiuo finali, & obiectali ex natura actus scilicet, & non ex præstitutione agentis, qa videlicet actus peccati vel virtutis habet speciem propriã ex motiuo, ex quo ex natura sua procedit, &c. Deinde ibi.

¶ Contingit autem quandoque, quòd in corruptionibus diuersarum circunstantiarum est idem motiuum sicut illiberalis ab eodem mouetur, quòd accipiat quãdo non oportet, & vbi non oportet, & plus, quàm oportet, & similiter de alijs circunstantijs; hoc enim facit pter inordinatum appetitum pecuniæ congregandæ, & in talibus diuersarum circunstantiarum corruptiones non diuersificant species peccatorum, sed pertinent ad vnam, & eandem peccati speciem.

¶ D. S. probat exemplariter minorem, & primò quo ad primã partem, subdens conclusionis primam partem, secundò quo ad secundam partem simul annectens secundam partem cõclusionis, ibi, Quandoq; verò. Declaratur ergo prima pars minoris de illiberali, & auaro, qui ex eodem motiuo prætermittit, & corrũpit multas circunstantias, sicut auarus ex amata pecunia & desiderata, mouetur ad nõ dandum vbi oportet, & quando & cui, vel quòd accipiet vbi nõ oportet, &c. ¶ Nota autem circa hoc, quòd notanter dicit D. S. quando circunstantiæ procedunt ex motiuo, tunc non diuersificant speciem peccati, quia si accipiuntur ipsę ratione motiui, & obiecti saltem interioris actus, vel in ratione conditionis principalis obiecti, tunc possunt diuersificare speciẽ peccati, sicut tollere rem alienã de loco sacro est speciale peccatum distinctum a simplici furto, sicut species a genere. Et tollere rem alienam tempore sacro est species disparata a furto, inquãtum tempus sacrum consideratur ut obiectum actus interioris, qui est contemptus tẽporis sacri, & hoc secũdùm aliquos, de quo infra q. 73. ar. 7. Similiter si aliquis mœcheretur vt furetur vel è cõtra, tunc finis, qui est circunstantia respectu actus interioris secũdùm se, accipitur vt obiectum actus interioris, & sic trahit in aliã speciem. Quare notanter dictum est, quando procedunt ab eodem motiuo, & supple maneut in ratione circunstantiarum. Consequenter cum dicit.

¶ Quandoque verò contingit, quòd corruptiones diuersarum circunstantiarum proueniunt a diuersis motiuis, puta, quòd aliquis præpropere comedat, potest puenire ex hoc, quòd homo non potest ferre dilationem cibi propter facilem cõsumptionem humiditatis; quòd verò appetat immoderatum cibum, potest contingere propter virtutem naturæ potentem ad conuertendum multum cibum; quòd autem aliquis appetat cibos delitiosos, contingit propter appetitum delectationis, quę est in cibo; vnde in talibus; diuersarũ circũstãtiarũ corruptiones inducunt diuersas peccati species.

¶ Ponit, & probat secundã partem minoris annectens aliam partem conclusionis sibi correspondentẽ, & deducitur ergo illa pars exẽplariter de speciebus gulæ, quæ distinguuntur specie sm diuersas circunstãtias, quæ vt D. S. habet 2. 2. q. 148. art. 4. Isidorus comprehendit sub quid, quantum, quõ, qñ quæ iuxta supra dicta. q. 7. dicunt diuersas circunstantias, quas circunstantias etiã Gregorius ponit sub alijs verbis, quæ innuuntur in hoc versu. Præpropere laute, nimis, ardẽter, studiose. ¶ Vbi nota pro intellectu, q gula, & species eius cõsistunt in inordinata cõcupiscentia cibi non autem de per se in inordinata sumptione, nisi inquantũ pcedit ex inordinata concupiscentia. Potest igitur illa concupiscẽtia esse inordinata, quia concupiscit cibum præciosiorem ex natura cibi, quàm eũ, & statum suũ deceat, & per consequens corrũpit circunstantiam quid, qui non concupiscit cibum quẽ deberet concupiscere, sicut rusticus debet concupiscere cibus rusticanos, & non carnes ceruinas, & perdicum, &c. Sed prętermissio huius circunstantię prouenit ex vno speciali motiuo, quia cupit carnes præciosas, & ex conditione naturali deliciosas, & delectabiles. Illa ergo substãtia rei concupitæ est motiuum ratione cuius trãsgreditur. Sed alius est inordinatè concupiscens, quia desiderat cibum inordinatè ratione qualitatis, quia accuratè præparatum, & delectabiliorem, quàm oporteat ratione condimentorũ. Esto cibus in substantia nõ sit preciosus, ibi igitur est corruptio alterius circunstantiæ. s. qualis, & studiosè, quam tñ Isidorus comprehendit sub quid, sed prouenit ex alio motiuo. s. delicacitate, & delectatione concupita in condimento cibi, quæ est aliud motiuum. Similiter de alijs. s. quãdo vel præpropere, vt aliquis habet inordinatam concupiscentiã ratione temporis, quia concupiscit comedere cibum in tpe incongruo, & nimis mane, ibi prætermittitur alia circunstantia, sed & est aliud motiuum, quia ad satisfaciendum stomacho murmuranti, quia pp caliditatem non æquanimiter fert dilationem cibi, ipse mouetur ad transgressionẽ alterius circunstantiæ. Similiter transgreditur quis circumstantiam quantum, concupiscendo inordinatum cibum in quantitate, sed ad illius transgressionem mouetur ex alio motiuo. s. propter fortitudinem naturæ quam putat requirere tm̃ cibum cum tñ nõ tñ postulat. Patet igitur ex his, intellectus secundæ partis, & minoris, & eorum, quæ D. S. pro eius declaratione exemplificando ponit, quæ in sententia inuenies supra in secunda secundæ, & in de Malo. Ma. 14. arti. 3. Corrumpuntur igitur diuersæ circunstantiæ in gulæ speciebus, sed corruptiones hæ diuersæ sequũtur diuersa

Gulæ spẽs quomodo diuersificẽtur.

motiua

motiua finalia, & obiectalia, quare sicut abundantia, & defectus, non vt sic, sed quia sequuntur diuersa motiua, diuersificant species, vt patuit artic. 8. ita & in proposito resolutoriè dicendum est, ꝙ diuersitas circunstantiarum, vt sic, non variat speciem, sed vt sequitur diuersitatem motiui, & propriè loquendo iuxta dicta in artic. 5. Diuersitas circunstantiarum, non variat, sed per se variantia speciem peccati. s. motiua cōsequitur. Sicut venialitas, & mortalitas quandoq; diuersificant speciem venialis, & mortalis. Et hoc D. S. videtur innuisse, cum dixit in fine. Vnde in talibus diuersarum circunstantiarum corruptiones inducunt diuersas species peccati. (Notanter inducunt) non constituunt, vel causant, sed arguitiuè, & concomitanter, vel magis consequuntur, quia sequuntur diuersificantia speciem; ideo inducunt, & indicant sicut effectus distinguentium, præsertim, quia circunstantiarum corruptio non est de intentione peccantis, ideo non dat speciem, nec per consequens per se diuersificat; sed quandoque sequitur diuersificans per se, scilicet motiuum.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ malum inquantum huiusmodi, priuatio est, & ideo diuersificatur specie secundùm ea, quæ priuantur, sicut & cæteræ priuationes; sed peccatum non sortitur speciem ex parte priuationis, vel auersionis, vt sup. dictum est;* sed ex conuersione ad obiectum actus.

*Art. 1. huius quæst.

¶ Maior est vera, quòd malum contingit ex singularibus defectibus. Sed dico iuxta sup. dicta artic. primo, ad secundum, quòd peccatum dicit actum humanum malum, qui non capit speciem ex malo, & defectu, sed ex obiecto, & motiuo. Concedo minorem etiam, quòd secundùm corruptiones singularium circunstantiarum sunt singulares, & plures defectus, quia priuatio multiplicatur secundùm multitudinem boni oppositi, & priuati. Vnde dico, quòd quādo deficiunt plures circunstantiæ debitæ, quòd sunt multa mala formaliter, sed non dant speciem. Et cum multis malitijs accidentalibus stat vna essentialis. Negatur consequentia, quòd ergo multæ species, quia species est ex motiuo vno in specie, cum cuius vnitate stat pluralitas defectuum accidentalium, qui sunt ex corruptione circunstantiarum. Vnde sicut in naturalibus cum vnitate essentiali, stat varietas accidentium naturalium, & innaturalium, ita in moralibus cum vnitate specifica malitiæ, vel bonitatis essentialiter, stat pluralitas accidentalium malitiarum. Illa possunt haberi ex supra dictis, quæst. 18. In proposito D. S. negat consequentiam, quia esto sint multa mala propter corruptionem multarum circunstantiarum; non tamen sequitur ꝙ ergo multæ species, quia vt sepius dictum est, peccatum acceptum pro actu voluntario non habet speciem ex defectu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circunstantia nunquam transfert actum in aliam speciem, nisi quando est aliud motiuum.

¶ Maior vera, quòd peccata sunt quidam actus humani.

¶ Ad minorem, actus humani interdum accipiunt speciem à circunstantijs ad sensum supra dictum, quæst. 18. articu. decimo. inquantum videlicet trahuntur in conditionem per se obiecti. Vel iterum vt habet Doctor Sanctus in de Malo, Mate. 2. artic. 6. inquantum accipiuntur vt obiectum actus circunstantis actum exteriorem, cuius etiam sunt per se obiectum, & sic ergo non dant speciem, nisi vt habent rationem obiecti, vel rationis, vel actus aliquo modo. Quare negatur consequentia, quia non semper habent rationem obiecti, nec pertinent ad diuersa motiua diuersæ circunstantiæ, sed quandoque ad vnum, vt patuit. Sed benè probat secundam partem conclusionis, quòd aliquando inducunt, & consequuntur diuersam speciem, magis quàm constituant.

¶ Nota igitur, ꝙ circunstantia quando trahitur in motiuum, & conditionem obiecti, tunc per se diuersificat. Sed in proposito tunc corruptio plurium circunstantiarum non diuersificat, sed sequitur diuersificantia. Vnde Doc. Sanc. breuiter se absoluit dicendo, quòd non variat, vel constituit speciem, scilicet actus, nisi propter aliud motiuum; ita ꝙ ipsa sit aliquid motiui, vel ipsum consequatur, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in diuersis speciebus gulę diuersa sunt motiua, sicut dictum est.*

*In corpo. artic.

¶ Concedo, quòd diuersæ species gulæ assignantur secundùm particulas contentas in hoc versiculo, prępropere, &c. Et dico, ꝙ hoc non est præcisè ratione circunstantiarum diuersarum, quæ tanguntur, sed aliunde, videlicet ratione diuersorum motiuorum, quæ illæ diuersæ corruptiones consequuntur. Negatur igitur consequentia, quia non secundùm circunstantias diuersificantur; sed diuersæ circunstantiæ inducuntur à posteriori, & indicant diuersas species propter diuersa motiua, quæ consequuntur, vt dictum est, Vide sup. q. 18. art. 3. & 5.

Quæstio Septuagesimatertia.

De comparatione peccatorum.

DEinde considerandum est de comparatione peccatorum adinuicem, & circa hoc quæruntur decem. Primò, vtrum omnia peccata, & vitia sint connexa. Secundò, vtrum omnia sint paria. Tertiò, vtrum grauitas peccatorum attendatur secundùm obiecta. Quartò, vtrum secundùm dignitatem virtutū, quibus peccata opponuntur. Quintò, vtrum peccata carnalia sint grauiora, quàm spiritualia. Sextò, vtrum secundùm causas peccatorum attendatur grauitas peccatorum. Septimò, vtrū secundùm circunstantias. Octauò, vtrum secundùm quantitatem nocumenti. Nonò, vtrum secundùm conditionem personæ in qua peccatur. Decimò, vtrum propter magnitudinem personæ peccantis aggrauetur peccatum.

¶ Iuxta ordinem statutum in q. 71. hic post determinationem de distinctione, agit de comparatione peccatorum adinuicem, & principaliter duo facit. Primò comparantur quo ad connexionē, Secundò quo ad quantitatem, secundum in art. 2. vsq; finem.

Vtrum omnia peccata, & vitia sint connexa.

A

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd omnia peccata sint connexa Dicitur enim Iacob. 2. Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus; sed idem est esse reum omnium mandatorum legis, quod habere omnia peccata, quia sicut Ambrosius dicit,* Peccatum est transgressio legis Diuinæ, & cęlestium inobedientia mādatorum; ergo quicunq; peccat vno peccato subijcitur omnibus peccatis.

3. q. 86. ar. 3. Et 3. di. 36. art. 5. Et 4. dist. 15. q. 1. artic. 3. q. 1. cor. & dist. 16. q. 2. ar. 1. q. 2. cor. Et dist. 12. q. 2. art. 5. q. 5. ad 1. Iacob. 2. * Amb. lib. de Paradi. c. 8. to. 4.

¶ 2 Præt. Quodlibet peccatum excludit virtutem sibi oppositam; sed qui caret vna virtute caret omnibus, vt patet ex supra dictis;* ergo qui peccat vno peccato priuatur omnibus virtutibus, sed qui caret virtute habet vitium sibi oppositum; ergo qui habet vnum peccatum habet omnia peccata.

* q. 65. ar. 1.

¶ 3 Præt. Virtutes sunt omnes connexæ, quæ conueniunt in vno principio, vt sup. habitum est;* sed sicut virtutes cōueniunt in vno principio, ita & peccata, quia sicut amor Dei, qui facit ciuitatem Dei, est principium; & radix omnium virtutum, ita amor sui, qui facit ciuitatem Babylonis est radix omnium peccatorum, vt patet per August. 14. de ciuitate Dei.* ergo etiam omnia vitia, & peccata sunt connexa, ita vt qui vnum habet, habeat omnia.

*q. 65. ar. 1. & 2.

*Aug. c. 28. & vlt. to. 5.

¶ Sed contra, quædam vitia sunt sibiinuicem contraria, vt patet per Philoso. in 2. Ethic.* sed impossibile est contraria simul inesse eidem; ergo impossibile est omnia peccata, & vitia sibi esse inuicem connexa.

* Arist. c. 8. to. 5.

¶ Hic quærit de connexione peccatorum.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliter se habet intentio agentis sm virtutē ad sequendum rationem, & aliter intentio peccantis ad diuertendum à ratione; cuiuslibet enim agentis secundùm virtutem intentio est, vt ipsius rationis regulam sequatur, & ideo omnium virtutū intentio in idem tendit, & propter hoc omnes virtutes habent connexionem adinuicem in ratione recta agibiliū, quæ est prudentia, sicut supra dictum est.*

*q. 65. ar. 1

¶ In hoc art. D. S. breuiter se absoluit vnica conclusione responsiua, tali. Secundū illud, qđ perficit speciem peccatorū, nullā connexionē habent peccata adinuicē. Istā conclusionē primò probat rōne, secundò eā rōne magis explicat, ibi. Non. n. peccatum. Circa primū arguitur sic per oppositū ad rōnem cōnexionis virtutum. Oēs virtutes habēt cōnexionē adinuicē, qa oīum virtutū intētio in idē tendit; sed intentio vitiorū, & peccatis nō tendit in idē, sed in diuersa, nullā habētia cōnexionē à quibus peccata speciē hñt; igitur cōclu. vera. Tenet cōsequētia, qa oppositorū diuersi, & oppositi sūt effect⁹. Si igit' aliqua cōnectūt', q̄a accedūt ad vnū, benè sequit', ꝙ q̄ accedūt ad diuersa, ꝙ nō cōnectūt', q̄a sicut ꝓpositū in pro-

in proposito, &c. Et si illa diuersa dant speciem, sequitur ꝙ non connectuntur secundùm id quòd perficit speciē. Quoad antecedens D.S. primò ponit, & probat primam eius partem, secundò secundam subiungens conclusionem, ibi. Sed intentio peccantis. Antecedens ergo quo ad primam eius partem probatur ex differentia intentionis agentis secundùm virtutem, & intentionē peccantis ad diuertendum à ratione. Cuiuslibet agentis secundū virtutem intentio est, vt ipsius rationis regulam sequatur; igitur prima pars antecedentis vera. s. ꝙ omnium virtutum intentio (ex natura etiam actus virtutis) in idem tendit. s. in rectam rationem agibilium, quæ est prudentia, & patuit sup. quæst. 65. artic. primo. Consequenter cum dicit.

¶ Sed intentio peccantis non est ad hoc, quòd recedat ab eo, quod est secundùm rationem; sed potius, ꝙ tendat in aliquod bonum appetibile à quo speciem sortitur. Huiusmodi autem bona in quæ tendit intentio peccantis à ratione recedens, sunt diuersa, nullam connexionem[d] habentia adinuicem, immo etiam interdum sunt contraria. Cum igitur vitia, & peccata speciem habeant secundùm illud ad quod conuertuntur, manifestum est, ꝙ secundùm illud quod perficit speciem peccatorū, nullam connexionē habent peccata adinuicē.

Dub. 1013.

¶ Ponit, & probat secundam partem antecedentis sic, intentio peccantis non est, quòd recedat à ratione (quod videlicet esset tendere in vnum) sed potius, quòd tendat in bonum appetibile à quo speciem sortitur ipsum peccatum, sed eiusmodi bona in quę intendit intentio peccantis à ratione recedentis, sunt diuersa nullam connexionem habentia adinuicem, immo etiam interdum sunt contraria, igitur secunda pars antecedentis vera. Deinde cum dicit.

¶ Non enim peccatum committitur in accedendo à multitudine ad vnitatem, sicut accidit in virtutibus, quę sunt connexæ; sed potius in recedendo ab vnitate ad multitudinem.

¶ Confirmat rationem istius conclusionis, vel magis explicat rationem ipsam, nec differt in substantia à priori probatione. Quandocunq; receditur ab vnitate ad multitudinem, ibi non est connexio, sed econtra, tunc est connexio quando à multitudine acceditur ad vnitatem, sed peccatum committitur in recedendo ab vnitate ad multitudinem, virtus è contra, igitur, &c.

¶ Nota, ꝙ conclusio dicit notanter, ꝙ peccata non habent connexionem secundùm id à quo habent speciem. s. in obiectis, quia aliqualiter habent conuenientiam secundùm id, quod est præter intentionem, & quod non dat speciem. s. in recessu à ratione, & à lege æterna, quia quodlibet mortale (quod est perfectum peccatum) habet contrarietatem, & auersionem ab istis, quamuis illa auersio non sit vna specie, vel numero, sed quasi genere; quia est auersio ab eodem, ex fundamēto autem & subiecto. est distinctio. Sed satis fuit D.S. ostendere, ꝙ non habent connexionem in eo, quod est per se moraliter, & intentum. Iudicium enim secundùm Doc. Sanc. sup. q. 7. artic. quinto. dandum est de his, quæ sunt per se, non per accidens.

¶ Posset autem secundò formari, & breuius sic arguendo pro conclusione, Intentio peccantis non est, quòd recedat à ratione (quod scilicet esset tendere in vnum) sed potius, ꝙ tendat in bona appetibilia, quæ sunt diuersa, & nullam habent cōnexionem, immo aliquando contrarietatem, à quibus peccatum habet speciem; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia diuersitas non est ratio connexionis, igitur si sunt diuersa, & quandoque contraria, à quibus peccata habent speciem; igitur talium ratione non habent connexionem. Antecedens quamuis habitum sit in quæst. præcedenti. tamen probatur nunc etiam ex differentia intentionis agentis secundùm virtutem, & intentionis peccantis, & recedentis à virtute; quia cuiuslibet agentis secundùm virtutem intentio est, vt ipsius rationis regulam sequatur, & ideo omnium virtutum intentio in vnum tendit, & ergo habent connexionem in illa regula, scilicet prudentia (vt patuit sup. quæst. 56. artic. primo) vel recta ratione. Sed intentio peccantis, non est, vt recedat ab eo, quod est secundùm rationem, quia nullus respiciēs ad malum operatur; sed talis recessus est quoddam malum; igitur peccans non intendit illum recessum, & per consequens sequitur alia pars antecedentis, ꝙ tendit in bona, &c. Tertia pars. s. ꝙ sunt illa bona in quæ tendit intentio peccantis diuersa, etiam quandoque contraria, patuit quæst. præced. artic. 8. de obiectis intemperantiæ, & insensibilitatis, auaritiæ, & prodigalitatis, audaciæ, & timiditatis, &c.

¶ Nota etiam quòd posset alicui videri, quòd virtutes morales non distinguerentur specie, quia omnium virtutum intentio in idem tendit, scilicet vt rationis regulam sequantur. Sed hoc solutum est sup. quæst. 71. artic. primo quia tendunt omnes virtutes in vnum non in se, sed tendunt in ordinem rationis participatum in diuersis materijs, ratione quarum ordo ille specificè diuersificatur, sicut & virtus agentium naturalium vniuersalium variatur in diuersis materijs, vt ibidem patuit, quare stante vnitate rationis in se, in quam omnes virtutes tendunt (sed quia non tendunt, nec respiciunt illum ordinem secundum se, vt in ratione est, sed sola prudentia) ideo diuersæ sunt species virtutum. Et tamen nihilominus in prudentia connectuntur, sicut in fonte, & causa analogica ordinis rationis participati in diuersis materijs virtutum moralium, quia in nulla materia morali contingit se benè habere sine ratione, ideo omnis virtus dependet à prudentia, quæ licet vna sit, tamen aliter participatur à diuersis virtutibus; ideo stant simul connexio virtutum in prudentia, & distinctio earum secundùm proprias materias diuersimodè eandem prudentiam participantes. Cuiuslibet igitur agentis secundùm virtutem intentio est, vt ipsius rationis regulam sequatur, quæ regula alia est in alia virtute. Regula dico non regulans, quæ est prudentia; sed regula, vt ita dicam impressa, vel magis ordo rationis ab illa regula deriuatus varius est. Et per consequens omnium virtutum intentio in idem tendit participandum, sed secundùm diuersas participationes, vt potest etiam patere ex dictis suis, vbi statim. Non oportet itaque, quòd virtutes morales non distinguantur specie, quia conueniunt in vno principio, sed tamen analogico, quod de se specificè diuersa deriuat, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est probatio conclusionis tacta etiam in corpore.

¶ Nota circa hoc argumentum, quòd prima facie non videtur consonare dictis in articulo octauo, ad tertium, quæstionis præcedentis, vbi dictum fuit, quòd idem potest esse auarus, & prodigus; igitur non est impossibile contraria moralia simul inesse eidem saltem vniuersaliter, cuius oppositum argumentum illud assumit. Propter hoc nota, quòd sicut supra, quæstio 35. articulo quarto, dictum fuit, quòd delectatio, & tristitia generaliter contrariantur, & opponuntur secundùm genus, non tamen secundùm speciem, secundum quam seinuicem quandoque consequuntur, vt delectari de bono, tristari de malo. Simile quęstio 70 articulo quarto, de fructibus, & operibus carnis, ita & in vitijs, & peccatis, aliqua contrariantur secundùm genus, non tamen secundùm speciem, sed vnum est causa alterius. Sic auaritia secundùm genus opponitur prodigalitati, tanquam extremum extremo; sed tamen secundùm speciem non contrariantur, nisi secundùm idem, sed secundùm diuersa possunt ad se inuicem sequi. Sicut qui est auarus in non dando, non est, nec esse potest prodigus in dando. Sed auarus in recipiendo potest esse prodigus in dando, dationem finaliter referens in acceptationem inordinatam. Et ad seinuicem consequuntur exponere prodigaliter, & recipere auarè, vt patuit articulo octauo præcedentis quæstionis. Sed quando sunt contraria secundùm speciem, tunc se non compatiuntur in eodem, quia iam sunt circa idem; sed simul opposito modo se habere ad idem, secundùm idem est impossibile. Quando autem sunt contraria secundùm genus tantùm, & non secundùm speciem (quia non sunt circa idem) tunc possunt stare simul secundùm diuersa. s. vt expositum fuit. Quare sequitur quòd vtrunque dictum est verū, videlicet quòd contraria vitia, & peccata non possunt esse simul in eodem, loquendo de contrarijs secundùm speciem propinquam, quia scilicet habent se circa eandem materiam contrariè, & hoc vniuersaliter. Et verum est, quòd possunt esse simul contraria vitia, scilicet ratione generis, sed tamen secundùm diuersa. Argumentum igitur in contrarium procedit, & probat, quòd non omnia sunt connexa, quia non contraria secundùm speciem, & esto contraria secundùm genus quandoque simul inueniantur in eodem, secundùm diuersa, hoc non arguit necessariam, & per se vitiorum connexionem, quia & secundùm Philosophum inuenitur auarus, & non prodigus. Et quòd auaritiæ sint duæ species, patet, quia secundùm Philosophum potest quis esse auarus, quia deficit in dando, qui tamen non superabundat in accipiendo, &c. Contraria igitur peccata secundùm speciem non sunt, nec esse possunt simul, sicut intemperantia, & insensibilitas, nec auaritia, & prodigalitas, vt contrariantur secundùm speciem, vt accipiuntur. s. circa idem, vel videlicet circa dationes, vel acceptiones determinatè. Et hoc sufficit ad propositum ostendendum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Iacobus loquitur de peccato non ex parte conuersionis secundùm ꝙ peccata distinguuntur sicut dictum est,* sed loquitur de eis ex parte auersionis, inquantum scilicet homo peccando recedit à legis mandato; omnia autem legis mandata sunt ab vno, & eodem, vt ipse ibidem dicit, & ideo idem Deus contemnitur in omni peccato, & ex hac parte dicit, quòd qui offendit in vno factus est omnium reus, quia scilicet vno peccato peccando incurrit pœnæ reatum ex hoc, ꝙ contemnit Deum, ex cuius contemptu prouenit omnium peccatorum reatus.

*q. 72. ar. 1. & hic in corpore.

¶ Pro

Primum Not. Duplex reatus.

¶Pro solutione, vt clarior sit, aliqua præmitto. Primò, quòd est duplex reatus, qui consurgit ex peccato. Vnus est obligatio ad pœnam damni. Alius ad pœnam sensus. Et pœna damni est infinita, quia amissio boni infiniti, & æqualis quo ad omnia peccata, quia in infinito non est magis & minus. Pœna autem sensus, vel reatus maior est in vno peccato, quàm in alio. Nam secundùm magis pronam, & delectabilem conuersionem, maior est acerbitas vnius pœnæ sensus, quàm alterius. Ista habet Doctor Sanctus in substantia in de Veritate Mate. 28. artic. secundo. & in de Malo, Mate. 2. artic. 9. ad tertium. Vnde dicit in de Veritate. Reatus autem peccati non solùm est obligatio ad pœnam sensibilem, sed præcipuè ad pœnam damni, quæ est carentia gloriæ. Et in de Malo dicit. In supplicio damnatorum est aliquid commune omnibus, quod respondet contemptui Dei, puta carentia visionis Diuinæ, & perpetuitas pœnæ. Et quantum ad hoc dicuntur congregari congregatione vnius fascis. Et est aliquid in quo differunt, secundùm quòd quidam magis torquentur, quàm alij, &c. Hæc ille. Ex quibus patent, quæ dicta sunt, quia videlicet carentia visionis (quæ est pœna damni) communis est, & æqualis omnibus; non autem pœna sensus. Et etiam habetur ex his, q duplex est reatus.

Secundum Notandū.

¶Secundò præmitto, quòd peccata esto habeant quandoque contrarietatem ex parte conuersionis, non tamen habent contrarietatem ex parte auersionis; immo ex parte auersionis, & eorum, quæ auersionem sequuntur, vt sunt offensa, & reatus, habent conuenientiam, & contingit contrariorum peccatorum reatus simul in anima remanere; reatus dico pluraliter ad pœnam sensus. Nam omnium peccatorum reatus damni vnius videtur. Nam huiusmodi reatus sunt effectus per accidens, quos non oportet contrariari, si causæ contrarientur. Et hæc est sententia Doctoris Sancti in de Veritate, vbi supra ad secundum, & tertium. Et hæc tacta fuerunt in articulo præsenti, quia dictum est, quòd peccata habeant conuenientiam in auersione, & per consequens in his, quæ eam per se sequuntur. Sicut sunt offensa, & reatus. Dicitur autem notanter, q habeant conuenientiam in reatu, & in auersione, & non dicitur, quòd habeant connexionem. Nam si loquamur de reatu pœnæ sensus, constat, quòd sunt diuersi, & habent se secundùm magis, & minus, & à seinuicem separantur. Si verò loquamur de reatu pœnæ damni, tunc quidem in illo omnia peccata mortalia (de quibus loquimur) conueniunt, sed non propriè habent connexionem.

Tertium Notan.

¶Pro quo tertiò præmitto, & noto, quòd sicut est in merito, ita suo modo est in peccato, quo ad præmium meriti, & reatum, vel pœnam peccati; ita quòd vnus existens in gratia, potest idem præmium (scilicet beatitudinem) sibi facere pluribus modis debitam, & cum hoc quandoque magis debitam. Et potest etiam contingere, quòd pluribus modis faciat sibi debitam beatitudinem, & non magis, radice videlicet meriti manente æquali, multiplicatis tamen actibus de genere bonorum. Sic videtur probabiliter, quòd vnam pœnam (scilicet damni) quis posset demereri, & se ad eam obligare ex multis peccatis inquantum conueniunt in auersione ab vltimo fine. Sicut infra habebitur. Et habet Doc. Sanc. pulchrè, tertio contra Gentiles, cap. 144. qui beatitudinem contemnunt peccando mortaliter, & se ab ea auertūt, iustè æternaliter ab ea excluduntur, quæ exclusio est pœna damni. Et esto vnus magis demereatur in vno peccato, quàm in alio; tamen illa pœna, & reatus eius non potest esse maior, propter infinitatem boni subtracti. Sed vel est maior remorsus conscientiæ in vno, quàm in alio propter illam pœnam, vel est (sicut est absque dubio) maior pœna sensus; sed vt dictum est, nec aliter, nec maioritas in reatu damni esse potest. Ex quibus sequitur, quòd cum quis prætergrediendo, & peccando contra vnum mandatum incurrit reatum damni infiniti, quia contempsit Deum, & beatitudinem, quæ ipse est, ideo dicitur à beatitudine semper excludi, quantum ex natura peccati, & ille sic vno peccato peccans incurrit eundem reatum damni, quem incurrit in omnibus alijs peccatis; tamen secundùm alia peccata demeretur illum reatum damni pluribus modis, & ex pluribus causis, quare sequitur iam responsio.

¶Ad maiorem, quæ est auctoritas Sancti Iacobi. Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus; quia videlicet incurrit reatum damni, quem omnia peccata inducunt, sed incurrit eum non ex contemptu omnium præceptorum secundùm se, sed ex contemptu vnius præcepti, quod vnum contemnendo contemnit Deum, ex quo omnia præcepta auctoritatem habent. Concedo ergo maiorem ad hunc sensum, & dico, quòd ille reatus consequitur peccatum ratione auersionis, in qua omnia peccata conueniunt, & est reatus damni; non autem consequitur peccatum ratione conuersionis, secundùm quam habent speciem, & non conueniunt, immò distinguuntur. Nos autem diximus, quòd peccata non sunt connexa secundùm id à quo speciem sortiuntur, & ratione eius, quod se per se habet in peccato. Et dico, quòd iste reatus consequitur quodlibet mortale ratione auersionis, esto ista mortalia sint contraria, nec simul esse possint, licet plura mortalia sint plures causæ eiusdem reatus. Ad minorem dico, sed idem est esse reum omnium mandatorum legis, quod habere omnia peccata; distinguo si intelligitur idem esse reum omnium mandatorum propter eundem reatum, & propter contemptum omnium præceptorum indirectè, scilicet ratione contemptus Dei, & habere omnia peccata, negatur, quia vt dictum fuit in tertio notabili, potest quis per vnum peccatum tantùm incurrere reatum omnium mandatorum; tum quia vnus est reatus omnium, tum quia vno præcepto contempto contemnuntur omnia quodammodo videlicet in auctore præceptorum. Si autem intelligitur, quòd idem sit esse reum omnium mandatorum, sic quòd aliquis est reus propter actualem omnium contemptum, & transgressionem omnium mandatorum, & reus propter reatum causatum ex omnibus peccatis, conceditur, quòd hoc est habere omnia peccata.

¶Et conceditur probatio minoris, quòd peccatum est transgressio cœlestium mandatorum, & quando omnia sunt transgressa, tunc sunt simul secundùm effectum consequentem ex parte auersionis, qui effectus vnus potest esse non connexorum secundùm speciem, sed etiam contrariorum; quare negatur consequentia, quòd quicunque peccat vno peccato subijciatur omnibus secundùm speciem peccatis, sed sequitur quòd peccans vno peccato, incidit in vnum effectum per accidens (scilicet reatum) in quem incidit per omnia alia peccata si committantur, etiam si sint contraria.

¶Argumentum ergo illud solùm probat conuenientiam peccatorum in auersione, & effectibus consequentibus eam, sed non connexionem peccatorum simultaneæ coexistentiæ, sed communitatem in effectu. Nec probat connexionem eorum, nec conuenientiam in obiectis, & specificantibus. Quare Doctor Sanctus dixit notanter, quòd non connectuntur in eo, quod dat speciem; sed dicit alibi expressè, quòd conueniant in auersione, & reatu, licet illum reatum in diuersis temporibus, & materijs incurrant. Hæc iudicio meo sunt de mente Doctoris Sancti, tam hic, quàm de Malo Materia secunda, artic. 9. ad primum, vbi illam auctoritatem Iacobi glossat, sicut hic. Quia aliquis efficitur reus omnium mandatorum dupliciter. Vno modo quodammodo, quia videlicet incurrit reatum propter contemptum Dei in vno peccato tantùm, peccando contra vnum mandatum, & sic non habet omnia peccata etiam quo ad effectum per accidens, scilicet reatum, quia ille reatus est nunc ex vno peccato tantùm directè, licet omnia mandata alia sint contempta in suo auctore, propter cuius contemptum ille reatus incurritur, & sic intelligitur auctoritas. Alio modo aliquis est reus omnium mandatorum, quia omnia in se transgressus est, & contempsit, & non solùm propter contemptum Dei, & sic esse reum, est habere omnia in effectu, sed sic non intelligit auctoritas Iacobi; & per consequens peccans vno peccato non habet omnia connexa actu secundùm reatum, sed possunt omnia alia secum conuenire in eodem reatu, scilicet pœnæ damni; sed non oportet, quòd actu connectantur secundùm conuersionem, nec secundùm reatum pœnæ sensus. Nam vnum peccatum potest demereri maiorem pœnam sensus, quàm aliud. Vnde licet omnia peccata mortalia demereantur pœnam sensus æternam, non tamen æqualem; sed pœnam damni demerentur æqualem rationem boni subtracti, & ideo finaliter non sunt connexa, nec secundùm auersionem, nec secundùm conuersionem, & reatum propriè, sed conueniunt in vno effectu per accidens. Sicut opera meritoria conueniunt in effectu largè loquendo per se, quia per oīa meretur quis beatitudinem; non tamen propterea habent connexionem simultatis in homine, sed successiuè homo ipsa operatur. Vnde sicut non valet arguere, quicunque operatur vnum opus meritorium facit sibi debitam beatitudinem, & mercedem omnium bonorum actuum meritoriorum; igitur omnes actus sunt connexi inter se, sed sequitur, quòd conueniant in communi radice meriti, scilicet charitate. Sic nec in proposito sequitur, per vnum peccatum quis est reus illo reatu quo efficitur reus per omnia alia peccata; igitur peccata sunt connexa inter se, & quo ad id à quo habent speciem; sed sequitur quòd cōueniant in contemptu Dei, quem consequitur ille reatus. Auersionem enim & contemptum Dei sequitur ille reatus, qui contemptus est in omni mortali; igitur omne mortale inducit illum reatum, & per consequens conueniunt omnia peccata in isto. Sed semper aduerte, quòd plus est in aliquo connecti, quàm conuenire; nam primum arguit simultatem, secundum autem non; quia & sibi succedentia, immo ex natura contraria, possunt conuenire in eodem effectu per accidens, &c.

Qui deficit in vno factus est omnium reus.

¶Ad secundum dicendum, q sicut supra dictum est,* non per quemlibet actum peccati tollitur virtus opposita; nam peccatum veniale virtutem non tollit; peccatum autem mortale tollit virtutem infusam, inquantum auertit à Deo; sed vnus actus peccati etiam mortalis non tollit habitum virtutis acqui-

*q. 71. ar. 4.

sitæ, sed si multiplicentur actus intantum quòd generetur contrarius habitus, excluditur habitus virtutis acquisitæ, qua exclusa excluditur prudentia; quia cum homo agit contra quancunque virtutem, agit contra prudentiam, sine qua nulla virtus moralis esse potest, vt supra habitum est,* & ideo per consequens excluduntur omnes virtutes morales, quantum ad perfectum, & formale esse virtutis, quod habent, secundùm quòd participant prudentiam; remanent tamen inclinationes ad actus virtutum non habentes rationem virtutis; sed non sequitur quòd propter hoc homo incurrat omnia vitia, vel peccata. Primò quidem quia vni virtuti plura vitia opponuntur, ita quòd virtus potest priuari per vnum eorum, etiam si alterum eorum non adsit. Secundò, quia peccatum directè opponitur virtuti, quantum ad inclinationem virtutis ad actum, vt supra dictum est,* vnde remanentibus aliquibus inclinationibus virtuosis, non potest dici, quòd homo habeat vitia, vel peccata opposita.

*q.58.ar.4. q.65.ar.1.

*q.71.ar.1.

¶Ad maiorem dico, quòd falsa est, & falsitas eius patuit supra q.71.ar.4. quia mortale peccatum non tollit virtutem acquisitam, esto tollat infusam; veniale verò nullam excludit, nec infusam, nec acquisitam. Sed multi actus peccatorum mortalium excludunt virtutem acquisitam, qua exclusa excluditur prudentia, sine qua nulla moralis esse potest, vt patuit supra, q.58.art.4.& q.65. art.1. & prudentia exclusa excluduntur omnes morales, quo ad esse virtutis, & quo ad formale virtutis, de quo sup.q.61.artic.2. dicebatur, quòd est ordo rationis participatus in appetitu. Sed dico, quòd etiam virtute aliqua exclusa, & similiter prudentia, potest remanere inclinatio alterius virtutis in aliquod de genere bonorum, quę tamen inclinatio, sine prudentia non habet rationem virtutis. Dico vltra, quòd qui caret vna virtute, caret omnibus. Verum, secundùm esse formale virtutis, propter destructionem prudentiæ, sed tamen cum hoc manent inclinationes bonæ. Vltra, ergo qui peccat vno peccato priuatur omnibus virtutibus. Negatur illa consequentia, quia iam dictum est, quòd vnum peccatum non excludit aliquam virtutem, quare non priuatur omnibus. Sed si peccet multipliciter vsque ad destructionem prudentiæ, tunc priuatur omnibus virtutibus, quo ad esse formale virtutis moralis. Vltra, sed qui caret virtute habet vitium oppositum, ista negatur, quia potest carere virtute secundùm esse formale, & tamen adhuc retinere inclinationem bonam, & sic non habet virtutem, nec habet vitium oppositum. Et dato, sed non concesso, quòd ita esset, quòd non habens virtutem, haberet vitium oppositum. Negatur vltima consequentia, quòd ergo qui habet vnum peccatum habet omnia peccata, quia si quis non habet virtutem, sed peccatum oppositum, non oportet, quòd habeat (nec est possibile, quòd habeat) omnia opposita eidem virtuti, quia illa sunt contraria, nec possunt esse simul, & ergo habito vno quo ad actum, & conuersionem (de qua loquimur,) non potest habere aliud secundùm speciem contrarium priori peccato, esto ratione reatus, & auersionis, non repugnaret ea esse simul. Et hæc Doctor Sanctus intendit in ista solutione, primò negando maiorem, postea implicitè glossat primam minorem, scilicet qui caret vna virtute, caret omnibus. Tertiò ibi, Sed non sequitur. Negat vltimam consequentiam, videlicet illam, aliquis non habet virtutem, sed destructa est per peccatum etiam multiplicatum, igitur habet omnia vitia, vel peccata; tum primò, quia exclusa virtute per vnum vitium, non potest cum illo vitio simul adesse vitium sibi oppositum. Potest enim temperantia excludi per intemperantiam, nec oportet simul adesse insensibilitatem. Tum secundò, quia destructa virtute aliqua, puta iustitia, potest remanere bona inclinatio in materia temperantiæ, & per consequens non habetur intemperantia.

¶Ad tertium dicendum, quòd amor Dei est congregatiuus, inquantum affectum hominis à multis ducit in vnum; & ideo virtutes, quæ ex amore Dei causantur, connexionem habent; sed amor sui disgregat affectum hominis in diuersa, prout scilicet homo se amat appetendo sibi bona temporalia, quæ sunt varia, & diuersa; & ideo vitia, & peccata, quæ causantur ex amore sui non sunt connexa.

¶Dicendum ad maiorem, quòd hæc non est sufficiens causa, sed cum hoc, quia conueniunt in vno principio, & ex intentione agentis secundùm virtutem tendunt in vnum, & idem, quia videlicet proueniunt ex recto amore, & recta ratione, & tendunt in conformitatem rationis in suis materijs tanquam proprium finem. Vt enim habitum est supra, finis virtutis moralis est attingere medium rationis in propria materia. Et ergo sunt virtutes morales connexæ, & quia ab vno (scilicet ratione recta) mouente appetitum, & quia in vnum, scilicet in conformitatem rationis attingendam. Minor negatur, scilicet quòd sicut virtutes conueniunt, &c. Nam principium virtutum est congregatiuum, scilicet vel amor ordinatus, & ratio recta (loquendo de virtutibus humanis) vel charitas, & amor supernaturalis, loquendo de infusis. Sed principium motiuum ex parte peccantis est amor sui, qui facit intendere quæcunque bona appetibilia, & conuenientia peccanti, & sic intentio eius fertur per amorem sui in non connexa, sed diuersa, & quandoque contraria. Amor autem ordinatus, qui includitur in virtutibus moralibus, quæ inclinant in bonum rationis, facit intentionem hominis tendere in vnum, scilicet vel in bonum rationis naturalis, vel in bonum Diuinum, & sic omnes virtutes sunt connexæ, tam humanæ inter se, quàm Diuinæ inter se. Et per hoc patet, quòd virtutes sunt connexæ in eo, quod est de intentione virtutis, scilicet in ratione recta, vel charitate. Vitia autem & peccata non. Et per hoc patet responsio ad probationem minoris, quia amor Dei faciens ciuitatem Dei, est principium, & radix motiua in vnum; amor autem sui est radix, & motiuum (scilicet effectiuum ex parte agentis, vt patuit articulo tertio præcedentis quæstionis) in diuersa, quare negatur consequentia.

¶Nota, quòd Doctor Sanctus in solutione conformiter ad auctoritatem Beati Augustini loquitur de amore gratuito, qui facit ciuitatem Dei, & talis est principium connexionis, & id in quo connectuntur omnes virtutes infusæ. Sed & virtutes acquisitæ connectuntur in prudentia, sicut dictum est in corpore articuli, & ideo Doc. Sanc. supponit ex articu. in quo connectantur morales acquisitæ.

¶Nota, quòd amor sui, vel est motiuum effectiuum ex parte agentis, vel motiuum finale remotum, & ab illis peccatum non habet speciem. Et quia ille amor est ad diuersa bona amata, & sensibilia conuenientia sensualitati, ideo mouet etiam ad diuersa peccando circa ipsa, ideo ex amore sui quamuis sit vnus tantùm, quia mouet ad actus circa diuersa, sequitur quòd tales actus & peccata differant specie mediantibus diuersis motiuis finalibus propinquis, & ex natura actuum, & sic non habent connexionem in eo, quòd dat speciem. Et per hoc patet, quòd quamuis omnia peccata habeant vnum principium à quo procedunt effectiuè, & similiter vnum principium finale remotum, scilicet hominem ipsum se inordinatè, & tanquam finem amantem; quia tamen ex illis non habent speciem, sed ex obiectis proprijs, & motiuis finalibus propinquis, ideo non habent connexionem; virtutes autem infusæ habent connexionem in charitate, quia ab ipsa dependent sicut ex principio, & effectiuo à quo in esse, & conseruari dependent, & in ratione virtutum gratuitarum, quæ dependent à continuatione Diuini influxus, & per consequens à charitate. Quare est maior ratio connexionis infusarum inter se, & charitate, quàm peccatorum cum amore sui. Cum quo non necessariò omnia vitia connectuntur, sicut virtutes infusæ cum charitate.

Vtrum omnia peccata sint paria.

B

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd omnia peccata sint paria, hoc enim est peccare, facere, quod non licet; sed facere quod non licet vno, & eodem modo in omnibus reprehenditur; ergo peccare vno & eodem modo reprehenditur, non ergo vnum peccatum est alio grauius.

2.dist.42.q.2.art.5. Et contra ca.139. Et Ma.q.2.ar.9. Et Mat.11.colu.2.

¶ 2 Præt. Omne peccatum consistit in hoc, quòd homo transgreditur regulam rationis, quæ ita se habet ad actus humanos, sicut regula linearis in corporalibus rebus; ergo peccare simile est ei, quod lineas transilire; sed lineas transilire est æqualiter, & vno modo, etiam si aliquis longius recedat, vel propinquius stet, quia priuationes non recipiunt magis, vel minus; ergo omnia peccata sunt æqualia.

¶ 3 Præt. Peccata virtutibus opponuntur, sed omnes virtutes æquales sunt, vt Tullius dixit in Paradoxis.* Ergo omnia peccata sunt paria.

*Tul.in Parad 3.cuius titu.est.oia æqualia esse vitia.

¶Sed contra est, quod Dominus dicit ad Pilatum, Ioan.16. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet; & tamen constat, quòd Pilatus aliquod peccatum habuit; ergo vnum peccatum est maius alio.

Ioan.16.

¶Hic quærit de comparatione peccatorum in quantitate, an sint paria in quantitate, & grauitate malitiæ. Deinde in articulis sequentibus explicat hunc articulum, secundùm quid varietur quantitas, & proueniat inæqualitas peccatorum.

¶Respondeo

Stoici.

¶ Respondeo dicendum, quòd opinio Stoicorum fuit quam Tullius prosequitur in paradoxis, quòd omnia peccata sunt paria, & ex hoc etiam deriuatus est quorundam hæreticorum error, qui ponentes omnia peccata esse paria, dicunt etiam omnes pœnas inferni esse pares.

¶ Doctor Sanctus primò ponit opinionem, & magis errorem circa quæsitum. Secundò ostendit huius opinionis, & sui fundamenti defectum, ex qua ostensione vult habere stabilitam suam conclusionem responsiuam, quam ponit in fine. Secundum ibi. Sed si quis. Circa primum primò ponit hunc errorem. Secundò eius fundamentum, ibi. Et quantum, &c. Quo ad primum igitur, fuit opinio Stoicorum, quòd omnia peccata sunt paria. Et hanc opinionem sequutus est Tullius, & etiam quidam hæretici insectati sunt hunc errorem. Et ex hoc errore moti sunt ad asserendum alium errorem, scilicet omnes pœnas esse pares, quem errorem Doctor Sanctus hic supponit errorem, sed in tertio contra Gentiles, cap. 142. ostendit scripturæ, & veritati contrarium; nam hic incidentaliter iste error commemoratur. Deinde ibi.

Tullius.

¶ Et quantum ex verbis Tullij perspici potest, Stoici ducebantur ex hoc, quòd considerabant peccatum ex parte priuationis tantùm, prout scilicet est recessus à ratione; vnde simpliciter æstimantes, quòd nulla priuatio susciperet magis, & minus, posuerunt omnia peccata esse paria.

¶ Adducit huius erroris fundamentum, quia Stoici æstimantes nullam priuationem suscipere magis, & minus, & peccatum considerabant ex parte priuationis tantùm, & non ex parte positiui, (cui possunt plures, vel maiores, & pauciores, & minores priuationes competere) dixerunt omnia peccata paria, & hoc Doctor Sanctus extensius exponit in de Malo, Materia secunda, artic 9. Considerabant enim Stoici, quòd aliquid ex hoc tantùm habet rationem peccati, quia est præter rectitudinem rationis (quod est priuatio.) Sicut patet, quòd adulterium est peccatum, non quia commisceri mulieri sit secundùm se malum, sed quia præter rectitudinem rationis fit, & idem patet in alijs. Idem autem est, ac si dicatur præter legem Diuinam, vt theologi loquuntur, quia vtrunque priuationem importat. Priuatio autem non videtur suscipere magis, & minus. Vnde si aliquid sit malum per priuationem alicuius, non videtur differre qualitercunque se habeat, dummodo priuetur. Sicut si iudex alicui certum limitem statuat, si illum præteriret, non refert vtrum multum, vel parum. Et similiter dicebant, quòd non refert, dummodo aliquis peccando rectitudinem rationis prætereat qualitercunque, vel ex quacunque causa hoc faciat; ac si peccare nihil esset aliud quàm quasdam positas lineas transilire. Vnde huic rationi videtur suffragari, quòd in humanis iudicijs agitur, vt refert Doctor Sanctus, tertio contra Gentiles, capitu. 139. Nam si alicui statuatur limes quem non transgrediatur, nihil refert apud iudicem, siue multū, siue modicum sit transgressus. Sicut non refert, ex quo pugil campum exiuit, vtrum longius progrediatur, &c. Ex his habetur ergo motiuum illorum opinantium, & aliqualis declaratio opinionis, & motiui.

¶ Sed si quis diligenter consideret, inueniet duplex priuationum genus. Est enim quędam simplex, & pura priuatio, quæ consistit quasi in corruptum esse, sicut mors est priuatio vitæ, & tenebra est priuatio luminis, & tales priuationes non recipiunt magis, & minus, quia nihil residuum est de habitu opposito. Vnde non minus est mortuus aliquis primo die mortis, & tertio, vel quarto, quàm post annum, quando iam cadauer fuerit resolutum; & similiter non est magis tenebrosa domus si lucerna sit operta pluribus velaminibus, quàm si sit operta vno solo velamine totum lumen intercludente. Est autem alia priuatio non simplex, sed aliquid retinens de habitu opposito, quæ quidem priuatio magis consistit in corrumpi, quàm in corruptum esse, sicut ægritudo, quæ priuat debitam commensurationem humorum, ita tamen quòd aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum; Et simile est de turpitudine, & alijs huiusmodi.

¶ In ista parte Doctor Sanctus ostendit defectum huius opinionis, & eius motiui, quia falsum est, quòd nulla priuatio recipiat magis & minus. Vnde quia reprobatio illius falsitatis est probatio conclusionis, ideo simul deducit Doctor Sanctus reprobationem illius erroris, & probationem conclusionis responsiuæ, quæ talis est. Non omnia peccata sunt paria. Probatur conclusio, assumendo oppositum contradictorium eius in quo se fundabat ista opinio. Aliqua priuatio (scilicet non simplex, vel pura, sed aliquid retinens de habitu opposito, quæ consistit in corrumpi, & non corruptum esse) suscipit magis & minus, & non omnes sunt æquales; sed peccatum scilicet oppositum virtuti, & de se malum (de quo loquimur,) est talis priuatio (quæ & contrarium dicitur) scilicet non simplex, sed aliquid retinens de habitu, vel de pertinentibus ad oppositum, &c. igitur peccata non sunt æqualia, sed recipiunt magis & minus. Huius rationis Doctor Sanctus primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem apponens conclusionem, ibi. Et similiter dicendum est. Circa primum primò ponit vnam distinctionem, ex qua secundò arguit pro maiore, ibi. Huiusmodi autem priuationes. Distinctio est, quòd duplex est priuationū genus. Quędam enim est priuatio simplex, & pura priuatio, quia videlicet in sui ratione non includit aliquod positiuum, licet in positiuo aliquo fundetur, tamen illud positiuum non est de sui ratione, & dicitur magis consistere in corrupto esse, quàm corrumpi, quia ex hoc ipso, quòd nihil relinquunt de habitu, oportet quòd totus habitus sit corruptus, vnde consistunt in ablato esse, & corrupto ipsius habitus; & tales priuationes non suscipiunt magis & minus, quia nihil relinquunt de habitu opposito, ratione cuius magis, vel minus relicti, & remanentes, ipsę priuationes dicerentur maiores, vel minores, sicut mors, & tenebra sunt priuationes tales, quia non est minus mortuus aliquis prima die, quàm post annum, & si vno vulnere interijt, quàm si decem, vel viginti. Similiter domus non est minus tenebrosa si lumen totum, & totaliter intercludatur per vnum obstaculum, vel per decem, & prima hora sicut post diem. Sed alia est priuatio non simplex, &c. sicut ægritudo, vt in litera. Et habetur illa distinctio apud commentatorem nono metaphysi. commento 16. vbi dicit, quòd omnis priuatio aut est priuatio secundùm totum, aut est priuatio quia caret perfectione tantùm, vt est forma positiua cui iuncta est priuatio alterius formæ. Tunc ibi.

Duplex priuatio.

Auerro.

¶ Huiusmodi autem priuationes recipiunt magis, & minus ex parte eius, quod remanet de habitu contrario; multum enim refert ad ægritudinem, vel turpitudinem, vtrum plus vel minus à debita commensuratione humorum, vel membrorum recedatur.

¶ Distinctione notata ponit & probat maiorem sic, In talibus priuationibus potest magis & minus remanere de habitu opposito; igitur possunt tales priuationes habere magis & minus. Tenet consequentia, quia si relinquatur multum de habitu, & sit minor recessus ab opposito, priuatio talis est minor, si autem parum relinquitur, & sit magnus recessus ab opposito habitu, tunc priuatio est maior. Secundò probatur consequentia, quasi exemplariter, quia multum refert ad ægritudinem, vel turpitudinem (scilicet quo ad esse magis, vel minus) vtrum plus, vel minus à debita commensuratione humorum, vel membrorum recedatur. Antecedens probatur directè, quòd in talibus priuationibus aliquid de habitu, vel opposito remaneat exemplariter, de ægritudine, quæ priuat debitam commensurationem humorum, ita tamen quòd aliquid eius (scilicet commensurationis) remaneat, alioquin non remaneret animal viuum. Et simile est de turpitudine, & alijs. Si autem aliquid remanet de positiuo, potest plus & minus remanere, igitur antecedens verum.

¶ Nota circa ista dicta in probatione maioris, pro antecedente, quòd in his, quæ imperfectionem important, est inuenire duplex magis, & minus. Vnum in proprio genere. aliud in genere, & ratione entis; sed ista diuersimodè attenduntur, sicut infirmitas potest esse maior in genere, & ratione infirmitatis, & in ratione, & genere entis. Primo modo dicitur maior quandoque propter accessum ad summum illius generis, vel (& hoc vniuersaliter) per recessum ab opposito suo. Sicut est maxima infirmitas, quæ est propinquior morti, & quæ plus recedit à commensuratione debita. Et ita intelligitur Doctor Sanctus, & quod dictum est, quòd maior est priuatio (scilicet impura) quæ magis priuat, & tollit de opposito (maior scilicet in ratione propria.) Sed secundò aliquod pertinens ad imperfectionem est maius in genere entis, quia videlicet perfectius, vel saltem minus malum; sic attenditur maioritas opposito modo ad prædictum, quia est maior, hoc est melior, vel minus mala, propter minorem accessum ad summum sui ordinis, & propter minorem ablationem oppositi; sicut melior (saltem comparatiuè) est infirmitas, quæ remotior est à morte, & quæ minus tollit de commensuratione. Peccatum igitur maius est & minus in genere peccati, propter maiorem, vel minorem ablationem boni oppositi (scilicet ordinis rationis) sed non est maius in genere entis, immo eo ipso quo maius peccatum, ideo minus ens. De his aliquid supra, quæstio. 22. articulo secundo, ad primum. Deinde cum dicit.

Duplex maioritas in his q̃ sunt imperfectionis.

Conclusio.

¶ Et similiter dicendum est de vitijs, & peccatis; sic enim in eis priuatur debita commensuratio rationis, vt non totaliter ordo rationis tollatur, alioquin malum si sit integrum destruit seipsum, vt dicitur in quarto Ethicorum;* nō enim posset remanere substantia actus, vel affectio agentis, nisi aliquid remaneret de ordine rationis; & ideo multum interest ad grauitatem peccati, vtrum plus, vel minus recedatur à rectitudine rationis. Et secundùm hoc dicendum est, ꝙ non omnia peccata sunt paria.

* Arist. c. 5. to. 5.

¶ Ponit, & probat minorem principalem sic, peccatum non potest auferre totum ordinem, vel cōmensurationem rationis; igitur non est priuatio pura, sed aliquid relinquens de opposito. Tenet consequentia, quia ordo rationis, vel commensuratio est oppositum peccati, quod per ipsum aufertur, (includendo sub ordine rationis etiam conformitatem ad legem æternam.) Antecedens probatur auctoritate, & ratione, vel magis auctoritate, & eius explicatione. Auctoritate Philosophi quarto Ethicorum, quia si malum esset integrum, destrueret seipsum; quod declaratur prima parte, quæst. 49. artic. 3. quia malum non est nisi in bono; & si ergo totum bonum auferret, per consequens seipsum destrueret. Et ratione sic ostenditur antecedens, vel explicatur auctoritas Philosophi. Si in peccato nihil manet de ordine rationis, tunc non maneret substantia actus, vel affectio agentis, ergo etiam non maneret peccatum, & sic destrueret seipsum. Tenet consequentia, quia priuatio, quæ importatur in peccato fundatur necessariò in substantia actus, & affectione agentis. Oportet enim, quòd ad omne minus ratio, & voluntas adsint, aliàs non fieret actus humanus, nec per consequens peccatum. Quare ad minus substantia actus producitur secundùm rationem, & voluntatem peccantis. De hoc Doc. Sanc. in secundo, distinctio. 37. quæst. prima, artic. primo, ad tertium, sic dicit, impossibile est aliquam rem esse, quæ omni ordine destituatur. Vnde & in ipso actu peccati, vt res quædam est, remanet aliquis ordo, & ad agentem, & ad finem intentum ab agente, qui est æstimatum bonum, quamuis priuetur ordo à debito fine. Hæc ille. Patet igitur, quòd multum interest quo ad grauitatem peccati, vtrum plus, vel minus recedatur à rectitudine rationis, quare minor vera, quòd peccatum non tollit totam commensurationem rationis, & potest de illa tollere plus, vel minus, & secundùm hoc erit grauius, vel minus graue peccatum. Et declarat hoc Doc. Sanc. magis extensè in de Malo, vbi supra; quia peccatum commissionis consistit in deformitate alicuius actus, quæ quidem deformitas non tollit totum ordinem rationis, sed aliquid eius; puta si quis commedat quando non debet, & remanet, quòd commedat vbi debet, vel propter quod debet; sic ergo sicut non omnis deformitas corporis est æqualis, sed vna maior alia, secundùm ꝙ priuantur plura ad decorem pertinentia, vel aliquid principalius; ita non omnis deformitas peccati est æqualis, sed quædam alia maior. Et ad eandem sententiam loquitur D. S. contra Gentiles, tertio, vbi sup. vide si placet.

¶ Nota circa ista iam dicta, quòd si peccatum proueniat ex maiori causa, puta ex maiori voluntate, vel sit contra rem maiorem, vel contineat plures deformitates propter defectum plurium circunstantiarum est maius peccatum; omne enim quod consistit in priuatione debitæ commensurationis eò maius est, quò maiori commensurationi opponitur, & quò plura, vel plures gradus illius commensurationis tollit. Dictum est autem sup. quòd bonitas moralis non est vnum vnitate indiuisibilitatis, sed aggregationis ex multis partialibus ordinibus rationis, scilicet, & quo ad obiectum, & finem, & circunstantias; ideo peccatum quantò plures partiales ordines tollit maius est, quamuis etiam contemptus non solùm ex parte eius, qui contemnitur, sed etiam ex parte actus, qui potest esse intensior, & remissior, & magis, & minus inordinatus.

Scotus.

¶ Nota, quòd Scotus in secundo, distin. 37. ponit alium modum quomodo malum si esset integrum destrueret seipsum, quia videlicet si esset integrum malum, & primum, illud careret summa perfectione sibi conuenientе, sed nulli nata est cōuenire summa perfectio, nisi summo bono in natura; igitur summum malum esset summum bonum in natura. Et ad hanc hæresim sequuntur multa alia inconuenientia, non tantùm contra fidem, sed etiam contra philosophiam, quia destruit seipsam, & includit contradictionem; quia si ponatur summum malum primum ex æquo ad primum bonum, oportet quòd illud sit necesse esse, & omnino independens, & impartitum, & tamen ista non conueniunt enti, nisi perfectissimo. Hæc ille. Vbi patet, quòd destruit seipsum primum malum esse, sicut implicans contradictionem, cuius vna pars destruit aliam. Secundùm Doc. Sanc. autem destruit seipsum, quia summum, & primum malum esset, & non esset, &c. vt patuit.

¶ Nota, quòd hæc dicta videntur quidem probare, quòd peccata transgressionis, vel commissionis non sint æqualia, sed nihil videtur probatum, vel ostensum de peccatis omissionis, quia ibi non est actus cum priuatione plurium ordinum rationis partialium, & nihil remanet de opposito, sicut in peccatis commissionis. Dicitur ad hoc primò, quòd peccata omissionis non sunt æqualia, tum propter diuersam auctoritatem præcipientis, tum propter diuersam dignitatem, aut necessitatem præceptorum, & virtutum, quibus huiusmodi omissiones opponuntur, sed de his postea magis. Secundò dicitur post dicta in q. 72. artic. 6. quòd omissionis peccata quo ad materialia, & per se sunt æqualia, tamen formaliter, & in esse moris, & reductiuè secundùm motiua, & præcepta sunt inæqualia; sicut & peccatum omissionis, & commissionis, sic omissio, & omissio procedentes ex diuersis motiuis, & oppositę diuersis præceptis, & virtutibus sunt inæquales. Circa ista posset quæri, an originalia, & venialia essent etiam inæqualia. Sed de originalibus infra ex intentione videbitur, quæstio. 82. articu. quarto. quòd non sunt inæqualia. De venialibus autem videbitur infra, quæstio. 89. artic. secundo. & similiter in quarto, distinct. 21. articu. 2. & 3. quòd sunt inæqualia. Nam constat affectum vnius venialis esse maiorem affectu alterius. Et etiam in obiecto potest esse diuersitas secundùm gradus multiplices citra auersionem à fine vltimo. Vnde sunt inæqualia tam ratione generis, quod est voluntarium, quàm ratione speciei, quæ est ex obiecto.

Peccata omissionis non sunt æqualia.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccata committere non licet propter aliquam deordinationem, quam habent; vnde illa, quæ maiorem deordinationem continent, sunt magis illicita, & per consequens grauiora peccata.

¶ Maior, hoc est peccare, facere quod non licet, vera est indefinitè, quia peccare est etiam non facere quod licet. Et dico, quòd ideo aliquid non licet, quia est inordinatum, & si est magis inordinatum, magis non licet.

¶ Ad minorem, sed facere quod non licet vno & eodem modo in omnibus reprehenditur. Negatur illa, quia aliqua sunt magis illicita alijs, & per consequens magis reprehensibilia, sicut blasphemare Deum est magis illicitum, quàm facere aliquid contra hominem, & per consequens magis reprehensibile. Hoc argumentum imaginatur quasi in peccatis sit esse illicitum vno modo tantùm, & peccatum dicat illud esse illicitum; sed ostensum est quia peccatum non significat illam priuationem, sed aliquod positiuum in quo plures inordinationes concurrere possunt, & sic peccata non sunt vno modo illicita.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato, ac si esset priuatio pura.

¶ Circa istud argumentum nota Doc. Sanc. contra Gentiles, qui sic dicit, negando illam propositionem hic assumptam, scilicet, ergo peccare simile est ei, quod est lineas transilire. Vnde dicit, non est autem simile virtutem transgredi, & terminos à iudice positos transilire; nam virtus est secundùm se bonum. Vnde virtutem transgredi est secundùm se malum, & ideo oportet, ꝙ magis à virtute recedere, sit maius malum. Transgredi autem terminum à iudice positum non est secundùm se malum, sed per accidens, inquantum scilicet est prohibitum. In his autem quæ sunt per accidens non est necessarium, quòd si simpliciter sequitur ad simpliciter, & magis sequatur ad magis, sed solum in his, quę sunt per se, &c. Hæc ille. Vbi patet ad maiorem; etiam, quòd omne peccatum consistit in transgressione regulæ rationis, quę ita se habet sicut in corporalibus rebus, quòd est falsa, quia illa regula rationis præcipit per se bona, & peccatum, quod est contra eam est per se malum; sed regula præcipiens non transilire præcipit non de se bona, & id quod est contra eam non est per se malum, quare, & falsa est, quę sequitur, quòd peccare, scilicet contra virtutem simile est ei, quod est transilire lineas; quia primum est per se malum, secundum non, sed per accidens, quare non sequitur quod argumentum intendit. Et secundò potest dici ad mentem Doctoris Sancti, hic ad illam maiorem sub breuibus, quòd peccatum, quod est contra regulam rationis non est priuatio pura, sicut peccatum, quod est contra regulam humanam positiuam, quia quantò peccatum magis procedit, tantò semper magis priuat de ordine rationis, non sic de peccato contra statutum humanum, &c. Volui ista extendere, quia rarò soluitur hoc argumentum.

¶ Et nota etiam circa istud argumentum Doctoris Sancti in de Malo, qui hic dicit. In his, quæ sunt mala, tamen prohibita, qui præceptum non seruat totaliter priuat id ad quod tenetur. Sed in his, quæ sunt mala per se, & non solùm quia prohibita, non totaliter tollitur bonum, cui opponitur malum, & ideo tantò grauius peccant, quantò plus de eo tollitur. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd qui facit solùm malum, non seruat præceptum affirmatiuum. Sicut debeo me continere, & nō contineo, pecco omissio-

nis peccato, & in prima transgressione totum bonum tollitur, sed qui peccat in malo secundùm se, quantum magis procedit, semper magis tollit bonum rationis, & sic plus peccat. Et præterea etiam non est simile de bono virtutis secundùm se, & de bono quia præceptum; quia primum habet multas commensurationes, secundum solùm vnam. Vnde dicitur ad argumentum formaliter ex iam dictis. Ad maiorem, omne peccatum consistit in hoc, quòd homo transgreditur regulam, quæ ita se habet, &c. Dico ad primam partem assumpti, quòd omne peccatum cõsistit quidem in transgressione regulæ, sed addo quòd in his, quæ non sunt mala nisi quia prohibita, peccatum totum aufert ad quod tenebatur, & nihil refert vtrum multum, vel parum à termino statuto recedat, quia totum bonum per transgressionem quamlibet tollitur, & tale peccatum, quod est malum solùm quia prohibitum, assimilatur priuationi puræ. Sed in his, quæ sunt secundùm se mala, peccatum non totum bonum priuat, & assimilatur priuationi impuræ, quæ relinquit aliquid de opposito. Et ratio huius dicti est, quia id quod tollitur per peccatum primum, est bonũ vno modo tantùm, quia scilicet præceptum est, & peccatum ipsum malum vno modo, quia prohibitum; ideo tollitur per peccatum transgressionis obedientia præcepti, & per consequens totum bonum, & sic vlterius, & plus recedendo non variatur malitia, quia in principio habuit totam malitiam quàm habere potuit. Sed in peccato, quod est contra bonum secundùm se, ibi plus, & plus recedendo maior est malitia, & plus tollitur de bono; immo continuatio talis peccati semper est peior. Vltra, ergo peccare est simile ei, quod est lineas transilire, negatur ista, quia vniuersaliter falsa est; nam lineas transilire est peccatum, quia non continet se infra terminũ præstitutum, & est malum, quia prohibitum, & ergo assimilatur priuationi puræ, & quasi peccato omissionis, & habet tantùm vnam malitiam, quæ aufert totum bonum, quia bonum præcepti erat se continere intra lineam; postquam ergo exit, quantumcunque exeat, non est nisi vnum malum, quia non continet se intra. Sed in peccatis malis secundùm se, ibi quantum magis procedit semper magis & plus aufert de recta ratione, quæ dictat statim cessandum à peccato. Vnde quantum magis continuat peccatum, semper magis recedit ab ordine rationis; quia in his, quæ per se sunt, sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita se habet magis ad magis, &c. ideo quantò magis progreditur in per se malis, tantò grauius peccat. Sed in his, quæ sunt per accidens non tenet ista regula, ideo postquam transilijt lineam sibi præstitutam, totum peccatum factum est, & amplius non peccat, quia non obligabatur, nisi ad continere se intra lineam, quod non continere æqualiter est in omnibus excessibus post primum excessum. Vltra, sed lineas transilire est vno modo, &c. verum est, quia prima transilitio aufert totum bonum præcepti, ratione cuius erat bonitas in non transilire, & ergo est ibi bonum solùm, quia præceptum, & non secundùm se, vbi secundùm dicta non refert si plus, vel minus recedatur. Vltra, quia priuationes non suscipiunt magis, & minus. Verum, priuationes, quæ totum auferũt de opposito, & puræ. Sed tamen priuationes, quæ relinquunt aliquid de positiuo contrario, illę recipiunt magis, &c. sicut est peccatum, quod est contra bonum secundùm se, & bonum virtutis, in quibus semper relinquitur aliquid de ordine rationis, qui semper plus & plus priuari potest, & quantò magis proceditur in huiusmodi peccatis, tantò magis receditur ab ordine rationis; & ergo ibi est magis, & minus, quare negatur consequentia, quia non est simile de transilire lineas, & de alijs peccatis secundùm se malis, & hæc innuit Doc. Sanc in solutione, vbi dicit, ratio illa procedit de peccato (supple de se malo, & opposito virtuti) ac si esset priuatio pura, quod supple est est falsum, quamuis verum sit, quòd peccatum malum, quia prohibitum, quale est transilire lineas; & ergo non est simile de peccato vniuersaliter, & secundùm se malo, & de transilitione, quia illa est priuatio pura, & reducitur secundùm D.S. in de Malo, ad peccatum omissionis, & totum bonum tollit prima transilitio, & per consequens aliæ non plus tollunt, quia prima totum abstulit. s. bonum obedientiæ, quod erat ex præcepto continendi se intra lineam, &c.

Quomodo peccatũ cõsistat in transgressione regulæ.

Quando peccare sit transilire lineam.

¶ Notaᵗ, quòd licet transilitio sit actus, tamen transiliens non peccat ratione actus, vt sic, sed ratione omissionis, quia omittit se continere; & ita dicitur peccatũ omissionis formaliter. Omissio autem est pura priuatio, ideo non habet magis, & minus; si autem præciperetur alicui directè, quòd non ambularet absolutè, tunc quantò plus ambularet, tantò grauius peccaret, & puniretur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtutes sunt æquales proportionabiliter in vno, & eodem; tamen vna virtus præcedit aliam dignitate secundùm suam speciem, & vnus etiam homo est alio virtuosior in eadem specie virtutis, vt supra habitum est,* & tamen si virtutes essent pares, non sequeretur vitia esse paria, quia virtutes habent connexionem; non autem vitia, seu peccata.

*q. 66. ar. 1. & 2.

¶ Maior vera, quia peccata virtutibus opponuntur directè, quantum ad inclinationem ad actum, vt patuit sup. q. 71. artic. 1. Ad minorem, virtutes sunt æquales ad sensum sup. dictum, q. 66. art. 1. & 2. Aequales secundùm proportionem, non autem simpliciter, quia vna virtus est maior alia, secundùm speciem quo ad obiectum. Et secundò vna est maior alia in eadem specie secundùm radicationem in subiecto. Et dico tertiò, quòd æqualitas virtutum proportionalis, prouenit ex connexione virtutum in prudentia, quæ complet rationem virtutis, ideo oportet, ꝙ ipsa crescente, omnes proportionabiliter crescant, vt dictum fuit sup. de augmento digitorum. Negatur autem consequentia, tum quia virtutes etiam non sunt simpliciter æquales, tum quia æqualitatem quam habent virtutes ex connexione in eodem habent, quã non conuenit vitijs; ideo peccata non sunt paria, nec sunt connexa, licet in reatu præsertim damni, & etiam sensus, aliqualiter conueniant, vt patebit artic. 3. ad tertium. peccata quo ad grauitatem sunt comparabilia, licet non paria.

Vtrum grauitas peccatorum attendatur secundùm obiecta.

C

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatorum grauitas non attendatur secundùm obiecta. Grauitas enim peccati pertinet ad modum, vel qualitatem ipsius peccati; sed obiectum est materia ipsius peccati; ergo secundùm diuersa obiecta peccatorum, grauitas non variatur.

Inf. ar. 4. 5. & 9. cor. & q. 74. art. 9. cor. Et 2. 2. q. 74. art. 2. ad primũ. Et Mal. q. 3. ar. 2. ad 6.

¶ 2 Præt. Grauitas peccati est intensio malitiæ ipsius; peccatum autem non habet rationem malitiæ ex parte conuersionis ad proprium obiectum, quod est quoddam bonum appetibile, sed magis ex parte auersionis; ergo grauitas peccatorum non variatur secundùm diuersa obiecta.

¶ 3 Præt. Peccata, quæ habent diuersa obiecta sunt diuersorum generum; sed ea, quæ sunt diuersorum generum non sunt comparabilia, vt probatur in 7. Physic.* ergo vnum peccatum non est grauius altero secundùm diuersitatem obiectorum.

* Aristot. tex. 30. 31. & 32. to. 2.

¶ Sed contra, peccata recipiunt speciem ex obiectis, vt ex supra dictis patet,* sed aliquorum peccatorum vnum est grauius altero secundùm suam speciem, sicut sicut homicidium furto; ergo grauitas peccatorum differt secundùm obiecta.

*q. præced. artic 1.

¶ Habito, quia peccata sunt inæqualia, consequenter D.S. ostendit secundùm quæ attendatur inæqualitas peccatorum, quia secundùm quatuor. s. secundùm obiecta, secundùm contrarias virtutes, in art. 4. secundùm causas peccatorum, ar 6. secundùm circunstantias, in ar. 7. vsq; in finem. In præsenti igitur artic. quærit, an grauitas peccatorum varietur secundùm obiecta, & hoc est quærere, an sint inęqualia propter alietatem obiecti, ita ꝙ si quis peccet contra rem meliorem, grauius peccet, sicut homicida fure.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut ex sup. dictis patet,* grauitas peccatorum differt eo modo, quo vna ægritudo est alia grauior; sicut enim bonum sanitatis consistit in quadam commensuratione humorum per conuenientiam ad naturam animalis, ita bonũ virtutis consistit in quadam commensuratione humani actus secundùm conuenientiam ad regulam rationis.

*Art. præc.

¶ D.S primò ponit vnam propositionem præambularem deseruientem ad probationem conclusionis. Secundò ipsam conclusionem responsiuam cum sua probatione subiungit, ibi. Ratio autem. Tertiò infert corollarium, ibi. Et quia, &c. Propositio præambularis est ista, Peccatum tantò est grauius, quantò contingit deordinatio circa aliquod principium, quod est prius in ordine, &c. Probatur ista propositio, grauitas peccatorum differt eo modo, quo vna ægritudo est grauior alia; sed tantò grauior est ęgritudo, quantò tollitur debita humorum commensuratio per commensurationem prioris, & altioris principij in naturalibus; ergo sequitur propositio vera. Huius rationis D.S. ponit, & probat maiorem à principio. Secundò minorem annectens propositionem in fine, ibi. Manifestum est autem, &c. Maior ergo quamuis habita sit art. 2. tamen probatur tunc primò, quia sicut bonitas sanitatis naturalis consistit in quadam commensuratione humorum per conuenientiam ad naturam, ita bonum virtutis, & morale consistit in quadam commensuratione humani actus secundùm conuenientiam ad regulam rationis, ergo. Maior vera, ꝙ grauitas peccati differt, sicut grauitas ægritudinis. Deinde ibi.

¶Manifestum est autem, ꝙ tantò est grauior ægritudo quantò tollitur debita humorum commensuratio per commensurationem prioris principij; sicut ægritudo, quæ prouenit ex corpore humano ex corde, quod est principium vitæ; vel ex aliquo, quod appropinquat cordi, periculosior est; vnde oportet etiam, quòd peccatum sit tantò grauius, quantò deordinatio contingit circa aliquod principiũ, qđ est prius in ordine rationis.

¶Ponit, & ostendit minorem exemplariter, quia ægritudo, quę prouenit ex corpore humano ex corde, quod est principium vitę, vel ex aliquo, quod appropinquat principio vitæ, sicut ex aliquo membro vitali propinquo cordi, periculosior est, igitur minor vera, & per consequens conclusio posita; ergo subiungit illam propositionem, Vnde oportet etiam, &c. Tunc ibi.

¶Ratio autem ordinat omnia in agibilibus ex fine, & ideo quantò peccatum contingit in actibus humanis ex altiori fine, tantò peccatum est grauius; obiecta autem actuum sunt fines eorũ, vt ex sup. dictis patet,* & ideo secundùm diuersitatem obiectorum attenditur diuersitas grauitatis in peccatis.

*q.72.ar.3. ad 2.

¶Respondet ad quæsitum tali conclusione, secundùm diuersitatem obiectorum (scilicet in maioritate, vel paruitate) attenditur diuersitas grauitatis in peccatis, & per hoc habetur formaliter responsio ad quæsitum, quòd sic, secundùm obiecta diuersa, variatur grauitas peccatorum. Hanc conclusionem probat primò ratione, secundò exemplo, ibi. Sicut patet, &c. Ratio est talis. Quantò peccatum contingit ex altiori fine in actibus, tantò peccatũ est grauius; sed obiecta actuum humanorum sunt fines; igitur sequitur conclusio, ꝙ quantò obiectum est altius, & maius, tantò peccatum est grauius, & per consequens ex diuersitate obiecti attenditur varietas grauitatis. Minor ista patuit sæpius q. præced. art. 3. ad secundum. Et sup. q. 18. ar. 2. Maior probatur. Peccatum tantò est grauius, quantò contingit deordinatio circa aliquod principium, quod est prius in ordine rationis; sed finis est principium in ordine rationis moralis; igitur maior principalis vera. Maior ista fuit propositio præambularis. Minor ista patet, quia ratio omnia ordinat in agibilibus ex fine, & patuit sup sæpius, q. 57. ar. 4.

Conclusio responsiua

¶Nota circa minorem, primam & principalem, quòd peccata habent grauitatis diuersitatem ex diuersitate finium, & obiectorum, non quidem essentialem, & propriam grauitatem ex parte finis agentis, sed actus voluntarij; sicut homicidium habet grauitatem ex iniusta ablatione vitæ humanę, & non ex fine quem homicida intendit, puta lucrum proprium, vel vt satisfaciat liuori, & huiusmodi. Nam plerunque est alius finis actionis, & voluntatis secundùm se, & alius agentis intentionis; sic furtum habet grauitatem ex re aliena ablata iniustè, esto fur intendat furando sustentationem suam, vel aliquid huiusmodi; sic odium Dei habet grauitatem, quia est renisus, & detestatio boni Diuini, intendat odiens quicquid voluerit. Quare & supra dictum fuit, quòd alia est bonitas, vel malitia voluntatis, vt fertur super actum exteriorem, & finem actus. alia bonitas, vel malitia intentionis, vt fertur in finem agentis; ergo obiectum actus exterioris, vt sic est finis, & obiectum voluntatis dat grauitatem propriam, cum quo stat, quòd aliquando agens intendat vlteriorem finem. Consequenter ibi.

¶Sicut patet, quòd res exteriores ordinantur ad hominem, sicut ad finem; homo autem ordinatur vlterius in Deum, sicut in finem; vnde peccatum, quod est circa substantiam hominis, sicut homicidium est grauius peccato, quod est circa res exteriores, sicut furtum, & adhuc est grauius peccatum, quod immediatè contra Deũ committitur, sicut infidelitas, blasphęmia, & huiusmodi; & in ordine quorumlibet horum peccatorum vnum peccatum est grauius altero, secundùm ꝙ est circa aliquid principalius, vel minus principale.

¶Doc. Sanc. probat conclusionem exemplariter, & quasi à signo, quia peccata contra Deum grauissima sunt, deinde ea, quæ sunt contra substantiam hominis. tertiò ea, quæ sunt circa res exteriores hominis; sicut infidelitas, blasphęmia sunt contra Deum, & grauissima. Deinde homicidium est grauius furto, quia contra substantiam hominis; furtum autem circa res exteriores; sed hoc ideo est, quia Deus nobilior, & altior est homine; & hominis substantia, rebus exterioribus (cum ordinentur in hominem, vt finem,) ergo conclusio vera, quòd secundùm obiectorum diuersitatem in nobilitate, attendatur varietas in grauitate peccatorum.

¶Notat tamen Doc. Sanc. circa hoc, quòd in quolibet ordine horum peccatorum (scilicet tam eorum, quæ sunt contra Deum in se, quàm quæ sunt contra hominem in se, quàm quæ sunt contra eum in exterioribus) vnum est grauius alio, secundùm quòd est circa aliquod principalius, vel minus principale, vel saltem alio, & alio modo, sicut odium, quod est contra Deum in se, grauius est infidelitate, & desperatione, vt patet secunda secundæ, q. 10. artic. 3. & q. 34. artic. 2. Similiter homicidium, quod est contra vitam hominis in actu, grauius est, quàm adulterium, quod est contra vitam hominis in potentia, vt patet de Malo, q. 2. art. 10. Et furtum rei magis preciosæ grauius est furto rei minus preciosę. Deinde ibi.

¶Et quia peccata habent speciem ex obiectis, & differentia grauitatis, quæ attenditur penes obiecta est prima, & principalis, quasi consequens speciem.

Dubium.

¶Hic tertiò D. S. infert corollarium tale. Differẽtia grauitatis, quæ attenditur penes obiecta est prima, & principalissima. Probatur, ista differentia est prima, & principalis, quæ consequitur primum & principale rei, sed ista est huiusmodi, ergo. Maior nota, quia differentia est prima, & principalis, secundùm ꝙ est intimior, & prouenit ex magis intrinsecis rei. Minor probatur, quia ista attenditur penes obiecta, sed obiecta sunt prima & principalia distinctiua, igitur, &c. Minor ista probatur, quia obiecta dant speciẽ, & per consequens differentiam primã, & essentialẽ, quare ista differentia grauitatũ consequitur primũ, & principale rei.

Corollarium

¶Conclusio responsiua confirmatur per argumentum in oppositum.

¶Nota circa hanc confirmationem, ꝙ vnum peccatum dicitur grauius ex specie alio, non quòd grauitas maior vel minor constituat speciem; nam grauitas tenet se ex parte auersionis, quę est præter intentionem agentis, & per consequens se habet per accidens ad actum humanum, vt sic. Sed dicitur vnum grauius ex specie alio, eo modo qui dictus est q. 72. ar. 5. ad secundum; quia videlicet maior, vel minor grauitas sequitur speciem, & specificans, scilicet obiectum; nam vt statim dicetur ad secundum, ad aliam conuersionem sequitur alia auersio, & per consequens alia grauitas peccati; sicut cum quis peccat in regem in re quam magis diligit, grauius offendit, vel si quis ex natura, & obiecto turpiora de eo dixerit, etiam grauius se à rege auertit, & grauius offendit. Probat autem argumentum hoc satis conclusionem, quia differunt aliqua in grauitate secundùm speciem ad sensum dictum, sed species est ex obiecto; igitur primordialis grauitas, & specifica est ex obiecto, vt dixit corollarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ obiectum etsi sit materia circa quam terminatur actus, habet tamen rationem finis secundùm ꝙ intentio agentis fertur in ipsum, vt sup. dictum est,* forma autem actus moralis dependet ex fine, vt ex superioribus patet.*

*q.72.ar.3. ad 2.
* q.1.ar.4. in corpo. & sup. q.1. art. 1. & q. 18. artic. 6.

¶Ad maiorem, grauitas peccati, &c. Verum, tamen sicut species peccati maximè pertinet ad peccatum, & tamen sumitur ab extrinseco, sic de grauitate. Ad minorem, quòd obiectum est materia, circa quam, & terminus actus exterioris secundùm esse naturæ; est tamen finis actus interioris, qui trahit actum exteriorem in esse morale, quia obiectum etiam exterioris actus, vt est apprehensum, mouet voluntatem, & voluntas tendit in ipsum in via executionis mediante actu exteriori, & ita dat esse morale, & speciem moralem, quia vt dictum fuit bonum apprehensum per rationem, vel tanquam bonum est obiectum morale (esto obiectum exterioris actus, vt terminus eius specificet actum ipsum, vt ita est absolutè) tamen vt moralis est, sic specificatur ab eo, vt est apprehensum, & obiectum actus interioris, & finis à quo & exterior actus trahitur in eandem speciem moris. Obiectum ergo est materia actus exterioris, est tamen finis actus interioris eo mediante. Quare negatur consequentia, quia secundùm diuersa obiecta, vt sunt fines, & dant esse mediante actu interiori, sic dant grauitatem moralem sicut & speciem. Et est res clara, quia homicidium non habet grauitatem moralem, nec moralitatem aliquam ab occisione, vt sic, quia si fieret sine voluntate nullam haberet grauitatem, nec moralitatem; si ergo debet dare grauitatem oportet quòd aliquis faciat homicidium ex deliberatione, & voluntariè, sic quòd apprehendat, & velit facere sub ratione boni; quare sic habet rationem finis, quo ad actum interiorem quem oportet adesse, siue referat illud obiectum in aliud, siue non, oportet ad minus quòd velit, & quia nihil est volitum, nisi sub ratione boni, siue sit bonum vtile, vel honestũ, &c. Ideo dicit Doc. Sanc. quòd habet rationem finis, secundùm quòd intentio (vel voluntas) fertur in ipsum. Vide simile argumentum sup. q. 72. ar. 3. ad secundum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ex ipsa indebita conuersione ad aliquod bonum cõmutabile, sequitur auersio ab incommutabili bono in qua perficitur ratio mali; & ideo oportet, quòd secundùm diuersitatem eorum, quæ pertinent ad conuersionem, sequatur diuersa grauitas malitiæ in peccatis.

¶Ad

¶ Ad maiorem, grauitas peccati est intensio malitiæ ipsius. Dicitur quòd non est propriè vniuersaliter vera; quia grauitas potest esse etiam extensio, id est multiplicatio maliciæ, & corruptio diuersorum ordinum partialium, ita quòd corrumpantur multi debiti ordines, scilicet quo ad obiectum, finem, & circunstantias, q̃tis possit, & quandoque in eodem aggrauante ordo rationis magis corrumpi; sicut contingit, quando est magis indebitum obiectum. Ad minorem, peccatum non habet rationem maliciæ ex cõuersione ad proprium obiectum. Dico quòd vera est, quòd ex conuersione, vt sic non habet peccatum maliciam suam, sed ex indebita conuersione consequitur maior, & minor malicia secundum conditionem, & speciem conuersionis, quam ęsto præter intẽtionem (non tamen voluntatem) consequitur maior, vel minor inordinatio. Constat enim in humanis, quòd si quis faciat (& per consequens conuertat se) & inordinatè se habeat ad rem alicui magis dilectam, quòd magis offendit, & se magis ab alio auertit. Vnde soles dici quomodo non es veritus offendere in hoc, & sciebas quia mihi maximè displiceret; ita ad propositũ. Ex hoc, quòd aliquis inordinatè se conuertit per voluntatem volendo, & faciendo quod est maximè inordinatum, & Deo maximè displicens, sequitur maior auersio a Deo, & maior malicia, & hoc est, quod Doct. Sanct. dicit quòd ad conuersionem ad bonum commutabile (scilicet qua conuertitur quis, vt ad finem inhærendo sibi contra voluntatem Dei, quæ vult vt inhæreatur sibi super omnia) sequitur (ęsto præter intentionem, non tamen voluntatem interpretatiuã) auersio, & contemptus boni incommutabilis. Quare si magis inordinatè se conuertat ad id quod ex natura sua plus separat, & magis displicet Deo, vel proniori voluntate, sequitur maior auersio; quia si ad conuersionem ad bonum commutabile inordinatũ, quod est contra Deum sequitur auersio; ergo ad conuersionem magis voluntariam, & magis inordinatam, sequitur maior auersio; quia in his, quæ sunt per se, sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis &c. Conuersionem igitur magis inordinatam ad bonum commutabile magis inordinatum, sequitur maior auersio. Sicut & in humanis, si quis rem etiam modicam, quæ alicui displicet faciat cum multa libidine, & pronitate, magis cõtem nit, & offendit, & iterum si faciat rem alicui quantum in se est valde nociuam, & sibi plurimum contrariam &c.

Ad conuersionem maiorẽ sequitur maior auersio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia obiecta humanorum actuum habent ordinem adinuicem, & ideo omnes actus humani quodammodo conueniunt in vno genere secundùm quòd ordinantur ad vltimum finem, & ideo nihil prohibet omnia peccata esse comparabilia.

¶ Propter maiorem nota, quòd genus peccati potest accipi tripliciter. Vno modo ratione subiecti, & vt peccatum est, & sic constituitur in ratione, & genere peccati, inquãtum est voluntarium. Vnde si quis committat actum circa obiectum quodcunque, sed sine voluntate, non habet rationem peccati; quia deest, quòd dat genus ipsi peccato, scilicet voluntas, & hoc modo loquitur Doct. Sanct. in de malo materia 2. arti. 10. ad tertium, vbi dicit aliquem peccare scientem, vel ignorantem, licet accidat alicui peccato speciali, puta furto quantum ad speciem eius, tamen quantum ad rationem generis (id est inquantum est peccatum) non accidit, q̃a de ratione peccati est, vt sit voluntarium. Vnde ignorantia, quæ diminuit voluntarium diminuit etiam rationem peccati, hæc illæ. Vbi patet, quòd genus peccati sumitur vno modo ratione eius, quod facit aliquid esse peccatum completiuè, scilicet volũtarij. Ex obiecto enim est malicia solùm inchoatiuè, sed ex voluntate cõpletè, vt patuit supra. Secundo modo capitur genus peccati; sicut frequenter loquuntur pro specie peccati quam trahit ex obiecto specifico, vt dictum fuit supra quæst. 18. ar. 2. in fine; sicut dicimus totum genus humanum, id est tota species humana, & huiusmodi genus sunt obiecta propria, & fines proprij ipsorum actuum. Tertio modo capitur etiam pro genere obiectali, & nõ pro obiecto, scilicet pro eo in quod omnia obiecta propria reducuntur, & sub quo omnia continentur tanquàm sub eo, quod dat omnibus appetibilitatem, & est ratio omnibus appetendi, sic vltimus finis, & beatitudo sub communi ratione, est genus obiectale actuũ humanorum, quia vt dictum fuit supra quæstione prima, articulo 6. Quæcunque homo appetit, propter vltimum finem appetit. His notatis dicitur ad argumentum. Ad maiorem, peccata, quæ habẽt diuersa obiecta sunt diuersorum generum. Si intelligitur de genere peccati, vt sic Falsa est, quia possunt peccata circa diuersa obiecta conuenire in esse voluntario etiam in eodem gradu. Si autem intelligitur, quòd sunt diuersorum generum obiectalium generalissimorum, negatur; quia omnia obiecta humanorum actuum conueniunt in vltimo fine secũdùm communem rationem; quia in omnibus quæritur satietas, vel vera, vel ęstimata, & omnia in hunc finem ordinatur. Si autem intelligitur de genere accepto ꝓ specie. Maior est vera. Sed tunc dicitur ad minorem. Primò quæ sunt diuersorum generum, vt sic nõ sunt comparabilia, tamẽ possunt comparari secundùm quòd conueniunt in vno prædicato cõmuni. Secundò dicitur, quòd quæ sunt diuersorum generum obiectalium communium non essent comparabilia in moralibus. Sed negatur, quòd non sint comparabilia, quæ sunt diuersorum generum specialium; quia sicut omnes actus humani sunt comparabiles secundùm quòd continentur sub vltimo fine in communi ratione; ita omnia peccata, quia opponuntur vltimo fini in veritate, ideo sunt comparabilia secundùm quòd plus, & minus auertũt ex propria specie ab vltimo fine, & præsertim quia, vt dictũ fuit ar. 1. præsentis quæst. Omnia peccata quantumcunque diuersa, & contraria secundùm speciales rationes obiectorum, cõueniunt in auersione, & eam sequentibus. Grauitas autem est de pertinentibus ad auersionem, immo auersio ipsa, vel eius per se proprietas, ideo non obstante diuersitate generis, id est speciei, sunt comparabilia peccata, ita s. quòd omnia mortalia sunt comparabilia.

Genus peccati tripliciter accipitur.

¶ Nota quòd Doct. Sanct. dicit quòd omnes actus humani conueniunt quodammodo in vno genere; quia nõ conueniunt in genere obiectali vniuoco, vt res sunt; quia aliqui habent Deum pro obiecto, aliqui creaturam. Sed quia habent vnam communem rationem obiecti, vt sic, quia videlicet volũtas in omnia fertur sub ratione boni, & vltimi finis secundùm communem rationem.

¶ Nota quòd inordinatio, & grauitas venialis non est comparabilis grauitati mortalis; quia habent obiecta genericè distincta, quia mortale est circa creaturã, vt finem; sed veniale est circa eã, vt ad finem saltem habitu; sed omnium mortalium grauitates sunt comparabiles; quia omnes circa idem, scilicet Deum directè vel indirectè, quorum grauitates sumuntur secundùm diuersas cõuersiones quas diuersæ inordinationes sequuntur. Vnde grauitas odij Dei, & grauitas homicidij non distant in infinitum, q̃a vtraque sumitur ex hoc, quòd actus illi sunt contra Deum, licet odiũ sit directè contra Deum, & immediatè, homicidium autem indirectè, & ex consequenti.

¶ Nota etiã, quòd peccata, nec sunt paria proportionabiliter, vt habet Doct. Sanct. de malo q. 2. ar. 9. ad octauum; quia videlicet non oportet, quòd vno crescente aliud crescat, & simul sint; cum quo stat, quòd sint comparabilia videlicet mortalia; quia plus requiritur ad paritatem etiam proportionalem, quàm ad comparabilitatem ad quam sufficit conuenientia in aliquo prædicato communi etiam analogico, possunt autẽ mortalia in huiusmodi prædicato conuenire.

Vtrum secundùm dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur grauitas peccatorum attendatur, vt scilicet maiori virtuti grauius peccatum opponatur.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non differat secundùm dignitatẽ virtutum quibus peccata opponuntur, vt scilicet maiori virtuti grauius peccatũ opponatur; quia vt dicitur * Prouerb. 15. In abundanti iustitia virtus maxima est; sicut autem dicit duminus * Matth. 5. Abundans iustitia cohibet iram, quæ est minus peccatum, quàm homicidium, quod cohibet minor iustitia; ergo maximę virtuti opponitur minimum peccatum.

D
2.2 q. 20. articu. 3. Et q. 116. ar. 1. co. Et q. 119. artic. 3. co. Et Mal q. 2. artic 10
* Prou 15.
* Matth. 5.

¶ 2 Præterea. In 2. Ethicorum dicitur. * quòd virtus est circa difficile, & bonum; ex quo videtur, quòd maior virtus sit circa magis difficile; sed minus est peccatum si homo deficiat in magis difficili, quàm si deficiat in minus difficili; ergo maiori virtuti minus peccatũ opponit.

* Arist. c. 3. tom. 6.

¶ 3 Præt. Charitas est maior virtus, quàm fides, & spes, vt dicitur * primæ ad Corinth. 13. Odium autem quod opponitur charitati est minus peccatum, quàm infidelitas, vel desperatio, quę opponuntur fidei, & spei; ergo maiori virtuti opponitur minus peccatum.

* Arist. c. 10. tom 5.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 8. Ethicorum, * quòd pessimum optimo contrarium est; optimum autem in moralibus est maxima virtus, pessimum autem grauissimum peccatum; ergo maximę virtuti opponitur grauissimum peccatum.

* Arist. c. 10.

¶ Hic quærit quomodo diuersa grauitas peccatorum sumatur secundùm diuersas virtutes, an videlicet peccatorum grauitas differat secundùm dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur, ita quòd ex hoc, quòd est contra nobiliorem virtutem, sequatur quòd sit grauius peccatum.

¶ Respondeo dicendum, quòd virtuti opponitur aliquod peccatum, vno quidem modo principaliter, & di-

rectè, quod scilicet est circa idem obiectum, nam cōtraria circa idem sunt.

¶ Doct. Sanct. respondet ad hoc quæsitum distinctè, & ideo præmittit vnam distinctionem bimembrem, secūdùm quam ponit duplicem conclusionem responsiuam. Vnam iuxta primum membrum, aliam quo ad secundum, ibi. Alio modo &c. Circa primum primò præmittit primum membrum distinctionis. Secundò subiungit conclusionem sibi correspondentem cum probatione, ibi, Et hoc modo &c. Distinctio est ista. Virtuti opponitur peccatum vno modo quidem principaliter, & directè; & quādo, vel quomodo hoc sit, exponit, quia scilicet peccatum est circa idem obiectū circa quod est virtus, quia contraria (scilicet in moralibus etiam & secundùm speciales rationes) sunt circa idem, licet opposito modo. Si enim peccatum, & virtus sint circa diuersa, possunt quidem contrariari secundùm genus, & esse disparata, sed non sunt contraria secundùm speciem, nisi sint circa idem: & de hoc aliquid tactum fuit art. 1. circa argumentum in oppositum, & supra q. 70. art. 4. Deinde cum dicit.

¶ Et hoc modo oportet, quòd maiori virtuti opponatur grauius peccatum; sicut enim ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita etiam maior dignitas virtutis, vtrūque enim ex obiecto speciem sortitur, vt ex supra dictis patet; * vnde oportet quòd maximę virtuti directè contrarietur maximum peccatum, quasi maximè ab eo distans in eodem genere.

*q. 60. ar. 1.

¶ Ponit primam conclusionem responsiuam talem. Maiori virtuti opponitur grauius peccatum, & maximę virtuti maximum peccatum, & peccatum sic oppositum (scilicet directè) contrariatur virtuti. Probatur prima pars, sic arguendo post Doct. Sanct. q maiori virtuti, & maximę directè opponitur maximū peccatum, sic. Virtuti opponitur peccatum directè, quando sunt circa idem obiectum; ergo si virtus trahit dignitatem, & peccatum grauitatem, & si virtus maximè dignitatem, peccatum maximè grauitatem. Antecedens patet ex notabili. Tenet consequentia; quia ab eodem obiecto habent speciem, & per consequens grauitatem, & dignitatem, quę consequuntur speciem; & si virtus maximè dignitatem (quia bene se habet ad rem maximam) peccatum maximā grauitatem, quia malè circa rem maximā, & est ratio clara, & potest sic extendi, & explicari. Peccatum quod est circa maximam rem est grauissimum; sed peccatum directè oppositum maximè virtuti est circa maximam rem (licet contrario modo) igitur peccatum virtuti maximè oppositum est maximum peccatum. Maior patuit ar. 3. Minor probatur; quia peccatum directè oppositum est circa eandem rem. & idem obiectum cum virtute, cuius obiectum est maximum; igitur & obiectū, & res peccati directè oppositi est maxima &c. Et hoc est fundamentum ex Doct. Sanct. quia peccatum trahit grauitatē ex obiecto, & maiorem ex maiori obiecto, & maximam ex maximo; quia ergo ex hoc, quòd opponitur maiori, vel maximę virtuti est contra maius, vel maximum obiectū; ideo grauitas peccati variatur secundùm directam oppositionem ad virtutem; non quòd virtus sit prima radix grauitatis; vel oppositio ad virtutem, sed ipsum obiectum virtutis ad quod peccatum malè se habet; & hoc est, quod Doct. Sanct. in de malo deducit q. secunda, ar. 10. vbi dicit, quòd peccatum variatur in grauitate, qa opponitur maiori bono; quę oppositio ad maius bonum infertur ex oppositione directa ad maiorem virtutem, quia oppositio directa virtutis, & peccati sunt circa idem, & hoc Doct. Sanct. innuit, & assumit hic pro fundamento, quia vtrunque ex obiecto speciē trahit, & supplè quando directè opponuntur tunc ex eodem obiecto. Sed idem obiectum si valde dignificat virtutem propter eius excellentiam, oportet, quòd valde aggrauet peccatū propter eandem; quia peccatum eo grauius, quo contra rem maiorem. Subintelligendo semper, quòd virtus se habet bene, & peccatum malè; quare vnum trahit dignitatem magnam, aliud magnam grauitatem, vt sic argueretur. Ab obiecto virtus habet maximam dignitatem, ideo peccatum maximam grauitatem. Tenet consequētia, quia idem dignificat virtutem, & aggrauat peccatum directè oppositum, quia sicut benè habere ad maximum est dignitatis, ita ad maximum malè habere est grauitatis. Secunda pars conclusionis, scilicet quòd peccatum sic oppositum directè contrarietur. Probatur, illa opponuntur contrariè, vel contrariantur, quæ sunt circa idem, & maximè distant, sed peccatum directè oppositū sit circa idem cum virtute, & maximè ab ea distat in eodem genere, igitur. Minor patet; quia genus peccati, & virtutis est obiectum, sed ad id se habent modo maximè distanti moraliter, igitur.

Conclusio prima.

Peccatum trahit grauitatem ex obiecto.

¶ Nota autem, quòd sicut in naturalibus contraria sunt circa idem subiectum, & eandem potentiam proximam receptiuam, vt alibi declaratur; quia videlicet contraria requirunt propriam potentiam immediatè receptiuam contrariorum, quæ per se respiciunt acquisibilia per motū, & sunt sub vno genere propinquo, loquendo de perfectè contrarijs, ita in moralibus directè contraria respiciunt idem obiectum, & ad illud se habent contrario modo, & sic circa idem maximè distant distantia morali, quæ est secūdùm bonum & malum &c. Sed circa istam conclusionem, & circa dicta ibidem, sunt aliqua dubia. Primò quia dicitur quòd peccatum directè oppositum virtuti variatur in grauitate secundùm maioritatem virtutis &c. Supra autem q. 71. art. 1. dictum est, quòd peccatū non directè contrarietur virtuti, sed ratione inclinationis ad actū vel rationem actus &c. Dicitur quòd non est controuersia, quia aliter accipitur directè supra, aliter hic. Directè supra dicebatur id quod est de principali, & primario significato virtutis, & est dispositio conueniens habitualis, loquēdo de virtute humana, & sic non opponitur peccatum directè virtuti, id est directè significato, & principaliter, & in recto nomine virtutis, vt patuit. Sed hic capitur oppositio directè pro oppositione circa idem obiectum, & sic peccatum quandoque contrariatur directè, quia vtrunque speciem trahit ex obiecto eodem, licet alio modo respecto &c. Secūdò est dubium, quia iam frequenter commemoratum est, quòd sit aliquod maximū peccatum. Ex quo videtur quòd sit aliquod maximum malum, cuius contrarium posset videri, quia secundùm Doct. Sanct. prima par. q. 49. ar. 3. nō datur summum, & per essentiam malum. Videtur autem idem esse maximum malum, & summum. Sed dicitur, quòd non est idem maximum malum, vel pessimum malum moraliter, & malum summum per essentiam; quia malum per essentiam esset, quod non haberet aliquid de bono, & esset causa omnis mali, quod impossibile est esse; quia malum purum destruit seipsum, vt patuit artic. 2. circa finem, & hoc malum summum quasi per se existens sine omni bono negat Doct. Sanc. prima parte vbi iam; sed pessimum, vel maximum malum morale dicitur, non quia sit sine omni bono, & separatum ab omni bono, sed dicitur summum malum extrinsecè, & obiectiuè, quia videlicet est contra rem maximam, & opponitur maximè bono, ó est pessimum, ratione videlicet materiæ, & obiecti a quo peccata habent grauitatem. Quare circa rem optimam est grauissimū peccatum, scilicet moraliter, & ex specie non entitatiuè. Sic solemus dicere, quòd actus bonus habet quandam infinitatem bonitatis, ex hoc, quòd per charitatem ordinatur in Deū, & concordat Scotus in fine quarti. Est igitur pessimum malum, quia oppositū summo bono, sed an summo bono aliquod malum opponatur videbimus statim. Tertiò est dubium, quia Doct. Sanct. infra q. 84. art. 4. ad primum, clarè dicit, quòd non oportet, quòd principalia vitia opponantur principalibus virtutibus, cuius oppositum videtur iā dictum. Quare dictum est, quòd maximis virtutibus opponuntur maxima peccata &c. Sed ibi incidit deceptio propter ignorātiam significationis terminorum. Non enim est idem dicere principale vitium, quod alio nomine dicitur capitale, & pessimum, vel maximum vitium, vel peccatum. Constat enim apud Doct. Sanct. secunda secundæ q. 34. art. 4. quòd odium Dei non est principale vitium, vel capitale, & tamen est pessimum, & grauissimum; & secūdò constat apud Doct. Sanct. secunda secundæ q. 132. art. 4. ad tertium, & alibi, & in de malo q. 9. ar. 2. ad quintum, Nō est ęstimandum, quòd omnia peccata, quæ dicuntur capitalia, sunt ex genere suo mortalia &c. Sed quia vitium capitale dicitur ex quo alia peccata oriuntur &c. Et vbicunque de hoc loquitur Doct. Sanct. vult quòd ad capitale vitiū non requiritur, quòd ex genere suo sit mortale; ergo aliunde est principale, aliunde pessimum, vel maximum peccatum. Est enim capitale per quandam deriuationem sui obiecti in multa peccata; quia videlicet habet rationem originis finalis propinquè respectu multorum peccatorum, ita quòd ad finē, & obiectū suum nata sunt fieri multa peccata, siue sit graue in malicia, siue non. Sed est pessimum, quia habet maximam maliciam, quæ principaliter prouenit ex obiecto maximo. Quare non est cōtradictio aliqua, immo stāt valde benè simul, quòd principalia vitia, id est capitalia, & principalitate finali non opponuntur virtutibus principalibus, scilicet directè; cum quo stat, quòd pessima vitia, & peccata opponātur principalibus, & maximis virtutibus directè; quia principalis virtus est circa maximā materiam, & pessimum peccatum circa eandem contrario modo. Quare contrariantur. Dictum est autem, quòd vitium habet maiorem grauitatē, & maliciam, quia opponitur maiori virtuti directè, nihil autem dictum est de principalitate &c. Vnde Doct. Sanct. de malo quæst. 8. ar. 1. ad vigesimumsecundum. Vitium principale non dicitur per oppositionem ad virtutem principalem, & ideo nō oportet, quòd odium sit vitium principale quamuis charitas sit virtus principalis, hæc illę, & ibidem ad tertium. Vnde licet vitium opponatur virtuti, non tamen oportet, quòd principale vitium opponatur principali virtuti; quia non est eadem ratio originis virtutis, & vitij, hæc illę. Tunc ibi.

Dubiū primum.

Responsio

Dubiū secundum.

Resp.

Scotus.

Dubiū tertium.

Responsio

Aliud est vitium principale, vel capite, aliud maximū in malitia.

¶ Alio modo potest considerari oppositio virtutis ad peccatum secundùm quandam extensionem virtutis cohibentis peccatum, quantò enim fuerit virtus maior; tantò magis elongat hominem a peccato sibi contrario, ita quòd non solùm ipsum peccatum, sed etiam inducentia ad peccatum cohibet; & sic manifestum est, quòd quantò aliqua virtus fuerit maior, tantò etiam minora peccata cohibet; sicut etiam sanitas quantò fuerit maior, tantò

etiam

D. 100. 1179.

etiam minores discrepantias excludit, & per hunc modum maiori virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

¶ Ponit secundum membrū distinctionis principale, quòd alio modo potest considerari oppositio virtutis ad peccatum non directè, sed secundùm quandam extensionem virtutis cohibentis peccatum, ita quòd virtus opponitur vitio, quia non permittit ipsum fieri, & cohibet, & tollit; & posset haberi simile de illa duplici oppositione peccati, & virtutis in aliquo prælato cui opponitur directè inobedientia subditorum; sed si est diligens non solùm aduersatur sibi inobedientia, sed etiam quicunque alij defectus etiam leues subditorum, vt non patitur fractionem silentij, & huiusmodi; sic virtuti opponitur aliquid directè stãdo sibi in faciem, id est contrario modo se habendo ad obiectùm virtutis, sed si est magna & diligens non patitur quoscunque defectus in subiecto sibi contrarios. Vnde est secundum conclusio responsiua huic mẽbro correspondens, per hunc modum (id est secundùm extensionem virtutis, & cohibitionem, & detestationẽ) maiori virtuti minus peccatũ opponitur ex parte effectus. Hoc est dicere, quòd maior virtus nõ patitur, nec suffert, sed excludit etiam pauciores defectus, & minora peccata, quæ exclusio est effectus virtutis. Probatur conclusio. Quantò virtus fuerit maior, tantò magis elongat hominẽ a peccato sibi contrario, ita quòd non solùm ipsum peccatum, sed etiam inducentia ad peccatum cohibet; igitur quantò maior fuerit virtus, tantò etiam minora peccata cohibet, & per consequens sequitur conclusio, quòd ex parte effectus, qui est cohibitio peccati minora peccata contrarientur (quia non potest ea pati) maiori virtuti. Consequentia clara est; quia si virtus magna cohibet etiam occasiones, & inducẽtia in peccata, multò magis ipsa peccata. Antecedens patet per simile; sicut sanitas quantò fuerit maior, tantò etiam excludit, & non patitur minores discrasias, & disproportiones in corpore humano, & ergo patet conclusio ista.

Conclusio secunda.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuum primæ conclusionis.

¶ Nota circa hoc argumentum ea quæ supra quæst. 39. artic. 4. ad primum dicta sunt; quia illa auctoritas, Pessimum optimo contrarium est, intelligitur ad sensum primæ conclusionis hic positæ, quia videlicet optimę virtuti contrariatur pessimum vitium directè, & verificatur præsertim in moralibus, quando optimum, & pessimum comparantur ad seinuicem circa idem obiectũ, tunc semper optimo contrariatur pessimum. Si autem comparatur optimum ad aliud minus bonum circa diuersa obiecta, non oportet, quòd oppositũ optimi sit peius opposito minoris boni, nisi quando se non includunt. Sicut exempli gratia. Odium est pessimum quia contrariatur optimo, scilicet charitati, & hoc non fallit in quibuscunque; quia videlicet si opponitur optimo circa idẽ obiectum, tunc est pessimum. Si autem charitas comparetur ad aliam virtutem minus nobilem, vt fidem, tunc non oportet, quòd oppositum charitatis (scilicet odium) sic peius oppositio fidei, scilicet infidelitate, si infidelitas accipiatur cum inclusione odij ratione cuius inclusi habet rationem peccati. Similiter quia iustitia est maxima virtus inter morales appetitiuas, ideo iniustitia, quæ sibi directè opponitur circa idem obiectum, est grauius peccatum in moralibus; sed si iustitia comparetur temperãtiæ, quæ est circa aliam materiam, & oppositum temperãtiæ includit oppositum iustitiæ, non oportet, quòd id quod opponitur iustitiæ, sint maius peccatum. Sicut exempli gratia, si arguatur. Iustitia est melior temperãtia, igitur furtum oppositum iustitiæ est peius adulterio, quod opponitur temperantiæ; quia vt patebit arti. 5. ad primum, adulteriũ includit etiam iniustitiam, sed in non se includentibus, valet consequentia, vt arguendo. Iustitia est melior liberalitate, ergo iniustitia est peior illiberalitate, vel auaritia, quæ potest esse sine iniustitia, quando quis non dat sua liberaliter, non tamen accipit in excessu, vt patet 4. Ethycorũ. Quare semper verum est, quòd optimo opponitur pessimum circa idem obiectum, & hoc vult auctoritas, sic etiam comparando optimum ad minus bonũ, si minus bonum includat magis bonum, tunc etiam non valet, sicut patet in exemplo supra quæst. 39. ar. 4. ad primum; quia dilectio meritoria melior est, quàm fides, vel spes, & tamen oppositum fidei, & spei peius est, quàm oppositum dilectionis meritorię, scilicet odio, primi, quia desperatio, & infidelitas grauiora sunt; sed dilectio meritoria includit spem, & fidem; igitur nõ oportet, quòd oppositum eius sit peius opposito fidei, quia bonitatem suam habet a fide. Vnde patet, quòd non semper oppositum melioris est peius, quando oppositum minoris ipsum includit, & aliquid addit &c. Et patet, quòd ista propositio tenet principaliter in moralibus, & fundamẽtum est, quia ab eodem virtus habet maiorem dignitatem a quo peccatum maiorem grauitatem, ideo quando directè opponuntur tunc meliori opponitur peius, & quando peccatum ab eodem habet fugibilitatem totam, a quo virtus habet appetibilitatem.

Optimo cõtrariũ pessimum est ꝑ se.

¶ Nota quòd posset esse quæstio, an etiam in naturalibus, & rebus ipsis, ita sit, quòd optimo (quod est Deus) opponitur pessimum, quod est malum, & pessimum, vel summum malum, quia Doct. Sanct. prima par. quæst. 49. ponit, quòd summo bono nullũ malum opponatur. Ad hoc dicitur (quia posset alicui videri contradictio in Doct. Sanct. vbi iam, qui dicit, quòd malum culpæ opponatur Deo secundum quòd in se est, & postea dicit, quòd summo bono nullum malum conuenit, sed non est contradictio.) Vnde dicitur, quòd malum est duplex. Vnum est malum formaliter in aliquo existens, remouẽs ab eo perfectionem sibi debitam, & possibilem, quæ abest, & tale malum impossibile est, quòd Deo conueniat. s. formaliter, eo modo quo priuatio alicui formaliter inest. Et hoc intendit Doct. Sanct. quòd summo bono nullum malum opponitur, quia est actus purus; priuatio autem (& malum acceptum pro priuatione perfectionis) non conuenit, nisi enti in potentia. Sed alio modo accipitur malum pro malo culpæ, & tale opponitur Deo, non quòd ipse peccet, sed quia peccatum hominis est circa Deum; sicut obiectum, quemadmodum charitas est circa Deum, ita peccatum, quod est odium Dei directè respicit, & contrariatur Deo in se, cui vellet perfectionem suam nõ inesse, & sic etiam summo, & optimo bono opponitur pessimum peccatũ, scilicet extrinsecè, & obiectiuè non formaliter, & intrinsecè, sed optimo bono. s. Deo non opponitur summum malum per exclusionem omnis boni, sed pessimum peccatum; iam autem dictum fuit, quòd aliud est summum malum, & pessimum peccatum, primum non datur, sed secundum, vt patuit.

Quomodo summo bono opponitur malũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de oppositione, quæ attenditur secundùm cohibitionem peccati, sic enim abundans iustitia etiam minora peccata cohibet.

¶ Maior vera, quòd in abundanti iustitia virtus maxima est, vel accipiendo iustitiam generaliter, vt se extendit ad omnem virtutem, sicut Matthei 3. Decet nos adimplere omnem iustitiam, vbi secundum Doctores capitur generaliter, vt etiam includit humilitatem secunda secundæ q. 58. art. 5 ad sextum; vel accipiendo pro iustitia, vt est distincta virtus, vt supra q. 66. art 4. Concedo consequenter, quòd abundans iustitia cohibet iram, quæ est minus peccatum, quàm homicidium, quod cohibet minor iustitia; ergo &c. Maximę virtuti opponitur minimum peccatum oppositione extensionis, & quo ad effectum, & probat hæc ratio secundam conclusionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd maiori virtuti, quę est circa bonum magis difficile contrariatur directè peccatum, quod est circa malum magis difficile; vtrobique enim inuenitur quædam eminentia ex hoc, quòd ostenditur voluntas procliuior in bonum, vel in malum ex hoc, quòd difficultate non vincitur.

¶ Dicendum ad præsuppositum, quòd virtus est circa difficile, & bonum, tamen virtus habet maiorem dignitatem plus ratione boni, quàm difficilis, vt secunda secundæ q. 27. artic. 8. ad tertium, vbi dicit Doct. Sanct. plus facit ad rationem meriti, & virtutis bonum, quàm difficile. Vnde nõ oportet, quòd esse difficilius sit magis meritorium, sed quòd sic est difficilius, vt etiam sit melius, hęc ille, & vide Capreolum in 3 di 30. ad argumenta contra octauam conclusionem, vide & argumenta durandi, quia difficultas ex parte operantis nullam confert bonitatem, sed difficultas ex parte operis præbet bonitatem, & meritum accidẽtale; sed bonitas operis cõfert bonitatem essentialem virtuti magis, quàm difficultas, vide infra quæst. 114. ar. 4. ad secundum, vbi extensius de hac materia dicetur. Vltra ex quo videtur, quòd maior virtus sit circa magis difficile. Dico quòd negatur, quòd sit maior virtus ratione difficultatis tantùm, nisi assit, & maior bonitas; nam & in malis perpetrandis potest esse magna difficultas etiam ex parte operis. esto ratione maioris difficultatis possit esse maior secundùm qd, sed simpliciter maior est ratione bonitatis obiecti, & operis. Ad minorem dico, quòd malè subsumitur, si enim rectè subsumeretur, minor est falsa. s. peccatũ, quod directè opponitur virtuti non est circa difficile malum, quia dicit maior, quòd virtus est maior, quia circa magis difficile, ergo debet subsumi, sed peccatum directè sibi oppositum nõ est magis circa difficile malum, vel sic subsumatur, sed peccatum circa magis difficile malum est minus, illas minores Doct. Sanct. ostendit falsas, & vult, quòd sic debet subsumi, quòd tale directè contrariatur maiori virtuti, & ostendit quare est maius peccatum, quia vtrobique est aliqua eminentia propter procliuem voluntatem. s. in bono, & in malo, in bono in bonitate, in malo in malitia, & ergo sicut propter difficultatem boni ostenditur maior bonitas saltem ratione generis, & conatus, ita in malo, maior malitia propter peiorem voluntatem; quòd autem minor sit falsa declaratur; sicut enim charitas est circa difficile nobis, vt patet secunda secundæ quæst. 24. art. 2. ad secũdum (qa propter inclinationem voluntatis nostræ, & pronitatem ad proprium bonum, propter etiam tactum sensualitatis ad bona sensibilia difficile est diligere Deum, vt charitas diligit; sicut obiectũ beatificum super omnia) sic odium Dei est circa magnum difficile, & maximè abominabile. s. contra Deum in se, qa vult odium, vt Deus non habeat bona sua, quod est difficile volendum. Vnde

Capreolus.

& secunda secundæ quæst. 34. art. 5. ostendit Doct. Sanct. q odium est vltimum peccatum, & maximè contra naturam rationis, ideo non est capitale. Verum est, quòd minor, vt iacet est vera, quòd minus est peccatum, si quis deficiat in magis difficili bono, quàm si deficiat, & pretermittat bonum minus difficile: quia ibi minus est de voluntario; nam defectus, & omissio magni boni habet causam magis extrinsecam, scilicet difficultatem rei. Sed negatur, q peccare, & deficere committendo circa magis malum, & magis difficile (sicut deberet subsumi) quòd hoc sit minus peccatum, immo magis peccatum tum ratione grauitatis speciei, & obiecti, quia est circa maximè malum, tũ ratione grauitatis generis, quæ est ex voluntario; quia sicut homo agens bonum difficile ostenditur habere promptam, & magnam voluntatem, quæ ex difficultate non vincitur, sic in peccato commissionis, quod est circa malum magnum, & difficile, est magna grauitas ex specie, quia magnum malum, & magna ex genere, id est voluntate, & contemptu, quia voluntas adeo procliuis est, vt difficultate mali non vincatur; & hæc vltima tangit Doct. Sanct. in solutione respondendo ad minorem, quæ deberet subsumi, scilicet sed peccatum, quod est de difficili malo (quod videlicet directè contrariatur maiori bono, & virtuti) est minus peccatum, quia falsa est, quod Doct. Sanct. ostendit a simili de virtute, quæ est circa maius bonum, & innuit Doct. Sanct quòd minor litteræ nõ sit ad propositum, quia peccatum de magis difficili bono (quod quidem est minus peccatum) hoc non contrariatur directè maiori bono, & maiori virtuti, sed peccatum de magis difficili malo, hoc contrariatur. Vnde non arguit contra intentionem articuli, quia dictum est, quòd maiori virtuti opponitur maius peccatum, quando peccatum sibi directè opponitur, & hoc est peccatum; non sicut minor subsumit deficere in magis difficile bono, sed peccatum, quod est committere circa malum magis difficile. Quare D S. innuit soluendo quod argumentum non arguat contra dictum, & si debeat arguere cõtra dicta, oportet minorem aliter formare, & erit falsa. Quare negatur consequentia, quia nos diximus, quod peccatum directè oppositum virtuti maiori sit maius, sed defectus in magis difficili s. bono, hoc non directè opponitur; sed peccatum circa magis difficile malum, & hoc maius est.

¶ Nota quòd ex bonitate obiecti, & operis virtus habet maiorem bonitatem essentialem, & specificã, quæ vt patuit est ex obiecto. Ex maiori autem difficultate habet maiorem bonitatem genericam; & ergo tam in bono magis difficili, quàm in malo magis difficili, arguitur maior bonitas, vel malitia ex parte voluntatis; & quia præsupponitur, quòd sit etiam magis malũ, vel magis bonum, ideo est etiam maior grauitas specifica &c.

¶ Nota propter verbum solutionis, quod in eius principio habetur, Scotum in fine tertij. Difficultas (inquientem) in opere virtuoso non est per se ex parte operantis, sed ex parte operis. Difficilius est enim auaro dare vnum quàm liberali decem, & tamen non virtuosius, nec qualiscunque difficultas ex parte operis arguit maiorem virtuositatem, sed illa quæ per se includit excellentiam obiecti, quod per se attingitur per operationem; talis autem difficultas stat cum maiori leuitate, scilicet ex parte agentis &c. idem habet Doct. Sanct. 2. senten. dist. 29. artic. 4. ad tertium, & in cor. vbi dicit, non enim arduum opus auget rationem meriti, nisi ratione bonitatis, & non ratione difficultatis, nisi per accidens, inquantum, scilicet in id quod difficile est, maiori attentione aliquis consurgit, & cum maiori conatu voluntatis Hæc ille. Vide & reliqua, quæ valent pro intellectu multorum, & præcipuè quomodo dilectio inimici possit esse melior. Vnde & ad tertium ibidem dicit, aliquid potest dici difficile dupliciter. Vel ex arduitate operis, & sic virtus intelligitur circa difficile esse, quod scilicet in se difficile est, & arduum. Vel ex imperfectione operantis, & sic virtus circa difficile non est, sed talem difficultatem tollit. Quantò enim aliquis virtuosior est, tantò facilius opera virtutis exercet. Nec tamen dicendum est, quòd quantò virtuosior sit, minus mereatur Hæc Doct. Sanct.

Quæ difficultas faciat ad bonitatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non est quicunque amor; sed amor Dei; vnde non opponitur ei quodcunque odium directè, sed odium Dei, quod est grauissimum peccatorum.

¶ Dicitur quòd maior vera, & habet Doct. Sanct. supra q. 66. arti. 6. Ad minorem, odium autem quod opponitur &c. Si intelligitur de odio charitati directè, & principaliter opposito (.s. ratione principalis obiecti, Dei videlicet) omnino falsa est, & eius falsitatem ostendit Doct. Sanct. secunda secundæ q. 20. ar. 3 ex q. 34. ar. 2. Sed concedo, quòd odium hominis est minus peccatum, quàm infidelitas, & desperatio, quia illa contra Deum; negatur autem consequentia; quia odium Dei est principale, & directum oppositum charitatis, & hoc peius est alijs; quia infidelitas non habet grauitatem, nisi ex odio veritatis, & Dei ex consequenti.

¶ Nota autem circa hoc, quòd quamuis dilectio meritoria sit melior fide, & spe, non tamen sequitur, quòd odium proximi sit peius desperatione; quia dilectio meritoria non est sine fide, & spe, & habet bonitatem ex illis. Quare non oportet, quòd oppositum suum sit peius opposito aliorum, sed econtra. Si enim de dilectione proximi meritoria subtraheretur, quod est ex fide, & spe formatis, tũc fides, & spes essent meliores dilectione naturali proximi, ideo nec oportet, quòd eius oppositum sit dignius, quia dictum est, quòd regula solùm tenet in se non includentibus &c.

Vtrum peccata carnalia, sint grauiora quàm spiritualia.

E

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd peccata carnalia non sint minoris culpæ, quàm peccata spiritualia. Adulterium enim grauius peccatum est, quàm furtum. Dicitur enim * Prouerb. 6. Non grandis est culpæ cum quis furatus fuerit, qui autem adulter est propter cordis inopiam perdet animam suam, sed furtũ pertinet ad auaritiam, quæ est peccatum spirituale, adulterium autem ad luxuriam, quæ est peccatum carnale; ergo peccata carnalia sunt maioris culpæ.

2. 2. q. 154. arti. 3. Et 4. di. 9. ar. 3. q. 5. cor. Et d. 33. q. 1. ar. q. 2. ad 3. Veri. q. 25. art. 6. ad Et Isa. lectio 6 fin.
* Prouer. 6.

¶ 2 Pręt. Augustinus dicit super Leuit. quòd Diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ, & idolatriæ, sed de maiori culpa magis gaudet; ergo cum luxuria sit peccatum carnale, videtur quòd peccata carnalia sint maximę culpæ.

Augus.

¶ 3 Præt. Philosophus probat in 5. Ethi. * quòd incontinens concupiscentię est turpior, quàm incontinẽs irę, sed ira est peccatum spirituale secundùm Grego. 31. Moralium, * concupiscentia autem pertinet ad peccata carnalia; ergo peccatum carnale est grauius, quàm peccatum spirituale.

* Arist. c. 6.
* Grego. c. 31.

¶ Sed contra est, quod Gregorius dicit, * quòd peccata carnalia sunt minoris culpæ, & maioris infamiæ, quàm spiritualia.

* Li. 31. Moral. c. 31. li. 33. c. 11.

¶ Hic comparat peccata carnalia, & spiritualia in grauitate, & est quoddam dubium circa prædicta, & quia illa maior, vel minor grauitas (vt patebit) partim prouenit ex obiecto, & ex specie, partim ex genere, quia maior, vel minor contemptus, & voluntas, ideo ponitur inter præcedentes, & sequentes, quia aliqualiter cõtingit vtrunque.

¶ Nota autem primò ex supra dictis q. 72. artic. 2. quòd peccata carnalia sunt duo, videlicet luxuria, & gula, quæ ideo dicuntur carnalia non solùm ratione obiecti, sed ratione finis, & obiecti simul; quia videlicet perficiuntur in delectatione carnali.

¶ Nota secundò quòd Doct. Sanct. in isto arti. non loquitur de carnali, & spirituali, nisi ratione carnalitatis; quia videlicet est in carnali delectatione, & quis peccat contra corpus suum, & motus ex passione, & concupiscentia carnali, & oportet per intellectum præscindere alias deformitates aliorum peccatorum, puta iniustitiã, & huiusmodi. Oportet etiam supponere, quòd aliquis peccet carnaliter, non ex malitia, vel ex contemptu, sed tractus a passione, & ita considerando carnale, vt habet deformitatem intemperantiæ tantùm, excluditur adulterium, sacrilegium, & huiusmodi quæ inuoluunt deformitates peccatorum spiritualium. Quæritur ergo an carnale solùm, vt carnale (.i. quia in carne, & contra corpus, & ex passione sensibili) vtrum sit maioris culpæ, quàm spirituale, quod scilicet pficitur in delectatione spirituali, & nõ a Deo prouenit ab exteriori impulsiuo, & habet magis de voluntaria auersione, & est contra dignius, quàm contra corpus.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccata spiritualia sunt maioris culpæ, quàm peccata carnalia, quod non est sic intelligendum quasi quodlibet peccatum spirituale sit maioris culpæ quolibet peccato carnali, sed quia considerata hac sola differentia spiritualitatis, & carnalitatis, grauiora sunt q̃ cætera peccata cæteris paribus.

¶ Doct. Sanct. se absoluit vnica conclusione responsiua in principio tali. Peccata spiritualia sunt maioris culpæ, quàm peccata carnalia. Illam conclusionem primò exponit, secundò expositam probat, ibi. Cuius ratio est. Exponit quia non intelligitur, quasi quodlibet spirituale sit maioris culpæ (idest imputetur ad maiorem pœnam, & habeat maiorem reatum, & auersionem, & inordinationem) quolibet peccato carnali; quia hoc non est verum, inuenitur enim aliquod spirituale, quod est solùm veniale, & inuenitur carnale, quod est mortale graue; & quandoque potest carnale esse ex deliberatione, & certa malitia, & spirituale ex surreptione. Sed intelligitur cæteris paribus, ita quòd sit paritas in obiecto, & paritas voluntatis. Et si utrunque ex surreptione, spirituale est carnali grauius, & attentis solùm carnalitate, & spiritualitate, quia videlicet hoc carnale est contra corpus directè, spirituale

contra

contra animam; & carnale prouenit ex tractu volũtatis ab extra, & spirituale ab intrinseco; tunc intelligitur conclusio, quòd spiritualia sunt maioris culpæ, idest magis imputabilia; quia iuxta supra dicta q. 21. ar. 1. aliquid habet rationem culpæ inquantum malum voluntarium. Ostendetur autẽ nunc, quòd spiritualia habent plus de voluntate, & contemptu, & auersione voluntaria; & comparantur ad seinuicem in genere tantùm, & vt sic formaliter.

¶ Cuius ratio triplex potest assignari. Prima quidem ex parte subiecti; nam peccata spiritualia pertinẽt ad spiritum, cuius est conuerti ad Deum, & ab eo auerti; peccata verò carnalia consumantur in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliter pertinet ad bonum corporale conuerti; & ideo peccatum carnale inquantum huiusmodi, plus habet de conuersione, propter quod etiam est maioris adhæsionis; sed peccatum spirituale habet plus de auersione, ex qua procedit ratio culpæ; & ideo peccatum spirituale inquantum huiusmodi est maioris culpæ.

¶ Hic consequenter Doct. Sanct. probat conclusionem responsiuam tripliciter. Primò ex parte subiecti, secundò ex parte eius in quem peccatur, ibi. Secunda ratio, tertiò ex parte motiui, ibi. Tertia ratio. Quo ad primum arguitur sic, quodcũque peccatum habet plus de auersione est maioris culpæ; sed peccatũ spirituale, vt sic, habet plus de auersione, licet carnale plus habeat de cõuersione; igitur peccatum spirituale inquantum huiusmodi est maioris culpæ. Maior probatur; quia ratio culpę prouenit ex auersione (scilicet a Deo, & bono incommutabili) Et eam ostendit longius Doct. Sanct. secunda secundæ q. 20. ar. 3. quia si posset esse conuersio ad bonum commutabile sine auersione a Deo, etiam si cõuersio esset inordinata, non esset graue, & mortale peccatũ, qa auersio, & esse contra legem æternam, complet rationem peccati mortalis, vt patuit supra. Minor probatur, peccata spiritualia ptinent ad spiritum, peccata verò carnalia consumantur in delectatione appetitus carnaliter, sed ipsius spiritus est cõuerti ad Deum, & ab eo auerti. Sed ad appetitum carnalem pertinet principaliter ad bonum corporale conuerti; ergo minor vera, illam secundam partem proximę minoris. s. quòd ad appetitum carnalẽ pertineat magis conuersio Doct. Sanct. probat ex effectu; quia propterea peccata carnalia sunt maioris adhæsionis.

¶ Nota circa hæc, quòd quamuis in peccatis carnalibus pręsertim mortalibus, necessariò concurrat etiam spiritus. i. actus volũtatis, & rationis consentientium, tamen quia spiritus, vel spiritualis actus non est finale peccati carnalis, sed actus carnalis appetitus, ideo carnalia attribuuntur carnali appetitui non spiritui. Et secundò esto, quòd esse peccatum sit completiuè ex voluntate, tamen ex hoc nõ habet, quòd sit carnale, & ideo D. S. notãter infert ꝙ carnale inquantum huiusmodi &c. quia si magis cõcurrat de spiritu, & voluntate tunc erit grauius cæteris paribus, sed hoc nõ habet, vt carnale, & ideo semper intelligenda est locutio formaliter, ꝙ carnale vt sic, habet minus de auersione, qa vt sic non hẽt auersionem, nisi concurrat spiritus cuius est auerti a Deo, vt patebit infra q. 74. ar. 4. Sed carnalis appetitus est conuerti, quia appetitus sensitiuus (qui hic dicitur carnalis) ex natura sua fertur in bona sensibilia quibus tanquàm cõnaturalibus magis adhæret; eius autem secundùm se non est auerti a Deo; sicut nec conuerti, sed rationis, & voluntatis. Vnde dicetur infra, quòd in sensualitate etiã hominis secundùm se non est mortale, sed veniale. Deinde ibi.

¶ Secunda ratio potest sumi ex parte eius in quẽ peccatur; nam peccatum carnale inquantum huiusmodi, est in corpus proprium, quod est minus diligendum secundùm ordinẽ charitatis, quã Deus, & proximus, in quos peccatur per peccata spiritualia; & ideo peccata spiritualia inquantum huiusmodi, sunt maioris culpæ.

¶ Probat secundò eandem conclusionem sic. Illa peccata sunt maioris culpæ, quæ sunt cõtra ea, quæ ex ordine charitatis sunt plus diligenda, sed peccata spiritualia sunt contra ea quæ ex ordine charitatis sunt plus diligenda, carnalia autem contra minus diligenda; ergo peccata spiritualia, vt sic sunt maioris culpæ. Maior nota; quia sicut charitas obligat, ita & ordo charitatis, & patuit ex artic. 3. & 4. quia peccata habent grauitatem maiorem ex hoc quòd maiori bono opponuntur. Minor patet, peccatum carnale inquantum huiusmodi est contra corpus proprium, sed peccata spiritualia sunt cõtra Deum, & proximum; sed corpus proprium est minus diligendum secundùm ordinem charitatis, quàm Deus & proximus; igitur minor vera. Maior illa patuit supra quæstio. 72. artic. 2. quia luxuria, & gula perficiuntur in corpore, & resoluunt, & nocent corpori. Minor proxima patet secunda secundæ q. 26. ar. 5. & hic supponitur; igitur &c.

¶ Nota quòd Doct. Sanct. dicit, quia peccatum carnale, vt sic est tantùm contra corpus; nam quòd adulterium sit contra proximũ hoc non habet, vt carnale, sed vt habet deformitatem iniustitiæ, & ideo dicit notanter, vt carnale; quia sic solùm peccat contra seipsum, sic de alijs speciebus luxurię, quę possunt esse contra Deũ, sed non vt carnalia; quare Doct. Sanct. semper replicat inquãtum huiusmodi, sicut patet de sacrilegio &c. Tunc ibi.

¶ Tertia ratio potest sumi ex parte motiui, quia quantò est grauius impulsiuum ad peccandum, tantò homo minus peccat, vt infra dicetur, * peccata autem carnalia habent vehementius impulsiuum, idest ipsam concupiscentiam carnis nobis innatam, & ideo peccata spiritualia inquantum huiusmodi sunt maioris culpæ.

*Ar. sequ.

¶ Probat tertiò idem (& requirit ratio ista art. sequentem) & arguitur sic, quantò est grauius impulsiuum ad peccandum, tantò homo minus peccat, sed peccata carnalia habent grauius, & vehementius impulsiuum; ergo inquantum huiusmodi sunt minora. Maior intelligitur de impulsiuo extrinseco, & probatur artic. sequenti, quia quantò maius est impulsiuum tale, tantò minus est de voluntario, quod est ab intrinseco, sed minus voluntarium tantò minus peccatum saltem ratione peccati, ergo. Minor probatur; quia impulsiuum ad carnalia vt sic, est concupiscentia carnis innata, quæ vehemens est, & extrinseca voluntati; ergo minor vera.

¶ Nota quòd ex hoc habetur, quia verũ est præmissum in principio ar. quia carnale, vt sic, habet motiuum extrinsecum, & ergo si quis peccat carnaliter absque tali motiuo, sed ex habitu, & ex electione, peccatum suum non habet paruitatem ex parte motiui vt carnalia habent, vt sic. Patet ergo quòd considerando formale in peccato, scilicet auersionem, & considerando obiectum, & materiam in quam peccatur, & considerando motiuum ad peccandum, tunc carnale habet minorem culpam, sed spiritualia habent maiorem auersionem, vt sic, habent quoque maius obiectum, & minus motiuum extrinsecum, possunt enim spiritualia, vt sic esse a sola voluntate, & carnale, vt sic non, quare patet ar.

¶ Nota pro maiori intellectu istius materiæ, quòd non est inconueniens, quòd aliquid non conueniat alicui ex ratione generis sui communis, vel conditionis quasi genericę, quod tamen aliunde sibi conuenire potest; sicut extensio non conuenit albedini ratione generis communis, scilicet qualitatis, vt sic, quia qualitati non conuenit positiuè habere extensionem, non tamen sibi repugnat, quòd alicui qualitati conueniat ratione quantitatis. Sic in proposito, carnali peccato ratione generis (vel magis generalis conditionis) non conuenit grauitas, immo aliqua leuitas; sed tamen vt participat spirituale, vel ratione obiecti, quia est cum carnalitate, etiam contra alium, vel quia ęsto sit ibi delectatio carnalis, & appetitus carnalis, tamen non prouenit ex motiuo extrinseco, sed ex malitia, vel habitu voluntatis, tunc participat grauitatem spiritualis peccati secundùm propriam speciem; sed ex genere non habet illam grauitatem positiuè, sed solùm permissiuè ꝑ non repugnantiam participationis spiritualis peccati secundùm propriam speciem; sic peccatum spirituale ratione generis, vel generalis conditionis, scilicet spiritualitatis, non habet, quòd sit ab extrinseco, sicut carnale, potest enim dari spirituale, vt sic, quod oritur ab intrinseco tantum; tamen vt secundùm speciem participat carnale aliqualiter (scilicet quantum ad motiuum extrinsecum) sic potest alleuiari. Sicut cum quis furatur cõpulsus per paupertatem, peccatum suum est leuius, quia minus habet de contẽptu, & voluntate, & in hoc participat, & conuenit cum carnali secundùm propriam rationem specificam; sic ergo carnali secundũ propriam rationem conuenit esse contra corpus proprium, & habere minus de auersione, & voluntario, cum quo stat, quòd possit quandoque aliunde, quàm ex ratione carnalitatis accipere, ꝙ sit contra proximum, vel Deum, & habere multam auersionem, scilicet secundùm quòd est tale peccatum participans aliquid quod per se conuenit spirituali peccato; & econtra de spirituali (quod ex ratione propria habet multum de voluntario ratione generalis conditionis) habeat parum de voluntario aliunde, & ita carnale, vt sic erit minus culpabile, & spirituale magis. Cum quo stat, vt aliquid quod conuenit vni ex propria ratione, conueniat alteri, per accidens, sicut extensio per se conuenit quantitati cõtinuę, & per accidens albedini &c. Non enim sequitur, homo non conuenit alicui ex propria ratione generica; ergo sibi repugnat; sed sequitur, quòd non conueniat sibi per se secundùm illam rationem; ita carnali non conuenit culpa magna ex propria ratione generica carnalitatis, quæ potest colligi ex principio ar, conuenit tamen sibi aliquando ratione speciei secundùm quam participat peccatum spirituale; & e contra spirituale, vt sic non habet, quòd sit ex motiuo extrinseco, quia tunc omne spirituale, vt sic esset ab extrinseco, tamen sibi non repugnat, & potest sibi secundùm speciem (secundùm quam conuenit, & quodammodo participat motiuum carnalis, vt sic) esse ab extrinseco; sic scientia rõne gñis, scilicet qualitatis non habet, ꝙ sit ad aliqd, & tñ rõne speciei subalternę (vt scientia est) hẽt ꝙ sit ad aliquid, vt patet. 5. Metaph. & in ꝑdicamentis; sic carnale rõne illius conditionis quasi gñicæ non hẽt tantam grauitatem, sicut spirituale rõne spiritualitatis, sed tñ rõne speciei (secũdùm quam concurrit aliqualiter cũ spirituali)

trahit eius grauitatē,& e contra de ſpirituali. Vī ergo dicendum, ꝙ carnali, vt ſic, poſitiuè cōueniat eſſe minoris culpæ,& ſpirituali, vt ſic, eſſe maioris culpæ, & non ſolū per non repugnantiā, cū quo ſtat, ꝙ maior culpa conueniat carnali ſecundū rationē ſpecificam,& ſpirituali minor ſecūdū rōnem ſpecificam ex parte motiui,& qñque obiecti &c. ſicut qualitas ſm genus hēt, ꝙ ſit abſolutū pdicamentum, ſed tñ ſm rōnē ſpeciei hēt eſſe ad aliqd &c. Cōtraria.n.nō pñt fieri circa idem ſm idem, tñ ſecundū diuerſa &c.

Circa argumentum in oppoſitum, & auctoritatem beati Gregorij, videlicet peccata carnalia ſunt minoris culpæ, & maioris infamiæ, quàm ſpiritualia.

Aliūde grauitas, & infamia.

¶ Nota quòd aliunde eſt magnitudo culpæ, aliunde magnitudo infamiæ, quia magnitudo culpę reſpicit deordinationem a fine, quæ maior eſt in ſpiritualibus, vt ſic, quia ſunt contra meliora, & ſunt maioris contemptus. Infamia autem reſpicit turpitudinem, quæ maximè conſideratur ſecundùm indecentiam peccantis, cuius decor eſt ex ratione, & ideo peccata carnalia, in quibus caro dominatur ſunt magis exprobrabilia, & indecora, & maioris infamię, quia maximè repugnant excellentiæ hominis, tanq̃ communia nobis,& beſtijs,& quia in eis minus apparet de lumine rationis,& ergo reddunt hominem infamem .i. minus reputatum,& vilem in opinione hominum, quia iudicatur talis beſtialis. Econtra contingit, quòd aliquid ſit peius,& minus verecundū, vt de rapina patet ſecunda ſecundæ q.66.arti.9. ad ſecundum. Et videtur quòd infamia facti,& canonica, de quibus alibi &c. De his vide Doct.Sanct. ſecunda ſecundę.q.142.ar.4.& q.116.ar.2.ad ſecundum, quæ etiam tangit ad tertium hic.

Scotus.

¶ Nota quòd Scotus in 2 di.42.q.5. poſt fundamētum aliàs dictum(.ſ. quòd virtutes ſint principaliter in volūtate) ponit alium modum diſtinguendi peccata ſpiritualia a carnalibus, quia volūtas noſtra propter coniunctionem ſui cum appetitu ſenſitiuo, nata eſt tendere in delectabilia tali appetitui, & ſecundùm iſta delectabilia poſſunt aſſignari peccata capitalia carnalia. Spiritualia autem ſecundùm illud, quod eſt voluntati delectabile in ſe, non propter appetitum ſenſitiuum. Hæc ille. Sed cōſtat, quia ſpiritualia non ſolùm ſunt in voluntate, immo & in appetitu ſenſitiuo, ſicut & virtutes oppoſitæ. Inuidia enim non eſt dubium quin in concupiſcibili ſit. Similiter & ſuperbia in iraſcibili,& voluntate, & auaritia ſimiliter, ſicut & liberalitas in concupiſcibili, quare iſta diſtinctio non habet fundamentum. Sed diſtinguenda ſunt, vt art. ille diſtinguit. Procedit autem ille modus, diſtinguendi Scoti, ex ſuppoſitione falſi .ſ. quòd virtutes,& vitia ſolùm, vel principaliter ſint in voluntate, cuius contrarium patuit ſupra q.56.art. vltimo. Conſummantur enim peccata huiuſmodi quandoque principaliter in appetitu ſenſitiuo, q̄ videlicet ſunt circa paſſiones &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd adulterium nō ſolùm pertinet ad peccatum luxuriæ, ſed etiam pertinet ad peccatum iniuſtitiæ, & quātum ad hoc poteſt ad auaritiam reduci, vt glo.* dicit ad Eph. 5. ſuper illud. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus; & tunc grauius eſt adulterium, quàm furtum, quantò homini carior eſt vxor, quàm res poſſeſſa.

*Glo. Hieron. nunc loco 10.5.

¶ Ad maiorem adulterium grauius eſt, quàm furtum. Verum quidem, ſed non ratione carnalitatis, ſed ratione iniuſtitiæ quam includit, & ſecundùm quòd implicat peccatum ſpirituale, & ad ipſum reducitur .ſ. ad auaritiā; quia ſicut auaritia eſt iniuſtus vſus pecuniæ, ſic adulterium vxoris alienæ, vt patuit ſupra q.72. art. 2. ad quartum,& ergo ratione illius iniuſtitiæ, grauius eſt furto, quia tollit meliorem rem, quàm commune furtum, quod tollit rem poſſeſſam; & ſic adulterium ratione materiæ habet deformitatē iniuſtitiæ. Sed ratione finis eſt ſpecies luxuriæ, & intemperantiæ, vt habet D.S. in de malo.q.15.ar.3. ad vltimum,& non ſolū adulterium eſt grauius furto, immo etiam fornicatio ſimplex, vt hēt D.S. ibidem ar.2. ad ſextum,& q.2.ar.10. Ad probationem maioris; pro quantò poſſet probare, quòd furtum non eſſet peccatum mortale. Reſpondet D.S. ſecunda ſecundæ q.66.ar.6. ad primum. Quia intelligitur furtum non eſſe grandis culpæ propter neceſſitatem inducentem ad furandum, quæ diminuit, vel totaliter tollit, quando eſt extrema neceſſitas, vt D.S. oſtendit ibidem, arti.7. Secundò intelligitur, & dicitur furtum non eſſe grandis culpæ p comparationē ad reatum adulterij, quod puniebatur morte. Vnde ſubditur. Prouerb.6 de fure, ꝙ deprehenſus reddet ſeptuplum, qui autem adulter eſt, perdet animam ſuam. Hæc Doct.Sanct.

Fornicatio grauior furto.

¶ Nota ꝙ in his verbis D.S. tangit quoddam dubium. An iuſtè fures ſimplices,& diurni interficiantur, nam vt D.S. tangit in lege veteri, furtum non puniebatur morte, in legibus quoque ciuilibus non eſt ſtatuta pœna mortis, ſed quædam aliæ etiam citra mutilationem membrorum.

Scotus.

¶ Ad hoc reſpondet Scotus in 4.diſt.15. in quarta q & videtur ſibi, quòd nulla conſuetudo introducere poſſit, vt fures ſimplices iuſtè occidantur, quia nec Deus olim, nec aliquando fures excepit ab hoc præcepto, non occides. Sed hoc ſatis graue eſſet, nam & multos nunc leges ciuiles interficiunt, qui de iſto præcepto negatiuo non ſunt excepti, vt de ſe patet. Quare alijs viſum eſt, quòd neceſſitas pacis communis,& frequens incorrigibilitas huius maliciæ, faciat vt conſuetudo legitimè præſcribere poſſit. Sed de hoc alibi, nam & hæc circa iſtam probationem maioris ſe obtulerūt incidentaliter &c.

¶ Ad minoris primam partem, ſcilicet (ſed furtum pertinet ad auaritiam, quæ eſt peccatum ſpirituale) Conceditur, quia eſt ſpirituale medio modo, ſcilicet non ratione obiecti, ſed quia perficitur in delectatione ſpirituali, & interiori, vt patuit ſupra q.72. arti.2. ad quartum. Ad ſecundam partem minoris, ſcilicet adulterium autem ad luxuriam, quæ eſt peccatum carnale. Dico quòd non tantum pertinent ad luxuriam, ſed etiam ad auaritiam reductiuè, quia includit ablationē, vel vſum rei alienæ. Vltra ergo carnalia ſunt maioris culpæ ratione carnalitatis, & ratione conditionis genericę, negatur, ſed quandoque ſpecies luxuriæ,& intemperantiæ, mixta cum ſpirituali,& continens grauitatem ſpiritualis, hoc eſt grauius aliquo ſpirituali.

¶ Sed hoc eſt dubium, an ſit dabile aliquod peccatum carnale, quod ſolùm habeat grauitatem carnalis ſine deformitate ſpiritualis peccati. Fornicatio enim etiam ſimplex, illa non ſolùm habet grauitatem luxuriæ, ſed etiam iniuſtitię, quia eſt contra vitam hominis alterius in potentia. Quare & dictum eſt, quòd ſit grauius peccatum, quàm furtum, vt D.S. tangit vbi ſupra in de Malo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd immo datur aliqua luxuria, quę ſola habet grauitatem carnalis ſine ſpirituali,& hoc eſt leuiſſimum, & tñ veniale. Eſt enim ſecundùm D.S. in de Malo vbi ſtatim ar.2.& tertio duplex luxuria. Vna ſolū propter inordinatam concupiſcētiam, ſicut cum quis nimis concupiſcit etiam vxorem ſuam, & nō fertur extra limites matrimonij. Conſtat autem ibi eſſe peccatum carnale tantùm,& leue, quia veniale tātùm. Sed alia luxuria propter inordinationē actus, qui eſt cum non ſua,& extra matrimonium, eſt peccatum mortale, ſed hoc non habet(.ſ. mortalitatem) niſi ratione ſpiritualitatis, quia committit iniuſtitia, vt eſt in adulterio, vel fornicatione, vt patuit; & ergo carnale tantùm leue eſt, ſed carnale ratione finis, & ſpirituale ratione materiæ, pōt eſſe graue &c. D.S. reſpondet ad ſecundam partem minoris.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd diabolus dicitur maximè gaudere de peccato luxurię, quia eſt maximę adhærētiæ,& difficile ab eo homo poteſt eripi; inſatiabilis eſt.n. delectabilis appetitus, vt Philoſ. dicit in 3.Ethi.*

* Ariſ.c.12. tom.5.

¶ Ad maiorem Diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ, & idolatriæ. Dico quòd non eadem ratione, maximè gaudet de his duobus peccatis. Gaudet enim de idolatria maximè propter grauitatem peccati,& ex ſpecie. Eſt enim idolatria, etiam ſpecie grauiſſimum, vt oſtendit Doct Sanct ſecunda ſecundæ q 94.ar.3. Secundò gaudet maximè de idolatria propter ſuperbiam ſuam, delectatus honore Deo debito. Sed gaudet maximè de luxuria, quia cum habeat, iuxta dicta articuli, multum de conuerſione, & ſit maximę adhærentiæ,& difficile relinquatur propter inſatiabilitatem concupiſcentiæ carnalis, & non quia ratione carnalitatis ſit grauiſſimum peccatum. Ad minorem de maiori culpa magis gaudet, non ſolùm maiori quaſi intenſiuè, quia peior ſit, ſed etiam extenſiuè, quia plus durat,& adhæret, & difficilius relinquitur quia vt hēt D.S. ſecunda ſecundæ; concupiſcentia quantò magis ſibi conſentitur, tantò magis ſemper creſcit,& præualet. Concedo ſubſumptionē, ꝙ luxuria eſt carnale, ſed negat cōſequētia.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit* turpius eſt eſſe incontinentem cōcupiſcentiæ, quàm incontinentem irę, quia minus participat de ratione, & ſecundùm hoc etiam dicit in 3. Ethico,* quòd peccata intemperantię ſunt maximè exprobrabilia, quia ſunt circa illas delectationes, quæ ſunt communes nobis,& brutis; vnde quodammodo per iſta peccata homo brutalis redditur, & inde eſt, quòd Grego. dicit* quòd ſunt maioris infamiæ.

*Li.7.Eth. cap.6.

*Ariſ.c.10. tom.5.

* Greg. loco citato ſ arg. ſed cōtra.

¶ Maior(ſcilicet quòd incontinens cōcupiſcentiæ eſt turpior, quàm incontinens irę) eſt vera, & eam declarat Doct. Sanct. ſecūda ſecundæ q.156.ar.4. Sed hoc non eſt propter maiorem grauitatem, quam habeat ratione carnalitatis, ſed ratione dicta circa argumentum in oppoſitum; quia eſt magis contra excellentiam hominis,& eſt magis beſtialis, tanquàm hominibus,& beſtijs cōmunis. Quare & magis exprobrabilis eſt, vt fuit allegatum circa argumentum in oppoſitum. Minor conceditur, quòd ira eſt peccatum ſpirituale, quia perficitur in delectatione ſpirituali, & eſt circa delectabile ſpirituale, quia in delectatione conſequente apprehenſionem vindictæ, q̄ eſt interior,& animalis &c. Sed negat conſequentia, quia non ſequit, eſt turpior, ergo peior culpa; quia Gregorius expreſsè dicit, ꝙ carnalia ſunt maioris infamiæ,& per conſequens maioris turpitudinis. & tamen dicit ea minoris culpæ; quare ſtant ſimul, ꝙ ſint turpiora,& tamen minoris culpæ; ſicut in rapina,& doloſa circumuentione, maior eſt culpa, minor verecundia, immo homines de iſtis gloriantur.

Verum

Vtrum secundùm causas peccatorum, attendatur grauitas peccatorum.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non attendatur secundùm peccati causam. Quantò enim peccati causa fuerit maior, tantò vehementius mouet ad peccandum, & ita difficilius potest ei resisti; sed peccatum diminuitur ex hoc, quòd ei difficilius resistitur, hoc enim pertinet ad infirmitatem peccantis, vt non facile resistat peccato, peccatum autem quod est ex infirmitate leuius iudicatur; non ergo peccatum habet grauitatem ex parte suæ causæ.

¶ 2 Præt. Concupiscẽtia est generalis quædam causa peccati; vnde dicit glo. * super illud Ro. 7. Nam concupiscentiam nesciebam &c. Bona est lex, quæ dum cõcupiscentiam prohibet omne malum prohibet, sed quãtò homo fuerit victus maiori concupiscentia, tantò est minus peccatum; grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine causæ.

* Rom. 7. Ex August. in li. de spiritu & litera c. 4. 10. 3.

¶ 3 Præt. Sicut rectitudo rationis est causa virtuosi actus, ita defectus rationis videtur esse causa peccati, sed defectus rationis quantò fuerit maior tantò est minus peccatum, intantum quòd qui caret vsu rationis, omnino excusetur a peccato, & qui ex ignorantia peccat leuius peccat; ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine causæ.

¶ Sed contra, multiplicata causa multiplicatur effectus; ergo si cã peccati maior fuerit, peccatũ erit grauius.

¶ Hic quærit de alio ex quo variatur grauitas peccati, & attenditur inequalitas peccatorum.

¶ Nota autem quod D.S. in ar. 3 quæsiuit de obiecto, quod est obiectũ peccati ex natura sua, & causa quasi intrinseca specificatiua. Hic aũt quærit de cã in cõi, videlicet effectiua, & finali. Nã q̃nq; præter obiectum, quod est materia circa quam actus exterioris, & finis immediatus actus voluntatis, est obiectum, & finis intẽtionis agentis. Sicut enim supra dictum fuit q. 19. ar. 7. Bonitas volũtatis dependet ex bonitate intentionis. Vnde si voluntas, & actus exterior sint boni obiecti, intentio autem est mali finis, erit voluntas mala. Quare oportet aduertere, quod non est idem dicere peccatum habet grauitatem ex obiecto, & cã finali loquendo de actu exteriori, & actu qui est voluntas, licet ipsius intentionis idem sit obiectum, & finis, quia esto obiectum actus exterioris sit motiuũ finale volũtatis, non tñ est cã finalis agẽtis, & intentionis sp. Accidit enim quandoque, vt finis sit ex fine, & voluntas ex volũtate, vt patuit supra q. 19. art. 2. ad primum. Ista autem dixi, ne quis putet hunc art. quo ad vnum membrum (dum scilicet loquitur de causa finali) incidere cum art. 3.

¶ Respondeo dicendum, quòd in genere peccati sicut & in quolibet alio genere potest accipi duplex causa. Vna quæ est per se, & propria causa peccati, quæ est ipsa voluntas peccandi; comparatur enim ad actum peccati, sicut arbor ad fructum, vt dicitur in glo. * super illud Matt. 7. Nõ põt arbor bona fructus malos facere.

* Matth. 7. Ex August. li. 4. contra Iulian. c. 3. vel 7.

¶ In hoc ar. D.S. respõdet ad quæsitum distinctè, ideo ponit distinctionem trimembrem secundùm quam respondet tribus conclusionibus. Vnam iuxta primum membrum, secũdam iuxta secundum, ibi. Aliæ verò causæ &c. tertiam circa tertium membrũ, ibi. Aliæ verò. Circa primum, primò ponit primũ membrũ distinctionis. Secundò ex hoc infert conclusionem primam cũ probatione, ibi, Et huiusmodi &c. Distinctio est ista. In genere peccati sicut & in quolibet alio genere, potest accipi duplex cã. Vna p se, & propria causa. s. effectiua, & per se motiua effectiuè ad peccatũ, quæ est ipsa voluntas peccandi, quæ est principium completiuum malitiæ, & boni moralis, vt patuit supra q. 20. Deinde ibi.

¶ Et huiusmodi causa quantò fuerit maior tantò peccatum erit grauius; quanto enim voluntas fuerit maior ad peccandum tantò homo grauius peccat.

¶ D.S. infert conclusionem primam huic membro correspondentem, quantò huiusmodi cã (s. per se effectiua) fuerit maior, tãtò peccatum erit grauius, quam sic probat, quantò voluntas fuerit maior, tantò homo grauius peccat; igitur cõclusio vera. Tenet cõsequentia; quia voluntas est talis cã. s. per se effectiua. Antecedens probatur extra literã partim. In his, quæ sunt per se, sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis &c. Sed volũtas est per se cã peccati, igit si maior, & maius peccatũ. Minor ista probatur, quia voluntas cõparatur ad peccatũ, sicut arbor ad fructũ, sed iuxta supra dicta q. 70. ar. 1. Fructus comparatur ad arborem, vt per se causam productiuam; igitur &c. Quare patet ex inductione illius similis de arbore, & fructu, quòd D.S. vult, voluntatẽ esse causam effectiuam peccati &c.

¶ Nota aũt, quod dicebatur ar. 3. quod grauitas ex obiecto erat prima, tanquam consequens speciem, illa aũt grauitas est quasi generica, consequens per se causam effectiuam, ex qua sumitur genus peccati, inquantum culpa, & peccati moralis, quia nullũ peccatum est, nisi voluntarium. Quare per voluntatem habet esse peccatum, quod est quoddam genericum, & cõe omnibus peccatis.

¶ Si aũt quæris, quæ illarum grauitatum est maior dicit, quod ea q̃ est ex specie, vt D.S. vbiq; habet. Constat enim quantacunque sit voluntas dummodo habeat obiectum veniale (& non constituat mortale ponendo finem in eo) quòd peccatum leue est. Ecõtra autem si obiectum est mortale, quantumcunque sit remissa volũtas, est in infinitum grauius; quia mortale, & veniale in infinitum distant obiectiuè, & extrinsecè. De hoc D.S. in de Malo q. 15 arti. 2. ad sextum; quantitati peccati, quæ attenditur secundùm circũstantias, præponderat quantitas peccati, quæ attenditur secundũ speciem actus. Vnde patet quod quantumcunque aliquis inducatur ad faciendum homicidium, grauius est peccatum, q̃ si dicat verbum ociosum, etiam sine impulsu. Hæc ille.

Maior grauitas ex obiecto, q̃ ex voluntate.

¶ Nota autem, quòd esse voluntarium vocatur circunstantia generis, quia videlicet non est constitutiua speciei, & ergo ex iam dictis grauitas ex specie (de qua loquebatur ar. tertius) præfertur grauitati ex voluntate. Tunc ibi.

¶ Aliæ verò causæ peccati accipiuntur quasi extrinsecę, & remotę, ex quibus, scilicet voluntas inclinatur ad peccandum, & in his causis est distinguendum. Quædã enim harum inducunt voluntatem ad peccandum secũdùm ipsam naturam volũtatis; sicut finis, quod est proprium obiectum voluntatis.

¶ Hic consequenter D.S. adducit secundum membrum distinctionis, secundùm quod ponit aliam conclusionem, ibi, & ex tali cã. Secundum membrum est, Alię sunt causæ, quasi extrinsecæ, & remotæ ex quibus voluntas, quæ est immediata propinqua causa, inclinatur ad peccandum (quia prima est effectiua propinqua) Et illud secundũ membrum iterum subdiuiditur. Quædam inducunt voluntatem ad peccandum secundùm ipsam naturam voluntatis.

¶ Vbi nota quod D.S. dicit primò, causæ aliæ sunt quasi extrinsecæ, quia causa finalis, licet non sit de essentia intentionis agentis, nec actus humani moralis, tamen dat intentioni speciem, & mediante ea etiam dat speciem moralem communem actui exteriori, & interiori voluntatis. Sicut voluntas furandi, vel furtum volũtarium factum propter mechiam intentam, habet grauitatem, & participat speciem moralem luxuriæ. Et ergo D. S. dicit quasi extrinsecę. Deinde cum dicit,

¶ Et ex tali causa augetur peccatũ, grauius enim peccat, cuius voluntas ex intentione peioris finis inclinatur ad peccandum.

¶ Adiungit secundam conclusionem respõsiuam quo ad illud membrum. Talis causa (scilicet quasi extrinseca, quę inducit volũtatem secundùm naturam suam) auget peccatum. Probatur cõclusio, vel magis explicat. Finis intentionis agẽtis est huiusmodi causa, sed finis auget peccatum, igitur &c. Maior patet, quia finis est proprium obiectum voluntatis, sed in proprium obiectum potentia ex se, & naturaliter inclinatur. Minor probatur, quia grauius peccat cuius voluntas ex intentione peioris finis inclinat ad peccandum. Istud assumptum pro minore patuit supra.

¶ Nota circa hoc, quòd obiectum voluntatis potentię per se est finis, sed secundùm actum qui est intentio, est finis vt sic, non ordinatus in alium finem, sed obiectum voluntatis secundũ actum exteriorem, & interiorem, qui etiã dicitur voluntas est finis, quandoque ordinatus in alium finem, & quia potest esse finis non ordinatus in alium, ideo D.S. supra dixit, quòd per se bonitas voluntatis dependet ab obiecto.

¶ Nota circa illam conclusionem, quòd clarum est. Si quis faciat malum ex genere, & cum hoc referat in malum finem, quòd multò grauius peccat, quàm si faceret aliquid de genere malorũ, non tamen referret in finem malum, vel nõ adeo malum, & hoc vult ista conclusio.

¶ Nota autem circa secundam conclusionem quod cã finalis auget peccatum, quia videlicet circunstantia finis apponit vnã specialem deformitatẽ super eam, q̃ est ex obiecto, & super eam, quæ est ex genere, vt peccatum est. & cum hoc non minuit illam grauitatem, quæ est ex parte voluntatis, vel generis. Habet ergo peccatum grauitatem ex obiecto, & hæc prima est, & principalis. Secundam ex parte voluntatis, quæ est causa per se effectiua peccati. Tertiam habet ex fine, qui est circũstantia actus exterioris; sed per se obiectum intentionis agentis, quæ malitiam quam habet immediatè ex fine, diffundit in actum voluntatis, & actum exteriorem, inquãtum est ratio volendi actum exteriorem, & obiectũ

cius, & hoc intendit D.S. vbi dicit quòd grauius peccat cuius voluntas ex intentione peioris finis inclinatur ad peccatum. Quia vt tactū est, bonitas voluntatis ad minus partialiter dependet ex bonitate, vel malitia intentionis, licet in indifferentibus habeat totam bonitatem ex fine, & hæc patent ex supradictis &c.

¶ Aliæ verò causæ sunt quæ inclinant voluntatem ad peccandum præter naturam, & ordinem ipsius voluntatis, quæ nata est moueri liberè ex seipsa secundùm iudicium rationis.

¶ Hic tertiò Doct. Sanct. ponit tertium membrum, & secundū subdiuisionis, & postea infert secundùm ipsum, tertiam cōclusionem responsiuam, ibi. Vnde causæ &c. Dicit ergo. Aliæ sunt causæ motiuę extrinsecę inclinantes voluntatem ad peccandum, præter naturam suam, quæ natura est moueri liberè ex seipsa secūdū iudicium rationis. Sicut quando mouetur a fine apprehenso per dictamen rationis, & non per aliud extrinsecum impulsiuum. Deinde cum dicit.

¶ Vnde causæ, quæ diminuunt iudicium rationis; sicut ignorantia, vel quæ diminuunt liberum motum voluntatis, sicut infirmitas, vel violentia, aut metus, aut aliquid huiusmodi, diminuunt peccatū, sicut & diminuūt voluntarium intantum, quòd si actus sit omnino inuoluntarius non habet rationem peccati.

¶ Infert tertiam conclusionem responsiuam huic membro correspondentem. Tales causæ sic inclinantes diminuunt peccatum, & secundùm eas non attenditur (scilicet grauitas, sed diminutio peccati) sicut est ignorantia, infirmitas, violētia, metus & aliquid huiusmodi. Probatur conclusio, quicquid diminuit voluntarium, diminuit peccatum (scilicet ratione generis, & circunstantiæ generis) sed tales causæ iam expressę sunt huiusmodi; igit &c. Maior patet per oppositum ad primam conclusionem, quia si augēs voluntarium auget peccatum, ergo diminuens voluntarium diminuit peccatum; quia sicut propositum in proposito &c. Et confirmatur, quia si omnino inuoluntarium, nullum est peccatū omnino. Minor patet; quia voluntarium est, quando voluntas mouetur ab intrinseco, & a seipsa secundùm iudicium rationis, purum, & non obnubilatum; sed ista faciunt ne moueatur ex seipsa, & iudicium rationis obnubilatum reddunt, & impurum, igitur minor vera.

Circa argumentum in oppositum nota, quòd multiplicata causa totali, & per se, multiplicatur effectus, & ipsa aucta, augetur effectus; sed hoc non oportet de causa per accidens, vt patet, quòd si quis fortiter remoueat impediens lapidem ne descendat, non tamen propterea velocius descendet; sed aucta grauitate, similiter non augetur effectus, aucta causa extrinseca diminuente p se causam, vt est de passione, & infirmitate, vt dixit tertia conclusio. De his in de Malo. q. 3. ar. 11. quia cum de ratione peccati sit esse voluntarium, ideo causa extrinseca, quę minuit volūtarium, minuit & peccatum, licet enim passio quandoque nata sit inducere volūtatem ad consensum, tamen semper tollit conditionem ad voluntarium requisitam. s. esse ab intrinseco, & pro tanto dicitur passio diminuere causam voluntarij, vt sic, De hoc vide supra q. 6. ar. 7. in principio articuli notata &c.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit de causa mouente extrinseca, quæ diminuit voluntarium; cuius quidem causæ augmentum diminuit peccatum, vt dictum est. *

* In cor. ar.

¶ Ad maiorem, vera de causa motiua extrinseca; quia illa diminuit voluntarium, & per se causa peccati, vt sic. Sed non est vera, quòd si causa intrinseca pcti plus moueat, tantò minus sit peccatum, & ad talem non est resistentia, quia nihil plus est in potestate hominis, quàm sua voluntas. Vnde maioritas voluntatis in neminem reduci potest in malis, nisi in ipsam voluntatem. Resistentia enim est ad extrinsecum trahens, vel impellens. Minor vera, s. quòd peccatum diminuitur ex hoc, quòd ei difficilius resistitur, quia ibi est minus de voluntario; cum consensus, & inclinatio in tale peccatum non sit a solo principio intrinseco, nec a puro iudicio rationis, sed obnubilatio per externus impellens. Probationem concedo, & patebit infra q. 77. ar. sexto, & septimo. Vltra, ergo non habet peccatum grauitatem ex parte suæ causæ, verum extrinsecę diminuentis voluntarium. Sed nō probat quin ex causa intrinseca, quæ est ipsa voluntas, vel extrinseca non diminuente voluntarium; vnde infra habetur q. 79. ar. quarto, quòd peccare ex habitu non minuit peccatum, nec voluntarium; quia habet rationem principij intrinseci &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si sub concupiscentia includatur etiam ipse motus volūtatis, sic, vbi est maior concupiscentia est maius peccatum. Si verò concupiscentia dicatur passio quædam, quæ est motus vis concupiscibilis, sic maior concupiscentia præcedens iudicium rationis, & motum voluntatis, diminuit peccatum; quia qui maiori concupiscentia stimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione; vnde minus ei imputatur. Si verò concupiscentia sic sumpta sequatur iudicium rationis, & motum voluntatis, sic, vbi est maior concupiscentia est maius peccatum; insurgit enim interdum maior concupiscentiæ motus ex hoc, quòd voluntas ineffrenatè tendit in suum obiectum.

¶ Ad maiorem: Concupiscentia est generalis quædā causa peccati, de ista maiore videbitur q. 84. ar. primo. Nam variè accipitur concupiscentia. Vno modo, vt est commune genus omnis peccati pro concupiscentia cuiuslibet peccati, & appetitu cuiuslibet temporalis, & sic non est radix, sed genus omnium, saltem eius, quod est principale in peccato; quia actus exterior non est peccatū, nisi per interiorem motum in ipsum, qui dicitur cōcupiscentia, & sic non est causa generalis realiter, vel radix, vt habet D. S. in postilla primæ ad Timotheum 6. Secundo modo accipitur concupiscētia, vel cupiditas specialiter, pro appetitu diuitiarum temporaliū, & pro auaritia. Sic est speciale in essendo, & tamen generalis radix ad sensum infra dicendum, & de illa loquitur Apostolus primæ ad Timotheum 6. & similiter expositio Augustini hic allegata, quæ vult concupiscentiam esse generale malum non genere, vel specie, sed communitate causalitatis, & vult Doct. S. quòd Apostolus in loco allegato ad Roma. assumit concupiscentiam specialiter, pro concupiscentia rei alienæ, quæ furto aufertur, & vxoris alienæ, quę per adulterium violatur &c. Dico autem ad propositum, quòd sub concupiscentia generali (scilicet pro concupiscentia cuiuslibet peccati) comprehenditur concupiscentia volūtatis propria, & intranea, qua ex seipsa mouetur in peccatum. Cōprehenditur etiam concupiscentia, quæ est passio, & motus appetitus concupiscibilis, & irascibilis, quia pro omni tendentia appetitus cuiuscunque in obiectum suum &c. Ad minorem. Quantò homo victus fuerit maiori concupiscentia, tantò minus est peccatum. Dico quòd vt iacet deberet intelligi de concupiscentia extrinseca voluntati, & antecedente, quia voluntas a propria concupiscentia, & actu propriè non vincitur. Sed dico post D. S. si intelligitur de concupiscentia volūtatis, & intelligitur, quòd vbi est maior motus, & inclinatio voluntatis in peccatum, ibi minus sit peccatum. Negatur omnino, quia aucta causa per se, augetur & effectus in bono, & malo. Si autem intelligatur de concupiscētia sensitiua, & passionis. Maior distinguitur, quia si intelligitur de antecedente actum voluntatis, ita quod quis inducatur ad volēdum ex maiori passione. Tunc minor est vera, quia tunc minus est de voluntario, & minus de libero iudicio, & maior tentatio, quæ diminuunt peccatum. Si autem intelligitur de concupiscentia maiori habente se consequenter, quia videlicet sequitur, vel per modū electionis, vel per modum concomitantiæ, & redundantiæ. Negatur, quòd vbi est maior cōcupiscentia, vel passio, isto modo se habens, sit minus peccatum, quia vt patuit sup. q. 24. ar. 3. ad primum, talis passio indicat maiorem voluntatem, quando sequit, scilicet per redundantiam; quia ex hoc, quòd voluntas effrenatè tendit in obiectum suum, sequitur etiam maior motus in sensualitate. Si autem passio sit imperata, tunc addit ad maliciam extensiuè, quia malicia non solùm est in actu elicito voluntatis, sed etiam in actu imperato.

Concupiscētia multiplex.

Quòd maior concupiscētia, tāto maius peccatum. Exponitur.

¶ Nota sicut tactum est, q D. S. non ita respondet ad verba minoris, quæ vt iacent, solū arguūt de concupiscentia extrinseca, vel sensitiua antecedente, quia solū talis vincit ad sensum infra dicēdū. q. 77. ar. 2. & 3. Non autem sequens; vel etiam propria concupiscentia; quia vincens hic dicitur esse extrinsecum, & antecedere actum ad quem trahit. Sed propter maiorem doctrinam D. S. soluendo distinguit generaliter de concupiscentia &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de causa, quæ causat inuoluntarium, & hæc diminuit peccatum, vt dictum est. *

* In corp.

¶ Dictum est sępius, q vbi in argumento D. S. ponit, videt, ibi propositio est falsa, vel suspecta de Veritate. Maior igitur, scilicet sicut rectitudo rationis est causa virtuosi actus, ita defectus rationis videtur esse causa peccati. Negatur, quia rectitudo rationis est causa per se, & intenta ab agente virtuoso, vt patuit arti. 1. in corpore. Nec diminuit per se causam boni actus, vt sic, immo requirit sicut principiū, & sicut per se finis. Secus de defectu rationis, qa ille diminuit de ratione peccati, qa de voluntario tollit, qđ habet pcedere ex iudicio rationis, & principio intrinseco. Ratio enim est propriū motiuū volūtatis, ex parte obiecti scilicet. Minor conceditur, & probatio eius scilicet q defectus rationis diminuit peccatū, & adeo, q si nulla sit ratio, nulla est culpa, qa non est voluntarium, quod non est cognitum, vt patuit supra q. 6. ar. 8. Ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine causæ, verum, extrinsecæ diminuentis voluntarium &c. Probant hæc tria argumenta tertiam conclusionem.

Nota

¶ Nota autem circa ista semper, quòd quando dicimus de rōne

peccati

peccati est esse voluntarium, quòd loquimur de peccato moraliter, & Theologicè, quia ex vsu Theologorum peccatum accipitur pro culpa; sed philosophicè peccatũ accipitur pro omni actione defectiua etiam in naturalibus; quia ergo de ratione culpę est esse voluntarium, ideo quæ diminuunt voluntarium, diminuunt peccatum, idest culpam vt sic, ratione generis, sed vitale peccatum in specie respicit obiectum. De istis supra q.21. artic.1.& 2.

Utrum secundùm circumstantias attendatur grauitas peccatorum.

G

1.q.10.ar.2. cor.& Mal. q.2 arti.10. cor.& q.25. arti.2. ad 6. Et 4.dist.16. q.3.art.2. q. 3. Et 1. cor. 11.lec.8.

AD septimum sic proceditur. Vr, ꝙ circumstantia non aggrauat peccatum. Peccatum enim habet grauitatem ex sua specie, circumstantia autem non dat speciem peccato, cum sit quoddam accidens eius; ergo grauitas peccati non consideratur ex circumstantia.

¶2 Præt. Aut circumstantia est mala, aut non, si circumstantia mala est, ipsa per se causat quandam speciem mali, si uerò non sit mala, non habet vnde augeat malum; ergo circumstantia nullo modo auget peccatum.

¶3 Præterea. Malitia peccati est ex parte auersionis, sed circumstantiæ consequũtur peccatum ex parte conuersionis; ergo non augent malitiam peccati.

¶Sed cõtra est, ꝙ ignorãtia circũstantiæ diminuit peccatũ, qui enim peccat ex ignorãtia circũstantiæ meretur veniã, vt dr in 3.Eth.* hoc aũt nõ esset nisi circumstantia aggrauaret peccatũ; ergo circũstantia peccatũ aggrauat.

*Arist. c.1. tomo 5.

¶Hic quærit de alio aggrauante, & faciente ad inæqualitatem peccatorum.s.de circumstantia. Sicut enim D.S.supra q.18. quæsiuit de conferentibus, & augentibus bonitatem, videlicet obiecto, fine, circumstantijs, ita & hic quærit de peccato.

¶Respódeo dicendũ, ꝙ vnumquodq; ex eodem natũ est augeri, ex quo causatur, sicut Phil.dicit de habitu virtutis in 2.Eth.* Manifestum est autem, ꝙ peccatum causatur ex defectu alicuius circumstantiæ; ex hoc enim receditur ab ordine rationis, ꝙ aliquis in operando nõ obseruat debitas circumstantias; vnde manifestum est, ꝙ peccatum natum est aggrauari per circumstantiam.

*Arist. c.2. & 2.10.5.

¶D. S. satisfacit quæsito breuiter tali conclusione responsiua. Peccatum natum est aggrauari per circumstantiam;& hoc tribus modis. Circa istam conclusionem primò probat primam partẽ, & ponit ipsam. Secundò ponit, & probat secundam partem, ibi. Sed hoc contingit, &c.

¶Nota autem, quia dicitur in conclusione, natum est, &c. quia non quodlibet aggrauatur actu per circumstantiam triplici modo. Sed natum est peccatum (indefinitè, & disiunctiuè) aggrauari, &c. Quo attento probatur conclusio quo ad primam partem; vnumquodq; ex eodem natum est augeri, ex quo causatur; si peccatum causatur ex defectu alicuius circumstantiæ; igitur & augetur, & aggrauari potest. Maior probatur similitudine Philosophi in secundo Ethicorum, quia ex actibus generatur habitus, & augetur, vt patuit etiam supra quæst.52. Et patet in naturalibus, quòd corpus humanum generatur a materia tertiæ digestionis, vel ex sanguine materno nutrimentali ad sensum alibi declarãdum, quia corpus prolis constituitur ex materia ministratã a matre, quæ non est superfluum alimenti tertiæ digestionis, sed ex sanguine, cui multum assimilatur materia iam vertenda in substantiam nutriti (quę alimentum propinquum est.) Et ergo homo ex eodem generatur, & nutritur de propinquo, quia in fine digestionis primò auget, &c. Minor probatur, peccatum formaliter, idest malum causatur ex recessu (vel magis consistit in recessu) ab ordine rationis, & est priuatio ordinis rationis; sed in nõ obseruando debitas circumstantias receditur ab ordine rationis; igitur secundùm circumstantias sumitur malum.

¶Nota pro ista minore, quæ dicta sunt, quæstio.72. artic.9. ad primum. Quia peccatum formaliter est malum, malum autem est priuatio boni; igitur vbi aliud bonum priuatur, ibi est (& quasi generatur) malum, eo modo quo malum potest generari; quia ergo circumstantiæ aliquæ sunt bonæ, & debitæ, igitur priuatio eorum est malum. Quare peccatum causatur ex defectu, vel magis est defectus circumstantiæ, licet non tantùm circumstantiæ, sed & obiecti, &c.

¶Sed hoc quidem contingit tripliciter; vno quidem modo, inquantum circumstantia transfert in aliud genus peccati, sicut peccatum fornicationis consistit in hoc, quòd homo accedit ad non suam; si autem addatur hæc circumstantia, vt illa ad quam accedit, sit alterius vxor, transfertur iam in aliud genus peccati, scilicet in iniustitiam, inquantum homo usurpat rem alterius; & secundùm hoc adulterium est grauius peccatum, quàm fornicatio.

¶Hic consequenter D.S.ponit, & probat secundam partem cõclusionis responsiuæ, ꝙ tribus modis aggrauetur; & arguitur sic. Circumstantia potest transferre in aliud genus (idest aliam speciẽ peccati grauiorem, quàm fuerit peccatum cui aduenit) potest etiam addere malitiam ſm se in eadem specie; & potest addere malitiam non ſm se, sed solùm in ordine ad aliam circumstantiã præsuppositam. Sed hoc est aggrauare tribus modis; igitur secunda pars vera. Ista minor proxima patet, quia nihil aliud est aggrauare, quàm addere malitiam. Maior declaratur exemplariter quo ad omnes tres partes; secunda pars declaratur ibi. Aliquãdo, &c. tertia ibi. Tertio modo, &c. Prima igitur pars maioris declaratur exemplariter, sicut peccatum fornicationis consistit in hoc, ꝙ accedit ad non suam, cui si addatur circũstantia illa.s. vxor alterius, iam reddet singularem iniustitiam, & cõstituit speciem adulterij; sed adulterium est grauius, quàm fornicatio simplex; quia illa vltima est quidẽ in damnum speciei, & prolis generandę; sed adulterium est cum hoc in iniuriam alterius, cuius est vxor, in quem committit specialem iniustitiam, &c. ¶Nota circa primũ modum quo aggrauat circumstantia peccatum, trahendo in aliam spẽm, quia hoc fit dupliciter; vno modo trahit in speciẽ aliam non disparatam; sed quod se habet ad peccatũ præintellectũ, vt species ad genus; & hoc fit, qñ circumstantia consideratur in ratione cõditionis obiecti, per quã obiectũ pręintellectum, videlicet acceptũ cum circumstantia, dat nouã speciem, & fit dupliciter; vno modo, quia circũstantia facit aliud obiectum pp aliam materiã determinatiuã prioris; sicut adulterium constituitur per hoc, ꝙ adulterium est cum nõ sua, quæ est materia fornicationis, & cũ hoc est cũ vxore alterius; alio modo per circumstãtiã constituitur aliud peccatum, ꝙ tñ ẽt se habet vt species ad peccatũ præintellectũ, nõ quia addit aliquid ex parte materię determinatiuũ circa quã est, sicut pcedẽs; sed quia circũstãtia accipit in ratione formalis cõditionis obiecti per comparationẽ ad rationẽ, rõne cuius specialiter rationi repugnat; sicut accipere rem alienã de loco sacro, hic consideratur conditio obiecti ex circumstãtia loci, tanquã ex conditione obiecti; & facit aliã speciẽ a furto simplici, & fit sacrilegiũ; vnde qñcunq; circumstantia addit super obiectũ præintellectum aliquã specialẽ conditionẽ determinatiuã per se obiecti pręcedentis peccati, tunc habet se vt species ad genus; sed alio modo principali trahit circunstantia in aliã speciem, quæ nõ se habet ad pintellectã, vt spẽs per se determinatiua materialiter, vel formaliter obiecti præintellecti; sed est oĩno disparata a specie priori; & hoc fit, qñ circumstantia nõ se habet vt aliqua determinatio obiecti præcedẽtis peccati, sed ſm ꝙ illa circumstantia consideratur vt obiectũ alicuius alterius actus circumstãtis, quia ex illa circumstantia trahit vnam specialem malitiã, quæ superaddit peccato priori; sicut si aliquis mœchetur, vt furetur, additur quædã alia species peccati pp actum intentionis tendentem in malum finem, qui est obiectum intentionis; ita ꝙ intentio furãdi, vel furtum intẽtum, quod se habet vt circumstantia finis ad mœchiã, dat luxuriæ, vel mœchiæ malitiam specificè distinctã, & disparatè a malitia, quam habuit mœchia ex specie, & obiecto suo malo; sic ꝙ iuxta dicta in art.5. carnali peccato addatur grauitas spiritualis, & ab eo disparati. In primo autem modo non additur malitia disparata, sed per se prioris determinatiua ex parte obiecti.

¶Nota aliud exemplum D.S.vbi circumstantia trahit in speciẽ disparatam; sicut si quis faciat aliquod indecens tpe sacro, tẽpus sacrum, quod consideratur circumstantia respectu actus decentis, qui in eo fit, potest considerari vt obiectũ respectu alterius actus circumstantis, qui est contemnere tempus sacrum; & sic trahit in speciem aliam. Hæc ille. Notanter autem dicit, ꝙ circumstantia, vt est obiectum actus interioris, & vt contemnit, sic trahit in aliã speciem tãquam existens contra speciale præceptum de honoratione tpis sacri; sed cum quis peccat tpe sacro, non in contẽptum tpis sacri; & dolet, ꝙ est in tpe sacro. Vtrum, tunc trahat in aliam speciẽ, volunt aliqui, ꝙ sic. Sed ista non vr̃ esse mens D.S.immo ꝙ non trahit in aliam speciẽ, quamuis Nicolaus de Lyra, & Summa Rosella teneant primum, Nyder tamen, & Angelus loquunt dubitatiuè. Ne autem res ista in dubio apud Thomistam sit, placuit recensere illius præclari Petri Bergomensis epistolam, quam ad quendam amicum super ista re scripsit in hunc modum. Venerabilis Pater, præmissa recommen.de circumstantia temporis, noueris ꝙ iam diũ Venerabiles Patres, atq; Doctores sacri.s.magister Gabriel de Barchinona, magister Vercellinus de Vercellis, Magister Angelus de Nirdono, dominus Ludouicus de Neapoli, qui disputauit cõtra totum Generale Capitulum Fratrum Minorum; & postea factus est monachus, Frater Antonius de S.Germano de Vercellis, Frater Dominicus de Cathalonia, & Frater Ioannes de Calopia, in Conuentu Bononiensi me præsente definierunt, & concluserunt, pro parte negatiua, de mente Sancti Doctoris, & pro rei veritate, quorum rationes, & allegationes dimitto, quia nimis longum esset cuncta narrare. Nec obstat, quod dicitur

An tempus sacrum trahat peccatum in aliã speciem.

dicitur secunda secundæ, q. 122. art. 4. ad secundum. ꝙ peccatum mortale est opus seruile. Et ꝙ magis facit contra istud præceptum peccans mortaliter in festo, quàm exercens opus manuale; quia vt ibidem dr̃ ad primum, istud præceptum quo ad cessationē a peccatis, & quietem mentis in Deo est generale; generalia autem nihil addunt supra specialia, nec generale numeratur cum speciali; sicut homicidium non aggrauatur ex præcepto generali. s. declina a malo, vel noli peccare. Item illud præceptum tertium sm sensum litteralem, intelligitur solùm de opere manuali, seu mecanico, sed quo ad peccata mortalia, intelligit̃ solùm sm sensum mysticum, vt dr̃ ibidem. Et in tertio sent. dist. 37. q. 1. ar. 1. Et super Matth. c. 12. Col. 4. Et benè scitis, ꝙ argumentum non trahitur a sensu mystico, sed tantùm a litterali, sm Dionysium, & Augustinum, & sanctum Thomam. Nec obstat etiam, ꝙ circumstantia de festo potest considerari vt obiectum, respectu illius actus, qui est contemnere tempus sacrum, quia illud est præter intētionem peccantis vt plurimum; sed nulla circumstantia, quæ est præter intentionem peccantis dat speciem peccato, vt dr̃ prima secundæ, q. 72. art. 1. & 8. in corp. Hæc ille. Vbi habes quid isti celeberrimi viri senserint in hac materia esse de mente D.S. quia tenent partē negatiuam. Non enim videtur, ꝙ præceptum festi obliget, nec inquantum morale, quia vt sic non præcipitur istud tempus; nec videtur, ꝙ ex ecclesia habeat virtutem, quæ non plus præcipit, quàm in veteri lege sm sensum litteralem præcipiebatur. Secundum hoc ergo oportet intelligere D. S. in secunda secundæ, quòd loquitur de hoc præcepto intellecto spiritualiter, vel vt indistinctè spiritualiter, & litteraliter intelligitur, vel intelligitur de præcepto quo ad finem, plus quàm de præcepto absolutè.

¶Nota autem, ꝙ est magna differentia inter istos duos modos trahēdi in aliam speciem. s. per se determinatiuam, & speciem disparatam. Quia primo modo idem peccatum non est in diuersis speciebus peccati, nec est duo peccata, sed vnum; sicut Sortes nō est duæ substantiæ propter hoc, ꝙ est homo, & animal, & esse sub homine, & sub animali, non est esse sub duabus speciebus, quia homo verè est animal. Sic adulterium, quamuis includat fornicationem, non tamen est aliud peccatum, sed maius, quia includit ipsum, & aliquid addit. Sic homo non ponit in numerum contra animal, quia est animal. Sed quando circumstantia constituit speciē disparatam, tunc idem actus est sub diuersis speciebus peccati, & est vnum peccatum propter vnam substantiam actus in esse naturæ; sed multiplex in esse moris propter diuersas & disparatas deformitates peccati, quę specificè distinguuntur pp diuersa obiecta disparata, quorum vnum est obiectum actus exterioris, & voluntatis; aliud est obiectum intentionis, cuius malitia in voluntatem, & actum exteriorem redundat. Non est autem (iuxta supra dicta, q. 18. artic. 7. ad primum.) inconueniēs, vt vnus actus in esse naturæ sit sub diuersis speciebus moralibus, quia esse morale comparatur ad substantiam naturalem actus, vt quale ad substantiam, vel sicut deformitas qualis; potest autem idem subiectum habere diuersas qualitates disparatas, igitur & idē actus sm substantiam esse naturæ. De istis vide D. S. in de Malo. q. 2. artic. 6. in corpore, & in solutionibus. Consequenter cum dicit.

¶Aliquando verò circumstantia non aggrauat peccatum quasi trahēs in aliud genus peccati; sed solùm, quia multiplicat rationem peccati, sicut si prodigus det quādo non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, quàm si solùm det cui non debet; & ex hoc ipso peccatum fit grauius; sicut etiam ęgritudo est grauior, quæ plures partes corporis inficit. ———

¶Ponit, & probat secundam partem antecedentis duobus exēplis, primo proprio, secundo Tullij, ibi. Vnde & Tullius. Quantum ad primum exemplum oportet repetere, vel tenere memoriter dicta in q. 72. art. 9. Quod quicunq; defectus circumstantiarum procedunt ab eodem motiuo, pertinent ad eandem speciem actus peccati, etiam si secundùm se sint malæ; sed defectus plurium circumstantiarum istarum sunt huiusmodi; igitur, &c. Minor illa patet; sicut si prodigus det, quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere (quia ex eodē motiuo) quàm si solùm det cui non debet. Et ex hoc peccatum fit grauius, sicut patet de ęgritudine, quæ grauior est, quantò plures partes corporis inficit. ¶Nota autem cautè circa hoc, ꝙ D. S. hic dicēdo, quòd talis circumstātia multiplicat rationem peccati, accipit peccatum formaliter pro malitia, aliàs contradiceret dictis in q. 72. artic. 9. ad primum. Quia quilibet defectus debitæ circumstantiæ addit vnam malitiam, sed non addit aliud obiectum, & motiuum actui, ideo multiplicat peccatum, idest malitiam, sed non peccatum materialiter, idest actum, qui est de intentione agentis, & recipit speciem ab obiecto, quod in proposito est verum; vnde tales circumstantiarum defectus per se augent malitiam, quia s. secundùm se habent priuare partialem ordinem rationis; nec hoc faciunt, vt sunt obiecta actuum, vel conditiones obiecti actus vt sic; sed vt dictum est, quia secundùm se habent repugnantiam ad rationem consequentes vnum actū circa idem motiuum, & obiectum; ideo salua vnitate specifica morali actus, & manētibus circunstantijs, in ratione circumstantiarum aggrauant speciem. De his supra ad longum, q. 18. art. 3. & 5. ¶Quare nota bene, ꝙ non est idem dicere, circumstātia mala, vel etiam defectus debitæ circumstantiæ per se auget malitiam, & habet se in ratione obiecti, vel conditionis obiecti actus; quia per se augere malitiam est ex propria ratione tollere aliquem ordinem rationis, quod potest fieri sine hoc, ꝙ mutetur obiectū actus, quod dat speciem actui; sicut in eadem specie infirmitatis, possunt tolli plures partiales commensurationes partium corporis; sic in eadem specie peccati possunt priuari, & tolli multæ commensurationes rationis debitæ circa idem obiectum; per se igitur aggrauat talis corruptio circumstantiæ, hoc est, non secundùm aliam præsuppositam, sed ex propria ratione habet repugnantiā ad rationem, non tamen in ratione obiecti actus, sed conditionis accidentalis per se obiecti, & motiui actus, & est per accidens quo ad intentionem peccantis, & non dat speciem actui, licet circumstantia indebita, vel defectus debitæ variet habitudinē actus eiusdem in specie ex parte obiecti ad rationem; & sic potest circumstātia, vel defectus debitæ dare speciem, quæ est bonum, vel malum morale, vt patuit supra vbi iam; sic quòd stant simul, ꝙ circumstantia, vel defectus eius non mutant speciem peccati, quæ est ex obiecto, & ꝙ variat speciem boni, vel mali moralis; quare non oportet, ꝙ circumstātia per se aggrauans habeat conditionem obiecti actus. Sed verum est, ꝙ circumstantia trahens in aliam speciem, habeat rationem obiecti respectu alterius actus, vt postea plus declarabitur. Ista volui notare, quia aliquibus visum fuit, ꝙ circumstantia per se non aggrauaret, nisi vt obiectum, vel conditio obiecti. Hoc autem falsum est, si intelligitur, ꝙ circumstātia solùm aggrauet vt obiectum speciale actus, licet verum sit, ꝙ oporteat circumstātiam aggrauantem accipi, vt conditionem obiecti, vel actus in comparatione ad rationem, ita ꝙ idem actus bonus ex specie, ex defectu solius circumstantiæ potest fieri malus; & sic erit in vna specie actus, sed in alia specie, quæ est sm differentiam boni, & mali; sic ꝙ habita circumstantia esset bonum, nunc est malus in eadem specie actus. Vnde circumstantia manens in ratione circūstantiæ pōt p se aggrauare malitiam, sed vt sic. s. in ratione circumstantiæ non potest speciem actus constituere, vel mutare. Sūt enim duplices circumstantiæ manentes in ratione circumstantiæ, quædam (de quibus loquimur) aggrauans sm se in eadem specie actus peccati, vt actus est, quia cuiuslibet corruptio ponit singularem malitiam accidentalem repugnantem rationi. Aliæ, de quibus dicetur statim, non per se, & ex propria conditione aggrauāt, sed solùm aliqua alia præsupposita. Deinde cum dicit.

¶Vnde & Tullius dicit in Paradoxis, * quòd in patris uita uiolanda multa peccantur; violatur enim is qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in sede, ac domo, atque in rempublicam collocauit. ———

* Tull. in Parad. tertius ut est equalia esse peccata

¶Declarat illam secundam partem maioris alio exēplo, sicut qui occidit patrem, peccat vno peccato sm speciem, & tamen ibi sunt multæ circumstantiæ aggrauātes, quæ multiplicāt malitiam, quia peccatur in eum, qui procreauit, qui aluit, &c. Vnde is, qui interficit patrem suum, qui plura bona sibi fecit, & vbi sunt multæ rationes beneficiorum grauius peccat, quàm cum pater, non tot beneficia contulit, grauius dico in eadem specie. Tunc ibi.

¶Tertio modo circumstantia aggrauat peccatum ex eo, quòd auget deformitatem prouenientem ex alia circumstantia; sicut accipere alienum constituit peccatum furti, si autem addatur hæc circumstantia, vt multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quamuis accipere multum, uel parum de se non dicat rationem boni, uel mali. ———

¶Declarat tertiam partem maioris. s. quòd aliqua circumstantia aggrauat, sed non secundùm se, sed solùm alia præsupposita, sicut accipere alienum constituit furtum, si autem addatur circumstantia hæc. s. multum accipere de alieno, erit peccatum vtiq; grauius, quàm accipere parum de alieno; & tamen multum, & parum de se non habent rationem boni, vel mali moralis, quia non conueniunt, vel disconueniunt secundùm se rationi, sed solùm propter aliam; sed circumstantiæ secundæ, de quibus dictum est, habent secundùm se repugnantiam, sicut accipere vbi non oportet, & quando, ideo auget bonum, vel malum, immo quandoq; possunt facere bonum, & malum, licet non speciem actus.

¶Nota quoq; pp quædam verba Angeli in Sūma sua titulo circunstantia, quia ipse non vr̃ satis accepisse mentem D. S. sed refert solùm ea, quæ vr̃ trahi ex superficie litteræ habitæ supra q. 18. art. 11. Nam Angelus nihil loquitur de circumstantijs aggrauantibus sm se, & tñ in eadem specie actus; sed loquitur de circunstātijs indifferentibus, & de constituentibus nouam speciem actus, & de aggrauantibus, alijs præsuppositis. Et ipse vr̃ intellexisse, ꝙ idem sit circumstantiam per se habere ad rationem, vel per se aggrauare & dare speciem, vel grauitatem specificā actui, quod non

est

est bene intelligere, quia (sicut dictum est) plus requiritur ad dare speciem,& grauitatem specificã actui, & aliud per se aggrauare. Et hr hoc in solutione ad secundum hic manifestè: quia primum conuenit soli obiecto, vel motiuo, vel circumstantiæ, vt sumitur in ratione obiecti actus, saltem intentionis. Sed secundum conuenit cuilibet habenti specialem repugnantiam, vel ordinem ad rationem, etiam si sit accidentale actui, & non teneat se ex parte obiecti actus, quia obiectum quidem solùm dat grauitatem specificã, quæ est per se, idest substãtialis, & essentialis grauitas actus specifi ca obiectalis, tamen circumstantiæ per se repugnantes, etiam vt circumstantiæ dant per se, idest ex propria ratione grauitatem accidentalem pp specialem repugnantiam ad rationem. Vnde vr incidere defectus, quia est aliud dicere, per se dat grauitatem, & dat grauitatem per se, idest principalem, & essentialem. Nam primum denotat modum dandi grauitatem, secundum denotat substantiam datam. Circũstantia enim per se (idest ex se) habet dare bonitatem, vel malitiam accidentalem; sed non dat malitiam per se. i. essentialem, & per se conuenientem peccato. Specifica enim malitia obiectalis conuenit per se, & est bonitas per se; sed tamen & circumstantiæ de se malæ conuenit per se, quod dat malitiam accidentalem, quæ etiam est species moris. s. bonitas, &c.

¶Nota circa arg. in contr. q aliqui solent arguere ex illa auctoritate Phil. 3. Ethic. videlicet ignorantia circumstantiæ facit peccatum veniale, q veniale non distinguatur a mortali genere. Sed de hoc inf. q. 88. art. 2. quia est æquiuocatio venialis. Volo quidem, q veniale, de quo loquitur Phil. s. veniale ex causa, possit esse mortale ex gñe; sed veniale, quia inducit ex natura obiecti reatum veniale, & est citra auersionẽ ab vltimo fine, tale est speciale peccatũ.

¶Nota etiam, q argumẽtum in oppositum hoc intendit, quia si ignorãtia circumstantiæ excusat, & minuit peccatum; ergo circumstantia scita, & volita grauat, & hoc est verum. Sed quare dicatur ignorantia circumstantiæ excusat, habebitur infra q. 76. quia non quælibet facit inuoluntarium, nec excusat; sed solùm ignorantia facti, quam Philosophus vocat ignorantiam circumstantiæ. Vnde verba Philosophi sunt hæc, inuolũtarium autem vult dici, non si quis ignorat, quod confert (idest quod scire debet & potest) sed quæ in singularibus, in quibus, & circa quæ est operatio; in his enim misericordia, & venia; horũ enim aliquod ignorans, inuoluntariè operatur, &c. Hæc ille.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua circumstantia dat speciem actui morali, vt supra habitum est; * & tamen circumstantia, quæ non dat speciem, potest aggrauare peccatum; quia sicut bonitas rei non solum pensatur ex sua specie; sed etiam ex aliquo accidente, ita malitia actus non solùm pensatur ex specie actus, sed etiam ex circumstantia.

* q. 18. ar ticulo 10.

¶Ad maiorem dico, q peccatum habet grauitatem ex sua specie. Verum, grauitatem primam essentialem, & specificam obiectalem, sicut & bonitatem; tamẽ grauitatem accidentalem habet ex circumstantijs, sicut & bonitatem, vt patuit supra q. 18. arti. 3. quia sicut in naturalibus non tota bonitas est ex natura, & specie; sed aliqua prouenit ex accidentibus, ita & in moralibus; vnde supra vbi iam, artic. 4. ponebatur quadruplex partialis bonitas, & per consequens quadruplex partialis malitia poni potest.

¶Ad minorem dico, q si intelligatur, q nulla circumstantia vt sic, dat speciem actus obiectalem. Verum, cũ aliqua, vt est cõditio per se obiecti, dat speciem moralem, quæ est bonum, vel malum. Et dato, q minor esset vr vera. Negatur consequentia, quia ex circumstantia, quæ non dat speciẽ actui saltem, potest aggrauare, i. addere partialẽ malitiam accidentalẽ: & si nulla alia esset malitia nisi circumstantiæ actus, haberet speciem mali, quam non haberet, si circũstantia esset bona, immo haberet speciem moris oppositũ. s. boni; augetur etiam grauitas peccati non semper per intẽsionem, vel maioritatem vnius malitiæ, sed & pp additionem alicuius malitiæ partialis ad malitiam essentialem. Dictũ est enim, q malitiæ vnius actus, vel peccati accepti pro actu distinguuntur specificè. Esto actus sit vnius speciei propter vnitatem obiecti.

¶Ad secundum dicendũ, q vtroq; modo circumstantia potest aggrauare peccatum; si enim sit mala; nõ tamẽ pp hoc, oportet, q constituat speciem peccati, põt enim addere rationem malitiæ in eadẽ specie, vt dictum est; * si autem non sit mala, potest aggrauare peccatum in ordine ad malitiam alterius circumstantiæ.

* In corp. artic.

¶Ad maiorem huius argumenti (quod etiam supra habitũ fuit q. 18. art. 11. & est secundum ibidem.) Dico, q circumstantia aggrauans omnis est mala, vel per se, vel ratione alterius; per se vt sunt qñ non oportet, &c. per aliã, vt multum, parum. Vltra, si circumstantia mala est ipsa per se causat quandam speciem mali; Si intelligitur de specie obiectiua actus, negatur, quia potest per se esse mala absq; hoc, q sit obiectum, vel motiuum. Et ita addit malitiã accidentalem actui, & tamen peccatum ratione actus manebit in eadem specie, vt patuit in corp. sed non in eadẽ specie moris, quæ est bonum, vel malum. Vltra. Si verò non sit mala, nõ habet vnde augeat malum. Verum, non habet per se augere, & solitariè acceptaq; tamen accepta cum alia, ex qua inficitur, tunc habet augere; sicut pomum fm se non habet, vt inficiat hominem, tamẽ pomum infectum ex veneno vlterius inficit. Sic circumstantiæ tertij modi fm se sunt indifferentes negatiue, tamen contractæ ad aliã circumstantiam priorem infectam inficiunt. ¶Nota verba D. S. in hac solutione, quia planè habent, quæ contra Angelũ dicta sunt, videlicet, q oportet ponere circumstantias fm se malas, & tñ non constituentes speciẽ actus. Dicit enim, vtroq; modo (s. posito in argumento in maiori) circumstantia potest aggrauare peccatum. Planum est autem, q vnus modus est, q circũstantia sit mala fm se; & alio modo non est mala fm se. ¶Nota autẽ vlterius, si enim sit mala (intellige ex se) non tamen pp hoc oportet, q constituat speciem peccati (vt s. est actus.) Potest enim addere rationem malitiæ in eadem specie. Hæc ille. Vbi patet clarè, q auget aliqua circumstantia peccatum. i. malitiã, & per se, & non constituit speciẽ. s. actus, licet per se posset cõstituere speciẽ, q est malũ esse, &c.

¶Ad tertium dicẽdum, q ratio debet ordinare actum non solùm quantum ad obiecta, sed ẽt quantum ad oẽs circumstantias; & ideo auersio quædã a regula rationis attenditur fm corruptionẽ cuiuslibet circumstãtię; puta si aliquis operetur, qñ non debet, uel ubi non debet, & hmôi auersio sufficit ad rationem mali, hanc autẽ auersionem a regula rationis sequitur auersio a Deo, cui debet homo per rectam rationem coniungi.

¶Ad maiorẽ, malitia peccati est ex parte auersionis. Dico sicut supra art. 3. ad 2. q vera est; & tñ fm aliam conuersionem est alia auersio. Et ratio est, quia ratio recta conformans se Deo ordinat, & rectum obiectum, & debitas circumstantias; ergo recedendo ab illis, & cõuertendo se ad indebitas, est manifestẽ se auertere a ratione, & per consequẽs a Deo. Quare & si plures indebitæ circumstantiæ sint in cõuertendo se, fm plura auertet se ab ordine rationis, & per consequens a Deo; sicut solet dici, ecce ille fecit hoc, & cum tantis inordinatis circumstantijs, & ita despectiuè, quare me plurimum offendit, quia factum, & modus mihi displicent; & debebat scire, q aliter debuisset, egisse. Ad minorem, vera, sed prætermittere debitas circumstantias, quas ratio debet ordinare, est se auertere, vel etiam se conuertendo ad indebitas, est auertere se a ratione. Et ergo si minor benè subsumeretur esset falsa. s. sed fm circumstantias non attenditur auersio, quia conuertere se ad indebitas, est auertere se a ratione recta, quæ ponit debitas. Negatur igit consequentia; quia sicut conuertere ad magis indebitum obiectum est grauius; ita conuertere ad plures inordinatas circũstantias ergo est etiam magis auertere, & per consequẽs grauius peccatum, quia prætermittuntur plura bona debita, &c.

¶Nota Scotum in secundo. dist. 37. quomodo vnum peccatum est peius alio, quia vnus actus habet plures priuationes plurium rectitudinum actualium, & vnum opponitur rectitudini meliori. Est autem melior, quæ est fini propinquior, sicut & de conclusionibus patet; vbi error circa conclusionem est peior, quantò magis redundat in negationem principij, & quantò actus oppositus est perfectior. Hæc ille, & benè, & concorditer ad D. S.

Scotus.

Vtrum secundum quantitatem nocumenti attendatur grauitas peccatorum.

H

AD octauum sic proceditur. Vr, q grauitas peccati non augeatur fm maius nocumentum. Nocumentum enim est quidam euentus consequens actũ peccati; sed euentus sequens non addit ad bonitatem, uel malitiam actus, ut supra habitum est; * ergo peccatum non aggrauatur propter maius nocumentum.

2. 2. q. 34. ar tic. 4. & q. 73. ar. 3 co. & q. 74. art. 2. cor. Et q. 154. ar. 4. Et Mal. q. 2. ar ti. 10 corp. * q. 20. ar. 5.

¶ 2 Præt. Nocumentum maximè inuenitur in peccatis, quæ sunt contra proximum, quia sibiipsi nemo uult nocere, Deo autẽ nemo potest nocere, fm illud Iob 25. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies cõtra illum? homini qui est similis tibi, nocebit impietas tua; si ergo peccatum aggrauaretur pp maius nocumentum; sequeret, q peccatum, quo quis peccat in proximũ, esset grauius peccato, quo quis peccat in Deũ, vel in seipsum.

Iob 35.

¶ 3 Præt. Maius nocumentum infert alicui, cum priuatur uita gratiæ, quàm cum priuatur uita naturæ, quia uita gratiæ est melior, quàm vita naturæ, intantum, quòd homo debet uitam naturæ contemnere, ne amittat uitã gratiæ; sed homo, qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantum est de se, priuat eam vita gratiæ inducens eam ad peccatum mortale; si ergo peccatũ esset

grauius propter maius nocumentum; sequeretur, quòd simplex fornicator grauius peccaret, quàm homicida, quod est manifestè falsum; non ergo peccatum est grauius propter maius nocumentum.

*Aug.c.14.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 3. de liber. arbit. * Quia vitium naturæ aduersatur, tm̄ additur malitiæ uitiorũ, quantùm integritas naturarum minuitur; sed diminutio integritatis naturæ, est nocumentũ; ergo tantò grauius est peccatum, quantò maius est nocumentum.

¶Hic cõsequenter D. S. inquirit de quibusdã specialibus circũstãtijs, qũo faciãt ad aggrauationẽ peccati, quarũ vna attendit̃ ex parte effectus peccati, quæ est quid; alia ex parte obiecti, q̃ est circa quid; & tertia ex parte agentis, q̃ est quis; quę vñr esse principales circũstantiæ. Quærit igit̃ primò, an grauitas peccati augeat̃, & variẽt ſm maius nocumentum, quod est quærere de circumstantia quid, quæ quærit de effectu per operationem relicto.

¶R n̄. dicendum, ꝙ nocumentum tripliciter se habere pōt ad peccatũ. Qñq; enim nocumẽtum, quod prouenit ex peccato, est præuisum, & intẽtum, sicut cũ aliquis aliquid operat̃ animo nocendi alteri, ut homicida, uel fur; & tunc directè quãtitas nocumenti adauget grauitatem peccati, quia tũc nocumẽtũ est per se obiectũ peccati.

¶D. S. in hoc ar. non tã fecundè, quàm distinctè respondet, euacuando totum intellectum quæsiti. Et quia virtualiter innuit duplex nocumentum peccati; vnũ s. ꝙ est damni, & reale, ꝙ peccãs infert alteri a se, vel sibi; aliud nocumentũ, quod est pęnale, quod ipse peccans incurrit, sicut est pœna. Ideo D. S. principaliter duo facit. Primò rñdet distinctè de primo nocumẽto. Secundò de nocumento pœnali, ibi. Aliter tamen. Quia autẽ vtrumq; nocumẽtum multipliciter se habet ad peccatum; ideo ſm vtrumq; multipliciter respondet. Circa primũ nocumentum (s. damni) ponit, ꝙ se habet quadrupliciter ad peccatũ subdiuidendo, ideo ſm hoc ponit quattuor conclusiones responsiuas eis correspondentes; secundam ibi. Quandoq; autem nocumentum est præuisum; tertiã ibi. Quandoq; autem nocumentum; quartam ibi. Si verò nocumentum. Distinctio ergo est, ꝙ nocumentum primum. s. damni, sibi, vel alteri illatum, tripliciter se habet ad peccatum, vel peccãtem. Quandoq; enim nocumẽtum, quod ex peccato prouenit, est præuisum, & intẽtum, sicut cum aliquis operatur animo nocendi alteri, vt homicida, & fur. Vbi nota terminos, ꝙ aliud est esse intẽtum, aliud esse præuisum; quia intentum est, in quod fertur intẽtio agentis. Intentio autem est de fine, quare intentum est, pp quod aliquis agit, & gratia cuius aliquid facit; sed præuisum potest esse etiã, ꝙ non est intentum, immo ꝙ aliquis vellet non fieri, sed vult tm̄ indirectè, & interpretatiuè, quia videlicet scit, & cõsiderat actu quod sequit̃ ad intentum suum; & antequam patiat̃ se frustrari intento suo, ipse patit̃, & hoc scienter sequi. Et ita patet, ꝙ non est idẽ intentum, & præuisum, quia intentũ est per se volitũ, ꝓuisum autẽ, & nõ intentum est volitum solùm ex consequenti. Patet ex his, ꝙ sup. q. 72. ar. 1. dictum fuit, ꝙ aliquid potest esse volũtariũ, & tñ non intentum. Cõclusio prima huic membro correspondens, qñ nocumentũ maius est ꝓuisum, & intentum, tunc directè quantitas nocumenti adauget quantitatẽ peccati. i. nocumentũ tale auget malitiã specificam tanquam obiectum, quod directè (hoc est per se) auget in malitia per se, hoc est essentiali, & specifica.

¶Nota primò intellectum termini directè, quia directè augere est augere tanquam id, quod per se, & ex natura actus, vel agentis, vt sic respicitur; & hoc est obiectum, quod auget in malitia essentiali. Sic directè esse volitum, & voluntatem directè in aliquod ferri, est esse per se, & immediatè, & gratia sui volitum; sed indirectè idem est, ꝙ per aliud, vel ex consequenti, & gratia alterius; & etiam quandoque sub se comprehendit volitum per accidens, vt patebit infra q. 76. artic. 3. & 4. Sic multum bibens de nocte, quod est per se volitum, vult indirectè, & per accidens de nocte non surgere, vel non studens vult esse ignorans; & ita est indirectè volitum, quod est volitum solùm per aliud, & quandoque pręter intentionem, & præuisionem, vt patebit.

¶His notatis probatur conclusio. Obiectum maius per se directè, & in quantitate specifica essentiali adauget quantitatem peccati; sed nocumẽtum maius isto modo (s. præuisum, & intentum) habet se vt obiectum per se ipsius peccati; igitur, &c. Maior patuit art. 3. quia obiectum directè (hoc est per se, & primò, & principaliter) dat grauitatẽ peccato; & ſm eius quantitatem augetur quantitas peccati essentialis, &c. Minor nota, quia per se motiuum alicuius peccati, & finis est obiectum per se ipsius; sed nocumentum præuisum, & intentũ est huiusmodi; igitur, &c. Illa minor patet, quia ppea idẽ est esse intentũ ex natura actus, & per se motiuum.

¶Nota, ꝙ ista prima conclusio intelligitur, quòd si nocumenta duo sint intenta, vel duo peccant, vel vnus duobus peccatis, quorum vtrumque habet nocumentũ pro obiecto intento, tunc ille, qui peccat, inferendo maius nocumẽtum specie distinctum, peccat grauius grauitate directa, & principali, quæ est ex obiecto. Si autem nocumenta sint eiusdẽ speciei, tunc est grauius grauitate accidẽtali in vna specie, sicut furtum viginti florenorum, grauius est furto decẽ florenorum in vna specie. Et homicidium grauius grauitate specificè distincta, & essentiali a grauitate furti. Et hoc est directè augere. s. sicut obiectum auget in quantitate specifica. Intelligitur etiam ista conclusio, qñ peccatum habet grauitatem ex nocumento; tunc enim maius est, quod infert maius nocumẽtum; vel intelligitur cæteris paribus, ita ꝙ nocumẽtum sit tã malum, sicut est obiectum alterius peccati. Et inferendo maius nocumentũ sit tanta inordinatio eiusdẽ rationis ex parte obiecti, sicut alibi. Et hæc vr̃ innuere D. S. cum exẽplificat de duobus peccatis, quæ sunt circa nocumenta diuersa alterius hominis, vt homicidium, & furtum. Et de hoc ad secundum, quia intelligitur conclusio de inferentibus nocumentum, &c. Deinde cum dicit.

¶Qñq; autem nocumentum est præuisum, sed nõ intentum; sicut cum aliquis transiens per agrum, vt compendiosius vadat ad fornicandũ, infert nocumentũ his, q̃ sunt seminata in agro scienter, licet nõ animo nocẽdi; & sic etiã quantitas nocumenti aggrauat peccatum, sed indirectè, inquantum s. ex uoluntate multum inclinata ad peccandum, ꝓcedit, ꝙ aliquis nõ prætermittat facere damnum sibi, uel alij, quod simpliciter non uellet.

¶Ponit, & ꝓbat secundam conclusionẽ responsiuam, præmittẽs tñ secundũ membrum distinctionis. s. ꝙ alio modo nocumentum est præuisum, sed non intentũ, sicut cum aliquis transiẽs per agrũ vt compendiosius vadat ad fornicandũ, quod est intentum suũ; & videt, ꝙ ad illam ambulationẽ sequitur nocumentũ in his, quæ sunt seminata in agro, illud nocumentũ est præuisum, q̃a aduertit sequuturum damnum; sed non est intentũ, quia non facit animo nocendi, sed si posset fieri sine nocumento, nihilominus transiret, quare non vadit pp nocumentum, sed pp fornicandum, ad quod sequitur illud damnum, quare nocumentum tale est volitũ indirectè, & per accidens. Secunda conclusio huic membro respondens. Quantitas nocumenti præuisi, & non intenti aggrauat peccatum, sed indirectè (vult ista conclusio) ꝙ si quis infert maius nocumentum præuisum, & non intentum, tunc est maior malitia, quæ sumitur penes circumstantiam; & cum hoc quasi a posteriori arguitur maior malitia, quæ est ſm genus peccati. s. ſm magis voluntarium peccati, ad quod sequitur illud maius nocumentum; sed non sumitur ex tali nocumento grauitas directè. s. sicut ex obiecto per se, ita ꝙ talis circumstantia non auget directè, hoc est grauitatem specificam, quæ est ex obiecto per se intento; sed indicat grauitatem generis, quæ est ex voluntate. Et hoc D. S. innuit in quinta conclusione, vbi dicit. Nec sequitur maiorẽ grauitatem (supplè, sicut erat in secunda conclusione.) Et cum hoc addit malitiam accidentalem maiorem, quia tale nocumentũ nõ se habet, vt obiectum intentum talis peccati, quod dat speciem, sed se habet vt circumstantia coniuncta per se obiecto; sicut talis trãsiens per agrum, peccat peccato luxuriæ, & fornicationis; & ab illa habet grauitatem specificam, quæ est ęqualis cum luxuriante in domo; sed ibi est alia grauitas ex parte generis arguitiuè. s. ex parte maioris voluntatis; & cum hoc est excessus, & grauitas alicuius circumstantiæ sumptæ ex damno, vel nocumento, quæ est quid, quia fornicando. i. eundo ad fornicationem (qui trãsitus formaliter est fornicatio) intulit damnum. ¶His notatis probatur conclusio, quicquid procedit ex maiore inclinatione voluntatis, hoc auget, vel aggrauat peccatum (s. indirectè), sed nocumentum isto modo se habens (s. cum præuisione non tamen intentum) est huiusmodi; igitur aggrauat indirectè. Maior patet artic. 6.

¶Nota tamen, ꝙ maior ista intelligitur, qñ inclinatio est propria, & intranea voluntati, & a tali peccatum est grauius, saltem grauitate quam habet ex causa effectiua; si autem sit maior inclinatio ab extraneo proueniens, tunc peccatum, vt sic, est minus. Minor probatur, quia ꝙ aliquis non prætermittat facere damnũ sibi, vel alteri, quod simpliciter (idest absolutè, & ſm se. s. si intẽto non coniungeretur) nõ vellet, procedit ex voluntate multum inclinata ad peccandũ. Sic in proposito exemplo ex voluntate multum affecta fornicationi prouenit, ꝙ non prætermittat, immo velit (pp aliud tñ) facere damnum, quare voluntas magna est; sed magna volũtas dat magnam grauitatem peccato, vt culpa in gñe. Quare nota, ꝙ est maior malitia voluntatis ad fornicandum intensiua, quæ arguitur ex damno non prætermisso; & de illa procedit ratio. Sed quamuis D. S. hic non faciat mentionem de hac, est tñ nihilominus maior malitia per additionem quasi extrinsecè, quia plures; quia malitia maior intensiua voluntatis fornicationis, cui additur malitia accidentalis ex circumstantia damni, vel nocumenti, quæ se tenet quasi circa obiectum, & volitam fornicationem; & ergo licet obiectum intentionis sit vnum. s. fornicatio, tñ obiectum voluntatis, saltem interpretatiuè, est fornicatio cum circumstantia aggrauante in eadem specie fornicationis: nã damnum non potest dare speciem actui, cum non sit motiuum, nec obiectum, sed conditio accidentaliter se habens ad peccantẽ;

fornicatio

fornicatio igitur intenta est motiuum, cui accidit damnum sui, vel alterius, licet illud damnum addat specialem deformitatem per comparationem ad rationem; quare fornicatio cum damno, & obiectum cum conditione accidentali actus maioratur; & fornicatio cum damno facta est grauior, quia est maior voluntas fornicationis, & cum hoc quædam malitia accidentalis, præter intentionem; vnde voluntas non habet speciem a volito quocunq;, sed tm̃ a volito directo, & non indirecto; quare volens fornicari per se, & directè habet speciem a fornicatione, sed a damno sequente se (voluntate indirecta, sed pp aliud) non habet spẽm actus. Sed quia dictum est, ꝙ non solùm a dante speciem, sed ẽt a circumstãtia habet grauitatem per comparationem ad ratioñẽ, cui magis in eadem specie actus repugnat pp malam circũstantiã; ideo tale dãnum addit partialem malitiam accidentalẽ. Consequẽter cũ dicit.

¶Quandoq; autem nocumentum, nec est præuisum, nec intentum; & tunc si per accidens se habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, sed propter negligentiam cõsiderandi nocumenta, quæ consequi possent, imputantur homini ad pœnã; mala quæ eueniunt præter eius intentionem, si dabat operam rei illicitæ.

¶Infert tertiam conclusionem ex tertio membro distinctionis, quod est nocumentum, nec est præuisum, nec intentum. Et hoc membrum subdiuiditur, quia nocumẽtum tale qñq; se habet per accidens ad peccatum intentum. s. & præuisum, quia videlicet nõ sequitur ad naturã illius peccati, & ex propria cõditione, sed qñq; ex aliquo euentu casuali, & vt in paucioribus. Quandoq; autem nocumentum nõ præuisum, nec intentum, sequitur per se ad peccatum, quia ex natura actus sequitur talis effectus, quantum est de natura peccati. Exemplum primi, sicut clericus in venatione mittens iaculum occidit hominem, vbi est (casuale nocumentum) effectus sequens per accidens ad opus rei illicitæ; vel sicut incidens arborem, quæ cadit in partem contra communem æstimationem, occidit hominem, vbi est nocumẽtum casuale sequens ad operam rei licitæ. Exemplum secundi est in littera; sicut ad publicam fornicationem sequitur per se scandalum plurimorum, & ad prolixam expositionem per se sequitur penuria, & paupertas.

¶Nota autem pro intellectu sequentium, ꝙ ex his habetur, ꝙ non repugnat dicere, ꝙ effectus, vel nocumentum non sit intentum, nec præuisum actu; & tm̃ per se sequitur ad peccatum, quia potest aliquid non esse intentum per se, & actu, & sic per accidens quo ad agentem; nec voluntarium directè, & per se, tm̃ potest se habere ad actum intentum per se; quia ipsum ex propria specie consequitur; & sic erit voluntarius per accidens; & ille qui facit peccatum aliquo modo, est causa voluntaria quandoq;, sicut non remouens prohibens. Conclusio igitur tertia correspondens huic primo membro. Nocumentum non intentum, nec præuisum, si per accidens se habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, sed pp negligentiam considerandi nocumenta, quæ consequi possunt (supplè etiam, qñ dat operam rei licitæ) imputantur homini ad pœnam, mala quæ eueniunt præter eius intentionem; & præsertim si dat operam rei illicitæ. D.S. non tangit hic aliud medium probationis, nisi pp negligentiam, nec conclusio aliter declaratur; sed declaratio hr̃ ex secunda secundæ, q.65. arti.8. Et extra de homicidio voluntario, vel casuali. lib. 5. per multa capitula, singulariter c. Sicut dignum, in §. clericos vide apparatum. Vbi nota, ꝙ effectus, vel nocumentum (de quo loquitur conclusio) quod alibi vocatur casuale, potest sequi per accidens ad opus de se licitum, vt statim patuit in exemplis, quorum plura videbis in Antonino 3. par. tit. 38. c. 2. §. 4. Et tunc si taliter dans operam rei licitæ, facit debitam diligentiam, & possibilem; & si tunc sequatur talis effectus, vel tale nocumentum, nõ habet aliquam culpam, nec incurrit aliquam pœnam, vel reatum; si autem dat operam rei licitæ, & non adhibet diligentiam, incurrit pęnæ reatum, solùm ratione negligentiæ, quia si fecisset diligentiã, tunc non fuisset sequutum nocumentum. si verò det operam rei illicitæ, etiam si faciat debitam diligẽtiam, nihilominus incurrit reatum illius peccati, vel illius nocumenti, quia talia opera debent ab eo omnino esse aliena, & ipsa faciens, hr̃ tanquam causa effectus; quia facit quod nõ deberet facere, & quod posset remouere, & deberet; ideo quod ex eo sequitur, imputat̃ sibi; sic ergo quamuis conclusio solùm sonet de dãte operã rei illicitæ, qa de illo plerum verificat̃ cõclusiõ, tm̃ ibi & de dante operã rei licitæ, sed negligenti facere, quod potest, & debet, verificatur conclusio. His præmissis probatur conclusio quo ad primã partem. s. ꝙ tale nocumentum, nec intentum, nec præuisum, non directè aggrauat. Quicquid directè aggrauat, hoc est actu intentum, & actu volitum, & directè, & tenet se ex parte obiecti; sed tale nocumentum non est actu intentum, nec actu volitum directè, vel indirectè, sed solùm per accidens, ideo non aggrauat directè. Maior probatur ex dictis circa primam conclusionem, quia in moralibus nõ aggrauat directè, & per se, nisi ꝙ se habet per se ad actum peccati, sed tale est obiectum vt sic; igit̃, &c. Pro secunda parte arguit̃ sic. Quicquid est voluntarium aliquo modo etiam per accidens, imputatur homini ad pœnam, sed nocumentum, quod sequitur per accidens ad peccatum alicuius, potest esse volũtarium aliquo modo; igitur imputatur, & aggrauat, &c. Maior nota ex dictis supra, q. 6. ar. 3. Minor probatur, quia in potestate eius fuit considerare illa nocumenta, & neglexit; sed si cõsiderasset illa mala nõ accidissent; igitur tale nocumentum hr̃ vt volitum; saltem per accidens, & remotũ; secundò potest probari. Minor principalis. Quicunq; non remouet ea, ex quibus sequitur nocumentum, si debeat remouere, erit nocumẽtum quo ad ipsum voluntarium; sed dans operam rei illicitæ, vel etiam dãs operam rei licitæ, non tm̃ considerans, & faciens faciẽda, non remouet ea, ex quibus sequitur nocumẽtum; igitur minor vera. Maior patet, quia remouens prohibens est causa aliquo modo, & sic nõ remouens prohibens, cum debet, est causa in moralibus. Minor patet, quia ille nõ remouit operam illicitam, quam debebat remouere, siue faciat diligẽtiam, siue nõ, alio modo nõ remouit inconsiderationem suam, ad quam sequitur ille effectus; igitur, &c. Patet ergo, quòd tale nocumẽtum aggrauat, non quia se teneat in ratione obiecti, & intenti, & voliti per se, vt primum nocumẽtum; nec quia sit volitum indirectè, & procedat ex maiori voluntate; sed quia est volitum per accidens, quia potuit, & debuit impediri, & per negligentiam non est impeditum; ideo ratione negligẽtiæ voluntariç, indirectè tm̃, quia fuit in potestate voluntatis eam cohibere, &c. Quare secundum nocumẽtum fuit actu consideratũ & volitum actu, sed indirectè, hoc autẽ nõ est consideratum, nec volitũ actu; sed quasi in potẽtia actiua, & potestate, & per accidẽs. Et istam conclusionem vide supra in iure fundatam, &c. Tũc ibi.

¶Si verò nocumentum per se sequatur ex actu peccati, licet non sit intentum, nec præuisum directè, peccatum aggrauat, quia quæcunque per se consequuntur ad peccatum, pertinẽt quodammodo ad ipsam peccati speciem, puta si aliquis publicè fornicetur, sequitur scandalum plurimorum, quod quamuis ipse non intendit, nec fortè prçuideat, directè per hoc aggrauatur peccatum.

¶Circa quartum membrum. s. secundum subdiuisionis, ꝙ nocumentum non intẽtum, nec præuisum, tamen sequẽs per se ex peccato, &c. Ponit talem conclusionem quartam. Nocumẽtum non intentum, nec præuisum, tamen sequens per se ad peccatum directè aggrauat s. tanquam obiectum intentum, & volitum. Probat̃. Quicquid per se sequitur peccatum, directè aggrauat ipsum; sed tale nocumentum non intentum actu, nec præuisum, tm̃ sequẽs ad peccatum per se, sequit̃ per se peccatum; igit̃, &c. Maior probat̃, quia quæcunq; per se sequunt̃ peccatum, pertinẽt quodammodo ad spẽm eius (supplè & intẽto peccato, & ipsa virtualr̃ intẽdunt̃ & sine actuali cõsideratione.) Minor patet ex suppõne, qa supponit̃, ꝙ per se sequatur. Et est exemplum in littera de scandalo, &c.

¶Nota, ꝙ D.S. dicit, ꝙ quç per se. i. semper, vel vt in pluribus sequuntur quodammodo pertinẽt ad speciẽ (pp hoc inquam nota) ꝙ D.S. habet in de Malo. q. 1. ar. 3. ad 15. ꝙ quando accidẽs alicuius effectus, vel actus, & peccati concomitatur peccatum principaliter intentum semper, vel vt in pluribus, tunc accidens non separatur ab intentione agentis. Hæc ille in substantia. Ex quo patet, ꝙ tale per accidens hr̃ tanquam intentum, saltem in sua per se causa; sed omne intẽtum habet se vt per se obiectum, & habet directè aggrauare; igit̃ tale nocumẽtum directè aggrauat, vt sic arguat̃. Omne intẽtum directè aggrauat; sed tale nocumentum est quodãmodo intentum (s. non actu in se, quia per hypothesim, nõ est consideratum, sed est intentum virtualiter in sua per se causa) igit̃ directè aggrauat tanquã ad speciem quodammodo pertinẽs.

¶Nota ex his solutionem dubij, quia nocumentũ non intentũ, tm̃ præuisum, non aggrauat directè; & tm̃ hoc nocumentum. s. non intentum, nec præuisum, aggrauat directè. Patuit iam ratio diuersitatis, quia nocumentũ non intentũ, sed p̃uisum non pertinet ad speciẽ, & obiectũ, vt patuit. Istud autem pertinet ad speciẽ, & obiectum, qa est volitũ, & intentũ in obiecto, licet non in se; igit̃, &c.

¶Aliter tm̃ vr̃ se habere circa nocumentum pœnale, ꝙ incurrit ipse qui peccat. Huiusmodi enim nocumentũ, si per accidens se habeat ad actum peccati, & non sit p̃uisum, nec intentum, nõ aggrauat peccatum, neq; sequitur maiorem grauitatem peccati; sicut si aliquis currens ad occidendum impingat, & lædat sibi pedem.

¶Hæc est secunda pars principalis huius ar. in qua D.S. respondet ad quæsitum intellectum de nocumento pœnali, quod etiam est duplex, quare & duplici cõclusione respondet; secundã ponit ibi. Si verò tale nocumentũ. Vbi oportet breuiter notare, ꝙ dña est inter nocumentum damni, vel reale, & nocumentum pœnale, quia nocumentum damni (de quo habitus est sermo) potest esse voluntariũ ipsi, cuius est nocumentũ, saltem indirectè, & per accidens; sed nocumentum pœnale semper vt sic est contra voluntatem eius, cuius est pœna; quare oportet aliter dicere de isto nocumento pœnali, quam de alio. Constat enim, ꝙ aliquis transiẽs ad fornicationem potest ita facere damnum sibi in agro suo, sicut in agro alterius; & tamen illud damnum, vel nocumẽtum est vo-

 litum

litum indirectè, vt patuit; secus de pœna, quæ non est volita, nec per consequens auget voluntatem, sicut damnũ auget pœ̃: quare specialiter de nocumento pœnali Doctori respondendum erat.

¶Pro quo innuit vnã distinctionem, ꝙ tale nocumẽtum potest se habere ad peccatum dupliciter; vno modo per accidens, quia s. non sequitur ex natura peccati, nec semper, nec vt in pluribus. Est enim apud moralem per se, & vſe, quod vt in pluribus contingit.

¶Conclusio, huiusmodi nocumentum (s. per accidens se habẽs ad actum peccati, & non præuisum, nec intentum) non aggrauat peccatum, neq; sequitur maiorem grauitatẽ peccati. D.S. explicat illam conclusionem exemplariter; sicut si aliquis currens ad occidendum impingat, & lædat sibi pedem; & potest probari ratione ex dictis; quicquid non est aliquo modo volitum, sed omnino per accidens se hñs, non aggrauat peccatum, nec sequitur maiorem grauitatem; sed tale nocumentum pœnale est hmõi; igitur, &c.

¶Nota autem, ꝙ nocumentum præuisum, esto non intentum aggrauat, quia arguit, & sequitur maiorem voluntatem. Sed nocumentum in proposito, cum non fuerit cogitatum, nec pũisum, nõ potest arguere maiorem volũtatem, quia non est volitum actu nisi cogitatum, nec potest esse volitum in sua causa; quia supponitur, ꝙ ad illam per accidens sequatur; igitur nullo modo aggrauat, nec causaliter, nec argutiuè. Deinde cum dicit.

¶Si verò tale nocumẽtum per se consequatur ad actũ peccati, licet fortè nec sit præuisum, nec intentum; tunc maius nocumentum non facit grauius peccatũ, sed econuerso graue peccatum inducit grauius nocumentum; sicut aliquis infidelis, qui nihil audiuit de pœnis inferni, grauiorem pœnam in inferno patietur pro peccato homicidij, quàm pro peccato furti; quia enim hoc nec intendit, nec præuidit, non aggrauatur ex hoc peccatum, sicut contingit circa fidelem, qui ex hoc ipso videtur peccare grauius, ꝙ maiores pœnas contemnit, vt impleat voluntatem peccati; sed grauitas huiusmodi nocumenti solùm causatur ex grauitate peccati. ———

¶Ponit secundam conclusionem, iuxta aliud membrum distinctionis, quod est, ꝙ nocumentum pœnale consequitur per se ad actũ peccati, licet non sit intentum, nec præuisum. Conclusio. Nocumentum per se consequens peccatũ, licet fortè nec sit pũisum, nec intentũ, tunc maius nocumentum non facit grauius peccatũ, sed econuerso graue peccatũ inducit grauius nocumentum. D.S. ostendit, & explicat illam conclusionem exemplariter, notando quare dicat, non præuisum, quia infidelis, qui nihil audiuit de futura pęna inferni pro grauiori peccato (vt homicidio) grauius punietur in inferno, quàm pro furto; & sic peccatum suum dat grauitatem, & maioritatem nocumento pœnali, & nõ econtra; & hoc vult conclusio; sed fidelis, qui præuidit pœnas inferni, peccat grauius pp maius voluntarium, quia arguitur voluntas sua magis inclinata ad peccandum, quia non cohibuit se etiam metu pœnarũ. Grauitas igitur nocumenti non præuisi, sequit᷑ grauitatem peccati, secus de grauitate nocumenti præuisi. Et potest sic argui pro ista conclusione, quicquid non est volitũ actu, nec sequit᷑ maiorem voluntatem, & est quoddã consequens peccatũ proportionabiliter, hoc non aggrauat peccatũ, sed eius grauitas sequitur ad grauitatẽ peccati; sed nocumentũ pœnale quo ad infidelem est hmõi, quia non est volitum, nec intentũ, nec præuisum; & correspondet ex iustitia Dei proportionabiliter peccato; sed nocumentũ fidelis peccantis est pũisum, licet nõ volitũ, nec intentũ, tñ arguit maiorẽ voluntatem; igit᷑ nocumentũ infidelis, ꝙ non est præuisum, non aggrauat; sed nocumentũ fidelis, qđ est pręuisum, hoc aggrauat, &c.

¶Nota, ꝙ licet ex iustitia Dei necessariò culpam, & peccatũ sequatur pœna, tñ vt supra, q. 72. art. 5. habitum fuit, hoc est omnino contra, & præter intentionem peccantis; ideo talis pœna non directè aggrauat peccatum fidelis, nec dat grauitatem specificam; sicut dictum fuit, ꝙ peccatum publicum haberet grauitatem scandali ipsum per se sequentis, quia hoc quodammodo est de specie, & intentione publicè peccantis; secus de pœna, de cuius ratione est esse ab extrinseco, & contra voluntatem, &c.

¶Nota circa arg. in contr. ꝙ tangit vnũ, de quo infra, q. 85. s. ꝙ peccatum diminuat bonum naturæ, quæ diminutio est nocumẽtũ damni, non pœnale, & potest esse præuisum; & siue sit præuisum, & intentũ, siue non, tamen per se sequitur ad actum peccati. Vnde aggrauat ad minus iuxta quartam conclusionem. s. directè tãquam pertinens quodammodo ad speciẽ; secus de pœna, quæ sequitur ex peccato, non ex parte peccantis, sed iustitia iudicis, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut etiam supra dictum est;* cum de bonitate, & malitia exteriorum actuum ageretur, euentus sequens, si sit præuisus, & intentus, addit ad bonitatem, vel malitiam actus. ———

*q. 20. ar. 5.

¶Maior vera s. nocumentum est quidã euentus cõsequens actũ peccati. Ad minorem, negaᷣ vſt, ꝙ euentus sequens quicũq;, non addat ad bonitatem, vel malitiam actus, nec hoc dictũ est supra, q. 20. ar. 5. immo dictũ est, ꝙ euentus intentus, & pręuisus addit ad bonitatem, vel malitiam, immo & vlterius dictũ est, ꝙ si etiam nõ sit pręuisus, vel intentus, dummodo per se sequatur ad peccatum, tunc addit ad bonitatem, vel malitiam; sed verum est etiam, dictũ fuit vbi iam, ꝙ si euentus non sit præcogitatus, & per accidens, & vt in paucioribus sequatur, tunc non addit ad bonitatem, vel malitiam, & supplendũ est ex his dictis circa tertiam conclusionem, si non imputetur propter negligentiam; & ita per accidens, quia non præuisum, & per accidens sequens, & facta debita diligentia, & data opera rei licitæ, ita quòd sit taliter per accidens, vt nullo modo possit voluntarius iudicari. Quare negatur consequentia, loquendo de nocumento damnoso aliquo modo volito, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ quamuis nocumentum aggrauet peccatum; non tamen sequitur, ꝙ ex solo nocumento peccatum aggrauetur, quinimmo peccatum per se est grauius propter inordinationem, vt supra dictum est;* vnde & ipsum nocumentum aggrauat peccatum, inquantum facit actum esse magis inordinatum; vnde non sequitur, ꝙ si nocumentum maximè habeat locum in peccatis, quæ sunt contra proximum, ꝙ illa peccata sunt grauissima, quia multò maior inordinatio inuenitur in peccatis, quę sunt contra Deum; & in quibusdam eorum, quæ sunt contra ipsum; & tamen potest dici, ꝙ etsi Deo nullus posset nocere quantũ ad eius substantiã, potest tñ nocumentum attentare in his, quæ Dei sunt, sicut extirpando fidẽ, violãdo sacra, quę sunt peccata grauissima; Sibi etiam aliquis, qñq; scienter, & violenter infert nocumentum, sicut patet in his, qui se interimunt, licet finaliter hoc referant ad aliquod bonum apparens, puta ad hoc, quòd liberentur ab aliqua angustia. ———

*Art. huius quæ.

¶Dico, ꝙ suppositum argumenti. s. ꝙ nocumentũ maximè inuenitur in peccatis, q̃ sunt contra proximũ, & nõ in his, q̃ sunt cõtra Deũ. Verum est, ꝙ nocumentum ſm effectum inuenit᷑ in peccatis contra proximũ, cuius substantiæ aliqs etiã effectualiter nocere põt. Põt tñ aliqs nocere Deo ſm affectum suũ, quantum est ex peccato ſm se Deũ odiendo, sicut quilibet etiã mortalr peccãs illi, vult Deum non esse summũ bonum. Et vult hoc voluntate indirecta, vel tanquã quoddã per se consequens ad peccatũ mortale, etiam si non sit indirectè volitum, quando est sine præuisione.

¶Secundò dico, ꝙ potest Deo nocere ex parte sua, & quantum in se est, contemnendo eũ in mandatis suis; & tertiò nocendo his, quæ Dei sunt, vel quia sub pṽidentia Dei, vel quia a Deo specialiter; vt contemnendo fidem, violando sacra, quę constituta sunt pro Dei reuerentia. Probatio secundæ partis suppositi; probat, ꝙ nullus noceat Deo quantum ad effectum in substantia; & sic intelligitur auctoritas Iob, quia dicit. Quid facies cõtra illum. s. in se, & ſm effectum, supplè, sicut facere potes contra substantiam, & vitã hominis; quare subdit homini, qui est similis tibi, nocebit impietas tua. s. etiam ſm substantiam suam effectualiter. Vltra. Si ergo peccatum aggrauaretur pp maius nocumentum. Dico ad hoc tripliciter. Primò, ꝙ aggrauat᷑ quidem ex nocumento, non tñ vt nocumentum est; sed vt inordinatum est, & iniustum; quare iudex, interficiendo furem, nocet sibi, ita benè, sicut homicida; nõ tñ aliquo modo peccat, quia nocumentũ non est inordinatũ, nec iniustum; si ergo aggrauat ratione inordinationis per se, & formaliter; ideo vbi est maior inordinatio cum minore nocumẽto, ibi est maior grauitas. Dico secundò, peccatum aggrauatur pp nocumẽtum maius, ita ꝙ si comparetur ad peccatũ, quod etiam est peccatum, & inordinatum, pp iniustum nocumentum; tunc vbi est grauius nocumentum directè se habens ad peccatum, tunc est maior grauitas, vt patet de homicidio, & furto; sed nõ oportet, ꝙ peccatũ maioris nocumenti comparatũ ad id, ꝙ non est tanti nocumẽti, nec est peccatũ pp nocumentũ effectuale, sed pp maiorem inordinationem, quàm trahatur ex nocumento, sit maioris grauitatis; & ista tacta fuerunt circa corpus, quia stando in peccatis eiusdem rationis, tunc vbi grauius nocumentum, ibi grauius peccatum. De hoc D. S. quolib. 1. art. 18. quòd periurium est grauius homicidio.

¶Dico tertiò, ꝙ peccatum aggrauatur propter nocumentum, vel substantiale, & effectuale, vel propter nocumentũ affectuale, & nocumentum, quod inducitur ex contemptu alicuius in se, vel in suis præceptis, vel in suis sacris, &c. Negatur autem sequela, ꝙ peccatum in proximum esset grauius peccato in Deum. Tum primò, quia peccatum non est solùm graue propter nocumentum, sed propter inordinationem; modo cõstat, ꝙ peccatum in Deum peius est ex specie, & inordinatius, quàm quodcunq; peccatũ nocens homini, ex intentione etiam, & cum pũisione. Tum secundò, quia peccatum in Deum, & proximum non sunt eiusdem rationis; modo dictum est, ꝙ quando peccatum ex nocumẽto inordinato, comparatur ad aliud ex nocumento, tũc vbi est maius nocumentum, ibi grauius peccatum. Tum tertiò, quia peccatum, quod est contra Deum, habet nocumentum affectuale, & quantum

tum in se est, qd est peius, & grauius, & inordinatius, quàm nocumentum affectuale contra hominem, quare argumentũ nõ valet.

¶D.S. primò respondet ad sequelã, negando eam; secundò ad assumptum, vel suppositum, ibi. Et tamen potest dici, &c. De aliquibus huius solutionis habitum est supra, q.47.ar.1.ad primum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ illa ratio nõ sequitur propter duo. Primò quidem, quia homicida intendit directè nocumentum proximi; fornicator autem, qui procurat mulierem, non intendit nocumentum, sed delectationem. Secundò, quia homicida est per se, & sufficiens causa corporalis mortis, spiritualis autem mortis nullus potest esse alteri causa per se, & sufficiens, quia nullus spiritualiter moritur, nisi propria uoluntate peccando.

¶Ad hoc argumentum, quod mouit quendam magnum, qui asseruit fornicationem grauius esse peccatum homicidio, motus ex ratione illa sophistica. Dicitur igitur ad maiorem. s. maius nocumẽtum infertur alicui, cum priuatur vita gratiæ, quàm vita naturæ, &c. Dico, ꝙ verum est, ꝙ maius nocumentum infertur. Et dico, ꝙ grauius peccaret, si aliquis posset, vt causa totalis, & ex intentione auferre vitam gratiæ, quàm auferens vitam naturæ ex intentione, & proposito. Et concedo probationem maioris.

¶Ad minorem dico, negando, ꝙ priuet quãtum in se est ex intentione. Secundò dico, ꝙ quantumcunq; intendat, nõ est causa sufficiens, & totalis priuationis gratiæ alterius, immo ipse solus, nec excellentiam aureolæ debitæ virginitati potest auferre, muliere reluctante, etiam si violenter opprimat, vt patet in D.S. in quarto, distin 49.q.5.artic.3.quæstiun.1.ad quartum. Vnde si vita gratiæ ei debeat auferri, non est ex fornicãte, sed ex mulieris cõsensu, & voluntate. Dico vlterius, ꝙ nullus homo potest alium inducere in peccatum mortale, sicut causa sufficiens, nec diabolus hoc potest, vt patebit infra q.75.artic.3.& q.80. multò minus homo. Vltra. Si ergo peccatum esset grauius propter maius nocumentum. Dico, quòd est grauius directè, & ex specie propter maius nocumentum intentum, cuius aliquis est sufficiens causa. Vltra. Sequeretur, ꝙ simplex fornicator grauius peccaret, quàm homicida. Negatur sequela. Tum quia fornicator non intendit mortem animæ, nec ab illa peccatum suum habet speciem, & essentialem grauitatem, sed obiecto, & materia, quia intẽdit talem delectationem cum muliere, licet non sua, & ab hoc habet grauitatem. Homicida autem intendit mortem naturalem, & priuationem naturalis vitæ. Constat autem, ꝙ intentum, & motiuum homicidij valde grauius est, quàm velle delectare cum non sua. Tum secundò, negatur sequela, quia fornicator non est sufficiens causa mortis animæ, sicut homicida est sufficiens causa mortis corporis. Quare concedo, quod vlterius dicitur, scilicet quod est manifestè falsum, immo falsissimum, ꝙ simplex fornicatio sit grauius peccatum homicidio. Quare negatur consequentia, ꝙ non aggrauetur peccatum propter maius nocumentum intentum. s. & cuius aliquis est causa sufficiens. Propterea homicidium, & fornicatio non comparantur bene adinuicem penes nocumentum, quia (vt patuit) vnum habet speciem ex nocumento, alterum non, sed ex delectatione inordinatè quæsita. Dictum est autem, ꝙ quando duo peccata conueniunt in hoc, quòd trahunt speciem a nocumento intento, tunc grauius est, quando nocumentum est grauius. Patet igitur, quòd hæc ratio multipliciter deficit, & intentum nullatenus ostendit. Nec obstat, quòd dictum est articulo præcedenti, quòd si nocumentum sequatur per se, & etiam non intendatur, nec cogitetur, tunc peccatum directè aggrauatur, quia (vt patet hic) tale nocumentum (s. spiritualis mors animæ mulieris) non sequitur per se ad solicitationem, vel etiam opus fornicationis; quia non est causa eius, sed consensus mulieris, cuius esse non potest esse causa.

Simplex fornicatio nullo modo est grauius homicidio.

Vtrum secundùm conditionem personæ, in quam peccatur, attendatur grauitas peccati.

I
2.2.q.61.ar.2.ad 3.& articulo.3.cor.& q.65.arti.4. Et 3.q. 80.ar.5.cor. Et 4.di.10.art.2.cor. Et opu.3.c.2.& 33.6. Et ps.12.co.1. Et Ro.2.le.2.co.1. Et 1.cor.10.lec.1.co.2.fin.& 3.

AD nonum sic proceditur. Videtur, ꝙ secundùm conditionem personæ, in quam peccatur, peccatũ non aggrauetur. Si enim hoc esset, maximè aggrauaretur ex hoc; ꝙ aliquis peccat in aliquem virum iustum, & sanctum; sed ex hoc non aggrauatur peccatum, minus enim læditur ex iniuria illata virtuosus, qui æquanimiter tolerat, quàm alij, qui etiam interius scandalizati læduntur; ergo conditio personæ, in quam peccatur, non aggrauat peccatum.

¶2 Præterea. Si conditio personæ aggrauaret peccatum, maximè aggrauaretur ex propinquitate; quia sicut Tull. dicit in Paradoxis. * In seruo necando semel peccatur, in patris vita violanda multa peccantur; sed propinquitas personæ, in quam peccatur, non videtur aggrauare peccatum, quia vnusquisq; sibiipsi maximè est propinquus, & tamen minus peccat, qui aliquod damnum sibi infert, quàm si inferret alteri, puta si occideret equum suum, quàm si occideret equum alterius, vt patet per Philosophum in quinto Ethicorum; * ergo propinquitas personæ non aggrauat peccatum.

*Tull. in Parad. cuius tit. est æqualia esse vitia.

* Arist. ca. vlt. to. 5.

¶3 Præt. Conditio personæ peccantis præcipuè aggrauat peccatum ratione dignitatis, vel scientiæ, secundùm illud Sap. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Et Luc. 12. Seruus sciens voluntatem Domini, & non faciẽs, plagis vapulabit multis; ergo pari ratione ex parte personæ, in quam peccatur, magis aggrauaret peccatum dignitas, aut scientia personæ, in quam peccatur; sed non videtur grauius peccare, qui facit iniuriam personæ ditiori, vel potentiori, quàm alicui pauperi; quia non est personarum acceptio apud Deum, secundùm cuius iudicium grauitas peccati pensatur; ergo conditio personæ, in quam peccatur, non aggrauat peccatum.

Sap. 6.
Luc. 12.

¶Sed contra est, ꝙ in sacra scriptura specialiter vituperatur peccatum, quod cõtra seruos Dei committitur, sicut dicitur 3. Reg. 19. Altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio. Vituperatur etiam maximè peccatum commissum in personas propinquas, secundùm illud Mich. 7. Filius contumeliam facit patri, filia cõsurget aduersus matrem suam. Vituperatur etiam specialiter peccatum, quod committitur in personas in dignitate constitutas, vt patet Iob 34. Qui dicit Regi Apostata, qui vocat duces impios; ergo conditio personæ, in quam peccatur, aggrauat peccatum.

3. Reg. 19.
Mich. 7.
Iob 34.

¶Hic quærit de quadam alia circumstãtia, quæ se tenet ex parte obiecti, an s. per conditionem personæ, in quam peccatur, peccatum aggrauetur, an videlicet grauius peccet, qui peccat contra personam magis dignam, vel sibi magis coniunctam.

¶Respondeo dicẽdum, ꝙ persona, in quam peccatur, est quodammodo obiectum peccati. Dictum est autem supra, * quòd prima grauitas peccati attenditur ex parte obiecti.

*Art. 3. huius quæst.

¶D.S. in hoc articulo; primò innuit vnam conclusionem responsiuam; secundò explicat de quibus conditionibus intelligatur, ibi. Ex quo quidem; Conclusio formalis responsiua, quam D.S. non ponit, sed ipsam probat, est ista. Per conditionem personæ, in quam peccatur, peccatum aggrauatur. Probatur. Prima grauitas attenditur ex parte obiecti; sed persona, vel cõditio personæ est quodammodo obiectum peccati, igitur aggrauat (s. tanquam circunstantia tenens se ex parte obiecti.) Maior patuit artic. 5.

¶Nota autem circa minorem, quòd D.S. nõ dicit, ꝙ persona sit obiectum absolutè, sed est quodammodo obiectum peccati. Nam licet circunstantia sit aliqualiter volita, & variet obiectum in cõparatione ad rationem, & quandoque addit specialem inordinationem, non tamen habet se vt obiectum motiuum, quando est circunstantia faciens malitiam, nec dat speciem actui, licet (vt dictum est) det speciem deformitatis; sicut patet, quòd homicidiũ non habet speciem homicidij a personatu, sed ab homine. Persona enim significat quandam conditionem hominis pertinentẽ ad dignitatem, ita ꝙ idem sit dicere. Vtrum, secundùm conditionem personæ aggrauetur peccatum, & an secundùm circunstantiam, quæ est personatus hominis, aggrauetur. Non est igitur persona formaliter (idest conditio hominis) obiectum actus, sed quodammodo, idest tenens se circa obiectum actus; & potest talis circunstantia, vt habet rationem obiecti (voluntatis saltem) dare nouam speciem moris; sicut interficiens sacerdotem cõmittit non solùm homicidium, sed & sacrilegium, quia obiectum huius interfectionis non solùm est homo, sed etiam sacerdos, quem occidendo quis facit irreuerentiam rei sacræ, ac per hoc talis circunstantia, vt tenet se circa obiectum. s. hominem, & vt facit specialem repugnantiam alterius speciei, & rationis, constituit sacrilegium; similiter interfectio patris habet pro obiecto hominem cum conditione specialiter repugnante, & sic est speciale, & grauius peccatum, quàm homicidium simplex; quare D.S. dicit, quòd persona est quodammodo obiectum, etiam capiendó personam formaliter. s. pro conditione hominis. Licet enim interficiens sacerdotem, vel patrem, vellet quòd non esset sacerdos, vel pater; tamen simpliciter vult interficere patrem, &c.

¶Ex quo quidem tantò attenditur maior grauitas in peccato, quantò obiectum eius est principalior finis; fines autem principales humanorum actuum sunt Deus ipse, homo, & proximus; quicquid enim facimus, propter aliquod horum facimus, quamuis etiam horum trium vnum sub altero ordinetur. Potest igitur ex parte horum trium considerari maior, vel minor grauitas in peccato secundùm conditionem personæ, in quam peccatur. ——————————

¶Hic cõsequenter D. S. explicat illam conclusionem responsiuam per vnam aliam conclusionem, ſm quid attendantur illæ cõditiones aggrauantes, & quæ sint, vel quot sint tales conditiones in communi aggrauantes; verum quia sartor, vel sutor, vel pistor, ita ꝙ sit grauius peccatum interficere cocũ, quam cellerariũ, &c. Et habebitur, ꝙ non quæcunq; cõditiones personæ, vel hominis aggrauant, sed certè aliquæ. Vnde D.S. primò ponit illam secundã conclusionem explicatiuã primæ, & probat eam in communi; secundò in speciali ſm quãlibet eius partem, ibi. Primò quidẽ, &c. Conclusio igitur secunda explicatiua primæ est talis. Ex parte trium. s. Dei, ipsius hominis peccantis, & ex parte proximi potest considerari maior, vel minor grauitas in peccato, ratione conditionis, & ſm conditionem personæ, in quam peccatur. Sic videlicet, ꝙ non ſm quamcunq; conditionem, sed ſm conditionem, quæ attenditur in habitudine ad ista tria, aggrauetur peccatum, ita ꝙ si peccatur in personam ratione coniunctionis maioris, vel minoris ad ista; tunc est maius, vel minus peccatũ grauitate sumpta ex istis conditionibus attentis in habitudine ad ista tria; ita ꝙ aliæ conditiones non attentæ in habitudine ad ista tria, vel quæ nõ mutant habitudinem ad ista tria sunt indifferẽtes, sicut pistor, vel molitor non variant habitudinem ad Deum, vel proximum, vel hominem ipsum vt sic formaliter, quia pistor. Probatur ergo conclusio ista primò communiter; supponendo, ꝙ grauitas attẽdatur ex parte obiecti; & per consequens ex maiori conditione obiecti, attenditur maior grauitas. Tunc sic arguitur. Ex obiecto tantò attendit maior grauitas in peccato (supplè, & ex conditione obiecti, secundùm quã concernit principaliorem finem) quantò obiectum eius est principalior finis; sed principales fines humanorũ actuum sunt Deus, ipse homo, & proximus: igitur ex parte horũ trium, &c. vt dicit conclusio. Ita videlicet, ꝙ si est conditio personæ, ratione cuius magis attinet Deo, tunc est grauius. si magis ipsi homini, iterum maius, quàm si non esset contra coniunctam istis, &c. Maior ista patet ex artic. 3. quia ex obiecto attenditur grauitas, inquantum finis, & motiuum, ergo si est maior finis, & maior grauitas. Et per consequens, si est conditio, ratione cuius peccatum altiori fini repugnat, tunc peccatum aggrauatur. Et si est conditio, quæ ex parte obiecti addit specialem deformitatem, tunc aggrauat super priorem speciem manentem, addendo specialem deformitatem alterius peccati, sicut dictum est de interfectione sacerdotis, quę manens homicidium, efficitur cum hoc sacrilegium, quia altiori fini repugnat. Deo. Nam malè tractando rem Deo consecratam redundat directè in iniuriam Dei. Et de his supra. Minor patet, quia quicquid homo facit, propter aliquod horum facit. s. immediatè, quamuis & id, quod propter vnũ facit immediatè, posset esse propter aliud principaliter, & finaliter. Vnde notat D. S. circa hoc, ꝙ sunt quidem tres fines, sed non ex æquo se habentes, quasi vnus sit ita principalis, sicut alius: sed sunt subordinati. s. in veritate, & ex natura rei, etiam si homo se a Deo subtrahat, vel in proximo, vel in seipso vltimum finem, peccando constituat, tamen in veritate sunt subordinati. Patet igitur conclusio, ꝙ ſm conditiones personæ, ſm quas peccatum repugnat altiori fini, peccatum aggrauatur, quia huiusmodi conditiones accipiuntur in ratione obiecti, & per consequẽs possunt dare nouam speciem deformitatis, quæ tamen vnque se habet ad priorem, vt species ad genus; vt sacrilegium ad furtum, vel homicidium, vt supra q. 18. dictũ fuit. licet enim fur non intendat inquinare loco sacro, tamen furto suo coniungitur iniuria loci sacri, quæ est volita per accidens saltem. Et ita habet se in ratione obiecti, & specialiter facit actum rationi repugnare. Sed & hæc conclusio opus habet explicatione, quia (vt res iacet in littera) adhuc non habetur, quæ sint illæ conditiones personæ, secundùm quas attenditur maior repugnantia ad illos fines. Tunc ibi.

¶Primò quidem ex parte Dei, cui tantò magis aliquis homo coniungitur, quantò est uirtuosior, uel Deo sacratior; & ideo iniuria tali personæ illata magis redundat in Deum, secundùm illud Zach. 2. Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei. Vnde peccatum fit grauius ex hoc, ꝙ peccatur in personam magis Deo coniunctam, vel ratione virtutis, vel ratione officij. ——————

Zach. 2.

¶Probat specialiter illam conclusionem ſm quãlibet eius partem. s. quare ſm aliam propinquitatem ad Deum attẽdatur maior grauitas, & quare ſm maiorem coniunctionem ad peccantem, & quare ſm maiorem habitudinem ad proximũ. Vnde primò probat primã partem; secundò secundam, ibi Ex parte etiam suijpsius; tertiò tertiã, ibi Ex parte verò proximi. Ex parte igitur Dei primò peccatum fit grauius ex hoc, ꝙ peccatur in personam Deo coniunctam, vel ratione virtutis, vel ratione officij. Ex quo hr̃, ꝙ cõditio personæ, ratione cuius habet habitudinẽ propinquiorem ad Deũ aggrauat. Et probatur sic. Ratione illius peccatum fit grauius, ratione cuius iniuria magis redundat in Deum; sed ratione virtutis, vel officij iniuria magis redũdat in Deum; igitur, &c. Maior nota, quia iniuria Dei, & peccata in Deũ sunt grauissima; ergo illud, quod participat iniuriã Dei, est etiã eò grauius. Minor patet, quia homo quantò virtuosior, vel sacratior, tantò magis Deo coniungit per maiorem assimilationem, & participationem suæ bonitatis, & excellẽtiæ; igitur iniuria illi facta propius accedit ad iniuriam Dei, quantò ille est Deo similior. Quasi arguatur, peccando cõtra quamcunq; facturã Dei, peccatur contra Deum, vt patuit supra; ergo quantò peccatur contra maiorem facturã, & Deo similiorem, eò magis peccatur. Et probatur illa minor etiam auctoritate Zachar. 2. Qui vos tetigerit, &c. Consequenter cum dicit.

¶Ex parte etiam suijpsius manifestum est, quòd tantò aliquis grauius peccat, quantò aliquis magis in coniunctam personam, seu naturali necessitudine, seu beneficijs, seu quacunque coniunctione peccauerit, quia videtur in seipsum magis peccare, & pro tantò grauius peccat, secundùm illud Eccles. 14. Qui sibi nequam est, cui bonus erit? ——————————

Eccl. 14.

¶Explicat, & probat secundam partem secundæ conclusionis, s. quòd tantò aliquis grauius peccat, quantò peccauerit in personam magis coniunctam, seu naturali necessitudine, seu beneficijs, seu quacunque coniunctione. Et arguitur sic. Quantò aliquis magis in seipsum peccat (s. in his, quæ suo arbitrio non subsunt) tantò grauius peccat; sed peccando in magis coniunctos, magis in seipsum peccat; igitur, &c. Maior non probatur hic, nisi ex auctoritate Sapientis, vt in littera. Sed potest haberi probatio ex secunda secundæ, quæst. 26. artic. 4. & quæstio. 64. artic. 5. quia debet seipsum maximè diligere; ergo faciẽdo cõtra seipsum maximè peccat, quia maximè cõtra ordinem charitatis, inde est, quòd interficiens seipsum, maximè peccat.

¶Circa istas duas explicationes est dubium; quia quidem satis constat, quòd stando in vno ordine, scilicet in habentibus coniunctionem ad Deum, quòd tunc peccatum sit grauius, quòd fit contra eũ, qui est magis coniunctus Deo. Sed comparando istos duos ordines, & duas coniunctiones, & conditiones adinuicem, sic quòd vnus peccet contra personam magis coniunctam Deo, alius vero cõtra personam magis coniunctam sibi, ita quòd vnus occidat sacerdotem, alius patrem suum carnalem, quis amplius, vel grauius peccat?

Dubitatio.

¶Ad hoc posset videri post Doctor. Sanct. secunda secundæ, quæstio. 26. artic. 4. & 7. & quæstio. 64. artic. 5. quòd plus peccat, peccans in eum, quem plus tenetur diligere ex charitate, vt iam tactum est; sed constat ex artic. 7. quæstio. 26. ibidem, quòd homo tenetur plus diligere sibi magis coniunctũ secundùm carnalem originem, quàm meliorẽ, & magis coniunctum Deo (præsertim pro hoc statu) quia charitas semper elicit actum secũdum rationem, & conditione diligentis, qui fortius diligit magis coniunctos, vt ibidem ad longum habetur. Quare peccare in valde coniunctos secundùm naturalem originem videtur grauius; nisi fortè ex altera parte esset magnus excessus, sicut si quis interficeret talem, in cuius interitu valde læderetur respublica. Est enim vtilitas reipublicæ præferenda, & sibiipsi, & parenti. Et hoc videtur notasse D. S. secunda secundæ, quæst. 31. artic. 3. ad primum, & tertium, vbi dicit, parentes in recompensandis beneficijs sunt omnibus alijs præferendi, nisi necessitas ex altera parte præponderaret, sic proportionabiliter in proposito. Vnde Richardus in tertio, dicit, quòd licet pater seu mater magna det, non tamen ita verè est causa beneficij, quod intendit, cum nõ det filio illud beneficium nisi ministerialiter. Pater autem carnalis dedit filio esse naturæ, sicut causa efficiens, & beneficium nutritionis, & doctrinæ. Honor autem magis debetur patri spirituali propter statum, beneficium, & etiam subsidium. Hæc ille & benè.

Prima responsio.

Richardus

¶Nec obstat, vt videtur, quòd percutiens clericum efficitur irregularis, quia irregularitas non respondet grauitati culpæ, sed alicui conditioni agentis, vel patientis, imo quandoque aggrauatam, vnde & irregularitas incurritur sine omni culpa, vt patuit supra quæst. 20. artic. 5. ad quartum.

¶Sed melius considerandi videtur distinguendum, ita quòd interfectio patris, & sacerdotis habent se sicut excedentia, & excessa. Nam vt iam probatum est, occisio parentis grauior est, quia contra magis coniunctam personam, & contra maiorem benefactorem, & contra speciale præceptum de honoratione parentum, & contra eũ quẽ plus diligere tenetur; sed ex altera parte occisio sacerdotis præponderat, inquantum includit deformitatẽ sacrilegij, quæ attenditur penes irreuerentiam rei sacræ. Et quia facit illam

Secũda responsio.

occisionem

occisionem esse cõtra altiorem finé, scilicet Deum, vnde & paricidium, & interfectio sacerdotis includunt homicidium. Et superaddunt speciales conditiones, quæ constituunt aliam speciẽ deformitatis, licet propriè ex homicidio, & paricidio non sint duæ species, sed duæ deformitates generis, & speciei. Et hæ deformitates homicidio additæ habent se vt excedens, & excessum. Et verum quidem est, q irregularitas vt sic non arguit culpã, nec maiorem culpam, sed tamen sacrilegium, quod in proposito irregularitas consequitur. Vide secũda secũdæ. q. 179. art. 2. vbi dicitur, quòd sacrilegium est speciale peccatum, &c. Tunc ibi.

¶ Ex parte verò proximi tãtò grauius peccatur, quantò peccatum plures tangit; & ideo peccatum, quòd fit in personam publicam puta regem vel principem, qui gerit personam totius multitudinis, est grauius, quã peccatum quod committitur contra vnam personam priuatam, vnde specialiter dicitur Exodi 22. Principi populi tui non maledices. Et similiter iniuria, quæ fit alicui famosæ personæ videtur esse grauior ex hoc, quòd in scandalum, & in tribulationẽ plurimorũ redũdat.

¶ Confirmat tertiam partem secundæ conclusionis, s. ex parte proximi, peccatum, quod fit in personam publicam, & magis famosam, puta regem vel principem, qui gerit personam totius multitudinis est grauius, quàm peccatum, quod fit contra vnam personam priuatam. Arguitur sic, peccatũ tantò grauius est quãtò plures tangit; sed ista peccata sunt huiusmodi, igitur, &c. Maior nota, quia si est graue, quia contra vnum, multò grauius est si contra plures, &c. Minor probatur, quia persona publica gerit personam totius multitudinis, & contra eum peccando, peccatur contra multitudinem. Similiter peccatum contra personam famosam redundat in scandalum, & tribulationem plurimorũ, igitur, &c. Et probatur etiã auctoritate Exodi. 22. vt in littera.

ARGVMENTVM in contrariũ probat omnes tres explicationes secundę conclusionis, quasi argueret, Secũdũ illud sumitur maior grauitas, ratione cuius peccatum præsertim vituperatur, sed hoc fit secundùm conditiones personæ non quascũque, sed tres, secundùm quas est habitudo ad tres fines, scilicet Deum hominem ipsum, & proximum, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ille, qui infert iniuriam virtuoso, quantum est in se, turbat eum, & interius, & exterius; sed quòd iste interius non turbetur, contingit ex eius bonitatẽ, quæ nõn diminuit peccatum iniuriantis.

¶ Ad maiorem dico, quòd immo maximè aggrauatur, quia quis peccat contra virum iustum, & sanctum capiendo maximè pro præsertim; quia sanctitas, & virtuositas aggrauant quidem, sed non magis omnibus, quia vt dictum est maius peccatum aliquo modo est, quod fit contra magis coniunctum. &c.

¶ Ad minorem, negatur, quòd nõ aggrauetur, quia peccatur contra iustum, & sanctum. Ad probationem dicitur, quòd si minus lędatur iustus ex iniuria sibi illata, hoc non est ex parte peccantis, qui eum turbat quantum in se est intus, & extra; sed hoc est ex bonitate, & bona dispositione sancti, & virtuosi, qui non vincitur à malo. Et est omnino præter intentionem, immo contra intentionem iniuriantis saltem à proposito, q ipse non lędatur interius; sicut & peccatum persecutorum martyrum nõ diminuitur, quia sancti martyres per martyrium consequuntur coronam. Nam hoc fit præter, & contra intentionem tyrannorum; ut habet D. S. prima parte q. 19. art. 9. ad primum. Et in primo scripto, dist. 46. ar. secundo ad tertium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nocumentũ, quod quis sibi ipsi infert in his, quæ subsunt dominio propriæ voluntatis, sicut in rebus possessis, habet minus de peccato, quàm si alteri inferatur; quia propria voluntate hoc agit; sed in his, quæ non subduntur dominio voluntatis, sicut sunt naturalia, & spiritualia bona, est grauius peccatum nocumentum sibiipsi inferre, grauius enim peccat, qui occidit seipsum, quàm qui occidit alterum. Sed quia res propinquorum nostrorum nõ subduntur voluntatis nostræ dominio, nõn procedit ratio quantum ad nocumenta rebus illorum illata, quòd circa ea minus peccetur nisi fortè velint uel ratũ habeãt.

¶ Ad maiorem dico, quòd sic, quia maximè aggrauatur ex cõditione personæ, quæ est propinquitas; & coniunctio ad peccantem. Et de auctoritate Tullij, quæ vera est, patuit ar. 7. Minor negatur, scilicet quòd propinquitas non aggrauet. Ad probationẽ dico distinguendo illam, & tamen minus peccat, qui aliquod dãnum sibi infert, quàm si inferret alteri. Distinguitur illa. Est damnum in re, quæ subest libero arbitrio hominis, & est in eius potestate. Et de illis concedo, quòd minus peccat faciens sibi damnũ quàm alteri. Et ratio habetur in solutione, quia damnũ alterius est magis iniustum, quàm damnum proprium. Nam peccata opposita iustitiæ habent considerari ex inuoluntario. Nam si quis etiam alius homo patiatur à me damnum voluntariè; non patitur iniustum formaliter, quia vt habetur quinto Ethicorum, & secunda secundæ q. 59. ar. 3. nullus patitur iniustum volens, quia ergo inferens sibi damnum infert voluntariè, & patitur voluntariè, consequens est secundùm Philosophum in quinto Ethicorũ, quòd non patiatur formaliter iniustum. Et ergo minus peccat in his, quæ subsunt suæ voluntati, & potestati. Dicitur autem notanter, minus peccat, quia etiam si quis nõ facit sibi iniustitiam, exponendo bona sua, tamen potest peccare non propriè contra iustitiam, sed contra charitatem suipsius, & contra liberalitatem; vt de prodigo, qui peccat inordinatè exponendo; & de tali re probat exemplum, scilicet de equo. Sed aliud est damnum in re, q non subditur dominio voluntatis, ut sunt bona naturæ, & bona gratiæ. Et de illis negatur, quòd inferens sibi nocumentum vel damnum, in talibus minus peccat; quia tenetur se maximè diligere sibi volẽdo talia bona, & ergo sibi faciens damnum in talibus, maximè peccat. Sicut patet de eo, qui se occidit, vt patet secunda secundæ. q. 64. ar. quinto. Nec minor probatur de illis rebus, quia equus est sub potestate, & ergo potest dare vbi vult, sed vita sua naturalis vel spiritualis non est in potestate sua, sed Dei. Dare enim equum alteri, vel pati damnum in equo, vt sic, nõ habet rationem peccati; sicut nec pati iniuriam, sed facere iniuriã; quia igitur sibi inferens damnum non facit iniuriam sicut inferens alteri. s. in re, quæ subest potestati, ideo vt sic non peccat, nisi damnum esset inordinatum, & magnum. Potest enim aliquis ex rationabili causa meritoriè pati damnum in re sua. Secus de his, quæ non subsunt potestati hominis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est acceptio personarum si Deus grauius punit peccantem contra excellentiores personas, hoc enim fit propter hoc, quòd hoc redundat in plurium nocumentum.

¶ Maior vel assumptum verum, & patebit prima pars arti. sequenti, scilicet quòd conditio peccantis aggrauat, & dico, quòd etiam conditio eius, quæ est dignitas vel scientia eius in quem peccatur, aggrauat. Ad minorem subsumptam negatur, quòd nõ grauius peccet, qui facit iniuriam personæ ditiori vel potentiori ratione altioris loci quem obtinet in communitate, ratione cuius sunt magis honorandi ad sensum statim dicendum. Ad probationem conceditur, quòd non est personarum acceptor Deus, ad sensum quem habet Capreolus, quia peccantem contra excellentiorem personam grauius punit, & magis imputat hoc peccatum, quia inordinatius, & grauius est peccatum. Negatur igitur consequentia.

Capreolus

¶ Nota, quòd hoc argumentum duo implicat. Primũ an Deus sit acceptor personarum; de hoc secunda secundæ. q. 63. art. 1, ad tertium. Et Capreolus habet de hoc in secundo distin. 28. ad primum, contra secundam conclusionem. Verum est, ut Apostolus loquitur, quia non dat munera sua secundùm nationem vel statum, aut aliquam prærogatiuam personalem, &c. Si verò accipiatur acceptio personarum simpliciter, pro dilectione qua vnum alteri omnino simili præelegit, seu prædiligit, eique gratias, & dona largitur, quæ alteri denegat; non oportet hanc à Deo excludere, sed cum Apostolo conuteri, quòd cuius vult miseretur, & quem vult indurat, &c.

Vtrũ Deus sit accep. person.

¶ Secundum dubium est. An peccans contra diuitem peccet grauius, quàm contra pauperẽ. Ad hoc potest dici ex D. S. quodlibeto. 10. ar. 2. quòd sic, cæteris paribus. Sed est duplex honor, & per consequens duplex peccatum ex inhonoratione alicuius. Vnus qui debetur alicui ratione suipsius propter ipsam virtutẽ, & ad hunc diuitiæ nihil faciunt. Et si talis honor alicui propter diuitias exhibeatur, erit attentio personarum, sicut commendatio inuitatio, & huiusmodi. Alius honor alicui debetur secundùm statum quem habet in republica, & quia in terrena republica diuites statim obtinent altiorem, ideò ciues cœlestis Hierusalem, quasi in Babylonia peregrinantes debent eis inter quos conseruantur morem gerere. Et sic diuites honorare illis duntaxat honoribus, qui ad exteriorem conuictum pertinent licitum est. Idẽ innuit D. S. secunda secũdæ q. 63. art. 3. Patet igitur, quòd iniurias diuiti, in his præsertim quę ad exteriorem conuictum pertinent grauius delinquit, quia in his tenetur eum magis honorare.

An diues sit magis honorandus.

K

Vtrum propter magnitudinem personæ peccantis aggrauetur peccatum.

Infra q. 89. art. 3. & 5. co. & q. 102 ar. 3. ad 11. Et 2. 2. q. 100. ar. 1 ad 7. Et Mal. q. 7. ar. 10. ad 5. Et psal. 24. co. 4.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quòd magnitudo personæ peccantis non aggrauet peccatum. Homo enim maximè redditur magnus ex hoc, quòd Deo adhæret, secundùm illud Ecclę. 25. quàm magnus est qui inuenit sapientiam, & scientiam, sed non est super

timentem

timentem Deum, sed quantò aliquis magis Deo adhæret tantò minus imputatur ei aliquid ad peccatum. Dicitur enim 2. Paral. 30. Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, & non imputabitur eis, quòd minus sanctificati sunt; ergo peccatum non aggrauatur ex magnitudine personæ peccantis.

¶ 2 Præterea. Non est personarum acceptio apud Deum, vt dicitur Rom. 2. ergo non magis punit pro vno & eodem peccato vnum, quàm alium, non ergo aggrauatur peccatum ex magnitudine personæ peccantis.

¶ 3 Præterea. Nullus debet ex bono incommodū reportare, reportaret autem si id, quod agit magis ei imputaretur ad culpam; ergo propter magnitudinē personæ peccantis non aggrauatur peccatum.

Isidorus. ¶ Sed contra est, quod Isidorus dicit in 2. de summo bono.* Tantò maius cognoscitur peccatum, esse, quantò maior, qui peccat, habetur.

¶ Quærit de quadam alia circunstantia ex qua variatur grauitas peccati, & attenditur inæqualitas peccatorum, quæ est conditio peccantis. Et quærit. An magnitudo peccantis aggrauet peccatum.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex est peccatū. Quoddam enim ex surreptione proueniēs propter infirmitatem humanæ naturę, & tale peccatum minus imputatur ei, qui est maior in virtute, eo quod minus negligit huiusmodi peccata reprimere, quę tamen omnino subterfugere, infirmitas humana non sinit.

¶ In isto articulo D. S. respondet ad quæsitum per distinctionem de duplici peccato, & secundùm hoc ponit duas conclusiones responsiuas, illi duplici peccato correspondentes, secundam ibi. Alia verò peccata, &c. Dicit ergo, quod duplex est peccatū, quoddam est ex surreptione proueniens ex fomite, & infirmitate naturæ humanæ, quod ad plenum nō possumus vitare pro hoc statu. Conclusio prima, quo ad hoc membrum, Peccatum tale, minus imputatur ei, qui est in maiori virtute.

¶ Nota autem, quòd hanc conclusionem posset quis malè intelligere, quasi si maior in virtute committat peccatum æquale cum commisso à minus virtuoso, quòd æquale peccatum ex surreptione minus imputetur magis virtuoso. Sed ille non est sensus conclusionis, sed iuxta dicta in quarto articu. quia virtus maior cohibet etiam minores inordinationes, & studet eas statim excludere, immo non moratur, nec complacet sibi in venialibus. Quare, & apud Apostolum, venialia perfectorum, vt infra patebit q. 89. arti. 2. comparantur stipulis. Et ergo vult D.S. quòd venialia maiorum in virtute sunt leuiora, & per consequēs minus imputantur. Nam oportet hic supponere ex dictis circa arti. secundum, quòd nec venialia sunt æqualia, sed aliqua maioris adhærentiæ, & fiunt cum maiori affectu, & magis immanſ-nē in venialibus.

¶ His notatis probatur conclusio ex D. S. Illud peccatum alicui minus imputatur, quod cum vitari omnino non potest, tamē statim curat ipsum reprimere, & minus negligit ipsum excludere. Sed peccatum ex surreptione proueniēs est huiusmodi in his, qui sunt maioris virtutis, & perfectionis; igitur est minus imputatur. Maior patet de se, quia sunt minus voluntaria, ex quo nō potest vitare omnino, & cum hoc statim excludit. Minor patet ex ar. quarto, quia maior virtus minus patitur etiam paruam maculam, &c. Et per consequens illa venialia sunt minora, itimrū autem, quòd minus imputentur.

¶ Nota autem, quòd si quis delectetur in huiusmodi venialibus iam non proueniunt solùm ex surreptione, sed quandoq; ex impetu rōnis. Et talis in quo sic proueniunt nō est magnæ virtutis, quia magna virtus detestatur etiam minima, &c.

¶ Alia verò peccata sunt ex deliberatione procedētia, & ista peccata tantò magis alicui imputantur quantò maior est.

Hic consequenter ponit secundam conclusionem responsiuā, & deinde eam probat multipliciter, ibi. Et hoc potest esse, &c. Præmittit huic conclusioni, secundum membrum distinctionis. Alia sunt peccata ex deliberatione procedentia. Conclusio quo ad hoc membrum. Talia peccata tantò magis alicui imputantur quantò maior est. Et intelligitur etiam de quacunque maioritate quam habet a Deo, vt patebit.

¶ Et hoc potest esse propter quattuor. Primò quidem quia faciliùs possunt resistere peccato maiores, puta qui excedunt in scientia, & virtute, vnde Dñs dicit Luc. 12. quòd seruus sciens voluntatem Domini, & non faciēs, plagis uapulabit multis.

¶ Hic consequenter probat secūdam conclusionem per quattuor vias, quæ patebunt faciliter intuenti. Prima via est maioritas in scientia, & virtute. Sic, quicunque potest facilius peccato resistere si faciat peccatum grauius peccat, sed maiores in virtute & scientia, sunt huiusmodi respectu peccatorum, quæ ex deliberatione fiunt, igitur, &c. Probatur maior, quia ex hoc arguitur maius voluntarium, sed vbi est maior voluntas, ibi grauius peccatum, vt enim dictum fuit ar. quarto, quando quis deficit in magis difficili, & ad quod multum impellitur ab extrinseco, peccatum est leuius. Sed maiores virtute facilius possunt vitare, igitur si non vitent, habet peccatum eorum magis de peruersa voluntate. Minor patet, qa virtus, & recta cognitio resistere possunt sibi contrarijs, scilicet peccato, & errori qui est in omni peccato. Vnde ea ratione qua ignorantia excusat, scientia aggrauat in peccatis, quia ratione voluntarij. Deinde cum dicit.

¶ Secundò propter ingratitudinem, quia omne bonum quo aliquis magnificatur, est Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando, & quātū ad hoc quælibet maioritas etiam in temporalibus bonis peccatum aggrauat, secundùm illud Sapien. 6. Potentes potenter tormenta patientur.

¶ Probat eandem conclusionem per viā maioritatis cuiuscunque sic. Quicunq; peccādo est magis ingratus Deo, grauius peccat, sed maiores etiam in temporalibus sunt magis ingrati Deo peccando, igitur ratione illius ingratitudinis magis peccant. Maior nota, quia sicut ingratitudo est peccatum, ita maior ingratitudo est maius peccatum. Minor probatur, quia omne bonum quo quis magnificatur, est Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando; igitur si habet à Deo plura beneficia, & est maior etiā in bonis temporalibus, peccando efficitur magis ingratus.

¶ Nota autem ex secunda secūdæ, quòd gratitudo respicit beneficia ab alio collata, ratione quorum aliquis obligatur ad honorem alterius, & gratitudinem, & quantò sunt maiora bona tātò obligatur ad maiorem gratitudinem. Quare ille, qui accepit plura beneficia a Deo, peccando contra ipsum est magis ingratus, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Tertiò propter specialem repugnātiam actus peccati ad magnitudinem personæ; sicut si princeps iustitiā violet, qui ponitur iustitiæ custos, & si sacerdos fornicetur, qui castitatem vouit.

¶ Procedit ad idem cōcludendum via, quæ est magnitudo, ratione cuius aliquid alicui specialiter repugnat, quod alteri vel sibi extra illam magnitudinem existenti non repugnaret.

¶ Nota autem, quòd ista aggrauatio est per circumstantiam, non vt circunstantia est, sed vt dat speciem peccato, & trahit in speciem, vt patuit ar. primo, puta. Si sacerdos faciat aliquid contra præceptum sibi datum vel votum, tunc illa circunstantia, scilicet quis accipitur vt de per se faciens actum illum repugnare rationi, quia illi circunstantiæ adiungitur esse contra præceptū. Et hæc tangit D. S. in de Malo Mate. secūda art. 8. ad quintum. Et Mate. 7. ar. 7. in corpore. Et sic etiam dictum fuit articulo præcedēti, quòd conditio personæ contra quàm peccatur accipitur in ratione obiecti, & dat nouam speciem.

¶ His notatis arguitur sic. Quicquid facit specialem repugnātiam ad præceptum Dei, & rationem, hoc aggrauat peccatū. Sed magnitudo peccantis, addit & facit in peccato specialem repugnantiam ad præceptum Dei, & rationem; igitur aggrauat etiā trahendo in aliam speciem. Maior nota, quia peccatum est contra legem Dei, & præceptum etiam ecclesiæ. Minor patet, quia esse sacerdotem, & clericum in sacris, est circunstātia addens ad fornicationem singularem deformitatem per contrarietatem ad castitatem, quam sacerdos vouit. Vnde committit non simplicem fornicationem, sed sacrilegium. Vnde accedere ad mulierem potest esse sine peccato, scilicet in matrimonio, & tamen in sacerdote non potest esse fine peccato mortali.

¶ Nota autem circa hæc, quòd circunstantia trahens in aliam speciem, potest quidem aggrauare in infinitum, sed non semper nisi quia facit actum esse contra præceptum; si autem non faciat, esse contra præceptum tunc nō aggrauat in infinitum. Sicut gulæ species mutatur ex corruptione circumstantiarum, & tamen semper manet ex genere veniale. Quare circunstantia mutando speciem semper addit nouam deformitatem, sed non in infinitum distantem, nisi quando deformitas addita est contra præceptum legis speciale. Vide D. S. in quarto di. 16. q. 3. art. vlti. & q. 4.

¶ Nota autem, quòd ex exemplum de principe violante iustitiā, videtur esse, quòd magnitudo principis trahat iniustitiam suam in aliam speciem, sicut magnitudo sacerdotis, &c. quia secundū D. S. in de Malo. Materia 7. arti. 7. quando circunstantia facit infringere speciale præceptum, tunc trahit in aliam speciem, sicut est de clerico; sed nō infringere iustitiam est præceptum speciale tan-

le tanquam custodi iustitiæ principi. Vnde videtur iniusta rapina principis alterius speciei grauioris, quàm sit rapina alicuius, cui prohibitio rapinæ non est commissa sicut principi.

¶ Nota autem notanter, quòd circumstantia dicitur esse contra præceptum speciale, quia generale præceptum, nec adit alium actum peccati, nec aliam deformitatem. Vnde rapere, & damnificare iniustè, nō sunt duo peccata. Vide D.S. in de Verita. Mate. 23. ar. 7. ad secundum pulchrè. Sic illud præceptum generale, declina a malo, non trahit in aliam deformitatem; quia autē principi specialiter præcipitur iustitiæ conseruatio, vt patet, ideo iniustitia sua est alterius speciei.

¶ Nota circa aliud exemplū, quòd videlicet sacris ordinibus, & sacerdotio sit annexum votum castitatis tenet D. S. vbicunq; de ista materia, loquitur videlicet in quarto dist. 37. q. 1. ar. primo. Et in de Malo vbi iam, quod tamen sanè intelligendum est, videlicet ex statuto ecclesiæ occidentalis præcipientis, ne cōtrahatur, & nec contractum teneat personam per præceptum illegitimando in sacris constitutam. Vnde Scotus non discordat in sententia a sanct Thoma, quia non intelligit Sanctus Thomas, ꝙ continentia, & castitas sit annexa ex præcepto ecclesiæ simpliciter, quod solùm prohibeat ne fiat, sed ex præcepto personam clericam in sacris illegitimante. Scotus de ista in quarto. dist. 37. Nā secundùm ecclesiam orientalem ordo sacer impedit solùm contrahendum, sed non dirimit contractum, vt ibidem habet D. S. videas. Sed hoc sanè intelligendum est, quòd susceptioni sacrorū ordinum sit annexum votum. Potest enim intelligi dupliciter secundùm Capreolum in quarto, distin. 33. Vno modo, quòd actus interior voluntatis possit per purum hominem annecti exterioribus actionibus vel passionibus agentis vel patientis. Et sic non intelligitur dictum D. S. quòd votum continentiæ annectatur sacramento, ita quòd suscipiens tale sacramentum interius cōsentiat. Sed alio modo intelligitur, quòd debitum, & obligatio ad ea quę sunt voti, possunt & de facto annexa sint, exterioribus actionibus vel passionibus. Et sic Sanctus Thomas intendit, quòd ecclesia occidentalis, potest annectere, & de facto annexuit votum continentiæ sacris ordinibus.

Scotus.

Capreolus

¶ Nota, quòd votum aliquo modo annexum ordinibus sacris non facit, quòd fornicari sit peccatum sacerdoti, quia hoc est ex se peccatum, & prohibitum omnibus, sed facit vt id non liceat sacerdo. i. quod laico licet, scilicet accedere ad mulierem quamcūque, ita quòd impediat ne aliqua possit esse vxor inhabilitando, & illegitimando, existentem in ordine sacro. Vnde plus est in sacris existens obligatus ad vitare non solùm fornicationem, sed etiam ad vitandum actum venereum cum quacunque muliere, &c. Tunc ibi.

¶ Quartò propter exēplū siue scādalū, quia vt Greg. dicit in pastorali.* in exemplum culpa vehementer extenditur quando pro reuerentia gradus peccator honoratur. Ad plurium etiam notitiam proueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indignè ferunt.

* Par. 3. cap. 1.

¶ Est quarta ratio, qua procedit via, quæ est scandalū, & exemplum. Et arguitur sic. Illud aggrauat peccatum, quod est magis scandalosum, & in exemplum pluribus, sed magnitudo peccantis est huiusmodi, igitur, &c. Minor patet ex auctoritate B. Grego. quia in exemplum, &c.

¶ Circa maiorem nota, quòd tunc secundùm D. S. in quarto. dist. 38. q. 2. ar. 2. quæstiuncula secūda. Scandalum est speciale peccatum, quando est intētum. Et intellige iuxta dicta ar. 8. vel quasi intentum, quando videlicet per se sequitur ad peccatum, dum scilicet est publicum; si autem non est intentum, nec volitum, & tamen accedit peccato, quod quis occultè fecerat vt putabat, tūc si est circunstantia aggrauans, est ideo, quia dedit operam rei illicitę; quia autem peccatum, nec scandalizat nisi cognitum vel manifestum, ideo quando peccatum est publicum non est dubiū ꝗn scādalum sit volitum, & habeat rationem obiecti voluntarij. Sed quando peccatum est occultum, & per infidelitatem aliorū propalatur, tunc habet se vt effectus consequens non intentus, nec præuisus, ideo peccatum suum non aggrauatur ex hoc scandalo quod oritur ratione conditionis personæ, nisi forsan quia dedit operam rei illicitæ. Dico autem forsan, quia apud iudicium quidem humanum operam rei illicitæ sequitur imputatio, sed non constat, an & in iudicio Dei, cum euentus sequens possit esse penitus inuoluntarius. Vnde posset dici breuiter, quòd quando peccatum est publicum per se, tunc aggrauatur, vt si fiat coram hominibus multis, & in communi loco. Si autem sit publicum tantùm per accidens, tunc non videtur aggrauare, &c. D. S. autem loquitur de peccato magnæ personæ publico. Et constat, quòd hoc aggrauatur ratione conditionis, quæ nata est causare scandalum, &c. Quæ sit autem illa species in quam trahit scandalū intētum, tangit D. S. vbi supra, quia odium proximi. Sicut enim ædificatio proximi est, & potest esse cuiuslibet virtutis, formaliter autem charitatis; sic & scandalum materialiter potest esse cuiuslibet peccati, & vitij, sed formaliter est odium proximi.

¶ Et confirmatur cōclusio secunda argumēto in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd auctoritas illa loquitur de his, quæ per surreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

¶ Maior vera, quòd magnus est qui adhæret Deo. Ad minorē, quantò magis adhæret Deo tantò minus sibi imputatur peccatū. Verum, quia imputatio est voluntarij, & culpæ, sed in perfectis hominibus peccata de quibus intelligitur, quæ possunt, videlicet esse in magnis, & perfectis, sed peccata per surreptionem minus sunt voluntaria, & per hoc etiam minora, quare nimirum, si minus eis imputentur, tanquàm quæ minora sunt. Et concedo probationem, quòd minus imputatur eis, quòd minus sanctificati sunt propter defectum paruū, quo omnino carere non possunt. Probat igitur hæc ratio primam conclusionem, quia cum aliquis libenter faceret posse suum, & omnino non patitur defectum quantum est in volūtate, ideo defectus insurgens ex miseria humana, minus imputatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non accipit personas si maiores plus punit; quia ipsorum maioritas facit ad grauitatem peccati, vt dictum est.*

* In cor. ar.

¶ Vera est maior ad sensum dictum arti. præcedenti ad tertiū. Vltra, ergo non &c. Dico, quòd hoc benè sequitur, quando peccatum est æquale, potest enim vnum, & idem peccatum in specie grauius esse in minus perfecto, quàm perfecto, & hoc loquendo de peccato ex surreptione. Secundò dico loquēdo de peccato ex deliberatione, quòd peccatū idem in specie grauius est in maiori, quàm in minore peccante, & quando per magnitudinem peccantis trahitur in aliā speciem, si ratione magnitudinis contrarietur speciali præcepto, vt dictum fuit de sacerdote, & principe. Negatur ergo consequentia, quia non est acceptor personarum qui grauius peccatum grauius imputat, & punit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo magnus non reportat incommodum ex bono, quod habet; sed ex malo vsu illius.

¶ Maior vera, quia nullus debet incommodum reportare ex bono, quod habet, quamuis verum sit, quòd ex priuatione boni aliquis reportet incommodum damni, licet non sensus, vt habet D. S. de Malo. q. 5. ar. 2. in corpore. Sicut non habens scientiam litterarū debet priuari, & non habere episcopalē dignitatē, &c.

¶ Ad minorem. Si autem, &c. negatur ista, sed ipse reportat incommodum ex abusu boni. Sicut per oppositum supra dictū fuit, ꝙ in potestate nō consistit beatitudo, sed in bono vsu eius, ita hic in magnitudine peccantis nō est malum, nec incommodum, sed in malo vsu eius.

Quæstio Septuagesimaquarta.

De subiecto peccatorum.

DEinde considerandum est de subiecto vitiorum siue peccatorum, & circa hoc quæruntur decem. Primò, vtrum voluntas possit esse subiectum peccati. Secundò, vtrum voluntas sola possit esse peccati subiectum. Tertiò, vtrum sensualitas possit esse subiectū peccati. Quartò, vtrum possit esse subiectum peccati mortalis. Quintò, vtrum ratio possit esse subiectum peccati. Sextò, vtrum delectatio morosa vel non morosa, sit in ratione inferiori, sicut in subiecto. Septimò, vtrum peccatum consensus in actum sit in superiori ratione, sicut in subiecto. Octauò, vtrum ratio inferior possit esse subiectum peccati mortalis. Nonò, vtrum ratio superior possit esse subiectum peccati venialis. Decimò, vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale circa proprium obiectum.

L

¶ Iuxta ordinem supra statutum. q. 71. hic consequenter D. S. agit de quarto principali circa peccatum. Considerando videlicet de subiecto peccati, & vitij. Et diuiditur in duas partes principales. Primò ostenditur in quo sit peccatum subiectiuè primò & principaliter. Secundò ostendit in quibus sit secundariò, in ar. secundo, vsque in finem.

Vtrum voluntas possit esse subiectum peccati.

4. dist. 18. q. 1. ar. 3. q. 1. ad 2. Et 3. contr. cap. 109. fin. Et Mal. q. 7. ar. 1. ad 14. Et Ma. 15.

ADprimum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non possit esse subiectum peccati. Dicit enim Diony. 4. c. de Diui. no.* quòd malum est præter volūtatem, & intentionem; sed peccatum habet rationē mali, ergo peccatum non potest esse in voluntate.

* Diony. ca. 4. par. 4. aliquantum ante fi. Et Aug. li. 3. de li. arb. cap. 17.

¶ 2 Præterea, Voluntas est boni veri vel apparentis boni,

boni, ex hoc autem, quod voluntas vult bonum nō peccat; hoc autem, quòd vult apparens bonum, quod non est verè bonum, magis pertinere videtur ad defectū virtutis apprehensiuæ, quam ad defectum voluntatis; ergo peccatum nullo modo est in voluntate.

¶ 3 Præterea. Non potest esse idem subiectum peccati, & causa efficiens, quia causa efficiens, & materialis non incidunt in idem, ut dicitur in 2. Phy.* sed voluntas est causa efficiens peccati. Prima enim causa peccandi est voluntas, vt Aug. dicit in lib. de duabus animabus.* ergo non est subiectum peccati.

* Aristot. tex. 70.

* Aug. ca. 10 & 11. to. 6.

¶ Sed contra est, quòd Aug. dicit in lib. retractationum.* quòd voluntas est qua peccatur, & rectè viuitur.

* Aug. li. 1. ca. 9. 10. 5.

¶ Hic D. S. primò quærit de subiecto principali peccati. An videlicet sit in voluntate.

¶ Respondeo dicēdum, quòd peccatum quidam actus est, sicut supra dictum est.* actuum autem quidā transeunt in exteriorem materiam, vt vrere, & secare, & huiusmodi actus habent pro materia, & subiecto id in quod transit actio, sicut Philosophus dicit in 3. Physicorum.* quòd motus est actus mobilis a mouēte. Quidam verò actus sunt non transeuntes in exteriorem materiam, sed manentes in agente sicut appetere, & cognoscere.

* q. 71. ar. 1. & 6.

* Arist. tex. 18. tom. 2.

¶ D. S. breuiter in hoc ar. satisfacit quæsito vnica conclusione responsiua, quam ponit in fine. Peccatum est in voluntate sicut in subiecto, probatur per ar. & arguitur sic. Omnis actus immanens est subiectiuè in suo principio effectiuo scilicet, sed omnes actus morales siue actus virtutum siue peccatorum sunt actiones immanentes, & voluntas est principium actuum moralium, siue bonorum siue malorum, qui mali sunt peccata, igitur volūtas est subiectum peccati. Circa istam rationem primò probat maiorem, secundò minorem, ibi. Et tales actus sunt omnes. Maior probatur ex differentia actuum immanentium, & transeuntium, supponendo quòd peccatum est actus, quia actus transeūtes, sicut vrere, & secare, & huiusmodi habent pro subiecto non potentiam operatiuā, sed id in quod transit actio in quod agens agit, vt patet tertio physicorum de motu, qui est actio transiens, & subiectiuè in mobili. Sed actus immanentes manent in agente, vt cognoscere, & appetere.

¶ Nota autem hic duo. Primò expressam sententiam D. S. de actione transeunte, quæ est in patiente. Et eum latuit distinctio quorundam de actione transeunte logicè, & physicè, antecedēter, & consequenter accepta. Latuit in quam, quia non entis non est cognitio.

¶ Nota secūdò, quòd ex ista maiore habetur illa maxima, quæ apud omnem scholam conceditur, quòd actio immanens idem habet pro principio effectiuo, & subiecto. Secus de transeunte, quæ habet pro principio immediato videlicet, potentiam actiuam agentis, sed habet pro subiecto id, in quod agens agit. Deinde cum dicit.

¶ Et tales actus sunt omnes actus morales siue sint actus virtutum siue peccatorum; vnde oportet, quòd proprium subiectum actus peccati sit potentia, quæ est principium actus.

¶ Ponit, & probat minorem, & primò ponit eius primam partem, secundò secūdam, ibi. Cum autem proprium, &c. Prima ergo pars minoris fuit, quòd actus morales, siue boni siue mali sint immanentes, quę patet ex supra dictis q. 57. ar. quarto, quia actus morales sunt agibilia, sed agibilia sunt actiones manētes in agēte, igitur, &c. Patet ista minor per differentiam actionis, & factionis ibidem assignatam ex Philosopho 9 Metaphysicæ. Nec obstat de actibus exteriorum membrorum, quòd illi videntur morales, & tamen non sunt immanentes. Nam actus membrorum non sunt morales vt membrorum sunt, nec in membris est peccatum vel meritum, sicut patebit ar. sequenti ad tertium. Et D. S. habet in de Malo q. 7. arti. sexto, quia principium moralis actus debet esse liberum aliqualiter, membra autem nō sunt huiusmodi, vnde & actus membrorum non attribuuntur membris. Et secundò dictum D. S. potest intelligi de actibus moralibus propinquis, tales autem non sunt actus membrorum. Et de hoc statim plus. Deinde ibi [illegible]

¶ Cū autē propriū sit actuū moraliū, quòd sint voluntarij vt supra habitū est.* sequitur, quòd volūtas, quæ est principiū actuū volūtariorū siue bonorū siue malorū, quæ sunt peccata, sit principiū peccatorū, & ideo sequitur, quòd peccatum sit in [d] voluntate sicut in subiecto.

* q. 1. ar. 1. & q. 18. ar.

Dub. 92.

¶ Ponit, & probat secundam partem minoris, quæ fuit, quòd voluntas sit principium actuum moralium. Arguitur sic. Actus sunt morales, quia voluntarij, igitur voluntas est principium eorum, quasi argueretur, Id a quo omnes actus habēt, quòd sint morales, est principium moralium actuum, sed voluntas est huiusmodi, ergo, &c. Probatur minor, quia actus sunt morales, quia voluntarij, vt patuit supra q. 1. ar. primo.

¶ Nota circa hoc, quòd posset alicui videri ex ista probatione sequi, quòd voluntas esset subiectum omnium peccatorum, quia est principium omnium. Sed dicendum istam non esse mētem, vt patebit arti. sequenti, sed habetur ex dictis indefinitè, & in communi, quòd voluntas est subiectum peccati ex hoc medio quia est principium peccati. Qualitas autem principij, quæ requiritur ad esse subiectum, explicabitur ar. secundo, quia bene sequitur, est principium elicitiuum peccati, igitur subiectum. Dico secundò, quòd ex ista probatione habetur, quòd voluntas est subiectum omnis peccati, præsertim directè voluntarij, quo ad formale, & principale peccati; nullus enim actus exterior vel imperatus est peccatum, nisi in ordine vel ad volūtatem vel ad actū eius. Quare actus voluntatis est primum, & principale in quocūque peccato, igitur omne peccatum saltem partialiter est subiectiuè in voluntate. Oportet enim hic memorari, quòd ex actu elicito voluntatis, & imperato, constituitur vnum peccatum; oportet etiam notare, quòd voluntas quando est principium directū, & imperatum peccati, tunc est subiectum peccati, quia est principium per actum suum, qui est aliquid talis peccati, & est principium secundùm completum dominium. Aliquando autem est principium indirectum peccati, quia videlicet in eius potestate fuit impedire actum alterius potentiæ; & tunc nō oportet, quòd tale peccatum sit in voluntate subiectiuè positiuè, sed tamen formale illius peccati est in voluntate sicut priuatio, &c.

¶ Corroboratur conclusio argumento in contrarium.

¶ Nota, quòd voluntate peccatur, & rectè viuitur, rectitudine scilicet morali; & intelligitur, quòd voluntate peccatur quia non peccatur nisi actu voluntario, qui fit voluntatis, vel elicitiuè, vel imperatiuè, vel motiuè, directè, vel indirectè. Si ergo voluntate peccatur, quia actus eius necessariò ad omne peccatum concurrit, sequitur, quòd omne peccatum sit partialiter in ea. Et hæc videtur innuere D. S. in fine solutionis tertiæ, quia voluntas non mouet alias potentias imperando, nisi & ipsa actum eliciat cuius ipsa est subiectum; habetur ergo intentum ar. ex illo fundamento, quia principium moralis actus, vnde & art. quarto habetur, quòd peccatum mortale est rationis, & non sensualitatis, quia præter actum sensualitatis est alius actus, qui complet mortale peccatum. Sic ergo in voluntate est peccatum subiectiuè, quādo videlicet ad peccatum actus voluntatis concurrit, quando videlicet peccatum est voluntarium expresè, & directè. Si autem peccatum sit voluntarium indirectè vel interpretatiuè, quia a volūtate nō impeditur, tunc peccatū est in volūtate nō propriè subiectiuè, sed moraliter imputatiuè. Ratio autē D. S. in corpore procedit de principio moralis actus directo, & expresso, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum dicitur esse præter voluntatem, quia voluntas non tendit in ipsum sub ratione mali. Sed quia aliquod malum est apparens bonum, ideo voluntas aliquando appetit aliquod malū, & secūdùm hoc peccatū est in volūtate.

¶ Ad maiorem, patuit supra q. 72. ar. primo. Malum est præter voluntatem, & intentionem, præter voluntatem directam, quia non est propter se volitum, tamen potest esse volitum indirectè, scilicet vt sequitur ad bonum intentum, quod quis magis quęrit quàm fugiat malum annexum. Secundò dicitur, quòd malū est præter intentionem, & voluntatem formaliter sub ratione mali, tamen potest esse volitum sub ratione boni apparentis. Tertiò dicitur, quòd voluntas non est mali obiectiuè, tanquam obiecti formaliter, potest tamē esse mali actus subiectiuè, & principiatiuè sub ratione boni apparentis. Actus enim peccati aliquid bonitatis habet, saltem secundùm quid, scilicet secundùm sensum vel secundùm erroneam rationem. De hoc D. S. in secundo, dist. 24. q. 5. ar. 3. ad quintū. Malū in eo, quòd malum est, est præter volūtatem, sed operatio mala inquantum apparet bona, sub voluntate cadere potest, & ita potest eius esse electio, & libero arbitrio subiacere. Hæc ille. Ad minorem, distinguo iuxta supra habita, peccatum accipitur dupliciter. Vno modo pro ista malitia, & deordinatione, quæ complet rationem peccati, & sic peccatum nō est ipsa malitia, & tamen etiam vt sic potest esse volitum ex consequenti, non tamen propriè intentum. Secundo modo accipitur peccatum pro actu humano voluntario circa aliquod bonū secundùm quid, vel secundùm apparentiam, & sic peccatum est malum, id est actus voluntarius inordinatus, tamen habet rationem boni apparentis, siue sit exterior siue interior, sicut fornicatio, & velle fornicationem accipiuntur sub ratione boni apparētis. Et sic videtur intelligenda solutio D. S. cum dicit, quòd peccatum habet rationem boni apparētis, ita quòd loquatur de actu voluntario vt trahit quandam apparētem bonitatem ex obiecto,

sic est

sic est volibilis, & producibilis a voluntate in ordine ad tale obiectum. Simile supra q. 27. arti. primo ad primum. Vide etiam infra. q. 75 articulo primo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si defectus apprehensiuæ virtutis nullo modo subiaceret voluntati, non esset peccatum, nec in voluntate, nec in apprehensiua virtute, sicut patet in his, qui habent ignorantiam inuincibilem, & ideo relinquitur, quòd etiam defectus apprehensiuæ virtutis subiacens voluntati, deputetur in peccatum.

¶ Concedo assumptum, quòd voluntas est veri boni vel apparentis. Vltra, ex hoc autem, quòd voluntas vult bonum non peccat D. co, quòd si intelligitur, quòd ex hoc dicat causam cõplentem rationem peccati, vera est, sic scilicet, quòd bonum volitũ nõ est causa peccati vt sic. Si autem intelligitur, quòd actus quo quis vult bonum non sit peccatum. Negatur, quia etiam volendo bonum potest esse defectus ex absentia considerationis eorum, quæ quis considerare deberet. Sicut ostendit D. S. prima parte q. 63. ar. 1. ad quartum, de peccato Angeli. Potest enim actus infici vel ex obiecto vel ex modo tendendi in obiectum. Sicut si quis eligeret orare contra ordinem ab ecclesia institutum. Vltra hoc ait, &c. Ista negatur vt patebit etiam art. 5. quia quando defectus apprehensiuæ nullo modo est in potestate voluntatis, ita quòd defectus sit voluntarius, quia scilicet potuit, & debuit illum defectum, & errorem prohibere, tunc nullum est peccatum, nec rationis, nec voluntatis, sicut patet in ignorãtia inuincibili, vbi potest aliquid iudicari aliter, quã est sine omni peccato. Quare sequitur, quòd nec defectus rationis imputetur ad peccatum, nisi existente peccato saltem omissionis, in voluntate. Quare negatur consequẽtia, quia ad omne peccatum concurrit aliquis actus voluntatis saltẽ remotè, & sicut causa per accidẽs, propter hoc, quia defectus rationis est in potestate voluntatis, & indirectè volitus propter neglige͂tiã, quia potuit illũ defectum euitare, & non fecit. Vnde nõ omnis error est peccatum, quia aliquis non est voluntarius, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit in causis efficientibus, quarum actiones transeunt in materiam exterioré, & quæ nõ mouent se, sed alia, cuius cõtrarium est in voluntate, vnde ratio non sequitur.

¶ Ad maiorem, non potest esse idem subiectum, & causa efficiens, verum causa efficiens agens operationem transeuntem illa non est subiectum. Si autem intelligitur vniuersaliter, & de causa agente actionem immanentem, negatur ista maior. Ad probationem dico, quòd causa efficiẽs, & materia ex qua, nunquam coincidunt, & hoc intenditur in secundo physicorum. Dico secundo, quòd causa efficiens trãsmutatiua alicuius exterioris materiæ, quæ videlicet agit per motum propriè dictum, non coincidit cum materia in qua, & quæ est tantùm actiuè in aliud vt res purè naturales. Secus de his, quæ agendo immutant seipsa. Sed efficiens, & causa actiua illa similis est materia in qua, & causa productiua suæ operationis, & cũ hoc quãdoque termini actionis, vt patet de actu intelligẽdi, & verbo cordis, similiter de actu appetitus, & eius termino, scilicet habitu morali. Ad minorem dico, quòd voluntas est causa efficiens peccati, sed nõ efficit peccatum tñ, transmutãdo alia a se, sed & mouẽdo alias potentias seipsam immutat, & peccat, quod peccatum est actus immanẽs in ipsa voluntate. Ad probationem dico, quòd verum est, quòd voluntas est prima causa peccandi, sed dupliciter, vno modo elicitiuè, secundo modo imperatiuè vel motiuè, ita quòd mouet alias potentias ad actus qui sunt peccata. Sed dico, quòd hoc nunquã facit, nisi peccato prius ordine naturæ saltem, & quandoq; prius tempore in se existente. Volens enim alias potentias peccare, ipsa iam peccauit. Quare negatur consequentia, immo sequitur, quòd ipsa sit primum, & principale subiectum peccati, quia est subiectum primi peccati, scilicet interioris, & proprij actus quẽ elicit; & secundò, quia est motiua causa omnis alterius peccati, directè vel indirectè, & hoc non nisi etiam mediante peccato, quod in ipsa subiectatur. Benè volo si ipsa esset principium solũ motiuum, & imperatiuum, sic quòd illud imperium, & motio non requirit proprium actum voluntatis elicitum, tunc nõ oporteret ipsam esse subiectum, esto esset principiũ quasi agens actionem transeũtem, quia moueret solùm alia, & ipsa non mutaretur, sicut faciunt agentia purè actiua naturalia; sed quia non imperat, nec mouet ad actus aliarum potentiarũ nisi mediante proprio elicito, ideo si est peccatum in alijs, & in ipsa oportet esse.

M Infra ar. 4. corp. & q. 83. ar. 1. co. Et 2 di. 41. in exposi. ... ad 1. Et Mal. q. 2. ar. 2. & 3. * Aug. ca. 10. to. 6.

Vtrum voluntas sola sit subiectum peccati.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd sola voluntas sit subiectum peccati. Dicit enim August. in libro de duabus animabus. * quòd non nisi voluntate peccatur, sed peccatum est sicut in subiecto in potentia qua peccat, ergo sola volũtas est subiectũ peccati.

¶ 2 Præterea. Peccatum est quoddam malum cõtra rationem; sed bonum, & malum ad rationem pertinens est obiectum solius voluntatis; ergo sola voluntas est subiectum peccati.

¶ 3 Præterea. Omne peccatum est actus volũtarius quia vt dicit August. in lib. de libe. ar. * peccatum adeo est voluntarium, quòd si non sit voluntarium non est peccatum; sed actus aliarum virium non sunt volũtarij nisi inquantum illę vires mouentur à voluntate, hoc autem non sufficit ad hoc, quòd sint subiectum peccati, quia secundùm hoc etiam membra exteriora, quæ mouentur à volũtate essent subiectum peccati, quod patet esse falsum, ergo sola voluntas est subiectum peccati.

* Aug. li. 3. c. 17. & 18. to. 1. Et de ver. relig. c. 14. & 1. retract. ca. 9.

¶ Sed contra, peccatum virtuti contrariatur, contraria autem sunt circa idem, sed aliæ etiam vires animæ præter voluntatem sunt subiecta virtutũ, ut supra dictũ est. * ergo non sola voluntas est subiectum peccati.

* q. 56.

¶ Hic quærit consequenter in quibus sit peccatum secũdariò. Et primò in generali in hoc arti. secundò in speciali in articulis sequentibus. Quærit igitur, an sola voluntas sit subiectum, an etiam quædam aliæ potentiæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex prædictis patet, omne quod est principium voluntarij actus est subiectum peccati; actus autem voluntarij dicuntur nõ solùm illi, qui eliciuntur a voluntate, sed etiam illi, qui à voluntate imperantur, vt supra dictum est. * cum de voluntario ageretur.

* ar. præce.

* q. 6. ar. 4.

¶ D. S. breuiter respondet ad quæsitum vnica conclusione, tali. Non solùm voluntas potest esse subiectũ peccati, sed omnes illæ potentiæ, quæ possunt moueri ad suos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem. Et intelligitur de motione politica, qua mouetur potentia aliqualiter libera, propter membra exteriora, & virtutẽ motiuam executiuam, vnde eis non attribuitur peccatum. Illam conclusionem D. S. probat primò, secundò ipsam conclusionem subiungit, & eam confirmat, ibi. Vnde non solùm. Circa primum arguitur sic. Omne, quod est principium voluntarij actus est subiectum peccati, sed non solùm voluntas est principium voluntarij actus, sed etiam potentiæ mobiles a voluntate ad actus suos & ab eis reprimibiles per voluntatem, igitur sequitur conclusio. Maior patuit ar. primo, & intelligitur de principio elicitiuo, & non imperatiuo, nisi & simul eliciat vt dictum fuit arti. primo. Probatur autem ista maior, quia principium actionis immanentis est eius subiectum. Sed elicitiuũ peccati, & actus voluntarij est principium actionis immanentis, igitur, &c.

¶ Nota autẽ, quòd benè sequitur, si potest esse subiectũ actus voluntarij, quòd possit esse subiectum peccati, quia peccatum est actus voluntarius malus, nec malitia actus trahit actum volũtarium in aliud subiectum, &c. Minor probatur, actus voluntarij non solùm sunt illi, qui a voluntate eliciuntur, sed etiã q a volũtate imperantur, sed aliæ potentiæ à volũtate mobiles ab ea, sunt principia actuum imperatorum elicitiua, igitur non solùm voluntas est principium actuum volũtariorum, scilicet elicitiuum, sed & aliæ potentiæ. Maior ista patuit supra. q. 6. art. 4. Minor etiam patuit ibidem. Deinde ibi.

¶ Vnde non solùm voluntas potest esse subiectum peccati, sed omnes illæ potentiæ, quæ possunt moueri ad suos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem, & eædem etiam potentiæ sunt subiecta habituum moralium bonorum vel malorum, quia eiusdem est actus, & habitus.

¶ Ponit ipsam conclusionem responsiuam, quam confirmat sic. Aliæ potentiæ à voluntate sunt subiecta habituum moraliũ bonorum vt malorum, igitur & peccatorum sunt subiecta. Antecedens patuit supra q. 56. arti 4. de concupiscibili, & irascibili. Tenet consequentia, quia eiusdem subiecti est actus, & habitus, peccata autem sunt actus habituum malorum vel eorum causatum, igitur, &c. In littera ponitur ista confirmatio per modum conclusionis, tamen ex intento D. S. non est nisi confirmatio cõclusionis responsiuę.

¶ Et repetitur ista confirmatio in argumento in oppositum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non peccatur nisi voluntate sicut primo mouente, alijs autem potentijs peccatur sicut ab ea motis.

¶ Ad maiorem, quæ est auctoritas B. Aug. quòd non nisi voluntate peccatur, tactũ fuit aliquid supra. q. 71. ar 6. ad secũdum, quia vera est, q sola voluntate peccatur, sicut principio motiuo, & imperatiuo peccati directè, vel interpretatiuè. Sed negatur, quòd

quòd solùm actus volũtatis elicitus sit peccatum, immo & actus elicitus ab alia potentia est peccatum, non tamen nisi in habitudine ad voluntatem: ita ꝙ sicut qs meret̃ p oẽs actus bonos, nõ tñ sine charitate, ita qs per omnes actus malos peccat, nõ tamen sine voluntate, qa nullus actus malus cuiuscunq; potẽtiæ est malus moraliter, sine principio moralitatis, quod est voluntas Quare secundò, sola voluntate peccatur, idest actu voluntario elicito vel imperato, qui tamen cum simul concurrunt constituunt vnũ completum peccatum, sicut formale, & materiale. Tertiò dicitur sola voluntate peccatur, sicut primo mouente ad actum peccati, tamen & alijs peccatur sicut proximis elicientibus peccatum. Scotus in secundo dist. 42. respondet ad illam auctoritatem, & bene. Conclusio enim, inquit, quòd peccatum formaliter non est nisi in voluntate, sed materialiter potest esse in alijs actibus, non tamen nisi vt imperantur a voluntate. Vnde praua cogitatio vt patet non inducit peccatum, sed totiens habet homo prauas cogitationes, quotiens sibi occurrunt diuersa obiecta, & quotiens surgit a somno. Hæc ille. Quicquid sit de secundo, primum dictum valet. Ad minorem, dico, quòd peccatum est subiectiuè in potentia qua peccatur elicitiuè, & non est subiectiuè in potentia qua peccatur imperatiuè vel motiuè, vt sic. Quare negatur consequentia, quia nõ sola voluntas elicit, licet sit primum motiuum, & ideo non attribuuntur sibi omnia sicut subiecto, sed vt motiuo, cui omnia imputantur, quia ex ea habẽt rationẽ culpæ. Quare potest dici, quòd omne peccatum est voluntatis imputatiuè, sed non subiectiuè, &c. Quartò dicitur, quòd omne peccatum est in voluntate sicut in causa, sed non sicut in subiecto.

¶ Nota, ꝙ omne peccatum est voluntatis, vt principij motiui, vel vt mouentis actu vel vt mouere vel impedire potentis, vt sunt venialia sensualitatis, quæ attribuuntur sensualitati vt principio mouenti actu; sed tamen non habent rationem peccati etiã venialis, nisi vt sunt in potestate voluntatis, quæ posset ipsa cohibere, saltem quo ad singula. Vide ar. 3. ad secundum circa dicta Scoti. Non tamen dicitur consentire directè vel interpretatiuè in venialia per accidens, quia sunt in eius potestate. Nã consensus etiã interpretatiuus causat mortale in id, qđ ex genere est mortale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum, & malum pertinent ad voluntatem sicut per se obiecta ipsius; sed aliæ potentiæ habent aliquod determinatum bonũ, & malum, ratione cuius potest in eis esse, & virtus, & vitiũ & peccatum, ẜm ꝙ participant voluntate, & ratione.

¶ Dicitur primò ad hoc argumentum, quòd non est formale. Et si benè subsumeretur, minor esset falsa sic arguendo, Peccatũ est quoddam malum contra rationem, verum, sicut actus malus habens deordinationem, & repugnantiam ad rationem. Minor, sed actus malus existens contra rationem, est solius voluntatis. Negatur minor, immo actus omnium mobilium a voluntate potest esse peccatum, &c. Sed secundò dico ad materiam post D. S. Ad maiorem, peccatum est quoddam, &c. verum est, quoddã malum, non purum, sed actus voluntarius inordinatus, & non malum obiectum, sed malum effectum, & productum, vt patet arti. præcedenti ad primum. Ad minorem, bonum & malum ad rationem pertinens, est obiectum solius voluntatis. Distinguo illã, bonũ & malum ẜm cõmunem rationem, & absolutè sunt obiecta voluntatis; sed bonum, & malum contracta ad aliquam determinatam materiam, & determinatum bonum vel malum, sunt obiecta etiam aliarum virium mobilium a ratione, sicut temperantia non habet pro obiecto bonum absolutè, & quodcunque, sed tale bonum scilicet ordinem rationis participatum in ꝓpria materia. Similiter intemperantia est circa materiam vbi est tale malũ, & talis deordinatio ad rationem. Quare negatur consequẽtia, quia etiã aliæ potentiæ respiciant malum, tamẽ determinatũ.

¶ Nota, quòd idem videtur dictum, quòd aliæ potentiæ nõ respiciant malum, & bonum tãquam per se obiecta. s. absolutè accepta, quia voluntas est boni vniuersaliter, & vniuersalis, sed tales potentiæ sunt boni particularis, cum eo, quod supra dictũ fuit q. 18. arti. 5. ad secundum, quòd malum est quoddam particulare bonum, cui adiungitur priuatio ordinis rationis, & ita bonũ sensibile est bonum determinatum, & moraliter bonum, secundùm quòd appetitus sensitiuus fertur conformiter ad rationem est autem malum moraliter secundùm quòd fertur difformiter. Et per hoc patet, quòd appetitus etiam sensitiuus est mali, & boni moraliter. Quare, & actus eius potest esse bonus vel malus moraliter licet non feratur in bonum secundùm communem rationẽ. Et hoc argumentum vt iacet, videtur velle probare, ꝙ nõ sit peccatum, nisi in voluntate, quia peccatum non est nisi respectu mali, sed voluntas sola videtur esse mali, quasi argueret, Eiusdẽ potentiæ est actus cuius est obiectum, sed solius voluntatis est obiectum peccati, scilicet malum, igitur & actus, scilicet peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd membra corporis nõ sunt principia actuũ, sed solùm organa; vnde & comparantur ad animam mouentem, sicut seruus, qui agitur, & non agit; potentiæ autem appetitiuæ interioris comparãtur ad rationem quasi liberæ, quia agunt quodammodo, & aguntur, vt patet per id qđ dicitur in primo Poli. * Et præterea actus exteriorum membrorum sunt actiones in exteriorem materiam trãseuntes, sicut patet de percussione in peccato homicidij, & propter hoc non est similis ratio.

* Arist. c. 3. 104.

¶ Concedo, quòd omne peccatum est voluntarium, sed addo, quòd actus aliarum virium non sunt voluntarij, nisi inquantum mouentur à voluntate motione regiminis politici, quia videlicet illę vires in aliquo possunt reniti, & mouentur ita, quòd etiam moueant. Et hoc facit vt illis viribus attribuatur peccatũ aliquod etiam secundùm se, & non tantùm vt mouentur actu, & imperãtur à voluntate, non tamẽ sine hoc, quòd sunt in potestate rationis. Dico secundò, quòd si aliquid mouetur a voluntate tantùm, ita quòd nunquam se moueat sine imperio voluntatis, tunc esto actus eius sit peccatum, non tamen sibi attribuitur, sed rationi, & voluntati imperantibus. De hoc D. S. de Malo. q. 7. ar. 6. Quod qa actio magis attribuitur principali, & primo agenti, quàm instrumento, quando interior apppetitus vel membrum exterius, operatur ex imperio rationis, attribuitur peccatum non sensualitati vel membro corporali, sed rationi. Nunquam autem contingit, quòd membrum exterius operetur, nisi motum vel a ratione vel saltẽ ab imaginatione vel natura, & appetitu sensitiuo: ideo peccatum nunquã dicitur esse in membris exterioribus, puta manu vel pede. Sed sensualitas quãdoque mouetur absque imperio rationis, & voluntatis, & tunc dicitur esse in sensualitate, & tamen hoc peccatum non potest esse mortale, sed veniale. Hæc ille. Eandem sententiam ponit in secundo dist. 24. q. 3. ar. 2. in cor. vbi dicit, deformitas cuiuslibet actus illi potentiæ attribuitur vt subiecto, quæ est actus principium, & idem cũ sensualitas sit principium horum actuum, videlicet qui imperium rationis præcedunt, conuenienter in ea peccatum esse dicitur sicut in subiecto. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd actus aliarum virium aliquarũ, scilicet sensitiuarum interiorum appetitiuarum, sunt aliqualiter voluntarij, absque hoc, quòd actu mouentur a voluntate ea ratione vt D. S. habet, vbi iam in secundo, quia esto non actu sint voluntatis imperantis, sunt tamen voluntarij, quia impedibiles à voluntate, saltem singuli, & hoc sufficit ad rationem aliqualiter voluntarij. Secus de motibus membrorum, quæ sunt solũ organa, quę non operantur nisi mota. Quare actus eorum nõ sunt voluntarij nisi actu moueantur. Et per cõsequens motus eorum non eis, sed rationi, & voluntati attribuuntur semper, & vniuersaliter. Secus de motu appetitus sensitiui. Vltra, hoc autem. s. moueri a voluntate non sufficit ad hoc, quòd sint subiectum peccati. Dico, ꝙ solũ moueri a voluntate, & se tñ habere passiuè, hoc non sufficit vt peccatum alicui attribuatur vt subiecto. Sed nego quòd moueri, ita tamen, ꝙ non solùm moueatur, sed etiã se mouere possit, non sufficiat. Nec probatio contra hoc procedit, qa membra exteriora illa habent se tñ passiuè, & ergo nullum peccatum eis attribuitur sicut principio, secus de sensualitate, quare negatur consequentia. Et est prima solutio D. S. in littera.

¶ Secunda solutio est ad ad illam, hoc autem non sufficit. Dico, quòd non sufficit moueri à voluntate ad esse subiectum, quãdo mouetur ad actum transeuntem in exteriorem materiã, sed nego, quòd non sufficiat moueri à voluntate ad actum immanẽtem. Et ad probationem dico, quòd membra exteriora mouẽtur ad actus transeuntes, sicut manus ad percussionem in peccato homicidij, quæ percussio vtique est in percusso non manu percutiẽte. Sed aliæ vires interiores mouentur a voluntate ad actus immanentes, sicut est concupiscere irasci, & huiusmodi. Quare negatur consequentia, quia non est par ratio de viribus appetitiuis, & ratione, & membris, vt patuit.

¶ Nota aũt circa hãc solutionẽ primò, ꝙ prima solutio directè ꝓcedit, ꝙ actus & motus exteriorum mẽbrorũ, quę iuxta supra dicta q. 58. ar. 2. ad nutum, & absque omni contradictione mouẽtur a voluntate non debeant attribui membris tanquam principio, esto essent actiones immanentes, quia iuxta allegata ex de malo, motus vel actus attribuitur principali agenti non instrumento. Et ita etiam si actus membri exterioris esset subiectiuè in ipso, non sibi attribueretur sicut principio. Secus de actu sensualitatis, quæ est quasi principale agẽs respectu aliquorum motuum præuenientium imperium rationis, quare sibi attribuuntur. Et hæc vult prima solutio, volũtati enim, & rationi attribuũtur aliqui actus non vt subiecto, & tamen vt principio. Vnde aliud est attribui isto mõ, aliud alio modo. Sed secũda solutio ꝓcedit directè, quòd si etiam membra exteriora essent principaliter mouentia, & haberent se actiuè, & quasi liberè, & per consequens actus eorum sibi attribuerentur vt principio, non tamẽ vt subiecto, quia sunt actiones transeuntes non immanentes, sicut sunt actus sensualitatis proprij. Habet enim, & sensualitas actum proprium, & elicitum, & alium quasi imperatiuũ vel magis exequutiuum, ut patuit supra q. 17. ar. 2. ad 1. & 2. qui actus ad quem mouet sensualitas est ipsius, vt principij non vt subiecti. Ex his patet quomodo intelligendæ sunt solutiones.

¶ Nota

¶ Nota secundò, quòd non est mens D. S. quòd actus exteriorũ membrorum non sint peccata, nam hoc est contra omnem sensum. Et D. S. clarè oppositum ostendit infra ar. 8. ad primum, & in de Malo. q. 2. ar. 2. ad 6. & q. 7. ar. 6. in cor. Sed vult D. S. ꝙ esto sit peccatum, quia actus voluntarius inordinatus, non tamen attribuitur membro exteriori sicut principio vel subiecto, quia actus non attribuitur tanquam principio ipsi instrumẽto, quod se habet merè passiuè vt patuit, nec tanquam subiecto, quia est actio transiens, sed attribuitur voluntati, & rationi tantùm sicut principio. Secus de quibusdam actibus sensualitatis, scilicet præuenientibus imperium rationis, quamuis etiam sequentes imperiũ rationis, qui possunt esse mortalia peccata, non sensualitati, sed rationi, & voluntati attribuantur, qui tamen nõ sunt subiectiuè in ratione, & voluntate. Et hoc oportet aduertere in ista materia, & sequentibus, quia mortale peccatum, esto quo ad materiale sit subiectiuè in sensualitate, & sit actus exercitus per membrũ exterius, non tamen his attribuitur, scilicet vt principio principali, sed rationi, & voluntati, quorum est se conuertere ab incommutabili bono, & per cõsequens peccare mortaliter. Sensualitatis autẽ ẽm se est inordinatè affici, ad aliquod bonum cõmutabile, sed eius non est se auertere vel cõuertere ad Deum, quare veniale sibi attribui potest, non mortale. De his statim arti. 4.

¶ Nota ex solutione huius tertij, quòd dicta in corpore huius art. intelliguntur de motis a voluntate ad actus voluntarios immanentes, & quando motę non habent se merè passiuè, tũc eis attribuitur eis peccatum subiectiuè, & principatiuè. Et sic intelligitur maior principalis, quòd principium voluntarij actus immanentis elicitiuum semper est subiectum. Et quando cum hoc mouetur, ex se attribuitur sibi vt principio. Sed quando mouetur ab alio ad actum peccati immanentem, esto sibi attribuatur vt subiecto materialis, tamen eius mouenti attribuitur vt principio & subiecto formalis.

Vtrum sensualitas possit esse subiectum peccati.

> N 2. di. 24. q. 3. art. 2. Et di. 31. q. 2. ar. 1. ad 4. Et veri. q. 25. ar. 5. Et Mal. q. 7. ar.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd in sensualitate nõ possit esse peccatum. Peccatum enim est proprium homini, qui ex suis actibus laudatur vel vituperatur, sed sensualitas est communis nobis, & brutis, ergo in sensualitate non potest esse peccatum.

¶ 2 Præterea. Nullus peccat in eo, quod vitare non potest sicut Aug. dicit in lib. de lib. arb.* sed homo non potest vitare, quin actus sensualitatis sit inordinatus, est enim sensualitas perpetuæ corruptionis, quandiu in hac mortali vita viuimus, vnde per serpentem significatur, vt August. dicit 12. de Trin.* ergo inordinatio motus sensualitatis non est peccatum.

> * Aug. lib. 3. c. 18. to. 1.

> * Aug. c. 12. & 13. to. 3.

¶ 3 Præterea. Illud quod homo ipse non facit, non imputatur ei ad peccatũ, sed hoc solùm videmur nosipsi facere, quod cum deliberatione rationis facimus, vt Philosophus dicit in 9. Ethicorum.* ergo motus sensualitatis, qui est sine deliberatione rationis non imputatur homini ad peccatum.

> * Arist. c. 8. tomo 5.

¶ Sed contra est, quod dicitur Roma. 7. Non enim quod volo bonũ hoc ago, sed qđ odi malũ illud facio, quod exponit August.* de malo concupiscentiæ, quod constat esse motum quendam sensualitatis, ergo in sensualitate est aliquod peccatum.

> * Aug. li. 3. contra Iulian. ca. 26. to. 7. Et de verbis Apostoli ser. 12.

¶ Hic consequenter D. S. in speciali inquirit in quibus sit peccatum. Et primò de sensualitate, secundò an in ratione ar. 5. Quo ad primum, primò, quærit indeterminatè, an possit esse peccatũ in sensualitate. Secundò quale peccatum possit esse in sensualitate, articulo sequenti.

> * Ar. 1. & 2.

¶ Respondeo dicendũ, ꝙ sicut supra dictũ est,* peccatum potest inueniri in qualibet potentia cuius actus potest esse voluntarius, & inordinatus, in quo consistit ratio peccati. Manifestum est autem, ꝙ actus sensualitatis potest esse voluntarius inquantum sensualitas, i. appetitus sensitiuus nata est à voluntate moueri, vnde relinquitur, quòd in sensualitate possit esse peccatum.

¶ In cor. arti. D. S. se absoluit vnica conclusione in fine. In sensualitate potest esse peccatum. Probat, peccatum potest inueniri in qualibet potentia, cuius actus potest esse voluntarius, & inordinatus, sed actus sensualitatis potest esse voluntarius supplè, & inordinatus, igitur conclusio vera. Maior patet, qa in hoc cõsistit rõ peccati, vt patuit. q. 71. ar. 6. ſ. ꝙ est actus volũtarius inordinat⁹.

¶ Nota autem, quòd ista maior præsupponit dicta in articulis præcedentibus, præsertim ad tertium ar. 2. quia videlicet intelligitur de actu voluntario immanente, talis enim attribuitur potentiæ vt subiecto, qualis est actus proprius sensualitatis. Minor ꝓbatur, illius potentiæ actus est voluntarius, quæ nata est a voluntate moueri, sed actus sensualitatis est potentiæ natæ moueri a voluntate, igitur est voluntarius, præmissæ patent ex arti. 2. & ex supra dictis q. 56. & alibi.

¶ Nota autem circa istam minorem, ꝙ actus sensualitatis est duplex; vnus præueniens iudicium rationis, procedens ex imaginatione impedibili, talis est voluntarius imperfectè, & indirectè, quia videlicet in potestate voluntatis fuit eum impedire. Alius sequitur imperium, & iudiciũ rõnis, & talis est volũtarius pfectè. Et vterque dicitur voluntarius non intrinsecè, & elicitiuè, quas sit actus elicitus à voluntate. Sed dr̃ voluntarius extrinsecè, & imperatiuè, quia imperatur à volũtate, vel natus est impediri a voluntate. Trahitur ergo ex illis tribus ar. quòd in illa potentia est peccatum subiectiuè in qua est actus voluntarius immanens inordinatus; sensualitas autem est huiusmodi, ergo, &c. De isto articu. in de Veritate Mate. 25. arti. 5. pulchrè.

ARGVM. in contrarium confirmat conclusionem. Nota, ꝙ hoc argumentum in oppositum fuit etiam supra expositum. q. 17. art. 7. ad primum, & D. S. supra ad Roman. 7. exponit illã auctoritatem Apostoli. ſ. Nõ enim, quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum hoc facio; potest enim vno modo intelligi de hoĩe constituto sub peccato, & sic hoc, quod dr̃ hoc ago, intelligendũ est de actione cõpleta, q̃ exterius exercetur p consensum rõnis. Quod aũt dr̃ volo, intelligitur nõ de volũtate cõpleta, quæ est operis præceptiua, sed de volũtate quadã incõpleta qua hoĩes bonũ in vniuersali volunt, & deprauatur talis voluntas in particulari vt non agat homo, quod vellet. Alio modo intelligitur de homine reparato per gratiã, & tunc è conuerso oportet intelligere, videlicet per hoc, quod dicitur, volo voluntatẽ cõpletã perdurantem in electione particularis operationis; vt per hoc, quod dicit ago, intelligatur actio incompleta, quæ cõsistit tm̃ in appetitu sensitiuo non perueniens ad rationis consensum. Homo eñi sub gratia constitutus vult quidem mentem suam à prauis concupiscentijs conseruare, sed hoc bonũ non agit propter motus inordinatos concupiscentiæ surgentes in appetitu sensitiuo. Et simile est, quod dicitur ad Galat. 5. vt non quæcunque vultis illa faciatis. Similiter id, quod dicitur, quod odi malum hoc facio, dupliciter intelligitur. Si de homine peccatore intelligitur, tunc p hoc, quod dicitur, odi, intelligitur quoddam odium imperfectum, secundùm ꝙ omnis homo naturaliter odit malũ. Per hoc autẽ, quod dr̃, facio intelligitur actio pfecta per operis executionẽ ẽm rationis consensum. Nã illud odiũ in vniuersali tollitur in particulari eligibili per inclinationẽ habitus vel passionis. Si verò intelligitur de homine sub gratia constituto per hoc, quod dicitur, facio, intelligitur ẽconuerso actio imperfecta, quæ consistit in sola concupiscentia appetitus sensitiui. Per hoc, quod dicitur, odi intelligitur odium perfectum, quo quis perseuerat in detestatione mali, vsque ad finalem reprobationem ipsius, & in littera hic, & communiter vbi D. S. allegat illam auctoritatem exponit eam iuxta secundum intellectum, videlicet vt intelligitur de constituto in gratia, & facere pro concupiscere, & pro motu appetitus sensitiui ex surreptione, qui inuenitur in viris bonis & hunc motum dicit August. esse malum, & peccatum, ergo in appetitu sensitiuo potest esse peccatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliquæ vires sensitiuæ partis, & si sint communes nobis, & brutis, tamen in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, ꝙ rationi iunguntur; sicut nos præ alijs animalibus habemus in parte sensitiua cogitatiuam, & reminiscentiam, vt in primo dictum est.* & per hunc modum etiã appetitus sensitiuus in nobis præ alijs animalibus habet quãdam excellentiam, scilicet quòd natus est obedire rationi, & quantum ad hoc potest esse principium actus voluntarij, & per consequens subiectum peccati.

> * prima parte q. 78. ar. 4. in cor. & ad quintũ.

¶ Ad maiorem, peccatum est proprium homini, conceditur. ſ. secundùm potentias quocunque modo humanas, vel scilicet rationales per essentiam, vel per participationẽ, & peccatum est in omni eo, quod debet se benè habere in homine, & ordinatè ẽm rationem. Ad minorem fuit responsum supra. q. 56. ar. 4. quia est quidem communis nobis, & bestijs, si consideretur ratione generis, & secundùm se; sed negatur, ꝙ sit communis nobis, & bestijs sensualitas vt est in homine, immo est alterius speciei in homine sensualitas a sensualitate bestiæ, sicut etiam in bestia æstimatiua, quæ distinguitur specie a cogitatiua hominis. Similiter memoria bestiæ distinguitur specie a reminiscentia hominis, vt patet prima parte. q. 78. ar. 4. in cor. Quia ergo sensualitas in homine habet aliquam excellentiam per coniunctionem ad rationem, quam participat, & cui obedit, ideo ratio tenetur eam

ordinatè

ordinatè habere, quare si qui defectus incidat in sensualitate imputatur homini, ideo est in ea peccatum, secus de sensualitate bestiæ, quam bestia non tenetur, nec potest aliter habere, quàm sensualitas patiat. Dr enim volũtarius actus q est in potestate hoīs.

¶ Nota autẽ quod D. S. dicit, ꝙ aliquæ vires sensitiuæ sunt nobis communes, & bestijs. s. s̄m rationem generis, & per comparationem ad obiecta, nō t̃n sunt nobis, & bestijs communes quo ad speciem, & quo ad excellentiam, licet enim non sit in nobis sensus interior, qui non sit in bestijs aliqualiter secundùm viam D. S. in prima parte, vbi iam in fine cor. tamen in nobis habent alium modum operandi cogitatiua, cui respondet in bestijs æstimatiua naturalis, & alium modum reminiscentia in homine, alium modũ memoria in bestijs, vnde & alia sunt nomina, quare non oportet D. S. intelligere cum dicit. Aliquæ vires sensitiuæ partis sunt nobis communes quasi aliquæ essent in homine, quę nullo modo essent in bestijs, sed vult, quòd sint cõmunes aliquo quo ad modum operandi, vt sensus communis, aliæ autem non, vt patet de imaginatiua, quę in homine etiam dicitur phantasia, & æstimatiua, quæ in homine dicitur cogitatiua, & c. sunt ergo communes saltem quo ad genus, sed non quo ad excellentiam, & modum operandi. ¶ Nota autem, quòd hæc dicta sunt non ad mentem Auicennæ. qui ponit quinque sensus interiores in homine, & quattuor in bestijs, sed dicta sunt post D. S. & Auerroim. vt patet prima parte vbi supra, negatur ergo consequentia. Probat autem hæc ratio, quòd in sensualitate vt sic non est peccatũ, tamen non probat quin sit & esse possit in sensualitate humana, quia sensualitatis humanæ est, quòd suus motus non sit contra rectitudinem rationis, quare aliquis actus in homine est vituperabilis, qui in bestijs non est vituperabilis, vt habet D. S. secundo sententiarum dist. 24. q. vltima articu. 2. & sanctus Bonauentura ibidem q. vltima duobus arti.

¶ Ad secundum dicendũ, ꝙ perpetua corruptio sensualitatis est intelligenda quantum ad fomitem, qui nũquam totaliter tollitur in hac vita; transit enim peccatũ originale reatu, & remanet actu, sed talis corruptio fomitis non impedit quin homo rationali volũtate possit reprimere singulos motus inordinatos sensualitatis si præsentiat, puta diuertendo cogitationem ad alia; sed dum homo cogitationem ad alia diuertit, potest etiam circa illud aliquis inordinatus motus insurgere, sicut cũ aliquis transfert cogitationem suam a delectationibus carnis, volens concupiscentiæ motus vitare ad speculationem scientiæ, insurgit quandoque aliquis motus inanis gloriæ impremeditatus, & ideo non potest homo vitare omnes huiusmodi motus propter corruptionem prædictam, sed solùm sufficit ad rationem peccati voluntarij, quòd possit vitare singulos.

¶ Nota pro maiori intellectu eorum, quæ habentur in solutionibus, & in istis duobus argumentis. Innuit enim duo, primò ꝙ motus sensualitatis sunt peccata. Secundò, ꝙ motus sensualitatis rationem præuenientes sint venialia. Circa hoc s̄m p̄sertim est difficultas, & in eo videtur aliqui discordare, vnde Nicolaus de Lyra cuius modũ dicēdi vr̄ cõmemorare magister Ioãnes Nider, in suo p̄ceptorio pręcep. 9. c. 4. & t̃n sine affirmatiua assertione, vt patet intuenti, q̃a simul cõmemorat modum dicendi San. Bonauenturæ; q dicit veniale, quod Lyra negat veniale, dicit sic in postilla sup Matth. 5. c. Cõcupiscentia inquit hoc mō procedit quia primo ex aspectu mulieris causatur concupiscentia in appetitu sensitiuo, qui dicitur sensualitas, & præuenit actũ rationis & sic non est peccatũ, nec veniale, nec mortale. Cuius ratio est, quia talis motus sensualitatis non est in potestate hominis, & p consequens non est peccatum; sed retentio huiusmodi concupiscentiæ postquã percepta est, benè est peccatum, vnde dicit Aug. non est in potestate nostra quibus visis tangamur, & est in potestate nostra ea respuere vel acceptare. Et sic patet, ꝙ p̄dictus motus sensualitatis non est peccatum, sed est materia exercendæ virtutis, si ei resistatur per rationem; si autem teneatur per delectationem morosam absque consensu t̃n, tunc est peccatum, sed veniale; si autem consequitur consensus in animo, tunc est peccatum mortale, etiam antequàm exprimatur facto vel signo, & ideo de tali concupiscentia, quæ est consensus intelligit saluator, iã mœchatus est in corde suo. Hæc ille. Sed tertium omnino verum est, scilicet cum accedit consensus est mortale. Verùm de secundo. s. ꝙ cum quis immoratur concupiscentiæ de se mortali, ante consensum, an sit t̃n veniale, postea videbitur. Et de hoc etiã laborat Nider vbi supra post S. Bonauen. Sed pro nũc est difficultas quo ad primũ, & stat in hoc, An motus ad illicitũ, insurgẽs in sensualitate ante actũ rationis sit veniale. De hoc iam patuit quid sentiat Nico. de Lyra, quia ꝙ non. Sed apud S. Tho. vr̄ respondendũ cũ bona limitatione, quam D. S. ponit in de Malo. q. 7. ar. 6. ad 8. & in secundo d. 21. q. 1. ar. 2. ad vltimum. In de Malo dicit sic, q̃a

An motus sensualitatis rationē præuenientes sint venialia.

ergo peccatum est in sensualitate s̄m ꝙ potest obedire rationi, primus motus sensualitatis, qui est ex dispositione corporali nō est peccatum, & hunc appellant aliqui primò primum. Secũdus autẽ motus qui excitatur ex aliqua apprehensione est peccatum. Primum enim ratio nullo modo vitare potest, secundum autem vitare potest quantum ad singulos, non autem quantum ad oẽs; quia dum auertit cogitationem suam ab vno, incurrit in aliud ex quo insurgere potest motus illicitus. Hæc ille. In secundo autem vbi iam dicit, motus vis concupiscibilis potest dupliciter insurgere, vel ex qualitate organi, sicut calefacto corpore insurgit motus libidinis sine aliqua imaginatione, & ille motus est purè naturalis, nec rationem peccati habens, & ad hoc potest virtus demonis ex potestate naturæ, quæ in transmutationem corporalium potest, nisi virtute Diuina cohibeatur. Alius motus concupiscibilis est, qui insurgit ex apprehensione delectabilis, & ex parte illa appetitus concupiscibilis, habet quandam libertatem ad minus in hoīe, s̄m ꝙ pōt obedire imperio rōnis prohibentis; & sic in concupiscibili pōt esse peccatũ, sed hunc motũ diabolus extorquere non potest. Hæc ille. Et adhuc clarius infra in 2. d. 24. q. vltima ar. 2. in cor. dicit. Omnes primi motus, qui sensualitati attribuuntur, vt verba Aug. asserunt, peccatum sunt; sed motus pręcedentes quos supra naturales diximus, qui imaginationem non sequuntur, sed solùm naturalium qualitatum actionem, ratione peccati carent. Et secundum hoc potest verificari quorũdã dictũ, qui dicunt, ꝙ motus primò primi non sunt peccatum, sed motus secundò primi; vt per primo primos motus naturales, & per secundò primos motus sensualitatis intelligamus, in qua peccatũ est sicut in subiecto. Quod sic patet, peccatũ enim vt pertinet ad præsentem consideratioñẽ, nō est aliud, quàm inordinatus actus ad genus moris pertinens, nullus autem actus ponitur in genere moris, nisi habita comparatione ad voluntatem, quæ principiũ est moralium, vt patet ex 6. metaph. & ideo in primo incipit genus moris, vbi primò dominium voluntatis inuenitur; habet autem voluntas in quibusdam dominium completum, in quibusdã verò incompletum. Completum dominiũ habet in istis actibus qui ex imperio voluntatis procedunt, & hi sunt actus deliberationem sequentes, qui rationi attribuuntur. Sed dominiũ incõpletum habet in illis actibus, qui imperiũ rōnis præcedũt, t̃n voluntas eos impedire poterat vt sic quodammodò voluntati subiacerant quãtũ ad hoc, quod est impediri vel nō impediri. Et ideo inordinatio, quæ in his actibus contingit, rationem peccati causat, t̃n incompleti; & ideo in his actibus peccatum leuissimũ, & veniale est, non autem mortale, quod est perfectũ peccatum, &c. Hæc ille. Et ad quartum dicit, ꝙ motus isti sunt quodãmodo in potestate nostra, & quodammodo non sunt, si eñi quilibet eorũ sigillatim cõsideretur, sic ī potestate nostra sunt, q̃a quẽlibet eorũ p̄ueniẽdo impedire possumus. Si autẽ oẽs simul cõsiderentur sic in potestate nr̄a nō sunt, q̃a dum vni obuiare nitimur, ex alia parte pōt motus illicitus surripere, nō eñ pōt esse simul intẽtio renitentis voluntatis contra diuersa in actu. Hæc ibi; q̃bus cõcordãt ea quæ supra. q. 17. art. 7. D. S. ponit, quomodo actus sensualitatis possit esse imperatus, vbi ponit ꝙ actus sensualitatis vt sequitur ad apprehensionem imaginationis non subitam, sed imperatam, & regulatam ratione, & tunc est sub imperio, vt autẽ qualitatem sequitur corporis sic non imperatur, nec subditus imperio; quandoq; autem concitatur ad apprehensionẽ imaginationis vel sensus, non omnino subito in occursu obiecti, & tũc ille motus est præter imperium rationis, quamuis potuisset impediri a ratione si præuidisset. Et vr̄ velle, ꝙ talis actus etiã imputetur voluntati, q̃a potuit impedire talem motum, vt patuit ibidẽ. Ex quibus omnibus trahitur, ꝙ motus naturalis, qui sequitur ex qualitate corporis, & est primò primus, & cõcitatur merè naturaliter sine aliqua imaginatione, non est aliquo modo in potestate hominis, & est sine omni peccato etiã veniali, tanquã extra genus moris existens. Et si de tali intelligitur dictũ Nico. de Lyra bonum est, & concordat. Patet, & sequitur secundò, ꝙ motus nō merè naturalis sensualitatis, sed aliqualiter liber. ratione. s. causæ suæ, q̃a sequitur ad imaginationẽ quã homo potuit præuenire, & impedire, & per consequens actũ sensualitatis sequẽtẽ, tũc talis actus est veniale tanquam actus inordinatus volũtarius indirectè, vtpotè cadens sub dominio voluntatis incompletè, etiã si rōnis aduertẽtiã, & actũ præueniat, quia ratio potuit ipsum motũ illicitum præuenisse in speciali acceptum, licet non omnes. Dico autem circa hoc, ꝙ si esset actus talis sensualitatis, qui consurgeret ad imaginationem subitam, quam potius cõcomitaretur vel causaret, quàm sequeretur, nec fuisset ut nunc in potestate hoīs talem impediuisse, & dedisset operam rei licitæ, nec in aliquo esset negligens, puto, ꝙ talis actus sensualitatis non esset peccatũ, nec veniale, vt patuit supra. q. 17. ꝙ si de tali intelligit Lyra, benè dicit. Si autem intelligit de secundo motu. s. sequente imaginationem non subitò aduenientem ex occursu præsentis obiecti, sed in absentia sensibilis, tunc respondendum est ad rationẽ Lyrę, negando, quòd talis motus concupiscentiæ nullo modo sit in potestate. Et ratio patuit, & patet hic in D. S. quia sufficit ad rationẽ venialis, quòd possit impediri, & sit in potestate quo ad

singulos,

singulos, non quo ad oẽs. Ad dictum Aug. vbi dicit, ꝙ est materia exercẽdæ virtutis. Dico ꝙ loquitur de primò primis, qui sunt materia exercendæ virtutis, & sine omni peccato, q̃ vocatur naturalis. Sed vt patuit ex D.S. ex 2. sent. motus qui sensualitati attribuũtur. s. sequentes imaginationẽ impedibilẽ ad quam & non subito sequitur, secundũ B. Aug. peccata sunt, nam & rõni commissa est imaginatio, p̃sertim nõ ab extrinseco subitò extorta. Vñ & ipsa illicita, & eã sequẽtia homini imputanť, & de illa auctoritate Bea. Aug. quã Lyra allegat habet D.S. de Malo. vbi sup. ad sextũ, dicẽs, qñ motus illicitus est in sensualitate, tripliciter se põt habere ad ipsum rõ. Vno mõ, sicut resistens, & tunc nullũ est peccatũ, sed est meritum coronæ. Aliqñ aũt se hẽt, vt imperans, puta cũ aliqs motum concupiscentiæ illicitæ excitat, tunc si sit illicitũ in gñe pc̃ti mortalis, erit peccatũ mortale. Aliqñ aũt se habet, vt neq; p̃hibẽs neq; imperans, seu consentiens, & tunc est peccatũ veniale. Hæc ille, & intelligitur primũ membrum (vt põt haberi ex solutione tertij sequentis) de motu naturali, & primò simpliciter, q̃ non est prohibibilis; tertius aũt est prohibibilis, vel impedibilis, & ita indirectè voluntarius, & peccatum veniale. Dico secundò, ꝙ non vr̃ inconueniens, vt aliquis motui illicito, & peccato veniali exorto ex negligentia, & infirmitate humana resistendo, ꝙ superueniẽs iudicium rõnis possit mereri coronam (hæc vr̃ innuere D.S. in de Verita. ma. 25. ar. 7. ad quintum) quare nõ sequitur, aliquis motus est materia exercendæ virtutis; ergo non est peccatum leuissimũ. Nam stimulus carnis quẽ & Paulus patiebať non fuit sine venialibus peccatis, & tñ sibi fuit materia exercendæ virtutis, vt patuit sup. q. 55. ar. 3. ad tertium, & exponit D. S. secundæ ad Corint. 12. post Aug. de infirmitate carnis; quia inerant ei motus concupiscẽtiæ, quos tñ Diuina gratia refrenabat; & habet ibidẽ, ꝙ Deus ad præcauẽdum maius malum permittit electos impediri ex aliqua parte, vt per infirmitatem, vel defectum, & ẽt aliqñ per peccatum mortale. Vnde non sequiť, est materia exercendæ virtutis; ergo non est peccatum leue, & modicum, cum Aug. dicat illũ stimulũ Apostoli sibi fuisse in exercitium, & in coronam. Dico vlterius, ꝙ acceptando per rõnis consensum tales motus, peccať peccato perfecto, & mortali, quia talis acceptatio subest pleno dominio voluntatis; sed nihilominus ipse motus præueniens ipsum acceptare est peccatum leue, & modicum, & q̃uis ipsum respuere sit meritũ perfectũ, non tñ sequitur quin ipse motus cui non consentiť, sed abijcitur, fuerit non solũ illicitus, sed & peccatum. De his inueni D.S. conformiter loquentem postq̃ hæc conscripserã, dicit enim sic in 2. sententiarum di. 40. ar. 4. ad 3. ꝙ primus motus nõ habet rõnem culpæ, nisi ſm ꝙ est aliquo mõ in potestate voluntatis. Vñ quandiu voluntas non repugnat, habet rõnem peccati, sed qñ voluntas iã repugnare incipit, tunc homo meretur, non quia ille primus motus sensualitatis sit meritorius cui resistitur, qui tñ postq̃ sibi resistitur rõnem peccati amittit, sed in actu voluntatis resistentis est meritum, qui nõ est idẽ cũ primo motu sensualitatis. Hæc ille. Ex quibus patet clarè, q̃uo auctoritas B. Aug. intelligẽda est, & q̃a nihil contra dictum nostrũ, ꝙ aũt motus prouenĩes ex imaginatione subita, & subito, non sint venialia vr̃ haberi ex D. S. in de Malo vbi supra ad octauum, vbi dicit, oĩs apprehẽsio imperio rõnis subiacet, potest enim rõ prohibere vsum cuiuslibet apprehensiuæ potentiæ, maximè in absentia sensibilis. Hæc ille. Vbi notanter dicit, in absentia &c. quasi admitteret, & concederet, quòd aliquando imaginatio non esset in potestate rationis. s. in præsentia rei sensibilis; sicut quis videns a casu mulierem, vel audiẽs loq; de materia venerea subito incedit imaginatio, quam non potuit prohibere, & de motu sequente huiusmodi imaginationẽ vr̃ intelligendum dictum B. Aug relatũ per Lyrã, videlicet, non est in potestate, vt his visis non tangamur. Vñ & hic ad secundũ dicit D.S, ꝙ homo per voluntatẽ põt reprimere singulos motus si p̃sentiat. i. si non proueniant merè naturaliter, nec ad imaginationem subitam. sed impedibilẽ quam possit auertere, & põt aduertere, quia imaginatio ad illicita trahit; oportet enim sp̃ habere oculũ ad hoc, ꝙ aliud est loqui de motu carnis qui põt esse sine imaginatione, aliud de motu sensualitatis, qui imaginationem prævquirit. Ista vñr esse de mente D.S. saluo iudicio meliori. Vnde & Capreolus in 2. di. 4. ad secundum Durandi, contra primã cõclusionẽ concorditer loquitur, vbi dicit, Actus ex sola imaginatione procedentes sunt duplices. Quidam enim sunt quos imaginatio concomitatur potius, q̃ causet, qui oriunť ex dispositione qualitatũ naturalisũ, vel si causantur ex imaginatione, non tñ tali, quæ a volũtate potuerit impediri, nec per cõsequens appetitus sequens, vt patet in imaginatione, quæ causať ex necessitate in occursu alicuius obiecti, vel ex subita operatione phantasmatis, vel cum audio loquentem de materia venereorũ; & tales sunt penitus extra genus moris, & de istis intelligiť dictum San. Th. videlicet, ꝙ actus ex imaginatione procedentes sunt indifferẽtes. Alij verò sunt quos imaginatio non solũ concomitať, sed causat, q̃ quidẽ imaginatio non sic subito, & merè naturaliter causať, quia potuerit impediri, vel ipsa, vel appetitus sequẽs, & talis non est extra genus moris. Hæc ille. Vbi patet ea, q̃ dicta sunt, & Capreolũ sensisse; & nota, ꝙ ex hoc hr̃, ꝙ verbũ D.S. sup. q. 17. ar. 2. (vbi dicit, ꝙ qñq; concitatur subitò ad imaginationẽ, & potuit impediri a rõne si præuidisset) intelligitur de tali imaginatione, quæ est aliqualiter in potestate hominis, & impedibilis; si autem oritur omnino subitò, & ita, ꝙ non potuit præsentare, vt auerteret cogitationem, & imaginationem, tunc non esset peccatum ẽt veniale, nec aliquo mõ sub imperio rõnis, nec directè, quia videlicet imperať; nec indirectè, quia videlicet non impeditur cum potuerit impediri.

Non hoc soluit Lyrã

Capreolus.

¶His notatis videndum est de argumento secundo, cuius solutio clarescet ex dictis. Vnde dicitur ad maiorem, nullus peccat in eo, quod vitare non potest, verum, qd̃ nullo mõ vitare põt, nec quo ad oẽs, nec quo ad singulos. Secundò, quod non potest vitare, ita ꝙ nec subsit dominio voluntatis completo, nec incompleto. Dico autem, ꝙ ad rationem peccati leuissimi sufficit, ꝙ possit vitari quo ad singula, esto non omnia simul; & sufficit, ꝙ habeat dominium incompletum, ita ꝙ licet non imperauerit (quod est completi voluntarij) tamen impedire potuit si præsensisset.

¶Ad minorem, homo non põt vitare quin actus sensualitatis sit inordinatus, verũ, ad hũc sensum, ꝙ nullus sit inordinatus, põt tñ singulos vitare, & reprimere, & hoc sufficit ad voluntariũ imperfectum, quod põt cõstituere veniale. Ad probationem minoris dicitur, ꝙ sensualitas est perpetuæ corruptionis propter materiale peccati originalis, quod est destitutio virium inferiorum a retinaculo iustitiæ originalis, quæ est fomes, qui manet de communi lege donec durat hæc vita; de hoc infra q. 82. & in de Veritate materia 25. ar. 7. per totum. Sed dico, quòd quamuis propter illã corruptionem, non possit voluntas, & ratio vitare omnes motus inordinatos, tamen singulos. Non omnes quidem, quia dum quis aduertit imaginationem suam de re illecebrosa, & ad hanc concitari sensualitatem, & auertit se cõuertendo cogitationem ad speculationem scientiæ, tunc insurgit aliquis motus inanis gloriæ impremeditatus, & sic de alijs; quare verum est, quòd nõ possunt vitari omnia venialia, tamen homo singula vitare potest; nam cũ præsentit, & aduertit imaginationem suam versari circa illicita, antequàm oriatur motus inordinatus, potest eam auertere, & sic vitare motum inordinatum sensualitatis, & appetitus. Dictum est enim quòd si quis motus subitò incedat per imaginationem subitò ortam ex præsentia sensibilis, vel si inordinatus motus oriatur ex naturali qualitate sine imaginatione, quod nullum est peccatum; & ergo quia imaginationem auertere potest, quæ præquiritur ad veniale, ideo ad veniale sequẽs, scilicet motum sensualitatis impedire potest, quo ad singulos motus si præsentiať; si autem negligat præsentire, & aduertere, nihilominus motus sequens imputabitur sibi tanquàm voluntarius, propter negligentiam. Vltra, concedo quòd sensualitas significatur per serpentem tentantem mulierem, scilicet rationem inferiorem, quæ significatur in processu peccati per mulierem, sicut ratio superior per virum, vt habet magister sæpius in secundo. Vltra; ergo inordinatus motus sensualitatis non est peccatum, verum perfectum, tamen imperfectum, quia imperfectum voluntarium; & secundò motus sensualitatis qui non potuit præsentiri, & sic impediri, tamen impedibilis, & sequens imaginationem, quæ auerti potuit si rõ attẽdisset, & talis est peccatum. Nota circa principium solutionis de perpetua corruptione &c. ex D. S. in de Verita. vbi supra statim, ꝙ illa corruptio ideo sic dicitur, quia est contra primam institutionem naturæ, sed non quia contra naturam sibi relictam, immo sequitur principia naturæ, vt D.S. ibidem habet in cor. Quare non satis aduertunt qui arguunt Aristotelem cognouisse corruptionẽ naturæ per peccatum, & ideo eam eguisse reparatore. Nam illa rebellio sensualitatis non arguit apud gentilem naturam destitutam, cum sit defectus naturalis, & per consequens non propterea cognouit eam per peccatum destitutam. Vnde D.S. secundò sentẽtiarũ di. 30. q. 1. ar. 1. ad primum. Seneca & alij Philosophi considerauerũt naturam humanam ſm ea quæ ex principijs suis naturalibus eam consequuntur, statum enim illũ primæ conditionis scire non potuerũt, quẽ non nisi fides tenet, & ideo de morte illi nihil nisi sicut de naturali defectu locuti sunt, quamuis & naturàlis defectus aliquo modo pœna dici possit. Hæc ille &c.

Ratio non potest uitare oẽs motus illicitos tamen singulos.

Arist. non cognouit corruptionẽ naturæ.

¶Nota secundò, ꝙ D.S. dicit, ꝙ voluntas possit reprimere singulos motus sensualitatis si præsentiat, quia per hoc excluduntur primò primi, & sequentes ad imaginationem non impedibilem, & per consequens non sunt venialia. sed includuntur, qui insurgunt ex negligentia aduertentiæ super imaginationem.

¶Nota etiam D.S. in fine solutionis, quòd sufficit ad rationem peccati voluntarij, scilicet imperfecti, & incompleti, ꝙ possint vitari singula Scotus de ista materia aliquid tangit in secundo distin. 42. ad 3. q. respondendo ad auctoritatem in argumento post oppositum adductam, dicens, Apostolus debet intelligi, quo ad primos motus, de quibus non video, quòd sint peccatum, quia p̃cedunt omnem actum voluntatis, & nulla rõ culpæ est in aliquo p̃cedente actum volũtatis. Si dicas, ꝙ primi motus sunt peccatũ, eo voluntas non præuenit, tunc nõ est peccatũ commissionis, sed omissionis, & sic illa opera, q̃ sunt peccata formalr̃ sunt illa opera interiora, hæc ille. Vbi patet ſm Scotum, ꝙ primi motus ſm se nõ sunt pc̃tã, sed tñ admittit, ꝙ sunt pc̃tã inq̃tũ voluntas negligit eos impedire, vt sic volũtas incõpleta, & indirecta cõstituat illos motus in esse peccati etiã venialis, sicut qñ sunt illiciti, tunc voluntas

Scotus.

luntas completa conſtituit in eſſe mortali, ita tamẽ quòd ille motus primus conceptus, ſed non compleat rationem peccati etiã venialis, & hæc poſſunt ſtare cum D.S. quia & D.S. vult quòd ſolũ illi motus ſunt peccata venialia, qui potuerunt impediri, non tamen ita quòd voluntas conſentiat expreſsè, vel interpretatiuè, quia aliàs eſſet peccatũ rationis, & non ſenſualitatis. Vnde D.S. in de Ver. ma. 25. art. 5. ad quintũ, Non dicitur eſſe peccatum in ſenſualitate, propter interpretatiuum conſenſum rationis. quando enim primus motus ſenſualitatis præuenit iudicium rationis, non eſt conſenſus, nec interpretatiuus, nec expreſſus; ſed ex hoc ipſo, quòd ſenſualitas eſt ſubijcibilis rationi, actus eius quamuis rationem præueniat, tamen habet rationem peccati. Hæc ille. Vbi patet, quòd motus ſenſualitatis eſt veniale, non quia conſentiatur per rationẽ, immo ſic eſſet mortale, ſi eſſet de re illicita mortaliter, & attribueretur rationi: ſed eſt peccatum, quia in poteſtate fuit ipſum prohibere &c. Et patet ſecundò, quòd motus præueniens rationem eſt peccatum &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud, quod homo facit ſine deliberatione rationis, non perfectè ipſe facit, quia nihil operatur ibi id, quod eſt principale in homine; vnde non eſt perfectè actus humanus, & per conſequens non poteſt eſſe perfectè actus virtutis, vel peccati; ſed aliquid aliud imperfectum in genere horum. Vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniens eſt peccatum veniale, quod eſt quiddam imperfectum in genere peccati.

¶ Ad maiorem, quòd homo ipſe non facit, nõ imputatur ei ad peccatum. Verum, ſi nullo modo faciat, nec ſecundùm id quod eſt principale, nec ſecundùm minus principale in eo, & ſecundò qđ non facit voluntariè directè, vel indirectè.

¶ Ad minorem, ſed ſolũ hoc videmur facere, quod cum deliberatione rationis facimus. Verum, hoc perfectè facimus nos; quia facimus ſecundùm id quod eſt principale in nobis, nihilominus tamẽ & nos facimus ſecundùm id quod eſt in nobis, licet imperfectum, quod facimus ſecũdùm ſenſualitatẽ; quia & ipſa eſt principium voluntariorum actuum aliqualiter, & quod ipſa facit voluntati, & rationi aliqualiter imputatur, in quorum poteſtate, & cura eſt in homine. Nam ipſa debet eſſe ordinata ſecundũ rationem in homine; negatur conſequentia, ꝙ ad nullum peccatũ omnino imputetur; ſed probat, quòd nõ ad perfectum, ſed nõ probat quin motus ſenſualitatis rõnem præuenientes ſint voluntarij; quia ſinguli impedibiles; id autem, quod quis impedire poteſt, & non facit, ſi ſit inordinatum, ſibi imputatur, ſolũ autem habentur venialia motus impedibiles, vt patuit.

¶ Nota aũt verba D. S. vbi dicit; vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniens eſt peccatum veniale, vbi diximus ſtare radicem diſputationis tactæ. Quomodo autem veniale ſit imperfectum in genere peccati, habetur infra q. 88. art. 1. ad primum.

Vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.

Supra q. præſ. art. 3. ad 3. Et infra q. 89 ar. 5. co. Et 2. d. ſt. 24. q. 3. arti. 2. ad 5. Et ver. q. 25. arti. 5. Et Mal. q. 7. arti. 6. Et quol. 4. art. 22. co.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd in ſenſualitate poſſit eſſe peccatũ mortale. Actus enim ex obiecto cognoſcitur, ſed circa obiecta ſenſualitatis contingit peccare mortaliter; ſicut circa delectabilia carnis; ergo actus ſenſualitatis poteſt eſſe peccatum mortale, & ita in ſenſualitate peccatum mortale inuenitur.

¶ 2 Præt. Peccatum mortale contrariatur virtuti; ſed virtus poteſt eſſe in ſenſualitate, temperãtia enim & fortitudo ſunt virtutes irrationabilium partium, vt Philoſophus dicit in 3. Ethicorum; * ergo in ſenſualitate poteſt eſſe peccatum mortale, cum contraria ſint nata fieri circa idem.

* Ariſ. c. 10.

¶ 3 Præt. Veniale peccatum eſt diſpoſitio ad mortale; ſed diſpoſitio, & habitus ſunt in eodem, cum igitur veniale peccatum ſit in ſenſualitate, vt dictum eſt; * cũ mortale peccatum eſſe poterit in eadem.

* Arti 3. ad tertium.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in libro retractationum; * & habetur in glo. Rom. 7. Inordinatus concupiſcentiæ motus, qui eſt peccatum ſenſualitatis, poteſt etiam eſſe in his, qui ſunt in gratia, in quibus tamen peccatum mortale non inuenitur; ergo inordinatus motus ſenſualitatis non eſt peccatum mortale.

* Aug. li. 1. ca. 13 & 15. tom. 1.

¶ Hic quærit, quale peccatum poſſit eſſe in ſenſualitate, an mortale, quia quòd poſſit ibi eſſe veniale ſatis patuit ex ſolutionibus ar. præcedentis. Nam ſenſualitas ante aduertentiam rationis habet ſecundùm ſe actum inordinatum aliquo modo voluntarium, loquendo de ſenſualitate humana, de qua ſp loquimur.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut inordinatio corrumpens principium vitæ corporalis cauſat corporalem mortem, ita etiam inordinatio corrumpens principium vitæ ſpiritualis, quod eſt finis vltimus, cauſat mortẽ ſpiritualem peccati mortalis, vt ſupra dictum eſt. *

* q. 72. ar. 5.

¶ Doct. Sanct. in fine cor. reſpondet vnica concluſione tali. Peccatum mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate; ſed ſolùm in ratione. Probatur concluſio ſic. Inordinatio corrumpens principiũ vitæ ſpiritualis (quod eſt vltimus finis) cauſat mortem ſpiritualem peccati mortalis, ſed ſenſualitatis non eſt talis inordinatio corrũpens vltimum finem; ergo non eſt illius (vt cauſæ, ſcilicet & principij completiui) peccatum mortale. Illius rationis Doct. Sanc. primò ponit maiorem. Secundò probat minorem adiungens cõcluſionem, ibi, ordinare autem &c.

¶ Nota autem, quòd concluſio non dicit, quòd peccatum mortale non ſit in ſenſualitate ſubiectiuè, ſed in ratione, ſed dicit abſolutè, quod non eſt in ſenſualitate, ſicut in principio a quo habeo eſſe mortale, ſed eſt in eo (ſupple) ſicut principio cui attribuitur ſecundùm eſſe mortale a quo habet, vt ſit cum auerſione ab vltimo fine, hoc autem eſt, quia ſit a voluntate deliberata, cuius eſt ſe auertere ab vltimo fine. Non eſt ergo peccatum mortale formaliter in ſenſualitate, vt ſic, quaſi a ſenſualitate habeat eſſe mortale, ſed eſt formaliter in ratione ad ſenſum dictum. Quo notato probatur maior a ſimili, Sicut inordinatio corporis corrumpens principium vitæ corporalis cauſat corporalem mortem, & patuit iſta maior cum ſui longa explicatione ſupra q. 72. ar. 5.

¶ Nota autem ꝙ D. S. dicit, ꝙ inordinatio corrumpens principium vitæ cauſat mortem peccati mortalis, non dicit, ꝙ peccatũ mortale ſit ſubiectiuè totaliter in eo, quod cauſat talem inordinationem, de hoc ad primum. Conſequenter cum dicit.

¶ Ordinare autem aliquid in finem non eſt ſenſualitatis, ſed ſolùm rationis, inordinatio autem a fine non eſt, niſi eius cuius eſt ordinare in finem; vnde peccatum mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate; ſed ſolùm in ratione.

¶ Probat minorem prædictæ rationis, & in fine annectit concluſionem reſponſiuam. Minor ergo probatur, Inordinatio a fine vltimo non eſt, niſi eius cuius eſt ordinare in vltimum finem; ſed ordinare in vltimum finem non eſt ſenſualitatis, ſed rationis; ergo minor vera. Maior probatur, quia inordinatio nõ imputatur niſi potenti ordinare; quia negatio, & priuatio non eſt voluntaria, niſi quia affirmatio eſt in poteſtate, ſicut omiſſio imputatur alicui, quia potuit agendo omiſſionem impediuiſſe. Minor autẽ iſta patet, quia ſenſualitatis eſt ſolùm tendere ad bona ſenſibilia non ſpiritualia. Vltimus autem finis eſt bonum ſpirituale, & ſummum; & intendit hæc ratio, quòd illius eſt peccatum mortale cuius eſt corrumpere ordinem ad vltimum finem, ſed hoc non eſt ſenſualitatis, ſed voluntatis deliberatæ; ergo, Maior pat. tñ qa peccatum mortale eſt, quod ratione ſuæ inordinationis dicit auerſionem ab vltimo fine, & conſiſtit in deordinatione circa vltimũ finem &c. Circa hanc concluſionem, & eius probationem, & cũ ſolutiones argumentorum ſunt aliqua notanda. Primò ꝙ aliud eſt peccatum alicui attribui, tanquam cauſæ & principio motiuo, & aliud tanquàm ſubiecto; patuit hoc art. 1. quia omne peccatum perfectum eſt voluntatis, & rationis præceptiuè, & completiuè, quod tamen ſaltem partialiter poteſt eſſe alterius potentię.

¶ Nota ſecundò, iuxta tacta ſupra q. 15. arti. 4. ex Doct. Sanct in de Veritate ma. 15. q. 3. quòd actus appetitus intellectiui attribuitur ſuæ apprehenſiuę, cuius iudicium, & directionem ſequitur, eſto ab ipſa non eliciatur, ſed ab appetitiua; ſecus de actu appetitus ſenſitiui, ita quòd dicimus, quòd conſenſus in peccatum eſt actus rationis.

¶ Nota tertiò, quòd peccatum mortale, & perfectum quamuis quandoque prius inueniatur in actu exteriori, & obiecto eius ſecundùm eſſe apprehenſum originaliter, & radicaliter, tamen ille actus exterior non conſtituit actu, vel complet in rõne peccati mortalis, niſi accedente conſenſu voluntatis, qui ſp hẽ tanq̃ a ratione procedens. Iſta poſſunt conſtare ex dictis ſupra, & patebũt quo ad aliqua ex ſequentibus. Secus de veniali, quod poteſt compleri in genere ſuo ſine conſenſu voluntatis, & deliberatione, vt patuit, ſed non abſque poteſtate voluntatis. Ad propoſitum ergo concluſionis, dẽ peccatum mortale non eſſe in ſenſualitate, ſicut in cã, & principio totali, & ſufficiente, quia quicunque motus, vt eſt illius; non habere põt rõnem mortalis, oportet ergo, ꝙ aliũde proueniat mortalitas, & ſi actus eius ſit mortalis, tamẽ non habet a ſenſualitate, ſed a conſenſu voluntatis præuia deliberatione rationis, & ita intelligitur concluſio, ꝙ peccatũ mortale non eſt ſenſualitatis ſolius, ſicut principij, nec ſicut totalis ſubiecti omnium, quæ requiruntur ad mortale, ita ꝙ nullo mõ eſt principium mortalis formaliter, ſed partiale ſubiectũ. Nam peccatum mortale cũ

committitur actu exteriori, vel sẽsualitatis requirit pter hos actus, & actum interiorem saltem interpretatiuè, qui se habet formaliter; quare dicit conclusio, quòd mortale non est sensualitatis, sed rationis, ita quòd rationis nomine etiam voluntas intelligat. Et dicitur esse, sic rationis, sicut principij, & sicut subiecti eius, quod est principale in peccato mortali, tamen & sensualitas est subiectum eius, quod est mortale, & minus principale in peccato mortali; & hæc patebunt, in solutione primi, & ar. 7. ad primum. Vnde D. S. habet hic ad primum, quòd actus sensualitatis concurrit ad peccatum mortale; quia tamen ex sensualitate, nõ habet esse mortale, sed a ratione. i. consensu deliberato, ideo non attribuitur sensualitati; oportet enim hic memorari eorum, quæ allegata sunt ar. 1. ex de Malo q. 7. ar. 6. q peccatum attribuitur principali agenti, non aũt minus principali, vel instrumẽto, & sic cum rõ sit. i. deliberatus consensus sit principale principium, iõ sibi attribuit mortale. ¶ Nota circa argumentum in oppositum, quod concludit ex auctoritate Aug. quæ vult quòd peccatum sensualitatis potest esse in his, quæ sunt in gratia; ergo peccatũ, quod est sensualitatis nõ est, vt sic mortale, sed vt sic, vt est sensualitatis humanæ, habet q sit veniale propter imperfectionem actus etiã si sit mortale ex genere, vt patebit ar. 8. ad secundum. Sunt tamen & venialia ex genere in sensualitate, sicut motus ad ea quæ de se venialia sunt; quare bene sequitur peccatum sensualitatis, vt est sensualitatis, potest stare cum gratia, ergo vt est sensualitatis non est mortale; qa mortale non stat cum gratia. Concludit ergo quòd mortale formaliter non est sensualitatis; sed tamen id quod est mortale põt esse sensualitatis subiectiuè; sed formalitas mortalis, q̃ est auersio ab vltimo fine, attribuitur voluntati deliberatę, ita quòd sicut exterior percussio est mortale; sed non attribuitur membro, sed voluntati; ita actus sensualitatis est mortale peccatum; sed stando in sensualitate hoc non habet, sed habet ex accedente consensu deliberato.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd actus sensualitatis potest concurrere ad peccatum mortale; sed tamẽ actus peccati mortalis non habet, quòd sit peccatum mortale, ex eo quòd est sensualitatis, sed ex eo quòd est rationis, cuius est ordinare in finem; & ideo peccatum mortale non attribuitur sensualitati; sed rationi.

¶ Ad maiorem, actus cognoscitur quidem ex obiecto quo ad speciem; sed dico, quòd actus moralis (qualis est peccatum) non habet maliciam completè, nisi secundùm quòd est voluntarius; quia esse voluntarium, esto sit præter rationem peccati secũdùm speciem, non tamen secundùm genus, vt habet D. S. de Malo. q. 2. ar. 10. ad tertium, quia in moralibus actus non tantũ dependet ex obiecto, sed etiam ex dispositione agentis, vt patebit q. 78. arti. 4. & q. 77. ar. 6. & q. 88. ar. 2. Dico tertiò, quòd ad actum peccati mortalis non sufficit quodcunque voluntarium, sed perfectum, & tale cui annexa sint inordinatio, & auersio circa vltimum finẽ. Dico quartò, quòd esto peccatum mortale sit inchoatum in actu aliquo, non tamen est actu peccatum mortale, nisi accedente consensu deliberato, ita quòd completiuum peccati mortalis est consensus deliberatus.

¶ Ad minorem, circa obiecta sensualitatis contingit peccare mortaliter, si intelligitur stando in sensualitate, negatur, immo vt patuit supra q. 72. ar. 5. & patebit infra q. 88. ar. 2. si actus est ex genere mortalis, & est tamen in sola sensualitatẽ sine deliberatione, & consensu rationis; est tantũ veniale. Dico ergo secundò, quòd circa obiecta sensualitatis contingit peccare mortaliter, non vt est sensualitatis motus ille; sed vt est, vel imperatus a ratione, vel approbatus per consensum rationis; ita quòd esto ortum habeat ex imaginatione, & incesserit animum ante deliberationem, superueniente deliberatione fit mortale actu, sic quòd mortale complectatur actum sensualitatis tanquàm materiale, & actum rationis tanquàm formale; & concedo, quòd circa delectabilia carnis contingit peccare mortaliter, sed non per sensualitatem tantùm, sed per rationem completiuè. Vltra ergo actus sensualitatis potest esse peccatum mortale. Concedo ad hunc sensum, quòd actus sensualitatis concurrit, & est pars peccati mortalis, & est subiectiuè in sensualitate; sed non principiatiuè. Nec principale peccati mortalis est in sensualitate, scilicet consensus, sed in ratione. Vnde dicit D. S. de Malo q. 7. ar. 6. ad quartum, quando actus rationis inuenitur in peccato, tunc directò potest attribui rationi, vel volũtati, sicut primo motiuo, & primo subiecto; sed quando ibi nõ est aliquis actus voluntatis, vel rationis; sed solus actus sensualitatis, qui dicitur peccatum (quia põt prohiberi per rõnem, & voluntatem) tunc peccatum attribuitur sensualitati. Hæc ille. Vbi patet, q cum ad peccatum mortale necessariò concurrat actus rationis, iõ tale peccatum debet attribui rõni, sicut primo motiuo, & primo subiecto, scilicet rõne eius, quod est rõnis, quod est principale; tñ rõne actus sensualitatis, qui concurrit materialiter, est in sensualitate, licet non attribuatur sibi; quia non est principale agens, & cã mortalis, vt sic. Nota aũt, q D. S. non dicit, q peccatum mortale nullo mo do sit subiectiuè in sensualitate, sed q non attribuit sensualitati, sed rationi; qa ipsa est principium illius actus elicitiuũ, sed non vt est mortale, sed principium imperatiuum eius est causa, quòd sit mortale; ideo &c. Est ergo peccatum mortale in sensualitate materialiter, non formaliter ad sensum, quem habet D. S. de Veritate ma. 25. ar. 5 ad 10. Et sic etiam dicit Scotus in simili de peccato sermonis. 2. sententiarum dist. 42. Vnde habet, quod valet etiam in proposito. Appetitus noster in quo conuenimus cũ brutis est liber, & rationalis per participationem, nõ autem per actũ suum, sed per actum alterius potentiæ, scilicet voluntatis, cui subest. Et ideo potest conuerti ad bonum, & auerti a bono; in brutis autem licet sit appetitus sensitiuus, nõ tamen est particeps rationis in eis, sicut in nobis. Hæc ille.

Scotus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus virtutis non perficitur per id quòd est sensualitatis tantùm, sed magis per id quod est rationis, & voluntatis, cuius est eligere, nam actus virtutis moralis, non est sine electione; vnde semper cum actu virtutis moralis, quæ perficit vim appetitiuam, est etiam actus prudentiæ, quæ perficit vim rationalem, & idem est etiam de peccato mortali; sicut dictum est. *

*Ad primũ arg. præce.

¶ Maior vera ad sensum supra dictum q. 71. arti. 1. quia contrariatur peccatum virtuti ratione actus. Ad minorem, sed virtus potest esse in sensualitate, sicut completi principij, ita quòd sit a sensualitate tãtùm, vel principaliter; negatur, immo est rationis principaliter; sicut causæ, & principij, quia vt patuit supra q. 57. arti. 4. & alibi, id quod est sensualitatis non habet rationem virtutis, nisi fiat cum electione, & discretione voluntatis, & rationis. Est enim virtus habitus electiuus, sed sibi non conuenit, nisi per prudentiam, vel sinderesim; quare sicut virtus non attribuitur sensualitati, sic nec peccatum &c. Vide de hac solutione de Verita. ma. 25. ar. 5. ad 8. quia admittitur, quòd virtus est in irascibili, & concupiscibili, sed non in sensualitate, quia sensualitas nominat has vires quantum ad inclinationem naturalem sensuum, quæ est rationi contraria, non secũdùm quòd participat rationem; ideo magis propriè dicitur, quòd vitium sit in sensualitate, & virtus in irascibili, & concupiscibili &c.

¶ Nota autem hic circa ista dicta, quòd virtutis moralis esse eligere videtur dupliciter posse intelligi ex D. S. quia in tertiò scripto dist. 33. q. 2. ar. 3. intelligit, quòd est electiuus finis proprij ipsius virtutis in quem inclinat per modum naturæ, quæ quidem inclinatio dicitur electio, inquantum finis proximus ad vltimum finem ordinatur, ita quòd secundùm D. S. ibidem, electio est duplex, vna qua eligitur finis proximus virtutis illa est virtutis moralis, sed alia est eorum, quæ sunt ad finem secundũ q electio importat præceptum rõnis de hmõi medijs prosequẽdis, & talis est actus prudentiæ sibi proprius distinctus ab actibus aliarum virtutum. Nota tamen quòd electio attribuitur prudentiæ consequenter, & directiuè, quia ad imperium sequitur electio. Sed in prima secundæ, vt sępius habitum est, virtutis moralis est electio, vt est mediorum, mediante directione, & imperio prudentiæ, & cuius electio inquantum ad electionem requiritur acceptio, & affectio boni finis, non q ipse finis eligatur per morales, sed quia afficit ad bonum finem, & consequenter mediante prudentia discernẽte eligit, & operat media ad finẽ. Est igitur virtus habitus electiuus, idest ex electione. i. discretione prudentiæ operãs, & illa discretio est principale in virtute, & est rõnis, quare virtus principaliter est rõnis &c. Et est habitus electiuus. i. causatiuus affectionis etiã ad media, q regulat rõne, & est operatiuus operũ exteriorum præuia electione interiori. Vnde D. S. (2. ethi. in commento super isto verbo Philosophi. Virtutes enim vel sunt electiones, vel non sunt sine electione) dicit, potest enim virtus dici ipse actus virtutis, & si sic accipiamus principales actus virtutum qui sunt interiores, virtus est electio, si autem exteriores, virtus non est sine electione, quia exteriores actus virtutum ab interiori electione procedunt. Si autem accipiatur virtus pro habitu ipso virtutis, sic etiã virtus non est sine electione, sicut causa nõ est sine proprio effectu. Hæc ille. ¶ Sed posset esse dubium quomodo actus virtutis existentis in appetitu sensitiuo possit dici electio, cum electio sit appetitus intellectiui. Dicitur quòd non est in appetitu sensitiuo secundùm se, nec quo ad actus præuenientes rõnem, sed appetitui sensitiuo humano conuenit electio (.i. actus tendens in aliquod) pro alio in ordine ad finem mediante imperio rationis, & voluntatis; & per hæc patent, quæ Doct. Sanct. dicit, quòd actus virtutis moralis non est sine electione; quia verum est etiam de actu exteriori. Actus autem interior est electio, idest actus ordinatè, & discretè tendens ex directione rationis imperantis, cuius non est imperarę sine voluntate, vt patuit supra, & ita habetur conclusiuè, quòd sensualitatis non est virtus, nec actus virtutis, nisi ex ratione, & voluntate.

Virtus est habitus electiuus.

¶ Nota fundamentum, quia actus sensualitatis præuenientes actum rationis, esto sint in aliquod de genere bonorũ, non habẽt rõnem virtuosi actus, sed solũ imperati a rõne recta, qui dicuntur esse electiones, vel cum electione &c. Nota etiam q D. S. dicit q semp cũ actu virtutis moralis, quæ perficit vim appetitiuam, est

etiam actus prudentiæ, & idem est de peccato mortali, vt dictum est. Per hoc patet, quòd dictum est ad primum, quòd in peccato mortali est alius actus cum actu sensualitatis, qui est principalis, & ipsius rationis. Quare peccatum mortale principaliter attribuitur rationi, & tanquam principio, & tanquàm subiecto, scilicet principalioris in peccato mortali.

¶ Nota quòd Scotus diceret in tertio dist. 33. quòd virtus moralis est habitus electiuus; quia est volũtatis, sicut subiecti, cuius est electio proprius actus. Sed fundamentum falsum est, & eo destructo, stat virtutem moralem esse habitum electiuum, quia & appetitus sensitiuus eligit, vt imperatur a ratione, vt hic patet. Vnde & Scotus in secundo di. 42. dicit quòd appetitus sensitiuus noster est liber, non quidem per proprium actum, sed per actum volũtatis, quia videlicet subest rationi in homine, potest moueri ad opposita, & per consequens potest etiam moueri, vt tendat in obiectum secundùm discretionem prudentiæ, quod tendere est electio &c.

Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dispositio tripliciter se habet ad id ad quod disponit. Quandoque enim est idem, & in eodem, sicut scientia inchoata dicitur esse dispositio ad scientiam perfectam. Quandoque autem est in eodem, sed non idem, sicut calor est dispositio ad formam ignis. Quandoque verò, nec idem, nec in eodem, sicut in his, quæ habent ordinem adinuicem, vt ex vno perueniatur in aliud, sicut bonitas imaginationis est dispositio ad scientiam, quæ est in intellectu, & hoc modo veniale peccatum, quod est in sensualitate, potest esse dispositio ad peccatum mortale, quod est in ratione.

¶ Ad maiorem dicetur infra q. 88. arti. 3. & præsertim est vera de veniali, & ex genere; sed non ita propriè intelligitur de veniali ex dispositione agentis, scilicet ex imperfectione deliberationis quale est peccatum in sensualitate, quod potest esse mortale ex genere, & veniale propter absentiam consensus, & deliberationis. Verum est tamen, quòd si quis motus sensualitatis non studeat diligenter reprimere, sed immorari, ꝙ est dispositio ad mortale per negligentiam. Ad minorem dispositio, & habitus sunt in eodem. Negatur ista vniuersaliter; quia tripliciter se habet dispositio ad id ad quod disponit, quandoque est idem, & in eodem, sicut scientia inchoata dicitur dispositio ad scientiam perfectam, nõ ꝙ sit dispositio, vt ponitur membrum condiuisum habitui, sed largè, & est dispositio quo ad malum, non secundùm se, & speciem suam, vt patuit supra q. 49. ar. 2. Alio modo sunt in eodem, sed nõ idem, sicut calor est dispositio ad formam ignis, & sunt in eodem saltem sunt eiusdem suppositi, quia propriè loquendo calor ignis est totius compositi, nam nullum accidens est in materia prima, forma aũt vnitur materiæ primæ. Tertio modo dispositio, nec est idem, nec in eodem cum eo ad quod disponit, sicut patet in subordinatis vbi requiritur dispositio in vno, vt perueniatur ad perfectionem alterius, sicut patuit supra q. 56. artic. 5. quòd in sensitiuis interioribus est materiale, & bona dispositio ad sciẽtiam, quę est in intellectu; & sic est in proposito, quia veniale, quod est sensualitatis tantũ, si frequentetur, disponit ad consensum rationis, qui complet, & facit peccatum mortale, Vide sup. q. 88. ar 6. Vltra cũ igitur veniale peccatum sit in sensualitate. Dico quòd est in sensualitate etiam sine actuali consensu rationis, & vt sic non potest esse mortale, quare cum consensus deliberatus nunquàm possit esse sensualitatis, sed solius rationis, sequitur quòd peccatũ mortale non est sensualitatis, vt principij, nec est subiectum completum mortalis; sed actus eius concurrit, & habet se materialiter, cuius ipsa est subiectum. De materia huius articuli, vide D.S. in 2. distin. 24. q. 3 ar. 4 circa finem corporis.

Vtrum ratio possit esse subiectum peccati.

P
Infra ar. 6. cor. & 2. di. 24. q. 3. Ver. qõ. 17. & 2. cor.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd peccatum non possit esse in ratione. Cuiuslibet enim potentiæ peccatum est aliquis defectus ipsius, sed defectus rationis non est peccatum; sed magis excusat peccatum, excusatur enim aliquis a peccato propter ignorantiam; ergo in ratione non potest esse peccatum.

¶ 2 Præt. Primum subiectum peccati est voluntas, vt dictum est; * sed ratio præcedit voluntatem cum sit directiua ipsius; ergo peccatum esse non potest in rõne.

* Ar. 1. & 2.

¶ 3 Præte. Non potest esse peccatum, nisi circa ea, quæ sunt in nobis; sed perfectio, & defectus rationis nõ est eorum, quæ sunt in nobis, quidam enim sunt naturaliter ratione deficientes, vel ratione solertes; ergo in ratione non est peccatum.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in lib. 12. de Trinita. * quòd peccatum est in ratione inferiori, & in ratione superiori.

* Aug. Cap. 12. & 14. [illegible]

¶ Hic quærit de alio subiecto speciali, scilicet ratione, & primò facit hoc, secundũ mouentur quædam dubia circa peccatũ, quod est in ratione, in ar. sequenti vsque in finem.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccatum cuiuslibet potentiæ consistit in actu ipsius, sicut ex dictis patet. * Habet autem ratio duplicem actum. Vnum quidem secundùm se in comparatione ad proprium obiectum, quod est cognoscere aliquod verum. Alius autem actus rationis est inquantum est directiua aliarum virium.

* Artic. 1. 2. & 3.

¶ Conclusionem responsiuam ponit Doct. San. in medio corporis, talem. Duobus modis (scilicet in genere, quatuor autẽ modis secundùm speciem) contingit esse peccatum in ratione. Quam probat tali ratione. Peccatum cuiuslibet potentiæ cõsistit in actu ipsius voluntario, & inordinato: sed actus rationis potest esse voluntarius, & inordinatus dupliciter, igitur conclusio vera. Maior patet ex articu. 1. 2. & 3. Et intelligitur iuxta prædicta de actu alicuius potentiæ etiam imperato, qui dicitur esse potentiæ alicuius sicut principij principalis motiui, quæ & subiectum esse potest ratione actus quem imperando habet &c. Pro minore D.S. ponit, quòd ratio habet duplicem actum, & arguitur ex hoc, sic pro ista minore. Ratio habet duplicem actum, vnum secundùm se in cõparatione ad proprium obiectum, quod est cognoscere verum aliquod, secundus est actus rationis inquantum est directiua aliarũ virium; sed vterque horum potest esse voluntarius, & inordinatus, igitur minor vera. Maior ista relinquitur nota, quia rationis est cognoscere verum, & cum sit altissima potentia in homine habet alias dirigere. Sed consequenter Doct. Sanct. declarat minorem istam vltimam, præmittit tamen conclusionem responsiuam cum dicit.

Conclusio responsiua.

¶ Vtroque igitur modo contingit esse peccatum in ratione. Et primò quidem inquantum errat in cognitione veri, quod quidem tunc imputatur ei ad peccatũ, quando habet ignorantiam, vel errorem circa id quod potest, & debet scire. Secundò quando inordinatos actus inferiorum virium, vel imperat, vel etiam post deliberationem non coercet.

¶ Probatur minor vltima sic. Ille actus est culpabilis, & peccatum voluntarium inordinatum, quando quis ignorat, & errat in his, quę potest, & debet scire. Similiter ille actus est voluntarius & inordinatus (saltem omissiuè) quando ratio dimittit debitam directionem aliarum virium cum deberet, & posset post deliberationem coercere; sed contingit quandoque rationem ignorare, & errare & deficere in directione possibili inferiorũ viriũ, igitur minor vera, scilicet quòd vterque actus possit esse voluntarius, & inordinatus.

¶ Nota quòd materia istius ar. quia generalis est, postea magis explicabitur, & quidem quo ad primum peccatum rationis quo deficit in cognitione veri possibilis cognosci, & debiti cognosci, habetur infra q. 76. ar. 2. an s. ignorãtia sit peccatum. & dicit D.S. hic, ꝙ ignorantia, & error est peccatum rõnis isto mõ sic, ꝙ ignorantia dicatur peccatum omissionis rõne negligentiæ acquirẽdi debitam notitiam. Error aũt dicat actum indebitum, & approbationem falsi pro vero. Error enim vt habet D.S in de Malo q. 3. arti. 7. est, quando quis de his, quæ nescit, fert sententiam, ita vt primo modo sit duplex peccatum. s. omissionis, & commissionis. Secundo etiam modo circa deficere in dirigendo, põt esse duplex peccatum, vnum ẽt positiuè, & commissionis, quia videlicet ratio seducta per passionẽ, reiecto vero iudicio vniuersali ad suggestionẽ passionis, vel habitus praui concludit sententiam qua iudicat prosequẽdum, ꝙ passio affectat. aliud aũt peccatum est omissionis; qa non reprimit illicitum motum post deliberationẽ; & de primo peccato infra q. 77. ar. 2. de secundo aũt statim art. seq. &c. Et ita patet, ꝙ si res ponderetur inuenietur quadruplex peccatum in ratione, quæ D.S. omnia sub paucis verbis tangit. Primum per ignorantiam, secundum per errorem, tertium per imperare inordinatos actus inferiorũ viriũ, quartũ per nõ coercere post deliberationẽ. Quæ oia sunt in rõne, vel subiectiuè, vel imputatiuè priuatio enim & omissio nũ est subiectiuè in aliquo, tñ moralis, priuatio (s. volũtaria, & inordinata) est alicubi imputatiuè, & de duobus vltimis pctis. s. tertio & quarto hẽt D.S. i 2. di. 24. q. 3 ar. 3 & 4.

Confirmatur conclusio argumento in contrarium. Auctoritas ista inducta in argumento in oppositum, declarabitur postea articu. septimo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de defectu rationis, qui pertinet ad actum proprium respectu proprij obiecti, & hoc quandoque est defectus cognitionis eius, quod quis nõ potest scire, tunc enim talis defectus rõnis non est peccatũ, sed excusat a peccato

sicut patet in his, quæ per furiosos committuntur. Si verò sit defectus rationis circa id quod homo potest, & debet scire, nõ omnino homo excusatur a peccato, sed ipse defectus imputatur ei ad peccatum; defectus autem qui est solùm in dirigendo alias vires, semper imputatur ei ad peccatum, quia huic defectui occurrere potest per proprium actum.

¶Maior conceditur, quòd peccatum cuiuslibet potentię est defectus ipsius elicitiuè, & imperatiuè, ita quia elicuit, vel imperauit, vel voluit ita fieri, faciendo, vel non prohibendo.

¶Ad minorem prima pars negatur, immo iam ostensum est, quòd quadruplex potest esse peccatum. Ad secundam partem dico, ꝙ non semper excusat, aliquando autem excusat, quando est defectus rationis circa verum non debitum, vel non possibile cognosci; sicut furiosus habet defectum cognitionis qui excusat, & quæ ab eo committuntur non sunt sibi peccata, quia non põt cognoscere stante furia. Sed defectus cognitionis, vel priuatiuè, vel contrariè. s. ignorantia, vel error in his, quæ quis potest, & debet scire, non excusat a toto, licet a tanto, vt postea patebit; & talis defectus etiam rationis (& nõ solùm, quod committitur ex tali defectu) imputatur ad peccatum propter negligentiam. Sed minor est falsa semper, quia defectus qui est in dirigendo alias vires semper imputatur ad peccatum, quia semper voluntarius cũ posset occurrere, & defectum illum per proprium actum tollere, & ita est ibi negligentia. Siue enim argumentatur argumento passionis, siue non reprimat illicitum motum semper peccat. Sed verùm, quòd non semper peccat deficiendo in cognitione veri, sicut patet de ignorantia, vel errore inuincibili &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut supra dictum est, * cum de actibus voluntatis, & rationis ageretur; voluntas quodammodo mouet, & præcedit rationem, & ratio quodammodo voluntatem; vnde & motus voluntatis dici potest rationalis, & actus rationis potest dici voluntarius; & secundùm hoc in ratione inuenitur peccatum, vel prout est defectus eius voluntarius, vel prout actus rationis est principium actus voluntatis.

q.17.ar.1. q.19.ar.1.

¶Ad maiorem, primum subiectum peccati est voluntas. Verũ, esto non sola voluntas, sed etiam omne, quod est in potestate hominis possit esse subiectum, id est omnis potentia mobilis a voluntate. Ad minorem, quòd ratio præcedit voluntatem quo ad aliquem actum, tamen & econuerso voluntas præcedit rationem quo ad alium actum, cum iuxta supra dicta, istæ potentiæ super se reflectantur. Dico secundò, quòd ratio dirigit voluntatem quo ad aliquem actum, & tamẽ ad vsum directionis procedit ex motione voluntatis, quia primum mouens ad exercitium actus qui non est primus, & naturalis est ipsa voluntas, quare actus rationis est voluntarius, & defectus rationis potest esse voluntarius, & e conuerso actus voluntatis est rationalis. Quare negatur consequentia, quia defectus rationis est voluntarius, cum scilicet quis ignorat, quæ deberet scire, & actus rationis est principium directiuum ipsius voluntatis, quæ tñ directio cum etiam sit in potestate volũtatis, quia potest dirigere bene, & ergo si malè dirigat, vel omittat dirigere, habetur tanquam peccatum voluntarium.

¶ Quare nota, quòd non est intelligendum, quòd ille defectus directionis pręcedat omnem actum voluntatis, sed aliquem, quia directio ista non est actus primus rationis ad quem non mouetur a voluntate, sed a natura, vt patuit supra, & ideo dirigit intellectus actum voluntatis aliquem, & hunc præcedit, sed & alium sequitur; & est in potestate hominis bene dirigere, quare & defectus directionis est voluntarius; sed defectus rationis circa verum cognoscendum dicitur sequi voluntatem, quia talis defectus de plano non habet rationem peccati, nisi quia volũtarius, & aliquo modo volitus. Sed secundo modo est peccatum, quia deficit in dirigendo voluntatem, & appetitum; sed intellige quo ad aliquem actum, & tamen ipsa directio etiam est voluntaria. Quare dictum Doct. Sanct. non intelligitur per præcisionem, quasi defectus in cognitione veri sit voluntarius, defectus autem directionis nõ [illegible] voluntarius; sed ratione dicta propter euidentem dependentiam in ratione peccati a voluntate, quia primus defectus est solũ peccatum, quia volitus secundus autem, quia defectus in dirigendo voluntatem; & sic vnus sequitur actum voluntatis. alius defectus præcedit, ita quòd vnus est obiectum voluntatis, alius habet pro obiecto actum voluntatis, licet & ipse sit voluntarius &c.

Ar.1.arg.

¶Ad tertium patet responsio ex dictis.*

¶Ad maiorem vera, & intelligitur in nobis, id est in nostra potestate, ita quòd possumus facere, vel dimittere. Ad minorem, defectus rationis non est eorum, quæ sunt in nobis. Negatur minor vniuersaliter, vt patuit ad primum, quia defectus rationis qui est in dirigendo alias vires semper est in nobis, sed & defectus rationis in cognitione veri, quia per studium superare posset, vt patet de ignorantia iuris, & ignorantia vincibili. Ad probationem dico, quòd probat, quòd aliqua ignorantia non sit in potestate, sicut cum quis propter defectum naturalem non potest scire, tunc enim ignorantia non est peccatum, & excusat. Secus de ignorantia voluntaria indirectè, quæ peccatum est, & peccatum sequens, non ex toto excusat.

Vtrum delectatio morosa, vel non morosa sit in ratione inferiori, sicut in subiecto.

Q

AD sextum sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum morosæ delectationis, non sit in ratione. Delectatio enim importat motum appetitiuæ virtutis, vt supra dictum est, * sed vis appetitiua distinguitur a ratione, quæ est vis apprehensiua; ergo delectatio morosa non est in ratione.

Infra q. 88. arti.5.ad 2. Et 2.di.24. q.3.ar.4. Et veri.q 15.ar ti.4. cor. * q.31.ar.1.

¶ 2 Pręt. Ex obiectis cognosci potest ad quam potentiam actus pertineat, per quem potentia ordinatur ad obiectum; sed delectatio quandoque est morosa circa bona sensibilia, & non circa bona rationis; ergo peccatũ delectationis morosæ, non est in ratione.

¶ 3 Præt. Morosum dicitur aliquod propter diuturnitatem temporis, sed diuturnitas temporis non est ratio, quòd aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam; ergo delectatio morosa, non pertinet ad rationem.

¶Sed contra est, quod August. dicit 12. de Trini. * ꝙ consensus illecebrę si sola cogitatione delectationis cõtentus est, sic habendum existimo velut cibum vetitum mulier sola comederit; per mulierem autem intelligitur ratio inferior, sicut ibidem ipse exponit; ergo peccatum morosæ delectationis est in ratione.

* Aug.c.12. tom.3.

¶Hic quærit de quodam dubio circa peccatum in ratione. An peccatũ morosę delectationis sit in ratione, Vt intelligatur quęsitum, & ar. oportet primò videre de titulo, quia intelligendo, q̃d sit peccatum morosæ delectationis, vt per consequens appareat quomodo sit rationis.

¶ Nota igitur primò iuxta supra dicta, quòd peccatum sensualitatis, vel delectatio consistens in appetitu sensitiuo, antequam percipiatur per rationem, attribuitur soli sensualitati, & non dicitur peccatum morosæ delectationis quantocunque tempore talis delectatio manserit in appetitu sensitiuo, sed si debeat dici morosa, oportet quòd ratio ipsam delectationem aduertat, & in ipsam aliquo modo consentiat.

¶ Nota secundò, quòd est triplex consensus. Vnus est interpretatiuus quo quis consentit morosè in delectationem. Secundus est expressus in delectationem. Tertius est in opus ipsum si possit.

¶ Pro quo nota tertiò, quòd cum delectatio illicita percipitur, aut statim per rationem abijcitur, & repellitur, tunc ad huc non habet locum morosa delectatio, & est tantùm veniale. Si verò post perceptionem rationis, retinetur, & non statim viriliter abijciatur, hoc est tripliciter, vel quia placet delectatio interior de opere cogitato nephario, & cum placet operis consummatio, ita quòd adest voluntas delectandi se in cogitatione operis, & voluntas explendi opus cum facultas affuerit, & tunc est plenus consensus, & peccatum mortale, nec habet rationem peccati morosæ delectationis de quo loquimur. Vel secundò placet delectatio procedens de opere cogitato, sed tamen displicet operis consummatio, quia timet infamiam, & huiusmodi; & tunc est consensus semiplenus, & est plus, quàm peccatum morosæ delectationis, & est peccatum mortale, quia consentit de plano in illam delectationem, vt patebit articu. septimo. Vel tertiò habet se, vt vtrunque displiceat, scilicet interior delectatio, & operis consummatio, tunc aut aduertit periculum, aut non. Si non aduertit, nec tamen repellit, peccat graui veniali, sed non mortaliter, & grauius, quàm si statim repulisset. Si autem aduertit periculum, & delectationem non repellit, sed mentem in talibus cogitationibus reuolui sinit, tunc est peccatum morosæ delectationis, & ex illa mora aduertentiæ rationis dicitur peccatum morosæ delectationis, & ex tali mora arguitur consensus interpretatiuus; quia homo aduertens periculum delectationis retentæ, & est negligens reprimere, discrimini se exponit, & propriam salutem contemnit; quia cum huiusmodi delectatio serpenti assimiletur, sequitur quòd sicut salutem corporalem negligit, qui serpentem iuxta se collocaret, sic qui voluntariè aduertenter in tali delectatione versatur voluntariè discrimini se exponit, & salutem suam negligit negligendo periculum repellere, ex negligentia igitur repellendi, arguitur consensus interpretatiuus. ¶ Nota quartò

quòd (sicut ar.præcedenti dictum fuit) peccatum mortale non attribuitur sensualitati, esto actus eius concurrat, sed rationi in cuius potestate est consensus voluntatis, & sic in proposito cum per illam immorationem aduertentiæ rationis arguatur (propter negligentiam rationis) consensus eius, ideo tale peccatum nõ attribuitur sensualitati, sed ei a quo perfectam rõnem peccati habet, scilicet rationi. Quare (sicut patebit) illud peccatum attribuit͛ rationi, sicut omissio attribuitur ei, cui debet attribui actus. Sicut ergo ratio debet statim repellere, cum aduertit se ad illicita trahi, & in periculo stare, ideo si non repellat dicitur peccare peccato morosæ delectationis, quod est peccatum omissionis, quo ad rationẽ. Intellectus igitur ex omnibus istis sequitur quæsiti, an peccatum, quod aliquis incurrit ex hoc, quòd aliquis in delectatione de se praua, & mala immoratur postq̃ aduertit periculum suum, & ipsum non repellit, imputetur ipsi rõni, ita quòd tale periculum repellere pertineat ad rationem, quòd si non repellat, dicat͛ homo per rationem peccasse peccato omissionis, sic videlicet, quòd ex illa omissione repulsæ arguatur ratio consensisse, & delectationem inordinatam iam in rõne peccati perfecti, & mortalis cõstituisse.

¶Nota aũt, ꝙ nunc non quæritur quale sit illud peccatum, an scilicet mortale, sed de hoc ar. sequenti. Sed nũc solũ est dubiũ, an tale peccatum sit rationis, & pertineat ad rationem propter eius negligentiam, & sit peccatum eius omissionis, ex qua omissione sequitur eius interpretatiuus consensus. Et de omnibus illis vide Doct. Sanct. in de Veri. materia 15. arti. 4. vbi in argumento decimo, & in eius solutione omnia prædicta sub breuibus tangit. Arguit enim Doct. Sanct. sic. Idem iudicium videtur esse de consensu interpretatiuo, & expresso, sed consensus interpretatiuus nõ videtur esse peccatum mortale, quia peccatum non transfert͛ in aliquam potentiam, nisi per actum illius potẽtiæ: interpretatiuus autem consensus non videtur aliquis rationis actus quo dicitur consentire, sed sola negligentia illicitos motus reprimendi; ergo consensus interpretatiuus in delectationem non est peccatum mortale; ergo nec similiter consensus expressus. Ecce argumentũ, sequitur responsio. Ad decimum dicitur ꝙ anteq̃ delectationem ratio perpendat vel nocumentum, non habet interpretatiuum consensum, et si rõ non resistat. Sed qñ iam percipit rõ de delectatione insurgente, & de nocumento consequente, vtpote cum percipit homo se totaliter per delectationem in peccatum inclinari, & in præceps ruere, nisi expressè resistat, vr̃ consentire, & tunc peccatum ad rationem transfertur per actum eius; quia agere, & non agere, cum quis agere debet, ad genus actus reducuntur secundũ ꝙ peccatum omissionis ad peccatum actus reducitur, hæc ille, ibi in forma, quæ si quis ponderauerit, videbit prædicta ex ipsis haberi.

¶Nota autem, quòd ex negligentia rationis reducitur peccatũ morosæ delectationis in ipsam tanquàm consentientem, quare cum peccatum sensualitatis attribuitur ei, quod in ipsum consentit; igitur peccatum morosæ delectationis sibi attribuitur. His notatis videndum est de articulo, qui ex dictis facile intelligitur.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est,* peccatum contingit esse in ratione, quandoque quidem inquantum est directiua humanorum actuum. Manifestum est autem, quòd ratio non solùm est directiua exteriorum actuum, sed etiam interiorum passionum.

* Art.5.huius quæst.

Conclusio

¶Doct. Sanct. ponit conclusionem responsiuam in fine talem. Secundum hoc (idest ratione negligentiæ non repellendi ex qua morosa delectatio transfertur ad rationem tanquàm in interpretatiuè consentientem) peccatum delectationis morosæ dicitur esse in ratione. Quæ verba nota, quia non dicitur, quòd peccatum morosæ delectationis sit subiectiuè in ratione, sed dicitur secundùm hoc. i. eo peccato quo modo attribuitur, & imputatur agere debenti, attribuitur delectatio morosa quãtum ad formale, quod facit ipsam morosam esse in ratione, scilicet quasi priuatiuè, eo modo quo negligentia, & priuatio est in aliquo; ipsa autem delectatio appetitus sensitiui, vel complacentia voluntatis super ista delectatione non est in ratione, sed illa morositas, & interpretatiuus consensus &c. Illam conclusionem probat sic. Quando deficit ratio in directione interiorum passionum, dicitur esse peccatũ in ratione (siue scilicet deficiat positiuè malè dirigendo per deliberationem malam, siue priuatiuè, non cohibẽdo ab illicitis) sed peccatum morosæ delectationis dr̃, & est, quia non deficit in directione interiorum passionum (.i. priuatiuè, nõ cohibendo eas cũ posset, & deberet) igitur peccatum morosæ &c. Istius rõnis D. S. ponit primò, & probat maiorem: Secundò minorem cum cõclusione, ibi. Deficit &c. Maiorem primò probat ratione, secundò ponit ipsam eam confirmando similitudine, Ibi. Et ideo quãdo &c. Probatur ergo maior ratione sit quæ trahitur ex ar. 5. Peccatum contingit esse in ratione quandoque quidem (id est vno modo dicto in ar. 5.) inquãtum est directiua humanorum actuum, sed ratio non solùm est directiua exteriorum actuum, sed etiam interiorum passionum: igitur sequitur maior, quòd si deficiat &c. Præmissæ illæ patent ex dictis. Deinde cum dicit.

¶Et ideo, quando deficit ratio in directione interiorum passionum, dicitur esse peccatum in ratione, sicut etiam quando deficit in directione exteriorũ actuũ.

¶Ponit & confirmat maiorem pro conclusione similitudine proportionali sic. Quando ratio deficit in directione exteriorum actuum dicitur peccatum esse in ratione, igitur & quando deficit in directione passionum. Tenet consequentia, quia ita debet dirigere passiones, sicut actus exteriores, im magis videtur hoc esse secunda pars maioris, quæ simul cum alia probatur ex p̃missis, quia minor assumit de vtrisq; s. passionibus, & exterioribus actibus.

¶Deficit autem in directione passionum interiorũ dupliciter. Vno modo, quando imperat illicitas passiones, sicut quando homo ex deliberatione prouocat sibi motum iræ, vel concupiscentiæ. Alio modo, quando nõ reprimit illicitum passionis motum, sicut cum aliquis postquàm deliberauit, quòd motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit, & secundùm hoc dicitur peccatum delectationis morosæ esse in ratione.

¶Hic D. S declarat minorem principalem pro qua notat distinctionem, ꝙ ratio deficit in directione passionum dupliciter. Vno mõ positiuè, & peccato commissionis, quia imperat illicitas passiones per argumẽtationem ẽm suggestionẽ passionis assumptã, qñ homo ex deliberatione prouocat, & ex suasu rõnis motum iræ vel concupiscentiæ, & talis defectus non est peccatum de quo est sermo. Alio mõ deficit (.s. omissiuè) qñ non reprimit illicitũ passionis motum, sicut cum aliquis postq̃ deliberauit, ꝙ motus passionis insurgẽs est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit; quia aũt, ꝙ quid est non põt probari propriè de eo cuius est, sufficit minorem declarasse, & patet; quia in hoc consistit rõ peccati morosæ delectationis. s. ꝙ rõ (vel magis homo ẽm rõnem) non dirigit reprimendo illicitas passiones sed eũ periculoso sui, quod aduertit, immorat͛, igitur cõclusio vera, ꝙ peccatũ morosæ delectationis formaliter, vt morosum est, attribuitur rationi tanquàm proximo principio volũtario, & motiuo indirectè, quia posset & deberet repellere, & non facit.

¶Nota aũt, ꝙ D S. in ar. nihil loquitur de delectatione, & tamẽ de ipsa quæsitum est. Sed dico, ꝙ cum loquitur de passionibus loquitur, & r̃ndet ẽt de delectatione, quia delectatio appetitus sensitiui ẽt est passio. Innuitur aũt vnum de quo San. Bonauentura ex intentione quærit, quia videlicet peccatum morosum non solùm est, cum aliquis per rõnnẽ immoratur mõ dicto in delectatione sensuali, & carnali, sed ẽt quia immorat͛ in quacunq; delectatione cuiuscunque passionis, circa quã immorari per rõnẽ vergit in periculum peccati mortalis, & hoc patebit ar. sequentibus; quia tñ delectatio carnis p̃sertim solet intendere, & ad se multum trahere, iõ loquunt͛ doctores cõsequenter de mora rõnis super delectatione carnali respectu delectabilis sensualis. Attamen & mora rationis .i. non repulsa per rõnẽ super delectatione, vel passione homicidij, & iræ est peccatum morosæ cogitationis, ita ꝙ D. S. sub peccato morosæ delectationis cõprehendat͛ peccatũ quodcũque morosæ cogitationis sup quacunq; passione illicita, sic ꝙ peccatũ morosæ delectationis intelligit͛ approbatio rõnis, & implicitus consensus eius per moram prædictam, videlicet moram aduertentiæ cũ non repulsa. Vnde D. S in 2. di. 24. dicit. Sicut si in fornicatione quis consentiat in delectationem, quæ appetitum concupiscibilis respectu fornicationis sequitur, erit peccatũ mortale, ita ẽt & multo amplius si consentiat in delectationem, quæ appetitũ irascibilis respectu homicidij sequitur, erit peccatũ mortale, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ non solũ delectatio concupiscibilis respectu delectabilis, & obiecti concupiscibilis est obiectũ cõsensus interpretatiuę, & morosæ cogitationis, sed & delectatio, q̃ est de obiecto irascibilis; immo oĩs passio illicita quã qs aduertit se trahere in periculũ animæ quã non abijcit; & hoc habetur, & de se sequit͛ ex ar. illo, quia ratio debet repellere omnem inordinatã passionẽ.

Bonauent.

¶Nota autem quanta mora esse debeat, quæ arguat interpretatiuum consensum, & peccatum mortale non potest in particulari determinari, sed hoc est bonæ conscientiæ, & vnctionis, vt habet San. Bonauentura, sed in generali habes in D. S. ex de Veritate vbi supra & secundùm Bonauen. securius est tenere huiusmodi peccata morosa, & confiteri tanquàm mortalia, quam venialia. Vide ipsum in 2. di. 24. circa finem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶Nota pro intellectu huius argumenti, ꝙ ẽm modũ loquẽdi Beat. Aug. qñ est consensus plenus .s. in opus, & delectationẽ operis interiorem sequentẽ cogitationẽ operis, tunc est peccatũ mortale perfectum, & dr̃ comedisse mulier, & vir. s. rõ inferior, & superior, cuius est consentire in actum, sicut consentire in delectationem cogitationis est rationis inferioris, vt patebit artic. sequenti. Quando aũt est consensus in delectatione cogitationis de re cogitata, tunc mulier comedit. i. ratio inferior consensit, siue consentiat expressè in delectationem, siue interpretatiuè, & esto sola mulier

la mulier comederit, nihilominus est peccatum mortale, & imputatur viro, scilicet rationi superiori, quia eam compescere tenetur, & tamen non compescuit, quare & sibi imputatur in peccatum. Vnde vult argumentum in oppositum, quòd cõsensus in delectationem cogitationis, scilicet de re cogitata est mulieris, hoc est rationis inferioris; igitur peccatum morosę delectationis, vel cogitationis est in ratione, quia in ratione inferiori. Per serpenté autem Beat. August. intelligit sensualitatem, & illa adaptatio est eius in 12. de Tri. sed in libro contra manicheum serpentem attribuit sensui, mulierem concupiscentiæ, vel sensualitati, virum rationi &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd delectatio quidem est in vi appetitiua, sicut in proximo principio; sed in ratione est, sicut in primo motiuo secundũ hoc, quod supra dictum est,* quòd actiones, quæ non transeunt in exterioré materiã, sunt sicut in subiecto i suis principijs.

*Ar. 1. huius quaest.

¶Ad maiorem concedo, quòd delectatio importat motum appetitiuę virtutis, vt patuit supra q. 31. ar. 1. Sed dico, quòd illa delectatio est materiale in peccato instanti de quo loquimur. Formale autem est ipsius rationis, scilicet immoratio rationis, & implicitus consensus, & secundò, delectatio est in vi appetitiua, sicut in proximo subiecto, tamen est in ratione, sicut in primò motiuo, ꝙ videlicet eam imperare potest, vel in eã consentire expressè, vel interpretatiuè ex quo consensu accedente efficitur morosa, & ergo dictum fuit ar. 1. quòd actiones immanentes sunt in suis principijs, sicut in subiecto, & sic cum ratio sit principium (scilicet cõpletiuum) & principium formalis in peccato morosæ cogitationis, ideo est in ratione, intellige quo ad hoc secundùm quòd ratio est eius principium, scilicet formale non materiale. Ad minorem, vera, vis appetitiua distinguitur a ratione, tamen actus appetitiuę est a ratione, sicut a principio motiuo; & actus appetitiuę attribuitur rationi tanquàm ei, quod potest ipsum prohibere, vel in ipsum consentire expressè, vel interpretatiuè; & secundò dico, quòd actus appetitiuę præsertim sensualis non constituit, nec habet rationem peccati maximè morosæ cogitationis, nisi per actũ rationis. Quare negatur consequentia, quòd formaliter non sit rationis, licet materialiter sit appetitiuę. Nam dictum fuit, ꝙ q̄ diu illa delectatio manet in appetitu sine ratione, non est peccatum morosum, quare oportet, quòd accedat actus rationis, scilicet aduertentia; & secundò oportet, quòd sit omissio actus repellẽdi, quæ complet peccatum morosum, vt patuit. D. S. igitur diligẽter aduertendus est in ista solutione conformiter ad dicta in 1. arti. quia peccatum est in principio motiuo formaliter, idest quo ad formale, non autem quo ad materiale semper, loquendo de in esse subiectiuè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio actum proprium illicitum habet circa proprium obiectum, sed directionem habet circa omnia obiecta inferiorum viriũ, quæ per rationem dirigi possunt; & secundùm hoc etiã delectatio circa sensibilia obiecta pertinet ad rõnem.—

¶Ad maioré dico, ꝙ vera est de obiecto ꝓprio, & formali; ex illo enim cognoscitur actus. Sed dico, quòd non est aliquod obiectum proprium alicuius virtutis obedibilis rationi tanquàm attingentis formaliter, quin sit & ipsius rationis tanquàm dirigentis, esto præter hoc, ratio habeat proprium actum elicitum circa proprium obiectum, s. cognitionem veri. Ad minorem concedo, ꝙ delectatio est circa sensibilia, sicut proprium obiectum, & tñ rationis est dirigere illam delectationem, ẽ circa sensibilia, quam si non dirigat reprimẽdo imputatur ei, & attribuitur sibi tanq̃ negligenti, & per negligentiam consentienti. Negatur igitur cõsequentia, quòd non sit in ea formaliter, & imputatiuè. Esto actus sensualitatis, qui concurrit ad peccatum morosum non sit in ratione subiectiuè, sed talis non est peccatum morosum solus, vt patuit. Nota autem minorem, quia notanter, & bene dicit, scilicet ꝙ delectatio morosa non solùm est circa bona sensibilia, sed ẽt rationis, hoc enim dictum est in cor. quia delectatio morosa etiam locum habet in peccatis spiritualibus, vt etiam tãgit Scotus in 2. distin. 42. in secundo principali vbi dicit. Quando igitur volũtas imperat cogitationem alicuius illiciti, quæ vult quòd obiectum sit sibi præsens ad continuandum delectationem, & complacentiam in illo, si illud cogitatum sit illicitum in complacentia plena modo prædicto est peccatum mortale, & hoc non solũ de carnalibus, vt cogitare luxuriam, sed etiam in actibus intellectus respectu aliorum obiectorum, vt imaginari, & morari cum delectatione in cogitatione mortis inimicorum; & sic patet, quòd cogitatio de obiecto illicito procedens ex complacentia voluntatis in illo post deliberationem, est peccatum mortale, hæc ille, & bene quo ad propositum, scilicet quòd delectatio morosa, vel cogitatio morosa habet locum non solùm in carnalibus peccatis, sed etiam in spiritualibus. Verum quo ad hoc, quòd innuit cogitationem debere esse imperatam, si intelligit in peccato morosæ cogitationis, non videtur bene dicere, quia iuxta Doct. Sanct. in ar.

Scotus.

est alia species peccati rationis cum passionem imperat, nec est delectatio morosa cum assit expressus consensus, sed tunc est morosa cum motus illicitus, qui non est imperatus a ratione non reprimitur ex qua non repressione, arguitur consensus solùm interpretatiuus.

¶Nota autem, quia dicit Scotus morosæ cogitationis peccatum esse mortale, & in hoc etiam concordat, vt patebit articu. octauo &c.

¶Nota autem circa iam dicta, quòd cum dicimus peccatũ morosæ delectationis non oportet semper esse delectationem sensibilem, & passionem; quia iam dictum est, quòd illud peccatum habeat locum etiam in peccatis spiritualibus; & ideo dato, quòd vis concupiscibilis non delectaretur, nec de obiecto proprio, nec de obiecto irascibilis, sed esset sola complacentia voluntatis, & gaudium interius, de re tamen illicita cogitata spirituali, nihilominus esset peccatum de quo loquimur, cum ratio aduerteret complacentiam voluntatis, nec abigeret cogitationem illam simul cũ complacentia, immo & videtur semper oportere concurrere cõplacentiam voluntatis cum delectatione appetitus sensitiui, ita quòd ex illa complacentia voluntatis, & immoratione rationis arguatur consensus. Peccatum enim de quo loquimur est mortale, quod non committiť sine accessu voluntatis, & rationis implicitè saltem consentientium. Vnde Doct. Sanct. in 2. distin. 24. q. vltima, ar. 4. dicit, delectatio inferioris rationis nihil aliud est, q̄ cõplacentia voluntatis in eo, quod apprehenditur conueniens per rationé inferiorem. Hæc autem delectatio, vt in litera dicitur si statim, vt mentem attigerit auctoritate viri repellatur, veniale est, hoc autem contingit, quando talis complacentia sequitur subitam rationis apprehensionem; si verò diu teneatur mortale peccatum est. Hęc autem diuturnitas non ex quantitate temporis iudicanda est, sed magis ex deliberatione rationis; si enim post deliberationem rationis inferioris adhuc illa delectatio placeat, morosa delectatio dicetur, & tunc erit in delectationem consensus, & tunc mortale peccatum est, vt magister dicit, & verba sonare videntur, hæc ille; & tamen nota, quòd licet possit illa complacentia sola concurrere, vt in peccato de re spirituali, & in materiali, tamen & delectatio sensibilis reprimẽda est, vt patuit in cor. quare morosa delectatio extenditur, & ad complacentiam voluntatis quandoque solam, & ad complacentiam voluntatis simul [illegible] delectatione sensibili.

¶Nota circa solutionem, quia dicit D. S. quòd ratio habet actũ proprium circa obiectum suum proprium, & habet vnum actũ, scilicet directionem aliarum virium.

¶Nota inq̃ quia cum rõ deficit in dirigẽdo alias vires, & actus rõnis, est peccatũ, qa est regula proxima prauę electionis; vel negligens reprimere inordinatã passioné cũ aduerterit, tunc actus intellectus, vel exercitus, & cõmissus, vel neglectus, & omissus, & actus appetitus hñt rõné vnius culpæ, & nõ duarũ. Quare dixit in solutione primi, ꝙ in peccato moroso actus appetitus se hẽret materialiter, & actus rõnis omissus formaliter cõpletiuè. Sed quãdo actus rõnis est defectuosus ẽm se, & circa propriũ obiectũ, qui videlicet non est directiuus alicuius affectionis, vel electionis, sed speculatiuus, sicut actus infidelitatis, & error circa veritates vniuersales quas qs teneť scire, & põt; tunc talis actus est spãle peccatum ẽm se (i. solitariè acceptus) dato ꝙ nullus actus voluntatis cõ comiteť, vel sequatur. Esto enim intellectus ẽ dirigat actus appetitus sub rõne veri, qa tñ illud verum ordinať ad opus, iõ intellectus dr̃ dirigere appetitum distinctè contra cognoscere verum, & vr̃ ꝙ possit insurgere talis inordinatus actus speculatiuus sine imperio voluntatis, & aliqs immorando, & non reprimendo potest esse peccatũ ẽt mortale sine omni actu voluntatis exercito, tamẽ pp negligentiam repressionis, q̄ fuit in ptãte voluntatis. Vr̃ enim ꝙ cũ intellectus ad actũ primũ simplr̃, vel in aliquo gñe non moueať a voluntate, ꝙ talem actũ continuando cũ negligẽtia rephẽsionis, peccet, cũ aduertere possit, vel magis mouere intellectum, vt aduertat actum illicitũ; si aũt talis actus intellectus est imperatus, tunc actus voluntatis cum actu intellectus constituit vnũ peccatum iuxta supra dicta q. 17. art. 4. Vide de istis Capreolum in 2. di. 39. in princ. solutionum; & aliqua horum notantur implicitè in principio huius solutionis, vbi D. S. innuit duplicem actum rationis inordinatum, sicut & fecit expressius ar. 5. præcedenti.

Capreolus.

¶Ad tertium dicendum, quòd delectatio dicitur morosa non ex mora temporis, sed ex eo, quòd ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamé eam repellit tenés, & voluens libenter, quæ statim, vt attigerunt animũ respui debuerunt, vt August. dicit 12. de Trin.* ————

*August. de 12. tom. 3.

¶Ad maioré, negať in ꝓposito, sed ex immoratione rõnis dr̃ delectatio morosa, quia videlicet rõ immorať cõplacentiæ voluntatis, vel delectationi appetitus sensitiui attẽto periculo aĩę, & qa voluit, & tenet, qđ statim cũ mẽté attigisset (.i. cũ ꝑcepisset, & aduertisset illicitũ) statim debuisset repulisse. Vñ dictũ fuit in prin. ar. ꝙ si ẽt imaginatio, & sensualitas multo tpe añ aduertentiã rationis immoratę essent, nõ esset morosa delectatio, vel cogitatio. Quare maior est falsa ĩ ꝓposito. Vñ dr̃ secdò, ꝙ aliqd ĩ tpalibus dr̃

morosum propter diuturnitatem temporis, sed non dicitur peccatum morosum propter diuturnitatem temporis, sed propter immorationem rationis, & eam ex qua sequitur consensus interpretatiuus; quæ aũt sit ista immoratio, & quam longa non põt in particulari exprimi, vt patuit. Tertiò potest dici ad maiorem, quòd ẽt in rebus vniuersaliter intellecta est falsa, quia morosum dr̃ a mora, quæ non necessariò est tempus. Vnde ponimus moram in Angelis vbi non habet locum tempus saltem propriè dictum. Dico quarto, ꝙ potest aliquid durare sine tempore successiuo, sicut patet de nunc stante, & nunc temporis discreti, & ita potest durare aduertentia rationis sine successione saltẽ intranea, quæ sit in ratione, cuius actus secundùm se est supra tempus propriè dictum Quod autem duratio sit in plus, q̃ tempus, & non necessariò hẽat

Capreolus.

ditensionem, vide Capreolum in 1.di.9.ar.2.in solutionibus argumentorum, & de hoc videbitur Deo volente 1.par q.10. Ad minorem, verũ est quod dicitur, sed dico, ꝙ diuturnitas (.i. immoratio rationis in aduertentia illiciti) facit actum pertinere, & transfert ad aliam potentiam .s. rationem per actũ ipsius rationis, quæ immorando, & non repellendo, illicitum habet actum .s. aduertẽtiã, & omittit actum debitum .s. repellere, ratione cuius peccatũ trãsfertur in ipsam tanquàm in consentientem, & approbantem, vt patuit ex D.S. allegato ex de Veritate. Quare negatur consequentia, vide infra q.88.artic.5.ad primum, quomodo diuturnitas non trahat in aliam speciem.

Vtrum peccatum consensus in actum sit in superiori ratione, sicut in subiecto.

K

Supra q.15. ar.4.& inf. præsenti q. arti.8. ad 1. Et 2 di. 24. q.3.arti.1.& 4. Et Veri. q. 15 artic. 3.& 5. Et Mal.qõ.15. art.2.ad 9. *q.15 ar.1. * Aug. c.7. tom.3.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd peccatum consensus in actum non sit in ratione superiori. Consentire enim est actus appetitiuę virtutis, vt supra habitum est, *sed ratio est vis apprehensiua; ergo peccatum consensus in actum non est in ratione superiori.

¶ 2 Præt. Ratio superior intendit rationibus æternis inspiciendis, & consulendis, vt August. dicit in 12. de Tri. * sed quandoque consentitur in actum non cõsultis rationibus æternis, non enim semper homo cogitat de rebus diuinis, quando consentit in aliquem actum; ergo peccatum consensus in actum non semper est in ratione superiori.

¶ 3 Præte. Sicut per rationes æternas potest homo regulare actus exteriores, ita etiam interiores delectationes, vel alias passiones; sed consensus in delectationẽ absque hoc, quòd opere statuatur implendum, est rationis inferioris, vt dicit August. 12. de Trini. * ergo etiam consensus in actum peccati debet interdum attribui rationi inferiori.

* Aug.cap. 12. tom 3.

¶ 4 Præt. Sicut ratio superior excedit inferiorem, ita rõ excedit vim imaginatiuam, sed quandoq; procedit homo in actum per apprehensionem virtutis imaginatiuę absque omni deliberatione rationis; sicut cum aliquis ex imprę meditato mouet manum, aut pedem; ergo etiam quandoque potest ratio inferior consentire in actum peccati absque ratione superiori.

* Aug.cap. 12. tom.3.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit 12. de Tri.* Si in cõsensione malè vtendi rebus, quæ per sensum corporis sentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt si potestas sit etiam corpore compleatur, intelligenda est mulier cibum illicitum viro dedisse, per quem superior ratio significatur; ergo ad rationem superiorem pertinet consentire in actum peccati.

¶Hic D.S. mouet aliud dubiũ circa peccatũ in ratione, & orit̃ propter modum dicendi beati Aug. qui peccatum, quod consistit in consensu in actũ attribuit rõni superiori, & viro, consensum aũt in delectationem rei cogitatę attribuit mulieri .i. rõni inferiori. Quærit igitur D.S. an peccatum consensus &c. Pro cuius quæsiti intellectu pariter, & sequentiũ, oportet aliqua prænotare, primò supponendo ex prima par. q.79. ar 9. quid nõis rõnis superioris, & inferioris, q̃a ſm rẽ sunt idẽ, quod intellectus possibilis, sed distinguunt̃ per officia, & actus, nã superior rõ intendit æternis, & Diuinis concupiscendis, & consulendis. rõ verò inferior tpalibus, vt ibidem patet. Q ñ igitur aliquis consentit in aliqd̃, q̃a cõforme legi Diuinæ, & præceptis Diuinis; vel legi æternæ, tunc dr̃ cõsentire ſm rõnẽ superiorem, vel ẽt, qñ non cohibet peccatũ, & aduertit, vel dẽret aduertere, q̃a est cõtra Deũ, cõtra salutẽ suã, tũc attribuit̃ rõni superiori. Si verò consensus sequit̃ deliberationẽ, q̃ concludit consentiendum per rõnes inferiores, & tẽporales, quia videlicet est contra honorem mundanũ, vel quia nociuũ tẽporaliter, & hmõi, tunc est consensus rõnis inferioris, sicut econtra, qñ sequitur deliberationem, quæ procedit ex Diuino motiuo, & supernaturali, tunc est consensus rationis superioris.

¶Nota secundò ex D.S. in de Veri. ma. 15. artic. 3. vt tactum fuit supra ar. 4. ꝙ actus appetitiuę rationalis attribuitur suo principio directiuo .s. rationi, non quidem essentialiter, & elicitiuè, sed consequenter, & directiuè, sic ergo consensus qui est essentialiter, & elicitiuè voluntatis dr̃ esse illius rõnis, cuius directionem, & deliberationẽ exercitã, vel exerceri debitã cõsequitur; vt si rõ iudicat aliqd acceptandũ per voluntatẽ, vt iudiciũ, & sñam trahit ex motiuo Diuino, & supernaturali, tunc consensus dr̃ rationis superioris. Si aũt iudicat consentiendũ, & esse faciendũ propter causam, vel motiuum temporale, dicitur consensus rationis inferioris.

¶Nota tertiò, ꝙ qñ quæritur, an peccatum consensus in actum sit in rõne superiori, non quæritur de peccato, quod consistit in actu rõnis in ordine ad proprium obiectũ, sed vt est directiua voluntatis, & inquantum motus appetitiuę virtutis (.s. voluntatis) rationi attribuuntur, ita ꝙ sentẽtia rationis expressa, vel interpretatiua, & consensus sequens, habent rõnem vnius peccati; & tã sententia, & iudicium, quàm consensus voluntatis, dicuntur esse peccata rõnis, non ſm proprium actum respectu diuinorum in se cõspiciendorum, sed vt dictum est, vt est directiua voluntatis, & circa diuina consulenda. Quærere igitur, an peccatum consensus sit in rõne superiori, est quærere, an peccatum, quod est consensus in actum peccati attribuatur & conueniat voluntati elicitiuè secũdũ ꝙ dirigitur, vel dirigi debet a rõne superiori, & hoc est q̃rere, an voluntas nunq̃ consentiat in actum peccati, quin idem peccatum sit rõnis superioris tanq̃ malè dirigentis, quia videlicet nõ prohibet, & excludit illum consensum, vel actu deliberando, & sic contemnendo, expresse, imperat consensum, vel quia deberet deliberare, & impedire, quod non facit, & sic contemnit interpretatiuè, & stat summa in hoc, quia nũquàm debet homo agere, nisi prius deliberauerit, an actus ipse sit secundùm Deum, & supremam regulam, & ergo rationi superiori attribuitur actus, vel vt imperanti, vel vt negligenti.

¶Nota quartò, ꝙ sententia rationis, quæ & iudicium vocatur, & consensus voluntatis, & complacentia habentur tanquàm vna sententia completa; ita quòd consensus est vltimum sententiæ, & habet se propinquissimè ad opus faciendum, & ergo in isto arti. sub sententia finali comprehenditur vtrunq;, & vtrũq; attribuitur rationi modo dicto, vnum vt elicitum, aliud vt directũ, & imperatum. His notatis videndum est de articulo.

¶ Respondeo dicendum, quòd consensus importat iudicium quoddã de eo in quod consentitur; sicut enim ratio speculatiua iudicat, & sententiat de rebus intelligibilibus, ita ratio practica iudicat, & sententiat de agendis.

¶In hoc corpore D.S. primò ponit vnum præsuppositũ ex supra dictis, ex quo supposito secundò rñdet ad quæsitum vna conclusione tripartita, & cã probat, ibi. Est aũt cõsiderandum &c. Circa primum, supponitur ex q.15. art.3. ꝙ consensus importat iudicium quoddam (.i. consequitur iudiciũ intellectus tanq̃ terminus eius, & dr̃ ẽt iudicium extrinsecũ intellectus, vt patuit sup. q.15. ar.3.) de eo in quod consentitur, & declarat̃ illud suppositũ a simili de rõne speculatiua, quia sicut rõ speculatiua sententiat, & iudicat de intelligibilibus, ita rõ practica de agendis; & ergo consensus est sñia, & iudicium, quia est terminus extrinsecus pertinẽs ad completam sententiam; non enim est completa sententia in agibilibus, nisi & voluntas consentiat dictamini rationis practicæ.

¶ Est autem considerandum, quòd in omni iudicio vltima sententia pertinet ad supremum iudicatorium, sicut videmus in speculatiuis, quòd vltima sententia de aliqua propositione datur per resolutionem ad prima principia; quandiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc per ipsum potest examinari id de quo quęritur; vnde adhuc est suspensum iudicium, quasi nondũ data finali sententia.

Conclusio

¶ Supposito stante, hic consequenter D.S. respondet ad quæsitum tali conclusione tripartita. Ad rationem superiorem propriè pertinet consensus in actum. Ad rõnem verò inferiorem pertinet directè consensus in delectationem, quamuis & ad superiorẽ pertinere possit. Huius conclusionis primò probat primas duas partes simul. Secundò tertiam præmittens ipsam conclusionem, ibi. Et rõ ad rõnem &c. Circa primũ arguitur sic, pro duabus primis partibus conclusionis. In omni iudicio vltima sententia pertinet ad supremũ iudicatorium, sed consensus in actum est vltima sentẽtia, & ratio superior supremum iudicatorium. consensus autem in delectatione est præambula sententia, & ratio inferior iudex inferior; igitur sequuntur duæ primæ partes conclusionis. Illius rõnis primò ponit, & probat maiorẽ, secũdò minorẽ, ibi. Manifestũ est aũt &c. Maior ergo patet, q̃a videmus in speculatiuis vltimã

sententiam

sententiam non dari, vsque dum resoluatur in prima principia. Quandiu enim manet principiũ altius, adhuc per ipsum potest propositio examinari, & suspenditur iudicium finale, sic videmus clarè in propositionibus problematicis, ꝙ non est finalis sententia, sed manet fluctuatio in opinionibus, quia non habetur euidẽs resolutio in prima principia; sic quando non est determinatio ecclesiæ, vel scripturæ sacræ potest esse res opinabilis; similiter ergo est in agibilibus, ꝙ non datur finalis sententia, nisi perueniatur ad supremum iudicatorium, & per consequens maior vniuersaliter assumpta est vniuersaliter vera.

¶ Nota, ꝙ altissimum principium in moralibus, secundùm D. S. in de Veri. est vltimus finis, qui pertinet ad rationem superiorem, & tunc ergo ratio vltimã sententiam dabit, quando procedit ex vltimo fine, &c. Deinde cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd actus humani regulari possunt ex regula rationis humanæ, quæ sumitur in rebus creatis, quas naturaliter homo cognoscit; & vlterius ex regula legis Diuinæ, vt sup. dictum est.* Vnde cum regula legis Diuinæ sit superior, consequens est vt vltima sententia per quam iudicium finaliter terminatur, pertineat ad rationem superiorem, quæ intendit rationibus æternis; cum autem de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium est de eo, quod vltimò occurrit; in actibus autem humanis vltimò occurrit ipse actus; præambulum autem est ipsa delectatio, quæ inducit ad actum.

*[margin: *q.19.ar.4.]*

¶ Minor probatur, primò quo ad secundam, & quartam partes .s. ꝙ ratio superior sit supremum iudicatorium; ratio autem inferior iudicatorium inferius. Et arguitur sic, ratio superior intendit rationibus æternis, & regulat actus humanos secundùm regulam Diuinam; ratio autem inferior intendit regulæ rationis humanę, & secundùm eam regulat actus humanos; sed regula Diuina, & iudicatorium secundùm rationes æternas altius est, quàm iudicatorium secundùm regulas rationis humanæ, & per res creatas, quas homo naturaliter cognoscit; ergo minor vera, quo ad illas duas partes. Maior ista supponit actum humanum regulari per rationem humanam, & legem Diuinam, quod suppositum patuit sup. q. 19. ar. 4. Minor ista de se nota est, arguitur etiam pro prima, & tertia partibus minoris principalis, quòd consensus in actum sit finalis, & vltima sententia; consensus autem in delectationẽ sit præambula, sic. Quandocũq; de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium est de eo, quod vltimò occurrit, (supple, & finalis sententia est vltimi agendi, ad quod alia ordinantur, ita ꝙ sit vltimũ, & principale) sed in actibus humanis vltimò occurrit (.s. & tanquam principalius) ipse actus; præambula autem est ipsa delectatio; ergo minor vera quo ad istas partes. Maior illa patet extra literam, quia secundùm ordinem iudicandorum est ordo iudiciorum; illud ergo quod primum occurrit, & inferius, primò iudicatur, & ab inferiori, &c.

¶ Circa minorem nota, & repete dicta superius q. 15. artic. 4. ad primum. quia intelligitur de delectatione, quæ sequitur cogitationem actus faciendi, & non intelligitur de delectatione operis. Et dictum est ibidem, ꝙ cogitatio cum delectatione se sequenti, ordinatur ex natura ad opus, & actum, tanquam imperfectum ad perfectum, & ratione eius habet illa cogitatio delectabilitatem. His notatis probatur minor, quia sequens cogitationem actus, & ordinatum ad actum est prius, & prius occurrit, quàm actus ipse, vt exercitus, & est quoddam inferius ipso; sed delectatio in quam consentit ratio inferior, sequitur cogitationem operis, vel actus, & est quoddam ordinatum in ipsum, ergo &c. Maior patet, quia prius est cogitatio operis, & sequens cogitationem, quàm opus, vel actus, cum in actibus humanis nihil fiat nisi præcogitatum. Et ergo statim vt ratio inferior aduertit delectationem, quę sequitur ex cogitatione secundùm rationes temporales, si ratio superior non resistat, consentit, & iudicat eam bonam, &c.

¶ Et ideo ad rationem superiorem propriè pertinet consensus in actum; ad rationem verò inferiorem, quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum, quod est de delectatione, quamuis etiam & de delectatione superior ratio iudicare possit, quia quicquid iudicio subditur inferioris, subditur etiam iudicio superioris, sed non conuertitur.

¶ Hic consequenter D. S. annectit conclusionem responsiuam superius positam, & probat ipsius tertiam partem. s. ꝙ iudicare, & consentire in delectationem etiam possit pertinere ad rationem superiorem, & arguitur sic pro ista parte, Quicquid subditur iudicio inferioris, subditur, & iudicio superioris, sed non conuertitur; sed consensus in delectationem (.s. cogitationis) subditur iudicio rationis inferioris, quæ est inferior iudex; ergo & ad superiorem pertinere potest.

¶ Nota autem, ꝙ ista pars magis explicabitur per solutiones argumentorum, quia si post deliberationem rationis inferioris superior non resistat, vel cum considerat rationes æternas, vel cũ non actu considerat, sed omittit, imputatur sibi; sed quia immediatè ratio inferior iudicat per rationes temporales, & ea, quæ sunt præambula ad actum (quæ proueniunt ex sensualitate) sunt his rationibus proportionata; ideo sibi directè attribuitur iudicium de talibus, quæ tamen etiam de primò occurrentibus, & delectabilibus non dicitur ferre sententiam consentiendo deliberatè, nisi regulata per rationem superiorem; consentit ergo in delectationem etiam ratio inferior, sed non sine superiori.

¶ Nota de his D. S. in 2. dist. 24. q. 3. vbi dicit ad quartum, ꝙ ratio superior non habet motum circa res temporales, nisi deducendo ad eas per modum consilij rationes æternas, & ideo non se habet, nisi vt deliberãs de eis. Et ideo sibi delectatio in his rebus nõ attribuitur, quæ nominat quandam complacentiam non deliberatam, sed tantùm consensus, qui delectationem consequitur. Hęc ille. & in cor. ponit duplicem apprehensionem rationis inferioris. Vnam simplicem & absolutam, quando sine discussione iudicat, & talem sequitur voluntas non deliberata. Alia est apprehensio inquisitiua, & talem sequitur voluntas deliberata. Et ratio inferior vtroque modo motum voluntatis elicere potest; vel quando subitò apprehendit hoc esse conueniens corpori, & tunc sequitur motus rationis inferioris, qui dicitur delectatio; vel quando inquirendo deliberat, & tunc sequitur consensus in delectationem. Vide & ad quintum, vbi patet, ꝙ delectatio attribuitur inferiori rationi dupliciter. Vno modo, quia sine deliberatione, & subitò, quandoque complacet sibi in huiusmodi delectationibus, ratio superior autem nunquam subitò apprehendit, ideo proximum iudicatorium, & immediatum est ratio inferior antequam superior iudicet. Sed hic D. S. non facit mentionem de illo modo iudicandi. s. subito, sed ideo attribuit sensualitati consensum in delectationem, etiam post deliberationem, quia ratio inferior iudicat de delectatione, quam offert sensualitas ex rationibus temporalibus, quia ratio inferior habet huiusmodi dispositionibus præambulis insistere, & eas reprimere, quia sunt contra rationem humanam, & huiusmodi, &c. & videtur D. S. hic magis solidè loqui, &c.

¶ Nota D. S. in de Veri. sup. ar. 3. delectatio in actum attribuitur rationi superiori, quæ vltimum finem respicit; sed delectatio, siue delectationis placentia, siue consensus attribuitur ab Augustino rationi inferiori; quando igitur aliquis peccat in actum malum consentiendo, est peccatum in ratione superiori, quãdo verò per solam delectationem cum aliqua deliberatione, dicitur esse peccatum in inferiori parte, propter hoc ꝙ huiusmodi ratio inferioribus dispositionibus immediatè insistit. Et puto, ꝙ D. S. per complacentiam sequentem subitam apprehẽsionem, intelligat idem quod Magister in 2. distin. 24. post Augustinum intelligit per gustare mulieris, & non comedere. s. apprehendere delectationem, & tamen non consentire, nec expresſè, nec interpretatiuè per immorationem, &c.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd consentire est actus appetitiuæ virtutis non absolutè, sed consequens ad actum rationis deliberantis, & iudicantis, vt sup. dictum est;* in hoc enim terminatur consensus, quia voluntas tendit in id, quod est iam ratione iudicatũ, vnde consensus potest attribui & voluntati, & rationi.

*[margin: *q.15.ar.1.]*

¶ Ad maiorem dico, ꝙ consentire est actus appetitiuæ virtutis elicitiuè, & immediatè; consequitur tamen ad actum rationis, & est in potestate rationis. Et secundò est actus appetitiuæ, non secundùm se, sed in ordine ad actum rationis deliberantis, & iudicantis, ita ꝙ est terminus extrinsecus consilij rationis. Et dico tertiò, ꝙ actus appetitiuæ rationalis attribuitur ipsi rationi tãquam suo principio per se directiuo, vt patuit ex de Veritate. Vnde sicut electio dicitur esse rationis. s. consequenter, quia est terminus extrinsecus iudicij, & consilij rationis, & immediatè iudiciũ perfectum, & præceptum rationis consequitur; nam plerunque electio, & consensus idem sunt secundùm rem, vt patuit sup. q. 15. artic. 3. ad tertium. vnde dicit D. S. pri. par. vbi iam, iudicium est quasi conclusio, & determinatio consilij. Determinatur autem consilium, primò quidem per sententiam rationis, & secundò per acceptionem appetitus. Vnde dicit Philosoph. 3. Ethic. ꝙ ex consiliari iudicantes desideramus secundum consilium, & hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium, à quo nominatur liberum arbitrium, hæc ille. Vbi patet, ꝙ electio, & similiter consensus sunt terminus rationis practicæ.

¶ Ad minorem conceditur, ꝙ ratio est vis apprehensiua; sed dico, ꝙ consensus est eius tanquam dirigentis, & ad cuius actum consequitur, & est in eius potestate; quare si consequens intelligitur, ꝙ consensus non sit in ratione superiori, sicut in immediato subiecto, conceditur. Si autem intelligitur, ꝙ non sit eius, sicut cuius actum, & deliberationem consequitur, & quæ semper præ-

supponit

supponit positiuè, vel priuatiuè, negatur; nam non debet esse consensus in actum, nisi consultis rationibus superioribus.

¶ Nota D. S. in solutione, quia consensus terminatur in acceptione voluntatis, cum acceptat id, quod iudicatum est per rationem, & ita consensus requirit iudicium rationis antecedenter; sed essentialiter consistit in tendentia affectionali, & acceptatione eius, quod iudicatum est. Et nota verbum, quod sup. quæst. 15. dictum fuit, quòd consensus est rationis, secundùm quòd ratio complectitur voluntatem, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc ipso, quòd ratio superior non dirigit actus humanos secundùm legem Diuinam impediens actum peccati, dicitur ipsa consentire, siue cogitet de lege æterna, siue non; cum enim cogitat de lege Dei, actu eam contemnit; cum verò non cogitat, eam negligit per modum omissionis cuiusdam. Vnde omnibus modis consensus in actũ peccati procedit ex superiori ratione, quia vt Aug. dicit 12. de trini.* non potest peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, nisi illa mentis intentio penes quã summa potestas est membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi malę actioni cedat, aut seruiat.

* Aug. loco citato in argu. cap. 12. to. 3.

¶ Maior vera, & dico, ꝙ potest quandoq; actualiter cogitare de rationibus æternis, & tamen permittere peccatum; quandoq; autem permittit peccatum, & non cogitat, sed tamen deberet cogitare, & imputatur sibi propter negligentiam peccatum, quod per rationes æternas considerandas non cohibet.

¶ Ad minorem, quandoq; consentitur in actum non consultis rationibus æternis, verum est, tamen debuisset considerasse, & cõsiderando prohibuisse actum peccati, & impediuisse consensum. Quando autem aliquid debet alterum impedire, & non impedit, attribuitur sibi tanquam ab eo existens; & ergo eo ipso, quo ratio superior non considerat rationes æternas, quas deberent consulere, imputatur sibi consensus in actum, tanquam ab ea existens indirectè, sicut dictum fuit de ratione inferiori, art. 6. ꝙ dum non repellit delectationem, sed immoratur, dicitur in eam consensisse; ita cum ratio superior non repellit, & non impedit consensum per rationes superiores, quem deberet impedire, attribuitur sibi consensus in actum, quem ipse debet dirigere secundùm legem Diuinam. Si enim cogitat, & aduertit, quia est contra legem Diuinam, & nihilominus consentit, expresſè contemnit legem. Si verò non cogitat, tunc negligit dirigere secundùm legem, quod tamen deberet; vnde quia tacet, & non prohibet, tanquam consentiens habetur.

¶ Nota autem verba auctoritatis B. August. Non potest peccatum efficaciter perpetrandum mente discerni (quod scilicet fit per consensum) nisi illa mentis intentio penes quam summa potestas est (.i. ratio superior) membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi mali actioni cedat (.s. dissimulando, & non cohibendo, & dum cohibere potest, & debet) aut seruiat actualiter, contempta Diuina lege actum illicitum imperando. Ex qua auctoritate habetur, quòd non fit executio actus, nisi superior ratio, aut imperet, aut negligat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio superior per considerationem legis æternæ, sicut potest dirigere, vel cohibere actum exteriorem, ita etiam delectationem interiorem; sed tamen antequam ad iudicium superioris rationis deueniatur, statim vt sensualitas proponit delectationem, inferior ratio per rationes temporales deliberans, quandoq; huiusmodi delectationem acceptat, & tunc cõsensus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem. Si verò etiam consideratis rationibus æternis, homo in eodem consensu perseueret, iam talis consensus ad superiorem rationem pertinebit.

¶ Ad maiorem dico, ꝙ non est omnino simile, cõcedo quidem, ꝙ per rationes æternas potest regulare vtrũque; sed tamen in delectationes, & passiones ratio inferior quandoque statim ad oblationem imaginationis, & sensualitatis, secundùm rationes temporales deliberans consentire potest; rationis autem inferioris non est consentire in actum, quia ipsa tanquam inferior iudex acceptat primò oblata, inter quæ est delectatio cogitationis. Ratio autem superior, quæ non iudicat, nisi per supremam regulam, iudicat de vltimo principali, & finali, quãuis & de delectatione cogitationis iudicare possit; quia si consideratis rationibus æternis, vel habito tempore considerandi hominem immorari patiatur, pertinebit ad eam consensus in delectationem cogitationis.

¶ Ad minorem dico, ꝙ verum est, sed non solius rationis inferioris, potest enim etiam esse superioris ratio primi (.s. quare possit esse inferioris immediatè, & propinquè consensus in delectationem) quia cum delectatio sit aliquod infimum, & temporale, ideo temporalis iudex, qui .s. iudicat per temporales regulas, statim habet complacentiam; nam secundùm illas regulas delectatio habetur bona, quia delectabilis corpori, & grata sensualitati; ideo ratio inferior, nisi cohibeatur, statim complacet, vel consentit, quæ tamen complacentia, vel qui consensus non est plenus, nec constituit mortale, nisi sit aliquo modo rationis superioris saltem interpretatiuè, & indirectè. Sed quia quod conuenit temporali, & inferiori iudici, & secundùm rationes, & motiua temporalia, quãq; non videtur bonum iudici spirituali, & secundũ legem Diuinam iudicanti, ideo ratio superior quandoq; inferius iudicium impedit, & repellit. Ratio secundi, quia ille, qui debet spiritualiter iudicare, seducitur, & contemnit legem spiritualem, vel negligit inferiorem temporalem impedire, ideo & sibi attribuitur consensus in talem rem temporalem .s. delectationem; & hoc tangitur in solutione sequentis. Vltra, ergo etiam, &c. negatur consequentia, quia consensus in delectationem est præambulum & inferius iudicium, & per regulas temporales, ideo inferiori, & temporali iudici competere potest; sed vltimum, & finale nullo modo. Iudicium autem de actu fiendo est vltimum, ideo supremo attribuitur, ita ꝙ sibi soli competit; quamuis & iudicium de temporali sibi & rationi inferiori competere possit, & ideo consensus in actum semper attribuitur superiori rationi.

¶ Ad quartum dicendum, quòd apprehensio virtutis imaginatiuæ est subita, & sine deliberatione; & ideo potest aliquem actum causare antequam superior, vel inferior ratio etiam habeat tempus deliberandi; sed iudicium rationis inferioris est cum deliberatione, quæ indiget tempore, in quo etiam ratio superior deliberare potest; vnde si non cohibeat ab actu peccati per suam deliberationem, ei imputatur.

¶ Negatur ista maior, quia ratio superior excedit inferiorem, sicut aliquid sui generis, & cuius iudicium est cum deliberatione, quæ indiget tempore. Apprehensio autem imaginationis est subita quandoque. ¶ Minor est vera, sed negatur consequentia, ꝙ ratio inferior possit consentire in actum absque superiori cõsentiente directè, vel interpretatiuè. Et ratio diuersitatis patet, quia inferioris rationis non est consentire, nisi per deliberationem, quæ fit cum tempore, & in isto tempore etiam superior potest deliberare secundùm rationes æternas; si ergo considerat, & rationem inferiorem non cohibet, imputatur sibi directè; si autem non considerat, iterum imputatur sibi propter hoc ꝙ consentit rationi inferiori eam non impediendo; secus de imaginatiua, ad quam sequitur quandoque motus, quem ratio non potuit impedire. Vnde talis non imputatur rationi, sed ratio inferior nunquam consentit, vel iudicat præuia deliberatione, nisi & superior deliberare possit, & inferiorem impedire ne consentiat, ideo non est par ratio.

¶ Nota verba D. S. vbi dicit, iudiciũ rationis inferioris est cum deliberatione, quæ indiget tempore, &c. Videntur enim non benè concordare cum his, quæ allegata sunt circa corpus art. ex secundo scripto, vbi ponit vnum iudicium rationis inferioris subitum, quod sequitur voluntas indeliberata, & vocat illud iudicium consensum in delectationem. Nam dicit, ꝙ sine discussione apprehensum iudicat. Posset autem dici primò, ꝙ hic D. S. loquitur de iudicio actus, alibi de iudicio delectationis, quæ scilicet consurgit in voluntate de delectabili apprehenso per rationem subitò. Sicut enim imaginatio apprehendit subitò aliquod sensibile delectabile, ita posset dici, ꝙ & ratio idem, vel etiam aliquod spirituale delectabile subitò apprehendere possit. Vnde apprehensio potest esse subita, sed iudicium de agendo, vel non agendo, hoc est cum tempore, immo etiam deliberatio de acceptanda delectatione cogitationis cum tempore est, sicut D. S. hic dicit. Vnde & infra, art. 10 D. S. subitum motum ponit in ratione superiori, quare & in inferiori poni potest; & talis subitus motus non potest causare, nisi veniale, sed cum ratio inferior deliberat, & superior aduertit, & arguitur consensus interpretatiuus, & delectatio morosa, tunc est periculum mortalis; quare supra dictum fuit, ꝙ cum ratio superior aduertit complacentiam, & delectationem, & statim abijcit, non est nisi veniale. Doc. Sanc. ergo hic loquitur de consensu in actum, & etiam de consensu expresso, vel interpretatiuo in delectationem; quia talis requirit deliberationem, & tempus. Sed in secundo loquitur de iudicio, quod non habet rationem consensus, sed cuiusdam apprehensionis, quam sequitur subita complacentia, quæ si statim abigitur, vt superior ratio aduertit, manet veniale. Vnde & D. S. ibidem in secundo, attribuit rationi inferiori duplex iudicium. Vnum per subitam apprehensionem, quod non habet rationem cõsensus, sed aliud quod est post deliberationem, & illud habet rationem consensus. Nam nullus peccat mortaliter, nec habetur tanquam consentiens, nisi habito tempore deliberandi. Stante ergo dicto Doc. Sanc. in secundo, facile est videre, quomodo consensus in delectationem attribuitur rationi inferiori, quia antequam ratio superior deliberare possit est iudicium subitum rationis inferioris, & complacentia voluntatis,

ratis, qua apprehẽditur delectatio bona corpori, & tale iudicium non est consensus perfectus; talis enim secundùm D. S. hic, & ibidem in secundo membro, attribuitur rationi inferiori deliberanti, cuius est propriè cõsensus, quia deliberando ex rationibus temporalibus, quæ statim occurrunt, statim illa res placet, nec huiusmodi complacentia habet rationem mortalis, donec ratio superior secundùm rationes æternas etiam deliberare possit. Post quod si immorata fuerit est periculum peccati morosæ cogitationis, ita ꝙ illud iudicium inferioris rationis non dicatur consensus in delectationem cogitationis, nisi & ratio superior secundùm suam regulam deliberando ipsam repellere possit. Non est ergo contradictio aliqua, quia hic D. S. loquitur de consensu in actum, vel in delectationem; & talis non est sine deliberatione, & mora, qua & superior ratio deliberare possit. In secundo autem loquitur de apprehẽsione subita rationis inferioris respectu proprij obiecti; talis enim potest sine deliberatione, sicut enim subitus motus infidelitatis potest competere rationi superiori respectu proprij obiecti, vt cum quis subito apprehendit resurrectionem, vt impossibilem naturæ; ita ratio inferior potest habere subitam apprehensionem, de delectatione appetitus sensitiui, qua apprehenditur secundùm rationem temporalem. Nec debet dici consensus in delectationem, nisi ratio immoretur post deliberationem, & consideratiõe rationis superioris. Vnde D. S. vbiq; dicit, ꝙ deliberatus consensus faciat mortale, innuendo, ꝙ subita complacentia sequens subitam apprehensionem, non faciat mortale. In de Veritate tamen vbi videtur pro eodem habere complacentiam, & consensum, accipit consensum largè.

Vtrum ratio inferior possit esse subiectum peccati mortalis, ita ꝙ consensus eius in delectationem sit peccatum mortale.

S 2. 2. q. 154. ar. 4. cor. Et q. 15. ar. 7. Et 2. dist. 24. q. 3. ar. 4. Et Ver. q. 15. articu. 4. Et Mal. q. 15. ar. 2. ad 16. & 17. Et quol. 12. articu. 43. *August. 22. contra Faustum, c. 27. to. 6. & li. 1. de lib. arb. cap. 16. *q. 71. ar. 6.

AD octauum sic proceditur: Videtur, quòd consensus in delectationem non sit peccatum mortale; consentire enim in delectationem pertinet ad rationem inferiorem, cuius non est intendere rationibus æternis, vel legi Diuinæ, & per consequens nec ab eis auerti; sed omne peccatum mortale est per auersionem à lege Diuina, vt patet per definitionem Aug.* de peccato mortali data, quæ sup. posita est;* ergo consensus in delectationem non est peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Consentire in aliquid non est malum, nisi quia illud est malum in quod consentitur; sed propter quod vnũ quodq; & illud magis, vel saltem non minus; non ergo illud in quod consentitur potest esse minus malum, quàm consensus; sed delectatio sine opere non est peccatum mortale, sed veniale tãtùm; ergo nec consensus in delectationem est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Delectationes differunt in bonitate, & malitia secundùm differentiam operationum, vt dicit Philosoph. in 10. Ethicor.* sed alia operatio est interior cogitatio, & alia actus exterior, puta fornicationis; ergo delectatio consequens actum interioris cogitationis tantùm differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quantum differt cogitatio interior ab actu exteriori, & per consequens etiam eodem modo differt consentire in vtrunq; ; sed cogitatio interior non est peccatum mortale, nec etiam consensus in cogitationem; ergo per consequens nec cõsensus in delectationem.

*Arist. c. 3. & 5. & 5. to. 5.

¶ 4 Præt. Exterior actus fornicationis, vel adulterij non est peccatum mortale ratione delectationis, quæ etiam inuenitur in actu matrimoniali, sed ratione inordinationis ipsius actus; sed ille qui consentit in delectationem, non propter hoc consentit in deordinationem actus; ergo non videtur mortaliter peccare.

¶ 5 Præt. Peccatum homicidij est grauius quàm simplicis fornicationis; sed cõsentire in delectationem, quæ consequitur cogitationem de homicidio non est peccatum mortale, ergo multo minus consentire in delectationem, quæ consequitur cogitationem de fornicatione est peccatum mortale.

¶ 6 Præt. Oratio dominica quotidie dicitur pro remissione venialium, vt Aug. dicit;* sed consensum in delectationem August. docet esse abolendum per orationem dominicam; dicit enim in 12. de trini.* ꝙ hoc est longè minus peccatum, quàm si opere statuatur implendum, & ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectusq; percutiẽdum, atq; dicendum; Dimitte nobis debita nostra; ergo consensus in delectationem est peccatum veniale.

*Aug. Enchir. c. 71. to. 3. *Aug. c. 12. to. 3.

¶ Sed contra est, quod Aug. post pauca subdit;* Totus homo damnabitur, nisi hæc, quæ sine volũtate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur; sed nullius damnatur, nisi pro peccato mortali; ergo consensus in delectationem est peccatum mortale.

*Aug. li. 12. c. 12. to. 3.

¶ Hic D. S. iterum inquirit de quodam dubio correspondente art. 6. & est dubium circa peccatum in ratione inferiori, cuius diximus esse consensum in delectationem; potest enim vt dirigibilis à ratione superiori habere consensum, vel interpretatiuum, sicut est cogitatio morosa, vel expressum, quando excrescit libido in tantùm, vt velit se delectare cogitando contempta salute expressè; quæritur ergo an consensus in delectationem, qui attribuitur inferiori rationi (ad sensum habendum) sit peccatum mortale. Vbi nota, ꝙ oportet quæst. intelligere de delectatione interiori sequente cogitationem, quia non est dubium de delectatione exteriori, in quam consentitur consentiendo in actum, quem sequitur, hoc autem est rationis superioris. Hic autem quæritur de consensu, qui attribuitur etiam rationi inferiori, qui est consensus in delectationem cogitationis, vt est quoddam præambulum ordinatum in opus, ex hoc enim ꝙ res vt cogitata placet, facilè homo trahitur in consensum operis explendi in actu exercito. Et hæc possunt haberi sup. q. 15. ar. 4. ad primum. & ergo Doctor Sanc. de Verita. Mate. 15. art. 4. in princ. cor. dicit, ꝙ idem est quærere de delectatione morosa, an sit mortale, & quærere an consensus in delectationem sit mortale.

¶ Nota etiam ꝙ sicut ad exteriorem actum peccati, puta fornicationis, sequitur sua delectatio sensibilis exterior, ita ẽt ad actũ cogitationis sequitur sua delectatio, & duplex, vna eiusdẽ rationis cum delectatione consequente actum exteriorem, alia autem alterius rationis, vt patebit.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa hoc aliqui diuersimodè opinati sunt. Quidam enim dixerunt, quòd consensus in delectationem non est peccatum mortale, sed veniale tantùm. Alij verò dixerunt, quòd est peccatum mortale.

¶ D. S in cor. huius art. duo facit, primò ponit quid alij de hoc quæsito senserint. Secundò ponit propriam sententiam, ibi. Et hæc opinio. Circa primum ponit diuersas opiniones circa quæsitum; quidam enim dixerunt, ꝙ consensus in delectationem non est peccatum mortale, sed veniale. Alij dixerunt, ꝙ est mortale.

¶ Et hæc opinio est communior, & verisimilior.

¶ Hæc est secunda pars huius corpo. in qua D. S. incipit determinare q. ex proprijs, quid sibi videatur de illis opinionibus, & per consequens de quæstione. Vnde primò comparat illas opiniones adinuicem. Secundò tamen ambas verificat per duas conclusiones, quibus vult satisfactum esse quæsito, ibi. Est enim considerandum, &c. Circa primum D. S. breuiter comparat illas duas opiniones adinuicem, & vult ꝙ secunda est communior, & verisimilior, & secundùm D. S. in de Verita. vbi statim, prima videtur vergere in periculum animarum, quia ex consensu in delectationem homo in peccatũ promptissimè ruit. Consequenter cũ dicit.

¶ Est enim considerandum, ꝙ cum omnis delectatio cõsequatur aliquam operationem, vt dicitur in decimo Ethicor.* & iterum cum omnis delectatio habeat aliquod obiectum, delectatio quælibet potest comparari ad duo. s. ad operationem quam consequitur, & ad obiectum in quo quis delectatur. Contingit autem ꝙ aliqua operatio sit obiectum delectationis, sicut & aliqua alia res, quia ipsa operatio potest accipi vt bonum, & finis, in quo quis delectatus requiescit; & quandoque quidem ipsamet operatio, quam consequitur delectatio, est obiectum delectationis, inquantum. s. vis appetitiua, cuius est delectari reflectitur in ipsam operationem, sicut in quoddam bonum; puta, cum aliquis cogitat, & delectatur de hoc ipso ꝙ cogitat, inquantum sua cogitatio placet. Quandoque verò delectatio consequens vnam operationem, puta cogitationem aliquam, habet pro obiecto aliam operationem quasi rem cogitatam, & tunc talis

*Arist. c. 4. to. 5.

talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationé, sed in operationem cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus potest delectari, vno modo de ipsa cogitatione, alio modo de ipsa fornicatione cogitata.

¶ D. S. ambas opiniones verificat, eas exponendo, & primò præmittit vnam conclusionem fundamentalem, ex qua secundò arguit ad duas conclusiones verificatiuas illarum opinionum, ibi. Delectatio autem, &c. Conclusio ergo fundamentalis distinctiua delectationis, & per consequens consensus, talis est, aliquis de fornicatione cogitans de duobus potest delectari, vno modo de ipsa cogitatione, alio modo de ipsa fornicatione cogitata.

¶ Nota autem q ex vno exemplo D. S. vult, & de similibus intelligi, quamuis secundùm D. S. in de Verita. Mate. 15. ar. 4. hæ duę delectationes in quibusdam actibus differant manifestius, quàm in cogitatione de peccatis carnis, (eo q propter corruptionem concupiscibilis ad cogitationem talium, statim sequitur motus in concupiscibili ex ipsis concupiscibilibus causatus.) Si enim quis cogitat de re quam odit, & intendat loqui in detestationem talis rei, & videt se habere bonos conceptus, tunc apertum est, q delectatur in cogitatione, & non in re cogitata, & tamen de cogitatione fornicationis, & idem reperitur præsertim in viris sanctis. Probatur autem sic conclusio. Delectatio quælibet potest comparari ad duo. s. ad operationem quam consequitur, & ad obiectum in quo quis delectatur, sed contingit q aliqua operatio quá consequitur, (.s. cogitatio fornicationis) accipiatur vt obiectum delectationis ipsam sequentis, tamen interueniente actu reflexo. Contingit etiam q delectatio sequens operationem (.s. cogitationem fornicationis) habeat pro obiecto aliam operationem, quasi rem cogitatam: ergo conclusio vera, q aliquis de fornicatione cogitans potest delectari de ipsa cogitatione, (.s. vt obiecto mediante actu reflexo) & potest delectari in ipso actu exteriori fornicationis, vt cogitatus est. Maior patet per Philosoph. decimo Ethicor. quia omnis delectatio consequitur operationem, & etiam quia delectatio habet obiectum, quia actus, vel passio, & ergo maior vera, quod potest ad duo comparari, quia a duobus dependet essentialiter, vt patuit etiam su. non tamen intelligitur, q sit vna operatio, quam consequitur, & eadem numero sit obiectum; sed intelligitur, q operatio quam nata est consequi delectatio de re cogitata, potest accipi vt obiectum delectationis mediante aliqua alia operatione s. mediante cogitatione reflexa super primam cogitationem, quæ reflexa habet cogitationem fornicationis pro obiecto; ita q fornicatio exterior cogitata est obiectum delectationis, & cogitatio eius est operatio quam sequitur, & illa cogitatio est obiectum delectationis, quæ sequitur cogitationem reflexam. Minor probatur quo ad primam partem, ipsa operatio est circa aliquam rem, & ipsamet operatio, vel cogitatio quam consequitur delectatio de re cogitata, potest accipi vt bonum, & finis; ergo potest accipi vt obiectum delectationis. Tenet consequētia, quia bonum, & finis sunt obiectum delectationis, & quietis appetitus. Antecedens declarat D. S. præsertim quomodo accipiatur vt obiectum, & declaratur magis illa prima pars minoris, quia vis appetitiua (.s. in homine cuius est delectari) reflectitur in ipsam fornicationem, vel cogitationem (quæ quandoque est operatio) quam delectatio consequitur, vt in quoddam bonum; puta cum quis cogitat, & delectatur de hoc ipso, quod cogitat, inquantum. s. sua cogitatio placet, sicut solemus dicere, ego sum gauisus, quia habui optimum conceptum de hac re. Secunda pars minoris relinquitur nota. Sicut cum quis delectatur de fornicatione exteriori mediante cogitatione eius; talis delectatio enim habet pro obiecto non cogitationem, sed rem cogitatam, & procedit talis delectatio ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationem, sicut præcedens, sed in operationé, vel actū, vel rē cogitatā.

¶ Delectatio autem de cogitatione ipsa sequitur inclinationem affectus in cogitationem ipsam; cogitatio autem ipsa secundùm se non est peccatum mortale, immo quandoque est veniale tantum, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea; quandoq; autem sine peccato omnino, puta cum aliquis vtiliter de ea cogitat, sicut cum vult de ea prædicare, vel disputare; & ideo per consequens affectio, & delectatio, quæ sic est de cogitatione fornicationis non est de genere peccati mortalis; sed quandoq; est peccatum veniale, quandoq; nullum. Vnde nec consensus in talem delectationem est peccatum mortale, & s̄m hoc prima opinio habet veritatem.

¶ Hic consequenter supposita ista conclusione fundamentali D. S. procedit ad probandum duas conclusiones verificatiuas ambarum opinionum recitatarum, & responsiuas ad quæsitū. Secundam ponit ibi Quod autem aliquis, &c. Conclusio ergo responsiua prima, consensus in delectationem secundùm quod est de cogitatione ipsa, vt obiecto, non est peccatum mortale secundùm se maximè, sed est quandoque veniale, quandoque nullum, immo vtile, & virtuosum quid. Probatur conclusio, affectus, & delectatio, quæ sic est de cogitatione fornicationis, aut alterius peccati, non est de genere peccati mortalis, sed quandoq; est peccatum veniale, quandoq; nullum; ergo & consensus in talem delectationem, quæ est cogitationis, vt obiecti. Tenet consequentia, qa consensus est eiusdem generis peccati cum obiecto in quod consentitur, quare sequitur benè consequentia. Antecedens probatur, delectatio de cogitatione sequitur inclinationem affectus in ipsam cogitationem (& supple est eiusdem conditionis in bono, vel malo cū re in qua quis delectatur) sed cogitatio ipsa secundùm se non est peccatum mortale, quandoq; autem veniale, quandoq; nullum, immo quandoq; virtuosum quid; ergo antecedens verū. Maior illa patet ex sup. dictis, qa nullus delectatur nisi in re amata, ad quam affectus inclinatur, & inclinatio est eiusdem conditionis cum re in quam inclinatur, vel quam amat, &c. Minor patet primò, q cogitatio non sit peccatum mortale secundùm se, qa non est contra charitatem Dei, & proximi. Dicit autem D. S. notanter secundùm se, quia per accidens potest esse occasio mortalis, vt patuit sup. q. 19. ar. 2. ad secundum. quia aliquis volendo cogitare cum omissione præcepti, peccaret; q autem veniale quandoque, patet quia inutile, & curiosum est veniale, sed talis cogitatio quandoq; est huiusmodi; q autem quādoq; nullum omnino, immo virtuosum, quia cogitatio de qua quis cogitat, vt prędicet, & disputet, est vtilis & bona, & pōt procedere ex charitate, quare patet, q si intelligitur prima opinio secundùm tenorem huius conclusionis, ipsa est vera.

¶ Nota autem circa quædam verba, q delectatio procedit ex inclinatione in rem in qua quis delectatur. Per istam inclinationem iuxta sup. dicta. q. 26. ar. 1. & 2. intelligo coaptationé, & connaturalitatem appetitus, quæ sunt nihil aliud in cognoscentibus, nisi amor; & ergo si amor est bonus, & delectatio bona, quare delectatio sequitur non modo sequela effectus, sed etiam in conformitate conditionis moralis, quæ est esse bonum, vel malum inclinationis in rem. Sed cum Doctores communiter loquantur de consensu in delectationem illicitam non intelliguntur isto modo, sed de delectatióne, vt habet rem cogitatam, vel operationem cogitatam distinctam à cogitatione pro obiecto, vt intelligit etiam secunda opinio. Tunc ibi,

¶ Quod autem aliquis cogitans de fornicatione delectetur de ipso actu cogitato, hoc contingit ex hoc quòd affectio eius inclinata est in hunc actum. Vnde quòd aliquis consentiat in talem delectationem, hoc nihil aliud est, quàm quòd ipse cōsentiat in hoc quod affectus suus sit inclinatus in fornicationem; nullus enim delectatur, nisi in eo, quod est conforme appetitui eius; quòd autem aliquis ex deliberatione eligat, quòd affectus suus conformetur his, quæ secundùm se sunt peccata mortalia, est peccatum mortale; vnde talis consensus in delectationem peccati mortalis, est peccatum mortale, vt secunda opinio ponit.

¶ Pro secunda opinione, ponit aliam conclusionem etiam ad quæsitum responsiuam, consensus in delectationem, quæ habet pro obiecto ipsum peccatum (.s. fornicationem cogitatam) est peccatum mortale. s. si res cogitata, vel peccatum sit mortale ex genere; si autem est veniale, tunc consensus in delectationē eius est peccatum veniale. D. S. probat primam partem in cor. pro qua arguitur sic, q aliquis consentiat in talem delectationem (.s. de re cogitata, vt fornicationem, quæ est peccatum mortale) hoc nihil aliud est, quàm quòd ipse consentiat in hoc, q affectus suus sit inclinatus in talem (.s. fornicationem) sed q aliquis ex deliberatione eligat, q affectus suus conformetur his, quæ secundùm se sunt mortalia, est peccatum mortale; ergo conclusio vera. Maior probatur, quia quòd aliquis cogitans de fornicatione delectetur in ipso actu cogitato, hoc contingit ex hoc, q affectio eius est inclinata ad hunc actum; nam consentire in talem delectationem, est consentire, & habere complacentiam, q affectus sit conformis malæ rei. Illud assumptum pro maiore patet, quia nullus delectatur, nisi in eo, quod est conforme appetitui eius, &c. Minorem D. S. relinquit notam, & patuit, quia sicut inclinatio sequitur conditionem eius in quod inclinatur, & delectatio sequitur inclinationem, sic delectationem sequitur consensus. Et patet, quia velle mortale, est mortale; ergo se velle, vel consentire in velle mortale, est mortale, quia sequens trahit conditionem prioris; & patet etiam ex hoc, quia actus habet malitiam ex obiecto; ergo si obiectum consensus est mortale, & ipse est mortale.

¶ Nota autem q in maiore D. S. assumit de consentire, & in minore de delectatione, quia vt patuit sup. q. 15. ar. 3. ad tertium. plerunq; consentire, & electio sunt idem secundùm rem, vel se statim sequuntur quando distinguuntur; & ergo non est æquiuocatio secundùm rem, & idem est saltem in ratione peccati; consentire in hoc q affectus sit conformis peccato mortali, & eligere hoc, vt patet.

patet. Secunda pars conclusionis est ex eodem fundamento probanda, quia consensus sequitur conditionem obiecti, & delectationis circa ipsam; ergo si obiectum, & delectatio est venialis; ergo & consensus in talem delectationem, sicut consensus in verbum iocosum, & in delectationem eius est veniale.

¶ Nota circa istas conclusiones pro declaratione ipsarum D.S. de Verita. Mate. 15. ar. 4. ꝙ delectatio, quæ cogitationem pro obiecto habet, & actum reflexum super eam pro causa, hoc est quæ cogitationem sequitur ex parte cogitationis omnino ad aliud genus reducitur, quàm delectatio actus exterioris. Vnde talis delectatio quantumcunq; malam cogitationem sequatur, penitus nō est peccatum, sed laudabilis delectatio; vt cum quis delectatur in cogitatione veri; vel si sit aliqua immoderantia, continebitur sub peccato curiositatis; sed delectatio, quæ consequitur ex parte rei cogitatæ, in idem genus coincidit cum delectatione exterioris actus; vt enim dicitur 11. Metaph. Delectatio in actu consistit per se, sed spes, & memoria propter actum delectabilia sunt, vnde constat, ꝙ talis delectatio secundùm genus suum inordinata est, & eadem inordinatione qua est inordinata delectatio exterior; dato ergo ꝙ delectatio exterior sit de genere peccati mortalis, tunc etiam interior delectatio in se, & absolutè considerata de genere peccati mortalis erit. Quandocunque autem ratio se subijcit peccato mortali per approbationem, tunc est peccatum mortale. Excluditur enim à ratione rectitudo iustitiæ, cum ipsa subijciatur iniquitati per approbationem; tunc autem se subijcit delectationi huic peruersæ, quando in eam cōsentit, & hæc est prima subiectio qua ei se subijcit, & ex hac subiectione sequitur quandoque vt ipsum actum inordinatum eligat propter hanc delectationem perfectius consequendam. Hæc ille. Et in solutione ad octauum dicit, nullus delectatur in aliquo, nisi afficiatur ad illud, & apprehendat illud vt conueniens. Vnde qui consentit in delectationem interiorem, approbat etiam exteriorem, & vult ei frui saltem cogitando de illa. Hæc ille. Ex quibus clarè patent, quæ dicta sunt, & patet ꝙ consentire in delectationem rei cogitatæ est approbare affectionem malam, quę est peccatum mortale, supposito, ꝙ res cogitata sit mortale; hoc autem est peccatum mortale velle malam affectionem, & ipsam eligere deliberatè, quod est consentire. Concordat Scotus in 2. dist. 42. in secundo principali, & meminit istius distinctionis, quam D.S. hic ponit. s. de delectatione cogitationis, & rei cogitatæ.

Scotus.

¶ Et confirmatur ista conclusio secunda responsiua argumento in contrarium. De illa auctoritate Aug. vide Magistrum in secundo, dist. 24. circa finem, quia sensit iuxta secundam conclusionem, quamuis (vt Bonauentura inquit) aliqui sibi contradixerunt exponentes August. sed vt ipse dicit, Magister benè sentit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd consensus in delectationem potest esse, non solùm rationis inferioris, sed etiam superioris, vt dictum est;* & tamen ipsa ratio inferior potest auerti à rationibus æternis, quia etsi non intendit eis, vt secundùm eas regulans, quod est proprium superioris rationis, intendit tamen eis, vt secundùm eas regulata, & hoc modo ab eis se auertens potest peccare mortaliter; nam & actus inferiorum virium, & etiam exteriorum membrorum possunt esse peccata mortalia, secundùm ꝙ deficit ordinatio superioris rationis regulantis eos secundùm rationes æternas.

*Ar. 7. sen. in corpo. & Alermā.

¶ Ad maiorem, ad primam partem, ꝙ consentire in delectationem pertinet ad rationem inferiorem, sed non solùm, vt patuit artic. præced. in fi. cor. & ad tertium. immo, & ad rationem superiorem; quia quandocunque mulier comedit imputatur viro, siue sibi, secundùm rationes æternas actu consideratas consentiat, siue eas non considerando, non eam prohibeat; & quia sibi commissa est ratio inferior, & defectus eius sibi imputatur; consentit autem ratio inferior tantùm in delectationem cogitationis, quia vt Magister habet in secundo, vbi supra, ipsa habet insistere talibus dispositionibus, primò. s. occurrentibus ex sensualitate, quia sensualitas etiam secundùm rationes temporales, & secundū rationem humanam regulanda est, quia sensualitas ratione regulari debet. Ad secundam partem maioris, cuius. s. rationis inferioris non est intendere rationibus æternis, distinguo eam. Si intelligitur, quòd non sit eius intendere actiuè se habendo, & regulando alia secundùm eas, verum; si autem intelligitur, ꝙ non sit eius attendere, vt reguletur secundùm eas, negatur; & per consequens negatur, & tertia pars, ꝙ non sit eius auerti; quia sicut sensualitatis, & membrorum non est auerti secundùm proprium actum à lege Diuina, tamen secundùm actum rationis auertuntur, quia eas non regulat, & moderatur secundùm legem Diuinam, cum possit, & debeat, & sic sunt peccata mortalia; ita ipsius rationis inferioris etiā est regulari secundùm legem Diuinam, etiam quo ad consensum in delectationem; quare si insequatur sensualitatem, consentiēdo, & non prohibetur actus eius, erit peccatum mortale; quia debuit per rationem superiorem regulari, sicut actus virium inferiorum, vel membrorum. ¶ Ad minorem conceditur, ꝙ omne peccatum mortale est per auersionem à lege Diuina, & patuit sup. q. 71. ar. 6. Sed dico, ꝙ talis auersio conuenit etiam rationi inferiori, quia habet actum in quo transgreditur legem, cui debuit, ꝙ potuit conformari ratio inferior, quæ est eius principium, quia stat sub directione viri, hoc est rationis superioris, per quam potuit legi æternæ conformari, sicut sensualitas rectę rationi; quare negatur consequentia, quia sicut actus homicidij, qui est manus, quæ potest facere actum, quo auertitur quis à Deo, vt est in potestate voluntatis; sic de ratione inferiori, quæ quo ad consensum in delectationem facit contra legem, & potuit per rationem superiorem prohiberi.

¶ Nota autem, ꝙ consensus in delectationem, de quo loquitur secunda conclusio est contra præceptum, Non concupisces; secundùm enim D.S. sup. de Verita ad nonum. Non sine causa de actu exteriori, & interiori concupiscentia, diuersa præcepta dantur in lege; nihilominus tamen si in illo præcepto speciali prohiberetur ex hoc ipso, ꝙ fornicatio prohibetur, cum ea prohibētur omnia consequentia, quæ ad idem genus pertinent. Hæc ille. Potest ergo secundùm illud præceptum regulari, & non regulari, & per consequens esse peccatum.

¶ Nota hic, quòd videtur simile, quo ad esse mortale respectu actus rationis inferioris, & respectu actus sensualitatis, quia sicut actus sensualitatis non est peccatum mortale, nisi ratio cōsentiat, ita consensus rationis inferioris non est peccatum mortale, nisi & ratio superior consentiat secundùm rationes æternas, saltem interpretatiuè, quia eas non consulendo, & secundùm eas nō prohibendo, habetur ac si consenserit, vt patuit artic. præced. In hoc tamen est differentia, ꝙ sensualitatis non est consentire, sicut rationis inferioris, quæ consentit saltem in cogitationem, & delectationem, & præambula ad opus. Sed tamen ille consensus non esset mortale, nisi quia in potestate rationis superioris, cui intendenti actiuè, & regulanti secundùm rationes æternas potest conformari. Et per hoc patet, quomodo teneat similitudo, quam D.S. in solutione ponit inter membra, & inferiores vires ex vna parte ad rationem, & peccatum mortale, & inter rationem inferiorem, & superiorem ex alia parte. Et propter hanc differentiam attribuitur rationi inferiori peccatum mortale, non sensualitati, quia secundùm D.S. vbi iam, art. 4. in de Verita. ad duodecimum. Conuersio qua quis post deliberationem conuertitur ad aliquid de genere malorum, sufficit ad rationem peccati mortalis, &c. quia ergo hoc conuenit rationi inferiori; ergo potest in ea esse peccatum mortale, ita ꝙ actui eius, vt est eius, annectitur auersio ab vltimo fine, quod non est de actu sensualitatis. Nam ratio inferior potest conuerti ad Deum, ergo & auerti; tamen non conuertitur, nisi vt est in potestate superioris rationis; sed sensualitatis, nulla potestate est conuerti, cum sit supra naturam suam, &c. Vide supra statim de Veri. ar. 5. ad tertium. ꝙ hoc, ꝙ in sensualitate non potest esse peccatum mortale, contingit ex imperfectione eius. Ratio autem perfecta potentia est, & ideo in ea esse potest peccatum secundùm omnem peccati differentiam. Hæc ille.

¶ Ad secundum dicendum, quòd consensus in peccatum, quod est veniale ex genere, est veniale peccatum, & secundùm hoc potest concludi, quòd consensus in delectationem, quæ est de ipsa vana cogitatione fornicationis, est peccatum veniale; sed delectatio, quæ est in ipso actu fornicationis de genere suo est peccatum mortale; sed quòd ante consensum sit veniale peccatum tantùm, hoc est per accidens. s. propter imperfectionem actus, quæ quidem imperfectio tollitur per consensum deliberatum superuenientem; vnde ex hoc adducitur in suam naturam, vt sit peccatum mortale.

¶ Maior conceditur, ꝙ consentire in aliquid non est malum nisi quia illud est malum (. s. inchoatiuè saltem.) Et conceditur probatio; nam ista maiore vsi sumus in corpore pro probatione conclusionum. ¶ Ad minorem dico primò, ꝙ si intelligitur de delectatione cogitationis secundùm seipsam, conceditur, & vltra conceditur, ꝙ & consensus in talem delectationem, & ita probaret primam conclusionem. Dico secundò, ꝙ si intelligitur de delectatione sine opere, quæ est de re cogitata, ꝙ non sit mortale ex genere, negatur vniuersaliter. s. quando res cogitata, vel actus cogitatus, est peccatum mortale. ¶ Dico tertiò, ꝙ quandoq; delectatio aliqua etiam de actu cogitato, qui est mortale, est veniale, non quidem ex genere, sed propter imperfectionem actus, quia præcedit deliberationem, & deliberatum consensum. Abiecta ergo tali imperfectione per superuenientem consensum deliberatum adducitur in suam naturam, & ita talis delectatio. s. de peccato mortali, potest esse veniale per accidens; quare negatur consequentia, ꝙ consensus in delectationem de peccato mortali; nō sit peccatum mortale; bene volo, ꝙ consensus in veniale ex genere, vt est verbum otiosum, non est mortale, sed consensus in veniale per accidens tantum, mortale ex genere potest esse mortalis, quia

per

per talem consensum remoueatur illud accidens, quod rationem peccati mortalis auferebat. s. deliberationem rationis non attingere, vt habet D. S. in 2. dist. 24. q. vlt. ar. 4. ad 3. Non tamen est imaginãdum, ꝙ eadem numero delectatio, quæ prius erat veniale per accidens, postea fiat mortale; sed alia numero, & eadem specie. Vel si continuatur, & superuenit consensus rationis, tunc ille consensus est mortalis completiuè, & non sola delectatio, quæ prius erat sine consensu, & illa delectatio vna in esse naturæ, erit duę in esse moris. Sed de hoc infra, q. 88. art. 4. Vide D. S. 2. sen. dist. 24. q. 3. ar. 6. ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

¶ Maior conceditur, ꝙ delectationes differunt in bonitate, & malitia secundùm differentiam operationum, & concedo consequenter minorem, ꝙ alia operatio est cogitatio, & alia actus exterior, & dico, ꝙ cogitatio de se nunquam est mortalis, sed exterior actus benè potest esse mortalis. Concedo etiam consequens ꝙ delectatio consequens actum cogitationis, vt obiectum, tantùm differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quantum differt cogitatio interior ab actu exteriori. Et dico cum hoc, ꝙ delectatio consequens cogitationem ratione rei, vel actus cogitati, est eiusdem rationis cum delectatione exteriori, & mortale. Vltra, cogitatio interior non est peccatum mortale, conceditur, sed actus exterior cogitatus est mortale. Vltra, nec etiam consensus in cogitationem, conceditur; vltra, ergo per consequens nec consensus in delectationem, verum cogitationis, sed negatur de consensu, vt habet pro obiecto actum fornicationis cogitatũ; q̃a illa delectatio differt solũ ſm magis, & minus, à delectatione actus exterioris, vnde & aliquẽ eundẽ effectum habere potest.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ delectatio, quæ habet actum exteriorem pro obiecto, non potest esse absque complacentia exterioris actus secũdùm se, etiam si non statuatur implendum propter prohibitionem alicuius superioris; vnde actus fit inordinatus, & per cõsequens delectatio erit inordinata.

¶ Ad maiorem concedo eam, & verum est, ꝙ potest quis consentire in delectationem, quæ est in actu matrimoniali, sine peccato, dummodo sistat intra limites matrimonij, de quo in D. S. in 4. sen. dist. 31. q. 2. artic. 3. Sed dico cum hoc, ꝙ delectatio est inordinata vbicunq; inueniatur sequi ipsum opus, etiam vt cogitatum est, ita ꝙ inordinatio actus vbicunq; inueniatur, siue vt exercitus, siue vt cogitatus redundat necessariò in delectationem, quæ est in ipso actu fornicationis; & sicut realiter exercitus inficit delectationẽ, quæ est in ipso, sensibilem exteriorem, ita cogitatus inficit delectationem, quæ est de ipso, vt cogitatus est, quia ista delectatio est eiusdem generis cum ea, quæ est in reali exercitio, & secundò, q̃a talis delectatio nõ potest esse sine complacentia exterioris actus; quare trahit suam inordinationem, & inficitur, & per consequẽs & ipse consensus. Ad minorem, negatur, ad hunc sensum, quòd ille, qui consentit in delectationem, quæ habet fornicationem, vel actum peccati mortalis pro obiecto, non consentiat in deordinationem actus, saltem vt cogitatus est; quia non est possibile, ꝙ placeat illa delectatio, & ꝙ delectetur in tali actu, nisi ipse actus secundùm se placeat, esto non statuatur implendus; dictum est n. in cor. ꝙ nullus delectatur nisi in re placenti, & cui afficitur, & in quam inclinatur. Consentire igitur est approbare inclinationem in actum talem, & complacentiam in ipso, & per consequens consensus mediante delectatione inficitur, & trahit deformitatem, & deordinationem actus cogitati. Bene volo, ꝙ consentiens in delectationem non consentiat in deordinationem actus in esse exercito, tamen in esse cognito. Dictũ est autem, ꝙ inordinatio actus redundat in delectationem de ipso, vbicunq; reperiatur actus, siue vt exercitus, siue, vt cogitatus, quia delectatio, quæ est de ipso vbicunque inueniatur est eiusdem generis, quare si vt inuenitur in actu exercito est mortale, ergo & in actu cogitato. Negatur igitur consequentia.

¶ Nota, ꝙ D. S. respondet ad minorem, & vult, ꝙ est falsa, quia consentiens in delectationem exterioris actus habet complacentiam in actu exteriori, si igitur ipse est inordinatus, & consensus: nullus enim consentit in delectationem rei non placentis, Vide de Veritate sup. ad tertium. quia est per accidens, quòd actus, qui placet non impleatur propter timorem aliquem, siue autem impleatur, siue cogitetur, & placeat, semper habet inordinationem suam; delectatio etiam semper est eiusdem generis cum appetitu, & inclinatione, vel affectione, ergo delectatio interior est eiusdẽ generis cum affectu, quẽ necessariò supponit, igitur & cõsensus.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ etiam consensus in delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, est peccatum mortale; non autem consensus in delectationem, quæ procedit ex complacentia cogitationis de homicidio.

¶ Conceditur maior omnino, & oppositũ eius est reprobatum sup. q. 73. ar. 8. ad tertium. Ad minorem, si intelligitur de consentire in delectationem cogitationis, conceditur, & sic etiã dictum est de consensu in delectationem de cogitatione fornicationis. Si autem intelligitur de consensu in delectationem de homicidio cogitato, negatur minor ista penitus; non enim est minor inordinatio in homicidio, & eius delectatione vbicunque inueniatur, quam in fornicatione, & eius delectatione. Per consequens & in consensu maior est grauitas, & inordinatio, nec probatur minor ad hunc sensum, nec probabilis est, quia penitus falsa. Delectatio enim sequens appetitum irascibilem non est minus mala cęteris paribus, quàm sequens appetitum concupiscibilem. Delectatus igitur in cogitatione homicidij propter rem cogitatã non est sine affectione complacentia homicidij. Secus si quis delectatur in cogitatione mali pp notitiam eorũ de quibus cogitat, & huiusmodi nõ est peccatũ mortale semper, sed reducitur ad aliud genus peccati, puta curiositatẽ, vt habet D. S. in de Veri. ad quartũ.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ oratio dominica non solùm contra peccata venialia dicenda est, sed etiam contra mortalia.

¶ Ad maiorem dico, ꝙ si quis videat Aug. in Enchir. videbit, q̃a oratio dominica etiam dicitur pro remissione mortalium, vt patet manifestè cap. 7. & cap. 77. vbi ponit quædam grauia, & dicit esse orandum pro eis orationem dominicam, quamuis vt habet D. S. de Veri. sup. ad primum, pro remissione mortalium minus sufficit. Secundò dicitur, ꝙ Aug. cap. 7 dicit, ꝙ oratio dominica satis facit pro leuibus, & postea statim dicit, ꝙ delet etiã grauia, sed pro illis non ita sufficit, vide etiam D. S. 2. sen. dist. 24. in expositione literæ. Est ergo dicenda oratio dominica pro remissione venialium ad quæ sufficit; sed non solùm dicenda est pro illis, sed etiam pro remissione mortaliũ, & impetranda, & aliquali expiatione, & satisfactione, sed non sufficienti. Minor conceditur, ꝙ peccatũ consensus in delectationem minus sit, tamen eiusdem generis, non propriè eiusdem speciei, sed negatur consequentia, q̃a vt patuit, etiam pro mortalibus dicenda est oratio dominica.

Oratio dominica & pro mortalibus dicitur.

Vtrum ratio superior possit esse subiectum peccati venialis, secundùm ꝙ est directiua inferiorum virium. i. secundùm ꝙ consentit in actum peccati.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd in superiori ratione non possit esse peccatum veniale secundùm ꝙ est directiua inferiorũ virium. i. secundùm ꝙ consentit in actum peccatum. Dicit enim Aug. in 12. de trini.* ꝙ ratio superior inhęret rationibus æternis; sed peccare mortaliter, est per auersionem à rationibus æternis; ergo videtur ꝙ in superiori ratione non possit esse peccatum, nisi peccatum mortale.

T Inf. art. 10. & locis ibidem indeĉtis.

* Aug. c. 7. & 10. 3.

¶ 2 Præt. Superior ratio se habet in vita spirituali tanquam principium, sicut & cor in vita corporali; sed infirmitates cordis sunt mortales; ergo peccata superioris rationis sunt mortalia.

¶ 3 Præt. Peccatum veniale fit mortale si fiat ex cõtemptu, sed hoc non videtur esse sine contemptu, quòd aliquis ex deliberatione peccet etiam venialiter; cũ ergo consensus rationis superioris semper sit cũ deliberatione legis Diuinæ, videtur ꝙ non possit esse sine peccato mortali propter contemptum Diuinæ legis.

¶ Sed contra, consensus in actum peccati pertinet ad rationem superiorem, vt sup. dictum est;* sed consensus in actum peccati venialis, est peccatum veniale; ergo in superiori ratione potest esse peccatum veniale.

* Art. 7. huius quæst.

¶ Hic D. S. inquirit de quodam alio dubio, quod correspondet ar. 7. dictum fuit enim, ꝙ consentire in actum pertineat ad rationem superiorem, sicut ad rationem inferiorem (esto non solũ) consentire in delectationem actus. Quæritur igitur, an sicut consentire in delectationem actus sit mortale aliquando, interdum etiam veniale, an etiam consentire in actum, possit esse veniale.

¶ Nota primò, ꝙ ratio dubij videtur, quia cum ratio superior versetur circa rationes æternas; & ergo si deficit dirigendo ſm eas, videtur se ab eis auertere, quia eius est principaliter se cõuertere, & auertere à lege Diuina. Quare est dubium, an possit deficere dirigendo vires inferiores, & tamen non peccare mortaliter.

¶ Nota secundò, ꝙ sicut dictum fuit art. 5. in ratione potest esse duplex peccatum (duplex inquam in genere) vnum ſm se, aliud ex defectu directionis virium inferiorum, ideo sicut quæsitum est de peccato rationis inferioris ex defectu directionis consensus

in dele-

in delectationem, ita nunc quæritur de peccato, quod incidit ex defectu directionis rationis superioris. Et quærit D.S. de veniali, quia vt dictum est, de isto est singularis apparentia difficultatis, sicut & de hoc, an inueniatur in ratione superiori, secundùm quod dirigit alias vires, & an conueniat sibi secundùm seipsam, de primo in præsenti artic. de secundo in sequenti.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut August. dicit in 12. de Trinitate;* ratio superior inhæret rationibus æternis conspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidem secundùm quòd eorum veritatem speculatur. Consulendis autem secundùm quòd per rationes æternas de alijs iudicat, & ordinat, ad quod pertinet, quòd deliberando per rationes æternas consentit in aliquem actum, vel dissentit ab eo.

Aug. c. 7.

¶In cor. ar. D.S. duo facit, primò saluat quoddam suppositum, quod quæsitum supponit, ostendens in hoc pertinentiam, & rationabilitatem quæstionis; secundò respondet per vnam conclusionem, ibi. Contingit autem. Circa primum ergo ponit vnum notabile declaratiuum alicuius suppositi, & est implicita solutio dubij circa quæsitum, quod dubium etiam tangit primum argumentum; quia posset alicui videri, quod rationis superioris non esset dirigere vires inferiores, quia eius est intendere rationibus superioribus, quæ videntur longè distare ab his, quæ sunt virium inferiorum. Hoc soluit D.S. notando, quod ratio superior inhæret rationibus æternis dupliciter. s. conspiciendis, & consulendis, si autem tantùm inhæreret conspiciendis .i. tanquam proprio obiecto, & eis secundùm se tantùm cognoscendis, & speculatiuè, quæstio non haberet locum; sed quia inhæret eis etiam consulendis, hoc est tanquam medio, & regulæ quam practicè applicat ad actiones humanas, eas secundùm ipsam regulando, & iudicando, & secundùm rationes æternas isto modo cognitas, dirigit etiam consensum in actum peccati, & ideo potest esse quæstio, an consensus secundùm rationes æternas consultas (positiuè, vel omissiuè) possit esse veniale peccatum, ita quod consensus ipse in aliquod peccatum sic solùm veniale.

¶Contingit autem quod inordinatio actus in quem consentit non contrariatur rationibus æternis, quia non est cum auersione à fine vltimo, sicut contrariatur actus peccati mortalis, sed est præter eas, sicut actus peccati venialis.

Conclusio.

¶Hic consequenter D.S. ponit conclusionem responsiuam, quod sic. In ratione superiori potest esse veniale peccatum, secundùm quod consentit in actum peccati, & est directiua aliarum virium, & non mortale semper. Probatur conclusio, quicunque peccat mortaliter auertitur à rationibus æternis; qui autē venialiter non auertitur ab eis, sed facit præter eas; sed ratio superior consentiens in actum peccati nō semper auertitur a rationibus æternis, sed quandoq; facit præter eas; igitur conclusio vera. D.S. primò notificat maiorem præsertim quo ad secundam partem. Secundò minorem annectens conclusionem, ibi. Vnde quando ratio, &c. Arguitur ergo pro maiore sic, quicunq; consentit in actum, qui est cum auersione ab vltimo fine, peccat mortaliter, qui autem consentit in actum, qui non est cum tali auersione, licet sit circa ordinem ad vltimum finem, peccat venialiter; sed qui auertitur à rationibus æternis, auertitur ab vltimo fine, qui autem non auertitur à fine vltimo, non auertitur ab ipsis, sed facit præter tales rationes; ergo maior vera.

¶Nota, quod veniale est præter rationes æternas, quia tardat in via ad vltimum finem, inquātum tollit actum charitatis; quia autem non contrariatur habituali ordinationi ad principium vitæ spiritualis, nec destruit ordinem ad vltimum finem, ideo & veniale est remissibile per principium intrinsecum, & patent ista ex q. 72. art. 5. Deinde cum dicit.

¶Vnde quando ratio superior in actum peccati venialis consentit, non auertitur à rationibus æternis, vnde non peccat mortaliter, sed venialiter. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Notificat minorem principalem innuens in fine conclusionem. Minor ergo patet, quia consensus sequitur conditionem eius in quod consentitur; sed veniale non auertitur à rationibus æternis, & ratio superior potest quandoq; consentire contra actū venialis peccati; ergo ratio superior consentiens in actum peccati non semper auertitur à rationibus æternis.

¶Hanc rationem pro conclusione responsiua tactam in cor. etiam resumit per viam compendij in argumento in oppositum, cuius maior patuit sup. ar. 7. Minor patet ex dictis art. præc. quia consensus sequitur conditionem eius in quod consentitur, probata etiam fuit in cor. Consensus enim in id tantū est mortalis, cuius inordinatio est contra rationes æternas; sed veniale non est contra rationes æternas, sed præter eas, igitur, &c. Maior ista patet, quia talis est auersio ab vltimo fine, quæ tantùm contrariatur legi Diuinæ, & rationibus æternis; sed non id quod est citra auersionem, quale est veniale. Ista patent ex dictis, quæst. 71. articu. 5. & infra, quæst. 88. artic. 2.

¶Nota ex isto artic. ignorantiam aliquorum, qui putant, quod si quis scienter, & ex deliberatione committat veniale, quòd peccet mortaliter, non aduertentes, quia consensus deliberatus sequitur conditionem eius in quod quis etiam deliberatè consentit. Habes autem ex D.S. falsitatem huius dicti, quia dicit, quod consensus rationis superioris in veniale, est veniale tantùm, qui quidem consensus non est sine scientia, & deliberatione, & de hoc habetur ad tertiū, & inf. q. 78. ar. 2. ad primum. Vnde in de Malo, q. 7. ar. 6. ad octauum dicit, non oportet, quod quandocunque ex deliberatione peccet, quod peccet ex certa malitia; sed solùm tunc quando acceptat aliquid contrarium virtuti, vt dicitur 2. ethicor. Veniale autem peccatum non contrariatur virtuti; cum ergo ex deliberatione consentit aliquis in veniale peccatum, non propter hoc peccat ex malitia. Et ad decimum dicit, deliberatus consensus nō causat contemptum Dei, nisi illud in quod consentit, acceptetur vt contrarium de eo, similia habet de Verita. Mate. 15. art. 5. ad secundum, vbi dicit, non quilibet contemptus facit peccatum mortale, sed contemptus Dei solus, per hunc enim solum homo auertitur à Deo. Post quantamcunque autem deliberationem homo in ipsum veniale consentiat, non contemnit Deum, nisi existimaret peccatum illud esse contrarium præcepto Diuino. Hæc ille. Vbi patet euidenter ignorantia prædicta periculosa, & quòd post quantamcunque deliberationem homo in veniale consentiat, non est nisi veniale.

Cassatur quorundam periculosa phantasia.

Nota.

¶Ad primum dicitur, quod arguit contra suppositum quæsiti, de quo in artic. dictum est. Ad maiorem, ratio superior inhæret rebus Diuinis. Verum, sed conspiciendis, & consulendis, hoc est nō solùm secundùm se tanquam obiecto proprio, sed etiam tāquam medio, & regulæ, inquantum cognoscuntur practicè, vt cognitio rationum illarum moderatur, & dirigit omnes vires obedibiles. Et addo, quod potest quandoq; malè dirigere citra auersionem ab illis rationibus, quia tunc tantùm auertitur quando ratio superior consentit in id, quod corrumpit ordinem rectum ad vltimum finem, quem lex intendit, & quando acceptatur aliquod quod est contrarium fini; ita quod eo posito non possit ad finem vltimū peruenire; sed quando acceptatur aliquid, quod non excludit finem; sed tamen sine eo melius ad finem perueniri posset (quia in aliquo retardat, vel disponit ad contrarium finis, & deficit à rectitudine, quæ ducit ad Deum) tunc non contrariatur talis consensus rationibus æternis, vel legi Diuinæ, sed est præter eas. Ad minorem conceditur, quod peccare mortaliter est per auersionem à rationibus æternis, ita quod agatur contra eas, & nō præter eas. Sed dico, quod per consensum in veniale ex genere, non auertit se à rationibus æternis, tanquam acceptando, quod est eis contrarium, sed aliquid quod est præter eas, vt patuit iam; quare negatur consequentia, & si argumentum esset formale, vna præmissarum esset falsa, sic arguendo. Ratio superior inhæret rationibus æternis, à quibus se auertere, est peccare mortaliter; sed consentiens in actū peccati etiam venialis auertit se à rationibus æternis, igitur, &c. Minor est falsa, vt patuit in corpo. ex iam dictis.

¶Ad secundum dicendum, quod duplex est infirmitas cordis. Vna, quæ est in ipsa substantia cordis, & immutat naturalem complexionem ipsius, & talis infirmitas semper est mortalis. Alia est autem infirmitas cordis propter aliquam inordinationem, vel motus eius, vel alicuius eorum, quæ circunstant cor, & talis infirmitas non semper est mortalis. Et similiter in ratione superiori semper est peccatum mortale, quando tollitur totaliter ipsa ordinatio rationis superioris ad proprium obiectum, qđ est rationis æternæ; sed quando est inordinatio citra hoc, nō est peccatum mortale, sed veniale.

Dub. 40.

¶Ad maiorem conceditur, & potest haberi ex dictis sup. q. 72. ar. 5. quia vita spiritualis consistit in recto ordine ad vltimum finem, quem facit ratio superior mediante charitate sibi inhærente, sicut vita corporalis in salute cordis, qđ est principiū vitæ, &c.

¶Ad minorem distinguitur, si intelligitur de infirmitate cordis, quæ attingit ipsam substantiam cordis in se, & immutat eius naturalem complexionem, talis est semper mortalis, & vera est minor; sicut quādo ipsa ratio superior infirmatur circa proprium obiectum, & in seipsam, tunc semper est mortale ex genere, esto quandoque sit veniale propter imperfectionem actus, vt patebit art. seq. Sed dico, quod peccatum veniale inferiorum virium in quod consentitur non est talis infirmitas, quæ contingat in ratione superiori secundùm se circa proprium obiectum, vt patet ex cor. ar. 1. Si autem intelligitur, quod infirmitas cordis propter aliquam inordinationem, quæ est in motu eius, vel alicuius alterius membri, ex cuius infirmitate & cor patitur, sic negatur minor; quia absque læsione cordis in substātia sua, & secundùm se potest contingere aliqua inordinatio, & infirmitas circa ipsum. Sicut cùm

quis

quis multum mouetur, vel laborat, consurgit aliqua irregularitas in motu cordis. Et ex infirmitate, & mala qualificatione aliorum vitalium debilitatur, & cor; immo & ex mala dispositione exteriorum membrorum, vt de se patet; & tamen infirmitas nõ est mortalis: sic in proposito, quia veniale non attingit rationem superiorem secundùm se, & ad proprium obiectum, sed dicit inordinationem in motu.i.actu eius, & in actu alicuius alterius potentiæ, quam rationis superioris secundùm se, & ideo tollit quidem actum charitatis, & actum rationis superioris bonum, sed nõ tollit vitam de ratione superiori.s.charitatem habitualem, qua Deus super omnia diligitur, & in qua consistit vita, & rectus ordo ad vltimum finem; quare negatur consequentia, ꝙ peccata omnia superioris rationis, secundùm quòd est directiua virium subiectarum, sint mortalia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ deliberatus consensus in peccatum non semper pertinet ad cõtemptum legis Diuinæ; sed solùm qñ peccatum legi Diuinæ cõtrariatur.

¶Ad maiorem dico, ꝙ si fiat ex contemptu Dei, & Diuinæ legis vera est. Dico autem ꝙ veniale ex genere quantacunq; dissolutione, & complacentia fiat absq; contemptu Dei, non est nisi veniale. Ad maiorem negatur, loquendo de contemptu Dei; quia quantumcunq; consentiat, dummodo veniale maneat infra limites venialis, nullo modo cõtrariatur Deo, nec legi eius, & per consequens non est contemptus in commissione talis peccati; quãdo enim hoc modo consentitur in veniale, vt si esset contra legem Dei, nullo modo fieret; tunc manet infra limites venialis peccati, etiam si aduertatur esse veniale peccatum, & isto modo nos loquimur de consensu deliberato in veniale, vt manet infra limites venialis. Si aũt hoc modo consentiatur in peccatum veniale, vt ẽt si esset prohibitum præcepto Diuino, nihilominus fieret talis consensus in veniale, tunc esset peccatum mortale ex genere. Sed sic non loquimur, quando enim veniale placet vt finis, tunc est obiectum mortalis ex genere, de quo inf.q.88. & habet D.S.in 2.dist. 24.q. & ar.vltimis. Vltra, cum ergo consensus, conceditur ꝙ consensus semper est cũ deliberatione, tamen respectu proprij obiecti potest habere motum subitum, &c. Sed negatur consequentia, quia non quilibet consensus deliberatus in peccatum virium inferiorum est contemptus Dei, vt argumentũ supponit in minore.

¶Nota autem circa ista, ꝙ peccatum est veniale, non solũ propter imperfectionem agentis (qđ est veniale per accidens quandoq;, vt patuit ar.8.ad secundùm, & mortale ex genere) sed etiã veniale propter imperfectionem actus, quod est veniale ex genere; quare licet ratio superior sit perfectissima, & perfecto modo agat.s.ex deliberatione, quo ad directionem inferiorum virium, ideo nõ inuenitur veniale propter imperfectionem, vt sic, tamen inuenitur propter imperfectionem actus. Secus de peccato, quod est in comparatione ad obiectum proprium, vbi etiam potest agere modo imperfecto.s.subito sine deliberatione; sensualitatis autem est veniale etiam propter imperfectionem agentis, &c.

Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale secundùm seipsam.i.secundùm ꝙ inspicit rationes æternas.

V

2.distin.24. q.3.artic.5. Et Veri. q. 25.art.5. Et Mal. art.t. ad 12.& 17. & ar.3. ad 17.& ar.5.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quòd in superiori ratione non possit esse peccatum veniale secundùm seipsam, idest secundùm quòd inspicit rationes æternas. Actus enim potentiæ non inuenitur esse deficiens, nisi per hoc, quòd inordinatè se habet circa suum obiectum; sed obiectum superioris rationis sunt æternæ rationes, à quibus deordinari non est sine peccato mortali; ergo in superiori ratione non potest esse peccatum veniale secundùm seipsam.

¶ 2 Præt. Cum ratio sit vis deliberatiua, actus rationis semper est cum deliberatione; sed omnis inordinatus motus in his, quæ Dei sunt, si sit cum deliberatione, est peccatum mortale; ergo in ratione superiori secundùm seipsam nunquam est peccatum veniale.

¶ 3 Præt. Contingit quandoque quòd peccatum ex surreptione est peccatum veniale; peccatum autem ex deliberatione est peccatum mortale, per hoc quòd ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum, contra quod homo agens grauius peccat; sicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat, quod est contra legem Dei, grauius peccat consentiendo, quàm si solùm consideraret, quod est contra virtutem moralem; sed ratio superior nõ potest recurrere ad aliquod altius, quàm in suum obiectum; ergo si motus ex surreptione non sit peccatum mortale, neque etiam deliberatio superueniens faciet ipsum esse peccatum mortale, quod patet esse falsum; non ergo in ratione superiori secundùm seipsam potest esse peccatum veniale.

¶Sed contra, motus surreptitius infidelitatis est peccatum veniale, sed pertinet ad superiorem rationem secundùm seipsam; ergo in ratione superiori potest esse peccatum veniale secundùm seipsam.

¶Hic quærit de quodam alio dubio per oppositum ad ar.præc. qui ostendit, ꝙ veniale etiam ex genere potest conuenire rationi superiori, ſm ꝙ dirigit vires inferiores. Nunc quærit, an veniale possit esse in ea ſm seipsam.i.ſm ꝙ deficit circa ipsas rationes æternas malè se habendo ad ea, quæ sunt Diuina, & fidei; sicut dubitando de veritate alicuius articuli fidei, vel alicuius contenti in scriptura Diuina, quę omnia dicuntur rationes æternę. Quæritur ergo si quis per rationem superiorem (.i.intellectum, vt est circa Diuina) malè sentiat, & deuiet, semper peccet mortaliter.

¶Respondeo dicendum, ꝙ ratio superior aliter fertur in suum obiectum, atq; aliter in obiecta inferiorum virium, quæ per ipsam diriguntur. In obiecta enim inferiorum virium non fertur, nisi inquantum de eis consulit rationes æternas; vnde non fertur in ea, nisi per modum deliberationis.

¶D.S.in cor.artic. satisfacit quæsito conclusione trimembri in fine, tali. Circa proprium obiectum & si sit peccatum mortale ex genere, potest tamen ratio superior peccare venialiter, & mortaliter. In his autem quæ pertinẽt ad inferiores vires semper peccat mortaliter in his quæ sunt mortalia ex suo genere, nõ autem in his, quæ secundùm genus suum sunt venialia peccata.

Conclusio responsiua

¶Nota, ꝙ per hoc satis responsum est ad quæsitum, quia idem est dicere circa proprium obiectum rationis superioris potest esse veniale, & ſm seipsam. Ipsa enim ratio superioris rationis consistit in se habere, & inhærere obiecto proprio; viribus autem inferioribus, & eis, quæ ad ipsas pertinent, non insistit nisi secundariò per quandam extensionem, & applicationem, & indirectè; sed directè fertur ratio superior in suum obiectum.

¶Nota, ꝙ ista conclusio habet tres partes, tertiam D.S.in hoc art.non probat, sed probata est art.præc. Primam, & secundã partes D.S.probat ex differenti tendentia rationis superioris in suũ obiectum proprium, & in obiecta inferiorum virium, qui per ipsam diriguntur. Ex hoc enim supposito, & fundamento deducuntur ambæ partes. Et primò probat secundam partem conclusionis, secundò primam, ibi.Sed circa propriũ, &c. Probatur ergo secunda pars conclusionis.s.ꝙ ratio superior semper peccet mortaliter, si actus inferiorũ virium in quos consentit sint peccata mortalia, tali medio. Deliberatus cõsensus in his, quæ ex genere suo sunt mortalia, est mortale peccatum; sed in ea, quæ ad inferiores vires pertinent, ratio superior non fertur, nisi per modum deliberationis, ergo illa pars vera. Illius rationis primò probatur minor, secundò ponitur maior cum resumptione illius partis cõclusionis, ibi.Deliberatus, &c. Probatur minor, rõ superior nõ fertur in obiecta inferiorũ viriũ, nisi inquantũ de eis consulit rões æternas, sed ferri per modũ cõsilij est ferri cũ deliberatione (quia consilium est deliberatio, vt patuit sup.q.13.) ergo minor vera.

¶Nota autem circa istam minorem, ꝙ semper fertur ratio superior in ea, quæ sunt inferiorũ viriũ deliberãdo positiuè, vel omissiuè, quia nõ habetur consensisse in actus inferiorum virium, nisi cõsuluerit rationes æternas, vel consulere potuerit, & neglexerit; non enim fertur (vt dictum est) subito in tales actus inferiorum viriũ, sed habet deliberare, an tales debeant fieri ſm legẽ Diuinã, vel prohiberi; & antequã deliberet, vel habeat tẽpus in quo deliberare potuit, non habetur cõsensisse, quare si consultis rõnibus æternis nihilominus cõsentiat in actũ peccati mortalis, clarũ est, quia deliberatè cõsensit in peccato mortali; si autẽ non consulit, potuit aũt cõsulere, habetur cõsensisse per negligentiã impediẽdi & cõsulendi; & sic semper cõsentit in ea, q̃ sunt inferiorũ viriũ ꝑ viam deliberationis positæ, vel omissę, &c. Deinde cum dicit.

¶Deliberatus autem consensus in his, quæ ex genere suo sunt mortalia, est mortale peccatum; & ideo ratio superior semper mortaliter peccat, si actus inferiorum virium in quos consentit sint peccata mortalia.

¶Ponit maiorem, quæ relinquitur nota ex prædictis artic.quia ex hoc peccatum mortale ex genere (quod fit ex deliberato consensu) consequitur naturam sui generis perfectè, & efficitur peccatum perfectum mortale. Vnde D.S.subiungit illam secundam partem conclusionis, & ideo ratio superior, &c.

¶ Sed circa proprium obiectum habet duos actus.s. simplicem intuitum, & deliberationem, secundùm ꝙ etiam de proprio obiecto consulit rationes æternas.

¶Hic

¶Hic consequenter D.S. probat primam partem conclusionis sic. Circa proprium obiectum ratio superior habet duos actus. s. simplicem intuitum, & liberationem; & sic motum subitum, & deliberatum consensum; sed motus subitus circa Diuina, & inordinatus esto ex genere sit mortalis, est tamen venialis, quia subitus; motus autem deliberatus, est mortale; ergo circa proprium obiectum, & si sit peccatum mortale ex genere, potest ratio superior peccare venialiter, & mortaliter. Illius rationis D.S. primò ponit maiorem; secundò minorem, ibi. Secundum autem simplicē. Quo ergo ad primam partem maioris patet in solutione secūdi, s. ꝙ possit habere subitum motum respectu proprij obiecti, quia sicut est in speculatiuis, ita etiam in operatiuis; sed rationis speculatiuæ, cuius est syllogizare, est etiam apprehendere simpliciter; igitur & sic est in operatiuis, & in ratione agibilium, quòd ipsius est apprehendere rationes ęternas simpliciter, & in prima operatione intellectus, antequam ex ipsis syllogizet, & deliberet. Et vide D.S. in de Malo, q.7. artic.5. quia deliberatio nihil aliud est, quàm quædam discursio, & quodammodo mobilis consideratio; sed in omni motu inuenitur aliquod indiuisibile; ergo & in ratione superiori, quæ deliberat, inuenitur etiam simplex intuitus. Et declaratur illa pars exemplariter de subito motu infidelitatis, quem quis subitò patitur circa materiam fidei. Secunda pars maioris patet, quia etiam de proprio obiecto, ratio deliberat. s. an sit assentiendū, vel non; & an talis assensus sit ꝭm legem Diuinā debitus, quia potest aliquis deliberare, an credere Deum trinum sit reuelatum a Deo; & inquirere, quòd oppositum eius sit contra reuelationem Diuinam, & per consequens abijciendum. Tunc ibi.

¶Secūdum autem simplicem intuitum potest aliquē inordinatum motum habere circa Diuina, puta cū quis patitur subitum infidelitatis motum; & quamuis infidelitas ꝭm suum genus sit peccatum mortale, tñ subitus motus[d] infidelitatis est peccatum veniale; quia peccatū mortale non est nisi contra legem Dei. Potest autem aliquod horum, quæ pertinent ad fidem subitò rationi occurrere sub quadam alia ratione, antequam super hoc consulatur, vel consuli possit ratio ęterna, idest lex Dei; puta cum quis resurrectionem mortuorum subitò apprehendit, vt impossibile secundùm naturam, & simul apprehendendo renititur, antequam tempus habeat deliberandi, quòd hoc est nobis traditum, vt credendum secundùm legem Diuinam.

Dub. toll.

¶Declarat minorem; & primò probat primam eius partem; secundò probat secundam annectens conclusionem ipsam quo ad omnes suas partes, ibi. Si verò. Probatur ergo prima pars minoris, videlicet, ꝙ motus surreptitius concomitans, vel sequens subitam apprehensionem ante deliberationem sit veniale per accidens, licet non ex genere. Et arguitur sic. Peccatum mortale (s. completum) non est nisi contra legem Dei, ita s. ꝙ nõ committitur, nisi aliquis aduertat, vel aduertere possit, quia quod agit est contra legem Dei; sed motus subitus circa Diuina, & inordinatus potest occurrere, & insurgere in homine, antequam aduertat, quòd sit contra legem Diuinam; ergo talis non est completè mortalis, sed venialis per accidens. Maior ista relinquitur nota ex dictis supra q.71. art.6. ex definitione peccati mortalis. Et notanter dixi, nisi aliquis aduertat, vel aduertere possit, quia quod agit est contra legem. Nam multi non meditantur, nec pensant actu, an opera sua sint contra legem Dei, & tamen peccant mortaliter completè, quia possunt, & deberent aduertere; & est incōsideratio, vel ignorantia voluntaria. Minorem istā D. S. explicat in littera exemplariter, quia potest aliquid pertinens ad fidem (sicut aliquis articulus fidei) subitò sub aliqua ratione humana occurrere rationi, antequam cōsulatur, vel consuli possit ratio ęterna, idest lex Dei, & ad illius apprehēsionem sequitur renisus, & quidem motus infidelitatis; sicut exempli gratia, potest quis apprehendere resurrectionem mortuorum, vt impossibilem ꝭm naturam, & simul apprehendendo renititur, antequam habeat tempus deliberandi, ꝙ hoc est nobis traditum, vt credendum ꝭm legem Diuinam; & ita talis motus sequens talem apprehensionem ꝭm rationem naturalem, præuenit aduertentiam legis Diuinæ. Et cum quis legem Diuinam aduertit, & pellit illum motum, submittendo, & captiuādo intellectum in obsequium Christi non est mortale. Tunc ibi.

¶Si verò post hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, est peccatum mortale; & ideo circa proprium obiectum, etsi sit peccatū mortale ex genere, potest ratio superior peccare venialiter in subitis motibus, vel etiam mortaliter per deliberatum consensum. In his autē, quæ pertinēt ad inferiores vires, semper peccat mortaliter in his, quæ sunt peccata mortalia ex suo genere, nō autem in his, quæ secundùm suū genus sunt venialia peccata.

¶Ponit secundam partem minoris, quam D.S. relinquit notam de se, quia s. motus inordinatus circa Diuina procedens ex deliberatione sit mortale, quia si motus infidelitatis est cum illa aduertentia, quòd lex Diuina iubet credere, & nihilominus persistit in dubitatione, tunc esset mortale. Vnde concludit D.S. & ideo circa proprium obiectum, &c. De materia istius probationis habet D.S. in secundo sentent. dist.24. q.3. art.6. vbi dicit. Vnaqueq; potentia (quam possibile est aliquo modo eleuari in aliquid, quod est supra se) habet subitum motum in id, quod sibi ꝭm se conuenit, & alium motum habere potest in id, quod sibi conuenit ratione eius, quod est eleuata in aliquod superius, sicut in appetitu sensibili patet; nam ipse subitum motum habet in id, quod est sibi conueniens ꝭm sensum, inquantum autem est regulatus ratione, & perfectus habitu virtutum habet motum post deliberationem in id, quod est ꝭm rationem conueniens, sicut autem appetitus sensibilis eleuatur per regimen rationis in id, quod est supra se, ita etiam ratio superior eleuatur per lumen fidei in id, quod est supra suam naturalem cognitionem; & ideo subitus motus apprehensionis superioris rationis est ꝭm suam naturalem cognitionē; quæ si in aliquo fidei obuiet, erit motus infidelitatis ex subreptione, & ita pp defectum deliberationis erit veniale peccatū. Hæc ille. Quæ declarant hic posita, videlicet, quòd motus subitus est, qui sequitur cognitionem naturalem ante deliberationem, & aduertentiam legis Diuinæ; sed actus deliberatus est, qui elicitur a ratione ęterna cum aduertentia legis Diuinæ.

¶Nota circa ista, quòd apprehensio subita in proposito non dicitur subitus motus, quem dicimus veniale; sed renisus ipsius intellectus, & quasi discredentia ipsius in his, quæ sunt Diuina, talis dicitur motus infidelitatis subitus. Apprehensio autem ipsa nullum est peccatum, nullum est enim peccatum apprehendere resurrectionem impossibilem naturæ. Sed dubium, & hæsitatio sequens ante aduertentiam legis Diuinæ de resurrectione. Quam cum quis aduertit, & nihilominus de veritate Diuina dubitat, tunc ratio superior habet motum deliberatum, & inordinatum circa Diuina; sic etiam deliberatio non est peccatum; sed actus inordinatus rationis sequens, vel permanens post deliberationem. Quare sicut dictum fuit in præcedentibus articulis, quòd motus sensualitatis in delectationem mortalem cum simplici apprehensione rationis non est nisi veniale; sed quando est tempus deliberandi, & immoratur, non repellendo auctoritate viri, idest ratione superioris, tunc est mortale; ita in proposito ratio superior, licet non subsit altiori potentiæ, tamen habet duplicem cōsiderationem alicuius Diuini, quarum vna per aliam regulari debet, scilicet naturalis per supernaturalem; & ita si ad apprehensionem subitam naturalem sequitur motus inordinatus, qui repellitur post aduertentiam legis Diuinæ, tunc est solùm venialis; si autem diu immoretur dubitando, & non excutiat per considerationem altiorem, vel expresè approbet illud dubium, etiam attento quod est contra legem Dei, est mortale. Patet ex omnibus istis, quòd non est facilè iudicandum in huiusmodi motibus aliquem peccare mortaliter, præsertim hominem bonum, qui cum aduertit aliquid esse contra fidem, nullo modo vellet, vel immorari, vel approbare.

¶Nota autem, quòd sicut dictum fuit de peccato morosæ delectationis, ꝙ non arguit consensum interpretatiuum, nisi postquā aliquis apprehenderit periculum suum, & tamen immoratur; ita videtur, ꝙ motus infidelitatis non habeatur pro deliberato, & tāquam interpretatiuè, vel expresè approbatus, nisi post aduertentiam teneatur, qua aduertitur esse contra regulam Diuinam, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, quòd veniale est in superiori ratione secundùm seipsam.

¶Ad primum ergo dicendū, quòd peccatum est contra rationes ęternas, & si sit peccatum mortale ex genere, potest tamen esse peccatum veniale propter imperfectionem actus subiti, vt dictum est.*

*In corp. artic.

¶Ad maiorem. Dico, quòd non est vndequaque vera, vt patuit artic.6. ad secundum, & artic.5. Quia ratio non solùm deficit circa proprium obiectum, sed etiam in directione aliarum virium; sed tamen conceditur, ꝙ defectus potentiæ maximè attenditur circa proprium obiectum. Ad minorem, prima pars conceditur; secunda autem pars negatur, quia esto deordinari circa rationes ęternas sit mortale ex genere, tamē potest esse veniale per accidēs pp imperfectionem actus subiti; quia (vt tactum fuit) nō est peccatum mortale sine consensu deliberato. Vltra ad consequens; ergo, &c. Verum, veniale ex genere, tamen veniale per accidens. Potest enim ratio superior sibi relicta, & ꝭm virtutem naturalem habere motum imperfectum, & subitum circa Diuina.

¶Ad secundum dicendum, quòd in operatiuis ad rationem, ad quam pertinet deliberatio, pertinet etiam simplex intuitus eorum, ex quibus deliberatio procedit; sicut etiam in speculatiuis ad rationem pertinet, & syllogizare, & propositiones formare; & ideo etiam ratio potest habere subitum motum.

¶Ad maiorem negatur, nec probatio implicata eam probat. Dico enim, ꝙ ratio est vis deliberatiua, sed non tm̃ deliberat, sed etiam aliqua simpliciter apprehẽdit, sicut in speculatiuis, ita & in practicis, & agibilibus. Vnde si intelligitur probatio maioris, ꝙ sit tm̃ deliberatiua. Negatur ipsa. Quamuis enim sit rationis deliberare, necesse est tñ, ꝙ in omni deliberatione includatur absoluta consideratio eius, circa quod est deliberatio; & ergo sicut ad rationem speculatiuam pertinet syllogizare, quod ęquipollet deliberationi, & cum hoc formare propositiones in secunda operatione, & apprehendere simplicia in prima; ita & de ratione operatiua dr̃, ꝙ qñq; apprehendit aliquid simpliciter, & aliquid Diuinum ẽm rationem naturalem, & postea deliberat per rationem supernaturalem. Et ergo maior negatur, ꝙ semper sit cum deliberatione in omni videlicet actu. Ad minorem conceditur, ꝙ omnis inordinatus motus in his, quæ Dei sunt, si sit cum deliberatione, est peccatum mortale; quia & in his, quæ sunt contra proximum, sunt mortalia, si sint deliberata, & pręsertim si sint notabilis contrarietatis; & ratio est, quia talia sunt directè contra charitatem, quæ est vita spiritualis. Negatur autem consequẽtia, quia maior falsa; quare & conclusio. D. S. negat maiorem.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ vna & eadem res potest diuersas considerationes habere, quarum vna est altera altior, sicut Deum esse, potest considerari, vel inquantum est cognoscibile ratione humana, vel inquantũ traditur reuelatione Diuina, quæ est consideratio altior; & ideo quamuis obiectum rationis superioris sit quiddam ẽm naturam rei altissimum, tñ potest etiam reduci in quandam altiorem considerationem; & hac ratione, quod in motu subito non erat peccatum mortale, per deliberationem reducentem in altiorem considerationem, fit peccatum mortale, sicut expositum est.* ——————

*In corp. artic.

¶Ad maiorem dico, ꝙ vera est particulariter, sicut & iacet; quia cõtingit, ꝙ recurritur ad maius bonum. Sed dico, ꝙ non solum contingit isto modo, videlicet quia ex deliberatione aduertit̃ esse contra maius bonũ; sed ẽt contingit, ꝙ grauius peccetur, quia res sub altiori consideratione considerat̃, quia videlicet consideratur subito, & primò ẽm rationem naturalẽ, & deinde deliberatè consideratur ẽm rationem Diuinã. Ad minorem, vera, quo ad rem, tñ quo ad modum considerandi, quorum vnus non facit peccatum mortale, sed alius completè facit; sicut Deũ esse potest considerari vt est cognoscibile ratione humana, vel vt est reuelatum a Deo. & secunda cõsideratio est altior; quare esto, obiectũ rõnis superioris sit ẽm rem altissimum, non tñ semper altissimo modo cõsideratur; & ita cum consideratur subitò, & ẽm rationem humanam, non erit peccatum mortale, si autem deliberatè, & deliberatione ẽm rationes Diuinas, fit peccatum mortale, vt satis dictum est circa corpus art. Potest enim Deũ esse trinum apprehendi ratione naturali non attendente fidem, & reuelationem Diuinã. & obligationem ad credendum ex præcepto Diuino, & qñ talẽ apprehensionem sequit̃ renisus per motũ infidelitatis, vel dubitationis sine aduertentia, ꝙ est contra fidem, non est peccatum mortale, quia nõ auersio a lege ęterna. Cõstat enim, ꝙ simplices Christiani multa falsa possunt tenere absq; periculo peccati mortalis in his, quæ non proponuntur communiter credenda. Et tñ quia habent fidem implicitam, & submittunt se ecclesiæ, stant absq; periculo, vt patebit secunda secundæ. Si autem apprehendat̃ Deum esse trinum cum deliberatione ẽm rationes ęternas; & tunc renititur, est mortale. Ex his trahitur, ꝙ ante determinationem ecclesiæ, licet opinari in re non expressa per scripturam. Negatur autẽ consequẽs de veniali per accidens semper. Quare nota, ꝙ in ratione superiori ẽm se non est veniale ẽm genus, tñ per accidẽs.

Quæstio Septuagesimaquinta.

De causis peccatorum in generali.

A

DEinde considerandum est de causis peccatorum. Et primò in generali; secundò in speciali. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum peccatum habeat causam. Secundò, vtrum habeat causam interiorem. Tertiò, vtrum habeat causam exteriorem. Quartò, vtrum peccatum sit causa peccati.

¶Iuxta ordinem supra statutum, quæst. 71. Hic agitur tãquam in sexto considerando de causis peccatorum. Et diuiditur iste tractatus, vel consideratio in duas partes principales. Primò determinatur in generali de causis peccatorum. Secundò in speciali, quæst. sequenti. Circa primum, primò ostenditur, ꝙ peccatum habet causam; secundò, ostenditur qualem causam, artic. 2. Patet autem conuenientia ordinis, quia communiora sunt priora, & causæ intrinsecæ immediatius se habent ad peccatum.

Vtrum peccatum habeat causam.

AD primum sic proceditur. Vr̃, ꝙ peccatum nõ habeat causam. Peccatũ enim habet rationem mali, vt dictum est;* sed malum non habet causam, vt Dionys. dicit 4. c. de Di. no.* ergo peccatum non habet causam.

Infra art. 2. & 4. cor. & ad 1. Et q. 77 ar. 4. co. Et 2. di. 11. art. 1. corp. *q. 71. art. 6. *Dion. c. 4. par. 4.

¶ 2 Præterea. Causa est, ad quam de necessitate sequitur aliud; sed quòd est ex necessitate, non videtur esse peccatum, eo quòd omne peccatum est voluntariũ; ergo peccatum non habet causam.

¶ 3 Præterea. Si peccatum habet causam, aut habet pro causa bonum, aut malum; non autem bonum, quia bonum nõ facit nisi bonum; non enim potest arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matth. 7. Similiter autem nec malum potest esse causa peccati, quia malũ pœnæ sequitur ad peccatum, malum autem culpæ est idem quod peccatum; peccatum igitur non habet causam.

Matth. 7.

¶Sed contra, omne quod fit habet causam, quia vt dicitur Iob 5. Nihil in terra sine causa fit; sed peccatum fit, est enim dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei; ergo peccatum habet causam.

Iob 5.

¶Hic quærit in generali, an peccatum habeat causam. Circa istud quæsitum, & pro intellectu artic. oportet aliqua prænotare extra litteram. Primò, ꝙ est differentia inter defectum negatiuũ, & malum, quia defectus negatiuus est eius, quod non est natũ haberi, & est naturalis; sicut nõ habere alas est naturale homini, nec est sibi malum, sicut etiam non habere visum non est malum lapidi; & talis defectus est ẽm naturam; sed malum dicit defectum priuatiuum eius, videlicet, quod natum est inesse, & non inest, & est tale malum præter naturam eius cui inest, & non a natura; quia autem eius, ꝙ est secundùm naturam, non oportet quærere aliam causam, quàm naturam; sed eius, quod est præter, vel contra naturam; ideo defectus negatiui non est quærenda causa, sed mali, quia quòd res careat eo, quod nata est habere est propter aliquam causam, & per aliquod impedimentum.

Differunt malum, & defectus negatiuus.

¶Nota secundò, ꝙ quodammodo simili modo loquendum est de malo in rebus, & de malo in actionibus voluntarijs, & quodãmodo non quo ad causam. Est enim simile in hoc, ꝙ causa mali in rebus est bonum, & hoc dupliciter. s. per accidens; & secundò inquantum bonum deficiens. Per accidens quidem, sicut virtus actiua ignis, quæ intendit generare ignem per se, ex consequẽti causat corruptionem, & non esse aquæ. Inquantum autem deficiens, sicut monstruositas partus causatur ex semine, vt deficit in virtute formatiua, vel organizatiua; sic est & de malo in voluntarijs, quod videlicet habet causam per accidens, & deficientem, ita quòd tamen non sit alia per accidens, alia deficiens, sed vna secundùm diuersa; voluntas enim, prout fertur in aliquod bonum secundùm quid, puta secundum sensum, per se est causa motus in delectabile secundùm sensum, cui per accidens adiungitur (hoc est præter intentionem voluntatis) deordinatio transgressionis Diuinæ legis, & illa eadẽ voluntas causat illud malum in actu inquantum deficiens, inquantum ante peccatum prę consideratur aliquis defectus sui. s. nõ vti regula rationis, vel legis Diuinæ, qui defectus præintelligit̃ prauę electioni; & ergo in hoc est simile de malo causato in actu volũtario. Sed in hoc est drĩa, quia res naturalis, vel corpus naturale recipit impressionẽ agentis (ad quã sequitur malum suũ) ex necessitate, sicut aqua necessariò calefit per ignem; & per cõsequens necessariò incurrit malũ suum violentata per agens fortius; sic non est de voluntate, ꝙ s. etiam malũ actionis suę necessitata incurrat; quia quãuis delectabile ẽm sensum moueat, & afficiat voluntatẽ ad delectandum se tali delectatione, tñ in potestate voluntatis est recipere, vel non recipere. Quare sequitur, ꝙ mali moralis (quod accidit ex hoc, ꝙ volũtas recipit) nõ est causa ipsum delectabile mouẽs, sed magis ipsa voluntas; & ideo cũ loquimur de causa mali moralis, & defectu ordinis debiti, attribuimus voluntati tanquã causæ, non aũt obiecto.

¶Notãdũ tertiò, ꝙ aliqua dr̃ causa per accidens dupl̃r; vno mõ ex parte causæ; alio mõ ex parte effectus, ex parte causæ, quia videlicet est accidentaliter conueniẽs causæ, vt causa est, sic esse album, vel musicum per accidens ędificat. ex parte autẽ effectus, qa videlicet coniungit̃ p̃ter intentionẽ agentis suo per se effectui, sicut infortunium coniungit̃ domui ędificatæ, vel inuentio thesauri fossioni sepulchri; & de hoc solet dici in 2. Phys. Cum ergo dicemus, ꝙ volũtas est causa per accidẽs inordinationis, & mali, capit̃ causa per accidens secundo modo. s. rõne effectus, ita ꝙ malũ est effectus p accidens sequẽs. s. ad effectũ per se intentũ; sicut per accidẽs, qđ est ex parte causæ, reducit̃ ad causam per se agentẽ, ita per accidens ex parte effectus reducitur ad aliũ effectum per se.

Nota.

¶Nota quartò, vt supra dictum fuit, q. 71. art. 1. & q. 73. artic. 8. Aliud est dicere præter intentionem, & præter voluntatẽ, vel inuoluntarium,

voluntarium, quia malum formaliter est præter intentionē, quia non pp se quęsitum, quale est intentū, sed tn̄ est volitum, indirectè saltē, quia ex hoc ipso, ꝙ aliquis intendit, & eligit bonū ſm quid, cui semper coniungit malū, tūc vult malū; esto nō ſm seipsum, & pp se, tn̄ magis vult incidere in hoc malū, ꝗ̄ carere bono intēto.

¶Nota quinto post D.S. prima par. q. 49. artic. 1. ꝙ malum non habet causam formalem, nec finalem, habet autē suo modo materialem, & efficientem. Hic autem quæritur principaliter solùm de causa agente, & effectiua, saltē per accidens. His notatis, quorum aliqua habes in de Malo. q. 1. ar. 3. videndum est de articulo.

Dub. 17. ¶Respondeo dicendum, quòd peccatum [d] est quidam actus inordinatus.

¶In hoc corp. D.S. primò determinat duplicem intellectum q̄siti; secundò respondet ſm vtrumq;, ibi. Ex parte igitur, &c. Circa primū in principio sub breuibus per viā notabilis resumit ex dictis, q. 71. & 72. ꝙ peccatum duo dicit. s. actum, & inordinationē, quæ est formaliter malū, & cōplet rationē peccati. Et per hoc innuit, ꝙ rn̄dēdo coplerè oporteat de vtroq; rn̄dere; vnde sequitur.

¶Ex parte igitur actus potest habere per se causam, sicut & quilibet alius actus.

¶In hac secunda parte D.S. respondet ad quæsitum vtroq; modo intellectum; & primò quo ad primum intellectum, secundò quo ad secundum, ibi. Ex parte aūt inordinationis, &c. Conclusio igitur responsiua prima. Ex parte actus peccatum potest habere per se causam. Probat. Quilibet actus potest habere per se causam, igitur & actus peccati. Consequentia clara. Antecedens patet, quia quilibet actus est aliquod bonum (saltem ſm quid) sed omne bonum potest habere causam, præsertim bonum, quod ex propria ratione est effectus, sicut est actus quilibet causatus; igitur, &c. Patet enim, ꝙ actus fornicationis habet causam per se, etiam perseitate morali, quia fornicatio, cum sit bonum delectabile, potest esse intenta, & fit ex intentione.

Conclusio responsiua prima.

¶Ex parte autē inordinationis habet causam eo modo, quo negatio, vel priuatio potest habere causam; negationis autem alicuius potest duplex causa assignari. Primò quidē defectus causæ, idest ipsius causæ negatio, est causa negationis ſm seipsam; ad remotionem enim causę sequit remotio effectus, sicut obscuritatis causa est absentia Solis; alio modo causa affirmationis, ad quā sequitur negatio, est per accidens causa negationis consequentis, sicut ignis causando calorē ex principali intentione, consequenter causat priuationē frigiditatis, quorum primū potest sufficere ad simplicē negationem.

¶Hic consequenter D.S. respondet quęsito iuxta secundum intellectum; & circa hoc ponit tres conclusiones, quo ad hoc respōsiuas, ita ꝙ semper vna est explicatiua alterius, vt clarius pateat responsio; secundam ponit ibi. Omnis autem causa; tertiam ibi. Sic igitur voluntas. Prima ergo cōclusio responsiua in generali (quā ponit partim in principio, partim in medio) est ista. Ex parte inordinationis peccati, necesse est ponere causam, eo modo quo negatio, vel priuatio habet causam; & quia ista est vna disiūctiua, vel de disiuncto extremo, ad cuius veritatem sufficit alteram partem esse veram (immò verificatur qn̄q; disiūctum sine aliqua parte determinatè) ideo ponit aliam partem illius conclusionis cathegoricè respondentem, in medio corporis. s. peccatū eo modo, quo priuatio, habet causam (s. agentem alicuius affirmationis, ad quam sequitur priuatio) & non eo modo, quo negatio pura, & simplex habet causam. Probatur ista conclusio. Causa negationis puræ potest esse negatio, sed causa inordinationis peccati non potest esse negatio pura, sed causa agens per accidens; igitur cōclusio vera, ꝙ oportet ponere causam, eo modo quo priuatio, &c. Tenet consequentia, quia priuatio habet talē causam agentem per accidēns, vt patuit in primo notabili. Antecedens D.S. primò declarat per vnū notabile distinctiuum quo ad primā eius partem; & secundò quo ad secūdam partem, ibi. Sed cū, &c. Quòd negationis alicuius potest esse duplex causa. Primò quidē defectus causæ, idest negatio ipsius causæ ſm seipsam est causa negationis, quia ad remotionē causæ sequitur remotio effectus, sicut ad non præsentiam Solis, sequitur non esse luminis, & negatio luminis in aere; sed alio modo est causa negationis, causa ipsius affirmationis, ita ꝙ sit vna causa, quæ causat affirmationē per se, & ex intentione, sed negationem sequentem illam affirmationem per accidens, sicut ignis calefaciendo, & causando calorem ex principali intentione, consequenter causat priuationē frigiditatis; & sic patet antecedens, ꝙ negationis puræ sufficit negatio causæ per accidens, sicut ad defectū negatiuum, qui est non esse risibile, sufficit nō esse hominem, quòd non esse hominem, est negatio causæ ipsius, quod est esse risibile. Tunc ibi.

¶Sed cum inordinatio peccati, & quodlibet malum non sit simplex negatio, sed priuatio eius, quod quidem natum est, & debet habere; necesse est, quòd talis inordinatio habet causam agentem per accidens; quod enim natum est inesse, & debet, nunquàm abesset nisi propter causam aliquam impedientem.

¶D.S. ponit, & probat secundā partem antecedentis; primò ratione; secundò communi dicto, ibi. Et ſm hoc, &c. Arguitur ergo primò sic; quicquid natum est in esse, & debet, nunquā abesset nisi pp aliquam causam impedientem; sed inordinatio peccati, & quodlibet malum (s. etiam in rebus) est non simplex negatio, sed priuatio eius, quod aliquid natum est, & debet habere; igit inordinatio peccati habet aliquā causam, sicut priuatio. s. causam affirmationis. Maior nota, quia frigiditas debet inesse aquæ, & oportet esse causam, quare non insit, quod nō inesse est priuatio respectu aquæ, & habet causam impedientem ne insit. s. virtutem ignis. Minor etiam relinquitur nota ex supra sępius dictis, quia inordinatio peccati, est priuatio debiti ordinis rōnis, vel legis Diuinæ, q posset, & deberet actui humano in esse; quare oportet dare causam, ꝙ non insit, causam inquā per accidens. Consequenter ibi.

¶Et secundùm hoc cōsueuit dici, quod malum, quod in quadam priuatione consistit, habet causam deficientem, uel agentem per accidens.

¶Cōfirmat illā secundā partem antecedentis communi dicto, quia cōsueuit dici, ꝙ malum (quod dicit defectū priuatiuū, & cōsistit in priuatione) habet causam deficientem, vel agentē de per accidens; & hoc patuit in primo notabili, & patebit plus in seq.

¶Nota autem, ꝙ idē est dicere, ꝙ negatio pura habet pro causa negationem causę; & dicere, ꝙ negatio habet pro causa naturā rei, nō quidē quo ad positiuum quod est; sed vt includit negationem ratione proprię differentię sui oppositi; sicut natura humana est causa eius, quod est non hr̄e alas, inquantū dicit negationem drīæ, quam consequitur esse alatum. Quare D.S. in de Malo ſm tenorem primi notabilis, & hic, non contradictoria ponit, dicendo negationem absolutam esse ſm naturam, & hic dicendo eam habere pro causa negationem, quia est ſm naturā, nō ratione positiui, quod est, sed ratione virtualis negationis inclusæ, quia quęlibet habentia oppositas drīas, includunt negationem mutuam.

¶Omnis autem causa per accidens reducitur ad causam per se. Cum igitur peccatum ex parte inordinationis habeat causam agentem per accidens, ex parte autem actus habeat causam agentem per se; sequitur, ꝙ inordinatio peccati consequatur ex ipsa causa actus.

¶Quāuis iam habitum sit satis quid dicēdum sit ad quæsitum, quia videlicet peccatum quo ad formale. s. deordinationē habeat causam suo modo effectiuā per accidens. Adhuc tn̄ nō est habitum, quæ sit illa causa per accidens; ideo consequenter hic D.S. p complemento doctrinæ, & hoc ostendit per alias duas cōclusiones; quarū vna ostendit causam per accidens in gn̄ali; & est ista. Inordinatio peccati cōsequit per se causam ipsius actus. Probat, omne per accidēs reducitur ad causam per se (i. nō causat effectus per accidēs, nisi mediante effectu per se) sed ipse actus causat per se, & habet per se causam; ex parte autem inordinationis habet causam agentē per accidens, ita ꝙ illud per accidens est mediāte eo quod est per se; igit cōclusio vera. Maior nota, & minor patet pro prima parte ex prima parte primæ cōclusionis. Secunda pars patet, quia malū est p̄ter intentionē, & p cōsequēs nō hēt causam per se moraliter, vel naturaliter, quę p se respiciat intētū. Tūc ibi.

¶Sic igitur volūtas carens directione regulæ rationis & legis Diuinę, intendens aliquod bonum cōmutabile, causat actū peccati, quidē peccati p se; sed inordinationē actus per accidens, & p̄ter intētionē; puenit enim defectus ordinis i actu, ex defectu directionis in volūtate.

¶Infert ex omnibus supra dictis vltimā cōclusionē per modū corollarij explicatiuā in speciali, quæ sit causa per se, & per accidens peccati, talē. Voluntas carens directione regulæ rationis, & legis Diuinæ intendēs aliquod bonum commutabile causat actū peccati per se, sed inordinationē actus per accidens, & præter intentionē. Sequit ex dictis, quia id quod causat actum per se, causat inordinationem (quæ sequitur ad actum) per accidēs, sed voluntas carens directione regulæ rationis intēdens aliquod bonū cōmutabile, causat actū per se moralem. s. de quo loquimur, qui est peccatū; igit, &c. Maior patet ex cōclusione præcedēti. Minor quo ad hoc, ꝙ dicit carens directione regulę, &c. Patet, quia defectus ordinis in actu nō causat a volūtate, nisi ex defectu directionis passiuæ in voluntate, quia s. volūtas mediante ratione nō vtit, nec attendit regulæ suæ. Quod autem volūtas sit causa actus per se, patuit; quare patet, ꝙ peccatum formaliter, & inordinatio habet voluntatem pro causa, & per accidens, & prout est deficiens. Per accidens, quia mediante actu per se intento, vt est deficiens; quia inquantum non vtitur regula sua, vel vt ei nō conformatur; & vt non adhibet regulam debitam. De illo autem defectu, non adhibitionis regulæ, vel non subiectionis regulæ, an sit peccatum, vel solùm defectus negatiuus, videbitur ad tertium.

¶Nota autem circa vltimã cõclusionem, ꝙ causa intendens bonũ commutabile est per se causa actus; sed quia carens directione regulæ debitæ est causa per accidens inordinationis; quia ex actu circa obiectum non habet inordinationẽ, sed ex omissione regulę; sicut fornicatio nõ habet inordinationẽ ex accessu ad mulierẽ; sed ex hoc, ꝙ acceditur ad eã, quæ est lege prohibita. s. non suam.

¶Nota secundò circa eandem conclusionem, ꝙ D.S. attribuit peccatum voluntati, & non obiecto; sed voluntati circa obiectũ. Et huius ratio patuit in secundo notabili, &c.

ARGVM. in contrarium confirmat primam conclusionem.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccatum nõ solùm significat ipsam priuationẽ boni, q̃ est inordinatio; sed significat actum sub tali priuatione, quæ habet rationem mali, qđ quidẽ qualiter habeat causam, dictum est.*

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, peccatum habet rationem mali. Dico, ꝙ habet rationem mali actus, ita ꝙ peccatũ importat duo (vt patuit) vnũ formaliter, aliud materialiter, & materiale est principale, quia de intentione agentis. Ad minorem, malum formaliter non habet causam per se, tamen per accidẽs, & hoc vult Dion. sed actus ipse malus habet causam per se. s. voluntatem intendentẽ tale obiectum; sed inordinatio sequitur per accidens, inquantum non aduertit debitam regulam. Vltra, ergo peccatum non habet causam; verum, ratione malitiæ non habet causam per se, tñ per accidẽs, & rõne actus, qui est bonus (saltẽ ẽm q.d.) hẽt causam p se.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ si illa definitio causæ vniuersaliter debeat verificari, oportet, vt intelligatur de causa sufficienti, & nõ impedita; contingit enim aliquid esse causam sufficientem alterius, & tamen non ex necessitate sequitur effectus pp aliquod impedimẽtum superueniens; alioquin sequeretur, ꝙ omnia ex necessitate contingerent, vt patet in 6. Metaph.* Sic igitur etsi peccatum habeat causam, non tamen sequitur, quòd sit necessaria, quia effectus potest impediri.

* Aristot. tex. 5.

¶Ad maiorem dico, ꝙ illa maior est vl̃r falsa, nec ponit̃ in definitione causæ ex necessitate; sed est ad quod sequitur aliud. Dico enim, ꝙ etiam causa existente sufficiente, adhuc non sequitur effectus de necessitate, quando causa impediri potest, etiam causa semper eodem modo se habẽte; sicut patet de Sole, cuius effectus impediri potest pp indispositionẽ materiæ, & multa impedimẽta.

¶Dico secundò, ꝙ de causa voluntaria non habet apparẽtiam ista maior, quia motus eius est in ipsius potestate; & potest agere, & non agere, vt dictum est, eius actus; & per cõsequens inordinatio nõ est nisi ab ipsa; obiectum enim peccati cuiuscunq; nõ necessariò mouet volũtatem; & ergo ipsa potest impedire, ne actus committatur. Minor vera, quod ex necessitate fit, non est peccatũ præsertim ex necessitate absoluta, & simpliciter. Sed negat̃ consequentia, quia nõ omnis causa necessariò agit, & maximè voluntaria, qualẽ dicimus esse causam peccati. Vide D.S. in 2.d.36.ar.1. ad 2 similẽ solutionem. De materia huius solutionis prima par. q.115.art.6 vbi examinatur opinio Auicennę ex intentione; quia causa sufficiẽs, ad quã sequitur effectus, est, q̃ habet actũ primum completum, & negationem impedientium actualem causalitatem. Vide D.S. 6. Metaph. lec. 3. quia Auicẽna ponit, ꝙ nullus effectus sit possibilis in cõparatione ad causam suam; & dicit D.S. ibidem, ꝙ debet intelligi, supposito ꝙ nullum impedimentũ causæ adueniat; necesse est enim causa posita sequi effectum, nisi sit impedimentum, qđ tamen quandoq; contingit per accidens; & ideo Phil. dicit, ꝙ non est necessarium generationem sequi, vel corruptionẽ, positis causis generationis, vel corruptionis, possunt enim impediri, sicut propter indispositionem materiæ, vel propter occursum contrarij agentis, vel propter aliquod huiusmodi. De hac materia dicetur prima parte, quæst. 22. artic. 4 ad primum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dictum est;* voluntas sine adhibitione regulæ rationis, vel legis Diuinæ, est causa peccati, hoc autem quod est non adhibere regulã rationis, uel legis Diuinæ ẽm se non habet rationẽ mali, nec pęnæ, nec culpæ, antequã applicet̃ ad actũ; vnde ẽm hoc peccati primi non est causa malum aliquod; sed bonum aliquod cum absentia alicuius alterius boni.

* In corp. artic.

¶Circa hoc argumentum nota, & pro intellectu solutionis, ꝙ hic tangitur vna difficultas de peccato inconsiderationis, ꝙ D.S. prima par. q.63. ponit fuisse primum in Angelo. Est enim dubiũ, an non attendere ad regulam sit peccatum, & an aliud peccatum, quàm actus malę electionis sequens. ¶De primo, clarus est D.S. in de Malo, vbi supra, & vbicunq; de ista materia loquitur, quia non attendere actu ad regulam rationis, non est culpa, nec pœna, nec peccatum cõmissionis, nec omissionis; sed ex hoc primo accipit rationem culpæ, ꝙ sine actuali consideratione regulæ procedit ad huiusmodi electionẽ, sic, ꝙ peccatum non est esse sine regula, sed consistit in actu, qui fit contra regulam, ita ꝙ electio libera cõtra regulã rationis, est peccatum. Vnde vr̃ dicendum iuxta supra dicta, ꝙ sicut defectus rationis, & actus malus voluntatis, habent rationem vnius peccati, siue sit defectus rationis in dirigendo positus, vel obmissus; sic ipsa inconsideratio, aut non attendere regulam, cum quis debet attendere, & praua electio sequens ad illam inconsiderationem, habent rationẽ vnius peccati totalis, quia tale non attendere est voluntarium, & per consequens peccatum; sed quia defectus rationis, & voluntatis constituunt vnum peccatum commissionis, qñ etiam est defectus priuatiuus in ratione (posito tñ aliquo actu voluntatis) ideo faciunt vnum peccatum. Constat enim, ꝙ consensus in actum, & actus ipse cui consentitur, solùm per negligentiã considerationis in ratione superiori, & ipse actus constituunt vnum peccatum. Voluntas igitur causat peccatũ formaliter. i. deordinationem peccati ex hoc, ꝙ non attendit actu, cũ agit, & sic causat, inquantum deficit, & defectu culpabili; quia talis defectus est voluntarius modaliter, non tamen obiectiuè, ita s. quia agit non vtens regula sua, qua deberet vti, & posset, non ꝙ expressè nolit vti. Illud igitur non vti regula est modus peccati, non obiectum, & modus culpabilis, qñ agit actu sine regula, ẽm quam deberet agere; & si ẽm regulam ageret, non causaret inordinationem. Summariè igitur dr̃, ꝙ actu non attendere ẽm se, & absolutè solùm est defectus negatiuus, & nullum malum; sed non attendere actu applicatum ad operantem, qui agendo debet attẽdere, & ẽm regulam moderare opus suum, tunc est culpa, & defectus priuatiuus, quia non attẽdere, quod quis debet, & sic operari est peccatum, & hr̃ tanquã noluerit se conformare regulæ suæ, & sic tanquã voluntarium indirectum; quare & actus sequens hr̃ tãquam voluntariè non conformatus regulæ suæ, & per consequẽs talis volũtaria nõ conformatio, est idem peccatum cum actu difformi. Hoc notato videndum est ad argumẽtũ. Ad maiorẽ dico, ꝙ habet bonũ deficiens pro causa, & ille defectus antequam actu agat, est defectus negatiuus. Dico secundò, ꝙ cũ actu causat, tunc est deficiens concomitanter defectu priuatiuo, ita ꝙ hoc ipso, ꝙ actu agit sine regula sua peccat; sic ꝙ tale non considerare, & actus qui fit, sunt vnum peccatum contra regulam debitam. Et ergo dico ad maiorem iterum, ꝙ peccatum habet causam bonã, antequam peccat, quæ efficitur mala actu peccando, non ꝙ prius fuerit mala. Sed nunc, quia agit contra regulam suam, qua potuit attendere regulam, & vti regula, & actum hunc sibi conformare, quod quia non fecit, hr̃ vt voluntariè agens contra regulam. Vltra, non autem bonum. Negatur ista vniuersaliter. Ad probationem dico primò, ꝙ loquẽdo de bono in rebus; negatur, ꝙ bonum etiam, vt non est deficiens, immo perfectum non faciat malum huic in effectu alieno; & loquendo de bona voluntate Dei. Dico ꝙ etiam vt optima, est causa mali pœnæ in peccantibus, & hoc intentione bona, & iusta. Sed verum est, ꝙ bonum vt bonũ nõ causat malum in effectu proprio, nec causat in alio quocunq; malum per se, sed per accidens. Verum est etiam, ꝙ agens naturale non causat malum in effectu proprio, nisi vt deficiens.

Summa.

¶Dico secundò, ꝙ bonum cum absentia boni (hoc est, vt deficiens defectu, qui ẽm se est negatiuus) potest causare malum, & causa talis non est mala, nisi dum actu causat; ita ꝙ defectus, qui præcessit negatiuus, nunc cum agit, efficitur priuatiuus, quia ex ipsa applicatione ad opus fit debitum illud bonum, quo caret. s. attendere actu ad regulam rationis, & legis Diuinæ. Vltra; ad probationem, non potest arbor bona, &c. Intelligitur per arborem bonam voluntas bona moraliter, quæ vt sic non facit mala, tamen vt deficiens. Secundò non facit bona voluntas mala, sic, ꝙ antequam faciat, sit mala, immo bona; sed solùm est mala cõcomitanter, dum facit; quia non facit, nisi cõcomitetur iam culpabilis, qui prius culpabilis non erat. Vltra, ad secundam partem principalem, &c. Conceditur, ꝙ malum non sit causa peccati, intelligendo semper antecedenter, ita ꝙ non est mala, antequam causet, sed causando efficitur actu mala. Quare causa mali moralis (de qua loquimur) est bonum, quia antequam causat peccatum, est bonum bonitate naturæ; sed dum causat, efficitur malum moraliter, quia voluntas ipsa sine adhibitione regulæ Diuinæ est quoddam bonum eius, & illud non adhibere nõ facit eam malum eius, sed dum actu applicatur, idest dum aliquis operatur actu, & exit in actum, non vtens regulã, tunc illud nõ adhibere, redditur malum, & peccatum, & facit voluntatem malam moraliter, & denominatiuè. De materia huius solutionis vide Capreolum in secundo, distinct. 34. in solutione argumentorum contra secundam conclusionem.

Capreolus.

¶Nota verbum D.S. in solutione, ꝙ primi peccati causa, non est malum aliquod. Notanter, primi, ita ꝙ antequam quis peccet peccato actuali, nullum peccatum actuale præintelligitur, sed postquam peccauit, tunc ante secundum, intelligitur primum, ante quod nullum est, vnde non est processus in infinitum. Et soluitur per hoc argumentum, quod D.S. deducit in de Malo supra sexto loco. Vnde dicit D.S. ibidem soluendo. Sed in voluntarijs causa mali, quod est peccatum, est voluntas deficiens; sed ille defectus non habet rationẽ, nec culpæ, nec pœnæ, ẽm ꝙ præintelligitur peccato; nec huiusmodi defectus oportet aliã causam quærere, vnde non oportet procedere in infinitum. Hæc ille.

Nota de peccato inconsiderationis.

¶Nota etiam, quod D.S. dicit, ꝙ causa mali (s. moralis & peccati) est bonum aliquod. s. voluntas ipsa cum motiuo, & bono inuento cum absentia alicuius boni. s. considerationis regulæ; ita ꝙ talis absentia absolutè est negatio pura, & nullum malum, sed tamen dum actu caussat peccatum, tunc est malum; & sic posset concedi, ꝙ causa mali est malum dum causat; sed antequam causaret erat bonum, sed dum causat, deficit tali defectu, qui absolutè non est malum quoddam, sed solùm dum causat.

Vtrum peccatum habeat causam interiorem.

B

Infra ar. 3. corp.

AD secundũ sic proceditur. Vr, ꝙ peccatũ nõ habeat causam interiorem. Id enim, ꝙ est interius alicuius rei semper adest ei; si igit peccatũ habeat causam interiorem, semper hõ peccaret, cũ posita causa ponat effectus.

¶2 Præt. Idẽ nõ est causa suijpsius; sed interiores motus hominis sunt peccatum; ergo non sunt causa peccati.

¶3 Præt. Quicquid est intra hoiem, aut est naturale, aut uoluntarium; sed id quod est naturale, nõ potest esse peccati causa, qa peccatũ est cõtra naturã, vt dicit Dam.* quod autẽ est voluntariũ, si sit inordinatũ, iã est peccatũ; nõ ergo aliquid intrinsecũ põt esse causa primi peccati.

* Damasc. lib. 2. ca. 4. & 30. & lib. 4. c. 21.

¶Sed cõtra est, ꝙ Aug. dicit,* ꝙ volũtas est cã peccati.

* Aug. lib. de duabus animabus. c. 10 & 3. c. 9. 10 6. Et 1. retract. c. 9. & 1. Et libro 3. de liber. arbit. ca. 17.

¶Hic quærit qualem causam habeat peccatum in genere; & primò an habeat causam interiorem; deinde an exteriorem, artic. sequenti. Et intelligitur per causam interiorem peccati, aliquid faciens ad peccatum, quod est intra hominem peccantem, sicut econuerso per causam exteriorem intelligitur aliquid existens extra rationem. Quærit ergo habito, quòd habeat causam, an illa sit in homine. Et quamuis ex art. 1. habeatur de vna causa intrinseca. s. voluntate, tamen quia & aliæ causæ intrinsecæ sunt; ideo vt res ad plenum appereretur; quærit distinctè, &c.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut iam dictum est;* per se, causam peccati oportet accipere ex parte ipsius actus; actus autem humani potest accipi causa interior, & mediata, & immediata.

* Art. praeceden.

¶D.S. primò respondet per vnã conclusionem, & eã probat; secundò eandẽ explicat, & declarat, ibi. Sed quia supra dictum, &c. Circa primum est talis cõclusio responsiua. Duplex est causa peccati interior; vna proxima ex parte rationis, & voluntatis; alia verò remota ex parte imaginationis, vel appetitus sensitiui.

¶Nota autem, ꝙ huiusmodi causæ sunt quidem per se causa actus; sed tamen & inordinationis sunt causa, vt patebit; sed D.S. ostendit primò principaliter, quòd huiusmodi causæ sint per se causæ actus peccati. Probatur conclusio ex littera. Actus humani potest accipi causa interior, & immediata, sed peccatũ est actus humanus; igitur conclusio vera. Minor relinquitur nota ex dictis, q. 71. artic. 1. quia dictum, vel factum; & eam D.S. declarat ex vno præsupposito ex artic. 1. quòd per se causam peccati oportet accipere ex parte ipsius actus, qui s. est humanus, & voluntarius, quia vt patuit, ex parte inordinationis, non habet per se causam; sed tamen (vt etiam dictum est artic. 1.) eadem est causa actus per se, & inordinationis per accidens. Et quia hic loquimur de causa peccati per se ex parte actus humani, sequitur, quòd tot habeat causas interiores, quot actus humanus.

¶Nota circa maiorem cautè verba D.S. quia non dicit cuiuslibet actus humani, sed dicit indefinitè, actus autem humani, quia videlicet, non omnis actus humanus habet duplicem causam interiorem propriè; nam actus voluntatis potest esse peccatum, & actus humanus, nõ dependens ab appetitu sensitiuo. Et esto imaginationem, & cogitatiuam oporteat esse in actu, quando ratio proponens voluntati obiectum est in actu, tamen potest esse, ꝙ voluntas peccet sine inclinatione appetitus sensitiui, quæ sequatur imaginationem; sicut potest etiam quis peccare circa id, quod est contrarium sensualitati, & ad id quod ipsa non inclinat. Sed tamen aliquando contingit, vt peccatum oriatur ab appetitu sensitiuo, & imaginatione, sicut præsertim est in carnalibus, & peccatis circa bona sensibilia. Sed vt dictum est circa intelligibilia, & spiritualia non ita oportet. Quare notanter maior assumpta est indefinitè, & vera est permissiuè; vnde & D.S. dicit, potest accipi, &c. vnde maiorem D.S. consequenter declarat, cum dicit.

¶Immediata quidem causa humani actus est ratio, & uoluntas, sm quam homo est liber arbitrio; causa autem remota est apprehensio sensitiuæ partis, & etiam appetitus sensitiuus; sicut enim ex iudicio rationis voluntas mouetur ad aliquid sm rationem, ita etiam ex apprehensione sensus, appetitus sensitiuus in aliquid inclinatur, quæ quidem inclinatio interdum trahit uoluntatem, & rationem, sicut in fra patebit.* Sic igitur duplex causa peccati interior potest assignari; vna proxima ex parte rationis, & voluntatis; alia verò remota ex parte imaginationis, vel appetitus sensitiui.

* q. 77. ar. 1.

¶Nota pro intellectu eorum, quæ dicta sunt a D.S. in littera ad maiorem declarandam, vt tangetur infra, quæst. 77. artic. 1. quòd proprium, & per se motiuum directiuum voluntatis, est ratio, & non quæcunque, sed practica; & ea quæ est circa singularia, quomodocunque circa ea sit directè, vel indirectè (possumus namque directè velle, quæ indirectè intelligimus.) Si ergo singulare quod apprehenditur per rationem, etiam apprehendatur per sensum interiorem, præsertim cogitatiuam, & idem dictent ratio, & cogitatiua, ita ꝙ apprehensio per intellectum, addatur & apprehensio per sensum dictum, multò fortius mouebit voluntatem. Et si cum his addatur inclinatio appetitus sensitiui, tunc & cognitio firmabitur. & sequetur iudicium conforme cogitatiuæ, & rationis, & voluntas fortiter mouebitur. Quare sequitur, ꝙ ad peccatum, quod completur per voluntatem, & rationem, sicut per causas immediatas, & intrinsecas; concurrant quandoque & appetitus sensitiuus, & apprehensio interior sensitiua, quæ quidem nõ immediatè perficiunt peccatum; & ideo sunt causæ remotæ, sed tamen adiuuant, & trahunt perficiẽtes, ideo est duplex causa peccati humani actus interior, vna propinqua, & alia remota.

¶Nota autem vt dictum est, ꝙ semper dum ratio practica mouet voluntatem, oportet sensum esse in actu, quia necesse est intelligentem phantasmata speculari, non tamen videtur, ꝙ oporteat appetitum sensitiuum semper mouere ad id, ad quod voluntas mouet, sed sm eãdem rationem, vt patet ex supra dictis, q. 10. artic. 3. ad tertium. Vnde D.S. prima par. q. 34. artic. 2. ad tertium. intelligendus est, vt in plurimum, qñ dicit, ꝙ superior appetitus non moueat, nisi mediante inferiori. Sed de apprehensiuis vlr verum est, ꝙ superior non mouet nisi mediante inferiori, i. vlis mediante particulari. His notatis, patet maior ex declaratione, quia ad actum humanum possunt concurrere voluntas, ratio, apprehẽsio quoque sensitiua, & appetitus sensitiuus; igitur maior vera. s. ꝙ habet actus humanus duplicem interiorẽ, &c. Tenet consequẽtia, quia voluntas, & ratio sunt causa immediata interior, id quod est ex sensu, est causa remota. Antecedens patet pro prima parte, quia non est actus humanus, nisi quia a libero arbitrio; sed homo est liberi arbitrij per rationem, & voluntatem; igitur antecedens verum pro prima parte, ꝙ causa interior est ratio, & voluntas, immo quantumcunq; alia causarent in ordine suo, & non accedat deliberatus consensus, non erit peccatum perfectum. Pro secunda parte patet quoq; añs, quia sicut ex iudicio rationis volũtas mouetur ad aliquid sm rationem. s. practicã, ita etiam ex apprehensione sensus, appetitus sensitiuus in aliquid inclinatur; sed illa inclinatio interdum trahit voluntatem, & rationem, vt patebit infra, q. 77. art. 1. Et iam dictum fuit, & patuit supra, q. 9. art. 3. quare & sensitiua apprehensio, & appetitus sensitiuus sunt causa. s. mediante voluntate, quam trahunt, & inclinant, vt dictum est.

¶Nota autem circa hoc, ꝙ dictum hoc verum est, ꝙ s. sensualitas præuia apprehensione sensitiua inclinat voluntatem, non solùm quando ratio practica, & apprehensio concurrunt, & concordant in eodem, sed etiam plerumq; fit, ꝙ sensus, & inclinatio sensualis trahunt rationem, & voluntatem in id, quod primò nõ videbatur, ita vt ratio relicto iudicio suo (imperfecto tamen) & voluntas abiecta inclinatione quam habuit in contrarium, nunc trahatur in id, quod prius displicebat. Vnde fit, vt quamuis primò aliqualiter renitatur, & inclinetur aliqualiter in bonũ virtutis, tamẽ finaliter cedit a bono virtutis, & sequitur sensualitatem, non violentata, sed voluntariè consentiens; & hoc semper fit directè, vel interpretatiuè, ita quòd appetitus sensitiuus nõ moueat ad peccatum, nisi consentiente voluntate.

¶Nota quoq; circa ista, ꝙ apprehensum sm sensum, sm se nõ potest mouere voluntatem, nisi & assit apprehensio, & iudicium intellectiuum, ꝙ sm se mouere potest intellectum, licet nõ adeo perfectè, sicut cum iudicio sensus; quia autem iudicium intellectus plerumque sequitur iudicium sensuale, & inclinationem appetitus sensitiui, quam sequitur iudiciũ sensuale; ideo de vltimo ad primum, ex sensualitate sequitur peccatum in voluntate.

¶Nota quoque, quod dicit D.S. interdum inclinatio sensualis trahit voluntatem, quia non semper, & in omnibus voluntas sequitur inclinationem, tamen plerumque, & certè in pluribus, vnde fit, vt stultorum infinitus sit numerus. Deinde cum dicit.

¶Sed quia supra dictum est,* quòd causa peccati est aliquod bonum apparens motiuum cum defectu debiti motiui, scilicet regulæ rationis, vel legis Diuinæ, ipsum motiuum, quod est apparens bonum, pertinet ad apprehensionem sensus, & appetitum; ipsa autem absentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quæ nata est huiusmodi regulam considerare, sed ipsa perfectio uoluntarij actus peccati pertinet ad uoluntatem, ita ꝙ ipse uoluntatis actus præmissis suppositis iam est quoddam peccatum.

* Art. 1. huius quæst.

¶Explicat conclusionem responsiuam, & suppletur talis cõclusio declaratoria responsiuæ. Illæ causæ interiores (s. propinquæ, & remotæ) concurrunt ad ipsum sm diuersa, quæ ad peccatum requiruntur, ita ꝙ concurrunt tanquam plures causæ partialiter. Probatur. Causa peccati est aliquod bonum apparens motiuum, cum defectu debiti motiui. s. regulæ rationis, vel legis Diuinæ; sed ipsum motiuũ (s. inclinans, & non perficiens) quod est apparens bonum, pertinet ad apprehẽsionem sensus, & appetitum, ipsa autem absentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quæ nata est huiusmodi regulã considerare; sed ipsa perfectio voluntarij actus pertinet ad voluntatem; igitur conclusio vera quo ad primã partem, ꝙ illæ causæ concurrunt diuersimodè, & sm diuersa. Secunda pars patet, quia istis suppositis fit peccatum solùm ex accessu actus voluntatis consentientis. Habetur autem ex illa conclusione, ꝙ illæ causæ interiores sunt causa per se actus. s. sensus, imaginatio dispositiua, ratio iudicatiua, voluntas completiua. Quarum vna. s. ratio, est etiam causa inordinationis, quæ non cõsiderat debitam regulam; sicut enim in naturalibus vnus effectus sm diuersas rationes reducitur in diuersas causas adæquatas, ita non est inconueniens, quod idem peccatum sm diuersa reducatur in plures causas, quia sm substantiam actus, sicut in causam completiuã in voluntatem, sm rationem, & quo ad motiuum in sensualitate.

¶Nota circa illam partem, ꝙ imaginatio, & cogitatio non est peccatum, sed potest disponere ad peccatum ratione inclinationis sequentis: similiter & ipsa inclinatio sensualitatis non est peccatum perfectum, stando in sensualitate; similiter non considerare sm se non est peccatum, nec malum, vt patuit. Quare D.S. benè dicit, ꝙ peccatũ sit solus actus voluntatis, quod intellige tm̃ principaliter, & completiuè; inconsideratio enim etiam est peccatum, sed non aliud, quam actus voluntatis; similiter inclinatio, cui consentitur, concurrit ad peccatum, sed nõ est peccatum mortale principaliter, iuxta supra dicta, sed ipse actus voluntatis. Quare dicit D.S. ad secundum, ꝙ motus interiores. s. imaginatio, & inclinatio præcedunt peccatum, & inconsideratio concomitatr, & nullum sm se est peccatum, saltem perfectum. Quidã ẽt motus põt sequi, qui non sunt peccatũ, saltem perfectum, vt aliq̃ motus sensualitatis subiti. Ex q̃bus patet conclusio, ꝙ oẽs causæ interiores, propinquæ, & remotæ concurrunt ad peccatũ, vel dispositiuè, & antecedenter, vel concomitanter, sed sola voluntas perficit.

¶Nota quoque, quod dictum est artic. primo, ꝙ motiuum obiectale non est causa sufficiens peccati, sed solùm motiuum effectiuum, quod est voluntas. Quare bene dicitur hic, ꝙ sensualitas nõ est causa perfectiua peccati, esto exhibeat motiuum, vt patebit in sequentibus. Defectus etiam rationis non est peccatum, nisi voluntas velit, vel exeat in opus sine regula. Quare & defectus rationis non perficit peccatum, qui solùm est peccatum voluntariè applicatus ad opus, vt patuit articulo primo.

¶Nota quoque, quod D.S. dicit, ꝙ homo est liber arbitrio secundum voluntatem, intelligendo tamen formaliter, sed originaliter est liber ex ratione; sed de hoc supra.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionis responsiuæ vnam partem. Et declaratum est, quomodo voluntas, & in vno sensu sola est causa interior peccati. s. perfectiua.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ id quod est intrinsecum, sicut potẽtia naturalis, semper inest; id autẽ quod est intrinsecum, sicut actus interior appetitiuæ, vel apprehensiuæ virtutis, non semper inest; ipsa autem potentia voluntatis est causa peccati in potentia, sed reducitur in actum per motus pręcedentes, & sensitiuæ partis primò, & rationis consequenter; ex hoc enim, ꝙ aliquid proponitur vt appetibile sm sensum, & appetitus sensitiuus inclinatur in illud, ratio interdum cessat a consideratione regulæ debitæ; & sic voluntas producit actum peccati; quia igitur motus præcedentes non semper sunt in actu, neque peccatum semper est in actu.

¶Ad maiorẽ. Si intelligitur id, qđ est interius tanquã potentia naturalis, vel proprietas intrinseca; ita ꝙ interius sit aduerbium, & dicat modum in essendi, ita ꝙ intrinsecè, & naturaliter insit, vera est propositio. Potentia enim, & proprietas, quæ intrinsecè cõueniunt semper insunt; sed si intelligitur interius alicuius rei nominaliter, quia videlicet est intra rem. Negatur maior. Põt enim accidẽtia communia, & motus, & actiones, & passiones esse intra, & tñ nõ oportet, ꝙ semper assint. Ad sequelã dico primò, negãdo eã, quia causa interior, nõ semper adest, quã nos ponimus causam peccati, quia voluntas (esto sit intra) est causa peccati in potẽtia, & causat actu, qñ reducitur in actum, quod fieri potest per motus appetitus sensitiuę partis, & per iudicium rationis, vt patuit; sed isti motus nõ semper assunt; igitur nec semper peccat. Dico secundò ad sequelam, dato ꝙ causæ interiores semper inessent, quas ponimus actualẽ causam peccati (voluntas enim esto semper insit, & sic ratio, & sensitiua pars, tñ non sunt causa in actu, nisi mediantibus motibus, & actibus, qui non semper assunt) non tñ semper peccaret; quia solũ peccatur, qñ voluntas ab eis efficaciter monetr ad hunc sensum, ꝙ ab eis electa consentiat, quod non semper fit, ẽt præsentibus hmõi motibus. Et ad probationem sequelæ dico, ꝙ posita causa sufficiẽte, & nõ impedita, ponitur effectus; sed nulla est causa sufficiens, nisi volũtas, q nõ semper causat, nec necessariò mouetur a quocunq; ad peccatũ; igitur nõ oportet, ꝙ semp. peccet, q̃a volũtas quãlibet causam per libertatẽ suã impedire põt. D.S. rñdet primò ad assumptũ, Deinde ad sequelã, ibi. Ipsa tñ, &c.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ non oẽs motus interiores sunt de substãtia peccati, qđ cõsistit principaliter i actu volũtatis, sed q̃dã p̃cedũt, & q̃dã cõsequuntr ipsum pctm̃.

¶Ad maiorem, idẽ non est causa suiipsius. Conceditur sm idẽ, & idẽ numero, potest enim idem causare saltem aliquid in seipso, sed sm aliud causat, sm aliud recipit, vt supra patuit. Ad minorẽ. Dico primò, si intelligitur de motu imaginationis, comprehẽdendo sensus interiores, ꝙ talis sit peccatum sm se, negatur, si intelligitr de motu appetitus sensitiui præcedente consensum, ꝙ talis sit peccatum, saltem perfectum, etiam negatr. Secundò dico, ꝙ interiores motus possunt sequi peccatum essentiale, & qui sequuntur ex peccato etiam sunt peccata, sed non pp se, sed vt sunt ex per se peccato. s. actu voluntatis, quare motus interiores aliqui possunt disponere ad peccatum. s. consensum voluntatis, aliqui sequuntur ipsum, & sunt effectus peccati, & non peccata q̃nq;, nisi quia ex mala voluntate. Quare negatur consequentia. ¶Secundò dico, ꝙ dato, ꝙ motus huiusmodi essent peccata; negatur consequẽtia, quia (vt patebit artic. 4.) vnum peccatum potest esse causa alterius; nec ppea idem est causa suiipsius, idem videlicet in numero; tñ idem gñe, vel specie potest causare idem sibi gñe, vel specie, vel analogia, & vnum peccatum aliud: sed verum est, ꝙ motus præcedentes primum peccatũ perfectũ, non sunt peccata saltẽ perfecta.

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ illud, ꝙ est causa peccati, sicut potentia producens actũ, est naturale; motus ẽt sensitiuę partis, ex quo sequitur peccatum, interdum est naturalis, sicut cum pp appetitum cibi aliquis peccat; sed efficitur peccatum innaturale ex hoc ipso, ꝙ deficit regula naturalis, quam homo sm naturam suã debet attendere.

¶Ad maiorẽ. Conceditr ad hunc sensum, vt naturale dicat modum inessendi homini, ita ꝙ quicquid est intra hominẽ, vel inest ei a natura, vel prouenit a voluntate, & conuenit ei, vel a principio intrinseco, vel a voluntario. Ad minorem negatur, & dico, ꝙ id, quod est naturale homini, & naturaliter sibi inest, est causa completiua effectiua peccati, quia voluntas naturaliter inest homini, & tamen est causa peccati. Dico secundò, ꝙ id, quod est naturale homini tanquam prouenięns ab intrinseco hominis, cum quo communicat cum alijs in gñe, potest esse causa inclinans, vel disponens ad peccatum, sicut motus sensualitatis. Præterea, quod est naturale obiectiuè, quia de re naturaliter appetibili, potest esse causa disponens ad peccatum, sicut patet de appetitu cibi.

¶Dico vltra ex D.S. in de Malo. q. 8. ar. 2. ꝙ omne peccatũ fundatur in aliquo appetitu naturali, vt ibidem declaratur; sed tñ talis appetitus, esto sit naturalis homini, vt conuenit cũ alijs bestijs gñe, non tñ est naturalis homini, vt homo est, nisi sit ratione regulatus. Vnde dico vlterius iuxta supra dicta, q. 71. arti. 2. ꝙ aliquid potest esse sm naturam hominis genericã, & tñ contra naturam propriã, vt rationalis est. Vltra; ad probationem minoris dico, ꝙ peccatũ est contra naturã hoĩs, vt rationalis est, potest tñ oriri ab aliquo, ꝙ est homini naturale, vel quia a natura sensitiua, vel quia circa id, quod requirit natura corporalis; sicut supra q. 30. ar. 3. diximus aliquam concupiscentiã naturalem, aliquam innaturalem, immo potest esse a potentia rationali, sed tñ nõ vt est conformis rationi rectæ. Quare negatr cõsequentia, quia aliquod intrinsecũ homini, vt est potentia ẽt rationalis, põt esse causa peccati, sed nõ vt agit rationabiliter, quia peccatũ est contra rationem rectam, in qua peccatũ esse non põt, vt habet D.S. in de Ve. Ma 15. ar. 3. ad 4.

¶Circa istam minorem, & principiũ solutionis, vbi minor negatur, & dr̃, & id quod est causa peccati, sicut potentia producens actum, est naturale. posset esse dubium non benè intelligẽti, quia esse naturale, vr̃ idem ꝙ esse determinatum ad vnum; sed potentia determinata ad vnum non est principium peccati, vt patet. Nam peccatum est voluntarium, & a voluntate non vt natura est, sed vt liberum arbitrium. Dico, ꝙ potentiam aliquã dici naturalem intelligitur dupliciter; vno modo vt naturale dicit modum agendi, & mouẽdi ipsius potentiæ, vel rei, quæ dr̃ naturalis sm se; sic ꝙ in se sit potentia naturalis sm propriam conditionem, & rationem, hoc est, ꝙ est potentia determinata ad vnũ, & nõ indifferẽs ad opposita. Et sic dico, ꝙ potentia naturalis hoc modo non est principium peccati, nec isto modo intelligitur D.S. ꝙ potentia, quæ est causa peccati, sit naturalis, idest determinata ad vnum, & nõ indifferens, & libera; sed alio modo dr̃ potentia naturalis, vt naturalitas dicit modum inhæsionis ad id, cuius est potẽtia, & determinat inhæsionem potentiæ ad subiectum; & sic omnia, quæ proueniũt a principio intrinseco naturali, vel quę congenita sunt alicui, dñr sibi naturalia, sm ꝙ naturale accipitur, vel quia a principio naturali,

tali, vel quia a principio natiuitatis, vt supra tactum fuit, q.63. ar tic.1. ad tertium. Et isto modo potentia libera, immo liberum arbitrium, potest dici naturalis potentia hominis, quia videlicet, illud quod est ex natura liberum, oritur a principio specifico hominis. s. anima rationali, & est homini congenitum; sicut ratio ipsa est naturalis potentia hominis, esto in se non sit naturalis, vt naturale dicitur, quod est ad vnum determinatum. Et sic loquitur D.S. ꝙ potentia, quæ est causa peccati, est naturale. s. homini; & sic motus etiam, qui præcedunt peccatum, sunt naturales; quia a principio intrinseco, & de re naturali, quæ facit ad sustentationem naturæ, & sunt causa peccati, quod est contra naturam, quia contra rationem rectã. Vel posset dici, & redit in idem, quia naturale potest determinare rationem rei; & sic naturalis potentia non est causa peccati; alio modo determinat inhæsionẽ potẽtiæ ad subiectum suũ; & sic naturalis potentia. i. naturaliter hoĩ conueniẽs, est principiũ peccati, q̃ tñ in se, & ẽm propriã rationẽ est libera, &c.

Vtrum peccatum habeat causam exteriorem.

C Infra q.80. ar.1.& 3. Et 1.q.115. ar.2.& 3. 2.q.75. ar.3. cor.& ad 2. & q.ulti.ar. 2.ad 4.& 5. Et Mal. q. 3. ar.3. per totum. & ar.4. corp.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non habeat causam exteriorem. Peccatum enim est actus voluntarius, voluntaria autem sunt eorum, quæ sunt in nobis; & ita nõ habent exteriorem causam; ergo peccatum non habet exteriorem causam.

¶ 2 Præterea. Sicut natura est principium interius; ita etiam voluntas; sed peccatum in rebus naturalibus nunquã accidit sibi nisi ex aliqua interiori causa, vtpotè monstruosi partus proueniunt ex corruptione alicuius principij interioris; ergo neque in moralibus potest cõtingere peccatum nisi ex interiori causa; non ergo habet peccatum causam exteriorem.

¶ 3 Præt. Multiplicata causa multiplicatur effectus; sed quantò plura sunt, & maiora exterius inducentia ad peccãdum, tantò minus id, quod quis inordinatè agit, ei imputatur ad peccatũ; ergo nihil exterius est causa peccati.

Num.31.

¶ Sed contra est, quod dicitur Nu.31. Nõne istę sunt, quæ deceperunt filios Israel, & præuaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor? ergo aliquid exterius potest esse causa faciens peccare.

¶ Hic quærit iterum de qualitate causæ peccati in communi, an detur etiã aliqua causa exterior peccati, intelligit aũt per causam exteriorem per oppositũ ad causam interiorẽ aliquid extra hominem existens, vt est Deus, dæmon, homo, & sensibilia ipsa bona.

* Art. præcedẽti.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est; * causa interior peccati est, & volũtas vt perficiens actum peccati, & ratio quantum ad carentiam debitæ regulæ, & appetitus sensitiuus inclinans; sic ergo aliquid extrinsecũ tripliciter posset esse causa peccati, vel quia moueret immediatè ipsam voluntatem, vel quia moueret rationem, vel quia moueret appetitum sensitiuum.

¶ D.S. satisfacit quæsito tribus conclusionibus, quarũ secunda est determinatiua primæ, quã ponit, & probat, ibi. Voluntatem autem, &c. Tertia explicatiua secũdæ, quæ notatur ibi. Sed neq; persuasio, &c. Conclusio igitur prima gñalis, & quasi conditionalis, quæ tñ posset statim videri sine conditione ponenda prima facie, lege non bene perspecta. s. aliquid extrinsecum tripliciter posset, (supplè intelligi prima facie ex dictis art.2.) esse causa peccati, vel quia moueret immediatè ipsam voluntatem, vel quia moueret rationẽ, vel quia moueret appetitum sensitiuum. Probatur cõclusio. Tot modis posset intelligi (s. prima facie) aliquod extrinsecũ esse causam peccati, quot modis contingit interiores causas peccati moueri ab extrinseco, sed causa interior peccati, est voluntas vt pficiens, & ratio quantum ad carẽtiam debitæ regulæ, & appetitus sensitiuus vt inclinans, igitur sequitur cõclusio, ꝙ tripliciter posset aliquis prima facie putare, exterius posse concurrere ad peccatum, vel quia mouet voluntatem, &c. Maior patet, quia exterius non causat, nisi mediante interiori, quia videlicet mouet, vel inclinat interius principium. Quare sequitur maior, quòd tot modis, &c. Minor patuit artic. præcedenti. Deinde ibi.

* q.9.art.6. & q.10.ar.4. * q.79.ar.1.

¶ Voluntatẽ autem, vt supra dictum est; * interius mouere non potest nisi Deus, qui non potest esse causa peccati, vt infra ostendetur; * vnde relinquitur, ꝙ nihil exterius potest esse causa peccati, nisi vel inquãtum mouet rationem, sicut homo, vel dęmon persuadens peccatum, vel sicut mouens appetitum sensitiuum, sicut aliqua sensibilia exteriora mouent appetitum sensitiuum.

¶ Ponit secundam conclusionem determinatiuam prioris, per quam eliminat vnam partem prioris conclusionis conditionatæ; & est talis. Nihil exterius est causa peccati, quod mouet voluntatem immediatè (s. mouendo immediatè ad exercitium, & ad actũ secũdum, & inclinando eam immediatè ad actum) sed solùm inquantum mouet rationem, vel appetitum sensitiuũ. Probatur prima pars, voluntatẽ interius mouere nõ potest nisi Deus, sed Deus non potest esse causa peccati; igitur prima pars vera, ꝙ nullũ exterius potest esse causa peccati, ẽm ꝙ mouet voluntatem. Minor patebit inf. q.79. art.1. Maior patet ex dictis sup. q.9. art.6. & q.10. ar.4. & magis prima par. q.105. art.4. & q.106. ar.2. & q.111. art.2.

¶ Nota autẽ, quod D.S. dicit in maiori, interius mouere (quod idem est, quod immediatè mouere) voluntatem, non potest nisi Deus, quia licet aliquid aliud a Deo possit mouere aliqualiter allectiuè ad specificationẽ actus, & mouere, vt alij dicũt, obiectiuè, tñ mouere interius inclinandò non est nisi eius, in cuius potestate est ipsa voluntas, & hoc soli Deo conuenit, vt patet 1. par. q.105. ar.4. vide ibidem. Quomodo autem Deus possit immutare, & tñ non cogere. Vide de Veri. Ma.22. ar.8. & 9. & in 2. sen. dist.25. q.1. ar.2. ad 1. Quare autem solus Deus possit inclinare efficaciter, immutando, habetur prima par. q.106. art.2. & supra q.9. art.6.

Differẽtia inter motum, & operationem alicuius.

¶ Vbi nota breuiter, ꝙ differentia est inter operationẽ, vel motum alicuius absolutè, & inter motũ, vel operationem, quæ est inclinatio. Motus enim, & operatio absolutè possunt esse ab extrinseco; graue enim potest ascendere per extrinsecum impellens, sed tale ascendere est quidam motus, sed non est inclinatio actualis ipsius grauis; sed descendere est motus, qui est actualis inclinatio grauis; & ideo graue a nullo extrinseco mouetur deorsum, nisi tm a generante, quod contulit principium, & inclinationem habitualem; & si est aliquid, quod naturam grauis mutat, illud mutat esse, & variat inclinationem, puta quod mutaret graue in leue, & nihil aliud potest in illã inclinationem, nisi quod potest in naturã; quia ergo omnis motus voluntatis est inclinatio actualis in rem volitã; igitur voluntas nõ potest moueri in talem inclinationem actualem, nisi ab auctore, & factore voluntatis, qui est Deus; non potest enim actualis inclinatio attingi, nisi mediante potentiali, cum autem potentialis, & quasi habitualis inclinatio voluntatis, nulli creaturæ subsit, per consequens nec actualis; põt igitur agens extrinsecum, creatũ proponere obiectum, & ipsum persuadere, & quantum in se est, voluntatem allicere; ꝙ autem faciat eam producere actum secundum, & velle, non est creaturæ, sed Dei; quare benè, & optimè dicit maior, ꝙ volũtatem interius mouere non potest nisi Deus, &c. Et sic etiam intelligitur conclusio, quòd nullum exterius possit esse causa peccati hoc modo.

¶ Nota, ꝙ non est simile de operatione appetitus naturalis, & volũtatis, quia oĩs operatio voluntatis est ipsius subiectiuè, & principiatiuè; sed appetitus naturalis est qñq; aliqualiter subiectũ, & non principiũ; ideo potest pati violentiã, non autẽ voluntas, &c.

¶ Secunda pars cõclusionis probat̃. Ratio, & appetitus possunt moueri ab extrinseco; igit̃ aliqd exterius potest esse causa peccati, inquãtũ aliquod ipsorum mouet. Añs patet quo ad primã partẽ quia homo, vel dęmon potest mouere rationẽ, persuadendo peccatum, vt patebit inf. q.80. Secunda pars patet, quia appetitus sensitiuus mouetur a sensibilibus exterioribus; igitur antecedens verũ.

¶ Nota circa hoc ex prima par. q.111. ar.2. ꝙ voluntas humana mouet̃ ab exteriori rõne obiecti, quod obiectum potest offerri duplici modo, s. intelligibili; & sic offertur ab intellectu proprio, vel suadente, vt est dæmon, vel alius homo; secundo modo offert̃ modo sensibili; & sic pñtatur a passione intrinseca, & a concitante passionem; & quia dæmon potest concitare passionem appetitus sensitiui, & immutare imaginationem hoĩs (vt patet ibidem ar.3.) ideo dæmõ potest mouere extrinsecè; primo quidẽ modo intelligibili suadendo; secundo ẽt modo sensibili, mediante apprehẽsione sensitiua, & inclinatione sensualitatis; quia aũt persuadere conuenit dæmoni immediatè, & ẽm se; & est modus intelligibilis, ꝙ manifestè reducit̃ in dæmonem; ideo D.S. dicit hic, ꝙ dæmõ mouet per modũ persuadentis; sed quia mouere appetitũ sensitiuum immediatius, & expressius cõuenit bonis sensibilibus; ideo D.S. dicit hic, ꝙ mouere appetitũ sensitiuũ cõueniat exterioribus sensibilibus; & ergo est attributio nõ pcisa, sed ẽm maiorem euidẽtiam, & immediatiorem habitudinẽ. Vide ar.2. vbi iam in prima par. & art.3. & 4. valent enim pro hic dictorum intelligentia. Tunc ibi.

¶ Sed neq; persuasio exterior in rebus agendis ex necessitate mouet rationem, neq; etiam res exterius propositæ ex necessitate mouent appetitum sensitiuum, nisi fortè aliquo modo dispositum; & tñ etiam appetitus sensitiuus non ex necessitate mouet rationẽ, & voluntatem; vnde aliquid exterius potest esse aliqua causa mouẽs ad peccatum, non tñ sufficienter ad peccatum inducẽs; sed causa sufficienter cõplens peccatum est sola voluntas.

¶ Subiungit tertiam cõclusionem explicatiuam prioris, & magis responsiuam ostendentem, quomodo aliquid exterius potest esse causa peccati, an sufficiens, vel quomodo; aliquid exterius põt esse causa mouens ad peccandũ, nõ tñ sufficienter ad peccatũ inducens, sed causa sufficienter cõplens peccatum est sola voluntas.

Probatur, exterius mouens est causa peccati, inquantum mouet rationem persuadendo, vel appetitum sensitiuum inclinando; sed neque persuasio exterior in rebus agendis, ex necessitate mouet rationem, neque res exterius propositę, ex necessitate mouent appetitum sensitiuum .s. hominis, nisi fortè aliquo modo dispositus & tamen etiam appetitus sensitiuus, non ex necessitate mouet rationem, & voluntatem; igitur sequitur conclusio. Maior ista patet ex conclusione praecedenti. Minor patet quo ad primam, immo quo ad omnes partes, ex supra dictis, q.10. art.2. & 3. quia nihil mouet voluntatem, & rationem, necessariò obiectiuè, & quo ad specificationem actus, nisi vniuersale bonum; sed res agendæ non sunt huiusmodi; igiꝰ, &c. Minor patet, quia actiones humanæ agendæ sunt propter finem, & per consequens non vniuersale bonum, quod est ipse vltimus finis, &c. Secunda pars patet, quia appetitus sensitiuus in homine, est in potestate rationis, & voluntatis; igitur non necessariò mouetur ab obiecto. Et intelligitur præsertim, quòd non necessariò mouetur quo ad actum imperatum, & sequentem iudicium rationis, esto quandoq; subitò moueatur ab obiecto ante aduertentiam rationis. Et dicit D. S. nisi fortè aliquo modo dispositum, quia quando appetitus sensitiuus subest vehementibus passionibus, & maximè tollentibus vsum rationis, tunc iuxta supra dicta, artic.3. idem est iudicium, sicut de animalibus brutis, quia scilicet necessariò sequitur impetum passionis; & ergo appetitus sensitiuus, qui est immunis a passionibus inordinatis, non necessariò mouetur. Tertia pars patet ibidem, quia appetitus sensitiuus mouet ex parte obiecti, sed ipse non potest exhibere obiectum, quod moueat necessariò .s. vniuersale bonum; igitur, &c. Et quia ista magis particulariter explicabuntur, & etiam supra satis dicta sunt; ideo D.S. non adducit speciales probationes. Patet igitur ex omnibus istis responsio ad quæsitum, quòd peccatum habeat causam exteriorem, patet & qualiter causa exterior causat peccatum, & secundùm quid, &c.

ET confirmatur argumento in contrarium. Auctoritas huius argumenti in oppositum, intelligitur de mulieribus Madianitis, de quibus dicit Moyses. Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipso, ꝙ exteriora mouentia ad peccandum, non sufficienter, & ex necessitate inducunt; sequitur, quòd remaneat in nobis peccare, & non peccare.

¶Maior vera .s. peccatum est actus voluntarius. Ad minorem. Voluntaria autem sunt, quæ sunt in nobis, sic .s. quòd immediatum principium eorum est voluntas, cui non repugnat, quòd principium originale, & remotum sit aliquod extrinsecum. Vltra; & ita non habent exteriorem causam; verum, tantùm. Et secundò, non habent causam exteriorem, propinquam, & immediatam. Et tertiò, non habent causam exteriorem sufficientem, cū quibus stat, quòd habent exteriorem tanquam remotam, & allicientem interiorem perfectiuam peccati, vt enim patuit supra, q.9. artic.4. Ad actum voluntarium sufficit, ꝙ principium proximum sit intrinsecum, esto remotū sit extrinsecum. Vltra, non ergo peccatum habet causam exteriorem; verum, perficientem peccatum, vel tanquam causam immediatam, tamen tanquam remotam, & allicientem.

¶Ad secundum dicendum, quòd per hoc, quòd ponitur interior causa peccati, non excluditur exterior; nō enim id, quod est exterius, est causa peccati, nisi mediante causa interiori, ut dictum est.*

*In corp. artic.

¶Maior, sicut natura, &c. est vera, quo ad hoc, ꝙ est principium interius, licet aliæ multæ differentiæ sint. Ad minorem, vera, tamē corruptio, & defectus interioris causæ in naturalibus potest prouenire ab extrinseca causa, sicut corruptio seminis, q̄ est causa monstruosi partus, prouenit ab aliquo alterante extrinseco, qđ inducit dispōnem cōtrariam ei, quæ requiritur ad debitam formationem partus. Vltra; ergo neque, &c. Si intelligiꝰ, ꝙ oportet semper cōcurrere interiorem, conceditꝰ. Sed negatur consequentia vlterior; ergo nō habet causam exteriorē, qa per hoc, ꝙ ponitur interior in ordine suo, nō excluditꝰ exterior, nec exterior excludit interiorē, qa non causat nisi mediante interiori, quā mouet. Et probat hæc ratio, ꝙ exterior sola non est causa peccati, quod cōceditur, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ multiplicatis exterioribus causis inclinantibus ad peccandum, multiplicātur actus peccati, qui plures ex illis causis, & pluries inclinātur ad actus peccati; sed tn̄ minuitur ratio culpæ, quæ consistit in hoc, quòd aliquid sit uoluntarium, & in nobis.

¶Ad maiorem, multiplicatis causis, &c. Verum, de causis perfectis, & totalibus. Constat enim, ꝙ ad vnum effectum naturalem concurrunt quatuor causæ, sed omnes sunt simul totalis causa, & nulla sola, &c. Ad minorem dico, ꝙ malè subsumiꝰ; & sunt quatuor termini, & si debitè subsumeretur esset falsa .s. sed multiplicatis causis exterioribus nō multiplicatur peccatum. Negatur; dico enim, ꝙ multiplicatis exterioribus causis, causantur plures inclinationes, ad quas sequunꝰ plura & pluries (licet nō semper) peccata. Nam inclinatio sensualis, quam potest causare aliquod exterius, frequenter trahit in peccatum. Dico tertiò, ꝙ minor, vt iacet ī littera, vera est, ꝙ quātò plura sunt & maiora exterius inducētia ad peccandum, tantò minus id, quod quis inordinatè agit, ei imputatꝰ ad peccatum, quo .s. ad grauitatem culpæ, & patuit, sup. q.73. ar.6. cū quo stat, ꝙ quantò plura sunt, & maiora exterius inducentia ad peccatum, tantò frequētius, & sæpius, ac pluries peccet, multiplicando numerum actuum peccati. Quare negatꝰ cōsequentia, quia cū multitudine numerali, & quasi extēsiua peccati, stat modicitas peccati quo ad paruitatem malitiæ, & quasi paruitas quo ad extensionē. Loquimur enim de causa peccati ex parte actus, non ex parte culpæ, & inordinationis; & ideo causa exterior, qa facit vt actus fiat, dicimus eam causam peccati, non curando, an faciat maiorem, vel minorem culpam. Vnde committitur fallacia figuræ dictionis, arguendo a continuo ad discretum; &c.

Utrum peccatum sit causa peccati.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non sit causa peccati; sunt enim quattuor genera causarum, quorum nullum potest ad hoc congruere, ꝙ peccatum sit causa peccati; finis enim habet rationem boni, quod non competit peccato, quod de sua ratione est malum; & eadem ratione, nec peccatū potest esse causa efficiens, quia malū nō est causa agens, sed infirmum, & impotens, vt Dionys. dicit 4.c. de Di. no.* causa autem materialis, & formalis vr̄ hr̄e locū solùm in naturalibus corporibus, quæ sunt cōposita ex materia, & forma; ergo peccatū non potest habere causam materialē, & formalē.

Infra q.84. Et 2. di.35. ar.1. & dist. 42. q.1. ar.1. 2. & 3. & 5. cor. Et Mal. q.8. art.1. cor. Et Ro. ma.1. lec.7. col.3. fin.

*Dion. c.4. par.4.

¶2 Præterea. Agere sibi simile est rei perfectæ, ut dicitur in 4. Metheor.* sed peccatum de sui ratione est imperfectum; ergo peccatum nō potest esse causa peccati.

*Arist. li.2. de Anima. tex.34. [illegible]

¶3 Præterea. Si huius peccati sit causa aliud peccatum, eadē ratione, & illius erit causa aliquod aliud peccatum; & sic procedetur in infinitum, quod est inconueniens; non ergo peccatum est causa peccati.

¶Sed cōtra est, ꝙ Greg. dicit super Ezech.* Peccatum, quod per pęnitentiam citius non deletur, mox suo pondere ad aliud trahit; ergo peccatum est causa peccati.

*Greg. homil. 11. & li. 25. Moral. cap.11.

¶Hic quærit de quodam dubio, quod incidit circa dicta, An etiam peccatum possit esse causa peccati.

¶Respondeo dicendū, ꝙ cum peccatū habeat causam ex parte actus, hoc modo vnū peccatū pōt esse causa alterius, sicut vnus actus humanus pōt esse causa alterius.

¶D.S. primò innuit vnā conclusionem generalem; secundò explicat illā in speciali, ibi. Contingit igiꝰ, &c. Cōclusio igiꝰ gn̄alis responsiua est. Peccatum potest esse causa peccati. Dicit notāter, potest, quia nō cuiuslibet peccati causa est peccatum. Primū enim peccatum non causatur ex aliquo peccato, vt patuit ar.1. ad 3. Sed de alijs quibusdā post primū verificari potest conclusio, ad minus s̄m causalitatem per accidens, quia remouet prohibens. Probatur conclusio. Vnus actus humanus potest esse causa alterius; igitur & vnum peccatum est causa alterius. Tenet consequentia primò, qa peccatum est actus humanus; secundò, quia hic quęrimus de causa peccati ex parte actus humani, an videlicet actus peccati causet peccatum. Et ex hoc patet intellectus conclusionis; quia intelligitur conclusio, ꝙ peccatum ex parte actus, est causa alterius, numero, vel specie distincti, ēt ex parte actus; ita ꝙ actus peccati natus est causare actum peccati, non autem intelligitur conclusio ex parte inordinationis, sic ꝙ inordinatio causet, vt patebit ad primū. Ans relinquitur notum, & virtualiter ex ponetur, & declarabitꝰ in sequenti conclusione de actu humano malo. Patet enim, ꝙ vnus actus virtuosus est causa alterius multis modis, sicut actus charitatis, & amoris, causat alios in genere causæ efficientis, finalis, & formalis. Charitas enim est finis præcepti de alijs actibus. Et iterum imperat, & iuuat alios; & non est dubium, quin vnum opus sit propter aliud, & per aliud.

¶Contingit igitur unum peccatum esse causam alterius s̄m quattuor genera causarum. Primò quidem s̄m modum causæ efficientis, uel mouentis, & per se, & per accidens. Per accidens quidem, sicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens; cum enim per vnum actum peccati homo amittit gratiam, uel charitatem, vel uerecundiam, uel quodcunque aliud retrahens a peccato, incidit ex hoc in aliud peccatum; & sic primum peccatum est causa secundi per accidens.

¶ Hic D.S. consequenter declarat, & explicat primã conclusionem, & ponit alteram conclusionem declaratoriam, talem. Contingit vnum peccatum esse causam alterius secundùm quattuor genera causarum.

¶ Et nota, quòd non vult D.S. ꝙ hoc sit semper, & vniuersaliter, ita quòd vnũ singulare causetur ab alio determinato in quattuor generibus, sed verificatur conclusio de peccato in suppositione simplici cum inclinatione ad supposita, sicut hic & Romæ venditur piper, quia peccatum aliquod causatur ab aliquo in tali genere, aliud ab alio in alio genere, &c. vt patebit. Est igitur vnum peccatum in communi secundum inclinationem ad supposita diuersa, causa alterius etiam communiter accipiendo alterius in quattuor generibus, sic quòd secundum diuersa genera causarum, accipiantur quandoque etiam diuersa peccata nisi forte in causalitate effectiua per accidens, ibi enim quodlibet aliud præcedens est causa sequentis si abijciat gratiam. Illam conclusionem D.S. probat particulariter de omnibus generibus causarum, vt patebit. Probat ergo conclusionem primò de genere causæ efficientis, quæ cum sit duplex, scilicet efficiens vel mouens ꝑ se, & per accidens. Primò probat de causa efficiente per accidẽs, secundò de per se, ibi. Per se quidem, &c. Quo ad primam arguitur sic, remouens prohibens, dicitur mouens per accidens, sed vnum peccatum remouet prohibens aliud, igitur, &c. Maior nota ex 8. physicorum. Minor probatur vel declaratur, quia ꝑ vnũ actum peccati, scilicet mortalis, homo amittit gratiam, & charitatem, vel verecundiam, & alia huiusmodi, sed ista prohibebant peccatum, igitur minor vera. Istæ propositiones sunt per se notæ quia gratia, & charitas resistunt suo contrario, quod est peccatũ mortale. Similiter verecundia, quæ est timor turpis, facit ne quis peccet, vt sub verecundia cõprehendatur erubescẽtia, quæ timet turpitudinem actus committendi, vt patuit supra q. 41. arti. 4.

¶ Nota autem, quòd hæc ratio probat, quòd primum peccatum sit causa sequentis, & hoc est per accidens, quòd primũ abijciat prohibens peccatum, & non secundum; & isto modo potest minus peccatum esse causa maioris, & indifferenter quodcunq; præcedens aliud, est causa alterius siue disparati siue eiusdẽ speciei. Et hoc tangit D.S. de Malo q. secunda ar. 10. ad primum, clarius q. 8. ar primo vbi habet, quæ hic posita declarant, & secũdo senten. di. 36 ar. primo. Deinde cum dicit.

¶ Per se quidem sicut cum ex vno actu peccati homo disponitur ad hoc, quòd alium actum consimilem facilius committit, ex actibus enim causantur dispositiones, & habitus inclinantes ad similes actus. ——

¶ Probat conclusionem quo ad causam efficientem per se, ita tamen quòd causa efficiens vel mouens extendatur etiam ad dispositiuam vel effectiuam remotam, & D.S. in de Malo vocat illam causalitatem esse per modum inclinationis, & arguitur sic. Ex vno actu peccati homo disponitur ad hoc, quòd alium committat, igitur vnum mouet dispositiuè ad aliud, consequentia nota, antecedens probatur, quia ex actibus causantur dispositiones, & habitus inclinantes ad similes actus. Et quia quicquid est causa causæ, est causa causati, sequitur ꝙ peccatũ, qđ causat dispositionẽ, vel habitum inclinantẽ ad actũ dicatur & sit etiã causa saltem remota ipsius actus ex habitu procedentis.

¶ Nota autẽ, ꝙ isto modo peccatum est causa peccati similis in specie, vel aliqualiter sibi cohærentis; quia actus disponens vel causans habitum, & actus procedens ex habitu sunt similes in specie, licet nõ in modo, vt patuit sup. q. 52. ar. 3. Cõsequẽter ibi.

¶ Secundum verò genus causæ materialis vnum peccatum est causa alterius inquantum præparat ei materiam, sicut auaritia præparat materiam litigio, quod plerumque est de diuitijs congregatis. ——

¶ Adducit probationẽ de genere causæ materialis, non quidẽ ex qua, sed circa quã, vt patet ad primum, & arguitur sic, Vnum peccatum præparat alteri materiam, igitur vnum est causa alterius in genere causæ materialis. Tenet consequentia a simili in naturalibus. Mater enim, esto se habeat actiuè ad præparationem materiæ ex qua formatur corpus fetus, quia tamen materia se habet solùm passiuè & materialiter in generatione fetus, ideo dicitur concurrere materialiter, & esse causa in genere causæ materialis; sic & in proposito peccatum ministrans materiam circa quam peccato, dicitur esse causa materialis, esto ad materiam se habet actiuè Antecedens patet de auaritia, quæ præparat materiã litigio Videmus enim experimentaliter, quomodo etiam fratres & sorores, post mortẽ parentum litigent de diuitijs congregatis a parentibus auaris plerumque. Sic gula ministrat materiam luxuriæ Et quia vt tactum fuit, id quod est causa causæ, est causa causati, ideo, quia auaritia causauit diuitias, quæ causant litigium, ideo & litigij causa dicitur. Consistit autem litigium in cõtradictione verborum, quæ contradictio præsertim in diuidendis bonis habet locum, Vide 2. 2. q. 116. ar. 1. quid sit litigium, &c.

¶ Nota tamen, quòd id, quod ministrat materiam pecato, nõ est propriè causa peccati in actu, sed in potentia, & occasionaliter. Sic dicitur, ꝙ præsentans obiectũ voluntati est causa indirectè occasionalis, vide in fra q. 77. ar. 1. Deinde ibi.

¶ Secundum verò genus causæ finalis vnum peccatum est causa alterius inquantum propter finem vnius peccati aliquis committit aliud peccatum; sicut cũ aliquis committit simoniam propter finem ambitionis, vel fornicationem propter furtum. ——

¶ Confirmat particulariter conclusionem de genere causæ finalis, sic. Propter finem vnius peccati aliquis committit aliud peccatum, igitur secundùm genus causæ finalis, vnum peccatum est causa alterius. Tenet consequentia, quia esse propter, qđ aliud fit est esse finem. Antecedens probatur, quia aliquis committit simoniã, propter finem ambitionis, qui est honor indebitus quẽ quis intendit per simoniam. Similiter fornicationem propter furtum, & dicit antecedens propter finem vnius peccati committitur aliud, quia talis finis est obiectum proprium ipsius actus, a quo actus habet appetibilitatem, sicut aliquis facit aliquid propter furtum, inquantum per furtum consequitur bonum desideratum, quare antecedens magis dicit propter finem peccati, quã propter peccatum. Et quia actus peccati trahit eandem appetibilitatem quam habet obiectum, ideo & actus dicitur esse causa finalis, & si non secundùm se, tamen ratione obiecti, & hoc innuit solutio primi. Et ista causalitas est omnium capitalium respectu suarum filiarum, vt patebit infra q. 84. & de Malo supra. q. 8. Tunc ibi.

¶ Et quia finis dat formam in moralibus, vt supra habitum est.* ex hoc etiam sequitur, quòd vnum peccatũ sit formalis causa alterius, in actu enim fornicationis, q̃ propter furtum committitur, est quidem fornicatio sicut materiale, furtum verò sicut formale. ——

* q. 1. ar. 4. q. 18. ar. 4. & 6.

¶ Arguitur vltimò, & de genere causæ finalis sic, vnum peccatum est causa alterius in genere causæ finalis, sed finis dat formam in moralibus, ergo sequitur quòd vnum peccatum sit causa formalis peccati alterius. Maior patet ex statim dictis. Minor patuit supra q. 1. ar. 3. & q. 18. ar. 4. & 6. & declaratur hic exemplariter. Quando enim fornicatio propter furtum committitur, tunc fornicatio est sicut materiale, furtum verò sicut formale. Et patuit fundamẽtum supra sæpius, quia ex obiecto motiuo proprio mediante actu interiori voluntatis, habet actus exterior, & ipsum velle speciem propriam; sed ex fine, qui est obiectum intẽtionis agentis, trahit actus exterior, & voluntas speciem communem, quæ est principalis secundùm esse morale, sicut & intentio principalior est actu exteriori, & actu volũtatis respectu actus exterioris. Est ergo fornicatio materiale respectu furti, quia actus exterior se habet materialiter ad intentionem, & finem intentionis agentis. Patet igitur, quòd peccatum secundùm suppositionẽ simplicem nõ determinatam, & personalẽ est causa peccati in quattuor generibus causarum, quod fuit probandum, &c.

¶ Nota circa auctoritatem B. Grego. adductam in argumento in oppositum. Nam posset malè intelligi, quasi existens in peccato, necessariò traheretur in aliud peccatum. Quare eam exponit D. S. in de Veri. Mate. 24. art. 12. ad 5. dicens quamuis peccatũ per pœnitentiam non deletum trahat ad aliud inclinando, sed tamen non est necessarium, quòd liberum arbitrium semper huic inclinationi obediat, sed potest in aliquo vno actu contra eam niti. Hæc ille. Ex quo patet, quòd ex illa auctoritate habetur, ꝙ vnum peccatum est causa alterius similis, in genere causæ mouẽtis per se causando videlicet dispositionem, & habitum ad actũ consimilem, cui habitui difficile renititur, & ideo dicit B. Greg. si non mox deletur, sed supple si diu continuatur mediante generato habitu, trahit vehementer inclinando ad peccatum aliud simile. Est nihilominus causa per accidens alterius cuiuscunque remouendo prohibens. Sed videtur esse intellectus auctoritatis qui dictus est, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccatum inquãtum est inordinatum habet rationẽ mali, sed inquantum est actus quidam, habet aliquod bonum saltẽ apparens pro fine, & ita ex parte actus potest esse causa, & finalis, & effectiua alterius peccati; licet non ex parte inordinationis; materiam autem habet peccatum non ex qua, sed circa quam; formam autem habet ex fine; & ideo secundùm quattuor genera causarum peccatum potest dici causa peccati, vt dictum est.* ——

* In cor ar.

¶ Negatur assumptum, quòd nullum quattuor generum causarum possit ad hoc cõgruere, immo omnia congruunt. Ad ꝓbationem assumpti dico, quòd finis habet rationem boni veri, vel saltem apparentis, vt patet secundo phys. Et dico, quòd ratio boni competit peccato, tum ratione actus, qui est bonum secũdũ esse naturæ, & secundùm quid, tum ratione obiecti ipsius peccati, quod est bonum delectabile vel vtile, licet nunquam honestũ vt sic.

vt sic. Dico vlterius, quòd peccatum habet rationē mali quo ad inordinationem, & auersionem, quę est pręter intentionem peccantis, habet tamen rationem boni modis dictis; & ergo peccatū ratione obiecti habet rationem causæ finalis, & quandoque etiā ratione suipsius, quia est secundum se actus delectabilis. Vnde videntur esse duplicia peccata, quædam sunt circa bona vtilia, & secundùm se non quæruntur, talia sunt causa finalis ratione obiectorum tantùm sicut furtum. Quædam autem sunt actus secundùm se delectabiles, & tales quæruntur vt fines secundùm se, & non tantùm ratione obiectorum, vt est fornicatio. Vltra, negatur, quòd peccatum nō possit esse causa efficiens ratione actus. Ad probationem dicitur, quòd malum formaliter, idest malitia est impotens, & vt sic non agit effectiuè, nisi per accidens ratione boni cui adiungitur, nec est nisi in bono, & de hoc supra q. 18. ar. 1. Vide de hoc in de Malo. Mat. prima ar. prima, quia malū formaliter nō agit effectiuè, sed malum denominatiuè, idest bonum deficiens, hoc agit. Malum autem hoc, scilicet deficiens bonum agit, sed defectiuè, sicut semen defectuosum causat generationem defectiuam, sed malum non in se, sed alteri, causat malū non in actione vel effectu proprio, sed alieno, nec hoc malū causat vt deficiens. Vltra, causa autem materialis, & formalis videntur solùm habere locum in naturalibus corporibus. Dico, quòd causa materialis ex qua, & causa formalis constitutiua suppositi, habent solùm locū in corporibus, naturalibus. Sed causa materialis circa quam, & forma specificatiua vel obiectalis vel finalis, habent locum, & in actibus moralibus, vt potest patere ex supra sæpius dictis, quare negatur consequentia. D. S. respondet ad probationem assumpti, vel minorem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum est imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis, sed ex parte actus potest habere perfectionē naturæ, & secundùm hoc potest esse causa peccati.

¶ Ad maiorem, agere sibi simile est rei perfectæ ad hunc sensum, quòd nihil agit sibi simile, nisi sit perfectum aliquo modo, & sic conceditur; sed an agere sibi simile, præsertim in natura substantiali, generando sibi simile, conueniat cuilibet in natura perfecta existenti, vide prima par. q. 45. ar. 5. ad primum, quia nō. Generare enim sibi simile, cum diuisione naturæ est perfectionis secundū quid, & reperitur in istis inferioribus tantùm, nō autem in Angelis. Generatio verò, quæ est cum communicatione eiusdem naturæ est perfectionis infinitæ, nec alicui creaturæ cōpetere potest, sed de his alibi, &c. Ad minorem dico, quòd peccatum est imperfectum moraliter ratione formalis, quod est inordinatio, sed tamen ratione materialis, idest actus, potest esse perfectum perfectione naturæ, & secundùm hoc potest causare similem actum. Vltra, ergo peccatum non est causa peccati, verum ratione formalis, nec hoc diximus, sed ratione actus, & hoc dictum fuit in principio, quòd peccatum est causa ex parte actus causantis, & causati; inordinatio autem ex parte actus causati, sequitur per accidens. D. S. respondet ad minorem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nō omnis causa peccati est peccatum, vnde nō oportet vt procedatur in infinitum, sed potest perueniri ad aliquod peccatum, cuius causa non est aliud peccatum.

¶ Ad assumptum dico, quòd huius peccati post primū est causa aliud peccatum, saltem per accidens remouendo prohibēs; sed huius, scilicet primi peccati causa nō est nec esse potest aliud peccatum, vt patuit ar. 1 ad tertiū. Vltra, eadem ratione, & illius erit causa aliud peccatum dico, quòd illius post primum potest esse causa aliud peccatum, sed non cuiuslibet alterius, quia non primi, quod causatur a bono deficiente, qui defectus ante peccatum erat negatiuus, & sic nec peccatum, nec malum. Vltra, & sic procederetur in infinitum, illa cōsequentia negatur, quia nō quodlibet peccatum causatur ex peccato, sed est deuenire ad primum quod non pręsupponit peccatum, nec malum. Negatur, & vltima consequentia, quia vt patuit non est mens cōclusionis, quòd quodlibet peccatum causetur ex peccato, sed aliquod ex aliquo, & peccatum potest causari ex aliquo peccato, & præsertim vbi non est ignorantia, nec infirmitas, ibi non oportet, quòd primum peccatum ex aliquo peccato proueniat, sed solùm ex inconsideratione, vt patet de Angelis, nec oportet in nobis, quod omne actuale proueniat ex aliquo actuali ipsius peccantis, licet proueniat originaliter ex originali, & actuali primi hominis, cuius primum peccatum non proueniebat ex alio. D. S. virtualiter tangit assumptum, & negat primam consequentiam.

Quæstio Septuagesimasexta.

De causis peccati in speciali, & primò de interioribus, videlicet de ignorantia.

DEinde considerandū est de causis peccati in speciali. Et primò de causis interioribus peccati. Secundò de exterioribus. Tertiò de peccatis, quę sunt causa aliorum peccatorum. Prima autem consideratio secundùm præmissa erit tripartita; nam primò agetur de ignorantia, quæ est causa peccati ex parte rationis. Secundò de infirmitate seu passione, quæ est causa peccati ex parte appetitus sensitiui. Tertiò de malitia, quæ est causa peccati ex parte voluntatis. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum ignorantia sit causa peccati. Secundò, vtrum ignorantia sit peccatum. Tertiò vtrum totaliter a peccato excuset. Quartò, vtrum diminuat peccatum.

¶ Iuxta statutū ordinē in quæst. præced. D. S. consequenter agit secundam partem tractatus. s. de causis peccatorum in speciali. Et quia vt dictū est quæst. præce. triplex est causa peccati. s. interior, exterior, & secundùm quòd vnum peccatum est causa alterius. Et inter has causas interiores sunt immediatores, & principaliores, ideo D. S. primò agit de causis interioribus, secundò de exterioribus. q. 79. tertiò de peccatis, quæ sunt causa aliorum peccatorum. q. 84. Quia autem causa interior est tripartita, vna. s. ex parte rationis, quæ est ignorantia. Alia ex parte appetitus sensitiui, quæ dicitur passio. Tertia ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia, ideo primò ostenditur quō ignorantia sit causa peccati, secūdo quomodo passio, in quæst seque. tertiò, quō malitia. q. 78.

¶ Quo igitur ad primum, quod est præsentis quæstionis, primò ostenditur quomodo ignorantia possit esse causa peccati, secundò quomodo possit esse peccatum, tertiò quō faciat ad quātitatem culpæ vel peccati formaliter arti. 3. & 4.

Vtrum ignorantia sit causa peccati.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd ignorantia non possit esse causa peccati, quia quod non est, nullius est causa, sed ignorantia non est ens, cum sit priuatio quædam scientiæ; ergo ignorantia non est causa peccati.

A Infra ar. 3. cor. Et 3. d. 42. ar 2. co. & ad 3. [illegible] Ma. q 3 ar. 6. per to. & q. 7. cor. & ad 6.

¶ 2 Præterea. Causæ peccati sunt accipiendæ ex parte conuersionis, vt ex supra dictis patet,* sed ignorantia vr respicere auersionē; ergo non debet poni cā peccati.

* q. 75. ar. 1.

¶ 3 Præterea. Omne peccatum in voluntate consistit, vt supra dictum * est, sed voluntas non fertur nisi in aliquod cognitum, quia bonum apprehensum est obiectum voluntatis, ergo ignorantia non potest esse causa pecccati.

* q. 74. ar. 1.

¶ Sed contra est, quòd Aug. dicit in li. de natura, & gratia, quòd quædam per ignorantiam peccantur.

* Aug. ca. 63. to. 7. & li. 3. de lib. arb. ca. 18. to. 1.

¶ Hic ergo primò D. S. determinat quomodo, & an ignorātia possit esse causa peccati.

¶ Respondeo dicendum, quòd secundùm Philosophum in 8. Physico. * causa mouens est duplex, vna per se, & alia per accidens. Per se quidem est, quæ propria virtute mouet, sicut generans est causa mouens grauia, & leuia. Per accidens autem sicut remouens prohibēs, vel sicut ipsa remotio prohibentis, & hoc modo ignorantia potest esse causa actus peccati, est enim priuatio scientiæ perficiētis rationem, quæ prohibet actum peccati inquantum dirigit actus humanos.

* Aris. tex. 27. tom. 2.

¶ In hoc corpore ar. D. S. respondet ad quæsitum plenè, & distinctè, tam ex parte pędicati, quàm subiecti quæsiti, & ideo tria facit. Primò respondet ex parte prædicati. Secundò eadem explicat ex parte subiecti, ibi. Considerandum est autem, &c. Tertiò infert corollarium limitans eandem cōclusionem ex parte vtriusque, ibi. Vnde patet, &c. Conclusio igitur prima responsiua ad quæsitum ex parte prædicati, est talis. Ignorantia potest esse causa actus peccati non quidem per se mouens, sed per accidens.

¶ Vbi nota primò, quòd notanter dicit, & cautè actus peccati, quia ignorantia aliqua, vt est ignorantia circumstantiæ, & inuincibilis, vt patebit ar. 3 potest esse causa peccati solùm materialiter, & nō est causa peccati formaliter, quæ videlicet omnino excusat. Et ergo aliquando est causa actus peccati, & non culpæ, vel peccati formaliter. Et hoc innuit D. S. quando dicit causa actus peccati. Aliqua verò ignorantia quæ non omnino excusat illa dicitur esse causa peccati.

¶ Nota secundò, quòd per hoc, quòd dicit conclusio, non per se mouens, dat intelligere in quo genere causæ ignorantia sit causa peccati, quia videlicet in genere causæ mouentis vel efficientis indirectè, & per accidens. Probatur igitur conclusio, supponendo

nendo ex octauo physicorum, quia duplex est causa mouens. Et arguitur pro prima parte, causa mouens per se est quæ propria virtute mouet, sed ignorantia non mouet propria virtute ad peccatum, igitur, &c. Maior patet exemplariter, de generante grauia, & leuia, quod dat eis inclinationẽ ad propria loca, qua mediante mouet, & præsertim in primo instanti generationis si sint extra loca ꝓpria. Minor patet, quia non ens, & priuatio non est alicuius virtutis, igitur nõ mouet ꝓpria virtute; consequentia clara.

¶ Secunda pars probatur, remouens prohibens, vel remotio prohibentis, mouet per accidens, sed ignorantia est remotio ꝓhibentis actum peccati, igitur. Maior nota, quę notanter dicit disiunctim remouens prohibens vel remotio prohibentis, q̃a vtrũque est causa per accidens, sicut remouens columnam, & remotio columnæ. Minor patet, quia ignorantia saltem aliqua, vt verificetur illa minor permissiuè, est priuatio scientiæ perficientis rationem, quæ prohibet actum peccati, inquantum dirigit actus humanos, igitur, &c.

¶ Nota autem circa minorem, & probationem primò, quòd minor subsumit, sed ignorantia est priuatio, &c. Vbi habes determinatè, & cathegoricè qualis causa mouens per accidens est ignorantia, quia sicut remotio prohibentis, nam, vt statim patebit, ipsa ignorantia non dicitur esse causa actus peccati, nisi sciẽtia, si adesset, prohiberet ipsum. Causa autem per accidens peccati, sicut remouens prohibens dicitur, & est voluntas carendi sciẽtia. Illa enim remouet directè vel indirectè, causam prohibentẽ, & tamen talis voluntas est causa per accidens peccati, magis quã actus peccati, quia ignorantia voluntaria non excusat, &c.

Ignorãtia est remotio prohibentis.

¶ Nota secundò, quòd scientia cuius remotio est ignorantia, non solùm est directiua actuum humanorum bonorum, qui debent fieri, sed eius etiam est reuocare a malis, vt potest patere ex supradictis. q. 74. arti. 5 & 6. & eius est prohibere mala, & peccata. Quare patet, quòd ignorantia est remotio prohibentis, scilicet debitæ notitiæ vniuersalis vel particularis, vt patebit; quæ si adesset, peccatum nõ fieret. Et hęc innuit, & intendit ꝓbatio D.S.

¶ Considerandum est autem, quòd ratio secundùm duplicem sciẽtiam est humanorum actuum directiua, scilicet secundùm scientiam vniuersalem, & particularem, conferens enim de agendis vtitur quodam syllogismo cuius conclusio iudicium est seu electio vel operatio, actiones autem in singularibus sunt, vnde conclusio syllogismi operatiui est singularis, singularis autem propositio non concluditur ex vniuersali nisi mediante aliqua propositione singulari; sicut homo prohibetur ab actu patricidij per hoc, quòd scit patrem non esse occidendum, & per hoc, quòd scit hunc esse patrẽ; vtriusque ergo ignorantia potest causare patricidij actũ scilicet vniuersalis principij, quod est quædam regula rationis, & singularis circunstantiæ.

¶ Hic consequenter explicat priorem conclusionem ex parte subiecti; & præsertim ea, quæ sunt pro minore, & intendit talem conclusionem secũdã. Ignorantia duplex potest esse causa actus peccati, videlicet remouens scientiam vniuersalem, scilicet vniuersalis principij, & etiam remouens particularem, scilicet cognitionem alicuius particularis circunstantiæ. Probatur, ignorãtia est causa peccati, vel actus peccati, inquantum remouet scientiam directiuam actuum humanorum, & prohibentem peccatũ si adesset, sed ratio secundùm duplicem scientiam est humanorũ actuum directiua, scilicet secundùm scientiam vniuersalem, & particularem impediẽdo peccatum materialiter vel formaliter; igitur duplex ignorantia, &c. Maior patet ex prima conclusione. Minor declaratur in littera, quia ratio vel homo secundùm rationem conferens de agendis, vtitur quodam syllogismo, cuius, conclusio iudiciũ est, seu electio vel operatio: sed actiones in singularibus sunt, ergo cõclusio syllogismi operatiui est singularis, sed singularis propositio nõ concluditur ex vniuersali, nisi mediante propositione singulari; igitur minor vera, quòd scilicet ratio dirigat secundùm duplicem scientiam. Et explicat D. S. dicta pro minore exemplariter, sicut homo potest prohiberi ab actu patricidij per hoc, quòd scit patrem non esse occidendum, & per hoc, quòd scit hunc esse patrem; & ergo ignorãtia vtriusq;, scilicet vniuersalis principij moralis, videlicet eius, quod est ignorare patrem, non esse occidendum, & ignorãtia eius, quod est hũc esse patrem, põt esse causa actus vel peccati patricidij. Sic si aliq̃s ignorãs fornicationem esse peccatum committit ipsam, ꝙ si sciret ipsam esse peccatum, & non committeret; tunc ignorantia tollens vel remouens sciẽtiam vniuersalem, idest vniuersalis ꝓpositionis moralis, esset causa peccati. Ignorantia autem particularis circũstantiæ est causa actus peccati, vel peccati q̃nq; q̃ñ sciẽtia circunstantiæ prohibuisset peccatum, vel simpliciter vel à tali genere peccati. Exemplum primi, sicut si sagittator sciret transeuntem esse hominem, nullo modo sagittaret, sed quia æstimat esse ceruum, ideo proijcit sagittam. Exemplum secundi. Sicut si aliquis sagittator vellet interficere hominem, sed non patrem, si sciret transeuntem esse patrem, nullo modo sagittaret, sed quia non scit esse patrem, ideo interficit patrem. Vnde talis ignorantia causat manifestè peccatum homicidij, sed non semper patricidij. Et scientia si affuisset prohibuisset patricidiũ, sed nõ homicidium, quare patet ex istis, quòd secundum duplicem scientiam potest prohiberi peccatum. Nõ autem dico, ꝙ semper prohibeatur, &c.

¶ Circa iã dicta nota primò, quòd ignorantia vniuersalis principij, nunquam facit vt actus qui fit ex ea omnino non sit peccatum, sed tamen hoc potest facere ignorantia particularis circũstantiæ, quia prima semper habetur tanquam voluntaria ꝓpter negligentiam, non sic de secunda, & sub prima etiam comprehenditur ignorantia particularis eligibilis, quæ secundùm Philosophum tertio Ethicorum etiam non excusat, nec facit inuoluntarium, sed solùm ignorantia circunstantiæ; ita quòd est triplex ignorãtia, scilicet vniuersalis, & particularis eligibilis, quæ duæ non excusant a toto, sed tertia est ignorantia circunstantiæ quæ potest excusare. Quare D.S. oportet hic cautè intelligere, q̃a non dicit, quòd ab actu patricidij prohibeatur aliquis propter ignorantiam particularis eligibilis, sed circunstantiæ; ignorantia enim electionis est, per quam aliquis æstimat hoc malũ nunc faciendum, tractus ex aliqua passione, puta iudicans nunc esse fornicandum. Sed ignorantia vniuersalis est qua quis opinatur fornicationem absolutè esse bonam, & licitam. Ignorantia autem circunstantiæ, est ignorantia alicuius cõditionis singularis, puta, quòd ista mulier sit vxor, vel quòd iste vir sit pater, vel ꝙ locus iste sit sacer. &c.

Triplex ignorantia.

¶ Nota secundò, quòd conclusio syllogismi practici vel operatiui, dicitur iudicium, electio, & operatio, sed differenter vt patuit q. 75. ar. 7. ad primum; quia immediata conclusio, & intrinseca consilij, & syllogismi dicti est iudicium, & sententia intellectus, cõclusio autem extrinseca est electio vel consensus. Sed q̃ñ hæc sunt efficacia habentia se per modum imperij, tunc sequitur, & vltima, & remota cõclusio, scilicet executio operis, & opus ipsum, non solùm in actu concepto, sed exercito, &c.

¶ Nota tertiò, quòd actiones in singularibus sunt, intelligitur principiatiuè, ita quod agens, & exercens actionem quamcumq; est singularis subsistens. Dico autem notanter singulare subsistẽs, quia datur aliqua actio, quæ primò simpliciter est singularis, & non suppositi, vt intelligere animæ rationalis, quod prius conuenit animæ, quàm sorti. Si autẽ intelligitur ista propositio obiectiuè, terminatiuè, sic non omnis actio est singularis, sed aliqua vniuersalis, vt patet de actionibus quibusdam intellectus, qui intelligit vniuersalia. Sed vera est propositio ad intentum D.S. de actione morali cuiusmodi est iudicium, & electio. Talis enĩ semper exercetur, & fit circa aliquod singulare. Propositio autẽ primi Metaphysicæ, intelligitur de actionibus transeuntibus.

Actiones in singularibus exponitur.

¶ Vnde patet, quòd non quælibet ignorantia peccãtis est causa peccati, sed illa tantum, quæ tollit scientiã prohibentem actum peccati; vnde si voluntas alicuius esset sic disposita, quòd non prohiberetur ab actu patricidij, etiam si patrem agnosceret, ignorantia patris non est hic causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum, & ideo talis non peccat propter ignorantiam, sed peccat ignorans secundùm Phil. in 3. Ethi.*

* Arist. c. 1. tomo 5.

¶ Hic tertio loco D.S. infert corollarium limitans conclusionem primam, tale. Non quælibet ignorantia peccantis est causa peccati, &c. Patet ex dictis, quia ignorantia solùm dicitur causa, quia remouet prohibens peccatum, scilicet scientiam, qua existente peccatum non fieret; igitur corollarium verum. Et ex hoc patet, quòd siue sit ignorantia vniuersalis scientiæ, siue particularis, dummodo scientia cõsistente, nihilominus fieret peccatũ, tunc ignorantia nõ est causa. Et D.S. explicat illud corollarium deducendo particulariter, ibi. Vnde si voluntas alicuius esset sic disposita, &c. Similiter si quis vellet furari stannum non sciens esse argentum, tolleret argentum ignorans, talis ignorantia nõ tollit scientiam, quæ prohiberet furtum argenti, quia si adesset, multò magis tolleret fur argentum, quàm stannum.

¶ Nota autem circa ista, quòd potest esse vt ignorantia tollat scientiam, quæ impediret peccatum si adesset, nihilominus tamẽ talis non dicitur peccare ex ignorantia, quæ tollat voluntarium. & excusat, quia videlicet ipsa ignorantia est voluntaria, sicut peccantes in Christum Gentiles, & Iudęi, si scirent vel crederent ipsum Deum non facerent; & tamen non excusantur, quia eorum ignorantia est voluntaria. Sed de his postea, hoc solũ nunc oportet notare, quòd ignorantia potest tollere scientiam, quæ prohiberet, & tamen illud, quòd fit ex tali ignorantia non excusat, nec tollit voluntarium, saltem indirectè eius, quod fit esto, propter ignorantiam faciat.

¶ Nota iuxta D.S. secunda secundæ. q. 27. ar. 3. illa præpositio, propter, potest dicere circunstantiam, & habitudinem cuiuslibet causæ. In proposito igitur dicitur aliquis facere propter ignorantiam

rantiam, non sicut propter finem, sed sicut per causam efficientem per accidens, quia remouet scientiam, qua stante non faceret hoc, & postquam accedit scientia de facto tristatur, hoc enim secundùm Philosophum. 3. Ethicorum. est certum iudicium, q̃a fit propter ignorantiam si subsequitur tristitia.

ARGVMENTVM in cõtrariũ est pro prima cõclusione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non ens nõ potest esse alicuius causa per se, potest tamẽ esse causa per accidens, sicut remotio prohibentis.

¶ Dicendum ad maiorem, quod non est, nullius est causa per se. Si tamen non sit, scilicet sicut ens reale, est tamen sicut ens rationis (quod est priuatio cuiusdam, quo posito illud non causaretur) potest esse causa per accidens non sicut remouens prohibens, sed sicut remotio prohibentis. Ad minorẽ, ignorantia non est ens, verum, reale, sed tamen rationis, quia & priuatio scientiæ est ens rationis. Nam secundum D.S. in de Verita. Mate. 2 1. ar. 1. & negatio, & relatio rationis sunt entia rationis ad quorum esse sufficit, quòd apprehendantur, & intellectus mediante specie positiui, se rei conformet, quæ priuata est debito haberi, vt solet dici circa principium super de Ente, & essentia; ergo ignorantia non est causa peccati, verum positiua, & per se causans, est tñ remotiua, & per accidens, & quasi causa sine qua non, quia si nõ esset priuatio scientiæ, tũc peccatum vel actus peccati non fieret.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut scientia quã tollit ignorantia respicit peccatum ex parte conuersionis, ita etiam ignorantia ex parte conuersionis est causa peccati, vt remouens prohibens.

¶ Dicendum, quòd maior vera, quòd causæ peccati accipiendæ sunt ex parte conuersionis. Et ideo patuit supra. q. 75. ar. 1. q̃ conuersio est per se apud moralem, quia intenta, non autẽ auersio. Vnde, & peccata secundùm conuersiones distinguuntur, vt patuit supra. q. 75. ar. 1. Minor autem negatur, quia ignorantia respicit peccatum ex parte qua est scientia, sed illa prohibuisset cõuersionem illam idest actum ne fieret in tali materia. Quare, & ignorantia, quæ non est causa, nisi quia remouet prohibens, est causa per accidens ex parte conuersionis, quia causa, q̃ fit actus, causa inquam suo modo, negatur igitur cõsequentia.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in illud, quod est quantum ad omnia ignotum, non potest ferri voluntas, sed si aliquid est secundùm aliquid notum, & secundùm aliquid ignotum, potest voluntas illud velle; & hoc modo ignorantia est causa peccati; sicut cum aliquis scit hunc quem occidit esse hominem, sed nescit eum esse patrẽ, vel cum aliquis scit aliquem actum esse delectabilem, nescit tamen eum esse peccatum.

¶ Dicendum ad maiorem, vera est ad sensum supra dictum. q. 74. ar. 2. ad primum, quia omne peccatum in voluntate consistit, idest in defectu voluntario, &c. Ad minorem concedo, quòd voluntas non fertur nisi in cognitum, sed dico, quòd non est incõueniens vt illud, quod est cognitum, & apprehensum secundùm vnum, sit ignoratum quo ad aliud, & secundùm quòd est actu cognitum, est volitum actu, & manifestè, quod sufficit ad peccatũ. Sed tamen secundùm ignoratum non expressè volitum, & intẽtum, sicut patet in exemplis articuli; quia aliquis scit esse hominem, & vult eum interficere, & tamen ignorat esse patrem, quæ ignorantia non est causa homicidij sciti, sed patricidij ignorati. Secundò dico, quòd dato, quòd sit ignorantia circunstantiæ, quæ excusat, & reddit omnino inuoluntarium, benè probat argumẽtum, quòd ignorantia non est causa peccati, est tamẽ causa actus peccati materialiter, vnde D.S. in de Malo vbi supra ad primum, dupliciter contingit ignorantiam non sic totaliter excludere voluntarium, quòd tollatur etiam ratio peccati. Vno quidem modo quando ignorantia est voluntaria, quia tunc per consequens id, quod ex ignorantia sequitur, voluntarium iudicatur. Alio modo, quando & si ignoratur aliquid, tamen scitur, quod sufficit ad rationem peccati sicut dictum est de eo, qui sagittando interficit eum quem ignorat patrem esse, sed tamen scit esse hominẽ. Et sic quamuis inuoluntariè committat patricidium, voluntariè tamen committit homicidium. Hæc ille. Patet autẽ, quòd si nullum esset peccatum nisi ignoratum, & ignorãtia excusante, sicut est de interficiente hominem, putans esse ceruum, facta debita diligentia, &c. esset causa actus peccati non peccati, sed volũtatis aliquo modo est causa peccati formaliter. Est ergo ignorantiam causa peccati, sed coniuncta alicui cognitioni, & hoc probat argumentum.

B Infra q. 84. art. 4. ad 5. & q. 105. art. 2. ad 9. Et 2. 2. q. 53. ar. 2. ad 2. Et 2. di. 42. [illegible] 2. 4. ad 1. Et. Mal. q. 3. ar. 7. co. & ad 1. 7. & 11. & quol. 1. ar. 19. cor.

Vtrum ignorantia sit peccatum.

AD secundum sic proceditur. Videtur, q̃ ignorantia nõ sit peccatum. Peccatum enim est dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei, vt supra habitum est.* sed ignorantia non importat aliquẽ actum neque interiorem neque exteriorem, ergo ignorantia non est peccatum.

* q. 71. ar. 6.

¶ 2 Præterea. Peccatum directius opponitur gratiæ quàm scientiæ; sed priuatio gratiæ non est peccatum, sed magis pœna quædam consequens peccatum; ergo ignorantia, quæ est priuatio scientiæ non est peccatum.

¶ 3 Præterea. Si ignorantia est peccatum, hoc non est nisi inquantum est voluntaria; sed si ignorantia sit peccatum inquantum est voluntaria, videtur peccatum in ipso actu voluntatis consistere magis, quã in ignorãtia, ergo in ignorantia non erit peccatum, sed magis aliquid consequens ad peccatum.

¶ 4 Præterea. Omne peccatum per pœnitentiam tollitur, nec aliquod peccatum transiens reatu, remanet actu, nisi solùm originale; ignorantia autem non tollitur per pœnitentiam, sed adhuc remanet actu omni reatu per pœnitentiam remoto; ergo ignorantia nõ est peccatum, nisi fortè sit originale.

¶ 5 Præte. Si ipsa ignorantia sit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine, tandiu actu peccaret; sed continuè manet ignorantia in ignorante; ergo ignorans cõtinuè peccaret, quod patet esse falsum; quia sic ignorantia esset grauissimum, non ergo ignorantia est peccatum.

¶ Sed contra. Nihil meretur pœnam, nisi peccatum; sed ignorantia meretur pœnam, secundùm illud 1. ad Corinth. 14. Si quis ignorat ignorabitur; ergo ignorantia est peccatum.

¶ Quia vt patuit supra. q. 75. non oportet, quòd causa peccati semper sit peccatum, & ideo est dubium an ignorantia sit peccatum, nec habetur determinatio huius quæstionis ex dictis.

¶ Respondeo dicendum, quòd ignorãtia in hoc a nescientia differt, quia nescientia dicit simplicem scientiæ negationem; vnde cuicunque deest aliqua rerum scientia, potest dici nescire illa, secundum quem modũ. Dionysius in Angelis nesciẽtiã ponit. vi. c. Cęl. Hierarchiæ.* ignorantia verò importat scientiæ priuationem, dum. s. alicui deest scientia eorum, quæ aptus natus est scire.

Dionysius. * A medio & c. 6. cœlestis Hierar. de clinando, ad finẽ.

Et quia titulus quæstionis potest intelligi de triplici ignorantia, ideo D.S. primò distinguit de ignorantia, secundò secundum vnamquamque respondet, ibi. Manifestum est autem, &c. Quo ad primum D.S. ponit duo notabilia distinctiua ignorantiæ, primum est quo ad genus ignorantiæ, secundum quo ad speciem eius, ibi. Horum autem quædam, &c. Notat ergo primò differẽtiam inter nescientiam, & ignorantiam, & per hoc satis patet, quid sit ignorantia opposita, scilicet inuincibilis, quia est eorũ, quæ quis non potest scire, vt postea patebit.

¶ Et hæc est differentia, quia nescientia dicit simplicem negationem absque scilicet aptitudine habendi id, quod nescitur, ita quòd cuicumque deest aliquarum rerum scientia, potest dici nescire illas, & hoc modo ponitur secundùm Dionysium nescientia in Angelis. Vnde & dicitur, quòd Angeli se purgent a nesciẽtia, nam Angeli nec cognoscunt, nec cognoscere possunt naturaliter omnia, quæ Deus nouit, & nesciunt multas rationes Diuinorum operum in ecclesia, de quibus à Deo primò, deinde a seiuuicem illuminantur, & quod vnus videt in Diuina essentia, alius non, vt patet prima parte. q. 106. ar. primo, &c. Sed ignorantia importat priuationẽ scientiæ, quia videlicet alicui deest scientia eorũ, quæ aptus natus est scire, priuatio enim dicit negationem in subiecto apto nato, & per aptitudinem distinguitur a negatione simplici, & pura.

Differunt nescientia ignorantia error, & hæres.

¶ D.S. autem in de Malo, q. 3. ar. 7. addit, quòd est, & ignorãtia prauæ dispositionis, quæ contrariatur scientiæ, vt cum quis habet habitum falsorum principiorum, & falsarum opinionum, ex quibus impeditur a scientia veritatis.

¶ Quomodo autem se habeat nescientia, ignorãtia, error, hæresis. Vide in de Malo. q. 8. arti. 1 ad 7. Addit & ibidem, quid supaddit error, quia addit actum quendam super ignorantiam, puta prolationem sententiæ de ignoratis. Sed hic suffecit D.S. loqui de ignorantia negationis, de qua quæstio intelligitur, an sit peccatum. Deinde cum dicit.

¶ Horum autem quædam aliquis scire tenetur, illa scilicet sine quorum scientia non potest debitum actũ rectè exercere, vnde omnes tenentur scire communiter

Dub. [illegible]

ea, quæ

ea, quæ sunt fidei, & vniuersalis iuris præcepta; singuli autem ea, quæ ad eorum statum vel officium spectant. Vnusquisque enim scire tenetur ea, quæ ad suum officium spectant. Quædam verò sunt, quæ & si aliquis natus est scire, non tamen ea scire tenetur, sicut theoremata geometriæ, & contingētia particularia nisi in casu.—

¶ Distinguit secundum membrum, scilicet ignorantiam, quæ est priuatio scientiæ, quia eorum q̄ homo natus est scire, quędam tenetur scire, illa scilicet sine quorum scientia non potest debitū actum exercere, vnde omnes homines tenētur scire ea, quæ sunt fidei, & vniuersalia præcepta iuris; singuli autem quæ ad eorum statum vel officium spectant, quia vnusquisque tenetur scire, quę ad officium suum spectant, nam sine scientia huiusmodi non posset officium rectè exercere; quædam verò sunt, quæ aptus natus est scire, sed tamen non tenetur, sicut theoremata. i. speculationes geometriæ, & contingentia particularia, nisi in casu.

¶ Et quis sit ille casus D. S. exponit in de Malo vbi supra art. 8. sicut cum aliquis emittit sagittam in aliquo loco, vbi homines solent transire, ad negligentiam sibi imputatur si scire non studeat, an tunc aliquis transeat; transire autem tunc hominem in tali loco est particulare contingens, & tamen aliquis in casu dicto scire tenetur.

¶ Nota autē, ꝙ ideo ista ponit D. S. q̄a ex ommissione eorū, quæ esto natus sit scire, non arguitur negligentia, ex non habere autem, quæ debet scire. Arguitur, & est negligentia.

¶ Manifestum est autem, quòd quicunque negligit habere vel facere id, quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omissionis; vnde propter negligentiam ignorātia eorū, quæ aliquis scire tenetur est peccatū. —

¶ Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitum quo ad ignorantiam sic tripliciter intellectam per tres conclusiones, secundam ponit ibi. Non autem imputatur, &c. tertiam ibi. Ex quo patet, &c. Prima ergo conclusio quo ad ignorantiam secundo modo acceptam, est ista. Ignorantia vincibilis eorū, quæ aliquis scire tenetur, est peccatum. Probatur, quicunque negligit habere vel facere id, quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omissionis; sed ignorantia vincibilis eorum, quæ quis potest & debet scire vel quorum debet habere scientiam, est cum negligentia, igitur conclusio vera. Maior nota. Minor patet ex iam dictis, q̄a ignorantia vincibilis est eorum, quę natus est scire, si ergo addat, quòd tenetur, & non scit, sequitur quòd negligat acquirere.

¶ Nota circa hoc verbum D. S. vbi dicit. Vnde propter negligentiam, &c. In hoc enim stat fundamentum materiæ. Notandū est enim, quòd ignorantiæ secundùm se accepta vt dicit negationem scientiæ aptæ natæ haberi, non est peccatum vel culpa, sed magis pœna quędam consequens originale peccatum; quia culpa consistit in defectu actionis, & non cuiuscunque, sed actionis voluntariæ. Ignorantia autem nō est priuatio vel defectus actionis, sed est priuatio perfectionis habentis se per modū actus primi, & remotio perfectionis ab agente, quæ habet se vt pœna cum aduenerit ab extrinseco, vt patet prima par. q. 48. art. 5. & 6 Et ergo ignorantia vt sic non est culpa, quia non actio deficiens vel defectus actionis, sed defectus in agente proueniens de facto ꝓpter subtractionem originalis iustitiæ, si ergo ignorantia debeat esse culpa, oportet eam comparare ad suam causam propinquā, quæ est non applicare animum ad sciendum, quæ quis scire debet, & tenetur; quod non applicare est negligētia, de qua D. S. hic loquitur, quod etiam non applicare, & negligere est peccatum ommissionis. Quare priuatio scientiæ cum causa præcedente est peccatum. Ex quibus patet, quòd ignorantia est peccatum, non ita quòd sola priuatio scientiæ dicatur peccatum, sed ipsa cum negligentia voluntaria directè, vel indirectè, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Non autem imputatur homini ad negligentiam si nesciat ea, quæ scire non potest, vnde horum ignorantia inuincibilis dicitur, quia studio superari non potest; & propter hoc talis ignorantia cum non sit voluntaria, eo quòd non est in potestate nostra eam repellere, non est peccatum.—

¶ Ponit secundam conclusionem responsiuam de ignorantia intellecta primo modo, scilicet inuincibili. Talis ignorantia, scilicet inuincibilis non est peccatum, probatur, ignorantia est peccatum propter negligentiam habendi, & acquirendi scientiam; sed non imputatur homini ad negligentiā si nesciat ea, quæ scire non potest, quod est ignorantiæ inuincibilis, igitur non est peccatum. Maior patuit. Minor patet quo ad secundam partem, q̄a ideo dicitur inuincibilis, quia studio superari non potest. Prima pars de se patet, quia non est negligens, qui non facit, q̄d facere nō potest, &c. Et secūdò arguitur pro ista parte, ignorātia inuincibilis non est voluntaria, igitur non est peccatum; consequentia clara, quia solùm voluntarium est peccatū, vt patuit. q. 71. art. 6. Antecedens patet, quia non est in potestate nostra eam repellere, hoc assumptum patet ex quid nominis inuincibilis, &c.

¶ Nota autem, quòd non est contradictio in littera, cum ex vna parte dicitur, quòd ignorantia in communi est, quando deest scientia eorum, quæ quis natus est scire. Et tamen postea dicitur, quòd inuincibilis ignorantia est nescire, quæ non potest. Si enim non potest non est aptus natus. Et ita ignorantia inuincibilis non erit ignorantia.

¶ Sed ad hoc dr̄ quòd ignorantia inuincibilis, dicitur eorū, q̄ non potest scire pro nunc tamen aptus natus est scire absolutè. Sicut quis non potest nunc scire, quòd iam transeat aliquis cum emittit sagittam, natus est scire tamen absolutè, quia postquam proiecit, & interfecit hominem, tunc sciet Et ergo ignorātia inuincibilis dicitur, quia studio superati non potest pro nunc, quando agit ex ignorantia.

¶ Nota quoque, quòd ignorantia vincibilis (quæ est quæ studio superari potest. Nam dicitur vincibilis, quia superari potest, & quia aliquis eam potest euitare ignorantiam sciendo) est duplex, vt potest haberi ex articulo, vna est eorum quæ quis scire potest, & tenetur. Alia est eorum, quæ potest scire nunc, & absolutè, sed non tenetur; sed non est ignorantia peccatum, nec habet locum negligentia, nisi cum omittitur debitum, & ignoratur, quod quis tenetur scire. Deinde ibi.

¶ Ex quo patet, quòd nulla ignorantia inuincibilis est peccatum, ignorantia autem vincibilis est peccatum si sit eorum, quæ aliquis scire tenetur; non autem si sit eorum, quę quis scire non tenetur.—

¶ Subiungit tertiam conclusionem responsiuam quæsito de ignorantia tertio modo intellecta, resumit tamen cum illa etiā alias duas conclusiones priores, ita quòd erit vna totalis conclusio totius corporis; Nulla ignorantia inuincibilis peccatū ignorantia autem vincibilis est peccatum, si sit eorum, quæ aliquis scire tenetur non autem si sit eorum, quæ quis scire nō tenetur; illa vltima pars, quæ est tertia conclusio, potest probari sicut secunda, quicūque negligit habere vel facere ad quod tenetur habere vel facere, peccat, si autem non tenetur nō peccat. Sed ignorantia vincibilis eorum, quæ quis potest, & tamen non debet scire, non est cum tali negligentia, ergo non est peccatum, ratio satis patet ex supra dictis.

¶ Patet igitur quæ ignorantia sit peccatum, & quale peccatum, quia ignorantia vincibilis eorum, quæ quis scire debet ꝓpter negligentiam studij, quæ est causa eius, & est propter negligentiam peccatum, ita quòd negligentia simul includatur, & constituat ignorantiam in esse peccati. Sicut enim actus exterior non est peccatum sine interiori, & tamen simul accepti sunt vnū peccatum. Sic in proposito, quia ignorantia non potest habere rationē peccati ad quod requiritur actus vel ommissio actus nisi cointelligatur ignorantia ex negligentia proueniens. Et huius clarum indicium est, quia ignorantia pueri nō est peccatum, q̄a non habet annexam negligentiam, sed ignorantia adulti.

¶ Patet secundò quale peccatum sit, quia omissionis. Patet tertiò, quòd ignorare credenda, & ignorare præcepta decalogi, quæ sunt communia præcepta legis Diuinæ, est peccatum. Similiter ignorantia episcopi vel sacerdotis, qua nesciunt quæ pertineant ad officia sua, non est sine peccato. Sequuntur autem omnia ex dictis. Epylogus.

ARGVMEN. in contrarium est pro prima conclusione.

¶ Circa hoc argumentum in contrarium, nota pro intellectu maioris, scilicet nihil meretur pœnam nisi peccatum. Nota inquam infra q 87. arti. 1. Vbi habetur ex intentione, quòd omnis pœna est propter culpā. Intellligitur enim de pœna vt sic formaliter, & de culpa actuali, vel originali. Quare sequitur, quòd si ignorantia meretur pęnā, ꝙ sit culpa. Et intellige de ignorātia, quæ est cum negligentia, quia talis ignorans ignorabitur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est.* in hoc, quòd dicit dictum, vel factum, vel cōcupitum, sunt intelligendæ etiam negationes oppositæ, secundùm quòd omissio habet rationem peccati; & ita negligentia secundùm quam ignorantia est peccatū continetur sub prædicta diffinitione peccati, inquantū prætermittitur aliquid, quòd debuit dici, vel fieri, vel cōcupisci, ad scientiam debitam aquirendam.—

* q. 71. art. 6. ad primū.

¶ Maior vera. Et est definitio peccati, vt patuit supra. q. 71. ar. 6. Sed dico, quòd oportet recolere, quod ibidē dicebatur, quia sub dicto comprehenditur, & omissio dicti. Et sub facto, & concupito, omissio facti, & concupiscentiæ debitæ, quia & omissio habet rationem peccati.

¶ Ad minorem, sed ignorantia, &c. Negatur, de ignorantia, q̄ est peccatum, quod non importat omissionem actus, qui reducitur ad dictum, factum, &c. quia vt dictum est, talis ignorantia est peccatum, accepta cum negligentia, quæ negligentia dicit omissionem eorū, per q̄ potuisset acquisita fuisse scientia. Talis

autem

autem sunt & concupiscentia, quia sine animo, & desiderio studendi nullus proficit. Et dicta, scilicet frequentes interrogationes, & facta, scilicet visitationes scholarum, & vita temperata; & huiusmodi, quæ requiruntur ad consecutionem scientiæ. Quare negatur consequentia, quia in peccato ignorantiæ est actus interior, & exterior omissi. Et hæc notat solutio D.S. q sequit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd priuatio gratiæ, & si secundum se non sit peccatum, tamen ratione negligentiæ præparandi se ad gratiam potest habere rationem peccati; sicut & ignorantia & tamen quantum ad hoc est dissimile, quia homo potest aliquam scientiam acquirere per suos actus,[d] gratia verò non acquiritur ex nostris actibus, sed est de munere Dei.

Dub. 610.

¶ Ad maiorem, vera est, scilicet quòd peccatum directius opponitur gratiæ, quàm scientiæ, quia opponitur sibi ratione conseruantis gratiam, non autem scientiam præsertim acquisitã, licet & infusam non totaliter tollat; quamuis de Salomone dicat, quòd scientia sua infusa vtique fuit satis per peccatum obscurata. Et aduerte circa maiorem istam, quòd peccatum opponitur gratiæ, non formaliter, quasi dicat priuationem gratiæ, sed dicit priuationem actualis rectitudinis debitæ actui. Sed opponitur gratiæ demeritoriè, & ratione causæ conseruantis gratiam, scilicet Diuini influxus.

¶ Ad minorem dico, quòd priuatio gratiæ secundùm se non est peccatum, sic & ignorantia secundùm se non est peccatum. Sed nego, quòd priuatio gratiæ cum negligentia præparandi se ad gratiam tempore debito, omnino non habeat rationem peccati omissionis. Sic, & negatur, quòd ignorantia cum negligentia, & non applicatione ad habendum scientiam.

¶ Ex tertiò dico, quòd non est omnino simile de priuatione gratiæ, & scientiæ, immo magis est apparens, quòd ignorãtia sit peccatum, quàm priuatio gratiæ, quia scientiã per proprios actus habere potest, non autem gratiã, sed ex solo Dei munere. Ergo manifestius imputatur hoĩ non habere scientiam, quã nõ habere gratiam, & tamen in veritate, & priuatio gratiæ peccatum est.

¶ Sed circa hoc quæritur, quia vt inf. patebit ad quintum, & supra patuit q. 71. art. 5. peccatum omissionis non semper committitur dum quis non facit, sed pro aliquo determinato tempore, ideo est dubium pro quo tempore peccat quis, non habendo gratiam. De hoc in de Verita. Mate. 23. ar. 7. ad quintum, & septimũ habet D.S. in similibus. Vnde dicit ad quintum, non pro omni tẽpore quo voluntas nostra in actum exit, obligat præceptum de conformitate voluntatis, sed pro illo tempore, quo quis tenetur de statu suæ salutis cogitare. Sicut tenetur quando confiteri debet, vel sacramenta accipere vel aliquid huiusmodi facere. Hæc ille. Et ad septimum quilibet (inquit) tenetur quantum in se est ad charitatem habendam, & si nõ facit, quod in se est, peccat peccato omissionis, non tamen oportet, quòd in quolibet instanti in quo non facit, peccet, sed tunc tantùm quando facere tenebatur, vtpote cum ei necessitas imminebat aliquid faciendi, quod sine charitate non potest facere, vt accipere sacramenta. Hæc ille. Et per omnia similiter dicendum est, de non præparando se, & non disponendo ad gratiam, quia solùm peccatur cum deberet facere, quod debet, dum habet facere, quod sine gratia benè fieri non potest. Et huiusmodi etiam est sanctificatio sabbati secundùm aliquos, vt infra tangetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in peccato trãsgressionis, peccatum non consistit in solo actu voluntatis, sed etiam in actu volito, qui est imperatus tam voluntate, ita in peccato omissionis non solùm actus voluntatis est peccatum, sed etiam ipsa omissio inquantũ est aliqualiter voluntaria; & hoc modo ipsa negligentia sciendi vel etiã ipsa inconsideratio, est peccatum.

Supra q. 71 ar. quinto.

¶ Concedo maiorem, quòd ignorantia non est peccatum nisi voluntaria aliqualiter, scilicet directè vel indirectè per se vel per accidens, vt patebit ar. sequen. & est voluntaria eo modo, quo nõ agere est voluntarium, vt patuit supra q. 6. art. 3. vt sic, & ipsa negligentia sit voluntaria, quæ consistit in nõ agere. Ad minorẽ, sed si ignorantia sit peccatum inquantum est voluntaria, videt peccatum in ipso actu voluntatis consistere, magis quàm in ignorãtia. Dico, q̃ non videtur inconueniens dicere, q̃ magis cõsistit in actu voluntatis, quàm in ipsa omissione, saltem completiuè, licet, & primordinaliter consistat in ipsa negligentia vel omissione, quia voluntas non esset mala, nisi omissio mala esset; sed verum est, quòd talis negligentia non est peccatum, nec negligentia, nisi aliqualiter voluntaria, quia & non studere, immò nõ velle, studere est voluntarium, quia in potestate voluntatis. Sed nego, quòd ita consistat in actu voluntatis, quòd non in ipsa ignorãtia, accepta cum omissione, & negligentia, quia licet esto actus voluntatis compleat peccatum actus exterioris, nihilominus tñ, & in actu exteriori consistit. sic in proposito licet esse voluntarium aliqualiter, id est esse in potestate voluntatis, saltem requiratur ad hoc, quòd ignorantia cum causa sua sit peccatum, tamen non in solo voluntatis actu expresso vel interpretatiuo, sed etiam in ipsa ignorantia consistit peccatum.

Ad peccatum ignorantiæ cõcurrit voluntas positiue vel intẽpretatiuè.

¶ Nota tamen, quòd voluntatis actus exercitus vel interpretatiuus quo quis vult ignorare, & negligere, & non repellere negligentiam, & per consequens ignorantiã, & ipsa ignorantiã nõ sunt duo peccata, sed vnum sicut actus interior, & exterior cum simul currunt; quare peccatum consistit in ambobus, quorũ vnũ præcipuum, & primum in executione, aliud in esse apprehenso, & quasi via intẽtionis, vt patuit supra in simili de bonitate actus exterioris, & voluntatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet transeunte reatu per pœnitentiam remaneat ignorantia, secundùm quòd est priuatio scientiæ, non tamen remanet negligẽtia secundùm quam ignorantia peccatum dicitur.

¶ Ad maiorem, conceditur, quòd omne peccatum per pœnitẽtiam tollitur, & quòd nullum peccatum transiens reatu remanet actu nisi solum originale. Et de hoc infra, quia videlicet restituta gratia, ex cuius priuatione inerat reatus originalis ad pœnam damni, remanet adhuc fomes, & concupiscentia habitualis, quæ sunt materiale ipsius originalis. Et sic transeunte reatu per infusionem gratiæ, manet originale actu quo ad materiale suũ, sub ratione defectus, & pœnæ, non culpæ.

¶ Ad minorem, negatur, quòd ignorantia vt peccatum est nõ tollatur per pœnitentiam, nec remanet actu, reatu transeunte, quia manet quidem priuatio scientiæ post peccatum, sed nõ remanet negligentia, quia pœnitens tenetur sibi proponere facturum se diligentiam vt addiscat, quæ debet. Vnde si priuatio sola esset peccatum ignorantiæ, argumentum procederetur, sed dicimus; q̃ ipsa cũ ca sua, q̃ est negligentia, constituit peccatũ ignorãtiæ, quæ negligẽtia tollitur, ideo non manet in ratione peccati.

¶ Dico secundò, quòd est aliqua ignorantia, cum qua omnes nascimur, quæ pertinet ad peccatum originale, sicut materiale partiale. Vnde talis manet actu post dimissionem reatus, sicut & fomes. Sed loquendo de ignorantia, quæ non est materiale originalis, vtpote ignorantia supernaturalium, quorum scientia non statim competisset homini nato in statu innocentiæ, talis nõ manet actu secundùm quòd peccatum fuit, manet tamen secundùm se vt est priuatio. Et de illa loquitur D.S. Stant igitur simul, q̃ solùm originale maneat actu post pœnitentiam, etiã quo ad id, qđ pertinet ad peccatum materialiter, quòd etiam ignorantia secũdum se maneat; quia sic nec est materiale, nec formale peccati actualis omissionis, quale est ignorantia cum causa sua, &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut in alijs peccatis omissionis solo illo tempore homo actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat; ita est & de peccato ignorantiæ, non enim continuè ignorans actu peccat, sed solùm quando est tempus acquirendi scientiam, quam habere tenetur.

¶ Ad assumptum, si ignorantia sit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine tam diu actu peccaret. Dico, quòd est peccatum accepto cum causa sua, negligentia, videlicet addiscendi. Sed nego sequelam; quia iuxta supra dicta q. 71. arti. 5 in alijs peccatis omissionis, solo illo tempore actu peccat, pro quo affirmatiuum præceptum obligat, ita quòd si non faciat aliquid, peccat tantùm in tempore, quo facere tenetur, & non semper dum non facit, sicut ad secundum dictum est, de non habere gratiam. Vltra, sed continuè manet in ignorantia, dico, quòd possibile est, sed iam patuit, q̃ ignorãtia peccatum est contra pceptũ affirmatiuum, qđ ligat ad certũ tẽpus; quare negatur consequentia, q̃ ergo continuè peccaret, & reliqua non sequuntur ex dictis nostris vt patet, &c. An autem ignorantia sit grauissimum peccatũ, vel magis, quod fit ex ignorantia, patebit ar. quarto ad tertium.

Vtrum ignorantia totaliter à peccato excuset.

C

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd ignorantia ex toto excuset à peccato, quia vt Aug. dicit,* omne peccatum voluntarium est, sed ignorantia causat inuoluntarium, vt supra habitum est.* ergo ignorantia totaliter excusat peccatum.

¶ 2 Præterea. Id, quod aliquis facit præter intẽtionem, per accidens agit, sed intentio nõ potest esse de eo, quod est ignotum, ergo id, quod per ignorantiã homo agit, per accidens se habet in actibus humanis, sed quod est per accidens non dat speciem, nihil ergo, quod est p ignorantiam factum, debet iudicari peccatum vel virtuosum in humanis actibus.

¶ 3 Præterea. Homo est subiectum virtutis, & peccati inquantum est particeps rationis, sed ignorantia

Supra q. 74. ar. 1. ad 2. & arti. 5. co. & ad 1. & 1. di. 22. q. 2. ar. 2. Et 4. d. 9. ar. 1. q. 2. Et Ma. q. 1. ar. 1. Et quol. 9. ar. 15 cor. Et Psalm. 24. Et Rom. 1. lec. 7. prin. * Aug. lib. 1. retract. ca. 9. to. 1. * q. 6. ar. 8.

excludit

excludit sciētiam per quam ratio perficitur, ergo ignorantia totaliter excusat a peccato.

* Aug. lib. 3. de liber. arb. cap. 18. tomo 1.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in li. de lib. arb.* quòd quædam per ignorantiam facta rectè improbantur, sed solùm illa rectè improbantur, quæ sunt peccata; ergo quædam per ignorantiam facta sunt peccata, non ergo ignorantia omnino excusat peccatum.

¶ Hic quærit consequenter, quomodo ignorantia faciat ad quantitatem peccati, & primò quando excuset vel non, secundò, quomodo augeat vel diminuat ar. sequen. Primò igitur quærit, an ignorantia ex toto excuset a peccato.

¶ Vbi nota breuiter pro intellectu dicendorum, quòd necessariò omnis actus voluntatis præsupponit cognitionem. Nā bonum intellectum est obiectum voluntatis, non autem potest esse actus sine obiecto, quare sequitur, ꝙ sublata cognitione alicuius per ignorantiam, aufertur & actus voluntatis, & tollitur voluntarium, quantum ad id, qđ ignoratum est. Et hoc modo ignorantia habet excusare a peccato, quia secundùm se tollit voluntarium.

¶ Nota autem secundò, quòd quamuis omnis ignorātia tollat voluntarium, non tamen omnis causat inuoluntarium. Nam plurimum differunt, non voluntarium, & inuoluntarium. Non voluntarium enim dicitur per negationē actus voluntatis, quia videlicet non est aliquis actus voluntarius circa ipsum. Sed inuoluntarium dicitur contrariè, non negatiuè, ita. s. quòd id, quod fit, fit contra voluntatem, & vt dictū fuit art. 1. ad inuoluntariū sequitur tristitia, quæ tñ non consequitur ad non voluntariū. Sicut contingit in ignorantia concomitante. Et patuit exemplum supra q. 6. ar. 8. Sicut si quis interficiat ignorans hostem, credens se interficere ceruum, postquam cognouerit esse hostem, non tristatur se fecisse, sed gaudet. Secus de inuoluntario vbi cum quis videt factum ex ignorantia, dolet, & tristatur, & hęc oportet prænotare, quia ex magna parte declarabunt dicenda.

* Art. primo & secūdo.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ ignorantia de se habet, quòd faciat actum quem causat inuoluntarium esse, iā autem dictum est,* ꝙ ignorantia dicitur causare actum quem scientia opposita prohibebat, & ita talis actus si scientia adesset, esset contrarius voluntati, quod importat nomen inuoluntarij.

¶ Hæc quæstio, quia præsupponit vnū aliud dubium, ex quo dependet, videlicet an ignorantia possit excusare a peccato. Ideo D. S. primò respondet ad hoc dubium, secundò ad quæsitū principaliter motum, ibi. Sed quòd aliquando &c. Circa primū ponit talem conclusionem. Ignorantia, quæ non est causa actus nō excusat. Et eadem ratio est de quacunque ignorantia non causante, sed consequente vel concomitante actum peccati, suppletur, & sic talis ignorantia, nec a toto, nec a tanto excusat, vt patebit ar. 4. Sed ignorātia, quæ est causa actus peccati habet, quod excuset. Circa istam conclusionem D. S. sic procedit. Primò ponit probationem secundæ partis conclusionis, secundò ponit, & probat primam eius partem, ibi, Si verò scientia, &c. tertiò infert secundam partem primò probatam, cum aliquali confirmatione eius probationis, ibi. Sed ignorantia, quæ est, &c. Arguitur ergo sic pro secunda parte conclusionis, ignorantia de se habet, quòd facit actum quem excusat inuoluntarium esse, igitur de se habet excusare peccatum, consequētia probabitur postea, ibi. Sed ignorantia, quæ est causa actus, &c. Antecedens probatur, illa ignorātia dicitur causare actum, quem scientia opposita si affuisset prohibuisset, & talis actus si adesset scientia esset contrarius voluntati, igitur antecedens verum; tenet cōsequentia, quia actus contrarius voluntati est inuoluntarius, igitur ignorantia, quæ est causa actus, quòd fiat, qui præsente scientia non fuisset factus, immo esset contra voluntatem, causat inuoluntariū, idest actum qui cognitus esset contra voluntatem. Illud antecedēs patuit ar. 1. in corollario. Tenet consequentia ex primo notabili, quia ignoratum vt sic non est voluntarium, sed cognitum; si ergo ignorantia causat actum, vt sic non habet esse voluntarium, sed solùm cognitum. Quare ignorantia, quæ est causa actus semper facit inuoluntarium, quia non dicitur causa nisi sciētia ꝓhibuisset, & quia non esset factus nisi stante ignorantia. Et si adueniente eius cognitione, & sciētia, est contra volūtatē, igitur de se causat actum, qui est contra voluntatē, & per consequens inuoluntarius. Et stat fundamentū in hoc, quia ignorantia est causa remouens prohibens vt patuit ar. 1. quare si actus ille esset prohibitus per scientiam, ideo est inuoluntarius. Deinde cum dicit.

* Arist. ca. 1. to. 5.
* Arti. primo, & hic statim.

¶ Si verò scientia, quæ per ignorantiam priuatur nō prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipsum, ignorantia huius scientiæ non facit hominē inuoluntariū, sed nō volentē vt dr in 3. Eth.* & talis ignorantia non est causa actus peccati, vt dictum est.* quia non causat inuoluntarium nō excusat a peccato. Et eadem ratio est de quacunq; ignorantia non causante, sed consequente vel concomitante actum peccati.

¶ Hic consequenter D. S. ponit, & probat primam partē conclusionis supra dictæ, & arguit sic. Ignorantia, quæ non est causa actus peccati non causat inuoluntarium, esto causet nō volitum; igitur non excusat; consequentia tenet per oppositum ad præcedentem, quia si affirmatio est causa affirmationis, &c. Sed prima excusat, quia causat inuoluntarium, igitur illa, quia non causat inuoluntarium, non excusat. Antecedens probatur, quia si sciētia adesset, quæ per talē ignorātiā priuatur, nihilominus fieret actus propter inclinationē voluntatis in ipsum; igitur ignorantia talis non facit hominē inuoluntarium, sed non volentem vt dicitur. 3. Ethi. vt dicit antecedens, sicut patet in exemplo secundi notabilis, de interficiente hostem quem ignorat, talis ignorātia nō causat propriè hunc actum, quia oppositum eius etiam causaret, & plus si adesset. Consequenter cum dicit.

¶ Sed ignorantia, quæ est causa actus, quia causat inuoluntarium, de se habet, quòd excuset a peccato, eo ꝙ voluntarium est de ratione peccati.

¶ Adducit secundā partē conclusionis primò probatā, annectens aliqua, q̄ sunt pro consequentia prioris rōnis, q fuit ꝓ eadem parte. Vnde tenet prima cōsequentia ꝓ illa parte, qa volūtariū est de ratione peccati, & ipso diminuto minuitur & peccatū, & ipso totaliter ablato, totaliter aufertur peccatū; ergo si ignorantia de se habet, quòd faciat actū, quē causat inuoluntarium esse, sequit, quòd de se habet excusare peccatū. Patet igit, quòd ignorantia, quæ est causa, habet ex ꝓpria ratione. s. inquantū remouet scientiā, quæ prohibuisset actū, causare inuoluntarium.

¶ Et nota hoc, quia est fundamentum huius materiæ.

¶ Sed quòd aliquando non totaliter excuset a peccato potest contingere ex duobus, vno modo ex parte ipsius rei ignoratæ, intantum enim ignorantia excusat a peccato, inquantum ignoratur aliquid esse peccatum; potest autem contingere, quòd aliquis ignoret quidem aliquam circunstantiam peccati, quam si sciret retraheretur a peccando, siue illa circunstantia faciat ad rationem peccati siue non; & tamen adhuc remanet in eius scientia aliquid per quod cognoscit illud esse actū peccati, puta si aliquis percutiens aliquem, sciat quidem ipsum esse hominem, quod sufficit ad rationem peccati, non tamen scit eum esse patrem, quod est circunstantia constituens nouam speciem peccati; vel forte nescit, ꝙ ille se defendēs repercutiat eū, qđ si sciret nō pcuteret, qđ non pertinet ad rationē peccati; vnde licet talis propter ignorantiā peccet, nō tñ totaliter excusatur a peccato, quia adhuc remanet ei cognitio peccati.

¶ Ostēso supposito, ꝙ aliqua ignorātia excuset, videlicet, q̄ est causa actus. Hic consequenter procedit ad respondendum quæsito principaliter moto, an. s. illa ignorantia excuset a toto. Et qa talis ignorantia diuersimodè est causa actus peccati, ideo D. S. distinctè respondet per talem conclusionem quadripartitam. Ignorantia, quæ est causa actus, non totaliter excusat dupliciter, vel ex parte rei ignoratæ, vel ex parte ignorantiæ. Si aūt est ignorantia inuincibilis vel vincibilis, tñ eius, quod nō tenetur scire, omnino excusat a peccato. Huius conclusionis ponit primò primā eius partem, secundò secundā, ibi. Alio modo, tertiò tertiā, & quartā simul, ibi. Si verò sit &c. Arguitur ergo pro prima parte cōclusionis supponēdo, ꝙ ignorantia excusat a peccato ratione rei ignoratæ, inquātū ignoratur aliquid esse peccatū, ita videlicet, ꝙ si nō sciretur ex parte rei aliquid, qđ faceret peccatū, qa. s. nō scirē, ꝙ esset homo, nec patet, sed omnino putarē bestiā, & interficerem, excusaret talis ignorantia si nō esset aliqua negligētia, hoc supposito arguitur sic. Cū tali ignorantia ex qua quis peccat, potest remanere cognitio peccati, tm ꝙ cognoscit aliquid in re, qđ facit peccatū; igitur talis ignorantia licet sit causa peccati, tñ nō totaliter excusat; consequentia est nota, quia si est cognitio peccati, & sit, ibi est peccatum. Antecedens probatur in littera, qa pōt contingere, ꝙ aliquis ignoret quidem aliquā circunstantiā peccati, quam si sciret retraheretur a peccato, & ita ipsa ignorantia est causa, ꝙ actus peccati fiat, siue circunstantia illa faciat ad peccatum. s. quia ratione sui posset esse obiectum peccati, siue nō, & tñ adhuc remanet in eius sciētia aliquid, per qđ cognoscit illud esse actū peccati. Exempli gratia; si aliquis percutiēs aliquē sciat quidē ipsum esse hoīem, qđ sufficit ad rōnē peccati, qa percutere hoīem quēcūq; iniustè, est peccatum mortale ex genere; non tñ scit eum esse patrem, quod est circūstantia [illegible] ad peccatum, quia constituit super homicidium vel percussionem hominis, nouam speciem peccati, quod est patricidium; vel fortè nescit, ꝙ ille defendet se, & repercutiat, ꝙ si sciret, nō percuteret. Et talis circumstantia. s. repercutere nihil facit ad peccatum primi percu-

percutientis, quare antecedens est verum, quòd cum ignorantia, quæ est causa vt peccatum fiat, stat peccati cognitio quandoque ex altera parte, quę cognitio sufficit vt factum ex ignorantia nō omnino excusetur, esto possit excusari ab aliqua specie peccati vt dictum fuit art. primo. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo potest hoc contingere ex parte ipsius ignorantiæ, quia scilicet ipsa ignorantia est voluntaria vel directè, sicut cum aliquis studiosè vult nescire aliqua vt liberius peccet; vel indirectè, sicut cum aliquis propter laborem vel propter alias occupationes negligit addiscere id per quod a peccato retraheretur, talis enim negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam, & peccatum, dummodo sit eorum, quæ quis scire tenetur, & potest; & ideo talis ignorantia non totaliter excusat à peccato.——

¶ Ponit & probat D. S. secundam partem conclusionis. Et arguit sic. Potest contingere vt ignorantia, quæ est causa actus peccati sit voluntaria directè vel indirectè, igitur talis non totaliter excusat. Tenet consequentia, quia quod ex voluntario causatur, voluntarium in moralibus reputatur; igitur si illa ignorantia est voluntaria, & id, quod ex ea sequitur, & si est voluntarium aliquo modo, non est sine peccato, &c. Antecedens patet ex dictis supra q. 6. ar. 8. qui articulus in præsenti materia videri debet. Et explicatur hic primò, quòd possit esse voluntaria directè, & habens se consequenter ad actum voluntatis, qui cum deliberatione tendit in ignorantia, quæ est volibilis per accidens; sicut cum aliquis studiosè vult nescire aliqua vt liberius peccet, vt nolens audire de inferno ne patiatur remorsum peccando. Secundū etiā explicatur, quòd possit esse volita indirectè, sicut id dicitur voluntarium, quod est in potestate hominis repellere, & hæc est ignorantia negligentiæ, sicut cum aliquis propter laborem vel ꝓpter alias occupationes negligit addiscere vel considerare id per qđ a peccato retraheretur, talis enim negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam, & peccatum dummodo sit eorum, quæ quis scire potest, & tenetur. Et dicitur notanter dummodo sit eorum, &c. quia si quis negligat scire, quæ non tenetur non est talis ignorantia peccatum, nec negligere talia scire, est peccatum, vt patuit.

¶ Et nota, quòd D. S. sub isto modo voluntarij, scilicet indirecto, comprehendit etiam voluntariam ignorantiam per accidens, quæ non dicitur voluntaria directè, nec indirectè solū propter negligentiam, sed ex eo, quòd aliquis directè vel indirectè vult aliquid ad quod sequitur ipsum ignorare, dato, quòd non ꝓsciat vel aduertat actu. Directè quidē potest aliquis velle causam ignorantiæ; sicut qui vult inebriari, & vinum superfluè potare, vult priuari vsu rationis per accidens. Indirectè verò, sicut cū qs negligit reprimere insurgentes motus passionū, qui superexcrescentes ligant vsum rationis in particulari eligibili, secūdùm ꝙ dicitur omnis malus ignorans. Talis enim non vult expresè causam ignorantiæ, sed indirectè, quia in potestate eius fuit reprimere causam talis ignorantiæ, & per consequens si non reprimit habetur vt voluntaria indirectè, quia iuxta supra dicta indirectè volitum est, quod est in potestate voluntatis vel secundùm se vel secundùm causam suam. Patet igitur secūda pars, quòd ignorantia ex parte sui, quia videlicet aliquo horum modorum volūtaria, non omnino excusat, esto excuset aliqualiter, vt patebit ar. sequenti. Consequenter cum dicit.

¶ Si verò sit talis ignorantia, quæ omnino sit inuoluntaria, siue quia est inuincibilis, siue quia est eius, qđ quis scire non tenetur; talis ignorantia omnino excusat a peccato.——

¶ Adducit tertiam, & quartam partem conclusionis simul, & probatur ex dictis, quia quòd ignorātia, quæ est causa actus peccati non excuset, est; quia aliquo modo voluntaria, & peccatum; sed talis ignorantia, scilicet inuincibilis est omnino inuoluntaria, & ignorantia eius, quod quis non tenetur nō imputatur alicui ad peccatum, igitur omnino excusant. Maior patuit, qa ignorantia, quæ est causa actus peccati secūdùm se habet excusare, & ꝙ non excuset est, quia voluntaria vel cum inordinatione volūtatis, quare sequitur maior. Minor patuit art. 2. quia nullo studio superari potest, & per consequens nullo modo volita.

¶ Et nota, quòd ignorantia alicuius non debiti, etiam si ad eam sequatur effectus malus, non imputatur ignorāti tali ignorantia, quia ipsa ignorantia non est peccatum, nec eius est negligentia, quæ vt dictum est solùm habet locum in debitis. Vnde omnino excusat, sicut si quem contingat mori, quia nō habet medicum, ego qui non sum medicus non iuuando ipsum nō pecco, quia ignorantia est eius, quod non teneor scire.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem conclusionis.

¶ Ad primū ergo dicēdū, ꝙ nō omnis ignorātia causat inuoluntarium sicut supra dictū est.* vnde non omnis ignorantia totaliter excusat a peccato.——

* q. 6. art. 8.

¶ Maior est vera, quia omne peccatum voluntarium est. Ad minorem dicitur, quòd ignorantia antecedens, & inuincibilis, & ignorantiæ circunstantiæ illa causat inuoluntarium, & hoc est supra dictum q. 6. ar. 8. Sed negatur, quòd ignorantia consequens voluntatis actum, & volita aliquo modo, & ignorantia, q̄ est peccatum, causet inuoluntarium, nec illud supra dictum est, immo oppositum omnino. Vltra, igitur ignorantia totaliter excusat. Verum ea, quæ facit totaliter inuoluntarium, & hoc nos diximus, sed non omnis totaliter excusat, quia non omnis facit totaliter inuoluntarium, quia quod voluntarium est, non potest omnino inuoluntarium causare vt patuit, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd inquantum remanet in ignorante de voluntario, intantum remanet de intentione peccati; & secundùm hoc non erit per accidens peccatum.——

¶ Ad maiorē, id qđ aliqs facit præter intentionem, hoc per accidens agit. Dico, ꝙ est vera cōprehendendo sub intentione etiā voluntatem, ita quod quicquid facit præter intentionem, & voluntatem omni modo, hoc habetur tanquam per accidens moraliter. Sed dico, quòd non oportet, quòd id sit per accidens moraliter, qđ est volitū aliquo modo, etiā si sit volitū indirectè, & per accidens. Ad minorem. Sed intentio non potest esse de eo, quod est ignotum, negatur de quocunque ignoto quacunque ignorātia, quia falsa est de ignoto ignorantia voluntaria aliquo modo dicto, volita enim tali ignorantia fit volitum, & id, quod ex ea sequitur. ¶ Secundò dico, quòd dato quandoq;, quòd sit ignorantia non sic volita per consequens, nec sequens ex ea sit volitū quo ad ignotam circunstantiam, potest tamē esse secundū aliud notum, ita quod ignorantia habeat coniunctam scientiam eius, quod sufficit ad rationem peccati. Vltra. Igitur, quod per ignorantiam agit homo, per accidens agit, verum, si agat per ignorātiam inuolūtariam omnino. Sed negatur, quòd si agat per ignorantiam voluntariam, vel per ignorātiam habentem coniunctā cognitionem eius, quod sufficit ad peccatum. Vltra, sed quod est per accidens non dat speciem, verum quidē. Sed dico, quòd apud moralem non habetur per accidens, & nullo modo peccatum, nisi nullo modo sit voluntarium. Et dico, quòd per accidens volitum, non habetur per accidens tale; quare negatur consequētia, qa peccatū vel virtuosum dr̄ omne, qđ est voluntariū aliquo modo, quale est, & ignorantia, & ipsam sequens quandoque.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ si esset talis ignorantia, quæ totaliter vsum rationis excluderet, omnino a peccato excusaret, sicut patet in furiosis, & amentibus; non autem semper ignorantia causans peccatum est talis, & ideo non semper totaliter excusat a peccato.——

¶ Ad maiorem, homo est subiectū virtutis, & peccati inquātum est particeps rationis, conceditur. Sed iuxta dicta supra non solùm est peccatum, quod ex ratione est imperatiuè, sed etiam, quod est in potestate rationis, & voluntatis, quod non prohibetur. Ad minorem malè subsumitur. dico quidem, q iòd ignorātia excludit scientiam per quam ratio perficitur, sed non tollit omnem cognitionem rationis, quandoque etiam actualem peccati, quandoque verò excludit possibilitatē cognoscendi peccatū, & vsum rationis, benè enī volo, ꝙ si ignorātia totaliter excluderet vsum rationis; ꝙ talis ignorantia omnino excusaret, sicut est in furiosis, & amentibus; sed ignorantia, quæ habet coniunctā cognitionem peccati, manifestè non excludit rationem.

¶ Secundò etiam ignorantia, quæ est cum vsu rationis, & voluntaria, & in potestate hominis, esto tollat cognitionem actu, non tn̄ cognitionē possibilē, & debitam, ideo non oīno excusat.

Vtrum ignorantia diminuat peccatum.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd ignorātia non diminuat peccatum. Illud enim quod est commune omni peccato non diminuit peccatum, sed ignorantia est communis in omni peccato. Dicit enim Philosophus in 3. Ethicorum.* quòd omnis malus est ignorans, ergo ignorantia non diminuit peccatum.

Supra at 1. & locis ibidem annotatis.

* Arist. c. 1. à medio tom. 5.

¶ 2 Præterea. Peccatum additum peccato facit maius peccatum; sed ipsa ignorantia est peccatum, vt dictū est.* ergo non diminuit peccatum.

* Art. 2.

¶ 3 Præterea. Non est eiusdem aggrauare, & diminuere peccatum, sed ignorantia aggrauat peccatū, quoniam super illud Apostoli. Ignoras quoniam benignitas Dei, &c. dicit Ambro. Grauissimè peccas si ignoras, ergo ignorantia non diminuit peccatum.

4 Præterea.

¶ 4 Præt. Si aliqua ignorantia diminuit peccatum hoc maximè videtur de illa, quæ totaliter tollit vsum rationis; sed huiusmodi ignorantia non minuit peccatum, sed magis auget. Dicit enim Philosoph. in 3. Ethicor.* ꝙ ebrius meretur duplices maledictiones; ergo ignorantia non minuit peccatum.

*Arist. c. 5. ante med.

¶ Sed contra, quicquid est ratio remissionis peccati alleuiat peccatum; sed ignorantia est huiusmodi, vt patet 1. ad Thimot. 1. Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci; ergo ignorantia diminuit, vel alleuiat peccatum.

¶Quia habito, ꝙ nō omnis ignorantia excusat totaliter. Quæritur nunc an tamen minuat, & aliqualiter excuset.

¶Respondeo dicendum, quòd quia omne peccatum est voluntarium, intantum ignorantia potest diminuere peccatum, inquantum diminuit voluntarium; si autem voluntarium non diminuat, nullo modo diminuet peccatum. Manifestum est autem quòd ignorantia, quæ totaliter à peccato excusat, quia totaliter voluntarium tollit peccatum, non minuit, sed omnino aufert.

¶Quia autem iuxta prædicta variæ sunt ignorantiæ. s. omnino inuoluntaria, & voluntaria, non existens causa peccati, sed concomitans, & voluntaria aliquo modo, & consequenter se habens ad actum voluntatis, & tamen existens causa actus peccati, ideo distinctè D. S. respondet de vnaquaq; ignorantia, per quinq; conclusiones, quæ patebunt prosequendo. Conclusio igitur prima, ignorantia inuincibilis, & quæ totaliter excusat, non minuit peccatum, sed omnino tollit. Probatur cōclūsio, intantū ignorantia potest diminuere peccatum, inquantum diminuit voluntarium (remanente. s. aliquo voluntarij, & aliquo sublato) si autem voluntarium non diminuat (quia videlicet manet plenum voluntariū, vel omnino nullum est) nullo modo diminuet peccatū; sed ignorantia excusans non diminuit voluntarium, sed totaliter aufert; igitur non minuit peccatum, sed tollit, idest facit, ꝙ non sit peccatum quodcunque. Maior nota, quia omne peccatum est voluntarium; igitur sequitur maior, &c. Minor patet de se, quia si non est aliquod voluntarium, non potest diminui, quia diminutio præsupponit esse, quare si nihil est de voluntario, ideo non minuitur. Deinde ibi.

¶Ignorantia verò, quæ non est causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum, nec minuit peccatum, nec auget.

¶Est secunda conclusio talis. Ignorantia, quę non est causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum, nec minuit, nec auget. Probatur, talis ignorantia nec minuit, nec auget voluntariū, & omnino impertinenter se habet ad actum peccati; igitur conclusio vera, consequentia tenet ex dictis, quia ignorantia diminuit ratione diminutionis voluntarij. Antecedens patet ex dictis, artic. 3. Quia esto faciat non voluntarium, nullo tamen modo facit inuoluntarium. Et nota circa hoc, ꝙ non est idem dicere, ignorantia, quæ est causa peccati, & ignorantia antecedens, quia antecedens solùm dicitur illa, quæ est omnino inuoluntaria, & excusat omnino, vt patuit sup. q. 6. ar. 8. Sed ignorantia, quæ est causa peccati, est consequens voluntatem, & voluntaria aliquo modo dicto in artic. præced. Vnde omnis antecedens est causa actus peccati. Sed non conuertitur, quia non omnis, quæ est causa actus peccati est antecedens. Quare benè stat, ꝙ ignorantia est causa actus peccati, & tamen non omnino excusat, licet antecedens omnino excusat, quia illæ ignorantiæ non sunt eædem. Deinde ibi.

1. Thim. 1. Nō eadem est ignorātia antecedēs, & quæ est causa peccati.

¶ Illa igitur sola ignorantia potest peccatum minuere, quæ est causa peccati, & tamen totaliter à peccato non excusat.

¶ Ponit tertiam conclusionem quasi corollariè ex dictis. Illa igitur sola ignorantia potest peccatum minuere, quæ est causa peccati, & tamen totaliter non excuset. Probatur ex dictis, quia ignorantia, quæ non est causa actus peccati, non minuit, nec auget, vt dicit secunda conclusio. Et ignorantia, quæ totaliter excusat totaliter tollit peccatum, vt dicit prima conclusio; igitur ista conclusio vera; antecedens patuit, tenet consequentia, quia ad diminutionem peccati, oportet esse peccatum, & cum hoc non perfectum, sed diminutum, &c. Deinde cum dicit.

¶Contingit autem quandoq; ꝙ talis ignorantia directè, & per se est voluntaria, sicut cum aliquis sua sponte nescit aliquid, vt liberius peccet, & talis ignorantia videtur augere voluntarium, & peccatum; ex intentione enim voluntatis ad peccandum prouenit, quòd aliquis vult subire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi.

¶Ponit quartam conclusionem explicatiuam tertiæ. Ignorantia, quæ est causa peccati, & non totaliter excusans, & per se, & directè voluntaria, nō diminuit peccatum, sed auget, sicut cum quis sua sponte nescit aliquid, vt liberius peccet. Probatur conclusio, talis ignorantia videtur augere voluntarium; igitur conclusio vera, ꝙ non minuit, sed auget peccatum; consequentia patet ex dictis, quia ignorantia eo modo se habet ad peccatum, quo se habet ad voluntarium. Antecedens patet, quia ex intensione voluntatis ad peccandū prouenit, ꝙ aliquis vult subire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi. Sicut in simili sup. dictum fuit q. 73. ar. 8. ꝙ damnum præscitum propter quod aliquis non prætermittit peccatum, aggrauat peccatum; multò igitur plus aggrauat peccatum, velle ignorare, vt liberè peccet.

¶Nota autem verbum D. S. in antecedente, talis ignorantia videtur augere, &c. Quia propriè non auget à priori, sed magis à posteriori ostendit, sicut & sup. q. 24. artic 3. dictum fuit de passione consequente voluntatem; procedit enim ex voluntate multū ad peccatum affecta ignorantia talis. Et ergo ostendit magis intensionem voluntatis plus quàm causet. Ideo Doc. Sanc. dicit, videtur augere, quia non propriè auget, sed ex aucta, & magna voluntate procedit, & eius magnitudinem ostendit. Tunc ibi.

¶ Quandoque verò ignorantia, quæ est causa peccati non est directè voluntaria, sed indirectè, vel per accidens; puta cum aliquis non vult laborare in studio, ex quo sequitur eum esse ignorantem; vel cum aliquis vult bibere vinum immmoderatè, ex quo sequitur eum inebriari, & discretione carere; & talis ignorantia diminuit voluntarium, & per consequens peccatum; cum enim aliquid non cognscitur esse peccatum, non potest dici, ꝙ voluntas directè, & per se feratur in peccatum, sed per accidens; vnde est ibi minor contemptus, & per consequens minus peccatum.

¶Est conclusio quinta etiam explicatiua tertiæ. Ignorantia, quę est causa actus peccati, & nō totaliter excusans, nō directè tamen voluntaria, sed indirectè, vel per accidens minuit peccatum. Explicat D. S. conclusionem ponendo primò exemplum de ignorantia indirectè voluntaria, puta cum aliquis non vult laborare in studio. ex quo sequitur eam esse ignorantiam, quæ & in articulo præcedenti dicebatur ignorantia negligentiæ, quia negligit laborare in studio, fortè propter alias occupationes in quibus delectatur. Exemplum secundi, vt cum quis vult bibere vinum immoderatè, ex quo sequitur eum inebriari, & discretione carere. Et est ergo per accidens volita, quia in sua causa positiua; præcedens autem dicitur volita, non in causa positiua, sed quia fuit in potestate voluntatis, eam repellere repellendo negligentiam, quæ est causa quasi priuatiua, & proxima. in secunda autem proxima causa est aliquod positiuum.

¶Nota autem circa hoc, quia verum est, quod dicebatur artic. præced. videlicet, ꝙ sub ignorantia indirectè voluntaria, comprehendebatur ignorantia voluntaria per accidens. Et hoc patet, tū quia eodem modo habent se ad excusandum peccatum, quia in tanto non in toto; tum secundò, quia Doc. Sanc. hic expresè cum ignorantiam per accidens voluntariam connumerat volitæ, vel voluntariæ indirectè dicens. Quandoque verò ignorantia, quæ est causa peccati non est directè voluntaria, sed indirectè, vel per accidens (hæc ille.) Quare ex vno accipiendum est, & reliquum. Vide de hoc etiam Doc. Sanc. secundo sententiarum, dist. 22. q. 2. artic. 2. quia dicit vtranque esse voluntariam, quia est in potestate hominis, licet aliter; quia prima est in potestate voluntatis per se, sicut qui ignorat aliquod præceptum, quod statim posset scire. Secunda autem est in potestate voluntatis, quantum ad causam suam, non in se, vt patet in ignorantia ebrij, quia ebrietas, quę est causa ignorantiæ in potestate eius fuit, nō autem ignorantia consequens cū vsus rationis impediebatur; his notatis, probatur conclusio. Talis ignorantia minuit voluntarium, & facit minorem contemptum; igitur & per consequens minuit peccatum; consequentia tenet ex sæpe dicto fundamento, quia omne peccatū voluntarium, & c. Antecedens probatur, talis ignorantia facit, vt voluntas non per se feratur in peccatum, sed solū per accidens; igitur antecedens verū. Tenet consequentia, quia voluntarium per accidens est minus, q̄ per se, & habet minorem contemptū. Illud antecedens patet, quia talis ignorantia facit vt nō cognoscatur aliquid esse peccatū, igitur, &c. Quia nō fertur per se, nisi in cognitū. Vnde potest contingere, ꝙ fornicans nesciat ipsam fornicationem esse peccatū, aliàs non faceret si non ignoraret; talis nō fertur ita expresè, & cum tanto contemptu in peccatū, sicut ille, qui scit illam esse peccatum, & tamen vult. Quare clarū est, ꝙ ignorantia, quæ est causa peccati, de qua & sermo est facit minorē contemptum, & minus voluntarium, quia facit ferri in peccatū, quasi materialiter, & non formaliter, patet igitur articulus.

¶Circa argumentum in contrarium. Nota circa auctoritatem Apost. 1. ad Thimoth. 1. Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci.

¶ Nota inquam Doc. Sanc. super eodem verbo, quia iuxta dicta, ignorantem facere non excusat; nam omnis malus est ignorans, & tamen talis ignorantia non excusat. Minus ergo dicit Apostolus, & plus significat, quia aliud est ignoråter agere, aliud per ignorantiam, quia ignoranter facit aliquid, qui nescit, quod facit, tamen si sciret etiam faceret illud. Sicut credens se interficere feram, occidit inimicum suum, quem tamen occidisset etiam libentius, si nouisset eum. Sed per ignorantiam facit, qui facit aliquid, quod non faceret, si nosceret. Sicut occidens patrem, quem si sciret non occideret eum, quem tamen occidit, quia eũ credit inimicum. Sed Paulus fecit per ignorantiam, quia si sciuisset, quòd Christus esset filius Dei, hoc non fecisset; sed Iudæi per ignorantiam non occiderunt Christum, sed ignoranter, quia si sciuissent ipsum esse Christum, libentius occidissent eum (hæc ille.) Vbi patet, ꝙ verbum Apostoli intelligitur de ignorantia, quæ fuit causa peccati, non tamen fuit inuincibilis, sed vincibilis, & eius quod scire potuit, & tenebatur. Quare non meretur talis ignorantia dici antecedens, quia aliquo modo voluntaria, cum fuerit eius, quod scire potuit, & debuit; sed consequens, sicut ignorantia iuris Diuini, & Euangelici, & tamen excusat à tanto, non à toto. Et est hæc auctoritas pro vltima conclusione. Et de hac auctoritate vide secunda secundæ, quæst. 10. articu. tertiõ. ad secundum. Quia infidelitas ratione tensus ad ea, quæ sunt fidei, est grauissimum ex genere, propter tamen ignorantiam aliqualiter excusat, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ignorantia secundùm quàm omnis malus est ignorans non est causa peccati, sed aliquid consequens ad causam. s. ad passionem, vel habitum inclinantem in peccatum. ——

¶Ad maiorem, conceditur, quia si est commune omni peccato, inuenitur etiam in maximo peccato, & grauissimo, & per consequens non minuit, quia si minueret non inueniretur in omni peccato, quia non in grauissimo.

¶Ad minorem, dico, ꝙ si intelligitur, quòd ignorantia, quæ est causa peccati, quam nos dicimus excusare peccatum, sit communis omni peccato, negatur ista, nec sic intelligit Philosophus. Sed si intelligitur de ignorantia concomitante causam peccati, quæ est ignorantia electionis, prouenientis ex passione, vel habitu, secundùm quem dicitur peccare ex malitia, conceditur, quòd omnis malus est ignorans, quia in particulari eligibili errat acceptando malum pro bono. Aliter tamen quando peccat ex passione, aliter quando ex habitu, vt patebit infra, q. 78. artic. 1. ad primum. & oportet reminisci dictorum in articu. 3. quòd talis ignorantia est voluntaria in causa peccati, quam sequitur; nec est causa vt peccatum fiat, sed causa eius, quæ vt patebit non excusat quandoque, immo auget sicut habitus. Quandoque autem causa talis ignorantiæ aliqualiter excusat, scilicet passio, sed ipsa ignorantia non iuxta secundam conclusionem. Quando enim quis valde concupiscit aliquam delectationem, ligatur ratio, & fit vt ipse eam prosequitur, & æstimat eam bonam pro nunc; vel esto sciat eam simpliciter malam, etiam pro nunc, sicut peccans ex malitia, tamen ignorat hoc malum esse prosequendum cum amissione boni Diuini, &c. Quare dicit Doc. Sanc. quòd talis ignorantia non est causa propter quam peccetur, sed consequens ad causam peccati. s. passionem, vel habitum inclinantem in peccatum. Vnde habet Doc. Sanc. tertio Ethic. super isto verbo Philosophi. Ebrius, vel iratus non operatur propter ignorantiam, sed propter ebrietatem, vel iram, & tamen neuter operatur sciens, sed ignorans, quia ex ira, & ebrietate causantur ignorantia simul cum tali operatione, & non sicut causa eius. Vnde Philosophus concludit ex hoc, ꝙ sicut iratus operatur ignorans, nõ autem propter ignorantiam, sed propter iram; ita omnis malus operatur, nõ quidem propter ignorantiam, sed ignorans in particulari, quę bona oportet facere, & à quibus malis oportet fugere, inquantum scilicet æstimat hoc malum sibi nunc esse faciendum, & ab hoc bono sibi nunc esse cessandum. Et propter hoc peccatum, quia. s. operantur, quæ non oportet, ignorantes omnes vniuersaliter, fiunt iniusti quo ad alios, & mali quo ad seipsos. Ex quo patet, quòd ex hoc, quòd aliquis operatur ignorans, & non propter ignorantiam, non causatur inuoluntarium, quia nullus propter id quòd inuoluntarius facit est iniustus, vel malus, (hæc ille.) Ex quibus patent, quę dicta sunt, & de qua ignorantia loquatur Philosoph. Et ergo consequenter dicitur ad consequens, quòd ignorantia talis est, quæ est communis omni peccato, non diminuit, sed est ignorantia concomitans causam peccati, quam diximus in secunda conclusione non diminuere peccatum. Et probat igitur primam conclusionem, cum quo stat, ꝙ ignorantia, quæ est causa peccati, & tamen solùm indirectè voluntaria diminuat, vt dicit vltima conclusio, &c.

¶Nota de illa ignorantia, qua omnis malus est ignorans, D. S. in 2. distin. 22. q. 2. arti. 2. in corpore. Quædam ignorantia est, quæ quodammodo affectum peccati consequitur, vt quando ex concupiscentia peccati, quam voluntas non reprimit, absorbetur iudicium rationis in particulari operabili. secundùm quod dicitur 6. Ethicor. ꝙ delectatio corrumpit æstimationem prudentiæ. Et hæc est ignorantia electionis secundùm quam omnis malus dicitur ignorans. Aduerte tamen, ꝙ omnis malus est ignorans, vel errans, quando efficitur, & est malus peccando in hoc, quòd eligit tanquam bonum, quod verè malum est: Sic enim intelligit Philosophus, loquens de peccato, quod est ex passione, vel habitu, vbi peccatur ex hoc quòd eligitur verè malum. Loquitur enim de homine in statu corrupto, & naturali. Sed non oportet, quòd malus, & peccans, non propter rem malam electam, sed tantùm ex parte electionis; ibi enim non oportet peccantem esse ignorantem, sed inconsiderantem, quæ tamen inconsideratio secundùm se mala non est, & talis inconsideratio reperitur in peccato primo hominis in statu integro, & in peccato angeli. Vide pri. par. q. 73. ar. 1. ad quartum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum peccato additum facit plura peccata; non tamen facit semper maius peccatum, quia fortè non coincidunt in idem peccatum, sed sunt plura, & potest contingere si primum diminuat secundum, quòd ambo simul non habeant tantam grauitatem, quantam vnum solùm haberet; sicut homicidium grauius peccatum est si fit à sobrio homine factum, quàm si fiat ab ebrio homine, quamuis hæc sint duo peccata, quia ebrietas plus diminuit de ratione sequentis peccati, quàm sit sua grauitas. ——

¶Ad maiorem, negatur vniuersaliter, quòd quando duo peccata simul concurrunt, quòd secundum efficiatur maius propter concursum alterius, quando vnum minuit id vnde aliud habet esse peccatum. s. voluntarium ipsum. Concederetur autem maior si staret, peccatum additum peccato facit plura, nisi fortè inciderent in vnã speciem peccati formaliter; sicut cogitationi carnali additur locutio, & osculum carnale, & tamen non sunt plura peccata quando simul concurrunt, præsertim non plura specie, & tunc additum cum priore facit grauius peccatum, quia plures gradus eiusdem peccati, inter quos secundus grauior est. Sed si peccatum sit alterius rationis, sunt plura peccata, non tamen oportet, quòd quodlibet sit grauius, quàm si solum esset. Potest tamen contingere, ꝙ primum diminuat secundum, ita ꝙ ambo simul non habeant tantam grauitatem, quantam vnum solum haberet, sicut homicidium absque ebrietate, & ignorantia sibi connexa, factum videlicet à sobrio homine, grauius peccatum est, quàm sit homicidium, & ebrietas ebrij, quamuis ebrietas, & homicidium sint duo peccata. Nam ebrietas plus diminuit de sequenti peccato, quàm sit sua grauitas, ita quòd amborum grauitates vix æquipolleãt grauitati vnius. s. homicidij facti sine ebrietate. Et notanter dicitur, si secundum diminuat primum, quia si non diminueret non oporteret, quòd secundum esset minus peccatum, sicut odium additum inuidiæ, non est eo minus, sed si primum ratione alicuius, quod minuit voluntarium, minuit per consequens secundum, inquantũ facit vt fiat cum minori voluntario.

¶Ad minorem, ipsa ignorantia est peccatum, dico, ꝙ ignorantia, quæ est causa peccati formaliter, semper est peccatum. Nam ignorantia, quæ non est peccatum, sed omnino inuincibilis, non causat peccatum, esto causat actum peccati. Sed dico, ꝙ talis ignorantia est peccatum nõ adeo graue, immo potest iuxta dicta plus excusare, & tollere de grauitate alterius ex se sequentis, quàm sit sua propria grauitas. Quare negatur consequentia, quòd non diminuat, sed benè sequitur, ꝙ quia peccatum ideo non totaliter excusat, quia si peccatum, ergo voluntaria, sed voluntariũ etiam indirectè, non omnino excusat.

¶Ad tertium dicendum, quòd verbum Ambrosij potest intelligi de ignorantia simpliciter affectata, vel potest intelligi in genere peccati ingratitudinis, in qua summus gradus est, quòd homo etiam beneficia non recognoscat; vel potest intelligi de ignorantia infidelitatis, quæ fundamentum spiritualis ædificij subuertit. ——

¶Ad maiorem, vera præcertim s̃m idẽ. Dico tñ, ꝙ eiusdem est causare peccatũ, & ipsum diminuere, causare, quia tollit sciẽtiam, quæ prohiberet, diminuere, q̃a minuit voluntariũ. In proposito aut vt iacet maior, concedo, ꝙ idem non aggrauat, & diminuit.

¶Ad minorẽ, si intelligitur vniuersaliter, ꝙ quælibet ignorantia, negatur, dico. n. ꝙ ignorantia, q̃ est causa peccati, & solũ indirectè volũtaria non aggrauat. Ad probationem, & auctoritatem Ambrosij, quæ dicit, grauissimè peccas, si ignoras. Dicitur quadrupliciter, primo, quòd loquitur de per se, & directè voluntaria, & affectata simpliciter, & expressè, & talis, quia arguit intensam malitiam voluntatis, & multum de volũtario, ideo auget; & sic

Periculosissimè peccas si ignoras, exponitur.

& sic est pro quarta cõclusione. Secundò dicitur, ꝙ loquitur Ambrosius de speciebus, vel magis gradib[9] ingratitudinis, inter quas grauissimè est ignorare.i.nõ recognoscere beneficia; habet enim ingratitudo diuersos gradus ẽm ordinem eorum, quæ ad gratitudinem requiruntur, in quo primum est, vt homo beneficiũ recognoscat. Secundò, ꝙ laudet, & gratias agat. Tertium est, ꝙ retribuat pro loco, & tempore ẽm suam facultatem. Sed quia quod est vltimum in generatione, est primum in destructione, & resolutione, cui assimilatur peccatum; ideo primus gradus ingratitudinis est, vt homo non retribuat. Secundus est, vt dissimulet, quasi non demonstrans se beneficium accepisse. Tertius, & grauissimus est, ꝙ non recognoscat, siue per obliuionem, siue quocunq; alio modo. Tertiò dicitur, ꝙ intelligitur de ignorantia infidelitatis, quæ est ẽm se grauissimum peccatum, vt patet 2.2.q.10. quia opponitur Deo, & subuertit fundamentum totius spiritualis ædificij, qđ est fides formata, quæ tamẽ põt aliqualiter excusari propter ignorantiam, vt dictum fuit circa argumentum in oppositum.

¶Quartò dicitur post D.S. in de Malo, Matt.3.art.8. ꝙ verbum Ambrosij solet exponi, grauissimè peccas, si ignoras.i. periculosissimè, quia dum nescis te peccare remedium non quæris. Non oportet autem ꝙ periculosum magis, sit simpliciter grauius, & peius, quia vt patet secunda secundæ, q.20.ar.3. desperatio est periculosior odio, & infidelitate, non grauior, vide ibidem. Vltra, ergo ignorantia non, &c. verum, quæcunque, sed ea de qua dixit quinta conclusio. Et esto, ꝙ sit periculosa, non tamen obstat quin possit excusare.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ebrius meretur quidem duplices maledictiones propter duo peccata, quæ committit. f. ebrietatem, & aliud peccatum, quod ex ebrietate sequitur; tamen ebrietas ratione ignorantiæ adiunctæ diminuit sequens peccatum, & fortè plus quàm sit grauitas ipsius ebrietatis, vt dictum est.* Vel potest dici, quòd illud verbum inducitur secundùm ordinationem cuiusdam Pythathij legislatoris, qui statuit ebrios si percusserint, amplius puniendos non ad veniam respiciens quam ebrij debent magis habere, sed ad vtilitatem, quia plurios iniuriantur ebrij, quàm sobrij, vt patet per Philosophum in secundo Politicorum.*

*Art.2. huius quæst.

* Arist. circa finem il lib. to.3.

¶Ad maiorem, dico, ꝙ ignorantia tollit vsum rationis totalem dupliciter. Vno modo sine peccato, sicut si quis efficitur amens sine culpa, talis omnino excusat, & non diminuit. Secundò modo ignorantia tollit vsum rationis, quæ non est absque culpa, sed aliquo modo voluntaria, & concedo, ꝙ talis diminuit id quod ex ea sit, esto ipsa sit peccatum.

¶Ad minorem, negatur, immo dico, ꝙ talis ignorantia, quę est causa peccati, minuit. Et per hoc excluditur ignorãtia electionis, quæ non est causa peccati. Ad probationem dicitur, ꝙ ebrius meretur duplicem maledictionem. Dico, quòd verum est, quòd sic dicit Philosophus, sed non dicit, quòd mereatur grauiorem maledictionem, sed duplicem, propter duo peccata, quæ committit. f. ebrietatem, & aliud quod ex ebrietate sequitur. Tamen dictũ est ad secundum, ꝙ ebrietas ratione ignorantiæ adiunctæ diminuit sequens peccatum, & fortè plus quàm sit grauitas ipsius ebrietatis. Secundò dicitur ad probationem, quòd loquitur secundùm dictum cuiusdam Pythathij legislatoris, qui non respiciebat ad veniam, quam meretur ebrietas ratione ignorantiæ, sed consuluit paci, & vtilitati communi. Nam plaries ebrij iniuriantur, & turbant pacem, quàm sobrij, & quia pœnæ medicinales sunt, & quandoque maiores pœnæ imponuntur pro minori peccato in iudicio humano, quia homines procliues sunt, & quia sunt contra pacem communitatis, quam legislator præsertim intendit. Ideo statuit ille legislator duplicem pœnam ebrio malè facienti, & iniurianti. Vnde habet Doc. Sanc. in de Malo, q.2.artic.10. ad quartum. quòd pœnæ, quæ à Deo inferuntur in vita futura respondent grauitati culpæ. Sed pœnæ, quæ in præsenti vita infliguntur, siue à Deo, siue ab homine, non semper respondent grauitati culpæ; interdum enim minor culpa grauiori pœna punitur temporaliter, propter maius periculum vitandum; pęnæ enim præsentis vitæ, quasi medicinæ adhibentur. Peccatum schismatis est perniciosissimum in rebus humanis, quia dissoluit totum regimen humanæ societatis. Hæc ille. Idem habetur in multis locis quodlib. primo, artic.18. Et infra, quæst.105. artic.2. ad nonum. & secunda secundæ, quęst.29. artic.2. ad primum. Doctor Sanctus in secundo, distin.22. quæst.2. artic.2. ad secundum dicit in hoc argumento, incidere fallaciam figuræ dictionis, quia mutatur discretum in continuum, intellige metaphoricè, quia à qualitate, & numero saltem transcendente, ad maioritatem, quod non valet. Vide ipsum ibidem, & de materia precedentium articulorum huius quęstionis. Vnde patet, quòd ista auctoritas non arguit ebrium coram Deo in alia vita demereri maiorem pœnam, sed hic grauius temporaliter puniri propter communitatem huius vitij, &c.

Ebrius meretur duplicem maledictionem.

Quæstio septuagesimaseptima.

De causa peccati ex parte appetitus sensitiui, quæ est passio.

E

DEinde considerandum est de causa peccati ex parte appetitus sensitiui, vtrum passio animæ sit causa peccati. Et circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum passio appetitus sentiui possit mouere, vel inclinare voluntatem. Secundò, vtrum possit superare rationem contra eius scientiam. Tertiò, vtrum peccatum, quod ex passione prouenit, sit peccatum ex infirmitate. Quartò, vtrum hæc passio, quæ est amor sui, sit causa omnis peccati. Quintò, de illis tribus causis, quæ ponuntur, 1.Io.3. concupiscentia oculorum, concupiscentia carnis, & superbia vitę. Sextò, vtrum passio, quæ est causa peccati, diminuat ipsum. Septimò, vtrum totaliter excuset. Octauò, vtrum peccatum, quod ex passione est, possit esse mortale.

1.Ioan.3.

¶Iuxta ordinem statutum quæst. præcedenti, postquam determinatum est de causa peccati intrinseca ex parte rationis, quæ est ignorantia, vel inconsideratio aliqua, hic determinatur de causa intrinseca peccati ex parte appetitus sensitiui, quæ dicitur passio. Et circa hoc principaliter duo fiunt. Primò ostenditur quomodo passio sit causa peccati. Secundò, quomodo faciat ad quantitatem peccati, artic.6. primum in duas, quia primò ostenditur, quod dictum est in generali, secundò in speciali, de quibusdam passionibus, artic.4. Circa primum primò fit, quod dictum est. Secundò ex dictis ostenditur conuenientia denominationis peccati, quod est ex passiõne, quia dicitur ex infirmitate, in ar.3. quia autem passio causat peccatum mouendo voluntatem, & rationẽ, ideo ratione huius (quia videlicet non est causa, nisi ista mouendo) quæritur quomodo voluntas, & ratio moueantur à passione. Et primò inquiritur hic de voluntate, secundò de ratione, art.2.

Vtrum passio appetitus sensitiui possit mouere, vel inclinare voluntatem.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueatur à passione appetitus sensitiui; nulla enim potẽtia passiua mouetur, nisi à suo obiecto; voluntas autem est potentia passiua, & actiua simul, inquantum est mouens, & mota, sicut Philosophus dicit in 3. de anima;* vniuersaliter de vi appetitiua; cum ergo obiectum voluntatis non sit passio appetitus sensitiui, sed magis bonum rationis; videtur ꝙ passio appetitus sensitiui non moueat voluntatem.

Sup.q.9.ar.2.& q.10.ar ti.3. Et 2.2. q.156.ar.1. cor. & 3.q. 46. artic.7. ad 3. Et Veri.q.5. arti. 10. cor. Et q.25. arti.9. ad 3. & 6.

* Aristot. tex.54.

¶ 2 Præt. Superior motor non mouetur ab inferiori, sicut anima nõ mouetur à corpore; sed voluntas, quæ est appetitus rationis comparatur ad appetitum sensitiuum, sicut motor superior ad inferiorem. Dicit enim Philosoph. in 3. de ani.* ꝙ appetitus rationis mouet appetitum sensitiuum, sicut in corporibus cęlestibus sphæra mouet sphæram; ergo voluntas non potest moueri à passione appetitus sensitiui.

* Aristot. tex.57. to.2.

¶ 3 Præt. Nullum immateriale potest moueri ab aliquo materiali; sed voluntas est potentia quædam immaterialis; non enim vtitur organo corporali cum sit in ratione, vt dicitur in 3. de ani.* appetitus autem sensitiuus est vis materialis, vtpotè fundata in organo corporali; ergo passio appetitus sensitiui non potest mouere appetitum intellectiuum.

* Aristot. tex.42. to.2.

¶Sed contra est, quod dicitur Dan.13. Concupiscentia subuertit cor tuum.

Dan. 13.

¶Hic q̃rit, an voluntas moueatur à passione appetitus sensitiui.

¶Nota autem ꝙ quia quæstiones distinguuntur secundùm formalia, & formaliter distincta; ideo nõ est nugatoria hæc quæstio, & hic articulus, quamuis sup. q.9. ar.2. quæsitum sit, an appetitus sensitiuus moueat voluntatem, quia hic particularius materia hæc deseruit, & deducitur.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ passio appetitus sensitiui nõ potest directè trahere, aut mouere voluntatem.

¶D.S. absoluit quæsitum tali conclusione responsiua. Passio appetitus sensitiui non potest directè trahere, aut mouere voluntatem, sed indirectè potest, & per viam distractionis, & ex parte obiecti voluntatis. Antequam conclusio probetur, oportet notare rationes quorundam terminorũ in ipsa positorum, primò quid sit voluntatẽ directè mouere, quia est eam moueri in genere causæ efficientis ad actum suum, & aliquid in ipsam imprimere, & eam immutare. Et iuxta sup. dicta, q.75 art.3. in eam intus agere, & est mouere ad exercitium actus. Et de ista motione directa dicit D.S. in de Verita. Mate. 22. artic.9. ꝙ nulla creatura potest directè agere in voluntatem, vt eam immutet necessariò, vel qualitercũq; inclinet, quod Deus potest. Et est ratio supra tacta, vbi iam, q.73. quia solus auctor, & creator voluntatis, potest influere, & immediatè agere in voluntatem, aliquid sibi immittendo, & imprimendo. Et de hoc pri.par.q.111.

¶Nota secundò, ꝙ voluntatem indirectè moueri posset malè intelligi (ad hunc videlicet sensum) sicut intelligitur cum dicitur, ꝙ corpora cœlestia agant in virtutes organicas indirectè, & per accidens, vt habet D.S. pri.par.q.115.ar.4. Quia videlicet mediante corpore, cuius sunt actus, corpora cœlestia aliquid imprimunt in ipsas potentias, quia oculus turbatus non benè videt, & huiusmodi) ille enim intellectus falsus est. Nam nulla creatura quocunq; modo in ipsam voluntatem aliquid imprimere potest. Sed alio modo (& benè) intelligitur aliquid mouere voluntatem indirectè, non quia aliquid in ea causet; sed occasionaliter per modum propositionis obiecti, & per modum occasionis, nõ alicuius immutationis, & de hoc sup.q.9.art.5. Vnde dicit D.S. in de Veri. vbi sup. Et mediante hoc obiecto potest aliqua creatura inclinare aliquatenus voluntatem, non tamen necessariò immutarẽ. Sicut cum aliquis persuadet alicui aliquid faciendum, proponendo eius vtilitatem, & honestatem; tamen in potestate voluntatis est, vt illud acceptet, eo ꝙ non est naturaliter determinata ad illud. Sic igitur nulla creatura potest directè (ꝙ prius dixit per modum causæ efficientis) immutare voluntatem; potest autem extrinsecè aliquid proponendo voluntati, eam aliqualiter inclinare, non tamen immutare. Hæc ille.

¶Nota tertiò, quia distractus dicitur, qui non diligenter intendit vni, & rapitur ad diuersa, sicut voluntas in eo, qui est affectus passione, non manet in eo, quod ratio dictat. Sed partim ibi, partim ibi versatur, vel certè vni totaliter intendit, alio relicto. Et secundùm hoc sup. dictum fuit, q.33.ar.3. ꝙ delectationes corporales impediunt vsum rõnis per viam distractionis. Et non est curæ pro nũc, an id qđ est sensualitatis, sit peccatum, vel non, dũmodo ad se trahat volũtatem, & actum eius remittat, circa propositum per rationem. Et dummodo sint actus disparati, vel contrarij.

¶His igitur notatis videndum est de probatione conclusionis. Primò ergo D.S. ponit primã partem conclusionis. Secundò probat secundam, ibi. Sed indirectè, &c. Tertiò tertiam, ibi. Alio modo, &c. Primam ergo partem conclusionis D.S. ponit in principio, sed eam notam relinquit ex alijs dictis, quia solus Deus potest mouere hoc modo volũtatem, igitur. Antecedens patet, quia hoc modo mouere est intra voluntatem agere, & ipsam immutare; sed hoc est solius auctoris voluntatis, vt patuit q.75.art.3. Quare ista pars relinquitur nota. Et probatur etiam illa pars per argumenta secundum, & tertium. Deinde ibi.

¶Sed indirectè põt, & hoc dupliciter. Vno quidem modo secundùm quandam abstractionem; cum enim omnes potẽtiæ animæ in vna essẽntia animæ radicẽtur, necesse est, ꝙ qñ vna potentia intenditur in suo actu, altera in suo actu remittatur, vel ẽt totaliter in suo actu impediatur, tũ quia oĩs virtus ad plura dispersa fit minor, vnde è cõtrariò qñ intenditur circa vnum minus potest ad alia dispergi; tum quia in operibus aiæ aĩalibus requiritur quædam intentio, quæ dum vehementer applicatur ad vnũ, non põt alteri vehementer attendere, & ſm hunc modum per quandam distractionẽ, qñ motus appetitus sensitiui fortificatur ſm quãcunq; passionem, necesse est, ꝙ remittatur, vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rationalis, qui est voluntas. ——

¶Probat secundã partem conclusionis respõsiuæ. s. ꝙ indirectè per viã distractionis, faciendo, vt affectio, non solũ inhæreat vni proprio motiuo, qđ est per rationem propositum, sed affectio fluctuet, vertetur circa diuersa. Sic ꝙ diuersa proponantur voluntati, non aũt ꝙ passio causet, vel faciat, vt aliquid voluntati influatur, vt dictũ est in notab. secundo. sic ꝙ voluntas liberè vellet hoc, ꝙ rõ dictat sine passione, & tñ ibi nõ sistit, sed inclinatur, & ad aliud ꝙ passio suggerit. Et arguitur sic. Necesse est, ꝙ qñ vna potẽtia intenditur in actu suo, altera in suo actu remittitur, vel ẽt totaliter in suo actu impediatur; ergo qñ motus appetitus sensitiui fortificatur ſm quancũq; passionem, necesse est, ꝙ remittatur, vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rõnalis, qui est volũtas, consequentia clara, quia appetitus illi sunt diuersæ potentiæ, & proprius motus rõnalis appetitus est, qui sequitur dictamen rationis circa bona per solam rationẽ proposita, motus appetitus sensitiui proprius, circa bona sensibilia, quæ proponit sensualitas, saltem originaliter. Antecedens primò probatur, quia oẽs potentiæ animæ in vna essentia animæ radicantur, sed vnũ agens non põt perfectè, & intensè agere circa diuersa per proprios motus diuersarum potentiarum, nec potest virtus vnius agẽtis ad diuersa perfectè extendi. Probatur ista minor, primò ratione minorationis virtutis, secundò ratione minorationis attentionis, quia oĩs virtus ad plura dispersa fit minor; igitur è contrario qñ intenditur circa vnum, minus potest ad alia dispergi. Et igitur minor vera, ꝙ non potest intensè agere circa diuersa. Vnde solet dici. Pluribus intentus minor est ad singula sensus. Secundò probatur minor ex alia radice. In omnibus operibus animæ animalibus requiritur quædam intentio, & attentio, sed dum attentio vehementer applicatur ad vnum, nõ potest alteri vehementer attendere; igitur minor vera. Maior notanter dicit in operibus animæ animalibus &c. qa in operibus naturalibus, sicut in digestione, nutritione, & operibus, quæ fiunt per vires naturales. s. vegetatiuas, non requiritur attentio, quamuis per attentionem, & magnum exercitium virium animalium, vegetatiua pars in operibus suis impediatur. Sed opera animalia, sicut cognoscere, speculari, illa requirunt attentionem. Quare dum vni vehementer intendit, non potest alteri vehementer intendere, & per consequens distrahitur, & ꝙ non perfectè sibi intendit, de hoc sup.q.37.artic.1.

¶Nota, ꝙ hæc conclusio, & eius probatio procedunt, ꝙ passio moueat distrahendo voluntatem, quando voluntas, & sensualitas primò ad minus, & in principio afficiuntur circa diuersa, qa cum primò voluntas secundùm dictamen rationis, quæ est proprium motiuum voluntatis afficitur vni, si accidat affectio sensualitatis, circa aliud, & reddatur per negligentiam rationis fortis, traheretur voluntas, vt vel remissè intendat, vel magis remissè afficiatur suo proprio obiecto præsentato sine passione, vel totaliter ab eo recedat, & cum ratione insequatur passionis iudicium, hoc est apprehensionem, & iudicium, quod prouenit ex passionis suggestione, & inclinatione. Tunc ibi.

¶Alio modo ex parte obiecti voluntatis, quod est bonum ratione apprehensum; impeditur enim iudicium, & apprehensio rationis propter vehementem, & inordinatam apprehensionem imaginationis, & iudicium virtutis æstimatiuę, vt patet in amentibus. Manifestum est autem, quòd passionem appetitus sensitiui sequitur imaginationis apprehensio, & iudicium æstimatiuę, sicut etiam dispositionem linguæ sequitur iudicium gustus; vnde videmus, ꝙ homines in aliqua passione existentes non facilè imaginationem auertunt ab his circa quæ afficiuntur; vnde per consequens iudicium rationis plerunq; sequitur passionem appetitus sensitiui, & per consequens motus voluntatis, qui natus est semper sequi iudicium rationis. ——

¶Est tertia pars conclusionis. s. ꝙ passio moueat indirectè (occasionaliter) ex parte obiecti, non ꝙ ipsa sit obiectum, vel ipsa proponat, sed quia ad ipsam immediatè consequitur apprehensio interior sensitiua, qua approbatur id cui per passionem appetitus afficitur, quæ apprehensio imaginationis, & æstimationis trahunt rationem, vt & ratio approbet idem, cui afficitur sensualitas, & sic ex consequenti voluntas acceptet. Et probatur prima pars. Iudicium rationis plerunq; sequitur passionem appetitus sensitiui, igitur & ꝑ cõsequens motus volũtatis sequitur passionẽ appetitus sensitiui; tenet cõsequentia, qa motus volũtatis sꝑ sequitur iudicium rationis, ita videlicet, ꝙ sensitiua apprehensio nõ mouet, nisi mediante ratione, vt patuit sup.q.75.ar.3. quia proprium motiuum est ratio, quæ potest mouere sine appetitu sensitiuo, & sine apprehensione particulari quam excitauerit passio. Et secundò, quia quando iudicium rationis est perfectum, & imperatiuũ, tunc sequitur motus voluntatis, ꝙ autem quandoque non sequitur, hoc est per accidens ratione imperfectionis iudicij.

¶Nota, ꝙ antecedens dicit plerunque, quia in sapientibus iudicium rõnis non sequitur passionẽ, sed è contra. Sed quia sapientes pauci sunt, & stultorũ infinitus est numerus, ideo dicit plerunque. Antecedens probatur, iudiciũ, & apprehensio rõnis impeditur ꝑꝑ vehementẽ apprehensionẽ imaginationis, & iudiciũ æstimatiuę; sed passiones appetitus sensitiui sequitur imaginationis apprehensio, & iudiciũ æstimatiuę, igitur. antecedens verũ, ꝙ iudiciũ rõnis sequitur plerunq;, &c. Maior patet in amẽtibus, in quibus apprehẽsio sensitiua dñatur, adeo vt tollat vsum rõnis. Et ergo si põt totaliter tollere vsum rõnis, & dñari in hoĩe, põt & iudiciũ rõnis trahere, qđ est intentũ. Minor declaratur à simili, sicut linguæ dispõnem, sequitur iudiciũ gustus, ita dispositionẽ appetitus sensitiui apprehensio imaginationis, & iudicium æstimatiuę.

Et con-

Et confirmat Doc. Sabe. illam minorē quodam signo, & quadam experientia: videmus enim ꝙ homines in aliqua passione existentes, non facilè imaginationem auertunt ab his circa quæ afficiuntur; igitur minor vera ad experientiam.

¶ Nota autem ꝙ hi duo modi mouendi voluntatem à passione distinguuntur, ex hoc ꝙ primus est secundùm ꝙ voluntas retrahitur ab affectione alicuius, q̃ præintelligitur passioni, sic ꝙ primò afficiebatur vni, & postea adueniente passione, illa affectio remittitur, vel totaliter tollitur. Et hoc tamen non fit nisi etiam mutato iudicio rationis, vel remisso, vel ablato totaliter mediāte alio iudicio rationis, quod sequitur passionem. Sed secundus modus est, quando voluntas mouetur ab obiecto præsentato per rationem mediante passione, non præintellecta affectione circa aliud. Vnde quia iste secundus modus expressè, & tantùm attenditur penes propositionem obiecti, ideo dicitur moueri hoc modo voluntas per modum obiecti. Sed esto in primo modo etiam concurrat propositio obiecti; tamen quia non solùm hoc fit, sed & distractio, & minoratio affectionis circa aliud obiectum, quod ratio sine passione proposuerat, ideo isti modi distinguuntur. Et dicitur primus per modum distractionis, & remissionis actus voluntatis. Secundus per modum propositionis obiecti, non quidem quòd passio immediatè proponat, sed dicto modo, &c.

¶ Nota autem circa hoc, ꝙ motio ab obiecto vocatur hic indirecta, tum quia non est motio affectiua, & sufficiens voluntatis, nec immutans voluntatem; tum secundò, quia & si aliquo modo, .s. specificatiuè ipsum obiectum directè moueret, quia tamen passio non est obiectum, nec immediatè obiecti propositiua, ideo dicitur mouere indirectè ex parte obiecti, Vide inf. q. 80. artic. 1. D. S. vocat directam, quæ inducit ad actum sufficienter.

¶ Notandum quoq; hic est, ꝙ aliter mouetur occasionaliter .i. per modum acceptionis obiecti intellectus ex vna parte à viribus apprehensiuis inferioribus, aliter voluntas ex inclinatione appetitus sensitiui; quia intellectus necessariò accipit, & naturaliter, & sequitur necessariò dispositionem sensuum quo ad actum, & rectitudinem actus, qui pertinet ad specificationem actus; non sic voluntas, quia esto passiones habeant quandam vim inclinandi voluntatem, tamen in potestate voluntatis est eas refutare, & potest in contrarium, eius quod à sensualitate proponitur, & de illis patuit supra.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam partem conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ per passionem appetitus sensitiui fit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis, sicut dictum est,* quamuis ipsa passio appetitus sensitiui non sit directè voluntatis obiectum.

*In corpo. artic.

¶ Ad maiorem dico, ꝙ non est sufficiens, potest etiam moueri à mouente potentiam ad exercitium actus. Dico tamen ꝙ potentia passiua non mouetur quo ad specificationem, nisi ab obiecto, & a proponente, & à persuadente, & inclinante ad obiectum, mediante iudicio de obiecto. Vnde dictum fuit supra, ꝙ diabolus, & homo etiam possunt mouere, non sicut directum obiectum, sed sicut suadentes obiectum. Ad minorem, concedo, ꝙ voluntas est partim passiua, & partim actiua, quia mouēs mota ab appetibili.

¶ Notandum enim, ꝙ appetibile mouet ipsum appetitum, vt apprehensum est ad specificationem actus in genere causæ efficientis, non quidem sicut propriè efficiens, sed ratio efficiēdi specificationem actus. Sed voluntas sic ab obiecto specificata, mouet alias potentias ad executionem, & realem habitionem obiecti. Vnde primum mouens immobile est appetibile. Sed mouens motum est ipse appetitus. Et ergo Arist. 12. Metaph. reduxit ordinem mouentium ad vnum mouens immobile .s. appetibile, quod mouet in eodem genere .s. sicut efficiendi ratio. Est ergo minor vera, & Arist. in 3. de anima. & 12. Metaph. Vltra. Cum ergo obiectum voluntatis non sit passio appetitus sensitiui, sed magis bonum rationis. Verum est. Sed tamen facit, vt per rationem aliquid proponatur tanquam obiectum voluntati, quia etiam iuxta supradicta, q. 9. art. 2. facit vt id circa qđ afficit passio iudicetur per rationem bonum, & per consequens obiectum voluntatis, quia per eam fit immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis, vt videlicet videatur propter passionem bonum, quod sine ea non videretur bonum. Vltra, ergo non mouet, &c. Verum directè non mouet, nec tanquam causa efficiens immutans voluntatem, nec tanquā obiectum directè, sed indirectè tanquam faciens præsentari obiectum per rationem, & videri faciens aliquid sub ratione obiecti, & sic intelligitur conclusio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd superius non mouetur ab inferiori directè, sed indirectè quodammodo moueri potest, sicut dictum est.* Et similiter dicendum est ad tertium.

*In corpo. artic.

¶ Ad maiorem. Superior motor non mouetur ab inferiori. Verum directè in genere causæ efficientis, immutantis efficaciter, & aliquid imprimentis. Sed isto modo, è contra superior agit in inferiorem, & mouet. Tamen inferior potest mouere superiorem persuasiuè, & inclinatiuè, & modis dictis ratione obiecti, mediatè saltem. Minor conceditur cum probatione, ꝙ voluntas est superior. Et ideo imprimit, & imperat sensualitati, vel appetitui sensitiuo. Vltra, ergo voluntas nō potest moueri à passione appetitus sensitiui, directè modo exposito in primo notabili. Sed tamen indirectè modo exposito in secundo notabili, & in corpo. articuli.

¶ Ad tertij maiorem, nullum immateriale potest moueri ab aliquo materiali. Illa maior posset ingerere difficultatem Thomistæ in materia sacramentorum, quæ D. S. ponit causas gratiæ, & per consequens agere in animam. Posset & pati difficultatem de anima, quæ patitur ab igne corporeo. Esto solùm per viam alligationis. Dico igitur, ꝙ nullum immateriale potest moueri ab aliquo materiali naturaliter loquendo, & directè. Secundò dico, ꝙ potest tamen materiale agere in immateriale, vt est instrumentum agentis supernaturalis, quod potest directè, & per se agere in immateriale, & de hoc vide D. S. in de Verita. Mate. 26. ar. 1. & Mar. 27. ar. 4. & Capreo. in 4 dist. 1. q. 1. in solutionibus argumentorum contra tertiam conclusionem. Ad minorem, conceditur, ꝙ voluntas est potentia immaterialis, & appetitus sensitiuus materialis; ergo appetitus non potest mouere, &c. Verum, directè, & in genere causæ efficientis, tamen indirectè, & remotæ quo ad occasionem obiecti. Probant igitur hæ duæ rationes primam partem conclusionis, vt dictum fuit, ꝙ videlicet appetitus sensitiuus non immutet voluntatem, nec moueat in genere causæ efficientis, quia in illo genere mouetur solùm à Deo, & à seipsa. Vnde cum dictum fuit, ꝙ voluntas à nulla creatura moueri potest, debet intelligi alia à seipsa.

Vtrum passio possit superare rationem contra eius scientiam.

F

Mal. q. 3. art. 9.

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ ratio non possit superari à passione contra suam scientiam. Fortius enim non vincitur à debiliori; sed scientia propter suam certitudinem est fortissimum eorum, quæ in nobis sunt; ergo non potest superari à passione, quæ est debilis, & cito transiens.

¶ 2 Præt. Voluntas non est nisi boni, vel apparentis boni; sed cum passio trahit voluntatem in id quod est verè bonum, non inclinat rationem contra scientiā; cum autem trahit eam in id, quod est apparens bonū, & non existens, trahit eam in id, quod rationi videtur; hoc autem est in scientia rationis, quod ei videtur; ergo passio nunquam inclinat rationem contra suam scientiam.

Si dicatur, ꝙ trahit rationem scientem aliquid in vniuersali, vt contrarium iudicet in particulari. Contra, vniuersalis, & particularis propositio si opponantur, opponuntur secundùm contradictionem, sicut omnis homo, & non omnis homo; sed duæ opiniones, quæ sunt contradictoriarum sunt contrariæ, vt dicitur in 2. Perih.* Si igitur aliquis sciens aliquid in vniuersali iudicaret oppositum in singulari, sequeretur, ꝙ haberet simul contrarias opiniones, quod est impossibile.

*Arist. c. vl.

¶ 3 Præt. Quicunq; scit vniuersale, scit etiam particulare, quod nouit sub vniuersali contineri, sicut qui scit omnem mulam esse sterilem, scit hoc animal esse sterile, dummodo ipsum sciat esse mulam, vt patet per id, qđ dicitur in pri. Poster.* sed ille, qui scit aliquid in vniuersali, puta nullam fornicationem esse faciendam, scit hoc particulare sub vniuersali contineri, puta hunc actū esse fornicarium; ergo videtur ꝙ etiam in particulari sciat.

*Arist. c. 1. non longe à princip. to. 1.

¶ 4 Præt. Ea, quæ sunt in voce sunt signa intellectus animæ, ſm Philoso.* sed homo in passione existens frequenter confitetur id quod eligit esse malum etiā in particulari; ergo etiam in particulari habet scientiā; sic igitur videtur, ꝙ passiones non possunt trahere rōnem contra scientiam vniuersalem, quia nō potest esse, ꝙ habeat scientiā vniuersalem, & æstimet oppositū in particulari.

*Arist. li. 1. Perher in princ. cap. to. 1.

¶ Sed cōtra est, quod dicit Apost. Ro. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati; lex autem quę est in membris est concupiscentia, de qua sup. locutus fuerat; cum igitur concupiscentia sit passio quædam, videtur, ꝙ passio trahat rationem etiam contra hoc quod scit.

Rom. 7.

¶ Quærit hic quantum ad rationem. Quomodo passio possit mouere rationem. Quæ quidem quæstio videtur mota propter opinionem Socratis, cuius opinionem pertractat Philosoph. ad longum septimo Ethicor.

Aristot.

¶ Vbi nota, ꝙ quia ex ar. 1. satis habetur quomodo passio possit mouere rationem immutando iudicium eius, ideo non quæritur de hoc. Sed an etiam possit mouere contra scientiam suã, quia hoc est alicuius difficultatis propter Socratis opionem. Quæritur igitur, an aliquis possit scire, ꝙ aliquid sit malum, & non faciendum. Et tamen si afficiatur passione aliqua, puta ira, vel concupiscentia, faciat id quod ratio dicit ex recta scientia, nõ esse faciendum, vt si ratio recta dictat non esse fornicandum, quia malum, an passio possit superare rationem, ita ꝙ stante illa scientia operetur ex passione contra hoc, quod scit. Et ex hoc satis habetur. s. si possit superare rationem contra scientiam suam, ꝙ possit mouere rationem, quamquam, & ex artic. præced. satis habeatur, quòd possit mouere rationem.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ opinio Socratis fuit, vt Philosoph. dicit in 5. Ethic.* ꝙ scientia nunquam posset superari à passione; vnde ponebat omnes virtutes esse scientias, & omnia peccata esse ignorantias.

* Arist. c. 2. in princip. to. 5.

¶ In corpore D.S. tria facit, primò ponit quandam opinionem circa quæsitum; secundò examinat eandem opinionem, ostẽdens in quo sit erronea, & in quo vera, ibi. In quo quidem, &c. tertiò ex illa examinatione procedit ad respondendum quæsito formaliter ẽm veritatem, ibi. Quod autem homo, &c. Circa primũ ergo fuit opinio Socratis circa hoc quæsitum, qui respondebat negatiuè, vt habetur 7 Ethic. ꝙ scientia nunquam possit superari a passione. Vnde (vt etiam sup. tactum fuit q. 58 ar. 2.) ponebat omnes virtutes esse scientias, & omnia peccata ignorantias, ita quòd iustitia esset scientia, qua sciretur quid esset operandum ad alios. Et sicut stante virtute nullus peccat ex virtute, ita dato, ꝙ aliquis sciat, quid debeat, & quomodo debeat agere, non male ages, sed solùm quando ignorat. Et hæc ergo est sentẽtia Socratis, quę cõplectitur duo. Primò, ꝙ omne peccatum est ignorantia, secundò, ꝙ nullus facit contra scientiam. Secundò loco cum dicit.

¶ In quo quidem aliqualiter rectè sapiebat, quia cum voluntas sit boni, vel apparentis boni, nunquam voluntas in malum moueretur, nisi quod non est bonum, aliqualiter rationi bonum appareat; & propter hoc voluntas nunquam in malum tenderet, nisi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis; vnde dicitur Prouer. 14. Errant qui operantur malum.

Prouer. 14.

¶ Examinat hanc opinionem quid veritatis habeat, & ponit circa hoc talem conclusionem examinatoriam Hæc opinio Socratis aliqualiter est vera, non tamen simpliciter est vera. i. omnino, quo ad hoc, ꝙ non posset aliquis agere contra scientiã, quam habet. Sed secundùm distinctionem scientiæ loquendum est. Illa conclusio examinatoria habet tres partes; ideo D.S. primò ponit & probat primam partem; secundò secundam, ibi. Sed quia experimento, &c. tertiò tertiam, ibi. Sed oportet distinguere, &c. Prima ergo pars dicit, ꝙ hæc opinio aliqualiter sit vera. Et dicit aliqualiter, quia nec ipsa est simpliciter vera; nam peccatum non est ignorantia, sed tantùm aliqualiter, quia cũ ignorantia. Et quo ad hoc D.S. verificat eam. Et arguitur sic pro ea quantum ad hoc. Voluntas nunquam tenderet in malum, nisi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis. Igitur quo ad aliquid verum dixit. s. quo ad hoc, ꝙ non est peccatũ sine ignorantia. Antecedens probatur, quia cum voluntas sit boni veri, vel apparentis boni, nunquã voluntas in malũ moueretur, nisi quia id quod non est bonũ aliqualiter rõni appareat. Non. n. fertur nisi in apprehensum sub ratione boni, & ergo antecedens verũ. Vnde sup. dictũ fuit q. 74. art. 5. ꝙ defectus rationis, qui est in dirigendo alias vires est peccatum.

Conclusio examinatoria opinionis.

¶ Nota autem, ꝙ antecedens notanter dicit, voluntas non tendit in malum sine ignorantia, hoc enim verissimum est, quia tendere in malum est peccare ex parte rei volitæ, vel electæ, qđ nunquam fit sine ignorantia, vel errore, & hoc vult D.S. Potest tamen esse peccatum voluntatis sine ignorantia, vel errore. Sed nõ quia tendit in malum, & ex parte rei electæ, sed ex parte electionis, q̃a videlicet eligitur in se bonum, sed non cum ordine debitæ mensuræ; & huiusmodi peccatum non præexigit ignorantiam, sed tantùm defectum rationis. i. inconsiderationem eorum, quæ considerari deberent, Vide prima par. q. 63. ar. 1 ad quartum. D.S. autẽ nostet loquitur de peccato voluntatis ex parte rei volitæ, & notantèr, &c. Vide D.S. in de Verita. q. 24. ar. 8. vbi & habet eandem sententiam pro illo antecedente.

¶ Nota autem quia in isto antecedente latet difficultas nõ parua. Habetur enim ꝙ non potest esse defectus in voluntate, nisi sit aliquis defectus in ratione. Habebitur quoq; ex sequentibus, ꝙ ratione existente perfecta in vniuersali, & particulari, & in apice, voluntas non possit esse obliqua, & in contrarium dictaminis rationis. Quibus videntur obuiare articuli ciru Parisiensis. Quorum vnus dicit. Dicere ratione existente recta, voluntatem necessariò esse rectam, error. Secundus est post conclusionem factam de agendo, vel non agendo, dicere voluntatem non posse in oppositum, error. Qui duo articuli de plano condemnare videntur iam dictum, & quoddam statim dicendum.

Nõ est peccato in voluntate sine defectu rationis.

Articuli Parisienses.

¶ Sed quæ auctoritas sit horum articulorum, vide Capreolum in 1. dist. 2. q. 1. ad 8. contra primam cõclusionem. Fuerunt quoq; aliqui qui forsan innixi his articulis, & non benè videntes mentem Sanc. Doc. dicere visi sunt, ꝙ quantumcunq; ratio dictat, voluntas possit in oppositum. Sed ꝙ nullo modo sit mẽs Sanc. Doc. immo ꝙ si rõ est perfecta omnino in vniuersali, & particulari, & dictat vltimato dictamine, quod est præceptum, voluntas nullo modo possit in oppositum, vide Capreolum in 3. dist. 36. in solutionibus argumentorum contra primam conclusionem. Et in 2. dist. 39. circa secundam conclusionem, vbi ostendit, ꝙ nullus potest facere contra vltimatum dictamen rationis. Nec aliquis peccat, quia facit contra illud vnquam. Sed quia contra superiorem regulam. Vide Doc. Sanc. in de Verita. Mate. 24. ar. 2. & 8. Et in de Malo, q. 16. ar. 2. Vide & Capreolum in 2. dist. 24. vbi ostendit, ꝙ voluntas ab aliquo necessariò mouetur, quo ad specificationem actus, & hoc sup. habitum est. Non autem est intelligibile, quòd voluntas deficiat sine ratione deficiente, vt patuit iam, ex ratione D.S. qui insolubilis est, quia voluntas, vel deficit ex parte obiecti. Et tunc oportet ipsam rationem errare, quia non tendit nisi in dictatum, vel deficit in modo tendendi; quia esto videlicet tendat in bonum, non tamen debito modo, sicut dicitur de peccato angelorum primò. Et tunc ille defectus, si debet esse culpabilis vtique cognoscibilis fuit, & in potestate voluntatis ipsum vitare. Et hoc non est nisi mediante consideratione rationis, quæ si considerasset, non fuisset culpa, & peccatum in voluntate. Vnde quia longum esset de istis loqui, & Capreolus ad manũ habetur, vide ipsum. Et confirmatur illa prima pars conclusionis per auctoritatem Sapientis, Prouer. 14. Errant qui operantur iniquitatem; quare in hac benè dixit Socrates, ꝙ ad omne peccatum concurrat aliquis defectus rationis. Deinde cum dicit.

Capreolus

Capreolus

Capreolus

¶ Sed quia experimento patet, ꝙ multi agunt contra ea quorum scientiam habent.

¶ Adducit secundã partem conclusionis examinatoriæ, videlicet, ꝙ non sit simpliciter vera illa opinio, esto peccando semper concurrat defectus. Hanc partem probat primò communi experimento, secundò auctoritate sacræ scripturæ, ibi. Et hoc etiam auctoritate, &c. Dicit ergo, ꝙ hæc opinio sit contra experientiam. Nam experimento patet, ꝙ multi agunt contra eam, quam habent scientiã. Sciunt enim multi, quia fornicatio mala est, & non facienda, & tñ eam committunt victi à passionibus. Deinde ibi.

¶ Et hoc etiam auctoritate Diuina cõfirmatur, secundùm illud Luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non facit plagis vapulabit multis. Et Iacob. 4. dicitur, Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi; non simpliciter verum dixit.

Luc. 12.

Iacob. 4.

¶ Probat idem, quia illa pars est contra auctoritatem Diuinam, pri. Lucæ, quia Seruus, &c. Et Iacob. 4. Scienti, &c. Ex quibus auctoritatibus habetur clarè, ꝙ aliquis potest cognoscere, & scire, & tamen non facere, & peccare. Quare non est dictum Socraticum omino verum, præsertim quo ad secundam partem iam dictam. Consequenter cum dicit.

¶ Sed oportet distinguere, vt Philosophus tradit in septimo Ethic.* Cum enim ad rectè agendum homo dirigatur duplici scientia. s. vniuersali, & particulari, vtriusque defectus sufficit ad hoc, ꝙ impediatur rectitudo voluntatis, & operis, vt supra dictum est.* Contingit ergo quòd aliquis habet scientiam in vniuersali, puta nullam fornicationem esse faciendam; sed tamen nõ cognoscat in particulari hunc actum, qui est fornicatio, non esse faciendum; & hoc sufficit ad hoc, ꝙ voluntas non sequatur vniuersalem scientiam rationis.

* Arist. c. 2. to. 5.

* q. 76. ar. 1.

¶ Declarat tertiam partem conclusionis examinatorię, ꝙ videlicet distinctè respondendum sit, quando quæritur. An aliquis possit agere contra scientiam, quia põt multipliciter ostẽdi cõtra secundã partem opinionis Socratis, ꝙ aliquis potest facere cõtra id qđ scit. Et hoc verificatur ex duabus distin. quas Philos. ponit 7. Ethic. ita ꝙ per quamlibet distinctionem ostenditur ꝙ põt quis agere aliquo modo contra scientiã. Secundã ponit ibi. Et iterum considerandũ. ¶ Nota ait ꝙ non intelligere quasi agat contra scientiã ponendo oppositum eius, qđ hẽt scientia vniuersalis, sed modo dicendo. Supposita ergo prima diuisione, ꝙ est scĩa vl̃is, & particularis. Probatur tertia pars cõclusionis sup. dictæ. Sic exemigit, ꝙ aliquis habeat scientiã in vl̃i. s. nullã fornicationẽ esse faciendã, sed tñ non cognoscit in particulari hunc actum, qui est fornicatio, non esse faciendum. Sed defectus vtriusq; sufficit ad hoc, quòd impediatur rectitudo voluntatis, & operis; igitur

stante

stante scientia vniuersali, non autem particulari, potest quis peccare, & facere contra scientiam vniuersalem. Maior nota, & patebit postea magis, quia iudicium vniuersale, & cognitio vniuersalis, quandoq; non applicatur ad singulare; sed singulare consideratur ẽm exigẽtiam passionis, & impeditur ratio per passionem, vt particularem subsumat sub propositione vniuersali, quã offert passio. Et ergo potest haberi iudicium rectum de vli, saltem aliquo modo, antequam passio omnino vincat, & tamen non habere idem iudicium de particulari conclusione impediente passionem, &c. Minor patuit q. 66. art. 1.

¶Et nota, ꝙ defectus vniuersalis scientiæ causat peccatũ, quod est ex ignorantia. Sed defectus particularis scientiæ, quando adest vniuersalis actu, vel habitu concomitatur causam peccati, quando est passio, & tale peccatum vocatur peccatum ex passione. Habetur ergo, ꝙ aliquis potest agere contra id quod scit saltem in vniuersali. Et fundamentum est, quia vniuersalis apprehensio nõ est principium actionis, sed particularis. Et ergo stante vniuersali, & recto iudicio rationis, dummodo in particulari erret, sequitur praua electio, & malũ opus. Quomodo aũt sit possibile, ꝙ vniuersalis apprehensio, & scientia sit cum particulari apprehensione erronea, habebitur postea, quia particularis conclusio, contraria vniuersali propositioni, quæ sumitur, non syllogizatur ex vniuersali propositione rationis, quia videlicet sub ea actu non subsumitur, sed aliunde, vt fornicãs ex passione, benè scit in vniuersali, ꝙ fornicatio ẽ mala. Sed qñ passio est fortius, tũc facit vt illa ꝓpositio maneat sterilis, & in particulari nõ habeat efficaciã, &c. Tũc ibi.

¶ Et iterum cõsiderandum est, ꝙ nihil prohibet aliquid sciri in habitu, quod tamen actu nõ consideratur. Potest igitur contingere, ꝙ aliquis etiam rectã scientiam habeat in singulari, & non solũ in vniuersali; sed tamen in actu non consideret, & tunc non videtur difficile, ꝙ præter id, ꝙ actu non considerat homo agat.

¶ Manifestat illam tertiam partem conclusionis ex illa distinctione scientiæ, ꝙ aliquid potest sciri in habitu, & aliquid in actu. Et arguitur sic, ex illa distinctione, non videtur difficile (& Philosophus habet durum) ꝙ præter id, ꝙ actu non considerat homo agat, sed ponit contingere, ꝙ aliquis etiam rectam scientiam habeat in singulari, & nõ solùm in vniuersali. sed tamen in actu nõ considerat; igitur stante scientia recta, etiam in particulari, in habitu tamen, potest homo actu non considerando agere oppositũ. Quare habetur, ꝙ aliquis potest agere contra scientiam etiã particularem, sed tamen non stantem actu. Maior clara, sicut põt quis loqui etiam in particulari malam grammaticam, qñ est ebrius, vel cum actu non attendit. Esto etiam de illa particulari oratione habeat rectam cognitionem in habitu.

¶Et nota verbũ Philoso. quia dicit circa illam maiorem, ꝙ durũ vr̃ dicere, ꝙ aliquid possit actu cõsiderare, & in particulari aliquod malũ, & illud facere. Vbi hr̃ ꝙ tangat articulũ Parisiensem, quia habetur ex Philoso. ꝙ aliquis non potest contra particulare dictamen imperatiuum rationis, cuius oppositum dicit articulus.

¶Circa minorem aduerte, ꝙ euidens signum est, ꝙ quandoque contingit habere peccantem rectam æstimationem, etiam in particulari in habitu tamen, quia transeunte passione ipse iudicat se malè egisse, & dolet. Hoc autem non fieret nisi habuisset in habitu rectam æstimationem de isto particulari facto. Dicit autem Doc. Sanc. Contingit, quia non semper in omni peccante ita est, quia quandoq; aliquis nec actu, nec habitu habet rectam æstimationem, sicut est ex ignorantia peccans. Sed veritatem habet in eo, qui peccat solùm ex passione.

¶ Quod autem homo non considerat in particulari id quod habitualiter scit, quandoque quidem contingit ex solo defectu intentionis, puta cum homo sciens Geometriam non intendit ad considerandum Geometriæ conclusiones, quas statim in promptu habet considerare; quandoq; autem homo non considerat id quod habet in habitu propter aliquod impedimentum superueniens, puta propter aliquam occupationem exteriorem, vel propter aliquam infirmitatem corporalem, & hoc modo ille, qui est in passione constitutus, non considerat in particulari id; quod scit in vniuersali, inquantum passio impedit talem considerationem.

¶Ostenso quomodo possit aliquis agere contra scientiam, videlicet quam habet in vniuersali, vel etiam in particulari, in habitu tamen solũ, & eam actu non considerat. Hic consequenter magis accedit ad propositum respondendo directè ad quæsitum. Et circa hoc primò applicat supradicta proposito. Secundò ex hoc infert conclusionem responsiuam directè ad quæsitum, ibi. Impedit autem tripliciter, &c. Circa primũ, quia dictum est, ꝙ aliquis possit agere contra scientiã vniuersalem, & ẽt contra scientiam particularem, quã tamẽ solũ habet in habitu, ideo ostendit nunc quomodo vtrunque contingat, & quomodo aliquis impediatur ne consideret scientiam in vniuersali, vel scientiam in particulari quam habet in habitu, & agat secundùm sciẽtiam particularem, & quam habet actu; & si hoc habetur, tunc videbitur in proposito, ꝙ vnum impedimentum erit passio. Distinguit ergo de duplici impeditiuo scientiam vniuersalem, & etiam particularem in habitu, ꝙ actu non consideratur, quia hoc contingit dupliciter. Vno modo ex defectu intentionis. Et vt Philoso. habet, in vigilia existens. i. in bona dispositione, absq; extrinseco impedimento, ꝙ potest considerare si velit, & habet habitum scientiæ non ligatũ, nec impeditũ, sed solutum, puta, cum homo sciens Geometriam non intendit ad considerandum Geometriæ cõclusiones, quas statim in promptu habet considerare. Secundò autem modo quandoq; homo non considerat actu ad quod se habet in habitu propter aliquod impedimentum superueniens, puta propter aliquam occupationem, vel propter aliquam infirmitatem corporalem, sicut etiam est dormiens, vel ebrius. Et istud secundùm membrum deseruit ad propositum quæsiti. Vnde D. S. applicat hoc ad propositum, ꝙ illud vltimum impeditiuum potest esse passio, quia in passione constitutus non cõsiderat in particulari, &c. vt in textu. Et hoc magis declarat. Cum dicit.

¶Impedit autem tripliciter. Primò quidem per quandam distractionem, sicut sup. expositum est.* Secundò per contrarietatem, quia plerunque passio inclinat ad contrarium huius, ꝙ scientia vniuersalis habet. Tertiò per quandam immutationem corporalem, ex qua ratio quodammodo ligatur ne liberè in actũ exeat, sicut etiam somnus, vel ebrietas quadam corporali transmutatione facta, ligant vsum rationis; & ꝙ hoc contingit in passionibus patet ex hoc, ꝙ aliquando cum passiones multum intenduntur, homo amittit totaliter vsum rationis; multi enim propter abundantiam amoris, & iræ, sunt in insaniam conuersi, & per hũc modum passio trahit rationem ad iudicandum in particulari contra scientiam quam habet in vniuersali.

*Art. præc.

¶Vbi ex dictis infert directè responsiuã conclusionẽ ad quæsitũ; passio põt trahere rõnẽ ad iudicandũ in particulari cõtra sciẽtiã, quã hẽt in vli, & ẽt cõtra scientiã, quã hẽt in habitu, ne consideret in actu. Probatur sic, id põt superare rationem vt faciat cõtra scientiam vniuersalem, à quo põt impediri ne consideret actu id qd scit in vli, & etiam in particulari in habitu; sed passio impedit vt ille, qui est in passione constitutus non consideret in particulari id, quod scit in vniuersali impediendo tripliciter; igitur passio superat per hunc modum. i. facit vt notitia vniuersalis nõ habeat effectum suum, & ipsam non sequatur operatio ẽm particularem æstimationem quam causat passio, &c. Non autem hoc modo, vt ratio habeat falsam æstimationem vniuersalem; sed ꝙ vniuersalem scientiam non sequatur particularis subsumptio, & conclusio operatiua, &c. Maior patet, quia per superare rationẽ in proposito intelligimus facere vt ratio vlis non habeat progressum, & vt opus non sit sibi conforme. Sed hoc fit per hoc, ꝙ in particulari non consideratur id, quod consideratur in vli. s. in particulari in iudicio proprio, esto ẽm passionem. Minor declaratur in litera, quia primò impedit passio præsertim fortis distrahendo à scientia vniuersali, quia ex hoc, ꝙ intendit passioni, minuitur à consideratione particulari eius, quod est ẽm rationem. Et ita ratio informata vniuersali iudicio intenderet particulari conformando se vli iudicio; sed passio facit vt in particulari sibi attendat, & non particulari rationi. Secundò impedit per contrarietatem, qa esto prius in particulari habuerit aliquam æstimationem rectam, ẽm conformitatem ad vniuersalem; tamen passio fortis impellit, & corrumpit per verba contrarietatis illud iudicium, & facit in particulari contrarium iudicium, ita ꝙ si prius ratio iudicauerit non fornicandum, iam iudicabitur fornicandum. Tertiò ꝑ quandam immutationem corporalem, &c.

¶Nota, ꝙ hi tres modi impediẽdi distinguuntur, quia primus saltem in principio admittit iudicium particulare rationis. Secundus corrumpit particulare iudicium. Tertius ligat ad minus ne ad particulare iudicium conforme rationi peruenire possit; sed si rationis vsus manet, erit circa particulare, vt passio suadet, scilicet secundùm affectionem appetitus sensitiui. Vnde articulo primo dictum est, ꝙ in passione existentes non possunt aliter iudicare, tunc arguitur sic. Ex corporali mutatione ratio ligatur ne liberè in actum exeat, & liberum iudicium de particularibus agendis non habeat; immo quandoq; totum vsum rationis excludit, sed passiones habent talem immutationem corporalem; igitur vt sic ligant, & iudicium rationis excludunt quandoq; in vniuersali, & particulari, & totaliter, qñq; autem manet actus rationis, sed conformis passioni, nec ratio potest applicare vniuersalem scientiam ad particularem conformem. Maior patet de somno, & ebrietate, quæ corporali transmutatione facta, ligant vsum rationis. Minor patet, quia ex hoc, quòd passiones multum intenduntur, homo amittit totaliter vsum rationis; multi enim propter abun-

dantiam amoris, & iræ sunt in insaniam conuersi; igitur minor principalis vera. Ex his patet, ꝙ passio ligat rationem quo ad particularem considerationem, ne actu eam, aut perfectè habeat, aut nullo modo, & sic dato, ꝙ aliquis in particulari rectã æstimationem habeat habitu, non tamen actu. Vnde posset sic argui formaliter pro conclusione responsiua. Passio facit, vt ratio recta in vniuersali, esto habeat rectam æstimationem in particulari, habitu, non tamen actu habet præsertim perfectam; igitur potest rationem superare, vt agat contra scientiam. Tenet consequentia, quia actio sequitur apprehensionem particularem, non vniuersalem; si ergo passio facit, vt æstimatio particularis, nõ sit secundũ scientiam vniuersalem, sed s͂m inclinationem suam, sequitur ꝙ superat, quia hoc dicimus superare scientiam, ita ꝙ in particulari nõ sit apprehensio sibi cõformis, sed alteri. Antecedens patet, quia põt rõnem vlem impedire tripliciter, ne in particulari cõsideret, &c.

¶Et nota, ꝙ non intelligitur, ꝙ passio faciat ne ratio consideret in particulari quocunque modo, quia hoc est falsum; nõ enim voluntas eligeret, nisi præuio dictamine particulari rationis, vt patuit sup. q. 25. ar. 2. & 3. sed intelligitur ne consideret conformiter ad dictamen vniuersale, quod est rectum; sed relicto dictamine, quod inerat, vel inest aliquo modo, sed sterili recto tamen, dictant nunc secundùm inclinationem passionis, quia primò renitebatur ei ad quod iam passio trahit, nunc autem se ei conformat; & hoc est vincere rationem. s. facere, vt relicto recto iudicio in particulari, iudicet ꝙ passio suadet afficiendo, & indirectè modo dicto artic. primo. &c.

¶Nota quoque, ꝙ cum ratio incipit sequi passionem, dicitur manere scientia in vniuersali actu secundùm habitum, vt tangetur ad tertium. vel si manet, vt dicit D S. in de Malo, ita ꝙ actu consideret in vniuersali, tunc est dictamen sterile, & feriale, quod exprimetur per verbum coniunctiui temporis, quia videlicet non deberet fieri fornicatio; sed tamen particulare iudicium passionis est imperatiuum, & vltimatum. Et præterea cum actu syllogizat incontinens in quo vincit passio, tunc quidem primò aliqualiter considerat vniuersalem rectam, sed ea relicta subsumit aliam vniuersalem, & sub ea concludit, vnde aliqualiter considerat nõ esse fornicandum; sed nondum actu concludit esse pro nunc fornicandum, quam conclusionem deduxit nõ est vniuersali rationis, quæ est non esse fornicandum, sed ex alia, vt patebit, quare intelligendus est Doc. Sanc. ꝙ in passione constitutus considerat in vniuersali aliqualiter, nec tamen dum actu infert eius oppositum contradictorium faciente passione.

¶Nota etiam circa hoc, ꝙ esto ratio secundũ vniuersale quandoq; formet particulare iudicium rectum, quia tamen ad iudiciũ non sequitur actio, nisi sit efficax, ideo quia passio distrahit rationem à iudicio tali particulari, ideo facit ne sit efficax, & per consequens superat rationem trahendo eam ab vniuersali iudicio recto pariter, & particulari, sed inefficaci, ita ꝙ electio sequatur iudicium passionis, quod est efficax, & non rationis.

Capreolus

Articuli Parisienses.

¶Nota autem pro maiori intellectu, ꝙ Capreolus in 2. & 3. vbi supra, trahit ex illo artic. quædam quæ aduersantur articulis prætactis Parisiensibus. Et primum est, ꝙ possibile est aliquem secundùm voluntatem malè eligere, & simul hoc cum habere rectam scientiam de agendis in vniuersali, intellige habitu, vel actu, ante tamen conclusionem syllogismi passionati. Secundum, possibile est aliquem habere rectam æstimationẽ, & cognitionem de agendis in vniuersali actu, & in particulari habitu, & simul cum hoc peccare malè eligendo, intellige iterum, ꝙ cognitio vniuersalis actu est cogitata, non tamen ꝙ ex ea syllogizet. Tertium, ꝙ impossibile est aliquem rectè æstimare de agendis actu in vniuersali, & particulari, & simul cum hoc peruersè eligere. Et hæc quidem tria habentur ex hoc articulo. Aliqua addit, quæ alibi ex Doc. Sanc. habentur. Et est quartum, quòd impossibile est aliquem habere perfectum actum prudentiæ, & vltimatum, & simul cum hoc malè eligendo peccare. Perfectus autem actus prudentiæ est rectè consiliari, rectè dictare, rectè præcipere de particulari eligibili, secundùm ꝙ agendum est hic, & nunc, & secundùm omnes circunstantias. Quintum est, ꝙ nunquam voluntas peccat in hoc quod discordat ab vltimato iudicio rationis, vel prudentiæ; sed quia discordat à superiori regula. Sextum, ꝙ nunquam aliquis appetitus animalis, vel rationalis, vel intellectualis tendit in oppositum illius, quod vltimatè proponitur, & præcipitur tanquam omnino agendum per vim apprehensiuam. Non est autem mens nostra, quod semper, & necessariò ad omnem rectam æstimationem, vel considerationem intellectus de particulari eligibili sequatur recta electio; sed tunc tantùm intellectus mouet necessariò ad specificationem actus, quando est perfectum, & vltimatum iudicium, & præceptum rationis, ita ꝙ ad omne præceptum sequatur electio, non autem ad omne consilium, vel iudicium, & in hoc deficiunt multi. Et ad hunc sensum accipienda sunt dicta Doc. Sanc. vbi videtur dicere oppositum. s. ꝙ voluntas non contrariatur vltimo iudicio intellectus; accipit enim Doc. Sanc. iudicium pro præcepto; hæc autem adduxi, vt videatis, quæ sit mens Doc. Sanc. & quid sentiendum sit de articulis Parisiensibus supra commemoratis.

¶Nota etiam ex his habetur, ꝙ proximum mouens voluntatem ad eligendum, & agendum, est ratio particularis practica, & imperatiua, non tantùm iudicatiua; & habetur, ꝙ malam electionem non oportet, ꝙ præcedat falsum iudicium vniuersale, sed iudiciũ peruersum rationis particularis, quod in passionato deriuatur à passione appetitus sensitiui, vel ab habitu corrupto, sicut est in peccante ex malitia; talis enim etiam malè iudicat in particulari; aliter tamen quàm passionatus, vt patebit quæst. sequenti.

ARGVMENTVM in contrarium pro vltima conclusione responsiua est. In hoc argumento fundato in auctorit. Apost. Ro. 7. tangitur quoddam infra declarandum ex intentione, q. 91. artic. 6. qualis lex sit concupiscentia, & quæ concupiscentia, quia talis concupiscentia idem est quod fomes, qui nominat concupiscẽtiam habitualem, ex qua prouenit actualis, quam dicit Apost. se captiuare in lege peccati. Sed de his infra.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd scientia vniuersalis, quæ est certissima, non habet principalitatem in operatione; sed magis scientia particularis, eo ꝙ operationes sunt circa singularia; vnde non est mirum si in operabilibus passio agit contra scientiam vniuersalem absente consideratione in particulari.

¶Ad maiorem, fortius non vincitur à debiliori, verum quidem vt sic, tamen quandoq; inclinatur, & trahitur à debiliori præsertim in regno animæ; nam ipsa voluntas, quæ fortissima est, & à nullo creato superabilis, trahitur tamen & cedit sensualitati, non quidem coacta, sed dulciter tracta.

¶Ad minorem dico, quòd scientia vniuersalis est quidem certissima, sed non est principalior in operatione, quæ sequitur æstimationem particularem, vt patuit, negatur ergo consequentia, quia vincere scientiam vniuersalem, est eam non sequi in operando. Et hoc non est mirum, cum sub ea non assumitur particularis, sed post passionem, ꝙ tunc secundùm eam non fiat electio, & opus, quod in proposito dicimus vincere. Dico secundò ad illam rationem Socratis, qui volebat, quòd impossibile est aliquem habentem scientiam, & decipi secundùm scientiam propriã quam habet, quod concedimus; non enim dicimus, ꝙ incontinens, & sectator passionem decipiatur, vel erret circa vniuersalia, quorum scientiam habet, & quia non operatur circa vniuersalia; sed particularia circa quæ habet falsam æstimationem propter passionẽ, & non scientiam, ideo scientia non decipitur, nec aliquis circa id cuius habet scientiam. Nec ideo dicitur scientia superari, sed ad sensum dictum, quia ad scientiam vniuersalem non sequitur æstimatio recta particularis, vel si sequatur ipsa non habet efficaciã; sed particularis æstimatio, quam suggessit passio; ideo fortius saltem non corrumpitur, nec vincitur, vt fortius est, nec tollitur eius certitudo, sed aliunde dicitur superari.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum, quòd rationi videatur in particulari aliquid bonum, contingit ex aliqua passione; & tamẽ hoc particulare iudicium est contra vniuersalem scientiam rationis.

¶Concedo quod dicit vsque ibi. Cum autem trahit eam in id quod est apparens bonum, & non existens, trahit eam in id quod rationi videtur. Dico, ꝙ verũ est, ꝙ hoc apparens bonũ videtur rationi in particulari, & tali iudicio particulari, non quod est conforme vniuersali scientiæ, sed quod est rationis tractæ per passionem, & conforme passioni. Vnde dictum fuit, ꝙ passio facit agere contra rationem, non quia contra quodcunque iudicium rationis, sed quia contra iudicium, quod est purè rationis, & contra scientiam rationis vniuersalem, sic, ꝙ ea dimissa, ratio in particulari habet iudicium illi vniuersali contrarium, & ex ipso eligit, & operatur. Vnde solutio admittitur, ꝙ passio trahit rationem scientem in vniuersali, vt contrarium iudicet in particulari.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ non posset contingere, ꝙ aliquis haberet simul in actu scientiam, aut opinionem veram de vniuersali affirmatiuo, & falsam opinionem in actu de particulari negatiuo, aut è conuerso; sed benè potest contingere, ꝙ aliquis habeat veram scientiam habitualiter de vniuersali affirmatiuo, & falsam opinionem in actu de particulari negatiuo; actus enim directè non contrariatur habitui, sed actui.

¶Dicitur, ꝙ replicat contra istam solutionem, & conceditur totum vsq; ibi. Si igitur aliquis sciens aliquid in vniuersali iudicaret oppositum in particulari, haberet simul contrarias opiniones. Dico primò, si sciret actu in vniuersali, & oppositum iudicaret in particulari, sequeretur illud consequens illatum, & inconueniens. Si autem habeat scientiam de vniuersali in habitu, sed non in actu, negatur sequela; dictum enim fuit sup. quæst. 71. ꝙ habitus, & actus contrarius benè stant simul, sed nõ habitus, & habitus, nec actus, & actus. Stant ergo simul rectum iudicium vniuersale in habitu, & falsum iudicium de eius contradictorio in actu.

Et huius

Et huius declaratio habetur ex sequenti solutione, patet enim ex primo posteriorum, quòd maior tempore prius cognoscitur conclusione, & etiam maior propria, multò magis maior sub qua minor non subsumitur, quare in syllogismo passionati dum conclusio deducitur, & concluditur, non actu cõsideratur maior vniuersalis, quæ est rationis; sed vel prius considerata fuit, vel habitu tantùm, nunc cognoscitur. Quando igitur errando concludit hãc conclusionem falsam, quæ contradictoriè opponitur vniuersali propositioni, scilicet hic actus, qui est fornicatio est faciendus, nõ considerat actu nullam fornicationem esse faciendam, sed prius actu considerauit, & iam habitu. Secundò dico extra literam, & videtur haberi ex vno verbo D.S. in de Malo, quòd vniuersale iudicium, quod est coniunctiuum, & particulare imperatiuum non contradicunt, quia non secundùm idem; quando ergo aliquis cõcludit particularem affirmatiuam considerat eam modo imperatiuo, & efficaci, cum quo stat, quòd etiam actu consideret vniuersalem modo coniunctiuo, ita vt dicat in corde, fornicatio nõ deberet fieri, tamen in particulari dicit, ille actus debet fieri. Verum, tamen est, quòd hunc particularem actum non considerat secundùm proportionem vniuersalis propositionis, quæ est rationis, & ideo non actu considerat contradictoria; nam hunc actum dicit fieri debere, non vt est fornicatio, sed vt delectabilis; quare actu non considerat contradictoria. Vnde & dictum fuit circa corpus articuli, quòd vniuersalis non consideratur actu, inter concludendum particularem contradictoriam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ille qui habet scientiam in vniuersali, propter passionem impeditur ne possit sub illa vniuersali sumere, & ad conclusionem peruenire; sed assumit sub alia vniuersali quam suggerit inclinatio passionis, & sub ea concludit; vnde Philosophus dicit in 7. Ethi. * quòd syllogismus incontinentis habet quatuor propositiones, duas vniuersales, quarum vna est rationis, puta nullam fornicationem esse committendam. Alia est passionis, puta delectationem sectandam, passio igitur ligat rationem ne assumat, & concludat sub prima; vnde ea durante assumit, & concludit sub secunda.

* Arist. c. 3. tom. 5.

¶ Ad maiorem vera est, & notanter dicitur. Quicũque scit vniuersale scit etiã particulare, quod nouit (scilicet actu) sub vniuersali contineri; quia secundùm Aristo. 1. poste. ca. 20. Qui scit vniuersalem propositionem scit tantùm in potentia ipsam particularem, in potentia tamẽ physica actiua, & propinqua, quæ est iuxta 9. Metaphy. quæ tantùm vno motore eget, vt in actum deducatur. Sic sciens propositionem vniuersalem vna tantùm mutatione potest particularem cognoscere, cognoscendo videlicet particularem sub vniuersali contineri; quare admitto maiorem, quòd qui scit particulare, quod nouit actu, & actu assumit sub vniuersali, & simul tempore nouit conclusionem cum maiore, & minore particulari subsumpta, cognita inquam virtualiter non actu nec potentia solum, vt habetur. 1. Poster.

¶ Ad minorem, sed ille qui scit aliquid in vniuersali, puta nullã fornicationem esse faciendam, scit hoc particulare sub vniuersali contineri, puta hunc actum esse fornicariũ, negatur quòd actu sciat, scilicet incontinens, & passionatus; immo vt dictum est in corpore, potest habere rectam æstimationem vniuersalẽ in actu, & particularem solũ habitu, & ratio habetur in solutione Doct. Sanct. quia passione faciente, non considerat particularem sub vniuersali propositione rationis, nec sub ea subsumit, sed sub quadam alia propositione, quæ est passionis, & iuxta illas præmissas concludit, nam nihil concluditur, nisi ex præmissis, & actu applicatis. Quia ergo passionum sectator non applicat minorem ad maiorem, quæ est rationis, ideo ex ea nihil concludit; sed applicat ad maiorem passionis; quare cum ea infert conclusionem, quæ est operatio contra scientiam vniuersalem rationis, non tamen contra vniuersalem passionis. Syllogismus enim incontinentis habet quatuor ꝓpositiones, duas vniuersales quarum vna est rationis, scilicet nullam fornicationem esse faciendam. Alia passionis, puta delectationem esse sectandam &c. vt in litera, & vide in de Malo. q. 3. ar. 7. ad septimum.

Nota circa hanc solutionem primò, quòd dicitur vna vniuersalis est passionis, hoc enim posset malè intelligi, quasi passio assumeret vnam vniuersalem, vel inclinaretur in vniuersalem, sicut malè intellexit Burleus in 7. Ethi. qui carpit hanc solutionem, cuius materiam, & Doct. Sanct. ponit ibidem. Vnde dicit, mihi tamen videtur, quòd concupiscentia cum sit passio existens in parte sensitiua non habeat aliquam vniuersalem in quam inclinet, sed solũ inclinatur in particularia. Hæc ille. Patet autem, ꝙ D.S. non dicit quòd pars sensitiua inclinetur in aliquam vniuersalem. Debet ergo intelligi, quòd ex inclinatione passionis ratio assumit aliquam vniuersalem conformẽ passioni, sub qua assumit aliquam particularem, & etiam passioni conformem, & per consequens infert vnam conclusionem, & iudicium particulare de particulari operatione, cuius esse potest, & est appetitus sensitiuus; & licet appetitus sensitiuus non sit alicuius vniuersalis, est tamen alicuius vniuersaliter, sicut supra habitum est de odio. Fertur enim appetitus sensitiuus in aliquod singulare tanquàm terminum, rõ tamen terminandi potest esse aliqua conditio communis vniuersaliter, secus de appetitu intellectiuo, qui fertur in particulare ratione conditionis vniuersalis, immo & in vniuersale ipsum; quare non est mens Doct. Sanct. vt potest patere ex dictis sup. q. 29. arti. 6. quòd sensitiuus appetitus feratur in vniuersale, vel inclinet, vt sibi Burleus (malè intelligendo) imponit. Sed quòd rõ primò non concurrente passione assumit vniuersalem rectam, sed adueniente, & implente passione (modo dicto in art. 1.) assumit aliquã vniuersalem, vel aliquam communem vniuersaliter, sub qua subsumit, & pro passione concludit. Constat autem apud logicam, ꝙ vna præmissarum existente particulari, vel singulari, quòd & conclusio est singularis; quare Burleus meritò aduertisset, quòd cum appetitus feratur in conclusionem syllogismi operatiui, quòd nõ esset mens Doct. Sanct. dicere, quòd appetitus sensitiuus inclinaretur in vniuersale, potest enim ratio etiam singularem conclusionem concludere etiam assumpta vniuersali, loquendo præsertim de ratione practica &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut ebrius quandoque proferre potest verba significantia profundas sententias, quas tamen mente diiudicare non põt ebrietate prohibente; ita in passione existens, & si ore proferat hoc non esse faciendum, tamen interius hoc animo sentit, quòd sit faciendum, vt dicitur in 7. Ethic. *

* Arist. c. 3. a medio tomo 5.

¶ Ad maiorem, ea quæ sunt in voce sunt signa intellectus animæ conceditur, quòd signa ex natura sua, quia apta nata signare, tamen quandoque propter aliquod impedimentum potest quis proferre vocem, & non capere significationem eius, & ergo sunt signa quantum est ex parte vocum, & institutionis earũ, esto quandoque aliter fiat; sicut & de mentiente patet, secunda secũdæ q. 110. ar. 3. qui aliter habet in mente, quàm verba sonent. Sunt igitur, vt ibidem D. S. habet ex natura sua signa intellectuum.

¶ Ad minorem dico, quòd homo in passione existens frequenter confitetur ore, sed non corde, id quod dicit esse malum, sicut Philosophus dicit 7. Ethicorum, quòd ebrij, & furiosi voce proferunt demonstrationes geometricas, & dicunt verba Empedoclis, quæ sunt difficilia ad intelligendum, quia metrice philosophiam scripsit, quare negatur consequentia, & id quod sibi connectitur, scilicet quòd non posset esse, quòd habeat quis scientiam vniuersalem, & æstimet oppositum in particulari.

Verba Empe.

¶ Nota autem, quòd quia vt dictum est, iudicium particulare indicatiuum, vel coniunctiuum non efficaciter mouet, nec habet consequentem electionem, ideo videtur posse fieri, quòd aliquis habeat particulare iudicium conforme rationi, sed exprimit verbo coniunctiuo, quia non deberem facere &c. & huiusmodi, sed vltimatum dictamẽ, & iudicium imperatiuum, & stant simul, vel valde de propinquo se compatiuntur; ideo aliquis potest dicere, quòd est malum, & non deberet fieri, sed oppositum est in corde, quod est vltimatum; quare stant simul, quòd dicat non faciendũ, & tamen facit propter duo dictamina, & particularia, inter quæ, dictamen passionis vltimatè præualet &c.

Vtrum peccatum, quod est ex passione, debeat dici ex infirmitate.

G

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd peccatum, quod est ex passione non debeat dici ex infirmitate, passio enim est quidam vehemens motus appetitus sensitiui, vt dictum est, * vehementia autem motus magis attestatur fortitudini, quàm infirmitati; ergo peccatum, qđ est ex passione, nõ dẽt dici ex infirmitate.

Infra q. 85. ar. 1. 3. ad 4. Et 2. dis. 22. q. 2. a. 2. ad 5. & in exp. literæ fi. Et 4. di. 19. q. 1. ar. 3. q. 2. ad 2. Et Mal. q. 3. ar. 9. ad 5. & ar. 9. & 10. 11. & 13. cor. & Ps. 9.
* Ar. 1 huius quæst.

¶ 2 Præt. Infirmitas hominis maximè attenditur secundùm illud, quod est in eo fragilius, hoc autem est caro; vnde dicitur in Psal. Recordatus est, quia caro sunt; ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate, quod est ex aliquo corporis defectu, quàm quod est ex animæ passione.

¶ 3 Præt. Ad ea non videtur homo esse infirmus, quæ eius voluntati subduntur; sed facere, vel non facere ea ad quæ passio inclinat, hominis voluntati subditur, secundùm illud * Gen. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius; ergo peccatum, quod est ex passione non est ex infirmitate.

* Genes. 4.

¶ Sed contra est, quod Tullius in 4. li. de Tusculanis, quæstionibus * passiones animæ ægritudines vocat, ægritudines

* Tullius libro 4. in 3. fol. a prin. li. & sequẽtibus.

ægritudines autem alio nomine infirmitates dicuntur; ergo peccatum, quod est ex passione debet dici ex infirmitate.

¶Quærit hic de nomine peccati, quod committitur ex hoc, quod ratio, & voluntas motæ per passionem (quæ afficit concupiscibilem, vel irascibilem extra ordinem rationis) consentiunt, & perficiunt peccatum, an conuenienter nominetur peccatum ex infirmitate, ita quòd passio ipsa infirmitati assimiletur, & peccatum, quod ex ea sequitur dicatur peccatum ex infirmitate, ita quòd nominetur a causa sua: sicut & id peccatum cuius causa est ignorantia, dicitur peccatum ignorantiæ, quemadmodum & peccatum, quod est ex habitu voluntatis vocatur peccatum ex malitia.

¶Respondeo dicendum, quòd causa peccati propria est ex parte aiæ, in qua principaliter est peccatum.

¶Doct. Sanct. in prin. art. præmittit vnam propositionem per quam exponit quæsitum. Secundò deducit conclusionem responsiuam, ibi. Potest autem dici &c Circa primum exponit quæsitũ, videlicet de qua infirmitate intelligatur, quia videlicet causa peccati propria est ex parte animæ, quia in ea principaliter est peccatum, & per consequens, quia hic quæritur de infirmitate, quæ est causa peccati, oportet intelligere quæsitum de infirmitate animæ.

¶Potest autem dici infirmitas in anima ad similitudinem infirmitatis corporis; dicitur autem corpus hominis esse infirmum, quando debilitatur, vel impeditur in executione propriæ operationis propter aliquam inordinationem partium corporis, ita scilicet quòd humores, & mẽbra hoĩs non subdantur virtuti regitiuæ, & motiuæ corporis. Vnde & membrum dicitur esse infirmum, quando non potest perficere operationem membri sani, sicut oculus, quando non potest clarè videre, vt dicit Philosophus in 10. de historijs animalium;* vnde & infirmitas animæ dicitur, quando impeditur anima in ꝓpria operatione ꝓpter inordinationẽ partiũ ipsius.

* Arist. c. 1. non procul a prin. to. 4.

¶Hoc supposito, consequenter deducit talem conclusionem responsiuam. Peccatum quod est ex passione, debet dici ex infirmitate. Probatur sic, infirmitas animæ dicitur, quando impeditur anima in propria operatione, propter inordinationem partium ipsius, & per consequens peccatum ex infirmitate dicitur, quod ex tali inordinatione procedit; sed passio impedit animã in propria operatione, & est inordinatio partiũ animæ, igitur est ex infirmitate. Illius rationis Doct. Sanct. primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem cum conclusione ipsa, ibi. Sicut autem partes &c. Pro maiore ergo nota, quòd dicit notanter, quãdo impeditur &c. Quia infirmitas animæ, & peccatum ex infirmitate requirit, quòd anima, id est vsus rationis, non totaliter absorbeat, vel tollatur, sed aliquid remaneat cum impedimento. Secũdò dicitur, impeditur a propria operatione, quia si subitus motus sit, & statim abigatur, non erit peccatum ex infirmitate, sed peccatum in quod quis inducitur ex passione contra scientiam, vniuersalem saltem. Dicit etiam propter inordinationem partium ipsius, quia si consurgat inordinatio ab extrinseco, sicut a diabolo suadente vt sic non dicitur infirmitas, nec peccatum ex infirmitate. Oportet ergo quòd impedimentum præstetur animæ a partibus suis intraneis. Probatur igitur maior, infirmitas animæ dicitur ad similitudinem infirmitatis corporis, sed corpus hominis dicitur esse infirmum, quando debilitatur, vel impeditur in executione propriæ operationis propter aliquam inordinationem partium corporis, ita scilicet etiam, vt in litera.

¶Notat autem Doct. Sanct. hic distinctionem partium corporis, dictam supra q. 54. ar. 1. quarum inordinatio diuersimodè, & diuersas impedit operationes, sicut inordinatio humorũ, operationes intraneas naturales, puta nutritionem, & huiusmodi, immo & animales operationes; sed inordinatio partium organicarum impedit operationes exteriores, sicut ambulationem, & laborem exteriorem &c. Deinde cum dicit.

¶Sicut autem partes corporis dicuntur esse inordinatæ, quando non sequuntur ordinem naturæ; ita & partes animæ dicuntur esse inordinatæ, quando nõ subduntur ordini rationis, ratio enim est vis regitiua partiũ animæ. Sic ergo quando extra ordinem rationis vis concupiscibilis, aut irascibilis aliqua passione afficitur, & ꝑ hoc impedimentum præstatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dicitur peccatum esse ex infirmitate.

¶Probat minorem quam in fine confirmat auctoritate, ibi. Vnde & Philosophus &c. Patet igitur minor primò, quia irascibilis, & concupiscibilis sunt partes animæ. Secũdò, quòd impediat, patuit ar. præcedenti, quia trahit rationem a scientia vniuersali in id quod est contra eam in particulari triplici modo &c. Tertio quòd sit inordinatio partium ipsius animæ. Patet a simili, quia partes corporis dicuntur inordinatæ esse, quando non sequuntur naturæ ordinem, sic etiam partes animæ dicuntur esse inordinatæ, quia non subduntur ordini rationis. Tenet consequentia; quia sicut natura est regitiua corporis, ita ratio est regitiua partiũ animæ, quare sicut &c. Hic vltimò cum dicit.

¶Vnde & Philosophus in primò Eth.* comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipse disponit.

* Arist. c. 1. circa prin. tom. 5.

¶Confirmat minorem quo ad hanc partem, auctoritate Philosophi primo Ethi. qui comparat incontinentem, in quo scilicet vincit passio, paralitico, cuius partes mouentur in contrariũ eius, quod ipse disponit, ita scilicet quòd paraliticus vult partes corporis mouere ad vnam partem, scilicet dextram; ex vehemẽtia morbi, quæ facit ne partes corporis subdantur virtuti motiuæ, mouentur in contrariam partem, sic in incõtinente ratio mouet ad vnũ, & passio in contrarium.

¶Nota autem, quòd ratio recta est regitiua, quia debet regere partes animæ, quia ergo passio inordinata de qua dicit minor, est contra rectam rationem, & vniuersalem, ideo talis passio est inordinatio, quia contra regulam, & institutum debiti ordinis. Patet autem ex his, quòd non omnis passio est infirmitas, sed inordinata, quæ est circa aliquod de genere malorum. Patet secundò, quod passio cui non consentitur, sed est subitus motus, non habet rationem infirmitatis propriè, sed illa, quæ trahit in consensum illicitum, vel in opus prauum, quæ videlicet impedit rationem rectam, saltem in vniuersali, & impedit ne sequatur scientiam vniuersalem, talis propriè est infirmitas, & peccatum ex ea commissum, dicitur conuenienter ex infirmitate.

¶Nota circa argumentum in contrarium ne videatur contradicere supradictis; nam supra dicebatur q. 24. ar. 2. & q. 59. ar. 2. quod nõ omnes passiones sunt ægritudines animæ, sed solũ immoderatæ, & in hoc non fuerunt Tullius, & stoyci reprehensi, sed solùm, quia omnes dicebant morbos, quare illa ratio concludit, quòd passio inordinata, & contra rationem, sit ægritudo, & infirmitas, & peccatum ex ea procedens est peccatum ex infirmitate: nam modo diximus, quia non omnis passio est infirmitas, sed quæ est contra rectam rationem, & de illa procedit argumentum hoc &c.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd sicut quantò fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tantò est maior infirmitas; ita quantò fuerit motus fortior passionis præter ordinem rationis, tantò est maior infirmitas animæ.

¶Maior conceditur, quòd passio est vehemens motus appetitus sensitiui, loquendo de passione quã ponimus esse causam peccati, quia iuxta dicta in articu. præceden. fortis passio vincit rationem, & dico, quòd quantò vehementior est, tantò magis impedit rationem &c.

¶Ad minorem dico, quòd si intelligitur, quòd vehemens motus sensualitatis attestatur fortitudini sensualitatis conceditur, & per consequens, quod ex tali motu sequitur, non dicitur ex infirmitate sensualitatis, vel corporis; si autem intelligitur, quòd attestetur talis motus fortitudini animæ rationalis secundùm rationem, negatur; immo, quantò maior est talis motus, tantò anima magis impeditur a propria operatione, & est maior inordinatio in partibus animæ. Sicut & in simili est in corpore, quia quantò maior est motus, & fortior qui est præter, & contra ordinem naturæ, tantò maior est infirmitas corporalis. Vltra, ergo peccatum, quod est ex passione, non debet dici ex infirmitate. Verum, cuiuscunque, sed animæ, & non cuiuscunque animæ, sed rationalis, vt sic, quia per eam indisponuntur partes animæ, vt operatiua secundùm rationem rectam, & hoc fuit notatum in suppositione in principio articuli &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd peccatum principaliter consistit in actu voluntatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem, potest enim qui est corpore infirmus promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum, impeditur autem per passionem, vt supra dictum est;* vnde cum dicitur peccatum esse ex infirmitate, magis est referendum ad infirmitatem animæ, quàm ad infirmitatem corporis; dicitur tamen etiam ipsa infirmitas animæ infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis passiones animæ insurgunt in nobis, eo quod appetitus sensitiuus est virtus vtens organo corporali.

* Art. 1. huius quæst.

¶Ad maiorem, vera est de infirmitate naturali, & corporali, sed negatur de infirmitate morali. Vnde infirmitas moralis, quæ est causa peccati est ex parte animæ magis, quàm ex parte corporis, quia peccatum cum consistat in actu voluntatis, quæ nõ adeo impeditur ex infirmitate corporis, sicut per infirmitatem, quæ est per passiones, quæ est infirmitas animæ. Seruulus enim ille de quo

scribit

scribit beatus Grego. in Homelia sexagesimæ. Esto infirmus esset corpore, tamen mente optimè valuit. Secus est de laborante in passionibus, quare infirmitas moralis magis attenditur ex parte animæ secundùm passiones inordinatas. Dico secundò, quòd infirmitas etiam moralis, & animæ, attéditur ex parte corporis, vel carnis remotè, & originaliter inquantum ex conditione carnis passiones animæ insurgunt; sunt enim diuersi secũdùm diuersas complexiones prontiores ad certas passiones, quia appetitus sensitiuus, qui est immediatum principium passionum, & subiectum, mouetur & operatur secundùm dispositionem naturalem corporis. Sed negatur consequentia, quòd magis debeat dici peccatum ex infirmitate, quod est ex defectu aliquo corporis, quam ex passione; quia defectus corporalis non est causa peccati, vt patuit. Vel secundò posset dici cõcedendo, quòd peccatum ex infirmitate est ex defectu corporis, tum ratione concupiscentiæ habitualis, tũ ratione complexionis aliquando; sed negatur illud vltimum, quàm ex passione, quia idem peccatum, quod est ex passione est etiã ex corpore, & corporis defectu. Vnde anima separata non afficitur passionibus, sed solùm coniuncta carni, a qua passiones originẽ habent, & has duas solutiones ponit Doct. Sanct. & primò negat maiorem, & consequentiam. Secundò negat vltimam partem cõsequentiæ, vel consequentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in potestate quidem voluntatis est assentire, vel non assentire his in quæ passio inclinat, & pro tantò dicitur noster appetitus sub nobis esse; sed tamen iste assensus, vel dissensus voluntatis, impeditur per passionem modo prædicto.* ——————

* In cor. & ar.1. & 2.

¶ Ad maiorem dico, quòd homo non videtur esse infirmus ad ea quæ eius voluntati subduntur, si voluntas non impeditur, nec retrahitur a proprio, quod est ratio, & etiam a proprio motu, qui est ferri in aliquod secundùm dictamen rationis proprium; sicut etiam infirmus corporaliter, quandoque mouetur vbi vult, sed impeditur in motu per infirmitatem, sic in proposito.

¶ Ad minorem, conceditur quòd posset facere, vel non facere ad quæ passio inclinat, tamen non ita liberè & promptè dimittit aliquis id ad quod per passionem trahitur; & si fuerit passio fortis, & non statim abiecta, plerunque trahet voluntatem contra id in quod ferretur sine passione, quia ipsa voluntas sequitur iudiciũ rationis, quod immutatur ex passione, vt patuit; & ergo negatur consequentia, & stat fundamentum solutionis in hoc, quia esto consensus in actum sit voluntatis liberè, quia tamen non consentit sine applicatione ad particulare in qua plurimũ possunt passiones animæ, ideo per passiones quandoque consensus immutatur, & consensus aliquis impeditur, & hoc Doct. Sanct. vult in solutione, quia impeditur voluntas modo prædicto, scilicet quo impeditur ratio &c.

Vtrum hæc passio, quæ est amor sui, sit causa omnis peccati.

H Infra ar. 5. co. Et q.84. art.2.ad 3. Et 2.2.q.25. art 7.ad 1. Et q.153.art.5.ad 3. Et 2.dist.42.q. 1.art.2.co. Et Mal.q.8 art.1.ad 19.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd amor sui, non sit principium omnis peccati, id enim, quod est secundùm se bonum, & debitum, non est propria causa peccati; sed amor sui est secundùm se bonum, & debitum, vnde præcipitur homini, vt diligat proximum, sicut seipsum Leuit. 19. ergo amor sui non potest esse propria causa peccati.

¶ 2 Præt. Apostolus dicit Roma. 7.* Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnẽ concupiscentiam, vbi glo. dicit,* quòd bona est lex, quæ dum cõcupiscentiam prohibet, omne malum prohibet, quod dicitur propter hoc, quia concupiscentia est causa omnis peccati; sed concupiscentia est alia passio ab amore, vt supra habitum est;* ergo amor sui non est causa omnis peccati.

* Roma. 7.

* Et Augu. de spiritu. & lit.c.4. in ea med. tom.3.

* q.23.ar.4. & q.30.ar.2.

¶ 3 Præt. August. super illud Ps.* Incensa igni, & suffossa, dicit, quòd omne peccatum est ex amore malè inflammante, vel ex timore malè humiliante; non ergo solus amor sui est causa peccati.

* August. in Psal. 79. habet in sententia 10.8.

¶ 4 Præt. Sicut homo peccat quandoque propter inordinatum sui amorem, ita etiam interdum peccat propter inordinatum amorem proximi; ergo amor sui non est causa omnis peccati.

¶ Sed contra est, quod August. dicit 14. de ciuit. Dei,* quòd amor sui vsq; ad contemptũ Dei facit ciuitatẽ babylonis, sed per quodlibet peccatũ pertinet hõ ad ciuitatem Babylonis; ergo amor sui est causa omnis peccati.

* Aug. cap. 28. & vlt. 5.

¶ Inquirit de quibusdam passionibus in speciali, quomodo sint causa peccati, & primò de amore. secundò de concupiscentia, in arti. sequenti, de alijs autem passionibus non fit mentio, quia iuxta supra dicta quæst. 27. articu. 4. oriuntur ab istis, immo etiam cõcupiscentia ab amore oritur; ideo tamen specialiter quæritur de concupiscentia, quia habet specialem rationem in causando peccatum secundùm diuersa obiecta, seu motiua, vt patebit.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* propria, & per se causa peccati accipienda est ex parte cõuersionis ad commutabile bonum, ex qua quidem parte omnis actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. ——————

* q.75.ar.1.

¶ Doct. Sanct. respondet breuiter vnica conclusione in fine corporis, inordinatus amor sui est causa omnis peccati. Probatur ex parte conuersionis ad commutabile bonum, actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni, sed quòd aliquis appetat inordinatè aliquod temporale bonum procedit ex hoc, quòd inordinatè amat seipsum; ergo, sequitur cõclusio. Circa istam rationem Doct. Sanct. primò exponit maiorem, secundò minorem cum conclusione ibi. Quod autem &c. Maiorem ergo exponit ex quodam supposito ex supra habitis. q. 75. artic. 1. quòd propria, & per se causa peccati accipienda est ex parte conuersionis ad commutabile bonum; ergo inordinatio amoris sui est causa peccati ex parte conuersionis; vnde patet maior.

¶ Nota autem quòd Doct. Sanct. ex hoc reliquit maiorẽ notam, quòd scilicet omne peccatum procedit ex inordinato appetitu ad hunc sensum, quòd non est peccatum sine inordinato appetitu, quia vt supra dictum est. q. 71. ar. 6. concupiscentia est causa omnis peccati, & actus exterior, esto sit peccatum quandoque, non tamen sine interiori motu appetitus; non autem debet intelligi, quòd peccatum solũ consistat in tali procedente ab inordinato appetitu, quia & ipse appetitus inordinatus, esto non progrediatur ab actu alio ipsius appetitus, est peccatum, procedit ergo omne peccatum ab appetitu inordinato, vel est appetitus inordinatus. Si enim loquamur de peccato quãtum ad formale, & principale, tunc omne peccatum est appetitus capiẽdo appetitum pro concupiscentia generaliter dicta, vt patuit supra q. 73. art. 6 ad 2. Si verò loquamur de pacto quo ad materiale. i. actum exteriorem qui est conuersio ad bonum commutabile, sicut ad finem, tunc semper procedit ab appetitu inordinato; accedere enim ad mulierem, non est peccatum, nec fornicatio, nec adulterium, nisi quia a voluntate inordinata; & simile est de omnibus alijs peccatis. Ex quibus habetur, quòd id, quod est causa omnis inordinati appetitus, est causa omnis peccati; nam vt dictum est, peccatum non fit sine inordinato appetitu; si tamen appetitus caperetur potentialiter, tunc vniuersaliter verum est, quod dicitur, qui tamen appetitus est inordinatus eo ipso, quòd inordinatum actum producit. Deinde cum dicit.

¶ Quod autem aliquis appetat inordinatè aliquod tẽporale bonum, procedit ex hoc, quòd inordinatè amat seipsum, hoc enim est amare aliquem velle ei bonum. Vnde manifestum est, quòd inordinatus amor sui est causa omnis peccati. ——————

¶ Ponit minorem cum conclusione, quæ probatur; quia amare aliquem est velle ei bonum; ergo volendo, & appetendo quodcũque bonum sibi, vel alij, amat seipsum. Circa istam minorẽ posset esse difficultas quomodo amor sui sit causa appetitus boni temporalis, cum idem sit actus quo fertur appetens in bonum suum, & seipsum, & volendo illud bonum sibi, dicitur se amare, idem autẽ non est causa suijpsius. Et præterea est difficultas in quo genere causæ appetitus boni tẽporalis procedat ex amore suijpsius. Quo ad primum dicitur primò iuxta supra dicta q. 26. ar. 4. Vbi dicebatur, quòd stante vnitate actus amoris amicitiæ, & concupiscentiæ, nihilominus esset diuisio per prius, & posterius, ratione obiectorũ; quia videlicet amatum illo actu, vt est amor amicitiæ, est principalius amatum, quàm amatum eodem actu, vt est amor concupiscentiæ. Ita in proposito potest attendi causalitas quo ad obiecta; quia illud bonum temporale non concupiscitur, nisi propter eum cui concupiscitur, sicut non vult vinum, nisi quia bonũ sibi, sic quòd ipse qui se amat referre videtur vinum ad se sic, quòd sit causalitas in obiectis, quorum vnum est propter aliud, stãte vnitate actus, qui est appetitus boni temporalis, & amor suijpsius. Vnde Doct. Sanct. in secundo dist. 42. ar. 2. in cor. Cum in bonis cõmutabilibus ad quæ homo inordinatè conuertitur per peccatũ, sit quidam ordo secundùm quòd vnum est finis alterius (semper enim ea quæ sunt ad finem sunt plura, quàm ipse finis) oportet vt quantò radix peccati sumitur propinquior fini vltimo, tantò inueniantur pauciores radices, huis autem vltimus in amore cõmutabilium bonorum est ipse homo, propter quem omnia alia quærit, & ideo si radix peccati sumatur ex parte ipsius peccantis, erit vna, si autem sumatur ex parte eorum, quæ propter seipsum peccans quærit, erũt plures. Vbi patet, quòd D. S. innuit amorẽ sui esse causam

peccati

peccati in genere cauſæ finalis ex parte appetẽtis;quia quærit alia bona propter ſe, & ſic ex parte obiectorum eſt cauſalitas finalis; ſed ex parte actuum eſt cauſalitas ſuo modo effectiua. Si tamen actus diſtinguuntur quo quis amat ſe, & quo quis peccat, quod præſertim contingit,quando peccatum eſt actus exterior.&c.

¶Secundò dicitur,quòd ſicut patuit ſupra q.1.art.6.nihil habet appetibilitatem,& motiuitatem voluntatis, niſi ſecundùm virtualem ordinem ad vltimum finem in communi,ita quòd quicquid appetitur aliud ab vltimo fine,appetitur virtualiter ꝓpter ipſum. Sic poteſt dici,quòd nullus appetit aliquid inordinatè volẽdo ipſum, niſi inquantum virtualiter in eo vult proprium bonum, ita quòd ratio ipſum appetendi eſt proprium bonum.

¶Tertiò poteſt dici,quòd quia natura,& ea quæ ſe tenẽt ex parte naturæ ſunt fundamentum,& ratio aliorum,ideo cũ amor ſuiipſius ſit aliqualiter naturalis,ideo amor ſuiipſius, qui eſt amor amicitiæ,& perfectus,eſt cauſa alterius amoris, ſcilicet concupiſcentiæ,quo quis concupiſcit ſibi alia,qui eſt imperfectus; & dato, quòd amor ſuiipſius eſſet diſtinctus actus ab amore cõcupiſcẽtiæ aliorum,tunc ratione obiectorum eſſet cauſalitas finalis;quia hoc concupitum eſt propter hoc amatum,ſed ratione actuũ eſſet aliqualis cauſalitas effectiua, ſicut appetitus finis eſt cauſa appetitus eorum,quæ ſunt ad finem,ſicut ratio cauſandi,& efficiendi ipſum.Vnde D.S.in de Malo,materia 8.ar.1.ad 19.dicit,ſicut Philoſophus dicit in 2. rheto. Amare eſt velle bonum alicui, in hoc ergo quòd homo appetit ſibi quæcunque bona, videtur amare ſeipſum, & ideo amor ſuiipſius, non ponitur ſeorſum, vel radix peccati,vel etiam vitium capitale, quia omnes radices vitiorũ includunt inordinatum ſui amorem.Hæc ille.Quare videtur ibi eſſe vniuerſaliter cauſalitas finalis,quæ eſt inter obiecta, ſed non vniuerſaliter cauſalitas effectiua inter actus. Patet ergo quòd amor ſuiipſius eſt cauſa appetendi alia, patet & in quo genere. Patet ẽt quomodo Doct.Sanct.pulchrè propoſitum oſtẽdit,ꝙ quia peccatum non habet cauſam, niſi ex parte conuerſionis ſecundũ quam eſt appetibile; & quia appetitus boni concupiti reducitur in cauſam (ſaltem virtualiter incluſam) in amore ſuiipſius, igitur talis amor eſt cauſa omnis peccati,quia eſt cauſa appetendi, & volẽdi omne peccatum. Peccatum enim non eſt volitum propter Deum, nec referibile in ipſum, ſicut in finẽ,igitur refertur, ſicut in finẽ, in bonum peccantis. Vnde & peccator mortalis dicitur frui ſeipſo,non enim quærit peccatum propter peccatum, ſed quia vtile, vel delectabile ſibi,vel ei,q̃ eſt alter ipſe, quod eſt amare ſeipſum. De hoc Scotus conformiter loquitur in primo diſt.1.vbi ſic hẽt. Sed tunc eſt dubium quo obiecto peccans mortaliter fruitur, an ſcilicet actu ſuo,an obiecto ſui actus. Reſpondeo quòd communiter fruitur ſeipſo,quia obiectum actus ſui amat amore concupiſcentiæ, & per conſequens aliquid aliud amore amicitiæ, quia omnem amorem concupiſcentiæ,præcedit amor amicitiæ, illud autem aliud eſt ipſemet,cui vt amato amore amicitiæ appetit illud obiectum;vnde non fruitur obiecto ſui actus, nec per conſequens ipſo actu ſuper quem non oportet primò reflecti, hæc eſt ſententia Auguſtini de ciuitate Dei lib.14.cap.28. & ſuper geneſim lib.2.cap.8.dicentis,duas ciuitates fecerunt duo amores,Ciuitatem Diaboli,amor ſui,vſque ad contemptum Dei. Ciuitatem Dei, amor Dei, vſque ad contemptum ſui; ergo prima radix ibi eſt,quòd peccans fruitur ſe.Hæc ille.Ex quibus habetur,quod dictum eſt, quia ſcilicet amor ſui amicitiæ eſt cauſa finalis amoris concupiſcentiæ aliorum.

Scot. Scotus.

¶Aliud dubium eſt quis ſit ille amor qui eſt cauſa omnis peccati,an videlicet ſit amor qui eſt paſſio,vel amor qui ſimplex motus voluntatis; nam amor paſſio non videtur eſſe cauſa oĩs peccati,quia non ſpiritualis circa rem ſpiritualem.Dico quòd amor ſuiipſius in communi,quo quis diligit ſeipſum inordinatè tanquàm finem,& principalius,quàm Deum,talis eſt principium oĩs peccati, & non ſolùm amor ſenſitiuus; immo videtur quòd amor paſſio,id eſt quo aliquis diligit ſe,volendo bona ſenſibilia ſibi, non ſit cauſa peccati,niſi aſſit etiam amor qui dicit ſimplicem motum voluntatis, & huius argumentum eſt, quia amor ſuiipſius dicitur eſſe cauſa peccati quo conſtituitur finis in proprio bono, quod non eſt ſenſualitatis;ſed voluntatis. Eſto enim ſenſualis amor ſit quandoque cauſa originalis peccati, non tamen completiua, ſed ſola voluntas,& actus eius.Vnde quando amor paſſio dicitur eſſe cauſa peccati ex infirmitate,intelligendum eſt cauſa inchoatiua, non completiua, ex hoc enim quòd quis ſibi appetit delectationem ſenſibilem inordinatam,tunc ſenſualitas,& voluntas in idẽ tendunt,completur peccatum, aliàs non. De hoc videtur loqui Doct.Sanct.ſecunda ſecundæ q.54.artic.3.ad tertium, cum dicit. Amor ſui quantum ad quæcunque bona, quæ ſibi aliquis appetit eſt cõe principium peccatorum, ſed quantum ad hoc ſpecialiter, ꝙ aliquis appetit ſibi delectabilia carnis,ponitur amor ſui filia luxuriæ.Hæc ille. Patet autem, ꝙ appetere quæcunque bona nõ eſt amoris ſenſitiui,ideo talis nõ eſt cã adequata omnis peccati; ſed amor ſui in cõi.Cum quo ſtat, ꝙ amor ſenſibilis eſt principiũ peccati,quod eſt ex infirmitate. Aliud dubiũ eſt circa iſtam materiã, cuius inordinationis ſit iſte amor ſuiipſius, qui eſt cauſa omnis peccati, & incluſus virtualiter ſaltẽ in appetitu cuiuslibet peccati.

Ad hoc reſpondet Doct. Sanct.ſecunda ſecundæ q.25.art.7.ad primum,quòd amor ſui,qui eſt principium peccati eſt ille,qui eſt proprius malorum perueniens vſque ad contemptum Dei, vt dicitur 14.de ciui.Dei,quia mali etiam, ſic cupiunt exteriora bona, quòd ſpiritualia contemnunt.Hæc ille. Ex quo patet,quòd amor ſui, qui eſt cauſa peccatorum eſt ex genere peccatum mortale, quia eſt ſe diligere,ſicut finem,quod non eſt ſine contemptu Dei. Velle igitur ſibi bonum,quod eſt contra legem Diuinam, ſicut delectationem illicitam,vel velle quandoque ſibi bonum,quod poteſt ſibi velle modo indebito,& tali modo, qui inducat contemptum Dei,eſt amare ſe inordinatè, & principium peccati.De iſta materia,ſcilicet de amore ſuiipſius,quando ſit inordinatus,& quomodo poſſit ſtare cum charitate, & an conueniat bonis, videbimus ſecunda ſecundæ q.19.articu. 6. & q.25.artic.7. Quare nunc differenda ſunt &c.

ARGVMENTVM in contrarium etiam aperit, quis ſit amor ſui qui eſt cauſa peccati,ſicut iam dictum eſt,quia amor ſui vſque ad contemptum Dei, facit ciuitatem Babylonis, & confuſionis; ſed per peccatum pertinet aliquis ad ciuitatem Babylonis; igitur hoc habet ex amore ſui, & ſic confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd amor ſui ordinatus, eſt debitus & naturalis, ita ſcilicet quòd velit ſibi bonum, quod congruit; ſed amor ſui inordinatus, qui perducit ad contemptum Dei,ponitur eſſe cauſa peccati ſecundùm Auguſtinum.*

* Lib.14.de ciui.Dei.c. vlt.tom.5.

¶Ad maiorem,verũ eſt,quòd bonum ſecũdùm ſe, & debitum, non eſt cauſa peccati, poteſt tamen eſſe occaſio peccati,vt patuit ſupra q.19.artic.2.ad 2.

¶Ad minorem,negatur quòd amor ſui ſit ſecundùm ſe bonũ, & debitum ſecundùm ſe.i. ex propria ratione, & quaſi generica, ſic quòd quilibet amor ſui ſit bonus. Si enim quis ſibi velit bonũ, quod non congruit ſibi,vel vult ſibi inordinato modo,quia ſcilicet plus vult temporale,& ſenſibile,quàm æternum,& ſpirituale, amat ſe indebitè,& malè. Ad probationem dico,quòd præcipitur homini,vt diligat ſeipſum ordinatè,volendo bona,quę cõgruũt, & modo congruenti; eſto enim quis appetat bonum naturale, & quod poteſt ſibi velle, ſi tamen modus, non eſt bonus,erit amor malus,vt patet in ſuperbia &c.negatur igitur conſequentia &c.

Nota autem verba D. S. quòd amor ſui aliquis dicitur naturalis, non quia non ſit actus elicitus, vel quia ſit aliqua proprietas inhærens, vel actus ſemper exercitus; ſed dicitur naturalis obiectiuè,& ſpecificatiuè, quia videlicet eſt de bono, quod aliquis nõ poteſt non appetere.i.cuius contrarium, non poteſt appetere, & ita neceſſarius,& determinatus ad vnum; & hoc tangit Doc.San. cum dicit,ita ſcilicet,quòd velit ſibi bonum,quòd congruit, & ex hoc videlicet eſt ordinatus, & debitus, ideſt regulatus, & naturalis,vel eſt naturalis.i.ſecundùm naturã hominis, vt homo eſt &c. Pro illa probatione minoris vide ſecunda ſecundę q.19.ar.6.quia aliquis præcipitur,aliquis prohibetur.

¶Ad ſecundum dicendum,quòd concupiſcentia qua aliquis appetit ſibi bonum,reducitur ad amorem ſui, ſicut ad cauſam,vt iam dictum eſt.*

* In cor.art.

¶Conceditur totum vſque ibi, quod dicitur propter hoc, quia concupiſcentia eſt cauſa omnis peccati, de hoc patuit ſup. q. 73. ar.6.ad ſecundũ,quia concupiſcentia, quæ eſt generalis in omni peccato non eſt propria cauſa peccati, ſed genus peccati præſertim quo ad formale,& principale peccati, quod eſt actus ĩterior, qui dicitur concupiſcentia largè pro omni complacentia,& affectione peccati;ſed de hoc poſtea ar.ſeq.ad primum. Dato igitur, quòd concupiſcentia ſit aliquo modo cauſa peccati.Dico quòd nõ eſt prima ſimpliciter, immo procedit ex amore ſui tanquàm prima origine generali, & incluſa virtualiter in concupiſcentia omnis peccati,vt patuit circa corpus. Dico vlterius, ꝙ concupiſcẽtia eſt quidẽ alia paſſio, ſi accipiatur, vt ſignificat paſſionem; ſed cũ dicimus,quòd concupiſcentia eſt principium omnis peccati,non accipitur pro paſſione tantùm, ſed vt dictum eſt, generaliter pro omni inordinata affectione,& motu inordinato in proprium bonum, ſic etiam amor accipitur generaliter, vt dictum fuit; negatur igitur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliquis dicitur amare,& illud bonum,quod optat ſibi,& ſe cui bonum optat. Amor igitur ſecundùm quòd dicitur eius eſſe, quod optatur,puta quòd aliquis dicitur amare vinum,vel pecuniam,recipit pro cauſa timorem, qui pertinet ad fugã mali; omne enim peccatum prouenit, vel ex inordinato appetitu alicuius boni,vel ex inordinata fuga alicuius mali,ſed vtrũque horum reducitur ad amorem ſui, propter hoc enim homo, vel appetit bona, vel fugit mala, quia amat ſeipſum.

¶Concedo

¶Concedo auctoritatem B. Aug. & fuit et supra habita q. 72. arti. 3. Et est sensus, quòd omne peccatum præsertim in actibus exterioribus prouenit ex inordinato amore concupiscentiæ alicuius boni amati amore concupiscentię, vel ex inordinata fuga mali, & contingit, ꝙ amor concupiscentiæ alicuius boni concupiti etiam proueniat ex timore malè humiliante. i. ex inordinata fuga mali, sicut ex hoc, ꝙ aliquis timet deficere, & incurrere miseriam, & paupertatem, inducitur in amorem pecuniarū, & possessionū, & bonorum temporaliū et inordinatū, licet & iste timor oriatur ex appetitu alterius boni, & amore cōcupiscētię q̃ńq;. Vide ad quartum in sequenti ar. sed negatur consequentia, ꝙ nō solus amor sui sit cā peccati primordialis, & originalis simpliciter; nā amor concupiscentię boni concupiti (qui dr̃ malè inflammans. i. afficiēs appetitum inordinatè; quia amor comparat̃ igni, & calori præsertim concupiscentię, & amor sensitiuus) reducitur saltem aliq̃n in timorem malè humiliantem. i. prosternentem appetitum, quia timor assimilatur fugę, & resilitioni, sed vtrunq; horum reducitur, sicut in primam cam in amorem sui, fugitur enim malum. s. miseria propter amorem suiipsius, & concupiscunt̃ bona propter amorem sui, vt patuit, quare amor sui amicitiæ, est cā amoris concupiscentiæ, & timoris, & fugę mali; & de istis supra sępius patuit in materia passionū; quia accessus ad bonum est causæ fugę, & recessus a malo, D. S. in ista solutione primò exponit antecedens, & auctoritatem B. Aug. & postea negat consequentiam &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd amicus est quasi alter ipse, & ideo, quod peccatur propter amorem amici, videtur propter amorem sui peccari.

¶Dico ad assumptum, ꝙ peccat quis propter amorē amici; sed talis amor comprehenditur sub amore sui, quia non facit aliquid inordinatum propter amicum, nisi vt ipsum habet tanq̃ seipsum, quia amicus alter ipse est, sicut etiam sup. dictum est. q. 47. art. 1. ꝙ aliquis irascitur propter factum contra amicum iniustum cum hāc tanq̃ seipsum, amor igitur sui, & quasi sui est causa peccati &c.

Vtrum conuenienter ponantur causa peccatorum esse hac tria, quæ ponuntur 1. Io. 3. videlicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.

I In sū quęs. 20. ar. 3. ad 4. Et 2. dist. 42. q. 2. art. 2. Et Mal. q. 8. artic. 1. ad 14.

AD quintum sic proceditur. Vr̃ ꝙ incōueniēter ponantur causę peccatorum esse cōcupiscētia carnis cōcupiscētia oculorū, & superbia vitæ, qa secūdùm Apostolum 1. ad Timoth. vltimo. Radix omnium malorum est cupiditas; sed superbia vitæ sub cupiditate non continetur; ergo non debet poni inter causas peccatorum.

¶ 2 Præt. concupiscentia carnis maximè ex visione oculorum excitatur, secundùm illud * Daniel 13. Species decepit te; ergo non debet diuidi concupiscentia oculorum contra concupiscentiam carnis.

*Dan. 13.

¶ 3 Prę̄t. Concupiscentia est delectabilis appetitus, vt supra habitum est, * delectationes autem contingunt, non solùm secundùm visum, sed etiam secundùm alios sensus; ergo deberet etiam poni concupiscentia auditus, & aliorum sensuum.

*q. 30. ar. 1. & q. 31. art. primo.

¶ 4 Præt. Sicut homo inducitur ad peccandum ex inordinata concupiscentia boni, ita etiam ex inordinata fuga mali, vt dictum est, * sed nihil hic enumeratur pertinens ad fugam mali; ergo insufficienter causæ peccatorum tanguntur.

*Art. 4. ad tertium.

¶ Sed contra est, quod dicitur * 1. Io. 2. Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. In mundo autem dicitur aliquid esse propter peccatum; vnde & ibidē dicit, ꝙ totus mundus in maligno positus est; ergo prædicta tria sunt causæ peccatorum.

¶Hic consequenter quærit de alia cā, & passione in speciali, s. concupiscentia. Nota aūt, ꝙ sicut dictum est ar. præc. amor suipsius dicitur esse cā oīs peccati, & non tñ solū amor sensitiuus, & passio, sed et amor in communi; sicut et sup. q. 28. ar. 6. dixit D. S. cum dicitur amans omnia agere ex amore, loquitur de amore cōmuniter accepto prout comprehendit naturalem, rationalem, & intellectualem; sic in proposito per concupiscentiā intelligit̃ non solū de passione, sed de appetitu cuiuscunque boni, vt patebit, qa autem concupiscentia trifariam diuiditur, ideo vt & verificet̃ auctoritas adducta in argumento in oppositum D. S. quærit de triplici concupiscentia, s. carnis, oculorum, & superbia vitæ Ex quo patet, ꝙ non quærit de concupiscentia, quæ est passio tantū, quia superbia vitæ non est solū passio, sed etiam simplex motus voluntatis, similiter concupiscentia oculorum, vt patet, ad secundum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictū est; * inordinatus amor sui est causa omnis peccati, in amore autem sui, includitur inordinatus appetitus boni, vnusquisque enim appetit bonum ei quem amat. Vnde manifestum est, quòd inordinatus appetitus boni est causa omnis peccati.

* Art. 4. huius quæst.

¶Conclusionem formaliter rñsiuam D. S. expressè nō ponit in corpore, sed in argumento in contrariū quam tñ clarè probat in corpore, & est talis conclusio rñsiua. Conueniēter hæc tria ponūtur causæ peccatorū. s. omnium. Probat̃, inordinatus appetitus boni (s. vniuersaliter) est cā oīs peccati, sed hæc tria dn̄t inordinatū appetitum oīum bonorū temporaliū, igitur sunt causæ oīs peccati. Ad hunc sensum, ꝙ non sit aliquod peccatum in exterioribus actibus quin procedat ex aliqua illarū concupiscentiarū. Huius rōnis D. S. ponit, & probat primò maiorem, secundò minorē, ibi. Bonum aūt dupliciter. Maior ergo probat̃ sic, inordinatus amor sui est cā oīs peccati, sed in amore sui inordinato includit̃ inordinatus appetitus boni; ergo sequit̃ maior principalis. Ista maior patuit ar. præce. Minor patet, vnusquisq; enim appetit bonum ei quē amat, igit̃ si inordinatè amat, inordinatè appetit; & vult ista probatio, ꝙ quia amor sui non excludit cupiditatē, immo omnis amor est cū concupiscentia, ideo sicut amor est cā oīum ita cupiditas; nā vt patuit amare se est sibi cōcupiscere bonū, amori ergo sui sp̄ annectit̃ cōcupiscētia, quare maior vera, ꝙ inordinatus appetitus (suppositione cōi) est cā oīs peccati. Cā tn̄ secunda, sicut amor sui simplr̃ prima, immo idē est actus amor sui, & cōcupiscētia boni, ꝗ tn̄ principalius est sui, q̃ boni cōcupiti, vt patuit. Et nota iuxta ar. 4. ꝙ peccatū est ex appetitu inordinato boni tp̄alis, ita tñ ꝙ sub tp̄ali cōprehēdat̃ et sp̄uale inordinatè appetibile. Tūc ibi.

Conclusio responsi.

¶Bonum autem dupliciter est obiectum sensibilis appetitus, in quo sunt animę passiones, quæ sunt causa peccati. Vno modo absolutè secundùm quòd est obiectum concupiscibilis. Alio modo sub ratione ardui prout est obiectum irascibilis, vt supra dictum est. * Est autem duplex concupiscentia, sicut supra habitum est. Vna quidē naturalis, quæ est eorum quibus natura corporis sustentatur, siue quantum ad conseruationem indiuidui, sicut cibus, & potus, & alia huiusmodi; siue quantum ad conseruationem speciei, sicut in venereis, & horum inordinatus appetitus dicitur concupiscentia carnis.

*q. 23. ar. 1. q. 30. ar. 3.

¶Procedit ad principalē minorem probādā, ꝓ qua oportet nōtare prius, ꝙ iuxta, D. S. 2. 2. q. 162. ar. 3. Irascibilis dupl̃r accipitur, vno mō propriè prout est pars appetitus sensitiui. Alio mō accipit̃ irascibilis largius, vt s. ēt pertineat ad appetitū intellectiuum, cui et q̃ńq; attribuitur ira prout irā attribuimus Deo, & Angelis, nō quidē s̄m passionem &c. Si ergo arduū, quod est obiectū supbiæ, esset solū aliquod sensibile in quod posset tēdere appetitus sensitiuus, oporteret ꝙ superbia esset in irascibili, q̃ est pars appetitus sensitiui; sed quia arduū, qđ respicit supbia cōiter inuenitur, & in sensibilibus, & in sp̄ualibus rebus, necesse est dicere, ꝙ subiectum supbię sit irascibilis nō solū propriè sumpta prout est pars appetitus sensitiui, sed ēt cōius, prout inuenit̃ in appetitu intellectiuo. Hæc ille, & sicut ipse dicit, ꝙ irascibilis accipit̃ dupl̃r, ita possum dicere, ꝙ concupiscibilis accipit̃ dupl̃r, propriè, & largè, ꝓut volūtas respū boni absoluti dr̃ concupiscibilis, quare vr̃, ꝙ sicut sub bono arduo, & appetitu ipsius nō solū dēt intelligi motus appetitus sensitiui qui est passio, sed ēt motus volūtatis in bonū sp̄uale insensibile; vñ quamuis D. S. consequenter in articulo videatur solū probare de cōcupiscētia carnis, & oculorū, vt sunt passiones cōcupiscibilis, tñ sub istis, ꝓsertim sub cōcupiscentia oculorū, dēt & intelligi cōcupiscētia cuiuscunq; boni sp̄ualis, sicut & supbia vitæ, iuxta iā allegata, ponitur in irascibili largè accepta, ita ꝙ hæc tria cōprehēdāt, & oēm passionē concupiscibilis, & irascibilis, vt patebit, & oēm motū voluntatis quo appetitur bonū sp̄uale absolutè, vel arduū; iustè tñ D. S. hic loqtur solū de passionibus exp̄ssè, qa intētū huius q̄nis est q̄rere qūo passiones sint cāæ peccati &c. His ergo notatis, ꝓbatur minor sic. Cōcupiscētia carnis dicit inordinatū appetitū bonorū absolutè, q̃ sunt obiecta cōcupiscētiæ naturalis, & est concupiscētia naturalis, cōcupiscētia oculorū dicit inordinatū appetitū delectabiliū s̄m interiorē app̄hensionē, & est cōcupiscētia animalis, siue intellr̃ oculorum. i. visionis &c. Supbia aūt vitæ dicit inordinatū appetitū bonorū ardui, sed nō sunt alia bona tp̄alia hoīs ꝓter ista; ergo minor principalis vera. Minor iā assumpta patet, sed maiorē D. S. primò ꝓbat, secūdò dicit quoddā corollariū, ibi. Et sic patet &c. Maiorē probat ex quadā distinctione, & primò primā partē, secūdò secūdam, ibi.

Alia

Alia aūt est cōcupiscentia, tertiò tertiā, ibi. Appetitus autem &c. Notat ergo D.S. distinctionē, ꝙ bonum dupliciter est obiectum sensibilis appetitus in quo sunt passiones, q̄ sunt cā pcti (sub qb. intellige motus volūtatis, nisi intelligeretur D.S. de pctō ex infirmitate, qa tale solū est ex passione appetitus sensitiui) vno mō absolutè sm ꝙ est obiectū concupiscibilis. alio mō sub rōne ardui put est obiectū irascibilis, vt patuit sup. q.23. art.1. Primū aūt mēbrū subdiuiditur, qa est duplex cōcupiscētia, & duplex cōcupiscibile p consequēs, vt patuit sup. q.30. ar.3. vna est naturalis. s. obiectiuè, qa videlicet rei facientis ad sustentationē naturæ, & corporis, siue q̄tum ad cōseruationē indiuidui, sicut cibus, & potus &c. Ex illo mēbro iā satis clarè patet prima ps maioris sup. dictę &c.

¶ Alia est concupiscentia animalis eorum. s. quæ per sensum carnis sustentationem, aut delectationem, non afferunt, sed sunt delectabilia secundùm apprehensionē imaginationis, aut alicuius huiusmodi acceptionis, sicut sunt pecunia, ornatus vestium, & alia huiusmodi; & hæc quidem animalis concupiscentia vocatur concupiscentia oculorum, siue intelligatur concupiscentia oculorū, idest ipsius visionis, quæ fit per oculos, vt referatur ad curiositatem, secundùm quòd Aug. exponit in 10. cōfes.* siue referatur ad concupiscentiam rerum, quæ exterius oculis proponuntur, vt referatur ad cupiditatem secundùm quòd ab alijs exponitur.

* Aug. c.35. patú a prin ci.10.1.

¶ Deducit secundā partē maioris ꝓ qua notat secūdū mēbrum subdiuisionis, ꝙ alia est cōcupiscētia animalis; hoc est eorum, q̄ nō faciunt ad conseruationē naturæ corporis immediatè, nec sm delectabilia sm sensum corporalē exteriorē. s. tactum, & gustum, sed sm apprehensionē imaginationis, aut alicuius hmōi interioris acceptionis ēt rōnis particularis, vt patuit sup. sicut est ornatus vestiū pecunia, honor, & hmōi, de quibus sup. q.60. ar.5 Et nota ꝙ D.S. dicit, ꝙ ornatus vestium sit bonū imaginationis, & obiectū delectationis, & concupiscētiæ animalis; nā vestis vr̄ aliqualr̄ ad sustentationē corporis facere, nō aūt ornatus &c. Ex hac declaratione satis patet secunda pars maioris p̄cedētis. Sed notat D.S. ꝙ hæc pars. s. cōcupiscētia oculorū dupliciter exponitur, vno mō cōcupiscentia oculorū. i. cōcupiscentia visionis extendendo ad apprehensiuā quālibet, vt referat ad curiositatē, q̄ cōsistit circa delectationē cognitionis oīum sensuum immo oīum apphensiuarū, denoīatur aūt magis cōcupiscētia oculorum, q̄a oculi sunt ad cognoscendum in sensibus principales. Alio mō exponit cōcupiscētia oculorum, i. rerum, q̄ exterioribus oculis ꝓponunt, licet non oīum, vt patet ad secundū, quia nō earum, q̄ cōcupiscunt ad delectationē tactus immediatè, & nō faciunt ad sustentationē vitę immediatè; & q̄nocunq; intelligat, tunc cōcupiscentia oculorum dicit appetitum inordinatum, vel cognitionē sensibilis, vel rerū cogitarū p sensus, nō vt faciunt ad vitā. Curiositas enim, vt habet D.S. 2.2. q.167. ar.2 ad 1. est circa cognitionis delectationē, vel cōcupiscentiā inordinatā; licet luxuria, & gula sint circa delectationes cognitionis, q̄ sunt i vsum rerū tāgibiliū. Cōsequēter cū dicit.

¶ Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad superbiam vitæ; nam superbia est appetitus inordinatus excellentiæ, vt inferius dicetur. *

* q.84. art. 2. & secunda secundæ q.162. art.1.

¶ Ponit tertiā partē maioris sępæ dictæ, & eam declarat iuxta secundum mēbrū primæ distinctionis, qa superbia est appetitus inordinatus excellētiæ, q̄ est bonū arduū. D.S. tñ circa istā partē remittit se ad secūdā. 2. q.162. vbi deteriat de supbia ex intētione, qa est circa bonū arduū nō solū sensibile, sed ēt spūale; ac propterea nō solùm in irascibili sensitiuo, vt patet ex dictis. Deinde ibi.

¶ Et sic patet, quòd ad ista tria reduci possunt omnes passiones, quæ sunt causa peccati; nam ad duo prima reducuntur omnes passiones concupiscibilis, ad tertium autem omnes passiones irascibilis.

¶ Infert ex istis oībus iā dictis corollarium quoddam circa, qd̄ secundò soluit dubium, ibi. Quod iō non &c. Corollariū igit est. Ad ista tria reduci pñt oēs passiones, q̄ sunt cā peccati. Patet, qa ad duo prima s. concupiscentiam carnis, & oculorū, quæ sunt boni absolutè, reducunt oēs passiones cōcupiscibilis, qa et ipsę sunt boni absolutè. Ad tertium autem. s. superbiam vitæ reducūtur omnes passiones irascibilis, quia & ipsa est in irascibili largè dicto. s. sensitiua, & intellectiua &c. Tunc ibi.

¶ Quod ideo non diuiditur in duo; quia omnes passiones irascibilis conformantur concupiscentiæ aīali.

¶ Soluit quoddam dubium circa corollarium prædictū, quare & non sit duplex concupiscentia respectu boni ardui, sicut est duplex respectu boni absolutè videlicet naturalis, & aīalis, qa cōcupiscētia circa bonū absolutè diuersificant, qa sequunt diuersas apprehensiones, vt patuit sup. q.30. ar.3. ad tertiū, & qa sunt bonorū apphensorum per sensum exteriorē, vel interiorē, iō sunt distinctę concupiscentiæ, & passiones; sed oēs passiones irascibilis conformant concupiscētiæ aīali, quia sequunt ēt solū apphensionem interiorem, & aīalē, sicut patet de spe timore, & oībus, quia sunt solū respectu apphensorum per imaginationē, & iō motus in arduum non pōt subdiuidi in duo sm duplicem apprehensionem.

¶ Nota ꝙ ex his hr̄ implicitè in quo gñe cupiditas, vel concupiscētia sit cā pcti, quia D.S. innuit, ꝙ causet peccatum, sicut passio. Constat aūt, ꝙ passio est cā actus exterioris, sicut iō efficiendi ipsum, quare & concupiscentia cuiuscunq; rei est cā huiusmodi, nō videlicet perfectè effectiua, sed rō efficiendi non enim prosequeret quis actum circa obiectum, nisi sit concupitū Nota quoq;, ꝙ cōcupiscentia, vt tactum est ar. præ. est cā oīs peccati distributione accommoda, & peccati exterioris; nā nō est cā suijpsius, & tñ ipsa est peccatū, nec est cā amoris ex qua ipsa ꝓcedit, est igitur cā oīum pctōrū exteriorū capiēdo cōcupiscētiā in suppōne cōi &c.

ARGVMENTVM in contrarium continet, & confirmat conclusionem iam probatam.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd secundùm ꝙ cupiditas importat vniuersaliter appetitum cuiuslibet boni, sic etiam superbia vitæ continetur sub cupiditate; quomodo autem cupiditas, secundùm quod est speciale vitium, quod auaritia nominatur, sit radix omnium peccatorum infra dicetur.*

* q.84. art.

¶ Ad maiorem sunt opiniones q̄uo ista auctoritas intelligatur, sed de hoc infra q.84 art.1. & patuit sup. q.75 art.2. ad secundum. Dico enim ꝙ cupiditas, vt est speciale peccatum, est radix, & causa omnium, sed cupiditas accepta cōiter pro appetitu inordinato cuiuscunque boni, est genus omnium peccatorum p̄sertim quantum ad principale peccati. Ad minorem negatur, ꝙ superbia non continetur sub cupiditate gñaliter dicta, & cupiditas, quæ est speciale peccatum. i. auaritia est cā, & radix omnium peccatorum in vno gñe; cum quo stat, ꝙ superbia, & quædā aliæ causæ sunt principia in alio gñe, vt patebit vbi iam ar.2. Vnde negat cōsequētia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd concupiscētia oculorum non dicitur hic concupiscentia omnium rerum, quæ videri oculis possunt; sed solùm earum in quibus non quæritur delectatio carnis, quæ est secundùm tactum, sed solùm delectatio oculi, idest cuiuscunque apprehensiuę virtutis.

¶ Ad maiorem, vera, de oculorū exteriorū visione. Sed dico, ꝙ in proposito non loquimur de concupiscētia oculorū. i. cōcupiscētia causata ex re visa tñ, q̄ concupiscit ad delectationem carnis, quæ est sm tactū, sed intelligimus per cōcupiscentiā oculorū, concupiscentiā cuiuscunq; rei, quæ delectat sm apprehēsionē interiorē quācunq;, hoc est dicere, ꝙ capit pro cōcupiscentia rei, quæ est bonū imaginationis, & delectat sm ꝙ est apphensa interiori apprehensione, sicut dictum est sup. q.60. art.5 ꝙ quędam sunt bona hoīs sm corpus, & tactū, quædā sunt bona sm imaginationē, sicut est honor, & pecunia; & concupiscentia taliū, quæ non pfectè pficiunt hoīem sm corpus immediatè, dr̄ concupisci concupiscentia oculorū i. quæ sunt delectabilia sm apprehensionē quasi spiritualē, & non sm corporalem contactum. Vñ negat cōsequētia, quia argūm procedit ac si p cōcupiscētiā oculorū intelligeret tātū cōcupiscētia eorū, quæ oculis exterioribus videri possunt, illa. n. excitāt cōcupiscētia carnis; sed aliter intelligit, vt dictū est. s. de cōcupiscētia, quæ est, vel apprehensionis sensuū, q̄ est curiositas, vel quæ est rerum, quæ delectant secundùm apprehensionem, & non secundùm contactum corporalem, & vsum earum &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus visus est excellentior inter omnes alios sensus, & ad plura se extendēs, vt dicitur in primo Metaphysicæ, * & ideo nomen eius transfertur ad omnes alios sensus, & etiam ad omnes interiores apprehensiones, vt August. dicit in libro de verbis domini.*

* Cit. pra. tom.3.

* August. serm. 33 à med. to.10.

¶ Maior vera, quia cōcupiscētia, q̄ est passio est appetitus delectabilis sm sensum, & naturalis quidē est delectabilis rei, q̄ delectat sm tactū, q̄ vocat hic cōcupiscentia carnis. Concupiscentia aūt aīalis est delectabilis sm apphensionem aīalē. s. interiorem, & hēt locū solū in hoīe, & de hoc patuit sup. q.30 ar.2. & q.23. ar.1. & secundā dicimus cōcupiscentiā oculorū. Ad minorem, cōcedit ꝙ delectationes cōtingunt sm alios sensus ēt, sed addo, ꝙ nomē sensus visus aptius est ad significandū apphensionem interiorem quācunq;, q̄ nomina aliorum sensuum, tū pp eius cōitatem, tū ꝓpter eius perfectionem, vt patet ēt 1 par. q.67. ar.1. Vñ conuenientius noīe visus, & oculi denotat apphensio quæcunq;, quare negat cōsequentia, esto enim per auditū possit ēt cōsurgere, & prouenire cōcupiscentia aīalis quā hic dicimus oculorū, tñ quia nō ꝓuenit, nisi mediāte interiori apprehensione ad quā significādū nomē oculi, vel visus congruentius assumit, iō negat consequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd fuga mali causatur ex appetitu boni, vt supra dictum est, * & ideo ponūtur

* Arti.4. ad tertium, & q.25. ar.2.

solùm

solùm passiones inclinantes ad bonum tanquàm causę earum, quæ faciunt inordinatè fugam mali.

¶Maior quidé vera, ꝙ inducitur homo in peccatũ ex inordinata fuga mali, sed tñ fuga mali sp oritur ex appetitu boni plerunque amore. s. concupiscentiæ, qa fugit malũ inĩqtum impedit, vel est cõtrariũ amato amore cõcupiscẽtię. i. cõcupito, & ad oẽ minus puenit oĩs fuga mali (sicut est et timor malè humiliãs) ab amore boni, vt patuit ex dictis art. 3. ad tertiũ, & sup. q. 25. art. 2. & sępius. Ad minorem dico, ꝙ nihil enumeratur pertinens ad fugam mali expressè, tñ vt dictum est in cor. i corollario, oẽs passiones sub istis intelliguntur, quare negat consequentia; quia magis debuerunt poni, quæ dñt prosecutionem boni, q̃ fugam mali, quia sunt causæ aliarum. ¶Nota aũt ne videatur esse apparens cõtrouersia inter solutionem tertij in ar. præc. & inter principium huius solutionis. Dixit enim solutio præcedentis ar. ꝙ timor malè humiliãs sit cã appetitus boni amati amore concupiscentiæ, vt dicebatur, timor aũt dicit fugam mali, vt constat. Ista aũt solutio dicit, ꝙ fuga mali causatur ex appetitu boni &c. sed intellige illud dictum pñtis solutionis, vt in plurimum, & regulariter, quia cõiter fugit malum propter bonum concupitum, vt constat, iõ enim odio, timeo ad abominor sunt cõtra bonum concupitũ. Secundò potest dici, ꝙ D. S. hic sub appetitu boni comprehendit ẽt amorem amicitiæ, & amorem sui, vt amor amicitiæ est, & sic nõ patitur dubiũ quin semper fuga mali ex appetitu boni oriatur &c. Vide sup. q. 1. ar. 2. in fine allegatos multos passus ex hoc libro, ex quibus habetur quomodo amor boni sit causa fugę mali, & quòd nec actũ volitionis habet appetitus respectu mali, nisi propter bonũ &c.

Vtrum peccatum alleuietur propter passionem.

K

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd peccatũ non alleuietur propter passionem. Augmentum enim causæ auget effectum, si enim calidum dissoluit, magis calidum magis dissoluit, sed passio est causa peccati, vt habitum est, * ergo quantò est intensior passio, tantò est maius peccatum; passio igitur, non minuit peccatum, sed auget.

Supra q. 23. art. 3. ad 3. Et q. 47. art. 1. co. & Ver. q. 26. ar. 7. Et Mal. q. 3. art. 11. * Ar. præc.

¶ 2 Præt. Sicut se habet passio bona ad meritum, ita se habet mala passio ad peccatum; sed bona passio auget meritum, tantò enim aliquis magis videtur mereri quantò ex maiori misericordia pauperi subuenit; ergo etiam mala passio magis aggrauat peccatum, q̃ alleuiet.

¶ 3 Præt. quantò intensiori voluntate aliquis facit peccatum, tantò grauius videtur peccare, sed passio impellens voluntatem facit eam vehementius ferri in actũ peccati; ergo passio aggrauat peccatum.

¶ Sed contra. Passio ipsa concupiscentiæ vocatur tentatio carnis, sed quantò aliquis maiori tentatione prosternitur, tantò minus peccat, vt patet per August. * ergo passio diminuit peccatum.

* August. laudat lib. 14. de ciuit. Dei c. 12. in fin. to. 5.

¶Hæc est secunda pars huius quæstionis, in qua Doct. Sanct. ostendit quomodo passio facit ad quantitatem peccati, & primò facit hoc, secundò mouet quoddam dubium artic. 8. Primum in duas; quia primò ostendit quomodo minuat, vel augeat. secundò quomodo excuset. ar. sequenti &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccatum essentialiter consistit in actu liberi arbitrij, quod est facultas voluntatis, & rationis, passio autem est motus appetitus sensitiui.

¶Doct. Sanct. in hoc corpore duo facit, primò præmittit q̃ndam distinctionem, secundò secundùm eandem euacuat quæsitũ, ibi. Si igitur accipiatur &c. Circa primum primò præmittit rationem distinctionis per modum notabilis. Secundò ex hoc infert distinctionem, ibi. Appetitus autem &c. Ratio distinctionis, vel notabile fundamentale stat in hoc, quòd peccatum essentialiter stat in actu liberi arbitrij (intellige in actu elicito principaliter, & in actu imperato secundario) quorum tamen vterque est actus liberi arbitrij, quod est facultas voluntatis, & rationis ad sensum sup. dictum q. 1. art. 1. Passio autem est motus appetitus sensitiui, & iõ si quis velit respondere ad quæsitum, quomodo s. passio alleuiet, vel augeat peccatum videat quomodo passio se habeat ad liberũ arb. dicit autem Doct. Sancti magis de libero arbit. quia voluntas, non est causa peccati, vt natura secundùm quòd potest accipi sub hoc nomine voluntas significata, sed vt est liberum arb. habens se ad opposita, & liberè in vnum declinans. Consequenter cũ dicit.

* Art. 1. & 2. huius quęst. & q. 10. ar. 3.

¶ Appetitus autem sensitiuus potest se habere ad liberum arbitrium, & antecedenter, & consequenter. Antecedenter quidem secundùm quòd passio appetitus sensitiui trahit, vel inclinat rationem, vel voluntatem, vt supra dictum est. Consequenter autem secũdùm quòd motus superiorum virium si sint vehementes redundant in inferiores, non enim potest voluntas intensè moueri in aliquid q̃n excitet aliqua passio in appetitu sensitiuo.

¶Infert distinctionem explicantem quæsitum, quæ & determinat, & explicat notabile prædictum. s. quòd appetitus sensitiuus se potest habere (. s. affectus aliqua passione) ad liberum arb. dupliciter. Vno modo antecedenter. Alio modo consequenter. Antecedẽter quidem secundùm quòd passio trahit, vel inclinat rationem, vel voluntatem, vt dictum est ar. 1. & 2. quia videlicet facit, vt ratio dimisso vniuersali iudicio iudicet in particulari conformiter passioni, & mediante tali iudicio rationis inclinat voluntatẽ &c. Consequenter secundùm quòd motus voluntatis, & rõnis si sint vehementes redundant in inferiores vires. Non enim potest volũtas intensè moueri in aliquod, quin excitetur aliqua passio in parte sensitiua. ¶Nota autem quòd passio se habet consequenter dupliciter, vno mõ per modum redundantiæ. Alio modo per viam electionis, vt patuit sup. q. 24. ar. 3. ad primum D. S. autem hic solũ tangit vnum modum. s. redundantiæ, quia talis euidenter attestatur perfectioni voluntatis, & oportet, quòd ratio dictet primò sine passione dictamen vniuersale, & particulare, & ex hoc, quòd voluntas secũdum iudicium, quod rõ sola dictauit fortiter mouet in id quod dictatum est, consequitur passio in appetitu sensitiuo.

¶Si igitur accipiatur passio secũdùm quòd præcedit actum peccati, sic necesse est, quòd diminuat peccatum, actus intantum est peccatum inquantum est volũtarius, & in nobis existens; esse autem aliquid in nobis dicitur per rationem, & voluntatem; vnde quantò ratio, & volũtas ex se aliquid agunt non ex impulsu passionis magis est voluntarium, & in nobis existens, & secundùm hoc passio minuit peccatũ, inquantũ minuit voluntarium.

Conclusio prima responsiua.

¶Hic consequenter D. S. rñdet ad quæsitum fm prædictam distinctionem duabus conclusionibus, secundam ponit ibi. Passio aũt &c. Conclusio ergo prima rñsiua. Passio secundũ, quòd præcedit actum peccati (. i. iudicium, & consensum in actũ peccati) habendo se antecedenter ad liberum arbi. sic necesse est, quòd diminuat peccatum. Probatur conclusio, passio talis isto mõ se hñs minuit voluntarium, igitur ẽt peccatum. Tenet cõsequẽtia, qa actus in tm̃ est peccatum inq̃tum est voluntarius, & in nobis existens. i. in potestate nr̃a, hoc est facultate voluntatis, & rõnis, sic videlicet ꝙ procedat ab his tanq̃ principijs liberis. ¶Nota aũt, ꝙ actus in tantũ est peccatum. i. culpa, & tantò maiorẽ habet grauitatẽ gñicã inq̃tum voluntarium, sed non grauitatem specificã, nec est tale peccatum ex voluntario, sed ex obiecto, vt patuit sup. q. 73.

¶Nota ꝙ per hæc tria Philosophus idem intelligit. s. per esse ĩ nobis, & per esse voluntariũ, & in nr̃a potestate. Id enim est in potestate nr̃a, quod possumus facere, & non facere. Antecedẽs patet, q̃tò rõ, & voluntas ex se aliquid agit, tantò est magis volũtarium (& supple q̃tò minus ex se tantò minus voluntarium) sed impetus passionis, vel impulsus eius facit, vt minus ex se agãt, igiř &c. Maior patet, quia uoluntariũ, sicut & naturale dř, cuius principiũ est intra: & principium voluntarij, oportet ꝙ sit nõ quodcunque intra hoĩem existens, sed uolũtas ipsa cũ suo per se motiuo. s. rõne, passio aũt est extra illa; ergo maior vera Minor de se patet, immo passio facit, vt rõ, & voluntas relinquãt id in qd ex se mouebant, & insequunť passionem. Patet igiť, ꝙ peccãs ex iudicio rõnis, quod extorsit passio minus peccat, q̃ ille q̃ peccat ex iudicio particulari ad quod nulla passio concurrit &c. Deinde cum dicit.

¶Passio autem consequens, non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signũ magnitudinis eius, inquantum scilicet demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati.

Conclusio secundæ responsiua.

¶ Subiungit secundam conclusionem iuxta secundũ membrũ prædictum ex qua secundò verificat, & infert, quoddã cõe dictũ, ibi. Et sic verum est &c. Conclusio ergo secunda est. Passio consequẽs nõ diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signũ magnitudinis eius. Probať conclusio, talis passio demõstrat intensionem uoluntatis (. s. & non causat eã) ergo auget, vel potius est signũ magnitudinis eius. Antecedens patet ex dictis, quia ex perfecto iudicio, & uoluntate redundat talis passio, & non ex quacunque voluntate. Dř autem notãter auget peccatum, vel potius &c. quia secundum est magis verum; nam talis passio non causat peccatum, nec maliciam eius, sed est effectus causæ peccati, & concomitatur peccatum potius, q̃ causet, & ideo ostendit magnitudinẽ per se causæ peccati, & ex consequenti ostendit, & magnitudinẽ.

¶Et sic verum est quantò aliquis maiori libidine, vel concupiscentia peccat, tantò magis peccat.

¶Verificat & infert quandam cõem propositionem ex pcedenti conclusione, ꝙ s. q̃tò aliquis maiori libidine, vel concupiscentia

tia peccat tantò magis peccat. s. concupiscentia consequente per viam redundantiæ; quia ostendit maiorem voluntatem ad peccatum, verificatur ēt de maiori libidine, quæ est inclinatio propria voluntati non proueniens ab extrinseco, & de hac propositione ēt supra q. 73. ar. 6. ad secundum. Et ponit D.S. illam propositionē propter argumentum in contrarium, quia illud dicit ex Aug. pro prima conclusione, ꝙ quantò aliquis maiori tentatione prosternitur, tantò minus peccat, & ideo ne hoc intelligeretur etiam de passione consequenter se habēte, posuit D.S. illā expositionē &c.

Vnde confirmatur conclusio prima argumento in cōtrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd passio est causa peccati ex parte conuersionis, grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auersionis, quæ quidem ex cōuersione sequitur per accidens. i. præter intentionē peccantis, causæ autem per accidens augmentatæ non augmentant effectus, sed solùm causæ per se.

¶ Ad maiorem augmentata causa per se, augmentatur effectus, & hoc ostendit exemplum argumenti de calido, quia est per se cā dissolutionis; sed non oportet in cā per accidens, sicut & de ignorantia patet, quæ est cā per accidens; nō enim q̃tò maior est ignorantia, quæ est cā peccati, tantò maius est peccatum, immo minus scilicet in rōne culpæ, & formaliter; nec oportet ꝙ q̃tò maior est remotio prohibentis, tātò maior & velocior sit descensus grauis, sed quantò maior grauitas. Ad minorem dico, ꝙ passio est cā peccati per se quidē perseitate morali actus peccati, sed nō per se ipsius inordinationis, quod est dictum sub alijs verbis, ꝙ est cā peccati ex parte conuersionis non auersionis, ex cuius parte attendit maior grauitas peccati, non ex parte cōuersionis. Dictū est enim supra, ꝙ si quis se conuerteret absque auersione nullum fit peccatum saltē perfectum; quare negatur consequentia de passione antecedente intelligendo, quia passio per se. i. facit, vt passionatus ex intentione se conuertat, & intendat actū peccati, & ex hoc nō hēt grauitatem; sed non facit, vt ꝑ se id est ex intētione se auertat immo facit, vt minus auertat, qa minuit voluntatē cuius est se auertere, & impedit ne tū adeo cōtēnat, qa impedit eius considerationē.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bona passio consequens iudicium rationis augmentat meritum, si autem præcedat, vt s. homo magis ex passione, q̄ ex iudicio rationis moueatur ad bene agēdum, talis passio diminuit bonitatem, & laudem actus.

¶ Maior vera, capiendo passionē bonam, & malā proportionabiliter. s. vt ambę rōnem præcedant, vel ambę sequant. Ad minorē dico, ꝙ si intellr de bona passione ꝑcedente, q̄ est cā actus, negatur, & ad probationem dico negando cā, ꝙ tantò magis mereat, q̃tò ex maiori misericordia pauperi subueniť loquendo de misericordia, vt est passio antecedens volūtatem, secus si misericordia diceret simplicem motum voluntatis, quia quantò iste est maior informatus charitate tantò maius meritum, pōt enim iuxta tacta sup. q. 59. ar. 1. ad tertium, misericordia dupliciter, vel tripliciter accipi &c. Si aūt intelligitur minor de bona passione consequente præsertim per viam redundantiæ conceditur ipsa, & eius probatio. Passio enim imperata magis facit cum actu voluntatis plura bona, quàm ostendat actum ipsum ex voluntate procedētem meliorem, vel etiam voluntatem ipsam; vnde dicebatur supra ꝙ talis facit maiorem bonitatem extensiuè, sed passio sequens per viam redundantiæ illa arguit maiorem bonitatem, non directè extensiuam, sed intensiuam. Ad consequentiam, igitur passio aggrauat peccatum, verū cōsequens, est pro secunda cōclusione &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd & si motus voluntatis sit intensior ex passione incitatus, non tamen ita est voluntatis proprius, sicut si sola ratione moueretur ad peccandum.

¶ Ad maiorem, quantò intensiori voluntate quis facit peccatum &c. Verum, intensiori sibi proprio, ita quòd intensio proueniat ab intrinseco, tantò grauius peccat; si autem intensiori qui non est voluntati proprius, nec voluntas est sola causa prævio iudicio rationis puro talis intensionis, negatur, quia talis intensio non arguit maius voluntarium, sed maius impulsiuum extrinsecum. Ad minorem vera, sed illa vehementia, non est ex voluntate sola, & propria voluntati, sed communis sibi, & passioni; immo reducitur in passionem, sicut in primam causam; quare negatur consequentia intelligendo de passione antecedente &c. Vide D.S. in de Malo q. 3. ar. 11. &c. Lapis enim vehementer motus deorsum per extrinsecum impellens, non habet maiorem inclinationem ad descendendum ex se, nec est grauior, quia talis motus non est sibi proprius, sic in proposito.

Vtrum passio totaliter excuset a peccato.

L

Infra ar. 8. ad 3. Et Ma. q. 3. artī. 10. cor.

AD septimum sic poceditur. Videtur quòd passio totaliter excuset a peccato. Quicquid enim causat inuoluntarium excusat totaliter a peccato, sed concupiscentia carnis, quæ est quædam passio causat inuoluntarium, secundùm illud* Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, vt non quæcunque vultis illa faciatis; ergo passio totaliter excusat a peccato.

* Gal. 5.

¶ 2 Præt. Passio causat ignorantiam quandam in particulari, vt dictum est, sed ignorantia particularis totaliter excusat a peccato, sicut supra habitum est; ergo passio totaliter excusat a peccato.

* Art. 2. huius quæst. q. 76. art. 3.

¶ 3 Pręt. Infirmitas animæ grauior est, quàm infirmitas corporis, sed infirmitas corporis totaliter excusat a peccato, vt patet in freneticis; ergo multo magis passio, quæ est infirmitas animæ.

¶ Sed contra est, quòd Apostolus * Ro. 7. vocat passiones peccatorum, non nisi quia peccata causant, quod non esset si a peccato totaliter excusarent; ergo passiones, non totaliter a peccato excusant.

* Rom. 7.

¶ Quærit hic quomodo passio excuset actum exteriorem, qui est de se malus, & peccatum; sicut an possit fieri, quòd homicidiū non sit alicui peccatum cum facit ex furia.

¶ Respondeo dicendum, quòd secundùm hoc solū actus aliquis qui de genere suo est malus totaliter a peccato excusatur, quòd totaliter inuolūtarius redditur; vnde si sit talis passio, quæ totaliter inuolūtarium reddat, actum sequentem, totaliter a peccato excusat, alioquin non totaliter.

¶ Doct. Sanct. duo facit, primò respondet ad quæsitum in generali, secundò magis in speciali, ibi. Circa quod duo &c. Ponit ergo primò quandam conclusionem generalem, & fundamētalem quam postea explicat, & est ista. Si sit talis passio, quæ totaliter inuoluntarium reddit actum sequentem, totaliter a peccato excusat, alioquin non totaliter. Probatur conclusio, quia ex hoc solū actus aliquis qui de genere suo est malus totaliter excusatur, ꝙ totaliter inuoluntarius redditur; ergo sequiť conclusio. Ańcedens patet ex dictis ar. 1. & q. præc. quia voluntariū est de rōne peccati.

¶ Circa quod duo cōsideranda videntur. Primò quidem, quòd aliquid potest esse voluntarium, vel secundū se, sicut quando voluntas directè in ipsum fertur, vel secundùm suam causam, quando voluntas fertur in causam, & non in effectum; vt patet in eo qui voluntariè inebriatur, ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit.

¶ Hic consequenter D.S. explicat prædictam conclusionem magis specialiter rñdendo. Circa quod primò ꝑmittit aliqua notabilia. Secundò subiungit aliquas conclusiones speciales, ibi. Sēcūdū hoc igitur &c. Ponit ergo duo notabilia de voluntario multiplici, secundum ibi. Secundò considerandum. Primū est, aliqd pōt esse voluntarium dupliciter, vel ſm se, vel ſm suam cām. Secūdū se, sicut qñ volūtas directè in ipsum fertur sine videlicet alio, sed fertur in illud rōne sui expressè, & cū præuisione; ſm suā cām est voluntarium, qñ voluntas fertur in cām, & non in effectū, quia fortassis dum fertur in cām nihil cogitat de effectu sequente, vt patet in eo qui voluntariè inebriatur. Ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit; vnde & q. præ. ar. 4. ad quartum, dicebatur post Philosophum 3. Ethic. quòd ebrius meretur duplices maledictiones. Consequenter cum dicit.

¶ Secundo considerandum est, quòd aliquid dicitur voluntarium directè, & indirectè; directè quidem id in quod voluntas fertur. Indirectè verò id quod voluntas potuit prohibere, sed non prohibet.

¶ Notat secundò, ꝙ adhuc est duplex modus voluntarij, s. directè, & indirectè, directè quod est actu uolitum, & in quod voluntas fertur, quod videlicet uoluntas eligit per actum positiuè exercitum, & uidetur illud directè uolitum comprehendere sub se volitum ſm se, & in cā; sed indirectè voluntarium est id quod volūtas potuit prohibere, sed nō prohibet, & distinguiť a uolito in cā; quia ibi erat aliquis actus positiuus hñs se ad talem uolitū saltē per accidēs, hic aūt nō est actus aliquis aliquo mō ipsum voluntariū attingēs, sed est solū ꝑtās, q̄ potuisset attigisse, ꝓhibēdo, vel faciēdo; vnde ista membra non coincidunt &c. Deinde cum dicit.

¶ Secundum hoc igitur distinguendum est, quia passio quandoque quidem est tanta, quòd totaliter aufert vsum rationis, sicut patet in his, quæ propter amorem, vel iram insaniunt; & tunc si talis passio a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum, quia est voluntarius in sua cā, sicut etiam de ebrietate dictū est.

¶ Subiungit

Conclusio prima responsiua.

¶Subiungit tres conclusiones conticulares fm quantam distinctionem, cuius membra declarat cum ipsis conclusionibus. Secundam conclusionem ponit ibi. Si verò causa, &c. Tertiam ibi. Quando verò, &c. Circa primam conclusionem præmittit, quod duplex est passio; vna totaliter auferens vsum rationis, sicut patet in his, qui propter amorem, vel iram insaniunt, &c. Conclusio prima huic membro correspondens. Si talis passio totaliter auferens vsum rationis a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum. Probatur conclusio. Talis actus est inordinatus, & aliquo modo voluntarius; igitur conclusio vera. Consequentia patet ex dictis, quæst. præcedenti, artic. 4. quia peccatum est actus inordinatus voluntarius. Antecedens patet, quia est voluntarius in sua causa. s. passione, sicut dictum est, quod id, quod fit ex ebrietate voluntaria habet vt voluntarium: vnde qui ex voluntario amore sensuali, & carnali incidunt in insaniam, non excusantur; quia talis amor fuit in potestate voluntatis, saltem in principio.

¶Si verò causa non fuerit uoluntaria, sed naturalis, puta cum aliquis ex ęgritudine, uel aliqua huiusmodi causa incidit in talem passionem, quæ totaliter aufert vsum rationis actus, omnino redditur inuoluntarius, & per consequens totaliter a peccato excusatus.

Conclusio secunda.

¶Est secunda conclusio iterum iuxta primum membrum, talis. Si causa (s. passionis) non fuerit voluntaria, sed naturalis (passio videlicet, quæ aufert vsum rationis) actus omnino excusatur a peccato. Explicat D.S. conclusionem exemplariter, puta cum aliquis ex ęgritudine, vel aliqua huiusmodi causa, quę s. est sine omni culpa, incidit in talem passionem, ita quod talis passio auferat omnem modum voluntarij. Probatur conclusio. Talis passio facit actum omnino inuoluntarium, igitur omnino excusat. Consequentia est nota. Antecedens patet ex dictis, &c. Tunc ibi.

¶Quandoq; uerò passio non est tanta, quod totaliter intercipiat vsum rationis, & tunc ratio potest passionem excludere, diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire, ne suum consequatur effectum, quia membra nõ applicantur operi, nisi per consensum rationis, vt supra dictũ est; * vnde talis passio non totaliter excusat a peccato.

* q. 15 ar. 4. & q. 16. ar. 4. & q. 17. ar. 9.

Conclusio tertia.

¶Subiungit tertiam cõclusionem quo ad secundum membrum prædictæ distinctionis. s. quod aliqua est passio, non totaliter auferẽs vsum rationis. Conclusio. Passio, quæ non est tanta, vt intercipiat vsum rationis, non totaliter excusat a peccato. Probatur conclusio. Talis est voluntaria, igitur actum ex se sequentem non omnino excusat. Tenet consequentia, quia voluntarium non causat omnino inuoluntarium, vt patuit. Antecedens patet, ratio potest passionem excludere, diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire, ne suum consequitur effectum; igitur antecedens verum. Tenet consequentia, quia voluntarium est, quod est in potestate rationis; quia ergo ratio potest excludere, & eius effectum; ideo vtrumq; est voluntarium. Et probat D.S. secundã partem antecedentis. s. quod possit ratio impedire effectum, etiam si non possit impedire omnem passionem saltem ne insurgat. de quo supra q. 74. arti. 3. ad secundum. quia membra non applicantur operi nisi propter consensum rationis, vt patuit supra, q. 17.

¶Et confirmatur ista tertia conclusio argumento in cõtrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur. Vt non quæcunque vultis, illa faciatis; non est referendum ad ea, quæ fiunt per exteriorem actum, sed ad interiorem concupiscentiæ motũ; vellet enim homo nunquam concupiscere malum, sicut etiam exponitur id, quod dicitur Roman. 7. Quod odi malum illud facio. Vel potest referri ad voluntatem præcedentem passionem, vt patet in incontinentibus, qui contra suum propositum agunt propter suam concupiscentiam.

Rom. 7.

¶Maior vera, quicquid causat totaliter inuoluntarium, totaliter excusat. Ad minorem negatur, & eius falsitas patuit supra, quæst. 6. artic. 7. immo concupiscentia auget voluntarium.

¶Ad probationem dicitur dupliciter, sicut (vno modo) supra quæst. 74. artic. 3. in argumento in oppositum dictum fuit circa illam auctoritatem. Quod odi malum hoc facio, quia non intelligitur, quod concupiscentia faciat actum exteriorem fieri contra voluntatem, sed intelligendum est de interiori motu concupiscentiæ etiam interiori motu, & subito; sed non potest omnem talem motũ vitare propter corruptionem fomitis, vt patuit supra, q. 74. artic. 3. ad secundum. Vide pro maiore explicatione auctoritatis ad Galat. quæ habet D.S. ibidem in postilla, quia quattuor sunt genera hominum circa concupiscentias, quorum nullus facit quæcunque vult. s. intemperati incontinentes, continentes temperati, vide, &c. Alio modo intelligitur, sicut supra, q. 6. artic. 7. dictum est, quia incontinens concupiscentiæ agit contra id, quod prius proponebat, non tamen contra id, quod nunc vult. Dictum est enim artic. 1. huius quæst. & artic. 2. quòd passio vincit rationem; & facit, quòd voluntas, quæ prius renitebatur ei, ad quod passio inclinat, nunc voluntariè consentiat, & ita eligit nunc, & vult, quod prius nolebat; non autem facit concupiscentia, vt aliquis faciat id, quod nunc non vult, immo id quod agit ex concupiscentia, nunc feruentius vult, esto habeatur minus voluntarius, quia minus ab intrinseco, vt patuit artic. 6. ad tertium.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignorantia particularis, quæ totaliter excusat, est ignorantia circumstantiæ, quam quidem scire non potest debita diligentia adhibita; sed passio causat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit applicationem communis scientiæ ad particularem actum, quam quidem passionem ratio repellere potest, vt dictum est. *

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, passio causat ignorantiam quandam in particulari, dico ad illam, secundùm prædicta in artic. 1. & 4. præce. q. quòd passio causat ignorantiam in particulari concomitantem causam peccati, & non quæ sit causa peccati. Secundò, causat ignorantiam, quæ est communis omni peccato, qua quis dicitur peccare ignorans, sed non ex ignorantia. Tertiò, passio causat ignorantiam particularis eligibilis, sed nõ ignorantiam circumstantiæ, quæ excusat, dum est inuincibilis; prima autem non excusat. Quartò, causat ignorantiam iuris in particulari, sed non facti, quia quod ignoratur per passionem, scitur in vniuersali, & quandoque in particulari saltem habitu. Ad minorem, ignorantia particularis totaliter excusat a peccato. Si intelligitur, quòd ignorantia particularis eligibilis totaliter excuset; negatur, immo nihil excusat, vt patuit quæstio. 76. artic. 3. quia est concomitans peccatum. Illa autem, quæ etiam aliqualiter excusat, oportet, quòd sit causa peccati, nec hoc dictum fuit, vbi statim, immo totaliter oppositum. Si autem intelligitur de ignorantia in particulari, idest particularis circumstantiæ, quæ potest esse inuincibilis. Conceditur minor; & de illa dictum est. Sed dico, quod multa, immo maxima est differentia inter illas ignorantias, vt patuit artic. 1. præced. quæst. Et dico secundò, quòd passio facit ignorantiam, vt dictum est, non circumstantiæ, sed eligibilis, & operis in particulari, & iuris. Quare negatur consequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd infirmitas corporis est inuoluntaria, esset autem simile, si esset voluntaria, sicut de ebrietate dictum est, * quæ est quædam corporalis infirmitas.

* In corp. artic.

¶Ad maiorem. Conceditur quidem, quod est grauior infirmitas animæ, quàm corporis: sed hoc interest, quia infirmitas animæ est in eius peccato, saltem in principio, quia videlicet potest passionem comprimere, vnde est voluntaria, non sic de omni infirmitate corporali. Ad minorem dico, quòd infirmitas corporalis omnino inuoluntaria excusat totaliter. Sed negatur, quòd omnis infirmitas corporalis totaliter excuset, quia non ea, quæ est voluntaria, saltem in sua causa inordinata, sicut patet de ebrietate, quæ est quædam infirmitas corporalis; & tamen non excusat, immo ex genere ebrietas est mortale peccatum, vt patebit infra, quæst. 88. artic. 5. ad primum. & secunda secundæ, quæstio. 150. artic. 2. Quare negatur consequentia. Vnde dicit D.S. quòd simile esset, quando infirmitas est voluntaria, quia scilicet sicut ipsa non excusat, sic nec passio, &c.

Vtrum peccatum, quod est ex passione, possit esse mortale.

M

Mal. q. 3. artic. 10. & 3. Eth. lec. 17.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum, quod est ex passione, non possit esse mortale. Veniale enim peccatum diuiditur contra mortale; sed peccatum, quod est ex infirmitate, est ueniale, cum habeat in se causam ueniæ; cum igitur peccatum, quod est ex passione, sit ex infirmitate; videtur, quòd non possit esse mortale.

¶2 Præt. Causa per se est potior effectu, sed passio nõ potest esse peccatum mortale; non enim in sensualitate est peccatum mortale, vt supra habitum est; * ergo peccatum, quod est ex passione, non potest esse mortale.

* q. 74. ar. 4.

¶3 Præt. Passio abducit a ratione, vt ex dictis patet; * sed rationis est conuerti, uel auerti ad Deum, vel auerti a Deo, in quo consistit ratio peccati mortalis; peccatum ergo, quod est ex passione, non potest esse mortale.

* Art. 1. & 2. hui' quæst.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 7. quòd passiones peccatorum operantur in membris nostris ad fructificandum morti, hoc autem est proprium mortalis peccati, quòd fructificet morti; ergo peccatum, quod est ex passione, potest esse mortale.

Rom. 7.

¶Hic vltimò quærit de quodam dubio, quod oritur circa dicta; quia dictum est, quòd passio non totaliter excusat de communi lege, quia vt in paucioribus ligat vsum rationis totaliter, & si aliquando ligat, non semper est ex causa inuoluntaria; quare communiter non totaliter excusat, & relinquit actum, qui fit ex passione; peccatũ, ideo quæritur quale peccatũ sit, an mortale.

¶Nota autem circa hoc, ꝙ sicut quæst. præced. dictum est, aliud est peccare ignoranter, aliud ex ignorantia, ita aliud est peccare ex passione, aliud passionatum; quia peccare ex passione est induci ad peccatum per passionem antecedentem, quæ si non esset, non peccaretur, nec esset voluntas peccandi. Peccare autem passione, & passionatum, est passionem concomitari voluntatem, & actum peccati; & non est difficultas, quin peccans cum passione, non excusetur, sicut ex passione peccans, ideo quæstio quærit, an ex passione peccans; quia passio habens se consequenter non excusat.

¶Nota secundò, quòd quamuis motus sensualitatis hominis vt sic, habeat, quòd sit veniale, & non mortale, tamen consensus rationis, & voluntatis approbans directè, vel indirectè talem motum, est mortale; & quia opus non fit ex passione, vt patebit, nisi passione per rationem, & voluntatem approbata; ideo passio potest esse mortale, & per consequens nimirum, vt & mortalis peccati causa esse possit.

¶Nota tertiò, ꝙ p hoc hr̃, ꝙ licet sensualitatis nõ sit, se auertere, vel conuertere, vt patuit, q. 74. art. 4. tamen rationis, & voluntatis per motum sensualitatis est se auertere; ideo passio, cui consentiatur, potest esse cum auersione, & sic causare mortale.

¶Nota quoq; quartò, ex iam dicta quæst. artic. 10. ꝙ ratio superior, cuius est consentire in actum, etiam qui fit ex passione, non fertur in ea, quæ sunt inferiorum vitium, nisi cum deliberatione; & ideo non habet locum in talibus peccatum veniale, quæ ex genere sunt mortalia, sed tm̃ mortale, vt patuit ibidem; quare consensus in actum, mediante passione, semper est deliberatus, & per consequens mortale; & per hæc melius intelligitur articulus.

¶Respondeo dicendum, ꝙ peccatum mortale, vt supra dictum est; * cõsistit in auersione ab vltimo fine, qui est Deus, quæ quidẽ auersio pertinet ad rationem deliberantem, cuius etiam est ordinare in finem; hoc igitur solummodo potest contingere, quòd inclinatio animæ in aliquid, quod contrariatur vltimo fini, non sit peccatum mortale; quia ratio deliberans non potest occurrere, quod contingit in subitis motibus.

*q. 72. art. 5.

¶Conclusio responsiua formaliter habetur ex hoc corp. talis. Peccatum ex passione potest esse mortale. Supponitur intelligi, quando ex genere est circa id, quod contrariatur vltimo fini. Hanc conclusionem probat primò ratione; secundò ipsam conclusionẽ innuit, & probat quasi experimento, ibi. Vnde si non occurratur. Ratione sic. Hoc solũmodo potest contingere, ꝙ inclinatio animæ in aliquid, quod contrariatur vltimo fini, non sit peccatum mortale; quia ratio deliberans non potest occurrere, sed cum ex passione aliquis procedit ad actum peccati, vel consensum deliberatum, ratio deliberans potest occurrere: ergo si non occurrat, erit peccatum mortale, & per consequens sequitur conclusio. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem; secundò minorem, ibi. Cũ autem ex passione, &c. verificatur ergo maior; primò ex fundamento sic; peccatum mortale consistit in auersione ab vltimo fine, qui est Deus; sed auersio illa pertinet ad rationem deliberantem, ergo sequitur maior, quòd motus in aliquod mortalium, quòd non sit mortalis, est, quia est sine deliberatione, & hoc quia sine auersione. Ista maior proxima patuit, q. 72. art. 5. Minor patuit, quæst. 74. artic. 4. & hic resumitur probatio, quia eiusdem est auertere se a fine, & se conuertere; sed hoc est solius rationis deliberantis, quæ ordinat in finem; ordinare enim non fit sine collatione, quæ est deliberatio. Verificatur etiam secundò hæc maior exemplo de subitis motibus, qui ex genere sunt mortalia, & tamen venialia propter absentiam deliberationis, quia videlicet talis motus præueniunt deliberationem, nec ratio deliberando eos prohibere potest. Tunc ibi.

¶Cum autem ex passione aliquis procedit ad actum peccati, uel ad consensum deliberatũ, hoc nõ fit subitò; vnde ratio deliberans potest hic occurrere, potest enim excludere, vel saltem impedire passionẽ, vt dictũ est. *

*Art. 3. huius quæst.

¶Subiungit minorem principalem, quæ patet ex quarto notabili post titulum quæstionis posito, & ex ibidem allegatis; & etiam quia si passionem, postquam aduerterit, non repellit, & immoratur, dicitur in eam consentire, quæ tamen subitò oritur; multò magis cum actus exterior non fiat nisi cum tempore, & post deliberationem, si ipsum non prohibeat, habetur consensisse.

¶Nota autem ex istis, ꝙ D. S. non probat esse mortale actum, qui est ex passione pp hoc, quia ex passione, immo vt sic posset esse nullum peccatum, sicut in his, quorum ratio per passionem absorpta est sine culpa; sed ideo, quia tale opus non est sine consensu etiam expresso rationis, quia membra nõ applicantur operi, nisi per consensum rationis, vt patuit art. præced. Et ergo, quia in tali peccato est voluntaria auersio a Deo, ideo supposito, quòd actus sit mortalis, sequitur intentum articuli, &c. Deinde ibi.

¶Vnde si non occurrat, est peccatum mortale; sicut videmus, quòd multa homicidia, & multa adulteria per passionem committuntur.

¶Innuit ipsam conclusionem, & probat eã; secundò per signũ, & experimentum; quia videmus, ꝙ multa homicidia, & multa adulteria per passionem committuntur, quæ (supplè) nemo dubitat esse mortalia. Vnde dicit D. S. de Malo, Mate. 3. art. 10. quòd Petrus negauit Christum ex timore passionis, & multa flagitia ex passione committuntur. Vide D. S. ibidem per totum. nam & hanc materiam pertractat illic ex intentione, &c.

¶Confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd veniale dicitur tripliciter, vno modo ex causa, quia scilicet habet aliquã causam veniæ, quæ diminuit peccatum; & sic peccatum ex infirmitate, uel ignorantia dicitur ueniale; alio modo ex euentu, sicut omne peccatum per pœnitentiam fit ueniale, idest ueniam consequitur; tertio modo dicitur ueniale ex genere, sicut uerbum otiosum; & hoc solùm ueniale opponitur mortali, obiectio autem procedit de primo.

¶Ad maiorem, quia de ipsa tractabitur infra, q. 88. artic. 2. ex intentione; ideo nunc breuiter dicitur, si intelligitur maior de veniali ex causa, quia videlicet habet causam veniæ, & vt minus puniatur; negatur, quia stat, ꝙ minus puniatur, & tamen sit mortale. Si intelligitur de veniali ex euentu; sic iterum negatur, quia etiam grauissima mortalia possunt veniam consequi, & sic dici venialia, etiam peccatum in Spiritum sanctum, vt patet secunda secundæ q. 14. si autem intelligitur de veniali ex genere, vera est maior. Ad minorem, peccatum ex infirmitate est veniale ex causa, quæ diminuit culpam, & per consequens peccatum. Concedo, ꝙ peccatũ ex passione est ex infirmitate; sed negatur consequentia, quia ex infirmitate est mortale, esto sit veniale ex causa.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ passio est causa peccati ex parte cõuersionis, quod autem sit mortale, est ex parte auersionis, quæ per accidens sequitur ad conuersionem, vt dictum est. * Vnde ratio non sequitur.

*Artic. 6. ad primũ.

¶Dicitur primò post D. S. hic ad maiorem, causa per se, & principalis est potior effectu, sed nõ oportet de causa per accidens, vel instrumentali, vt patuit sæpius. Et secundò, causa est potior in eo genere, in quo est causa, sicut ignis est potior homine in calore, licet nõ simpliciter, &c. Ad minorem conceditur, ꝙ passio non potest esse mortale ſm se, & vt est sensualitatis, potest tñ esse aliquid mortalis, inquantum per rationem, & voluntatem approbatur. Et dico secundò, ꝙ passionem ponimus causam mortalis, nõ ratione auersionis, ex qua habet mortalitatem, sed ratione cõuersionis, ad quã sequitur mortalitas per accidens, vt patuit art. 6. ad primũ. & ergo bene probat, ꝙ peccatum, quod fit ex passione, nõ est mortale, vt est passionis, cuius nõ est se auertere, sed vt est volũtatis, & rationis, cuius est se auertere; possunt autem voluntas, & ratio per passionem trahi, vt se in peccatum conuertant, & sic potest talis actus fieri mortalis. Quare negatur consequentia, quia dr̃ peccatũ ex passione esse mortale, non præcisè pp passionem, vt patuit circa corpus, sed pp rationem; & stant simul, ꝙ passio ipsa, saltẽ quo ad principium sit veniale per accidens pp eius imperfectionẽ, quia sine deliberatione incedit, opus autem mortale, quia hoc non fit sine deliberatione rationis; quare nõ sequitur passio, nõ est mortale. s. vt sensualitatis est; ergo nec opus, quia hoc non est solius sensualitatis, sed rationis. Secundò dicit D. S. de Malo vbi supra, nihil prohibet aliquid non esse peccatũ mortale simpliciter, quod tamen in casu est peccatum mortale, sicut non dare eleemosinam pauperi fame morienti, est peccatum mortale, quod tamen aliàs non esset mortale. Et similiter in proposito non velle repellere passionem aliquam, & si simpliciter non sit peccatum mortale, tamen in hoc casu, quando inclinat vsque ad consensum peccati mortalis, est peccatum mortale. Hæc ille. Vbi patet, quòd negat minorem, quòd passio non sit mortale, quando s. inclinat vsque ad actum, qui est mortale. Tunc etiam est approbata, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ratio non semper in suo actu totaliter a passione impeditur; vnde remanet ei liberum arbitrium, vt possit auerti, vel cõuerti ad Deum, si autem totaliter tolleretur vsus rationis, iam non esset peccatum, nec mortale, nec veniale.

¶Ad maiorem, passio abducit a ratione. Verum, recta ad sensum dictum, artic. 2. sed non semper aufert vsum rationis, quin remaneat liberum arbitrium, & facultas excludendi passionem, & libertas eam non sequendi; & ita passione stante potest ratio se con-

se conuertere, vel auertere a Deo. Minor conceditur, & vt iam dictum est; ratio potest se conuertere etiam passione præsente; & præsertim in principio. Secundò dico, quòd esto passio præualeat, & liget rationem, & tunc sequitur necessariò electio praua, nihilominus imputatur ad peccatum mortale; & de hoc D.S. de Malo supra. Necessitas (inquit) quæ est ex suppositione alicuius, quod subiacet voluntati, non tollit rationem peccati mortalis; sicut si gladius infigatur alicui in membris vitalibus, necesse est, quòd moriatur, sed infixio cultelli est voluntaria; vnde mors illius, qui cultello percutitur, imputatur percutienti ad culpam mortalem. Similiter dicendum in proposito. Posito enim, ꝙ ratio sit ligata per passionem, necesse est, quòd sequatur peruersa electio; sed in potestate volũtatis est hoc ligamen rationis repellere, &c. Hæc ille. Verumtamen si totaliter tolleretur vsus rationis, tunc argumentum procederet; sed quando non totaliter tollitur, tunc non excusat passio a mortali, quia non infert necessitatem, vt patuit supra, quæst. 10. artic. 3.

Quæstio Septuagesimaoctaua.

De causa peccati, quæ est ex parte voluntatis.

DEinde considerandum est de causa peccati, quę est ex parte uoluntatis, quæ dicitur malitia. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum aliquis possit ex certa malitia, seu industria peccare. Secundò, vtrum quicunq; peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Tertiò, vtrum quicunq; peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Quartò, vtrum ille, qui peccat ex certa malitia grauius peccet, quàm ille, qui peccat ex passione.

¶Iuxta ordinem statutum, q. 76. Hic D.S. determinat de alia causa peccati interiori, & in speciali, quæ est ex parte voluntatis, quæ dr malitia; & primò D.S. determinat, quomodo cõtingat peccare ex malitia; secundò cõparat peccatum ex malitia ad alia peccata ex passione, art. 4. Circa primum, primò ostenditur possibilitas peccandi ex malitia; secundò, modus peccandi, art. 2. &c.

Vtrum aliquis possit ex certa malitia, seu industria peccare.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd nullus peccet ex industria, siue ex certa malitia; ignorantia enim opponitur industriæ, seu certæ malitiæ; sed omnis malus est ignorans, secundùm Philosophum tertio Ethic. * & Prouerb. 14. dicitur. * Errant qui operantur malum; ergo nullus peccat ex certa malitia.

2. 2. q. 162. ar. 2. cor. Et 3. q. 11. a. 4. cor. Et 2. di. 7. q. 1. art. 2. cor. Et Mal. q. 2. art. 8. ad 4. & q. 3. art. 1. per tot. & art. 14. cor. & ad 7. & 8. Et ad Rom. 2. lect. 1.

** Arist. c. 9.*

** Dionys.*

¶ 2 Præt. Dionys. dicit 4. cap. de Diui. no. * ꝙ nullus intendens ad malum operatur; sed hoc videtur peccare ex malitia intendere malum in peccando, quod enim est præter intentionem, est quasi per accidens, & non denominat actum; ergo nullus ex malitia peccat.

¶ 3 Præterea. Malitia ipsa peccatum est; si igitur malitia sit causa peccati, sequitur, quòd peccatum sit causa peccati in infinitum, quod est inconueniens; nullus igitur ex malitia peccat.

Iob 34.

¶Sed contra est, quod dicitur Iob 34. Quasi de industria recesserunt a Deo, & vias eius intelligere noluerũt, sed recedere a Deo est peccare; ergo aliqui peccant ex industria, seu ex certa malitia.

¶ Hic ergo primò quærit D.S. de possibilitate peccandi ex industria, vel malitia. Circa quod nota, & pro intellectu quæstionis, & dicendorum breuiter, quia malitia hic dicitur inordinatio voluntatis, siue sit habitualis, siue actualis, qua voluntas eligit malum, scientia præeunte etiam in particulari, & non tracta ex aliquo extrinseco, sed solùm ex intrinseco, & ex se vult malum, quod scitur malum, & pro nunc. Vnde Scotus in secundo, dist. 43. post alia. vbi disputat, an voluntas possit velle aliquid non ostentum sibi sub ratione veri boni, & simpliciter, vel boni apparentis, dicit in fine; Tamen si non ponatur voluntas creata posse velle malum sub ratione mali, adhuc potest assignari peccatum ex certa malitia, quando voluntas ex libertate sua absq; passione in appetitu sensitiuo, & errore in ratione, peccat; ibi enim est plenissima ratio peccati, quia nihil aliud est a voluntate alliciēs eam ad malum, sed ex mera libertate sine alia occasione extrinseca eligit sibi malum velle, non tamen ex malitia, ita quòd voluntas sic peccans tendat in malum, inquantum malum. Hæc ille. Et benè quo ad hoc, quòd peccare ex malitia est voluntatem eligere malum non tractam ex aliquo exteriori, sed solùm ex propria inordinatione, quæcunque sit illa. Sed ibi est dubium, an dicatur

Scotus.

etiam malitia, quia tendit in malum, inquantum malum; cum Dionysius habeat, quòd nullus ad malum respiciens operatur. De hoc habet D.S. hic ad secundum. quia non est intentũ secundùm se, tamen propter aliud. Sed clarius ad hoc loquitur in de Malo, q. 3. artic. 12. vbi dicit. Voluntarium dicitur aliquid, non solùm si voluntas feratur in illud primò, & per se, sicut in finem; sed etiam si feratur in aliud, vt ad finem; sicut infirmus nõ solùm vult consequi sanitatem, sed etiam vult bibere medicinam amaram, quam aliàs nollet, ad hoc vt sanitatem consequatur. Et similiter mercator proijcit merces in mari voluntariè, ne depereat nauis; si ergo contingit, ꝙ aliquis intantum velit aliqua delectatione frui, puta adulterio, vel quocunq; huiusmodi appetibili, vt non refugiat incurrere peccati deformitatem, quã percipit esse coniunctam ei quod vult, non solùm dicetur velle illud bonum, quod principaliter vult, sed etiam ipsam deformitatem peccati quam eligit, ne bono cupito priuetur; vnde adulter, & delectationem vult quidem principaliter, & secundariò vult deformitatem, sicut ponit Aug. exemplũ in libro de Sermone Domini in Monte, ꝙ aliquis propter amorem alicuius ancillæ voluntariè sustinet duram seruitutem Domini eius. Hæc ille. Ex quibus patet primò, quòd aliquis quidem non propriè intendit malum, quia hoc est velle propter se, vt patuit etiam supra, q. 72. artic. 1. Vnde & D.S. hic ad secundum intelligendus est, quòd malum est intentum, idest volitum propter aliud; vnde D.S. in de Malo vbi supra ad primum dicit. Nullus operans intendit malum quasi principaliter volitum; sed tamen ex consequenti fit aliqui malum voluntarium, dum non refugit incurrere malum, ad hoc, ꝙ perfruatur bono concupito. Hæc ille. Patet secundò, quòd aliquis potest velle malum secundùm se, quod scit malum, non tamen propter se, sed propter aliud, inquantum videlicet est quasi medium, vel saltem id, sine quo aliud haberi non potest. Patet tertiò, ꝙ aliquis propriè loquendo vult pati, & incurrere malum, magis, quàm velit malum ipsum. Ex quibus omnibus patet quid sit dicendum ad dubium Scoti, quia dicimus, quòd voluntas peccantis ex malitia tendit in malum, inquantum malum, volendo ipsum sustinere, vt potiatur bono concupito, quo potiri non potest, nisi incurrat illud malum. Quare corollariè sequitur, quòd peccare ex malitia est peccare eligendo malum, quod scitur malum, & sub ratione mali, non tamen propter ipsum, & oportet voluntatem huiusmodi malum velle nullo extrinseco impellēte. His notatis accedendum est ad corpus articuli.

¶Respondeo dicendum, ꝙ homo, sicut & quælibet alia res naturaliter habet appetitum boni; vnde ꝙ ad malum eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione, seu inordinatione in aliquo principiorum hominis; sic enim in actionibus rerum naturalium peccatum inuenitur; principia autem humanorum actuum sunt intellectus & appetitus, tam rationalis, qui dicitur voluntas, quàm sensitiuus. Peccatum igitur in humanis actibus contingit qñq;, sicut ex defectu intellectus, puta cum aliquis per ignorantiam peccat, & ex defectu appetitus sensitiui, sicut cum aliquis ex passione peccat, ita ẽt ex defectu voluntatis, qui est inordinatio ipsius.

¶In hoc cor. D.S. duo facit. Primò deducit quãdam conclusionẽ generalem præambularem; secundò conclusionem responsiuam. Est autem voluntas, &c. Conclusio ergo præambularis ostendens suppositum articuli verum (ꝙ s. contingit peccare ex defectu voluntatis) est talis. Peccatum in humanis actibus contingit, quandoque ex defectu intellectus, & quandoque ex defectu appetitus sensitiui, ita etiam ex defectu, & inordinatione voluntatis. Notanter autem dicitur, in humanis actibus, quia loquitur de peccato * mortali, quod est culpa; contingit enim, & peccatum naturæ propter vegetatiuas potentias inordinatas; sed hoc non est peccatum humanum, &c. Probatur autem conclusio, ꝙ appetitus hominis ad malum declinet; contingit ex corruptione, seu inordinatione in aliquo principiorum hominis (idest quibus homo est principium humani actus) sed principia humanorum actuum sunt intellectus & appetitus tam rationalis qui dicitur voluntas, quàm sensitiuus; ergo sequitur conclusio. Maior patet ratione, & similitudine. Ratione quidem, quia homo, sicut & quælibet res naturaliter habet appetitum boni, sed appetitus naturalis non frustratur, vel impeditur, nisi propter aliquam corruptionem, & defectum. Similitudine autem confirmatur hæc maior; quia sic etiam in naturalibus rebus, vbi non accidit defectus, & peccatum, nisi propter defectum alicuius principij intrinseci; sic generatio monstri est peccatum naturæ, & prouenit ex defectu virtutis formatiuæ, &c. Minor relinquitur nota ex supra dictis.

**Aliàs mortali.*

¶Est autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat; consequens autem est, ut aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc, ꝙ potiatur bono magis amato; sicut cum homo vult pati ab-

scisionem membri etiam scienter, ut conseruet vitam, quam magis amat. Ita per hunc modum, quando aliqua inordinata uolũtas aliquod bonum temporale plus amat, puta diuitias, vel voluptatem, quàm ordinem rationis, vel legis Diuinæ, vel charitatem Dei, vel aliquid huiusmodi; sequitur, quòd uelit dispendium pati in aliquo spiritualium bonorum, ut potiatur aliquo temporali bono; nihil autem est aliud malum, quàm priuatio alicuius boni; & secundùm hoc aliquis scienter vult aliquod malum spirituale, quod est malum simpliciter, per quod bonum spirituale priuatur, vt bono temporali potiatur. Vnde dicitur ex certa malitia, vel ex industria peccare, quasi scienter malum eligens.

¶ Hic consequenter accedit magis ad conclusionem responsiuam, quæ habetur in fine corporis, talis. Contingit aliquem peccare ex industria, siue ex certa malitia, & inordinatione volũtatis. Probatur sic. Contingit, q aliquis velit scienter pati dispendium in aliquo spiritualium bonorum, vt potiatur aliquo bono temporali; ergo aliquis scienter vult aliquod malum simpliciter, per quod bonum spirituale priuatur vt bono s̃m quid potiatur, quod est peccare ex certa malitia, vel scienter malum eligere; ergo cõclusio vera. Tenet consequentia, quia malum nihil aliud est, quam priuatio alicuius boni. Quare bene sequitur, scienter vult priuari bono, & pati dispendium in bono; igitur vult malum. Et bene sequitur, vult priuari bono spirituali, vt potiatur temporali; ergo vult priuari bono simpliciter, vt potiatur bono secundùm quid; quia spirituale est simpliciter bonum, temporale s̃m quid; quia illud supremum, istud infimum. Antecedens probatur, supponendo post conclusionem præambulatem, q est inordinata, & mala voluntas, quo minus bonum magis amat, & arguitur sic; consequens est, vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato, ad hoc, q potiatur bono magis amato; ergo sequitur antecedens, q quãdo aliqua voluntas inordinata aliquod bonum temporale plus amat, (puta diuitias, vel voluptatẽ) quàm ordinem rationis, vel legis Diuinæ, vel charitatem Dei, vel aliquid huiusmodi velit scienter pati, &c. illud proximum antecedens patet exemplariter, sicut homo vult pati abscisionẽ membri, etiam scienter, vt conseruet vitam, quam magis amat.

Dub. 1300.

¶ Ad primum ergo dicendum, q ignorantia, quãque quidem excludit scientiam, qua aliquis simpliciter scit hoc esse malum, quod agitur, & tunc dr̃ ex ignorantia peccare; quãq; autem excludit scientiam, qua homo scit hoc nunc esse malum, sicut cum ex passione peccatur; quandoque autem excludit scientiam, qua aliquis scit hoc malum non sustinendum esse propter consecutionem illius boni, scit tamen simpliciter hoc esse malum; & sic dicitur ignorare, qui ex certa malitia peccat.

¶ Ad maiorem dico, q ignorantia opponitur industriæ circa idem, & s̃m idem, & sibi correspondenti; sed dico, q non est inconueniens, vt idem sciat aliquid, & s̃m aliud ignoret. Vnde supra, q.76. artic 3. dictum fuit, q aliquis potest ignorare actum suum s̃m singularem circumstantiam; & tamen scire s̃m id, quod sufficit ad peccatum, vt ignorare patrem, & tamen scire hominẽ.

¶ Et nota circa hoc, vt habet D.S. in secundo, dist. 43. ar. 3. Idem est ex industria, ex certa malitia, & ex electione; quia videlicet aliquis eligit actum peccati ex certa mali deliberatione, non impulsus aliqua passione; quare dicit ista maior (& quo ad hoc benè) opponitur industriæ, seu certæ malitiæ quasi scitæ malitiæ. Et quia electio est etiam præsciti, ideo & idem est de electione, &c. Sic igitur in proposito peccans scit vnum, & ignorat aliud, & illa non opponuntur, &c. Ad minorem, omnis malus est ignorãs, &c. dictum est supra, q.76. art. 4. ad primum. quia intelligitur de ignorantia electionis, & concomitante causam peccati, quæ est passio, vel habitus; sed falsa est de ignorantia, quæ sit causa peccati. Vnde ignorãtia est triplex; & tripliciter se habet ad peccatum. Vna est, quæ excludit scientiam, qua aliquis simpliciter scit hoc esse malum, quod agitur; & tunc dicitur ex ignorantia peccare, ita videlicet, quòd talis ignorantia sit causa peccati; & si sciretur quod agitur, non fieret; sicut si aliquis simpliciter in vniuersali, & particulari ignoraret fornicationem esse peccatum, de illa ignorantia falsa est minor, q omnis malus sit ignorans, idest ex ignorãtia peccans. De hoc D.S. vbi supra, artic. 1. ad tertium. Error ille, ex quo omne peccatum procedit, est error electionis, secundùm quòd Philosophus omnem malum ignorantem dicit; hæc autem ignorantia non causat inuoluntariũ, immo est ex voluntate causata, quia ex ipsa inclinatione corruptæ voluntatis in peccatum, quæ est, vel per habitum, vel passionem, cõsequitur, vt hoc quasi bonum aliquis eligat, quod voluntati placet; vnde ex tali ignorantia non dicitur peccatum in filium. Peccatum enim in filium est, quando principalis causa peccati est ignorantia. Hæc ille. Et in corp. dicit (quod valet ad propositum declarãdum.) Peccatum tribus modis committitur, vel ex ignorantia, vel ex passione, vel ex electione. Ex ignorantia peccatum committitur, quia ignoratur aliquid eorum, quorũ scientia a peccato impediuisset. Vnde ignorantia ibi est causa peccati, & hoc dicitur peccatum in filium. Ex passione autem siue innata, siue illata peccatur, quando propter impetum passionis, rationis iudicium obnubilabitur; & hoc propriè est ex infirmitate peccare, quod est peccatũ in patrem. Ex electione autem peccatur, quando homo deliberatus, peccato adhæret, non quasi aliqua tentatione victus; sed propter hoc, q habet corruptum appetitum, placet sibi illud peccatum secundùm se; & hoc est peccare ex malitia, quod est etiam peccare in Spiritũ sanctum. Hæc ille. Ex quibus patet qualis sit ignorantia, de qua D.S. loquitur in principio solutionis, & q minor est falsa; & q talis ignorantia opponitur industriæ, vel scientiæ, qua scitur hoc simpliciter esse peccatum; & dum est inuincibilis, & inuoluntaria omnino excusat; non enim omnis, qui est causa peccati, excusat, vt patuit sup. q. 76. Secunda est ignorantia concomitans causam peccati, & est duplex, quãq; enim excludit sciẽtiam, qua homo scit hoc nunc esse malum, sicut cum ex passione peccatur; & si minor intelligitur de ista ignorantia, falsa est vniuersaliter, quia datur, & alia concomitans, vt patebit.

Peccatum.

In Filium.

In Patr.

In Spiritũ sanctum.

¶ Nota autem ex iam allegatis ex D.S. in secundo, q oportet rationem per passionem in particulari obnubilari, ita q relicto vniuersali recto iudicio, in particulari eligat victus per impetum passionis, sic q pro nunc iste actus peccati videatur bonus, aliàs non peccabit ex passione; vnde plerumq; contingit, vt aliquis ex prauo desiderio peccet, quod oritur ex habitu, & praua cõsuetudine, aduertens actu opus esse malum, talis non peccat ex passione; sed ille, qui commotus ex feruenti ira omnino iudicat nũc esse percutiendum; quare patet, q etiam in materia venerea non semper peccatur ex passione, &c. Tertia est autem ignorantia, quæ excludit scientiam, qua aliquis scit hoc malum (s. simpliciter & priuationem spiritualis boni) non esse sustinendum pp consecutionẽ illius boni. s. temporalis, & s̃m quid. Esto sciat hoc, quod agit, esse simpliciter malum, etiam in particulari, & pro nunc; & si minor intelligit̃ de tali ignorantia vr̃ falsa est, quia talis ignorantia est propria peccato ex malitia; sed vera est minor de illis duabus ignorantijs disiunctiuè; quia omnis peccans ignorat, aut illo, aut isto modo, præsertim loquendo de peccato, quod est ex parte rei electæ; si autem est peccatum solùm ex parte electionis (vt fuit in Angelis) tunc est ignorantia etiam concomitans. s. inconsideratio comprehensa sub istis duabus ignorantijs. Quare negatur consequentia, tum quia peccans ex malitia etiã est ignorans (vt dictum est) tum quia industriæ, qua scitur hoc esse peccatum, & malum, non opponitur ignorantia, qua ignoratur hoc malum non esse faciendum cum dispendio maioris boni, vel hoc malum. s. priuationem spiritualis boni non sustinendum, propter consecutionem boni temporalis.

¶ Nota autem verbum D.S. quia dicit, q ignoratur malum hoc non esse sustinendum; quia ex hoc patet, quod supra dicebatur, q malum aliquis non appetit propriè; sed vult ipsum sustinere, & quasi pati, vt consequatur bonum magis amatum, inordinatè tñ.

¶ Nota circa hanc primi solutionem, q habitus ita bene causat ignorantiam concomitantem aliquam sicut passio, & facit vt nõ consideretur hoc bonum dimittendum ad hoc malum vitãdum. Vnde D.S. de Malo, vbi supra, ad 12. sicut passio in irascibili, & concupiscibili existens causat electionem, inquantum ligat rationem ad momentum, ita habitus in his potentijs existens causat electionem, inquantum ligat rationem non iam per modum passionis pertranseuntis, sed per modũ formæ immanentis. Hęc ille.

¶ Ad secundum dicendum, q malum non potest esse s̃m se intentum ab aliquo, potest tamen esse intentum ad vitandum aliud malum, vel ad consequendum aliud bonum, vt dictũ est; * & in tali casu aliquis eligeret consequi bonum per se intentum absq; hoc, quòd pateretur detrimentum alterius boni, sicut aliquis lasciuus uellet frui delectatione absque offensa Dei; sed duobus propositis magis uult peccando incurrere offensam Dei, quàm delectatione priuetur.

* In corp. artic.

¶ Nota, q duplex est malum in peccato, vel saltem peccatum concomitatur, q aliquis peccans ex malitia potest scire; vnum est malum pœnæ. s. priuatio boni spiritualis, quod sequitur ad peccatum tanquam effectus eius per accidens præter intentionem peccantis; sed aliud est malum, quod facit ipsum actum esse formaliter peccatũ. s. inordinatio actus, & auersio, saltem virtualis a Deo; & de vtroq; potest intelligi, q sit scitum a peccante ex malitia; & D.S. in ar. vbi locutus de malo primo. s. pœnæ, quia dixit de dispendio in bonis spiritualibus, hic autem in solutione, & in secũdo, vbi statim, vr̃ loqui de malo actionis. s. inordinatione actus, & malitia; vnde dicit in secundo, ar. 1. ad primum. malum sub ratione malitiæ nullus vnquam s̃m se voluit; sed s̃m q ipsum peccatum

catum ęſtimatur bonum peccanti, quaſi quietans appetitum corruptum, pp hoc ſm ſe deſideratur, hæc ille, vbi patet, ꝙ loquitur de malo peccati, & culpæ. His notatis dicitur ad argumentum. Ad maiorem dico, ꝙ notanter dicit Dionyſius, nullus intendens ad malum, quia nullus operatur, vel facit pp malum tanquam finem, quod eſt propriè intendere aliquid. ſ. velle conſequi tanquã finem pp ſe volitum, quod de malo dici non poteſt; ſed dico, ꝙ cũ hoc ſtat, ꝙ aliquid intendẽs bonum, & ſciens, ꝙ ſine malo haberi non poteſt, qñq; antequam velit fruſtrari bono, vult ſuſtinere malum. Vnde dico tertiò, ꝙ nullus intendens malum operatur, tñ ſciens, & ſcienter operatur malum, nõ quidem pp malum, ſed pp bonum, vt patuit circa principium artic. Ad minorem dico, ꝙ ꝑpriè loquendo neganda eſt illa minor; ſed peccare ex malitia eſt ſcire malum in peccando; & tñ ipſum velle ſuſtinere non pp ſe, ſed vt potiatur bono concupito; & ſi poſſet frui bono concupito ſine tali malo, ipſe bene optaret. Dico ſecundò poſt D.S. (qui loquitur extenſo vocabulo) ꝙ malum non poteſt eſſe intentum ſm ſe. i. pp ſe, vel ipſum ſolùm ſolitariè acceptum, ſine bono cui connectitur; poteſt tamen eſſe intentum (ideſt volitum) pp aliud. Et nota ex hoc, de quo diſputatur in 3. Ethic. ꝙ non oportet, ꝙ qui vult antecedens ſm ſe, velit & conſequens. Sed verum eſt, ꝙ qui vult antecedens, vult & cõſequens; ad hoc vt habeatur antecedẽs, & vt connectitur antecedenti, licet non abſolutè, & ſine cõditione, quod dicit eſſe intentum ſm ſe; vnde dicit D.S. & in tali caſu. ſ. qñ bonum nõ poteſt haberi, niſi malum ſuſtineatur, aliquis eligeret conſequi bonum per ſe intentum, abſq; hoc, ꝙ pateretur detrimentum alterius boni, ſicut laſciuus vellet frui delectatione abſq; offenſa Dei; ſed duobus propoſitis magis vult peccando incidere in offenſam Dei, quàm delectatione priuetur, &c. Vltra, qđ enim eſt præter intentionem, eſt quaſi per accidens, & non denominat actum. Ad illam dico multipliciter. Primò, quod eſt prçter intentionem, & voluntatem, & præuiſionem, & præter voluntatẽ per ſe, & per accidens, hoc eſt per accidẽs moraliter; quia nec grauat actum, nec denominat; ſic conceditur dictum. Secundò, quod eſt præter intentionem propriè dictam, & tamen præſcitum, hoc eſt per accidens moraliter; negatur, & falſitas eius patuit ſup. q. 73. art. 8. in prin. corp. de eo, qui intendit fornicari, & ſcit deſtructionem agri quam non intendit, cuius peccatum ex tali nocumẽto non intento aggrauatur. Tertiò dico, ſi intelligitur, quod non eſt intentum, tamen per ſe intento ſemper, vel vt in pluribus eſt connexum, eſt per accidens. Negatur, vt patuit vbi iam, de ſcandalo reſpectu peccati publici. Quartò dico, ꝙ ſufficit, quod aliquid ſit aliquo modo volitum ad hoc, ꝙ non per accidens ſe habeat ad peccatum; & ergo in propoſito, cum malum ſit præſcitum, & volitum, ſaltem per accidens, non habet ſe per accidens ad peccatũ, immo per ſe moraliter, & denominat peccatum; quia dr̃ ex malitia certa, & cognita. De hoc D.S. in de Malo, vbi ſupra, ad 4. dicit. Illud quod cõiungitur bono principaliter deſiderato, ſi ſit improuiſum, & ignotum, non eſt volitũ niſi per accidens; ſicut cum aliquis ex ignorantia peccans, vult aliquid, quod neſcit eſſe peccatũ, quod tñ in rei veritate eſt peccatum; talis enim non vult malum niſi per accidens; ſed ſi ſciat illud eſſe malum, iam ex conſequẽti illud malum vult, vt dictum eſt, & etiam non ſolùm per accidens, hæc ille. Ex quibus bene intellectis patent, quæ dicta ſunt, &c.

¶Nota circa hoc, ꝙ dictis his volentibus malum non eſſe per ſe intentum, & pp ſe volitum, vr̃ contrauenire quoddam verbum B. Aug. in 2. lib. Confeſſ. qui dicit, ꝙ cum furaretur poma, non ipſa poma, ſed defectum ſuum amabat. ſ. ipſum furtum. Ex quo videtur habere, quòd ipſum malum per ſe voluerit, &c. ſed hoc nõ eſt ſic intelligendum quaſi defectus, vel deformitas culpæ poſſit eſſe primò, & per ſe volita; ſed primò, & per ſe volitum erat, vel gerere morem alijs, vel habere experientiam alicuius, vel facere aliquid improhibitè, aut aliquid huiuſmodi, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ malitia, ex qua aliquis dr̃ peccare, [d] poteſt intelligi malitia habitualis, ſm ꝙ habitus malus a Philoſopho * nominatur malitia, ſicut habitus bonus nominatur virtus; & ſm hoc aliquis dr̃ ex malitia peccare, quia peccat ex inclinatione habitus. Poteſt etiam intelligi malitia actualis, ſiue ipſa mali electio malitia nominetur; & ſic dicitur aliquis ex malitia peccare, inquãtum ex mali electione peccat, ſiue etiam malitia dicatur aliqua præcedẽs culpa, ex qua oritur ſubſequens culpa, ſicut cum aliquis impugnat fraternam gratiam ex inuidia, & tunc idem non eſt cauſa ſuijpſius, ſed actus interior eſt cauſa actus exterioris, & vnum peccatum eſt cauſa alterius, non tamen in infinitum, quia eſt deuenire ad aliquod primum peccatum, quod non cauſat ex aliquo priori peccato, vt ex ſupra dictis patet. *

Dub. 634.
* Ariſt. li. 3. Ethic. c. 1. tomo 5.
* q. 73. ar. 4.

¶Nota primò, ꝙ maior iſta, & ſolutio eius intelligatur, ꝙ peccatum ex malitia (vbi dr̃ art. 3.) dr̃ dupliciter; vno modo, per poſitionem alicuius in eligere, per quod inclinatur ad talem actum, ſicut in ſibi ſimile; & ſic qui peccat ex habitu, dr̃ peccare ex malitia; ſed alio modo dr̃ peccare quis ex malitia; quia voluntas reijcit illud, per quod a peccato retrahebatur; primo modo dr̃ quis peccare ex malitia, non ꝙ præcedat aliquis actus malus; ſed inclinatio, & malitia habitualis; ſed qñ quis peccat ex malitia ſecundo modo (quod eſt propriè peccatum in Spiritum ſanctum) ibi conſiderantur duo actus, quorum vterq; eſt peccatum, & primus cauſa ſecundi. Verbi gratia. Aliquis vno motu voluntatis ꝑmia çterna contemnit eorum ſpem abijciens a ſe, & hoc eſt peccatum deſperationis; & quia deſperat ſequitur, ꝙ velit fornicari ſm certam electionem, & hic ſecundus actus oritur ex primo; & ſic loquendo de peccato ex malitia, tunc malitia eſt actus, & peccatum, & eſt cauſa alterius peccati. Poteſt tertiò intelligi aliquis peccare ex malitia, non quia abijciat dona Spiritus ſancti, deſperando, vel inuidendo fraternæ gratiæ; ſed quia ipſum malum eligit, & ex illa libera electione mali, quæ poteſt ex habitu prouenire; & tunc malitia, ex qua quis peccat, etiam eſt peccatum. His notatis dr̃ ad argumentum. Ad maiorem, malitia peccatum eſt. Dico, ꝙ ſi intelligitur de malitia habituali, ideſt habitu vitioſo, qui iuxta ſupra dicta, q. 71. artic. 1. poteſt dici malitia. negatur maior, quia peccatum, oportet, ꝙ ſit actus, malitia autem talis eſt habitus; vnde eſto ſit vitium, non tamen peccatum. Dico ſecũdò, ꝙ ſi intelligitur de malitia tertio modo, ideſt electione mali, & mala voluntate; quia eſt cum ſcientia mali, & ſine extrinſeco impulſiuo; conceditur, & eſt peccatũ; quia actus interior voluntatis, ex quo exterior procedit, ſicut ex cauſa. Dico tertiò, ꝙ ſi intelligitur de malitia ſecundo modo, quæ eſt actus volũtatis, quo abijcit dona Spiritus ſancti, quibus a malo prohibebatur; conceditur etiam maior, ſicut inuidentia fraternæ gratiæ eſt cauſa, ꝙ aliquis impugnat, ea quæ ſunt pro gratia Dei amplianda in eccleſia, vt patet 2. 2. q. 14. ar. 2. Et ita iuxta dicta in art. peccatum ex malitia eſt, quod procedit ex inordinatione voluntatis triplici iam dicta. Vltra; ſi igitur malitia, &c. Negatur ſequela, tum primò, quia peccatum ex malitia, quia ex habitu, non reducitur in habitum alium ab eo, ex quo eſt; tum ſecundò, quia eſto ille habitus reducatur in aliud peccatum actuale, tamẽ iuxta ſupra dicta, q. 75. art. 4. & ar. 1. deueniendum eſt ad aliquod peccatum, quod nõ cauſatur ex alio peccato, ſed voluntate deficiente defectu negatiuo ſm ſe; tum tertiò, quia peccatum ex malitia, quod eſt in Spiritum ſanctum, cauſatur ex malitia, quæ eſt abiectio retrahentis, quæ non neceſſariò cauſatur ex alio peccato, immo vt habetur 2. 2. q. 14. & 2. Sen. d. 43. primum peccatum hominis poteſt eſſe in Spiritum ſanctũ, quare non erit proceſſus in infinitum. Vnde negatur conſequentia.

Vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

AD ſecundum ſic proceditur. Vr̃, ꝙ non oĩs qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia; peccatũ enim quod eſt ex certa malitia, vr̃ eſſe grauiſſimum; ſed qñq; homo aliquod leue peccatum committit ex habitu, ſicut cum dicit verbum otioſum; non ergo omne peccatum, quod eſt ex habitu, eſt ex certa malitia.

O
Infra ar. 3. Et Rom. 1. lect. 1.

¶ 2 Præt. Actus ex habitu ꝓcedẽtes ſunt ſimiles actibus, ex quibus actibus gñant, vt dr̃ 2. Eth. * ſed actus ꝓcedentes habitũ uitioſum nõ ſunt ex certa malitia; ergo ẽt peccata, quæ ſunt ex habitu, non ſunt ex certa malitia.

* Ariſt. c. 1. & 2. tom. 3.

¶ 3 Præt. In his quæ aliquis ex certa malitia cõmittit, gaudet, poſtquam commiſit, ſm illud Prou. 2. Qui lætantur, cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis; & hoc ideo, quia vnicuiq; eſt delectabile, cum cõſequit̃ id quod intẽdit, & qui operat̃, qđ eſt ei quodãmodo cõnaturale ſm habitũ; ſed illi q peccant ex habitu, poſt peccatum cõmiſſum dolent; plenitudine enim replẽtur praui. i. habentes habitum vitioſum, vt dr̃ in 9. Ethic. * ergo peccata, quæ ſunt ex habitu, non ſunt ex certa malitia.

Prouerb. 2.
* Ariſt. c. 4. declinãdo ad finem, tom. 5.

¶ Sed contra, peccatum ex certa malitia dicitur eſſe, quod eſt ex electione mali; ſed unicuique eſt eligibile id, ad quod inclinatur per proprium habitum, vt dicitur in 6. Ethic. * de habitu uirtuoſo; ergo peccatum, quod eſt ex habitu, eſt ex certa malitia.

* Ariſt. c. 2. tomo 5.

¶Hic conſequenter q̃rit D.S. de modo peccandi ex malitia, an ille qui peccat ex habitu, peccet ex malitia. Deinde an ẽt alio mõ cõtingat peccare ex malitia, eſto non peccetur ex habitu, art. ſeq.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ nõ eſt idẽ peccare habentem habitum, & peccare ex habitu, vti enim habitu non eſt neceſſarium, ſed ſubiacet voluntati habentis; vnde & habitus definitur eſſe, quo quis vtitur cum voluerit.

¶D.S. duo facit. Primò deducit concluſionem quandam fundamentalem per modum notabilis; ſecundò concluſionẽ reſponſiuam, ibi. Sed quandocunque, &c. Circa primum, primò ponit concluſionem fundamentalem generalem; ſecundò ex eius ꝓbatione infert aliã magis ſpecialem, ibi. Et ideo, &c. Concluſio fundamentalis generalis eſt. Non eſt idem peccare habẽtem habitũ, & peccare ex habitu. Probatur ſic. Peccare ex habitu eſt vti habitu præſente, ſed vti habitu præſenti nõ eſt neceſſarium, ſed ſubiacet voluntati habentis; ergo concluſio vera. Maiorẽ D.S. non ponit, ſed minorẽ, quam probat ex definitione habitus, qui definit eſſe quo quis vtitur cum voluerit. Conſequenter cum dicit.

¶Et ideo ſicut poteſt contingere, ꝙ aliquis habens habitum vitioſum prorumpat in actum uirtutis, eo ꝙ ratio non totaliter corrumpitur per malum habitum, ſed aliquid eius integrũ manet, ex quo prouenit, ꝙ peccator aliqua operat̃ de gñe bonorum; ita etiam poteſt contingere, ꝙ aliquis habens habitum vitioſum, interdum non ex habitu operetur, ſed ex paſſione inſurgente, uel etiam ignorantia.

¶Ponit cõcluſionem fundamentalem magis ſpecialem; poteſt contingere, ꝙ aliquis habens habitum, interdum non ex habitu operetur, ſed ex paſſione tantùm, vt in fine huius litteræ probatur; poteſt contingere, ꝙ aliquis habens habitum vitioſum, prorumpat in actum virtutis; ergo ſequitur concluſio. Tenet conſequentia per locum a maiori affirmatiuè, quia plus eſt facere actũ virtuoſum, quàm non vti habitu, & operari ex paſſione, vel ignorantia, quæ & ipſa ſunt principium mali actus. Antecedẽs patet, tum ex cõcluſione prima, tum ex eo, ꝙ ratio non totaliter corrũpitur per habitum malum, ſed aliquid eius integrũ manet; ex quo prouenit, ꝙ peccator aliqua operatur de gñe bonorum. De hoc, ꝙ ratio non v̄r tollatur, patebit infra, & in de Veri. Ma. 16. art. 3. quia ratio v̄lis, & ſynderesis nunquam extinguuntur totaliter. Ex quibus hr̃, ꝙ non peccat ex malitia ſemper, qui habet habitũ vitioſum, dum eo non vtitur, & cum agit actum virtutis; & etiam ſi peccet, non ſemper peccat ex malitia, quia etiam habens habitum poteſt affici paſſione, vel conformi habitui, vel paſſione diſparata ab habitu ſuo; & præterea poteſt peccare ex ignorantia, non quidem eius, cuius habitum habet, ſed alicuius alterius.

¶Sed quandocunq; vtitur habitu vitioſo, neceſſe eſt, ꝙ ex certa malitia peccet, quia vnicuiq; habẽti habitum eſt per ſe diligibile id, quod eſt ei conueniens ſm̃ proprium habitum; quia ſic fit ei quodammodo connaturale, ſm̃ ꝙ conſuetudo, & habitus vertitur in naturam; hoc autem quod eſt alicui cõueniens ſm̃ habitum vitioſum eſt id, quod excludit bonum ſpirituale; ex quo ſequitur, ꝙ homo eligat malum ſpirituale, vt adipiſcatur bonum, quod eſt ei ſm̃ habitum conueniens; & hoc eſt ex certa malitia peccare. Vnde manifeſtum eſt, quòd quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶Hic conſequenter D.S. reſpondet ad quęſitum directè, tali cõcluſione. Qñcunq; habens habitum vitioſum, vtitur ipſo, neceſſe eſt, ꝙ ex certa malitia peccet (& hæc formaliter ad quæſitum reſpondet.) Probatur concluſio. Peccare ex malitia eſt eligere malum ſpirituale ꝓꝑ adeptionem boni delectabilis; ſed vtens habitu malo vitioſo, eligit (ſcienter vult, vel ſuſtinet) malum ſpirituale, vt adipiſcatur bonum, quod eſt ei ſm̃ habitum conueniens, contrarium bono ſpirituali; ergo concluſio vera. Maior patuit art. 1. ſiue intelligatur de malo ſpirituali, quod eſt priuatio boni a peccante, & pœnæ; ſiue de malitia, quæ eſt in actu peccati, vt patuit ad ſecundum, in arti. præced. Minor probatur. Vnicuiq; habenti habitum eſt per ſe diligibile, & eligibile, id quod eſt ei cõueniens ſecundùm proprium habitum; ſed ſecundùm habitum vitioſum eſt alicui conueniens id, quod excludit bonum ſpirituale; ergo minor vera. Maior illa patet, quia conueniens ſm̃ proprium habitum fit ei quodammodo connaturale, ſecundùm ꝙ conſuetudo & habitus vertitur in naturã; ſed connaturale eſt per ſe diligibile.

¶Nota autem circa hoc, quod ſupra tactum eſt, q. 53. artic. 1. ad primum. quia nõ eſt omnino ſimile de habitu, & natura, quia natura neceſſitat, non habitus; ſed eſt ſimile in propoſito quo ad delectabile, & ex electione agere, & quia ſicut naturale per ſe appetitur a natura, ita conueniens ſm̃ habitum vitioſum per ſe eſt eligibile, & plus alijs. De hoc D.S. de Malo, q. 3. art. 13 ad ſextũ, habitus virtutis, vel vitij eſt forma animæ rationalis; omnis autẽ forma eſt in aliquo ſm̃ modum recipientis. De natura autem rationalis creaturæ eſt, ꝙ ſit arbitrio libera. Nam habitus virtutis, vel vitij non inclinat voluntatem ex neceſſitate, ſic ꝙ aliquis non poſſit contra rationem habitus operari; ſed difficile eſt operari contra id, ad quod habitus inclinat, hæc ille.

¶Circa minorẽ nota, ꝙ ipſa aſſumit, ꝙ id, quod eſt conueniens ſm̃ habitum vitioſum excludit bonum ſpirituale; ergo debet inferri, ꝙ tale eſt per ſe eligibile; ſed tamen ex hoc habetur, ꝙ quia vult per ſe id, quod excludit bonum ſpirituale; ergo & vult excluſionem boni ſpiritualis, ſaltẽ ex conſequenti, & tñ ſcienter; & hoc dictum eſt in primo art. ſufficere ad peccatum ex malitia ſcienter, videlicet pati diſpendium in bono ſpirituali ꝓꝑ conſecutionem boni temporalis; quare ratio iſta bene probat, ꝙ habens, & vtens habitu vitioſo vult bonum temporale tanquam magis amatum. Quare conſequens eſt, vt patiatur diſpendium in minus amato etiam ſcienter, quod dicimus peccare ex malitia.

¶Circa iſtum artic. eſt difficultas, an habitus, ex quo quis peccat ex malitia, debeat eſſe in voluntate ſubiectiuè; & poſſet videri, ꝙ ſic, quia tunc nõ moueretur ad peccatum ab intrinſeco, ſed extrinſeco, nec tale peccatum eſſet voluntati magis proprium, quàm peccatum ex paſſione, cuius oppoſitum dicitur, artic. 4.

¶Ad hoc videtur dicendum, ꝙ non oportet habitum vitioſum, quo quis volens peccat ex malitia principaliter eſſe in voluntate; ſed ſufficit, ꝙ ſit in appetitu ſenſitiuo; & hoc videtur trahi poſſe ex D.S. vbicunque de iſta materia loquitur; vnde dicitur art. 4. ad ſecundum. ꝙ per habitum inclinatur voluntas quaſi ab interiori. Hæc ille. Vbi poteſt haberi, ꝙ non oportet habitum eſſe in voluntate ſubiectiuè; ſed ſufficit, ꝙ ſit in volente per modum permanentis. Præterea in ſecundo Sententiarum, vbi ſupra, ar. 2. dicit; & hoc modo quicunque habet habitum intemperantiæ, eligit actum intemperantiæ; & ſic de alijs peccatis. Hæc ille. Conſtat autem, ꝙ intemperantia non eſt in voluntate, ſed in concupiſcibili in via D.S. Et tamen eſt differentia inter paſsionem, & talem habitum; quia paſsio de nouo ab extrinſeco conſurgit, & propter ſui vehementiam tollit rationem in particulari, ne hoc malum ſub ratione mali conſideretur; ſed habitus non tollit huiuſmodi iudicium etiam in particulari, ſed facit vt id, in quod inclinat, eligatur, etiam attento, & præuiſo malo, quod habet annexum, & cum hoc eſt quaſi intrinſecũ, & innatum, & ſi non voluntati tñ volenti. Poteſt ſecundò dici, ſicut habet Capreo. in tertio, dist. 33. & tactum eſt ſupra. q. 56. artic. 6. in fine artic. ꝙ valde veriſimile eſt, ꝙ antequam in iraſcibili, & cõcupiſcibili cauſentur habitus temperantiæ, vel fortitudinis, vel manſuetudinis, prius tpe, vel natura in voluntate cauſentur habitus continentiæ circa concupiſcentias, aut iras, vel alias paſsiones; & econtra, priuſquam in concupiſcibili cauſetur habitus intemperantiæ, in voluntate cauſetur habitus incontinentiæ, quia cõtinentia diſponit ad temperantiam, & incontinentia ad intemperantiam; quibus ſtãtibus facilè eſt videre, quomodo cum ex habitu peccatur, qui eſt in concupiſcibili etiam cõcurrat voluntas per aliquem habitum ſibi intraneum, quo infecta eligit effrenatè, & intensè bonũ, cui malũ coniungit̃, nec cohibet̃ ab illius electione ꝓꝑ hoc malũ vitandũ; quare ſequit̃ intẽtũ art. ꝙ peccãs ex habitu, peccat ex electione mali.

Capreolu.

¶Nota ex hoc, quod cum electio ſit præconſiliati, & præcogniti, & cum hoc ſit acceptio vnius præ alio; ideo peccare ex electione mali eſt præcognoſcere malum, & cum hoc ipſum potius velle ſuſtinere, quam priuari bono concupito; non tamen dicitur eligi malum, quaſi præferatur bono; ſed ideo quia aliquis ipſum vult ſuſtinere propter bonum.

ARG. in contrarium concludit reſponſiuam concluſionem.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccata venialia nõ excludunt bonum ſpirituale, quod eſt gratia Dei, uel charitas; vnde non dicuntur mala ſimpliciter, ſed ſecundùm quid; & propter hoc nec habitus ipſorum poſſunt dici ſimpliciter mali, ſed ſolùm ſecundùm quid.

¶Ad maiorem, eſt præſertim vera de peccato ex malitia, & cũ hoc in Spiritum ſanctum; hoc enim eſt grauiſsimum in ſpecie, & ſpeciale peccatum; ſed peccatum ex malitia, quia ex habitu non eſt grauiſsimum ex genere, ſed grauius, eo quod eſt ex paſsione, non quidem ex parte obiecti, ſed ex parte generis. ſ. inquantum culpa, & magis voluntarium. Vbi nota breuiter, ꝙ peccatum in Spiritum ſanctum, vt habet D.S. in ſecundo, non dr̃ ille actus ſecundus, qui ex primo, vt dictum eſt, cauſatur (niſi fortè, ſm̃ quòd virtus primi actus manet in eo) ſed ipſe primus actus eſt propriè peccatum in Spiritum ſanctum, & non eſt inconueniens, vt ex vno determinato peccato, omnia peccata poſſint oriri. Hæc ille. Et vult (vt tactum eſt art. 1. ad tertium.) ꝙ peccatum in Spiritumſanctum eſt ille actus interior, quo quis abijcit dona Spiritus ſancti, ſicut eſt deſperatio, & non propriè exterior fornicatio, quam quis ex deſperatione committit. Verum in de Malo, q. 3. artic. 14. ad quartum. dicit, ꝙ ſi alicui complaceat malitia propter cõtemptum Diuinæ ſpei, vel timoris, hoc pertinet ad rationem ſpiritualium peccatorum. ſ. deſperationis, & præſumptionis, quæ ſunt ſpecies peccati in Spiritum ſanctum; ſicut ſi virtus alicui complaceat propter ſe propter conſiderationem alicuius ſuperioris mouentis, ex hoc ſequeretur ratio ſpecialis virtutis, ſicut ſi aliquis delectaretur in caſtitate propter amorem Dei hoc pertineret ad virtutem charitatis. Hæc ille. Sed magis videtur, quod dicit in ſecundo Sententiarũ; quia motiuum effectiuum, & ex parte agẽtis non dat rationem ſpecialis virtutis, vel vitij, vt patuit ſupra, quæſt. 72. artic. 3. quicquid ſit de hoc.

Peccatum in Spiritum ſanctum.

¶Dico ad maiorem, ꝙ tale peccatum ex malitia est grauissimum; nam secundùm D.S. secunda secundæ, q.34. ar.2. ad primũ. Omnia peccata in Spiritum sanctum includunt odium Dei, quod est grauissimum, si autem intelligitur de peccato ex malitia, q̃a ex habitu tunc potest dici grauissimum, non absolutè, sed comparatiuè, comparando ad peccatum ex ignorantia, vel ex passione, & hoc tamen cum grano salis, quia cum non dicat speciale peccatum ab alijs distinctum specificè, vt patet apud D.S. in secundo, vbi supra, & in de Malo, non potest esse grauius grauitate specifica, quæ est ex obiecto, sed solùm grauius ex circumstantia generis peccati, vt culpa est; nam vt patuit supra, q.73. artic.6. ex maiori voluntate, & magis inordinata sumitur grauitas generica, & quantò voluntas fuerit maior ad peccandum, tantò homo grauius peccat; est igitur talis malitia circumstantiã aggrauans, non tamen trahens in aliam speciem contentã sub circumstantia qualiter, vel quomodo, vt patet ad secundum. ¶De hoc D.S. de Malo, q.3. art.14. ad secundum. Secundum expositionem (inquit) antiquam, & etiam ſm expositionem magistralem, peccatum in Spiritum sanctum, potest dici speciale genus peccati, dum tamen peccatum in Spiritum sanctum accipiatur propriè, ſm ꝙ aliquis peccat ex hoc, ꝙ abijcit beneficia Spiritus sancti, quibus retrahitur a peccato. Sed si accipiatur peccatum ex malitia, ſm ꝙ est ex inclinatione habitus, sic non est speciale genus peccati, sed quedã peccati circumstantia, quæ potest in quolibet gñe peccati inueniri; & silr dicendum est, si peccatum in Spiritum sanctum sit finalis impœnitentia ſm expositionem B. Aug. Hæc ille. Similia habet in secundo, vbi supra, art.2. vbi inquit; sumendo ergo primo modo (idest ſm ꝙ peccatum ex malitia dr̃, quia ex habitu) peccatum ex electione non nominat aliquod genus peccati determinatum, sed est quædam peccati circumstantia, vt s. actus ex habitu procedat, quod in omnibus generibus peccatorum contingit, &c. Hæc ille. Similia habet secunda secundæ, q.14. art.1. ad 3. Ex quibus oĩbus patet quid sit sentiendũ de ista maiore, & vt applicetur maior ad intentum argumenti. Dico secundò, ꝙ peccatum ex certa malitia est ex habitu simpliciter malo. i. qui productiuus est actus, qui est contra ordinem ad vltimũ finem, & peccatum ex tali habitu simpliciter malo. i. perfectè malo (quia principiũ mortalis peccati) est pessimum, vt dictum est comparatiuè, & quo ad circumstantiã. Minor conceditur, ꝙ peccatum leue, & veniale committitur ex habitu; sed non ex tali, qui habet rationem perfectæ malitiæ, quia non inclinat ad actum perfectè malum, qui auertit ab vltimo fine, & excludat charitatem, quia veniale, vt patuit q.74. art.9. non est contra vltimum finem. Vnde ſm D.S. de Malo, vbi supra, art.12. ad 9. malitia opponitur virtuti, quæ est bona qualitas mentis, peccatum autem veniale non est contrarium virtuti; vnde si aliquis de industria peccatum veniale committat, non est ex malitia. Vltra; ergo non omne peccatum, quod est ex habitu, verum quocunque; sed dictum est ex habitu vitioso, qui opponitur virtuti, & charitati, habitus enim venialis non est huiusmodi.

¶Nota ex his hr̃, qđ sup. q.74 ar.9. dictũ fuit, quia errãt dicẽtes scienter loquentem verbum otiosum, vel peccantem de industria venialiter, quod peccet mortaliter, patet ex dictis clarè, &c.

Dub. sa. ¶Ad secundum dicendum, quòd actus, qui procedit ex habitibus sunt similes [d] secundùm speciem actibus, ex quibus habitus generantur; differunt tamen ab eis, sicut perfectum ab imperfecto; & talis est differentia peccati, quod cõmittitur ex certa malitia, ad peccatum, quod committitur ex aliqua passione. ——————

¶Ad maiorem, verum, sunt similes in specie, tñ in multis alijs differunt. Primò, quia præcedentes sunt imperfecti, sequentes autem habitũ sunt perfecti; secundò, quia præcedentes possunt esse ex ignorantia, vel ex passione, non autem qui sunt ex habitu, immo habitus facit vt voluntati ſm se placeat id, ad qđ est inclinata per habitum, & placet ſm se. i. sine aliquo addito voluntati, quod ipsam trahat, & etiam quia hr̃ tanquam connaturale, vt patuit in art. Tertiò sequitur, ꝙ differant est inordinatione, quæ est ex parte circumstantiæ generis peccati, vt patuit. Minor non est vĩr vera, ſm D.S. in 2. sent. & 2.2. q.14. quia possibile est, vt aliqs primò peccet ex malitia, quæ est peccatum in Spiritũ sanctum, & ex illo peccato reiterato gñetur habitus; & tñ illi actus habitum gñantes sunt peccatum ex malitia; & possibile est, ꝙ interior actus (qui ꝓpriè dr̃ malitia) causet habitum in voluntate. Dicit enim D.S. in secundo, vbi sup. ar.5. ad 3. ꝙ peccatum in Spiritum sanctum non est hoc modo ex electione, sicut habẽs habitum ex electione, peccat, immo per actus peccati in Spiritum sanctum præcedentes habitum, aliquis habitus acquiritur. Hæc ille. Dico secũdò ad minorem, ꝙ actus præcedentes habitum, qui non sunt malitia, ꝓsertim in Spiritum sanctum non sunt ex certa malitia. Sed negat consequentia, tum quia sequentes fiunt cum complacentia voluntatis ſm se. i. vt nõn est tracta per extrinsecum impulsiuũ. tũ secundò, quia procedentes ex habitu sunt magis inordinati; ideo magis dñr ex malitia. i. ex interiori motu voluntatis, quo ex se fert in malũ; actus enim interior immediatè ex habitu procedens dr̃ malitia, & peccatũ exterius vocat ex malitia. De hoc D.S. de Malo, vbi sup. art.14. ad 8. Malitia contracta dr̃ quædam promptas, quæ ex corruptione fomitis nobis inest ad mala agenda; & sic non accipit malitia, qñ dr̃ aliquis ex malitia peccare. sed accipitur malitia pro malitia actuali, ſm ꝙ ipsa interior electio dr̃ malitia; & sic intelligendum est, ꝙ semper cum aliquis peccat ex malitia, est interior actus peccati, qui dr̃ malitia, ex qua ꝓcedit exterior actus peccati, hæc ille; vbi patent, quæ dicta sunt, &c. ¶Nota autem D.S. in hac solutione q̃a dicit, ꝙ actus gñans habitũ, & actus sequens ex habitu differunt, sicut perfectũ, & imperfectũ; & tñ sunt similes ſm spẽm nõ mõ naturalẽ, sed & moralẽ, quia ab eodẽ hñt vtraq; speciẽ, esto in cõparatione ad aliud; quare oportet dicere (vt in ꝑdicta solutione adductum est) quia nõ distinguuntur grauitate specifica, quę est ex obiecto specificante, sed ex circũstantia generis, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ille qui peccat ex habitu, semper gaudet de hoc, quod ex habitu operatur, quamdiu habitu utitur; sed quia potest habitu non vti, & per rationem, quæ non est totaliter corrupta, aliquid aliud meditari; potest contingere, quòd non utens habitu doleat de hoc, quod per habitum commisit; plerumque tamen tales pœnitent de peccato, nõ quia eis peccatum secundùm se displiceat, sed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt. ——————

¶Ad maiorem, negatur, ꝙ gaudeat semper de his, quæ ex habitu commisit, etiam qñ habitu non vtitur. Sed verum est, ꝙ peccans ex habitu gaudet de procedente ex habitu, dum eo vtitur; & fundamentum patet ex conclusione præambulari, quia potest habens habitum ipso non vti, immo agere aliquo modo cõtrarium ipsius, & dolere, & tristari de eo, quod fecit ex habitu, eo ꝙ habitus non corrumpunt totam rectitudinem rationis. Secundò dico, ꝙ habens habitum, tristatur de eo, quod ex habitu fecit plerumque, non quia factum ſm se displiceat, sed ꝓꝑ aliquod incommodum sequẽs ex peccato, sicut ex timore pœnæ, vel ꝓꝑ aliquid huiusmodi; non enim facilè est, vt id ad quod habitu aliter quis affectus est ſm se displiceat. Vltra; ad probatione dr̃, ꝙ probat, ꝙ vtens habitu delectetur, & gaudeat de factis ex ipso, non autem si rectam rationem sequatur, sicut possibile est.

¶Ad minorem dico, ꝙ dolent, quandoq; post factum, sed non dolent, dum ex habitu operantur, immo tunc operantur cum delectatione, & gaudio. Negatur igitur consequentia, quia ad peccatum ex certa malitia sufficit, quòd aliquis ex interiori inclinatione voluntatis operetur, & gaudeat, dum facit quod scit habere malum annexum, nõ autem requiritur, quòd semper gaudeat, & nunquam tristetur, vt argumentum supponit, & malè.

Vtrum quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

P

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ quicunq; peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Dicit enim Philosophus in quinto Ethicorum, * quòd non est cuiuslibet iniusta facere, qualiter iniustus facit, scilicet ex electione, sed solùm habentis habitũ; sed peccare ex certa malitia est peccare ex electione mali, vt dictũ est; * ergo peccare ex certa malitia nõ est nisi habentis habitũ.

Supra ar.a. Et Rom.1. lec.2. co.3. * Arist. c.9. à medio. * Art.2. huius quæst.

¶2 Præterea. Origenes dicit in primo Periarchon, * ꝙ non ad subitum quis euacuatur, aut deficit, sed paulatim per partes defluere necesse est; sed maximus defluxus esse videtur, vt aliquis ex certa malitia peccet; ergo non statim a principio, sed per multam consuetudinem, ex qua habitus generari potest, aliquis ad hoc deuenit, vt ex certa malitia peccet.

* Orig. c.1. circa finé. tomo 4.

¶3 Præt. Qñcũq; aliquis ex certa malitia peccat, oportet ꝙ ipsa voluntas de se inclinetur ad malum, qđ eligit, sed ex natura potentiæ nõ inclinatur homo ad malũ, sed magis ad bonũ; ergo oportet, si eligit malum, ꝙ hoc sit ex aliquo superuenienti, quod est passio, vel habitus; sed qñ aliquis peccat ex passione, nõ peccat ex certa malitia, sed ex infirmitate, vt dictum est; * ergo qñcunq; aliquis peccat ex certa malitia, oportet, quòd peccet ex habitu.

* q.77. ar.3.

¶Sed contra, sicut se habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionem mali; sed quandoq; aliquis non habens habitum virtutis eligit id, quod est bonum ſm virtutem; ergo etiam quandoque aliquis non habens habitum uitiosum, potest eligere malum, quod est ex certa malitia peccare.

¶Quærit hic, an alio aliquo modo possit peccari ex malitia absque hoc, quòd peccetur ex habitu, ita quòd non habens habitum, peccet ex malitia, & libera electione mali.

¶Nota autem pro maiori intellectu dicendorum, quòd peccare ex malitia, vt sæpe dictum est, est procedere ad malum ex interiori motu proprio voluntati, & libero sine tractu passionis, vel sine remotione prohibentis, scilicet ignorantia, immo moueri in malum præscitum; sicut igitur in rebus naturalibus aliquid dupliciter mouetur; vno modo propter inclinationem naturalem, sicut graue deorsum; alio modo propter remotionem prohibentis, sicut aqua effunditur fracto vase continente; sic & voluntas dupliciter fertur ex se effrenatè, & malitiosè in peccatũ; vno modo ex propria inclinatione habitus acquisiti ad sensum dictum, artic. præceden. quandoque verò ex remotione eius, quod prohibebat a peccato, sicut spes, timor, & amor Dei, & alia dona Spiritus sancti, quibus homo retrahitur a peccato; & sic peccatum, quod procedit ex electione peccati, quæ electio prouenit ex remotione donorum Spiritus sancti, dicitur peccatum ex malitia; & huiusmodi peccatum dicitur in Spiritum sanctum. De quo D.S. de Malo, supra artic. 1. propriè ille peccat in Spiritum sanctum, cuius voluntas ex hoc tendit in peccatum, quia abijcit huiusmodi Spiritus sancti retinacula. Ex his habetur intellectus articuli.

Peccatum in Spiritũ sanctum.

¶Respõdeo dicendum, quòd uoluntas aliter se habet ad bonum, & aliter ad malum; ex natura enim suæ potentiæ inclinatur ad bonum rationis, sicut ad proprium obiectum; vnde & omne peccatum dicitur esse contra naturam, ꝙ ergo in aliquod malum uoluntas eligendo inclinetur, oportet, ꝙ aliunde contingat. Et quandoq; quidem contingit ex defectu rationis, sicut cum aliquis ex ignorantia peccat; quandoq; autem ex impulsu appetitus sensitiui, sicut cum peccat ex passione. ———

¶Iterum duo facit D.S. in hoc articulo. Primò ponit notabile fundamentale; secundò applicat ad propositum, & respondet ad quæsitum, ibi. Sed neutrum horum, &c. Notabile stat in hoc, quòd voluntas aliter se habet ad bonum, aliter ad malum, clarè in littera.

¶Nota autem verba D. S. quia voluntas ex natura suæ potentiæ, &c. Voluntas enim est inclinatio potentialis ordinata in bonum rationis, vnde & actus eius naturalis non est nisi bonus; sed quia libera potentia est, ideo actus eius liber sequẽs dictamen rationis erroneæ potest esse malus. Vult ergo D.S. quòd hoc, ꝙ voluntas in malum declinet, non est ex natura potentiali, sed aliunde, scilicet vel ex ratione erronea, vel ex tractu passionis, vel ex propria actuali inordinatione.

¶Nota etiam, quòd voluntas fit in actu primo, quandoque scilicet respectu boni naturaliter appetibilis in communi, scilicet beatitudinis sine omni superaddito, quandoque autem fit in actu primo per aliquid suæ naturæ superadditum, sicut respectu boni excedentis, vel respectu particularis boni, ad quod afficitur per consuetudinem, vel habitum, aut passionem. Dictum ergo D.S. stat solidum, quòd voluntas ex natura potentiæ inclinatur ad bonum rationis, & quando est proportionatum, & connaturale sine addito, quandoq; verò cum addito, sed semper habet ex propria natura tendere in bonum rationis tanquam appetitus rationalis.

¶Sed neutrum horũ est ex certa malitia peccare; sed tunc solùm ex certa malitia aliquis peccat, quando ipsa voluntas ex seipsa mouetur ad malum. ———

Conclusio responsiua.

¶Hic consequenter D.S. deducit conclusionem responsiuam ex præcedenti notabili, talem. Non est necessarium, quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu, ita scilicet, quòd potest peccare ex malitia, & non ex habitu, sic quòd peccatum ex malitia potest duobus modis fieri, non vno tantùm. Probatur sic. Peccare ex malitia non est peccare ex defectu rationis, sed quia nec impulsu passionis ipsa voluntas ex seipsa mouetur ad malum; sed hoc quamuis fiat ex aliqua voluntatis inordinatione, scilicet ex remotione prohibentis, non tamen necessariò ex habitu; igitur conclusio vera.

¶Circa istam rationem D.S. ponit primò maiorem; secundò probat minorem subintellectam, ibi. Quod potest contingere, &c. Tertiò infert quoddam corollarium cum ipsa conclusione responsiua, ibi. Sic igitur, &c. Maior ergo patet ex notabili præcedenti, & ex sæpe dictis in præcedentibus articulis.

¶Et nota circa illam maiorem, quòd peccatum ex malitia nõ dicitur esse ex defectu rationis, videlicet tali, quo ignoretur id, quod agitur nunc esse malum, & nõ est cum defectu rationis, qui est causa peccati; tamen iuxta dicta in artic. 1. ad primum est cum ignorantia concomitante, qua nescitur hoc malum esse sustinendum propter consecutionem illius boni, vt enim ibidem allegatum est ex D.S. in de Malo, non solùm peccatum ex passione, sed etiam ex habitu habet ignorantiam concomitantem.

¶Nota secundò, quòd peccatum ex malitia præsupponit inordinationem in homine, non secundùm quamcunq; potentiam, sed voluntatem; quia videlicet esto (vt dictum est) defectus rationis concomitetur peccatum ex malitia, tamen malitia voluntatis est principalis causa, vel ex inclinatione habitus, vel ex abiectione prohibentis, quia videlicet parum est affecta spiritualibus, & multum temporalibus; ideo desperat, & huiusmodi. Quare Doct. Sanct. consequenter dicit, quòd peccare ex defectu rationis, vel appetitus sensitiui non est peccare ex malitia, sed ex inclinatione voluntatis. Deinde ibi.

¶Quod potest contingere dupliciter: Vno quidem modo per hoc, quòd homo habet aliquam dispositionem corruptam inclinantem ad malum, ita ꝙ secũdùm illam dispositionem fit homini quasi conueniens, & simile aliquod malũ; & in hoc ratione conuenientiæ tendit uoluntas quasi in bonum, quia vnumquodque ſm se tendit in id, quod sibi est conueniens; talis autem dispositio corrupta, vel est aliquis habitus acquisitus ex consuetudine, quæ vertitur in naturam, vel est aliqua ęgritudinalis habitudo ex parte corporis; sicut aliqui habent quasdam naturales inclinationes ad aliqua peccata propter corruptionem naturæ in ipsis. ———

¶Declarat minorem subintellectam ex quadam distinctione, cuius secundum membrum declarat, ibi. Alio modo, &c.

¶Et nota, quòd minor dicit notanter, non tamen necessariò ex habitu; quia potest esse habitus, quando accipitur peccatum ex malitia vno modo, sed alio modo acceptum, vt est peccatum cum hoc in Spiritum sanctum, tunc non est ex habitu.

¶Notat ergo pro minore, ꝙ voluntas potest seipsa (idest non tracta per extrinsecum) tendere in malum dupliciter; vno modo, quia habet aliquam dispositionem, &c. vt in littera clarè.

¶Nota autem circa hoc membrũ verba D.S. quia habitus corruptus facit alicui conueniens, & connaturale esse malũ, non quidem vt malum est, sed vt tendit in ipsum, quòd est malum in veritate tanquam in sibi bonum, vt enim supra, q. 34. art. 2. dictum fuit, bonum simpliciter dicendum est ſm comparationẽ ad Deum & ordinem Diuinum, non quo ad hunc. Deinde cum dicit.

¶Alio modo cõtingit, quòd voluntas per se tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis, puta si aliquis prohibeatur peccare, non quia peccatum ei secundùm se displiceat, sed propter spem vitæ ęternæ, vel propter timorem gehennæ; remota spe per desperationem, vel timore per præsumptionem, sequitur, quòd ex certa malitia quasi absque freno peccet. ———

¶Declarat secundum membrum prædictæ distinctionis, & patet clarè in littera. s. ꝙ hoc peccatum ex malitia est peccatum in Spiritum sanctum, peccare. s. absque freno solùm pp abiectionem donorũ Spiritus sancti; ita tamen, ꝙ vel sola abiectio huiusmodi donorum sit peccatum in Spiritum sanctum, vt D.S. dicere videtur in secundo, vel etiam electio mali, & opus ex ipsa procedẽs, vt vr̃ dicere in de Malo, vt patuit in artic. 1. ad primum; & peccatum ex malitia isto modo non est propriè in Spiritum sanctum, sed prouenit ex peccato in Spiritum sanctum, vt patuit ar. præced. ad 2m. Patet igitur, ꝙ potest voluntas ex propria inordinatione actuali tendere effrenatè in malũ pp desperationem, & huiusmodi, sciendo videlicet quia est malum, & per consequens peccare, vel volendo, vel operando malum scienter ex tali inordinatione; videtur autem, ꝙ propriè actus exterior dr̃ ex malitia, quæ est actus interior prouenient ex peccato in Spiritum sanctum; quia eoipso, ꝙ quis desperat, liberè, & effrenatè vult malum, & vlterius in opus progreditur; quare tale opus vocatur ex malitia, & ex electione, quæ prouenit ex peccato in Spiritum sanctum. Tunc ibi.

¶Sic igitur patet, quòd peccatum, quod est ex certa malitia, semper præsupponit in homine aliquam inordinationem, quæ tamen non semper est habitus; vnde non est necessarium, quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. ———

¶Infert quoddam corollarium cum ipsa conclusione responsiua, tale. Sic ergo patet, quòd peccatum, quod est ex certa malitia, semper præsupponit aliquam inordinationem in homine, quæ tamen non semper est habitus; patet ex iam dictis, quia peccatum ex malitia secundo modo non est ex habitu, sed actuali inordinatione, quæ abijcit dona Spiritus sancti, &c.

ARGVMENTVM in contrarium non est purum, ideo quarto loco soluetur.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ operari qualiter iniustus operatur, non solùm est operari iniusta ex certa malitia; sed etiam delectabiliter, & sine graui renisu rationis, quod non est nisi eius qui habet habitum. ———

¶Ad

¶ Ad maiorem dico primò, quòd non inuenio istam propositionem in forma vt hic allegatur, sed sic habet D. S. in commento ibidem, & dicit (scilicet philosophus) quòd multi æstimant, quod statim in promptu habeant facere etiam iniustum, vnde reputant quòd facile sit aliquem esse habitualiter iniustum; sed hoc non est ita, facile enim & statim est in potestate hominis, quòd aliqis faciat ea, quæ sunt iniusta, puta quòd commisceatur cum vxore vicini sui, & quòd percutiat proximum, & quod tollat argentũ de manu alterius, vel quòd de manu sua det aliquis argẽtum ad procurandum homicidium, vel aliquid huiusmodi sed quòd homines huiusmodi faciant sic se habentes, scilicet promptè, & delectabiliter, non est facile, neque statim in potestate hominis; sed ad hoc peruenitur per longam consuetudinem, hæc D. S. ibidẽ, vbi patet, quòd illa auctoritas hic allegata habetur solùm in sententia non in forma. Dico secundò, quòd non habetur, quòd facere aliquid malum ex electione requirit semper habitũ, sed facere sic se habentes, idest promptè, & delectabiliter, est habentis consuetudinem, & habitum, quare peccare ex habitu est peccare ex electione, & cum hoc promptè, & delectabiliter, & vt hic D. S. habet sine graui remorsu cõscientiæ, & rationis; sed ad peccare ex malitia vno modo sufficit, quòd peccet ex electione, & certa scientia mali absque exteriori impulsiuo, etiam si nõ prõptè, & delectabiliter, & sine renisu rationis peccet; vnde desperans patitur magnum remorsum conscientię in principio, & nõ peccat delectabiliter, & promptè, quamuis cũ in consuetudinẽ venerit, peccet effrenatè, nam peccatum ex malitia, quod est in Spiritum sanctum, non oportet, quòd procedat ex habitu, immo potest causare habitus. De hoc D. S. in 2. in dist. 43 art. 5. ad tertium. vbi allegat eandem auctoritatem, sed sub alijs verbis. Arguit enim sic. Dicit Philosophus 5. Ethicorum, quòd nõ est in potestate hominis vt statim iniusta operetur sicut iniustus facit, sed iniustus operatur iniusta delectabiliter, & ex electione, &c. Respondet autem sic ad tertium, quòd peccatum in Spiritum sanctum, vt supra dictum est, non est hoc modo ex electione sicut habens habitum ex electione peccat, immo per actus peccati in Spiritum sanctum præcedentes habitũ, aliquis habitus acquiritur, & ideo obiectio non procedit, quia iniustus ex electione peccat sicut habens habitum. Hæc ille. Ex quibus patet, quæ dicta sunt præsertim, quia aliquis peccando ex malitia potest causare habitum, & non est necessarium, quòd ex habitu peccet, & per consequens, nec oportet, quòd qui peccat ex electione mali, quod promptè, & delectabiliter; & vlterius sequitur, quòd nec oporteat peccare ex habitu. Ad minorem conceditur, & dictum fuit arti. primo, sed non oportet, quòd omnis electio mali procedat ex habitu, sed sufficit inordinatio actualis voluntatis, qua abijcit retinacula quibus quasi ligabatur ne liberè ferretur in peccatum; quare negatur consequentia. Vnde hoc argumentum fundatur in vna propositione insufficienti, scilicet quòd quicunque peccat ex electione mali, ille peccat ex habitu: nam, vt patuit, potest peccari ex electione mali propter abiectionẽ prohibẽtis, & actuali inordinatione voluntatis; sed verum est, quod peccare ex electione mali, & cum hoc promptè, & delectabiliter, & sine remorsu cõsciẽtię, quæ quo ad aliqua extingui potest, hoc est peccare ex habitu.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd non statim ad hoc aliquis labitur, quòd ex certa malitia peccet, sed præsupponitur aliquid, quod tamen non semper est habitus, vt dictum est. *

*In cor. ar.

¶ Ad maiorem dico primò, quòd dictum Origenis non fideliter, & integrè refertur, dicit enim sic, vt habet D. S. secunda secũdæ. q. 14. arti. 4. in cor. & q. 24. ar. 12. si autem satietas capit aliquẽ ex his, qui in summo perfectoque constiterit gradu non arbitror, quòd ad subitum quis euacuetur aut decidat, sed paulatim ac etiam per partes, eũ decidere necesse est; vbi patet, quòd dictum Origenis extensius allegatur, quàm debeat, ipse enim solùm loquitur de perfectis, & vult secundùm vnum intellectum, quòd tales non statim a principio peccant ex malitia, sed ex hoc nõ sequitur, quòd nullus, nec videlicet qui imperfectus est, & debiliter ad bona spiritualia affectus. Dico secundò, quòd Origenis dictum verum est vt in pluribus, tamen vt in paucioribus aliter cõtingit. De hoc D. S. 2. sententiarum supra ad secundum in simili dicit ad auctoritatem Beati Greg. quòd assignans origines vitiorum, considerat id, quod sæpius accidit, non quin aliter possit accidere, hoc enim ad moralem pertinet, & etiam ad naturalem, quia causa naturalis, & multò plus moralis deficiunt in minori parte, quia nõ sunt necessariæ. Hæc ille. Ita dico in proposito, &c. Dico tertio, quòd contingere potest, quòd aliquis in primo actu peccati in Spiritum sanctum peccet per contemptum, tamen propter libertatem arbitrij, tum etiam propter multas dispositiones præcedentes, vel etiam propter aliquod vehemens motiuum ad malum, & debilem affectum hominis ad bonum, & præsertim potest homo peccare primò in Spiritum sanctum impugnando veritatem agnitorum, & inuidendo gratiæ qua reconciliati sumus, & etiam contingit in alijs speciebus peccati in Spiritũ sanctum; potest enim statim aliquis inspectis diuersorum hominũ statibus, abijcere spem futuræ gloriæ propter difficultatem perueniendi ad ipsam, & propter delectationes eorum, qui de ea nõ curant, & ideo firmare animum suum, in hoc vt suam voluntatem in omnibus sequatur, quod est obstinationis; quare patet, quod aliquis a principio potest peccare ex malitia, & in Spiritum sanctum, & sic dictum Origenis intellectum de peccato in Spiritum sanctum non est vniuersaliter verum. Dico quarto post D. S. hic quòd non statim ad hoc aliquis labitur, quòd ex certa malitia peccet, sed præsupponitur aliquid quod tamen non semper est habitus, sed actualis inordinatio voluntatis.

Primum peccatum potest esse in spiritũ sanctum.

¶ Nota autem, quòd hæc solutio procedit de peccato ex malitia in actu exteriori, quia tale prouenit ex inordinatione interiori voluntatis, quæ non necessariò est habitus, sed aliæ solutiones videntur magis exponere mentem auctoritatis. Vidè & de illa auctoritate D. S. de charitate q. 6. ad primum, quia aliqs nõ perfectus non statim peccat mortaliter, sed per multas negligẽtias, & venialia ad hoc disponitur.

¶ Nota autem, quòd hoc argumentum implicat aliud dubiũ, an videlicet primo peccato possit peccare in Spiritum sanctum de quo iam tactum est, & habet D. S. secunda secundæ q. 14. vbi statim, & in 2. sententiarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud, propter quod voluntas inquinatur ad malum, non semper habitus est vel passio, sed quiddam aliud, vt dictum est. *

*In cor. ar.

¶ Ad maiorem, vera, vt dictum est, oportet, quòd voluntas de se id est non tracta per aliquod extrinsecum. Ad minorem conceditur, quòd ex natura sua non inclinatur ad malum ex natura videlicet potentiali, sed tamen potest per actum, qui est eius, inclinari in malum simpliciter bonum tamen secundum quid; quia hõ non ita cognoscit spiritualia sicut temporalia, & videt plures delectari in temporalibus, ideo & ipse post habitis bonis simpliciter, & Spiritualibus, firmat se in temporalibus per obstinationem, & desperationem; stant enim simul iuxta supra dicta q. 19. arti. 6. quòd voluntas ex natura sua inclinatur ad bonum in vniuersali, & tamen ex sua libertate determinat se ad hoc bonũ, quod est bonum secundùm quid auertendo se ab hoc bono simpliciter, dummodo est inuisum, scilicet Spirituali, & Diuino. Vltra, ergo oportet si eligit malum, quòd hoc sit ex aliquo superuenienti, quod est passio vel habitus. Conceditur prima pars cõsequentis, sed negatur consequentia quo ad secundam partem consequentis, quia datur tertius, scilicet propria actualis inordinatio voluntatis, qua abijcit prohibens ab effrenata electione mali, & non est passio vel habitus vnde concessa subsumpta propositione, negatur vltima consequentia; potest enim esse, quòd nec ex natura fertur in malum, nec ex habitu, sed ex propria inclinatione, & affectione maiori ad bonum temporale, patitur scienter, & incurrit immo vult malum Spirituale, quia temporale est magis amatũ quo ad hũc; ex natura enim fertur in bonũ in cõi, & talis actus naturalis semper est bonus, sed per actum liberum, & ipsa vt est liberum arbitrium, potest ferri in bonũ cui scit esse annexum malum, sicut enim malus Angelus naturaliter habet bonam voluntatem, ita & homo; & tamen vterque per voluntatem vt libera est, potest peccare, & præsertim homo cui Spiritualia bona magis icognita sunt, & magis nota corporalia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est similis ratio de electione boni, & de electione mali; quia malũ nunquam est sine bono naturæ, sed bonum potest esse sine malo culpæ perfecto.

¶ Nota, quòd conclusio quidem vera est, & eadem cum conclusione articuli, quia tamen maior generaliter intellecta non continet puram veritatẽ, ideo D. S. ad ipsam respondet, quia non est simile de electione boni, & electione mali, quia malum nunquam est sine bono, scilicet naturæ, sed bonum è contra, potest esse sine malo culpæ perfectæ; quamuis ergo sit proportio inter habitum bonum, & malum, non tamen est simile de electione boni, & mali, & hoc voluit D. S. pro maiori iformatione ostẽdere.

Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, peccet grauius, quàm ille qui peccat ex passione.

Q

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd ille qui peccat ex certa malitia, non peccet grauius, quàm illæ, qui peccat ex passione. Ignorantia enim excusat peccatum vel in toto vel in parte, sed maior est ignorãtia in eo, qui peccat ex certa malitia, quàm in eo, qui peccat ex passione; nam ille, qui peccat ex certa malitia patitur ignorantiam principij, quæ est maxima, vt Philosophus dicit in 7. Ethicorum. * habet enim malã existimationem de fine, qui est principium in operatiuis; ergo magis excusatur a peccato, qui peccat ex certa malitia, quàm ille qui peccat ex passione.

Supra q. 47. ar. 2. co. Et 2. 2. q. 63 ar. 3. co. Et 2. d. 7. q. 1. art. 2. co. fin. Et Ma. q. 3. art. 13. Et quol. 2. ar. 15. col.

* Arist. ca. 8. à medio tom. 5.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea. Quantò aliquis habet maius impellẽs ad peccandum, tantò minus peccat, sicut patet de eo, qui maiori impetu passionis deijcitur in peccatum; sed ille, qui peccat ex certa malitia impellitur ab habitu, cuius est fortior impulsio, quàm passionis, ergo ille, qui peccat ex habitu minus peccat, quàm ille, qui peccat ex passione.

¶ 3 Præterea. Peccare ex certa malitia est peccare ex electione mali; sed ille, qui peccat ex passione etiam eligit malum, ergo non minus peccat, quàm ille, qui peccat ex certa malitia.

¶ Sed contra est, quòd peccatum, quod ex industria committitur ex hoc ipso grauiorem pœnam meretur, secundùm illud Iob. 34. Quasi impios percussit eos in loco videntium, qui quasi de industria recesserunt ab eo; sed pœna non augetur nisi propter grauitatem culpæ, ergo peccatum ex hoc aggrauatur, quòd est ex industria seu certa malitia.

¶ Hic quærit comparando peccatum ex malitia ad peccatũ ex passione, in grauitate, an quis peccet grauius ex malitia, quàm ex passione. ¶ Nota, quòd ista quæstio intelligitur de peccato ex malitia, non vt est peccatum in Spiritũ sanctum, quia constat, ꝙ grauius est & cum hoc alterius generis, quàm peccatum ex passione; intelligitur igitur de peccato ex malitia prout peccatũ ex habitu est peccatum ex malitia, & quia illud vt patuit art. 2. ad primum, non est alterius generis obiecti a peccato ex infirmitate, ideo sunt comparabilia, & hoc tangit D. S. in de Malo Mate. 3. ar 13. vbi dicit respondendo ad hanc quæstionem, sed quando peccat ex habitu, quod est ex malitia peccare, &c. hæc ille, vbi innuit, quòd loquitur de peccato ex malitia prout idẽ est, quod peccatum ex habitu, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccatum, quod est ex certa malitia est grauius peccato, quod est ex passione triplici ratione.

¶ Conclusio responsiua est in principio quam deducit tribus rationibus, quæ patebunt prosequendo, & est ista conclusio. Peccatum, quod est ex certa malitia est grauius peccato, quod est ex passione.

¶ Nota, quòd hæc conclusio, & alia, quæ pro illius probatione scilicet intelligenda sunt, vt habet D. S. vbi iam in de Malo, cæteris paribus, & hic in prima ratione, puta si peccetur vna specie peccati, & vnus quidem ex passione alius autem ex habitu, quia tunc qui peccat ex habitu grauius peccat; si autem esset magna inæqualitas in specie peccati posset contingere vt peccans ex passione grauius peccaret, sicut homicida ex ira grauius peccat, quàm committens modicum furtum ex habitu.

¶ Primo quidem, quia cum peccatum principaliter in voluntate consistat, quantò motus peccati est magis proprius voluntati, tantò peccatum est grauius cæteris paribus; cum autem ex certa malitia peccatur, motus peccati est magis proprius voluntati, quæ ex seipsa in malum mouetur, quàm quando ex passione peccatur, quasi ex quodam extrinseco impulsa ad peccandum; vnde peccatum ex hoc ipso, quòd est ex malitia aggrauatur, & tantò magis quantò fuerit vehementior malitia; ex eo verò, quod est ex passione diminuitur tãtò magis quantò passio fuerit magis vehemens.

¶ Hic consequenter D. S. probat conclusionem tribus medijs, quorum primum procedit ex parte maioris voluntarij, a quo vt patuit supra q. 73. art. 6. sumitur maior grauitas generica peccati, vt videlicet culpa est, & magis volũtarium est quando motus est magis voluntati proprius, vt patuit q. 77. ar. 6. ad tertium. Arguitur ergo sic primò, quanto motus peccati est magis proprius voluntati, tantò peccatum est grauius cæteris paribus; sed quando peccatur ex malitia tunc motus peccati est magis proprius volũtati, quàm quando ex passione peccatur; ergo peccatum ex hoc ipso, quòd est ex malitia aggrauatur, &c. Maior probatur, peccatum principaliter consistit in voluntate, ergo sequitur maior, dicitur autem cæteris paribus propter dicta circa conclusionem, quia cum grauitas specifica ex parte obiecti sit prima, vt patuit supra, ideo si ipsa esset maior grauitate specifica alterius, tunc nõ oporteret peccatum ex malitia esse simpliciter maius.

¶ Nota, quòd peccatum principaliter consistit in volũtate sub ratione peccati vt culpa est, & completiuè, tamen principalius est ex obiecto inchoatiuè, & secundum grauitatem specificam, &c. Minor patet, quia quando peccat ex malitia tunc ex seipsa mouetur in malum, quando autem ex passione peccatur, tunc volũtas quasi ex quodam extrinseco impellitur ad peccandum, igitur minor vera. Istud assumptum pro minore patet partim ex dictis in ista quæstione, partim ex dictis q. præcedentis.

¶ Nota autem, quòd ista ratio procedere posset de peccato ex malitia quocunque siue scilicet ex habitu siue ex abiectione ꝓhibentium, vt est in Spiritum sanctum quo ad hoc, quia vtrobique voluntas ex seipsa mouetur in malum; quia tamen in peccato in Spiritum sanctum, & in peccato ex passione cætera non possunt esse paria, nam nunquam sunt eiusdem generis, & obiecti vel speciei, ideo D. S. in de Malo vbi supra, istam rationem manifestè intelligit de peccato ex malitia, prout est ex habitu, vt patet intuenti; ideo videtur iuxta dicta in primo notabili de peccato ex malitia, quod est ex habitu, &c. Secunda ratio est.

¶ Secundò quia passio, quæ inclinat voluntatem ad peccandum cito transit, & sic homo cito redit ad bonum propositum pœnitens de peccato; sed habitus quo homo ex malitia peccat est qualitas permanẽs, & ideo qui ex malitia peccat diuturnius peccat, vnde Philosophus in 7. Ethicorum.* comparat intemperatum, qui peccat ex malitia infirmo, qui continuè laborat; incõtinentem autem, qui peccat ex passione ei, qui laborat interpolatè.

* Arist. ca. 8. to. 11.

¶ Ista ratio fundatur in maiori duratione, & periculositate, & continuatione, & arguitur sic. Malum quantò diuturnius tantò peius, cæteris paribus; sed qui peccat ex malitia diuturnius peccat, quàm qui peccat ex passione; igitur grauius, cæteris paribus. Maior ista fuit declarata, supra q. 71. art. 1. ad primũ. quia si sunt eiusdem speciei magis & minus diuturnum, tũc magis diuturnũ est peius, in malis saltem accidentaliter, vt patuit ibidem. Minor probatur passio, quæ inclinat voluntatem ad peccandũ cito trãsit, & sic homo cito redit ad bonum propositum pœnitens de peccato, sed habitus quo homo ex malitia peccat, est qualitas ꝑmanẽs, igitur minor vera.

¶ Et nota, quòd ista ratio probat, quòd ex malitia peccãs peccat diuturnius saltem reiterando propositum, & actum peccati interioris; quia cum habitus semper insit frequenter inclinat ad propositum sui actus, sed passio raro adest, ideo non totiens reiteratur peccatum, nec quo ad actum interiorem nec exteriorem. Secundò confirmatur ista minor auctoritate Philosophi. 7. Ethi. qui comparat intẽperatum, qui peccat ex malitia, & habitu infirmo, qui continuè laborat, videlicet tisico vel hidropico. Incõtinentem autem, qui peccat ex passione, ei, qui laborat interpolatè videlicet epilentico, igitur minor vera.

¶ Nota autem, quòd hæc ratio manifestè procedit de peccato ex malitia, prout est ex habitu, quia D. S. probat, ꝙ sit permanẽtius, quia ex habitu, vt patet intuenti. Tertia ratio.

¶ Tertiò, quia ille, qui peccat ex certa malitia est malè dispositus quantum ad ipsum finem, qui est principium in operabilibus, & sic eius defectus est periculosior, quam eius, qui ex passione peccat, cuius propositum tendit in bonum finem, licet hoc propositum interrumpatur ad horam propter passionem. Semper autem defectus principij est pessimus, vnde manifestum est, quòd grauius est peccatum, quod ex malitia, quàm quod est ex passione.

¶ Hæc ratio procedit ex parte eius, circa quod vterque deficit habendo falsam æstimationem, & ignorantiam, & ex parte maioris periculi, & insanabilitatis.

¶ Vbi nota breuiter iuxta dicta supra q. 58. ar. 5. & secunda secundæ. q. 49. ar. 3. quòd principia in agibilibus sunt fines virtutũ non solùm vniuersales, sed & proprij virtutibus, sicut temperantiæ finis est benè se habere secundùm rationem videlicet in delectabilibus, q ergo peccat ex passione videlicet forti, & magna, qualis requiritur ad peccatum ex passione habet errorem, & falsam æstimationem circa aliquod particulare eligibile, prout æstimat hoc nunc esse eligendum, & tamen oppositum eius nouit habitu, & peccans ex passione est benè dispositus habitu saltẽ circa finem virtutis, sed peccãs ex habitu vt intemperatus, habet ignorantiam, & errorem circa finem ipsum, quia iudicat bonum esse vt effrenatè sequatur passiones. Patet autem ex supra dictis q. 72. ar. 5. quòd defectus principij periculosus est, quia insanabilis, defectus autem post principium ipso saluo sanari potest His notatis arguitur sic. Semper defectus principij est pessimus, sed ille, qui peccat ex malitia deficit circa principium in moralibus, non autem, qui peccat ex passione, ergo peccans ex malitia deficit periculosius, & grauius, &c. maior nota. Minor patet, quia qui peccat ex malitia deficit circa finem, scilicet particularem virtutis, peccans autem ex passione proposito habituali saltem tendit in bonum finem, licet hoc propositum interrumpatur ad horam propter passionem, sed finis est principium in moralibus, igitur minor vera.

¶ Nota

¶ Nota autem, quòd hæc ratio quãuis intelligi possit de peccato ex malitia vtroque modo, tamẽ conuenientius intelligitur de peccato ex habitu; qui enim desperando fertur in peccatũ malè se habet ad finẽ virtutis dum liberè vult frui bonis mundi, &c. & ita vtitur hac ratione D.S. secunda secundæ q.156. ar. 3. vbi vide in cor. & solutionibus has rationes nunc positas referri.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Nota circa hoc argumentum, quòd maior pœna non debetur solùm propter maiorem grauitatem specificam, sed & ꝓpter genericam, & accidentalem, & ergo stat, quòd peccatum ex malitia, & habitu sit eiusdem speciei, vt patuit cum peccato ex passione, & tamen grauius puniatur, quare non sunt incompossibilia, quod Doct. San. loquitur de malitia ex habitu tantùm, & tamen sibi debetur maior pœna, esto sit eiusdem speciei cum eo, quod est ex passione.

¶ Nota etiam circa minorem eiusdem argumenti in contrarium, quòd pœna non augetur nisi propter grauitatem culpę via executionis, & inflictionis a iusto iudice; tamen etiam è contra in via quasi intentionis vel volitionis indirectè, & commissionis, culpa ipsa augetur, vt patuit supra q.73. ar. 8. circa finem, qa fidelis, qui contemnit maiores pœnas de quibus credit, eo ipso grauius peccat, & ita culpa quandoque habet grauitatem ex pęna iuxta sensum ibidem dictum, & hoc in via commissionis culpæ, & præuisionis pęnæ; sed tamen in via inflictionis, pœna ipsa taxatur iuxta culpæ grauitatem quam habet vel habuit ex ipsa pœna vt præuisa fuit, ita quòd pœna non augetur nisi propter grauitatem culpæ quam potuit habere ex pœna vt præuisa fuit & tñ contẽpta, nã ex hoc arguitur maior voluntas ad malũ, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ignorantia electionis, de qua obiectio procedit, neque excusat neque diminuit peccatum vt supra dictum est.* vnde neque maior ignorantia talis facit esse minus peccatum.

* q.76. ar. 4.

¶ Ad maiorem sæpe patuit in q.76. præsertim ar. 4. ad primũ, quia vera est de ignorantia, quæ est causa peccati, sed falsa est de ignorantia electionis, quæ est concomitans vel magis sequens causam peccati, siue sit passio siue habitus; vt enim patuit etiam habitus habet ignorantiam concomitantem, vt patuit ar. primo ad primum. ex D.S. in de Malo, illa igitur ignorantia non excusat in toto, nec in parte, immo vt dictum fuit quandoque auget, quia procedit ex voluntate multum affecta peccato. Minor vera est, & eam verificat D.S. secunda secundæ, vbi supra ad primum. quia est maior vno modo quantum ad durationem, quia in incõtinente durat illa ignorantia solùm passione durante, sicut accessio febris tertianæ durat durante commotione humoris, ignorantia autem intemperati durat assiduè propter permanentiam habitus. Alio modo est maior ignorantia intemperati quantum ad id, quod ignoratur, &c. vt deductum fuit in tertia ratione art. & ad hoc redit probatio minoris in littera, sed negatur consequentia, quia vt supra dictum fuit q.73. ar. 2. ad secundum. illa regula sicut simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis, habet solũ veritatẽ in his, q̃ sunt per se; modò ignorãtia, quæ est in peccato ex malitia, & ẽt in peccato ex passione nõ per se excusat, immo nihil excusat: ergo non oportet, ꝙ maior ignorãtia magis excuset, & faciat minus peccatum, immo quantò ignorantia talis est maior tantò peccatum est grauius. de hoc Doct. San. vbi iam 2.2. Ignorantia intellectus quandoque quidem pręcedit inclinationem appetitus, & causat eam, & sic quantò est maior ignorantia tantò magis peccatum diminuit vel totaliter excusat inquãtum causat inuoluntarium. Alio modo èconuerso, ignorantia rationis sequitur inclinationem appetitus, & talis ignorantia quãtò est maior tantò peccatum est grauius, quia ostenditur inclinatio appetitus esse maior; ignorantiam autem tam incontinentis, quàm intemperati prouenit ex eo, ꝙ appetitus est in aliquid inclinatus siue per passionem sicut in incontinente, siue per habitũ in intemperato. Hæc ille, & valent hæc ad propositum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd impulsio, quæ est ex passione est quasi ex exteriori defectu respectu voluntatis, sed per habitum inclinatur voluntas quasi ab interiori, vnde non est similis ratio.

¶ Ad maiorem dicitur post dicta supra. q.73. ar. 6. & q.77. ar. 6. ad tertium. quantò aliquis habet maius impellens extrinsecum, quod obnubilat proprium motiuum voluntatis, scilicet rationẽ tantò minus peccat, si autem intelligitur de impellente intraneo aut de eo, quod mouet secundùm naturam voluntatis, & ordinẽ, sicut est finis, & habitus intraneus voluntati vel volenti ad sensum dictum in ar. 2. negatur maior, quando videlicet impellens non tollit quin motus sit proprius voluntati; si autem facit ne sit voluntati ꝓprius, vera est maior. Ad minorem, ille qui peccat ex certa malitia impellitur ab habitu, conceditur. Sed dico, quòd ille impulsus est interior, & non abundat perturbando vehementer iudicium rationis, & relinquit motum voluntati proprium, quia scilicet non est ab extrinseco, quare negatur consequentia.

¶ Nota autem, quòd in hoc argumento D.S. arguit in minori de peccato ex malitia, quod est ex habitu, quare & benè dictũ videtur cum dicebatur, articulus intelligendus de peccato ex malitia, quod est ex habitu.

¶ Nota secundò, ꝙ D.S. dicit in solutione, sed per habitũ voluntatis inclinatur quasi ab interiori, quia videlicet iuxta dicta in ar. 3. esto non sit subiectiuè in voluntate, est tñ in voluntate, & per modum formæ quasi generalis, quod de passione dici nõ potest cum subito insurgat, & statim transeat, & cum hoc plerũq; ab extrinseco insurgat, vt patuit supra. q.22.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliud est peccare eligentem, & aliud peccare ex electione; ille enim, q peccat ex passione, peccat quidem eligens, non tamen ex electione; quia electio non est in eo primum peccati principium, sed inducitur ex passione ad eligendum id quod extra passionem existens non eligeret; sed ille qui peccat ex certa malitia secundùm se eligit malum eo modo quo dictum est.* & ideo electus quo est in ipso est principium peccati, & propter hoc dicitur ex electione peccare.

* Ar. 1. & 2. huius q.

¶ Maior vera, ad sensum dictum art. 1. quia est eligere malum id est potius incurrere velle malum, quàm carere bono concupito, non quòd malum propter se eligatur vel ratione mali. Ad minorem dico, quòd non benè subsumitur, sunt enim quatuor termini; si autem benè subsumitur, negatur minor, scilicet ꝙ peccans ex passione, peccet ex electione; ipse quidem peccat eligens malum, sed non ex electione; ex electione enim peccare est ex propria libertate voluntatis ferri in malum quando non est tracta per aliquod extrinsecum impellens, quod non est in peccante ex passione, quia ibi voluntas eligit propter passionem, qua non existente non eligeret; sed peccans ex habitu eligit malum ad sensum dictum ex sola complacentia, & libertate voluntatis non tractæ per aliquod extrinsecum, præpositio enim, ex, denotat habitudinem principij in peccante autem ex passione non est primum principium ipsa voluntas, sed passio, secus in peccãte ex malitia, quia ibi actus exterior procedit ex interiori habitu voluntatis, & electione voluntatis tanquàm prima causa, vt patuit arti. primo ad tertium.

Quæstio Septuagesimanona.

De causis peccati exterioribus.

DEinde considerandum est de causis exterioribus peccati. Et primò ex parte Dei. Secundò ex parte diaboli. Tertiò ex parte hominis. Circa primum quærũtur quattuor. Primò, vtrum Deus sit causa peccati. Secũdò, vtrum actus peccati sit a Deo. Tertiò, vtrum Deus sit causa excecationis, & obdurationis. Quartò, vtrum hæc ordinentur ad salutem eorum, qui excecantur vel obdurantur.

¶ Expedito tractatu de causis peccatorum interioribus, nunc D.S. iuxta ordinem statutum q.76. agit de causis exterioribus peccati, & primò ex parte Dei q.78. secũdò ex parte diaboli q.80. sequenti, tertiò ex parte hominis q.81. Circa primum aduerte, ꝙ in peccato tria possunt considerari, scilicet ipsa deordinatio, ipse actus, & effectus horũ, scilicet priuatio gratiæ, primò ergo ostẽditur in q. præsenti, an Deus sit causa peccati ex parte deordinationis, secundò an ex parte actus, arti. 2. tertiò an ex parte effectus in articulo 3. & quartò determinat dubium incidens ex art. 3. in quarto articulo.

Vtrum Deus sit causa peccati.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd Deus sit causa peccati. Dicit enim Apostolus Rom. primo. de quibusdam. Tradidit eos Deus in reprobum sensum vt faciant ea, quæ non conueniunt. Et Glosa ibidem dicit,* quòd Deus operatur in cordibus hominum inclinando voluntates eorum in quodcunque voluerit siue in bonum siue in malum; sed facere, quæ non conueniunt, & inclinari secundùm voluntatem ad malum, est peccatum, ergo Deus hominibus est causa peccati.

Infra q.80. ar. 1. cor. Et Malo. q.3. arti. 1.

* Est glos. Aug. in li. de natu. & gratia. ca. 21. tom. 7.

¶ 2 Præterea, Sapien. 14. dicitur. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum; sed tentatio solet dici prouocatio ad peccandum, cum ergo creaturæ non sint factæ nisi à Deo, vt in primo habitum est.* videtur, quòd Deus sit causa peccati prouocans hominem ad peccandum.

Sapien.

* Prima parte. q.44. arti. 1.

¶ 3 Præterea.

¶ 3 Præterea. Quicquid est causa causæ est causa effectus, sed Deus est causa liberi arbitrij, quod est causa peccati, ergo Deus est causa peccati.

¶ 4 Præterea. Omne malum opponitur bono, sed non repugnat Diuinæ bonitati, quòd ipse sit causa mali pœnæ, de isto enim malo dicitur Esaiæ. 45. quòd Deus est creans malum. Et Amos 3. Si est malum in ciuitate, quod Deus non fecerit, ergo etiã Diuinæ bonitati non repugnat, quòd Deus sit causa culpæ.

Esaiæ. 45.

¶ Sed contra Sapien. 11. dicitur. Nihil odisti eorum, quę fecisti, odit autem Deus peccatum, secundùm illud. Sapien. 14. Odio est Deo impius, & impietas eius, ergo Deus non est causa peccati.

Sapien.

¶ Nota primò, vt iam tactum fuit, ista quæstio huius articuli intelligitur de causa peccati formaliter, videlicet, an sit causa inordinationis, quæ est in peccato.

¶ Nota autem secundò, quòd nomen peccati non significat ipsum actum tanquam formale significatum, quia aliàs sequeretur, quòd peccatum, & rectum haberent idem formale significatum, quia possibile fuit vt ille idem actus numero esset concors regulæ superiori, & tunc esset rectus, quare formale significatum est ipsa inordinatio, quę accidit actui, ex quo est a tali agente voluntario, quod se non conformat suæ regulæ.

¶ Nota tertiò, quòd talis inordinatio, quæ est formale significatum peccati, nihil aliud est, quàm carentia actualis rectitudinis debitæ, hoc est rectitudinis, & ordinationis, quæ deberet inesse, & non inest, & hæc carentia actus voluntarij deficientis, est formale in peccato actuali. Quæritur igitur. An Deus sit causa, quòd talis rectitudo, & ordinatio debita inesse non inexistat actui ita quòd faciat volũtatem deficere, ita quòd Deus primo deficiat. & primò non agat id, quod facit actum esse rectum puta cõformem legi Diuinæ, & fini vltimo.

¶ Respondeo dicendum, quòd homo dupliciter est causa peccati vel sui vel alterius. Vno modo directè inclinando, scilicet voluntatem suam vel alterius ad peccandum. Alio modo indirectè, dum scilicet non retrahit aliquos a peccato, vnde Ezech. 3. speculatori dicitur. Si non dixeris impio morte morieris, sanguinem eius de manu tua requiram. ——————

¶ D. S. in articuli corpore duo facit, primò pręmittit quandam distinctionem pro intellectu quæsiti, secundò secundùm hoc respondet, ibi. Deus autem, &c.

¶ Nota ergo primò, quòd quæsitum potest habere duplicem intellectum, secundùm quòd duplex est causa peccati, sicut homo dupliciter est causa peccati vel sui vel alterius, & sic etiam posset videri, quòd Deus dupliciter esset causa peccati. Vno modo directè, inclinando scilicet voluntatem suam, vel alterius ad peccãdum, idest ad actionem, vt deformitati substat, quia videlicet inducit ad hoc vt velit inordinatè, inquantum potest, sicut diabolus, & homo persuadendo, & alliciendo. Alio modo indirectè, quia videlicet non agit ad hoc, quòd alius peccet, sed quia non retrahit, & impedit a peccato, sicut Ezechielis tertio, si non dixeris impio, &c.

¶ Deus autem non potest esse directè causa peccati vel sui vel alterius, quia omne peccatum est per recessum ab ordine, qui est in Deum sicut in finem, Deus autem omnia inclinat, & conuertit in seipsum sicut in vltimum finem sicut Diony. dicit 2. c. de Diui. No.* vnde impossibile est, quòd sit sibi vel alijs causa discedendi ab ordine qui est in ipsum, vnde non potest directè esse causa peccati. ——————

* Aug. c. 1. declinando ad hu.

¶ Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitum secũdùm illum duplicem intellectũ, tali conclusione totali, Deus nullo modo est causa peccati. Probatur Deus non est causa peccati directè vel indirectè, igitur nullo modo, tenet consequentia a sufficienti diuisione, quia non datur alius modus ab istis, scilicet quòd vel ipse faciat uel alium inducat, vel non impediat quando debet. Circa antecedens D. S. primò probat primam eius partem, secũdò secundam, ibi. Similiter etiam, &c. tertiò subiungit ipsam conclusionem, ibi. Et sic patet, &c.

¶ Pro prima parte antecedentis nota, quòd D. S. in de Malo Mate. 3. ar. 1. probat hanc partem, scilicet quòd nec Deus possit peccare, nec alium facere peccare. Primò de peccato secundùm communem rationem, vt etiam inuenitur in naturalibus, & artificialibus, vt patuit supra q. 21. ar. primo. inquantum peccatũ dicit defectum actionis a regula debita, & fine, quia tale peccatum prouenit ex defectu principij actiui, quod in Deo esse non potest cuius potentia est infinita, hic autem D. S. probat de peccato secundùm quòd propriè in moralibus inuenitur, prout habet rationem culpæ, quod consistit in hoc, quòd voluntas deficit a debito fine, per hoc, quòd in finem indebitum tendit contra regulam suam; volũtas enim Diuina naturaliter inhæret, summo bono, nec potest ab eo deficere, & est ipsa summa bonitas. Arguitur igitur sic pro prima parte. Omne peccatum, scilicet vt culpa, & in moralibus est per recessum, saltem scilicet virtualem ab ordine qui est in Deum, sed impossibile est, quòd Deus sit sibi vel alijs causa discedendi ab ordine, qui est in ipsum: igitur non potest esse directè causa peccati sibi vel alijs. Maior ista patet ex definitione peccati, habita supra q. 71. art. 6. quia formale peccati vt dictum est, est auersio, & inordinatio, & corruptio debiti ordinis ad Deum, tanquam regulam primam, & vltimum finem. Dixi autem, quòd omne peccatum est per recessum, & auersionem, saltem virtualem, quia vt habet Scotus, & benè in secundo. dist. 37. est duplex auersio, vel recessus ab vltimo fine, formaliter & virtualiter. Formaliter contrariè vel negatiuè, sic quòd voluntas nolit illum finem, & tale nolle est odire; vel non velit cum deberet velle, & tale nõ velle, est omittere illud præceptum, Diliges Dominum Deum tuum, & tales auersiones, scilicet formalis contraria, & formalis negatiua, non sunt communes omni peccato, sed odio, & omissioni priuatiuè oppositæ actui charitatis; virtualis autem auertitur sic. Quando aliquid est necessarium ad consequendum vltimum finem, voluntas auersa ab hoc necessariò ad vltimum finem, virtualiter a fine auertitur, sicut intellectus negans conclusionem virtualiter auertitur à principio. Prima auersio non includitur in quolibet peccato. Est enim odium Dei speciale peccatum, similiter omissio illius præcepti, diliges, est speciale peccatum. Secundo autem modo auersio est communis omni peccato mortali, quia in omni tali peccato mortali voluntas inordinatè se habet respectu alicuius necessarij ad finem, quod ex præcepto videlicet Diuino, deberet benè ordinari: vnde talis auersio nihil aliud est, quàm inordinatio voluntatis circa aliquid ordinatum ad finem ex pręcepto Diuino, circa quod deberet ordinari. Est ergo omne peccatum, scilicet perfectum, & mortale per recessum, vel virtualem, vt dicit Scotus, vel interpretatiuum contemptum Diuinæ legis, vt dicit maior.

Scotus.

Auersio duplex ab vltimo fine, formalis, & virtualis.

¶ Minor probatur auctoritate Beati Dionysij, quia Deus omnia inclinat, & conuertit in seipsum sicut in vltimum finem, & hanc minorem D. S. declarat extensius supra in de Malo, quia quod communiter inuenitur in omnibus agentibus creatis, oportet quòd hoc habeant ex imitatione primi agentis, quod dat omnibus suam similitudinem, secundùm quòd capere possunt prout Dionysius dicit nono ca. de Diuino no. Sed vnumquodque agens creatum inuenitur per suam actionem alia quodammodo ad seipsum attrahere, assimilando ea sibi, vel per similitudinem formæ, sicut cum calidum calefacit, vel conuertendo ad finem suũ, sicut homo per præceptum alios mouet ad finem quem intẽdit, ergo & hoc Deo conuenit, quòd omnia ad seipsum conuertat, & per consequens nihil auertit a seipso, ipse autem est summum bonum, vnde non potest esse causa auersionis voluntatis a summo bono, in quo culpæ ratio consistit prout nunc loquimur de culpa, &c. Ex quibus patet probatio formalis minoris dictæ. Consequenter cum dicit.

¶ Similiter etiam neque indirectè, contingit enim, quòd Deus aliquibus non præbet auxilium ad euitandum peccata, quod si præberet non peccarent; sed hoc totum facit secundùm ordinem suæ sapientiæ, & iustitiæ, cum ipse sit sapientia, & iustitia, vnde non imputatur ei, quòd alius peccet sicut causæ peccati; sicut gubernator non dicitur causa submersionis nauis ex hoc, quòd non gubernat nauem, nisi quando subtrahit gubernationem potens, & debens gubernare. ——————

¶ Probat secundam partem antecedentis, scilicet quòd nõ indirectè. Dicitur autem indirectè causa, sicut dicitur indirectè voluntarium, quod videlicet quis potest prohibere vel impedire, & non impedit, vt patuit supra. Et arguitur sic, ille est causa indirectè peccati, qui potest impedire, & debet: si autem possit impedire, non autem debeat, nec teneatur, non est causa etiam indirectè, & præsertim si ipse non sit prima ratio deficiendi, vel non subtrahat auxilium suum, nisi ex demerito peccati præcedentis; sed Deus non debet, esto possit, nec subtrahit nisi propter demeritũ peccati præcedentis. Maior patet exemplariter de gubernatore, qui non dicitur causa submersionis nauis etiam indirectè scilicet ex hoc, quòd non gubernat nauem, nisi quando subtrahit gubernationem potens, & debens gubernare. Minor patet, & quòd possit clarum est; sed non debeat, patet quia ordo suæ sapientiæ nõ requirit, quòd præbeat auxilium, & impediãtur peccata vt arbitrium liberum creatum, quod ex natura sua deficere potest suauiter disponatur. Et quod subtrahat auxilium suum propter demeritum peccati præcedentis saltem originalis, patet ad primũ, & prima parte. q. 23. ar. 7. ad tertium. Quæ autem sit ratio, quòd Diuina sapientia, & iustitia voluerit aliquos dimittere peccare,

& non

& non impedire, habes rationem vbi iam in prima parte art. 5. ad tertium. rationem videlicet in generali, licet non præcisam vt ibidem patebit, vt manifestetur Diuina bonitas per misericordiā & iustitiam, & suauis dispositio rationalium creaturarum.

¶ Nota ex dictis ante articulum, ex quibus habetur, ꝙ Deus non est causa deficiendi prima. Et ergo non imputatur sibi peccatum alterius; si enim non fuisset peccatum, præsertim originale, Deus nullum hominem deseruisset.

Scotus. ¶ Nota etiam, quòd Scotus vtitur eodem fundamento quo D.S. hic ad probandum, quòd Deus in se non possit peccare, quia videlicet non potest a se auerti. Nec formaliter, quia non potest se non diligere summè, & ordinatè cum omnibus circunstātijs sequisitis. Alioquin vel non posset se ordinatè diligere, vel posset mutari, quorum vtrumque est impossibile, nec etiam virtualiter potest a se auerti, quia nihil aliud a se est necessarium sibi ad volendum se; quodcunque enim aliud a se, est quia ab eo volitū, & hoc modo volitum, & pro nunc, & ex hoc est sic ordinatè volendum. Quare autem non possit esse ratio prima deficiendi, & peccandi alias patuit, &c.

¶ Nota circa secundam partem antecedētis, & eius probationem, quòd Deus non est debitor alicui creaturæ, nec tenetur hominem conseruare ne peccet, maximè postquàm peccando se fecerit indignum; debet aūt velle, ꝙ impleat in rebus id, quod sua sapientia, & voluntas habet, quia ergo ordo suæ sapientiæ non habet, quod hominibus auxilium ferat omnibus, ne peccēt, ideo D.S. dicit hic, quòd hoc totum, scilicet non præbere auxiliū ne peccet, facit secundùm ordinem suæ sapientiæ quem debet implere, Deus enim non est debitor creaturæ, sed sibijpsi, quare nō debet, nec tenetur hominem a peccato conseruare, & præsertim cum conditio naturalis creaturæ exigat ne a peccato cohibeatur. Et per consequens non imputatur sibi. Vide de hoc prima parte. q. 21. arti. 1. ad tertium. Quomodo Deus nihil debeat creaturis, sed sibi, &c.

¶ Nota tamen in ista materia pro intellectu maiori. Quod cum dicitur, quòd Deus licet non agat vel sit causa deformitatis, sed substantiæ. Et per prius, & plusquam voluntas peccans.

¶ Nota inquam propter Scotum, quòd non debet intelligi, quasi prima causa in aliquo instanti attingat effectum, & operationem causæ secundæ in seipsa, quasi habeat vnam motionem præuiam actioni creaturæ voluntatis peccantis, & illa motio præuia prius producat pro aliquo instanti, quàm voluntas. Ille enim sensus falsus est, non enim cum aliquis vult, oportet antequam velit præcedere motionem Dei, loquendo de naturali volitione vel mala. Et in hoc sensu videtur se fundasse Scotus in alio proposito, vbi vult, quòd ad hoc, quòd res sint cōtingentes, oporteat voluntatem Diuinam esse contingentē, idest liberam, ita quòd si ex necessitate vellet, nihil esset contingens. Et in hoc scienter contradicit Philosophis etiam Aristoteli, quātus immeritò; sed de hoc alibi; sensus autem verus est, quòd secūda causa non producit nisi in virtute primæ, quæ secundam coniungit suo effectui, & intimius attingit effectum, quàm secunda. Sed cooperando intrinsecè secundùm modum naturæ causæ secundæ, vnde attingit operationem voluntatis modificatam iuxta conditionem voluntatis. Et ergo talis effectus non habet necessariam habitudinem ad causam primam, sed contingentem, quia fit ab ea secundùm conditionem voluntatis, & causæ secūdæ, quæ est contingens. Vnde habet motionem cooperatiuā propriæ actioni creaturæ, & secundùm modum eius. Vnde si Deus ageret ex necessitate naturæ, vt Philosophi posuerunt, staret nihilominus contingentia rerum, propter defectibilitatem, & libertatem causarum secundarum. Quare in proposito, intelligas, iuxta D.S. mentem. Deum primò concurrere ad actum peccati, quia videlicet voluntas non agit nisi in virtute Dei, quæ tamen solùm habet motionem cooperatiuam, & prius attingit cooperando, quia intimius attingit; & non imagineris modo Scotico, quasi sit aliqua duratio naturæ in cuius primo instanti Deus attingat actum peccati, & in secundo creatura, sed simul duratione, tamen Deus prius perfectione. Tunc ibi.

Dub. 103. ¶ Et sic patet, quòd [d] Deus nullo modo potest esse causa peccati.

¶ Subiungit vltimò ipsam conclusionem iam satis probatam. Sed pro maiori intellectu nota primò, quòd voluntas increata, & Deus ipse non potest esse prima causa, & ratio deficiendi culpabiliter; quia si Deus primò subtraheret rectitudinem actionis, tunc non esset in potestate voluntatis humanæ rectè agere. Et per consequens actus non rectus sibi non imputaretur, nec esset culpa. Solū igitur tunc peccat culpabiliter, quia in potestate eius est rectè agere, & in illa præintelligitur subtractio causæ prioris, propter cuius defectum voluntas non possit rectè agere, immo quantum esset ex parte Dei, illa rectitudo inesset actui, quod autem non insit est ex voluntate creata, quando enim duæ causæ concurrunt ad vnum effectum communem ambabus, potest esse defectus in productione effectus ex defectu vnius tantum; sic ad velle voluntatis creatæ, concurrunt duæ voluntates, scilicet Diuina, & humana. Et voluntas humana potest & tenetur rectitudinem dare actui, & tamen non dat, Diuina autem licet nōn tenetur dare eam, tamē quantū ex se esset daret, si voluntas creata cooperaretur; quicquid enim Deus dat antecedenter, dat etiam consequenter quantum est ex parte sui, nisi assit impedimentū. Causando autem voluntatem creatam dedit antecedenter in sui principio opera bona, & recta, quæ sunt in hominis potestate, quare & quantum ex parte sui est, dat rectitudinem omni actui voluntatis, & voluntati ex consequenti daret. Est igitur defectus in effectu illarum duarum causarum, non propter defectum, cuius prima ratio sit Deus, sed cuius ratio, & causa est volūtas creata. Non quia Deus causat rectitudinem, & voluntas obliquitatē, sed quia Deus quantum de se est causaret, si voluntas suam causalitatem causaret. Et ergo, quòd non assit rectitudo, est quia voluntas non causat quantum ad se pertinet. Ante autem primum peccatum non est, quare Deus subtraheret rectitudinem actualem ipsius actus. Quare ex parte sui, non oportet, quòd illa rectitudo non insit.

¶ Nota secundò, quòd aliquis non peccat, quia producit actū, sed quia facit ipsum malè, & contra rectam rationem. Actum autem quem homo facit contra rectam rationē, & sic peccat, Deus facit secundùm rectam, & optimā rationem, & ex charitate suiipsius, & ordinis suæ sapientiæ, ideo ipse non peccat; videmus enim sæpe, quia duo possunt cōcurrere ad vnum actum, & vt est vnius, est bonus, vt est alterius, est malus; vt patuit supra q. 20. art. 6. & de passione Christi, vt fuit ipsius Christi, & vt Iudæorum. Similiter de actione, quæ exercetur per seruum, & est Domini imperatiuè; sic in proposito nec agit Deus contra rectam rationē, quia non subtrahit id sine quo homo non potest facere actū malum, scilicet coefficientiam suam, quæ necessaria est ad quodcūque peccatum producendū, quia alias malè egisset creando creaturam peccabilem, puta hoiem, qui non potest facere actū malū, nisi sit; similiter certum est, quia non peccat, actum malum paritaliter continuando, & conseruando, ergo nec producendo, &c.

¶ Confirmatur conclusio responsiua argumento in cōtrariū.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd Deus nihil odit eorum, quæ facit, odit autem peccatum, intellige quo ad deordinationē, non autem quo ad substantiam actus, quam ipse facit, & prius, quàm peccans ipse. Et ergo concludit hæc ratio, quòd peccatum quantum ad id, quod non est factum, immo nihil, non est à Deo, & hoc est formale peccati, & priuatio actualis iustitiæ, vt dictum fuit in principio articuli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quantum ad verba Apostoli, ex ipso textu patet solutio; si enim Deus tradit aliquos in reprobum sensum, iam ergo reprobū sensum habent ad faciendum ea, quæ non conueniūnt; dicitur ergo tradere eos in reprobum sensum, inquantum non prohibet eos quin suum sensum reprobum sequantur; sic dicimur exponere illos, quos non tuemur; quod autem August. dicit in li. de Gra. & lib. arb.[*] vnde sumpta est Glo. quòd Deus inclinat voluntates hominum in bonum, & malum, sic intelligendum est, ꝙ in bonum quidem directè inclinat voluntatem, in malum autem inquantum nō prohibet, sicut dictum est.[*] & tamen hoc etiam contingit ex merito præcedentis peccati.

[*] Aug. c. 21. procul à fi. to. 7.

[*] In cor. ar.

¶ Ad maiorem, tradidit eos Deus in reprobum sensum, oportet primò intelligere auctoritatem, quia dicitur hic sensus hominis non exterior quo sensibilia cognoscuntur, sed interior secūdum quem iudicat de agēdis; dicitur autem sensus reprobus quo aliquis reprobandum iudicium habet de agendis, & ideo subditur vt faciant ea, quæ non conueniunt, idest ea, quę à recta ratione discordant. Dicitur igitur ad auctoritatem Apostoli, quòd tradit Deus aliquos in reprobum sensum, non quòd faciat eos peccare, & sinistrè iudicare; sed quia cū in reprobum sensum ex culpa sua inciderint, ipse non prohibet eos ne prauum sensum, & iudicium sequantur, hoc autem non tenetur, & iusto iudicio eos non iuuat, nec fuit causa vt in reprobum sensum venirent primò, sed eorum culpa, & Apostolus ibidem ex intentione vult, ꝙ ille reprobus sensus sit pœna peccatorum, vt patet intuenti, & est Deus causa huius reprobi sensus vt pęna est, & iusta propter eorum peccata non quidem influendo aliquid, sed subtrahēdo suū influxum vt statim tangam. Ad secundam auctoritatem inductā in maiori, quæ est Beati Aug. dr̄, quòd Doctores sancti quāq; extensius loquuti sunt quàm proprietas rei patiatur, vnde sanè intelligendum est verbum hoc, quia inclinat in bonum directè agēdo, & nō solū coefficiēdo, immo volūtatē præueniendo, & excitando ad bonū gratuitū. Sed ad malum dicitur inclinare impropriè loquēdo de peccato, & malo formaliter, quia videlicet ipsam inordinationē nō prohibet; sed hoc nō tenetur, nec est prima ratio deficiendi, sed illud prouenit. s. non prohibere propter demeritum peccati præcedentis saltem originalis vt dictum fuit.

¶ Quare

¶ Quare nota verbum D.S. scilicet in fine solutionis, scilicet & tamen hoc etiam contingit, scilicet quod Deus non prohibeat inordinationem peccati ex demerito peccati præcedẽtis; ex quo patet id, quod dictum fuit sæpe, ꝙ Deus non est prima ratio deficiendi, & carentiæ iustitiæ actualis in actu peccati, scilicet etiã non impediendo ipsam; quia quantum in se esset, concurreret, & faceret rectitudinem, sed voluntas ipsa impedit per propriã libertatem peccando.

¶ Nota autem, quòd Deus non solùm non impedit, sed principalius facit substantiam actus peccati, quàm voluntas ipsa: sed intelligendum est, quòd Deus non impedit ipsam deformitatem quam posset impedire; constat enim, quòd actum non impedit, nec tenetur, vt patebit ar. 2. De illa auctoritate habet etiam D.S. de Verita. Mate. 22. ar. 8. in fine, vnde dicit. Sciendum tamen cum dicitur in Glo. inducta, quòd Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates in malum, non est intelligendum vt Glo. ibidem dicit, scilicet ad Ro. 1. quòd Deus malitiã impartiatur; sed quia sicut apponit gratiam vnde inclinatur hominum voluntas ad bonum, ita subtrahit quibusdam, qua subtracta inclinatur eorum voluntas ad malum. Hæc ille. Pro horũ maiori intellectu præsertim quomodo Deus est causa defectus, & inordinationis sub ratione pœnæ, & tamen non prima ratio deficiendi, benè declarat. Scotus vbi supra circa finem distinctionis, & valebunt ista ad post habenda in arti. 3. dicit autem sic, Pœna aliqua est solùm carentia boni conuenientis naturæ intellectuali, sicut est carentia visionis, & fruitionis Dei. Alio modo potest dici pœna aliquod positiuum, & tamen disconueniens tali naturæ, sicut calor excellens est aliquod positiuum disconueniens carni, omnes pœnæ secundo modo dictæ possunt poni à Deo, quia sunt aliqua positiua, & de istis debet intelligi illud primi retractationũ ca. 25. ait enim in bonis operibus Dei bona opera sunt ista punitiua, licet sint mala istis punitis, quia disconueniunt eis; sed pœnæ primo modo non sunt à Deo efficiente, quia non sunt effectibilia, nec deficiente primo, sed tantùm propter demeritũ voluntatis, in actu peccati non coagendo voluntati nũc ad illud bonum habendum, ad quod operatus fuisset quantum est ex se talis ergo pœna est a Deo non infligente vel efficiente, nec deficiente primo, sed deserente ad est naturam, quæ deficit relinquẽte in suo defectu, & in omnibus defectibus cõsequentibus ad illum defectum, vbi includuntur multæ carentiæ perfectionũ cõuenientium tali naturæ; sic ergo pœna, quæ est peccatum nõ est a Deo efficiente vel deficiente primo, sed tantùm est a Deo deserente voluntatem ratione primi demeriti, quare deserta a Deo cadit in secundum demeritum, hæc ille & benè, præterquam in vltimo vbi dicit, quòd peccatum sit pœna, si enim intelligitur identicè, & præsertim formaliter, reprobabitur infra. q. 87. arti. 2. vbi vide, & auctoritatẽ Apostoli hic allegatam exponi, quia tradidit Deus in reprobum sensum inquantum reprobus sensus est pœna, & effectus per accidens subtractionis gratiæ, quæ fit propter peccatum præcedens, vt sic peccatum sit pœna peccati, per accidens, patet ex his quomodo pœna aliqua, scilicet damni est a Deo deserente, non agente, sed pœna sensus est a Deo agente, & infligente. Subtractio autem gratiæ ad quam sequitur reprobus sensus, sicut ad remotionẽ prohibẽtis, & cãm per accidẽs est pœna damni, vnde est a Deo deserente, & subtrahente influxũ, & cõseruationem gratiæ. Vide de his dictis D.S. secundo sententiarum, di. 37. q. 3. arti. 1. clarè loquẽtem quomodo pœna sit a Deo. Vide & D.S. tertio contra Gent. ca. 162. quia intelligenda sunt dicta huius solutionis, quòd Deus aliquibus non conferat auxilium ad vitandum peccatum, quod alijs quibusdam confert, hoc autem auxilium non solùm est infusio gratiæ, sed etiam exterior custodia, per quam occasiones peccãdi homini ex Diuina prouidẽtia tolluntur, & prouocatiua ad peccatum comprimuntur. Hæc ille.

Scotus. Quomodo pœna multiplex à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur. Creaturæ Dei factæ sunt in odium, & in tentationem animæ hominum, hæc præpositio, In, non ponitur causaliter, sed consecutiuè; non enim Deus fecit creaturas ad malum hominum, sed hoc consecutum est propter insipientiam hominum, vnde subditur. Et in muscipulã pedibus insipientium, qui scilicet per suam insipientiã vtuntur creaturis ad aliud, quàm ad quod factæ sunt.

¶ Ad maiorem dico primò extra litterã, quòd secundùm aliquos expositores intelligitur ista auctoritas de creaturis nõ quibuscunque, sed habitantibus in idolis, scilicet de demonibus; illę enim factæ sunt in odium, & tentationem nõ a Deo auctore, sed per propriæ voluntatis malitiam. Dęmones enim tentant homines, & sunt in muscipulam insipientium, sed sapientibus sunt ad coronam, sic exponit illam auctoritatem Sapientiæ. 14. Nicol. de Lyra, & similiter Glo. ordinaria. Sed tunc nihil habetur contra veritatem, quia ipsi demones tentant non Deus.

¶ Secundò dico post D.S. hic & prima parte q. 65. art. 1. ad tertium. Quod loquendo de creaturis corporalibus, quæ maxime videntur esse tentationis causa, quòd illud, In, non tenetur causaliter, sed consecutiuè occasionaliter, ex parte creaturarum; ita ꝙ ipsæ creaturæ a Deo factæ bonæ sunt, & factæ sunt vt inducãt in Deum, non vt abducant; sed insipientes accipiunt occasionẽ peccati ab ipsis creaturis bonis abutendo eis. Dico autem, quòd non peccat ille qui facit de se bonum, quod tamen est occasio peccati, peccaret autem qui faceret vel daret causam peccati, vt enim patebit infra q. 98. ar. 1. ad 2. Etiam lex dicitur subintrasse, vt abũdaret delictum, inquantum homines sumpserunt occasionẽ peccandi abundantius lege data, quæ bona fuit; similiter accipit quis superbus occasionem peccati ex bonis operibus, & virtutibus, vnde D.S. habet de Malo. q. 7. ar. 5. ad 3. ꝙ bona opera nõ disponũt quidem ad peccãdum, sicut peccata venialia, sed possunt esse occasio quædam per accidens, hæc ille; sicut dico, quòd creaturæ Dei bonæ, factæ sunt in tentationem, & muscipulam pedibus, non quorumcumque, sed insipientium, qui abutuntur, & occasionantur ex bonis ad malum, non occasione data, sed accepta. Occasio autem accepta, est sine peccato eius, qui facit vnde sumitur occasio, de hoc D.S. de Malo q. 3. ar. 1. ad 13. Duplex est occasio, scilicet data, & accepta præceptum autem est occasio peccati non quidem data a præcipiente, sed accepta ab eo cui præceptũ datur; vnde & Apostolus signanter dicit ad Roma. 7. Occasione accepta, peccatum per mandatum, &c. Dicitur enim occasio dari peccandi, quando fit aliquid minus rectum, ex quo per exemplũ alij prouocantur ad peccandum; si autem aliquis faciat opus rectum, & alius inde prouocetur ad peccandum, non erit occasio data, sed accepta; sicut quando Pharisei scandalizabantur de Doctrina Christi; mandatum autem est sanctum, & iustum, vt dicitur ad Ro. 7. vnde Deus præcipiendo, non dedit occasionem peccandi, sed homo accepit, hæc ille. Et sicut D.S. dicit de mandato, ita dico in proposito de creaturis, quòd ipsę factæ sunt in tentationem, &c. Non a Deo, sed ipse abutens sumit occasionem tentationis, Vide simile secunda secundæ q. 88. art. 4. ad 2. de Voto, quod potest per accidens esse periculosum, & tamen de se bonũ.

¶ Minor vt iacet est vera, quia loquitur permissiuè, sed vniuersaliter, & positiuè intellecta falsa est, quia non omne tentare est prouocatio ad peccandum, immo & Deus tentat, & bonus homo, non volentes inducere ad peccandum, Quot modis autem dicatur tentare, & quid propriè significet, vide de primo D.S. in prima parte. q. 114. ar. 2. de secundo Sanctum Bonauenturam, in secundo d. 21. q. 2. ar. 1. vbi pulchrè declarat quid nominis tentare, quia idem significat, quod probare Probat autem aliquis vt approbet vt Deus, diabolus verò probat quodam tactu tentatiuo, sicut cęcus tangens cum baculo vbi pergat, vt reprobet. Negatur cõsequentia, quia supponit, ꝙ Deus dederit creando creaturas, occasionem, vel causam tentandi, quod non est, vt patuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus causæ medię procedens ab ea secundùm quòd subditur ordini causæ primæ, reducitur etiam in causam primam; sed si procedit a causa media secundùm quòd exit ordinem causæ primæ, non reducitur in causam primam; sicut si minister faciat aliquid contra mandatum Domini, hoc non reducitur in Dominum, sicut in causam. Et similiter peccatum, quod liberum arbitrium committit contra præceptum Dei, non reducitur in Deũ sicut in causam.

¶ Ad maiorem, dico primò, vera, vt causa secunda subditur ordini causæ primæ. Sed negatur, inquantum exit ordinem causæ primæ, sicut patet de ministro, qui si faciet contra mandatum Domini, non reducitur in Dominum; sic in proposito voluntas humana peccando subtrahit se ab ordine causæ primæ, quia facit contra eius præceptum, & voluntatem, quare &c. Secundò dico, quicquid est causa causæ vt causat, & vt causa, reducit in causam primam, sic quòd effectus causati vt causatum est, idest effectus causæ secundæ vt est a causa prima, reducitur in causam primam, conceditur; sed effectus largè causæ secundæ, non vt est causata a prima, non reducitur in primam; sicut motus tibiæ causatur à virtute motiua animalis, sed obliquitas ambulationis nõ prouenit a tibia ex virtute motiua, sed secundùm quòd deficit a suscipiendo influxum motiuę virtutis per suum defectũ, & ideo claudicatio non causatur a virtute motiua, peccatum autem causatur a libero arbitrio, secundùm quòd deficit a Deo, vnde Deus non est causa peccati, licet sit causa liberi arbitrij, peccat enim secundum quòd est ex nihilo, sed producit actum inquãtũ ens à Deo. Et ergo causa actus est Deus, sed nõ causa peccati formaliter, sed volũtas ipsa vt deficiens, quod deficere habet vt est ex nihilo. Vide de his D.S. primo sen. dist. 37. art. 1. ad secundum.

¶ Tertiò dicitur, quicquid est causa causæ vt causat, est causa effectus sui, sed non quicquid est causa causæ, vt deficit a causando, est causa defectus causati; quia causa prima non potest esse prima ratio deficiendi, sed solùm secunda; quare defectus causæ causatæ secundæ, reducitur solùm in ipsam, non in primã, quia talẽ defectũ non facit prima, immo impediret quantũ est ex se, sed modificatur eius actio secundùm cõditionẽ causæ secũdæ, quare redu-

re reducitur defectus in ipsam secundam, sic in proposito, &c. Et vide de illa solutione prima parte. q. 49. ar. 2. ad secundum.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd pęna oppponitur bono eius, qui punitur, qui priuatur quocunque bono; sed culpa opponitur bono ordinis, qui est in Deum, vnde directè opponitur bonitati Diuinæ; & propter hoc non est similis ratio de culpa, & de pœna.

¶ Ad maiorem dico, quòd verum est, sed tamen aliud malum alteri bono, quia malum pęnæ opponitur bono creato, sed malum culpæ opponitur impletioni Diuinæ voluntatis, & Diuino amori, & ordini, qui est in Deum, vt habet D. S. prima parte. q. 48. ar. 6. Minorem concedo, & eius probationem, quòd pęna est a Deo, & habetur prima parte. q. 49. ar. 2. ad primum. Sed negat consequentia, quia Deus potest benè facere id, quod est cõtra bonum particulare creaturæ, & ipsum per melius recompensare, sed non potest facere contra seipsum; pęna autem opponitur bono particulari. Auferre autem particulare bonum quando particulare bonum aufertur per appositionem alterius boni, quod est melius, sic pęna damnatorum aufert bonum damnatis, sed confert melius bonũ, ordinẽ videlicet Diuinæ iustitiæ. Secus de malo culpæ, quod dicit auersionem a Deo a quo ipse se auertere non potest; & ergo non potest esse causa culpæ formaliter.

¶ Nota, quòd Scotus diceret ad hoc argumen. quòd pœna, quæ est inflicta a Deo, scilicet sicut pœna sensus, est minus malum, quàm culpa, & peccatum, & potest esse a Deo agente etiam; sed pœna quæ est peccatum, illa est maximè mala, & non est a Deo primo agente, sed est a voluntate creata, & a Deo deserente, ita quòd secundum peccatum est pęna inflicta a voluntate peccante, & a Deo tantùm vt deserẽte. Sed D. S. fundat se in alio fundamento, nõ solùm, quia culpa peior, sed quia contra Deum vt sic, ideo Deus non potest esse causa ipsius. De his clarè D. S. in secũdo dist. 37. q. 3. ar. 1. vnicuique rei assignatur causa agens, secundũ quòd ab agente res illa progreditur, culpa autem rationem mali, & defectus habet secundùm quòd ab agente suo progreditur, quod actionem suam in debitum finem nõ ordinauit, & ideo culpæ causa assignari non potest, nisi talis in quem defectus cadere potest, pęna autem non habet rationem mali vel defectus secundũ quòd ab agente procedit, quia per ordinatam actionem agentis infligitur; sed habet rationem mali, & defectus in ipso recipiẽte actionem tantùm, quod per iustam actionem aliquo bono priuatur, & ideo pęnæ Deus est actor diuersimodè diuersarum, quędã enim est pęna damni, vt subtractio gratiæ, & huiusmodi, & harum pœnarum Deus causa est non quidem agendo aliquid, sed potius non agendo, ex eo enim, quòd Deus gratiam nõ influit, consequitur in isto priuatio gratiæ. Quædam verò pęna sensus est, quæ per aliquam actionem infligitur, & huius etiam agendo Deus actor est, hæc ille.

Vtrum actus peccati sit à Deo.

S

Infra q. 80. ar. 1. cor. Et 1. d. 40. q. 4. ar. 2. Et di. 42. q. 1. ar. 1. Et 2. d. 37. q. 2. & d. 44. q. 1. ar. 1. Et 3. contr. ca. 162. Et Ma. q. 3. ar. 2. Et Ro. 11. lec. 5. col. 4. Dionysius.

* Non longe a pri. ll. est interspõ. ratiocinationis. 4. tom. 7.

* Ar. 1. huius q.

* q. 18. ar. 2. & 1.

* cap. 4. in par. 4. illius non longè à pri. 2 parte præsen.

* Ar. 1. huius q.

* Aug. li. 3. c. 4. & ca. 9. in fin. 10. 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd actus peccati non sit a Deo. Dicit enim August. in lib. de perfectione iustitiæ. * quòd actus peccati non est res aliqua, omne autem quod est à Deo est res aliqua, ergo actus peccati non est a Deo.

¶ 2 Præterea. Homo non dicitur esse causa peccati nisi quia homo est causa actus peccati, * nullus enim intendens ad malum operatur vt Dionysius dicit 4. ca. de Diui. No. * sed Deus non est causa peccati, vt dictum est; * ergo Deus non est causa actus peccati.

¶ 3 Præterea. Aliqui actus secundùm suam speciẽ, sunt mali, & peccata vt ex supra dictis patet, * sed quicquid est causa alicuius est causa eius, quod conuenit ei secundùm suam speciem; si ergo Deus esset causa actus peccati, sequeretur quòd esset causa peccati; sed hoc nõ est verum vt ostensum est. * ergo Deus non est causa actus peccati.

¶ Sed contra actus peccati est quidam motus liberi arbitrij, sed voluntas Dei est causa omnium motionũ, vt August. dicit 3. de Trinitate. * ergo voluntas Dei est causa actus peccati.

¶ Habito, quòd ipsa deformitas non sit a Deo, quærit an actus ipse sit a Deo.

¶ Respondeo dicendum, quòd actus peccati, & est ens, & est actus, & ex vtroque habet, quòd sit à Deo.

¶ Conclusio responsiua est in fine corporis, ibi. Et secundùm hoc, &c. Deus est causa actus peccati non tamen est causa peccati. Vbi nota, quæ dicta sunt arti. 1. quia peccatum non significat formaliter actum, sed ipsam deformitatem, quia dicit conclusio, quòd non est causa peccati, sed tamen actus, quare benè sequit, quòd peccatum non significet formaliter actum. Huius conclusionis D. S. probat primò primam partem; secundò secundã, ibi. Sed peccatum nominat, &c. Probatur ergo prima pars conclusionis ex duplici via, scilicet communi & speciali. Et arguitur sic. omnis actus peccati est ens, & actus, sed ex vtroque habet quòd sit a Deo, igitur conclusionis prima pars vera. Maior relinquitur nota, quia est ens, & tale ens, scilicet actio vel actus secũdus. Circa minorem D. S. primò probat eam quantum ad primam partẽ, secundò quantũ ad secundam, ibi. Omne autem ens, &c. Probat ergo minorem inquantum ens, sic omne ens quocũq; modo sit, oportet quòd deriuetur a primo ente, sed actus peccati est aliquo modo, & Deus est primũ ens, igitur minor vera. Maior illa patet ex auctoritate Dionysij, & probatur prima parte. q. 44. ar. 1.

¶ Nota autem, quòd D. S. vtitur analogo pro significato famosiori, quia ens quocunque modo sit scilicet reale, & extra animam, & sit simpliciter, & sine addito; & per hoc excluditur deformitas peccati, quæ nõ est simpliciter, nec in actu exercito, nec signato, sed est ens rationis tantum, & habet solùm esse apprehẽsum. Actus autẽ est ens extra aĩam, & reale, & simpliciter, ad aliquẽ sensum, licet nõ p se subsistens, & hoc tangit D. S. in secũdo, dist. 37. q. 2. art. 2. Actio inquiens peccati, cum sit quoddam ens, non solùm secundùm quòd negationes, & priuationes dicuntur entia, sed etiam secundùm quod res in genere existentes entia sunt, eo quod & ipsæ actiones in genere ordinantur. Hæc ille. Vide de ista mate. D. S. ibidem. q. 1. arti. 2. vbi ostendit, ens quocunque modo dicatur. s. reale, esse a Deo. Vnde & esse apprehensum entis rationis, quod reale est a Deo est, sed ipsa priuatio, & defectus non est a Deo. Consequenter cum dicit.

¶ Omne autem ens quocunque modo sit oportet, quod deriuetur a primo ente vt patet per Dionys. 5. c. de Di. No. omnis autem actio causatur ab aliquo existẽte in actu, quia nihil agit nisi secundum quòd est actu, omne autem ens actu reducitur in primum actum, scilicet Deũ sicut in causam qui est per suam essentiam actus; vnde relinquitur, quòd Deus sit causa omnis actionis inquãtum est actio.

¶ Probat minorem principalem quo ad secundam partem, scilicet, quòd peccatum vt actus est, sit à Deo. Et arguitur sic, omnis actio causatur ab aliquo existente in actu, sed omne ens actu reducitur in primum actum, scilicet Deum, igitur Deus est causa actionis, vt actio est. Maior patet, quia nihil agit nisi secundùm quod est in actu. Minor patet, quia omne per participationem reducitur in tale per essentiam, sed Deus est actus per essentiã, igitur. Et vult illa ratio virtualiter, quicquid est causa causæ, vt sic, & vt agit, est causa effectus eius, sed Deus est causa producentis actum peccati, vt sic, quia causa secunda producit actum peccati, vt est actu. Sed quòd sit actu habet à primo actu, qui est Deus, quare, &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed peccatum nominat ens, & actionem cũ quodã defectu; defectus autem ille est ex causa creata, scilicet, li. arbi. inquantum deficit ab ordine primi agentis, scilicet Dei, vnde defectus iste non reducitur in Deum sicut in causam, sed in liberum arbitrium; sicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuam, sicut in causam, non autem in virtutem motiuam, à qua tñ causat quicquid est motionis in claudicatione.

¶ Deducit secundam partem conclusionis responsiuæ, scilicet quòd non sit causa peccati. Et probatur, peccatum nominat ens, & actionem, cum quodam defectu supple, & formaliter ipsum defectũ nominat, & significat. Sed defectus ille est ex causa creata, scilicet libero arbitrio inquantũ deficit ab ordine primi agẽtis, scilicet Dei, ergo iste defectus, qui est peccatum formaliter nõ reducitur in Deum, sicut in causam, sed in liberum arbitrium. Maior, & minor patent ex dictis in ar. 1. & D. S. declarat a simili quomodo defectus, qui est peccatum non reducitur in Deum, & tamen in liberum arbitrium; sicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuam sicut in causam, non autem in virtutem motiuam, a qua tamen causatur quicquid motionis est in claudicatione; sic quicquid entitatis, & actionis est in peccato reducitur in Deũ, sicut in causam primã, nõ aũt quod est obliquitatis. Tũc ibi.

¶ Et secundùm hoc Deus est causa actus peccati, nõ tamen est causa peccati; quia non est causa huius, quòd actus sit cum defectu.

¶ Subiungit ipsam conclusionem responsiuam cum explicatione, & patet. Vide & de hoc arti. pulchrè loquentem D. S. in 2. distin. 36. q. 2. arti. 2. per totum.

¶ Nota, quòd sicut dictum fuit ar. 1. potest vnus, & idem actus procedere a duabus voluntatibus, & secundùm quòd est ab vna est bo-

est bonus, secundùm quòd ab alia malus; ita quamuis voluntas humana volendo actum illum velit malè, & peccet, quia non vult secundùm debitam regulam, & finem, Deus tamē vult actū illum ex charitate sui, & ex optima regula; ideo concurrendo ad eūdē actū producendū, qui est a volūtate elicitus, & a Deo causatus, quasi act⁹ volūtatis suę exterior, nō peccat, sed optimè facit.

¶ Cōcludit secundò cōclusio respōsiua, argumēto in cōtrariū.

¶ Circa hoc argumentum memento supradictorum q.74 ar. 1. & 2. quia actus peccati est quidam motus liberi arbitrij, vel elicitus vel imperatus, & vtriusque causa est Deus, quo ad omne positiuum, & reale, quod est in eo, inquātum influit agenti posse, & agere, & quicquid perfectionis est in ipso.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd August. nominat ibi rem, id quod est res simpliciter, scilicet substantiam, sic enim actus peccati non est res.

¶ Ad maiorem, actio peccati non est res aliqua subsistens per se, & simpliciter per negationem dependentiæ ab alio in genere causæ materialis in qua, non tamen vult Aug. quòd nō sit ens simpliciter vt distinguitur contra non ens, & cōtra ens rationis. Minor vera est. Omne, quod est a Deo, est res aliqua vel subsistēs vel inhærens, quare negatur cōsequentia. Licet enim solius Dei actio sit substantia identicè, tamen & actio creaturæ, qualis est peccatū, est quid reale, & p consequens causabile, & effectibile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in hominem sicut in causam reducitur non solùm actus, sed etiā ipse defectus; quia scilicet non subditur ei, cui debet subdi, licet hoc ipse non intendat principaliter, & ideo homo est causa peccati; sed Deus sic est causa actus, quòd nullo modo est causa defectus concomitantis actū, & ideo non est causa peccati.

¶ Negatur maior, quia falsa est. Nam non peccat homo, quia est causa actus, immo malitiæ, & deformitatis ipsius, Deus autem est causa primi, nullo autem modo secundi, homo enim nō subdēs se, cui se debet subdere, est prima rō defectus iustitiæ actualis, quæ competit actui, vt patet ex ar. primo, non Deus. Ad probationem patuit supra q.72. ar. primo, quia licet nullus intendat malum, tamen aliquis per accidens, & in sua causa vult malū, vt patuit etiam q. præcedenti. ar. 1. quia aliquis vt fruatur bono cōcupito, magis vult incurrere deformitatem quam scit annexam, quam ab actu delectabili cessare, & ita saltem vult per accidens, & ex consequenti illam deformitatem; Deus autem nullo modo. Secundò dico, quòd non solùm ideo est causa deformitatis, quia per accidens eam vult, & causat, sed etiam qa tenetur rectè agere, & nō rectè agit; non sic tenet Deus, q etiā non potest non causando primò deficere respectu rectitudinis debitæ in actu, qa solum est debita, vt fit ex defectu voluntatis creatæ, si enim Deus primò deficeret, tunc illa carentia rectitudinis non esset debita, quo ad voluntatē creatam, nec ipsa peccaret, vt patuit art. 1. quare maior est falsa, quia homo non ideo dicitur causa peccati, qa causa actus, sed quia malè causat actum, & est ratio prima defectus eius, saltem non agendo, cum posset, & deberet, Deus autem eundem actum, quo ad substantiam benè, & optimè causat.

¶ Ad minorem conceditur, quòd Deus non est causa peccati, tum quia benè producit actum, & secundùm suam rectissimam rationem, tum quia intendit bonum finem, tum quia nō est principium deficiendi, sed voluntas creata subtrahens se regulæ Diuinæ tum quia suum est permittere, vt creaturæ liberè potentes deficere agant secundùm modum suum, quare negatur consequentia, Vide de ista solutione Capreolum in secundo, dist. 37. ad quartum contra secundam conclusionem, vbi allegat tres solutiones D.S. quæ tactæ sunt, vide & solutionem decimi. Nam nimis longum esset omnia recensere.

* q.72. ar. 1.

¶ Ad tertium dicendum, q sicut dictum est supra.* actus & habitus non recipiunt speciem ex ipsa priuatione in qua consistit ratio mali, sed ex aliquo obiecto cui coniungitur talis priuatio; & sic ipse defectus, qui dicitur non esse a Deo, pertinet ad speciem actus consequenter, & non quasi differentia specifica.

Capreolus

¶ Dicitur ad hoc argumentum, in quo ad lōgum laborat Capreolus, vbi iam contra Aureolum. Ad maiorem dico primò. Si intelligitur, quòd ipsa malitia det spēm, & sit genus vel differētia, vel pertineat ad essentiam actus, negatur, & eius falsitas patuit supra q.72. ar. primo, & quinto, sed ideo dicuntur aliqui mali secundùm speciem, quia malitia consequitur constitutiuum speciei, & hoc cum grano salis inquantum ille actus fit ab agēte liberè subtrahente se a regula debita. Dico enim, quòd actus nō est malus etiā ex subiecto, nisi prout est a libero arbitrio discordante a regula sua, & inquantum est a tali agente, cui conuenit tendere per actum suum in tale obiectum. Deus autem non tēdit per illum actum in obiectum, sicut & est causa visionis asini, & tā ipse per eam non videt. Dico itaque primò, quòd actus non est malus in specie, ita quòd malitia det speciem, nec quia sequitur malitia actum ex specie circa obiectum absolutè, sed cū hoc in relatione ad proximum agens non subsistens regulæ suę, & isto modo fuit supra dictum, & aliqui sunt mali ex specie, vt patuit in locis allegatis. Ad minorem, quicquid est causa alicuius, &c. verū, si conueniat tanquam genus vel differentia, vel sequatur necessariò, & absolutè in comparatione ad quodcunque agens; nunc autem dictum est, quòd deformitas nec est genus, nec differētia specifica, nec inest actui circa obiectum absolutè, sed in comparatione ad agens, quod causando actum deficit a regula sua, hoc autem non est Deus, sed liberum arbitrium.

¶ Secundò dico ad argumētum, ad maiorē. Aliqui actus sunt mali secundum speciem naturæ. Negatur, immo quicquid pertinet ad naturā actus, bonū est. Et dico, quòd talis actus sicut odiū Dei est separabilis a deformitate ipsa, puta si essentia eius a solo Deo crearetur, & poneretur in lapide, quia tunc fieret a Deo sm rectam rationem, & non inesset aliquis defectus. Verum tamē est quòd non esset odium Dei formaliter, sed esset idē actus in substantia. Sicut enim si Deus actum meritorium per se produceret, esset idem actus in specie naturæ, sed non meritum, sic de actu peccati. Et dico, quòd aliqui actus dicuntur mali secundùm spēm moris quam habent non ex specie naturæ, sed ex agente proximo libero deficiente, & tamen & hoc modo dicūtur mali ex specie, scilicet moris concomitanter, non essentialiter vt dictum est in prima solutione; quia nec in esse moris specifico constituitur per deformitatem, quæ est præter intentionem, sed consequitur vel concomitatur constitutiuum speciei ad sensum dictum.

¶ Ad minorem dico primò, quicquid est causa alicuius est causa eius, quod conuenit sibi secundùm speciem naturæ, sed non oportet, quòd secundùm speciem moris; quando videlicet sunt duo agentia quorum vnum, scilicet primum, concurrit ad naturam, & non ad moralitatem, saltem malam, sed agens proximum, sicut est in proposito.

¶ Dico secundò, quòd minor est falsa ad hunc sensum, quòd quicquid est causa alicuius secundùm speciem naturæ sit causa omnium, quæ speciei naturę coniunguntur, & ipsum sequuntur; de hoc D. S. in primo sententiarum supra dicit, si in aliquo effectu plura inseparabiliter coniuncta sint, non oportet vt quicqd est causa eius quantum ad vnum sit causa eius quantum ad alterum, sicut natura est causa oculi quantum ad substantiam, & non quantum ad defectum cecitatis, qui ex defectu naturę incidit, hęc ille. Hanc autem solutionem secundam, quæ ex D.S. in de Malo. Capreolus super omnes commendat, vbi dicit D.S. Deformitas peccati non consequitur speciem actus secundùm quòd est in genere naturæ, quæ à Deo causatur; sed cōsequitur speciē actus secundùm quòd est moralis prout causatur a libero arbitrio, hęc ille, potes videre Capreolum.

Capreolus

Vtrum Deus sit causa excecationis, & indurationis.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Deus nō sit causa excecationis, & indurationis. Dicit enim Aug. in lib. 83. q.* quòd Deus non est causa eius, quòd homo sit deterior; sed per excecationē, & obdurationem fit homo deterior, ergo Deus nō est causa excecationis, & obdurationis.

T

Infra q.23. arti. 3. ad 1. Et 2. 2. q.15. ar. 1. Et 1 di. 40. q. 4. arti. 2. Et 3. contra cē. 162. Et ver. q.24. ar. 11. cor. Et in 12. L 2. 6. col. 2. Et Ro. 1. et 7. col. 4. & co. 9 lect. col. 7. & 2. cor. 4.

* q. 3. de med. 104.

¶ 2 Præt. Fulgentius dicit, q Deus non est vltor illius rei cuius est actor; sed Deus est vltor cordis obdurati, secundùm illud Eccle. 3. Cor durū malè habebit in nouissimo; ergo Deus non est causa obdurationis.

Eccle. 3.

¶ 3 Præt. Idem effectus non attribuitur causis cōtrarijs, sed causa excecationis dicitur esse malitia hominis, secundùm illud Sapien. 2. Excecauit enim eos malitia eorum. Et etiam diabolus secundum illud 2. ad Corin. 4. Deus huius sæculi excecauit mentes infidelium, quæ quidem causæ videntur esse contrariæ Deo, ergo Deus non est causa excecationis, & obdurationis.

Sapien. 2. Corinth. 4.

¶ Sed contra est, quod dicitur Esaiæ. 6. Exceca cor populi huius, & aures eius aggraua. Et Ro. 9. dicitur. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

Esaiæ 6. Rom. 9.

¶ Hic consequenter quærit, an Deus sit causa peccati ex parte effectus eius qui est priuatio gratiæ, ex qua sequitur obduratio, & excecatio mentis.

¶ Nota autem primò, vt allegatum fuit ar. 1. ad primū. Ex tertio cōtra Gentiles per subtractionem gratiæ quam sequitur excecatio, & induratio. intelligitur subtractio omnis auxilij, quo Deus hominem a peccato liberat, & præseruat.

¶ Nota etiā ex allegatis ar. 1. ad quartū ex secūdo sententiarū, & in de Verita. Mate. 5. ar. 3. ad 4. quomodo Deus est causa subtractionis gratiæ nō quidē agēdo, sed potius nō agēdo, sicut sol est

causa

causa obscuritatis, & tenebrarum, non agendo, vel influendo; sed influxum subtrahendo.

¶Nota tertiò post Scotum vbi sup. dis. 37. ꝙ si Deus immediatè subtrahendo manutenentiam suam annihilaret gratiam sine defectu voluntatis, tunc carentia gratiæ non esset peccatum aliquo modo, quia non esset carentia iustitiæ debitæ, voluntas enim non est debitrix illius iustitiæ, nisi inquantum in potestate eius est, cõseruare eam ne. s. demeritoriè corrumpat eam. Priuatio igitur gratiæ, non est peccatum, nisi inquantum iustitiæ debitæ, qua volũtas demeritoriè se priuauit, licet a Deo non causante sit ista annihilatio gratiæ; sed si ista annihilatio gratiæ esset, non propter obliquitatem in volũtatem priorem, ista nõ esset peccatũ, vbi patet, ꝙ subtractio ista propter demeritum præcedens est a Deo nõ agẽte, & pœna, & si absolutè subtraheret Deus gratiam non esset pœna propriè, quia omnis pœna est propter culpã; sed ipsum demeritum quo quis demeretur priuari gratia est culpa, & peccatum, sic ꝙ excęcatio vno modo accipitur neutraliter, vt est nomen verbale, sic dicit actum peruersum hominis quem homo excæcatè agit. Alio modo accipitur quasi actiuè pro excęcare quo Deus excęcat, & sic dicit non actum ex parte creatæ voluntatis, sed priuationem effectus in ipsa causatam ex subtractione influxus Diuini, & hæc valebunt pro intellectu dicendorum.

¶Respondeo dicendum, quòd excæcatio, & obduratio duo important. Quorum vnum est motus animi humani inhęrentis malo, & auersi a Diuino lumine.

¶Doct. Sanct. duo principaliter facit. Primò rũdet ad quæsitum Secundò declarat quædam contenta in argumento in contrariũ, ibi. Et per hunc modum. Quo ad primũ respondet distinctè duabus cõclusionibus secundũ duo membra cuiusdam distinctionis, quorum secundum ponit, ibi. Aliud autem &c. Circa primum, primò præmittit vnum membrum distinctionis, secundò subiungit conclusionem primam correspondentem, ibi. Et quantũ ad hoc. Dicit ergo ꝙ excæcatio, & obduratio duo important, quorũ vnũ est motus animi humani inhærentis malo, & auersi a Diuino lumine. Primò enim homo peccat, & sic demeretur subtractionem gratiæ Diuinæ cum virtutibus annexis, & alijs auxilijs Diuinis, quibus subtractis sequitur, quod dictum est. s. motus animæ inhærentis malo obstinate, quæ inhæsio vocatur obstinatio, ita quòd primò peccatur, non ita adhęsiuè, sed postquàm mens deserta est, sequitur inhæsio, & ad obstinationem duo pertinent. s. illa inhæsio, & ipsa gratię subtractio. Consequenter cum dicit.

¶Et quantum ad hoc Deus non est causa excæcationis, & obdurationis, sicut non est causa peccati.

¶Subiungit primam conclusionem responsiuam, quantum ad hoc (scilicet motum, & adhæsionem mali, & auersionem, scilicet actualem a Diuino lumine) non est Deus causa excæcationis, & obdurationis (ita quòd excęcatio dicat falsum iudicium rationis, & obduratio affectum adhęsiuum peccato) probatur, Deus nõ est causa peccati; sed excæcatio, & induratio isto modo dicunt peccatum, igitur conclusio vera. Maior patuit ar. primo. Minor patet Ecclesiastici. 3. Cor durum malè habebit in nouissimo, vt allegat Doct. Sanct. in postilla ad Roma. 9. sed solùm peccatum malè habebit. Iudicare enim peruersè, & inhærere pertinaciter malo, vtrumque peccatum est.

¶Et nota, quòd quamuis Doct. Sanct. primo loco ponat iam dicta, tamen videntur sequi subtractionem gratiæ. Ex ipsa enim sequitur pertinax inhæsio mali, & falsum iudicium de agendis. Deinde cum dicit.

¶Aliud autem est subtractio gratiæ, ex qua sequitur, quòd mens diuinitus non illuminetur ad rectè videndum, & cor hominis non emolliatur ad rectè viuendum.

¶Procedit ad secundam conclusionem responsiuam quam ponit, ibi. Et quantum ad hoc &c. præmittit tamen secundum membrum distinctionis, quòd scilicet aliud est in excæcatione, scilicet subtractio gratiæ, ex qua sequitur, quòd mens diuinitus, nõ illuminetur ad rectè videndum, & cor hominis non emolliatur ad rectè viuendum.

¶Nota autem, quia dicit quòd ad subtractionem gratiæ sequitur, quòd mens non illuminetur, ita quòd excæcatio, non dicit formaliter gratiæ subtractionem, nec gratiæ subtractio est immediata causa priuatiua excæcationis, sed est causa prima, & originalis, inquantum cum gratia subtracta subtrahuntur dona illuminantia intellectum, & mollificantia affectum, vt sic Deus dicatur esse causa excæcationis, non quantum ad actum malum intellectus, sed quia cum gratiam remouet, remouet & sapientiam, & scientiam, ad quorum remotionem sequitur priuatio illuminationis intellectus, ratione cuius dicitur Deus esse causa excæcationis, & ergo cum dicimus, Deum esse causam excęcationis, nõ intelligimus eum causare aliquod positiuum; sed per abstractionem gratiæ cum donis sibi annexis, vel per non dationem ipsorum, esse causam alicuius priuationis eo modo quo priuationis est causa, scilicet non agens, quæ dicit formaliter non esse illuminatum per dona perficientia intellectum, & non esse affectũ perfectum per dona perficientia affectum, quę priuatio illarum perfectionum, sequitur ad priuationem, & subtractionem gratiæ, sicut & positio donorum positionem gratiæ, hoc ergo est, quod dicit Doct. Sanct. Aliud est subtractio gratiæ, & non solùm ipsius, sed & donorum sibi connexorum, quæ perficiunt intellectum, & affectum. Deinde ibi.

¶Et quantum ad hoc Deus est causa excæcationis, & obdurationis. Est autem considerãdum, quòd Deus est causa vniuersalis illuminationis animarum, secundùm illud Ioã. primo. Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; sicut sol est vniuersalis causa illuminationis corporum, aliter tamen, & aliter. Nam sol agit illuminando per necessitatem naturæ, Deus autem agit voluntariè per ordinem suę sapientię; sol autem licet quantum est de se omnia corpora illuminet, si quod tamen impedimentum inueniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebrosum, sicut patet de domo cuius fenestræ sunt clausæ; sed tamen illius obscurationis nullo modo causa est sol, non enim suo iudicio agit, vt lumen interius non immittat, sed causa eius est solùm ille, qui claudit fenestram, Deus autem proprio iudicio lumen gratiæ, non immittit illis in quibus obstaculum inuenit; vnde causa subtractionis gratiæ est, non solùm ille, qui ponit obstaculum gratiæ; sed etiam Deus qui suo iudicio gratiam non apponit.

¶Ponit ipsam secundam conclusionem talem, quantum ad hoc (scilicet substractionem gratiæ, & donorum ex qua quis non illuminatur, & emollitur) Deus est causa excæcationis, & obdurationis. ¶Et nota ꝙ non vult. D. S. nec conclusio, ꝙ Deus sit causa excæcationis primo modo dictæ. s. positiuè, vt dicit actum peruersum, sed est cã priuationis dictæ, & non illuminationis, ad quam postea sequitur excæcatio primo modo, tamen sine culpa Dei (quia hic Deus facit ad demeritum hominis) probatur ergo vel magis declaratur conclusio, supponendo ꝙ Deus est cã vniuersalis illuminationis animarum naturalis, & gratuitæ; sicut sol est cã illuminationis corporum, aliter tamen & aliter, quia sol agit ex necessitate naturæ, Deus aũt voluntariè per ordinem suæ sapientiæ. Ex hac drã arguitur sic, probando videlicet quo ad hoc, ꝙ Deus debeat dici cã, & possit dici cã subtractionis gratiæ, & per consequens excæcationis, & aggrauationis aurium &c. Quòd sol corporalis inueniẽs impedimentum, & relinquens aliquod corpus tenebrosum, non attribuitur sibi tanquàm causæ obscuratio talis corporis, sed ponenti obicem, solũ est ideo quia non suo iudicio sol agit, vt lumen interius non emittat; sed Deus proprio iudicio lumen gratiæ non immittit illis in quibus obstaculum inuenit; ergo cã subtractionis gratiæ est, non solũ ille, qui ponit obstaculũ gratiæ, sed & Deus, qui gratiam non apponit. Maior ista patet exẽplariter. Nam obscurationem domus non attribuimus soli, sed ei qui claudit fenestram, & patet ratione, quia quantum de se esset, causaret lumen, quia agit necessitate naturæ, quòd autem nõ causet, est solum aliunde; secus de Deo, qui nõ solùm propter rei obstaculum, sed & voluntariè non influit gratiam. Esto prima ratio non influendi sit culpa. Minor patet ex opposita differentia illuminationis solis, & Dei.

¶Et per hunc modum Deus est causa excæcationis, & aggrauationis aurium, & obdurationis cordis, quæ quidem distinguuntur secundùm effectus gratiæ, quæ & perficit intellectum dono Sapientiæ, & affectum emollit igne charitatis.

¶Hic consequenter Doct. Sanct. declarat quædam tangenda argumento in contrarium. s. differentias quasdam ibidem positarum. s. primò excæcationis, & obdurationis, secundò excæcationis visus, & aggrauationis aurium, ibi. Et quia &c. quia differentia duorum primorum est realis. i. sunt effectus in duobus realiter distinctis, & distinguuntur realiter eo pacto, quo priuationes possunt realiter distingui, videlicet secundũ diuersos effectus gratiæ, quorum vnus est in intellectu, alius in effectu, quia gratia perficit concomitanter, non formaliter secundùm se, scilicet intellectum dono sapientiæ, & affectum mollit igne charitatis; vnde nõ immissio sapientiæ est formaliter excæcatio, & non immissio charitatis est formaliter obduratio; vnde sunt duæ negationes realiter distinctæ. i. duorum realiter distinctorum, dicit enim quandoque negatio realis, idest negatio rei realis, vt patet apud Metaphysicam. Tunc ibi.

¶Et quia ad cognitionem intellectus maximè deseruiunt duo sensus. s. visus, & auditus, quorum vnus deseruit inuentioni, scilicet visus, alius disciplinæ, scilicet

auditus, ideo quantū ad visum ponitur excæcatio, quantum ad auditum aurium aggrauatio, quantum ad affectum obduratio.

¶Ponit differentiam duorum aliorum; quia duo alia, scilicet excæcatio, & aggrauatio aurium distinguuntur nominaliter tātùm, secundùm distinctionem eorum sensuum, qui principaliter ad cognitionem intellectus deseruiunt, scilicet visus, & auditus, quorū vnus deseruit inuentioni, scilicet visus, alius disciplinæ, scilicet auditus, vt patet primò Metaphysicæ; & ideo quantum ad visum ponitur excæcatio, quantum ad auditum aurium aggrauatio, quę duo important secundùm rem eandem priuationem, scilicet subtractionem cognitionis regulatæ. Obduratio autem importat priuationem mollientis affectum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem responsiuam.

¶Ex his dictis elicitur corollariè extra literam, quòd excæcatio, & aggrauatio aurium, non capiuntur hic pro defectu oculi, vel auris corporalis, sed spiritualis; patet, tum primò, quia D. S. dicit, quia ad cognitionem intellectus, dicunt igitur ista duo defectum cognitionis intellectualis. Tum secundò, quia effectus gratiæ, qui est Sapientia, & recta cognitio non est oculorum, & aurium corporalium, sed spiritualium; excæcatio autem, & aggrauatio dicunt defectum Sapientiæ, & intellectus. Patet secūdò ex his, quòd multi bene videntes oculis corporalibus, & bene audientes auribus, sunt cæci, & aggrauati auribus, qui nolunt intelligere, vt bene faciant, nec audire, quæ salutis sunt &c.

¶Nota quòd hanc distinctionem excæcationis, & aggrauationis aurium, & obdurationis cordis Doct. Sanct. videtur posuisse propter argumentum in oppositum vbi ista tria commemorantur, vt patet intuenti. Patet tertiò ex verbis Doct. Sanct. ꝙ Deus non est prima causa excæcationis, & subtractionis gratiæ cum effectibus suis; quia dicit, quòd Deus non immittit lumen gratiæ proprio iudicio his in quibus obstaculum inuenit; ergo sequitur, ꝙ prima ratio subtrahēdi gratiam sit obstaculum peccati positū ꝑ voluntatem creatam, & obstaculū saltē originalis peccati; de hoc de Malo mate. 1. Patet quartò ex hoc ar. ꝙ non conuenienter loquuntur dicentes, ꝙ obduratio sit peccatum in Spiritumsanctū si intelligunt de obduratione, vel obstinatione, vt Deus est eorū cā; sic enim dicunt formaliter priuationes, peccatum autē in Spiritumsanctum dicit actum secundū deformē cuius formalr accepti, Deus non est cā, sed obduratio primo mō pōt esse peccatū in Spiritumsanctū, si accipiaŕ pro obstinatione de qua 2. 2. q. 14. ar. 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum excæcatio, & induratio ex parte subtractionis gratiæ sint quædam pœnæ, ex hac parte eis homo non fit deterior; sed deterior factus per culpam hæc incurrit, sicut & cæteras pœnas.

¶Ad maiorem concediŕ, ꝙ Deus non est cā, ꝙ homo fit deterior; quia non est prima rō deficiendi, & si Deus esset prima ratio subtrahendo primò auxilium suum sine demerito culpæ, homo non fieret malus; vnde dictum fuit in principio art. notabili 3. ꝙ si Deus annihilaret gratiam dimittendo liberè suam manutenētiam, ꝙ tunc non imputaretur homini ad malum, esto enim esset defectus quidam non habere tunc gratiam, non tamen esset malum, vt potest patere ex dictis supra q. 75. ar. 1. Fit ergo homo malus per peccatum. Dico secundò, ꝙ subtractio gratiæ, & effectuū suorum nō est peccatum, sed demeritum quo homo abijcit, & impedit conseruationem gratiæ suæ, est peccatum; in potestate enim eius est facere se indignum gratia; & dictum est, quòd illud demeritum tollens gratiæ conseruationem, non fit a Deo, sed ipsa subtractio ad sensum sępæ dictum. Ad minorem si intelligitur, ꝙ homo fiat deterior ipsa subtractione gratiæ formaliter, negaŕ, quia iam dictum est, quòd si homini subtraheretur gratia sine demerito suo, tunc non esset sibi malum culpæ, esto esset defectus, immo secundùm aliquos non impediret eum a consecutione beatitudinis; secundùm enim Alphonsum primo sententiarum dist. 18. conclusione 2. Possibile est de potentia Dei absoluta non habere charitatem infusam, & esse acceptum Deo ad vitam æternā; vnde arguit inter cætera ad hoc probandum argumento, quod deseruit proposito tali videlicet; quia si Deus annihilaret charitatem infusam paruuli iam baptizati, & moriatur in isto statu, vel saluatur, vel damnatur; quia non est necesse, quòd nec saluetŕ, nec damnetur; si damnabitur sequitur, ꝙ simpliciter damnabitur sine culpa, quod non credo bene dictum; si saluatur, sequitur ꝙ secundū pręsentem dispositionem sine charitate fuit, & est Deo charus, & acceptus ad vitam æternam, quod est propositum. Hæc ille. Vide alias rōnes ad propositū, ex quo patet, ꝙ ex tali subtractione, q̄ fieret sine oī culpa, homo nō fit deterior, immo maneret adhuc acceptus ad beatitudinē, & non est curę ꝙ loquatur de charitate, & non gratia; quia vel sunt idem, vel saltē sp̄ connexa &c. Si autē intelligiŕ minor, ꝙ ex cā subtractionis gr̄a homo fiat deterior, conceditur; sed dicimus, ꝙ Deus hmōi causæ nō est cā, vt patuit ar. primo; quia talis cā est culpa, & peccatum, quæ non sunt a Deo.

Secundò dico, ꝙ per excæcationem homo fit deterior quantum ad auersionem a lumine, & quantum ad inhæsionem peccati, & huius Deus non est causa, sed praua voluntas; Deus autē non præstat auxilium vt homo illuminetur, & resiliat ab inhæsione peccati, sine quo non potest illuminari, & emolliri, nec tamen propterea est causa peccati positiuè, vel priuatiuè, quia non est causa deficiendi prima, quia nec subtrahit gratiam, nisi propter culpā præcedentem, sed est causa priuatiua subtractionis auxilij; quare negatur consequentia, in vno sensu. s. ꝙ non sit causa quantum ad priuationem gratiæ, & effectuum eius; & conceditur in alio sensu consequentia, ꝙ non est causa quantum ad culpam præcedentem subtractionem gratiæ, quæ culpa, tamen nō est propriè excæcatio, & obduratio, nec quo ad culpam, quæ sequitur ex subtractione; quia voluntas creata ex propria inordinatione incidit in causam priuationis gratiæ, & per consequens in effectum per accidens ex illa priuatione sequentem. Iustè enim Deus subtrahit gratiam ad cuius subtractionem per accidens sequitur peccatum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de obduratione secundùm quòd est culpa.

¶Cōceditur maior, ꝙ Deus non est vltor eius, cuius est auctor. Ad minorem, Deus est vltor cordis obdurati, non quia vlciscatur subtractionem gratiæ; sed quia punit culpam ex qua procedit, vel quæ ex ipsa sequitur. Vltra, ergo Deus &c. verum quo ad id quod est culpę in excæcatione, tamen quantum ad id quod est pœnæ. Vnde ad propositum valet, & ad dicta ad primum, quod supra quæst. 76. articu. 2 dictum est, quòd potest abesse scientia, & tamen non est peccatum, nisi absit per negligētiam culpabilem, sic quòd ignorantia cum sua causa habeat rationem peccati; sic in proposito subtractio gratiæ, quæ importatur nomine excæcationis, secundùm se non est culpa, sed cum sua causa; & quia Deus non subtrahit gratiam ante primum peccatum, sed peccatum præintelligitur gratiæ subtractioni, ideo magis dicitur excæcare quo ad peccata sequentia &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malitia est causa excæcationis* meritoria, sicut culpa est causa pœnę; & hoc etiam modo diabolus excæcare dicitur inquantum inducit ad culpam.

* Aliàs demeritoria.

¶Ad maiorem, idem effectus non attribuitur causis contrarijs eodem modo, & vt contrariæ sunt. Ad minorem. Causa excæcationis dicitur esse malitia hominis, verum, demeritoria non effectiua, peccatum enim corrumpit gratiam, & tollit eam non formaliter (quia formaliter priuat rectitudinem actualem ipsius actus) Demeritoriè autem tollit ipsam gratiam cum sibi connexis; quia demeretur, vt Deus subtrahat gratiam. Dico vltra, quòd diabolus est causa excæcationis etiam demeritoria remota, quia videlicet inducit ad culpam, quæ demeretur gratiæ subtractionem, sicut culpa meretur pœnam; & dico vltra, quòd hæ causæ sunt cōtrariæ Deo secundùm se; quia peccatum est contra Deum, similiter diabolus formaliter dicit naturam deformatam culpa, quæ est contra Deum; tamen non est inconueniens, quòd concurrant ad vnum effectum partialem demeritoriè, & modo culpabili, qui tamen est a Deo iustè, & bene.

¶Vltra ergo Deus non est causa &c. verum, sicut culpa, & diabolus, quia ista demeritoriè, & malè, Deus autem effectiuè, & quasi perfectiuè eo modo quo priuatio habet causam effectiuam. i. indirectam; & secundò, quia culpa, & diabolus non possunt subtrahere grām, Deus autem potest, ideo aliter cōcurrit ad excæcationem, quia iustè subtrahendo gratiam, peccatum aūt malè demerēdo illam subtractionem &c. sicut suspēdium causat fur, & iudex, fur quidem culpabiliter, iudex autem benè, & iustè &c.

Vtrum excæcatio, & obduratio semper ordinentur ad salutem eius, qui excæcatur, vel obduratur.

V

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd excæcatio, & obduratio semper ordinentur ad salutem eius qui excæcatur, & obduratur. Dicit enim August. in Ench.* quòd Deus, cum sit summè bonus, nullo modo permitteret fieri aliquod malum, nisi posset ex quolibet malo elicere bonum; multò igitur magis ordinat ad bonum illud malum cuius ipse est causa, sed excæcationis, & obdurationis Deus est causa, vt dictum est*; ergo hæc ordinantur ad salutem eius, qui excæcatur, vel obduraŕ.

* Aug. c. 11. circa prin. tom. 3

* Ar. prec.

¶ 2 Præterea. Sap. primo dicitur, quòd Deus non delectatur in perditione impiorum, videretur autem in perditione eorum delectari, si eorum excæcationem in bonum eorum non conuerteret, sicut medicus videtetur delectari in afflictione infirmi, si medicinam amaram,

ram, quam infirmo propinat, ad eius sanitatem nō ordinaret; ergo Deus excæcationem conuertit in bonum excæcatorum.

¶ 3 Præt. Deus non est personarum acceptor, vt dicitur Act. 10. Sed quorundam excæcationem ordinat ad eorum salutem, sicut quorundam Iudæorum qui excæcati sunt, vt Christo non crederent, & non credentes occiderent, & postmodum compuncti, conuerterentur, sicut de quibusdam legitur Act. 2. vt patet per Aug. in li. de quæstionibus euangelij; * ergo Deus omnium excæcationem conuertit in eorum salutem.

*Aug. li. 1. ex Matth. c. 14. in me. tom. 4.

¶ Sed contra. Non sunt facienda mala, vt veniant bona, vt dicit Rom. 3. sed excæcatio est malum; ergo Deus non excæcat aliquos propter eorum bonum.

¶ Hic vltimò quærit de quodam dubio, quod incidit circa tertium ar. an excæcatio, & obduratio semper ordinētur ad salutem eius, qui excæcatur, & obduratur, ita quòd Deus subtrahat gratiā, & patiatur illum excæcari, vt ex hoc procuret salutem hominis, sic quòd tandem ad se reuersus cognoscat se, & magis humilietur, & feruentius agat; potest enim ex peccato suo aliquis sumere occasionem boni, vt habet D. S. de Malo q. 3. arti. 13 ad 2. quia dicitur Ecclesiastici 42. melior est iniquitas viri, quàm benefaciēs mulier; dicitur enim vir secundùm glo. aliquis discretus, & strenuus; qui & si aliquando peccet, tamen ex ipso peccato sumit occasionem boni, puta humilitatis, & maioris cautelæ; mulier autē dicitur aliquis indiscretus, qui ex bono, quod facit, sumit occasionem periculi sui, dum ex eo per superbiam deijcitur, sic & excæcatus cognoscens excæcationem, grauius dolet, & magis cauet peccatum.

¶ Respondeo dicendum, quòd excæcatio est quoddam præambulum ad peccatum, peccatum autē ad duo ordinatur, ad vnum quidem per se, scilicet ad dānationem, ad aliud autem ex Diuina misericordia, vel prouidentia, s. ad sanationem, inquantum Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum suum agnoscentes humilientur, & conuertantur; sicut Aug. dicit in lib. de natura, & gratia; * vnde & excæcatio ex sui natura ordinatur ad damnationem eius, qui excæcatur, propter quod ponitur etiam reprobationis effectus, sed ex Diuina misericordia excæcatio ad tempus, ordinatur medicinaliter ad salutem eorum, qui excæcantur.

*Aug. c. 22. 23. & 28. tom. 7.

Doct. Sanct. ponit duas conclusiones responsiuas, primam minus distinctè responsiuam, secundam magis specialem, & declaratoriam prioris, ibi. Sed hæc misericordia &c. Prima ergo cōclusio responsiua, secundùm vnam distinctionem quam D. S. hic innuit est, excæcatio ex sui natura ordinatur ad damnationē eius, qui excæcatur, sed ex Diuina misericordia excæcatio ad tempus, ordinatur medicinaliter ad salutem eorum, qui excæcātur (& notanter dicit secunda pars excæcatio ad tempus, quia excæcatio finalis in qua quis moritur non potest esse ad salutem, cū post hāc vitam non sit mutatio status) probatur conclusio quo ad ambas partes. Excæcatio est quoddam præambulum ad peccatum, sed peccatum per se ordinatur ad damnationem; ad sanationem autem, & salutem, ex Diuina misericordia, vel prouidentia, igitur sequitur conclusio. Maior patet ex ar. præce. ¶ Et nota, quod ex ea confirmatur, quod dictum est ar. præc. quòd excæcatio, vt est a Deo, præcedit peccatum excæcationis quod est ab homine, tamen etiā sequitur ad peccatum &c. Minoris primam partem. D. S. non probat, quia patet ex dictis sup. q. 72. ar. 5. quia illa damnatio non sequitur peccatum per se ex parte peccantis, præter cuius intētionem est, tamen sequitur per se in ordine ad iustitiam Diuinā; ita q̄ inordinatio peccati exigit ex natura sua reordinationē a iusto iudice, quæ fit per pœnā, vt patebit & infra q. 87. ar. 1. & 3. Secunda pars patet; quia Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum suum agnoscētes humilient, & cōuertant, vt Aug. hēt.

¶ Sed hæc misericordia non omnibus impēditur excæcatis; sed prædestinatis solū, quibus omnia cooperantur in bonum; sicut dicitur Ro. 8. vnde quantū ad quosdam excæcatio ordinatur ad sanationem, quantum autē ad alios ad damnationem, vt August. dicit in 3. de quæstionibus euangelij. *

*Aug. ex c. seu quæst. 14. tom. 7.

¶ Hic procedit ad secundam conclusionem explicatiuā prioris, & magis responsiuā, quia dictū est, q̄ excæcatio ex natura sua ordinatur ad damnationē, sed ex Diuina misericordia ad salutē, & sanationē, sed adhuc nō est satis tūsum distinctè, an sp ordinetur, & in omnibus ad salutem. Ponit igitur Doct. Sanct. secundam cōclusionem, talem. Quantum ad quosdam excæcatio ordinatur ad sanationem, quantum ad alios ad damnationem, & ex hoc habetur responsio satis formalis ad quæsitum negatiua, quòd nō semper, & in omnibus; probatur, excæcatio non ordinatur ad salutē, nisi ex Diuina misericordia, sed hæc misericordia non impēditur omnibus excæcatis, sed prædestinatis tantū; ergo &c. Maior nota, & est prima conclusio; quia ex natura sua ordinatur ad damnationem; quòd ergo ordinetur in salutem est ex Diuina misericordia, & ab extrinseco. Minor illa supponit ex prima par. q. 23. q̄ Deus aliquos reprobet, & aliquos prædestinet, vide ibidem; quòd autem prædestinatis ordinetur excæcatio in bonum, probatur auctoritate Apostoli ad Ro. 8. quia dicit Apostolus. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundùm propositum vocati sunt Sancti.

¶ Nota autem circa hāc auctoritatem pulchra in postilla Doc. Sanct. super eundem locum; nam est dubium, an sub hoc, quod dicit omnia, cōprehendantur peccata. Quod si non, auctoritas non erit ad propositum, vt patet de se, quia D. S. vult, quòd excæcatio, quæ est peccati præambulum, & ex peccato sequitur, cedat in salutem, quæ vtiq; est optimū bonum. Dicunt quidā, q̄ peccata non continent sub hoc, q̄ dicit oīa, quia secundū Aug. peccatum nihil est, & nihil fiunt hoīes cū peccant. Sed contra hoc est, quod in glo. sequitur, vsq; adeo talibus Deus cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant, & exorbitant, & hoc ipsum eis faciat proficere in bonū; vnde & in psal. dr̄, cū ceciderit iustus non collidet, quia dn̄s supponit manū suam. ¶ Sed ꝑm hoc vr̄, q̄ sp tales in maiori charitate resurgant, qa bonum hoīs in charitate cōsistit, quā si nō habeat Apostolus se nihil esse recognoscit. 1. Cor. 13. ¶ Sed dicendum, q̄ bonum hoīs non solū consistit in quantitate charitatis, sed præcipuè in ipsius perseuerantia vsq; ad mortem, secundùm illud Matth. 24. qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Ex hoc autem, q̄ iustus cadit, resurgit cautior, & humilior, vnde in glo. subditur postq̄ dixerat, q̄ hoc ipsum faciat eis proficere in bonū, quia sibi humiliores redeunt atque doctiores, discunt enim cum tremore exultare debere, non quasi arrogando sibi tāquam de sua virtute fiduciam permanendi. Hæc D. S. ibidem. Ex quibus patet, quòd excæcatio etiam comprehenditur sub hoc, q̄ dicitur omnia, & sic minor vera, quo ad secundam partem, & cōfirmatur illa conclusio auctoritate Beat. August. &c.

ARGVMENTVM in oppositum non est purum, & soluetur quarto loco.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnia mala, quę Deus facit, vel permittit fieri, ordinantur in aliquod bonum, nō tamen semper in bonum eius in quo est malum; sed quandoque ad bonum alterius, vel etiam totius vniuersi; sicut culpam tyrannorum ordinat in bonum martyrum, & pœnam damnatorum ordinat ad gloriam iustitiæ suæ.

¶ Dico primò, q̄ hoc argumentum, deficit penes paralogismū cōsequentis, cum arguit, ordinatur in bonum, igit̄ in salute excęcati. Est enim a superiori ad inferius affirmatiuè, & a plurib. causis veritatis ad vnam. ¶ Dico secūdò ad maiorem, q̄ vera est auctoritas Beati Aug. quia ex quolibet malo elicit bonū, non aūt cedit malum, in bonū eius in quo est, & cuius est, nec in naturalibus, nec in moralibus; sicut corruptio vnius animalis cedit quidē in bonum vniuersi, inquantū per corruptionē vnius aliud gn̄at̄, vel sustentatur, nō tn̄ in bonum eius, quod corrumpit̄, quia bonū vniuersi est a Deo volitum secundū se, & ad ipsum ordinant̄ oēs partes vniuersi; similiter partes aliæ ordinantur ad bonum nobilissimarum, sed quicquid fit circa nobilissimas partes, non ordinatur, nisi in bonū ipsarum. Nobilissimæ aūt partes sunt Sancti, & electi, & ideo quicquid circa eos accidit boni, vel mali ordinatur in bonū ipsarum, ea aūt quæ circa malas fiunt, ordinantur in bonū sanctorum, & vltimatè in gloriam Dei, & in relucentiam Diuinæ iustitiæ; sicut persecutio tyrannorum ordinata est in bonum Sanctorum martyrum, & malum pœnæ damnatorum, & permissio casus in ipsam, ordinatur ad iustitiæ Diuinæ relucētiā. Ad minorem, vera est ad sensum art. 3. quo ad subtractionem gratię cū sibi annexis, sed negatur consequentia, & ratio iam patuit &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non delectatur in perditione hominum quantum ad ipsam perditionem; sed ratione suæ iustitiæ, vel propter bonum, quod inde prouenit.

¶ Ad maiorem, Deus non delectatur in perditione peccatorū; verum secundùm se, vt perditio est, tamen delectatur in ea, vt iusta est, & huius signum est, quia non infligit pœnam, nisi propter culpam. Quod autem aliquos patiatur cadere in culpā, & eos reprobet, est propter peccatum originale, vel non debitum gr̄æ, & vitæ æternæ, ut habet D. S. de Verita. ma. 6. artic. 2. ad 9. Et est propter suauem dispositionem liberi arbitrij, & dico, q̄ excæcatus a Deo iustè patitur, quia voluntariè peccat, & voluntariè perit, nec Deus est ratio perditionis suæ. Minor negatur, quòd videret delectari in perditione, sed in iustitia qui reordinatur malum excęcatorum,

torum, & delectatur in suaui dispositione omnium. Ad probationem dicitur, ꝙ non est simile; quia medicus tenetur medicinam ordinare ad salutem, nec habet causam, vt medicus, quòd ordinet ad malum infirmi, secus de Deo; quia excęcationem causat propter culpam excęcati, & permittit culpam propter conditionem creaturæ, & permittit, & punit propter relucentiam iustitiæ suæ. Dico secundò, ꝙ si infirmus demeruisset, posset sibi propinari medicina amara, nõ a medico, sed a iudice, & quæ non ordinaretur in bonum infirmi, immo ad mortem temporalem propter forefacta infirmi; sic in proposito homo excæcatus demeretur, vt permaneat excęcatus in malum suum; quare negatur consequentia, & consequens vniuersaliter. Dico tertiò, ꝙ non est simile quo ad hoc, quia medicus agit positiuè propinando medicinam amaram, Deus autem excęcando, non positiuè, sed priuatiuè concurrit non agendo, & hoc propter culpam hominis, & quia non tenet agere; sed propter bonas causas permittere deficere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc, quòd Deus aliquorum excęcationem ordinet in eorum salutem, misericordiæ est; quòd autem excęcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationem, iustitiæ est; quòd autem misericordiam quibusdam impedit, & non omnibus, non facit personarum acceptionem in Deo, sicut in primò dictum est.

* 1. p q. 23. ar. 5. ad 1.

¶ Maior vera, & de ea dictum fuit supra q. 73 arti. 9. ad tertium, quia non est acceptor personarum Deus, sed dico, ꝙ acceptio psonarum solũ habet locum in distributione debitorum, sed non in datione, & distributione liberali, quia quilibet potest dare de suo quantum vult, & cui vult, & potest æqualibus dare inæqualia, vt habet. D. S. secunda secundæ q. 63. art. primo, vbi vide quid sit acceptio personarum &c.

¶ Ad minorem conceditur, ꝙ excęcationem quorundam ordinat ad eorum salutem, sed dico, ꝙ salus est de non debitis alicui hominum; sed ex Diuina virtute, & liberalitate datur, & in ipsam homo non ex debito, sed misericorditer ordinatur; & ergo hẽt locum, quod dicitur in euangelio. An non licet mihi facere, qđ volo? quare negatur consequentia; quia esto non accipiat personam, vt sonat in vitium, sic quòd alicui ratione generis, & conditionis particularis tribuat, & alteri non; tamen liberè absque debito vni miseretur, & alium indurat, Vide prima par. q. 23. ar. 5. ad 3. in fine, & 4. sententiarum di. 46. q. 2. ar. 2. quæstiuncula 2. ad 5.

¶ Ad quartum dicendum, quòd mala culpæ non sunt facienda, vt eueniant bona; sed mala pœnæ sunt inferenda propter bonum.

¶ Ad maiorem. Non sunt facienda mala, scilicet culpæ, vt eueniant bona, verum, quia sicut verum non est syllogizandum ex falsis, sic nec bonum ex malo culpæ, quod est simpliciter malum. Sed dico, quòd sunt facienda positiuè, vel priuatiuè mala pœnæ, vt eueniant bona, non quidem illi cui infertur pœna, sed vniuerso, vel saltem iustitiæ Diuinæ, vt patuit ad primum. Ad minorem dico, quòd excęcatio, vt est a Deo est malum pœnæ illatum iustè propter culpam; sed negatur consequentia, quòd non excęcet aliquos propter eorum bonum, licet non omnes, vt patuit &c.

Quæstio octuagesima.

De causa peccati, ex parte diaboli.

DEinde considerandum est de causa peccati ex parte diaboli, & circa hoc quæruntur quatuor. Primò, Vtrum diabolus sit directè causa peccati. Secundò, Vtrum diabolus inducat ad peccandum interius persuadendo. Tertiò, Vtrum possit necessitatem peccandi inducere. Quartò, Vtrum omnia peccata ex diaboli suggestione proueniant.

¶ Hic consequenter iuxta ordinem statutum quæstione præcedenti D. S. determinat hic de alia causa extrinseca peccati, scilicet diabolo, & circa hoc primò ostendit quomodo diabolus possit esse causa peccati. Secundò determinantur quædam corollariè sequentia ex dictis in ar. 3. & 4. Circa primũ ostendit primò, quomodo diabolus possit esse causa peccati ex parte voluntatis. Secũdò quomodo ex parte potentiæ apprehensiuę tam sensitiuę, q̃ intellectiuę, & etiam ex parte appetitus sensitiui. ar. 2.

Vtrum diabolus sit homini directè causa peccandi.

X

Supra q. 75 arti. 3. Et 3. q. 2. ar. 7. Et Mal. q. 3 arti. 3. & 4. Et quol. 3. ar. 3 cor.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd diabolus sit homini directè causa peccandi. Peccatum enim directè in affectu consistit; sed Aug. dicit 4. de Trini. * quòd diabolus suæ societati malignos affectus inspirat. Et Beda super Act. dicit, * quòd diabolus animã in affectum malitiæ trahit. Et Isido. dicit in lib. de summo bono, quòd diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet; ergo diabolus directè est cã peccati.

* Aug. c. 12.
* Act. c. 5.
* Isid. li. 1. c. 5. & li. 2. ca. 41.

¶ 2 Præt. Hierony. dicit, * quòd sicut Deus est perfector boni, ita diabolus est perfector mali; sed Deus est directè causa bonorum nostrorum; ergo diabolus est directè causa peccatorum nostrorum.

* Hierony. li. 2. contra Iouini. longe a princ.

¶ 3 Pręt. Philosophus dicit in quodam. c. ethicę eudimicę, * quòd oportet esse quoddam principium extrinsecum humani consilij; consilium autem humanum non solùm est de bonis, sed etiam de malis; ergo sicut Deus mouet ad cõsilium bonum, & per hoc directè est causa boni, ita diabolus mouet hominem ad consilium malum, & per hoc sequitur, quòd diabolus directè sit causa peccati.

* Arist. li. 7. ca. 11.

¶ Sed contra est, quòd August. probat in primò, * & tertio, de lib. arb. quòd nulla alia re fit mens hominis serua libidinis, nisi propria voluntate; sed homo non fit seruus libidinis nisi per peccatum; ergo causa peccati non potest esse diabolus; sed sola propria voluntas.

* Aug. c. 11.
* Cap. 1.

¶ Hic ergo primò inquirit qũo diabolus sit cã peccati ex parte voluntatis. ¶ Nota aũt pro intellectu huius articuli, & repete sup. dicta q. 75. ar. 3. ubi declaratũ fuit, ꝙ solus Deus põt effectiuè, & directè agere in voluntatem, & voluntas ipsa, nõ aũt q̃cunq; creatura. Illa enim in hoc articulo supponunt. Sist & ad specificationem solũ mouet sufficiẽter obiectũ omniquaq; perfectũ directè, proponẽs aũt ipfectũ obiectũ mouet indirectè, & insufficiẽter.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccatum actus quidam est; vnde hoc modo potest esse aliquid directè causa peccati, per quem modum aliquis directè est causa alicuius actus, quod quidem non cõtingit, nisi per hoc, ꝙ proprium principium illius actus mouet ad agendũ; proprium autem principium actus peccati est voluntas, quia omne peccatum est [d] voluntarium; vnde nihil potest directè esse causa peccati, nisi ꝙ potest mouere voluntatem ad agendum.

D. 106.

¶ In hoc corpore D. S. principaliter (vt sufficiẽter rñdeat) tria facit, primò pmittit quandã cõclusionẽ fundamentalẽ & gñalẽ, secũdò deducit cõclusiones aliquas partialiter rñsiuas, ibi. Voluntas aũt, tertiò ex illis infert conclusionẽ totaliter, & expssius rñsiuã, ibi. Vñ sequit. Conclusio fundamentalis gñalis, nihil põt directè esse cã peccati, nisi quod põt mouere voluntatẽ ad agendũ. Probatur conclusio, hoc mõ põt esse aliquid directè cã peccati, p quem modũ aliquid directè est cã alicuius actus (. s. deformis) sed aliquid est cã actus peccati, solũ quia mouet uoluntatem ad agendũ. s. inordinatè, igit conclusio vera. Maior patet ex q. 75. ar. 1. quia peccatũ actus quidã est, & nõ assignat ibi cã per se, nisi rõne actus, qui põt intendi, vt patuit ubi iã. Minor probat, aliquid est principiũ alicuius actus, non nisi quia mouet propriũ principium ipsius ad agendũ; sed propriũ principium actus peccati est voluntas, igit minor vera; maior nota, sicut principium percussionis est, qđ mouet manum ad percutiendum. Minor proxima patet, quia oẽ peccatum est volũtarium, & per cõsequẽs eius principiũ est volũtas.

¶ Nota ꝙ siue sit actus voluntarius elicitus a voluntate, vel imperatus, tunc id quod mouet voluntatem est principium actus, qa etiam actum imperatum voluntas non imperat, nisi mediãte actu elicito; & ergo quicquid est principium actus voluntatis, oportet quòd prius ordine naturæ moueat voluntatem.

¶ Voluntas autem; sicut supra dictum est, * a duobus moueri potest. Vno modo ab obiecto, sicut dicitur appetibile apprehensum mouet appetitum. Alio modo ab eo, quod interius inclinat voluntatem ad volendum.

* q. 9. art. 1. & 4. & 5.

¶ Hic consequenter D. S. rñdet q̃sito ẽm aliquas distinctiones; vñ ponit duas cõclones partialr rñsiuas, secundã ibi Ex parte autẽ &c. Circa primũ primò pmittit quandã distinctionẽ, secundò subiũgit primã cõclusionẽ, ibi. Hoc aũt &c. Distinctio ergo explicat pcedẽtẽ cõclonẽ, qa dictũ est, ꝙ nihil est cã peccati, nisi qđ põt mouere voluntatẽ. Iõ notãdũ cõsequẽter iuxta dicta sup. q. 9. ar. 1. & q. 75. Quòd volũtas a duobus moueri põt. Vno mõ ab obiecto sicut dr̃, ꝙ appetibile mouet appetitũ. Alio mõ ab eo, quod interius inclinat voluntatem ad volendum. Consequenter cum dicit.

¶ Hoc autem non est, nisi vel ipsa voluntas, vel Deus, vt supra ostensum est, * Deus autem non potest esse causa peccati, vt dictum est. * Relinquitur ergo ꝙ ex hac parte sola voluntas hominis sit directè cã peccati eius.

* q. 9. ar. 3. 4. 5. & 6.
* q. 79. ar. 1.

¶ Subiungit

¶Subiungit primam conclusionem partialiter responsiuã iuxta secũdum membrum prædictum, talem. Ex hac parte (.s. qua interius inclinans voluntatem causat actum eius, & qua volũtas mouetur ab interiori) sola voluntas hominis est directè causa peccati eius, probatur, ex hac parte voluntatem non potest mouere, nisi vel voluntas, vel ipse Deus; sed Deus non potest esse causa peccati, igitur sola voluntas &c. maior patuit sępius q. 9. & q. 10. Minor patuit. q. 79. ar. 1.

Conclusio prima.

¶Nota aũt semper, ꝙ Deus non inclinat ad actum peccati formaliter, vt subest deformitati, licet inclinet ad omne positiuum actus. Ex ista conclusione sequitur euidenter conclusio rñsiua formaliter, iuxta hoc membrum .s. diabolus non est, nec põt esse directa cã peccati, patet, quia hoc mõ solũ est cã peccati, quod volũtatẽ interius mouet ad actũ peccati, sed diabolus non est hmõi, igitur &c. Maior & minor patent ex dictis. Deinde cum dicit.

¶Ex parte autẽ obiecti potest intelligi, quòd aliquid moueat voluntatem tripliciter. Vno modo ipsum obiectum propositum, sicut dicimus, quòd cibus excitat desiderium hominis ad comedendum. Alio modo ille qui proponit, vel offert huiusmodi obiectum. Tertio modo ille qui persuadet obiectum propositum habere rõnem boni, quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectũ voluntati, quod est rationis bonum verum, vel apparẽs. Primò igitur modo res sensibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccandum. Secundò autem, & tertio modo diabolus, vel etiam homo potest incitare ad peccandum, vel offerendo aliquid appetibile sensui, vel persuadendo rationi.

¶Procedit ad secundam conclusionem partialiter respõsiuam, cui primò præmittit subdiuisionem primi membri prædicti, deinde secundum illam ponit conclusionem, ibi. Sed nullo istorũ &c. Subdiuidit ergo primum membrum prædictæ distinctionis, quia aliquid mouet, sicut obiectum propositum, alio modo sicut ille qui proponit obiectum huiusmodi. Tertio modo ille qui persuadet &c. Primo modo, res exterius apparentes mouẽt voluntatem hominis ad peccandum, secundo, & tertio modo, vel diabolus, vel homo potest incitare ad peccandum, vel offerendo aliquod appetibile sensui, vel persuadendo rationi, vt patebit articulo sequenti, quia potest offerre appetibile mediante imaginatione, vel passione. Quomodo autem moueat rationem patebit articu. 2. Consequenter ibi.

¶Sed nullo istorum trium modorum potest aliquid esse directè causa peccati; quia voluntas non ex necessitate mouetur ab aliquo obiecto, nisi ab vltimo fine, vt supra dictum est; [a] vnde non est sufficiens causa peccati neq; res exterius oblata, neque ille qui causam proponit, neque ille qui persuadet.

[a] q. 10. ar. 2. & 1. par. q. 105. ar. 2. & q. 105. ar. 4.

¶Infert aliam conclusionem correspondentem huic subdiuisioni. Ex parte obiecti non est sufficiens causa peccati neq; res exterius oblata, neque ille qui eam proponit, neque ille qui persuadet, ita quòd nullo istorum trium modorum aliquid potest esse directè causa peccati. Probatur conclusio, voluntas non mouet ex necessitate ab aliquo obiecto (.s. obiectiuè) nisi ab vltimo fine, igitur conclusio vera. Antecedens patuit sup. q. 10. ar. 2. & prima parte. q. 106. ar. 2. & q. 105. ar. 4. tenet consequentia, quia nullum horum trium est, vel proponere potest vltimum finem, sed solus Deus, igitur consequentia bona.

¶Nota autem, quòd vltimus finis quamuis necessariò moueat & quo ad specificationem actus, & quo ad exercitium clarè visus, & præsens; quia tamen non potest mouere ad peccatũ, immo facit voluntatem impeccabilem, ideo nullum obiectum põt mouere sufficienter, & directè, vel quo ad specificationem, vel exercitium peccati; ideo Doct. Sanct. dicit, quòd nullum obiectũ, scilicet exterius, & proponibile per aliquam creaturam est sufficiens causa peccati, quia voluntas non peccat, nisi committendo actũ inordinatum ad quem nullum tale inducere potest.

¶Nota etiam aliàs tacta q. 77. ar. 1. ad primum, quòd obiectum mouet ad specificationem actus, & tamen etiam est causa partialis effectiua actus voluntatis, & ergo si sit tale obiectum, ꝙ apprehendatur necessariò volendum, immo eius volitio, & fruitio videatur esse summum bonum, necessariò mouebit ad exercitium actus, secus de actu voluntatis circa quodcunque aliud peccatum; quare Doct. Sanct. hic intelligi potest, quòd nullum obiectũ necessariò mouet, vel quo ad specificationem, vel quo ad exercitiũ, & per consequens non directè, & sufficienter. Supra enim q. 10. artic. 2. quem locum hic allegat, voluit quòd nullum obiectum necessariò mouet ad specificationem actus in via, nisi beatitudo, & per consequens multò minus necessariò ad exercitium, & per consequens non directè, nec sufficienter inducit ad peccatũ, nec ipsum proponens, nec quo ad exercitium, nec quo ad specificationem: illud enim dicitur hic directè mouere, vel quia mouet sufficienter ad exercitium, siue ad specificationem.

¶Vnde sequitur, quòd diabolus non sit causa peccati directè, vel sufficienter; sed solùm per modum persuadentis; vel proponentis appetibile.

¶Hic vltimò Doct. Sanct. ex omnibus prædictis infert corollariè conclusionem totalem responsiuam, diabolus non est causa peccati directè, vel sufficienter, sed solùm per modum persuadentis, vel proponentis appetibile. Prima pars patet ex prima conclusione responsiua, quia directa causa est, quæ interius agit in volũtatem, & actus eius producit, vel obiectum sufficienter motiuum proponit; sed diabolus non est huiusmodi, igitur &c. Secũda pars scilicet quòd non sufficienter etiam ex parte obiecti, quia ex parte obiecti sufficienter mouet, qui proponit obiectum, quod de necessitate mouet; sed nullum obiectum proponibile a diabolo necessariò mouet ad peccatum, igitur &c. & patet ex propria cõclusione. Tertia pars patet, quia homo potest persuadere; ergo & diabolus, & explicabitur ista pars magis ar. sequenti.

¶Et quod dictum est confirmatur argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd omnes illę auctoritates, & si quæ similes inueniantur, sunt referendæ ad hoc, quòd diabolus suggerendo, vel aliqua appetibilia proponendo, inducit ad effectum peccati.

¶Maior vera ad sensum supradictum quæst. 71. articu. 6. ad secundum, quia peccatum directè in affectu consistit causaliter, & principaliter, quia exterior actus, esto sit peccatum, non tamen sine interiori affectu &c.

¶Ad minorem, ad omnes auctoritates dicitur vna solutione, quia non intelliguntur, nec volunt, quòd diabolus immittat affectum peccati, sed alliciat proponendo, & persuadẽdo, vel mediante immutatione imaginationis, vel mediante concitatione passionis; sed quod directè affectionem voluntatis producat, est impossibile, vt patuit sępius supra.

¶Ad secundum dicendum, quòd similitudo illa est attendenda quantum ad hoc, quòd diabolus quodammodo est causa peccatorum nostrorum, sicut Deus est aliquo modo causa bonorum nostrorum; non tamen attenditur quantum ad modum causandi; nam Deus causat bona interius mouendo voluntatem, quod diabolo conuenire non potest.

¶Ad maiorem, illud, sicut, habitum in dicto Beati Hieronymi, non dicit æqualitatem, sed aliquam similitudinem, quia sicut Deus concurrit ad bona opera, ita diabolus quodammodo ad mala, vel proximè, vel remotè, ut patebit articu. 4. sed in modo concurrendi est magna diuersitas, quia Deus est perfecta causa mouens interius, & immutans voluntatem directè, & causans totum, quòd est boni in operibus bonis; diabolus autem ad malas concurrit solicitando, & persuadendo exterius, scilicet in sensualitate, non interius in voluntatem agendo, & igitur negatur consequentia. Vide de materia huius solutionis Doct. Sanct. in quodlibeto. 3. artic. octauo, vbi quærit, an diabolus semper substantialiter inhabitet hominẽ quandocunque peccat mortalr.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus est vniuersale principium omnis interioris motus humani, sed quòd determinetur ad malum consilium voluntas humana, hoc directè quidem est ex voluntate humana, & a diabolo per modum persuadentis, vel appetibilia proponentis.

¶Ad maiorem; concedo eam, & fuit supra habita quæstio. 9. articu. quarto, & est illud principium extrinsecum, principium humani consilij, præsertim quo ad primum actum, qui tendit in bonum in communi, & est principium consilij, sicut & Doct. Sanct. habet prima parte quæstio. 82. articu. quarto, ad nonum. Quod principium consiliandi, & intelligendi est aliquod altius principium intellectu nostro, reducitur autem motus voluntatis mediante motu intellectus in Deum, non vt in cœli motorem, sed vt in vniuersale, & proprium principium intellectualium; nec ad hoc requiritur, nisi generalis influentia: Sicut enim omnes motus corporales reducuntur in aliquam per se causam sui ordinis, scilicet in primum motum, sic & intellectuales motus reducuntur in aliquam per se causam sui ordinis; sunt autem actus secundi, & in ordine actuum secundorum, quia consilium, & intellectus in actu; quare reduci debent in aliquod eminentius cõsilio, & intellectu in actu, tale autem non est intellectus in anima nostra; ergo reducuntur in aliquod altius extra, quod mouet ad huiusmodi consilia, & intellectus, & hoc voluisse videtur Philosophus in illa auctoritate quam inducit maior ista. Sed dico, quòd huiusmodi principium, idest intellectus, & voluntas virtute huiusmodi principij naturaliter, & primò tendunt in bonũ, & verum commune, sed ad particulare bonũ voluntas seipsam g

consilium rationis determinat, ita quòd illud exterius principiũ est causa vniuersalis omnis interioris motus, non tamen adimit libertatem voluntatis determinandi se ad hoc, vel illud bonum, quod scilicet est verum, vel apparens. Minor cõceditur, sed quòd sit de malis, non est a Deo, sed voluntate, vel diabolo. Vnde dicit consequenter, quòd Deus mouet ad consilium bonum gratuita bonitate, non ex generali causalitate, quam habet, vt principium rationis, & voluntatis; sed ex singulari gratia mouet aliquos ad bonum determinatum, vt patuit sup. q. 9. ar. 6. ad tertium. Negatur autem quòd ita diabolus ad malum, vt illud, ita, dicat æqualitatẽ, quia Deus mouet ad bonum consilium efficaciter, & intrinsecè, secus de diabolo qui non potest immittere consilium, vel cogitationem, vt habet Doct. Sanct. 1. par. quæst. 111. art. 2. ad secundum, sed potest incitare ad cogitandum, vel consiliandum modo dicẽdo, ar. sequenti. Negatur consequentia, &c.

Vtrum diabolus inducat ad peccandum interius persuadendo.

Y — Mal. q. 3. articu. 4. & q. 16. ar. 11. Et quol. 3. articu. 8.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd diabolus non possit inducere ad peccandum interius instigando. Interiores enim motus animæ sunt quędam opera vitæ, sed nullum opus vitæ potest esse, nisi a principio intrinseco, nec etiã opus animæ vegetabilis, quod est infimum inter opera vitæ; ergo diabolus secundùm interiores motus, non potest hominẽ instigare ad malũ.

¶ 2 Præt. Omnes interiores motus secundùm ordinem naturæ a sensibilibus exterioribus oriuntur; sed prę ter ordinem naturæ aliquid operari est solius Dei, vt in primo dictum est;* ergo diabolus non potest in interioribus motibus hominis aliquid operari, nisi secundũ ea quæ in exterioribus sensibilibus apparent.

*1. p. q. 110. artic. 4.

¶ 3 Præt. Interiores actus animæ sunt intelligere, & imaginari; sed quantum ad neutrum horum potest diabolus aliquid operari; quia vt in primo habitum est, diabolus non imprimit in intellectum humanum, in phantasiam etiam videtur, quòd imprimere non possit; quia formę imaginatæ tãquàm magis spirituales sunt digniores, quàm formæ, quæ sunt in materia sensibili, quas tamen diabolus imprimere non potest, vt patet ex his, quę in primo habita * sunt; ergo diabolus non potest secundùm interiores motus inducere hominẽ ad peccatum.

*1. parte q. 110. ar. 2.

¶ Sed contra est, quia secundùm hoc nunquàm tentaret hominem, nisi visibiliter apparendo, quod patet esse falsum.

¶ Hic quærit Doct. Sanct. quomodo diabolus possit esse causa peccati, ex parte potentiæ apprehensiuę, & appetitus sensitiui.

¶ Nota autem pro intellectu quæsiti, quòd quia dictum est, ꝙ diabolus, non est causa peccati, nisi persuadendo. Persuadere autẽ contingit dupliciter, visibiliter & inuisibiliter, sicut visibiliter in Paradiso tentauit primum hominem in specie serpentis, & Christum visibiliter in deserto tentauit. Quærit ergo an non solùm sic visibiliter inducat ad peccandum, quia tunc nullum peccatum fieret ex diaboli instinctu, nisi quæ ipse visibiliter apparens suaderet, quod non est putandum: quare Doct. Sanct. quærit, an etiam inducat ad peccatum eo modo quo potest, persuadendo & instigando interius inuisibiliter, ita quòd sicut Angelus bonus interius illuminat hominem, & inducit ad bonum persuadendo, & tamen homo nescit a quo illuminetur, sicut habet D.S. prima par. q. 111. ar. 1. ad tertium; sic homo instigetur latenter, & inuisibiliter ad malum, & nesciat, vnde proueniat huiusmodi instigatio.

¶ Nota pro intellectu eorum, quæ habentur in principio articuli, quòd ad illuminationem hominis duo concurrunt, vt habetur ex Doct. Sanct. 1. par. q. 111. ar. 1. & in de Malo mate. 16. ar. vl. scilicet confortatio luminis intellectualis, dispositio vel ordinatio specierum sensibilium, sic quòd species imaginariæ disponuntur, secundùm quòd competit ad aliquod intelligibile apprehendendum, vel secundùm quòd aliqua signa exteriora adhibentur: quamuis autem diabolus vtrunque facere posset, sicut & bonus Angelus, nam eandem naturam communẽ habent, & homo est ordine naturæ, infra dæmonem: tamen diabolus ex malicia volũtatis non intendit hominem confortare ad intelligendam veritatem, nec iuuat eum quocunque modo ad veritatis cognitionem, immo magis nititur eum inducere in errorem, & falsitatem, & in peccata; ideo interior persuasio diaboli, & quæcunque eius reuelatio non habet rationem illuminationis, sed fit per impressionem quandam in vires sensitiuas interiores, aut exteriores. Nam intellectus quantò magis illuminatur, tantò magis potest cauere a deceptione, quam diabolus intendit, non ergo illuminat.

¶ Respondeo dicendum, quòd interior pars animæ est intellectiua, & sensitiua, intellectiua autem continet intellectum, & voluntatem; & de volũtate quidem iam dictum est quomodo ad eam diabolus se habet; intellectus autem per se quidem mouetur ab aliquo illuminãte ipsum ad cognitionem veritatis, quod diabolus circa hominem non intendit, sed magis obtenebrat rationem eius ad consentiendum peccato; quæ quidem obtenebratio prouenit ex phantasia, & appetitu sensitiuo; vnde tota interior operatio diaboli esse videtur circa phantasiam, & appetitum sensitiuum.

Art. 1.

¶ D.S. duo facit, primò deducit quandã conclusionẽ fundamentalem, secundò conclusionẽ rñsiuã, ibi. Quorum vtrunq; &c. Conclusio præambularis est. Tota interior operatio diaboli (qua s. interius instigat ad peccatũ) vř esse circa phantasiam, & appetitum sensitiuum; probat̃ ista conclusio, interior pars animæ (.s. ſm quã posset videri instigare) est intellectiua, & sensitiua. sed ſm intellectiuã partẽ diabolus non instigat ad peccatum, igitur tota &c. ut dicit conclusio. Maior relinquit̃ notaiez secundò, & tertiò de aĩas quia etsi ſm D.S. 1. par. q. 111. ar. 4. ad secundum, possit dæmõ operari in partẽ nutritiuã, & vegetatiuam, non tñ per eã inducit ad peccatum, nisi mediantibus alijs. s. sensitiua, iõ D.S. nõ facit mentionem, ꝙ instigat mediante vegetatiua, quia remotè se habet ad peccatum. Vide D.S. de Malo, mate. 3. ar. 4. ad 7. Eodem mõ diabolus per aliquam aggregationẽ spirituũ, & humorum facere posset, ꝙ aliquid citius vel tardius digereretur, sed hoc non est ita ꝓpinquum suo proposito, hæc ille. Minor probatur, intellectiua pars continet intellectum, & voluntatem, sed nec in voluntatem agere põt, nec in intellectum immediatè, & ſm se, cum inducit ad peccatum, igitur minor vera. Maior nota, & quia memoria identificatur cum intellectu, vt patet 1. par. q. 79. ar. 7. ideo non fit exꝑssa mentio de memoria, quia non ponit in numerum rerum contra istas. Minor proxima quo ad primam partẽ patuit arti. 1. quo ad secundam partem probatur; intellectus per se mouet̃ ab aliquo illuminante ipsum ad cognitionẽ veritatis, sed diabolus hoc circa hoĩem nõ intendit, sed magis obtenebrat rõnẽ eius ad consentiendũ peccato, (subsumitur) sed talis obtenebratio prouenit ex phantasia, & appetitu sensitiuo; igitur prima pars vera; & notãter dicit intellectũ ſm se, quia hoc est cõfortare ipsum, & spẽs ordinare ad veritatẽ cognoscẽdã. Maior vera, & minor patet ex secũdo notabili præmisso in principio. Minor subsumpta patere põt ex dictis sup. q. 77. art. 1. ad secundũ, sed magis patet, 1. par. q. 84. ar. 8. quia per ligamentum sensus impeditur intellectus, vide ibidem; relinquit̃ igitur conclusio vera, ꝙ diabolus non instigat, nisi mediante phantasia, & appetitu sensitiuo. ¶ Nota aũt, ꝙ quia ſm sñiam sancti Doct. 1. par. q. 78. ar. 4. in fi. corporis, phantasia & imaginatiua identificant̃ ſm rem in hoĩe, in quo actus phantasiæ eius solùm apparet, iõ D.S. hic in conclusione loquitur de phantasia, & statim post probat, & loquitur de imaginatiua; patet aũt, ꝙ D.S. non est varius in recognitis terminis, quamuis imaginatio, & phantasia communiter possint accipi pro interiori sensu.

¶ Quorum vtrunque commouendo, potest inducere ad peccatum; potest enim operari ad hoc, quòd imaginationi aliquæ formę imaginatiuę præsententur; potest etiam facere, quòd appetitus sensitiuus concitetur ad aliquam passionem. Dictum est enim in primo lib.* quòd natura corporalis spirituali naturaliter obedit ad motũ localem; vnde & diabolus omnia illa causare potest, quę ex motu locali corporum inferiorũ prouenire possunt, nisi virtute Diuina reprimatur.

*1 parte q. 110. art. 3.

¶ Hic consequenter D.S. deducit cõclusionem responsiuã, talẽ, diabolus põt inducere ad peccatum interius instigando, scilicet persuadendo, & disponendo, vel afficiendo, non aũt perficiendo; probatur conclusio, Diabolus põt commouere phantasiam, & appetitum sensitiuũ respectu peccati, igitur põt inducere &c. Huius cõsequentię. D.S. probat primò antecedẽs, secundò consequẽtiã, ibi. Ex hoc, tertiò subiungit ipsam conclusionẽ, ibi. Et per hũc modũ &c. Antecedens ergo probat̃ quo ad ambas partes sic, diabolus põt operari ad hoc, ꝙ imaginationi aliq̃ formæ imaginatiuę p̃sententur; põt ẽt facere, ꝙ appetitus sensitiuus cõcitetur ad aliquã passionẽ; igit̃ antecedẽs verũ; cõsequentia clara, q̃a p̃ntatio formę imaginatiuę. i. speciei sensibilis, & passio sunt q̃dam cõmotiones. Assumptũ illud probat̃, diabolus oĩa illa causare põt, quæ ex motu locali corporũ inferiorũ prouenire p̃nt, nisi virtute Diuina reprimat̃. s. ꝙ aliquæ formæ representent̃ imaginationi, consequit̃ q̃nq; motũ localẽ, similiter cõcitatio appetitus sensitiui p passionẽ, igitur assumptũ verũ. Huius rõnis. D.S. ponit primò maiorem cũ p̃cedẽti assumpto, secũdò probat primã partẽ minoris, ibi. Qđ aũt aliquæ &c. tertiò secundam, ibi. Sil̃r ẽt. Maior ergo illa patet

ex prima

ex prima par.q.110.ar.3.vbi dictum est,& probatum,quòd natura corporalis spirituali naturaliter obedit ad motum localem,qa Diuina sapientia coniungit fines primorum principijs secundorum. Cum igitur motus localis sit supremum,& principium creaturæ inferioris.s.corporalis,igitur coniungitur infimo superioris, scilicet naturæ angelicæ. consequenter cum dicit.

¶Quod autem aliquę formę repręsententur imaginationi,consequitur quandoque ad motum localem,dicit enim Philosophus in li.de somno, & vigilia, * quòd cũ animal dormierit descẽdente plurimo sanguine ad principium sensitiuum, simul descendunt motus, siue impressiones relictæ ex sensibilium motionibus, quæ in sensibilibus speciebus conseruantur, & mouent principium apprehensiuum,ita quòd appareat ac si tunc principium sensitiuum a rebus ipsis exterioribus immutaretur; vnde talis motus localis spirituũ, vel humorum procurari potest a dæmonibus, siue dormiant,siue vigilẽt homines,& sic sequitur, ꝙ homo aliqua imagineť.

* Arist.c.1. paulo ante med.to.2.

¶Probat primam partem minoris præcedentis, quæ notanter dicit,quòd quandoque præsentatio formæ imaginatinę, sequitur motum localem, quia tripliciter fit apparitio imaginaria, vt potest colligi ex Doct. Sanct.prima par.q.111.ar.3.& in de Malo.q.vlt.ar.11.scilicet ex voluntate imaginantis, qui tamen etiã quandoque extrahit species sensibiles mediante motu,quo species ipsę imaginariæ de thesauro memoriæ educuntur, vt habet Doct. Sanct. de Malo. secundò fit talis apparitio ex commotione naturæ,& hoc siue sano,siue ęgro,sicut est in freneticis,& etiam febricitantibus. tertiò fit ex commotione ab extrinseco procurata ; & ergo dicit minor quandoque,& probatur prima pars minoris auctoritate Aristo. in de somno, & vigilia, quia cum plurimus sanguis.i.multa euaporatio,& humores,& spiritus qui ligauerunt in principio somni,non modo sensus exteriores,sed & principium sensuum,hoc est sensum communem, & non illum tantùm, sed & phantasiam,sub qua continentur omnes sensus interiores;alij a principio sensitiuo descenderint per motum vaporum relinquẽtes imaginationem, per euaporationis consumptionem, soluitur imaginatio,& deinde etiam partim sensus communis,& attrahũtur in illis spiritibus formæ sensibiles, & apparent phantasmata in sensu communi ; ita quòd appareat homini in somnis, ac si viderit rem in se præsentem,de quo 1.par.q.84.art.8.ad 2.Et ergo si natura per motum vaporum,& humorum facit illas apparitiones,potest & hoc dęmon, qui experitur per actus hominum quibus passionibus subduntur, vt secundũm hoc in eorum imaginationem efficacius imprimat,quod intendit; & quantò homo magis afficitur aliqua passione, tantò facilius percipit speciẽ ad sensum communem reductam,& hoc potest facere,siue in vigilantibus,siue in dormientibus;sicut & homo vigilãs, & vsum rationis habens per voluntariam commotionem spirituum,& humorum species interius conseruatas,quasi in quibusdam thesauris,educit ad principium sensitiuum,vt res aliquas imagineťur.

¶Nota autem semper, ꝙ per principium sensitiuum intelligiť sensus cõis,vt declaratur in de somno,& vigilia,quia est fons totius sensualitatis, & ab eo procedit vnus meatus ad sensus exteriores, & alij versus interiores; & inde prouenit, quòd indicat in somno,sicut in vigilia. Deinde cum dicit.

¶Similiter etiam appetitus sensitiuus concitatur ad aliquas passiones secundùm quendam determinatum motum cordis, & spirituum; vnde ad hoc etiam diabolus potest cooperari.

¶Probat secundam partem minoris supra dictæ, scilicet quòd appetitus sensitiuus possit concitari ad passiones per motum localem ;patet,quia secundũm motum cordis,& spirituum homo cõmouetur ad passiones, ex contractione enim cordis causant passiones pertinentes ad fugam, ex multiplicatione autem spirituũ ad passiones pertinentes ad prosecutionem,vt potest patere ex supra dictis de passionibus; constat enim quòd homo aliter dispositus in corpore,promior est ad aliam, & aliam passionem, scilicet iram,vel concupiscentiam. Deinde ibi.

¶Et ex hoc,quòd passiones aliquę concitantur in appetitu sensitiuo, sequitur quòd & motum, siue intẽtionem sensibilem prædicto modo reductam ad principiũ apprehensiuum magis homo percipiat,quia vt Philosophus in eodem lib. * dicit,amantes modica similitudine in apprehensione rei amatę mouentur. Contingit etiam ex hoc, quòd passio est concitata, vt id quod proponitur imaginationi iudicetur prosequendum, quia ei,qui a passione detinetur, videtur esse bonũ id, ad quod per passionem inclinatur.

* Arist.c.2. a med. t.1.

¶Probat consequentiam primam, & principalem pro conclusione respõsiua, quę fuit, Diabolus potest commouere phantasiã, & appetitum sensitiuum, igitur potest inducere ad peccatum &c. probatur,& quo ad primam partem,quia iudicium rationis sequitur iudicium imaginationis,& rationem uoluntas;quo ad secundam partem.s.potest mouere appetitum sensitiuum , igitur potest esse causa peccati. Probatur, ibi & ex hoc,quòd passiones aliquæ concitantur in appetitu sensitiuo,homo facilius,& velocius imaginatur id ad quod afficitur per passionem , & homo iudicet esse &c sup.q.77.ar.1. Tunc ibi.

¶Et per hunc modum interius diabolus inducit ad peccandum.

¶Subiungit ipsam conclusionem responsiuam iã satis ꝓbatã.

¶Nota autem ꝙ Scotus in 2.di.8.aduersatur quibusdam hic dictis præsertim de translatione specierum sensibilium cum spiritibus, cum tamen Philosophi manifestè sit dictum ; & videtur sibi impossibile , quòd species sensibiles contineantur in spiritibus, alias tot possent adesse species,quòd non plures;sed hoc omnino facile soluitur, tenendo ꝙ formæ intentionales non secundũm subiecta,sed causas multiplicantur;vnde & Capreolus in 2. dis.8. in solutione vlti. habet , quod possunt plurima phantasmata esse in eadem parte spiritus.

Scotus. Capreolus.

¶Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum , quòd opera vitę semper, & si sint ab aliquo principio intrinseco , tamen ad ea potest cooperari aliquod exterius agens, sicut etiã ad opera animæ vegetabilis operatur calor exterior, vt facilius digeratur cibus.

¶Maior conceditur, & dico, quòd imaginatio,& affectio quidem sunt opera vitæ,tamen commotio humorum, & spirituum, vt fit a diabolo , non est opus vitæ per comparationem ad hominem in quo aguntur, quamuis hæc præambula sint ad opus vitæ.

¶Ad minorem,opus vitæ non potest esse,nisi ab intrinseco elicitiuè,& perfectiuè.i.a potentia, & principio agendi, quod est intra agens;tamẽ aliquod extrinsecum potest cooperari, & sibi, vel præparare materiam,vel adducere,adiuuans principium operandi intrinsecum;sic potẽtia nutritiua est potentia vitalis, & nõ operatur,nisi mediante calore, qui ergo calorem confortaret,faceret ad bonam digestionem; similiter quæ offerret materiam bene digestibilem, & gratam stomacho ; & sic in proposito diabolus offert materiam circa quam & species sensibiles in alijs sensibus retentas,quibus præsentibus imaginatio habet actum suum . Dico secundò ad minorem,quòd operatio vitæ secundùm quòd egreditur a potentia, semper est a principio intrinseco , sed secũdum quòd procedit ab obiecto,potest esse a principio extrinseco; sicut visio causatur a visibili ; & hoc modo immutatur sensus a dæmonibus.s.per aliquam exhibitionem obiecti, & redeunt solutiones secundùm rem in idem. Quare negatur consequentia.

¶Ad secundum dicendum , quòd huiusmodi apparitio formarum imaginabilium,non est omnino præter ordinem naturæ,nec est per solùm imperiũ,sed per motum localem , vt dictum est. * Vnde patet responsio ad tertium , quia formæ illæ sunt a sensibus acceptæ primordialiter.

* In cor.ar.

¶Ad maiorem,dico primò si intelligitur, ꝙ immediatè omnis motus interior oriatur, negatur vniuersaliter. Conceditur autem, quòd mediatè,& remotè,omnis interior motus oritur ex exterioribus sensibilibus,& hoc ideo, quia diabolus non potest inducere in imaginationem alicuius, cuius species,non sit accepta p sensus exteriores,ita ꝙ non potest facere imaginari aliquod nouum secundũ se,& suas partes,& principia,sicut pulchrè declarat D.S. de Malo q.vl.ar.11.ad 9. Dico secundò ad maiorem,quòd omnes motus interiores proueniunt secundùm ordinem naturæ , ita ꝙ non super ordinem totius naturę, tamen quandoque proueniunt præter ordinem naturæ particularis.s. sensitiuè a dæmone, qui & ipse sub ordine naturæ cõprehenditur. Nec tamẽ oportet, ꝙ proueniãt tales motus a sensibilibus exterioribus immediatè , imm etiam naturaliter , in dormientibus fit imaginatio,quæ non immediatè prouenit ex exterioribus sensibilibus , sed ex phantasia, vt patuit,& hanc responsionem tãgit D. S.prima par.q. 110.art.4. ad tertium. Vnde apparitio imaginabilis procurata a Dęmone nõ est omnino præter naturam , quia est secundùm ordinem naturæ dæmonis,& sm ordinem naturæ ex parte hois. Ad minorem, vera,operari præter ordinem totius naturæ,est solius Dei,sed tamẽ operari præter ordinem naturalem , & consuetum illius naturæ, non est solius Dei,vt patet prima parte vbi iam. Secundò dicitur ad minorẽ,ꝙ operari præter ordinem etiam particularis naturæ per solũ imperium sine motu locali , vel applicatione actiuorũ, & passiuorum est solius Dei,sed operari præter ordinem particularis naturæ per motum localem, & applicationem actiuorum, potest esse angelicæ naturæ , possunt enim Angeli facere aliquẽ effectum ad quem agentia naturalia non sufficerẽt, vt patet [illegible] te q.110.artic.2.ad tertium,sic in proposito concurrit dæmon per

motum localem, nec tamen propriè ille effectus est præter ordinē sensuum interiorum, nisi quo ad modum, non quo ad substantiā effectus; vnde D.S. de Malo, Diabolus non facit præter ordinē naturæ, sed mouendo localiter principia intrinseca. Ex quibus nata sunt huiusmodi prouenire, hæc ille; vnde negatur consequentia.

An Demō imprimat.

¶Circa ista incidit dubium, an dæmon sic commouens phantasiam modo dicto, cognoscat quid homo p interiores sensus imaginetur, aut cogitet; vide Doct. Sanct. prima parte q.75. arti.4. ad tertium, & q.111. artic.2. ad secundum, quòd si necessariò apprehensio phantastica sequeretur impressionem corporalem, sicut in bestijs, tunc cognosceret; sed quia appetitus sensitiuus, & apprehēsiua interior mouetur a voluntate liberè, ideo non semper cognoscit. Vnde dictum est ad primum, quòd ipse non causat cogitationem, vel imaginationem, sed offert obiectum; sed quia vsus subest voluntati, ideo non necessariò sequitur.

¶Ad tertij maiorem, non solùm intelligere, & imaginari, sed etiam concupiscere, & appetere sunt interiores actus animæ. Minor vt iacet est falsa quo ad vtranque partem, quia potest operari in intellectum, & in imaginationem. Ad probationem dico primò, quòd non procedit, quia minor dicit de posse operari in intellectum, & probatio dicit de imprimere. Concedo enim q diabolus non imprimit aliquam formam intellectui immediatè, & Secundò dico, quòd non operatur circa intellectum illuminādo, posset tamen illuminare intellectum, & eum confortare, sed hoc non facit, nec ista contrariantur, quod scilicet illuminet alium, & confortet, & tamen non imprimat aliquam formam, vt patet prima parte q.106. ar.1. & in de Verita. mate.8. sed fit illuminatio in Angelis præsertim, per propositionem, & particularisationē veritatis illuminatæ, vt ibidem videri potest, & in homine, quādo species præhabitæ diriguntur. Dico tertiò, quòd diabolus non imprimit directè in intellectum, potest tamen immediatè mouere imaginationem, & appetitum sensitiuum, & sic mediantibus illis, intellectum obtenebrare, sicut & posset hominem isto modo illuminare si vellet, aliter enim fit illuminatio Angeli, quo Angelus illuminatur, & quo homo, vt patet prima par. q.111. ar.1. quia homo mediante ordinatione specierum imaginabilium ad veritatē intelligibilem percipiendam, & ergo licet non imprimat diabolus in intellectum, tamen prius impressa in sensus interiores potest ordinare, vel inordinare, vt deseruiāt ad intellectus illuminationem, vel obtenebrationem. Vltra dico, quòd non imprimit in phantasiam, quasi aliquid causet in ea, videlicet speciem alicuius rei prius non existentem. Concedo hoc. Non enim posset diabolus facere, quod cęcus imaginetur colores; & ergo non imprimit formam imaginariam, sed tamen formam prius acceptam p sensum ipse mouere potest, vt appareat, & fiat præsens, & concedo probationem illius partis, quæ sumpta est ex prima par. q.111. articu.3. quia diabolus, vel quicunque Angelus, nō potest naturam corporalem transmutare formaliter, sed solùm localiter, & ea facere, quæ mediante motu locali fieri possunt; sed negatur consequentia, quia esto dæmon nihil imprimat de nouo totaliter, tamen præexistens potest facere apparere, & mouere ad obtenebrationem intellectus. & sic inducere in peccatum, Vide de hac materia secundo sententiarum di.7. q.2. ar.2.

Vtrum diabolus possit necessitatem inferre ad peccandum.

Z

Mal. q.3. articu.3. ad 9. & ar.4. c. & q. 16. ar.11. ad 10. & artic. 12. ad 10.

* Iob 41.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd diabolus possit necessitatem inferre ad peccandum. Potestas enim maior potest necessitatem inferre minori; sed de diabolo dicitur Iob 41.* Non est potestas super terrā, quæ ei valeat comparari; ergo potest homini terreno necessitatem inferre ad peccandum.

¶ 2 Præt. Ratio hominis, non potest moueri, nisi secundùm ea quæ exterius sensibus proponuntur, & imaginationi repræsentantur, quia omnis nostra cognitio ortum habet a sensu, & non est intelligere sine phantasmate, vt dicitur in li. de anima;* sed diabolus potest mouere imaginationem hominis, vt dictum est,* & etiam exteriores sensus. Dicit enim Aug. in lib. 83. q.* quòd serpit hoc malum. s. quod est a diabolo per omnes aditus sensibiles, dat se figuris, accommodat se coloribus, adhæret sonis, infundit se saporibus; ergo potest rationem hominis ex necessitate inclinare ad peccandum.

* Aristot. lib.3.

* Ar.2. præc.

* Aug. q.12. circa princ. to.4.

¶ 3 Præt. Secundùm Aug.* nonnullum peccatum est cum caro concupiscit aduersus spiritum; sed concupiscentiam carnis diabolus potest causare, sicut & cæteras passiones eo modo, quo supra dictum est;* ergo ex necessitate potest inducere ad peccandum.

* Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. c.4. ante med. illius to.5.

* Ar. præce.

¶ Sed contra est, quod dicitur primæ Pe. vlt. Aduersarius vester diabolus, tanquàm leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide; frustra autem talis ammonitio daretur si homo ei ex necessitate succumberet; non ergo potest homini necessitatem inducere ad peccandum.

¶Hic consequenter determinat quædam corollariè sequentia ex dictis, & primò de quodam dubio, quod oritur circa dicta, qa potest diabolus esse causa peccati instigando interius, & immutādo phantasiam, & concitando sensualitatem; videtur ergo quòd possit phantasmata perturbando totaliter intelligibilem cognitionem impedire, & sic homo necessariò sequetur instigationē diaboli, sicut priori articulo ad secundum dictum est, quòd brutū sequitur dispositionem corporalem, & sic videtur posse inferre necessitatem peccandi.

¶Nota autem pro intellectu huius articuli, ea quæ supra q.10. ar.3. & q.77. ar.7. dicta sunt, quia videlicet peccatum, non est sine voluntate, nec voluntas sine vsu rationis, nec vsus rationis sine debita dispositione sensuum interiorum; quare de vltimò ad primum cum quis redditur amens, non habet vsum rationis, nec per consequens voluntatem, nec per consequens peccabit, præsertim si in amentiam sine culpa sua inciderit. Ex quo statim apparet, q si dæmon faceret hominem amentem sine hominis peccato, quicquid homo postea faceret, non imputaretur sibi ad peccatum.

¶Nota secundò, quòd esto imaginatio turbet, tamen citra ablationem vsus rationis; & esto similiter sensualitas concitetur stante vsu rationis, homo non cogitur ad peccatum; quia semper potest non assentire quantumcunque solicitetur ad peccatum.

¶Respondeo dicendum, quòd diabolus propria virtute, nisi refrenetur a Deo, potest aliquem inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actum, qui de suo genere peccatum est, non autem potest inducere necessitatem peccandi, quod patet ex hoc, quòd homo motiuo ad peccandum nō resistit, nisi per rationem, cuius vsum totaliter impedire potest mouendo imaginationem, & appetitum sensitiuum, sicut in arreptitijs patet.

¶D.S. rñdet ad quæsitum tali conclusione, diabolus ppria virtute (nisi refrenetur a Deo) pōt aliquē inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actū, qui de suo gñe peccatū est, nō aūt potest inducere necessitatē peccandi. Probat prima pars, hō non resistit motiuo ad peccandū, nisi per rōnē, sed dæmon pōt totaliter impedire vsum rōnis, igit, ꝑ ōt &c. sicut dicit prima pars. Maior nota, quia si id nō esset, statim homo sequeret delectabilia sensus, sicut aliæ bestiæ, nec differrent, quo ad hoc a bestijs. Minor patet, quia pōt mouere imaginationē, & appetitū sensitiuū, & intm, vt hō insaniat, sicut aliqui propter amorem, vel iram incidunt in insaniā, & patet & illa minor de arreptitijs. ¶Nota aūt, q si homo ablato vsu rōnis induceret sine sua culpa in aliquod de gñe malorū, puta in homicidiū, fornicationē, & hmōi, tunc esset solū peccatū materialiter, non formalr, & actu; id dicit prima pars cōclusionis, q pōt inducere in aliquod de gñe malorum, quod tñ nunc nō esset peccatum, & malum morale, quia moralia dependent, nō solùm ex obiecto, sed etiam ex dispositione agentis, a cuius voluntate, & ratione, habet esse morale completiuē. Deinde ibi.

¶Sed tunc ratione sic ligata, quicquid homo agat, nō imputatur ei ad peccatum; sed si ratio non sit totaliter ligata, ex ea parte qua est libera, potest resistere peccato, sicut supra dictum est.* Vnde manifestum est, q diabolus nullo modo potest necessitatem homini inducere ad peccandum.

* q.77. ar.7. in corpore.

¶Probat secundam partē conclusionis sic, si dæmon ex necessitate induceret ad peccandum, hoc esset, vel rōne ligata, vel ex ea parte qua est libera, sed nullo mō; ꝑ ōt ex necessitate inducere ad peccandū formalr, igitur. Maior nota, & innititur vix contradictionis. Minor probatur in lra, qa rōne ligata, quicquid hō agat non imputatur ei ad peccatum (i. formaliter sub rōne culpæ de cuius rōne est esse voluntarium, quod non est sine vsu rōnis, vt patuit) q aūt non ex ea parte, q ratio non est totaliter ligata, sed libera, patet, quia sic ꝑ ōt peccato resistere, vt patuit supra q.10. ar.3. & q.77. ar.7. vt patuit in notabili primo.

ARGVMENTVM in contrarium procedit pro secūda parte conclusionis, & stante vsu rationis, & rōne non ligata, quia sic homo pōt resistere, & vitare peccatū materialiter, & formalr.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non quælibet potestas maior homine, potest mouere voluntatem hominis, sed [d] solus Deus, vt supra habitum est.*

D.123.

* q.9. ar.5.

¶Maior vera, de necessitate, non tamen violentia, quia quamuis potestas sit maior voluntate humana, non tamen potest inferre violentiam,

* q.74. ar.

ſe violentiam, vt patuit ſupra q.6. articu.4. ad primum. Et ergo ſi intelligitur de neceſſitate.i. violentia, vniuerſaliter eſt falſa, quia naturæ minori repugnat violentia, ſicut eſt de voluntate; poteſt tamen Deus neceſſariò mouere voluntatẽ abſq; violentia, vt patuit ibidem. Dico ſecundò, ꝙ ſola illa poteſtas poteſt mouere voluntatem humanam, quæ ipſam creauit, vt patuit ibidem.

¶Ad minorem, conceditur, ꝙ non eſt poteſtas ſuper terram.ſ. corporalis, quæ ei.ſ. diabolo comparari poſſit. Dico autem ꝙ voluntas non eſt res corporalis, & dico conſequenter, ꝙ poteſtas diaboli non eſt maior libertate voluntatis, vnde eam neceſſitare non poteſt; & prætereа dico, ꝙ licet poteſtas diaboli ſit maior ſecundùm eſſe naturæ, & dignior, non tamen eſt maior in ratione libertatis. De hoc D.S. ſecũdo ſententiarum, diſt.21.q.1.ar.2. ad primum. quamuis poteſtas dæmonis ſit ſimpliciter maior, quã poteſtas hominis; tamen quantum ad aliquid non eſt maior.ſ. quantum ad actus liberi arbitrij, qui cogi non poſſunt, quia horum actuum ipſe homo dominus eſt, non dæmon; & ideo poteſt homo eius tentationi reſiſtere, hæc ille, & benè ad propoſitum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd illud, quod eſt apprehenſum per ſenſum, vel imaginationem non ex neceſſitate mouet volũtatem ſi homo habeat vſum rationis, nec ſemper huiuſmodi apprehenſio ligat rõnem.

¶ Maior vera, ſed dico, ꝙ imaginatum, & apprehenſum per ſenſum, non minus mouet voluntatem, ſi manet vſus rationis, quia ratio non minus iudicat tale eſſe proſequendum.

¶Minorem concedo, & ꝙ poſſit immutare, & ludificare ſenſus exteriores, patet de Malo, q.vlt.art.11. ad longum. & pri.par. q.111.ar.4. & dat ſe dæmon figuris, non ꝙ ipſe videatur in aliqua figura, qui incorporalis eſt, ſed faciunt aliquam immutationem circa figuram, vel verè, vel apparenter, ſicut poteſt facere, ꝙ homo appareat beſtia, vel formando aliquam figuram circa hominem, vel præſtigiando oculos videntis. Sed negatur conſequentia, quia quantumcunque imaginatio ſit de re aliqua illicita, non oportet voluntatem aſſentire, & per conſequens non oportet eam peccare.

Deb.445.

¶Ad tertium dicendum, quòd concupiſcentia carnis contra ſpiritum, quando ratio ei actualiter reſiſtit non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis; ꝙ autem ratio ei non reſiſtit non eſt in poteſtate diaboli, & ideo non poteſt inducere neceſſitatem peccati.

¶Ad maiorem dico, ꝙ ſi caro concupiſcat ex qualitate organi, & motu, qui inſurgit abſque aliqua imaginatione cohibibili, tũc talis concupiſcentia eſt motus, primò primus, & non habet rationem alicuius peccati, nec venialis, nec mortalis, quia eſt purè naturalis, & extra genus moris, vt patuit ſup.q.74.ar.3. & dico, ꝙ talem motum poteſt diabolus procurare, vt patuit in artic. præced. per tranſmutationem ſpirituum, &c. Si autem ſit concupiſcentia, quæ inſurgit ex apprehenſione delectabilis, tunc dico, quòd talis motus, & concupiſcentia nonnullum eſt peccatum, ſed veniale ſi ei reſiſtatur per rationem, ſi autem approbaretur, poſſet eſſe mortale. Et dico, ꝙ humanam concupiſcentiam diabolus extorquere non poteſt, quia & concupiſcibilis, & imaginatio in homine obediunt rationi, præſertim quando motus non ſubitò ſequitur imaginationem, ſicut eſt in abſentia delectabilis.

¶Ad minorem. Si intelligitur de concupiſcentia carnis ſecundo modo, negatur, quia patuit art.2. diabolus non facit vel imaginationem, vel appetitum, vt ſequitur apprehenſionem. Nam in poteſtate hominis eſt imaginationem impedire ſtante vſu rationis, & per cogitationẽ ad alia diuertere, quare negat conſequẽtiã.

¶Dico ſecundò iuxta D.S. hic (quia prior ſolutio eſt eiuſdem in ſecundo, vbi ſtatim.) Ad maiorem, non nullum peccatum eſt, quando caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, vera, primò ad hunc ſenſum, quando concupiſcit ea concupiſcentia, quam diabolus procurare poteſt, & ei non reſiſtitur, tunc eſt peccatum etiam mortale, ſi non reſiſtatur conſentiendo, & probando; quia etiam motus carnis naturaliter proueniens acceptus, eſt peccatum mortale, ſuppoſito, ꝙ ſit de re materiali, quã diabolus procurat. ſtatim abigatur, non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis, & ſic credo D.S. hic loqui de concupiſcentia carnis, iuxta propoſitum argumenti, de ea concupiſcentia quam diabolus cauſat, quæ iuxta Doc. Sanc. in ſecundo, vbi ſtatim, non habet rationem peccati, vt oritur ex dæmone.

¶Dico ſecundò, ꝙ non nullum peccatũ eſt concupiſcentia, &c. quando eſt concupiſcentia ab intrinſeco, & mediante imaginatione impedibili, tunc eſt peccatum, & tamen materia exercendæ virtutis, & licet ad eam diabolus ſolicitare poſſit commouendo imaginationem, nõ tamen illam concupiſcentiam extorquere poteſt, vt habet D.S in ſecundo, ſup. Nec ſunt contraria, quòd talis concupiſcentia ſit peccatum, & tamen materia exercendæ virtutis, quia hoc clarè habet D.S. in 2. diſt.40. ar.4. ad tertium. dicens, primus motus non habet rationem culpæ, niſi ſecundùm ꝙ eſt aliquo modo in poteſtate voluntatis, vnde quandiu voluntas non repugnat habet rationem peccati. Sed quando voluntas iam repugnare incipit, tunc homo meretur, non quia ille primus motus ſenſualitatis ſit meritorius cui reſiſtitur, qui tamen poſtquam ſibi reſiſtitur rationem peccati amittit, ſed in ipſo actu voluntatis reſiſtentis eſt meritum, qui non eſt idem cum primo motu ſenſualitatis, hæc ille. Et fuit allegatum hoc idem ſup.q.74.art.3. vbi patet, ꝙ oportet D.S. hic in ſolutione intelligere de concupiſcentia naturaliter proueniente abſq; moralitate.i. abſque hoc, ꝙ potuit impediri per rationem, talis enim non eſt peccatum. Sed concupiſcentia ſecundo modo dicta eſt peccatum, & tamen cum hoc materia exercendæ virtutis, & peccatum non graue, ſed leue, & veniale. Ad minorem dicitur, ꝙ concupiſcentiam poteſt cauſare diabolus, præſertim primo modo dictam. Sed in poteſtate hominis eſt ei reſiſtere, & ſic negatur conſequentia, quia non eſt peccatum, niſi cum ei non reſiſtitur, quod diabolus facere non poteſt manente ratione.

¶Nota, ꝙ poſſet videri, ꝙ hæc ſolutio literæ contrauenirct dictis ſup.q.74.ar.3. vbi dicebatur, ꝙ motus etiam primi ſenſualitatis ſint peccata venialia. Hic autem D.S. dicit, ꝙ concupiſcentia carnis non ſit peccatum, ſed materia exercendę virtutis. Poſſit dici primò ad hominem, ꝙ verum eſt, quod hic dicit, quia non eſt peccatum graue, & mortale, non tamen negat quin ſit veniale.

Aliud motus carnis, aliud ſenſualitatis.

¶Secundò dico, ꝙ aliud eſt loqui, & aliud eſt de facto concupiſcentia carnis in vna acceptione, & aliud motus ſenſualitatis; quia motus carnis poteſt prouenire, vt dictum eſt, ex qualitate naturali, & non ſequi apprehenſionem, ſed motus ſenſualitatis eſt, qui ſequitur apprehenſionem. Nam appetitus ſenſitiuus ſemper ſequitur apprehenſionem, quare D.S. hic dicit, ꝙ concupiſcentia carnis nũ eſt peccatum.ſ. nec veniale, ſi ei reſiſtitur, ſed ſup. dixit, ꝙ motus ſenſualitatis ſint peccata venialia, vnde nulla eſt controuerſia, ſed Doc. Sanc. intelligendus eſt, quia hic loquitur in caſu argumenti de concupiſcentia carnis à dæmone procurata, iuxta dicta artic ſecundi, mediante commotione humorum, & ſpirituum, quæ iuxta D.S. in ſecundo, ſup. vocatur naturalis, & nullum peccatum. Motus autem ſenſualitatis, & concupiſcentia appetitus concupiſcibilis à diabolo eſſe non poteſt, quia ſubiacet voluntati, & eſt peccatum ſaltem veniale, quia motus inordinatus impedibilis, & per conſequens indirectè voluntarius; indirectũ autem voluntarium ſufficit ad veniale, vt patuit ſupra.

Vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

1.q.63. art.2. cor. & q.114. ar.3. & 1.q.8. art.7. ad ſecundũ. Et Mal q.3. art.5.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ omnia peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli. Dicit enim Diony.4. cap. de Diui. no. ꝙ multitudo dæmonum cauſa eſt omnium malorum, & ſibi, & alijs.

Dionyſius Ioan.8.

¶ 2 Præt. Quicunque peccat mortaliter efficitur ſeruus diaboli, ſecundùm illud Io.8. Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati; ſed ei aliquis in ſeruitutem adducitur à quo eſt ſuperatus, vt dicitur 2.Pet.2. ergo quicunque facit peccatum ſuperatus eſt à diabolo.

2.Pet.2.

¶ 3 Præt. Greg. dicit,* ꝙ peccatum diaboli eſt irreparabile, quia cecidit nullo ſuggerente; ſi igitur aliqui homines peccarent per liberum arbitrium nullo ſuggerente, eorum peccatum eſſet irremediabile, quod patet eſſe falſum; ergo omnia peccata humana à diabolo ſuggeruntur.

* Hoc habet formaliter Anſel. lib.2. cur Deus homo. c.21. circa med. Greg. etiã lib 9. Mor. c.30 habetur & li.4. cap.9.

¶Sed contra eſt, quod dicitur in libro de eccleſiaſticis dogmatibus.* Non omnes cogitationes noſtræ malæ à diabolo excitantur, ſed aliquotiens ex noſtri arbitrij motu emergunt.

*Cap.82.

TZ

¶Quæris iterum de alio dubio, circa prædicta. An omnia, &c. quia enim dictum eſt, ꝙ ſit cauſa peccati, reſtat dubium, an ſit cauſa omnis peccati.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ occaſionaliter quidem, & indirectè diabolus eſt cauſa omnium peccatorum noſtrorum, inquantum induxit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato intantùm viciata eſt humana natura, vt omnes ad peccandum procliues ſimus; ſicut diceretur eſſe cauſa combuſtionis lignorum, qui ligna ſiccaret, ex quo ſequeretur, ꝙ facilè incẽderentur.

¶Doc. Sanc. reſpondet diſtinctè duabus concluſionibus ſecundùm vnam diſtinctionem, quam implicitè innuit, ſecundam ponit ibi. Directè autem, &c.

¶Notat ergo D.S. implicitè diſtinctionem, quam expreſsè poſuit pri.par.q.114.ar.3. quia aliquid poteſt dici cauſa alicuius dupliciter, vno modo directè, alio modo indirectè, ſiue occaſionaliter.

ter. Directè dicitur causa alicuius, quod operatur directè, & immediatè ad illud; indirectè autem cum aliquod agens causat aliquam dispositionem ad aliquem effectum, dicitur esse occasionaliter, & indirectè causa illius effectus, etiam si effectum in se non producat; sicut qui secat, vel exsiccat ligna dicitur isto modo causa combustionis eorum. Prima ergo conclusio iuxta secundum membrum est, occasionaliter, & indirectè diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum. Et arguitur sic. Ille est causa omniũ peccatorum indirectè, & occasionaliter, qui causauit dispositionem ad omnia peccata; sed diabolus est huiusmodi respectu peccati hominis, igitur, &c. Maior patet ex distinctione, & declaratur exemplariter, sicut diceretur causa combustionis lignorum, qui ligna exsiccaret, ex quo sequeretur, ꝙ facilè incenderentur. Minor probatur in litera, diabolus induxit primum hominem ad peccandum, sed ex illius peccato intantum viciata est humana natura, vt omnes ad peccandum procliues simus, igitur minor vera. Illa proxima minor magis apparebit ex sequentibus, vbi declarabitur, ꝙ in peccato originali, quod pertransit in omnes, includitur concupiscentia habitualis, quæ est pronitas ad peccandum.

¶Nota, ꝙ nõ est in proposito idem dicere causa directa, & sufficiens, vel perficiens; sola enim voluntas est causa perficiens peccatum, tamen diabolus quandoque ad hoc concurrit actualiter ad ipsum instigando, & mouendo quantum potest, & hoc dicitur directè facere ad peccatum, licet non sufficiẽter; disponens enim, vel suadens non sufficit ad peccatum, tamen agit ad hoc aliquo modo, &c. Deinde ibi.

¶ Directè autem non est causa omnium peccatorum humanorum, ita ꝙ singula peccata persuadeat; quod Origenes probat ex hoc, quia etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & similium, qui posset esse inordinatus, nisi ratione ordinaretur, quod subiacet libero arbitrio.

¶Subiungit secundam conclusionem iuxta primum membrũ, talem. Diabolus non est directè causa omnium peccatorum humanorum, ita ꝙ singula peccata persuadeat.

¶Nota autem, ꝙ D.S. tangit, quod dictum est, quia posset aliquis existimare, & malè intelligere, quando dicitur diabolus esse directè causa peccatorum humanorum aliquorum saltem, quasi esset causa perfectiua, sic enim sup. ar. 1. dicebatur, ꝙ sola voluntas sit directè causa, & ideo D.S. statim addit, ita ꝙ singula peccata persuadeat, quasi diceret, non volo intelligere, ꝙ diabolus sit causa directa, quasi perficiens; sed quia actu concurrit, & facit ad peccatum hoc, eo modo quo potest. s. persuadendo, & non habet se solùm occasionaliter ratione seductionis primi parentis, quã mediante destruxit naturam. Probatur conclusio ex auctoritate Origenis. Et arguitur sic, si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & similium; igitur non suadente diabolo homines peccarent. Antecedens notũ, & pro probatione consequentiæ suppono, ꝙ loquor de hominibus iam per peccatum corruptis, & amisso retinaculo originalis iustitiæ. Tũc probatur consequentia: talis appetitus posset esse inordinatus, nisi ratione ordinaretur; sed ratio non necessariò ordinaret talem appetitum, & per consequens posset esse inordinatus, & per consequens peccatum. Illa minor patet, quia talis ordinatio subiacet libero arbitrio; sed illud non necessariò determinatur ad ordinationem appetitus; poterit enim in eius oppositum, & ita ex proprijs habet homo, vt peccet. s. ex appetitu sensitiuo, & naturę corruptione; patet igitur, ꝙ diabolus non operatur semper ad peccatum hominis proximè, ita ꝙ aliquo modo ad hoc solicitet de propinquo, sed solùm est causa eius remota, & occasionalis. Eandem sententiam habet D.S. de Malo, Mate. 3. ar. 5.

¶Nota tamen circa ista, ꝙ quamuis non sit causa omnium collectiuè acceptorum, non tamen est aliquod, cuius causa esse non posset, ita ꝙ licet non sit causa singulorum sub genere, est tamen causa generum singulorum.

¶Et confirmatur secunda conclusio argum. in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ multitudo dæmonum est causa omnium malorum nostrorum secundùm primam originem, vt dictum est.

ꝑ in corpo.

¶ Ad auctoritatem Dionysij, dæmonum multitudo est causa omnium peccatorum, causa originalis, & remota, & indirecta, vt dictum est, non autem propinqua, nec directa, vt patuit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ non solùm fit seruus alicuius, qui ab eo superatur, sed etiam qui ei voluntariè se subijcit; & hoc modo fit seruus diaboli, qui motu proprio peccat.

¶Conceditur maior. Ad maiorem dico, ꝙ aliquis addicitur alicui in seruitutem; quia ab eo superatus, sed nõ solum ideo, sed etiam quia se ei voluntariè subijcit motu proprio peccando, per quod peccatum quis efficitur seruus diaboli; quare negatur consequentia, quia arguit à pluribus causis veritatis ad vnam. Potest enim quis effici seruus diaboli pluribus modis, & non vno tantùm; videlicet quia superatur; sed etiam per se peccans, & imitãs diabolum, sic etiam aliquis dicit filius eius; quia eum imitatur, esto diabolus eum non instiget.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ peccatum diaboli fuit irremediabile; quia nec aliquo suggerente peccauit, nec habuit aliquam pronitatem ad peccandum ex præcedenti suggestione causatam, quod de nullo hominis peccato dici potest.

¶Ad maiorem dico primò, quòd non est tota causa, nec maxima, quòd peccatum diaboli est irremediabile, quia peccauit nullo suggerẽte: quia per se, vel per aliũ cadere, sunt circunstantiæ, quæ non possunt in infinitum aggrauare, vt à peccato reparabilitas auferatur, vt habet D.S. in 2. sent. dist. 7. q. 1. artic. 2. Quæ autem sit vera causa irremediabilitatis peccati angelici. vide D.S. de verita. mate. 24. ar. 10. circa finem corporis; quia principalis, & prima causa est Diuina iustitia. secunda est indiuisibilitas appetitiuę virtutis. tertia est intellectiua cognitio, Vide in de malo. mate. 16. ar. 5. & in 3. sent. dist. 1. q. 1. artic. 2. vbi D.S. refert plures causas irremediabilitatis; quia post primam electionem immobiliter ex conditione naturæ adhæret, & quod in eis est casus in hominibus est mors; & ergo sicut peccatum in quo homo moritur, est irremissibile, sicut peccatum diaboli.

¶Dico secundò, quòd maior continet aliquam congruitatem, & circunstantiam; quæ commendat diuinam iustitiam, quæ non liberat dæmonem à peccato. Et dico, quòd non solum ideo est irremediabile peccatum dæmonis; quia nullo suggerente peccauit, sed quia nec habuit pronitatem inclinantem in peccatum causatam ex suggestione priori; sed hoc est in homine, qui etiã nunc non peccet instigatus ex dæmone, tamen ex instigatione dæmonis qua seduxit primum parentem causata est in eo motiuum & pronitas ad peccandum; & ideo congruum est, vt homo liberetur à peccato, non diabolus, quamuis secundum D.S. prima parte. q. 65. artic. 2. ad quartum, non sit tota causa, quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerẽte peccauit; sed quia etiam mutabilem electionem habet, & quia compositus ex duabus naturis, quarum vna prona est in malum; Vide tertio scripto. vbi statim, sed negatur consequentia.

Quæstio octuagesimaprima.

De causa peccati ex parte hominis.

DEinde considerandum est, de causa peccati ex parte hominis; cum autem homo sit causa peccati alteri homini exterius suggerendo, sicut & diabolus; habet quendam specialem modum causandi peccatum in alterum per originem; vnde de peccato originali dicendum est. Circa quod, tria consideranda occurrunt. Primò, de eius traductione. Secundò, de eius essentia. Tertiò, de eius subiecto. Circa primum quæruntur quinque. Primò, vtrum primum peccatum hominis deriuetur per originem in posteres. Secundò, vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum, per originem in posteros deriuentur. Tertiò, vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viam seminis generantur. Quartò, vtrum deriuaretur ad illos, qui miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarentur. Quintò, vtrũ si fęmina peccasset viro nõ peccante, traduceretur originale peccatũ.

A

¶Iuxta ordinem supra statutum, q. 76. & magis q. 79. D.S. consequenter determinat de causa exteriori peccati, quæ est homo. Habet autem homo duplicem modum causandi peccatũ. Vnum communem cum diabolo; scilicet per modum suggestionis, & persuasionis, licet solùm exterius suadeat, diabolus autẽ interius instiget modo dicto in q. præcedenti. Et ideo D.S. reliquit satis esse dictum de hoc modo causandi peccatum, videlicet actuale, qui homini & diabolo communis est aliquo modo. Sed habet homo alium modum causandi peccatum, & specialẽ, & sibi proprium & speciale peccatum, scilicet per originem & naturalem generationẽ, quod peccatum dicitur & est originale. Quare D.S. specialiter de peccato originali, & eius traductione & causa determinat. Vnde circa hoc tria principaliter facit. primò, determinat de eius traductione. secundò, de eius essentia q. seq. tertiò, de eius subiecto. q. 83. Circa primum, primò ostendit quomodo, & an peccatum possit traduci ab homine; secundò, determinat quædam dubia ex dictis in artic. 4. & 5. Circa primum, primò ostẽdit, quòd aliquod peccatum potest traduci ab homine; secundò ostendit quale peccatum possit traduci, in artic. 2. & tertiò ostendit in quos possit traduci, art. 3. Et patet ordo, quia homo minor est diabolo & peccatum originale minus actuali, & minus notum.

Verum

Vtrum primum peccatum primi hominis, deriuetur per originem in posteros.

3.4.19.ar.4. ad 1. & 2. dist.33 q.1. arti.1. Et 4. contr.c.50. & 52. Et Mal. q.4. artic. 1. Et opus. 3. cap. 201.202.203 & 204. Et Ro. 5. lec. 3.c0.3.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd primum peccatum, primi parentis non traducatur ad alios per originem. Dicitur enim. Eze. 18. Fil.us non portabit iniquitatem patris; portaret autem si ab eo iniquitatem traheret; ergo nullus trahit ab aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

§ 2 Præt. accidens non traducitur per originē nisi traducto subiecto, eo q accidens nó transit de subiecto in subiectum; sed anima rationalis, quæ est subiectum culpę non traducitur per originem, vt in primo ostensum est, * ergo neque aliqua culpa per originem traduci potest.

* q.118.ar.2

§ 3 Præt. omne illud, quod traducitur per originē humanā, causatur ex semine; sed semen non potest causare peccatū, eo q caret rationali parte animæ, quę sola potest esse causa peccati; ergo nullum peccatum potest trahi per originem.

§ 4 Præt. quod est perfectius in natura, virtuosius est ad agendum, sed caro perfecta non potest inficere animam sibi vnitam, alioquin anima non posset emundari a culpa originali, dum est carni vnita; ergo multò minus semen potest inficere animam.

§ 5 Præt. Philosophus dicit in 3. Ethi. * q propter naturam turpes nullus increpat; sed eos qui propter desidiam, & negligentiam; dicuntur autem natura turpes qui habeant turpitudinem ex sua origine; ergo nihil, q est per originem, est increpabile, neque peccatum.

* A.ib.c.5.

§ Sed contra est, quod Apostolus dicit. Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, quod non potest intelligi per modum imitationis, propter hoc, quod dicitur Sap. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum restat ergo; quòd per originē a primo homine peccatum in mundum intrauit.

Rom. 5. Sap. 2.

---

§ Hic quærit quæstionem an est, an videlicet primi parentis peccatum traducatur ad alios per originem; ita scilicet, quòd originati ab eo per generationem, trahāt aliquam inordinationem culpabilem. Quæstio enim intelligitur de peccato, quod est culpa.

§ Respondeo dicendum, quòd secundum fidem catholicam est tenendum, quòd primum peccatum primi hominis originaliter transit in posteros, propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad baptismū tanquam ab aliqua infectione culpę abluendi.

§ In hoc articulo D. S. plus facit, quàm quæstio expetat, ita vt satisfaciat quæstioni, & quærenti. Facit autem principaliter duo. Primò respondet quæsito; secundò determinat modum traductionis, ibi. Ad inuestigandum &c. Quo ad primum duo facit. Primò ponit conclusionem respon. Secundò duplicem eius probationē. Secunda ibi. Contrarium &c. Conclusio responsiua est ista. Secundum fidem catholicam &c. vsque ibi, propter quod &c. Dicit notanter (primum peccatum,) quia alia peccata nō transeunt, vt patebit. art. 2. nisi esset primum auferens originalem iustitiam. ita q si quis filiorum Addę peccasset primò, ille trāsfudisset originale in proles ab eo descendentes, vt patebit. Et ergo peccatum primi parentis, & cum hoc primò peccantis. Dicit autem (transit) non formaliter, quia accidens non migrat, sed causaliter demeritoriè, quia causauit in nobis omnibus defectum culpabilem.

§ Dicit autem in posteros indefinitè, quia an in omnes traducatur determinabitur. art. 3.

§ Probatur autem conclusio, primò via quasi a signo. Et arguitur sic. Fides catholica iubet, vt pueri mox nati &c. vt in littera, sed non nisi a culpa quæ originaliter a primo parente transit in posteros; igitur conclusio vera. Maior patet ex consuetudine manifesta ab Apostolis deriuata, vt habet Diony. de ecclesiastica Hierachia. Minor etiam nota, quia non possunt habere actuale aliquod, cum hoc peccatum non habeat nisi vtens ratione. Et ita habetur ex illa ratione, quòd nisi pueri traherent aliquam infectionem culpabilem a primò parente, excluderetur necessitas Baptisandi. Et secundum D. S. in de Malo. q. 4. ar. 1. ex negatiua parte excluderetur necessitas redemptionis factæ per Christum, quæ maximè videtur necessaria fuisse ad abolendam infectionē peccati, quod a primo parente in totam eius posteritatem deriuatū est.

§ Sed circa istam rationem latet difficultas quomodo baptismus abluat infectionem culpę originalis, cū oppositum eius, scilicet iustitiam originalem non restituat, non videtur autem cōtrarium aliquod auferri, nisi per suum oppositum. Quod autem iustitia originalis in baptismo non restituatur, constat, quia iustitia non cōpatiebatur miserias, quibus etiam baptizati subduntur.

Difficultas quomodo baptismus tollat originale.

§ Ad hoc facile dicitur, post principia D. S. prima par. q. 95. artic. 1, quòd licèt iustitia originalis non diceret gratiam gratum facientem, tamen ipsam præsupponebat tanquàm sui radicem, quia subdebat supremum hominis Deo, sicut iustitia originalis corpus & vires inferiores, animæ, & rationi; ita quòd iustitia originalis erat quædam gratia gratis data, fundata super gratia gratum faciente. Et gratia gratum faciens erat principalior in iustitia originali. Quia igitur baptismus confert gratiam gratum facientem, esto vigorem continendi partes inferiores, & corpus sub ratione & anima non restituat; nihilominus restituit principale originalis iustitiæ, vel radicem eius.

§ Et secundò, quia auersio habitualis mentis humanæ a Deo, quæ est per carentiam originalis iustitiæ, & principale in originali, tollitur per baptismum, qui mentem Deo reconciliat per infusionem gratiæ, & virtutum connexarum, ideo baptismus originale delet. Vnde dicunt quidam, quòd sicut in Christo fuit res aureole, & dotis, puta lumen gloriæ, nec tamen in Christo meretur nomen dotis, vt habetur in quarto sent. dist. 49. q. 4. artic. 1. ad tertium; sic in baptizato est illud, quod includebatur in iustitia originali, aut saltem fuit eius radix, scilicet gratia gratum faciens. Sed tamen nunc non meretur nomen iustitiæ originalis, tum quia nō habet totum, quod erat iustitiæ originalis, tum quia non prouenit in nos sicut iustitia originalis, scilicet per naturalem originē non quia naturalis origo iustitiam originalem causaret, sed quia eius collatio eam comitabatur, sicut nunc infusio animæ rationalis corporis organizationem.

§ Nota autem, quòd Scotus ex alio principio saluat hoc dictū, scilicet quòd baptismus delet originale. Ipse enim nobiscum tenet, quòd ad subiectionē virium inferiorū requirebatur aliquod donum supernaturale, distinctum a gratia gratum faciente, contra Henricum de Banda. qui posuit solam rectitudinem naturalem cum gratia gratum faciente. Sed discordat a D. S. in hoc, q illud donum supernaturale non esset gratia, vel charitas, nec includebat, vel præsupponebat ista, vt patet in secundò, dist. 29. q. 1. Dicit igitur Sco. quòd in baptismo soluitur debitum habendi illud donum, scilicet originalis iustitiæ, & cōmutatur in debitum habendi donum equiualens, scilicet gratiam. Et istud debitum secundum semper ex tunc manet, nec primum redit; & qui caret, secundo dono debito, scilicet gratia, grauius peccat, quàm qui caret primo. Nec tamen est peccator peccato originali, quia non redit debitum habēdi illam iustitiam. Et in eodem secundo. dist. 32. in 4. artic. dicit, illud quod est formale in peccato deleri habet in se per oppositum formaliter, vel virtualiter in remissione peccati. Formale autem in peccato non est debitum iustitiæ, sed est carentia iustitiæ. Ista ergo debet deleri per positiuum proprium oppositum, vel per aliud virtualiter continens illud oppositum. Gratia autem licet non ita perfectè coniungat fini vltimo, quantum ad aliquam conditionem accidentalem, sicut iustitia originalis; perfectius tamen coniungit, sicut dictum est dist. 29. Et hoc quantum ad illud, secundùm quod disiungit a fine vltimo peccatum originale. Simpliciter enim, perfectius & eminentius coniungit gratia fini, sub ratione finis, quàm iustitia originalis. Et ideo in baptismo cum redditur gratia simpliciter, dimittitur illud peccatum eminentius, quàm remitteretur per proprium positiuum. Et licet remaneat carentia illius positiui, non tamen est culpa, quia illud positiuum non est debitum. Soluitur enim debitum habendi istud donum, & commutatur in debitum habendi aliud donū. Hæc ille in forma. Et post, non repugnant carentia iustitiæ originalis absolutè loquendo, & gratia pro statu isto; repugnāt tamen inquantum illa carentia est auertens a fine vltimo, quia conuersio opposita illi pro statu isto nata est inesse filio, adde per gratiam sine isto dono. Patet igitur quid sit dicendum, quia vel restituitur illud, quod erat radix iustitiæ originalis, vt vult D. S. vel redditur ęquiualens, immo eminentius secundum Sco. & sic tollitur in baptismo peccatum originale. Et siue originalis iustitia exigeret, vel præsupponeret gratiam, vt vult D. S. siue non, nihilominus, quia erat donum supernaturale secundùm vtrosque, & debitum omnibus naturalibus filijs Addę, ideo eius priuatio voluntaria qua Deo ordinatur natura, habet rationem culpæ originalis. Carentia enim volūtaria debiti habere est culpa, sicut clerico culpabile est incedere sine corona, & habitu decenti, & debito. Stat ergo prima ratio. Deinde cum dicit.

Soluitur difficultas ex principio Scoti.

§ Contrarium est autem hæresis Pelagianę, vt patet per August. * in plurimis suis libris.

§ Probat secundo eandem conclusionem via contradictionis, & arguitur sic. Contrarium vel magis contradictorium huius cōclusionis est hæresis Pelagianę, & damnatum per ecclesiam; igitur secundùm fidem catholicam &c. Antecedens est Aug. tenet consequentia,

* Aug. lib. 1. retrac. ca. 9. ad f. & li. 1. cōtr. Iul. c. 2. Et lib. de bono perseueran. c. 11. & 12.

sequentia, quia ecclesia condẽnando vnũ cõtradictoriorũ approbat aliud, quia si vnum est falsum, aliud oportet esse verum &c.

¶ Ad inuestigandum autem qualiter peccatum primi parentis originaliter possit transire in posteros, diuersi diuersis vijs processerunt. Quidam enim considerantes, ꝙ peccati subiectum est anima rationalis, posuerũt, quòd cum semine rationalis anima traducatur, vt sic ex infecta anima infectę animæ deriuari videantur.

¶ Hæc est secunda pars principalis huius articuli, in qua D.S. inuestigat quomodo peccatum originale traducatur, & diuiditur in duas; primò ponit modos inuestigandi insufficientes; secũdò ponit veram viam, ibi, Sed omnes &c. Circa primum ponit duos modos inuestigandi insufficientes; secundus ibi, Alij verò &c. Primus igitur modus erat, quòd cum anima rationalis sit subiectum peccati, posuerunt, ꝙ anima rationalis traducatur. i. educatur de potẽtia materiæ virtute seminis, & anima sic infecta. s. primò generata ab Adam, cuius semen infectum infecit secundã, & sic consequenter, ita ꝙ sicut infectum semen generat corpus prolis infectum; sic anima Adæ infecta per peccatũ propriũ actuale, infecit animas filiorum suorum, & sic deinceps. Deinde cum dicit.

¶ Alij verò hoc repudiantes tanquàm erroneum, conati sunt ostendere, quõ culpa animæ parentis traducitur in prolem etiam si anima non traducatur, per hoc ꝙ corporis defectus traducuntur a parente in prolẽ; sicut leprosus generat leprosum, & podagricus podagricum, propter aliquam corruptionem seminis, licet talis corruptio non dicatur lepra, vel podagra. Cum autem corpus sit proportionatum animæ, & defectus animæ redundent in corpus, & econuerso; simili modo dicunt, quòd culpabilis defectus animæ per traductionem seminis in prolem deriuatur, quamuis semen actualiter non sit culpæ subiectum.

¶ Ponit alium modum saluandi traductionem peccati originalis aliorum, qui primum modum repudiauerunt tanquàm erroneum. Et in hoc bene dixerunt, vt patet pri. par. q. 118. art. 2. quia est positio hæretica, quia ex ea sequitur animam corrumpi cum corpore, & esse mortalem, vt D.S. ibidem habet. Voluerunt igitur illi alij, quòd quamuis anima non traducatur ex semine; nihilominus ipsa per generationem virtute seminis facta inficitur, quia corruptio seminis corrumpit corpus, & defectus corporis redundat in animam, & ab anima in prolem, vt D.S. habet in littera; vide, quia voluerunt isti, quòd corruptio seminis, & corporis non haberet rationem culpæ, tamen defectus causatus in anima, & prole generata, haberet rationem culpæ. Sicut corruptio in semine leprosi non est lepra; sed tamen causat lepram in corpore prolis &c.

¶ Sed omnes huiusmodi vię insufficientes sunt, quia dato, ꝙ aliqui defectus corporales a parente transeant in prolem per originem, & etiam aliqui defectus animæ ex consequenti propter corporis indispositionem, sicut interdum ex fatuis fatui generantur; tamen hoc ipsum, ꝙ est ex origine aliquem defectum habere, videtur excludere rationem culpæ, de cuius ratione est, ꝙ sit voluntaria; vnde etiã posito, ꝙ anima rõnalis ad aliã traduceretur ex hoc ipso, ꝙ infectio animę prolis non esset in eius voluntate, amitteret rationem culpæ obligantis ad pęnam; quia vt Philo. dicit in 3. Ethi.* nullus improperabit cęco nato; sed magis miserebitur.

* Arist. c. 5.

¶ D.S. in hac parte ponit veram viam inuestigandi, & circa hoc duo facit. Primò reprobat ambas vias simul, non quia secunda sit falsa; sed quia insufficiens ad propositum ostendendum. Secundò incipit determinare veritatem, ibi. Et ideo alia via &c. Circa primum dicit, quia esto, quòd ambę verę essent, secũdùm nullam posset tamẽ saluari, ꝙ ille defectus esset peccatum, vel culpa; quia secundùm nullum modum dicendi infectio animæ esset voluntaria, néc per consequens obligaret ad pœnam, cuius oppositum habet fides, nullus enim improperat cęco nato, &c. vt in littera. Ille autem defectus secundùm hos modos proueniret ab extrinseco sine anima generante, vel prolis voluntate. Nec ostenditur quomodo sit voluntarius.

¶ Et ideo alia via procedendum est dicẽdo, ꝙ omnes homines quæ nascuntur ex Adam possunt considerari vt vnus homo, inquantum conueniunt in natura, quam a primo parente accipiunt, secundum ꝙ in ciuilibus oẽs homines, quæ sunt vnius cõitatis reputantur quasi vnum corpus, & tota cõitas quasi vnus homo. Porphy.* etiã dicit, ꝙ participatione speciei plures homines sunt vnus homo; sic igitur multi homines ex Adã deriuati sunt tanꝗ̃ multa membra vnius corporis, actus autẽ vnius mẽbri corporalis puta manus non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed volũtate animæ quæ primò mouet membrum; vnde homicidium, quod manus committit non imputaretur manui ad peccatum si consideraretur manus secundùm se, vt diuisa a corpore; sed imputaretur ei inquãtum est aliquid hominis, quod mouetur a primo principio motiuo hominis; sic igitur inordinatio quæ est in isto homine ex Adam generato non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parentis qui mouet motione generationis oẽs, qui ex eius origine deriuantur, sicut voluntas animæ mouet oĩa mẽbra ad actũ.

* In p̃dic. de specie.

¶ Hic ponit veram viam inuestigandi, quomodo defectus traductionis in prolem habeat rationem culpæ. Et primò facit, quod dictum est. Secundò ex dictis elicit corollaria, ibi. Vnde peccatum &c. Circa primum ponit talem conclusionem, quo ad hoc responsiuã. Inordinatio quæ est in isto homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate ipsius primi parentis, qui mouet motione generationis omnes qui ex eius origine deriuantur.

¶ Et nota, quòd quia de ratione culpæ est, quòd sit defectus voluntarius, ideo satis erat D.S. ostendisse, ꝙ defectus ille veniens ex origine (defectus inquam priuatiuus, & debiti habere) sit culpa, & habeat rationem culpæ, si ostenderit, quia aliquo modo voluntarius. Probatur ergo conclusio sic. Multi homines ex Adam deriuati, sunt tanquam multa mẽbra vnius corporis, sed actus vnius membri corporalis puta manus non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animæ, quæ primò mouet membrum, sic igitur &c. Maior ista declaratur, quia omnes homines cõueniunt in natura ab Adam deriuata, & possunt cõsiderari, vt vnus homo; secundum quòd etiam in ciuilibus omnes homines q̃ sunt vnius communitatis, reputantur quasi vnum corpus, & tota communitas quasi vnus homo, secundum, quod etiam dicit Porphyrius. Sunt igitur omnes homines quasi membra vnius corporis, cuius anima, & voluntas est primus homo, qui est principiũ hominũ, ita ꝙ defectus in alijs potest esse suus principaliter. Minor declaratur exemplariter, sicut homicidium, quod manus cõmittit nõ imputaretur manui ad peccatum, si consideraretur secundum se, vt non mota ab hominis voluntate, sed imputatur ei inquantum est aliquid hominis, quod mouetur a primo motiuo hominis. s. volũtate, quæ mouet membra ad actus suos; sic & ille defectus originalis peccati nõ est volitus volũtate istius prolis, sed ipsius Adæ, & imputatur illi proli non nisi, vt membrum, & filius Adę. Circa istam secundam conclusionem, quæ a simili declaratur, ꝙ originalis defectus sit voluntarius, & huic debitus, nota Sco. vbi infra, qui & hoc ipsum declarat, & probat alia via, ꝙ videlicet hic homo ab Adam genitus debeat habere iustitiam originalẽ, & per cõsequens, quia nõ habet, ideo est sibi peccatum, quia iustitiã accepit Adã formaliter, & hic homo in eo, & hoc probatur sic; omne donum est debitũ, quia dat ab ipso Deo dante voluntate antecedente, id est inquantũ est ex parte Dei sine speciali gratia, & merito, licet non voluntate consequente. Sed Adam accipiente iustitiã, filio eius data est iustitia voluntate Dei antecedente. i. quantũ erat ex parte Dei, quia sine speciali dono conferretur filio, nisi adesset impedimentũ; ergo ex ista collatione facta patri, filius est debitor iustitiæ sic datę. Postea dicit, quòd facta est datio Adæ, facta est tali modo, ꝙ quasi eadem datione quantum erat ex se, dabatur omni voluntati cuiuscunq; filij, si non poneretur obex; ergo etiam tali datione fit voluntas cuiuscunq; filij debitrix, quia datio eiusdẽ rõnis sufficit ad hoc, ꝙ voluntas sit debitrix, qualis sufficit ad hoc, ꝙ donũ sit debitum. Sed ad hoc, ꝙ donum sit debitum, sufficit datio voluntate antecedente siue virtualiter dare, licet non in se formaliter; ergo ad hoc, ꝙ voluntas sit debitrix sufficit simul datio facta illi voluntati. Hæc Sco. Vide, ex quibus vult Sco. ꝙ voluntas filij Adæ sit debitrix illius iustitiæ, & per cõsequens carentia eius imputatur sibi, vnde habet ordinem ad voluntatem. Sed tñ per hæc non habetur, ꝙ ista carentia sit volita aliquo actu filij, sed solum, quia imputatur filij voluntati, quia debuit eam habere. Est. n. debita iustitia originalis, quia in alio accepta, & actione alterius amissa. Sed iustitia actualis est debita, quia in ipso agente accepta, & per actionem eius amissa. Vnde secundum Sco. peccatum originale magis cõparatur peccato quasi quiescenti in anima post actum transeuntẽ, quam cõparatur peccato actuali, quod elicitur ab ipsa voluntate peccãte &c.

Scotus probat idem alia via.

¶ Nota secundum Scotum, ꝙ volũtarium põt accipi, vel pro eo, quod est in voluntate, vel prout cõiter sumitur, & magis propriè pro eo, quod est in potestate voluntatis. Primò istud peccatum posset dici voluntarium, quia ipsum sicut quodlibet peccatum est in voluntate. vbi solùm nata est esse, iniustitia, secundùm iustitiam sibi oppositam. Secundo modo dico, ꝙ peccatum non oportet esse voluntarium

ipsi

ipsi habenti; sed ei, vel alij scilicet a quo contrahitur illud peccatum. Et vtrunque sufficit Aug. contra Manicheos, hæc ille, & bene quo ad secundum membrum; de primo enim dicetur oppositum de originali, quia est principaliter in essentia animæ. sed actuale est solùm in voluntate ad sensum supra dictum. Pendet autem illa discordia ex quodam alio problemate de quo alias: an gratia sit in essentia animæ &c.

¶ Vnde peccatum, quod sic a primo parente in posteros deriuatur, dicitur originale; sicut peccatum, quod ab anima deriuatur ad membra corporis, dicitur actuale.

¶Hic consequenter D.S. elicit tria corollaria ex dictis quæ patent prosequendo. Primum est, peccatum, quod sic a primo &c. vt in littera. Patet ex dictis, quia deriuatur per originem ad omnes alios. i. per naturalem generationem. Et patet ex simili de peccato, quod actualiter deriuatur ad membra corporis, quod dicitur actuale, quia per actum animæ mouentis; ita homines alij consequuntur hoc peccatum per modum originis. Deinde ibi.

¶Et sicut peccatum actuale, quod per membrū aliqđ cōmittitur non est peccatū membri; nisi inquantū illud mēbrū est aliquid ipsius hominis, ꝑpter qđ vocat͛ pc̄tm̄ humanū; ita pc̄tm̄ originale non est pc̄tm̄ huius ꝑsonæ, nisi inquātū hæc persona recipit naturā a primo parēte.

¶ Ponit secundum corollarium. s. peccatum originale non est peccatum huius personæ &c. vt in fine litteræ, patet iterum ex simili, in quo fundatur declaratio conclusionis; quia sic se hēt originale peccatum ad hunc hominem generatum ab Adam, sicut pc̄tm̄ actuale ad membrum motum ab anima, & voluntate; sed peccatum actuale, quod per membrum aliquod committitur non est peccatum illius membri, nisi inquantum illud membrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum; ergo & illud non est peccatum, nisi vt hæc persona recipit naturam a primò homine, qui scilicet debuit oppositum huius peccati transfundere; & quòd ille defectus transfundatur est ex demerito, & voluntate sua indirecta tamen.

Vnde & vocatur peccatum naturæ, secundum illud. Eph. 2. Eramus natura filij iræ.

¶Corollarium tertium est, peccatum originale vocatur peccatum naturæ, patet, quia est solùm peccatum, vt illa persona recipit naturam ab Adam; patet secundò a simili, quia peccatū membri dicitur humanum, quia est membri, vt aliquid hominis; igitur & illud naturæ, quia est huius, vt accipit naturā a primo parente.

¶Nota circa illud corollarium, ꝙ posset malè intelligi illa auctoritas Apostoli, quasi esse filium iræ consequeretur naturam secundum se, vel tanquam proprietas naturalis, quod esset malè intelligere; quia habere reatum pęnæ eternæ, & pęnæ damni, quod est esse filium iræ, non conueniret homini si esset in puris naturalibus conditus, & non haberet debitum iustitiæ originalis, & per consequens nec est proprietas naturalis, sed ideo dicitur eramus natura, id est per originem naturæ, non quidem absolutè, & vt natura est, & a natiuitate; sed per originem naturæ acceptæ per originem naturali modo, quo producitur natura cum defectu doni debiti voluntario aliqualiter. Et hoc est, quod dicit D.S. in postilla ad Eph. 2. Eramus natura, i. per originem naturæ; non quidem naturæ, vt natura est, quia sic bona est, & a Deo; sed naturæ, vt vitiata est, filij Iræ. i. vindictæ pęnę, & gehennæ, hæc ille Sed nota, ꝙ gehenna accipitur largè, vt postea patebit pro pœna damni non sensus, quia originali soli debetur tantùm pœna damni.

Capreolus.

¶ Nota, quòd Capreolus ex hoc articulo elicit aliqua per viam correlariorum. Primò, quòd hoc peccatum minimum habet de ratione culpæ, quia minimum habet de ratione volūtarij, patet, quia non est voluntarium voluntate propria, sed tantùm aliena, scilicet primi parentis, primò peccantis, & hoc non directè, sed solum indirectè, & interpretatiuè; quia videlicet elegit illud cui annexa fuit priuatio originalis iustitiæ, quam ex ordinatione diuina debuisset transfudisse in totam posteritatem suam; peccando autem fecit ne transfundere posset, & fecit ne Deus sibi gñanti concurreret cōicando iustitiam originalē, & ideo parū habet de rōne voluntarij, quia solùm volūtariū alterius & indirectū.

¶ Secūdò sequitur, quòd peccatum originale non est peccatum vniuocè cum actuali, sed multum ęquiuocè. Prima differentia est ex dictis in articulo, quia actualia consistunt in deordinatione actus, vel omissionis actus, hoc autem consistit in deordinatione ipsius naturæ ab Adam progenitæ, quia non habet decorem debitum ex culpa primi parentis.

¶Secunda differentia, quia alia sunt voluntaria voluntate proprij suppositi in quo sunt, vel voluntate personæ; hoc autem tantummodo est voluntarium voluntate naturæ, vel principij naturæ, & alieni non proprij suppositi, & hoc vt dictum est indirectè. Non enim intendit Adam nos spoliare iustitia debita, sed comedere pomum, ad quod secuta est carentia iustitiæ debitæ.

¶ Tertia differentia est, quia istud peccatum est quodāmodo necessarium, alia non; hoc est naturale, alia personalia, ad sanū sensum; quia sequitur cōicationem naturæ modo naturali factam.

ARGVM. in contrarium. Quod est pro prima conclusione.

¶ Nota circa hoc argum. D.S. in postilla ad Ro. 5. quia hæretici Pelagiani peccatum originale negantes: hæc verba Apostoli dicebant intelligenda de peccato actuali, quod quidem ẜm eos in hunc mundum intrauit per Adam, inquantum omnes peccantes peccatum Adæ imitātur, ẜm illud Oseæ. 6. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum &c. Sed sicut Aug. dicit contra eos, si de introitu peccati actualis qui est per imitationem, hic Apostolus loqueretur, non diceret peccatum per hominem in hunc mundū intrasse, sed magis per diabolum, quem peccantes imitantur ẜm illud Sap. 2. Inuidia diaboli &c. Est ergo intelligēdum, ꝙ ꝑ Adam peccatum in hunc mundum intrauit non solùm imitatione, sed etiam propagatione. i. per carnis originem vitiatā, secundū illud Ephe. 2. Eramus natura filij iræ. Et in Psal. Ecce in iniquitatib. conceptus sum. Hęc D.S. Ex quibus patet intellectus argumēti huius, quia vult hoc ꝙ per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum. & quòd hæc auctoritas non intelligitur per imitationem, quia sic prius ingressum fuit per diabolum, qui primò peccauit peccato actuali, quem & Adam imitatus est. Oportet ergo quòd intelligitur peccatum ingressum per Adam alio modo, scilicet per originem. Et ita intelligitur auctoritas Apostoli de peccato originali. Et cōcludit intentū primæ conclusionis & secūdæ.

¶Et præterea ex alia ratione etiam oportet intelligere de originali, quia hoc peccatum intrauit in mundum cum acceptione naturæ; puta cū concipitur, & animatur proles anima rōnali adhuc in vtero materno, quia Eramus natura filij Iræ, & concipimur in iniquitatibus, sed tunc scilicet cum concipimur, & nascimur natiuitate in vtero, non possumus imitari Adam peccando actualiter, cum desit vsus rationis. Quare intelligitur de peccato originali, quāuis verum sit, quòd etiam imitantur peccatum Adæ, sed adulti & non omnes; sed originale, vt Apostolus ibidem habet, pertransit in omnes, & causat mortem; ergo &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd filius dicitur non portare peccatum patris, quia non punitur pro peccato patris nisi sit particeps culpæ, & sic est in proposito; deriuatur enim per originem culpa a patre in filium sicut & peccatum actuale per imitationem.

¶Pro solutione. Ad maiorem videbitur infra, q. 87. ar. 8. Primò, quòd filius non portabit. i. non punietur pro peccato patris pęna spirituali, nisi sit particeps culpæ; vel per imitationem, sicut efficitur particeps peccati actualis; vel per originem sicut participat culpam originalem, & propter participium illius peccati; patitur pęnam spiritualem, & temporalem. Ad minorem, conceditur ꝙ portabit iniquitatem. i. punietur, nec hoc est inconueniens qñ est particeps culpæ, quare negatur consequentia, quia non vult auctoritas, ꝙ nunquàm portet filius iniquitatem patris, nisi qñ est expers culpæ paternæ. Et hoc semper caute loquendo de spirituali pęna, quia de temporali, & medicinali pęna, vt sic loquēdo, filius portabit iniquitatem patris absque parte pro culpæ, inquantum est aliquid patris; anima autem non est patris, sed Dei, ideo in ea nullus punietur absque culpa. In proposito autem filius subest culpæ, quia caret debito, & voluntariè, saltem voluntate extrinseca. Et hoc est quod D.S. vult cum dicit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ & si anima non traducatur, quia virtus seminis non potest causare aīam rōnalem, mouet tñ ad ipsam dispositiuè; vnde per virtutē seminis traducitur humana natura a parēte in prolem, & simul cum natura, naturæ infectio; ex hoc enim fit iste qui nascitur consors culpæ primi parentis, ꝙ naturam ab eo sortitur per quandam generatiuam motionem.

¶Aduerte bene huius argumenti tenorem, & eius solutionem. Nam multa mysteria hic continentur, & intellectus magnæ partis huius materiæ. Vnde nota primò, quòd in D.S. sępè inuenitur, ꝙ caro inficiat animam. Quod quidem D.S. aliqñ visus est intellexisse de carne cui anima vnitur; ita ꝙ infectio sit in tali materia, & peccatum originale, non in potentia actiua, sed passiua coexigente actum defectuosum; ita ꝙ sit originale peccatū in tali carne, sicut in causa instrumentali non formaliter. Aliqñ autem sicut hic in solutione istius, & inf. ar. 4. ad secundū, visus est dicere, ꝙ pc̄tm̄ originale causatur ex carne. i. carnali semine, qđ organizat materiam; quia dicit, ꝙ caro inficit animam inquantū est principium actiuum gñationis. Constat autem, ꝙ materia fœtus non est principium actiuum, sed semen paternum. Et putat Capreol. in 2. dist. 32. circa finē, ꝙ quicquid dixerit in scripto, tamen illa fuerit vltima mens D.S. quia semen inficit, & est causa instrumentalis peccati originalis; ita ꝙ caro paterna. i. semen inficiat.

¶Nota secundò, ꝙ circa hoc malè intellexit Sco. D.S. cū dicit semē inficere animam. Credit. n. ꝙ D.S. ponit in semine aliquam infectionē positiuam quæ vocetur qualitas morbida, quæ haberet esse fixum in semine, a qua effectiuè causetur peccatū originale, quæ quidem imaginatio longè absit a D. S. Sed hæc imaginatio est Greg. de Arimino. Putat autem Capre. ꝙ semen ideo dicatur infectum,

infectum, quia in eo eſt virtus productiua naturæ humanæ cum defectu originalis iuſtitiæ, non quòd in eo ſit aliqua qualitas poſitiua cauſata ab anima ſeminantis, quæ quidem ſit cauſa alicuius alterius qualitatis poſitiuę ſuperadditæ naturalibus in carne prolis, ſed infectio ſeminis vocatur virtus producendi carnem cum defectu debitę perfectionis ineſſe carni, & vltra virtutē intentionalem traductiuam peccati originalis in animam, tamen illa virtus non eſt qualitas habens eſſe ratum fixum, & reale, hæc ille. Et quidem quantum ad primum dictum ſuum bonum eſt ad ſenſum poſtea dicendum; ſed ſalua reuerentia tanti viri non videtur oportere, vel debere poni in ſemine virtus quæcunque productiua peccati originalis directè. Nam priuationis non eſt ponere virtutem productiuam, ſed defectiuam; ſicut & ſupradictum fuit. q.79.art.3.ꝙ pęnę damni non ponitur cauſa agens, ſed actionem ſubtrahens. Cum igitur peccatum originale formaliter dicat carentiam, & priuationem: nō oportet ſollicitari de aliqua eius cauſa productiua, ſed de cauſa non productiua. Verum eſt tamen, ꝙ D.S. in de malo. q.4.art.1. in ſolu.9. ponit peccatum originale in ſemine ſecundum intentionem, ſed poſtea ſtatim ad 12. dicit, ꝙ eſt ibi ſicut natura humana; vnde non oportet ponere virtutem peccati originalis productiuam, diſtinctam a virtute productiua naturæ humanæ; non igitur videtur oportere ponere in ſemine, niſi virtutem formatiuam prolis, & filij naturalis Adæ debitoris iuſtitiæ, & carentis ea, & eo ipſo, quòd producitur debitor, & non habens, incurrit peccatum originale; virtus autem illa formatiua habet eſſe intentionale in ſemine, quia non virtutem perfectam generatiuam, ſed non intentionalem, quia ſtatim tranſeat: immo virtus generatiua hominis deriuatur in ſemen paternum per modum permanentis, ſicut & inſtrumentalis virtus artis manet permanenter in horologijs, & huiuſmodi. Quare videtur, quòd ſeminis infectio intelligatur priuatio iuſtitiæ originalis, qua pater ipſe actus generando per ſemen produxiſſet filium naturalē Adæ, habentem iuſtitiam originalem debitam, nunc autem carens iſta perfectione generat ſibi ſimilem carentem iuſtitia debita; ſic ꝙ ſemen dicatur cauſare inſtrumentaliter peccatum originale, quia inſtrumentaliter cauſat filium Adæ, & non tantum præciſè, quia cauſat filium inſtrumentaliter, quia & hoc feciſſet in ſtatu innocentiæ; quare ratione illius virtutis non præciſè cauſat originale, ſed quia infectum; quam infectionē non intelligo niſi, quia deſtitutum originali iuſtitia. Eſto et originalis iuſtitia principaliter perficeret mentem, tamē etiam vſque ad corpus, & generatiuam ſe extendebat. Quare ſemen nunc caret ea perfectione, & agit in virtute carentis patris, qui agit in virtute Adę, qui deberet tranſfundere in omnes filios, non autem facit: ideo ſemen tranſmittit originale peccatum inſtrumentaliter, quia generat filium, & humanam naturam debitricem doni, & tamen carentem.

Quid intelligitur per ſeminis infectionē.

¶Nota autem tertiò, quòd quàmuis ſemen patris non extēdat ſe etiam inſtrumentaliter ad eſſe animæ rationalis, quia ſic creatur a Deo ex nihilo, & non eſt educibilis de potentia materiæ; tn̄ ſemen facit, & cauſat diſpoſitiuè inſtrumentaliter vnionem animæ, & corporis. Ex illa autem vnione conſtituitur natura humana, & filius Adæ debitor originalis iuſtitiæ, & carens. Et ergo ſemen eo pacto concurrit ad originale, quia cauſat vnionem animæ, & corporis, & per conſequens cauſat naturam humanam, & filium Adæ non habentem, & tamen debitorem. Et ſic intelligetur ſolutio iſta D.S. Vnde videndum eſt de argumento, quod omnia iſta iam dicta requirit. Dicitur ad maiorem; accidens non traducitur niſi tra. &c. Dico primò, quòd originale peccatum nō eſt accidens poſitiuum, quo ad formale & licet quo ad materiale videatur poſitiuum, non tamen reale, non enim omne poſitiuum eſt reale, vt patet de relationibus rationis, ſm̄ D.S. in de veri. mate. 21. art. 1. quæ ſunt entia poſitiua, non tamen realia.

¶Dico ſecundò, quòd habet quaſi modum accidentis, & cuiuſdam conditionis ſuperuenientis.

¶Dico tertiò, ꝙ accidens non traducitur niſi ſubiectum traducatur. i. producatur aliquo modo, ſic ꝙ aliquid non producit accidens conſequens ſubiectū, niſi ad productionē ſubiecti cōcurrat.

¶Ad minorem dico, ꝙ anima rationalis non traducitur. i. non educitur de potentia materiæ, concedo, nec traducitur. i. cauſatur virtute ſeminis, vel agentis naturalis in eſſe, conceditur. Sed tamē traducitur non ſm̄ eſſe abſolutè, ſed virtute ſeminis vnitur materiæ diſpoſitę; nam ſemen paternum diſponit materiam animæ rationalis diſpoſitione vltima, quæ eſt neceſſitas, qua producta animam oportet vniri materiæ; ideo cauſat animā, non quo ad eſſe, ſed quo ad ineſſe. Ex quo vniri, & eſſe conſequitur, vel ſaltem in eo conſiſtit natura humana, ideo ſemen facit ad animam ſuo modo, & ad naturam humanam. Et conceditur, quod dictum ſit in prima par. q.118. ar.2. quia non traducitur in eſſe ex natura, verū, ſed tn̄ virtute ſeminis cauſatur natura quæ inficitur principaliter, quia ipſa, vel ſuppoſitum eius productum per Adam ſeminaliter debet hr̄e originalem iuſtitiam, & non habet; quare negatur conſequentia, ꝙ nulla culpa traducatur, quia ſubiectum eius propriè eſt natura humana quæ eſt ſubiectum originalis, ſecūdum partes capaces culpæ culpabiliter, & ſub ratione culpæ, ſed ſm̄ partes non capaces culpæ ſub ratione defectus, & pęnę. De hoc infra. q.83. art.1. quia originale eſt defectus naturæ humanæ, cuius pars eſt anima, & igitur anima inficitur non niſi vt pars principalis naturæ humanæ. capax originalis ſub ratione culpæ.

¶Nota autem circa hoc, quòd non vr̄ mihi, ꝙ Sco. in iſta re bene intellecta diſcordet a mente S. Tho. in ſententia, immo dicta D.S. declarat. Impugnat. n. infectionem poſitiuam, & qualitatem morbidam in ſemine, quam non ponimus nos. Vnde pro intellectu iam dictorum ponit ſup. diſt. 32. & dicit inter cætera. Ad iſtud peccatum concurrunt duo. Carentia iuſtitiæ, ſcilicet vt formale, & debitum habendi eam, vt materiale; ſicut in alijs priuationibus concurrunt priuatio, & aptitudo ad habendum debitum, iſtud. ſ. debitum eſt a Deo ſtatuēte legem iſtam. Do. iuſtitiam tibi Adæ, & omnibus filijs tuis naturalibus Do. eadem datione quātum eſt ex parte mea. Et ideo ex hac datione tenentur omnes eam hr̄e, & ex patre propagante, per cuius actionem, iſte eſt filius naturalis Adæ; ergo hoc debitum per nullas rimas ignotas intrat, ſed per iſtas duas cauſas poſitiuas. Illa autem carentia non habet cauſam niſi negatiuè, ſcilicet non, dantem iuſtitiam originalem. Cuius ſi quæratur vlterius cauſa, non eſt niſi demeritoria, quia. ſ. Adam demeruit ne iuſtitia originalis datetur. Negatiua non dans Deus eſt, demeritoria quare non datur Adam peccans, hæc ille. Et poſtea, pctm̄ hoc non eſt, a carne in animam agente; tamen eſt a carne illa relatio in producto, quia eſt filius naturalis Adæ, & hunc conſequitur debitum ex lege diuina. Et carentia eſt ibi ex negatione cauſæ. Et poſtea. Si tamen ponatur aliqua infectio in carne, quod non eſt neceſſarium, ſm̄ iſtam viam; ipſa poteſt eſſe inſtrumentalis cauſa culpæ. Aut ſi nulla ſit ibi infectio, adhuc caro poteſt eſſe cauſa inſtrumentalis, inquantum in ipſo ſemine eſt vis actiua producendi filium Adæ, quia per hoc eſt debitor. Et poſtea declarat, quia filius contrahit originale, quia generatur cum libidine, ſic ꝙ libido accipiatur pro carentia iuſtitiæ originalis in propagantibus, quæ eſt cauſa libidinis in actu propagandi, hæc ille. Et puto, quòd in ſententia idem dicat, quod D.S. in iſta ſolutione, quia ſemen inficit, & cauſat originale, quia naturam, quæ naturaliter virtute ſeminis producta debet habere iuſtitiam originalem. Et quia peccatum illud conſequitur acceptionem naturæ ab Adam, ad quam acceptionem, & generationem facit ſemen paternum. Et hoc patet inſpicienti bene ſolutionem.

Scotus nō diſcordat ꝗ ſententia.

¶Ad tertium dicendum, quòd & ſi culpa nō ſit actu in ſemine, eſt tamen ibi virtute humana natura, quam concomitatur talis culpa.

¶Conceditur maior, cauſatur ex ſemine inſtrumētaliter, quia ſemen eſt inſtrumentum generantis. Minor negatur de peccato naturæ, & inſtrumētaliter. Ad probationem dicitur, quòd ſemen caret rationali parte animæ, & per hoc bene probatur, quòd non eſt ſubiectum peccati originalis; quia tamen eſt cauſa humanę naturæ in qua includitur pars rationalis, quæ eſt capax illius defectus ſub ratione culpæ; ideo poteſt eſſe cauſa inſtrumentalis culpæ, quia videlicet producit ſubiectum capax, quod debet habere, & non habet, quod debitum prouenit ex ſemine, quia genitus ſeminaliter ab Adam debet habere donum originale.

¶Dico vltra, quòd ſolùm pars rationalis poteſt eſſe cauſa productiua peccati actualis, & perſonalis; tamen & productiuum naturæ humanæ cū defectu priuatiuo culpabili poteſt eſſe cauſa peccati naturalis, quare negatur conſequentia. Et dico ſecundò, quòd ſola pars rationalis producit peccatum quo quis peccat, quia elicit ipſum voluntariè, tamen & ſemen poteſt eſſe cauſa peccati nō quo quis dicitur peccare eliciendo, ſed dicitur habere peccatum. Peccare enim poteſt eſſe, vel quia elicit peccati actum, & ſic conuenit ſoli rōnali parti, vel poteſt hr̄e peccatum; primo modo paruuli contrahentes originale non peccant, quia non eliciunt actū peccati, ſed ſecundò modo peccant. Et eſt peccatum tale voluntarium, & vitabile non ab eo in quo ſit, ſed ab eo per quem contrahit. Et ergo peccatum quo aliquis dicitur peccare eſt a parte rationali per eſſentiam, vel participationē; ſed pctm̄ quo aliquis dicitur habere peccatum tm̄, & non propriè peccare, poteſt eſſe a generante principaliter, vel inſtrumentaliter, ſi generet cum defectu culpabili. Et hoc vult D.S. in ſolutione.

Differētia eſt inter peccare, & habere peccatum.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ſemen eſt principium generationis quæ eſt proprius actus naturæ, eius propagationi deſeruiens; & ideo magis inficitur aīa p ſemen q̄ per carnē iā perfectā, quæ iā determinata eſt ad perſonā.

¶Dicendum ad maiorem, ꝙ eſt perfectius in natura virtuoſius &c. Dico primò, ꝙ verum ad agendum poſitiuè, & cauſandū poſitiuum; ſed tn̄ debilius magis natum eſt deficere. Dico ſecundò, & magis ad propoſitum, ꝙ vera eſt cæteris paribus, agentibus & actionibus exiſtentibus eiuſdem rationis; homo enim eſt ſimpliciter virtuoſior Aquila, & non poteſt volare, poteſt tn̄ intelligere, quod eſt maius; in propoſito autem nec agentia, nec actiones ſunt eiuſdem rationis. Dico ergo ꝙ cauſare peccatum originale eſt actio eius, quod cauſat acceptionem naturæ, & propagationem modo naturali. Et dico, ꝙ hoc eſt ſeminis, quod eſt principium gn̄ationis; non autem materiæ, quę eſt altera pars cōpoſiti,

& ſe

& se habet passiuè, & concurrit ad gñationem, quia subiectū formæ. Ad minorem conceditur; quia vt tactum fuit ad secundū notabili primo, proles inficitur ratione naturæ acceptæ ab Adam, & acceptæ cum priuatione debiti. Est autem semen causa naturæ in filio naturali, & causæ debiti istius doni. Quare concessa probatione minoris, negatur consequentia. Et patet ratio, & eam D. S. ponit in solutione. Et nota, quòd dicit magis inficitur anima per semen, quàm per carnem iam perfectā; quia videlicet caro iam facta est personalis; hoc autem peccatum non sequitur personā, sed naturam modo naturali propagatam, quia talis est debitrix doni, semen autem patris deseruit propagationi, vnde dicit D. S.

¶Ad quintum dicendum, q̄ illud quod est per originem non est increpabile si cōsideretur iste, qui nascitur ſm se; sed si cōsideret̃, put refert̃ ad aliquod principiū, sic pōt esse ei increpabile, sic aliquis q̄ nascit̃, patit̃ ignominiā generis ex culpa alicuius progenitorū causatam.

¶Dicendum ad maiorem istius, q̄ propter naturam turpes nemo increpat, quia est defectus omnino naturalis; si autem sit defectus contractus cum natura culpabilis, tunc ille generatus non increpatur propter illum defectum ſm se; tñ si consideretur defectus in ordine ad principium, a quo defectus volitus est; ille increpatur propter hunc defectum alicuius, quod deberet hr̃e, & non habet; sicut & in ciuilibus licet filius non trahit ex peccato actuali patris peccatum, tamen patitur ignominiam, & vilipensionem, & quasi pœnam damni propter culpā progenitorum suorū. Verū est tñ, q̄ nullus alius defectus contractus ab origine est increpabilis, vel culpabilis nisi iste; alij autem sunt defectus non culpabiles. Et ratio potest patere ex dictis, quia iste est defectus debiti habere ex lege diuina, & statuto, non sic de alijs.

N[illegible] lius defectus per originē est culpabilis nisi defectus originalis iustitiæ.

¶Nota autem, q̄ increpatio capitur hic pro imputatione, & culpatione, quæ iuxta sup. dicta q. 21. art. 2. debentur solùm voluntario, & his quæ sunt in potestate nostra; increpatur ergo & punitur habens peccatum originale non pęna sensus, sed damni, quia non est perfectè volūtarium; cum autem peccatum originale non sit voluntarium, quo ad hunc; ideo non imputatur propriè. Vnde Herueus in 2. dist. 30. q. 2. Peccatum originale non imputatur paruulo, sicut illi a quo habet imputabilitatem, vel sicut illi qui debebat reprehendi, quia non euitauit. Sic enim soli Adæ est imputandū, sed largè accipiendo imputari, dicitur ei imputari inquantum efficitur quodammodo detestabilis; ex hoc, q̄ est subiectum mali imputabilis, sicut si redditur gladius detestabilis; ex hoc q̄ fuit instrumentum mali actus, hæc ille.

Herueus.

Vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum, per originem in posteros deriuentur.

B

2. dist. 33. q. 2. artic. 3. ad 1. & dist. 32. q. 1. artic. 1. Et 4. cōtra G. 52. ad 13. Et Ma. q. 4. artic. 8.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd etiā alia peccata, vel ipsius primi parentis, vel proximorum parētum traducantur in posteros; pęna enim nunquàm debetur nisi culpæ, sed aliqui puniuntur iudicio diuino pro peccato proximorum parentum, ſm illud Exo. 20. Ego sum Deus Zelotes visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem; iudicio etiā humano in crimine lęsę maiestatis filij exhæredantur pro peccato parentum; ergo etiàm culpa proximorum parentum transit ad posteros.

¶ 2 Præt. magis potest transferre in alterū, id quod habet aliquis a seipso, quàm id, quod habet ex alio, sicut ignis magis potest calefacere, quàm aqua calefacta; sed homo transfert in prolem per originē pctm̃, quod hēt ab Adā; ergo multò magis peccatū, quod ipse cōmisit.

¶ 3 Præt. ideo contrahimus a primo parente peccatum originale, quia in eo fuimus sicut in principio naturæ quam ipse corrupit; sed similiter fuimus in proximis parentibus sicut in quibusdam naturæ principijs, quæ & si sit corrupta, potest adhuc magis corrumpi per peccatum, ſm illud Apoc. vlt. Qui in sordibus est sordescat adhuc; ergo filij contrahunt peccata proximorum parentum per originem sicut & primi parentis.

¶ Sed contra, bonum est magis diffusiuum sui, quàm malum; sed merita proximorū parentum non traducuntur ad posteros; ergo multò minus peccata.

¶Hic quærit quale pctm̃ sit per originem traducibile in posteros. An etiam alia peccata primi parentis pręter primū, vel etiam aliorum proximorum parētum traducantur per originē in filios, ita quòd articulus quærit primò, an per solùm primum pctm̃ primi parentis causetur originale, vel etiam per alia peccata. Et secundò, & si peccata proximorum parentum non causent originale; an tamen causent aliquem alium defectum culpabilem.

¶Nota autem pro intellectu quæsiti, sicut dictum fuit art. 1. in principio, peccatum primi parentis acceptum pro actuali peccato ipsius, non potest intelligi traduci formaliter in nos, quasi ipsum relinquat Adam, & migret in alios posteros, accidens enim non migrat; sed vt dictum fuit, trāsit quasi causaliter non positiuè, sed demeritoriè, quia videlicet. Adam per primum pctm̃ induxit in nos omnes defectum doni debiti, qui habet rationem culpæ. Sic ergo trāsit in nos, quia scilicet causauit suo modo quem contrahimus accipiendo naturam ab eo seminaliter. Quæritur igitur, an etiam alia peccata Adæ post primū, causent in nobis aliquem defectum culpabilem, quem nascendo contrahamus. Et etiam an peccata actualia aliorum parentum proximorum demereantur, vt filij eorum incidant in aliquem defectum spiritualē culpabilē. Et hoc est pctm̃ traduci per originē, quia ab eo causatur defectus in genito culpabilis; ita q̄ pctm̃ suum quo peccauit, corrūpat formaliter quidem personam, sed demeritoriè posteros. Transit igitur actuale Adæ, & primū virtualiter in posteros, inquantū aufert iustitiam originalē. Sed pctm̃ originale Adæ, (si tñ sic debeat dici. s. corruptio naturæ inducta per actuale ipsius, vt patebit infra. q. 83. art. 1. ad secundum,) quod est causa originalis aliorum, aliquo modo transit in posteros non idem numero, sed specie; quia videlicet generat sibi simile, & assimilat sibi filium in tali defectu. Et ita transit quasi forma agentis in effectum.

¶Nota secundò, q̄ solùm primum peccatum, primi hominis de facto discōtinuauit, & destruxit adhęsionem hominis ad Deū. Quæ quidem adhęsio, & subiectio mentis ad Deū erat causa obedientiæ partium inferiorum ad rationem, & corporis ad animā. Ad peccatum ergo primum, quod fregit subiectionem ad Deum, secuta est destructio obediētiæ partium inferiorum, & ita ruptum vinculum originalis iustitiæ. Et quia Adam illud donum acceperat pro se, & omnibus posteris, & nunc ipso destructo per peccatum suum, communicare ipsum non potest, immo omnes ipso carent, ideo primū peccatum, (hoc est) causa, vt traducatur in nos cum natura defectus ille culpabilis. Ex alijs autem peccatis Adæ, vel aliorum parentum proximorum non destruitur aliquod in nos deriuandū ex institutione diuina, sicut p primū pctm̃ Adæ, ideo solùm primū traducitur in nos per originem. i. per originē naturalē incurrimus defectum quē Adam solo primo peccato demeruit, quia videlicet non datur iustitia debita, & caremus debita iustitia solùm ex primo peccato, non ex alijs quorumcunque.

Quare solum primū peccatum traducatur.

¶Nota tamen tertiò, circa hoc dictum iam, q̄ articulus iste, & iam dictum, q̄ scilicet solo primo peccato Adæ traducitur in nos defectus culpabilis non aliorum parentum, debet intelligi de facto, de possibili. n. absolutè secus fuit; quia videlicet Adam nō peccante, peccante autem aliquo filiorum suorum, tunc peccatum illius filij primò peccantis etiam fuisset in suos posteros traductū; nunc autem de facto solùm primum traducitur, quia non traducitur nisi destruens iustitiam originalē, & quod impedit eius trāsfusionem in posteros, quia fecit eos carere iustitia, quæ fuisset congenita. De hoc vide S. Thom. de Malo. q. 5. art. 4. ad 8. Secundum quosdam si Adam non peccasset tentatus, statim cōfirmatus fuisset in iustitia, & omnes posteri eius confirmati in iustitia nascerentur. Et ſm hoc obiectio locum non habet. Sed hoc credo falsum, quia corporis conditio in primo statu correspondebat conditioni animæ, vnde quamdiu corpus erat animale, & anima erat mutabilis nondum perfectè spiritualis effecta, generare autē pertinet ad vitam animalem: vnde sequitur, q̄ filij Adam, non nascerentur in iustitia confirmati. Si ergo aliquis ex posteris Adam peccasset, eo non peccante; moreretur quidem per suum peccatum actuale, sicut Adam mortuus fuit, sed posteri eius morerentur, propter peccatū originale. Hæc ille. Idem habet D. S. pri. par. q. 100. art. 2. Ad idē est Scotus, vbi sup. s. in 2. dist. 32. art. 1. Quamq̃ inquiens accepisset iustitiam originalem in se formaliter, vel voluntate consequente, fuisset debitor pro se, & pro sua tota posteritate, pro qua accepisset virtualiter. Et ita si Adam non peccasset, sed Chayn, tñ filij Chayn cōtraxissent originale, non ab Adam, sed a Chayn; nunc autem nullus accepit formaliter nisi Adam, & ideo omnes alij habuerunt eandem rationem debiti habendi iustitiam, & eandem rationem carentiæ ipsius, quia per actum alterius. Et ideo modo a nullo parente proximo cōtrahitur, ita vt per ipsum posset intendi; sicut nec per ipsum posset causare. Hæc ille. Ex quibus dictis tam D. S. q̄ Sco. patet, q̄ de facto nō cōtrahitur nec traducitur pctm̃ ad posteros nisi ex Adam. Et hoc ideo, q̄a ipse primo pctō destruxit naturā, & illam destructionē diffudit. Secus de possibili fuisset. s. si aliquis filiorum peccasset ipso non peccante. Et hoc est, quod D. S. habet Rom. 5. vbi dicit, q̄ licèt primum pctm̃ primi parentis per originē in posteros traducat̃, alia tñ eius peccata, vel etiam aliorum hominum in filios non traducūtur, quia per solum primum pctm̃ sublatū est bonum naturæ, quod erat per originem naturæ traducendum, per alia verò peccata subtrahitur bonū gratiæ personalis, qd̃ non transit ad alios posteros

Cōcordat Scotus.

posteros &c. Hæc ille. Vbi patet fundus materiæ, quia. s. primum peccatum, & ipsum solum destruxit donum quasi specificum, & naturale, non autem alia. Et in hoc fundamento fundatur articulus iste. Quo intellecto procedendum est ad textum.

¶Respondeo dicẽdum, quòd August. hanc rationem mouet in Ench. * & insolutam relinquit; sed si quis diligenter attendat impossibile est, quòd aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum per originem traducantur.

* Aug. cap. 46. & 47.

¶In hoc articulo primò rñdet ad quæsitum per vnam cõclusionem negatiuam simpliciter, secũdò ipsam probat vnica ratione, ibi. Cuius rõ est &c. Rñdendo ergo ad quæstionẽ præmittit, sicut & in de malo. q. 10. art. 8. quid fecerit circa hanc qõnem. August. quia videlicet nihil definiuit, & eam insolutam reliquit. Sed D. S. consequenter ponit quid sibi videatur circa hoc, & ponit talem conclusionem rñsiuam. Aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum, impossibile est traduci per originẽ. Et intellige impossibile ex suppositione, posito videlicet ꝙ solus primus, primò peccauerit, ꝓ qua cõclusione. cũ dicit.

¶Cuius ratio est, quia homo generat sibi idem in specie, non autem ſm indiuiduum; & ideo ea quæ directè pertinent ad indiuiduum; sicut personales actus, & quę ad eos pertinent non traducuntur a parentibus in filios; non enim grammaticus traducit in filium scientiá grammaticę quam proprio studio acquisiuit.

¶Ponit consequenter rõnem. Et vtitur tali ratione. Omnia ea quæ directè pertinent ad indiuiduum non traducuntur a parentibus in filios maximè si sint accidentia spiritualia; sed ea quæ pertinent ad naturam speciei traducuntur a parentibus in filios, nisi sit defectus naturę. Sed primum pctm̃ solùm primi hominis pertinet ad speciem, causaliter, & virtualiter corrumpendo, & causando defectum totius speciei, non autem alia peccata ipsius, vel etiam alia peccata proximorum parentum, sed pertinent tantùm ad indiuiduum; ergo conclusio vera. Circa istam rationem D. S. sic procedit; primò ponit maiorem illius rationis; secundò minorem, ibi. Sicut autem ad personam &c. Prima pars diuiditur in duas, ſm duas partes maioris; quia primò ponit primam partem maioris cum sua probatione, secundò secundam partem eiusdem, similiter declarando eam, ibi. Sed ea quæ pertinent &c. Probat ergo primam partem maioris, quæ fuit. (Omnia ea quæ directè pertinẽt &c.) exemplariter, præmittit tñ vnam propositionẽ per quã probat ambas partes maioris simul, videlicet, quia homo generat sibi simile ſm speciẽ, non ſm indiuiduũ; sed pro prima parte exemplificat D. S. Non. n. grammaticus traducit in filium scientiam grammaticę quam proprio studio acquisiuit.

¶Dicit autẽ maior notanter maximè si sint spiritualia ptinẽtia tñ ad animã, quia si natura sit fortis, tunc etiã aliqua accidentia indiuidualia propagãtur in filios pertinentia ad dispõnẽ naturæ, vel materiæ, vel ad corpus; sicut velocitas corporis, bonitas ingenij, & alia huiusmodi; nullo autem modo ea quæ sunt purè personalia spiritualia, vt postea dicit. Deinde cum dicit.

¶Sed ea quæ pertinent ad naturam speciei traducuntur a parentibus in filios, nisi sit defectus naturæ, sicut oculatus generat oculatum; nisi natura deficiat; & si natura sit fortis, etiam aliqua accidentia indiuidualia propagantur in filios pertinentia ad dispõnem naturæ, sicut velocitas corporis, bonitas ingenij, & alia hmõi; nullo autem modo ea quæ sunt purè personalia, vt dictum est. *

* In corpore ar.

¶Ponit secundam partem maioris. s. Sed ea quæ pertinent &c. quam relinquit probatam, simul cum prima, sed eam declarando exponit, quare dicat nisi sit defectus naturæ, quia oculatus qñq; non generat oculatum propter defectum materiæ, quia videlicet natura in aliquo deficit. Et ita patet maior, ꝙ accidentia indiuidualia spiritualia pertinentia tantùm ad animam intellectiuam non traducuntur, tamen indiuidualia pertinentia ad naturam, & dispositionem corporis possunt traduci, sed quæ pertinent ad speciem, sicut proprietates naturales traducuntur. Deinde cũ dicit.

¶Sicut autem ad personam pertinet aliquid ſm seipsam, & aliquid ex dono gratiæ; ita etiam ad naturam potest aliquid ptinere ſm seipsam. s. quod causatur ex principijs eius, & aliquid ex dono gratiæ; & hoc modo iustitia originalis, sicut in primo dictũ est, * erat quoddã donũ gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatum in primo parẽte, qđ qdẽ primus homo amisit p primũ pctm̃; vñ sicut illa originalis iustitia traducta fuisset in posteros simul cum natura; ita etiam inordinatio opposita.

* 1. parte q. 100. art. 1.

¶Ponit minorem illius rationis, primò probans partem primam, secundò secundam, ibi. Sed alia peccata &c. Circa primam arguitur sic. Per primũ peccatũ homo amisit iustitiam originalẽ; sed iustitia originalis erat quoddã donum gratiæ toti naturæ humanæ diuinitus collatum in primo parente; igitur sicut illa iustitia originalis traducta fuisset in posteros simul cum natura, ita etiam inordinatio opposita, s. peccatum originale. Subsumit, sed hoc est peccatũ traduci in posteros. s. causare defectũ culpabilem in eis; igitur primum traducitur, virtualiter, & in effectu; maior illa nota, & supponitur ex fide, minor declaratur a simili, qa sicut ad personam pertinet aliquid dupliciter, vnum ſm seipsam. i. ex proprijs principijs complexionalibus, aliud ex dono gratiæ, sic aliquid pertinet ad speciem, & naturam dupliciter, vno modo ſm seipsam, quia causatur ex principijs, alio modo, quia ex gratia toti speciei confertur. Et patuit illa minor 1. par. q. 100. art. 1.

¶Et nota, quia D. S. dicit, quòd pertinebat iustitia originalis ad naturam non ſm seipsam, quia non erat causabilis virtute naturæ, sed causata fuisset a Deo in ꝓle seminaliter genita ab Adam in principio suę conceptionis, sicut nunc anima rationalis a Deo funditur materia disposita. Tunc ibi.

¶Sed alia pctã actualis, vel primi parẽtis, vel aliorum non corrũpunt naturá quátum ad id, quod naturæ est, sed solùm quantum ad id, quod personæ est, idest ſm pronitatem ad actum, vnde alia peccata nõ traducũtur.

¶Declarat secundã partem minoris quæ fuit, non autẽ alia peccata &c. Et patet breuiter sic, pctã actualia, vel primi parentis, vel aliorum non corrumpunt naturam quantum ad id, quod naturæ est, sed solùm quantum ad id, quod personæ est. i. ſm &c. igit̃ alia non traducũtur &c. tenet cõsequentia, quia hoc est pctm̃ traduci in proposito. s. causare defectũ in alio, & corrumpere alios. Antecedens declaratur inf. q. 85. art. 1. quia ille qui peccat efficitur pronior ad malum, & ita peccatum corrumpit inclinatione huius ad bonum actum, quæ infra dicitur bonũ naturæ. Corrũpit autem illud bonum naturæ, non vt est naturæ, sed personæ; quia inclinari ad bonum agendum, est personæ, & suppositi.

¶Nota autẽ, ꝙ D. S. probat pctm̃ actuale aliud a primo primi parentis non traduci per originem, quia nõ corrumpit naturam quantum ad id, quod naturæ est, & scilicet cum natura accipiatur per originem. Ex quo patet per oppositũ de originali, scilicet originante, & actuali primo; quòd ipsum intelligendum est traduci per originem in alios, quia corrumpit, quod pertinet ad naturam communiter in alijs inuentam, & non quia formaliter transeat, sed vt dictum fuit in principio articuli virtualiter, vel causaliter. Vide 4. contra gentiles. cap. 52. Et videbis esse intellectum, quia transit causaliter demeritoriè; Vide ibidem per aliqua capitula materiam præsentem; originalẽ autem Adæ transit secundum simile in specie &c. & sic patet breuiter ille ar.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuũ cõclusionis responsiuę præsertim quo ad primam eius particulam.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ pęna spirituali, sicut Aug. dicit in Epist. ad Auitũ, * nunquàm puniuntur filij pro parentibus nisi cõicent in culpa, vel per originẽ, vel per imitationẽ; quia omnes animæ immediatæ sunt Dei, vt dicitur Ezech. 18. sed pęna corporali interdum iudicio diuino, vel humano puniuntur filij pro parentibus, inquantum filius est aliquid patris ſm corpus.

* August. Epi. 75.

¶Dicendum ad hoc, maior exponetur inf. q. 87. art. 7. & 8. quia pęna sensus in alia vita non debetur nisi culpæ propriæ actuali, de quo vide D. S. in 2. dist. 33. q. 2. artic. 1. ad tertium. Et in de malo. q. 5. art. 5. ad 5. quia post mortem non debetur pueris pęna sensus, sed hic tanquàm pęna concomitans, quia alibi res agętur ſm ordinem diuinæ iustitiæ; hic autem est status merendi, Vide & Capreolum in 2. dist. 33. circa primam conclusionem in argumẽtorum solutionibus. Sed pęna sensus in ista vita corporalis sub ratione pœnæ debet originali, & actuali. Sed pœna corporalis sensus, vel damni temporalis sub ratione pœnę satisfactorię infligitur pro peccato alieno. Et iterum pęna, vt medicinalis est, infligitur sine culpa propria. Et iterũ pęna damni etiam ſm iudiciũ humanum punitur aliquis sine culpa, sed non sine causa; vide 2. 2. q. 108. art. 4 ad secundum. Et in de malo. q. 5. art. 2. & inf. q. 87. art. 8. post corpus. Ad minorem, patuit art. 1. ad primum. Dico. n. ꝙ si intelligitur, ꝙ iudicio diuino aliqui puniantur pro peccato proximorum parentum, qñ cõicant in culpa, vel per imitationẽ, vel originem; conceditur, & de pœna spirituali, & tpali. Si autem intelligatur, ꝙ si nõ cõicant in culpa puniantur corporaliter, vt aliquid patris, conceditur. Si autem intelligitur, ꝙ si nõ cõicant in culpa puniatur spirituali pęna, negatur. Ad auctoritatẽ patebit, vbi statim, quia intelligitur de pœnis corporalibus, vel de spiritualibus, qñ imitantur pctã paterna. Sed negatur consequentia; ꝙ peccata proximorum parentũ transeant per originẽ; quia non puniuntur filij pro eis nisi corporali pęna quæ infertur a diuino iudicio, & humano sine culpa propria. Vñ & iura dicunt, ꝙ nullus puniatur sine causa, esto sine culpa, intelligendo de pœna damni, si autẽ puniantur pœna spirituali, hoc est, quia imitantur pctã parentum

* Capreolus

proximorum, non quia per originem aliquam culpam ab eis contrahant. Quare nullum defectum culpabilem a proximis parentibus contrahunt, esto propter eos temporaliter quandoq; puniantur, proximi enim non causant originale, sed Adam, cuius virtute ipsi naturam communicant, &c.

¶ Ad secundũ dicendum, ꝙ illud, quod habet aliquis ex se magis potest traducere, dummodo sit traducibile; sed peccata actualia proximorũ parentum non sunt traducibilia, quia sunt purè personalia, vt dictum est. * ——

* In corp. artic.

¶ Pro solutione dicitur ad maiorem, vera est cæteris paribus, & quando illud, quod habetur ex se, & quod habetur ex alio, sunt eiusdem rationis, & vtrumque est transfusibile, aliàs non oportet. Constat enim, quòd aliquis potest habere aliquid a seipso tanquam formam inhærentem, & non potest eam alteri dare, vt habet D. S. in de Veritate, Materia 27. artic. 3. ad duodecimum. Non enim potest quis alteri dare colorem, vel quãtitatem suam, & tamen possessionem quam potest habere ab alio, potest alteri dare. Et probat probatio maioris, quando vtrumque est transfusibile; quia calor ignis, & aquæ possunt se transfundere. Minorem concedo, quia hoc est traducibile, quia pertinet ad speciem modo dicto. Sed negatur consequentia, quia actuale non est traducibile, nec corrumpit nisi personam, Adæ autem peccatum corrumpit omnes, & ita non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd primum peccatum corrumpit naturam humanam corruptione an naturam pertinente, alia verò peccata corrumpunt eam corruptione pertinente ad solam personam. ——

¶ Dicendum ad maiorem, ideo contrahimus a primo parente, quia in eo fuimus, sicut in principio naturæ, quæ venit in nos per Adam secundùm rationem seminalem, vt patebit artic. 4. ad tertium. & quam naturam ipse corrupit corruptione pertinente ad naturam, idest quia abstulit donum originalis iustitiæ, cum quo generari deberemus, & tamen eo caremus, quod donum erat datum toti naturæ, saltem virtualiter, & non solùm vni personæ. Ad minorem dico, quòd fuimus in parentibus proximis, sicut in principijs naturæ. Verum, sed non in principijs defectus naturæ; sed tale principium fuit solus Adam. Vltra; dico, negatur, quòd possit natura in parentibus magis corrũpi quo ad defectum naturalem, sed solùm corruptione pertinente ad personam. Nullus enim potest a natura propaganda auferre aliquam perfectionem debitam, sicut fecit Adam primo peccato. Esto corrumpat naturam propriam tantùm, vt est personæ, vt dictum est in fine articuli. Quare negatur consequentia.

Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viam seminis generantur.

C

Inf. q. 100. ar. 1. cor. Et 3. q. 11. art. 1. & q. 52. a. 7. ar. 2. & q. 61. ar. 9 & 10. Et 2. dist 31. q. 1. ar. 2. Et 3. li. 3. q. 4. art. 1. Et 4. contr. c. 50. & 52. Et Ma lo. q. 4. ar. 6. Et quol. 6. ar. 7. & Ro. 5. lec. 3. & 1. Thessal. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd peccatum primi parentis non transeat per originem in omnes homines, mors enim est pœna consequens originale peccatum, sed non omnes, qui procedunt seminaliter ex Adam morientur; illi enim, qui viui reperiẽtur in Aduentu Domini nunquam morientur, vt videtur per hoc, quod dicitur 1. Thessal. 4. Nos qui viuimus non præueniemus in Aduentu Domini eos qui dormierunt; ergo illi non contrahunt originale peccatum.

¶ 2 Præterea. Nullus dat alteri, quod ipse non habet, sed homo baptizatus non habet peccatum originale; ergo non traducit ipsum in prolem.

¶ 3 Præterea. Donum Christi est maius, quàm peccatum Adæ, vt Apostolus dicit Roman. 5. Sed donum Christi non transit in omnes homines; ergo nec peccatum Adæ.

Rom. 5.

¶ Sed cõtra est, quod Apostolus dicit Rom. 5. Mors in omnes pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Rom. 5.

¶ Quærit, in quos peccatum originale traducatur, an transeat in omnes homines, an solùm in aliquos, quia autem totum fundamentum huius articuli stat in redemptione vniuersali vel Christi, quæ est maxima ratio in ista materia.

¶ Notandum ideo, ꝙ ſm cõmunem doctrinam sanctorum, ideo Christus dicitur vniuersalis hominum redemptor, quia per passionem, & mortem satisfecit pro peccatis omnium, & omnes liberauit a peccato, & damnatione, seu pœna peccati, & ab omni obligatione peccatum consequente. Sunt enim innumerabiles auctoritates sacræ scripturæ, quæ expresse dicunt, ꝙ Christus ideo est redemptor, quia per passionem suam liberauit homines quantum est in se a peccati culpa, & reatu, vt patet 1. Pet. 1. Redẽpti estis de vana conuersatione vestra paternæ traditionis. Et ad Galat. 3. Christus redemit nos, & lauit nos de maledicto legis. Item Apoc. Redemit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Item 1. ad Timoth. 2. vt redimeret nos ab iniquitate, & mundaret sibi populum, &c. Ex quo patet, ꝙ nouitas illa, quæ introduxit redemptionem præseruatiuam, quæ est impedire, ne quis obligetur, & incurrat culpam, & reatum pœnæ, vtique est contra intentionem scripturæ, immo cum ab vsu vocabuli; quando enim S. Doctores, & Scriptura loquuntur de redemptione facta per Christum, & dicunt Christum redemptorem omnium, intelligunt, ꝙ liberauit a peccatis. s. ex reatu eius hos qui aliquando eis subiacuerunt ad minus originali. Liberari enim a malo, & absolui a debito non potest, nisi qui debitum incurrit, vel in malum deiectus fuit; quare dimissio debitorum, & liberatio a malo, quæ Christo vniuersaliter attribuitur per scripturam, non potest intelligi, quòd aliquis sine debito, vel immunis a malo nascatur. sed quia cum debito natus, postea per gratiam Christi liberatur, vt habet D. S. in quarto, dist. 43. quæst. 1. art. 4. questiun. 3. ad tertium. Vnde dicere, quod redimitur, quia præseruatur, est non loqui post mentem scripturæ, & omnino impropriè. Hoc supposito videndum est de articulo.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ ſm fidem Catholicam firmiter est tenendum, ꝙ omnes homines præter solum Christum ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adã contrahunt, alioquin non omnes indigerent redẽptione, quæ est per Christum, quod est erroneum. ——

¶ D. S. sic procedit, conclusionem responsiuã ponit in principio quæ talis est. Secundum fidem Catholicã firmiter tenendum, &c. vt in littera. Consequenter eã stabilit duplici ratione, vna q̃ ducit ad incõueniens, alia quæ est ostensiua, ibi. Ratio autem, &c. Pro prima ratione arguitur sic, si non oẽs deriuati ex Adã contraherẽt originale, tunc non oẽs indigerent redemptione, q̃ est per Christum, sed hoc est erroneum: igitur & illud ex quo sequit̃. Consequentia tenet, quia hoĩes egent redẽptione Christi, ꝑsertim ꝑꝑ originale, ꝑꝑ quod & principaliter incarnatus fuit. Quod autem hoc sit erroneum, patet per Apost. Rom. 5. & multis locis, quia per Christum omnes viuificabuntur. Et nullus negat hoc. s. ꝙ Christus est redemptor omnium. Est igitur fundamentum huius rationis, quia redemptio præsupponit in redempto peccatum, & obligationẽ ad pœnã, saltem damni: & ergo oportet, ꝙ omnes redempti aliquando fuerint captiuati ad minus ꝑꝑ deformitatẽ naturæ, quæ dr̃ originale, &c. Posset & sic argui, ſm fidem Catholicã oẽs egent redemptione, quæ est per Christum, igit̃ ſm fidem Catholicã omnes ab Adã deriuati originale contrahunt. Añs patet, tenet consequentia, quia aliàs non egerent redemptione eius, nisi ꝑꝑ peccatum, & non modo ꝑꝑ peccatum commissum actuale, sed etiam ꝑꝑ peccatũ, in quo homines nascuntur. Non enim aliquis peccat ſm istũ statum actualiter, nisi præcedente originali. Ista autem recenseo, non vt ego aliquid in ista re temerariè velim asserere, sed cõmemorare qd̃ sensit suo tpe. D. S. post alios sanctos loquens, qui nunc exponendus venit, &c. Deinde cum dicit.

Nullus negat Christũ vniuersalẽ redemptorem.

¶ Ratio autem sumi potest ex hoc, quod supra dictum est, * s. ꝙ sic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in posteros, sicut a volũtate animæ ꝑ motionẽ membrorum, traducitur peccatum actuale ad membra corporis; manifestũ est autẽ, ꝙ peccatum actuale traduci potest ad oĩa membra, quæ nata sunt moueri a voluntate; vnde & culpa originalis traducitur ad omnes illos, qui mouentur ab Adam motione generationis. ——

* Art. 1. huius quæst.

¶ Probat secũdò conclusionem ratione ostensiua, quæ fundatur in similitudine deducta in art. 1. Et arguitur sic, ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in posteros, sicut a voluntate animæ per motionem membrorum traducitur peccatum actuale ad membra corporis; sed peccatum actuale traduci potest ad omnia membra corporis, quæ nata sunt moueri a voluntate, & scilicet actualiter traducitur, quando membra actu mouentur ad actũ peccati actualis; ergo & culpa originalis traducitur ad omnes illos, qui mouentur ab Adam motione generationis, illæ præmissæ, & tota ratio patet ex dictis, artic. 1.

¶ Nota circa minorem, vt est in littera, quòd ex ea habetur, quòd sicut ad membra traduci potest actuale, quia nata sunt moueri a voluntate, ita originale traduci potest in omnes, qui nati sunt generati ab Adam. Si ergo actualiter mouentur membra ad peccatum actuale, tunc actualiter participant, ita qui actu generantur ab Adam, actu mouentur ad originale.

¶ Nota etiã, ꝙ Sco. in 2. di. 32. dicit, ꝙ tenendo ſm auctoritates sanctorũ, hoc peccatũ est in oĩbus cõiter propagatis, hoc declarat ex ista rõne peccati originalis, habet enim quilibet sic ꝑpagatus carentiã iustitiæ originalis, patet ex defectibus illius iustitiæ prius dictis, di. 29. istius secundi lib. Et est debitor istius iustitiæ, q̃a accepit eã in primo parente, per cuius parentis actũ amisit eã; ergo ſm dictã descriptionem quilibet sic ꝑpagatus habet peccatum originale, hæc ille. Eandẽ sententiã habet D. S. in 2. sen. di. 31. q. 1 art. 2.

Scotus.

ET hoc confirmatur per argumentum in contrarium.

¶ Nota de ista auctoritate Herucum in tertio sententiarum, distinct. 3. quia aliqui volunt, quòd quis incurrat pœnam mortis absque peccato propter cautelam futuri, sed quia post mortem non sequitur aliquod peccatum, cui cautela debeat adhiberi, ideo non videtur hoc dictum conueniens.

¶ Nota etiam circa argumentum in oppositum, quòd D.S. videtur se præcipuè fundasse in illa, & similibus auctoritatibus Apostoli, quando posuit illam conclusionem nunc recitatam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd probabilius, & communius tenent, quòd omnes illi, qui in Aduentu Domini reperientur, morientur, & post modicum resurgent, vt in tertio plenius dicetur.* Si tamen hoc uerum sit, quod alij dicunt, quòd illi nunquam morientur, sicut Hieron. narrat diuersorum opiniones in quadam Epistola ad Minerium de Resurrectione carnis;* dicendum est ad argumentum, quòd illi, & si non moriantur, est tamen in eis reatus mortis, sed pœna aufertur a Deo, qui etiam peccatorum actualium pœnas condonare potest.

* 3. par. q. 53. ar. 3. ad 2. & in quarto scrip. di. 43 q. 1. ar. 4. q. 1. & ar. 3. quæstiun. 1. ad 2.

* Incipit epist. in ipso profectionis, &c.

¶ Dicēdū primò ad maiorem, quod magis debitū mortis, & necessitas moriendi est pœna peccatum originale consequens, necessitas dico, quantum est ex parte naturæ. Et addo ex secunda secundæ, q. 67. artic. 4. quòd supremus iudex. s. Deus potest remittere pœnam debitam, cum peccato debeatur pœna, maximè quia est contra ipsum, potest enim, & princeps secularis, qui habet plenariam potestatē in republica absoluere reum, si ille, qui passus est, velit eam remittere, si videatur reipublicæ non esse nocumentum. Ad minorem; primò nego eam, & ad probationem dico, quòd Apostolus loquitur in persona tunc existentium circa tempus iudicij; & vult, quòd aliqui inuenientur viui in tempore illo, quo Christus veniet ad iudicium; sed in illo momento temporis morientur, & statim resurgent, & ideo propter modicā interpolationem reputantur viuentes. Secundò dico, dato quòd ita sit, quòd non omnes morerentur, vt habet minor; negatur consequentia, quia (vt patuit circa maiorem) ipsi habuerunt necessitatem, & debitum moriendi, & hæc est directa pœna originalis, quod autem non moriantur de facto, est ex supportatione, & benignitate Diuina, &c. Vide de ista materia in quarto sentent. dist. 43. q. 1. artic. 4. questiun. 1. D.S. hic refert se ad tertiam partem, sed non compleuit morte præuentus. Sed vide in complemento eiusdem tertiæ partis, quæst. 78 art. 1.

¶ Ad secundum dicendum, quod peccatum originale per baptismum aufertur reatu, inquantum anima recuperat gratiam quātum ad mentem, remanet tamen peccatum originale actu quantum ad fomitem, qui est inordinatio partium inferiorum animæ ipsius corporis, secundùm quòd homo generat, & non secundùm mentem; & ideo baptizati traducunt peccatum originale; nō enim parentes generant, inquantum sunt renouati per baptismum, sed inquantum retinent adhuc aliquid de vetustate primi peccati.

Nullus dat quod non habet, exponitur.

¶ Maior conceditur primò, nullus dat alteri, quod nullo modo habet, nec formaliter, nec virtualiter, nec supereminenter. Et in proposito, illud quod aliquis non habet, nec quo ad formale, nec quo ad materiale, & nec quo ad id, quod est personæ, vel naturæ, nec inquantum habet rationem pœnæ, vel culpæ. Dico autem, quòd aliquis bene dat id quod non habet actu formaliter, sicut granum excussum a palea proiectum in terra affert granum cum palea, vt patet ad sensum; & est exemplum Alber. Et vt August. habet, circumcisus generat præputiatum. Ad minorem dico, quòd baptizatus non habet originale, inquātum culpa, quantum ad superiorem partem animæ, quæ per gratiam viuit Deo, quæ quo ad hoc recompensat iustitiam originalem; sed tamen habet originale quantum ad materiale, & sub ratione pœnæ, quia baptizatus mortalis est, & habet concupiscentiam habitualem. Et secundò baptizatus purgatur quantum ad id quod est personæ, sed non quantum ad naturā, cuius actus est generare; & ideo per actum naturæ producit simile naturæ suæ, quæ est destituta perfectione originalis iustitiæ; non tamen habet rationem culpæ, quando per gratiam culpa dimissa est. Quare negatur consequentia, quia pater generans non generat secundùm partem superiorem, quæ renouatur per baptismum, & secundùm id quod est personæ; sed generat secundum partes inferiores, in quibus adhuc remanet vetustas peccati originalis vsque in diem resurrectionis. Et hoc vult D.S. in solutione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut peccatum Adæ traducitur in omnes, qui ab Adam corporaliter generantur, ita gratia Christi traducitur in omnes, qui ab eo spiritualiter generantur per fidem, & baptismum, & nō solùm ad remouēdum culpam primi parentis, sed etiam ad remouendum peccata actualia, & ad introducendum in gloriam.

¶ Dicendum, quòd maior conceditur, tum quia donum Christi restituit hominem in altiorem statum, quàm Adam ante peccatum habuit, scilicet statum gloriæ, qui est absque periculo peccandi, & etiam immortalitatem, sed suo tempore habendam. Et secundò, quia donum Christi procedit etiam ad actualia remittenda non solùm originale; peccatum autem Adæ ad solùm originale, potioris enim causæ potior est effectus.

¶ Ad minorem primò, negando quo ad sufficientiam, licet verum sit quo ad efficientiam, sic enim non transit in omnes.

¶ Dico secundò, quòd donum Christi transit in omnes, qui spiritualiter regenerātur in Christo, quia omnes tales consequuntur iustificationem vitæ, & multa alia dona. Quare negatur consequentia de his, qui ab Adam seminaliter procedunt. Bene volo, quòd sicut non regenerati in Christo non consequuntur eius dona, sic si quis non procederet ab Adam naturali modo, talis non incurreret originale, vt patebit artic. seq. sed secus si ab ipso naturaliter generetur. De hoc articulo vide D.S. in de Malo, q. 4. artic. 6. Et secundo sent. dist. 31. quæst. 1. artic. 2.

Vtrum peccatum originale deriuaretur ad illos, qui miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarentur.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod si aliquis formaretur ex carne humana miraculosè, quod contraheret originale peccatum. Dicit enim quædam glo. Genes. 3. quòd in lumbis Adæ fuit tota posteritas corrupta, quia non est separata prius in loco uitæ, sed postea in loco exilij; sed si aliquis homo sic formaretur, sicut dictum est;* caro eius separaretur in loco exilij; ergo contraheret originale peccatum.

D

2 d. 31. q. 1. ar. 2. ad 3. Et dist. 33. q. 1. artic. 1. ad 4. Et 3 dist. 2. q. 1. ad 2. & q. 2. ad 2. Et Ma. 4. ar. 7.

¶ 2 Præt. Peccatū originale causatur in nobis, inquātum anima inficitur ex carne; sed caro tota hominis est infecta; ergo ex quacūq; parte carnis homo formaretur, anima eius inficeretur infectione originalis peccati.

¶ 3 Præt. Peccatum originale a primo parente peruenit in omnes, inquantum omnes in eo peccante fuerunt; sed illi, qui ex carne humana formarentur, in Adam fuissent; ergo peccatum originale contraherent.

¶ Sed contra est, quia non fuissent in Adam secundum seminalem rationem, quod solùm causat traductionē peccati originalis, vt Aug. dicit 10. super Gen. ad litteram.*

* Aug. c. 19 & 20.

¶ Hic quærit Doct. Sanct. consequenter de quibusdam dubijs circa prædicta. Et primò, an si quis formaretur ex carne humana miraculosè, scilicet per Diuinam virtutem, vt Christus fuit formatus ex purissimis sanguinibus beatæ Virginis, an talis contraheret peccatum originale. Et habet quæstio ista locum, non solùm de eo, qui formaretur miraculosè ex carne humana, puta materia ministrata a fœmina, sed etiam si formaretur ex digito, aut ex terra, & huiusmodi modis miraculosis, vt potest patere ex de Malo, Materia 4. articu. 7 in corpore. Verum tamen quòd est maior apparentia dubitationis de formato miraculosè ex carne humana ministrata a fœmina, quia talis aliqualiter fuit in Adam, non autem formatus de terra. Quare D.S. quærit singulariter; & est in virtute quærere sub alijs terminis, an esse in Adam secundum corpulentam substantiam tantùm, inducat originale.

¶ Pro intellectu terminorum, quos habet articulus iste.

¶ Nota primò, quòd secundum Doct. Sanct. prima parte, quæstio. 115. artic. 2. rationem seminalem vocat, quandoque B. Aug. omnes virtutes actiuas, & passiuas, quæ sunt principia generationum, & motuum naturalium, & hoc extensè accipiendo vocabulum. Sed aliquando B. August. vocat rationem seminalem solùm virtutem actiuam, & sic in proposito accipitur, vt patet in argumento in oppositum, & in corpore articuli.

¶ Nota secundò, quod fuisse in Adam secundum rationem seminalē, non intelligitur, quod in Adam fuerit actu, aut seminalis ratio huius hominis propinqua, nec intelligitur fuisse secundum corpulētam substantiā, quasi illa corpulenta substātia fuerit in eo; sed sic intelligitur, quia vtrūq; in eo fuit secundum originem; nam materia corporalis, quæ ministrata est a matre, quæ vocatur corpulenta substantia, deriuatur originaliter ab Adam; & similiter virtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Vnde Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentam substantiam, sed non secundum rationem seminalem, quia materia corporis eius, quæ ministrata est a matre

Quid fuisse in Adā secundum rationem seminalem, & corpulētam substātiam.

Virgine,

Virgine, deriuata eſt ab Adam; ſed virtus actiua, & formatiua talis materiæ non eſt deriuata ab Adã, nam corpus eius non eſt formatum per virtutem virilis ſeminis, ſed virtute Spiritus ſancti. Ex qbus hr̃, ꝙ formatus miraculoſè de carne humana (vt Chriſtus) nõ fuiſſet in Adã ſm rationem ſeminalem. i. virtus formatiua corporis eius nõ prouenirer ex Adã, ſed formaret̃ virtute Diuina. Vnde breuiter ille dr̃ deſcendere ab Adã ſm rationem ſeminalem, qui producitur a virtute ſeminis deſcendentis ab Adã mediatè, vel immediatè, cuius ſeminis virtute anima vnitur materiæ diſpoſitæ, vt dictum fuit ar. 1 ad 2. Ille verò dr̃ deſcendere ab Adã ſm corpulentam ſubſtantiã, qui habet materiã a virtute digeſtiua mulieris præparatã, ita ꝙ ad organizationem illius materię, & ad vnionẽ animæ nihil agit effectiuè aliquod ſemen deſcendens ab Adã, & ſic Chriſtus deſcendit ab Adã; quia virtus digeſtiua B. Virginis, quæ deſcendit ab Adã, illũ ſanguinẽ puriſſimũ digeſſit, & præparauit, de quo corpus Chriſti formatũ fuit virtute Spiritus ſancti, & nõ virtute alicuius ſeminis. Mulier enim nõ format corpus prolis, ſed pater, naturaliter loquendo. Vnde B. Virgo nõ habuit rationem ſeminalem actiuam, & formatiuam corporis Chriſti.

¶Nota tertiò, ꝙ debitum iuſtitiæ originalis cõpetit ſolùm his, qui ab Adam deſcendunt ſm rationem ſeminalem, datum enim fuit donum ipſum originalis iuſtitiæ Adæ pro ſe, & ſuis poſteris ab eis naturaliter, & ſeminaliter progenitis, & non ꝓ alijs; & ideo ſi quis formaret̃ ex lapide, vel quocunq; modo miraculoſo, haberet quidem defectũ originalis iuſtitiæ, & defectus, qui eius ſubtractionem in alijs conſequuntur, nõ tñ haberet iſte defectus rationem culpæ, nec pœnæ, ſed cõſequeretur principia naturæ ſibi derelictæ, niſi Deus ex ſingulari gratia adeſſet. Vnde peccatũ originale nõ pertinet ad naturã humanã abſolutè, ſed ſm ꝙ deriuatur ab Adã ſm rationem ſeminalem. His notatis videndũ eſt de art.

*Art. 1. & 3. huius q.

¶Reſpondeo dicẽdum, ꝙ ſicut iam dictum eſt; * peccatum originale a primo parente traducitur in poſteros, inquantum mouetur ab ipſo per generationem, ſicut membra mouentur ab anima ad peccatum actuale; non autem eſt motio ad generationem, niſi per virtutẽ actiuã in generatione; vnde illi ſolùm peccatum originale cõtrahunt, qui ab Adam deſcẽdunt per virtutem actiuam in generatione originaliter ab Adam deriuatã, quod eſt ſm ſeminalem rationem ab eo deſcẽdere; nã ratio ſeminalis nihil aliud eſt, quàm vis actiua in generatione.

Dubium.

¶In hoc art. D. S. reſpondet ad quæſitum negatiuè, ꝙ nõ, quod probat tali ratione. Illi ſoli peccatum originale contrahunt, qui ab Adam deſcendũt per virtutem actiuã in gñatione originaliter ab Adã deriuatam, quod eſt ſm ſeminalem rationẽ ab eis deſcendere; ſed ſi aliquis formaretur virtute Diuina ex carne humana, virtus actiua non deriuaretur ab Adã; ergo talis non contraheret peccatum originale. Circa iſtã rationem D. S. ſic procedit; primò ponit maiorem cum eius probatione, ſecundò minorem innuens cum hoc concluſionem, ibi. Si autem, &c. Circa primum probat maior quantum ad primam partem. ſ. illi ſoli, &c. Ex dictis art. 1. & 3. ſic. Peccatum originale a primo parente traducitur in poſteros, inquantum mouentur ab ipſo per generationem, ſicut membra ab anima ad peccatum actuale; ſed non eſt motio ad generationem, niſi per virtutem actiuam in generatione; quare ſequitur prima pars maioris, ꝙ illi ſoli, &c. ¶Quo ad ſecundam partem, ꝙ ſ. deſcendere ſm virtutem actiuã ſit deſcendere ſm rationem ſeminalem. Probatur, quia ratio ſeminalis (ſ. pro perfectiore ſignificato accepta) nihil aliud eſt, q̃ vis actiua in ſemine. Et intellige, ꝙ ratio ſeminalis præſertim, vt de ea loquitur Aug. in propoſito, quando dicit in argumento in oppoſitum, ꝙ fuiſſe in Adam ſm ſeminalem rationem, eſt, cauſa traductionis originalis peccati. Tamen qñq; Aug. loquitur extẽſius de ſignificatione rationis ſeminalis, vt fuit allegatum ex prima parte, &c. Deinde cum dicit.

¶Si autem aliquis formaretur uirtute Diuina ex carne humana; manifeſtum eſt, quòd uis actiua non deriuaretur ab Adam, vnde non contraheret peccatum originale; ſicut nec actus manus pertineret ad peccatum humanum, ſi manus non moueretur a uoluntate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco mouente.

¶Ponit minorem iſtius rationis, quam relinquit de ſe notam, ſubiungens concluſionem dicens, vnde ſcilicet talis formatus ex carne humana virtute Diuina miraculoſè non contraheret peccatum originale. Quam concluſionem etiam confirmat per ſimile de manu, cuius actus non pertinet ad peccatum humanum, nec quo ad materiale, ſi non moueatur a voluntate hominis, &c. ſic nec originale pertinet ad illum, qui non mouetur ad naturam accipiendam ab Adam per virtutem, & rationem ſeminalem, qualis eſt formatus miraculoſè virtute diuina.

¶Et confirmatur ſecundò eadẽ concluſio per arg. in contrariũ.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Adam non fuit in loco exilij, niſi poſt peccatum; vnde non propter locum exilij, ſed propter peccatum traducitur originalis culpa ad omnes, ad quos actiua eius generatio peruenit.

¶Solutio. Ad maiorem in lumbis Adæ fuit tota poſteritas corrupta, quia non eſt peius, &c. ideſt quia non genita in paradiſo, ſed extra ipſum. Dico primò iuxta D. S. hic, ꝙ verum eſt, ꝙ ideo poſteritas eſt corrupta, qa ſeparata in loco exilij, ſed in loco exilij non fuit, niſi quando corrupta eſt natura in poſteros ab Adam ſm ſeminalem rationẽ propaganda, ita ꝙ ratio traductionis peccati, eſt peccatum, quo demeruit omnes a ſe ſeminaliter deſcendentes ſpoliari iuſtitia originali; & locus exilij ſequutus eſt illam per ſe cauſam originalis. Ad minorem, verum, ſepararetur caro taliter formati in loco exilij, ſed non per virtutẽ motiuam ad generationem, qua mediante traducitur originale; quia ſolùm a generatiua traducta ex Adam, deriuatur originale, inquantum per talem conſtituitur debitor iuſtitiæ originalis. Quare negatur cõſequentia, quia non ratione loci exilij traducitur peccatum originale, ſed ꝓp generationem factam ab Adam, ita ꝙ ſi poſt peccatũ Adam in Paradiſo manſiſſet, nihilominus generaſſet poſteritatẽ corruptam. Et ſi manendo in iuſtitia originali, generaſſet extra Paradiſum, non traduxiſſet peccatum originale, locus tñ exilij non fuiſſet locus ille extra Paradiſum, dum non fuiſſet peccatũ; ſed poſt peccatum dr̃, & eſt locus exilij. Vnde dicit D. S. in de Malo, ꝙ gloſa illa non eſt intelligenda, ꝙ locus exilij ſit cauſa contrahendi originale peccatum; quia ſi homo poſt peccatum in Paradiſo terreſtri manſiſſet, trãſmiſiſſet peccatum originale in poſteros, ſed cauſa traductionis originalis peccati eſt corruptio humanæ naturæ in primo parente, locus autem exilij eſt concomitans corruptionem; vnde in gloſa illa, locus ponitur quaſi concomitans cauſam, & non quaſi cauſa. Hæc ille. Adde autem, ꝙ corruptio naturæ per peccatum Adæ ſolùm traducitur ad naturam, quæ ab ipſo deſcendit ſm virtutem actiuam, ideo cum in propoſito natura non eſſet huiuſmodi, igit̃ non contraheret originale. De illa maiore, inquantum continet de fuiſſe in lumbis Adæ, poſſet dubitari, quid eſſet eſſe in lumbis Adę. Sed vide D. S. tertia parte, q. 31. art. 8. vbi determinat, ꝙ Chriſtus nõ fuit decimatus in lumbis Abrahæ, quia fuiſſe in lumbis vtriuſque idem eſt, quod fuiſſe in eis ſecundùm rationem ſeminalem, &c.

Quid fuiſſe in lumbis Adæ, vel Abrahæ.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd caro nõ inficit animam, niſi inquantum eſt principium actiuum in generatione, ut dictum eſt. *

* Hic in cor. & art. 1. in cor. & ad 4.

¶Dicendum ad hoc, ad maiorem, peccatum originale cauſatur in nobis, inquantum anima inficitur ex carne, ideſt carnali ſemine habente virtutem mouendi ad gñationem deriuatam ex Adã, non autem intelligitur de carne, cui anima vnitur tanquam alteri parti compoſiti. Ad minorem dico, ꝙ tota caro hominis eſt infecta; ſi intelligitur de carne, quæ eſt pars hominis, dico, ꝙ eſt infecta quo ad materiale peccati originalis; ſed tamen talis caro non eſt traductiua peccati originalis; ſed ſolùm carnale ſemen, quod generat naturalem filium Adæ debitorem iuſtitiæ originalis. Quare negatur conſequentia, quia nõ contrahitur originale ex carne quacunque, ſed ex ſemine deriuato ex Adam, quod non habet locum in caſu articuli. Dico ſecundò poſt D. S. in de Malo, ꝙ ſi aliquis homo formaretur ex digito, vel carne alterius hominis, hoc non poſſet eſſe niſi carne illa corrupta, & recedente a ſua diſpoſitione, quia generatio vnius eſt corruptio alterius; vnde infectio, quæ pręceſſit in carne, nõ remaneret ad inficiendũ animã. Hæc ille. Ex quo patet ad minorẽ, ꝙ talis caro non eſt infecta, dũ ſibi anima vnit̃; ſed caro formata virtute ſeminis ſm hunc modũ dicendi. Nota autem D. S. in hac ſolutione, vbi dicit. Caro nõ inficit animã, niſi inquantum eſt principium actiuum in gñatione. Hæc ille. Vbi patet, ꝙ oportet intelligere de carnali ſemine, quia materia, ex qua formatur corpus prolis ſe habet tantùm paſſiuè, vt patet. Vnde D. S. hic reformat in melius, quod habet̃ in 2. ſent.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ille, qui formaretur ex carne humana, fuiſſet in Adam ſecundùm corpulẽtam ſubſtantiam, ſed non ſecundùm ſeminalem rationem, vt dictum eſt; * & ideo non contraheret originale peccatũ.

* In corp. artic.

¶Ad hoc reſpondendo dico ad maiorem. Peccatum originale a primo parente peruenit. Verum, ſm rationem ſeminalem, & non ſolùm, quia fuerunt in eo ſm corpulentam ſubſtantiã, quia ſolùm ſunt debitores iuſtitiæ originalis, qui naturaliter generantur ab Adam virtute actiua ab eo deriuata. Ad minorem dico, ꝙ illi, qui ex caarne humana formarentur per Diuinã virtutem fuiſſent in Adam ſolùm ſm corpulentam ſubſtantiam, quod fuiſſe in Adam, non inducit originalem culpã. Quare negat̃ cõſequẽtia.

¶Nota autem, ꝙ ſi quis virtute Diuina formaretur de terra, aut de ligno, talis nõ fuiſſet in Adam, nec ſm ſeminalem rationem, nec ſm corpulentam ſubſtantiam; ſed ille, qui formaretur ex carne quam miniſtraſſet virtus digeſtiua, & nutritiua ab Adam deriuata, talis fuiſſet in Adam ſecundùm corpulentam ſubſtantiam; vnde & de tali eſt ſingularis apparentia dubij. Quare D. S. hanc quæſtionem mouit, non de quocunque formato virtute Diuina, ſed formato ex carne humana, &c.

Vtrum si fœmina peccasset, viro non peccante, traduceretur originale peccatum.

E
2.dist.31.q.1.ar.2.ad 4. Et 4.dist.1.q.2.ar.2.q.2.ad 1. Et Malo, q.4.ar.7 ad 4.& 5. Et Ro.5.lec.3.col 4. Et 1.co.15.lec.3 col.2. à medio.

AD quintum sic proceditur. Videtur, q; si Adam non peccasset, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent; peccatum enim originale a parentibus contrahimus, inquantum in eis fuimus, secundùm illud Apostoli Rom.5. In quo omnes peccauerunt; sed sicut homo præexistit in patre suo, ita in matre; ergo ex peccato matris homo peccatum originale contraheret, sicut ex peccato patris.

* Arist.c.1.

¶ 2 Præt. Si Eua peccasset Adam non peccante, filij passibiles, & mortales nascerētur; mater enim dat materiam in generatione, vt dicit Philosophus in secundo de Generatio. animalium, * mors autem, & omnis passibilitas prouenit ex necessitate materiæ; sed passibilitas, & necessitas moriendi sunt pœna peccati originalis; ergo si Eua peccasset, Adam non peccante, filij contraherent peccatum originale.

* Damasc. c.2 & 12.

¶ 3 Præt. Damasc. dicit in lib.3. * q; Spiritus sanctus præuenit in Virgine, de qua Christus erat absq; peccato originali nasciturus, purgans eam; sed illa purgatio non fuisset necessaria, si infectio originalis peccati non contraheretur ex matre; ergo infectio originalis peccati ex matre trahitur; & sic Eua peccante, eius filij peccatum originale contraherent, etiam si Adam non peccasset.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit Roma.5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit; magis autem fuisset dicendum, quòd per duos intrasset, cum ambo peccauerint, uel potius per mulierem, quæ primò peccauit, si fęmina peccatum originale in prolem transmitteret; non ergo peccatum originale deriuatur in filios a matre, sed a patre.

¶Hic quærit de quodam alio dubio incidente in hac materia, an si Adam non peccasset, Eua peccante, filij contraherent originale peccatum. Nota, q; iste art. supponit vnum: s. quòd in formatione prolis mater se non habeat actiuè, sed passiuè tantùm. Verum, ad præparationem materiæ aptæ generationi, & ad conseruationem fœtus formati, se habet actiuè: vnde generare filium Adæ debitorem originalis iustitiæ est patris, & non matris. Sed de hoc vide in Capreolo in tertio, dist.4. conclusione prima.

Capreolus.

¶Respondeo dicendum, q; huius dubitationis solutio ex præmissis patet; * dictum est enim supra, * q; peccatū originale a primo parente traducitur, inquantū ipse mouet ad generationem natorum, vt dictum est, * q; si materialiter tm̄ aliquis ex carne humana generaretur originale peccatum non contraheret, manifestum est autem fm doctrinam Philosophorum, * q; principium actiuū in gñatione est a patre, materiā autem mater ministrat; vnde peccatum originale non contrahitur a matre, sed a patre; & fm hoc, si Adā non peccante Eua peccasset, filij originale peccatum non contraherent, econuerso autem esset, si Adam peccasset, & Eua non peccasset.

*Artic.1.3. & 4.
* Art.1 huius quæst.
* Art.4 huius quæst.
*Arist.2.de generatio. animaliū, cap. 1.

¶D. S. in hoc art. ponit conclusionem responsiuam in fine. Adā non peccante, si Eua peccasset, filij originale peccatum non contrahent, &c. vsq; in finem, quā probat. Peccatum originale non contrahitur a matre, sed a patre; igitur cōclusio vera, quo ad ambas partes. Tenet consequentia de se, quia si originale est a patre tm̄, igitur ipso peccante contrahitur, & si nō peccat, non contrahitur. Añs probatur. Peccatum originale a primo parente traducitur, inquantum ipse mouet ad gñationem natorum, sed fm doctrinam Philosophorum principium actiuum, & motiuum in generatione est a patre, materiā verò mater ministrat; igit̃ añs verū. Maior ista patuit supra, & præsertim ar.4. quia si aliquis materialiter tm̄ ex carne humana gñaretur, originale peccatum non cōtraheret; quare sequit̃ maior, q; originale fit a patre se hñte actiuè in gñatione filij Adæ. Et patuit ratio, quia talis solus est debitor iustitiæ originalis. Minor relinquitur nota ex auctor. Philosoph.

¶Et confirmatur conclusio per arg. in cōtr. Circa auctoritatem Apostoli posita in hoc arg. q; peccatum intrauit per vnū hoīem. s. Adā, & non per peccatum mulieris. Est magnum argu. quia cum mulier peccasset, adhuc non sensit rebellionem carnis vsq; dum, & vir peccasset, quia iustitia originalis fm ordinem Diuinæ prouidentiæ auferenda erat per peccatum Adæ, cui tanquam naturæ principio donum ipsum collatum fuit, radix enim iustitiæ originalis fuit gratia gratum faciens, remota autem radice rami aliquamdiu remanere possunt; sic in ea ablata gratia per peccatum, siue mentis, siue operis, aliquamdiu stetit iustitia originalis. Vide Burgensem in additione super Gen. 3 cap. additione prima. sed hic tacta videtur ratio vera sub breuibus.

¶Ad primum ergo dicendum, q; in patre præexistit filius, sicut in principio actiuo; sed in matre, sicut in principio materiali, & passiuo; vnde non est similis ratio.

¶Ad maiorem dicendum. Contrahimus originale peccatum a parentibus, non quibuscunque, sed in quibus sumus, sicut in principio actiuo, quia debent diffundere in filios, qui seminaliter in eis sunt, non aliter. Et hoc vult Apostolus, quia omnes peccauerunt in Adam, inquantum in eo fuerunt, sicut in principio actiuo. Vnde ad minorem negatur illud (ita) quia homo est in patre, sicut in principio actiuo, non autem sic de matre, vt patuit. Quare negatur consequentia; & hoc vult solutio D.S.

¶Ad secundum dicendum, q; quibusdam videtur, q; Eua peccante, si Adam non peccasset, filij essent immunes a culpa, paterentur tamen necessitatem moriendi, & alias passibilitates prouenientes ex necessitate materiæ, quam mater ministrat; non sub ratione pœnæ, sed sicut quosdam naturales defectus.

¶Soluēdo hoc arg. D.S. primò ponit, quod quibusdā visum fuit & sibi post eos quandoque; sed secundò ponit solutionem veram, ibi. Sed hoc, &c. Primò ergo D.S. concedit maiorē, sicut & concessit eam 2. sent. dist. 31. q.1. art. 2. ad quartum. vbi idem visum est sibi, sed locutus fuit post alios; concessa ergo maiore negat consequentiam, quia esto fuissent mortales, non tamen habuissent originale, sed passibiles fuisset propter necessitatem materiæ. Et secundò negat illam, quòd passibilitas, &c. sint pœna peccati originalis, quia possunt esse naturales defectus.

¶Sed hoc non videtur cōueniens, immortalitas enim & impassibilitas primi status nō erat ex conditione materiæ, vt in primo dictum est; * sed ex originali iustitia, per quam corpus subdebatur animæ, quamdiu anima esset subiecta Deo; defectus autem originalis iustitiæ est peccatum originale. Si igitur Adam non peccante peccatum originale non trāsfunderetur in posteros propter peccatum Euæ, manifestum est, quòd in filijs non esset defectus originalis iustitiæ, unde non esset in eis passibilitas, uel necessitas moriendi.

* Primo parte. q.97. art.1. & 2.

¶D.S. consequenter ponit solutionem, quę vltimò visa est sibi, sicut & in de Malo, vbi supra, ad 5. & super 1. Corin. 15. lect. 3. Et negat maiorem, non enim possent esse mortales, qui haberent iustitiam originalem, quæ esto esset in anima formaliter, tamen ea mediante effectiuè cōtinebat corpus ab omni corruptione, vt patet 1. par. q. 97. art. 1. Ad probationem dico, q; mater dat materiā; sed in isto statu res, non agebatur fm conditionem materiæ, sed fm donum originalis iustitiæ præsens, vel absens. Ad minorem dico, q; vera est, fm ordinem naturalem, mors, & passibilitas prouenit ex necessitate materiæ, sed in statu naturæ integro impassibilitas, & passibilitas erant ex iustitia originali, præsente quidem impassibilitas, absente autem passibilitas. Ad subsumptionem, passibilitas, & necessitas moriendi sunt pœna peccati originalis; negatur absolutè, immo possunt esse naturales defectus, conuenientes homini in puris naturalibus, & esto ita esset, negatur tamen consequentia, quia maior est falsa, nam non fuissent filij passibiles, sed impassibiles, & immortales.

¶ Ad tertium dicendum, q; illa purgatio præueniens in B. Virgine non requirebatur ad auferendum transfusionem originalis peccati; sed quia oportebat vt mater Dei maxima puritate niteret; nō enim est aliquid dignè receptaculum Dei, nisi sit mundum, fm illud Psalmi. Domum tuam Domine decet sanctitudo.

¶Dicendum ad maiorem, vera est ad sensum, quem D.S. ponit, tertia par. q. 27. art. 3. ad tertium. quia s. fecit duplicem purgationem; vnam quasi præparatoriam ad Christi conceptionē, quæ non fuit ab aliqua impuritate culpæ, vel fomitis, sed mentem eius magis in vnum colligēs, & a multitudine sustollens; nam & Angeli purgari dicuntur, in quibus nulla impuritas inuenitur, vt Dionysius dicit 6. cap. Ecclesiast. Hierarch. Aliam verò purgationem operatus est in ea Spiritus sanctus, mediante conceptione Christi, quæ est Spiritus sancti opus. Et fm hoc potest dici, quòd purgauit eam totaliter a fomite, hæc ille. Ad hunc sensum conceditur maior; sed non ad sensum, quem argumentum prætendit, quasi illa purgatio requirebatur, ne transfunderet originale peccatum. vnde minor negatur, quia proceditur fm nō causam, vt patuit. Quare negat̃ cōsequentia, & hoc patet in solutione ista.

Quæstio Octuagesimasecunda.

De peccato originali quantum ad essentiam.

F

DEinde cōsiderandum est de peccato originali quātum ad suam essentiam; & circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum originale peccatum sit habitus. Secundò, vtrum sit vnum tm̄ in homine. Tertiò, vtrum sit cōcupiscentia. Quartò, vtrū ęqualiter sit in omnibus.

¶ Postquam determinatum est de traductione peccati originalis, & quæstio an est determinata. Hic cōsequenter terminat quęstionem quid est; & primò hoc fit; secundò determinatur quoddā dubium ex dictis, in 4. art. Circa primum, primò ostenditur quid sit peccatum originale quantum ad suum totale; secundò quantū ad suum materiale, ar. 3. Circa primum, primò facit quod dictum est; secundò mouet dubium, an sit vnum, vel plura.

Vtrum originale peccatum sit habitus.

2. dis. 3. q. 2. ar. 1. corp. & dis. 3. q. 1. ar. 3. ad 2. Et 2. dist. 30. q. 1. art. 3. ad 2. Et Verit. q. 26. art. 1. ad 2. Et Malo, q. 4. art. 2.

* Anselm. cap. 2. & 3. & 24.

AD primum sic proceditur. Videtur, q̄ originale peccatum non sit habitus; originale enim peccatum est carentia originalis iustitiæ, vt Anselmus dicit in libro de Cōceptu Virginali; * & sic originale peccatum est quædam priuatio, sed priuatio opponitur habitui; ergo originale peccatum non est habitus.

¶ 2 Præterea. Actuale peccatum habet plus de ratione culpæ, quàm originale, inquantum habet plus de ratione uoluntarij; sed habitus actualis peccati non habet rationem culpæ; alioquin sequeretur, quòd homo dormiens, culpabiliter peccaret; ergo nullus habitus originalis habet rationem culpæ.

¶ 3 Præt. In malis actus semper præcedit habitum, nullus enim habitus malus est infusus, sed acquisitus, sed originale peccatum non præcedit aliquis actus; ergo originale peccatum non est habitus.

* August. ex serm. 45. de tempore. Et ex lib. 6. contra Iulianū, ca. 7. tom. 7.

¶Sed contra est, quod August. dicit in lib. de Baptismo puerorum. * Secundùm peccatum originale paruuli sunt concupiscibiles, & si non sint actu concupiscentes; sed habilitas dicitur secundùm aliquem habitum; ergo peccatum originale est habitus.

¶Nota, vt aliqui voluerunt intelligere hanc quæstionē de formali peccati originalis; alij autē de materiali peccati originalis. Sed puto, q̄ iste articulus intelligitur de originali absolutè, ita q̄ ista quæstio quærat. An in originali importetur, quod habeat modum habitus. Vr̄ enim, q̄ etiam ipsa priuatio faciat habilitatem quasi habitualem; vnde talis habilitas habitus est ratione formalis consecutiuè, sic q̄ priuatio causet habitum illum; sed rōne materialis verificatur habitus de originali formaliter, quod patet ex art. 3. vbi D. S. dicit, q̄ inordinatio virium animæ communi nomine dr̄ concupiscentia. In isto autem ar. 1. dicit sic. Habitus, inquantum importat inordinationem, vel inordinatam dispōnem partium animæ. Concupiscentia autem ēt dr̄ habitus, & est materiale originalis, vt patebit art. 3. quare verificatur esse habitum de originali ratione materialis formaliter; sed ratione formalis causaliter, inquātum ad subtractionem iustitiæ originalis, q̄ formale sequitur habilitas, quæ hic vocatur habitus. ¶Nota autem circa hoc secundò, q̄ concupiscentia dr̄ esse habitus, & habitualis. Nō quia sit aliqua forma positiua inclinans ad concupiscendum: sed quia ex subtractione iustitiæ originalis cohibentis inordinationē virium, & inferiorum, relicta est in homine ipsa sensualitas, & totum corpus sibiipsi, sublato freno originalis iustitiæ; sicut & freno rupto, quo equus retinebatur, equus præcipitanter incedit. Non igit est habitus positiuus absolutus de genere qualitatis, sed magis aliquid significatum per modum habitus, videlicet inordinata dispositio partium animæ, quæ stat in hoc, q̄ inordinatè sunt conuertibiles ad bonum commutabile; & si res bene videatur, ille habitus sm̄ rem nihil aliud est, quàm ipsæ potentiæ animæ retinaculo originalis iustitiæ destitutæ, & dimissæ dispositioni propriæ, & naturali, in qua natæ sunt concupiscere contra rationem; vt enim patebit ex allegandis circa argumentum in oppositum, etiam priuatio relinquit aliquam habilitatem. Vnde Capreolus in secundo, dist. 3. conclusio. 4. dicit. potest etiam concupiscentia generaliter importare rebellionem virium inferiorum prædictarum ad rationem, & voluntatem, & quocunque modo sumatur, non dicit nisi quædam respectum, vel habitudinem, vel fortè negationem, aut priuationem, & non aliquod positiuum absolutum. Hæc ille, quòd intellige, quia non aliquod positiuum superadditum potentijs, immo potentias ipsas sic, vt dictum est destitutas. His notatis videndum est de articulo.

Quid ponat habitus originalis peccati.

Capreolus.

* q. 49. ar. 2. 3. & 4. & q. 50. art. 1.

¶Respondeo dicendum, q̄ sicut supra dictū est, * duplex est habitus; vno quidem, quo inclinatur potentia ad agendum, sicut scientiæ, & virtutes dicuntur habitus; & hoc modo peccatum originale non est habitus.

¶D.S. in huius arti. corpore ponit membrum vnius distinctionis supra habitæ, q. 50. art. 1. cum conclusione sibi correspondente, quam relinquit notam; secundo ibi. Alio modo, &c. Ponit secundum membrū distinctionis cum conclusione sibi correspondente, & eius probatione. Quo igitur ad primum dicit, q̄ duplex est habitus. Vnus, qui supra, dicebatur importare ordinem ad actum, quia videlicet per ipsum inclinatur potentia ad agendum, & hoc directè, sicut scientia, & virtutes dicuntur habitus, vt patuit vbi iam. Et adiungit D. S. conclusionem iuxta hoc membrum responsiuā. Cōclusio, hoc modo peccatum originale non est habitus. s. operatiuus, ita q̄ nihil originalis peccati est habitus isto modo. D. S. relinquit illā conclusionem notā, & probatā argumento. Tertiò, probat tñ extra litterā, quia nō est aliqua qualitas positiua realis; ergo non est aliqs habitus inclinans ad agendum. Consequentia clara. Añs relinquitur notum. Deinde ibi, cum dicit.

¶Alio modo dicitur habitus dispositio alicuius naturæ ex multis compositæ, secundùm quam bene se habet, uel male ad aliquid, & præcipuè, cum talis dispositio fuerit quasi in naturam uersa, ut patet de ęgritudine, & sanitate; & hoc modo peccatū originale est habitus.

¶Ponit secundum membrum distinctionis cum conclusione sibi correspōdente, quia alio modo dicitur habitus dispositio alicuius naturæ, &c. vt in littera, qui supra dicebatur habitus habendi importans ordinem ad naturam, dispositio videlicet conueniens, vel disconueniens naturæ rei.

¶Et nota, q̄ D. S. hic tangit supra notata, q. 49. art. 4. quia ad habitum requiritur esse compositum ex multis partibus, quæ compositio referenda ad subiectum habitus, non ad habitum ipsum. Est enim habitus dispositio habentis partes, vel secundùm potentiam, vel secundùm locum, &c. & adiungit huic membro distinctionis talem conclusionem hoc modo: peccatum originale est habitus (largè accipiendo habitum.) Et nota, quòd dicitur habitus isto modo originale, saltem partialiter, idest aliquid eius potest dici habitus formaliter, & aliquid causaliter, vt patebit ad primum. Deinde cum dicit.

¶Est enim quędam inordinata dispositio proueniens ex dissolutione illius armoniæ, in qua consistebat ratio originalis iustitiæ; sicut etiā ęgritudo corporalis est quædam inordinata dispositio corporis, secundùm quā soluitur ęqualitas, in qua consistit ratio sanitatis.

¶Probat conclusionem iam positam. Et arguitur sic. Peccatum originale est inordinata dispositio partium animæ proueniens ex dissolutione illius harmoniæ, in qua consistebat ratio originalis iustitiæ; igitur est habitus. Antecedens supponitur notum. Et dicit notanter, quòd peccatum originale dicit dispositionem, quæ proueniebat, &c. quia (vt est habitus) tunc non est ablatio formaliter, idest priuatio iustitiæ originalis, & illius harmoniæ, sed sicut illa harmonia fecit dispositionem partium ordinatam, ita ipsa remota sequuta est dispositio, inordinata, qua quælibet potentia tendit effrenatè in suum obiectum, &c. Tenet consequentia a simili de ęgritudine corporali, quæ est inordinata de obiecto corporis, secundum quam soluitur ęqualitas, in qua consistit ratio sanitatis.

¶Nota autem, q̄ non est omnino simile de ęgritudine, & originali peccato (vt habitus est) quia ęgritudo dicit qualitatem positiuam realem absolutam, quæ habet aliquid de priuatione, inquantum dicit dispositionem talem, qua prima est perfecta ęqualitas humorum. Originale vt habitus est, dicit solùm inordinatā dispositionem nō propter positionem alicuius, sed propter remotionem alicuius debiti ornatus debiti inquantum naturæ est, vt a Deo in primo instituta est; sicut clericus dicitur inordinatè dispositus, quia non habet debita vestimenta, &c.

¶Nota etiam, quòd Doct. Sanct. notanter dicit præcipuè, si talis dispositio fuerit quasi versa in naturam; oportet enim, quòd habitus simpliciter insit permanenter, & quasi habitualis dispositio insit modo permanenti, vt patuit supra quæst. 50. artic. 1. & sic est de originali quantum ad illam deordinationem virium, quia semper manet, esto recuperata gratia non habeat rationem culpæ, &c. Deinde cum dicit.

¶Vnde peccatum originale lāguor naturæ dicitur.

¶Confirmat antecedens ex communi dicto, quia peccatū originale languor naturæ dicitur; & ergo est signum, q̄ dicit aliquā inordinatam dispositionem naturæ, & partium eius. De illa confirmatione, & magis communi dicto. Vide D. S. in secundo, dist. 3. in expositione literæ; quia peccatum originale dicitur languor naturæ ratione carētiæ iustitiæ debitæ, quia videlicet ex eius subtractione illa inordinatio naturæ sequuta est. Ex parte verò ma-

 terialis,

terialis, scilicet inordinatione inferioris virium dicitur tyrannus, inquantum per inordinationem virium inferiorum iniustè, & quodammodo tyrannicè ratio in seruitute peccati quodammodo trahitur. Ex parte autem sensitiua, quæ est potentia organis affixa, dicitur lex carnis, ex eo quod per traductionem carnis traducitur; & dicitur lex membrorum, inquantum in membris completis dominatur.

ARGVM. in contrarium est pro secunda conclusione.

¶Nota circa hoc argumentum in oppositum D.S. in de Malo, q.4.art.2.ad quartum.quia paruuli sunt concupiscibiles concupiscentia habituali, non positiua, sed priuatiua; ita ꝙ ad sanum sensum dici posset, quòd est habitus priuatiuus, quia videlicet ex priuatione cohibentis sequitur illa habilitas ad concupiscendum effrenatè, quia videlicet iustitia originalis detinebat vires sub imperio rationis, qua ablata sequuntur suam conditionem naturalem, qua plerumq; feruntur in id, ꝙ est contra rationem; præsente autem iustitia originali non essent natæ sic effrenatè ferri in contrarium rationis; quare peccatum originale, vt est habitus, est habitus priuatiuus, idest habilitas consequens amotionẽ prohibentis tales inordinationes. Et vt dictum est, illa aptitudo addit solùm relationem rationis super potentias sibi relictas, & intelligitur ad modum inclinationis habitualis. Vnde D.S. in secundo, dist.3.q.1.art.3.ad secundum dicit. Differt dicere potentem, & habilem; quod enim aliquis sit potens concupiscere est ex potentia concupiscibili; sed ꝙ sit habilis ad concupiscendum est ex aliquo habitu, vel ex eo, ꝙ per modum habitus se habet. Contingit enim, vt etiam priuatio aliqua quandam habilitatem relinquat, inquantum priuatum aliquod, ꝙ impedimentum præstare posset. Et ita dicitur concupiscentia habitualis esse peccatum originale, &c. Hæc ille. Dicit hoc etiam Scotus in secundo, dist.32. ꝙ per carentiam iustitiæ originalis, quæ erat sicut frenum cohibens ipsam voluntatem ab immoderata delectatione, ipsa non positiuè, sed per priuationem fit prona ad concupiscendum immoderatè delectabilia, sicut exemplificat Anselmus de naui, fracto gubernaculo. Et de equo fracto freno, qui dimittitur sibi, & ex hoc sequitur motum inordinatum, quem cohiberet illud frenum. Sic ad propositum. Hæc ille.

Habit⁹ originalis potest dici priuatiuus.

Scotus concordat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut ęgritudo corporalis habet aliquid de priuatione, inquantum tollitur ęqualitas sanitatis; & aliquid habet positiuè. s. ipsos humores inordinatè dispositos; ita etiam peccatũ originale habet priuationem originalis iustitiæ, & cum hoc inordinatam dispositionem partium animæ; vnde non est priuatio pura, sed est quidam habitus corruptus.

¶Dicendum ad maiorem, ꝙ verum est, quia omne peccatũ formaliter est iniustitia, quæ iniustitia nõ est nisi carentia iustitiæ debitæ, vera igitᷣ maior, sed nõ est præcisè illa carentia peccatũ originale; sed etiam includit inordinationem sequentẽ illam carentiã: sicut ęgritudo aliquã inæqualitatem includit, & priuationem debitæ commensurationis humorum, sed præter hoc aliquid positiuum etiam. s. humores malè dispositos; sic originale dicit priuationem formaliter, & nihilominus quandam inordinationem partium animæ, licet illa inordinatio nõ dicat positiuum reale superadditum partibus animæ, sicut humores superaddunt realiter corpori. Est ergo priuatio, sed non pura, vt patebit artic.3.

¶Ad minorem, priuatio opponitur habitui opposito, sed tamẽ etiã fundatur in aliquo alio habitu, idest aliquo positiuo reali, vel imaginato, vt patet in de Malo. Ma 2.ar.1.ad 9. Et in proposito est priuatio originalis iustitiæ cui opponitur, & tñ ad illã priuationẽ sequitur aliquid per modũ habitus. s. corruptio viriũ animę, idest sequitᷣ, ꝙ ipsæ vires sunt sibi relictæ, in quo statu sunt natæ cõcupiscere aduersus spiritum. Ad consequens; igitur non est habitus; verum, cui opponitur. s. originalis iustitia, includit tamen saltem in significato materiali aliquid per modum habitus.

¶Nota autem ex solutione ista D.S. quòd secunda conclusio posita in articulo non est intelligenda, ꝙ peccatum originale sit habitus quo ad omnia, quæ in eius significatione includuntur, immo principale significatum non est habitus; sed est intelligenda, ꝙ aliquid importatũ in originalis significatione est habitus, quia importat, & habet in se priuationem originalis iustitiæ, quæ non est habitus, & horum aliqua tangit D.S. in solutione, &c.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ actuale peccatum est inordinatio quædam actus; originale verò, cum sit peccatum naturæ, est quædam inordinata dispositio ipsius naturæ, quæ habet rationem culpæ, inquantum deriuatur ex primo parente, vt dictum est; * huiusmodi autem dispositio naturæ inordinata habet rationem habitus, sed inordinata dispositio actus non habet rationem habitus, & propter hoc peccatum originale potest esse habitus, non autem peccatum actuale.

*q.81.art.1.

¶Dicendum, ꝙ maior non habet difficultatem de actuali mortali, quin hoc sit maius originali peccato, sed an veniale actuale sit maius, non ita constat, habent enim se, sicut excedentia, & excessa; quia originale in hoc maius est, quia plus repugnat gratiæ, quàm veniale. Sed potest dici minus tripliciter. Primò, vt tangit argumentum in littera, quia minus habet de volũtario, quàm veniale, vt potest patere ex art.1.q.81. Veniale enim est voluntariũ voluntate proprij suppositi, & dicit inordinationem personalem non sic originale, &c. Secundò est in hoc minus veniali, quia post hanc vitam non debetur sibi pœna sensibilis, sicut debetᷣ veniali. Tertiò, quia originale præsupponitᷣ veniali, & sic veniale arguit præcessisse originale, & quodammodo ipsum includit, sed non econtra, nullus enim peccaret ſm ordinem nunc institutum venialiter, nisi contraxisset originale; sed omnino verum, ꝙ veniale est maior culpa improportionabiliter, quàm originale, rõne improportionabilis voluntarij, quia voluntarium voluntate proprij suppositi, & voluntarium voluntate principij naturæ, improportionabilia sunt. Culpa autem vt sic, dicit quid voluntarium. Vide de ista materia in de Malo, q.5.art.1.ad 9. Ad minorem, vera est; & ratio est, quia actuale dicit formaliter inordinationem, & priuationem actualis rectitudinis, quæ deberet inesse actui, q̃ actualis rectitudo nõ est habitus, nec eius priuatio, quæ est formaliter peccatum, quia cum actu transit; sed originale peccatum dicit inordinationem naturæ, quæ permanenter inest; quare talis inordinata dispositio habet rationem habitus, non autem inordinatio actus, quæ cum actu transit, inordinatio autem naturæ manet, & quasi versa est in naturã, quia semper cum natura accipitur, & hñ ideo negatᷣ consequentia, quia sicut actuale, & originale peccata, non sunt peccata vnius rationis, ita nec inordinationes eorum. Nimirum ergo, si inordinatio vnius non potest concipi sub ratione habitus, quæ s. transit, & est ipsius actus, sicut inordinatio alterius, ꝙ est naturæ, cum qua permanet. Vide D.S. de Malo, q.4.ar.2.ad 4. prope finem; nec tamen sequitur, &c. ¶Nota circa hoc, ꝙ D.S. in solutione, cũ dicit, sed inordinata dispositio actus, &c. capit enim dispositionem largè pro omni conditione priuatiua, vel positiua.

An originale sit grauius veniali.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de habitu, quo potentia inclinatur in actum; talis autem habitus non est peccatum originale; quamuis etiã ex peccato originali sequatur aliqua inclinatio in actum inordinatum non directè, sed indirectè. s. per remotionẽ prohibentis. i. originalis iustitiæ, quæ prohibeat inordinatos motus; sicut etiam ex ęgritudine corporali indirectè sequitur inclinatio ad motus corporales inordinatos; nec debet dici, ꝙ peccatum originale sit habitus infusus, aut acquisitus per actum, nisi primi parentis, non autem huius personæ, sed per vitiatam originem innatus.

¶Dicendum circa maiorem notãdo, ꝙ vt habet D.S. in de Malo, q.4.art.2.arg.6. & in solutione. Secundum Theologos est dñia inter habitus, & actus bonos, & malos; quia habitus bonus præcedit actum bonum, actus autem malus præcedit habitum malũ; & ratio est, quia actus bonus (Theologicè loquendo) qui est meritorius, nõ est nisi ab habitu infuso, quare actus præsupponit habitum. In malis autem oportet esse contrario modo, quia habitus malus nõ potest esse ex infusione, sed solùm ex acquisitione, quæ est per actus, & ideo actus mali præcedunt habitus malos (Theologicè loquendo) secus est de habitibus bonis moraliter loquendo, quia & hi sunt posteriores actibus, vtpotè ex actibus acquisiti; sed de malis habitibus vr̃ esse apparentia, ꝙ sint posteriores actibus saltem (Theologicè loquendo) quare assumit maior, in malis actus semper præcedit habitum. Dico igitur ad maiorem, ꝙ in malis actus præcedit habitum operatiuũ, personalem, & positiuũ; (& hoc loquendo Theologicè, & Philosophicè) Sed nego de habitu, vel quasi habitu essendi, & naturali, & priuatiuo. Constat enim, ꝙ aliqui sunt quasi habitualiter infirmi, statim in ipsa generatione passiua, antequam inordinatè viuant, infirmitas enim est habitus essendi malus, vt patuit supra. Sic in proposito, corruptio, & inordinatio naturæ statim trahitur in accipiẽdo naturam.

¶ Ad probationem dico, ꝙ nullus habitus malus est infusus a Deo, illa simpliciter conceditur; sed ad illam, ꝙ omnis sit acquisitus, dico sub distinctione; quia si intelligitur, ꝙ omnis habitus sit acquisitus actu proprio, & personali habentis habitum; negatur, non solùm in proposito, quod tenetur fide, sed etiam in naturalibus, quia iuxta supra dicta, q.50.ar.1.& q.63.art.1. Aliqui habitus, vel saltem habituales dispositiones sunt nobis innatæ, datᷣ igitur medium inter infusum, & acquisitum actu proprio, quia innatum, & acquisitum actu alterius, & p̃sertim qñ habitus sequitur priuationem alicuius, quàm alius potest demereri; habitus enim, de quo sermo est, nõ causatᷣ ex actione, sed ex subtractione actionis, cuius subtractionis causa demeritoriè fuit peccatum Adæ; & ideo talis habitus est causatus, & innatus eo mõ, quo põt innasci ex actu alterius ad sensum dictum, art.1. quia causa carẽtiæ originalis iustitiæ, & per consequens inordinationis partiũ animæ, est a Deo nõ agente, cuius non actionis causa fuit peccatum Adæ.

Habit⁹ originalis peccati, an sit infusus acq̃situs, aut innatus.

¶Ad

¶Ad minorem, peccatum originale nõ præcedit aliquis actus. Verum, non aliquis actus huius prolis contrahentis originale, præcedit tamen actus primi parentis demeritorius ſubtractionis iuſtitiæ originalis, ad quam ſequitur ille habitus. Vltra; ergo non eſt habitus. Verum, poſitiuus,& inclinans ad operationem, & hoc intellige directè, ſed tamen indirectè, inquantum ille habitus habet annexam remotionem originalis iuſtitiæ, quæ prohibebat, ne vires animæ in actus, & motus inordinatos prorumperent, vt habetur in littera. Et ſecundò probat, & bene infert conſequens, quòd non eſt habitus acquiſitus actu proprio ſubiecti, quia proles ante contractionem originalis nil agere potuit, quod fit generatiuum habitus moraliter mali, & vitioſi; ſed non probat, quin ſit habitus innatus,& acquiſitus ex actu alterius, nõ quidem agẽte habitum directè; ſed quia demeritoriè, tollit actionem, ad cuius ablationem ſequitur ille habitus. D.S.in de Malo ſupra dicit ad hoc argumentum ſub breuibus, quòd obiectio illa procedit de habitu perſonali poſitiuè dicto, talis autem habitus non eſt peccatum originale. Et ante hoc dicitur, ſicut habitus vitioſus, qui eſt proprius huius perſonæ, eſt acquiſitus ex actibus huius perſonæ, ita & habitualis concupiſcentia, quæ pertinet ad peccatum naturæ eſt acquiſita ex voluntario actu primi parẽtis, non eſt autem naturalis propriè loquendo, neq; infuſa, hæc ille. vbi patet, quæ dicta ſunt, & ꝙ habitus originalis peccati non eſt naturalis propriè. Cum quo tamen ſtat, ꝙ D.S.hic dicit, quia innatus, non enim eſt naturalis quaſi ex principijs naturæ cauſatus, ſed innatus, qa cũ natura acceptus, ſicut & iuſtitia originalis dicebatur hoc modo bonũ naturale, vt patuit art. 1.queſt.præcedentis.

Vtrum in vno homine ſint multa originalia.

G

In 2.di.31.q.1. ar.1 Et Mal. q.4.ar.1.co. & arti.2 princ.& 2a. tic.3. ad 1. Et Pſal. 51. co.2. Et Roma.4.lec.1. co.4.& c.5. lec.3. co.3 fin.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ in vno homine ſint multa originalia peccata; dicit enim in Pſalm. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum,& in peccatis concepit me mater mea; ſed peccatum, in quo homo concipitur, eſt originale; ergo plura peccata originalia ſunt in vno homine.

¶ 2 Præt. Vnus & idem habitus non inclinat ad contraria; habitus enim inclinat per modum naturæ, quæ tendit in vnum; ſed peccatum originale etiam in vno homine inclinat ad diuerſa peccata, & contraria; ergo peccatum originale non eſt vnus habitus, ſed plures.

¶ 3 Præt. Peccatum originale inficit omnes animæ partes; ſed diuerſæ partes animæ ſunt diuerſa ſubiecta peccati, vt ex præmiſſis patet; * cum igitur vnum peccatum non poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis; videtur, quòd peccatum originale non ſit vnum, ſed multa.

** q.74.*

¶Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 1. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; quod ſingulariter dicitur, quia peccatum mundi, quod eſt peccatum originale, eſt vnum, vt Glo. * ibidem exponit.

Ioan.1.

** Glo.ord. ibidem.*

¶Hic quærit, an in vno homine ſint plura originalia peccata, quia enim dictum eſt artic.1. quòd originale dicat habitum corruptum virium animæ;& quia multæ ſunt vires deſtitutæ, & inordinatæ; ideo rationabiliter quæritur, an ſint plura originalia.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ in vno homine eſt unum peccatũ originale; cuius ratio duplex accipi poteſt; vno modo ex parte cauſæ peccati originalis; dictum eſt enim ſupra, * quòd ſolùm primum peccatum primi parentis in poſteros traducitur; vnde peccatum originale in vno homine eſt vnum numero,& in omnibus hominibus eſt vnum proportione, in reſpectu.ſ.ad primũ principiũ.

** q.81.art.1.*

¶D.S. ſatisfacit quæſito vna concluſione affirmatiua, quòd ſic. in principio corporis, quam tamen poſtea in probationibus reſumit cum maiori explicatione. Concluſio ergo talis eſt, in vno homine eſt vnum peccatum originale, vnum ſcilicet etiam in numero, & in diuerſis, immo omnibus hominibus eſt vnum ſpecie, & proportione, diuerſum numero. Hanc concluſionem probat duplici ratione; ſecunda ibi. Alio modo, &c. Prima ergo ratio ſumitur ex parte cauſæ peccati originalis.

Qualẽ cauſam habet originale.

¶Pro quo nota, quòd peccatum originale dicitur habere cauſam, non quidem productiuam, & effectiuam; quia entia rationis non habent cauſam effectiuam agentem poſitiuè, ſed habent cauſam demeritoriam, quæ ſubtraxit habitum originalis iuſtitiæ, qua ſublata ſequitur talis priuatio, quæ tamen extra animam nihil reale ponit, ſed dicit non eſſe iuſtitiæ originalis, quæ debet adeſſe. Eſto enim priuatio nihil reale ponat, & habeat tantùm eſſe apprehenſum, tamen ſine omni opere intellectus rei conuenit, ſicut Sortes nullo intellectu conſiderante eſt cæcus, & cæcitas nihil in eo ponit. Eſſe enim cæcum, non eſt eſſe aliquid, ſed carere aliquo. ſ. viſu, quo aliquis caret omnibus dormientibus. Entia etiam rationis, vt ſunt priuationes, & relationes rationis, ad hoc, quod de aliquo actu dicantur, requirunt cauſam, & fundamentum proximum. Et igitur, quia peccatum originale dicit priuationem formaliter, & relationẽ rationis materialiter, ideo eſt eius aliqua cauſa. ſ. demeritoria ſubtractionis originalis iuſtitiæ; ſicut & cauſa cęcitatis eſt, qui aufert viſum, quamuis entia rationis non habeãt cauſam productiuã dantem eis eſſe extra animam, tamen requirunt cauſam, vt circa ſubiectũ concipi poſſunt.

¶Hoc notato arguitur pro concluſione primò, ſolùm primum peccatum primi parẽtis in poſteros traducitur; igit̃ cõcluſio vera. Antecedens patuit q.81.ar.1.tenet cõſequentia, quia ab vna cauſa numero vnius rationis,& defectiua, cauſat̃ in vno receptiuo vnus defectus in numero; & ꝙ ſit vnum proportione patet, quia omnibus ineſt in reſpectu, & habitudine ad vnum principium.

¶Nota autẽ, ꝙ quia actualia alia a primo peccato nullum defectum cauſant in nobis, ſed ſolùm vnum peccatum. ſ. primum, cauſat in nobis defectum originalem; ideo oportet, ꝙ cauſet in omnibus ſimilem defectum,& proportionabilem. Nec obſtat, ꝙ Sol,& cęlum vnum exiſtens cauſet diuerſos effectus ſpecie in inferioribus; tum primò, quia ibi ſunt diuerſa recipientia,& diuerſæ diſpoſitiones materiæ, in propoſito autem receptiua ſunt eiuſdem rationis, quia omnes recipiunt illum defectum, inquantum naturales filij Adæ progeniti ab eo ſm ſeminalem rationem; tũ ſecundò, quia Sol eſt cauſa perfectiua, ſupereminenter continẽs plures effectus ſpecie. peccatum autem primũ Adæ non eſt cauſa perfectiua, ſed deſtructiua,& defectiua; quare nõ cauſat in ſuo gñe cauſandi niſi vnum defectum, quia non demeruit illud peccatum nobis ſubtrahi niſi iuſtitiam originalem. Secunda ratio.

¶ Alio modo poteſt accipi ratio eius ex ipſa eſſentia originalis peccati; in omni enim inordinata diſpoſitione vnitas ſpeciei conſideratur ex parte cauſæ, vnitas autem ſecundùm numerum ex parte ſubiecti, ſicut patet in ęgritudine corporali; ſunt enim diuerſæ ęgritudines ſpecie, quæ ex diuerſis cauſis procedunt, puta ex ſuperabundantia calidi, vel frigidi, vel ex læſione pulmonis, vel epatis; vna autem ęgritudo ſecundùm ſpeciem in vno homine non eſt niſi vna numero.

¶Procedit ex ipſa eſſentia originalis peccati, quæ tracta eſt artic.præced.quia videlicet ſm eſſentiam ſuam eſt inordinata diſpoſitio partium animæ. Pro quo nota, ꝙ ſtrictè accipiendo eſſentiã & ſpeciem, tũc nõ competit niſi entibus realibus, q̃ ſunt in aliquo decem generum, vt habet D.S.in de Ente,& Eſſentia, in prin.quia autem originale peccatum, nec quo ad formale, nec quo ad materiale eſt in aliquo generum; nam priuatio ipſa non eſt res alicuius generis, nec concupiſcentiæ, vt eſt materiale originalis peccati; ideo qñ D.S.dicit,& loquitur de eſſentia peccati originalis, debet intelligi extenſo nomine eſſentiæ pro quidditate, & formalitate. Entia enim rõnis, vt priuationes,& relationes rationis, eſto non habeant naturã, vel eſſentiam, habent tñ ſuas quidditates,& formalitates. Diſtinguuntur enim priuationes duorum habituum formaliter, ſicut & duæ relationes rationis, vt patet de dextro, & ſiniſtro in columna, ſimiliter de cæcitate,& ſurditate; quare & originale peccatum habet eſſentiam, largè accipiendo eſſentiam.

¶Arguitur ergo ſic ſecundò, in omni inordinata diſpoſitione vnitas ſpeciei conſideratur ex parte cauſæ, vnitas autem ſm numerum ex parte ſubiecti; ſed cauſa huius corruptæ diſpoſitionis, quæ dr̃ originale peccatum, eſt vna tãtùm reſpectu omnium originalium; igitur & peccatum originale eſt vnum ſpecie, & in homine vno, vnum numero, &c. Maior illa patet exemplariter de ęgritudine corporali, quæ eſt etiam inordinata diſpoſitio, qa ſunt diuerſæ ęgritudines ſpecie, quæ ex diuerſis cauſis procedunt, puta ex ſuperabundantia calidi,& frigidi, vel ex læſione pulmonis, vel epatis, & per conſequens ex vna cauſa eſt vnitas ſpecifica. Si quis enim dolet caput, quia nimis bibit, & alius ſimiliter, habent infirmitates vnius rationis diſtinctas ſolùm numero propter diſtinctionem ſubiectorum; ſed vnitatem ſpecificam habent ex vnitate cauſæ. Secunda pars patet ſilr̃ de ęgritudine corporali, quia ęgritudo vna ſm ſpeciem in vno homine non eſt niſi vna numero, quia accidẽtia, & habentia modum accidentium, habent vnitatẽ numeralem ex vnitate ſubiecti. Et dicit notanter vna ſm ſpeciem non eſt niſi vna numero in vno ſubiecto; quia non eſt inconueniens, vt plures ſm ſpeciem, ſint etiam plures numero, quia pluralitas ſpecifica fert ſecum pluralitatẽ numeralem, non ꝙ quælibet habeat plures numero diſtinctas; ſed quia ipſæ ſpecificè diſtinctæ ſunt etiam numeraliter diſtinctę, ſicut poteſt quis laborare in ſtomacho,& epate duabus infirmitatibus ſpecificè diſtinctis,& quęlibet in ſuo ſubiecto eſt vna tm̃ numero. Patet igitur, ꝙ qñ inordinationes & diuerſarum partium proueniunt ex vna cauſa, tunc ſunt vna infirmitas ſpecie,& numero in eodem; & in diuerſis diſtinctę numero,& tñ eædem in ſpecie; ſed inordinatio peccati originalis oĩum partiũ omniũ hoĩum ꝓuenit ex vna cauſa; igit̃,&c.

¶Nota autem D. S. in ſecundo ſententiarum, diſ. 33. q. 1. artic. 3. quòd dupliciter contingit eſſe inordinationem in partibus alicuius totius; vno modo, quia ſoluitur illa ęqualitas, ex qua omniũ partium bona habitudo erat; ſecundò, quia ſoluitur aliquod eorum, quod determinatam partem ſeruabat; ſicut contingit fieri debilitatem in partibus corporis, ex eo quòd ſoluitur ęqualitas complexionis, ex qua erat vigor in omnibus partibus corporis, ſicut in febre accidit; & ideo vna febris eſt, qua partes corporis debilitantur, & non ſingulæ febres in ſingulis partibus corporis. Contingit autem partes corporis debilitari per hoc, ꝙ defectus eſt alicuius, in quo virtus membri conſiſtebat, & tunc oportet, ꝙ diuerſis partibus diuerſæ corruptiones reſpondeant, ſicut ꝙ oculus ſit lippus, & pes eſt claudus, &c. Corruptioni autem communi aſſimilatur peccatum originale, quod corrumpit oẽs vires, ex diſſolutione communis harmoniæ, qua anima omnes, & partes corporis continebat. Peccatum verò actuale corrumpit potentiam, & partem animæ, quãtum ad id, quod eſt ſibi proprium, & pluriũ potentiarum ſunt plures corruptiones, &c. Deinde cum dicit.

¶Cauſa autem huius corruptæ diſpoſitionis, quæ dicitur originale peccatum, eſt vna tantùm. ſ. priuatio originalis iuſtitiæ, per quam ſublata eſt ſubiectio humanæ mentis ad Deum; & ideo peccatum originale eſt vnum ſpecie, & in uno homine non poteſt eſſe niſi unum numero, in diuerſis autem hominibus eſt unum ſpecie, & pro portione diuerſum numero.

¶Ponit minorem pro ſecunda ratione, quæ talis eſt. Priuatio originalis iuſtitiæ eſt cauſa illius inordinationis, per quam originalem iuſtitiam, ſublata eſt ſubiectio humanę mentis ad Deũ, qua ceſſante, ceſſauit & ſubiectio virium ad mentem, & ita ſequuta eſt inordinatio, & rebellio ad mẽtem, &c. ſed illa ſubtractio eſt vtiq; vna cauſa, in vno vna numero, in pluribus vna ſpecie, &c.

Soluitur obiectio.

¶Nota circa hæc, ꝙ prima ratio dicit, ꝙ cauſa originalis peccati eſt primum peccatum Adæ. Secunda verò ratio dicit, ꝙ priuatio originalis iuſtitiæ eſt cauſa inordinatæ diſpoſitionis, quæ dicitur originale peccatum. Sed illa non contrariantur, quia primum peccatum Adæ eſt cauſa prima demeritoria peccati originalis, & quo ad materiale, & quo ad formale; ſed priuatio originalis iuſtitiæ eſt ſm modum intelligendi cauſa materialis in originali, ſicut remotio prohibentis illud materiale, quia priuatio formaliter remouet iuſtitiã originalem, qua ſtante nõ eſſet illa inordinatio viriũ. Eſt ergo peccatum Adæ cauſa demeritoria effectiua originalis; ſed priuatio originalis iuſtitiæ eſt cauſa immediata ꝑ accidens, ſicut remotio prohibentis materiale in originali, &c.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd pluraliter dicitur in peccatis ſecundùm illum morem Diuinæ ſcripturæ, quo frequenter [d] ponitur pluralis numerus pro ſingulari, ſicut Matth. 2. Defuncti ſunt, qui quærebant animam pueri; uel quia in peccato originali uirtualiter præexiſtunt omnia peccata actualia, ſicut in quodam principio, vnde eſt multiplex uirtute; uel quia in peccato primi parentis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, ſcilicet ſuperbiæ, inobedientiæ, gulæ, & alia huiuſmodi; uel quia multæ partes animæ inficiuntur per peccatum originale.

Dub. 1007. Matth. 2.

¶Dicendum ad maiorem quadrupliciter. Primò, quia ſecundum modum ſcripturæ vtitur plurali pro ſingulari, ſicut dicitur defuncti ſunt, qui quærebant; & tamen vnus ſolus. ſ. Herodes, quærebat animam pueri. Secundò dicit, quòd dicitur pluraliter, non quia actu plura ſint, immo actu & in ſe vnum, multa tamen virtute, &c. Tertiò, quia in originali aliquis participat peccatum originale originans, quod eſto eſſet vnum ſecundùm ſubſtãtiam actus, erat tamen multiplex in deformitate, &c. Quartò dicitur in plurali propter effectum eius, qui eſt inficere multas partes animæ. Non autem intelligitur, quòd ſit multiplex in vno ſecundum ſe; quare conceſſa minore, negatur conſequentia.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd vnus habitus non poteſt inclinare per ſe, & directè, id eſt per propriam formam ad contraria, ſed indirectè, & per accidens. ſ. per remotionem prohibentis; ſicut ſoluta armonia corporis mixti, elementa tendunt in loca contraria; & ſimiliter ſoluta armonia originalis iuſtitię, diuerſæ animæ potentiæ in diuerſa feruntur.

¶Dicendum ad maiorem, vnus & idem habitus non inclinat ad contraria directè. Verum, quia ex natura ſua mouet, & diſponit ad vnum actum ſibi conuenientem, & ita per ſe, & directè mouet ad vnum. Sed dico, ꝙ idem habitus poteſt inclinare, & mouere per accidens ad contraria, inquantum remouet prohibẽs contrarios motus, ſicut abeunte virtute, quæ miſcibilia in mixto continebat, ſequuntur motus diuerſi diuerſorum per illam virtutem contentorum. Ad minorem, ſi intelligitur directè, negatur, ſed conceditur, quòd per accidens, quia remouet iuſtitiam originalem, quæ omnia peccata cohibuiſſet. Sed negatur conſequentia, quia non eſt inconueniens, vt idem remouens prohibens, ſit cauſa per accidens diuerſorum motuum; ſicut ſi quis remoueat columnam (ſuper qua diuerſa, & diuerſarum conditionum continentur) talis vnus, & per vnam remotionem erit cauſa diuerſorum motuum, ſed non directè, & per ſe; ſed natura in eis exiſtens eſt per ſe cauſa mouens, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ peccatum originale inficit diuerſas partes animæ, ſecundùm quòd ſunt partes unius totius, ſicut & iuſtitia originalis continebat omnes animæ partes in vnum; & ideo eſt vnum tantùm peccatum originale, ſicut etiam eſt vna febris in vno homine, quamuis diuerſæ partes corporis grauentur.

¶Dico ad maiorem, peccatum originale inficit omnes animæ partes, non quamlibet ſm ſe, & ratione diſſolutionis alicuius, quod pertineat ad partem aliquam determinatam tantùm, ſed inficit omnes partes ratione diſſolutionis communis harmoniæ, quæ ſe extendebat ad omnes partes, ſicut in primo notabili dictum fuit de febre. quæ vna exiſtens inficit omnes partes corporis ratione diſſolutionis communis ęqualitatis humorum. Ad minorem, diuerſæ partes animæ ſunt diuerſa ſubiecta peccati. Dico, ꝙ diuerſæ partes animæ ſunt diuerſa ſubiecta peccati actualis. Et hoc patet ex præmiſſis. ſ. in q. 74. ſed nõ ſunt diuerſa ſubiecta originalis, immo oẽs ſimul ſunt vnum ſubiectum originalis, quia (vt patuit notabili primo) tale originale eſt inordinatio, quæ tollit ęqualitatem, & harmoniam extendentem ſe ad omnes partes. Actuale verò tollit, quod reſpicit potentiam determinatè. Vltra. Cum igitur vnum peccatum non poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis. Dico, ꝙ vera eſt de actuali præſertim, quia hoc ſaltem non eſt ſm idem in diuerſis ſubiectis, & non eſt in diuerſis diſparatis. Dico etiam, ꝙ originale vnum non eſt in diuerſis ſubiectis, ſed eſt in vno ſubiecto habente plures partes. Quare negatur conſequentia, quia cum peccatum originale ſit peccatum naturæ humanæ, ſicut natura humana ex multis partibus componitur, & tamen vna eſt, ita multa concurrunt ad originale peccatum. ſ. defectus diuerſarum partium humanæ naturæ. Vnde poſſet dici, ꝙ peccatũ originale vnum in vno homine nõ eſt vnum vnitate ſimplicitatis, quaſi dicat vnum defectum tantùm, ſed eſt vnum vnitate quaſi aggregationis, & ordinis; quare eſto inficiat multas partes; quia tamen ex vna cauſa prouenit illa infectio, & quia inficit partes, vt ſunt vnius totius, ideo in vno homine eſt vnum originale.

Item peccatum, an poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis.

¶Nota circa hoc, ꝙ harmonia iuſtitiæ originalis extendebat ſe ad omnes partes corporis, & per eius ſubtractionem cauſata eſt diſſolutio omnium partium, non quia illa iuſtitia ineſſet omnibus membris formaliter, illa enim non eſt mens D. S. vt patet prima par. q. 97. art. 1. quia corpus non erat indiſſolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exiſtentem, ſed inerat animę vis quædam ſupernaturaliter diuinitus data, per quã poterat corpus ab omni corruptione præſeruare, quãdiu Deo ſubiecta manſiſſet; ita ꝙ illa virtus extẽdebat ſe effectiuè ad omnes partes, formaliter autem ſoli animæ inerat. Quãquam Sco. nulla ratione ductus, in 2. diſt. 19. q. 1. non videat quomodo qualitas in anima poſita, poſſit præſeruare corpus paſſibile, ne patiatur a contrario. Sed non ſatis aduertit, nec tribuit Scotus auctoritati B. Auguſt. qui vult hominem ſibi fuiſſe auctorem vitę, nec in re dubia maior ratio auctoritate Diuina, quæ per ſanctos eius innoteſcit.

An originalis iuſtitia fuerit formaliter in corpore.

Scotus.

Vtrum peccatum originale ſit concupiſcentia.

H

AD tertium ſic proceditur. Vr̃, ꝙ peccatũ originale non ſit concupiſcentia, omne enim peccatum eſt contra naturam, vt dicit Damaſc. in 2. lib. * ſed concupiſcentia eſt ſecundùm naturam, eſt enim proprius actus virtutis concupiſcibilis, quæ eſt potentia naturalis; ergo concupiſcentia non eſt peccatum originale.

¶2 Præt. Per peccatum originale ſunt in nobis paſſiones peccatorum, vt patet per Apoſtolum Roman. 7. Sed multæ aliæ ſunt paſſiones præter concupiſcentiam, vt ſupra habitum eſt; * ergo peccatum originale nõ magis eſt concupiſcentia, quàm aliqua alia paſſio.

¶3 Præterea. Per peccatum originale deordinantur omnes animæ partes, vt dictum eſt; * ſed intellectus eſt ſupremus inter animæ partes, vt patet per Philoſophum in decimo Ethicorum; * ergo peccatum originale magis eſt ignorantia, quàm concupiſcentia.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. Retractatio. * Concupiſcentia eſt reatus originalis peccati.

a q. 23. art. 2. cor. Et 1 2. 30. q. 1. ar. 3. cor. & ad 4. & in capitulis. Et di. 31. q. 2. ar. 1. ad 3. Et di. 32. q. 1. ar. 1. ad 1. 3. & 4. Et Mal. q. 3. ar. 7. cor. Et q. 4. ar. 2. & per tot. & arti. 4. ad 2. & artic. 6. ad 16.

* Damaſc. c. 4. & 30. Rom. 7.

* q. 23. articu. 1. & 4.

* Artic. 1. ad primum.

* Ariſt. c. 4.

* Aug. lib. 1. cap. 15.

¶Hic

¶ Hic quærit iterum de quidditate originalis; an sit concupiscentia, nam sancti aliquando dixerunt, quòd sit concupiscẽtia.

¶ Nota, quòd per concupiscentiam non intelligitur actualis motus concupiscibilis, sed intelligitur pronitas inferiorum viriũ a voluntate mobilium ad inordinatè appetendum, ita tamen, quòd sub ista concupiscentia comprehendatur, & ignorantia, & breuiter defectus omnium aliarum potentiarum a voluntate, cuius voluntatis defectus proueniens ex originali dicitur malitia, quæ est destitutio voluntatis ab originali iustitia, secundum quã incurrit pronitatem ad mala eligendum, quæ malitia voluntatis est formale originalis.

¶ Respondeo dicendum, quòd vnumquodque habet speciẽ a sua forma, dictum est autem supra. * quòd species peccati originalis sumitur ex sua causa, vnde oportet, quod id, quod est formale in originali peccato, accipiatur ex parte causæ peccati originalis.

* Art. pri.

¶ D. S. in corpore præmittit primò vnam conclusionem fundamentalem, ex qua secundò procedit ad probandã conclusionem responsiuam circa finem, ibi oppositorum, &c. Conclusio fundamentalis est ista Oportet, quòd id, quòd est formale in originali peccato accipiatur ex parte causæ peccati originalis, idest id, quòd se tenet ex parte causæ peccati originalis, scilicet quo ad materiale, & concupiscentiam, hoc sit formale; ita quòd defectus ille, qui est in causa alterius defectus, dicendus est formale, & defectus causatus materiale. Constat autem iuxta dicta, quòd ideo homo incurrit pronitatem, & concupiscentiam, quia volũtas auertit se a Deo. Et ideo auersio voluntatis habitualis, quę est carentia originalis, erit formale. Ad hoc tendit ista conclusio, pbatur cõclusio; Ab eo accipitur formale, a quo accipitur species, sed species peccati originalis sumitur ex causa, igitur conclusio vera. Maior patet, quia vnumquodque habet speciem a sua forma, & per consequens ab eodem sumitur formale, & species. Minor patet ex arti. 2. quia originale est dispositio inordinata, quæ habet speciem ex causa, & ergo vult conclusio, quod illud erit formale, qđ est ex parte causæ .s. voluntatis se a Deo auertentis.

¶ Oppositorum autem oppositæ sunt causæ, est igitur attendenda causa originalis peccati ex causa originalis iustitiæ, quæ ei opponitur; tota autem ordinatio originalis iustitiæ ex hoc est, quòd voluntas hominis erat Deo subiecta, quæ quidẽ subiectio primò, & principaliter erat per voluntatem, cuius est mouere omnes alias partes in finem, vt supra dictũ est. * vnde ex auersione voluntatis a Deo consecuta est inordinatio in omnibus alijs animæ viribus. Sic ergo priuatio originalis iustitiæ per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali.

* q. 4. art. 1. & 2.

¶ Hic consequenter D. S. satisfacit quęsito tali conclusione bimembri cum restrictione. Peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter est defectus originalis iustitiæ. Circa istam conclusionem D. S. primò probat eius secũdam partem, secundò primam, ibi. Omnis autem alia, &c. Probatur ergo secunda pars conclusionis sic. Quicquid se tenet ex parte causæ inordinationis virium inferiorum, hoc se habet formaliter in originali, sed defectus originalis iustitiæ est huiusmodi, igitur conclusio vera. Maior nota ex supra dictis circa conclusionem fundamentalem. Minor probatur, id est formale in peccato, quod accipitur ex parte causæ peccati originalis, sed priuatio originalis iustitiæ accipitur, & tenet se ex parte causæ peccati originalis, igitur minor vera. Maior nota. Minor probatur, priuatio originalis iustitiæ accipitur ex parte voluntatis auersæ a Deo, igitur ex parte causæ originatur peccati. Antecedens patet, quia priuatio originalis iustitiæ sicut, & iustitia ipsa principaliter est voluntatis. Tenet consequentia, quia oppositorum oppositæ sunt causæ, sed tota ordinatio originalis iustitiæ ex hoc est, quòd voluntas hominis erat subiecta Deo, quæ habet mouere omnes alias partes in finem, igitur ex auersione volũtatis a Deo consequuta est inordinatio in omnibus alijs animæ viribus, quę inordinatio est materiale originalis, igitur patet consequentia, quòd voluntas est causa originalis peccati; & per cõsequens id, quod tenet se, idest respicit voluntatẽ & est eius defectus, est causa defectus in alijs potẽtijs; & sic per consequens auersio habitualis, qui est defectus originalis iustitiæ in voluntate, præintelligitur quasi principium defectus, & deordinationis in alijs viribus, ita quòd ordine naturæ voluntas præintelligitur priuata originali iustitia, antequam aliæ vires intelligantur deordinatæ; sic q̃ sicut in actuali peccato Adæ prius erat actualis auersio voluntatis, quàm corruptio naturæ, & inordinatio viriũ; ita in originali oportet pintelligere auersionẽ, & defectũ quasi habitualẽ in volũtate, anteq̃ itelligat habitualis cõcupiscẽtia. Ex hoc patet, q̃a priuatio originalis iustitiæ tenet se ex parte causæ .s. volũtatis auersæ, immo est eius auersio, & p cõsequẽs ex parte causę, &c.

¶ Circa iam dicta nota primò, quòd sicut est in actuali peccato actualis auersio, & actualis conuersio; sic & proportionabiliter est in originali. Auersio autem, quæ est in actuali attribuitur voluntati, cuius est principaliter ad Deum conuerti, vt patet ex dictis supra. conuersio autem est omnium potentiarum mobilium a voluntate; sic in originali peccato est auersio, & conuersio, non quidem in ipso actu, sicut est in actuali, sed in anima, & natura ipsa secundùm diuersas potentias, per iustitiam enim originalem principaliter conuertebatur voluntas in Deum habitualiter, & aliæ vires mobiles ea mediante, & inferiores vires subdebantur voluntati, nec ferebantur proprio impetu in sua obiecta, sed conuertebantur iuxta imperium voluntatis inhærentis Deo; quare in originali peccato, quod directè opponitur iustitiæ originali, voluntas ipsa destituta est iustitia originali, & per consequens auersa a Deo, quę carentia dicitur auersio habitualis quasi quia videlicet non est per habitum iustitiæ originalis vnita Deo. Et ex illa auersione a Deo vires aliæ cõuertuntur, & habiles sunt conuerti ad inferiora secundùm proprium impetum, & talis habilitas quasi habitualis vocatur concupiscentia, & est materiale in originali.

In originali est auersio, & conuersio.

¶ Nota secundò, quòd carentia, & defectus iustitiæ originalis vocatur formale in originali, & concupiscentia materiale, iuxta D. S. in de Malo q. 4. ar. 4. quia vt iam tactum est, iustitia originalis debebatur principaliter voluntati, tanquam motrici aliarum virium, & per consequens eius defectus est principaliter in volũtate, id autẽ, q̃ est ex parte agentis, & mouentis est sicut formale; quod autem est ex parte mobilis, & patientis, habet se sicut materiale, & ideo cum carentia originalis iustitiæ se habeat ex parte voluntatis, ex parte autem aliarum virium sit pronitas ad inordinatè appetendum, ideo defectus voluntatis habet se vt formale; quamuis enim omnes vires careant iustitia originali, quia tamen ipsa erat principaliter volũtatis, ideo carentia eius sibi principaliter attribuitur. Secundum autem D. S. 2. di. 30. q. 1. ar. 3. ideo carentia iustitiæ originalis est formale, q̃a sicut in peccato actuali ipsa substãtia actus est materiale, sed deordinatio a fine est formale, ita in peccato naturæ, quod est originale, ipsa deordinatio naturæ, & virium eius est sicut materiale, & deordinatio a fine est sicut formale; voluntatis autem natura est fini coniungi, & ordinem ad finem omnibus imponere. Et ideo destitutio volũtatis ab illa rectitudine ad finem quã habuit in institutione naturę in ipso peccato originali est formale, & hoc est defectus vel priuatio iustitiæ originalis, per hanc enim rectè se habuit ad finem. Aliæ autem vires natæ sunt recipere a voluntate ordinem ad finem. Et ideo subtractio vinculi, quo sub potestate voluntatis continebantur est materiale. Et ex hac subtractione sequitur cõcupiscentia habitualis, quæ dicitur materiale, &c. Ille est modus dicendi D. S. in secundo. Sed hic in isto ar. D. S. vtitur alio medio declarandi, quare illa carentia originalis iustitiæ originalis sit formale, quia videlicet est, vel tenet se ex parte causæ ipsius concupiscentiæ, id autem quod est ex parte causæ, habet se formaliter, semper etiam, quod est in effectu ex superiori causa, se habet vt formale respectu conditionis conuenientis effectui ex causa inferiori; & sic in proposito concupiscentia prouenit, & est ex priuatione originalis iustitiæ, quæ primò secundum effectũ erat in voluntate, &c. Potest & alius modus esse, quia illud materiale non haberet rationem peccati, nisi propter illud formale. Si qs enim miraculosè formatus haberet concupiscentiã, & non a destitutione originalis iustitiæ, non esset peccatum. Sed quia a carẽtia iustitiæ debitæ, ideo est peccatum. Deinde cum dicit.

¶ Omnis autem alia inordinatio virium animæ se habet in peccato originali sicut quiddam materiale, inordinatio autem aliarum virium animæ præcipuè in hoc attenditur, quòd inordinatè conuertuntur ad bonum commutabile, quæ quidem inordinatio communi nomine potest dici concupiscentia; & ita peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter verò est defectus originalis iustitiæ.

¶ Probat primam partem cõclusionis responsiuæ. Et arguitur sic, inordinatio aliarum virium se habet vt materiale in peccato originali. Sed talis inordinatio præcipuè in hoc attenditur, qđ inordinatè conuertuntur ad bonum commutabile, subsumitur. Sed talis inordinatio communi nomine potest dici cõcupiscẽtia igitur prima pars cõclusionis vera, qđ materiale est cõcupiscẽtia.

¶ Nota autem, quod materiale peccati originalis vt tactũ est, inuenitur in omnibus potentijs, immo in corporis partibus, quæ secundum inclinationem contrariam tendunt in corruptionem, sed differenter; quia talis concupiscentia, & materiale originalis in his, quæ non obtemperant voluntati, sicut & pars vegetatiua inuenitur sub ratione pęnæ non culpæ. Sed in his, quæ natæ sunt obedire voluntati inuenitur sub ratione culpę non quidem actualis, sed originalis; ita quòd ignorantia, quæ est carẽtia illius scientiæ naturalis, quam homo in primo statu habuisset, sit peccatum originale, similiter pronitas sensualitatis. Sola tamẽ quasi

habitualis

habitualis malitia voluntatis, q̃ est destitutio voluntatis a recto ordine ad Deũ sit principale, & formale in ordine ad inordinationes aliarũ viriũ. Idem enim intelle per malitiam volũtatis, & destitutionem originalis, vel saltem illa malitia hanc destitutionem sequitur immediatè, &c. De hoc q. seq. ar. 2. & 3. Patet ex his omnibus, quòd peccatum originale complectitur duos defectus partiales, primum, & principalẽ, qui & est causa, vel se tenet ex parte causę alterius, scilicet defectum iustitiæ originalis, qua pręsente secundus defectus non haberet locum, scilicet inordinatio virium, alium autem, scilicet inordinationem inferiorum viriũ, qui causatur ex primo, &c. Patet etiam, q̃ cõcupiscentia nõ dicit totum, quod est principalius in peccato originali, scilicet formale, sed quod minus principale est, scilicet materiale, &c. Et p hoc patet satis responsio ad quæsitum articuli, quia peccatũ originale est partialiter concupiscentia, &c.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Circa illud argumentum in oppositum, quod fundatur in auctoritate Beati Aug. cũ dicit concupiscentia est reatus peccati.

¶ Nota, quòd sub concupiscentia vt dictum est, intelligitur omnis inordinatio facta in viribus, & partibus animæ, & corporis per carentiam originalis iustitiæ. Illa igitur concupiscentia est reatus peccati originalis, scilicet cum relatione ad peccatum primi parentis; defectus enim ille non habet rationem culpæ, nisi vt voluntarius voluntate primi parentis, a quo per vitiatam originem traducitur; & secundò, talis defectus cum illa relatione inuentus in natura prolis, habet rationem peccati originalis, dummodo sit in subiecto susceptio culpæ. Nam secundùm Augustinum, primo retractationum. Concupiscentia dicitur peccatum, quia est a peccato facta. Quare concupiscentia in subiecto susceptiuo culpæ est reatus, & culpa originalis materialiter, cum relatione ad peccatum Adę, secundùm se autem, est pœna vel defectus; vnde non est tã reatus illa cõcupiscẽtia, quã culpa originalis vt est a peccato primi parentis, & in subiecto capaci culpæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in homine cõcupiscibilis naturaliter regitur ratione, intantum concupiscere est homini naturale inquãtum est secundùm rationis ordinem; concupiscentia autem, quæ transcendit limites rationis inest homini contra naturam, & talis est concupiscentia originalis peccati. ——————

¶ Maior vera, vt patuit supra q. 71. ar. 2. quia peccatum sicut, & vitium, est contra naturam hominis, vt homo est, inquantum est contra rectam rationem. Ad minorem dico, quòd concupiscentia absolutè accepta, & concupiscentia secundùm sensum est naturalis homini in quantum animal. Sed concupiscentia ordinata secundùm ordinem rationis est naturalis homini vt sic. Concupiscentiæ autem, quæ est præter ordinem rationis, est contra naturã hominis vt rationalis, & homo, & vt institutus est in prima institutione. Et dico, quòd talis concupiscentia accepta pro deordinatione cuiuslibet virtutis tendentis vel malè dispositę cõtra ordinem rationis, est materiale peccati originalis.

¶ Ad probationem dico primò, quòd non accipitur hic cõcupiscentia vt est proprius actus concupiscibilis, sed modo qui dictus est. Secundò dico, quòd concupiscentia in proposito est inordinatio potentiæ quidem naturalis secundùm rationem generis & absolutè accepta. Sed talis potentia non est naturalis homini vt sic, & secundùm naturam institutam, nisi secundùm quòd subditur rationi naturali, & sequitur appetitum superiorem, scilicet voluntatem ordinatam. Secundum enim Philosophum tertio de anima naturale est homini vt sic, quòd inferior sphera moueatur a superiori, vnde negatur consequentia, quòd cõcupiscẽtia inordinata habitualis non sit peccatum originale, quia dicitur talis concupiscentia habilitas ad cõcupiscendum contra rationẽ, quæ habilitas est inordinatio naturæ, quæ nõ debet inesse, immo oppositum eius, scilicet ordinata dispositio ad benè concupiscendum, & ordinata dispositio naturæ. Benè autem probatur, quòd concupiscentia actualis vel etiam habitualis positiua, & personalis non sit originale, nec hoc dictum est. De illa solutione primi benè loquitur ad propositum D. S. in secundo dist. 30. q. 1. ar. 1. ad quartum vbi dicit, secundùm hoc ergo dico, quòd vis concupiscibilis naturale hoc habet vt in delectabile secundùm sensum tendat, sed secundùm quòd est concupiscibilis humana, habet vlterius vt tendat in suum obiectum secundùm regimen rationis. Et ideo, quòd in suum obiectum tendat irrefrenatè, hoc non est naturale sibi inquantum humana, sed magis contra naturam eius inquantum huiusmodi, & secundùm hoc rationem pœnæ habere potest, maximè considerata humana natura, secũdum quòd tota est sub regimine rationis vt in prima sui conditione fuit. Hæc ille.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut supra dictum est.* passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis reducuntur sicut ad principaliores inter quas concupiscentia vehementius mouet, & magis sentitur, vt supra habitum est.* & ideo concupiscentiæ attribuitur tanquam principaliori, & in qua quodammodo omnes aliæ passiones includuntur. ——————

* q. 25. ar. 2.

* q. 25. art. 2. ad primũ

¶ Concedantur omnia, vsque ibi, ergo &c. verum est enim, q̃ non solùm inordinatio concupiscibilis continetur sub materiali peccati originalis, immo & deordinatio irascibilis continetur, & sub ratione culpæ, ita quòd etiam corruptio irascibilis materialiter se habet in peccato originali. Sed negatur consequẽtia, quòd non sit illa inordinatio virium dicenda concupiscentia, duplici ratione. quarum vnam habet D. S. in solutione, quia videlicet passiones irascibilis ad concupiscibilis passiones reducuntur vt patuit supra. q. 25. ar. 1. Et inter has passiones concupiscentia vehementius mouet, & magis sentitur vt patuit supra. q. 25. articulo 2. ad primum. Et ideo nomen concupiscentiæ assumitur ad significandam inordinationem quarumcunque potentiarũ mobilium à voluntate.

¶ Secunda ratio, quia peccatum originale traducitur per actũ generationis in quo maximè est delectatio, circa quam apparet inordinatio concupiscibilis; vnde concupiscibilis dicitur nõn solùm corrupta, sed etiam infecta, vt patebit quæsti. sequenti. articuli. inquantum per huiusmodi actum traducitur peccatum originale. Quare inordinatio causata in prole denominatur a suæ causæ principio, videlicet a concupiscentia, quæ viget in actu generationis naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in bonis intellectus, & ratio principalitatem habent, ita èconuerso in malis inferior pars animæ principalior inuenitur, quæ obnubilat, & trahit rationem, vt supra dictum est.* & propter hoc peccatum originale magis dicitur esse cõcupiscentia, quàm ignorantia, licet etiam ignorantia inter defectus materiales peccati originalis cõnneatur. ——

* q. 10. ar. 8. in corp.

¶ Maiorem concedo, & minorem, & dico, quòd etiam inordinatio intellectus, & virtutis cogitatiuæ se habet materialiter in peccato originali, defectus, scilicet scientiæ naturalis, quam homo in primo statu habuisset. similiter defectus dispositionis quã homo habuisset in sensibus interioribus mox natus. Sed negatur consequentia, quia magis solemus defectum intellectus attribuere parti inferiori sensuali, quæ obnubilat intellectum, vt patuit supra q. 80. ar. 2. in cor. ideo & defectum intellectus magis nominamus nomine inferioris partis, quàm è contra nominemus defectum inferioris potentiæ nomine superioris partis, quia intellectus, & ratio principalitatem habent in bonis.

¶ Nota autem circa dicta, quòd concupiscentia quidem habitualis habet rationem culpæ originalis, in potentijs quę possunt esse subiectum peccati. Hoc tamen non est nisi quando est cum carentia originalis iustitiæ. Et ideo in baptismo recuperata iustitia originali in suo æquiualenti vt patet art. 1. q. 81. talis cõcupiscentia esto maneat, non tamen habet rationem peccati, etiam postea iterum amissa gratia, quia non redit debitum habendi iustitiam originalem, & causa originalis peccati, cũ quo debito, concupiscentia habet rationem culpæ, aliàs non. Vndè dicitur, quòd peccatũ originale in baptizato manet actu, & transit reatu, qui reatus erat per separationẽ superioris partis a Deo, quæ in baptismo reunitur, &c. Vide D. S. in secundo sententiarũ dist. 32. q. 1. ar. 1. ad 6. &c. quia etiam in peccatis actualibus contingit dispositionem peccati remanere, gratia adueniente. Et tũc si ex dispositione illa aliquis actus sequatur, rationem peccati habebit, quamuis dispositio illa, quæ actum causat, culpa non esset ita etiam quamuis concupiscere, quod est actus fomitis post baptismum sit culpa, non tamen oportet quòd fomes post baptismum sub ratione culpæ remaneat, hæc ille. Vide ibidem solutionem secundi. Non redit macula alicuius peccati, quãtumcumq; gratia subtrahatur, nisi per reiterationem causæ, causa autẽ per quã macula originalis peccati relinquebatur in anima erat ipsa propagatio humanæ naturæ, quam impossibile est reiterari circa eundem hominem Et ideo macula originalis redire non potest. Sed defectus ille gratiæ, qui per mortale incidit, erit macula vel luxuriæ vel homicidij, & sic de alijs.

Vtrum peccatum originale sit æqualiter in omnibus.

I

2. d. 32. q. 1. ar. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum originale non sit æqualiter in omnibus, est enim peccatum originale concupiscentia inordinata, vt dictum est.* sed non omnes æqualiter sunt proni ad concupiscendũ, ergo peccatum originale non est æqualiter in omnibus.

* Art. pr.

¶ 2 Præterea. Peccatum originale est quædam inordinata dispositio animæ, sicut ægritudo est quædam

inordinata

inordinata dispositio corporis, sed ægritudo recipit magis, & minus; ergo peccatum originale recipit magis, & minus.

¶ 3 Præterea. August. dicit in libro de nuptijs, & concupiscentia.* quòd libido transmittit originale peccatum in prolem, sed contingit esse maiorem libidinẽ vnius in actu generationis, quàm alterius; ergo peccatũ originale potest esse maius in vno, quàm in alio.

* Aug. ca. 23 & 24.

¶ Sed contra est, quia peccatum originale est peccatum naturæ, vt dictum est.* sed natura æqualiter est in omnibus, ergo & peccatum originale.

* q. præce. ar. 2.

¶ Hic quærit de quodam dubio, quod oritur circa dicta, an videlicet peccatum originale sit æqualiter in omnibus, quia enim originale est peccatum naturæ, ideo videtur æquale; quia autem concupiscentia videtur inæqualis, non enim oẽs videntur æqualiter concupiscibiles vel concupiscitiui.

¶ Nota autem, quòd D. S. in hoc arti. videtur solùm probare, quòd formale originalis sit æquale, scilicet defectus originalis iustitiæ, & habitudo hominis ad primum parentem. Sed tamẽ ex solutione primi argumenti etiam haberi potest, quòd naturale ipsum secundum quòd respicit naturam, & consequitur formale ipsius originalis, scilicet subtractionem rectitudinis, quæ omnes vires animæ in vnum continebat, sit æquale in omnibus, & quia etiam materiale proportionatur formali. Ideo habita æqualitate formalis, habetur & æqualitas materialis, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd in originali peccato sunt duo, quorum vnum est defectus originalis iustitię, aliud autem est relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, a quo per vitiatam originem deducitur; quantum autem ad primum peccatum originale non recipit magis, & minus, quia totum donum originalis iustitiæ est sublatũ; priuationes autem totaliter aliquid priuantes vt mors, & tenebræ non recipiunt magis, & minus, sicut supra dictum est.*

* q. 73. ar. 2.

¶ Quia D. S. distinctè respondet ad quæsitum, ideo primò præmittit distinctionem bimembrem mouentem ipsum ad talem distinctam responsionem. Secundò ponit duas conclusiones responsiuas correspondentes. Primam ponit ibi. Quando autem. Secundam ibi, Similiter. Circa primum dicit, quòd in originali supple etiam pro formali accepto sunt duo. Vnum est defectus originalis iustitiæ. Aliud autem relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, a quo per vitiatam originem deducitur, non enim sufficit primum ad rationem culpæ; si quis enim iuxta dicta in q. 81. ar. 4. formaretur ex lapide, posset habere defectum originalis iustitiæ sine ratione culpæ, quia esset defectus negatiuus: sed habitudo ad primum peccatum primi parentis cõstituit talem defectum in ratione priuationis, & voluntarij; natus enim ex Adã debitor iustitiæ originalis, & defectus ipsius est voluntarius quo ad peccatum Adæ, quare ex illa habitudine trahit rationẽ culpæ, vt etiam tactum fuit art. præced. circa argum. in oppositũ. Hac distinctione nota consequenter cum dicit, quantum ad primum ponit primam conclusioné responsiuam quę talis est. Quãtum ad primum, scilicet defectum originalis iustitiæ peccatum originale non recipit magis, & minus, & sic est æquale. Probatur conclusio, priuationes aliquid totaliter priuantes non recipiunt magis, & minus, sed defectus ille est huiusmodi, ergo. Maior patuit supra q. 73. ar. 2. Et patet exemplariter de morte, & tenebra, quæ dicuntur priuationes, quia consistunt in priuato esse, &c. Minor patet, quia originale nihil relinquit de originali iustitia, immo totum donum originalis iustitiæ est sublatum. Nõ enim in aliquo remanet aliquid ipsius. Deinde ibi.

¶ Similiter etiam nec quantum ad secundum, æqualiter enim omnes relationem habent ad primum principium vitiatæ originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpæ; relationes enim non recipiunt magis, & minus, vnde manifestum est, quòd peccatum originale non potest esse magis in vno, quã in alio.

¶ Inducit secundam conclusionem talem. Similiter nec quantum ad secundum, scilicet relationem huius defectus ad primum parentem, originale recipit magis nec minus. Probatur conclusio, omnes homines æqualiter habent relationem ad primum principium vitiatæ originis, scilicet Adam peccantẽ primo peccato, ex qua relatione originale peccatum recipit rationem culpæ, ergo conclusio vera, consequentia patet. Antecedens probat, quia relationes non suscipiunt magis, & minus, præsertim secundum se, & ratione terminorum; non enim est minus filius, qui generatur vigesimo loco, quam qui primo loco generatur.

¶ Nota autem, quòd relationes esto quandoque recipiant magis, & minus ratione fundamenti, non quidem quia fundamentum suscipiat magis, & minus, sed ratione alteritatis, quæ cõtingit in fundamento, siue dicatur magis, & minus, siue maius, & minus, non tamen hoc potest contingere in proposito, quia fundamentum huius relationis ad Adam est generatio naturalis vt sic secundùm rationem seminalem factam, quod æqualiter est in omnibus. Et licet vnus post alium sit genitus, hoc tamen non variat habitudinem; quare ex illa parte nulla est inęqualitas, quę concurrat ad diuersificandum originale, quod ideo contrahitur quia generatur modo naturali ab Adam, prius autem vel posterius in tempore non facit magis vel minus generari.

¶ Nota etiam, quòd D. S dicit in antecedente, ex qua relatione peccatum originale rationem culpæ recipit, quia vt tactum est in principio, defectus ille esset negatiuus, & non voluntarius cõparatus ad hanc personam tantùm, sed vt comparatur ad principium naturæ est voluntarius, indirectè saltem, & non deberet inesse, & per consequens accipit rationem culpæ, quia defectus voluntarius, qui inest, & non debet inesse est culpa vel in actu vel in natura, &c.

¶ Ex istis D. S. infert conclusionem responsiuam formaliter ad quæsitum. Peccatum originale non potest esse maius in vno, quàm in alio, & sic æqualiter in oĩbus. Patet ista conclusio ex dictis, quia si esset maius vel ratione defectus vel ratione relationis ad principium ipsius, sed nullum horum est dicendum, ergo. Maior patet, quia nihil aliud est in formali ipsius originalis. Minor deducta est per duas conclusiones, quare &c.

¶ Nota circa hæc, quòd istæ rationes præsertim secunda, quæ est pro secunda conclusione, directè probat, quòd originale non sit maius in vno, quàm in alio sub ratione culpæ, quia æquè voluntarium, & eodem modo causatum. Sed an sub ratione pœnæ sit maius, & inordinationis virium, tangitur in argumenti primi solutione, quòd non, quia peccatum originale est peccatum naturæ, quæ est ęqualis in omnibus, ergo & originale. Et hæc est ratio D. S. in primo scripto dist 32. q. 1. ar. 3. quòd fomes est ęqualis in omnibus, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd soluto vinculo originalis iustitiæ, sub quo quodam ordine omnes vires animæ continebantur, vnaquęque vis animæ tendit in suum proprium motum, & tantò vehementius quãtò fuerit fortior; contingit autem vires aliquas animæ esse fortiores in vno, quàm in alio propter diuersas corporis complexiones; quòd ergo vnus homo sit pronior ad concupiscendum, quàm alter, non est ex ratione peccati originalis, cum in omnibus æqualiter soluatur vinculum originalis iustitiæ, & æqualiter in omnibus partes inferiores animæ sibi relinquantur, sed accidit hoc ex diuersa dispositione potentiarũ, sicut dictũ est.*

* In ista met. solutione.

¶ Ad maiorem, vera est concupiscentia inordinata habitualis tenens se ex parte naturæ, sequens subtractionem originalis iustitiæ. Et ex hac parte non potest intelligi diuersitas, quia æqualem causam habet in omnibus, & sic quantũ est ex originali peccato est omnino illa cõcupiscentia æqualis, & postea æquali dispositione indiuiduali erit omnino æqualitas etiam in concupiscentia actuali. Ad minorem si intelligitur, quòd nõ omnes sunt æqualiter proni ad concupiscendum ex parte originalis directè, negatur, quia in omnibus æqualiter soluitur vinculum originalis iustitiæ, ex qua solutione sequitur concupiscentia habitualis; sed si intelligitur, quòd non omnes sint ęqualiter proni ad concupiscendum ex parte corporis, & dispositionis indiuidualis, conceditur, sed non est directè ex originali, sed tantùm indirectè & quasi per accidens, inquantum soluto vinculo originalis iustitiæ vnaquęque vis tendit in proprium motum, & tantò fortius quantò fuerit fortior; contingit autem, quòd vires animę in vno sunt fortiores, quàm in alio propter alietatem complexionis. Negatur autem consequentia, quia non est maior cõcupiscentia vt sequitur originale, esto posset esse maior concupiscentia, vel propter naturalem complexionem, vel propter consuetudinem, ex quibus concupiscibilis vel irascibilis, in vno est effrenatior in actum suum, quàm in alio. Sed hęc complexio, & consuetudo tenent se ex parte personę, & indiuidui, sed nõ ex parte naturę; quare illa concupiscentia vt est materiale originalis tenens se ex parte naturæ, est ęqualis. Patet ex dictis quid sit dicendum, cum quæritur, an originale etiam quo ad materiale sit æquale in omnibus, dicitur enim quòd sic, inquantum pertinet ad originale, vt patet ad tertium infra, secus vt concupiscentia habitualis cõsideratur vt est a complexione vel consuetudine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ægritudo corporalis non habet in omnibus æqualem causam etiam si sit eiusdem speciei, puta si sit febris ex cholera putrefacta potest esse maior vel minor putrefactio, & propinquior

quior vel remotior a principio vitæ, sed causa originalis peccati in oibus est æqualis, vnde non est simile.

¶ Ad maiorem dico, quòd illud sicut tenet quo ad hoc, quòd vtrumque dicit dispositionem inordinatam, & ita ea vsus fuit D.S. in ar. 1. sed tamen sunt aliæ multæ differentiæ, & vt sufficit in proposito, est differẽtia illa, quia ægritudo corporalis etiã si sit eiusdẽ spẽi in diuersis subiectis, nõ habet semper equalẽ causam æquè radicatã & æquè periculosam; sicut duæ febres ex cholera causatæ, & sic eiusdẽ speciei, nõ tamen oportet, quòd hæ cholere sint æquè putrefactæ, nec oportet, quòd æquè attingant cor. ex qua sumitur maioritas ægritudinis; in peccato autem originali dispositio inordinata, & materiale, habent vnam causam remotam, & demeritoriam, scilicet peccatum Adæ vnum, & similiter vnam causam propinquam, & immediatam, scilicet defectũ originalis iustitiæ; qui iuxta dicta ar. 3. tenet se ex parte causæ, & est prior in ordinatione virium inferiorum, quare concessa minore negatur consequentia, quia maior claudicat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd libido, quę transmittit peccatum originale in prolem non est libido actualis, quia dato, quòd virtute Diuina concederetur, quòd nullam inordinatam libidinem in actu generationis sentiret, adhuc transmitteret in prolem originale peccatum; sed libido illa est intelligenda habitualiter, secundùm quòd appetitus sensitiuus non continetur sub ratione soluto vinculo originalis iustitiæ, & talis libido in omnibus est æqualis.

¶ Ad maiorem libido non actualis, sed habitualis secundùm quòd appetitus non continetur sub vinculo originalis iustitiæ, & libido, quæ dicit deordinationem virium inferiorum. Dico enim quòd si Diuina virtute nulla esset deordinatio in actu illo, nihilominus traduceretur originale. Vnde non libido, quę est in actu generandi, sed concupiscentia, quæ est in generante est causa originalis, quia generans sibi simile generat quo ad naturam; quia autem in patre est destituta natura, ideo similem generat, & in patre etiam iustificato manet originalis materiale, licet non sub ratione culpæ, quæ iam remissa est; gratiam autem suã, quia personalis est, traducere non potest, ideo generatur filius in concupiscẽtia, & sine gratia, & per cõsequens in originali, quare ad maiorem libido vt dicit destitutionem naturæ causat originale, & continet ipsum virtute. Minor negatur de concupiscentia de qua dictum est, quæ est causa originalis, benè volo, quòd concupiscentia actualis, & personalis maior sit, sed illa vt dictũ est non est causa, quia ipsa vel absente vel non existente inordinata, nihilominus causatur originale, quare negatur consequentia.

Quæstio Octuagesimatertia.

De subiecto peccati originalis.

DEinde considerandum est de subiecto originalis peccati. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò vtrum subiectum originalis peccati per prius sit caro vel anima. Secundò si anima, vtrum per essentiam aut per potentias suas. Tertiò, vtrum voluntas per prius sit subiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ animæ. Quartò, vtrum aliquæ potentiæ animæ sint specialiter infectæ, scilicet generatiua, vis concupiscibilis, & sensus tactus.

¶ Postquam determinatum est de quidditate originalis peccati. Hic ostenditur in quo sit subiectiuè. Et primò inquirit in genere, ostendendo φ sit in anima. Secundò inquiritur in speciali an sit in essentia vel potentijs animæ. Et hoc dupliciter. Primò cõparando essentiam ad potentias ar. 2. Secundò comparando potentias adinuicem ar. 3. & 4.

Vtrum peccatum originale sit magis in carne, quàm in anima.

2. d. 18. q. 2. art. 1. ad 1. Et di. 30. q. 1. arti. 2. ad 4. Et di. 31. q. 2. ar. 1. ad 2. & 4. & q. 2. art. 1. per totum. Et Veri. q. 25. ar. 6. cor. & q. 27. art. 6. ad 2. Et Ma. q. 4. ar. 3. & 4. Et Ro. 5. lect. 3. co. 2. & 3.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd peccatũ originale magis sit in carne, quàm in anima; repugnantia enim carnis ad mentem ex corruptione originalis peccati procedit, sed radix huius repugnantiæ in carne consistit, dicit enim Apostolus ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, ergo originale peccatum in carne principaliter consistit.

¶ 2 Præterea. Vnumquodque potius est in causa, quàm in effectu, sicut calor magis est in igne calefaciẽte, quàm in aqua calefacta; sed anima inficitur infectione originalis peccati per semen carnale, ergo peccatum originale magis est in carne, quàm in anima.

¶ 3 Præterea. Peccatum originale ex primo parẽte contrahimus prout in eo fuimus secundùm rationẽ seminalem, sic autem non fuit ibi anima, sed sola caro; ergo originale peccatum non est in anima, sed in carne.

¶ 4 Præterea. Anima rationalis creata a Deo corpori infunditur, si igitur anima per peccatũ originale inficeretur, consequens esset, quòd ex sua creatione vel infusione inquinaretur, & sic Deus esset causa peccati, qui est actor creationis, & infusionis.

¶ 5 Præterea. Nullus sapiens liquorem præciosum vasi infecto infunderet, ex quo sciret ipsum liquorem, infici, sed anima rationalis est præciosior omni liquore, si ergo anima ex corporis vnione infici possit infectione originalis culpæ, Deus qui ipsa sapientia est, nũquam animam tali corpori infunderet, infundit autẽ, non ergo inquinatur ex carne; sic igitur peccatum originale non est in anima, sed in carne.

¶ Sed contra est, quòd idem est subiectũ virtutis, & vitij siue peccati, quod contrariatur virtuti; sed caro nõ potest esse subiectum virtutis, dicit enim Apostolus ad Rom. 7. Scio enim, quòd non habitat in me, hoc est in carne mea bonum, ergo caro non potest esse subiectũ originalis peccati, sed solùm anima.

¶ Hic quærit an originale peccatũ magis sit in carne, φ̃ in aĩa. Pro quo nota, quòd esse subiectiuè alicubi est cõditio, & ꝓprietas accidentis realis, nam inhærere non est nisi entis realis, sicut & inesse, vnde cecitas non inest oculo quasi aliqua forma; sed esse subiectiuè largè pro apprehendi circa aliquid determinatè, & pro alicui attribui, & imputari conuenit etiam enti rationis. Cęcitas enim esto non sit in oculo, sed oculus dicatur cæcus, quia non habet visum; tamen non cęcitatem apprehendimus nõ circa aures, sed circa oculos, quia subiecto habitus attribuitur, & priuatio, quia habitus, & priuatio habent fieri circa idem; peccatum autem originale est priuatio, vt patuit, ideo non quæritur subiectum cui inhæreat realiter, cui attribuatur, & circa quod intelligitur. Sic enim iuxta supra dicta q. 71. arti. 5. obmissio actus quã constat nihil ponere, attribuitur determinatę potentiæ tãquã ei, quæ agere debuisset, non quòd obmissio sibi inhæreat.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliquid potest esse in aliquo dupliciter, vno modo sicut in causa vel principali vel instrumentali, alio modo sicut in subiecto.

¶ D.S. in hoc cor. ar. duo principaliter facit. Primò notat quãdam distinctionem. Secundò iuxta eius membra ponit aliquas conclusiones responsiuas; ibi. Peccatum igitur. Notabile ergo distinctiuum, quòd virtualiter complectitur distinctionem, & subdistinctionẽ, quas expressè ponit in præsenti materia in de Malo. q. 4. arti. 3. quòd aliquid potest esse in aliquo dupliciter. Vno modo sicut in causa. Alio modo sicut in subiecto, sicut calor aquæ est in aqua vt in subiecto, sed in igne vt in causa effectiua, & intelligitur de causa actiua vel effectiua, qa & esse in subiecto est esse sicut in causa materiali in qua, plerumque enim causa effectiua accidentis, & sustentatiua distinguuntur, licet eadem sit causa sustentatiua, & propria potentia accidentis. Primum membrum subdiuiditur, quia dupliciter aliquid est in causa. Vno mõ principali. Secundo mõ instrumentali, sicut forma domus est in aĩa artificis, sicut in causa principali, sed in serra, & securi, sicut in instrumentali, in lapidibus autem, & lignis sicut in subiecto.

¶ Peccatum ergo originale omnium hominum fuit quidem in ipso Adam sicut in prima causa principali, secundùm illud Apostoli Roma. 5. In quo omnes peccauerunt.

¶ Nota distinctionem, hic consequenter D.S. ponit tres conclusiones responsiuas correspondenter tribus membris. Secundã ibi. In semine autem. Tertiam ibi. Sed sicut in subiecto. Prima conclusio est, peccatum originale omniũ hominũ fuit qdẽ in ipso Adã sicut in prima causa principali. Ista cõclusio patet ex dictis. q. 81. & D.S. eã hic probat solũ auctoritate Apostoli ad Ro. 5. in quo oẽs peccauerũt. Nota autẽ, φ originale omniũ fuit in Adã sicut causa non ꝓpriè effectiua, & effectiuè positiuè inducẽte peccatũ originale. Nã dictũ fuit vbi tam, φ talẽ causam nõ habeat, sed sicut in causa demeritoria, quia demeruit omnibus ab eo descendentibus seminaliter subtractionem iustitiæ debitę, sed causa debiti est ordinatio Diuina principaliter, & prima, & pater generans, & semen causa secunda. Deinde cum dicit.

¶ In

¶ In semine autem corporali est peccatum originale sicut in causa instrumentali, eo quòd per virtutẽ actiuam seminis traducitur peccatum originale in prolem, simul cum natura humana.

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam talem. In semine corporali est natura humana sicut in causa instrumẽtali. Probatur conclusio, in semine corporali est natura humana sicut in causa instrumentali, ergo & peccatum originale. Antecedens relinquitur notum. Tenet consequentia, quia per virtutẽ actiuam seminis traducitur peccatum originale in prolẽ simul cum natura humana, vnde supra q.81.ar.1.ad 2. dictum fuit, ꝙ semen, quia est causa naturæ humanæ debitricis originalis iustitiæ, & pro tanto est causa originalis peccati; vnde est causa originalis magis ratione debiti, quàm ratione carentiæ.

¶ Nota circa hoc, ꝙ D.S. se fundat de causalitate originalis a semine super causalitate naturæ humanæ, quare vt ibi iam dictum fuit, non videtur debere poni aliqua intentionalis virtus productiua originalis, distincta contra virtutem productiuam naturæ humanæ.

Nota. ¶ Nota quoque quia Doct. San. hic clarè habet, quòd peccatum originale sit in semine corporali, non autem, quòd in carne prolis, quare tanquam finalis sententia tenenda est, quòd causa instrumentalis originalis peccati est semen patris, non materia matris, &c. Deinde ibi

¶ Sed sicut in subiecto peccatũ originale nullo modo potest esse in carne, sed solùm in anima. Cuius ratio est, quia sicut supra dictum est.* hoc modo ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in posteros per quandam generatiuam motionem, sicut a volũtate alicuius hominis deriuatur peccatum actuale ad alias partes eius.

* q.81.ar.1. & q.17.ar.2.

¶ Est tertia conclusio responsiua, & principalis. Sicut in subiecto peccatum originale nullo modo potest esse in carne, sed solùm in anima. Probatur conclusio ex fundamento posita supra. q.81.ar.1. hoc modo ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in posteros per quandam generatiuam motionem, sicut a voluntate alicuius hominis deriuatur peccatũ actuale ad alias partes eius, sed in tali deriuatione quicquid peccati prouenit ex motione voluntatis ad quamcumque partem hominis quæ quocunque modo potest esse particeps peccati, vel ꝑ modum subiecti, vel per modum instrumenti, habet rationẽ culpæ; quod verò prouenit ad partes non capaces peccati non habet rationem culpæ, caro autem de se non habet rationem culpæ. Subsumitur, sed anima potest esse subiectum, caro autem de se non habet, quòd sit subiectum culpæ, ergo quicquid peruenit de corruptione primi peccati ad animam habet rationẽ culpæ, quod autem peruenit ad carnem habet rationem pœnæ, & sic sequitur conclusio illa, quòd sola anima est subiectum originalis sub ratione peccati, & culpæ. Huius rationis primò ponit maiorem. Secundò minorem, ibi. In qua quidem, tertiò subsumptã cum resumptione conclusionis. Sic igitur cum anima, &c. Maior ergo illa patet, & deducta est sepius. Deinde ibi.

¶ In qua quidem deriuatione potest attendi, quòd quicquid prouenit ex motione voluntatis peccati ad quamcumque partem hominis, quæ quocunque modo potest esse particeps peccati vel per modum subiecti vel per modum instrumenti, habet rationem culpæ, sicut ex voluntate gulæ peruenit concupiscentia cibi ad concupiscibilem, & sumptio cibi ad manus, & os, quæ inquantum mouentur a voluntate ad peccandum sunt instrumenta peccati. Quod verò vlterius deriuatur ad vim nutritiuam, & ad interiora membra, quæ non sunt nata moueri a volũtate, nõ habet rationẽ culpæ.

¶ Subiungit minorem quam declarat exemplariter, sicut ex voluntate, & cupiditate gulæ peruenit concupiscentia cibi ad cõcupiscibilem, & sumptio cibi ad manus, & os, quæ inquantum mouentur a voluntate ad peccandum, sunt instrumenta peccati. Et scilicet actus, & motus eorum vt sic mouentur, sunt peccata, non tamen vt eorum sunt, sed vt voluntatis vt principij, vt patuit aliàs. q.74.ar.2. ad tertium. Quod verò vlterius deriuatur ad vim nutritiuam, & ad interiora membra, quæ non sunt nata moueri a voluntate non habet rationẽ culpæ. Sic ergo, & hic oportet intelligere, quòd peccatum primi parentis sit quasi voluntas, quæ mouet naturam mediante generatione naturali, & peccatum traductum peruenit ad naturam secundùm partes capaces culpæ sub ratione culpæ, ad partes autem non capaces, sub ratione defectus, & pœnæ.

¶ Et nota, quòd fundamentum declarationis minoris stat in hoc, quia peccatum formaliter non est, nisi in potentia, quæ obedit voluntati, & ergo in potentijs mobilibus ab ea est, & prouenit inordinatio volũtatis sub rõne peccati, non in alijs tũc ibi.

¶ Sic igitur cum anima possit esse subiectum culpæ, caro autem de se non habet, quòd sit subiectum culpę, quicquid ꝓuenit de corruptione primi peccati ad animam habet rationem culpę, quod autẽ peruenit ad carnem, non habet rõnem culpę, sed pęnę, sic igitur anima est subiectum peccati originalis non autem caro.

¶ Adiungit subsumptam propositionem præcedẽtis rationis, scilicet si anima potest esse subiectum culpæ, &c.

¶ Pro qua nota, quòd peccatum originale nõ peruenit ad carnem, & vires non obtemperantes voluntati sub ratione culpæ, intellige formaliter, quia videlicet etiam destitutio generatiuæ in generato non habet rationem culpæ, tamen in ea est culpa alia, scilicet prolis generande virtualiter prout huiusmodi pœna & defectus generatiuę est productiua peccati, secũdum quòd vis productiua per decisionem corporalis seminis operatur ad traductionem peccati originalis simul cum natura humana, vt habet D.S. de Malo q.4.ar.2. in cor. De istis dictis patet, quòd conclusio tertia responsiua quam D.S. etiam hic vltimò resumit, intelligẽda est de peccato originali accepto formaliter sub ratione peccati, & culpę, quia sic est solùm in potẽtijs mobilibus a volũtate, sicut & actuale, cũ sub rõne pęnæ est ẽt in alijs partibus, &c.

¶ Et confirmatur ista tertia conclusio argumento in cõtrariũ.

¶ Nota circa hoc argumentum supra q.56.ar.4. ad secundum quia caro secundùm se non est subiectum virtutis, nec vitij, sed solùm vt mouetur a voluntate. Sic in proposito caro secundùm partes non obedientes voluntati, & nõ mobiles ab ea non est subiectum culpæ originalis sub ratione culpæ, potest tamen in his partibus esse secundùm rationem pœnæ, vt patebit ad primum. Quare notanter dixit in corpore, quòd in carne secundùm se nõ est peccatum. Vide de illa auctoritate D.S. in postilla ad Rom.7. quia vt ipse ibidem exponit non esset pro intento arti. concludendo, quia ibidem dicit in me etiã per gratiam reparato peccatum operatur, sed intelligendũ est in me. s. secũdùm carnẽ simul cum appetitu sensitiuo. Scio enim per rationem, & experimentũ quòd bonum, scilicet gratiæ quo reformatus sum non habitat in me, &c. Esto enim gratia non sit in carnali appetitu, tamẽ virtus potest in eo esse, & per consequens culpa, & sic non concluderet; sed intelligendum est, quòd nec virtus est ibi secundùm se, sed vt est sub voluntate, & ratione. Sic & culpa originalis est in carne secundùm appetitum sensitiuum vt est mobilis a ratione, sed non secundùm se nec in partibus corporis non mobilibus a ratione, & de illis intelligitur, quòd ĩ eis nõ est originale sub ratione culpæ. Nota autem, quòd quamuis in omnes partes hominis, scilicet tam rationales per essentiam vel participationẽ, vel non rationales proueniat originale solùm ex voluntate aliena, nihilominus oportet, quòd pars cui debet attribui sub ratione culpæ, sit aliquo modo rationalis, quia a peccato non potest denominari nisi subiectum capax. Vnde si species phantasiæ meæ poneret Deus in cane, ipse tamen nõ posset dici doctrinari vel speculari, sicut ego vel alius homo, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit in libro retractationum.* Apostolus loquitur ibi de homine iã redempto qui liberatus est a culpa, sed subiacet pœnæ, ratione cuius peccatum dicitur habitare in carne; vnde ex hoc non sequitur, quòd caro sit subiectum culpæ, sed solùm pœnæ.

* Aug. li.1. cap.26.

¶ Maior conceditur, & dico, quòd talis repugnantia potest remanere in homine dimisso originali quo ad culpam, & talis repugnantiæ causa tunc habebit solùm rationem pœnæ, & defectus, esto repugnantia actualis possit esse peccatum.

¶ Ad minorem conceditur, quòd radix repugnantiæ consistit in carne sicut in causa proxima, quia fomes, & destitutio sensualitatis est ratio propinqua huius repugnantiæ actualis, licet causa remota sit peccatum primi parentis. Ad auctoritatem Apostoli concedo, sed fuit etiam supra allegata. q.74 ar.3. circa argumẽtum in oppositum, quòd Apostolus loquitur de homine reparato per gratiam, cui iam originale quo ad culpam dimissum est, & per consequens illa lex de qua loquitur Apostolus nõ est culpa, sed pœna; quare consequentia non valet, quòd originale sit in carne secundùm rationem culpæ, sed pœnæ.

¶ Nota autem circa hæc, quæ allegata fuerunt q.82. ar.3. ad 4. ex D.S. in secũdo, quòd fieri potest vt dispositio vel habitus aut quasi habitus, potest non esse culpa, & tamen id, quod ex ea vel ex eo procedit est culpa, vt patuit. Sic in proposito lex fomitis in baptizato, esto non sit culpa, tamen repugnantia, quæ ex ea procedit potest esse culpa, saltem venialis, cum fuerit non merè naturalis, sed fuerit motus sensualitatis mediante imaginatione impedibili, vt patet aliàs.

Culpa originali dimissa manet pœna.

¶ Nota etiam, quòd aliqui solent dicere, quòd id, quod remanet post culpam originalem in baptismo dimissam, nõ habeat

rationem

rationem pœnę, sed tantùm defectus naturalis forsan moti, quia non est (vt eis videtur) propter culpam, quæ iam dimissa est. Sed contrarium habet D.S. vbicunque de ista materia loquitur. Vide in 2. sententiarum dist. 30. q. 1. ar. 1. per totum, vbi concludit in fine. Isti defectus comparati ad naturam prout instituta est, & sic proculdubio pœna sunt sibi, quia etiam ex priuatione eius, quod gratis alicui datur, postquam cõcessum est puniri dicitur aliquis. Hæc ille. Vide secunda secundæ. q. 164. art. 1. & hic in solutione, quia habet omnes conditiones requisitas ad pœnam, quia est aliquod malum voluntati contrarium, & propter culpam inflictum; non enim oportet, quòd pœna medicinalis transeat cessante culpa, vt patet etiam apud homines, quare sufficit ad pœnam, quòd prouenerit ex culpa. Et esto culpa Adæ, quæ est causa principalis huius defectus, non sit actu in se, est tamen in notitia Diuina, sicut & cessante actu meriti adhuc apud iustitiam Diuinam expectat agens præmium, & præsertim etiam dimisso originali illius hominis, manet in eo fomes sub ratione pœnæ medicinalis, vt patet apud D.S. 3. par. q. 69. articu. 3. Et præterea talis pęna non est propter peccatum illius, vt sic, quare non oportet, quòd transeunte peccato illius transeat pœna, sed est propter peccatũ naturæ idest propter primum peccatum primi parentis, cuius pęnam Deus constituit non auferre, vsque ad totalem reparationẽ naturæ, quod erit in nouissimo die.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum originale causatur ex semine sicut ex causa instrumentali, non autem oportet, quòd aliquid sit principalius in causa instrumentali, quàm in effectu; sed solùm in causa principali, & hoc modo peccatum originale potiori modo fuit in Adam, in quo fuit secundùm rationem actualis peccati.

¶ Ad maiorem, vnumquodque potius est in causa, quã in effectu, verum in causa principali, non autem instrumentali; in cliste ri enim non est maior sanitas, & tamen est causa instrumentalis sanitatis, vt habet D.S. in 4. Et secundò, principalius est in causa agente per prædominationem, & influentiam, vt habet etiam Bonauentura in secundo. sed non oportet de causa defectiua; calor autem est ab igne sicut a causa principali, & agente, & influẽte. Tenebra autem non est magis in sole quàm in aere, quia non causat eam positiuè, & influendo; sed priuatiuè, & subtrahendo influxum. Minor conceditur, quòd inficiatur per semẽ sicut per causam instrumentalem, causa autem principalis est Adam peccans primo peccato, semen autem non causat originale nisi deriuetur ab Adam, & ergo est instrumentum Adæ. Sed negatur cõsequentia, quia deberet inferri, quòd in Adam fuit magis, quàm in anima istius geniti ab eo. Et hoc conceditur, quia in Adã fuit sub ratione actualis mortalis, quod vtique grauius est originali.

An in Adã originale originatũ.

¶ Circa istam materiam est vna difficultas, nam aliqui dicũt quòd sit de mente D.S. quia in Adam sit originale originans tãtum, & hoc originale originans fuit actuale tantùm, sed nõ fuit in eo originale originatũ, & fundant se in D.S. hic, & in de Malo. q. 5. art. 2. ad quartum, vbi habet, quòd peccatum secundum quod omnes peccauerunt in Adam fuit actuale, & debebatur sibi pœna sensus. Alijs autem videtur, quòd fuerit in Adam etiam originale originatum, & nõ tantum actuale, & hi fundant se in D.S. in 2. sententiarum dist. 31. q. 1. arti. 1. vbi habet, quòd infectio ex inordinata voluntate primi parentis procedens, in ipso quidẽ parente fuit dupliciter, scilicet per modum peccati actualis, inquãtum eam per propriam voluntatem contraxit, & etiam vlterius per modum peccati naturalis, inquãtum natura in eo infecta est, in sequentibus autem nõ est nisi vt peccatum naturale. Hæc ille. Similia dicit 3. parte q. 8. ar. 5. ad primum. Sed est quæstio de nomine, planum est enim, quòd in Adam fuit id, quod in nobis est, & dicitur originale, nam priuationem iustitiæ originalis vtique habuit, similiter & concupiscentiam habitualem, quia post sumptionem de ligno, parentes confusi fuerunt de corporum suorũ nuditate, quare res originalis in eo fuit. Sed quæstio est an hæc res vt in Adam venit per actum ipsius, & non per vitiatam originem, sicut in nos mereatur nomen originalis peccati. Esto enim D.S. in secundo vbi iam dicat, quòd fuerit sub ratione naturalis peccati in eo, non tamen dicit originalis peccati. Constat namque secundùm D.S. in quarto. distin. 49. q. 4. ar. 3. quòd in Christo fuit res illa, quæ in alijs meretur nomen dotis, in Christo tamẽ non dicitur dos, vt ibidem rationem ponit. Sic in proposito esto Adã habuerit rem originalis peccati nostri, quia non tamen non eodem modo peruenit in eum sicut in nos, ideo est quæstio de nomine. Vnde vsus habet, quòd originale dicatur solùm, quod peruenit in homine vitiatam originem, cum acceptione naturæ, quod fuit in Adam. Vnde communiter dicitur, quòd fuerit in eo sub ratione actualis, non originalis. Quod intellige, quòd non fuit sub ratione originalis, sicut communiter loquimur, & sicut in nobis, fuit tamen res originalis nostri in eo, & ideo non est controuersia nisi nominalis. Et dicimus vltra, quòd in Adam fuit actuale, & res originalis, fuit itaque actuale in eo, sed non tantùm. Sed verum est, quòd originale nostrum fuit in eo principaliter ratione actualis, quia peccauimus in eo ratione actualis, vt habet D.S. de Malo. vbi iam. Principalius enim deriuatur peccatum originale nostrum ab eo ratione actualis, quàm naturalis, quia actuale fuit prima causa. Nam in ipso persona per actuale peccatum corrumpit naturam, & in se, & in alijs & ergo per hoc, quòd D.S. hic dicit, quòd originale animę nostræ fuit principaliter in Adã ratione actualis, non negat per hoc quin & in Adam fuerit naturale, sed vult, quòd causa nostri originalis sit principaliter ipsum actuale, & hoc verissimum est. Vnde benè conferenti D.S. in diuersis locis, nulla apparet discordia. Scotus de hac materia in secundo dist. 32. in solutione argumentorum secundæ cõclusionis dicit. De Adam patet, quod habuit carentiam huius iustitiæ actu proprio, & iustitiæ debitæ, quia in se acceptæ talis carentia non est peccatum originale, sed illa, quæ habetur actu aliquo & iustitiæ debitæ ex acceptione alterius. Hęc ille. Vbi patet, quòd admittit rem, sed non nomen, admittit enim carentiã, & oportet quòd & concupiscentiam admittat, sed quia talia non proueniunt ex generatiua motione, ideo negat nomen. D.S. autem notanter admittit nomen peccati naturalis. & in hoc nullam pati potest culamniam etiam quo ad quid nominis, quia vtique natura vitiosè corrupta fuit; non enim minus imputatur episcopo si careat habitu clericali debito, quàm carentia eius imputetur simplici clerico, sic Adam non minus debuit originalem iustitiã habere, & non habere concupiscentiam, sicut & nos, quare peccatum naturæ in eo fuit, licet quid nominis originalis secundùm communem vsum, non ita congruat. Et per hoc patet quid dicẽdum sit ad hanc quæstionem, &c.

Scotus.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd anima huius hominis non fuit secundùm seminalem rationem in Adam peccante sicut in principio effectiuo, sed sicut in principio dispositiuo, eo quòd semen corporale, quod ex Adam traducitur sua virtute non efficit animam rationalem, sed ad eam disponit.

¶ Maior vera. Et dicit notanter prout in eo fuimus nos, scilicet & natura nostra, & hoc potest fieri absque hoc, quòd anima rationalis sit educibilis de potentia materiæ per rationem seminalem, sufficit enim quòd virtute seminis fieri posset dispositio, quæ est necessitas pro anima rationali, ita quòd virtute seminis fiat, quòd aĩa corpori disposito vniatur vt patuit sup. q. 81. ar. 1. ad 2.

¶ Ad minorem dico, quòd anima nõ fuit ibi secundùm rationem seminalem, verum, quo ad esse fuit tamen ibi, sicut in principio dispositiuo pro anima, & fuit ibi natura humana, qua mediante peruenit peccatum illud in animam. Non enim subiacet anima peccato originali nisi vt pars humanæ naturæ, quare negatur consequẽtia, quia per rationem seminalem, esto anima in esse non producitur, sed sic creatur; tamen per rationem seminalem materiæ vnitur dispositiuè, qua vnione mediante natura constituitur, quæ est ratio trahendi originale. Vide de materia huius solutionis ad longum in de potentia. q. 3. articulo 9. in solutionibus, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd infectio originalis peccati nullo modo causatur a Deo, sed ex solo peccato primi parentis per carnalem generationem, & ideo cum creatio importet respectũ animæ ad solùm Deũ, non potest dici, quòd anima ex sua creatione inquinetur, sed infusio importat respectum, & ad Deum infundentem, & ad carnem cui infunditur anima; & ideo habito respectu ad Deum infundentem non potest dici, quòd anima per infusionem maculetur, sed solùm habito respectu ad corpus cui infunditur.

Alia infusione maculatis exponitur.

¶ Ad illam si igitur anima per peccatum originale inficeretur consequens esset, quòd ex sua creatione vel infusione inquinaretur. Dico primò de creatione, negando simpliciter, quòd ex creatione inquinaretur, creatio enim dicit solùm habitudinem ad principium a quo anima egreditur in esse. Et ex hac parte, vt est videlicet a Deo, nullo modo inquinatur inquinatione culpabili de qua loquimur. De infusione distinguo, quia importat duplicẽ respectum. Vnum ad infundentem. Alium ad id cui infunditur. Si intelligitur ergo, quòd per infusionem in habitudine ad infundentem inquinetur, negatur omnino. Si autem per habitudinem ad id cui infunditur vt formatum est per Adam, conceditur, sed negatur vlterior consequentia, quia nec per habitudinem ad creantem, nec infundentem inquinatur anima, & per consequens illa inquinatio non est ex Deo, sed aliunde, quare negatur consequencia. Similem solutionem habet D.S. in 2. distinct. 32. q. 2. ar. 1. ad primum, quia licet creatio, & infusio simul sint respectu animę, tamen differunt, quia creatio importat solũ vnum respectum, infusio duos. Potest autem cum dicitur anima creatione maculatur, ille ablatiuus denotare habitudinẽ causæ, & sic est falsa, quia nihil ex creatione habet per quod maculetur. Vel potest

vest denotare concomitantiam, & sic est vera, nec tamen sequitur, quòd Deus est causa maculæ. Similiter de infusione, quia infusione maculatur per concomitantiam. Si autem intelligitur denotare habitudinem causæ, distinguendum est, quia ex parte habitudinis ad principium infusionis, falsa est, sed ex parte termini verum est, &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd bonum commune præfertur bono singulari, vnde Deus secundùm suam sapientiam non prætermittit vniuersalem ordinem rerum, qui est vt tali corpori talis anima infundatur vt vitetur singularis infectio huius animæ, præsertim cum natura animæ hoc habeat vt esse non incipiat nisi in corpore, vt in primo habitum est. * melius est autem ei sic esse secundùm naturam, quàm nullo modo esse, præsertim cum possit per gratiam damnationē euadere.——

* q.90.ar.3

¶ Ad maiorem dupliciter. Primò vera est de particulari sapiēte, secus de vniuersali, qui ita habet curare de bono vnius vt nō præiudicetur bono communi totius vniuersi. Et dico, quòd si anima non infunderetur corpori in quo maculatur præiudicaretur vniuerso, quia cessaret principalissima species totius vniuersi inter corporeas species. Et tolleretur principalissimum opus hominis, scilicet generare sibi simile.

¶ Dico secundò, nullus sapiens liquorem suum præciosum vasi infecto infundit, verum si aliter fieri posset. Sed dico, quòd esset valde insipiens qui thesaurum non aliter, conseruabilem etiam in immundo vase non collocaret, præsertim si emundandi thesaurum possibilitas maneret.

¶ Ad minorē dicitur, quòd anima est præciosior omni liquore, sed tamen eius natura habet vt pro nunc fiat in tali corpore, & nisi sic fieret præiudicaretur perfectioni vniuersi, & ordini naturæ, & cum hoc defectus quem incurrit emendabilis est, sed negatur consequentia. Si ergo, &c. quia Deus est ipsa sapiētia, quæ principaliter intendit ad bonum vniuersi, & propter peccatum non mutat ordinem naturæ, quia natura prior est peccato, prius autem non mutatur propter posterius; quare vlterius conceditur quòd infundit Deus animam, & anima in carne maculatur, sed negatur consequentia vltima, &c.

¶ Nota, quòd D.S. habet in fine solutionis, scilicet quòd natura animæ hoc habeat vt esse non incipiat nisi in corpore, vt in prima parte. q.118. articulo 3.

¶ Nota inquam, quia hoc intelligitur de natura animæ, tamē de potentia Dei absoluta secus fieri posset, quia non est impossibile vt anima creetur extra corpus, immo & nunc de facto ordine naturæ prius habet esse, quàm vniri materiæ, sed de hoc alibi.

Vtrum peccatum originale sit per prius in essentia animæ, quàm in eius potentijs.

L

Infra ar.3. co. Et 2.d. 31 q.1.ar.2. Et Veri. q. 25.ar.6.co. & q.27 ar. 6. ad 2. Et Mal. q. 4. art.4.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum originale non sit per prius in essentia animæ, quàm in potentijs; anima enim nata est esse subiectum peccati quantum ad id, quod potest a volūtate moueri, sed anima non mouetur à voluntate secundùm suam essentiam, sed solùm secundùm potentias; ergo peccatum originale non est in anima secundùm suam essentiam, sed solùm secundùm potentias.

¶ 2 Præt. Peccatum originale opponitur originali iustitiæ, sed originalis iustitia erat in aliqua potentia animæ, quæ est subiectum virtutis; ergo & peccatum originale est magis in potentia animæ, quā in eius essentia.

¶ 3 Prætere. Sicut a carne peccatum originale deriuatur ad animam, ita ab essentia animæ deriuatur ad potentias; sed peccatum originale magis est in anima, quàm in carne; ergo etiā magis est in potentijs animæ, quàm in eius essentia.

¶ 4 Præterea. Peccatum originale dicitur esse concupiscentia, vt dictum est. * sed cōcupiscentia est in potentijs animæ, ergo & peccatum originale.

* q.82 ar.3

¶ Sed contra est, quòd peccatum originale dicitur esse peccatum naturale, vt supra dictum est; * anima autem est forma, & natura corporis secundùm essentiam suam, & non secundùm potentias, vt in primò habitum est; * ergo anima est subiectum originalis peccati principaliter secundum suam essentiam.

* q.81.ar.1.

* p. p.q.76. ar.1. in cor. & ad 1. & quartum.

¶ Habito in generali, quia anima est subiectum peccati originalis inquantum habet rationem culpæ. Nunc quærit in speciali comparando essentias ad potentias, quia enim anima videtur cōprehendere essentiā, & potentias ipsius, ideo est dubiū an prius, & principalius in essentia vel in potentij, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd illud animæ est principaliter subiectum alicuius peccati, ad quod primò pertinet causa motiua illius peccati, sicut si causa motiua ad peccandum sit delectatio sensus, quæ pertinet ad ad vim concupiscibilem sicut obiectum proprium eius, sequitur quòd vis concupiscibilis sit proprium subiectum illius peccati; manifestum est autem, quòd peccatum originale causatur per originem. Vnde illud animæ, quod primò attingitur ab origine hominis, est primum subiectum originalis peccati. ————

¶ Conclusio responsiua in fine corporis ponitur talis, Anima secundum essentiam est primum subiectum peccati originalis, & intelligitur de anima humana. Huius conclusionis assignat D.S. tres rationes. Primam deducit in corpore articuli. Secundam in argumento in contrarium. Tertia habetur ex solutione ad secūdum argumentum. Arguitur ergo primò sic, illud animæ, quod primò attingitur ab origine hominis, est primum subiectum originalis peccati; sed origo hominis primò attingit essentiam, igitur conclusio vera. Maior probatur, illud animæ est subiectum alicuius peccati ad quod prius pertinet causa motiua illius peccati, sed peccatum originale causatur per originem id est generationem naturalem, igitur maior principalis vera. Maior ista patet exemplariter, sicut si causa motiua ad peccandum sit delectatio sensus, quæ pertinet ad vim concupiscibilem sicut obiectū proprium eius, sequitur quòd vis concupiscibilis sit proprium subiectum illius peccati. Similiter si causa motiua pertineat ad irascibilem, quia eiusdem potentiæ est obiectū, & actus. Minor proxima patuit supra q. 81. ar.1. Consequenter cum dicit.

¶ Attingit autem origo animam vt terminum generationis secundùm quòd est forma corporis, quod quidem conuenit ei secundùm essentiam propriam, vt in primò habitum est. * ————

* p.p.q.76. artı.1.

¶ Subiungit minorē principalis rationis. Pro qua nota, quòd quamuis potentia intellectiua nullius corporis sit actus, tamen anima intellectiua secundùm omnem gradum suum informat materiam, & quādo dicitur anima rationalis superexcedere materiam, non intelligitur quasi non informet secundùm aliquem gradum materiam, sed intelligitur separatio virtutis intellectiuæ & intellectionis a corpore, & quia anima secundùm quòd intellectiua habet esse independens a corpore, & habet posse, & operari sine corpore, quamuis per essentiam suam informaret corpus. Tunc probatur minor, quæ etiam patet prima parte q.76. ar.1 in corpore, & ad primū, & quartum, & arguitur sic. Origo idest generatio hominis attingit animam vt terminum generationis, secundum quòd est forma corporis; sed esse formam corporis conuenit ei secūdùm essentiam suam propriam, ergo minor principalis vera. Maior nota est. Circa quam tamen solet esse quæstio, an anima hominis vt intellectiua est sit actus corporis. Ad quod dicitur, quòd si intelligitur, quòd anima vt intellectiua sit actus corporis, sic quòd, vt, reduplicet rationem formalem, tunc non admittitur, vt enim est intellectiua sic nullo organo vtitur. Sed si, vt, dicit conditionem ipsius animæ, quæ est forma corporis, sic conceditur, quia ipsa anima, quæ est intellectiua vnitur corpori, vt tactum fuit, ita quòd si per impossibile anima esset intellectus, tunc anima ipsa esset corporis forma, & intellectus etiam identicè, sed non formaliter, immo vt intellectus haberet esse independens a corpore, &c. de his alibi. Consequenter ibi.

¶ Vnde anima secundùm essentiam est primum subiectum originalis peccati. ————

¶ Subinfert conclusionem responsiuam, & patet. Dicit autem notanter primum subiectum, quia esto sit in potentijs animæ, hoc est secundariò inquantum inordinatio potentiarum est ex defectu naturæ, quæ primò, & principaliter respicit essentiā animæ, ita quòd originale primò & quo ad formale est in anima, ex quo prouenit id, quod est in potentijs, &c.

¶ Et nota, quòd per hanc cōclusionem non negatur quin originale sit in potentijs, quia deordinatio, & concupiscentia habitualis, quæ etiam pertinent ad originale, sunt in potentijs; sed illa nō sunt principale originalis peccati, sed priuatio iustitiæ originalis, quæ ab essentia omnino subtracta est sicut a subiecto; & primo redundabat in voluntatem, quare dictū est primò in anima deinde videlicet in potenijs, &c. Vide de ista materia D.S. in de Malo. q.4. ar.4. & in 2. dist. 31. q. 2. arti.1. & Capreolum in 2. d. 31. conclusione secunda.

¶ Et probatᵉ cōclusio secūda rōne ex argumēto in cōtrarium.

¶ Pro ista ratione nota, quod anima rationalis nō habet peccatum originale, nec ad eam pertinet nisi inquantum est pars

humanæ

humanæ naturæ ratione potentiarum, sed ratione essentiæ suæ, ideo si originale respiceret tantùm potentias, & non essentiam, tunc aĩa ex vnione ad corpus nõ cõtraheret originale, sed oporteret ipsum aliunde ꝓuenire si ipsum haberet in potentijs tm &c.

¶ Hoc notato arguitur sic ex isto argumento. Peccatum originale dicitur peccatum naturale, sed anima est forma, & natura corporis per essentiam suam, & non per potentias, ergo conclusio vera. Maior ista patuit. q. 81. ar. 1. Et est peccatum naturæ, quia principaliter dicit defectum eius, quod erat datum non personæ sed naturæ ipsi, & erat acquisibile per generationem naturalem. Minor patet prima parte vbi iam. q. 76. ar. 1. quia ergo anima soli est capax originalis, inquantũ est pars naturæ humanæ, & nõ est pars nisi vt forma, & est forma per essentiã, ideo de primo ad vltimũ sequitur, ꝙ per essentiam sit subiectum huius defectus.

¶ Probatur tertio conclusio responsiua ratione, quæ sumitur ex solutione tertij. Pro qua nota, quòd secundùm principia D. S. iustitia originalis partialiter includebat gratiam gratum facientem saltem tanquam sui radicem. vt patuit supra. q. 81 arti. 1. Includebat quoq; vigorem continendi potẽtias sub Deo, & ex consequẽti corpus sub anima, qui quidem vigor ẜm principia D. S. etiam formaliter fuit in ipsa essentia animæ, licet quo ad effectũ primò operaretur, & inclinaret voluntatem ad subessendũ Deo, & mediante voluntate subijceret alias potentias, & contineret, sic ergo peccatũ originale, quod directè opponitur, & tollit illã iustitiam, erit quo ad formale, scilicet priuationẽ iustitiæ, primò in ipsa anima, sed quo ad effectum, & inclinationem ad actum, primò est in voluntate, & deinde in alijs potentijs, quia ablato effectu iustitiæ originalis a voluntate, aliæ potentiæ inordinatæ factæ sunt, sic ergo inordinatio in potẽtijs, quæ est materiale originalis, prouenit ex subtractione iustitię originalis ab anima primò, & formaliter, deinde a voluntate primò virtualiter, ita quòd iste articulus, qui dicit peccatum originale principaliter esse in essentia animæ, intelligitur quo ad formale originalis peccati, quod est priuatio iustitiæ originalis. Quod autem prius dictum est, quòd primò fuit in voluntate, intelligitur non quia oppositũ suũ fuerit formaliter subiectiuè in volũtate, sed quia primũ effectum, & inclinationem ad actum habuit in voluntate, vnde rõne illius dicitur, quòd formale originalis teneat se ex parte voluntatis, quia effectus potentiarum primò est in voluntate, mediãte qua aliæ continebantur. His notatis arguitur sic tertiò pro conclusione. Illud est primum subiectũ peccati originalis, quod erat in primo statu subiectum primum iustitiæ originalis, sed subiectum iustitiæ originalis fuit essentia animæ, ergo &c. Maior patet, quia opposita præsertim priuatiua habent fieri circa idẽ, qualia sunt iustitia originalis, & peccatum originale. Minor patet, quia iustitia originalis erat quoddam donum datum diuinitus naturæ, quam naturam prius respicit essentia animæ, quam potentiæ. Potentiæ enim magis videntur pertinere ad personam, & ad actus personales. Patet igitur conclusio ex triplici via, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut motio voluntatis alicuius propriè peruenit ad potentias animæ, non autem ad animæ essentiam; ita motio volũtatis primi generantis per viam generationis peruenit primò ad animæ essentiam vt dictum est. * ——————

* In cor. ar.

¶ Ad maiorem distinguo, quia est subiectum peccati actualis primum, quantum ad id, quòd potest moueri à voluntate ꝓpria, quod mobile primum est potentia, & ergo actuale peccatum est in potentia animæ, & hoc conceditur, & cõcluditur. Sed dico, ꝙ anima est subiectũ peccati originalis, quantum ad id, quod potest moueri a voluntate primi parentis mediante motione, quæ est origo naturalis, ita quòd id quod primò attingitur tanquam terminus formalis generationis naturalis hominis hoc est subiectum peccati originalis. Ad minorem, anima non mouetur a voluntate secundùm suam essentiam, verum, essentia non mouetur a voluntate propria tamen essentia mouetur motu generationis a voluntate primi parentis, & per talem motionem primò attingitur, per quam & originale traducitur, quare negatur cõsequẽtia; immo oppositum sequitur ex præmissis benè intellectis, & intentum primæ rationis quæ habetur ex corpore.

¶ Nota autem, quòd anima mouetur, idest attingitur quo ad vniri cum corpore a voluntate primi parentis, nõ adhũc sensum quòd voluntas immediatè faciat ad vniri animæ, sed quia ex voluntate primi parentis origo illa mediante semine ab eo deriuato habet, quòd causet originale, quia peccatum voluntatis primi parentis fecit, & demeruit ne L[illegible] liberalitas infundat cũ origine iustitiam originalẽ, & ergo anima mouetur ad generationem vitiosam vt sic, a voluntate demeritoria cum virtute tamen Adæ in semen paternum deriuata, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam originalis iustitia pertinebat primordinaliter ad esentiam animę, erat enim donum diuinitus datum humanæ naturæ, quam per prius respicit essentia animæ, quàm potentiæ; potentiæ enim magis videntur pertinere ad personam inquantum sunt principia personalium actuum, vnde sunt propria subiecta peccatorum actualium, quę sunt peccata personalia. ——————

¶ Maior placet, & conceditur tanquam omnino vera, minor autem negatur, & ad probationem annexam dico, quòd potentia animæ est subiectum virtutis humanæ personalis operatiuæ, quæ ordinatur immediatè ad actum secundum. Dico autẽ, quòd iustitia originalis non erat talis virtus personalis operatiua, sed erat magis vis quædam data animæ in sua essentia, qua mediãte contineret omnia in debito ordine, vnde quidam voluerũt, quòd fuerit quasi quædam potentia, quia D. S. prima parte vocat eam vim quandam, sed quicquid sit de hoc, quia vis non solùm nominat potentiam, sed & habitum, & actum, vt patet in de Virtu. q. 1. ar. 1. dicitur, quòd fuit in essentia formaliter tale donum originale, & solùm uirtualiter in potentijs, nec debet mirum videri Scoto, si fuit tantùm formaliter in essentia, & tamen potuit perficere potentias, cũ supra dictum fuit post Aug. quòd perfecerit etiam corpus, & tamen in eo formaliter non fuit. In re ista enim, quia fidei est, oportet reuereri sanctos Diuina illustratione præditos. Negatur igitur minor, immo fuit in essentia, quia donum naturale. De istis prima parte q. 97. art. primo. Negatur, & consequentia, immo in opposito minoris fundata est tertia ratio pro conclusione, &c.

Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus comparatur ad animam sicut materia ad formam, quæ etsi sit posterior ordine generationis, est tamen prior ordine perfectionis, & naturæ; esentia autem animæ comparatur ad potentias, sicut substantia ad accidẽtia propria, quæ sunt posteriora substantia, & ordine generationis, & etiam perfectionis, vnde non est similis ratio. ——

Dub. ar.

¶ Similitudo maioris claudicat, & eã claudicare ostendit D. S. in de Malo supra in corpore arti. quia caro est in aliquo genere prius anima, nimirum ergo si aliquo modo in via generationis peccatum originale sibi prius cõueniat, quia vt patuit ar. 1. semẽ carnale prius habet peccatum originale, prius dico ordine generationis, & hoc tamen virtualiter, & causaliter, sed anima omnibus modis prior est potentijs suis, via videlicet generationis, & perfectionis. Substantia enim prior est accidente 7. metaph. quare ab anima deriuatur ad potentias, & nullo modo ècontra.

¶ Nota circa istam solutionem vnum misterium metaphisicũ, quia nõ semper priora via generationis sunt imperfectiora simpliciter, immo quandoque perfectiora simpliciter, imperfectiora tamẽ secundùm quid, quãdo scilicet prius via generationis est etiam prius prioritate finali vel effectiua, tunc tale prius est simpliciter perfectius; sed priora via generationis tantum, illa sunt imperfectiora simpliciter, sic substantia materialis est prior accidentibus, & eis simpliciter pfectior; sic notitia præmissarũ prior notitia conclusionis, & ea perfectior; sed animal est prius via generationis tantùm homine, & non perfectius simpliciter; illa habentur ex ista solutione, quia dicit animã esse priorẽ via generationis potentijs, & constat eam esse simpliciter perfectiorem.

Misterium metaphysicum.

¶ Nota, quòd hoc argumentum vult probare, quòd saltẽ ordine perfectionis originale sit prius in potentiis, esto ordine generationis sit prius in essentia, sicut & originale, licet via perfectionis sit prius in anima, est tamen via generationis prius in carne. Solutio autem vult, quòd non est par ratio, immo quòd originale sit omnibus modis prius in essentia, quàm in potentiis, quia essentia prior est potentiis, & generatione, & perfectione, & capacitate originalis. Secus de carne, & anima vbi caro vel corpus est prior anima via generationis, & non capax originalis formaliter; sed anima est prior via perfectionis, & sola capax originalis sub ratione culpæ, ideo formaliter est in ea originale principaliter, licet in carne sit prius causaliter; sed anima comparata ad potentias est omnibus modis prior, & capax originalis, & prius, quàm potentiæ, & ideo omnibus modis est in ea prius originale, vnde potest dici ad maiorem, quòd quidem in hoc est simile, quòd sicut deriuatur a carne, idest carnali semine ad animam, ita ab essentia animæ deriuatur ad potentias; sed in hoc est diuersitas, quia caro non est capax originalis formaliter, sed anima tantùm, ideo plus est in anima, & prius formaliter, quàm in carne, quia anima est rationalis, & per hoc subiectum culpæ, quę requirit aliquod subiectum rationale, sed essentia comparata ad potentias est prius capax originalis formaliter, & sub ratione culpæ, quàm potentia; ideo concessa minore propter rationem jam dictam, quia caro non potest esse subiectum culpæ quomodocumque accipiatur, siue pro semine carnali, siue pro altera parte compositi, negatur consequentia, &c.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd concupiscentia se habet materialiter, & ex consequenti in peccato originali, vt supra dictum est. * ——————

* q. 82. ar. 4.

¶ Ad

¶Ad maiorem vera, ad sensum dictum q.82.art.3. quia est concupiscentia partialiter, & minus principaliter, sed principale in originali est defectus iustitiæ originalis tenens se principaliter ex parte voluntatis, ex cuius defectu illa concupiscentia, & habitualis deordinatio virium subsequuta est; vnde talis concupiscentia se habet in originali materialiter, & ex consequenti. Minor conceditur; ergo & originale &c. Verum quantum ad secundarium, & minus principale originalis, & subiectum secundarium, cum quo stat, quòd anima sit primum subiectum originalis, & quo ad principale, & formale ipsius; vnde & dictum est, quòd non remouemus originale omnino a potentijs, sed quo ad principale, & quo ad esse primum subiectum.

Vtrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem, quàm alias potentias.

M

Inf. ar. 4. ad 1. Et 2. dist. 30. q. 1. ar. 1. co. & ad 4. Et veri. q. 25. ar. 6. co. & q. 27. art. 6. ad 2. Et Mal. q. 4. art. 5.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non per prius inficiat volútatem, quàm alias potentias; omne enim peccatum principaliter pertinet ad potentias, per cuius actum causatur, sed peccatum originale causatur per actum generatiuæ potentiæ; ergo inter cæteras potentias animæ videtur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

¶ 2 Præt. peccatum originale per semen carnale traducitur, sed aliæ vires animæ propinquiores sunt carni quàm voluntas, sicut patet de omnibus sensitiuis quæ vtuntur organo corporali; ergo in eis magis est peccatum originale, quàm in voluntate.

¶ 3 Præt. intellectus est prior voluntate, non enim est voluntas nisi de bono intellecto; si ergo peccatū originale inficit omnes potentias animæ, videtur quòd per prius inficiat intellectum tanquàm priorem.

¶Sed contra est, quòd iustitia originalis per prius respicit voluntatem, est enim rectitudo voluntatis, vt Anselmus dicit in lib. de conceptu virginali; * ergo & pctm̃ originale, qđ ei opponitur, per prius respicit volútatem.

* Ans. c. 3.

¶Hic inquirit vbi principaliter ponatur originale comparando potentias adinuicem, an per prius inficiat voluntatem, quàm alias potentias. ¶Nota, vt habetur art. seq. Infectio propriè dicitur quæ nata est in aliud transferri, sicut dicimus de morbis contagiosis, & quia corruptio, & inordinatio voluntatis præintelligitur inordinationi aliarum virium, & potentiarum, & est causa eius, vt patuit quæst. 82. artic. 3. ideo D. S. quærit an voluntas sit prius infecta. Si autem loquimur de infectione quæ est corruptiua alterius suppositi distincti, tunc voluntas non est infecta, sed magis generatiua, & tunc in proposito accipitur infectio pro corruptione. Et quæritur an per subtractionem originalis iustitiæ primò destituatur voluntas, cuius destitutionem supra diximus esse formale in originali, quia videlicet esto iustitia originalis nō esset in ea, iuxta prædicta & dicēda per inherentiam, erat tamen in ea primò secundum efficientiam, & ea mediante alias regebat, & mouebat; quare defectus originalis iustitiæ videlicet secundùm effectū eius, est primò in voluntate, non quòd defectus iustitiæ originalis formaliter esset in voluntate, quia sic est in essentia animæ, sed defectus primi effectus iustitiæ originalis est in volūtate, & illo defectu mediāte inducta est inordinatio in alias; & ergo quia voluntas se habuit vt primum instrumentum motiuum aliorum, ideo defectus iustitiæ originalis in ea, eodem modo quo in ea fuit, est formale. Hæc volui notare ne dicenda viderentur contrauenire dictis præsertim quæst. 82. artic. 3. vbi dicebatur, quòd defectus iustitiæ originalis esset in voluntate principaliter, ex quo posset videri, quòd iustitia originalis fuisset in voluntate per inherentiam. cum tamen hic dicatur, quòd fuit in ea primò secundum efficientiam, & vt Doct. San. hic habet secundum inclinationem ad actum, quia primò eam fecit subiectam Deo, qua subiectione stante alia omnia erant bene ordinata; & ergo subtractio iustitiæ originalis a voluntate tenet se ex parte causæ inordinationis aliarum virium, & per hæc melius intelligentur sequentia.

¶Respondeo dicendum, quòd in infectione peccati originalis duo est considerare; primò quidem inhærentiam eius ad subiectum.

¶ D. S. respondet distinctè secundum distinctionem bimembrem, ita quòd ad vnumquodque membrum ponit vnam conclusionem responsiuam; secundum membrum ibi. Deinde oportet &c. Quo ad primum, primò ponit primum membrum distinctionis. Deinde subiungit secundò primam conclusionem, ibi. Et secundum hæc &c. Dicit ergo, quòd in infectione peccati originalis est considerare duo. Et accipit infectionem peccati originalis intransitiuè. i. in ipsa originali, & extendit originale ad materiale, & formale, quod patet ex hoc, quia inhærentia ad subiectum principale non est nisi secundum formale, quia est in essentia animæ. Dictum est enim art. præced ad quartum, quòd formale inhæreat suo modo essentiæ animæ, defectus autem inclinationis ad actum est materiale; primò quidem est considerare inhærentiam eius ad subiectum, eo videlicet modo quo priuatio inhæret, & inhærere potest, sicut & dictum fuit art. 1. huius quæstionis de esse subiectiuo. Consequenter cum dicit.

¶Et secundum hoc primò respicit essentiam animæ, * vt dictum est.

* Art. præc.

¶ Subiungit primam cōclusionem correspondentem membro dicto, scilicet secundum hoc. (i. quo ad inhærentiam) primò respicit essentiam animæ. Patet ista conclusio ex dictis art præced. quia eidem inhæret originale cui inhæsit iustitia originalis, sed hoc fuit essentia animæ &c. Et dicit conclusio notanter, & secundum hoc primò &c. quia videlicet formale originalis est in essentia, quod est primum. In potentijs animæ est materiale, & hoc mediante eo, quod est in potentia animæ, quia corruptio potentiarum sequuta est destitutionem naturę. Consequenter cū dicit.

¶ Deinde oportet considerare inclinationem eius ad actum, & hoc modo respicit potentias animæ.

¶ Hic consequenter procedit ad secundam conclusionem responsiuam, cui primò præmittit secundum membrum prædictæ distinctionis. Deinde secundò deducit ipsam conclusionem, oportet ergo &c. Dicit ergo primò. Oportet scilicet secundò considerare in infectione originalis peccati inclinationem ad actum, ad sensum supra dictum q. 82. artic. 2. ad secundum, quia videlicet originale inclinat ad actum indirectè, sicut remouens prohibens; originalis enim iustitia primò continuisset, & continuit voluntatem sub Deo, & prohibuit ab inordinata inclinatione ad actū, & ea mediante continuit & alias; quare ipsa dissoluta sequitur, quòd voluntas inclinetur ad actum inordinatum, & alias inordinatè moueat, & nō contineat. Et vult D. S. quòd isto modo originale respiciat potentias, quia inclinatio habitualis, vel potentialis ad actum est potentiarum, vt patere potest ex dictis in præcedenti quæstione. Anima enim per essentiam non agit, nec per consequens per essentiam inclinatur ad actus, sed medijs potentijs, inter quas voluntas est motiua, & inclinatiua omnium.

¶ Oportet ergo, quòd illam per prius respiciat quæ primam inclinationem habet ad peccádum, hæc autem est voluntas, vt ex supra dictis * patet. Vnde peccatum originale per prius respicit voluntatem.

* q. 74. ar. 1. & 2.

¶ Deducit secundam conclusionem responsiuam quo ad hoc membrum quæ talis est. Peccatum originale hoc modo per prius respicit voluntatem. Probatur supponendo, quòd hoc modo respiciat potentias. Tunc arguitur sic, oportet, quòd hoc modo per prius respiciat illam potentiam quæ primam inclinationem habet ad peccandum, sed hæc est voluntas; ergo. Maior de se patet, quia si respicit hoc modo potentiam secundum inclinationem ad actum; ergo prima respicit eam quæ primò, & principaliter inclinat ad actum. Minor patet ex supra dictis. quæstio. 74. artic. primo, & secundo, quia voluntas est completiua peccati, & nullum est peccatum in quacunque potentia nisi moueatur directè, vel indirectè a voluntate, quare sequitur conclusio, quòd originale inquantum dicit pronitatem ad actum inordinatum, primò est in voluntate, vnde & supra dictum fuit. q. 82. art. 1. ex D. S. de malo, quòd defectus iustitiæ originalis a voluntate qui est pronitas, & inclinatio in malum, vocatur malitia, defectus autem in alijs potentijs vocatur concupiscentia, quia scilicet defectus eius est principalis, tanquam eius quo alij causantur &c.

¶ Et confirmatur secunda conclusio argumento in contrarium & cæt.

¶ Nota circa argumentum in oppositum, quòd iuxta prædicta oportet dicere, quòd iustitia originalis primò fuerit in voluntate non secundum inhærentiam, quia sic fuit in essentia animę, sed secundum efficientiam, & inclinationem in bonum actum, quia videlicet ipsam primò subiecit Deo, & ordinatè habere fecit; & per consequens originale primò corrupit voluntatem, & deinde alias potentias; deinde dico, non vt notet ordinem temporis, sed naturæ, & intelligentiæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum originale non causatur in homine per potentiam generatiuam prolis, sed per actum potentiæ generatiuæ parentis; vnde non oportet, quòd sua potentia generatiua sit primum subiectum originalis peccati.

¶Ad maiorem, peccatum principaliter pertinet ad potentiam per cuius actum causatur. Dico primò, vera est si pctm̃ sit immanens quid, tunc pertinet sicut ad subiectū ad potentiam, per cuius actum causatur; si autem non sit quid immanēs sed trāsiens, non oportet; non. n. oportet, ꝙ peccatum, qđ per manum causatur, sit in manu formaliter p inhærentiā. Dico secundò, ꝙ pctm̃, qđ per actū

potentiæ causatur pertinet ad potentiam per cuius actum causatur quando ipsa est capax subiectum peccati. Si autem sit causa instrumentalis non oportet, quòd in ea sit peccatum formaliter, sed virtualiter aliquo modo. Ad minorem dico, quòd causatur per actum generatiuæ potentiæ, sed mediante actu transeunte. & secundò, ipsa non est capax originalis peccati sub ratione culpæ, & tertiò dico, quòd generatiua patris causat originale, sed non generatiua prolis quæ contrahit originale. Quæ primus autem in quo sit originale contractum, vnde ratio nihil probat, quia originale est in prole cuius generatiua nunc non est causa. & quartò, dato quòd in generatiua patris sit originale causaliter, & per hoc dicatur generatiua magis infecta (causaliter tamen) non est plus infecta, & corrupta secundum inclinationem ad actum, & secundum processum ab anima ad potentias, quare negatur consequentia D.S. respondet ad minorem.

§ Ad secundum dicendum, quòd peccatum originale habet duplicem processum, vnum quidem a carne ad animã, alium verò ab essentia animæ ad potentias; primus quidem processus est secundum ordinem generationis, secundus autem secundum ordinem perfectionis, & ideo quamuis aliquæ potentiæ. s. sensitiuæ propinquiores sint carni, quia tamen voluntas est propinquior essentiæ animæ tanquam superior potentia, primò peruenit ad ipsam infectio originalis peccati.

¶ Ad maiorem, peccatum originale per semen carnale traducitur, verum via generationis, & causalitatis, ita scilicet quòd est in semine, & in generatione causaliter, & prius in via generationis, sed formaliter primò est in anima, & sub ratione culpæ, & deinde prius in maximè propinquis animæ, & hoc etiam sub ratione culpæ, & secundum inclinationem ad actum. Minor conceditur, sed negatur consequentia, quia ibi est aliquid magis, vbi est formaliter quàm vbi est tantum causaliter; & plus est ibi, vbi est secundum viam perfectionis, quàm secundum viam generationis, & causaliter, præsertim quàm vbi sit sicut in causa instrumentali; sic ergo prius est in carne, quàm in anima, prius virtualiter, & causaliter; sed tamen prius est in anima formaliter, & in his quæ sibi magis sunt propinqua, inter quæ primum est voluntas, quare ratio nihil concludit &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus quodammodo præcedit voluntatem inquantum proponit ei suum obiectum, alio verò modo voluntas præcedit intellectum secundum ordinem motionis ad actum, quæ quidem motio pertinet ad peccatum.

¶ Ad maiorem fuit sup. q. 9. sæpè dictum, intellectus est prior voluntate specificatiuè, & obiectiuè, quia videlicet præsentat sibi obiectum, quod præcedit actum voluntatis, sed in alio ordine, voluntas præcedit, mouet enim omnes alias ad actum, vel exercitium actus. Immo & intellectum, dempto primo actu intellectus, vel primò simpliciter, vel primò secundum quid de quo alibi supra. Sed negatur consequentia, quia originale dicitur inficere, & corrumpere indirectè inclinando in peccatum, sed nulla alia inclinatur in peccatum sufficienter nisi ex voluntate, quare infectio originalis primò conuenit voluntati mediante cuius infectione, & corruptione, aliæ inclinantur in peccatum, & ipsum perficiunt, vide in de malo q. 4. artic. 5. &c.

Vtrum prædictæ potentiæ sint magis infectæ quàm aliæ.

N 2 dist. 24. q. 2. ar. 3. 5. ad 5. & dist. 31. q. 1. art. 2. Et 4. dist. 32 q. 1. art. 1. ad 1. Et Ver. q. 25. ar. 6. co. Et Mal. q. 4. art. 2. ad 12 & art. 5. ad 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd prædictæ potentiæ non sint magis infectæ, quàm aliæ; infectio enim originalis peccati magis videtur pertinere ad illam animæ partem quæ prius potest esse subiectum peccati; hæc autem est rationalis pars, & præcipuè voluntas; ergo ipsa est magis infecta per peccatum originale.

§ 2 Præt. nulla vis animæ inficitur per culpam nisi inquantum potest obedire rationi, generatiua autem non potest obedire, vt dicitur in 1. Ethic.* ergo generatiua non est maximè infecta per originale peccatum.

* Ari. c. vlt.

§ 3 Præt. visus inter alios sensus est spiritualior, & propinquior rationi inquantum plures differentias rerum ostendit, vt dicitur in primo Metaph.* sed infectio culpæ primò est in ratione; ergo visus magis est infectus, quàm tactus.

* Arist. circa princ.

§ Sed contra est, quod Aug. dicit in 14. de ciui. Dei,* quòd infectio originalis culpæ maximè apparet in motu genitalium membrorum qui rationi non subditur, sed illa membra deseruiunt generatiuæ virtuti in commixtione sexuum, in qua est delectatio secundum tactum quæ maximè concupiscentiam mouet; ergo infectio originalis peccati maximè pertinet ad ista tria, s. potentiam generatiuam, vim concupiscibilem, & sensum tactus.

* Aug. c. 15. 19. & 20.

¶ Hic vltimò quærit specialiter de quibusdam potentijs quæ singulariter dicuntur infectæ, videlicet prædictæ in art. 3. ad secundum, quæ sunt carni propinquiores, videlicet generatiua, concupiscibilis, & sensus tactus. Nota quæ sup. q. 82. art. 3. dicta fuerunt, quòd originale non est in generatiua, nec in sensu tactus ipsius generati sub ratione culpæ, sed tantum pœnæ, & in potentia generatiua, & tactu generantis est originale prolis solùm sicut in causa instrumentali, in concupiscibili autem generati potest esse sub ratione culpæ, & etiam in concupiscibili generantis antequam sit emundatus ab originali, sed post emundationem tunc est solùm ibi sub ratione pœnæ; quæritur igitur de generatiua, & alijs quæ sunt in generante, vt sic, quare non potest intelligi de infectione formaliter inexistente, & culpabiliter, sed solùm de infectione causaliter.

§ Respondeo dicendum, quòd illa corruptio præcipuè infectio nominari solet, quæ nata est in aliud transferri; vnde & morbi contagiosi, sicut lepra, & scabies, & huiusmodi, infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, sicut supra dictum est,* vnde potentiæ quæ ad huiusmodi actum concurrunt, maximè dicuntur esse infectæ.

* q. 81. art. 1. & u.

§ Conclusio responsiua est talis. Cum omnes partes animæ dicantur esse corruptæ per peccatum originale, specialiter tres prædictæ dicuntur esse corruptæ, & infectæ. Prima pars conclusionis relinquitur nota ex dictis in præcedenti quæstione, quia peccatum originale est peccatum naturæ, quia corrupit naturam; & secundò, potest sic argui. Iustitia originalis saluabat totam naturam, igitur originale totam corrumpit. Antecedens notum ex prima parte q. 97. art. 1. Nota autem, quòd corrumpit totam naturam, tamen aliquas partes culpabiliter, aliquas solùm pœnaliter, quia in partibus aliqualiter rationabilibus est sub ratione pœnæ, & culpæ, in alijs solùm sub ratione pœnæ. Secunda pars probatur in littera. Potentiæ quæ ad actum generationis concurrunt maximè dicuntur esse infectæ, sed prædictæ tres sunt huiusmodi; ergo &c. huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorem, secundò minorem, ibi. Huiusmodi actus &c. tertiò ipsam conclusionem, ibi. Et ideo cum omnes &c. Maior ergo probatur a principio; illa corruptio præcipuè infectio nominari solet quæ nata est in aliud transferri, sed corruptio originalis peccati traducitur per actum generationis; igitur sequitur maior, quòd potentiæ quæ ad actum &c. sunt infectæ, i. infectiuæ. Maior illa patet exemplariter in corruptionibus corporalibus, quia lepra, & scabies, & pestis, & pustulæ, & huiusmodi contagiosæ infirmitates, & morbi, infectiones dicuntur, quia in aliud transferuntur. Minor proxima patuit quæst. 81. artic. 1. &c. Consequenter cum dicit.

§ Huiusmodi autem actus deseruit generatiuæ inquantum ad generationem ordinatur; habet autem in se delectationem tactus, quæ est maximum obiectum concupiscibilis.

¶ Subiungit minorem principalem quæ patet, quia generatiua ordinatur ad actum generationis, qui sibi deseruit ad consequendum intentum naturæ, & habet ille actus in se delectationem tactus, quæ delectatio est obiectum maximum concupiscibilis, & ita hæ tres potentiæ præcipuè concurrunt ad actum generationis, licet differenter, vt iam tactum est, & clarius habet D.S. in 2. dist. 31. q. 2. art. 2. quia actus generationis duo habet. s. subiectum actus, & delectationem; delectatio autem ad sensum tactus pertinet, substantia vero actus generatiuæ attribuitur, sicut exequenti, sed virtuti concupiscibili sicut imperanti, quia eius est tendere in id, quòd est conueniens, & delectabile secundum sensum, & ideo diuersis rationibus his tribus viribus, talis infectio præcipuè attribuitur; nutritiuæ verò non attribuitur infectio originalis, nec scilicet causaliter, quia ipsa non est principium actus quo natura traducitur nisi multum remotè, inquantum generatiuæ deseruit; augmentatiuæ verò nulla infectio attribuitur, quia nec ad actum naturalis propagationis ordinatur, nec iterum habet actus exteriores qui per motum sensitiuæ partis explentur. Tunc ibi,

§ Et ideo cum omnes partes animæ dicantur esse corruptæ per peccatum originale, specialiter tres prædictæ dicuntur esse corruptæ, & infectæ.

§ Subinfert conclusionem ipsam, & ideo cum omnes &c. vt prius. Ex ista ergo conclusione, & iam dictis patet corollarium, quòd istæ tres potentiæ dicuntur præsertim infectæ non formaliter, sed magis infectiuæ alicuius, & hoc loquendo de generatiua generantis, vt sic, & secundum processum qui est via generationis a carne ad animam, non autem secundum processum perfectionis, & actualem ab anima prolis ad potentias. De hoc habet Doct. Sanctus de malo.

q. 4. art. 5. ad primum, quæ explicant, quod iam dictum est, & aliqua prædicta vbi infectio peccati dicitur esse in aliquo vel actu sicut in proprio subiecto, vel virtute sicut in causa. Causa autem originalis peccati est actus generationis quæ quidem ad virtutem generatiuam pertinet sicut ad exequentem, ad concupiscibilem autem sicut ad appetentem, & imperantem, ad sensum tactus sicut ad sentientem delectationem nunciantem, vnde infectio originalis peccati dicitur esse per prius in istis potentijs virtute sicut in causa, non autem sicut in proprio subiecto, hæc ille. Ex quibus patet, quod dictum est, quia dicũtur infectę, i. infectiuę, & memor sis supra dictorum q. 17. quomodo concupiscibili attribuitur imperium, vt accipiatur pro motione efficaci ad actum.

ARGVM. in contrarium confirmat conclusionem &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum originale ex ea parte qua inclinat in peccata actualia, præcipuè pertinet ad volũtatem, vt dictum est,* sed ex ea parte qua traducitur in prolem, pertinet propinquè ad potentias prædictas, ad voluntatem autem remotè.

* q. 83. ar. 3. ad 2. art. 3.

¶Ad maiorẽ vera, quòd in tali parte animæ est originale prius secundum inclinationem ad actum, & secundum processum qui est ab anima ad potentias; sic enim dictum est art 3. quòd voluntas sic primò corrupta, & aliquo modo infecta, sed ex ea parte, & secundum processum quo causatur originale a carnali semine in prole, sic pertinet propinquè ad tres dictas potentias, quia sunt immediatum principium generationis naturæ, voluntas autem remotum, vnde talis infectio attribuitur voluntati remotè. Et patet ista solutio ex dictis art. 3. &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd infectio actualis culpæ nõ pertinet nisi ad potentias quæ mouentur a voluntate peccantis; sed infectio originalis culpę non deriuatur a voluntate eius quę ipsum contrahit, sed per originem naturæ cui deseruit potentia generatiua, & ideo in ea est infectio originalis peccati.

¶Maior est vera, de culpa actuali, quia talis non peruenit nisi ad potentias quæ mouentur a voluntate. Secundò dico, quòd originale peccatum etiam non peruenit nisi ad tales potentias formaliter sub ratione culpę, potest tamen virtus, vel potentia quę non mouetur a voluntate, esse causatiua originalis in prole quando deseruit generationi naturali, ita quod tales sunt infectiuę prolis, & in eis sit originalis infectio causaliter. Minor conceditur, sed tantùm est causatiua, & productiua immediatè ipsius gñationis naturalis factę virtute seminis deriuati ab Adam, quare negatur consequentia, quòd non sit maximè infecta causaliter, & cũ hoc pęnaliter, quia destitutio generatiuę & corruptio est pœna, & tamen causatiua culpæ in alio, scilicet prole generata, sicut & supra dictum fuit, quòd dispositio inducta ex actuali non est peccatum, & tamen causatiua peccati, & habet S. Bonauent. exemplum de scissura carnis quæ non est dolorosa ante animam, & tamen adueniente anima ipsa per eam dolet &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd visus non pertinet ad actum generationis nisi secundum dispositionem remotam, prout scilicet per visum apparet species concupiscibilis, sed delectatio perficitur in tactu, & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quàm visui.

¶Maior conceditur, sed tamen visus non ita propinquè pertinet ad actum generationis, sicut tactus, & prædictæ potentiæ. Et dico, quòd quàmuis pertineat propinquius ad rationem, tamẽ ex ea parte non traducitur peccatum originale in alterum, sicut per generatiuam. Ad minorem infectio culpæ, primò est in ratione, verum, secũdum inclinationem ad actualia peccata mediante voluntate, tñ non est primò in ratione infectio alterius, quare negatur consequentia, quia infectiuum dr̃ corruptiuum alterius, qđ non est ipsius visus propinquè nec rõnis, esto. n. per visum pręsentetur species delectabilis, ex qua quis occasionatur ad actũ gñationis, hoc tñ est remotè, sicut & * deputatiua dictũ est ĩ corpore.

* al's motiuus.

Quæstio Octuagesimaquarta.

De peccato, quod est causa alterius peccati.

DEinde considerandum est de causa peccati, secundum quòd vnum peccatum est causa alterius, & circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorum. Secundò, vtrum superbia sit initium omnis peccati. Tertiò, vtrum præter superbiam, & auaritiam debeant dici capitalia vitia aliqua specialia pctã. Quartò quot & quæ sint capitalia vitia.

¶Postquàm determinauit D. S. de causis interioribus, & exterioribus peccati tam actualis, quàm originalis, hic consequenter secundum ordinem tactum supra q. 75. determinat correspõdenter ad articulum quartum ipsius quæstionis, de causa peccati secundum quòd vnum peccatum est causa alterius. Et diuiditur in duas partes; primò inquiritur de peccatis quæ sunt causa omniũ peccatorum; secundò de his quæ sunt causa aliquorum peccatorum, sed non omnium, in art. 3. Circa primum. Primò inquiritur de peccato, quod est causa omniũ pctõrũ in genere causæ materialis. Secundò de eo, qđ est causa omnium in genere causæ finaart. 2. Et de ista causalitate horum peccatorum, hr̃ in scriptura canonica, de causalitate autem aliorum hr̃ ex auctoritate B. Greg. &c.

Vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorum.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd cupiditas non sit radix omnium peccatorum, cupiditas enim quæ est immoderatus appetitus diuitiarum opponitur virtuti liberalitatis, sed liberalitas non est radix omnium virtutum; ergo cupiditas non est radix omnium peccatorum.

Inf. artic. 2. cor. & artic. 3. ad 1. & art. 4. ad 4. Et 2. 2. q. 119. ar. 2. ad 1. Et Mal. q. 8. art. 1. ad 1. & q. 13. art. 1. ad 5. Et Rom. 7. Lec. 2. co. 2. Et 1. Cor. 11. Lec. 4. colum. 1. fin. 1. Eth. Lec. 6. col. 6.

¶ 2 Præt. Appetitus eorum quæ sunt ad finem procedit ex appetitu finis; sed diuitiæ quarum appetitus est cupiditas non appetuntur nisi, vt vtiles ad aliquem finem, sicut dicitur in primo Ethi. ergo cupiditas non est radix omnis peccati, sed procedit ex alia priori radice.

¶ 3 Præt. frequenter inuenitur, quòd auaritia quæ cupiditas nominatur, oritur ex alijs peccatis, puta cum quis appetit pecuniam propter ambitionem, vel vt satisfaciat gulę; non ergo est radix omnium peccatorum.

¶Sed contra est, quod dicit Apost. 1. ad Timot. vlt. Radix omnium malorum est cupiditas.

¶In primo D. S. inquirit an cupiditas sit causa omnium peccatorum. s. in genere causæ materialis. Nota primò, quod quia de hoc est plana auctoritas, videlicet quod cupiditas sit radix omniũ peccatorum, ideo D. S. non scrutatur veritatem qõnis, sed quia multiplex est cupiditas, ideo videndum est de qua cupiditate intelligitur, & quomodò de illa verificet, & determinat quod cupiditas quæ est speciale, & capitale vitium, sit illa radix ¶Nota secundò, quòd quia omnia peccata consistunt in appetitu, ideo origo peccatorũ est ſm originem appetibilis, finis autẽ, & appetibile alicuius peccati, vel obiectum eius est desiderabilis, propter duo s. pp seipsum & hoc est excellẽtia, quia in omnibus bonis, hoc quærit homo. s. vt excellat, & hoc est superbia, & ergo superbia est initiũ omniũ peccatorum, vt patebit art. 2. Sed secũdò est desiderabilis propter aliud, & hoc est, quia ad omnia valet, & hmõi sunt diuitiæ p quas homo credit omnia se hr̃e; & ergo licet pecuniæ sint de gñe boni vtilis, tñ propter talem earum vtilitatem maximè appetuntur, & per illã vniuersalẽ vtilitatẽ faciunt ad fomentũ omniũ aliorũ vitiorũ, & per hoc cupiditas, & appetitus diuitiarũ vocatur radix, nã esse radicem attribuitur sibi rõne obiecti concupiti ¶Nota tertiò, quod iuxta aliàs dicta, in naturalibus, & moralibus id quod vt in plurimum est, & fit, hr̃ pro vniuersali, esto in paucioribus; vel raro deficiat, & ideo cupiditas dr̃ radix omnium, quia vt plurimum peccata alia possunt, & recipiunt originem ex cupiditate, vel auaritia quæ præbet facultatem adimplendi omnia.

¶Respondeo dicendum, quòd secundum quosdam cupiditas tripliciter dicitur, vno modo prout est inordinatus appetitus diuitiarum, & sic est speciale peccatum. Alio modo secundum quòd significat inordinatum appetitum cuiuscunque boni temporalis, & sic est genus omnis peccati, nam in omni peccato est inordinata cõuersio ad commutabile bonum, vt dictum est. * Tertio modo sumitur prout significat quandam inclinationem naturæ corruptę ad bona corruptibilia inordinatè appetenda, & sic dicunt cupiditatem esse radicem omnium peccatorum ad similitudinem radicis arboris quæ ex terra trahit alimentum, sic enim ex amore rerum temporalium omne peccatum procedit.

* q. 72. ar. 6. q. 72. ar. 1.

Dub. 56.

¶In hoc corpore D. S. tria facit; primò declarat, & deducit quandã opinionẽ; secundò eandem examinat, ibi. Et hæc qdẽ &c. tertiò rñdet ad quæsitum, ibi. Et ſm &c. Notando ergo opinionẽ quorundam præmittit triplicem acceptionem cupiditatis, vt tales opinantes distinguunt, qa vno modo accipitur cupiditas, put est inordinatus appetitus diuitiarum, & sic est speciale peccatũ; & in hoc bene dicitur, qa licet postea D. S. sentiat, quod cupiditas isto modo sit radix pctõrum, & per consequens cõe cõitate cau alitatis, cum quo stat, quod est speciale, quia non cõe cõitate generis vel speciei, vt habet D. S. super ad Roman. 7. Secundo modo accipitur ſm quòd significat inordinatum appetitum cuiuscũq; boni

temporalis, & sic est genus omnis peccati, nam in omni peccato est inordinata conuersio ad commutabile bonum, vt patuit sup. q.71.ar 6.& q.72.art.1. Nota autem, quòd si vellemus appetitum accipere pro actu interiori, tunc talis appetitus est genus omnis peccati quo ad principale, quia ad omne peccatum cõcurrit actus interior. Si autem per appetitum intelligimus (sicut D.S. vr intelligere) conuersionem ad bonum temporale siue per actum interiorem siue exteriorem, tunc cupiditas est genus peccati, & quo ad interiorem actum, & quo ad exteriorem, & de cupiditate sic accepta intellexerunt aliqui Apostolum ad Rom.7.& Aug. super eundem locum, vbi dicit, quòd lex dum concupiscentiam prohibet omnia peccata prohibet. Sed D.S. intelligit de concupiscẽtia primo modo hic posito accepta, vt patet sup. q.73. art.6. ad secundum. Tertio modo sumitur, vt significat quãdam inclinationem naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinatè appetenda, & sic secundum D.S. super Apostolum 1. ad Thim. vlt. est habituale tantùm peccatum, & non actu, sed est radix quædam peccatorũ, & secundum rem nihil aliud est quàm materiale peccati originalis, videlicet concupiscentia habitualis de qua in quæstionibus præcedentibus, & sic accipiendo cupiditatem dicunt illi opinãtes ipsam esse radicem omnium peccatorum, ad similitudinem radicis arboris, quæ ex terra trahit alimentum, & sic fouet arborem; sic ex amore, & concupiscentia illa habituali, & destitutione naturæ, omne peccatum procedit, & illud patet ex sup. dictis, quia concupiscentia habitualis, & inordinatio virium animæ per destitutionem originalis, est causa peccatorum actualium.

¶ Et hæc quidem quàmuis vera sint, non tñ videtur esse sm intentionem Apostoli qui dixit cupiditatẽ esse radicẽ omnium peccatorũ, manifestè.n. ibi loquitur cõtra eos qui cum velint diuites fieri incidunt in tentationes, & in laqueũ diaboli, eo ꝙ radix omnium malorum est cupiditas; vnde manifestum est, ꝙ loquitur de cupiditate sm quòd est appetitus inordinatus diuitiarum.

Dub.629.

¶ Hic consequenter examinat iam dicta, & dictam opinionem, & vult, ꝙ sunt in se vera, quia etiam cupiditas isto tertio modo accepta, est radix, vt dictũ est, sed in hoc deficit iste modus dicendi, quia non loquitur post mentem Apostoli, quia ille (dicens cupiditatem esse radicem omnium peccatorum) nõ intelligit de cupiditate isto modo, sed primo modo accepta, qđ patet ex hoc qa loquitur contra eos qui cũ velint diuites fieri incidunt in tentationẽ, & in laqueũ diaboli, eo ꝙ cupiditas est radix omniũ peccatorum, vnde constat, ꝙ loquitur de cupiditate quæ est inordinatus appetitus diuitiarum, & de cupiditate quæ est auaritia &c.

¶ Et sm hoc dicendũ est, ꝙ cupiditas sm ꝙ est speciale peccatum, dr radix omnium peccatorũ ad similitudinẽ radicis arboris quæ alimentum præstat toti arbori. Videmus enim, ꝙ per diuitias homo acquirit facultatẽ perpetrandi quodcunq; pctm̃, & adipiscendi desiderium cuiuscunque peccati, eo ꝙ ad habenda quæcunq; tẽporalia bona potest homo per pecuniam iuuari, sm ꝙ dr Eccl. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Et secundum hoc patet, ꝙ cupiditas diuitiarum est radix omnium pctõrum.

Dub.1144.

¶ Hic vltimò D.S. respondet ex propria opinione ad quæsitum conclusione rñdente magis de qualitate cupiditatis, quàm ad dubitationem quæstionis, quia supponitur veritas ex auctoritate, vt dicunt est in principio arti. Conclusio igitur talis est. Cupiditas secundum, ꝙ est speciale peccatum, dr radix omnium peccatorum. Probatur, per diuitias homo acquirit facultatẽ perpetrãdi quodcunq; pctm̃, & adimplendi desiderium cuiuscunq; peccati; igitur cupiditas pecuniarum, quæ est speciale peccatum, est radix omnium &c. Tenet consequẽtia per similitudinem radicis naturalis ipsius arboris, quæ præstat alimentum toti arbori, & per cõsequẽs si diuitiæ dant facultatem, & nutrimentum, vel fomentum, tunc & ipsę, & earum appetitus sunt dicenda radix, & ita patet consequentia ex ratione radicis. Antecedens patet, quia ad habenda quæcunq; temporalia bona homo põt per pecuniã iuuari, vt patet Eccl. 10. Pecuniæ obediunt omnia, quare antecedens verum. Nota circa hæc, ꝙ ex his hr̃, ꝙ cupiditas pecunię, & abundantia temporalium in causa vitiorum non quasi omnia vitia ordinentur ad diuitias sicut ad finem; sed quia diuitiæ quæruntur vt vtiles ad omnem temporalem finem, & sic ratione communis vtilitatis adimplendi desideria aliorum peccatorum vocatur radix. Nota tamen, quòd D.S. in 2. dist. 42. q.1. art.2. & q.2. art.3. ad primum, videtur sequutus modum dicendi aliorum, vnde habet, quòd radices peccatorum nõ sunt propriè peccata, sed & in de malo loquitur fluctuando, sed super Apostolum, vt in argumento in contrarium, & hic ponit mentem quæ tenenda est.

Conclusio.

A R G. in contrarium confirmat conclusionem. Circa hoc argumẽtum vide textum Apostoli, & videbitur clarè, quia loquitur de cupiditate prout est appetitus diuitiarum, habet enim sic. Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua quæ mergunt homines in interitum, & perditionem, radix.n. omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis, tu autẽ ô homo Dei hæc fuge, vide D.S. ibidem &c. Nota tñ, ꝙ accipiendo cupiditatem tertio modo, vt est materiale originalis, tunc alia ratione est radix q̃ accipiendo, primo modo, quia tertio modo est radix ratione subiecti, quia videlicet est inordinata dispositio subiecti, ex qua peccata ꝓcedunt, saltem sicut ex causa sine quam non; sed cupiditas primo modo est radix ratione obiecti, quia videlicet diuitiæ quæ sunt obiecti cupiditatis valent ad implendum alia peccata. Cupiditas autem secundo modo non potest esse radix, quia radix, & id quod est ex radice dicunẽ distingui, cupiditas autem isto modo nõ distinguitur &c. Patet ex his nullitas instantiæ Durãdi, quia esto cupiditas appeteret diuitias ad recipiendum, & sic cupiditas quo ad vitium non ministraret materiam alijs, cum hoc stat tamen, ꝙ obiectum eius præstet facultatem ad alia vitia, falsum est tamen, ꝙ cupiditas solùm consistat in appetitu habendi, immo in omni inordinato appetitu expendendi, vide 2.2. q.119. art.1. in solutione secunda, vide Capreolum in 2. dist.43. conclusione tertia &c.

ad Durandum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non ab eodẽ oritur virtus, & pctm̃, oritur.n. peccatum ex appetitu cõmutabilis boni; & ideo appetitus illius boni, qđ iuuat ad cõsequenda oĩa temporalia bona radix pctõrum dicitur; virtus autẽ oritur ex appetitu incõmutabilis boni, & ideo charitas quæ est amor Dei, ponitur radix virtutum, secundum illud Eph.3. In charitate radicati, & fundati.

¶ Maior conceditur, sed dico, quòd non oportet principali, & capitali vitio opponi principalem virtutem, nec econtra, vt patuit sup. quæst.73. art.4. licet secundum dignitatem virtutis sit grauitas vitij directè oppositi, sed non principalitas; & ratione huius habet D.S. in solutione hic, & in secunda secundæ, quòd principalitas vitij sumitur per habitudinem ad bonum commutabile, quod multum mouet appetitum, vel quia videlicet ad multa alia consequenda, vel quia in se est multum appetibile; virtus autem oritur ex appetitu incommutabilis boni, præsertim virtus simpliciter perfecta, sicut patet de charitate, quare stant simul quòd vitium sit principale, quia circa bonum commutabile, & tamẽ virtus directè opposita, eo ipso, quòd directè opponitur vitio, quod est circa bonum commutabile, non est principalis virtus, quia vt iam tactum est circa commutabile bonum non potest esse principalis virtus; hoc tamen verum est, quòd maximæ virtuti opponitur maximum vitium directè, sed non principale sicut charitati diuinæ odium diuinum, sed principalitas vitij attenditur non per recessum a maxima virtute, sed per accessum ad principale bonum commutabile, quare concessa minore, quòd liberalitas non est radix omnium virtutum, quia non est circa summum bonum incommutabile, negatur consequentia, quia cupiditas est circa bonum commutabile, quod habet aliquam principalitatem, vnde D.S. 2.2. q.118. art.7. ad primum, dicit virtus perficit secundum rationem, vitium autem inclinationem appetitus sensitiui, non autem ad idem genus principaliter respicit ratio, & appetitus sensitiuus, & ideo non oportet, quòd principale vitium opponatur principali virtuti; vnde licet liberalitas non sit principalis virtus, quia non respicit ad principale bonum rationis, auaritia tamen est principale vitium, quia respicit pecuniam quæ hẽt quandam principalitatẽ inter bona sensibilia ratione dicta, (scilicet in corpore ibidem) prodigalitas autẽ non ordinatur ad aliquẽ finẽ principaliter appetibilẽ, sed magis vr̃ procedere ex defectu rationis, vnde Phil. in 4. Ethic. dicit, quòd prodigus magis dicitur vanus quam malus. Hæc ille, vbi patet quòd minor est vera, sed habetur ratio negandi cõsequentiã, sicut & hic in solutione &c.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ appetitus pecuniarum dr̃ esse radix peccatorum, non quidem, quia diuitię propter se quærant̃ tanq̃ vltimus finis, sed quia multũ quærũtur vt vtiles ad oẽm temporalẽ finẽ, & quia vniuersale bonũ est appetibilius q̃ aliquod particulare bonũ; ideo magis mouet appetitũ q̃ quædam bona singularia, quæ simul cum multis alijs per pecuniam haberi possunt.

¶ Ad maiorem, verum ꝙ appetitus eorum quæ sunt ad finẽ procedit ex appetitu finis; sed dico, quòd aliquid ad finem ordinabile potest habere aliquam principalem appetibilitatem, eo ꝙ omnia sensibilia virtute continet quales sunt diuitiæ. Ad minorem, conceditur, quòd diuitiæ appetuntur propter finem, quia propter naturæ sustentationem debent q̃ri quàmuis a malis quærant̃ propter explenda desideria quorũcunq; pctõrũ. Negatur cõsequẽtia, ꝙ nõ sit radix in genere causę materialis, sed bene ꝓbat, ꝙ nõ est radix finalis. Et dico cõmuniter, ꝙ procedit ex alia radice finali, quia ad minus ex amore sui quæ est radix finalis ex parte appetentis, vt tangit D.S. in 2. sententiarum dist.42. q.2. artic.2. quia finis vltimus in amore commutabilium bonorum est ipse homo,

propter

propter quòd omnia alia quærit cum quo ftat, quòd cupiditas fit radix ex parte eorum, quæ homo propter fe quærit, licet non finalis, tamen effectiua, & materialis; radix enim etiam effectiuè fe habet non tantùm materialiter, vt patuit fup. Et ita poffet dici, quòd cupiditas fit radix effectiua; ratio autem probat, quòd non finalizat, nec ideo dicimus eam radicem &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ficut in rebus naturalibus non quæritur quid femper fiat, fed quid in pluribus accidit, eo quòd natura corruptibilium rerum impediri poteft, vt non femper eodem modo operetur; ita etiã in moralibus confideratur, qd vt in plurib. eft, non autẽ qd femper eft, eo ꝙ voluntas nõ ex neceffitate operatur; nõ igitur dr̃ auaritia radix oĩum malorũ, quin interdũ aliquod aliud malũ fit radix eius, fed quia ex ipfa, vt frequentius, alia mala oriuntur ratione prædicta. *—

¶ Affumptum conceditur, ꝙ frequenter inuenitur, ꝙ auaritia oritur ex alijs peccatis, & hoc in genere caufæ finalis, tamen & econtra cupiditas, vel auaritia etiam præftat inftrumenta confequendi, & adimplendi alia peccata. Et dico fecundò, vt tangetur art. 4. ꝙ non eft contra rationem principalis vitij, vt ex alio oriatur, fed hoc eft contra eius rationem, vt nullum ex ipfo oriatur. Et dico tertiò, quòd in moralibus, vt dictum eft, quod vt in pluribus fit, habetur tanquàm vniuerfale, eo quòd in naturalibus, & moralibus non eft neceffitas omnimoda, quare conceffa probatione affumpti, negatur confequentia, & ratio iam patuit.

Vtrum initium omnis peccati fit fuperbia &c.

AD fecundum fic proceditur. Videtur, ꝙ fuperbia non fit initiũ omnis peccati, radix enim eft quoddam principium arboris, & ita videtur idem effe radix, & initium peccati; fed cupiditas eft radix omnis peccati, vt dictum eft; * ergo ipfa etiam eft initium omnis peccati, non autem fuperbia.

¶ 2 Præt. Eccl. 10. dicitur, Initium fuperbiæ hominis eft apoftatare a Deo; fed apoftafia a Deo eft quoddam peccatum; ergo aliquod peccatum eft initium fuperbiæ; ergo & ipfa non eft initium omnis peccati.

¶ 3 Prẽt. illud videtur effe initium omnis peccati, quod facit omnia peccata; fed hoc eft inordinatus amor fui qui facit ciuitatem Babylonis, vt Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei; * ergo amor fui eft initium omnis peccati, non autem fuperbia.

¶ Sed contra eft, quod dicitur Eccl. 10. Initium omnis peccati fuperbia.

P 22. q. 162. ar. 7. & 2. & ar. 5 ad 1. & ar. 7 ad 2. Et 2. dift. 42. q. 2 art. 1. ad 7. Et 4. dif. 17. q. 2. artic. 2. q. 1. co. Et Rom. 1. lec. 8. col. 4. & c. 7. Lec. 3. col. 2. Et 1. Cor. 12. Lec. 4. col. 6. * ar. prim. * August. c. 28. de vit.

¶ Hic quærit de alio peccato, quod eft caufa communis peccatorum in genere caufæ finalis, f. fuperbia, quæ autem fit differentia inter initium, & radicem peccati habebitur in fine artic. Nota autem pro intellectu dicendorum, ꝙ in fuperbia funt duo, vel fuperbia accipitur dupliciter. Vno modo pro contemptu regulæ fuperioris. Alio modo pro inordinato appetitu excellentiæ; vt autem videatur quando fuperbia vtroq; modo capta fit fpeciale peccatum ab alijs diftinctum. Ideo nota fecundò, ꝙ fuperbiam prout eft contemptus regulæ fuperioris effe cõem, & inueniri in omni peccato. f. mortali, poteft intelligi dupliciter. Vno modo, quòd fit in omni mortali peccato fm affectum, fic non eft verum, quia nõ femper aliquis peccat ex actuali contemptu Dei, immo qñq; ex ignorantia, qñq; ex paffione. Secundo modo põt intelligi, ꝙ inueniatur in omni peccato mortali fm effectum, & fic habet veritatem, quia quicũq; peccat mortaliter, ille non fubditur regulẽ fuperioris; ftant. n. fimul, ꝙ fit pctm̃ fm effectum, & non affectum, ficut & dr̃ de quibufdam, ꝙ Millefij quidam ftulti non funt, operantur autem ẽqualia ftultis. Nota tertiò, ꝙ fuperbia prout eft inordinatus appetitus excellentiæ habet obiectum formale ab obiectis aliorum peccatorum diftinctum, licet rõ fui obiecti in omnibus alijs inueniatur. Sic & fupra dictum fuit de magnanimitate, ꝙ habet obiectum in omnibus virtutibus inuentum. Sic fuperbia ifta quærit tanquàm proprium obiectum excellentiam tanquàm finem omnium peccatorum; ficut. n. in amore Dei, Deus eft vltimus finis ad quem omnia ordinantur. ita in amore fui eft excellentia quæ quæritur tanquam vltimus finis. Nã qui quærit abundare in diuitijs, in fcientia, vel honoribus, per omnia quandam excellentiam quærit, vnde eft cõis per imperium, quia imperat alijs in finem fuum, non quia femper actu imperet alijs in finem fuum, fed quia apta nata eft imperare oĩa vitia. Et quia obiectum fuũ virtualiter in omnib. peccatis quæri põt. Patet ergo ꝙ fuperbia quo ad appetitũ excellentiæ eft cõis. Similiter quo ad contemptũ eft cõis, faltẽ fm effectũ. Nota, ꝙ fuperbia quæ eft appetitus excellentiæ, dupliciter accipitur. Vno modo, vt afte appetitus eft circa excellentiã cui exhibetur honor, puta circa diuitias, & veftes, & hmõi, & fic eft fpeciale pctm̃. Alio modo, vt eft circa excellentiam in quacunq; re, & fic eft quoddã gñale repertum in omni pctõ, & eft actualis eleuatio contra præceptum fuperiorũ, hoc. n. eft inordinatè appetere excellẽtiam, velle hr̃e aliquid contra legem fuperiorũ, cui debet fubeffe, & talis inuenitur in omni peccato fm effectum. Sed fuperbia quæ eft nolle fubeffe fm affectum, eft fpeciale peccatum, ita ꝙ ponitur vna fuperbia fpecialis, alia generalis quæ eft contemptus diuinæ legis. f. fecundũ effectum, volui autem iftam diftinctionem expreffe præmittere, quia in articulo tangitur quidem, fed non nifi implicitè.

¶ Rñdeo dicendũ, ꝙ quidam dicunt fuperbiã dici tripliciter. Vno modo, fm ꝙ fuperbia fignificat inordinatum appetitum propriẽ excellẽtiæ, & fic eft fpeciale peccatum. Alio modo fm ꝙ importat quendam actualem cõtemptum Dei quãtum ad hunc effectum, qui eft non fubdi eius præcepto, & fic dicunt, ꝙ eft gñale peccatũ.

¶ D. S. in hoc art. ficut in præced. tria principaliter facit. Primò declarat quandam opinionem circa intellectũ quẽfiti. Secũdò examinat ibi, & hæc quidẽ. Tertiò rñdet ad quæfitũ ex proprijs, ibi, Et ideo dicẽdum. Circa primum primò præmittit quandã diftinctionem fundamentalem illius opinionis. Secundò fubiungit ipfam opinionẽ, ibi, & fic dicunt &c. Diftinctio ergo eft, ꝙ fuperbia primò accipit prout fignificat inordinatũ appetitũ propriẽ excellentiæ appetitũ videlicet formaliter tendentem in excellentiam inordinatè, contra ftatum cuiuslibet. Alio modo accipitur fuperbia fm ꝙ importat quandam actualem contemptum Dei quantum ad hunc effectũ, qui eft non fubdi eius præcepto, & fic dicũt, ꝙ eft gñale pctm̃. (Et nota, & fic dicunt,) quia fi intelligitur, ꝙ cõtemptus fm affectũ effet gñalis in omni pctõ, falfum effet; fed fi intelligitur fm effectũ, bene dictum eft, quia fuperbia ifto modo nihil aliud eft, quàm auerfio ab incõmutabili bono, vt habet D. S. de malo. ma. 8 art. 2. Tertio modo accipitur fecundum ꝙ importat quandam inclinationem ad huiufmodi actualẽ cõtẽptum Dei ex corruptione naturæ, & fic nihil aliud eft, quàm materiale originalis peccati, ficut & de cupiditate dictum eft. Tunc ibi.

¶ Tertio modo fecundum quòd importat quandam inclinationem ad huiufmodi contemptum ex corruptione naturæ, & fic dicunt, ꝙ eft initium oĩs peccati, & differt a cupiditate, quia cupiditas refpicit pctm̃, ex parte conuerfionis ad bonũ cõmutabile, ex quo pctm̃ quodãmodo nutritur, & fouetur, & pp hoc cupiditas dr̃ radix; fed fuperbia refpicit peccatum ex parte auerfionis a Deo, cuius præcepto homo fubdi recufat; & ideo vocatur initium, quia ex parte auerfionis incipit ratio mali.

¶ Subiungit D. S. illorum opinionem quo ad acceptionem fuperbiæ in titulo quæftionis, quia volunt, ꝙ fuperbia tertio modo eft initium omnis peccati, ficut & dixerunt de cupiditate, & ponunt ifti differentiam inter cupiditatem, & fuperbiam ifto modo acceptam, quia cupiditas dicit habilitatem refpectu conuerfionis ad bonum commutabile, quia peccatum quodammodo fouetur, & nutritur ex cõmutabili bono, & propter hoc dicitur radix, quia videlicet etiam in naturalibus radix fouet, & nutrit; fuperbia verò refpicit peccatum ex parte auerfionis ex qua incipit ratio mali, & peccati, ita quòd ex illa inclinatione inordinata præfertim voluntas habeat, vt fe a Deo auertat. Deinde cum dicit.

¶ Et hæc quidem quàmuis vera fint, tñ non funt fm intentionem fapientis, qui dicit. Initiũ oĩs peccati eft fuperbia; manifeftè. n. loquitur de fuperbia fm ꝙ eft inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc, quod fubdit. Sedes ducum fuperborum deftruxit Deus, & de hac materia loquitur ibi ferè in toto capitulo. —

¶ D. S. examinat prædictam opinionem, & dicit, quòd dicta illa in fe funt vera, fed non ad mentem fapientis, qui dicendo omnis peccati initium effe fuperbiã, loquitur de ea prout eft appetitus inordinatus excellentiæ, & hoc patet intuenti capitulũ 10. vbi & fubdit. Sedes ducum fuperborum deftruxit Deus, ficut patet de Saule, qui fuit fuperbus fuperbia actuali; quare cum fuperbia tertio modo non fit actus nec actuale peccatum, ideo de ea nõ intelligitur fapiens, & præterea talis aptitudo in eo cui originale dimiffum eft, non habet rationem culpæ, nec per cõfequens demeretur illas pẽnas quas fapiens ibidem afcribit fuperbiæ.

¶ Et ideo dicendum eft, quòd fuperbia etiam fm ꝙ eft fpeciale peccatum * eft initium omnis peccati. Confiderandum eft enim, ꝙ in actibus voluntarijs, cuiufmodi funt pctã duplex ordo inuenitur, f. intentionis, & executionis. In primo quidem ordine habet rõnem principij finis, vt fupra multotiens dictum eft. * Finis autem

Du. 731. * q. 1. art. 1. ad 1. & ar. 3. ad 2. & q. 20. art. 1. ad 2. fed magis ad propofitum. q. 57. art. 4. & q. 65. art. 1. in cor. & ad 4.

in omnibus bonis temporalib. acquirendis est, vt homo per illa quandam perfectionem singularem, & excellentiam habeat, & ideo ex hac parte superbia quæ est appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati.——

¶Eradicato sinistro intellectu tituli quæstionis, vel auctoritatis sapientis. Hic consequenter D.S. ponit verum intellectum, & secundum eum respondet tali conclusione. Superbia secundum ꝙ est speciale peccatũ, & quæ est appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati ex parte intentionis, sed ex parte executionis auaritia ponitur esse radix omnium malorum. Dicit autẽ conclusio notanter superbia, quæ est appetitus excellentiæ, quia ſm D.S. 1.2.q.111 art.2.in cor. ex superbia possunt oriri omnia peccata duplici ratione. Vno modo per se, inquãtum scilicet omnia peccata ordinantur ad finem superbiæ, quæ est propria excellentia, ad quam potest ordinari omne id quod quis inordinatè appetit. Alio modo indirectè, & quasi per accidens, scilicet remouendo prohibens, inquantum scilicet homo per superbiam contemnit diuinam legem, per quam prohibetur a peccando, vbi innuit, quòd ex superbia omnia peccata oriuntur per se, vt videlicet est appetitus excellentiæ, de qua hic loquitur; sed ex superbia, vt est nolle subijci Deo, oriuntur per accidens, & de tali non loquitur hic, quia de ipsa non habet locum probatio conclusionis, quam D.S hic ponit &c. Dicit autẽ ex parte intentionis, pro quo D.S. breuiter notat, ꝙ in actibus volũtatis, cuiusmodi sunt peccata, duplex ordo inuenitur. s. intentionis, & executionis. Probat ergo D.S conclusionem, & primò primam partem. secundò secundã, ibi. Sed ex parte executionis; Arguitur sic pro prima parte conclusionis, in ordine intentionis habet rationem principij, vel initij ipse finis, sed ex parte executionis est primũ id, quod præbet opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati, quod & habet rationem radicis. Sed finis in omnibus bonis temporalibus acquirendis est, vt homo per illa quandam perfectionem singularem & excellẽtiam habeat; & diuitiæ quæ sunt materia auaritiæ, præbent opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati; ergo prima pars conclusionis vera. Maior patuit multotiens supra q.1. art.1. ad 1. & art.3 ad 2. & q.20. art.1. ad 2. & magis. q.57. artic.4. in cor. & q 65. art.1. in cor. in fine, & ad quartum. Minor relinquitur nota pro ambabus partibus. Nota autem, vt haberi potest ex D.S. in de malo ma.8. q.2. superbia ista est generale principium omnium vitiorum ex parte finis sui; sicut charitas omnium virtutum, quia videlicet ordinare potest omnia vitia in finem suum; quare sicut ad virtutem, cuius actus meritorius est nõ oportet, ꝙ semper actu ordinetur in Deum, sed sufficit ordo virtualis; ita ad superbiæ finem ordinantur omnia peccata non semper actu, & expreſsè, sed virtualiter, quia quærens quodcunq; bonum temporale inordinatè, quærit aliquam sufficientiam, & perfectius, & sic virtualiter finem, & obiectum superbiæ; & ergo notanter dictum est, quòd ex tali superbia initientur finaliter omnia peccata, saltẽ virtualiter, sicut & vltimus finis secundum cõem rationem in omnibus appetitur, sic excellentia inordinata in omnibus peccatis, non autem initiantur finaliter omnia peccata ex superbia, vt dicit contemptum Dei, quia nõ omne peccatum est ex contemptu, vt oñdit D.S. secunda secundæ, vbi statim. Nota, ꝙ D.S. 2 2. vbi iam art 7 probat, ꝙ superbia sit principium omnium peccatorũ, & hoc ex alio fundamento, & de superbia ſm formale, videlicet ex parte auersionis, quia quod est per se, est primum in quolibet genere, superbia autem per se respicit auersionem, vt ibidem declaratur. artic.6. Vnde patet, quòd loquitur ibidem de esse principium in ratione peccati; & de superbia, vt est nolle subijci expreſsè; hic autem loquitur de esse principium in ratione finis, & ratione conuersionis, & de ea, vt est appetitus excellentiæ, ita scilicet, quòd omnia quæ appetuntur in alijs peccatis, virtualiter appetuntur ob finem superbiæ. Est autem superbia, vt dicit formalem auersionem, p̃ncipiũ aliorum, & initium, eo modo quo primum in vnoquoq; genere est principium eorum quę sunt post, quia videlicet oĩa alia aliqualiter ipsum participant, & includunt; sic oĩa peccata habẽt quasi participatiuè, qđ conuenit superbiæ sic dictę per essentiã, & formaliter. s. auersionẽ a Deo; talis tñ superbia, sicut D.S. ibidem habet, est principium omnium, non quia omnia oriantur, sed qa nullũ est, qđ nõ posset ex ea oriri. Deinde cũ dicit.

¶ Sed ex parte executionis est primum id, quod præbet opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati, quod habet rationem radicis, secundum diuitiæ, & ideo ex hac parte auaritia ponitur esse radix omniũ malorum, vt dictum est. * Et per hoc patet rñsio ad primũ.

*arti. præc.

¶Ponit & probat secundam partem conclusionis sic, ex parte executionis est primum id, quod præbet opportunitatem adimplendi desideria omnia peccati, quod & habet rationem radicis, sed diuitiæ quæ sunt materia auaritiæ præbent opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati; ergo secunda pars conclusionis vera, quòd auaritia est radix omnium peccatorum. Maior patet de se, & tacta est art. præced. Similiter minor.

ARGVM. in contrarium est pro prima parte conclusionis,

¶Ad primi maiorem, radix est quoddam principium a bonum effectiuum, & quasi materiale, vt enim sup. q.62. art.4. ad primum allegatum fuit, radix non solùm habet rationem materiæ, sed etiam causæ actiuæ inquantum administrat nutrimentum. Ad secundam partem maioris, negatur, quòd sit idem radix, & initium, quia radix habet se in via executionis, & præstat alijs vitijs materiam, sed initium est, quod respicit principalem finem in quem omnia alia ordinantur. Minor conceditur, sed negatur consequentia, quia fundatur in falso intellectu, quasi idem sit radix, & initium, quod falsum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd apostatare a Deo dicitur esse initium superbiæ ex parte auersionis; ex hoc enim, quòd homo non vult subdi Deo, sequitur quòd inordinatè velit propriam excellentiam in rebus tẽporalibus, & sic apostasia a Deo nõ sumitur ibi, quasi speciale peccatum, sed magis, vt quædam conditio gñalis oĩs peccati, quæ est auersio ab incommutabili bono. Vel potest dici, ꝙ apostatare a Deo dicitur esse initium superbiæ, quia est prima superbiæ species; ad superbiam enim pertinet cuiq; superiori nolle subijci, & præcipuè nolle subdi Deo, ex quo contingit, quòd homo supra seipsum indebitè extollatur quantum ad alias superbiæ species.

¶Ad maiorem dicitur dupliciter, primò, quòd non intelligitur quasi apostatare a Deo sit aliud a superbia hominis, sed accipitur pro vna conditione quæ inuenitur in omni peccato, scilicet pro auersione a Deo, ex qua auersione incipit radix peccati, & sic superbia, scilicet ſm effectum inuenitur in omni peccato, & est formale omnis peccati, & etiam superbiæ, quia primum intelligitur nolle subesse Deo, quàm inordinatè ferri in excellentiam, & ita superbia, etiam vt est appetitus excellentiæ, includit apostasiam a Deo tanquam formale principium, & initium, vt peccatum est, quia & in tali superbia est conuersio, & auersio; & secũdum D.S. in de malo, vbi supra, & in 2. dist.42. in fi. superbia sic accepta, & cupiditas non dicuntur duo peccata, sed vnum peccatum tantùm secundum habitudinem ad diuersos terminos; ex quibus constituitur vnum peccatum, sicut ex materiali, & formali, eo ꝙ omne peccatum est auersio ab incommutabili bono, & conuersio ad commutabile. Et intellige D S. in prima responsione, quòd ex hoc non vult subdi secundum effectum, quòd non subdi intelligitur ordine naturæ conuersioni inordinatę, non autem intelligitur de non subdi secundum affectum, quia tunc non esset talis apostasia communis omni peccato &c. Vnde habet D.S. secunda secundæ q.12. art.1. quòd apostasia quæ importat voluntatem a mandatis Dei resilientem, inuenitur in omni peccato mortali, quod etiam debet intelligi de voluntate secundum effectum. Secundò dicitur, sicut & D.S. dicit 2.2.q. 162. art.7. ad 2. quòd apostatare a Deo est initium superbiæ humanæ, non quasi aliud peccatum a superbia existens, sed quia est prima pars & species superbiæ. Superbia. n. secundum affectum principaliter recusat subiectionem diuinam, quæ est potissima superbia, & ex illa consequuntur aliæ species superbiæ, puta nolle constringi præcepto hominis; & etiam ex ea consequitur, quòd inordinate extollatur supra se, ita quòd talis apostasia est initium superbiæ, & tamen est superbia sicut sol est principium corporum, & tamen est corpus. Ad minorem concedo, quòd apostasia est peccatum, vel quia formale in omni peccato, vel quia prima species superbiæ, vt dictum est. Negatur autem consequentia si intelligatur, quòd aliquod aliud peccatum a superbia sit initium superbiæ, sed probat, quòd in superbia est vnum principale, & aliud minus principale, & vna species prior alijs, & per consequens negatur & vltima consequentia.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd in hoc homo se amat, ꝙ sui excellentiam vult, idem enim est se amare, quod sibi velle bonum; vnde ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati superbia, vel amor proprius.——

¶Conceditur totum vsque ibi. Nõ autem superbia, quia superbia non excludit amorẽ sui, immo includit, velle. n. excellentiam sibi, quod est superbiæ, est seipsum amare, quare ad idem pertinet ponere initium omnis peccati superbiam, & amorem sui. Nota tñ, vt supra tactum fuit ex D.S. in 2. vbi statim. Amor sui est radix omnis peccati ex parte peccantis, quia videlicet peccans ipse est vltimus finis omnis peccati; sed si accipitur radix, vel initium ex parte eorũ quæ propter se quærit, sic superbia prout est appetitus excellẽtiæ includitur in omni peccato modo dicto, & est initium finale, quia aute idem actus est, quo quis quærit excellentiã sicut summum, & finale appetibile, & quo amat seipsum, ideo D.S. hic dicit, ꝙ ad idẽ pertinet ponere initium amorem sui, & superbiã, licet vt distinguũtur ſm terminos distinguãtur, quia amor sui est initium ex parte peccantis, superbia autem ex parte concupiti. Nota quòd Durandus mordet hunc ar. volens probare quòd inordinata excellentia non in omnibus peccatis quæratur, quia nõ in peccatis intemperantiæ, vbi quæruntur turpes delectationes, post

Durandus

quas

quas scitur non sequi excellentia. Sed negatur, quod dicit; nam multi gloriantur in talibus, & estimant se excellere alios, qui nõ possunt talibus turpibus perfrui sicut ipsi, & reputant talia esse repræsentatiua, & manifestatiua propriæ excellentiæ. Similiter, quod obijcitur de fuga pœnarum, & tristitiarum propter timiditatẽ in rebus bellicis, non valet, nam tales fugientes intendunt conseruare, & protelare vitam suam, & incolumitatem præ cæteris; sic autem conseruare proprium bonum præ cæteris appræhendunt vt quoddam signum sagacitatis, & propriæ excellentiæ; & præterea, vt dictum fuit in appetendo quodcunque appetunt aliquam sufficientiam, & perfectionem desiderãt, & hoc est superbire secundum effectum, & includitur virtualiter appetitus excellẽtiæ. Vide in Capreolo. in 2. dist. 43. circa tertiam conclusionem.

Vtrum præter superbiam, & auaritiam, sint quædam alia peccata specialia, quæ dicuntur capitalia.

Q

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd præter Superbiam, & Auaritiam non sunt quædam peccata specialia, quæ dicuntur capitalia; ita enim videtur se habere caput ad animalia sicut radix ad plantas, vt dicitur in 2. de anima,* nam radices sunt ori similes; si igitur cupiditas dr̃ radix omnium malorum, vr̃ quod ipsa sola debeat dici vitium capitale, & nullum aliud peccatum.

*Infra a. 4. & locis ibi citatis.

* Arist. text. 38.

¶ 2 Præt. caput habet quẽdam ordinẽ ad alia membra, inquantũ a capite in oĩa membra diffunditur quodammodo sensus, & motus; sed peccatũ dicitur per priuationem ordinis; ergo peccatum non habet rõnem capitis, & ita non debent poni aliqua capitalia peccata.

¶ 3 Præt. capitalia crimina dicuntur quæ capite plectuntur; sed tali pęna puniuntur quædam peccata in singulis generibus; ergo vitia capitalia non sunt aliqua determinata secundum speciem.

¶ Sed contra est, qd Greg. 31. Mor.* enumerat quædam specialia vitia, quæ dicit esse capitalia.

* Greg. capit. 31.

¶Quærit nunc de peccatis, quæ sunt causa quorũdam peccatorum, licet non omnium quæ dicuntur capitalia. Et primò quæritur ratio denominationis. Secundò ratio enumerationis. Quærit ergo an pręter Superbiam, & Auaritiam, quæ scilicet sunt radix omniũ peccatorũ, sint quędã alia peccata specialia, quæ dicuntur capitalia, & sint etiã per hoc causa quorundam aliorũ pctõrum.

¶Respondeo dicendum, quòd capitale dicitur a capite; caput autem propriè quidem est quoddam membrum animalis, quod est principium, & directiuum totius animalis; vnde metaphoricè omne principium caput vocatur, & etiam homines qui alios dirigunt, & gubernant, capita aliorum esse dicuntur.

¶D. S. in hoc art. duo facit. Primò declarat titulum quæstionis. Secundò iuxta verum intellectum respondet, ibi. Et sic dicitur. Circa primum declarat quæsitũ, quòd posset dupliciter intelligi, secundum vnam distinctionem; cuius rationem primò ponit, secundò membra distinctionis prosequitur remouendo primum membrum, & primum intellectum quæsiti, ibi. Dicitur ergo &c. Ratio ergo distinctionis, & duplicis intellectus quæsiti est, quia capitale dicitur dupliciter. Vno modo a capite propriè dicto, quia videlicet capite punitur, & de talibus capitalibus, hic non intendimus. Nec hoc modo loquitur B. Greg. cum dicit quædam esse capitalia. Sic enim secundum B. Aug. Omelia de purgatorio, plura sunt capitalia. s. sacrilegia, homicidia, adulteria, fornicatio, falsum testimonium, rapina, furtum, Superbia, Auaritia, Inuidia, talia enim sunt mortalia; sed capitalia de quibus intendimus non omnia sunt mortalia ex genere. Secundo modo dr̃ vitiũ capitale, vel peccatum prout metaphoricè signat principium, vel directiuum aliorum peccatorum. Ratio distinctionis ponitur in principio arti. quia capitale dicitur a capite, sed caput dicitur dupliciter, scilicet propriè, & metaphoricè; ergo & capitale. Illa minor declaratur in littera, quia caput propriè dicitur membrum principale animalis; principale quo ad sensum, & cognitionem, & virtutem directiuam omnium membrorũ, licet quo ad motionem naturalem, & vitalem cor præemineat, vt solet dici, tertia par. q. 8. artic. 1. Sed quia tale membrum, quod propriè caput dicitur, est principium, (scilicet incipiendo a superiori,) & directiuum totius animalis, ideo metaphoricè omne principium caput dicitur, & etiam homines qui alios gubernant, capita aliorum dicuntur, quare sequitur distinctio prædicta. Deinde ibi.

¶ Dicitur ergo vitium capitale vno modo a capite propriè dicto, & secundum hoc peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis pęna punitur; sed sic nunc non intendimus de capitalibus peccatis, sed s̃m quòd alio modo dicitur peccatum capitale, prout metaphoricè signat principium, vel directiuum aliorum.

¶Prosequitur membra prædictę distinctionis remouendo primum membrũ ab intellectu quæsiti, & secundum applicãdo, quia videlicet vitiũ dr̃ capitale vno modo a capite propriè dicto &c.

¶Et sic dicitur vitium capitale ex quo alia vitia oriuntur, & præcipuè secundum originem causæ finalis, quæ est formalis origo, vt supra dictum est.*

*q. 18. art. 6. q. 72. art. 6. q. 75. art. 1. in fine cor.

¶Hic consequenter D. S. rñdet ad quæsitum iuxta intellectum declaratum. Et primò probat conclusionem rñsiuam, quã in corpore non ponit, sed in solutione primi argumẽti. Secundò infert ex illa probatione quoddam corollarium, ibi Et ideo vitium, &c. Conclusio ergo rñsiua talis est, præter Superbiam, & Auaritiam, sunt alia peccata quædam specialia, quæ dicuntur capitalia. s. secundo modo metaphoricè. Probatur conclusio, vitiũ capitale dr̃ metaphoricè ex quo alia peccata oriũtur, præcipuè s̃m originem causæ finalis. s. propinquę, quæ est origo formalis, sed præter Superbiam, & Auaritiam sunt quædam alia peccata specialia, ex quibus alia oriuntur secundũ originem causæ finalis propinquę; ergo conclusio vera. Maior patet ex dictis, quia capitale dicitur metaphoricè caput prout significat principium, vel directiuum aliorum &c. Maior patebit secunda secundæ in speciali, & in generali art. seq. Et de Inuid. a patet. 2. 2. q. 36. de Ira, 2. 2. q. 154. de Luxuria. 2. 2. q. 152. de inani gloria. q. 132. de Gula. q. 188. Et patet exemplariter, de Inuidia, qua nititur obscurare excellentiam alterius; ex qua sequitur detractio, susurratio &c. Et dicit maior, quòd origo qua oritur vnum vitium ex alio sicut ex fine sit formalis, hoc patuit supra, q. 18. artic. 6. & q. 72. art. 6. & q. 75. art. 4. in fi. cor. quia in moralibus sumitur forma ex fine; quando ergo vnum mouet ad finem suum habet se finaliter, & formaliter. Deinde ibi.

¶ Et ideo vitium capitale non solùm est principium aliorum, sed etiam est directiuum, & quodamodo ductiuum aliorum; semper enim ars, vel habitus ad quem pertinet finis, principatur, & imperat circa ea quæ sunt ad finem. Vnde Greg. 31. Moral.* huiusmodi vitia capitalia ducibus exercituum comparat.

* Greg. capit. 31.

Infert ex dictis quoddam corollarium, s. quòd vitium capitale non solùm est principium aliorum, sed etiam est directiuum, & quodammodo ductiuum aliorum. Probatur corollarium ex dictis, semper ars, vel habitus, vt in littera, sed ad vitia capitalia pertinet finis: ergo &c. Maior patuit supra, & minor iam dicta est. Et confirmatur illud corollarium auctoritate B. Gregor. qui comparat hmõi vitia ducibus exercituum; sic Inuidia ducit, & mouet multa vitia in finem suum. Nota circa ista D. S. in de malo. ma. 8. art. 1. quia vnum vitium ordinari in finem alterius, cõtingit dupliciter. Vno modo ex parte peccantis cuius voluntas pronior est ad finem vnius peccati, quam alterius, & hoc accidit peccatis. Nec secũdum hoc debet intelligi, quod hic dictum est, videlicet, quòd dicatur capitale, in cuius finẽ aliud ordinatur. Sed alio modo contingit ex habitudine finium; quorum vnus habet quãdam conuenientiam cum alio, ita quòd vt in pluribus ad ipsum ordinetur, sicut deceptio quæ est finis fraudis ordinatur ad pecunias congregandas, quod est finis Auaritiæ, & secundum hoc intelligitur, quod dictum est, scilicet aliqua vitia ordinari in finem capitalis. Nota secundò, quòd conclusio notanter dicit de origine finali propinqua, quia videlicet vitia capitalia accipiuntur secundum fines propinquos, non quidem omniũ peccatorum specialium, sed quorundam, ex quibus, vt in pluribus nata sunt alia peccata oriri. Et ideo licet superbia sola cõtineat finem primum omnium peccatorum, ex qua secundum originem finalẽ remotã omnia oriũtur, tñ & alia dicunt capitalia, quia origine finali propinqua, alia ex ipsis oriuntur, & hoc sufficit ad rationem capitalis.

ARGVM. in contrarium est pro conclusione responsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd capitale dicitur denominatiuè a capite, quod quidem est per quandam deriuationem, vel participationem capitis, sicut habens aliquam proprietatẽ capitis, & non sicut simpliciter caput; & ideo capitalia vitia dicuntur non solùm illa quæ habent rõnem primæ originis; sicut Auaritia quæ dr̃ radix, & superbia, quæ dr̃ initium; sed etiam illa quæ hñt rõnem originis propinquę respectu plurium pctõrum.

¶Ad maiorem, vel assumptum dico, quòd esto verum sit de capite, non tamen de capitali metaphoricè dicta; quia capitale dicitur per quandam deriuationem, vel Analogiam capitis, quia videlicet hẽt aliquam proportionabilitatem cũ capite propriè dicto. s. esse principiũ, vel esse directiuũ. Radix autẽ dr̃ solũ primum prin-

principium plan tę vltra. Si igitur, dico quòd cupiditas dicitur esse radix omnium malorum, quia est primum principium in via executionis, vt patuit art. 3. Sed negatur consequentia; quia non est par ratio, de radice, & capitali, vt dictum est. Ad radicem enim requiritur, quòd sit primum principium; sed ad capitale sufficit habere conditionem capitis, quæ competit alijs a cupiditate, & superbia; quare esto illa dicantur radix, & initium; alia tamen habentia originem propinquam respectu aliquorũ, possunt dici capitalia. Nota circa hoc, quòd cupiditas alia ratione dicitur esse radix; alia ratione capitale, quia secũdum iam dicta plus requiritur ad radicem, quàm ad capitale. Et secundò dantur peccata capitalia, quæ non sunt radices. Vnde alia ratione dicitur hoc, alia ratione illud. Dicitur ergo radix ratione materiæ, inquantum materia præbet opportunitatem adimplendi alia peccata, vt patuit, & inquantum materia sua est primum in executione, sed dicitur capitale, sicut & cætera, inquantum ad diuitias sub ratione finis plura ordinantur, & multa vitia ex appetitu diuitiarum in genere causæ finalis oriuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum caret ordine ex parte auersionis, ex hac enim parte habet rationem mali; malum autem secundum August. in lib. de natura boni, * est priuatio modi, speciei, & ordinis; sed ex parte conuersionis respicit quoddam bonum, & ideo ex hac parte dicitur habere ordinem.

*Aug. c. 4.

¶ Minor conceditur, & eam declarat D. S. 3. par. q. 8. artic. 1. in cor. Ad minorem, patuit supra q. 75 præsertim art. 4. ad primum, & secundum, quia peccatum dicitur per priuationem ordinis, sed non importat solam illam priuationem, sed & actum sub priuatione; & secundò dicitur per priuationem partialiter, sed non totaliter; & tertiò dicitur per priuationem, & caret ordine ex parte auersionis, & sic habet rationem mali, sed ex parte conuersionis, vel ex parte actus, vel ex parte obiecti, est vel respicit quoddam bonum appetibile, & vnum peccatum respicit appetibile finaleis, quam aliud peccatum; & ex hac parte contingit, quòd sit ordo inter peccata, & vnum ex alio in genere causæ finalis oriatur: Ergo &c. Verum, nõ habet rationem capitis ratione auersionis, quæ in nullo est appetibilis, nec per consequens magis in vno quàm in alio, sed non probat quin ratione conuersionis, vel obiecti, vnum habeat conditionem capitis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de capitali peccato secundum quòd dicitur a reatu pęnę; sic autem hic non loquimur.

¶ Ad maiorem dico, quòd capitalia dicuntur vno modo, quia capite puniuntur, secundum q capitale dicitur a capite propriè dicto, sed tamen & alio modo dicũtur capitalia a capite metaphoricè, & proportionabiliter dicto, ẽm quòd omne principium caput dicitur, Minor vera, quòd in singulis generationibus quæ puniuntur pœna mortis, & capitis; & consequenter conceditur consequens, quòd capitalia isto modo non sunt specialia, & determinata, cum quo stat, quòd capitalia, secundo modo sunt aliqua determinata, sic autem loquimur hic in proposito &c.

Vtrum sit dicendum septem esse vitia capitalia.

R
2. dist. 42. q. 2. art. 3. Et Mal. q. 8. artic. 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd non sit dicendum septem esse vitia capitalia, quæ sunt inanis gloria, Inuidia, Ira, Auaritia, Tristitia, Gula, Luxuria, peccata enim virtutibus opponuntur; virtutes autem principales sunt quattuor, vt dictũ supra est; * ergo & vitia principalia, siue capitalia non sunt, nisi quattuor.

* q. 61. ar. 2.

¶ 2 Præt. Passiones animæ sunt quædam causę peccati, vt supra dictum est, * sed passiones animæ principales sunt quattuor; de quarum duabus nulla fit mentio inter prædicta peccata, scilicet de spe, & timore; numerantur autem aliqua vitia ad quę pertinet delectatio, & tristitia; nam delectatio pertinet ad Gulam, & Luxuriam, tristitia verò ad Accidiam, & Inuidiam; ergo inconuenienter enumerantur principalia peccata.

* quæst. 77.

¶ 3 Pręt. Ira non est principalis passio. non ergo debuit poni inter principalia vitia.

¶ 4 Præt. sicut cupiditas siue auaritia est radix peccati, ita Superbia est peccati initium, vt supra dictũ est, * sed Auaritia ponitur vnum de septem vitijs capitalibus; ergo Superbia inter vitia capitalia enumeranda esset.

* art. 1. & 2. huius q.

¶ 5 Pręt. quædam peccata cõmittuntur, quæ ex nullo horum causari possunt; sicut cũ aliquis errat ex ignorantia, vel cum aliquis ex aliqua bona intentione committit aliqđ pc̃tm̃, puta cũ aliquis furatur, vt det eleemosynam; ergo insufficienter capitalia vitia enumerantur.

¶ Sed incontrarium est auctoritas Gregorij sic enumerantis. 31. moralium. *

* Greg. c. 31

¶ Hic vltimò quęrit incidẽtaliter de numero capitalium vitiorum, habito enim quia sint aliqua specialia, quę dicuntur capitalia; restat videre quot sint, & quæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * vitia capitalia dicuntur ex quibus alia oriuntur, præcipuè ẽm rationem causæ finalis; huiusmodi autem origo potest attendi dupliciter. Vno quidem modo secundum conditionem peccantis, qui sic dispositus est, vt maximè afficiatur ad vnum finem, ex quo vt plurimũ in alia peccata procedat, sed iste modus originis sub arte cadere non potest, eo quòd infinitæ sunt particulares hominum dispositiones. Alio modo secundum naturalem habitudinem ipsorum finium adinuicem; & secundum hoc, vt in pluribus vnũ vitium ex alio oritur, vnde iste modus originis sub arte cadere potest.

* art. prec.

¶ Doct. S. duo facit. Primò deducit quandam conclusionem præambularẽ secundum vnam distinctionem. Secundò conclusionem responsiuam; quam intendit ibi, Secundum hoc &c. Intendit ergo D. S. primò talem conclusionem præambularem, si loquamur de capitalibus ex parte peccantis; tunc nõ potest dari certus numerus, si autem loquamur de capitalibus ex parte peccati tunc potest dari ex arte certus numerus. Pro intellectu huius quęstionis, & conclusionis D. S. resumit ex art. 3. q capitalia vitia dicuntur ex quibus alia oriuntur, præcipuè secundũ rationem causæ finalis. Sed huiusmodi origo dupliciter potest attẽdi. Vno modo ẽm conditionem peccantis, qui sic dispositus est, vt maximè afficiatur ad vnum finem, ex quo vt in plurimum alia procedũt. Alio modo ẽm naturalem habitudinem ipsorum finium adinuicem, ergo & capitalia possunt dici dupliciter: illa est distinctio, & arguitur pro conclusione præambulari sic. Infinitum ab arte relinquendum est; nec de eo potest ex arte dari certus numerus, sed origo capitalium primo modo est infinita, non autem secundo modo; ergo. Patet minor ista quo ad primam partem, quia infinitę sunt particulares hominum dispositiones, ẽm quas vnus afficitur ad hoc tanq̃ ad finem talem ex quo in alia procedit, alius ad aliud. Secunda pars minoris patet, quia ẽm illum modum originis, vt in pluribus vnum vitium oritur ex alio, sed quod est vt in pluribus in moralibus, habetur vt certum; igitur &c.

¶ Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicunt quorum fines habent quasdã primarias rõnes mouẽdi appetitum, & ẽm harum rationũ distinctionẽ distinguntur capitalia vitia; mouet autem aliquid appetitũ dupliciter. Vno modo directè, & per se, & hoc modo bonum mouet appetitum ad prosequendum; malum autem secundum eandem rationem ad fugiendum. Alio modo indirectè, & quasi per aliud, sicut aliquis aliquod malũ prosequitur propter aliquod bonum adiunctũ, vel aliquod bonum fugit, propter aliquod malum adiunctum.

¶ Hic consequenter D. S. deducit talem conclusionem rñsiuá ad quæsitum implicitè. Septẽ sunt vitia capitalia in titulo q̃õnis enumerata. Probatur conclusio; vitia capitalia distinguuntur, ẽm distinctionem rationum mouendi appetitum; sed illę rationes mouendi sunt septem: ergo maior patet, quia iuxta dicta, illa vitia dicũtur capitalia quorum fines, & obiecta habent quasdam primarias rationes mouendi appetitum; ergo secundum harum distinctionem &c. Illud assumptum patet ex art. 3. & ex iam dictis circa conclusionem præambularem; ac si argueretur; Ab illo habet aliquod distinctionem a quo habet suã rõnem, sed ex rõne mouendi appetitum habẽt capitalia rõnem; ergo & distinctionem. Minor deducitur vsque ad finem, & arguitur sic. Ratio mouendi appetitũ est duplex: s. per se, & directè, scilicet ẽm q aliquid ẽm propriam rationem attrahit appetitum, vel repellit, alio modo indirectè, & quasi per aliud; scilicet ẽm q appetitus refugit bonũ propter malum adiunctũ; vel prosequitur malum propter bonũ, sed ex rõne mouendi directè attrahendo appetitũ sumuntur quattuor capitalia; vel sic, sed rationes mouendi directè attrahendo sunt quattuor, secundum rationes verò mouendi indirectè sumuntur tria; ergo minor principalis vera, scilicet q ẽm rationes mouendi sumuntur septem capitalia. Huius vltimę rationis maiorem primò ponit. Secundò probat minorem quo ad ambas partes, primam ibi. Bonum autem hominis. secundam ibi, Quòd autem aliquis &c. Maior ergo proxima relinquitur nota, quia oportet illas rationes distingui, si secundũ, quòd vnum bonum per se mouet appetitum, & sic quòd a bono receditur. Deinde cum dicit.

¶ Bonum

¶ Bonum autem hominis est triplex, est enim primò quoddam bonum animæ, quod scilicet ex sola apprehensione appetibilitatis habet, sicut excellentia laudis, vel honoris, & hoc bonum inordinatè prosequitur inanis gloria. Aliud est bonum corporis, & hoc, vel pertinet ad conseruationem indiuidui, sicut cibus, & potus, & hoc bonũ inordinatè prosequit gula; aut ad conseruationem speciei, sicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum est exterius, scilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadem quatuor vitia inordinatè fugiunt quatuor mala contraria.

¶ Probat primam partem minoris præcedentis, & hoc dupliciter. Secundò ibi. Vel aliter, Arguitur primò sic, bonum hominis, quod s. directè mouet, est triplex. s. animæ, corporis, & exterius bonum: sed secundùm bonum animæ (s. quod habet appetibilitatẽ ex sola apprehensione) sumitur vnum. s. inanis gloria. Ex bono corporis, quod est duplex. s. pertinens ad conseruationem indiuidui, sicut cibus & potus, & secundùm hoc sumitur gula. Aliud pertinet ad bonum speciei, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum directè mouens est bonum exterius, scilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia.

¶ Notat Doct. Sanct. circa ista, quòd eadem quatuor vitia iam dicta inordinatè fugiunt mala contraria, sicut gula, quæ inordinatè prosequitur delectabile bonum indiuidui, scilicet in cibis, fugit tristitiam, quæ est ex absentia ciborum, & sic de alijs. Consequenter cum dicit.

¶ Vel aliter, bonum præcipuè mouet appetitum ex hoc, quòd participat aliquid de proprietate fœlicitatis, quam naturaliter omnes appetunt. De cuius ratione est primò quædam perfectio, nam fœlicitas est perfectum bonum ad quod pertinet excellentia, vel claritas, quam appetit superbia, vel inanis gloria. Secundò de ratione eius est sufficientia, quam appetit auaritia in diuitijs eã promittentibus. Tertiò est de conditione eius delectatio, sine qua fœlicitas esse nõ potest, vt dicitur in primo & 10. Ethic.* & hanc appetunt gula, & luxuria.

*Lib. 1. c. 7. & seq. li. 10. c. 6. 7. & 8.

¶ Deducit aliter primam partem minoris prædictæ sic, quia bonum mouet appetitum secundùm quòd aliquid participat de proprietate fœlicitatis quam naturaliter omnes appetunt; sed de eius ratione sunt quatuor; ergo & quatuor vitia, minor deducitur in litera, ibi. De cuius ratione &c. Consequenter cum dicit.

¶ Quod autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum coniunctum, hoc contingit dupliciter, quia aut hoc est respectu boni proprij, & sic est accidia, quæ tristatur de bono spirituali propter laborem corporalem adiunctum. Aut est de bono alieno, & hoc si sit sine insurrectione, pertinet ad inuidiam, quæ tristatur de bono alieno inquantum est impeditiuum propriæ excellentiæ. Aut est cum quadam insurrectione ad vindictam, & sic est ira, & ad eadem etiam vitia pertinet prosecutio mali oppositi.

¶ Procedit ad secundam partem minoris s. prædictæ, s. quòd secundùm indirectam motionem boni sumantur tria vitia capitalia, scilicet secundùm quòd bonum mouet ad fugam, & arguitur sic, quòd aliquis fugiat bonum propter malum cõiunctum est dupliciter, & secundùm primum modum sumitur vnum vitium, iuxta secundùm modum sumuntur duo; ergo illa pars minoris vera. Illa minor deducitur in litera, quia aut hoc est respectu boni proprij (scilicet quòd fugiat bonum proprium, quod ad se attinet inquantum habet malum adiunctum) & sic est accidia, quæ tristatur de bono spirituali propter laborem corporalem adiunctum, qui habetur ab accidioso tanquàm quoddam malum. Aut aliquis fugit bonum alienum propter malum coniunctum (inquantum scilicet bonum alterius habet malum illius coniunctum, & hoc est dupliciter, quia si sit sine insurrectione (hoc est sine infestatione & impugnatione exteriori) & sic est inuidia, quæ tristatur de bono alieno inquantum est impedimentum propriæ excellẽtiæ, aut est cum quadam insurrectione ad vindictam, & sic est ira. Notat etiam Doct. Sanct. circa ista tria, quòd ad ea pertinet prosecutio mali oppositi; quia eiusdem rationis est prosequi bonum, & fugere malum oppositum; sicut inuidia, quæ fugit bonum alterius, vt impedit excellentiam, prosequitur, & delectatur in malo alterius, vt cedit in propriam excellentiam, & sic de alijs; quia accidia delectatur de obmissione spiritualis boni, vt cedit in propriam quietem &c. Patet ergo numerus capitalium secundùm rationes mouendi appetitum diuersimodè, vel scilicet ad prosecutionem, vel fugam, & iuxta horum membrorum subdiuisionem. Vide de materia istius ar. Doct. Sanct. in de malo. q. 8. artic. 1. Vide & secundo sententiarum dist. 42. q. 2. artic. 3. Et aduerte ibidem; quia loquitur de superbia, & cupiditate secundùm modũ aliorum, quem hic nõ commendat quo ad intẽtionem Apostoli, & sapientis, vt patuit.

¶ Nota quòd Scotus sequens fundamẽtum supra improbatum, quòd scilicet virtutes, & vitia principaliter sint in voluntate, ponit aliam rationem distinctionis capitalium, in secundo dist. 42. in fine, secundùm quòd voluntas nata est tendere in delectabilia appetitus sensitiui, & se ei condelectare. Dicit enim quòd secũdũ formalem rationem peccatorum ista diuisio septimembris, non est sufficiens, immo esset per se accipiẽda distinctio peccatorum, vel ex carentia, vel ex obliquitate præceptorum, ita quòd sicut sunt 10. præcepta, ita sunt 10. peccata capitalia, & ex oppositione ad virtutes. Hæc ille. Sed ibi dicit multa dubia primò, quòd peccata distinguantur ex obliquitate peccatorum. Si enim intelligitur, quòd obliquitas det speciem, & sit prima ratio distinguendi peccata, patuit falsitas supra q. 72. art. 5. Præterea non aduertit Scotus, quia sanctus Grego. non diuisit peccatum in communi in septem membra, sed capitale vitium, quod est origo propinqua, & tunc ista diuisio est formalis, & sufficiens; quia sumitur iuxta formalem rationem capitalis, quæ est esse motiuum principaliter appetitus. Capitalis autem non attenditur penes habitudinem, vel oppositionem ad præceptum. Vnde non videtur satis aduertisse ad rationem capitalis, & probat solùm, quòd illa diuisio nõ est peccati in communi, nec peccati grauissimi, sed capitalis, qđ penes illos diuersos modos mouendi appetitum formaliter distinguitur. Capitale enim non est, nisi in appetitu respiciens bonum prosecutiuè, vel fugiendo per accidens, quare Scotus auctoritati Beati Gregorij nimis parũ detulit, & præterea Scotus videtur velle, quòd capitale dicat quasi principale in grauitate, quod non est. Vnde non sumuntur, vt ipse putat, capitalia per oppositionem ad virtutes, vel præcepta.

Scotus parũ tribuit huic distinctioni sancti Gregorij.

Et pro conclusione responsiua est auctoritas Gregorij quam inducit argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non est eadẽ ratio originis in virtutibus, [d] & vitijs; nam virtutes causantur per ordinem appetitus ad rationem, vel etiam ad bonum incommutabile, quod est Deus; vitia autem oriuntur ex appetitu boni commutabilis; vnde non oportet, quòd principalia [d] vitia opponantur principalibus virtutibus.

D. 1003. D. 1179.

¶ Patet solutio ex dictis ar. 1. ad primum. Ad maiorem, conceditur, sed dico, quòd non est eadem ratio principalitatis vitij, & virtutis; immo vt dictum fuit, non potest esse, vt capitali vitio opponatur principalis virtus, quia capitale vitium est circa bonum sensibile, & commutabile, virtus autem principalis circa tale esse non potest; & secundò, quòd quamuis vera sit maior, tamen alia est ratio originis in virtutibus, & in vitijs. Nam virtutes acquisitę causantur per ordinem appetitus ad rationem, infusę autem in ordine ad incommutabile bonum. Vnde quæ principalius se habent ad rationem, & ad Deum sunt maiores, vt potest patere ex supra dictis. Vitia autem oriuntur secundùm habitudinem ad cõmutabile bonum, & inter ea, quòd respicit bonum commutabile magis motiuum appetitus inordinati, hoc est principalius; secus de virtutibus, quare concessa minore, quæ supra q. 61. ar. 2. habita est, negatur consequentia, & ratio patuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd timor, & spes sunt passiones irascibilis, omnes autem passiones irascibilis oriuntur ex passionibus concupiscibilis, quæ etiam omnes ordinantur quodammodo ad delectationem, & tristitiam; & ideo delectatio, & tristitia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus, tanquàm principalissimæ passiones, vt supra habitum est.*

* q. 25. ar. 1. & 4.

¶ Conceditur maior, quæ habita fuit supra q. 77. & dico iuxta supra dicta q. 25. ar. 1. quòd omnes passiones irascibilis oriuntur a passionibus concupiscibilis, & terminantur ad eas, & inter passiones concupiscibilis delectatio, & tristitia sunt finales ad quas omnes ordinantur.

¶ Ad primam partem minoris cõceditur, quòd passiones principales sunt quatuor, vt patuit supra q. 25. art. 4. s. gaudium, & tristitia, spes & timor, quia sunt finales, vel simpliciter, vel secundũ quid. Conceditur etiam secunda pars minoris, quòd non fit mentio de spe, & timore; & ratio est, quia non sunt simpliciter principales, sed adhuc terminantur in gaudium, vel tristitiam tanquàm in principalissimas. Cõceditur totum, quod sequitur; sed negatur consequentia; quia de ratione capitalis est, vt sit principale, & finale, quare magis nominantur vitia nominibus passionum simpliciter finalium, & principalium, quales sunt delectatio, & tristitia. Nota tamen quòd inuidia, & accidia dicunt tristitiam, quæ significat passionem, non tamen solùm sunt passiones, sed etiã possunt accipi pro motu voluntatis simplici. Quare esto aptius significetur

gnificentur nominibus huiusmodi passionum, non tamen solũ accipiuntur pro passionibus; sed vt dictum est extensè, & pro motu sensualitatis, & voluntatis; sicut & supra q.82. ar.3. dictum fuit, quòd nomen concupiscentiæ in originali peccato intelligitur & inordinatio virium animæ. Sic in proposito inuidia significat & passionem concupiscibilis, & motum voluntatis &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ira licet non sit principalis passio; quia tamen habet specialem rationem appetitiui motus, prout aliquis impugnat bonum alterius sub ratione honesti. i. iusti vindicatiui, ideo distinguitur ab alijs capitalibus vitijs.

¶ Illud argumentum est quasi replica ad solutionem præcedentis. Dictum est enim quòd ponantur inter capitalia, quæ pertinent & important delectationem, & tristitiam, quia tales sunt principales. Tunc sequeretur, quòd ira non deberet poni, quia non est principalis passio; dicitur concedendo antecedens, sed negat' consequentia, quia non solùm ponuntur nomina passionum, ꝓpter principalitatem inter passiones, quamuis & hæc sit vna ratio, sed etiam propter specialem modum appetitiui motus; sunt enim capitalia, quæ dicunt speciales modos tendendi in bonum, sic autẽ est ira præ alijs motibus, quia videlicet est circa bonum alterius, scilicet impugnandum sub ratione iusti, sic uidelicet, quia appetit impugnationem, vt iustam non quòd bonum alterius, vt iustũ impugnet; & quia etiam ex ira multa oriuntur, ideo alijs connumeratur.

¶ Nota circa hoc, quòd vitium oppositum mansuetudini, non habet nomen impositum, ideo nomen passionis, quod de se est indifferens, & commune ad motum bonum, & malum moraliter, sumitur pro nomine vitij capitalis; quare non quæcunque ira pertinet ad vitium capitale, sed ira immoderata, quæ est vitium, & secundùm Doct. Sanct. in de Malo ma. 12. ar. 2 ad primum, quando dicitur, ira esse peccatum, non intelligitur solũ prout est passio, id est motus appetitus sensitiui, sed etiam prout nominat actũ intellectiui appetitus, qui est voluntas; & hoc confirmat, quod dictum est de inuidia, & accidia, in solutione præcedenti.

¶ Ad quartum dicendum, quòd superbia dicitur esse initium omnis peccati secundùm rationem finis, vt dictum est,* & secundùm eandem rationem accipitur principalitas vitiorum capitaliũ, & ideo superbia quasi vniuersale vitium non connumeratur alijs; sed magis ponitur velut regina quædam omnium vitiorum; sicut Gregorius dicit,* Auaritia autem dicitur radix secundùm aliam rationem; sicut supra dictum est.*

* Arti. 2. in corp. huius quæst.

* Li. 31. Moral. c. 31.

* Art. 1. huius quæst.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd Doct. Sanct. in de Malo materia 8. art. 1. ad 16. videt' aliter loqui de materia istius argumẽti, quàm hic, & secunda secundæ q. 162. artic. 8. quia in de Malo vult quòd Grego. non posuerit superbiam inter capitalia, quę importat rebellionẽ ad legem Dei, quia sic est radix vniuersalis omnium peccatorum; sed superbia, quæ est appetitus excellentię ponitur vitium capitale alijs condiuisum, & loco huius superbię specialis beatus Gregorius ponit inanem gloriam, hæc ille in sententia: sed hic, & in secunda secundæ melius ponderauit materiam, & vult, quòd illam superbiam, quæ est initium omnis peccati secundùm rationem finis, Beatus Greg. non posuit inter vitia capitalia; sed constat ex dictis ex ar. 2. quòd talis superbia, quæ est finis omnium, est superbia, quæ est appetitus excellentiæ, quæ iuxta Doct. Sanct. secunda secundæ, vbi iam art. 2. est vniuersalis, qa ex ea per se oriũtur alia vitia; vnde habet Doct. Sanct. secunda secundæ. Superbia dupliciter considerari potest, vno modo scilicet vt est quoddam speciale peccatum, alio modo secundùm ꝙ habet quandam influentiam in omnia peccata. Capitalia autem vitia ponuntur quædam specialia peccata ex quibus multa genera peccatorum oriuntur, & ideo quidam considerantes superbiam secundùm quòd est quoddam speciale peccatum, connumerauerunt eam alijs capitalibus vitijs (sicut Isidorus & Cassianus) Grego. verò considerantes vniuersalem eius influentiam quam habet in omnia vitia, vt dictum est (.s. art. 2.) non connumerauit eã alijs capitalibus vitijs, sed posuit eam reginam omnium vitiorum, & matrem, hæc ille. Habetur autem hoc in solutione, de qua influẽtia debet intelligi, quia finali, & per consequens loquitur de supbia prout est appetitus excellentiæ. Ex quibus habetur quid sit dicendum ad argumentũ, ad quod dr̃. Ad maiorem vera, sed tamen est differentia inter radicem, & initium, quia initium dr̃ secũdùm rõnem finis, vt patet ar. 2. & ideo superbia, quæ habet finem communem omnibus vitijs est uniuersalis respectu omnium, & quia capitalitas ẽ attenditur iuxta finalitatem, ideo superbia propriè dr̃ regina vitiorum, quia communem finem omnibus habet, & iõ secundùm Greg. & conuenienter non connumeratur alijs capitalibus, quia finis communis omnibus. Secus de radice, vel cupiditate, vel auaritia, quia talis dr̃ ex hoc, ꝙ dat fomentum oĩbus; sed quia ex hoc non attendit' rõ capitalis, sed ex rõne finis, iõ superbia habetur tanq̃ communis capitalibus, vt sic, non autẽ auaritia, quia non est communis secundùm rõnem capitalis, vt sic; quare, & dictum fuit ar. 3. ad primum, ꝙ aliunde auaritia habet, ꝙ sit radix, & aliunde, ꝙ sit capitale; quare illa maior non continet omnimodam similitudinem; vnde concessa minore, negatur consequentia, & rõ patuit, quia superbia est communis oĩbus capitalibus, ea rõne qua capitalia dicuntur, & ideo ponitur supra oĩa, & non connumeratur eis. Cupiditas autem est radix secundũ aliam rationem, ex qua non dicuntur capitalia, & ideo non supraponitur alijs, sed connumeratur, non tamen vt radix, sed aliunde, ut patuit ar. 3. ad primum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ista vitia dicuntur capitalia, quia ex eis, vt frequentius alia oriuntur; vnde nihil prohibet aliqua peccata interdum ex alijs causis oriri. Potest tamen dici, ꝙ omnia peccata, quæ ex ignorantia proueniunt, possunt reduci ad accidiam ad quam pertinet negligentia, qua aliquis recusat bona spiritualia acquirere propter laborem; ignorantia enim quæ potest esse causa peccati ex negligentia prouenit, vt supra dictum est,* quòd autem aliquis committat aliquod peccatum ex bona intentione, videtur ad ignorantiam pertinere, inquantum scilicet ignorat, quòd non sunt facienda mala, vt veniant bona.

* q. 76. a. 2.

¶ Dicitur dupliciter, primò dato antecedente, negatur cõsequẽtia, qa non dñr capitalia quasi oĩa, & semper ex eis oriantur; sed qa vt plurimũ ex eis oriuntur, & ideo potest contingere, ꝙ malũ non oriatur ex alio vitio, sed ex bono; sicut ex bona intentione. s. dandi eleemosynam, oritur furtum. Secundò dr̃ negando antecedens, & dico ad probationem, ꝙ ignorãtia reducitur ad accidiã, quia solũ ignorantia, quæ est ex negligentia, est causa peccati, vt patuit q. 76. art. 2. negligere autem est accidiæ; quare radicaliter etiam illa vitia, quæ consistunt in hoc, quòd aliquis facit malum ex bona intentione reducuntur ad aliquod capitalium, habent enim illam ignorantiam ex negligentia prouenientem, quia nõ sciunt, ꝙ non sunt facienda mala, vt eueniant bona.

Quæstio octuagesimaquinta.

De effectu peccatorum, qui est corruptio naturæ.

DEinde considerandum est de effectibus peccati. Et primò quidem de corruptione boni naturæ. Secundò de macula animæ. Tertiò de reatu pœnę. Circa primum quæruntur sex. Primò, vtrum bonum naturæ diminuatur per peccatum. Secundò, vtrum totaliter tolli possit. Tertiò, de quatuor vulneribus, quæ Beda ponit, quibus natura humana vulnerata est ꝓpter peccatũ. Quartò, vtrum priuatio modi, speciei, & ordinis sit effectus peccati. Quintò, vtrum mors, & alij defectus corporales sint effectus peccati. Sextò, vtrum sint aliquo modo homini naturales.

¶ Iste est sextus, & vltimus tractatus partialis de peccatis, in quo postquàm D.S. determinauit de peccatis secundùm se, & de eorum distinctione ac comparatione, atque subiecto, atq; causa. Hic consequenter determinat de effectibus peccati. Sunt autem tres effectus principales peccati. s. corruptio boni naturæ, & de isto effectu determinatur in quæst. præsen. Secundus effectus est macula animæ, & de illo determinatur q. seq. Tertius effectus est reatus pœnæ, & de illo determinatur q. 87. Circa primum, primò ostendit quomodo peccatum corrumpit bonum naturæ spiritualis. s. animæ. Secundò quomodo corrumpit bonum naturæ corporalis ar. 5. Circa primum, primò fit, quod dictum est. Secundò elicitur quoddam corollarium ex dictis quarto art. Circa primũ primò fit, quod dictum est in genere. Secundò ostenditur propositũ in speciali ostendendo quot sint genera vulnerum ex peccato cõtracta ar. 3. Circa primum, primò ostenditur quomodo peccatum diminuit bonum naturæ, spirituale scilicet, secundò inquiritur, an possit corrumpere totum bonum naturæ ar. 2. Patet autem ratio ordinis huius quæstionis ad præcedentes clarè, quia effectus rei posterior est re ipsa &c. Patet & ordo harum quæstionum inter se, quia natura prior est, ideo quæritur primò de effectibus respicientibus naturam, deinde animam, quæ prior est, & intimor, quàm effectus in ordine ad pœnam.

Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd peccatũ non diminuat bonum naturæ, peccatum enim hominis non est grauius, quàm peccatum dæmonis; sed

1. q. 48. art. 4. & 2. di. 3. q. 4. ar. 1. ad 5. Et di. 30. q. 1. ar. 1. ad 3. Et 3. di. 20. q. 1. ar. 1. ad 2. Et 3 contra. cap. 12. Et Mal. q. 2 art. 11.

bona naturalia in dæmonibus manent integra post peccatum, vt Dionysius dicit 3.ca. de diui.no. ergo peccatū etiam bonum naturæ humanæ, non diminuit.

Dionysius.

§ 2 Præt. Transmutatio posteriori non transmutatur prius, manet enim substantia eadem transmutatis accidentibus; sed natura præexistit actioni voluntariæ; ergo facta deordinatione circa actionem voluntariam per peccatum, non transmutatur propter hoc natura, ita q bonum naturæ diminuatur.

§ 3 Præt. Peccatum est actus quidam, diminutio autem est passio, nullum autem agēs ex hoc ipso, quòd agit patitur; potest autem contingere, quòd in vnum agat, & ab alio patiatur; ergo ille, qui peccat per peccatum, non diminuit bonum suæ naturæ.

§ 4 Præt. Nullum accidens agit in suum subiectū; quia quod patitur est potentia ens, quod autem subijcitur accidenti iam est actu ens secundùm accidens illud; sed peccatum est in bono naturæ sicut accidens in subiecto; ergo peccatum non diminuit bonum naturæ, diminuere enim quoddam agere est.

§ Sed contra est, quòd sicut dicitur luce 10. Homo descendens a Hierusalem in hiericho, idest in defectum peccati, expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, vt Beda exponit; * ergo peccatum diminuit bonum naturæ.

* Habetur in glo ordinaria super istum locū.

§ Hic ergo primò quæritur de bono naturæ spiritualis, an peccatum diminuat illud. Circa istam materiam oportet aliqua breuiter prænotare, quæ faciunt ad intellectum materiæ, & primò q quamuis priuatio non stet cum habitu opposito, tamen contingit subiectum alicuius habitus stare cum obstaculo, & impedimento habitus, hoc est formæ positiuę; sic tenebra non stat cum luce, aer autem, & eius aptitudo ad lumen stat cum his, quæ præcludunt, & obstant lumini; sic priuatio gratiæ, quæ concomitatur peccatum, non stat cum gratia, tamen aptitudo animæ ad gratiam, & habitus sibi connexos stat cum peccato, quod non est quidem priuatio gratiæ, nec eam tollit formaliter, tamen est obstaculū quoddam, quod animam auertit ab eo a qua gratiam recipere habet.

§ Nota secundò, quòd anima ex natura sua nō solùm est capax & habilis ad perfectiones naturales, sed etiam gratuitas; & non solùm est capax gratuitorum, quæ sunt actus secundi, sed etiam actus primi, licet ibi sit capacitas naturalis, hic autem solū obedientialis; & quia peccatum opponitur rationi naturali rectę, & inclinationi virtutis, & cum hoc gratiæ, & habilitati ad gratiam per modum obstaculi, ideo talis habilitas dicitur diminui per peccatum ad sensum dicendum ar.2. per viam.s. obstaculi; obstaculū enim facit vt res sit minus apta ad susceptionem eius cui obstat, & talem habilitatem singulariter ad bonum gratiæ dicimus in hoc articulo bonum naturæ, quod diminuitur, & impeditur per peccatum.

§ Nota tertiò, quòd talis habilitas de qua loquimur non est habilitas ad actum secundum virtutis, quæ est dispositio absoluta, & habitus de genere qualitatis, nec est habilitas talem habitum consequens, quæ habilitas proxima potest totaliter tolli per actus cōtrarios, & augetur, & minuitur per intensionem, & remissionem alicuius absoluti.s. ipsius habitus, & dispositionis; sed est habilitas animæ quo ad eius essentiam, & eius potentias ad recipiendum bonum gratiæ in essentia, & virtutes infusas in potentijs, & talis habilitas est in anima ante omnem habitum, & actum, licet dicatur in ordine ad habitum, sicut ad terminum, non tamen fundatur in habitu; immo essentia animæ est habilitas ad gratiam, sicut eius proprium susceptiuum ante omnem potētiam, & talem habilitatem ponimus minui per peccatum.s. habilitatem animæ ad habitus infusos, siue sit habitus essendi, vt est gratia, quæ est in essentia animæ, siue habitus operandi, qui sunt in potentijs animę, vt virtutes infusę; quare Durandus in ista materia nihil facit contra D. S. qui putat D. S. loqui de habilitate ad actum virtutis quā arguit totaliter tolli; quod & D. S. concedit; sed loquitur D. S. de habilitate ad habitus, quæ habilitas nunquàm tolli potest anima manente, quia ex natura est habilis, quæ natura est anima met; sicut & habilitas ad lumen non potest tolli ab aere manente eius diaphoneitate, in hoc tamen inter est inter habilitatem propinquam etiam animæ ad gratiam, quòd habilitas talis non distinguitur ab ea realiter, sed ratione tantùm; habilitas verò aeris proxima ad lumen distinguitur realiter ab aere; quia diaphaneitas aeris ab aere realiter distinguitur; sed in hoc est simile, quòd sicut habilitas aeris ad lumen non superaddit aliquid reale sup diaphaneitatem, ità nec habilitas animæ ad gratiam super essentiā animæ aliquid reale addit; vñ talis habilitas non notat relationē ad terminum correlatiuum, sed dicit aptitudinē perfectibilis ad perfectionem, quæ aptitudo est met essentia animæ relatiuè concepta; vnde talis habilitas dicitur absolutum relatiuè cōceptum; sicut & alibi proportionabiliter dicitur de aptitudine animę ad corpus, & commensuratione eius substantiali, quod est absolutum a termino, sed non a susceptiuo; ita hoc non est absolutum a perfectiuo formaliter, vide D. S. in de Veri. ma. 27. ar. 6. ad secundum, & quis ab anima nihil essentialium auferatur, minuitur tamen ordo ipsius essentię ad gratiam per modum cuiusdam elongationis; sicut contrariæ dispositiones elongant potentiam materiæ ab actu formæ, hæc ille &c.

Durandus.

quid habilitas ad gratiam.

§ Nota quarto, vt tollatur locus argumentorum Scoti in ista materia, quæ habetur in 2. dist. 37 circa principium distinctionis, quòd non intelligimus bonum naturæ animæ minui, vel corrumpi per peccatum quasi essentia animæ, vel pars essentiæ, vel potentiæ tollatur; quia sicut ipse bene probat, & essentia, & potentiæ sunt incorruptibiles; sed quia prædicta habilitas diminuitur modo dicendo, nō videlicet per viam subtractionis, sed per viam remissionis. Est autē duplex modus remissionis, vnus per remissionem ipsius qualitatis, & hoc modo non minuitur tale bonū; sed est alius modus minuēdi aliquam habilitatem per appositionem obstaculi, & dispositionis contrariæ, & hoc modo minuitur talis habilitas; & hoc modo quāmuis habilitas ista sit finita, vt Scotus arguit, tamen potest aliquid ab ea etiam æqualiter subtrahi in infinitum, & tamen non consumitur; quia talis diminutio est per accidens, hoc est per aliud.s. per appositionem impedimenti, & nō quia habilitas minuatur in se quantum ad suam entitatem, & ergo si finitum minueretur per se, & per subtractionem, tunc tolleretur tandem totaliter; sed quia minuitur per aliud, quod potest in infinitum multiplicari, ideo in infinitum minuitur per accidens, & per aliud, sicut si inter solem, & aerem ponerentur infinita obstacula, non tamen tolleretur habilitas aeris ad lumen, & si in aqua in infinitum poneretur intendi calor, semper minueretur habilitas ad receptionem frigoris, nunquàm tamen totaliter tolleretur &c.

Scotus.

§ Respondeo dicendum, quòd bonum naturæ humanæ potest tripliciter dici. Primò ipsa principia naturæ ex quibus ipsa natura constituitur, & proprietates ex his causatæ; sicut potentiæ animæ, & alia huiusmodi. Secundò quia homo a natura habet inclinationem ad virtutem, vt supra habitum est, * ipsa inclinatio ad virtutem est quoddam bonum naturæ. Tertiò potest dici bonum naturæ donum originalis iustitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturę.

* q 63. ar. 1.

§ Doct. Sanct. duo facit, primò præmittit quandam distinctionem, secundò subiungit conclusionem responsiuam, ibi, primò igitur &c. Distinctio est talis, quòd bonum naturæ humanæ potest tripliciter dici, primò ipsa principia naturæ, ex quibus ipsa natura constituitur, & proprietates causatæ ex his principijs; sicut ex anima & corpore fluunt potentiæ, quæ sunt, vel animæ solius, vel totius coniuncti, Secundò potest dici bonum naturæ, ipsa inclinatio ad virtutem quam homo habet a natura, vt supra dictū fuit q. 51. ar. 1. & q. 63. ar. 1.

§ Nota quòd Doct. Sāct. remittit se ad loca dicta vbi locus fuit de inclinatione naturali ad virtutem naturalem acquisibilem virtute naturæ, & tamen etiam habet homo inclinationem, idest aptitudinem, & capacitatem obedientialem ad virtutem infusam, & gratiam secundùm quòd Aug. dicit, quòd natura hominum sit posse habere fidem, & charitatem, & ergo sub bono naturæ, quæ est inclinatio ad virtutem, intelligitur etiam habilitas ad gratiā, & virtutes infusas, & sic loquitur de bono naturæ.s. habilitate ad susceptionem gratię. Doct. San. expresè in de Malo ma. 2. art. 11. & 12. hic autem Doct. Sanct. loquitur expresè solùm de inclinatione ad virtutem; quia si peccatum minuit inclinationem ad virtutem acquisibilem virtute humana, multò magis ad habilitatem per infusionem, & est talis inclinatio ad virtutem de qua D. S. hic loquitur expresè, nihil aliud est, quàm intellectus mediante synderesi, & ipsa uoluntas rationalis, in quibus supra dicebantur virtutes inchoatæ, ita quòd inclinatio non sumatur actualiter, vel habitualiter; sed magis pro ipsis potentijs aptis ferri in bonum virtutis, Tertio modo potest dici bonum naturę donum alicuius iustitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturæ, & cum ipsa naturæ propagatione in omnes posteros Adæ propagandum, vt patuit sup. q. 81. ar. 2.

§ Primum igitur bonum naturæ, nec tollitur, nec diminuitur per peccatum. Tertium verò bonum naturæ totaliter est ablatum per peccatum primi parentis. Sed medium bonum naturæ, scilicet ipsa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum.

§ Præmissa distinctione trimembri, hic consequenter D. S. subiungit conclusionem correspondentem trimembrem, primū bonum naturæ, nec tollitur, nec diminuitur per peccatum; tertium verò bonum naturę totaliter est ablatum per peccatum primi parentis,

tentis: sed medium bonum naturæ.s. ipsa inclinatio ad virtutem diminuitur per peccatum, Doct.San. relinquit notas duas primas partes conclusionis, & probat solam tertiam, potest tamen argui pro prima parte sic. Nullum substantiale, vel proprietas naturalis est diminuibilis, vel auferibilis ab eo cuius est per quodcunque; sed bonum naturæ isto modo ipsius hominis vel est substantia saltem partialis, aut proprietas naturalis; ergo. Maior patet; quia substantia non recipit magis, & minus, nec proprietas, & potentia naturalis. Minor patet ex dictis in distinctione, & probaẗ ista pars etiam per argumentum primum. Secunda pars patet ex dictis.q.82.ar.4. quia in naturam per peccatum primi parẽtis inducitur peccatum originale; sed peccatum originale est priuatio consistens in priuato esse, & totaliter tollit habitum oppositum, scilicet iustitiam originalem; ergo minor illa patuit vbi iã, & maior patuit.q.81.ar.1.

¶ Per actus enim humanos fit quædam inclinatio ad similes actus, vt supra habitum est; * oportet autem, ꝙ ex hoc, quòd aliquid inclinatur ad vnum cõtrariorum, diminuatur inclinatio eius ad aliud; vnde cum peccatum sit contrarium virtuti, ex hoc ipso, quòd homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod est inclinatio ad virtutem.

*q.51.ar.2. & 3.& q.66 ar.1. in fine.

¶Probat specialiter tertiam partem prædictæ conclusionis supponendo ex supra dictis.q.51.ar.2.& 3. & q.65.ar.1.in principio cor, quòd per actus humanos fit quædam inclinatio ad similes actus, tunc arguitur sic. Ex hoc, quòd aliquid inclinatur ad vnum contrariorum, diminuitur inclinatio eius.s.habilitas ad aliud; sed peccatum est cõtrarium virtuti; ergo ex hoc ipso, quòd homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod est inclinatio, vel habilitas ad virtutem; illę præmissę relinquuntur de se notæ, & patet maior exemplariter; quia ex hoc, quòd aqua calefit diminuitur (scilicet per appositionem impedimenti) eius habilitas ad infrigidãdum, vel frigus recipiendum; sic & in proposito ex hoc, quòd homo peccat inducitur in eum dispositio inclinans ad simile peccatum, & per consequens talis dispositio minuit per viam obstaculi, & impedimenti, ne homo inclinetur ad virtutem, immo quòd sit minus capax, & habilis ad virtutem etiam acquisibilem, quia illam non est natus acquirere, nisi per actus. per hoc autem, quòd agit actus peccati contrarios actibus virtutum impediẗ ne operetur virtuosè, & per cõsequens semper magis, & magis efficitur minus habilis propter appositionem impedientis; quia dispositio ad peccatum quantò fuerit maior, tantò minor erit aptitudo ad virtutem; vnde Doct. Sanct. in de Malo mate.2.ar.11.ad duodecimum. Habilitas ad gratiam se tenet ex parte naturæ, etiam secũdùm quòd ordinatur ad bonum moris.

¶Nota autem, quòd hæc probatio etiam probat, quòd peccatũ minuat habilitatem ad gratiam, & virtutes infusas; quia eoipso, quòd quis peccat inducitur dispositio ad simile peccatum, quę facit vt sit pronus ad se conuertendum in peccatum, quæ prompta dispositio obstat ne se conuertere possit ad Deum a quo gratiam recipiat, & ergo peccatum excludit gratiam ratione oppositionis ad causam gratiæ, & cum hoc inducit dispositionem, quæ minuit per viam obstaculi habilitatem ad gratiam; de hoc Doct. Sanct. in de Malo supra materia.2. articu. 11. sic dicit, peccatum est quoddam obstaculum interpositum inter animam & Deum, secundum illud Esaiæ 59. peccata vestra diuiserunt inter vos, & Deum vestrum; cuius ratio est; quia sicut interior aer domus non illuminatur a sole, nisi directè aspiciat solem, & hoc dicitur obstaculum illuminationis, quod huiusmodi respectus rectitudinem impedit, ita anima non potest illuminari a Deo per gratiæ susceptionem, nisi directè conuertatur in ipsum, hanc autem conuersionem impedit peccatum, quod cõuertit animam in oppositum, quod s.est contra legem Dei; vnde manifestum est, quòd peccatũ est obstaculum quoddam impediens gratiæ susceptionem, omne autem obstaculum alicuius perfectionis, aut formæ simul cũ hoc, quòd excludit formam, & perfectionem quamcunque, facit susceptiuum minus aptum, vel habile ad formæ receptionem; & vlterius per consequens impedit effectus formæ, vel perfectionis in subiecto, & maximè si obstaculum illud fuerit aliquid inhęrẽs habitu, vel actu. Manifestum est enim quòd illud, quòd moueẗ vno motu non simul mouetur contrario. & est etiam minus aptũ, vel habile, vt motu contrario moueatur; similiter etiam quod est calidum est minus aptum, vt fit frigidum, difficilius enim frigidi impressionem recipit; sic ergo peccatum, quod est obstaculũ gratię, non solùm excludit gratiam, sed etiam facit animam minus aptam, vel habilem ad gratiæ susceptionem, & sic diminuit aptitudinem, vel habilitatem a bono ad gratiam; vnde cũ huiusmodi habilitas sit quoddam bonum naturæ, peccatum diminuit bonum naturæ; vbi patet, ꝙ in substantia habet idem fundamentũ, quod hoc, quia per peccatum videlicet inducitur obstaculum etiã inhęrens quo anima impeditur ne se ad Deum conuertat, & quantò plura adduntẗ tãtò fit minus habilis, & ꝓ consequẽs talis habilitas minuitur, Vide de ista materia D.S.in 2.sen.di.34.ar.5.

ARGVMENTVM in contrarium procedit de vulneratione per diminutionem inclinationis in bonum, & ista auctoritas magis explanabiẗ ar.3. quia sicut in vulneratione violaẗ integritas naturæ corporalis, sic in spirituali vulneratione tolliẗ integritas naturæ spiritualis, quæ consistit in diminutione habilitatis ad bonum, vel morale, vel theologicum &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dion. loquitur de bono primo naturæ, quod est esse viuere, & intelligere, vt patet eius verba intuenti.

¶Maior vera præsertim non est grauius peccatum hoĩs peccato dęmonis ex parte conditionis peccantis, quicquid sit de genere peccati; quia secundùm D.S.2.2.q.164.ar.3. superbia qua qs Deũ negat, vel blasphemat maius est peccatum ex specie, quàm superbia qua quis inordinatè Diuinam similitudinem appetit, quod fecit diabolus, & ergo primum peccatum diaboli non fuit grauius ex genere omni peccato hominis, licet fuerit grauius primo peccato primi hominis &c. Ad minorem distinguo, si intelligiẗ de bonis naturalibus essentialibus substantialibus, & similiter si intelligitur de proprietatibus naturalibus vera est, & sic illa propositione vtitur D.S.in prima par.q.64.ar.1. probans, quòd cognitio naturalis in Angelis per peccatum non sit diminuta, & sic intelligit eam Diony. quia loquitur de esse, viuere, & intelligere, videlicet naturalibus; quia intelligere gratuitum speculatiuum diminutum est in dæmonibus, & cognitio gratuita affectiua ablata est omnino, sicut & charitas, vt patet in 1. par. vbi iam; si autem intelligitur minor de bono naturali, quod est inclinatio ad bonũ præsertim gratuitum, negatur ipsa; quia per peccatum apposuerunt maximum immo perpetuum obstaculum gratiæ, & virtutibus sibi connexis; nam vt patet 1. par. vbi iam ar.2. per peccatum corũ sunt omnino obstinati in malo, quæ obstinatio vtiq; eos facit inhabiles ad gratiam, & obstat, & impedit ne sint habiles ad gratiã, cõcludit aũt hæc 16 ꝓ prima par. cõclusionis, nõ aũt cõtra tertiã.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ natura etsi sit prior, quàm voluntaria actio, tamen habet inclinationem ad quandam voluntariam actionem; vnde ipsa natura secũdùm se non variatur propter variationem voluntariæ actionis; sed ipsa inclinatio variatur ex illa parte qua ordinatur ad terminum.

¶ Ad maiorem transmutato posteriori, nõ transmutaẗ prius. Dico primò, ꝙ non est bñ ad propositũ; quia nõ admittimus trãsmutationẽ boni naturæ propriè; quia diminutio de qua loqmur non est per aliquam transmutationẽ boni naturalis, sed ꝑ appositionẽ impedimenti, & obstaculi, & ita peccatũ diminuit sine eius scilicet naturæ transmutatione. Dico secundò extẽdendo nomen transmutationis ad oẽm impeditionẽ, & diminutionẽ, ꝙ trãsmutato posteriori non trãsmutaẗ prius, verũ in substantia sua, & ẽm se, põt tñ ex posteriori diminui habilitas ad aliqd aliud, sicut dictũ est, ꝙ habilitas aquæ ad frigus minuiẗ ex calore, secundũ ꝙ ipse fuerit maior, vel minor. Ad probationẽ dico, ꝙ vera est, ꝙ manet substantia quo ad naturam transmutatis accidentibus, attñ secundũ diuersa accidentia aliter se habet ad aliquid faciendũ, vel & recipiendum, vt patet de se. Ad minorem, conceditur qdem, ꝙ natura præexistit actioni voluntariæ, tñ habet quandam habilitatẽ naturalẽ, & potentialẽ ad bonam actionẽ ex parte rõnis, & voluntatis, quæ quidem habilitas ex actione uoluntaria mala impediẗ, & minuitur, vt minus capax fit boni virtuti ipsius, & quo ad actũ primum uirtutis, & quo ad actum secundũ: quare concludiẗ ꝙ facta deordinatione circa actionem uoluntariam, ꝙ natura in se non mutatur secundũ substantiam suam, sic enim subest accidentibus diuersis; cum quo stat, ꝙ inclinatio eius diminuatur per malam actionem quam inclinationem, vel habilitatem etiam dicimus bonum naturæ, inclinationem videlicet etiam remotam & potentialem ad bonum moris, vel gratiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd actio voluntaria procedit ex diuersis potentijs, quarum vna est actiua, & alia passiua, & ex hoc contingit, quòd per actiones voluntarias causatur aliquid, vel aufertur ab homine sic agente, vt supra dictum est, * cum de generatione habituum ageretur.

*q.51.ad vlt.

¶Solutio huius argumenti reqrit memoriã habitorum supra q.51.ar.2. vbi dictum est, ꝙ vnum, & idem agens põt in seipso aliquid causare agendo, ita ꝙ recipiat, & causet, tñ ẽm diuersa; quia nihil prohibet idem a seipso moueri ẽm diuersa; sic in appetitu aliqd causatur, vt mouetur a rõne, sic in rõne, vt est mota ab intellectu principiorũ causaẗ habitus conclusionũ; dr igiẗ ad argumẽtum concedendo maiorẽ, & diminutio est passio extẽdendo passionem; qa non sp philosophica, sed qñq; est aliqd per modum passionis signatũ, sic in proposito dũ bonũ naturæ diminuiẗ, poniẗ obstaculũ ne in actũ egrediaẗ. Ad minorẽ dico dupl'r, primò vera si sit agẽs tm̃ actiuũ, & nullo mõ passiuũ, si aũt sit actiuũ, & passiuũ, negaẗ minor; secũdò dico, ꝙ agẽs ex hoc ipso, ꝙ agit nõ

patitur

patitur ẽm eam potentiam, q̃ est principiũ actionis; tñ si sic agens hñs in se diuersa, tunc põt agere ẽm vnam potentiã, vel partẽ, & põt ẽm aliã pati, ita φ agat, & patiatur ẽm diuersa; immo vna pótentia ẽm diuersa põt agere, & pati, vt patuit sup. vbi statim; & ergo dico consequenter, φ non solũ cõtingit, φ agat in vnũ, & patiatur ab alio, immo põt idem agens agere, & pati a seipso ẽm diuersa, vt patuit sup. q. 9. ar. 3. quare negatur cõsequentia; qa homo peccans se habet actiuè ẽm concupiscibilẽ, vel irascibilẽ ẽm quas peccando agit in voluntatem, & intellectũ, immo suo mõ in essentiã animæ, ponendo obstaculũ ne consequat grãm, & virtutẽ; sic & voluntas peccando ẽm apprehẽsionẽ boni commutabilis facit seipsam minus habilem ad bonum virtutis, & sic agit peccã do cooperando sensualitati, vel apprehẽsioni obiecti, & patitur suo mõ ipsa ẽm se consideratam; non est inconueniens, φ idem moueat seipsum ẽm diuersas partes, vel ẽm diuersa, vt patet 8 phys.

¶ Nota aũt, φ hæc solutio tãgit unã difficultatẽ philosophicã, an mouens, & motũ oporteat ip realiter distingui, vel sufficiat distinctio realis rõnum agendi, & patiendi, sicut Capreolus visus est dicere, sed de hoc sup. q. 9. ar. 3. quia vr alijs probabilius esse, & magis D. S. conformius, φ et mouens, & motum oporteat realiter distingui, immo principio metaphysico. s. φ opposita non põt esse in eodẽ; sed de hoc alibi; sufficiat proposito, φ anima ẽm vnã potentiã agit, & ẽm essentiã, & alias potẽtias patit, vel si agit ẽm vnam potentiã, & ẽm eandẽ patit, hoc est qa est principiũ actiuũ cũ aliquo a se real' distincto, patit aũt ẽm se solã, peccata enim plerũque sunt operationes immanẽtes, & nõ pprie actiões, & motus &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd accidens non agit effectiuè in subiectum, agit tamen formaliter in ipsum, eo modo loquendi quo dicitur, quòd albedo facit album, & sic nihil prohibet, quòd peccatum diminuat bonum naturæ, eo tamen modo quo est ipsa diminutio boni naturæ inquantum pertinet ad inordinationem actus; sed quantum ad inordinationem agentis, oportet dicere, φ talis inordinatio causatur per hoc, quòd in actibus animæ aliquid est actiuum, & aliquid est passiuũ; sicut sensibile mouet appetitum sensitiuũ, & appetitus sensitiuus inclinat rationem, & voluntatem, vt supra dictum est, * & ex hoc causatur inordinatio, non quidem ita quòd accidens agat in proprium subiectum; sed secundùm φ obiectum agit in potentiam, & vna potentia agit in aliã, & deordinat ipsam.

*q. 77. ar. 1. & 10. art. 1.

¶ Pro solutionis huius intellectu, oportet notare, φ peccatũ capit dupliciter, vno mõ formaliter pro ipsa inordinatione actus, & sic iuxta supra dicta corrũpit actũ ipsum formaliter, & tale corrũpere nõ est actio, nisi grãmaticaliter; qa est ipsamet corruptio, & priuatio ordinis debiti inesse, & de hoc D. S. de Malo mate. r. q. ar. ad octauum malum inqt abstractè accipiendo. i. hoc ipsum, quod est malum dr̃ corrumpere non quidẽ actiuè, sed formaliter, inquantum. s. est ipsa corruptio boni; sicut & cæcitas dr̃ corrumpere visum, inquantum est ipsa visus corruptio, seu priuatio, hæc illa; & talis corruptio ẽm rẽ est non esse debiti inesse, & hoc modo vult D. S. in solutione, φ peccatũ corrũpat formaliter bonũ naturæ non agentis, sed actus; differunt enim in hoc culpa, vel peccatũ, & pœna; qa vnum tollit perfectionẽ actus, aliud agẽtis, & hoc est, quod D. S. dicit, & sic nihil prohibet &c. vt in lr̃a. ¶ Nota quoque circa hoc membrũ, φ forma, vel significatũ per modũ formæ (quale põt dici priuare ipsum) dr̃ agere formaliter in subiectum, non propriè, & ideo D. S. statim subiungit eo mõ loquendi quo dr̃ φ albedo facit albũ, tale enim facere albũ, non est, nisi dare esse albũ, quod dare esse non est per aliquã actionem, sed p naturalẽ sequelã, & concomitantiã ipsius esse ad formã in susceptibili; differt enim causalitas formæ a causalitate efficientis multipliciter primò, quia effectus causæ efficientis propriè procedit ab ea per actionẽ intermediam, non aũt effectus formalis, sed p quandam naturalẽ resultationẽ, & sequela; secundò quia effectus formalis, non hẽt existere a forma; sed est ipsum esse, & existere formæ. secus de effectu causæ efficiẽtis, q̃ dat existere aliud suo effectui, q̃ ipsa habeat. Vide alias dissimilitudines in Capreolo in 4. dis. 12. q. 1. ad secundum aureoli contra primam cõclusionẽ. Vide & dist. 18. in solutionibus aureoli contra conclusionẽ Ex quibus hr̃ φ agere formaliter nihil aliud est, q̃ cõicare esse realiter, vel ẽm apprehensionẽ, & est illud esse in hoc, vel denoĩare hoc formal', & sic in proposito peccatũ formaliter deordinat actũ. i. dat esse deordinatũ, quod est esse ipsa actus deordinatio. Secũdò capitur peccatũ pro actu inordinato, & tũc corrũpit effectiuè nõ quidem actũ, sed agentẽ ad sensum dictũ in præcedẽti solutione, inqũtum agens ẽm vnã potentiã agit in seipsum ẽm aliã, & dr̃ tñ corrũpere isto mõ effectiuè dupliciter. Vno mõ rõne inordinationis per quã demeritoriẽ corrumpit grãm non rõne actus, secundò rõne actus qui est quo agens agit, & sic actus ipse inqũtum est ab vna potẽtia circa aliquod particulare bonũ est corruptiuus alterius boni alterius potentiæ; sic enim dictũ est in art. aliqs concurrendo ad bonũ commutabile sine mõ, & ordine, causat in seipsa inclinationẽ ad hmõi dona commutabilia p quã diminuit per viã obstaculi inclinatio voluntatis, & potẽtiarũ ad bonũ virtutis, & grãe, & hoc intendit D. S. in solutione cũ dicit. Ex hoc. s. φ aliqd aliquid est actiuum, aliud passiuum causat inordinatio, quæ ẽm aliquid est inclinatio in similes actus peccati, nõ quidẽ ita, φ accidẽs agat in propriũ subiectũ, quia peccatũ non agit in potentiã, in qua est effectiuè; sed quia obiectũ agit in potentiam, quæ. s. est circa obiectũ, & illa potentia sic ab obiecto immutata agit in aliã, & deordinat ipsam, inducẽdo uidelicet dispositionẽ inordinatã quæ impedit ne in bonũ feratur, quod est in pposito diminuere bonum naturæ. His notatis facile est dicere ad argumentũ ad maiorẽ, nullũ accidẽs agit in suũ subiectũ, verũ effectiuè, tñ formaliter agere põt. i. habere causalitatẽ aliquã in gñe causæ formalis in suo subiecto, quod est ipsum formaliter informare; sed dico cũ hoc, φ subiectũ cõstitutũ ex multis partibus, & potẽtijs põt p id qđ est in vna potẽtia formaliter, agere in aliã potentiã effectiuè, & ipsam deordinare ẽm φ talis potentia immutata ab obiecto vlterius mouet aliã, & causat dispositionẽ inordinatã qua ponit obstaculum inclinationi in bonũ; & pbat probatio, φ subiectũ nõ patiat ab accidẽte in se existẽte effectiuè; qa oportet patiens esse denudatũ ab actu, & esse in potẽtia, & hoc dictũ est in solutione pcedenti; nec admittimus illã distinctionẽ de actu formali, & virtuali; qa sequeret, φ idẽ esset in potẽtia actiua, & in potẽtia passiua respũ eiusdẽ eodẽ mõ, si enim aliqd agit in seipsum cõstat φ est ĩ potẽtia actiua formali, est. n. formaliter agẽs, est et in potẽtia passiua formali, quia est formaliter recipiẽs, & non tñ uirtualiter, quare sequit, φ dictũ est, dicit tñ Scotus, φ relat ua realia nõ sunt ita opposita, φ unũ denoĩatiuè sumptũ neget aliud, ut s. sequat, hoc est actiuũ, ergo hoc non est passiuũ; sicut inferunt se cõtraria. s. φ si hoc est album, nõ est nigrũ; sed in abstracto bñ inferũt se ẽm eũ, ut est motio actiua, ideo nõ est passiua; sed hæc est fuga, & uoluntariũ dictũ. Volo enim ego sĩr dicere de priuatiuè oppositis, & dicã, φ cæcus est uidẽs, licet cæcitas nõ sit uisus, & dicã, φ licet albedo non sit nigredo, tñ albũ est nigrũ, nec dicit Scotus aliquã rõnẽ, quare hoc sibi liceat & nõ mihi illud &c. Ad minorẽ dico, φ si p bonum naturæ intelligamus actũ ipsum, q̃ saltẽ ẽm substantiã suã est bonus effectus naturæ, & loquamur de pctõ formaliter, sic est in actu bono formaliter, & ipsum formaliter corrũpit ad sensum dictũ; si aũt p bonũ naturæ intelligamus potentiã animæ, & loquamur de pctõ quo ad actũ, tunc dico, φ in tali bono est peccatũ, sicut accidẽs, & actus in eo cuius est actus, & tñ mediante actu suo una potentia põt agere effectiuè in aliã; sicut ignis mediãte calore suo põt agere effectiuè in aquã. Vltra ergo peccatũ nõ diminuit bonũ naturæ, verũ peccatũ formaliter acceptũ nõ diminuit actum ipsum in quo est effectiuè, & sĩr peccatũ quo ad actũ non diminuit effectiuè potẽtiã cuius est actus, vt sic; põt tñ esse id mediãte quo potẽtia in qua est peccatũ corrũpit alias potẽtias, immo seipsam, qa potẽtia ĩformata actu pcti põt ĩ se absolutè acceptã ĩducere ĩordinatã dispositionẽ, q̃ impedit eius hãbilitas ad bonũ, ut tactũ est. Ad pbationẽ annexã iã patuit; quia diminuere formal' nõ est agere; sed diminuere effectiuè, & quo hoc conuenitat actui dictum est &c.

Scotus.

¶ Nota aũt, φ loquẽdo de malo rerũ, vt D. S. loquitur. 1. par. q. 48. ar. 4 tũc corrũpit solũ formaliter, sed loquẽdo de malo actiõ nũ. i. culpa, & peccato, tũc corrũpit, ut dictũ est dupliciter. i. formaliter actũ, & effectiuè agentẽ, & bonũ agentis, tanq̃ inducẽs obstaculũ &c. Et hoc oportet notare ne uideat aliqua discrepãtia; malũ enim naturæ, & rerũ dicit solũ priuationẽ, q̃ solũ formal' corrũpit; malũ aũt moris, & peccatũ dicit actũ suũ priuatiõe, & rõne vnius corrũpit effectiuè, rõne alterius formaliter. s. corrũpit actũ ipsum, licet actus cũ deordinatione corrũpat demeritoriè bonũ gratuitũ peccãtis demerẽdo subtractionẽ cõseruatiõis gratuitorũ.

Differẽter corrumpit malum rerum, & malum actionum.

Vtrum bonum naturæ totaliter tolli possit per peccatum.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd totum bonum naturæ possit per peccatum auferri; bonum enim naturæ humanæ finitum est, cum & ipsa natura humana sit finita; sed quodlibet finitum totaliter consumitur facta continua ablatione; cum ergo bonum naturæ continue per peccatum diminui possit, videtur quòd possit quandoque totaliter consumi.

T Infra q. 93. ar. 6. ad 2. Et 1. q. 48. ar. 4. Et 2. dist. 34. ar. 4. ad 5 & di. 34. art. 5. Et Mal. q. 2 art. 11 Et 3. contra cap. 12.

¶ 2 Præt. Eorum quæ sunt vnius naturæ similis est rõ de toto, & de partibus; sicut patet in aere, & in aqua, & carne, & in omnibus corporibus similium partium; sed bonum naturæ est totaliter vniforme, cum igit' pars eius possit auferri per peccatum, totum etiam per peccatum auferri posse videtur.

¶ 3 Præt. Bonum naturæ, quod per peccatum minuitur est habilitas ad virtutem; sed in quibusdam propter

Peccatũ dupliciter accipitur, & corrũpit dupliciter.

Differunt causalitas formæ, & efficientis.

Capreolus.

pter peccatum habilitas prædicta totaliter tollitur, vt patet in damnatis, qui reparari ad virtutem non possunt; sicut nec cęcus ad visum; ergo peccatum potest totaliter tollere bonum naturæ.

*Aug. c. 13. & 14. & 19.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in ench.* quòd malum non est, nisi in bono; sed malum culpæ non potest esse in bono virtutis, vel gratiæ, quia est ei contrarium; ergo oportet, quòd sit in bono naturæ, non ergo totaliter tollit ipsum.

¶Habito φ peccatum bonum naturæ diminuat, quærit an possit bonum naturæ totaliter auferre. In isto art. oportet memorari dictorum ar. præceden. notabili. 4. quia uidelicet diminutio habilitatis, & bonæ naturæ non est per subtractionem, sed per contrarij appositionem, primo modo diminuitur habilitas corporis ad calefaciendum diminuto calore, secundo modo diminuitur habilitas aquæ ad infrigidationem per appositionem caloris.

¶Nota autem, quòd ex ar. 1. satis habetur, quòd bonum naturæ tertio modo s. iustitia originalis totaliter corrumpitur per peccatum, similiter loquendo de bono naturæ primo modo dicto, qd est essentia rei, & proprietas naturalis, manifestum est, quòd manet, & nullo modo aufertur; isto enim bonum naturæ, vel habilitas illa secundùm rem dicat potentiam animæ, non tamen dicit eam per modum proprietatis naturalis; sed in habitudine ad terminum. s. virtutem, vel gratiam secundùm quam corrumpi, vel diminui potest, vt patebit; quare istud quæsitum, & totum articulum oportet accipere de bono naturæ medio modo dicto ar. 1. s. habilitate, vel inclinatione ad uirtutē, sicut & D. S. notat in principio cor. arti.

*Ar. præc.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* bonum naturę, quod per peccatum diminuitur, est naturalis inclinatio ad virtutem, quæ quidem conuenit homini ex hoc ipso, quòd rationalis est, ex hoc enim habet, φ secundùm rationem operetur, quod est agere secundùm virtutem; per peccatum autem non potest totaliter ab homine tolli, quòd sit rationalis; quia iam non esset capax peccati; vnde non est possibile, quòd prædictum naturæ bonum totaliter tollatur.

¶Hoc corpus ar. habet duas partes principales, in prima D. S. respondet ad quæsitum, in secunda mouet dubium circa rñsionem, & dicta ar. t. ibi. Cum autē &c. Conclusio ergo rñsiua est. Nō est possibile, φ prædictum naturæ bonum (s. inclinatio ad virtutē) totaliter tollatur; probatur conclusio supponendo, vt tactum est, φ bonum naturæ, quod per peccatum diminuitur, est naturalis inclinatio ad uirtutem. Illud suppositum patet ex art. 1 Tunc arguit sic. Inclinatio ad uirtutem (quæ est bonum naturæ) conuenit homini ex hoc ipso, quod rōnalis est; (& supple tam diu manet, q̃ diu manet, & rōnale) sed per peccatum non pōt totaliter ab hoīe tolli, φ sit rōnalis, igitur conclusio vera. Maior patet; quia ex hoc. s. φ homo est rōnalis habet, φ sm rōnē operet, quod est agere sm virtutem, & per cōsequens inclinatio ad virtutē est ex rōnali. Minor patet; quia si peccatum totaliter auferret rationale, homo nō esset capax peccati, & per consequens oportet, φ cum peccato sp maneat rōnale, & per consequens vera minor. Deinde ibi.

Conclusio responsi.

¶Cum autem inueniatur huiusmodi bonum cōtinuè diminui per peccatum.

¶In ista parte D. S. mouet difficultatem incidentem, & contradictionem apparentem, & circa hoc primò facit, quod dictū est, Secundò ponit modum saluandi vtranque partem, ibi. Quicquid autem huius &c. Tertiò illum modum reprehēdit, & hoc in pposito. Quartò ostēdit verum modum saluandi, ibi. Et ideo aliter. Est ergo difficultas incidens, quia vr̄ incompossibile illi conclusioni, quod tamen admittimus, videlicet quia ponimus, quod illud bonum continuè diminuatur, & sit finitum, & tamen non totaliter auferat. Est ergo quæstio, & difficultas quomodo ista veritas stet cum conclusione. Omne enim uerum cuilibet vero consonū est.

¶Quidam ad huius manifestationem vsi sunt quodā exemplo in quo inuenitur aliquod finitum in infinitū diminui, tamen nunquàm totaliter consumi, dicit enim Philosophus in 3. Physi.* quòd si ab aliqua magnitudine finita continuè auferatur aliquid secundùm eandem quantitatem, totaliter tandem cōsumetur, puta si a quacunque quantitate finita semper subtraxero mensuram palmi. Si verò fiat subtractio secūdùm eandem proportionem, & non secundùm eandem quantitatem, poterit in infinitum subtrahi, puta si quantitas diuidatur in duas partes, & a dimidio subtrahatur dimidium, ita poterit in infinitum procedi, ita tamen quòd semper quod posterius subtrahitur, erit minus eo, quod prius subtrahebatur.

*Arist. tex. 77.

¶Ponit modum saluandi compossibilitatē illarum partiū, qd s. ambo stent simul. s. continua diminutio, & tñ nō totalis ablatio, & hoc aliqui manifestare uolentes per exemplū philosophicum, quod habetur 3. physicorum, ubi dr̄, φ continua diuisio in partes eiusdem proportionis uadit in infinitū. Secus si subtraherent partes eiusdem quantitatis; si enim a linea finita subtrahatur tertia pars eius, & iterum tertia pars residui, & sic consequenter nunquam stabit diuisio, sed poterit in infinitum procedi; vel si subtrahatur dimidium, & iterum dimidium, & sic consequenter sit tādem, φ posterius subtractum erit minus. Tunc ibi.

¶Sed hoc in proposito non habet locum, non enim sequens peccatum minus diminuit bonum naturæ, φ præcedens; sed fortè magis si sit grauius.

¶D. S. illum modum saluandi refutat: quia exemplum quidem in se bonum est, sed non ualet ad propositum; quia non est simile; quia secundùm iam dicta in diuisione continui id quod posterius subtrahitur semper minus est; hic autem contingit, quòd posterius peccatum plus subtrahit de bono naturæ secundùm φ peccatum grauius est, & inducit maiorem promptitudinem ad peccandum, ex qua maiori promptitudine præstatur maius obstaculum inclinationi virtutis. Eandem improbationem habet Doct. Sanctus in 1. par. q. 48. ar. 4. ad tertium, & in de malo. Consequenter ibi.

¶Et ideo aliter dicendum, quòd prædicta inclinatio intelligitur, vt media inter duo; fundatur enim sicut in radice in natura rationali, & tendit in bonum virtutis; sicut in terminum, & finem. Dupliciter igitur potest intelligi eius diminutio, vno modo ex parte radicis, alio modo ex parte termini.

¶Ponit ueram manifestationē, & primò præmittit quoddā notabile distinctiuum, secundò ex hoc probat compossibilitatē conclusionis supra dictæ, & alterius ueritatis rōne, ibi. Primò quidem non &c. Tertiò probat idem similitudine, ibi. Sicut patet &c. Ponit ergo primò distinctionem, & rationem distinctionis, φ prædicta inclinatio intelligitur media inter duo; quia fundatur sicut in radice in natura rationali, & tendit in bonum virtutis, sicut in terminū, & finē; ideo potest intelligi eius diminutio dupliciter &c. vt in litera. Deinde ibi.

¶Primò quidem modo non diminuitur per peccatū, eo quòd peccatum non diminuit ipsam naturam, vt supra dictum est;* sed diminuitur secundo modo, inquātum scilicet ponitur impedimentum pertingendi ad terminum. Si autem primo modo diminueretur, oporteret, quòd quandoque totaliter consumeretur natura rationali totaliter consumpta; sed quia diminuitur ex parte impedimenti, quod apponitur ne pertingat ad terminum, manifestum est, quòd diminui quidem potest in infinitum; quia in infinitum possunt impedimenta apponi secundùm quòd homo potest in infinitum addere peccatum peccato, non tamen potest totaliter consumi; quia semper manet radix talis inclinationis.

*Ar. præ.

¶Probat ista distinctione premissa intentum sic. Illud potest in infinitum diminui, & tamē non totaliter auferri cui pōt apponi infinita obstacula, & impedimenta, ne pertingat ad terminum, & finem, cuius tñ radix non potest diminui, nec tolli; sed prædictæ inclinationi possunt apponi infinita obstacula ne ptingat ad virtutem, & tamen eius radix non potest tolli, vel diminui, igitur simul stare possunt in proposito. Maior relinquitur nota; quia per obstacula diminuunt, si igitur infinita apponuntur in infinitum diminueretur; sed tamen manēte radice manet semper. Minor quo ad primam partem patet; quia homo potest in infinitum addere peccatum peccato. Secunda pars patet ex ar. 1 quia natura rationalis est eius radix; sed natura rationalis non diminuitur per peccatum, nec tollitur, igitur &c. Tunc ibi.

¶Sicut patet de diaphono corpore, quod quidē habet inclinationem ad susceptionem lucis ex hoc ipso, φ est diaphonum; diminuitur autem inclinatio, vel habilitas ex parte nebularum superuenientium, cum tamen semper maneat in radice naturæ.

¶Declarat illum modum soluendi, & rationem iam positā per simile de diaphano, quod habet inclinationem ad susceptionem lucis ex hoc ipso, quod est diaphanum; diminuitur autem inclinatio, vel habilitas ex parte nebularum superuenientium, cum tamē semper maneat in radice.

¶Nota autem verba D. S. quia dicitur inclinatio, vel habilitas, vbi patet, quod dictum fuit, quia videlicet D. S. pro eodem habeat inclinationem, & habilitatē; vnde in de malo semper vtitur nomine

mine habilitatis, hic autem communiter inclinationis, patet ex hoc, quòd inclinatio non est actualiter intelligenda, nec est capiẽda pro aliqua dispositione habituali, propinqua ad actum: sed pro aptitudine, & capacitate potentiali; quia homo natus est habere actum primum virtutis, & per consequens actum remotum &c.

Quid nomine inclinationis.

¶Nota argumentum in contrarium circa minorem, quod malum culpæ (constructione intransitiua. i. malum, quod est culpa) nõ potest esse in bono virtutis, vel gratiæ; quia est ei contrarium, intelligitur de virtute condependente ex gratia, sicut est charitas, & fides, & spes, vt formatæ sunt, & etiam de virtutibus moralibus infusis; quia nec in illis, nec cum illis est peccatum mortale, tñ cum virtute acquisita potest esse culpa mortalis, licet non in illa propriè; & ergo vult argumentum, quia oportet culpam, quæ est malum, esse in bono aliquo, sed non esse in bono gratiæ, & ex eo dependente, igitur est in bono naturæ.

¶Nota autem, quod potest satis haberi ex hoc argumento, quòd Doct. Sanct. per bonum naturæ intelligat etiam habilitatẽ ad gratiam; quia arguit de bono virtutis, vel gratiæ, quasi dicat peccatũ opponitur habilitati ad virtutem, & gratiam.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd obiectio illa procedit, quando fit diminutio per subtractionem, hic autẽ fit diminutio per appositionem impedimenti, quod neque tollit neque diminuit radicem inclinationis, vt dictum est.* ——

* In cor. ar.

¶Ad maiorem vera est, quod bonum naturæ humanæ est finitum etiam ex parte radicis. Ad minorem, vera vt iacet; quia infinitum totaliter consumitur facta ablatione; sed nos nõ admittimus, nec dicimus in proposito, quòd diminutio fiat per ablationẽ, vel subtractionem, sed per appositionem impedimenti, qui est singularis modus diminuẽdi; quia diminuitur habilitas ad terminũ absque diminutione radicis, & ergo semper manet: vnde D. S. prima parte, vbi supra dicit, quòd licet ista habilitas sit quoddam finitũ, diminuitur tamen in infinitum non per se, sed per accidens secundùm quòd contrariæ dispositiones, etiam in infinitũ augent, hæc ille, vbi patet ad minorem, secundò quòd finitum consumitur facta subtractione per se in finito. sed tamen facta subtractione per accidens non oportet, quamuis non propriè debeat admitti, quòd fiat subtractio; sed magis diminutio per appositionem, quare negatur consequentia.

¶Ad secundum dicendum, quod inclinatio naturalis est quidem tota vniformis; sed tamen habet respectum ad principium, & ad terminum secundùm quàm diuersitatem quodam modo diminuitur. ——

¶ Illud argumentum præsupponit iterum falsum, quod ista diminutio fiat per sublationem, quod negamus, dictum est enim ar. 1. ex D. S. in 1. parte ubi supra, quod illa diminutio est per remissionẽ, non quidem qualitatis alicuius, sicut remittitur calor in aqua per contrarias dispositiones subiecti ad actum. D. S. tamen ex bonitate respondet ad minorem: vnde dr̃ concedẽdo maiorem, quòd est eadem rõ in toto homogeneo, vel eiusdem naturæ quo ad substãtiam, & naturam, sed non quo ad quantitatem; sed de substantia procedit maior, & est vera; quia eadem prædicata quidditatiua dicuntur de vtrisque. Ad minorem dico, quòd bonum naturæ est vniforme per comparationem ad radicem, & est vniforme in se; sed tamen per respectum ad terminum habet diuersitatem, & ex illa parte diminuitur; & dico circa hoc, quòd potest plus per vnum peccatum diminui, quàm per aliud secundùm quòd peccatũ dicit maiorem pronitatem in malum, & per consequens maius impedimentum habilitatis. Vltra ad sub. sumptam, cum igit pars eius possit auferri per peccatum. Dico quod nõ propriè aufertur pars; quia non admittimus ablationem; sed dico, quod ipsa aliqualiter per vnum peccatum impeditur, & habet obstaculum ad aliud, & per secũdũ similiter, & quandoque magis, quàm per primum; sed per nullum aliquid aufertur, quare negatur consequentia; quia neque pars neque totum aufertur.

¶Nota autem verba D. S. cum dicit, quod per habitudinem ad terminum quodammodo diminuitur; quia videlicet non propriè diminuitur; quia non per subtractionem, sed per contrariam dispositionem impeditur, & quodãmodo ligatur ne procedat in actũ.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam in damnatis manet naturalis inclinatio ad virtutem, alioquin non esset in eis remorsus conscientiæ; sed quòd non reducatur in actum contingit; quia deest gratia secundùm Diuinã iustitiam; sicut etiam in cæco remanet aptitudo ad vidẽdũ in ipsa radice naturæ, inquantum est animal naturaliter habens visum; sed non reducitur in actũ; quia deest causa quæ reducere possit formando organum, quod requiritur ad videndum. ——

¶Maior conceditur; sed minor negatur. Ad probationem dr̃, negando, quod in damnatis totaliter tollatur; quia tunc non esset in eis remorsus conscientiæ; quod patet esse falsum, vt patet 4. sen. dis. 50. q. 2. in D. S. sed talis remorsus prouenit ex detestatione mali, & arguit bonitatẽ sindis aliquam, & per consequens illã habilitatem, & dico, quod reparari non põt non propter ablationem illius habilitatis; sed propter subtractionem gratiæ ex Diuina iustitia, & ex obstinatione voluntatis diabolicæ, vt hr̃ alibi in de Veri. ma. 24. ar. 10. & 11. & in de Malo mate. vlt. sicut & in cęco, licet sit aptitudo ad visum in ipsa radice naturæ, tamen non deducitur in actũ; quia non est qui formet organum ex cuius indispositione prouenit cęcitas Sic in proposito stat aptitudo absque hoc, quod in actum deducatur &c ¶Nota circa hæc, quod non est simile de cęcitate, & visu, & peccato, & habilitate: quia cæcitas est priuatio, quæ tollit potentiã, & per consequens totã habilitatem, nisi fortè, vt D. S. hic hẽt, sm̃ quod remanet habilitas, vel aptitudo in radice ipsius potentię. s. in essentia animæ, vel animalis. Sed peccatum non tollit potentiã, sed actum tantũ s. secũdum & primum, habitualẽ grãm videlicet, sicut & tenebra tollit lumen non diaphaneitatem. Quare nõ oportet, quod sicut cæcitas tollit potentiam, quæ est habilitas potentialis ad videndum, quod sic peccatum tollat habilitatem fundatam in potentia animæ ad bonum, sm̃ quod dr̃ iõ depreceri ad optima. Nota ẽt quod ex ista solutione penetrata põt solui vnum dubium, qđ mouetur apud artes in prędicamẽtis, videlicet vbi habet Philosophus quod habitus, & priuatio sunt quæ circa idem ordine. i. ordinatę; quia videlicet est unum genus priuationum, vbi priuatio nõ habet fieri, nisi præcedente habitu, ut patet de morte de cæcitate &c. Nec obstat, quod aliquis quandoq; nascitur cęcus ex natiuitate in utero, & natiuitate ex utero, & per consequens non habet visum; quia sufficit, quod generatio huius hominis prius ordine naturæ terminaretur ad visum, q̃ cæcitatem, nisi impedita fuisset, oportet enim prius gñationem visus esse impeditam antequã iste sit cæcus, & sic visus saltẽ prior est in sua gñatione, & hoc trahit ex ista solutione; quia in cæco est aptitudo ex natura ad uidendum, quæ aptitudo naturalis prius produceret visum, nisi obstaret impedimentum, & sic in sui radice, & gñatione visus prior est &c. De materia horũ articulorum uide Capreolum in 2. di. 34. q. 2. conclusione 3.

An habitus pcedat priuationem.

Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturæ esse ex peccato consequentia, scilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia.

V

Infra ar. 5. Et Mal. q. 2 ar. 11. co. fi. Et Gala. 5. lec. 7.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur vulnera naturæ esse ex peccato consequentia, scilicet infirmitas; ignorantia, malitia, & cõcupiscẽntia, non enim idem est effectus, & cã eiusdẽ; sed ista ponuntur causæ peccatorum, vt ex supra dictis patet;* ergo non debent poni inter effectus peccati.

* qõ 76. de ignorantia q. 77. art. 3. de infirmitate, & concupiscẽtia, questione 78. de malitia, & de concupiscẽtia, q. 82. art. 3.

§ 2 Præt. Malitia nominat quoddam peccatum; ergo non debet poni inter effectus peccati.

§ 3 Præt. Concupiscentia est quoddam naturale, cũ sit actus virtutis concupiscibilis; sed illud quod est naturale non debet poni vulnus naturæ; ergo concupiscẽtia non debet poni vulnus naturæ.

§ 4 Præt. dictum est;* quòd idem est peccare ex infirmitate, & ex passione; sed cõcupiscẽtia passio quædam est; ergo non debet contra infirmitatem diuidi.

* q. 77. ar. 3.

§ 5 Pręt. August. in lib. de natura, & gratia* ponit duo pœnalia animę peccanti, scilicet ignorantiam, & difficultatem, ex quibus oritur error, & cruciatus; quæ quidem quatuor non concordant istis quatuor; ergo videtur quòd alterum eorum insufficienter ponatur.

* August. cap. 67.

¶ In contrarium autem est auctoritas Bedę.*

* Loco citato art. 1. huius quæst. arg. sed contra.

¶ Hic consequenter quærit D. S., in speciali de defectu peccati spiritualis, an inducat aliqualiter determinata vulnera spiritualia, & accipitur vulnus metaphoricè in similitudinem vulneris corporalis, quod consistit in destructione cohærentiæ, & continuitatis partium corporis. Quia aũt est duplex peccatũ. s. originale originans, quod iuxta prædicta in ar. 1. & 2. destruxit totum bonum naturæ, videlicet iustitiam originalem cum natura propagãdam. Secũdò est peccatum huius hominis personale actuale, ideo posset quæstio de utroque intelligi, an vulneraret naturam.

¶Respondeo dicendum, quòd per iustitiam originalem perfectè ratio continebat inferiores animę vires, & ipsa ratio a Deo perficiebatur ei subiecta; hęc autem originalis iustitia subtracta est per peccatum primi parentis, sicut iam dictum est,* & ideo omnes vires animę remanent quodammodo destitutę proprio ordine quo

* q. 81. ar. 2.

naturaliter

naturaliter ordinatur ad virtutem, & ipsa destitutio vulneratio dicitur naturæ.

¶ Doct. Sanct. in hoc corp. ar. duo facit secundùm quòd titulus quæsiti dupliciter potest intelligi, vt statim dictum est. Primò respondet secundum primum intellectum. Secundò iuxta secundū ibi. Sed quia inclinatio &c. Circa primum primò inducit quandā conclusionem præambularem, ex qua secundò probat, & ponit conclusionem primam responsiuam, ibi. Sunt autē quatuor &c. & requirit iste articulus memoriam dictorum q.82. ar. 1. 3. & 4. quia ista vulnera, vt sunt effectus originalis peccati accipiuntur habitualiter priuatiuè. Dicūt enim habilitatem factam ex remotione prohibentis inordinationem illarū potentiarum, & sunt ista vulnera, sic accepta æqualiter in omnibus, sed accipiendo ista vulnera, vt sunt personalia, & effectus actualis peccati, accipiuntur positiuè inquantum ex frequentia peccatorum generatur aliqua dispositio positiua in potentijs animæ. Vnde si Adam fuisset conditus in puris naturalibus, non habuisset prima vulnera sub ratione vulnerum, sed sub ratione defectus naturalis, & negatiui, tamē vulnera positiua personalia potuisset incurrisse peccando, quia iuxta ar. 1. per actus humanos fit quædam inclinatio ad similes actus. Hoc notato est conclusio præambularis talis. Per peccatum primi parentis omnes vires animæ remanent quodammodo destitutę proprio ordine quo naturaliter ordinantur ad virtutem, & ipsa destitutio vulneratio dicitur naturæ. Illa conclusio quo ad secundam partem relinquitur nota; quia talis destitutio dissoluit partes animæ a ratione, & a seinuicem, quare metaphoricè dicitur vulneratio. Prima pars probatur in principio art. per iustitiam originalem perfectè ratio &c. sed hæc originalis iustitia subtracta est per peccatum primi parentis; igitur prima pars vera. Ista patent ex dictis, præsertim minor quæst. 81. articu. secundo. Consequenter cum dicit.

¶ Sunt autem quatuor potentiæ animæ, quę possunt esse subiecta uirtutum, vt supra dictum est; * scilicet ratio in qua est prudentia, uoluntas in qua est iustitia, irascibilis in qua est fortitudo, concupiscibilis in qua est tēperantia. Inquantum ergo ratio destituitur suo ordine ad uerum est vulnus ignorantiæ. Inquantum verò volūtas destituitur ordine ad bonum, est vulnus malitię. Inquantum verò irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est vulnus infirmitatis. Inquantum verò concupiscentia destituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, est vulnus concupiscentiæ. Sic igitur quatuor ista sunt vulnera inflicta toti humanę naturę ex peccato primi parentis.

* q. 61. ar. 2. q. 56.

¶ Deducit primam conclusionem responsiuam secundùm primum intellectum quæsiti, scilicet quomodo peccatum primi parentis vulnerat naturam vulneribus quasi naturalibus, & communibus omnibus, & est conclusio ista, Quatuor, scilicet infirmitas, ignorantia, malitia, concupiscentia, sunt vulnera inflicta toti humanæ naturæ ex peccato primi parentis, & per hoc habet̄ responsio formalis ad quæsitum. Probatur sic, maior est conclusio præambularis, scilicet per peccatum primi parentis &c. sed sunt quatuor vires, vel potentiæ animæ, quæ possunt esse subiecta virtutum, scilicet ratio &c. vt in litera; ergo inquantum destituitur ratio suo ordine ad verum, est vulnus ignorantiæ, &c. ut in litera, & per consequens sequitur conclusio. Minor patuit supra q. 61. articu. 2. & q. 56. & quomodo ista accipiantur, tangetur in argumentis; quia ignorantia est priuatio illius scientiæ quam homo mox natus habuisset in statu innocentiæ, & est habilitas priuatiua ad malè iudicandum. Malitia enim est habilitas volūtatis ad bonum commutabile inordinatè appetendum.

¶ Sed quia inclinatio ad bonum virtutis in unoquoque diminuitur per peccatum actuale, vt ex dictis patet. * Etiam ista sunt quatuor vulnera ex alijs peccatis consequentia, inquantum scilicet per peccatum, & ratio hebetatur præcipuè in agendis, & voluntas induratur ad bonum, & maior difficultas bene agendi accrescit, & concupiscentia magis exardescit.

* Artic. 1. & 2.

¶ Hic deducit secundam conclusionem responsiuam iuxta secundum intellectum, scilicet quomodo vulneratur quis vulnere personali ex peccato actuali. Vnde est conclusio ista, quatuor etiā sunt vulnera ex alijs peccatis (scilicet actualibus proprijs aliorum hominum) consequentia probatur, per peccatum actuale diminuitur in vnoquoq; inclinatio in bonum virtutis (scilicet in qualibet potentia prædicta) ergo conclusio uera, consequentia clara. Antecedens explicatur; quia ratio hebetat præcipuè in agendis, & uoluntas induratur ad bonum, & difficultas accrescit, & concupiscentia magis exardescit. Dicitur autem notanter, ratio hebetatur in agēdis; quia per peccata corrumpitur recta æstimatio prudentiæ in particulari eligibili, non autem recta æstimatio vniuersalis, & speculatiua, & adeo hebetatur, vt quandoque aliquis ex malitia peccet, vt patuit supra q. 78.

¶ Nota autem, quòd hebetudo inducitur per peccatum duplex, & ea videlicet, quæ opponitur prudentiæ, & ea quæ opponitur dono Spiritussancti, scilicet intellectuę, de qua habet Doct. Sanct. secunda secundæ quæst. 15. artic. 3. ad primum, quòd quamuis aliqui vitijs carnalibus subditi possint quandoque subtiliter speculari circa aliqua intelligibilia propter bonitatem ingenij naturalis, uel habitus superadditi, tamen necesse est, vt hac subtilitate contemplationis eorum intentio plerunque retrahatur propter delectationes corporales.

¶ Nota tamen sanè conclusionem, quando dicitur etiam ista quatuor; quia sunt ista nominaliter; sed non ista formaliter, & eiusdem rationis. Nàm vt patuit in principio ar. vt sunt effectus originalis dicuntur priuatiuè; sed vt effectus actualis peccati dicū tur positiuè, ita quòd primo modo natura dicatur vulnerata ratione potentiæ; quia in ea non est ordo virtutis, qui inesset pręsente iustitia originali; sed secundo modo dicitur potentia vulnerata, quia inducta est dispositio, vel habitus positiuus, qui faciat ad simile peccatum, & obtenebret intellectum in particulari eligibili.

¶ Nota etiam, quòd vulnera primo modo sunt peccatum, scilicet originale, quando originale non est dimissum, sed secundo modo sunt effectus peccati actualis, ita quòd nō peccatum; dispositio enim vel habitus non est peccatum actuale, potest tamen aliquis habitus esse originale, vt patet ex dictis, q. 82.

¶ Ex hoc, quod dictum, est confirmatur auctoritate in cōtrariū.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet id quod est effectus vnius peccati esse alterius peccati causam; ex hoc enim quòd anima deordinatur per peccatum pręcedens facilius inclinatur ad peccandum.

¶ Pro intellectu huius argumenti nota, quòd ignorantia est duplex, & una est, quæ pertinet ad materiale originalis, & est priuatio scientiæ, quæ affuisset in statu innocentiæ, simul cum iustitia originali, & destitutio rationis ab ordine ad uerum, & talis est causa peccati remota, & prima prouenienś ex actuali ipsius Adæ primo. Secunda est ignorantia, quæ est priuatio sciētiæ debitæ proueniens ex negligentia propria ipsius ignorantis, & talis est causa peccati ex ea prouenientis propinqua, & est & ipsa peccatum cum negligentia accepta, peccatum uidelicet omissionis, ut patuit supra quæst. 76. articu. secundo. Sic igitur ignorantia quam ubi iam diximus causam peccati, est ignorantia secundo modo causa, uidelicet per accidens propinqua, non autem loquuti fuimus de ignorantia, quæ est materialē originalis, quia talis non est peccatum actuale commissionis, vel omissionis, sicut dictum fuit de ignorantia, quæ est causa peccati, licet & ista sit causa remota, & uniuersalis peccati cuiuscunque. Similiter dicendū est de infirmitate; quia secundùm quòd ponebatur causa peccati, accipiebatur pro passione quacunque appetitus sensitiui, ut patuit quæst. 77. articu. tertio, & articu. 5. Similiter de concupiscentia, ut autem est vulnus, & effectus peccati Adæ accipitur pro habituali destitutione irascilis, vel concupiscibilis. Malitia etiam secundùm quòd ponebatur causa peccati accipiebatur, vel pro habitu, vel pro abiectione doni Spiritussancti præseruantis a peccato, ut patuit quæstione 88. hic autem, ut est vulnus, est vel destitutio voluntatis, vel aliqua dispositio inducta per peccatum.

¶ Dicitur igitur ad argumentum. Ad maiorem, nō enim idem est effectus, & causa eiusdem, verum in numero, tamen eiusdem in specie, vel genere, ita quòd id quod est effectus vnius peccati potest esse causa alterius.

¶ Ad minorem dico, ut iam tactum est, ista ponuntur causa peccatorum actualium proxima, ut dicūt aliquod positiuum; sed vt dicunt destitutionem virium animæ, tunc sunt materiale originalis, & remota causa omnium peccatorum.

¶ Vltra; ergo non debent poni inter effectus verum illius peccati, cuius sunt causa, vt sic. Dico autem, quòd ista accepta, vt sunt defectus originalis peccati, causant aliquo modo sicut causa sine qua non actualia nostra, & tamen causantur a primo peccato Adæ, & sic idem non causa, & effectus eiusdem; sed effectus peccati Adæ est causa saltem sine qua non peccati nostri. Si autem ista accipiantur, ut sunt effectus actualium nostrorum, sic causantur ex aliquibus, & tamen sunt causa aliquorum aliorum, sic ex frequenti peccato inducitur pronitas, & malitia positiua in uoluntatem, quæ iterum est causa inclinans ad similia peccata his ex quibus causata fuit, Vide Doct. Sanct. de Malo materia 3 articu. 14. ad octauum, quia malitia contracta est effectus primi peccati Adæ, sed malitia actualis, vel habitualis acquisita, est effectus peccati actualis alicuius, & tamen causa alterius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd malitia non sumitur hic pro peccato; sed pro quadam pronitate voluntatis

luntatis ad malum, secundùm quòd dicitur Genes. 6. Proni sunt sensus hominis ad malum ab adolescentia sua.

¶Maior illa, supra quæst.78.art.1. ad tertium. examinata fuit; quia vniuersaliter est falsa, malitia enim habitualis non est peccatum, sed effectus peccati, loquendo de malitia acquisita; si autem intelligitur de malitia contracta, illa est materiale originalis; verum est tamen, quòd aliqua malitia est peccatum actuale, quæ tamen potest esse effectus alterius peccati, saltem indirectè, sicut patuit supra, quæst.75.artic.4. sed in proposito non loquitur de malitia, quæ est actus voluntatis scienter tendentis in malum; sed de malitia, vel contracta, vel acquisita habituali, vel dispositiua. Quare negatur consequentia.

¶Nota autem, quòd Doct.Sanct. in solutione solùm loquitur de malitia, quæ est effectus primi peccati Adæ; talis enim est, de qua intelligitur auctoritas Genesis; sed malitia, quæ est effectus peccati actualis est pronitas positiua per actum proprium personalem inducta, & etiam non est peccatum, sed peccati alicuius effectus, & alicuius causa.

[* q.72. art.3. ad primũ.]

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut supra dictũ est; * concupiscentia intantum est naturalis homini, inquantum subditur rationi; quòd autem excedat limites rationis, hoc est homini contra naturam.

¶Ad maiorem dictum est supra, quæst.82.artic.3. ad primum, ad longum. Concupiscentia, quæ est secundùm rectam rationem inclinatiua, vel actualis inclinatio, est quoddam naturale homini vt homo est, & secundùm naturam institutam; sed negatur de concupiscentia, vt est pronitas in aliquid contra ordinem rationis, vt in proposito loquimur.

¶Ad probationem nego, quòd sit actus, vt in proposito, vt patuit. Et secundò, esto quòd esset actus, non tamen omnis actus potentiæ, quæ est naturalis, est naturalis homini, vt homo est; quia sic naturale est secundùm rationem esse.

¶Ad minorem, illud quod est naturale homini, vt sic non ponitur vulnus; sed (vt dictum est) concupiscentia non est huiusmodi, de qua loquimur. Quare negatur consequentia, &c.

[* Beda loco citato in argu. sed contra.]

¶Ad quartum dicendum, q infirmitas communiter potest dici omnis passio, inquãtum debilitat robur animæ, & impedit rationem; sed Beda * accepit infirmitatem strictè, secundùm quòd opponitur fortitudini, quę pertinet ad irascibilem.

¶Ad maiorem dico, quòd dictum est quæst.77. artic.3. quòd idem est peccare ex infirmitate, & passione, capiendo infirmitatem communiter pro omni passione impediente rationem in motu suo; & talis infirmitas, ex qua peccatur, est positiua, & præcedit peccatum; infirmitas autem, quæ est vulnus, sequitur peccatum, vel primi parentis, vel actuale proprium personale.

¶Dico autem secundò, quòd accipiendo infirmitatem strictè, vt est illius, cuius est firmitas, & fortitudo; tunc negatur maior quo ad hoc, quòd idem sit infirmitas, & passio, tum quia infirmitas est strictioris significationis, tum quia alterius significati, vt patuit.

¶Ad minorem dico, quòd concupiscentia (vt hic loquimur) non est passio, sed habilitas ad concupiscendum, vel priuatiua, vel positiua, & esto ita esset; negatur consequentia, quia non accipitur infirmitas, vt est communis ad passionem, sed vt condiuisum, tanquam dicens defectum alterius potentiæ, quàm concupiscentia, &c.

¶Ad quintum dicendum, q difficultas, quæ ponitur ab August. includit ista tria, quæ pertinent ad appetitiuas potentias. s. malitiam, infirmitatem, & concupiscentiam. Ex his enim tribus contingit, quòd aliquis non facilè tendit in bonum; error autem, & dolor sunt vulnera consequentia; ex hoc enim aliquis dolet, quòd infirmatur circa ea, quæ concupiscit.

¶Ad maiorem conceditur, quòd bene posuit Augustinus duo pœnalia animæ, scilicet ignorantiam, & difficultatem. Et dico, quòd sub difficultate comprehenduntur tria hic posita, quæ pertinent ad appetitum, quia ex omnibus tribus contingit difficultas ad bonum, scilicet ex infirmitate, & concupiscentia, & malitia. Vltra', ex quibus oritur error, & cruciatus; conceditur, quia ex ignorantia sequitur error, vt enim supra patuit, quæst.76. artic. 2. Error est probatio sententiæ de ignoratis; similiter ex difficultate oritur cruciatus, siue dolor; dolet enim aliquis, quia infirmatur, & patitur difficultatem in his, quæ concupiscit. Vltra; negatur, quòd ista non concordant istis quattuor, immo ipsa continent, & aliqua addunt, quæ ex ipsis consequuntur, sicut vulnera mediata; vnde non est contradictio, vel discordia, sed consonantia. Quare negatur consequentia, &c.

Vtrum priuatio modi, speciei, & ordinis sit effectus peccati.

[X] [Veri.q.1. arti.1. ad 12.] [* Aug. c.3.]

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd priuatio modi, speciei, & ordinis non sit effectus peccati; dicit enim Augu. in libro de natu. boni. * quòd vbi hæc tria magna sunt, magnum bonum est, vbi parua paruum, ubi nulla nullum; sed peccatum non annullat bonum naturæ; ergo non priuat modum, speciem, & ordinem.

[* Aug. c.4. & ex ca.16. & 17.]

¶2 Præterea. Nihil est causa suiipsius; sed peccatum est priuatio modi, speciei, & ordinis, vt August. dicit in libro de natura boni. * ergo priuatio modi, speciei, & ordinis non est effectus peccati.

¶3 Præt. Diuersa peccata diuersos habent effectus; sed modus, species, & ordo, cum sint quædam diuersa, diuersas priuationes habere videntur; ergo per diuersa peccata priuantur; non ergo est effectus cuiuslibet peccati priuatio modi, speciei, & ordinis.

[Psalmus.]

¶Sed contra est, quòd peccatum est in anima, sicut infirmitas in corpore, secundùm illud Psalm. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum; sed infirmitas priuat modum, speciem, & ordinem ipsius corporis; ergo peccatum priuat modum, speciem, & ordinem animæ.

¶Hic quærit de alio effectu spirituali sequente corollariè ex dictis, qui est priuatio modi, speciei, & ordinis.

[* Prima par te, q.5. ar.5.]

¶Respondeo dicẽdum, q sicut in primo dictum est, * modus, species, & ordo consequuntur vnumquodque bonum creatum, inquantum huiusmodi, & etiã vnumquodque ens; omne enim esse, & bonum consideratur per aliquam formam, secundùm quam sumitur species, forma autem vniuscuiusque rei qualiscunque sit, siue substantialis, siue accidentalis est secundùm aliquã mensuram; vnde & in 8. Metaph. dicitur, * quòd formæ rerum sunt, sicut numeri; & ex hoc habet modum quendam, quæ mensuram respicit, ex forma verò sua vnumquodque ordinatur ad aliud. Sic igitur secundùm diuersos gradus bonorum, sunt diuersi gradus modi, speciei, & ordinis.

[* Aristot. tex.[illegible]]

¶D.S. absoluit quæsitum tali conclusione responsiua, quæ innuitur in calce corporis, ibi. Et sic patet, &c. & est. Peccatum non priuat, nec diminuit modum, speciem, & ordinem boni substantialis; sed modum, & ordinem naturalis inclinationis diminuit, non totaliter tollit, sed modum, &c. gratiæ, & virtutis totaliter tollit; sed peccatum est essentialiter priuatio modi, speciei, & ordinis ipsius actus. Ista conclusio habet quattuor partes, quæ probantur simul ex vno fundamento, & arguitur sic, secundùm diuersos gradus bonorum sunt diuersi gradus modi, speciei, & ordinis, (ita scilicet, quòd secundùm diuersitatem bonorum ista multiplicantur, & eadem tolluntur, sicut ipsa bona) sed bonum pertinens ad substantiam naturæ, nec priuatur, nec diminuitur per peccatum; bonum autem naturalis inclinationis diminuitur per peccatum, sed non totaliter tollitur; sed bonum virtutis (scilicet gratuitæ, & gratiæ) totaliter tollitur per mortale; sed bonũ ipsius actus formaliter priuatur per peccatum formaliter acceptũ; ergo conclusio vera. Huius rationis D.S probat, & ponit primò maiorem; secundò minorem, ibi. Est ergo, &c. Maior ergo probatur a principio sic, modus, species, & ordo consequuntur vnumquodque bonum creatum, inquantum huiusmodi, & etiam vnumquodque ens; ergo maior vera. Tenet consequentia clarè, quia si necessariò consequuntur vnumquodque bonum, igitur secundùm diuersos gradus bonorum, &c. vt dicit maior. Antecedens notanter dicit creatum; quia increatum bonum, & ens, ista non sequuntur. Et dicis notanter ens, & bonum, quia (vt dictum est) ista conueniunt ei quod est; formæ enim accidentales, & partes rei non propriè habent ista, &c. Declaratur autem antecedens; omne enim esse, & bonum consideratur tanquam profluẽs ab aliqua forma, secundùm quam sumitur species rei, & forma quælibet habet determinatũ gradum entis, & mensuram, & per consequens modum; & ex forma etiã vnumquodque habet ordinem ad aliud, quia per formam vnumquodque agit, & inclinatur in finem, & sibi conueniens.

¶Et nota, quia D.S. dicit, quòd modus attenditur secundùm formam, vt est determinatæ mensuræ, &c.

¶Nota autem, quòd ratio boni dicitur consistere in his tribus, non sicut in partibus essentialibus rationis boni, potest enim

intelligi bonum ratione formali boni, sine his tribus; quia definitur sine illis; sed ratio boni entitatiua, & subiectiua, idest ipsa res, quæ est bona, constituitur ex tribus illis, sicut ex partibus integrantibus eius naturam; sicut si diceretur, quòd ratio hominis consistit in carnibus, & ossibus, & neruis; quia sunt partes materiæ hominis, scilicet corporis; ita illa tria sunt partes materiæ, & rei, quæ est bona; quia omnis talis habet necessariò illa tria, intellige de bono creato; quia bonum infinitum non habet modum, & mensuram; & intellige de bono quod, non quo, quia videlicet res subsistens quælibet, vt sit talis gradus, & bonitatis, requirit determinata principia antecedenter, determinatam formam essentialiter, & habet consequenter ex perfectionibus suis essentialibus, & accidentalibus habitudinem ad determinatam operationem, & finem, sicut Angelus habet determinatum principium effectiuum, quia Diuinam essentiam intellectam sub tali respectu ideali; licet enim actio Dei absolutè, & ipse Deus agens sint infinita, tamen vt agit secundùm hanc ideá, sic est principium isti rei commensuratum. De rebus autem naturalibus clarè constat, quia requirunt determinata principia effectiua, & materialia, &c. Consequenter cum dicit.

¶Est ergo quoddam bonum pertinens ad ipsam substantiam naturæ, quod habet suum modum, speciem, & ordinem, & illud nec priuatur, nec diminuitur per peccatum. Est etiam quoddam bonum naturalis inclinationis, & hoc etiam habet suum modum, speciem, & ordinem, & hoc diminuitur per peccatum, vt dictum est; * sed non totaliter tollitur. Et est etiam quoddam bonum virtutis, & gratiæ, quod etiam habet suum modum, speciem, & ordinem, & hoc totaliter tollitur per peccatum mortale. Est etiam quoddam bonum, quod est ipse actus ordinatus, quod etiam habet suum modum, speciem, & ordinem; & huius priuatio est essentialiter ipsum peccatum. ————

* Art 2 huius quæst.

¶Subiungit minorem quam declarat secundùm omnes particulas. Et patuit minor quo ad primam partem, articulo primo. Quo ad secundam, articulo secundo. Quo ad tertiam, articulo primo. Quo ad quartam patuit supra, quæst.71. artic.6. ex definitione peccati, quia formaliter acceptum nihil aliud est, quàm formalis priuatio iustitiæ actualis, quæ deberet inesse actui, quæ iustitia includit modum, speciem, &c.

¶Vnde notanter dicit quarta pars, quòd peccatum est essentialiter priuatio illius modi, &c. quia alios modos, species, &c. priuat suo modo effectiuè, vt est actus quo agens agit in seipsum secundùm diuersas partes, vel demeritoriè; sed modum, & speciem actus formaliter priuat, quia est eius priuatio, & bonum habilitatis; bonum gratiæ demeritoriè ratione inordinationis; bonum actus etiam ratione deformitatis, sed formaliter.

¶Nota autem, quòd Doct. Sanct. inuenitur tripliciter locutus dè modo, specie, & ordine; & præsertim videtur varietas circa modum, qui ponitur pars rationis boni; quia prima parte, quæstio. 5. artic. 3. per modum intelligit commensurationem principiorum efficientium, siue materialium; per speciem verò formam; sed per ordinem, inclinationem in aliquid, vt patuit intuenti. Hic autem in articulo per speciem intelligit ipsam formam absolutè vt sic, per modum autem mensuram ipsius formæ. In de Veritate autem, Materia 2. artic 6. intelligit per speciem formam, per modum commensurationem ipsius esse, ad essentiam cuius est, &c. Sed quamuis hæ assignationes videantur discrepare (vt dictum est) quo ad acceptionem modi, tamen secundùm rem incidunt, vel ad se consequuntur omnes tres acceptiones modi, nam commensuratio principiorum mensura formæ, ac commensuratio esse ad essentiam se inferunt, quia ex commensuratione principiorum habet forma vt sit tantæ perfectionis, & ex forma sic mensurata, idest talis perfectionis, sequitur tantum esse, & hic est ordo generationis, vbi agens prius est, sed secundùm ordinem finis, & intentionis naturæ, econtra est, tunc enim esse in tali gradu, & producendum, requirit formam, & essentiam sibi proportionatam secundùm certam mensuram; & talis forma requirit talem principiorum dispositionem; quare in isto loco Doct. Sanct. non discrepat ab alijs locis, &c. Tunc ibi.

¶Et sic patet qualiter peccatum, & est priuatio modi, & speciei, & ordinis; & priuat, vel diminuit modum, speciem, & ordinem. Vnde patet responsio ad duo prima. ————

¶Innuit ipsam conclusionem satis probatam.

ET confirmatur argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd iuxta supra dicta, quæst. 73. artic. 2. infirmitas corporalis tollit quidem aliquid de commensuratione humorum animalis, non tamen totaliter tollit, quia non maneret animal, nec per consequens infirmitas; quare infirmitas priuat modum, & speciem, & ordinem ipsius corporis, non substantialem, sed accidentalem, & illam non totaliter; sed peccatum tollit bonum animæ totaliter, loquendo de bono gratiæ, & virtutis, & iustitiæ originalis; & ita de tali bono intelligendo argumentum, tunc est aliqualiter simile, non omnino; sed intelligendo de habilitate ad virtutem; tunc illa etiam diminuitur per peccatum, sed non totaliter aufertur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd maior conceditur; & est fundamentum maioris assumptæ in articulo pro conclusione. Ad minorem, peccatum non annullat bonum naturæ substantiale, nec ipsum diminuit, tamen bonum naturæ captum pro habilitate ad virtutem diminuit, esto non annullet, sed bonum gratiæ, & virtutis, & iustitiæ originalis, quæ fuit aliquod bonum naturæ annullat. Ad consequens, ergo non priuat modum & speciem, & ordinem, verum cuiuslibet boni, tamen alicuius, quare continet hæc ratio fallaciam consequentis, arguendo a pluribus causis veritatis ad vnam, scilicet non priuat bonum naturæ vno modo acceptum, & eius speciem, modum, &c. ergo nullius boni modum, speciem, quia priuat bonum gratiæ, & est priuatio speciei, & modus ipsius actus.

¶Ad secundum, conceditur maior. Ad minorem, peccatum est priuatio modi, speciei, & ordinis. Verum, iuxta quartam partem conclusionis est essentialiter priuatio speciei ipsius actus, sed non agentis, a quo aliquid priuat quasi effectiuè, vt tactum est in præcedentibus articulis; Ergo &c. Verum, priuatio quælibet, & cuiuslibet non est effectus peccati, immo aliqua est met peccatum formaliter acceptum, tamen aliqua priuatio est effectus peccati. Doct. Sanct. notat solutionem primi, & secundi, ibi. Et sic patet qualiter, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd modus, species, & ordo se consequuntur, sicut ex dictis patet; * vnde simul priuantur, & diminuuntur. ————

* In corp. artic.

¶Ad tertium dicendum. Ad maiorem. Diuersa peccata habent diuersos effectus totales; & tamen non est inconueniens, vt vnum habeat plures effectus partiales sibi connexos, & se necessariò consequentes.

¶Ad minorem, modus, species, & ordo sunt diuersa partialia se necessariò consequentia, circa vnumquodque bonum, vt dictum est in corpore. Quare negatur consequentia ad hunc sensum, quòd non quodlibet peccatum, ista tria alicuius boni tollat, vel diminuat, sicut argumentum imaginatur; quia vult, quòd vnum peccatum tollat speciem, aliud modum, aliud ordinem. Sed verum est, quòd per diuersa peccata tolluntur, non diuisim, vt vult argumentum, sed coniunctim, quia se consequuntur.

Vtrum mors, & alij defectus corporales sint effectus peccati.

Y

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd mors, & alij corporales defectus non sint effectus peccati; si enim causa fuerit ęqualis, & effectus erit ęqualis; sed huiusmodi defectus non sunt ęquales in omnibus; sed in quibusdam huiusmodi defectus magis abundat, cum tamen peccatum originale sit in omnibus ęquale, sicut dictum est; * cuius videntur huiusmodi defectus maximè esse effectus; ergo mors, & huiusmodi defectus non sunt effectus peccati.

2. 2 q. 164. Et 2. di. 30. q. 1. ar. 1. Et 2. d. 16 q. ar. 1. Et 4. prol ... & di. 4. q. ... ar. 1. q. 1. Et 4. cõt. c. 52. Et Mal. q. 5. ar. 4. Et opu... sex. 1. c. 193. 194 199 ... Et Romã. 5. lec. 3. col. 5 & Hebre. 9. ...

* q. 82. ar. 4

¶2 Præterea. Remota causa remouetur effectus, sed remoto omni peccato per baptismum, uel pœnitentiam non remouentur huiusmodi defectus; ergo non sunt effectus peccati.

¶3 Præterea. Peccatum actuale habet plus de ratione culpæ, quàm originale; sed peccatum actuale non transmutat naturam corporis ad aliquem defectum; ergo multò minus peccatum originale; non ergo mors, & alij defectus corporales sunt effectus peccati.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit Roman. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

Rom. 5.

¶Hic consequenter quærit de secundo effectu peccati, scilicet de defectu corporali. Et primò facit hoc. Secundò determinatur quoddam dubium incidens, an videlicet stent simul, mortem, & corporales defectus esse effectus peccati, & tamen etiam naturales.

¶Nota autem, quòd quia (iuxta supra dicta, quæst. 81. artic. 2. peccata actualia quorumcunque hominum peccantium post Adam primò peccantem, opponuntur solùm gratiæ personali, quia autem gratia ordinatur solùm ad cohibendum defectus personales,

ſonales, & ſpirituales, & ad rectificandum actus animæ; ideo peccatum actuale, quod eam tollit, nullum defectum corporalem inducit, quia nullus talis ſequitur ad ſubtractionem gratiæ, ſecus de peccato actuali primo primi parentis, quod abſtulit iuſtitiam originalem, quæ cohibebat etiam defectus corporales; ideo hanc quæſtionem huius articuli intelligi, & verificari oportet de peccato originali originante, videlicet actuali primo Adæ.

¶Reſpondeo dicendum, quòd aliquid eſt cauſa alterius dupliciter. Vno modo quidem per ſe; alio modo per accidens, per ſe quidem cauſa alterius, ſcilicet quòd ſecundùm virtutem ſuæ naturæ, vel formæ producit effectum; vnde ſequitur, quòd effectus ſit per ſe intentus a cauſa.

¶D.S. distinctè reſpondet. Primò ponit diſtinctionem; ſecundò ſecundùm ipſam concluſionem reſponſiuam bimembrem, ibi. Vnde cum mors, &c. Tertiò infert quoddam corollarium, ibi. Subtractio autem, &c. Notat ergo D.S. diſtinctionem, quòd aliquid eſt cauſa alterius dupliciter. Vno modo quidem per ſe; alio modo per accidens, & exponuntur membra, quia per ſe cauſa alterius eſt, quòd ſecundùm virtutem ſuæ naturæ, vel formæ producit effectum; & ex hoc ſequitur, quòd talis effectus ſit per ſe intentus a cauſa; quia videlicet ex propria virtute, & forma, ſiue naturali, ſiue apprehenſa inclinatur in effectum; natura enim etiam intendit finem, eſto non apprehendat, vt patet ſupra, quæſt. 1. ſed intentio moralis eſt præuia apprehenſione. Per accidens autem aliquid eſt cauſa alterius, ſicut remouens prohibens; quia videlicet non dat principium agendi, nec ex ſua virtute producit effectum; ſed ſolùm remouet, quod prohibebat virtutem motiuam.

¶Vnde cum mors, & huiuſmodi defectus ſint præter intentionem peccantis, manifeſtum eſt, peccatum non eſt per ſe cauſa illorum defectuum.

¶Hic conſequenter Doct. Sanct. reſpondet ad quæſitum, tali concluſione. Peccatum primi parentis non eſt per ſe cauſa mortis, & huiuſmodi defectuum corporalium, ſed eſt cauſa eorum per accidens. Doct. Sanct. ponit, & probat primò primam partem. Secundò ſecundam, ibi. Per accidens autem. Arguitur ſic pro prima parte ex declaratione quid nominis cauſæ per ſe, Effectus eſt intentus a cauſa per ſe; ſed mors, & huiuſmodi defectus fuerunt præter intentionem Adæ peccantis; ergo non ſunt effectus per ſe. Maior patet, quia cauſa per ſe, & in natura, & in moribus ſecundùm virtutem naturæ ſuæ (& hoc in naturalibus) vel formæ (& hoc etiam in moralibus, ſaltem ſecundùm formam, vt apprehenſa eſt) producit effectum; ſed virtus naturæ intendit ſibi ſimile facere, & ſimiliter agens ſecundùm formam apprehenſam intendit effectum, &c. Minor relinquitur nota ex dictis ſupra, quæſtio. 72. artic. 1. quia malum, & pœna eſt præter intentionē peccantis, ſed huiuſmodi defectus habent rationem mali, & pœnæ; ergo minor vera. Tunc ibi.

¶Per accidens autem aliquid eſt cauſa alterius, ſi ſit cauſa remouens prohibens, ſicut dicitur in octauo Phyſicorum,* quòd diuellens columnam, per accidens mouet lapidem columnæ ſuperpoſitum; & hoc modo peccatum primi parentis eſt cauſa mortis, & omnium huiuſmodi defectuum in natura humana, inquantum per peccatum primi parentis ſublata eſt originalis iuſtitia, per quam non ſolùm inferiores animæ vires continebātur ſub ratione abſque omni deordinatione, ſed totum corpus continebatur ſub anima abſque omni defectu, vt in primo habitum eſt;* & ideo ſubtracta hac originali iuſtitia per peccatum primi parentis, ſicut vulnerata eſt humana natura, quantum ad animam per deordinationem potentiarum, vt ſupra dictum eſt,* ita etiam eſt corruptibilis effecta per deordinationem ipſius corporis; ſubtractio autem originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ, ſicut etiam ſubtractio gratiæ.

* Ariſtot. tex. 32.

* Prima parte, q. 97. artic. 3.

* Art. 3. hic, & q. 83. artic. 3.

¶Ponit, & probat ſecundam partem concluſionis ex ſecundo membro prædictæ diſtinctionis ſic. Per peccatum primi parentis ſublata eſt iuſtitia originalis, igitur peccatum primi parentis eſt cauſa iſtorum corporalium defectuum, ſicut remouens prohibens omnes huiuſmodi defectus. Antecedens relinquitur notum ex dictis ſupra, quæſt. 81. & 82. ſæpius. Conſequentia tenet, & probatur; per iuſtitiam originalem non ſolùm inferiores vires animæ continebantur ſub ratione abſque omni deordinatione, ſed totum corpus continebatur ſub anima abſque omni defectu; ergo ſubtracta hac originali iuſtitia per peccatum primi parentis, ſicut vulnerata eſt natura quantùm, &c. vt in littera. Et per conſequens tenet conſequentia, quòd videlicet primum peccatum abſtulit originalem iuſtitiam; igitur, &c. Illud aſſumptum pro conſequentia patet prima parte, quæſtio. 97. artic. 1. Et de vulneratione potentiarum animæ patuit artic. 3. huius quæſtionis, & ſupra quæſt. 83. artic. 3.

¶Vnde etiam mors, & omnes defectus corporales conſequentes ſunt quædam pœnæ originalis peccati.

¶Hic conſequenter ex dictis infert quoddam corollarium, circa quod ſecundò ſoluit dubium, ibi. Et quamuis huiuſmodi, &c. Corollarium eſt, mors & omnes defectus corporales conſequentes (ſcilicet ſubtractionem originalis iuſtitiæ) ſunt pœnæ quædam originalis peccati (& intelligitur corollarium de originali peccato principali, ſcilicet originante; & ſecundariò de originali contracto) probatur autem ex dictis, aſſumendo maiorem; mors, & huiuſmodi ſequuntur ſubtractionem originalis iuſtitiæ, ſed ſubtractio originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ; igitur corollarium verum, & ſequitur ex dictis. Maior patuit. Minor probatur a ſimili, quia ſubtractio gratiæ gratum facientis perſonalis habet rationem pœnæ, igitur & ſubtractio doni naturalis, &c. ac ſi ſic arguat Doct. Sanct. quicquid ſequitur ad aliquam pœnam etiam habet rationem pœnæ, ſed tales defectus ſunt huiuſmodi; ergo, &c.

¶Nota circa hoc Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ, quæſt. 164. artic. 1. & in de Malo, quæſt. 5. artic. 4. quod duplex eſt pœna alicuius peccati. Vna taxata pro peccato. Alia concomitans, ſicut iudex pro aliquo crimine facit aliquem hominem excæcari, ſed ad cæcitatem eius conſequuntur multa incommoda, puta quòd mendicat, & huiuſmodi. Et contingit, quòd ſi plures propter illud peccatum excæcentur, in vno conſequuntur plura incommoda, quàm in alio; ſic in propoſito pœna taxata peccato Adæ, quod fuit originale originans, fuit ſubtractio Diuini beneficij, quo rectitudo, & integritas humanæ naturæ conſeruabatur, defectus autem conſequentes ſubtractionem huiuſmodi beneficij, ſunt mors, & aliæ pœnalitates præſentis vitæ; quare vterque defectus habet rationem pœnæ, ſed diuerſimodè; & vna ſequitur ad aliam. Vnde intelligitur ratio pro corollario; quia cum ſecundarius defectus proueniat etiam ob peccatum, licet magis remotè; & ſit cum hoc contra voluntatem, habebit vtique rationem pœnæ. Deinde ibi.

Duplex pœna.

¶Et quamuis huiuſmodi defectus non ſunt intenti a peccante, ſunt ordinati ſecundùm iuſtitiam Dei punientis.

¶Soluitur dubium, quod contra corollarium moueri poſſet ex dictis; quia dictum eſt circa principium corporis, quòd huiuſmodi defectus ſint contra intentionem peccantis, pœna autem ex intentione ordinatur ad peccatum reordinandum; & ita videtur, quòd huiuſmodi defectus non habeant rationem pœnæ. Soluit hoc Doct. Sanct. quia quamuis non ſint intenti a peccante, ſunt tamen ordinati ſecundùm iuſtitiam Dei punientis; & patuit hoc ſupra, quæſt. 72. artic. 5. & patebit infra, quæſt. 87. quia pœna dicitur eſſe contra voluntatem eius, cui infertur, & per conſequens non eſt intenta ab eo, ſed tamen a iuſto iudice intenditur ad reordinandum peccatum.

ARGVMENTVM in contrarium pro concluſione reſponſiua. Intrauit autem mors per peccatum primi parentis, primū demeritoriè, quia demeruit ſubtractionem prohibentis mortem, & ita eſt cauſa mortis non aliquid in hominem immittēdo, ſed demerendo ſubtractionem alicuius, quod mortē prohiberet.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ęqualitas cauſæ per ſe, cauſat ęqualem effectum; augmentata enim, uel diminuta cauſa per ſe, augetur, uel diminuitur effectus; ſed ęqualitas cauſæ remouentis prohibens non oſtendit ęqualitatem effectuum; ſi quis enim ęquali impulſu diuellat duas columnas; non ſequitur, quòd lapides ſuppoſiti ęqualiter moueantur, ſed ille uelocius mouebitur, qui grauior erit ſecundùm proprietatem ſuæ naturæ, cui relinquitur remoto prohibente; ſic igitur remota originali iuſtitia natura corporis humani relicta eſt ſibi, & ſecundùm hoc ſecundùm diuerſitatem naturalis complexionis quorundam corpora pluribus defectibus ſubiacent, quorundam uerò paucioribus, quamuis exiſtente originali peccato ęquali.

¶Dupliciter dicitur ad maiorem. Vno modo ex parte ſubiecti poſt ſolutionem D. S. hic, ſi cauſa verum per ſe, fuerit ęqualis, tunc effectus erit ęqualis, ſicut oſtendit exemplum D.S. in ſolutione, ſed negatur de cauſa per accidens.

¶Ad minorem concedo, quòd effectus huiuſmodi magis abūdant, & peccatum originale eſt ęquale; ſed dico, quòd originale, & ſubtractio iuſtitiæ eſt cauſa huiuſmodi motuum per accidens, per ſe autem cauſa eſt diſpoſitio naturæ ſibi relictæ, & complexio

personalis, secundùm cuius diuersitatem, sequitur diuersitas in huiusmodi motibus; quia aliqui statim a natiuitate sunt ęgrotatiui, & malè dispositi, & læsi, & citius moriuntur. Probat autem argumentum, quod peccatum non sit causa per se, quæ est prima pars conclusionis. Et valent pro ista solutione, quæ dicta sunt supra, q. 82. art. 4. ad primum. quia etiam salua ęqualitate originalis quo ad materiale, & formale est diuersitas in motibus in diuersis hominibus propter diuersitatem personalem, &c.

¶Nota autem circa hoc, quòd subtractio originalis iustitiæ est formaliter peccatum originale in isto homine, & tamen dicitur esse pœna peccati Adæ, quare supra, q. 82. artic. 3. circa argumentum in oppositum dictum fuit, quòd peccatum originale est pœna, & culpa; culpa quidem, inquantum est defectus voluntarius voluntate principij naturæ. Pœna autem, quia subtractio beneficij, & doni gratuiti facta a Deo contra voluntatem huius hominis, & contra voluntatem etiam directam, & expressam Adæ, licet peccando primo peccato illum defectum voluerit per accidēs. Vnde & D. S. in fine art. ostendit, quod vt habet rationem pęnæ, ordinatur secundùm iustitiam Diuinam, non voluntatem peccantis.

¶Secundò dicitur ad maiorem post Doct. Sā. secunda secundæ, quæst. 164. artic. 1. ad quartum. & in de Malo supra; si causa fuerit ęqualis, scilicet demeritoria, tunc effectus erit ęqualis. Verum, effectus pœnalis taxatus a iudice, sed non oportet de effectu pęnali concomitante, vt patuit in exemplo circa corollarium de excæcatis propter eandem culpam.

¶Ad minorem concedo, quòd huiusmodi defectus non sunt æquales, quia sunt pœna concomitans; sed tamen subtractio doni Diuini ęqualis est in omnibus; & illa est pœna taxata. Quare probat hoc argumētum iuxta primam solutionem, quòd peccatum non est causa per se huiusmodi defectuum, sed diuersitas complexionum est causa per se diuersitatis huiusmodi defectuum; iuxta autem secundam solutionem probat, quòd huiusmodi defectus non sunt pęna taxata, & effectus a iudice taxatus, sed concomitans, vt patuit.

¶Ad secundum dicēdū, quod culpa originalis, & actualis remouentur ab eodem, a quo etiam remouentur, & huiusmodi defectus, secundum illud Apostoli Rom. 8. Viuificabit mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritū eius in vobis; sed vtrumque fit secundùm ordinem Diuinæ sapientiæ congruo tempore; oportet enim, quod ad immortalitatē, & impassibilitatem gloriæ, quæ in Christo inchoata est, & per Christum nobis acquisita, perueniamus, conformati prius passionibus eius; vnde oportet, quòd ad tempus, eius passibilitas in nostris corporibus remaneat ad impassibilitatem gloriæ promerendam conformiter Christo.

¶Ad maiorem, remota causa remouetur effectus; conceditur, sed dico, quod in naturalibus, & in agentibus per necessitatē naturæ, etiam simul tempore, cum remouetur causa, remouetur effectus, sed vbi interuenit dispositio Diuinæ prouidentiæ, potest fieri, vt prius tempore remoueatur causa, quàm effectus, propter aliquid melius eliciendum.

¶Ad minorem, si intelligitur, quòd remoto omni peccato per baptismum, non remoueatur huiusmodi defectus in sua causa; negatur, immo secundùm Doct. Sanct. tertia parte, q. 69. artic. 3. baptismus habet virtutem auferendi pœnalitates præsentis vitæ. Si autem intelligitur, quòd nō simul tempore remouentur, cum homo baptizatur; conceditur, quia eius virtute auferentur huiusmodi pœnalitates a iustis in resurrectione, quando hoc mortale induet immortalitatem, & hoc propter ordinem Diuinæ sapientiæ, propter spirituale exercitium, & conformitatem ad Christum, vt D. S habet in solutione. Quare negatur consequentia, quia sunt effectus peccati ad minus in fieri. Vnde posset secundò dici ad maiorem, remota causa in esse, & fieri, remouetur effectus. Verum, sed non oportet, quòd remota causa in fieri tantùm; & sic dicimus in proposito secundùm ordinem Diuinæ sapientiæ; dicimus tamen, quòd remouens peccatum, remouet etiam defectus, sed non eodem tempore, vt patuit.

Dub. 987. ¶Ad tertium dicendum, quòd in peccato actuali duo possumus considerare, scilicet ipsam substantiam actus, & rationem culpæ; ex parte quidem substantiæ actus potest peccatum actuale aliquem defectum corporalem causare, sicut ex superfluo cibo aliqui infirmantur, & moriuntur; sed ex parte culpæ priuat gratiam, quæ datur homini ad rectificandum animæ actus, non autem ad cohibendum defectus corporales, sicut originalis iustitia cohibebat; & ideo peccatum actuale non causat huiusmodi defectus, sicut originale.

¶Ad maiorem, verum est, quod dicitur de originali contracto nostro, sed non de originali originante Adæ, quia habet plus de voluntario, vt patuit supra, q. 81. artic. 1. sed addo, quòd actuale aliorum ab Adam solùm est corruptiuum boni personalis demeritoriè spiritualis, nullo modo se extendentis ad cohibendos defectus corporales, sicut est peccatum originale originans principaliter primi parentis, quod destruxit demeritoriè donum, quod præseruabat etiam corpus a dictis defectibus.

¶Ad minorem dico, quòd peccatum actuale non transmutat naturam corporis ad aliquem defectum, scilicet corporalem, vera, ratione inordinationis demeritoriè, quia sic demeretur solū subtractionem boni spiritualis; sed dico, quòd ratione actus peccatum potest inducere defectum corporalem; sed personalem tantùm; sed peccatum originale Adæ etiam ratione inordinationis induxit demeritoriè priuationem iustitiæ originalis, quæ se extendebat vsque ad corpus; quare negatur consequentia. Vnde vult D. S. in ista solutione, quia differunt actuale nostrum, & originale, præsertim Adæ, quia illud demeritoriè solùm destruit, pertinens ad animam, aliud autem etiam pertinens ad corpus. De isto articulo in D. S. secundo sententiarum, dist. 30. q. 1. art. 1. & in Capreolo, eadem distinct. conclusione prima. Capreolus.

Vtrum mors, & huiusmodi defectus sint homini naturales.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd mors, & huiusmodi defectus sint homini naturales; corruptibile enim, & incorruptibile differunt genere, vt dicitur in decimo Metaphys. * sed homo est eiusdem generis cum alijs animalibus, quæ sunt naturaliter corruptibilia; ergo homo est naturaliter corruptibilis.

Z 2. di. 19. q. 1. art. 1. cor. & ad 1. Et 3. di. 16. q. 1. art. 1. ad 2. Et Mal. q. 5. ar. 5. Et Roma. 5. lec. 3. col. 4 Et Hebr. 9. fa. * Aristot. tex. 26.

¶2 Præterea. Omne quod est compositum ex contrarijs, est naturaliter corruptibile, quasi habens in se causam corruptionis suæ, sed corpus humanum est huiusmodi; ergo est naturaliter corruptibile.

¶3 Præt. Calidum naturaliter consumit humidum; vita autem hominis conseruatur per calidum, & humidum; cum igitur operationes vitæ expleantur per actum caloris naturalis, vt dicitur in 2. de Ani. * videtur, quòd mors, & huiusmodi defectus sint homini naturales.

* Aristot. tex. 30.

¶Sed contra, quicquid est homini naturale Deus in homine fecit, sed Deus mortem non fecit, vt dicitur Sapien. 1. Ergo mors non est homini naturalis.

Sapien. 1.

¶2 Præterea. Id quod est secundùm naturam, non potest dici pœna, nec malum; quia vnicuiq; rei est conueniens id, quod est ei naturale; sed mors, & huiusmodi defectus sunt pęna peccati originalis, vt supra dictum est; * ergo non sunt homini naturales.

* Art. praeceden.

¶3 Præterea. Materia proportionatur formæ, & quælibet res suo fini; finis autem hominis est beatitudo perpetua, vt supra dictum est; * forma etiam humani corporis est anima rationalis, quæ est incorruptibilis, vt in primo habitum est; * ergo corpus humanum est naturaliter incorruptibile.

* In prooem. & q. 5. ar. 5.
* Prima parte, q. 75. artic. 6.

¶Hic vltimò quærit de quodam dubio incidente ex dictis, an videlicet cum eo, quod dictum est; quia huiusmodi defectus sunt pœnales, stet, quòd sint naturales, & econtra. Vnde prima facie esse naturale, non videtur compossibile pœnalitati.

¶Nota primò pro fundamento dicendorum, quòd quia immortalitas, impassibilitas, & huiusmodi prouenissent homini solùm ex dono Diuino gratuito, in naturalibus autem consideratus non est nisi mortalis, & passibilis simpliciter ratione totius; ideo Philosophi (quos latuit illa collatio Diuini doni, & prima institutio humanæ naturæ quam nos ex fide nouimus) nullo modo admisissent huiusmodi defectus, nisi sub ratione defectus naturalis; sed quia id, quod sequitur subtractionem alicuius gratuiti doni factā propter peccatum, etiam habet rationem pęnæ, ideo Theologus dicit huiusmodi defectus prouenientes in natura sic instituta a Deo propter subtractionem originalis iustitiæ propter peccatum factum habere rationem pęnæ; vnde si homo esset cōditus in puris naturalibus essent solùm defectus naturales, sed iā de facto, quia fuit institutus integer, & immortalis, ideo habet rationem pęnæ. Doct. autem Sanct. in hoc articulo solùm ostendit de homine in naturalibus accepto, an sit mortalis, vel immortalis, ita quòd huiusmodi defectus sint naturales homini sibi relicto in naturalibus, vel an ex natura conueniat sibi aliqua incorruptibilitas, & immortalitas; relinquit enim Doct. Sanct. notum ex articulo præcedenti, quòd defectus illi sint pœnales solùm secundùm institutionem naturæ a Deo factam. Iam verò quærit, an sint naturales homini sibi relicto.

¶Nota

¶Nota secundò, quod anima rationalis, quæ est forma hominis, aliquid habet commune cum omnibus formis, & in aliquo differt: habet enim commune cum omnibus formis, quod est principium ipsius esse tanquam ratio essendi. Est enim ratio essendi, & existendi ipsi homini, & secundum hoc conuenit sibi esse tanquam quo aliquid est: sed differt ab omnibus formis materialibus, quod ipsum esse conuenit sibi tanquam ei quod est, esse enim quo homo est, prius conuenit animę rationali nō solùm vt quo, sed vt quod est, quàm homini composito: alijs autem formis conuenit solùm primò vt quo, sed ipsis compositis prius vt quod. Et ratio est, quia esse aliarum non potest per formam sustentari, sed per composita; quia formæ sunt dependentes a compositis; secus de anima rationali, quæ non dependet a composito, & in hoc conuenit anima rationalis cum angelis, differunt tamen in hoc, quod est ratio subsistendi composito, quod non conuenit Angelis. Adde autem istis, quòd anima rationalis est per naturam immortalis, & quod trahat secum idem esse, quod prius communicauit toti composito; & tunc clarè sequitur, quod homo ex parte formæ suæ. s. animæ rationalis, habet aliquam immortalitatem secundum aptitudinem, quā tamen anima sufficienter præstare non potest toti, sine auxilio Diuino; & sic patet, quare naturaliter homo ratione formæ habet immortalitatem.

¶Nota tertiò post D S. in de Malo, q. 5. artic. 5. vbi determinat hanc eandem quæstionem, quod iuxta secundùm Philosophum naturale dicitur dupliciter; vno modo id, quod habet naturam, sicut naturalia corpora; alio modo dicitur naturale, quod consequitur naturam, tanquam secundum naturam existens, sicut dicitur, quòd ferri sursum est naturale igni; & sic intelligitur titulus quæstionis, an huiusmodi defectus sint homini naturales, idest sequantur naturam hominis; & cum natura, vt ibidem habetur, diuidatur in formam, & materiam, potest intelligi, an conueniant, & sequantur formam, vel materiam hominis, natura tamen etiam dicitur virtutis particularis, & vniuersalis.

¶Respondeo dicendum, quòd de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui possumus; vno modo secundùm naturam vniuersalem; alio modo secundùm naturam particularem. Natura quidem particularis est propria virtus actiua, & conseruatiua vniuscuiusq; rei, & secundùm hanc omnis corruptio, & defectus est contra naturā, vt dicitur in 2. de Cęlo. * quia huiusmodi virtus intendit esse, & conseruationem eius cuius est.

* Adiflet.

¶D.S. in hoc corpore sic procedit; primò præmittit quandam conclusionem præambularem generalem. Secundò subiungit responsiuam, ibi. Sed quia & ipsa, &c. Tertiò satis facit ex his obiectis tam in oppositum, quàm in contrarium, ibi. Tres autem primæ, &c. Circa primum, primò format quandam conclusionem præambularem bimembrem secundum vnam distinctionem quam præmittit. Secundò eandem declarat duabus alijs conclusionibus, quarum primam prosequitur, ibi. Non quidem secundùm, &c. secundam ibi. Et quamuis, &c. Distinctio ergo est, de re corruptibili dupliciter loqui possumus; vno modo secundum naturam vniuersalem; alio modo secundum naturam particularem, & D.S. primò prosequitur secundum membrum, natura particularis est propria virtus actiua, & conseruatiua vniuscuiusq; rei; natura verò vniuersalis est virtus actiua in aliquo principio vniuersali naturæ, puta in aliquo cœlestium corporum, vel alicuius superioris substantiæ, secundum quòd Deus etiam a quibusdam dicitur natura naturans. Conclusio generalis præambularis. Secundum naturam particularem, omnis corruptio, & defectus est contra naturam, sed secundum naturam vniuersalem corruptiones, & defectus rerum sunt naturales. Huius conclusionis primò ponit, & probat primam partem; secundò secundam, ibi. Natura verò vniuersalis, &c. Prima ergo pars probatur auctoritate, & ratione, auctoritate secundi de cœlo, ratione tali. Natura particularis secundùm dicta est propria virtus actiua, & conseruatiua vniuscuiusque rei; sed huiusmodi virtus intendit esse, & conseruationem eius cuius est; ergo corruptio, & defectus est contra eam. Et patet ista conclusio ad sensum, quia quælibet res quātumcunq; minima resistit corrumpentibus, & nititur quoad potest se cōseruare. Consequenter cū dicit.

Conclusio.

¶Natura verò vniuersalis est virtus actiua in aliquo vniuersali principio naturæ, puta in aliquo cœlestium corporum, vel alicuius superioris substantiæ; secundùm quòd etiam Deus a quibusdam dicitur natura naturans, quæ quidem virtus intendit bonum, & conseruationem vniuersi, ad quod exigitur alternatio generationis, & corruptionis in rebus; & secundùm hoc corruptiones, & defectus rerum sunt naturales.

¶Ponit, & probat secundam partem conclusionis præmittens primum membrum prædictæ distinctionis, & arguitur sic. Natura vniuersalis intendit bonum, & conseruationem vniuersi, sed ad hoc bonum exigitur alternatio generationis, & corruptionis in rebus; ergo prima pars vera.

¶Nota post D. S. prima parte, q. 47. art. 1. & 2. quia bonum vniuersi, præsertim est in gradualitate rerum diuersimodè Diuinam bonitatem repræsentantium, ideo ad eius bonum exigitur, vt aliquæ creaturæ participent Diuinam bonitatem amissibiliter, & aliæ inamissibiliter, & patet hæc ratio. Vide de hoc etiam prima par. quæst. 22. artic. 4. Consequenter ibi.

¶Non quidem secundum inclinationē formæ quæ est principiū essendi, & perfectionis; sed secundum inclinationem materiæ, quæ proportionabiliter attribuitur tali formæ secundùm distributionem vniuersalis agentis.

¶Declarat prædictam conclusionem quo ad secūdam partem; & est talis conclusio primæ explicatiua. Corruptiones, & defectus sunt naturales secundùm naturam vniuersalem, nō quidem secundùm inclinationem formæ, sed secundùm inclinationem materiæ, idest natura vniuersalis agit, & mouet ad corruptionem rei particularis, non mediante forma, sed mediante materia, qua alterata, & indisposita pro forma abijcit formam ipsa, & res corrumpitur. Probatur conclusio quo ad primam partem. Secundum inclinationem res habet esse, & perfectionem, igitur natura vniuersalis non est principium corruptionis, & defectus mediante forma. Consequentia clara. Antecedens notum, quia forma dat esse, & omni formæ conuenit esse existendi principium; vnde & nihil corrumpitur nisi per hoc, quòd forma separatur a materia; signum est ergo, quòd esse est a forma. Secunda pars probatur, materia proportionabiliter attribuitur formæ secundùm distributionem vniuersalis agentis, sed tale agens alicui formæ (s. rei corruptibilis) attribuit materiam compositam ex cōtrarijs; igitur ex tali materia oritur corruptio. Vnde vult D. S quod alicui formæ. s. cęlesti Deus attribuit materiam absq; contrarietate, & priuatione, & talis res est incorruptibilis; sed quibusdam formis tribuit materiam subiectam priuationi, & contrarietati, & tunc ex tali materia consurgit corruptio. Deinde cum dicit.

¶Et quamuis omnis forma intendat perpetuum esse quantum potest, nulla tamen forma rei corruptibilis potest assequi perpetuitatem sui præter animam rationalem; eo quòd ipsa non est subiecta omnino materię corporali, sicut aliæ formæ; quinimmo habet propriam operationem immaterialem, vt in primo habitum est; * vnde ex parte suæ formæ naturalior est homini incorruptio, quàm alijs rebus corruptibilibus.

* q. 76. ar. 1. ad quartū.

¶Deducit secundam conclusionem declaratoriam comparatiuam, & explicatiuam prædictæ cōclusionis præambularis (in qua habetur, quòd res non habet corruptionem, immo incorruptionem ex parte formæ.) Ex parte formæ suæ naturalior est homini incorruptio, quàm alijs rebus corruptibilibus. Probatur conclusio. Quamuis omnis forma intendat perpetuum esse quantum potest, nulla tamen forma rei corruptibilis potest assequi perpetuitatem sui præter animam rationalem; ergo conclusio vera. Consequentia clara, quia si forma hominis est perpetua, aliæ non, bene sequitur conclusio. Antecedens patet, quia ipsa sola, s. inter omnes formarum rerum corruptibilium non est subiecta omnino materiæ corporali, sicut aliæ formæ; igitur antecedens verum. Tenet consequentia, quia si aliæ sunt subiectæ, tunc dependēt a materia corporali, & per consequens non possunt ab ea separari, sed materia indisposita corrumpuntur. Illud proximū assumptum patet; quia anima rationalis, & sola habet propriam operationem immaterialem, vt patet. Prima parte, quæst. 76 artic. 1. ad quartum. igitur sola non est subiecta in operando, & per consequens in essendo materiæ corporali.

Conclusio.

¶Sed quia & ipsa habet materiam ex contrarijs compositam, ex inclinatione materiæ sequitur corruptibilitas in toto, & secundùm hoc homo est naturaliter corruptibilis secundùm naturam materiæ sibi relictæ, sed non secundùm naturam formæ.

¶Hic consequenter Doct. Sanc. formaliter respondet ad quæsitum, tali conclusione responsiua. Homo est naturaliter corruptibilis secundùm naturam materiæ sibi relictæ, sed non secundùm naturam formæ. Secunda pars patuit ex præcedenti conclusione, quia forma sua est anima rationalis, sed illa quantum esset ex se daret esse perpetuum, & ipsa est perpetua; igitur, &c. Prima pas probatur; quicquid habet materiam compositam ex contrarijs, hoc est naturaliter corruptibile (per naturam vniuersalē) secundùm materiam sibi relictam; sed homo est huiusmodi; igitur secundùm inclinationem materiæ sequitur corruptibilitas in toto, & notanter in toto, quia in homine anima non destruitur; destruitur enim vnio eius ad materiam, & totus homo. Maior est vna maxima apud Philosophiam, dicitur autem notanter materiam sibi relictam, quia potest fieri, vt res naturaliter corruptibilis Diuina virtute reddatur per gratiam incorruptibilis, vt ostendit non mori, sicut de facto fuit in primis parentibus. Minor de se nota.

Conclusio responsiua

¶Tres autem primæ rationes procedunt ex parte materiæ, aliæ verò tres ex parte formæ. Vnde ad earum solutionem considerandum est, ꝙ forma hominis, quæ est anima rationalis ſm suam incorruptibilitatem proportionata est suo fini, qui est beatitudo perpetua; sed corpus humanum, quod est corruptibile ſm suam naturam consideratum quodammodo proportionatum est suæ formæ, & quodãmodo non. Duplex enim conditio potest attendi in aliqua materia; vna s. quã agens eligit; alia quæ non est ab agente electa, sed est ſm conditionẽ naturalem materiæ; sicut faber ad faciẽdum cultellũ eligit materiam duram, & ductilem, quę subtiliari possit, vt sit apta incisioni; & ſm hanc conditionem ferrum est materia proportionata cultello; sed hoc, ꝙ ferrum sit frangibile, & rubiginẽ cõtrahens, consequitur ex naturali dispositione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, sed magis repudiaret si posset, vnde hæc dispositio materiæ nõ est proportionata intentioni artificis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanum est materia electa a natura quãtum ad hoc, ꝙ est temperatæ complexionis, vt possit esse cõuenientissimum organum tactus, & aliarum virtutum sensitiuarum, & motiuarum; sed ꝙ sit corruptibile, hoc est ex conditione materiæ, nec est electum a natura, quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem, si posset; sed Deus, cui subiacet omnis natura, in ipsa institutione hominis suppleuit defectum naturæ, & dono iustitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam, vt in primo dictum est; * & ſm hoc dicitur, ꝙ Deus mortem non fecit, & quòd mors est pœna peccati. Vnde patet responsio ad obiecta.

*q. 97. ar. 1.

¶In hac vltima parte huius corporis D.S. satisfacit sub breuibus obiectis argumentis etiam in contrarium; & prima tria in oppositum soluta relinquit ex dictis; alia tria in contrarium magis declarat per sequentia; sed vt magis pateant, dicamus ex Doctore Sancto ad singula; & primò ad argumenta in oppositum; deinde ad alia in contrarium.

¶Ad primi maiorem. Corruptibile, & incorruptibile differunt genere. Dico, ꝙ corruptibile, & incorruptibile per naturam, vt patet prima par. q. 97. ar. 1. ad primum quia videlicet vnum habet naturaliter naturam, cui annexa est priuatio, & quæ est sub contrarietate, alterum verò non; differunt genere physico, sed non oportet, ꝙ genere logico distinguantur, vt solet dici 10. metaph. sumitur enim genus philosophicum ſm esse, logicum autẽ ſm intentionem aliquam vniuocam, &c. Ad minorem, homo est eiusdem generis cum alijs animalibus, quæ sunt naturaliter corruptibilia. Conceditur, quod est etiam eiusdem generis logici propinqui, & eiusdem generis physici; ergo est naturaliter corruptibilis. Verum, ex parte materiæ sibi relictæ.

¶Nota circa minorem, ꝙ vnitas generis logici non infert vnitatem generis physici, nisi intelligatur de genere logico propinquo, & immediato; nam constat corpora cœlestia, & hominem esse vnius generis logici, & tamen vnum est corruptibile, aliud incorruptibile; sed in materialibus, quãdo sunt vnius generis logici propinqui, tunc sequitur & vnitas generis physici; quia in talibus genus sumitur a materia; si ergo vnius generis propinqui, quod requirit materiam, ideo & vnitas physici generis sequitur.

¶Ad secundum, maior vera, præsertim si compositum ex contrarijs, naturæ suæ relinquatur, tunc est corruptibile quasi habẽs in se causam corruptionis suæ; quia virtus actiua cœli, quandoq; aliquid contrariorum faciet alijs prædominari; & sic sequitur actualis corruptio. Minor conceditur, & consequens, iuxta primam partem conclusionis responsiuæ, quia corpus humanum est naturaliter corruptibile, & est hoc secundum in substantia D.S. argumentum in corpore pro quarta conclusione.

¶Ad tertium. Maior conceditur, quando fit excessus in illis qualitatibus; conceditur & minor, & per consequens, quòd sint naturales ratione corporis mixti, & compositi ex contrarijs.

Capreolus. ¶Nota circa hoc difficultatem, quam tãgit Capreolus in præsenti materia in secundo, dis. 30. conclus. 1. vbi laborat in solutionibus ad saluandam actionem contrariorum in se, stante positione, quæ dicit elementa solum manere virtualiter in mixto; quia Capreolus sequens principium suum s. ꝙ formæ cõtrariæ in esse remisso possunt esse simul in eadem parte materię, ponit qualitates contrarias manere simul in qualitate media in esse contracto, & sic quandoq; vnam per agens extrinsecum fortificari, & aliam destrui; potest etiam vna qualitas consumere aliam sibi non contrariam, vt calidum humidum, vt ibidem ostendit, & quidem de secundo non est quæstio apud Thomistas, sed de primo. Vnde alij dicerent non admittentes compossibilitatem formarum contrariarum etiam in esse remisso, ꝙ in qualitate media non seruatur actu aliqua qualitas elemẽtorum; & est talis qualitas extensa per totum corpus, & qua contingit corpora mixta (præsertim viuẽtia) habere diuersas operationes, ideo oportet in eorum membris esse diuersas dispositiones deseruientes illis diuersis operationibus; sicut patet, quòd cor est calidum, & cerebrum frigidũ, & carnes humidæ, & ossa sicca, & sic de alijs; potest igitur membrum calidum calefacere membra, quæ debent esse frigida, cum & ab extrinseco possint calefieri; & sic sequitur indispositio corporis, & soluetur debita armonia, & corrumpitur animal, dato ꝙ in eadem parte mixti non sint naturaliter cõtrariæ qualitates. In mixtis autem non habentibus partes organicas, & sic diuersas, potest qualitas mixtionalis debita tali corpori alterari, & variari ab extrinseco, & sic res tandem corrumpetur. Vnde etiam ſm Commentatorem, si elementa concedantur manere in mixto secundùm esse remissum, non sequitur formas cõtrarias esse in eodem adæquato subiecto, quia in mixto proprium subiectum caloris est ignis, & proprium subiectum frigoris est aqua.

AD argumentum in contrarium primum ad maiorem, quicquid est naturale homini Deus in eo fecit; conceditur, saltem ſm principia naturalia. Dico tamen, ꝙ Deus potest superaddere naturæ aliquod gratuitum, per quod naturale cohibeatur, ita quòd quantum esset ex principijs naturæ haberet illud, sed ex dono Dei naturalis effectus defectiuus prohibetur, stant enim simul mortale per naturam, & immortale per gratiam, licet non stent simul mortale per naturam, & immortale per naturam.

¶Ad minorem, Deus mortem non fecit ad hunc sensum, quia creauit hominem potentem non mori, ꝙ donum originalis iustitiæ conseruatum, fecit tamen hominem mortalem per principia naturæ sibi relicta. Secundò, Deus mortem non fecit naturã humanam instituendo, tamen per accidens mortem fecit, peccatum hominis puniendo, vel Deus mortem non fecit in institutione naturæ suspendendo, & quasi per donum gratuitum, cohibẽdo principia naturæ, ne deficerent, & caderent in mortem; tamẽ post peccatum illud donum in pœnam peccati subtraxit, & sic mortem inflixit per accidens, remouendo istò prohibens mortem, vnde mortem non fecit naturam instituendo, & mortem inflixit indirectè sub ratione pœnæ iustæ, peccatum puniendo. Negatur autem consequentia, ꝙ mors non sit homini naturalis secundùm naturam sibi relictam; sed probatur, quòd non conuenit homini secundùm donum gratuitum, in qua conditus fuit.

¶Ad secundi maiorem, id quod est ſm naturam, nõ potest dici pœna, nec malum. Verum, ſm ꝙ natura in suis naturalibus tñ consideratur, potest tñ ſm naturam conuenire sub ratione defectus. Si autem id, quod conuenit naturæ sibi relictæ naturaliter comparetur ad eam, vt a Deo institutam taliter, vt naturale posset non conuenire, quod ex culpa sua amittit, negat maior. Minor conceditur, ꝙ sunt pœna peccati originalis, vt patuit artic. 5. sed sunt pœna, non naturæ ſm dispositionem materiæ sibi relictæ, sed pœna homini in iustitia originali instituto. Quare negatur consequentia, quia illi defectus absolutè loquendo essent naturales; sed iam de facto, quia sic instituta natura, vt mortem non haberet, sunt pœnales; ita vt possimus dicere, ꝙ essent omnino naturales, & non mali, vel culpabiliter, vel pœna, nisi esset sic instituta, vt illi naturales defectus non haberent locum; vnde Scotus in secundo, dist. 29. in vna solutione de passionibus, & defectibus huiusmodi dicit, ꝙ licet homini in puris naturalibus essent inuoluntariæ, voluntate naturali, non tamen pœnæ, nam contra inclinationem bonus est mori, & tamen illa non est sibi pœna; si autem dicas inuoluntarium, quia contra actum voluntatis, dico, ꝙ non fuisset pęna inuoluntaria voluntati existenti in puris naturalibus; si enim ipsa voluisset naturam suam habuisse conditionem supernaturalem, peccasset. Hæc ille. Vbi patet, quòd defectus huiusmodi essent tantùm naturales, nunc sunt pœnales cum hoc. Et solutiones horum duorum argumentorũ tangit D.S in littera, ibi. Sed Deus, cui subiacet omnis natura, &c. vsque in finem.

Scotus.

¶Ad tertij maiorem. Dico, ꝙ materia proportionatur formæ ſm conditionem, per quam respicit formam, & quam agens in materia eligit; sed non oportet, ꝙ proportionetur sibi ſm conditionem naturalem materiæ, quæ per se intentam conditionem & dispositionem materiæ concomitatur præter intentionem naturæ particularis, & formæ, vt declarat D.S. per exemplum in artibus de materia cultelli clarè in littera. Et dico, quòd conditio corporis humana per se respiciẽs animã ex intentione naturę est vt corpus sit temperatæ complexionis maximè reductum ad medium mixtionis qualitatum, vt sit conueniens organum tactus, & eo mediante aliorum sensuum, quibus anima rationalis iuuetur ad cognitionem intellectiuam a sensibilibus mendicandam, vt habet D.S. prima parte, q. 76. artic. 5. sed corruptibilitas corporis est conditio consequens intentam dispositionem; quia necessariò omne mixtum est corruptibile, & si fieri posset corpus conuenienter dispositum pro sensibus sine corruptibilitate, natura potius elegisset; sed hoc non est naturæ possibile, sed Deus suppleuit, & restrinxit illam naturalem corruptibilitatem per donum gratuitum.

gratuitum. Minor, finis hominis est beatitudo perpetua, conceditur, sed finis supernaturalis; & dico, ꝙ anima ratione perpetuitatis illi beatitudini proportionata est; quia & ipsa est perpetua. Et dico, ꝙ etiam homo fuit proportionabiliter in perpetuitate a Deo institutus, quia & ipse potuit esse perpetuus. Vltra conceditur, ꝙ anima rationalis est incorruptibilis, sed tñ huic per naturam non est corpus humanum sibi relictum proportionatum quo ad perpetuitatem, sed tantùm quo ad conditionem intentum a natura. Negatur autem consequentia; & ratio patuit, quia non sequitur, anima est incorruptibilis, igitur & corpus naturaliter, quia in hoc non est proportio animæ, & corporis, sed quantum ad id, quod est intentum a natura, &c.

¶Nota autem, ꝙ D.S. dicit, ꝙ anima rationalis sm suam incorruptibilitatem proportionata est suo fini, qui est beatitudo perpetua. Dicitur notanter secundùm suam incorruptibilitatem, nam secundùm capacitatem propinquam, & virtutem eius consecutiuam, non est beatitudini perpetuæ supernaturali proportionata, vt patuit supra, quæst. 5. sed tamen videtur per naturam immortalis, & perpetua, & sic proportionata secundùm durationem, quamuis non eiusdem rationis in speciali, tamen in perpetuitate in communi, licet non secundùm virtutem consecutiuam, &c.

¶Nota etiam, ꝙ omnes tres rationes ante oppositū procedunt ex parte materiæ sibi relictæ; sed inter tres post oppositū, præsertim tertia procedit ex parte formæ, & qđ hr in littera in notabili, est pro solutione huius tertij specialiter vsq; ibi. Si Deus cui, &c.

Quæstio Octuagesimasexta.

De macula peccati.

DEinde considerandum est de macula peccati. Et circa hoc quæruntur duo. Primò, vtrum macula animæ sit effectus peccati. Secundò, vtrum remaneat in anima post actum peccati.

¶Iuxta statutum ordinem quæstione præcedenti. D.S. consequenter determinat de alio effectu peccati.s. macula animę; & patet ordo ad præcedentem quæstionem; quia in præcedenti determinatur de effectu peccati, qui respicit totam naturam, macula autem solā animam. Et præterea macula (vt patebit) est fundamētū reatus, de quo in consequenti; ideo prius de macula, quàm reatu. D.S. autem in hac q. duo facit. Primò ostēditur maculā esse effectū peccati, art. 1. Secundò determinat dubium incidens, art. 2.

Vtrum macula animæ sit effectus peccati.

A Infra q. 89. ar. 1. Et 2. 2. q. 47 - ar. 6. cor. Et 4. di. 18. q. 1. ar. 2. q. 1. corp. *Aug. c. 5.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non causet aliquam maculā in anima, natura enim superior nō potest inquinari ex tactu naturæ inferioris; vnde radius solaris non inquinatur per tactum corporū fœdorum, vt Aug. dicit in libro cōtra quinq; hæreses; * sed anima humana est multò superioris naturæ, quàm res commutabiles, ad quas peccando conuertitur; ergo ex eis maculam non contrahit peccando.

¶2 Præterea. Peccatum est principaliter in voluntate, vt supra dictum est; * voluntas autem est in ratione, ut dicitur in 3. de Ani. * sed ratio, siue intellectus nō maculatur ex consideratione quarumcunque, sed magis perficitur; * ergo nec voluntas ex peccato maculatur.

*q. 74. art. 1. & 2. * Aristot. tex. 42.

¶3 Præterea. Si peccatum maculam causat, aut macula illa est aliquid positiuè, aut est priuatio pura; si sit aliquid positiuè, non potest esse nisi dispositio, vel habitus, nihil enim aliud videtur ex actu causari; dispositio autem, & habitus non est; contingit enim remota dispositione, vel habitu adhuc remanere maculam, vt patet in eo, qui peccauit mortaliter prodigalitate, & postea transmutatur mortaliter peccando in habitum vitij oppositi; nō ergo macula ponit aliquid positiuè in anima. Similiter etiam nec est priuatio pura, quia omnia peccata conueniunt ex parte auersionis, & priuationis gratiæ; sequeretur ergo, quòd omnium peccatorū esset vna macula; ergo macula non est effectus peccati.

¶Sed contra est, quod dicitur Eccles. 47. Salomoni dedisti maculam in gloria tua. Et Ephes. 5. Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, & vtrobique loquitur de macula peccati; ergo macula est effectus peccati.

Eccl. 47. Eph. 5.

¶Hic quærit primò, an peccatum causet maculam in anima, vt autem intelligatur quid nominis, & quid rei, ipsius maculæ oportet prænotare quid senserit Scotus, & quid videatur iniuste imposuisse D.S. Scotus igitur vult in quarto, distin 14. q. 1. ꝙ nihil reale absolutum, vel relatiuum est in aliquo cessante omni actu peccati, a quo ille dicatur peccator, & post multa infert tale corollarium, nihil aliud est post actum peccati cessantem, offensa macula, & reatus, nisi ista relatio rationis. s. ordinatio ad pœnam, quæ vt est disconueniens ipsi animæ dicitur eius macula, sicut per oppositū pulchritudo; vt autem est obligatio formaliter ad illam pœnam, dicitur reatus; & vt est actus Diuinæ voluntatis, in qua est tota illa realitas, per quem actum ordinatur ad talem pęnam, dicitur offensa. Hæc ille. Post multa alia, quæ parum valent, & copiosè examinantur a Capreolo in quarto, dist. 14. q. 1. circa tertiam conclusionem, ꝙ si Scotus voluit imponere D.S. ꝙ ipse ponat post actum peccati remanere maculam, quæ dicat aliquod reale positiuum, puta habitum, aut dispositionem de genere qualitatis, sicut ipse ibidem contra hoc arguit, vel ꝙ sit relatio realis, malè imposuit D.S. & falsè intellexit, vt enim hic ad tertium patebit, macula non est aliquod positiuum reale, nec dicit, vt ipse arguit carentiam rectitudinis in actu, sed importat priuationem gratiæ, non quomodocunque, sed priuationem gratiæ ex inordinato actu causatam, & quasi habitualem auersionem animæ a Deo. Deficit quoque Scotus in hoc, ꝙ dicit maculam, & reatum, qui est obligatio ad pœnam esse idem, immo secundùm D.S. in secundo, dist. 42. in expositione litteræ, macula est medium inter actum peccati, & reatum, quasi effectus ipsius actus, & fundamentum reatus. Hæc ille. Tum etiam secundò, non sunt idem respectus, quia macula dicit quid priuatiuum, reatus autem respectum rationis, tum quia reatus (aliquis saltem) remanere potest deleta macula peccati, sicut patet in contrito, qui nōdum plenè satisfecit. Ex eodem probatur, ꝙ non sit idem reatus, & offensa, quia ablata offensa, & recuperata gratia, & Dei amicitia, potest remanere aliquis reatus saltem ad pęnam temporalem, licet non ęternam; quare non sunt idem respectus rationis macula reatus, & offensa; deficit & in hoc, ꝙ dicit talem respectum, qui est reatus præcisè inesse ex actu Diuini intellectus, vel Diuinæ voluntatis; quia si nullo modo exigitur ex parte actus peccantis, & ex natura obiecti, circa quod peccat, tunc nō magis ex natura rei esset reus adulter, quàm Dei amator super omnia, quod est falsum. In hoc tamen concordamus cum ipso, ꝙ ille reatus est relatio rationis, quia respectus entis, ac non ens, videlicet obligatio ad pœnam futuram nondum existentem, licet habeat fundamentum reale ex parte peccantis, & non dependet tantùm ab intellectu, vt Scotus dicit, sed etiam a re. Possunt enim etiam relationes rationis habere quandoq; fundamentum reale, sicut identitas eiusdem ad seipsum habet pro fundamento vnitatem materialem realem, vt patet apud metaph. sic deformitas actus, & indignitas agentis, præsupposita Diuina lege, & ordinatione, sunt realiter causa, quare ille sit obligatus ad pœnam; & præterea non dicimus, ꝙ ille respectus rationis. s. reatus sit [illegible], quo aliquis formaliter dicitur peccator transeunte actu peccati, sed potius peccatum præsens, aut præteritum, manens tamen in suo effectu, puta inæqualitate, vel macula, aut offensa.

Scotus.

Capreolus.

¶Et aduerte circa ista, ꝙ relatio rationis consequitur actum voluntatis rationis, immo & actum exteriorem, sicut fundamentū, vt patebit prima parte, q. 28. artic. 1. nimirum ergo si reatus consequatur actum peccati fundamentaliter, & quasi habitualiter, licet in intellectu tantùm habeat esse actu, &c. Ex his omnibus patet, quid macula, quia est priuatio habitualis gratiæ causata ex carentia rectitudinis in actu, vel ex actu inordinato. His notatis videndum est de articulo.

¶Respondeo dicendum, ꝙ macula propriè dicitur in corporalibus, quādo aliquod corpus nitidum perdit suū nitorem ex contactu alterius corporis, sicut vestis, & aurum, & argentū, & aliquid huiusmodi. In rebus autē spiritualibus ad similitudinē huius oportet maculā dici.—

¶Conclusio responsiua, quam D.S. intendit in hoc corpore, est ista. Peccatum causat maculam in anima. Probatur conclusio. Quicunque peccat (mortaliter scilicet) adhæret rebus aliquibus, & eas tangit contra lumen rationis, & Diuinæ legis, & per consequens inducit detrimentum nitoris naturalis luminis, & gratuiti; sed detrimentum nitoris ex tali contactu proueniens macula animæ metaphoricè dicitur; igitur peccatum mortale causat maculam. Huius rationis D.S. primò probat minorem; secundò maiorem, ibi. Habet autem anima, &c. Tertiò ipsam formaliter minorem subsumit, ibi. Vnde ipsum, &c. Minor ergo probatur, in rebus spiritualibus oportet accipere maculam ad similitudinem maculæ in corporalibus, sed in corporalibus macula propriè dicitur, quando aliquod corpus nitidum perdit suum nitorem ex contactu alterius corporis, sicut vestis & aurum & argentum, & aliud huiusmodi, ergo macula animæ metaphoricè dicitur detrimentum spiritualis nitoris ex contactu animæ (qui est peccatum) proueniens. Deinde cum dicit.

Conclusio responsiua.

¶ Habet autem anima hominis duplicem nitorem; vnum quidem ex refulgentia luminis, vel naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actibus; alium verò ex refulgentia Diuini luminis, ſcilicet ſapientiæ, & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene, & decenter agendum; eſt autem quaſi quidam animæ tactus, quando inhæret aliquibus per amorem, cum autem peccat, adhæret rebus aliquibus contra lumen rationis, & Diuinæ legis, vt ex ſupra dictis patet. * ———

*q.71.art.6.

¶ Probat maiorem, quæ notanter dicit, quòd qui peccat mortaliter: quia vt patebit infra, quæſtio.89.artic 1. veniale non propriè inducit maculam in peccante. Probatur autem maior primò, quòd peccans mortaliter inhæreat rebus, ſcilicet commutabilibus, quia peccatum eſt quidam tactus ſpiritualis animæ, quādo inhæret aliquibus per amorem; ſed peccatum mortale includit amorem inordinatum tamen rerum, circa quas peccat; igitur prima pars vera. Secunda pars, quòd tangat contra lumen rationis, & legis Diuinæ, patuit ſupra, quæſt.71.artic.6. quia peccatum mortale eſt contra vtramque rationem, &c. Pro intellectu tertiæ partis, ſcilicet quòd peccatum mortale inducit detrimentum nitoris naturalis luminis, & Diuinæ ſapientiæ. D.S. notat, quòd anima hominis habet duplicem nitorem; vnum quidem ex refulgentia luminis, vel naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actibus; alium verò ex refulgentia Diuini luminis, ſcilicet ſapientiæ, & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene, & decenter agendum; ꝙ autem incurrat ex peccato mortali detrimentum vtriuſq; nitoris, patuit de primo q præced.85 art.3. quia ex peccato actuali incurrit quis hebetationē rationis in agendis; nitor verò luminis Diuinæ ſapientię totaliter tollitur, ſicut & gratia, vt patuit eadem quæſt.artic.1.& 4. Deinde ibi.

¶ Vnde ipſum detrimentum nitoris ex tali contactu proueniens macula animæ metaphoricè vocatur. ———

¶ Subiungit ipſam minorem ſuperius probatam, & patet.

¶ Nota autem, quòd ex hac ratione habetur, quòd macula nō eſt ſolùm ponenda in eſſentia animæ ſubiectiuè, eo modo quo ſubiectari conuenit priuationi; quia ex iam dictis patet, quòd priuatio nitoris, vel naturalis rationis, vel Diuinæ ſapientiæ pertinent ad maculam peccati; conſtat autem, quòd lumen rationis pertinet ad intellectum; ſed tamen macula principaliter pertinet ad eſſentiam animæ, quia ab ipſa ſubtrahitur nitor gratiæ, quæ eſt cauſa luminis ſapientiæ Diuinæ in intellectu. Vnde Doct. San. in quarto, diſtinct.38. quęſt.1. artic.2. quæſt.1. ad ſecundum. Gratia (inquit) eſt in eſſentia animæ, ex qua vires cognitiuæ, & affectiuæ procedunt; & ideo gratiæ lumen & intellectum dirigit, & affectum mouet; ſed peccatum in vtroque defectum inducit, in intellectu quidem, quia omne peccatum ex errore eſt ſecundùm Ambroſium, & ſecundùm Philoſophum omnis malus ignorans; & principaliter in affectu, quia omne peccatum in voluntate eſt; & ideo macula, & quantum ad ipſam priuationem, & quantum ad cauſam & intellectum & affectum reſpicit, ſed principaliter affectum. Vnde non eſt inconueniens, ſi macula, & cecitas, & tenebra dicatur, hæc ille. Vbi patet, quod dictum eſt; per hæc tamen dicta non negatur macula ab eſſentia animæ, &c.

¶ Nota etiam, quòd macula ſpiritualis aſſimilatur corporali maculæ non quo ad hoc, quòd macula ſpiritualis ſit poſitiuum, ſicut communes accipiunt maculam corporalem; ſed quantum ad hoc, quòd corporalis macula tollit pulchritudinem rei maculatæ, & debitum nitorem, ita quòd macula, inquantum huiuſmodi (vt habet Doct. Sanct. vbi iam in quarto) non habet quòd aliquid ponat in ſe, licet cauſa maculæ (hoc eſt id, quod pulchritudinis detrimentum cauſat) aliquid quandoque ponere dicatur, ſicut aliquid in facie inductum, quod candorem faciei tegit, aut priuat, & plerumque in communi vſu eſt loqui de macula corporali magis quo ad cauſam, quàm quo ad defectum nitoris. D.S. autem hoc, & Theologi loquuntur de macula quo ad id, quod eſt, & non cauſam, quando dicunt eam priuationem nitoris, vel decoris. Vnde macula in ſe non dicit de eſſentia ſua, niſi priuationē gratiæ, ſed ponit vt cauſam obſtaculū peccati, quod obſtat ad gratię ſuſceptionem, & propter hoc macula tenebrę aſſimilatur.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd Gloſa ordinaria, & Nicolaus de Lyra exponunt auctoritatem Eccleſiaſt. 47. de macula infamiæ, quod quidem verum eſt, quòd amiſit bonum nomen, & gloriam apud homines, ſed nihilominus, & dedit maculam ſpiritualem in gloriam ſuam; quia perdidit nitorem gratiæ, & pro magna parte ſapientiam a Deo infuſam, præſertim affectiuam, & gratuitam; quare ſtat, quòd D.S. dicit, & vtrobique, ſcilicet in ambabus auctoritatibus loquitur de macula peccati; quia ex peccato prius ſequuta eſt macula interior, de qua D.S. intelligitur, quàm macula exterioris infamiæ, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum, quaſi agentibus eis in animam; ſed magis ecōuerſo anima ſua actione ſe inquinat inordinatè eis inhærendo contra lumen rationis, & Diuinæ legis. ———

¶ Ad maiorem, natura ſuperior non poteſt inquinari ex tactu naturæ inferioris. Verum, ad hunc ſenſum præſertim, quòd inferior natura agat in ſuperiorem, quando non ſunt eiuſdem rationis. Verum, quia corpus non poteſt directè agere in ſpiritum, nec corruptibile in incorruptibile, nec corpus in animam; tamē poteſt ſuperius ſpirituale inquinari inquinatione metaphorica, ex hoc quòd agit circa inferiora, & ea tangit tactu peccati, ex quo amittit nitorem ſuum; & conceditur probatio de radijs ſolaribus; quia non immiſcentur materiæ fetidæ, ideo non inficiuntur, nec inquinantur tamen anima, quæ vnitur corpori inquinatur; quia eſt actus proprius quaſi materiæ immixtus. Minor conceditur, & conſequens ad hunc ſenſum, quòd non trahit maculam ex eis quaſi ipſa bona agant, & immittant aliquid animæ, quia hoc iuxta ſupra dicta fieri non poteſt, tamen anima poteſt agere, & tangere ipſa bona commutabilia, & tangendo perdere nitorem, tum in eſſentia, tum in potentijs.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd actio intellectus perficitur, ſecundùm quòd res intelligibiles ſunt in intellectu per modum ipſius intellectus; & ideo intellectus ex eis non inficitur, ſed magis perficitur; ſed actus voluntatis conſiſtit in motu ad ipſas res; ita ꝙ amor conglutinat animam rei amatæ; & ex hoc anima maculatur, quādo inordinatè inhæret, ſecūdùm illud Oſeæ 9. Facti ſunt abhominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt. ———

Oſeæ 9.

¶ Maior conceditur, & habita fuit ſupra, quæſt.74. art.1. & 2. Et conceditur, quòd voluntas eſt in ratione, non capiendo rationem pro intellectu, ſed pro portione, & parte animę inorganica, ideſt potētia immaterialis, vt etiam ſupra expoſitum fuit ex D.S. Minor conceditur, quòd non maculatur intellectus ex conſideratione, vt ſic; & ratio eſt, quia actio intellectus non eſt ſecundùm contactum ad res, ſed econtra, ſecundùm quòd res etiam in ſe immundæ, & impuræ veniunt ad intellectum modo puro, & ſpirituali; voluntatis autem actus (præſertim qui eſt peccatum) includit contactum ad res immundas, quare in tali actu incurritur detrimentum pulchritudinis ſpiritualis. Negatur igitur conſequentia.

¶ Nota autem circa hanc ſolutionem; quia poſſet alicui videri apparens repugnantia inter ſolutionem iſtam, & dicta in corpore, & allegata ex quarto D.S. quia in corpore dixit D.S. quòd per peccatum homo incurrat detrimentum luminis naturalis rationis, & Diuinæ ſapientiæ, ſed iſta vtiq; pertinent ad intellectum; ergo & intellectus maculatur iuxta mentem Doct. San. Præterea in quarto, vt allegatum eſt dicit; & ideo macula, & quantum ad ipſam priuationem, & quantum ad cauſam, & intellectum, & affectum reſpicit; hic autem in ſolutione dicit, quòd intellectus ex rebus non inficitur. Sed benè conſideranti nulla eſt diſcrepantia; quia D.S. in ſolutione manifeſtè loquitur de intellectu ſecundùm actum ſuum, vt eſt conſideratio veri, & modum actus ſui, vt ſic, qui eſt intelligere res, comparando ad obiectum naturale, ſcilicet ad verum intelligendum, & conſiderandum, & de cognitione naturali vt ſic; & tunc non maculatur, nec inficitur ex rebus; quia intellectus ſaltem quo ad modum habet ſuum obiectum intra, voluntas autem quo ad modum ſemper tendit in rē, vt eſt extra in ſe. Vnde verificatur de conſideratione abſolutè, quod eſt, ſecundùm quòd res venit ad intellectum, & eſt in intelligente, & ſic non maculatur, ſed loquendo de actu intellectus tali, puta imperatiuo, & directiuo inferiorum virium, vt intellectus dependet a voluntate, tunc actus intellectus poteſt eſſe peccatum, & ſic cauſa maculæ, & poteſt etiam inducere detrimentum nitoris in intellectum ipſum; & ſic loquitur D.S. in quarto, & in corpore. Sed hic loquitur ſecundùm modum actus intelligendi in communi, & de conſideratione intellectus, de qua aſſumit argumentum, ſi non loquitur de actu intellectus practici, & directiuè inferiorum virium, nec de actu erroneo voluntario, ſaltem indirectè, quia tales inducunt maculam in animam.

Dubium.

Reſponſio.

¶ Nota etiam, ꝙ Scotus in quarto, diſt.49. q.4. nititur infirmare id, quod D.S. in princ. huius ſolutionis ponit, & in multis locis, ꝙ & peripateticum dictum eſt, vt patet 6. Metaphyſ. videlicet actio intellectus perficitur, ſecūdùm ꝙ res ſunt in intellectu, ſed actus voluntatis conſiſtit in motu ad res, ſed de hoc aliàs, quia verum eſt de actu intellectus in communi, & quantum ad modum intelligendi ſemper, & de actu intellectus, quem experimur in nobis. Cognitionē autem intuitiuam, de qua ipſe arguit, non eſt nobis experta, intuitiua ſ. intellectualis; quia omnis cognitio intellectualis perficit, ſecūdùm ꝙ res hēt in intelligente, ideſt vt vnitur intelligenti, & ſaluatur etiam in notitia intuitiua, licet per illam vlterius tendat in rem vt in ſe eſt, tamen oportet primò eam eſſe intellectui vnitam, ſed modus amandi appetitus eſt econtra, vt amata

Scotus.

vnitur amato vbicunque sit, vnde semper quo ad modum, & principium intellectionis intellectum est intelligente quo ad vnionem; vnde esto intuitiua non fiat per speciem mediam, quæ sit in intelligente, tamen oportet saltem obiectum intuitiuè cognoscibile, primò esse intellectui vnitum, esto non per informationem, tamen per aliquam præsentiam, voluntas autem fertur semp vt res in se est, esto enim abstractiuè cognoscamus balneũ, tñ volumus vt est extra, quare Scotus nihil facit contra D. S. fundatam in 6. Metaphysic. soliditatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd macula non est aliquid positiuè in anima, nec significat priuationem solam, sed significat priuationem quãdam nitoris animæ in ordine ad suam causam, quæ est peccatum; & ideo diuersa peccata diuersas maculas inducunt, & est simile de vmbra, quæ est priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis, & secundùm diuersitatem corporum obiectorum diuersificantur vmbræ.

¶ Hoc argumẽtum quærit de quidditate maculæ, & patet eius solutio satis ex præmissis ante art. Dico igitur ad assumptum, ꝙ non est aliquid positiuum, sed priuatio non puta, ad hũc sensum quia est priuatio requirens determinatam causam, & cõceditur ratio probans, quòd non dicat aliquod positiuum, & est eadem ratio in substantia quam Scotus arguit contra hoc, quòd non sit quid positiuũ, licet pluribus verbis, quia si esset quid positiuũ, tunc tandem posset desinere per actus oppositos, & ita cum per hoc dicatur peccator aliquis sine pœnitentia posset delere peccatum, &c. Vltra dico, quòd est priuatio, sed non sola, sed priuatio cum determinata causa, scilicet peccato per quod inducitur, sicut patet de vmbra. Et dico, quòd omnia peccata conueniũt ex parte auersionis, & priuationis gratiæ, sed nõ in causa priuationis gratiæ, quia diuersa peccata licet conueniant in auersione in communi, tamen quodlibet habet auersionem distinctam concomitãtem distinctam, & specialem auersionem; quare negatur sequela, quòd omnium peccatorum esset vna macula, quia causæ maculæ sunt diuersæ, & ergo diuersas maculas inducunt, inquãtum quodlibet peccatum est speciale obstaculum Diuini nitoris, & ponit D. S. simile de vmbra, quæ secũdùm distinctionem, & diuersitatem corporum obiectorum diuersificatur, & tamen etiam quo ad essentiam dicit priuationem luminis saltem impurũ. Vnde D. S. in 4. vbi supra ad primum dicit, quamuis ad ipsam priuationem gratiæ non differant maculæ peccatorũ, differunt tamen quantum ad causam ex qua macula consequitur, & secundùm hoc etiam quodlibet peccatum vnam maculam addit inquantũ nouum obstaculum gratiæ ponit. Hæc ille.

Vtrum macula maneat in anima post actum peccati.

G — Infra q. 87. art. 6. cor. & ad 1.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd macula non maneat in anima post actum peccati, nihil enim manet in anima post actum nisi habitus vel dispositio; sed macula non est habitus vel dispositio, vt supra habitum est.* ergo macula non manet in anima post actum peccati.

* Art. pre.

¶ 2 Præterea. Hoc modo se habet macula ad peccatũ sicut vmbra ad corpus vt supra dictum est.* sed transeunte corpore non manet vmbra, ergo & transeunte actu peccati non manet macula.

* Art. 1. ad tertium.

¶ 3 Præterea. Omnis actus dependet ex sua causa, causa autem maculę est actus peccati, ergo remoto actu peccati non remanet macula in anima.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iosue 22. An parum est vobis, quia peccastis in Beelphegor, & vsque in præsentem diem macula huius sceleris in vobis permanet.

¶ Hic quærit de quodam dubio incidente circa articulo; primum ex quo macula per actum causatur, vtrum transeunte actu etiam transeat macula, ita quòd peccatum sit causa maculæ in esse, & fieri.

Respondeo dicendum, quòd macula peccati remanet in anima etiam transeunte actu peccati, cuius ratio est, quia macula sicut dictum est.* importat quendam defectum nitoris propter recessum a lumine rationis vel Diuinæ legis, & ideo quandiu homo manet extra huiusmodi lumen, manet in eo macula peccati.

* Art. pre.

Conclusio responsiua.

¶ Conclusio responsiua in principio, macula peccati remanet in anima etiam transeunte actu peccati. Probatur cõclusio, quãdiu homo manet extra lumen rationis, & legis Diuinæ, tam diu manet in eo macula peccati, sed transeunte actu peccati, potest homo manere extra lumen rationis, & legis Diuinæ, igitur, &c. Huius rationis D. S primò probat maiorem, secundò minorem, ibi. Sed postquam, &c. Maior ergo probatur ex ar. 1. quia macula importat quendam defectum nitoris propter recessum a lumine rationis vel legis Diuinæ, ideo sequitur maior, quòd quamdiu manet auersus a lumine rationis, & legis, &c. quia manente causa manet & effectus, &c.

¶ Nota, ꝙ ille nitor cuius defectum peccatum inducit est nitor gratiæ in essentia animæ, & donorũ in potentijs, & splẽdor rationis, & iudicij recti, & naturalis, &c. Deinde ibi.

¶ Sed postquam redit ad lumen rationis, & ad lumẽ Diuinum, quod fit per gratiam, tunc macula cessat, licet autem cesset actus peccati quo homo discessit a lumine rationis vel legis Diuinæ, non tñ statim hõ ad illud redit in quo fuerat, sed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui; sicut si aliquis sit distans alicui per aliquem motũ, non statim cessante motu sit ei propinquus, sed oportet, quòd appropinquet rediens per motum contrarium.

¶ Probat maiorem, quia licet cesset actus peccati quo homo discessit a lumine rationis vel legis Diuinæ, non tamen homo statim ad illud redit in quo fuerat, sed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui, igitur minor vera, sicut illud assumptum declaratur per experientiam, si aliquis sit distans alicui per aliquem motum non statim cessante motu sit ei propinquus, sed oportet, ꝙ appropinquet rediens per motum cõtrariũ; ita qui dereliquit legem Dei, & Deum ipsum, iam distat, & incurrit detrimentum nitoris, & maculam, quia distans factus per peccatum, peccato cessante non statim est propinquus Deo, vt recipiat influxum nitoris perditi, sed per pœnitentiam mediante cõtritione redit, & recuperat nitorem amissum.

¶ Nota autem, quòd quia infra ex intentione tractabitur de ista materia, videlicet q. 112. & q. 113. quid requiratur ex parte hominis ad recuperationem gratiæ, ideo Doct. Sanct. nunc in generali solùm meminit, quia contrarius motus peccato, qualis autem esse debeat, de hoc vbi iam.

¶ Nota tamen, quòd cum homo per pœnitentiã redit ad Deũ cuius auctori obstaculum peccando posuit non recuperat eundem nitorem numero, sed similem in specie; sicut nec aer amoto obstaculo recuperat idem lumen numero, quod prius habuit sed idem specie, & aliud numero.

¶ Argumenti in contrarium auctoritatem, quæ est Iosuè 22. Nicolaus de Lyra exponit de macula vituperij, quia filij ob peccata parentum patiuntur sæpe improperia, & confusionem temporalem, sed D. S. exponit de macula peccati, quæ mansit diu post commissum peccatum in animabus peccantium, & sic est pro cõclusione articuli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd post actum peccati nihil positiuè remanet in anima nisi dispositio vel habitus, remanet tamen aliquid priuatiuè, scilicet priuatio coniunctionis ad Diuinum lumen.

¶ Ad maiorem nisi habitus vel dispositio, conceditur, potest tamen & remanere post actum aliqua priuatio, scilicet carentia Diuini nitoris, & priuatio coniunctionis ad Diuinum lumen, & participatum, & per essentiam dictum, quia per peccatum homo amittit lumẽ in se participatum, & disiũgitur lumini Diuino increato ne ipsum participet. Minor conceditur, & patuit art. 7. ad tertium. Sed negatur consequentia, quia non sequitur, non manet aliquod reale positiuum, igitur nec priuatio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd transeunte obstaculo corporis, remanet corpus diaphanum in æquali propinquitate, & habitudine ad corpus illuminans; & ideo statim vmbra transit; sed remoto actu peccati non remanet anima in eadem habitudine ad Deum, vnde non est similis ratio.

¶ Maior est similis in hoc, quòd macula, & vmbra dicunt priuationem causatam ex aliquo obstaculo, quia in nocte absente sole omnino, non est vmbra, vt patet; sed est differentia, quia trãseunte causa vmbræ corporalis, corpus, quod habuit vmbrã, manet in eadem distantia, & habitudine ad corpus illuminans, non sic in obstaculo causante maculam, quia obstaculo transeunte, scilicet peccato, manet anima adhuc elongata a Deo, & si nitorem amissum recuperare debeat, oportet quòd per contrarium motum redeat ad aspectum solis iustitiæ.

¶ Minor conceditur, & ratio dicta est, quia manet corpus in eadem propinquitate ad solem, secus in proposito, quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd actus peccati facit distantiam à Deo, quam quidem distantiam sequitur defectus

fectus nitoris hoc modo sicut motus localis facit localem distantiã, vnde sicut cessante motu locali non tollitur distantia localis, ita nec cessante actu peccati tollitur macula.

¶ Maior est vera, saltem in fieri dependet omnis effectus a sua causa, sed non semper in conseruari, vt patet.

¶ Minor est vera, quòd causa maculæ est peccatum, sed nihilominus transeunte actu peccati, adhuc manet anima elongata a Deo, ne recipiat statim perditum nitorem; vnde est causa maculæ in fieri actus peccati, sicut & de motu locali patuit in corpore. Quare negatur consequentia, &c.

Quæstio Octuagesimaseptima.

De reatu pœnæ.

DEinde considerandum est de reatu pœnæ. Et primò de ipso reatu. Secundò de mortali, & veniali peccato, quæ distinguuntur secundùm reatum. Circa primum quæruntur octo. Primò, vtrum reatus pœnæ sit effectus peccati. Secundò, vtrum peccatum possit esse pœna alterius peccati. Tertiò, vtrum aliquod peccatum faciat reum æterna pœna. Quartò, vtrum faciat reũ pœna infinita secundùm quantitatem. Quintò, vtrum omne peccatum faciat reum æterna, & infinita pœna. Sextò, vtrum reatus pœnæ possit remanere post peccatum. Septimò, vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato. Octauò, vtrum vnus sit reus pœnæ pro peccato alterius.

¶ Hic D. S. determinat de alio effectu peccati, qui est reatus pœnæ. Et circa hoc primò determinat de ipso reatu, secundò determinat de mortali, & veniali, quæ distinguuntur secundùm reatum, loquendo de veniali, & mortali formaliter, vt patuit. q. 72. ar. 5. & patebit q. sequenti. Circa primum primò ostenditur quomodo reatus pœnæ sit effectus peccati, secundò ostenditur quomodo contingat pœnam esse siue peccato, in art. 7. Circa primũ primò fit, quod dictum est, secundò inquiritur de quantitate pœnæ consequentis peccatum ar. 3. Quantum ad primum, primò fit quod dictum est, secundò determinatur dubium incidẽs in ar. 2.

Vtrum reatus pœnæ sit effectus peccati.

A — 2 d. 30. q. 1. ar. 1. cor. & d. 32. q. 1. ar. 3. cor. & di. 42. q. 1. art. 2. cor. & in expos. lit. lect. 1. ad 3. & 4.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd reatus pœnæ non sit effectus peccati, quod enim per accidens se habet ad aliquid, non videtur proprius effectus eius; sed reatus pœnæ per accidẽs se habet ad peccatum, cum sit præter intentionem peccantis; ergo reatus pœnæ non est effectus peccati.

¶ 2 Præterea. Malum non est causa boni; sed pęna bona est cum sit iusta, & a Deo; ergo non est effectus peccati, quod est malum.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in primo confes.* quòd omnis inordinatus animus sibijpsi est pœna, sed pœna nõ causat reatum alterius pœnæ, quia sic iretur in infinitũ; ergo peccatum non causat reatum pœnæ.

* Aug. cap. 12.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ro. 2. Tribulatio, & angustia in animam omnem operantis malum, sed operari malum est peccare, ergo peccatum inducit in pęnã, quæ nomine tribulationis, & angustiæ designatur.

¶ Hic quærit an reatus pœnæ sit effectus peccati. Circa hunc articulum oportet rememorari eorum, quæ dicta sunt q. præceden. ar. 1. quòd reatus, qui est effectus peccati, non est quid reale absolutum, per modum habitus aut dispositionis, nec est relatio realis, cum eius proximum fundamentum, & causa in conseruari sit priuatio seu defectus ex peccato derelictus, & non habitus vel actus aut dispositio; defectus autem, vel priuatio non potest fundare respectum realem; & secundò ideo non realis, quia terminus non est realis. Est ergo respectus rationis, puta obligatio ad pœnam futuram propter defectum voluntarium, puta transgressionem ordinis Diuinæ legis, aut humanæ, aut rectæ rationis, vt patebit in hoc arti. Et in hoc concordamus cum Scoto. In hoc autem discordamus inquantum dicit hunc reatum causari a solo Deo. Nos autem dicimus, quòd talis habet quidẽ esse actu cognitum a Deo inquantum Deus cognoscit, & meminit illam animam ordinari ad pœnam. Tamen fundamentum illius respectus est etiam a creatura mediante actu suo inordinato, ita quòd ille respectus est potentialiter, & exigitiuè, & inchoatiuè ex parte peccantis, sed completiuè est per intellectum, qui intelligit peccantẽ in ordine ad pœnam, eo modo quo natura rei exigit, supposita lege Diuina vel humana, vel etiã recta ratione. A Deo enim est, quòd omnis legem transgrediens obligetur ad pœnã. Quod autem iste transgrediatur legem non est a Deo, sed volũtate propria. Et ita istum obligari ad pœnam est a Deo, sicut a causa prima, & vniuersali, sed a propria voluntate sicut a causa proxima, & propria, & tamen est a Deo sicut in quo habet esse actu apprehensum, licet & ab intellectu creato apprehendi possit. Vnde sicut meritum transit in se, manet tamen in scientia, & acceptatione Diuina; ita cum demeritum transit actu, manet tamen reatus eius tum in notitia Diuina, qua Deus intelligit hominem ad pœnam obligari, tum in fundamẽto propinquo, scilicet macula peccati, loquendo de reatu pœnæ æternæ. Reatus autem pœnæ temporalis fundatur in aliqua negatione, scilicet non satisfactione peccati, vel inæqualitate ad Diuinam iustitiam.

Scotus partim cõcordat.

¶ Nota autem, quòd quamuis reatus non sit relatio realis, nihilominus peccator est realiter reus, & obligatus ad pęnam, quia in eo est, vel præcessit realis causa talis respectus rationis, sicut & Sortes realiter est sibi idem identitate numerali, & tamen talis identitas est relatio rationis.

¶ Sciendum quoque ex his differentiam inter maculam, reatum, & offensam, quia non sunt idem respectus rationis, vt Scotus dicit, sed macula est priuatio luminis gratuiti vel naturalis causata ex peccato. Reatus verò est obligatio ad pœnam, & est effectus maculæ. Offensa autem est ex parte offendentis peccatoris quædam inæqualitas opposita iustitiæ Diuinæ, ex parte verò Dei est indignatio, quæ opponitur amori speciali quo Deus diligit sanctos ad bonũ infinitũ. De his vide D. S. in secũdo sen. d. 42. q. 1. ar. 2. in cor. & in solutionibus argumentorum, vbi plura hic dicta videbis fundari. His ergo notatis videndum est de corpore articuli.

Differentia macula, reatus, & offensa.

¶ Respondeo dicendum, quòd ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id, quod contra aliquid insurgit ab eo detrimentum patiatur; videmus enim in rebus naturalibus, quòd vnum contrariorum vehemẽtius agit altero contrario superueniente, propter quod aquæ calefactæ magis congelantur vt dicitur in 2. Metheororum; vnde & in hominibus hoc ex naturali inclinatione inuenitur vt vnusquisque deprimat eum, qui contra ipsum insurgit; manifestum est autẽ, quòd quæcũque cõtinentur sub aliquo ordine, sunt quodammodo vnum in ordine ad principium ordinis, vnde quicquid contra ordinem aliquem insurgit, consequens est vt ab ipso ordine a principe ordinis deprimatur.

¶ D. S. in corpore huius articuli primò respondet conclusione generali, secundò speciali, & explicatiua prioris, ibi. Vnde secundùm tres, &c. Conclusio ergo respon. generalis est. Quicumque peccat incurrit aliquam pœnam, vel magis directè reatum pœnæ. Quare autem dicatur vel magis, &c. patebit in solutione secundi. Probatur ergo conclusio, quicquid contra ordinem aliquem insurgit, consequens est vt ab ipso ordine a principe ordinis deprimatur, sed quicunque peccat, contra aliquem ordinem agit, & insurgit; igitur ab ipso ordine consequens est, quòd deprimatur; subsumitur, sed talis repressio est quædam pœna, igitur conclusio vera. Maiorem probat, & ponit primò, secundò minorem cum conclusione, ibi. Cum autem peccatum, &c. Maior ergo probatur, ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur vt id, &c. vt in principio cor. sed quæcumque continentur sub aliquo ordine, &c. vt in littera, igitur sequitur conclusio. Minor relinquitur nota, & patuit supra q. 81. ar. 1. vbi dictũ fuit, quòd omnes homines in ordine ad principium hominũ sunt quasi vnus homo. Maior declaratur in littera experimentaliter, primò de naturalibus, deinde de rebus humanis, &c. Deinde ibi.

¶ Cum autem peccatum sit actus inordinatus, manifestum est, quòd quicumque peccat, contra aliquem ordinem agit; & ideo ab ipso ordine cõsequens est, quòd deprimatur, quæ quidem repressio pœna est.

¶ Ponit, & probat minorem principalis rationis, quia peccatum est actus inordinatus, sed inordinatũ opponitur alicui ordini, ergo, &c. vbi innuit conclusionem ipsam.

¶ Vnde secundùm tres ordines quibus subditur humana voluntas, triplici pœna potest homo puniri; primò quidem enim subditur humana natura ordini propriæ rationis. Secundò ordini exterioris hominis gubernantis vel spiritualiter vel temporaliter politicè seu iconomicè. Tertiò subditur vniuersali ordini Diuini regiminis; quilibet autem horum ordinum per peccatum peruertitur, dum ille, qui peccat, agit & contra ratio-

nem,& contra legem humanam,& contra legem Diuinam,vnde triplicem pœnam incurrit, vnam quidem a ſeipſo,quæ eſt conſcientiæ remorſus,aliam verò ab homine, tertiam verò a Deo.

¶ Hic conſequenter D.S.ponit aliam concluſionem ſpecialē, & explicatiuam prioris, & diſtinctè magis reſponſiuam. Homo peccando triplicem pœnam vel magis reatum triplicis pęnæ incurrit,vnam quidem a ſeipſo, quæ eſt cōſcientiæ remorſus. Aliā ab homine. Tertiam verò a Deo. Probatur iſta concluſio, aſſumē do præcedentem maiorem pro maiore. Quicquid contra ordinem aliquem,&c.ſed homo vel voluntas humana peccando inſurgit,& agit contra triplicem ordinem, qui per peccatum peruertitur,ſcilicet cōtra ordinem propriæ rationis,& ordinē exterioris hominis, & ordinem Diuini regiminis, igitur concluſio vera. Maior patuit. Minorem D.S declarat,notando quòd voluntas humana triplici ordini ſubditur clarè in littera, & probatur ſic minor,ille qui peccat agit, & contra rationem, & contra legem humanam,& contra legem Diuinam, igitur minor vera. Aſſumptum hoc ſæpius patuit ſupra q.71.& alibi.Ex iſtis omnibus poteſt trahi concluſio reſponſiua ad quæſitum affirmatiua, quòd ſic. Et patet ex dictis, & confirmatur per argumentum in contrarium tale.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ambabus cōcluſionibus reſpon cuius expoſitionem vide in poſtilla D.S.ad Roma.2.quia dicitur in animam id eſt contra animam hoīs,&c. quia ſicut gloria ſanctorum ab anima ad corpus deuenit, ita reproborum pœna primò,& principaliter eſt in anima,& ſecundò in corpore, quod propter defectum vel culpam animæ reſurgit paſſibile.Et tribulatio dicitur a tribulo qui pungit. Vnde ad tribulationem pertinere poteſt omne,quod dolorem infert. Anguſtia autem dicitur,ex hoc,quòd anima hominis anguſtiatur non valens inuenire remedium cōtra mala, quæ timet,vel iā patitur.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd pœna conſequitur peccatum inquantum malum eſt ratione ſuæ inordinationis, vnde ſicut malum eſt per accidens in actu peccantis præter intentionem ipſius,ita & reatus pęnę.

¶ Circa ſolutionem huius argumenti oportet repetere ex ſupradictis.q.72.ar.5.& q.73.ar.8.Quod pęna eſt quidē præter intētionem peccantis,tamen ex iuſtitia Diuina ordinatur ad reformationem peccati. Et oportet notare, quòd aliquid poteſt non eſſe intentum,nec præuiſum, & ſic per accidens quo ad agentē moraliter, quod tamen neceſſariò ſequitur ad actum, vt patuit de ſcandalo,quod per ſe ſequitur ad publicum peccatum, eſto non ſit intentum nec præuiſum. Sic in propoſito,eſto pęna vel magis reatus pœnæ non ſit intentus a peccante, tamen neceſſariò ſequitur,& per ſe ad peccatum in ordine ad iuſtitiam Diuinam, vel rationem rectam,vnde dicitur ad argumentum.

¶ Ad maiorem, quod per accidens ſe habet non eſt proprius effectus,&c.verum,& per ſe moraliter. Ad minorem negatur, ꝙ per accidens ſe habeat ad peccatum, nec hoc probatur, ſed verum eſt, quòd per accidens ſe habet ad peccantem, quia præter eius intentionem. Sicut enim inordinatio actus non eſt merita, & per accidens ad peccantem, vt patuit etiam ſupra q.71.& tamen non per accidens ad peccatum,immo eſt conſtitutiuum peccati formaliter. Sic reatus inordinationem conſequens, per accidens ſe habet ad peccantem,ſed non ad peccatum, quare negatur conſequentia, quòd non ſit effectus peccati.

¶ Ad ſecundum dicendum,quòd pœna quidem iuſta eſſe poteſt,& a Deo,& ab homine inflicta, vnde ipſa pœna non eſt effectus peccati directè, ſed ſolùm diſpoſitiuè;ſed peccatum facit hominem eſſe reum pœnæ quod eſt malum. Dicit enim Dionyſius 4.cap. de Diui. Nomi.quòd puniri nō eſt malum,ſed fieri pœna dignū, vnde reatus pœnæ rectè ponitur effectus peccati.

¶ Dicendum ad maiorem primò,malum culpæ non eſt cauſa boni, quod ſcilicet ſit bonum ipſi peccanti, ſecundò dico,malū culpæ non eſt cauſa ſufficiens, & cauſatiua boni etiam abſolutè, poteſt tamen eſſe cauſa diſpoſitiua, & demeritoria boni ſimpliciter,mali autem huic,ſcilicet peccanti. Ad minorem dico primò poſt D.S.de Malo Mate.prima ar.1.ad primum. quòd pœna bona eſt ſimpliciter,& ſecundùm ordinem Diuinum ſecundùm quem attenditur bonitas ſimpliciter, cum quo ſtat, quòd ſit mala huic, ſicut ignis eſto ſit bonus ſimpliciter, eſt tamen malus aquæ quam deſtruit, malus ſcilicet cauſaliter.

Pœna, an bona.

¶ Secundò dico, pęna bona eſt, quandoque in ordine ad agētem,& punientem iuſtè, ſed non in ordine ad ſubiectum, quod eam patitur;Ergo non eſt effectus peccati,verum directè,& perfectiuè,vt bona eſt,ſed eſt effectus peccati indirectè, vt eſt mala huic. Et ſecundò dico ad minorem,licet pęna ſit bona ad ſenſum dictum,tamen fieri reum pęna,non eſt bonum, immo malum. Modo non diximus,quòd pęna ſit effectus, ſcilicet directè, & immediatè ſequēs peccatum,immo eſt a Deo productiuè, a peccato autem exigitiuè, & demeritoriè, ſed diximus, quòd reatus pęnæ ſit effectus peccati.

¶ Nota,quòd ex hoc habetur ratio dicti in concluſionibus, quòd magis reatus ſit effectus peccati, quàm pęna, quia videlicet pęna ab extrinſeco infligitur, reatus autem immediatè conſequitur peccatum, ſicut cauſam ſufficientem præſupoſita lege, & iuſtitia Diuina,&c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pœna illa inordinati animi debetur peccato ex hoc, quòd ordinem rationis peruertit, ſit autē reus alterius pœnæ per hoc, quòd peruertit ordinem legis Diuinæ vel humanæ.

¶ Argumentum hoc requirit vnum ſtatim arti. ſequenti tangendum. An videlicet idem ſecundùm idem ſit pęna,& culpa. Quod videtur apparenter velle iſta auctoritas Beati Aug. Dico igitur,quòd inordinatus animus eſt ſibi pęna cauſaliter,quia ad peccatum ſequitur etiam remorſus propriæ conſcientiæ, & alia detrimēta cauſantur. Ad minorem,dico, quòd ſubſumit quaſi peccatum eſſet pęna formaliter,quod non admittimus, ſed cauſaliter tantum. Et dico, quòd verum, peccatum poteſt cauſare multiplicem pęnam, vel magis reatum,vt patuit. Et ergo pęna formaliter non eſt cauſa pęnæ, ſed peccatum cauſat pęnæ reatum multiplicem, quare negatur conſequentia, quia eſto pęna non cauſat pęnam, tamen peccatum, quod eſt pęna cauſaliter, cauſat pęnam formaliter vt patebit.

Vtrum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati.

B

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur,quòd peccatum non poſſit eſſe pęna peccati, pęnæ enim ſunt inductæ vt per eas homines reducantur ad bonum virtutis,vt patet per Philoſophum in 10.Ethi.* ſed per peccatum non reducitur homo in bonum virtutis, ſed in oppoſitum, ergo peccatum non eſt pęna peccati.

¶ 2 Præterea.Pęnæ iuſtæ ſunt,& a Deo,vt patet per Aug.in li.83.q.* peccatum autem non eſt a Deo, & eſt iniuſtum,non ergo peccatum poteſt eſſe pęna peccati.

¶ 3 Præterea. De ratione pęnæ eſt, quòd ſit contra voluntatem,ſed peccatum eſt a voluntate vt ex ſupra dictis patet.* ergo peccatum nō poteſt eſſe pęna peccati.

¶ Sed contra eſt,quod Grego.dicit ſupra Ezech. * ꝙ quædam peccata ſunt pęna peccati.

2. 2 q. 36. art. 2.ad 4. Et 1 di. 46. ar.2.ad4.Et 2.di.36.art. 3.Et Mal.q. 1.ar.4.ad 1. Et Rom.2. Lect.7. co. 5.fin.

* Ariſtot. cap.vlt.

* q.22.

* q.74.ar.1. & 2.

* Gregor. homi. 11.a medio.

¶ Hic quærit de quodam dubio incidente iuxta dicta in arti. primo. An peccatum poſſit eſſe pęna peccati, quia hoc videtur dicere auctoritas adducta articulo præcedenti. Et quia dictum eſt de pęna,quòd ſit effectus peccati,ideo incidenter dubitatur,&c. quia autem magna pars huius articuli dependet ex intellectu differentiæ pęnæ,& culpæ.

Idē formaliter nō eſt culpa,& [illegible]na.

¶ Notādum ideo,quòd quia vt ſupra etiam tactum fuit q.42. ar.3.de ratione culpæ eſt, quòd ſit voluntaria, de ratione autem pęnæ,quòd ſit contra voluntatem, ideo impoſſibile eſt, ꝙ idem ſecundùm idem ſit pęna,& culpa, quia idem ſecundùm idem nō poteſt eſſe voluntarium, & contra voluntatem; ſed tamen ſecundum diuerſa nihil prohibet, ſcilicet quòd ſit voluntarium,& cōtra voluntatem. Et enim, quòd volumus poteſt eſſe aliquod coniunctum, quod naturaliter voluntati repugnat, & ſectando id, quod volumus incurrimus id,quod nollemus. Sic cum peccator inordinatè afficitur circa aliquod bonum incurrit ſeparationē a Deo,& huiuſmodi, quæ non vellet, quare idem ſecundùm idē non poteſt eſſe pęna, & culpa.

¶ Nota ſecundò, quòd in hoc ſtat breuiter differentia culpæ, & pęnæ,quia talis priuatio conueniens actui, vt exit ab agente, habet rationem culpę, ita quòd culpa dicit formaliter defectum voluntarium in ipſa actione non agente,vt ſic. Sed omnis inordinatio conueniens agenti vt recipit actionem habet rationem pęnæ. Pęna enim dicit aliquem defectum, quem agens propter peccatum incurrit contra voluntatem ſuam. Modo cōſtat aliud eſſe exire ab agente,& aliud eſt agens recipere actionem, quia primum eſt actio, ſecundum paſſio, & ſic non ſecundùm idē cōuenit actui ratio culpæ,& pœnæ. Et hæc valent pro intellectu dicendorum præſertim primę concluſionis ſequentis.vnde videndum eſt de articulo

¶ Reſpondeo dicendum, quòd de peccato dupliciter loqui poſſumus, per ſe ſcilicet,& per accidens.

¶ D. S. in corpore ſatisfacit quæſito duabus concluſionibus ſecundùm duo membra vnius diſtinctionis, quam primò ponit in principio,ſecundò ſubiungit eaſdem concluſiones,ibi. Per ſe quidem, &c. Diſtinctio ergo talis eſt, de peccato poſſumus loqui per ſe,& per accidens.

¶ Vbi

¶ Vbi nota, quòd aliqui voluerunt intelligere hic D. S. in illa diſtinctione, quaſi D. S. vellet peccatum non eſſe cauſam pœnæ per ſe, ſit tamen cauſa per accidens, ſicut remouens prohibens; ita quòd per ſe, & per accidens determinent modum cauſandi peccati ſuper pœna.

¶ Sed iſte intellectus deficit, tum quia D.S. non meminit cauſæ per ſe & per accidens, ſed dicit quòd de peccato loqui poſſumus dupliciter, per ſe ſcilicet, & per accidens; tum ſecundò, quia loquendo de peccato per accidens D.S. ponit ſaltem duos modos vbi peccatum dicitur pœna ſicut per ſe cauſa pœnæ: nam ad inuidiam & iram, ſequitur tanquam effectus cauſæ per ſe afflictio & moleſtia, &c. Et ideo intelligitur iſta diſtinctio ſic. Quod poſſumus dupliciter loqui de peccato. Vno modo per ſe, idest formaliter vt peccatum voluntarium eſt, & culpa, vt ſic ſecundùm rationem culpæ. Alio modo poſſumus loqui de peccato non ſub ratione culpæ, ſed ſub ratione alicuius effectus vel cauſæ. Sub ratione quidem effectus, & per accidens in primo membro ſecundæ concluſionis. Et ſub ratione cauſæ duobus vltimis modis. Et quòd ille ſit intellectus patet intuenti intentum, & paſſum D.S. Et patet etiam ex D.S. in ſecundo diſt. 36. q. vnica. arti. 3. Vbi habet, quòd contingit culpam eſſe pęnam, ſed non ſub ratione culpę. Et aſſumit eandem probationem quam hic, vbi probat, quòd culpa per ſe accepta non eſt pęna peccati. Quare per ſe idem eſt, quod formaliter, & ſub propria ratione culpæ; ſed per accidens idem, quod non ſub ratione culpæ, ſed aliunde, puta, quia cauſa pęnæ, vel quia effectus pœnæ, non tamen ſub ratione peccati, quod eſt culpa, & peccatum materialiter, &c.

¶ Per ſe quidem nullo modo peccatum poteſt eſſe pœna peccati, peccatum enim per ſe conſideratur ſecundum quòd egreditur a voluntate, ſic enim habet rationem culpæ, de ratione autem pęnæ eſt, quòd ſit contra voluntatem vt in primo habitum eſt.* Vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum per ſe loquendo nullo modo poteſt eſſe pęna peccati.

* p.p. q.48. arti.5.

¶ Hic conſequenter D. S. iuxta dictam diſtinctionem ponit duas concluſiones reſpon. ſecundam ibi. Per accidens, &c. Prima ergo concluſio iuxta primum membrum eſt. Peccatum per ſe loquendo nullo modo poteſt eſſe pęna peccati, idest peccatum formaliter ſub ratione culpæ acceptum, non poteſt habere rationem pœnæ, nec eſſe pœna alicuius peccati. Probatur concluſio, peccatum per ſe conſideratur, ſecundùm quòd egreditur a voluntate, idest vt eſt quoddam voluntarium, ſed de ratione pœnæ eſt, quòd ſit contra voluntatem, igitur concluſio vera, ita quòd peccatum, & pęna formaliter, & per ſe accepta habent contrarias rationes, &c. Sed idem ſub eadem conſideratione non poteſt ſubeſſe, & habere contrarias rationes, &c. Maior patet, quia ſic habet rationē culpæ, quia culpa dicitur inquantū voluntaria.

¶ Vbi notandum primò, quòd loquitur de peccato humano, quod eſt culpa. Et vt ſic non poteſt habere rationem pœnæ.

¶ Notandum ſecundò, quia D.S. dicit, peccatum enim per ſe conſideratur, &c. vbi patet, quòd loquitur de per ſe conſiderationis, & formalitatis peccati, & culpæ, & non de per ſe cauſalitate, &c. Minorem D.S. relinquit notam ex prima parte. q.48. arti. 5. Et patuit ex præmiſſis notabilibus, quia per hoc differunt pœna, & culpa, &c.

¶ Per accidens autem peccatum poteſt eſſe pęna peccati tripliciter. Primò quidem ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis, ſunt enim cauſæ inclinantes ad peccatum, paſſiones, tentatio diaboli, & alia huiuſmodi, quæ quidem cauſæ impediuntur per auxilium Diuinæ gratiæ, quæ ſubtrahitur per peccatum; vnde cum ipſa ſubtractio gratiæ ſit quædam pœna, & a Deo, vt ſupra dictum eſt.* ſequitur, quòd per accidens etiam peccatum quod ex hoc ſequitur, pœna dicatur, & hoc modo loquitur Apoſtolus Rom. primo dicens. Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum, quæ ſunt animæ paſſiones, quia ſcilicet deſerti homines ab auxilio Diuinæ gratiæ vincuntur a paſſionibus, & hoc modo ſemper peccatum dicitur eſſe pœna præcedentis peccati.

* q.79. ar.3. q.83. arti. quinto.

¶ Hic conſequenter ponit ſecundam concluſionem iuxta ſecundum membrum diſtinctionis, videlicet. Per accidens peccatum poteſt eſſe pœna peccati tripliciter id eſt peccatum acceptū materialiter pro eo, quod eſt culpa, ſed non formaliter, primò ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis, ſecundò ex parte ſubſtantiæ actus, tertiò ex parte effectus conſequentis, ita videlicet, quòd primò dicitur pœna peccati, quia ſequitur aliquod peccatū prius, & eius immediatam pœnam. Sed duobus alijs modis, quia cauſat aliquem effectum pęnalem, vel ratione conuerſionis, hoc eſt ſubſtantiæ actus, vel ratione auerſionis, ita quod primo modo dicitur pœna, quia effectus pœnæ. Hanc concluſionem trimembrem probat ſingillatim ſecundùm vnamquamque partē, vt patebit. Quo igitur ad primam partem arguitur ſic. Per peccatum primum, ſcilicet cuius aliud peccatum dicitur pœna, ſubtrahitur auxilium Diuinæ gratiæ, per quod impediebantur cauſæ peccati, ſcilicet ſequentis, quod dicitur pœna, ſcilicet paſſiones tentationes, & huiuſmodi, ita quòd talis ſubtractio gratiæ facta propter peccatū præcedens habet rationem pœnæ, igitur & peccatum ſequens talem ſubtractionem gratiæ pœnalem, habet rationem pœnæ in ordine ad peccatum, quod remouet prohibens cauſam peccati ſequentis. Tenet conſequentia ex dictis. q.85. ar. 5. quia id, quod ſequitur ad aliquam pœnam, etiam eſt pęna, igitur ſi peccatum ſequens ſequitur ad pœnam, ſcilicet ſubtractionem gratiæ inflictam propter peccatum præcedens, habet & ipſum rationem pœnæ. Antecedens pro prima parte, ſcilicet quòd gratia impediebat cauſas peccatorum, patet ex auctoritate Apoſtoli Ro. 1. in littera. Secunda pars patuit vbi iam, & q.79. arti. 3. vbi dictum fuit, quòd obduratio inquantum dicit gratiæ ſubtractionem, eſt a Deo ſub ratione pœnæ iuſtæ.

¶ D.S. conſequenter huic concluſionis parti adiungit vnū notabile explicatiuum, quia eſt dubium, quod peccatum iſto modo dicatur pęna, & cuius peccati, an ſc. præcedentis vel ſequentis.

¶ Pro quo nota, quòd peccatum habet pœnam concomitantem dupliciter. Vno modo ſicut a qua quodammodo dependet, ſicut cum aliquis propter præcedentem culpam a gratia deſeritur, ex hoc ſequitur ipſum peccare, vnde ipſum peccatū dicitur pœna ratione deſertionis gratiæ, a qua quodammodo dependet. Et ſic primum peccatum non poteſt dici pœna, ſed peccata conſequentia. Alio modo peccatum habet pœnam concomitantem, quæ conſequitur ex ipſo, ſicut eſt ſeparatio a Deo, vel priuatio gratiæ, vel inordinatio agentis, vel anxietas paſſionis ſeu laboris. Et a pœna ſic concomitante, non ita propriè dicitur pœna, quāuis etiam, & ſic poſſet dici pœna cauſaliter, ſicut Auguſt. dicit, quod inordinatus animus ſibijpſi pœna eſt. Sed primo modo magis propriè dicitur pœna, quia aliquid magis denominatur ab eo a quo dependet, quā ab eo, quod depēdet ab ipſo. Et ſic patet quomodo peccatum, ſcilicet ſequens aliud peccatum, quod ſubtrahit gratiam, & cauſat demeritoriè deſertionem a Deo dicitur pęna eius. Secundo autem modo quodlibet peccatum etiam primū poteſt dici pœna, ſcilicet cauſaliter. De iſtis vide D.S. in de Malo Mate. 1. ar. 4. Et in Capreolo in ſecundo diſt. 36. in ſolu. ad Aureolum. Hoc notato videndum eſt de dubio moto. Et vult D.S. quòd hoc modo, ſcilicet eſſendi pœnam peccati, ſemper peccatum dicitur eſſe pœna præcedentis peccati. Patet hoc ex notabili iam dicto, quia illud peccatum dicitur hoc modo pœna iſtius peccati, quod cauſat ſubtractionem gratiæ pœnalem, ad quam conſequitur peccatum, etiam ſicut pœna; ſed illam ſubtractionem pęnalem cauſat præcedens illud peccatum, quod dicitur pœna, igitur, &c. Et de iſta parte concluſionis dicit D. S. in ſecundo ſen. vbi ſupra, quòd alio modo peccatum dicitur eſſe pęna peccati, inquantum effectus cuiuſdam pœnæ eſt. Ex hoc enim, quòd aliquis mortaliter peccat gratia priuatur. Et quia per gratiam continebatur ne in peccatum rueret, ſit ei ipſa ſubtractio gratiæ, quædā cauſa ſequentis peccati, in quod cadit auxilio gratiæ deſtitutus. Et ſimili modo poteſt dici de omni alio auxilio, quod dominus hominibus impendit, ne in peccatum cadant, ſicut ſunt impedimenta peccandi etiam exteriora. Sicut dicitur Oſeæ ſecundo. Sepiam vias tuas ſpinis. Et hæc quidem auxilia, quæ ſunt impedimenta peccandi, quandoque ſubtrahuntur merito præcedentis peccati, vt ſic homo liberius in peccatum ruat hæc ille. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo ex parte ſubſtātiæ actus, quæ afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior vt patet in ipſa ira, & inuidia, ſiue actus exterior, vt patet cum aliqui graui labore opprimuntur, & damno vt expleant actum peccati, ſecundùm illud Sapien. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis.

¶ Ponit ſecundam partem cōcluſionis prædictæ, ſcilicet quòd aliquod peccatum dicitur pœna cauſaliter, quia cauſat pœnam ratione ſubſtantiæ actus vel vt habet D.S. in ſecundo ratione cōuerſionis, pro eodem enim iſta habet. Probatur cōcluſio, ſubſtātia aliquorum peccatorum afflictionem inducit in peccantem, & hoc tam actus interioris, quàm exterioris, igitur concluſio vera; tenet conſequentia, quia iſto modo dicitur pœna, quia cauſat. Antecedens patet quo ad actum interiorem, ſicut ira, & inuidia. De actu exteriori patet, vt cum aliqui peccantes graui labore opprimuntur, & damno, vt expleant actum peccati, ſecundū illud Sapientiæ. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis.

¶ Et illam partem D.S. magis explicat in ſecundo vbi ſupra, vnde dicit alio modo (ſcilicet ratione effectus dicitur peccatum pœna) cauſat culpa pœnam ex parte conuerſionis. Et hoc dupliciter. Vno modo ſecundùm quòd quædam peccata paſſionem

quandam

quandam habent annexam, vt ira, inuidia, & aliquid huiusmodi; quia ex inordinato vindictæ desiderio, corpus imaginationi obediens, & affectui, quadam passione concitatur, quæ ira dicitur materialiter loquendo, & hoc afflictionem habet. Alio modo ex eo, quòd actus peccati sine labore non exercetur, propter quod Sapientiæ. 5. ab impijs dicitur. Ambulauimus vias difficiles. Hæc ille. Et sis memor supradictorum in materia de passionibus, quia quædam passiones præsertim tristitia plurimum nocent corpori. Et ergo habent nocumentum annexum, & pęnam per consequens. Deinde ibi.

¶ Tertio modo ex parte effectus consequentis, sed his duobus vltimis modis vnum peccatum non solùm est pœna præcedentis peccati, sed etiam sui. ———

¶ Inducit tertiam partem conclusionis secundæ. s. quòd ex parte effectus consequentis ratione inordinationis dicatur peccatũ pœna, quam partem D. S. relinquit notam. Sed arguitur sic pro ea, peccatum scilicet ex parte inordinationis, & auersionis sequitur tanquam effectus priuatio gratiæ si adest & amissio Dei, & diminutio boni naturæ, & vulneratio naturæ, & priuatio modi, speciei, & ordinis; igitur ex parte effectus consequentis est pęna. Antecedens patuit. q. 85. Et Doct. Sanct. relinquit hanc partem declaratam ibidem.

¶ D. S. circa illos duos modos quibus peccatum dicitur pœna, adiungit etiam vnum notabile expositiuum, & vult, quod istis duobus modis vltimis vnum peccatum non solùm est pœna p̃cedentis, supple sicut primo modo, sed etiam suijpsius. Patet ex dictis, quia peccatum ipsum causa afflictionem, & inducit effectus peccati in peccantem; & ergo, quia dicitur pęna, quia causat pęnam, & ipsummet causat, igitur est pęna suijpsius, &c.

¶ Sciendum autem, quòd Scotus in secundo dist. 37. dicit, ꝙ omne peccatum est pęna, & vnum peccatum potest esse pęna alterius primum probo, quia pęna formaliter est carentia boni cõuenientis voluntati, & volenti, ita quòd si distinguamus in volũtate affectionem boni iusti, & boni commodi, patet quòd ablatio boni commodi pęna est. Hæc ille. Quod si intelligat, quòd ablatio boni iusti vt est formaliter culpa sit pęna, falsum dicit, q̃a sic est in ipso actu, & est volita saltem in sua causa. Pęna autem est ablatio ab ipso volente vel voluntate, vnde non est ablatio iustitiæ, culpa & pęna præsertim sub eadem ratione. Sed est culpa vt sic ab agente, & est in actione, & est pęna vt recipitur in agente, & est sibi vt rationalis est disconueniens, & in hoc admittitur dictum Scoti, quòd priuatio iustitiæ, idest iustitię actualis, quæ est in actu, est pęna; & hoc est dicere, quòd est pęna causaliter, non formaliter, vt habet D. S. secundo sen. distin. 36.

Scotus em[en]datur.

ARGVMENTVM in cõtrariũ est ꝓ secũda cõclusione.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd hoc etiam, quòd aliqui puniuntur a Deo dum permittit eos in aliqua peccata profluere, ad bonum virtutis ordinatur; quandoque quidem etiam ipsorum qui peccant, cum scilicet post peccatum humiliores, & cautiores resurgunt; semper autem est ad emendationem aliorum, qui vidẽtes aliquos ruere de peccato in peccatũ, magis reformidant peccare. In alijs autem duobus modis manifestũ est, quòd pęna ordinatur ad emendationem, quia hoc ipsum, ꝙ homo laborem, & detrimentũ patitur in peccando, natum est retrahere homines a peccato. ———

Dubium.

¶ Dicendum ad maiorem, loquendo de pęnis huius vitæ, de quibus & argumentum loquitur, distinguenda est maior. Est tñ in genere duplex pęna consequens peccatum, vna est subtractio gratiæ qua permittuntur aliqui profluere de peccato in peccatũ. Alia pœna est effectus peccati, scilicet detrimentum corporale, & labor, & alij effectus de quibus dictum est. Tunc dico, quòd pœna, scilicet subtractio gratiæ, & ruitio de peccato in peccatũ, quæ est consequens subtractionem gratiæ, est inducta ad bonum virtutis nõ semper ei, qui permittitur ruere de peccato in peccatum, licet aliqñ hoc fiat, sicut in simili patuit supra, q. 79. ar. 4. de excecatione, & obduratione; sed hoc fit semper ad bonum virtutis aliorum, scilicet electorum vt ipsi magis horreant peccatum, videntes alios turpiter ruere in peccatum.

¶ Si autem intelligitur maior de pœna peccati duobus vltimis modis accepta, prout peccatum dicitur pœna ratione effectus; tunc conceditur, quòd hoc etiam est ad bonum virtutis, peccanti qui aduertens nocumentum peccati merito resiliret, & se emendaret. Ad minorem, patet ex dictis, quia negatur præsertim per peccatum ratione effectuum malorum. Et secundò etiam negat, quandoque de peccato frequentato, quia & hoc cedit quandoq; in bonum virtutis, vt aliquis cognoscens se frequenter peccasse per desertionem gratiæ, humilior, & cautior resurgat, quare negatur consequentia, quia & peccatum potest cedere in bonum virtutis, & præsertim ratione effectus, vide D. S. tertio contra Genti. cap. 149. quia etiam secundùm leges humanas non omnes pœnæ ordinantur ad emendationem vitiorum puniti, sed aliorum, vnde non omnes sunt purgatoriæ, sed aliquæ exterminatoriæ, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato secundùm se, Et similiter dicendum est ad tertium. ———

¶ Dicendum, maior conceditur vt pœnæ sunt inflictæ a Deo. Minor conceditur, quòd peccatum vt sic formaliter, vt progreditur a voluntate humana, est iniustum, & non a Deo, tamen subtractio gratiæ ad quam peccatum sequitur, illa est iusta, & fit a Deo; quare concluditur, quòd peccatum vt sic non est pœna. Cũ quo stat, quòd vt est effectus iustæ subtractionis gratiæ, habeat rationem pœnæ, quare peccatum non est a Deo formaliter, sed pœna est a Deo, & peccatum est a Deo, nõ quia Deus causet, sed quia permittit non impediendo, sed est causa subtractionis gratiæ non agendo. Et ita est causa istius pœnæ, quæ est peccatum mediante subtractione gratiæ permittendo, vide D. S. in secundo distin. 36. articulo tertio.

¶ Ad tertium dicendum, maior conceditur, & similiter minor, & conclusio, ad sensum primæ conclusionis; quia peccatum per se consideratum, idest sub ea ratione qua peccatum, vt sic nõ est pœna, sed concomitanter vel causaliter, hoc est, quia consequitur pœnam, vel quia causat pœnam, &c.

Vtrum aliquod peccatum faciat reum æterna pœna.

C

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd nullum peccatum inducat reatum æternæ pęnæ. Pœna enĩ iusta adæquatur culpæ, iustitia enim æqualitas est; vnde dicitur Esaiæ. 25. In mensura contra mensuram cũ abiecta fuerit iudicabit eam; sed peccatum est temporale, ergo non inducit reatum pœnæ ęternæ.

Infra ar. 5. Et 3. q. 86. art 4. Et 3. dist. 42. q. 1. ar. 5. Et 3. d. 19. in art. 1. Et 4. di. 46. q. 1. ar. 3. Et 3. contra c. 144. & 147. Et li. 4. cap. 93 Et opusc. 3. c. 183. & 185. Et Ro. 2 Lect. 2 c. 1.

¶ 2 Præterea. Pœnæ medicinæ quædam sunt vt dicitur in 2. Ethico.* sed nulla medicina debet esse infinita, quia ordinatur ad finem, quod autem ordinatur ad finem non est infinitum, vt Philosophus dicit in primo Politicorum.* ergo nulla pœna debet esse infinita.

* Arist c. 3.
* Arist. c. 6.

¶ 3 Præterea. Nullus sapiens facit, nisi propter se in ipso delectetur; sed Deus non delectatur in perditione hominum, vt dicitur Sapientię primo; ergo non puniet homines pœna sempiterna.

¶ 4 Præterea. Nihil quod est per accidens, est infinitum; sed pœna est per accidens, non enim secundùm naturam eius, qui punitur; ergo non potest in infinitum durare.

¶ Sed contra est, quod dicitur Matth. 25. Ibunt hi in supplicium ęternum. Et Marci 3. dicitur. Qui autẽ blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed erit reus æterni delicti.

¶ Hic quærit de quantitate pœnæ consequentis peccatum. Et primò hoc facit, secundò determinãtur quædam dubia ex dictis arti. 5. quantum ad primum primò determinantur de quãtitate extensionis siue durationis, secundò de quantitate intensionis in sequenti articulo. Quæritur ergo, an aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.

¶ Nota autem D. S. quarto contra Gentil. cap. 90. quòd duplex est pœna, vna damni, alia sensus. Pœna damni est exclusio a beatitudine. Sensus autem est per experientiam alicuius nociui affligentis; pœna sensus respondet culpæ quantum ad conuersionem inordinatam ad commutabile bonum, pœna verò damni respondet culpæ quantum ad auersionem ab incommutabili bono, peccans igitur mortaliter efficitur reus vtriusque pœnæ, quia culpa mortalis quantum est ex se est irreparabilis, & ipsa manẽte semper debet puniri. Quare istud quæsitum, & iste articulus de vtraque pœna potest intelligi, ita vt quæratur, an inducat aliquod peccatum reatũ pœnæ æternæ damni, & pœnæ sensus æternæ; quia autem vt dictum est, pœna damni respondet auersioni irrecuperabili, quæ est in peccato mortali, ideo D. S. directè in corpore articuli probat de pœna damni, quia probat ex parte auersionis ordinis Diuinæ irrecuperabilis. In argumento autem in oppositum per auctoritates probat, & de reatu pœnæ sensus æternæ, quia vtraque pœna post hanc vitam se comitatur vt ostẽdit D. S. 3. contra Genti. ca. 145. quia pœna debet proportionabiliter culpæ respondere. In culpa autem non solùm auertitur mẽs ab vltimo fine, sed etiam indebitè conuertitur in alia quasi in fines. Non solùm ergo puniendus est qui sic peccat per hoc, quòd excludatur a fine, sed etiam per hoc, quòd ex alijs rebus sentiat nocumentum.

Duplex pęna damni, & sensus.

nocumentum. Et ideo probata æternitate reatus damni, probatur & æternitas alterius.s. pœnæ sensus, licet vt dictũ est expressius articulus probet æternitatem reatus damni, quia probat, ꝙ aliquod peccatum inducat reatum semper manentem, & per cõsequens facit hoĩem semper dignũ pęna, & sic æternũ reatũ, &c. His notatis procedendum est ad corpus articuli.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est.* peccatum ex hoc inducit reatum pœnæ, quòd ꝑuertit aliquem ordinem; manente autem causa manet effectus, vnde quandiu peruersitas ordinis remanet, necesse est, quòd remaneat reatus pœnæ.

* Ar. 1. huius q.

¶ D.S. breuiter expedit quæsitũ vnica conclusione in fine corporis, scilicet. Quæcumque peccata auertunt a Deo, charitatem auferentia, quantum est de se, inducunt reatum æternæ pœnæ. Dicit notanter quantum est de se, quia & si virtute Diuina reatus ille abstergi possit, non tamen virtute habentis reatum, & ideo reatus quantùm est ex parte habentis est æternus. Probatur cõclusio, quamdiu peruersitas ordinis remanet, necesse est, quòd remaneat reatus pœnæ, sed peccata auferentia charitatem peruertunt ordinem irreparabiliter, ordinem videlicet ex cuius peruersione incurritur reatus pœnæ, ideo conclusio vera, quòd talia inducunt reatum irreparabilem, & per consequens pœnæ æternæ. Maiorem istam D.S. primò ponit, secundò declarat minorem, ibi Peruertit autem, &c. Arguitur ergo pro maiore, peccatum ex hoc inducit reatum, quòd peruertit aliquem ordinem, ideo maior vera. Tenet consequentia, quia manẽte causa manet effectus, quare benè sequitur, peruersitas ordinis remanet, igitur reatus pœnæ, & quamdiu peruersitas ordinis, tam diu reatus. Consequenter cum dicit.

¶ Peruertit autem aliquis ordinem quandoque quidem reparabiliter quandoque autem irreparabiliter; semper enim defectus quo subtrahitur principium irreparabilis est; si autem saluetur principium, eius virtute alij defectus reparari possunt; sicut si corrumpatur principium visiuum, non potest fieri visionis reparatio, nisi sola virtute Diuina; si verò saluo principio visiuo aliqua impedimenta adueniant visioni, reparari possunt per naturam vel per artem.

¶ Declarat minorem, & arguitur sic, peccatum quod corrumpit principium ordinis, quo voluntas hominis subditur Deo, facit inordinationem moralem scilicet quantum de se est irreparabilem, & peruertit ordinem irreparabiliter; sed auferens charitatem est huiusmodi, igitur &c. Maiorem D. S. declarat primò quo ad primam partem, secundò quo ad secundam cum declaratione minoris, ibi. Cuiuslibet autem, &c. Maior ergo proxima dicit notanter de se, sicut & circa conclusionem dictum fuit, & ꝓbatur eius prima pars, quæ est vna particularis de ordine morali ex vna vniuersali, pro qua supponitur, quòd peruertit aliquis ordinem quandoque reparabiliter quandoque irreparabiliter, tũc arguitur sic: semper defectus quo substrahitur principium irreparabilis est si autem saluetur principium, &c. igitur illa pars maioris vera. Tenet consequentia ab vniuersali ad particularem, qa si ex defectu cuiuslibet principij inducitur inordinatio irreparabilis, igitur & ex corruptione principij moralis, &c. Assumptum pro maiore patet exemplariter de principio visiuo in littera, sicut si corrumpatur, &c. & patuit in alio exemplo, supra q. 72. arti. 5. de ægritudine, &c. Consequenter ibi.

¶ Cuiuslibet autem ordinis est aliquod principium per quod aliquis fit particeps illius ordinis, & ideo si per peccatum corrumpatur principium ordinis quo voluntas hominis subditur Deo, erit inordinatio quantum de se irreparabilis, & si reparari possit virtute Diuina; principium autem huius ordinis est vltimus finis cui homo inhæret per charitatem, & ideo quæcumq; peccata auertunt a Deo charitatem auferentia, quantum est de se, inducunt reatum æternæ pœnæ.

¶ Est pro secunda parte maioris pro minore, scilicet quòd corrumpens principium peruertat ordinem irreparabiliter, & patet quia cuiuslibet ordinis est aliquod principium per quod aliquis fit particeps illius ordinis, igitur destructo principio non est aliquis in ordine illo nec ordo manet, &c. Consequenter D.S. manifestat minorem, pro minore principali, quia principium ordinis est vltimus finis, vt sibi homo inhæret per charitatem, igitur auferens charitatem, aufert & principium, vt dicit illa minor. Et per consequens patet conclusio respon. Est autem responsiua, qa supponitur, quòd aliqua sint peccata auferentia charitatem, & ergo si talia inducunt reatum æternum, & æternæ pœnæ, sequitur responsio ad quæsitum formalis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmatiuum cõclusionis est. Auctoritates istæ præsertim prima videntur loqui de pœna sensus, quia nomine supplicij solet intelligi priuatio, quæ est per ignem infernalem. De secunda auctoritate quomodo blasphemia, & peccatum in Spiritum sanctum non habeat remissionem, vide secunda secundæ. q. 14. ar. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd pœna peccato proportionatur secundùm acerbitatem tam in iudicio Diuino, quàm in humano; sed sicut August. dicit. 12. de Ciu. Dei.* in nullo iudicio requiritur vt pœna adæquetur culpæ secundùm durationem; non enim, quia adulterium vel homicidium in momento committitur, propter hoc momentanea pœna punitur, sed quandoque quidem perpetuo carcere vel exilio, quandoque etiam morte, in qua non consideratur occisionis mora, sed potius, quòd in perpetuum auferatur a societate viuentiũ, & sic representat suo modo æternitatem pœnæ inflictę Diuinitus. Iustum tamen est secundùm Greg.* quòd qui in suo æterno peccauit, contra Deum, in æterno Dei puniatur. Dicitur autem aliquis in suo æterno peccasse non solùm secundùm continuationem actus in tota hominis vita durantis, sed quia ex hoc ipso, quòd finem in peccato constituit, voluntatem habet in æternũ peccandi. Vnde dicit Greg. 34. Moral.* quòd iniqui voluissent sine fine viuere vt sine fine potuissent in iniquitatibus permanere.

* Aug. c. 11.

* Aug. lib. 4. dialog. c. 4. habetur in sententia.

¶ Dicendum ad maiorem, pœna iusta adæquatur culpæ. Si intelligitur, ꝙ pœna iusta sit æqualis pœnæ secundùm durationem actus peccati, & culpæ, negatur, & oppositum videmus in omni iusto iudicio, scilicet humano; quia peccatum homicidij, quod in momento committitur, punitur pœna mortis, in qua non solùm ipsa occisio, quæ subito fit, infertur pro pœna, sed perpetua ablatio a societate hominum.

¶ Secundò dicitur, quòd si intelligitur, quòd pœna iusta in iudicio Diuino ęquatur culpæ secundùm durationem ex parte maculæ, &c. cõceditur, vt patebit ar. sequen. ad tertium. Et dico, quòd illa macula etiam est æterna ex parte peccatoris.

¶ Tertiò dico, quòd pœna æquatur culpæ quo ad voluntatem & affectum peccantis in iudicio Diuino, nam Deus voluntatem pro facto reputat, sed qui peccat mortaliter habet voluntatem peccandi perpetuò. Vnde D.S. tertio contra Gent. cap. 144. Apud Diuinum iudicium voluntas pro facto reputatur, quia sicut homines vident ea, quæ exterius aguntur, ita Deus inspicit hominũ corda. Qui autem propter aliquod temporale bonum auersus est ab vltimo fine, qui in ęternum possidetur, præposuit fruitionẽ tẽporalem illius boni temporalis æternæ fruitioni vltimi finis. Vnde patet, quòd multò magis voluisset in æternum illo bono temporali frui, ergo secundùm Diuinum iudicium ita puniri debet, ac si æternaliter peccasset; nulli autem dubium est, quin ꝓ æterno peccato æterna pœna debeatur. Debetur ergo ei qui ab vltimo fine auertitur pœna æterna. Hæc ille. Dico quartò ad maiorẽ, quòd iusta pęna est æqualis in acerbitate ipsi grauitati culpæ, tam in iudicio Diuino, quàm humano, quia qui grauius peccauit, punitur acerbiori, & grauiori pœna, præsertim acerbiori pęna sensus, & tamen ad sanum sensum, vnus punitur etiam in iudicio Diuino grauius pœna damni secundùm grauitatem peccati; nõ quòd subtrahatur altius bonum, sed quia de illa subtractione magis tristatur, qui turpius peccando ipsum amittere demeruit, vt ostendit Sco. in quarto dist. vltima circa finem in solutionibus argumentorum. Dicit autem ibidem, quod valet ad illam maiorẽ argumenti. Nego inquit, quòd excessus in pœna debeat attendi secundùm quantitatem extensionis, quia per se culpæ respondet pœna secundum intensionem, secundùm iustitiam distributiuã. Vnde sicut dixi supra, Deus posset infligere pęnam aliquam, quæ si tantùm per momentũ duraret, tamen sufficienter puniret peccatum, nec fortè duratio pœnæ cadit sub demerito, sicut nec duratio beatitudinis sub merito, sed ratione liberalitatis. Hæc ille. & benè ad propositum, quòd culpæ respondet pœna secundùm intensionem, & hoc habet D.S. in principio solutionis. Et clarius sub eisdem verbis in quarto. d. 46. q. 1. art. 3. quæsti. 1. vide ibidem per totum de materia præsentis articuli, quicquid sit de alio dicto Scoti, quia beati merentur beatitudinem veram, de cuius ratione est perpetua duratio. Similiter peccator incurrit reatum de se æternum, vt patuit. Et ergo benè dixit fortè dubitando non asserendo, verum est, quòd duratio pęnæ respicit dispositionem peccantis, sed tamen peccatum mortale per se inducit dispositionem ad pœnam perpetuam, quia maculam indelebilem, vide ar. sequenti ad quartum. Ad minorem dico, quòd peccatum est tẽporale quo ad actũ, sed negatur, quòd sit temporale quo ad reatum, & maculam. Dico autem, quòd duratio pęnæ, vt dictum est, respondet durationi maculæ, non actus.

Scotus cõcordat.

¶ Secundò,

¶ Secundò, peccatum quo ad actum interiorem, & affectum peccantis mortaliter, in iudicio Diuino habetur tanquam æternũ, quia in suo æterno peccauit, & voluit se in æternum a Deo separare, vt patuit ex cõtra Genti. & habet Gregorius in solutione, quare negatur consequentia, quia & iudicio humano peccatum momentaneum demeretur æternam pœnam vt patuit. Vide de ista Mate. D.S. in secundo, dist. 42. art. vltimo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœna, quæ etiam secundùm leges humanas infligitur, non semper est medicinalis ei, qui punitur, sed solùm alijs; sicut cum latro suspenditur non vt ipse emendetur, sed propter alios vt saltem metu pœna peccare desistant, secundùm illud Prouer. 19. Pestilente flagellato stultus sapientior erit. Sic igitur & æternæ pœnæ reproborum a Deo inflictę, sunt medicinales his, qui consideratione pœnarũ abstinent a peccatis, secundùm illud Psal. Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant a facie arcus, vt liberentur dilecti tui.

¶ Dicendum ad maiorem, primò exponendo eam, quia sicut potiones amarę adhibitæ, & delectationes subtractæ sunt medicinæ corporis, sic pœnæ per tristitias illatas, & per delectationes subtractas, sunt medicinæ animæ ad recuperandum virtutem. Sunt igitur pœnæ medicinæ, quia fiunt per contraria eorum in quibus aliquis peccauit.

¶ Dico autem soluendo, quòd secundum Philosophum. 10. Ethicorum circa finem, quòd non omnes sunt medicinales puniti, quia secundùm eum insanabiles sunt exterminandi, esto iuxta dicta in ar. 2. ad primum sint medicinales alijs. Vnde D.S. contra Genti. vbi supra statim. Quidam etiam secundum leges humanas a ciuitate perpetuo exilio excluduntur, vt eis subtractis ciuitas purior reddatur. Et aliqui morte puniuntur, non quidem ad emendationem sui, sed aliorum, &c. Patet igitur ad maiorem, quòd non omnis pœna est medicinalis, & emendatoria, immo aliqua exterminatoria. Ad minorem, nulla medicina est infinita, præsertim medicina huius personæ, tamen medicina moralis ipsius communitatis potest esse infinita, ita quòd ex infinita pœna huius, sumitur medicina aliorum, vt ipsi peccata metu consimilis pęnæ horreant, ne & ipsi exterminentur; quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non delectatur in pœnis propter ipsas, sed delectatur in ordine suæ iustitiæ, quæ hoc requirit.

¶ Dicendum negando maiorem, immo videmus oppositum apud sapientiam humanam, quæ multa facit vt proueniant maiora bona, & multa sustinet ne veniant peiora mala; ita Deus facit corruptiones rerum propter aliud, & non quasi in corruptione rerum per se delectetur, sed in ordine vniuersi. Ad minorẽ, dico, quòd Deus non delectatur in perditione hominum vt perditio est, tamen delectatur in relucentia suæ iustitiæ, & reformatione ordinis sui per peccata destituti in peccantibus. Quare negatur consequentia, vnde D.S. vbi iam contra Genti. Est autem concedendũ, quòd pœnæ inferuntur a Deo, non propter se quasi Deus in pœnis propter se delectetur, sed propter aliud, scilicet ordinem imponendum creaturis in quo bonum vniuersi consistit, &c. Quare autem Deus non fecerit creaturas ne possent peccare aliàs videbitur, quia Diuinæ sapientiæ est res dulciter disponere, cum plurima commoda etiam inde elicere possit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœna, & si per accidens ordinetur ad naturam, per se tamen ordinatur ad priuationem ordinis, & ad Dei iustitiam, & ideo durante inordinatione semper durat pœna.

¶ Dicendum maior conceditur, quod est omnino per accidẽs, non durat vel est in infinitum. Ad minorem, negatur, quòd pœna sit per accidens omnino, & per comparationẽ ad omnia. Esto enim sit per accidens, quia præter intentionem peccantis, vt patuit supra. q. 72. ar. 5. non tamen est per accidens in comparatione ad iustitiam, & sapientiam Diuinam, quæ pœnas intendit, licet non propter se, tamen propter ordinem vniuersi, & cum hoc in pœnis ordinem instituit proportionabiliter ad peccata; quare sicut culpæ in infinitum durabunt, ita & pœnæ, & ideo non sequitur consequentia, &c. D.S. in quarto supra dicit ad hoc argumẽtum, quamuis pœna per accidens respondeat animæ, tamen per se respondet animæ infectæ culpa, & quia culpa in perpetuũ manebit, ideo etiam pœna erit perpetua, &c.

Vtrum aliquod peccatum faciat reum pœna infinita secundum quantitatem.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd peccato debeatur pœna infinita secundùm quantitatem. Dicitur enim Hiere. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne fortè ad nihilũ redigas me; ira autem Dei vel furor metaphoricè significat vindictam Diuinæ iustitiæ, redigi autem in nihilũ est pœna infinita, sicut ex nihilo aliquid facere est virtutis infinitæ; ergo secundùm vindictam Diuinam peccatum punitur pœna infinita secundùm quantitatem.

¶ 2 Præterea. Quantitati culpæ respondet quantitas pœnæ, secundùm illud Deute. 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus; sed peccatum, quòd contra Deum committitur, est infinitum; tantò enim grauius est peccatum, quantò maior est persona contra quã peccatur, sicut grauius peccatum est percutere principem, quàm percutere hominem priuatum; Dei autem magnitudo est infinita, ergo pœna infinita debetur pro peccato, quod contra Deum committitur.

¶ 3 Præterea. Dupliciter est aliquid infinitum, duratione, scilicet & quantitate, sed duratione est pœna infinita, ergo & quantitate.

¶ Sed contra est, quia secundùm hoc omnium peccatorum mortalium pœnæ essent æquales, non enim est infinitum infinito maius.

¶ Hic quærit de quantitate intensiua pœnæ, an debeatur peccato pœna infinita, &c. sicut prius quæsitum fuit de infinita extensione duratiua.

¶ Respondeo dicendum, quòd pœna proportionatur peccato, in peccato autem duo sunt. Quorum vnum est auersio ab incommutabili bono quod est infinitũ, vnde ex hac parte peccatum est infinitum.

¶ Conclusionem responsiuam per distinctionem ponit D.S. in fine cor. talem. Ex parte auersionis respondet, & debetur peccato pœna damni, quæ est infinita; sed etiam ex parte conuersionis inordinatæ respondet, & debetur ei pœna sensus finita; probatur conclusio, pœna proportionatur peccato, sed peccatũ ex parte auersionis est infinitum, ex parte autem cõuersionis ad bonum commutabile est finitum, igitur sequitur conclusio. Maiorem D.S. ponit in principio, quæ relinquitur nota ad sensum habitum art. tertio, ad primum. Et deinde probat minorem quo ad primam eius partem, secundò quo ad secundam, ibi. Aliud quod est, &c. tertiò infert ipsam conclusionem, ibi. Ex parte igitur, &c. Prima ergo pars minoris probatur. Notando breuiter, quòd in peccato sunt duo, &c. tunc sic, quia peccatum ex parte auersionis dicit inordinationem a bono incommutabili, sed tale bonum est infinitum, igitur & peccatum ex parte auersionis.

¶ Sciendum autem, quòd hæc auersio dicitur esse infinita nõ entitatiuè, vel quia formaliter priuat ordinem infinitum entitatiuè, sed dicitur infinita extrinsecè, & quasi obiectiuè; sicut intellectio, & visio beati dicitur infinita, quia infiniti, sic auersio illa dicitur infinita, tum quia contra maiestatem Dei infinitam, tum quia aufert infinitum bonum, & separat hominem ab infinito bono, tum quia infinitam pœnam meretur, saltem duratiuè loquendo de pœna sensus, & infinitum damnũ affert. De hoc Sco. in fine quarti, peccatum non dicitur infinitum, nisi quia separat ab infinito, non quòd formaliter malitia sit infinita, quia talis, & tanta est, quanta est bonitas, quæ nata fuisset inesse illi actui, si secundum debitas circunstantias fuisset elicitus; sed hæc non fuisset infinita, nec possibile fuisset esse infinitam, nisi pro tanto, quia coniungit infinito. Hæc ille. Sed inquantum illo dicto vtitur in alio proposito ad ostendendum, quòd purus homo potuisset satisfecisse pro peccatis suis condignè sine merito Christi, vide eũ castigatum in Capreolo dist. 15. quarti sen. in solutionibus argumentorum contra primam conclusionem. Tunc ibi.

Quomodo auersio peccati mortalis est infinita.

Scotus cõcordat.

Capreolus

¶ Aliud quod est in peccato est inordinata conuersio ad commutabile bonum; & ex hac parte peccatum est finitum, tum quia ipsum bonum commutabile est finitum, tum etiam quia ipsa conuersio est finita, non enim possunt esse actus creaturæ infiniti.

¶ Probat secundam partem minoris quasi duplici medio, & arguitur sic, obiectum conuersionis est bonum commutabile finitum, & ipsa est actus finitus, igitur ex parte conuersionis peccatum est finitum, consequentia tenet, quia conuersio nominat actum, qui habet finitatem vel infinitatem ex parte obiecti, & subiecti. Antecedens patet quo ad primam partem, quia commutabile bonum non est nisi finitum, secunda pars patet, quia non possunt actus creaturæ esse infiniti. Conuersio autem peccati est creaturæ, quia creator non potest peccare, &c. Deinde ibi.

¶ Ex

¶ Ex parte igitur auersionis respondet peccato pœna damni, quæ etiam est infinita, est enim amissio infiniti boni, scilicet Dei. Ex parte autem inordinatæ conuersionis respõdet ei pœna sensus, quæ etiã est finita.

¶ Infert conclusionem responsiuam, & patet. Sed sciendũ primò D. S. tertia parte. q. 86. ar. 4. quòd peccato cuicumque ratione conuersionis vt sic debetur tantùm pœna temporalis, quia conuersio ad commutabile bonum est finita, quare ex hac parte debetur sibi sola pœna finita, vnde si sit inordinata conuersio sine auersione a Deo, non debetur sibi pœna æterna, vt patet in venialibus. Quare etiam pœna sensus æterna non debetur conuersioni, nisi ratione auersionis, ita quòd conuersioni debetur ratione sui vt est inordinata pœna sensus, sed quia inordinata taliter, scilicet cum auersione a Deo, debetur sibi æterna, &c.

CIRCA argumentum in contrarium notandum, quòd ꝓbat, quòd pœnæ sensus non sint infinitæ, quia inæquales intensiuè, licet sint æquales extensiuè, & duratione. Et confirmat secũdam partem conclusionis. Vnde dicit D. S. in quarto, dist. 46. q. 1. ar. 3. ad secundum, quòd quantitati peccati respondet quantitas pœnæ secundum intensionem, & ideo peccatorum mortalium inæqualium, erunt pœnæ inæquales intensione, æquales autem duratione, hæc ille. Et loquitur ibidem per totum de pęna sensus. Sed circa hanc rationem videtur esse difficultas, quia sequeretur ex ea, quòd quia pœna damni est infinita, quòd esset & sit æqualis in omnibus. Cuius oppositum videtur dictum ar. præce. ad primum. Ad hoc dicitur iuxta etiam supra tacta. q. 73 art. primo. ad primum, quòd si loquamur de pœna damni præcisè, vt dicit subtractionem boni incommutabilis, & beatitudinis, tunc non potest esse nisi æqualis, quia idem bonum omnibus subtrahitur. Et hoc habetur ex illa ratione, quia infinitum non est maius infinito, & vnum infinitum non est maius seipso. Et hæc vera de infinitis eiusdem rationis, & infinito simpliciter, & entitatiuè. Si autem loquamur de pœna damni vt Scotus loquitur vbi supra circa finem quarti, ita quòd pœna damni non dicat solam carẽtiam, sed carentiam boni apti nati inesse nolitam, quam quis incurrit ex peccato suo a maiori, vel minori sic est inæqualitas, quia in vno potest esse magis nolita, & cõtristans, quàm in alio; & est maior, & minor remorsus secundùm proportionem culpæ, sicut & maior pęna sensus, vnde dicit Scotus, potest dupliciter intelligi inæqualis, scilicet carentia, & pœna damni, sed qualiter erit illa inæqualitas in illis. Dico, quòd erit secundùm inæqualitatem culpæ, quia qui habet grauiorem habebit carentiam maioris boni, ad quod fuit ordinatus. Probo, quantò accidens elicitur cum maiori conatu, tantò debet habere maiorem rectitudinem, & per consequens tantò magis debet ordinare ad maius præmium, quo ergo grauius peccat, priuat se maiori bono. Et sic patet secundùm primum modum quomodo potest pœna dãni esse inæqualis. Ex alia parte, quantò aliquis grauius peccat, tãtò magis dimittitur affectioni commodi, & priuatur affectione iustitiæ, & per consequens erit magis nolens peccatum suum inquantum est causa pœnæ, ergo magis habebit de nolitione, quã alius, quantò magis habetur de affectione commodi, hæc ille. Et videtur concordare D S. de Malo. q. 2. ar. 2. ad 8. vbi dicit. Si consideretur quantitas demeriti per comparationem ad pœnam essentialem, quæ consistit in separatione a Deo, & dolore exinde prouenientе, non minus demeretur, qui sola voluntate, quã qui voluntate, & actu peccat, &c. hæc ille. Vbi patet, quòd in pœna essentiali dicit includi separationem a Deo, & dolorem inde ꝓuenientem. Et quòd talis dolor possit esse maior in vno, quàm in alio, potest haberi ex D. S. de Malo. Mate. 5. arti. 1. ad tertium, quia subtractio visionis, quæ est pœna damni potest esse in aliquo sine omni dolore, vt patet de pueris discedentibus in solo originali. Vnde & August. dicit, quòd patiantur mitissimam pœnam, quia grauitas pœnę etiam attenditur per comparationem ad eum qui punitur, sicut dicimus hominem magis puniri, si auferatur suum patrimonium, quàm si impediretur ne perueniret ad regnum, quod ei non debetur, ergo potest esse, quòd maiorẽ, & minorem dolorem generet, si potest in aliquo nullum generare. Ex quibus omnibus patet, quòd pœnæ sensus sunt inæquales, & per hoc finitæ, pœna autem damni quo ad aliquid æqualis & sic infinita, quo ad aliud pœna damni est etiam inæqualis, & quo ad hoc etiam finita: ita ꝙ pęna damni quandoque accipiaſ pro separatione Dei, aliquando autem etiã pro dolore inde ꝓueniente, & sic patet nulla discordia re benè examinata, &c.

An pœna damni sit inæqualis.

¶ Nota, & D. S. de Malo. q. 2. ar. 9. ad tertium, quia in supplicio damnatorum est aliquid commune omnibus, quod respondet cõtemptui Dei, puta carentia visionis Diuinæ, & perpetuitas pœnæ. Et quantum ad hoc dicuntur congregari congregatione vnius fascis. Et est aliquid in quo differunt, secundum ꝙ quidã magis torquentur, quã alteri, & quantum ad hoc dicũtur colligari, sicut cucumerorum fasciculi ad comburendum. Hæc ille.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnino redigi in nihilum eum, qui peccat non conuenit Diuinę iustitiæ, quia repugnat perpetuitati pœnæ, quæ est secundùm Diuinam iustitiam vt dictum est.* sed in nihilum redigi dicitur, qui spiritualibus bonis priuatur, secundùm illud primæ Corinth. 13. Si non habuero charitatem nihil sum.

* Art. 1. & isto.

¶ Dicendum ad maiorem, quòd intelligitur de nihilo opposito enti spirituali, & constituto in gratuitis, idest ne fortè subtrahas mihi bona spiritualia gratuita, quibus subtractis sim nihil in esse gratuito, secundum quod Apostolus dicit, vt in littera. Et vt August. habet peccantes nihil fiunt: non autem intelligitur de nihilo opposito enti simpliciter, quod nihilum videlicet dicit negationem omnis entitatis, & existentiæ. Et rationem ponit D. S. in solutione, quia tale vel repugnat perpetuitati pœnæ, quæ est secundùm iustitiam Diuinam, nam non ens non punitur propriè; requirit autem iustitia vindicatiua Dei, quòd ordo eius semper reluceat in entibus.

¶ Et secundò aliam rationem ponit D. S. in quarto, vbi supra in solutione vltimi, quare non sit conueniens pœna annihilatio secundum iustitiam Diuinam infligendo, quia pœna, scilicet sensus, vel quasi sensus respondet culpæ proprię, loquendo secundùm inordinationem, quæ in peccato inuenitur in ipsa, & non secundùm dignitatẽ eius in quem peccatur, quia sic cuilibet peccato redderetur pœna infinita intensione, quamuis ergo ex hoc, ꝙ aliquis contra Deum peccat, qui est autor essendi, mereatur ipsum esse amittere; considerata tamen ipsius actus inordinatione nõ debeſ ei amissio esse q̃a esse ꝓsupponitur ad meritũ, & demeritum; nec tamen per inordinationem peccati esse tollitur vel corrumpitur, & ideo non potest esse debita pœna alicuius culpæ priuatio esse. Hæc ille. Vbi patet, quòd auctoritas non debet intelligi de nihilo simpliciter, quia non est conueniens pœna, &c.

¶ Ad minoris primam partem, ira vel furor, &c. verum est. Et de hoc supra. q. 22. ar. 3. ad tertium. Ad secundam partem minoris, redigi in nihilum est pœna infinita, ratione termini, qui est nihil, inter esse enim creatum, & non esse simpliciter, est distantia ex vna parte finita, ex alia parte infinita, quia esse creatum finitum est, non esse autem simpliciter infinitum, inquantum omnem defectum, qui cogitari potest excedit, vt habet D. S. in de Verita. Mate. 27. ar. 3. ad nonum. Verum autem redigere in nihilum sit potentiæ infinitæ. Dicitur, ꝙ sic, & soli Deo conuenit, vt patet tertia parte q. 13. ar. 2. in fine cor. An autem Deus aliquid annihilet, dicitur quòd non vt patet prima parte. q. 104. ar. 4. quare negatur consequentia.

Esse, & non esse distãt in infini.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato ex parte auersionis, sic enim homo contra Deum peccat.

¶ Dicendum, quòd ad maiorem patuit art. 3. ad primum, quia quantitati culpæ respondet quantitas, ratione acerbitatis, & intensionis, & hoc tam in pœna sensus, quàm damni, quo ad dolorem de subtractione boni Diuini; quia qui grauius peccauit grauius punietur pœna sensus, & patietur intensiorem, & acerbiorẽ tristitiam de amissione boni Diuini per peccatum, &c. Ad minorem, peccatum quod contra Deum committitur est infinitum denominatione extrinseca, ratione auersionis, quia contra bonũ infinitũ, vt patuit in corpore; sed non est infinitum ratione conuersionis, nam nullius creaturæ conuersio, vel in bonum vel in malum, est infinita, nisi fortè etiam denominatione extrinseca, quando conuertitur in bonum infinitum, tamen semper modo finito, nulla enim creatura Deũ diligere vel videre potest, quantum est diligibilis vel visibilis. Concedo autem probationem minoris, quæ procedit de peccato ratione offensæ, & auersionis, & per illam habetur, ꝙ homo ex se põt cõmittere offensam infinitã; sed liberũ arbitriũ sibi relictũ nõ põt satisfacere, vt in quarto, d. 15. in Capreolo. Ad consequens, ergo pœna infinita, &c. verũ damni, & ex parte auersionis debetur pro peccato, & hoc concessum est. Vnde probat primam partem conclusionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duratio pœnæ respõdet durationi culpæ non quidem ex parte actus, sed ex parte maculæ, qua durante manet reatus pęnæ; sed acerbitas pęnæ respondet grauitati culpæ, culpa autem, quę est irreparabilis de se habet, quòd ꝑpetuò duret, & ideo debetur ei pęna æterna; non autem ex parte conuersionis habet infinitatẽ, & ideo non debetur ei ex hac parte pęna infinita secundum quantitatem.

¶ Dicendum, maior conceditur dummodo hoc, quod dicitur aliquid habet suppositionem indeterminatam, quia aliquid est infinitum duratione, aliquid quantitate, sed non semper vnum, & idem, quod est infinitum duratione est etiam infinitum quantitate. Minor conceditur etiam de pœna sensus, quod est infinita duratione. Et ratio est, quia duratio pœnæ respondet maculæ, quæ semper durat, non autem duratione actus. Sed negatur cõsequentia de pœna sensus, quia illius quantitas, & acerbitas respondet

spōdet grauitati culpæ, & conueni in cōuersione, quæ cōuersio finita est. Quare negatur cōsequētia, quia culpa irreparabilis .s. quo ad maculam de se habet, ꝙ perpetuò duret, & ideo debet ei pœna æterna. Ex parte autem conuersionis habet finitatem, & ideo nō debetur infinita secundùm intensionem, & acerbitatem, vel quantitaté, & pœna damni quo ad dolorem ēt est finita; quia non fuit natus habere bonum infinitum, nisi modo finito, ideo & illa tristitia est finita secundùm quantitatem &c. ¶Nota autē verba D.S. quando dicit in solutione, culpa aūt, quæ est irreparabilis de se habet, ꝙ perpetuò duret, & ideo debetur ei pœna æterna, quia in hoc tangitur Scotus, vt allegatum fuit ar. 3. ad primum, qui dicit ꝙ duratio pœnæ non cadit sub merito &c. Cuius oppositum ex illis verbis patet; nam peccatū, & demeritum mortale de se habet, vt inducat maculam ſp manentem, quam de per se sequit reatus æternæ pœnæ, & sic duratio pœnæ cadit sub demerito &c.

Contra Scotum.

Vtrum omne peccatum faciat reum æterna, & infinita pœna.

E

Supra ar. 3. & locis ibi dem notatis.

* Ar. pręc.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ. Pœna enim vt dictum est,* proportionatur culpæ; sed pœna æterna differt a temporali in infinitum, nullum autem peccatum differre uidetur ab altero in infinitum cum omne peccatum sit humanus actus, qui infinitus esse nō potest, cum ergo alicui peccato debeatur pœna æterna, sicut dictum est,* uidetur quòd nulli peccato debeatur pœna temporalis tantùm.

* Art. 1. huius quæst.

¶ 2 Præt. Peccatum originale est minimum peccatorum; vnde & Aug. dicit in Ench.* quòd mitissima pœna est eorum qui pro solo peccato originali puniuntur; sed peccato originali debetur pœna perpetua, nūquàm enim uidebūt regnum Dei pueri, qui sine baptismo decesserūt cum originali peccato, ut patet per id quod dominus dicit Io. 3. Nisi quis renatus fuerit denuo non potest uidere regnum Dei; ergo multò magis omniū aliorum peccatorum pœna erit æterna.

* Aug. c. 93

¶ 3 Præt. Peccato non debetur maior pœna ex hoc, quòd alteri peccato adiungitur, cum utrunque peccatū suam habeat pœnam taxatam secundùm Diuinam iustitiam; sed peccato ueniali debetur pœna æterna si cum mortali peccato inueniatur in aliquo damnato; quia in inferno nulla potest esse remissio; ergo peccato ueniali simpliciter debetur pœna æterna; nulli ergo peccato debetur pœna temporalis.

¶ Sed contra est, quod Grego. dicit in 4. dialogorū,* quòd quædam leuiores culpæ post hanc vitam remittūtur, non ergo omnia peccata æterna pœna puniuntur.

* Greg. c. 39

¶Hic quærit de duobus dubijs circa prædicta, primò, an omne peccatū &c. Deinde an reatus pœnæ possit remanere &c. vt ar. sequenti. Oportet aūt hic memorari supradictorum. q. 74. ar. 9 & similiter. q. 72. ar. 5 quia qui peccat citra auersionē ab vltimo fine ꝙ est principiū i moralib. peccat reparabiliter sicut ē peccās venialr.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictū est,* peccatum causat reatum pœnę æternæ, inquantum irreparabiliter repugnat ordini Diuinæ iustitiæ, per hoc scilicet quòd contrariatur ipsi principio ordinis, quod est vltimus finis.

* Ar. 1. & 2. huius quæst.

¶Absoluit q̄situ breuiter tali conclusione; hmōi peccatis (q. s. non sunt contra vltimū finē) non debet pœna æterna, sed tpalis; probat conclusio, peccatū causat reatū pœnæ æternæ inq̄tū irreparabiliter repugnat ordini Diuinæ iustitiæ, per hoc. s. ꝙ cōtrariatur ipsi principio ordinis qđ est ultimus finis; sed in q̄busdā pc̄tis, est quidē inordinatio, nō tñ per cōtrarietatē ad ultimū finē, sed solū circa ea, q̄ sunt ad finē; igit̄ sequr cōclusio. D.S primò ponit hāc maiorē, secundò minorem, ibi. Manifestum est &c. tertiò conclusionem, ibi. Vnde huiusmodi &c. Maior ergo deducta est arti. 1. & tertio præsentis quæst. Deinde ibi.

¶Manifestum est aūt, ꝙ in quibusdam peccatis est quidem aliqua inordinatio, non tñ per contrarietatē ad vltimum finem, sed solū circa ea, quæ sunt ad finem, inq̄tū plus, vel minus debitè eis intenditur, saluato tñ ordine ad ultimum finem; puta cū homo, & si nimis ad aliquā rē tēporalē afficiatur, non tñ pro ea uellet Deum offendere aliquid contra præceptum eius faciendo.

¶Subiungit minorē positam, ꝙ patuit ēt sup. q. 72. art. 5. Et q. 74. ar. 9. & patebit infra q. 88. &c. Hic autem etiam probat; quia pōt in huiusmodi peccatis esse inordinatio circa ea, quæ sunt ad finē, inq̄tum plus uel minus debitè eis intenditur (.s. per affectum, & intellectum) saluato tamen ordine ad vltimum finem, igitur minor uera; illud assumptum declaratur exemplariter, puta cum homo, & si nimis ad aliquam rem temporalem afficiatur, non tamē pro ea uellet Deum offendere, aliquid contra præceptum eius faciendo; & ita patet minor &c. Tunc ibi.

¶Vnde huiusmodi peccatis non debetur æterna pœna; sed temporalis.

¶Infert conclusionē, ꝙ pœna æterna non debetur &c. ut supra & intellige de per se, q̄n uidelicet tale peccatū inuenitur sine mortali, per accidens aūt (.s pp coniunctionem cū mortali) tūc punietur in inferno pęna æterna, ut patebit ad tertiū, & hēt de hoc D.S. in de Malo mate. 7 ar. 10 ex intentione, & ergo hmōi pc̄is debet pęna tpalis, ex propria rōne peccati uenialis, sed tñ rōne status, & indelebilitatis, p accidēs puniunt æternaliter &c Patet ex hac cōclusione, & hoc articulo, ꝙ non est mens. D.S. ꝙ ueniali p se debeatur pœna æterna, ut patet intuenti, quia dicit conclusio, ꝙ huiusmodi peccatis .s. uenialibus debet pœna tpalis. Quare rōnes Scoti in quarto di. 21. q. 1 contra hoc arguentes, non arguunt contra mentem. D.S. immo eā probant; sed argumētum eius quo arguit, quòd nec per accidens ueniali competat ęterna. Hoc D. S. soluit in de Malo, vt patebit ad tertium.

¶Circa argumentum in contrarium, quod est, p cōclusione rñ.

¶Nota ꝙ tangit quoddam antiquū dubium, quod fuit añ tēpora sancti Tho. motum. Voluerunt enim aliq, ꝙ nulla culpa, etiā uenialis remittat in purgatorio post hāc uitam, sed solum in via, ita ꝙ non est possibile, ꝙ aliqs discedat cū ueniali sine mortali. Et isti glossauerunt illam auctoritatē beati Greg. in hoc argumēto adductā; quia quædam leuiores culpæ post hanc uitam remittuntur quo ad pœnam; sed non quo ad culpā. Nam ēt sm D.S. in de Malo, mate. 7. ar. 11 ad quartum, nō oportet, ꝙ dimissis uenialibus quo ad culpā, dimittatur quo ad reatum, & ar. 10. ad sextum. Peccatum postquàm transit actu pōt manere reatu, quem non tollit quælibet mutatio uoluntatis, sed solū illa quam charitas operatur. Hæc ille. Sed hanc opinionem. D. S. ostendit friuolam in se, & sua causa, in quarto di. 21. q. 1. ar. 3. quæstiun. 1. in cor. & magister in textu eiusdem dist quia dictus sanctorum, & Euangelij aduersatur, q̄ non pñt exponi de remissione uenialiū, q̄tū ad pœnā, ut magister ibidē oñdit, q̄a sic tā leuia, q̄ grauia in futuro dimittūtur. Similiter fundamentum falsum est, ꝙ aliquis non possit discedere cum ueniali, & ꝙ in purgatorio non possit expiari quo ad culpam. De quibus uide ad longum in Capreolo in 4. dis. 21. circa primam conclusionem. ¶Sed de modo abolendi culpam uenialis in purgatorio fluctuat Scotus in eadem dis. quarti. Vnde post alia dicit. Si neuter istorum modorum placet, nec primus (.s. ꝙ idē est ueniale remitti, & pœnam solui debitam illi) nec secundus (scilicet ꝙ per merita in uita habita, & reseruata in Diuina acceptatione deleantur in instanti mortis) quæratur alius, quem est difficile inuenire. Nam motum aliquem bonum per quem tanquàm p dispositionem, uel meritum de congruo, uel condigno deleatur veniale ponere in anima post mortem, non videtur doctrinæ theologiæ consonum, quę ponit statum illum ab istis immunem. Hęc ille. Fecit enim Scotus hic, ut multi faciūt, qui nouerunt alios carpere; sed quæstionem non possunt soluere.

An culpa dimittatur post hāc vitam.

¶Sed hanc difficultatem quam Scotus in tertio modo dicendi inducit, soluit D.S. in de Malo mate. 7. ar. 11. in cor. & ad secundū; quia uenialia remittuntur post hanc uitam, etiam quātum ad culpam eo modo, quo remittuntur in hac uita, scilicet per actū charitatis in Deum repugnantem uenialibus in hac uita commissis, quia tamen post hanc uitam non est status merendi, ille quidem dilectionis motus tollit in eis impedimentum uenialis culpæ, non tamen meretur absolutionem, vel diminutionem pœnæ; sicut in hac vita.

¶Et ad secundum, in futura uita, non est aliqua essentialis immutatio uoluntatis, scilicet quantum ad finem, vel quantum ad charitatem, uel gratiam, potest tamen esse aliqua accidentalis immutatio per remotionem impedimētorum. Hæc ille, uide ibidem argumētum sextum, & eius solutionem, & habebis; quia nō sunt eiusdem rationis, nec idem est mereri, præmium essentiale, & accidentale, & consequi remissionē peccatorum uenialium; q̄a meritum gloriæ essentialis, vel accidentalis pertinet per se ad profectum spiritualem, nō autem remissio peccati uenialis, etiam quo ad culpam. Ex quibus patet, ꝙ ad deletionem uenialis in purgatorio, sufficit actus charitatis in Deum, detestatiuus peccatorum venialium in hac uita commissorum, & tamen talis actus non est satisfactorius; sed solùm quietatorius a culpa, nec est uniuocē cōtritio, cum actu contritionis huius uitæ; nec est meritorius præmij essentialis, uel accidentalis Quare ille tertius modus quem Scotus refert non dicit motum talem in purgatorio esse meritum condigni, uel congrui. Quare Scotus non vidit fideliter quid Doctor Sanctus circa hoc uoluerit, nec aliquid dixit theologiæ

Scotus non uidit fideliter. D. S.

theologiæ dissonũ, cũ ut dictũ est, nõ ponat in alia uita motum aliquo modo meritorium. Vnde si D.S. inuenit quandoq; in scriptis sententiarum (quæ potissimè uidit Scotus, disputata vero nõ videtur ita vidisse) dixisse, ꝙ in purgatorio possit esse actus meritorius præmij accidentalis, accepit meritum æquiuocè, & impropriè, pro quacunque dispositione remouente impedimentum gloriæ. in de malo autem vbi iam accepit meritum propriè. s. ꝓ profectu, vel augmento, vel dispositione causante augmentũ gratiæ, vel gloriæ. Vnde non est in alia vita meritum, sicut cõmuniter loquuntur theologi, nec hoc sequitur ex positione. D.S. &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccata nõ differunt in infinitum ex parte conuersionis ad bonum cõmutabile, in qua consistit substantia actus, differunt autẽ in infinitum ex parte auersionis; nam quædam peccata committuntur per auersionem ab ultimo fine, quædam verò per inordinationem circa ea quæ sunt ad finem; finis autem vltimus ab his, quæ sunt ad finem, in infinitum differt.

An pœna mortalis, & uenialis sit comparabiles.

¶ Circa hoc argumentum nota vnum, quod deseruit pro solutione eius, & ẽt tertij, & intellectum cuiusdam argumẽti, qđ Scotus arguit, quòd ueniali non debeatur pœna æterna.

¶ Nota inquam, ꝙ pœna damni, quæ debetur mortali ratione auersionis, est improportionabilis pœnæ uenialis, cuius damnum videtur aliqua retardatio a beatitudine, & diminutio actualis feruoris charitatis, retardatio autem, & perpetua exclusio non uidentur comparabiles. Loquendo autem de pœna sensus, hoc est dupliciter, vel de pœna sensus per se debita utriq; quo ad acerbitatem; & sic pœnæ istę non sunt incomparabiles, vt bene probat argumẽtũ Scoti ubi supra; quia utraque est finita, & eiusdem rationis, & per idem afflictum, & per consequens comparabiles; quia omne finitum cuilibet finito eiusdem ordinis æquari, & proportionari potest. Si autem loquamur de pœna sensus secũdùm durationem, tunc per se loquendo non sunt comparabiles, quia illa æterna, illa temporalis. Sed per accidens tunc sunt cõparabiles; quia una per se perpetua, altera perpetua per accidens. Vnde est differentia sola isto modo in modo habẽdi perpetuitatem; quia una per se alia per accidẽs. Sed ut dictum est, si loquamur de pœna sensus debita mortali per se, & ueniali per se secundũ acerbitatem, tunc quidem mortali debetur multò maior pœna, quàm veniali; sed non improportionabiliter, immo possunt multiplicari tot venialia, vt puniantur æquali pœna sensus cum uno mortali, & hæc fundata sunt in D.S. infra q. 88. art. 4. Et in de malo. q. 7. ar. 10. De hoc etiam Capreolus in 2. dist. 5. ad 7. vbi dicit inter cætera. Ex quo patet, quòd secũdùm eum (scilicet Doct. Sanct.) probabile est, quòd pœna ignis debita pro peccato veniali sit proportionabilis pœnæ debitæ mortali. Igitur vna finitè, & in certa proportione excedit aliam, possent ergo committi tot venialia, quòd pęna ignis eis debita intẽsior esset pœna debita ꝓ aliquo leui mortali, licet non ęquaretur ei in duratione, immo in infinitum excederetur ab ea, sicut temporale ab æterno, vel perpetuo. Hęc ille, & intellige illud ultimum de non æquatione in duratione, de duratione per se debita, secus de duratione per accidens conuenienti veniali; quia & ista potest esse perpetua.

Capreolus.

¶ Circa hoc tamẽ est dubium quomodo fiat, quòd per idem afflictiuum vnus grauius, alius leuius puniatur pęna sensus: de hoc Scotus in fine quarti, ubi dicit. Sed erit ne ista inæqualis immutatio, uel quia ignis est inæqualis, vel quia corpora inæqualiter immutantur ab eis. Dico quòd si illa corpora damnata erũt sine motu locali, ita quòd non mouebuntur de loco ad locum, tunc afflictiua erunt inæqualia, & hoc est rationabilius, quàm sint equalia, quia sic sunt pauciora miracula in damnatione eorum. Si enim est afflictiuum æquale, & tamen unus minus, & alius magis punietur, erit ibi perpetuum miraculum. Si aũt sunt mobiles, & trãsferantur de loco ad locum, tunc possunt transferri de uno afflictiuo in uno gradu ad aliud afflictiuum in alio gradu, secundùm illud Iob. Transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium.

Scotus.

¶ Vel si erit æquale potest dici, quòd est eis intrinsecum afflictiuum eorum, vel perpetuò contiguatiuum; sicut concederet modo de dæmonibus, & ad hoc videtur esse August. 21. de ciuit. Dei. Non est negandum &c. Licet ignis æqualiter ardeat, non tamen æquali molestia cruciat. Hæc ille. Sed non memini me uidisse in Doct. Sanct. quid determinatè super hoc sentiat, nisi ꝙ in 1. parte q. 10. arti. 3. ad secundum, ponit in pœnis damnatorum in inferno transmutationem, sed de hoc alias, iam dicitur ad argumentum. Maior videtur vera iuxta sensum sępe dictum.

¶ Ad minorem, conceditur quòd pœna sensus æterna differt a temporali in infinitum secundùm durationem, esto non secundũ acerbitatem, vel intensionem. Vltra ad subsumptam, nullum peccatum differt ab alio in infinitum ex parte conuersionis. Verum, cui conuersioni debetur pœna sensus, & proportionatur sibi secũdùm acerbitatem. Dico autem, quòd vnum peccatũ differt ab alio in infinitum ex parte inordinationis, & auersionis; quia id quod est ad finem, & finis ultimus in infinitum distant. Ad probationẽ dico, quòd probat, quòd peccatum sit finitum ex parte actus, qui est conuersio ad bonum commutabile, vt patuit arti. 4. Ad consequens, negatur; quia datur aliquod peccatũ, quod non inducit reatum ęternum, ex parte auersionis; sed habet inordinationem reparabilem per quam demeretur solùm temporalem pœnam. Aliud autem habet auersionem irreparabilem, quare non est par ratio, differunt igitur ex parte durationis pœnæ; sed cum hoc stat, quòd sint proportionabilia in pœna secundũ acerbitatẽ, ut patuit &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccato originali, non debetur pœna æterna ratione suæ grauitatis; sed ratione conditionis subiecti, scilicet hominis, qui sine gratia inuenitur, per quam sola fit remissio pœnæ. Et similiter dicendum est ad tertium, de veniali peccato; æternitas enim pœnæ non respondet quantitati culpæ, sed irremissibilitati ipsius, vt dictum est. *

* Art. 1. huius quæst.

¶ Dicendum ad primam partem maioris, quòd originale est quidem minimum, inquantum habet minimum de volũtario, vt patuit q. 82. ar. 1. Tamen dico, quòd originale peccatum non compatitur gratiam, & tamen per solam gratiam dimittitur. Ad secundã partem, cõcedo quòd pœna originalis solius est mitissima, ad sensum quem Doct. Sanct. habet de malo. q. 5. arti. 2. ad tertium, quia est mitissima per comparationem ad eum qui punitur, inquãtum visio Diuinæ essentiæ est quoddam bonum omnino supernaturale, & nullo modo debitum talibus pueris. Ad minorem conceditꝰ, quòd originali debetur perpetua pœna damni, non quidem ratione grauitatis; sed ratione indebilitatis post hãc uitam, quia ad deletionem eius requiritur gratia baptismalis, quam post hanc vitam non possunt tales consequi; vnde perpetuò excluduntur a visione Dei. Negatur autem consequentia; quia dantur alia omnino remissibilia, & in hac uita, & post hanc uitam, & cum hoc nõ auertentia ab vltimo fine, quæ & cum gratia stare possunt, & igitur talibus non debetur pœna æterna.

¶ Ad tertium, nota quòd hoc argumentum est virtualiter Scoti in secundo distin. 21. Dicendum ergo ad maiorem, peccato nõ debetur maior pœna ex hoc, quòd alteri peccato adiũgitur. Dico ꝙ non debetur maior ratione grauitatis peccati, & maior pęna secũdùm intensionem; potest tamen sibi maior deberi extensiuè secundùm durationem, ex hoc, quòd alteri adiungitur, & ratio est, quia ex alio peccato, scilicet mortali consequitꝰ aliquam indelebilitatem. Peccatum autem quandiu non deletur quo ad culpam, tamdiu durat eius pœna in alia uita. Dico ad probationem maioris, quòd vtrũque habet taxatam pœnam quo ad durationem per se, ita si veniale inuenitur per se, debetur sibi temporalis, mortali verò æterna; sed tamen per accidens potest, & veniali cõpetere æterna. Ad minorem, concedo ipsam, ꝙ veniali debetur pęna æterna, si cum mortali inuenitur in aliquo damnato, non de per se, nec ratione proprię grauitatis, nec grauitatis ab alio tractę, sed ratione indelebilitatis. Veniale enim nõ potest deleri, nec quo ad culpam nec quo ad reatũ (vt patet in D.S. in 4. dist. 21. q. 1. ar. 2. quęstiũ. 3.) expiari, nisi uel per motum voluntatis charitate informatum, vel per pessionem pęnæ in statu gratiæ, extra quem sunt damnati.

¶ Vnde dico extensius ad illam minorem, quòd veniale cũ non sit contra veritatem non meretur pęnam æternam ex specie peccati, nec ex parte inhęrentiæ ad subiectum per se loquendo; quia non priuat gratiam, sed per accidẽs fit irremissibile peccato mortali coniunctũ, inquantum est in subiecto priuato gratia, & sic ꝑ accidens punitur pœna æterna, & hæc sunt verba Doct. Sanct. in de malo, supra in fine cor. Vltra ergo peccato veniali simpliciter debetur pęna æterna. Negatur ista consequentia; quia non sequitur, debetur sibi per accidens modo dicto, igitur simpliciter, & secundũ se. Quare & vlterior consequentia negatur.

¶ Nota, ꝙ circa concessam minorem Scotus. D.S. hic, & vbique de ista materia loquenti aduersatꝰ, & dicit se non intelligere quomodo veniali debeatur pęna æterna per accidens, quia coniungitꝰ mortali; quia Deus semper punit citra condignum, & ecõ, ꝙ simpliciter ſm rigorem puniret ad condignum, omnino iniustũ esset, pœnam æternam infligere pro illo, cui secundùm se debetꝰ pęna temporalis. Quantumcumque enim coniungitur alteri hoc nõ facit istud in infinitũ extra istud genus culpæ; ergo nec iustè corrñdet sibi pęna in infinitũ excedẽs. Hęc ille; & postea nititꝰ dictũ suum colorare, ꝙ in inferno puniatur tꝑaliter, & assumit, qđ pęnitus negamus, videlicet, verè pęnitens primò partem pęnitẽtiæ impositæ explens, & añ totam expletam recidiuans in mortale, & in illo mortali decedens, pro parte pęnitentiæ residua explẽda soluet pęnã in inferno, & nõ nisi tꝑalem. Hoc inquam negamus, & dicimus, ꝙ redit reatus pęnæ æternæ, quæ nõ nisi sub conditione dimissa fuit, scilicet si satisfaceret in gratia, vt ad longum videre potes in Capreolo in quarto distin. 15. q. 3. in solutionibus cõtra secundam & tertiam conclusiones &c. Argumentũ aũt Scoti ꝓcedit secundùm non causam, vt cãm, quando arguit veniale in inferno non puniri æternaliter, quia vt patuit hoc non est ratione grauitatis, de qua arguit, sed ratione indelebilitatis quã ĩdelebilitatẽ ex culpa sua mortalis peccator incurrit. Nimisũ ergo si sine detrimento

Scotus aduersatur doctrinæ.

Nã reatus pœnę temporalis, qui nisi facta satisfactione dimissus nõ fuit, redit propter recidiuum factũ in reatum pœnæ ęternæ.

trimento iustitiæ possit semper puniri, vt habet D. S. in quarto.

¶Ad aliud quod arguit, quia Deus semper punit citra condignum. Ad hoc respondet D. sanc. de Malo. Materia 7.ar.7.ad 10. & ad secundum, vbi arguit satis formaliter argumentum Scoti, & dicit, quòd pœna peccati venialis, etiam cum in inferno punitur mitigatur quantum ad acerbitatem, quamuis grauius puniatur quam ab homine puniretur; quia habet maiorem grauitatem, secũdum quòd comparatur ad Deum, prout punitur a Deo, quàm secundum, quòd comparatur ad hominem, prout punitur ab homine Hæc ille Et antea ad secundum quod est tale. Sicut dicitur Deuteronomij 25. pro mensura delicti erit plagarum modus, sed peccatum veniale non fit maius ex eo quòd coniungitur mortali: ergo non punitur maiori pœna. Sed quando est sine mortali in habente charitatem non punitur pœna æterna: ergo nec mortali adiunctum, pœna æterna punietur Ecce argumentum.

¶Sequitur responsio. Dicendum inquit quòd acerbitas pœnæ directè respondet quantitati peccati, sed æternitas pœnæ respondet indelibilitati illius, quæ quidem aliquando conuenit veniali peccato per accidens. Et ad quintum non propter maioritatem culpę ipsius venialis, peccatum veniale coniunctum mortali diutius punitur, sed propter indelibilitatem quæ prouenit ex adiuncto. Hæc ille. Ex quibus patent solutiones argumentorum Scoti, & ea quæ dicta sunt, &c.

Vtrũ reatus pœnæ possit remanere post peccatum.

F

2.di.42.q.1. ar.2. Et 4. dist.14.q.2. ar.1.q.2.ad 1. Et Ver.q. 28. artic.2. ad2.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd reatus pœnæ non remaneat post peccatum. Remota enim cã remouetur effectus; sed peccatum est causa reatus pœnæ; ergo remoto peccato cessat reatus pœnæ.

¶ 2 Præt. Peccatum remouetur per hoc, quòd homo ad virtutem redit; sed virtuoso non debetur pœna; sed magis præmium; ergo remoto peccato non remanet reatus pœnæ.

*Arist.c.3.

¶ 3 Præt. Pœnæ sunt medicinæ, vt dicit in 2. Ethi.* sed postquàm aliquis iam est ab infirmitate curatus nõ adhibetur sibi medicina; ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

¶Sed contra est, quod dicitur 2. Regum 12. quod Dauid dixit ad Natham Peccaui domino, dixitque Nathan ad Dauid. Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris, veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos nomen domini, filius qui natus est tibi morte morietur; punitur ergo aliquis a Deo etiã postquam ei peccatum dimittitur, & sic reatus pœnæ æternæ remanet peccato remoto.

¶Hic determinat quoddam dubium circa dicta, an reatus maneat trãseunte culpa, ita quòd culpa sit quidem causa reatus in fieri sed non in facto esse, sicut, & de macula quæsitum fuit. q præce. ar.2. vel an transeunte peccato transeat & reatus. Quærit autem hoc de reatu in communi, & inquantum reatus est effectus consequens peccatum. In tertia vero parte. q.86. ar.4. quærit de reatu vt est quoddam abolendum per pœnitentiam, & ibidem tractat de reatu magis in speciali, quàm in hoc arti. quare nulla est nugatio, est enim aliud intentum, & alius tractandi modus, &c.

¶Circa hunc articulum, & dicenda, nota primò, quòd aliquem offendens facit contra amicitiam eius, & quandoque etiam contra æqualitatem iustitiæ; potest tamen fieri quòd hæc duo abinuicem diuidantur, ita quòd offendat, & non faciat contra iustitiam, quare sicut hæc duo diuiduntur aliquando in offensa, ita etiam in recompensatione separantur; sicut quando alicui per violentiã offendenti pœna infertur, tunc fit quidem recompensatio quantum ad iustitiam quia punitur pro damno illato, sed non restituitur amicitia, sicut communiter fit nunc apud homines contendentes apud iudicem. Similiter quandó offendens placat quandoque offensum, & recuperat amicitiam eius nondum restituta re ablata, vel non recompensato damno. Sic peccator mortalis peccando violauit Dei amicitiam per malum affectum, & cum hoc per inobedientiam Deo subtraxit debitum honorem & propriæ voluntati cõtra diuinum præceptum indulsit, ideo per primum incurrit offensam, & per secundum reatum pœnæ. Quare in via recompensationis poterit per pœnitentiam recuperare amicitiam Dei, detestando peccata pręterita, & proponendo ęmendationem de futuro. Et tamen hac amicitia recuperata potest adhuc non recompensasse damnum, quod Deo intulit, & non esse passus propter hoc, quod se inordinatè delectauit, ideo peccato dimisso quo ad culpam, & offensam ac maculam, potest remanere adhuc aliquis reatus alicuius pœnæ.

¶Nota secundò, ad videndum quis reatus maneat post dimissam maculã atq; Dei offensam (Nota inquam) iuxta supra dicta, quod peccatum ex parte auersionis consequitur peccatum mortale, reatus pœnæ æternæ. Ex parte autem conuersionis ad bonum cõmutabile inquantum est inordinata, consequitur etiam reatus alicuius pœnæ; iustum est enim, vt qui suę voluntati plus indulsit quàm debuit, contra voluntatem suam aliquid patiatur. Sic enim erit æqualitas, quia tamen conuersio ad bonum commutabile est finita, nec ex hac parte peccatum habet, vt debeatur sibi æterna pœna. Et hoc patet ex hoc, quia si sit inordinata conuersio ad bonum commutabile sine auersione, vt est in veniali, non debetur tali conuersioni inordinatæ pœna æterna sed temporalis. Quãdo igitur per gratiam remittitur culpa, & tollitur auersio a Deò, & restituitur eius amicitia, tollitur reatus æternæ pœnæ, quæ consequebatur maculam, & auersionẽ, sed tamen adhuc manebit reatus correspondens conuersioni, sed ad pœnam temporalem, quia talis pęna debetur conuersioni inordinatæ, & non æterna. Quod autem sit reatus æternæ pœnæ est, quia conuersio habet adiunctam auersionem.

Quis reatus remaneat post dimissam maculam.

¶Ex quibus patet quod transeunte macula manet reatus pœnæ tẽporalis, &c. Nota tertiò, quod existens in mortali, est in offensa Dei, quæ consistit in hoc, quod Deus repellit hominem a gratia, & codẽ modo remittitur peccatum mortale quo ad offensam, potest autem contingere apud homines, quod vnus remittit alteri offensam absq; hoc quod ille cui remittit, immutet voluntatem suam. Hoc autem non contingit quod Deus remittat offensam absq; immutatione voluntatis humanæ, quia cum ipse sit immutabilis, si debet nõ esse offensus post offensam, & debet dare gratiam, oportet quòd fiat mutatio circa hominem; quare ad remissionem peccati & offensæ, oportet quod voluntas prius auersa, sic immutetur, vt se cõuertat ad Deum cum detestatione conuersionis pręcedentis ad bonũ commutabile, & se subdat diuinæ iustitiæ, ita quod per detestationẽ peccati consequatur gratiam, per quam recuperet amorem perditum, & per voluntatem subdat se Diuinæ iustitiæ acceptando pœnam per seipsum vel ab alio illatam. Et sic patet, quod voluntatem oportet Deo coniungi ad remissionem maculę, ita quod ex coniunctione consequatur gratiam, & tñ velit sustinere a Deo, vel assumere voluntariè pęnam pro peccato: Et sic trãseunte macula, manet pęna voluntaria satisfactoria. Et per hoc intelligetur quod D. S. dicit in corpore, quod macula aufertur ab anima, per hoc quòd Deo coniungitur. Oportet enim primò coniungi per gratiam, & deinde per acceptationem diuinæ iustitiæ, vt fiat æqualitas pro destructo ordine diuino, &c. His notatis facile vidẽdũ erit de arti.

¶ Respondeo dicendum, quòd in peccato duo possunt cõsiderari, scilicet actus culpę, & macula sequẽs.

¶D. S. primò præmittit vnum notabile distinctiuũ secundum cuius duo membra, ponit secundò duas conclusiones responsiuas, primã ibi. Planum est, &c. secũdam ibi. Sed si loquamur, &c. Quo igitur ad primum in peccato duo possunt considerari, scilicet actus culpæ, & macula sequens Et secundum D. S. in secundo, peccati nomine quandoque vnum, & quandoque aliud intelligimus, quia nomine causæ aliquando intelligitur effectus, propter eorũ vicinitatem, macula autem est effectus actus culpæ, &c.

¶ Planum est autem, quòd cessante actu peccati, remanet reatus ĩ omnibus peccatis actualibus; actus enim peccati facit hominem reum pœnæ, inquantum transgreditur ordinem Diuinæ iustitiæ.

¶Hic D. S. ponit primam conclusionem respon. quo ad primũ membrum, talem. Cessante actu peccati remanet reatus in omnibus peccatis actualibus (Et intelligitur quod remanet reatus etiam pœnæ damni, & reatus pęnæ sensus æternæ, transeunte solo actu, manente macula) Et dicit in omnibus peccatis actualibus, quia opposito modo est de Originali, quod vt supra dictum fuit. q.74. art.3. ad secundum transit reatu, & manet actu, quo scilicet ad materiale. Actuale vero potest transire actu, & manet reatu, quare dicit in actualibus. Probatur autem conclusio; actus peccati facit hominem reum pęnæ (scilicet æternæ) inquantum trãsgreditur ordinem Diuinæ iustitiæ (& supple quandiu manet illa trãsgressio, & peruersitas ordinis, tam diu manet reatus) sed cessante actu culpæ adhuc manet transgressio, & peruersitas ordinis Diuinæ iustitiæ; igitur cessante actu culpæ, manet reatus etiam pęnæ æternæ, vt dicit conclusio. Maiorem illam D. S. primò ponit, secundò probat minorem, quam tamen non ponit, ibi. Ad quem nõ redit, &c. Maior ergo pro partibus suis patet ex ar. 1. & 3. Et D. S. relinquit eam notam. Deinde ibi.

¶Ad quem non redit, nisi per quandam recompensationem pœnæ, quæ ad æqualitatem iustitiæ reducit; vt scilicet qui plus voluntati suæ indulsit, quàm debuit contra mandatum Dei agens secundum ordinem Diuinæ iustitiæ, aliquid contra illud quod vellet simpliciter, spontaneus vel inuitus patiatur; quod etiã in iniurijs hominibus factis obseruatur, vt per recompẽsationẽ pęnæ reintegretur æqualitas iustitiæ; vnde patet quod cessante actu peccati vel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitũ pœnæ.

¶Probat minorem suppositam sic, non fit reditus ad ordinem Diuinæ iustitiæ, nisi per quandam recompensationem pœnæ, quę ad æqualitatem iustitiæ reducitur; vt s. qui plus voluntati suæ indulsit, quàm debuit contra mandatum Dei agens; secundũ ordinem Diuinæ iustitiæ aliquid contra id qđ simpliciter vellet spontaneus, vel inuitus patiatur; (suppletur) sed cessante actu, nõdum facta est ista recompensatio de qua loquimur in maiori nunc assumpta; igitur cessante actu peccati &c. Maior proxima patet & apud homines; quia idem obseruatur in iniurijs hominibus factis; vt per recompensationem pœnæ, reintegretur æqualitas iustitiæ; igitur maior vera. Minor proxima de se nota est.

¶Nota autem, quòd ex illa probatione videtur solũ haberi, ꝙ transeunte actu peccati, remaneat ordo iustitiæ Diuinæ peruersus, quia non recompensatus per pœnam, qui recompensetur lata pœna etiam inuito patiente. Sed ex hoc nõ habetur, ꝙ si inuitus pœnam patiatur, quòd recuperet amicitiam Dei. Sed quia D. S. vult ostendere solũ ꝙ cessante actu peccati remaneat reatus, sufficit sibi ostendere de reatu qui competit peccato rõne cõuersionis. Illi enim debetur pœna, vt recompensetur æqualitas dicta. Verũ tñ est, ꝙ illa pœna in iudicio Dei nõ cessat, nisi prius dimisso alio reatu, qui debetur rõne auersionis; vnde D. S. in hac probatione solũ uidetur loqui de reatu, qui competit peccato ratione conuersionis, & hoc sufficit sibi ad propositum ostẽdendum &c. Sed tertia par. q. 86. art. 4 loquitur de utroque reatu expresè, vt tactũ fuit in secundo notabili; prius oportet remitti reatum, qui est ex offensa Dei, & sequitur auersionẽ, q̄ dimittat reatus pœnæ, qui ꝓuenit ex hoc, ꝙ voluntas sibi indulsit contra mandatũ Dei &c.

¶ Sed si loquamur de ablatione peccati quantum ad maculam, sic manifestum est, quòd macula peccati ab anima auferri non potest, nisi per hoc, quòd anima Deo coniungitur, per cuius distantiam detrimentum proprij nitoris incurrebat, quod est macula, vt supra dictũ est.* Coniungitur autem Deo homo per voluntatem; vnde macula peccati ab homine tolli non potest, nisi voluntas hominis ordinem Diuinæ iustitiæ acceptet, vt scilicet vel ipse sibi pœnam spontaneus assumat in recompẽsationem culpæ præteritę, vel etiam a Deo illatam patiẽter sustineat, vtroque enim modo pœna rationem satisfactionis habet.

*q. 86. ar. 1.

¶Hic consequenter procedit ad secundam conclusionẽ responsiuam, & primò præmittit quandam conclusionem præambularẽ pro probatione secundæ conclusionis respon. secundò ipsam conclusionem respon. secundam cum sua probatione subiungit, ibi. Pœna autem &c. Conclusio ergo præambularis est, macula peccati ab homine tolli non potest, nisi uoluntas hominis ordinẽ Diuinæ iustitiæ acceptet, vt s. vel ipse sibi pœnam spontaneus assumat in recompensationem culpæ præteritę, uel etiam a Deo illatam patienter sustineat, ita quòd pœna utroque modo rationem satisfactionis habeat.

¶Nota aũt, ꝙ prius dictum fuit, quòd aliqs possit redire in ordinem iustitiæ Diuinæ, etiam si pœnã inuitus patiatur, & hoc est verum de ordine iustitiæ uindicatiuę; sicut patet de damnatis, qui sunt in tali ordine absque expiatione reatus, vel culpæ. Sed nũc Doct. Sanct. dicit ꝙ macula tollitur, quia spontaneus assumit, vel patitur. Et per hoc redit ad ordinem Diuinæ misericordiæ, quæ est laxatiua peccati, quo etiam ad maculam, & remittit reatũ pœnæ æternæ. Et ita habetur, quòd uoluntas redit ad Deum mediante recuperatione gratiæ; quia se uoluntariè Deo subdit, & ꝑ hoc tollitur macula, & tamen adhuc vult sustinere pœnam temporalẽ. Probatur igitur conclusio, macula peccati ab anima auferri non potest, nisi per hoc, quòd anima Deo coniungitur, per cuius distãtiam detrimentum proprij nitoris incurrebat, quod est macula; sed anima coniungitur Deo per voluntatem; igitur sequitur conclusio. Minor relinquitur nota, quia non est hominis coniunctio ad Deum localis, sed affectionalis &c. Maior patuit. q. 86. Quod autem talis pœna uoluntariè assumpta sit satisfactoria de se notum est; quia satisfactio est assumptio pœnæ voluntaria pro expiatione peccati. Deinde ibi.

¶ Pœna autem satisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ. Est enim de ratione pœnæ, quòd sit contra voluntatem, pœna autem satisfactoria, & si secundùm absolutam considerationem sit contra voluntatem, non tamen vt nunc, & per hoc est voluntaria; vnde simpliciter est voluntaria, secundùm quid autem inuoluntaria; sicut patet ex his, quæ supra* de voluntario, & inuoluntario dicta sunt. Dicendum est ergo quòd remota macula culpę potest [d] quidẽ remanere reatus non pœnæ simpliciter, sed satisfactorię.

* q. 6. ar. 6.

D. 331.

¶Ponit & probat conclusionem respon. secundã. Cessante pctõ quo ad maculam, & remota macula culpæ, põt remanere quidem reatus non pœnæ simpliciter, sed satisfactoriæ. (Et nota, quòd innuit, quod dictum est circa primam conclusionem respon. qa cessante actu culpæ tñ, manet reatus simpliciter, & pœnæ æternę) probatur conclusio, assumendo fundamentalem pro maiori breuiando ipsam; macula peccati nõ tollitur, nisi uoluntas sumat pœnam satisfactoriam; sed pœna satisfactoria diminuit aliquid de ratione pęnæ, ita quòd non est pœna simpliciter, sed secundũ qd; igitur conclusio vera, ꝙ cessante macula, adhuc remanet &c. Maior patuit, minor probatur, de ratione pœnæ (-s. simpliciter) est, ꝙ sit contra voluntatem; sed pœna satisfactoria, & si secũdùm absolutam considerationem sit contra uoluntatem, nõ tñ vt nũc, & per hoc est uoluntaria simpliciter; quare est simpliciter uoluntaria, secundũ quid aũt inuolũtaria; igitur minor vera. Maior ꝓxima relinquitur nota ex rõne pœnæ. Minor simpliciter pro prima parte relinquitur nota; quia qui patitur pro peccatis nõ uellet pati absolutę, sed tñ ut satisfaciat vult pati. Secũda pars minoris, ꝙ per hoc sit uoluntaria simpliciter, & inuoluntaria secundũ quid, patet ex supra dictis. q. 6. ar. 6. de voluntario, & inuoluntario; quia istud quod est volitum pro hic, & nunc secundùm quod agit, est voluntarium simpliciter dicendum, & tñ quia non esset uolitum absolutè, & ẽm considerationẽ rõnis, dr̃ inuolũtariũ ẽm qd, sicut patet de ꝓiectione mercis in mare &c. Et per hoc patet articulus.

ARGVMENTVM in contrarium. Pro secunda conclusione respon. est. Circa hoc argumentum nota, quòd post recuperationem gratiæ, & dimissa offensa, adhuc debetur pœna temporalis propter tria. Primò quidem, vt tactum fuit propter ordinem iustitiæ Diuinę. Secundò propter sanationem vitium animæ, q̄tũ ad reliquias peccatorum præcedentium. Tertiò propter remouendum scandalum aliorum, ut ędificentur in pœna, qui scandalizati fuerunt in culpa. Et de tali pœna pręsertim loquitur argumẽtum in contrarium; quia Dauid fuerat homicida, cui dimissa culpa, & pœna æterna, Deus iniunxit pœnam temporalem, & eum puniuit in puero; quia fecerat blasphemari nomen domini. Nam alij dicebant, quòd Deus iniustè egisset eligendo Dauid, & reprobando Saul, quia Dauid esset homicida &c. ideo etiam, vt alij ædificarentur, uidentes quia Deus interficeret prolem ex adulterio natam.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd sicut cessante actu peccati remanet macula, vt supra dictum est;* ita etiam potest remanere reatus; cessante verò macula non remanet reatus secundùm eandem rationem, vt dictũ est.*

* q. 86. ar. 2.

* In corp.

¶Dicendum ad maiorem, remota causa in esse, & conseruari remouetur effectus. Secundò remota causa remota, & immediata, remouetur effectus. Ad minorem peccatum est causa reatus pœnæ, dico quòd peccatum quo ad actum, est causa in fieri, & remota, & non in conseruari; sed peccatũ quo ad maculã est cã in esse & conseruari, & ꝓpinqua ipsius reatus; ergo remoto peccato quo ad actum, negatur, sed remoto peccato quo ad actum, & maculã, non manet reatus eiusdem rationis, sicut fuit cum macula; qa cũ macula est reatus pœnæ simpliciter, & æternæ; sed post abstersam maculam, est reatus ẽm quid satisfactoriæ, & temporalis, sicut & sup. dictum fuit q. 86. art. 2. ꝙ transeunte peccato manet macula, qa peccatum est cã eius in fieri, & non in esse, & talis macula est immediatum fundamentum reatus æterni. Vide D. S. in 2. dist. 42. q. 1. ar. 2. vnde ad primum. Cã proxima reatus est ipse defectus per actum peccati inductus. Actus verò est cã remota &c. Itẽ D. S. in 3. par. ubi habet materiam istius articuli, q. 86. ar. 4. & idem argumẽtum, & soluit ex alio fundamento; quia vult, ꝙ transeunte culpa quo ad auersionem, & conuersionem cesset reatus. Auersio autem cessat per hoc, quòd mens Deo cõiungitur per gratiam, & sic cessat reatus pęnæ ętern
æ. Conuersio autem ad bonum creatum cessat, quando homo pęnitet, & satisfacit pro inordinata conuersione, & tunc cessat etiam reatus pęnæ temporalis &c.

Remota macula q̃ reatus maneat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtuoso non debetur pœna simpliciter, potest tamen sibi debere pœna vt satisfactoria, quia hoc ipsum ad virtutem pertinet, vt satisfaciat pro his in quibus offendit, vel Deum, vel hominem.

¶Dicendum ad maiorem, peccatum remittitur per hoc, ꝙ homo ad uirtutem reducitur, conceditur. Sed dico, ꝙ nõ semper est perfecta uirtus, & secundò habita uirtute possunt stare reliquiæ præcedentium peccatorum, contra quas oportet adhiberi remedium, ne homo relabatur in peccata, & tertiò, habita uirtute adhuc non est restituta æqualitas, ꝑꝑ inordinatam conuersionẽ ad bonum commutabile, quam æqualitatem requirit Diuina iustitia.

¶ Ad minorem, uirtuoso perfectè, qui nullum defectum patit, concederetur. Sed dico, ꝙ uirtuoso, qui non satisfecit pro inęqualitate commissa, debetur pœna non exterminatoria, & simpliciter, tamen pęna secundùm quid satisfactoria; immo hoc requirit uirtus, ut homo velit recompensare damnum illatum, vel homini, uel Deo. Vltra ergo remoto peccato quo ad actum, & maculã, non remanet reatus pœnæ simpliciter, & æternæ exterminatorię, remanet tamen reatus temporalis pœnæ satisfactoriæ &c.

¶Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum, quòd remota macula sanatum est vulnus peccati quantum ad voluntatem. Requiritur autem adhuc pœna ad sanationem aliarum virium animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerunt, vt scilicet per contraria curētur. Requiritur etiā ad restituendum æqualitatem iustitiæ, & ad amouendū scandalum aliorum, vt ędificentur in pœna, qui sunt scandalizati in culpa, vt patet ex exemplo de Dauid inducto.

In argum. sed contra.

¶Dicendum, maior patuit arti. tertio, ad secundum. Et concedo simpliciter, ꝙ pœna satisfactoria est medicinalis. Ad minorem, conceditur, quòd postquàm aliquis est totaliter ab infirmitate curatus, non indiget medicina præsertim curatiua. Dico autem circa hoc, quòd ille cui dimissum est peccatum quo ad maculā, esto sit curatus quo ad uoluntatem, non tamē est totaliter curatus quo ad alias vires, quæ adhuc debiles sunt, per reliquias priorum peccatorum. Sublato enim eo, quod est ex parte auersionis, remanet id quod se tenet ex parte cōuersionis. Ex cōuersione aūt cātur aliqua dispositio, vel etiam habitus inordinatus in uiribus aīæ, quæ manent in via corruptionis, etiā gratia recuperata. Quare & opera satisfactoria oportet implere contraria his dispositionibus, vt tollantur, ut habet Doct. Sanct. tertia par. ubi supra artic. 5. & in 4. sen. di. 14 q. 2. ar. 1. Et præterea, adhuc manet aliqua inæqualitas post ablationem maculæ. Et tertiò illa pœnitentiæ est præseruatiua, ne iterum in peccata recidiuet. Vnde quandoque minùs peccāti iniungitur grauior satisfactio, nō ut est ad soluendum debitū, sed ut in remedium, & quasi in medicinam præseruatiuam, ut habet Doct. Sanct. in 4. distin. 20. quæst. 1. articu. 1. quæstiun. 1. Quare negatur consequentia, quòd non maneat debitum cuiuscunque pœnæ, sed non manet pœna correspondens vulneri, quòd est per auersionem. ¶Nota autem, quòd ablata macula sanatum est vulnus peccati quantum ad uoluntatem, inquantum uoluntas adhæret vltimo fini bono; sed tamen non uidetur, quòd vulnera ꝑ peccata actualia in ipsam inducta, iuxta tertium ar. q. 85. quæ sunt ꝓnitas ad malum, omninò statim sanentur, immo solùm per exercitium; sicut & vulnera, & reliquiæ in alijs potentijs; nam sicut in iustificatione perficitur uoluntas per charitatem ita aliæ potētiæ per morales infusas iuxta principia Doct. Sanct. Et tamen hoc nō obstante, manent reliquiæ peccatorum in alijs potentijs animæ, ut habet Doct. Sanct. in de Virtutibus in communi. q. 10. ad 14. Pari ratione, & in uoluntate, esto sanetur vulnus peccati mortalis, quo ad maculam, videtur tamen manere aliqua dispositio relicta ex peccatis, quæ non statim, sed cum tempore per exercitium totaliter abigitur. Vnde D. S. in quarto dist. 14. q. 2. art. 1. quæstiun. 3. ad secundum dicit, quòd peccatum per actum potentiarum commissum est, & ideo in ipsis potentiis præter priuationem virtutū, alij etiam defectus ex peccato causantur, sed non in essentia aīæ præter defectum gratiæ; & ideo non oportet, quòd si per aduentū gratiæ ad essentiam animæ, macula quæ nihil aliud erat, q̄ gratię priuatio tollitur, quòd etiam a potentijs omnes alij defectus tollantur. Hæc ille. Vbi patet, quòd in sola essentia ponit per peccata causari solam priuationem gratiæ. In potentijs autem præter hoc reliquias, & vulnera peccatorum, nec ab alijs potentijs excipit uoluntatem, quare & in ipsa causantur, & pari ratione nō immediatè recuperata gratia, tolluntur. Intelligendus est igitur D. S. quòd sanatur vulnus uoluntatis, quod erat per auersionē ab vltimo fine, sed non quod erat per conuersiones inordinatas inductum, uel fortè accipit uoluntatem pro anima ipsa cuius vulnus, & macula deletur &c. Est magnum in hac re argumentum, q̄a iuxta supra dicta, cum in concupiscibili generatur intemperantia generatur in uoluntate incontinentia, quæ cum habitus sit, non statim recuperata gratia tollitur, ipsa autem dicitur, & est reliquiæ peccatorum ergo &c.

Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato.

G

1. q. 14. ar. 1. ad 3. Et 2. d. 30. q. 1. ar. 1. & di. 36. ar. 1. Et 4. dist. 15. q. 1. ar. 4. q. 2. ad 3. Et 3 co. ca. 41. Et Mal. 1. 4. artic. 1. 10.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd nō omnis pęna sit propter aliquā culpam. Dicitur enim Io. 9. de cæco nato. Neque hic peccauit neque parentes eius, vt nasceretur cæcus. Et similiter videmus, ꝙ multi pueri etiam baptizati graues pœnas patiuntur, vt puta febres, dæmonum oppressiones, & multa huiusmodi, cū tamen in eis non sit peccatum postquàm sunt baptizati; & antequàm sint baptismati, nō est in eis plus de peccato, quàm in alijs pueris, qui hæc non patiuntur, non ergo omnis pœna pro peccato est.

¶ 2 Præt. Eiusdem rationis esse videtur, quòd peccatores prosperentur, & quòd aliqui innocentes puniantur; vtrunque autem in rebus humanis frequenter inuenimus. Dicitur enim de iniquis in psal. In labore hominum non sunt, & cum hominibus, non flagellabuntur. Et Iob. 21. Impij viuunt, subleuati sunt confortatique diuitiis. Et Abacuch primo dicitur. Quare respicis contēptores, & taces conculcante impio iustiorem se? non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

¶ 3 Præt. De Christo dicitur primæ pe. 2. quòd peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, & tamen ibidem dicitur, quod passus est pro nobis, ergo non semper pœna a Deo dispensatur pro culpa.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iob. 4. Quis vnquàm innocens perijt, aut quando recti deleti sunt? quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem flante Deo perijsse. Et Aug. dicit in primo retractationum, * quòd omnis pœna iusta est, & pro peccato aliquo impenditur.

* Aug. c. 9.

¶Ista est secunda pars huius q̄stionis in qua D. S. ostendit quomodo contingat pœnam esse sine culpa, & circa hoc duo facit. Primò quærit de hoc generaliter, secundò specialiter inquirtur quomodo contingat aliquem puniri pro alio ar. 8. &c.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictū est, * pœna potest dupliciter considerari, simpliciter, & inquātum satisfactoria.

* Ar. præc.

¶Doct. Sanct. respondet secundū unam distinctionem trimembrem, cuius duo membra ponit in principio, aliud in sequētibus innuit. Vnde secundò ponit tres conclusiones responsiuas huic distinctioni correspondentes, primam ibi. Pœna quidē &c. secundam ibi. Si uerò loquamur &c. tertiā ibi. Sciendum tñ &c. Quātū ad distinctionem, quæ & habita est art. 6. Notandum, ꝙ pœna pōt simpliciter accipi, pōt enim primò accipi sub rōne pœnæ, & simpliciter, ut s. est mala & nociua, & contra uoluntatem, & ut nō ordinatur ad bonum patientis; pōt secundò accipi pœna, ut satisfactoria; pōt tertiò accipi pœna, quæ vē pœna, & tñ in ueritate non habet simpliciter rōnem pœnæ, sed medicinę, quia non infligitur vt noceat, & sit mala, immo ꝙ cedat in bonum patienti, & est solum detrimētum hominis, non in bonis principalibus, ut homo est (s. in bonis spiritualibus, sed temporalibus) ordinatū in ꝓfectū spiritualiū; sicut secundū D. S. in 2. di. 36. ar. 4. per hoc, ꝙ iusti in aduersitatibus sunt, ad uirtutem, & eorum bonū cedit, quia per hoc proficiunt, vñ non est eis simpliciter pœna ꝓcipuè inīquum hoīes, sunt, sed quasi pro pmio redditur. Homo enim pōt cōsiderari f̄m speciem, uel f̄m genus, & considerando f̄m speciem. s. ut rōnalis est, bona sua principaliā sunt uirtutes, & earum actus, sed secūdaria bona sua, sunt quæ ad opus uirtutis organicè deseruiunt, ut sanitas corporis, & res exteriores, quæ non simpliciter sunt bona rationis, sed secundùm certam mensuram, prout s. opus virtutis adiuuant; si autem consideretur secundùm rōnē gñis in q̄tū animal viuū, sic oīa bona corporis & exteriora sunt sibi bona, & q̄libet priuatio horum potest dici pœna, vel q̄nque magis pœnale.

¶Pœna quidem satisfactoria est quodammodo volūtaria; & quia contingit eos, qui differunt in reatu pœnę, esse unum secundùm voluntatem vnione amoris, inde est, quòd interdum aliquis, qui non peccauit, pœnam voluntarius pro alio portat.

¶Hic consequenter D. S. ponit primam conclusionem responsiuam secundo membro prioris distinctionis correspondentem, videlicet de pœna, ut satisfactoria, vt est simpliciter uoluntaria, in uoluntaria autem secundū quid, & est talis conclusio. Interdum aliquis qui non peccauit, pœnam uoluntarius pro alio portat. (Et hr̄ ex hoc conclusio formaliter responsiua negatiuè, ꝙ pœna satisfactoria non est ꝓ pp culpam propriam ipsius qui fert pœnā, esto non sit, nisi propter culpam alterius.) Probat eam primò ratione, secundò confirmat per simile, ibi. Sicut etiam &c. Ratione sic. Pœna satisfactoria est quodammodo uolūtaria, sed contingit eos qui differunt in reatu pœnæ esse unum secundū uoluntatem unione amoris, igitur &c. Maior patuit art. 6. & dicit quodammodo, non quia non magis sit uoluntaria, quàm inuoluntaria, sed quia non omnino uoluntaria; nam secundùm se, & considerationem rationis non est uoluntaria &c. Minor de se nota; quia contingit innocentem in aliquo peccato diligere eum, qui peccatum commisit, & sic propter amorem pro alio patitur, & satisfacit, ut patet de Christo. Deinde cum dicit. [illegible]

¶Sicut etiam in rebus humanis videmus, quòd aliqis in se transfert alterius debitum.

¶Confirmat eandē conclusionem per simile [illegible] sic & videmus in rebus humanis, ꝙ aliquis in se transfert alterius debitū, sic & in foro Dei pōt aliquis pro alio satisfacere, & pœnā ꝓ alio uoluntariè pati. Verū aūt expediat, ut unus ꝓ alterius peccatis satisfaciat, & an liceat. Vide Doct. Sanct. in 4. distin. 20. q. 1. articu. 2. q. 3. Nā quia satisfactio ordinatur non solùm ad solutionem debiti, sed & est medicina pro peccato uitādo inq̄ū est remedium peccati sequentis, per opera aūt pœnalia, q̄ aliussert, alteri nullum reme-

dium contra peccatum præstatur, ideo non est permittendum, vt aliquis pro alio pœnitentiam faciat, nisi defectus aliquis appareat in pœnitente, vel corporalis per quem sit impotens ad sustinendum, vel spiritualis per quem non sit promptus ad portandum pœnam &c.

§ Si verò loquamur de pœna simpliciter secundùm quòd habet rationem pœnæ, sic semper habet ordinem ad culpam propriam; sed quandoque quidem ad culpã actualem puta, quando aliquis, vel a Deo, vel ab homine pro peccato commisso punitur. quandoque verò ad culpam originalem, & hoc quidem, vel principaliter, vel cõsequenter. Principaliter quidem pœna originalis peccati est, quòd natura humana sibi relinquitur destituta auxilio originalis iustitiæ; sed ad hoc consequuntur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ in hominibus contingunt. ———

¶Hic adducit secundam conclusionem iuxta primũ membrũ. Si loquamur de pœna simpliciter, secundũ q pœnæ rationem hẽt, sic sp habet ordinẽ ad culpam propriam, qñq; quidem actualẽ, qñque verò originalẽ, & hoc, vel principaliter, vel cõsequenter. i. vel est pœna originalis principalis, vel secundaria Istã conclusionem. D. S. relinquit notã ex propria rõne pœnæ, qa pœna, vt sic sp habet esse pp culpã propriã; quia pœna nõ debet, nisi peccatori igitur si dẽt esse mala illi, debet peccato istius, vide 2. 2. q. 108. ar. 4. in prin. corporis, igitur conclusio uera. D. S. aũt solũ explicat partes conclusionis; quia ad actualẽ culpã hẽt ordinẽ, qñ aliquis, vel a Deo, vel ab hoĩe puniť pro pctõ cõmisso. Ad originalẽ aũt sequitur duplex pœna, vna quæ supra dicebať pœna taxata. s. destitutio naturæ, ab auxilio originalis iustitiæ (hoc est subtractio originalis iustitiæ) Alia est pœna concomitans. s. pœnalitates, quæ ex defectu naturæ in hominibus contingunt, vt infirmitates, anxietates mors &c. de quibus supra q. 85 ar. 5.

§ Sciendum tamen est, quòd quandoque aliquid videtur esse pœnale, quod tamen non habet simpliciter rationem pœnæ. Pœna enim est species mali, vt in primò dictum est, * malum autem est priuatio boni; cum autẽ sint plura hominis bona, scilicet animæ, corporis, & exteriorum rerum, contingit interdum, quòd homo patiatur detrimentum in minori bono, vt augeatur in maiori; sicut cum patitur detrimentum pecuniæ propter sanitatem corporis, vel in vtroque horum propter salutẽ animæ, & propter gloriam Dei; & tunc tale detrimentũ non est simpliciter malum hominis, sed secũdùm quid; vnde non habet simpliciter rationem pœnæ, sed medicinæ. Nam & medici austeras potiones propinant infirmis, vt conferant sanitatem. ———

* 1 p. q. 48. artic. 5.

¶Hic procedit ad tertiam conclusionem responsiuam talẽ, iuxta tertium membrum. Pœnæ quæ non habent simplicem rationẽ pœnæ, sed medicinæ, non reducuntur ad culpam, sicut ad cãm, nisi indirectè, & remotè reducuntur in originale, sicut in cãm. Ista cõclusio unum supponit, & duo dicit, ideo primò probat præsuppositum, secundò primum dictum cõclusionis, ibi. Et quia huiusmodi &c. tertiò secundum, nisi pro tantò &c. Suppositum ergo quod conclusio præsupponit est, q aliquæ pœnæ, & aliqua pœnalia. s. temporalia, & corporalia, non sunt simpliciter pœnæ, sed medicinæ; probatur sic, pœna simpliciter habet rõnem mali, & est spẽs mali; sed contingit interdũ, q homo patiatur detrimentũ in minori bono, vt augeatur in maiori, & tunc tale detrimentum non est simpliciter malum hoĩs, sed secundũ quid; igiť suppositum verũ, q non habet simpliciter rõnem pœnæ. Maior nota ex 1. parte q. 48. ar. 5. Minor declaratur; quia malum est priuatio boni (. s. cuiuscunq;) sed sunt plura hominis bona. s. animæ, & corporis, quare sequitur minor, q possit pati malum unũ minus principale, vt potiatur maiori bono: & explicatur illa minor quasi exemplariter; sicut cum patitur detrimentum pecuniæ, propter sanitatẽ corporis, vel in utroq; horum pp salutem animæ, & pp gloriam Dei. Et confirmatur illa minor a simili. Nam & medici austeras potiones propinant infirmis, ut conferant sanitatem. Sic in proposito pœnalia inflicta sunt medicinalia, esto in se sint mala.

§ Et quia huiusmodi non propriè habent rationem pœnæ, non reducuntur ad culpam, sicut ad causam. ———

¶Probat primum dictum conclusionis tertiæ, s. q non reducuntur ad culpam, præsertim. s. actualem (. D. S. tãgit probationem sub breuibus; id quod non propriè habet rõnem pœnæ, nõ oportet, q directè reducatur in culpã; præcipuè propriã, & actualẽ; sed talia pœnalia non propriè hñt rõnẽ pœnæ, igiť &c. maior patet ex dictis. ¶Et posset secundò argui extra literam; id quod ordinatur directè in bonum hominis hoc non est propter aliquam culpam eius; sed talia pœnalia sunt huiusmodi, igitur &c. Minor nota ex dictis. Maior patet; quia culpa non affert bonum hominis, nec propter culpam remouetur ad bonum, tunc ibi.

¶Nisi pro tanto, quia hoc ipsum, quòd oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, est ex corruptione naturæ, quæ est pœna originalis peccati. In statu enim innocentiæ non oportuisset aliquem ad perfectũ virtutis inducere per pœnalia exercitia; vnde hoc ipsum, quod est pœnale in talibus reducitur ad originalem culpam; sicut ad causam. ———

¶Corroborat secundum dictum conclusionis sic, hoc ipsum, q oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, est ex corruptione naturæ, quæ est pœna originalis peccati, igitur hoc ipsum, quod est pœnale in talibus, reducitur ad originalem culpam sicut ad causam (. s. indirectam, & remotam) consequentia tenet; quia si sine originali non esset ista pœnalitas, & sine illa promoueretur in bonum, sequitur q originale sit causa eius, quod est pœnale, non autem eius, quod est promotionis in bonum; quia hoc est ex Diuina liberalitate, & misericordia. Antecedens patet; qa in statu innocentiæ non oportuisset aliquem ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia, & igitur peccatum est in causa &c. De ista tertia parte conclusionis. Vide D. S. in de Malo materia quinta, ar 3. in fine.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione, & procedit de pœna simpliciter &c.

§ Ad primum ergo dicendum, quòd huiusmodi defectus eorum, qui nascuntur, vel etiam puerorum, sunt effectus, & pœnæ originalis peccati, vt dictum est, * & manet etiam post baptismum propter causam superius dictam; * & quòd non sint æqualiter in omnibus, cõtingit propter naturæ diuersitatem, quæ sibi relinquitur, vt supra dictum est; * ordinantur tamen huiusmodi defectus secundùm Diuinam prouidentiam ad salutem hominum, vel eorum, qui patiuntur, vel aliorum, qui pœnis admonentur, & etiam ad gloriam Dei. ———

* In cor.
* q. 85. ar. 5.
* q. 82. ar. 4. ad primũ.

¶Dicendũm ad primam partem assumpti, primò quòd nõ peccauit peccato actuali, tamen contraxerat originale, quod huiusmodi defectus sequuntur. Similiter dico de pueris baptizatis, q patiuntur ista incommoda corporalia propter peccatum originale. Nec ualet probatio, quòd non maneat peccatum postquàm baptizati sunt; quia huiusmodi corporales defectus manent etiã ablato originali quo ad culpam, vt patuit supra q. 85 ar 5. ad secũdum ¶Dico ulterius, quòd in uno in quo non est plus de peccato originali, quàm in alio possunt defectus esse inæquales, non rõne illa quam posuit Origenes, sed alijs rationibus. Posuit enim Origenes maiora, & minora incommoda secundùm diuersitatẽ meritorum, vel magis demeritorum, quæ animæ habuissent, anteq̃ vnirentur corporibus, de qua opinione prima par. q. 47. art. 2. Et in de Malo ubi statim; sed quandoque unus puer patitur maiora incommoda, quàm alius, esto æquali culpæ subiacuerunt propter dispositionem diuersam complexionis, & eis tamen infliguntur propter peccata parentum, quia cum filius sit aliquid patris secundùm corpus, quandoque pater punitur in filio secundùm corpus, vt patuit art. 6. argumento in contrarium de filio Dauid nato ex adulterio, & patebit ar. sequenti. Quandoque ordinantur huiusmodi defectus in remedium contra peccatum sequens. Quandoque in profectum uirtutis, aut eius qui huiusmodi defectibus subiacet, aut saltẽ alterius; sic factum fuit de cæco nato, de quo meminit argumentum, quia dicit Christus Ioãnis 9. post uerba allegata: sed ut manifestentur opera Dei in illo per miraculum, quod Christus circa ipsum fecit. Quod expediens erat ad humanam salutem, quia per hoc fides confirmata fuit. Vltra ergo non omnis pœna est pro peccato, verum, pœna corporalis, non est pro peccato actuali proprio, tamen est pro peccato ad minus originali, & est pœna saltem concomitans, & consequenter se habens ad culpam originalem. ¶Vnde D. S. in hac solutione primò respõdet ad antecedens, volens q cæcus ille non peccauit peccato actuali, tamen contraxerat originale. Secundò vult, quòd esto pueri sint baptizati, nihilominus tamen manent in eis defectus corporales. Et tertiò quare in diuersis, qui sunt eiusdem culpæ huiusmodi pœnæ sint inæquales, quia propter diuersitatem naturæ sibi derelictæ, ut patuit q. 82. art. 4. ad primum, & tamen ordinantur ad bonum multipliciter, vt in solutione, & iam tactum est.

Originalis culpa æqualiter existẽte defectus sunt inæquales.

§ Ad secundum dicendum, quòd bona temporalia, & corporalia, sunt quidem aliqua bona hominis, sed parua; bona verò spiritualia sunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad Diuinam iustitiam, vt virtuosis det spiritualia bona; & de temporalibus bonis, vel malis tantum det eis, quantum sufficit ad virtutem,

Dionysius tem, vt Dionysius * dicit 8. cap. de di. no. Diuinæ iustitiæ est non emolire optimorum fortitudinē materialium donationibus, Alijs vero, hoc ipsum, quòd temporalia dantur in malū spiritualium cedit; vnde in psal. cō- Psal.72. cluditur. Ideo tenuit eos superbia.

¶Dicendum, maior negatur; quia non est eiusdem rationis, ꝙ peccatores prosperentur in temporalibus, & quòd innocentes patiantur; quia prosperitas malorum est eis in malum simpliciter, & in pœnam Innocentibus autem non est pęna simpliciter, immo medicina, & bonum; quia ordinatur in bonum virtutis; quia bona temporalia cedunt malis in detrimentum uirtutis, & bonorū spiritualium; sed mala temporalia cedunt, & ordinantur bonis in profectum virtutis. Ad minorem conceditur, quòd vtrunque contingit, & hoc probant auctoritates; sed non probant, ꝙ contingant eadem ratione, vt iam dictum est; quia adiungit psalmista, ideo tenuit eos (.f. malos) superbia quæ est malum simpliciter spirituale; sed innocentibus sunt mala temporalia, quasi præmia virtutis, vt fuit allegatū in notabili ex Doct. Sanct. in secundo. Quare negatur consequentia, quòd pęna simpliciter non infligatur ꝑ culpa; sed probat, ꝙ pęnale, quod & pęna medicinalis, non infligitur propter culpam actualem; q̃a innocentes talem patiuntur.

¶Vnde Doct. Sanct. relinquit notum, ꝙ hoc argumentum probat tertiam conclusionem, & declarat præmissas, similiter minorem. Quomodo differenter contingat, quòd malis dantur bona corporalia etiam, & bonis mala temporalia, & bona, quia vt deseruiunt, ad virtutem; malis cedunt in malum spiritualium; quia mali, quòd prosperitatem habent frequenter in eorum malū est, vnde eo ipso puniuntur; sed boni, vt dictum est præmiantur &c. Probatur igitur, quòd pęna medicinalis non est propter culpam propriam, licet remotè sit propter originalem; quia quòd homo talis conditionis est, vt ei subueniatur, vel ad vitādum peccatum, vel ad profectum uirtutis per huiusmodi incommoda etiam corporalia ad infirmitatem humanæ naturæ pertinet, quæ etiam ex peccato parentis deriuatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd Christus pœnam sustinuit satisfactoriam, non pro suis; sed pro nostris peccatis.

¶Dicendum ad primam partem assumpti, concedo quòd Christus peccatum non fecit, & concedo, quòd passus est; sed additur pro nobis, & passus est pęnam satisfactoriam, & voluntariam; quia traditus est, quia ipse voluit; ergo non semper pęna &c. verum, satisfactoria dispensatur pro culpa patientis. Esto dispensetur pro culpa alterius, & ita Christus patiendo pęnam satisfactoriam, & corporalē satisfecit pro peccatis nostris, non tamen passus fuit aliquam pęnam simpliciter, & spiritualem, quæ est pro peccatis proprijs.

¶Quare autem defectus corporales naturales, & indetractabiles (ad modum dicēdi Damasceni) assumpserit, patet tertia par. q.13. ar.1. quia congruebant fini incarnationis, Vide ibidē ad tertium ubi Doct. Sanct. dicit, quæ ad propositum ualent. Pęna (inquiens) sequitur culpam actualem, vel originalem, quandoque quidem eius qui punitur, quandoque autem alterius pro quo ille, qui patitur satisfecit, & ita accidit in Christo, secundùm illud, ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Hæc ille &c.

Vtrum vnus sit reus pœnæ, vel puniatur pro peccato alterius.

H 1.2. q. 108. ar.4. cor. & ad 1. Et 2. dis.33. q.1. Et 4. di.46. q.1. ar.2. q. 3. cor. & q. 2. arti. 2. q. 2. ad 3. Et Mal. q.4. ar. 1. ad 19. & ar.8. ad 6.7 8. 9. 12. & 15. & q. 5. ar.4. cor. Et quol.12. ar. 24 ad 1. Et psal 18. fin. Et Isa. 14. co. 3 fin. Et Io. 9. col. 1. fin.

AD octauum sic proceditur. Videtur quòd aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicitur enim Exod. 20. Ego sum Deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem his, qui oderūt me; & Matth. 23. dicitur vt ueniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram.

¶2 Præt. Iustitia humana deriuatur a iustitia Diuina; sed secundum iustitiam humanam aliquādo filij puniuntur pro parentibus, sicut patet in crimine lęsæ maiestatis; ergo etiam secundùm Diuinam iustitiam vnus punitur pro peccato alterius.

¶3 Præte. Si dicatur filius non puniri pro peccato patris; sed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiam paternam; non magis hoc diceretur de filijs, quàm de extraneis, qui simili pœna puniuntur his quorū peccata imitantur; non ergo videtur quòd filij pro peccatis proprijs puniantur; sed pro peccatis parentum.

*Ezec. 18. ¶Sed contra est, quod dicitur * Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

¶Hic quærit specialiter quomodo contingat puniri pro peccato alterius, ita quòd pęna etiam sit sine culpa proprij subiecti.

¶Respondeo dicēdum, quòd si loquamur de pœna satisfactoria, quæ voluntariè assumitur, contingit quòd vnus portet pœnam alterius inquantum sunt quodammodo vnum; sicut iam dictum est. * — * Arti.7. in prin. cor.

¶Præsupposita distinctione de triplici pœna ex articulo præcedenti Doct. Sanct. in hoc corpore respondet per tres conclusiones correspondentes, secundam ponit, ibi. Si autem loquamur &c. tertiam ibi. Si autem &c. Prima ergo conclusio de pœna satisfactoria, contingit, quòd vnus portet pœnam alterius; probatur, sicut probata est prima conclusio articuli præcedentis. Pœna satisfactoria est voluntaria, & voluntariè assumitur; sed qui sunt vnum in amore, unus voluntariè assumit pœnam pro alterius peccato; igitur contingit &c. Et dicit Doct. Sanct. notantèr, contingit, quòd unus portet pœnam alterius; quia in casu conclusionis unus non propriè punitur pro peccato alterius; nam puniri propriè est inferri pœnam ab extrinseco, non cōferente vim passo, in proposito autem patiens met assumit; & ergo portat magis pœnam, quàm patiatur.

¶Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquātum rationem habet pœnæ, sic solùm [d] vnusquisque pro peccato suo punitur; quia actus peccati aliquid personale est. — D.615.

¶Hic subiungit secundam conclusionem responsiuam de pœna simpliciter sub ratione pœnæ. Pœna pro peccato inflicta inquantum habet rationem pœnæ, sic solùm vnusquisque pro peccato suo punitur. (Et dicit notanter, pęna inflicta, quia prima pœna, scilicet satisfactoria, non est inflicta, sed assumpta; sed pœna sub ratione pęnæ est inflicta; quia solùm ab extrinseco contra voluntatem patientis.) Probatur conclusio, culpæ & peccato personali debetur pęna personalis, quæ est propria peccanti; sed actus peccati est aliquid personale; ergo debetur sibi personalis pęna, quæ est propria peccanti. Huius rationis Doct. Sanct. ponit tantùm minorem, & relinquit conclusionem notam; quia pęna sub ratione pęnæ debetur peccato commisso ex voluntate, vel voluntario, si igitur peccatum est proprium illi, & personale, pęna debet esse sibi propria, & ita pęna sub ratione pęnæ, non infertur, nisi peccanti; quia pœna, vt sic correspondet culpæ etiam quo ad subiectum; vnde libri qui hic habent. (Quia actus peccati aliquid pęnale est) non ualent; quia ex hoc nihil probaretur; sed quia personalis est, & culpa sibi respondet, etiam quo ad subiectum, ideo punitur qui peccauit.

¶Habetur autem ex ista conclusione responsio formalis negatiua, quia nullus punitur pro peccato alterius pęna, vt pęna est, & patet ratio ex iam dictis &c.

¶Si autem loquamur de pœna, quæ habet rationem medicinæ, contingit, quòd vnus punitur pro peccato alterius. Dictum est enim * quòd detrimenta corporaliū rerum, vel etiam ipsius corporis, sunt quædam pœnales medicinæ ordinatæ ad salutem animæ. — * Ar.7. huius quæst.

¶Hic consequenter procedit ad tertiam conclusionem responsiuam de pęna medicinali, scilicet quæ est. Si loquamur de pęna, quæ habet rationem medicinæ, cōtingit quòd unus puniatur pro peccato alterius (pęna videlicet corporali, non autem spirituali.) Ista conclusio unum supponit, & duo dicit; sicut tertia conclusio præcedentis quæstionis, vel articuli. Suppositum est, pęna corporalis potest esse medicinalis; sed primò dicit, quòd tali pęna puniatur (scilicet iustè) aliquis pro peccato alterius. Secundò dicit, quòd non puniatur pro peccato alterius pęna spirituali, primò Doct. Sanct. probat suppositum, secundò primum dictum, ibi. Vnde nihil prohibet &c. tertiò secundum, ibi. Pęnæ verò &c. Arguit ergo sic pro supposito, detrimenta corporalium rerum, uel etiam ipsius corporis, ordinantur (quandoque saltem) ad salutem animarum eorum qui patiuntur eas, igitur tunc sunt quædam pęnales medicinæ. Tenet consequentia; quia medicina est, quæ ordinatur ad melius bonum &c. Antecedens patet; quia si patienter sustineat, tunc cedunt sibi pęnæ tales ad bonum animæ, & præsertim si patiens est filius prædestinationis. Deinde cum dicit.

¶Vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquem puniri pro peccato alterius, vel a Deo, vel ab homine, vtpote filios pro patribus, & subditos pro dominis inquantum sunt quædam res eorum.

¶Probat primum dictum cōclusionis. f. quòd pęna temporali, & corporali medicinali puniat aliquis ꝓ peccato alterius a Deo, & ab hoīe, vtpote filij ꝓ patribus, & subditi pro dn̄is. Hanc partē primò probat, secundò ipsam exponit, & limitat, ibi. Ita tamen ꝙ si &c. Arguit ergo sic, aliquis iustè pōt puniri in re sua; sed filij sunt aliqd patrū, & subditi dn̄orum; igit̄ p̄res puniunt̄ in filijs, & ita filij propter peccata patrum &c. Maior patet ex Doct. Sanc. in

ſecundo di. 33. q. 1. ar. 2. quia peccato hominis quandoq; occiduntur animalia, & effodiuntur domus in quibus nulla eſt culpa, inquantum videlicet ſunt res peccantium, ita quòd ipſi puniātur in deſtructione talium; & res ipſę, quæ deſtruuntur, non puniātur cum nō ſint capaces pęnæ &c. ſic rex, & dominus punitur in populo.

¶ Nota circa hanc partem, quòd oportet ſemper, quòd ille qui punitur iſto modo pro peccato alterius, habeat ad ipſum aliquā habitudinem coniunctionis; quia vel eſt res eius, abſque tamen imitatione culpæ, & ſic pœna habet quo ad patientem rationem medicinæ tantùm. Si autem propter imitationem, vel conſenſum, vel propter demeritum puniatur, tunc habet rationem pœnæ. Si etiam puniatur vnus pro alio, quia peccantem non redarguit, ſimiliter habebit rationem pœnæ; ſed ſi puniatur, vt res eius tantùm, ſolùm habet rationem pœnæ quo ad patientem, & hoc conſequenter notat.

¶ Ita tamen quòd ſi filius, vel ſubditus eſt particeps culpæ, huiuſmodi pœnalis defectus habet rationem pęnæ quantum ad vtrunque, ſcilicet eum, qui punitur, & eum pro quo punitur. Si verò non ſit particeps culpæ, habet rationem pœnæ quantum ad eum pro quo punitur, quantum verò ad eum qui punitur rationem medicinæ tantùm, niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit; ordinatur enim ei ad bonum animæ ſi patienter ſuſtineat.

¶ Limitat & exponit præcedentem partem; quia videlicet dictum eſt, quòd filius, vt eſt res alterius, punitur pœna medicinali; quia intelligitur, ſi filius, vel ſeruus non eſt particeps culpæ; nam tunc habet rationem medicinæ, ſecus ſi imitetur, vel ſit particeps; quia tunc habebit rationem pœnæ, etiam quo ad patientem, & non ſolùm rōne quo ad eum pro quo punit̃ &c. Conſequēter ibi.

¶ Pœnæ verò ſpirituales non ſunt medicinales * tantùm; quia bonum animæ nō ordinatur ad aliud melius bonum; vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum ſine culpa propria.

* Alias nō habetur licet tantū.

¶ Procedit ad ſecundum dictum præcedentis concluſionis, cui tamen præmittit vnum præſuppoſitum, deinde ipſum dictum ſecundum probat, ibi. Et propter hoc etiam &c. Suppoſitum eſt, pœna ſpiritualis non habet rationem medicinæ. Probatur, pœnę medicinales ordinantur ad aliquod melius ipſi patienti, pœnæ ſpirituales non ordinantur ad aliquod melius; igitur &c. Maior nota. Minorem D. S. probat; quia bonum animæ (cuius ſupple, detrimētum dicitur pœna ſpiritualis, non ordinatur ad aliud melius bonum; igitur eſt ſolummodo mala patiēti, & nullo modo bona. Ex iſto D. S. infert vnum corollarium tale. In bonis animæ nullus patitur detrimentum ſine culpa propria, probatur ex dictis; q͡a nullus incurrit pœnam ſimpliciter, & malum, niſi propter culpam propriam; ſed detrimentum ſpiritualium bonorū animæ eſt ſimpliciter pœna, & malum ſimpliciter, nullo modo medicinale; igitur &c. Maior patet ex concluſione ſecunda. Minor patet ex iam dictis. Tunc ibi.

¶ Et propter hoc etiam talibus pœnis, vt dicit Hierony. in epiſtola Ad auitum, vnus nō punitur pro alio; q͡a quantum ad animam filius non eſt res patris; vnde & huiuſmodi cauſam dominus aſſignās dicit Ezech. 18. Omnes animæ meæ ſunt.

¶ Infert ex hoc ſecundum dictum tertiæ concluſionis, ꝙ pœna ſpirituali non punitur aliquis pro peccato alterius, & probat per oppoſitum ad primum dictum præcedens. Aliquis non debet puniri pro peccato alterius, in eo ſecundùm quòd nihil eſt eius; ſed quo ad animam filius, vel ſeruus nihil eſt patris, vel domini; igitur in anima non debet puniri pro peccato alterius; ſed detrimentum ſpiritualium eſt punitio ſecundùm animam; igitur non fit ꝓ peccato alterius; & quòd hæc ratio ſit vera, patet auctoritate Ezechielis, vt in litera, & probatur illud dictum etiam auctoritate Hieronymi &c.

ARGVMENTVM in contrarium, Eſt pro ſecunda concluſione, & confirmat etiam ſecundum dictum tertiæ concluſionis. Quia filius non portabit iniquitatem patris in pœna ſpirituali, & non portabit. i. non punietur pœna, vt pœna eſt pro peccato patris, quando non eſt particeps culpæ. Cum quibus ſtat, ꝙ punitur abſque participio, pœna corporali, & temporali pro peccato patris medicinali, quando non eſt particeps, vel pœnali, vt ſic, ſi eſt particeps, vt patet ex dictis. Vnde auctoritas illa Ezechielis exponenda eſt, ut habetur in fine corporis; quia aſſignans rationem quare filius non portabit iniquitatem patris dicit; quia omnes animæ meæ ſunt, vbi patet, quòd loquitur de pœna ſpirituali ipſius animæ.

¶ Circa iſta notandum primò, quòd differentia eſt inter iudicium Diuinum, & humanum, & etiam in aliquo cōueniunt. Differunt enim; quia in iudicio Diuino infligitur aliquibus pœna ſenſus in hac vita, pro ſolo originali abſque actuali. (Eſto in alia vita non infligatur pœna ſenſus ſoli originali, uide Capreo. in 2. diſtin. 33.) Et tamen inſuper in medicina infligit Deus iuſtis, & innocentibus multa flagella, & varias tribulationes pœnales. Sed in iudicio humano nulli debet inferri aliqua pœna ſenſibilis, ita quòd flagellat, occidatur, vel mutiletur, vel uerberētur abſque ꝓpria culpa perſonali; quia iudicium Diuinum occultum (quod immittit propter rationes Deo notas afflictiones ſenſibiles) non poteſt humanum iudicium imitari, quod Diuinum facit, ꝙ quandoque innocentes occidantur flagellentur; quia ex originali ſunt culpabiles apud Deum, & debitores mortis &c. Conueniunt autē in pœna damni; quia illam, & iudicium humanum infert ſine culpa, licet non ſine cauſa tripliciter. Primo modo ex hoc, quòd aliquis ineptus redditur ſine culpa ſua ad aliquod bonū conſequendum, vel habendum. Sicut propter vitium lepræ aliquis remouet̃ ab adminiſtratione eccleſiæ, & propter bigamiam, vel iudicium ſanguinis impeditur a ſacris ordinibus. Secundò; quia damnū in quo damnificatur, non eſt proprium bonum, ſed commune; ſicut quòd aliqua eccleſia habeat epiſcopatum, pertinet ad bonum totius ciuitatis, non autem ad bonum clericorum tantū. Sic poteſt tolli epiſcopatus, vel damnificari ſine culpa clerici propter culpā ciuitatis. Tertiò; q͡a bonum vnius dependet ex bono alterius; ſicut in crimine lęſæ maieſtatis filius amittit hæreditatem pro peccato parentis, & hoc exponit Doc. Sanct. in ſecundo, vbi ſupra ad quartum; quia iuſtitia (inquit) humana non punit filium pro peccato patris, in eo ꝙ ex patre iam accepit; ſed in eo, quod ex patre accepturus eſſet, vel quantum ad corpus, vel etiam quātū ad poſſeſſiones; non enim quia pater peccat, filius iam natus truncat̃, neque filius emancipatus exhæreditatur; ſed per accidens pęna patris redundat in filium, quando patri auferetur id quod ex patre tranſire debebat, ut hæreditas, uel etiam membrum; quia ex truncatis truncati naſcuntur. Hæc ille. Vnde quando pater, vel ille cuius alter hæreditatem acciperet, committit crimen, propter quod ipſo facto pœna inflicta eſt a lege, ſicut in hæreſi, & crimine lęſæ maieſtatis; tunc hæres punitur in illo delicto; quia auferuntur bona, quæ in commiſſum ceciderunt, & ita punitur ſine culpa propria, ut bonum eius dependet ex bono alterius &c.

Nota pœna damni infertur ſine culpa, ſed nō ſine cā.

¶ Nota ſecundò ſecundùm D. S. in ſecundo vbi iam, quòd peccatum conſequitur duplex pœna. Vna per ſe, quæ ad animam ptinet, vt in præſenti amiſſio gratiæ, turbatio conſcientiæ, & huiuſmodi; & in futuro, vt pœna inferni, & huiuſmodi pœna nūquam filius pro peccato patris punitur; quia iſta pęna non attingit ipſum ſecundùm quòd eſt res patris, ut patuit in fine articuli. Sed alia eſt pœna, quæ conſequitur peccatum quaſi per accidens; ſicut infirmitates corporales, & aliæ pœnæ temporales, quæ non ſemp peccatoribus infliguntur; ſed ſecundùm moderationem Diuinæ prouidentiæ ēt in hac uita bonis, & tali pœna quandoque punit̃ filius pro peccato pr̄is. Quare cum dictum eſt circa tertiam cōcluſionē, ꝙ filius punit̃ pœna ſenſus pro peccato pr̄is, intelligit̃ pro hac uita; quia in alia vita pœna medicinalis eſſe non pōt. Vnde & tunc, cum rigor Diuinæ iuſtitiæ obſeruet̃, & nō ſit opus remedijs peccatorum, nō infligit̃ pęna ſenſus, niſi pro peccatis actualibus, vel in purgatorio, vel in inferno; originali autē, pœna damni debetur, hic autem etiā pęna ſenſus ingruit proficit, ut medicina.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd vtrunque dictū videtur eſſe referendum ad pœnas temporales, vel corporales, inquantum filij ſunt quædam res parentum, & ſucceſſores prædeceſſorum, vel ſi referātur ad pœnas ſpirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ; vnde in Exo. additur. His qui oderunt me. Et in Matth. dicitur. Et vos implētæ menſuram patrum veſtrorum. Dicit autem puniri peccata patrum in filijs; quia filij in peccatis parentum nutriti proniores ſunt ad peccandum, tum propter conſuetudinem, tum etiam propter exemplum patrum quaſi auctoritatem ſequentes; ſunt etiam maiori pœna digni ſi pœnas patrum videntes correcti non ſunt. Ideo autem addidit. In tertiam, & quartam generationem; quia tantum conſueuerunt homines viuere, vt in tertiam, & quartam generationem viderent, & ſic mutuo videre poſſunt, & filij peccata parentum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum.

¶ Ad auctoritates primò dicendum, quòd loquuntur de pœna corporali præſentis vitę, inquantum filij ſunt aliquid parentum, & ſic ſunt pro tertia concluſione. Secundo dico, quòd ſi loquamur de pœna ſpirituali, tunc intelliguntur, quando filij ſunt particeps per imitationem actualē paterni delicti, & ſic probant etiam tertiam concluſionem expoſitam; quia tunc propriè, non puniuntur pro peccato alterius; ſed proprio actuali, cui debetur pœna, vt ſic. Spirituale enim detrimentum non poteſt eſſe niſi pœna determinata proprio peccato, & ita uiſitatur iniquitas patrum, nō vt eſt ſolū in patribus, ſed vt & in filijs. Sed primo mō ſcilicet pœna temporali corporali aſſimatur, vt eſt ſolùm in pa-

tribus inquantum puniuntur patres in filijs, & hoc tangit solutio sequens vsq; ibi (dicit autem puniri,) vbi D.S. secundò ostendit, quare iniquitas magis dicatur puniri in filijs quàm in patribus, & non dicatur Deus punire in patribus (pœna scilicet spirituali temporali,) quia peccatum filiorum quo imitantur scelera paterna grauius est, quia filij peccant cum maiori libidine, & pronitate. Primò propter longam consuetudinem, quia statim a principio peccant post scelera paterna. Secundò propter exemplum patrum, quasi auctoritatem sequentes, vnde peccant quasi liceret, quod parentes faciunt, vnde digni sunt maiori pœna. Quare notanter Deus dicitur punire in filijs, licet & in patribus puniat &c. Deinde D.S. in solutione, ibi. Ideo autem &c. Ostendit quare dicatur Deus punire peccata parentum in tertiam, & quartam generationem, quia filij vsque in quartam generationem solent imitari, & videre peccata parentum, & sic proteruius peccare. Et secundò, vt parentes, qui tam diu viuere consueuerũt puniantur in punitione corporali filiorum quos in quartam generationem viderunt, vt sic filij puniantur spiritualiter grauius, quia grauius peccant imitando parentes. Et secundò, vt parentes in filijs corporaliter punitis etiam puniantur. Vnde prima pars huius sequentis solutionis soluit argumentum. Aliæ duæ declarant auctoritates.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœnæ illæ sunt corporales, & temporales quas iustitia humana vni pro peccato alterius infligit, & sunt remedia quædam, vel medicinę contra culpas sequẽtes, vt vel ipsi qui puniuntur, vel alij cohibeantur a similibus culpis. ———

¶ Ad maiorem, patet quid sit dicendum ex primo notabili, quia iustitia humana deriuatur a diuina, tamen ab ea longè deficit, & eam non potest plenè imitari, quia etiam de occultis iudicat, & perfectissimè de omnibus etiam de peccato originali, secus de iustitia humana.

¶ Ad minorem, dico quòd secundum iustitiam humanam aliquando puniuntur filij pro parentibus pęna temporali corporali, & pœna damni tantùm, sed non pœna sensus, vt patuit in notabili. Et conceditur probatio de crimine lęsę maiestatis, quia propter illud exhæredantur filij, vt habetur. 6. q. 1. c. si quis. Et non solùm propter crimen lęsę maiestatis, sed etiam propter hęresim, quia bona hæreticorum ipso iure sunt confiscanda. Extra de hæreticis c. cum secundum leges. lib. 6. Sed & propter aliud crimen, puta, si erat patronus, vel habebat aliquod ius seu feudum in ecclesia, quod deberet transire ad filios, & ipse interfecit, seu mutilauit rectorem, vel clericum ecclesiæ, perdet omne ius, & omnem dignitatem quam in ea habebat, & nihil perueniet ad filios, extra de pęnitentia. c. in quibusdam. Patet igitur, quòd minor est vera, & probatio de pœna temporali, & medicinali, vel patienti pœnam, vel saltem alijs, vt ipsi a simili peccato abstineant &c. ergo verum, de pœna temporali in hac vita, & non modò pœna damni, sed & pęna sensus punitur secundum iustitiam diuinã pro alio, sed non pœna spirituali, vel in alia vita. Et probat hæc ratio tertiam conclusionem quo ad primum dictum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magis dicuntur puniri pro peccatis aliorũ propinqui quàm extranei, tum quia pœna propinquorum quodammodo redundat in illos qui peccauerunt, vt dictum est, * inquantum filius est quædam res patris, tum etiã, quia & domestica exempla, & domesticę pœnę magis mouent, vnde quando aliquis nutritus est in peccatis parentum, vehementius ea sequitur, & si ex eorum pœnis non est deterritus, obstinatior videtur, vnde & est maiori pœna dignus. ——

¶ Ad assumptum. Quod etiam innititur auctoritati allegatę in argumento primo, si dicatur filius non puniri pro peccato patris, sed proprio inquantum imitatur malitiam paternam. Dico quòd hoc non dicimus, vt patet ex articulo, immo dicitur aliquando puniri absque imitatione, inquantum est res patris, & punitur pœna temporali, inquantum redundat peccatum patris in filiũ. Et secundò dato, quòd intelligeretur de peccato proprio inquantum imitantur. Negatur consequentia, quia nutritus in peccatis parentum vehementius ea imitatur, quia domestica & auctoritatiua exempla parentum plus mouent, vt patuit ad primũ; tum secundò, quia filij videntes parentes puniri, & tamen a peccatis eorum non resiliunt, sunt obstinatiores, & ideo congruè dicitur, quòd filij puniuntur pro malitia paterna magis quàm filij. Quare negatur consequentia, tum de pœna, vt medicinalis, tum de pœna, vt pœna est &c.

Quæstio Octuagesimaoctaua.

De veniali, & mortali.

Deinde quia peccatum veniale, & mortale distinguuntur secundum reatum, considerandum est de eis. Et primò considerandum est de veniali per comparationem ad mortale. Secundò de veniali secundum se. Circa primum quæruntur sex. Primò, vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale. Secundò, vtrum distinguantur genere. Tertiò, vtrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale. Quartò, vtrum veniale peccatum possit fieri mortale. Quintò, vtrum circumstantia aggrauans possit de veniali peccato facere mortale. Sextò, vtrum peccatum mortale possit fieri veniale.

¶ Postquàm determinatum est de reatu pœnę, hic determinatur de mortali, & veniali, quæ distinguuntur secundum reatum ad sensum statim dicendum. Et primò determinatur de veniali per comparationem ad mortale. Secundò determinatur de veniali secundum se in quæst. seq. Circa primum primò ostenditur, quomodo veniale se habet ad mortale quantum ad differentiã, & conuenientiam; secundò quantum ad hoc, quòd vnum disponit ad aliud. artic. tertio. Circa primum primò ostenditur, quòd veniale distinguitur contra mortale. Secundò inquiretur quomodo distinguitur. artic. 2. Reliqua huius quæstionis patebunt artic. quarto, &c.

Vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

I

2. dist. 42. q. 1. art. 3. Et 3. contra c. 139. fin. & 145. 3. Et Mal. q. 7. artic 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd veniale peccatum non conuenienter diuidatur contra mortale. Dicit enim Aug. 22. lib. contra Faustum.* Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem ęternam, sed esse contra legem ęternam dat peccato, quòd sit mortale, ergo omne peccatum est mortale; non ergo peccatũ veniale diuiditur contra mortale.

* Aug. c. 27

¶ 2 Præt. Apost. dicit, primæ ad Corint. 10. Siue manducaueritis, siue biberitis, siue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite, sed contra hoc præceptum facit quicunque peccat; non enim peccatum fit propter gloriam Dei; cum ergo facere contra præceptum sit peccatum mortale, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ 3 Præt. quicunque amore alicui rei inhęret, inhęret ei, vel sicut fruens, vel sicut vtens, vt patet per Aug. in primo de doct. Christiana,* sed nullus peccans inhęret bono commutabili quasi vtens. Non enim refert ipsum ad bonum, quod nos beatos facit, quod propriè est vti, vt Aug. dicit ibidem; ergo quicunque peccat fruitur bono commutabili, sed frui rebus vtendis est humana peruersitas, vt August. dicit in lib. 83. q. * cum ergo peruersitas peccatum mortale nominet, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

* Aug. ex. c. 3. & 4. habetur.

* Aug. q. 30.

¶ 4 Præt. quicunque accedit ad vnum terminum ex hoc ipso recedit ab alio, sed quicunque peccat accedit ad bonum cõmutabile; ergo recedit a bono incommutabili; ergo peccat mortaliter; non ergo conuenienter peccatum veniale contra mortale diuiditur.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in Homel. 7. super Ioan. * quòd crimen est, quod damnationem meretur, veniale autem est, quod non meretur damnationẽ. Sed crimen nominat peccatum mortale; ergo veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

* Aug. Homel. 41. in Io. Et Enchirid. c. 64

¶ Quærit hic primò de distinctione mortalis, & venialis. Circa hunc articulum oportet sub breuibus meminisse supra dictorum. quæst. 72. art. 5. quòd veniale, & mortale dupliciter accipiuntur. Vno modo formaliter, scilicet de veniali, vt veniale est, & de mortali, vt mortale est, vt substant istis respectibus venialitatis, & mortalitatis: quia videlicet vnum dicit obligationem ad pęnam temporalem, aliud ad pœnam ęternam, vel vt dicunt inordinationem circa ea quæ sunt ad finem, vel circa vltimum finem. Venialitas enim, & mortalitas possunt istis duobus modis accipi, scilicet pro inordinationibus istis, vel pro reatibus illas inordinationes de per se sequentibus. Secundo modo accipiuntur materialiter, hoc est quantum ad actus humanos voluntarios, qui dicuntur peccata venialia, vel mortalia, vt supra de eis D.S. locutus est q. vbi iam statum. Primo modo loquendo de eis, tunc distinguuntur

Veniale, & mortale accipiunt duppliciter.

stinguitur plurimum, & quasi plus quàm genere ex parte termini, quia vnum dicit deordinationem ab vltimo fine, vel reatum ad pœnam ęternam. Aliud (scilicet veniale) deordinationem circa ea quæ sunt ad finem, & reatum ad pœnam temporalem. Et sic intelligitur quod D.S. hic dixit in principio quæst. quia videlicet sic accipiendo veniale, & mortale distinguuntur secundum reatum. Sed secundo modo loquendo de eis, tunc talis diuisio est accidentalis, & non oportet, quòd veniale, & mortale distinguantur specie, vt patuit vbi supra, immo vnus actus specificè (puta circa idem obiectum a quo actus humanus voluntarius habet speciem) potest esse venialis ex obiecto, & tamen mortalis ex conditione agentis, & ex fine, vt patebit art. 2. Ex istis patet quomodo non est vel erit discordia inter hunc articulum, & dictum in superioribus, nec erit discordia inter articulum hunc primum, & sequentem, in quo habetur, quòd veniale, & mortale possunt esse vnus actus specie, licet non veniale, & mortale ex genere. His notatis videndum est de corpore.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliqua secundũ quòd propriè accipiuntur non videntur esse opposita, quæ si metaphoricè accipiantur opponi inueniuntur, sicut ridere, non opponitur ei, quod est arescere; sed secũdum, quòd ridere metaphoricè de prato dicitur propter eius floritionem, & virorem, opponitur ei quod est arescere.

¶ In hoc corpore articuli D.S. deducit vnam conclusionem quasi præambularem, ex qua infert in fine conclusionem responsiuam ad quæsitum. Conclusio præambularis est. Si mortale propriè accipiatur, non videtur oppositionem habere cum veniali; sed si accipiatur mortale metaphoricè, secundum quòd dicitur in peccatis, opponitur ei, quod est veniale. Hanc conclusionem primò declarat vno generali assumpto quo ad ambas partes in communi, secundò probat specialiter partes seorsum, & primam ibi. Similiter si mortale &c. secundam ibi. Sed si mortale &c. Quo ad primum assumitur, quòd aliqua secundum quòd propriè accipiuntur non videntur opposita, quę si metaphoricè accipiantur opponi inueniuntur, sic est de mortali & veniali; igitur &c. Assumptum declaratur exemplariter, sicut ridere (scilicet propriè acceptum) non opponitur ei, quod est arescere &c. vt in littera. Deinde cum dicit.

¶ Similiter si mortale propriè accipiatur prout refertur ad mortem corporalem, non videtur oppositionem habere cum veniali, nec ad idem genus pertinere. ——

¶Probat specialiter primam partem conclusionis præambularis. Et arguitur sic, quæcunque opponuntur pertinent ad idem genus, sed mortale propriè acceptum, non pertinet ad idem genus cum veniali; igitur &c. Maior nota, quia res diuersorum generum sunt disparatæ, & non oppositę. Minor patet, quia mortale propriè acceptum, vt refertur ad mortem corporalem, est de genere naturalium; sed veniale est de genere morali quæ non opponuntur, nam natura, & peccatum non opponuntur.

¶ Sed si mortale accipiatur metaphoricè secundum quòd dicitur in peccatis, mortale opponitur ei, quòd est veniale. Cum enim peccatum sit quædam infirmitas animæ, vt supra habitum est* peccatum aliquod mortale dicitur ad similitudinem morbi qui dicitur mortalis ex eo, quòd inducit defectum irreparabilem per destitutionem alicuius principij, vt dictum est.* Principium autem spiritualis vitę quæ est secundum virtutem, est ordo ad vltimum finem, vt supra dictum est,* qui quidem si destitutus fuerit reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solùm per virtutem diuinam, vt supra dictum est,* quia inordinationes eorum quæ sunt ad finem reparantur ex fine, sicut error qui accidit circa conclusiones per veritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis non potest per aliquid aliud reparari, quod sit principalius, sicut nec error qui est circa principia; & ideo huiusmodi peccata dicuntur mortalia quasi irreparabilia. ——

*q.71.ar.1. ad 3. q.72. art 5. q.74. ar.9. ad secundum.

*q.72.ar.5.

*q.72.ar.5. q.87. art.3.

*q.87.ar.3.

¶ Subiungit secundam partem conclusionis præambularis, ex qua trahitur expresse conclusio responsiua talis, quæ habetur in fine corporis. Veniale conuenienter diuiditur contra mortale, scilicet metaphoricè acceptum, & in moralibus. Et quia est eadem in substantia cum secunda parte conclusionis præcedentis, ideo simul cum ipsa probatur, & arguitur sic; veniale & mortale sic accepta opponuntur sicut reparabile, & irreparabile; igitur conclusio vera; tenet consequentia, quia opposita eiusdem generis habent contra se inuicem diuidi. Antecedens D.S. primò probat, secundò exponit, & illud ponit, ibi. Secundum hoc ergo &c. Circa primum, primò probat primam partem antecedentis, secundò secundam, ibi. Peccata autem &c. Arguitur ergo sic pro prima parte antecedentis. Defectus ordinis vltimi finis, nõ potest reparari per aliquod aliud, quod sit principalius; sed peccata mortalia dicũt defectum ordinis vltimi finis; igitur &c. Maiorẽ D.S. probat similitudine de errore circa principia, & conclusiones in speculatiuis; quia error principiorum est irreparabilis, error autem circa conclusiones reparabilis est per veritatem principiorũ; sic defectus principij moralis, quod est vltimus finis est irreparabilis; ergo &c. Minor probatur proxima. Peccatum aliquod dicitur mortale ad similitudinem morbi, qui dicitur mortalis; sed dicitur mortalis ex eo, quòd inducit defectum irreparabilem per destructionem alicuius principij, vt patuit q.72.art.5. sed principium spiritualis vitę quæ est secundum virtutem, est ordo ad vltimum finem, qui quidem si destitutus fuerit reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solùm per virtutem diuinam; sed inordinationes eorum quæ sunt ad finem, reparantur ex fine; igitur sequitur minor. Deinde ibi.

¶ Peccata autem quæ habent inordinationem circa ea quæ sunt ad finem, conseruato ordine ad vltimum finem reparabilia sunt, & hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet quando reatus pœnę tollitur qui cessat cessante peccato, vt dictum est.* ——

*q.87.ar.6.

¶Probat specialiter antecedens, quo ad secundam partem, scilicet quod veniale habeat se ad mortale, vt reparabile &c. Peccata quæ habent inordinationem circa ea quæ sunt ad finem, reparabilia sunt; sed veniale dicit defectum circa ea quæ sunt ad finem; igitur &c. Maior patuit supra in probatione præcedentis partis. Minor probatur ex quid nominis, quia dicitur veniale, quando reatus tollitur; sed iste non tollitur, nisi ablata inordinatione, quæ non potest auferri nisi sit circa ea quæ sunt ad finem; ergo &c. Nota circa ista, quæ innuunt, quòd veniale dicat deordinationem circa ea quæ sunt ad finem. Scotus autem in secundo dist. 21. sic dicit. Sciendum, quòd peccatum mortale non distinguitur a veniali in hoc, quòd vnum est respectu finis, vt mortale, & aliud respectu eorum quæ sunt ad finem, vt veniale; sed vtrunque potest esse, & circa ea quæ sunt ad finem, & circa finẽ. Et postea innuit probationem de veniali de motu leui, (idest surreptitio circa hoc, quòd Deus est trinus, & vnus,) quia videlicet in superiori ratione potest esse veniale, quę tamen respicit Deum qui est vltimus finis.

Scotus non aduertit distinctionẽ venialis per se & per accidens.

¶Sed Scotus non aduertit distinctionem venialis per se ex parte actus, & venialis per accidens ex parte agentis. Sicut pulchrè distinguit D.S. de malo. mate. 7. art. 1. & habitum fuit supra q. 74. art. 9. in fine, quia veniale per accidens propter imperfectionem actus quæ prouenit ab agente, potest circa finem esse veniale, vt Scotus probat, & D.S. concedit, vt patet supra, vbi iam art. 10. Sed quòd veniale per se ex genere possit esse circa finem vltimum, falsum est, quia omnis inordinatio circa vltimum finem in se est mortale ex genere; multomagis, quàm subiti motus sensualitatis in materia venerea. Quare dictum D.S. firmum est, quòd veniale scilicet ex genere, & per se (de quo sermo doctrinalis intelligi debet) est respectu eorum quæ sunt ad finem, nec habet auersionem a fine adiunctam, quantum est ex genere peccati; sed mortale dicitur esse contra ordinem ad vltimum finem, non quia directè respiciat vltimum finem a quo per se vniuersaliter auertat, sed sufficit, quòd sit auersio ab vltimo fine virtualis, quia videlicet quis conuertitur ad creaturam contra præceptum Dei, & per hoc incurrit deordinationem ab vltimo fine. Vnde non dicitur, quòd omne mortale sit circa finem vltimum, qui est Deus, sed est contra vltimum finem, & cum hoc quicunque peccat mortaliter, oportet quòd se conuertat ad aliquam creaturam sicut ad finem, & aliquam plus diligat quàm Deum, licet non oporteat, quod omnem plus diligat. De hoc D.S. in de malo. mate. 7. art. 1. ad secundum. Bene contingit in aliquo qui est extra charitatem, quod aliquam creaturam diligat plus quàm Deum, & aliquam equaliter Deo, & aliquam etiam minus Deo; sed tamen non contingit, quòd aliquis diligat aliquam creaturam ęqualiter Deo, ita quòd nullam plus diligat, quàm Deum quia necesse est, quòd homo in aliquo vno constituat vltimum finem suę voluntatis. Hæc ille. Ex quo sequitur, quòd peccans mortaliter semper constituat finem, vel in eo circa quod peccat, vel in eo ratione cuius peccat, & per consequens semper est peccatum mortale circa finem, scilicet falsum conuertendo, & contra verum auertendo. Quare Scotus non satis attendit soliditatem D.S. De materia huius articuli vide Capreolum in secundò. dist. 43. conclusione prima. Tunc ibi.

¶Secundum hoc ergo mortale, & veniale opponuntur, sicut reparabile, & irreparabile; & hoc dico per principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum, & corporalem, & spiritualem potest reparare; & propter hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale. ——

¶Subnectit antecedens prius probatum, & exponit illud quo

ad

ad irreparabile, quia intelligitur mortale irreparabile, per principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum, & corporalem, & spiritualem potest reparare. Et patuit illa declaratio antecedentis, quæst. præc. 87. art. 7. Vnde concludit D.S. quòd veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

ET confirmatur illa conclusio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd D. S. vbi iam in de malo in corpore ex intentione probat, quòd veniale, & mortale non distinguuntur per se, & a priori ex diuerso reatu, vel effectu, quia ista differentia consequitur rationem peccati, non autem constituit. Non enim ex hoc tale est peccatum, quia talis pœna debetur ei, sed potius econtrario, quia peccatum est tale, ideo talis pœna ei debetur. Vnde per mereri damnationem, & non mereri, arguitur a posteriori distinctio mortalis, & venialis, non a priori. Vnde potest fieri, quòd idem in specie sit mortale, & veniale. Quare sequitur, quòd mortale, & veniale formaliter distinguuntur, idest venialitas, & mortalitas, & ita opponuntur, & distinguuntur. Et hoc iste articulus quærit, vt dictum est in principio. Conuenienter ergo diuidunt reatum, & inordinationem, quod est intentum, vndecunque iste reatus, & inordinationes actui proueniant, siue ex specie, siue aliunde, siue mortalitas, & venialitas constituant species diuersas, vel consequantur species diuersas, vel sint accidentia eiusdem speciei; tamen distinguuntur conuenienter tanquàm reparabile, & irreparabile, quia etiam idem actus specie, vt est venialis est reparabilis, vt mortalis irreparabilis. Et ergo distinguuntur pœnes illa saltem sicut secundum accidentia actuum &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd diuisio peccati in veniale, & mortale non est diuisio generis in species quæ æqualiter participant rationem generis, sed analogi in ea de quibus prædicatur secundum prius, & posterius, & ideo perfecta ratio peccati quam Aug. ponit conuenit peccato mortali. Peccatum autem veniale dicitur peccatum secundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale; sicut accidens dicitur ens in ordine ad substantiam, secundum imperfectam rationem entis; non enim est contra legem, quia venialiter peccans nõ facit, quòd lex prohibet, nec prætermittit id ad quod lex per præceptum obligat, sed facit præter legem, quia non obseruat modum rationis quem lex intendit.

¶Ad maiorem dico, quòd est definitio peccati perfecti, & conuenit perfectè soli mortali, sed per aliquam attributionem conuenit veniali, ita quòd peccatum dicitur analogicè de mortali, & veniali, & prædicatur per prius secundum completam rationem de mortali, de veniali verò per attributionem ad ipsum. Sunt enim duplicia analogata, etiam in analogia attributionis (materialiter saltem loquendo.) Quandoque analogum conuenit analogatis (materialiter) vtrisque formaliter, sicut ens Deo, & creaturis; quandoque autem conuenit solùm vni formaliter, & intrinsecè, & alijs extrinsecè tantùm. Et sic dicitur sanum de animali sano, & vrina, non quòd prædicetur de vtroque formaliter, sed quia de vno formaliter, & de alio extrinsecè per habitudinem ad primũ. Sic in proposito ratio quam ponit B. August. dicit formaliter de mortali actuali, sed quasi extrinsecè per habitudinem ad mortale dicitur de veniali, quia videlicet non est contra legem Dei, sed quia præter legem, & disponit ad id, quod est contra legem Dei. Vel si prædicatur aliquo modo intrinsecè, hoc est valdè imperfectè, sicut ens de ente in potentia, & hic modus est D. S in secundo dist. 42. q. 1. art. 3. &c. Minor conceditur. Vltra; ergo omne (perfectum scilicet) peccatum cui competit formaliter, & perfectè definitio est mortale; sed non oportet de eo cui conuenit defectiuè per participationem imperfectam, vel per attributionem.

¶ Nota circa hanc solutionem, quòd aliqui volunt hanc solutionem infringere, quia non sit analogica, cum veniale possit esse sine mortali; igitur peccatum veniale non dicitur peccatum ex attributione ad mortale.

¶ Deficiunt enim isti, quia talis attributio non est per causalitatem vnius ad aliud, nec per dependentiã in esse extrinsecè vnius ab alio, nec per coexigentiam vnius ad aliud, sed per attributionem rationis formalis, quæ conueniunt vni per se, & formaliter completè, aliter verò, vel extrinsecè in habitudine ad aliud, vel imperfectè; vnde sicut destructo omni animali viuo, adhuc potest esse animal pictum, sic in proposito, quia non oportet vnum dependere ab alio quo ad esse; sed quo ad intelligi, & rationem formalem, de hoc prima par. q. 13. art. 5. & 6.

¶ Nota secundò, quòd ex ista solutione videtur magis haberi, quòd peccatum dicitur etiam formaliter intrinsecè de veniali quam extrinsecè tantum per habitudinem extrinsecam attributionis. Quia exemplum D. S. est de ente communi analogicè substantiæ, & accidenti, quod dicitur de accidente in ordine ad substantiam, & tamen intrinsecè formaliter.

¶ Nota quoque hic, quod etiam supra notatum fuit q. 29. ar. 2. quia videlicet accidens in eo quod ens, includit substantiam, & non tantùm in eo, quod accidens. In secundo enim omnes conueniunt, sed in primo est differentia in D. S & Sco. D. S. autem fundatus est in Philosopho, & Commentatore. 7. Metaphysicæ textu, & commen. 2. & 3. Sed habet locum suum &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud præceptum Apostoli est affirmatiuum, vnde nõ obligat ad semper, & sic non facit contra hoc præceptum, quicunque non actu refert in gloriam Dei omne, quòd facit. Sufficit ergo quòd aliquis habitualiter referat se, & omnia sua in Deum ad hoc, quòd non semper mortaliter peccet, cum aliquem actum non refert in gloriam Dei actualiter. Veniale autem peccatum non excludit habitualem ordinationem actus humani in gloriam Dei, sed solùm actualem, quia non excludit charitatem quæ habitualiter ordinat in Deum; vnde non sequitur, quòd ille qui peccet venialiter, peccat mortaliter.

¶Hoc argumentum tangit vnam difficultatem de qua videbitur infra. q. 100. art. 10. de relatione omnium bonorum operum in Deum. Et ideo nunc breuiter præmitto huic solutioni post Capreolum in secundo dist. 40. ad argumenta contra secundam conclusionem, quòd actus non dicitur virtualiter referri, quia ex appetitu finis immediatè peruentum est ad hunc actum, nec ideo, quia ex tali appetitu immediatè causatus sit iste actus; sed isto modo, quia habens charitatem, prius quandoque se retulit, & omnia sua actualiter in finem charitatis, nec postea habuit oppositam relationem in contrarium finem. Et postea omnia quæ virtuosè facit propter se, vel sua, sic in Deum relata, dicuntur virtualiter in Deum relata.

Capreolus. Quid virtualiter in Deum referri.

¶ Præmitto secundò, quòd siue existens in gratia siue extra gratiam, fidelis vel infidelis non tenetur omnia actu referre in Deũ, sed solùm eo tempore quo tenetur Deum diligere super omnia.

¶ Tertiò præmitto, quòd non peccat mortaliter semper ille qui opus de genere bonorum facit, & tamen nec actu nec virtute, nec habitu ordinat, vel ordinatus est in Deum, dummodo referat in aliquem finem particularem bonum, quando videlicet non obligat præceptum charitatis.

¶Quartò præmitto, quòd talis non referens actu, vel virtute, vel habitu in Deum, non quidem peccat semper mortaliter, ipse tamen est in peccato mortali, quia sine habitu charitatis est, quæ per solùm mortale excluditur in adultis. Et ita intelligendus videtur D. S. in de malo materia 9. artic. 2. in corpore, quia scilicet actus procedens ab homine cuius mens non ordinatur actu, vel habitu in vltimum finem, & cum hoc virtualiter in malũ finem, alium a Deo; tunc est mortale. Si autem non refertur in malum finem, sed in bonum finem particularem; tunc est quidem cum peccato mortali: sed non est peccatum mortale. Durum enim videtur, quòd etiam infidelis audiens sermonem de Christo, & non actu, vel habitu referat in Deum, peccaret mortaliter. Et hæc videtur esse, & est mens D.S. in secundo. dist. 41. vt patet ibidem in Capreolo. Hoc autem videtur verum, quòd carens charitate, vel existens in mortali, si faciat aliquod de genere malorum etiam veniale, quod non potest referri in aliquem bonum finem, sed oportet, quòd virtualiter ordinetur in finem peccati mortalis, quòd peccet mortaliter, vt habet D. S. vbi iam in de malo.

Capreolus

¶ Quintò præmitto, ea quæ habet de ista mate. D.S. in de virtutibus de charitate. art. 11. ad secundum, & tertium, quòd omnia actu referre in Deum, non est possibile in hac vita; sicut non est possibile, quòd semper de Deo cogitetur, hoc enim pertinet ad perfectionem patriæ: sed quòd omnia virtute referantur in Deũ, hoc pertinet ad perfectionem charitatis ad quam omnes tenetur. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod sicut in causis efficientibus, virtus primæ causæ manet in omnibus sequentibus causis, ita etiam intentio principalis finis, virtute manet in omnibus finibus secundarijs. Vnde quicunque actu intendit aliquem finem secundarium, virtute intendit finem principalem; sicut medicus dum colligit herbas, actu intendit conficere potionem, nihil fortassis de sanitate cogitans, virtualiter tamen intendit sanitatem, propter quam potionem dat. Sic ergo cum aliquis seipsum ordinat in Deum sicut in finem, in omnibus quæ propter seipsum facit, manet virtute intentio vltimi finis, qui est Deus. Vnde in omnibus mereri potest, si charitatem habeat. Hoc ergo modo Apostolus præcepit, quòd omnia in Dei gloriam referantur. Hæc ille. Et intellige D.S quòd omnia tenetur quis virtualiter in Deum referre pro tempore, quo tenetur Deum diligere, ita quòd nisi hoc faciat tempore quo obligat præceptum charitatis affirmatiuum, peccat mortaliter, & post illud tempus omnia quæ facit cum peccato facit. Sed non sic tenetur omnia sua in Deum referre, quòd nisi hoc faciat quilibet actus suus in tali statu elicitus sit peccatũ, & culpa: talis enim relatio in finem vltimum, scilicet extra tempus obligationis præcepti charitatis, est necessaria ad hoc, quòd actus

actus sit meritorius, sed non ad hoc, quòd sit moraliter bonus, & est necessaria talis relatio ad hoc, quòd actus sit perfectè elongatus a culpa, scilicet, quòd nec sit culpa nec concomitans culpam mortalem, non autem ad hoc, quòd in se sit inculpabilis. Sic ergo quilibet fidelis tenetur omnem actum suum deliberatum, & moraliter bonum in Deum referre virtualiter, licet non actualiter. Non quidem tunc quando producit actum, sed quando tenetur Deum diligere super omnia.

Aliud virtualiter aliud habitualiter referre.

¶ Sextò præmitto, pro intellectu huius materiæ, quòd aliud est habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refertur in Deum, etiam qui nihil agit, nec aliquid intendit vt dormiens, sed virtualiter aliquid referre in Deum, est agentis propter finem in Deum ordinatum. Vnde habitualiter referre in Deum non cadit sub præcepto, sed virtualiter referre omnia in Deum cadit sub præcepto affirmatiuo, vt patebit.

¶ Et nota circa hæc, quòd licèt habitualis ordinatio non sufficiat ad meritum nec satisfaciat præcepto charitatis pro tempore quo obligat, tamen stante habituali ordinatione hominis in Deū ipse est extra mortale, & ideo quàmuis peccet actu venialiter, quia tamen veniale non tollit charitatis habitum, ideò venialiter peccans potest esse in charitate.

¶ Vnde dicitur ad argumentum ex his facile. Ad maiorem, conceditur quod dicitur, sed dico, quòd illud præceptum est affirmatiuum, & obligat sicut præceptum charitatis, non pro semper, & præcipit relationem virtualem in Deum pro certo tempore. Et dico tamen, quòd nec virtualiter nec actualiter ordinatum, (quia non ordinabile in honorem Dei) potest stare cum habituali ordinatione hominis in Deum, & huiusmodi est veniale. Ad minorem, negatur immo peccare venialiter non est contra hoc præceptum, quia non tenetur aliquis omnia facta sua actu referre in Deum, cui relationi opponitur veniale, sed quòd non sit in mortale sufficit habitualis ordinatio per gratiam, & charitatē, quia sufficit, quòd habeat Deum pro vltimo fine habitualiter; nec videtur, quòd veniale excludat virtualem ordinationem aliorum actuum post se a virtuali ordinatione in Deum, quia per veniale non sunt in contrarium finem relati. Et ad probationem minoris dico; quòd peccatum etiam veniale non fit propter gloriam Dei, tamen non tollit saltem habitualem ordinationem in Deū, nec virtualem aliorum actuum post se. Concedo vltra, quòd facere contra præceptum sit mortale; sed dico, quòd non quilibet peccans facit contra præceptum, maximè peccans venialiter. Quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui peccat venialiter inhæret bono temporali, non vt fruens, quia non constituit in eo finem; sed vt vtens referens in Deū non actu, sed habitu.

¶ Maiorem D. S. admittit. Sed S. Bonauentura in secundo dist 41. quæst. secunda, artic. secundo, in fine diceret eam insufficientem, quia potest amore aliquis inhærere abutendo, qui non fruitur nec vtitur, sicut cū quis aliquid inordinatè refert in aliud, ille isto relato non fruitur, vt constat; nec vtitur, quia non refert in id, quod per ipsum possit obtineri. Vnde abutitur, & ita dicit ipse in proposito, quòd venialiter peccans abutitur creatura. Et quòd August. capiat Vti largè, vt sub se comprehendat etiam abuti. Dicitur tamen post Doct. Sanctum ad minorem, negando eam de peccante venialiter. Ad probationem dicitur, ꝙ non refert actu, tamen habitu, quia non ponit ibi finem, sed inordinatè se habet actu citra auersionem ab vltimo fine vero. Et probat, quòd non vtitur propriè, sed tamen abutitur citra fruitionem. Vltra; ergo &c. Negatur, quòd quicunque peccat, (scilicet etiam venialiter) fruatur, immo vtitur habitu, vel abutitur. Vltra, conceditur quòd frui vtendis est peruersitas, & ꝙ peruersitas nominat mortale; sed negatur consequentia, & ratio patuit.

¶ Nota Doct. Sanct. in secundò, quia peccans venialiter assimilatur ei qui nimis moratur in via; sed mortaliter peccans recedit de via, & inhæret alteri habitualiter a Deo, sed non venialiter peccans.

¶ Ad quartum dicendum, quòd bonum commutabile non accipitur vt terminus contrapositus incōmutabili bono, nisi quando constituitur in eo finis; quod enim est ad finem non habet rationem termini.

¶ Maior conceditur notanter, quod accedit ad terminum, tamen potest tardari quandoque in via affectionali; nec tamen recedere a termino, nec accedere ad aliud; sicut ad terminum affectus. Ad minorem, si intelligitur, quòd quicunque peccet accedat ad bonum commutabiles; sicut ad terminum in quo finem constituat; negatur & est falsa, quia non accipitur bonum commutabile, vt terminus contrapositus bono incommutabili, nisi habeatur vt finis, quod non facit omnis peccans, vt patuit, quare negantur omnes tres consequentiæ, quia fundantur in minore falsa.

Vtrum peccatum veniale, & mortale differant genere.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale, & mortale non differant genere, ita scilicet, quòd aliquod sit peccatum mortale ex genere, & aliquod veniale ex genere. Bonum enim, & malum ex genere in actibus humanis accipitur per comparationem ad materiam siue ad obiectum, vt supra dictū est, * sed secundum quodlibet obiectum, vel materiam contingit peccare mortaliter, & venialiter, quodlibet enim bonum commutabile potest homo diligere, vt infra Deum, quod est peccare venialiter, vel sup. Deum, quod est peccare mortaliter; ergo peccatum veniale, & mortale non differunt genere. *

K

Sup. q. 72. art. 5. Et 2. dist. 24. q. 3. art. 6. ad 6. Et dist. 42. q. 1. art. 4. co. Et 4. dist. 16. q. 3. art. 2. q. 4. ad 5. Et Mal. q. 1. articulo. & q. 7. art. 1. Et opusc. 3. ca pit. 171. * q. 12. art. 2. & 3.

¶ 2 Præt. sicut dictum est supra * peccatum mortale dicitur, quod est irreparabile, peccatum autem veniale quod est reparabile; sed esse irreparabile conuenit peccato, quod fit ex malitia, quod secundum quosdā irremissibile dicitur; esse autem reparabile conuenit peccato, quod fit per infirmitatem, vel ignorantiam, quod dicitur remissibile; ergo peccatum mortale, & veniale differunt sicut peccatum, quod est ex malitia commissum, vel ex infirmitate, & ignorantia; sed secundum hoc non differunt peccata genere, sed causa, vt supra dictum est; * ergo peccatum veniale, & mortale nō differunt genere.

* ar. 1. præc.

* q. 76. q. 77 q. 78.

¶ 3 Præt. supra dictum est, * quòd subiti motus tam sensualitatis, quàm rationis sunt peccata venialia; sed subiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere; ergo non sunt aliqua peccata venialia ex genere.

* q. 74. ar. 3. ad tertium, & art. 10.

¶ Sed contra est, quòd August. in sermone de purgatorio * enumerat quædam genera peccatorum venialiū, & quædam genera peccatorum mortalium.

* August. serm. 4. de animabus defunctorum, & ad serm. 41. in ordine.

¶ Quia dictum est articulo primo, ꝙ mortale, & veniale conuenienter contra se diuidantur, ideo nunc explicat per dictum articulum, quomodo contra se diuidantur, an scilicet genere, ita quòd detur veniale ex genere, & mortale ex genere.

¶ Nota ex supradictis. q. 18. & alibi, quòd genus in moralibus plerūq; accipitur pro specie, & species sumitur ex obiecto, quod actus de per se respicit; ideo quærere an distinguantur genere est quærere an habeant distincta obiecta, quæ obiecta consequantur venialitas, & mortalitas, vt enim supra q. 74. art. 5. dictum fuit, non dicuntur veniale, & mortale ex specie, vel genere, quasi venialitas, & mortalitas constituāt speciem peccati in ratione actus voluntarij. Sed quia venialitas, & mortalitās certa obiecta sicut proprietates consequuntur. Ex hoc enim, quòd aliquis inordinatè se habet circa aliquod, quod non est contra Deum, consequitur venialitas. Ex hoc verò, quòd se male habet, & inordinatè inordinatione quæ est contra Deum sequitur mortalitas. His notatis videndum est de articulo.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccatum veniale a venia dicitur. Potest igitur aliquod peccatum dici veniale, vno modo, quia est veniam consecutum, & sic dicit Ambro. * quòd omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, & hoc dicitur veniale ex euentu. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in se vnde veniam non consequatur, vel totaliter, vel in parte, in parte quidem sicut cum habet in se aliquid diminuēs culpam, vt cum fit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale, ex causa; in toto autem ex eo, quòd non tollit ordinem ad vltimum finem, vnde non meretur pœnam æternam, sed temporalem.

* Lib. de pœnit. ca. 14.

¶ Respondet secundum vnam distinctionem quam ponit primò in principio, secundò subiungit aliquas conclusiones responsiuas, ibi. Et de hoc veniali &c. Ponit ergo D. S. primò distinctionem peccati venialis etiam supra habitam. q. 77. art. 8. ad primū, bimembrem, & secundum membrum subdiuidit, & præmittit rationem distinctionis, quæ talis est, quia peccatum veniale dicitur a venia; igitur potest vno modo dici veniale, quia veniam consecutum, & sic loquitur Ambrosius &c. vt in littera. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in se vnde veniā non consequatur, & hoc dupliciter, vel totaliter, vel in parte; in parte quidem, sicut cum habet aliquid diminuens culpā, & per consequens pœnam, vt cum sit ex infirmitate, vel ignorantia. Et hoc fuit supra dictum

veniale ex causa, non quia videlicet habeat causam, vt totaliter remittatur pœna, & quòd non puniatur nisi temporaliter, sed esto, q̄ æternaliter puniatur, tñ remissius. Tertiò est veniale, quod est tertiũ in ordine, qđ habet in se, vt totaliter veniã cõsequatur. i. vt solùm tpaliter puniatur, quia videlicet iuxta sup. dicta. q. 87. art. 5. non tollit ordinem ad vltimum finem, cuius peruersitati debetur pœna æterna, vt patuit; vnde veniale hunc ordinem non peruertens, non meretur pœnam æternam, sed temporalem.

¶ Et de hoc veniali ad præsens intendimus; de primis enim duobus constat, quòd non habent genus aliquod determinatum.

¶Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitum iuxta dictam distinctionem. Et primò respondet de duobus venialibus primis; secundò de tertio de quo principaliter est ad propositum, ibi. Sed veniale tertio modo &c. Circa primum ponit talem conclusionem negatiuam. De primis duobus venialibus constat, quòd non habent genus aliquod determinatum, scilicet distinctum contra mortale. Et supple, sic veniale, & mortale non differunt genere. Probatur, quia veniale isto modo dicitur, vel quia consequutum veniam, vel quia habet causam, vnde aliqualem veniã, (idest mitigationem accerbitatis pœnæ æternæ) consequatur; sed nõ est aliquod vnum genus peccati mortalis, vel vnum peccatum mortale in specie, quod solùm consequatur veniam, vel quod solùm habeat causam in parte diminuentem pœnam; igitur conclusio vera: præmisse patent, & singulariter minor ex auctoritate B. Ambro. & ex supra dictis. q. 76. & 77 quia ex ignorantia, & passione possunt fieri plurima peccata genere diuersa, & tamen dicuntur venialia secundo modo. Deinde cum dicit.

¶ Sed veniale tertio modo dictum potest habere genus determinatum, ita quod aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, secundum quòd genus, vel species actus determinantur ex obiecto. Cum enim voluntas fertur in aliquod, quod secundum se repugnat charitati per quam homo ordinatur in vltimum finem, illud peccatum ex suo obiecto habet, quòd sit mortale; vnde est mortale ex genere, siue sit cõtra dilectionem Dei, sicut blasphemia, periurium, & huiusmodi; siue contra dilectionem proximi, sicut homicidium, adulterium & similia; vnde huiusmodi sunt peccata mortalia ex suo genere. Quandoq; verò voluntas peccantis fertur in id, quod in se continet quandam inordinationẽ, non tñ contrariatur dilectioni Dei, & proximi; sicut verbum ociosum, risus superfluus, & alia hmõi, & talia sunt peccata venialia ex suo genere. (Dub. 1009.)

¶ Respondet iuxta tertium membrum prædictę distinctionis, & ponit primò vnam conclusionem responsiuam affirmatiuam, secundò ex superabundanti illam conclusionẽ declarat per alias duas conclusiones determinatiuas. Primam ponit ibi. Sed quia actus &c. secundam ibi. Similiter etiam &c. Conclusio igitur directè responsiua iuxta tertium membrum, hæc est. Veniale tertio modo dictum potest habere genus determinatum, (id est distinctum contra mortale,) ita quòd aliquod peccatum dicitur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere. Probatur conclusio, Veniale tertio modo habet determinatum obiectum, scilicet distinctum ab obiecto mortalis; igitur potest habere determinatum genus, & distingui specificè a mortali ex genere. Tenet consequentia, quia genus, vel species actus determinantur ex obiecto. Et nota, quia D. S. dicit genus, vel species, vbi habetur, q̄ pro eodem accipiuntur in moralibus communiter loquendo, licet vt sup. q. 73. ar. 6. quandoque accipiatur genus peccati, pro esse voluntario, in quo conueniunt omnia peccata. Antecedens probatur in littera pro ambabus partibus, scilicet quòd mortale habet determinatum obiectum, & etiam veniale; quia cum voluntas fertur in aliquod, quod secundum se repugnat charitati per quam homo ordinatur in vltimum finem (a qua ordinatione habet vitam spiritualem) illud peccatum ex suo obiecto habet, q̄ sit mortale, siue sit contra dilectionem Dei, siue proximi. Quando verò voluntas peccantis fertur in id quod in se continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei, & proximi, ita quòd talia sunt obiecta mortalis, & venialis, scilicet existens contra charitatem, & non existens contra charitatem, sed talia sunt diuersa obiecta; igitur antecedens verum. Et ponit D. S. exempla pro vtraque parte assumpti pro antecedente; sicut blasphemia, periurium, & huiusmodi sunt contra dilectionem Dei. Sed homicidium, adulterium, & similia sunt contra dilectionem proximi; & vtraque volita determinatur, & constituunt mortale. Exemplum autem de obiecto venialis est; sicut verbum ociosum, risus superfluus, & alia huiusmodi, & talia sunt peccata venialia &c. Deinde ibi.

¶Sed quia actus morales recipiunt rationem boni, & mali, non solùm ex obiecto, sed etiam ex aliqua dispositione agentis, vt supra habitum est, * contingit qñq;, q̄ id quod est pctm̃ veniale ex genere ratione sui obiecti, fit mortale ex parte agentis, vel quia in eo constituit finem vltimum, vel quia ordinat ipsum ad aliquid quod est peccatum mortale ex genere, puta cum aliquis ordinat verbum ociosum ad adulterium committendum.

(*q. 71. ar. 4. q. 77. art. 6. — Dub. 1009.)

¶Determinat præcedentem conclusionem, & ponit talem conclusionem declaratoriam primam. Contingit quandoque, quòd id quod est peccatũ veniale ex genere ratione sui obiecti, fit mortale ex parte agentis dupliciter. Ex qua conclusione habetur determinatio prioris, quia videlicet, licet veniale ex genere distinguatur specificè, & genericè a mortali ex genere, non tamen oportet, quòd distinguatur genere a mortali ex parte agentis; ita scilicet quòd est idem actus circa idem obiectum, qui est veniale ex genere, & tamen est mortale ex parte agentis, vt patuit sup. q. 72. art. 5. Idem actus dico in specie, probatur conclusio primò ratione fundamentali. Actus morales recipiunt rationem boni, & mali, non solùm ex obiecto, sed etiam ex aliqua dispositione agentis: sed contingit, quòd agens in actu quod est ex genere veniale, vel cõstituat vltimum finem, vel ipsum ordinet ad aliquod quod est mortale ex genere; igitur contingit &c. vt dicit conclusio. Maior potest haberi ex dictis sup. q. 77. art. 6. & q. 78. ar. 4. & alibi vbi dictũ est, q̄ grauitas peccati sumitur ex cõditione personæ agentis. Et notanter dicit maior, recipiunt rationem boni, & mali, scilicet alicuius, non. n. ex parte agentis habent bonum, vel malum specificum & essentiale, sed genericum, quod sumitur ex voluntario, vel accidentale bonum aut malum, quod sumitur ex intentione aut circunstãtia, Vide de materia huius probationis D. S. in de malo. marc. 7. art. 3. vbi pulchrè loquitur. Et nota ex dispositione, & intentione agentis, fieri potest vt actus de se bonus, vel minus malus, fiat vel malus, vel magis malus; sed non contingit, vt malus fiat bonus, quia malum nunquam potest bene fieri, sed bonum malè, & ita veniale potest fieri mortale duplici modo dicto. Minor quo ad primam partem relinquitur nota, & eo ipso peccat mortaliter, & fuit supra expositum, quando quis dicatur ponere finem in veniali ex genere, puta quando tantùm crescit libido, & complacentia ad ipsum, vt etiam si esset contra Deũ non dimitteret &c. Secundam partem minoris D. S. exponit exemplo, puta cum aliquis ordinat verbum ociosum ad adulterium cõmittendum. Et patet fundamentum supra, quia ex intentione finis inficitur id, quod ad finem ordinatur, etiam si sit in se bonum, vel indifferens; multòmagis si sit secundum se malum.

¶ Posset secundò formari ex dictis ratio pro ista conclusione, arguendo per assumptum; actus morales recipiunt rationẽ boni, & mali, non solùm ex obiecto, sed etiam ex aliqua dispositione, (idest cõditione, & intentione, & ordinatione) agentis: igitur &c. Antecedens relinquitur notum. Tenet consequentia, quia in veniali potest constituere finẽ, vel ordinare in mortale &c. Tunc ibi.

¶Similiter etiam ex parte agentis contingit, quòd aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, fit veniale propter hoc. s. q̄ actus est imperfectus. i. non deliberatus ratione, quæ est principiũ proprium mali actus; sicut supra dictum est de subitis motibus infidelitatis. (*q. 74. ar. 10.)

¶Subiungit secundam conclusionem declaratoriam primæ; similiter ex parte agentis cõtingit, quòd aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, fit veniale. Et habetur ex ista conclusione alia responsio determinatiua primæ conclusionis, quòd mortale ex genere non distinguitur necessariò specie a veniali per accidens, propter imperfectionem modi agendi; probatur conclusio ex eodẽ fundamento sicut prior. Actus morales recipiunt &c. igitur sequitur conclusio: tenet consequentia, quia potest mortale ex genere esse actus imperfectus, i. in genere moris. i. non deliberatus ratione, quæ est principium proprium mali actus, & sic scilicet non habet rõnem perfecti peccati, quod est mortale, non habet inquam ex parte agentis, esto ex natura, & inchoatiuè haberet. Et relinquit D. S. conclusionem probatam ex supra dictis. q. 74. art. 10. vbi dictum fuit de subitis motibus infidelitatis, q̄ sunt mortalia ex genere, venialia tamen propter imperfectionẽ actus, quia antequam aduertantur esse contra legem Dei &c. Nota autem supra dicta, quia esto ex obiecto habeat peccatum speciem, & malitiam inchoatiuè; tamen ex ratione, & voluntate habet genus, & malitiam completiuè: quare esto sint mortale ex obiecto, tñ illa malitia non completur nisi accedente pleno consensu, qui non est ante deliberationem, vel saltem in morationẽ rõnis &c.

¶Hoc quod dictum est, præsertim in conclusione iuxta tertium membrum, confirmatur argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, q̄ ex hoc ipso, q̄ aliquis eligit id, quod repugnat Diuinę charitati, conuincitur præferre illud charitati Diuinæ, & per cõsequẽs plus amare ipsum q̄ Deum, & ideo aliqua peccata ex genere

quæ

quæ de se repugnant charitati habent, quòd aliquid diligatur supra Deum, & sic sunt ex genere suo mortalia.

¶Maior conceditur, ad minorem sed secundũ quodlibet obiectum, vel materiam contingit peccare mortaliter, & venialiter. Dico q aliqua obiecta sunt ſm quæ ex parte eorũ peccatur semp mortaliter, quæ videlicet repugnant diuinæ charitati; & ergo si diliguntur, statim conuincitur diligens ipsa præferre Dei charitati, & sic semper voluntas quæ fertur, peccat mortaliter quantum est ex parte illorum obiectorum; & ergo minor est falsa ex parte obiecti. Dico secundò ad minorem, q vera est ex parte peccantis quo ad hoc, q circa obiectum veniale potest peccare mortaliter, non tamen circa obiectum mortalis venialiter, quantum est in natura obiecti, si autem peccatur venialiter est per accidens propter imperfectum modum agendi. Ad probationem minoris, quodlibet bonum commutabile potest homo diligere infra Deũ, negatur ista ex natura obiecti, & rationem ostendit D. S. in solutione, quia sunt aliqua quæ repugnant diuinæ charitati, quæ si quis eligat conuincitur præferre diuinæ charitati, & ita mortalia ex genere quæ per se repugnant charitati, habent q aliquid plus diligatur quàm Deus, & per consequens sunt mortalia ex genere. Et ergo negetur, quòd circa talia peccetur venialiter quantum est ex genere peccati, esto ex dispositione peccantis, possit venialiter peccari. Vltra dico, quòd aliqua possunt diligi supra Deum, & talia sunt oĩa obiecta mortalium, vt dictum est; quare negatur consequentia, qa minor est falsa, & eius ꝓbatio claudicat. Et D.S. rñdet ad ꝓbõnẽ minoris; negãdo eã, & simul minorẽ virtualiter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato veniali ex causa.

¶Ad maiorem dico, q mortale est irreparabile ex genere suo ad hunc sensum, quia debetur sibi pœna ęterna damni, & sensus; sed veniale ex genere est reparabile, quia debetur sibi per se tota pœna temporalis. Ad minorem dico, quòd esse irreparabile ad hunc sensum, quia de se habet meritũ, vt non remittatur, & nullam causam remissionis culpæ, vel mitigationis pœnę, hoc conuenit peccato ex malitia, quod qualiter sit irremissibile, vide 2.2.q. 14 art. 3. Vltra, esse autem reparabile conuenit peccato, quod per ignorantiam, & infirmitatem &c. Verum reparabile ex causa, quia talia habent, vt pœna minuatur, esto etiam inducant reatum ęternũ, sed tamen minorem quam peccatum ex malitia, quomodocunq; accipiatur. Vltra, ergo peccatum mortale, & veniale differunt, sicut peccatum ex malitia commissum, vel ex infirmitate, vel ignorantia, verum in vna acceptione; sed sic nos non loquimur de veniali.s. ex causa, quod aliqualiter pęnam minuit; sed de veniali ex genere, quod habet, vt omnimodam veniam consequatur. Vltra, sed secundum hoc non differunt peccata genere, sed causa; conceditur, quia dictum fuit q.78. quòd ex malitia, & ex passione non distinguũtur specie, sed tamen mortale ex genere sub quo comprehenditur ex malitia, & ex passione distinguitur contra veniale ex genere specie; Ergo &c. Verum veniale ex causa, quod aliqualiter minuit pœnam etiam ęternam, non differt genere a mortali, tamen veniale ex genere, quòd pœnę relaxationem omnimodè tollit, differt a mortali. Et nota, q mortale oppositum veniali ex causa dicitur, quia non meretur aliquam remissionem; nec scilicet quo ad cessationem pœnę nec quo ad mitigationem pœnæ; & si accipiatur pro peccató ex malitia, vt est in spiritumsanctum, sic etiam tollit ea per quæ fit remissio culpæ, & ideo est omnino mortale, & quo ad pęnam, & culpam; veniale autem sibi oppositum, scilicet ex causa est, quod habet, vt mitius puniatur, & quamuis inducat inordinationem irreparabilem, (quia contra principium vitæ spiritualis) tamen non est contra dona spiritussancti, per quę fit remissio peccatorum, vnde potest dici veniale ex causa &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato, quòd est veniale propter imperfectionẽ actus.

¶ Ad maiorem, subiti motus tam sensualitatis, quàm rationis sunt peccata venialia non ex genere semper, sed per accidens ratione imperfectionis mortalis quæ non stat cum perfecto peccato, quia oportet perfectum peccatum esse voluntarium, & perfectum voluntarium oportet esse perfectum deliberatum, & sic de vltimo ad primum isti motus sunt imperfecta peccata, scilicet venialia propter imperfectam deliberationem, sed dico, q ex genere sunt mortalia. Minor conceditur; ergo non sunt aliqua venialia ex genere; negatur consequentia, quia supponit falsum, ex maiore quasi illi subiti motus sint venialia ex genere, quod negatum est. Et probat ista ratio tertiam conclusionem præcedentem, & vltimam, quòd mortale ex genere, & veniale ex parte agentis propter imperfectionem actus, non distinguantur genere, & ita probat iam dictam conclusionem. De materia horum duorum articulorum præceden. vide Capreo. in 2 dist. 43. q. 1. & 2.

Vtrũ peccatũ veniale sit dispositio ad mortale.

L

2.2.q.24. ar. 10 co.ñ.

AD tertium sic proceditur. Videtur, q peccatũ veniale nõ sit dispositio ad mortale, vnum.n. oppositum non disponit ad aliud, sed peccatum veniale, & mortale ex opposito diuiduntur, vt dictum est; * ergo peccatum veniale non est dispositio ad mortale.

¶ 2 Præt. actus disponit ad aliquid simile in specie sibi, vnde in 2. Ethic. dicitur, * quòd ex similib. actibus generantur similes dispositiones, & habitus, sed pctm̃ mortale, & veniale differũt genere seu specie, vt dictum est; * ergo peccatum veniale non disponit ad mortale.

¶ 3 Præt. si peccatum dicatur veniale, quod disponit ad mortale, oportebit, quòd quæcunque disponunt ad peccatum mortale sint peccata venialia; sed omnia bona opera disponunt ad peccatum mortale, dicit enim August. in regula, * quòd superbia bonis operibus insidiatur, vt pereant; ergo etiam bona opera erunt peccata venialia, quod est inconueniens.

Et q.186. art. 9. cor. Et 1. dist. 17. q. 2. art 5. cor. fi. Et 1. dist. 42. q. 2. ar. 3. Et ver. q. 26 art 6. ad 16. Et Mal. q. 7. art. 1. ad 7. & arti 3. cor. ad 1. & 3. & ar. 6. ad 5. & q. 14. ar tic. 2. ca.

* Art. 2. huius quæst.

* Ca. 1. & 2.

* Art. 2. huius quæst.

* Aeq. Aeq. 8.

¶Sed contra est, quod dicitur Eccl. 19. Qui spernit minima paulatim defluit, sed ille qui peccat venialiter videtur minima spernere; ergo paulatim disponitur ad hoc, quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

¶Quærit nunc quomodo veniale disponat ad mortale, cum tamen contra ipsum diuidatur iuxta prædicta. Et primò sic, quod dictum est. Secundò ostenditur quomodo veniale possit fieri mortale. artic. seq.

¶ Respondeo dicendum, quòd disponens est quodammodo causa, vnde secundum duplicem modũ causæ est duplex dispositionis modus. Est enim causa quędam mouens directè ad effectum, sicut calidum calefacit; est etiam causa indirectè mouens remouẽdo prohibens, sicut remouens columnam dicitur remouere lapidem superpositam; & secundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid disponit.

¶D. S. in principio cor. notat duplicem intellectum quæsiti per vnam distinctionem. Secundò respondet, quo ad vtrunque intellectum, quo ad primum ibi. Vno quidem modo &c. quo ad secundum ibi. Alio modo &c. Ponens ergo distinctionem præmittit rationem distinctionis, & sic ponitur distinctio per modum conclusionis præambularis, talis actus peccati dupliciter ad aliquid disponit, s. directè, & indirectè. Probatur a principio corporis, disponens est quodãmodo causa, sed est duplex modus causæ. s. directè, & indirectè; ergo est duplex dispositionis modus. Et ergo cum quæritur an peccatum veniale sit dispositio, potest intelligi vtroque modo. Maior relinquitur nota, & dicit q disponens sit quodammodo causa, vt denotet eam non esse causam ſm perfectissimum gradum causæ, quia ille est esse perfectiuũ effectus &c. Minorem D.S. declarat, est enim causa quædam mouens directè ad effectum, quæ sup. q. 85. art. 5. & q. 76. art. 1. dicebatur causa per se, & mouens ſm propriam virtutem; sicut calidum calefacit imprimendo; prohibens, sicut remouens columnam dicitur mouere lapidem suprapositum quare minor vera. Deinde cum dicit.

¶Vno quidem modo directè, & sic disponit ad actum similem secundum speciem, & hoc modo primò & per se peccatum veniale ex genere non disponit ad mortale ex genere, cum differant specie.

¶ D.S. respondet quo ad primum membrum, & primum intellectum quæsiti, & est talis cõclusio bimembris responsiua prima. Primo modo, (scilicet directè) primò, & per se, peccatum veniale ex genere non disponit ad mortale, sed per hunc modum pctm̃ veniale potest disponere per quandam consequentiam ad peccatum, quod est mortale ex parte agentis. Huius conclusionis D. S. primò ponit primam partem, secundò secundam, & eam probat, ibi. Sed per hunc modum &c. Arguitur ergo pro prima parte, cuius fundamentum habitum fuit sup. q. 75. art. 4. quia videlicet actus per se causat dispositionem sibi proportionatã, quæ iterum inclinat ad similem actum. Quare peccatum isto modo (directè, scilicet mediatè tamen) causat similem actum &c. Vnde arguitur sic, peccatum directè disponit ad actum similem ſm speciem, sed peccatum mortale ex genere non est simile veniali ex genere secundum speciem, immo specie differunt; ergo conclusio vera. Maior relinquitur nota, & minor patuit. art. 2. Consequenter ibi.

¶Sed per hunc modum peccatum veniale potest disponere per quandam consequentiam ad peccatũ, quod est mortale ex parte agentis, augmentata enim dispositione, vel habitu per actus peccatorum venialium intantum potest libido peccandi crescere, quòd ille qui peccat finem suum constituit in peccato veniali. Nam vni-

cuique habenti habitum inquantum huiusmodi finis est operatio secundum habitum, & sic multotiens peccando venialiter disponetur ad peccatum mortale. ——

¶Subiungit, & probat secundam partem præcedentis conclusionis. Pro qua nota, quòd mortale ex parte agentis est idem secundum speciem cum veniali ex genere, cum. s. agens, vel ponit in eo finem, vel ordinat in mortale; & ergo quia veniale causans dispositionem frequẽter iteratum causabit maiorem pronitatem ad simile veniale, & tandem potest causare tantam, vt agens in eo constituat finem; & ergo dicit prima pars per quãdam consequentiam. s. mediante consuetudine, & dispositione causata, potest disponere ad mortale ex parte agentis, id est ad seipsum in specie, vt in eo agens tandem constituat finem, & non ad aliud specie distinctum, sed ad simile sibi in specie, quod tamen erit mortale ex parte agentis. Probatur igitur illa pars sic exposita, augmentata dispositione, vel habitu per actus peccatorum venialium, (scilicet ex genere) intantum potest libido peccandi crescere, ꝙ ille qui peccat finem suum constituat in peccato veniali; ergo multotiẽs peccando disponitur ad mortale ex parte agentis. Tenet consequentia, quia constituere finem in veniali est peccare mortaliter, cum hoc sit habere creaturam pro fine, quod est contra dilectionem Dei. Antecedens probatur, nam vnicuique habenti habitum inquantum hmõi, finis est operatio ſm habitum; quare sequitur, ꝙ veniale inducendo habitum disponat ad simile veniale, vt per se placeat tanquàm scilicet finis. Nota autem circa hoc, quòd veniale ex genere se solo non fit mortale, nisi accedat consensus in ipsum quo acceptatur, & placet tanquàm finis. Vnde magis consensus in veniale tanquàm finem fit mortale, quia tamen consensus, & id in quod consentitur habentur tanquàm vnus actus completus, ideo & veniale dicitur fieri mortale, non ꝙ idem numero fit veniale, & mortale, sed in specie. Nam disponens & præcedens consensum in veniale tanquàm finem mansit in ratione venialis, sed veniale sequens habitum, vt finis est mortale, quod tamen si non esset, illa complacentia voluntatis finalizans esset veniale, sed prounnc est mortale. Vnde non est repugnantia ad dicenda art. seq. Nota secundò, ꝙ ad cognoscendum quando in veniale consentiatur vt finem, & quando complaceat, vt finis, ponit D. S. signum in secundo. dist. 24. q. 3. art. 6. dicens. Huius autem complacentiæ expressissimum signum est, quando aliquis alicui rei etiam non prohibitę tantùm adhæret, vt sentiat etiam si esset prohibitum, illud se non relicturum, vt præcipuè patet in quibusdam ebriosis, qui totam vitam suam in vino posuerunt, & in histrionibus qui verba iocosa sectantur, hæc ille. Nota tertiò secundum D. S. ibidem, quòd quantumcunque fiat pronitas ex multis venialibus, & habitus, cuius est causare delectationem in opere, non tamen de necessitate complacet veniale, vt finis, per quamcunque reiterationem, quia semper manet libertas in voluntate ne in mortale labatur; & ergo disponunt multa venialia ad mortale per accidens, sed non sufficienter causant, sicut & supra dictũ fuit. q. 78. de passionibus. Vnde & D. S. de malo. ma. 7. art. 3 in fine. tamen ista dispositio non præexigitur de necessitate ad peccatum mortale, quia etiam venialibus non præcedentibus potest homo peccare mortaliter, & prædicta dispositione venialium præcedente per charitatem potest homo mortali peccato resistere. Hæc ille. Consequenter cum dicit.

¶Alio modo actus humanus disponit ad aliquid remouendo prohibens, & hoc modo peccatum veniale ex genere potest disponere ad mortale peccatum ex genere; qui enim peccat venialiter ex genere prætermittit aliquem ordinem, & ex hoc, quòd consuescit voluntatem suam in minoribus debito ordini non subijcere, disponitur ad hoc, quòd etiam voluntatem suam non subijciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod est peccatum mortale ex genere. ——

¶Respondet iuxta secundum membrum, & secundum intellectum quæsiti, & est secundum membrum, quia alio modo actus humanus disponit ad aliquid remouendo prohibens, prius enim disponebat causando aliquam dispositionem, mediante qua disponebat ad consensum in veniale sicut finem, nunc autem non causat, sed remouet aliquid quod prohibebat aliud &c. Conclusio huic membro respondens, & secunda in ordine hoc modo, (idest indirectè, & per accidens) peccatum veniale ex genere potest disponere ad mortale peccatum ex genere. Probatur tali ratione, qui peccat venialiter ex genere aliquem ordinem prætermittit, & se ei non subijcit, sed ex hoc, quòd consuescit voluntatem suam in minoribus debito ordini non subijcere, disponitur ad hoc, quòd etiam voluntatem suam non subijciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod est peccatum mortale ex genere; igitur veniale per accidens remouendo subiectionem ordinis minoris frequenter disponit ad non subiectionem ordinis vltimi finis, in qua non subiectione consistit mortale ex genere. Maior nota. Minor patet auctoritate argumenti in contrarium adducta.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum veniale, & mortale non diuiduntur ex opposito, sicut duę species vnius generis, vt dictum est, * sed sicut accidens contra substantiam diuiditur, vnde sicut accidens potest esse dispositio ad formam substantialem, ita & veniale peccatum ad mortale. ——

*Art. 1. ad 1.

¶Ad maiorem, vnum oppositum non disponit ad aliud quando est oppositum ex ęquo se habens ad commune diuisum, & quæ sunt opposita species, & perfecta, sicut album non disponit ad nigrum, nec calidum ad frigidum. Negatur autẽ de opposito, quod se habet sicut imperfectum ad perfectum, & condiuiditur alteri diuisione analogica, vt patet de substantia, & accidente, quæ diuidunt ens per modos intrinsecos, & tamen accidens disponit ad substantiam. Ad minorem, negatur quòd ex opposito diuidantur diuisione vniuoca, & quòd vtrunque sit ęquè principale sub diuiso, & patuit eius falsitas art. 1. ad 1. Secundò non se hẽt vtrunq; sicut perfectum, immo veniale sicut imperfectum, & minus principale peccatum; quare negatur consequentia, quia in talibus diuidentibus vnum ordinatur ad aliud, & dependet a reliquo, ideo potest ad ipsum disponere.

¶Ad secundum dicendum, quòd peccatum veniale non est simile mortali in specie, est tamen simile ei in genere inquantum vtrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter & aliter, vt dictum est. * ——

*Art. 1. & 2. huius q.

¶Ad maiorem, actus disponit ad aliquid sibi simile in specie, verum directè & per se, tamen indirectè potest etiam disponere ad distinctum specie, quod tamen aliqualiter conuenit saltem secundum communem rationem, vel in aliqua conditione. Probatio maioris procedit de directa dispositione. Ad minorem dico, quòd peccatum mortale, & veniale ex genere differunt genere accipiendo genus pro specie ex parte actus, secundum quem peccatum recipit per se speciem; cum quo stat, quòd etiam conueniãt genere, accipiendo genus pro aliqua conditione generali, vel pro genere peccati, vt peccatum est, non vt actus est, quia conueniunt in defectu ordinis, & non subiectione voluntaria respectu ordinis, licet alia inordinatio sit ibi, alia ibi, vt patuit art. 1. Vltra; ergo peccatum veniale non disponit, verum directè, & per se ad mortale ex genere, & hoc voluit prima pars primæ conclusionis, cum quo stat, quòd disponat ad mortale ex genere indirectè remouendo prohibens, puta subiectionem ordinis, & eius reuerentiam, & per consequens causat facilitatem obmittendi ordinem. potest enim aliqua facilitas sequi etiam priuationem, vt patuit supra de originali. Vnde nota solutionem, quia primò dicit, quòd veniale non est simile mortali in specie, & tamen sit sibi simile in genere, sed D. S. statim adiungit per quæ intelligitur, quòd hic non capit genus pro obiecto determinante; sed pro generali conditione, vel etiam pro eo, quod dat genus peccato, vt sic, scilicet pro defectu ordinis, & subiectionis in quibus mortale, & veniale conueniunt, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd opus bonum non est per se dispositio ad mortale peccatũ, potest tñ esse materia, vel occasio peccati mortalis per accidens; sed pctm̃ veniale per se disponit ad mortale, vt dictum est. * ——

*In corpo. artic.

¶Ad maiorem dico, quòd veniale dicitur, quod disponit ad mortale per se, idest ex propria ratione, & hoc vel ad mortale ex parte agentis, & hoc directè, vel ad mortale ex genere, & hoc indirectè. Ad secundam partem maioris, scilicet oportebat, quòd quæcunque &c. Dico, quòd quæcunque disponunt ad mortale sicut causa quantum est ex parte sui, ꝙ talia sunt venialia ad minus. Dico autem ad minus, quia vnum mortale disponit ad aliud, vt patuit supra q. 75. art. 4. sed solùm peccatum disponit ad peccatum, quantum est ex parte sui. Ad minorem, negatur quòd omnia bona opera disponant ad peccatum mortale, immo disponũt per se ad contrarium peccati mortalis. Ad probationem dico, ꝙ superbia sumit occasionem ex bonis operibus; sed ipsa non disponunt ad superbiam, sed ad virtutẽ; quare negatur consequentia, quia non est idem disponere ad aliquid directè, vel indirectè, & est esse alteri occasionem; nam primum est habere aliquem effectum directum, vel indirectum, secundum autem est sine omni causalitate super alterum. Nota autem, quòd D. S. quando dicit in solutione, quòd veniale disponit ad mortale, non intelligit per se, vt idem est per se causare, & habere causalitatem competẽtem causæ per se; nam vt dictum est circa corpus, aliquando disponit absque causalitate per se, quæ est producere aliquid ex propria virtute, ad quod aliud sequitur, quia in dispositione quæ est per remotionem prohibentis hæc causalitas non habet locum. Accipit ergo per se, idest ex propria ratione, habet vt sit dispositio, vel directè, vel per remotionem prohibentis; ita quòd posset dici, quòd quandoque est per se, idest ex propria ratione dispositio indirecta, sicut causa per accidens, ita vt per se non determinet dispositionẽ, ita ꝙ intelligatur sequi hoc verbum (disponit) vt sit

vt sit sensus, veniale disponit per se, hic enim sensus falsus esset vniuersaliter, sed debet intelligi præcedere hoc verbum disponit, & determinare hoc quod dicitur veniale, vt sit sensus, veniale per se, idest ex propria ratione, & conditione disponit ad mortale quocunque modo disponat siue per se, siue per accidens.

Vtrum peccatum veniale possit fieri mortale.

M Supra ar. 3. co. Et 2. di stin. 24. q. 1. articu. 7. Et Mal. q. 7. ar tic. 3. Et Psal. 19. col. 30.

*Aug. trac. 12. in Io. nō procul a fi.

*q. 74. ar. 3. ad tertium. & art. 4. & art. 1. ad secundum.

*Art. 2. huius q.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale possit fieri mortale, dicit enim Aug.* exponens illud Io. Qui incredulus est filio nō videbit vitā, peccata minima, i. venialia, si negligantur occidunt; sed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia spiritualiter occidit animā; ergo peccatum veniale pōt fieri mortale.

¶ 2 Præt. motus sensualitatis ante consensum rationis est peccatum veniale, post cōsensum verò est peccatum mortale, vt supra dictum est; * ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

¶ 3 Pręt. peccatum veniale, & mortale differunt sicut morbus curabilis, & incurabilis, vt dictum est;* sed morbus curabilis potest fieri incurabilis; ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

*Art. præc.

¶ 4 Præt. dispositio potest fieri habitus; sed peccatum veniale est dispositio ad mortale, vt dictum est; ergo veniale peccatum potest fieri mortale.

*q. 72. ar. 5. ad primū.

¶ Sed contra, ea quæ differūt in infinitum non transmutantur in inuicem; sed peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum, vt ex prædictis patet; * ergo veniale non potest fieri mortale.

¶ Quærit nunc primò quomodo veniale possit fieri mortale, secundò quomodo econtra mortale fit veniale. articu. sexto. Circa primum, primò fit, quod dictum est. secundò determinatur dubium incidens. art. 5.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccatum veniale fieri mortale potest tripliciter intelligi. Vno modo sic, quòd idem actus numero primò sit peccatum veniale, & postea mortale.

¶ D.S. ponendo quadruplicem intellectum quæsiti, subiungit circa vnumquemq; sensum vnā conclusionem responsiuam. Sunt autem quatuor intellectus quæsiti, quia tertium intellectum subdiuidit in duo membra. Secundum ponit ibi. Alio modo. Tertium ibi. Tertio modo, quem subdiuidit, vt patebit. Quo ad primum primò præmittit intellectum primum quæsiti; secundò subiungit primam conclusionem, ibi. Et hoc esse &c. Dicit ergo quòd quæstio potest tripliciter intelligi, quòd peccatum veniale fiat mortale. Vno modo sic, quòd idem actus numero primò sit peccatum veniale, & postea mortale, & intelligitur de vnitate numerali in esse moris. Vbi nota iuxta supra dicta. q. 20. artic. 6. quòd est actus moralis, quia voluntarius. Vnde cum ab eo eodem res habeat entitatem, & vnitatem, sequitur quòd vnitas actus in esse moris accipienda sit secundum voluntatem, non solùm secundum quòd voluntas accipitur pro actu interiori, quo volitus est actus exterior, sed etiam pro intentione voluntatis. Vnde fieri potest, vt sit vnus actus in genere naturæ, qui tamen est duo in genere moris propter diuersitatem intentionis voluntatis; vtputa si quis vadens continuè ad ecclesiam, in prima parte motus intendat vanam gloriam, in secunda autem Dei honorem. Tunc ibi.

¶ Et hoc esse non potest, quia peccatum principaliter consistit in actu voluntatis, sicut & quilibet actus moralis; vnde non dicitur vnus actus moraliter si voluntas mutetur; quàmuis etiam actio secundum naturam sit continua. Si autem voluntas non mutetur non potest esse, quòd de veniali, fiat mortale.

¶ Subiungit primam conclusionem huic intellectui respondentem. Non potest esse, quòd idem numero actus primò sit veniale, postea mortale, (& intelligitur idem numero in esse moris.) Probatur conclusio; non dicitur vnus actus numero moraliter, si voluntas mutetur, etiam si actio secundum naturam sit continua; sed non potest fieri de veniali mortale, si voluntas non mutetur, (hoc est oportet, quòd semper voluntas mutetur) si de veniale fiat mortale; ergo semper est alius actus numero in esse moris. Maior probatur, quia peccatum principaliter consistit in actu voluntatis, sicut & quilibet actus moralis; igitur sequitur maior, quia scilicet formale est actus interior voluntatis, quare ipso multiplicato (esto actus materialiter se habens maneat vnus) dicetur peccatum multiplicari. Minor patet ex artic. 2. quia si de veniali debeat fieri mortale, oportet quòd non maneat in genere venialis; sed vel quòd constituatur in eo finis, vel referatur in finem mortalis; sed hoc non fit absque mutatione voluntatis. Igitur minor vera.

¶ D.S. in secundo sententiarum tangit aliam probationē huius conclusionis, quam & hic tangit in solutione tertij, quia videlicet vnus actus non potest esse nisi semel, ex quo enim transit iterum resumi non potest idem numero, & ita si semel fuerit veniale, nūquàm erit mortale. & intelligitur de actu, vt stat sub vnitate morali, & sub vna voluntate, sic enim transit, & resumi non potest; vel intelligitur de actu interiori, exterior autem esto maneat sub diuersis voluntatibus, & intentionibus, tamen non potest resumi sub eadem vnitate morali, si mutetur voluntas. Vt autem probatio hic in corpore posita validior, & communior.

¶ Alio modo potest intelligi, vt id quod est veniale ex genere, fiat mortale.

¶ Hic consequenter procedit ad secundam conclusionem cui primò præmittit alium intellectum quæsiti; secūdò infert ex hoc conclusionem ipsam, ibi. Et hoc quidem &c. Secundus ergo intellectus quæsiti, est vt intelligatur an veniale ex genere possit fieri mortale, scilicet ex parte agentis, non quòd prius extiterit, & fuerit veniale, & postea idem numero fiat mortale; sed quia non fuit prius, sed iam fit tali modo, vt sit mortale, & tamen de se ex propria specie haberet esse veniale. Vnde D.S. in de malo. q. 7. ad septimum, cum dicitur, quòd circunstantia mutat speciem peccati, aut transfert in aliud genus, non intelligitur, quòd actus prius existens in vna specie, iterum resumatur, vt fiat alterius speciei, sed quia actus qui absque circunstantia consideratur non esset in tali specie peccati, sed circūstantia superueniente illā speciē peccati habet. Hæc ille. Ita per omnia in proposito. Deinde ibi.

¶ Et hoc quidem possibile est inquantum constituitur in eo finis, vel inquantum refertur ad mortale peccatum, sicut ad finem, vt dictum est. *

*Art. 2. huius q.

¶ Infert secundam conclusionem talem, possibile est, quòd ex veniali ex genere fiat mortale. Probatur breuiter ex art. 2. Potest in veniali ex genere constitui finis, vel potest tale veniale referri ad peccatum mortale sicut ad finem; igitur conclusio vera. Consequentia, & antecedens patent ex dictis art. 2. Nota de hac conclusione pulchrè loquentem D.S. in de malo. ma. 7. art. 3. vbi dicit. Considerandum est, quòd cum actus exterior pertineat ad genus moris secundum quòd est volūtarius in actu morali possunt considerari duo obiecta, scilicet obiectum exterioris actus, & obiectum interioris, quæ quidem quandoq; sunt vnum, puta cum aliquis volens ire ad aliquem locum, vadit illuc, quandoque verò sunt diuersa, & contingit, quòd alterum est bonum, & alterū malum, sicut cum aliquis dat elemosynam volens placere hominibus, obiectum exterioris actus est bonum, obiectum autem interioris actus est malum. Et quia actus exterior constituitur in genere moris inquantum est voluntarius, oportet, quòd formaliter consideretur species moralis actus, secundū obiectum interioris actus, nam species actus consideratur secūdum obiecta. Vnde dicit Philosophus in 5. Ethi. quòd ille qui mechatur, vt furetur, magis est auarus quàm mechus; sic ergo aliquis actus exterior qui secūdum speciem quā habet ab obiecto exteriori est peccatū veniale, secundum obiectum interioris actus transit in speciem mortalis peccati, sicut cum aliquis dicit verbum ociosum intendens prouocare ad libidinem. Hæc ille. Ex quibus patet declaratio vnius partis, scilicet secūdæ ipsius antecedentis, quomodo ex relatione in mortale, veniale ex genere fiat mortale. Primam autem partem antecedentis declarat D.S in secundo dist. 24. ar. vlt. distinctionis, quia si placeat vt finis; tunc ex veniali ex genere, fit mortale. Cum enim impossibile sit duos esse fines vltimos, quandocunque ponitur aliquod bonum commutabile finis vltimus vitæ, oportet, quòd Deus non pro fine habeatur, & cum finis sit maximè dilectus, oportet, quòd illud in quo finis constituitur super Deum diligatur, quod constat mortale esse, hæc ille.

¶ Tertio modo potest intelligi, ita quòd multa venialia peccata constituant vnum peccatum mortale; quod si sic intelligatur, quòd ex multis peccatis venialibus integraliter cōstituatur vnum peccatū mortale, falsum est.

¶ Hic consequenter Doct. Sanct. procedit ad tertium intellectum quæsiti, quia potest intelligi an multa venialia constituant vnum peccatum mortale. Et hunc sensum subdiuidit in duos, & secundum vnumquemque ponit etiam vnam conclusionem. Secundam ponit ibi, si verò &c. Recitando ergo primum intellectum simul ponit conclusionem. Secundò eam probat ibi. Non enim omnia &c. Potest ergo dupliciter intelligi, quòd multa venialia constituant vnum peccatum mortale; primò sic, quòd ex multis venialibus integretur vnum mortale, sic quòd diuersi reatus, & plures multorum venialium, equipolleāt vni reatui vnius mortalis, & an diuersę inordinationes plurium venialium equipolleant vni inordinationi, & auersioni vnius peccati mortalis, sic quòd quasi efficienter multa venialia constituant, & integrent vnum

vnum mortale; conclusio huic membro respondens, falsum est, quòd ex multis venialibus integretur vnum mortale. Consequenter cum dicit.

¶ Non enim omnia peccata uenialia de mundo possunt habere tantum de reatu, quantum unum peccatum mortale; quod patet ex parte durationis; quia peccatum mortale habet reatum pœnæ æternæ, peccatum autem ueniale reatum pœnæ temporalis, ut dictum est. *

Art. 2. huius quæst.

¶ Probat conclusionem tali assumpto, omnia peccata venialia de mundo non possunt habere tantum de reatu, quantum vnum peccatum mortale; ergo conclusio vera. Tenet consequentia de se; quia nihil aliud est ex multis venialibus integrari mortale, quàm habere tantum de reatu. Antecedens probat tripliciter medio, vt patebit. Primò ergo probat antecedens ex parte durationis pœnæ, cuius reatum inducit mortale sic; peccatum habet reatum pœnæ æternæ, scilicet mortale; peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis; ergo antecedens verum. Tenet consequentia, quia temporale ad æternum non est comparabile. Antecedens pro prima parte patuit, quæst. 37. artic. 3. Secunda pars patuit articulo secundo huius quæstionis circa principium. Et nota, quòd D. S. loquitur hic de reatu in communi, postea de pœna damni, & sensus specialiter. Deinde ibi.

¶ Patet etiam ex parte pœnæ damni, quia peccatum mortale meretur carentiam uisionis Diuinæ, cui nulla alia pœna comparari potest, vt Chrysost. dicit. *

Chrysost. Homil. 47. ad populũ Antioch. & Homil. 24. in Matth.

¶ Alio medio probat antecedens, scilicet ex parte pœnæ damni, videlicet, q non habeant proportionabilem reatum ad pœnam damni; quia peccatum mortale meretur carentiam visionis Diuinæ, cui nulla alia pœna comparari potest, vt Chrysostomus dicit. Veniale autem (supplè) non meretur illam pœnam; ergo antecedens verum. Illud nunc assumptum patuit, q. 87. quia qui peccat contra principium ordinis, debet ab eo perpetuò excludi, sic autem facit peccans mortaliter, non autem peccans venialiter; quia damnum eius est impedire, vel tollere feruorem charitatis, vel retardare in via.

¶ Nota autem sanum intellectum Chrisostomi, q nulla pœna possit comparari priuationi visionis Diuinæ essentiæ. De hoc D. S. in de Malo, q. 5. art. 1. tertio loco sic arguit. Aug. dicit in Enchyr. quòd mitissima est pœna eorum, qui pro solo originali vniuntur; sed Chrisostomus dicit super Matth. q carentia visionis Diuinæ est maxima pœnarum, & intolerabilior, quàm gehenna; ergo carentia visionis Diuinæ non est conueniens pœna originalis peccati. Ecce argumentum, sequitur responsio. Ad tertium inquit dicendum, q grauitas alicuius pœnæ potest attendi dupliciter; vno modo ex parte ipsius boni, quod priuatur per malum pœnæ; & sic carentia visionis Diuinæ, & fruitionis Dei est grauissima pœnarum; alio modo per comparationem ad eum, qui punitur; & sic tantò grauior est pœna, quantò id, quod subtrahitur, est magis proprium, & connaturale ei, cui subtrahitur; sicut magis diceremus puniri hominem, si auferretur ei patrimonium suum, quàm si impediretur, ne perueniret ad regnum, quod ei non debetur. Et per hunc modum dicitur esse mitissima omnium pœnarum sola carentia Diuinæ visionis, inquãtum visio Diuinæ essentiæ est quoddam bonum omnino supernaturale. Hæc ille. Ex quibus patet intellectus dicti beati Chrysostomi, & quomodo aliud dictum beati Augustini sibi non aduersatur. Tunc ibi.

In prima. io visionis Diuinæ sit maxima pœnarum.

¶ Patet etiam ex parte pœnæ sensus, quantum ad vermem conscientiæ; licet fortè quantum ad pœnam ignis non sint improportionabiles pœnæ.

¶ Tertiò probat antecedens de reatu pœnæ sensus, quia quo ad remorsum conscientiæ multò maior, & improportionabilis pœna est in mortali, quàm in omnibus venialibus. D. S. tamen notat circa hoc, quòd quo ad pœnam ignis non sunt improportionabiles penæ; & hoc fuit declaratum, q. 87. art. 5 ad primum. quia afflictiones illæ causantur ab actiuo eiusdem rationis, & similiter in patiente eiusdem rationis. Vnde dictum fuit, q possent multiplicari tot venialia, q punirentur æquali pena sensus quo ad acerbitatem doloris causati ab igne cum vno mortali.

¶ Nota circa hoc ex Doct. Sanct. quòd pœna sensus implicat duas pœnas partiales, scilicet remorsum conscientiæ de culpa, & peccato, non quidem, vt est Dei offensa, sed per accidens, vt nociua, vt habetur in Doct. Sanct. in quarto, distin. 50. q. 2. artic 1. quæstiun. 2. & cum hoc est afflictio ignis, sic supra probabiliter dictum fuit de pœna damni, quòd dicat subtractionem boni æterni, & tristitiam inde prouenientem.

¶ Nota quoque, quòd Doct San. hic expressè solùm arguit de incomparabilitate reatuum venialis, & mortalis; sed quia (vt patuit supra, quæst. 72. art. 5.) diuersitas illorum reatuum consequitur per se diuersitatem inordinationum; ideo probato, quòd reatus sint inæquales, probatur a posteriori, quòd & inordinationes sunt incomparabiles. Vnde D. S. in de Malo expressè probat de incomparabilitate inordinationum; quia quantitas peccati mortalis est per auersionem a fine vltimo, quantitas autem peccati venialis est secundùm aliquam inordinationem circa ea, quæ sunt ad finem. In secundo sententiarum etiam dicit, q reatus, & macula peccati mortalis in infinitum distat ab ea, quæ est in veniali, cum peccatum mortale priuet infinitum bonum, quod est increatum bonum; per peccatum autem veniale tollitur aliquod creatum, vt feruor charitatis; distantia autem priuationum mensuratur ex his, quæ priuantur. Hæc ille. Et nota illud vltimum verbum, quia concordat cum dictis supra, quæst. 87. artic. 4. quòd auersio est infinita ex parte eius, a quo quis auertitur.

¶ Si uerò intelligatur, quòd multa peccata uenialia faciunt unum mortale dispositiuè, sic uerum est, sicut supra ostensum est, * secundùm duos modos dispositionis, quo peccatum ueniale disponit ad mortale.

* Art. 1. huius quæst.

¶ Hic vltimo respondet iuxta secundùm membrum tertij intellectus quæsiti, & est quartus intellectus in ordine, an multa peccata venialia fiunt mortale (idest disponant ad mortale.) Conclusio iuxta hunc intellectum, quòd sic; & probatur ex dictis, articulo tertio. quia multa venialia disponunt primò directè (per tamen consequentiam mediante habitu generato) ad mortale ex parte agentis; & secundò ad mortale ex genere indirectè, remouendo prohibens, scilicet reuerentiam ordinis; ergo conclusio vera, consequentia nota, & antecedens patuit, artic. 3.

ARGVMENTVM in contrarium indiget expositione; quia quæ differunt in infinitum, non transmutantur adinuicem. Primò dicitur, quòd habet veritatem in naturalibus. Secundò dicitur, quòd in moralibus verum, dummodo maneant in infinita distantia, vel differentia; & ita venialia manentia venialia nunquam possunt fieri mortale, vel æquipollere mortali; & hoc voluit tertia conclusio.

¶ Dico autem circa hoc, quòd esto in infinitum distantia non transmutentur in seinuicem, vt sic; tamen in peccatis contingit vt id, quod ex genere distat ab alio in infinitum, consequatur infinitatem ex parte agentis, & sic veniale ex genere potest fieri mortale ex parte agentis.

¶ Ad minorem. Peccatum veniale, & mortale differunt in infinitum. Verum, ex parte inordinationis, & auersionis; & ergo veniale, vt habet inordinationem, & reatum venialis, vt sic, nunquam fit mortale, hoc est dicere, quòd venialitas nunquam fit mortalitas; tamen contingit, vt actus, qui esset de veniali, fiat mortale; & sic potest veniale ex genere esse mortale, nec sic distant in infinitum, cum veniale etiam habeat infinitatem. Vnde probat directè tertiam conclusionem, & etiam primam, quòd idem numero morali non possit esse mortale, & veniale; cum quo stat secunda conclusio, quòd id, quod ex genere esset veniale, fiat mortale ad sensum dictum circa conclusionem secundam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd August. loquitur de illo sensu, quòd multa peccata uenialia dispositiuè causant mortale.

¶ Ad maiorem, & auctoritatem beati Augustini. Peccata venialia, si negligantur, occidunt, &c. si intelligitur per se, ita quòd ipsa inducat demeritoriè amissionem vitæ spiritualis, quæ est per gratiam, & charitatem, negatur. Si autem intelligatur indirectè, & hoc non efficienter, sed dispositiuè, inclinatiuè ad mortale; conceditur. Et ita intelligit beatus Augustinus; quia disponunt ad mortale, quod occidit; Ergo, &c. Si intelligitur integraliter, vel formaliter, negatur. Si autem causaliter dispositiuè, conceditur. Et est hæc ratio pro quarta conclusione. Vide articulo tertio, quia talis dispositio non necessitat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ille idem motus sensualitatis, qui præcessit consensum rationis, nunquam fiet peccatum mortale, sed ipse actus rationis consentientis.

¶ Ad primam partem assumpti dico, quòd motus sensualitatis ante consensum rationis est veniale peccatum; verum per accidens, quando est de re illicita, quæ est contra charitatem, veniale dico per accidens propter imperfectionem agentis, cuius non est peccare mortaliter.

¶ Ad secundam partem assumpti, post consensum verò est peccatum mortale; si intelligitur, quòd motus ipse sensualitatis solus fiat mortale, negatur; vel si intelligitur secundò, quòd talis motus sit principale in peccato mortali, negatur iterum. Si autem intelligitur tertiò, quòd aliqualiter pertineat ad mortale, sicut materiale, & minus principale; principalius autem illius mortalis sit consensus rationis superueniens, conceditur; sed motus sensualitatis solitariè acceptus, & acceptus cum consensu rationis, non sunt vnus motus numero, immo motus sensualitatis sine deliberatione, & consensu; & cum deliberatione, & consensu differt a se genere in esse moris. Quare negatur consequentia, quòd idem motus numero, præsertim in esse morali.

¶Nota autem circa solutionem hanc Doct. Sanct. quia cum Doct. Sanct. dicit, quòd motus sensualitatis, qui præcessit consensum rationis, nunquam fiat mortale, dato scilicet, quòd idem motus in numero in esse naturæ duret ante, & post consensum, sicut fieri potest, intelligendus est, quia non est principale in mortali; sed consensus, vel actus rationis consentientis. Veruntamen non debet intelligi, quòd nullo modo ad mortale tale pertineat, vt patet ex Doct. Sanct. supra, q.73. artic.8. ad secundum. vbi habet, sed quòd ante consensum sit veniale peccatum, hoc per accidens est, scilicet propter imperfectionem actus, quæ quidem imperfectio tollitur per consensum deliberatum superuenientem. Vnde ex hoc adducitur in suam naturam, vt sit peccatum mortale. Hæc ille. Et supra, quæst.76. artic. 2. ad tertium. in peccato transgressionis peccatum non consistit in solo actu voluntatis, sed etiam in actu volito, qui est imperatus a voluntate. Et nota vltima verba, quare si non debeat esse, sicut non est contradictio, oportet sic intelligere. Vide vbi iam, artic.4.

¶Ad tertium dicendum, quòd morbus corporalis non est actus, sed dispositio quædam permanens; vnde eadem manens potest mutari, sed peccatum veniale est actus transiens, qui redimi non potest; & quantum ad hoc non est simile.

¶Ad maiorem, est simile de veniali, & mortali ex vna parte, & morbo curabili, & incurabili ex alia parte, vt habet Doct. San. in de Malo, in hoc, quòd sicut languor, & morbus incurabilis est deordinatio naturæ, ita peccatum est deordinatio actus. Et secundò in hoc, quòd mortale est incurabile ad sensum dictum, articulo primo. & veniale curabile. Sed differunt in hoc, quia ęgritudo, vel morbus est dispositio quædam permanens, peccatum autem veniale est actus transiens. Vel si maneat, & mutetur super ipsum voluntas statim perdit priorem vnitatem. vnde non potest idem numero transferri de venialitate in mortalitatem; quare concessa minore, negatur consequentia.

¶Nota autem, quod etiam si actus peccati venialis continuaretur in esse naturæ, tamen non potest fieri, vt ipse solus qui erat venialis, idem numero in esse moris fiat mortale; quia oportet, ꝙ voluntas circa ipsum mutetur, potest tamen fieri, vt actus venialis ex specie fit mortale ex fine, sed idem nõ est ibi actus, qui prius fuit venialis, & iam fit mortalis.

¶Ad quartum dicendum, quòd dispositio, quæ fit habitus, est sicut imperfectum in eadem specie, sicut imperfecta scientia, dum perficitur, fit habitus; sed veniale peccatum est dispositio alterius generis, sicut accidẽs ad formam substantialẽ, inquãtum nunquã mutatur.

¶Ad maiorem patuit supra, quæst.74. artic.4. ad tertium. quia vniuersaliter est falsa; nam nec habitus, & dispositio semper sunt in eodem (vt patuit vbi iam) multò ergo minus sunt idem, vel vnum fit aliud, habet tamen maior veritatem, quando habitus, & dispositio differunt sicut perfectum & imperfectum in eadem specie, sicut dispositio fit habitus, sicut scientia imperfecta fit perfecta.

¶Ad minorem dico, quòd veniale est dispositio alterius generis, capiendo veniale formaliter, quàm sit mortale. Vnde oportet, quòd per alium actum superuenientem in aliud genus transferat, & per consequens fiat aliud numero, & specie, si de veniali debeat fieri mortale; sicut & accidens est dispositio ad substantiam, & tamen nunquam fit substantia, ita veniale idem numero nunquam fit mortale; sed oportet, quòd mutetur, saltem per accessum alterius actus voluntatis, &c.

¶Nota circa hanc solutionem quædam supra dicta, quæst.49. artic.2. ad tertium. quòd scientia ex natura sua est habitus, & non dispositio, sed tamen accidens ratione modi inessendi subiécto dicitur dispositio, idest habens modum dispositionis, & talis dispositio secundùm modum fit habitus, immo est habitus; sed tamen dum imperfectè adest dicitur dispositio; & cum perfectè affuerit, dicitur habitus.

Vtrum circumstantia aggrauans possit de veniali peccato facere mortale.

N
2. 2. q. 110. artic.4. ad 5. Et 4. dist.16. q.3. art.2. q.4. Et de Mal. q.2. ar.8. & q.7. ar.4. & artic.7. corp. prin.
*August. in Serm.4. de Animabus Defunc. vel de sanctis, paulo a prin. est ser. 41.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ circumstantia possit de veniali peccato facere mortale. Dicit enim August. in Sermone de Purgatorio,* quòd si diu teneatur iracundia, & ebrietas, si assidua sit, transeunt in numerum peccatorum mortalium; sed ira, & ebrietas non sunt ex suo genere peccata mortalia, sed venialia, alioquin semper essent mortalia; ergo circumstantia facit peccatum veniale esse mortale.

¶2 Pręt. Magister dicit 24. dist. 2. lib. sent. ꝙ delectatio, si sit morosa, est peccatũ mortale, si aũt non sit morosa, est peccatũ veniale; sed morositas est quædã circũstãtia; ergo circumstantia facit de peccato veniali mortale.

¶3 Præt. Plus differunt malum, & bonum, q̃ veniale peccatum, & mortale, quorum utrumq; est in gñe mali; sed circumstantia facit de actu bono malum, sicut patet, cum quis dat eleemosinam propter inanem gloriam; ergo multò magis potest facere de peccato veniali mortale.

¶Sed contra est, ꝙ cum circũstantia sit accidens, quãtitas eius nõ potest excedere quantitatẽ ipsius actus, quã habet ex suo genere, semper enim subiectũ præeminet accidenti; si igitur actus ex suo genere sit peccatũ veniale, non poterit per circumstantiã fieri peccatum mortale, cum peccatum mortale in infinitum quodammodo excedat quantitatem venialis, vt ex dictis patet.*

*Art. præceden. in argum. sed contra.

¶Hic determinat quoddam dubium incidens; quia quæsitum est de mutatione venialis in mortale, ideo est quæstio, an & circumstantia possit hoc s. de veniali facere mortale.

¶Nota autem primò breuiter supra habita, q.73. art.7. quomodo circumstantia potest trahere in aliam speciem duobus modis. in speciem, quæ se habet ad peccatũ præintellectum, vt species ad genus. Tertio modo se habet, vt species disparata, vt patuit ibidẽ.

¶Nota secundò, ꝙ D.S. in de Malo ponit vnum modum, quo circumstantia constituit, & facit de veniali (s. per accidẽs) mortale completum: & dicitur a D.S. alibi circumstantia generis; quia s. dat peccato perfectum esse peccati s. mortalis, & facit ipsum cõpletè voluntarium, de qua dicitur in de Malo, Mate. 7. art.4 sed contingit quandoq;, vt aliquid est veniale peccatum, non ex suo genere. s. ex parte obiecti, sed magis propter imperfectionẽ actus; quia non pertingit vsq; ad deliberatum consensum rationis, qui complet rationem moralis actus; & tunc talis circumstantia, quæ est completiua moralis actus facit de veniali peccato mortale peccatum, puta deliberatus consensus superueniẽns, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ datur circumstantia, quæ trahit in aliam speciem deformitatis, immo in aliam genericè distinctã ab ea, quam prius habuit in ordinatione; & tamen non facit participare aliud obiectũ alicuius alterius actus. Vnde sub circũstantia trahente in aliam speciem intelligitur circumstantia trahens in aliam speciem & cum hoc deformitatem alterius peccati, & circumstantia trahens in aliam deformitatem, vel magis faciẽs actum habere inordinationem sibi competentem ex propria specie, quam tamen nõ habet propter imperfectionem actus, propter quam imperfectionẽ habet inordinationẽ venialis per accidens, vt s. est potentiæ, cuius non est peccare mortaliter. Exemplum primi, sicut verbum iocosum relatum in luxuriam participat ex illa relatione, & circumstantia, & speciem luxuriæ, & deformitatem, vt patet ex supra dictis. Exemplum secundi, vt subitus motus luxuriæ per consensum superuenientem accipit deformitatem mortalem, & non ordinatur in aliud peccatum; & ita ille consensus deliberatus dat aliam deformitatem quam prius habuit, & non aliam speciem actui; quia ante, & nunc habet idẽ obiectũ, sed nõ eandẽ inordinationẽ.

¶Nota tertiò, ꝙ (vt supra dictum fuit, q.73. art. 10.) aliqua circumstantia potest trahere in aliam speciem, & tamen nõ aggrauare in infinitum, sicut de diuersis speciebus gulæ; quia autem veniale, & mortale est infinita distantia reatuum, & inordinationũ, (vt patuit art.4.) ideo sequitur, ꝙ circumstantia, quæ facit de veniali mortale, faciat vt illud, quod non erat contra Deum, & vltimum finem, & præceptum speciale, vel ex genere, vel propter imperfectionem actus, fiat contra vltimum finem; quare patet, ꝙ talis circumstantia dicitur aggrauare in infinitum, quæ facit de veniali mortale, & non solùm trahere in aliam speciem. Vnde & circa D.S. in corp. hoc suppleri debet, ꝙ circumstantia, quę trahit in aliam speciem, aggrauãdo in infinitum, faciat de veniali mortale; & hæc vĩ notatis D.S. de Malo, Mate.2. art.8. in corp. vbi ponit talem conclusionem, ꝙ circũstantia, quæ sic aggrauat, vt nouam speciem constituat, potest constituere speciem peccati mortalis, & ita aggrauat in infinitum; puta si aliquis loquatur verbũ iocosum, vt prouocet ad libidinem, vel ad odium; si autem aggrauet, ꝙ non constituat nouam speciem peccati, non potest aggrauare in infinitum, faciendo de veniali mortale, hæc ille; vbi patet, ꝙ semper cum constitutione nouæ speciei meminit aggrauationis in infinitum; quare absolutum verum est, ꝙ circumstantia nulla constituit de veniali mortale, nisi trahat in aliam speciem; sed non est absolutè verum, ꝙ trahens in aliam speciem, faciat de veniali mortale, nisi addatur aggrauatio in infinitum, nã posset quis vnum veniale ordinare in aliud veniale genere distinctũ, & specie, nec tamen fieret mortale; quare oportet, quòd trahatur in speciem, quæ sit contra charitatem, & ipsum in se non fuerit contra charitatem, vt patet de speciebus gulæ, vbi est diuersa species s̃m circumstantias, nec tamen vna distat ab alia in infinitum, quia omnes ex genere sunt venialia; quare patet, quòd oportet nouam speciem per circumstantiam constitutam specialiter esse

contra

contra præceptum Dei, & ſpeciale, ſicut adulterium eſt contra ſpeciale præceptum. Vnde addit ad fornicationem ſimplicem aggrauationem in infinitum; niſi quis vellet D.S. intelligere de alia ſpecie deformitatis, & non de alia ſpecie actus; quia tunc trahens in aliam ſpeciem, ſcilicet deformitatis, aggrauaret in infinitum, vel magis in aliud genus deformitatis; quia venialis deformitas, & mortalis diſtinguuntur genericè. Et quod ſupra dictum eſt, quæſt. 72. artic. 9. ad tertium. quòd circumſtantia nunquam trahat actum in aliam ſpeciem, niſi quando eſt aliud motiuum, intelligitur de alia ſpecie actus, vt patet intuenti; ſed tamen abſq; alietate motiui poteſt aduenire alia ſpecies inordinationis, quando prius fuit veniale ſolùm per accidens propter imperfectionem actus, &c. Et præterea poſſet dici iuxta tangenda artic. ſequenti. circa finem corporis, quòd deliberatus conſenſus eſto non trahat in aliam ſpeciem naturæ, tamen in aliam ſpeciem moris; quia obiectum abſolutè dat ſpeciem naturæ, ſed vt deliberatum, dat perfectam ſpeciem moris.

* q. 77. ar. 1. & q. 18. artic. 10.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * cum de circumſtantijs ageretur; circumſtantia, inquantum huiuſmodi eſt accidens moralis actus. ———

¶D.S. abſoluit quæſitum vnica concluſione in fine, quam probat per corpus articuli, & eſt talis. Circumſtantia non poteſt de veniali peccato facere mortale manens circumſtantia, ſed ſolùm tunc, quando tráſfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia moralis actus ſpecifica. Probatur concluſio ſic. Impoſſibile eſt, quòd circumſtantia de peccato veniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis; ſed circumſtantia manens circumſtantia non affert deformitatem alterius generis, ſed ſolùm, vt transfert in aliam ſpeciem; igitur concluſio vera. Huius rationis Doct. Sanct. primò probat minorem; ſed formaliter non ponit. Secundò ponit maiorem, ibi. Impoſſibile eſt, &c. Tertiò infert ipſam concluſionem, ibi. Vnde manifeſtum eſt, &c. Circa minorem, primò aſſumit ex ſupra dictis pro prima eius parte. Secundò probat ſecundam eius partem, ibi. Contingit tamen, &c. Prima ergo pars minoris relinquitur nota ex dictis ſupra, quæſt. 18. artic. 10. & quæſt. 73. Et eam ſub breuibus probat, quia circumſtantia vt ſic eſt accidens; ſed accidens nõ variat ſpeciem, ſed præexiſtentem ſpeciem determinat. Et patet illa pars etiam per argumentum in contrarium. Deinde ibi.

¶Contingit tamen circumſtantiam accipi, vt differentiam ſpecificam actus moralis; & tunc amittit rationem circumſtantiæ, & conſtituit ſpeciem moralis actus; hoc autem contingit in peccatis, quando circumſtantia addit deformitatem alterius generis, ſicut cum aliquis accedit ad non ſuam, eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati; ſed ſi accedat ad non ſuam, quæ eſt alterius uxor, additur deformitas oppoſita iuſtitiæ, contra quam eſt, quòd aliquis vſurpet rem alienam; & ſecundùm hoc huiuſmodi circumſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dicitur adulterium. ———

¶Probat ſecundam partem minoris ſupra dictæ, & declaratur ſuppoſitum illius partis; quia ſupponit, quòd poſſit transferre in aliam peciem, & tamen ſolùm particulariter refert ſupra habita, ſcilicet quando circumſtantia conſtituit ſpeciem peccati, habentem ſe ad præcedens, peccatum, ſicut ſpecies ad genus, ſicut eſt de adulterio, reſpectu luxuriæ, & fornicationis. Et patet littera ex ſupra dictis; tamen, & alijs modis circumſtantia poteſt transferre in aliam ſpeciem, ſcilicet diſparatam; & præterea faciendo veniale per accidens mortale completè; & hæc Doct. San. relinquit nota ex dictis.

* Art. 1. huius quæſt.

¶Impoſſibile eſt autem, quòd circumſtantia de peccato ueniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictum eſt enim, * ꝙ peccatum ueniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem; peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu ultimi finis. ———

¶Inducit maiorem principalis rationis ſic; quia peccatum veniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem; peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu vltimi finis; ergo ſequitur maior. Tenet conſequentia, quia deformitates illæ ſunt alterius generis, ideo ſi quid de vna deordinatione debet trahere in aliam, & de veniali in mortale, oportet, quòd afferat deformitatẽ alterius generis, ita quòd vel ſit obiectum mortale, vel ſit voluntas conſtituens finem in veniali, vel ſit deliberatus conſenſus complens mortale; veniale enim placens vt finis, eſt aliud obiectum, quàm ſi non placeat vt finis. Tunc ibi.

¶Vnde manifeſtum eſt, ꝙ circumſtantia non poteſt de ueniali peccato facere mortale manens circumſtátia; ſed ſolùm tunc, quando transfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia ſpecifica moralis actus. ——

¶Infert concluſionem ipſam, quòd circumſtantia, &c. Et intellige, & fit quodammodo differentia ſpecifica, vel ex parte obiecti, vel quia dat ſpeciem completam, vt eſt circumſtantia generis, ſcilicet deliberatus conſenſus; & dicit quodammodo differentia, quia nec obiectum, nec circumſtantia eſt differentia, ſed ab ea ſumitur differentia; quia ſpecificat, & ponitur in definitione ſaltem additamentali, vt aliàs patuit, &c.

¶Nota autem, quòd hæc ratio corporis procedit, præſertim de veniali ex genere; quia tale dicit deordinationẽ circa id, quod eſt ad finem, & trahitur per circumſtantiam (præſertim finis) in mortale; vel eoipſo, quòd ipſi veniali aduenit circumſtantia, ita quòd met habeatur vt finis.

CIRCA argumentum in contrarium, quod eſt pro prima parte concluſionis, & procedit de veniali ex genere.

¶Nota, quia cum circumſtantia, vt ſic, ſit accidens, non poteſt mutare ſpeciem; ſi ergo ex ſpecie eſt veniale, circumſtantia non faciet maiorem inordinationem; mortale autem, aut diſtinguitur ſpecie actus a veniali, aut habet inordinationem in infinitum excedentem inordinationem venialis; ergo oportet, quòd illa inordinatio aliunde proueniat, quàm ex circumſtantia vt ſic, & per conſequens ex obiecto alio, vel ex circumſtantia, vt induit conditionem obiecti, vel finis. Et ſtat fundamentum huius articuli in hoc, quòd circumſtantia venialis, vt ſic, non trahit ipſum extra genus venialis, & per conſequens non facit veniale mortale, ſed iuxta ſupra dicta, poteſt addere ſpecialem deformitatem in eodem genere; vnde & vnum veniale alio grauius eſſe poteſt, plures habens corruptiones circumſtantiarum etiam in eadem ſpecie actus, & in eodem genere venialis, vt ſic; ſicut de peccatis mortalibus ſupra dictum eſt; ſed tñ non trahitur per venialitatẽ extra genus venialis; vnde oportet, quòd accedat aliquid, quod trahat in genus mortale, quod non eſt circumſtantia, licet & ipſa ſpecialem repugnantiam addere poſſit, non tamen extra genus venialis; vnde oportet ponderare vim huius dicti extra genus venialis, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ diuturnitas non eſt circumſtantia trahẽs in aliam ſpeciem, ſimiliter nec frequentia, vel aſſiduitas, niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperuenienti. Non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc, quòd multiplicatur, vel procelatur, niſi fortè in actu protelato, vel multiplicato ſuperueniat aliquid, quod uariet ſpeciem, puta inobedientia, uel contemptus, uel aliquid huiuſmodi. Dicendum eſt ergo, quòd cum ira ſit motus animi ad nocendum proximo, ſi ſit tale nocumentum, in quod tendit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicut homicidium, vel furtum; talis ira ex genere ſuo eſt peccatum mortale; ſed quod ſit peccatum veniale habet ex imperfectione actus, inquantum eſt motus ſubitus ſenſualitatis; ſi verò ſit diuturna, redit ad naturam ſui generis per conſenſum rationis. Si uerò nocumentum, in quod tendit motus iræ, eſſet ueniale ex genere ſuo, puta cum aliquis in hoc iraſcitur contra aliquem, quod uult ei dicere aliquod uerbum leue, & iocoſum, quod modicum ipſum contriſtet, non erit ira peccatum mortale, quantumcunque ſit diuturna, niſi fortè per accidens, puta ſi ex hoc graue ſcandalum oriatur, uel propter aliquod huiuſmodi. De ebrietate verò dicendum eſt, ꝙ ſecundùm ſuam rationem habet, quòd ſit peccatum mortale; quòd enim homo abſque neceſſitate reddat ſe impotentem ad utendum ratione, per quam homo in Deum ordinatur, & multa peccata occurrentia uitet, ex ſola uoluptate uini, expreſsè contrariatur uirtuti; ſed quòd ſit peccatum ueniale, contingit propter ignorantiam quandam, uel infirmitatem; puta cum homo neſcit uirtutem uini, aut propriam debilitatem, unde non putat ſe inebriari, tunc enim non imputatur ei ebrietas ad peccatum, ſed ſolùm ſuperabundantia potus; ſed quando frequenter inebriatur, non poteſt per hanc ignorantiam excuſari, quin uideatur uoluntas eius eligere magis pati ebrietatem, quàm abſtinere a uino ſuperfluo, vnde redit peccatum ad ſuam naturam. ———

¶Ad maiorem. Dico primò in generali, quòd si intelligitur, quòd ipsa mora temporis, & diuturnitas de per se faciat iram mortalem, vel quodcunque peccatum veniale mortale; negatur, quia nec frequentia de per se, nec assiduitas est circumstantia trahens in aliam speciem, & per consequens non facit de veniali mortale, nisi fortè per accidens, inquantum per temporis diuturnitatem superueniret aliquid trahens in aliam speciem, puta contemptus, vel inobedientia, quæ facerent, vt in veniali constitueretur finis. Secundò dico de iracundia in speciali; & primò, ꝙ si intelligitur de ira, quæ est nocumenti venialis ex genere, idest vt accipitur pro motu, quo quis vult aliquem modicè lædere, vel contristare, sicut per verbum leue; nego, quòd talis ira per diuturnitatem fiat mortale; quantumcunque enim duret, non erit nisi venialis, etiam si consensus deliberatus, vel interpretatiuus accedat; quia iuxta supra dicta quæst. 57. artic. 9 consensus etiam deliberatus in veniale non est nisi veniale. Dico, quòd dictum Aug. intelligitur, sicut intelligitur de motu iræ, qui ex genere est mortalis, venialis tamen per accidens, idest quia est de nocumento graui, sicut homicidio, & tamen est subitus motus sensualitatis sine deliberatione rationis; tunc diuturnitas facit de veniali per accidens mortale completum, non ratione durationis temporis, de qua arguit argumentum, sed ratione morosæ delectationis, vel cogitationis; quia quando ratio aduertit talem motum, & nõ repellit, tunc interpretatiuè consentit, vnde talis motus complet, & redit ad naturam sui generis, quia accedit sibi inordinatio proprij generis, & sic fit mortale; quare per circumstantiam generis superuenientem, qui complet speciem inordinationis, constituitur in esse mortali completè, & nõ ratione moræ temporis circumstantia autem generis, quæ est completus consensus, trahit talem motum quodammodo in aliam speciem, vel saltem complet genus peccati mortalis. Vnde ex illa auctoritate habetur, ꝙ circumstantia, non temporis, sed quæ est consensus (interpretatiuus saltem) faciat de veniali per accidens mortale; & hoc conceditur, sed talis est circumstantia complens speciem. Secundò dico, principaliter ad maiorem de ebrietate, notando breuiter ex D.S. in secunda secundæ, quæst. 150. artic. 2. quòd duplex est ebrietas, & dupliciter contingit hominem inebriari; vna est ebrietas per se (loquendo moraliter) quando scilicet aliquis bene aduertit potũ esse immoderatum, & inebriantem, & tamen magis vult ebrietatem incurrere, quàm a potu abstinere; & talis propriè dicitur ebrius, quia moralia capiunt speciem non ab his, quæ per accidens eueniunt, sed ab eo, quod est per se intẽtum: sed alia est ebrietas per accidens, quia homo nescit potum esse immoderatum, & inebriare potentem; tunc ad hoc, cum dicitur ebrietas, si sit assidua, transit in naturam peccatorum mortalium. Dico, ꝙ assiduitas facit ebrietatem esse peccatum mortale, non propter reiterationem, quæ est circumstantia accidentalis, sed ideo, quia non potest esse, quòd homo assiduè inebrietur, quin sciens, & volens ebrietatem incurrat, quia multotiens inebriando expertus fortitudinem vini, & suam habilitatem ad ebrietatem; & ergo, quia assiduitas tollit ignorãtiam excusantem, & facit ebrietatem esse per se, & quodammodo redire ad naturam sui generis (sicut dictum est de ira diuturna) ideo facit ebrietatem mortalem, quæ si fieret ex ignorantia fortitudinis vini, & propriæ infirmitatis non esset peccatum.

De ebrietate, quando est mortale.

¶Ad minorem dico quo ad primam partem de ira, quòd ira in communi non habet positiuè, quòd sit veniale, vel mortale, sed abstrahit ab vtroque; potest enim ira esse inordinata ex parte obiecti, vel ex parte irascentis; primo modo potest esse mortale, & veniale; & secundo modo etiam non est mortalis ex genere. Vide de his secunda secundæ, quæst. 158. artic. 3.

¶Ad secundam partem de ebrietate dico, quòd D. in de Malo, Materia 2. artic. 8. ad tertium. & Materia 7. artic. 4 ad primum. videtur sensisse, quòd ebrietas non est mortale ex genere, sed solùm per accidens, puta si aliquis ex consuetudine in tantam complacentiam ebrietatis perduceretur, quòd etiam Diuino præcepto cõtempto inebriari proponeret, quia licet quantum est de se rationem a Deo auertat in actu, sed quia homo non tenetur rationem suam semper in Deum conuertere actu, propter hoc ebrietas non semper est peccatum mortale; sed quando homo assiduè inebriatur, videtur quòd non curet, quòd ratio sua conuertatur ad Deũ, & in tali statu ebrietas est peccatum mortale, hoc voluit D.S. vbi supra. Ex quibus patet, ꝙ ebrietas solùm per accidens est mortale ratione contemptus, vel constitutionis finis in ebrietate, sed in secunda secundæ, vbi supra, artic. 2. ponit, quòd ebrietas per se est peccatum mortale, ebrietas videlicet per se, de qua dictum est, quando aliquis non excusatur per ignorantiam, quæ reddit inuoluntarium, & facit actum imperfectum ratione generis moralis; & ratio sua ibidem est, quia quòd homo volens, & sciens priuat se vsu rationis, quæ secundùm virtutem operatur, & peccata declinat, peccat mortaliter periculo peccati se committens; & ergo negat minor, quòd ebrietas per se sit veniale ex genere, sed quandoque est veniale, immo nullum peccatum per accidens, quia nõ habet esse generis peccati, scilicet voluntarium. Ad probationẽ negatur; quòd semper essent mortalia. Dico enim, ꝙ mortale ex genere, idest specie, potest esse veniale per accidens propter imperfectionem actus, & propter ignorantiam. Et secundò de ira dico, ꝙ non est mortalis ex genere, vt patuit; ergo non oportet, quòd semper sit mortale, vel semper veniale, quia abstrahit ab vtroque. Et tertiò dico, quòd mortale ex genere semper est mortale ex genere, potest tamen esse veniale per accidens, vt patuit; quare negatur consequẽtia, quia ex dictis habetur circa maiorem, quòd circumstantia, vt sic, non facit veniale esse mortale, sed vt complet genus peccati, &c.

¶Nota autem verbum in solutione, quãdo aliquis inebriatur ex ignorantia, tunc ebrietas sibi non imputatur, sed solùm superabundantia potus, quæ videlicet abundantia pertinet ad vitiũ gulæ, quia plus sumit de potu, quàm necesse est, quod est gulæ, quæ non est ex gñe mortale; sed plus sumere in potu scienter vsq; ad ebrietatem, hoc est peccatum mortale, vnde Aug. in 10. Confess. Ebrietas longè est a me, miserebens, ne appropinquet mihi, crapula autem nonnunquam surrepsit seruo tuo. Hæc ille.

¶Ad secundum dicendum, quòd delectatio morosa non dicitur esse peccatũ mortale, nisi in his, quæ ex suo genere sunt peccata mortalia; in quibus, si delectatio non morosa sit, peccatum ueniale est ex imperfectione actus, sicut & de ira dictum est; * dicitur enim ira diuturna, & delectatio morosa propter approbationem rationis deliberantis.

* Art. 1. huius quæst.

¶Ad maiorem dico ad primam partem, quòd dictum magistri intelligitur, ꝙ si sit delectatio morosa in eo, quod est mortale ex genere, est peccatum mortale, & sic fuit supra dictum, q 74. art. 8. ꝙ consensus in delectationem de re cognita, quæ est secundùm se mortale, sit mortale peccatum, non autem intelligitur de morosa delectatione, de re quæ est ex genere veniale.

¶Ad secundam partem maioris dico, quòd si non sit morosa; quia videlicet ratio non interpretatiuè consentit, sed statim abijcit delectationem, quæ etiam ex genere est mortalis, tunc est veniale per accidens propter defectum consensus, qui deest; dictum fuit enim supra, quòd ideo morositas, scilicet rationis super actu de se mortali facit mortale completiuè, quia habet annexum interpretatiuum consensum, vt patet iam, artic. 6.

¶Ad minorem dico, ꝙ morositas (de qua loquitur Magister) quòd faciat de veniali per accidens mortale, non est circumstantia accidentalis, sed trahens in deformitatem alterius speciei, quia (vt patet vbi iam, ad tertium.) delectatio dicitur morosa, non ex mora temporis, quæ est circumstantia non mutans speciem, sed ex immoratione rationis, ex qua arguitur consensus, & approbatio rationis, quæ approbatio facit accedere deformitatem mortalis. Vltra; ergo, &c. Si intelligitur de circumstantia, vt sic; negatur, sed conceditur de circumstantia, quæ trahit in aliud genus deformitatis. Doct. Sanct. primò glossat maiorem, deinde ad minorem, ibi. Dicitur enim, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd circumstantia non facit de bono actu malum, nisi constituens speciem peccati, ut supra etiam habitum est. *

* q. 18. ar. 10. & 11.

¶Maior vera, quia gñe quasi naturæ plus differunt malum, & bonum, quàm veniale, & mortale; quia vnum in gñe boni; aliud in gñe mali. Ad minorem dico, ꝙ si intelligitur, ꝙ circumstantia manens, circumstantia faciat de actu bono malum; negatur, quamuis verum sit, iuxta dicta q. 73 art. 7. ꝙ circumstantia, vt sic, faciat malum magis malum in eadem specie actus; sed (vt dictũ est) nunquam de bono malum, nisi trahatur in conditionẽ obiecti, saltem rationis; & cum hoc nunquam dat deformitatẽ mortalis, nisi trahat in aliud genus deformitatis, quod non facit circumstantia vt sic. & hoc patuit supra, quæst. 17. artic. 11.

¶Ad probationem minoris dico, ꝙ inanis gloria accipitur, vt obiectum intentionis, cuius malitia trahit actum in suum finem ordinatum in suam speciem, & deformitatem; & ita inanis gloria est circumstantia, sed trahẽs in aliam speciem, & aliud genus deformitatis, & habet rationem obiecti respectu eleemosinæ datæ mediante actu intentionis, vt patet ex supra dictis. Quare negatur consequentia de circumstantia, vt sic.

Vtrum peccatum mortale possit fieri veniale.

ADsextum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum mortale possit fieri ueniale. Aequaliter enim distat peccatum ueniale a mortali, & econuerso; sed peccatum ueniale fit mortale, ut dictum est; * ergo etiam peccatum mortale potest fieri ueniale.

O Mal. q. 7. artic. 2. ad 11. & ar. 3 ad 6.

* Art. 4. & 5.

¶2 Præterea. Peccatum ueniale, & mortale ponuntur differre secundùm hoc, quòd peccans mortaliter, diligit creaturam plus, quàm Deum, peccans autem venialiter diligit creaturã infra Deum; contingit autem, ꝙ aliquis cõmittens id, quod est ex gñe suo peccatũ mortale,

diligat

diligat creaturam infra Deum, puta si aliquis nesciens fornicationem simplicem esse peccatum mortale, & cõtrariam Diuino amori fornicetur; ita tamen, quòd propter Diuinum amorẽ paratus esset fornicationem prætermittere, si sciret fornicando se contra Diuinum amorem agere; ergo peccabit venialiter, & sic peccatum mortale potest veniale fieri.

*Artic.4 in tertio arg.

¶ 3 Præt. Sicut dictum est; *plus differt bonũ a malo, quã veniale a mortali; sed actus, qui est de se malus, potest fieri bonus; sicut homicidium potest fieri actus iustitiæ, vt patet in iudice, qui occidit latronem; ergo multò magis peccatum mortale potest fieri veniale.

¶Sed contra est, quòd æternum nunquam potest fieri temporale; sed peccatum mortale meretur pœnam æternam, peccatum autem veniale temporalem pœnam; ergo peccatum mortale nunquam potest fieri veniale.

¶Hic vltimò quærit conuersim ad artic. 4. vt patet in titulo.

¶Respondeo dicendum, ꝙ veniale, & mortale differunt, sicut perfectum, & imperfectum in genere peccati, vt dictum est. *Imperfectum autem per aliquã additionem potest ad perfectionem venire; vnde & veniale per hoc, quòd additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis, efficitur mortale, sicut cum aliquis dicit verbum otiosum, vt fornicetur.

*Artic. ad primum.

¶Quia autem ista quæstio potest dupliciter intelligi, videlicet an per additionem possit fieri de mortali veniale, sicut dictũ fuit de veniali, ꝙ fiat mortale per additionem deformitatis alterius generis, vel an per subtractionem possit de mortali fieri veniale; ideo D.S. respondet quo ad vtrumque intellectum duabus cõclusionibus; secundam ponit ibi. Potest tamen, &c. Conclusio prima responsiua hæc est iuxta primum intellectum, per hoc, quòd additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis efficitur mortale; sed peccatum mortale non fit veniale per hoc, quòd additur ei deformitas pertinens ad genus peccati venialis. D.S. primò ponit, & probat primam partem conclusionis; secundò secundam, ibi. Sed id quod est, &c. Arguitur sic pro prima parte. Veniale, & mortale differunt, sicut perfectum, & imperfectum in genere peccati, sed imperfectum per aliquam additionem potest ad perfectionem peruenire; ergo sequitur prima pars conclusionis. Maior patuit artic. 1. ad primum. & dicit in genere peccati, &c. non ꝙ peccatum sit genus venialis, & mortalis; quia (vt ibidem fuit dictum) dicitur analogicè de veniali, & mortali, genus autem dicitur vniuocè, sed capitur genus peccati pro ratione peccati in se non relatiuè ad veniale, & mortale quasi sit eorum genus, &c. sumitur enim genus multis modis, aliquando strictè pro genere prædicamentali vniuoco, sumitur etiam aliquãdo pro aliqua coordinatione multorum, sicut solemus dicere in genere entium, vel in genere intelligibilium, quamuis coordinata valde differant; & sic potest etiam accipi in proposito. Minor declaratur exemplariter simul cum prima parte conclusionis, sicut cum dicit aliquis verbum otiosum vt fornicetur, ibi veniali ex genere & peccato imperfecto additur species, & deformitas mortalis, & per hoc fit mortale. Deinde cum dicit.

¶Sed id quod est perfectum, non potest fieri imperfectum per additionem; & ideo peccatum mortale non fit ueniale per hoc, ꝙ additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati venialis, nõ enim diminuitur peccatũ eius, qui fornicatur, vt dicat verbum otiosum, sed magis aggrauatur propter deformitatem adiunctam.

¶Ponit, & probat secundam partem conclusionis, & assumitur maior, sicut pro prima parte. s. veniale, & mortale, &c. sed id, quod est perfectum, non potest fieri imperfectum ex additione; ergo peccatum mortale non fit veniale per additionem deformitatis. Minor illa patet exemplariter, non enim diminuitur, vel fit imperfectum peccatum eius, qui fornicatur, vt dicat verbũ otiosum, sed magis aggrauatur propter deformitatem adiunctam; & habetur aliud exemplum pro minore ista, & pro minore præcedentis partis in solutione primi de puero, & viro.

¶Nota circa exemplum proximæ minoris. s. de illo, qui peccat mortaliter propter veniale. Est enim dubium, an veniale, vt propter ipsum fit mortale, sit veniale. Ad hoc dico post D.S. in de Malo. Quæ. 7. artic. 2. ad primum. quòd non est veniale, nisi fortè remotè ex genere; quia (vt propter ipsum fit mortale) constituitur in eo finis, vt patet ex art. 2. quia velle offendere Deum propter veniale est ipsum veniale præferre dilectioni Dei, & per consequens habetur vt magis dilectum Deo, & sicut finis, quare per accidens est mortale, licet ex genere sit veniale. De hoc D.S. vbi iam, sic dicit: sed quia vitium capitale dicitur, ex quo alia peccata oriuntur, siue sint venialia, siue mortalia, dici potest, ꝙ omne peccatum, quod est capitale, respectu aliquorum peccatorũ mortalium, est mortale peccatum (si tñ capitale peccatum accipiatur, s̃m ꝙ vnum peccatũ oritur ex alio quasi ordinatum in finẽ illius) manifestum est enim, ꝙ quicunq; intantum afficitur aliquo peccato, vt ad finem illius consequendum peccare velit mortaliter, ꝙ etiam in primo peccato mortaliter peccat, sicut si aliquis intantum afficitur ad delectationem gustus, quòd propter hoc velit mortaliter peccare, ipsa etiam gula erit peccatum mortale; & sic etiam inanis gloria peccatũ mortale est, quando aliquis propter inanem gloriam aliquod mortale peccatum committit, hæc ille. Ex quibus patet, quod dictum est; & cum his stat, quod D.S. dicit hic, quia mortale aggrauatur ex veniali propter quod fit, & multò magis si fit mortale, quàm veniale; satis autem erat sibi in proposito ostendere, ꝙ mortale non minuitur ex veniali, in quod ordinatur; sed quomodo augeatur, & an veniale maneat veniale, non erat necessarium dicere ad propositum ostendendum.

¶Potest tñ id, quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia nõ perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus, vt ex dictis patet; * & hoc fit per subtractionem quandam, scilicet deliberatæ rationis.

*Art. 2 huius quæst.

¶Hic cõsequenter procedit ad secundam conclusionem responsiuam, iuxta s̃m intellectum quæsiti, talẽ. Per subtractionẽ potest de mortali fieri veniale, ita quòd soluatur species mortalis, &c.

Conclusio secunda.

¶Nota iuxta dicta, art. præced. ꝙ cum de mortali ex genere fit veniale per accidẽs. s. pp absentiam deliberationis rationis, & imperfectionem moralem, quæ prouenit ex defectu deliberationis, tunc soluitur species mortalis non ad hunc sensum, ꝙ actus prius fuerit mortalis, & iam fiat venialis, sed ad sensum dictum, art. 4. conclus. 2. quia illud, quod esset mortale per se ex genere, iam fit veniale per accidens, non quia prius præcessit; sed dum fit, fit veniale, & tamen quantum est ex specie, esset mortale; & etiam nõ intelligitur, ꝙ propriè soluatur species naturalis ipsius actus per absentiã deliberationis, quia est eiusdem speciei, & generis actus ante, & post deliberationem; sed soluitur species deordinationis, & reatus ad sensum dictum, quia videlicet si factum fuisset ex deliberatione haberet mortalitatem, sic autem habet venialitatem, nisi intelligatur, quia soluitur species actus moralis, quia non omnino plenè habuit eam in esse moris; nam non habet plenè speciem moraliter, nisi habeat & genus, quod est esse voluntarium, quod non est sine deliberatione, quia obiectum non dat speciem moris perfectam, nisi mediante deliberatione.

¶Nota etiam, quod subtractio in conclusione capitur negatiuè pro non positione alicuius, nam si subtractio capitur propriè s̃m communem vsum, tunc requirit vtrũq; esse in actu, & ipsa disiungi; in proposito autem deliberatus consensus non ponit in actu; & ita intelligitur subtrahi, idest non poni, & non accedere super actum. Probatur conclusio; & primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Et quia a ratione, &c. Arguitur sic pro prima parte. Potest id, quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus, sed hoc fit per subtractionem quandam, scilicet deliberatæ rationis; igitur sequitur prima pars. Maior illa patuit artic. 2. & ex ibidem allegatis. Minor de se nota. Tunc ibi.

¶Et quia a rõne deliberata habet speciẽ moralis actus; inde est, ꝙ per talem subtractionem soluitur species.

¶Probat, & ponit secundam partem secundæ conclusionis, ꝙ illud, quod est ex genere mortale fiat veniale est propter imperfectionem actus, quia est subitus propter subtractionem deliberatæ rationis, sed a ratione deliberata habet speciem mortalis actus, ergo per talem subtractionẽ soluitur species moralis actus. Maior patuit clarè ex præcedenti parte. Minor etiam est nota.

¶Sed aduerte, quòd per subtractionem deliberationis soluitur species, præsertim deordinationis, & reatus, & species actus in esse moris magis, quàm inesse naturæ; nam obiectum non nisi apprehensum deliberatè dat speciem moralem, præsertim completam, apprehensum autem imperfectè (impedibiliter tamen) dat speciem imperfectam. Vnde subitus motus homicidij non habetur pro homicidio (moraliter loquendo) tamen in esse naturæ sunt eiusdem speciei motus illi ante, & post deliberationem. D.S. autem (vt patet intuenti) loquitur de esse morali.

¶Nota circa argumentum in contrarium, quia posset apparẽter videri repugnare secundæ conclusioni, ideo limitandum est. Et dicitur ad maiorem, æternum in naturalibus nunquam potest fieri temporale; & secundò in moralibus æternum (idest demeritorium æternæ pœnæ) non potest fieri temporale per additionem, potest tamen tale æternũ fieri temporale (idest habere temporalẽ reatum, & inordinationẽ remissibilẽ per principium intrinsecũ) per subtractionem eius, quod complebat æternitatem. i. inordinationem contra vltimum finem, & hoc est deliberatus consensus.

¶Ad minorem dico, quòd mortale peccatum completum in specie moris, & habens inordinationem proprij generis, meretur pœnam æternam; sed dictum est, quòd per subtractionem fieri potest, ne habeat illud meritum æternæ pœnæ; quare concludit, quòd mortale, quando consecutum est mortalitatem, non fiat veniale per additionem, & hoc voluit prima conclusio; cum quo stat, quòd mortale ex genere, & inchoatiuè posset impediri, ne fit mortale completum, & non habeat reatum æternum, & tunc erit veniale per accidens, propter subtractionem, &c. & hoc voluit secunda conclusio.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ueniale differt a mortali, sicut imperfectum a perfecto, vt puer a viro, fit autem ex puero vir, sed non conuertitur; vnde ratio non cogit.

¶Ad maiorem, æqualiter distat peccatum veniale a mortali, & econtra. Verum est, quòd distantia est æqualis, cum illud fuerit veniale, & illud mortale. Sed dico, quòd conditio distantium est inæqualis in genere, & in ratione peccati; quia veniale est imperfectum, mortale perfectum. Et dico, quòd imperfectum per additionem augetur, & perfectum per additionem nõ minuitur, sicut per additionem temporis, & augmenti, puer qui est imperfectus ætate, & quantitate, fit vir & augetur, & vir per additionem non fit puer, sed magis crescit. Minor conceditur, quòd veniale fiat mortale per accessum alicuius, & additionem; sed negatur consequentia, quòd mortale fiat veniale per additionem, & ratio iam patuit, quia fieri veniale de mortali est diminui, quod non fit per additionem; & ergo ratio non cogit. Vnde dicit D.S.

¶Ad secundum dicendum, quòd si sit talis ignorantia, quæ peccatum omnino excuset, sicut est furiosi, uel amentis, tunc ex tali ignorãtia fornicationem committens, nec uenialiter, nec mortaliter peccat. Si verò sit ignorantia non inuincibilis, tũc ignorantia ipsa est peccatum, & continet in se defectũ Diuini amoris, inquantum negligit homo addiscere ea, per quæ potest se in Diuino amore conseruare.

¶Maior conceditur. Ad minorem dico, sub distinctione primò, si intelligitur, quòd committens ex genere mortale ex ignorãtia omnino excusante diligat Deum super omnia; conceditur, & dico, quòd nõ peccat talis, nec venialiter, quia quod excusat maius, excusat & minus, vt infra habetur quæst. sequẽ. art. 6. in corp.

¶Dico secundò, quòd ignorantia iuris, vel particularis eligibilis non est talis ignorantia, vt patuit supra, quæst. 76. vnde exemplum pro minore nihil probat; quia ignorantia, qua quis nescit fornicationem simplicem esse mortale, non excusat a mortali; quia est ignorantia iuris; sed ignorantia quæ excusat, est inuincibilis, & sine culpa, & aufert ab actu esse voluntarium; si autem intelligitur minor, quòd commissum mortale ex genere ex ignorantia vincibili, quæ non causat omnino inuoluntarium, & non aufert speciem moralis actus; negatur ipsa, & dico, quòd talis est ignorantia nescientis fornicationem esse mortalem; & dico, quòd talis continet in se defectum Diuini amoris; quare negatur, quòd talis ignorans habeat Diuinum amorem, quia qui negligit scire, per quę posset vitare, quæ sunt contra Deum, deprehenditur Deũ nõ super omnia diligere, qualis est iste ignorans. Vltra; ergo, &c. negatur, quòd talis in casu minoris peccet venialiter, immo mortaliter, quia talis ignorantia nõ aufert speciem mortalis peccati. Vltra; & sic peccatum mortale potest veniale fieri, &c. Verum, per subtractionem, & solutionem speciei peccati mortalis, quando esset talis ignorantia, quæ tolleret deliberatum consensum, qualis non est allegata in argumento; sed nõ probat, quòd mortale possit fieri veniale per additionem, sed solùm per subtractionem eius, quod dat esse mortale, quale est ignorantia inuincibilis; vnde D.S. relinquit, quòd argumentum hoc probet secundam conclusionem; sed respondit ad minorem, quòd non quælibet ignorantia est, quæ subtrahat perficiens mortale, & quòd ignorantia, de qua assumit minor, non est talis, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut August. dicit in libro contra mendacium.* Ea quæ sunt secundùm se mala nullo fine bene fieri possunt; homicidium autem est occisio innocentis, & hoc nullo modo bene fieri potest; sed iudex, qui occidit latronem, uel miles, qui occidit hostem reipublicæ, non appellantur homicidæ, vt Aug. dicit in lib. de lib. arbit.*

*Aug. c. 7.

*Aug. li. 1. c. 4. & 5.

¶Ad maiorem, vera est, saltem secundùm rationes communes, & in esse moris, licet secundùm rationes particulares non sit vndequaque vera; quia Doct. Sanct. in de Malo, Materia 2. artic. 11. ad decimum. Bonum, & malum possunt dupliciter considerari; vno modo secundùm communem rationem boni, & mali, & sic quodlibet malum opponitur cuilibet bono; alio modo possunt considerari secundùm specialẽ rationem, vel illius boni, & mali; & sic nõ quodlibet malũ opponitur cuilibet bono, sed hoc huic, vt cæcitas visui, & intemperantia temperantiæ, & hoc modo malum nunquam est in bono sibi opposito, &c. Maior ergo non est omnino vera; quia veniale, & mortale semper opponuntur, saltem formaliter; sed bonum hoc, & illud malum non semper opponuntur secundùm proprias rationes.

¶Ad minorem, negatur, quòd actus, qui de se est malus, possit fieri bonus, immo opposita illius minoris est vna maxima, scilicet malum de se nunquam potest fieri bonum, sunt enim aliqua mala de se, quæ ex propria ratione sunt conuoluta cum malitia; quædam sunt mala solùm, quia prohibita; & ista aliquando in casu possunt bene fieri.

¶Ad probationem minoris negatur, quòd homicidium possit fieri actus iustitiæ, quia homicidium nominat occisionem innocentis, quæ nunquam iustè fit ab homine, & occisionem secundùm quòd habet rationem indebiti, & illa non potest iustè fieri. De hoc infra quæst. 100. artic. 8. ad tertium. Ad exemplum illius probationis minoris. Dico, quòd occidens latronem non facit homicidium, sed interficit hominem nequam, quod licet, &c. vt patet secunda secundæ, quæst. 64. artic. 6: quia homo nequam deterior est bestia. Quare negatur consequentia, quòd mortale possit fieri veniale per additionem.

Quæstio Octuagesimanona.

De peccato veniali secundùm se.

DEinde considerandum est de peccato veniali secũdùm se. Et circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum peccatum veniale causet maculam in anima. Secundò, de distinctione peccati venialis, prout figuratur per lignum, fœnum, & stipulam. 1. Cor. 3. Tertiò, vtrum homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter. Quartò, vtrum angelus bonus, uel malus possit peccare uenialiter. Quintò, utrum primi motus infidelium sint peccata uenialia. Sextò, utrum ueniale possit esse in aliquo simul cum solo peccato originali.

1. Cor. 3.

¶Postquam determinatum est de veniali per comparationem ad mortale, per quod habet cognosci tanquam in sui ratione a mortali dependens, vt patuit q. 1. art. 1. ad primum, hic determinat de veniali s̃m se, non quidem quo ad quidditatem, quæ relinquitur nota ex priori quæst. sed quo ad aliquas conditiones, & proprietates; & circa hoc primò inquiritur de effectu eius; secundò de aliqua distinctione, art. 2. tertiò de subiecto eius, art. 3.

Vtrum peccatum veniale causet maculam in anima.

AD primum sic proceditur. Vr, quòd peccatum veniale causet maculã in anima. Dicit enim Aug. in lib. de pęnit.* quòd peccata venialia si multiplicentur, decorem nostrũ ita exterminant, vt a cœlestis sponsi amplexibus nos separent, sed nihil aliud est macula, quàm detrimentum decoris; ergo peccata uenialia causant maculã in anima.

¶2 Præt. Peccatũ mortalẽ causat maculam in anima pp inordinationem actus, & affectus ipsius peccãtis; sed in peccato ueniali est quædam deordinatio actus, & affectus; ergo peccatum veniale causat maculã in anima.

¶3 Præt. Macula animæ causatur ex contactu rei tẽporalis per amorem, ut supra dictum est;* sed in peccato ueniali anima inordinato amore contingit rem temporalem; ergo peccatum ueniale inducit maculã in aĩa.

¶Sed cõtra est, quod dr̃ Eph. 5. Vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentẽ maculam, aut rugam, Glo.* idest aliquod peccatũ criminale; ergo propriũ peccati mortalis esse videtur, quòd maculam in anima causet.

P 3. q. 87. art. ad 1. & 4. di. 16. q. 2. art. 3. a. d 2. & q. 1. ad 1. & ar. 2. q. 1. ad 1. & Mal q. 7. ar. 11. cor. & Psalm. 50. col. 1.

*Aug. li. de medicina, pœni. c. 1.

*q. 86. ar. 1.

Ephes. 5.

*Gl. interlin. ibi.

¶Hic primò inquirit de effectu peccati venialis, an videlicet habeat effectum priuatiuum communem cum mortali, qui effectus dicitur macula.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut ex dictis patet;* macula importat detrimentum nitoris ex aliquo contactu, sicut in corporalibus patet, ex quibus per similitudinem nomen maculæ ad animam transfertur.

*q. 86. ar. 1.

¶D.S. respondet ad quæsitum distinctè; vnde primò implicitè notat vnam conclusionem præambulatem distinctiuã, secundùm quam secundò respondet alia conclusione responsiua, ibi. Peccatum

tum autem, &c. Conclusio præambularis generalis est. Duplex est macula animæ spiritualis. Probatur cõclusio. Macula importat detrimentũ nitoris ex aliquo contactu prouenienstsed in anima est duplex nitor, vnus habitualis quasi intrinsecus;alius actualis quasi exterior fulgor(idest primus assimilatur interiori fulgori corporali,alius exteriori) ergo cõclusio vera, ꝙ est duplex macula.D.S.ponit primò maiorem, secundò minorem,ibi. Sicut autem in corpore,&c. Maior patuit,q.86.ar.1.& D.S.probationem eius illic habitam hic breuiter resumit; quia nomen maculæ ad animam transfertur per similitudinem, & proportionẽ in corporalibus;sed in corporalibus dicit detrimentum nitoris corporalis, igitur in anima detrimentum spiritualis nitoris. Consequenter cum dicit.

¶Sicut autem in corpore est duplex nitor; vnus quidem ex intrinseca dispositione membrorum, & coloris; alius autem ex exteriori claritate superueniente; ita etiã in anima est duplex nitor;vnus quidem habitualis quasi intrinsecus;alius autem actualis quasi exterior fulgor.——

¶Subiungit minorem,quæ declaratur a simili,etiam in corporalibus;quia est duplex nitor in corpore; vnus ex intrinseca dispositione membrorum, & coloris; alius autem ex exteriori claritate superueniente, ita etiam est in anima, &c. quæ erat minor.

¶Peccatum autem veniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem, quia non excludit, neq; diminuit habitum charitatis, & aliarum virtutum, vt infra patebit; * sed solùm impedit eorum actum.——

* 2.2.q.24. art.10.

Conclusio responsiua.

¶Hic consequenter D.S.ponit conclusionem responsiuam,quã declarat ex præcedenti conclusione, & est. Propriè loquendo peccatum veniale non causat maculam in anima, sed solùm secundùm quid. D.S.ponit, & probat primò primam partem conclusionis, secundò secundam,ibi. Et si alicubi, &c. Quo ad primam partem arguitur sic. Macula magis (& propriè) videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quàm actualis; sed peccatum veniale impedit quidem nitorem actualem,non tamen habitualem; ergo sequitur conclusio quo ad primam partem. Huius rationis D. S. primò probat, & ponit maiorem; secundò minorem, ibi. Macula autem, &c. Probatur ergo maior, quia & habitualis nitor manet non actualis; sic & nitor circa aliquam picturam pulchram proueniens ex irradiatione Solis statim transit; sed nitor, qui ex proportione colorum, & intrinsecus manet; vnde tabula depicta non propriè dicitur maculari transeũte splẽdore Solis; sed si nitor colorum detrimentum patiatur.

¶Macula autem importat aliquid manens in re maculata; vnde magis videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quàm actualis; vnde propriè loquendo peccatum veniale non causat maculam in anima.——

¶Subnectit minorem cum prima parte conclusionis, & probatur sic minor,quia veniale non excludit,neq; diminuit habitum charitatis,& aliarum virtutum, vt patebit secunda secundæ, quæstio.24. artic. 10. & habetur in de Malo, Materia 7. artic. 2. sed charitas, & aliæ virtutes sunt habitualis nitor animæ, sed solùm impedit earum actum, qui est nitor quasi exterior, & actualis; igitur minor vera. Tunc ibi.

¶Et si alicubi dicatur maculam inducere, hoc est secundùm quid, inquantum impedit nitorem, qui est ex actibus uirtutum.——

¶Subiungit vltimò secundam partem conclusionis responsiuæ quam declarat sic,quia intantum dicitur veniale causare maculã, inquantum impedit nitorem, qui est ex actibus virtutum;quia videlicet peccans venialiter, non exercet se in virtutibus, quia veniale non est virtutis, sed præter virtutem; & sic patet quomodo veniale causet maculam secundùm quid.

¶Et nota,ꝙ etiam solet dici,ꝙ veniale impediat feruorem charitatis, quod pulchrè exponit D.S.vbi iam,ad 17. ꝙ feruor charitatis accipitur dupliciter; vno modo,ſm quod importat intẽsionem inclinationis amantis in amatum;& talis feruor est essentialis charitati,& non diminuitur per veniale peccatum; alio modo dicitur feruor charitatis,ſm ꝙ redundat in motus dilectionis,etiã in inferiores vires,vt quodammodo non solùm corpus,sed etiam caro exultet in Deum; & talis feruor diminuitur per veniale peccatum absque diminutione charitatis, hæc ille. Vide tamen de his Capreolum in quarto, dist. 16. ad quintum.

Capreolus.

¶Nota quoque,ꝙ possit esse dubium,an veniale inducat offensam Dei De hoc D.S.in quarto,dist.16 q.2.art.1.q.2. ad tertium dicit.peccatum mortale ita displicet,ꝙ facit etiam ipsum peccantem Deo displicentem,inquantum pulchritudinem gratiæ,quam Deus in ipso amat,aufert;sed peccatum veniale,quamuis Deo displiceat; quia inordinatum, non tamen facit peccantem Deo displicentem,quia non priuatur charitas gratiæ, sed quodammodo obnubilatur, inquantum eius processus ad exteriora impeditur; & ideo Greg.dicit,ꝙ peccatum veniale obscurat,sed mortale obtenebrat,hæc ille. Ex quibus patet,ꝙ veniale non facit peccãtem venialiter tantùm esse in offensa Dei,sed Deus est offensus peccato veniali non peccanti; habetur etiam ex his, quomodo veniale tollit actualem nitorem extrinsecum, quia obscurat, sed non interiorem; quia non obtenebrat. De ista materia extensè vide Capreolum vbi supra immediatè.

ARGVMENTVM in contrarium probat primam partem conclusionis,quia proprium est peccato mortali causare maculam propriè.f.detrimentum habitualis nitoris.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd Aug.loquitur in eo casu, in quo multa peccata venialia dispositiuè inducunt ad mortale,aliter autem non separarent ab amplexu cœlestis sponsi. ——

¶Ad maiorem,patet solutio ex art.3 & 4 præced.q.quia venialia exterminant decorem animæ, non secundùm se, nec per se, sed per accidens, inquantum disponunt ad mortale, quod exterminat,& separat ab amplexu sponsi,qui est per charitatem,quam mortale tollit, non veniale. Minor conceditur; sed dico, ꝙ macula propriè est detrimentum nitoris habitualis quodammodo intrinseci, & permanentis, quod detrimentum veniale non causat. Quare negatur consequentia de macula propriè.

¶Ad secundum dicendum, quòd inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis, non autem in peccato veniali. ——

¶Ad maiorem dico, ꝙ mortale causat maculã propriè propter inordinationem actus, qui adhæret, & tangit rem temporalem vt finem, & propter inordinationem, quæ demeretur cessationem conseruationis virtutum infusarum,& non propter inordinationẽ quamcunque,quæ videlicet non est contra Deum, nec demeretur cessationem cõseruationis charitatis,& sibi connexarum virtutũ.

¶Ad minorem dico, quòd in veniali est inordinatio, sed non quæ meretur extinctionem virtutum,vt D.S.declarat secunda secundæ,quæst.24.artic.1 quia qui peccat in minori,non debet puniri in maiori. Quare negatur consequentia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in peccato mortali anima per amorem contingit rem temporalem quasi finem; & per hoc totaliter impeditur fluxus splendoris gratiæ, qui prouenit in eos, qui Deo adhærent vt vltimo fini per charitatem; sed in peccato veniali non adhæret homo creaturæ tanquam fini vltimo, vnde non est simile.——

¶Ad maiorem,macula animæ causatur ex contactu rei temporalis. Verum, quo tangitur tanquam finis per amorem fruitiuum; quia per talem contactum homo auertit a Deo, & impeditur influxus conseruatiuus Diuini nitoris, ex cuius subtractione incurritur macula. Ad minorem negatur, quòd in veniali sit talis amor inordinatus. s. fruitiuus rei temporalis, nam peccans venialiter tantùm vtitur saltem habitualiter ipsa creatura,& non ponit finem in ea. Quare negatur consequentia.

Vtrum conuenienter peccata venialia, per lignum, fœnum, & stipulam designentur.

Q

4.di.21.q.1. artic.2.q.2. cor. & q. 3.cor. Et dist.45 q.2. artic.3.q.3. ad 4.

AD secundum sic proceditur. Vĩ, ꝙ incõuenienter peccata venialia per lignum,fęnum,& stipulã designentur.Lignum enim,fęnum,& stipula dñr superædificari spirituali fundamẽto;sed peccata venialia sunt præter spirituale ędificium, sicut etiam quælibet falsæ opiniones sunt præter scientiam; ergo peccata venialia non conuenienter designantur per lignum,fęnũ,& stipulam.

¶2 Præt. Ille qui ędificat lignum,fęnum,& stipulam, sic saluus erit,quasi per ignem; sed quandoque ille, qui committit peccata venialia,non erit saluus etiã per ignẽ, puta cum peccata uenialia inueniuntur in eo, qui decedit cum peccato mortali; ergo incõuenienter per lignũ, fœnum, & stipulam peccata uenialia designantur.

¶3 Præt. Secundùm Apostolũ alij sunt,qui ędificant aurum,argentum,lapides pretiosos,idest amorem Dei, & proximi, & bona opera, & alij qui ędificant lignum, fęnum,& stipulam;sed peccata uenialia committunt etiã illi,qui diligunt Deum,& proximum, & bona opera faciunt.Dicitur enim 1.Io.1.Si dixerimus,quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus; ergo non conuenienter designantur peccata venialia per ista tria.

1.Ioan.1.

¶3 Præterea.Multò plures differentiæ,& gradus sunt peccatorum venialium, quàm tres; ergo inconueniẽter sub his tribus comprehenduntur.

1.Cor.3. ¶Sed contra est, quod Apostolus 1.Corinth.3. dicit de eo, qui superędificat lignum, fœnum, & stipulam, quòd saluus erit quasi per ignem, & sic patietur pœnam, sed non ęternam; reatus autem pœnæ temporalis propriè pertinet ad peccatū veniale, vt dictum est; * ergo per illa tria significantur peccata venialia.

*q.87.art.5. & q.88.ar.2.

¶Hic consequenter quærit de quadam distinctione Apostoli, circa quam oritur dubium. An conuenienter peccata venialia, &c. Et per hæc tria innuitur aliqua distinctio, & aliqua gradualitas venialium, nam sicut lignum longius durat in igne, quàm fœnum; & fœnum, quàm stipula; sic vnum veniale grauius est, & diutius punietur in purgatorio, quàm aliud; grauius autem est vnum, quàm aliud, tum ex parte obiecti, tum ex parte agentis; quia & in deordinationibus citra auersionem vna [illegible] maior ex specie, & vnus homo ad idem veniale in specie magis afficitur, & vnus actus habet plures inordinationes veniales.

¶Respondeo dicendum, quòd quidam intellexerunt fundamentum esse fidē informem, super quam aliqui ędificant bona opera, quæ figurantur per aurum, argentum, & lapides pretiosos; quidam verò peccata etiam mortalia, quæ figurantur secundùm eos per lignum, fœnum, & stipulam.

¶D.S. sic procedit. Primò ponit aliquas expositiones circa hoc quæsitum, & eas reprobat. Secundò ponit veritatem, & veram & propriam expositionem, ibi. Et ideo dicendum, &c. Ponit ergo primò duas expositiones inconuenientes, secundam ibi. Dicunt quidam, &c. Quo ad primam, primò eam recitat, secundò eam improbat, ibi. Sed hanc expositionem, &c. Quidam ergo intellexerunt per fundamentum, super quod Apostolus dicit diuersos diuersa ędificare, fidem informem, super quam aliqui ędificant bona opera (saltem de genere bonorum, esto non possint cum fide informi esse opera simpliciter bona) & dicunt isti expositores, quòd illa bona opera figurantur per aurum; quidam verò superædificant peccata etiam mortalia, & isti dicunt designari per lignum, fœnum, &c. Et iuxta hanc expositionem habetur responsio negatiuè, quia nihil dicit de venialibus, sed per lignum, &c. intelligit mortalia. Consequenter cum dicit.

¶Sed hanc expositionem improbat August. in libro de fide, & operibus; * quia, vt Apostolus dicit ad Galat. 5. Qui opera carnis facit, regnum Dei non consequitur, quod est saluum fieri. Apostolus autem dicit, quòd ille qui ędificat lignum, fœnum, & stipulam, saluus erit quasi per ignem; vnde non potest intelligi, quòd per lignum, fœnum, & stipulam peccata mortalia designentur.

*Aug.c.15.

¶Improbat hanc expositionem post beatum Augustinum; & stat improbatio in hoc, quia Apostolus dicit in alio loco, scilicet Galat.5. quòd qui facit opera carnis, per quæ omnia mortalia intelliguntur, non consequitur regnum Dei, quod consequi regnū est saluum fieri, quia vera salus est regnum Dei; sed in proposito dicit Apostolus, quòd qui superędificat lignum, saluus fiet, (supplè etiam, si cum illis discedat, & moriatur) quia per ignem, s. purgatorij in alia vita, quare non potest esse de mente Apostoli, vt per lignum, fęnum, &c. mortalia intelligantur, quia cum illis discedens nunquam saluus fiet, cum mortalia non expientur, vel quo ad culpam, vel pœnam post hanc vitam; & ita ex illorum expositione haberetur, quòd ille, qui moritur in peccato mortali, dummodo fidem retineat finaliter salutem consequeretur, licet primò aliquas pœnas sustineat.

¶Nota circa hoc, quòd D.S. super Apostolum. 1. ad Corinth. 3. adhuc ponit alias reprobationes huius expositionis, quia peccata mortalia magis comparantur ferro, vel plumbo, vel lapidi, tum propter grauitatem, tum quia etiam non renouantur per ignem, sed semper in eo manēt, in quo sunt; peccata verò venialia comparantur ligno, fęno, & stipulæ, tum propter leuitatem, tum etiam quia ab eis aliquis de facili expurgatur per ignem. Secundò reprobatur per hoc, quia peccata mortalia sunt opera mortua, sed in hoc ędificio nihil ędificatur nisi viuum. Vnde ille, qui cum fide habet mortalia, non superędificat, sed magis destruit.

¶Dicunt ergo quidam, quòd per lignum, fœnum, & stipulam significantur opera bona, quę superędificantur quidem spirituali ędificio; sed tamen commiscent se eis peccata venialia, sicut cum aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum est, commiscet se superfluus amor, uel uxoris, uel filiorum, uel possessionum, sub Deo tamen, ita scilicet quòd pro his homo nihil uellet facere contra Deum.

¶Recitat secundam Glosam, & expositionem auctoritatis Apostoli, & deinde etiam eam improbat, ibi. Sed hoc iterū, &c. Vult ergo ista secunda expositio, quod per lignum, &c. significentur opera bona, quæ scilicet superędificantur spirituali ędificio, & fundamento, scilicet etiam fidei formatæ, sed tamen vt commiscent se eis venialia, sicut exponit D. S. in littera de cura rei familiaris, quæ bona est, cui tamen commiscet se superfluus amor, vel vxoris, &c. Vnde vt habet D.S. super Apostolum, vbi supra, per aurum intelliguntur opera, quibus homo innititur rebus, & Diuinis, quæ sunt solida, clara, & preciosa, ita tamen, quòd per aurum designentur ea, quibus homo tendit in ipsum Deum per contemplationem, & amorem. Per argentum significātur actus, quibus homo adhæret spiritualibus credendis, & amandis, & contemplandis, sed per lapides preciosos designantur opera diuersarum virtutum, quibus anima humana ornatur; superædificare verò lignum, fęnum, & stipulam est superaddere fidei fundamento, ea quæ pertinent ad dispositionem humanarū rerum, & ad onera carnis, & ad exteriorem gloriam; ita tamen, quòd ad hæc magis afficiatur, quàm debeat, ita quòd per hæc retardetur ab his, quæ Dei sunt, quod est peccare venialiter; & hoc est superædificare ligna, fęnum, stipulam, non quia ipsa superędificentur propriè loquendo, sed quia opera ad temporalem curam pertinentia habent venialia adiuncta propter vehementiorem affectum ad ipsa, quæ quidem affectio, secundùm quòd magis, & minus inhæret ligno, fœno, & stipulæ comparatur, hæc D.S. quæ volui recensere, vt videatur; quia Doct. Sanct. & hanc expositionem quandoque post alios posuit.

¶Sed hoc iterum non videtur conuenienter dici. Manifestum est enim, quòd omnia opera bona referuntur ad charitatem Dei, & proximi; vnde pertinent ad aurum, & argentum, & lapides preciosos; non ergo ad lignum, fęnum, & stipulam.

¶Censet hic, & in quarto sententiarum, dist. 21. art. 2. quæst. 1. hanc expositionem non quidem erroneam, sed minus conuenientem, quòd s. per lignum, &c. opera bona, & meritoria (etiam vt habent adiuncta venialia) significentur, quia omnia bona etiam circa temporalia facta referuntur ad charitatem Dei, & proximi, & per consequens magis pertinent ad aurū, &c. Vnde dicit D. S. in quarto, vel secundum quosdam per lignum, &c. non intelliguntur ipsa venialia, sed opera bona, quibus aliquis motus venialis peccati se immiscet, & hæc superædificantur quantum ad id, quod est boni in eis, & non quantum ad id, quod habent de veniali; sed hoc non videtur secundum intentionem Apostoli, & Aug. quia tunc nō esset distinctio inter lignum, fęnum, & stipulam, & aurum, argentum, & lapidem preciosum, hæc ille. Quomodo autem veniale dicatur ędificari super fundamentum, patebit ad primum.

¶Nota autem, quòd secundum hanc expositionem, quam D.S. hic habet, tunc superædificantes lignum, &c. etiam superędificant aurum, & argentum, sed non econtra; secundum patebit ad tertium, quia perfecti superædificant aurum, &c. & non lignum; primum autē patet ex iam dictis, quia occupantes se circa temporalia, faciendo bona opera ex charitate, superædificāt aurū, & cū hoc lignū, &c. Vnde sequitur, quòd distincti sunt, qui superædificant lignū, & non superædificantes; sed idem esse possunt, qui superædificant aurum, &c. & lignum iuxta hunc modum dicendi; per lignū enim, & stipulam, &c. non intelliguntur quæcunq; venialia, sed grossa, & immansiua, quæ non sunt in perfectis; vnde superædificant aurum, & non lignum, &c. imperfecti autem vtrumque, quare si per lignum, fęnum, quæcunque venialia intelligerentur, tunc idē essent, qui vtrumq; superædificarēt, etiā de perfectis loquēdo.

¶Nota etiam, quòd si per aurum, &c. intelligerentur solùm opera perfectorū, & occupantium se circa Diuina, tunc alij essent ędificantes aurum, alij stipulam, &c. sed quia D.S. hic per aurum intelligit opera charitatis, vt fiunt ab imperfectis, &c. ideo sequitur, quòd iuxta mentem eius hic superædificantes lignum superædificant aurum; sed non conuertitur, vt omnis superædificans aurum superædificet lignum, quia strictius accipitur lignum, quàm aurum; quia aurū pro omni opere, quod fit ex charitate, lignum autem, & fęnum, &c. solùm pro venialibus immāsiuis, & grossis.

¶Et ideo dicendum est, quòd ipsa peccata venialia, quæ admiscent se procurantibus terrena, significantur per lignum, fęnū, & stipulam; sicut enim huiusmodi, congregantur in domo, & non pertinent ad substantiam ędificij, & possunt comburi ædificio remanente; ita etiam peccata venialia multiplicantur in homine manente spirituali ędificio; & pro istis patitur ignem, vel temporalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij post hanc vitam, & tamen salutem consequitur æternam.

¶Hic consequenter D. S. ponit veritatem tali conclusione responsiua affirmatiua ad quæsitum. Ipsa peccata venialia, quæ admiscent se procurantibus terrena, significantur (supplè conuenienter)

nienter) per lignum fœnum,& ſtipulam. Et dicit concluſio notanter venialia, quæ ſe admiſcent procurantibus terrena, quia vt dictum,& dicetur ad tertium, venialia perfectorum intendentiũ Diuinis,& munditiæ vitæ non ſignificantur per lignum, nec dicuntur ſuperædificari,&c. Probat autem D. S. concluſionem a ſimili; quia ſicut huiuſmodi, ſcilicet lignum,&c. propriè dicta cõgregantur in domo, & non pertinent ad ſubſtantiam ædificij,& poſſunt comburi ædificio remanente; ita etiam venialia multiplicantur,& quaſi congregantur in homine, manente ſpirituali ædificio, hoc eſt operibus bonis cũ charitate formata, & pro iſtis venialibus patitur ignem, vel temporalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij poſt hanc vitam,& tamen ſalutem conſequitur æternam, ergo concluſio vera, quòd conuenienter, &c. propter iam dictam ſimilitudinem. Patet autem ſimilitudo vel proportionalitas ex ſupra dictis, quia venialia non tollunt charitatem, neque mortificant opera meritoria, & ſunt remiſſibilia in hac,& in alia vita,&c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſpõſiua,& innititur illi verbo, quia ſaluus erit quaſi per ignẽ, ergo deſignatur per lignum,&c. Patietur pœnam, & ſic non eſt opus factum ex charitate,& temporalem, quia ſaluus erit,& per conſequens non eſt peccatum mortale cum quo nullus ſaluatur. Relinquitur ergo, quòd intelligat venialia, quia illa inducũt reatum pœnæ temporalis tantùm, vt patuit q.87.ar.5.& q.88.art.2. & ſi quandoque aliquis patiatur pęnam æternam hoc eſt per accidens, non videlicet quia veniale reatum æternum inducat, ſed mortale cui veniale coniungitur, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccata venialia non dicuntur ſuperædificari ſpirituali fundamento quaſi directè ſupra ipſum poſita; ſed quia ponũtur iuxta ipſa, ſicut accipitur ibi. Super flumina Babilonis, ideſt iuxta, quia peccata venialia non deſtruũt ſpirituale ędificium vt dictum eſt.* In cor. ar.

¶ Ad maiorem dico, quòd aliquid dicitur poni vel ædificari ſuper fundamentum tripliciter. Vno modo directo ſitu, quod ſupra fundamentum fundatur vel firmatur, & habet ſtabilitatẽ ex fundamento,& ſic ſolùm bona opera fidei formatæ, quæ fundamẽtum dicitur ſuperædificantur. Alio modo dicitur eſſe ſuper, quod eſt poſt, ſicut Ezech. vltimo. ſuper terminum Aſer, ideſt poſt vt Glo. dicit,& ſic etiam mortalia poſſunt ſuperædificari, quæ fundamentum deſtruunt. Tertio modo dicitur eſſe ſuper quod eſt iuxta, ſicut dicitur in Pſal. Super flumina Babi. Tũc dico ad maiorem, quòd lignum,&c. dicuntur ſuperædificari, ideſt iuxta, quia fundamentum non deſtruunt, ſed cum ipſo ſtant, ſed non dicũtur ſuperædificari, ſicut D. S. videtur intellexiſſe ſuper Apoſtolũ primo modo, quaſi ſpirituale ædificium integrent, & ſint partes ædificij tali fundata in charitate formata ſic, quòd ex ea ſtant, quia venialia ſunt præter charitatem, nec integrant perfectionẽ vitæ ſpiritualis, ſtant tamen iuxta vitam bonam, & charitatem.

¶ Ad minorem conceditur cum probatione, ſed negatur conſequentia, quia non dicuntur lignum ſuperædificari quaſi in fundamento fundata, ſed quia iuxta poſita. Et credo, quòd hæc ratio mouerit D. S. in poſtilla, quòd per lignum voluit intelligere bona opera, quia hæc ſuperædificantur fundamento, non venialia, ſed iam patuit quomodo accipiatur ſuper, vt etiam de venialibus dici poſſit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum,& ſtipulam, quòd ſaluus fit quaſi per ignem; ſed ſolùm de eo, qui ædificat ſupra fundamentum, quod quidem nõ eſt fides informis, vt quidam æſtimabant, ſed fides formata charitate ſecundùm illud Eph. 3. In charitate radicati,& fundati. Ille ergo qui decedit cum peccato mortali, & venialibus, habet quidem lignum, fœnum, & ſtipulã, ſed non ſunt ſuperædificata ſupra fundamentum ſpirituale, & ideo non erit ſaluus ſic quaſi per ignem.

¶ Hoc argumentum requirit illam quæſtionem quam D. S. mouet in quarto vbi ſupra, an venialia adiuncta mortali ſint lignum vt non puniantur etiam æternaliter in damnatis, ſed temporaliter,& requirit ſupra dicta q.87.ar.5. ad tertium, vbi dictũ fuit, quòd veniale coniunctum mortali in alia vita eſt irremiſſibile,& punitur pœna æterna. Dicitur ergo ad maiorem, ille qui ædificat lignum, fœnum, ſtipulam, ſed ſuper fundamentum ſpirituale, quod eſt charitas formata, quæ dicitur fundamentum ratione prioritatis non ratione informitatis talis ſaluus erit, ſed quaſi per ignem; ſi autem quis ædificet, ſed non iuxta hoc fundamentum, talis non erit ſaluus ſicut eſt qui exiſtens in mortali cõmittit venialia. Ad minorem negatur, quòd qui committit venialia ſuperædificata fundamento ſpirituali quod non eſt fides informis, ſed formata, quia talis non fit ſaluus. Sed vera eſt minor, ædificans venialia cum mortalibus ſine iſto fundamento, non erit ſaluus, quia vt patuit ſupra vbi iam venialia cum mortali puniuntur pœna æterna,& ſunt irremiſſibilia. Ad conſequens, ergo inconuenienter,&c. Negatur, quia conuenienter ſignantur per lignum venialia coniuncta charitati, quia cum illis diſcedẽs ſaluus erit. Sed non loquitur Apoſtolus de quocunque ædificante venialia, quòd ſaluus fiat, ſed de ædificante ſuper, ideſt iuxta fundamentum. Patet per hæc ſolutio quæſtionis motæ in quarto, quia venialia adiuncta mortali non ſunt lignum, vt non puniantur æternaliter, quia licet talibus conueniat ex natura,& ſpecie eſſe lignum,&c. tamen ſecunda pars non conuenit, ſcilicet vt quis habens ea ſaluus fiat per ignem, &c.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd illi qui ſunt abſtracti a cura temporalium rerum, & ſi aliquando venialiter peccẽt, tamen leuia peccata venialia committunt, & frequentiſſimè per feruorem charitatis purgantur; vnde tales non ſuperædificant venialia, quia in eis modicum manent; ſed peccata venialia ipſorum qui circa terrena occupantur diutius manent, quia non ita frequenter recurrere poſſunt ad huiuſmodi peccata venialia delenda per charitatis feruorem.

¶ Ad maiorẽ, conceditur ipſa ad hunc ſenſum, quòd alij ſunt qui ædificant aurum,& alij lignum, quia aliqui ædificantes aurũ non ſuperædificant lignum, licet non ècontra, quia ædificantes lignum,&c. etiam ædificant aurum, iuxta modum quem innuit D. S. in cor. ſed ſecundùm D. S. in 4. & in poſtilla diceretur, quòd alij ſunt abſolutè, quia nõ dicuntur ædificare aurum niſi qui faciunt opera magnæ excellentiæ ſegregata a venialibus immanſiuis vt perfecti, opera autem bona ex charitate adiũcta venialibus, quæ ſunt ab occupatis circa terrena non dicuntur aurum, &c. ſed lignum, &c. ſed vt dictum eſt per aurum intelliguntur hic omnia opera bona, ſed non quælibet venialia dicuntur lignũ, ſtipula.

¶ Ad minorem dico, quòd illi qui diligunt Deum, & proximum,& ſunt abſtracti a cura temporalium, ſed ſolùm inſiſtunt Diuinis, & puritati conſcientiæ committunt quidem venialia, ſed leuia, quæ frequentiſſimè per feruorem charitatis purgãtur, & non diu manent, quare dicitur, quòd committunt, ſed non ſuperædificant; quia ſuperædificari dicitur, quod manet,& cohæret fundamento, ſecus de venialibus occupatorum circa terrena; quia illa diu manent, & raro expurgantur cum tales non adeo intendant puritati; quare negatur conſequentia, quia alij ſunt ædificantes aurum, qui non ædificant lignum, & ſic patet aliqua diſtinctio inter illos, &c. quia non identitas conuertibilis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in primo de cœlo.* Omnia tribus includuntur, ſcilicet principio, medio,& fine,& ſecundùm hoc omnes gradus venialium peccatorum ad tria reducuntur, ſcilicet ad lignum, quod diutius manet in igne, ad ſtipulam, quæ citiſſimè expeditur, ad fœnum, quod medio modo ſe habet, ſecundùm enim, quòd peccata venialia ſunt maioris vel minoris aduertentiæ, vel grauitatis, citius vel tardius per ignem purgantur.

* Ariſtot. tex. 2.

¶ Ad aſſumptum dico, quòd multò plures differentiæ,& gradus, ſpecies ſunt peccatorum venialium, quàm tres, ſed omnes ad tria reducuntur, quæ ſignantur per hæc tria lignum, &c. quæ differunt ſecundùm hoc, quòd facilius vel tardius conſumuntur ab igne; quia quædã ſunt venialia grauiſſima, & difficulter purgabilia, & hæc ſignantur per lignum, quædam minima, & hæc per ſtipulam, quædam media,& hæc per fœnum; quare negatur conſequentia, quia omnia conuenienter ad tria reducuntur, ſcilicet principium, medium,& finem, &c.

Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter, quia ſuper illud 1. ad Thimo. 2. Adam non eſt ſeductus, dicit Glo.* Inexpertus Diuinæ ſeueritatis in eo falli potuit vt crederet veniale eſſe commiſſum, ſed hoc non credidiſſet niſi venialiter peccare potuiſſet; ergo venialiter peccare potuit, non peccando mortaliter.

¶ 2 Præterea. Aug. dicit 11. ſuper Gen. ad litteram.* Non eſt arbitrandum, quòd eſſet hominem deiecturus tentator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimenda, ælatio autem deiectionem præcedens, quæ facta eſt per peccatum mortale, non potuit eſſe niſi peccatum veniale.* Similiter etiam in eodem

P 2. ſ. diſt. 21. q. 2. ar. 3. Et 3. q. 34. art. 4. ad 4. Et Ma. q. 3. ar. 3. ad 1. & q. 7. ar. 1.
* eſt Gloſ. Aug. 14. de ciuita. Dei. cap 11.
* Aug. lib. 11. cap. 5.
* Aug. circa fine lib.

Aug. dicit quòd virum sollicitauit aliqua experiendi cupiditas cum mulierem vidisset sumpto vetito pomo non esse mortuam; videtur etiam fuisse in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc, quòd de verbis domini dubitauit, vt patet per hoc, quod dixit. Ne forte moriamur vt habetur Gen. 3. hæc autem videntur venialia peccata; ergo homo potuit venialiter peccare antequã mortaliter peccaret.

¶ 3 Præterea. Peccatum mortale magis opponitur integritati primi status, quàm peccatum veniale; sed homo potuit peccare mortaliter non obstante integritate primi status, ergo etiam potuit peccare venialiter.

¶ Sed contra est, quòd cuilibet peccato debetur aliqua pœna, sed nihil pœnale esse potuit in statu innocẽtiæ vt Aug. dicit. 24. de Ciui. Dei.* ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non eijceretur ab illo integritatis statu; sed peccatum veniale non mutat statum hominis, ergo non potuit peccare venialiter.

Aug. c. 10.

¶ Hic consequenter D. S. quærit de subiecto venialium, & præsertim quærit de quattuor subiectis peccati venialis, in his quattuor arti. sequentibus. Et primò de homine in statu innocentiæ, & naturæ integræ, quando videlicet habuit vel habuisset iustitiã originalem an in tali statu potuerit peccare venialiter.

¶ Respondeo dicendum, quòd communiter ponitur, quòd homo in statu innocentiæ non potuit venialiter peccare, hoc autem non est sic intelligẽdum quasi id, quod nobis est veniale, si ipse committeret, esset sibi mortale propter altitudinem sui status.

¶ In hoc articuli corpore D. S. respondet conclusione vnica in principio, sed circa eam recitat primò falsum intellectum. Secundò resumit conclusionem iterum cum vero intellectu eam probans ibi. Sic ergo intelligendum est, &c. Quo ad primum primò recitat falsum intellectum conclusionis. Secundò cum ratione reprobat, ibi. Dignitas enim, &c. Conclusio ergo responsiua communiter tenta ab omnibus, quam & ipse sequitur communiter ponitur, quòd homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter, & annectit statim falsum intellectum, pro quo reprobando ponitur talis conclusio explicatiua. Si intelligitur, quòd homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter quasi id, quod nobis est veniale, si ipse committeret, esset sibi mortale propter altitudinem status, falsus est intellectus, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Dignitas enim personæ est quædam circunstantia aggrauans peccatum, non tamen transfert in aliam speciem, nisi fortè superueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiusmodi; quod in proposito dici non potest, vnde id, quod est de se veniale non potuit transferri in mortale propter dignitatem primi status.

¶ Assignat rationem reprobatiuę conclusionis prædictæ, pro quo notanda sunt aliqua. Primò ergo oportet memorari dictorum supra q. 73. art. 1. quæ etiam habet D. S. in de Malo. Ma. 7. ar. 7. quòd veniale non trahitur in mortale nisi propter circunstantiam aggrauantem, ita quòd trahat in aliam speciem peccati, & aggrauetur in infinitum, hoc etiam patuit. q. præce. articulo 5.

¶ Secundò notandum, quòd conditio personæ, quæ est circunstantia, non transfert in aliam speciem peccati nisi faciat aliquod opus esse contra speciale præceptum tali personæ datum, quod præceptum non est datum alijs; sicut ducere vxorem est cõtra speciale præceptum sacerdotis, & non est contra præceptum datum laico, vnde sacerdoti est peccatum mortale, laico nullum.

¶ Tertiò oportet notare, quod si actus superioris personæ, quæ habet conditionem altioris status, & dignitatis, non repugnet præcepto specialiter sibi facto, non est mortalis, si sit venialis ex genere, sicut etiam Scotus tangit in præsenti materia in secundo, dist. 21. & hoc sibi gratis admittimus. Ex quibus statim sequitur, quòd cum actus peccatorum ex genere venialium non fuerit aliter contra præceptum hominis in statu innocentiæ, quàm nobis, quòd non fuissent sibi mortalia. His notatis probatur sic cõclusio, dignitas personæ est quædã circunstantia aggrauans peccatum, non tñ transfert in aliam speciẽ, nisi forte superueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiusmodi; qđ in proposito dici non potest; ergo id, quod de se est veniale non potuit transferri in mortale propter dignitatem primi status, & per consequens sequitur conclusio, quòd id, quod nobis est veniale non fuisset sibi mortale, &c. Tenet consequentia ex. q. 88. arti. 4. quia nisi circunstantia transferat in aliam speciem, quæ aggrauet in infinitum, nõ potest facere de veniali mortale. Antecedens patuit supra. q. 73. ar. 10. Et dicitur nisi forte, quia si veniali ex genere superuenerit contemptus, tunc esset mortale per accidens, quia in eo poneretur finis. Et dicitur quòd in proposito dici non potest, quia videlicet homo non habuit speciale præceptum de vitandis huiusmodi venialibus, nec erant contra votum aliquod.

¶ Sic ergo intelligendum est, quòd non potuit peccare venialiter, quia non potuit esse vt committeret aliquid, quod esset de se peccatum veniale antequàm integritatem primi status amitteret peccando mortaliter.

¶ Hic consequenter D. S. resumit conclusionem, & primò ponit verum eius intellectum. Secundò ex hoc eam probat, ibi, cuius ratio est, &c. Tertiò ex hoc infert quoddam corollarium, ibi. Et ideo oportebat, &c. Dicit ergo, non potuit, scilicet homo in statu innocentiæ peccare venialiter, sic intelligendo, quia non potuit esse vt committeret aliquid, quod esset de se veniale, antequàm integritatem primi status amitteret peccando mortaliter. Deinde cum dicit.

¶ Cuius ratio est, quia peccatum veniale in nobis cõtingit vel propter imperfectionem actus, sicut subiti motus in genere peccatorum mortalium; vel propter inordinationem existentem circa ea, quæ sunt ad finẽ seruato debito ordine ad finem.

¶ Probat conclusionem benè intellectam tali medio, peccatum veniale in nobis contingit vel propter imperfectionẽ actus, scilicet sensualitatis vel rationis, vel propter inordinationem existentem circa ea, quæ sunt ad finem, seruato ordine determinato habitualiter ad finem; sed nullum istorum potuit contingere stante statu innocentię, ergo conclusio vera. D. S. primò ponit maiorem, secundò probat minorem subintellectam, ibi. Vtrũq; autem horum, &c. Maior autem relinquitur nota, & explicatur prima eius pars exemplariter, sicut subiti motus in genere peccatorum mortalium, sunt venialia per accidens. Secunda pars maioris patet exemplariter ex supra dictis, sicut verbum inutile, & ociosum est veniale ex genere, ita q̀ hæc maior vult, q̀ non cõtingit peccare venialiter nisi duobus modis, scilicet veniali p accidens, & veniali ex genere, & patet ex præce. q. Deinde ibi.

¶ Vtrumque autem horum contingit propter quẽdam defectum ordinis ex eo, quòd inferius non continetur firmiter sub superiori; quòd enim in nobis insurgat subitus motus sensualitatis contingit ex hoc, q̀ sensualitas non est omnino subdita rationi; quòd verò insurgat subitus motus in ratione ipsa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipsa executio actus rationis non subditur deliberationi, quæ est ex altiori bono, vt supra dictum est.*

*q. 74. ar. 10.

¶ Probat minorem, quam tamen non ponit formaliter, & arguitur sic pro vtraque eius parte. Vtrumque horum venialium contingit propter quendam defectum ordinis, ex eo, quòd inferius non continetur firmiter sub superiori, sed in statu innocentiæ erat infallibilis ordinis firmitas, vt semper inferius contineretur sub superiori, quandiu summum hominis contineretur sub Deo; ergo minor vera. Huius rationis pro minore primò ponit maiorem. Secundò minorem, ibi. In statu autem, &c. Maiorem autem proximam D. S. declarat primò quo ad vnam partem, scilicet quo ad veniale per accidens. Secundò, quo ad veniale ex genere, ibi. Quod verò humanus, &c. Declaratur ergo maior proxima quo ad veniale per accidens, quod est subitus motus sensualitatis vel rationis, quia quòd in nobis insurgat subitus motus sensualitatis contingit ex hoc, quòd sensualitas non est omnino subiecta rationi, quod supple non subdi est defectus ordinis, qui erat per iustitiam originalem. Vide prima par. q. 95. arti. 2. quia non erat motus sensualitatis nisi ex iudicio rationis. Secundò declaratur de subito motu rationis, qui dicebatur supra q. 74. ar. 10. motus surreptitius, & a Scoto motus leuis, quia quòd insurgat subitus motus in ratione ipsa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipsa executio actus rationis non subditur deliberationi, q̃ est ex altiori bono, idest ex summa lege, scilicet Diuina, quia videlicet antequam aduertatur Diuina lex, ratio iudicat secũdùm rationem naturalem, & temporalem, vt ponit supra vbi iam ex intentione; in statu autem innocentiæ ratio superior firmissimè adhęsisset illi altiori bono, idest supremę regulæ, nec iudicasset vel habuisset quemcumque motum, nisi directum secundum illam regulam; quare sequitur, quòd nec subitus motus ibi fuisset, quia & ille est præter ordinem ad istam regulam, omnia autem fuissent ordinata. Ex quibus nota defectum Scoti in secũdo dist. 21. qui hæc non videns dicit ad tertium. Esto verum sit, quòd in inferioribus viribus non potuerit fuisse deordinatio nisi præfuisset in superioribus, tamen dico, quòd non omnis deordi-

natio in

natio nisi præfuisset in superioribus tamen dico, quòd non omnis deordinatio in virtute superiori est peccatum mortale, nam leuis motus per surreptionem de opinione aliqua circa articulos fidei est deordinatio in portione vel in virtute superiori, nã potest esse circa tale obiectum quod non potest considerari nisi per virtutes superiores, vt Deum esse trinum, & vnum, & tamen non omnis motus leuis est peccatum mortale, licet in superiori virtute, sit grauius peccatum, quàm in inferiori, hæc ille in forma. Sed quamuis hæc in se vera sint, supponunt tamen aliquod iam immediatè reprobatum, quod Scotus non probat, videlicet, quòd in statu innocentiæ potuisset fuisse motus subitus circa res æternas, quod nunc manifestè improbatum est; quare cum Scotus non omnino refutetur, quòd non potuerit esse veniale propter inordinationem virium inferiorum, sed solùm propter motum virtutum superiorum, hoc autem etiam ostensum sit esse falsum, & ipse nullo modo probet, sequitur, quòd veniale nullo modo potuit esse in hoc statu. Puto autem, quòd Scotus ideo hoc supposuerit, scilicet quòd veniale possit esse in ratione superiori secundum se in statu innocentiæ, sicut & nunc est in nobis, quia D.S. in secundo dist. 21. q. vnica ar. vlti. non facit mentionem expressam nisi de veniali, quod contingit propter inordinationem & non subiectionem inferiorum virium ad superiores, vbi Scotus cum videtur vidisse, sed non videtur vidisse D.S. hic, & in de Malo. Matt. 7. ar. 7. vbi ex intentione reprobat, quod Sco. supponit. Et putat D.S. non aduertisse, sed hic aduertat, quòd non latuerit D.S. quòd Scotus solus videbatur vidisse, &c. Patet quoque, ꝙ Sco. deficit ibidem ad primum, quia cũ summa rectitudine, quæ fuit rationis superioris ad legem Dei pro tali statu, non stabat obliquitas venialis; & quod inducit simile, quia cum certitudine intellectus de aliqua conclusione potest stare opinio de alia, non valet, quia veniale non habet se ad rectitudinem, quæ erat ad finem, sicut existimatio recta de vna conclusione ad opinionem de alia, sed haberet se sicut defectus circa conclusionem ad rectã æstimationem de principio ad conclusionem recto applicato, & benè connexo, quod est impossibile, vt patet apud D. S. in de Malo vbi iam circa finem cor. arti. Consequenter ibi.

¶ Quod verò humanus animus inordinetur circa ea quæ sunt ad finem seruato debito ordine ad finem, ꝓuenit ex hoc, quòd ea, quæ sunt ad finem non ordinantur infallibiliter sub fine, qui tenet summum locũ quasi principium in appetibilibus, vt supra dictum est. * ———

*§ 72. ar. 5.

¶ Declarat præcedentem maiorem proximam de veniali ex genere, quia quòd humanus animus inordinetur circa ea quæ sunt ad finem, prouenit ex hoc, quòd ea, quæ sunt ad finẽ non ordinantur infallibiliter sub fine qui tenet summum locum, quasi principium in appetibilibus, vt patuit supra. q. 72. artic. 5. ergo & tale veniale prouenit ex defectu ordinis.

¶ Nota circa hoc, ꝙ quasi simile fuit de homine in statu innocentiæ, sicut de beatis, quia beati nihil appetere possunt nisi in ordine ad Diuinam voluntatem visam, ita homo in illo statu nihil velle potuit eorum quæ sunt ad finem, nisi cum actuali vel virtuali relatione in illum finem, & per consequens non potuit peccare venialiter; tamen in hoc est differentia, quia in statu innocentiæ potuit se male habere ad finem, sed non in beatitudine, sed vt dictũ est similitudo est in hoc, quòd vtrobique semper media referentur in finem, &c. Deinde ibi.

¶ In statu autem innocentiæ, vt in primo habitum est. * erat infallibilis ordinis firmitas, vt semper inferius cõtineretur sub superiori quamdiu summum bonum hominis contineretur sub Deo, vt etiam Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei. ——————

*p. p. q. 95. arti. 1.

¶ Ponit minorem præcedentis rationis pro minore principali quę fuit (sed in statu innocentiæ,) &c. Et relinquitur nota ex prima parte. q. 115. artic. 1. & ex auctoritate Aug. in 9. de Ciuitate Dei. Tunc ibi.

¶ Et ideo oportebat, quòd inordinatio in homine non esset nisi inciperet ab hoc, quòd summum hominis non subderetur Deo quod fit per peccatũ mortale. Ex quo patet, ꝙ homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter antequam peccaret mortaliter. ——

¶ Infert vltimò quoddam corollarium, ad quod sequitur cõclusio responsiua immediatè, & est. Oportebat, quòd inordinatio in homine non esset, nisi inciperet ab hoc, quòd summũ hominis non subderetur Deo, quod fit per peccatum mortale patet ex dictis, quia homo in statu innocentiæ potuit peccare, & de facto peccauit, non autem potuit primò peccare ex parte inferiorum virium vel etiam superiorum, donec essent vnite cum Deo; ergo sequitur corollarium, & per consequens conclusio responsiua, quòd homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter antequam peccaret mortaliter.

CIRCA argumentum in contrarium, quod est efficax pro conclusione, nota, quòd Scotus nititur ipsum effugere, & admittit vbi supra sicut & in secundo dist. 29. q. 1. quòd aliquid ingerẽs tristitiam, & passionem posset esse in statu innocentiæ, non satis magnipẽdens auctoritatem B. Aug. Vnde dicit sic dico, quòd alia pœna, quàm mors potest respondere veniali, puta displicentia aliqua vel aliquid huiusmodi. Vel potest dici, quòd pœna sibi ꝓpria non respondet, sed committens veniale est debitor feruentioris actus voluntatis, quam prius, qui feruor consumeret peccatum veniale hæc ille. Sed ille solutio est contra Augustinum. 14. de Ciui. Dei, quia omnes illę passiones immo motus voluntatis, quæ respiciunt malum in Adam non erant, vt allegat etiam D.S. prima parte q. 115. arti. 2. in cor. Displicentia autem vel aliquid huiusmodi vtique est passio vel motus voluntatis respectu mali. Secunda autem solutio assumit vnum voluntarium dictum, & valde suspectum, quòd veniali non respondeat pœna etiam sensibilis, saltem aliqua tristitia pœnalis, & afflictiua, quæ vt est ex charitate delet culpam, vt autem pœnalis satisfacit pro reatu pœnæ. Et præterea assumit vnum supra improbatum, si intelligit, ꝙ feruor quilibet consumat veniale quo ad culpam, & reatum; immo vt patuit. q. 87. arti. 5 ad tertium, veniali dimisso quo ad culpam, potest remanere quo ad reatum, quamuis etiam vi contritionis tota pœna tolli possit vt habet D.S in 4 dist. 38. q. 1. arti. 3. q. 2. ad 4. vide Capreo. in 4. dist. 16. ad 4. Præterea, quia D. S. vbi sã in 4. q. 2. ar. 4. q. 3. ad primum, quia homo potius deberet sustinere mortem antequam peccaret mortaliter vel venialiter, eo modo debiti quo debet veniale vitare; ideo non est mirum, si illi statui non est possibile, cui mors omnino repugnat, quare argumentum in contrarium stat solide, nec Scotus ipsum soluit, sed circa ipsum dubitauit, & hoc frequentissimum est apud Scotum, ꝙ cũ D. S. argueritipse nihil certum determinare potuit.

Cum Sco. D. S. se opponit raro determinare potuit.

¶ Nota quoque argumenta Scoti in ista materia peccant secundùm non causam, vt causam, quia quòd cum gratia etiam magna viatoris stet veniale, nõ autem cum dono originalis iustitiæ, hoc non est ideo, quia donum illud perfectius coniungeret habitualiter vltimo fini, quam gratia Ioanne Baptistę, vel Hieremiæ, vel Apostolus in eorum vltima sanctificatione collata; sed hoc ideo, quia donum illud subdebat non solùm mẽtem Deo, verum; & corpus animæ, & omnes potẽtias inferiores rationi, immo generaliter omnia inferiora, quæ sunt in homine suis superioribus, intantum, quòd ordines inferiores violari nõ poterant, nisi prius tempore vel natura sublato superiori; vnde secundùm Capreo. in 2. d. 21. imperfectè concepit Scotus virtutẽ originalis iustitiæ vel donum primi status, &c.

Capreolus

¶ Præterea. Adam non potuit committere ea, quæ sunt venialia ex genere, quia ista non contingunt nisi inferiora non sint subdita suis superioribus, nec potuit committere, venialia ꝑ accidens, quia illa committuntur ex hoc, quòd ratio non subditur supremo suo idest deliberationi, quæ est ex suprema regula rationis. Vide de istis si ꝗ lacet sanctum Bonauen. in tertio dist. 21. ar. 3. q. 2. quia in senten. tenet cum D.S. & dicit Doctores Theologiæ ita communiter sensisse. Verum in quadam solutione videtur repugnare dictis in principio ar. quia dicit, quòd veniale ex genere si comisisset Adam, fuisset sibi mortale propter statũ, hoc autem reprobatum fuit, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd veniale non sumitur ibi secundùm quod nunc de veniali loquimur, sed dicitur veniale, quod est facile remissibile. ———

¶ Ad maiorem, pro qua intelligenda, nota, quod duplex est seductio, scilicet in vniuersali, & particulari eligibili, quæ est ignorantia electionis quicunq; ergo peccat seducitur ignorantia electionis in particulari eligibili; mulier autem fuit seducta ignorantia in vniuersali, quando scilicet credidit qđ serpens dixit, sed vir non credidit hoc, sed deceptus fuit in particulari, scilicet quòd gerendus esse mos vxori, & cum ea comedere deberet; & inexpertus diuinæ seueritatis, credidit, ꝙ facile ei remitteretur. Vnde dicitur ad maiorẽ, quòd credidit veniale, idest facile remissibile sine. s. pœna mortis sequente, & ita credidit veniale non ex genere, nec propter subitum motum, sed ex causa, quod non distinguitur contra mortale, vt patuit supra. q. 88. ar. 2. Ad minorem, nisi potuisset peccare venialiter, verum, secundùm opinionem suam erroneam venialiter, idest facile remissibiliter; sed in illum errorem & falsam opinionẽ qua credidit veniale (scilicet ab euentu, idest remissibile citra punitionem per pœnam mortis, quod tñ fuit mortale. i. inductiuũ mortis) in Adam præcessit mentis elatio, sicut iam statim de muliere dicetur, & hæc habet D.S. in de Ve. Ma. 18. ar. 6. ad 11. quare negatur, quòd potuerit peccare venialiter stante statu, Vide etiã D.S. in. 2. vbi supra ad qnintum, vbi, & alias solutiones habet.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ illa elatio, quæ ꝓcessit in animo hoĩs, fuit primũ hoĩs peccatũ mortale dicitur autem præcessisse deiectionem eius in exteriorem actum peccati; huiusmodi autem elationem sub sequuta est, & experiendi cupiditas in viro, & dubitatio in muliere

quæ

quæ ex hoc solo in quandam aliam elationem prorupit quòd præcepti mentionẽ a serpente audiuit, quasi nollet sub præcepto contineri.

¶ Ad maiorem vel assumptum nõ est arbitrandum, quòd esset hominem deiecturus, scilicet in exteriorem actum peccati, nisi præcessisset quædam elatio, quæ fuit primum peccatũ, quo scilicet quasi noluit sub Diuino præcepto contineri, statim enim in mente mulieris surrexit elatio per quam fastidiuit præceptis Dei cohiberi, & ex hoc secuta est dubitatio. Vltra, elatio autem deiectionem præcedens quæ facta est per peccatum mortale, non potuit esse nisi veniale. Dico, quòd est duplex deiectio. Vna interior, idest per actum interiorem, & illa fuit mortale, & fuit ipsamet elatio, sed alia est deiectio per actum exteriorem, & illam præcessit elatio. Minor autem illa imaginatur, & malè, quasi elatio præcessisset omnem deiectionem, quod non est de mẽte Beati Aug. sed præcessit solam deiectionem in opus externus, scilicet commissionem, & amissionem status, & tamen ipsa elatio fuit interior deiectio prima, & mortalis; quare negatur alia pars, quòd illa elatio non potuit esse nisi veniale peccatum, immo fuit mortale, & per eam primò peccauit homo. Vltra similiter, &c. dico, quòd illa experiendi cupiditas processit ex elatione mentis, quæ & in viro hanc cupiditatem præcessit, quam elationem vir ex verbis mulieris concepit, vt habet D. S. de Malo vbi iam ad 12. Similiter dico, quòd ille motus infidelitatis mulieris processit ex elatione mortali, si tamen motus ille subitus dici debeat, qui etiam in verba prorupit. Vlterius, negatur, quòd hæc videantur venialia peccata, quia velle experiri prohibitum præcepto Diuino est mortale. Et secundò dato, quòd fuissent venialia, negatur consequentia, quia illa venialia vt patuit processerunt ex elatione mortali, quare non sequitur, quòd peccauerint venialiter stante statu innocentiæ, sed iam destructo per mortale.

¶ De materia istius solutionis, & præcedentis D. S. loquitur in de Verita. Mat. 18. art. 6. ad 5. Mulier sperauit se posse aliquo modo consequi, quod serpens promisit, & credidit hoc aliquo modo possibile, & in hoc seducta est secundùm Apostolum primæ ad Tim. 2. sed istam seductionem præcessit quædam mentis elatio qua suam excellentiam inordinatè appetijt, quam concepit ad verba serpentis; sicut homines frequenter ad verba adulantiũ supra seipsos efferuntur. Et hæc quidem elatio præcedẽs fuit excellentiæ propriæ in generali, quæ est primum peccatũ, quod cõsecuta est seductio qua credidit esse verum, quod serpẽs dicebat, & sic consecuta est elatio, qua determinatè hanc excellentiam appetijt quam serpens promittebat. Hæc ille.

¶ Nota autem, quòd hic dicit illam elationem fuisse appetitum propriæ excellentiæ. De Malo autem dicit fuisse fastidium super cohibitione Diuini præcepti. Et vtrunque est superbiæ, sed alterius speciei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum mortale intantum opponitur integritati primi status, quòd corrumpit ipsum; quod peccatum veniale facere non potest, & quia non potest simul esse quæcunque inordinatio cum integritate primi status, cõsequens est, quòd primus homo non potuerit peccare [d] venialiter antequam peccaret mortaliter.

Dub. 75.

¶ Ad maiorem dico, quòd vtrumque ei opponitur mortale. s. & veniale, quia nullum stare potest cum integritate primi status, sed in hoc magis mortale, quia ipsam destruit, & corrumpit, nõ autem veniale, licet & hoc sit sibi incompossibile. Ad minorem, potuit peccare mortaliter, verum, sed corrumpendo integritatẽ, quia secundum D. S. de Verita. supra ad 8 In eodem instãti, quo peccauit fuit statu innocentiæ destitutus, sed stante illo statu, nõ potuit esse inordinatio venialis, quare negatur consequentia, quia mortale corrumpit integritatem veniale autem non corrũpit, & ipsa integritas ipsum non compatitur, sequitur quòd stãte integritate non potuit venialiter peccare, sed tamen potuit integritatem corrumpere per mortale, &c.

Vtrum Angelus bonus vel malus possit peccare venialiter.

S

Ma. quæst. 7. art. 9.
* In Hom. 2. paulo post prin. est Ho. 29. in Euang.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Angelus bonus vel malus possit peccare venialiter, homo enim cum Angelis conuenit in superiori animæ parte, quæ mens vocatur, secundùm illud Greg. in Homel. * homo intelligit cum Angelis; sed homo secundùm superiorem partem animæ potest peccare venialiter, ergo & Angelus.

¶ 2 Præterea. Quicumque potest, quod est plus, potest etiam, quod minus; sed Angelus potuit diligere bonum creatum plus, quàm Deum, quod fecit peccando mortaliter, ergo etiam potuit bonum creatum diligere infra Deum inordinatè venialiter peccando.

¶ 3 Præterea. Angeli mali videntur aliqua facere, quæ sunt ex genere suo venialia peccata prouocando homines ad risum, & ad alias huiusmodi leuitates; sed circunstantia personæ non facit de veniali mortale, vt dictum est. * nisi speciali prohibitione superueniente, quod non est in proposito, ergo Angelus potest peccare venialiter.

* q. 88. art. 5.

¶ Sed contra est, quòd maior est perfectio Angeli, quàm perfectio hominis in primo statu, sed homo in primo statu non potuit peccare venialiter, ergo multò minus Angelus.

¶ Quærit secundò de alio subiecto venialis, scilicet Angelo bono vel malo.

¶ Respondeo dicendum, quòd intellectus Angeli sicut in primo dictum est. * non est discursiuus, vt scilicet procedat a principijs in cõclusiones seorsum vtrumque intelligens, sicut in nobis contingit; vnde oportet, quòd quandocumque considerat conclusiones consideret eas prout sunt in principijs.

* q. 58. art. 3. Dub. 41.

¶ In cor. art. tria principaliter facit; Primò deducit vnam conclusionem præambularem fundamentalem; Secundò ex ipsa infert quoddam corollarium, ex quo potest trahi conclusio responsiua generalis tamen ibi. Propter hoc, &c. Tertiò subiungit conclusionem responsiuam magis particulariter, ibi, sed Angeli boni. Quo ad primum est ista conclusio præambularis, mẽs Angeli non fertur in ea, quæ sunt ad finẽ nisi secũdùm quòd stãt sub ordine finis. Probatur ista conclusio, quandocumque intellectus Angeli considerat conclusiones, considerat eas prout sunt in principijs; sed in appetibilibus fines sunt sicut principia, ea verò, quæ sunt ad finem sunt sicut conclusiones, ergo sequitur conclusio. Maiorem huius rationis primò ponit, & probat. Secundò minorem adiungens conclusionem, ibi. In appeti. &c. Maior ergo probatur, quia intellectus Angeli non est discursiuus simplẽ, nec actu nec potentia vt scilicet procedat a principijs in conclusiones seorsum vtrumque intelligens, sicut in nobis cõtingit; ergo maior vera, quia seorsum considerare esset discurrere, vnum videlicet cognoscere post aliud cuius cognitio ex cognitione alterius depẽdet; licet enim Angelus cognoscat per tẽpus, ea quorum habet diuersas species, & disparata, tamen quæ a seinuicem dependent in cognitione simul cognoscit.

¶ Nota hic primò, quòd fundamentum huius arti. & maioris huius est, quia Angelus non est discursiuus. Nota inquam hic breuiter, quòd ad rationem discursus non sufficit, quòd veritas vnius causetur a veritate alterius, immo nec requirit ad discursum, quòd veritas vnius causetur a veritate alterius, potest enim esse discursus ab effectu ad causam, & tamen veritas causæ nõ causatur a veritate effectus, sed hoc vniuersaliter, & per se requiritur, quòd cognitio vnius causetur ex cognitione alterius in intellectu tali, in quo dicit' esse discursus; sed talis causalitas vnius cognitionis ab alia, non habet locum quando aliqua duo eadem cognitione cognoscuntur, quia eadem cognitio non est causa suipsius, & talis discursus se tenet ex parte intellectus magis, quàm rei intellectæ, quoniam de re simplicissima intellectus noster discurrit, & ècontra intellectus Diuinus de re composita habet simplicissimam apprehensionem. Et per hæc patet nullitas quorundam, quæ Scotus arguit in prologo primi, & in. 2. dist. 7. q. 1. remittens se ad eundem locum, volens, quòd res in se veritatem continens suarum passionum discursiuam causet cognitionem in quocumque intellectu passiuo, &c. quia vt iam patuit, discursus est effectus tenẽs se ex parte intellectus magis, quã obiecti. Et secundò, quia non sufficit veritatem vnius causari ex veritate alterius, & tertiò supponit intellectum Angelicum esse passiuum a re visa in alio, quod falsum est, sed de his alias.

contra Scotum.

¶ Nota secundò vt res ista magis fundetur, & vt non sit locus cuidam obiectioni Scoticæ in secundo dist. 8. q. 1. quòd est similis proportio voluntatis perfectæ extra statum viæ, sicut de voluntate nostra viatica ad beatitudinem in communi secundùm communem rationem, constat autem, quòd homo quæcumque vult virtualiter vult propter beatitudinem, quia in omni actu voluntatis nostræ saluatur virtualiter appetitus beatitudinis, quia quicquid volumus ideo volumus vt participemus beatitudinem, vnde & voluntas extra viam vel obstinata in malo, vel confirmata in bono semper virtualiter omnia, quæ vult appetit propter finem voluntatis siue bonum vel peruersum, vnde talis finis affectio omnia determinat ad vnum, & finis eius se habet vt principium primum omnium actuum voluntariorum sequentium. Ex hoc sequitur, quòd non datur aliquis actus medius voluntarius in voluntate extra statum viæ, &c.

¶ Nota

¶ Nota tertiò circa probationem maioris, quia ibi continetur quid requiratur ad discursum, quia seorsum intelligere circa vtrumque. Consequenter cum dicit.

¶ **In appetibilibus autem sicut multoties dictum est, fines sunt sicut principia; ea verò, quæ sunt ad finẽ sunt sicut conclusiones; vnde mens Angeli non fertur in ea, quæ sunt ad finem nisi secundùm quòd stant sub ordine finis.**

¶ Ponit minorem cum conclusione præambulari, & relinquitur minor nota, & est multotiens supra habita, & est auctoritas Philosophi. Nota autem quo ad conclusionem, quòd differunt intellectus Angeli, & mens Angeli, quia sicut pars, & totum vt potest patere ex D S. in de Verita. Mate. 10. ar. 1. quia intellectus dicit vnam potentiam tantum, sed mens omnes potentias spirituales, & inorganicas animæ vel Angeli, vnde quando D. S. loquitur de considerare, loquitur de intellectu, sed quando loquitur de appetitu, & latione affectiua in finem, & ea, quæ sunt ad finem, loquitur de mente, quæ etiam comprehendit voluntatem, cuius est ferri in finem, & media, vt sic formaliter.

¶ Nota etiam, quòd quia intellectus, & volũtas sibi correspõdent, & in eodem proportionantur, quo ad modum agẽdi, ideo ex huc, quòd intellectus simul fertur in media, & fines tanquam in conclusiones, & principia, sequitur, quòd etiam voluntas simul circa ea afficiatur, & ita habetur intentum D.S. Tunc ibi.

¶ **Propter hoc ex natura sua habent, quòd non possit in eis esse deordinatio circa ea, quæ sunt ad finem, nisi simul sit deordinatio circa finem ipsum, quod est per peccatum mortale.**

¶ Elicit quoddam corollarium tale, Angeli ex natura sua habent, quòd nõ possit in eis esse deordinatio circa ea, quæ sunt ad finem, nisi simul sit deordinatio circa finem ipsum, quod est per peccatum mortale. Patet hoc ex iam dicta conclusione, quia benè sequitur mens Angeli nõ fertur in ea, quæ sunt ad finem, nisi secundùm quòd stant sub ordine finis, ergo si est inordinatio circa ea, quæ sunt ad finem, est etiam inordinatio finis, quæ arguit mortale, vt dicit corollarium, quia inordinata media non appetuntur propter bonum finem, sed solùm propter malum. Et quia simul appetuntur, & semper propter finem malum, ergo semper peccant mortaliter. Ex isto corollario posset inferri conclusio generalis concernens Angelum peccantẽ vt sic, Angeli non possunt peccare venialiter, sed semper mortaliter. Probatur sumẽdo corollarium pro maiore; quia ex natura habent, quòd non possit in eis esse deordinatio, circa ea, quæ sunt ad finem, nisi sit deordinatio circa finem; sed deordinatio circa finem est semper mortale, ergo semper peccant mortaliter.

¶ Pro quo nota, vt supra sæpius habitum est, quòd si quis de se veniale, immo de se bonum velit propter finem peccati mortalis eo ipso peccat mortaliter; quare sequitur, quòd omnis operatio mali Angeli ordinabilis in finem sit acta vel ita propter finem. Secundò sequitur, quòd cum voluntas diabolica sit obstinata in malo fine, qui est peccatum mortale, quòd semper peccet mortaliter, quia omnes actiones voluntariæ inficiuntur ex mala affectione finis. Nec potest stare in aliquã actione vt est conformis naturæ suæ bonæ, sed oportet, quòd velit propter finem voluntatis suæ; secus in nobis, vt pulchrè deducit D. S. in de Malo. Ma. 7. art. 9. quia in nobis contingit esse deordinationem circa ea, q̃ sunt ad finem per peccatum veniale, mente hominis habitualiter existente fixa in fine; habet enim homo intellectum discursiuum ad quem pertinet vt principia seorsum consideret, & conclusiones seorsum, & sic contingit, quòd ab vno in alterũ discurrat, &c. Vnde in nobis contingit quandoque, quod cogitamus vel afficimur circa ea, quæ sunt ad finem, & quandoque solùm circa finem, quod in Angelis esse non potest, sed semper motus mentis Angelicæ simul fertur in finem, & in ea, quæ sunt ad finem. Hæc D. S. in substantia.

¶ Ex nota verbum D.S. habet enim homo intellectum discursiuum ad quem pertinet vt principia seorsum interdum consideret, &c. Nota interdum, quia non iudicatur intellectus non discursiuus, quia aliqua quandoque apprehendat sine discursu, sed ex hoc, quòd non habet nec habere potest aliquem discursiuum actum. Vnde negatio discursus actu, & potentia arguit intellectũ non discursiuum, & non solùm negatio alicuius particularis discursus. Et per oppositum sufficit, quòd aliquando discurratur ad intellectum discursiuum, vt D. S. habet, & ex negatione omnis discursus arguitur in proposito, quòd intellectus Angelicus semper simul feratur in principia, & conclusiones, in finem, & ea, q̃ sunt ad finem. Arguitur, & alibi in prima par. q. 64. art. 4. immobilitas voluntatis Angelicæ in eo cui semel plenè, & ex iudicio adhæserit. nulla autem cognitio particularis, & practica est in homine immobilis, loquendo naturaliter, quoniã iudicium in particulari potest semper variari, vel mediante passione, vel ex aliquo medio, quod probabilius apparet, vel propter obliuionem prioris medij, aut propter inconsiderationem alicuius, quæ omnia ad discursum pertinent, & in Angelo non habent locũ. Vnde discurrere, & non discurrere mobilitatem vel immobilitatem voluntatum inducit, &c. Ex isto patet fundamentum præcedentis conclusionis generalis, quia veniale relatum in mortale est mortale, quare probat ratio, quòd Angeli peccantes semper peccant mortaliter. Tunc ibi.

¶ **Sed Angeli boni non mouentur in ea, quæ sunt ad finẽ nisi in ordine ad finem debitum, qui est Deus; & propter hoc omnes eorum actus sunt charitatis, & sic in eis non potest esse peccatum veniale. Angeli verò mali in nihil mouentur nisi in ordine ad finem peccati superbiæ ipsorum, & ideo in omnibus peccant mortaliter, quæcumque propria voluntate agunt; secus autem est de appetitu naturalis boni, qui est in eis, vt in primo dictum est.*** Dub. 148.

* p. p. q. 63. ar. 1. ad 3 & arti. 4. q. 64. ar. 2. ad 5.

¶ Subiungit aliam conclusionem responsiuam magis distinctam, & specialem ad quæsitum; In Angelis bonis non potest esse peccatum veniale, & Angeli mali in omnibus peccant mortaliter, quæ cum propria voluntate agunt. Probatur conclusio assumendo conclusionem præambularẽ pro maiore, mẽs Angeli, &c. sed Angeli boni non mouentur in ea, quæ sunt ad finem nisi in ordine ad finem debitum, & propter hoc omnes actus eorũ sunt charitatis, Angeli verò mali in nihil mouentur nisi in ordine ad finem peccati superbiæ ipsorũ, ergo conclusio vera quo ad ambas partes. Dicit autẽ notanter secũda pars conclusionis, quæcũque mali Angeli voluntate agunt, quia secus est de appetitu naturalis boni in eis, vt patet prima parte. q. 64. arti. 2. ad quintum. quia talis non est malus, &c. Præmissæ relinquuntur notæ, & patent ex notabilibus præmissis, quia Angeli habent se nunc cum sint extra statum viæ, sicut voluntas nostra ad communem rationem beatitudinis, &c.

¶ Nota autem D. S. circa minorem, quia dicit notanter in prima eius parte, quòd actus bonorum Angelorum sunt actus charitatis, & tamen non dicit, quòd sint meritorij, quia sunt quidẽ boni, & charitatis, sed quia extra statũ meriti ideo dicit eos charitatis. Similiter actus malorum Angelorum semper sunt peccata, & mali, sed non demeritorij, quia extra statum. Hæc autem dicitur sequens id, quod posuit prima parte. q. 62. ar. 9. ad tertiũ, vbi omne meritum ab Angelis bonis remouit etiam meritum accidentalis præmij, quamuis illud ex virtute beatitudinis acquirant. Et pari ratione videtur demeritum accidentalis pœnæ a dæmonibus se mouendum, sed accedit accidentalis pœna ex demerito, & damnatione. D. autem S. in quarto dist. 50. q. 2. arti. 1. q 6. referendo aliorum opinionem dicit secundùm eos, demeritum accidentale remanere vsque in diem iudicij, sed prima parte propriam sententiam expressit.

¶ Nota etiam circa illam exceptionem, & expositionem secũdæ partis conclusionis, quòd actus naturales Angelorum malorum sunt præsertim naturales obiectiuè, idest quia volũt sibi aliqua bona naturaliter appetibilia, nec tamen sunt naturales quo ad exercitium, omnes saltem, sed liberi, & voluntarij; ideo quãtumcumque sint boni inchoatiuè ex parte obiecti, tamen omnes vt eliciuntur a voluntate mali Angeli inficiuntur, quia omnes tales determinantur in malum finem voluntatis Angelicæ, & per consequens omnes actus secundi sunt mali, vnde D. S. intelligendus est, quòd actus naturales non sint mali de se ex parte obiecti, sed tamen ex fine omnes inficiuntur; dicit autem D. S. de ista re prima parte vbi iam sic. Actus dæmonis est duplex, quidã scilicet ex voluntate deliberata procedens, & is propriè potest dici actus eius, & talis actus dæmonis semper est malus, quia & si aliquando aliquod bonum faciat, non tamen benè facit, sicut dum veritatem dicit vt decipiat, & dum non voluntariè credit, & confitetur, sed rerum euidentia coactus. Alius autem actus dæmonis est naturalis qui bonus esse potest, & attestatur bonitati naturæ, & tamen tali bono actu abutitur ad malum, hæc ille; quæ intellige sicut dictum est, quia actus naturales sunt boni ex obiecto propinquo, & obiecto actus, tamen inficiuntur ex intentione agentis, &c.

¶ Confirmatur autem conclusio præsertim generalis respõsiua ratione argumenti in contrarium tali. Circa hoc argumentum nota, quòd quidem verum est, quòd propter perfectionem primi status hõ nõ potuit peccare venialiter, sed nõ propter perfectionem naturalem, sed gratuitam, vt patuit supra; sed Angelus non potest peccare venialiter propter perfectionem naturalem, quia non solùm boni Angeli non possunt peccare venialiter, sed nec mali. Secundò est differentia, quia quòd homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter, non fuit, quia non esset discursiuus, & collatiuus vt patet in de Verita. Mate. 18. ad primum, sed fuit propter firmitatem ordinis, quia nec sensualitas nec ratio habere potuit motum subitum, nec potuit aliquid etiam deliberando, & discurrendo eligere, quod nõ esset necessarium ad finem, sic quòd non potuit velle vel facere veniale ex genere; sed in Angelis nõ potest esse veniale, non quia inferiora

tenecantur

teneantur sub superioribus, cum ibi non habeant locũ, nec ideo, quia non possunt velle vel cõmittere ex genere venialia, loquendo de malis, immo possunt committere ex genere venialia; sed quia etiam venialia de se, quæ non sunt finis referunt in malũ finem mortalis peccati. Vnde patet, quòd argumentum hoc fundatur in aliqua proportionabilitate magis, quàm similitudine.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd homo conuenit quidem cum Angelis in mente siue in intellectu, sed differt in modo intelligendi, vt dictum est.*

* In cor. & prima parte q. 59. ar. 1. ad primũ.

¶ Ad maiorem dico, quòd homo conuenit cum Angelis in mente quo ad substantiam intellectus saltem in vno genere, qa constat, quòd intellectus Angelicus, & humanus vt proprietates naturales, distinguuntur specie, quicquid sit vt potentiæ per cõparationem ad obiecta, de quo aliàs supra. Sed dico, quòd differunt in modo intelligendi, quia intellectus humanus dicitur, & est ratio, non sic intellectus Angelicus; intellectus enim cognoscit simplici intuitu, & intellectus non ratio, solùm simplici intuitu, intellectus autem cum hoc ratio, cognoscit etiam per discursum, & collationem, vt supra prima par. q. 59. artic. 1 ad primum. Ad minorem, vera est loquendo de homine nunc extra statum integrum, quia potest habere motum subitum, qui est veniale per accidens, & secundò potest ex deliberatione consentire in veniale ex genere, vt est directiua inferiorũ virium, vt patuit supra q. 74. ar. 9. & potest ferri in media absque hoc, quòd feratur in finem bonum vel malum actualiter vel virtualiter; secus de Angelo qui nunquam fertur in ordinabile in finem aliquẽ quin & in finem ipsum feratur, quare negatur consequentia, & stat iõ in diuerso mõ apprehendẽdi, & appetendi p cõsequẽs, vt patuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Angelus non potuit minus diligere creaturam, quàm Deum, nisi simul referens eam in Deum, sicut in vltimum finem, vel aliquem finem inordinatum in ratione iam dicta.*

* In co. ar.

¶ Ad maiorem respondet D. S. in 2. senten. dist. 21. ar. vltimo ad tertium, quòd differt in potentijs actiuis, & passiuis; quia in potentiis actiuis, quod potest in plus, potest etiam in minus, vt qđ potest ferre centum, potest etiam ferre decem; in potentiis autem passiuis est ẽcõtrario, qui enim potest pati a paruo, potest etiam pati a maiori, vt si quis potest vinci ab vno, potest etiã a duobus, sed non conuertitur, & talis potentia potest esse potentia peccãdi; qui enim peccat, a peccati sui concupiscentia vincitur, hæc ille. Dicitur igitur ad maiorem, qui potest in plus potest in minus in potentiis actiuis, sed non in potentijs passiuis qualis est potẽtia peccantis, qui si potest pati a paruo peccato, potest etiam pati a magno, sed nõ ẽcontra. Dico autem in proposito, quòd mortale est magnum, veniale paruum, & igitur sequitur, quòd peccans venialiter possit peccare mortaliter, sed non ècontra. Secundò dico post S. Bonauen. negando maiorem absolutè, etiam de potentia actiua, quæ potest esse ordinata ad maius, & nõ ad minus diuersorum scilicet ordinũ, quia homo potest seipsum facilius interficere, quàm facere febricitare, & tamẽ interfectio maior est febre, &c. Tertiò dicitur iuxta communem Glosam, quòd vera est maior in his, quæ sunt vnius rationis, sed non tenet in his vbi maius, & minus non sunt vnius rationis; sicut patet, quòd homo potest intelligere, & tamen non potest volare. Ad minorem, cõceditur, conceditur etiam prima pars consequentis, scilicet quòd potuit bonum creatum diligere infra Deum, sed vel ordinatè referendo in Deum, vel referendo in alium finem inordinatũ, quia quicquid diligit infra Deum diligit propter Deum sicut vltimũ finem; vel diligit in ordine ad finem suum, qui est peccatum mortale; quare negatur, quòd possit diligere infra Deum inordinatè venialiter, quia vel diligit infra Deum, & ordinatè, & absque veniali, vel diligit infra Deum tamen inordinatè ad finẽ suũ mortalẽ, quare vel non peccabit vel peccabit mortaliter, vnde arguit S. Bonauen. in 2. di. 21. in simili, Contingit aliquid diligere inordinatè supra Deum, contingit etiam aliquid diligere ordinatè, & sub Deo, sed inter hæc duo cadit medium, videlicet aliquid diligere sub Deo, sed inordinatè, &c. quod est peccare venialiter. Dicit aũt ad hoc, ꝙ mediũ est inter diligere ordinatè sub Deo, & inordinatè supra Deum; dicitur quòd & si sit medium comparando statum ad statum simpliciter, comparando tamen ad hominem illum, non cadebat medium; ratio autem huius erat propter magnam approximationem ad Deum, &c. & sicut ipse dicit de homine in statu innocentiæ, quia non potuit tenere medium propter approximationẽ ad Deum; ita dico de Angelo propter conditionem naturæ suæ, quia videlicet non potest ferri in medium quin, & ad finem; & ideo oportet, quòd vel benè faciat ex charitate, vel quòd peccet mortaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia illa, quæ vidẽtur esse venialia dæmones procurant vt homines ad sui familiaritatem attrahant, & sic deducant eos in peccatum mortale, vnde in omnibus mortaliter peccant propter intentionem finis.

¶ Maior conceditur, quòd Angeli mali faciant, quæ ex genere sunt venialia, sed semper propter finẽ malum, scilicet vt eos trahant in peccatũ mortale, & cõsequenter ad condemnationẽ, vt satisfiat superbiæ suæ ne homo eis præferatur. Ad minorem, conceditur, quòd circunstantia, quæ est conditio personæ nõ trahit in aliam speciem nisi propter specialem prohibitionem vel votum, &c. vt patuit ar. 3. & q. 88. ar. 5. Sed dico, quòd circunstantia finis transfert in aliam speciem, vt patuit sępius. Et dico, vt iã, quòd diabolus etiam venialia ex genere semper ordinat in finẽ peccati mortalis, vnde negatur consequentia, quia licet committat aliquod de genere venialium, tamen semper cum praua intẽtione, quæ facit mortale.

¶ Nota verbum Doct. Sanct. quia in omnibus peccant mortaliter propter intentionem finis, quia ex genere actus peccati non semper mortaliter peccant, vt probat argumentum, sed solùm, quia semper referunt in malum finem, &c.

Vtrum primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd primi motus sensualitatis in ĩfidelibus sint peccata mortalia. Dicit enim Apostolus ad Rom. 8. quòd nihil est damnationis his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, & loquitur ibi de concupiscentia sensualitatis, vt ex præmissis apparet; hæc ergo causa est quare concupiscere non sit damnabile his, qui non secundum carnem ambulant, consentiendo scilicet concupiscentiæ, quia sunt in Christo Iesu; sed infideles non sunt in Christo Iesu, ergo in infidelibus est damnabile; primi igitᷣ motus infideliũ sunt peccata mortalia.

T 2. 2. q. 156. art. 2 ad 1. Et 1. 2. 24. q. 1. art. 1. co. Et 2. di. 21. q. 1. art. 3. quæst. ad 1. Et 4. di. 33 q. 1. ar 1. q. 2. ad 3. Et Veri. q. 26. arti. ad 16. Et Ma. q. 7 ar. 8. Et quol. 4. ar. 21. Et Rom. 1. pnacis. * In lib. de concordia gra. & lib. arb. a medio.

¶ 2 Præterea. Anselmus dicit in li. de gratia & lib. arbi.* Qui non sunt in Christo sentientes carnem, sequuntur damnationem, etiam si non secundùm carnẽ ambulant; sed damnatio non debetur nisi peccato mortali, ergo cum homo sentiat carnem secũdùm primum motum concupiscentiæ, videtur, quòd primus motus concupiscentiæ in infidelibus sit peccatum mortale.

¶ 3 Præterea. Anselmus dicit in eodem libro. Sic est factus homo vt concupiscentiam sentire non deberet; hoc autem debitum videtur homini remissum per gratiam baptismalem quam infideles non habent; ergo quandocumq; infidelis concupiscit etiam si non cõsentiat, peccat mortaliter contra debitum faciens.

¶ Sed contra est, quod dicitur Actuum decimo. Nõ est personarum acceptor Deus, quod ergo vni non imputat ad damnationem, nec alteri, sed primos motus fidelibus non imputat ad damnationem, ergo etiam nec infidelibus.

¶ Hic quæritur de dubio, quod incidit circa subiectum venialis, an videlicet motus primi infidelium sint etiam venialia vel peccata mortalia.

¶ Nota autem, quòd mouetur illa quæstio propter quorundã errorem, qui posuerunt in infidelibus etiam primos motus esse mortalia, vt habet D. S. in de Malo Mate. 7. ar. 8. & horũ motuũ tangit præsertim primum argumentum, quia sumpserunt occasionem illius falsæ æstimationis ex malo intellectu Apostoli ad Ro. 8. quia dicit Apostolus, nihil ergo nunc damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Et his verbis acceperunt a contrario sensu, quòd in infidelibus, qui non sunt in Christo Iesu scilicet per fidem, & dilectionem, & fidei sacramentum, etiam primi motus sint peccata mortalia, quamuis eis non consentiant, quod consentire vocat Apostolus secundum carnem ambulare; si enim illi qui non secundum carnem ambulant, idest non consentiunt huiusmodi motibus ex hoc non eis damnabile est, quòd carne seruiunt legi peccati secundum primos concupiscentiæ motus, quia sunt in Christo Iesu, sequitur a contrario sensu, quòd illis, qui non sunt in Christo Iesu hoc sit damnabile, sed vt patebit ad primum hoc ex littera haberi non pt. ¶ Nota ẽt, ꝙ quęstio intelligiᷣ de motibus nõ primò primis, & merè naturalibus q sunt extra genus motis, sed de secũdò primis, q ẽt in renatis fidelibus sunt venialia, vt patuit supra q. 74. ar. 3. De his em̃ quæritur, an videlicet motus, q in fidelibus sunt venialia in infidelibus sint mortalia, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd irrationabiliter dicitur, quod primi motus infideliũ sint peccata mortalia, si eis non consentiatur, & hoc patet dupliciter.

¶ D.S. primo

Conclusio responsi.

¶ D.S. primò respondet vnica conclusione, secundò eam probat duplici ratione, prima est ibi, primo quidem, &c. secunda ibi. Alio mõ, &c. Conclusio responsiua talis est. Irrationabiliter dicitur, ꝙ primi motus infidelium sint peccata mortalia, si eis non consentiatur. Et nota si eis non consentiatur, quia intelligit vt dictum est an eo modo quo in renatis sunt venialia, scilicet ante consensum sint in infidelibus mortalia. Consequenter cũ dicit.

¶ Primo quidem quia ipsa sensualitas non potest esse subiectum peccati mortalis, vt supra est habitũ. * est autem eadem natura sensualitatis in infidelibus, & fidelibus; vnde non potest esse, quòd solus motus sensualitatis in infidelibus sit peccatum mortale.

* q.74.ar.4

¶ Probat conclusionem primò ratione, quæ destruit fundamẽtũ alterius opinionis, supponit enim, quòd in sensualitate possit esse mortale, quod est falsum, &c. vnde arguitur sic. Eadem est natura sensualitatis in infidelibus, & fidelibus, sed sensualitas ipsa, scilicet secundum se non potest esse subiectum peccati mortalis, ergo non potest esse, quòd solus motus sensualitatis, scilicet sine consensu rationis sit peccatum mortale. Maior nota, quia sicut habent eandem naturam, ita & proprietatem, scilicet sensualitatem. Minor patuit supra q.74.ar.4. vnde patet, quòd stando in sensualitate vtrobique, scilicet infideli, & in infideli nõ est est quare ibi esset mortale, & non alibi, immo nullibi vt sic est mortale, quia ex sensualitate non habet aliquod peccatum mortalitatem, vnde dicit D.S. super Apostolum supra tangendo eandem rationem in substantia; primus motus non habet, quòd sit peccatũ mortale ex eo, ꝙ rationem nõ attingit in qua cõpletur ratio peccati, ista autẽ causa etiã ĩ infidelibus manet, vnde in infidelibus primi motus non sunt peccata mortalia. Tunc ibi.

¶ Alio modo ex statu ipsius peccantis, nunquam em̃ dignitas personæ diminuit peccatum, sed magis auget, vt ex supra dictis patet. * vnde nec peccatum est minus in fideli, quàm in infideli, sed multò maius.

* q.73.art. 10.

¶ Inducit aliam rationem pro conclusione, quæ sumitur ex statu peccantis, & tendit ad inconueniens, & arguitur. Peccatum aliquod non est minus in fideli, sed multò magis, ergo si in infideli est mortale multò magis in fideli, cõsequens est falsum, ergo & id ex quo sequitur, sequela vel consequentia est euidens; falsitas consequentis etiam admittitur ab aduersario qui dicit, quòd motus huiusmodi in fidelibus sint venialia; antecedens ꝓbatur primò ratione, secundò signo, ibi; nam & infi. &c. Ratione sic, nunquam dignitas personæ diminuit peccatum, sed magis auget, sed esse fidelem ex aliqua dignitas; igitur antecedens verum. Maior ista patuit supra q.73, ar.10. Minor nota, &c.

¶ Nam & infidelium peccata magis merentur veniã propter ignorantiam, secundum illud primæ ad Thimo. primo. Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea; & peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ sacramenta, secundùm illud Heb. 10. Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui sanguinem testamenti in quo sanctificatus est, pollutum duxerit?

¶ Probat antecedens signo, quia peccata infidelium, &c. quàm scilicet peccata fidelium, quæ non fuerunt ex tali ignorantia, ergo signum est, quòd peccata infidelium sunt minora cæteris paribus, assumptum illud patet per secundam auctoritatem Apostoli in littera clarè. Eandem rationem habet D.S. supra Apostolũ. vbi sic dicit. Præterea in eadem specie peccati grauius peccat fidelis, quàm infidelis, secundum illud Hebr. 10. Quantò magis putatis, &c. si ergo primi motus in infidelib. essent pecata mortalia, multò magis in fidelibus, hæc ille. Ex quo patet nullitas opinionis contrariæ, nec etiam probant tales opinantes aliquid per hoc, quòd motus infidelium sunt cum originali, quia quamuis peccata infidelium sint cum originali, & non motus fidelium, per hoc tamen non habent damnabilitatem, sed solùm ex consensu rationis; existente enim habitu adulterij in aliquo, motus subitus adulterij ex eo procedens nõ est propterea mortale, quãuis talis habitus iuxta supra dicta q.81.ar.1. non sit peccatũ sicut originale, vide de Malo, Ma.7.ar.3. ad septimum pulchra.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, ꝙ benè procedit, quia supra q.73. ar. 10. ad secundum. dicebatur, quòd non est personarũ acceptor Deus, quia maiores plus punit, quia & eorum culpa grauior est, & per consequens cum infideles in huiusmodi motibus non habeant aliquod aggrauans; ideo Deus si plus imputaret infidelibus ꝗqua les motus, quàm fidelibus videretur acceptor personarũ, sed nõ si è contra faciat, quia ex parte fidelium est aliquod aggrauans, quod autem supra dictum vbi iam fuit, quòd peccata per surreptionẽ sint minora in perfectis, & maioribus, intelligitur de maioribus in virtute non in statu, & dignitate, & hoc non est propter conditionem personæ vt sic, sed quia magis solliciti sunt ad delenda venialia, nec tam afficiuntur sicut imperfecti in virtutibus cum quo stat, quòd maioritas, quæ est secundum fidem, augeat venialia cæteris paribus, esto maioritas in virtute diminuat ratione dicta, vnde stant simul, quæ D.S. hic dicit, & supra, quia videlicet, fidelem esse aggrauat venialia etiam fidelium supra venialia infidelium, & quòd esse virtuosum diminuit peccata venialia ex surreptione, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quæ aufertur per gratiam Iesu Christi, quamuis maneat concupiscentiæ fomes; vnde hoc, ꝙ fideles concupiscũt non est in eis signum damnationis originalis peccati, sicut est in infidelibus, & hoc etiam modo intelligendũ est dictum Anselmi. * Vnde patet solutio ad secundum.

* Positum in arg. 2.

¶ Hoc oportet prænotare ex supra dictis, quòd originale per gratiam tollitur quo ad reatum, & quo ad formale, manet tamẽ quo ad fomitem; qui tamen cum culpa per gratiam dimissa est non habet rationem peccati vel damnabilis; in infidelibus verò manent, ꝙ sunt ambo simul, scilicet quo ad formale, & materiale, & sub ratione culpæ damnabilis, vnde & motus fidelium, qui consurgunt ex fomite remanente, non sunt cum aliquo damnabili, sed motus infidelium sunt cum aliquo damnabili. Dicitur igitur ad argumentum. Ad maiorem, quòd nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant, idest non consentiunt motibus sensualitatis, verũ est, non quia aliquando ipsis motibus secundum se debeatur damnatio, sed quia aliquando sunt cum radice sua damnabili. Vltra, & loquitur de concupiscentia inordinata, ad hoc dicit D.S. sup Apostolum, quòd non dicit Apostolus, quòd hoc solùm non sit dãnabile his, qui sunt in Christo Iesu, quòd carne non seruiunt legi peccati secundũ concupiscentiæ motus, sed quòd omnino nihil damnationis est eis; illis aũt qui non sunt in Christo Iesu est hoc ipsum damnabile. Vltra, dato quòd loquatur de concupiscẽtia. Dico, quòd esse in Christo est causa quare concupiscere non sit damnabile, idest non cum dãnabili radice, quia videlicet his, qui non sunt in Christo Iesu sunt damnabiles huiusmodi motus secundum damnationem originalis peccati, quæ damnatio adhuc in eis manet, a qua sunt liberati hi qui sunt in Christo Iesu, non autem sic, quòd per huiusmodi motus noua eis addatur damnatio. Ad minorem conceditur, quòd infideles non sunt in Christo, &c. ergo est in eis dãnabile, si intelligitur, ꝙ motus s̃m se sint dãnabiles, negatur, sed sunt cũ culpa originali manente adhuc sub ratione culpæ damnabilis, quare negatur cõsequẽtia.

¶ Ad secundi maiorem, sequuntur damnationẽ idest sentiunt effectum, & signum alterius, quod est damnabile in eis, quia vt dictum est, illi motus ebuliũt ex fomite qui in infidelibus habet rationem culpæ, nõ quidem actualis, sed originalis vt potest patere ex supra dictis q.82. & 83. Ad minorem, damnatio non debetur nisi peccato mortali actuali vel originali, sed non solùm actuali mortali; quare negatur consequentia, quòd ipse motus sit mortale actuale, sed est ex & cum mortali origi. Vide D.S. de Malo, supra in hoc corp.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud debitum non concupiscendi erat per originalem iustitiam, vnde id, quod opponitur tali debito non pertinet ad peccatum actuale, sed ad peccatum originale.

¶ Maior vera, factus est homo, s. a Deo in prima institutione vt concupiscentiam sentire non deberet propter scilicet originalem iustitiam in qua conditus fuit, & ergo concupiscentia pertinet ad defectũ istius iustitiæ originalis qui defectus est peccatum originale. Minor cõceditur, & patuit de ea sup. q.81. ar.1. statim post principiũ corporis quomodo per baptismum dimittitur originale. Negatur autem cõsequentia, sed sequitur, quòd sint in peccato originali, quod opponitur prædicto debito, quia deberet habere, & habent eius priuationem, & oppositũ, quod est originale peccatum. Vnde dicit D.S. de Malo, illud debitũ nõ sentiendi carnem est debitum habendi originalem iustitiam, ex quo sequitur, ꝙ non habens eã vel aliquid loco eius sicut gratiã baptismalẽ, habeat peccatũ originale, nõ autẽ, ꝙ habeat in quolibet suo motu peccatũ mortale, hæc ille. Et p hæc patet solutio. Et nota verbũ, q̃a per aliquid loco iustitiæ originalis dimittitur peccatum valet pro supra dictis, vbi immediatè, &c.

Vtrum peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali.

V

3.q. 90.art. 4 ad 3. Et 2.di. 21.ar. 3 ad 5. & d. 42. q.1.art. 5. ad 7 Et 4.d. 45.q 1. arti.3.ad 6. Et veri. q. 24.ar. 12 ad 2. & q. 28. arti.3. ad 4. Et Ma.q.5. arti.2. ad 7. Et q.7. ar. 10.ad 1. *q.88.ar.3.

AD sextũ sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatũ veniale possit esse in aliquo cum solo originali. Dispositio enim præcedit habitũ, sed veniale est dispositio ad mortale, vt supra dictum est. * ergo veniale in infideli cui non remittitur originale inuenitur ante mortale, & sic quandoque infideles habent peccata venialia cum originali sine mortalibus.

¶ 2 Præterea.

¶ 2 Præterea. Minus habet de connexione, & conuenientia veniale cum mortali, quàm mortale peccatũ cũ mortali; sed infidelis subiectus originali peccato potest committere vnum peccatum mortale, & nõ aliud; ergo potest committere peccatũ veniale, & nõ mortale.

¶ 3 Præterea. Determinari potest tempus in quo puer primò potest esse actor peccati actualis, ad quod tempus cum peruenerit, potest ad minus per aliquod breue spacium stare, quòd non peccet mortaliter, quia hoc etiam in maximis sceleratis contingit. In illo autem spacio, quantumcumque breui potest peccare venialiter; ergo peccatum veniale potest esse in aliquo cũ originali peccato absque mortali.

¶ Sed contra est, quia pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum, vbi non est pęna sensus vt infra dicetur.* In inferno autem detruduntur homines propter solum peccatum mortale, ergo non erit locus in quo possit puniri ille, qui habet peccatum veniale cum originali solo.

* In 3. parte, sed non compleuit.

¶ Hic vltimò quærit de alio subiecto venialis peccati, de quo aliud dubium incidit, an videlicet veniale possit esse in aliquo cũ solo originali, absque scilicet actuali mortali, ita quòd aliquis non baptizatus cum ad annos discretionis venerit possit peccare venialiter antequam peccet mortaliter.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd impossibile est, quòd peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato absque mortali. Cuius ratio est, quia antequam ad annos discretionis perueniat, defectus ætatis prohibens vsum rationis, excusat eum a peccato mortali, vnde multò magis excusat eum a peccato veniali si committat aliquid quod sit ex genere suo tale; cum verò vsum rationis habere inceperit, non omnino excusat a culpa venialis, & mortalis peccati.

Conclusio responsi.

¶ Conclusio responsiua est in principio corporis quam etiam in multis alijs locis D. S. habet. Impossibile est, quòd peccatũ veniale sit in aliquo cum originali peccato absque mortali. s. actuali; probatur conclusio, defectus ętatis prohibens discretionem, & vsum rationis excusat aliquem a peccato veniali si cõmittat etiã aliquid quod ex genere suo sit tale, scilicet veniale; cũ verò vsum rationis habere inceperit non omnino excusatur a culpa venialis, & mortalis peccati. Minor suppletur formaliter, sed cum ad vsum rationis venerit vel consequitur remissionẽ originalis peccati antequam peccet venialiter, vel si non consequitur remissionem originalis, peccabit primò mortaliter antequam venialiter ergo conclusio vera, quia oportet, quòd vel ante veniale dimittatur originale, vel ante veniale cum originali assit mortale. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem, secundò probat minorem, ibi. Sed primũ, &c. Maior ergo patet in principio pro prima parte, quia antequam ad annos discretionis perueniat, defectus ætatis prohibens vsum rationis excusat eum a mortali, igitur prima pars vera, quòd multò magis a veniali. Secunda pars maioris relinquitur nota, &, stat fundamentum vtriusque partis in hoc, quia oportet peccatum esse voluntarium, sed non est voluntariũ sine vsu rationis, igitur, &c. Deinde ibi.

¶ Sed primum, quod tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso. & siquidem seipsum ordinauerit ad debitum finẽ, per gratiam consequetur remissionem originalis peccati.

¶ Declarat minorem principalem, & primò primam partem, secundò secundam, ibi. Si verò non &c. Arguitur sic pro prima, quia primum quod homini venienti ad vsum rationis cogitandum occurrit, est deliberare de seipso, sed si seipsum ordinauerit ad debitum finem, per gratiam consequetur remissionem originalis peccati, scilicet ante veniale; & sic prima pars minoris vera, quia primò quando est in ea conditione vt possit peccare venialiter tenetur se conuertere ad Deum, quod si facit dimittitur originale, &c. Deinde ibi.

¶ Si verò non ordinet seipsum ad debitum finẽ secũdũ quòd i illa ætate est capax discretionis, peccabit mortaliter non faciens, quod in se est, & tunc nõ erit in eo peccatum veniale sine mortali, nisi postquam totũ fuerit sibi per gratiam remissum.

¶ Declaratur secunda pars minoris sic, quia si homo tunc nõ ordinet seipsum ad debitum finem, secundum quod in illa ætate est capax discretionis, peccabit mortaliter peccato, scilicet omissionis, non faciẽs, quod in se est; & ergo sequitur illa pars, quod tũc nõ erit in eo veniale cum originali sine mortali, nisi totum scilicet originale, & mortale omissionis fuerit sibi per gratiã remissũ; tũc s. poterit in eo esse veniale sine mortali, & s. etiam originali; sed quãdiu originale nõ est remissum non põt esse veniale sine mortali actuali saltẽ omissionis, &c. Vide de hoc ar. D. S. in 2. d. 42. q. 1. ar. 5. ad 7 vbi dicit inter cætera, quod valẽt pro maiori intellectu; Imperfectio ætatis excusat mortale, vt puer nõdũ hñs vsum lib. arb. mortalis reus nõ hẽ, etiam si actũ faciat, quod ex genere suo peccatũ mortale est, vnde multo amplius excusat infantia ne peccatũ veniale imputetur, & ideo nõ põt esse, quòd hõ venialiter peccet ante illud tẽpus quo vsum rõnis habet vt iã mortaliter peccare possit statim autẽ vt ad tẽpus illud puenit vel gratiã habet, vel in peccato mortali est; quia si facit, quod in se est, Deus ei grãm infundit, si autẽ non facit, mortaliter peccat, quia tũc est tẽpus vt de salute sua cogitet, & det operã, & ideo positio est impossibilis. Si tñ ponatur per impossibile tũc talis puniret pęna sensibili pro veniali in inferno, & pęna illa erit æterna, sed hoc accidit veniali inquãtũ est sine grã, hæc ille. vide Capreo. in 4. d. 16. ad 2. ¶ Nota circa illũ ar. quòd. s. si se ordinauerit ad debitũ finẽ, per gratiã cõsequitur remissionẽ originalis peccati, inota inquã, quia D. S. loquitur de ordinatione absolute, & in cõi, quia nõ loquitur pro aliquo determinato statu, pro statu enim legis naturæ cõsequebatur homo remissionẽ originalis aliter, quàm in statu veteris legis, & aliter nunc, loquitur etiã de adultis, & ergo non oportuit D. S. dicere, quòd peccatũ originale remittatur per ordinationẽ in Deũ cũ voto baptismi, quia hoc est pro statu isto; sed aliquando adulti consequebantur gratiam absque baptismo, vt patebit infra q. 103. art. 1. & ideo dictum D. S. stat solidum, quia ex ordinatione in Deum secundùm congruentiam status, & temporis, consequitur quis adultus remissionem originalis.

¶ Circa argumentum in contrarium nota, quòd arguit pro conclusione, quia nõ esset inuenire locũ vbi puniretur talis, qui haberet veniale cũ solo originali; quia nõ in limbo, ibi enim non est pęna sensus, quę tñ debetur etiã veniali, quę est culpa actualis de quo D. S. se remittit ad tertiam partẽ quam cõplere proposuit, sed Deus aliter disposuit, nec puniretur in inferno, quia ibi puniuntur solũ mortalia actualia, & ergo nõ est casus possibilis: nec puniretur in purgatorio vt constat, quia originale est mortale, licet non actuale, & non compatitur gratiam; solùm autem in gratia existentes in purgatorio purgantur, originale autem post hanc vitã non est purgabile vel remissibile, procedit autem hæc ratio secundùm ordinem nunc institutum quamuis dato casu illo secus fieret, vt patet ex iam allegatis ex secundo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd veniale nõ est dispositio ex necessitate præcedens mortale, sed contingenter; sicut quando labor disponit ad febrem, non autem sicut calor disponit ad formam ignis.

¶ Maiorem distinguo, quia duplex est dispositio vna necessaria ad id, ad quod disponit, & hæc semper præcedit habitum vel id ad quod disponit, alia est dispositio non necessaria, sed quæ ordinatur vt aliud facilius habeatur, quod tñ sine ea esse potest licet nõ ita de facili, sicut patet, quòd ligna perunduntur oleo vel butiro vt citius inflammẽtur; vel sub alijs verbis, vna est dispositio secundum ordinẽ necessariũ, & naturalẽ, sicut calor disponit ad formã ignis, alia cõtingẽter, & quasi per accidens se habet, sicut ira disponit ad febrẽ, nõ tñ oportet, quòd semper ira febrẽ præcedat. Tũc dicitur ad maiorẽ, dispositio primo modo semper præcedit habitũ, sed nõ secundo mõ. Ad minorẽ, veniale est dispositio ad mortale secundo mõ. s. contingenter, & nõ necessariò, sicut labor disponit ad febrẽ. Negatur igitur prima cõsequentia, quia infidelẽ oportet omittere mortaliter antequã peccet venialiter quia dato, quòd peccato cõmissionis peccet primò venialiter, tñ prius ordine naturæ saltẽ oportet peccare omissiuè mortaliter, quare negatur cõsequẽtia.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd non impeditur peccatum veniale esse simul cum solo originali propter distantiam eius vel conuenientiam, sed propter defectũ vsus rationis, vt dictum est.

* In corp.

¶ Maior conceditur, similiter, & minor, sed negatur consequentia, quia procedit secundum nõ causam; non enim ideo nõ põt in originali existẽs, primò peccare solũ venialiter propter conuenientiã vel connexionem cum originali quasi sit magis propinquũ originali, quàm mortale actuale, sed ratione dicta scilicet propter defectũ vsus rationis, & propter necessariam ordinationem sui in Deũ pro principio vsus rationis, quæ non patiuntur veniale ante mortale cum solo originali, vt patuit, &c.

¶ Ad tertium dicẽdũ, quòd ab alijs peccatis mortalibus põt puer incipiẽs habere vsum rationis per aliquod tẽpus abstinere, sed a peccato omissionis prædictæ non liberatur nisi quàm cito potest se conuertat ad Deum. Primum enim; quod occurrit homini discretionẽ habenti, est quod de seipso cogitet ad quẽ alia ordinet sicut ad finem. Finis enim est prior in intentione, & ideo hoc est tempus pro quo obligatur, ex Dei præcepto

affirmatiuo

affirmatiuo, quæ dominus dicit. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Zach. 1.

Zach. 1.

¶ Maior conceditur de peccatis mortalibus cõmissionis, quia potest stare in vsu rõnis non cõmittẽs aliquod mortalium; sed negatur de peccato mortali omissionis, ita φ habeat ad tps vsum rationis sufficientem in iudicio Dei conuertendi se ad Deum, & si non cõuertat, φ non peccet mortaliter; & hæc ostendit D. S. in solutione, quia pro hoc tpe obligat præceptum affirmatiuum quo dr. Conuertimini ad me &c. cui præcepto opponitur nõ cõuersio pro tali tpe. Vnde dicit D. S. de malo, licet præcepta affirmatiua cõiter loquendo non obligent ad semper, tñ ad hoc est homo naturali lege obligatus, vt primò sit sollicitus de sua salute secundum illud Matthæi, Primum quærite regnum Dei &c. Vltimus enim finis naturaliter cadit in appetitu, sicut prima principia naturaliter primò cadunt in apprehensione, sic enim omnia desideria præsupponunt desiderium vltimi finis, sicut omnes speculationes præsupponunt speculationem primorum principiorum, hæc illæ. Ad minorem conceditur, φ possit peccare venialiter, sed si venialiter peccat committendo, necessariò etiam peccat mortaliter omittendo; quare negatur consequentia. Nota φ circa hanc solutionem posset esse quæstio, an intelligatur de solis infidelibus, & his quibus non remittitur originale ante vsum rationis, quòd tales pro principio vsus rationis teneantur se conuertere ad Deum, sicut ad vltimum finem, & salutis auctorem, non autem de fidelibus quibus originale dimissum est in baptismo, loquitur enim corpus, & argumenta semper de his qui sunt in originali, quales non sunt fideles baptizati, qui saltem habitualiter ad Deũ conuersi sunt ex susceptione sacramenti. Ad hoc vr dicendum, φ quamuis corpus articuli, & argumenta solùm loquantur de habente originale, vt patet intuenti, tñ si aduertatur rõ dicti quã habet ista solutio nõ minus, immo magis videntur obligari fideles illo præcepto affirmatiuo, q̃ infideles, tũ quia est de lege naturæ, tum quia esto per sacramentum conuersi sint habitualiter; tñ præceptum intelligitur de conuersione actuali, vt patet intuenti D. S. allegatũ ex de malo, quia loquitur de desiderio actuali vltimi finis; vnde magis tenentur se tpe debito actualiter conuertere faciendo quod in se est, quòd si omittãt, eadem ratione peccãt qua infideles habentes originale, & huic dicto fauet Capreolus in 2. dist. 40. ad tertium contra secundam conclusionem, vbi dicit, conceditur, φ charitas non solùm potest ordinare, immo si est vera charitas ordinat hominẽ, & omnia quę sunt hominis in Deum, ac per hoc omnes actus bonos ordinatos sicut in finem proximũ in hominem, vel in aliquid hominis, virtualiter in finem suum refert; qsi autem hic contingat, dr φ charitas aut infunditur adulto aut paruulo, si adulto, tunc in instanti infusionis, & iustificationis impij adultus ille diligit Deum super omnia, & ordinat oĩa sua in Deum; si paruulo tũc adueniẽte tpe quo ¡õt vti perfectè rõne, talis refert se, & sua in Deum, aut peccabit mortaliter iuxta imaginationem S. Thomæ in simili mat. 2. sententiarũ. dist. 42. q. 1. ar. 4. ad septimum, hæc ille. Et allegat D. S. sicut prius post corpus articuli allegatus est. Ex quibus patet, quòd Capreolus sensit, & intelligit etiam puerum qui paruulus, & ante vsum rationis recipit charitatem, obligari per hoc præceptum, & de eo intelligi dicta D. S. in 2. quæ cõtinent præcisè intentionem huius articuli; quare vr probabilius hoc esse iuxta mentem D. S. Vide si placet de hac materia D. Antoninũ prima par. tit. 13. c. 2. § 3 circa finem, vbi & videbis quo tempore soleat communiter accidere puero vsus rationis, quia circa annum vndecimum &c. cum quo finem facimus de peccati materia, sequitur materia de legibus.

Dubitatio.

Respons.

Capreolus

Quæstio Nonagesima.

De principijs exterioribus actuum, scilicet de lege in communi, quantum ad essentiam.

A

CONsequenter cõsiderandum est de principijs exterioribus actuum. Principiũ autem exterius ad malum inclinans est diabolus; de cuius tentatione in primo dictum est. * Principium autem exterius mouẽs ad bonum est Deus, qui & nos instruit per legem, & iuuat per gratiam. Vnde primò de lege; secundò de gratia dicendum est. Circa legem autem primò oportet considerare de ipsa lege in communi; secundò de partibus eius. Circa legem autem in communi, tria occurrunt cõsideranda. Primò quidem de essentia ipsius, Secundò de differentia legum. Tertiò de effectibus legis. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum lex sit aliquid rationis. Secundò, de fine legis. Tertiò, de causa eius. Quartò, de promulgatione ipsius.

* q. 114. ar. 2. & 3.

¶ Postquam determinatum est de principijs interioribus humanorum actuum, hic consequenter iuxta ordinem supra statutum q. 49. determinatur de principijs exterioribus eorundẽ. Principiũ autem exterius ad malum inclinãs est diabolus; sed quia de illius tentatione, & inductione in pctm dictũ est prima par. q. 114. ar. 2. & 3. ideo hic prætermittitur; vnde restat agendum de principio exteriori, quod mouet ad bonum, qđ est Deus, qui quidem hoc facit primò nos instruendo per legẽ, secundò iuuando per gratiam; primò igitur agendum est de lege; secundò de gratia in q. 109. Circa primum, primò agẽdum est de lege in cõi; secundò de partibus eius q. 93. Circa primũ, tria sunt agenda; primò inquirendũ est qđ sit lex; secundò inquirendum est de differentijs legum in q. seq. tertiò de effectibus legis. q. 92. Circa primũ, primò inquiritur genus legis; secũdò differentia art. 2. Nota autem, φ quia hic agitur principaliter de extrinseco principio humanorum actuũ, qđ est Deus qui iuuat nos in bonũ gratuitum de quo Theologus intẽdit mediante lege, & gra, ideo esto lex aliquo modo sit intra hominem, φ similiter gratia, quia tñ proueniunt a principio extrinseco. s. Deo, ideo tractatus iste dr esse de principijs extrinsecis. s. Deo & diabolo. Determinatio autem de diabolo prætermittitur ratione iam dicta; & singulariter lex noua de qua principaliter intenditur est intra hominem, vt patebit infra q. 106. art. 1. quia tamen vt dictũ est, non determinatur de ea, nisi quia a Deo qui est extrinsecus, ideo tractatus ille vocatur de principijs extrinsecis.

Vtrum lex sit aliquid rationis.

AD primum sic proceditur. Videtur, φ lex non sit aliquid rationis. Dicit. n. Apostolus ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil, quod est rationis est in membris, quia ratio non vtitur organo corporali; ergo lex non est aliquid rationis.

Infra q. 91. art. 1. co & q. 92 art. 1. cor. & q. 94. art. 1. cor.

¶ 2 Præt. in ratione non est nisi potentia, habitus, & actus; sed lex non est ipsa potentia rationis. Similiter etiam non est aliquis habitus rationis, quia habitus rationis sunt virtutes intellectuales, de quibus supra dictum est, * nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu lex cessaret, puta in dormientibus; ergo lex non est aliquid rationis.

* q. 57.

¶ 3 Præt. lex mouet eos qui subijciuntur legi ad rectè agendum, sed mouere ad agendum propriè pertinet ad voluntatem, vt patet ex præmissis; * ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad voluntatem, secundum quòd etiam iurisperitus dicit. * Quod placuit principi, legis habet vigorem.

* q. 9. art. 1.

* ff. digest. ve. lib. 1. titu. 4. leg. 1. & in princ.

¶ Sed contra est, quòd ad legem pertinet præcipere, & prohibere; sed imperare est rationis, vt supra habitum est; * ergo lex est aliquid rationis.

* q. 17. art. 1.

¶ Hic primò inquirit de genere legis in cõmuni, an sit aliquid rationis id est pertineat ad rationem, & nõ ad voluntatem, & potest intelligi pertinere ad rationem, & esse aliquid rationis tanq̃ subiecti, vel tanquàm principij, vel tanq̃ cognoscentis, & quomodocunq; intelligatur tunc lex est aliquid rationis. i. ad rationem pertinet instituere legem, ipsa etiam est subiectũ legis, ipsa apprehendit legem; lex. n. nihil aliud est quàm ipsa præcepta ordinãtia nos ad aliquas operationes actu, vel habitu apprehensa, quorum quidem præceptorũ esto non cuiuslibet ratio sit institutiua tñ cuiuslibet ratio est apprehensiua, & secundum ea directiua; vnde lex est rationis tanq̃ secundum legem dirigentis, & sicut legẽ cognoscentis, & sicut legem instituentis, vnde videndum est de articulo.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd lex quædam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex a ligando, quia obligat ad agendum.

¶ Conclusio rñsiua est in fine, lex est aliquid ptinẽs ad rõnem, (scilicet tanq̃ rõ, & regula dirigendi ad dirigentẽ) ꝑbatur cõclusio. In vnoquoq; gñe id, qđ est principiũ est mẽsura, & regula illius generis; sed rõ est principiũ primũ actuũ humanorũ; ergo ipsa est mensura. i. eius est mensurare, & regulare actus humanos, & ad eã ptinet regula humanorũ actuũ (subsumitur) sed lex est qdã regula, & mensura actuũ ſm quã inducitur aliquis ad agendũ, vel ab agendo retrahitur; ergo lex ptinet ad rationẽ. s. sicut regula ad regulantẽ &c. Huius rõnis D. S. ponit primò subsumptam; secũdò minorem, ibi. Regula autẽ &c. tertiò maiorem, ibi. In vnoquoq; autem &c. quarto conclusionẽ, ibi. Vñ relinquitur &c. subsumpta igitur ꝑbatur ex Ethimologia noĩs, quia dr lex a ligando, quia obligat tanquàm. s. regula ad agendum &c. Deinde ibi.

Conclusio responsiua.

¶ Regula autẽ, & mensura humanorũ actuum est rõ quæ est principium primum actuum humanorum, vt ex prædictis patet. * Rõnis. n. est ordinare ad finem qui est primum principium in agendis secundũ Philosophum.

* q. 66. ar. 1.

¶Annectit minorem, quę patet ex dictis q.66.art.1.& tangitur hic probatio breuis; quia rationis eſt ordinare ad finem, ſed finis eſt principium in agendis ſm Philoſophum, quare minor vera, ꝙ ratio eſt principium humanorum actuum; & patet etiam iſta minor ex q.1.art.1. quia actus humanus dicitur, quia a volũtate deliberata propter finem, ſed ad hoc neceſſario primò concurrit ratio; igitur &c. Nota autem, ꝙ D.S. dicit, quòd lex eſt regula, & ꝙ ratio ſit regula, ſed diuerſimode accipitur regula; lex.n. eſt regula eſſentialiter, ſed ratio eſt regula, ideſt regulatiua aliorum, & directiua ad opus humanum loquendo de ratione practica, & per hoc habet D.S. intẽtum, ꝙ quia ratio eſt regula.i. regulatiua, ideo ad eã pertinet lex quæ eſt regula &c. Vel ſecundò lex eſt regula ſicut quo, ratio ſicut quod, & vtrunq; ſimul eſt regula completa, q̃a ratio præſidentis informata recto dictamine ordinat ſubditos.

Dub. 811.

¶In vnoquoque autem genere, id quod eſt principiũ eſt menſura, & regula illius generis; ſicut vnitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum. ——

¶Subiungit maiorem, quæ patet exemplariter de vnitate numeri, quia eſt principium numeri, ideo etiam eſt menſura omnis numeri, quia omnis numerus ex replicatione vnitatis cognoſcitur; ſimilr̃ patet de primo motu, qui eſt principium omnis motus, & per hoc menſura omnium motuum, vt patet 4.Phyſic. Vult ergo breuiter articuli corpus, quòd regula pertinet ad eam potentiam cuius eſt alias regulare; ſed hoc eſt rationis, ergo &c. Eſt autem lex regula, & rationis eſt regulare, & dirigere, & præcipere, & prohibere operationes, ergo &c.

Intentũ corpons.

¶Vnde relinquitur, quòd lex ſit aliquid pertinens ad rationem. ——

¶Infert concluſionem ipſam iam ſatis probatam. Nota autem, quòd etiam ex hoc corpore habetur expreſſe, ꝙ lex eſt aliquid rationis ſecundum eſſe obiectum cognitum, quia regulator dicitur attendere, & conſiderare regulam, & ipſam cognoſcere; ſed ſi addamus poſtea habenda, quòd non quælibet ratio eſt aliorum regitiua, ſed ratio præſidentis, & Principis q̃ dirigit communitatem perfectam in bonum commune, ſequitur quòd lex eſt aliquid rationis, ſicut dictamẽ eius ab ipſa, & in ipſa exiſtẽs ſubiectiuè tanq̃ terminus actus intelligẽdi practici, quod dictamen actu ineſt q̃n actu conſiderat, habitu autem quando deſinit actu conſiderare; habetur ergo quòd lex eſt aliquid rationis tanq̃ eius effectus in ipſa exiſtens, loquẽdo de ratione Principis; in ratione autem ſubditi, vt habeat actu vim legis, oportet, ꝙ habeat eſſe cognitum, & licet apprehendendo legem etiam producat verbum, tñ illa apprehenſio præſupponit legem per intellectum Principis productam, & conſtitutam; quare nec etiam conceptus ſubditi, vt ſic eſt regulatiuus aliorum; quare in intellectu ſubditi lex habet eſſe apprehenſum, ſed non conſtituitur per ipſum, apprehendit autẽ legem per ſcripturam, vel promulgationem vocalẽ, vel interiorẽ, vt patebit.

Explicatur reſponſio.

¶Et confirmatur concluſio ratione argumenti in contrarium. Circa hoc argumentum, vide infra q.92.art.2. ad primum, quia ſi præceptum capiatur extensè, vt comprehendit etiam prohibitionem, & omnem ordinationem, vel dictamẽ rationis Principis; ſic lex eſſentialiter eſt præceptum, ſ. commune; ſi autem capiatur pręceptũ pro actu quo aliquis particularis inducitur ad ea quæ ſunt legis implenda, ſic eſt actus rationis, vt patuit ſupra q.17.artic.1. quare ſequitur, quòd ſicut actus ille eſt rationis ſic & lex ipſa, ſit aliquid rationis.ſ. Principis, & præſidentis communitati Politicæ quæ ratio eſt factiua legis, & aliorum regitiua; vnde oportet memorari aliàs dictorum, quòd actionis immanentis idem eſt cauſa effectiua, & ſubiectiua; quia ergo ratio Principis per actionem immanentem cauſat legem tanquàm terminum intrinſecum, ſequitur, quòd lex eſt effectus rationis, & in ipſa ſubiectiuè

¶Ad primum ergo dicendum, quòd cum lex ſit regula quædam, & menſura, dr̃ dupliciter eſſe in aliquo. Vno modo ſicut in mẽſurante, & regulante, & quia hoc eſt proprium rationis, ideo per hunc modum lex eſt in ratione ſola. Alio modo ſicut in regulato, & menſurato, & ſic lex eſt in omnibus quæ inclinãtur in aliquid ex aliqua lege; ita ꝙ quęlibet inclinatio proueniẽs ex aliqua lege poteſt dici lex, non eſſentialiter, ſed quaſi participatiuè, & hoc modo inclinatio ipſa membrorum ad concupiſcendum, lex membrorum vocatur. ——

¶Maior requirit infra dicenda q.91. artic 6. Dico enim, quòd in membris dicitur eſſe lex fomitis non quidem lex eſſentialiter dicta, ſed lex participatiuè, & cum hoc indirectè; dr̃ enim, ꝙ lex accipitur dupliciter, vno modo eſſentialiter, & ſic eſt aliquid pertinens ad rationem principis præſertim tãquàm dictamen eius, & ſic fomes qui eſt in mẽbris non eſt lex; ſecundo mõ accipitur lex participatiuè.i. pro eo, quod eſt ex lege.i. pro inclinatione proueniente ex aliqua lege; & hoc eſt dupliciter, vno modo directè inquantum legiſlator ſubditos ſuos inclinat, & inducit ad aliquid, & diuerſos ad diuerſa ſm exigentiam conditionis ſuæ, & ſic fomes non habet rationem legis etiam participatiuè captæ; quia Deus nõ induxit fomitẽ ſm conditionem naturę humanæ, immo oppoſitum induxit condendo hominem, quia ſm cõditionẽ naturæ debet operari ſm rationem, & non habere motus ſenſualitatis repugnantes rõni; ſed alio modo legiſlator indirectè, & ex conſequenti induxit ſm iuſtam legem hmõi fomitem inquãtum pęnalis, quia iuſtum erat, vt qui nollet eſſe, & manere in dignitate humana, aſſimilaretur beſtijs in pœnã ſuam, & ita patet ad maiorem, ꝙ Apoſtolus vidit legem participatiuè dictã, & indirectam in membris. Ad minorẽ, nihil q̃d eſt rõnis eſt in membris, verum vt regulãs, tñ in membris põt aliquid eſſe a recta ratione, & iuſta lege proueniens, ſic fomes ex lege Diuina prouenit in mẽbra, q̃a Deus iuſtè ſubtrahendo iuſtitiam originalem inſlixit fomitẽ iudĩ rectè tanquàm legem indirectã, & ita dr̃ ad minorem negãdo, ꝙ nihil rõnis poſſit eſſe in membris participatiuè, quæ quidẽ participatio rõnis etiam dr̃ lex. Ad probationem minoris conceditur, ꝙ rõ non vtitur organo, & hoc probatur; ſed non probatur quin a ratione præſertim diuina (in propoſito) deriuetur aliquid in organum corporale indirectè in pœnam peccati, quod deriuatum, vel magis conſequens ſubtractionẽ iuſtitiæ originalis dr̃ lex participatiuè; quare dr̃ ad conſequentiam negando de lege eſſentialiter dicta (de qua intelligitur concluſio art.) ꝙ illa non ſit aliq̃d rõnis aliquid ſubiectiuè, & effectiuè, licet probet, ꝙ lex (.i. id ad q̃d quis ex vera lege inducitur) nõ ſit rõnis formaliter, ſed ſolùm cauſaliter, vnde lex eſſentialiter eſt formaliter rõnis, lex autẽ participatiuè eſt rationis cauſaliter, ſicut dr̃. Illa eſt lex ruſticorum, arare agros.i. eſt id ad quod inducũtur ex lege eſſentialiter dicta, quæ dictat eos debere arare; ſicut dicitur, quòd ſic operari eſt lex religioſorum, capitur enim plerumque lex participatiuè &c.

Quomodo fomes ſit lex.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut in actib. exterioribus eſt cõſiderare operationem, & operatum, puta ędificationem, & ędificatum; ita in operibus rationis eſt conſiderare ipſum actũ rationis, qui eſt intelligere, & ratiocinari, & aliquid per hmõi actum conſtitutum, quod quidem in ſpeculatiua ratione primò quidem eſt definitio, ſecũdò enunciatio, tertiò verò ſyllogiſmus, vel argumẽtatio; & quia ratio etiam practica vtitur quodam ſyllogiſmo in operabilibus, vt ſupra habitũ eſt,* ſm ꝙ Philoſophus docet in 7.Ethi.* ideo eſt inuenire aliquid in ratione practica, quod ita ſe habeat ad operationes ſicut ſe habet propoſitio in ratione ſpeculatiua ad concluſiones, & huiuſmodi propoſitiones vniuerſales rationis practicę ordinatę ad actiones, habent rationem legis, quæ quidem propoſitiones aliquando actualiter conſiderantur, aliquando verò habitualiter a ratione tenentur. —

* q.13.ar.3. q.77.ar.2. ad quart. * Art. 3.

¶Argumentum hic multa requirit, videnda prima par. q.27. artic.1. vbi D.S. habet quòd quicunque intelligit, eo ipſo, ꝙ intelligit procedit intra ipſum verbum cordis, quod ſignificatur verbo vocis, vbi ſicut & hic expreſſit clarè in quo quidẽ grauiter in via D.S. defecerunt qui verbum cordis, vel cum actu intelligendi, vel cum re intellecta identificant. Dr̃ ergo ad argumentũ, ad maiorem poſt D.S. in 2.2.q.171.art.2. ad primum, & infra ſtatim q.94. art.1. ad primum, ꝙ illa maior eſt inſufficiens abſolutè loquẽdo, nec Philoſophus intendit in 2.Ethic de omnibus loqui quæ ſunt in ratione, vel in anima; ſed inueſtigans genus virtutis, loquitur iſtam propoſitionẽ de his quæ ſunt principia humani actus moralis; illa eñ ſunt tria.ſ. potentia, habitus, & paſſio; ſed præter hæc ſunt quædam alia in anima, & etiã in ratione, quia & actus ſunt in anima, & per conſequẽs termini intrinſeci illorum actuũ, & iterum eſt in ratione res ipſa cognita, quia cognitũ eſt in cognoſcente. Ad minorem, ſed lex non eſt potentia rationis, cõceditur, quia potẽtia rationis eſt indifferẽter in omnibus; non ſic lex quę eſt in legiſlatore ſubiectiuè; & potentia eſt naturalis, & ſemper adeſt, non ſic lex. Vltra dico, concedo, ꝙ lex non eſt habitus rõnis formaliter, & intrinſecè quàmuis q̃nque habitu teneri, & ineſſe poſſit, vt patebit q.94. art.1. de lege naturali, & inf q.106. art.1. &c. Vltra dico, quòd non eſt actus rationis, eſt tamẽ quoddam productum per actum rationis practicę, & eius terminus. Dico enim, quòd in operibus, & actibus alæ ſpeculatiuis, & practicis, eſt operatio, & operatum ſicut D.S. deducit in ſolutione, & dico, ꝙ lex in rõne practica Principis ſe habet ad operationes per ſubditos exercendas, ſicut propoſitio ſpeculatiua ad concluſionem quę ex ea deducitur, vnde bñ pertinet ad actum rationis practicè tãquàm eius dictamen, & verbum practicum quo intelliguntur propoſitiones vniuerſales, quæ habent rõnem legis. Ad improbationẽ minoris dico, ꝙ ceſſante actu rõnis ceſſat lex actu (ponimus.n. verbum practicum, vel ſpeculatiuum ſolùm durare cum durat actus, & ab ipſo actu dependere in eſſe, & fieri) dico tamen, quòd dum lex eſſentialiter, & proprijſſimè capta ceſſat actu, manet habitu, in memoria, vel in habitu retenta, vel in ſcriptura (ſecundum quòd eſt lex non ſcripta, vel ſcripta, vt habetur in inſtitutionibus

Thomiſtæ aduertẽ.

lib.1.

lib.1.tit.1.) & hoc nullum est inconueniens; sicut & lex naturæ manet, apud quemcunq; dormiétem in habitu qui est synderesis, & lumine naturali intellectus, & rationis etiam dum actu præcepta legis naturæ non considerat, sic lex statuta ab homine manet in ipso in memoria, & habitu. Vnde nota, quòd dictum solutionis, (scilicet, quòd lex sit quoddam constitutum a ratione) intellige a ratione eius cuius est cõdere legem, qualis est Princeps, vel multitudo habẽs Principis auctoritatem. Patet ex his quid sit lex essentialiter dicta, quia dictamen practicũ, & propositio practica constituta per rationem habentis auctoritatem obligandi subditos ad conformandum se tali dictamini. Nota autem, quòd solutio ista a Scoto in primo dist.27.q.1 impugnatur quo ad hoc, ꝙ dicit per actiones immanentes aliquid constitui. Videtur enĩ hoc dictum esse cõtra Philosophum 9 Metaphy. & 1 Ethic. vbi ponit differentiam inter actionem immanentem, & transeuntem, quia in transeunte est operatum, non autem in immanente. Dicitur ad hoc, quòd ista differentia intelligitur, quòd operatio transiens habet operatum necessariò, nõ autem necessariò immanens, & hęc est mens Philosophi; non tamẽ negatur per hoc quin aliquę immanentes possint habere aliquod operatũ; sm enĩ Philosophum ipsum ex actibus etiam immanentibus generantur habitus. Vnde non repugnat actioni immanenti habere opus. Et secundò dico, ꝙ actio trãsiens habet opus, quòd manet post actionem, in quod tanquàm in finem actio ipsa transiens ordinatur. Secus de actione immanente cuius opus ordinatur in actionem sicut in finem, vnde cõceptus ordinatur ad actum intelligendi sicut ad finẽ non econtra, & opus ipsum nobilius est actione quãdo est finis actionis, sin autem, non oportet, Vide Capreo. in 1.dist.27.&c. vide & modum dicendi Heruei quodlibeto.2.q.8.&c. Nota quoq; quòd Scotus contrariatur hic dictis, vbi supra quo ad hoc, ꝙ dictũ est, verbum distingui ab actu intelligẽdi, ipse enim vult verbum esse actualem intellectionem; sed expressè negat, D.S. prima par.q.34. art.1.ad secundum, vbi tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi, vt terminum ab eo cuius est terminus; oportet.n. in parte intellectiua præter potentias actus, & habitus, ponere terminum actionis, vt obiectum actus secundi habeatur præsens ipsi actui obiectiuè: quàmuis enim per speciem intelligibilem obiectum sit præsens, vt comprincipium actus intelligendi, non tamen est per ipsam præsens, vt obiectum, sed per verbũ, vt alibi dicetur. Nota quoque tertiò, quòd ex hac solutione etiam habetur, quod repugnat Scoto in 1.dist.2.q.vlt & in 27.dist.1.qui alterum actum ponit intellectionem, alterum dicere, ita ꝙ alterum est operatio, alterũ productio; sed D.S. tenet vbicunque de ista materia loquitur, ꝙ dicere est intelligere exprimendo, & ipsa intellectio est productio verbi, vel conceptus in producente verbum, dicit.n. hic quòd actio intellectus est operatio, & habet aliquod operatum, Vide quoque D.S. in de Veri. Ma.4.ar.2. vbi clarè habes distinctionem inter primum intellectum, quod est verbum, & inter rem intellectam, quæ distinctio; & ex hic habitis clarè hr̃, quia verbum est quoddam productum inherens intellectui, & hoc apud nos, non sic res habens solùm esse obiectiuum apud intellectum &c.

Cõtra Scotũ p actionem immanenté producitur aliquid.

Capreolus Herueus.

Verbum ab actu intelligendi distinguitur.

An aliud dicere, & intelligere.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio habet vim mouendi a voluntate, vt supra dictum est.* Ex hoc enim, quòd aliquid vult finem, ratio imperat de his quæ sunt ad finem; sed voluntas de his quæ imperantur ad hoc, quòd legis rationem habeat, oportet quòd sit aliqua ratione regulata, & hoc modo intelligitur, quòd voluntas Principis habet vigorem legis, alioquin voluntas Principis magis esset iniquitas quàm lex.

*q.17.ar.1.

¶Ad maiorem, lex mouet eos qui subijciuntur legi, verum motione imperatiua, & coactiua, vt patebit artic. 3. ad secundum, & dico, quòd mouere imperatiuè, est rationis, vt patuit supra q.17. Ad minorem negatur, quòd mouere per modum Imperij sit voluntatis, sed rationis in virtute voluntatis aliqualiter, quantum scilicet ad id, quod motionis est; sed quantum ad id, quòd ordinationis est, & intimationis, est per se rationis.

¶Ad confirmationem ex auctoritate iurisperiti, & habetur in Institutis De iure naturali gẽtium, & ciuili. Et intelligitur, quod placuit Principi causa faciendi communem legem; nam non omnis vox iudicis est sententia, nec omnis vox Principis est lex. Dicitur autem ad illam auctoritatem, quòd solùm placitum Principis, vt sic non habet rationem legis, vt infra patebit. Oportet enĩ voluntatem Principis esse rectã ratione regulatam. Et ergo quod placet Princi, i secundum voluntatem rationalem cum alijs conditionibus statim dicendis, habet rationem legis. Vnde rationis essentialiter est lex tanquàm instituentis, & subiecti, quàmuis, vt habeat virtutem motiuam, oporteat quòd illa lex placeat Principi. Vnde non quia volitum, ideo lex, sed quia dictatum per rectam rationem, voluntas enĩ sine ratione magis iniquitatis quàm legis rationem habet. Et tamen etiam Principis nomine intelligitur persona habens auctoritatem, & per sapientes directa, Vide prima parte quæst.21.artic.1.ad secundum, quia nec in Deo aliquid est iustum, quia volitum vt sic.

Vtrum lex ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem.

B

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ lex non ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem. Ad legẽ.n. pertinet præcipere, & prohibere; sed pręcepta ordinantur ad quædam singularia bona; non ergo semper finis legis est bonum commune.

Infra q.91. ar.5. cor.& art.6. ad 3. & q.96 art. 1.2.3.4.& 6. cor. Et 2.2. q.51.art.5. cor. Et 3.q. 70.art.2.ad 2 Et 3.con tra cap.103. co 1. fin.

¶2 Præt. lex dirigit hominem ad agendum; sed actus humani sunt, in particularibus; ergo & lex ad aliquod particulare bonum ordinatur.

¶3 Præt. Isid. dicit in lib. Ethymologiarum.* Si ratione lex constat, lex erit omne, quod ratione constiterit; sed ratione consistit non solùm, quod ordinatur ad bonum commune, sed etiam quod ordinatur ad priuatum bonum vnius; ergo lex non ordinatur solùm ad bonum commune, sed etiam ad bonum priuatum vnius.

*lib.4.c.21.

¶Sed contra est, quod Isidorus dicit in 3.Ethimologiarum, quòd lex est nullo priuato commodo, sed pro vtilitate ciuium conscripta.

¶Consequẽter D.S. inquirit de differentijs legis. Est autẽ quasi triplex differentia legis.s. finis, efficiens & forma; finis est bonum cõe, de quo in isto art. quæritur; efficiens est auctoritas condentis, de quo quærit in seq. art. tertia differentia est forma, quæ est in promulgatione. art.4. Esse.n. dictamen rõnis est genus legis, sed esse dictamen ordinatiuum ad bonum cõe, & dictamẽ Principis promulgatum, cõplent tanq̃ differentiæ specificę rõnem legis. Quæritur ergo hic de fine, an ordinetur in bonũ commune, ita ꝙ præceptum alicui datum, vel ordinatio de aliquo facto solùm in ordine ad proprium commodum, non habeat rationem legis.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* lex pertinet ad id, quod est principium humanorum actuũ ex eo, ꝙ est regula, & mensura. Sicut autẽ ratio est principiũ humanorũ actuũ, ita etiã in ipsa ratione est aliqd, quod est principium respectu omnium aliorũ, vnde ad hoc oportet, ꝙ principaliter, & maximè pertineat lex.

*arti.præc.

¶In hoc corpore D. S. duo facit; primò deducit aliquas conclusiones præambulares; secundò ex illis infert conclusionem responsiuam in fine, ibi. Et ideo omnis lex &c. Circa primum deducit tres conclusiones præambulares secundam ibi. Rursus cũ &c. tertiam ibi. In quolibet autem &c. Conclusio ergo prima præambularis est ista. Oportet, ꝙ lex maximè respiciat ordinẽ, qui est in Beatitudinem. Probatur conclusio, oportet, ꝙ lex respiciat id maximè, quod in ratione practica est Principium omnium aliorũ. f. agibilium; sed primum principium in operatiuis (quorum est ratio practica) est finis vltimus; igitur lex hunc finem maximè respicit; subsumitur, sed vltimus finis humanę vitæ, est fęlicitas, vel Beatitudo; igitur sequitur conclusio D.S. primò ponit, & probat maiorem, secundò ponit ambas minores cum conclusione, ibi. Primum autem principium &c. Maior ergo declaratur a principio, quia vt patuit art.1. Lex pertinet ad id, quod est principiũ humanorum actuum. f. rationẽ practicam, ex eo, quia ratio est regula, & mensura; sed sicut ratio est principium omniũ aliorum (.i. dirigit & mouet alias vires, & ratio Principis subditos) ita & in ipsa ratione est aliquid quod est principium respectu aliorum, quare sequitur, ꝙ tale principaliter a ratione respiciatur. Ac si diceret D.S. quia lex respicit rationem, vt est principiũ, & cũ ratio practica informata lege etiam respiciat aliquod principiũ ex quo procedit, ideo primò, & principaliter respicit primũ principiũ, qđ in agibilibus est vltimus finis; quare sequitur, ꝙ lex principaliter respicit vltimum finem, & Beatitudinem. Consequenter cũ dicit.

¶Primum autem principium in operatiuis quorũ est ratio practica est finis vltimus. Est autem vltimus finis humanæ vitæ fęlicitas, vel Beatitudo, vt supra habitum est,* vnde oportet, quòd lex maximè respiciat ordinem qui est in Beatitudinem.

* In proemio, & q.2. arti.5. & 7. & q.3. art. & c. 1. art. & 7.

¶Ponit minorẽ quæ relinquitur nota de se, quia finis vltimus se habet, vt principium in speculabilibus. Similiter subsumpta minor, quæ patuit supra in proœmio, & q.2. artic 5 & 7. Vnde D.S. subinfert conclusionem, ꝙ lex maximè respicit ordinẽ &c. Nota autem, ꝙ respicit ordinem, s. actiuè i. ordinat in Beatitudinem, & capitur hic Beatitudo sicut & lex in cõmuni, prout pacificus conuictus ciuium dr̃ Beatitudo, & bonus status virtuosus ciuitatis. Sic enim lex ciuilis etiam ordinat ad Beatitudinem. Lex autem diuina præsertim noua respicit ordinem in Beatitudinem supernaturalem. Sed quia hic loquitur D. S. de lege in communi, ideo nec Beatitudo limitanda est ad illam, vel illam. Deinde ibi.

¶ Rursus cum omnis pars ordinetur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum; vnus autem homo est pars communitatis perfectę, necesse est, quòd lex propriè respiciat ordinem ad fęlicitatem communem.

¶ Procedit ad secundam conclusionem præambularem explicatiuam primæ, quia est adhuc dubium quam beatitudinem respiciat lex, an vnius hominis, vel totius communitatis perfectę, quæ vocatur a Philosopho communitas, vel communicatio Politica: ideo D.S. subiungit talem conclusionem. Necesse est, quòd lex propriè respiciat ordinem ad fęlicitatem communem. Hanc conclusionem primò probat ratione; secundò eam simul cũ præcedenti conclusione confirmat auctoritate, ibi. Vnde & Philosophus &c. Arguitur ergo sic ratione, resumendo maiorem ex prima conclusione, Lex respicit finem vltimum, tanquàm in quod ordinat, sed bonum vnius hominis non est vltimus finis; igitur conclusio vera. Maior patuit. Minor probatur, quia omnis pars ordinatur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum; sed vnus particularis homo est pars cõmunitatis perfectę; igitur nec ipse, & multò minus bonum suum, & vltimus finis, sed ordinatur in vlteriorem finem; quæ autem sit communitas perfecta, habetur in primo Politicæ, quia ciuitas &c. Deinde ibi.

¶ Vnde & Philosophus in præmissa diffinitione legalium, mentionem facit & de fęlicitate, & communione Politica. Dicit enim in 5. Ethico. * ꝙ legalia iusta dicimus factiua, & conseruatiua fęlicitatis, & particularum ipsius Politica communicatione. Perfecta enim communitas ciuitas est, vt dicitur in primo Politicæ. *

*Arist. c. 1.

*Arist. c. 1.

¶ Confirmat præcedentes duas conclusiones auctoritate Philosophi in 5. Ethi. qui dicit legalia iusta dicimus, factiua, & conseruatiua fęlicitatis, & particularum ipsius Politica communicatione, & vult, quòd legalia iusta ordinant ad fœlicitatem, vel ad ea quæ conferunt ad fœlicitatem principaliter, vel minus principaliter, & hoc in comparatione ad communitatem Politicam, & perfectam. Vnde ibidem D.S lectione secunda in principio, & ita habetur, quòd iustum legis positiuè ordinat ad Beatitudinem, & fœlicitatem communem, quod intendebant duę conclusiones. Consequentes ibi.

¶ In quolibet autem genere id, quod maximè dicitur, est principium aliorum, & alia dicuntur secundum ordinem ad ipsum, sicut ignis qui est maximè calidus est causa caliditatis in corporibus mixtis, quæ intantum dicuntur calida inquantum participant de igne; vnde oportet, quòd, cum lex maximè dicatur secundum ordinem ad bonum commune, quodcũque aliud præceptum de particulari opere non habet rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune.

¶ Subiungit tertiam conclusionem præambularem magis propinquè accedentem ad conclusionem responsiuam, & est talis. Quodcunq; aliud præceptum de particulari opere, non habet rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune. Probatur conclusio, in quolibet genere id quod maximè dr̃, est principium aliorum, & alia dicuntur ſm ordinem ad ipsum; sed lex maximè dicitur secundum ordinem ad bonum commune; igitur sequitur conclusio. Maiorem D.S. primò probat exemplariter, & innititur secundo metaphysicè. Sicut ignis &c. Nota circa illã maiorem, & eius exemplum Capreolum in primo dist. 3. q. 1. ad primam instantiam, quòd illa maxima, scilicet, Omne quod est tale per participationem &c. debet intelligi, omne quod est tale per participationem, est tale per actionem illius, quod est tale per essentiam, vel per actionẽ alicuius, quod eminenter continet hoc, quod est tale per essentiam. S. Thom. autem vtitur illo exemplo de igne, sicut & Arist. & Commentator, sed exemplorum non verificatio requiritur. Vnde dico, quòd omne calidum est calidum per actionem ignis, vel alicuius, quòd totam ignis actualitatem continet in virtute, & eminenter, sicut est Sol, aut aliud corpus cęleste. Et inter illam maximam cuĩ ratio D.S. iam posita innititur, nota quòd ad rem per essentiam talem tria requiruntur, primò ꝙ sit ipsa natura, quæ dr̃ sibi cõuenire per essentiam, puta Bonitas. Sapientia &c. secundò ꝙ non est contracta quouis modo, quare anima rationalis, vel albedo, vt quattuor, quæ separaretur, non est talis per essentiam, etiam si albedo esset sine quantitate; tertiò ꝙ forma talis sit in se naturaliter subsistens. Et ideo albedo accepta abstractiuè significata nomine albedinis, nõ est albedo per essentiam; sed solum secundum modum significandi. Res autem per participationem consistit in contractione latitudinis alicuius rationis formalis quocunque modo contingat, siue gradualiter, siue subiectiuè, vel alio modo. Deinde subiungit minorem, quæ patet clarè ex prioribus conclusionibus, vnde concludit tertiam conclusionem prædictam, & patet in littera.

Capreolus.

Quid res p essentia talis.

¶ Et ideo omnis lex ad bonum cõmune ordinatur.

¶ Hic vltimò ex oĩb. dictis conclusionib. infert rñsiuam formaliter talem. Omnis lex ad bonũ animæ ordinatur sicut ad finem; patet ex dictis, quia omnis lex ordinatur ad Beatitudinem cõitatis, igitur &c. Et secundò, nullũ præceptũ habet rõnẽ legis, nisi in ordine ad bonũ cõe; igitur &c. Antecedẽs patuit, cõsequẽtia clara.

ET confirmatur ista conclusio responsiua auctoritate adducta in argumento in contrarium, quia vtilitas ciuium est bonum commune communitatis perfectę, & est particula fœlicitatis ad modum dicendi Philosophi 5 Ethic.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præceptum importat applicationem legis ad ea quæ ex lege regulãtur; ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legẽ, est applicabilis ad singulares fines; & ſm hoc etiam de particularibus quibusdam præcepta dantur.

¶ Ad maiorem, dico ꝙ ad legem pertinet præcipere, & cohibere, sed semper, & per se ad bonum cõitatis. Vnde regimen, & lex efficiũtur iniusta, quia spreto bono cõi multitudinis, quæritur bonum priuatum regentis, multò ergo magis si quæratur bonũ alicuius alterius particularis. Vnde quantò magis receditur a bono cõi, tantò est regimen magis iniustũ; vnde regimẽ tyranni est iniustissimũ; & iterũ plus receditur a bono cõi in Oligarchia, in qua quæritur bonum paucorũ, quàm in Democratia, in qua quæritur bonum multorũ, de quo regimine dicit Philosophus in 5 Ethic. ꝙ habet legalia aliqualiter iusta. Et ita patet ad maiorem, quòd ad legem pertinet præcipere, sed semper ad bonum cõmune. Ad minorem dico, ꝙ præcepta legis, vt sic, ordinantur ad particularia bona, in ordine tamen ad bonum commune; quia ordo ad bonum commune applicabilis est ad singulares fines, ita quòd particulares fines vlterius referibiles sunt in bonũ commune, & hoc modo lex præcipit particulare bonum. Vnde & iustitia legalis quæ est boni communis, mouet particulare bonum in bonum commune, vt patet secunda secundæ quæst. 58. art. 5.

¶ Ad secundum dicendum, quòd operationes quidem sunt in particularibus; sed illa particularia referri possunt ad bonum commune non quidem communitate generis, vel speciei; sed communitate causæ finalis secundum quòd bonum commune dr̃ finis communis.

¶ Ad maiorem, dirigit hominem ad agendum propter bonum cõe, quod est cõe non vt genus, vel species, sed cõitate deriuationis, & participationis sui in multos, & cõitate finalis quia. s. est finis particularium bonorum; omnes. n. boni ciues debent facta sua ordinare, vt communitas bene habeat. Minor conceditur, quòd actus humani sunt in particularibus obiectis, & materijs, tamen possunt esse, & vt sunt legis, tunc sunt cõis finis, quia particularis homo, & bonum suum ordinantur in bonum cõe sicut in finem. Vnde & pro salute reipublicę debet homo optimum bonũ proprium exponere. s. vitam, vt patet apud Capreolum ad longum in quarto dist. 17. q. 1. conclusione tertia; quare negatur consequẽs, si intelligitur, quòd ordinetur ad particulare bonũ sicut ad finem, sed conceditur, quòd ordinatur ad particulare sicut obiectum, & medium perueniendi in bonum cõe. Nota circa hãc solutionem vbi D.S dicit cõe bonum esse cõitate finis. D S. in de Veri. mat. 7. art. 6. ad 7. quia dupliciter dicitur aliquid cõmune. Vno modo per consecutionem, vel prædicationem, qñ. s. aliquod vnum inuenitur in multis secundum vnam rationem, & sic id, quod est cõmunius non est nobilius, sed imperfectius, sicut animal homine. Et hoc modo vita naturæ est cõior quàm gloriæ. Alio modo per modum causæ, sicut causa quæ vna numero manens ad plures effectus extendit se, & sic illud, quod est cõius est nobilius, vt conseruatio ciuitatis, q̃ conseruatio familiæ est nobilius. Hoc autem modo vita naturę non est cõior, quàm vita gloriæ. Hæc ille. Vbi patet de qua cõitate D.S. intelligendus est in solutione, quia bonũ multitudinis est vnum, & tñ finis particularium bonorum hominum &c.

Capreolus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut nihil constat firmiter ſm rationem speculatiuam nisi per resolutionem ad prima principia indemonstrabilia; ita firmiter nihil constat per rationem practicam, nisi per ordinationem ad vltimum finem, qui est bonum commune; quod autem hoc modo ratione constat, legis rationem habet.

¶ Ad maiorem, conceditur, sed dico, ꝙ intelligitur de ratione practica. Et dico, quòd nihil constat ratione practica firmiter, nisi per ordinationem in vltimũ finem, quia ibi est status, sicut in speculatiuis in primis principijs speculatiuis. Ad minorem, si intelligitur, ꝙ ratione consistat. i. firmiter stat, & legitimè ordinatum sit, quod ordinatur ad bonũ vnius, sine relatione in finem cõem; negatur ipsa, quia vt iam patuit, non est firma consistentia, vel status in ratione practica, nisi ordinetur aliquid ad id, qđ ratio practica primò respicit, qđ est finis cõis. Si autem intelligitur minor, ꝙ rõne consistat, quod ordinatum ad bonum particulare, in ordine ad bonum cõmune, cõceditur ipsa. Sed negatur consequentia, quia plus aliquid respicit finem, q̃ id quod in finẽ ordinatur &c.

Vtrum

Vtrum cuiuslibet ratio sit factiua legis.

C

Infra q.92. art. 1. ad 2. & q.95. art. 4. cor. & q. 96. art. 1. & 4. co. Et 22. q.50. art. 1. ad 3. & q. 57. ar. 2. co. q. 60. art. 6. co. & q. 67. art. 1. cor.

* Arist. c. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd cuiuslibet ratio sit factiua legis. Dicit enim Apostolus ad Roman. 2. quòd cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex; hoc autem communiter de omnibus dicit; ergo quilibet potest facere sibi legem.

¶ 2 Præt. sicut Philosophus dicit in 2. Ethi.* intentio legislatoris est, vt inducat hominem ad virtutem; sed quilibet homo potest alium inducere ad virtutem; ergo cuiuslibet hominis ratio est factiua legis.

¶ 3 Præt. sicut Princeps ciuitatis est ciuitatis gubernator, ita quilibet paterfamilias est gubernator domus; sed Princeps ciuitatis potest in ciuitate legẽ facere; ergo quilibet paterfamilias potest in sua domo facere legem.

* Isid. lib. 5. c. 10.
* dist. 2. ca. pia lex.

¶ Sed contra est, quod Isidorus dicit in lib. Ethimologiarum,* & habetur in decretis dist. 2. * Lex est constitutio populi secũdum quam maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt; non est ergo cuiuslibet facere legem.

¶ Quærit hic de alia differentia legis ex parte causæ efficientis. An videlicet cuiuslibet ratio &c. quia dictum est art. 1. quòd lex est aliquid rationis, quærit cuius rationis. Vnde articulus iste determinat primum, & quærit de differentiali determinatiuo.

¶ Respondeo dicendũ, ꝙ lex propriè primò, & principaliter respicit ordinem ad bonũ cõe, ordinare autem aliquid in bonum cõmune, est vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis.

¶ Conclusio responsiua est talis. Condere legem, vel pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad personam publicã quę totius multitudinis curam habet. Et per hanc conclusionem habetur responsio formalis ad quæsitũ negatiua, quòd non cuiuslibet ratio est factiua legis. Probatur sic ex arti. lex propriè primò, & principaliter respicit ordinem ad bonum commune; sed ordinare aliquid in bonum commune est, vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis; igitur sequitur cõclusio, Doc. S. primò ponit huius rationis maiorem cum minore; secundò conclusionem cum probatione minoris. Et ideo &c. Maior ergo patet art. 2. præcedenti. Et dicit notanter lex propriè, & ratio huius patebit ad tertium, quia & si aliqua ordinatio quæ non ordinatur ad bonum cõmunitatis perfectè, posset dici præceptũ, vel statutum, non tamen lex &c. Dicit etiam primò, & principaliter, quia & si ad bonum particulare ordinari possit, tamen hoc est finaliter in commune bonum, vt patuit art. 2. Deinde ibi.

¶ Et ideo condere legem, vel pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad personam publicam quæ totius multitudinis curam habet, quia & in omnibus alijs ordinare in finem est eius cuius est proprius ille finis.

¶ Infert conclusionem ipsam quæ iam satis patuit. Sed probat minorem principalem, quia & in omnibus alijs ordinare in finem, est eius cuius est proprius ille finis; sed communitatis, vel gerentis eius vicem, proprius est finis legis, scilicet bonum commune; igitur talium est condere legem &c.

ET confirmatur conclusio ratione argumenti in contrarium. Circa hoc argumentum, nota & etiam circa minorem corporis, quòd leges habent diuersos institutores s̃m diuersitatem regiminum. Aliquando enim regimen vocatur, & est regnum. Tunc lex constituitur per vnum, quæ vocatur Constitutiones Principum. Aliquando autem regunt aliqui pauci, sed optimi, & optimates de communitate. Aliquando diuites, & potentes. Aliud est regimen populi, quod vocatur democratia, & secundum hoc sumuntur Plebescita. Sed est aliquod regimen ex his commixtum, quod est optimum. Et de lege per tales regentes instituta, loquitur Isid. in auctoritate inducta, scilicet de lege, quam maiores natu simul cum plebibus sanxerunt. Et de his infra q.95. art. 4. & ergo non est discordia inter secundam partem conclusionis, & hoc argumentum in contrarium, quia ille qui regit totam multitudinem potest condere legem. Et similiter populus cum maioribus natu. Sed Isidorus loquitur de lege condita in optimo, & ab optimo regimine, & constitutum ab huiusmodi, retinet præsertim nomen legis. Alia autem statuta habent nomina specialia, & vocantur plebescita, vel Senatusconsulta, vt patet in decretis. dist. 2. & habetur etiam in institutionibus de iure naturali, ciuili, gentiũ &c. vbi habetur lex est, quod Populus Romanus Senatorio magistratu interrogante veluti consule constituebat, quia videlicet facta conuocatione Populi Rom. Magistratus. s. Senatus nõ totus, sed qui maior erat omnibus populum scilicet consulebat, an sic placeret, & sic ad libitum populi fiebat, & videtur redire in idem, quod dicit Isido.

* Arti. 1. ad primum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * lex est in aliquo non solùm sicut in regulante, sed etiam participatiuè sicut in regulato, & hoc modo vnusquisque sibi est lex inquantum participat ordinem alicuius regulantis, vnde & ibidem subditur. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.

¶ Ad maiorem, intelligitur sic, cum gentes quæ legem non habent. s. diuinam veterem, quam non acceperunt (non enim gentibus data est lex, sed iudæis) naturaliter faciunt quæ sunt legis. i. quæ lex mandat. s. quantum ad præcepta moralia, quæ sunt de dictamine rationis naturalis, & ita naturaliter faciunt. i. per legem naturalem ostendentem eis quid sit agendum, ipsi sibi sunt lex, inquantum. s. funguntur officio legis ad seipsos, instruendo se, & inducendo ad bonum. Vide D. S. ibidem in postilla. Dicitur ergo ad maiorem, quòd non intelligitur, quòd ipsi sibi sunt lex, condendo, & statuendo legem, sed participatam legem a Deo adimplendo; dictum est enim art. 1. ad primum, quòd lex est in aliquo primo sicut in regulante, & condente legem. Et lex naturalis est in Deo saltem causaliter, & illam legem impressit, & scripsit non attramẽto, sed in visceribus hominis. Alio modo est in aliquo participatiuè, & sic lex est in homine quolibet, qui dr̃ esse sibi lex, qa sequitur participationem quam habet a Deo impressam. Et ergo concessa minore, ꝙ de omnibus particulariter loquitur, quia oẽs participant legem ęternam in lege naturali. Negatur cõsequẽtia, quia nõ dr̃ hoc, quasi gentes cõdiderint legẽ, sed quia impressam a Deo in lumine naturalis rõnis, & synderesi adimpleuerunt. Et ita impleuerunt legẽ diuinã veterẽ, quo ad ea quæ sunt legis naturæ, non quo ad alia ad quæ nec obligantur, vt patebit infra.

* Arist. cap. vlt.

* q. 92. ar. 2. ad tertiũ. clarius 2. 2. q. 64. art. 3.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ persona priuata nõ potest inducere efficaciter ad virtutem, potest. n. solũ monere; sed si sua motio non recipiatur, non habet vim coactiuam quam debet habere lex ad hoc, quòd efficaciter inducat ad virtutem, vt Phil. dicit in 10. Ethicorũ, * hanc autem virtutem coactiuam habet multitudo, vel persona publica ad quam pertinet pœnas infligere, vt infra dicetur, & ideo solius est eius leges facere.

¶ Ad maiorem, efficaciter inducere in virtutem, vel simpliciter, vel secundum quid, est legislatoris per virtutem coactiuam, & punitiuam. Minor negatur ad hunc sensum, quòd quilibet possit inducere ad virtutem punitiuam, quia vt patet secunda secundæ quæst. 64. artic. 3. non cuiuslibet est punire, sed quilibet potest persuasiuè inducere ad virtutem, quare negatur consequentia. Quomodo autem homines per coactionem possint inducere ad virtutem, patebit infra q. 96.

* Arist. c. 1. & 2.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut homo est pars domus, ita domus est pars ciuitatis, ciuitas autem est communitas perfecta, vt dicitur in primo Politi. * & ideo sicut bonum vnius hominis non est vltimus finis, sed ad commune bonum ordinatur, ita etiam, & bonũ vnius domus ordinatur ad bonum vnius ciuitatis, quæ est cõmunitas perfecta; vnde ille qui gubernat aliquam familiam, potest quidem facere aliqua præcepta, vel statuta, non tamen quæ propriè habeant rationem legis.

¶ Ad maiorem, est proportionabiliter vera, sed dico, quòd tota domus, vel familia non est perfecta communitas sicut ciuitas. Et secundò dico, quòd bonum domus, vel familiæ ordinatur in bonum perfectè communitatis, sicut in finem. Et ita sequitur alia differentia, quia paterfamilias non respicit bonum commune, & vltimum in aliquo genere, sicut Princeps; nam sicut bonum vnius hominis ordinatur ad bonum commune, ita & bonum domus ad bonum ciuitatis. Minor conceditur; sed negatur consequentia, quia vt patuit art. 2. Lex respicit bonum cõmune, & vltimum in suo genere. Hoc autem non facit paterfamilias, & Princeps. Vnde paterfamilias potest quidem facere præcepta, & statuta, sed non legem. Et stat ratio in hoc, quia lex respicit vltimum bonum, & genere suo &c.

Vtrum promulgatio sit de ratione legis.

D

2. dist. 24. q. 3. art. 3. co. & ad 1. Et 4. dist. 3. art. 5. q. 3. co.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd promulgatio non sit de ratione legis. Lex enim naturalis maximè habet rationem legis; sed lex naturalis non indiget promulgatione; ergo nõ est de ratione legis, quòd promulgetur.

¶ 2 Præt. ad legem pertinet propriè obligare ad aliquid faciendum, vel non faciendum; sed non solùm obligantur ad implendum legem illi coram quibus promulgatur lex, sed etiam alij; ergo promulgatio non est de ratione legis.

¶ 3 Præt. obligatio legis extenditur etiam in futurum, quia leges futuris negotijs necessitatem imponũt, vt iura dicunt, * sed promulgatio fit ad præsentes; ergo promulgatio non est de necessitate legis.

* In codi. lib. 1. ti. 17. de legibus. leg. 7.

¶ Sed contra est, quod dicitur in decretis quarta dis.* quòd leges instituuntur cum promulgantur.

* Capit. in istis tempo ralib. circa princ.

¶ Vltimò quærit de vna alia proprietate, & quasi differentia completiua legis, scilicet de promulgatione, an sit de ratione legis, ita quòd constitutio principis, vel regentis multitudinem perfectam facta propter vtilitatem communem, non mereatur dici lex, nisi sit promulgata, & notificata subditis.

* Art. 1. huius q.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, lex imponitur alijs per modum regulæ, & mensuræ. Regula autem, & mensura imponitur per hoc, ꝙ applicatur his quæ regulantur, & mensurantur; vnde ad hoc, ꝙ lex virtutem obligandi obtineat, qđ est proprium legis, oportet ꝙ applicet hominib. qui ſm eã regulari debent.

¶ Duo principaliter facit in præsenti corpore, primò respondet ad quæsitum, secundò per modum corollarij infert completam definitionem legis, ibi. Et sic quattuor &c. Circa primum ponit talem conclusionem respon. Promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quòd lex habeat suam virtutem. Probatur conclusio. Ad hoc, quòd lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, (& scilicet de ratione eius) oportet, quòd applicetur hominibus qui secundum eam regulari debent; sed talis applicatio fit per hoc, quòd in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione, igitur conclusio vera. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem; secundò minorem, subiungens conclusionem, ibi. Talis autem applicatio &c. Maior ergo probatur, a principio lex imponitur alijs per modum regulæ, & mensuræ, sed regula, & mensura imponitur per hoc, quòd applicatur his quæ regulantur, & mensurantur; igitur. Maior vera, maior proxima patuit artic. 1. quia lex est regula alijs imposita ligans ad agendum. Consequenter cum dicit.

¶ Talis autem applicatio fit per hoc, quòd in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione; vnde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quòd lex habeat suam virtutem.

¶ Ponit minorem quæ relinquitur nota, & ex ea habetur, quòd promulgatio nihil aliud est quàm legem deducere in notitiam subditorum legi &c. Vnde D. S. subiungit conclusionem ipsam, vnde promulgatio &c.

¶ Et nota, quòd per hanc conclusionem habetur responsio formalis, quòd sic, quia sine virtute propria alicui rei nõ est ratio rei, sicut nõ habet rationem hominis qui non habet virtutem hominis propriam, quia virtus rei non est sine ratione ipsius, & ecõtra. Et quòd promulgatio sit dicenda de ratione legis, patet ex corollario sequenti, in quo D. S. dicit, quòd promulgatio sit vnum ex his quæ sunt de definitione legis. Idem autem est definitio, & ratio, licet non conuertibiliter. Oportet enim notare, quia contingit, quòd res aliqua est, sed non potest concipi tali conceptu, vel habere talem rationem. Vnde dictum fuit supra, quòd si fides esset in Beato virtute diuina, esset quidem illa res quæ est fides, sed actu non haberet rationem fidei, quia non crederetur per ipsam. similiter si visio poneretur in lapide; ita in proposito, dato quòd Princeps condat aliquod statutum, & aliquod dictamen pro vtilitate communitatis perfectè, erit tunc quidem res quæ est lex, sed non habet rationem legis nisi accedat promulgatio, & ita intelligitur conclusio, quòd promulgatio ipsa est necessaria, quo ad hoc, quòd habeat virtutem suam, & per consequens vt habeat rationem legis formaliter, quia lex dicitur a ligando modo intelligibili, non autem intelligitur nisi denuncietur &c. Nota tamen circa hæc Capreolum in quarto. dist. 1. q. 3. ad primum contra primam cõclusionem, quòd quia plus requiritur ad constructionem quàm ad destructionem, ideo ad hoc, quòd præceptum superioris liget, requiritur institutio, & promulgatio. Ad hoc autem, ꝙ non obliget, sufficit reuocatio quæ tollit præcepto vim obligandi. Subditus enim cui præceptum datum fuit potest obligari ex conscientia, sed non ex vi præcepti. Et hoc valet contra Scotum infra de cessatione legalium.

Capreolus.

Scotum

¶ Et sic ex quattuor prædictis potest colligi diffinitio legis, quæ nihil est aliud, quàm quædam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet promulgata.

¶ Hic vltimo ex dictis huius articuli, & trium præcedentium D. S. infert per modum corollarij completam rationem, & definitionẽ legis, talem, Lex nihil aliud est &c. vt in littera. Prima pars (quæ habet rationem generis) patet ex art. 1. & intelligitur, quòd est ordinatio, non vt ordinatio dicit actum animæ ordinantis, sed est terminus actus. s. dictamen cõstitutum per actum rationis, vel actus cum termino, quo ordinantur subditi, vt patet art. 1. ad primum. Et per hoc patet, quod ibidem dictum est, quia lex est aliqd rationis in habitudine effectus causæ efficiẽtis, & quia causa eius efficit per actionem immanentem, ideo ex consequenti dicit habitudinem effectus causæ materialis in qua. Et capitur etiam ordinatio non passiuè, quasi lex, vt sic ordinetur, sed magis actiuè, quia ordinat subditos &c. Secunda pars patet ex art. 2. quia si aliquod dictamen ordinet in bonum priuatũ, non meretur dici lex. Tertia pars patet ex artic. 3. & dicit, qui curam communitatis habet siue sit vnus homo, vt in regno, siue plures homines, vt in alijs regiminibus, vt patuit ibidem circa argumentum in oppositum. Quarta pars habetur ex præsenti articulo.

ET confirmatur conclusio auctoritate argumenti in contrarium, quia leges instituuntur (formaliter, scilicet sub ratione legis) cum scilicet promulgantur. Et sicut ibidem habetur ante institutionem licet quandoque contradicere.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quòd Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam.

¶ Maior cõceditur, sed negatur minor, quia lex naturalis promulgatur per hoc, quòd ab homine est naturaliter cognoscibilis; & ergo cum venerit ad vsum rationis, tenetur ad ea quæ sunt legis naturæ; quare. q. 89. art. 6. ad tertium dictum fuit, ꝙ quia conuersio ad finem suum, sit de lege naturæ, ideo homo cum venerit ad vsum rationis, ad eam tenetur, quare promulgatio legis naturæ, nõ fit quidẽ per scripturam, sed per insertionẽ, & impressionẽ eius, & naturalem cognoscibilitatem; quare negatur cõsequẽtia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obseruandam, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire potest, promulgatione facta.

¶ Maior vera, negatur minor, quòd alij quibus nullo modo est facta promulgatio mediatè, vel immediatè obligentur ad implendum legẽ. Vnde habet D. S. quolibeto primo, art. 19. ꝙ si quis per ignorantiam facit contra constitutionẽ Papæ, alijs quidẽ promulgatã, non autẽ sibi, excusatur; quare cui non est lex promulgata vllo modo, non obligatur, potest autẽ lex deuenire in eius notitiã per alios, & sic obligatur. Q. n autẽ præsumatur scientia legis Pontificis, vel Imperatoris, vide apud iuristas, quia tenet, ꝙ post duos menses a publicatione facta in prouincia. Sed in legibus inferiorum, tempus est arbitrarium secundum loci qualitatem, & personarum conditionem, vide si placet. de postula. præla. lib. 1. cap. 1. §. quod nec. & in locis contra ibidem in apparatu allegantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd promulgatio præsens in futurum extenditur per firmitatem scripturæ, quæ quodammodo semper eam promulgat; vnde Isidorus dicit in primo Ethimologiarum, * quòd lex a legendo vocata est, quia scripta est.

* Ibid. c. [illegible]

¶ Maior vera, sed hoc non nisi etiam per promulgationem extendentem se in futurum. Ad minorem, negatur, quòd solùm ad præsentes, immo etiam ad futuros per infirmitatem scripturę, vnde leges contentę in scriptis solent omni anno promulgari, & ita per firmitatem scripturæ denunciantur futuris.

Quæstio Nonagesimaprima.

De diuersitate legum.

DEinde considerandum est de diuersitate legum. Et circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum sit aliqua lex ęterna. Secundò, vtrum sit aliqua lex naturalis. Tertiò, vtrum sit aliqua lex humana. Quartò, vtrum sit aliqua lex diuina. Quintò, vtrum sit vna tantùm, vel plures. Sextò, vtrum sit aliqua lex peccati.

E

¶ Postquàm determinatum est de essentia, & quidditate legis, consequẽter inquiritur de diuisione, & partibus subiectiuis ipsius legis. Et quinq; sunt legis partes, ideo principaliter quinq; quæruntur. Articulus autem quartus subdiuiditur, ideo ex toto sunt sex articuli in ista quęstione, & patet ordo secundum prioritatem legum. Est enim lex æterna prima, deinde naturalis, deinde humana, & secundum hoc ordinantur articuli. Lex enim fomitis quamuis prior sit lege diuina, tamen quia valde equiuocè lex dicitur, ideo postremo de ea determinatur, statim. n. cũ homo peccasset in Paradyso in pœnam, isti legi tyrannicè subditus fuit.

Vtrum

Vtrum sit aliqua lex æterna.

Infra.q.93. art.1.per totum.& art. 3.& 4.co.et ticu.5.ad 3. Et 4.dist.33. q.1.art.1.& 3.contra c. tis. Et Roman.8.c.3. fin.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non sit aliqua lex æterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur; sed non fuit ab æterno cui aliqua lex posset imponi, solus enim Deus fuit ab æterno; ergo nulla lex est æterna.

¶ 2 Præt. promulgatio est de ratione legis, sed promulgatio nõ potuit esse ab æterno, quia non erat ab æterno cui promulgaretur; ergo nulla lex potest esse æterna.

¶ 3 Præt. lex importat ordinem ad finem; sed nihil est æternum, quod ordinetur ad finem, solus.n. vltimus finis est æternus; ergo nulla lex est æterna.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in primo de libero arbi.* Lex quæ summa ratio nominatur non põt cuipiã intelligenti non incommutabilis, æternaque videri.

*Aug.c.6.

¶ D. S. hic primò quærit de prima lege, quæ est fons omnium aliarum legum, scilicet de lege æterna, an aliqua sit talis.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est,* nihil est aliud lex quàm dictamen practicæ rationis in Principe qui gubernat aliquam communitatem perfectam, manifestum est autem, supposito ꝙ mundus Diuina prouidentia regatur, vt in primo habitum est,* quòd tota communitas vniuersi gubernatur ratione Diuina, & ideo ipsa ratio gubernationis rerum in Deo sicut in principe vniuersitatis existens, legis habet rationem.

*q.90.art.1. 2.3.& 4.

*Pri.par.q. 22.ar.1.& 2.

¶ D.S. satisfacit quæsito tali conclusione responsiua. Huiusmodi legem oportet dicere æternam, & per hoc habetur formalis responsio, quia aliqua est lex æterna. Probatur conclusio. Ipsa ratio gubernationis rerum in Deo sicut in Principe vniuersitatis existens, legis habet rationem; sed diuina ratio nihil concipit ex tempore, sed habet conceptum æternum; igitur conclusio vera, quòd talis conceptus Dei qui est lex, est æternus, & per consequẽs & lex est æterna. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem; secundò minorem cum conclusione, ibi. Et quia diuina. Maior ergo probatur a principio. Lex nihil aliud est quàm dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam: sed supposito ex prima par.q.22.art.1.& 2. quòd mundus diuina prouidentia regatur, manifestum est, quòd tota communitas vniuersi gubernatur ratione diuina. Et igitur sequitur maior, ista maior proxima patet ex quæst.præce.per totum. Minor proxima supponitur vera ex dictis prima par. vbi iam.

¶ Circa maiorem principalem huius rationis est dubium, quia dicit, quòd ratio gubernationis rerum in Deo habet rationem legis; in prima parte autem vbi iam dicit D.S. quòd ratio gubernationis rerum est prouidentia; & sic videntur idem formaliter lex & prouidentia, de identitate enim reali nulli est dubium. Oppositum autem videtur, quia lex videtur esse principium prouidentiæ &c. Istam quæstionem determinat D. S. in de verita.mate. 5. q.1.ad sextum. Vbi dicit prouidentia in Deo propriè non nominat legem æternam; sed aliquid ad legem æternam consequens. Lex enim æterna est consideranda in Deo, sicut accipiuntur in nobis principia operabilium naturaliter nota, ex quibus procedimus in consiliando, & eligendo, quod est prudentiæ siue prouidentiæ. Vnde hoc modo se habet lex intellectus nostri ad prudentiam, sicut principium indemonstrabile ad demonstrationẽ. Et similiter etiam in Deo lex æterna non est ipsa prouidentia, sed prouidentiæ principium. Vnde conuenienter legi æternæ attribuitur actus prouidentiæ, sicut & omnis effectus demonstrationis, principijs indemonstrabilibus attribuitur. Hæc ille. Vide & ibidem ad 7. Ex quibus patet, quòd non sunt idem loquendo de non identitate formali, non modo Scotico, sed Thomistico, quia videlicet distinguuntur secundum rationem, & ſm modum intelligendi, quem habemus de Deo ex mente nostra, vbi lex, & prouidentia realiter distinguuntur, & per consequens in Deo ſm rationem nostram, quam distinctionem rationis dicimus formalem conceptibilem &c. Quod autem D. S. hic dicit in maiore, ꝙ ratio gubernationis habet rationem legis æternæ, intelligitur originaliter, quia id, quod est prouidentiæ prouenit ex ipsa lege æterna, & ipsa lex est ratio gubernationis, sed prima, & originalis tanquàm radix prouidentiæ. Sed prouidentia est ratio propinqua executiua legis æternæ, ita quod lex æterna est ratio qua constitutum est, ꝙ res debeant sic, & sic gubernari; sed prouidentia est ratio de modo, & medijs per quæ res sic gubernentur, sicut per legem æternam constitutum est; Prouidentiæ enim est consulere, & eligere media, quibus in finem perueniatur.

Distinguuntur lex æterna, & prouidentia.

Scotus.

¶ Et quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, sed habet æternum conceptum, vt dicitur Prouer.8. inde est quòd huiusmodi legem oportet dicere æternam.

¶ Ponit minorem, & eam probat auctoritate sapientis, vt in littera, subinferens conclusionem, vt patet.

¶ Nota autem, quòd verbum in diuinis dicitur solùm notionaliter, sed intellectum, & conceptum dicitur etiam essentialiter. Et ergo lex æterna dicitur esse æternus conceptus, non autẽ æternum verbum, quia vt patebit.q.93.art.1.ad secundum. Lex æterna dicitur essentialiter, & dicit diuinam essentiam intellectam, vt est principium secundũ quod diriguntur, & mouentur omnes creaturæ in bonum commune vniuersi intrinsecum, & extrinsecum. Et de his prima par.q.34.art.1.ad 2. quia nihil eorũ quæ ad intellectum pertinẽt personaliter dicitur in diuinis, nisi solũ verbum.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd lex æterna dicitur summa ratio, quia omnes alias excellit tanquàm radix omnium, summum enĩ dicitur relatiuè, vt patet prima par.q.6.art.2.ad primum Si etiam summum diceretur negatiuè tunc iterum est summa, quia nulla super ipsam. Verumtamen summum hic magis dicitur relatiuè, sicut etiam cum dicitur Deus summum bonũ, vt patet prima par. q.6.art.2.ad primum. Summum enim positiuè, & relatiuè acceptũ, dicit excessum super omnia alia, & hoc competit legi æternæ respectu omnium legum. Negatiuè autem dr̃ summum, quod non exceditur ab alio, & sic iterum sola æterna lex est summa, quia oẽs aliæ leges exceduntur ab ea, & ipsa a nulla; potes videre Scotum in alio proposito, scilicet de summa gratia in tertio dist.13. in responsione ad primam quæstionem, quia capiendo summum positiuè, tũc est vna tantùm, sed negatiuè possunt esse plures, sicut dicitur de prædicamentis, quodlibet est summum negatiuè &c.

Scotus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quæ in seipsis non sunt; apud Deum existunt inquantum sunt ab ipso cognita, & præordinata, secundum illud Rom. 4. qui vocat ea quæ non sunt tanquàm ea quæ sunt; sic igitur æternus diuinæ legis cõceptus habet rationem legis æternæ secũdum quòd a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipso præcognitarum.

¶ Ad maiorem, omnis lex aliquibus imponitur, vel existentibus in se, vel in esse cognito, sicut quandoq; aliquis homo etiam antequam habeat subditos, cogitat quomodo vellet eos regere, & dictat in se legem &c.

¶ Ad minorem distinguitur, ab æterno non fuit aliquis in se cui posset imponi, verum. Si autem intelligitur, quòd ab æterno non fuerit aliquis in cognitione Dei, negatur; vnde diuinus conceptus secundum quod ordinatur ad gubernationem rerũ precognitarum habet rationem legis æternæ. Nota hic primò, quòd tenendo, vt dictum est, ex de veritate distinctionem rationis inter legem æternam, & prouidentiam, tunc lex est ratio gubernationis prima, & in esse proposito; sed prouidentia propinqua. Nota secundò, quòd lex æterna est diuinus conceptus, non vt conceptus dicit quid expressum, & notionale, sed vt conceptus dicitur essentialiter, & quid intellectum. Lex enim in diuinis, vt patebit.q.93. art.3.ad secundũ, dr̃ essentialiter, non notionaliter. Sicut in simili D.S. habet in de Veritate mate.7.ar.2.de libro vitæ. Verbum enim in diuinis importat originem ex alio, non sic liber, secundum ꝙ ad diuina transfertur. Nota quoque, quòd hic posset induci difficultas quomodo res ab æterno fuerint Deo præsentes, an videlicet tantùm secundum esse cognitum, vel etiam secundum proprias existentias, & naturas, vt videtur dicere D. S. prima parte q.13.art.13. Sed de hoc ibidem, quia vtroque modo fuerunt præsentes in æternitate ad sanum intellectum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd promulgatio fit, & verbo, & scripto, & vtroq; modo lex æterna habet promulgationẽ ex parte Dei promulgantis, quia & verbum diuinũ est æternum, & scriptura libri vitæ est æterna; sed ex parte creaturæ audientis aut inspicientis, non potest esse promulgatio æterna.

¶ Ad maiorem, vera aliqua promulgatio est de ratione legis; sed non semp exterior, & vocalis, sed intelligibilis, & etiã scripta, vt patuit art.4. præc.quæst. Ad minorem, negatur, ꝙ nullo modo simpliciter ex parte Dei, immo, quia & verbo, & scripto promulgatur ab æterno ex parte Dei promulgantis, qui in verbo suo expressit legem suam ab æterno, & secundò in scripto, quia scriptura libri vitæ æterna est. Sed verum est, quòd nulla creatura audiuit hoc verbum, nec legit, vel inspexit hunc librum &c.

¶ Nota hic breuiter, quòd lex cum dicatur essentialiter, vt dictum est, non est ipsum verbum expressum, & dictum ab æterno; sed est in ipso verbo expressa, & dicta ab æterno. Multum enim differt dicere verbum expressum, & verbo expressum, primum enim est notionale, & persona diuina genita. Sed secundũ competit toti trinitati, & omnibus creaturis. Sed de his prima parte quæst.34.artic.primo, ad tertium. Nota quoque, quòd D. S. prima parte q.24.art.2.& in de Verita.mate.7.art.6. ponit, quòd liber vitæ solũ est vitæ gloriæ, & supernaturalis, ad quã aliqui specialiter eliguntur, vt patet ibidẽ. Hic autẽ dicit, ꝙ lex æterna est ab

ęterno promulgata in libro vitæ. Ex quo posset accipi, quòd liber vitæ esset eorum omnium respectu quorum est lex ęterna, sed illa est respectu omnium creaturarum, & sic non tantùm prædestinatorum, & electorum ad vitam gloriæ. Potest dici, primò q D.S. hic accipit librum vitæ communiter, & non ita propriè sicut prima parte, & in de Veri. vbi accepit librum ad modum humanum, vbi scribuntur ad aliquid quod ex electione datur. Sed hic pro notitia quorumcunque gubernandorum in finem a Deo intentum, siue sit naturalis, siue sit supernaturalis, & tertio sen. dist. 31.q.1. art.2. q.2. vbi etiam loquitur de libro vitæ communiter, vbi dicit, vnde respectu cuiuslibet dictarum vitarum posset dici Dei notitia liber vitæ, tamen perfecta ratio vitæ non inuenitur nisi in vita gloriæ. Et ideo liber vitæ secundum propriam sui acceptionem est notitia de vita gloriæ &c. Secundò potest dici, q vt habetur artic. 2. ad tertium. Lex ęterna solùm ab homine participatur, modo intelligibili, & participatio talis in ipso dicitur lex, & cum hoc electi, & prædestinati speciali modo reguntur; ideo propter eorum regimen quo reguntur in vitam ęternam dicitur scriptum in libro vitæ, ita q liber vitæ habeat locum ratione prædestinatorum, propter quos alia oĩa sunt, & gubernantur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd lex importat ordinem ad finem actiuè, inquantum scilicet per eam ordinantur aliqua in fine non autem passiuè, idest, quòd ipsa lex ordinetur ad finem; nisi per accidens in gubernante, cuius finis est extra ipsum, ad quem etiam necesse est, vt lex eius ordinetur; sed finis Diuinæ gubernationis est ipse Deus, nec eius lex est aliud ab ipso, vnde lex ęterna non ordinatur in alium finem.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd lex importat ordinem ad finem ad hunc sensum, quia per eam subditi ordinantur in finem intentum a legislatore, nõ quòd ipsa de per se ordinetur ad finem. Sed tamen per accidens lex potest ordinari in finem, quando legislator non est vltimus finis, sed ipse, & lex sua ordinantur in finem, sicut bonus Princeps ordinat legem, & se condendo legem in beatitudinem, quia vult ponere iustam legem, vt mereatur apud Deum. Secus de Deo qui est finis gubernationis. Minor conceditur, & eius probatio: sed negatur consequentia, quia non oportet legem ordinari in finem, sed habet præcipere aliqua ordinata in fine. Nota, ex hac solutione haberi potest, quòd identificantur in Deo legislator, & lex ęterna, & finis legislationis, vel magis finis gubernationis institutæ per legem, loquendo de fine vltimo gubernationis. Sed de hoc prima par. q. 103. artic. 2. est enim duplex finis, vnus immediatus, & finis sub fine, & ille est bonum intrinsecum vniuersi, s. ordo vniuersi, sed talis ordo non est vltimum. Alius est finis vltimus correspondens agenti, & ille est diuina bonitas, & finis extrinsecus. Et de illo hic loquimur quando dictum est, quòd Deus est finis gubernationis.

Vtrum in nobis sit aliqua lex naturalis.

F

Inf a q.96. art.1. ad 1. & q.97. art. 3. ad 1. Et 4. dist.33. q.1. art 1 co. Et Ro.3. co.3 fin.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd non sit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficienter enim homo gubernatur per legem ęternam; dicit enim August. in primo de lib. ar.* quòd lex ęterna est qua iustum est vt omnia sint ordinatissima; sed natura non abundat in superfluis, sicut nec deficit in necessarijs; ergo non est homini aliqua lex naturalis.

*Aug. c.6.

¶ 2 Præt. per legem ordinatur homo in suis actibus ad finem, vt supra habitum est;* sed ordinatio humanorum actuum ad finem non est per naturam, sicut accidit in creaturis irrationabilibus, quæ solo appetitu naturali agunt propter finem; sed agit homo propter finem per rationem, & voluntatem; ergo non est aliqua lex homini naturalis.

*q.90.art.2.

¶ 3 Præt. quantò aliquis est liberior, tantò minus est sub lege; sed homo est liberior omnibus alijs animalibus propter liberum arbitrium, quod præ alijs animalibus habet; cum igitur alia animalia non subdantur legi naturali, nec homo alicui legi naturali subdetur.

¶ Sed contra est, quod dicitur Rom. 2. super illud. Cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quę legis sunt faciunt, dicit Glos.* quòd si non habent legem scriptam, habent tamẽ legem naturalem, qua quilibet intelligit, & sibi conscius est, quid sit bonum, & quid malum.

*Glo. Ordi. ibidem.

¶ Hic quærit de alia specie, vel parte legis. s. de lege naturali.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* lex cum sit regula, & mensura, dupliciter potest esse in aliquo, vno modo sicut in regulante, & mensurante, alio modo sicut in regulato, & mensurato; quia inquantum participat aliquid de regula, vel mensura, sic regulatur, vel mensuratur; vnde cum omnia quæ Diuinę prouidentiæ subduntur, a lege ęterna regulentur, & mensurentur, vt ex dictis patet,* manifestum est, q omnia participant aliqualiter legem ęternam, inquantum scilicet ex impressione eius habent inclinationes in proprios actus, & fines.

* q.90.art.1. ad primũ.

*art. prec.

¶ In hoc corpore D.S duo facit, primò deducit vnam conclusionem præambularem generalem; secũdò probat conclusionem respon. implicitè subintellectam, ibi. Inter cætera &c. Conclusio ergo præambularis est ista Omnia participant aliqualiter legem ęternam. Nota autem, quòd ratio ponendi hanc conclusionem est, quia D.S. vult ostendere, quòd quamuis lex ęterna participetur ab omnibus creaturis, etiam non cognoscentibus, tamen illa participatio in eis non habet rationem legis, sed in sola creatura rationali. Vnde notanter quæritur in nobis, ideo est dubium, an etiam in alijs. Vnde D.S. hoc primò absoluit. Talis autem participatio in homine specialiter vocatur lex naturalis. Probat ergo conclusionem illam duplici ratione. Prima ratio est talis. Omnia ex impressione legis ęternæ habent inclinationes in proprios actus, & fines; igitur conclusio vera. Antecedens probatur, quia quæcunque Diuinæ prouidentiæ subduntur, a lege ęterna regulantur, & mensurantur (tanquàm scilicet habentia impressiones & inclinationes suas ab ea,) sed constat omnia per diuinam prouidentiam gubernari; igitur antecedens verum. Maior ista patet ex art. 1. quia prouidentia Diuina, est quoddam deductum ex lege ęterna sicut principio; sed quæcunque continentur sub conclusione, continentur & sub principio &c. Consequentia tenet, & declaratur in principio corporis, quia sicut dictum est q. 90. art. 1. ad primum. Lex est dupliciter in aliquo. Vno modo sicut in regulante, alio modo sicut in regulato. Et in tali nihil aliud est quàm participatio regulæ, & mensuræ. Et ex his probatur consequentia, quia legem participare est lege mensurari; ergo sequitur, quòd si omnia participent, q omnia legi ęternæ subsint. Subiungit ipsam conclusionem præambularem cum secunda ratione, quæ sumitur per effectum rationis iam positæ, & explicationem, quia ex impressione legis ęternæ omnes habent inclinationes in proprios actus & fines; igitur omnes participãt aliqualiter; tenet consequentia, quia illæ impressiones sunt participatio legis ęternæ. Dicit autẽ conclusio aliqualiter, quia aliquæ rõnabiliter, aliquę naturaliter absq; intellectu &c. vt patebit ad tertiũ.

¶ Inter cætera autem etiam rationalis creatura excellentiori quodam modo Diuinæ prouidentiæ subiacet, inquantum, & ipsa fit prouidentiæ particeps sibiipsi, & alijs prouidens; vnde & in ipsa participatur ratio ęterna, per quam habet naturalem inclinationem ad debitum actum, & finem.

¶ Hic consequenter procedit ad conclusionem responsiuam probandam subintellectam implicitè, sed ponitur sic explicitè. In nobis est aliqua lex naturalis, idest a natiuitate, & a natura indita & connata in habitu naturali, & ex naturali virtute congenita; probatur sic, in creatura rationali participatur ratio ęterna, per quam habet naturalem inclinationem ad debitum finem, & actum; sed talis participatio legis ęternæ in creatura rationali, lex naturalis dicitur, & lex naturalis nihil est aliud quàm participatio legis ęternæ in rationali creatura; igitur in nobis i. creatura rationali est lex naturalis. Huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorem, secundò minorem, ibi. Et talis participatio &c. Maior ergo probatur, quia omnia quæ Diuinæ prouidentiæ subduntur, participant rationem ęternam; sed inter cætera etiam rationalis creatura &c. vt in littera; igitur sequitur maior; proxima maior patet ex prima conclusione. Minor patet de se, & declaratur prima par. q. 22. art. 2. ad quartum, & quintum. Nota autem circa hanc maiorẽ, q participatio legis ęternæ in homine, nihil aliud est q̃ lumen naturale intellectus, & habitus principiorum intelligibilium in illo lumine radicaliter inchoatus, vt supra dictum fuit. q. 51. art. 1. Et talis participatio inclinat per modum imperantis, & dictantis rectam operationem s. sm rationem, & ad bonum finem. Vnde supra q. 89. artic. 6. ad tertium dictum fuit, q homo cum venerit ad vsum rationis, tenetur quærere, & se cõuertere ad finẽ suum, & hoc ex lege naturæ &c. Deinde cum dicit.

¶ Et talis participatio legis ęternæ in rationali creatura, lex naturalis dr, vnde cum Psal. dixisset. Sacrificate sacrificiũ iustitiæ, quasi quibusdam quærẽtibus quæ sunt iustitiæ opera, subiungit. Multi dicunt quis ostendit nobis bona. Cui quæstioni respondens dicit. Signatum est super nos lumen vultus tui domine, quasi lumen ratio-

nis

nis naturalis quo discernimus quid sit bonum, & quid malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud sit quàm impressio Diuini luminis in nobis; vnde patet, quòd lex naturalis nihil aliud est, quàm participatio legis æternæ in rationali creatura.

¶Ponit minorem principalem, quæ probatur auctoritate psal. vt in litera clarè; quia habetur ex illa auctoritate, quòd lumen rationis naturalis, quo discernimus quid bonum, & quid malum, sit quædam signatio, & impressio luminis Diuini in nobis, & tale discernere inter bonum, & malum, est legis naturalis, & ergo minor principalis vera &c.

¶Nota propter argumentum in contrarium, quæ dicta sunt. q. præceden. ar. 1. ad primum. Vbi illa auctoritas Apostoli declarata fuit, & habetur ex ea intentum conclusionis respon. quia gentes naturaliter faciunt ea quæ sunt legis, scilicet quo ad præcepta moralia, & ad illa facienda instigat lex naturalis, & fundatur hęc ratio in auctoritate glossæ &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procederet si lex naturalis esset aliquid diuersum a lege æterna, non autem est, nisi quædam participatio eius, vt dictum est.*

*In cor. ar.

¶Maior conceditur, quòd sufficiēter homo gubernatur per legem æternam; sicut per primam regulam, & legem, illa tamen regula mensurat, & regulat imprimendo sui participationē in creatura, sicut regulam proximam. Minor conceditur, & dico, quòd nulla est superfluitas, quando a ratione Diuina aliquid participatur in creatura, immo hoc est necessarium; quia rationis Diuinæ est res suauiter disponere mediāte inclinatione propria, negatur autem consequentia; quia lex æterna, & lex naturalis, non sunt duæ leges disparatę, sed habent se, sicut lex, & participatio, & effectus eius; nam sicut dictum est lex æterna ex hoc ipso regit, quòd imprimit talem participationem.

¶Nota hæc verba Doct. Sanct. sanè in solutione; quia non est mens eius, quòd lex æterna, & lex naturalis, non sint diuersa entia; quia hoc constat non esse, immo sunt plurimum diuersa; sicut creator, & creatura; sed Doct. Sanct. per hæc uerba intelligit, quòd non sunt diuersæ leges; sed lex, & participatio eius, ita quòd lex eoipso, quòd talem participationem imprimit, regit, & mensurat creaturam &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis operatio rationis, & uoluntatis deriuatur in nobis ab eo, quod est secundùm naturam, vt supra habitum est;* nam omnis ratiocinatio deriuatur a principijs naturaliter notis, & omnis appetitus eorum, quæ sunt ad finem deriuatur a naturali appetitu ultimi finis, & sic etiam oportet, quòd prima directio actuum nostrorum ad finem, fiat per legem naturalem.

*q. 10. ar. 1.

¶ Pro solutione huius argumenti oportet memorari supradictorum. q. 9. & 10. quia semper prius saluatur in posteriori, & sic, quod est naturę (scilicet esse determinatum ad vnum) etiam saluatur in uoluntate, & ratione; nam & ipsę naturæ quædā sunt; quare ratio etiam practica naturaliter, & necessario aliqua approbat scilicet prima principia agibilium, & ex illis dirigit in alijs liberè, sic & voluntas necessariò, & naturaliter vult vltimum finem, alia autem liberè; lex autē naturalis dicitur, quæ est respectu naturaliter cognoscibilium, & dictat quibus ab omnibus necessariò assentitur, & ergo etiam determinata est; vnde dicitur ad argumētum. Maior conceditur, & dico, quòd ordinatio hominis per rationem, & uoluntatem, vt libera est, præsupponit voluntatem, vt natura est; & ratio non dirigit de his, quæ sunt ad finē, nisi ex apprehensione naturaliter cognoscibilis, sic voluntas nō est eorum quæ sunt ad finem, nisi ex appetitu vltimi finis.

¶Ad minorem dico, quòd ordinatio humanorum actuum non fit per naturam s. præcisè. s. determinatam ad vnū omnino, & nullo modo se habentem ad opposita; fit tamen per aliquid quod includit etiam naturam. s. per rationem, & voluntatem, quæ non ordinant, nisi ex cognitione, & appetitu naturaliter cognoscibilis, & volibilis. Dico consequenter, quòd irrationales creaturæ ex solo appetitu naturali agunt propter finem; quia non ex cognitione coniuncta, tamen diriguntur ex cognitione extrinseca creantis, & per legem æternam, ut patuit supra q. 26. ar. 1. Vltra, conceditur, quòd homo agit per rationem, & voluntatem, sed semper, vt sic agit liberè, & ea quæ sunt ad finem præsupponūt cognitionem naturaliter cognoscibilis, & appetibilis, vt dictum est, & respectu naturaliter cognoscibilis, & cui naturaliter assentitur est lex naturalis; sicut illi propositioni, & principio in agibilibus naturaliter assentitur, bonum est faciendum, malum dimittēdum, & sic de alijs. Quare negatur consequentia; quia lex dicitur naturalis respectu naturaliter cognoscibilis, & ut dictum est, oportet huiusmodi naturaliter cognoscibilia esse primò cognita, ante ordinationem in finem &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam animalia irrationalia participant rationem æternam suo modo, sicut & rationalis creatura; sed quia rationalis creatura participat eā intellectualiter, & rationaliter, ideo participatio legis æternæ in creatura rationali, propriè lex vocatur: nam lex est aliquid rationis, vt supra dictum est,* in creatura autem irrationali non participatur rationabiliter; vnde non potest dici lex, nisi per similitudinem.

*q. 90. ar. 1.

¶Maior vera, præsertim de lege humana, & positiua; quia quantò quis liberior est, tantò minus est sub lege; sed non est creatura tam libera, quin subsit legi ęternæ, & naturali; nam istas leges nulla creatura subterfugere potest. Minor conceditur; quia ideo dicitur homo liber, quia minus determinatus ad vnum; sed relictus in manu consilij sui ad sensum quem habet Doct. Sanct. 1. part. q. 22. ar. 2. ad quartum. Vltra. Cum igitur alia animalia, non subduntur legi naturali. Dico quòd verum, quòd non subduntur legi naturali; & hoc ideo est, quia quamuis subdantur legi æternæ, & eā participent, tamen modo naturali, & nō rationali. Cum ergo lex propriè, & essentialiter dicta, sit aliquid rationis, ideo participatio legis æternæ, non habet in eis rationem legis propriè. Negatur autem consequentia; quia homo participat legem æternā modo intelligibili, & rationali. Quare participatio legis æternæ habet rationē legis propriè in creatura rationali, uide Doct. San. 3. contra genti. c. 113.

¶Nota hic quòd Doct. Sanct. non negat quin id quod deriuatur a lege æterna in creaturas irrationales sit lex aliquo modo. s. similitudinariè, & impropriè. Hoc enim negare esset cōtra dicta q. 90. ar. 1. ad 1. ubi dictum est, quòd quælibet inclinatio proueniens ex aliqua lege potest dici lex, sed quasi participatiuè. Sed D. S. negat, quòd talis participatio sit lex essentialiter, nisi sit modo intelligibili, & rationali, sicut est in homine; & ita habetur, quòd lex naturalis est participatio legis æternæ, & cum hoc lex essentialiter dicta. Sed participatio legis æternæ in irrationabilibus est participatio, & non lex essentialiter, & propriè; & ergo ista propositio est concedenda, quæ subsumitur in argumēto, quòd alia animalia non subduntur legi naturali, scilicet propriè, & sub ratione legis. Subduntur tamen legi æternæ mediante eius participatione quæ dicitur lex per similitudinem, & solùm participatiuè, ita quòd non essentialiter &c.

Vtrum sit aliqua lex humana.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd non sit aliqua lex humana. Lex enim naturalis est participatio legis æternæ, vt dictum est; sed per legem æternam omnia sunt ordinatissima, vt Aug. dicit in primo de lib. arb.* ergo lex naturalis sufficit ad omnia humana ordinanda, non est ergo necessarium, quòd sit aliqua lex humana.

G Infra q. 95. ar. 1. Et 2. d. 9. articu. 3. cor. & ad 5. & 3. di. 40. ar. 2. & art. 8. co. & fin. Et 3. sil. 17. art. 2. q. 2. c. Et 2. Met. lec 5. co. 1. fin.

¶ 2 Præt. Lex habet rationem mensuræ, vt dictum est;* sed ratio humana non est mensura rerum; sed potius econuerso, ut in 10. Metaphy.* dicitur; ergo ex ratione humana nulla lex procedere potest.

¶ 3 Præt. Mensura debet esse certissima, vt dicitur in 10. Metaphy.* sed dictamen humanæ rationis de rebus gerendis est incertum, secundùm illud Sap. 9. cogitationes mortalium timidæ, & incertę prouidentiæ nostræ; ergo ex ratione humana nulla lex procedere pôt.

* Arti. præ. * Aug c. 6. * q. 90. ar. 1. * Te. 5. * Tex. 3.

¶Sed contra est, quod Aug. in primo de libe. arb.* ponit duas leges; vnam æternam, & aliam temporalem, quam dicit esse humanam.

* Aug. c. 6.

¶Quęrit hic de alia parte subiectiua legis; nam istę partes legis non possunt dici species legis in communi, quæ non potest dici uniuocè de lege æterna; & alijs; & præterea, lex fomitis, quæ etiā enumeratur inter partes legis non est uniuocè lex cum alijs, vt patebit. Quęritur ergo an sit aliqua lex humana. i. ab hominibus instituta, & inuenta, & dictata; nam ut patuit lex est dictamen &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* lex est quoddam dictamen practicę rationis. Similis autem processus esse inuenitur rationis practicæ, & speculatiuę. Vtraque enim ex quibusdam principijs ad quasdam conclusiones procedit, vt superius habitum est,* secundùm hoc ergo dicendum est, quòd sicut in ratione speculatiua ex principiis indemonstrabilibus naturaliter cognitis producuntur cōclusiones diuersarum scientiarum, quarum cognitio non est nobis naturaliter indita, sed per industriam rationis inuenta. Ita etiam ex

* q. 90. ar. 1. ad 2.

* q. 90. ar. 1. ad 2.

præceptis legis naturalis quasi ex quibusdam principijs communibus,& indemonstrabilibus, necesse est, quòd ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter disponenda.

¶Doct.Sanct.in hoc corpore conclusionem respon. non ponit formaliter explicitè,sed implicitè innuit talem. Aliquæ sunt leges humanæ,hanc conclusionem primò probat ratione,secundò confirmat eandem auctoritate,ibi.Vnde Tullius &c. Primò ergo arguitur sic: sicut in ratione speculatiua præter principia naturaliter cognita producuntur conclusiones, quarum cognitio nõ est naturaliter indita &c.sic ex præceptis legis naturalis necesse est, quòd humana ratio procedat aliqua particulariter magis disponenda:sed istę particulares dispositiones adinuentæ secũdùm rationem humanam dicuntur leges humanæ, obseruatis conditionibus,quæ pertinent ad rationem legis:igitur sequitur cõclusio;quia supponitur,quòd tales dispositiones sint, & patet ad sensum illud suppositum Huius rationis.D S primò deducit maiorem,secundò minorem, ibi.Et iste &c. Maior ergo declaratur a principio clarè in litera.

¶Nota autem,ꝙ lex naturalis dicit,bonum est faciendum, malum vitandum,sed illud dictamen est uniuersale. Et similiter dictat quædam ex huiusmodi communibus principijs,tanq̃ cõclusiones,quæ etiam sunt de lege naturæ, sed per humanam legem determinantur principia,& conclusiones legis naturæ. Cuius ordinationes non deducũtur ex principijs legis naturæ; sed per inquisitionem sapientum superadduntur.De hoc infra q.95.ar.2.Et ꝙ D.S.hic dicit, ꝙ ex præceptis legis naturalis producuntur particulares dispositiones intelligitur non quòd necessariò inferantur;sed quia eis conformiter statuuntur,& fiunt a principiis communibus,excitatiuè loquendo præsertim de lege ciuili. Nam ius gentium continet ea quæ sunt legis naturæ, sicut cõclusiones:sed infra de hoc ubi iam &c. Consequenter cum dicit.

¶Et istę particulares dispositiones adinuentæ secundum rationem humanam,dicuntur leges humanę obseruatis aliis conditionibus, quæ pertinent ad rationem legis, vt supra dictum est.*

¶Ponit minorem principalem,quæ relinquitur nota, & notanter dicit, obseruatis alijs conditionibus &c. quia nõ omne dictamen hominum habet rationem legis, sed factum ab his qui habent auctoritatem, & ordinatio facta communitati perfectę, & propter vtilitatem communem &c.

* q.90. per totam.

¶Vnde Tullius dicit in sua rhetorica,* quòd initium iuris est a natura profectum ,deinde quædam in consuetudinem ex utilitate rationis venerũt,postea res,& a natura perfectas,& a consuetudine probatas,legum metus & religio sanxit.

* 2. de inuen. fol. 4. ante finé.

¶Confirmat conclusionem,& rationem præcedentem, præsertim quo ad minorem auctoritate Tullij,qui innuit,quod lex humana sit quoddam determinatiuum legis naturalis, dependens ex ea sicut ex principio. Vnde initium iuris humani, & primum ius,& lex naturalis est a natura perfectum.i.iudicium, & naturale,deinde quædam particularia uenerunt in consuetudinem,quę ratio iudicat utilia, postea illa, quæ sunt conformia legi naturæ, & approbata per consuetudinem religio, & metus, & auctoritas maiorum statuit,eas leges.

¶Nota circa hanc auctoritatem Tullij, quòd innuit unum, qđ habetur in institutis,titulo de iure naturali,gentium, & ciuili;quia est duplex lex humana,una scripta, alia non scripta. Lex scripta diuiditur in sex partes,ut ibidem deducitur;quia ius scriptum est, Ius.Plebiscita, Senatuscõsulta, Principiũ placitum, Magistratuũ edicta, Responsa prudẽtum.Sed de lege non scripta ita habetur, Ex non scripto, ius uenit quod usus approbauit;nã diuturni mores,consensu utentium approbati,legem imitantur.i. tantùm valẽt,ubi lex scripta non est,quantum ubi lex scripta est. Vnde auctoritas Tullij de utraque lege humana intelligi posset,quia vtraque deriuatur a lege naturali; quia loquitur de consuetudine approbata,quæ potest approbari verbo,& scripto &c.

¶Et confirmatur conclusio alia auctoritate ex argumento in contrarium.Circa hoc argumentum nota, quòd etiam lex naturalis est temporalis; sed magis de propinquo se habens ad legem æternam;ideo per legem temporalem magis voluit August. intelligere legem humanam,quæ temporalis est, & ratione sui, & ratione principij;lex autem naturalis non est temporalis ratione principij &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ratio humana non potest participare ad plenum dictamen rationis Diuinæ,sed suo modo, & imperfectè; & ideo sicut ex parte rationis speculatiuę per naturalem participationem Diuinæ sapientiæ inest nobis cognitio quorundam cõmunium principiorum, non autem cuiuslibet veritatis propria cognitio, sicut in Diuina sapientia continetur. Ita etiã ex parte rationis practicę naturaliter homo participat legem æternam secundùm quædam communia principia, non autem secundùm particulares directiones singulorum, quæ tamen in æterna lege continẽtur, & ideo necesse est vlterius, quòd ratio humana procedat ad particulares quasdam legum sanctiones.

¶Ad maiorem,est participatio;sed defectiua,& est participatio legis æternæ, qua homo bene se habet ad communia præcepta agibilia;sed adhuc opus est directione in particularibus, quæ directio particularis etiam continetur in lege æterna. Ad minorem conceditur:sed dico,quòd per legem æternam omnia sunt ordinatissima,non solùm mediante lege naturali,sed mediantibus omnibus legibus iustis.Sed negatur consequentia duplex, & hõ ostenditur in solutione a simili de cognitione principiorum communium,& conclusionum.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio humana secundùm se non est regula rerum; sed principia ei naturaliter indita sunt regulæ quædam generales,& mensuræ omnium eorum,quæ sunt per hominem agẽda,quorum ratio naturalis est regula,& mensura, licet non sic mensura eorum, quæ sunt a natura.

¶Maior conceditur,& habita est.q.90.ar.1.Est enim mensura, sed non rerum:sed magis operationum propter finem communẽ agendarum;vnde infra q.93.ar.1. ostenditur, differentia inter legem æternam,& ideam Diuinam;quia idea est mensura rerũ fiendarum:sed lex æterna motuum,& operationum est regula. Quare lex in communi (propriè tamen dicta) est mensura operationũ. Dico autem lex propriè,propter legem fomitis,quę non est mensura.Ad minorem,verum, ratio humana non est mensura rerum naturalium in natura subsistentium,sed tales res,vt dictũ est,mensurantur a Diuinis iudicis.Est tamen ratio humana mensura operationum humanarum secundùm principia sibi materialiter indita Talia enim principia sunt regula cõmunis; sed ex illis principijs communibus per rationem,& inquisitionem humanam potest inueniri regula specialis,& determinata,quę uocat lex humana. Vltra,potius econtra,verum intellectus noster præsertim speculatiuus,ille mensuratur a rebus,ut patuit sup.q.57.ar.5.Tamen intellectus practicus huius est regula,& causa agendorum, & dico,ꝙ in 10.Metaphy.loquitur Philosophus de intellectu speculatiuo,cuius cognitio dependet quãdoque in esse ueritatis, & fieri a rebus. Vnde dicimus, ꝙ habeat relationem realem ad res, vt effectus,& ut mensuratum;sed de hoc alibi. Negatur autem consequentia; quia ut dictum est, lex humana est mensura operationũ humanarum,quæ dependent a ratione nostra, & debent legi conformiter institui.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio practica est circa operabilia, & quæ sunt singularia, & contingentia, non autem circa necessaria, sicut ratio speculatiua; & ideo leges humanæ non possunt illam infallibilitatem habere,quam habent conclusiones demonstratiuę scientiarum; nec oportet, quòd omnis mensura sit omnimodo infallibilis,& certa; sed secundùm quòd est possibile in genere suo.

¶Ad maiorem dico primò ex parte subiecti, deinde ex parte prędicati. Mensura necessariorũ debet esse certissima;sicut principia speculatiua,quæ mensurant cõclusiones demonstrabiles, sunt certissima,loquendo de mensura certissimorum complexorũ. Similiter Deus,qui est mensura certissimorum,& incomplexorum, est certissimus in esse.i. maximè immaterialis, & mensura omnis esse,& durationis; sed mensura contingentium humanorum, nõ oportet esse certissimam,sed ut in pluribus;vnde & supra dictum fuit vbi iam,quòd ad prudentiam (quia est circa humana contingentia) sufficit dictare uerum, ut in plurimum. Dico secundò ad maiorem, mensura debet esse certissima secundùm quòd possibile est in genere suo, non enim in omnibus est expetenda acribologia mathematica secũdò metaphysicæ Textu com.16. in D.S. lectione 5.ita ꝙ si est mensura certissimorum, oportet quòd ipsa sit magis certa,quia si non esset certa,& infallibilis nõ esset principiorum certę cognitionis. Minor uera est; sed illę res gerendæ, sunt contingentes,quarum non potest esse certa cognitio humana,licet etiam Deus contingentia certa cognoscat, non tamen homo.Quare negatur consequentia &c.

H

Vtrum necessarium fuerit esse legem Diuinam.

1.q.1 ar.1. Et 3 cõ gẽ. art.1 ad 1. Et 3.d [illegible] ar.1.Et Ro. 8.cap.in [illegible] * Ar.2.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd non fuerit necessarium esse aliquam legem Diuinã. Quia vt dictum est,* lex naturalis est quædam participatio legis æternę in nobis; sed lex ęterna est lex Diuina, vt dictum

Ar. 1. ctum est; * ergo non oportet, quòd præter legem naturalem, & leges humanas ab ea deriuatas, sit aliqua alia lex Diuina.

¶ 2 Præt. Eccl. 15. dicitur quòd Deus dimisit hominem in manu consilij sui, consilium autem est actus rationis, vt supra habitum est; * *q.14.ar.1.* ergo homo dimissus est gubernationi suæ rationis; sed dictamen rationis humanæ est lex humana, vt dictum est; * *Ar. præc.* ergo non oportet, quòd homo alia lege Diuina gubernetur.

¶ 3 Præt. Natura humana est sufficientior irrationabilibus creaturis; sed irrationales creaturæ, non habent aliquam legem Diuinam præter inclinationem naturalem eis inditam; ergo multò minus creatura rationalis, debet habere aliquam legem Diuinam præter naturalem legem.

¶Sed contra est, quod Dauid expetit legem a Deo sibi poni dicens. Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum.

¶ Inquirit hic de alia parte legis. Et primò fit hoc, secundò talis lex, scilicet Diuina subdiuiditur, ar. sequenti.

¶Nota pro intellectu quæsiti, q sicut in artibus dicitur, q philosophia est rerum diuinarū humanarumq; cognitio, & capitur ibi diuinarum non formaliter, sed effectiuè; quia videlicet aliquæ partes philosophiæ realis, sunt de rebus a Deo factis, & non quia de Diuinis formaliter, ita lex in proposito dicitur Diuina, nō formaliter, sicut lex æterna posset dici Diuina; sed causaliter, & effectiuè; quia videlicet lex Diuina est a Deo data, vel mediatè, vel immediatè. Lex enim vetus est Diuina, & a Deo mediante Angelo, vt patebit. Lex autem noua partim a Deo infusa, partim a Christo tradita, vt etiam patebit. Quare patet, quòd Diuina lex non est eadem cum æterna; sed est lex quędam creata, & causata. Vnde lex vetus principaliter scripta est, lex noua principaliter infusa &c. His visis uidendum est de corpore articuli.

¶ Respondeo dicendum, quòd præter legem naturalem, & legem humanam, necessarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem Diuinam.

¶Doct. Sanct. primò ponit conclusionem responsiuam, secūdò eam multipliciter probat, ibi. Et hoc propter &c. Conclusio ergo responsiua est. Præter legem naturalem, & legem humanam, necessarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legē Diuiná.

¶Nota quòd non quæritur, nec respondetur de lege æterna; qa ista non est creata, & eiusdem ordinis cum istis legibus, sed lex prima increata; sed respondetur de legibus participatis ab hoīe.

¶Et hoc propter quatuor rationes. Primò quidem, qa per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad vltimum finem, & siquidem homo ordinaretur tantū ad finem, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret, quòd homo haberet aliquid directiuum ex parte rationis supra legem naturalem, & legem humanitus positam, quæ ab ea deriuat; sed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ quę excedit proportionem naturalis facultatis humanę, vt supra habitum est; * *q.5.ar.5.* ideo necessarium fuit, vt supra legem naturalem, & humanam, dirigeretur etiam ad suum finem lege diuinitus data.

¶Hic consequenter probat multipliciter conclusionem, & primò quatuor rationibus, quæ patebunt prosequendo, secundò auctoritate easdem confirmando, ibi. Et iste quatuor &c. Ille ergo rationes quamuis claræ sint, potest tamen breuiter ex eis argui, & primò sic, homo ordinatur ad alium, & altiorem vltimum finem, quàm sit finis legis naturalis & humanę, ideo necessarium fuit habere aliam legem; tenet consequentia, quia per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad vltimum finem; ergo si est alius vltimus finis, erit & alia lex necessaria. Antecedēs declaratur in litera ibi, Et siquidem &c. quia homo ordinatur (scilicet ex gratia Dei) ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportionem naturalis facultatis humanæ, vt patuit sup. q. 5. ar. 5 Sed p legem humanam, & naturalem ordinatur ad finem connaturalē non excedentem, & si non ordinaretur ad altiorem finem, tūc nō opus esset alia lege &c.

¶Et nota uerbum. D S. lege diuinitus data. Vbi patet, quod dictum est; quia dicitur hic lex Diuina effectiuè, & causaliter; quia a Deo data, modo infra exprimendo. q. 98. ar. 3. & q. 107. &c.

¶Secundò, quia propter incertitudinem humani iudicij præcipuè de rebus contingentibus, & particularibus contingit de actibus humanis diuersorum esse diuersa iudicia, ex quibus etiam diuersæ, & contrariæ leges procedunt; vt ergo homo absque omni dubitatione scire possit quid ei sit agendum, & quid vitandum, necessariū fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legem diuinitus datam, de qua constat, q non potest errare.

¶Arguit secunda ratione pro conclusione sic, homo per legem naturalem, & humanam, nō potest absque dubio scire quid ei sit agendum, & vitandum; sed potest per legem diuinitus datam; igitur necessarium fuit, vt in litera; tenet cōsequentia clare; quia lex dicitur a ligando, scilicet ad operandum, vt patuit. q. 90. ar. 1. & phibet vitanda. Antecedens declaratur in litera; quia propter incertitudinem humani iudicij &c. Lex autem naturalis, & humana innituntur super iudicia humana, & ergo non omnia certa; & hoc patet ex cōtrarietate legum humanarū &c. Deinde cū dicit.

¶ Tertiò, quia de his potest homo legē facere de quibus potest iudicare; iudicium autem hominis esse non potest de interioribus motibus, qui latent; sed solùm de exterioribus actibus, qui apparent, & tamē ad perfectionem virtutis requiritur, quòd in vtrisque actibus homo rectus existat; & ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare sufficienter interiores actus; sed necessarium fuit, quòd ad hoc superueniret lex Diuina.

¶Subiungit tertiam rationem talem. Lex humana non potuit sufficienter cohibere, & ordinare interiores actus; ergo necessarium fuit, q ad hoc superueniret lex Diuina; tenet consequentia, quia ad perfectionem virtutis requiritur, quòd homo in vtrisque actibus bene se habeat, scilicet exterioribus, & interioribus. Inducere autem ad virtutem, est determinatione legis, vt patebit, quare si humana, & naturalis non sufficienter hoc possunt, opus est alia lege. Antecedens declaratur in litera; quia de his pōt &c. Tūc ibi.

¶Quartò, quia sicut Aug. dicit in primo de li. ar. * *Aug. c. 4.* Lex humana non potest omnia, quæ malè fiunt punire, vel prohibere; quia dum auferre vellet omnia mala, sequeretur quòd etiam multa bona tollerentur, & impediretur vtilitas boni communis, quod est necessarium ad cōuersationem humanam; vt ergo nullum malum improhibitum, & impunitum remaneat, necessarium fuit superuenire legem Diuinam, per quam omnia peccata prohibentur.

¶Est quarta ratio talis. Lex humana nō potest omnia, quæ mala fiunt punire, vel prohibere; ergo necessarium fuit superuenire legem Diuinam per quam omnia peccata cohiberentur; tenet cōsequentia, quia nullum malum dicitur esse improhibitum, & impunitum, hoc enim exigit iustitia Diuina &c. Antecedens probatur in litera, ibi. Quia dum auferre vellet &c.

¶Nota quòd lex humana, & naturalis habent quærere vtilitatē humanam, & ciuilem, & pacificum conuictum ciuium; ideo illa, quæ huiusmodi non perturbant, permittunt, etiam esto in se mala sint, & contra Deum, & ergo non potest omnia mala cohibere, scilicet puniendo; quia sic turbaretur communitas, & pacificus conuictus, vt patebit infra q. 96. ar. 2. quare necessarium est esse legem Diuinam, quæ ordinat homines ad subiectionem Dei, & illa cohibet, nec ex hoc sequitur turbatio communitatis; quia talis lex punit in foro animæ, & volentem. In alia autem vita Deus puniet impęnitentes. Capitur autem prohibere pro cohibere; vnde Doct. Sanct. dicit puniendo &c. Deinde ibi.

¶ Et istę quatuor causæ tanguntur in ps. vbi dicitur. Lex domini immaculata, idest nullam peccati turpitudinem permittens conuertens animas; quia nō solùm exteriores actus; sed etiam interiores dirigit. Testimonium domini fidele, propter certitudinem veritatis, & rectitudinis. Sapientiam præstans paruulis, inquantum ordinat hominem ad supernaturalem finem, & Diuinum.

¶Confirmat illas rationes quatuor auctoritate psal. in qua fundantur, cum dicitur, lex domini immaculata, vbi tangitur quarta ratio, tertia ibi. Conuertens animas, secunda ibi. Testimonium domini fidele &c. prima ibi. Sapientiam præstans paruulis; quia videlicet Sapientia vera supponit affectionem vltimi finis, vt patet secunda secundæ q. 45. ar. 2. &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem; quia Dauid non petit, nisi necessarium. Ibi posset notari distinctio de necessario, quia est necessarium absolutè, & logicum, cuius oppositum implicat contradictionem. Est & necessarium physicum, quod est, quod fit quantum est ex natura rerum non prohibitarum; sicut forma dat esse necessariò physicè, nisi Deus præueniat, vt est in Christo. Tertium est necessarium sub conditione, & hoc dupliciter. Vno modo sine quo nullo modo potest peruenire ad finem. Alio modo quia non tam bene, & vocatur necessarium *Necessariū multiplex.*

cessarium

cessarium congruè, hic autem capitur necessarium sub conditione finis, ita quòd sine lege Diuina nullo modo posset homo sufficienter peruenire ad beatitudinem supernaturalem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd per naturalem legem participatur lex æterna secundùm proportionem capacitatis humanæ naturæ; sed oportet, vt altiori modo dirigatur homo in vltimum finem supernaturalem, & ideo superadditur lex diuinitus data, per quã lex ęterna participatur altiori modo.

¶ Ad maiorem, conceditur, scilicet vt dictũ est, art. 3. ad primũ, quia est participatio defectiua, & imperfecta, & participatur secũdùm proportionem capacitatis humanæ naturalis, in ordine ad finem naturalem. Ad minorem dico, quòd lex æterna est Diuina formaliter, & identicè; sed non effectiuè. i. causaliter passiuè; & dico, ꝙ lex Diuina de qua hic loquimur, est participatio legis æternæ Diuinæ, per essentiam maior, & altior, quàm lex naturalis, vel humana. Negatur autem consequentia; quia lex naturalis, & humana non sufficiunt; & ergo oportet habere aliam participatam.

¶ Nota autem verbum. D. S. in solutione, & ideo superadditur lex diuinitus data per quam lex æterna participatur altiori modo, patet ex hoc, quòd dictum est; quia lex Diuina de qua hic loquimur est creata, & participatio legis æternæ, quæ est Diuina per essentiam, & formaliter &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd consilium est inquisitio quædam; vnde oportet, quòd procedat ex aliquibus principijs; nec sufficit, quòd procedat ex principijs naturaliter inditis, quæ sunt præcepta legis naturæ propter prædicta; sed oportet, quòd superaddantur quędam alia principia, scilicet præcepta legis Diuinæ.

¶ Maior conceditur ad sensum, quem habet D. S. 1. parte q. 22. ar. 2. ad quartum. Sed dico, ꝙ consilium necessariò procedit ex aliquibus principijs, & consilium de beatitudine supernaturali, procedit ex principijs a Deo datis. s. præceptis diuinis. Conceditur minor, & patuit sup. q. 14. ar. 1. conceditur, & consequens, non tamẽ quòd per hoc excludatur a Diuina prouidentia; sed quia non restringitur ad vnum. Vltra ad subsumptam, dico quòd non quodlibet dictamen rõnis humanæ est lex, immo aliquod dictamẽ potest esse ex lege ad obediendum legi ẽt diuinitus datæ. Quare negatur consequentia, quia consultatio pertinet ad dictamen conforme legi Diuinæ, & non solũ humanæ, & consilium hominis præsupponit etiam legem Diuinam, ex qua sicut principio procedit. Dicit enim homo, Deus pcepit taliter, si debeã saluari. Q̃ro ergo faciã? & sic ex tali præcepto diuinitus dato consiliatur &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creaturæ irrationales non ordinantur ad altiorem finem, quàm sit finis, qui est proportionatus naturali virtuti ipsarum, & ideo non est similis ratio.

¶ Maior vera. Sed oportet circa ipsam memorari dictorũ sup. q. 5. ar. 5. ad secundum, ꝙ sufficientior est qui per plura auxilia peruenit ad maiorem finem, q̃ ille qui per vnum medium peruenit ad bonum paruum. Minor conceditur; quia ordinantur solùm ad finem naturalem, mediante participatione legis æternæ, vt patuit ar. 2. Secus de homine qui ordinatur ad altiorem finem ad quem per participationem legis æternæ naturalem pertingere non potest. Negatur ergo consequentia, immo sequitur, quòd multò magis debeat habere præter naturalem, vt patuit.

Vtrum sit vna lex Diuina tantùm.

X
Infra q. 107 articu. 1. Et Gal. 3. lec. 8 c. 1. fin.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd lex Diuina sit una tantùm. Vnius enim regis in vno regno est vna lex; sed totum humanum genus comparatur ad Deum, sicut ad vnum regem, secundùm illud ps. Rex omnis terræ Deus est; ergo est vna tantùm lex Diuina.

¶ 2 Præt. Lex omnis ordinatur ad finem quem legislator intendit in eis quibus legem fert, sed vnum & idem est, quod Deus intendit in omnibus, secundùm illud primæ ad Timoth. 2. Vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire; ergo vna tantùm est lex Diuina.

¶ 3 Præt. Lex Diuina propinquior esse videtur legi æternæ, quæ est vna, quàm lex naturalis quantò altior est reuelatio gratiæ, quàm cognitio naturæ; sed lex naturalis est vna omnium hominum; ergo multo magis lex Diuina.

¶ Sed cõtra est, quod Apostolus dicit ad Hebręos 5. Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat, sed sacerdotium est duplex, vt ibidem dicitur, scilicet sacerdotium leuiticum, & sacerdotium Christi; ergo etiã duplex est lex Diuina, scilicet lex vetus, & lex noua.

¶ Hic inquirit de diuisione legis Diuinæ, an sit vna, vel diuidaꝛ in plures species cum diuiditur in legem veterem, & nouam; dictum est enim, quòd lex dicatur Diuina; quia a Deo data, vtraque autem est data.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut in primo dictũ est,* distinctio est causa numeri. Dupliciter autem inueniuntur aliqua distingui. Vno modo, sicut ea, quæ sunt omnino specie diuersa, vt equus, & bos. Alio modo, sicut perfectum, & imperfectum in eadem specie; sicut puer, & vir.

* 1. p. q. 30 ar. 3.

¶ Doct. Sanct. primò ponit vnum notabile distinctiuum, secundò iuxta eius secundum membrum respõdet, ibi. Et hoc mõ &c. Quo igitur ad primum. D. S. notat ex 1. par. q. 30. ar. 3. quòd distinctio, & oppositio est causa numeri, & vult per hoc, quòd cũ ostẽderit quomodo lex noua, & vetus distinguuntur, quòd satisfactũ sit quæsito quærẽti de pluralitate, vel unitate legis Diuinæ. Prosequitur ergo intentum, & vult, quòd aliqua inueniuntur distingui (pro quantò sufficit ad propositum) Vno modo specificè, tanq̃ ea quæ sunt omnino specie diuersa &c. Alio modo, sicut perfectũ, & imperfectum in eadem specie; sicut vir, & puer.

¶ Nota autem propter hoc exemplum, ꝙ puer dicitur imperfectum quid, non quo ad substantiam, quæ non magis est in viro, q̃ in puero; sed quo ad quantitatem, & alias dispositiones humanas, non autem secundùm esse substantiale.

¶ Et hoc modo lex Diuina distinguitur in legem veterem, & legem nouam; vnde Apostolus ad Gal. 3. comparat statum veteris legis statui puerili existenti sub pedagogo, statum autem nouæ legis comparat statui viri pfecti, qui iam non est sub pedagogo.

¶ Hic rñdet quæsito iuxta secundũ membrũ tali conclusione. Lex Diuina distinguitur in vete. &c. sicut in perfectũ, & in impfectum, in eadem specie; & per hoc hr̃ rñsio formalis, ꝙ lex Diuina non sit vna tñ, licet nõ distinguaꝛ in species distinctas; sed tñ distinguiꝛ in duas leges modaliter, & gradualiter distinctas in eadẽ specie; sicut si homo distingueretꝛ in virũ, & puerũ. ¶ Nota aũt, ꝙ non est oĩno simile de puero, & uiro, & lege ueteri, & noua; q̃ iu dictũ est puer, & vir nõ differũt in esse hoĩs ẜm magis, & minus; sed istę leges differũt in rõne legis ẜm plus, & minus, & hic oportet memorari supradictorũ q. 52. ꝙ aliq formę recipiunt magis, & minus ẜm seipsas pp maiorẽ, & minorẽ accessum ad terminum specificãtẽ; sicut patet de motu. Sicut & patet de pctĩs cordis, oris, & operis, q̃ sunt tria gradualiter distincta, & tñ unius speciei pp idẽ motiuũ propinquũ; sic in proposito, istæ duæ leges plus, & minus accedunt ad finẽ legis. s. subiectionem ad Deũ, & salutẽ hominũ, puer aũt, & vir distinguunꝛ ẜm aliquod annexũ ipsi esse hoĩs. Et ergo est aliquo mõ simile, ut sufficit pro exẽplo, qđ dẽt esse siře non æquale. ¶ Hoc notato probaꝛ cõclusio primò auctoritate, secundo rõne, ibi. Attẽdiꝛ &c. Auctoritas est clara in lr̃a. Circa quã nota ex D. S. super Apostolum ibidem, ꝙ q̃diu hæres non potest consequi bñficium hæreditatis, vel propter defectũ hr̃ditatis, seu alicuius debitæ perfectionis, conseruaꝛ & custodiꝛ ab aliquo instructore, qui quidẽ instructor pedagogus dr̃ a pedos, qđ est puer, & gogę, quod est ductio. Iudæis aũt promissa erat bñdictio futuri seminis de hæreditate consequenda, sed nondum aduenerat tempus ipsius hæreditatis consequendæ, & ideo necessarium erat, ꝙ conseruarentur vsque ad tempus futuri seminis, & cohiberentur ab illicitis, quod factum est per legem, & hoc vult Apostolus in auctoritate adducta. Consequenter cum dicit.

¶ Attenditur autem perfectio, & imperfectio legis secundùm tria, quæ ad legem pertinent, vt supra dictum est.* Primò enim ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum commune, sicut ad finem, vt supra dictum est,* qđ quidem potest esse duplex. s. bonum sensibile, & terrenum, & ad tale bonum ordinabat directè lex vetus; vnde statim Exo. 3. in principio legis inuitatur populus ad regnum terrenum cananeorum; & iterum bonum intelligibile, & cœleste, & ad hoc ordinat lex noua; vnde statim Christus ad regnum cœlorum in suæ prædicationis principio inuitauit dicens. Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cœlorum. Matthei 4. & ideo Aug. dicit in 4. contra Faustum,* quòd temporalium rerum promissiones testamento veteri continentur, & ideo vetus appellatur, sed ęternæ vitę promissio ad nouum pertinet testamentum.

* q. 90. ar. 2. 3. & 4.
* q. 90. ar. 2.
* Aug. c. 2.

¶ Probat

¶ Probat conclusionem ratione sic. Illa lex est perfectior alia, quæ ordinatur ad maius bonum commune, & quæ perfectius dirigit secundùm ordinem iustitiæ, & perfectiori modo inducit ad obseruantiam mandatorum legis;sed noua respectu veteris est huiusmodi;igitur est perfecta, vetus imperfecta. Huius rationis D.S. probat primò primam partem maioris, cum prima minoris, secūdò secundam eatundem, ibi. Secundò ad legem &c.tertiò tertiam similiter, ibi. Tertiò ad legem &c. Arguit ergo sic pro prima parte maioris; quia ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum commune sicut ad finem;ergo prima pars maioris vera, consequentia nota, antecedēs patet.q.90.art.2.iuxta hoc probatur similiter prima pars minoris;quia lex vetus ordinabat ad sensibile, noua autem ad bonum intelligibile, & cœleste;igitur prima pars minoris vera. Antecedens declaratur in litera per auctoritatem Exodi, & Matthei quarto, & iterum per auctoritatem Aug.

¶ Circa hanc autem partem oportet notare, quòd Doct. Sanct. nō dicit, quòd lex noua habeat alium finem, quàm vetus. Ex hoc enim argueretur distinctio specifica legis, quæ maximè ex fine attenditur;esset etiam contra ea, quæ habentur infra q.107.art.1. in cor.vbi habetur, quòd vtriusque legis est vnus finis, scilicet vt homines subdantur Deo, & ideo, vt patebit infra q.99.ar.6.illa tēporalia promissa non promittebantur Iudæis, nec tanquàm finis legis, nec tanquàm finis vltimus Iudæorum;sed vt habet. D.S. in tertio di.vltima, tāquàm inductiuum imperfectorum in amorem Dei, & tanquàm incitamenta imperfectorum ad virtutem. Quare bona sensibilia erant quidem bonum commune, & aliqualis finis Iudæorum;sed non finis legis, quare patet, quòd cum vtriusque legis sit vnus finis, ideo sunt vnius speciei;quia tamen propinquius, & remotius ad finem illum accedunt, ideo gradualiter distinguuntur infra eandem speciem; & esto habeant diuersa bona ad quæ ordinant, quia tamen illa non sunt per se principalis finis legis, sed magis per illa bona leges inducunt in principalem finē, qui est subiectio ad Deum; ideo non est aliqua contrauersia. Dein de cum dicit.

¶ Secūdò ad legem pertinet dirigere humanos actus secundùm ordinem iustitiæ, in quo etiam superabundat lex noua legi veteri interiores actus animi ordinādo, secundùm illud Matthęi 5. Nisi abūdauerit iustitia vestra plus quàm scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum Cœlorum; & ideo dicitur, quòd lex vetus cohibet manum, lex noua animum.

¶ Probat secundam partem maioris sic. Ad legem pertinet dirigere humanos actus secundùm ordinem iustitiæ; ergo secunda pars maioris vera, scilicet quòd quæ perfectius dirigit, perfectior est. Antecedens patet.q.90 artic.1.ad tertium, & patebit magis in sequentibus;consequentia tenet, quia sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis in his, quæ sunt per se, quare sequitur, quòd si est lex perfecta, quia dirigit secundùm iustitiam, ergo quia magis dirigit secundùm iustitiam, ideo magis perfecta;tunc probatur minor secundùm hoc quo ad secundam partem sic. Noua lex ordinat iustè interiores motus animi, non autem vetus;igitur illa pars vera, consequentia nota. Antecedens probatur in litera auctoritate Matth. 5. & confirmatur ex eo, quod dicitur, quòd lex vetus cohibet manus, lex noua animum.

Differunt cohibere, & prohibere.

¶ Circa ista oportet notare quamuis, & infra q. 107. artic. 1. tangatur, quòd non est idem dicere prohibere, & cohibere. Non enim est dubium quin actus interiores essent prohibiti Iudæis, quamuis ipsi falsè exponentes legem intelligebant sola exteriora opera esse prohibita, ubi concupiscentia, vel voluntas non expresse prohibebatur. Sed in hoc reprehendūtur a Christo Mat.5. Nisi iustitia vestra &c.vt patebit infra q.107.articu.1.in corp. Sed cum hoc stat, quod hic dicitur, quòd lex vetus non cohiberet animum;quia sicut lex vetus terrena promittebat, ita etiam pro peccatis temporalem pœnam infligebat, oculum pro oculo, dentem pro dente. Pœnæ autem temporales pro peccatis animi infligi nō possunt, nisi quatenus in actum exteriorem prorūpit, alias enim ab homine de eis iudicare non potest, Et ideo manum, & non animum cohibere dicitur. Lex autem noua promittit æterna in præmium, & comminatur pœnam æternam, pœna autem ista ab illo iudice infligitur, qui est scrutator cordis, & ideo non solùm manum, sed & animum cohibet, quod patet in hoc præcepto, nō occides. Pro cuius transgressione lex vetus hominem occidebat, sed pro ira interiori lex noua pœnam æternam comminat Matth. 5. de his, vt dixi etiam infra. De istis Doct. Sanct. tertio scrip. distin. vltima ar. 2.ad primum. Lex præceptis affirmatiuis, & negatiuis animum ordinabat ad virtutem, & a vitio retrahebat, non tamen contra transgressores huiusmodi præceptorum pœnam aliquam ordinare poterat secundùm quam cohibere, vel cogere dicitur, & ideo non sequitur, quòd animum cohiberet; & post ad tertiū, omnem concupiscentiam quantum ad genus suum lex prohibebat, non tamen ab omni cohibebat per pœnas; sed solùm ab ea quæ prorumpebat in actum, hæc ille. Ex quibus patent, quæ dicta sunt, quia vetus lex quidem prohibebat; sed non cohibebat.

Cuius rationem habet Doct. Sanct. infra q.107. artic. 1. ad secundum, quia qui aliquid dimittit solùm metu pœnæ exterioris, esto abstineat ab actu exteriori, non tamen interiori, sicut ille qui abstinet ex charitate &c.

¶ Tertiò ad legem pertinet inducere homines ad obseruantias mandatorum, & hoc quidem lex vetus faciebat timore pœnarum, lex autem noua facit hoc per amorem, qui cordibus nostris infunditur per gratiam Christi, quæ in lege noua confertur, sed in lege veteri figurabatur; & ideo dicit Aug. contra Adamantium Manichei discipulum, quòd breuis differentia est legis & euangelij; timor, & amor.

¶ Deducit tertiam partē maioris sępe dictæ, sic. Ad legem pertinet inducere homines ad obseruantias mandatorum; ergo tertia pars maioris vera, consequentia patet, vt prius. Antecedens notū ex q 90.ar.1. Similiter tertia pars minoris eiusdem probatur, lex vetus inducebat metum pœnarum, lex autem noua hoc facit per amorem;igitur tertia minoris pars vera &c. consequentia nota, quia per amorem perfectius quis inducitur; antecedens probatur auctoritate bea. August. & patet eius intellectus ex dictis circa partem præcedentem.

¶ Nota autem, quòd in ista ratione tanguntur aliqua inferius. q. 106.ar. 1. ex intentione deducenda, videlicet quòd gratia in noua lege infunditur, immo vt patebit ipsa gratia gratum faciēs cū sibi connexis virtutibus est principaliter noua lex, habet autem annexam charitatem, & ideo inducit ad opera nouæ legis ex charitate &c.

Confirmatur conclusio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota Doct. Sanct. supra Apostolum ibidem, translato sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat, erat enim lex sub administratione sacerdotij;ergo mutato sacerdotio (scilicet Leuitico, & succedente sacerdotio figurato per Melchisedech. s. Christi) necesse est, quòd lex mutetur; cuius ratio est, quia mutato fine necesse est, quòd mutentur ea, quæ sunt ad finem; sicut qui mutat propositum eundi p[er] aquam, mutat propositum quærendi nauē; omnis autem lex ordinatur ad conuersationem humanam secundùm al quod regimen. Vnde secundùm Philosophum in Politicis. Mutata conuersatione, necesse est mutare legem; sicut autem lex humana ordinatur ad regimē humanum, ita spiritualis, & Diuina ad regimē Diuinum, hoc autem regimen designatur per sacerdotium, translato ergo sacerdotio, necesse est legem transferri. Signanter autem loquitur; quia non dicit, sacerdote translato, lex enim non respicit personam sacerdotis; vnde mortuo sacerdote, non mutatur lex, nisi forte sit illa introducta per personam eius; sed mutato sacerdotio, mutatur totus modus, & ordo regiminis &c. Si ergo lex mutata est, & alia successit, consequens est, quòd vetus, & noua lex sint duæ numero distinctę, & gradualiter, sub tamen eadem specie propter vnitatem finis, & legislatoris, vt patuit &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut paterfamilias in domo alia mandata proponit pueris, & adultis, ita etiam vnus rex Deus in vno suo regno aliam legem dedit hominibus adhuc imperfectis existentibus, & aliā perfectiorem iam manuductis per priorem legē ad maiorem capacitatem Diuinorum.

¶ Ad maiorem, vnius regis in vno regno est una lex, sic quòd non sunt diuersæ totaliter, & specificè distinctę, tamē possunt esse plures gradualiter distinctę propter diuersam dispositionem subiectorum regis; sicut & in vna domo est vna lex propter vnitatem familiæ, & finis patrisfamilias, tamen alia est lex puerorū, alia adultorum, & tamen in vnum finem tendunt istę leges.

¶ Minor conceditur; sed negatur consequentia, quòd sit omnino vna, sed est vna specie, gradualiter distincta secundùm diuersam capacitatem subditorum Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd salus hominū non poterat esse, nisi per Christum, secundùm illud Actuū 4. Non est aliud nomen datum hominibus in quo oportebat nos saluos fieri, & ideo lex perfectè omnes ad salutem inducens dari non potuit, nisi post Christi aduentū; antea verò dari oportuit populo ex quo Christus erat nasciturus legem præparatoriam ad Christi susceptionem, in qua q[ui]dam rudimenta salutaris iustitiæ cōtinerent.

¶ Maior conceditur, & ab illo fine habet scilicet eciem lex ipsa, præsertim a fine proximo legis, est species, & distinctio legis, & vnitas. Minor etiam conceditur, quòd est unus finis, qui est subiectio ad Deum, talis enim uidetur finis immediatus, & propinquus, salus autem, finis quasi remotus, & tamen uterque unus est.

¶ Ad consequens; ergo tantùm vna est lex, verum specie, propter vnitatem finis, qui est salus; sed est alia lex gradualiter, propter alium modum habendi se ad salutem, scilicet magis propinque,

què, vel magis remotè, & ita remoti habuerunt rudimenta salutis, alij autem habent perfectam doctrinam salutis, immo pignus salutis, scilicet gratiam Christi &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex naturalis dirigit hominem secundùm quædam præcepta communia in quibus conueniunt tam perfecti, quàm imperfecti; & ideo est vna omnium; sed lex Diuina dirigit hominem etiam in particularibus quibusdam ad quę non similiter se habent perfecti, & imperfecti, ideo oportuit legem Diuinam esse duplicem; sicut iam dictum est.*

* In cor. & ad primū.

¶ Maior conceditur; sed illa non est ratio vnitatis, vel pluralitatis. Minor conceditur etiam; sed negatur consequentia, & ratio in solutione clarè; nam procedit secundū non cautam; esto enim lex Diuina sit propinquior secundùm perfectionem legi æternæ, tamen dirigit in particularibus, & in modo se habendi ad salutē, qui varius est pro diuersis temporibus secundùm diuersam capacitatem hominum. Lex autem naturæ est de quibusdam communibus naturalibus, quæ non mutantur, ideo non est par ratio.

Vtrum sit aliqua lex fomitis.

K

Infra q.91. art.1 ad 1. Et Rom.7. lec.4. co.1. fi. Et ca.2. co.1. fin.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd non sit aliqua lex fomitis. Dicit enim Isidorus in 2. Etimologiarum,* quòd lex ratione consistit, fomes autem non consistit in ratione, sed magis a ratione deuiat; ergo fomes non habet rationem legis.

* Isidorus lib.5. c.3.

¶ 2 Præt. Omnis lex obligatoria est, ita quòd qui eam non seruant, transgressores dicuntur; sed fomes non constituit aliquem transgressorem ex hoc, quòd ipsum non sequitur, sed magis transgressor redditur si quis ipsum sequatur; ergo fomes non habet rationem legis.

¶ 3 Pręt. Lex ordinatur ad bonum commune, vt supra habitum est;* sed fomes non inclinat ad bonum commune; sed magis ad bonum priuatum; ergo fomes non habet rationem legis.

* q.90. ar.2.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom.5. Video legem aliam in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.

¶ Hic vltimò inquirit Doct. Sanct. de vltima legis parte, scilicet lege fomitis, quæ cum sit lex satis analogicè, immo equiuocè cū alijs legibus; ideo vltimò de lege fomitis quærit.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est;* lex essentialiter inuenitur in regulante, & mensurante, participatiuè autem in eo quod mensuratur, & regulatur, ita quòd omnis inclinatio, vel ordinatio, quæ inuenitur in his, quæ subiecta sunt legi, participatiuè dicitur lex, vt ex supra dictis patet.*

* q.90. ar.1. ad primū.

* q. 90. & hic ar.2.

¶ Duo principaliter facit, primò deducit vnam conclusionē generalem præambularem, secundò ex illa procedit ad conclusionē respōsiuam, ibi. Est ergo &c. Circa primum primò præmittit duo notabilia ad propositum deseruientia, secūdum ibi. Potest autem in his, secundò ex ipsis infert conclusionem ipsam præambularem, ibi. Sic igitur &c. Notat ergo primò ex dictis supra q.90. arti.1 ad primum, quòd lex inuenitur essentialiter in regulante, & mensurante, scilicet in ratione rectoris, & legislatoris; & (supple) sic fomes nullo modo est lex, quia nō est aliquid rationis, immo est sensualitatis, & membrorum corporis humani, vt dicetur circa argumentum in contrarium. Ex quo patet, quòd fomes nō est lex vniuocè cum alijs legibus præmissis; quia omnes istę sunt leges essentialiter, & propriè, tanquàm dictamina rationum rectarum, non sic fomes. Secundum membrum huius primæ distinctionis est, quòd alio modo dicitur lex participatiuè, idest vt participatio legis essentialiter dictæ etiam vocatur lex, ita quòd omnis &c. vt in litera. Consequenter cum dicit.

¶ Potest autem in his, quæ subduntur legi, aliqua inclinatio inueniri dupliciter a legislatore. Vno modo inquantum directè suos inclinat subditos ad aliquid, & diuersos interdum ad diuersos actus, secundùm quem modum potest dici, quòd alia est lex militum, & alia est lex mercatorum. Alio modo indirectè, inquantum scilicet per hoc, quòd legislator destituit aliquem sibi subditum aliqua dignitate, sequitur quòd transeat in alium ordinem, & quasi in aliam legem; puta si miles ex militia destituatur transibit in legem rusticorum, vel mercatorum.

¶ Notat vlterius diuidendo secundum membrum prædictū; q participatio legis, & inclinatio prouenicns a legislatore, est duplex, & dupliciter inuenitur in his, quæ subduntur legi. Vno mō inquātum directè suos inclinat subditos ad aliqd, & diuersos ad diuersos actus, i. participatio quam habent subditi legislatori secundùm propriam conditionem inditam in sui cōditione iuxta suā naturam, & proportionē, & ponit. D. S exemplum quo ad secūdū huius membri, s. diuersos ad diuersos actus; sicut alia est lex militum, alia mercatorum. Alio mō inuenitur inclinatio, & participatio legislatoris, in aliquo indirectè, id est non ſm suam naturalē, & primam institutionē; sed quia destituitur a prima naturali lege, & subditur alicui alteri legi propter demeritum suum. Exēplum est in litera, & vult. D. S. per illam secundam subdistinctionem, q fomes ipse nō est lex etiam participatiuè directè, sed participatiuè indirectè, vt patebit. Deinde cum dicit.

¶ Sic igitur sub Deo legislatore diuersæ creaturæ diuersas habent naturales inclinationes, ita vt quod vni est quodam modo lex, alteri sit contra legem, vt si dicam, quod furibundum esse est quodammodo lex canis, est autem contra legem ouis, vel alterius mansueti animalis.

¶ Infert ex dictis notabilibus conclusionem præambularem, talem. Sub Deo legislatore, quod vni est quodāmodo lex, alteri est contra legem. Dicit notanter quodammodo; quia loquitur de lege participatiuè dicta, quæ est quodāmodo, & nō ꝓpriè lex. Probatur conclusio rōne, & ēt exemplo. Rōne sic diuersæ creaturę diuersas hñt īclinationes naturales; sed illę inclinationes sunt quodammō leges; igitur conclusio vera. Maior nota, & patet ex primo membro secundæ distinctionis; quia secundū directā inclinationem inclinat legislator diuersos subditos ad diuersos actus. Minor patet ex secundo membro primæ distinctionis; quia talis inclinatio est lex participatiuè directè. ¶ Nota autem, q ex illa conclusione habetur, q q̄uis hominis, & aliarum bestiarū sint diuersæ inclinationes directè, tñ indirectè homo pōt habere similem inclinationem, sed non directè &c. Exemplo declaratur ista conclusio, vt si dicam &c. vt in litera, & dicit iterum quodammō lex canis; quia in rebus non rationabilibus non est lex propriè &c.

¶ Est ergo hominis lex quam sortitur ex ordinatione Diuina secundùm propriam conditionem, vt secundùm rationem propriam operetur; quæ quidem lex fuit tam valida in primò statu, vt nihil, vel præter rationem, vel contra rationem posset subripere homini.

¶ Hic cōsequenter D. S. rñdet ad quæsitum, tali cōclusione. Ipsa sensualitatis inclinatio, quæ fomes dr̄ (s. in homine) in alijs qdē aīalibus simpliciter habet rōnē legis (illo tñ mō &c.) i. habet rationem legis participatiuè dictæ, & directè. In hominibus autem ſm hoc (i. ſm directā inclinationē, & participationē) non habet rōnem legis, sed magis est deuiatio a lege rōnis; sed inquātū p Diuinā iustitiā &c. ut in litera. Ista conclusio hēt tres partes principales, & cōpossibilitas duarū partium primarum, patet ex cōclusione præambulari. s. q inclinatio sensualitatis in alijs habet rōnē participationis directè, in hoīe nō, quia pōt esse, vt qd uni est lex, alteri sit contra legem. s. participatam, & directā, ut patuit &c. Primam ergo partē conclusionis. D. S. relinquit notā de se ex dictis notabilibus, quia animal ex sua naturali conditione hēt inclinationē sensualitatis; igit̄ est in eo lex directè participatiuè, ut dicit prima pars. Sed D. S. probat duas alias partes, & primò secundā, deinde tertiam, ibi. Sed dum homo &c. tertiò subinfert ipsam cōclusionē quo ad oēs eius partes. Sic igitur &c. Probat̄ ergo secunda pars conclusionis sic, hoīs lex quā sortit̄ ex ordinatione Diuina ſm propriam cōditionē est, vt ſm propriā rōnē operet̄, & illa lex fuit tā ualida &c. ut in lr̄a vsq; ibi. Sed dū &c. igit̄ secūda pars cōclusionis vera, tenet cōsequentia clarè, quia si directa lex hoīs est operari ſm rōnē, sequitur q fomitis inclinatio, q̄ est contra rationē, sit deuiatio a directa lege hoīs &c. Antecedens relinquitur notū pro ambabus partibus ex dictis 1. par. & sup. de peccato originali, ubi habitum fuit, qūo homo creatus in originali iustitia, non potuit habere inordinatū motum sensualitatis, contra rōnē, qui hic dr̄ fomes &c. ¶ Nota aūt circa has duas partes; q inclinatio quidem sensualitatis est in aliis animalibus; sed talis non dicitur fomes, nisi in homine; quia ut patebit ad tertium, solùm inclinatio sensualitatis existens cōtra rationem, dicitur fomes, quare est inclinatio sensualitatis secūdùm genus in alijs animalibus, sed non sub ratione fomitis. Consequenter ibi.

¶ Sed dum homo a Deo recessit, incurrit in hoc, quòd feratur secundùm impetum sensualitatis; vt unicuique etiam particulariter hoc contingit quantò magis a ratione recesserit, vt sic quodammodo bestijs assimiletur, quę sensualitatis impetu feruntur, secundùm illud Psal. Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

¶ Probat

¶Probat tertiam partem conclusionis, quæ vult, ꝙ fomes habet in homine rationem legis participatiuè dictę, sed indirectè, & secundariò; arguitur ergo sic, illud vocatur lex participatiuè, sed indirectè, quod non inest. s. ex propria conditione, sed quod inest ex hoc, ꝙ aliquis propria dignitate destituitur a legislatore in pœnam, sed fomes in homine est huiusmodi; igitur tertia pars vera. Maior patet ex secundo membro secundi notabilis. Minor deducitur in litera clarè; quia cum homo recessit a Deo per peccatum, auferens iustitiam originalem, incurrit ex iustitia Diuina, ꝙ feratur in sensibilia secundùm impetum sensualitatis contra rationẽ, & per hoc trãsit in legem bestiarum. i. habet indirectè legem, quæ est directè lex in bestijs &c. Tunc ibi.

¶Sic igitur ipsa sensualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur, in alijs quidem animalibus simpliciter habet rationem legis, illo tamẽ modo quo in talibus lex dici potest secundùm directam inclinationẽ. In hominibus autem secundùm hoc non habet rationem legis, sed magis est deuiatio a lege rationis; sed inquantum per Diuinam iustitiam homo destituitur originali iustitia, & vigore rationis, ipse impetus sensualitatis, qui eum ducit; habet rationem legis inquantum est pœnalis, & ex lege Diuina, consequens hominem destitutum propria dignitate. ——————

¶Subinfert ipsam conclusionem iam probatã quo ad oẽs partes, & patet clarè. Nota aũt verba D.S. in tertia par. conclusionis, quia ex ipsis hr̃, ꝙ fomes non est lex, nisi inquantum pœnalis, & infligitur indirectè a Deo in pœnam peccati; & quantum põt haberi ex solutione primi, nõ diceretur lex, si homo esset cõditus in puris naturalibus, quia tunc non esset pœna peccati, sed naturalis defectus; fuisset tñ contra rõnem, & sic aliquo mõ indirectè lex.

Et confirmatur illa tertia pars conclusionis argumento in contrarium. Circa hoc argumentum vide D.S. super Apostolũ vbi dicit, ꝙ ista lex de qua loquitur Apostolus, est fomes peccati, q̃ põt dici lex duplici rõne. Vno mõ propter similes effectus, q̃a sicut lex inducit ad bonum faciendũ, ita fomes ducit ad peccandum. Alio mõ per comparationem ad causam. Cum aũt fomes sit quædam pœna peccati, duplicem cãm habet. Vnam quidem ipsum peccatũ, quod in peccante dominium accepit, & ei legem imposuit, q̃ est fomes; sicut dominus seruo victo legem imponit. Alia cã fomitis est Deus, qui hanc pœnam homini peccanti indidit, vt rationi eius inferiores vires non obedirent, & secundùm hoc ipsa inobedientia inferiorum virium, quæ dicitur fomes, lex dicitur inquantũ est per legem Diuinæ iustitiæ introducta, sicut iusti iudicis sententia, quæ legem habet &c. Hæc autem lex originaliter quidem consistit in appetitu sensitiuo; sed diffusiuè inuenitur in omnibus membris, quæ deseruiunt concupiscentiæ ad peccandum, & ideo dicit in membris vestris. Hæc ille. Ex quibus potest haberi, ꝙ dicitur lex participatiuè, quia participatio legis non quidem primæ legis. s. instituentis hominem, sed participatio legis iustè vindicãtis se de homine, vt participatio legis condentis dicitur lex directè; sed participatio vindicantis dicatur lex indirecta proueniens propter culpam, & his concordant, quæ habentur ad primum.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit de fomite secundùm se cõsiderato prout inclinat ad malum, sic enim non habet rationem legis, vt dictum est; * sed secũdùm quòd sequitur ex Diuinæ legis iustitia; tanquam si diceretur lex esse, quòd aliquis nobilis propter suam culpam, ad seruilia opera induci permitteretur. —

*In cor. ar.

¶Maior vera, vt sic, ẽt loquendo de lege participata, illa est ſm rationem legislatoris, vel instituentis, & iudicantis secundũ conditionem rerum, vel vindicãtis culpam, hic enim est ſm iustã, & rectam rõnem, vt homo qui noluit esse conformis Angelis, subdatur legi bestiarum; ita ꝙ lex directa, & prima bestiarum, fiat lex hominis indirecta propter culpam suam. Ad minorem, fomes nõ consistit in rõne hominis, verum, sed est reluctatio aduersus rõnẽ hominis. Sed tamen est secundùm rationem Diuinam punientem hominem iustè; ergo non habet rõnem legis. Verum directè respectu institutionis hominis, & per comparationem ad hominẽ, inquantum est renisus contra eius rationem, habet tñ rõnem legis participatiuè dictę, indirectè in ordine ad rationem Diuinam punientem, & hoc est quod D.S. dicit super Apostolum, ut deductum est in argumento in contrarium, vide inf. q. 93. ar. 3. ad 1.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de eo, quod est lex quasi regula, & mẽsura; sic enim deuiantes a lege transgressores constituuntur; sic autem fomes non est lex; sed per quandam participationem, vt supra dictum est. * ——————

* q. 90. ar. 1. & hic, i. cor pore.

¶Maior vera est de lege essentialiter dicta, talis enim est obligatoria, sed non est vera de lege participatiuè dicta, & maximè indirectè. Ad minorem, conceditur; ergo nõ habet rõnem legis, verè regulantis, & essentialiter dictę, nec rationem legis participatiuè dictę directè, sed modo qui dictus est.

¶Nota propter minorem, ꝙ aliquis non debet sequi inclinationem fomitis, quę est in contrarium rationis, immo debet ei resistere, & sic lex fomitis non est lex obligatoria, nec per cõsequẽs essentialiter dicta. Vnde & aliquis sibi renitẽdo meretur, iuxta supradicta; quia primi motus sensualitatis prouenientes ex fomite, sunt materia exercendæ virtutis.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio procedit de fomite quantum ad inclinationem propriam, non autem quantum ad suam originem; & tamen si consideret inclinatio sensualitatis prout est in alijs animalibus, sic ordinatur ad bonum commune. i. ad conseruationem naturæ in specie, vel indiuiduo, & hoc est etiam in homine prout sensualitas subditur rationi; sed fomes dicitur secundùm quòd exit rationis ordinem. ——————

¶Maior vera ad sensum habitum, ar. 1. ad tertium i. alia ordinantur per legem, ut sic ad bonum cõe, intelligendo de lege propriè, & essentialiter dicta, & ẽt de lege participatiuè dicta directè. Ad minorem, verum, fomes ſm se, & ex propria rõne, ut dicit inclinationẽ hoĩs ad malũ rõnis, non inclinat ad bonũ cõe, sed ad bonum sensibile particulare cõtra bonum cõe, quod est Deus, tñ ex iustitia Dei ordinatur in relucentiã Diuinæ iustitiæ; quia iustitia Diuina in pœnam iustam, & reordinatiuam culpæ, fomitẽ influxit. Dico tñ circa hoc, ꝙ loquẽdo de fomite materialiter in homine. s. pro inclinatione sensualitatis, vt fuit in institutione, tunc & ex se ordinatur ad bonum cõe. s. multiplicationem, & conseruationem speciei humanę. Similiter in bestijs in bonum cõe ordinatur, quare concludit argumentũ, ꝙ fomes, vt sic. i. inquantum est contra rõnem non ordinatur ex natura sua in bonũ cõ., & ꝑ consequens, vt sic, non est lex; sed tñ vt procedit ex Diuina iustitia, a qua & in bonum ordinatur. s. bonum ordinis iustitiæ, sic habet rationem legis indirectè, & participatiuè.

¶Nota verbum D.S. in solutione, quantum ad suã originẽ. s. iustitiam Diuinam; quia ex ista processit fomes saltem indirectè. s. per remotionem prohibentis &c. Nota ẽt aliud verbum qñ dicit, & tñ si consideretur inclinatio sensualitatis prout est in alijs animalibus non dr̃ fomes. Ex quo patet, ꝙ nõ habet locũ fomitis nomen, nisi in inclinatione sensualitatis hominis, & nõ quacunq; sed ea quæ est cõtra ordinem rectę rõnis, quod ẽt D. notat in fine solutionis. Et ꝑ hoc patet uerũ esse, quod dictũ est in corpore &c.

Quæst. Nonagesimasecunda.

De effectibus legis.

DEinde considerandum est de effectibus legis, & circa hoc quærũtur duo. Primò, Vtrum effectus legis sit homines facere bonos. Secundò, Vtrum effectus legis sint imperare, vetare, permittere, & punire; sicut legisperitus dicit.

¶Postquam determinatum est de diuersitate legum, hic consequenter determinatur de effectibus legis, & circa hoc primò inquirit de effectu principali, & finali, secundò de effectibus secundarijs, per quos. s. peruenitur ad principalem in ar. 2. patet autem, ordo ad præcedentes quæsti. quia quidditas, & distinctio propinquius se habeat, quàm effectus; igitur &c.

Vtrum effectus legis sit facere homines bonos.

L

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ legis nõ sit facere homines bonos. Homines enim sunt boni per virtutem, virtus enim est, quæ bonum facit habẽtẽ, vt dicitur in 2. Ethic. * sed virtus est homini a solo Deo, ipse enim eam facit in nobis sine nobis, vt supra dictũ est, * in diffinitione virtutis; ergo legis non est homines facere bonos.

Infra ar. 1. ad 4. & 3. contra cap. 116. §. 2. 3. & 4. & o. 10. nu.

* Cap. 4. in prin.

* q. 55. ar. 4.

¶ 2 Præt. Lex nõ prodest homini, nisi legi obediat; sed hoc ipsum, ꝙ homo obedit legi est ex bonitate; ergo bonitas præexigitur in homine ad legem, non igitur lex facit bonos homines.

¶ 3 Præt. Lex ordinatur ad bonum commune, vt supra dictum est; * sed quidam bene se habent in his, quæ ad commune pertinent, qui tamen in proprijs non bene se habent; non ergo ad legem pertinet, ꝙ faciat homines bonos.

* q. 90. ar. 2.

¶ 4 Præt. Quædam leges sunt tyrannicæ, vt Philosophus dicit in sua politica; * sed tyrannus nõ intendit ad

* Li. 1. c. 9. & ca. 13. Et lib. 2 c. 8.

bonitatem

bonitatem subditorum, sed solùm ad propriam vtilitatem; non ergo legis est facere homines bonos.

*Aris. c. 14.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Ethi.* quòd voluntas cuiuslibet legislatoris hæc est, vt faciat homines bonos.

¶Hic primò prosequitur, quod dictum est de legis effectu.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* lex nihil est aliud, quàm dictamen rationis in præsidente quo subditi gubernantur; cuiuslibet autem subditi virtus est, vt bene subdatur ei a quo gubernatur; sicut virtus irascibilis, & concupiscibilis in hoc cōsistit, quòd sint bene obedientes rationi; & per hunc modum virtus cuiuslibet subiecti est, vt habens virtutem bene subiiciatur principanti, vt Philosophus dicit in primo polit.* Ad hoc ordinatur vnaqueque lex, vt obediatur ei a subditis; vnde manifestum est, quòd hoc sit proprium legis inducere subiectos ad propriam ipsorum virtutē.

*q. 90. ar. 1. & 4.

*Aristo. ex cap. vlt.

¶Doc. Sanct. duo facit, primò deducit vnam conclusionem præambularem fundamentalem quæsiti, secundò ex illa probat conclusionem responsiuam, & eam ponit, ibi. Cum igitur virtus &c. Conclusio præambularis est, hoc est propriū legis, inducere subditos ad propriam ipsorum virtutem, probatur sic. Virtus cuiuslibet subiecti est, vt bene subijciatur principanti; sed lex ordinatur ad hoc, vt obediatur ei a subditis; ergo sequitur conclusio. Maior est philosophi in primo politic. Et declaratur per simile de virtute irascibilis, & cōcupiscibilis, de qua dictum est sup. q. 56. art. 4. in fine cor. quod nihil aliud est, quàm habitualis conformitas illarum uirium ad rationem regentem, & principiantem. Minor probat in principio ex dictis q. 90. quia lex nihil aliud est &c. vt in litera, & dicit dictamē rationis in præsidente. Ex quo patet, qđ dictum fuit ubi iam, quòd lex est aliquid rationis, non cuiuscunque, sed præsidentis, & aliquid eius subiectiuè. Minor ēt declaratur exemplariter de irascibili, & concupiscibili &c. Et nota ꝙ virtus subditi, vt sic est bene subdi principanti. Vtrum aũt ad hoc necessaria sit virtus propriè dicta, & perfecta in ciuibus postea tangetur. Videmus enim ꝙ dicitur, iste est optimus seruus, esto in se sit malus, dummodo domino suo bene obediat.

¶ Cum igitur virtus sit quæ facit bonum habentem, sequitur quòd proprius effectus legis sit bonos facere eos quibus datur, vel simpliciter, vel secūdùm quid.

¶Hic consequenter procedit ad conclusionem responsiuam, & primò ipsam ponit, & probat ex præcedenti conclusione, secūdò eandem declarat magis, ibi. Si enim &c. Conclusio ergo respōsiua est. Proprius effectus legis est bonos facere eos quibus datur, vel simpliciter, vel secundùm quid. Probatur assumendo conclusionem præambularem pro maiore. Proprium legis est inducere ad propriam ipsorum virtutem (supple simpliciter, vel secundùm quid) scilicet uirtus est quę bonos facit habentes, & si est simpliciter virtus, simpliciter bonos facit, si secundùm quid, secundùm quid bonos; igitur sequitur cōclusio. Maior patuit, minor est Philosophi auctoritas, & definitio virtutis.

¶Si enim intentio ferentis legem tendat in verum bonum, quod est bonum commune secundùm iustitiā Diuinam regulatum, sequitur, quòd per legem homines fiant boni simpliciter. Si verò intentio legislatoris feratur ad id quod non est bonum simpliciter, sed vtile, vel delectabile sibi, vel repugnans iustitiæ Diuinæ, tunc lex non bonos facit homines simpliciter; sed secūdùm quid scilicet in ordine ad tale regimen. Sic autem bonum inuenitur etiam in per se malis; sicut aliquis dicitur bonus latro; quia operatur accommodè ad finem.

¶Declarat conclusionem responsiuam clarius, quare dicat simpliciter bonos, vel secundùm quid &c. & patet clarè in litera; qa si legislator ordinet subditos in verè bonum, conformē legi æternæ, & Diuinæ, & per consequens rationi naturali, & faciat homines operari conformiter intentioni suæ, vtique faciet bonos p veram uirtutem, saltem humanam; quia illa nihil aliud est, q̄ cōformitas ad rectam rationem etiam naturalem, & inducitur iuxta supra dicta ex assuetudine operum. Si verò non feratur intentio legislatoris in bonum verum, sed suum delectabile, & sit tyrannus, & habeat finem, qui est contra Deum; tunc non poterit facere verè virtuosos, & tamen, quia etiam bonum metaphoricè dicitur in malis poterit etiam dici in bonis secundùm quid. s. bonū illi, & sic quia obediunt illi legislatori erunt sibi boni ciues, quæ bonitas nihil aliud est, quàm quædam obedientia, forte metu pœnarum inducta, & quædam astutia humana ad operandum astutè ad finem legislatoris, & ita patet quare conclusio dixerit, vel bonos simpliciter, vel secundùm quid.

¶Nota circa hæc, ꝙ plerunque alius est finis operis, alius operantis, ita quandoque legislator potest habere alium finem, aliū lex. Sic ergo finis legis est homines subijcere legi, & per hoc efficiuntur boni, quandoque simpliciter, quandoque secundū quid. Sed finis legislatoris potest esse vtilitas, vel honor, vel aliquid huiusmodi; vnde etiam finis legis Diuinæ, est subiectio hominis ad Deum; sed finis legislatoris Dei, est honor Dei &c.

¶Et confirmatur conclusio responsiua argumento in contrarium. Circa hoc argumentum patet ex iam dictis, quomodo intelligendum sit, quia uoluntas legislatoris cuiuslibet est, vt faciat bonos. s. subiectos, & obediētes legi suæ, & si sit bona, & vera lex, erunt simpliciter boni, & virtuosi. Si autem est lex secundùm quid bona, faciet subiectos secundùm quid bonos &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd duplex est virtus, vt ex supra dictis patet * scilicet acquisita, & infusa, ad vtranque autem aliquid operatur operum assuetudo, sed diuersimodè. Nā virtutē quidem acquisitā causat ad virtutem autem infusam disponit, & eam iam habitam conseruat, & promouet; & quia lex ad hoc datur, vt dirigat actus humanos, inquantum actus humani operātur ad virtutem, intantum lex facit homines bonos; vnde & Philosophus dicit in 2. politicæ, * quòd legislatores assuefacientes faciunt bonos.

*q. 63. ar.

*Ariſt. li.

¶Ad maiorem, patet glossa ex dictis, quia uera est, & per veram uirtutem homo efficitur absolutè bonus sine addito, per virtutem autem secundùm quid efficitur bonus cum addito, scilicet bonus subditus &c.

Ad minorem dicitur, quòd virtus infusa est a solo Deo effectiuè, & tamen illa est ex assuetudine operum dispositiuè; quia ex hoc, quòd homo operatur cōformiter rationi naturali, & exercet se in virtutibus acquisitis, disponitur ad hoc, quòd conuertat se ad Deum, & est habilior ad operandum modo superhumano. Dico secundò negando minorem de uirtute acquisita, quæ vt supra patuit. q 63 potest causari ex assuetudine operum. Ad probationem minoris dico, vt patuit supra q. 55. ar. 4. illa particula definitionis uirtutis est de sola infusa. Sed negatur consequentia; quia lex uera præcipit, & dirigit actus humanos bonos, ex quorum frequentatione causatur virtus acquisita, & dispositio ad infusam saltem remota, qua habita, tunc opera eā cōseruant, & augent si fuerint perfecta, & excedentia proportionem intensionis virtutis, & ista patent supra ex dictis.

¶Nota verba D. S. in hac solutione cum dicit, ad virtutem autē infusam disponit, & eam iam habitam conseruat, & promouet. Si illud promouere est idem, quod augere, tunc dicitur eam promouere dispositiuè meritoriè, sed non perfectiuè; nam charitas, vt solet dici primo sen. di. 17. a solo Deo augetur, sicut & infunditur; sed disponit se, & meretur augmentum charitatis, & hæc est differentia inter acquisitam, & infusam, vide ibidem.

¶Nota etiam; quia non dicit, quòd illa opera causent aliquem alium habitum; vnde & supra dixit, quòd infusa uirtute opera ex ea procedentia non causant alium habitum; sed præexistentem virtutem augent, & conseruant, & idem habet D. S. in de virtutibus. q. 1. ar. 10. ad 19. &c.

¶Nota tamen quòd Doct. Sanct. in de Verita. materia 17. ar. 1. ad quartum in contrarium dicit. Ex his actibus (scilicet procedentibus ex habitu) non generatur habitus alteriusmodi ab illo habitu quò actus eliciuntur, sed uel aliquis habitus eiusdem rationis; sicut ex actibus infusæ charitatis, generatur aliquis habitus dilectionis acquisitus, uel etiam habitus præexistens augmētatur &c. Hæc ille. Sed patet; quia loquitur distinctiuè; supra autem quæst. 51. articu quarto ad tertium, dixit, quòd ex actibus infusarum nulla uirtus generetur, videtur tamen posse dici, quòd ex exercitio infusarum in potentijs subordinatis generetur aliqua habilitas, & qualitas habitualis, vel consuetudinalis, quæ tamen non pertingit ad rationem uirtutis, & sic stat, quod Doctor Sanctus dicit in de Veritate, & quod supra dictum fuit. Capreolus autem in secundo distin. 28. ad sextum contra secundam conclusionem tenet post Doct. Sanct. in de virtutibus, quòd mediante exercitio charitatis in uoluntate nullus habitus acquiratur. De hoc etiam Scotus in 3. distin. 27. ad quartum, non potest inquit acquiri ex actibus aliquis habitus eiusdem speciei cum charitate, licet possit acquiri aliqua amicitia tendens in Deum sub eadem ratione obiecti, & etiam per actum similem, quia super omnia diligendo. Quæcunque enim natura non potest esse ab aliquo efficiente eiusdem speciei, cum efficiente alterius, non est eiusdem speciei cum illa alia; sicut est in proposito. Hæc ille.

Capreolus.

Scotus.

¶Ad secundum dicendum, quòd non semper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta virtutis; sed quandoque quidem ex timore pœnæ, quandoque autem ex solo dictamine rationis, quod est quoddam principium virtutis, vt supra habitum est.

*q. 63. ar. 1. & 2.

¶Maior

¶Maior conceditur. Ad minorem negatur vniuersaliter, immo potest aliquis obedire legi etiam bonæ, & veræ non voluntarius, sed metu pœnæ, & ex solo dictamine rationis naturalis ante generationem habitus; & ita nondum adest bonitas perfecta. Quare negantur consequentiæ ambæ, quia etiam si sit lex non verè bona, metu tamen pœnæ facit obedientem, saltem in facto, & opere, esto non voluntariè; & ita erit aliqualiter bonus, quia obediens esto inuoluntariè, &c. sicut fit nunc frequenter in seruitijs principum, vbi subditi obediunt, sed cum magna murmuratione putantes se nimis grauari.

¶Ad tertium dicendum, quod bonitas cuiuslibet partis consideratur in proportione ad suum totum; vnde & Aug. dicit in primo Confess.* quod turpis est omnis pars, quæ suo toti non congruit. Cum igitur quilibet homo sit pars ciuitatis, impossibile est, quod aliquis homo sit bonus, nisi sit bene proportionatus bono communi, nec totum potest bene existere nisi ex partibus sibi proportionatis. Vnde impossibile est, quòd bonum commune ciuitatis bene se habeat, nisi ciues sint virtuosi, ad minus illi, quibus conuenit principari; sufficit autem quantum ad bonum communitatis, quòd alij intantùm sint uirtuosi, quod principum mandatis obediant; & ideo Philosophus dicit in tertio Polit.* quòd eadem est virtus Principis, & boni viri, non autem eadem est uirtus cuiuscunque ciuis, & boni viri.

Aug. c. 3.

Arist. c. 3.

¶Maior conceditur. Ad minorem negatur, quòd quidam scilicet illi, qui principantur, bene se habeant in his, quæ ad commune pertinent, & in proprijs non se bene habeant; quia impossibile est, quòd bonum communitatis bene se habeat, nisi ciues sint virtuosi, quia totum non potest bene existere, si partes non bene existant. Et ergo eadem est virtus principis, & boni viri. Sed verum est, quòd aliqui, scilicet communes homines possunt se bene habere ad commune bonum, & esse boni ciues, & tamen non boni viri. Quare negatur consequentia, quia bona lex requirit præsidentes verè bonos, & facit communem populum saltem bonum secundùm quid.

¶Nota autem fundamentum huius rei, quia non est eadem virtus boni principis, & boni viri per identitatem, sed per simultatem, vt patet secunda secundæ, quæst. 47. artic. 11. ad secundum; nam constat, quòd prudentia particularis, quæ facit cum sibi connexis moralibus bonum vnum, distinguuntur specie a politica, quæ facit bonum principem. Sed politica requirit particularem prudentiam, & morales. Et ratio est, quia nisi quis sibi dominetur, non est habilis ad principandum; quia requiritur, quòd homo sit a passionibus quietus, quod fit per virtutes morales; & ergo principantes oportet esse bonos viros, sed subiectos sufficit esse bonos ciues, quæ bonitas consistit in hoc, quòd refert actus suos in salutem politiæ, siue principaliter, siue non principaliter, nec oportet, quòd habeat prudentiam monasticam, sed sufficit quædam subtilitas, & astutia humana.

¶Ad quartum dicendum, quod lex tyrannica, cum non sit secundùm rationem, non est simpliciter lex, sed magis est quædã peruersitas legis, & tamen inquantum habet aliquid de ratione legis, intendit ad hoc, quòd ciues sint boni; non enim habet de ratione legis, nisi secundùm hoc, quòd est dictamen alicuius præsidentis in subditis; & ad hoc tendit, vt subditi legis sint bene obedientes, quod est eos esse bonos, non simpliciter, sed in ordine ad tale regimen.

¶Nota, quòd tria præcedentia argumenta videntur processisse de lege bona, & iusta, hoc autem arguit de lege iniqua, quæ est tyrannica. Et nota, quod quinq; faciunt tyrannũ, & a principe distinguunt; primum est, tyrannus iniustis legibus populum opprimit, quæ videlicet tendunt, sicut in finem in proprium bonum tyranni; & per hoc lex tyrannica a legis fine deuiat, qui est bonum commune, vt patuit supra. Secundum est, quia tyrannus iniustis tallijs, & exactionibus populum opprimit, colligẽdo propter bonum proprium, non propter necessitatem, & vtilitatem cõmunem. Tertium, quia tyrannus spoliat subditos proprijs bonis, ea ad propriam vtilitatem applicãdo. Quartum, quia tyrannus subditos nõ defendit, sed dimittit opprimi, vt possit magis tyrannicè regere. Quintum, quia præponit officiales malos, vt populum magis valeat opprimere. De his 5. Politic dicitur igitur ad argumentum. Maiorem concedendo, & tales leges sunt secundùm quid leges, non simpliciter, sed magis peruersitas veræ legis; & ratio secundi iam patuit, quia non habet finem veræ legis. Ratio primi est, quia ordinantur ad bonum aliquod. s. proprium tyranni, & sunt dictamen præsidentis respectu subditorum, &c.

Quid tyrannus.

¶Ad minorem, vera est, non intendit ad bonitatem simpliciter, nec ad bonum commune subditorum. Tendit tamen ad hoc, vt sint sibi bene obedientes ad vtilitatem propriam. Vltra; non ergo, &c. Legis iniustæ nõ est facere bonos simpliciter, tamẽ bonos secundùm quid, sicut videmus quandoque principes malos, qui habent subditos similes sibi, quos tamen commendant, quia sunt boni ciues, & subditi, &c.

Vtrum legis effectus sint conuenienter assignati, quòd legis actus est imperare, vitare, permittere, & punire.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod legis actus non sint conuenienter assignati in hoc, quod dicitur, quod legis actus est imperare, vitare, permittere, & punire. Lex enim omnis præceptum commune est, vt Legisconsultus dicit;* sed idem est imperare, quod præcipere; ergo alia quattuor superfluunt.

M

In Digest. vet. li. 1. tit. 3. in prin.

¶2 Præterea. Effectus legis est, vt inducat subditos ad bonum, sicut supra dictum est;* sed consilium est de meliori bono, quàm præceptum; ergo magis pertinet ad legem consulere, quàm præcipere.

Art. præceden.

¶3 Præt. Sicut homo aliquis incitatur ad bonum per pœnas, ita etiam & per præmia; ergo sicut punire ponitur effectus legis, ita etiam & præmiare.

¶4 Præt. Intentio legislatoris est, ut homines faciat bonos, sicut supra dictum est;* sed ille, qui solo metu pœnarum obedit legi, non est bonus, nam obedit timore seruili, qui est timor pœnarum; & sic si bonum aliquis faciat, non tamen aliquid bene fit, vt Aug. dicit;* non ergo videtur esse proprium legis, quòd puniat.

Art. præceden.

Aug. in Enchir. c. 121.

¶Sed contra est, quod Isidorus dicit in secundo Ethimologiarum.* Omnis lex, aut permittit aliquid, vt vir fortis præmium petat; aut uetat, ut sacrarum virginum nuptias nulli liceat petere; aut punit, vt qui cædem fecerit, capite plectatur.

Isid. c. 19.

¶Hic secundò inquirit de fine, & effectu secundario legis. Nã subiectio subditorum, quæ est effectus finalis principalis legis, in qua consistit bonitas subditorum, vt sic, procuratur mediantibus his effectibus in titulo quæsiti recitatis; vnde præcipere, & huiusmodi ordinantur in subiectionem legis, &c.

¶Nota autem, quod huiusmodi dicuntur actus legis, non quod ipsa eliciat, vel propriè efficiat istos actus, cum agere sit subsistentium 10. Metaph. Sed sunt ipsius legis in esse signato, & ipsius legislatoris effectiuè, quia s. legislator dictans legem, & faciens statutũ pro vtilitate reipublicæ, & obligans homines subditos in ipsa lege aliqua præcipit, aliqua prohibet, &c. ita quod huiusmodi contineantur in lege quasi partes eius s. prohibitio, punitio, & tamen dicantur actus legis; idest aliqua in lege posita, sunt præceptiua, aliqua prohibitiua, &c. Princeps enim statuendo legem, quæ est dictamen rationis suæ obligans subditos ad aliquid agendum simul adiungit punitiones, idest comminationes pœnę, & prohibet aliqua, quæ sunt contra vtilitatem reipublicæ; & ita intelligo, quod legis est imperare, prohibere, permittere, punire, non quod ista lex realiter, & executiuè puniat; sed designat aliquem puniendum, qui præcepta legis transgressus fuerit, & continet imperium legislatoris; & præterea sunt effectus, quia subditos cognita lege debet ista facere, vel ista dimittere, vel sic puniri; & ita lex ligat, vt ista fiant, non quòd ipsa faciat; sed alij moti, & inducti per legem debent huiusmodi effectus facere, sunt ergo ipsius legis directiuè, & obligatoriè.

¶Respondeo dicendum, quod sicut enunciatio est rationis dictamen per modum enunciandi, ita etiam lex per modum præcipiendi. Rationis autem proprium est, vt ex aliquo ad aliquid inducat; vnde sicut in demonstratiuis scientijs ratio inducit, vt assentiatur conclusioni per quædam principia, ita etiam inducit, vt assentiatur legis præcepto per aliquid.

¶Conclusionem responsiuam in hoc corpore D. S. expressè nõ ponit, sed implicitè ipsam intendit talẽ, quod sc. s. quod actus legis sunt conuenienter assignati, in hoc quod dicitur legis actus, &c. Probatur ex corpore articuli. Ratio practica cuius est lex inducit, vt assentiatur legis præcepto per aliquid, & præcepta legis sunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, igitur actus isti sunt conuenienter assignati, & attributi ipsi legi. Huius consequentiæ D. S. ponit primò antecedens, secundò probat cõsequentiam, ibi. Sunt autem tres, &c. Antecedentis probat primò primã partem; secundò ponit secundã, ibi. Præcepta autem, &c. Quo ad primã

partem antecedentis probatur sic, quia sicut est enunciatio dictamen rationis per modũ enunciandi, ita lex est dictamen rationis per modũ præcipiendi; sed rationis proprium est, vt ex aliquo ad aliquid inducat; ergo sicut in demõstratiuis, & speculatiuis, &c. ita in practicis; & vult hæc ratio, ꝙ cum lex sit aliquid rationis, ideo vt homines subditi ipsum acceptẽt, & quasi assentiant, & sibi obediãt, oportet, ꝙ simul cum lege ponatˀ aliquid, per quod legi obediãt, & vt patebit, est pęna cõminata, vel cõminatio pęnæ. Tũc ibi.

¶ Præcepta autem legis sunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, ut supra dictum est. * ——

*q. 90. ar. 1. & q. 91. ar. 4.

¶ Ponit secundam partem antecedentis prædicti, quæ patuit supra, quęst. 91. artic. 4. & 5. & quæst. 90. artic. 1. quia lex est regula, & mensura humanorum actuum.

¶ Sunt autem tres differentiæ humanorum actuum: Nam sicut supra dictum est; * quidam actus sunt boni ex genere, qui sunt actus uirtutum; & respectu horum ponitur legis actus p̃cipere, vel imperare. Præcipit enim lex omnes actus uirtutum, ut dr̃ in 5. Ethic. * Quidam uerò sunt actus mali ex genere, sicut actus uitiosi, & respectu horum lex habet prohibere. Quidam uerò ex genere suo sunt actus indifferẽtes, & respectu horum lex habet permittere, & possunt etiam indifferentes dici oẽs illi actus, qui sunt, uel parum boni, uel parum mali. ——

*q. 18. ar. 5. & 8.

*Arist. c. 1.

¶ Consequentiam probat; & primò quo ad tres primos effectus legis; secundò quo ad quartum, ibi. Id autẽ per quod, &c. Tenet ergo consequentia; primò ex vna distinctione habita supra, q. 18. art. 8. quia bene sequitur ad secundã partem añtis. s. præcepta legis sunt de actibus humanis, & actus humanos dirigunt; sed triplices sunt actus, quorũ aliqui præcipiuntur, aliqui prohibentur, aliqui permittunˀ; ergo cõsequẽtia vera; ista minor clarè deduciˀ in lr̃a.

¶ Nota autem, ꝙ D. S. in secunda parte antecedentis notãter dicit, præcepta legis sunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, quia si omnes actus humani essent præcepti, tunc non esset ibi aliqua prohibitio, vel permissio; sed quia videlicet lex continet aliqua præcepta respectu aliquorum actuum, & dirigit in alijs nõ præcipiendo, sed permittendo, vel prohibendo; ideo non solùm præcipere, sed & prohibere est actus legis. Tunc ibi.

¶ Id autem, per quod inducit lex ad hoc, quòd sibi obediatur, est timor pœnæ; & quantum ad hoc ponitur legis effectus punire. ——

¶ Probat consequentiam eandem quo ad vltimum effectum; quia id, per quod inducit lex ad hoc, quòd sibi obediatur, est timor pœnæ; ergo sequitur ex parte prima antecedentis, quòd conuenienter ponatur ille effectus legis, qui est punire, & intellige, quòd punire est effectus legis, idest in lege comminatus; & quia dicitur alicui tu bene nouisti, quia pœna illa per legem comminata fuit, & ergo oportet te eam pati, &c.

ET confirmatur conclusio auctoritate Isidori in argumento in contrarium. De illa auctoritate vide in decretis, dist. 3. vbi ponitur multiplex acceptio permissionis; quia vno modo permittitur, ꝙ nullo iure prohibetur, vt secundas nuptias contrahere, &c. Secundò, quòd contra constitutiones humanas indulgetur, vt cõtrahendo in quinto gradu. Tertiò dicitur illicitum permitti, vt magis illicitum vitetur, vt commessationes die Dominico, & permittitur adulterium, ne fiat homicidium, & est magis tollerantia, quàm permissio; & de hac permissione dicit canon, ꝙ ea, quæ permittimus, non approbamus; & decretum dicit, quòd multa toleramus, quæ si in iudicium deduceremus, cassarentur, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut cessare a malo habet quandam rationem boni, ita etiam prohibitio habet quandam rationem præcepti, & s̃m hoc largè, accipiendo pręceptum, uniuersaliter lex præceptum dr̃. ——

¶ Ad maiorem dico, quòd præceptum dicitur dupliciter; vno modo propriè pro dictamine, quo aliqua necessariò astringunt ad aliquid faciendum, & sic nõ intelligitur dictum Iurisconsulti, quòd omnis lex, & omnia contenta in lege sint præceptum commune. Secundò capitur præceptum communiter, & largè pro omni ordinatione, & dictamine legislatoris inducente, vel retrahente, vel permittente actum. Et sic intelligitur auctoritas Iurisconsulti; quia omnis lex continet solùm tales ordinationes, quibus homines, vel prohibentur, vel permittuntur aliqua operari. Ad minorem dico, quòd idem est imperare, quod præcipere propriè, sed nõ quod præcipere extensè, & communiter acceptum; quare negatur consequentia, quia in articulo, quando dictum est, quòd imperare sit effectus distinctus, accipitur propriè, & alia non includit, sicut includuntur in dicto Iurisconsulti; ita quòd oportet hic aduertere, quòd lex pro aliqua parte imperat aliquos actus, pro alia parte aliquos permittit, &c. Vnde sunt distincti effectus diuersarum partium legis, quæ tamen partes communi nomine dicuntur præcepta. Vnde talia præcepta vniuersaliter accepta cõstituunt totam legem; sicut & infra dicetur, quòd præcepta legis naturæ sunt ipsa lex naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ consulere non est proprius actus legis, sed potest pertinere etiam ad personã priuatam, cuius non est condere legem; vnde etiam Apostolus. 1. ad Corinth. 5. cum consilium quoddam daret, dixit. Ego dico, non Dominus, & ideo non ponitur inter effectus legis. ——

1. Cor. 5.

¶ Ad maiorem patet ex supra dictis, quæst. 90. artic. 3. ad secundum. quia legis est inducere coactiuè, & ex auctoritate, & per cõsequens ad ea, quæ sunt necessitatis, & non supererogationis. Consilium autem est supererogationis, vt patebit inf. q. 108. art 4. Ad minorem, conceditur quidem, sed tamen non est proprius actus legis, sed potest etiam pertinere ad personam priuatam, vt patet ex auctoritate Apostoli; igitur negatur consequentia, quia ponuntur hic effectus proprij legis, qui videlicet ita conueniunt legi, quòd non personæ priuatę.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam præmiare potest ad quemlibet pertinere, sed punire non pertinet nisi ad ministrum legis, cuius auctoritate pœna infertur; & ideo præmiare non ponitur actus legis, sed solùm punire. —

¶ Ad hoc argumentum dicitur, sicut ad secundum. Conceditur quidem antecedens; sed in hoc est dissimile, quia præmiare non est proprium legis; sed præsidentis, vel etiam conuenit personæ priuatæ, sed punire non est nisi personæ publicæ, & legis, vt patet secunda secundæ, q. 64. Sed negatur consequentia, &c.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ per hoc, ꝙ aliquis incipit assuefacere ad uitandum mala, & ad implendum bona propter metum pœnæ, perducitur quandoq; ad hoc, quòd delectabiliter, & ex propria uoluntate hoc faciat; & secundùm hoc lex etiam puniendo perducit ad hoc, quòd homines sint boni. ——

¶ Dicitur ad maiorem, quòd vera est; sed hoc fit successiuè, & possibile est, quòd primò abstineant a malis, vel inducantur ad bona ex timore, & postea faciant voluntariè. Sic etiam dicitur in quarto sententiarum, dist. 14. quòd pœnitentia timore seruili, & pœnæ concutiatur, idest pœnæ timor est causa generationis pœnitentiæ, vt ibidem declaratur. Ad minorem, vera, tamen inducitur paulatim in bonitatem, vt D. S. habet in solutione. Quare negatur consequentia.

Quæstio Nonagesimatertia.

De singulis legibus. Et primò de lege æterna.

DEinde considerandum est de singulis legibus: Et primò de lege ęterna. Secundò de lege naturali. Tertiò de lege humana. Quartò, de lege veteri. Quintò, de lege noua, quæ est lex Euangelij. De sexta autem lege, quæ est lex fomitis, sufficiat quod dictum est, cum de peccato originali ageretur. Circa primum quæruntur sex. Primò, quid sit lex ęterna. Secundò, utrum sit omnibus nota. Tertiò, utrum omnis lex ab ea deriuetur. Quartò, utrũ necessaria subijciantur legi ęternæ. Quintò, utrum contingentia naturalia subijciantur legi ęternæ. Sextò, utrum oẽs res humanæ ei subijciantur.

¶ Postquam determinatum est de lege in communi, hic consequenter determinatur de singulis partibus legis in speciali, quia autem satis constare potest ex dictis supra, quæst. 81. quid sit fomes (quia est materiale originalis peccati, & concupiscentia habitualis) ideo D. S. illam legem dimittit, & prosequitur de alijs prænumeratis partibus legis, & quia inter omnes lex ęterna dignior, & prior est; ideo primò de ea determinat. Et circa hoc ostenditur primò quid sit. Secundò, agitur de eius influentia, artic. 3. Tertiò, de eius vniuersalitate, & continentia, in artic. 4. Circa primum, primò fit, quod dictum est. Secundò determinatur quoddam dubium, artic. 2.

Utrum lex æterna sit summa ratio in Deo existens.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ lex ęterna non sit summa ratio in Deo existens. Lex enim ęterna est una tantùm, sed rationes rerum in mente Diuina sunt plures. Dicit enim Aug. in lib. 83. Quæst. * ꝙ Deus singula fecit proprijs rationibus; ergo lex ęterna non videtur esse idẽ, quod ratio in mẽte Diuina existens.

Supra q. 91. ar. 1. Et inf. præced. q. artic. 3. & ar. 4. cor. & ar. 5. ad 3. Et 4. dist. 33. q. 1. ar. 1. Et 3. cõtra c. 114.

*q. 46.

¶ 2 Præterea.

¶ 2 Præterea. De ratione legis est, quòd verbo promulgetur, vt supra dictum est; * sed verbum in Diuinis dicitur personaliter, vt in primo habitum est; * ratio autem dicitur essentialiter, non igitur idem est lex ęterna, quod ratio Diuina.

* q.90.art.4.
* Prima par. q.34.art.1.

¶ 3 Præterea. Augu. dicit in libro de vera Religio. * Apparet supra mentem nostram legem esse, quæ veritas dicitur; lex autem supra mentem nostram existens est lex ęterna; ergo veritas est lex ęterna, sed non est eadem ratio veritatis, & rationis; ergo lex ęterna non est idem quod ratio summa.

* Aug. c.30. & 31.

¶ Sed cõtra est, quod Aug. dicit in 1. de lib. arb. * ꝙ lex ęterna est summa ratio, cui semper obtemperandum est.

* Aug. c.6.

¶ Quærit hic primò quid sit lex ęterna, &c.

Respondeo dicendũ, ꝙ sicut in quolibet artifice præexistit ratio eorum, quæ constituuntur per artem, ita etiã in quolibet gubernante, oportet, ꝙ pexistat ratio ordinis eorum, quæ agenda sunt per eos, qui gubernationi subduntur; & sicut ratio rerum fiendarum per arté vocatur ars, vel exemplar rerum artificiatarũ; ita etiã ratio gubernantis actus subditorum, rationem legis obtinet seruatis alijs, quæ supra * esse diximus de legis ratione. ———

* q.90. per totum.

¶ Conclusionem responsiuam D.S. formaliter non ponit, sed eam claré manifestat in corpore. Suppletur ergo conclusio responsiua, talis. Lex ęterna est summa ratio in Deo existens. Probatur sic, lex ęterna nihil aliud est, quàm ratio Diuinæ sapientiæ, secundùm quòd est directiua omnium actuum, & motionũ: igitur conclusio vera. Tenet consequentia claré, quia ratio Diuinæ sapientię est ęterna in Deo existens. Antecedens probatur a simili; sicut ratio Diuinæ sapientiæ, inquantũ per eam cuncta sunt creata habet rationem artis, vel exemplaris, vel ideæ, ita ratio Diuinæ sapientiæ mouentis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis, igitur antecedens primum verum. Tenet consequentia de se, quia si ratio Diuinæ sapientiæ, vt mouet, obtinet rationem legis, benè sequitur, quòd lex ęterna nihil aliud est, &c. Huius consequentiæ D.S. probat primò primum antecedens, maiorem pro eo ponit in principio, sed minorem, ibi. Deus autem per suam, &c. Secundò ponit ambo antecedentia iam dicta, ibi. Vnde sicut ratio, &c. Maior ergo patet claré in littera.

¶ Deus autem per suam sapientiam conditor est vniuersarum rerum, ad quas comparatur, sicut artifex ad artificiata, vt in primo habitum est. * Est etiam gubernator omnium actuum, & motionum, quę inueniuntur in singulis creaturis, vt etiam in primo habitum est. * ——

* q.14.art.8.
* q.103.art.5.

¶ Subiungit minorem pro antecedente secundo supradicto, & habet duas partes, quæ satis patent claré. Tunc ibi.

¶ Vnde sicut ratio Diuinæ sapientiæ, inquantum per eam cuncta sunt creata rationem habet artis, vel exéplaris, vel ideæ; ita ratio Diuinæ sapientiæ mouentis omnia ad debitum finem obtinet rationem legis, & ſm hoc lex ęterna nihil aliud est, quàm ratio Diuinæ sapientiæ, ſm quòd est directiua omnium actuum, & motionum. ——

¶ Subiungit ambo antecedentia vnum probatum per aliud, & secundum per rationem in principio corp. ideo satis patent.

¶ Nota autem hic, ꝙ ratio in Diuinis communior est verbo, & dicitur etiam essentialiter, & non notionaliter, & importat principium faciendi, vel cognoscendi aliud, quod est commune toti Trinitati, & sic ratione absoluti in Diuinis non notionalis; non quidem, ꝙ sit principium factionis ex parte facientis, sed est principium ex parte rei factæ, eo modo quo formæ cognoscibilium habentes se obiectiuè, & terminatiuè ad cognitionem sunt principium cognoscendi rem, vel dirigendi, non tamen ad modum Scoticum, quem habet in primo, dist. 35. scilicet quòd habeat tantùm esse cognitum, & obiectiuũ, immo habet & esse subiectiuum in intellectu; vnde in Diuinis est ipsa essentia Diuina apprehensa, talis ratio essentialiter dicta, vt principium dirigendi, & mouendi rem in finem a Deo determinatum.

¶ Nota quoque, quòd quia hic ex intentione non est locus determinãdi de distinctione artis, & exemplaris, vel ideæ, ideo D.S. hic non distinguit inter ea; sed prima par. q.15. quia ad creationé rerum ars, & idea concurrunt, sed differenter; quia ars, vt principium, quo excogitatur idea rerum, sed ipsa idea, vt terminus talis cognitionis, & ipsum, quod intelligitur, secundarium tamé; vnde nõ est mens D.S. hic dicere, ꝙ idem sit ars, & idea, hoc enim esset contra dicta, prima parte, vbi iam, loquendo de identitate rationis; sed vult, ꝙ ratio Diuinæ sapientiæ potest concipi, vt ars, & idea, tamen aliter, & aliter. Ars enim in nobis dicitur habitualiter præcedés, & dirigens in cognitionem artis, sed idea est terminus consequens arté, & est solùm, cũ actualis cogitatio adest, &c. vnde idea non est forma, qua agens agit, sed forma quam agens concipit, & ad cuius similitudinem operatur, vt patebit alibi.

ET confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ respiciũt proprias naturas singularum rerum, & ideo in eis inuenitur quædam distinctio, & pluralitas secundùm diuersos respectus ad res, vt in primo habitum est; * sed lex dicitur directiua actuũ in ordine ad bonum commune, vt supra dictum est. * Ea autem, quæ sunt in seipsis diuersa considerantur vt vnum, secundùm ꝙ ordinantur ad aliquod commune, & ideo lex ęterna est vna, quæ est ratio huius ordinis. ——

* Prima parte, q.15. artic.1. & 2.
* q.90. art.2.

¶ Maior cõceditur; & ratio est, quia habet vnum formale obiectum, scilicet ordinem rerum in finem suum, qui vnus est, nec respicit res, nisi vt stant sub illo ordine.

¶ Ad minorem dico, ꝙ rationes rerum, quibus producunť in esse, & rationes rerum secundùm se consideratarum, & proprias naturas tales, sunt plures; sed vniuersaliter falsa est minor, ꝙ omnis ratio rerum plurificetur. Auctoritas autem B. Aug. loquitur de rationibus idealibus, quæ sunt rerum, ſm ꝙ distinctæ sunt, & ſm seipsas, secus de lege ęterna. Quare negatur consequentia.

¶ Nota autem, ꝙ illa solutio petit, quo ideæ multiplicẽtur; sed quia hoc est primæ partis ex intentione, ideo vide vbi sup. statim.

¶ Nota tamen solùm hoc, ꝙ sicut ibidem dici solet; quia sicut totius vniuersi, & omnium partium, vt sunt partes concurrentes ad ordinem vniuersi, est vna idea tantùm, sed partium secundùm se sunt diuersæ ideæ: ita in proposito; quia lex ęterna est omnium partium, vt sunt partes vniuersi deducibiles in vnum finem, ideo omnes reguntur vna lege, sicut etiam vna prouidentia.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ circa verbũ quodcũq; duo possunt considerari. s. ipsum verbũ, & ea quæ verbo exprimuntur; verbum enim vocale est quiddam ab ore hoĩs prolatum, sed hoc verbo exprimuntur, quæ verbis humanis significãtur; & eadé ratio est de verbo hominis mentali, quod nihil est aliud, quàm quiddam mente cóceptum, quo homo exprimit mẽtaliter ea, de quibus cogitat. Sic igitur in Diuinis ipsum verbum, quod est conceptio paterni intellectus dr̃, sed omnia quæcũq; sunt in scientia, siue essentialia, siue personalia, siue etiam Dei opera exprimũtur hoc verbo, vt patet per Aug. in 15. de Trin. * & inter cætera, quę hoc verbo exprimuntur, ẽt ipsa lex ęterna verbo ipso exprimitur, nec tñ pp hoc sequiť, ꝙ lex ęterna personaliter in Diuinis dicatur, appropriatur tñ filio pp conuenientiã, quam habet ratio ad verbũ. —

Dub. 1161
* Aug. c.14.

¶ Argumentũ hoc requirit primã partem, q.34. Vnde dr̃ maioré cõcedendo. Ad minoré dico, ꝙ verũ est, ꝙ verbũ dr̃ personaliter, sed nõ oẽ qđ verbo promulgatur, vel exprimiť, vt D.S. declarat in solutione. Et dico, ꝙ lex nõ est verbũ, sed verbo expressum. Vnde cõcediť vlterius, ꝙ ratio dr̃ essentialiter, qñ dicimus rõ ęterna; & tñ quia ptinet ad intellectũ, appropriať filio, sed negať cõsequẽtia.

¶ Circa hanc solutionem nota duo. Primò, de verbo hominis mentali, quia est quoddam mente conceptum; vbi patet nullitas quorundam, qui temerariè D.S. attribuunt, ꝙ verbum in nobis sit res habẽs tantùm esse obiectiuum. Dicit autem D.S. ꝙ sit quoddã conceptum. s. & formatum, per qđ res exprimitur mentaliter, &c.

¶ Nota secundò, ꝙ in ista solutione tangit D.S. vnum, cui aduersatur Scotus in secundo, dist. 1. q. 1. art. 2. Et in quodlib. q.14. artic. 2. Qui vult, ꝙ verbum Diuinum ex vi suæ productionis non procedat ex notitia creaturarum, sed tantùm Diuinæ essentiæ. Sed D.S. hic, & in prima parte, q.34. tenet, ꝙ verbum Dei procedat ex notitia omnium, quæ sunt in scientia patris; vnde dicit prima parte, ꝙ Pater intelligendo se, & Filium, & Spiritum sanctum & oẽm creaturã, cõcipit verbũ. Et hic dicit, ꝙ oĩa quæcunq; sunt in scientia patris, siue essentialia, siue personalia, siue Dei opera. s. causalia, exprimunť hoc verbo. Et supple ex prima par. ẽt ex horũ oĩum notitia verbũ procedit. Sed de istis prima par. Deo duce, &c.

Scotus.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ ratio intellectus Diuini aliter se habet ad res, quàm ratio humani intellectus. Intellectus enim humanus est mensuratus a rebus, vt s. conceptus hoĩs non sit verus pp seipsum, sed dr̃ verus ex hoc, ꝙ cõsonat rebus. Ex hoc enim, ꝙ res est, vel nõ est opinio vera, vel falsa est; intellectus verò Diuinus est mẽsura rerũ, quia vnaqueq; res intm̃ habet de veritate, inquãtũ imitatur intellectũ Diuinũ, vt in primo dictũ est; * & iõ intellectus Diuinus ẽ verus ſm se, vñ rõ eius est ipsa veritas. —

Dub. 873.
* Prima parte, q.16. artic.1.

¶Conceditur argumentum vsq; ibi, Ergo veritas est lex æterna, conceditur de veritate Diuini intellectus. Vltra; sed non est eadem ratio veritatis. s. Diuinæ & rationis; negatur ista, & eius falsitatem ostendit D.S. ex differentia rationis humanæ, & Diuinæ, quia conceptus, & ratio humana, præsertim speculatiua, non est veritas, & per se vera, sed mēsuratur a re, immo etiam practica cognitio nostra dependet aliqualiter a re; secus de ratione Diuina, quæ est mensura, & causa rei, & res dicitur vera, quia talem rationem imitatur, vt patet 1. par. q. 16. ar. 1 Quare negat cōsequētia.

¶Nota, φ D.S. in hac solutione loquitur in communi de rōne humana, φ ipsa nō est veritas; quia aliqua mensuratur a re. Cum hoc tñ stat, φ aliqua ratio humana sit lex. s. ratio practica præsidētis, quæ habet dirigere, & obligare subditos; sed tamen, & illa ratio dependet in esse veritatis ab alio, quia a conformitate ad legē æternam, & Diuinā, ideo ratio humana nō est per se veritas, licet aliqua possit esse lex, sed non prima ab alia non dependens, &c.

¶Nota autem, quòd ratio in proposito non capitur pro intellectu discursiuo, sed pro forma aliqua excogitata, & apprehensa, quæ est principium faciendi, vel mouendi aliud, &c.

¶Nota etiam, φ cum dicit ab eo, φ res est, vel non est, &c. non intelligitur de esse, vel non esse rei incomplexè importato per subiectum, vel prædicatum; sed de esse, & non esse significato per ipsum complexum, & totam orationem; ita φ est sensus, ab eo φ res significata per orationem, & compositionem totius orationis est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa; & sic cum ita sit semper, sicut significatur per propositiones in materia quidditatiua, & essentiali, sequitur propositiones huiusmodi esse perpetuæ veritatis, significant enim tales propositiones identitatem extremorum, qua semper est, cū extrema intelliguntur, & de seinuicem prædicantur, &c. Et in hoc differūt reales a noīalibus, &c.

Vtrum lex æterna sit omnibus nota.

O

Supr. q. 19. art. 4 ad 3. & ar. 5. & 6.

AD secundum sic proceditur. Videtur, φ lex ęterna nō sit omnibus nota. Quia vt dicit Apost. 1. ad Corinth. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit nisi spiritus Dei, sed lex ęterna est quædam ratio in mente Diuina existens; ergo omnibus est ignota nisi soli Deo.

¶ 2 Præt. Sicut Aug. dicit in lib. de lib. arb. * lex ęterna est, qua iustū est, vt omnia sint ordinatissima; sed non omnes cognoscunt qualiter omnia sunt ordinatissima; ergo non omnes cognoscunt legem æternam.

*Aug. lib. 1. cap. 6.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in lib. de vera Religione, * φ lex æterna est, de qua homines iudicare non possunt, sed sicut in primo Ethic. dicitur. * Vnusquisq; bene iudicat, quæ cognoscit; ergo lex æterna non est nobis nota.

*Aug. c. 31.

* Arist. c. 3.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. de lib. arbit. * quòd æternæ legis notio nobis impressa est.

*Aug. lib 1. cap. 6.

¶Hic secundò D.S. mouet quoddam dubium circa articulum præcedētem. Ex quo enim dictum est, φ lex æterna sit summa ratio in Deo existens, & cum de ratione legis sit esse cognitum, si debet ligare; ideo meritò quęritur, an sit omnibus nota, omnibus s. creaturis rationabilibus; vt enim patuit supra, q 91. art. 2. creaturæ rationales participant legem æternam intelligibiliter, non autem aliæ non intellectiuæ. Et intelligitur quæstio, & responsio de lege æterna, vt sic, vt est directiua, & regula actuum humanorū, quia cognoscendo dictamen legis naturæ, cognoscitur & lex æterna. Vnde habet Doct. Sanct. de Veritate, quòd conscientia plus obligat, quàm præceptum Prælati, quia in virtute legis æternæ, & Dei. Et ergo si quis cognoscit, quid debeat facere ex ratione naturali, cognoscet quid eum velit facere lex æterna.

¶Respondeo dicendum, quòd dupliciter aliquid cognosci potest; vno modo in seipso; alio modo in suo effectu, in quo aliqua similitudo eius inuenitur, sicut aliquis non uidens Solem in sua substantia, cognoscit ipsum in sua irradiatione.

Dub. 482.

¶D.S. duo facit in cor. Primò præmittit quandam distinctionē; secundò respondet ad quæsitum ſm illam distinctionem, ibi. Sic igitur, &c. Distinctio est, φ dupliciter aliquid cognosci potest, vno modo in seipso. s. per propriam speciem, & est obiectum motiuū, & terminatiuū cognitionis; alio modo in suo effectu, in quo aliqua similitudo eius inuenitur. Et ponit D.S. exemplum clarè.

¶Sic igitur dicēdum est, φ legem æternam nullus potest cognoscere, secūdùm φ in seipsa est, nisi solus Deus, & beati, qui Deum per essentiam vidēt; sed omnis creatura rationalis ipsam cognoscit secundùm aliquam eius irradiationem, uel maiorem, uel minorem.

¶Respondet iuxta prædictā distinctionem; & primò ponit conclusionem responsiuam bimembrē cum probatione primi mēbri; secundò probat secundam partem cōclusionis, ibi. Oīs enim, &c. Conclusio ergo est. Legem æternam nullus cognoscere potest, ſm φ in seipsa est, nisi solus Deus, & beati qui Deum per essentiā vident; sed omnis creatura rationalis, &c. vt in littera. Primam partem D.S. probat vno verbo, cum dicit, qui Deum per essentiā vident. Et arguitur sic, videre Deum in seipso, est eum videre per essentiam propriam, supplentem vicem speciei intelligibilis, sed hoc est Dei, & beatorum; igitur, &c. Præmissæ relinquuntur notæ ex prima parte, quæst. 12. Consequenter cum dicit.

¶Omnis enim cognitio veritatis est quædam irradiatio, & participatio legis ęternæ, quæ est veritas incommutabilis, vt Aug. dicit in lib. de vera Raligione. * Veritatem autem omnes aliqualiter cognoscunt, ad minus quātum ad principia communia legis naturalis; in alijs verò quidam plus, & quidam minus participant de cognitione ueritatis; & secundùm hoc etiam plus, uel minus cognoscunt legem ęternam.

*Aug. c. 31. & c. 31.

¶Probat secundam partem cōclusionis, & patet clarè in littera. Maior ibi. Omnis enim, &c. Minor ibi. Veritatem autem, &c. Et vide pro horum intellectu 1. par. q. 88. ar 3. quia quamuis per Deū oīa intelligamus, sicut per infundentem lumen intellectuū, nō tñ per eū intelligimus, sicut per obiectū cognitum, nec per speciem Dei; sed ecōtra Deū intelligimus p creaturas naturales, & sensibiles; primitas enim cognitionis est primitas obiectiua; & ergo legē æternā intelligimus mediāte participatione eius. s. cognitione veritatis practica, quam habemus de principijs legis naturæ.

¶Et nota p minore, φ principia legis naturalis cognoscimus per synderesim, & in hoc conueniunt oēs; sed in cognitione particulariū veritatum practicarū, hoīes diuersificant, & de illis vnus plus alio cognoscit; & ergo lex æterna non æqualiter cognoscitur ab omnibus. s. hominibus, & rationabilibus creaturis; nam omnis cognitio vera practica, est participatio legis ęternæ.

¶Nota etiam, φ quamuis Deum aliqualiter in omni creatura cognoscere possimus, per viam causalitatis, eminentiæ, & remotionis; tamen D.S. dicit, quòd lex ęterna cognoscitur per cognitionem veritatis principiorum legis naturæ, quia s. talis cognitio de propinquo magis ducit in cognitionē legis æternæ, vt sic, quia in cognitione legis naturalis, homo legi æternæ maximè assimilatur formaliter sub ratione legis, cum vtrumq; sit intellectuale, & lex, & recta ratio practica. Cognoscimus autem & ex ordinatis motibus creaturarum legem æternam, quia sunt effectus ipsius; sicut Regina Saba cognouit sapientiam Salomonis ex ordinata dispositione regiminis sui; sed quia tales motus non propriè habent rationem legis, vt patuit suprà; ideo D S dicit, quod lex æterna innotescit, vt sic, ex cognitione veritatis. s. practica. s. principiorum agibilium naturaliter ab omnibus cognitorum, sed quo ad determinationem non naturaliter, nec ęqualiter ab omnibus, si quis enim velit scire, quid eum velit facere lex æterna, cognoscet, cum viderit suam rationem naturalem, & conscientiam.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione confirmanda.

¶Nota, φ lex æterna dr̄ esse naturaliter nota ad sensum dictū, non quantū ad quid est, sed sub ratione legis, & regulæ, ita φ homo naturaliter potest cognoscere, ad quid eum obliget lex æterna, & quid eum velit facere; de hoc supra, q 19. artic. 3. ad tertium. quia id, ad quod ligát rationalis, id vult eū facere lex æterna, &c. Et hæc D.S. innuit probando, φ naturaliter cognoscimus veritatem, scilicet practicam, quæ obligat ex virtute legis æternæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea, quæ sunt Dei, in seipsis quidem cognosci a nobis non possunt, sed tamen in effectibus suis nobis manifestantur, secundùm illud Roman. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.

Rom. 1.

¶Ad maiorem, quæ sunt Dei, nemo nouit in seipsis naturaliter, & comprehensiuè, nisi spiritus Dei; possunt tamē ea, quæ sunt Dei, idest perfectiones Diuinæ cognosci a spiritu creato rationali per effectus naturaliter loquendo, & etiam per seipsam, & in seipsis per auxilium gratuitum absq; comprehēsione; & sicut ea, quæ sunt in corde vnius hominis alteri manifestantur per sensibilia signa, ita ea, quæ sunt Dei, possunt esse nota hominibus per sensibiles effectus, vt habet D. S. ibidem super Apostolum. Conceditur minor, & per consequens ad sensum primæ partis conclusionis, cum quo stat secunda pars conclusionis.

¶ Ad secundum dicendum, φ legem ęternam, & si vnusquisq; cognoscat pro sua capacitate secundùm modum prædictum, nullus tamen eam cōprehendere potest. Non enim totaliter manifestari potest per suos effectus; & ideo non oportet, quòd quicunque cognoscit legem ęternam secundùm modū prædictum, cognoscat totum ordinē rerum, quo omnia sunt ordinatissima.

¶Maior

¶Maior conceditur, & etiam minor, & consequens ad hunc sensum, quòd non omnes cognoscunt legem ęternam comprehensiuè. Et rationem D.S. ponit in solutione, quia lex ęterna non potest manifestari totaliter per effectus creatos, cum in infinitum distent a perfectione legis ęternæ. Et ergo ordo rerum, videlicet conceptus in Diuina mente, qui est lex æterna, non cognoscitur totaliter per effectus, &c.

¶Nota, quòd hæc solutio tangit implicitè aliquas difficultates, de quibus prima parte, q.12. an videlicet si omnes effectus Deo possibiles cognoscerentur, vel viderentur in Diuina essentia, ipsa comprehenderetur; quia partem affirmatiuam tenet D.S. vbi sá, artic.8. quam Scotus aduersetur in tertio, dist.14.q.2. Sed hoc quod D.S. hic intendit, non habet difficultatem, quia omnes effectus creati de facto non adæquant virtutem primæ causæ, & per consequens cognitis etiam omnibus effectibus nunc existentibus legis ęternæ, non per hoc ipsa comprehenderetur, quæ est ordo causalis, & virtualis, quo omnia sunt ordinatissima.

¶Nota etiam propter auctoritatem B. August. in hoc secundo argumento inducta. D.S. prima par.q.21 art.1. ad tertium. & magis secundo contra Gentil.c.28. & 29. Quale iustum inueniatur, & sit in rerum productione, & quale in rerum gubernatione, quá respicit lex ęterna, quia est Deus debitor suæ dispositioni implendæ, vtroque modo magis, quàm creaturæ. Vide ibidem.

¶Ad tertium dicendum, quòd iudicare de aliquo potest intelligi dupliciter; vno modo, sicut vis cognitiua diiudicat de proprio obiecto, secundùm illud Iob 12. Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem? & secundùm istum modum iudicij Philosophus dicit, * quòd vnusquisque bene dijudicat, quæ cognoscit iudicando, scilicet an sit verum, quod proponitur; alio modo, secundùm quòd superior iudicat de inferiori quodã practico iudicio, an scilicet ita debeat esse, vel non ita; & sic nullus potest iudicare de lege ęterna.

¶Ad maiorem, verum, de iudicio auctoritatis, & de iudicio, quo iudex superior iudicat subditum, an bene, vel male fecerit, & an debeat sic, vel sic facere.

¶Ad minorem, vnusquisque iudicat, quæ cognoscit. Verum, sicut de obiecto cognito, quod iudicat verum esse, vel sic, vel sic esse; sed negatur consequentia.

¶Nota, quòd etiam aliquis iudicat primo modo solutionis Doct. Sanct. de lege ęterna tanquam obiecto, non quidem motiuo, sed terminatiuo; nam dicimus ipsam legem esse ordinatissimam, & omnia congruè disponentem. Notare enim oportet, quòd idem actus est apprehensio, consensus, & iudicium. Apprehensio enim est, cum intelligitur sic esse; est assensus, quia intellectus enunciabili complexo assentit; & iudicium est, quia intellectus iudicat prædicatum conuenire subiecto. Et ergo tali iudicio enunciatiuo, & compositiuo intellectus noster iudicat de lege æterna, cum sibi aliquod prædicatum conueniens attribuit, vel ab eo disconueniens remouet.

*Iob 12. — * Arist. li.1. Ethic. c.3.*

Vtrum omnis lex a lege æterna deriuetur.

P

AD tertium sic proceditur. Videtur, q̃ non omnis lex a lege ęterna deriuetur. Est enim quædam lex fomitis, vt supra dictum est; * ipsa autem non deriuatur a lege Diuina, quæ est lex ęterna, ad ipsam enim pertinet prudentia carnis, de qua Apostolus dicit ad Rom.8. quòd legi Dei non potest esse subiecta; ergo non omnis lex procedit a lege ęterna.

¶2 Præt. A lege ęterna nihil iniquum procedere potest, quia sicut dictum est; * lex ęterna est secundùm quã iustum est, vt omnia sint ordinatissima; sed quædã leges sunt iniquæ, s̃m illud Isa.10. Væ qui condunt leges iniquas; ergo non omnis lex procedit a lege ęterna.

¶3 Præt. Aug. dicit in primo de lib.arbi. * q̃ lex, quæ populo regẽdo scribitur, rectè multa permittit, quæ per Diuinam prouidentiam vindicantur; sed ratio Diuinæ prouidentiæ est lex ęterna, vt dictum est; * ergo nec etiam omnis lex recta procedit a lege ęterna.

¶Sed contra est, quod Prou.8. Diuina Sapientia dicit. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Ratio autem Diuinæ sapientiæ est lex ęterna, vt supra dictum est; * ergo oẽs leges a lege ęterna procedunt.

¶Hic D.S. inquirit de influentia legis ęternæ in oẽs alias leges.

¶Respondeo dicendũ, quòd sicut supra dictum est; * lex importat rationem quandam directiuam actuum ad finem. In omnibus autem mouentibus ordinatis oportet, quòd uirtus secundi mouentis deriuetur a uirtute mouentis primi, quia mouens secundum non mouet, nisi inquantum mouetur a primo; vnde in omnibus gubernantibus idem videmus, quòd ratio gubernationis a primo gubernante ad secundos deriuatur, sicut ratio eorum, quæ sunt agenda in ciuitate, deriuatur a Rege per præceptum in inferiores administratores; & in artificialibus etiã ratio artificialium actuum deriuatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operantur.

q.91.art.6. — Rom.8. — Art.2. in secundo argumento. — Isa.10. — Aug.c.5. — Art.1. huius quæst. — Prouer.8. — Art.1. huius quæst. — q.90.art.1. 2. & 3.

¶D.S. facit duo in hoc corpore. Primò deducit vnam conclusionem fundamentalem. Secundò ex ipsa probat aliam conclusionem responsiuam. Conclusio fundamentalis est ista. Necesse est, quòd omnes rationes gubernationis, quæ sunt in inferioribus gubernantibus a lege ęterna deriuentur. Probatur sic. In omnibus gubernãtibus videmus, quòd ratio gubernationis a primo gubernante ad secundos deriuatur; sed lex æterna est ratio gubernationis in supremo gubernante; igitur sequitur conclusio præambularis. Huius rationis Doct. Sanct. probat, & ponit primò maiorem; secundò minorem cum conclusione, ibi. Cum ergo lex, &c. Maior proxima probatur a principio corporis ratione, & explicatur exemplariter in ciuilibus, & in artificialibus. In naturalibus autem non potuit explicari, quia sunt sine ratione, sine qua lex non habet locum.

¶Nota, quòd totum pondus huius articuli stat in ista propositione, quam Doct. Sanct. habet in principio; quia in omnibus mouentibus ordinatis; oportet, quòd virtus secundi mouentis, deriuetur a virtute primi mouentis. Sed lex ęterna est primum mouens intelligibiliter, ideo omnes aliæ leges, quæ mouent intelligibiliter deriuantur a lege æterna, &c.

¶Nota autem, quòd D.S. intelligitur de mouentibus ordinatis essentialiter, & hoc innuit, cum dicit; quia mouens secundum nõ mouet, nisi inquantũ mouetur, hoc enim est essentialiter esse subordinatum; aliud autem est esse per se ab alio dependens in esse, quia videlicet ita est ab illo, quod ab alio esse non potest; sed esse essentialiter subordinatum, est non posse agere, nisi in virtute primi. Et de hoc 5. Metaphysicæ. Consequenter cum dicit.

¶Cum ergo lex ęterna sit ratio gubernationis in supremo gubernante, necesse est, quòd omnes rationes, quæ sunt in inferioribus gubernantibus, a lege ęterna deriuentur.

¶Subiungit minorem pro conclusione præambulari, quam relinquit notam ex dictis, art.1. huius quæst. & ex artic.1. quæst.91. vnde concludit, quòd necesse est, &c. vt prius.

¶Nota autem, quòd id, quod est tale per essentiam est causa aliorum, scilicet effectiua; & quia lex æterna est per essentiam talis, & omnes aliæ per participationem, ideo omnes aliæ ab ea deriuantur, scilicet effectiuè, hoc autem constat de lege naturali, & lumine intellectus a Deo participato, & sic omnes deriuantur a lege ęterna in genere causæ efficiẽtis immediatè, vel mediatè, &c. Si enim perfectum participatiuè facit sibi simile, multò magis, quod est perfectum per essentiam, &c. Et hoc declarat D.S. magis in conclusione sequenti responsiua.

¶Huiusmodi autem rationes inferiorũ gubernãtium sunt quæcunq; aliæ leges præter legem ęternã; vnde oẽs leges, inquantũ participant de ratione recta, intantũ deriuantur a lege ęterna; & pp hoc Aug. dicit in primo de lib.arbit. * q̃ in tp̃ali lege nihil est iustum, ac legitimum, quod non ex lege ęterna homines sibi deriuauerunt.

Aug. c.5. & 6.

¶Hic cõsequenter D.S. subiungit conclusionem responsiuam, talem. Omnes leges, inquantum participant de ratione recta, (idest inquantum habent rationem legis) intantum deriuantur a lege ęterna. Probatur conclusio primò ratione. Maior est conclusio præambularis. Necesse est, q̃ omnes, &c. sed quæcunq; aliæ leges præter ęternam legem, sunt rationes inferiorum gubernãtium; ergo sequitur conclusio. Minorem D.S. relinquit notam, quia omnes legislatores sunt inferiores Deo, igitur leges ipsorũ sunt inferiorum gubernatium respectu legis ęternæ, quæ est Diuina essentialiter. Probatur etiam auctoritate beati Augustini in primo de libero arbit. &c. vt in littera, & probat quantum ad substantiam, conclusionem ipsam. Sed quare dicatur in conclusione (inquantũ habent, &c.) declaratur in solutionibus argumentorũ.

¶Confirmatur etiam conclusio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd fomes habet rationem legis in homine, inquantũ est pœna consequens Diuinam iustitiam; & secundùm hoc manifestum est, q̃ deriuatur a lege ęterna; inquantum uero inclinat ad peccatum, sic contrariatur legi Dei, & non habet rationem legis, vt ex supra dictis patet. *

q.91.art.6

¶Ad maiorem dicitur, quòd est lex fomitis, sed solùm habet rationem legis, inquantum est pœna iustè inflicta, vt etiam supra dictum est, quæst.91.artic.6. Et secundùm hoc euidenter deriuatur a lege æterna, a qua est omne quod iustum est.

¶Ad minorem, negatur, quòd non deriuetur a lege æterna, vt iusta pœna, sed non deriuatur a lege æterna, vt inclinat ad peccatum, quod est contra legem æternam.

¶Ad probationem dico, quòd prudentia carnis pertinet, & sequitur ad fomitem, vt est contra rationem, quia ꝙ aliquis quærat delectationes carnis, vt finem, prouenit ex corruptione naturæ, quod est prudentiæ carnis, vt de ea loquitur Apostolus, vt habet D S.secunda secundæ, quæst.55.art.2.ad primum. Et verum est, quòd prudentia carnis non potest esse legi subiecta, licet ille, qui habet prudentiam carnis possit esse legi subiectus; vnde patet, ꝙ Manichæi ad confirmationem sui erroris non rectè verba Apostoli circa illam auctoritatem assumunt, volentes ostendere ex hoc, quòd dicit Apostolus. Sapientia carnis inimica est Deo, legi enim Dei non est subiecta, naturam carnis non esse a Deo, cum sit inimica Deo, nec possit Deo subijci. Non enim loquitur Apostolus de carne, quæ est creatura Dei; sed de prudentia carnis, quæ est vitium hominis; quia ipsius est auersio a Deo, vel a lege Dei, sicut nigredo non potest fieri alba, tamen niger potest fieri albus. Quare negatur consequentia, quòd non omnis lex vt habet rationem legis, & hoc innuit conclusio.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ lex humana intantum habet rationem legis, inquantum est secundùm rationē rectam; & secundùm hoc manifestum est, quòd a lege ęterna deriuatur; inquantum verò a ratione recedit, sic dicitur lex iniqua, & sic non habet rationem legis, sed magis uiolentiæ cuiusdam; & tamen in ipsa lege iniqua, inquantum seruatur aliquid de similitudine legis propter ordinem potestatis eius, qui legem fecit, secundùm hoc etiam deriuatur a lege æterna. Omnis enim potestans a Domino Deo est, vt dicitur Roma. 13.

Rom.13.

¶Ad maiorem, conceditur, & probatio eius. Ad minorem dico, quòd iniqua humana constitutio non est lex, sed violentia; & sic etiam non est a Deo, sed inquantum habet aliquid de ratione legis, idest propter aliquam similitudinem ad veram legem, scilicet inquantum faciens legem, habet potestatem super alios, hoc enim est a Deo, a quo est omnis potestas. Et hoc declarat D.S.super Apostolum ad Roman. 13. quia quicquid communiter dicitur de Deo, & creatura, deriuatur a Deo ad creaturam, sicut patet de sapientia, &c. Potest enim potestas regnantis considerari tripliciter; vno modo quantum ad ipsam potestatem, & sic est a Deo; alio modo quantum ad modum adipiscendi potestatem, & sic aliquando est a Deo, aliquando non, sed ex appetitu peruerso, &c. tertio modo quantum ad vsum, & sic aliquando est a Deo, aliquando non. Negatur autem consequentia ad hunc sensum, quòd leges, vt leges sunt, non sint a Deo. Sed verum est, quòd non, vt iniquæ sunt, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ lex humana dicitur aliqua permittere, non quasi ea approbans, sed quasi ea dirigere non potens; multa autem diriguntur lege Diuina, quę dirigi non possunt lege humana, plura enim subduntur causæ superiori, quàm inferiori; vnde hoc ipsum, quòd lex humana non se intromittit de his, quæ dirigere non potest, ex ordine legis ęternæ prouenit; secus autem esset, si approbaret ea, quæ lex ęterna reprobat; vnde ex hoc non habetur, ꝙ lex humana non deriuetur a lege ęterna, sed quòd non eam perfectè assequi possit.

¶Ad maiorem, quòd lex, quæ populo scribitur, idest humana rectè multa permittit, sed non adprobat. Et dico, quòd hoc ipsum, quod permittit, est secundùm legem æternam, quòd scilicet non intromittat se de his, quæ dirigere non potest. Si autem approbaret talia, tunc esset contra legem æternam.

¶Ad minorem patuit supra, quæst.91. circa secundum articulum, an lex æterna sit ratio Diuinæ prouidentiæ formaliter, negatur autem consequentia; quia & hoc est secundùm rationem rectam, quòd lex humana non cohibeat omnia peccata, sicut Diuina, & æterna, quia æterna superior est, & ad plura se extendit, &c. Probat autem hæc ratio, quòd lex humana recta non sit ita perfecta, sicut æterna; sed non probat, quin ab ea deriuetur, saltem mediatè, vt dictum fuit. &c.

Q

Vtrum necessaria, & æterna subijciantur legi æternæ.

1.q.22.ar.2. ad 3.&2.2.q.[illegible] ad 3. & q. 104.a.1. ad 1. Et 2.2.q. 49.ar.6. co.

AD quartum sic proceditur. Vr, ꝙ necessaria, & ęterna subijciantur legi ęternæ. Omne enim quod rationabile est, rationi subditur; sed volūtas Diuina est rationabilis, cū sit iusta; ergo rationi subditur, sed lex ęterna est ratio Diuina; ergo uolūtas Dei subditur legi ęternæ, voluntas autem Dei est aliquid ęternum; ergo etiam ęterna, & necessaria legi ęternæ subduntur.

¶ 2 Præterea. Quicquid subijcitur Regi, subijcitur legi Regis. Filius autem vt dicitur. 1.ad Cor.15. Subiectus erit Deo & Patri, cum tradiderit ei regnum; ergo filius, qui est ęternus, subijcitur legi ęternæ.

1.Cor.15.

¶ 3 Præterea. Lex ęterna est ratio Diuinæ prouidentiæ, sed multa necessaria subduntur Diuinæ prouidentiæ, sicut permanentia substantiarum incorporalium, & corporum cœlestium; ergo legi ęternæ subduntur etiam necessaria.

¶Sed contra, eà quæ sunt necessaria, impossibile est aliter se habere, vnde cohibitione non indigent; sed imponitur homini lex, ut cohibeatur a malis, ut ex supra dictis patet; * ergo ea, quæ sunt necessaria, legi non subduntur.

* q.90.ar.2. & 1.ad 2.& q.92.art.1.

¶Hic consequenter agitur de continentia legis ęternæ. Et primò ostenditur, quæ cadant sub lege ęterna, vtrum etiā necessaria. Secundò ostenditur, quæ cadant sub ea sicut contingentia, ar.seq.

¶Nota autem, ꝙ hęc quæstio vnum supponit, cui Scotus & sui, saltem verbaliter contrariantur. s.ꝙ sint plura necessaria incomplexa, & in essendo, nam quærit distinctè de necessarijs, & ęternis, supponendo, ꝙ sint necessaria incomplexa, non æterna.i.aliqua creata; nam plura esse necessaria simpliciter complexa non est dubium, quæ ideo dicuntur absolutè necessaria, quia eorum opposita implicant contradictionem. Sed quæstio est de necessarijs incomplexis, & in essendo. Vult igitur D.S. ꝙ angeli, & corpora cœlestia rectè dicantur necessaria simpliciter; quia denominatio debet fieri secundùm intrinseca, & propria rei, & non secundùm extranea, & extrinsecam potentiam. Cum ergo angeli, & corpora cœlestia non habeant potentiam in se ad nō esse, sed magis potentiam, vt semper sint; ergo dicendi sunt nō potentia nō esse, & per cōsequens simpliciter necessaria dicenda. Hoc autem verum est, ꝙ s̄m potentiam logicam, & extrinsecam possunt non esse. Loquitur enim S.Tho.modo peripatetico, & s̄m naturas rerum. Scotus autem vult, ꝙ quia possunt nō esse per potentiam extrinsecam, ideo non sint dicenda huiusmodi simpliciter necessaria. Sed vt dictū est, magis denominanda est res s̄m intrinseca, quàm extrinseca; & ergo (vt dictum est) disputatio est de nomine. Concedit enim, & D.S.quia possunt non esse per potentiā extrinsecam. Quærit ergo D.S.de necessarijs, & ęternis, vt innuat distinctionē, ꝙ aliqua sunt necessaria creata, quę nō sunt ęterna, quāuis ęterna sint necessaria absolutè, & per hoc magis necessaria, quàm necessaria creata, q̄a ęterna, nec p potentiā extrinsecā p̄nt nō esse.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est; * lex ęterna est ratio Diuinæ gubernationis. Quæcunque ergo Diuinæ gubernationi subduntur, subijciuntur etiā legi ęternæ, quæ verò gubernationi ęternæ non subduntur, neque legi ęternæ subduntur.

* Ar.1.huius quæst.

¶Et quia D.S.vult in isto artic.ostendere, quæ subijciantur, & quæ non subijciantur legi æternæ, ideo ponit conclusionem bimembrem in hoc corpore, talem. Sic igitur legi æternæ subduntur omnia, vt habetur in fine corporis, ibi. Sic igitur, &c. Probatur conclusio, quæcunq; Diuinæ gubernationi subduntur, etiam subduntur legi æternæ, quæ autem non, non subduntur; sed omnia, quæ sunt in rebus a Deo creatis, siue contingentia, siue necessaria Diuinæ prouidentiæ subduntur, non autem quæ pertinēt ad naturam, vel essentiam Diuinam; igitur conclusio vera. Huius rationis probat primò maiorem, & eam ponit; secundò minorem, quam formaliter non ponit, ibi. Horū autem, &c. Maior ergo probatur a principio ex dictis, art 1. quia lex ęterna est ratio Diuinæ gubernationis, ideo maior vera; consequentia de se patet. Est autem ratio gubernationis, saltem originalis, & prima, &c.

¶ Circa secundam maioris, nota, quia libri communiter habent, gubernationi æternæ, melius esset Diuinæ; quia gubernatio formaliter non est æterna, sicut nec creatio, & si debeat stare sic, oportet intelligere, quòd gubernatio est æterna quantum ad actum Diuinum immanentem, qui fuit ab æterno, sed ab æterno non fuit gubernatio. Et secundò potest intelligi quantum ad rationem gubernationis, sed non quo ad eius executionem. De hoc prima parte, quæst.22.artic.3.

¶Horum autem distinctio attendi potest ex his, quæ circa nos sunt; humanæ enim gubernationi subduntur ea, quæ per homines fieri possunt, quæ verò ad naturam hominis pertinent, nō subdūtur gubernationi humanæ, s.ꝙ homo habeat animam, uel manum, aut pedes.

¶Probat

¶Probat minorem per simile ex his, quæ circa nos sunt, & patet claré in littera. ¶Nota, ꝙ licet membra, & anima sint cõmissa hominis gubernationi, quo ad motus, & operationes, (quia dicit. Custodi te, & animam tuam solicitè) tamen habere animam, & habere membra nõ est sub gubernatione hominis, sed prouenıũt a Diuina dispositione, ex qua sibi debentur, vt patet prima parte, q.21.art.1.ad tertiũ. ita quia omnia Diuina ęterna sunt ipse Deus, & ipsa lex ęterna, ideo legi ęternæ non subduntur, quia idem nõ subditur sibijpsi. Et ergo notanter dicit D.S. circa declarationem minoris, sicut habere animam, quia vt sic pertinet ad naturam humanam, & habere membra. Sicut enim omnia quæ sunt Dei, & in Deo formaliter pertinent ad naturam Diuinam, & per consequens legi ęternæ nõ subsunt, solùm enim subduntur alicuius gubernationi, & legi, quæ ab eo fiunt. Et in hoc stat fundamentum articuli, quia solùm reguntur quæ fiunt, ęterna autem non fiunt a Deo, sed sibi naturaliter insunt, siue essentialia, siue notionalia, vt hic supponitur, & tangetur prima par.q.27.ar.2.ad tertium. Et vide prima par.q.103.art.5. & q.22.art.2. vbi videbis, quia D.S. se fundat in eo quod dictum est. s. in Diuina causalitate, quia s. ista se ad omnia extendit, & ideo prouidentia, & gubernatio. Tunc ibi.

¶Sic igitur legi ęternæ subduntur omnia, quæ sunt in rebus a Deo creatis, siue sint contingentia, siue sint necessaria; ea uerò quæ pertinent ad naturam, uel essentiam Diuinam, legi ęternæ non subduntur, sed sunt realiter ipsa lex ęterna. ———

¶Est ista conclusio responsiua iam satis probata, & patet.

ARGVMENTVM in contrarium non est purum, ideò soluetur quarto loco.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ de voluntate Dei dupliciter possumus loqui; vno modo quantum ad ipsam uoluntatem, & sic cum uolũtas Dei sit ipsa essentia eius, non subditur gubernationi Diuinę, neq; legi ęternæ, sed idem est, quod lex ęterna; alio modo possumus loqui de uoluntate Diuina quãtum ad ipsa, quæ Deus uult circa creaturas, quæ quidẽ subiecta sunt legi ęternæ, inquantum horum ratio est in Diuina sapientia, & ratione horũ uoluntas Dei dicitur rationabilis; alioquin ratione suijpsius magis est dicenda ipsa ratio. ———

¶Maior vera. Ad minorem distinguitur, si intelligitur, ꝙ Diuina voluntas in se, & ſm se, quãtum ad entitatem suam, vt tenet se ex parte Dei, & essentiæ Diuinæ, sit rationabilis; negatur, quia naturaliter, & necessariò inest Diuinæ essentię, & est ipsa ratio Diuina, extendendo rationem, si igitur est ipsa gubernatio, & ipse Deus, ideo gubernationi suæ non subditur; alio modo potest intelligi, ꝙ ipsa voluntas, vt est respectu voliti creati sit rationabilis & iusta; sic conceditur, ꝙ est rationabilis ad sensum, qui habetur prima par.q.19.art.5. quia ex parte voliti est ratio, & causa, quia vnum volitum attingitur a voluntate Diuina pp aliud volitum, ita ꝙ in attingentia passiua voluntatis Diuinæ est causa, & ratio, licet non ex parte attingentiæ actiuæ. Et secundò potest dici breuiter, ꝙ voluntas Diuina, vt ens, non est rationalis, sed vt voluntas ex parte volitorũ, &c. ergo rationi subditur, &c. Verũ ad sensum dictum ex parte volitorum, & ex parte attingentiæ passiuæ in volitis. Vltra, conceditur subsumpta. Et vltra; ergo voluntas Dei ex parte volitorum, quia est ratio in Diuina sapientia, quare illud sit volitum, & sic volitum; conceditur etiam, ꝙ voluntas est ęterna in se, & ęternum ens. Sed dico, ꝙ volita nõ sunt ęterna, nec Deus identicè; ergo, &c. negatur consequentia de ęternis Diuinis, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ filius Dei nõ est a Deo factus, sed naturaliter ab ipso genitus; & ideo non subditur Diuinæ prouidentiæ, aut legi ęternæ, sed magis ipse est lex ęterna per quandam approbationem, vt patet per August. in libro de vera Religione. * Dicitur autem esse subiectus patri ratione humanæ naturæ, secundùm quam etiam pater dicitur esse maior eo. ———

* Aug.c.31.

¶Maior vera. Ad minorem dico post D.S.3.par. q.20, art.1. ꝙ semper debet intelligi filius subiectus patri ſm humanam naturam, etiam si hæc determinatio non addatur, sicut cum dicitur creatura. Conuenientius tñ est apponere determinationem istam propter errorem Arrij, qui ponit filium minorem patri. Et intelligitur auctoritas, quia erit patri subiectus, quando tradet regnum Deo, & patri, quando iustos, in quibus nũc regnat per fidem, perducturus est ad speciem, vt s. videant ipsam essentiã communem, Patri, & Filio; & tunc totaliter erit patri subiectus, non solùm in se, sed etiam in membris suis per plenã participationem Diuinæ bonitatis; tunc etiam omnia erunt ei plenè subiecta per finalem impletionem suæ voluntatis de eis, licet & modo ei omnia sint subiecta quantũ ad potestatẽ, & per hoc intelligitur auctoritas Apostoli. Vltra, negatur consequentia, intelligendo consequens cum illa determinatione, qui est æternus; quia sic intelligitur, ꝙ filius ſm Diuinitatem, & personã sit sub lege, quod falsum est, quia sic non est factus; sed naturalis, & necessariò genitus; sed deberet inferri, ergo filius ſm humanitatem est sub lege ęterna, quod conceditur, sed sic non est æternus, sed factus ex muliere ex tpe, vt habet Apostolus. De hoc autem, qũo ipse filius sit lex ęterna per approximationẽ, dictum est sup.ar.1.ad 2. quia inquantũ filius est verbũ intellectuale, cõuenit sibi lex æterna per approbationem, non tñ per ꝓprietatẽ, quia lex æterna nõ est quid realiter procedens, &c.

¶Tertium concedimus, quia procedit de necessarijs creatis. ———

¶Maior conceditur ad sensum supra dictum, q.91. Ad minorẽ, concedo, ꝙ multa necessaria creata subduntur Diuinæ prouidentiæ, & gubernationi; quia & ipsa creata sunt, & gubernant a Deo; sicut enim humana prouidentia se extẽdit ad ea, quæ ab homine fiunt, ita Diuina prouidentia ad oĩa, quæ a Deo fiũt, qualia sunt & Angeli, & permanẽtia ipsorum necessaria, vt patet pri.par. q.22. ar.2.ad 3. ergo &c. cõceditur, ꝙ necessaria creata, & est pro prima parte conclusionis, vt patuit; vnde dicit D.S. concedimus tertium.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in 5. Metaph. * Quædam necessaria habent causam suæ necessitatis, & sic hoc ipsum, quòd impossibile est ea aliter se habere, habent ab alio, & hoc ipsum est cohibitio quædam efficacissima. Nam quæcunque cohibentur in communi, intantùm cohiberi dicuntur, inquantùm non possunt aliter facere, quàm de eis disponatur. ———

* Aristo. tex.16.

¶Ad maiorem dico, ꝙ necessaria creata incomplexa impossibile est aliter se habere quo ad esse substantiale, quia non est ad hoc potentia intrinseca, quia semper in eo, in quo est potentia ad non esse, oportet esse potentiam ad aliud esse, nõ enim est aliqua potentia per se respiciens non esse, quãuis talia necessaria possint quo ad esse aliter se habere per potentiam extrinsecam. Vltra ad secundã partem maioris, negatur, ꝙ non indigeant cohibitione, s. vt non cadant in non esse. Et ratio est, quia necessitatem suam habent ab alio in fieri, &c & sic habẽt causam necessitatis, & per consequens hoc, quod est impossibile per potentiam intrinsecam aliter se habere, est ab alio, & quædam cohibitio efficacissima; nã quæcunq; dñr cohiberi, ideo dñr cohiberi, quia nõ possunt aliter facere, quàm Deus disposuit. & sic etiam cõtingentia cohibentur, sed necessaria efficacissimè cohibentur, quia semper ita cohibentur, vt nõ possint aliter esse. Et fundat hæc solutio in Phil. 5. Metaph. & eandem sententiam habet D.S. prima par.q.44.ar.1.ad 2.

¶Nota autem, ꝙ Phil.5. Metaph. tex.6. vbi allegatur in solutione, non solùm loquitur de necessarijs complexis, ꝙ habeant causam suæ necessitatis, sed etiam de necessarijs incomplexis. Vnde dicit Phil. in textu. quare primum, & propriè necessarium ipsum simplex est, &c. Vbi dicit D.S. in comm. lect.5. Secunda cõclusio est, quia cum oporteat esse vnum primum necessarium, a quo alia necessitatem habent (quia in causis non est procedere in infinitũ, vt in secundo ostensum est) oportet, ꝙ hoc primum necessarium, quod etiam maximè propriè est necessariũ, ꝙ ipsum sit simplex. Ea enim, quæ sunt composita, sunt mutabilia, &c. Vbi patet, quòd Phil. loquitur etiã de necessarijs simplicibus. Vnde & dicit ibidẽ in tex. ergo si quæ sunt sempiterna, & immobilia, nihil illis est vi, nec præter naturã. Vnde patet, quia cauillatio est dicere, ꝙ auctoritas Philosophi non sit D.S. ad propositum ostendendum, de necessarijs simplicibus, &c. Vide & D.S.8. Phys. lect.3. tex.15.

Vtrum naturalia contingentia subijciantur legi æternæ.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd naturalia contingentia non subsint legi æternæ. Promulgatio enim est de ratione legis, vt supra dictum est; * sed promulgatio non potest fieri nisi ad creaturas rationales, quibus potest aliquid denunciari; ergo solæ creaturæ rationales subsunt legi æternæ; non ergo naturalia contingentia.

R
1.q.22.ar.2. Et 1 dil.39. q.2.ar.2.co. Et 3. contra c.71.tin.72. & 73. Et Ve 21.q.5. ar.3. & 4. Et opu scu 3.c.132. usq; ad 136. Et opus.15. c.12. usque ad 16. Et Iob 11.
* q.90.ar.4.

¶2 Præterea. Ea quæ obediunt rationi, participant aliqualiter ratione, vt dicitur in primo Ethicorum. * Lex autem ęterna est ratio summa, ut supra dictum est; * cum igitur naturalia contingentia non participent aliqualiter ratione, sed pęnitus sint irrationabilia, videtur, quòd non subsint legi ęternæ.

* Aristot. cap.vlt.
* Art 2 huius quæst.

¶3 Præterea. Lex æterna est efficacissima, sed in naturalibus contingentibus accidit defectus; non ergo subsunt legi ęternæ.

¶Sed contra est, quod dicitur Prouerb.8. Quando circũdabat mari terminum suum, & legem dabat aquis, ne transirent fines suos.

Prouer.8.

¶Hic consequenter D. S. inquirit de continentia legis æternæ respectu contingentium, an & ipsa subsint sibi; & primò de contingentibus naturalibus, secundo de contingentibus humanis, artic. 2. Quo ad primum nota, ꝙ contingentia naturalia dicuntur actus, & motus irrationalium, tam animatorum, quam inanimatorum, ita ꝙ sub contingentibus naturalibus comprehenduntur & bestiæ; nam & ipsæ aguntur potius, quam agant. Doct. S. igitur in hoc articulo ex excessu, & differentia legis æternæ super humanam, & ex his, quæ subsunt legi hominis, ostendit, quæ subsunt legi æternæ, vt videbitur in hoc corpore articuli.

¶Respondeo dicendum, ꝙ aliter est de lege hominis dicendum, & aliter de lege æterna, quæ est lex Dei. Lex enim hominis non se extendit, nisi ad creaturas rationales, quæ homini subijciuntur. Cuius ratio est, quia lex est directiua actuum, qui conueniunt subiectis gubernationi alicuius; vnde nullus propriè loquendo, suis actibus legem imponit. Quæcunque autem aguntur circa vsum rerum irrationabilium homini subditarum, aguntur per actum ipsius hominis mouentis huiusmodi res; nam huiusmodi irrationales creaturæ non agunt seipsas, sed ab alijs aguntur, vt supra habitum est; * & ideo rebus irrationabilibus homo legem imponere non potest, quantumcunque ei subijciantur.

* q. 1. art. 2.

¶In hoc corp. primò deducit quandam conclusionem fundamentalem; secundò respondet ad quæsitum, ibi. Sicut autem, &c. Tertiò infert ex dictis corollariũ, ibi. Vnde alio modo, &c. Conclusio igitur fundamentalis, quam in principio generaliter ponit, & postea magis explicat, est. Aliter est de lege hominis dicendũ, & aliter de lege æterna, quæ est lex Dei, s. quo ad subiectionem contingentium naturalium. Et quia illa conclusio non explicat alietatem, de qua dicit, ideo statim explicat ipsam alia conclusione. Rebus irrationabilibus homo legem imponere non potest, quantumcunque ei subijciantur. Rebus autem rationabilibus sibi subiectis potest imponere legem. Huius conclusionis D. S. ponit, & probat primò primam eius partem; secundò secundam, ibi. Rebus autem, &c. Arguitur ergo sic pro prima parte conclusionis. Nullus propriè loquendo, suis actibus legẽ imponit, sed quæcunque aguntur circa vsum rerum irrationabilium hominum subditarum, aguntur per actum ipsius hominis huiusmodi res mouentis; igitur, &c. Maior probatur, quia lex est directiua actuum, qui conueniunt subiectis gubernationi alicuius; sed homo propriè nõ est subiectus sibijpsi, igitur, &c. Dicit autem maior, & iam posita minor, propriè, quia hominis ad seipsum est subiectio, & lex metaphorica, sicut & iustitia metaphorica, vt patet 5. Ethic. Et habet D. S. secunda secundæ, quæst. 58. artic. 2. quia iustitia est propriè ad alium supposito disiunctum; sed metaphorica est eiusdem secundùm diuersas potentias, ita quòd aliquo modo impropriè posset aliquis sibi imponere legem. Minor principalis probatur, quia huiusmodi irrationales creaturæ non agunt seipsas, sed ab alijs aguntur; igitur sequitur minor, quòd cum homo aliquid vult agi circa ista, quòd ipse assit, & moueat actu, & per consequens non potest eis imponere legem.

¶Nota circa hanc minorem, & probationem; quia clarè videmus, si homo velit aliquid fieri circa rem inanimatam; oportet, ꝙ ipse eam actu moueat. De bestijs similiter videmus, quòd non faciunt nisi in sua præsentia, & directione; nec est instantia de cane, quem aliàs vidimus, qui ad longam distantiam currebat ad iussum, & nutum magistri sui; tum quia canis est animal disciplinabile, & secundò, quia nisi Dominus assisteret actu, canis nõ faciebat, sed se cum alijs mordebat; & ergo oportet semper hominem mouere, si aliquid vult fieri; quare sicut actibus suis non imponit legem, sic nec istarum bestiarum.

¶Rebus autem rationabilibus sibi subiectis potest imponere legem, inquantum suo præcepto, vel denunciatione quacunq; imprimit menti earum quandam regulam, quæ est principium agendi.

¶Ponit, & probat secundam partem conclusionis fundamentalis sic. Homo subiectis sibi rationabilibus potest præcepto suo, vel denunciatione quacunq; imprimere in mentem quandam regulam, quæ est principium agendi; igitur secunda pars vera. Tenet consequentia, quia imprimere regulam, est ponere legẽ. Antecedens relinquitur notum ex supra dictis, q. 80. art. 2. quia diabolus potest interius instigare, & in hoc conuenit cum eo homo, vt patuit, q. 81. in princ. Et patet magis prima par. q. 115. art. 1. vbi habetur, quomodo vnus homo alium docere potest, reducendo de potentia in actum, & ordinando conceptum alterius, & præstãdo auxilia particularizando, & similitudines adducendo, &c.

¶Sicut autem homo imprimit, denunciando quoddã interius principium actuum homini sibi subiecto, ita etiam Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum; & ideo per hunc modum Deus dicitur præcipere toti naturæ, ſm illud Psalm. Præceptum posuit, & non præteribit; & per hanc etiam rationem omnes motus, & actiones totius naturæ legi æternæ subduntur.

¶Hic consequenter subiungit conclusionem responsiuam, implicitè tamen, ex hoc, ꝙ dicit. Et per hanc rationem etiã omnes motus, & actiones totius naturæ legi æternæ subduntur. Ex hoc hr̃ conclusio responsiua formaliter, ꝙ naturalia contingẽtia subsunt legi æternæ; quia motus, & actiones naturæ sunt contingentia naturalia. Probatur conclusio, assumendo secundam partem præcedentis conclusionis cum eius probatione pro maiore, homo imponit legem rationabilibus sibi subiectis, inquantum suo præcepto, & denunciatione imprimit quoddam principium agendi, sed sicut homo imprimit, denunciando quoddam interius principium actuũ sibi subiecto, ita Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum; ergo & per hanc rationem (s. propter impressionem principij agendi) omnes motus, & actiones totius naturæ legi æternæ subduntur. Maior ista patuit. Minor quo ad primam partem patet ex dictis, sed quo ad secundã partem patet, q͞a ex hoc dr̃ præcipere toti naturæ, ſm Psal. &c. quia videlicet imprimit toti naturæ principia actuum. Et dr̃ propriorum actuum, quia potest moueri violenter ad motum, cuius Deus nõ impressit principium, sed motuum naturalium propriorũ impressit principium.

¶Nota, ꝙ ex hoc aliquis dr̃ subesse legi alicuius, q͞a ex ipso mouetur ad finẽ a se intentum, Deus autem ex æterna ratione mouet omnes creaturas naturales ad actus suos per impressionem principij actiui, ideo motus illi subsunt legi æternæ, &c. Tunc ibi.

¶Vnde alio modo creaturæ irrationales subduntur legi æternæ, inquantum mouentur a Diuina prouidentia, non autem per intellectum Diuini præcepti, sicut creaturæ rationales.

¶Infert corollarium, quod exponit auctoritatem Psalm. & est tale. Alio modo creaturæ irrationales subduntur legi æternæ, aliter rationales; patet; quia irrationales mouentur a Diuina prouidentia, non per intellectum Diuini præcepti, sed rationales mouentur per intellectum; ergo corollarium verum.

¶Nota, ꝙ naturalia mouentur a Deo per impressionem principij actiui purè naturalis, sicut mouet graue per grauitatem; sed mouet hominem per præcepta, vel legis naturæ, vel Diuinæ, quæ ab homine intelliguntur. Et de hoc supra, q. 91. art. 2. ad tertium.

ET confirmatur conclusio responsiua argumento in contrarium, quia aquam transire, & non extra fines suos est contingens naturale, & subest legi æternæ; ergo, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ hoc mõ se habet impressio actiui principij intrinseci quãtũ ad res naturales, sicut se habet promulgatio legis quãtũ ad homines; quia per legis promulgationẽ imprimitur hoĩbus quoddã directiuũ principiũ humanorum actuũ, ut dictum est. *

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, vera est, ꝙ promulgatio est de ratione legis, ſm quod datur creaturæ rationali, sed quo ad alias creaturas est aliq̃d simile promulgationi. s. ipsa impressio actiui principij quę se habet vt promulgatio. Et secundò promulgatio est de ratione legis essentialiter dictæ, sed nõ participatiuè, vt potest haberi ex dictis.

¶Ad minorem, promulgatio denunciatiua, & intelligibilis nõ fit nisi ad rationales, tñ perceptio, & participatio legis æternæ, per quã mouentur naturalia ad actus suos proprios, potest fieri ad ea, q̃ non hñt rõnem; quare negatur consequentia, sed sequitur, ꝙ rationales participant legẽ æternã intelligibiliter, non naturaliter, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ creaturæ irrationales non participãt rõne humana, nec ei obediunt, participãt tñ per modũ obedientię ratione Diuina. Ad plura enim se extendit uirtus rationis Diuinæ, quàm uirtus rationis humanæ, & sicut membra corporis humani mouentur ad imperium rationis, non tamen participant ratione, quia non habent aliquam apprehensionem ordinatam ad rationem, ita etiam creaturæ irrationales mouentur a Deo, nec tamen propter hoc sunt rationales.

¶Ad maiorem, si intelligitur, quòd obedientia rationi participant rationem modo intelligibili, negatur. Et oppositum ostẽditur clarè de membris nostris, quæ obediunt, & reguntur regimine dispotico, & non sunt rationabilia. Si autem intelligitur, ꝙ participãt ratione per modum obedientiæ, ita ꝙ nata sunt percipere impressionem rationis, & ſm illam moueri, conceditur; sic enim dicimus, ꝙ concupiscibilis, & irascibilis participant ratione, non quia intelligant, sed quia aptæ sunt moueri ad actus suos ex imperio rationis. Minor conceditur, ad subsumptam dico, ꝙ naturalia contingentia non participant aliqualiter ratione humana, tamen aliqualiter Diuina, non quidem intelligibiliter, sed naturaliter, & obedientialiter. Et ratio est in solutione, quia virtus Diuina superior est. Quare negatur consequentia, &c.

¶Nota

¶ Nota verbum D.S.in hac solutione, & sicut membra corporis non participant ratione humana, intellige participatione intelligibili, & denunciatiua. Et hoc D.S.statim innuit, cũ subiungit, quia non habent aliquam apprehensionem ordinatam ad rationem, cum quo stat, quòd participant per motionem, & impressionem cui obediunt, sicut baculus obedit manui ad motum absque cognitione.

¶ Nota etiam, quia per hoc habetur declaratio dictorum circa conclusionem responsiuam. Nam non est omnino simile de lege qua homo mouet hominem, & lege qua Deus mouet creaturam naturalem, quia primum fit per denunciationem, & præceptum intelligibile, secundum autem fit per impressionem naturalem, quæ æquiualet præcepto, & fit absque intellectu, & denunciatione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd defectus, qui accidüt in rebus naturalibus quamuis sint præter ordinem causarum particularium, non tamen sunt præter ordinem causarum vniuersalium, & præcipuè causæ primæ, quæ Deus est, cuius prouidentiam nihil subterfugere potest, vt in primo dictum est.* Et quia lex æterna est ratio Diuinæ prouidentiæ, vt dictum est,* ideo defectus rerum naturalium legi æternæ subduntur.

* p. p. q. 22. ar. 2.
* art. 2. huius q.

¶ Maior conceditur, & dico, quòd ad illam efficaciam pertinet, vt res eueniant sicut per legem, & prouidentiam Diuinam dispositum est. Et dico, quòd illa disposuit, quòd aliqua eueniãt necessariò, aliqua contingenter, & defectiuè. Minor conceditur, sed negatur consequentia, immo quòd deficiant est ex lege æterna, licet sit contra naturam particularem, sed non vniuersalium causarum ordinem, quem ratio æterna constituit. Requirit autem solutio ista, quæ habentur prima parte. q. 22. ar. 2. & q. 19. ar. 10. Causa enim prima, & ipsa sola respicit ens inquantum ens, & modum eius, qui est necesse vel contingens, & ergo non præiudicatur efficaciæ Diuinæ legis, si aliqua sunt cõtingentia, immo ex hoc summa eius efficacia arguitur, quòd nihil eius ordinem exire potest, &c.

¶ Nota autem, quòd hoc argumentum, & iam dicta, tangunt quandam difficultatem satis magnam, quæ videlicet sit radix cõtingentiæ rerum. Conueniunt autem Scotus, & D. S. in hoc, quod est conditio Diuinæ voluntatis, & illam D. S. vt iam tactum est dicit esse efficaciam Diuinæ voluntatis summam. Scotus autem in primo dist. 2. q. 1. & dist. 8. q. 2. & dist. 39. in responsione principali, quòd sit contingentia Diuinæ voluntatis, per quam intelligit libertatem eius. Putat quoque Scotus Aristo. & alios naturaliter loquentes concessisse contradictoria, cum ex vna parte dixerunt Deum agere ex necessitate naturæ, & tamẽ ex alia parte aliqua in rebus contingenter euenire, sed de hoc alibi. Solum ideo pro nunc hæc recensui, vt videretur circa solutionem, quia legẽ æternam, & Diuinam voluntatem non subterfugiat contingẽtia rerum, & ex qua radice secundùm diuersos, &c. Vide supra q. 79. articulo primo. vbi tangitur fundamentum Scoti, etiam in hac materia, &c.

Quæ radix contingentiæ.

Vtrum omnes res humanæ subijciantur legi æternæ.

S

2. q. 22. art. 3. co. & ad 2. Et 1. dist. 39. q. 2. art. 2. cor. & ad 5. Et 3. cõt. ca. 1. 64. 90. 111. & 112. Et ver. q. 5. ar. 5. Et opusc. 3. c. 143.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd non omnes res humanæ subijciantur legi æternæ, dicit enĩ Apostolus ad Gal. 5. Si spiritu Dei ducimini non estis sub lege, sed viri iusti qui sunt filij Dei per adoptionem spiritu Dei aguntur secundùm illud Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur hi filij Dei sunt; ergo non omnes homines sunt sub lege æterna.

¶ 2 Præterea. Apostolus dicit ad Rom. 8. Prudentia carnis inimica est Deo; legi enim Dei subiecta non est; sed multi homines sunt in quibus prudentia carnis dominatur, ergo legi æternæ, quæ est lex Dei, non subijciuntur omnes homines.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in primo de libe. arbi.* quòd lex æterna est qua mali miseriam, boni vitam beatam merentur, sed homines iam beati vel iam damnati nõ sunt in statu merendi, ergo non subsunt legi æternæ.

* Aug. c. 6.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit. 9. de Ciuita. Dei.* Nullo modo aliquid legibus summi Creatoris ordinationiq; subtrahitur, a quo pax vniuersitatis administrat.

* Aug. c. 12.

¶ Inquirit vltimò specialiter de creatura rationali, quomodo legi æternæ subdatur secundùm actus suos, & istos vocat D.S. singulariter res humanas, nam lex non respicit subditum secundùm esse suum absolutè, nec secundum fieri, sed secundum gubernationem, cuius effectus sunt conseruatio, & motio.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex est modus quo aliquid subditur legi æternæ, vt ex supra dictis patet.* Vno modo inquantum participatur lex æterna per modum cognitionis. Alio modo per modũ actionis, & passionis, inquantum participatur per modum interioris principij motiui.

* Arti. 5. in fi. cor.

¶ D. S. sic procedit in hoc corpore, primò ponit quoddam notabile ex ar. 5. præce. quod est fundamentale distinctiuum. Secundò respondet ad quæsitum quibusdam conclusionibus, ibi. Et hoc secundo modo.

¶ Nota ergo primò, quòd duplex est modus, quo aliquid subditur legi æternæ, vt patet ar. 5. Vno modo inquantum participatur lex æterna modo intelligibili, ita scilicet quòd Diuinũ præceptum intelligitur a subdito, mediante scilicet lege naturali, quæ est participatio legis æternæ, & eius effectus, vt dictum est articulo 2. Alio modo aliquid subest legi æternæ per modum actionis, & passionis, quia participatur lex æterna in principio motiuo, actiuo, vel passiuo.

¶ Et hoc secundo modo subduntur legi æternæ irrationales creaturæ, vt dictum est.* sed quia rationalis natura cum eo, quod est commune omnibus creaturis habet aliquid sibi proprium inquantum est rationalis, ideo secundùm vtrumque modum legi æternæ subditur, quia & notionem legis æternæ aliquo modo habet vt supra dictum est;* & iterum vnicuiq; rationali creaturæ inest naturalis inclinatio ad id, quod est consonũ legi æternæ. Sumus enim innati ad habendum virtutes vt dicitur in secundo Ethicorum.*

* Art. pre.
* Ar. 4. huius.
* circa princip. lib.

¶ Hic consequenter D. S. respondet secundùm prædictam distinctionem quibusdam conclusionibus. Et primò deducit quandam conclusionem responsiuam generalem, quo ad secundam eius partem. Secundò aliam conclusionem explicatiuam primæ, ibi. Vterque tamen, &c. Tertiò infert corollariè conclusionẽ adhuc magis specialem, ex qua habetur conclusio responsiua formaliter, ibi. Sic ergo boni, &c. Conclusio igitur prima generalis responsiua est. Secundo modo subijciuntur legi æternæ irrationales creaturæ; sed rationalis creatura secundùm vtrumque modum legi æternæ subditur, & intelligitur, quòd subditur omnis creatura rationalis bona, & mala quo ad illam participationem legis æternæ quo ad habitum, & quo ad principia bonarum operationum. Secus de vsu, & actu secundo, quia ibi est inæqualitas, vt patebit; & vult ista conclusio, quod quo ad participationem duplicem omnis creatura rationalis subditur, scilicet cognitionem, & inclinationem, capiendo ista habitualiter, & potentialiter; huius conclusionis prima pars relinquitur nota ex art. 5. vbi clare habita est. Secunda pars probatur, creatura rationalis notionem legis æternæ habet aliquo modo, & iterum vnicuiq; rationali creaturæ inest naturalis inclinatio ad id, quod est consonũ legi æternæ, igitur secunda pars vera; cõsequentia nota. Antecedens pro prima parte patuit ar. 2. & dicit aliquo modo, quia non habet notionem legis æternæ in se, sed in eius participatione, & effectu, & hoc loquendo sub ratione legis, vt patuit. Secunda pars antecedentis probatur auctoritate Philosophi. 2. Ethicorum. Sumus enim innati, &c. Sed operatio virtutis est consona legi æternæ, igitur, &c. Et patuit illa secunda pars supra q. 63. ar. 1. quia a natura insunt nobis seminaria virtutum vt supra patuit q. 51. art. 1. quæ dicunt inclinationem ad virtutem, & ibidem expositũ est. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima.

¶ Vterque tamen modus imperfectus quidem est, & quodammodo corruptus in malis, in quibus & inclinatio naturalis ad virtutem deprauatur per habitum vitiosum, & iterum ipsa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per passiones, & habitus peccatorum.

¶ Subiungit secundam cõclusionem explicatiuam primæ quo ad secundam partem, quia dictum est, quòd creatura rationalis duobus modis subsit legi æternæ, ideo restat determinandum, an æqualiter boni, & mali, & an perfectè quælibet rationalis creatura etiam mala, &c. ideo est secunda conclusio. Vterque modus imperfectus quidem est, & quodammodo corruptus in malis, in bonis autem vterque modus inuenitur perfectior huius conclusionis D. S. ponit, & probat primò primam partem, secundò secundam, ibi. In bonis autem, &c. probatur sic prima pars. Inclinatio naturalis ad virtutem deprauatur per habitum vitiosum in malis quo ad secundum, & iterum ipsa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per passiones, & habitus peccatorum, igitur prima pars vera. Consequentia clara. Antecedens de se notũ, & patet ex supra dictis. q. 85. vbi dictum est quomodo bonum naturæ, quod est inclinatio ad virtutem per peccatum diminuatur,

Conclusio secunda.

& iterum supra q.77.arti.2.vbi dictum est quomodo ratio obtenebretur per passionem, singulariter ratio practica de qua hic loquimur obtenebratur, & etiam in particulari tollitur per passiones; lex enim æterna participatur sub ratione legis secundũ rationem practicam, & dicit prima pars quodammodo corruptus, quia nõ potest totaliter corrũpi, vt patet ad secũdũ. Deinde ibi.

¶ In bonis autem vterque modus inuenitur perfectior, quia & supra cognitionem naturalem boni, superadditur eis cognitio fidei, & sapientiæ; & supra naturalem inclinationem ad bonum, superadditur eis interius motiuum gratiæ, & virtutis.

¶ Ponit, & probat secundam partem conclusionis prædictæ sic, bonis supra naturalem cognitionem boni, superadditur cognitio fidei, & sapientiæ quo ad primum, & supra naturalem inclinationem ad bonum superadditur eis interius motiuum gratiæ, & virtutis; ergo secunda pars vera, & omnia pateant, & dicit supra cognitionem naturalem boni, vbi patet, quòd loquitur de cognitione practica, & affectiua; quia ista maior est in bonis, & dicit superadditur cognitio fidei, & sapientiæ, quia esto mali habeant fidem non tamen sapientiam Diuinam, vt patet secunda secundæ.q.45.art. 4. & dicit vterque modus inuenitur perfectior, & non dicit perfectius, quia hoc non est præsentis status, sed futuri, vt homo semper actu cognoscat & diligat Deũ, vt patet secũda secundæ.q.44.ar.4.cum quo stat, quòd perfectius se habeant, quàm mali ad cognoscendum Deum, & operandum propter Deum, &c. Deinde ibi.

¶ Sic igitur boni perfectè subsunt legi æternæ tanquam semper secundùm eam agentes, mali autem subsunt quidem legi æternæ, imperfectè quidem quantum ad actiones ipsorum, prout imperfectè cognoscunt, & imperfectè inclinantur ad bonum, sed quantum deficit ex parte actionis, suppletur ex parte passionis, prout scilicet intantum patiuntur, quod lex æterna dictat de eis inquantũ deficiunt facere, qđ legi æternæ conuenit.

Conclusio tertia.

¶ Infert ex dictis in præcedenti conclusione tertiam conclusionem, ex qua habetur responsio formalis ad quæsitum, & est trimembris. Boni perfectè subsunt legi æternæ, mali autem subsunt quidem legi æternæ, imperfectè tamen quantum ad actiones ipsorum; sed quantum deficit ex parte actionis, suppletur ex parte passionis; probatur conclusio ratione, & deinde auctoritate, ibi. Vnde Aug. &c. Ratione probatur quo ad singulas partes, quo ad primam sic, quia boni semper agunt secundum legẽ æternam, igitur prima pars vera. Antecedens notum, quia alias non essent boni, sed peccatores si non agerent secundum legem æternam, quia peccatum est contra legem æternam.

¶ Nota autem, quòd boni huius vitæ de communi lege semper agunt secundum legem æternam, ita quòd non contra, esto enim venialiter peccent, hoc tamen vt patuit supra q.74 ar.9.nõ est contra legem æternam, & ita intelligit D. S. Secunda pars cõclusionis probatur, quia mali imperfectè cognoscunt, scilicet in particulari, & practicè, & imperfectè inclinantur ad bonum. s. secundùm affectum, & effectum, igitur secunda pars vera, &c. Antecedens patuit in secunda conclusione, consequentia nota, quia subesse legi est istis duobus modis. Tertia pars declaratur, quia inquantum deficiunt facere, quod legi æternæ conuenit, in tantũ patiuntur quod lex æterna dictat de eis, & hoc præcipuè in futura vita, ita quòd qui hic egreditur ordinem iustitiæ faciendo, illic eum incidit patiendo. Tunc ibi.

¶ Vnde August. dicit in primo de libe.arbi.* Iustos sub æterna lege agere existimo, & in libro de cathetizãdis rudibus.* dicit quòd Deus ex iusta miseria animarum se deserentium conuenientissimis legibus inferiores partes creaturæ suæ nouit ordinare.

* Arti.c.6.
* Arti.c.18.

¶ Probat conclusionem præcedentem quo ad primam, & tertiam partes, auctoritate Beati Aug. clarè in littera, & vult in secũda auctoritate, quòd deordinationes peccatorum istius temporis reordinat in inferno vel purgatorio, quæ sunt inferiores partes creaturæ suæ. Ex ista conclusione habeť responsio formalis, qa omnes res humanæ subijciuntur legi æternæ, patet quia omnes res bonorum subijciuntur secundum cognitionem, & operationem, nam rectè cognoscunt, & benè operantur conformiter ad legem æternam; mali autem licet nõ sint conformes legi æternæ secundum operationes suas faciendo, tamen secundum eas subsunt patiendo præsertim in alia vita, non sunt autem nisi boni, & mali, & bona, & mala humana, ergo patet respõsio ex dictis.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro conclusione responsiua, quia omnes res humanæ subijciuntur, sed quomodo differenter declaratum est in articulo, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illud verbum Apostoli potest intelligi dupliciter. Vno modo vt esse sub lege intelligatur ille, qui nolens obligationem legis, subditur quasi cuidam ponderi, vnde Glosa.* ibidẽ dicit, quòd sub lege est qui timore supplicij, quod lex minatur, non amore iustitiæ a malo opere abstinet; & hoc modo spirituales viri non sunt sub lege, quia per charitatem quam Spiritus sanctus cordibus eorum infundit, voluntariè id, quod legis est implent. Alio modo potest etiam intelligi inquantum hominis opera, quæ Spiritu sancto aguntur magis dicuntur esse opera Spiritus sancti, quàm ipsius hominis; vnde cum Spiritus sanctus non sit sub lege sicut nec filius, vt supra dictum est.* sequitur quòd huiusmodi opera inquantum sunt Spiritus sancti non sint sub lege; & huic attestatur, qđ Apostolus dicit secũdæ ad Corinth. 3. Vbi Spiritus Domini ibi libertas.

* Glos. ordin. ibi. & sumitur ex August.
* Ar. 4. ad secundum.

¶ Pro isto argumento oportet notare, quòd occasione horum verborum Apostoli, quæ habentur in maiori, & eorum, quæ habentur in fine solutionis, & etiam illorum, scilicet Iusto non est lex posita. Aliqui erroneè dixerunt, quòd viri Spirituales nõ obligantur præceptis Diuinæ legis; sed hoc est falsum, nam præcepta Dei sunt regula voluntatis humanæ. Nullus autem homo est, nec Angelus cuius voluntatem non oporteat regulari, & dirigi lege Diuina, & inde est, quòd nulla creatura est peccabilis per naturam, quia necessariò subditur regulæ, & legi superiori excedẽti, &c. quare impossibile est aliquem hominem præceptis Dei non subdi; hoc ergo, quod dicitur, Iusto non est lex posita, exponitur, idest propter iusto (qui interiori habitu mouentur ad ea, quæ lex Dei præcipit) lex non est posita, sed ꝓpter in iustos, non quin iusti etiam ad eam teneantur; & similiter vbi Spiritus Domini ibi libertas intelligitur, quia liber est, qui est cã sui, seruus autem est causa Domini; quicumque ergo ex seipso agit, liberè agit, qui verò ex alio motus, nõ agit liberè, ille ergo qui vitat mala, non quia mala, sed propter mandatum Domini non est liber, sed qui vitat mala; quia mala, est liber hoc autem facit Spiritus sanctus qui mentem interius perficit per bonum habitum vt sic ex amore caueat, ac si præciperet lex Diuina, & ideo dicitur liber non quin subdatur legi Diuinæ, sed quia ex bono habitu inclinatur ad hoc faciendũ, quod lex Diuina ordinat; vnde quod hic dicitur in maiori D. S. sic exponit ibidem. Si referatur ad ceremonialia, oportet notare, quia aliud est seruare legem aliud esse sub lege. Seruare legem est facere opera legis non habendo spem in eis, sed esse sub lege est ponere spem in operibus legis. In primitiua autem ecclesia erant aliqui iusti seruantes legem, sed nõ sub lege, inquantum seruabant opera legis, non quasi spem in eis ponentes, sic etiam Christus sub lege fuit, &c. Si autem referatur ad moralia, sic esse sub lege potest dupliciter intelligi, vel quantum ad obligationem, & sic omnes fideles sunt sub lege, quia omnibus data est; vel quantum ad coactionem, & sic iusti non sunt sub lege, quia motus, & instinctus Spiritus sancti qui est in eis, est ꝓprius eorum instinctus; nam charitas inclinat ad illud idẽ, quod lex præcipit, quia ergo iusti habent legem interiorem sponte faciunt, quod lex mandat ab ipsa non coacti; qui verò voluntatẽ malefaciendi habent, comprimuntur tamen pudore vel timore legis isti coguntur, & sic iusti sunt sub lege obligante tantùm nõ cogente, sub qua sunt solùm iniusti. 2. ad Corinth. 3. vbi spiritus Domini ibi libertas. 1. ad Thimo. 1. Iusto non est lex posita, scilicet cogens, &c. Ex his facile patet solutio argumenti. Vnde dicitur ad maiorem ex iam dictis, si spiritu ducimini non estis sub lege cogente, tamen obligante; secundò intelligitur, quòd opera quæ fiunt a Spirito sancto vt sic, non sunt sub lege, tamen homo ipse est sub lege, &c. Minor conceditur, sed negatur tamen consequentia, quod non omnes sunt sub lege obligante, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prudentia carnis non potest subijci legi Dei ex parte actionis, quia inclinatur ad actiones contrarias legi Diuinæ; subijcitur tamen legi Dei ex parte passionis, quia meretur pati pœnam secundùm legem Diuinæ iustitiæ; nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quòd totum bonum naturæ corrumpatur, & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea, quæ sunt legis æternæ. Habitum est enim supra.* quòd peccatum non tollit totum bonum naturæ.

* q.85.ar.2.

¶ Ad maiorem patuit arti. 3. ad primum, quia vera est, quòd prudentia carnis non est subiecta Deo agendo, tamen patiendo est subiecta per sui reordinationem per pœnam, sed tamen homo in quo regnat prudẽtia carnis subest legi æternæ, saltem quo ad participationem habitualem legis æternæ, & quo ad cognitionem, & inclinationem, & ratio huius patuit q.85. arti.2. quia quantumcumque multiplicentur peccata, tamen inclinatio ad

virtutem.

virtutem, quæ est a lege æterna non potest tolli, nec ratio quo ad principia communia vt habet D.S. pulchre in de Veri. Matt. 16. ar. 3. & cum hoc malus subest, quia obligatur se ei confirmare. Vnde dr̃ ad minorẽ, ꝙ prudentia quidem carnis dominatur, sed tamen non tollit quin homo habeat id, quod deriuatur a lege æterna, de quo dicebat prima conclusio; & secũdò esto dominetur pro nunc quo ad actiones, tamen lex æterna dominabitur quandoque quo ad passiones; & tertiò licet non subsit quo ad voluntariam conformationem, tamen subest quo ad obligationem. Vltra, ergo &c. Verum, mali non subijciuntur pro nunc quo ad actiones, tamen subijciuntur etiam cum sint mali quo ad participationem legis æternæ habitualem, scilicet principium cognoscendi verum etiam practicum saltem in generali, & quo ad inclinationem habitualẽ in bonum virtutis, & tertiò quo ad passionem in futuro.

¶ Nota tamen, quòd non solùm mali subduntur legi æternæ quo ad passionem futuram, sed etiam nunc ad hunc sensum, quia iam incurrunt demeritum, & reatum passionis, propter hoc, ꝙ obligati sunt seruare legẽ quam participant modis dictis, & hoc D. S. innuit in ista solutione cum dicit, quia merentur pati pœnam, &c. & ita intellige dicta in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem est per quod aliquid conseruatur in fine, & per quod mouetur ad finem, sicut corpus graue grauitate quiescit in loco inferiori, per quam etiam ad locum ipsum mouetur. Et sic dicendum est, quòd sicut secundùm legem æternam aliqui merentur beatitudinem vel miseriam, ita per eandem legem in beatitudine vel miseria conseruantur, & secũdũ hoc, & beati, & dãnati subsunt legi æternæ.

¶ Maior placet, sed per hoc non excluditur quin, & per legẽm æternã in miseria vel vita beata conseruentur, & ratio est in principio solutionis. Minor conceditur, esto enim damnati peccent semper non tamen demereantur vt habet D.S. in 4. distin. 50. q. 2. arti. 1. q. 5. & quidem in hoc omnes conueniunt, quòd post diem iudicii non est demeritum vel meritum, quæ ordinantur ad aliqua mala vel bona consequenda; tunc enim erit consummatio malorum, & bonorum, &c. sed negatur consequentia.

¶ Nota hoc, quia ex iustitia legis æternæ est, vt mali demereãtur, sicut scilicet causa remota non sicut causa proxima, sicut & supra q. 87. ar. 1. dictum fuit de reatu pœnæ Deus enim præordinauit in lege æterna, vt quicumq; peccet mortaliter sit reus æternæ pœnæ, sed causa proxima illius reatus est voluntas creata cõmittens actum peccati mortalis voluntariè, simile est de merito; ordinauit enim Deus vt qui facit aliquid de genere bonorum ex charitate, quòd talis mereatur beatitudinem, & ita intelligitur maior, & est vera, &c.

Quæstio Nonagesimaquarta.

De lege naturali.

T DEinde considerandum est de lege naturali, & circa hoc quæruntur sex. Primò, quid sit lex naturalis. Secundò, quę sint præcepta legis naturalis. Tertiò, vtrum omnes actus virtutum sint de lege naturæ. Quartò, vtrum lex naturalis sit vna apud omnes. Quintò, vtrum sit mutabilis. Sextò, vtrum possit a mente hominis deleri.

¶ Hic consequenter determinatur de alia parte subiectiua legis, scilicet de lege naturali. Et circa hoc primò inquiritur de essentia eius. Secundò de continentia eius, articulo 2. Tertiò de proprietatibus eius, articulo 4 Et patet ordo, quia immediatè, & primò lex naturalis deriuata est ab æterno in paradiso, & in cõditione hominis.

Vtrum lex naturalis sit habitus.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd lex naturalis sit habitus, quia vt Philosophus dicit in 2. Ethico. * tria sunt in anima potentia, habitus, & passio, sed naturalis lex non est aliqua potentiarum animæ, nec aliqua passionum vt patet enumerando per singula, ergo lex naturalis est habitus.

*Mar: * Ari. c. 5.*

¶ 2 Præterea. Basilius dicit, quòd conscientia siue synderesis est lex intellectus nostri, quod non potest intelligi nisi de lege naturali; sed synderesis est habitus quidam, vt in primo habitum est.* ergo lex est naturalis habitus.

*Mar: * p. p. q. 79. ar. 10.*

¶ 3 Præterea. Lex naturalis semper in homine manet, vt infra patebit.* sed non semper ratio hominis, ad quam lex pertinet cogitat de naturali lege, ergo lex naturalis non est actus, sed habitus.

*Mar: * art. 5. huius q.*

¶ Sed contra est, quod August. dicit in libro de bono coniugali. * quòd habitus est quo aliquid agitur cum opus est, sed naturalis lex non est huiusmodi, est enim in paruulis, & damnatis qui per eam agere nõ possunt; ergo lex naturalis non est habitus.

*Mar: * cap. 21.*

¶ Hic primò inquirit de quidditate legis, quæ primum est de conuenientibus rei.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliquid potest dici esse habitus dupliciter. Vno modo propriè, & essentialiter.

¶ D.S. distinctè respondet secundùm duplicem intellectũ quẽ quæsitum potest habere, quem declarat per quandam distinctionem, cuius secundum membrum ponit. Alio modo, &c. Potest ergo præsens quæsitum habere duplicem intellectum, potest enĩ intelligi essentialiter vel obiectiuè. Ideo D.S. distinguit, quòd aliquid potest dici habitus dupliciter. Et primò declarat primum modum. Secundò subiungit vnam conclusionem responsiuam, ibi. Et sic lex, &c. Vno ergo modo dicitur aliquid esse habitus essentialiter, & identicè, sicut supra. q. 55 arti. 1. ad primum dicebatur. quòd fides accipitur quandoque pro habitu fidei, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Et sic lex naturalis nõ est habitus; dictũ est * enim supra, quòd lex naturalis est aliquid per rationem constitutum, sicut etiam propositio est quoddam opus rationis; non est autem idem quod quis agit, & quo quis agit, aliquis enim per habitum grammaticè agit orationem congruam. Cum igitur habitus sit quo quis agit: non potest esse, quòd lex aliqua sit habitus propriè, & essentialiter.

*Mar: * q. 90 art. 1. ad secundum.*

¶ Subiungit iuxta prædictum membrum primã conclusionẽ responsiuã. Lex naturalis non est habitus essentialiter (ita, quòd non est ipsa synderesis, vel quicunque alius habitus.) Probatur conclusio. Non est idem quod quis agit, & quo quis agit, sed lex naturalis est quod quis agit, habitus autem quo quis agit, igitur habitus nõ est lex, & per conuersionem simplicem, lex non est habitus essentialiter, idest idẽticè. Maiorem D.S. relinquit notã, & patet de se, quia id quo quis agit est principium actionis, & effectus, & ratio agendi, quod autem quis agit est effectus, sed nõ potest idem esse principium vel causa, & effectus, igitur maior vera. Minor pro prima parte patet ex. q. 90. arti 1. ad 2. quia lex naturalis sicut, & quælibet lex presertim creata essentialiter dicta est aliquod cõstitutum per rationem sicut, & propositio, &c. Dico autem extra litteram, præsertim creata essentialiter dicta, quia lex æterna non est quoddam constitutum realiter, sed solũ intellectum, & conceptum, vt patet ar. 1. huius quæstionis. Conceptum enim in Diuinis potest dici essentialiter, & non realiter procedens. Et dico essentialiter dicta, quia participatio legis æternæ in creaturis irrationabilibus non est aliquid per rationem cõstitutũ, saltem per rationem coniunctam, nec est aliquid rationis formaliter. Secunda pars minoris patet exemplariter, aliquis enim per habitum grammaticæ agit, & constituit orationem congruam, igitur, &c.

¶ Nota hic clarè quæ ar. 1. huius quæstionis dicta sunt, quia ars, & idea non sunt idem formaliter, & secundùm rationem in Deo, quia ars intelligitur per modum principij agendi, & dictãdi ipsam formam exemplarem rei fiende, quæ est idea, & idea vt terminus conceptus, & in nobis idea quandoque est aliquid constitutum per rationem practicam præuia arte. Idea enim in nobis inhærens est verbum practicum realiter productum mediante arte, quamuis ad ideam absolutè non requiratur vel esse productum vel inhærens, & de hoc prima parte, quæstio. 15. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo potest dici habitus id quod habitu tenetur, sicut dicitur fides id quod fide tenetur.

¶ Ponit secundum membrum distinctionis, quòd alio modo potest id dici habitus, quod habitu tenetur, sicut supra habitum est q. 55. ar. 1. ad primũ quòd art. fidei dicuntur fides. Deinde ibi.

¶ Et hoc modo quia præcepta legis naturalis qñque considerantur in actu à ratione, qñdoque autem sunt in ea habitualiter tantùm; secundùm hunc modum potest dici, ꝙ lex naturalis sit habitus, sicut etiã principia indemonstrabilia in speculatiuis non sunt ipsi habitus principiorũ, sed sunt principia quorum est habitus.

¶ Subinfert conclusionem secundam responsiuam iuxta præcedẽtem intellectũ. Lex naturalis potest dici habitus isto modo, probatur

probatur, habitus isto modo potest dici, quod habitu tenet; sed lex naturalis habitu teneri potest, ergo, &c. Maior patuit. Minor probatur, quia præcepta legis naturæ, quæ scilicet sunt ipsa lex naturalis quandoque considerantur actu a ratione, quandoque autem sunt in ea habitualiter tantum, scilicet in habitu synderesi. Et cofirmatur conclusio a simili, de principijs indemonstrabilibus, quæ etiã nõ sunt habitus principiorũ, sed habitu tenent.

¶ Nota hic, ꝙ res vt intellecta actu vel concepta nihil aliud est, q̃ verbum per intellectum conceptum, vt est similitudo, & imago, lex igitur naturæ actu cognita, est ipse conceptus intellectus, & dictamen intellectum, & in tali dictamine formato actu intelligitur. Et ergo donec manet iste conceptus, tamdiu manet lex actu, & sicut cessante actuali consideratione manet ipsa in sua radice, scilicet in habitu, & ita & lex ipsa. Quare sequitur, ꝙ cum lex naturalis nihil sit nisi præceptum actu apprehẽsum, qđ præceptum actu apprehensum sit verbum practicum vt similitudo, quòd lex naturæ post actualem considerationem, maneat in habitu naturali, qui est synderesis; sicut in simili patet, quòd articuli fidei actu apprehensi sunt conceptus mentales de ipsis formati, qui post considerationem actualem manent in habitu fidei, & continẽtur sicut in sua radice, ex qua cũ homo voluerit, prodire possunt, habitus enim est quo quis vtitur cum voluerit. Quare in ista re post principia D.S. oportet semper se fundare, quòd conceptus vt signum est ipsum primum intellectum, & res eo ipso intelligitur, quòd conceptus mentalis de ea formatur. Res enim est, quæ intelligitur, sed conceptus est conditio, sine qua non intelligitur; oportet enim rẽ spiritualizari, & actu terminare actũ intellectus, quod non fit nisi per verbum, & hoc est fundamentum in ista materia, quia D.S. dicit semper, quòd lex est aliquod constitutum, quia videlicet dictamẽ productum est ipsa lex actu in esse intellecto, quod dictamen est conceptus formatus, & est ipsa lex vt apprehensa est, & actu intellecta, non vt res, sed vt imago, quia idem motus est in imaginẽ, & rem cuius est imago, vt patet apud Philosophum in memoria, & reminiscentia, &c.

ARGVMENTVM in contrarium non est purum, ideo quarto loco soluendum erit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus intendit ibi inuestigare genus virtutis; & cum manifestum sit, quòd virtus sit quoddam principium actus, illa tantùm ponit, quę sunt principia humanorũ actuũ, scilicet potentias, habitus, & passiones; præter hæc autẽ tria, sunt quædam alia in anima, sicut quidam actus; vt velle est in volente, & etiam cognita sunt in cognoscente, & proprietates naturales animæ insunt ei, vt immortalitas, & alia huiusmodi.

¶ De ista maiori supra dictum est, q. 90. ar. 1. ad secundum, q̃a non est absolutè vera, sed vera est ad intentum Philosophi cum restrictione. Tria enim sunt in anima, quæ sunt principia moralis actus, qui imperfectus potest progredi a sola potentia, perfectu autem ex habitu, malus autem a passione mala. Sed præter ista tria oportet necessariò, & actum moralem esse in anima, q̃a moralis actus principaliter est immanens, & per consequens in anima, & tamẽ, quia talis actus moralis progrediens ab istis principijs, non progreditur nisi cognitus, & cognito obiecto; ideo oportet & cognitionem, & cognitum esse in anima, quod quidẽ cognitum actu est verbum vt imago, vt dictum est. Minor conceditur; sed negamr cõsequentia; quia diuisio non est præcisa, quasi nihil aliud sit in anima, quàm ista tria. Dico autem, quòd lex naturalis est in anima vt cognitum, & apprehensum, & vt terminus actus intelligendi, vt dictum fuit supra.

¶ Nota autem, quòd ista tria, & & alia dicuntur in anima, non quia sint in essentia animæ, sed quia in potentia animæ, & conueniunt homini per animam.

¶ Nota in fine istius solutionis quoddam notabile verbum, cũ D.S. dicit, quòd in anima sint aliqua tanquam proprietates naturales, & exemplificat de immortalitate. Ex quo patet, quòd immortalitas est proprietas naturalis, constat autem apud principia D.S. quòd res se non obedientialiter solùm habet ad proprietatem naturalem, sed actiuè, & passiuè naturaliter, eo modo quo anima est principium actiuum suarum potentiarũ; quare sequitur, quòd anima est immortalis, quia in se habet principium intrinsecum vt semper sit, & ita per naturam est immortalis stante videlicet generali Dei influxu. Non autem est immortalis per miraculum, quare sequitur, si est proprietas naturalis, quòd & de ipsa demonstrari possit, &c. Si quis autem diceret, quòd esse immortalem per gratiam est proprietas naturalis, ille se derisibilem ostenderet, quia nihil per gratiam collatum, est proprietas naturalis, sed donum gratuitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd synderesis dicitur lex intellectus nostri inquantum est habitus continens præcepta legis naturalis, quæ sunt prima principia operum humanorum.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd est prædicatio virtualis, non formalis, & identica; ac si diceretur, semen aliquod est herba, quia ex eo naturaliter producibilis; sic in synderesi continentur præcepta legis naturæ, immo quæ sunt lex naturæ virtualiter, nam cum quis remotis impedimentis vti voluerit synderesi, statim apprehendet præcepta legis naturæ, quæ sic apprehensa sunt lex actu. Minor conceditur, & habetur prima parte. q. 79. ar. 12. similiter in de Ve. Ma. 16. ar. 1. Vltra, ergo, verum ad sensum secũdæ conclusionis, quia videlicet habitu quandoque tenetur.

¶ Nota, quòd dico, quãdoque, quia & D. S. dicit in conclusione secunda, sic potest dici, quòd sit habitus, quia videlicet nõ semper tenetur solo habitu, sed etiam actu, & tunc sic actu considerata non dicitur actu habitus.

¶ Nota autem, quòd in maiori tangitur quoddam dubium, quomodo conscientia distinguatur a lege naturali. D.S. enim in solutione nihil de hoc tangit, sed de hoc haberi potest resolutio in de Verita. Ma. 17. art. 1. ad primum, in contrarium, vnde dicit, Cõsciẽtia dicitur lex intellectus nostri, quia est iudicium rationis ex lege naturali deductum. Et ad secundum, aliquis sibijpsi dicitur cõstitutus per legem naturalem, eo modo loquendi quo q̃s dicitur considerare secundùm principia; sed per conscientiam eo modo loquendi quo aliquis dicitur considerare ipso actu considerationis. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd conscientia est quoddam dictamen particulare deriuatum ex lege, & non ipsa lex naturalis. Vide alia ibidem, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa concludit, ꝙ lex naturalis habitualiter tenetur, & hoc cõcedimus.

¶ Ad maiorem, si intelligitur, quod semper actu maneat, negatur, si autem intelligitur, quòd habitu, & habitualiter maneat, minor conceditur, & dicit notanter, & benè, quòd lex naturalis pertineat ad rationem, lex videlicet naturalis hominis, quia illa est lex essentialiter dicta, quæ a toto genere pertinet ad rationem. Et de hoc supra quæstio 91. articulo 2. ad tertium. Ad consequens, conceditur ad hunc sensum, quòd est habitus, idest aliquando habitu tenetur, sed non conceditur formaliter vel etiam identicè. Nota autem circa consequens, quòd etiam non est ꝓpriè, & formaliter admittendum, quod lex sit actus, sed terminus actus, nam ista duo realiter distinguuntur in via D.S. hoc tamen verum est, quòd quia actus, & terminus inseparabiliter se consequuntur, ideo quasi habentur pro vno quo ad efficaciam agendi, & quod vni attribuitur, attribuitur & reliquo; sic dicimus quòd actus appetitus dependeat ab actu intelligendi, vel re vt concepta est, &c.

¶ Ad id verò, quod in contrarium obijcitur dicendum, quòd de eo, quod habitualiter inest, quandoque aliquis vti non potest propter aliquod impedimentũ; sicut homo non potest vti habitu scientiæ propter somnum, & similiter puer non potest vti habitu intellectus principiorũ vel etiam lege naturali, quæ ei habitu inest propter defectum ætatis.

¶ Ad maiorem supra sæpius habita est Glosa, si scilicet non adsit impedimentum, potest enim contingere vt habens habitũ grammaticę non loquatur bonum latinum impediente ebrietate, similiter in alijs, & hoc loquendo de habitu secundo modo, quia & habitu essentialiter dicto, & eo, quod habitu tenetur, potest quis non posse vti propter impedimentum.

¶ Ad minorem, negatur ipsa ablatis impedimentis, cũ enim puer venerit ad ætatem, remotis ligamentis sensuum, tunc poterit vti habitu in quo continetur lex naturalis; immo iuxta supra dicta. q. 89 ar. 6. hoc facere tenetur, quare negatur consequentia loquendo de habitu secundo modo. Vnde quia hoc argumentũ posset præiudicare secundæ cõclusioni corporis, ideo D.S. soluit.

¶ Circa hanc solutionem nota, quòd respondet quidem de pueris, sed de damnatis, de quibus assumitur etiam in minori, nihil dicitur, sed negatur minor quo ad damnatos, quòd non possint vti habitu in quo lex naturalis continetur. Et eius falsitatem ostendit D.S. in quarto dist. vltima. q. 2. art. 1. & 3. & in de Verita. Mate. 16. ar. 3. Vnde dicit vbi iam immediatè, Synderesim extingui potest intelligi dupliciter. Vno modo, quantum ad ipsum lumen habituale, & sic est impossibile, &c. Alio modo quãtum ad actum, & hoc dupliciter. Vno modo inquantum actus synderesis intercipitur, & sic contingit non in habentibus vsum liberi arbitrij neque aliquem vsum rationis, & hoc propter impedimẽtum prouenieus ex lęsione organorum corporalium a quibus ratio nostra indiget accipere. Alio modo propter hoc, quòd synderesis ad contrarium deflectitur. & sic impossibile est in vniuersali iudicium synderesis extingui, in particulare verò extinguitur quandocumque peccatur in eligendo; vis enim concupiscentiæ vel alterius passionis ita absorbet, vt in eligendo synderesis vniuersale iudicium ad particularem actum non applicet, sed hoc non est extingui synderesim simpliciter, sed secundùm quid. Vnde simpliciter loquendo concedimus, quòd synderesis nunquam extinguitur. Et ad quintum dicit ad propositum argumenti de

damnatis

damnatis malum est præter naturam, & ideo nihil prohibet inclinationem ad malum a beatis remoueri, sed bonum, & inclinatio ad bonum consequitur ipsam naturam, vnde natura manente non potest inclinatio ad bonum tolli in damnatis, hæc ille. Ex quibus patet, quòd cum iuxta D.S. hic in solutione secũdi, habitus quo continetur lex naturæ sit synderesis, & ille nunquã potest extingui quo ad actum etiam, ideo lex naturæ semper manet habitu in synderesi, & etiam in damnatis, quia & in actum quandoque egreditur in ipsis, cum patiantur vermem, & remorsum conscientiæ vt habetur in quarto vbi iam. Et per hæc patet quid sit dicendum.

Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta vel vnum tantùm.

V

* q.90.92.ar.2.ad primũ.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd lex naturalis non contineat plura præcepta, sed vnum tantùm, lex enim continetur in genere præcepti, vt supra habitum est. * si igitur essent multa præcepta legis naturalis, sequeretur quòd etiam essent multæ leges naturales.

¶ 2 Præterea. Lex naturalis consequitur hominis naturam, sed humana natura est vna secundùm totum, licet sit multiplex secundùm partes, aut ergo est vnum præceptum tantùm legis naturæ propter vnitatem totius, aut sunt multa secundùm multitudinem partium naturæ humanæ; & sic oportebit, quòd etiam ea, quæ sunt de inclinatione concupiscibilis, pertineant ad legem naturalem.

¶ 3 Præterea. Lex est aliquid ad rationem pertinẽs vt supra dictum est. * sed ratio in homine est vna tantũ, ergo solùm vnum præceptum est legis naturalis.

* q.90.ar.1.

¶ Sed contra est, quia sic se habent præcepta legis naturalis in homine quantum ad operabilia, sicut se habent prima principia in demonstratiuis; sed prima principia indemonstrabilia sunt plura, ergo & præcepta legis naturæ sunt plura.

¶ Hic consequenter D.S. agit de continentia, & quasi partibus legis naturæ, an scilicet constituatur ex multis præceptis partialibus, quæ integrẽt vnam totam legem, vel an lex naturæ stet in vno solo præcepto, sicut si quæreretur, an vna scientia contineat solam vnam notitiam vel plures partiales, quæ simul collectæ, & ordinatæ faciant vnam totalem scientiam, & ergo quærit articulus iste de continentia quasi totius integralis. Et primò hoc facit. Secundò determinat quoddam dubium ex dictis arti 3.

¶ Respondeo quòd sicut supra dictum est. * præcepta legis naturæ hoc modo se habent ad rationem practicam, sicut principia prima demonstrationum se habent ad rationem speculatiuam, vtraq; enim sunt quædam principia per se nota. Dicitur autem aliquid per se notum dupliciter, vno modo secundùm se, alio modo quo ad nos; secundùm se quidem quælibet propositio dicitur per se nota cuius prædicatum est de ratione subiecti, contingit tamen, quòd ignoranti definitionem subiecti talis propositio non erit per se nota, sicut ista propositio homo est rationale, est per se nota secũdùm sui naturam, quia qui dicit hominem dicit rationale, & tamen ignoranti quid sit homo, hæc propositio non est per se nota, & inde est, quòd dicit Boetius in lib. de ebdomadibus. * quædam sunt dignitates vel propositiones per se notę communiter omnibus, & huiusmodi sunt illę propositiones quarum termini sunt omnibus noti, vt omne totum est maius sua parte, & quæ vni, & eidem sunt æqualia, sibiinuicem sunt æqualia; quædam verò propositiones sunt per se notæ solis sapientibus, qui terminos propositionum intelligunt quid significent, sicut intelligenti, quòd Angelus non est corpus, per se notum est, quòd non est circumscriptiuè in loco, quod nõ est manifestũ rudibus qui hoc nõ capiũt.——

* q.90.ar.1. ad secundũ & q.91.ar.4.

* In lib. an omne quod est bonum sit circa princip.

¶ D.S. in hoc corpore conclusionem formaliter responsiuã nõ ponit expressè, sed eam habet in solutione secundi argumenti, & eam deducit in corpore. Et circa hoc duo principaliter facit, primò præmittit aliqua notabilia. Secundò ex ipsis aliquas conclusiones fundamentales præambulares, ex quibus relinquit conclusionem responsiuam satis declaratam, quæ habebitur postea, & hoc secundum facit ibi. Sicut autem ens, &c. Circa primum primò ponit vnum notabile quasi fundamentum totius materiæ istius. Secundò quoddam aliud notabile declaratiuum, & limitatiuum prioris ibi. In his autem, &c Circa primum ergo est notandum, quòd ex illis duobus notabilibus vult ostẽdere, quòd est præceptum legis naturæ, quod omnia continet. Et in primo notabili ostendit vnam conditionem eius, quia debet esse primò per se notum secundùm se, & nobis. In secundò autem subdistinguit primum, quia inter per se nota secundùm se, & nobis est ordo, quia vnum est principiũ omnia continens, super quo omnia fundantur, quare habent ordinem ad primum, & sunt multa. Primum ergo ostendit in primo notabili, vnde dicit, sicut supra dictum est, &c Et ponit virtualiter talem rationem, præcepta legis naturæ hoc modo se habent ad rationem practicam, &c. vt in principio litteræ; sed primum principium speculatiuum est per se notũ s̃m se, & quo ad nos, ergo primũ principiũ in agibilibus naturalis est s̃m se notũ, & quo ad nos; & cõuersim id; quod est per se notum, est primum in moralibus. Pro minore distinguit, quod aliquid dupliciter est per se notum, &c. clarè in littera.

¶ Circa hoc primum notabile oportet notare primò, quod idem est dicere propositio per se nota, quod non nota per medium Est autem duplex medium: vnum simpliciter, & ex natura rei, quando videlicet est causa quare prædicatum insit subiecto, & non habet necessariam habitudinem ex proprijs rationibus, & talis vocatur mediata secundùm se, & non per se nota secundùm se; sed aliud est medium solùm quo ad nos, quia res secundùm se caret medio; quia tamen nos non apprehendimus sub adæquato, & distincto conceptu, sed rem vnam sub diuersis conceptibus, & vt stat sub vno infert seipsam sub alio, & talis est mediata quo ad nos, & non per se nota quo ad nos. Per oppositum est de immediata, quia aliqua est immediata secundum se, & non quo ad nos, quædã quo ad nos, & non secundũ se, quædã vtroq; modo.

¶ Nota secundò, quòd quando D.S. dicit, quòd propositio est per se nota, & immediata quando prædicatum est de ratione subiecti, non debet intelligi, quòd ista sit definitio propositionis per se notæ, ita quòd nulla sit per se nota nisi prædicatum sit de ratione subiecti; quia hoc esset contra eum in primò posteriorum vbi habet, quòd cum prima passio prædicatur de subiecto proprio, quòd sit immediata, & per se nota, similiter cum vnum prædicamentum negatur de alio, similiter cum dicitur, nix est alba, est per se nota saltem quo ad nos, sed vult, quòd ista sit principaliter per se nota, sed non sola.

¶ Nota quoque, quòd dicit D.S. (cõtingit tamen) vbi clarè habetur, quòd propositio per se nota secundum se, non est nota, & immediata quo ad nos, & per consequens demonstrabilis. Et per hoc tolluntur multæ instantiæ aliquorum volentium, quòd principia immediata sint demonstrabilia, quia verum est quo ad nos, sed non secundùm se, quia hominem esse rationale est secundùm se notum, non quo ad aliquem ignorantẽ rationẽ rei, &c. Consequenter cum dicit.

¶ In his autem, quæ in apprehensione hominum cadunt quidam ordo inuenitur. Nam illud, quod primò cadit in apprehensione est ens, d cuius intellectus includitur in omnibus, quæcunque quis apprehẽdit; & ideo primum principium indemonstrabile est, quòd non est simul affirmare, & negare, quod fundatur supra rationẽ entis, & non entis, & super hoc principio omnia alia fundantur, vt dicitur in quarto Metaphysicæ. * ——

Dub. 548. 564. 565.

* Aristot. tex. 9. & mul tis.

¶ Notat secundò determinando, & declarando præcedentia, nam ex prius dictis habetur, quòd primum oporteat esse per se notum; iam vult ostendere, quòd inter per se nota nobis est ordo, quia vnum est quod primò apprehenditur, & est fundamentum aliorum super quo alia fundantur; & ostendit, quod sit illud, quia constitutum ex primo apprehenso, scilicet ente, vide litteram.

¶ Nota autem circa hoc notabile, quòd ex eo clarè habetur de quo aliquando aliqui de via D. S. dubitauerunt, scilicet quòd ens habet conceptum distinctum a conceptu aliorum quorumcumque, quia est primum apprehensibile, & eius intellectus includitur in omnibus alijs. Posset autem dubitari, an ergo esset prædicatum quidditatiuum, sed hoc alibi.

¶ Nota quoque hic sententiam D. S. de primo principio indemonstrabili, quia est, Nõ est simul affirmare, & negare, cuius oppositum quidam tenuerunt volentes, quòd sit primum respectu aliquorum, sed non simpliciter; sed hoc est contra Philosophũ, & commentatorem. 10. Metaphysicæ tex. comment. 9. &c.

¶ Sicut autem ens est primum, quod cadit in apprehensione simpliciter, ita bonum est primum, quod cadit in apprehensione practicæ rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne enim agens agit propter finem, qui habet rationem boni, & ideo primum principium in ratione

tione practica est, quod fundatur supra rationem boni; quæ est, bonum est quod omnia appetunt, hoc est ergo primum præceptum legis, quòd bonum est faciendum & prosequendum, & malum vitandum, & super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ; vt scilicet omnia illa facienda vel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, quæ ratio practica naturaliter apprehendit esse bona humana.

¶ Hic consequenter D. S. secundùm prædicta notabilia ponit duas conclusiones fundamentales præambulares ad conclusionem responsiuam. Secundam deducit, ibi. Quia verò bonũ, &c. Prima ergo conclusio est, primum principium in ratione practica est, quod fundatur super rationem boni, quæ est, bonum est quod omnia appetunt. Probatur, assumendo maiorem ex secundo notabili, in speculatiuis primum principium simpliciter est quod fundatur supra rationem entis, & super hoc principio omnia alia fundatur ea ratione, quia ens primò simpliciter cadit in apprehensione rationis; sed sicut ens est primum quod cadit in apprehensione simpliciter, ita bonum est primum, quod cadit in apprehensione rationis practicæ, ideo primum, &c. vt conclusio habet; ita quòd hoc est primum præceptum legis, quòd bonum est faciendum, & malum vitandum, & super, &c. Et exponit D.S. statim quid sit alia supra ipsum fundari, vt scilicet omnia illa facienda, &c. vt in littera. Maior patet ex notabili secundo, & est Philosophi 4. Metaphy. vbi supra & in D.S lect. 6. pulchrè, quia oportet principium primum esse notissimum, & per consequẽs ideo primum, quia constituitur ex notissimo, quod scilicet primò cadit in apprehensione, & quia est necessarium ad omnium aliorum cognitionem, & omnium aliorum cognitio dependet ex eo, vt solet declarari vbi iam, & primo posteriorum, quomodo primum principium ingrediatur omnem demonstrationẽ, &c. Minor probatur quo ad secundam partem, quia prima patet ex iam dictis. Ratio practica est, quæ ordinatur ad opus, sed primũ, quod cadit in rationem agentis est finis, & bonum, ergo &c. Maior nota. Minor patet, quia omne agẽs agit pp finem, & finis est primum mouens, & per consequens primum apprehensum a ratione practica vt dicebat minor. Deinde cum dicit.

¶ Quia verò bonum habet rationem finis, malum autem rationem contrarii, inde est, quòd omnia illa ad quæ homo habet naturalem inclinationem ratio naturaliter apprehendit vt bona, & per consequens vt opere prosequenda, & contraria eorum vt mala, & vitanda; secundum igitur ordinem inclinationum naturalium, est ordo præceptorum legis naturæ.

¶ Deducit secundam conclusionem præambularem, innuens ordinem præceptorum legis naturæ, & multitudinem sicut prima conclusio vnitatem. Et primò facit, quod dictum est. Secũdò illam conclusionem explicat magis per reliquum corporis arti. ibi. Inest enim primò, &c. Conclusio ergo secunda correspõdẽs etiam secundo notabili supra dicto est, secundùm ordinem inclinationũ naturaliũ est ordo præceptorum legis naturæ. Pro intellectu huius conclusionis oportet notare, quod ratio naturalis dictat, quæ naturaliter conueniunt homini, & naturaliter hõ vult vel refugit; si ergo est dictamen secundùm inclinationem naturalem communem homini cum omnibus alijs, tunc est secundũ præceptum post primum simpliciter, sicut cum dictat fugiendam mortem, & fugere non esse vel appetendum esse, illud dictamen prouenit ex inclinatione communissima, quia videlicet in ea homo communicat cum omnibus alijs. Si autem ratio naturalis dictat secundum inclinationem naturalem, secũdùm quòd homo communicat cum animalibus, hoc est præceptum tertium in ordine; si autem dictet secundam inclinationem propriam, hoc est vltimũ præceptũ legis naturæ, & fundamẽtũ horũ est ex secũdo notabili, qa cõiora sunt priora; quare pceptũ rõnis naturalis ẽm inclinationẽ cõem oĩbus est pceptũ cõmunissimũ, qa in illo præcepto oĩa cõueniũt, licet nõ oĩa modo intelligibili, lapis enĩ appetit esse, & fugit non esse sicut, & quælibet substantia. Et ergo vult conclusio, ꝙ ẽm ordinẽ inclinationũ naturaliũ est ordo pceptorum. i. illud præceptum, quod procedit ex inclinatione, quæ est cõis homini, & omnibus alijs, est communius, & sic consequẽter, vt dictum est. Hoc notato probatur conclusio assumendo explicationem prioris conclusionis pro maiore, & arguitur sic, oĩa illa facienda vel vitanda pertinent ad præcepta legis naturę, quę ratio practica naturaliter apprehẽdit vt bona humana: sed ratio naturaliter apprehendit vt bona, & per consequens vt opere ꝓsequenda, & contraria eorum vt mala, & vitanda ad quæ habet naturalem inclinationem, ergo sequitur conclusio, ꝙ ẽm ordinẽ inclinationum naturalium, &c. Maior patet ex dictis, quia hoc est fundari supra primum præceptum legis naturæ dictum, quod dicit bonum faciendum, malum fugiẽdum ergo omnia illa, &c. vt dicit maior. Minor quo ad primã partẽ. s. ꝙ rõ naturaliter apprehendit bona ꝓsequenda, quia hoc euidẽter fundatur supra primo principio legis naturæ. Sed secunda pars probatur. s. & contraria eorum vt mala, & vitanda, quia bonum habet rationẽ finis, malum autem rationem contrarij, ergo sequitur, ꝙ sicut bonũ est ꝓsequẽdũ, ita malũ oppositũ fugiendũ eadẽ ratione; si enĩ malũ habet rõnẽ cõtrarij ipsi bono, & fini, sequitur benè, ꝙ sicut finis est appetibilis, quòd malum sit fugibile. Consequenter ibi.

¶ Inest enim primò inclinatio hominis ad bonum secundùm naturam in qua communicat cum omnibus substantijs, prout scilicet quælibet substantia appetit cõseruationem sui esse secundùm suam naturam, & secũdum hanc inclinationem pertinẽt ad legem naturalem ea, per quæ vita hominis conseruatur, & contrarium impeditur.

¶ Explicat præcedentem secundam conclusionem, & ex his, q̃ pro ea ponit potest haberi talis conclusio explicatiua secundæ. Triplex est ordo præceptorum legis naturæ, idest triplicia sunt præcepta legis naturalis in homine post primum, quædam communissima, quædam minus communia, quædam specialia homini, probatur conclusio assumendo præcedentem conclusionem pro fundamento, & maiore; secundum ordinem inclinationum naturalium. s. in homine est ordo. s. communitatis maioris, & minoris communitatis, & ordo apprehensionis pręceptorum legis naturæ; minor suppletur. Sed est triplex ordo inclinationis naturalis in homine. s. communissimę, minus communis, & specialis & propriæ, ergo sequitur conclusio, ꝙ est triplex ordo præceptorum. Maior patuit. Minor deducitur secundum tres partes quo ad secundam ibi. Secundò inest, &c. quo ad tertiam, Tertio modo, &c. Quo ad primam partem de communissima inclinatione sic, quia inest primò inclinatio hominis ad bonum secundùm naturam in qua communicat cum omnibus substantiis, prout quælibet substantia, &c ergo prima pars minoris vera.

¶ Nota, ꝙ antecedens dicit cum omnibus substantiis, quia accidentia propriè non habent esse, sed sunt entis dispositio, & ergo dicit cum substantiis. Circa istam minorem D.S. notat vnũ notabile vel corollarium, declarans quæ sint illa præcepta communissima fundata super hac inclinatione communissima, & quæ sint de lege naturæ isto modo, ibi. Et secundùm hanc, &c. clarè in littera, quia omnia per quæ vita conseruatur, & mors impeditur, &c. Deinde ibi.

¶ Secundò inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secundùm naturam in qua communicat cum cæteris animalibus; & secundùm hoc dicuntur ea esse de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit, vt est commixtio maris & fœminæ, & æducatio liberorũ, & similia.

¶ Declarat secũdam partẽ minoris supra dictæ, quia inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secũdũ naturã in qua communicat cum cæteris animalibus, ergo. Secunda pars minoris vera, &c. Adiungit iterum notabile ibi. Et secundum hoc, q̃ ostendit, quæ sint præcepta huiusmodi magis specialia, & de hoc in institutis titu. de Iure natu. in principio. Et in decretis distin. 1. ius naturale, &c. Tunc ibi.

¶ Tertiò inest homini inclinatio ad bonum secundùm naturam rationis, quæ est sibi propria, sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc, quòd veritatẽ cognoscat de Deo, & ad hoc, quòd in societate viuat, & secũdùm hoc ad legem naturalem pertinent ea, quæ ad huiusmodi inclinationem spectant; vtpote quòd homo ignorantiam vitet, quòd alios non offendat, cum quibus debet conuersari, & cætera huiusmodi, quæ ad hoc spectant.

¶ Ostendit tertiam partem sepedictæ minoris, quia inest homini inclinatio naturalis secundùm naturã rationis, quæ est sibi propria ergo, &c. Notabile item adiungit, quæ sint de lege naturæ isto modo, ibi. Et ad hoc. Ex omnibus istis habetur conclusio responsiua, quæ ponitur ad secundum talis. Multa sunt præcepta legis naturæ inseipsis, & explicitè, quæ tñ conueniunt in vna radice. Prima pars patet ex præcedenti conclusione, qa sunt triplicia, ergo plura, & triplicia in genere, & cõtinẽt sub se multa specialia. Secunda pars patet ex prima cõclusione, qa oĩa cõicant in hoc, qa bonũ est faciẽdum, malum vitãdũ, ergo conclusio vera.

¶ Nota simile huius conclusionis ex secunda secundæ, qa vnũ est credibile, quòd omnia credibilia in se continet implicitè, & tamen sunt multa credibilia explicita, sicut in hoc, quod habet. Apostolus ad Hebre. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia se inquirentibus remunerator est, cõtinet enim articulos de creatione, & gubernatione, & omnia mysteria implicitè, sed alii arti. explicat illud cõe credibile: sic in illo præcepto bonũ est faciendum, &c. omnia implicitè cõtinentur, sed alia explicantur

explicantur s͡m maiorē. & minorem communitatem, vt patuit.

ARGVMENTVM in contrariũ est ex prima parte conclusionis responsi.q̃a etiã principia indemonstrabilia communicant in vna radice, scilicet in primo simpliciter, sic in ꝓposito.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd omnia ista præcepta legis naturæ inquantum referuntur ad vnum primum præceptum habent, rationem vnius legis.

¶ Maior vera, sed dico, quòd non quæcumque diuersitas præceptorum causat diuersitatem legum, sed illorum præceptorũ, quæ non communicant in vna radice, sed sunt omnino disparata, & non pendent ex vno. Vltra si igitur, &c. dico, quòd si essent multa non prodeuntia ex vna radice sequeretur, &c. sed negatur sequela, quia antecedens interemptum est, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnes huiusmodi inclinationes quarumcumque partiũ naturæ humanæ, puta concupiscibilis, & irascibilis, secundùm q̃ regulantur ratione, pertinēt ad legem naturalem, & reducuntur ad vnum primum præceptum, vt dictum est; & secundùm hoc sunt multa præcepta legis naturæ in seipsis, quæ tamen communicant in vna radice.

¶ Maior conceditur, & etiam minor, sed dico, q̃ est multiplex secundùm partes. Vltra, aut ergo, &c. dico, q̃ est vnũ primũ principale simpliciter propter vnitatem totius, quod regitur vna ratione, quæ habet vnum dictamen communissimum in quo omnia radicantur; & sunt plura, & multa secundaria, propter diuersas inclinationes diuersarum partium, quas habet idem homo vt patuit. Vltra, & sic oportebit, &c. conceditur, q̃ ea, quæ sunt de inclinatione concupiscibilis secundum q̃ moderantur ratione pertinent ad legem naturæ, & reducuntur ad primũ præceptũ, & hoc nullũ inconueniens. Sed verũ, quòd fomes nõ est de lege naturali, vt patuit supra, sed inclinatio sensualitatis vt regulatur ratione; & procedit ex inclinatione communi cum animalibus, sed est de lege naturæ in homine vt moderatur.

¶ Nota autem, quòd homo dicitur habere multas partes virtuales, quia in natura humana continet virtualiter, quod est naturæ in cōi, & natura animalis, & humanæ, & naturã humanam sequitur inclinatio, quæ est cōcupiscibilis, & ista vt regulatur secundùm rationem est de lege naturæ; non autem sunt multæ partes naturæ humanæ quasi essent multæ naturæ actu in homine, sed vna continens plures virtualiter; sicut solet dici, quòd anima rationalis continet vegetatiuam sensitiuam, &c. & quamlibet sequitur sua inclinatio secundùm quam est præceptũ legis, & omnia ista radicantur in vno præcepto, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio etsi in se vna sit, tamen est ordinatiua omnium, quæ ad homines spectāt & secundùm hoc sub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari possunt.

¶ Maior conceditur. Minor est vera, sed tamen ratio vna existens est omnium ordinatiua, quæ sunt in homine, in quibus cũ alijs communicat, & in proprijs, & ergo habet multa dictamina, & præcepta secundùm varias inclinationes, quare negatur consequentia, & ratio tangitur in solutione.

Vtrum omnes actus virtutum sint de lege naturæ.

X

ADtertium sic proceditur. Videtur, quòd non omnes actus virtutum sint de lege naturæ; quia vt supra dictum est.* de ratione legis est vt ordinetur ad bonum commune, sed quidam virtutum actus ordinātur ad bonum priuatum alicuius, vt patet præcipuè in actibus temperantiæ; non ergo omnes actus virtutum legi subduntur naturali.

*q. di. 5. q. 1. ar. 3. q. 4. ad 4. * q. 90. ar. 2.*

¶ 2 Præt. Omnia peccata aliquibus virtuosis actibus opponuntur, si igitur omnes actus virtutum sint de lege naturæ, videtur ex cōsequenti, q̃ oĩa peccata sint cōtra naturã, qđ tñ specialiter de quibusdã peccatis dicit.

¶ 3 Præt. In his, quæ sunt secundũ naturã omnes cōueniunt, sed in actibus virtutum non oẽs cōueniũt; aliquid em̃ est virtuosum vni, qđ est alteri vitiosum, ergo non omnes actus virtutum sunt de lege naturæ.

¶ Sed contra est, quod Damascenus dicit in 3. lib.* quòd virtutes sunt naturales, ergo & actus virtuosi subiacent legi naturæ.

** Damasce. li. 3. cap. 14.*

¶ Hic determinat quoddam dubium ex dictis, dictũ est enim arti. 2. quòd de lege naturali sunt omnia ad quæ homo habet naturalem inclinationem, ita quòd dictamen tali inclinationi conforme est præceptum legis naturæ. Ex hoc autem statim sequitur responsio ad præsens quæsitum, scilicet quòd actus virtutũ sunt de lege naturæ, ideo post dicta quærit de hoc, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd de actibus virtuosis dupliciter loqui possumus. Vno modo inquantum sunt virtuosi. Alio modo inquantum sunt tales actus in ꝓprijs speciebus cōsiderati.

¶ D.S. distinctè respondet ad quæsitum, vnde primò præmittit distinctionem bimembrem. Secundò subiungit duas conclusiones responsiuas, primã ibi. Si igitur, &c. secundã ibi. Sed si &c. Quo ad primũ, notabile distinctiuũ est, de actibus virtuosis possumus loqui dupliciter. Vno modo formaliter secũdùm rationem communem virtuositatis, inquantum.s. sunt virtuosi. Alio modo inquantum sunt tales actus in proprijs speciebus considerati, sicut & supra dictum fuit, quòd possumus loqui de bono secundùm rationem communem, & secundùm specialem rationē, & non quicquid conuenit bono secundùm rationē cõem, cõuenit bono speciali, quia primo modo opponitur omni malo non secundo modo. Similiter dictum fuit de operibus carnis.

¶ Si igitur loquamur de actibus virtutum inquantũ sunt virtuosi, Sic omnes actus virtuosi pertinent ad legem naturæ. Dictum est enim quòd ad legem naturæ pertinet omne illud ad quod homo inclinatur secundũ suam naturam. Inclinatur autem vnumquodque naturaliter ad operationem sibi conuenientem secundùm suam propriam formam, sicut ignis ad calefaciendum vnde cum anima rationalis sit propria forma hominis, naturalis inclinatio inest cuilibet homini ad hoc, quod agat secundùm raionem, & hoc est agere secundùm virtutem.

Ar. præce.

¶ Hic consequenter secundùm prædictam distinctionē D.S. respondet ad quæsitũ, & est prima cōclusio; si loquamur de actibus virtutum inquantum sunt virtuosi, &c. Hanc conclusionem primò probat. Secundò eam resumit cum ipsa probatione per viam compendii, ibi; Vnde secundũ hoc. Probatur ergo conclusio; Ad legem naturæ.s. in homine pertinet omne illud, ad quod homo inclinatur secundum naturam, sed cuilibet homini inest naturalis inclinatio ad hoc, quòd agat s͡m rationem, qđ est agere s͡m virtutem, ergo conclusio vera. Maior patet ex ar. secundo.

¶ Nota autem, quòd lex naturalis propriè loquendo sub ratiõe legis essentialiter, & propriè captæ, solùm habet locum in natura rationali, vt patuit supra, ideo cum D. S. loquitur de lege naturali absolutè, semper intelligendum est in homine; loquimur enim nunc; principaliter de lege naturali hominis non Angeli, in quo etiam est lex naturalis, sed non sicut in homine; quia in Angelo non sunt tam multæ inclinationes naturales sicut in homine, in Angelo enim est sola inclinatio intellectualis, in homine autem, qui est omnis creatura, sunt plures inclinationes, & ꝑ consequens multa præcepta legis naturæ. Minor probatur, vnũquodque inclinatur naturaliter ad operationem sibi conueniētē secundùm propriam formã, sed anima rationalis est forma hominis quam consequitur inclinatio ad agendum secundũ rationem, igitur sequitur minor. Maior ista declaratur exēplo de igne qui naturaliter inclinatur ad calefaciendum, quia principiũ calefactionis cōsequitur formam suam, &c. Minor nota extra litterã, quia animã sequitur seminarium virtutũ, & synderesis, & lumen naturale, quæ deprecantur ad optima; & patuit illa minor supra q. 71. ar. 2. vbi declaratum fuit, quòd vitium est contra naturam homini vt sic, & per consequens virtus est secundùm naturam, & naturaliter appetita, saltem appetitu, qui est inclinatio naturalis perfectibilis ad perfectionem; sic enim vnumquodque inclinatur naturaliter ad comparationem per perfectionem cōuenientem, esto non semper actu elicito.

¶ Vnde secundùm hoc omnes actus virtutum sunt de lege naturali, dictat enim hoc naturaliter vnicuique propria ratio vt virtuosè agat.

¶ Resumit præcedentem conclusionem cum ipsa probatione iam facta per viam compendii, & posset secundò sic argui; omne illud est de lege naturæ, quod vnicuique naturalis ratio dictat, sed illa dictat vnicuique quòd virtuosè agat, igitur virtuosè agere, quod est actus virtutum, est de lege, & dictamine naturalis legis. Consequenter cum dicit.

¶ Sed si loquimur de actibus virtuosis secũdum seipsos prout scilicet in proprijs speciebus considerātur, sic non omnes actus virtuosi sunt de lege naturæ; multa enim secundùm virtutem fiunt, ad quæ natura non primò inclinat, sed per rationis inquisitionem ea hoīes adinuenerunt quasi vtilia ad bene viuendũ.

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam quo ad secundum

cundũ membrũ prædictæ distinctionis talẽ. Si loquamur de actibus virtuosis, &c. vt in principio litteræ. Nota pro intellectu huius cõclusionis, quia posset esse prauus intellectus, quasi aliqui actus virtutis de p se, & ex ppria rõne nõ esset de lege naturæ, vtputa, q tẽperatẽ viuere iustẽ viuere, nõ esset de lege naturæ, qui etiam sunt actus in specie considerati. Sed illa nõ est mens D. S. Quare oportet aduertere, q aliqui actus sm spẽm cõsiderati nõ hñt esse virtuosum, & tñ virtuosẽ fiũt, & sunt virtuosi sm q fiũt, & de hoc patebit infra q. 95. ar. 2. & alibi: quia quidã actus nõ hñt vigorẽ ex lege naturali, & in principio nihil refert, an sic vel aliter fiat; sed sunt quidã determinationes legis naturæ, & hñt vigorẽ solũ ex lege humana, & postq lege humana determinata sunt, sic virtuosẽ fiũt, & laudabiliter, sed lex naturę eos nõ statuit nec dictauit, vt patet; quia lex naturæ dictat, q malefactor puniẽdus est, sed q tali vel tali pęna puniat, lex naturalis nõ dictat, sed hoc determinat lex humana, & tñ cõ stat, q talis punitio determinata a lege humana virtuosus actus est. Quare D. S. notanter dicit. Sic non oẽs sunt de lege naturæ, quia aliqui etiã in specie cõsiderati sunt de lege naturæ, & sequũtur ea tanquã conclusiones, vt tẽperatẽ viuere, iustẽ viuere, & breuiter actus omniũ virtutũ. Sed D. S. vult, q non oẽs actus virtuosi, quæ hñt virtuositatem ex determinatione humana, ita q iustẽ facere est de dictamine legis naturæ, sed occidere malefactorẽ hoc mõ, qd et a põt esse iustũ, talis occisio etiã in specie cõsiderata, nõ est de dictamine legis naturæ, quare illa cõclusio principaliter intelligit de actibus virtuosis, q determinant lege humana, & hoc patet intuẽti rõnẽ statim ponendã.

¶ Nota secũdò, q posset esse alius intellectus istius cõclusionis, quia vt patuit supra. Virtus moralis aliqua cõsistit in medio rationis quo ad nos. Cõstat autẽ, q aliqd est cõmẽsuratũ illi, & nõ alteri pp diuersam vtriusq; cõditionẽ, & qd illi est tpatũ, illi non esset tpatũ; quare loquẽdo de virtutis actu in particulari, puta de tpantiæ actu cõparato ad illũ vel illũ, nõ est de lege naturæ, immo nõ est sm rõnẽ rectã etiã humanã. Quia qd est materia virtutis in ordine ad vnũ, esset materia vitij in ordine ad aliũ. Sed primus intellectus vr esse cõformior D. S. in probatione, & quo ad verba conclusionis, quia dicit de specie actus. Secũdus actus intellectus esset magis de actu indiuidualiter accepto. Aliquis em actus in cõi, & in specie est virtuosus in aliqua regione, & non in alia. His notatis p intellectu cõclusionis. Probatur cõclusio post D. S. tali assumpto. Multa sm virtutẽ siũt ad q natura nõ primò inclinat, sed p rõnis inquisitionẽ ea hoĩes inuenerũt, quasi vtilia ad bene viuẽdũ quæ sic virtuosẽ fiũt, adinuẽta, ergo cõclusio secũda vera. Tenet consequentia clarẽ, quia illa dicuntur de lege naturæ, ad q natura inclinat primò. s. natura cõmunissima, vel generica vel specifica hoĩs, q est rõ; quare benẽ sequitur natura nõ primò inclinat tanquã ad ea, q hñt vigorẽ ex inclinatione naturali, ideo nõ sunt de lege naturę, & ergo postea sũt inuẽta p rõnis inqsitionẽ. Ad ea em, quæ natura primò inclinat nõ est opus inquisitione, & cũ talia fiant virtuosẽ, sequitur cõclusio. Antecedens patet, quia in ciuitatibus multæ sunt determinationes sapiẽtũ, q virtuosẽ fiũt, q sunt inuẽta p rõnẽ, vbi in principio parum referebat, an sic vel aliter fierent, & de hoc postea, patet igitur conclusio.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, quia actus virtuosi vt sic sunt de inclinatione prima naturæ hominis, vt homo est; sed cũ hoc stat, q aliqui sunt virtuosi solũ p inquisitionẽ, & determinationẽ rõnis inquisitiuæ, quæ ratio accipit postquam determinatum est, quia sunt virtuosa, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, q temperantia est circa concupiscentias naturales cibi, & potus, & venereorũ, quæ quidẽ ordinantur ad bonũ cõe naturæ sicut & alia legalia ordinãtur ad bonũ cõmune morale.

¶ Maior conceditur, sed est multiplex bonũ commune, naturale, & morale, sicut & est inclinatio consequens naturam, vt sic cõem, & naturã specialẽ vt sic, & quælibet inclinatio est in bonũ; inclinatio em communissima est in bonum naturale, sed inclinatio hoĩs vt sic, est in bonũ cõe morale. Ad minorẽ, negatur, quòd actus virtutũ vt sic ordinentur in bonũ priuatũ tm. Ad pbationẽ dr, q actus tẽperantiæ ordinantur ad sustentationẽ, & cõseruationẽ naturæ, quæ conseruatio naturæ fit etiã mediante cõseruatione huiusmodi naturæ; conseruatio autem naturæ est bonũ commune vt patet, aliàs periret totum vniuersum, & ordo eius; sicut bona legalia, quæ sunt. s. iusta, quia determinata a sapientibus, & ordinantur ad bonum commune morale, vt homines virtuosẽ, & benẽ conuiuant. Quare negatur consequentia, & dicuntur legalia, quæ sunt statuta per legem positiuam humanam, talia enim ordinantur ad bonum commune morale.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd natura hominis potest dici vel illa, quæ est propria homini, & secundũ hoc omnia peccata inquantum sunt contra rationem, sunt etiam contra naturam, vt patet per Damas. in 2. lib. * vel illa, quæ est cõmunis homini, & alijs animalibus, & secundùm hoc quædam specialia peccata dicũtur esse contra naturã, sicut contra commixtionẽ maris, & fęminę, quæ est naturalis omnibus animalibus, est concubitus masculorũ, qd specialiter dicitur vitiũ contra naturã.

* Damasce. c. 30. & c. 31.

¶ Maior conceditur, sed tamen sunt aliqua peccata, quæ etiã opponuntur inclinationi naturali, quam homo habet communem cum alijs animalibus. Vltra. Si igitur. Dico, q omnes actus virtutum sunt de lege naturæ, quæ sequitur inclinationem hominis vt homo est. Vltra videtur, &c. Conceditur, q omnia peccata sunt contra naturam hominis propriam. Vltra. Quod tamẽ, &c. Dico, quòd dicitur specialiter de quibusdã; quòd sunt contra naturam hominis communem cum animalibus alijs, vt patet in solutione; De materia istius solutionis vide D. S. de Malo Materia. 15. ar. 1. ad 2. & secũda secundæ. q. 154. quia omnis luxuria, & fornicatio est contra naturam hominis vt sic. Sed quædam peccata sunt contra naturam communem cum bestijs, quæ abhominantur huiusmodi luxuriam. Vide D. S. in postilla ad Roma. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de actibus secundùm seipsos cõsideratis, sic enim propter diuersas hominis conditiones contingit, quòd aliqui actus sunt aliquibus virtuosi tanquam eis proportionati, & conuenientes, qui tamen sunt alijs vitiosi tanquã eis non proportionati.

¶ Ad maiorem in his, quæ sunt secundum naturã, omnes cõueniunt. conceditur, quia talia sunt secundum inclinationẽ omnibus coem, & præsertim quo ad principia, & etiã conclusiones vt in pluribus, vt patet ar. sequenti. Ad minorem, vera est loquẽdo de actibus virtutum sm speciales rationes, & qui sunt virtuosi ex determinatione humana, sicut videmus aliqua iustẽ fieri, & benẽ in aliqua regione, quæ in alia essent abhominabilia, similiter aliqu id est temperatum illi, vel iustum, quod alteri non est, quare probat secundam conclusionem, &c.

Vtrum lex naturalis sit vna apud omnes.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd lex naturæ non sit vna apud omnes. Dicitur enim in decretis di. prima. * quòd ius naturale est, quod in lege, & in Euangelio continetur, sed hoc non est commune omnibus, quia vt dicitur Ro. 10. Non omnes obediũt Euãgelio, ergo lex naturalis non est vna apud omnes.

* Dist. 1. par. … * Ro. 10.

¶ 2 Præterea. Ea quæ sunt secundùm legem, iusta esse dicuntur, vt dicitur in 5. Ethicorum. * sed in eodẽ libro dicitur, quòd nihil est ita iustum apud omnes qn apud aliquos diuersificetur, ergo etiam lex naturalis nõ est apud omnes eadem.

* Arist. c. 1. & c. … t. …

¶ 3 Præt. Ad legem naturæ pertinet id, ad quod homo secundùm naturam suam inclinatur, vt supra dictũ est. * sed diuersi homines naturaliter ad diuersa inclinãtur, alij quidem ad concupiscentiam voluptatum, alij ad desideria honorum, alij ad alia; ergo non est vna lex naturalis apud omnes.

* Art. 2 huius q.

¶ Sed cõtra est, quod Isidorus dicit in libro Ethimologiarum. * Ius naturale est commune omni rationi.

* Isidorus lib. 5. c. 4.

¶ Hic consequenter D. S. inquirit de pprietatibus legis naturę & de tribus. s. de vniformitate, & immutabilitate, & de tertia ex his duabus consequente, scilicet perseuerantia eius in cordibus hominum. Circa primum igitur quærit vt dictum est.

¶ Respõdeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est. * ad legem naturæ pertinent ea ad quæ homo naturaliter inclinatur, inter quæ homini proprium est vt inclinetur ad agendum secundùm rationem; ad rationem autem pertinet ex communibus ad propria procedere, vt patet ex primo Physicorum. *

* Art. 2 huius q.

* Arist. tex. 2. & 4.

¶ D. S. incorporeita procedit primò ponit quoddam notabile ex quo dependet totum corpus articuli, secundò subiungit quasdam conclusiones præambulares, ibi. Sic igitur in speculatiuis, &c. tertiò infert ex dictis conclusionem responsiuam, ibi. Sic igitur dicendum, &c. Quo ad primum primò notat conuenientiam inter rationem speculatiuam, & practicam, secundò differentiam, ibi. Aliter tamen, &c. Ostendit ergo conuenientiã, quia videlicet ad legem naturæ pertinent ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur, vt patet ex arti. 2. Sed proprium est homini vt ad ea inclinetur secundum rationem, sed ad rationem pertinet procedere a communibus ad propria vt patet primo Physicorum, & hoc est commune rationi speculatiuæ, & practicæ. Tunc ibi.

¶ Aliter

¶Aliter tamen circa hoc se habet ratio speculatiua, & aliter practica; quia enim ratio speculatiua præcipuè negociatur circa necessaria, quæ impossibile est aliter se habere, absque aliquo defectu inuenitur ueritas in conclusionibus proprijs, sicut, & in principijs cōmunibus; sed ratio practica negociatur circa contingentia, in quibus sunt operationes humanæ, & ideo, & si in communibus sit aliqua necessitas, * quantò magis ad propria descenditur, tantò magis inuenitur defectus.

* Alias verius.

¶Notat dr̃iam inter rõnem speculatiuam, & practicam præsertim quo ad propria, & particularia, & rationē diuersitatis primò ponit: quia speculatiua negociatur circa necessaria. s. tam cõia, q̃ propria, q̃ impossibile est aliter habere. Rõ aũt practica negociat circa contingentia, quia operationes humanæ sunt circa cõtingētia; & ergo sequitur dr̃ia, ꝙ in speculatiuis inuenitur veritas in cõclusionibus, & in principijs, sed in his, q̃ sunt practicę rõnis, q̃uis inueniat aliqua necessitas, & sp veritas; sed q̃tò magis ad particularia descēdit, in q̄bus sunt operationes circa q̃ tãto magis īuenit defectus, qa ibi occurrit uaria mutabilitas, & multæ circũstantiæ.

¶Nota, ꝙ sicut in naturalibus incertitudo, & mutabilitas, & cõtingentia est ex materia, necessitas aũt est de per se ex forma, ita in moralibus necessitas, & certitudo ex vniuersalitate est, contingentia aũt, & mutabilitas est ex particularitate; nam circa opus in particulari agendũ varia occurrũt, quæ ingerunt incertitudinē, & variabilitatē; certum est enim, quia nulli est facienda iniuria, sed vt hic factum fiat sine iniuria vbi multæ circunstantiæ, & diuersitates concurrunt, ibi est difficultas, vt videbitur magis postea; habetur ergo ex isto notabili, ꝙ quia lex naturæ est rationis, quę ꝓcedit, & primò cognoscit vniuersalia deinde particularia; ideo & in lege naturæ sunt aliqua communia præcepta aliqua particularia, & ad illa se habet aliter ratio practica aliter speculatiua.

¶Sic igitur in speculatiuis est eadem ueritas apud omnes tam in principijs, quàm in conclusionibus, licet veritas non apud omnes cognoscatur in conclusionibus, sed solùm in principijs, quæ dicuntur communes conceptiones. In operatiuis autem non est eadem ueritas, vel rectitudo practica apud omnes quantum ad propria; sed solùm quantum ad communia; & apud illos apud quos est eadem rectitudo in proprijs, non est æqualiter omnibus nota.

¶Hic consequenter. D.S. subiungit duas conclusiones præambulares, secundam ibi. Sic igitur patet &c. prima ergo est. Eadem est ueritas apud omnes &c. vt in litera vsque in finem.

¶Nota aũt, ꝙ esse eandem notitiam est eadem sentire de principijs, ita ꝙ omnes ęstiment ea vera, & per oppositum non esse eandem notitiam est aliquem tenere verum, aliquem tenere falsum; Ista conclusio habet sex partes, & patēt oēs ex notabili ꝓcedenti, prima pars patet. s. ꝙ in speculatiuis sit eadē ueritas in principijs, & conclusionibus; ita in principijs, q̃ in conclusionibus inuenitur ueritas absque defectu, & necessitas; ergo prima pars vera, consequentia nota, antecedēs patuit. Secunda pars. s. ꝙ veritas, non cognoscat apud oēs in cõclusionibus patet; quia propria & particularis veritas non cognoscit apud oēs; igit tenet cõsequentia; qa conclusiones sunt particulares. Antecedēs patet, qa solùm cõia sunt nota apud oēs &c. Tertia pars. s. ꝙ solũ in principijs, patet, quia dñr cões conceptiones, qa videlicet in conceptu, & intellectu oĩum cadũt; igit &c. Quarta, & Quinta partes patēt simul ex notabili. s. ꝙ in operatiuis non est eadē veritas, vel rectitudo practica apud oēs q̃tum ad propria, sed solũ q̃tum ad cõia; qa in ꝓprijs non habent necessitatē, sed solũ in cõibus; igitur partes istæ verę. Sexta pars. s. ꝙ apud illos apud quos est eadem veritas, & rectitudo in proprijs non sit æqualiter nota, patet; quia aliquis sapiens, & prudens plus cognoscit de proprijs, & particularibus, q̃ alius simplex; & patet per simile in speculatiuis, & patebit infra de latrocinio &c. Deinde cum dicit.

¶Sic igitur patet, quòd quantum ad communia principia rationis, siue speculatiuę, siue practicę est eadem veritas, seu rectitudo apud omnes æqualiter, & nota.

¶Infert ex præcedenti conclusione, & etiam notabili secundā conclusionem præambularem, expressius comparantem rationē speculatiuam, & practicam penes conuenientiam, & differētiam in certitudine, uel ueritate, & notitia communium, & propriorũ; & est ista conclusio. Quãtũ ad communia principia rationis, siue speculatiuę, siue practicę, est eadē ueritas, siue rectitudo apud omnes, & æqualiter nota; quantum verò ad proprias conclusiones rationis speculatiuę est eadem ueritas apud omnes, non tñ æqualiter nota, sed quantum ad proprias cõclusiones rõnis practicę, nec est eadem ueritas, seu rectitudo apud omnes, nec ēt apud quos est eadem, est æqualiter nota. Istā conclusionem probat specialiter, & ponit quo ad singulas tres partes. Secũdam, ibi. Quantum verò ad proprias &c. tertiam ibi. Sed quantum ad proprias &c. prima ergo pars patet ex notabili, & præcedenti conclusione; quia communia principia vtriusque rationis sunt necessaria. s. semper vera, & quia communia; ideo æqualiter nota, patet ex dictis clarè.

¶Quantum verò ad proprias conclusiones rationis speculatiuę, est eadem ueritas apud omnes, non tamen æqualiter omnibus nota. Apud omnes enim uerum est, quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, quamuis hoc non sit omnibus notum.

¶Ponit & probat secundam partē ꝓcedentis conclusionis exēplariter, & tali assumpto, apud omnes uerum est, ꝙ triangulus habet tres &c. q̃uis hoc non sit omnibus notum; ergo secũda pars vera, antecedens pro prima parte patet, qa est vniuersale posterioristicũ triangulũ habere tres, quod nõ est in quodã q̄dē sic, in quodã q̄dē nõ sic, sed de oĩ, & sp. Secũda pars añtecedētis patet, qa aliq æstimant esse uerũ aliq nõ; pñt enim de conclusionibus esse contrariæ opiniones, & hoc est non esse omnibus notũ. Deinde ibi.

¶Sed quantum ad proprias conclusiones rationis practicę, nec est eadem ueritas, seu rectitudo apud omnes, nec etiam apud quos est eadem, est ęqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum est, & uerum, vt secundùm rationem agatur. Ex hoc autem principio sequitur quasi conclusio propria, quòd deposita sint reddenda, & hoc quidē, ut in pluribus verum est; sed potest in aliquo casu contingere, quòd sit damnosum, & per consequēs irrationabile, si deposita reddantur; puta si aliquis petat ad impugnandum patriam, & hoc tantò magis inuenitur deficere, quantò magis ad particularia descenditur, puta si dicatur, quod deposita sint reddenda cum tali cautione, vel tali modo. Quantò enim plures conditiones particulares apponuntur, tantò pluribus modis poterit deficere, vt non sit rectum, vel in reddendo, vel in non reddendo.

¶Subiungit tertiā partem, quæ probatur ex illo cõi principio, quod est apud oēs rectum, & uerum, vt s. ſm rõnem agatur, sequit quasi conclusio, propria deposita sunt reddenda; sed hoc licet, vt in pluribus verũ sit, & rectũ, tñ p̃t in aliquo casu contingere, ꝙ sit damnosum, & per cõsequens irrõnabile, & nõ rectũ si deposita reddant; ergo tertia pars uera, ꝙ s. in ꝓpriis nõ est eadē veritas. s. non sp hñt tales conclusiones ueritatē, & rectitudinē moralem. Maior nota. Minorem D.S declarat clarè, puta si aliquis &c. Alia pars partialis. s. ꝙ non æqualiter nota, relinquitur de se clara, qa & sic est in speculatiuis, & patebit circa respõsiuam in fine, quia aliqui habent æstimationem de tali proprio, ꝙ sit falsum &c.

¶Sic igitur dicendum est, quòd lex naturæ quantum ad prima principia communia est eadem apud omnes, & secundùm rectitudinem, & secundùm notitiam; sed quantum ad quædam propria, quæ sunt quasi conclusiones principiorum communium, est eadem apud omnes etiam, vt in pluribus, & secundùm rectitudinem, & secundùm notitiam, sed vt in paucioribus potest deficere, & quantum ad rectitudinem propter aliqua particularia impedimenta; sicut etiam naturæ generabiles, & corruptibiles deficiunt, vt in paucioribus propter impedimenta; & etiam quantum ad notitiam, & hoc propter hoc, quòd aliqui habent deprauatam rationem ex passione, seu ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturæ; sicut apud germanos olim latrociniũ non reputabatur iniquum, cum tamen sit expresè contra legē naturæ, vt refert Iulius Cesar ī li. de bello gallico.*

* Lib.6. parum a medio.

Conclusio responsi.

¶D.S. hic ultimò ex dictis infert conclusionē formaliter, & sufficienter rñsiuam, lex naturæ q̃tum ad prima &c. ut in lr̃a usque ibi. Sicut ēt &c. Ista cõclusio hēt principaliter quatuor partes, prima, ꝙ lex naturæ sit eadē apud oēs quo ad principia ſm rectitudinem, & ſm notitiā, patet ex prima parte secũdæ cõclusionis ꝓambularis; Secunda pars. s. sed q̃tũ ad q̄dã propria &c. patet ex tertia & vltima parte cõclusionis eiusdē, qa depositũ reddendũ &c. Tertia pars. s. ꝙ ut in paucioribus possit deficere q̃tum ad rectitudinē ꝓp impedimenta, patet similiter ex tertia parte præcedentis conclusionis, quia non sp est rectũ dare depositum, & D.S. illā partem confirmat p simile in naturalibus, quia ēt naturæ gñabiles, & corruptibiles &c. Vnde solet dici, ꝙ necessitas philosophica non est absoluta, sed remotis impedimētis, & ꝙ ut in pluribus sufficit ad necessariũ philosophicũ, Quarta pars. s. ꝙ possit deficere ēt q̃tũ ad notitiam. i. ꝙ aliqui habeãt æstimatione cõtrariã, hoc enim est deficere q̃tum ad notitiam in proposito, ꝓbatur ex fundamento

supra q. 77. art. 2. primò ratione sic, quia aliqui habent rationẽ depravatam ex passione, vel ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturæ; igitur &c. quia illa possunt peruertere rationem, & facere malam æstimationem, vt patet sup. vbi tam, & confirmatur illa pars per experientiam; sicut latrocinium &c. & tamen homines deprędari est contra legem naturæ, & tñ isti putabãt, ꝙ nõ esset iniustum, & per consequens propria legis naturæ põt deficere quo ad notitiã, & videmus, ꝙ aliqui ex mala habitudine sunt aliorum vexatiui, & putant hoc esse licitum propter malam habitudinem naturæ, quod tñ vt patuit ar. 2. est cõtra legem naturæ, & contra inclinationẽ naturalem propriam hominis, vt homo est.

¶ Nota, ꝙ illa conclusio responsiua respondet ad quæsitum sub distinctione, patuit enim art. 2. ꝙ lex naturæ habet multa pcepta cõissima, cõia, & homini propria, quare vult conclusio, ꝙ quantum ad communissima lex naturæ est vna apud oẽs, ita ꝙ ad illa præcepta oẽs æqualiter se habent, & pcepta ipsa se æqualiter ad oẽs, & in omni casu; quia sp recta, & sp obseruãda, & qa oẽs æstimãt, & sentiũt ea vera, & recta, secus de particularib. pceptis, vt patuit.

ARGVMENTVM in contrarium procedit pro prima parte conclusionis responsiuę; quia ius naturale secundũ pręcepta communia est idem, & quo ad veritatem, & notitiam, vt patuit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd verbum illud non est sic intelligendum, quasi omnia, quæ in lege, & in Euangelio continentur, sint de lege naturæ, cum multa tradantur ibi supra naturam; sed quia ea quæ sunt de lege naturæ plenariè ibi traduntur; vnde cum dixisset Gratianus,* quòd ius naturale est, quod in lege, & in Euangelio continetur, statim exemplificando subiũxit, quod quisque iubetur alij facere, quod sibi vult fieri.

Loco in arg. citato.

¶ Nota circa hoc argumentum, ꝙ hæc sunt verba Gratiani ubi alleg. in maiori, ius naturale est, quod in lege, & Euangelio continetur, quo quisque iubetur alij facere, quòd sibi vult fieri, & prohibetur alij inferre, quod sibi nolit fieri. Vnde Christus in Euãgelio. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis, hoc est enim lex, & prophetæ. Hæc ille, & ex his formata est maior, ad quam dicitur, ꝙ non est intentio Gratiani, ꝙ omnia, quæ sunt in Euangelio sint de lege naturæ, immo plura supernaturalia ad quæ attingenda, vel per intellectum, vel p affectum requiritur singulare auxilium Diuinum; vnde vt Apostolus Ro. 10 habet, non omnes audientes crediderunt, quia non affuit eis interior supernaturalis illustratio, sed vult Gratianus, ꝙ legi naturæ in Euangelio fit additio, & completio, quia in ipso plene traduntur. Ad minorem, non est cõe omnibus, quod continet in Euangelio, & lege. s. veteri. Verum oĩa contenta in Euangelio &c. non sunt cõia omnibus, sed tñ aliqua. s. pręcepta legis naturę, q̃ & ibi continentur explicata; sicut patet ꝙ honorare parẽtes est de lege naturæ, & in Euangelio, & lege cõtinet, similiter colere Deũ, & de his multis, quæ sunt legis naturæ, & sunt in Euangelio, & lege contenta cum explicatione; sed uerum est, ꝙ supernaturalia, vt credere trinitatem, & resurrectionem & c. talia nõ sunt de lege naturæ, licet etiam non sint contra eam, tñ supra eam, ut habet. D. S. pri. contra gentiles. c. 7. & fuit sup. allegatum. q. 71. art. 6. ¶ Nota ꝙ argumentum malè arguit; nam bene uerum est, quæ sunt legis naturæ sunt in Euangelio contenta, & hic debet esse sensus Grani, sed non conuertitur, ergo quæ sunt in Euangelio sunt de lege naturæ; quia Euangelium, & lex continent legem naturæ, & cũ hoc plus, & in hoc sensu arguit argumentum, & malè, est enim virtualiter fallentia cõsequentis, quia Euangelium, & lex plus cõtinẽt, q̃ lex naturæ. Nota de hoc Sco. in 4. di. 17. dicẽtẽ, & per hoc patet, ꝙ non rectè loquitur Gratianus de iure legis naturæ, volens illa, quæ in sacra scriptura veteris, & nouæ testamenti hñt de lege naturæ esse, qa nec ista oĩa sunt principia practica nota ex terminis nec conclusiones practicę demonstratę, nec uera euidenter consona talibus principijs, & cõclusionibus, exponẽdus ergo est, ꝙ ex[illegible] dit ius naturale ad ius positiuum ab auctore naturæ, ut distinguit contra ius positiuum ab aliquo qui non est auctor naturæ, hæc ille. Ex quibus patet expositio Scoti, sed patet quia habet alium sensum de dicto Gratiani, q̃ D. S. Vult enim D. S. ꝙ Euãgelium, & lex contineant ea q̃ sunt legis naturæ tanquàm conclusiones, & principia, sed nõ tantùm ea; sed Scotus vult, ꝙ oĩa, quæ sunt ueteris, & noui testamenti possunt ad sensum aliquem dici lex naturæ. s. lex posita ab auctore naturę. D. S. tamen magis tribuit Gratiano, & dictum suum proprium magis saluat &c.

Scotus.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ verbum Philosophi est intelligendum de his, quæ sunt naturaliter iusta, non sicut principia communia, sed sicut quædam conclusiones ex his deriuatæ, quæ vt in pluribus habent rectitudinem, & in paucioribus deficiunt.

¶ Maior conceditur, q̃ sunt sm legem sunt iusta saltem sm quid, vt patet primo politicorum de seruitute legali, & tangetur in sequẽti ar. Ad minore vera est de ppriis, & particularibus cõclonib. qa tales nõ sunt eędẽ apud oẽs, non aũt est uera minor de cõibus, [illegible] patet, & probat hæc rõ tertiã, & quartã partes cõclusionis rñsiuę.

¶ Nota quòd verba Philosophi quinto Ethi. sunt hæc. De quibusdam autem non est possibile rectè dicere uniuersaliter, & vult ibidem, ꝙ lex cum sit aliquod pręceptum vniuersale; quia particularia sunt infinita, sed non est possibile, quòd in materia contingenti de qua est lex, semper vniformiter res se habeat, & ideo legislator statuit, quod est vt in pluribus, & ex hoc pbat, quòd necessarium sit aliquod directiuum legis positiuę. s. epycheia, quę est moderatiua, & directiua in casu iusti legalis, & habetur ibidẽ exẽplum. In quadam ciuitate statutum fuit sub pœna capitis, ꝙ nullus peregrinus ascenderet muros ciuitatis, ne scilicet posset dominium ciuitatis vsurpare. Hostibus vero inuadentibus ciuitatẽ quidam peregrini ascendentes muros ciuitatis, defenderunt ciuitatẽ ab hostibus, quos tamen non est dignum capite puniri; quiã esset contra ius naturale, ut benefactoribus pœna rependeretur; ideo istud iustum legale oportet dirigere secundùm iustum naturale. s. secundùm epicheiam, & in tali proposito loquitur Philosophus, Vide infra q. 100. ar. 8. ad primum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut ratio in homine dominatur, & imperat alijs potentijs, ita oportet, quòd omnes inclinationes naturales ad alias potentias pertinentes ordinentur secundùm rationem; vnde hoc est apud omnes communiter rectum, vt secundùm rationẽ dirigantur omnes hominum inclinationes.

¶ Ad maiorem uera, ad quod homo ex natura inclinatur, vt regulatur, & ordinatur ratione; vnde dictum fuit ar. 2. ad secundum, quòd concupiscentia est de lege naturæ, vt ordinat ratione, quia ratio in homine dominatur, & debet omnia imperare, & ordinare, & hoc est de lege naturæ, & præceptum commune apud omnes, vt omnes inclinationes secundùm rationem dirigantur. Ad minorem, conceditur quidem, quòd homines diuersi ad diuersa inclinantur, sed illę inclinationes, vt sic non sunt de lege naturæ, quare negatur consequentia, quia in eo, quod est legis naturæ in communi conueniunt. s. in hoc, ꝙ inclinationes sunt ordinandę, & hoc est præceptum cõe, sed verum est, ꝙ non oẽs conueniũt in inclinationibus saltem quo ad modum; sed illę nõ sunt lex naturæ, sed dictamen rõnis, quod est concupiscentias esse ordinãdas, & in hoc omnes cõueniunt, & hoc vult. Doct. Sanct. in solutione.

Vtrum lex naturæ mutari possit.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd lex naturæ mutari possit. Quia super illud Eccl. 17. Addidit eis disciplinam, & legẽ vitæ, dicit gloss.* legem literæ quantum ad correctionem legis naturalis scribi voluit; sed illud quod corrigitur mutatur; ergo lex naturalis potest mutari.

*Z — Supra ar. 4. co. & ad 2. Et infra q. 97. art. 1. ad 1. Et 3. di. 37. art. 3. cor. Et 4. di. 33. q. 1. art. 1. cor. & ar. 2. ad 1. — * Glo. ord. ibidem. — * Alias uidentur.*

¶ 2 Præt. Contra legem naturalem est occisio innocentis, & etiam adulterium, & furtum; sed ista* inueniũtur esse mutata a Deo, puta cum Deus præcepit Abrahæ, quòd occideret filium innocentem, vt habetur Gene. 22. Et cum præcepit Iudæis, vt mutuata ægyptiorum vasa subriperent, vt habetur Exod. 12. Et cum præcepit oseæ, vt uxorem fornicariam acciperet, vt habetur Oseæ pri. ergo lex naturalis potest mutari.

¶ 3 Præt. Isidorus dicit in libro ethimologiarum,* quòd communis omnium possessio, & vna libertas est de iure naturali; sed hæc uidemus esse mutata per leges humanas; ergo videtur ꝙ lex naturalis sit immutabilis,

** Isid. li. 5. cap. 4.*

¶ Sed contra est, quod dicitur in Decretis distin. 5.* Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore; sed immutabile permanet.

** Ca. pri.*

¶ Hic Doct. Sanct. quærit de alia proprietate legis naturæ, scilicet de eius immutabilitate.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd lex naturalis potest intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc, quòd aliquid ei addatur.

¶ D. S. dupliciter respondet ad quæsitum secundùm ꝙ declarat duplicem intellectum quæsiti; secundum facit ibi. Alio modo &c. Circa primum, primò præmittit unum intellectum quem quęsitũ habere põt, secundò subiungit quo ad hoc cõclusionẽ rñsi. primã ibi. Et sic nihil &c. Dicit ergo ꝙ lex naturalis possit mutari, potest intelligi dupliciter; uno modo per additionẽ, & illud non est propriè mutari, sed magis pfici cũ additum est pfectionis. Tunc ibi.

¶ Et sic nihil prohibet legem naturalem mutari, multa enim supra legem naturalem superaddita sunt ad humanam uitam utilia tam per legem Diuinam, quàm etiã per leges humanas.

¶ Subiungit

Conclusio prima.

¶Subiungit primã cõclusionẽ rñsiuã, nihil prohibet legem naturalẽ mutari hoc modo. s. per additionem; probat tali assumpto, multa supra legem naturalem &c. vsque ibi. Alio modo &c. vt in litera; ergo conclusio vera. Consequentia nota. Antecedens patet ex solutione primi, art. præce. quia in euangelio ea quæ sunt legis naturæ continentur, & plenariè traduntur per additionem, & declarationem. ¶Nota autem, ꝙ hæc probatio plus probat, quàm cõclusio dicat; quia conclusio dicit de possibili. s. nihil prohibet; sed probatio est de facto &c. Deinde ibi.

¶Alio modo potest intelligi mutatio legis naturalis per modum subtractionis, vt scilicet aliquid desinat esse de lege naturali, quod prius fuit de lege naturali.

¶Procedit ad secundum intellectum quæsiti quem primò declarat, secundò subiungit conclusionem, ibi. Et sic &c. Potest ergo secũdo modo intelligi mutatio legis naturę per subtractionem, ita ꝙ id quod prius erat de lege naturæ, iam non sit &c. Tũc ibi.

¶Et sic quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ est omnino immutabilis; quantum autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principijs, sic lex naturalis non immutatur, quin vt in pluribus sit rectum semper quod lex naturalis habet; potest tamen mutari in aliquo particulari, & in paucioribus propter aliquas speciales causas impedientes obseruantiam talium præceptorum, vt supra dictum est.*

** Artic. 4.*

Conclusio secunda

¶Infert secundam conclusionem responsiuam correspondentem, q̃tum ad principia prima legis &c. vt in litera. Ista cõclusio habet tres partes, prima pars, ꝙ q̃tum ad cõia, & prima pręcepta sit immutabilis; probat ex ar. præc. prima præcepta habent veritatem apud omnes, & sunt nota apud omnes, igitur prima pars vera. Antecedens patuit, consequentia tenet; quia hoc in proposito est esse legẽ immutabilem, quæ semper est uera, & recta apud omnes, & in omni casu, & cuius contrarium non potest cadere in [illegible] tione hominis &c. Secunda pars patuit; quia reddere depositum est rectum, & verum, & notum, vt in pluribus; sed hoc est conclusio propinqua primis principijs; igitur &c. Tertia pars similiter patuit; quia aliquando in casu nõ est rectum dare depositum; igitur &c. ¶Nota autem verbum. D. S. cum dicit cõclusiones propinquas primis principijs esse veras; vt in plurimum; quia duplices sunt cõclusiones, vt postea tangetur, quædam remotæ, vt sunt determinationes legis positiuę, quæ inueniuntur per inquisitionem prudentum, & tales non vocantur conclusiones primorum principiorum naturalis legis; sed determinationes, & habent vigorẽ ex iure positiuo. Sed alia sunt præcepta, quę deriuãtur ex lege naturæ tanquam conclusiones, quę habent vigorem ex lege naturę, & ad ipsa ratio naturalis de propinquo inclinat, & de his loquitur secunda & tertia pars conclusionis; quia huiusmodi sunt vt in plurimum vera, & deficiunt, vt in paucioribus, sic & ar. præce. allegatum est ex. 5. Ethi. quamuis ipse loquatur de determinationibus legis naturæ, & non de conclusionibus. Differunt enim conclusio legis naturæ, & eius determinatio, vt patebit infra quæstio. 95. artic. secundo.

Confirmatur secunda conclusio præsertim quo ad primam, & secundam partes argumento in contrarium.

¶Circa hoc argumentum nota, quòd verba Decreti sunt hæc. Naturale ius autem omnino primatum obtinet tempore, & dignitate, cæpit enim ab exordio rationalis creaturæ; nam nec variatur tempore, sed immutabile semper permanet; & quantum ad præsentem articulum attinet debent intelligi verba de mutabilitate quo ad principia communia maximè, & quo ad conclusiones est immutabilis lex naturæ; quia ut in paucioribus mutatur, & est immutabilitas, & perseitas moralis, quæ requirit, vt in plurimum; sicut & de philosophica necessitate dicitur.

¶Nota autem, quòd textus ille intelligendus est, quòd ius naturale obtinet primatum inter leges creatas, & humanas, sed nõ cõparatur ad legem æternam, quia illa maxima est, vt patuit. q. præcedenti, nec ad legem Diuinam; quia esto sit prior, quàm ista tempore, non tamen dignitate.

Gratianus

¶Nota etiam dicta artic. præceden. ad primum, & solues facile difficultatem quam Gratianus vbi iam inducit arguendo legem naturalem mutabilem; quia lex naturæ continetur in Euangelio, & lege Diuina, quæ statuit mulierem. 40. diebus abstinere ab ingressu templi, & hoc modo non obseruatur saltem ex rigore alicuius præcepti &c Sed patuit solutio, quia non omnia veteris legię erant de lege naturæ, sed multa ceremonialia, multa iudicialia, quę non fuerunt de lege naturæ, quæ cessauerunt in noua lege, ex ceremonialibus fuit unum de purificatione mulieris post partum, vt patebit infra.

¶Nota etiam uerbum, quod est pro confirmatione supra dictorum quæst. 91. artic. secundo, quia dicit, quòd cępit ab exordio rationalis creaturæ, notanter rationalis, quia licet participatio legis æternę incæperit, cum creatura etiam irrationali, non tamen habet propriè talis participatio rationem legis naturalis, vt patuit ibidem; & ergo ad innuendum, quòd lex naturalis sit solùm in creatura rationali, ideo dicit. Cæpit enim ab exordio rationalis creaturæ, scilicet Angeli, & hominis, quia in vtroque inuenitur lex naturæ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd lex scripta data dicitur esse ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem scriptam suppletum est, quod legi naturæ deerat; vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus quãtum ad aliqua, corrupta erat intantum, vt extimarent esse bona quæ naturaliter sunt mala, & talis corruptio correctione indigebat.

¶Ad maiorem, auctoritas intelligitur de lege veteri, quæ est disciplina, idest lex diuinitus data, & lex uitę idest ducẽs ad uitam, quamuis introductio tarderetur usque dum Christus amoueret impedimentum, quod fuit peccatum humani generis; & concedo, quod dicit glossa, quòd illa lex scripta est quantum ad correctionem legis naturalis ad sanum sensum, non quòd lex naturalis fuerit iniqua, & cassata per legem scriptam, sed modis quos habet Doct. Sanct. in solutione, tum quia per scripta impleta fuit, tum quia per consuetudinem malam, quo ad aliqua particularia deleta fuit.

¶Ad minorem, quod corrigitur tanquàm falsum, hoc mutatur secundo modo; sed quod corrigitur, idest exponitur, & renouatur, & declaratur, hoc non mutatur, nisi largè; & primo modo, & secundo, cuius contrarium corrigitur, nõ oportet, quòd mutetur. Sic in proposito corrigitur contrarium legis naturæ secundùm particularia præcepta, non lex ipsa. Consequentia negatur, si intelligitur de mutatione secundo modo; sed primo modo cõceditur, quia principia communia explicata fuerunt. Et secundo modo; quia particulares conclusiones legis naturæ reductæ fuerunt in notitiam veram &c. de maiore, quare Deus uoluerit legem veterem scribi, uide Doct. Sanct. in tertio dist. 37. q. 1. art. 1. quia quatuor sunt rationes &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd naturali morte moriuntur omnes communiter tam nocentes, quàm innocentes, quæ quidem naturalis mors Diuina potestate inducitur propter peccatum originale, secundùm illud primi Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat; & ideo absque aliqua iniustitia secundùm mandatum Dei potest infligi mors cuicunque homini, vel nocẽti, vel innocenti. Similiter etiam adulterium est concubitus cum vxore aliena, quæ quidem est ei deputata secundùm legem diuinitus traditam; vnde ad quamcunque mulierẽ aliquis accedat ex mandato Diuino, non est adulterium nec fornicatio. Et eadem ratio est de furto, quod est acceptio rei alienæ, quicquid enim accipit aliquis ex mandato Dei, qui est dominus uniuersorum, nõ accipit absque voluntate domini, quod est furari. Nec solùm in rebus humanis quicquid a Deo mandatur hoc ipso est debitum; sed etiam in rebus naturalibus quicquid a Deo fit est naturale quodammodo, vt in primò dictum est.*

D. 4.

** 1. parte q. 105. ar. 6. ad primum.*

¶Ad maiorem dicitur quo ad primam partem, quòd contra legem naturalem est occisio innocentis, secundùm quod habet rationem indebiti, & iniusti. Dico autem, quòd si auctoritate alicuius fieri posset, quòd occisio boni, & innocentis sit licita, & iusta, tunc talis occisio non est contra legem naturæ, nec contra præceptum decalogi, quod prohibet non quamcunque occisionẽ, quia malefactores etiam auctoritate hominum occidi possunt; sed secundùm quòd habet rationem indebiti, quare si auctoritate alicuius possit fieri debita, non erit contra legem naturalem vel decalogi.

¶Ad secundam partem maioris, de adulterio dico similiter, quòd contra legem naturæ est ire ad non suam, sed si auctoritate alicuius fiat sua, non erit adulterium, similiter dico de furto.

¶Ad minorem, negatur quòd ista inueniantur mutata, vt sunt legis naturæ, dico enim quòd Deus non fecit quin furtum sit iniustum, & non faciendum, & semper malum. Similiter occisio iniusta, sed hoc fecit, ut id quod erat materia homicidij, & iniustæ occisionis, vel furti, vel adulterij, auctoritate sua non sit materia homicidij, furti, vel adulterij; sicut in simili habet Doct. Sanct. secunda secundæ quæst. 89. artic. 9. ad primum, de dispensatione iuramenti promissorij, & uoti, & quæst. 88. artic. 10. ita quòd fiat, ut quod est lex non sit lex in hoc casu, & id quod esset cõtra legem iam non sit contra legem, & hoc ostendit. D. S. in solutione clarè, quomodo auctoritate Dei fieri possit, ut innocentis occisio nõ sit iniusta; quia ẽt innocens est reus mortis propter originale, & põt

occidi quandocunque Deo placuerit, vel a quocunque; nã vt dñt iuristę, φ non habet taxatum tempus soluendi, homo semper tenetur soluere; quia ergo ex originali homo incurrit debitũ mortis, non pro certo tempore; semper reus est pro omni tempore, & est debitor Deo, qui debitũ exigere potest p se, vel per aliũ. Similiter declaratur de eo, quod inducitur de adulterio, vel fornicatione, de quo uide de Malo, ma. 3. ar. 1. ad 17. Et in de potentia, Dei ma. 1. ar. 6 ad 4. vbi pulchrè loquitur de materia huius argumẽti, quare negatur consequentia; quia in casibus allegatis non est mutata lex naturæ; de his magis infra q. 100. ar. 8. ad tertium, vide & Sco. in 3. dist. 37. qui vult, & bene ad sanum sensum, quòd Deus in casibus argumenti non dispensauerit in præceptis decalogi, & hoc est verum loquendo propriè de dispensatione, quæ est relaxatio præcepti in particulari casu; quia nunquàm Deus facit, φ aliquis iniustè occidatur, quod prohibetur per præceptum negatiuum, non occides, & hoc est propriè dispensare, vt habet. D.S. secunda secundæ q. 89. ar. 9. & patebit infra. Si tamen extendat dispensatio ad mutationem, & ablationem materię ipsius præcepti; sic posset dici dispensatio; sed de hoc infra. Circa solutionem istam. D.S. nota diligenter, φ pôt fieri a Deo, vt innocens occidatur, vt patet intuenti; sed non est occisio iniusta, & indebita innocentis, si fiat auctoritate Dei; quia etiam innocens est debitor, & reus mortis, vt patet etiam clarè in de potentia Dei ubi supra, & secunda secundæ q. 64. arti. 6. ad primum. Ex quo patet, q̃ indocta sit quorundam cauillatio, qui per reatum originalis dicunt auferri innocentiam, patet enim quia reatus mortis qui est effectus originalis manet, & stat cum innocentia innocens ergo est qui non fecit peccatum personale præsertim mortale, sed reus est mortis oĩs in peccato originali conceptus, & illa clarè ex hac solutione habentur, quare & caueas imitari dictum quorundam dicẽtiũ, φ in decalogo, & præcepto naturæ. s. non occides, prohibeatur occisio innocentis, hoc enim non bene dr̃, quia vt patet occisio innocentis, non est contra illud præceptum, quod est de principijs legis naturæ statim omnibus naturaliter notis, vt patet infra q. 100. ar. 1. Licet non omnia præcepta decalogi sint hmõi, vt ẽt tangit Sco ubi sup. Sed dicendum est, φ prohibetur iniusta occisio, & illa nunq̃ admittitur a Deo, vt dictum est. Nota ẽt verbum D.S. in fine solutionis, vbi dicit, quicquid a Deo fit est naturale quodammodo, q̃a huius expositionem habes. 1. par. q. 105 art. 6. ad primũ; quia est naturale saltem, vt inferiora obediunt superioribus, ita φ quãdo aliquid fit supra naturam inditam ab eo qui dedit naturã, non est omnino contra naturam, licet sit præter naturã, & de hoc etiam supra aliquid dictum fuit. q. 10. ar. 4. ad secundum.

Scotus.

Nota

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid dicitur esse de iure naturali dupliciter. Vno modo; quia ad hoc natura inclinat; sicut non esse iniuriam alteri faciendam. Alio mõ; quia natura non inducit contrariũ; sicut possemus dicere, quòd hominem esse nudum est de iure naturali, quia natura non dedit ei vestitum, sed ars adinuenit; & hoc modo communis omnium possessio, & omnium vna libertas dicitur esse de iure naturali; quia scilicet distinctio possessionum, & seruitus nõ sunt inductæ a natura; sed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ, & sic etiam in hoc lex naturæ, non est mutata, nisi per additionem.

¶ Ad maiorem, pro 1. par. & 2. simul dr̃, primò φ illa dicuntur esse de lege naturæ; quia oppositum natura non induxit; sed non est a natura, quia natura ad hoc positiuè inclinat, quasi possessio propriorum sit contra inclinationem naturalem. Secũdò dicitur post. D.S. in 4 di. 36. q. 1. arti 1. ad 2. & 3. præsertim de seruitute, φ ipsa non est a natura, quia non de prima intentione naturæ; non tñ est contra secundariam intentionem; quia conforme est rõni, vt vigens rõne dominetur, & deficiens seruiat, & similiter vincẽs dominetur, & victus seruiat; & hoc determinat a rõne humana in iure gentiũ, & ita proficiscitur ius gẽtiũ a naturali, sicut determinatum ab indeterminato; & ita patet quõ libertas, & cõis possessio est a natura quasi priuatiuè, quia oppositum non complerè induxit, quod tñ sine præiudicio legis naturæ induci potuit, immo conformiter ad eam; quia videlicet, & opposita sunt de secũdaria intentione naturalis legis; sed ab ipsa non determinata; potuerunt autem opposita libertatis, & communis possessionis determinari propter rationales causas, & magnam vtilitatem hominum. Vnde dicitur ad minorem, conceditur, quòd libertas, & communis possessio sunt mutata, & bene, non quia ratio dictauerit positiuè libertatem, & communem possessionem, tum quia solùm sunt naturalia, quia opposita non sunt inducta cõpletè a natura, & non sunt de prima intentione naturæ, tũ quia ex introductione seruitutis, & proprietatis accedit utilitas reipublicę; de seruitute patet. 1. politicorum, q̃ vtile est, & decens, vt boni, & victores habeant emolumentũ, & dominẽtur, mali aũt, & victi seruiãt; quia victi p hoc in vita cõseruant, q̃uis vt ibidem dr̃, nõ sit simplr̃ iustum, quia non ex prima inclinatione naturæ, q̃ appetit oẽs esse iustos, & uigentes rõne; sed quia hoc esse non pôt, iõ sibi nõ contrariatur seruitus. Quæ aũt commoditas accedat ex proprietate possessionũ uide D.S. secunda secundæ. q. 66 art. 2. per totum. (vbi vide solutionẽ primi, quia confirmat solutionẽ hic) ubi habet, φ proprietas possessionũ non est contra ius naturale, sed iuri naturali superadditur per imitationẽ rõnis humanę. s. per ius positiuũ, & secundũ humanum conditum. Vide & Scotum in 3. di. 37 ubi ponit post. D.S. conformiter commoditatẽ sequentẽ ex rerũ proprietate. s. quo ad dñium, licet quo ad usum debeant esse cões ad sensum. D.S. vbi tam de seruitute, Vide ẽt D.S. secunda secundę. q. 57. ar. 4. ad secundum, vbi dicit hunc hominẽ esse seruum absolutè considerando magis, q̃ aliũ, non habet rõnem naturalẽ, sed solũ s̃m aliquam utilitatẽ consequentẽ, inquantũ utile est huic, φ a sapiẽtiori regat, & illi, φ ad hoc iuuetur, ut dr̃ in primo politicorũ, & ideo seruitus pertinẽs ad ius gentiũ est naturalis secũdo mõ scilicet q̃a aliquid ex eo sequit, non primo mõ. s̃m absolutã cõsiderationẽ, velut. D.S. habet in 4. s̃m primam intentionẽ &c. Concludit ergo hoc argumentum, φ lex naturalis est mutata primo mõ. s. per additionẽ; sed non per subtractionẽ, & contrarietatẽ ad id quod rõ naturalis dictat; quia non dictat positiuè oẽs esse liberos, q̃a hoc non esset vtile, sed non determinat seruitutẽ; vel s̃m modũ dicendi. D.S. secunda secundæ s̃m absolutã considerationẽ nõ dictat seruitutẽ, & attenta cõi cõditione hominũ; sed relinq̃t iudicio hominũ determinare, q̃s debeat esse seruus, & quis dñs naturalis, & legalis attẽtis conditionibus, & casibus particularib. Est enim duplex seruitus. vna naturalis, quia deficiens rõne naturalr̃ subest sapienti, & est seruitus legalis qua uictus est seruus vincentis in bello: & legalis seruitus est a iure gentium, & nõ a naturali rõne. s. positiuè, & s̃m absolutã cõsiderationẽ. Per hęc patet intellectus illius, quod hr̃ in institutis ti. de iure naturali &c. Vbi hr̃, ius aũt gentium omni humano gñi cõe est, nam usu exigente, & humanis necessitatibus, gentes humanæ iura sibi q̃dã cõstituerũt, bella enim orta sunt & captiuitates secutæ, quæ sunt naturali iuri cõtrarię, iure enim naturali hoĩes ab initio liberi nascebantur; & ex hoc iure gentiũ oẽs pœnæ contractus introducti sunt, ut emptio, & venditio, locatio, conductio, societas, depositũ, & mutuum, & aliæ innumerabiles, hæc ibi. Intelligẽdum est enim φ seruitus est contraria legi naturali negatiuè. i. non determinata, & non de prima eius intentione, & quia natura seruitutẽ nõ introduxit; sed nõ est contraria positiue, quasi oppositũ determinet, & ad ipsum pfectè inclinet &c. Vide S. Antoninũ. 1. par. ti. 17. c. unico. § 10. ubi hẽt seruitus dr̃ de iure gentium non φ primò inuenerit eã, cum Noe maledictionẽ seruitutis intulerit Chanaan filio Chã. propter irrisionem in eum factã ab ipso Chã. cum ex ebrietate uidit eũ nudatum iacere; sed quia ius gentium eam approbauit, & dicitur ius gentium, quia eo ferè omnes gentes vtuntur. De ista materia vide Scotum in 4. dist. 36 an scilicet seruitus sit naturalis, & quæ iustè fieri possit &c.

Vtrum lex naturæ possit a mente hominis deleri.

A D sextum sic proceditur. Videtur, quòd lex naturæ possit a corde hominis aboleri; quia Ro. 2. super illud cum gentes, quæ legem non habent, &c. dicit glo. * quòd in interiori homine per gratiam innouato lex iustitiæ inscribitur, quam deleuerat culpa; sed lex iustitiæ est lex naturæ; ergo lex naturæ potest deleri.

A Infra q. 99. ar. 2. ad 2.

* Glo. ordi. ibidem.

¶ 2 Præt. Lex gratiæ est efficacior, quàm lex naturæ; sed lex gratiæ deletur per culpam; ergo multò magis lex naturæ potest deleri.

¶ 3 Præt. Illud quod lege statuitur inducitur quasi iustum; sed multa sunt ab hominibus statuta contra legem naturæ; ergo lex naturæ potest a cordibus hominum aboleri.

¶ Sed contra est, quod Augu. dicit in 2. confes. * Lex tua scripta est in cordibus hominum, quam nec vlla quidem delet iniquitas; sed lex scripta in cordibus hominum est lex naturalis; ergo lex naturalis deleri non potest.

* Aug. 4.

¶ Hic D.S. inquirit de quadam alia proprietate legis naturalis, scilicet de eius perseuerantia in cordibus hominum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * ad legem naturalem pertinent primò quidem quędam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota, quædam autem secundaria pręcepta magis propria, quę sunt quasi conclusiones propinquę principijs.

* Ar. 4. & 5.

¶ D.S. primò præmittit quoddã notabile distinctiuũ fundamentale. Secũdò s̃m ipsum absolui quæsitum, ibi, quantum ergo &c.

Quo

Quo ad primum est notabile fundamentale, quòd pertinentia ad legem naturæ sunt duplicia, primò quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota, quibus nullus potest in corde côtradicere; quædam secundaria magis propria quasi conclusiones deductæ ex principijs communissimis. Patet autem ista distinctio per modum notabilis ex artic. lis. 4. & 5.

¶ Quantum ergo ad illa principia communia lex naturalis nullo modo potest a cordibus hominum deleri in vniuersali; deletur tamen in particulari operabili secūdùm quòd ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter cócupiscentiam, vel aliquam aliam passionem, vt supra dictum est.* ——

* q. 77. ar. 2.

¶ Hic consequenter D. S. ex præce. notabili respondet ad quæsitum tali conclusione, quantum ad principia communia, lex naturalis nullo modo potest a cordibus hominum deleri in vniuersali, deletur tñ in particulari operabili. Quantum verò ad alia præcepta secundaria, potest lex naturaliter deleri de cordibus hominum. Huius conclusionis D. S. ponit, & probat primas duas partes, secundò tertiam, ibi, Quātū verò &c. Primā ergo partē relinquit notam ex d[u]obus art. præc. Secundam partem probat sic, rō (scilicet recta) s[ecundu]m principia cōia impeditur applicare cō: principium; ad particulare operabile; ergo secunda pars vera consequētia nota; quia si nō applicat ad particulare operabile, poterit agere oppositum principio vniuersali; quia particulare iudiciū est immediatum directiuum particularis operabilis, & ita delet in particulari æstimatio vniuersalis principij. Antecedes patet ex supra dictis q. 77. ar. 2. quia propter cócupiscentiam, vel aliquam aliam passionem tollitur iudicium rōnis, quod est conforme rectę rōni vli, & impeditur rō ne vtatur notitiā ad particulare applicet. Nota ꝙ dr̄ deleri in particulari operabili, i. æstimatio particularis cōformis cōi principio, deletur deletione negatiua. i. nō ponit in actu, impediente passione, & hoc est, quod Doct. sanct. dicit impediri applicationem cōium principiorū ad operabile. Deinde cū dicit.

¶ Quantum verò ad alia præcepta secundaria potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones, eo modo quo etiam in speculatiuis errores contingunt circa conclusiones necessarias, vel etiam propter prauas consuetudines, & habitus corruptos; sicut etiam apud quosdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam, vt etiam Apostolus dicit ad Ro. primo. ——

¶ Subiungit tertiam partē conclusionis prædictæ, quæ probat a simili, primò quia & in speculatiuis circa conclusiones pōt deleri, & tolli recta æstimatio p sillogismum falsigraphum; ergo & in practicis. Secundò probatur; quia pp malas consuetudines, & corruptos habitus pōt homo induci in contrariam æstimationē conclusionum legis naturæ, & per consequēs recta notitia corrūpi, & deleri pōt. Antecedens patuit ex art. 4. de hoc, ꝙ aliqui non æstimauerunt latrocinium esse peccatū, & fortè hodie multi sunt. Patet secundò ex Apostolo ad Ro. 1. quia aliquid non reputauerunt vitiū contra naturā esse peccatū, qđ tñ est cōtra legē naturalē, pcedētē ex iclinatione cōi homini, & aīalib. ut patuit ar. 3. ad secūdū.

Confirmatur conclusio quo ad primā partem argumēto in cōtrarium. Nota circa hoc argumentum D. S. in 3. di. 37. artic. 1. quia cerimonialia, & iudicialia non sp erant permansura; sed secundū statum hominū, & conditiones mutanda. Moralia autem, quæ sunt de lege naturæ, semper erant mansura; ideo Deus iussit scribi in tabulis lapideis; quia & cordi hominum erant inscripta aliqualiter, & ita patet, ꝙ præcepta legis naturæ erant scripta primò quidem in cordibus hominum secundùm legem naturalem. Secundò in tabulis lapideis per legem veterem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd culpa delet legem naturæ in particulari, non autem in vniuersali, nisi fortè quantum ad secunda præcepta legis naturę eo modo quo dictum est. ——

¶ Ad vltimam partem maioris (scilicet quam deleuerat culpa) respondetur dupliciter. Vno modo, ꝙ culpa delet legem naturalem in particulari eligibili, vel operatione, deletione, ut tactū est, quasi priuatiua, si p passiones, & prauos habitus fit, ne cōia principia applicent ad particulare operabile, uel eligibile, & ne ratio subsumat sub propositione vniuersali naturalis legis, sed sub ea quā passio suggerit mō prædicto q. 77. ar. 2. Secundo modo dr̄, ꝙ culpa delet legem naturæ etiam positiuè. i. notitiam quandoq; habitam corrumpit, & hoc quo ad particulares conclusiones, & particularia præcepta legis naturæ, ita quòd quis contrarium eorum æstimat verum; Ergo &c. Verum secundo modo; sed non primo modo qui habitus est circa conclusionem articuli.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gratia etsi sit efficacior, quàm natura; tamen natura essentialior est homini, & ideo magis permanens. ——

¶ Ad maiorem, lex gratiæ est quidem efficacior; quia habet nobiliores effectus, quàm lex naturæ; quia facit hominem dignum vita æterna, & iuua. ad altiora opera, scilicet meritoria; sed tamē lex naturalis est naturalior, & magis essentialis homini, tā quàm consequens principia naturæ essentialia, & semper in naturali habitu conseruata, vt patuit supra ar. 1. Minor conceditur, quæ infra q. 106. magis intelligetur; nam cum unumquodque sit id quod est potissimum in eo, & gratia Spiritussancti sit potissimum in lege noua (licet & quædam alia sint in ea sed minus principalia) ideo lex gratiæ dicitur intransitiuè gratia ipsa, quæ vtique per culpā mortalem deletur, & ergo minor vera; sed negatur cōsequentia; quia culpa non tollit naturalia, sed gratuita, quæ dependent in cōseruari a continuatione Diuini influxus, quem mortale interrumpit, vt supra habitum fuit q. 71. ar. 4. quare non est par ratio; vnde & virtus acquisita non tollitur per vnum peccatum quia connaturalis, & conseruatur virtute subiecti; charitas autem, quæ longè dignior, & efficacior est per vnum tollitur, vt habet. D. S. in de virtu. de chari. ar. 13. &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de secundis præceptis legis naturę, contra quæ aliqui legislatores statuta aliqua fecerunt quæ sunt iniqua. ——

¶ Ad maiorem, illud quod statuitur lege humana indicit tanquàm iustum; sed non oportet, quòd sit simpliciter iustum, nec bonum; nam potest esse lex humana iniqua, nec propriè est lex; sed statutum aliquod iniquum, quod inducit contrarium legis naturæ &c. Ad minorem, si intelligitur, ꝙ contraria quo ad principia communia, negatur; si intelligitur, quòd cōtraria conclusionibus particularibus, conceditur, & ad hunc sensum admittitur consequens, quòd lex naturæ potest deleri quo ad conclusiones particu. hæc ratio est pro tertia parte conclusionis responsiuę.

Quæst. Nonagesimaquinta.

De lege humana secundum se.

B

DEinde considerandum est de lege humana, & primò quidem de ipsa lege secundùm se. Secundò, de potestate eius, Tertiò, de eius mutabilitate. Circa primū quæruntur quatuor. Primò, de vtilitate ipsius. Secundò, de origine eius. Tertiò de qualitate ipsius, Quartò de diuisione eiusdem.

¶ Hic agitur de alia lege. s. humana, & primò agitur de ipsa secundum se. Secundò de potestate, & auctoritate eius. q. sequenti, Tertiò de eius mutabilitate. q. 97. Circa primum primò agitur de vtilitate eius. Secundò de origine eius in sequenti arti. Tertiò de qualitate eius, in tertio art. Et Quartò de diuisione eius ar. 4.

Utrum vtile fuerit aliquas leges poni ab hominibus.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ non fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus; intentio enim cuiuslibet legis est, vt per eam homines fiant boni; sicut supra dictum est;* sed homines magis inducuntur ad bonum voluntarij per monitiones, quàm coacti per leges; ergo non fuit necessarium leges ponere.

Supra q. 92. ar. 1. Et a. d. 9. artic. 3. co. ad 2. & ad 5. Et 2. d. 40. ar. 1.
* q. 92. ar. 1.

¶ 2 Præt. Sicut dicit Philosophus in 5. Ethico.* Ad iudicem confugiunt homines, sicut ad iustum animatum; sed iustitia animata est melior, quàm inanimata, quæ legibus continetur; ergo melius fuisset, vt executio iustitiæ committeretur arbitrio iudicis, quàm quòd sup hoc lex aliqua æderetur.

* Arist. c. 4.

¶ 3 Prǽt. Lex omnis directiua est actuum humanorum, vt ex supradictis patet; * sed cum humani actus cōsistant in singularibus, quæ sunt infinita, non possunt ea quæ ad directionem humanorum actuum pertinent sufficienter considerari, nisi ab aliquo sapiente qui inspiciat singula; ergo melius fuisset arbitrio sapientum dirigi actus humanos, quàm aliqua lege posita; ergo non fuit necessarium leges humanas ponere.

* q. 90. ar. 1. & 2. q. 91. articu. 4.

¶ Sed contra est, quod Isido. dicit in lib. Etimo.* Factæ sunt leges, vt earum metu humana coerceretur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocendi facultas; sed hæc sunt necessaria maximè humano generi; ergo necessarium fuit ponere leges humanas.

* 5. lib. 5. cap. 20.

¶ Hic primò Doct. Sanct. determinat qualiter fuerit necessarium, & vtile leges humanas condere.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex supradictis patet,* homini naturaliter inest quędā aptitudo ad virtutem; sed ipsa uirtutis perfectio necesse est, quòd homini adueniat per aliquam disciplinam; sicut etiam videmus, quòd per aliquam industriam subuenitur homini in suis necessitatibus, puta in cibo, & vestitu, quorū initia quædam habet a natura, scilicet rationem, & manū, non autem ipsum complementum; sicut cætera animalia quibus natura dedit sufficiens tegumentum, & cibū. Ad hanc autem disciplinam non de facili inuenitur homo sibi sufficiens; quia perfectio virtutis præcipuè consistit in retrahendo hominem ab indebitis delectationibus, ad quas præcipuè homines sunt proni, & maximè iuuenes, circa quos est efficacior disciplina; & ideo oportet, quòd huiusmodi disciplinam per quam ad virtutem perueniatur, homines ab alio sortiantur.

* q.63.art.1.

¶ In hoc cor. Doct. Sanct. primò deducit conclusionem quandam fundamentalem. Secundò vnam cōclusionem responsiuam, ibi. Et quidem quantū &c. Conclusio fundamētalis est ista. Oportet quòd disciplinam per quam ad virtutem peruenitur, homines ab alio sortiantur. Probatur sic, homini naturaliter inest quędam aptitudo ad virtutem; sed ipsa virtutis perfectio necesse est, quòd homini adueniat per aliquam disciplinam; sed ad hanc disciplinam non de facili inuenitur homo sibi sufficiens, & maximè iuuenes circa quos est efficacior disciplina; ergo cōclusio vera. Maior illa patuit supra quæst. 63. artic. 1. Et declaratur hic per simile de necessarijs vitæ clarè &c. Minor probatur etiam quia perfectio virtutis &c. vt in litera, & dicit, circa quos, scilicet iuuenes, efficacior est disciplina; quia inueterati canes non facilè domantur; nam habituati vitijs, & prauis passionibus non acquiescunt, sed indurantur, iuuenes autem non sunt ita habituati, nec tamdiu; sicut senes.

¶ Nota quòd per disciplinam intelligitur hic aliqua coertio, & retractio a malo, & inductio ad bonum, siue fiat ab homine ipso, vel ab alio, & non capitur ita strictè in minore, sicut primò posteriorum pro informatione ab alio tradita. Quod patet quia Doct. Sanct. vult probare, quòd per disciplinam, quæ fit ab alio, sit homo inducendus, & ergo in minore loquitur generaliter de disciplina, vt etiam homo seipsum cohibet a concupiscentijs suis, & sibi facit quasi quandam vim; sicut aliquis dicitur magister suipsius, ita quòd disciplina, qua acquiritur virtus sit quædam cohibitio, & retractio a malis desiderijs delectationum vitiosarum. Vide infra quæst. 99. artic. 2. in argu. in contrarium; quia disciplina est eruditio morum per difficillima, & Doct. Sanct. in minore dicit, non de facili inuenitur homo sufficiens sibi ad disciplinam; in quo innuit, quòd aliquis seipsum disciplinare potest, & per consequens disciplina morum solùm est ab alio, vt hic loquimur &c.

¶ Et quidem quantum ad illos iuuenes, qui sunt proni ad actus virtutum ex bona dispositione naturę, vel cōsuetudine, vel magis Diuino munere, sufficit disciplina paterna, quæ est per monitiones; sed quia inueniuntur quidā proterui, & ad vitia proni, qui verbis de facili moueri non possunt, necessarium fuit, vt per vim, vel metū cohiberentur a malo, vt saltem, sic malefacere desistentes, & alijs quietam vitam redderent, & ipsi tandem per huiusmodi assuetudinem ad hoc perducerētur, quòd voluntariè facerent, quæ prius metu implebant, & sic fierent virtuosi.

¶ Hic consequenter Doct. Sanct. deducit conclusionem responsiuam talem, necessarium fuit ad pacem hominum, & virtutem, quòd leges ponerentur; probatur conclusio, necessarium fuit, vt per vim, vel metum cohiberentur (scilicet homines, & maximè iuuenes) a malo &c. vt in litera; sed huiusmodi disciplina cogens metu pœnæ (scilicet irrecuperabilis, & exterminatoriæ) est disciplina legum; ergo conclusio vera. Huius rationis Doct. Sanct. primò ponit maiorem. Secundò minorem, cum ipsa conclusione, ibi Huiusmodi autem &c. Tertiò confirmat quoddam tactum in conclusione respon. ibi; Quia sicut Philosophus &c. Maior ergo probatur, oportet quòd disciplinam per quam &c. vt dicebat conclusio præambularis; sed disciplina monitoria parentum, non sufficit in proteruis, & ad vitia pronis; ergo maior illa vera. Maior huius patuit, & fuit conclusio præambularis. Pro minore Doct. San. virtualiter notat vnā distinctionem, quòd duplices sunt iuuenes, quidam proni ad actus virtutum, alij proterui, & ad primos quidem sufficit monitio paterna non autem ad secundos, vt dicit minor. Nota autem propter istam minorē. Doct. Sanct. secunda secūdæ quæst. 63. art. 2. quòd quamuis pater possit filium verberare, nō tamen potest inferre pœnam exterminatoriam, & irrecuperabilem, ideo pater filium proteruum non potest sufficienter cohibere metu pœnæ, vt a vitijs desistat, & alios nō turbet; & ergo necesse est, vt per vim, & metum pęnarum irrecuperabilium ad hoc inducantur mali filij &c. Consequenter ibi.

¶ Huiusmodi autem disciplina cogens metu pœnæ est disciplina legum; vnde necessarium fuit ad pacē hominum, & uirtutem, quòd leges ponerentur.

¶ Subsumit minorem principalem pro conclusione respon. superius posita, quæ patuit supra q. 92. art. 2. quia legis est inducere per coactionem, & pœnam, scilicet irrecuperabilem &c. vnde cōcludit, quòd necessarium fuit ad pacem &c. vt dicebat conclusio responsiua &c. Tunc ibi.

¶ Quia sicut Philosophus dicit in primo Politicę;* sicut homo si sit perfectus virtute, est optimum animaliū, sic si sit separatus a lege, & iustitia, est pessimum omniū; quia homo habet arma rationis ad explendas concupiscentias, & seuitias, quæ non habent alia animalia.

* Arist. c. 2.

¶ Confirmat conclusionem quo ad hoc maximè, quòd necessarium sit ad pacem ponere legem; quia si homo esset separatus a iustitia est pessimum animalium, & maximè potest nocere, & ideo vt habeatur pax, oportet ipsum efficaciter, & vi coercere per disciplinam. i. cohibitionem ad cessationem vitiorum inducere vi per pœnas &c & sic patet corpus arti.

ARGVMENTVM in contrarium exprimit vtilitates legis humanæ, quas tetigit corpus articuli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd homines bene dispositi melius inducuntur ad virtutem monitionibus voluntarijs, quàm coactione; sed quidam malè dispositi non ducuntur ad virtutem, nisi cogantur.

¶ Maior vera, & supra exposita. q. 92. ar. 1. Minor non est vera vniuersaliter; quia praui, & malè complexionati non inducuntur ad cessationem a malis, nisi per pœnas efficaces, & magnas, quæ sunt legis, quæ tradit disciplinam, & informationem adiūctis pœnis, quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in primo Rhetoricorum.* Melius est omnia ordinari lege, quàm dimittere iudicum arbitrio, & hoc propter tria. Primò quidem, quia facilius est inuenire paucos sapientes qui sufficiant ad rectas leges ponendas, q̄ multos qui requirerentur ad rectè iudicandum de singulis. Secundò, quia illi qui leges ponunt ex multo tempore considerant quid lege ferendum sit, sed iudicia de singularibus factis fiunt ex casibus subito exortis. Facilius autem ex multis consideratis potest homo videre quid rectum sit, quàm solùm ex aliquo vno facto. Tertiò, quia legislatores iudicant in vniuersali, & de futuris; sed homines iudicijs præsidentes iudicant de præsentibus, ad quæ afficiuntur amore, vel odio, aut aliqua cupiditate, & sic eorum deprauatur iudicium; quia ergo iustitia animata iudicis non inuenitur in multis, & quia flexibilis est, ideo necessarium fuit, vt in quibuscunque est possibile, legem determinare quid iudicandum sit, vt paucissima arbitrio hominum committerentur.

* Arist. c. 1.

¶ Maior conceditur; quia homines confugiunt ad iudicem, vt iustitiam animatam ad sensum Philosophi, & ista sunt verba Philosophi. Iudex enim vult esse velut iustum animatū; & hoc ideo, quia homines, quando dubitant circa damnum, & lucrum confugiunt ad iudicem tanquàm ad id quod iustum est; quia iudex est iustum animatum, idest mens eius debet totaliter esse possessa a iustitia; quare in dubijs, & quæ lege communi determinari non possunt, hoc relinquitur iudicio iusti animati; sed non oportet confugere ad iustum animatum vbi per iustitiam inanimatam iudicari potest.

¶ Ad minorem distinguo si intelligitur de melioritate entitatiua, conceditur; quia uiuens perfectius est simpliciter omni non uiuenti, iustitia autem animata est iudex homo informatus, & possessus a iustitia, quæ melior est iustitia scripta in legibus. Si autem intelligitur, quòd iustitia animata sit melior, idest vtilior, negatur. Et rationem negationis ponit Doct. Sanct. triplicem in solutione post Philosophum. Tum primò; quia pauci sufficiunt, & possunt haberi ad ponendas rectas leges, quæ valeant per totum mundum, vel per totum regnum; sed valde multi requiruntur, qui nec haberi possunt ad rectè iudicandum de singulis, qui essent iustitia animata &c. Vide alia in litera; quia clara sunt, & ergo propter paucitatem, & propter flexibilitatem, & pp difficultatē, nō est melior iustitia animata, q̄ inanimata, quare negatur

gatur consequentia, immo melius est secundùm legem iudicare, vt tamen legis nomine etiam consuetudo intelligatur, quæ facit legem non scriptam, vt supra tactum fuit; sed non est iudicãdum secundùm videre vniuscuiusque &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quædam singularia, quæ non possunt lege comprehendi necesse est committere iudicibus, vt ibidem Philosophus dicit * puta de eo quod est factũ, esse, vel non esse, & de alijs huiusmodi.—

¶ Maior cõceditur, minor ẽt, sed tñ põt determinari per legem in cõi, quod vt in pluribus habet veritatem in particularibus. Ad cõsequens; ergo melius, si intelligiť, ꝙ oẽs deberẽt dirigi arbitrio prudentum, ẽt in his, quę possunt per legẽ cõem determinari; negatur, & rõ patuit in solutione præcedenti. Sed conceditur, ꝙ singulares, & particulares circunstantiæ relinquuntur determinãdæ per arbitrium prudentum iudicum. Notare enim oportet, ꝙ lex oĩs præceptum uniuersale est, & datur in vniuersali de actibus humanis, vtpote quicunque furatur dẽt suspendi, hoc est præceptũ modo uniuersali de actu humano; sed an iste furatus sit vel aliqd particulariter fecerit prohibitum a lege, hoc non põt lege cõi determinari, & hoc relinquiť examini, & iudicio iusti aĩati; sed qcũque põt in uniuersali determinari, debẽt determinari per legẽ, & nõ per iudicẽ, & patuit rõ, & hoc vult D.S. in solutione, ꝙ qdam singularia. s. mõ singulari accepta, vt ꝙ iste fecerit hoc &c. sed de actibus humanis in specie, & communi consideratis, debet fieri lex inanimata, vt iudicio hominum paucissima committantur.

Vtrum omnis lex humanitus posita, a lege naturali deriuetur.

C

AD secundũ sic proceditur. Videtur, quòd nõ omnis lex humanitus posita a lege naturali deriueť, dicit enim Philosophus in 5. Ethi. * quòd iustum legale est, quod ex principio quidem nihil differt, vtrum, sic vel aliter fiat; sed in his, quæ oriũtur ex lege naturali differt, vtrum sic, vel aliter fiat; ergo ea quæ sunt legibus humanis statuta non omnia deriuantur lege naturæ.

¶ 2 Præt. Ius positiuum diuiditur contra ius naturale, vt patet per Isidorum in lib. Ethymolo. * & per Philosophum in 5. Ethic. * sed ea quæ deriuantur a principiis communibus legis naturæ, sicut conclusiones pertinent ad legem naturæ, ut supra dictum est; * ergo ea quę sunt de lege humana non deriuantur a lege naturæ.

¶ 3 Præt. Lex naturæ est eadem apud omnes, dicit enim Philosophus in 5. Ethicorum, * quòd naturale ius est, quod ubique habet eandem potentiam; si igitur leges humanæ a naturali lege deriuarentur, sequeretur etiam quòd ipsę essent eędem apud omnes, quod patet esse falsum.

¶ 4 Præt. Eorum quæ a lege naturali deriuantur potest aliqua ratio assignari; sed non omnium, quæ a maioribus lege statuta sunt, ratio reddi potest, vt iurisperitus dicit; ergo non omnes leges humanæ deriuantur a lege naturali.

¶ Sed contra est, quod Tullius dicit in sua rhet. * Res a natura profectas, & a consuetudine probatas, legum metus, & religio sanxit.

¶ Hic inquirit D.S. de origine legis humanæ, an oporteat eam semper deriuari a lege æterna, ad hoc, vt rationem legis habeat.

¶ Respondeo dicendũ, ꝙ sicut August. dicit in primo de lib. arb. * non uidetur esse lex, quę iusta non fuerit; vnde inquantum habet de iustitia, intantum habet de virtute legis.—

¶ D.S. hic duo facit. Primò rñdet ad quæsitũ vnica conclusione. Secundò pro explicatione eius, & pp argumẽta in oppositũ adducẽda, adiungit quoddã notabile, ibi. Sed sciendũ est &c. Cõclusio rñsi. est, oĩs lex humanitus posita intm̃ hẽt de rõne legis, inqtũ a lege naturali deriuať, si verò in aliquo a lege naturali discordet, iã nõ erit lex, sed legis corruptio, & intelľr, vt patebit, ꝙ dẽt concordare, & deriuari, & inferri nõ solũ ex cõissimis pceptis, sed & ex cõclusionibus legis naturæ loquẽdo de lege humana, q̃ sic hẽt p modũ determinationis ad legẽ naturæ; probať ergo conclusio, inqtum hẽt lex aliqua de iustitia, intm̃ habet de uirtute legis; sed lex humana non hẽt aliqd de iustitia, nisi ut deriuať, uel est cõformis legi naturali; ergo sequiť conclusio ſm ambas partes. Huius rõnis D.S. primò deducit maiorẽ, secundò minorẽ cũ cõclusione, ibi. In rebus autem &c. Maior ergo patet ex auctoritate beati Augusti. quia non videtur lex, quæ iusta non fuerit. Deinde cũ dicit.

¶ In rebus autem humanis dicitur esse aliquid iustum ex eo, quòd est rectum secundùm regulam rationis. Rationis autem prima regula est lex naturæ, ut ex supradictis patet; * vnde omnis lex humanitus posita intantum habet de ratione legis, inquantum a lege naturæ deriuatur; si verò in aliquo a lege naturali discordet, iam non erit lex, sed legis corruptio.

¶ Subiungit minorẽ præcedẽtẽ, & probatur sic. In rebus humanis dr̃ aliquid esse iustũ, ex eo, ꝙ est secundũ regulã rõnis; sed illa regula rõnis est lex naturæ; ergo minor uera. Maior ista patuit supra q. 19. ar. 3. Minor etiam. q. 94. ar. 2. & intelligitur, quòd lex naturalis est regula prima. i. proxima; quia ipsa ligat in uirtute legis æternæ, quæ est prima simpliciter origine, & dignitate. Sed immediata, & proxima regula humanorum actuum est ratio naturalis, & lex eius, vel est prima inter regulas humanas. Nota ꝙ legem humanam deriuari ex naturali, est in rõne legis ab ea depẽdere; qa uidelicet nullum statutum humanũ mereť nomẽ legis, nisi pcedat, & possit inferri ex dictamine legis naturalis, uel saltẽ sit statutum, quod rõni naturali non repugnet, & ergo quo ad aliqua dependet effectiuè ex lege naturali; sicut ergo depẽdet effectiuè ex notitia principiorũ quo ad aliqua. i. determinationes legis naturæ dependet magis exẽplariter; quia debent tales determinari, ut sint conformes legi naturæ.

¶ Sed sciendum est, ꝙ a lege naturali dupliciter potest aliquid deriuari. Vno modo, sicut conclusiones ex principiis. Alio modo; sicut determinationes quædã aliquorum communium; primus quidem modus similis est ei, quòd in scientiis ex principijs conclusiones demonstratiuę producuntur. Secundo verò modo simile est, quod in artibus formæ communes determinantur ad aliquid speciale; sicut artifex formam communem domus necesse est, quòd determinet ad hanc, vel ad illam domus figuram. Deriuantur ergo quædam a principiis communibus legis naturæ per modum conclusionum; sicut hoc, quod est non esse occidendum, ut cõclusio quædam deriuari potest ab eo, quod est nulli esse faciendum malum. Quædam verò per modum determinationis; sicut lex naturæ habet, quòd ille qui peccat puniatur; sed quòd tali pœna, vel tali puniať, hæc est quædam determinatio legis naturæ.

¶ Hic consequenter pro maiori explicatione istius materiæ, & propter argumenta in oppositum, adiungit quoddã notabile, & notat primò quomodo aliquid dupliciter põt deriuari a lege naturali. s. ad humanam. s. Secundò ponit differentiam inter istos duos modos, ibi, Vtraq; igitur &c. Primum declarat sufficiẽter, & clarè in litera per exempla. Deinde ibi.

¶ Vtraque igitur inueniuntur in lege humana posita; sed ea quæ sunt primi modi continentur in lege humana, non tanquàm sint solùm lege posita; sed habent etiã aliquid uigoris ex lege naturali; sed ea quæ sunt secundi modi ex sola lege humana vigorem habent.

¶ Ponit differentiam inter posita in lege humana, & deriuata a lege naturali; quia quæ ponuntur tanquàm conclusiones deriuatæ ex lege naturæ, continentur adhuc sub lege naturæ, & habent uigorem non ex constitutione humana, sed ex ratione naturali, & per legem æternam, & talia deriuata nocantur a iurisperitis, ius gẽtium. Deriuata verò per modum exemplaritatis, & determinationis, habent tantũ uigorem ex constitutione humana sine qua non erãt iusta, & nocantur talia iusta legalia, uel ius positiuum &c. Pro maiori intellectu istorum terminorum, quorum intelligentia frequenter opus est in hac materia, oportet notare primò, quòd aliter, & aliter loquitur Philosophus de iure naturali, aliter iurista. Philosophus enim (quem Doct. Sanct. in hac materia communiter in modo loquendi sequitur) loquitur de iure naturali cõiter prout sequitur inclinationem naturæ animalis, & naturæ hominis, ut sic, prout habitum est ar. 2. Sed iurista dicit naturale significare tantũ, quod sequitur inclinationem cõem hominum, & aliis animalibus, cuiusmodi est coniunctio maris, & fęminę, educatio natorum, & alia hmõi, de quibus in institutis. ti. 2. & in decre. dist. 1. sed ius quod sequitur inclinationẽ propriã hominis inqtum animal rõnale; uocat iurista ius gẽtium, in quo recedit a naturali cõi animalibus alijs, quod uocatur ius gentiũ, qa eo oẽs gentes vtuntur, sicut ꝙ pacta sint seruanda, & quòd legati etiam apud hostes sint tuti, & cõsimilia, Et huiusmodi ius gentiũ. Doct. Sanct. iam dixit conclusiones legis naturæ ratione communissimorum principiorum, & tamen dicuntur etiam lex naturæ apud Philosophum; sed iurista dicit ea ius gentium. Nota secundo quòd

dò, quòd etiam aliter loquuntur de iure ciuili Philosophus, aliter iurista. Ciuile enim habet duplicem significationem. Vno modo dr̄ ciuile ab vsu, quia uidelicet ciues eo vtuntur. Alio mō dr̄ ciuile causaliter, quia uidelicet ex institutione ciuitatis, & partialis prīc instituit. Philosophus ergo accipit ciuile primo mō, & vocat ipsum politicū; & diuidit in naturale, & legale, vocans naturale pce pta cōia, & conclusiones, quæ sunt de lege naturali, legale autē, quod constituitur per hoīes, quod & positiuū dr̄, Iurista aūt accipit ciuile secundo mō, & pro eodē cū legali iusto, vel positiuo apud Philosophum. Determinationes ergo legis naturæ, de quib. D. S. loquitur in ar. vocantur apud Philosophum iustū legale, vel positiuum; apud iuristā verò ius ciuile, & per hæc patet quid nominis aliquorum terminorum. Vide institu. ti. de iure naturali in principio, vbi habebis intellectum ex iam dictis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de illis, quæ sunt lege posita per determinationē, vel specificationem quandā præceptorū legis naturæ.

¶ Ad maiorem, cōcedit φ Philosophus hoc dicat, & verba sua sunt hæc, Legale aūt ex principio quidē nihil refert, sic vel aliter; qn̄ aūt ponitur differt, puta vna redimi, vel caprā sacrificare; sed non duas oues, & loquitur de legali positiuo, quod se habet p modum determinationis, uel s̄m aliquos per modū excitationis, nō necessitatis; quia iudex excitat a lege naturali, φ ista statuat, vel faciat, sicut lex naturalis dictat furem puniēdū, ex quo iudex excitatur ad sic, vel sic puniendum. Ad minorem distinguo, dico. n. φ in his, q̄ oriuntur ex lege naturali, ex necessitate tanq̄ conclusiones, ibi differt &c. quia debent vno mō fieri, & ex necessitate sequunt ex lege naturali. Dico secundò, φ in his, q̄ oriuntur per modū determinationis specificationis, vel excitationis, ibi nihil differt vtrum, sic vel sic fiant anteq̄ statuantur; sed qn̄ statuta sunt differunt, immo si aliter fieret, q̄ statutū est, esset iniustum, & hoc vult Philosophus in maiori; ergo &c. Verū non oīa deriuant de necessitate tanq̄ conclusiones, tn̄ deriuant, vel ut cōclusiones, vel tanq̄ determinationes legis naturæ, positę ex rōne humana, q̄ tn̄ habent originem ex lege naturæ; quia iustum malefactorē, sic puniri, habet originem ex hoc, φ malefactor dēt puniri; & posset etiam dici, φ esset origo in gn̄e causæ efficientis, eo modo quo alteri præsuppositum, & quasi ratio efficiendi, potest dici efficiens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de his, quæ deriuātur a lege naturæ tanq̄ cōclusiones.

¶ Ad maiorē patet ex notabili cor. dico enim φ ius positiuum, quod est legale apud Philosophū, & ciuile apud iuristā diuiditur contra ius naturale; sed ius positiuū, quod assumit. s. in lege humana, ex lege naturali, tanq̄ cōclusio legis naturæ, hoc apud Philosophū non distinguit a lege naturæ, & tn̄ pōt deriuari ex cōibus principijs legis naturæ, & apud iuristā dr̄ ius gētiū. Ad minorē dico, φ q̄ deriuant a principijs legis naturæ, vt cōclusiones, sunt de lege naturæ, & talia tn̄ assumunt in lege humana, cōi oī genti, q̄ vocat ius gētiū. Vltrā ergo &c. q̄ sunt de lege humana secūdo mō vt determinationes non deriuant a lege naturæ, negat; sed pbat, φ quæ sunt de lege humana tanq̄ conclusiones legis naturæ, φ illę non deriuentur ad hunc sensum quasi non sint de lege naturæ; deriuantur tn̄ quasi particulares conclōnes ex cōibus principijs.

¶ Ad tertium dicendum, quòd principia communia legis naturę, non eodem modo applicari possunt omnibus propter multam varietatem rerum humanarum, & ex hoc prouenit diuersitas legis positę apud diuersos.

¶ Assumptum concedit, & loquit de lege naturæ, ēt pptia hominum, ut distinguit contra alia aīalia, quā legē iurista dicit ius gentium, quod nō distinguit a naturali lege hoīs, ut homo est, & verba Philosophi sunt, naturale quidē qd ubiq; habet eandē potentiā, & non uideri, vel nō. i. non orit ex opinione humana; sed ex natura &c. Ad subsumptū dico, φ leges humanæ deriuant a lege naturali q̄tum ad determinationes non necessariò, secus quo ad ea, quæ sunt in lege humana assumpta ex naturali lege; sed sunt determinationes liberè additæ, & ab hominibus positę. Negatur aūt sequela, loquēdo de deriuatis per modum determinationū, & rō in solutione; quia cōia principia determinant s̄m diuersitatem rerū humanarū, vt patebit ar. seq. s̄m conditionem patriæ, & loci q̄ varia est, & iō aliæ determinationes. Sed concedit, φ leges humanæ q̄tum ad conclusiones deriuatas ex lege naturæ, sint eędē, q̄ dr̄ ius gentium; vnde Gaius iurisconsultus, qd naturaliter ratio inter hoīes constituit i. ad oēs gentes ptinet, vocat ius gentiū, ius enim gentiū cōprehendit sub iure positiuo, licet distinguat a ciuili, & dr̄ ius gentium positiuū, nō quia habeat vigorem ex positione hominum tantum; sed quia est positum in lege humana &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verbum illud iurisperiti intelligendum est in his, quæ introducta sunt a maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidem determinationes se habet expertorum, & prudentum iudicium, sicut ad quædam principia, inquantum scilicet statim vident quid congruētius sit particulariter determinandum; vnde Philosophus dicit in 6. Ethi.* quòd in talibus oportet attendere expertorum, & seniorum, vel prudentium indemonstrabilibus enunciationibus, & opinionibus, non minus, quàm demonstrationibus.

* Arist. c. 11.

¶ Maior vr̄ est falsa, nisi intelligat de conclusionibus, illarū. n. pōt rō reddi, vel assignari; sed nō oportet de deriuatis tanq̄ determinationes. Ad minorē intelligit de his, q̄ statuun a maiorib. vt determinationes legis naturæ, & q̄ hn̄t vigorē ex statuto humano tn̄. De illis. n. non pōt rō assignari; sed sufficit auctoritas, & rō senū, & prudentū, q̄ se hn̄t ad hmōi determinationes, sicut ad q̄dā principia; qa sicut principiū per se notū statim vr̄, ita prudentes, & experti vidēt statim hmōi particulares determinationes, & ergo sicut nō reddit rō de principijs in demōstrationibus speculatiuis, ita nec de hmōi enūciationibus particularibus, nō demōstrabilibus; ergo &c. verū nō oēs deriuant tanq̄ cōclusiones deductę, tamen tanquàm determinationes ex iudicio expertorum positæ.

Vtrum Isi. conuenienter qualitatem legis positiuæ describat.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd Isidorus inconuenienter qualitatem legis positiuę describat dicens. Erit lex honesta, iusta, possibilis secundū naturam, secundùm consuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens, necessaria, vtilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo; sed pro communi vtilitate ciuium scripta. Supra enim in tribus conditionibus qualitatum legis explicauerat dicens, lex erit omne, quod ratione constiterit duntaxat, quod religioni congruat, quod disciplinæ conueniat, quod saluti proficiat; ergo superfluè postmodum conditiones legis multiplicat.

D. Isidorus. * Li. 5. Ethi. c. 3. & 21.

¶ 2 Præt. Iustitia est pars honestatis, vt Tullius, dicit in primo de offi. * ergo postquàm dixerat honesta, superfluè additur iusta.

* In ea. co. inst. ãte. et de 4. uir.

¶ 3 Pręt. Lex scripta secundùm Isido. * contra consuetudinem diuiditur, non ergo debuit in definitione legis poni, quòd esset secundùm consuetudinē patriæ.

* Id. li. 2. 10. & lib. 5. cap. 1.

¶ 4 Præt. Necessarium dupliciter dicitur, s. id quod est necessarium simpliciter, quod impossibile est aliter se habere, & huiusmodi necessarium nō subiacet humano iudicio; vnde talis necessitas ad legem humanam nō pertinet. Est etiam aliquid necessarium propter finem, & talis necessitas idem est, quod vtilitas; ergo superfluè vtraque ponitur necessaria, & vtilis.

¶ Sed contra est auctoritas ipsius Isid.*

* Loco in arg. citato.

¶ Hic D. S. tertiò q̄rit de qualitate, & conditionib. legis humanę positiuę, & dicit notāter positiuę; qa ius gentiū hēt ex natura istas cōditiōes, & nō ab hoīb. & q̄rit de lege humana, nō cōsuetudine, nā lex humana dr̄ ius positiuū scriptū, si aūt nō est scriptū dr̄ cōsuetudo, ita φ cōsuetudo dicit legē non scriptā, lex humana legē scriptā, q̄ se hēt per modū determinationis ad legē naturæ; cōstat enim φ ea q̄ ponunt in lege humana tanq̄ cōclusiones legis naturalis, φ illa sunt naturaliter iusta, possibilia &c. Nota aūt, φ Isid. ponit duplicē descriptionē legis humanę positiuę in una ponit multas cōditiones, & pprietates ipsius, in alia solū tres. Vult ergo D. S. oñdere i hoc ar. φ utraq; descriptio bona est, & φ scd̄a q̄ iducit in primo argumēto sequēti cōtineat illā q̄ ponit i titulo q̄stis; vñ una est breuior, cōtinēs omnia quæ alia explicitè ponit &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd vniuscuiusq; rei, quæ est propter finem, necesse est, quòd forma determinetur secundùm proportionem ad finem; sicut forma serrę talis est, qualis conuenit sectioni, vt patet in 2. Physi. * quęlibet etiam res recta, & mensurata oportet, quod habeat formam proportionatam suæ regulæ, & mensuræ; lex autem humana utrunque habet; quia & est aliquid ordinatum ad finem, & est quædam regula, vel mensura regulata, vel mensurata quadam superiori mensura, quæ quidem est duplex, s. Diuina lex, & lex naturæ, vt ex supradictis patet. * Finis autē humanæ legis est vtilitas hominum; sicut etiam iurisperitus dicit.

* Aristo. Tex. 88.

* Ar. præc. & q. 91. ar. 3. & 4. q. 93. arti. 3. In digest. vet. li. 3. ti. 3. lege 2. & 24

¶D.S. hic primò ponit conclusionem ostendentem descriptionem legis positiuę Isidori, positam in primò argumento, esse bonam, quæ continet tantum tres proprietates, & cōditiones legis; secundò ex illa ostensione respondet quæsito, quòd ex hoc sequatur descriptionem legis positam in tit. quæstionis esse bonam, ibi, & ad hæc tria, &c. Quo ad primum est talis conclusio, Isidorus conuenienter posuit tres conditiones legis positiuæ humanæ, scilicet, quòd religioni congruat, quòd disciplinæ conueniat, quòd saluti proficiat. Probatur sic, vniuscuiusque rei quæ est propter finem &c. vt in littera, sed lex humana vtrunque habet; ergo necesse est quòd ponantur in bona definitione legis humanæ (subsumitur) sed in istis conditionibus positis in definitione legis posita in primò argumento, continentur illa; ergo conclusio vera. Huius rationis D.S. primò ponit primum discursum cū probatione; secundò deducit subsumptam simul cum conclusione ipsa, & ideo Isido. &c. primus ergo discursus patet clarè in littera. Nota autem principium maioris. s. vniuscuiusque rei quæ est propter finem, necesse est, quòd forma determinetur secundum proportionem ad finem, quia ex hoc habes superius sepius repetita, quia distinctio potentiarum ex actibus, & habitibus, non est a posteriori, vel circumlocutiua, immo a priori, & prima causatum, scilicet ex fine; vnumquodque enim ordinatum naturaliter in finē, ex natura sua illi commensuratur, & per consequens ipsum distinguitur, quare habitudo (quæ est transcendens) potentiæ ad actum, & obiectum est de ratione potentiæ; & sibi conuenit in primo modo per se; ad quem non oportet, quod id quod ponitur sit idem cum definito, sed sufficit, quòd eius differentia per se ab ipso sumatur. Consequenter ibi.

¶Et ideo Isido. in conditione legis; primò quidem tria posuit, scilicet religioni congruat, inquantum scilicet est proportionata legi Diuinæ; quòd disciplinæ conueniat inquantum est proportionata legi naturæ, quòd saluti proficiat, inquantum est proportionata vtilitati humanæ.

¶Ponens conclusionem dictam interserit subsumptam minorē, quæ fuit, sed in istis conditionibus positis in ista definitione. Isidori continentur prædicta, probatur illa, quia in hoc, quòd dicitur religioni congruat, tangitur proportio ad legem Diuinam; in hoc quòd dicit, disciplinæ conueniat, proportio ad legem naturæ; in hoc autem, quòd dicit saluti profi. tangitur habitudo ad finem.

¶Et ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas postea ponit, reducuntur; nam, quòd dicitur honesta refertur ad hoc, quòd religioni congruat.

¶Hic consequenter D.S. respondet quæsito, ostendens quomodo definitio posita in principio quæstionis sit bona, quia concordat cū præcedenti, quæ fuit ostensa bona; ergo & illa, & sic etiam patebit concordia illarum definitionum. Vnde ponit talem conclusionem responsiuam. Ad has tres cōditiones tactas in præcedenti definitione, aliæ conditiones quas postea ponit, reducuntur, quæ videlicet referuntur in titu. quæst. huius art. probatur, illa cōditio honesta, continetur & reducitur ad primam. s. quòd religioni congruat, illę verò iusta possibilis secundum naturam, secūdum consuetudinem patriæ, loco temporiq; conueniens, continentur sub secunda, quæ est, quòd disciplinæ conueniat; illę verò necessaria vtilis &c. vsque in finem, sub tertia, scilicet quòd saluti expediat; ergo conclusio vera, consequentia nota. Antecedens probatur in littera clarè; & primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi, quod autem subditur &c. tertiò quo ad tertiā, ibi, quòd verò subditur &c. Et patet prima pars in littera.

¶Quod autem subditur iusta, possibilis secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco temporiq; conueniens; additur ad hoc, quòd conueniat disciplinæ. Attenditur enim humana disciplina primū quidem quantum ad ordinem rationis qui importatur in hoc, quòd dicitur iusta; secundò quantum ad facultatem agentium; debet enim esse disciplina conueniens vnicuique secundum suam possibilitatem, obseruata etiam possibilitate naturæ; non enim eadem sunt imponenda pueris quæ imponuntur viris perfectis; etiam secundum humanam consuetudinem; non enim potest homo solus in societate viuere aliorum morem non gerens; tertiò quantum ad debitas circunstantias dicit, loco temporique conueniens.

¶Declarat secundam partem antecedentis prædicti, & patet clarè in littera vnde pertranseo.

¶Quod verò subditur, necessaria, vtilis, &c. refertur ad hoc, quòd expediat saluti, vt necessitas referatur ad remotionem malorum, vtilitas ad consecutionem bonorum, manifestatio verò ad cauendum nocumentum, quod ex ipsa lege posset prouenire; & quia sicut supra dictum est, * lex ordinatur ad bonum commune, hoc ipsum in vltima parte determinationis ostenditur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

*q. 90. ar. 2.

¶Manifestat tertiam partem antecedentis sępedicti, & patet. Nota autē solùm intellectum huius, qđ dicit D.S. Manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captione contineat, quod D.S. exponit, vt patet in fine corporis, quæ verba glosa super ca. Erit autem &c. dist. 4. vbi allegantur hæ conditiones, exponit, manifesta ne in captione, ne scilicet aliquis vitiosè eam possit interpretari, vel ne alicui paretur laqueus per eam, cum scilicet non clarè loquitur, hæc ille &c. Ex determinatione ista D.S. relinquit in fine corporis argumenta satis esse soluta.

¶Confirmatur conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶Ad primi antecedens dico, quòd supra expressit conditiones legis omnes, sed non ita explicitè; sed negatur cōsequentia, quia non est superfluitas, vel nugatio cum aliquid implicitè, vel explicitè ponitur, sicut in hoc, quod dicit Apostolus. Accedentem ad Deum oportet credere quia est &c. continentur omnia credibilia implicitè; non tamen superfluè articuli postea positi sunt explicitè, sicut apud logicum non est superfluitas dicere, animal homo.

¶Ad secundi maiorem dico distinguendo, quia honestas capitur vno modo prout idem est, quod dignum honore, vel status honoris. Tunc dico, quòd honestas secundum Tullium diuiditur in quattuor virtutes principales, in quas diuiditur etiam virtus, scilicet in quattuor cardinales, sic conceditur, quòd iustitia est pars honestatis subiectiua; sed sic non capitur hic. Sed alio modo accipitur honestum prout est congruens, & proportionatum legi Diuinę, sic capitur hic, & est distinctum quid a iustitia hic accepta, quæ est conformitas ad legem naturalem, quare negatur consequentia, quia aliquando aliquid non est contra legem naturalem, est tamen contra legem Diuinam, vt patet in omnibus supernaturalibus, & patuit supra circa definitionē peccati, & etiam in his quæ sunt de lege Diuina positiua, potest aliquid ipsi contrariari, & non legi naturali. Vide de istis. 2.2. q. 145. art. 1.

¶Ad tertij antecedens dico, distinguendo de consuetudine, quia vno modo accipitur pro actibus multis temporibus factis, non contrarijs legi naturæ nec Diuinæ; sic dico, quòd diuiditur contra legem scriptam tanquàm lex non scripta; sed alio modò accipitur consuetudo, vt idem est, quod mos, in ea acceptione, vt mos significat inclinationem, sicut supra q. 58. art. 1. dictum fuit; circa auctoritatem Psal. qui habitare facit vnius moris in domo; & sic capitur hic consuetudo, & non opponitur legi, sed est conditio eius, scilicet esse proportionatum inclinationibus, & conditionibus hominum quibus lex datur. Vide de consuetudine, & varijs modis moris D. Antoninum prima par. tit 16. c. vnico. §. 1. & sequentibus, vbi multa habentur ad propositum. Vide & titulum. 17. §. 3. vbi habetur materia præsentis articuli.

¶Ad quartum, concedo argumentum vsque ibi. Est etiam aliquid necessarium &c. ad quod dico, quòd vtilitas comprehendit sub se duos partiales effectus, scilicet remotionem malorum, & consecutionem bonorum. Et dico, quòd necessitas refertur ad remotionem malorum, quia vt patuit artic. 1. lex humana vtilis est ad hoc, quòd mali compescantur, & mala turbatiua communitatis auferantur; vtilitas autem ponitur propter alium effectum, scilicet promotionem, & consecutionem bonorum; quare nulla est superfluitas.

Vtrum conuenienter Isidorus diuisionem legum humanarum ponat siue iuris humani.

E

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Isidorus * diuisionem legum humanarum ponat siue iuris humani; sub hoc enim iure comprehendit ius gētium, quod ideo sic nominatur, vt ipse dicit, quia eo omnes ferè gentes vtuntur; sed sicut ipse dicit, * ius naturale est, quod est commune omnium nationum; ergo ius gentium non continetur sub iure positiuo humano; sed magis sub iure naturali.

*Isid. lib. 5. c. 4.

*Lib. 5. c. 6.

¶ 2 Præt. ea quæ habent eandem vim non videntur formaliter differre; sed solùm materialiter, sed leges, plebiscita, senatusconsulta, & alij huiusmodi, quæ ponit, * omnia habent eandem vim; ergo videtur, quòd non differant nisi materialiter; sed talis distinctio in arte non est curanda, cum possit esse in infinitum; ergo inconuenienter huiusmodi diuisio humanarum legum introducitur.

*Lib. 5. c. 4.

¶ 3 Præt.

¶ 3 Præt. sicut in ciuitate sunt Principes, & sacerdotes, & milites; ita etiam sunt, & alia hominum officia; ergo videtur, quòd sicut ponitur quoddam ius militare, & ius publicum, quod consistit in sacerdotibus, & magistratibus; ita etiam debeant poni alia iura ad alia officia ciuitatis pertinentia.

¶ 4 Præt. ea quæ sunt per accidens sunt prætermittenda, sed accidit legi, vt ab hoc, vel ab illo homine feratur; ergo inconuenienter ponitur diuisio legum humanarum ex nominibus legislatorum, vt scilicet quædam dicatur Cornelia, quædam Falcidia. *

In digest. nouo. Lib. 10. tit. 8. & seq. & lib. 9. ti. 9. Et in co. lib. 6. ti. 49.

¶ In contrarium auctoritas Isidori sufficiat. *

Isidorus. * Loco in art. 1. citato.

¶ Hic vltimò D. S. agit de diuisione legis humanæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd vnumquodq; potest per se diuidi secundum id, quod in eius ratione continetur, sicut in ratione animalis continetur anima, quæ est rationalis, vel irrationalis, & ideo animal propriè, & per se diuiditur secundum rationale, & irrationale, non autem secundum album, & nigrum, quæ sunt omnino præter rationem eius; sunt autem multa de ratione legis humanæ secũdum quorum quodlibet lex humana propriè, & per se diuidi potest.

¶ In hoc articuli cor. D. S. primò respondet ad quæsitum conclusione generali; secundò ex illa conclusione infert multas conclusiones partiales explicitiuas primæ, ibi. Est enĩ primò &c. Conclusio generalis est, lex humana multipliciter, & secundum multa diuidi potest per se, & in diuersas species probatur conclusio. Vnumquodq; potest per se diuidi &c. vt in principio litteræ, sed multa sunt, & continentur in ratione legis humanæ; ergo in multa diuidi potest per se. Maior declaratur in littera. Nota autem, quòd totum pondus articuli stat in illa maiori, & eius declaratione, quia si aliquid continetur per se tanquàm de essentia, vel constituens essentiam, vel speciem; ergo secundum eius diuersitatem species diuersificantur, ita quòd sicut vnum se habet ad vnitatem, & diuersum ad diuersitatem &c.

¶ Est enim primò de ratione legis humanæ, quòd sit deriuata a lege naturæ, vt ex dictis patet, * & secundum hoc diuiditur ius positiuum in ius gentium, & ius ciuile secundum duos modos quibus aliquid deriuatur a lege naturæ, vt supra dictum est. * Nam ad ius gentium pertinent ea quæ deriuantur ex lege naturæ, sicut conclusiones ex principijs, vt iustę emptiones, venditiones, & alia huiusmodi, sine quibus homines adinuicem conuenire non possunt, quod est de lege naturæ, quia homo est naturaliter animal sociale, vt probatur in primo Politicæ; * quæ verò deriuantur a lege naturæ per modum particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile secundum, quòd quælibet ciuitas aliquid sibi accommodè determinat.

* Art. 2. huius q.

* Art. 2. huius quæst.

* Arist. ca. 2.

¶ Hic consequenter D. S. explicat præcedentem conclusionem, & eius minorem, quattuor conclusionibus particularibus, quę patebunt prosequendo, quarum prima est ista. Ius positiuum diuiditur in ius gentium, & ius ciuile conuenienter sicut scilicet in duas species primas, probatur, ista diuisio est secundum duos modos deriuationis a lege naturali; ergo conueniens. Tenet consequentia ex dictis, quia de ratione legis humanæ est, quòd deriuetur a lege naturali, vt patet art. 2. sed vnumquodq; diuiditur secundum ea quæ sunt de eius ratione; ergo consequentia bona. Antecedẽs declaratur in littera, ibi. Nam ius gentium &c. Et nota, quòd de iure gentium sunt quæ sequuntur inclinationem propriam hominis, vt sic, & per hoc, vt patebit ad primum distinguitur a iure naturali apud iuristam, D. S. enim in hoc art. loquitur de diuisione legis humanæ ad modum iuristarum. Deinde ibi.

¶ Secundò est de ratione legis humanæ, quòd ordinetur ad bonum commune ciuitatis, & secundum hoc lex humana diuidi potest secũdum diuersitatem eorum qui specialiter dant operam ad bonum commune, sicut sacerdotes pro populo Deum orantes, principes populum gubernantes, & milites pro salute populi pugnantes, & ideo istis hominibus specialia quædam iura aptantur.

¶ Subiungit secundam conclusionem specialem, quæ est, lex humana diuiditur secundum diuersitatem eorum qui specialiter dant operam ad bonum commune, scilicet in ius publicum, & ius militare. Probatur conclusio, de ratione legis humanæ est, quòd ordinetur ad bonum commune ciuitatis; ergo conclusio vera. Tenet consequentia sicut præcedẽs, quia diuiditur vnumquodq; &c. Antecedens patuit supra, & exponit D. S. conclusionem; sicut sacerdotes &c. vt in littera. Nota, quòd prima diuisio quæ est in ius gentium, & ciuile, est communissima. Deinde aliæ sequentes sunt subdiuisiones secundi membri, scilicet iuris ciuilis, quod diuiditur in quatuor libros quo ad allegationes, scilicet Codicem, Digestum, Instituta, Authentica; & istę leges quæ in hoc articulo commemorantur continentur in istis libris, & sunt species distinctę legis ciuilis secundum distinctionem finis, efficientis, materiæ circa quam, vt patebit. Nota etiam, quòd ius militare describitur in decretis dist. 1. similiter ius publicum, Vide ibidem, quia est in sacris sacerdotibus, & magistratibus, idest consistit in sacris rebus Deo dicatis, venerandis sacerdotibus, honorandis magistratibus, timendis, & obediendis, sicut sunt præfectus, proconsul, prætor, & huiusmodi. Ius militare describitur, quod est belli inferendi solennitas, describitur autem per effectus, & exempla non essentialiter, quia est solennis ordinatio seu dispositio exercitus, qui scilicet debeant esse primo loco, qui in secundo, qui in tertio &c. Deinde cum dicit.

¶ Tertiò est de ratione legis humanæ, vt instituatur a gubernante communitatem ciuitatis, sicut supra dictum est, * & secundum hoc distinguuntur leges humanæ secundum diuersa regimina ciuitatum; quorum vnum secundum Philosophum in 3. Politicæ, * est regnum, quando scilicet ciuitas gubernatur ab vno, & secundum hoc accipiuntur constitutiones principum. Aliud verò regimen est Aristocratia, idest principatus optimorum, vel optimatum, & secundum hoc sumuntur responsa prudentum, & etiam senatusconsulta. Aliud regimen est Oligarchia, idest principatus paucorum diuitum, & potentum, & secundum hoc sumitur ius prætoriũ, quod etiam honorarium dicitur. Aliud autem regimen est populi, quod nominatur democratia, & secũdum hoc sumuntur plebiscita. Aliud autem est tyrannicum, quod est omnino corruptum, vnde ex hoc nõ sumitur aliqua lex. Est etiam aliquod regimen ex istis commixtum, quod est optimum, & secundum hoc sumitur lex quam maiores natu simul cum plebibus sanxerunt, vt Isidorus dicit. *

* q. 90. a. 4.

* Arist. ca.

* Isid. lib. 5. ca.

¶ Deducit tertiam conclusionem specialem, scilicet ius humanum diuiditur secundum diuersa regimina ciuitatum, scilicet in constitutiones principum, ius prętorium, vel honorarium, ius plebiscitum, ius mixtum, quod & lex dicitur anthonomaticè; probatur illa conclusio; de ratione legis humanæ est, vt instituatur a gubernante communitatem ciuitatis; sed ista regimina sunt secundum distinctionem gubernantium; ergo. Maior patuit sup. q. 90. art. 3. Minor declaratur in littera, ibi, Quorum vnum &c. Nota hic, quòd lex humana accipitur dupliciter. Vno modo generaliter quasi genus, & sic diuiditur in omnes leges prædictas, & dicendas, & est commune ad omne ius scriptum. Sed alio modo accipitur strictè, & tunc est species legis hic tacta, scilicet quæ sumitur ex gubernatione mixta, scilicet quam populi cum maioribus natu sanxerunt, vt habetur dist. 2. lex &c. Et dicuntur maiores natu nobilitate, dignitate, antiquitate &c. quare dicuntur plebiscita & iurisconsulta, Vide in institu. titu. de iure &c. Prætorium ius dicitur, quod prætor ius ciuile corrigens, vel suppleus, vel confirmans in ambone posita siue scripta publicè proponebat. Et nota, quòd D. S. ponit simul nomina iuristarum partium legis ciuilis, & adaptat nomina Philosophi, quia idem sit regimen Aristocraticum, & regimen constituens iurisconsulta, vel responsa prudentum, quia arbitri ęquitatis &c. Vbi nota breuiter, quòd sex sunt politiarum species simpliciter, & inter illas sex, tres sunt bonæ, tres verò malę: tres bonę sunt, Regnum, Aristocratia, & Politia, in illis oportet principantes esse bonos, in oppositis autem scilicet Tyrannide Olygarchico, & Democratico, nõ sunt virtuosi; quando ergo vnus bonus regit est Regnum: cum autem pauci boni, & virtuosi dominãtur dicitur Aristocratia, sicut olim in Roma deficiente Senatu, tempore intermedio antequàm alius Senatus eligebatur, totus populus Romanus regebatur prudentia quorundam bonorum virorum paucorum; eligebãtur enim 12. viri approbati, & boni testimonij quos vocabant bonos homines, & horum industria tota ciuitas regebatur. Similiter etiam quando totus populus tenet principatum, & intendit non tantùm bonũ diuitum, sed egenorum, & mediocrium secundum proportionem, dicitur Politia, sicut in Italiæ ciuitatibus dominatur totus populus; ibi enim requiritur consensus totius populi in statutis condendis, & potestatibus eligendis; licet enim semper aduocetur potestas, vel dominus aliquis qui regit ciuitatem; magis tamẽ dominatur populus

pulus quàm ipse, eo quòd totius populi est ipsum eligere, & corrigere si malè agat, & eius totius est statuta condere, quæ non licet dominum transgredi; talis autem principatus non habet nomen proprium, sed Philosophus vocat eam nomine communi politiam. Et nota, quòd lex tyrannica non dicitur poni species legis humanæ, quia est omnino corruptum, & pessimum, vtpote deficiens a fine legis. De istis vide 8. Ethic. ex intentione. Tūc ibi.

¶ Quartò verò de ratione legis humanæ est, quòd sit directiua humanorum actuum, & secundum hoc secundum diuersa de quibus leges feruntur distinguuntur leges quę interdum ab actoribus nominantur; sicut distinguitur lex Iulia, de Adulterijs, lex Cornelia, de Sicarijs, & sic de alijs,; non propter auctores, sed propter res de quibus sunt.

¶Inducit vltimò quartam conclusionem partialem, quę est, lex distinguitur secundum ea de quibus leges ferūtur, quæ interdum ab auctoribus nominatur, quandoque a rebus de quibus sunt; probatur conclusio, quia de ratione humanæ legis est, quòd sit directiua actuum, ergo potest diuidi secundum actus circa diuersas materias; consequentia nota. Et declarat D.S. quomodo aliquando ab auctoribus nominentur, vt patet de lege Iulia, & de lege Cornelia, de lege Falcidia, & multis alijs, vt patet in digesto nouo, in codice &c. Nota quòd ibi, Et secundum hoc, vult D.S. quòd leges distinguuntur secundum diuersos actus circa diuersas materias, sicut quòd non deferantur Sicarij quibus vtūtur latrones, scilicet occultatis in baculis, & vult quòd aliquando nominentur ab auctore; sicut lex Cornelia, vel Iulia; sed aliquando non nominantur ab auctoribus, vnde D. Antoninus pri. par. tit. 18 §. 1 sic habet. Aliæ denominantur non propter auctores earum, sed propter res de quibus sunt, vt lex de officio consul, lex de furtis, & huiusmodi, & tunc plana est sententia. Vnde littera D. S. sic exponenda est, quæ interdum &c sicut distinguitur, lex Iulia de adulterijs &c. non propter auctores, scilicet distinguuntur, sed propter res de quibus sunt distinguuntur; quia auctores non habent distinguere, sed rectores quorum commissione leges fiunt tanquam a causa efficiente principali. Ex omnibus istis patet responsio ad quęsitum, quia Isido. ponens istas diuisiones legis, conuenienter ponit, duas quidem species, secundum originem a lege naturali, scilicet ius gentium, & ciuile. Postea subdiuidit conuenienter in militare, & publicum ex parte finis legis humanæ. Deinde conuenienter diuidit legem in cōstitutiones principū, iurisconsulta, legem, secundum diuersitatem causæ efficientis. Deinde in legem Iuliam de officio consul &c. secundum diuersitatem causæ materialis circa quam, & si quis bene aduerterit habet ex hoc art. rōnem distinguendi omnes titulos legis ciuilis, vt patet intuenti.

¶ Corroborat dicta in corpore auctoritate Isid. in contrarium arguens.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ius gentium est quidem aliquo modo naturale hominis secundum quòd est rationalis, inquantum deriuatur a lege naturali per modum conclusionis, quæ nō est multum remota a principijs; vnde de facili etiam huiusmodi homines consenserunt; distinguitur tamen a lege naturali, maximè ab eo, quod est omnibus animalibus commune.

¶ Ad alia patet responsio ex his quæ dicta sunt.

¶Ad maiorem dico, quòd comprehendit ius gentium, quia est proprium homini licet commune omni nationi hominum. Minor conceditur, quòd ius naturale est commune; ad consequens; negatur, quòd non aliquo modo contineatur sub iure positiuo, quasi conclusio legis naturalis assumpta ex lege naturæ. Et distinguitur aliquo modo a naturali, saltem ab eo, quod est commune omnibus animalibus; & ergo ius gentium est naturale, quia de propinquo dictatur a ratione naturali, & tamen quia proprium homini, ideo distinguitur a naturali, saltem communi omni animali. Et de hoc patuit art. secundo, in notabilibus.

¶ Ad secundam, maior negatur, si distinguantur penès rationem formalem alicuius communis, sicut est in proposito; quia multa sunt de ratione legis, & non solùm distinguitur lex secundum virtutem, vel vim, sed multis alijs modis, scilicet secundum efficientem, secundū originem, finem, & materiam circa quam; negatur ergo consequentia, quia ista quę ponuntur in minore, distinguuntur secundum diuersas causas efficientes, scilicet gubernatores, vt patuit. Nota quòd in minori ponuntur leges tanquàm membrum diuidens, & est constitutio ex regimine mixto procedens, quæ specialiter dicitur lex, vt patet circa corpus.

¶Ad tertium, dico ꝙ maior non continet similitudinem perfectam, quia isti. s. sacerdotes, principes, milites, specialiter dant operam pro republica, & communitate perfecta, ideo negatur consequentia.

¶ Ad quartum, maior conceditur, & minor etiam, & dico, quod consequens procedit ex falso intellectu, quia non diximus, quòd distinguantur ex actoribus, sed nominantur; distinguuntur autem leges de quibus arguitur propter diuersam materiam, vt patuit.

Quæstio Nonagesimasexta.

De potestate legis humanæ.

F

DEinde considerandum est de potestate legis humanæ, & circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum humana lex debeat poni in communi. Secundò, vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere. Tertiò, vtrum omniū virtutum actus habeat ordinare. Quartò, vtrum imponat homini necessitatem quantum ad forum conscientiæ. Quintò, vtrum omnes homines legi humanę subdantur. Sextò, vtrum his qui sunt sub lege, liceat agere præter verba legis.

¶ Postquàm actum est de lege humana secundum se, hic consequenter agitur de eius potestate, & virtute. Et primò præmittitur quoddam præambulum valens ad propositum. Secundò determinatur principale intentum art. 2.

Vtrum humana lex debeat poni in communi.

Infra q. 98. art. 6 ad 2. Et 22. q. 147 art. 3. & 4. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd lex humana non debeat poni in communi, sed magis in particulari, dicit enim Philosophus in 5. Ethic. * quòd legalia sunt quæcunque in singularibus legem ponunt, & etiam sententialia, quæ sunt etiam singularia, quia de singularibus actibus sententiæ feruntur; ergo lex non solùm ponitur in communi, sed etiam in singulari.

* Arist. c. 7.

¶ 2 Præt. lex est directiua humanorum actuum, vt supra dictum est, * sed humani actus in singularibus consistunt; ergo leges humanæ non debent in vniuersali ferri, sed magis in singulari.

* q. 90. ar. 1.

¶ 3 Præt. lex est regula, & mensura humanorum actuum, vt supra dictum est; * sed mensura debet esse certissima, vt dicitur in 10. Metaphy. * cum ergo in actibus humanis non possit esse aliquod vniuersale certum quin in particularibus deficiat, videtur quòd necesse sit leges non in vniuersali, sed in singularib. poni.

* q. 90. ar. 1. * Arist. tex. 3.

¶ Sed contra est, quod iurisperitus dicit, * quòd iura constitui oportet in his quæ sępius accidunt, ex his autem quæ fortè vno casu accidere possunt; iura non constituuntur.

* In dig. veter. lib. 1. titu. 3. lege 3. 4. & 5.

¶ Hic primò determinat D. S. quoddam præambulum ad sequentes art. quia ex hoc, quod ponitur in communi, habetur ꝙ obligat omnes, & pro omnibus temporibus, quare hic articulus quasi fundamentum, & præambulum continet sequentē articulū.

¶Respondeo dicēdum, quòd vnumquodque, quod est propter finem, necesse est, quòd sit fini proportionatum; finis autem legis est bonum commune, quia vt Isido. dicit in lib. Ethimologiarum, * nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate ciuium lex debet esse conscripta; vnde oportet leges humanas esse proportionatas ad bonum commune.

* Isid. lib. 5. c. 21.

¶Conclusio responsiua in hoc corpore est ista. Oportet, quòd lex ad multa respiciat, & secundum personas, & secundum negocia, & secundum tempora, & hoc est respondere ad quæsitū expositum; nam poni legem humanam in communi, nihil aliud est quàm poni vt respicit multas personas, & multa negocia, & multa tempora, & hoc præsertim loquendo de perfectiori specie iusti legalis, vel legis humanæ, vt patet ad primum. Probatur conclusio, oportet leges humanas esse proportionatas ad bonum commune, sed bonum commune constat ex multis, scilicet personis, & requirit multas exactiones, & perseuerat pro omni tempore; ergo sequitur conclusio. Huius rationis D. S. primò ponit & probat maiorem; secundò subsumit minorem cum conclusione, ibi, Bonum &c. tertiò explicat, & declarat ipsam minorem, ibi. Constituitur enim &c. Maior ergo probatur a principio clarè per maiorem, & minorem. Et nota in minori, quia Isidorus loquitur de lege scripta, & per consequens & D.S. in hoc artic. & quæsito intelligitur de lege humana scripta; illa enim scribitur modo quo dictus est, scilicet in communi, non quòd ponatur sub intentione aliqua communitatis logica, puta genere, vel specie, sed scribitur

bitur vniuersaliter, idest vt se extendit ad multa, vt dictum est, sic quòd omnes obliget ad statuta, & pro omnibus temporibus, & ordinet multa negocia. Deinde cum dicit.

¶Bonum autem commune constat ex multis, & ideo oportet, quòd lex ad multa respiciat, & secundum personas, & secundum negocia, & secundum tempora. —

¶ Subsumit minorem principalem dictam cum conclusione, vt patet.

¶ Constituitur enim communitas ciuitatis ex multis personis, & eius bonum per multiplices actiones procuratur; nec ad hoc instituitur, quòd aliquo tempore modico duret, sed quòd omni tempore perseueret per ciuium successionem, vt August. dicit in 2. de ciuit. Dei.* ——

*Aug. c. 21.

¶Declarat minorem principalem, quia communitas ciuitatis constituitur ex multis personis; nam est communitas perfecta, vt patuit supra q. 90. art. 2. & iterum eius bonum per multas actiones procuratur, & iterum perpetuò durat propter ciuium successionem; & ergo debet poni perpetuis temporibus duratura &c.

¶Et confirmatur conclusio argumento in contrarium, quia quod sępius accidit est vniuersale, vt in proposito loquitur, quia contingit multas personas, & multa tempora; ergo &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus in 5. Ethic.* ponit tres species iuris legalis, quod est ius positiuum; sunt enim quædam quæ simpliciter in communi ponuntur, & hæc sunt leges communes, & quantum ad huiusmodi dicit, quòd legale est, quod ex principio quidem nihil differt sic, vel aliter; quando autem ponitur differt, puta, quòd captiui in statuto pretio redimantur. Quædam verò sunt quidem quæ sunt communia quantum ad aliquid, & singularia quantum ad aliquid, & huiusmodi dicuntur priuilegia quasi leges priuatæ, quia respiciunt singulares personas; & tamen potestas eorum extenditur ad multa negotia, & quantum ad hoc subdit. Adhuc quæcunq; in singularibus legem ponunt. Dicuntur etiam quædam legalia; non quia sint leges, sed propter applicationem legum communiũ ad aliqua particularia facta, sicut sunt sentẽtiæ quæ pro iure habentur, & quantum ad hoc subdit. Et sententialia. —

*Arist. c. 7.

¶Ad antecedens dico, quòd Philosophus quidem hoc dicit, sed non tantùm, sed immediatè præmittit. Legale autem, quod ex principio quidem nihil differt sic vel aliter, quando autem ponitur differt, puta viua redimi, vel capram sacrificare, sed non duas oues. Et statim subdit, quod hic allegatur, & dicit. Adhuc quæ in singularibus lege ponunt; puta sacrificare. Braside, & sententialia, vbi Philosophus legale diuidit in tres species. Et prima, & perfectissima ponitur in communi. Secunda autem differentia iusti legalis est, quòd aliquid lege constituatur in aliquo certo singulari, vt cum ciuitas, vel Princeps concedit alicui personæ singulari priuilegium, quod dicitur lex priuata; sicut in quadam ciuitate statutum est, quòd sacrificantur cuidam mulieri, nomine Braside, quæ magnam vtilitatem contulerat ciuitati. Tertia differentia est iusti legalis, quòd sententiæ a iudicibus datæ dicũtur quædam iusta legalia, & propter hoc dicit Philosophus, & sententialia, scilicet sunt iusta legalia, sunt autem sententialia applicationes iustorum legalium ad particularia facta; & prima legalia habent perfectè rationem legis, quia cõmunia; secunda etiam aliquo modo, quia quàmuis cõcernant singularia, & singularem personam, inquantum tamen datur auctoritas multa agendi, & multis temporibus, possunt habere rationem legis. Sententialia verò non sunt leges, sed applicatio legis communis ad particulare factum, & habentur tales sententia pro iure; præsertim, vt ius dicitur, quod redditur ab eo ad cuius officium pertinet iustitiam facere; sed tales sententiæ non dicuntur ius, vt capitur ius pro lege humana, quia illa ex propria ratione legis in communi requirit aliquam communitatem, Vide 2. 2. q. 57. art. 1. ad 1. & 2.

¶ Ad consequens, si intelligitur, quòd lex ponatur in singulari tantùm sub ratione legis, & nullo modo in communi; negatur, quia sententialia non sunt lex, sed iustum legale, & habentur pro iure; sed leges priuatæ, esto aliquo modo sint singularium, tamen habent etiam aliquam communitatem &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud, quod est directiuum oportet esse plurium directiuũ, vnde in 10. Metaphy.* Philosophus dicit, quòd omnia quę sunt vnius generis mensurantur aliquo vno, quod est primum in genere illo; si enim essent tot regulę, vel mensuræ quot sunt mẽsurata, vel regulata, cessaret vtique vtilitas regulę, vel mensuræ, quæ est, vt ex vno multa possint cognosci, & ita nulla esset vtilitas legis si non se extenderet nisi ad vnum singularem actum. Ad singulares enim actus dirigendos dantur singularia præcepta præsidentium, sed lex est pręceptum commune, vt supra dictum est.* ——

*Arist. tex. 4.

*q. 90. art. 2. & 3. ad tertium.

¶Ad maiorem, lex est directiua humanorum actuum, tãquàm regula communis, non scilicet se extendens ad vnum actum tantùm, sed multos, & multorum, & pluribus temporibus; quia si se tantùm ad vnum actum extenderet, non esset alicuius vtilitatis, & oporteret omni die statuere multas leges; sicut declarat solutio. Ad minorem, concedo ipsam; sed dico, quòd humani actus singulares possunt dirigi communi regula, quæ dicitur communis, non quia non se extendat ad singularia, sed quia non ad vnum tantùm, possunt enim regulari duplici præcepto, scilicet communi, quod est lex, & singulari præcepto adęquato præsidentium communitati; sicut præcipitur illi pro nunc ille actus; sed lex præcipit multos actus, & multis hominibus pro diuersis temporibus; quare negatur consequentia, quia imaginatur argumentũ quasi singulares actus non possint per regulam communem ad sensum dictum regulari, quod est falsum. Nota ex ista solutione intellectum supra habitorum. q. 90. art. 2. & 3. ad tertium, quomodo lex est præceptum commune. i. extendens se ad multas particulares actiones, & tempora; sed præceptum particulare est quo præcipitur aliquid a præsidente illi particulari in hoc tempore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est eadem certitudo quærenda in omnibus, vt in primo Ethic. dicitur;* vnde in rebus contingentibus, sicut sunt naturalia, & rer humanæ, sufficit talis certitudo, vt aliquid sit verum, vt in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus. —

*Arist. c. 3. & 7.

¶ Maior vera, ad minorem dico, quòd mensura debet esse certissima in suo genere, prout natura rei patitur, quia non in omnibus est expetenda Acribologia Mathematica, vt habetur in fi. secundi Metaphy. Cõceditur etiam, quòd non possit esse semper certum; nec hoc requirit lex humana, sed vt in pluribus; quare negatur consequentia. lex enim in singulari posita non esset vtilis, vt patuit; nec mereretur nomen legis; posita autem in communi vtilis esse potest, vt in pluribus; in naturalibus autem, & moralibus, quod in pluribus est habetur tanquàm vniuersale &c.

Vtrũ lex humana debeat omnia vitia cohibere.

G

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere; dicit enim Isidorus in lib. Ethimo.* quòd leges sunt factę, vt earum metu coherceatur audacia; non autem sufficiẽter cohercerctur nisi quælibet mala cohiberẽtur per legem; ergo lex humana debet quęlibet mala cohibere.

¶ 2 Præt. intentio legislatoris est ciues facere virtuosos, sed non potest aliquis esse virtuosus nisi ab omnibus vitijs compescatur; ergo ad legem humanam pertinet omnia vitia compescere.

¶ 3 Præt. lex humana a lege naturali deriuatur, vt supra dictum est,* sed omnia vitia repugnant legi naturę; ergo lex humana omnia vitia debet cohibere.

¶Sed contra est, quod dicitur in primo de libe. arbi.* Videtur mihi legem istam quę populo regendo scribitur, rectè ista permittere, & Diuinam prouidentiam vindicare; sed Diuina prouidentia non vindicat nisi vitia; ergo rectè lex humana permittit aliqua vitia, non cohibendo ipsa.

Supra q. 96. art. 4. co. & q. 91. art. 3. art. 1. inf. q. 98. art. 1. & 2. 2. q. 69. art. 2. ad 1. & q. 77. art. 1. ad 1. & q. 78. art. 1. ad 4. Et Mal. q. 3. art. 1. ad 6. Et quod. art. 1. & 2. Et lob. 11. c. 1.

*Isid. lib. 5. cap. 20.

*q. 91. art. 1. & 3. & q. 95. art. 2.

*Lib. 1. c. 5.

¶Hic inquiritur potestas legis humanæ sicut dictum est in cõmuni positæ. Et primò inquiritur hoc quantum ad ea de quibus fertur lex humana. Secundò quantum ad subditos legi humanę. art. 4. quantum ad primum, primò inquiritur propositum quantum ad actum prohibitionis; secundò quantum ad actum præcepti in sequenti articulo.

*Art. prox.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est, lex ponitur, vt quędam regula, vel mensura humanorum actuũ; mensura autem debet esse homogenea mensurato, vt dicitur in 10. Metaphy.* diuersa enim diuersis mensurantur, vnde oportet, quòd etiam leges imponantur hominibus secundum eorum conditionem, quia vt Isido. dicit* lex debet esse possibilis, & secundum naturam, & secundum consuetudinem patrię. ————

*Arist. tex. 3. & 4.

*Isid. lib. 5. c. 21.

¶D.S. respondet ad quæsitum negatiuè in fi. cor. lege humana non prohibentur omnia vitia &c. probatur præsertim quo ad primam partem. Aliæ due partes declarantur exemplariter, & arguitur

quitur sic, oportet, quòd leges imponantur hominibus secundùm eorum conditionem, ita quòd sint possibiles, & secundum proportionem eorū quibus imponuntur; sed vitare omnia vitia sicut virtuosi, non est secundum conditionem possibile multitudini hominum cui lex humana ponitur; ergo conclusio vera. Huius ratio nis D. S. primò probat, & ponit maiorem, secundò probat minorem ibi. Potestas autem &c. tertiò ipsam conclusionem, ibi. Et ideo lege &c. Maior ergo ꝓbatur a principio, & intelligitur mensura homogenea in esse mensurę nō in esse naturæ, id est dicitur esse proportionata, & apta ad mensurandum, ita quòd sit magis propotionabilitas, sic ꝙ illud se habet ad mensurare, ita illud ad mensurari; sicut patet, quòd vnum quod est fluidum mensuratur mensura stabili, & licet non conueniant in esse naturæ, tamen in esse mensurabili. Et confirmatur maior auctoritate Isidori.

¶ Potestas autem siue facultas operandi ex interiori habitu seu dispositione procedit; non. n. idem est possibile ei qui non habet habitum virtutis, & virtuoso; sicut etiam non est idem possibile puero, & viro perfecto; & propter hoc non ponitur eadem lex pueris quæ ponitur adultis, multa enim pueris permittuntur quæ in adultis lege puniuntur, vel etiam vituperantur, & similiter multa sunt permittenda hominibus non perfectis virtute quæ non essent toleranda in hominibus virtuosis; lex autem humana ponitur multitudini hominum in qua maior pars est hominum non perfectorum virtute. ——

¶ Declarat minorem, quia potestas operandi, scilicet opera humana, est ƒm dispositionē interiorē, sed maior pars est in dispositi a ad operandum virtuosè; ergo minor vera. Illa maior deducitur per signum, quia non est idem possibile ei qui non habet habitum virtutis, & virtuoso. Et etiam exemplariter de puero, & viro. Minor proxima patet, quia maior pars hominum nec est perfecta virtute, nec per consequens disposita ad operandum virtuosè, quia virtus est dispositio ad virtuosè agendum; patet ergo prima pars conclusionis responsiuæ. Deinde ibi.

¶ Et ideo lege humana non prohibentur omnia vitia a quibus virtuosi abstinent; sed solùm grauiora a quibus possibile est maiorem partem multitudinis abstinere, & præcipuè quæ sunt in nocumentum aliorum; sine quorum prohibitione societas humana conseruari non posset; sicut prohibentur lege humana homicidia, & furta, & huiusmodi. ——

¶ Subiungit ipsam conclusionem quo ad omnes eius partes, & quo ad primam partem probatam, sed alias duas probat exemplariter, & communi experientia de homicidijs, & furto. Et nota, ꝙ quæritur in titulo qōnis an cohibeat, & respondetur de prohibere, quia vtrunque verum est, s. quòd nec cohibet, s. per pœnas, nec prohibet; quia quæ prohibet habet etiam cohibere transgressores puniendo, aliàs prohibitiones venirent in contemptum.

ET confirmatur conclusio, præsertim quo ad primā partem argumento in contrarium, quod vult, quòd lex scripta humana rectè permittit quæ Diuina prouidentia vindicabit, sed non vindicat nisi vitia; ergo rectè permittit vitia, & per consequens non omnino cohibet.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd audacia pertinere vr̄ ad inuasionem aliorum, vnde præcipuè pertinet ad illa peccata, quibus iniuria proximis irrogatur, quæ lege humana prohibentur, vt dictum est. * —— *In cor. ar.

¶ Maior conceditur, sed dico, ꝙ per audaciam intelliguntur vitia, quæ sunt contra pacificum conuictū ciuium, & in iniuriam aliorum; nam vt ex supradictis patet, audacia est aliorum inuasiua. Minor negatur, quia possunt prohiberi vitia, quæ sunt in iniuriam aliorum, & turbatiua communitatis, alijs non prohibitis; sicut supra patet de experientia, quòd multę carnalitates, & fornicationes, & ebrietates, & plura alia vitia non puniuntur per legem ciuilem &c. quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex humana intendit homines inducere ad virtutem, non subitò, sed gradatim, & ideo non statim multitudini imperfectorum imponit ea quæ sunt iam virtuosorum, vt. s. ab omnibus malis abstineant, alioquin imperfecti huiusmodi præcepta ferrē non valentes in deteriora mala prorumperēt; sicut dicitur Prouer. 30. Qui nimis emungit elicit sanguinem, & Matth. 9. quòd si vinum nouum, idest præcepta perfectę vitæ mittatur in vtres veteres, idest in homines imperfectos, vtres rumpuntur, & vinum effunditur, idest præcepta contemnuntur, & homines ex contemptu, ad peiora mala prorumpunt. ——

¶ Ad maiorem, intentio legislatoris est facere ciues bonos, sed paulatim, & gradatim; primò scilicet deterrendo, & cohibendo grauia quæ sunt intolerabilia in humano conuictu; non autem quia statim omnia percipiat virtuosa, & ratio in solutione. Minor vera, sed tamen potest quis aliqua obmittere quæ virtuosus omittit, & aliqua virtuosa naturaliter facere, qui nō ab omnibus compescitur, quare negatur consequentia; quia ad finē vltimò peruenitur. Et ideo pp multitudinem imperfectorum prohibēntur grauia, vt sic paulatim inducantur in finem legislatoris &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex naturalis est quædam participatio legis ęternæ in nobis, lex autem humana deficit a lege ęterna, dicit enim Aug. in primo de lib. arbi.* lex ista quæ regendis ciuitatibus fertur multa concedit atque impunita relinquit, quæ per Diuinam prouidentiam vindicantur; neque enim quia nō omnia facit, ideo quę facit improbanda sunt, vnde etiam lex humana nō omnia potest prohibere quæ prohibet lex naturę. *Aug. c. 5.

¶ Maior vera, sed tamen longè deficit lex humana a naturali, quia est impressio legis ęternæ, cui omne malū, & vitium aduersatur; rationi autem humanæ ciuili, quæ intendit dispositionem hominum, & quærit pacificum conuictum ciuilem, non omnia vitia execratur, quia non omnia obstant fini suo. Minor conceditur, & ideo iam dicta est, quia est deriuatio a lege ęterna; cui omne inordinatum repugnat, sed negatur consequentia, quia non oportet, q̄ si repugnet superiori, ꝙ repugnet inferiori, vt sic; nec tamen est mala, quę præmittit mala, quia quāmuis nō omnia faciat, & non omnia prohibeat, quæ tamen facit bona sunt &c.

Vtrum lex humana omnium virtutum actus habeat præcipere.

H

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd lex humana non præcipiat actus omnium virtutum, actibus enim virtutum opponuntur actus vitiosi, sed lex humana non prohibet omnia vitia, vt dictum est;* ergo etiam non præcipit actus omnium virtutum. Infr. q. 99. art. 3. ad 1. Et infra q. 100 artic. 2. cor. *Art. 1. prę.

¶ 2 Præt. actus virtutis a virtute procedit, sed virtus est finis legis, & ita quod est ex virtute sub præcepto legis cadere non potest; ergo lex humana non præcipit actus omnium virtutum.

¶ 3 Præt. lex humana ordinatur ad bonum commune, vt dictum est, * sed quidam actus virtutum non ordinantur ad bonum commune; sed ad bonum priuatum; ergo lex non præcipit actus omnium virtutum. *q. 90. ar. 2.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 5. Ethi. * quòd præcipit lex fortis opera facere, & quæ temperati, & quæ mansueti; similiter autem ƒm alias virtutes, & malitias, hæc quidem iubens, hæc autem prohibens. *Arist. c. 1.

¶ Hic determinat de auctoritate, & potestate legis humanæ quantū ad actum præcepti, an videlicet præcipiat actus omnium virtutū. Nota pro intellectu, quòd differentia est dicere, lex præcipit actus omnium virtutum, & dicere præcipit omnes actus virtutum; primum enim approbabitur in hoc art. secundum reprobabitur; vnde omnes actus virtutum attenduntur; oēs obiecta conuenientia rationi, vt patet ex supradictis, sed lex ipsa non respicit omnia obiecta quocunque modo, & in quemcunq; finem relata, sed solùm in finem communem. s. communem vtilitatem communitatis perfectę; quare potest aliquis virtutis actum facere circa obiectum conueniens; & propter finem priuatum talis committit actum virtutis, sed illum lex humana non præcipit, & ita non omnes actus virtutum præcipit lex; sed non est aliqua virtus, quin possit facere actum referibilem mediatè, vel immediatè in bonum communitatis, ideo potest præcipere actus omnium virtutum, esto non omnes actus virtutum. Hoc notato facile erit intelligere articulum.

¶ Respondeo dicendum, quòd species virtutum distinguuntur ƒm obiecta, vt ex supradictis patet,* omnia autem obiecta virtutum referri possunt, vel ad bonum priuatum alicuius personæ, vel ad bonum cōmune multitudinis; sicut ea quæ sunt fortitudinis potest aliquis exequi, vel propter conseruationem ciuitatis, vel ad conseruandum ius amici sui, & simile est in alijs. —— *q. 54. ar. 2. ad vlt. par. 2. & q. 55. ar tic. 1.

¶ Ex quo quæritur de omnibus virtutibus Doc. S. primò notat vnde sumatur distinctio virtutum; nam omnes virtutes implicant distinctionem; secundò subiungit conclusionem responsiuā, ibi. Lex autem &c. Quo ad primum, hoc est notabile ex supradictis. q. 54. art. 1. quòd species virtutum distinguuntur secundū obiecta, & ita

& ita si quis operetur circa bonam materiam quamcunque, in quemcunque finem bonum referat, erit actus virtutis. Sed quia lex non respicit quemcunque finem, ideo habetur statim ex hoc, quòd non præcipit quemcunque, vel omnem actum virtutis. Et vult D. S. per hoc notabile innuere, quòd actus virtutis est in plusquàm lex, & est pro minore supplenda pro conclusione.

q.90.ar.2.

¶ Lex autem, vt dictum est * ordinatur ad bonū commune, & ideo nulla virtus est, de cuius actibus lex præcipere non possit; non tamen de omnibus actibus omnium virtutum lex humana præcipit.

¶ Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitum tali conclusione. Nulla virtus est de cuius actibus lex præcipere non possit; non tñ de omnibus actibus omnium virtutum lex præcipit, sed solùm de illis qui ordinabiles sunt ad bonum commune, mediatè, vel immediatè. Huius conclusionis, primò probat primas duas partes; secundò tertiā declarat exemplariter ibi. Sed solùm de &c. Quo ad primum arguitur sic. Lex ordinatur ad bonum commune; sed non est aliqua virtus cuius actus, (scilicet aliquis) in bonum commune ordinari non possit mediatè, vel immediatè, non tamen omnes actus omnium virtutum in bonum commune ordinantur; igitur sequitur cōclusio. Maior patuit supra q. 90. art. 2. Minor patet ex notabili, quia species virtutum distinguuntur secundum obiecta, sed omnia obiecta possunt referri in bonū commune, non tamen semper ordinantur; igitur &c. Minor declaratur, quia potest referri etiam ad bonum priuatum, & non propinquè ad bonum cōe; igitur minor vera, illa minor proxima declaratur exemplariter; sicut ea quæ sunt fortitudinis &c in littera.

¶ Sed solùm de illis qui ordinabiles sunt ad bonum commune, vel immediatè, sicut cum aliqua directè propter bonum commune fiunt; vel mediatè, sicut cum aliqua ordinantur a legislatore pertinentia ad bonam disciplinam, per quam ciues informantur, vt cōmune bonum iustitiæ, & pacis conseruent.

¶ Subiungit tertiam partem conclusionis supradictæ, quā probat exemplariter, quia patet manifestè in multis ciuitatibus, vbi prohibentur ne præsidentes accipiant munera, & hoc ordinatur in bonum commune, ne scilicet ipsi iudices, & præsidentes corrumpantur, & per hoc communitas patiatur, cum fuerint partiales. Similiter præcipit lex, vt ciues tueantur ciuitatem contra hostes, & huiusmodi quæ immediatè sunt pro bono communi. Similiter multa ordinantur, mediantibus quibus procuratur pax, & illa immediatè ordinantur in bonum commune &c. Patet igitur, quòd de omnibus virtutibus aliqui actus possunt referri in bonū commune, & sic cadere sub præcepto legis. Non tamen omnes, vel a lege, vel a præsidente præcipi possunt, quia homines etiam licitè quærere possunt, quæ sunt personalia, & iconomica, & non solùm Politica, quæ tamen sunt virtuosa.

¶ Et nota, quòd dicuntur mediatè ordinari in bonum commune, qui de propinquo faciunt, & intenduntur ad bonū cōmune.

ARGVMENTVM in contrarium probat primam partem conclusionis, quòd lex præcipit omnium virtutum aliquos actus, vt sunt referibiles ad bonum commune. Sed non habetur, ꝙ omnes actus virtuosos præcipiat. Vnde verba Philosophi hæc sunt ibidem, non derelinquere aciem, neq; abijcere arma. Et quæ temperati, puta non mechari, neque conuiciari; & quæ mansueti, puta non percutere, neque contendere, vbi patet, quòd actus virtutum præcipit, vt ordinabiles sunt ad bonum commune, non autem, vt ad bonum proprium; & tamen, vt sic etiā sunt virtuosi.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd lex humana non prohibet omnes actus vitiosos secundum obligationem præcepti, sicut nec præcipit omnes actus virtuosos; prohibet tamen aliquos actus singulorum vitiorum; sicut etiam præcipit quosdam actus singulorum virtutum.

¶ Maior conceditur, quia opponuntur omnes ſm rationē communem virtutis, & vitij, & cum hoc aliqui opponuntur etiam ſm speciales rationes, circa scilicet idem obiectum, vt patuit supra q. 70. art 4. Minor conceditur, prohibet tamen aliquos actus singulorum vitiorum; ergo &c. verum, non præcipit omnes actus virtutum, tamen præcipit quosdam actus singularum virtutum, quādo actus deseruire potest ad bonum commune. Nota verbum D. S. cum dicit. Lex non prohibet omnes actus vitiosos secūdum obligationem præcepti, quia & committentes non punit. Tamen aliquos præcipit, sed alios suadet, & consulit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ aliquis actus dicitur esse virtutis dupliciter. Vno modo ex eo, quòd homo operatur virtuosa; sicut actus virtutis iustitiæ est facere recta, & actus fortitudinis facere fortia, & sic lex præcipit actus aliquos virtutum. Alio modo dicitur actus virtutis, quia aliquis operatur virtuosa eo modo quo virtuosus operatur, & talis actus semper procedit a virtute nec

Du.1045.

Dub.1047.

cadit sub præcepto legis, sed est finis ad quem legislator ducere intendit.

¶ Ad maiorem, verum, actus virtutis formaliter procedit a virtute, sed non actus virtutis materialiter, sed quandoque a recta ratione, quandoq; ex metu pœnę, & ex inductione alterius cogentis per metum pœnarum. Ad minorem, virtus formaliter est finis legis, & ad illum quærit legislator inducere; sed virtutis actus materialiter non est finis legis, quia non perfectus. Et dico, quòd talis potest cadere sub legis præcepto, sed perfectus, non est; sed finis legis. Ad consequens; ergo &c. verum, non præcipit actus virtuum formaliter, sed tamen materialiter, & ita intelligitur conclusio, & Philosophus inductus in argumento in contrarium.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ nō est aliqua virtus cuius actus non sint ordinabiles ad bonum commune, vt dictum est, vel mediatè, vel immediatè.

*In cor.ar.

¶ Maior conceditur, & minor, tamen licet ille actus non ordinetur, aliquis tamen alius actus eiusdem virtutis ordinari potest, mediatè, vel immediatè in bonum commune; quare negatur consequentia, vnde probat, quòd non præcipit omnes actus virtutum, quia aliqui non respiciunt finem suum de propinquo, tamen non probat quin omnium præcipiat aliquos actus.

Vtrum lex humana imponat homini necessitatem in foro conscientiæ.

I

22.q.4. ar. tic.3 ad primum.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd lex humana non imponat homini necessitatem in foro conscientiæ. Inferior enim potestas non potest imponere legem in iudicio superioris potestatis; sed potestas humana quæ fert legem humanam, est infra potestatem Diuinā; ergo lex humana non potest imponere legē quantum ad iudicium diuinum, quod est iudiciū cōscientiæ.

¶ 2 Præt. iudicium conscientiæ maximè dependet ex diuinis mandatis; sed quandoque Diuina mandata euacuantur per leges humanas, secūdum illud Mat. 15. Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras; ergo lex humana non imponit homini necessitatem quantum ad conscientiam.

¶ 3 Præterea leges humanæ frequenter ingerūt calumniam, & iniuriam hominibus, secūdū illud Esa. 10. Vę qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerēt causę humilium populi mei; sed licitum est vnicuique oppressionem, & violentiam euitare; ergo leges humanæ non imponunt necessitatem homini quantum ad conscientiam.

¶ Sed contra est, quod dicitur primę Pet. 2. Hęc est gratia si propter conscientiam sustineat, quis tristitias, patiens iniustè.

¶ Hic consequenter agitur de potestate legis humanæ per respectum ad eos qui legi subduntur. Et primò fit hoc; secundò determinatur quoddam dubium incidens in sexto artic. Circa primum, primò fit, quod dictum est, quantum ad efficaciam legis; secundò quantū ad vniuersalitatē in seq. art. Quærit igitur an imponat necessitatem in foro conscientiæ, ita. s. ꝙ si lex humana ex rationabili causa propter rem publicam conseruandam, ponat aliquod statutum, vel imponat aliquas collectas, an recusans, & nolens obedire peccet, & offendat Deum, & in iudicio diuino habeatur culpabilis, & habeat sibi de inobedientia facere conscientiam tanquàm de peccato, & inde habeat expectare pœnā a Deo, tanquàm agens contra virtutem. An solùm expectet pœnam temporalem a principe, vel rectore infligendam. Nota primò, quòd forum ſm iuristam, est exercēdarum litium locus, a fando dictus forum. de verbo. signif. &c. Et ideo quærere, an liget in foro conscientiæ, est quærere; an homo teneatur confiteri, & se accusare apud iudicem spiritualem, vbi agitur forum conscientiæ. Nota pro fundamento huius articuli. Ex D. S. super Apostolum Ro. 13. quòd cum potestas principum, & regentium etiam ciuiliter sit a Deo, sequitur ꝙ & ordo, quo inferiores superioribus subduntur sit a Deo, nihil. n. est a Deo sine ordine. Quare sequitur, ꝙ qui ordini, & ordinationi Principis resistit, ꝙ & Deo resistit, & legi æternæ, a qua talis potestas, & ordo deriuatur. Resistere autem Dei ordinationi, de se est malum, & contra virtutem, & per consequens peccatum, & sic manet tales inobedientes non modo pœna per rectores temporales infligēda; sed etiam damnatio ęterna. In cuius exemplum Dathan, & Abyron, qui Moysi, & Aaron resistebant, sunt a terra absorpti, vt habetur nume. 16. Nota secundò, ꝙ D. S. intelligendus est de lege humana, quæ aliquod iustè, & legitimè

præcipit

præcipit absolutè, non distinguendo inter forum contentiosum, & conscientiæ, quia si lex distinguit inter forum contentiosum, & conscientiæ, sic non seruatur in foro pœnitentiali, auctoritate ipsius legis. Sic statuta nostra quæ habent vim legis, quo ad professorem ordinis, distinguunt manifestè inter pœnam, & culpā, & obligant solùm ad pœnam, in his quæ habent obligationem solùm, quia statuta. Similiter quando ius se fundat super præsumptionem, & non super veritate. Et sic in foro conscientiæ non est habendus reus peccati, quia aliter dicit quàm ius præsumat. Sic si lex distinguit inter forū contentiosum, & cōscientiæ, tunc non hic propter authoritatē legis, reus aliquo peccato. Similiter etiā non obligat in foro animæ, & conscientiæ, quando lex in particulari casu cessat; sicut quando epycheia habet locum. Vult ergo quæsitum; an cum lex alicui aliquid imponat, legitimè obligans ex vi potestatis suæ, a Deo concessę, an obligatus sit in conscientia obedire, ita quòd non obliget per pœnam pecuniariam, sed per auctoritatem suam, & obedientiam qua legi, & principatui astringitur; an tunc renitendo peccet, & faciat contra conscientiam, & de hoc habeat confiteri, & se accusare in foro conscientiæ. Et intelligitur non modo de ciuili lege humana; sed etiam canonica, & quacunque alia præceptiua iusta.

¶ Respondeo dicendum, quòd leges positę humanitus, vel sunt iustę, vel iniustæ; si quidem iustę sint habent vim obligandi in foro conscientiæ a lege ęterna, a qua deriuantur, secundum illud Prouer. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Dub. 797.

¶ D. S. satisfacit quæsito secundum distinctionem quandam, cuius primum membrum prosequitur primò, & secundum ipsum respondet. Deinde secundum, similiter circa ipsum respondens, ibi. Iniustè autem &c. Quo ad primum, primò facit, quod dictum est; secundò exponit primum membrum, ibi. Dicuntur autem &c. Distinctio ergo est ista. Duplices sunt leges ab hominibus positæ, quædam iustæ, & quædam iniustæ. Et ergo oportet distinctè respondere ad quæsitum, aliter de iustis legibus, aliter de iniustis. Vnde respōdet primò tali conclusione iuxta primum membrum. Iustę leges habent vim obligandi in foro conscientiæ, probatur, leges humanę iustę deriuantur a lege ęterna; igitur cōclusio vera, tenet cōsequentia, quia lex ęterna obligat in cōscientia, & per consequens omne id, quod est ab ea, vt sic in eius virtute obligat. Et tenet consequentia, in illius propositionis virtute. Quicquid est causa causæ, est causa causati, sed lex ęterna est causa legis humanæ iustæ; igitur est causa effectus eius, obligationis scilicet, sed obligatio legis ęternæ ligat in foro cōsciētiæ; igitur &c. Antecedens patet per auctoritatem Sapientis, per me, &c. Et fuit illa auctoritas virtualiter supra exposita q. 93. art. 3. ad secundum, in illa auctoritate Apostoli, omnis potestas a Deo est. Et tangitur probatio illius conclusionis in solutione primi, ex qua posset sic argui, ille qui resistit potestati in his quæ pertinent ad ordinem potestatis, Dei ordinationi resistit, sed ordinatio Dei imponit necessitatem in foro conscientiæ, ita quòd quis incurrit peccatum resistendo; igitur & qui resistit legi, & potestati humanæ ordinatæ. Nota autem circa hoc, quòd conclusio ista fundatur in hoc quod est deriuari a lege ęterna, & non in deriuari a lege naturali, quia vt patuit q. 95. art. 2. in fine. Determinationes principiorum legis naturæ, non habent vigorem ex lege naturali, nec ex ea deducuntur, quæ determinationes constituunt per legem humanam præsertim ciuilem, & positiuam. Sed tamen vt lex ęterna est causa, & principium omnium legum, a qua omnes deriuantur, quæ & instituit gubernatores hominum, & dedit auctoritatē condere leges, & per eas obligandi. Ideo lex humana per virtutem quam habet, vt deriuatur a lege ęterna, habet vim obligandi in conscientia. Vnde quando D. S. dixit supra q. 95. artic. 3. quòd ea quæ determinant principia legis natura, (& scilicet sunt lex humana positiua) habeant vigorem ex humana lege, excludit per hoc legem naturæ, quia loquitur per oppositum ad conclusiones deriuatas, quæ habent vigorem ex lege naturæ; sed non potest excludi lex ęterna per quodcunque signum exclusiuum.

¶ Dicuntur autem leges iustę, & ex fine, quando scilicet ordinantur ad bonum cōmune; & ex actore, quando scilicet lex lata non excedit potestatem ferentis; & ex forma, quando scilicet secundum qualitatem proportionis imponuntur subditis onera in ordine ad bonum commune; cum enim vnus homo sit pars multitudinis quilibet homo hoc ipsum, quod est, & quod habet est multitudinis, sicut & quælibet pars id quod est totius, vnde & natura aliquod detrimentum infert parti, vt saluet totum, & secundum hoc leges huiusmodi onera proportionabiliter inferentes iustę sunt, & obligant in foro conscientiæ, & sunt leges legales.

¶ Exponit primum membrum prædictę distinctionis, quæ scilicet dicuntur leges humanæ iustæ. Et vult, quòd requiruntur tres conditiones, quia debent ordinari in bonum commune, ne grauet propter proprium commodum, vel pompam. Secundò non debent excedere potestatem ferentis, quia facit subditis suis, super quos habet potestatem. Tertiò debet esse bona forma id est ęqualitas proportionis in grauaminibus impositis, & oneribus ferendis pro republica. Et D. S. illam tertiam partem specialiter exponit volens, quòd iustè possit præsidens, vel lex imponere onera subditis secundum proportionem, quia quilibet homo hoc, quod est, pars multitudinis est, sed naturaliter pars patitur aliquid pro salute totius, sicut videmus in natura, ideo & hoc particularis debet pati, & tenetur subire aliquod incommodum personale pro salute reipublicę, & sic in conscientia tenetur subire. Nota autem quòd D. S. infert, & sunt leges legales, quia vult, quod habentes illas tres conditiones ligant in consciētia, & sunt legales, dicitur enim legale præsertim a fine legis, quia ordinantur in bonum cōmune. Vnde & legalis homo dicitur, qui bene Politicæ conuersatur ad multitudinem, sic lex legalis quæ est ad finem multitudinis; per oppositum leges tyrannicę non erunt legales. Et hoc tangit D. S. in seq. textu. Vide si placet longiorem explicationem harum conditionum in D. Antonino prima par. Tit. 18. c. vnico. §. 2. &c.

¶ Iniustæ autem sunt leges dupliciter. Vno modo per contrarietatem ad bonum humanum econtrario prædictis, vel ex fine; sicut cum aliquis præsidens leges imponit onerosas subditis non pertinentes ad vtilitatē communem; sed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam; vel etiam ex actore sicut cum aliquis legem fert vltra sibi commissam potestatem; vel etiam ex forma, puta cum inęqualiter onera multitudini dispensantur etiam si ordinentur ad bonum commune.

¶ Hic consequēter prosequitur secundum membrum prædictæ distinctionis, circa quod respondet duabus conclusionibus secundum quod hoc membrum dupliciter potest intelligi, secundam ponit ibi. Alio modo &c. Circa primum, primò exponit primum modum iniustę legis; secundò de nomine eius notat, ibi. Et huiusmodi &c. tertiò subiungit conclusionem primam iuxta hoc secundum membrum, ibi. Vnde tales &c. Dicit ergo primò, quod leges dicuntur iniustę dupliciter; primò per contrarietatem ad bonum commune, per oppositum ad conditiones iustę legis, scilicet ex fine indebito, ex auctoritate, & forma. Et patet clarè in littera declaratio.

¶ Et huiusmodi magis sunt violentiæ quàm leges, quia sicut August. dicit in libro de libero arbitrio.* Lex esse non videtur quæ iusta non fuerit.

*Aug. lib. 1. c. 5.

¶ Notat de nomine huiusmodi legum iniustarum per oppositum ad leges iustas, quòd tales non debent propriè dici leges, sed violentiæ, & per consequens non dicuntur legales. Et hoc haberi potest ex intento D. S. quia iustę dicuntur legales, quia habēt tres conditiones bonas; ergo per oppositum cum istæ non habeant, sed oppositas; non sunt dicendæ legales. Et patet ex hoc, quod non bene habetur in summa confessorum, quòd etiam iniustę dicantur legales, vbi D. S. hic allegatur. Et confirmatur illud notabile auctoritate B. August. Deinde ibi.

¶ Vnde tales leges non obligant in foro conscientiæ nisi fortè propter vitandum scandalum, vel turbationem, propter quod etiam homo iuri suo debet cedere, secundum illud Matth. 5. Qui angariauerit te mille passus, vade cum eo alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam da ei pallium.

¶ Subiungit conclusionem iuxta hoc membrum. Tales leges non obligant in foro conscientiæ, nisi fortè propter scandalum, vel turbationem. Primam partem conclusionis D. S relinquit notam & probatur per argumentum tertium. Et potest sic argui ex fundamento primæ conclusionis. Lex humana ideo obligat in foro conscientiæ, quia deriuatur a lege ęterna, sed iniustæ leges non deriuantur a lege æterna; igitur &c. Maior nota. Minor patet, quia nullum inordinatum, vel iniustum est a lege ęterna, qua omnia sunt ordinatissima. Secunda pars conclusionis probatur sic, homo propter scandalum, vel turbationem debet, & tenetur cedere iuri suo in foro conscientiæ, igitur etiam tenetur in conscientia obedire legi iniustæ isto modo, propter ista vitanda. Tenet consequentia per locum a maiori &c. Antecedens patet ex auctoritate Christi Matth. 5. in littera, vnde vt habet D. S. ibidem scilicet Matth. 5 Ista præcepta. Si quis te percusserit &c. Intelliguntur in casu, scilicet si peiora euenirent resistendo &c. Nota quòd D. Antoninus, vbi supra dicit circa hoc, quòd si lex esset iniusta non ex natura, nec ex forma, nec ex auctore, sed solùm ex fine, quòd fortè ligaret, notanter (fortè) quia nimis graue videretur satisfacere istis temporibus pompis principantium.. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo leges possunt esse iniustę per contrarietatem

tatem ad bonum Diuinum, sicut leges tyrannorum inducentes ad idolatriam, vel ad quodcunque aliud, quod sit contra legem Diuinam.

¶ Prosequitur alium modum iniustæ legis, scilicet ex parte materiæ, & primò declarat ipsum; secundò adnectit secundam conclusionem respon. quo ad secundum membrum principale, ibi. Et tales leges &c. Dicit ergo, quòd alio modo leges possunt esse iniustæ, scilicet ex parte materiæ, quia statuunt aliqua quæ sunt illicita, & contra honorem Diuinum. Sicut Nabuchodonosor statuit adorari statuam, & huiusmodi &c. Tunc ibi.

¶ Et tales leges nullo modo licet obseruare, quia sicut dicitur Actu. 4. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

¶ Est secunda conclusio principalis membri. Tales leges &c. & probat eam D.S. auctoritate, quia oportet Deo magis obedire quàm hominibus, sed seruando illas leges obediretur hominibus contra Deum, igitur conclusio vera. Et nota, quòd vult cōclusio, quòd nec propter scandalum vitādum, nec propter turbationem vitandam debet quis obedire, quia nullus debet peccare mortaliter, vt scandalum præueniat; nec debet animam suam damnare per mortale propter quamcunque turbationē tollendam. Et ergo in his quæ sunt contra salutem animæ, tanquàm de se mala, nullo modo debent obedire, quin potius mori. Vide 2. 2. q. 43. art. 7.

Dubitatio. Nota circa istam cōclusionem, quòd quia vt in principio tactum est, hæc quæstio, & per consequens responsio intelliguntur, non modo de lege ciuili, sed etiam canonica, vel de quocunque statuto, & decreto regentis ciuiliter, vel canonicè; ideò videtur hæc conclusio pati instantiam: per auctoritatem quæ dicit. Sententia prælati, vel iudicis etiam iniusta timenda est, & per consequens videtur, quòd etiam lex, vel statutum iniquum absolutè habeat vim obligandi, quia aliàs non videretur esse timendum.

Responsio. Gerson. ¶ Sed hoc soluit Gerson in tractatu suo de excommunicationibus, & irregularitatibus, vbi inter cætera sic habet, ex quibus patet intellectus illius auctoritatis. Contemptus (inquit) clauium debet inuestigari ex potestate legitima, & vsu legitimo potestatis illius, qui præcipiendo excommunicat, vel irregularitatem comminatur; alioquin prælati possent inducere, qualemcunque vellent super alios seruitutem, si suis sententijs iniquis, & erroneis, semper esset obediendum; & ita patet, quòd hoc commune dictum. Sententia prælati, vel iudicis etiam iniusta timenda est, indiget glosa, alioquin non est generaliter verum, si timenda dicatur, quia est sustinēda, nec repellenda; immo in casu pati illam esset asinina patientia, & timor leporinus, & fatuus. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd iniqua sentētia nullo modo timenda est, tanquàm habēs auctoritatem obligandi, & vigorem, vt ei obediatur, sed vt aliquis redimat vexationem suam, quia per huiusmodi sententiam etiam iniustam turbatur, & grauatur, quam turbationem timere potest, & debet, sed non aliquam efficaciam iniusti præcepti, vel alicuius huiusmodi.

¶ Circa argumentum in contrarium, quòd textus ita habet. Hæc est enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè, quod sic exponit Nico. de Lyra. Hæc est enim gratia, idest res gratiosa coram Deo (quia est super erogationis) si propter conscientiam Dei i. propter conscientiam timorosam, quam aliquis habet de Deo, (quia non solùm vult implere mandata, sed etiam consilia.) Sustinet quis tristitias i. illatas a dominis pœnas, patiens iniustè i. patienter sustinens, quod infertur iniustè. Hæc ille. Ex hac autem expositione non haberetur confirmatio nisi secundæ cōclusionis pro prima parte, videlicet, quòd leges iniustæ non obligarent. Sed quia D.S. per hoc argumentum vult in oppositum assumpti in quæsito, quòd imponat necessitatem in foro conscientiæ. Ideo nota, quòd aliqua quæ absolutè sunt super erogationis, & cōsilij, in casu sunt in præcepto, sicut & Lyra bene declarat Matth. 5. De istis, si te quis percusserit &c. Ita pati iniuriam, & iniustam legem, absolutè est consilij, & sic loquitur Lyra, sed in casu scilicet propter vitandum maius damnum, aliquis tenetur obedire in materia de se non iniusta, sed solùm quia non seruantur conditiones bonæ legis. Et ex hac igitur auctoritate habetur, quòd lex etiam iniusta imponit necessitatem in conscientia, s. in casu iuxta secundam partem secundæ conclusionis; igitur multò magis iusta lex imponit. Patet ex his, quia peccant, & malè faciunt; qui capiendo feras exponunt se periculis; esto Principes non haberent auctoritatem eos puniendi. Cum venatio ferarum secundum leges sit de iure gentium, vt patet in institutis lib. 2. de rerum diuisione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Apostolus dicit ad Rom. 13. Omnis potestas humana a Deo est, & ideo qui potestati resistit in his quæ ad potestatis ordinem pertinent, Dei ordinationi resistit, & secundum hoc efficitur reus quantum ad conscientiam.

¶ Maior negatur, si inferior potestas a superiori deriuatur, si autem non deriuetur, vel statuat contrarium superiori potestati, conceditur maior. Ad minorem, vera, sed tamen potestas humana a Diuina deriuatur, & cum certo ordine, & limitatione; quem ordinem si seruat est conformis superiori, & habet auctoritatem obligandi, ex superiore Diuina æterna lege. Quare negatur consequentia; quando est iusta, & habet tres conditiones positas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de legibus humanis quę ordinantur contra Dei mandatum, & ad hoc ordo potestatis non se extendit; vnde in talibus legi humanæ non est parendum.

¶ Maior conceditur. Ad minorem, quòd tales leges sunt iniustæ ex materia, & nullo modo obligant, & probat hæc ratio, quòd lex humana iniusta secundo modo, non obliget, quia non præcipit secūdum ordinem quo deriuatur a Deo, immo contra Deū, quales fuerunt traditiones Iudæorum, vnde probat tertiam conclusionem, quod tales iniquitates seruare non licet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de lege quæ infert grauamen iniustum subditis, ad quod etiam ordo potestatis diuinitus concessus non se extendit, vnde nec in talibus homo obligatur, vt obediat legi si sine scandalo, vel maiori detrimento resistere possit.

¶ Ad maiorem dico, quòd propriè non sunt leges, sed violentiæ. Ad minorem, licitum est euitare oppressionem &c. absolutè, sed in casu non est licitum, vt patuit; si scilicet volendo euitare debet, & potest aduertere malus damnum sequuturum; tunc enim debet sustinere minus damnum, vt maius euadat; ergo &c. verum, leges iniustæ nō imponunt simpliciter, & absolutè necessitatem, sed solùm in casu, vt patuit in secunda cōclusione, & hoc semper loquendo de iniusta ex conditionibus non ex materia.

Vtrùm omnes homines legi subijciantur.

K

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd non omnes legi subijciantur. Illi enim soli subijciuntur legi quibus lex ponitur, sed Apostolus dicit, primæ ad Thimot. 1. quòd iusto non est lex posita; ergo iusti non subijciuntur legi humanæ.

¶ 2 Præt. Vrbanus Papa dicit, & habetur in decre. 19. q. 2. Qui lege priuata ducitur, nulla ratio exigit, vt publica constringātur; lege autem priuata Spiritus Sancti ducuntur omnes viri spirituales qui sunt filij Dei, secundum illud. Rom. 8. Qui Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt; ergo non omnes homines legi humanæ subijciuntur.

¶ 3 Præt. iurisperitus dicit, * quòd Princeps legibus solutus est; qui autem est solutus a lege, nō subditur legi; ergo non omnes subiecti sunt legi.

* In digest. veter. lib. 1. tit. 3. leg. 40

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Roman. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, sed non videtur esse subditus potestati qui non subijcitur legi quam fert potestas; ergo omnes homines debent esse legi subiecti.

¶ Hic quærit de potestate legis, quantum ad vniuersalitatem eius, per respectum ad subiectos, & intelligitur de lege humana, & de omnibus hominibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet, * lex de sua ratione duo habet; primò quidem, quòd est regula humanorum actuum; secundò quòd habet vim coactiuam. Dupliciter ergo aliquis homo potest esse legi subiectus. Vno modo sicut regulatum regulæ.

* q. 90. ar. 1. & 2. ad secundum.

¶ D.S. conclusionem responsiuam in corpore nō ponit formaliter, sed in argumento in contrarium hr, sed eam limitat in corpore distinctè exprimendo. Circa quod primò præmittit quandam distinctionem; secundò subiungit aliquas conclusiones limitatiuas conclusionis responsiuæ, ibi. Et hoc modo &c. Conclusio igitur respon. formaliter est. Omnes homines debent esse legi subiecti, probatur arguendo ex auctoritate Apostoli. Quicunque est potestati subiectus, est & legi potestatis subiectus; sed omnis anima est potestatibus sublimioribus subiecta; igitur cōclusio vera. Maior patet, quia potestas fert legem; quare si potestati subiectus est, & legi, nec esset subiectus potestati, si legi nō esset subiectus, quia lex procedit a potestate; sicut non existens obediēs præcepto superioris, nec potestati eius; nam potestas non se extendit nisi ponendo legē &c. Minor est Apostoli in argumento in contrariū. Et dicit omnis anima per synecdochen i. omnis homo, & vtitur isto modo loquendi s. omnis anima, plusq̄ homo, quia homo debet esse superioribus subiectus ex anima. i. pura voluntate. Dicit autem, potestatibus sublimioribus indefinitè. i. hominibus in po-

in potestate cõstitutis, vt ratione sublimitatis eis subijciamur, etiã si sint mali. Quare notat rationem subiectionis per sublimitatẽ, ne solùm videretur, quia bonis deberet quis subesse.

¶Nota autem, quia potestas humana est potestas motiua per directionem intelligibilem; ideo bene sequitur, subditur potestati, ergo legi; quia potestas non subijcit sibi subditum, nisi per legem. Et etiam, quia lex ex potestate procedit, nam nullus habet cõdere legem, nisi subiecto potestati. Et iterum potestas subijcit per legẽ, ideo bene probat D. S esse sub lege per esse sub potestate, quia cõuertuntur, & ad se consequuntur; sicut causa, & effectus conuertibilis. Cum ergo omnis homo debeat esse alicui subiectus, ideo est & sub lege alicuius; sed quia adhuc non est expressum, quomodo & quot modis aliquis sit sub lege, & sub cuius lege; ideo hæc explicat per corpus distinctè præmittens rationẽ distinctionis. Distinctio ergo est, dupliciter aliqs homo potest esse legi subiectus. Ratio est, quia lex de sua rõne duo hẽt. s. ꝙ est regulatiua, & coactiua, igitur aliquis homo potest esse sub lege dupliciter. Vt tamen hoc, ꝙ dicitur aliquis homo, habeat suppositionem indeterminatam, & verificetur propositio ratione diuersorum, quia aliquis vnus subijcitur isto modo, aliquis alius subijcitur alio modo. Indiuiduum enim vagum est commune quodammodo, sicut species, & potest stare pro diuersis suppositis numero, &c.

¶Et hoc modo omnes illi, qui subduntur potestati, subduntur legi quam fert potestas.——

¶Hic cõsequenter D. S. ponit aliquas conclusiones iuxta pdictã distinctionẽ; & primò quo ad primũ membrũ; secũdò iuxta secũdũ, ibi. Alio verò mõ, &c. Quo ad primũ ponit duas cõclusiones; vnã ostendentẽ, qui subdant legi primo modo; aliã, qui non subdant, ibi. Qđ aũt, &c. Prima ergo cõclusio modificatiua primæ est. Primo modo (s. sicut regulatũ) regulæ oẽs, qui subdunt potestati alicuius, subdunt legi; & per hoc hr̃ limitatio rñsiuæ, qa videlicet oẽs subiecti legi, subijciunt isto mõ; sed vt patebit, nõ secũdo mõ. Quare (vt dictũ est) hæ cõditiones ostendunt modum essendi sub lege. Illã conclusionem D.S. relinquit no á ex arg. in oppositum; & põt sic probari, quicunq; subijcit potestati humanæ, habet per potestatẽ humanã dirigi, & regulari, & ideo subijcitur, vt reguletᷣ; igit cõclusio vera, ꝙ quicunq; subest potestati, & legi subest, vt rlę. Secundò sic, potestas ipsa fert legẽ, non nisi vt regula, qua subiectos reguler, igitur qui subest potestati, subest & legi vt regulæ.

¶Quod autem aliqui potestati non subdantur, potest cõtingere dupliciter; vno modo, qa sunt simpliciter absoluti ab eius subiectione; vnde illi, qui sunt de vna ciuitate, vel regno, nõ subduntur legibus principis alterius ciuitatis, vel regni, sicut nec eius dñio; alio modo, ſm ꝙ regitur superiori lege, puta si aliquis subiectus sit proconsuli, regulari debet eius mandato, non tñ in his, quæ dispensantur ei ab Imperatore; quantum enim ad illa non astringitur mandato inferioris cũ superiori mandato dirigat; & ſm hoc cõtingit, ꝙ aliquis simpliciter subiect⁹ legi, ſm aliqua legi nõ astringit, ſm q̃ regit supiori lege.—

¶Ostendit per oppositum ex dictis, qui non subsunt alicui legi vt regulæ, tali cõclusione secunda quam intendit; aliquis dupliciter non subest legi alicui vt regulæ. Probatur, & declaratur sic; aliquis subest legi vt regulæ, inquantum subest potestati, quæ fert legem, sed aliquis dupliciter non subest potestati, quæ fert legem. s. simpliciter, & ſm quid; igitur & dupliciter, &c. vt dicit cõclusio. Maior illa patuit. Minor declaratur in littera clarè. Et patet ista cõclusio, quia si affirmatio est causa affirmationis. s. esse sub potestate, est causa esse sub lege tanquam directiuo; igitur non esse sub potestate, est causa non essendi sub regula.

¶Nota, ꝙ aliquis dr̃ esse simpliciter subiectus legi, & tamen ſm aliqua legi non astringit. Non capitur enim hic simpliciter, idest totaliter, quia tunc esset repugnantia in adiecto, sed ꝙ ſm se, & ex propria conditione; sicut rusticus est subiectus scultero suo simpliciter, idest absolutè loquendo, & ſm se, tamen princeps potest ipsum priuilegiare, & dispensare in aliquo, ne habeat sequi communem legem, & regulam rusticorum aliorũ, & sic esset simpliciter subiectus; quia rusticus, & ex propria conditione (absolutè loquendo) non tñ ſm omnia facienda, &c. Ht igitur ex his duabus conclusionibus, ꝙ omnes, qui sunt sub lege humana, habent per eam dirigi; potest tamen esse, ꝙ aliquis alicui legi particulari humanæ non subsit, vel nullo modo, vel in aliquo non subsit; & per consequens per eam non habet dirigi, &c. Deinde cum dicit.

¶Alio verò modo dicitur aliquis subiectus legi, sicut coactum cogenti; & hoc modo homines uirtuosi, & iusti non subduntur legi, sed soli mali; quod enim est coactum, & violentum, est contrarium voluntati, voluntas autem bonorum consonat legi, a qua malorum uoluntas discordat; & ideo secundùm hoc boni non sunt sub lege, sed solùm mali.——

¶Prosequitur secundum membrum principalis distinctionis. s. ꝙ aliquis aliquando subest legi coactus, & inuitus faciens, quę lex mandat, solùm ductus metu pœnarum, & aliã. non faceret, & ſm hoc membrum ponit vnicam conclusionem, talem. Hoc modo virtuosi, & iusti homines non subduntur legi, sed soli mali. Probatur conclusio, quod est coactum, & violentum, est contra volũtatem; sed voluntas bonorum consonat legi, & libenter facit, quæ lex iusta iubet, sed malorum discordat; igitur conclusio vera, ꝙ boni non subsunt coactè, sed voluntariè, sed mali subsunt coactè, propositiones istæ per se notæ sunt.

¶Nota, ꝙ mali dicuntur esse coacti, & violentati per legem, non ꝙ inferatur omnimoda violentia, quia & ipsi faciunt per voluntatem, quæ princeps præcipit; sed quia est solùm volũtarium mixtum, & voluntas extorta per extrinsecum, ideo dicuntur aliqualiter cogi. Et ergo D.S. dicit notanter, ꝙ voluntas malorum discordat, non dicit, ꝙ cogatur; quia s. simpliciter cogi nõ potest, vt patuit supra; tamen aliquid cũ renisu, & discordia facit, habens s. contrarium sentire, & affectum; vt tamen euadat pœnam legis, facit solùm voluntario mixto. Boni autem habent perfectum voluntarium, ideo ipsi non subsunt aliquo modo discordantes a lege, sicut mali, qui & si non cogantur simpliciter quo ad volũtatẽ, tñ habent voluntatẽ discordantem. Et hæc D. S insinuat diligenti lectori. Patet igitur, ꝙ omnes subijciuntur legi humanæ, & qũo oẽs, quia vt regulæ, sed non omnes vt cogenti aliquo modo, &c.

ARGVMENTVM in contrarium declaratum est satis in corpore per conclusionem responsiuam quam continet, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de subiectione, quæ est per modum coactionis; sic enim iusto nõ est lex posita, quia ipsi sibi sunt lex, dum ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, sicut Apostolus ad Rom. 2. dicit. Vnde in eos non habet lex vim coactiuam, sicut habet in iniustos.——

¶Ad minorem, patuit sup. q. 93. art. 6. ad 1. Quidã enim fideles in primitiua ecclesia, dicebant se terrenis potestatib. subdi nõ debere pp libertatem quã consecuti erant a Christo, ſm illud Ioã. 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Sed non bene intellexerunt mentem Christi, quia loquitur de libertate peccati pro hoc statu; sed nec carni, nec carnali hominum, subdetur post resurrectionem, cum tradiderit filius patri regnum. Vnde & Apost. cõtra illum errorem dixit verba allegata in arg. in contr. Quare & ista minor bene intelligenda est, ne contrarietur Apostolo ipsi, quia iusto non est lex posita, q̃ cogat, & subijciat per coactionem, nam iustus voluntariè se legi subdit. Est tamen sibi lex posita, sicut regula directiua, sed non coactiua, sicut malis, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ lex Spiritus sancti est superior omni lege humanitùs posita; & ideo viri spirituales ſm hoc, ꝙ lege Spiritus sancti ducũtur, non subduntur legi quantũ ad ea, quæ repugnant ductioni Spiritus sancti; sed tantùm hoc ipsum est de ductu Spiritus sancti, quòd homines spirituales legibus humanis subdantur, secundùm illud. 1. Petr. 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.——

¶Maior vera, quantum ad ea, quæ legi priuatę. i. Spiritui sanct. repugnãt; sed dico, ꝙ ex ductu Spiritus sancti non est, vt quis legi humanæ in licitis, & debitis nõ subdatur, immo Spiritus sanct. dicit, vt sequantur legem humanã, ex cuius mẽte Apostolus iussit omnem hominem esse subiectum legi humanæ, quia (vt patuit artic. 4. ad primum.) legi inferioris aliquis astringitur ex potestate superioris, inquantum inferior lex a superiori deriuatur. Minor conceditur, & probatio eius. Et ad consequens dicitur negando, si absolutè intelligitur; sed non subduntur legi iniustæ, quæ est contra ductum Spiritus sancti, & hoc patuit art. præced. conclu. 3. Articulus enim hic loquitur de lege iusta, quæ habet virtutem obligandi, & est secũdùm ordinem Diuinum, & Spiritus sancti.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ princeps dicitur esse solutus a lege quantum ad vim coactiuam legis, nullus enim propriè cogitur a seipso, lex autem non habet vim coactiuam, nisi ex principis potestate; sic igitur princeps dicitur esse solutus a lege, quia nullus in ipsum potest iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat; vnde super illud Psal. Tibi soli peccaui, &c. Dicit Glo. ꝙ Rex non habet hominem, qui sua diiudicat, sed quantũ ad uim directiuam legis princeps subditur legi propria uoluntate, secundùm quòd dicitur extra de Constitutio. cap. cum omnes. * Quod quisquis iure in altero statuit, ipse eodem iure vti debet, & sapientis dicit auctoritas. Patere legem quam ipse tuleris. Improperatur etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt, & qui aliis *In Decretali.l.1.ti.2.

onera grauia imponunt & ipsi nec digito volunt ea mouere, vt dicitur Matth. 23. Vnde quantum ad Dei iudicium princeps non est solutus a lege quantum ad uim directiuam eius, sed debet uoluntarius non coactus legem implere. Est etiam princeps supra legem, inquantum expediens fuerit potest legem mutare, & in ea dispensare pro loco, & tempore.

¶ Ad maiorem, vera, quo ad vim coactiuam, quia cum nemo cogat seipsum, & apud principem sit virtus coactiua legis, ideo nullus eum cogere potest, & hoc ad longum deducitur in solutione. Secundò, princeps est solutus, quia potest eam mutare, & pro loco, & tempore dispensare, vt patebit quæst. sequenti. Si autem intelligitur maior, quòd princeps sit solutus quo ad vim directiuam, ita quòd coram Deo non sit obligatus facere, vt lex præcipit, negatur maior. Et hoc ad longum declaratur in solutione. Minor vera; Ergo, &c. Verum, non omnes subsunt coactæ, ita quòd oporteat eos cogere, etiam si possit fieri, vt patet de bonis; nec omnes possunt cogi, vt est princeps ipse, tamen omnes subsunt, vt regulæ obligatoriæ, quam sequi, & tenere obligati sunt, & potestati subiecti, & potestatem habentes, &c.

Utrum his, qui subsunt legi, liceat agere præter verba legis.

L

Infra q. 97. art. 3. ad 1. Et 2.2 q. 60. ar. 1. ad 2. Et q. 120. art. 1. & q. 147. ar. 4. cor. Et 3. d. 33. q. 1. art. 4. q. 5. cor. & ad 5. Et dist. 37. ar 4. cor. & 4. di. 15. q 3. ar. 2. q. 3. & 4. cor.

* Aug. c. 31.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd non liceat ei, qui subditur legi, præter verba legis agere. Dicit enim Aug. in lib. de vera Religio. * In temporalibus legibus, quamuis homines iudicent de his, cum eas instituunt, tamen quando sunt institutæ, & firmatæ, non licebit de ipsis iudicare, sed secundùm ipsas; sed si aliquis prætermittat verba legis dicens se intentionem legislatoris seruare, videtur iudicare de lege; ergo non licet ei, qui subditur legi, vt prætermittat verba legis, vt intentionem legislatoris seruet.

¶ 2 Præterea. Ad eum solùm pertinet leges interpretari, cuius est condere leges, sed omnium subditorum legi non est leges condere; ergo eorum non est interpretari legislatoris intentionem, sed semper secundùm verba legis agere debent.

¶ 3 Præterea. Omnis sapiens intentionem suam verbis nouit explicare; sed illi, qui leges condiderunt, reputari debent sapientes. Dicit enim sapientia Prouer. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt; ergo de intentione legislatoris non est iudicandum nisi per verba legis.

* Hylar. cir. ca medium illius.

¶ Sed contra est, quod Hylarius dicit in 4. de Trin. * Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei debet esse sermo subiectus; ergo magis est attendendum ad causam, quæ mouit legislatorem, quàm ad ipsa verba legis.

¶ Hic determinat quoddam dubium; dictum est enim, quia habeat vim obligandi etiam in foro conscientiæ, & quòd omnes ei subijciantur. Restat ergo dubium, an ita liget, quòd nec contra intentionem legislatoris, nec contra verba legis liceat subdito agere.

¶ Nota pro fundamento dicendorum, quòd in lege qualibet sunt duo. s. substantia, & verba legis, & id ad quod legislator respicit, quod est intentio legis, & finis. Finis autem est rectitudinem constituere, & conseruare; vnde sicut actus subditorum sunt distorti, si a lege positiua discordent, ita & lex ipsa rectitudinem non habet, si ab intentione legislatoris deficiat, vnde & solet dici, in legem committit, qui verba sequens contra intentionem legis agit. Quare sequitur, quòd si potest quis agere præter verba legis, non tamen contra intentionem legislatoris, tunc in tali casu lex nō habet vim obligandi, sed tunc solùm, quando est intentioni legislatoris conformis, ita quòd in particulari casu non est lex; & hoc licet in lege humana, secus in Diuina, vt patebit postea, vbi nullo casu licet occidere iniustè. Et in hoc stabit fundamentum articuli, quia sermo, & verba legis debent subijci intentioni; & ergo quando ab ea discordant, non ligant, &c.

* q. 92. ar. 2.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est; * omnis lex ordinatur ad communem hominū salutem, & intantum obtinet vim, & rationem legis; secundum verò, quòd ab hoc deficit, virtutem obligandi non habet; vnde Iurisperitus dicit, * quòd nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter pro salute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum perducamus ad seueritatem. Contingit autem multotiens, quòd aliquid obseruari communi saluti est vtile, vt in pluribus, quod tamen in aliquibus casibus est maximè nociuum.

* In Digest. contex. li. 1. ti. 3. leg. 25.

¶ In hoc corpore D. S. duo principaliter facit. Primò deducit conclusionem responsiuam; secundò subiungit quoddam notabile limitatiuum conclusionis, ibi. Sed tamen hoc, &c. Quo ad primum ista est conclusio responsiua. Si emergat casus, in quo obseruatio talis (s. verborum legis) sit damnosa communi saluti, nō est obseruanda. Ex hoc potest conclusio responsiua clarius formari, quòd licet præter verba legis agere in aliquo casu, in quo obseruatio esset contra intentionem legislatoris, & contra finem legis. Hanc conclusionem probat primò ratione; secundò exēplo, ibi. Sicut si, &c. Ratione sic. Omnis lex ordinatur, &c. vt in prin. cor. sed contingit multotiens, quòd aliquid obseruari communi saluti est vtile, vt in pluribus, quod tamen in aliquibus casibus est maximè nociuum; subsumitur, sed legislator proponit secundum ea, quæ in pluribus accidūt, ferens intentionem suam ad communem vtilitatē; igitur conclusio vera, quòd si in particulari casu verba legis deficiāt ab vtilitate communi, quòd non habent vim obligandi, & per consequens subditus legi, potest præter verba legis agere. Huius rationis primò ponit maiorem cum minore; secundò subsumptam cum conclusione, ibi. Quia igitur, &c. Maior ergo probatur auctoritate Iurisperiti. Minor de se nota relinquitur.

¶ Quia igitur legislator non potest omnes singulares casus intueri, proponit legem secundum ea, quę in pluribus accidunt, ferens intētionem suam ad communem vtilitatem; vnde si emergat casus, in quo obseruatio talis sit damnosa communi saluti, non est obseruanda.

¶ Ponit subsumptam quam probat paucis, quia legislator non potest omnes singulares casus intueri; quare oportet, quòd ponat legem vniuersalem, quæ est, vt in pluribus, quæ aliquādo deficit ab intentione, & tunc non oportet seruare tenorem verborū, sed intentionē legis, & legislatoris; & ideo cōcludit, vnde si emergat, &c.

¶ Nota autem, quòd ista conclusio dicit, quòd liceat agere præter verba legis, quia obseruando intentionem legislatoris, non agitur contra legem, quia in illo particulari casu non est lex, igitur non agitur contra eam, cum non haberet vim legis; agitur tamen præter legem, & præter verba eius, idest non secundum significationem, & tenorem verborum. *Deinde ibi.*

¶ Sicut si in ciuitate obsessa statuatur lex, quòd portæ ciuitatis maneant clausæ, hoc est vtile communi saluti, vt in pluribus. Si tamen contingat casus, quòd hostes insequantur aliquos ciues, per quos ciuitas conseruatur, damnosissimum esset ciuitati, nisi eis portæ aperirentur; & ideo in tali casu essent portæ aperiendæ contra verba legis, vt seruaretur vtilitas communis, quam legislator intendit.

¶ Declarat conclusionem exemplariter quodam casu, in quo debet agi, non secundùm verba, sed secundùm intentionem; verba enim sonant, quia non sint aperiendæ, & tamen licet aperire, immo debent aperiri, &c. clarè in littera.

¶ Sed tamen hoc est cōsiderandum, quòd si obseruatio legis secundùm verba non habeat subitum periculū, cui oporteat statim occurri, non pertinet ad quemlibet, vt interpretetur quid sit vtile ciuitati, & quid inutile ciuitati; sed hoc solùm pertinet ad principes, qui propter huiusmodi casus habent auctoritatem in legibus dispēsandi. Si verò sit subitum periculum non patiens tantam moram, vt ad superiorem recurri possit ipsa necessitas dispensationem habet annexam, quia necessitas non subditur legi.

¶ Hic consequenter D. S. annectit notabile declaratiuum, an liceat vnicuique particulari subiecto agere præter verba in casu, quod est dispensare in lege. Et vult, quòd quando non est subitum periculum, tunc non licet deserere verba legis, sed oportet recurrere ad superiorem. Si autem subitum sit periculum, tunc necessitas ipsa dispensat, vt verba legis prætermittantur, quia ipsa necessitas legem non habet. Et huic concordat, quòd habet Gratianus 1. quæst. 1. Remissionem. §. Sed notandum. Necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem. Et ergo quando agere secundùm verba legis habet subitum periculum, tunc quilibet habet auctoritatem ex ipsa necessitate, vt agat præter verba. Et intelligitur, quòd necessitas non subditur legi quantum ad verba, tamen quantum ad finem, & intentionem legis, cui etiam in necessitate oportet concordare.

Gratianus.

ARGVMENTVM in contrarium probat conclusionem responsiuam. Et vult, ꝙ verba debent esse subiecta rei, idest intentioni, & fini legislatoris, & non intentio, & finis verbis. Quare in casu, cum quis nõ potest simul obedire verbis, & intentioni, debet dimittere verba, & facere iuxta intentionem legis, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ille, qui in casu necessitatis agit præter verba legis, non iudicat de ipsa lege, sed iudicat de casu singulari, in quo videt verba legis obseruanda non esse.

¶Conceditur maior, & sm ipsas iudicabũt, vt in pluribus, si tñ deficiant in casu, nõ oportet sm eas iudicare, licet particularis homo non habeat iudicare legem. Ad minorem, negatur ipsa, sed iudicat de casu singulari, quòd non sit materia legis, nec lex se ad eum extendat, & quòd in tali casu verba legis non ligent, sed cum hoc fatetur legem bonam esse, &c

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ille, qui sequitur intentionem legislatoris, nõ interpretatur legẽ simpliciter; sed in casu, in quo manifestum est per euidentiã nocumenti legislatorem aliud intendisse; si enim dubium sit, debet, vel sm uerba legis agere, uel superiorem consulere.

¶Maior vera est, de interpretatione simpliciter, & ordinaria, ita quòd possit eam mutare, & interpretari extra subitum periculum. Minor conceditur, & etiam ꝙ subditorũ non est interpretari intentionem simpliciter, sed solùm in casu, vbi ex euidentia nocumenti constat, quòd legislator aliter intenderit. Vnde si non est euidens nocumentum, debet subditus, vel secundùm verba agere, vel superiorem consulere, qui simpliciter habet interpretari legem extra periculum euidens, vt patebit q. sequen. artic. 4. quia habet ordinariam potestatem in lege dispensandi.

¶Nota hic verba D. S in fine solutionis, quia concordant cum quadam Glosa, quæ dicit super isto verbo, intelligẽtia dictorum est ex causis assumenda dicendi; quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Verum, cum constat de intellectu legis, idest de intentione legis, quòd scilicet intentio eius est in hoc casu nõ seruare verba, alias in dubijs non est a verbis recedendi. Et hoc vult D. S. in solutione.

¶Ad tertium dicendũ, quòd nullius hominis sapientia tanta est, ut possit omnes singulares casus excogitare, & ideo non potest sufficienter per uerba sua exprimere ea, quæ conueniunt ad finem intentum; & si posset legislator omnes casus considerare, non oporteret, vt omnes exprimeret propter confusionem uitandam, sed legẽ ferre deberet sm ea, quæ in pluribus accidunt.

¶Maior conceditur; sed dico, quòd nullus est adeo sapiens, vt omnes casus possit excogitare, in quibus contra vtilitatem communem esset verba legis obseruare. Et ideo dato, quòd posset, non tamen omnes ponerentur in lege propter confusionem vitandam, vnde lex fertur communiter de his, quę fiunt vt in pluribus. Minor conceditur, sed sapientes homines, quorum non est possibile scire futura contingentia. Quare negatur cõsequentia, &c.

Quæstio Nonagesimaseptima.

De mutatione legum.

DEinde considerandum est de mutatione legum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum lex humana sit mutabilis. Secundò, vtrum semper debeat mutari, quando aliquid melius occurrerit. Tertiò, vtrum per consuetudinem aboleatur, & vtrum consuetudo obtineat vim legis. Quartò, vtrum vsus legis humanæ per dispensationem rectorum immutari debeat.

¶Postquam determinatum est de potestate legis humanæ, hic determinat de eius mutabilitate; quia potestatis proprietas dignior est mutabilitate, quæ prouenit ex defectu. Et primò circa hoc ostenditur, quomodo sit simpliciter mutabilis, & in toto. Secundò, quomodo sit mutabilis per dispensationem in aliquo casu, artic. 4. Circa primum, primò ostenditur quomodo lex humana fuit mutabilis. Secundò, determinatur quoddam dubium ex dictis, artic. 3. Circa primum, primò ostenditur necessitas mutationis legis humanæ; secundò ostenditur, quando habeat locum talis mutatio, articulo secundo.

Vtrum lex humana sit mutabilis.

M
Supr. q. 96. art. 5. ad 3. & art. 6. per tot. & infra q. 104. ar. 3. ad 2.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana deriuatur a lege naturali, ut supra dictum est; * sed lex naturalis immobilis permanet; ergo, & lex humana debet immobilis permanere.

* q. 95. ar. 2.

¶2 Præterea. Sicut Philosophus dicit in 5. Ethic. * Mensura maximè debet esse permanens, sed lex humana est mensura humanorum actuum, ut supra dictum est; * ergo debet immobiliter permanere.

* Arist. c. 5.
* q. 90. ar. 1. & q. 95. artic. 4. in fine corp.

¶3 Præterea. De ratione legis est, quòd sit iusta, & recta, ut supra dictum est; * sed illud, quod semel est rectum, semper est rectum; ergo illud, quod est semel lex, semper debet esse lex.

* q. 95. ar. 2.

¶Sed contra est, quod Augustinus dicit in primo de libero arbit. * Lex temporalis, quamuis iusta sit, commutari tamen per tempora iustè potest.

* Aug. c. 6.

¶Hic primò quærit de necessitate mutationis, nam, debet, importat quandam necessitatem, & obligationem.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est; * lex humana est quoddam dictamen rationis, quo diriguntur humani actus, & secundùm hoc duplex causa potest esse, quòd lex humana iustè mutetur; vna quidem ex parte rationis; alia verò ex parte hominum, quorum actus lege regulantur.

* q. 90. ar. 1. ad 2. & q. 91. art. 3.

¶D. S. in principio huius corporis præmittit quoddam suppositum ex supra dictis, ex quo statim infert conclusionem responsiuam, quam deducit duabus rationibus, quarum primam ponit ibi. Ex parte quidem, &c. Secundam ibi. Ex parte verò, &c. Suppositum ergo est, quòd lex humana est dictamen rationis, quo diriguntur actus humani, & patet ex dictis. Ex quo adiungit talem conclusionem responsiuam. Lex humana iustè mutari potest ex duplici causa s. ex parte rationis, & ex parte hominum, quorum actus lege regulantur. Et potest ista conclusio probari in generali ex præsupposito. Lex humana est dictamen rationis, quo diriguntur actus humani: igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia dictamen rationis sequitur rationem, & regula actuum humanorum debet esse proportionata actibus ipsis; quare ipsis mutatis, & lex debet mutari.

¶Ex parte quidem rationis, quia humanæ rationi naturale esse uidetur, ut gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat; vnde videmus in scientiis speculatiuis, quòd qui primò philosophati sunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ postmodum per posteriores sunt tradita magis perfectè, ita etiam & in operabilibus. Nam primi, qui intenderunt inuenire aliquid utile communitati hominum, non ualentes omnia ex seipsis considerare instituerunt quædam imperfecta in multis deficiẽntia, quæ posteriores mutauerunt instituentes aliqua, quæ in paucioribus deficere possunt a communi vtilitate.

¶Prosequitur primam rationem, probando specialiter vnam partem conclusionis, scilicet ex parte rationis debeat mutari lex. Humanæ rationi naturale est, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat; igitur sicut in speculatiuis primò Philosophi imperfecta, &c. ita in operabilibus primò inuenerunt quædam imperfecta, sed posteriores ista mutauerunt instituentes, quæ in paucioribus deficere potuerunt; igitur ex parte conditionis rationis humanæ debuit lex mutari, ita quòd post imperfectam instituatur perfecta.

¶Ex parte verò hominum, quorum actus lege regulantur, lex rectè mutari potest propter mutationẽ conditionum hominum, quibus secundùm diuersas eorum conditiones diuersa expediunt, sicut Augu. ponit exemplum in primo de liber. arbit. * quòd si populus sit bene moderatus, & grauis, communisq; vtilitatis diligentissimus custos, rectè lex fertur, qua tali populo liceat creare sibi magistratus, per quos respublica administretur; porrò si paulatim idem populus deprauatus habeat uenale suffragium, & regimen flagitiosis sceleratisq; committant, rectè adimitur a populo talis potestas dãdi honores, & ad paucorum bonorum redit arbitrium.

* Aug. c. 6. paulo a prin. to. 1.

¶Probat secundò ratione aliam partem conclusionis sic, mensura debet esse proportionata mensurato, & regulato, sed actus hominum sunt multipliciter mutabiles propter naturalem conditionem hominum, ergo etiam lex; & exponit D. S. istam rationem per exemplum August. clarè.

¶Nota, ꝙ quia lex debet deseruire ad vtilitatem cõmunitatis, ideo potest fieri, ꝙ lex aliqua sm istos mores hominum deseruiat

ad bonum commune, ſed mutatis moribus non deſeruiet; ergo debet lex prior caſſari, & ſtatui alia lex, qua mediante procuretur bonum commune; & ergo lex debet eſſe commenſurata actibus hominum in ordine ad bonum commune, ita ꝙ ſtatuatur talis lex, quæ ſuppoſitis actibus talibus deſeruiat ad bonũ commune. Sic in exemplo eſt Aug. Honeſtis, & zeloſis ponitur lex eligendi magiſtratus; ſed mutatis moribus, cum homines efficiuntur amatores boni priuati, mutatur, & tollitur prima lex, & ſtatuiť lex, quæ obſtante malitia tollit auctoritatem a communitate eligendi magiſtratus. Intelligitur ergo lex proportionari actibus, non quòd ſtatuat malum, ſi actus ſunt mali, ſed attentis actibus ſtatuit quid exigit vtilitas communis, ſicut ex hoc, quòd communitas non eſt zeloſa, ſtatuitur, ne eligat magiſtratum, &c.

¶Confirmatur etiam concluſio argumento in cõtrarium, quia & iuſta lex mutari poteſt ꝑꝑ mutationem hominum, & morum.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ naturalis lex eſt participatio quædam legis ęternæ, vt ſupra dictum eſt; * & ideo immobilis perſeuerat, quod habet ex immobilitate, & perfectione Diuinæ rationis inſtituentis naturam; ſed ratio humana mutabilis eſt, & imperfecta; & ideo et lex mutabilis eſt. Et præterea lex naturalis cõtinet quædam uniuerſalia præcepta, quæ ſemper manẽt; lex uerò poſita ab homine continet præcepta quædam particularia ſecundùm diuerſos caſus, qui emergunt.

* q.91.ar.2.

¶Maior vera; ſed dictum fuit ſupra ſæpe, quòd eſt multiplex differentia, quia naturalis eſt quædam participatio legis ęternæ immediatè inſtituentis naturam humanam, cui connaturalis eſt lex naturæ. Et ſecundò, lex naturæ eſt communium principiorum, quæ ſemper ſunt recta, & nota, vt patuit ſupra; ſecus de lege humana, quæ eſt ex ratione humana, quæ mobilis eſt, & gradatim proficit, & in principio imperfecta, deinde perfectior; ideo & lex, cum ſit aliquid rationis. Secundò, quia lex humana habet etiam dirigere particularia, in quibus ſunt caſus, in quibus lex non habet locum. Et ſic (vt patebit artic. ſequen.) poſſunt tot caſus contingere, in quibus lex non habet vim, vt tandem per contrariam conſuetudinem abrogetur.

¶Ad minorem dico, quòd eſt vera, & ratio iam patuit propter duplicem cauſam, quæ non habet locum circa legem humanam. Quare negatur conſequentia.

¶Ad ſecundum dicẽdum, ꝙ menſura debet eſſe permanẽs quantũ eſt poſſibile; ſed in rebus mutabilibus nõ poteſt eſſe aliquid oĩno immutabiliter permanẽs; & ideo lex humana non poteſt eſſe omnino immutabilis.

¶Maior fuit ſupra expoſita ſæpius, quia menſura debet eſſe permanens quantum poſſibile eſt ſecundùm diuerſa genera menſurarum, quia menſura neceſſariorum eſt permanens ſimpliciter, ſed menſura contingentium, & mutabilium, etiam eſt mutabilis.

¶Ad minorem dico, quòd vera eſt; ſed actus humani ſunt mutabiles, & homines nunc exercitant ſe in talibus, poſtea in alijs, quæ ſunt aduerſus finem communem, ſtante tali lege; & ergo oportet ponere aliam legem, quæ ſit ad bonum commune. Quare negatur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ rectum in rebus corporalibus dr̃ abſolutè; & ideo quantũ eſt de ſe, ſemper manet rectum; ſed rectitudo legis dr̃ in ordine ad vtilitatẽ communẽ, cui nõ ſemper proportionatur vna eademq; res, ſicut dictũ eſt; * & ideo talis rectitudo mutatur.

* In corp. artic.

¶Maior conceditur, & etiam minor de recto in corporalibus quantitatiuis, id enim quod eſt rectum, ſemper eſt rectum; ſed negatur in moralibus, & in legibus humanis. Et ratio diuerſitatis eſt, quia in quantitatiuis, & corporalibus rectum dicitur abſolutè, videlicet cuius medium non exit extrema, & hoc eſt mediante quantitate rei; ſed in moralibus, & in lege dici ut reſpectiuè; quia non eſt recta lex, niſi ſit ad bonum commune; quia autem poteſt fieri, quòd lex iſta non ſit ad bonum commune propter mutationem hominum; ideo lex, quæ ſemel eſt recta, non ſemper eſt recta, quia in reſpectiuis fit variatio propter mutationem, quæ eſt in alio; & ergo ſtante eadem lege, ipſa redditur obliqua, & amittit rectitudinem propter variationem hominum. Vnde negatur conſequentia.

Vtrum lex humana ſemper ſit mutanda, quando aliquid melius occurrerit, vel nullo modo debeat mutari.

N

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſemper lex humana, quando aliquid melius occurrit, ſit mutãda. Leges enim humanæ ſunt adinuentæ per rationem humanam, ſicut etiam aliæ artes; ſed in alijs artibus mutatur id quod prius tenebať, ſi aliquid melius occurrat; ergo idem eſt etiam faciendum in legibus humanis.

¶2 Præt. Ex his, quæ præterita ſunt, prouidere poſſumus de futuris; ſed niſi leges humanæ mutatæ fuiſſent ſuperuenientibus melioribus adinuẽtionibus, multa inconuenientia ſequerẽtur, eo ꝙ leges antiquæ inueniũtur multas ruditates continere; ergo vr̃, ꝙ leges ſint mutandæ quotienſcunq; aliquid melius occurrit ſtatuendum.

¶3 Præt. Leges humanæ circa actus ſingulares hominum ſtatuuntur; in ſingularibus autem perfectam cognitionem adipiſci non poſſumus, niſi per experientiam, quæ tempore indiget, vt dicitur in 2. Ethicor. * ergo videtur, quòd per ſucceſſionem temporis poſſit aliquid melius occurrere ſtatuendum.

* Ariſtot. in princ. lib. tomo 3.

¶Sed contra eſt, quod dr̃ in Decr. diſt. 12. * Ridiculũ eſt, & ſatis abhominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus a patribus ſuſcepimus, infringi patiamur.

* Cap. ridiculum eſt.

¶Oſtenſo, quia lex debeat mutari. Hic oſtenditur, quando habet locum prædicta mutatio, an ſemper pro leui cauſa ſit mutanda lex, vel ex qua cauſa.

¶Reſpondeo, dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt; * lex humana intantùm rectè mutatur, inquantùm per eius mutationem communi vtilitati prouidetur. Habet autẽ ipſa legis mutatio quantum in ſe eſt detrimentum quoddam communis ſalutis, quia ad obſeruantiam legum plurimũ valet conſuetudo, intantùm ꝙ ea, quæ contra communem conſuetudinem fiũt, etiam ſi ſint leuiora, de ſe grauiora uidentur; vnde quando mutatur lex, diminuitur uis conſtrictiua legis, inquantùm tollitur conſuetudo; & ideo nunquam debet mutari lex humana, niſi ex aliqua parte tantum recompenſetur communi ſaluti, quãtum ex iſta parte derogatur.

* Art. præceden.

¶D. S. reſpondet tali concluſione, nunquam debet mutari lex humana, niſi ex aliqua parte tantum recompenſetur communi ſaluti, quantum ex iſta parte derogatur; hæc concluſio in ſecunda eius parte innuit, & ſupponit, ꝙ per mutationem legis communi vtilitati derogetur. Et dicit concluſio, ꝙ ſi ex altera parte, ſ. per hoc, ꝙ mutatur tantùm recompenſetur, tunc liceat mutare legem. Probatur igitur concluſio; primò ratione cum ipſo ſuppoſito; ſecundò, eadem explicatur, ibi. Quod quidem, &c. Quo ad primũ arguitur ſic. Lex humana intantum rectè mutatur, inquantum per eius mutationem communi vtilitati prouidetur; ſed ipſa mutatio ſecundùm ſe eſt detrimentum quoddam communis ſalutis, & ſ. ſecundùm ſe non eſt pro vtilitate communi; igitur ſequitur concluſio, quòd non rectè mutatur, niſi recõpenſetur tantum pro communi, &c. Maior patuit art. 1. Et fuit fundamentũ art. 1. ꝙ liceret mutare legem. Minor declaratur in litera, quia ad obſeruantiam legis plurimum valet conſuetudo in tantum, &c. Et ergo quando mutatur lex, mutatur & tollitur conſuetudo, quæ habet maximam vim, quæ conſuetudo non eſt in lege noua ſuccedente, quia nondum practicata; & ſic habetur concluſio formaliter reſpon. ꝙ non facilè eſt mutanda lex, & propter quodcunq; melius, & vtile occurrens; ſed propter magnam vtilitatem, & neceſſitatem, per quæ recompenſatur id, quod deeſt nouæ legi. Tunc ibi.

¶Quod quidẽ contingit, vel ex hoc, ꝙ aliqua maxima & euidentiſsima utilitas ex nouo ſtatuto prouenit; vel ex eo, ꝙ eſt maximè neceſsitas, ex eo ꝙ lex conſueta, aut manifeſtam iniquitatem continet, aut eius obſeruatio eſt plurimum nociua; vnde dicitur a iuriſperito, ꝙ in rebus nouis conſtituendis euidens debet eſſe vtilitas, vt recedatur ab eo iure, quod diu ęquum uiſum eſt.

¶Explicat concluſionem, præſertim quæ ſint illa, quæ recompenſant detrimentum per ablationem conſuetudinis clarè in litera; quia euidentiſſima vtilitas, & maxima neceſſitas, quæ recompenſant conſuetudinem mutandæ legis. Et poſſet ex iſtis poni concluſio reſponſiua totalis, ſic. Quando maxima vtilitas prouenit ex noua lege, vel maxima neceſſitas exigit, quòd lex conſueta mutetur, tunc lex conſueta eſt mutanda. Probatur concluſio hæc, aſſumendo priorem concluſionem prõ maiore, lex nunquam debet mutari, &c. Sed illa recompenſatio, ſcilicet conſuetudinis prioris legis recompenſatur per euidentem vtilitatem nouæ legis, & per neceſſitatem mutandi veterem, ex eo ꝙ manifeſtam iniquitatem continet, aut eius obſeruatio eſſet plurimum nociua; igitur concluſio vera.

ET confirmatur cõclusio auctoritate adducta in arg. in contr. quod continet dictum Nicolai Papæ, & intelligendũ est, cum detrimentum, quod mutatio legis affert, per aliam non recompensatur. Et vult, ꝙ non ex quacunque leui causa, lex mutanda est.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ea, quæ sunt artis, habent efficaciam ex sola ratione; & ideo vbicunq; melior ratio occurrit, est mutandum, quod prius tenebatur; sed leges habent maximam uirtutem ex consuetudine, ut Philosophus dicit in 2. Politic. * & ideo non sunt de facili mutandæ.

*Arist. c. 6. parum ante fin. to. 5.

¶Ad maiorem, vera est, quo ad inuẽtum esse per rationem; sed est diuersitas alia, quia artes solùm habent efficaciam ex ratione. Lex autem plurimum efficaciæ habet ex consuetudine; quare cõcessa minore, negatur cónsequentia, quia ars habet solùm bonitatem ex ratione, ideo quando melior ratio occurrit, tunc mutanda est, non sic de lege, sed solùm quando id, quod perit per ablationem consuetudinis recompensatur per dicta bona.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa concludit, ꝙ leges sunt mutandæ, non tamen pro quacunq; melioratione, sed pro magna utilitate, uel necessitate, ut dictum est. * Et similiter dicendum est ad tertium.

*In corp. artic.

¶Conceditur argumentum vsq; ibi. Ergo vr̃, &c. Dico, ꝙ si intelligitur, ꝙ quotienscunq; aliquid melius occurrerit, quàm continebat consueta lex, negatur; sed oportet, ꝙ ita melius occurrat, quod recompenset detrimentum, quod facit mutatio consuetudinis; vnde possumus dicere, ꝙ non propter melius est lex mutanda, quia si lex mutaretur, aliquod melius aliqualiter, quàm prius fieret pro republica, sed cum hoc recompensans damnum, quod incurrit ex mutatione, quia non esset prudentiæ in aliquo meliorare, & in alio incurrere maius damnum, &c.

¶Ad tertij consequens dicitur sicut ad secundum, ꝙ quãdo potest aliquod melius statui, ita ꝙ recompensetur detrimentũ, quod est ex mutatione, sic quòd mutanda fuerit notabiliter imperfecta, & iniqua, tunc potest alia statui, &c.

Vtrum consuetudo possit obtinere vim legis, & legem amoueat.

O 1. 2. q. 79. artic. 2. & q. 100 artic. 2. corp. Et quol. 9. ar. 15. co. 1. & 3. *q. 93. ar. 3. *q. 95. ar. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd consuetudo non possit obtinere vim legis, nec legem amouere. Lex enim humana deriuatur a lege naturæ, & a lege Diuina, vt ex supra dictis patet; * sed consuetudo hominum non potest mutare legem naturæ, nec legẽ Diuinam; ergo etiã nec legem humanã immutare potest.

¶2 Præterea. Ex multis malis non potest fieri vnum bonum; sed ille, qui incipit primò contra legem agere male facit; ergo multiplicatis similibus actibus non efficietur aliquod bonum; lex autem est quoddam bonum, cum sit regula humanorum actuum; ergo per consuetudinem non potest remoueri lex, vt ipsa consuetudo uim legis obtineat.

¶3 Præterea. Ferre leges pertinet ad publicas personas, ad quas pertinet regere communitatem, vnde priuatæ personæ legem facere non possunt; sed consuetudo inualescit per actus priuatarum personarum; ergo consuetudo non potest obtinere vim legis, per quam lex remoueatur.

¶Sed cótra est, quod Aug. dicit in epist. ad Casulanũ.* Mors populi Dei, & instituta maiorũ pro lege sunt tenẽda, & sicut preuaricatores legũ Diuinarum, & ita contẽptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt.

*Aug. circa princ. illius. & est epist. 86. tomo 2.

¶Hic determinatur dubium ex dictis de legis mutatione; quia enim dictũ est, ꝙ sit mutabilis, sed non facilè; quia mutatio habet detrimentum annexum, quia aufertur consuetudo; dubium est ergo, an si contrariũ legis etiam veniret in consuetudinem, an aboleat legem, & vim legis obtineat, sic ꝙ prior lex non obliget, sed consuetudo, sic quòd consuetudo legem tollat, & interpretetur.

¶Nota autem, quòd est multiplex lex, scilicet Diuina, naturalis, & humana positiua; posset ergo quæstio intelligi de omnibus istis, an per contrariam consuetudinem tollerentur. Et ergo D. S. in articuli corpore respondet de lege humana, in solutione verò ad primum respondet de lege Diuina, & naturali.

¶Respondeo dicẽdum, quòd omnis lex proficiscitur a ratione, & voluntate legislatoris. Lex quidem Diuina, & naturalis a rationabili Dei uoluntate, lex autem humana a uoluntate hominis ratione regulata.

¶Sicut dictum est. D. S. ponit duas conclusiones responsiuas; vnam in hoc corpore, secundam in solutione primi. Quo ad primam sic procedit; primò præmittit quoddam notabile fundamẽtale; secundò subiungit conclusionem responsiuam primam cum probatione, ibi. Sicut autem ratio, &c. Tertiò resumit eandẽ per modum corollarij, ibi. Et s̃m hoc, &c. Quo ad primum istud est notabile suppositum pro fundamento. Omnis lex proficiscitur, &c. vt in principio corporis. Et tendit ad hoc, quòd quia lex quælibet est a ratione, & volũtate; ideo & voluntas, & ratio possunt mutare, & interpretari, & tollere legem; & per consequens id, quod est signum certum mutationis voluntatis, & rationis etiam dicitur tollere, vel mutare, non gratia sui absolutè, sed vt indicat voluntatem, & rationem, & ipsa manifestat.

¶Et nota verbum D. S. cum dicit a voluntate legislatoris; quia oportet, quòd consuetudo abrogatoria legis sit aliquo modo a legislatore, saltem indirectè, vt patebit ad tertium.

¶Nota, ꝙ legem interpretari, & declarare cõuenit consuetudini, quia quando lex scripta deficit in casu emergente, cuius declaratio non reperitur in lege scripta, tunc recurrendum est ad consuetudinem. Et vtroque deficiente succedit ratio naturalis.

¶Sicut autem ratio, & uoluntas hominis manifestantur uerbo in rebus agendis, ita etiam manifestantur facto; hoc enim unusquisque eligere uidetur, ut bonum, quod opere implet; manifestum est autem, quòd uerbo humano potest & mutari lex, & etiam exponi, inquantum manifestat interiorem motum, & conceptum rationis humanæ.

¶Procedit ad cõclusionem primam responsiuam, quæ talis est. Per actus maximè multiplicatos, qui cõsuetudinem efficiunt, mutari potest lex, & exponi, & aliquid causari, quod legis virtutem obtineat. Probatur, supponendo prius dicta, sicut ratio, & volũtas hominis manifestantur verbo in rebus agendis, ita etiam manifestantur facto, sed verbo humano potest mutari lex, & exponi (quando est dubia) ergo & per actus maximè, &c. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem, & minorem; secundò conclusionem cum explicatione, ibi. Vide etiam, &c. Maior ergo patet, quia hoc vnusquisque eligere & velle videtur vt bonum, quòd opere implet; & ergo voluntas, & ratio, quorum est eligere, euidenter manifestantur in electione operis, & facto ipso; & per consequens, si opera contraria fiunt legi, voluntatis & rationis est contrariam legem præcedentem mutare, &c. Minor patet, quia verbum manifestat interiorem motum voluntatis, & conceptum rationis. Ex quibus (vt dictum est) lex habet vigorem, & destitutionem; quare ergo vera quam infert, cum dicit.

¶Vnde etiam & per actus maximè multiplicatos, qui consuetudinem efficiunt, mutari potest lex, & exponi; & etiam aliquid causari, quod legis uirtutem obtineat, inquantum scilicet per exteriores actus multiplicatos interior uoluntatis motus, & rationis conceptus efficacissimè declaratur. Cum enim aliquid multotiens fit, uidetur ex deliberato rationis iudicio prouenire.

¶Dicit hæc conclusio notãter per actus maximè multiplicatos, quia multiplicatio actuum maximè rationem, & voluntatem manifestat. Cum enim aliquid multotiens fit, vr̃ ex deliberato rationis iudicio prouenire; si enim tantùm semel fieret, posset esse locus inconsiderationis. Nota etiam circa istud verbum D. S. ꝙ per actus maximè multiplicatos abrogatur lex, &c. quia ad hoc, ꝙ consuetudo possit derogare, requiruntur duo. s. ꝙ sit rationalis, & ꝙ sit præscripta. Rationalis autem dicitur, quam non improbãt iura, sicut ꝙ aliqui admittantur ad electionem, ad quos non pertinet de iure communi, quod tamen non est improbatum iure. Irrationalis autem consuetudo, quæ reprobatur a iure, vnde vbi consuetudo obuiat omni iuri, tunc consuetudo succumbit. Sed vbi concordat consuetudo, seu toleratur ab aliquo iure, licet alijs iuribus videatur contraria, tunc consuetudo vincit, & tollit legẽ scriptam. Vide ad longum de ista materia D. Antoninũ supra per totum titulum. Explicat consequenter D. S. conclusionem, & est quasi resumptio in substantia probationis positæ supra. Vnde potest secundò sic argui, per exteriores actus multiplicatos interiorũ voluntatis motus, & rationis conceptus efficacissimè declaratur, igitur cõsuetudo habet vim legis, & est legum interpretatrix. s. in dubiis. Tenet consequentia primò ex notabili præmisso, quia lex proficiscitur, & quo s. ad institui, & destitui a ratione, & voluntate; quàre bene sequitur, ꝙ actus multiplicati rationis, & voluntatis contrarij legi, ipsam abrogent, præsertim si est consuetudo vniuersalis; derogant autem, & abrogant particulariter quo ad aliquem locum, vel populum, si est particularis consuetudo. Tenet consequentia secundò, quia actus multiplicati faciunt, & sunt consuetudo. Antecedens patet, quia opus frequenter factum est signum efficacissimum voluntatis, & rationis.

¶Et secundùm hoc consuetudo, & habet vim legis, & legem abolet, & est legum interpretatrix.

¶Infert iã probatam conclusionem per modum corollarij resu mendo, vt in littera. Quo autem ad secundã conclusionem, vt res clarior sit, ponatur hic ex solutione ad primũ. Nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra Diuinã legem, vel legem naturalem, sed solùm mutari potest per auctoritatem Diuinã. Probat, sumendo maiorem ex corpore. Consuetudo habet vim mutandi legem, inquantũ manifestat voluntatem, & rationẽ legislatoris, à quo lex proficiscit; sed cõsuetudo hominũ respectu legis Diuinæ & naturalis, nõ est huiusmodi; igitur, &c. Maior nota. Minor declaratur in solutione; quia lex naturę, & Diuina procedit a volũtate Diuina; sed consuetudo, vel actus hominũ non manifestant voluntatem Dei, sed hominis, quia nullam auctoritatem habet in legem Dei. Et ex hoc fundamento huius conclusionis ponit D. Antoninus prima par. titu. 16. c. vnico. §. 2 ꝙ requiritur in lege Papæ expressus consensus, qui & est necessarius ad hoc, quòd cõsuetudo tollat legem, quia non ex translatione populi, sed Diuina iussione, & consiliorum auctoritate, suam habet iurisdictionem, & per consequens populus per consuetudinem, non per suã legem abolere; secus de principe seculari, vt tangitur ad tertium.

ET confirmatur conclusio prima arg. in contr. Vide tñ de hoc D. S. 4. contra Gent. c. 76. vbi ostendit potestatem Papæ immediatè esse a Christo, & per consequens non ab aliquo consilio.

¶Circa hoc arg. nota D. Antoninũ, tit. 16 §. j. de varia acceptione moris. Et de hoc etiam sup. q. 58. art. 1. quia accipit pro actibus assiduis, & frequentatis, quę autem consuetudines ecclesiasticæ ligent, vide D. Antoninũ vbi iam, §. 4. quia vñis cõsuetudo vñr ligat, sed particularis alicuius ecclesiæ ligat morantes in illo loco.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ lex naturalis, & Diuina procedit a uoluntate Diuina, ut dictum est; * vnde non potest mutari per consuetudinem procedentem a uoluntate hominis, sed solùm per auctoritatem Diuinã mutari posset; & inde est, ꝙ nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra legem Diuinam, vel legem naturalem. Dicit enim Isidorus in synonimis. Vsus auctoritati cedat, prauum usum lex & ratio uincat.

* In corp. artic.

Isidorus.

¶Maior quidem vera, quia deriuatur a lege naturali, & Diuina; sed in hoc est differentia, quia lex humana habet auctoritatem & vim suam a ratione, & voluntate humana, cuius est etiam mutare legem; sed Diuina, & naturalis habent vim suam a Deo. Et secundo, consuetudo hominum procedit a voluntate hominum, & ratione, non autem a voluntate Dei, vnde plerumq; homines frequenter transgrediuntur Diuina præcepta contra volũtatem Dei. Minor conceditur, & ratio dicta est, quia consuetudo hominum procedit ex homine, qui non habet potestatem super res Diuinas. Quare negatur consequentia.

¶Nota circa hanc solutionem D. S. 2. 2. q. 57. arti. 2. ad tertium. ꝙ ius Diuinum, quod diuinitus promulgatur, diuiditur in ius naturale, & positiuum ad sanum sensum, quia s. continet naturaliter, & de se iusta, & etiam iusta solùm, quia statuta, & ex se indifferentia. Sunt enim quædam præcepta, quia bona, & aliqua prohibita, quia mala; alia verò bona, quia præcepta; alia mala, quia prohibita. Quando ergo D. S dicit, ꝙ per auctoritatem Diuinam lex Diuina mutari posset, intelligitur respectu horum, quæ sunt iuris Diuini positiui, non autem naturalis; nam de se iusta, & bona mutari non possunt, lex autem naturæ pro tanto videtur a Deo mutari posse, quia posset Deus condere alias creaturas, & aliud vniuersum, vbi posset ponere aliam legem, veruntamen stantibus istis creaturis, non videtur, quia posset mutari lex naturæ, nisi fortè secundùm aliqua accidentalia.

¶Nota etiam, quod in auctoritate Isidori intelligitur per legẽ Diuina lex, & per rationem lex naturalis; vnde vsus, id est consuetudo cedit auctoritati legis Diuinæ, & prauum vsum, idest cõsuetudinem malam (quæ eo ipso mala est, quia contra legem Diuinam, vel contra naturalem) vincat lex, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est; * leges humanæ in aliquibus casibus deficiunt; vnde possibile est, quandoq; præter legem agere, in casu. s. in quo deficit lex, & tamen actus non erit malus; & cum tales casus multiplicantur propter aliquam mutationem hominum, tunc manifestatur per consuetudinem, ꝙ lex vlterius non est vtilis; sicut etiam manifestaretur, si lex cõtraria verbo promulgaretur; si autẽ adhuc maneat ratio eadem, pp quam prima lex vtilis erat, nõ consuetudo legem, sed lex cõsuetudinẽ uincit, nisi fortè pp hoc solùm inutilis lex uideatur, quia nõ est possibile ſm cõsuetudinẽ patriæ, quæ erat vna de conditionibus legis. Difficile enim est consuetudinem multitudinis remouere.

* q. 96. ar. 6.

¶Ad maiorem, vera, tamen in proposito posset fieri, vt mala multa faciant vt bonum non sit bonum, idest multi actus contra legem de se bonam possunt facere, ne habeat ratione bonæ legis, per hoc, quòd lex non erit possibilis secundùm consuetudinem patriæ, vt patuit, q. 95. artic. 3. & vt amittat vim quam habebat ex consuetudine. Ad minorem, negatur vniuersaliter, quia in casu præter legem agens, potest bene facere. Et cum frequenter lex defecerit, potest frequenter cõtra legem agi licitè, & benè, & per tales actus monstrabatur apertè, quia lex non sit vtilis, & iustè abrogatur; sed verum est, quòd potest malè agi cõtra legem, si maneat ratio vtilitatis legis. Et tamen ex hoc ipso, quòd frequenter malè agitur contra legem, potest abrogari lex, quia amittit vnam conditionem bonæ legis, s. possibilitatem, iuxta consuetudinem patriæ. Vltra; ergo, &c. Dico, quòd quando lex deficit, & est inutilis, tunc efficitur aliquod bonum, & ipsi actus, qui sunt præter legem, sunt boni; si autem sunt mali, non efficiunt bonum de per se; vnde & lex tunc consuetudinem vincit, nisi fortè per accidens, &c, vt in fine solutionis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ multitudo, in qua cõsuetudo introducitur, duplicis conditionis esse potest. Si enim sit libera multitudo, quæ possit sibi legem facere, plus est consensus totius multitudinis ad aliquid obseruandum, quam consuetudo manifestat, quam auctoritas principis, qui non habet potestatem condendi legẽ, nisi inquantum gerit personam multitudinis; unde licet singulæ personæ non possint condere legem, tamen totus populus condere legem potest. Si uero multitudo non habeat liberam potestatem cõdendi sibi legem, vel legem a superiori potestate positam remouendi, tamen ipsa consuetudo in tali multitudine præualens obtinet uim legis, inquantum per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legem imponere; ex hoc enim ipso videntur approbare, quod consuetudo induxit.

¶Ad maiorem negatur, ꝙ solùm publicæ personæ, immo & multitudo libera potest condere legem, nec publica persona potest condere legem, nisi vt gerit personam multitudinis. Sed verum est, ꝙ multitudo, quæ non est libera, non habet condere legem, nisi per dissimulationem, & implicitam approbationem principis. Ad probationem dico, ꝙ personæ priuatæ nõ possunt facere legem, tamen totus populus, si sit liber. Ad minorem negatur, ꝙ semper consuetudo inualescat per actus priuatarum personarum paucarum, immo per actus totius populi, & liberi. Quare negatur cõsequentia, tum quia populus liber dat potestatem publicis personis, & ipsum constituit, vt supra tactum fuit, & eius voluntate, & auctoritate lex statuitur, & per consequens abrogatur. Tum secundò, quòd si multitudo, in qua præualet consuetudo, non sit libera, nec habeat constituere principem, & rectorem, tamen rationalis, & præscripta consuetudo abrogat legem, & vt videtur D. Antonino sine scientia Principis. Difficile enim esset scire omnes consuetudines, quæ seruantur. Vide D. Antoninũ supra § 2. quia alij volunt, quòd requiratur scientia, & tolerantia, ex quibus arguitur implicitus consensus, qui idem operatur, quod expressus, & quandoque plus, &c.

Vtrum Rectores multitudinis possint in legibus humanis dispensare.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ rectores multitudinis non possint in legibus humanis dispensare. Lex enim statuta est pro communi utilitate, ut Isido. dicit; * sed commune bonum non debet intermitti pro priuato commodo alicuius personæ, quia vt dicit Phil. in 1. Ethic. * Bonũ gentis diuinius est, quàm bonum unius hominis; ergo videtur, quòd non debeat dispensari cum aliquo, ut contra legem communem agat.

P

Supra q. 96. ar. 6. cor. Et infr. q. 100. ar. 8. cor. Et 2. 2. q. 88. ar. 10. cor. & ad 2. Et q. 89. art. 9. & q. 147. ar. 4. cor. & ad 1. Et 1. di. 17. arti. 4. Et 4. dist. 15. q. 3. ar. 2. q. 1. & dist. 27. q. 1. arti. 3. ad 4. Et 3. contra G. c. 125. fi.

¶2 Præt. Illis, qui super alios constituuntur, præcipitur. Deuter. 1. Ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est; sed concedere alicui, quod communiter denegatur omnibus, videtur esse acceptio personarum; ergo huiusmodi dispensationes facere rectores multitudinis non possunt, cum hoc sit contra præceptum legis Diuinæ.

* Isid. lib. 5. Ethimol. cap. 21.

* Arist. li. 1. Ethic. c. 2. in fi. to. 5.

Deut. 1.

¶3 Præt. Lex humana, cũ si sit recta, oportet, ꝙ consonet legi naturali, & legi Diuinę, aliter enim nõ congrueret religioni, nec conueniret disciplinæ, quod requiritur ad legem, vt Isid. dicit; * sed in lege naturali, & Diuina nullus hõ potest dispensare, ergo nec ẽt in lege humana.

* Isid. lib. 5. c. 3. in fi.

¶Sed

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit. 1. ad Corin. 9. Dispensatio mihi credita est.

¶Hic inquirit, quomodo humana lex possit mutari partialiter, scilicet per dispensationem.

¶Respondeo dicendũ, ꝗ dispensatio propriè importat commensurationem alicuius communis ad singula; unde etiam gubernator familiæ dicitur dispensator, inquantum unicuique de familia cum pondere, & mensura distribuit, & operationes, & necessaria uitæ. Sic igitur, & in quacunque multitudine ex eo dicitur aliquis dispẽsare, quia ordinat qualiter aliquod commune præceptum sit a singulis adimplendum.

¶D.S. in hoc corp. primò declarat quid nominis dispensationis; secundò subiungit responsionem, ibi. Contingit autem, &c. Vult ergo primò, ꝗ dispensare dicit' aliquis in lege, quia ordinat qualiter commune præceptum sit a singulis adimplendum, & hoc ostendit ex quid nominis dispensationis in communi, & per exẽplum in iconomicis; quia gubernator familię dicitur dispensare, inquãtum vnicuiq; tribuit in pondere, & mensura, ita vt dicatur dispensare quasi diuersis pensare, & ponderare, quantum conueniat laboribus, & necessarijs vitæ. Patet igitur, quòd dispensare in proposito. f. in lege est, vt dictum est per similitudinem ad dispensationem gubernatoris familiæ, &c.

¶Nota de hoc S. Tho. 2. 2. q. 88. arti. 10. quia dispensare in lege est determinare in particulari casu, legem non esse seruandam, ita ꝗ dispensatio dicat commẽsurationem, distributionem, vel applicationem communis alicuius ad ea, quæ sub ipso continentur. Et ſm Sco. in tertio, dist. 37. duplex est dispensatio. f. iuris reuocatio, & iuris declaratio. Dispensat autem legislator in iure, quando reuocat pręceptum iuris positiui facti ab eo, non quidem faciens, ꝗ actu prohibito, vel præcepto manente ſm se, auferatur ratio illiciti, & fiat licitum; dispensare igitur non est facere, ꝗ stante præcepto liceat facere contra præceptum, sed est reuocare præceptũ, vel declarare quomodo debeat intelligi. Hæc ille in sententia.

¶Contingit autem quandoque, ꝗ aliquod præceptũ, quod est ad commodum multitudinis vt in pluribus, non est conueniens huic personæ, uel in hoc casu, quia uel per hoc impediretur aliquid melius, uel etiam induceretur aliquod malum, sicut ex supra dictis patet. * Periculosum autem esset, ut hoc iudicio cuiuslibet committeretur, nisi fortè propter euidens, & subitum periculum, vt supra dictum est. *

¶Hic consequenter D.S. respondet quæsito, & hoc dupliciter. Primò respondet, ꝗ competat rectori multitudinis ordinariè dispensare; secundò, quando eidem non liceat dispensare, ibi. Si autem, &c. Quo ad primum ponit talem conclusionem. Ille qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispẽsandi in lege humana. Circa hanc conclusionẽ primò ponit rationem in cõi; secundò probat etiam, ꝗ eidem competat dispensare ordinariè cũ ipsa cõclusione, quã ponit, ibi. Et ideo ille, &c. Arguitur ergo sic primò, qñq; aliquod præceptum, quod est ad commodũ multitudinis vt in pluribus, non est conueniens huic personæ, vel in hoc casu; sed periculosum esset, vt hoc iudicio cuiuslibet cõmitteretur (nisi fortè pp euidens, & subitum periculum) ergo cõclusio vera. Maior declaratur, quia si præceptũ semper seruaretur in oĩ casu, & ad quãlibet personã, p hoc impediret' aliquod melius, vt patuit q. 96. art. 6. quare maior vera, ꝗ cõtingit, ꝗ præceptũ non sit semper seruandum, & f. sit in hoc dispẽsandum. Minorem D.S. relinquit notã, donens tñ limitationem, quia ordinariè dispensare nõ pertinet ad iudicium cuiuslibet extra casum necessitatis, quia non quilibet est tantæ discretionis, vt possit cognoscere quid expediat pro vtilitate communi, vt patuit art. 6. præced. quæst. tantùm propter euidens periculum, licet particulari personæ non obseruare legem, ex dispensatione necessitatis subitæ, & euidentis.

¶Et ideo ille, qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispensandi in lege humana, quæ suæ auctoritati innititur, vt scilicet in personis, uel casibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, vt præceptum legis non seruetur.

¶Subiungit ipsam conclusionem iam probatam in communi, circa quam ponit specialiter rationem, quare dispensari conueniat rectori ordinariè, & posset sic argui; illi ordinariè competit auctoritas dispensandi, vt scilicet in personis, vel casibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, vt præceptum legis non seruetur, cuius auctoritate lex humana innititur; sed is, qui habet regere communitatem, est huiusmodi; igitur, &c. Et nota verba, vt f. in personis, quia in ipsis D.S. notat quid sit dispensare, & qñ liceat, f. cum lex ſm tenorem verborum seruata non esset vtilis, tunc enim potest præsidens, & rector dispensare, quare D.S. Cõsequenter ibi.

¶Si autem absque hac ratione pro sola voluntate licentiã tribuat, non erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudens. Infidelis quidem, si non habet intentionem ad bonum commune. Imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret, propter qđ Dominus dicit Luc. 12. Quis putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem cõstituit Dominus super familiam suam.

¶Respõdet per oppositum ad legitimã causam dispensandi, qñ non liceat dispensare. f. absq; hac ratione. i. quando lex non deficit, & non impediretur aliquod melius, & nihil mali ex legis obseruatione proueniret, sed pro sola voluntate licentiam tribuat rector, tunc enim esset infidelis, & imprudẽs, &c. vt D.S. declarat. Patet igit' ex his dictis summariè, ꝗ conuenit (iuxta dicta, q. præced. art. 6.) præter verba legis agere, & eã in casu, & personis non obseruare, & per consequens dare licentiã non obseruandi, quod est dispensare. Et quia personis priuatis non competit, ideo personæ publicæ, & habenti auctoritatem super legem, & per consequens rector multitudinis potest dispensare in talibus casibus.

ET confirmatur prima conclusio auctoritate Apostoli in argumento in contrarium adducta. Circa auctoritatem vide D.S. ibidem in postilla; quia vult, quòd si inuitus, idest solo præcepto coactus, Euangelij dispensatio mihi credita est, sicut seruo, vt scilicet dispenset ad aliorum vtilitatem, nõ meam; quasi dicat, alijs proficio, non mihi, &c. Et sufficit ad propositum, ꝗ Apostolus tanquam rector, & gubernator Euangelicus habuit creditam, & commissam auctoritatem dispensandi, in his, quæ non proficerent saluti; pari ratione, & alij præsidentes vnusquisq; secundùm exigentiam auctoritatis suę possunt dispensare.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝗ quando cum aliquo dispensatur, ut legem communem non seruet, non debet fieri in præiudicium boni communis; sed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat.

¶Maior conceditur, & patuit supra, quæst. 90. artic. 2. Conceditur & minor; sed negatur cõsequentia, quia (vt patuit ex corp.) nõ debet dispensari nisi propter communem vtilitatem, quæ per obseruantiã verborum legis impediretur, vel induceretur aliquod malum. Et probat hoc argumentum, ꝗ non licet agere contra intentionem legis, quę est ad bonum Diuinum, licet autem agere præter verba legis. Et ad hoc tendit dispensatio.

¶Ad secundum dicendum, quòd non est acceptio personarum, si non seruentur ęqualia in personis inæqualibus; vnde quando conditio alicuius personæ requirit, ut rationabiliter in ea aliquid specialiter obseruetur, non est personarum acceptio, si sibi aliqua specialis gratia fiat.

¶Maior conceditur, & vide de ea secunda secundæ, q. 63. art. 4. Minor negatur, si in aliqua persona inueniatur conditio, ratione cuius rationabiliter aliquid speciale obseruatur. Sicut habet D.S. vbi iam, secunda secundæ, artic. 2. exemplum; quia cum diuitibus, & potentibus facilius dispensatur in matrimonio contrahendo in gradibus prohibitis, quia dispensatio cum talibus deseruit fœderi pacis communis; vnde sicut ibidem declaratur, non est talis dispensatio acceptio personarum; quare negatur consequentia, quia rectores per hoc non accipiunt personas.

¶Ad tertium dicendum, ꝗ lex naturalis, inquantum continet præcepta communia, quæ nunqam fallunt, dispensationem recipere nõ potest; in alijs verò præceptis, quæ sunt quasi conclusiones præceptorum communiũ, quandoq; per hominem dispensatur, puta ꝗ mutuũ non reddatur proditori patriæ, uel aliquid huiusmodi. Ad legem autem Diuinam ita se habet quilibet homo, sicut persona priuata ad legem publicam, cui subijcitur; vnde sicut in lege humana publica non potest dispensare, nisi ille, a quo lex auctoritatem habet, uel is, cui ipse commiserit; ita in præceptis iuris Diuini, quæ sunt a Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, uel is, cui ipse specialiter commisit.

¶Ad maiorem dico, ꝗ lex humana dicitur cõsonari legi Diuinæ, & naturali, idest non debet esse contraria; sed non oportet, ꝗ sibi consonet per perfectam adæquationem, & conformitatem; nam hoc est impossibile, vt patuit artic. 1. ad primum.

¶Ad minorem dr primò, ꝗ in lege naturali quo ad communia præcepta non recipit dispensationem, nec ab homine, nec a Deo, quia cum contineant infallibilem ęquitatem, & rectitudinẽ, Deus contra ipsa non facit; sed quo ad præcepta, quæ sunt cõclusiones, recipit lex naturalis dispensationem ab homine, ordinariè quidẽ a præsidente, sed in euidenti periculo etiam a persona priuata. Et de hoc supra, quæst. 94. artic. 4. & quæst. 96. artic. 6.

¶ Secundò dicitur ad minorem, quòd in lege Diuina non potest dispensare homo auctoritate propria, sed solùm habens specialem commissionem, eo tamen modo, quo lex Diuina admittit dispensationem, vt infra, quæst. 100. artic. 8. dicetur. Sed negatur consequentia; quia & minor non est omnino veranam & naturalis lex quo ad aliquas cōclusiones recipit dispensationem, multò magis lex humana.

¶ Nota, ꝙ cum D. S. dicit in ista solutione, quòd Deus dispensare possit in lege Diuina, vel is, cui specialiter commiserit, sicut fuerunt Apostoli, & hodie Papa, intelligendus est de his, quæ sunt iuris Diuini positiui, non autem, quæ sunt iuris Diuini naturalis, de qua distinctione patuit artic. 3. ad primum. Patet enim, ꝙ ceremonialia veteris legis, quæ est lex Diuina omnino cassata, & dispensata sunt quo ad omnimodam reuocationem, vt patet etiam apud Scotū vbi supra. An autem ea, quæ sunt iuris Diuini naturalis Deus dispensare possit, videbitur infra q. 100. art. 8.

Quæstio Nonagesimaoctaua.

De lege veteri.

Consequenter considerandum est de lege veteri; & primò, de ipsa lege. Secundò, de præceptis eius. Circa primum quæruntur sex. Primò, vtrum lex uetus sit bona. Secundò, vtrum sit a Deo. Tertiò, vtrum sit ab eo mediantibus Angelis. Quartò, vtrum data sit omnibus. Quintò, vtrum omnes obliget. Sextò, vtrum congruo tempore fuerit data.

¶ Iuxta ordinem, quem D. S. supra, quæst. 91. innuit. Hic consequenter correspondenter ad articulum quintum, determinatur de Diuina lege, quæ diuiditur in veterem, & nouam, vt patuit supra, quæst. 91. artic. 5. Et quia vetus disponit ad nouam, sicut imperfectum ad perfectum in eodem genere, vt patebit infra, quæstio 106. & quæst. 107. Ideo primò agit de lege veteri; secundò de lege noua, quæ & lex Euangelica dicitur, in quæst. 106. vt enim supra patuit D. S. determinando de legibus, obseruat ordinem generationis, vel durationis. Circa primum, primò agitur de lege veteri secundùm se, secundò de præceptis eius, in quæst. sequenti. Circa primum quattuor inquiruntur. Primum, de qualitate eius. Secundum de auctore eius, art. 2. Tertium, de subditis eius, art. 4. Quartum, de tempore traditionis eius, artic. 6.

Vtrum lex vetus sit bona.

Ad primum sic proceditur. Videtur, ꝙ lex vetus non fuerit bona. Dicitur enim Ezech. 20. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus nō viuent; sed lex non dicitur bona, nisi propter bonitatem præceptorum quæ continet; ergo lex vetus non fuit bona.

¶ 2 Præt. Ad bonitatem legis pertinet, vt communi saluti proficiat, sicut Isidorus dicit; sed lex vetus non fuit salutifera, sed magis mortifera, & nociua. Dicit enim Apostolus Rom. 5. Sine lege peccatum mortuum erat, ego autem viuebam sine lege aliquando, sed cum uenisset mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum. Et Rom. 5. Lex subintrauit, ut abundaret delictum; ergo lex vetus non fuit bona.

¶ 3 Præterea. Ad bonitatem legis pertinet, quòd sit possibilis ad obseruandum, & secundùm naturam, & secundùm humanam consuetudinem, sed hoc non habuit lex vetus. Dicit enim Petrus Actuum 15. Quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque nos, neque Patres nostri portare potuimus; ergo uidetur, quòd lex vetus non fuerit bona.

¶ Sed contra est, quod Apost. dicit Ro. 5. Itaq; lex quidem sancta est, & mandatum sanctū, & iustū, & bonum.

¶ Hic ergo primò inquirit de qualitate veteris legis, quæ est bonitas; & mouetur, præsertim propter errorem, & hæresim Manichæorum, qui dicebant veterem legem, non a bono principio esse, sed a malo, vt habet D. S. secundo senten. dist. 1. q. 1. art. 1. & per consequens non esset bona bonitate Theologica. Sed antequam accedamus ad textum, nota pro intellectu quid nomine veteris legis. Lex enim vetus multis modis accipitur: vno modo lex dicitur tota scriptura veteris testamenti, sicut dicitur Ioan. 15. vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est odio habuerunt, &c. Cōstat autem, ꝙ hoc scribitur in libro Psalmorum. Secundo autem lex dicitur scriptura quinq; librorum Moysi, vt habetur Deut. 33. Legē præcepit nobis Moyses. Tertio modo decalogus præceptorum dicitur lex, iuxta illud Exo. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem, ac mandata, quæ scripsi, vt doceas. Quartò dicitur lex tota continentia ceremonialium, secundùm illud Hebr. 10. Vmbra habens lex futurorum bonorum. Quintò dicitur lex aliquod speciale præceptum ceremoniale, secundùm illud Leuit. 7. Hæc est lex hostiæ pacificorum. In proposito igitur quæsito huius articuli, & consequenter in isto tractatu de veteri lege, accipitur vetus lex secundo modo, pro tota doctrina legis Moysi, scilicet quantum ad moralia, & ceremonialia, & iudicialia præcepta. Sic enim & Apostolus loquitur de veteri lege ad Roman. 5. in auctoritate exponenda in solutione secundi in oppositum. Et hoc patet ex processu Doct. Sanct. qui in hoc tractatu de moralibus, ceremonialibus, & iudicialibus librorum Moysi ex intentione determinat. Hoc notato videndum est de corpore.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ absq; omni dubio lex vetus bona fuit; sicut enim doctrina ostenditur esse uera ex hoc, ꝙ consonat rationi rectæ, ita etiam lex aliqua ostenditur esse bona ex hoc, quòd consonat rationi.

¶ D. S. hic duo facit. Primò respondet quæsito; secundò eandem responsionem limitat, & explicat, ibi. Sed notandum, &c. Quo ad primum deducit talem conclusionem responsiuam. Absq; enim dubio lex vetus bona fuit. Dicit notanter fuit bona; quia (vt dictum est) sub lege veteri comprehenduntur triplicia præcepta, ex quibus duo amiserunt iam rationem legis, immo ceremonialia nō sunt bona nunc, sed mortifera, licet moralia adhuc, & semper bona sint, sed quia non omnia præcepta bona sunt, sed quandoq; fuerunt, ideo dicit, fuit. Probat ergo conclusionem ratione, deinde ostendit probationem ipsam fundatam esse in Apostolo, ibi. Et hoc est, &c. Quo ad primum arguitur sic. Lex aliqua ostenditur esse bona ex hoc, ꝙ consonat rationi; sed lex vetus rationi cōsonabat, scilicet ante promulgationem Euangelij, igitur pro tunc bona fuit. Maiorem hanc ponit primò cum conclusione; secundò minorem, ibi. Lex autem, &c. Maior ergo quamuis ex supradictis pateat, tamen D. S. eam hic probat a proportione de doctrina, quæ est vera ex hoc, ꝙ consonat rationi rectæ; vt enim habet D. S. secunda secundæ, q. 110. artic. 3. ad tertium. Veritas doctrinæ consistit in quadam manifestatione verborum, de quibus est scientia, & per consequens (vt hic dicit) ipsa est vera, etiam ex hoc, ꝙ rationi rectæ cōsonat. Vnde ex eadem doctrina habet veritatem, & lex bonitatem, scilicet ex conformitate ad rectam rationem.

¶ Nota autem, quòd lex habet bonitatem, quia conformis rationi, etiam naturali, vt statim patebit.

¶ Lex autem vetus rationi consonabat; quia concupiscentiam reprimebat, quæ rationi aduersatur, ut patet in illo mandato. Nō concupisces rem proximi tui, quod ponitur Exo. 20. Ipsa etiam omnia peccata prohibebat, quę sunt cōtra rationē; vnde manifestum est, ꝙ bona erat.

¶ Subiungit minorem prædictam quam probat; quia lex vetus prohibebat concupiscentiam, ipsa etiam prohibebat omnia peccata, quæ sunt contra rationem; igitur minor vera. Antecedens pro prima parte Exo. 20. & secunda pars patebit infra magis; consequentia clara, quia prohibere id, quod est contra rationem, & quod ratio recta prohibet, est consonare rationi.

¶ Nota autem, ꝙ in hac probatione minoris D. S. vnū tangit, de quo extensius loquitur super Apost. ad Rom. 7. quia videlicet concupiscentia, quā lex prohibuit in loco dicto, nō est peccatum commune communitate prædicationis ad omnia peccata; quia D. S. dicit, ꝙ prohibebat concupiscentiā, & oīa peccata, innuens per hoc, ꝙ cōcupiscentiā nō cōprehendat oīa peccata. Capit igitur cōcupiscentia specialiter pro appetitu rei alienæ, & vxoris alienę, quæ per adulterium violatur; quia ista peccata etiā in ipsa concupiscentia habent quandā delectationem, quod non contingit in alijs peccatis; & per prohibitione cōcupiscētiæ Apostolus probat bonitatē legis veteris, quia vult ostendere, ꝙ sine lege peccatū nō cognoscebatur, inquantū pertinet ad offensam Dei, & hoc maximè patet in hoc, ꝙ lex Dei prohibet concupiscentiā, quæ ab homine nō prohibetur, nam solus Deus hominem reum reputat pp cōcupiscentiā cordis. De ista materia, quomodo videlicet concupiscentia sit specialis, q̄ in lege prohibetur. Vide sup. q. 87. ar. 4. ad 2.

¶ Et hæc est ratio Apostoli Rom. 7. Condelector, inquit, legi Dei secundùm interiorem hominem. Et iterū. Consentio legi, quoniam bona est.

¶ Ostendit hanc rationem esse fundatā in Apostolo, immo esse rationem Apostoli, quæ probat ad Rom. 7. legem veterem fuisse bonam; vult enim Apostolus, ꝙ quia lex prohibet malum, quod ipse sm rectā rationem non vult, & odit naturaliter, ratio ei consentit, & in ea delectatur tanquā in eo, quod ei consentiens rationi.

¶ Vnde nota, ꝙ inclinatio hominis sm rationem ad volendum bonum, & fugiendum malū, est sm naturam, vel gratiam, & vtraque est bona. Et ergo quia lex huic inclinationi consentit, præcipiendo bonum, & prohibendo malum, eadem ratione est bona. Et ergo Apostolus ex conformitate ad rationem, vel naturalem, vel informatā fide probat legem esse bonā. Et hoc D. S. hic intendit.

¶ Sed

Marginal notes: Q. — 1 ref. ar. 1. a. 1. & 2. & 3. & Ro. 9. lect. 2. & 3. & Gala. 1. lect. 7. & Ezech. 20. — Isid. lib. 5. e. 3. in fi. — Rom. 5. — Rom. 5. — Act. 15. — Rom. 5. — Quot modis lex vetus.

¶ Sed notandum est, quòd bonum diuersos gradus habet, vt Dionysius dicit 4.c.de Diui. Nomi.* Est enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas est in his, quæ ad finé ordinantur, quando aliquid est tale, quod per se est sufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonum est, quod operatur aliquid ad hoc, quòd perueniatur ad finem, non tamen sufficit ad hoc, quòd ad finem perducat; sicut medicina perfectè bona est, quæ hominem sanat, imperfecta autem est, quæ hominem adiuuat, sed tamen sanare non potest.

* Dionys. parte 4. à medio.

¶ Hic consequenter D.S. explicat, & limitat præcedentem cõclusionem duobus notabilibus, ex quibus in fine talem venatur conclusionem limitatiuam. Lex quidem vetus bona est, sed imperfecta Hanc conclusionem probat primò ratione ex notabilibus, secundò auctoritate quam ponit cum ipsa conclusione, ibi. Et inde est, &c Ratione sic, pfecta bonitas est in his, quæ ad finé ordinantur, quando aliquid est tale, &c vt in littera: sed lex vetus non potuit inducere ad finem suum, licet ad ipsum adiuuaret, igitur conclusio vera. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem, & probat per primum notabile, secundò probat minorem ex secundò, ibi. Est autem sciendum, &c. Pro maiore supponit, & notat, ꝙ est duplex bonum, scilicet perfectum, & imperfectum, vt patet ex Dionysio, & probat eam exemplariter de medicina in littera.

¶ Nota, quòd maior notanter dicit perfecta bonitas in his, quæ ad finem ordinantur, quia gradus bonitatis in medijs attenditur pœnes inducere ad finem; sed in bonis absolutè, & finalibus attenditur gradus bonitatis pœnes accessum, & maiorem participationem primi boni. Quare dicit Doct. Sanct. in his, &c. Deinde cum dicit.

¶ Est autem sciendum, quòd est alius finis legis humanæ, & alius legis Diuinæ. Legis enim humanæ finis est temporalis tranquillitas ciuitatis, ad quem finem peruenit lex cohibendo exteriores actus quantum ad illa mala, quæ possunt perturbare pacificum statum ciuitatis. Finis autem legis Diuinæ est perducere hominem ad finem fœlicitatis æternæ, qui quidem finis impeditur per quodcumque peccatum, & non solùm per actus exteriores, sed etiam interiores; & ideo illud quod sufficit ad perfectionem legis humanæ vt scilicet peccata prohibeat, & pęnam apponat, non sufficit ad perfectionem legis Diuinæ, sed oportet, quòd hominem totaliter faciat idoneũ ad participationẽ fœlicitatis æternæ.

¶ Deducit minorem prædictam suppletam notando differentiam inter finem legis humanæ, & Diuinæ. Ex qua differentia clarè notat, assumit sic pro minore. Ad perfectionem legis Diuinæ, quæ est scilicet perducere ad finem, qui est fœlicitas ęterna, requiritur, ꝙ hominem totaliter faciat idoneum ad participationem fęlicitatis æternæ, sed vetus lex hoc facere non potuit, igi minor vera. Maior ista patet ex differentia notata inter legẽ humanã, & Diuinã, quo ad differentiam finis. Et patet etiam de se, quia nullus consequitur beatitudinem nisi totus idoneus.

¶ Nota autem verbum D.S. cũ dicit, finis legis Diuinæ est beatitudo, &c. quia loquitur de lege Diuina vt extendit se ad nouam & veterem. Ex quo patet, quod supra dictum fuit, quod idem est finis no æ, & vete. legis. q. 91 articulo 5. quare licet immediatè ordinarentur istæ leges ad aliud bonum expresè vtrobique politicum ex parte subditorum, tñ ex parte legislatoris idẽ est finis.

¶ Quod quidem fieri non potest nisi per gratiam Spiritus sancti, per quam diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ legem adimplet. Gratia enim Dei vita æterna, vt dicitur Ro. 6. hanc autem gratiam lex vetus conferre non potuit, reseruabatur enim hoc Christo, quia vt dicitur Ioan. primo. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

¶ Probat minorem proximam quam suppleui sic, homo redditur idoneus totaliter ad participationem veræ beatitudinis p gratiam Spiritus sancti, sed hanc gratiam lex vetus dare non potuit, igitur minor vera. Maior ista fundatur in Apostolo. Minor ista patet, quia dare gratiam reseruabatur Christo. Tunc ibi.

¶ Et inde est, quòd lex vetus bona quidem est. * sed imperfecta, secundùm illud Heb. 5. Nihil ad perfectum adduxit lex.

* Heb. 7.

¶ Infert conclusionem ipsam limitatiuam, & probat eam secũdo quo ad secundam partem auctoritate Apostoli ad Hebreos. Et intelligitur, quòd nihil ad perfectum, idest ad perfectioné nec iustitiæ nec patriæ adduxit.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro conclusione responsiua. Circa hoc argumentũ nota, quòd Apostolus in illis verbis concludit intentum suum ibidem, scilicet quòd lex non solũ modo non sit peccatum, sed bona tanquam faciens cognoscere peccatum, & prohibẽs ipsum, & quod dicit lex quidem sancta est intelligitur de tota lege, quia in Deum ordinat. Secundò idẽ cõcludit quo ad mandatum particulare legis, scilicet ceremonialia præcepta, quæ ordinant ad Deum, vnde dicit, & mandatum sanctum est. Sed quod dicit Iustum pertinet ad præcepta iudicialia, quibus homo debito modo ordinatur ad proximũ. Quod autem dẽ, Bonum intelligitur. i. honestum quantum ad moralia, quę qa sunt de dictamine rationis naturalis vt infra patebit, ideo honesta. Est enim honestum idem, quod rationi conforme.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus loquitur ibi de præceptis cerimonialibus, q̃ quidẽ dicuntur non bona, quia gratiam non conferrebant, per quã homines a peccato mundarentur, cum tamen per huiusmodi se peccatores ostenderent; vnde signanter dicitur.* Et iudicia in quibus non viuent, idest per quæ vitam gratiæ obtinere non possunt, & postea subditur. Et pollui eos in muneribus suis, idest pollutos ostendi cũ offerrent omne id, quod aperit vuluam propter delicta sua.

* Ezech. 20.

¶ Ad maiorem, intelligitur auctoritas illa dedi præcepta ceremonialia non bona, scilicet bonitate perfecta, quæ est inductiuã esse, & causatiuum gratiæ. Similiter de iudicijs, præcipiebat enim vetus lex oblationes, & sacrificia, & primogenita animalium p quæ ostendebant se peccatores, & tamen non contulit gratiam emundantem. Cum quo stat, quòd habuit aliquam bonitaté imperfectam, quia innotescebat peccatum, & ipsum prohibebat, & disponebat ad Christum venturum. Et vide Nico de Lyra, super ista auctoritate, qui D.S. in hac solutione allegat. Et cum hoc ponit aliam expositionem Rabi Salo. qui dicit, quòd quamuis præcepta veteris legis essent bona in se, eo quòd erant contentiua iustitiæ, tamen nõ erant bona transgressoribus, qui puniendi erãt grauius post agnitam Domini voluntatẽ, & iudicia in quibus nõ viuent, idest morięt. Præcepta enim iudicialia in pluribus casibus dicebant mortem inferendam transgressoribus Et secundùm hanc expositionem etiam patet, quòd præcepta sunt in se bona. Ad minorem, conceditur ergo, &c. verum non fuit bona bonitate medij perfecti, quæ consistit in habere virtutem inductiuã finis ratione dispositionis, quæ est necessitas, quod facit noua lex, quæ habet rationem, quæ est dispositio immediata ad beatitudinem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex dicitur occidisse non quidem effectiuè, sed occasionaliter ex sua imperfectione, inquantum scilicet gratiam non conferebat per quam homines implere possent, quod mandabat, vel uitare, quod uetabat; & sic occasio ista nõ erat data, sed sumpta ab hominibus, unde & Apostolus ibidem dicit. Occasione accepta peccatum per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Ex hac enim ratione dicitur, quòd lex subintrauit vt abundaret delictum, vt sit ut, teneatur consecutiuè non causaliter, inquantum scilicet homines accipientes occasionem a lege, abundantius peccauerunt; tum quia grauius fuit peccatum post legis prohibitionem, tum etiã, quia concupiscentia creuit, magis enim concupiscimus, qđ nobis prohibet.

¶ Maior conceditur, & patuit supra. Sed minor negatur, & ad primam auctoritatẽ, quę probat, quod fuerit mortifera. dico, quòd sine lege peccatum mortuum fuerit non quia ante legem nõ esset peccatum, cum per vnum hominem prius intrauerit, sed quia peccatum mortuum erat, vel quantum ad cognitionem hominis, qui nesciebat esse peccata, puta concupiscẽtiam; vel quia erat mortuum, quia non habebat peccatum tantã efficaciam inducẽdi hominem ad mortem, sicut postea occasione accepta sub lege. Vltra ad aliam partem auctoritatis, scilicet ego autem viuebam, intelligitur dupliciter. Vno modo quantum ad id, quod homini videbatur de seipso dum ignorabat peccatum esse id per qđ mortuus erat, Apoc. tertio. Nomẽ habes, quòd viuas, sed mortuus es. Secundò intelligitur per comparationem ad mortem, quæ consecuta est occasione legis. Dicuntur enim minus peccantes viuere in comparatione ad eos qui magis peccant. Vltra dico, quòd peccatum reuixisse per legem, intelligitur vno modo quantum ad cognitionem. Secundò quantum ad virtutem, quia data lege occasionaliter augmentata est virtus peccati, quia peccatum accepit occasionem ex lege, quia aucta est ratio præuaricationis, & creuit desiderium peccandi. Vnde reuixit peccatum, non quia lex sit causa, nec quia dedit occasionem peccandi, sed quia vel ipsum accepit vel homo occasionem ex lege. Dare enim occasioné peccandi est

candi est, scandalizare, & per consequens est peccare. quod fit qñ quis facit opus minus rectum vnde proximus scandalizatur. Sed si quis rectum opus faciat non dat occasionem peccati; quia igitur lex rectum aliquid fecit, quia peccatum prohibuit, ideo non dedit occasionem peccandi, sed homo occasionem ex lege accepit, vnde reuixit peccatum occasionaliter, occasione accepta non data; quare ex illa auctoritate non habetur, quòd fuerit mala, sed imperfecta, ratione cuius imperfectionis, scilicet quia non conferebat gratiam, homines acceperunt occasionẽ peccandi, quare non fuit de se mortifera. Ad secundam auctoritatem dico, ꝙ lex subintrauit, idest quasi media intrauit inter peccatum hominis, & donum gratiæ Christi vt abundaret delictum. dico, quòd exponitur tripliciter. Vno modo, quòd hoc, quod dicitur, vt, tenetur consecutiuè non causaliter, quia lex non fuit data vt homines peccarent, immo peccatum prohibuit quantum in se fuit, sed data lege, consecuta est abundantia delictorum in pluribus, non in omnibus, dupliciter. Vno modo quantum ad peccatorum multitudinem, lex enim peccatum demonstrat, sed concupiscentiam peccati non auferebat. Cum autem alicui prohibetur, quod concupiscit vehementius in concupiscentia illius exardescit, sicut & fluuius apposito obice fortius fluit, & obicem frangit. Secundo modo consecuta est abundantia peccatorum, quantum ad peccatorum grauitatem. Grauius enim fuit peccatum vbi accessit præuaricatio non tantùm legis naturæ, sed etiam legis scriptæ, & ita patet, quòd lex non fuit nociua, sed magis proficua, & vtilis quãtum est de se, iuxta hanc expositionem, quæ est D. S. hic in solutione. Sed secundò exponitur ita, quòd ipsum vt teneatur causaliter, ita quòd loquatur Apostolus de abundantia delicti secundùm quòd est in nostra cognitione, vt sit sensus lex subintrauit vt abũdaret delictum, idest vt abundantius delictũ cognosceretur, quia quandoque dicitur aliquid fieri cum innotescit. Tertiò exponitur secundùm quòd ipsum, vt, iterum tenetur causaliter, ita tamẽ quòd abundantia delicti non intelligatur finis legis subintrantis, sed id, quod ex abundantia delicti sequitur. s. humiliatio hominis, quia ex abundantia delicti sequitur, scilicet humiliatio hominis, quia ex abundantia delicti, quæ occasionem sumpsit ex lege, consecutum est, quòd homo infirmitatem suam cognoscens humilietur, vnde intentio Dei dantis legem non terminatur ad multitudinem peccatorum, sed ad humilitatem hominis propter quam permisit abundare delicta, quare negatur consequentia, quia minor falsa est.

Lex subintrauit, ut abundaret delictum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iugum legis seruari non poterat sine gratia adiuuante quam lex non dabat, dicitur enim Rom. 9. Non est volentis neque currentis scilicet velle, & currere in præceptis Dei, sed miserentis Dei; vnde in Psalm. dicitur. Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum, scilicet per donũ gratiæ, & charitatis.

¶ Maior conceditur dico autem primò, quòd oportet quidem quod sit possibilis, ita quòd non est simpliciter supra vires, & supra posse hominis, potest tamen quandoque id, quod est obseruãdum ex lege esse difficile. Secundò dico, quòd lex est possibilis, vel per virtutem hominis, vel per virtutem Diuinam, quæ communicatur obseruanti legem, vel virtute legis vel aliunde. Et tertiò dico, quòd ista maior præsertim vera est de lege humana. Et quartò, quòd nullus tenetur ad hoc, quod est supra vires suas, nisi per hunc modum quo fit sibi possibile, vt habet D. S. quodlibeto secundo. arti. 6. Ad minorem, negatur, quòd vetus lex non fuerit possibilis per Diuinum auxilium, & Diuinam gratiam, quæ non defuerunt omnino volenti obseruare legem, quia ipsa præfigurabat Christum per cuius fidem huiusmodi auxilia conferebantur. Ad probationem minoris, quæ est per auctoritatem dico, quòd non potuerunt portare onus legis, quia non facilè, secundò non potuerunt seruare iugum legis sine gratia, quæ habebatur per fidem Christi. Vnde dicit B. Petrus post prædictam auctoritatem. Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus saluari quemadmodum, & illi. Sed quia quod per amicos possumus, non reputatur impossibile, ideo lex non est impossibilis, quare negatur consequentia, &c. ¶ Et nota, quòd illa auctoritas ex actibus Apostolorum allegata, intelligitur de onere ceremonialium, & iudicialium præceptorũ, vt haberi potest etiam ex Sco. in d. vlti. tertij nõ autem de moralibus, quia ipsa sunt de dictamine legis naturæ.

R

Infra q. 106. arti. 1. ad 3. & ar. 4. ad 3. & q. 107. art. 1. cor. & Et 3. q. 42. art. 4. ad 2.

Vtrum lex vetus sit a Deo.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non fuerit a Deo dicitur enim Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera, sed lex fuit imperfecta, vt supra dictum est.* ergo lex vetus non fuit a Deo.

* Arti. 1. & supra. q. 91. ar. 5.

¶ 2 Præterea. Eccle. 3. dicitur. Didici, quòd omnia opera, quæ fecit Deus perseuerent in æternum, sed lex vetus non perseuerat in æternum, dicit enim Apostolus ad Hebre. 7. Reprobatio fit quidem præcedentis mãdati propter infirmitatem eius, & inutilitatem, ergo lex vetus non fuit a Deo.

¶ 3 Præterea. Ad sapientem legislatorem pertinet non solùm mala auferre, sed etiam occasiones malorũ; sed vetus lex fuit occasio peccati, vt supra dictum est.* ergo ad Deum cui nullus est similis in legislatoribus, vt dicitur Iob. 36. Non pertinebat legem talem dare.

* Ar. 1. ad 2.

¶ 4 Præterea. 1. ad Thimo. 2. dicitur, quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, sed lex vetus non sufficiebat ad salutem hominum vt supra dictum est.* ergo ad Deum non pertinebat talem legem dare, lex ergo vetus non est a Deo.

* Ar. pre.

¶ Sed contra est quod Dominus dicit Matth. 15. Loquens Iudæis quibus erat lex vetus data. Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras, & paulò ante præmittitur. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod manifestè in lege veteri continetur, ergo lex vetus est a Deo.

¶ Hic agitur de auctore veteris legis.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd lex vetus a bono Deo data est, qui est pater Domini nostri Iesu Christi.

¶ Ista est conclusio responsiua quam D. S. consequenter probat, ibi. Lex enim, &c. & in fine eam sententialiter resumit, ibi. Et ideo ab eodem, &c.

¶ Nota autem pro intellectu huius conclusionis, quòd Pytagoras diuisit omnia entia in duos ordines, & vnum ordinem reduxit in bonum, sicut in principium, & alterũ in malum. Ex illo ergo errore pullulauit hæresis Manicheorũ, qui ponunt duos deos, vnum creatorem inuisibilium, & incorporalium, & noui testamenti, alium Deum ponunt creatorem visibilium malorum corporalium, & veteris testamenti: vnde dicebant, quòd vetus lex esset quidem ab aliquo Deo, sed non ab eo, qui est pater Christi secundùm diuinitatem. Et ad hanc hæresim excludendã dicit conclusio; quòd lex vetus est a bono Deo, qui est pater.

¶ Nota etiam, ꝙ lex vetus est a Deo, qui est pater Christi, &c. Non ad hunc sensum, quòd non sit a filio, & Spiritu sancto, quia opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, sed est ab eo sicut ab auctore totius Trinitatis, tamen per filium. Et potest intelligi ista conclusio, quòd est a Deo vt Deus supponat pro omnibus psonis indistinctè, sed relatiuum, qui, refert distinctè vnum suppositum, ita quòd Deus supponat pro singularitate deitatis, qui, autem referat suppositum deitatis, in Diuinis enim distinguuntur singulare, & & suppositum, vt alibi declarabitur. Est ergo vetus lex a Deo bono qui est pater, & filius, & Spiritus sanctus, q. Deus, idest in quo singulari Deo est vnũ suppositum, quod est pater Christi. Vel potest intelligi, quia videlicet lex vetus est a bono Deo, qui est pater Christi, scilicet secundùm humanitatẽ eo modo quo dicit Christus, Ioannis. 20. Ascendo ad Deum meum, & Deum vestrum. Et tunc nulla est difficultas. Vide D. S. 3. par. q. 20. art. 2. quia sic Christus secundùm Diuinitatem est pater suipsius secundùm humanitatem, & tunc hoc, quod dicitur bonus Deus supponit pro suppositis Diuinæ naturæ omnibus. Deus enim vnus existens in tribus personis, est pater Christi secundùm humanitatem sicut, & omnium rerum aliarum. Consequenter cum dicit.

Deus qui est Pater, &c.

¶ Lex enim vetus homines ordinabat ad Christum dupliciter. Vno quidem modo testimonium Christo perhibendo, vnde ipse dicit Luc. vl. Oportet impleri oĩa quæ scripta sunt in lege, & in Psalm. & in prophetis de me, & Ioan. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitã, & mihi, de me enim ille scripsit. Alio modo per modum cuiusdam dispositionis dum retrahens homines a cultu idolatriæ concludebat eos sub cultu vnius Dei, a quo saluandum erat humanum genus per Christum, vnde Apostolus dicit ad Gal. 3. Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat.

¶ Probat conclusionem prædictam tali ratione. Lex vetus ordinabat, & disponebat ad Christum dupliciter, scilicet testimonium perhibendo, & retrahendo ab idolatria, sed eiusdem est disponere ad finem, & ad finem perducere, ergo sequitur cõclusio, quòd ille qui fecit salutem hominum per gratiam Christi, qui solus est finis, etiam dedit dispositionem ad Christum, scilicet legẽ veterem, vt dicit D. S. in fine corporis, sed ille est bonus Deus, qui est pater Christi. Huius rationis D. S. ponit primò maiorem, secundò minorem, ibi. Manifestum est autem, &c. Maior ergo pro

prima parte, scilicet quòd lex vetus perhibere testimonium de Christo, patet Lucæ vltimo, & Ioannis. 5. vt in littera.

¶ Et nota circa auctoritatem B. Ioannis ea, quæ habet D. S. q. 3. libe. 2. arti. 6. quia vetus testa. a Deo testimonium perhibuit Christo vt Christus potuerit se ostendere auctorem legis, & Messiam, per auctoritatem scripturæ, & ve. test. Et inde venit vt D. S. ibidem deducit, quòd si Christus non fecisset visibilia miracula, nihilominus homines ei acquiescere tenebantur, tum propter Doctrinam in lege fundatam, tum propter interiorem instinctum, nec obstat, quod habetur Ioan. 15. Si opera non fecissem in eis, q̃ &c. quia inter illa opera debent etiam annumerari vocatio interior, & eius Doctrina, vnde, & Christus dicit. Si nõ venissem, & locutus eis non fuissem peccatum non haberent. Patet igitur maior, quòd lex vetus testimonium perhibuit Christo. Secunda pars maioris, scilicet quòd disponebat retrahendo ab idolatria, declaratur in littera clarè.

Christo nõ faciente miracula Iudæi tenebantur ei credere.

¶ Manifestum est autem, quòd eiusdem est disponere ad finem, & ad finem perducere, & dico eiusdem per se, vel per suos subditos. Non enim Diabolus legem tulisset per quam homines adducerentur ad Christum p quem erat eijciendus, secundùm illud Mat. 12. Si sathanas sathanam eijcit, diuisum est regnum eius. ————

¶ Subiungit minorem principalem, & eam exponit, & intelligitur, quòd eiusdem agentis est disponere ad finem, & in ipsum perducere, sed nõ eiusdem dispositionis; sicut patet in generatione hominis, vbi sunt diuersæ dispositiones subordinatæ donec perueniatur ad formam humanam, sed agens est idem. Secundò exponitur a D. S quòd eiusdem agentis est disponere, & perducere per se, vel per suos subditos. Si enim aliquis non sit alicui subditus, scilicet per obedientiam, & concordiam affectus, tunc non disponit ad eundem finem intentum ab alio a quo discordat, & ergo sequitur, q̃ diabolus non tulisset legẽ per quam hoĩes, &c. vt in littera, quia nõ est subditus Christo, & Deo. s. p voluntatis cõcordiam, licet potestati Christi omnia subiecta sint, Tunc ibi.

¶ Et ideo ab eodem Deo, a quo facta est salus hominum per gratiam Christi, lex vetus data est. ————

¶ Resumit, & infert conclusionem responsiuam, iuxta exigentiam probationis, quòd ab eodẽ Deo a quo salus hominum facta est, quæ est finis, data est lex vetus, quæ est medium, & dispositio. Ille autem est bonus Deus, & pater Christi, qui saluat homines, igitur, &c. Et est intentũ rõnis sub breuibus. Quicumq; deducit in finem, ille ẽt dat dispositionem ad ipsum, vel per se vel per alium sibi subiectum; sed Deus pater Christi deducit in finem veteris legis, igitur etiam veterem legem, quę est dispositio dedit per se vel per alium sibi subiectum, vt patebit ar. sequenti.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione respon. quia mandatum Dei, scilicet honore patrem, dicit Christus irritum factum a Iudæis, sed hoc continetur expresè in lege vete. igitur Deus dedit legem veterem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid non esse perfectum simpliciter, quod tamen est perfectum secundum tempus, sicut dicitur aliquis puer perfectus non simpliciter, sed secundùm temporis conditionem; ita etiam præcepta, quæ pueris dantur sunt quidem perfecta secundùm conditionem eorum quibus dantur, & si non sint perfecta simpliciter, & talia fuerunt præcepta legis, vnde Apostolus dicit ad Gal. 3. Lex pedagogus noster fuit in Christo. ————

¶ Ad maiorem, Dei opera perfecta sunt, non semper simpliciter, idest totaliter, & omnino tanquam nullum habentia defectũ negatiuum, sed in specie, & natura. Et secundò perfecta sunt Dei opera, & effectus ordinati in finem secundùm conditionem hominum, & temporis; sicut Doctrina puerorum perfecta est attenta conditione puerili, licet non sit simpliciter, & omnino pfecta.

¶ Ad minorem conceditur, quòd fuerit imperfecta comparatiuè ad nouam legem, & fuit non simpliciter perfecta, fuit tamen perfecta pro suo tempore, & secundùm conditionem populi tũc imperfecti, quia populus erat adhuc sub pedagogo, idest directore, & conseruatore, qui dirigebat in viam Christi; quare negatur consequentia. Vide de illa maiore secunda secundæ. q. 7. art. 2. ad primum. Vbi D. S. innuit vnam glosam iam tactam, quia Dei opera sunt perfecta, perfectione essentiali, & specifica, sed non perfectione accidentali, & possibili haberi, sicut patet de fide informi. Similiter producit, & dat Doctrinas perfectas secundum capacitatem recipientium, sicut est in proposito simile secunda secundæ q. 1. articulo. 7. ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd opera Dei perseuerant in æternum, quæ sic Deus fecit, vt in æternũ perseuerent, & hæc sunt ea, quæ sunt perfecta; lex autẽ vetus reprobatur tempore perfectionis gratiæ, non tanquã mala, sed tanquam infirma, & inutilis pro isto tempore, quia vt subdit. Nihil ad perfectum adduxit lex, vnde & ad Gal. 3. dicit Apostolus. Vbi venit fides iam non sumus sub pedagogo. ————

¶ Maior intelligitur de his operibus, quæ sunt per se de perfectione vniuersi, & de operibus naturalibus, sed non intelligitur de his, quæ fiunt solùm propter aliud; nam talia commensurantur hominibus in finem deducendis; nec intelligitur de quibuscũque gratuitis. Minor conceditur, sed dico, quòd lex vetus est de genere eorum, quæ fiunt propter alia, & habet commensurari capacitati, & dispositioni hominum tanquam Doctrina, & dispositio ad vlteriorem perfectionem. Data enim fuit vt disponeret ad legem nouam tanquam perfectiorem; quare ea veniente, cessauit; sicut & patet in generatione naturali vbi dispositio imperfectior cessat adueniente perfectiori, quare negatur, consequentia.

¶ Nota etiam propter maiorem, quòd præsertim in operibus gratuitis, & miraculosis, non oportet, quòd opus Dei semper & in æternum maneat, quando non est de necessitate salutis, immo potest tale opus sine omni culpa cessare, sicut patet apud D. S. in quarto d. 6. in expositione litteræ de vsu rationis in Ioanne Bap. & de raptu Pauli. Quare auctoritas illa intelligitur de operibus, & effectibus naturalibus, per se facientibus ad perfectionem vniuersi. Vnde, & Nicolaus de Lyra illam auctoritatẽ exponit post iam dictam glosam de partibus mundi essentialibus, quæ manẽt in toto vel secundùm partes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut supra dictũ est.* Deus aliquãndo permittit aliquos cadere in peccatum vt exinde humilientur, ita etiam voluit talem legẽ dare, quam suis viribus homines implere non possent, & sic dum homines de se præsumentes peccatores se inuenirent, humiliat, recurrerent ad auxilium gratiæ. ————

* q. 79. art. 4.

¶ Maior distinguitur. Si enim intelligitur, quòd sapiens legislator vniuersalis debeat auferre occasiones malorum datas, conceditur, & tunc minor est falsa, vt patet ar. 1. ad secundum. Si autem maior intelligitur, quòd habeat auferre occasiones acceptas, negatur, quia alias sequeretur quòd Deus nulla bona corporalia creasset, ex quibus homines plerumque sumunt occasionem peccandi, secundùm quòd dicuntur creaturæ Dei factæ in muscipulam pedibus insipientum, & præsertim, quia nouit aliquod bonũ & melius inde elicere. Et tunc dico ad minorem, quòd lex vetus fuit occasio accepta, vt patuit. Sed homines peccantes, & præsumentes humiliati fuerunt, & recurrerunt ad auxilium Dei; quare negatur consequentia, quia dicebat ille superbus populus. Nõ deest qui impleat, solùm non desit qui iubeat. Postquam autem expertus fuit suam infirmitatem, humiliatus quæsiuit auxilium Diuinum. Et de materia huius solutionis vide supra, q. 79. artic. 4. vbi dictum fuit, quòd Deus permittit aliquos cadere vt humiliẽtur sic, & dat, & facit vnde homines sumant occasionem peccandi propter melius, scilicet propter maiorem humilitatem, nam vt habet D. S. secunda secundæ q. 162. arti. 6. ad tertium. Sapiens medicus in remedium maioris morbi, patitur infirmum in leuiorem morbum incidere, ita in proposito, vt superbia illius populi sanaretur, quæ graue peccatum est, dedit legem sibi ex propria virtute impossibilem, & difficilem ex qua, & occasionem peccandi accepit vt humiliaretur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis lex vetus non sufficeret ad saluandũ homines, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus simul cum lege, per quod saluari poterant, scilicet fides mediatoris, per quam iustificati sunt antiqui patres, sicut etiam nos iustificamur; & sic Deus non deficiebat hominibus quin daret eis salutis auxilia. ————

¶ Ad maiorẽ conceditur ad sensum, quẽ D. S. habet prima parte, q. 19. ar. 6. ad 1. Sed dico, q̃ propterea nõ oportet, q̃ omnia, q̃ Deus facit sint sufficientia ad salutẽ, sed quantũ est ex parte Dei ad salutẽ ordinantur, & ex parte hominis ad salutem requiruntur. Ad minorem conceditur, q̃ nõ sufficiebat, tñ cũ ea aderat auxilium sufficiens, s. fides mediatoris, ad quam vetus lex disponebat dupliciter, vt dictum est in corpore. ¶ Vnde posset secundò dici ad minorem, q̃ verum quidem, q̃ non sufficiebat ad salutem, tñ ad eam disponebat, tum directè disponendo ad Christum vt dictum est, tum prohibendo peccata, quorum euitatio necessaria est ad salutẽ, tum indirectè humiliando populum superbum, qui per hanc legem humiliatus accurrit ad auxilium Diuinum; quare negatur consequentia, quia non sequitur, nõ est sufficiens ad salutẽ, igitur nõ est a Deo, qui vult oẽs saluos fieri. Sed benè sequitur, quia Deus vult oẽs hoĩes saluos fieri, ideo lex eius quælibet nõ est cõtra salutẽ hominũ, & hoc verũ est. Et secundò sequitur, q̃ oportet, q̃ aliquo modo disponat vel cooperetur ad salutẽ, & hoc etiam fuit, sed nõ oportet, q̃ sufficiat. Et ratio huius habetur infra. ar. 6. quia Deus paulatim volebat hominem ducere ad perfectum, &c.

Vtrum lex vetus fuerit data mediantibus Angelis.

S — Infra ar.8. argum. pro tent. Et Isa.4. co.4. Et Galat.3. Leu.7.co.2. Et co.2. lec. 4.co.1. fin. Et Heb.1. & 2. & 3.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus nō fuerit data per Angelos, sed immediatè a Deo. Angelus enim nuncius dicitur, & sic nomen Angeli ministerium importat non Dominiū, secūdum ill ud Psal. Benedicite Domino omnes Angeli eius ministri eius; sed vetus lex a Domino tradita esse perhibetur. Dicitur enim Exo.20. Locutusque est Dominus sermones hos, & postea subditur. Ego enim sum Dominus Deus tuus, & idem modus loquendi frequenter reperitur in Exo. & in libris consequentibus legem, ergo lex est immediatè data a Deo.

¶ 2 Præterea. Sicut dicitur Ioan.primo. Lex p Moysen data est, sed Moyses immediatè accepit a Deo. Dicitur enim Exo.33. Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet amicus ad amicum suum; ergo lex vetus immediatè data est a Deo.

¶ 3 Præterea. Ad solum principem pertinet legem ferre, vt supra dictum est. * sed solus Deus est princeps salutis animarum, Angeli verò sunt administratorij spiritus, vt dicitur ad Heb.primo; ergo lex vetus per Angelos dari non debuit, cum ordinaretur ad aīarū salutē.

* q.90 ar 3.

¶ Sed contra est, quod dicit Apostolus ad Gal.3. Lex data est p Angelos in manu mediatoris; & Actuū.7. dicit Stephanus. Accepistis legem in dispositione Angelorū.

¶ Hic consequenter agit de auctore vete.le. minus principali, habetur enim ex articulo præce. quòd est a Deo instituta, & quasi composita lex vetus, ideo est quæstio. an etiam per Deum sit immediatè populo Iudaico promulgata. Plerumque enim alius instituit alius promulgat.

¶ Respondeo dicendum, quòd lex data est a Deo per Angelos. Et præter rationem generalem quam Dionysius asignat in 4.cap.ce.Hierarchiæ. * quòd Diuina debent deferri ad hominesmediantibus Angelis, specialis ratio est quare legē veterē per Angelos dari oportuit.—

* Dionys. cap.4. ante medium.

¶ D.S. in hoc corpore primò præmittit conclusionem responsiuam cum probatione generali, secundò resumit conclusionem explicando eam cum ratione speciali, ibi. Dictum est enim, &c. tertiò ostendit illā secūdā rationē esse fundatam in Apostolo ibi: Et per hunc, &c. Quo ad primum ista est conclusio respon. Lex data est a Deo per Angelos, & intelligitur data .i. pmulgata, ita q Moyses immediatè accepit eam ab Angelo qui sibi loquebatur; probatur ratione generali, & communi legi, & alijs Diuinis illuminationibus, & reuelationibus sic. Diuina debent deferri ad homines mediantibus Angelis, igitur & lex. Antecedens est Dionysij Tenet consequentia, quia & lex vetus, quædam Diuina reuelatio fuit. ¶ Nota, quòd ordo Diuinæ prouidentiæ habet vt inferiora per superiora regantur & perficiantur. Angelus autem ordine naturæ secundùm lumen intellectuale, excedit hominem, & secundum naturam, omnem creaturam corporalem; ideo & homines ab Angelis illuminantur, & Diuinas reuelationes suscipiūt, & tota natura corporalis ab eis administratur, vt habet D.S. prima parte.q.110.ar.1.& q.111.ar.1. Et hoc est etiā medium quo D.S. tertia parte.q.3.ar.2. probat annunciationem Diuinam conuenienter esse per Angelum factum, &c.

¶ Nota etiam, quòd lex vetus fuit quædam illuminatio, & reuelatio Diuina, & in hoc conuenit cum alijs Diuinis reuelationibus. Fuit etiam reuelatio, & doctrina talis, scilicet dispositiua ad salutem perfectam, & doctrinam exhibendam per Christum. Et in hoc differt ab alijs reuelationibus D.S. igitur in illa iam dicta ratione probat de lege veteri, quòd fuit data mediante Angelo, inquantum est reuelatio Diuina, & vt conuenit cum alijs reuelationibus. Et propterea dicit, quòd sit ratio generalis, idest procedit de veteri lege secundùm rationem, quam habet communem cum alijs reuelationibus Diuinis. Sequens autem ratio dicitur specialis, hoc est procedit de veteri lege, quantum ad id, quod habet proprium, & speciale. Vnde. Consequenter cum dicit.

* Ar. huius q. 1.

¶ Dictum est * enim, quòd lex vetus imperfecta erat, sed disponebat ad salutem perfectam generis humani, quæ futura erat per Christum; sic autem videtur in omnibus potestatibus, & artibus ordinatis, quòd ille, qui est superior principalem, & perfectum actum operatur per seipsum; ea verò, quæ disponunt ad perfectionem vltimam operatur per suos ministros; sicut nauifactor compaginat nauem per seipsum, sed præparat materiam per artifices subministrantes; & ideo conueniens fuit vt lex perfecta noui testamenti daretur immediatè per ipsum Deum hominem factum, lex autem vetus per ministros Dei, scilicet per Angelos daretur hominibus.——

¶ Subiungit secundam rationem ipsam, quæ stat in hoc. Lex vetus imperfecta erat, sed disponebat ad salutem perfectam, &c. vt in littera, sed sic videtur in omnibus potestatibus, &c. vt in littera, igitur conclusio vera, quam hic resumit in fine cum explicatione, q lex noua, quæ continet salutē perfectam debuit dari per superiorem .s. Deum incarnatum, sed vetus per Angelum, qui est inferior. Maior patuit ar.primo & secundo. Minor declaratur exemplariter de nauifactore, &c. Deinde cum dicit.

¶ Et per hūc modum Apostolus ad Heb. probat eminentiam nouę legis ad veterem, quia in nouo testamento locutus est nobis Deus in filio suo, in veteri autem testamento est sermo factus per Angelos.——

¶ Ostendit præcedentem rationem esse fundatam in Apostolo, quia Apostolus probat eminentiam nouæ legis super veterē, quia nouam dedit Deus per seipsum, veterem per Angelum, & p hoc habetur, q per imperfectionem legis vete. benè probatur, q est ab Angelo tāquam inferiori, noua autem propter perfectionē a Deo, & in hoc stat medium rationis factæ, vt patet intuenti.

¶ Nota tamen, quòd Apostolus probat eminentiam vnius super aliam, quia vna a Deo alia ab Angelo, ratio autem ècōtrario probat, quia scilicet vna eminentior ideo a Deo, imperfectior autem ab Angelo, & tamen radix vna est, &c.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium. Circa auctoritatem adductam in hoc argumento nota, quòd D. S. eam ibidem sic exponit in manu mediatoris, idest in potestate Christi. Nicolaus autem de Lyra exponit, idest in potestate Christi ad mutandum eam pro voluntate sua tanquam Dominus eius. Vnde Math. 12. Dominus est filius hominis etiam sabbathi. Et videtur D.S. intelligere, quòd Angelus dedit in potestate, & auctoritate Christi, quia Christus ministrabat Angelo loquēdi efficaciam, & faciebat per potestatem Dei. Lyra autem intelligit, quòd lex data suberat potestati Christi, quia potuit eam mutare sicut, & fecit, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Greg. dicit in principio moralium.* Angelus qui Moysi apparuisse describitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur; Angelus videlicet propter hoc, quòd exterius loquendo seruiebat, Dominus autem dicitur, quia interius præsidēs loquēdi efficaciam ministrabat; & inde est etiā quòd quasi ex persona Domini Angelus loquebatur.—

* In præf. in Iob. ca. 1. ante medium.

¶ Maior conceditur, quòd nomen Angeli saltem quantum ad id a quo nomen imponitur, ministerium importet, licet quantū ad id cui imponitur, sit nomen naturæ. Et dico etiam, quòd tamē Angelus potest gerere personam Domini, & potest dici Dominus in persona Angeli apparere, quando Angelus non intendit ducere in cognitionem sui, sed Dei. Ad minorem dico, quòd vetus lex perhibetur esse tradita a Domino, quia ab Angelo in psona domini, & apparente domino in Angelo, qui Angelo ministrabat virtutem, & efficaciam loquendi. Ad probationem dico; quòd huiusmodi auctoritates intelliguntur, quia Angelus in psona domini loquebatur. Vnde & alibi habetur sepius, quòd Angelus apparuit; & vtrumque verificatur diuersimodè, tamen quia quantum ad substantiam fuit Angelus, sed quantum ad intentionem, & apparitionem dicitur dominus.

¶ Pro maiori intellectu huius solutionis vide D. S. in quarto. dist.49.q.2.ar.7. ad primum, vbi dicit, quòd secundum Diony. 4. ca.cel.Hierar. per hoc, quod in scriptura dicitur, quòd aliquis sanctus videt Deum, vt Esaias vel quilibet alius, non est intelligendū quòd essentiam Dei, quæ est omnibus viatoribus occulta, viderit, sed quòd ostensæ sunt eis aliquę formę, vel corporales vel imaginariæ, per quas manu ducebantur in Dei cognitionē. Et hoc fiebat ministerio Angelorum, quorum illuminatione confortabatur intellectus prophetæ ad perueniendum in aliqualem diuinorum cognitionem ex apparentibus formis. Et quia Angelus non intendebat ducere in sui cognitionem principaliter, sed in cognitionem Dei, ideo in huiusmodi visis non dicebatur Angelus apparere, sed Deus ex cuius persona apparebat Angelus, & ex cuius virtute efficaciam habebat ad illuminandum mentem, & hæc vocatur Theophania, idest Dei apparitio in scriptura. Quandoque tamen, & Angelus dicebatur ille, qui apparebat propter ministerium, quod exhibebat; vnde Greg. dicit. Angelus qui Moysi apparuisse describitur, modo Angelus modo dominus memoratur. Angelus, quia exterius loquendo deseruit, dn̄s quia interius prę sidens loquēdi efficaciam tribuit. Et hæc est etiam sententia Aug. secundo de Trini. hæc ille. Ex quibus patet intellectus huius so-

lutionis

ſationis hic in littera poſitæ. Et intelligitur interius præſidens, ſcilicet Deus in Angelo, quia Angelus ex Deo habuit virtutem illuminandi eos quibus loquebatur.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd ſicut Aug. dicit. 12. ſuper Gen. ad litteram.* in Exo. dicitur. Locutus eſt dominus Moyſi facie ad faciem, & paulo poſt ſubditur. Oſtende mihi gloriam tuam, ſentiebat ergo quid videbat, & quod non videbat deſiderabat, non ergo videbat ipſam Dei eſſentiam, & ita non immediatè ab eo inſtruebatur; quod ergo dicitur, quòd loquebatur ei facie ad faciem, ſecundùm opinionem populi loquitur ſcriptura, qui putabat Moyſen ore ad os loqui cum Deo cũ per ſubiectam creaturam, ideſt per Angelum, & nubẽ ei loqueretur, & appareret. Vel per viſionem faciei intelligitur quædam eminens contemplatio, & familiaris infra eſſentiæ Diuinæ viſionem.

Gen. cap. 27. paulo poſt prin. tom. 3. Dub. 10.

¶ Ad minorem, negatur quòd immediatè a Deo in propria perſona, ſed ab Angelo in perſona Dei, qui dicitur Deus ratione dicta ad primum. Et ſecundò dicitur accepiſſe a Deo ſecundũ opinionem populi, qui opinabatur Deum loqui Moyſi, cum Angelus loqueretur. Hæc autem locutio qua Angelus ſibi locutus fuit potuit eſſe imaginaria, aut corporalis, aut etiam intellectualis, citra tamen viſionem Diuinæ eſſentiæ in ſe. Et talis locutio dicitur facie ad faciem, quare negatur conſequentia.

¶ Circa hanc ſolutionem nota, vbi dicitur infra viſionem Diuinæ eſſentiæ, quia ibi tangitur dubium in quo laborat Nicolaus de Lyra Numeri. 12. & Exo. 33. & 20. An videlicet Moyſes quandoque viderit Diuinam eſſentiam, de hoc vide Doct. S. in quarto, vbi ſtatim ad quartum, quia determinat poſt Auguſtinum, quòd in legiſlatione de qua Exo. 20 & 33. non viderit Diuinam eſſentiam, quia dicitur ſibi. Faciem meam videre non poteris, vnde quod ibidem dicitur. Loquebatur facie ad faciem, exponitur vt hic in ſolutione, & quòd intelligitur de priuilegiata reuelatione. Sed ſecundùm Auguſtinum in Exo. promiſſa fuit ſibi viſio Diuinæ eſſentiæ, quam vidit ante mortem ſuam de qua dicitur. Numeri. 12. Ore ad os loquar ei, & palam, & non per enigmata, & figuras Deum videbit. Veruntamen illud tempus in quo viderat, per ſcripturam non determinatur. Quare D. S. hic in ſolutione intelligẽdus eſt, quòd non vidit Diuinam eſſentiam tunc, cum ſcilicet acciperet legem, quia tunc ſenſit Deum in Angelo loquentem, quẽ videre deſiderabat per eſſentiam, & illud deſiderium ſecundùm Auguſtinum fuit impletum, ſed non legitur quo tempore, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſolius principis eſt ſua auctoritate legem inſtituere, ſed quandoque legem inſtitutam per alios promulgat, & ita Deus ſua auctoritate inſtituit legem, ſed per Angelos promulgauit.

¶ Maior vera eſt, quòd ad principem pertinet legem ferre, ſi accipiatur ferre pro inſtituere ſua auctoritate, ſi autem capitur ferre pro promulgare tunc legem inſtitutam, ſic negatur maior.

¶ Ad minorem, ipſa conceditur, ergo lex, &c. verum non debuit inſtitui per Angelos, ſed tamen dari, ideſt inſtituta promulgari, & ita factum eſt; nam Deus dedit, & ordinauit legem veterem, & eam Angelo inſpirauit, qui vlterius eam Moyſi, & ipſe populo Iudaico pronunciauit.

¶ Circa hanc ſolutionem poſſet eſſe dubium, an inſtitutio qua Deus veterem legem inſtituit, fuerit æterna vel temporalis. Videtur autem dicendum, quòd ſi inſtitutio vete. legis capiatur pro apprehenſione, & præordinatione ve. le. in mente Diuina, & pro lege ve. vt concepta eſt aut pro conceptione ve legis ſic, talis inſtitutio æterna eſt, ſicut & aliarum rerum ideæ, & exemplaria. Si autem capiatur inſtitutio le. ve. pro ipſa vt procedit a Deo in creaturam, ſic eſt tẽporalis, & nihil aliud, quàm ipſa lex reuelata mẽti Angelicæ, & ſic Deus eam inſtituit immediatè, & Angelus ſic intellectam, & acceptam legem, vlterius hominibus denunciauit. Oportet enim hic aduertere, quòd in Deo non eſt actio temporalis loquendo quo ad abſolutum, ſed ipſe effectus vt procedit a Deo poteſt dici actio tranſiens, vel ipſa eſſentia vel Diuina voluntas vt ab ea emanat ſine actione media, ipſe effectus dicitur Dei actio. Et ita in propoſito, inſtitutio legis veteris, eſt ipſa lex procedens in intellectu Angelico quam conſtat eſſe temporalem, vel ipſa Diuina voluntas vt ab ea progreditur, lex vetus dicitur inſtitutio, & talis eſt temporalis quo ad reſpectum, non quo ad abſolutum. Sed de his in prima parte, & ſupra aliquid etiam tactum fuit q. 1 articulo 3. Videtur autem inſtitutio magis propriè accipi pro actione tranſeunte, ſaltem cauſaliter, vel pro lege procedente, quàm pro actione immanente, quæ eſt intellectio, & quaſi compoſitio legis, qua Deus ab æterno apprehendit, & ordinauit legem vete. De hac materia vide Capreolum in ſecundo. diſtinctio prima q. 2. in ſolutionibus argumentorum contra primam concluſionem.

Capreolus

Vtrum lex vetus debuit ſoli populo Iudæorum dari, vel omnibus.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non debuit dari ſolo populo Iudæorum. Lex enim vetus diſponebat ad ſalutem, quæ futura erat per Chriſtum vt dictum eſt.* ſed ſalus illa non erat futura ſolùm in Iudæis, ſed in omnibus gentibus ſecundùm illud Eſaiæ. 49. Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & feces Iſrael conuertendas, dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ; ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantùm.

Infra art. 5. cor. Et 3. d. 25. q. 2. art. 2. q. 2. ad 3. art. 1. 3.

¶ 2 Præt. Sicut dicitur Actuum. 10. Non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed non in omni gente, qui timet Deum, & facit iuſtitiam acceptus eſt illi, non ergo magis vni populo, quàm alijs via ſalutis debuit aperiri.

¶ 3 Præterea. Lex data eſt per Angelos ſicut iam dictum eſt.* ſed miniſteria Angelorum Deus non ſolùm Iudæis, ſed omnibus gentibus ſemper exibuit. Dicitur enim Eccle. 17. In vnam quamque gentem præpoſuit rectorem; omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quę minus ſunt curæ Deo, quàm ſpiritualia bona; ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

Arti. 3. huius q.

¶ Sed contra eſt, quòd dicitur Roma. 3. Quid ergo amplius Iudæo: multum quidem per omnem modum. primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei. & in Pſal. dicitur. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

¶ Hic Doct. Sanct. oſtendit quibus lex vetus debuit dari, & primò hoc facit in hoc articulo, ſecundò determinat quoddam dubium in ſequenti articulo.

¶ Nota autem, quòd vt habet D. S. prima parte q. 21. ar. 1. ad tertium, & etiam ſecundo contra Genti. ca. 28 & 29. debitum dicitur de Deo dupliciter. Vno modo prout debitum eſt cõdecentia ſuæ bonitatis, ſicut Aug. dicit. Cum parcis malis iuſtum eſt, quia bonitati tuæ condecens eſt. Alio modo dicitur debitum, & iuſtum quando retribuit aliquid pro meritis creaturæ vel demeritis, ſecundùm quòd Auguſt. dicit. Cum punis malos iuſtum eſt. Poſſet ergo quęſitum intelligi an vetus lex debuit dari ſolo populo Iudaico propter aliqua merita illius populi, quibus meruiſſet illam legem. Poteſt & intelligi, an debuit ſibi dari propter debitum quo Deus debuit adimplere, quod gratuitò præordinauerat dare iſti populo.

¶ Nota etiam, quòd per populum Iudaicum intelligitur non tantùm illa tribus deſcendens per Iudam filium Iacob, ſed omnes decem tribus deſcendentes ab Abraam, quæ imitabantur fidẽ eius, & circumciſionem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd poſſet vna ratio aſſignari quare potius populo Iudæorum data ſit lex, quàm alijs populis; quia alijs populis ad idolatriam declinãtibus, ſolus populus Iudæorum in cultu vnius Dei remãſit; & ideo alij populi indigni erant legem recipere, ne ſanctum canibus daretur.

¶ In hoc articuli corpore D. S. determinat tantũ cauſam, quare iſti populo debuerit dari lex vetus, qua habita ſatis habetur reſponſio ad quæſitum, quòd ſolis Iudæis debuit dari. Sic procedit ergo circa hoc, quia primò ponit rationem huius incõuenientiæ quæ poſſet aſſignari, ſecundò eam reprobat ibi. Sed iſta ratio, &c. tertiò ponit veram rationem, ibi. Sed ratio, &c. Vt autem habeatur reſponſio ad quæſitum formaliter, & clarius, ex iſtis partibus elicio talem concluſionem. Lex vetus debuit dari ſoli populo Iudæorum, non debito quod fundatur ſuper eorum merita, & immunitate ab idolatria; ſed debito, quod fundatur ſuper diuina promiſſione, patribus iſtius populi facta de Chriſto illo populo naſcituro. Iſtius concluſionis prima pars patebit ex primis duobus textibus, ſecunda ex tertio. Ponit ergo primò rationem inconuenientiæ, quæ poſſit aſſignari, quia ſcilicet populus Iudaicus propter deuitationem idolatriæ dignus fuerat, &c. vt in littera. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed iſta ratio conueniens non videtur, quia populus ille etiam poſt legem latam ad idolatriam declinauit, quod grauius fuit vt patet Exo. 33. & Amos. 5. Nũquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto 40. annis domus Iſrael, & portaſtis tabernacula Moloch

Deo

Deo vestro, & imaginē idolorum vestrorum sydus Dei vestri Rempha figuras quas fecistis vobis adorare eas? Expressè etiam dicitur Deuter. 9. Scito, ꝙ non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terram hāc in possessionē cū durissimæ ceruicis sis populus. ——

¶ D.S. præcedentem rationem iudicat non esse sufficientem, quia ratio non dationis respectu aliorum populorum habuit locum etiam in Iudæis, quia & ipsi ad idolatriam declinauerunt, etiam post legem datam. Et ostendit hoc duabus auctoritatibus clarè in littera. Et per hoc patet prima pars præcedentis cō clusionis. Consequenter ibi.

¶ Sed ratio ibi præmittitur. Vt compleret verbum suū dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraam. Isaac & Iacob. ——

¶ Ostendit veram rationem probans secundam partem conclusionis. Et circa hoc duo facit, primò ponit veram rationem, secundò circa eam soluit dubitationem, ibi. Si autem rursus, &c. Circa primum primò assignat rationem in communi, secundò in speciali, ibi. Quæ autem, &c. tertiò remouet circa ipsam falsam æstimationem, ibi. Nec etiam, &c. Quo igitur ad primum vera ratio est vt Deus compleret verbum suum, quod sub iuramē to pollicitus est patribus illius populi, vt patet clarè Deutero. 9. Deinde cum dicit.

¶ Quæ autem promissio eis sit facta ostendit Apostolus ad Gal. 3. dicens. Abrææ dictæ sunt promissiones, & semini eius, non dicit seminibus quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo qui est Christus. Deus igitur, & legem, & alia beneficia spiritualia illi populo exhibuit propter promissionem eorum patribus factam, vt ex eis Christus nasceretur; decebat enim vt ille populus ex quo Christus nasciturus erat quadam speciali sanctificatione polleret, secundùm illud quod dicitur, Leuit. 19. Sancti eritis, quia ego sanctus sum. ——

Arti. 1.

¶ Ostendit in speciali, quæ fuerit illa promissio propter quam & legē dedit, quia est propter promissionem patribus factam, vt ex eis Christus nasceretur, & per hoc patet secunda pars conclusionis. Pro qua posset sic argui ex dictis. Illi populo soli debuit lex dari, cuius patribus promissio facta fuit de Christo ex eo nascituro, sed iste populus fuit huiusmodi, ergo; &c. Maior patet, quia decebat vt ille populus ex quo Christus nasciturus erat quadam speciali sanctificatione polleret, sed talis procurata fuit p legem, ergo. ¶ Nota autem verbum D.S. cum dicit. Decebat enim vt populus ille ex quo &c. quia de potentia Dei absoluta nō fuisset aliquod inconueniens, Christum ex quacunque gente nasci, sicut & de peccatrice concipi, & nasci potuit, vt clarè hr̄ apud Doctores, sed de potētia ordinata voluit ex sanctis nasci. Decens autem est, vt fiat quod Deus vult, ideo dicit decebat, &c.

¶ Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abrææ vt talis promissio ei fieret, vt scilicet Christus ex eius semine nasceretur, sed ex gratuita Dei electione, & vocatione, vnde dicitur Esaiæ. 51. Qui suscitauit ab oriente iustum vocauit eum vt sequeretur se. Sic ergo patet, quòd ex sola gratuita electione patres promissionem acceperunt, & populus ex eis progenitus legem accepit, secundùm illud. Deutero. 4. Audistis verba illius de medio ignis, quia dilexit patres vestros, & elegit semen eorum post illos. ——

¶ Remouet falsam æstimationem circa prædictam partem. Posset enim aliquis arbitrari, quod promissio Christi facta esset Abrææ, & patribus, propter eorum merita, Sed hoc D.S. remouet ostendēdo, quòd facta fuit ex gratuita Dei electione, & vocatione, qua scilicet elegit Abraā, & vocauit in specialem Dei cognitionem, ex gratuitā Dei voluntate non ex merito. Et hoc ostendit per auctoritates clarè in littera. Tunc ibi.

¶ Si autē rursus quęratur quare hūc populū elegit vt ex eo Christus nasceretur, & nō aliū, cōueniet respōsio Aug.* quam dicit super Io. Quare hunc trahat, & illum nō trahat noli velle diiudicare si non vis errare. ——

* August. tra cta 26. in Ioan. paulo post pri. teim. 9.

¶ Soluit dubium quoddam, quo quis quęreret, quare igit Deus elegit, & vocauit Abraam, vt ex eo Christus nasceretur, & per cō sequens vt populo ab eo descendente legem daret. Soluit per responsionem B. Aug. quòd ista quæstio nec debet moueri, nec potest solui. Et ergo noli interrogare si non vis errare, de simili responsione, vide prima parte q. 23. ar. 5. ad tertium.

¶ Et nota, quòd debitum dicitur alicui, quod ad ipsum ordinatum est vt ipsum habeat vel recipiat, patet autem ex dictis, quòd lex vetus ordinata est ad populum Iudaicum originaliter ex sola Dei gratia, ergo debuit sibi dari, & soli ex gratia Dei, ex qua processit Christi promissio, & consequenter legis datio.

ARGVMENTVM in contrarium probant, ꝙ quidem soli Iudæorū populo data est lex, sed ratio huius iam habita est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis salus futura per Christum esset omnibus gentibus præparata, tamen oportebat ex vno populo Christum nasci, qui propter hoc præ alijs prærogatiuas habuit, secundū illud Roma. 9. Quorum scilicet Iudæorum est adoptio filiorum Dei, & testamentum, & legislatio quorum patres, ex quibus Christus est secundùm carnem. ——

¶ Maior conceditur, & dico, quòd Christus futurus erat p vnā gentē quam Deus ad hoc gratuitò elegerat, quam decebat pollerē speciali sanctitate, vt dictum est in corpore, ad quam specialem sanctitatem specialis lex requirebatur. Minor conceditur, sed negatur consequentia, quia esto salus Christi sit vniuersalis, & extendat se ad omnes gentes, tamen eius natiuitas fuit de vna gente tantùm, & illi debuit dari specialis lex super legem naturæ, quæ est omnibus communis.

¶ Nota, quòd auctoritas pro minore intelligitur, & est verbū patris ad Christum in humanitate assumpta, vnde dicitur, & dixit, scilicet Deus pater, parum est vt sis mihi seruus in humanitate assumpta ad suscitandas tribus Iacob de morte infidelitatis. Et feces Israel, idest vitia conuertendas in virtutes, dedi te in lucem gentium per susceptionem luminis fidei, &c. Et vult, quòd non solum Iudæi, sed gentiles debent saluari per Christum, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd acceptio personarum locum habet in his, quę ex debito dantur. In his verò, quæ ex gratuita voluntate conferuntur acceptio personarum locum nō habet, non enim est personarum acceptor, qui ex liberalitate de suo dat vni, & non alteri; sed si esset dispensator bonorum communium, & non distribueret æqualiter secundùm merita personarum, esset personarum acceptor, salutaria autem beneficia Deus humano generi confert ex sua gratia, vnde non est personarum acceptor si quibusdam præ alijs conferat, vnde August. dicit in lib. de prædest. sanct.* Omnes quos Deus docet, misericordia docet, quos autē nō docet, iudicio non docet; hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis. ——

* Aug. c. 8. non mult ante medium to. 7.

¶ Ad antecedēs supra dictum fuit. q. 73. art. 9. ad tertiū, quia vera est vt Apostolus loquitur de personarum acceptione ad Ephe. 6. Dico autem quòd acceptio personarum vt sonat in peccatum, solùm habet locum in debitis, non autem in his, quæ conferuntur ex gratia, vt etiam Doct. Sanct. habet prima parte q. 23. articulo. 5. ad tertium. Negatur autem consequentia, quia via salutis, & salutis remedia ex sola Dei gratia conferuntur, quare si quibusdam salutis beneficia conferat non alijs, non est acceptio personarum. Tale autē beneficium fuit datio legis, vnde si Deus nulli homini salutis beneficia contulisset post peccatum, nulli fecisset iniuriam, quia Deus fecit, quod in se fuit instituendo naturam integram; homo autem demeruit derelinqui propter peccatum originale; quare quicquid facit de gratuitis ex gratia facit. De ista materia etiam supra quæstio. 79. articulo quarto ad tertium.

¶ Ad tertiū dicendum, ꝙ beneficia gratiæ subtrahūtur, homini propter culpam, sed beneficia naturalia nō subtrahuntur, inter quæ sunt ministeria Angelorum, quæ ipse naturarum ordo requirit vt scilicet per media gubernentur infima; & etiam corporalia subsidia, quæ non solùm hominibus, sed etiam iumentis Deus administrat, secundùm illud Psalm. Homines, & iumenta saluabis domine. ——

¶ Conceditur maior, sed dico, quòd non solùm naturalia, sed etiam gratuita beneficia dantur medijs Angelis. Dico secundò, quòd naturalia beneficia non subtrahuntur propter peccatum, sed gratuita, quæ iuxta Doct. Sanct. prima parte. q. 23. articulo 7. ad tertium, paucioribus impartiuntur, tum quia excedunt facultatem naturæ, tum etiam quia obstat peccatum. Minor conceditur, quia ista sunt naturalia beneficia, custodia enim Angelorum vt habet etiam Doct. Sanct. prima parte q. 113. articulo. 4. ad tertium est vnum de naturalibus beneficijs, sicut & subsidia temporalia. Dare autem legē specialē est beneficium gratuitum; quod subtrahitur propter peccatum, & ex sola gratia communicatur his quos Deus elegerit. Dico præterea, quòd naturalia sunt quidem minora, tamen sunt debita aliquo modo rebus creatis, gratuita autem nullo modo, vt patebit infra. q. 111. arti. 1. ad secundum, ergo negatur consequentia.

Verum

Vtrum omnes homines obligabantur ad obseruandum veterem legem.

V

2. 2. q. 15. arti. 4. ad 1. Et 3. di. 25. q. 2. ar. 1. q. 2. ad 1. Et Rom. 2. lec. 3. circa.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd omnes homines obligabantur ad obseruandum veterem legem. Quicumque enim subditur regi oportet, quòd subdatur legi ipsius, sed vetus lex est data a Deo, qui est rex omnis terræ, vt in Psal. dicitur; ergo omnes habitãtes terram tenebantur ad obseruantiam legis.

¶ 2 Præt. Iudæi saluari non poterant nisi legem veterem obseruarent. Dicitur enim Deutero. 25. Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit; si igitur alij homines sine obseruantia legis veteris potuissent saluari peior fuisset conditio Iudæorum quàm aliorum hominum.

¶ 3 Præterea. Gentiles ad ritum Iudaicum, & ad obseruantias legis admittebãtur. Dicitur enim Exo. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere phase domini, circuncidetur prius omne masculinum genus, & tunc ritè celebrabit, eritque simul sicut indigena terræ. Frustra autem ad obseruantias legales fuissent extranei admissi ex ordinatione Diuina, si absque legalibus obseruãtijs saluari potuissent, ergo nullus saluari poterat nisi legem obseruaret.

¶ Sed cõtra est, qđ Dionys. dicit. 9. c. ce. Hierarchiæ.* ꝙ multi gentilium per Angelos sunt reducti in Deum; sed constat, quòd gentiles legem non obseruabant: ergo absque obseruantia legis potuerunt aliqui saluari.

* Dionys. cap. 9. post medium illius.

¶ Hæc D. S. circa præcedentem ar. determinat dubium. Ex quo enim dictum est, quòd vetus lex data fuit soli Iudæorum populo dubium rationabile est, an solus ipse idem populus obligabatur ad vete. le. Ex altera autem parte videtur, quòd & alij homines, nam vetus lex multa continebat de lege naturæ, quæ vniuersaliter omnes obligabat.

¶ Respondeo dicendum, quòd lex vetus manifestabat præcepta legis naturæ, & superaddebat quædam propria præcepta.

¶ D. S. primò præmittit quoddam fundamentum istius quæstionis, & materiæ, secundò subiungit conclusionem respon. ibi. Quantum igitur, & c. Notat ergo primò pro fundamento distinctiuo, quòd vetus lex cõtinebat duplicia præcepta, quia manifestabat præcepta legis naturæ, & moralia, sicut patet de honoratione parentum, & de cultu vnius Dei, & de concupiscentia vitãda, & huiusmodi, quæ sunt de dictamine rationis naturalis; superaddebat autem quædam præcepta propria isti legi, sicut patet in cæremonialibus, & iudicialibus.

¶ Quantum igitur ad illa, quæ vetus lex continebat de lege naturæ omnes tenebantur ad obseruantiam veteris legis, non quia erant legis scriptæ, sed quia erant de lege naturæ, sed quantum ad illa quæ lex vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad obseruantiam veteris legis, nisi solus populus Iudæorum.

¶ Hæc est conclusio respõsiua bimembris. Cuius primam partem probat primò interserendo scilicet limitationem, secundò deducit secundam partem, ibi. Cuius ratio est, &c. Quo ad primum arguitur sic, ad ea quæ sunt legis naturæ omnes obligantur, igitur quantum ad illa, quæ vetus lex, &c. vt dicit prima pars conclusionis, consequentia clara. Antecedens patuit supra. Deinde cum dicit.

¶ Cuius ratio est, quia lex vetus, sicut dictũ est, * data est populo Iudæorum vt quandam prærogatiuam sanctitatis obtineret propter reuerentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat; quæcumque autem statuũtur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos; sicut ad quædam obligantur clerici, qui mancipantur diuino ministerio, ad quæ laici non obligantur; similiter & religiosi ad quædã pfectionis opera obligant̃ ex sua pfessione, ad q̃ seculares nõ obligant̃.

* Ar. præ.

¶ Probat secũdã partẽ cõclusionis pdictæ, & primò facit hoc, secũdò resumit secũdã partẽ cõclusionis cũ declaratione eiusdẽ p auctoritates scripturæ sacræ, ibi. Et similiter, &c Quo ad primum arguit̃ sic, q̃cũq; statuunt̃ ad spẽm aliquorũ sanctificationẽ, non obligãt nisi illos; sed vetus lex data est populo Iudæorũ, vt quãdã prærogatiuã sanctitatis obtineret pp reuerentiã Christi nasciturí ex illo populo; igit̃ similiter ad quædã specialia nõ; obligabat populus ille. Maior declaratur exemplariter de clericis, quibus statuuntur specialia propter eorum specialem sanctificationem, ad quæ laici non obligantur. Similiter, & religiosi, &c. vt in littera; igitur maior vera, minor patuit ar. 4. quia propter promissionem Christi data est sibi lex, &c. Deinde ibi.

¶ Et similiter ad q̃dã specialia obligabat̃ populus ille ad q̃ alij populi nõ obligabant̃, vñ dr̃ Deu. 18. Perfectus eris, & absq; macula corã dño Deo tuo, & pp hoc etiã quadã pfessione vtebantur, vt patet Deutero. 26. Profiteor hodie corã domino tuo, &c.

¶ Resumit secũdã partẽ cõclusionis rñsiuæ ſm pdictã pbationẽ, & ostẽdit per duas auctoritates qñ dicta circa maiorẽ de clericis, & religiosis, etiã aliqualiter verificentur de Iudaico populo ꝙ s. fuerunt obligati ad quædã pfectionis opera sicut clerici, per id quod habetur Deutero. 18. deinde etiam, ꝙ quasi profitebãtur quædam opera perfectionis, sicut religiosi, per id quod habetur Deute. 26. vnde patet quòd lex vetus superaddebat legi naturæ, erant quædam specialia, & huic populo propria ſm q̃ excedebant alias gentes, ideo alij ad hæc non obligabantur.

¶ Et confirmatur ista secunda pars argumẽto in contrarium. Hoc argumentum intendit, ꝙ aliquis non obligatur ad hoc, sine cuius obseruatione potest saluari; sed sine obseruatione vete. le. aliqui scilicet gentiles potuerunt saluari; igitur gentiles nõ obligabantur ad obseruantiam vete. le. Minor patet ex auctoritate Dionys. de qua vide secunda secundæ q. 2. art. 7. ad tertium, quomodo multi gentiles habuerunt reuelationem de Christo, vt patet de Iob, & Sibylla, &c.

¶ Ad primũ ergo dicẽdũ, ꝙ quicũq; subduntur regi, obligant̃ ad legẽ eius obseruãdã, quã oĩbus cõiter ppo nit; sed si instituat aliqua obseruanda a suis familiaribus ministris ad hæc cæteri non obligantur.

¶ Maior vera, òportet, ꝙ subdat̃ alicui legi, sed nõ oĩ; pòt eñ princeps, & rex diuersas leges diuersis dare. Et secũdò oportet, ꝙ subdatur legi quã cõiter omnibus dat, sed nõ quã dat specialiter aliquibus. Et dico, ꝙ Deus habet vnã legẽ generalẽ. s. legẽ naturæ quæ est vna apud omnes, vt patuit supra. q. 94. Aliam autem habet specialẽ pro domesticis specialibus. Ad minorem dico, ꝙ lex vetus quidem data est a Deo, qui est rex omnis terræ, sed non est lex cõis, sed specialis, & specialiter aliquibus data. Lex autẽ naturæ est cõis lex, quare negatur consequentia, sed benè sequitur, ꝙ legi cõi oẽs inhabitãtes terrã subesse tenẽtur, quæ est naturalis.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ homo quantò Deo magis cõiungitur, tãtò efficitur melioris conditionis; & ideo quantò populus Iudæorũ erat astrictus magis ad diuinũ cultũ, dignior alijs populis erat; vnde dicitur Deu. 4. Quæ est alia gens sic inclita, ut habeat ceremonias iustaque iudicia, & vniuersam legem; & similiter etiam quantum ad hoc sunt melioris conditionis clerici, quã laici, & religiosi, quàm seculares.

¶ Antecedẽs cõcedit̃, sed dico, ꝙ lex vetus erat mediũ salutis, q̃a retrahebat a malo, & ostẽdebat bonũ. Et dico secundò, ꝙ quãtò plura media salutis quis habet, tantò melioris cõditionis est, vnde clericus melioris conditionis est laico, & his religiosus, q̃a felix est necessitas, quæ ad meliora transmittit, quare negat̃ consequentia, immo eoipso quo fuerunt obligati ad veterem legem melioris conditionis fuerunt, sicut & voto astringens se ad ea, quæ sunt perfectionis sicut habet D. S. secunda secundæ. q. 189. ar. 2. & q. 88. articulo 4 & 6.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ gentiles perfectius, & securius salutẽ cõsequebãtur sub obseruãtiis legis, quàm sub sola lege naturali; & ideo ad eas admittebantur; sicut etiam nũc laici transeunt ad clericatũ, & seculares ad religionem quamuis absque hoc possint saluari.

¶ Maior conceditur, & eius pbatio, & intelligitur si quis peregrinorũ. i. illorum qui non sunt de lege, & ritu vestro, voluerit transire in vestrã coloniã. i. fidẽ, & ritũ. Sed dico, ꝙ hoc fiebat, q̃a gentiles sub lege veteri securius salutem consequebantur, quàm sub sola lege naturæ, ratione iam dicta. Sicut enim laicus transit ad clericatum propter maiorem perfectionem, & tamen sine clericatu potest saluari, ita & de lege veteri fuit quo ad gentiles, quare negatur, consequentia.

Vtrum lex vetus conuenienter fuerit data tempore Moysi.

X

3. q. 70. art. 2. ad 2. Et 4. d. 1. q. 1. ar. 2. q. 4. cor. Et Gala. 3. lec. 7. co. 2.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non conuenienter fuerit data tempore Moysi. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quæ erat futura per Christum

* Ar. 1. huius q.

Christum, sicut dictũ est.* sed statim homo post peccatum indiguit huiusmodi salutis remedio, ergo statim post peccatum lex vetus debuit dari.

¶ 2 Præt. Lex vetus data est pp sanctificationẽ eorum ex quibus Christus nasciturus erat, sed Abrahæ incepit fieri promissio de semine quod est Christus vt hr Gen. 12. ergo statim tempore Abrahæ debuit lex dari.

¶ 3 Præterea. Sicut Christus non fuit natus ex alijs descendentibus ex Noe nisi ex Abraam cui facta est promissio, ita etiam nõ est natus ex alijs filijs Abrahæ nisi ex Dauid, cui est promissio renouata, secundùm illud, 2. Reg. 23. Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob, ergo lex vetus debuit dari post Dauid sicut data est post Abraham.

¶ Sed cõtra est, quod Apostolus dicit ad Gal. 3. ꝙ lex pp trãsgressionẽ posita est donec veniret semen cui ꝑmiserat ordinata p Angelos in manu mediatoris. idest ordinabiliter data, vt Glo. dicit.* ergo congruum fuit vt lex vetus illo temporis ordine traderetur.

* Glos. ord. ibi.

¶ Hic vltimò inquirit de tempore traditionis veteris legis, an conueniẽti tempore fuerit data.

¶ Respondeo dicendũ, ꝙ cõuenientissimè lex vetus data fuit tempore Moysi. Cuius ratio potest accipi ex duobus secundũ ꝙ quælibet lex duobus generibus hominũ imponit. Imponit em̃ qbusdã duris, & supbis q p legẽ cõpescunt, & domant; imponitur etiã bonis q p legẽ instructi adiuuãtur ad implendũ, quod intendũt.

¶ Conclusionem responsiuam ponit in principio talem. Cõuenientissimè lex vetus data fuit tempore Moysi, hanc conclusionem probat ratione innitenti medio bifurcato, sic. Quælibet lex duobus generibus hominum imponitur, scilicet duris, & superbis qui per legem compescuntur & domantur, imponitur etiam bonis qui per legem instructi adiuuantur ad implendum, quod intendunt; sed legem dari tali tempore, scilicet Moysi, cõueniens fuit ad superbiam conuincendam, & ad auxilium ferendum bonis, igitur tunc conuenienter fuit data. Huius rationis. D. S. ponit maiorem, secundò probat primam partem minoris, ibi. Conueniens igitur fuit, &c. tertiò secundam, ibi Ex parte verò, &c. Maior relinquitur nota, quia quælibet lex datur perfectę multitudini, in qua sunt duri, & boni.

¶ Cõueniẽs igitur fuit tali tẽpore legẽ veterẽ dari ad superbiã hominũ conuincẽdã. De duobus enim homo superbiebat. s. de scientia, & de potentia, de scientia quidẽ quasi rõ naturalis ei posset sufficere ad salutẽ; & ideo vt de hoc eius superbia conuinceret, pmissus est homo regimini suæ rõnis absq; adminiculo legis scriptæ, & experimento homo discere potuit, ꝙ patiebatur rationis defectum per hoc, quòd homines vsque ad idolatriã, & turpissima vitia circa tempora Abrahæ sunt ꝓlapsi; & ideo post hæc tempora fuit necessarium legem scriptam dari in remedium humanæ ignorantiæ, quia per legem est cognitio peccati, vt dicitur Roma. 5.

¶ Deducit primam partem minoris sic, de duobus homo superbiebat, scilicet de scientia, & potentia, sed per hoc, quòd lex dilata est, vsque ad tempus Moysi, de vtroque eius superbia cõuicta est scilicet de scientia præsertim, & potentia; igitur minor vera. Ista maior relinquitur nota. Sed minorem D. S. probat primò de scientia, secundò de potentia, ibi. Sed postquam, &c. quo ad sciẽtiam, quia homo putabat, ꝙ ratio naturalis posset sufficere ad salutem, ideo vt conuinceretur de hoc, &c. vt in littera.

¶ Nota autem, ꝙ quamuis circa tempora Abrahæ, homines in turpissima vitia vtpote idolatriam, & vitium contra naturam ꝓlapsi essent, tamen tunc lex dari non debuit, sed differri vsque ad tempora Moysi, licet domestica præcepta darentur propter maximam ignorantiam in populo Dei electo cauendam. Ratio habetur in solutione secundi, vbi vide, quia ergo per legem est cognitio pecca ti, ideo postquàm homo aduerterit defectum rationis suæ, quia sua scientia nulla esset, ideo tũc data fuit sibi lex per quam peccatum cognosceret.

¶ Sed postquam homo est instructus per legem, cõuicta est eius superbia de infirmitate, dum implere non poterat quod cognoscebat, & ideo sicut Apostolus cõcludit ad Rom. 8. quòd impossibile erat legi in qua infirmabatur p carnem, misit Deus filiũ suum vt iustificatio legis impleretur in nobis.

¶ Declarat minorẽ præcedentẽ de potẽtia, ꝙ. s. per legẽ sit cõuicta superbia hoĩs de potẽtia, qa postq̃ cognouit, adhuc nõ potuit implere, qđ cognoscebat, &c. vt i littera. ¶ Nota aũt, ꝙ lex ex hoc, ꝙ vsq; ad Moysi tẽpus dilata fuit maximè cõuincit superbia hoĩs de sciẽtia, qa ante putabat se scire, sed ex hoc, ꝙ sibi dimissus est tãtò tpe, incidit in maximos errores, & manifestos, ita ꝙ facile cognouit ignorãtiã suã. Sed de potẽtia cõuictus fuit ex lege data, quã ferre nõ potuit, ideo p legẽ veterẽ quasi absolutè humiliatus fuit de potẽtia, qa aduertit infirmitatẽ suã, vt peteret auxiliũ, qđ p Christũ collatũ fuit, qa ipsa lex vetus esto iustitiã ꝓmitteret, nõ tñ dabat. Vnde D. S. notanter dicit. Conueniens fuit tali tpe legẽ veterẽ dari ad superbiã cõuincẽdã. Et hoc ostendit primò de sciẽtia, & postea dicit, Postquã instructus est per legẽ conuicta est supbia de ĩfirmitate. vnde tp̃s ante Moysen magis humiliat de sciẽtia, q̃ de potentia, qa videlicet ex dilatione tpi aduertit ignorãtiã suã, sed ex lege data impotẽtiã. Quare D. S. nõ loquit de tpe Moysi, ꝙ humiliet de potẽtia sed de lege. Lex igitur de potentia humiliat, sed tempus Moysi magis de scientia, qa illo tpe patiebatur maximã ignorantiã, licet & impotẽtiã implendi legẽ pateretur, tñ & antea passus fuisset, Vide de ista materia ẽt D. S. tertia parte. q. 1. ar. 5. Et fundamẽtum stat in hoc, quia sine gratia non potuit implere, quæ non potuit dari per veterẽ legem quocũq; tempore daretur; sed verum est, ꝙ post multa peccata, & potentia sicut, & scientia debilior fuit, vt sic humiliaretur & per legis dilationem, & per legis dationem. Tunc ibi.

¶ Ex parte vero bonorũ lex data est in auxiliũ, quod quidem tunc maximè populo necessarium fuit qñ lex naturalis obscurari incipiebat propter exuberantiã peccatorum. Oportebat enim huiusmodi auxilium quodã ordine dari; vt per imperfecta ad perfectionem manuduceretur, & ideo inter legem naturæ, & legem gratiæ oportuit legem veterem dari.

¶ Deducit secundam partem minoris principalis. s. ꝙ hoc tẽpus fuit conueniens pp auxilium bonorum. Et tangit duplicẽ rationem. Prima est, quia tunc maximè erat auxilium necessariũ, qñ lex naturalis obscurari incipiebat; sed hoc fuit isto tempore pp. s. exuberantiam peccatorum, igitur, &c. Secunda ratio est tẽpus Moysi fuit medium inter tempus quo data fuit lex naturę, & tẽpus quo datũ fuit auxiliũ perfectũ. s. lex noua, igitur in isto tpe dari debuit lex vetus tanquam auxilium imperfectũ. Antecedẽs est notũ, tenet consequentia, quia oportebat auxilium huiusmodi, scilicet super legem naturæ, dari ordine quodam, &c.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium. Hoc argumentum in contrarium vult, quòd ex quo dicit *Apostolus*, quòd lex est ordinabiliter data, igitur, & congruo tempore, data autem est tempore Moysi, ergo tale tempus est conueniens.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd statim post peccatum primi hominis non competebat legem veterem dari, tum quia nondum homo recognoscebat se ea indigere de sua ratione confisus, tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per consuetudinem peccati.

¶ Maior conceditur, & habita est ar. 2. Minor vera, sed tñ non erat capax nec dispositus ad salutis remedium, quia ipsum contempsisset, præsumens de sua virtute, & infirmitatẽ suam non cognoscens, vnde non expediebat; sicut si medicus in principio ægritudinis statim medicinam daret infirmo, minus proficeret vel magis lederet, quàm iuuaret esto sanitate indigeret, præsertim in infirmitate spirituali infirmus habet cognoscere defectũ suum. Et secundò ad minorem, indiguit quidem statim, sed magis isto tempore, scilicet Moysi, quia principio lex naturæ non fuit adeo obtenebrata, quare, &c.

¶ Ad secundũ dicendum, ꝙ lex nõ debet dari nisi populo, est em̃ præceptum cõe, vt dictum est.* & ideo in tpe Abrahæ data sunt q̃dã familiaria præcepta, & quasi domestica Dei ad hoĩes, sed post modum multiplicatis eius posteris intantum, ꝙ populus esset, & liberatis eis a seruitute, lex conuenienter potuit dari, nam serui non sunt pars populi ciuitatis cui legem dari competit, vt Philosophus dicit in 3. Politicæ.*

* q. 90. ar. 2 & 3. q. 96. ar. 1. ad 2.

* Arist. ca. 3. a medio com. 5.

¶ Maior conceditur, & habita est art. 4. Conceditur, & minor. Sed dico circa ipsa, quòd tempore Abrahæ nõ erat populus, & communitas perfecta cui dabatur lex, & ergo tunc non potuit dari lex, quæ est pręceptum commune. Sed cum esset populus, & liber. qđ fuit tpe Moysi, vnde Abraæ potuerunt dari familiaria præcepta, sed non habuerunt rationem legis vt patet ex supra dictis, q. 90. ar. 2 & 3. Quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia legem oportebat alicui populo dari; non solũ illi ex quibus est Christus

ſtus natus legem acceperut, ſed totus populus conſignatus ſignaculo circumciſionis quæ fuit ſignum promiſſionis Abraham factæ, & ab eo creditę, vt dicit Apoſtolus ad Rom. 4. & ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari populo iam collecto.

¶Maior conceditur, ſed dico, quòd lex debuit dari non tãtùm illi populo, & tribui partiali, ex qua Chriſtus natus eſt; ſed toti populo collecto, & ſignato per circumciſionem quæ fuit ſignum promiſſionis Abrahę factæ de Chriſto; & ergo quando talis populus fuit in communitate perfecta, & libertate, tunc & debuit dari lex; ſed hoc fuit tempore Moyſi, cum eſſent liberati a ſeruitute ęgyptiaca. Quare conceſſa minore; negatur conſequentia.

Quæſtio Nonageſimanona.

De præceptis vet. leg. quantum ad diſtinctionem eorum.

A DEinde conſiderandum eſt de præceptis veteris legis, & primò de diſtinctione ipſorum; ſecundò de ſingulis generibus diſtinctis. Circa primum quæruntur ſex. Primò, vtrum legis veteris ſint plura præcepta, vel vnum tantùm. Secundò, vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia. Tertiò, vtrum præter moralia contineat ceremonialia. Quartò, vtrum contineat pręter hæc iudicialia. Quintò, vtrum pręter iſta tria contineat aliqua alia. Sextò, de modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum.

¶Poſtquàm determinatum eſt de lege veteri, ſecundum ſe, hic conſequenter agit de præceptis eius. Et ratio eſt, quia totũ ius cognoſcibile eſt prius ſuis partibus ſaltem notitia cõfuſa, vt habetur primo Phyſic. Diuiditur autem tractatus iſte in duas partes, quia primò agitur de diuerſitate præceptorum; ſecundò agitur de ſingulis generibus ipſorum. quæſt. ſeq. Circa primum, primò inquiritur diuerſitas præceptorum vete. le. ſecundò inquiritur quid inducebat ad obſeruantiam ipſorum, in 6 art. Circa primum, primò oſtenditur ratio diuerſitatis præceptorum. vet. le. in generali; ſecundò inquiruntur ſingulæ differentiæ in ſpeciali. art. 2.

Vtrum legis veteris ſint plura præcepta, vel vnum tantùm.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd in lege veteri non contineatur niſi vnum præceptum. Lex enim nihil eſt aliud quàm præceptum, vt ſupra habitum eſt,* ſed lex vetus eſt vna; ergo non continet niſi vnum præceptum.

*q. 90. ar. 2. & 3.

¶ 2 Præt. Apoſt. dicit Ro. 13. Si quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur. Diliges proximũ tuum ſicut teipſum; ſed iſtud mandatum eſt vnum; ergo lex vetus non continet niſi vnum mandatum.

¶ 3 Præt. Matth. 7. dicitur. Omnia quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis; hæc eſt enim lex, & Prophetę, ſed tota lex vetus continetur in lege, & Prophetis; ergo tota lex vetus, non habet niſi vnum præceptum.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Eph. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, & loquitur de lege veteri, vt patet per Glo.* ibidem; ergo lex vetus continet in ſe multa mandata.

*Eſt Gloſ. Ambroſ. in hunc loc. tom. 5.

¶Inquirit ergo hic primò diuerſitatem præceptorum in generali. Eſt enim ratio quæſtionis ex hoc, quia diuerſitas præceptorum videtur legis vnitati repugnare. Cum igitur vetus lex vna ſit, eſt dubium an contineat plura præcepta. Et ſecundò, quia vt ſupra dictum eſt, lex omnis præceptum commune eſt, ideo ſi lex eſt vna, videtur & præceptum vnum.

¶Reſpondeo dicendum, quòd præceptum legis cum ſit obligatorium eſt de aliquo quod fieri debet, quòd autem aliquid debeat fieri hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis, vnde manifeſtum eſt, quòd de ratione præcepti eſt, ꝙ importet ordinem ad finem, inquantum. ſ. illud præcipitur, qđ eſt neceſſariũ, vel expediens ad finẽ.

¶D. S hic duo facit; primò deducit duas concluſiones præambulares, quarum ſecundam ponit ibi. Contingit autem &c. ſecundò ex iſtis infert concluſionem reſpon. ibi. Vnde dicendum eſt &c.

Cõcluſio igitur prima præambularis eſt. De ratione præcepti eſt, quòd importet ordinem ad finem. ſ. ratione eius, quod præcipitur. (Et hoc notat D. S. cum ſubdit) inquantum. ſ. illud &c vt in littera. Et vult tantùm iſta concluſio, quòd præceptum eſt de medio in finem; probatur, præceptũ eſt de eo, quod fieri debet, ſed ꝙ aliquid fieri debeat, hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis; ergo præceptum &c. i. eſt de ordinatione in finem, & de medio. Maior patet, quia præceptum eſt obligatorium, ſed ad quod quis obligatur, hoc debet facere, & per conſequens ipſum debet fieri; igitur maior vera, minor eſt nota, quia non obligatur quis ad aliquid faciendum, nec oportet aliquid fieri, niſi quia valet ad finẽ aliquem.

¶Contingit autem ad vnum finem multa eſſe neceſſaria, vel expedientia, & ſecundum hoc poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa præcepta inquantum ordinantur ad vnum finem.

¶Subſumit, & infert ſecundam concluſionem præambularem, talem, Poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa præcepta, inquãtum ordinantur ad vnum finem. Et vult concluſio, ꝙ cum diuerſitate præceptorũ de diuerſis medijs ſtat vnitas legis propter vnitatem finis; probatur iſta concluſio, aſſumendo primam pro maiori. ſ. de ratione præcepti eſt, ꝙ importet ordinem ad finem, ſed contingit ad vnum finem (a quo ſupple lex habet vnitatem) multa eſſe neceſſaria, & expedientia (de quibus ſunt diuerſa præcepta ſcilicet,) igitur diuerſa præcepta ſtant cum vnitate legis. Nota, ꝙ fundamentum huius materiæ ſtat in hoc, quod ſupra dictum eſt, quia lex habet vnitatem a fine, nec diuerſificatur ex diuerſis medijs ordinatis in vnum finem, quare ſequitur, quòd cum diuerſitate præceptorum ſtat vnitas legis, cuius præcepta diuerſa ſortiuntur vnitatem legis ex vno fine; nam ad rem loquendo, lex nihil aliud eſt quàm præcepta ad vnum ordinata.

¶Vnde dicendum eſt, ꝙ omnia pręcepta legis veteris ſunt vnum ſm ordinem ad vnum finem, ſunt tñ multa ſm diuerſitatem eorum, quæ ordinantur ad illũ finem.

¶Infert concluſionem rñſiuã ex dictis, talem, oĩa pręcepta &c. vt in littera. Et vult iſta cõcluſio, ꝙ in veteri lege continetur vnũ præceptum finaliter, & extrinſecè, ſed non vnum materialiter, & intrinſecè; quia. ſ. vbi plura propter vnũ, ibi vnum tantùm, ſ. vnitate ordinis, vel finis; ſed quia præcipiuntur diuerſa tanq̃ materia circa quam immediata præceptorum, ideo ipſa præcepta ſunt materialiter plura. D. S. autem relinquit iſtam concluſionem ſequi ex dictis, quia iuxta primam concluſionem pręceptum imperat ordinem ad finem; & iuxta ſecũdam, diuerſa pñt eſſe pręcepta in vna lege, inquantum ordinantur ad vnũ finem, ex quo hñt vnitatem legis; igitur ſequitur iſta concluſio rñſiua, ꝙ oĩa pręcepta veteris legis, quæ eſt vna, reſpiciant ad vnũ finem, & per conſequẽs ſunt vnum pręceptum finaliter, ſed plura materialiter. Et iſta concluſio plus clareſcet ex ſequẽtibus, qñ explicabitur diuerſitas præceptorum in particulari ſm diuerſas materias. i. actus, & operationes. Nota autem, ꝙ finis omnium pręceptorum vet. le. patuit ſup. q. pręce. art. 1. quia finis vltimus eſt Beatitudo, ſed propinquus eſt ſubiectio, & amicitia hominis ad Deum, vt patebit artic. ſeq. Ad hunc enim finem omnia pręcepta ordinata fuerunt.

¶ Et probatur ſecunda pars concluſionis ſecundę argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd lex mandatorum eſt vetus lex, quæ dicitur mandatorum; primò propter magnum numerum mandatorum legalium. Vel dicitur ſecundò mandatorum, i. factorum, quia videlicet pręcipiebat quid facere deberent, ſed non conferebat gratiam ad legem implendam. Euacuatur autem iſta lex, ſicut imperfectum per perfectum, decretis, ideſt pręceptis noui teſtamenti per quę excluditur lex. Et hæc eſt expoſitio Doct. Sanct. ſuper Apoſtolum ibidem. Ex qua habetur, quòd vetus lex habuit multa mandata, ponit autem mandata pro pręceptis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd lex vetus dicitur eſſe vna ſecundum ordinem ad finem vnum, & tamen cõtinet diuerſa præcepta ſecundum diſtinctionem eorum quæ ordinant ad finem; ſicut etiam ars ędificatiua eſt vna ſecundum vnitatem finis, quia tendit ad ędificationem domus, tamen continet diuerſa præcepta ſecundum diuerſos actus ad hoc ordinatos.

¶Maior conceditur, & ſunt habita ſup. q. 90. art. 2. & 3. & q. 96. art. 1. ad ſecundum, quia lex eſt præceptum commune extendens ſe, ſcilicet ad multas perſonas, & negocia, & tempora; ita tamen quòd præceptum in ſingulari numero dicantur quæcunque ordinata in vnum finem, etſi materiæ plures ſint, & diuerſę, ita quòd præceptum ſupponat pro multis materialiter diſtinctis, ordinatis tamen ad vnum finem, quæ tñ dicuntur pręceptum vniuerſaliter.

¶Ad minorem conceditur, quòd eſt vna propter vnitatem finis, ſed nõ propter vnitatem materialem præceptorum, quæ ſunt diuerſa propter diuerſitatẽ mediorum ordinatorum in finẽ, ſicut Doc. S. declarat a ſimili de arte ædificatoria; Ergo &c. verum, eſt vnum præceptum finaliter, ſed non materialiter, vñ poſſet poni

simile de scientia quæ est vna propter formalem rationem scibilis, & tamen continet sub se multas partiales notitias distinctas secundum distinctionem conclusionum; ita quòd ad vnitatem legis non requiritur vnitas simpliciter, sed finis, sic quòd vnum præceptum finaliter, quod est vna lex, continet sub se multa materialiter distincta. Nota tamen, vt habet D.S. 2.2.q.187.art.9. ad secundum, non omnia quæ continentur in lege traduntur per modum præcepti, sed quædam proponuntur per modum ordinationis cuiusdam, vel statuti obligantis ad certam pœnam, sicut & in lege ciuili &c. Et ergo quando hic dicitur, quòd contineat præcepta, intelligitur non quòd nihil esset nisi præcepta, sed inter præcepta aliqua erant moralia, ceremonialia &c. vel si tota lex dicitur præceptum, tunc præceptum extenditur ad ordinationes quascunque &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Apost. dicit. 1.ad Thimot. 1. Finis præcepti charitas est. Ad hoc enim omnis lex tendit, vt amicitiam constituat, vel hominum adinuicem, vel hominis ad Deum, & ideo tota lex impletur in hoc vno mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum, sicut in quodam fine mandatorum omniũ. In dilectione enim proximi includitur etiã Dei dilectio, quando proximus diligitur propter Deum; vnde Apostolus hoc vnum præceptum posuit pro duobus, quæ sunt de dilectione Dei, & proximi; de quibus dicit dominus Matth. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex, & Prophetæ.

¶ Ad maiorem, conceditur quòd omnia mandata instaurantur in hoc verbo sicut in fine omnium, ita tamen, quòd in dilectione proximi etiam dilectio Dei includatur, sicut causa in effectu. Illa enim dilectio proximi legem implet. In scriptura enim sacra quandoque fit mentio solùm de dilectione Dei, quasi sufficiat ad salutem; quandoque solùm de dilectione proximi, vt hic in auctoritate Apostoli. Et dico secundò, quòd Apostolus hoc vnum præceptum posuit pro duobus ratione iam dicta, quia vna dilectio aliam includit. De hoc 2.2.q.44. artic.2. Ad minorem dico, quòd est vnum verbaliter tamen includit virtualiter duo, vt patet in secunda secundæ, vbi iam; Ergo &c. verum, continet vnũ sicut finem omnium, vnum dico includendo dilectionem Dei.

¶ Vnde nota, quòd sicut in speculatiuis principium continet conclusionem, sicut causa effectum, & iterum conclusio principium sicut effectus causam; ita in operabilibus, dilectio finis continet dilectionem eius, quod est ad finem, & econtra. In speculatiuis autem ille qui appræhendit principium, non semper appræhendit conclusionem, nisi penetret virtutem principij; ita etiam propter minus capaces, qui non considerant vnum horum præceptorum in alio contineri, dantur duo præcepta de dilectione Dei, & proximi; licet & vnum detur quandoque propter continentiam vnius in alio. Nota etiam, quòd dantur duo præcepta non propter dualitatem charitatis habitualis; sed propter duos actus, quorum vnus ad alium ordinatur &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in nono Ethic.* Amicabilia quæ sunt ad alterum venerunt ex amicabilibus quæ sunt homini ad seipsum; dum scilicet homo ita se habet ad alterum, sicut ad se; & ideo in hoc quod dicitur. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quædam regula dilectionis proximi quæ etiam implicitè continetur in hoc, quòd dicitur. Diliges proximum tuum sicut teipsum, vnde est quædam explicatio istius mandati.

*Arist. c.8. non remote à princ. tom 5.

¶ Maior conceditur, dico autem, quòd ista auctoritas est explicatio, & regula illius mandati, quod est finis legis, scilicet diliges proximum quæ explicatio implicitè etiam habetur in isto præcepto; Diliges proximum sicut teipsum, quia in hoc, quod dicitur (sicut teipsum) notatur, quòd homo debet se habere ad proximum sicut ad seipsum, quia amicabilia quæ sunt ad alterum &c. Minor conceditur; Ergo &c. verum habet vnum præceptum sicut finem, cuius hoc dictum positum in maiori est regula. Vnde hæc ratio idem probat, quod secundum argumentum. Nota circa auctoritatem noni Ethicorum, quòd amicabilia, idest opera amicitiæ quæ quis habet ad amicum, videntur processisse ex his quæ sunt hominis ad seipsum; quia tunc videtur, quòd homo alteri amicus, si eadem agit ad amicum quæ ageret ad seipsum. Et sic opera amicitiæ quæ sunt ad alterum mensurantur, & habent originem ex amicabilibus hominis ad seipsum, & intelligitur de amicabilibus hominis virtuosi ad seipsum. Tunc enim videtur amicus quando agit eadem illi quæ homo virtuosus agit ad seipsum; non enim oportet, quòd si quis interficit seipsum, aliquis debeat interficere amicum, quia interfectio non est amicabile virtuosi. Vnde & glosator decreti in principio exponit auctoritatem hic ex Matthęo allegatam, & præceptum legis naturæ quo quis iubetur alij facere, quod sibi vult fieri, (vult) id est debet velle; nec oportet, quòd si iudex velit inferre mortem reo, quòd sibi velit inferri, quia hoc non facit, vt amicus, sed vt iudex, vel lex ipsa vult inferri. Et intelligitur ista auctoritas ex Matthęo de operibus misericordiæ, non rigoris, & iustitiæ &c. Et præterea secundum D.S. in 4.dist.33.q.1.art.1. ad 7. Hoc præceptum naturæ intelligitur eadem proportione seruata. Non enim si prælatus non velit sibi resisti a subdito, ipse subdito resistere non debet &c. Vide etiam de illa auctoritate Scotum in 3.dist.27.ad secundũ, quia intelligitur quantum ad innotescentiam; innotescit quippe amicitia ad alterum quando appeto alteri similia his quæ mihi. Et intelligitur de amicitia quæ est inter ęquales &c.

Quod tibi vis fieri, exponitur.

Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.

B

A D secundum sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non contineat præcepta moralia. Lex enim vetus distinguitur a lege naturæ, vt supra habitum est,* præcepta moralia pertinent ad legem naturæ; ergo non pertinent ad legem veterem.

Supra q.91. art.5.co.Et infra prxi. q. art.2. ad 2. & art.4. cor. Et Psal. 18. col.7.8. & 9.

*q.91.art.4. & 5. q.98. art.5.

¶ 2 Præt. ibi subuenire debuit lex Diuina, vbi deficit ratio humana; sicut patet in his quæ ad finem pertinent quæ sunt supra rationem; sed ad præcepta moralia ratio hominis sufficere videtur; ergo præcepta moralia non sunt de lege veteri quæ est lex Diuina.

¶ 3 Præt. lex vetus dicitur littera occidens, vt patet 2.ad Corint.3. sed præcepta moralia non occidunt; sed viuificant, secundũ illud Psal. In ęternum nõ obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me; ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

¶ Sed contra est, quod dr̃ Eccl. 15. Addidit illis disciplinam, & lege vitę hæreditauit eos; disciplina autem pertinet ad mores. Dicit enim Glo.* ad Hebr. 12. super illud. Omnis disciplina &c. disciplina est eruditio morum per difficilia; ergo lex a Deo data præcepta moralia continebat.

*Glo. Ord. ibidem.

¶ Hic consequenter inquiruntur singulares differentiæ præceptorum veteris legis. Et primò ostenduntur quædam ipsius fuisse præcepta moralia, quia illa sunt priora, & de lege naturali, ad sensum postea habendum. Nota vt supra q. 1. artic.3. in fine corporis habitum est, mores sunt propriè actus humani procedentes ex deliberata voluntate. Et anthonomaticè mores dicuntur actus humani conformes rectę rationi, & per consequens mores dicuntur actus humani virtuosi, & conformes rectę rationi etiam naturali. Ideo quærere, an vetus lex contineat præcepta moralia, est quærere, an præciperet actus humanos virtuosos & bonos, qui & hominem bonum facerent &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd lex vetus continebat præcepta quædam moralia, vt patet Exod. 20. Non occides, non furtum facies.

¶ Conclusio responsiua ad quęsitum contenta in principio, est talis. Lex vetus continebat quædam præcepta moralia, hanc conclusionem probat; primò exemplariter, secundò ratione ibi. Et hoc rationabiliter. Exemplariter, quia in Exodo ponitur, non occides, non furtum facies; sed ista sunt moralia, quia de actibus humanis malis non fiendis, mores enim sunt actus humani. Consequenter cum dicit.

¶ Et hoc rationabiliter, nam sicut intentio principalis legis humanæ est, vt faciat amicitiam hominũ adinuicem ita intentio Diuinæ legis est, vt constituat principaliter amicitiam hominis ad Deum. Cum autem similitudo sit ratio amoris secundum illud. Ecclesiast. 13. Omne animal diligit simile sibi, impossibile est esse amicitiam hominis ad Deum qui est optimus, nisi homines efficiantur boni, vnde dicitur. Leuit. 19. Sancti eritis quoniam ego Sanctus sum.

¶ Ratione probat conclusionem. Circa quam primò præmittit quoddam fundamentum rationis; secundò ex hoc arguit ad propositum, ibi. Bonitas autem &c. Fundamentum est tale. In veteri lege debuerunt præcipi ea per quæ homo efficitur bonus, vel consequitur bonitatẽ; probatur, sicut intentio principalis &c. vt in littera, sed impossibile est esse &c. vt dicit littera; ergo de intentione legis est præcipere per quæ homo fit bonus, quod D.S. hic intendit. Maior relinquitur nota. Minor probatur, quia similitudo est causa amoris, sed Deus est optimus; igitur impossibile est &c. Et cõfirmatur ista minor, per id qđ dr̃. Leui. 19. Deinde ibi.

Bonitas

¶ Bonitas autem hominis est virtus quæ facit bonum habentem, & ideo opportuit præcepta legis veteris etiã de actibus virtutũ dari, & hęc sunt moralia legis pcepta.

¶ Subsumit sub illo fundamento (formando ratione pro conclusione) sic. Oportuit præcepta legis veteris esse de actibus virtutum, sed hæc sunt moralia præcepta; ergo conclusio vera, quòd erant ponenda moralia &c. Maior probatur assumendo fundamentum prædictum pro maiori. Vetus lex continet præcepta quædam, per quæ homo fit bonus, sed bonitas hominis est virtus quæ facit bonum habentem; ergo maior vera. Minor ista patet ex supradictis. Minor principalis quoque ex dictis in principio huius articuli patet.

ET confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd lex vetus distinguitur a lege naturę non tanquàm ab eo omnino aliena; sed tanquàm ei aliquid superaddens. Sicut enim gratia pręsupponit naturam, ita oportet, quòd lex Diuina pręsupponat legem naturalem.

¶ Maior conceditur. Sed dico, quòd est multiplex modus distinctionis, vnus est disperatorum, & positiuè distinctorum, sicut duę species ex ęquo genus diuidentes, & se non includẽtes. Aliusq; est modus distinguendi sm habere, & non habere; puta quando vnum aliud includit, & aliquid superaddit. Et de illis modis distinguendi dictum fuit supra q. 72. art. 4. Dico ergo, quòd lex vetus distinguitur a lege naturæ; non sicut aliquod alienum, & disparatum, & primo modo; sed secundo modo, quia videlicet vetus lex includebat legem naturalem, & aliquid superaddebat, sicut homo distinguitur ab animali. Ad minorem conceditur, quòd moralia pertinebant ad legem naturæ tanquàm sibi propria, & sola moralia pertinebant ad legem naturæ; tamen etiam pertinẽt ad legem veterem, sicut ex lege naturæ accepta, & cum eis etiam alia ad legem veterem pertinebant; sicut & supra dictum fuit, q in lege humana assumuntur aliqua ex lege naturæ, a qua habent vigorem. Sic in proposito; Ergo &c. verum, non sola pertinent ad legem veterem. Et secundò non pertinent ad legem veterem quasi per eam vigorem habentia, sed a ratione naturali, tamen accommodantur ex lege naturæ, & explicantur in lege veteri.

¶ Ad secundum dicendum, quòd legi Diuinę conueniens erat, vt non solùm prouideret homini in his ad quę ratio non potest, sed etiam in his circa quę contingit rationem hominis impediri; ratio autem hominis circa pręcepta moralia quantum ad ipsa communissima pręcepta legis naturę non poterat errare in vniuersali, sed tamen propter consuetudinem peccandi obscurabatur in particularibus agendis. Circa alia verò pręcepta moralia quę sunt quasi conclusiones deductę ex communibus principijs legis naturę, multorum ratio oberrabat, ita vt quædam quę sunt secundum se mala, ratio multorum licita iudicaret; vnde oportuit cõtra vtrunq; defectum homini subueniri per auctoritatem legis Diuinę; sic etiam inter credenda nobis proponuntur non solùm ea ad quæ ratio attingere non potest, vt Deũ esse trinum, sed etiam ad quę ratio recta pertingere potest, vt Deum esse vnum, ad excludendum rationis humanę errorem, qui accidebat in multis.

¶ Ad maiorem, si intelligitur, quòd ibi debuit subuenire lex Diuina vbi humana ratio deficit, vel impediri potest, & deficere, siue sint naturaliter cognoscibilia, vel supernaturaliter, conceditur maior. Si verò intelligitur maior vbi deficit ratio humana. i. in qua ratio naturalis non potest; scilicet circa supernaturalia; negatur, si intelligitur, quòd solum in his; & eam negat Doc. S. prima parte quæst. 1. art. 1. & 2. 2. q. 2. art. 4. & primo contra genti. c. 4 vbi & eam falsam ostendit multis rationibus, quas relinquo diligenti studenti, non enim solùm supernaturalia, sed & naturalia per Diuinam reuelationem suscipienda erant. Ad minorem dico, quòd & si sufficere possit, potest tamen etiam deficere, & impediri; primò quidem potest deficere, & impediri non in vniuersalissimis principijs, sed in eorum applicatione ad particulares electiones, vt patuit supra q. 94. art. 6. Dico secundò, quòd ratio naturalis potest deficere in conclusionibus quæ sunt legis naturæ, ita quòd contrarium eorum approbet, sic quòd lex naturæ non est nota apud homines, vt patuit supra de latrocinio, & alijs; quare negatur consequentia, quia & per reuelationem Diuinam, & auctoritatem oportebat homini in naturaliter cognoscibilibus subuenire, ne videlicet in applicatione ad particularia eligibilia deficeret homo, nec etiã in cõclusionibus legis naturę.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Aug. probat in libro de spiritu, & littera, * etiam littera legis quantum ad pręcepta moralia occidere dicitur occasionaliter, inquantum scilicet pręcipit quod bonum est, non præbens auxilium gratiæ adimplendum.

*Aug. c. 14. tom. 3.

¶ Huius argumenti materia tangetur infra. q. 100. art. 12. ex intentione. Ideo nunc breuiter dico ad maiorem, quòd dicitur occidens ad sensum supra habitum. q. 98. artic. 1. ad secundum, quia occidit occasionaliter, quia concupiscentia augetur, & præuaricatio aggrauatur. Minor negatur occasionaliter loquendo, quia & moralia præcepta non exhibebant gratiam adiutricem; sed bonum ostendebant, & malum prohibebant. Ad probationem minoris dico, quòd intelligitur, in ipsis viuificasti me, scilicet mediante fide venturi. Secundò viuificasti me, quia seruans ea non incurrebat mortem, & pœnam transgressoribus debitam. Tertiò viuificasti vita virtuosa, virtute acquisita, idest executione vitæ. Sed non intelligitur, quòd per ea quis acciperet vitam gratiæ. Vnde Nicolaus de Lyra sic exponit, per eorum meditationem præseruando me a peccati morte.

Vtrum lex vetus contineat præcepta ceremonialia præter moralia.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non contineat præcepta ceremonialia præter moralia. Omnis enim lex quæ hominibus datur est directiua humanorum actuum; actus autem humani morales dicuntur, vt supra dictum est; * ergo videtur, quòd in lege veteri hominibus data, non debeant contineri nisi præcepta moralia.

E
Infra ar. 4. & 5. cor. & q. 101. art. 1. co. & q. 103. art. 1. co. & ad 3. q. 104. artic. 4. & 2. 2. q. 122. art. 1. ad 2. Et quol. 2. art. 1. co. & quol. 4. art. 13 co.
* q. 1. art. 3.
* Tullius lib. 2. de inuen. in fol. 4. ante fin. lib.

¶ 2 Præt. præcepta quæ dicuntur ceremonialia videntur ad Diuinum cultum pertinere; sed Diuinus cultus est actus virtutis, scilicet religionis, quæ vt Tullius dicit in sua rhetorica, * Diuinæ naturæ cultum ceremoniamque affert; cum igitur præcepta moralia sint de actibus virtutum, vt dictum est, * videtur, quòd præcepta ceremonialia non sint distinguenda a moralibus.

¶ 3 Præt. præcepta ceremonialia esse videntur quæ figuratiuè aliquid significant; sed sicut Aug. dicit in 2. de doctrina Christiana. * Verba inter homines obtinuerũt principatum significandi; ergo nulla necessitas fuit, ut in lege continerentur præcepta ceremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

*arti. prec.
*Aug. li. 2. c. 3. & 14. de trinit c. 5. a med. tom. 3

¶ Sed contra est, quod dicitur. Deut, 14. Decem verba scripsit in duabus tabulis lapideis, mihique iniunxit in illo tempore, vt docerem vos ceremonias, & iudicia quæ facere debeatis; sed decem præcepta legis sunt moralia; ergo præter præcepta moralia, sunt etiam alia præcepta ceremonialia.

¶ Hic D. S. inquirit aliam differentiam præceptorum veteris legis, quæ pertinet ad præcepta ceremonialia.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * lex Diuina principaliter instituitur ad ordinandum homines ad Deum; lex autem humana principaliter ad ordinandum homines adinuicem, & ideo leges humanæ non curauerunt aliquid instituere de cultu Diuino, nisi in ordine ad bonum commune hominum; & propter hoc etiam multa confinxerunt circa res Diuinas secundum quòd videbatur eis expediens ad informandos mores hominum; sicut patet in ritu Gentilium; sed lex Diuina econuerso homines adinuicem ordinauit secundum quòd conueniebat ordini qui est in Deum quem principaliter intendebat.

*Art. præc.

¶ D. S. respondet ad quæsitum tali conclusione. Illa præcepta quæ in lege ad cultum pertinent, specialiter ceremonialia dicuntur. Ex qua conclusione habetur formaliter responsio ad quęsitum affirmatiuè, quòd lex vetus continuit, & debuit continere ceremonialia præter moralia; probatur, lex Diuina econtrário ad legem humanam homines ad inuicem ordinauit, secundum quòd conueniebat ordini qui est in Deum quem principaliter intendebat; sed homo ordinatur in Deum, non solùm per interiores actus mentis qui sunt credere, sperare &c. sed etiam per quędam exteriora opera, quibus homo Diuinam seruitutẽ profitetur, quæ dicuntur ad Diuinum cultũ pertinere (Supple) igitur de talibus exterioribus operibus quibus homo protestatur Diui-

nam seruitutem, debuerunt dari præcepta in lege veteri, quæ est Diuina, sed talia præcepta dicuntur ceremonialia; igitur cõclusio & responsio vera. Huius rationis D. S. primò deducit maiorem; secundò minorem, ibi. Ordinatur autem &c. tertiò subsumptam cum ipsa conclusione in fine, ibi. Qui quidem cultus &c. Maior ergo declaratur a principio per differentiam legis Diuinæ, & humanæ, quia humana principaliter ordinat homines ad inuicem, Vnde & si aliquid de Deo ordinet, hoc fit propter bonum cõe hominũ. E contra autem est de lege Diuina, cuius pars est lex vetus.

¶ Ordinatur autem homo in Deum non solum per interiores actus mentis quæ sunt credere, sperare, & amare; sed etiam per quædam exteriora opera, quibus homo Diuinam seruitutem profitetur; & ista opera dicuntur ad cultum Dei pertinere.

¶ Ponit minorem primam, quam D. S. hic nõ probat, sed eam declarat 2. 2. q. 85. art. 1 quia ex naturali ratione ꝓcedit, ꝙ homo quibusdam sensibilibus rebus vtatur, offerens ea in signum debitę subiectionis, & honoris &c. Vide ibidem. Deinde ibi.

¶ Qui quidem cultus ceremonia vocatur. quasi munera, i. dona cereris quæ dicebatur Dea frugũ, vt quidã dicũt, eo ꝙ primò ex frugibus oblationes Deo offerebãtur, siue vt maximus. Valerius refert, * nomen ceremoniæ introductum est ad significãdum cultum Diuinum apud Latinos a quodam oppido iuxta Romã quod Cęre vocabatur, eo quòd Roma capta a Gallis illuc sacra Romanorum oblata sunt, & reuerendissimè habita. Sic igitur illa præcepta quæ in lege pertinent ad cultum Dei, specialiter Cęrimonialia dicuntur.

*Lib. 1. c. 1. parũ a medio, in tit. de L. Furio Bibaculo.

¶ Subiungit minorem secundam subsumptam, quæ probatur, ibi. Et assumitur maior ex dictis. Talia præcepta dantur de exterioribus operibus quæ pertinent ad Diuinum cultum, i. sunt Diuinus cultus, sed Diuinus cultus dicitur ceremonia; igitur & huiusmodi præcepta dicuntur, & denominãtur a materia circa quam, cerimonialia, quia videlicet sunt circa cerimoniam, idest cultum. Maior patet ex dictis. Minor declarat in textu a principio, quia cultus consistit præsertim in muneribus, & sacrificijs, vt patet secunda secundæ, vbi iam dicitur autem ceremonia quasi munera Deę cęreris &c. Secundò, quia hoc nomen introductum est fm alios a Cęre oppido, vbi cultus habitus fuit Romãnorum &c. nota, quòd sicut moralia præcepta denominantur ex materia circa quam sunt, videlicet a moribus, ita & ceremonialia denominantur ex materia circa quam, videlicet a ceremonia, idest oblationes munerum, & cultu Diuino, qui maximè consistebat in oblationibus, & sacrificijs, loquendo de cultu exteriori; & ergo dicuntur ceremonialia a cultu Diuino.

ARGVM. in contrarium fundatur in auctoritate Deut 4. quæ refertur sententialiter. Et vult, quòd super decem verba, idest decem præcepta decalogi quæ Deus, (.s. in persona Angeli repręsentantis Deum immediatè dedit) mandauit, & ceremonias per Moysen &c. sed præcepta decalogi sunt moralia; igitur super moralia continebat ceremonialia, & sic firmat conclusionem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd humani actus se extendunt etiam ad cultum Diuinum; & ideo etiam de his continet præcepta lex vetus hominibus data.

¶ Maior conceditur, sed dico circa ipsam, quòd actus humani sunt multiplices, quidam interiores, quidam exteriores, quidam de dictamine rationis naturalis, quidam solùm de iure Diuino positiuo. Ad minorem dico, quòd actus humani dicuntur morales, sed non solùm, immo & aliqui s. exteriores, qui sunt solùm de iure Diuino positiuo dicũtur ceremoniales; ita quòd actus humani siue interiores, siue exteriores qui sunt de dictamine rationis naturalis dicuntur morales. Sed exteriores quibus homo protestatur suam subiectionem ex determinatione Diuina, dicuntur ceremoniæ; ita quòd ceremoniæ distinguuntur a moralibus ex parte principij, & ex parte materiæ. Et nota, quòd quamuis cultus Diuinus in communi sit de lege naturæ, tamen talis cultus determinatus, est ex institutione Diuina, & distinguitur a moralibus; quare negatur consequentia, quia esto omnia moralia sint actus humani, non tamen conuertitur, scilicet omnes humani actus sunt morales, vt hic loquimur de moribus. Nota tamen, quòd videtur posse dici, quòd si morales accipiantur communiter, pro omni actu humano voluntario etiam imperato, & exteriori, sic cerimonię essent morales. Si autem morales actus capiantur appropriatè pro his actibus tantùm, qui sunt de dictamine rationis naturalis, & circa materiam de se rationalem ex natura actus, tunc ceremoniæ non sunt actus morales. In præsenti autem materia loquimur de moralibus actibus appropriatè. Et potest hoc fundari infra q. 102. art. 1. ad tertium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut supra dictum est, * præcepta legis naturæ cõia sunt, & indigent determinatione. Determinantur autem, & per legem humanam, & per legem Diuinam; & sicut ipsę determinationes quæ fiunt per legem humanam, non dicũtur esse de lege naturæ, sed de iure positiuo, ita ipsæ determinationes præceptorũ legis naturæ, quæ fiunt per legẽ Diuinã, distinguuntur a præceptis moralibus quæ pertinent ad legẽ naturæ, colere ergo Deũ cum sit actus virtutis, pertinet ad pręceptum morale, sed determinatio huius pręcepti, s. colatur talibus hostijs, & talibus muneribus, hoc pertinet ad pręcepta cerimonialia, & ideo præcepta cerimonialia distinguuntur a pręceptis moralibus.

*q. 94. ar. 4.

¶ Ad maiorem dico, quòd præcepta ceremonialia pertinent ad cultum Diuinum determinatum ex institutione Diuina, & non præcipiunt cultum Diuinum in communi, sed talibus hostijs, & tali tempore &c. Ad minorem distinguo, dico enim, quòd cultus Diuinus indeterminatè est actus virtutis, & legis naturæ, per consequens. Sed si intelligitur de cultu Diuino determinato, negatur minor. Dico enim, quòd sicut præcepta communia legis naturæ determinãtur per legem humanam, & illæ determinationes non sunt de lege naturæ. Sic determinatio legis naturæ quæ fit per ius Diuinum positiuum, non est de lege naturæ, & talis determinatio est præceptum ceremoniale. Ad Tullium dico, quòd loquitur, religio affert ceremoniam, & cultum, sed indeterminatè, & relinquit rationi hominis, & voluntati, vt habet D. S. 2 2. q. 81. art. 1. ad tertium, vbi & refert hanc auctoritatem Tullij. Sicut enim malefactores punire est de lege naturali, & significare cõceptum suum; sed isto modo punire, vel significare est de lege humana, & ex voluntate, vel placito; ita offerre Deo, & colere Deum est legis naturæ; sed isto modo colere est legis *Diuinæ positiuæ*, & sic sunt præcepta ceremonialia de cultu Dei. Vltra Cum igitur &c. dico, quòd præcepta moralia sunt de actibus virtutum, vt sic, absque determinatione secundum dictamen rationis naturalis. Sed ceremonialia præcepta sunt de actibus virtutum determinatis ex ordinatione Diuina, ita quòd oportet tali modo fieri, & non aliter; quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut Diony. dicit, primo ca. ce. Hierarchię. * Diuina hominibus manifestari non põt nisi sub aliquibus similitudinibus sensibilibus, ipsę autem similitudines magis mouent animũ qñ non solùm verbo exprimuntur, sed etiam sensui offeruntur; & ideo Diuina tradũtur scripturis non solùm per similitudines verbo expressas, sicut patet in metaphoricis locutionibus; sed etiam per similitudines rerum quæ visui proponuntur, quod pertinet ad præcepta cerimonialia.

*Dion. c. 1. post med. illius.

¶ Maior conceditur, & infra cum de ceremonialibus agetur ostendetur quid vnumquodq; ceremonialium figuratiuè significauerit. Ad minorem dico, quòd quidem verum est, quòd verba obtinent principatum quantum ad vniuersalitatem significandi. Nam vt August. ibidem habet, quia possunt significare quæcunque animo concipiuntur, sed tamen non omni modo significant, nec significatio verborum ita mouet sicut significatio rerum, & factorum sensibilium quæ offeruntur visui; quare negatur consequentia, quia Diuina debuerunt offerri, & repræsentari hominibus per similitudines verbales, & reales. Et ideo scriptura Diuina tradit similitudines verbales in Metaphoricis locutionibus, & reales in præceptis ceremonialibus, de quorũ significatione inf. q. 102. sicut immolatio Agni Paschalis quæ erat quoddã Sacramentum, & ceremoniale, reprę sentabat immolationẽ Chri in Passione &c.

Vtrum in lege veteri præter præcepta moralia, & ceremonialia, sint aliqua præcepta iudicialia.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd præter pręcepta moralia, & cerimonialia, non sint aliqua præcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Aug. contra Faustum, * quòd in lege veteri sunt præcepta vitę agendę, & pręcepta vitæ significandæ; sed pręcepta vitę agendę sunt moralia; pręcepta autem vitę significandę sunt cerimonialia; ergo pręter hęc duo gña pręceptorũ non sunt ponenda in lege, alia pręcepta iudicialia.

¶ 2 Præt. super illud Psal. A iudicijs tuis non declinaui, dicit Glo. * i. ab his quę constituisti regulam viuendi; sed regula viuendi pertinet ad pręcepta moralia; ergo præcepta iudicialia non sunt distinguenda a moralibus.

¶ 3 Præt. iudicium videtur esse actus iustitię, secundum

Infra ar. 5. co. & q. 101. art. 1. co. & q. 103. ar. 1. co. & q. 104. ar. 1. Et 2. 2. q. 57. art. 1. co. & q. 122. art 1. ad 2. Et 3. contra cap. 121. Et quol 2. art. 8. co & quol. 4. ar 1. co.
* Aug. li. 6. c. 2. & li. 19. c. 17. & lib. 10. c. 2 to. 6.
* est Glos. Cathol. in hunc loco.

dum illud Psal. Quoad vsque iustitia conuertatur in iudicium; sed actus iustitię, sicut & actus cęterarũ virtutũ pertinet ad pręcepta moralia; ergo pręcepta moralia includũt in se iudicialia, & sic non debent ab eis distingui.

¶Sed contra est, quod dr Deut. 6. Hæc sunt pręcepta, & ceremonia atq; iudicia; pręcepta autem antonomasticè dicuntur moralia; ergo pręter pręcepta moralia, & cerimonialia, sunt etiam iudicialia.

¶Hic Doc. San. inquirit de tertia differentia præceptorum, quę dicuntur iudicialia.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * ad legem Diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem, & ad Deum; vtrunque autem horum in communi quidem pertinet ad dictamen legis naturę ad quod referuntur moralia pręcepta; sed oportet, quòd determinetur vtrunq; per legem Diuinam, vel humanam; quia principia naturaliter nota sunt communia tam in speculatiuis, quàm in actiuis.* Sicut igitur determinatio communis pręcepti de cultu Diuino fit per pręcepta ceremonialia, sic & determinatio communis pręcepti de iustitia obseruanda inter homines, determinatur per pręcepta iudicialia.

¶D.S. in hoc corpore, primò deducit quandam conclusionem fundamentalem. Ex qua immediatè infert conclusionem respon. ibi. Et secundum hoc &c. quam tertiò probat auctoritate, ibi. Vnde cum Apostolus &c. Conclusio fundamentalis est, sicut determinatio communis præcepti de cultu Diuino, (quod s. est legis naturę) fit per præcepta ceremonialia, sic & determinatio communis &c. vt in fine huius litterę, probatur a principio, quia ad legem Diuinam pertinet, vt ordinet homines ad inuicem, s. s͠m iustitiam, & ad Deum. s. secundum cultum diuinum, sed vtrunque in cõmuni est de lege naturę, & pertinet ad pręcepta moralia, sed oportet, quòd vtrunque determinetur. s. pręceptum de cultu Diuino, & de iustitia inter homines obseruanda; igitur sequitur conclusio. Ista minor quo ad secundam partem patet, quia pręcepta communia sunt naturaliter quidem nota, sed in particulari non, vt patuit art. 2. ad secundum, ideo indigent determinatione in particulari, ne homines errent. Et ergo secunda pars minoris vera, ꝙ oportet ponere determinationes, & per consequens sicut ceremonialia, ita & iudicialia. Nota, quòd sicut ceremonialia dicuntur a ceremonia. i. cultu Diuino, ita iudicialia dicuntur a iudicio siue exequutione iustitiæ. Quare bene sequitur, ꝙ si determinatio cultus, idest pręcepta determinantia cultum, denominantur a cultu Diuino, quòd etiam determinantia iustitiam, denominentur a iustitia. Et ergo dicit D. S. in hac conclusione. Sic igitur &c. Et innuit ista conclusio quidditatem, & necessitatem iudicialiũ pręceptorum, quia sunt pręcepta iustitię in particulari obseruandæ ad sensum infra dicendum q. 104. art. 1. ad primum, & sunt necessaria, quia determinatio iustitię in particulari non est naturaliter nota sicut iustitia in communi &c.

¶Et secundum hoc oportet tria pręcepta legis veteris ponere, scilicet moralia quę sunt de dictamine legis naturę, ceremonialia quę sunt determinationes cultus Diuini, & iudicialia quę sunt determinationes iustitię inter homines obseruandę.

¶Infert ex pręcedenti conclusione pręambulari conclusionem responsiuam talem. Oportet tria, (scilicet in genere) pręcepta veteris legis ponere &c. vt est littera. Et interserit D. S. explicationem quid nominis horũ præceptorum s͠m ꝙ tactum fuit in principio corporis, probatur ex præcedenti. Sicut determinatio &c. igitur cõclusio vera. Antecedẽs fuit cõclusio pręambularis. Tenet consequẽtia de se, quia si sunt cõia de lege naturę, & duplicia determinãtia ipsa, s. ceremonialia, & iudicialia, bene sequitur, quòd tria sunt pręcepta veteris legis &c. Deinde cum dicit.

¶Vnde cum Apostolus Rom. 7. dixisset, quòd lex est sancta, subiungit, quòd mãdatum est iustum, & bonum, & sanctum; iustum quidem quantum ad iudicialia; sanctum quantum ad cerimonialia; nam sanctum dicitur, quod est Deo dedicatum; bonum idest honestum quantum ad moralia.

¶Probat conclusionem respon. auctoritate Apostoli, de qua auctoritate etiam supra habitum est. q. 98. art. 1. argumento in contrarium. Et habetur ex illa auctoritate, quòd tria sunt pręcepta legis sanctæ; igitur conclusio vera &c. Ex quibus omnibus fit conclusio responsiua formaliter, quòd sunt aliqua pręcepta iudicialia præter moralia, & ceremonialia, patet ex dictis; quia lex vetus ordinat ad Deum, & ad homines in communi quidem s͠m moralia, sed præter ista oportet ponere determinationes, & quo ad Deum, & quo ad homines, scilicet sicut cerimonialia sunt determinationes ad Deum, ita & iudicialia ad homines, sed ceremonialia ponuntur, vt patuit; igitur & iudicialia &c.

ARGVMENTVM in contrarium directè probat conclusionem respons. quòd scilicet tria sunt præcepta, & inter ea ponuntur ceremonialia; igitur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd tam pręcepta moralia, quàm etiam iudicialia pertinent ad directionem vitæ humanę; & ideo vtraque continentur sub vno membro illorum quę ponit August. scilicet sub pręceptis vitę agendę.

¶Ad maiorem, quòd est auctoritas Aug. Dico, quòd sub præceptis vitę agendę continet duo. s. moralia, & iudicialia, quia & ipsa pertinẽt ad directionem vitę in ordine ad alium, proximũ. s. vt patebit infra q. 104. & cum hoc non sunt principaliter figuratiua sicut ceremonialia, vt patebit etiam ibidem. Ad minorem dico, ꝙ sunt moralia, sed non tantùm, sed etiam iudicialia sunt de vita. s. secunda. i. operationibus humanis agendis in particulari, & in ordine ad proximum, & t͠n moralia sunt de agendis ex obligatione rationis naturalis. Iudicialia autem ex sola institutione Diuina; negatur autem cõsequentia, inquantum consequẽs innuit iudicialia ab illis duobus generibus quæ Aug. ponit, esse exclusa.

¶Ad secundum dicendum, quòd iudicium significat executionem iustitię quę quidem est secundum applicationẽ rationis ad aliqua particularia determinatè, vnde præcepta iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, inquantum. s. a ratione deriuantur, & in aliquo cũ cerimonialibus, inquantum. s. sunt quædam determinationes communium præceptorum, & ideo qñq; sub iudicijs comprehenduntur pręcepta iudicialia, & moralia; sicut dicitur Deut. 5. Audi Israel cerimonias atque iudicia. Quandoque verò iudicialia, & ceremonialia; sicut dicitur Leuit. 18. Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis, vbi præcepta ad moralia referuntur, iudicia verò ad iudicialia, & ceremonialia.

¶Ad maiorem dico, quòd iudicia ibi important etiam moralia, quia iudicialia habent aliquam conuenientiam cum moralibus, quia & a ratione deriuatur; esto non ex sola ratione vim obligandi habeant, sed ex institutione; & in secundo cõueniunt cum ceremonialibus. Ad minorem dico, quòd principaliter pertinet regula viuendi, & maximè in seipso ad moralia, tamen iudicia non solùm dicunt moralia, sed propter conuenientiam cum iudicijs. Negatur ergo cõsequentia; sed sequitur, ꝙ propter aliquã cõuenientiam, qñq; sub vno nomine comprehenduntur iudicialia, & moralia; sicut etiam nomine iudicij comprehenduntur quandoque ceremonialia, & iudicialia, vt patet in solutione.

¶Ad tertium dicendum, quòd actus iustitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia; sed determinatio eius in speciali pertinet ad præcepta iudicialia.

¶Maior conceditur, & intelligitur Psal. hæreditatem suã Deus non derelinquet, quoad vsque iustitia. s. Diuina, conuertatur. i. ponatur in iudicium. i. executionem, & actum iustitiæ in extremo iudicio. Ad minorem dicitur, sicut ad secundum præcedentis articuli, quòd actus iustitiæ in communi, vel generali absque determinatione speciali, & actus iustitiæ secundum obligationem naturalis rationis, pertinet ad præcepta moralia, sed actus iustitiæ determinatus est de iure positiuo humano, vel Diuino; sicut dictum est de punitione malefactorum. Sed negatur consequentia, quòd includant, sed sunt determinationes superadditę; non habentes vim ex moralibus præceptis, sed solùm ex lege positiua. Sed iuxta supradicta excitãtur ex principijs legis naturæ, & ea præsupponunt, & vt dictum est ad secundum, aliquo modo a rõne deriuantur, sed valdè remotè; nec ex ea habent vim obligandi.

Vtrum lex vetus contineat aliqua alia præcepta præter moralia, iudicialia, & cerimonialia.

AD quintum sic proceditur. Vr̃, ꝙ aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cerimonialia. Iudicialia enim pręcepta pertinent ad actum iustitiæ quæ est hominis ad hominem, cerimonialia verò pertinent ad actum religionis qua Deus colitur; sed præter has sunt multę alię virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt supra dictum est; * ergo præter prædicta oportet plura alia in lege veteri contineri.

¶ 2 Præt. Deut. 11. dicitur. Ama dñm Deũ tuum, & obserua eius præcepta, & cerimonias, & iudicia atque man-

E
Supra ar. 4. co. Et quol. 2 a. 1. 4. cor. Et Gal 5. Le... Heb. 7. Le... co. 2.

* q. 60. ar. 5.

mandata, sed præcepta pertinent ad moralia, vt dictum est, * ergo præter moralia, iudicialia, & cerimonialia, adhuc alia continentur in lege quæ dicuntur mandata.

* art. 4. in argu. suppo. & ad secundum.

¶ 3 Præt. Deut. 6. dr. Custodi præcepta dñi Dei tui, & testimonia, & cerimonias quas tibi præcepi; ergo præter omnia præcepta adhuc in lege testimonia cōtinētur.

¶ 4 Præt. in Psal. dicitur. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas. Glo. i. * legem; ergo præcepta legis veteris non solùm sunt moralia, cerimonialia, & iudicialia; sed etiam iustificationes.

* Glos. interlin. ibi.

¶Sed contra est, quod dicitur. Deut. 6. Hæc sunt præcepta, & cerimoniæ, atque iudicia quæ mandauit dominus Deus vobis, & hæc ponuntur in principio legis; ergo omnia præcepta legis sub his comprehenduntur.

¶Hic D. S. inquirit de quibusdam annexis, ad dicta tria præcepta, & quærit an sint quædā alia præter ista, nam hic tractatus est de diuersitate, & distinctione præceptorum. Et quærit virtualiter, an diuisio per prædicta tria præcepta sit sufficiens. Et secundò virtualiter quærit, an vetus lex nihil aliud contineat nisi præcepta. Vnde D. S. ista omnia determinat in hoc articulo.

¶ Respondeo dicendum, quòd in lege ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua verò tanquàm ad præceptorum impletionem ordinata. Præcepta quidem sunt de his quæ sunt agenda.

¶ D. S. in hoc corpore duo facit principaliter; primò deducit aliquas conclusiones partiales præambulares; secundò ex ipsis infert conclusionem responsiuam per modū corollarij, ibi. Ex quibus omnibus &c. Circa primum, primò præmittit aliqua præsupposita; secundò ex eis deducit duas cōclusiones præambulares, ibi. Ad quorū impletionē &c. Supponit ergo primò, q in lege aliqua ponuntur tanq̄ præcepta, aliqua verò tanq̄ ad præceptorū impletionē ordinata; secundò supponit, q præcepta sunt de his quæ per nos sunt agenda. Et relinquuntur ista supposita nota, & patent ex supradictis. q. 92. art. 2. Consequenter cum dicit.

¶Ad quorum impletionem ex duobus homo inducitur. s. ex auctoritate præcipientis, & ex vtilitate impletionis, quæ quidem est cōsecutio alicuius boni vtilis, delectabilis, vel honesti aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam quæ auctoritatē Dei præcipientis indicarent; sicut illud Deut. 5. Audi Israel dominus Deus tuus vnus est, & illud. Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum, & terram, & huiusmodi dicuntur testimonia.

¶Deducit secundum præcedentia supposita duas conclusiones præambulares. Circa quod tria facit; primò deducit primam conclusionem præambularem; ex secunda parte primi suppositi s̄m differentiam eorum quæ ordinantur ad præceptorum impletionem; secundò secundam cōclusionem, ex secundo supposito s̄m differentiam eorum quæ sunt præcepta, ibi. Ipsa autem &c. tertiò assignat ex superabundanti aliam differentiam eorum quæ dicta sunt, ibi. Quamuis etiam &c. Quo ad primū intendit talem conclusionem primam. In lege ponuntur testimonia, & iustificationes præter præcepta. Huius conclusionis D. S. probat, primò primam partem; secundò secundam, ibi. Opportuit etiam &c. Quo ad primā partem arguitur sic, oportuit in veteri lege proponi &c. vt in littera, sed inducentia auctoritatem Dei præcipientis dicuntur testimonia; igitur in lege ponuntur testimonia præter præcepta. Maior probatur, ad impletionem præceptorum homo ex duobus inducit; igitur opportuit in veteri lege &c. antecedēs & consequentia patent. Minor principalis patet, quia testificatur de Dei auctoritate, & ponit D. S. duas auctoritates de testimonio. Consequenter ibi.

¶Opportuit etiam, quòd in lege proponerentur quædam præmia obseruantium legem, & pœnæ transgredientium, vt patet Deut. 28. Si audieris vocem domini tui faciet te excellentiorem cunctis gentibus &c. huiusmodi dicuntur iustificationes, secundum quòd Deus aliquos iustè punit, vel præmiat.

¶Probat secundam partem conclusionis primæ sic, opportuit in lege proponi quædam præmia obseruantium legem, & pœnas transgredientium, sed proponentia præmia, & pœnas dicuntur iustificationes; ergo in lege ponuntur iustificationes præter præcepta. Maior probatur ex antecedente priori. Ad impletionem præceptorum &c. ergo maior vera, consequentia clara; minor etiam patet, quia præcepta iustam pœnam, vel iustum præmium promittunt, vel comminantur &c. Nota autem, quòd ex hac conclusione clarè sequitur secunda pars conclusionis responsiuæ posi tæ in fine, quòd videlicet in lege ponantur quædam alia quàm præcepta prædicta in titulo quæstionis. Deinde cum dicit.

¶ Ipsa autem agenda sub præcepto non cadunt, nisi inquantum habent aliquam debiti rationem.

¶ Prosequitur aliud suppositum. s. q præcepta sunt de his quæ sunt agenda. Secundum qđ, intendit talem conclusionē præambularem secundā. Ex parte agendorū ponuntur in lege præcepta moralia, mandata, ceremonialia, & iudicialia præcepta, probatur conclusio: ipsa agenda sub præcepto non cadunt nisi inquantum habent debiti rationem, sed ratio debiti variatur quadrupliciter, & s̄m vnum modum debiti, (scilicet rationis naturalis, & moralis sine quo non potest esse ordo virtutis,) accipiuntur præcepta moralia. Secundum autem alium modum debiti moralis quo aliqua non sunt præcisè debita, sed propter melius, accipiuntur mandata. Secundum autem alium modum debiti, scilicet legalis, & ex determinatione legis in rebus humanis, accipiuntur iudicialia, sed in Diuinis ceremonialia: igitur conclusio ista vera; huius rationis D. S. primò ponit maiorem, secundò deducit minorem, ibi. Est autem &c. maior ergo relinquitur nota ex art. 1. præced. quæst.

¶Est autem duplex debitum, vnum quidem s̄m regulam rōnis, aliud autem s̄m regulam legis determinātis, sicut Philosophus in 8. Ethic. * distinguit duplex iustum scilicet morale, & legale. Debitum autem morale est duplex, dictat enim ratio aliquid faciendum, vel tanquam necessarium sine quo non potest esse ordo virtutis, vel tanq̄ vtile ad hoc, q ordo virtutis melius conseruetur.

* Arist. c. 7. tom. 5.

¶Deducit minorem præmissam. Circa quam primò præmittit, quoddam notabile distinctiuum; secundò ex hoc manifestat minorem, ibi. Et s̄m hæc &c. Distinguit ergo, quòd duplex est debitum, quia vnum est s̄m regulam rationis, aliud s̄m regulam legis determinantis. Et est eadem distinctioni Philosophi, vbi ponit debitum morale, & legale. Et secundum D. S. 2. 2. q. 80. art. vnico. Legale debitum est, ad quod reddendum aliquis lege astringitur. Morale autem est, quod quis debet ex honestate virtutis, nec competit isti debito ciuilis obligatio per quam quædam necessitas inducitur. Et intellige de necessitate coactionis exterioris. Et tamen est in aliquo necessitas honestatis. Subdiuidit autem debitum morale in duo debita, vt in littera. Tunc ibi.

¶Et s̄m hæc quædam moralium præcisè præcipiūtur, vel prohibentur in lege; sicut non occides; non furtum facies, & hæc propriè dicuntur præcepta. Quædam verò præcipiuntur, vel prohibentur, non quasi præcisè debita, sed propter melius, & ista possunt dici mandata, quia quandam inductionem habent, & persuasionem sicut illud. Exo. 20. Si pignus acceperis vestimentum a proximo tuo, ante solis occasum reddas ei, & aliqua similia, vnde Hierony. * dicit, quòd in præceptis est iustitia; in mandatis verò charitas; debitum autem ex determinatione legis. In rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia, in rebus autem Diuinis ad cerimonialia.

* Hierony. In prohœm. super Marcum à medio seperies in Glo. Ordin.

¶ Manifestat minorem prædictam secundum omnes partes ex præcedenti distinctione, quia secundum vnū modum prædictum accipiuntur præcepta moralia, vt in littera. Quo ad secundum debiti moralis (scilicet, quòd quædam præcipiūtur, vel prohibentur non quasi debita, sed propter melius) sumuntur mandata. Et declarat distinctionem mandatorum a præceptis. Et puto ex hac distinctione inoleuisse consuetudinem, qua communiter in ordine nostro in confirmationibus priorum obseruatur, vt cum cōfirmator velit aliquem ligare sub peccato mortali, & per obedientiam, & summa auctoritate, scribat, vel dicat, præcipio tibi. Cum verò non ita artare velit, sed inducere, vt ex fraterno affectu, & amore onus subeat, scribit sibi per modum mandati, quamuis vt D. Antoninus habet. 2. par. tit. 4. c. 2. §. 3. In scriptura sac. a plerūq; vnum pro alio ponatur, vide ibidem. Consequenter D. S. declarat alias duas partes minoris, præmittens secundum membrum diuisionis, scilicet debitum ex determinatione legis. Et hoc quoq; subdistinguit, quia vnū est in rebus humanis, i. actionibus, & cōmutationib. & passionibus hominū ad inuicē, & hoc determinat in p̄ceptis iudicialibus. Aliud autē est in rebus Diuinis. i. cultū Diuinū cōcernentibus, & tale debitū est præceptorum ceremonialiū.

¶ Quamuis etiam ea, quæ pertinent ad pœnam, vel præmia dici possint testimonia, inquantum sunt protestationes quædā Diuinæ iustitiæ; omnia verò præcepta legis possunt dici iustificationes, inquantum sunt quædam executiones legalis iustitiæ.

¶Assignat aliam rationem distinguendi, & differentiam prædictorum ex superabundanti; & primò testimoniorum, & iustificationum; secundò mandatorum, & præceptorum, ibi. Possunt etiam &c. Quo ad primum illa est differentia, quòd testimonia sunt

sunt quæ pertinent ad pœnam, vel præmia quæ protestantur Diuinam iustitiam, sed omnia alia pręcepta dicuntur iustificationes.

¶Possunt etiam aliter mandata a præceptis distingui, vt præcepta dicantur quæ Deus per seipsum iussit, mandata autem quæ per alios mandauit, vt ipsum nomen sonare videtur.

¶Ponit alium modum distinguendi mandata a præceptis ex significatione huius nominis mandatum, vt patet claré in littera.

¶Ex quibus omnibus apparet, quòd omnia legis præcepta continentur sub moralibus, ceremonialibus, & iudicialibus. Alia verò non habent rationem præceptorum, sed ordinantur ad præceptorum obseruationem, vt dictum est. *

* In hoc corpore.

¶Hic D.S. in calce corporis ex prædictis omnibus infert conclusionem responsiuam per modum corollarij, sic. Omnia legis præcepta continentur sub moralibus, ceremonialibus, & iudicialibus. Alia verò (scilicet contenta in lege) non habent rationem præceptorum, sed ordinantur ad præceptorum obseruationem. Et per hoc habetur responsio formalis negatiua ad quæsitum, quòd non habentur alia pręcepta, sed quædam alia; prima pars patet ex secunda conclusione præambulati, quia præcepta sunt de agendis sub ratione debiti, scilicet simpliciter, sed illa ratio debiti inuenitur tantùm in moralibus iudicialibus, & ceremonialibus, vt patuit; igitur &c. secunda pars patet ex prima conclusione præambulari, quia vel alia sunt testimonia, vel iustificationes, vel etiam mandata, sed ista ordinantur ad præceptorum obseruationem, præsertim testimonia, & iustificationes, igitur secunda pars vera.

ARGVM. in contrarium est pro prima parte conclusionis respon. scilicet ꝙ non ponantur alia præcepta præter tria dicta, cum quo stat, quòd ponantur quædam alia quæ inducunt ad præceptorum obseruationem, vt dicit secunda pars conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sola iustitia inter alias virtutes importat rationem debiti, & ideo moralia intantum sunt lege determinabilia, inquantũ pertinent ad iustitiam; cuius etiam quædam pars est religio, vt Tullius dicit, * vnde iustum legale non potest esse aliquod præter ceremonialia, & iudicialia præcepta. Ad alia patet responsio per ea quæ dicta sunt.

* Tull. li. 2. de inuent. 1 fol. 4. ante finem lib.

¶Ad maiorem dico, quòd & actus religionis præcipiuntur sub ratione iustitiæ, ita quòd quicquid lege præcipitur, præcipitur sub ratione iusti, licet lex naturalis præcipiat actus virtutum etiã sub propria ratione. Sed lex positiua, quæcũque præcipit, præcipit sub ratione iusti, humana quidem sub ratione iusti propriè dicti in ordine ad alium, siue particularem, siue bonum commune. Lex autem Diuina præcipitur sub ratione iusti etiam metaphorici, qđ est hominis ad seipsum, & ad Deum, & hæc patebunt in q. seq. Et dico secundò particularius ad secundam partem maioris, ꝙ ceremonialia pertinent, & præcipiunt actum religionis; non nisi sub ratione iustitiæ, quia & ipsa religio est pars iustitiæ, s. potentialis, vt declaratur 2. 2. q. 80. quia eius est reddere debitũ aliquale Deo; & ergo actus religionis cadũt sub ceremonialibus, vt debiti sunt, & iusti, & non sub ratione virtutis, vt sic. Minor conceditur, sed dico, quòd nulla virtus cadit sub præcepto legis positiuæ, nisi sub ratione iustitiæ, quare negatur consequentia; quia omnes alię virtutes, vel virtutum actus cadunt sub præceptis, vt iusti aliquo modo; vel ergo in ordine ad hominem, & sic cadũt sub iudicialibus, vel in ordine ad Deũ, & sic sub ceremonialibus. Quare nõ oportet esse alia præcepta legis positiua, & lege propria; moralia eñ præsertim communissima non ponuntur in lege positiua; sed habentur ex lege naturæ. Nota autem, quòd iustum legale, est quod præcipitur ex lege positiua, & in proposito, quod determinatur per legem positiuam Diuinam; illa autem non determinat nisi vt iustum; & ergo secundum diuersitatem iusti, est diuersitas præceptorum legis diuinæ. Et quia hoc est duplex. s. ad Deum, & ad hominem; igitur est duplex præceptum, ita tamen, ꝙ sub homine, vt ordinatur per legem Diuinam, intelligitur non solùm homo supposito distinctus, sed etiam homo ſm seipsum ordinatur per Diuinam legem sub ratione tñ iusti, etiam per virtutes circa proprias passiones existentes inquantum iustum est, vt inferiora hominis. s. sensualitas superioribus rationi subdantur, vel inquantum iustum est, vt homo obediat Deo per quascunque virtutes. Et hæc D.S. innuit in solutione, quia iustum legale non est aliud quàm iudiciale, & ceremoniale, quod iudiciale ordinat hominẽ ad homines ex institutione Diuina. Vnde præcepta temperantiæ fortitudinis &c. non sunt alia a præceptis iudicialibus, quia temperantia præcipitur, vt iustum, & debitum hominis ad seipsum, vel ad Deum, & per consequens cadit sub præcepto iudiciali, vel ceremoniali. Et nota verbum D.S. (& ideo moralia intantũ sunt lege determinabilia &c) quia moralia in cõi, & ſm se sunt legis naturæ, & per consequens virtutes, & eorum actus; sed determinatio eorũ cadit sub lege in ordine quidẽ ad Deũ in præceptis ceremonialibus, in ordine autẽ ad hominẽ in iudicialib. vt patet ar. 3. & 4.

¶Maior placet, quòd ita dicatur. Dico autem, quòd mandata accipiuntur dupliciter. Vno modo secundum primum modum dicendi positum in art. tunc dico, ꝙ mandata realiter distinguũtur a præceptis tanq̃ de non necessarijs ad seruandum ordinem virtutis, præcepta autem sunt de necessarijs, & per consequens habent distincta præcepta, & distinguuntur. Secundo modo capiuntur præcepta iuxta secundũ modum dicendi, & tunc non realiter distinguuntur mandata a præceptis in cõi, licet a præceptis a Deo immediatè datis distinguantur. Minor conceditur in proposito maioris; ergo &c. verum secundum primum modum loquẽdi de mandatis, ꝙ ponantur quædam alia, sed non alia præcepta.

¶ Secundò dico iuxta secundum modum, ꝙ continentur mandata, sed non distinguuntur realiter a præceptis in cõi, quia sunt etiã præcepta, sed per alios, & non immediatè a Deo; vnde iuxta illum modum dicendi oportet dicere, quòd præceptum in communi est cõe ad præceptum a Deo immediatè datum, & ad præceptum datum per alios quod vocatur mandatum, & sic pręcepta decalogo superaddita, quæ dedit Deus per Moysen, & Aaron, sunt mandata, de quibus infra q. seq. art. 11. Et dicit D.S. patere solutionem huius, & sequentium per ea quæ sunt dicta in corpore, de duplici modo accipiendi mandata.

¶ Ad tertium, consequens conceditur, iuxta duos modos loquendi de testimonijs, quia vel sunt quæ importãt auctoritatem præcipientis, vel quæ protestantur Diuinã iustitiam in pœnis comminatis, vel promissionis præmijs. Et probat hæc rõ secundã partem conclusionis, ꝙ continentur alia, sed non alia præcepta; oĩa eñ præcepta cõtinentur sub triplici debito, & ita sunt tria in gñe.

¶Ad quartum, antecedens conceditur, sed negatur consequentia; primò ſm primum modum dicẽdi de iustificationibus, quòd præcepta legis non contineantur sub tribus; sed si consequẽs diceret, ergo non omnia quæ sunt in lege continentur sub tribus præceptis, conceditur, sed quia dicit, ergo præcepta &c ideo negatur; secundò dicitur iuxta secundum modum dicendi etiã negando consequentiam, quia argumentum supponit, quòd iustificationis sint alia præcepta ab istis tribus, quod negatur, quia sunt ipsa præcepta, vt patuit &c. Et solutiones horum trium argumentorum habentur ex corpore articuli intellecto, ideo dicit D.S. ad alia, scilicet tria vltima argumenta, patet responsio per ea quæ dicta sunt, scilicet in corpore articuli.

Vtrum lex vetus debuit inducere ad obseruantiam præceptorum, per temporales promissiones, & comminationes.

F

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non debuit inducere ad obseruãtiam præceptorum per temporales promissiones, & comminationes. Intentio enim legis Diuinæ est, vt homines Deo subdantur per timorem, & amorem, vnde dicitur Deut. 10. Et nunc Israel quid dominus tuus petit a te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum; sed cupiditas rerum temporalium abducit a Deo. Dicit enim Aug. in lib. 83. quæstionum, * ꝙ venenum charitatis est cupiditas; ergo promissiones, & comminationes temporales videntur contrariari intentioni legislatoris, quod facile facit legem reprobabilem, vt patet per Philosophum in 2. Polit. *

Supra q. 91. ar. 5. cor. Et inf. q. 107. arti. 1. ad 2. Et 3 dist. 4. ar. 1. co. & articu. 4. Et Roman. 8. Lec. 3. co. 2. & c. 10. col. 2. Et 2. Cor. 11. Lec. 6.

* Aug. q. 36. non procul à princip. tom. 4.

* Arist. c 2. à medio tom. 5.

¶ 2 Præt. lex Diuina est excellentior quàm lex humana, videmus autem in scientijs, quòd quantò aliqua est altior tantò per altiora media procedit; ergo cum lex humana præcedat ad inducendum homines per tẽporales comminationes, & promissiones, lex Diuina non debuit ex his procedere, sed per aliqua maiora.

¶ 3 Præt. id non potest esse præmium iustitiæ, vel pœnę culpę quod ęqualiter euenit, & bonis, & malis; sed sicut dicitur Eccl. 9. Vniuersa temporalia ęquè eueniunt iusto, & impio, bono, & malo, mundo, & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti; ergo temporalia bona, vel mala non conuenienter ponuntur, vt pœnę, vel præmia mandatorum legis Diuinæ.

¶Sed cõtra est, qđ dr̃ Esa. 1. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis, ꝙ si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis; gladius deuorabit vos.

¶ Ista est secunda pars quæstionis huius, in qua D.S. postquàm quæsiuit de diuersitate præceptorum, hic quærit de inducentibus ad horum præceptorum obseruantiam, quia & art. præcedenti,

dictum est, quòd præter præcepta contineantur aliqua inducentia in legis obseruationem. Est igitur quæstio, quæ fuerint illa inducentia, an spiritualia, vel temporalia terrena.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut in scientijs speculatiuis inducuntur homines ad assentiendum cóclusionibus per media syllogistica; ita etiam in quibuslibet legibus homines inducuntur ab obseruátias præceptorum per pœnas, & præmia; videmus autem in scientijs speculatiuis, quòd media proponuntur auditori ſm eius conditionem; vnde sicut oportet ordinatè in scientijs procedere, vt ex notioribus disciplina incipiat, ita etiam oportet eum qui vult inducere hominem ad obseruantiam præceptorum, vt ex illis eum mouere incipiat quę sunt in eius effectu; sicut pueri prouocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munusculis.

¶ Conclusio responsiua quæsito, talis ponitur a D.S. Legi veteri conueniebat, vt per temporalia manuduceret homines ad Deũ. Et habetur per hoc responsio ad quæsitum affirmatiua, quòd sic probatur conclusio, oportet eum qui vult inducere hominem ad obseruantiam præceptorum, vt ex illis &c. vt in littera, sed bona temporalia erant in affectu illius populi cui lex dabatur, scilicet vt consequenda, & mala comminata, vt fugienda; igitur per illa conueniebat veterem legem inducere &c. Huius rationis D.S. ponit, & probat maiorem; secundò probat minorem, ibi. Dictum est &c. tertiò subiungit conclusionem interserendo minorem ipsam, ibi. Vnde legi &c. Maior ergo probatur ratione fundata in simili de scientijs speculatiuis, clarè in littera. Confirmatur etiam exemplariter de pueris. Consequenter cum dicit.

*q.98.ar.1. & 2 ad 1. & ar.3.

¶ Dictum est autem supra, * quòd lex vetus disponebat ad Christum sicut imperfectum ad perfectum; vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectioné quæ erat futura p Christũ; & iõ populus ille cóparatur puero sub pedagogo existenti, vt patet Gal. 3.

¶ Deducit minorem dictam sic. Lex vetus data fuit populo imperfecto, in comparatione ad perfectionem, quæ erat futura per Christum; sed perfectorum est, quòd temporalia bona contẽnãt, & spiritualibus inhęreant, imperfectorum verò, quòd bona temporalia desiderent, in ordine tamen ad Deum, quales fuerunt quibus lex data fuit; peruersorum autem est, quòd in bonis temporalibus finem constituant; igitur minor vera, quòd in affectu istius populi temporalia erant. Huius rationis D.S. ostendit primò maiorem; secundò minorem, ibi. Perfectio autem &c. Maioré D.S. ostendit ex supra dictis, quia lex vetus disponebat ad Christum sicut imperfectum; igitur sequitur maior; quia lex imperfecta datur populo imperfecto, & intelligit, vt in plurib. quia esto aliqui essent perfecti, non tamen plures; secundò probat illã maioré ex Apostolo, qui populũ illũ comparat puero &c. Cõsequenter ibi.

¶ Perfectio autem hominis est, vt cótemptis tpalibus spiritualibus inhęreat, vt patet per illud quod Apostolus dicit Phil. 3. Quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea quæ priora sunt me extendo, quicunque ergo perfecti sumus hæc sentiamus, imperfectorum autem est, ꝙ temporalia bona desiderent, in ordine tamen ad Deũ; peruersorum autem est, ꝙ in tpalibus bonis finé constituát.

¶ Subiungit minorem prædictã pro minore principali. Cuius primam partem probat per Apostolum, alias duas partes relinquit notas. Nota autem pro secunda parte D.S. 2.2.q.27.art.3. vbi determinat, quòd Deus potest propter aliud diligi, (si propter) dicat dispositioné in genere causæ materialis, quia scilicet aliquid disponit nos ad dilectionem Dei puta beneficia accepta; quamuis postquàm iam amare incepimus, non propter illa beneficia amamus, sed propter virtutem, & bonitatem Dei; & sic ergo beneficia suscepta, & præmia sperata, & pœnæ vitandæ inducunt imperfectos ad amorem Dei in genere causæ materialis; non ꝙ propter temporalia tanquàm propter finem Deũ diligant, quia hoc esset peruersitatis, & frui vtendis, & vti fruendis; sed per temporalia disponuntur, & alliciuntur, vt Deum diligant, & mandata eius obseruent propter Deum tanquàm finem. sed peruersi obseruant propter temporalia tanquàm propter finem. Et hoc vult D.S. in istis duabus partibus minoris. Sic videmus, & apud nos, ꝙ quis per beneficia allicitur, vt alterum diligat propter seipsum, vnde & supra dictum fuit.q.9.art.7. quòd species est causa amoris; patet igitur, quòd bona temporalia a Deo promissa habuerunt se in genere causæ materialis non finalis; sed spiritualia in temporalibus implicitè promissa, habuerunt se in genere causæ finalis, vt enim habet D.S. 2.2.q.32. art.3. ad secundum. Bonum spirituale intentum non minuit meritum, sicut bonum temporale. Et ſm Scot. in 3. dist. 26. nõ omnis comparatio obiecti voluntatis ad bonum, est comparatio vsus, sed solùm quando cõparatur tanquàm minus bonum ad maius bonum obtinendum. Si autem comparetur, vt ipsum aliud bonum habeatur tanquam a maiori minus; non est nisi comparatio liberalitatis, & sic potest quis bonum infinitum comparare ad bonum suum, ita quòd velit, quòd sit sibi bonum absque inordinatione voluntatis. Vnde fuerunt istę promissiones temporalium bonorum, sicut præsentiæ sacerdotum, propter quas vadens non committit symoniam. Vide quodlibet octauo artic. 11.

¶ Vnde legi veteri conueniebat, vt per temporalia quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines in Deum.

¶ Infert conclusionem iam probatam cum minore principali. Et nota verbum conclusionis cum dicit, manuduceret, quia cum obseruantiam præceptorum præsertim in gratia facta non possit sufficienter præmiari per bona temporalia, ideo non erant præmium, sed solùm manuductio, & incitamenta multitudinis ad obseruantiam legis, ita quòd per huiusmodi promissiones reddebantur beneuoli, & ideo dicit D.S. manuduceret; videmus enim, & nunc quia aliqui amantes sensibilia per promissionem modici commodi efficiuntur prompti. Vide etiam de mate. præsentis articuli D.S. in 3. dist. vlt. art. vlt. vbi ponit rationes; quare spirituales promissiones non potuerũt fieri isti populo; tamẽ quia bona ęterna non poterant eis statim exhiberi, tum vt ex his quæ cognoscebant assuefierent maiora sperare; tum vt & affectus a temporalibus ad ęterna manuduceretur.

ET confirmatur conclusio argumento in contrarium. Circa illam auctoritatem allegatam in hoc argu. dicit Nico de Lyra, ꝙ per hoc etiam intelliguntur alia bona spiritualia, quæ in talibus promissis sunt principaliter intellecta, quia præmium non debet esse minus bonum quàm meritum, sed maius; bona autem temporalia sunt minora bona q̃ opera virtutum, verumtamen vt dictum est, & D.S. habet in tertio, promissiones temporales non ponuntur in lege quasi præmia virtutum, sed tanquàm incitamenta quædam ad virtutem. Et præterea qui facit propter retributionem temporalem non est perfectè virtuosus, sicut & qui vitat malum timore pœnę principaliter, & ideo licet præmium perfectę virtutis non sit bonum temporale, tamen incitamentum ad virtutem imperfectam, est temporale bonum, licet non finis &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cupiditas qua homo constituit finem in temporalibus bonis est charitatis venenum, sed consecutio temporalium bonorum quæ homo desiderat in ordine ad Deum, est quædam via inducens imperfectos ad Dei amorem, secundum illud Psal. Confitebitur tibi cum benefeceris illi.

¶ Maior conceditur, minor distinguitur. Dico. n. ꝙ cupiditas temporalium, vt in eis cõstituitur finis, abducit a Deo, sed sic non fuerunt promissa temporalia. Cupiditas autem temporaliũ in ordine ad Deum non abducit, sed adducit. Et ita Deus promisit, vt per hęc traherentur ad Deum, quia voluit, vt obseruarent mandata sua, & obedirent sibi, & per consequens inducerentur in eius amorem. Sicut videmus, ꝙ homines dicunt, quare non obediremus Deo cum tãta bona nobis facit? Ad August. dicitur, ꝙ primo modo cupiditas est veneũ charitatis, non secundo modo, immo est dispositio ad charitaté, vt dictũ fuit; quare negatur cõsequẽtia.

¶ Ad secundum ergo dicendum, quòd lex humana inducit homines ex temporalibus præmijs, vel pœnis per homines inducendis; lex verò Diuina ex præmijs, vel pœnis exhibendis per Deum, & in hoc procedit per media altiora.

¶ Ad illam; ergo cum lex &c. Dico ꝙ lex humana procedit ex temporalibus &c. sed per homines inferendis. Et conceditur, ꝙ lex Diuina non debet procedere ex his eodem modo, sed altiori, quia vt sunt per Deum inferenda, & vt implicitè continent spiritualia bona, & ęterna; maius autem est præmiari, vel puniri a Deo quàm ab homine; & ergo procedit ex altioribus medijs.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sic patet historias veteris testamenti reuoluenti, communis status populi semper sub lege in prosperitate fuit quàm diu legem obseruabant, & statim declinantes a præceptis legis Diuinę in multas aduersitates incidebant; sed aliquæ personę particulares etiam iustitiam legis obseruantes in aliquas aduersitates incidebant, vel quia iam erant spirituales effecti, vt per hoc magis ab affectu temporalium abstraherentur, & eorum virtus probata redderetur; aut quia opera legis exterius implentes cor totum habebant in temporalibus defixum, & a Deo elongatum, secundum quòd dicitur. Esa. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est a me.

¶ Maior

¶ Maior vera, vt sic, dico tamen iuxta supra habita q.87.arti.7. ad 2. quòd bonis interdum accidunt aduersitates temporales sed alio fine, quàm malis, similiter bona diuersimodè accidunt, vt ibidem patuit. Ad minorem dico, quòd aliquando alicui bono accidunt mala sed alio fine quàm malo. Dico secundò ad propositū negando, quòd isti populo vt in pluribus acciderit malum dum obseruauit legem; sed solùm cum ab obseruātia legis discessit; & si alicui particulari bono acciderit malum, hoc fuit quia iam nō erat de imperfectis; sed perfectis, vt abstraheretur ab affectu temporalium; quia non est Dei optimorum corda emollire donationibus temporalibus, vt Diony. habet. Et secundò, si aliquis incidit in mala obseruans legem, hoc fuit, quia tantùm exterius impleuit, sed non corde. Diximus autem, quòd temporales promissiones promissæ erant, vt inducerent in Deum, & ergo qui defixi fuerunt in temporalibus, & peruersi, his promissiones illæ non debebātur, quare negatur consequentia; quia obseruātibus legem communiter dabantur bona temporalia, dummodo corde obseruarent, & non essent defixi in temporalibus, & peruersi &c.

Quæst. Centesima.

De præceptis moralibus veteris legis.

G

DEinde considerandum est de singulis generibus præceptorum veteris legis. Et primò de præceptis moralibus. Secundò de ceremonialibus. Tertiò de iudicialibus. Circa primum quæruntur. 12. Primò, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis sint de lege naturæ. Secundò, Vtrum præcepta moralia veteris legis sint de actibus omnium virtutum. Tertiò, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. Quartò, de distinctione præceptorum decalogi. Quintò, de numero eorum. Sextò, de ordine. Septimò, de modo tradendi ipsa. Octauò, Vtrum sint dispēsabilia. Nonò, Vtrum modus obseruandi virtutem cadat sub præcepto. Decimò, Vtrum modus charitatis cadat sub præcepto. Vndecimò, de distinctione aliorum præceptorum moralium. Duodecimò, Vtrum præcepta moralia veteris legis iustificent.

¶Postquam inuestigata est distinctio præceptorum vet. ris le. in generali. hic agitur de singulis differentijs horum præceptorum in speciali; patet autem ordo, quia communis consideratio prior est. Et diuiditur ista consideratio in tres partes principales; quia primò agitur de moralibus, secundò de ceremonialibus in q. sequenti, tertiò de iudicialibus in quæst. 104. patet etiam ordo; quia moralia priora sunt, & aliæ determinationes moralium; ideo &c. Circa primum, primò agitur de natura, & distinctione præceptorum moralium, secundò de effectu ipsorum, arti. vlt. Circa primū, primò fit, quod dictum est, secundò determinantur quædam dubia incid. ntia in ar. 9. Circa primum, primò inquiritur natura, & conditio præceptorum moralium, secundò inquiritur distinctio eorum artic 3. Circa primum, primò fit, quod dictum est secundò determinatur quoddam corollarium, ex dictis in ar. 2.

Vtrum omnia præcepta moralia ve. le. sint de lege naturæ.

Sup. q. 49. art. 3. ad secundum & ar. 4. cor. & inf q. 104. a. 1. cor. Et M. th. 13. ca. 2.

ᵇ Eccle. 15.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ. Dicit enim ᵇ Eccle. 15. Addidit illis disciplinam, & lege vitæ hæreditauit illos; sed disciplina diuiditur contra legem naturæ, eo quòd lex naturalis non addiscitur, sed ex naturali instinctu habetur; ergo non omnia præcepta moralia sunt de lege naturæ.

¶ 2 Præt. Lex Diuina perfectior est, quàm lex humana; sed lex humana superaddidit aliqua ad bonos mores pertinentia his, quæ sunt de lege naturæ, quod patet ex hoc, quòd lex naturę est eadem apud omnes, huiusmodi autem morum instituta sunt diuersa apud diuersos; ergo multò fortius Diuina lex aliqua ad bonos mores pertinentia debuit addere supra legem naturæ.

¶ 3 Pręt. Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ita & fides; vnde etiam dicitur *ad Gal. 5. q. fides per dilectionem operatur; sed fides non continetur sub lege naturæ; quia ea, quæ sunt fidei sunt supra rationem naturalem; ergo non omnia præcepta moralia legis Diuinæ pertinent ad legem naturæ.

* Gal. 5.

¶ Sed contra est, quod dicit Apostolus *Rom. 2. quòd gentes, quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, quod oportet intelligi de his, quæ pertinēt ad bonos mores; ergo omnia moralia præcepta legis sunt de lege naturæ.

* Rom. 2.

¶Hic primò Doct. Sanct. inquirit de natura, & conditione moralium, an uidelicet sint de lege naturæ.

¶Nota autem, quòd esse de lege naturæ est esse rationi naturali cognitum, quod uidelicet ratio naturalis dicat esse faciēdum, vel dimittendum consentiendo sibi, & ipsum approbādo, vel dissentiendo reprobando. Quærit ergo an moralia sint de lege naturæ, est quærere, an ratio naturalis per synderesim ea approbet tanquàm recta, & vera, huiusmodi præceptis ex naturali inclinatione assentiendo; & non quærit Doct. Sanct. tantū de præceptis decalogi, sed uniuersaliter quærit de præceptis moralibus de quibus infra ar. 11 ex intentione, quia quædam sunt præcepta legis naturæ communiora, & magis manifesta, præceptis decalogi; quædā verò superadduntur eis, & non sunt adeo manifesta, & sunt moralia; quia ex ipso dictamine rationis naturalis efficaciam habēt etiam si nulla lege statuerentur.

¶ Respondeo dicendum, quòd præcepta moralia a ceremonialibus, & iudicialibus sunt distincta. Moralia enim sunt de illis, quæ secundùm se ad bonos mores pertinent.

¶In corpore Doct. Sanct. duo facit, primò deducit quasdam cōclusiones fundamentales, secundò easdem resumit per eas probādo conclusionem responsiuam, ibi Sic igitur &c. Circa primum præmittit tres conclusiones, secundam ibi. Cum autem &c. tertiā ibi. Sicut autem &c. Prima est, moralia sunt de his, quæ pertinent ad bonos mores, probatur; quia per hoc moralia ab alijs præceptis distinguuntur, quia uidelicet sunt de illis, quæ pertinent ad bonos mores, idest actus humanos i. conformes rectę rationi, quę recta ratio iudicat esse faciendos, etiam si nulla alia lege præciperentur. Secus de ceremonialibus, & iudicialibus &c. Consequenter cum dicit.

¶ Cum autem humani mores dicantur in ordine ad rationem, quòd est proprium principium humanorum actuum; illi mores dicuntur boni, qui rationi congruūt, mali autem, qui a ratione discordant.

¶Subiungit secundam conclusionem præambularem istam. Illi mores dicuntur boni, qui cōueniunt rationi, probatur; quia humani mores dicuntur in ordine ad rationem, quæ est &c. ut in litera; igitur &c. Antecedens patuit supra sæpius, tenet consequentia, vnumquodque dicitur bonum, si conuenit suo per se bono principio &c.

¶Et nota, quòd ratio est per se principium humanorum actuū, & recta ratio humanorum bonorum, cui si congruant actus, dicūtur boni mores. Vnde de tali ratione debet Doct. Sanct. intelligi. Mali enim dicuntur; quia discordant a ratione recta, quæ iuxta Doct. Sanct. in de Malo q. 2 est qua est conformis legi æternæ, & talis anthonomaticè dicitur ratio &c.

¶ Sicut autem omne iudicium rationis speculatiuę procedit a naturali cognitione primorum principiorū, ita etiam omne iudicium rationis practicę procedit ex quibusdam principijs naturaliter cognitis, vt supra dictum est. *Ex quibus diuersimodè procedi potest ad iudicandum de diuersis. Quædam enim sunt in humanis actibus adeo explicita, quòd statim cum modica consideratione possunt approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam verò sunt ad quorum iudicium requiritur multa cōsideratio diuersarum circunstantiarum, quas considerare diligenter non est cuiuslibet, sed sapientum; sicut considerare particulares conclusiones scientiarum nō pertinet ad omnes, sed ad solos philosophos. Quædam verò sunt ad quæ diiudicāda indiget homo adiuuari per instructionem Diuinam; sicut est circa credenda.

* q. 94. ar. 1. & 2. 4. & 6.

¶Deducit tertiam conclusionem talem. Omne iudicium rationis humanæ aliqualiter a naturali ratione deriuatur; probatur, sicut est de ratione speculatiua ita de ratione practica; sed omne iudicium rationis speculatiuę procedit a naturali cognitione primorum principiorum; ergo omne iudiciū rationis practicę procedit ex quibusdam naturaliter cognitis, ex quibus diuersimodè procedi potest ad iudicandum de diuersis; igitur conclusio vera. Maior nota, similiter minor; qa omnis cognitio certa naturalis fundatur in primis principijs speculatiuis, & patuit sup. q. 93. ar. 2 illa illata conclusio patuit etiam supra q. 94. ar. 1. & 2. 4. & 6. quia omnia iudicia practica fundantur super isto principio, bonum est faciendum,

ciendum, malum dimittendum; & intelligitur istud illatum distributione accommoda; quia omne iudicium rationis practicę fundatur in primis principijs naturaliter notis, præter iudiciũ quod habetur secundùm seipsa, per ipsa autem iudicatur de alijs. Vnde Doct. Sanct. consequenter exponit quare dixit, ex quibus procedit ad iudicandũ de diuersis diuersimodè, & habetur per hoc quare dixit in conclusione ista (aliqualiter) & vult, quòd aliqua iudicat rō ex primis principijs naturaliter cognitis in humanis actibus agendis, & moralibus, quæ sunt adeo explicita, quòd homo, non indiget exteriori inductione, vel instructione; sed ex principijs naturaliter cognitis practicis statim iudicat ea esse facienda, & bona. Sicut secundùm Scotum in 3. dist. 37. sunt præsertim præcepta decalogi primæ tabulæ, vt Deum esse colendum, Deum nō esse contemnendum, & secundùm Doct. San. statim etiam aliqua de præceptis secundæ tabulæ, vt patebit. Quædam verò sunt, quæ ideo ex principijs naturaliter cognitis iudicat esse facienda, & bona, etiam si non essent ex aliqua lege positiua præcepta, & p hoc de lege naturæ; sed ratio naturalis, non ita facilè, & immediatè videt bonitatem, & veritatem illorum actuum ex principijs, sed indiget consideratione, & inquisitione discursiua, ad considerandũ multas circunstantias. Et ergo sapientes ista considerant, & simplices, non nisi ex disciplina sapientum. Sicut habetur satis exemplum apud Sco. supra de diuisione possessionum, quæ per inquisitionem rationis inuenitur valde ualere pro pace ciuium, licet nō euidenter sequatur ex primis principijs, sed remotè radicatur in ipsis; sicut & ipse dicit de omnibus præceptis secundæ tabulæ, quæ tamen non dicit esse de lege naturæ primo modo, quasi statim habentia euidētiam ex principijs naturaliter. Quædam verò sunt iudicanda ex primis principijs, sed valde remotè, quia uidelicet rō iudicat ea esse bona, & conformia principijs naturalibus, sed nō nisi mediante instructione supernaturali, & Diuina. Sicut quòd credatur Deo, deriuatur ex hoc, quòd ratio iudicat esse bonũ credere Deo, & per consequens credēdum, quia omne bonum est faciendum: credere autem Deo qui est prima veritas est bonum; igitur &c. Sed tamen non credit, nisi adiuta per habitum fidei infusum, & propositionem credibilium, quæ ambo fiunt per Deum, qui solus fidem infundit, & credibilia proponit saltem primò. Ex his patet quare dictũ est, quòd ratio ex principijs naturaliter notis (quæ sunt lex naturæ) & respectu quorum ratio dicitur naturalis; quia mediante synderesi eis naturaliter assentit cognitis terminis, ne diuersis diuersimode iudicat; & quomodo aliqualiter. s. vel immediatè, & sufficienter ex naturalibus principijs iudicat, vel quomodo mediante inquisitione, & discursu prudentium, vel instructione Diuina de diuersis moralibus iudicat. Credere enim Deo, est quoddam morale, & de dictamine rationis naturalis; sed quòd credantur super excedentia lumen naturale, non est nisi per auxilium Diuinum.

Scotus.

¶ Sic igitur patet, quòd cum moralia præcepta sint de his, quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem sunt quæ rationi conueniunt; omne autem rationis humanę iudicium aliqualiter a naturali ratione deriuatur, necesse est, quòd omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ; sed diuersimodè.

¶Hic consequenter Doct. Sanct. resumit prædictas tres conclusiones arguendo, & inferendo ex eis conclusionem responsiuam, talem. Necesse est, quòd omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, sed diuersimodè. i. diuersa præcepta moralia diuersimodè sunt de lege naturæ. Hanc conclusionem Doct. Sanct. primò infert ex dictis conclusionibus præambularibus ordine quo positæ sunt, secundò specialiter probat, & declarat quare dixerit in conclusione responsiua, sed diuersimodè. Quo ad primum arguitur sic, omnia moralia præcepta sunt de his, quæ pertinent ad bonos mores, sed hæc, scilicet pertinentia ad bonos mores, sunt quæ conueniunt rationi. i. quæ ratio iudicat esse facienda; igitur omnia moralia sunt de his, quæ conueniunt rationi, idest quæ ratio iudicat esse bona. Subsumitur; sed omne iudicium rationis humanæ aliqualiter a naturali ratione deriuat; ergo necesse est &c. propositiones præmissę patent.

¶Quædam enim sunt quæ statim per se ratio naturalis cuiuslibet hominis diiudicat esse facienda, vel non facienda; sicut honora patrem tuum, & matrem, & non occides, non furtum facies, & huiusmodi sunt absolutè de lege naturæ. Quædam verò sunt quæ subtiliori consideratione rationis a sapientibus iudicantur esse obseruãda, & ista sic sunt de lege naturæ, vt tamen indigeant disciplina, qua minores a sapientioribus instruantur; sicut illud. Coram cano capite consurge, & honora personam senis, & alia huiusmodi. Quædam verò sunt ad quæ iudicanda ratio humana indiget instructione Diuina per quam erudimur de Diuinis; sicut est illud. Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem, nō assumes nomen Dei tui in vanum. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶Declarat quare dixit in conclusione, sed diuersimodè, proportionabiliter ad dicta circa subsumptam, & tertiam conclusionem præambularem, & potest sic argui pro ista parte, Ad quædam moralia dijudicanda id est approbãda, sufficit ratio naturalis cuiuslibet hominis, quædam verò a consideratione rationis subtiliori iudicantur obseruanda, quædam autem sunt ad quæ iudicanda ratio humana indiget instructione Diuina, igitur moralia diuersa sunt de lege naturæ, idest iudicantur ex principijs naturaliter notis diuersimodè. Antecedens declaratur exemplariter in litera, & patet etiam ex dictis; & infra articu. 11. magis habentur exempla, pro isto arti.

Scotus.

¶Nota quòd Scotus ubi supra quærit tantùm de præceptis decalogi, an sint de lege naturæ, & vult quòd esse de lege naturæ est duplex. Vno modo (quem Doct. Sanct. hic ponit) quia sunt adeo explicita, quòd ratio ex naturalibus principijs statim assentit eis, & sic præsertim præcepta primæ tabulæ sunt de lege naturæ. Veruntamen de sanctificatione sabbathi facit difficultatem &c. Sed secundo modo sunt aliqua de lege naturæ, quia per inquisitionē inueniuntur conformia rationi naturali, & primis principijs, & sic præcepta secundæ tabulæ sunt de lege naturæ. Veruntamē ibidem dicit aliqua dubia, cũ dicit in præceptis secundæ tabulæ, non præcipi bonitatem necessariam ad bonitatem vltimi finis, conuertens ad vltimum finem. Nec in his, quæ prohibentur, esse malitiam, quæ necessariò auertat ab ultimo fine; ita quòd si istud bonum nō esset præceptum, posset ultimus finis amari, & attingi; & si illud malum non esset prohibitum, staret cum eo acquisitio vltimi finis &c. vt enim Doct. Sanct. hic dicit. Honorare patrem, & non occidere, & non furari sunt absolutè de lege naturæ, & p cōsequens contraria, contra ipsam. Constat autem ex supradictis, quæst. 71. arti. 2. & ar. quarto, quòd qui auertitur, & facit contra rationem artificiati, etiam facit contra rationem artis, & auertitur ab arte; & ergo qui facit contra dictamē rationis naturalis, quod euidenter sequitur ex principijs naturalibus, etiam facit contra legem æternam, & per consequens contra Deum, & ultimum finem. Quare uidetur, quòd obseruare quæ sunt de dictamine rationis naturalis, & præcepta secundæ tabulæ, sit necessariũ ad cōsecutionem vltimi finis, & quòd malitia eis opposita auertat ab vltimo fine; vnde Doct. Sanct. infra articu. 11. habet, quòd præcepta moralia habent efficaciam obligandi, etiam si non essent aliqua lege statuta, & eorum obseruantia requiritur, nisi Scotus intelligat, quòd in præceptis primæ tabulæ sit bonitas, & rectitudo indispensabilis, non autem in præceptis secundæ tabulæ, de quo infra articu octauo.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, quòd moralia sunt de lege naturæ, sed quam diuersimodè, expositũ est in corpore articuli, & de ista auctoritate Apostoli dictum fuit sup. q. 90. ar. 3. ad 1.

¶Ad primi maiorem, addidit disciplinam super cōmunia principia legis naturæ, quæ disciplina. i. eruditio ab alijs facta in moribus est de lege naturæ, & procedit ex principijs naturaliter cognitis. Ad minorem dico, quòd disciplina diuiditur contra legem naturæ absolutè, & quo ad ea quæ sunt explicita, uel ex terminis manifesta; sed non diuiditur disciplina contra legem naturæ aliqualiter. i. quo ad ea quæ ex principijs naturaliter notis procedere possunt, saltem per inquisitionem prudentum. Ad probationē dico, quòd lex naturæ non addiscitur quo ad præcepta communia, uel explicita; addiscitur tamen quantum ad ea quæ requirũt considerationem prudentum; & dico, quòd lex naturæ secũdùm communia, & explicita præcepta, habetur ex instinctu naturę, nō autem quo ad præcepta particularia; sicut & in speculatiuis patet, quia principia sunt naturaliter per se nota, conclusiones autem naturaliter non sunt notæ, sed per inquisitionem, & doctrinã &c. Ergo &c. verum, non omnia moralia sunt de lege naturæ, eodem modo, & quasi per se nota, uel per rationem cuiuslibet facilè cognoscibilia, tñ sunt ex principijs naturaliter notis cognoscibilia saltem discursiuè, & per inquisitionem. Doct. Sanct. relinquit hoc argumentum, & sequentia soluta ex determinatione corporis.

¶Ad secundum, maior conceditur. Ad minorem dico, quòd humana lex superaddit, quæ non sunt de lege naturæ absolutè, & propinquè, ita quòd non statim ex primis principijs euidenter sequuntur, nec per cuiuslibet rationem statim, & faciliter approbantur, tamen sunt de lege naturali, quia ratio prudentis per inquisitionem ea approbat, & ex principijs legis naturæ deducit. Ad probationem dico, quòd lex naturæ quo ad communia principia, & quo ad expressè ex eis deducta est eadem, sed non quo ad particulares determinationes, quæ per inquisitionem sapientium inueniuntur, quæ & uariantur secundùm diuersas hominum cōditiones. Vltra ergo &c. verum, Diuina superaddit super legem naturæ, quo ad communia præcepta, quæ tamen superaddita etiam sunt conformia rationis iudicio, fundato in principijs naturaliter cognitis.

¶Nota

Dubitatio. ¶Nota autem circa istam solutionem posse esse dubium; nam supra q.95.ar.2. dictum fuit, quòd determinationes legis naturæ, nõ habent uigorem ex lege naturæ. Hic autem dicitur, quòd sint de lege naturæ, quæ uidentur esse contraria. Sed hanc difficultatẽ

Responsio. soluit Doct. Sanct. in tertio dist. 37. ar. 3. quia non est idem habere vim obligandi ex lege naturæ, & reduci, uel aliqualiter esse de lege naturæ; quia habent talia vim obligandi ex uoluntate instituẽtis, qui si rectè instituat naturali ratione vtitur, & huiusmodi, sic instituta secundùm se considerata, differentiam nõ habent vtrum sic vel sic fieri debeant; sed differentiam sortiuntur ex diuersis circunstantijs concurrentibus, ita quòd absolutè non reducuntur in legem naturæ, & sic fuit supra dictum de particularibus determinationibus legis naturæ, licet conclusiones particulares non sint indifferentes ad sic vel sic fieri; sed vt in plurimum rectè. Aliud est enim loqui de particularibus determinationibus, aliud de particularibus conclusionibus legis naturæ; quia conclusiones secũdũ se habent rectitudinem, vt in plurimum. Sed particulares determinationes consideratis omnibus circunstantijs, quæ faciunt ad decentiam sui obseruationis habent causam quare sic fiant, & aliqualiter sunt de lege naturæ. Vnde sicut raro accidẽtia naturę reducuntur in causas naturales, obseruato concursu omnium quibus aliquis rarus euẽtus accidebat, ita legalia, & positiua iura reducuntur in legem naturæ consideratis circunstantijs particularibus, ita quòd ipsis consideratis, ratio naturalis dictat ita faciendũ.

¶Ad tertium, maior non cõtinet omnimodam similitudinem; quia ratio naturalis inducit ad bonos mores, quos ratio ex se potest dijudicare, non sic fides cuius actus elicitus est credere, quod excedit facultatem rationis. Vnde dico secundò, quòd fides quidẽ formata est principium boni operis moralis aliqualiter; quia videlicet ratio ipsum approbat, sed non potest in opus ipsum, nisi per fidem a Deo infusam. Vnde & Apostolus ibidem innuit; quia fides sit a Deo, quæ per charitatem operatur (ad sensum quem habet Doct. Sanct. secunda secundæ quæst. 23. art. 6. ad secundum) quia operatur per charitatem, sicut formam non intrinsecam, sed effectiuam. Ad minorem dico, quòd fides, scilicet theologica non cõtinetur sub lege naturæ, ita quòd natura, vel ratio naturalis possit in ipsum actum eius, sine adiutorio Diuino; continetur tamen aliqualiter, inquantum ratio iudicat adiuta, vel instructa a Deo actũ fidei esse bonum, & ipsum perficit, vt infra habetur q. 104 art. 1. ad tertium; Ergo &c. verum non omnia moralia continentur sub lege naturæ, ita quòd ratio naturalis ad ea sufficiat elicienda, tamen quia de ipsis iudicat ex principijs naturæ, & ea efficit adiuta per gratiam.

Vtrum præcepta moralia ve. le. sint de actibus omnium virtutum.

H — Sup. q. 49. ar. 3. ad 2. & ar. 4. co. & in *. q. 104. ar. 1. cor. Et Matthe. 23. cap. 12.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd præcepta moralia legis non sint de omnibus actibus virtutum. Obseruatio enim præceptorum veteris legis iustificatio nominatur, secundùm illud Psal. Iustificationes tuas custodiam; sed iustificatio est executio iustitiæ; ergo præcepta moralia non sunt nisi de actibus iustitię.

¶ 2 Præt. Id quod cadit sub præcepto habet rationem debiti; sed ratio debiti non pertinet ad alias virtutes, nisi ad solam iustitiam, cuius proprius actus est reddere unicuique debitum; ergo præcepta legis moralia non sunt de actibus aliarum uirtutum, sed solùm de actibus iustitiæ.

¶ 3 Præt. Omnis lex ponitur propter bonum commune, vt dicit Isido.* sed inter virtutes sola iustitia respicit bonum commune, ut Philosophus dicit in 5. Ethico.* ergo præcepta moralia sunt solũ de actibus iustitię.

¶ Sed contra est, quod Ambrosius dicit * quòd peccatum est transgressio legis Diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum; sed peccata contrariantur omnibus actibus uirtutum; ergo lex Diuina habet ordinare de actibus omnium uirtutum.

* Isid. lib. 5. Ethi. ca. 21.
* Arist. c. 1. & 2. & 21. to. 5.
* Ambr. in li. de parad. cap. 8. ante med. to. 4.

¶Hic secundò determinat de quodam corollario sequente ex dictis, dictum est enim quòd moralia sint de lege naturæ; ideo statim sequitur, quòd moralia præcepta sint de actibus uirtutum, quia moralia de lege naturæ sunt actus humani conformes rectę rationi, tales autem sunt virtuosi; igitur &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum præcepta legis ordinentur ab bonum commune; sicut supra habitum est, * necesse est, quòd præcepta legis diuersificentur secundùm diuersos modos communitatum; vnde Philosophus in sua Politica * docet quòd alias leges oportet statuere in ciuitate, quæ regitur rege, & alias in ea, quæ regitur per populum, uel per aliquos potentes de ciuitate. Est autem alius modus communitatis ad quam ordinatur lex Diuina. Lex enim humana ordinatur ad communitatem ciuilem, quæ est hominum adinuicem. Homines autem ordinãtur adinuicem per exteriores actus quibus homines sibi inuicem communicant; huiusmodi autem communicatio pertinet ad rationem iustitiæ, quæ est propriè directiua communicationis humanæ. & ideo lex humana non proponit pręcepta, nisi de actibus iustitiæ; & si præcipiat actus aliarum uirtutum, hoc non est, nisi inquantum assumunt rationem iustitię, ut patet per Philosophum in 5. Ethi.* sed communitas ad quam ordinat lex Diuina est hominum ad Deum, vel in præsenti, vel in futura uita, & ideo lex Diuina pręcepta proponit de omnibus illis per quę homines bene ordinentur ad communitatem cum Deo.

* q. 90. ar. 2.
* Arist. li. 3. ca. 5. 6. & 9. tom. 5.
* Arist. c. 1. circa med. & deinceps tom. 5.

¶In corpore duo facit, primò deducit duas conclusiones præambulares, quarum secundam ponit ibi Homo autem &c. secundò ex eis infert conclusionem responsiuam, ibi. Hoc autem &c. Conclusio prima præambularis. Lex humana non proponit pręcepta, nisi de actibus iustitiæ, & si præcipiat actus aliarum virtutũ, hoc non est, nisi inquantum assumit rationem iustitię. Sed lex Diuina præcepta &c. ut habet finis literæ. Ista conclusio habet principaliter duas partes, quarum prima pars etiam continet duas, quę probantur omnes simul; necesse est, quòd præcepta legis diuersificentur secundùm diuersos modos communitatum, sed est alius modus communitatis ad quam ordinatur lex humana, qua homines ordinantur ad inuicem, & alius ad quam ordinatur lex Diuina. s. communitatis hominum ad Deum, vel in præsenti vita, vel in futura (subsumitur.) Sed communicatio huiusmodi hominum ad inuicem pertinet ad rationem iustitiæ, communicatio verò hominum ad Deum per omnia potest fieri; igitur sequitur conclusio quo ad omnes partes. Maior patet in principio literę rõne, & auctoritate Philosophi. Minor explicatur pro prima parte, sicut tactum est; quia communitas ciuilis est, in qua homines communicant in actionibus ad inuicem secundùm exteriores actus. Secunda pars minoris relinquitur nota, quia per hoc distinguitur lex Diuina ab humana, quòd Diuina ordinat ad Deum. Subsumpta patuit supra quia iustitia est de operationibus ad alium, tanquàm scilicet earum moderatiua. Vnde & ad rationẽ iustitiæ pertinet, vt moderetur actiones hominum ad inuicẽ. Limitatio primæ partis huius cõclusionis scilicet. Et si præcipiat &c. patet ex 5. Eth. & supra q. 96. art. 3. circa argumentum in cõtrarium, quia lex præcipit omnia in ordine ad bonum commune, & ista sub ratione iusti legalis; sicut pręcipit actum fortitudinis, puta stare in bello propter bonum commune, & fortitudo sic præcepta, est iustitiæ legalis secundùm quòd iustitia legalis, est omnis virtus relata in bonum commune, & de hoc supra dictum est. Vnde limitatio intelligitur de iustitia particulari, & legali. Consequenter ibi.

¶Homo autem Deo coniungitur ratione, siue mente, in qua est Dei imago, & ideo lex Diuina pręcepta proponit de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata est.

¶Subsumit sub secunda parte prędictę conclusionis, & infertur secundam præambularem, talem. Lex Diuina proponit pręcepta de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata est; probatur, lex Diuina proponit pręcepta &c. ut dixit secunda pars pręcedentis conclusionis, sed homo coniungitur, & communicat cũ Deo ratione, siue mente in qua est Dei imago; igitur conclusio ista vera. Maior patuit. Minor etiam est nota, & patet secunda secundæ q. 23. ar. 1. ad primum, quia cum potentijs sensitiuis non est nobis communicatio cum Deo, & Angelis, sed cum bestijs; sed secundũ mentem, & rationem, quę spiritualis est, cum spiritibus communicamus; quę communicatio stat in hoc, quòd eos cognoscimus, & amamus, & uiuimus ordinatè secũdùm rectam rationem in ordine ad beatitudinem supernaturalẽ; igitur sequitur quòd lex Diuina debet pręcipuè omnia ista in quibus communicamus cum Deo, & Angelis, & quibus ratio bene ordinata est.

¶Hoc autem contingit per actus omnium uirtutum; nam uirtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in seipsis, uirtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores passiones, & exteriores operationes; & ideo manifestum est, quòd lex Diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium uirtutum, ita tamen quòd quædam sine quibus ordo uirtutis, qui est ordo rationis obseruari non potest, cadunt sub obligatione pręcepti, quędam verò

quæ

quæ pertinent ad bene eſſe virtutis perfectæ cadunt ſub ammonitione conſilij.

¶Infert (ſubſumendo ſub priori ſecunda concluſione) concluſionem reſponſiuam cum limitatione, talem. Lex Diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium virtutum, ita tamen &c. vt in fine literæ; probatur concluſio. Lex Diuina præcepit &c. vt dicebat præcedens concluſio, ſed hoc contingit per actus omnium virtutum; ergo &c. Maior patuit. Minor declaratur clarè in litera ibi. Nam virtutes &c.

¶Et nota, quòd virtutes morales ordinant actum rationis circa paſſiones, & operationes ad ſanum ſenſum, non quidem directè, & immediatè, ſed præſuppoſitiuè, & diſpoſitiuè; quia videlicet prudentia, quæ eſt præceptiua, & ordinatiua actuum rationis, dependet, & præſupponit virtutes morales in appetitu, ſecundùm quod ſupra q. 58 ar. 5. dictum fuit. Doct. Sanct tamen limitat illam cõcluſionem, & vult, quòd illi actus virtutum ſine quibus ordo virtutis nullo modo ſeruari poſſunt, quòd illi præcipiuntur propriè per præceptum, vt ſic; ſed illi qui ſunt de bene eſſe virtutis non præcipiuntur, ſed mandantur, & cadunt ſub ammonitione conſilij, & de hoc dictum fuit q. præced. art. 5. Id enim cadit ſub præcepto, vt ſic, de quo tranſgreſſor punitur per legem qui non facit quod eſt ammonitionis, vel conſilij, aut etiam mandati, ſecundùm quòd mandatum accipitur, vt diſtinguitur contra præceptum &c. ita ergo Diuina lex obligat ad omnes actus diſtributiuè nõ collectiuè; ita quòd obligat hominem ad quemlibet qui eſt de neceſſitate virtutis, licet non ad eum qui eſt de bene eſſe; & obligat non ſolũ ad actum neceſſarium vnius virtutis, ſed cuiuslibet.

¶Et confirmat concluſio reſpon. argumento in contrariũ. Hoc argumentum vult, quòd quia lex Diuina habet ordinare, & præcipere, ne fiat tranſgreſſio Diuinorum mandatorum, & prohibere omnia peccata, per conſequens ſequitur, quòd prȩcipiat oppoſita peccatorum omnium ſ. omnes actus virtutum, non quidem omnes actus virtutum poſſibiles, ſed debitos; ita quòd contra nullam virtutem aliquid fiat, & quòd homo virtuoſe viuat ſecũdùm quamlibet virtutem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd adimpletio mãdatorum legis etiam quæ ſunt de actibus aliarum uirtutum habent rationem iuſtificationis, inquantum iuſtum eſt, vt homo obediat Deo, vel etiam inquantum iuſtum eſt, quòd omnia, quæ ſunt hominis rationi ſubdantur.

¶Maior conceditur, præſertim in ſecunda acceptione iuſtificationis, quæ habita eſt. q. præce ar. 5. ſecundùm quòd omnia præcepta dicuntur iuſtificationes. Dico tamen quòd præceptum de qualibet uirtute poteſt dici iuſtificatio, quia debitum, & iuſtũ eſt vt homo per quamlibet virtutem ſubdat ſe Deo, & ordinatè ſe habeat; hoc enim iuſtum eſt ſecundùm legem Diuinam, licet lex humana ad hoc ſe nõ extendat, ratione dicta in corpore. Minor cõceditur, eſt executio iuſtitiæ, vel habentium rationem iuſtitiȩ. Sed negatur conſequentia; quia omnis executio omnium actuũ debitorum omnium virtutum, habet rationem iuſtificationis in ordine ad Deum, vel in ordine ad hominem; quia videlicet homo debet eſſe ordinatus in omnibus ſecundùm legem Diuinam, quæ ordinatio requirit omnes actus uirtutum; ideo lex Diuina præcipit ordinem iſtum qui fit per virtutes, & debitum eſt, vt ita ſe habeat, & per conſequens virtutes habent ordinem iuſtitiȩ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd iuſtitia propriè dicta attendit debitum unius hominis ad alium, ſed in omnibus alijs virtutibus attenditur debitum inferiorũ uirium ad rationem, & ſecundùm rationem huius debiti Philoſophus aſſignat in 5. Ethi.* quandam iuſtitiam metaphoricam.

*Add. c. vl.

¶Maior conceditur. Minor diſtinguitur. Dico enim quòd ratio debiti ad alium hominem ſuppoſito diſtinctum, vel etiam ad bonum commune ciuile, pertinet ad iuſtitiam propriè dictam; ſed rationem debiti hominis ad ſeipſum attendit iuſtitia metaphorica, quæ eſt hominis ad ſeipſum ſecundùm diuerſas partes, ſecundùm quòd debitum eſt, quod inferiora ſuperioribus ſubdantur, de quibus ſecunda ſecundæ q 58. art. 2. Dico vltra, quòd iuſtitiæ propriè dictæ eſt reddere debitum alteri; ſed metaphoricȩ iuſtitiæ, eſt reddere debitum ſibijpſi ſecundùm diuerſas partes; quare negatur conſequentia; quia præcepta moralia Diuinæ legis extendunt ſe ad totum ordinem, qui eſt in homine debitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd patet reſponſio per ea quæ dicta ſunt de diuerſitate communitatis.

¶Maior placet; ſed eſt commune ciuile, & Diuinum, non autẽ omnis lex eſt propter bonum ciuile, ſed ſolùm humana.

¶Ad minorem, ſola iuſtitia propriè dicta reſpicit bonum commune ciuile, quæ eſt ſecundùm communicationem ad alterũ; ſed negatur minor, quod ſola iuſtitia reſpicit bonum commune ſecũdũ communicationem hominis ad Deum, quia iuſtitia propriè dicta reſpicit actus exteriores tantùm, quibus homines communicant, ſed lex Diuina reſpicit communicationem hominis ad Deum, quæ eſt ſecundùm omnes uirtutes; & ergo præcipit non tantùm iuſtitiam; ſed omnes alias. Vnde omnes virtutes reſpiciunt. i. ordinãt, & perficiunt communicationem hominis ad Deum, quæ cõmunicatio eſt ordinata vita, & operatio ſecũdùm rationem. Sic enim Deus ordinatè viuit, & vult hominem ſecundùm mentem ſibi cõmunicare, & ſecũdò eſt cõmunicatio ad Deum, ſcḋm quod ad nos bene operatur, & nos aliqualiter ad ipſum in ordine ad beatitudinem ſupernaturalem, propter quam hic operamur ordinatè &c.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

I

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. Prima enim & principalia legis præcepta ſunt. Diliges dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum, vt habetur Matthe. 22. ſed iſta duo non continentur in præceptis decalogi; ergo non omnia pҫcepta moralia continentur in præceptis decalogi.

Infra ar. 11. Et 1. 2. q6. 1. 2 ar. 9. ad 2. Et 3. diſt. 37. ar. 2. q. 1. cor. & 3. p totum, & Mal. q. 14. art. 2. ad 14. Et quoli. 7. ar. 17. ad 1.

¶ 2 Præt. Præcepta moralia non reducuntur ad prȩcepta cerimonialia, ſed potius e conuerſo; ſed inter prȩcepta decalogi eſt unum cerimoniale, ſcilicet Memento, vt diem ſabbathi ſanctifices; ergo præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

¶ 3 Prȩt. Præcepta moralia ſunt de omnibus actibus uirtutum, ſed inter præcepta decalogi ponuntur ſola præcepta pertinentia ad actus iuſtitiæ, vt patet diſcurrenti per ſingula; ergo præcepta decalogi non continent omnia præcepta moralia.

¶ Sed contra eſt, quod Matthe. 5. dicitur ſuper illud. Beati eſtis cum maledixerint &c. dicit glo.* quòd Moyſes 10. præcepta proponens, poſtea per partes explicat; ergo omnia præcepta legis ſunt quædam partes præceptorum decalogi.

* Matthe. Gl. ordin. i hoc loco.

¶Hic conſequenter. D. S. inquirit diſtinctionem moralium prȩceptorum, & primò inquiritur huiuſmodi diſtinctio in generali, ſecundò in ſpeciali quantum ad ſingulas differentias huiuſmodi generũ a. 4. Primò igitur quærit, an poſſint omnia præcepta moralia ſub aliquo certo numero comprehendi, ſaltem reductiuè, ſic quod reducãtur ad decem, quæ ſunt præcepta decalogi, de quibus poſtea ex intentione particularius determinabitur; & iſta q̃ſtio unũ ſupponit. ſ. quod ſint aliqua præcepta moralia, quæ ſunt de decalogo, & quȩdam non, quia reduci ad præcepta decalogi, eſt non inter ea expreſsè poni; & de hoc ſuppoſito ẽt tractatur in corpore.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd præcepta decalogi, ab alijs præceptis legis differunt in hoc, quòd præcepta decalogi per ſeipſum Deus dicitur primò propoſuiſſe, alia verò præcepta propoſuit populo per Moyſen; illa ergo prȩcepta ad decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per ſeipſum a Deo; huiuſmodi ſunt illa quȩ ſtatim ex principijs communibus primis cognoſci poſſunt modica conſideratione; & iterum illa quæ ſtatim ex fide diuinitus infuſa innoteſcunt. Inter prȩcepta ergo decalogi non computãtur duo genera prȩceptorum, illa ſcilicet quæ ſunt prima, & communia, quorum non oportet aliquam editionem eſſe, niſi quòd ſunt ſcripta in ratione naturali quaſi per ſe nota; ſicut quòd homo nulli debet malefacere, & alia huiuſmodi; & iterum illa quæ per diligentem inquiſitionem ſapientum inueniuntur rationi conuenire; hæc enim proueniunt a Deo ad populum mediante diſciplina ſapientum.

¶Hoc corpus articuli habet duas partes, in prima determinatur præſuppoſitum, quod titulus quȩſiti prȩſupponit, ut dictum eſt; in ſecunda determinatur quȩſitum per concluſionem reſponſiuam, ibi. Vtraque tamen horum &c. Quo ad primam, oſtenditur ſuppoſitum. ſ. quod ſint aliqua prȩcepta moralia pertinentia ad decalogũ, & quȩdam reducibilia, quȩ non expreſsè ponuntur in eodem; & hoc oſtendit tali concluſione quadrimẽbri, & fundamentali quo ad quæſitum. Prȩcepta quȩ ſtatim ex primis principijs cognoſci poſſunt, & quȩ ex fide diuinitus infuſa ſtatim innoteſcunt, pertinent ad decalogum. Sed duo genera non computantur inter præcepta decalogi. ſ. prima & communia, & iterum illa quæ per diligentem inquiſitionem ſapientum inueniuntur rationi conuenire. Probatur iſta concluſio. Illa prȩcepta ad decalogum pertinẽt, quorum notitiam homo habet per ſeipſum a Deo; igitur con-

clusio vera quo ad omnes partes. Antecedēs patet;quia pręcepta decalogi differunt ab alijs præceptis in hoc, ꝙ præcepta decalogi per seipsum Deus dicitur primò proposuisse. Alia verò proposuit populo per Moysen, ita videlicet, ꝙ præcepta decalogi sunt quę egent editione, & tamen proposita statim cognoscuntur mediante lumine naturali, vel infuso, quorum vtrunque est a Deo; sic ꝙ fundamentum stet in hoc, quòd quia Deus per seipsum immediatè dedit præcepta decalogi, ideo signũ est, quòd ista præcepta pertinent ad decalogum, quæ homo statim dijudicare potest per rōnē naturalem, vel fidem a Deo datam; ita quòd oportet, quòd homini proponantur, non tamen opus est longa inquisitione; sed per seipsum mediante eo, quod habet a Deo, vel naturali, vel infuso gratuito, potest ea iudicare esse recta, & bona. Tenet consequentia quo ad primam partem, & etiam secundã; quia huiusmodi notitiam homo per seipsum habet a Deo.i. per id quod vel est naturale, vel a Deo infusum. Tenet consequentia quo ad tertiam partem, quia primorum, & communium, non oportet editionem esse, nisi &c. vt in litera; sed præceptorum decalogi oportet esse editionem, vt patuit; quia sunt proposita a Deo. Quo ad quartam partem similiter valet consequentia; quia hæc proueniunt a Deo ad populum mediante inquisitione sapiētum. Quare bene sequitur, quòd si præceptorũ decalogi homo per seipsum a Deo habet notitiam, quòd huiusmodi non sunt de præceptis decalogi. Patet igitur conclusio, quòd duplicia pertinent, & duplicia non pertinent; quia quæ homo mediante eo, quod habet a Deo statim dijudicare potest, pertinent; nam Deus ipsa proposuit. Quæ autem indigent inquisitione, pertinent ad ea quæ Moyses proposuit &c.

g

¶Vtraque tamen horum pręceptorum continentur in pręceptis decalogi, sed diuersimodę; nã illa quę sunt prima, & communia continentur in eis, sicut principia in conclusionibus proximis; illa uerò quæ per sapientes cognoscuntur continentur in eis e conuerso, sicut conclusiones in principijs.

¶Hic D.S. declarato supposito, satisfacit ex hoc quęsito tali cō clusione responsiua, quam virtualiter intendit, & probat. Omnia moralia reducuntur ad decem præcepta decalogi, probatur, assumendo maiorem ex dictis. Inter præcepta decalogi non computantur duo genera moralia, scilicet communia; & quæ egent inq̃sitione; sed vtraque continentur in præceptis decalogi, licet diuersimodè; igitur sequitur conclusio, quòd omnia moralia &c. Maior patuit. Minor etiam patet; quia communia continentur in pręceptis decalogi, sicut principia; & quę egent inquisitione, sicut cō clusiones; igitur minor vera, quòd continentur, sed diuersimodè; quia sicut principium, & conclusiones. Patet itaque, quòd omnia moralia (etiam non verbaliter, scilicet posita in decalogo) reducuntur ad decalogum tanquàm in eo cōtenta, eo modo quo principium continetur in conclusione, vel sicut conclusio continetur in principio, qui enim cognoscit principium, virtualiter, & secundùm quid cognoscit conclusionem, vt habet declarari pri. posteriorum. Qui autem cognouit conclusionem, cognouit & principium. ¶Et nota, quòd non est inconueniens, quòd vnum sit conclusio, & principium respectu diuersorum; sicut patet quòd cōclusio demonstrata per scientiam subalternantem, est principiũ demonstrandi aliam conclusionem in scientia subalternata, vt patet primò posteriorum. Sic in proposito non incōuenit, vt pręcepta decalogi sint conclusiones respectu primorum principiorum quæ cognoscuntur cognitis terminis, & non egent editione, & tamen sunt principia demonstrandi alia particularia moralia; sicut ex hoc. Non assumes nomen Dei in vanum, deducitur, quòd non sit committendum periurium.

Et confirmatur conclusio responsiua argumento in contrariũ.

¶Nota circa hoc argumentum, quòd sub partibus præceptorũ decalogi cōtinentur etiam communia, scilicet de dilectione Dei, & proximi, quia & ipsa ponũtur post decalogum, videlicet Deute. 6. & Leui. 19. vt tangetur statim.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd illa duo pręcepta sunt prima, & communia pręcepta legis naturę, quę sunt per se nota rationi humanę, uel per naturam, vel p fidem; & ideo omnia pręcepta decalogi ad illa duo referuntur, sicut conclusiones ad principia communia.

¶Maior conceditur, quòd sunt prima, & communia per se nota rationi humanæ, vel per naturam, vel per fidem. Et ergo non oportuit ea ponere vocaliter iuxta dicta in corpore. Ad minoré, negatur, quòd non contineantur sicut principia in conclusionibus; sed non ponuntur ibi in se, quare negatur consequentia, loquendo de continentia intelligibili, licet non contineantur verbaliter. Principium enim actu continetur in conclusione intelligibiliter, quia conclusio non cognoscitur, nisi cognito principio, licet conclusio contineatur in principio solùm virtualiter &c.

¶Nota hic, quòd Doct. Sanct. secunda secundæ quæst. 44. art. 1. ad tertium, in substantia habet eandem solutionem, quas ambas solutiones refert Dominus Paulus Burgensis in additione prima super Exo. 20. vbi mouet hanc quæstionem. Quare præcepta charitate cũ sint prima, & maxima mandata, non ponuntur inter pręcepta decalogi; & respondendo primò refert responsionem iam positam, quia videlicet in omnibus includuntur, & omnia ad ea ordinantur, quare non erant inter alia connumeranda. Dicit autem ipse, quòd hæc solutio non videatur ex toto satisfacere; quia eadem ratione non deberent poni inter alia præcepta legis, cum & ipsa ad ista ordinentur, & includant. Et præterea, vt Doct. San. dicit ar. 1. Et hoc præceptum, honora patrem, est statim per se notum &c. Ponuntur autem præcepta charitatis inter præcepta alia legis, vt patet Deut. 6. & Leui. 19. &c. Ad quod dicit quòd præceptum decalogi debet esse notum, & facile, quia autem præceptum dilectionis difficile est, non habenti charitatem (nam pauci sunt qui animas, & bona pro fratribus ponant, & Deum super omnia diligant, quia his obseruatis tota lex adimpleta est, vt Apostolus habet) ideo quia lex dabatur rudi populo, & imperfecto; ideo in primis præceptis non oportebat, quòd explicaretur præceptum charitatis, sed hoc fuit reseruatum ad tempus vltimum totius doctrinæ Mosaicæ, scilicet in anno 40. post exitum de Aegypto, Vide ibidem.

Dubitatio.

Responsio

¶Posset autem dici, vt videtur, quòd hoc ipsum. Doct. Sanct. tãgat, quia eo ipso, quòd sunt prima, & cōmunia sunt difficilia, quia enim cōmunia, & in omnibus inclusa, & quia omnia ad ipsa ordinata, ideo non implentur, nisi omnibus impletis, vt patet de se. Et ergo Burgensis, nō nisi explicat, quod Doct. Sanct. implicitè dicit, nec est sibi aliquid tanquàm insufficienti addēdum, sed dictũ suum est explicandum, & penetrandum. Constat enim quòd ens, quia commune omnibus, & in omnibus inclusum, non est perfectè notum, & perfectè cognitum cognitione distincta virtuali.i. secundùm omnia in eo virtualiter, & confuse inclusa, & tamē est primum apprehensum a nobis, vt concretum quidditati sensibili; ita quamuis dilectio Dei, & proximi statim approbetur p rationē præsertim informatam fide, non tamen est primum implendum perfectè, vt est finis legis, vt Burgensis bene declarat; nam ad eius impletionem requiritur impletio omnium aliorum, ideo eo ipso omnia in præceptum charitatis ordinantur, & quia in omnibus includitur, & omnia ad sui impletionem requirit impleta, ideo est difficillimum. Et ergo non in præceptis decalogi positum.

Explicatio

¶Posset etiam dici, quòd non est par ratio de præceptis charitatis quo ad præcepta decalogi, & alia particularia; quia includũtur in præceptis decalogi euidenter, & ergo non debebant poni cum ipsis; sed non adeo manifestè includuntur in alijs præceptis moralibus, immo solùm per inquisitionem sapiētum ex eis possunt deduci, & ergo quia per se nota, & euidenter inclusa in præceptis decalogi, ideo non ponuntur inter ea, secus de alijs moralibus; & hoc D.S. videtur innuere cum dicit in corpore, quòd præcepta cō munia (sub quibus comprehendit præcepta charitatis) includuntur in præceptis decalogi, sicut in conclusionibus propinquis, nō autem includuntur in alijs moralibus. Statim enim sequitur, Debes diligere proximum, igitur non occidere, non furari; sed non ita euidenter sequitur, igitur coram cano capite cōsurge, uel exhibe aliquam reuerentiam. Quare si solutio conferatur ad dicta in corpore, videlicet quia præcepta charitatis sunt communia, scilicet contenta in præceptis decalogi, sicut in cōclusionibus propinquis. videtur & est D.S. dictum sufficiens, nec argumenta Burgēsis aliquid arguunt, vt patet ex diuersa habitudine præceptorum charitatis ad præcepta decalogi, & alia particularia, quæ iudicantur per inquisitionem sapientum; & potest illa diuersitas constare ex dictis in art. 2. quia quædam procedunt ex primis principijs de propinquo, & euidēter; alia verò remotè, & per viã inq̃sitionis.

Alia respõsio.

¶Ad secundum dicendum, quòd præceptum de obseruatione sabbathi est secundùm aliquid morale, quantum scilicet per hoc pręcipitur, quòd homo aliquo tempore vacet rebus diuinis, secundùm illud Ps. Vacate & videte quoniam ego sum Deus; & secūdùm hoc inter præcepta decalogi computatur; non autem quantum ad taxationem tēporis, quia secūdũ hoc est cerimoniale.

¶Maior conceditur, & patuit, supra q. præc. quia ceremonialia sunt determinationes moralium, & per consequens dependēt a moralibus. Minor negatur, quòd sit purum ceremoniale, immo est morale quo ad aliquid, scilicet quòd homo vacet aliquo modo Deo; & secundùm hoc inter decalogi præcepta continetur, & ceremonialia de cultu Dei ad ipsum reducuntur, & non e contra, quare negatur consequentia. Circa istam solutionem, nota quòd quidem morale est aliquando vacare Deo, sed an in isto pręcepto posset Deus dispensare, sicut & in præceptis secundæ tabulæ, ita quòd nunquàm homo teneretur exire in actum vacationis Diuinæ. fluctuat super hoc Scotus in tertio distin. 37. Sed de hoc infra, Vide de hac solutione secunda secundæ quæstio. 122. articu. quarto ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio debiti in alijs virtutibus est magis latens, quàm in iustitia, & ideo pręcepta

cepta de actibus aliarum uirtutum, non sunt ita nota populo, sicut præcepta de actibus iustitiæ; & propter hoc actus iustitiæ specialiter cadunt sub præceptis decalogi, quæ sunt prima legis elementa.

¶Maior conceditur, sed dico, quòd inter omnes virtutes manifestius est ratio debiti in iustitia, quæ est ad alterum. Minor conceditur, & iam tacta est ratio; sed negatur consequentia; quia omnia moralia continentur in præceptis iustitiæ modis dictis. Præcepta enim decalogi debēt sub ratione debiti esse primò etiam rudi populo nota, tanquàm prima legis elemētā; in his enim quæ sunt ad seipsum, videtur quòd homo sit dominus, in iustitia autem clarè est ratio debiti; ideo omnia præcepta continent iustitiam ad Deū, vel ad proximum, vt patet intuenti. Religio enim est pars iustitiæ, quæ præcipitur in præceptis primæ tabulæ. Pietas etiam, quæ est in honoratione parentum, est similiter pars iustitiæ. Similiter nō furari pertinet ad iustitiam, & sic de alijs. Vide de hac solutione secunda secundæ q.122.ar.1.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter distinguantur.

K Infra ar. 5 Et 3. di. 37. in exp. lit. prin.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter præcepta decalogi distinguantur. Latria enim est alia uirtus a fide; sed præcepta dātur de actibus virtutum; sed hoc, quod dicitur in principio decalogi. Non habebis deos alienos coram me, pertinet ad fidem; quod autem subditur. Non facies sculptile &c. pertinet ad latriam; ergo sunt duo præcepta, & non unum sicut August. dicit.*

*Aug. q. 71. in Exo. t. 4.

¶ 2 Præt. Præcepta affirmatiua in lege distinguuntur a negatiuis, sic honora patrem & matrem, & non occides; sed hoc, quod dicitur. Ego sum Dominus Deus tuus, est affirmatiuum; quod autem subditur. Non habebis deos alienos coram me, est negatiuū; ergo sunt duo præcepta, & non continentur sub uno, vt Aug. ponit.*

*Aug. q. 71 in Exo. t. 4.

¶ 3 Præt. Apostolus ad Rom. 7. dicit. Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces, & sic videtur quòd hoc præceptum. Non concupisces, sit unū præceptum, non ergo debuit distingui in duo.

*Aug. q. 71. in Exo.

¶Sed contra est, auctoritas Aug. in glo. super Exod.* ubi ponit tria præcepta pertinentia ad Deum, & septem ad proximum.

¶Hic consequenter D.S. inquirit de distinctione præceptorum moralium in speciali, & primò quātum ad præcepta decalogi, secundò quantum ad præcepta superaddita in arti. 10. Circa primū primò fit, quod dictum est, secundò inquiritur de obligatione præceptorum decalogi ar. 8. Circa primum fit, quod dictum est, secundò inquiritur de quibusdam consequentibus ad distinctionē huiusmodi præceptorum ar. seq. ut patebit.

¶Respondeo dicendum, quòd præcepta decalogi diuersimodè a diuersis distinguuntur. Esitius* enim Leuit. 26. super illud, Decem mulieres in vno clibano coquunt panes, dicit præceptum de obseruatione sabbati, non esse de decem præceptis; quia non est obseruādum secundùm literam secundùm omne tempus. Distinguit tamen quatuor præcepta pertinentia ad Deum, vt Primum sit. Ego sum dominus Deus tuus, Secundum sit. Non habebis deos alienos coram me, & sic etiam distinguit hæc duo Hieronymus Oseæ. 10. super illud. Propter duas iniquitates tuas; Tertium verò præceptū esse dicit. Non facies tibi sculptile, Quartum verò. Nō assumes nomen Dei tui in uanum. Pertinentia verò ad proximū dicit esse sex, ut Primum sit. Honora patrem & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mechaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum. Non concupisces.

* In fol. 167 In fi. & 168.

* Hier. hoc loco Oseę 10. to. 4.

¶D.S. in hoc corpore ponit uarios modos distinguendi præcepta decalogi, unum secūdūm Esitium, alium secundùm Origenē ibi. Vnde Origenes &c. tertium secundùm Be. Augu. cuius modū distinguendi præ cæteris approbat, & ponit pro responsione ad q̄situm, ibi. Conuenientius &c. Quo ad primum modum distinguendi, primò ipsum modum Esitij refert, secundò eum improbat, ibi. Sed primò &c. Dicit ergo primò, Præcepta decalogi diuersimodè a diuersis distinguuntur. Esitius enim ponit, q obseruatio sabbathi non sit præceptum decalogi, & motiuū suum fuit, quia præcepta decalogi sp sunt obseruanda, illud aūt præceptum sabbathi non est huiusmodi, quia sabbathum non amplius est celebrandum, ut fuit institutum Iudæis, sed mutatum est in Dominicam, ut patebit infra q 103. ar. 3. ad quartum. Ponebat autem idē Esitius aliud (in quo improbabit) circa quod D.S. notat, q ipse ponebat quatuor præcepta primæ tabulæ, quę sunt ad Deum. Esto sanctificationem sabbathi non poneret præceptum, ut dictum est, & recitātur clarè in litera. Deinde D.S. refert quot ipse Esitius ponebat præcepta secundæ tabulæ. s. ad proximum; quia solū sex comprehēdendo sub prohibitione concupiscentię, pręceptum de prohibitione rei alienæ, & uxoris alienæ, ut patet in litera.

¶Sed primò hoc uidetur inconueniens, quòd præceptum de obseruatione sabbathi præceptis decalogi interponatur, si nullo modo ad decalogum pertineat.

¶Improbat hunc modum distinguendi quo ad tria, quo ad secundum ibi. Secundò quia cum &c. quo ad tertium in quo Origenes cum ipso conueniebat, reprobabitur in sequētibus simul cum Origene. Quo ad primum, quia pręceptū obseruantiæ sabbathi ponit non esse pręceptum decalogi, quod est falsum; quia tunc inconuenienter interponeretur alijs pręceptis decalogi. Nec obstat q sabbathum est mutatum, quia ut patuit ar. præcedenti ad secūdum. præceptū de obseruatione sabbathi, partim est ceremoniale, & quo ad hoc mutatum est; sed non ut morale secundùm q est de præceptis decalogi.

¶ Secundò, quia cum scriptum sit.* Matth. 7. Nemo potest duobus dominis seruire, eiusdem rationis esse videtur, & sub eodē præcepto cadere. Ego sum dominus Deus tuus, & non habebis deos alienos.

* Matth. 7.

¶Improbat quo ad secundum, eundem Esitium inquantum distinguit quatuor pręcepta, quę sunt ad Deum, primò quo ad hoc quòd distinguit tanquàm duo pręcepta. Ego sum dominus Deus tuus, & non habebis deos alienos; quia eiusdem rationis est Deū habere dominum, & non habere alienos deos; & ergo unum sequitur ex alio, & per consequens non sunt diuersa pręcepta.

¶Vnde Origenes* distinguens etiam quatuor præcepta ordinantia ad Deum, ponit ista duo pro uno præcepto, secundo verò ponit. Nō facies sculptile, tertium verò. Non assumes nomen Dei tui in uanum, quartum Memento ut diem sabbathi sanctifices. Alia verò sex ponit sicut Esitius.*

* Homil. in Exod.

* Loco dicto i prin. corp.

¶Hic prosequitur modum distinguendi Origenis, & primò eū recitat, secundo eūdem reprehendit, ibi. Sed quia facere &c. Vult ergo primò D.S. quòd Origenes conueniat cum Esitio & Be. Hieronymo in hoc, quòd ponit etiam quatuor pręcepta in ordine ad Deū. Sed differt in hoc, quia ponit, Ego sum dominus Deus tuus & non habebis Deum alienum, pro uno præcepto, & in hoc bene; sed secundò ponit alium modum quo habentur quatuor in ordine ad Deum, quia ponit duo prædicta pro uno, & distinguit ab eis tanquàm secundum non facies sculptile &c. Sed in pręceptis in ordine ad proximum conuenit Origenes cum prædictis.

¶Sed quia facere sculptile, vel similitudinem non est prohibitum, nisi secundùm hoc, ut non colantur pro dijs; nam in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphin, vt dicitur Exod. 25.

¶Reprehendit Origenem, primò quo ad hoc, quod ponit, Nō facies sculptile distinctum præceptum ab illis. Ego sum dominus, non habebis deos alienos, & vult, quòd non facies sculptile, non sit distinctum ab illo, nō habebis deos alienos; quia sculptile, vel similitudo non fuit ꝓhibita, nisi ne haberentur dij alieni. Quod patet, quia non omnes similitudines fuerunt prohibitæ, vel omnia sculptilia; nam in tabernaculo admittebantur, sed solùm ne haberentur pro dijs, ut patebit infra q. 104 ar 4. ad 6. Et ergo unū sequitur ex alio. s. nō facere sculptile, ex nō habere deos alienos, & per consequens sunt unum pręceptum.

¶Conuenientius Aug. ponit sub vno præcepto. Non habebis deos alienos, & non facies sculptile.

¶Hic consequenter subinfert modum distinguendi Beat. Aug. primò quo ad pręcepta in ordine ad Deum, secundò in ordine ad proximum, ibi. Similiter &c. Vult ergo Aug. & conuenientius, q ista sunt unum pręceptum, Non habebis deos alienos, & non facies sculptile, & patet ratio ex reprobatione alterius modi distinguendi. Deinde ibi.

¶Similiter etiam concupiscentia uxoris alienæ ad cōmixtionem, pertinet ad concupiscentiam carnis; Concupiscentia autem aliarum rerum, quæ desiderantur ad possidendum, pertinet ad concupiscentiam oculorū.

¶Ponit modum Beat. Augusti. distinguendi præcepta quo ad proximum, & primò reprobat modum aliorum prædictorum distinguendi talia. Secundò approbat modum Beati Augusti. ibi.

Vnde

Vnde etiam &c. improbat ergo alios in tertio, quod ponebant, scilicet concupiscentiam vxoris alienæ, & rei alienæ sub vno præcepto prohibita; quia vna pertinet ad concupiscentiam carnis, alia ad concupiscentiam oculorum, istę autem concupiscentiæ sunt alterius rationis; igitur pertinēt ad distincta præcepta. Maior nota, minor patet in solutione tertij. Tunc ibi.

¶ Vnde etiam August. ponit duo præcepta de non cō concupiscendo rem alienam, & vxorem alienam; & sic ponit tria præcepta in ordine ad Deum; & septem in ordine ad proximum, & hoc melius est.

¶ Infert modum Beati Augusti. qui istas duas concupiscentias vult esse prohibitas distinctis præceptis. Ex omnibus istis infertur conclusio responsiua, quòd præcepta decalogi cōuenienter distinguitur, tria ad Deum, & septem ad proximū, & reprobatio aliorum, est probatio conclusionis, quæ confirmatur auctoritate Beati Aug. quem in hoc D.S. alijs præfert cum dicit in fine, & hoc melius est; vnde communiter in ecclesia præcepta distinguuntur post Beatum Aug. Vt vult D.S. in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd latria, non est, nisi quędam protestatio fidei; vnde non sunt alia pręcepta danda de latria, & alia de fide; potius tamen sunt pręcepta danda de latria, quàm de fide; quia præceptum fidei præsupponitur ad præcepta decalogi, sicut præceptum dilectionis; sicut enim prima præcepta communia legis naturæ sunt per se nota habenti rationem naturalem, & promulgatione non indigent; ita etiam, & hoc, quod est credere in Deum est primum, & per se notum ei qui habet fidem; Accedentem enim ad Deū oportet credere; quia est, vt dicitur * ad Hebrę. 11. & ideo non indiget alia promulgatione, nisi infusione fidei.

*Hebr. 11.

¶ Maior conceditur, quia latria est idē religioni, vel actus eius, vt patet 2. 2. q. 81. ar. 1. ad tertiū. Latria n. est seruitus in opere, quod debetur Deo tanquā summo dño, rōne creationis oīum; & ergo habet aliud obiectū, quā fides, & per cōsequēs alia virtus; Dico tñ ꝙ latria est quędā protestatio fidei, & non sunt danda diuersa pcepta de his quæ ad se ordinantur; quare ēt si minor esset uera, negaē cōsequētia. Et hæc est prima solutio quā D. S. hēt. secundò dicit negādo minorē, dico n. ꝙ primū pręceptū s. Nō habebis &c pcipit actū latrię s. ut debitū seruitiū Deo exhibeaē, Et aliud non facies s. &c. phibet seruitiū Deo debitū, exhiberi dijs alienis. Quare aūt nō sit de fide ostendit. D.S. in solutione, quia in præceptis decalogi non potuit poni præceptum de fide; sed legislationi præsupponiē, vt ostēdit ēt D.S. 2. 2. q. 76. ar. 1. Et quia credere in Deū est per se notum, & non eget pmulgatione, respectu eius qui dēt subesse Deo p pcepta sua, & sufficit sola infusio fidei; quare negaē consequentia; quia ut patuit in corpore, non facies sculptile solū prohibet, ut nō colanē sculptilia pro dijs; & sicut Burgensis habet præceptum s. Non habebis deos alienos, partim est affirmatiuum, partim negatiuum, & sonat, tantū me habebis, & coles pro Deo, & nullū aliū. Vnde & consuetudo simpliciū habet, vt primum præceptū ponatur affirmatiuè s. Vnū cole Deum, & per consequens, ista duo ex seinuicē cōsequunē s. colere Deū vnū, & nō facies sculptile, quod colas, & cui seruias, vt Deo. Quare non sunt duo; sed vnū pręceptū.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præcepta affirmatiua distinguuntur a negatiuis, quando unum non comprehenditur in alio; sicut in honoratione parentum, nō includitur, quòd nullus homo occidatur, nec e conuerso, & propter hoc dantur diuersa præcepta super hoc; sed quando affirmatiuum comprehēditur sub negatiuo, vel e conuerso, non dantur super hoc diuersa præcepta; sicut non datur aliud præceptum de hoc, quod est. Nō furtum facies, & de hoc, quod est cōseruare rem alienā, vel restituere eam & eadem; ratione non sunt diuersa præcepta de credendo in Deum, & de hoc, quòd non credatur in alienos deos.

¶ Maior non est vniuersaliter vera; sed eget distinctione quam D.S. clarè ponit; quia vera est, quū affirmatiuū, & negatiuū nō ad seinuicē consequunē, & quū vnū non cōprehendiē intelligibiliē sub alio. Sed falsa est maior, quū vnū sub alio cōprehendiē; sicut nō furari, quod est negatiuū, cōprehēdiē restituere aliena, vel cōseruare ea, & nō vti eis, vel absumere. Ad minorē cōceditur, quod primū est affirmatiuum, & aliud negatiuum saltem partialiter; sed secundū sequitur, & continetur sub primo, vt declaratum fuit, etiam in solutione primi, quare negatur consequentia.

¶ Nota hic, ꝙ D.S. in fine solutionis vr̄ velle, ꝙ in primo pcepto pcipiaē fides, quia est pceptū de credendo in Deū, & tñ in solutione pcedentis dictū fuit, ꝙ sit præceptū latriæ. Sed intelligēdus est D.S. in hac solutione, ꝙ sit pceptū de credendo in Deū quo ad exteriorē protestationē fidei. s. seruitiū, & cultū, & quo ad actum interiorē, qui legislationi præsupponiē tanquā faciens primā subiectionē hoīs ad Deum, quæ subiectio pcepto legis præsupponitur.

¶ Nota etiam, ꝙ D.S. admittit in solutione, ꝙ illud s. Non habebis deos alienos coram me, sit negatiuum. Sed dicendum est; sicut Burgensis dicit in additione prima super Exodi 20. in fine, quòd est simpliciter negatiuum, tamen quodammodo affirmatiuū, quę affirmatio tangiē in hoc, quòd dicitur coram me, quod est dicere secundùm glossam, præter me, & ergo nulla est repugnantia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis concupiscentia conuenit in vna communi ratione, & ideo Apostolus singulariter de mandato concupiscendi loquitur; quia tamen in speciali diuersæ sunt rationes concupiscendi; ideo August. * distinguit diuersa præcepta de non concupiscendo; differunt enim specie concupiscentiæ secūdùm diuersitatem actionum, vel concupiscibiliū, vt Philosophus dicit in 10. Ethicorum. *

*Aug. q. 71. in Exo. t. 4.

* Arist. c. 3. & 5.

¶ Ad Apostolum dico, ꝙ loquiē de concupiscentia in singulari pp vnitatē rōnis cōis quasi gnēricè cōcupiscentiæ; sed tñ sunt diuersæ rationes specificè distinctę non subordinatę; quia inueniuntur luxuriosi non auari, & e contra. Quod aūt istæ concupiscentiæ distinguantur specie, patuit sup. q. 60 arti. 5. Vltra & sic videtur &c. Negatur, ꝙ sit vnū præceptum, vt ponitur Exodi 20. Sed verum est, ꝙ Apostolus loquitur de ambabus cōcupiscentijs, duobus pręceptis prohibitis in singulari ratione dicta. Sed in Exodo dicitur, non concupisces vxorem, nec domum &c. Vbi prohibetur cōsensus in carnalem actū extra legem matrimonij, & appetitus habēdi rem alienam, quæ concupiscentiæ sunt diuersæ, iuxta diuersitatem concupiscibilium, quare negatur consequentia vlterior.

Vtrum conuenienter præcepta decalogi enumerentur.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter præcepta decalogi enumerentur. Peccatum enim vt Ambro. dicit, * est transgressio legis Diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum; sed peccata distinguūtur per hoc, quòd homo peccat, vel in Deū, vel in proximum, vel in seipsum; cum igitur in præceptis decalogi non ponantur aliqua præcepta ordinantia hominem ad seipsum; sed solùm ordinantia ipsum ad Deum, & proximum, videtur quòd insufficiens sit enumeratio præceptorum decalogi.

L
1 dist. 37. ar. 1. q. 1. lib. 3. contra Gen. 120. &c. & 124.
*Ambr. in li. de parad. cap. 8. ante med. to. 4.

¶ 2 Præt. Sicut ad cultum Dei pertinebat obseruatio sabbathi, ita etiam obseruatio aliarum solemnitatū, & immolatio sacrificiorum; sed inter præcepta decalogi est unum pertinens ad obseruantiam sabbathi; ergo etiā debēt esse aliqua pertinentia ad alias solemnitates, & ad ritum sacrificiorum.

¶ 3 Pręt. Sicut contra Deum peccare contingit periurando, ita etiam blasphemando, vel alias contra doctrinam Diuinam mentiendo; sed ponitur vnum præceptū prohibens periurium cum dicitur. Non assumes nomē Dei tui in vanum; ergo peccatum blasphemiæ, & falsæ doctrinæ debent aliquo pręcepto decalogi prohiberi.

¶ 4 Pręt. Sicut homo naturalem dilectionem habet ad parentes, ita etiam ad filios, mandatum etiam charitatis ad omnes proximos extenditur; sed præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, secundùm illud 1. ad Thimo. 1. Finis præcepti charitas est; ergo sicut poniē quoddam præceptum pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni aliqua præcepta pertinentia ad filios, & ad alios proximos.

*Timo. 1.

¶ 5 Præt. In quolibet genere peccati contingit peccare corde, & opere; sed in quibusdam generibus peccatorum. s. in furto, & adulterio seorsum prohibetur peccatum operis cum dicitur. Non mechaberis. Non furtum facies, & seorsum peccatum cordis cum dicitur. Non cō cupisces rē proximi tui, & Non concupisces vxorē proximi tui; ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij, & falsi testimonij.

¶ 6 Præt. Sicut cōtingit peccatum prouenire ex inordinatione concupiscibilis, ita etiam ex inordinatione irascibilis; sed quibusdam præceptis prohibetur inordinata

nata concupiscentia cum dicitur. Non concupisces; ergo etiam aliqua pręcepta in decalogo debuerunt poni per quę prohiberetur inordinatio irascibilis; non ergo videtur, quòd conuenienter decem præcepta decalogi enumerentur.

* Deut.4.

¶Sed contra est, quod dicitur * Deut.4. Ostendit vobis pactum suum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis.

¶Hic consequenter. D.S. inquirit de consequentibus ad distinctionem præceptorum decalogi, & tria inquiruntur, primum est de numero eorum, secundum de ordine, ar. seq. tertium est de traditione eorũ, ar.7. Constat aũt, ꝙ numerus immediatè sequitur diuisionem, & distinctionem: quare habito ex ar. præc. ꝙ sint distincta secundùm ꝙ aliqua ordinant ad Deũ, aliqua ad proximum, nunc quęritur, an distinctio illa sit sufficiens. s. in decẽ pręcepta.

* Arti.2.huius quæst.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est; * sicut pręcepta legis humanę ordinant hominem ad quandam communitatem humanam, ita pręcepta legis Diuinę ordinant hominem ad quandam communitatẽ, seu rempublicam hominum sub Deo. Ad hoc autem, ꝙ aliquis in aliqua communitate bene commoretur, duo requiruntur, quorum primum est, vt bene se habeat ad eum qui pręest communitati. Aliud autem est, vt homo bene se habeat ad alios communitatis consocios, & concipes. Oportet igitur, quòd in lege diuina primò ferantur quędam pręcepta ordinantia hominem ad Deũ, & deinde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos simul conuenientes sub Deo.

¶D.S. in hoc corpore primò præmittit quandam cõclusionem præambularem fundamentalem, & secundò ex ea probat conclusionem responsiuã subintellectam secundùm sufficientiam præceptorum decalogi, ibi. Principia aũt &c. Cõclusio præambularis est. Oportet ꝙ in lege Diuina primò ferantur quædam &c. vt in litera, vsq; in finem, probatur. Sicut pręcepta legis &c. vt in principio lr̃æ; sed ad hoc, ꝙ aliqs &c. vt sequitur in litera: ergo conclusio illa vera. Maior patuit ar.2. Minor est de se nota.

¶Principi autem communitatis tria debet homo. Primò, fidelitatem. Secundò, reuerentiam. Tertiò, famulatũ. Fidelitas quidem ad dominum in hoc consistit, vt honorem principatus ad alium non deferat, & quantum ad hoc, accipitur primum pręceptum cum dicitur. Non habebis deos alienos. Reuerentia autem ad dominum requiritur, vt nihil iniuriosum in eũ committatur, & q̃tũ ad hoc, accipitur secundum pręceptum, quod est. Non assumes nomen domini Dei tui in vanũ. Famulatus autem debetur domino in recompensationem beneficiorum, quæ ab ipso percipiunt subditi, & ad hoc pertinet tertium præceptum de sanctificatione sabbathi in memoriam creationis rerum.

¶Præmissa conclusione fundamentali, hic consequenter subsumit, & probat conclusionem responsiuam subintellectam, talem. Conuenienter præcepta decalogi enumerantur numero denario, probatur ex præcedenti cõclusione. In numero isto denario, enumerantur præcepta, quæ sufficienter ordinant hominem ad Deũ, & alia, quę ipsum sufficienter ordinant ad proximos simul conuenientes sub Deo: igitur conclusio vera. Tenet consequentia ex dictis; quia ad legem Diuinam requiruntur, & sufficiunt huiusmodi præcepta D.S. primò manifestat primam partem antecedentis, secundò secundam, ibi. Ad proximos &c. Quo ad primam; quia principi communitatis (qui in lege Diuina est Deus) tria debet homo (quibus scilicet ordinatur sufficienter ad ipsum) primò fidelitatem &c. vt in principio literæ; sed ista tria ponuntur in tribus præceptis ordinantibus ad Deũ: ergo &c. Maior nota. Minor declarat inductiuè. Fidelitas quidẽ &c. clara in litera. Deinde ibi.

¶Ad proximos autem aliquis se habet, & specialiter, & generaliter. Specialiter quidem quãtum ad illos quorum est debitor, ut eis debitum reddat, & quãtũ ad hoc accipitur præceptum de honoratione parentum. Generaliter aũt quantum ad omnes, vt nulli nocumentũ inferatur, neq; opere, neq; ore, neq; corde. Opere quidem infertur nocumentum proximo, quandoq; quidem in propriam personam q̃tum ad consistentiam. s. personæ, & prohibetur per hoc, ꝙ dicitur. Non occides. Quandoque aũt in personam coniunctam q̃tum ad propagationem prolis, & hoc prohibetur cum dr̃. Nõ mechaberis. Quandoq; aũt in rem possessam, q̃ ordinat ad vtrunque, & quantum ad hoc dr̃. Non furtum facies. Nocumentum autem oris prohibetur cum dr̃, Non loqueris contra proximũ tuum falsum testimoniũ, Nocumẽtum aũt cordis prohibetur cum dicitur, Non concupisces.

¶Manifestat secundam partem antecedentis prędicti, & primò facit quod dictum est, secundò subiũgit duos alios modos distinguendi præcepta in ordine ad Deum, primum ibi. Et secundùm hanc &c. secundum ibi. Vel secundũ Augu. &c. probatur ergo ꝙ lex ẽt contineat pręcepta, q̃ sufficienter ordinãt ad proximos, sic, ad proximos aliquis se habet specialiter, & generaliter; sed ista p̃cepta sufficienter ordinant specialiter, id est ad aliquos speciales, & generaliter. i. ad omnes; igitur sunt sufficientia ad proximum. Maior nota. Minor deducitur; quia specialiter quãtũ ad alios &c. vt in litera clarè. Consequenter ibi.

¶Et secundùm hãc etiam differentiam possent distingui tria præcepta ordinantia in Deum, quorũ primum pertinet ad opus; vnde ibi dicitur, Non facies sculptile. Secundum ad os; vnde dicitur, Non assumes nomẽ Dei tui in vanum, Tertium pertinet ad cor; quia in sanctificatione sabbathi secundùm quòd est morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum.

¶Ponit alium modum secundum distinguendi præcepta in ordine ad Deum proportionabiliter ad distinctionẽ præceptorum in ordine ad proximum, prædictam. s. secũdùm opus, os, & cor. Et hunc modum distinguendi obseruauit in tertio di.37. q.1. artic.2. q.2. vt patet intuenti. Tunc ibi.

¶Vel secundùm Aug. * per primum pręceptum reueremur unitatem primi principij, per secundum veritatẽ Diuinam, per tertium eius bonitatem qua sanctificamur, & in qua quiescimus sicut in fine.

* In Ps. 32. cõcione.1. parum ante me.10.1. & in Exo. q.71. 104.

¶Adiungit tertium modum distinguendi prædicta tria pręcepta ad Deum ordinantia, & patet in litera.

Et confirmatur conclusio responsiua argumento in contrariũ, ꝙ numerus denarius sit sufficiẽs, & ratio patuit; qa per ista decem verba, homo ordinat ad Deum, & ad proximum sufficienter &c.

¶Ad primũ ergo põt r̃nderi dupliciter. Primò quidẽ quia præcepta decalogi referunt ad p̃cepta dilectionis. Fuit aũt dandũ pręceptũ homini de dilectione Dei, & proximi; quia q̃tum ad hoc lex naturalis obscurata erat pp peccatum, non aũt q̃tum ad dilectionẽ suiipsius, quia q̃tum ad hoc lex naturalis uigebat, vel quia ẽt dilectio suiipsius ĩcludit ĩ dilectione Dei, & ꝓximi. In hoc.n. hõ verè se diligit, ꝙ se ordinat in Deũ, & iõ ĩ p̃ceptis decalogi ponunt solũ p̃cepta ptinẽtia ad ꝓximũ, & ad Deũ.

¶Circa hoc argm̃ D.S. ponit duas solutiones, secũdam ibi. Aliter põt &c. primò soluitur sic. Maior conceditur. Ad minorẽ dico, ꝙ peccata quidẽ distinguunt isto triplici mõ, & patuit sup. q.72. ar.4. Sed dico, ꝙ pręcepta decalogi non debent isto triplici modo distingui; quia nullum debet poni ordinãs hoĩem ad seipsum, tñ quia præcepta decalogi referunt sicut in finẽ ad pręcepta dilectionis, ubi ergo dilectio nõ deficit, non oportebat dare p̃cepta ad implendum dilectionem. Dilectio aũt sui nõ defecerat, ut ẽt hr̃. 2.2. q.44. ar.3. ad primũ, & secundò ẽt non oportebat dari p̃ceptum de dilectione suiipsius; qa includitur in dilectione Dei sicut in cã, & dilectione proximi sicut in cõsimili. Vltra. Cũ igitur &c. Cõcedit, & iõ iã patuit; sed negat consequẽtia; qa nõ est par iõ de pctis, & p̃ceptis decalogi, peccata n. distinguunt s̃m q̃cunq; obiecta ad q̃ inordinatè se hõ hẽt; sed præcepta decalogi solũ ubi rõ naturalis quo ad dilectionẽ obscurata fuit, qđ non erat respectu suiipsius.

¶Aliter potest dici, ꝙ præcepta decalogi sunt illa quę immediatè populus recepit a Deo; vnde dicit * Deut.10. Scripsit in tabulis iuxta id quod prius scripserat verba decem, quæ locutus est ad nos dominus; vnde oportet pręcepta decalogi talia esse, quæ statim in mente populi cadere possunt; pręceptum autem habet rõnem debiti; ꝙ aũt homo ex necessitate debeat aliquid Deo, uel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & pręcipuè fidelis; sed ꝙ aliquid ex necessitate sit debitum homini de his, quæ pertinent ad seipsum, & non ad alium, hoc non ita in promptu apparet; videtur enim primò aspectu, quòd quilibet sit liber in his, quæ ad ipsum pertinent, & ideo pręcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad seipsum perueniunt ad populum

* Deut.10.

mediante

mediante instructione sapientię, unde non pertinent ad decalogum.

¶Dicitur secundò post D.S. Maiorem concedendo vt prius, similiter minorem; sed dico, quòd ordo hominis ad seipsum non ita manifestè continet rationem debiti, præcepta autem decalogi debent esse de statim notis, postquam proponuntur, vt patuit artic.3. Vnde negatur consequentia, quia non est par ratio de peccatis, & præceptis decalogi; quia præcepta decalogi distinguuntur solùm secundùm ea, in quibus est manifesta ratio debiti, non autem peccata, vt patuit. Et secundùm D.S. in tertio, vbi supra. Legislator intendit bonum commune, & ergo ordinat actus in ordine ad alium, in quo tamen includitur ordo ad seipsum.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnes solēnitates legis veteris sunt institutę in cōmemorationem alicuius Diuini beneficij, uel præteriti commemorati, uel futuri præfigurati; & similiter propter hoc omnia sacrificia offerebantur; inter omnia autem beneficia Dei cōmemoranda, primum & præcipuū erat beneficium creationis, quod commemoratur in sanctificatione sabbati; vnde Exo. 20. pro ratione huius præcepti ponitur. Sex enim diebus fecit Deus cœlum, & terram, &c. Inter omnia autem futura beneficia, quæ erant præfiguranda, præcipuum & finale erat quies mentis in Deo, vel in præsenti per gratiam, uel in futuro per gloriam; quæ etiam figurabatur per obseruantiam sabbati; vnde dicitur Esa. 58. Si auerteris a sabbato pedem tuum, vocaberis sabbatum Domini delicatum, & sanctum Domini gloriosum. Hæc enim beneficia primò, & principaliter sunt in mente hominum maxime fidelium; Aliæ uerò solennitates celebrantur propter aliqua particularia beneficia temporaliter transeuntia, sicut celebratio phasæ propter beneficium prȩteritæ liberationis in Aegypto, & propter futuram passionem Christi, quę temporaliter transiuit, inducens nos in quietem sabbati spiritualis; & ideo prætermissis omnibus alijs solennitatibus, & sacrificijs, de solo sabbato fiebat mentio inter prȩcepta decalogi.

¶Illud, sicut, quod tangitur in maiori, non graditur quattuor pedibus, pertinent quidem omnes solennitates ad cultum Dei, sed nulla est commemoratiua, vel præfiguratiua tantorum beneficiorum, sicut obseruatio sabbati. Solemnitates autem institutæ sunt, & per cōsequens habent principalitatem ex beneficijs cōmemoratis præteritis videlicet, vel figuratis, futuris scilicet. Et hæc ostēdit D.S. in solutione, quia obseruatio sabbati rememoratiua est maximi beneficij, & permanētis. s. creationis, similiter figuratiua permanentis. s. requiei mentis in Deo hic per gratiam, & in alia vita per gloriā, quæ gratia, & gloria in electis semper manebunt, non sic de alijs solennitatibus, quæ quo ad beneficia particularia, & transeuntia ordinantur, quæ etiam ordinantur in quietem hominum in Deo, sicut in finem, vt patet de passione Christi figurata per solennitatem phasæ, &c. Minor conceditur; sed negatur consequentia, & ratio diuersificans iam patuit. Circa hanc solutionem vř dubium de hoc, ꝙ D.S. innuit, ꝙ sabbatum nō habeat beneficia trāseuntia temporaliter sicut alia; de beneficio quidem figurato non est dubium, sed de beneficio commemorato. s. creationis, illa enim transisse vř. Sed dicendum, ꝙ ẜm rem loquendo vsq; hodie, & semper est, & erit beneficium creationis, nā eadem actio ẜm rē est creatio, & cōseruatio, vt potes videre in Capreolo in secundo, dist.1. q.2. circa tertiam conclusionem. Constat autem ex prima parte, q.104. ꝙ omnes res creatæ egent semper conseruatione Diuina. Et ergo beneficium creationis semper manet, sub ratione tamen conseruationis rerū creatarum. Actio enim creandi, vt transiens est, solùm pro primo instanti habet rationem creationis, in sequenti verò tpe habet rationem conseruationis, posita inceptione rei, vt alibi ad longum videbitur. s. pro prima parte.

Dubitatio.

Responsio.

¶Aduerte verbum D.S. in hac solutione, quòd dicit prȩceptum sanctificationis sabbati sit figurale quo ad quietem mentis in Deum in via, vel in patria, vbi patet, quod supra dicebatur, quæstio.73. artic.7. quòd per hoc præceptum ad litteram non prohibetur cessatio a peccato, nec per consequens tempus sacrum trahit in aliam speciem, vtpotè non contra præceptum.

¶Ad tertium dicēdum, ꝙ sicut Apost. dicit ad Heb. 5. Homines per maiorem sui iurant, & omnis cōtrouersiæ eorum finis ad cōfirmationem est iuramentum; & ideo quia iuramentum est omnibus commune, propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum specialiter præcepto decalogi prohibetur; Peccatum verò falsæ doctrinæ non pertinet nisi ad paucos; vnde non oportebat vt de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi, quamuis etiam quātum ad aliquem intellectum in hoc, quòd dicitur. Non assumes nomen Dei tui in uanum, prohiberetur falsitas doctrinæ; vna enim glosa exponit. Non dices Christum esse creaturam.

¶Ad maiorem dico, ꝙ in hoc est simile, quia vtroq; modo peccatur, sed non ita communiter blasphemando, & falsam doctrinā docendo; præcepta autē decalogi debent dari contra ea vitia, quæ communius accidunt. Quare concessa minore, negať consequentia. D.S. hic in solutione respōdet de doctrina, & eandem solutionem in substantia habet 2.2.q.122. artic.3. ad 4. de blasphemia.

¶Circa auctoritatem Apostoli nota, ꝙ D.S. vult ostendere, ꝙ iuramentum sit frequens, & commune, quia per ipsum omnis cōtrouersia hominū componitur, & terminatur; sicut enim in scientijs est status, cū peruenitur ad prima principia, ita in Diuina lege cū peruenitur ad veritatē Diuinā. Controuersiæ aūt hominū frequentes, & multæ sunt. Et vide de illa auctoritate D.S. quolib.1. arti.18. vbi per ipsam ostendit periurium esse grauius homicidio. Et nota, ꝙ expositio, qua exponitur hic prȩceptū de prohibitione falsæ doctrinę est mystica, vt habet D.S. secunda secundæ, vbi iam.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ statim ratio naturalis homini dictat, ꝙ nulli iniuriam faciat; & ideo præcepta decalogi prohibentia nocumentum, extendunt se ad oēs; sed ratio naturalis nō statim dictat, ꝙ aliquid sit pro alio faciendum, nisi cui homo aliquid debet; debitum autem filij ad patrem adeo est manifestū, ꝙ nulla tergiuersatione potest negari, eo ꝙ pater est principium generationis, & esse, & insuper educationis, & doctrinæ; & ideo non ponitur sub præcepto decalogi, vt aliquod beneficium vel obsequium alicui impendatur, nisi parentibus, parētes autem non uidentur esse debitores filijs propter aliqua beneficia suscepta, sed potius econuerso. Filius autem est aliquid patris, & patres amant filios, ut aliquid ipsorum, sicut dicit Philosophus in 8. Ethi.* vnde eisdē rationibus nō ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinentia ad amorem filiorum, sicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad seipsum.

*Arist. c.12. non longè àprin. to.5.

¶Maior vera quidem est, sed tamen secundùm aliam rationem filius diligit parentes, & parentes filios; quia filius propter debitum beneficij maximi, sicut maximum benefactorem, a quo suscepit esse, &c. sed diligit naturaliter filium, sicut aliquid sui, & non propter debitum beneficij a filio accepti. Vnde dilectio filiorum ad parentes fundatur in beneficio naturali suscepto, non sic dilectio parentum ad filios.

Quare non præcipitur patri, ꝙ diligat filiū.

¶Ad minorem dico, vt patuit ad primum. Præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, & dantur de his, vbi ratio naturalis obscurata fuit per peccatum, quod non est respectu suijpsius, & respectu eorum qui habentur, & sunt aliquid sui.

¶Ad consequens dico, quòd si intelligitur de præceptis prohibitiuis nocumenti; conceditur, quia talia ponuntur respectu omnium, quia ibi est manifesta ratio debiti. Si autem intelligitur de præceptis præceptiuis beneficij negatur primò de filijs, quia sicut non præcipitur beneficium hominis ad seipsum, ita nec ad filium, quia filius habetur vt aliquid patris sui. Negatur secundò de proximis, quia ibi non est manifesta ratio debiti, sicut ad parentes. Quare debuit præcipi filijs, vt benefacerent parentibus, non autem econtra; & debuit præcipi, vt vitaretur damnum alienorum, sed non beneficium eorum. Et omnia ista habentur ex solutione intellecta.

¶Ad quintum dicendū, ꝙ delectatio adulterij, & utilitas diuitiarum sunt ꝑꝑ seipsa appetibilia, inquātum hñt rationē boni delectabilis, vel vtilis, & ꝑꝑ hoc oportuit in eis prohiberi non solùm opus, sed ēt concupiscentiā; sed homicidiū, & falsitas sunt ẜm seipsa horribilia, quia proximus, & veritas naturaliter amanť, & nō desideranť nisi ꝑꝑ aliud, & iō nō oportuit circa peccatū homicidij, & falsi testimonij prohibere peccatū cordis, sed solū operis.

¶Maior quidem vera, sed tamen quædam peccata habent delectationem per se appetibilem, alia non. Vnde in primis oportuit prohibere concupiscentiam; quia etiam cogitata, & concupita habent annexam delectationem; alia verò, quæ non habent per se appetibilitatem, non sunt ẜm se concupiscibilia, & per cōsequens non ita oportebat prohibere concupiscentiam, cum eam non ita excitent. Et secundò (vt supra dictum fuit) peccatum luxuriæ, vt cogitatum est, sequitur delectatio eiusdem rationis, sicut luxuriam in opere exercitam. Quare ratione suijpsius est cōcupiscibilis, concupiscentia quæ est peccatum. Similiter est de furto; quia res vtilis etiam secundùm se habet concupiscibilitatē.

Quare concessa minore, negatur consequentia, quia in alijs ab adulterio, & furto, ipsa concupiscentia non ita est infesta homini, sicut in istis, quia ista magis sunt nata excitare concupiscentiam, ideo concupiscentia eorum debuit prohiberi.

*q.25.ar.1.

¶ Ad sextum dicendum, quod sicut supra dictum est; * omnes passiones irascibilis deriuantur a passionibus cõcupiscibilis; & ideo in preceptis decalogi, quę sunt quasi prima elemẽta legis, nõ erat mẽtio facienda de passionibus irascibilis, sed solũ de passionibus cõcupiscibilis.

¶ Maior vera, sed tamen passiones concupiscibilis sunt radix, & fundamentum passionum irascibilis, vt patuit supra, quæst. 25. Et quia præcepta decalogi sunt prima legis elementa, ideo debuerunt dari de primis passionibus. Quare concessa minore, negatur consequentia.

Utrum decem præcepta decalogi conuenienter ordinentur.

M 3.dist.n.37. artic.3.q.1.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter ordinẽtur decem præcepta decalogi. Dilectio enim proximi videtur esse pręuia ad dilectionem Dei, quia proximus est nobis magis notus, quàm Deus, secundùm illud. 1. Ioan. 3. Qui fratrem suum quem uidet, non diligit, Deum quem non uidet quomodo potest diligere? sed tria prima præcepta pertinent ad dilectionem Dei, septem verò alia ad dilectionem proximi; ergo inconuenienter pręcepta decalogi ordinantur.

¶ 2 Præterea. Per pręcepta affirmatiua imperantur actus virtutum, per pręcepta verò negatiua prohibentur actus uitiorum; sed secundùm Boetium in commento Prædicamentorum. Prius sunt extirpanda uitia, quàm inserantur uirtutes; ergo inter pręcepta pertinentia ad proximum primò ponenda fuerunt pręcepta negatiua, quàm affirmatiua.

¶ 3 Pręt. Pręcepta legis dantur de actibus hominum; sed prior est actus cordis, quàm oris, uel exterioris operis; ergo inconuenienter ordinẽ præcepta de non concupiscendo, quę pertinent ad cor, vltimò ponuntur.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Roman. 13. Quę a Deo sunt, ordinata sunt; sed pręcepta decalogi sunt immediatè data a Deo, vt dictum est; * ergo conuenientem ordinem habent.

* Art. 3. huius quæst.

¶ Hic Doct. Sanct. determinat conuenientiam ordinis decem præceptorum, quòd conuenienter ponantur primò, quæ sunt ad Deum, deinde ad proximum.

* Artic. 1. & artic. 5. ad primum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * pręcepta decalogi ordinantur de his, quę statim in promptu mens hominis suscipit. Manifestum est autem, quod tantò aliquid magis a ratione suscipitur, quantò contrarium est grauius, & magis repugnans rationi. Manifestũ est autem, quod cũ rationis ordo a fine incipiat, maximè est cõtra rationẽ, vt homo inordinatè habeat se circa finem. Finis autem humanæ vitę, & societatis est Deus.

¶ Et quia præcepta decalogi primò diuiduntur, quòd quædam sunt ad Deum, & quædam ad proximum; ideo vt D.S. euacuet quæsitum, primò ostendit conuenientiam ordinis præceptorum, quæ sunt ad Deum, ad ea, quæ sunt ad proximum. Secundò, eorum quæ sunt ad Deum inter se, ibi. Inter ipsa autem, &c. Tertiò, eorum quæ sunt ad proximum, ibi. In præceptis, &c. Quo ad primum, ponit talem conclusionem partialiter responsiuam. Primò oportuit per præcepta decalogi hominem ordinare ad Deum, idest præcepta ordinantia ad Deum debuerunt præordinari, & præponi præceptis ad proximum. Et si decalogi præcepta, ita ordinata sunt, bonus est ordo. Probatur ista conclusio; primò ratione; secundò exemplo, cum quo simul ponitur conclusio ista, ibi. Et ideo primo, &c. Quo ad primum arguitur sic. Præcepta ordinantur de his, quæ statim in promptu mens hominis suscipit, sed tantò aliquid magis a ratione suscipitur, quantò contrarium est grauius, & magis repugnans rationi (suppletur extra litteram) igitur ista præcepta debent prima esse in ordine, quorum contraria magis sunt contra rationem; (subsumitur) sed maximè est contra rationem, vt homo inordinatè habeat se circa finem (suppletur) igitur prima debent esse circa finem (subsumitur iterum) sed finis humanæ vitæ, & societatis est Deus; igitur sequitur conclusio. Maior patet ex art. tertio, & quinto, ad primum. Minor prima relinquitur nota, quia cõtraria iuxta se posita magis elucescunt. Ex ergo si contrarium est maximè notum in malitia, aliud contrarium erit notum in rectitudine, & bonitate. Subsumpta prima patet, quia ordo rationis a fine incipit, & ergo maximè sunt contra rationem, quæ sunt contra principium ordinis, scilicet finem. Secunda subsumpta patet ex supra dictis, Consequenter ibi.

¶ Et ideo primò oportuit per pręcepta decalogi hominem ordinare ad Deum, cum eius cõtrarium sit grauissimum; sicut etiam in exercitu, qui ordinatur ad ducem, sicut ad finem; primum est, quòd miles subdatur duci, & huius contrarium est grauissimum; secundum uerò est, ut alijs ordinetur.

¶ Infert ipsam conclusionem primam ex præmissa ratione cum resumptione fundamenti ipsius sub breuibus, quia contrarium ordinationis in Deum est grauissimum; igitur ordo in Deũ debet primò cadere sub præcepto; patet consequentia ex iã dictis. Et confirmatur conclusio exemplariter, vt in littera clarè. Ex ista conclusione habetur, quod recto ordine præcepta ad Deum, præponuntur præceptis ad proximum, &c. Deindè cum dicit.

¶ Inter ipsa autem, per quę ordinamur in Deum; primum occurrit, quod homo fideliter ei subdatur, nullam participationem cum inimicis habens. Secundum autẽ est, quod ei reuerẽtiam exhibeat. Tertium autem est, quòd etiam famulatum impedat, maiusq; peccatum est etiam in exercitu, si miles infideliter agens cum hoste pactum habeat, quàm si aliquam irreuerentiam faciat duci, & hoc est etiam grauius, quàm si in aliquo obsequio ducis deficiens inueniatur.

¶ Ostendit secundò ordinem conuenientem præceptorum ad Deum, & intendit talem conclusionem quo ad hoc responsiuam. Præcepta tria ad Deum in decalogo benè ordinantur, ita quòd primum est, Non habebis deos alienos, &c. Probat, prima præcepta ordinant in Deum; & id est prius, cuius contrarium est grauius peccatum, & euidentius inultum; sed inter ipsa primum occurrit, quòd homo fideliter, &c. vt in principio litteræ, & contrarium primi est grauius contrario secundi, & cõtrarium secundi grauius contrario tertij, igitur primum inter ea est, quòd homo fideliter Deo subdatur, &c. Sed ita ponuntur in decalogo, igitur recto ordine, vt vult conclusio. Maior patet ex dictis circa prædictam conclusionem. Minor declaratur exemplariter, prosequendo præcedens exemplum. Deinde ibi.

¶ In pręceptis autem ordinantibus ad proximum manifestum est, quod magis repugnat rationi; & grauius peccatum est, si homo nõ seruet ordinem debitum ad personas, quibus est magis debitor; & ideo inter pręcepta ordinãtia ad proximum primò ponitur pręceptum pertinens ad parentes. Inter alia uerò pręcepta etiam apparet ordo secundùm ordinem grauitatis peccatorum. Grauius est enim, & magis rationi repugnans peccare opere, quàm ore; & ore, quàm corde; & inter peccata operis grauius est homicidiũ, per quod tollitur vita hominis iam existẽtis, quàm adulterium, per quod impeditur certitudo prolis nasciturę; & adulterium grauius est, quàm furtum, quod pertinet ad bona exteriora.

¶ Manifestat conuenientiam ordinis præceptorum ad proximum inter se. Et intendit talem conclusionem quo ad hoc etiam responsiuam tertiam. Præcepta ad proximum inter se bene ordinantur. Probatur, assumendo maiorem ex dictis circa primam conclusionem. Tantò præceptum est prius, quantò suum contrarium magis repugnat rationi; sed manifestum est, quòd magis repugnat rationi, &c vt in littera; igitur primò debuit poni præceptum de honoratione parentum; secundò prohibens homicidium; deinde adulterium, &c. sed ita ponuntur; igitur conclusio vera.

¶ Et nota hic iterum defectum supra reprobatum, quæstio. 73. artic. 8. ad tertium. quo quidam dixerunt fornicationem, & adulterium grauiora homicidio; & ratio huius defectus ibidem soluta fuit. Qui quidem defectus est contra ordinem a Deo, in præceptis decalogi institutum. Vnde D.S. hic iterum dicit, homicidium grauius adulterio, vt patuit.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua formaliter ad quæsitum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis secundùm uiã sensus proximus sit magis notus, quàm Deus, tamen dilectio Dei est ratio dilectionis proximi, ut infra patebit; & ideo pręcepta ordinantia ad Deum fuerunt pręordinanda.

¶Ad maiorem nego, ꝙ dilectio proximi sit ꝑuia dilectioni Dei in rōne diligendi, vel in euidentia debiti, ita ꝙ Deus propter proximū diligatur, vel ꝙ notius sit, ꝙ debeat proximus diligi, quam Deus; sed verum est, ꝙ proximus prius occurrit diligendus.

¶Ad probationem maioris respondet D.S. secunda secundæ, q.26. art.1. ad primum. quia Apostolus arguméntatur, ꝙ quia proximus est magis notus, ideo prius occurrit diligendus, sed tñ non est magis diligendus, nec est euidentior ratio debiti diligendi ꝓximum, super qua euidentia maiori fundatur ordo præceptorum.

¶Et secundò, iuxta D.S. de Virtutibus de Charitate, art.9. ad ... Apostolus argumentatur ſm eos, qui visibilibus præcipuè inhærent, a quibus visibilia inuisibilibus magis diliguntur. Dico vltra, ꝙ proximus est magis notus ſm sensum, sed non est magis notū, ꝙ debeat diligi a nobis, præsertim dilectione gratuita; multò enim notius est, ꝙ creator, & conseruator, & summum principium beatitudinis supernaturalis, & omnis boni, debeat diligi, quàm proximus homo. Quæ autem sit ratio diligendi, habet D.S. secunda secundæ, vbi iam, in multis articulis; quia charitas fundatur super cōmunicatione beatitudinis supernaturalis, quæ beatitudo est in Deo, sicut in fonte, & principio; vnde primò diligitur sicut radix boni, super quo charitatis amicitia fundatur. Vide & de hoc si placet modum dicendi Scoti in tertio, dist.28. & 29. Concedit̄ minor, & negatur consequentia, & ratio patuit.

¶Ad secundum dicēdum, ꝙ sicut Deus est vniuersale principium essendi omnibus, ita & pater est principium quoddam essendi filio; & ideo conuenienter post præcepta pertinentia ad Deū ponitur præceptum pertinens ad parentes. Ratio autem procedit, quando affirmatiua, & negatiua pertinent ad idem genus operis; quamuis etiam & in hoc nō habeat omnimodam efficaciam, & si enim in executione operis prius extirpanda sunt vitia, quàm inserendæ virtutes, ſm illud Psal. Declina a malo, & fac bonum. Et Esa.1. Quiescite agere peruersè; discite benè facere; tamen in cognitione prior est virtus, quàm peccatum, quia per rectum cognoscitur obliquum, vt dicitur in primo de Anima. * Per legem autem cognitio peccati habetur, vt Roma.5. dicitur. & secundùm hoc præceptum affirmatiuum debuisset primo poni. Sed non est ista ratio ordinis, sed quæ supra posita est; * quia in præceptis pertinētibus ad Deum, quæ sunt primę tabulę, vltimò ponitur pręceptum affirmatiuum; quia eius transgressio minorem reatum inducit. ———

*Arist. c.1.

* In corp. artic.

¶Maior conceditur quidem; sed dico, ꝙ præcepta ordinantur, ſm quod contraria eorum magis repugnant rationi, & per consequens ſm euidentiorem rationem debiti. Ad minorem primò, vera est, quādo pertinent ad idem genus operis, tunc enim negatiuum præcedit, & hoc verum in via executionis, sed non in via cognitionis, sic enim virtus præcedit vitium, quamuis præcepta non ordinentur, ſm ꝙ vnum cognoscitur per aliud, sed ſm rationem dictam. s. ſm ꝙ contrarium magis repugnat rationi, & ſm euidentius debitum. Quare negatur cōsequentia. Tum quia illud affirmatiuum non pertinet ad idem genus operis cum negatiuis. Tum quia inter pręcepta ad proximum, debuit primò poni illud, quod magis conuenit cum præceptis ad Deum, & hoc est præceptum de honoratione parentum; affirmatiuum huius autem ponit D.S. rationem in principio solutionis. s. quare statim post ordināria ad Deum, debuit poni pręceptum de honoratione parentum, deinde respondet ad minorem argumenti, concedendo eam in vno sensu, in alio negando; & vltimò ostendit, ꝙ non oportet inniti illi fundamento. i. de cognitione vnius per aliud, qa ꝑcepta primæ tabulæ non sic ordinantur, cum negatiua præponant̄ affirmatiuis, vt patet intuenti, sed fundamento dicto in corpore, videlicet, quòd hoc sit prius, cuius oppositum est grauius peccatum.

¶Ad tertium dicendum, quòd peccatum cordis, & si sit prius in executione, tamen eius prohibitio posterius cadit in ratione. ——————

¶Maior conceditur, ꝙ dentur præcepta de actibus hominum, sed non ordinantur ſm ordinem actuum in existentia, sed ſm euidentiam debiti, ſm ꝙ contrarium est grauius. Ad minorem, verum est, prius in executione est peccatum cordis, quàm oris, vel operis, sed contrarium eius non est grauius, nec in præcepto prohibitiuo peccati cordis est tam euidens ratio debiti, sicut in prohibitiuo operis. Vnde & multi non habuerunt concupiscentiam pro peccato, esto opus pro peccato haberent, vt habetur circa Euangelium Matth.5. Quare negatur consequentia.

Vtrū præcepta decalogi conuenienter tradantur.

N

Adi in. 27. artic. 2. q.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd præcepta decalogi inconuenienter tradantur. Pręcepta enim affirmatiua ordinant ad actus virtutum, præcepta autem negatiua abstrahunt ab actibus vitiorum; sed circa quamlibet materiam opponuntur sibi virtutes, & vitia; ergo in qualibet materia, de qua ordinat pręceptum decalogi, debuit poni præceptum affirmatiuum & negatiuum, incōuenienter igitur ponuntur quædam affirmatiua, & quædam negatiua.

¶2 Pręterea. Isidorus dicit, quòd omnis lex ratione constat, sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem Diuinam; ergo in omnibus debuit ratio assignari, & non solùm in primo, & in tertio præcepto.

Isidorus.

¶3 Præterea. Per obseruantiam pręceptorum meretur aliquis pręmia a Deo; sed Diuinę promissiones sunt de pręmiis præceptorum; ergo promissio debuit poni in omnibus pręceptis, & non solùm in primo, & quarto.

¶4 Præt. Lex vetus dicitur lex timoris, inquantū per comminationes pœnarum inducebat ad obseruationes pręceptorum; sed omnia pręcepta decalogi pertinent ad legem veterem; ergo in omnibus debuit poni comminatio pœnæ, & non solùm in primo, & secundo.

¶5 Præterea. Omnia præcepta Dei sunt in memoria retinenda, dicitur enim Prouerb.3. Describe ea in tabulis cordis tui; inconuenienter ergo in solo tertio præcepto fit mentio de memoria; & ita videntur præcepta decalogi inconuenienter tradita esse.

¶Sed contra est, quod dr̄ Sap.11. ꝙ Deus omnia fecit in numero, pondere, & mensura; multò magis ergo in ꝑceptis suæ legis congruum modum tradendi seruauit.

¶Hic inquirit de conuenientia traditionis, an videlicet conuenienter ponant̄ affirmatiua, & negatiua, & an cōuenienter ꝑceptis quibusdā addant̄ præmia, quibusdā nō, vt patebit in solutionibus.

¶Respondeo dicendum, quòd in præceptis Diuinæ legis maxima sapientia continetur; vnde dicitur Deuteron.4. Hæc est vestra sapientia, & intellectus coram populis. Sapientis autem est omnia debito modo, & ordine disponere; & ideo manifestum esse debet, quòd præcepta legis conuenienti modo sunt tradita. —

¶D.S. breuiter respondet quæsito in fine, quòd sic, quod probatur formaliter in littera. In præceptis Diuinis continetur, &c. sed sapientis est omnia, &c. igitur præcepta legis conuenienti, &c. Maior patet Deuteron. 10. Minor est nota primo Metaphysicæ. Et si sapientia humana, & modica omnia benè ordinat, & debito modo facit, multò magis sapientia infinita, quæ ista præcepta tradidit, sicut primus institutor, & auctor.

ET confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd semper ad affirmationem sequitur negatio oppositi, non autem semper ad negationem unius oppositi sequitur affirmatio alterius; sequitur enim, si est album, non est nigrū, non tamen sequitur si non est nigrum, ergo est album; quia ad plura se extendit negatio, quàm affirmatio; & inde est etiam, quòd non esse faciendum iniuriam, quod pertinet ad præcepta negatiua, ad plures personas se extendit secundùm primum dictamen rationis, quàm esse debitum vt alteri obsequium, uel beneficium impēdatur. Inest autem primò dictamen rationis, quòd homo debitor est beneficij, vel obsequij exhibēdis illis, a quibus beneficia accepit, si nondum recompensauit. Duo sunt autem, quorum beneficijs sufficienter nullus recompensare potest. s. Deus, & Pater, vt dicitur in 8. Ethic.* & ideo sola duo præcepta affirmatiua ponuntur, vnum de honoratione parentum, aliud de celebratione sabbati in commemorationem Diuini beneficij. ——————

*Arist. c. vl. ti. à medio tomo 5.

¶Ad maiorem dico, ꝙ præcepta affirmatiua decalogi ordināt ad actus virtutum, vbi est euidēs ratio debiti, & iustitiæ ꝓꝑ magnū beneficium exhibitum; vnde (vt dictum fuit art.3.) omnia ꝑcepta decalogi sunt præcepta iustitiæ. Et dico, quòd negatiua decalogi prohibent iniuriam manifestam. Dico secundò, ꝙ solùm duo sunt, qui contulerunt tantùm beneficium, vt euidēs sit ratio obsequij exhibendi; sed ꝑlures sunt, quibus ex dictamine rationis naturalis, & euidenti non est facienda iniuria; & multa sunt, quibus potest inferri iniuria, quia negatio communior est affirmatione.

Minorem concedo; sed dico, quòd non quælibet virtus præcipitur in præceptis decalogi affirmatiuis, nec quodlibet vitium prohibetur, nisi vbi est manifesta iniuria alterius. Quare negatur consequentia, quia non ponitur affirmatiuum, nisi vbi est debitum obsequium ad alterum, & hoc est ad Deum, & parentes; & non ponitur negatiuum, nisi quod prohibet iniuriam alterius; & ergo ad obsequia debita sufficiunt affirmatiua duo, per quæ prohibentur vitia contraria, quia (vt patuit art.4.ad 2.) in affirmatione prohibetur etiam negatio inclusa, & ecõtra. Et ergo in quibusdã ponuntur tantùm affirmatiua, in quibusdam tantùm negatiua.

¶Et quærit hoc argumentum, quare aliqua ponuntur affirmatiua, & aliqua negatiua; & quare non tot affirmatiua, quot negatiua. Patuit autem ratio, quia affirmatiua præcipiunt obsequium euidenter debitum alteri, sed negatiua prohibent iniuriam. Et primum solũ extendit se ad duos, sed secundum ad multos; ideo plura sunt negatiua. Nec oportuit ponere affirmatiuum de virtute, & negatiuum de vitio opposito, & econtra; quia in affirmatiuo virtutis iustitiæ ad alium includitur negatio oppositi vitij, & econtra; sicut in hoc, Non habebis deos alienos, idest non colas, includitur, quòd Deus verus colatur, & in præcepto de honoratione parentum, includitur, ne dehonorentur. Et ergo sufficit ponere affirmatiua de debitis obsequijs respectu duorum; & negatiua de iniurijs aliorum vitandorum, quæ plures sunt, ideo oportuit ponere multa negatiua. Argumentum autem imaginatur, quòd vbi ponitur affirmatiuum virtutis, debuit poni negatiuum vitij, & econtra; & ita ponerentur tot affirmatiua, quot negatiua. Sed imaginatio falsa est, quia affirmatiua ponuntur solum, vbi est obsequium debitum, & negatiua includuntur ad se sequentia; sed negatiua disparata, quæ sunt de iniuria vitanda, expresse ponuntur, & plura.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa præcepta, quæ sunt purè moralia habent manifestam rationem; vnde non oportuit, quòd in eis aliqua ratio adderetur; sed quibusdam præceptis additur ceremoniale, uel determinatiuum præcepti moralis communis, sicut in primo præcepto. Non facies sculptile, & in tertio præcepto determinatur dies sabbati; & ideo vtrobique oportuit rationem assignari.

¶Maior conceditur ad hunc sensum, quòd oportet, quòd ponantur in lege, quæ sunt conformia rectæ rationi; sed non oportet, quòd æqua ratione constent, quia (vt patuit supra) aliqua etiam in lege humana habent vigorem ex ratione naturali, aliqua non, absolutè loquendo; sed ex institutione humana, & lege positiua.

¶Ad minorem conceditur; sed dico, quòd non omnia præcepta æqualiter ratione constant, quia aliqua sunt purè moralia, & illa habent euidentem rationem debiti, & iustitiæ. Aliqua verò sunt partim ceremonialia, vel habent determinationem moralis adiunctam, quæ determinatio, vel morale nõ est ita euidens, quare oportuit addere rationem eius. Vnde negatur consequentia, quia sanctificatio sabbati est ceremoniale quo ad curationem septimi diei, & non de dictamine rationis naturalis, ideo debuit poni ratio, quare ista dies esset instituta, & non alia; similiter non facere sculptile est determinatio illius, Non habebis deos alienos. Et ideo additur. Ego enim sum Deus zelotes, visitans iniquitatem, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd homines ut plurimum actus suos ad aliquam vtilitatem ordinat; & ideo in illis præceptis necesse fuit promissionem præmij apponere, ex quibus videbatur nulla utilitas sequi, uel aliqua utilitas impediri; quia verò parentes sunt iã in recedendo, ab eis non expectatur vtilitas; & ideo præcepto de honore parentum additur promissio. Similiter etiam in præcepto de prohibitione idolatriæ, quia per hoc uidebatur impediri apparens utilitas, quam homines credunt se posse consequi per pactum cum dæmonibus initum.

¶Maior vera, si bene obseruetur; sed dico, quòd in obseruantia quorundam apparet etiam vtilitas aliqua temporalis, & manifesta, in aliorum verò obseruatione non ita apparet vtilitas, sed quasi magis damnũ, sicut in obsequio parentum, & in non adoratione idolorum. Quare concessa minore, quòd omnia præcepta habent promissiones generales, sed tamen aliqua debuerunt habere speciales ratione dicta. Vnde dicitur circa præceptum prohibitiuũ idolatriæ, faciens misericordiam in tertiam, & quartam, &c. Quare negatur consequentia, &c.

¶Ad quartum dicendum, quòd pœnæ præcipuè necessariæ sunt cõtra illos, qui sunt proni ad malum, vt dicitur in 10. Ethico. * & ideo illis solis præceptis legis additur comminatio pœnarum, in quibus erat pronitas ad malũ; erãt autem homines proni ad idolatriam propter generalem consuetudinem gentium; & similiter sunt etiã homines proni ad periurium pp frequentiã iuramenti; & ideo primis duobus præceptis adiungitur cõminatio.

* Arist. c. vlt. tomo 5.

¶Maior vera, sed comminatur pœnas generaliter pro omnibus non obseruatis, tamen debuit ponere speciales pœnas, vbi est maior pronitas ad nõ obseruandũ, vt est in periurio, & idolatria, vbi homines proni sunt, & Iudæi specialiter ad idolatriam proni erant. Minorem concedo; sed homines non fuerunt æquè proni ad non obseruãtiam omnium, sed quorundam specialiter. Vnde negatur consequentia, &c.

¶Ad quintum dicendum, quòd præceptum de sabbato ponitur vt commemoratiuum beneficij præteriti; & ideo specialiter in eo fit mentio de memoria, vel quia præceptum de sabbato habet determinationem adiunctam, quæ non est de lege naturæ; & ideo hoc præceptum speciali admonitione indiguit.

¶Maior vera, tamẽ vnum fuit singulariter commemoratiuum maximi beneficij, vt patuit articu.5. ad secundum. s. sanctificatio sabbati, & præterea illud fuit aliqualiter ceremoniale, & non de dictamine rationis naturalis. Quare negatur consequentia.

Vtrum præcepta decalogi sint dispensabilia.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd præcepta decalogi sint dispensabilia. Præcepta enim decalogi sunt de iure naturali, sed ius naturale in aliquibus deficit, & mutabile est, sicut & natura humana, vt Philosophus dicit in quinto Ethicorum; * defectus autem legis in aliquibus particularibus casibus est ratio dispensandi, ut supra dictum est; * ergo in præceptis decalogi potest fieri dispensatio.

Supr. q. 94. art. 5. corp. Et 2. 2. q. 104. art. 4. ad 2. Et 1. di. 47. art. 4. co. Et 3. di. 37. art. 4. Et 4. d. 15. q. 2. ar. 1. q. 1. Et M. q. 3. ar. 1. ad 17. & q. 15. ar. 1 ad 8.

* Arist. c. 7.

* q. 96. ar. 6. & q. 97. ar. 4.

¶2 Præterea. Sicut se habet homo ad legem humanam, ita se habet Deus ad legem datam diuinitus; sed homo potest dispensare in præceptis legis, quæ homo statuit; ergo cum præcepta decalogi sint instituta a Deo, videtur, quòd Deus in eis possit dispensare; sed prælati vice Dei funguntur in terris. Dicit enim Apostolus. 2. ad Corinth. 2. Nam & ego si quid donaui propter vos, donaui in persona Christi; ergo etiam & prælati possunt in præceptis decalogi dispensare.

¶3 Præterea. Inter præcepta decalogi continetur prohibitio homicidij; sed in isto præcepto videtur dispensari per homines, puta cum secundùm præceptum legis humanæ homines licitè occidãtur, puta malefactores vel hostes; ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

¶4 Præterea. Obseruatio sabbati continetur inter præcepta decalogi; sed in hoc præcepto decalogi fuit dispensatum, dicitur enim primo Machab. secundo. Et cogitauerunt in die illa dicentes. Omnis homo quicunque uenerit ad nos in bello die sabbatorum pugnemus aduersus eum; ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

¶Sed contra est, quod Esa. 24. Quidam reprehenduntur de hoc, quòd mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum; quod maximè videtur intelligendum de præceptis decalogi; ergo præcepta decalogi mutari per dispensationem non possunt.

¶Hic quærit de obligatione præceptorum decalogi. An videlicet obligent indispensabiliter, sic quòd obligatio illa relaxari non possit, etiam a Deo.

¶Nota autem, quòd pro huius articuli intellectu faciunt, quæ supra dicta fuerunt, quæst. 96. artic. 6. & quæst. 97. artic. 9. quia dispensare est relaxare præceptum iuris, vel legis cum cognitione causæ, ita quòd præceptum legis nõ habeat vim in tali casu obligandi, vel talem hominem propter rationalem causam, salua virtute, & sine peccato, sic quòd agat quis absque peccato contra verba legis, & præcepti, sicut supra exemplificatum fuit, & statim exemplificabitur in corpore. Quærere ergo an præcepta decalogi sint dispensabilia, est quærere, an Deus posset facere, quòd homo non sit obligatus ad obseruantiam præceptorum, & sine peccato, & salua virtute, possit non implere præcepta; vel possit iustè, & licitè contrarium facere, sic quòd homo possit non esse obligatus ad honorandum parentes, & posset licitè occidere occisione indebita, & quòd in aliquo casu huiusmodi præcepta non habeant rationem legis.

¶Et

¶Et nota, quòd Doct. Sanct. in responsione in corpore sequitur propriè de dispensatione, vt dictum est; sed in solutione ad tertium; ponit, ex quo saluari potest, quod a quibusdam dicitur, ꝙ præcepta secundæ tabulæ sint dispensabilia, vt patebit.

*q.92.ar.4. & q.96. artic.4.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est; * tunc in preceptis debet fieri dispensatio, quando occurrit aliquis particularis casus, in quo si verbum legis obseruaretur, contrariaretur intentioni legislatoris. Intentio autem legislatoris cuiuslibet ordinatur primò quidem, & principaliter ad bonum commune; secundò autem ad ordinem iustitiæ, & virtutis, ſm quem bonum commune conseruatur, & ad ipsum peruenitur.——

¶D.S. hic duo facit; primò pmittit vnam conclusionem fundamentalem; secundò infert conclusionem responsiuam, ibi. Præcepta autem, &c. Circa primum, primò præmittit rationem conclusionis fundamentalis; secundò subiungit ipsam conclusionẽ cum explicatione, ibi. Si qua ergo, &c. Conclusio ergo bimẽbris fundamentalis est. Si qua præcepta dentur, quæ contineant, &c. Vt in sequenti littera; secunda pars, ibi. Sed si aliqua pcepta traderẽtur, &c. Probatur quo ad ambas partes. Tunc in præceptis debet fieri, &c. Sed intentio legislatoris cuiusliqet ordinat primò, &c. vt in littera, ergo conclusio vera, quo ad ambas partes. Maior patuit supra. Et notat implicitè quid sit dispensatio, quia est relaxatio præcepti legis, & suæ obligationis in casu, in quo obseruatio præcepti esset contra intentionem legislatoris. Minor illa patet ex supra dictis sæpius. Tunc ibi.

¶Si qua ergo præcepta dentur, quę contineant ipsam conseruationem boni communis, vel ipsum ordinem iustitiæ, & uirtutis, huiusmodi præcepta, continent intentionem legislatoris, & ideo indispensabilia sunt; puta si poneretur hoc pręceptum in aliqua communitate, quòd nullus destrueret rempublicam, neq; proderet ciuitatem hostibus, siue ꝙ nullus faceret aliquid iniustè, uel malè, huiusmodi præcepta essent indispensabilia. Sed si aliqua alia pręcepta traderentur ordinata ad ista pręcepta, quibus determinantur aliqui speciales modi; in talibus

Dub. sup.

pręceptis dispensatio posset fieri, inquantum per omissionem huiusmodi pręceptorũ in aliquibus casibus, non fieret præiudicium primis præceptis, quę continent intentionem legislatoris, puta si ad cõseruationem reipublicæ statueretur in aliqua ciuitate, ꝙ de singulis uicis aliqui vigilarẽt ad custodiã ciuitatis obsessę, posset cũ aliquibus dispensari propter aliquã maiorem utilitatem.—

¶Infert ipsam cõclusionem fundamentalem, & clarè eã explicat exẽplariter, & resumit vltimò rationem tactam in præcedenti littera, quia videlicet si in talibus præceptis fieret dispensatio, & si omitterentur, nõ piudicaretur intentioni legislatoris, quia intẽdit bonum commune, & ponit clarum exemplum. Deinde cũ dicit.

¶Pręcepta autem decalogi continent ipsam intentionem legislatoris. s. Dei; nam pręcepta primę tabulę, quę ordinant ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum commune, & finale, quod Deus est. ——————

¶Subsumit sub præcedenti conclusione, & infert conclusionem responsiuã in fine, talem. Præcepta decalogi sunt omnino indispensabilia. Probatur assumendo primam partem conclusionis fundamentalis pro maiore. Præcepta, quæ cõtinent intentionem legislatoris (s. ipsam conseruationem boni communis, vel ipsum ordinem iustitiæ) sunt omnino indispensabilia. Sed præcepta decalogi cõtinent ipsam intentionem legislatoris. s. Dei, quo ad pcepta primæ tabulæ, & quo ad præcepta secundæ tabulæ, continent ordinem iustitiæ inter homines obseruãdæ; igitur conclusio vera. Maior patuit. Minor declaratur primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Præcepta autem secũdæ, &c. Quo ad primam, quia pcepta primæ tabulæ cõtinent ordinem ad Deũ; sed ipse est bonum commune, & finale; igitur prima pars vera.

¶Pręcepta autem secundę tabulę cõtinent ipsum ordinem iustitię inter homines obseruandę, vt s. nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur; ſm hãc enim rationem sunt intelligenda pręcepta decalogi, & ideo pręcepta decalogi sunt omnino indispensabilia. ——————

Dub. 115.

¶Declaratur secunda pars minoris prædictæ, quia præcepta secundæ tabulæ continent, vt nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum. Et notat D.S. sub breuibus, ꝙ isto modo intelligenda sunt præcepta decalogi. s. ſm ꝙ præcipiunt ordinem iustitiæ. s. debitum reddendum, vel indebitum vitandum; & sic intellecta sunt indispensabilia. Et hoc magis tangetur in solutione ad tertium, quia videlicet Deus non dispensat in furto, quod prohibet rem alienam inuito domino; potest tamen mutare cõditiones rerum, ita ꝙ id, quod erat alienum, iam nõ sit alienum, & sic accipiatur; sed tunc non erit indebitum; sed vt prohibetur per pceptum prohibitiuum furti, tunc Deus non potest dispensare. Vnde D.S. in fine infert conclusionem responsiuam. Et ideo pcepta, &c. Eandem sententiam habet D.S. in tertio scripto, dist. 37. art. 4.

¶Nota, ꝙ circa illam conclusionem vr̃ Scotus pro parte discordare de præceptis secundæ tabulæ, & vr̃ velle, quia non sit impossibilis dispensatio in huiusmodi præceptis, ita ꝙ posset manere debitus ordo ad vltimum finem sine huiusmodi præceptorũ obseruatione, ita ꝙ Deus non necessariò velit aliquem esse ad huiusmodi pręcepta obligatum, nec necessariò velit illum ordinẽ in istis præceptis contentum, ita ꝙ si Deus non præcepisset illa, quæ nunc præcepta sunt, sicut potuit, tunc potuit velle homines non esse obligatos ad præcepta secundæ tabulę, & tunc homines sine obseruatione huiusmodi præceptorum essent saluati. Dixit enim, aliqua possunt dici de lege naturæ dupliciter; vno modo tanquam prima principia nota ex terminis, vel conclusiones necessariò sequentes ex eis, & hæc dicuntur strictissimè de lege naturæ: & rationes contra primam opinionem probãt, ꝙ in talibus non potest esse dispensatio, quas concedo; sed talia nõ sunt quæcunque præcepta secundæ tabulæ; quia rationes eorum, quæ ibi præcipiuntur, vel prohibentur, non sunt principia practica simpliciter necessaria, nec conclusiones simpliciter necessariæ. Non enim in his quæ pręcipiuntur, est bonitas necessaria ad bonitatem vltimi finis, conuertens ad vltimum finem; nec in his, quæ prohibentur, est malitia necessariò auertens a fine vltimo, quin si bonũ istud non esset præceptum posset vltimus finis amari, & attingi, & si illud malum non esset prohibitum, staret cum eo acquisitio finis vltimi. Hæc ille in forma. Et ante hoc arguit pro istis, quia esset ponere, quòd voluntas Dei esset necessariò determinata circa aliqua volibilia a se, cuius oppositum dictum est in primo. Ex quibus patet, quòd ipse vult, quòd in præceptis secundę tabulæ non est necessaria obligatio, ita quòd sine istis obseruatis, posset homo bene se habere ad Deum.

¶Sed eius dicta D.S. hic soluit ad secundum; quia impossibile est, vt Deus non velit ordinẽ iustitiæ suæ; aliàs negaret seipsum. Ista autem præcepta etiam secundæ tabulæ, vt D.S. dixit, intelligenda sunt, ſm ꝙ continent ordinem Diuinæ iustitiæ, & virtutis, nec aliquid probat; quia quamuis Deus nullum creatum necessariò velit, quo ad exercitium actus, tamen aliqua, in quibus continetur ordo Diuinæ iustitię necessariò vult quo ad specificationem actus ex suppositione. Benè enim volo, ꝙ Deus non necessariò creauit patrem, vel filium hominem, nec per consequens necessariò dedit filio pceptum de honoratione patris, sed tñ si voluit esse patrem, vel filium, necessariò voluit esse filium obligatum ad honorationem parentis, & sic de alijs præceptis negatiuis; non enim necessariò voluit hoĩem esse, nec per consequens pceptũ de prohibitione furti; sed posito, ꝙ velit esse homines, necessariò vult inter eos ordinẽ iustitiæ obseruari. Similiter vide in Capreo. in primo, dist. 17. q. 1. ad argumẽta Aureoli secundo loco inducta contra tertiam cõclusionem. Vnde dico, ꝙ nisi homines inter se seruent iustitiam, necessariò auertuntur, & se auertunt a Deo, qui est ipsa iustitia, nec poterunt per cõsequens consequi salutem. Quod autem Scotus ibidem dicit, dictũ esse. s. in primo, Deum omnia alia velle contingenter alibi reprobabitur. Non enim admittimus contingentiam in Diuina voluntate, nec etiam necessitatem absolutam quo ad specificationem actus respectu bonorum creabilium subsistentium; tñ quo ad ordinem Diuinũ, oportet admittere necessitatẽ specificationis quasi conditionatã, & ex suppositione, ita ꝙ si velit, sit determinatus ad ordinem iustitię, & non ad eius oppositũ; sicut dicimus in proposito de præceptis decalogi, & eorum obseruantia, & obligatione. Admittimus quoq; libertatem quo ad specificationem actus respectu aliquorum volibilium, sed non respectu eorum, quę continent manifestè ordinem Diuinum.

Capreolus.

Scotus.

¶Nota etiam, quòd quamuis nullam creatam rem subsistẽtem Deus necessariò velit quo ad specificationem actus, tamen necessariò vult seipsum, & contrarium sibi velle non potest; & per cõsequens volendo res creatas, necessariò quo ad specificationem actus vult ordinem suæ iustitiæ, & iustitiam ipsam in rebus; ita quòd ille ordo, qui est in præceptis, non est necessariò volitus, nisi inquantum est quoddam Diuinum, & quodammodo necessarium ex suppositione quo ad specificationem, sic quòd dato, quòd Deus velit res esse, vult necessariò ordinem iustitiæ, & nullo modo oppositum.

Scotus.

¶Nota etiam, ꝙ oppositum eius, ꝙ Scotus dicit. s. ꝙ nulla pcepta secundæ tabulę sint de lege naturę tanquam principia, vel cõclusiones necessariæ, patuit sup. q. 100. art. 1. quia honorare patrẽ, non occidere iniustè, non furari, sunt absolutè de lege naturæ, tanquam s. per se necessariò sequentia ex primis principijs legis naturæ; ratio naturalis per se statim dijudicat esse facienda, vel vitanda, vt patuit ibidem. Patet ergo ex omnibus istis, ꝙ præcepta decalogi, etiam secundæ tabulę sunt simpliciter indispensabilia, quia continent debitum ordinem hominum ad inuicẽ, Deus autẽ nõ potest facere, vel velle, ꝙ hoĩes non se habeant debito modo.

Patet quoque, q D.S. intelligendus est, quòd sunt indispensabilia propriè loquendo, ita q non potest fieri, vt homo non obligetur ad obseruantiam præcepti, vt intelligitur sm q est datum a Deo, ita q actus præceptus vt sic, non potest esse non præceptus, nec actus prohibitus, vt prohibitus (manentibus s. circumstantijs rerum, sm q stant sub prohibitione) potest esse non prohibitus; sicut non potest facere, q aliquis auferat rem alienam vt sic, vel interficiat iniustè, vel indebitè. Et hos duos modos accipiendi dispensationē videtur tangere D.S. secunda secundæ, q.88. art.10. ad secundum. vbi ponit, q cum dispensatur in lege humana fit vt hoc, qd erat lex, non sit lex in casu, sed cum in iuramento dispēsatur, determinatur, vt hoc non sit materia voti, sub quo comprehenditur mutatio conditionis rerum, prout dicit declarationē præcepti, vel applicationem ad hunc actum; quasi non sit conueniens huic actui, vel personæ, ita q malum est seruare legem, vel præceptum in hoc casu; nam nullus casus accidere potest, vbi non sit bonum seruare præcepta etiam secundæ tabulæ, prout intelligēda sunt, sed pro mutatione, &c. qd tn cōtingit in lege humana.

¶ Confirmatur autem conclusio respōsiua arg. in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus nō loquitur de iusto naturali, quod continet ipsum ordinē iustitiæ; hoc enim nunquam deficit. s. iustitiam esse seruandam; sed loquitur quantum ad determinatos modos obseruationis iustitiæ, qui in aliquibus fallunt.

¶Ad maiorem dico, q sunt de lege naturæ continentia intentionem legislatoris, & ordinem iustitiæ inuariabilem.

¶Ad minorem, negatur q ius naturale continens ordinem iustitiæ sit mutabile. s. iustitiam esse seruandam, & medium esse tenendum, & rectitudinem seruandam. Huiusmodi enim ius naturale in communi est immutabile, vt supra dictum fuit. Et dico, q Philosophus loquitur de iure naturali, quod proficiscitur a communi iure tanquam conclusio particularis, & applicatio quædam vniuersalis iuris ad materiam difformem, & variabilem. Et talis est mutabilis secundùm casus, & personas, vt supra dictum fuit de hoc, quod est reddere depositum. Et de huiusmodi loquitur Philosophus, vnde & expositores ibidem exemplificant de redditione depositi. Vltra. Dico, quòd defectus est ratio dispensandi. Verum, dictum est autem, quòd communia præcepta iuris naturalis, & continentia ordinem iustitiæ deficere non possunt, qualia sunt præcepta decalogi, quia (vt dictum est) illa continēt, vel ordinem ad bonum commune, vt præcepta primæ tabulæ, vel ordinem iustitię immutabilem. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, q sicut Apostolus dicit, 2. ad Timoth. 2. Deus fidelis permanet, negare seipsum non potest. Negaret autem seipsum, si ordinem suæ [d] iustitiæ auferret, cum ipse sit ipsa iustitia; & ideo in hoc Deus dispensare non potest, vt homini liceat non ordinatè se habere ad Deum, uel non subdi ordini iustitiæ eius, etiam in his secundùm quæ homines adinuicem ordinantur.

D.ib. 1049.
Dub. 102.

¶Maior vera proportionabiliter; sed in hoc est differentia, q lex Diuina quo ad præcepta decalogi continet ordinē ad Deum, vel ordinem Diuinæ iustitiæ. Lex autem humana cōtinet pcepta particularia non continentia ordinem ad bonum commune, vel ordinē iustitiæ inuariabilem. Ad minorem. Si intelligitur, q homo possit dispensare licitè in pceptis cōtinentibus intentionem legislatoris, falsa est, vt patuit. Sed vera est in his, quæ ordinantur ad intentionem legislatoris obseruandam; pcepta autem decalogi continēt intentionem legislatoris, vel ordinē iustitię. Dico secundò ad maiorem, q est differentia inter hominem legislatorem, & Deū, quia homo deficere potest, & relinquere iustitiæ ordinem, Deus aūt seipsum negare nō potest, nec iustitiæ ordinem, cum sit ipsa iustitia, sicut nec veritatem, cū ipse sit veritas. Dicimus enim, q nec fallere, nec mentiri potest, quia hoc esset se auertere a seipso, quod est impossibile, & esse, & dicere Deum non esse Deum, vt Aug. habet cōtra epistolam fundamenti; vbi arguit, Manichæus & dixit multa falsa: ergo non est Spiritus sanctus. Quare cōcessa minore, q possunt dispensare in aliquibus, negatur consequentia. Vltra ad sublumptam, cōceditur, q funguntur vice Dei in certis, sed non habent auctoritatem mutandi ius naturale nullo modo, nec ius Diuinum; sed positiuum, canonicum, vel ciuile, & quantum est in ædificationem, & non in destructionem. Dico autem, q præcepta decalogi sunt iuris naturalis, in quibus nec Deus potest dispensare, quia non potest deficere, & peccare. Et præterea Prælati possunt dispensare vice Dei in dispensabilibus, qualia nō sunt præcepta decalogi. Vide secunda secundæ, q.88. art.12. de dispensatione prælatorum. Quare negatur consequentia.

¶Ad tertium dicendum, q occisio hominis prohibetur in decalogo secundùm q habet rationem indebiti, sic enim præceptum continet ipsam rationem iustitiæ. Lex autem humana hoc concedere non potest, quòd licitè homo bonus indebitè occidatur, sed malefactores occidi, vel hostes reipublicæ, hoc non est indebitum; vnde hoc non contrariatur præcepto decalogi.

¶D.S. soluendo hoc argm̄ tria facit; primò ponit vnā solutionē specialiter quo ad hoc argm̄. Secundò aliā solutionem communē et quibusdam alijs arg. quæ possent fieri, ex aliquibus exemplis sacræ scripturæ, ibi. Nec talis occisio, &c. Tertiò, ex illa secunda solutione per modum epilogi, ponit fundamētum huius articuli, & materiæ, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primam solutionē. Maior conceditur; sed dico, q homicidium non est quæcunq; occisio, sed indebita. Ad minorem, negatur omnino ipsa. Nullo modo enim homo potest facere, vt licitè fiat homicidium in quocunq; casu, i. occisio indebita; occisio enim malefactorum, vel hostiū non est iniusta, nec homicidium, immo lege Diuina præcepta; quare negatur primò consequentia. Dicitur secundò ad maiorem, concedendo ipsam, sed fieri potest tamen, vt occisio hominis, si fieret sola volūtate hominis, esset indebita, sed sm q fit auctoritate Diuina est debita, & ordinata. Dico enim, q Deus potest facere, vt inordinatio actus hominis circa alium hominem tollatur, ita q quidam actus hominis contra hominem est inordinatus, vt fit ab homine, & habet rationem indebiti, & iniusti, & est contra Deum, & vltimum finem. Sed vt fit auctoritate, & præcepto Diuino est ordinatus, & conformis vltimo fini, ita q potest accidere aliqua cōditio, & aliquis ordo ex Deo, qui facit actum ordinatum, qui aliàs esset inordinatus, vt ad longum declarat D.S. in primo, dist.47. art.4. in corp. Ad minorem, negatur; sed verum est, q Deus potest facere, vt occisio alicuius fiat iusta, & debita, quæ sine auctoritate Dei esset iniusta, & homicidium; ita q Deus tollat conditiones rerum, & superaddat aliquem ordinem, quo non accedente, esset homicidiū; quare negat consequentia. Possent autem multa argumēta fieri de quibusdā factis habitis in scriptura. s. de spoliatione Aegyptiorū, de occisione Isaac, & de Oseæ, &c. Ideo D.S. vt pluralitatem vitet, omnia in hac solutione soluit, sm quod hoc argumentum solutum est iam secundo, clarè in littera, cum dicit.

¶Nec talis occisio est homicidiū, quod pręcepto decalogi prohibetur, vt Aug. dicit in primo de lib. arb.* Et similiter si alicui auferatur, quod suum erat, si debitū est, q ipsum amittat, hoc non est furtum, uel rapina, quæ pręcepto decalogi prohibentur. Et ideo quando filij Israel præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum spolia, nō fuit furtum, quia hæc eis debebantur ex sententia Dei; similiter & Abraham, cum consensit occidere filium, non consensit in homicidium, quia debitū erat eum occidi per mandatū Dei, qui est Dn̄s vitæ, & mortis. Ipse enim est, qui pęnam mortis infligit omnibus hominibus iustis, & iniustis pro peccato primi parentis; cuius sententię, si homo sit executor auctoritate Diuina, nō erit homicida, sicut nec Deus; & similiter ēt Osee accedens ad vxorē fornicariam, uel mulierem adulteram, nō est męchatus, nec fornicatus; quia accessit ad eam, quæ sua erat sm mādatum Diuinum, qui est actor institutionis matrimonij.

* Aug. c. 4. tomo 1.

¶Cōsequenter D.S. ex solutione harum obiectionum per modum epilogi ponit fundamentum huius materiæ, & limitationis conclusionis responsiuæ habitæ in corp. quia videlicet pcepta ēt secundæ tabulæ indispensabilia sunt quo ad rationē iustitiæ, quia videlicet Deus nunquā facit, vt aliquis indebitè occidatur, nec q alicui liceat rem alienam auferre in quocunq; casu, quod esset dispensare propriè in pceptis decalogi, videlicet stante conditione rerum, vt cadunt sub pceptis facere, vt liceret cōtrarium facere; ita q in casu liceret accipere rem alienam, vel iniustè occidere: & sic intelleximus conclusionē corporis, quod non potest fieri dispensatio in casu, quo s. lex nō est vtilis, vel non haberet rationē legis; sed potest fieri qn̄q; sola auctoritate Diuina, vt mutetur conditio rei, & accedat aliqua conditio q̄ faciat vt actus hoīs ad hoīem, qui sine illa mutatione esset contra decalogum, & ordinem iustitiæ, iam non sit contra ordinem iustitiæ; sicut patet de accessu Oseæ ad mulierem fornicariam, qui sine iussu Dei esset fornicarius, vel adulterinus, iam non sit adulterinus, quia Diuina auctoritas fecit mulierem non suam prius, nunc esse suam; similiter de spoliatione Aegyptiorum; & si ista mutatio conditionis rerum. s. facere, q de re non sua, fit sua, & q res aliena, nō sit aliena, dicatur dispensatio in præceptis secundæ tabulæ. Tunc potest admitti, & sic admittitur a D.S. in multis locis (supra q.94. artic.5. ad secundum allegatis) quòd Deus dispensauerit in præceptis secundæ tabulæ. Vide & D.S. in tertio, dist.37. artic.4. ad tertium. Quandoque autem etiam potest talis mutatio conditionis rerum, & additio alicuius conditionis, & ordinis debiti fieri auctoritate humana; sicut si quis rem alterius accipiat auctoritate iudicis in recompensam iniuriæ, vel huiusmodi; tunc talis non committit furtum, sed iustè accipit. Et hoc vult D.S. cum dicit.

Expositio conclusionis.

¶Sic

¶Sic igitur præcepta ipsa decalogi quantum ad rationem iustitię quá continent, immutabilia sunt; sed quantum ad aliquam determinationẽ per applicationem ad singulares actus, vt s. hoc, vel illud sit homicidium, furtum, uel adulterium, aut non; hoc quidem est mutabile, quandoque sola auctoritate Diuina, in his s. quæ a solo Deo sunt instituta, sicut in matrimonio, & in alijs huiusmodi; quãq; ẽt auctoritate humana, sicut in his, quæ sunt commissa hominum iurisdictioni, quãtum enim ad hoc homines gerunt vicem Dei, non aũt quantum ad oĩa.

¶Ex illis iam dictis patet breuiter, ꝙ in præceptis decalogi etiã secundæ tabulæ non fit dispensatio, loquendo de dispensatione prout communiter loquimur de dispensatione, prout fit in lege humana, quæ declaratur in casu esse inutilis, & nociua; sed fit, vt ordo rei ad rem mutetur, saluo ordine ad vltimum finem, sic quòd res illi accipienti non sit aliena, & quòd posset eam accipere absque deordinatione circa Deum, cum accipiat ex auctoritate iusta ipsius Dei, vel quandoque hominis; vbi homo potest immutare ordinem rerum.

Quare Deꝰ in præceptis primæ tabulæ nullo modo dispensare potẽ.

¶Nota ex his fundamentum, & rationem, quare in præceptis primæ tabulæ etiam Deus non potest dispensare, capiendo etiam dispẽsationem pro mutatione conditionis rei, sic ꝙ aliquis aliter se habeat ad Deum, quàm præceptũ fit per præcepta primæ tabulæ per additionẽ alicuius ordinis; quia contraria huiusmodi præceptorum sunt de se contra Deum, & inordinata: sed non potest fieri, vt contra Deum existens sit ordinatum, quia implicat contradictionem, vt contra Deum non sit inordinatum, & illicitum. Sed potest fieri, vt quod est contra hominem, non sit inordinatum, si fiat auctoritate Diuina. Occisio enim est contra hominem, quia aufert sibi vitã, & tñ quia homo ipse est debitor mortis Deo, ideo si occidat auctoritate Dei, talis occisio est quidẽ cõtra hominem, saluo ordine ad Deum, & per consequens nõ est peccatum. Et in hoc ergo est fundamẽtũ, quia contra Deũ existẽs non potest esse non peccatum, & licitum, quia est contra supremũ ordinem; sed contra hominem existens, & contra ordinem ad hominem, potest esse ſm ordinẽ Dei, qui a primo ordine non dependet, sed econtra; ideo in præceptis primæ tabulæ non potest esse dispensatio, sed secundæ; quia Deus seipsum negare nõ potest, nec põt facere, vt homines non bene se habeant ad se, & aliter, quàm præceptum est; sed potest facere, ꝙ homini liceat facere circa hominem auctoritate Dei, quod sibi auctoritate propria facienti illicitum, & inordinatum, & est peccatum, quod cum fit auctoritate Dei, benè, & ordinatè fit. Malitia enim huiusmodi actuum tollit per hoc, ꝙ fit ſm ordinem Diuinum; sed malitia eorũ, quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ, non potest tolli per hoc, quod fiat ſm aliquem licitum ordinẽ, quia non est licitus ordo, qui est cõtra ordinẽ in Deũ, licet sit licitus, qui est cõtra hoĩem auctoritate Dei.

¶Nota quoq; cautè verba D. S. non enim dicit, ꝙ præcepta ẽt secundę tabulę sint dispensabilia; sed dicit, ꝙ mutabile sit, ꝙ hoc vel illud sit homicidium, vel furtum, vel adulteriũ, quasi diceret, ipsa præcepta nõ sunt mutabilia, sed conditiones rerum mutabiles sunt; ita ꝙ potest aduenire aliqua conditio, & aliqua tolli, vt actus non sit contra præceptum decalogi. s. ordo ad Deum ex auctoritate Diuina, qui actus esset contra præcepta, & peccatum, si non adesset auctoritas Diuina, per quam tolleretur aliqua conditio. s. esse alienum, vel non suum; in hoc ergo finaliter standum est, ꝙ præcepta decalogi etiam secundæ tabulæ nõ dispensantur, sed ꝙ Deus in aliquibus factis conditiones contrarias decalogo auferre possit, qui & naturam mutare potest. Et si hoc dicatur dispensatio, præcepta secundæ tabulæ dispensabilia sunt.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ illa cogitatio magis fuit interpretatio præcepti, q̃ dispensatio. Non enim intelligitur violare sabbatum, qui facit opus, qđ est necessarium ad salutem humanam, sicut Dñs probat Matth. 12.

¶Maior conceditur, & patuit supra, & ponitur, vt morale est. Minor negatur, nec valet probatio, quia illa cogitatio fuit ex cõsilio Mathathiæ, qui interpretabatur non esse contra sabbatum pugnare in die festo pro salute reipublicæ, & pro testamento patrum; nõ enim id, quod est pro salute corporali, etiam personę priuatæ violat sabbatum, multominus quod est pro salute totius populi, vt patet 2. 2. q. 122. art. 4. ad 2. & q. 40. art. 4. Quare ibi nulla fuit dispensatio, sed prudens interpretatio, & sana expositio mandati; quia viderunt non esse de intentione præcepti, vt homines etiam in periculo mortis nòn se defenderet, sicut fecerant alij Iudæi simplicitatis grossæ, vt in eodem cap. 1. Machab. 2.

Scotus.

¶Nota tamen, ꝙ Scotus in tertio, vbi supra, difficultat de isto præcepto. s. sanctificatione sabbati. An sit dispensabile, ita quòd homo pro nullo tempore teneatur elicere bonum motum circa Deum. Sed iuxta D. S. oportet dicere, quòd non; quia naturalis ęquitas hoc requirit, quòd creatura rationalis aliquando Deum colat in signum maximi beneficij, quã quidem ęquitatem Diuina iustitia prætermittere non potest; & ad minus non potest fieri, vt videtur quacunque potentia, vt ad hoc non sit obligata.

Vtrum modus obseruandi virtutem cadat sub præcepto.

P

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd modus uirtutis cadat sub præcepto legis. Est enim modus uirtutis, ut aliquis iustè operetur iusta, & fortiter fortia, & similiter de alijs virtutibus; sed Deuteron. 16. præcipitur. Iustè quod iustum est exequeris; ergo modus uirtutis cadit sub præcepto.

Supra q. 96. artic. 3. ad 2. Et 2. 2. q. 44. art. 4. ad 1. Et ar. 6. co. Et 2. di. 28. ar. 2. cor. Et 4. di. 15. q. 3. ar. 4. q. 1. ad 3. Et Mal. q. 2. artic. 5. ad 7.

¶ 2 Præt. Illud maximè cadit sub præcepto, quod est de intentione legislatoris, sed intentio legislatoris ad hoc fertur principaliter, vt homines faciat uirtuosos, sicut dicitur in 2. Ethic. [a] virtuosi autem est virtuosè agere; ergo modus uirtutis cadit sub præcepto.

[a] Arist. c. 1. & lib. 2. c. 9. & 11.

¶ 3 Præt. Modus uirtutis propriæ esse vĩ, ut aliquis uolũtariè, & delectabiliter operetur; sed hoc cadit sub præcepto legis Diuinæ, dr̃ enim in Psal. Seruite Dño in lætitia. Et 2. ad Cor. 9. Nõ ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus, vbi Glo. dicit. [a] Quicquid boni facis, cum hilaritate fac, & tunc bene facis; si autem cum tristitia facis, sic directè non tu facis; ergo modus uirtutis cadit sub præcepto legis.

[a] Glo. ordi. ibi. & dicit esse Aug.

¶Sed cõtra, nullus potest operari eo modo, quo operatur virtuosus, nisi habeat habitum uirtutis, vt patet per Philos. in 2. & 5. Ethic. [b] Quicunq; transgreditur præceptum legis meretur pœnam; sequeretur ergo, ꝙ ille, qui nõ habet habitũ uirtutis, quicquid faceret, mereretur pęnã; hoc autem est contra intentionẽ legis, quæ intendit hoĩem assuefaciendo ad bona opera inducere ad uirtutem; non ergo modus uirtutis cadit sub præcepto.

[b] Arist. c. 4.

¶ Hic consequenter determinantur quædam dubia incidentia circa prædicta, quia enim præcepta moralia præcipiunt actus morales, & conformes rationi, similiter lex humana, ideo est dubiũ. An præcipiant modũ virtutis, idest an præcipiant, vt aliquis agat ex virtute, scilicet scienter, & voluntariè, promptè, & delectabiliter, hoc est ex habitu; ita quòd cum præcipitur honoratio parentum, præcipiatur honoratio procedẽs ex habitu pietatis, vel præcipiatur solùm substantia actus, & non modus, sic quòd ille, qui honorat parentes, non tamen ex virtute pietatis, an satisfaciat illi præcepto. Honora parentes, &c.

¶Respondeo dicendũ, ꝙ sicut supra dictum est; [a] pceptũ legis habet uim coactiuã, illud ergo directè cadit sub præcepto legis, ad qđ lex cogit; coactio autẽ legis est per metum pœnæ, vt dr̃ in 10. Ethi. [a] Nã illud propriè cadit sub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur.

[a] q. 90 ar. 3. ad secundum.

[a] Aristot. c. vlt. to. 5.

¶D. S. hic duo facit. Primò præmittit quædam præambula ad conclusionẽ responsiuã, quã secundò subiungit statim, ibi. Secundum hoc igit, &c. Quo ad primum præmittit duas conclusiones præambulares pro elucidatione maiori conclusionis responsiuæ; secundam ponit ibi. Ad instituendũ, &c. Prima est ista, illud cadit sub præcepto legis alicuius, pro quo lex infert pœnam (s. trãsgredientibus eam.) Probatur, illud directè cadit sub præcepto legis, ad quod lex cogit, sed coactio legis est per metum pœnæ; igitur sequitur conclusio. Maior patet, quia præceptum habet vim coactiuam, vt patuit supra. Minor patet auctoritate Phil. 10. Ethicor. Patet igit, ꝙ illud propriè cadit sub præcepto legis, pro quo pęna legis infligitur. Et hæc nota pro regula. Et patet ex hoc, ꝙ supra dictum est. s. ꝙ præceptum de sanctificatione sabbati non præcipiebat cultum interiorem, nec per cõsequens esse in gratia pro die festo; quia de hoc lex nullam pœnam statuit, vnde cum ecclesia non videatur plus præcipere, quàm tunc per legem Diuinam præcipiebatur; ideo sequitur, quod supra dicebatur. s. ꝙ tempus sacrũ peccati non trahat in aliam speciem. Consequenter cũ dicit.

¶ Ad instituendam autem pœnam aliter se habet lex Diuina, & aliter lex humana. Non enim pœna infligitur nisi pro illis, de quibus legislator habet iudicare, quia ex iudicio lex punit; homo autem, qui est legislator humanæ legis non habet iudicare nisi de exterioribus actibus; quia homines uident ea quæ patent, vt dicitur 1. Re. 16. Sed solius Dei, qui est lator legis Diuinæ, est iudicare de interioribus motibus voluntatum, secundùm illud Psal. Scrutans corda, & renes Deus.

¶Subiungit vnam aliam conclusionem præambularem explicatiuam præcedentis, & fundamentalem pro responsiua, talem. Ad instituendam pœnam aliter se habet lex Diuina, & aliter lex humana, idest pro alio punit lex Diuina, quàm humana, ita quòd pro pluribus punit, quia s. humana punit tãtùm pro exterioribus, Diuina autem etiam pro interioribus. Probatur illa conclusio. Pœna non infligitur nisi pro illis, de quibus legislator habet dijudicare, sed legislator humanæ legis nõ habet iudicare nisi de exterioribus, solus autẽ Deus de interioribus; igitur conclusio vera. Maior patet, quia ex iudicio lex punit, & per consequens maior vera. Minor pro prima parte patet, quia homines vident ea quæ patent; secunda pars minoris patet ex Psal. Scrutans corda. Ex his conclusionibus habetur fundamentum conclusionis responsiuæ, quia videlicet in virtute aliquid est exterius, aliquid interius; & per consequens sequitur, ꝙ lex humana potest iudicare de exteriori, nõ interiori, Diuina autem de vtroq;, quod nõ est finis legis.

Dub. 1497.

¶Secundum hoc igitur dicendum est, quòd [d] modus virtutis quantum ad aliquid respicitur a lege humana, & Diuina; quantum ad aliquid autem a lege Diuina, sed non a lege humana; quantum ad aliquid verò nec a lege humana, nec a lege Diuina. ——————

¶Posito fundamento, hic subinfert cõclusionem responsiuam; & primò ponit eã simul quo ad omnes suas partes, quæ sunt tres; secundò resumit singulas partes explicando, & probando eas; Primam ibi. Modus enim, &c. Secundam ibi. Secundum autem, &c. Tertiam ibi. Tertium autem, &c. Conclusio ergo responsiua trimembris est ista. Modus virtutis quantum ad aliquid, &c. Vt habet tota illa littera; quia autem quæsitum est in generali, quærendo de lege in communi, & non tantùm Diuina. Ideo D. S in hac conclusione generaliter respondet de humana, & Diuina lege. Deinde cum dicit.

¶Modus enim virtutis in tribus consistit, secundùm Philosophum in 2. Ethi.* quorum primum est, si aliquis operetur sciẽs; hoc autem dijudicatur, & a lege Diuina, & a lege humana; quod enim aliquis facit ignorans, per accidens facit; vnde secũdùm ignorantiam aliqua diiudicantur ad pœnam, uel ueniam, tàm secundùm legem humanam, quàm secundùm legem Diuinam. ——

* Arist. c. 4 tomo 3.

¶Resumit, & probat primã partem conclusionis responsiuę sic. Modus virtutis in tribus consistit; quorum primum est, vt aliquis sciẽs operetur, sed hoc dijudicatur a lege Diuina, & humana; igit prima pars conclusionis vera. Maior habetur secundo Ethicorũ. Minor patet, quia qđ aliquis facit per ignorantiam, per accidens facit; & secũdùm hoc aliqua, & apud homines, & apud Deum iudicantur digna venia, vel pœna. Et patet hoc manifestè tertio Ethicorum, vbi Philosophus manifestè determinat, ꝙ ignorantia facti inuincibilis meretur veniam, & quod fit per talem ignorantiam ẽst veniale, quia non debetur pœna nisi voluntario, ignorantia autem talis causat inuoluntarium, vt patet ibidem.

¶Et nota, ꝙ quamuis lex humana (vt dictum est) non iudicet de interiori actu voluntatis, tamen iudicat de exteriori, vt est dignus pœna, quod non est, nisi procedat ex scientia, quã quidem scientiam etiam deprehendere potest ex exterioribus; puta si quis proijciendo sagittam clamauerit, vel circũspexerit. Ex hoc enim aduertitur, quia ex ignorantia percusserit transeuntem. Vnde quamuis lex humana non iudicet de interiori solo, & ſm se, vt voluit conclusio præambularis secũda, tamen de exteriori iudicat per se, & interiori vt exteriori coniungitur, vel exteriori, vt ab interiori procedit, & hoc per indicia sensibilia, vt dictum est; sicut & in alio proposito ecclesia aliquem ad interiorem cogit, quando ex ratione contractus exterioris interior debet adesse, sicut in matrimonio, vt hr̃ apud Capreolum in quarto, dist. 17. q. 2. &c Sic in proposito ratione actus exterioris iudicat de interiori scientia, & volũtate, & secundùm ꝙ deprehendit lex humana exteriorem ab interiori procedere, vel nõ, secundùm hoc punit, vel indulget factum exterius, &c. Et prætetea ecclesia, vel superior potest præcipere inferiori actum humanum exteriorem, sed talis nõ solùm procedit ex imaginatione, sed oportet adesse actum interiorẽ rationis; quare eo ipso, ꝙ præcipit actum humanũ exteriorẽ, ꝑcipit & interiorẽ, sine quo nõ est humanus; sed nec ecclesia, nec quicũq; homo habet præcipere actũ interiorem secundùm se. Deinde ibi.

Capreolus.

¶Secundum autem est, ut aliquis operetur uolẽs, uel eligens, & propter hoc eligens; in quo importatur duplex motus interior, scilicet uoluntatis, & intentionis, de quibus supra dictum est; * & ista duo non diiudicat lex humana, sed solùm lex Diuina. Lex enim humana non punit eum qui uult occidere, & non occidit, punit autem eum lex Diuina, secundùm illud Matth. 5. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. ——————

* q. 20. arti. 2.

¶Manifestat secundã partem conclusionis responsiuę sic. Aliquid modi virtutis; & secundum est, quòd aliquis operetur volens, & eligens, in quo importatur duplex motus, &c. vt in littera; sed ista duo non dijudicat lex humana, sed solùm Diuina; igitur secunda pars vera. Maior habetur secundo Ethicorum. Minor patet, quia lex humana non punit eum qui vult occidere & non occidit, sed Diuina, vt patet Matth. 5.

¶Nota autem, ꝙ clarè D. S. innuit, quia lex humana nõ iudicat de interiori solo, sed tamen de interiori coniuncto exteriori, vt ſ dictum est; quia iudicat, an exterior sit voluntarius, sed non de actu voluntatis tantùm, sed hoc facit Diuina lex, &c.

¶Tertium autem, vt firmiter, & immobiliter habeat, & operetur; & ista firmitas propriè pertinet ad habitum, vt scilicet aliquis ex habitu radicato operetur, & quantum ad hoc modus virtutis non cadit sub præcepto, neque legis Diuinæ, neque legis humanæ; neque enim ab homine, neque a Deo punitur tanquam præcepti transgressor, qui debitum parentibus honorem impẽdit, quamuis non habeat habitum pietatis. ——————

¶Declarat tertiam partem prædictæ conclusionis, sic. Aliquid modi virtutis; & tertium est, vt firmiter, & immobiliter operetur, i. vt operetur ex habitu radicato, sed quantum ad hoc modus virtutis non cadit sub præcepto legis humanę, vel Diuinæ; igitur tertia pars vera. Maior est secundi Ethic. Minor probatur, quia neq; ab homine, neq; a Deo, &c. vt in littera. Patet igitur ex istis omnibus, ꝙ præcepta legis & Diuinæ præcipiunt substantiã actus virtutis, nõ autem modũ, qui requirit habitũ virtutis, sed ipsum voluntariũ, & voluntariè factum; quem si quis efficit, nõ incurrit pœnam aliquam quasi trãsgressor præcepti de actu virtutis materialiter præcepti. Patet quoq;, ꝙ honorans patrem nõ habens virtutem, & habitum pietatis satisfacit præcepto illi. Honora parentes. Sed an teneatur saltem ad charitatem, si esset possibile eam habere sine habitu pietatis, de hoc, articulo sequenti, quia sufficit pro intento huius articuli, quòd cum præcipitur actus virtuosus, non præcipitur per præceptum huiusmodi, nisi substantia actus voluntarij, & non modus virtutis, s. vt fit ex habitu, & delectabiliter, & promptè fiat eo modo quo fit a virtute.

ARGVMENTVM in contrarium est pro tertia parte conclusionis responsiuæ, quia modus virtutis tertius, qui est esse ex habitu, non cadit sub præcepto; aliàs faciẽs actum præceptum peccaret, quia non satisfaceret præcepto, &c.

¶Ad primum ergo dicendùm, ꝙ modus faciendi actũ iustitiæ, qui cadit sub præcepto est, vt fiat aliquid ſm ordinem iuris, non autem ꝙ fiat ex habitu iustitiæ. ——

¶Ad maiorem dico, ꝙ modus virtutis est iustè operari iusta, idest promptè, & delectabiliter, eo modo quo operatur habens habitum iustitiæ. Ille enim est vltimus, & perfectiua pars totius modi constituti ex tribus partialibus modis virtutis; sed si iustè capiatur pro modo procedendi secundùm ordinem iuris, sic potest obseruari a non habente virtutem; potest enim ſm Philos. iniustus, idest carens habitu iustitię, facere iustum, & isto modo iustè, idest secundùm ordinem iuris. Dico autem, ꝙ in quæstionem vertitur de modo virtutis, & iustè operari primo modo.

¶Ad minorem dico, quòd intelligitur de iustè secundo modo, idest vt illud dicitur iustè fieri, quod fit secundùm ordinem iuris, vbi s. obseruatur in iudicando debitus processus, & ordo iuris, nõ autẽ intelligitur de iustè prout est modus virtutis, immo isto modo potest iniustus iustè iudicare, quia carens habitu iustitiæ, potest seruare processum iuris. Quare negatur consequentia; sed probatur, quòd necessarium est iudici, de quo ibidem loquitur scriptura, quòd obseruet ordinem iuris, & hoc verum est, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ intentio legislatoris est de duobus; de vno quidem, ad quod intendit per pręcepta legis inducere, & hoc est virtus; aliud autem est, de quo intendit præceptum ferre, & hoc est, quod ducit, vel disponit ad virtutem. s. actus uirtutis. Nõ enim idem est finis præcepti, & id de quo præceptum datur; sicut neq; in aliis rebus idem est finis, & quod est ad finem. —

¶Maior distinguitur ex parte prædicati, si intelligitur, ꝙ hoc cadat sub præcepto, quod legislator intendit tanquam finem, ad quod videlicet intendit per præceptum inducere, negatur maior. Finis enim præcepti nõ cadit sub præcepto, sed medium ad finem cadit. Si autem intelligitur maior, ꝙ id, quod cadit sub præcepto, quod legislator intendit tãquam id, de quo fertur præceptũ, tunc conceditur maior. Ad minorem, conceditur, ꝙ legislator fertur ad hoc, ꝙ homines faciat virtuosos, sicut ad finem; sed negatur, ꝙ feratur eius intentio ad hoc, tanquam ad id, ad quod velit homines per præceptum obligare; sed isto modo fertur eius intentio ad actum virtutis materialiter, non formaliter, vt etiam supra dictum est, quæst. 96 artic. 3. ad secundum. Quare negatur consequentia; sed bene sequitur, quòd modus virtutis. s. vltimus, & virtuti proprius est finis præcepti, sed non quidem præcipitur.

¶Aduerte

¶ Aduerte diligenter hanc ſolutionem per quam tolluntur multæ ſcrupuloſitates, vtpote de interiori cultu in die feſto, qui finis præcepti eſt. Et eadem ratione nec eccleſia præcipit clericis in cultu quottidiano per horas canonicas cultũ interiorem, nec per conſequens oportet, quòd dicantur ſine peccato mortali etiã ſi eccleſia reſtringeret exolutionem horarum ad certam horam diei, ſicut nunc diem totum feſtum ad cultum Dei communiter. Et habentur hæc ex D.S. quia nec Deus præcepit cultum virtuoſum quo ad modum, ſed eſt finis præcepti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operari ſine triſtitia opus virtutis cadit ſub pręcepto legis Diuinæ, quia quicunque cum triſtitia operatur non volens operatur; ſed delectabiliter operari ſiue cũ lętitia vel hilaritate quodammodo cadit ſub præcepto, ſcilicet ſecundùm quòd ſequitur delectatio ex dilectione Dei, & proximi, quæ cadit ſub præcepto, cum amor ſit cauſa delectationis, & quodammodo non, ſecundùm quòd delectatio conſequitur habitum. Delectatio enim operis eſt ſignum habitus generati, vt dicitur in 2. Ethico. * poteſt enim aliquis actus eſſe delectabilis vel propter finem, vel ꝓpter conuenientiam habitus.

* Ariſt. c. 8. in prin. l. 5.

¶ Maior vera eſt, vt aliquis promptus, & delectabiliter operetur propter connaturalitatem ad opus, quæ prouenit ex habitu. ille enim eſt proprius modus virtutis. Minor negatur, quòd talis delectatio, vel totaliter delectabiliter operari cadat ſub præcepto actus virtutis, ſcilicet naturaliter. Ad probationẽ dico, quòd in iſtis auctoritatibus præcipitur delectatio, ſcilicet appetitus intellectiui, quæ eſt ex voluntario reſpectu finis, & talis delectatio cadit ſub præcepto dilectionis, & amoris; ita quòd cum quis tenetur ad præceptum charitatis, tenetur facere delectabiliter ex charitate, ſed non ex alia virtute cuius actus præcipitur; ſed de hoc magis ar. ſe. quia delectatio cadit ſub præcepto legis Diuinæ vt ſequitur charitatem, & ergo quando quis tenetur ad char. tũc tenetur agere delectabiliter; tenetur autem ad chari. non ex præcepto aliquo decalogi, ſed ex præcepto charitatis ſpeciali. Et quia ex vi illius præcepti eſt vt omnia debita quis faciat pro tempore quo debet ex dilectione Dei, ideo ſi tunc non faciat, cum ſcilicet tenetur delectabiliter, tunc peccat peccato omiſſionis; ſed de hoc poſtea; negatur autem conſequentia, quia delectatio habitus, nec præcipitur præcepto proprio actus virtutis, nec præcepto charitatis vt ſic, &c.

¶ Patet ex hoc arti. & ex hac ſolutione, quòd modus virtutis nõ cadit ſub præcepto dato de actu virtutis materialiter, ſed modus charitatis cadit ſub præcepto charitatis, non autem ſub alijs præceptis. Nec oppoſitum habetur ex ſupradictis q. 96. arti. 3 ad ſecundum, ſicut inducitur in concordantiis nouæ tabulæ, quia D.S. ſupra loquebatur de actu virtutis præcepto per legem humanam, & dixit, quòd talis præcipit ſubſtantiam actus virtutis alicuius, & non modum. Sed non dixit, quòd eſſet aliquod præceptum legis humanæ de ſubſtantia actus charitatis, quia legis humanæ non eſt præcipere charitatis actum vel modum, ſed ꝓcipit actus virtutum ciuilium. Vnde dubium, quod inducitur ibidem nullum fundamentum habet ex dictis D. S. vt patet intuenti. Nec eſt aliqua diſcrepantia inter hic dictã, & ſupra, nec de dictis in ſententiis (vt Capreolus habet) ſolicitari oportet; quia in hac materia, & articuli ſequentis in ſententiis ſecutus eſt modũ dicendi magiſtrorum tunc currentem. Sed hic propriam ſententiam expreſſit, &c.

Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto Diuinæ legis.

2 2. q. 44. ar. 4. ad 1. Et 3 d. 27. q. 3. ar. 4. & diſt. 37 ar. 6 Et ver. q. 25. ar. 7. ad 8. & q. 24. ar. 12. ad 16. Et Mal. q. 2. a. 11 5. ad 7. Et opuſc. 17. cap. 6.

AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd modus charitatis cadat ſub præcepto Diuinæ legis. Dicitur enim Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata, ex quo videtur, quòd obſeruatio mãdatorum ſufficiat ad introducendum ad vitam, ſed opera bona non ſufficiũt ad introducẽdũ in vitam niſi ex charitate fiãt. Dicitur enim primæ ad Corinth. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt; ergo modus charitatis eſt in præcepto.

¶ 2 Præterea. Ad modum charitatis propriè pertinet vt omnia fiant propter Deum, ſed iſtud cadit ſub præcepto, Dicit enim Apoſtolus primæ ad Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite; ergo modus charitatis cadit ſub præcepto.

¶ 3 Pręterea. Si modus charitatis non cadat ſub pręcepto, ergo aliquis poteſt implere præcepta legis non habens charitatem; ſed quod poteſt fieri ſine charitate, poteſt fieri ſine gratia, quæ ſemper adiuncta eſt charitati, ergo aliquis poteſt implere præcepta legis ſine gratia; hoc autẽ eſt pelagiani erroris, vt patet per Aug. in li. de hereſibus. * ergo modus charitatis eſt in præcepto.

* Ad quod uult Deum c. 88. to. 6.

¶ Sed contra eſt, quia quicunque non ſeruat præceptum, peccat mortaliter; ſi igitur modus charitatis cadat ſub præcepto, ſequitur, quòd quicunque operatur aliquid, & non ex charitate, peccet mortaliter; ſed quicũque non habet charitatem operatur non ex charitate, ergo ſequitur, quòd quicunque non habet charitatem peccet mortaliter in omni opere, quod facit, quantumcunque ſit de genere bonorũ, quod eſt inconueniens.

¶ Hic iterum quærit de alio dubio in hac materia de præceptis incidẽte rationabiliter. An modus charitatis cadat ſub pręcepto legis Diuinæ, vel ſicut dictum eſt ar. præcedenti, non cadat, ſicut nec modus virtutis.

¶ Pro intellectu huius quæſiti nota breuiter poſt ſupra dicta q. 18. arti. 6 & alibi ſepius, quòd intentio voluntatis ſe habet formaliter ad actum exteriorem, vt moralis eſt, vel etiam ad actum voluntatis interiorem; ita quòd ab intentione finis alij actus morales quandam ſpeciem, & formalitatem ſortiuntur. Similiter quoque dictum eſt, quòd charitas eſt forma virtutum mediante intentione vltimi finis, per quam imprimit quendam ordinem aliis actibus relatis in obiectum, & finem ipſius. Ex quo ordine conſtituuntur, & trahuntur in quandam formalitatem, & modalitatem, quæ eſt eſſe meritorium vitæ æternæ. In propoſito igitˀ quæſito, quæritur an modus charitatis, &c. ideſt an virtute præcepti Diuinæ legis aliquis obligetur ad ordinem ad vltimum finẽ ſic, quòd ex charitate opera præcepta faciat, ita quòd non ſufficit opus a Deo & Diuina lege præceptum, ordinare in finẽ quẽcumque, ſed in finem in quẽ ſola charitas ordinare poteſt. Oportet enim nunc ſupponere, quòd ſine charitate nullus poſſit opus ſuum ordinare in vltimum finem, qui Deus eſt; nam ſine charitate exiſtens, oportet quòd peruerſo fini adhæreat, & per conſequens non poteſt opus ſuum in Deum ſicut in vltimum finem ordinare, cum ipſum non habeat pro vltimò fine. Sic ergo charitas habens Deum pro vltimò fine ſummè dilecto, dat modum vel ordinem alijs actibus, de quo quæritur an talis ordo vel modus cadat ſub præcepto.

¶ Et quia in lege Diuina duplex eſt præceptum, vnum præcipiens actum virtutis vel ex genere bonum, ſicut præcepta decalogi præcipientia actum religionis, vel pietatis, vel iuſtitiæ. Eſt & præceptum vel ſunt præcepta finalia totius legis, ſcilicet de dilectione Dei, & ꝓximi, vt patuit ar. tertio ad primũ; ideo ꝑt quęſitum intelligi. An modus charitatis cadat ſub præcepto Diuinæ legis præcipiente actum virtutis, ſcilicet ſub præcepto decalogi, vel alio morali, vt patebit ar. ſequenti. Et poteſt intelligi, an cadat ſub præcepto charitatis, ita quòd ex vi huius præcepti, Honora parentes, &c. non pręcipiatur relatio vel ille modus, & quaſi qualitas moralis, ſcilicet relatio in vltimum finem, vel vt alij dicunt actus formatus. Sed ex vi illius diliges Deum, ſcilicet ſuper omnia, & ex toto corde, & hoc in iſto corpore determinatur.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa hoc fuerunt cõtrariæ opiniones, quidam enim dixerunt abſolutè modum charitatis eſſe ſub præcepto.

¶ D.S ſic procedit in hoc corpore primò refert duas opiniones circa quæſitum ſecundùm duplicem eius intellectum, ſecundam ibi. Alij verò, &c. ſecũdò ambas quo ad aliquid verificat reſpondendo ad quæſitum, primam ibi. Vtrique autem, &c. ſecundam ibi. Alio modo poteſt, &c. Quo igitur ad primam opinionẽ, primò ipſam refert, ſecundò ſubiungit duas ſolutiones illorum opinantium contra duas obiectiones, quæ poſſent fieri contra ipſas; primã ponit ibi. Nec eſt impoſſibile, &c. ſecundã ibi. Nec quandocumque, &c. Prima ergo opinio fuit dicentium abſolutè ſcilicet non ſolùm ſub conditione, & quia non obſeruans punitur, modũ charitatis eſſe ſub præcepto, ita quòd ſicut actus aliarum virtutũ pręcipiuntur, ita & charitatis actus, & modus, q̃ importat per hoc, quod dicitur ex toto corde: vt enim patebit ad ſecundum diligere ex toto corde, continet in ſe ordinem omniũ in Deo, qui ordo vt dictum fuit eſt modus charitatis.

¶ Nec eſt impoſſibile obſeruare hoc præceptũ charitatem non habenti, quia poteſt ſe diſponere ad hoc, quòd charitas ei infundatur a Deo.

D.S. Subiungit primam ſolutionem illorum opinantium cõtra obiectionem primã, quæ poſſet fieri contra ipſos videlicet, quòd

quòd nullus obligetur ad impossibile; sed quandoque impossibile est, vt aliquis obseruet modum charitatis, puta si careat ipsa charitate, sine qua non potest seruare modum ipsius, vt etiam dictum in notabili præcedenti. Hanc obiectionem soluunt, quia esto non habenti charitatem sit impossibile seruare modum, tamen nõ habens potest se disponere vt habeat, & sic per consequens non erit impossibile.

¶ Nota hic, quòd est duplex potentia, propinqua, & remota, vnde licet non habens charitatem non possit implere illud præceptum de obseruatione modi charitatis potentia propinqua, potest tamen potentia remota, quia potest se disponere, & acquirere charitatem. Sic & sacerdos indeuotus, & dissolutus tenetur celebrare, & potest ad hoc teneri, & cogi ꝑ prælatũ suum; quia licet non sit in potestate sua dignè celebrare potentia propinqua, tamen remota, quia potest conteri, & confiteri, & sic dignè celebrare. Quod si dicat non se posse dignè disponere, faciat quod in se est. Non enim quicumque habet certitudinem de digna dispositione.

¶ Nec quandocumque aliquis non habens charitatem facit aliquod de genere bonorum peccat mortaliter, quia hoc est præceptum affirmatiuum vt ex charitate operetur, & non obligat ad semper, sed pro tempore illo quo aliquis habet charitatem.

¶ Adducit aliam solutionem primorum opinantium contra talem obiectionem, quæ iterum posset fieri; quia videlicet videtur sequi ex ista opinione, quòd si aliquis non obseruet modum charitatis, quòd quodcumque faciat de genere bonorum peccet mortaliter, Soluunt quia ille modus charitatis cadit sub præcepto affirmatiuo, quod non semper obligat, ita quòd aliquis non semper obligatur ad charitatem, nec tenetur semper alios actus aliorum præceptorum ex charitate facere, nec actualiter nec virtualiter, sed pro tempore quo aliquis habet, idest habere debet charitatem, quia tunc tenetur actualiter referre in Deum. Et qñ tenetur ex lege Diuina ad obseruationem aliorum præceptorũ, tunc tenetur ad modum charitatis, & relationẽ virtualem, vt postea dicetur ad secundum.

¶ Et nota, quod in his obiectionibus videtur D.S. etiam se fundasse in locis allegandis infra. Sed hic admittit earum solutiones tanquam sufficientes, & eas approbat in statim dicendis in corpore & in solutione ad secundum.

¶ Nota etiam verbum illorum cum dicunt, quòd præceptum affirmatiuum charitatis obligat pro illo tempore quo aliquis habet charitatem, quia intelligitur quando habet charitatem idest quãdo debet diligere Deum super omnia, & habere charitatem, quia tunc tenetur omnia sua etiam futuros actus actualiter referre. Et cum isti postea agunt ex præcepto debent esse virtualiter in Deum relati virtute primæ actualis relationis. Secundò posset intelligi hoc verbum, quòd carens charitate non obligatur pro tempore quo caret omnia referre virtualiter in Deum obligatione proxima, sed tamen remota, inquantum tenetur se disponere ad charitatem, qua habita tenetur omnia virtualiter referre. Sed primus intellectus videtur Capreolo securior, & verior, ita quòd aliquis pro tempore quo debet habere charitatem, omnia tenetur referre relatione speciali vel generali, mediata vel immediata in Deum, quod est charitate omnes actus in Deum virtualiter ordinasse. Et hic primus modus conformior est supradictis. q.76. ar. secundo ad secundum, & quartum, &c. Non solùm enim peccat, qui non vtitur scientia habita, sed etiam peccat, qui ignorat tempore quo deberet scire; ita in proposito videtur, quòd nõ solùm peccet non referens dum habet charitatem, sed etiam dũ non habet, sed tenetur, sicut cum tenetur cogitare de salute sua, vel cum debet suscipere sacrameta, & facere ea, quæ sine charitate non benè fieri possunt; vt enim supra tactum est articu. præcedenti, non videtur pro die festo homo teneri ad charitatem; sed vt habet Doct. Sanct. secundùm quòd supra allegatum fuit. q.76. arti. secundo ad secundum.

¶ Alij verò dixerunt, quòd omnino modus charitatis non cadit sub præcepto.

¶ Subiungit secundam opinionem primæ contrariam, saltem verbaliter, quæ quidem secunda opinio voluit, quòd modus charitatis omnino non cadat sub præcepto, ita scilicet quòd nõ obseruans obligetur ad pœnam, & non satisfaciat præcepto, sed solùm sub conditione, scilicet si velit quis mereri, tunc oportet seruare modum charitatis. Et hanc opinionem videtur D.S. secutus in scriptis sententiarũ, præsertim tertio di.36.q.1.ar.6. Et in disputatis de Malo. Mate. secunda art.5. ad septimum & de Veri. Ma. 23a.r.7. ad 8. Attẽdẽs solũ præcepta decalogi, & moralia, quæ ex eis deducuntur; vnde habuit alium modum dicẽdi, quàm in hoc articulo, sequẽs (vt Capreolus habet) modum dicendi magistralem, qui tunc communis erat, videlicet, quòd sub obligatione huiusmodi præceptorum, non cadit modus charitatis nisi sub conditione, quia videlicet ipso non obseruato aliquis satisfacit præceptis, & euadit reatum pœnæ, quæ præcipiunt substãtiam actus. Sed non consequitur finem legislatoris videlicet beatitudinem, nec fructum principalem legis.

¶ Sed quia non solùm in Diuina lege sunt huiusmodi præcepta decalogi, & moralia de quibus arti. sequenti, sed etiam continentur præcepta charitatis, quæ ex natura sua habent obligare vt omnia fiant propter Deum, & per consequens vt omnia in Deum referantur ad sensum dictum, & supra dictum q.88. arti. primo ad secundum, ideo D.S. hic in isto articulo alibi dictis aliqua addit, volẽdo, ꝙ & modus charitatis cadat sub præcepto Diuinæ legis vno tantum, scilicet diliges Deum ex toto corde, ita ꝙ non sub aliis præceptis cadit ordo charitatis vel modus, sed tantum sub isto vt patebit. Quare D.S. hic alibi dicta exponit, quia verum est, quòd aliquis non obligatur ad modum charitatis virtute cuiuscumque præcepti Diuinæ legis præcipientis aliũ actũ virtutis a charitate. Cum quo stat, quòd præceptum charitatis præcipiat modum charitatis, &c.

¶ Vtrique autem quantum ad aliquid verum dixerunt. Actus enim charitatis dupliciter considerari potest. Vno modo secundùm quòd est quidam actus per se, & hoc modo cadit sub præcepto legis, quod de hoc specialiter datur, scilicet. Diliges dominum Deum tuũ, & diliges proximum tuum.

¶ Hic consequenter D.S. procedit ad verificandum, & exponendum vtramque opinionẽ prædictam, iuxta vnam distinctionem. Cuius primò primum membrum declarat inferens, & probans vnam conclusionem responsiuam primam iuxta illud mẽbrum, secundò verificat primam opinionem ex illa conclusione ibi. Et quantum, &c. Distinctio ergo est talis bimẽbris. Actus charitatis dupliciter considerari potest. Vno modo secundùm quòd est quidam actus per se, idest secundùm quòd aliquis diligit Deũ vel proximum, & respectu actus proprij eliciti respectu proprij obiecti, quod est Deus, & proximus, & non scilicet prout imperat actus aliarum virtutum in ordine ad finem suum. Et iuxta hoc membrum D.S. ponit talem cõclusionem responsiuã. Actus charitatis hoc modo cadit sub præcepto Diuinæ legis speciali. Probatur, quia de actu charitatis datur speciale præceptum, scilicet Diliges, &c. ergo conclusio vera.

¶ Nota autẽ, quòd ex ista conclusione habetur quidem, quòd actus charitatis præcipitur, & etiam modus charitatis, qui est ipsius actus respectu proprij obiecti, qui dicitur diliges Deum ex toto corde, &c. Quod diligere ex toto corde dicit modum actus in ordine ad Deum, qui est principale obiectum charitatis. Et de hoc secunda secũdæ. q.44. ar.4. ad primum. Et ita habetur ex ista conclusione, quòd charitatis actus, & modus actus cadit sub præcepto speciali, sed non sub præcepto decalogi, vel sub præcepto quocumque præcipiente aliquem alium actum virtutis. Sed quia iste modus charitatis, scilicet diligere ex toto corde, includit vt omnia alia debita Diuinæ legis fiant in honorem Dei, ideo virtute illius præcepti præcipitur etiam modus charitatis respectu aliorum actuum debitorum ex Diuino præcepto, vt patebit.

¶ Et quantum ad hoc primi verum dixerunt. Non enim est impossibile hoc præceptum obseruare, quod est de actu charitatis; quia homo potest se disponere ad charitatem habendam; & quando habuerit eam, potest ea vti.

¶ Verificat primam opinionem secundùm prædictam cõclusionem, quia verum est, quòd modus charitatis absolutè, & simpliciter, & non solùm sub conditione cadit sub præcepto, speciali scilicet. Et consequenter D.S. approbat, quod ipsi dixerunt videlicet, quòd hoc præceptum non arctat ad impossibile, quia homo potest se disponere vt habeat charitatem, & sic illud præceptum impleat.

¶ Nota autem, quòd ex hoc non habetur, quòd non habens charitatem, & non se disponens sit ab hoc præcepto excusatus; quia non habere per negligentiam vel ex proprio defectu non excusat id, quod sine charitate, & gratia fieri nõ potest; nõ enĩ impotentia quælibet excusat, quia non illa quam quis ex propria culpa incurrit, & quæ est ex non concursu superioris agentis, qđ quantum in se esset semper concurreret, dummodo inferius agẽs non se subtraheret, & non illa in potentia, quæ est pœna peccati, Vide in Capreolo in secundo distin.28. ad 15. contra secundã conclusionẽ, & Doct. Sanct. tertio contra Genti. c.149. & 139. &c. Ad multa enim obligamur, quæ non possumus sine gratia, & charitate, quæ si non facimus, non excusamur a peccato, &c. Deinde cum dicit.

Capreolus.

¶ Alio modo potest considerari actus charitatis secundùm, quòd est modus actuum aliarum virtutum, hoc est secundùm quòd actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatem, quæ est finis præcepti, vt dicitur primæ ad Thi. 1. Dictũ est enĩ supra.* ꝙ intẽtio finis est quidã modus formalis actus ordinati in finem.

*q.12.ar.4.

¶ Pro-

¶ Prosequitur secundum membrum distinctionis prædictæ, primò declarans ipsum, ex quo habetur secunda conclusio responsiua, secundò eandem cōclusionem declarat, & verificat secundam opinionem dictam, ibi. Et hoc modo verum, &c. Dicit ergo, quòd actus charitatis potest alio modo considerari, non secundùm se, & absolutè, sed vt imprimit ordinem alijs actibus in ordine ad vltimum finem, sicut cum quis honorat parentes propter Deum, secundùm quòd scilicet actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatē ratione obiecti sui, secundùm quod charitas est finis aliorum præceptorum, ratione scilicet obiecti; quia charitas est circa id, quod est finis omnium obiectorum aliarum virtutum. Et illam expositionem D. S. confirmat ex supradictis. q. 23. ar. 4. & q. 18. ar. 6. & alibi; quia intentio finis est quidā modus formalis actus ordinati in finem, sed intentionem in vltimū finem, & ordinem causat ipsa charitas mediante actu suo, & ergo potest charitas considerari, & actus eius vt est finis aliarū virtutum ratione obiecti sui, & per consequens vt forma, & modus Iuxta hoc membrum declaratum D. S. intendit talem conclusionem responsiuam secundam. Modus charitatis isto modo non cadit sub præcepto; scilicet alio a præcepto diliges, ita quòd ex virtute aliorum præceptorum non tenetur homo actum præceptum in alijs præceptis referre in Deum, sed sufficit vt faciat substantiam actus.

¶ Et hoc modo verum est, quod secundi dixerunt, quòd modus charitatis non cadit sub præcepto, hoc est dictu, quòd in hoc præcepto. Honora patrem, non includitur, quòd honoretur pater ex charitate, sed solùm, quòd honoretur pater; vnde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur transgressor huius præcepti; & si sit transgressor præcepti, quod est de actu charitatis, propter quam transgressionem meretur pœnam.

¶ Declarat præcedentem conclusionem simul verificans secūdam opinionem. Et potest haberi probatio ex ar. præcedenti, quia præcepta alia a præcepto charitatis præcipiunt solùm substantiā actus, igitur non modum charitatis. Antecedens patuit ar. pce. & consequentia clara, quia modus virtutis nō est substātia actus.

¶ Nota autem hoc verbum D. S. Et si sit transgressor præcepti quod est de actu charitatis propter quam, &c. Vult enim, quòd qui honorat patrem tempore quo obligat præceptum affirmatiuum de honoratione parentum, & illud præceptum non refert virtualiter saltem in Deum, quòd talis satisfacit præcepto de honoratione parentum, quia hoc præcipiebat substantiam honorationis quam implet. Sed ista honoratio habet annexum peccatum omissionis, quia non satisfacit illi præcepto, diliges Deum ex toto corde; quia illud requirit vt omnia, quæ præcipit lex Diuina fiant in honorem Dei. Talis autem non facit propter honorem Dei nec actu nec virtualiter, ideo peccat peccato omissionis. Et ista expositio patet ex solutione secundi.

Capreolus Intentio D. S.

¶ Vnde ex omnibus istis patet intentio D. S. in hoc articu. quæ iuxta Capreolum stat in certis punctis. Primum est, quòd præcepta legis cōtenta in decalogo, & in prima legislatione facta immediatè a Deo toti populo Iudaico, non obligant ad modū charitatis simpliciter, sed sub conditione, idest si velit consequi fructum, & beatitudinem; & hoc punctum habetur ex secunda cōclusione huius ar. Et hoc etiā dicit D. S. in scriptis, & quo ad hoc nulla est discrepantia hic, & alibi Secundum punctum est, quòd per alia præcepta legis, scilicet per præcepta dilectionis præcipitur actus charitatis, & quòd ex charitate infusa, & Theologica virtute procedat, & non solùm ex dilectione naturali vel ciuili, vel humana. Et istud pūctū patet ex prima conclusione, & discrepat ab eo, quod D. S. habet in tertio supra vbi dicit, sufficere, quòd fiat ex dilectione naturali vel alia non gratuita. Tertium punctū est, quòd facere bonum opus, quod in decalogo præcipitur tempore quo ad illud non tenetur, si illud non ex charitate fiat, non ideo peccat, scilicet peccato omissionis, quia omissio non habet locum, nisi quando prætermittitur debitum. Si ergo ex lege Diuina nō teneor hæc facere, nec p consequens ex charitate. Et potest hoc punctum haberi ex solutione ad secundum. Quartum punctum est, quòd faciens bonum opus, quod in decalogo præcipitur tēpore quo ad illud obligatur, si non facit ex charitate, peccat non quidem ex hoc, quòd implet opus, quòd sibi præcipitur, sed quia omittit actum charitatis, vel ordinem charitatis saltem virtualem sibi præceptum, per hoc præceptum diliges Deum ex toto corde, &c. Et istud habet ex fine corporis, ibi. Et si sit, &c. & ex solutione secundi.

¶ Nota tamen circa hoc vltimum punctum sanè, quòd faciēs actum præceptum tempore quo obligat præceptum, peccat omittendo ordinem vel actum charitatis, non quia cū quis facit actū præceptum, teneatur tunc actualiter referre vel diligere Deum, quia hoc esset contra solutionem secundi; sed quia tenetur actū quem nunc ex obligatione præcepti facit, retulisse in Deum, qn obligabat eum præceptum charitatis, sic videlicet, quòd cum teneretur Deum diligere, tunc actu retulit se, & omnia sua in Deū mediatè vel immediatè. Ex qua quidem relatione tunc actuali illud iam faciendum opus, etiam relatum est virtualiter si non interuenerit contraria relatio in contrarium finem; ita quòd relatio actualis potest procedere vel concomitari actum, qui dicitur, & est relatus in Deum; quare sequitur, quòd ille qui tempore debito actu se, & sua in Deum retulit, & nunc facit actum aliquo legis Diuinæ præcepto, quòd ille actus relatus sit in Deū virtualiter per actum dilectionis tempore præcedentem. Et hoc sufficit ad præceptum charitatis implendum, & modum charitatis. Si autem quis est in mortali, & cum tenebatur se referre in Deum, & non fecit, quia non habuit charitatem, sequitur, quòd actus quē postea facit nō sit relatus in Deum etiam virtualiter. Oportet tamen hic memorare eorum, quæ supradicta sunt. q. 88 ar. primo ad secundum, quid sit referri virtualiter, quia est ordinari in finē aliquem, quem quandoque charitas actualiter in Deum ordinauit in generali vel in speciali, mediatè vel immediatè, non interueniente relatione, & ordinatione contraria, & ista sunt conformia dicendis ad secundum.

¶ Nota, quòd fundamentum D. S. & totum pondus istius materię stat in hoc, quòd in isto præcepto Diliges Deū ex toto corde, &c. præcipitur id, quod exprimit Apostolus primæ Corin. 10. Omnia in gloriam Dei facite, hoc est, quòd omnia, quæ homo facit ex præcepto Diuino, & tempore quo obligat, referat actu vel virtute in Deum, & per consequens ex vi huius præcepti Diliges, &c. obligatur homo ad illum ordinem, non quòd actu tūc ordinet, sed quia tunc debet facere actū ordinatū in Deum, ordinatū dico tunc quia debebat diligere Deum, ita quòd sit intentū D. S. quòd ad hoc, vt homo non peccet faciendo opus præceptū a Deo tempore obligante, requiritur, quòd faciat actum in Deo ordinatum, sed non tenetur tunc ordinare, sed quando tenebatur Deum diligere ex toto corde, quæ dilectio impressit ordinem isti actui in Deum qui ordo dicitur, & est relatio naturalis in Deum vt supra dictum est. Et quamuis hæc sententia D. S. in hoc loco videatur durior, tamen vt Capreolus habet est rationabilior, & securior, quia omittens modum charitatis, idest relationē etiā virtualem in honorem Dei, oportet, quòd faciat propter finem non relatum in Deum, nec actu nec habitu, & quòd fruatur aliqua creatura, quæ est summa peruersitas. Vult autem Deus, & debet haberi pro vltimo fine, & illud debitum exprimitur p hoc quod dicitur, Diliges ex toto corde, & per consequens homo est ad hoc obligatus. Vult enim Deus vt ambulemus perfecto corde coram ipso, quod non est sine obseruatione modi charitatis; vnde hæc via D. S. hic, est etiam dictis sanctorum concordior, & cōformior supradictis de relatione actuum in Deum, & etiam ab errore Pelagiano remotior, & per consequens tenenda; quia tenemur omnia facere in honorem Dei relata. Patet autem considerāti, quòd D. S. in scriptis non ita ponderauit vim istius præcepti, Diliges Deum ex toto corde, &c. Quare dixit, quòd modus charitatis non sit in præcepto, quod dictū D. S hic glosat, & exponit de præceptis alijs a præcepto charitatis, sed tamen per pceptum charitatis præcipitur. Summa igitur opinionis finalis D. S. est hominem obligari virtute præcepti charitatis ad actum formatum, & modificatū charitate tempore quo tenetur ad actū alicuius præcepti Diuini; sed sufficit ad hoc, quòd sit formatus, quòd homo Deum dilexit, & se, & omnia in Deum retulit pro tempore quo obligabat præceptum charitatis; nec est hic modus dicendi irrationabilis, sed valde pius, quia tribuit cultum debitū summo parenti.

Capreolus.

CIRCA argumentum in contrarium oportet notare, quòd D. S. ipsum non soluit, quia benè intellectū est pro secunda cōclusione, videlicet quòd modus charitatis non præcipitur per præcepta decalogi vel Diuinæ legis alia a præcepto charitatis; vt tamen clarius exponatur, dico ad propositiones per ordinem. Ad assumptum dico, quòd quicumque non seruat præcepta eo tempore quo obligant, peccat mortaliter. Vltra. Si igitur, &c. Dico, quòd modus charitatis cadit sub præcepto charitatis vt dictū est quod obligat pro aliquo tempore, diligere scilicet Deum ex toto corde, & omnia referre in honorem Dei actu, & consequenter omnia operata facere relata in Deum, quæ quis tenetur ex pcepto Diuinæ legis. Vltra. Sequetur, &c. Dico, quòd quicumque operatur aliquid, si illud teneatur pro tunc & non facit ex charitate, scilicet relatum, peccat mortaliter, non ex vi præcepti præcipientis hoc opus, sed ex vi præcepti charitatis, nec quia facit opus præceptum, sed quia omittit modum debitum, peccat peccato omissionis. Dico autem secundò, quòd si faciat opus pceptū aut aliud bonum opus tempore quo ad illud opus nō tenetur nō peccat, quia virtute præcepti charitatis obligatur tantùm ad relationem bonorum debitorum tempore debito ad relationem etiam virtualem, idest ad faciendum opus relatum. Vltra. Sed quicumque, &c. verum est, qui non habet charitatem non operatur ex charitate, sed nec tenetur operari semper ex charitate, sed solùm cum est tempus quo obligat pceptum affirmatiuum de opere bono, aliàs si non est tempus illud, & operatur bona ex genere, non tenetur ad modum charitatis. Vltra, ergo &c. dico negādo se-

do sequelam absque limitatione, & vniuersaliter intellectam. Dico enim primò, quòd non habens charitatẽ non peccat mortaliter peccato omissionis modi charitatis, quando facit opus bonum ex genere cum non tenetur ad ipsum, quia vt dictũ est, modus charitatis debet adesse debitis tempore obligante; & concedo, quòd hoc esset inconueniens, quòd aliquis peccet faciendo bonum sine modo charitatis etiam tempore non obligante, nec hoc dicimus. Dico autem secundò, quòd non habens charitatẽ peccet mortaliter peccato omissionis in omni opere, ad qđ obligatur ex lege Diuina, & tempore quo obligatur; non quia facit opus præceptum; sed quia omittit debitum modum, & hoc ex vi præcepti charitatis, nec hoc est inconueniens, immo valde conueniens vt aliquis præcepta debita a domino suo facit in honorem domini sui, & non in honorem inimici domini sui. Constat enim, quòd seruus obligatus ad seruitium domini sui, si non faceret pro commodo domini sui, sed in fauorẽ inimici eius, inculparetur, multò magis, qui tenetur facere seruitium Deo, tenetur id facere pro honore Dei, & non pro fauore finis contrarij Deo. Quare ista ratio exposita probat, qđ D.S. dicit, declarando secundam conclusionem, quia talis peccat tempore debito, non quia transgreditur præceptum de substantia actus, sed efficitur transgressor præcepti de modo charitatis.

¶ Et nota, quòd hanc rationem D.S. concessisset absolutè in scriptis, sed post viam quam hic posuit in corpore, habet limitari modo dicto.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus non dixit. Si vis ad vitam ingredi serua vnum mandatum, sed serua omnia mandata; inter quæ etiam continetur mandatum de dilectione Dei, & proximi.

¶ Ad suppositum argumenti, scilicet ad auctoritatem Christi dico, quòd obseruatio omnium mandatorum est sufficiẽs, & requiritur ad ingressum vitæ, idest beatitudinis. Sed sub mandatis omnibus continentur etiam præcepta charitatis. Tunc ad maiorem. s. ex quo videtur, &c. Dico, q obseruatio mandatorum omnium sufficit ad introducendum ad vitam. Ad minorem, conceditur, ergo &c. verum, modus charitatis est in præcepto verum, speciali. s. diliges affirmatiuo. Sed non est sub præcepto alio, quod est de substantia actus aliarum virtutum vt patuit.

¶ Nota autem, quòd D.S. in scriptis dixisset, quòd obseruatio præcepti de modo charitatis est necessaria sub conditione, scilicet si vis ad vitam ingredi. Sed vult hoc argumentum ex auctoritate Christi, quòd obseruatio mandatorum, ad quæ scilicet quis obligatur, sufficit. Si ergo homo obligatur tm̃ ad substãtiã actus, igitur eam faciendo veniet ad vitam. Sed hoc est contra Apostolum, igitur præter substantiam actus præceptum in alijs præceptis, præcipitur & modus per præceptum speciale, ita quòd arguatur affirmatiuè non negatiuè, scilicet si facis præcepta intrabis vitam, sed non intrabis sine modo charitatis, igitur talis est in pcepto. Et hoc concedit D.S. & non arguitur negatiuè in maiori, sic non intrabis nisi obserues præcepta; diceret enim D.S. in scriptis, quia præceptũ charitatis est necessarium negatiuè, quia sine eo non intratur, sed hic dicit, quia positiuè est præceptum, & eo facto cum alijs, aliquis ingreditur vitam, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sub præcepto charitatis continetur vt diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet vt omnia referantur in Deum, & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes tenetur ex charitate honorare non ex vi huius præcepti, quod est; Honora parẽtes, sed ex vi huius præcepti. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cum ista sint duo præcepta affirmatiua, & non obligantia ad semper possunt pro diuersis temporibus obligare, & ita potest contingere, quòd aliquis implens præceptum de honoratione parẽtũ, nõ tũc transgrediat̃ præceptum de omissione modi charitatis.

¶ Maior conceditur, & vt dictum fuit, illud est fundamentum in hac materia. Dico autem post supradicta. q 88. arti. 1. ad secũdum, quòd omnia quando sunt præcepta, & tempore quo sunt præcepta, debẽt fieri propter Deum, non quòd tunc semper actu habeant referri in Deum, sed debent esse relata in Deum p actũ charitatis quandoque tempore præcedentem. Ex quo actu nunc exercito opus nunc factum relatum est in Deum, non interueniẽte contraria relatione, &c. Ad minorem, conceditur, quòd istud, scilicet omnia referre in Deum cadit sub præcepto speciali, scilicet charitatis affirmatiuo, ita videlicet, quòd actualiter referre in Deum est sub præcepto affirmatiuo, quod obligat ad illã actualem relationem tempore quo quis tenetur Deum diligere super omnia. Et dico, quòd potest fieri vt præceptum de substãtia actus & præceptum de actuali relatione alio tempore obligent, quia teneens dicitur quandoque actualiter me, & omnia facienda per me, & propter me, & propter quemcumque finem honestum referre in Deum. Et tunc non teneor honorare parentes, quia absunt, vel non est necessitas, & tempus eos honorãdi. Teneor etiã quandoque ad subuentionem, & honorationem parentum, & pro tunc non teneor ad actualem relationem in Deum, quia nõ ad præceptum charitatis. Non enim obligatur ad actualem relationem, nisi cum teneor actu Deum ex toto corde diligere. Et hoc vult D.S. in solutione. Sed tamen id adijciendum est, quòd quandoque facio actum præceptum a Deo, tempore quo obligat præceptum Dei, & Diuinæ legis, tunc actus ille debet esse relatus, non quòd tunc teneat referre actualiter, sed debet esse relatus per actualem relationem charitatis præcedentem, cuius actualis relationis virtus, manet in omnibus actibus sequentibus, qui dicuntur referri virtualiter. Et isto ergo modo omnia debeo referre in Deum, non quòd semper faciendo actum teneat tunc actu referre, sed cum teneor diligere Deum, &c. Ergo, &c. Verum, cadit sub præcepto speciali affirmatiuo, intelligo modus charitatis, qui est relatio actualis, cadit sub præcepto affirmatiuo obligante tempore, quo oportet diligere Deum, sed modus charitatis qui est relatio virtualis, cadit etiam sub præcepto eodem pro tempore quo quis obligatur ad actum aliorum præceptorum, ita quòd ex vi præcepti charitatis debeo actualiter referre tempore quo obliget præceptum charitatis, & debeo operari actus debitos formatos per relationem virtualem tempore quo teneor ad alia præcepta.

¶ Nota diligenter verba D.S. circa finem huius solutionis, scilicet, & ita potest contingere, &c. quia possent videri apparenter contrariari dictis, quasi aliquis posset implere præceptum de honoratione parentum tempore quo obligat, absque hoc, quòd ista honoratio fieret cum modo charitatis, idest relatione in Deum, cuius oppositum dictum est, quia actus debitus tempore debito, debet esse relatus in honorem Dei. Vnde D.S. intelligit, quòd quis potest implere præceptum de honoratione parentum, absq; hoc, quòd tunc actu referat, & absque hoc, quòd tunc actu teneatur ad præceptum charitatis, & hoc verum est. Sed tamen illa honoratio debet esse in Deum relata virtualiter, per actualem relationem, quæ præcessit tpe, quo fuit quis obligatus ad præceptum charitatis. Et illa glosa non est voluntaria, sed naturaliter sequitur ex dictis D.S. in corpore. Et ergo possunt præcepta de actu honorationis actualiter, & præceptum de relatione actuali, diuersis temporibus obligare. Et hoc vult D.S. & benè, vnde ista expositio habetur etiam ex principio solutionis huius, quia ad pceptũ, Diliges ex toto corde, pertinet vt oĩa referãtur in Deũ, nõ enim hoc intellr̃ actualiter semp, nec intellr̃, q nõ debita debeat referri. Igitur intelligitur de debitis, & relatione virtuali. Nec potest intelligi, quòd debeant tantùm referri, cum præceptum charitatis, & aliud simul obligant, quia tunc non omnia haberent referri in Deum, puta illa debita, quæ non concurrerent ad præceptum charitatis. Et præterea ille concursus obligationis duorũ præceptorum est per accidens non per se, sed aliquis ex Diuino præcepto non obligatur ad per accidens, sed ad per se, ergo non est probabile, quòd aliquis obligetur solùm ad modum charitatis, & ad opera formata, cum duo præcepta simul concurrunt, sed quandocumque obligat præceptũ affirmatiuum de actu pcepto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obseruare omnia pcepta legis homo non potest nisi impleat præceptum charitatis, quod non fit sine gratia, & ideo impossibile est, quòd Pelagius dixit, hominem implere legem sine gratia.

¶ Nota pro intellectu maiori huius argumenti, quòd est damnatæ hæresis Pelagianę, dicere posse impleri legem sine gratia, & charitate. Quam quidem hæresim D.S. alios sequens in scriptis per hoc voluit euitare, quia scilicet nullus potest implere legem, quo ad præcepta, & intentionem legislatoris sine gratia, & charitate; potest tamen implere legem sine gratia, & charitate, quo ad substantiam præceptorum, quia nihil præcipiunt nisi substãtiam actus. Modus autem charitatis nõ est in præcepto, sed correspondet intentioni legislatoris, ita quòd sine eo obseruato aliquis satisfacit præceptis legis, non tamen consequitur fructũ legis nisi faciat cum modo charitatis. Sed in hoc loco D.S. magis recedit ab hac hæresi tenendo, quòd aliquis non potest implere legem etiam quo ad præcepta, & substantiam omnium præceptorum Diuinæ legis sine gratia, & charitate Dei gratuita, quia lex obligat non tantùm ad præcepta decalogi, & alia moralia ex eis sequentia, sed etiã ad præcepta charitatis, quæ quis nullo modo sine gratia, & charitate implere potest. Quare dixi circa corpus, quòd ista via quam D.S. hic sequitur remotior est ab hæresi Pelagiana, quia videlicet nec substantiam omnium præceptorũ quis sine gratia, & charitate implere potest. Hoc præmisso dicitur ad argumentum ad maiorem vel assumptum. Dico, quòd nõ cadit sub præcepto decalogi, vel præcipiente alium actum virtutis, sed cadit sub præcepto speciali dilectionis. Vltra ergo &c. Dico, quòd potest implere aliqua, & aliquandiu non habens charitatem, sed non omnia. s. præcepta dilectionis, quæ etiam sunt

dominicæ

dominicæ legis prima, & maxima. Subſumpta conceditur, quia gratia, & charitas vel ſunt idem, vel neceſſariò ſe concomitantur, vt patebit infra q. 110. ar. 3. Vltra; ergo &c. Negatur, quòd omnia præcepta poſſit implere ſine gratia. Et conceditur, quòd hoc eſt erroris Pelagiani. Sed nos longè ſumus ab iſto errore, vt patuit. Vltra, ergo, &c. verum eſt in præcepto ſpeciali charitatis, ſed non in præcepto alio quocumque ſic, quòd virtute huius præcepti tenetur quis ad modum charitatis, & non virtute cuiuſcumque alterius, vt patuit.

¶ De materia huius argumenti, ſcilicet an gratia ſit neceſſaria ad obſeruandum præcepta, magis infra videbitur ex intentione. q. 109. articulo quarto.

¶ De materia huius articuli tractat S. Bonauentura in tertio diſt. 37. q. 2. Et ſi benè aduertatur non longè eſt a via D. S. quã hic tenet volendo, quòd omnia mandata ſimul etiam includendo pҫcepta charitatis obligent ad opera formata, ſed non quodlibet ſeorſum, quod in ſententia eſt idem cum eo, quod dictum eſt hic in corpore, &c. Vide, & Capreolum in ſecundo di. 28. in ſolutionibus contra quartam concluſionem, & ad tertiũ quartũ, & quĩtũ contra ſecundã cõcluſionẽ, & in d. 41. in ſolutionibus ꝑ totũ, &c.

Capreolus.

Vtrum alia moralia præcepta legis præter decalogum conuenienter diſtinguantur.

R

Supra ar. 3. & locis ibidem notatis.

AD vndecimum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter diſtinguantur alia moralia præcepta legis prҫter decalogum. Quia vt Dominus dicit Matth. 22. In duobus præceptis charitatis pendet omnis lex, & prophetæ; ſed hæc duo præcepta explicantur per decem præcepta decalogi, ergo non oportet alia præcepta moralia tradere.

¶ 2 Præterea. Præcepta moralia a iudicialibus, & ceremonialibus diſtinguuntur vt dictum eſt.* ſed determinationes communium præceptorum moralium pertinent ad iudicialia, & ceremonialia præcepta, communia autem præcepta moralia ſub decalogo continẽtur, vel etiam decalogo præſupponũtur vt dictum eſt.* ergo inconuenienter traduntur alia præcepta moralia præter decalogum.

* q. 99. art. 3. & 4.

* Ar. 3. huius q.

¶ 3 Præterea. Præcepta moralia ſunt de actibus omnium virtutum, vt ſupra dictum eſt.* ſicut igitur in lege ponuntur præcepta moralia præter decalogum pertinentia ad latriam, liberalitatem, & miſericordiam, & caſtitatem, ita etiam deberent poni aliqua præcepta pertinentia ad alias virtutes puta ad fortitudinem, ſobrietatem, & alia huiuſmodi, quod tamen non inuenitur; nõ ergo conuenienter diſtinguuntur in lege alia præcepta moralia prҫter decalogum.

* Ar. 2. huius q.

¶ Sed contra eſt, quod in Pſalm. dicitur. Lex Domini immaculata conuertens animas, ſed per alia etiam moralia, quæ decalogo ſuperadduntur homo conſeruatur abſque macula peccati, & anima eius ad Deum conuertitur; ergo ad legem pertinebat etiam alia præcepta moralia tradere.

¶ Hic inquirit de diſtinctione præceptorum moralium, præſertim ſuper additorum decalogo, tamen vt quæſtionis titulus ſonat, quærit An moralia præcepta ſufficiẽter diſtinguantur per decem præcepta decalogi. Aut ſint aliqua moralia præcepta legis plura, quàm decem decalogi.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex dictis patet.* præcepta iudicialia, & ceremonialia ex ſola inſtitutione vim habent, quia antequam inſtituerentur non videbatur differre vtrum ſic vel aliter fierent, ſed præcepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rationis efficaciã habent etiam ſi nunquam in lege ſtatuantur.

* q. 99. art. 3. & 4.

¶ D. S. duo hic facit, primò reſpondet ad quæſitum in generali, ſecundò declarat eandem reſponſionem quo ad aliquam particulam eius, ibi. Sed quia ea, &c. Quo ad primum ponit talem concluſionem reſponſiuam. Conuenienter diſtinguuntur alia moralia præcepta præter præcepta decalogi, ita quòd eſt triplex genus moralium, ſcilicet communiſſimorum, quæ ſunt quaſi fines præceptorum decalogi, & illa non ponũtur in lege. Et quædam magis determinata, quæ ſunt ipſa decalogi, & quҫdam moralia ſuperaddita decalogo tradita a Deo populo per Moyſen, & Aaron, quæ ponuntur in lege. Et habetur ex hoc reſponſio ad quæſitum; quia diſtinguuntur præcepta moralia etiam legis, præter præcepta decalogi. Probatur concluſio, præcepta moralia ex ipſo dictamine rationis naturalis efficaciam habẽt, etiã ſi nunquam lege ſtatuantur; ſed quædam alia a præceptis decalogi habent efficaciam ex dictamine rationis naturalis etiam ſi nõ lege ſtatuantur, ſcilicet communiſſima, quæ ſunt fines præceptorum decalogi, & quædam quorũ ratio non eſt adeo cuilibet manifeſta, ſicut ratio præceptorum decalogi, ſed ſolùm ſapientibus; igitur concluſio vera; huius rationis primò ponitur maior, ſecũdò minor, & interſeritur ipſa concluſio, ibi. Horum autem, &c. Maior ergo declaratur a principio ex differentia iudicialium, & ceremonialium ex vna parte, & moralium ex alia parte. Et patet iſta maior ex dictis q. 99. ar. 3. & 4. Conſequenter cum dicit.

¶ Horum autem triplex eſt gradus, nam quædã ſunt communiſſima, & adeo manifeſta, quòd æditione non indigent, ſicut mandata de dilectione Dei, & proximi, & alia huiuſmodi, vt ſupra dictum eſt.* quæ ſunt quaſi fines præceptorum; vnde in eis nullus poteſt errare ſecundùm iudicium rationis.

* Ar. 1. & 3. & ſupra. q. 91. art. 4.

¶ Ponendo minorem interſerendo partibus eius, partes ipſius concluſionis primò partem primam minoris, & concluſionis, ſecundò ſecundam, ibi. Quædam verò ſunt quorum, &c. Quo ad primam partem dicit, quòd quædam ſunt communiſſima, circa quҫ nullus errat ſecundùm naturalem rationem, vel informatam fide; habens enim fidem ſtatim concedit, quia Deus eſt diligendus, ſimiliter proximus. Alia autẽ communiſſima, ſcilicet Nulli eſt faciẽda iniuria. Bonum eſt faciendum, Malum dimittendum approbantur per rationem naturalem, & iſta ſunt fines præceptorum decalogi, quia omnia decalogi immo omnia alia ſpecialia moralia ſuperaddita, ordinantur ad hoc, vt impleantur præcepta charitatis, & vt bonum fiat, malum euitetur. Et quia huiuſmodi ſunt per ſe nota, ideo non indigent editione, nec per conſequens ponuntur in lege ſaltem prima legislatione; præceptũ autem charitatis ponitur poſt alia, propter ſui difficultatem, vt patuit ar. tertio ad primum, &c.

¶ Quædam verò ſunt magis determinata quorũ rationem ſtatim quilibet popularis poteſt de facili etiam videre, & tamen quia in paucioribus circa huiuſmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigent, & hæc ſunt præcepta decalogi.

¶ Proſequitur pro minore ſecundum gradum. & ſecundam particulam concluſionis reſponſiuæ, ſcilicet moralium, quæ ſunt decalogi præcepta, quæ indigent editione, ideſt inſtructione, & propoſitione; quia videlicet homo in ipſis poteſt habere prauũ iudicium, ſecus in primis, & ergo iſta propoſita ſunt, non alia.

¶ Et nota, quòd non eſt idem dicere, iudicium hominis poteſt peruerti circa præcepta decalogi, & ipſa poſſunt peruerti, & deficere; quia vt patuit ſupra q. 94. ar. 4. Non omnia, quæ ſunt ſemper recta, ſunt apud omnes homines æqualiter nota, præcepta ergo decalogi continent inuariabilem rectitudinem, vt patuit ar. 8. ſed non continent inuariabilem notitiam, multis enim bonum viſum fuit colere deos alienos, quod tamen eſt peruerſiſſimum. Et ergo præcepta decalogi ſunt de lege naturæ, vt dictum fuit ar. primo abſolutè, quia ſequuntur ex principijs communiſſimis de facili, & habent inuariabilem rectitudinem, ſed tamen non ſunt euidentiſſima in notitia.

¶ Quædam vero ſunt quorum ratio nõ eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolùm ſapientibus, & ſunt percepta moralia ſuperaddita decalogo tradita a Deo populo per Moyſen, & Aaron.

¶ Ponit tertium gradum moralium, & tertiam partem concluſionis, quædam habent rectitudinem, & rationem debiti, non adeo manifeſtam, & facilè cognoſcibilẽ, & per conſequens egerunt maximè editione, & ideo ponuntur in lege.

¶ Sed quia ea, quæ ſunt manifeſta ſunt principia cognoſcendi eorum, quҫ non ſunt manifeſta, alia præcepta moralia ſuperaddita decalogo reducuntur ad præcepta decalogi per modũ cuiuſdã additionis ad ipſa.

¶ Hic conſequenter D. S. declarat prædictam concluſionem, quo ad vltimam partem, & quo ad tertium membrum prҫdictҫ diſtinctionis ad oſtendendum, quҫ ſint ſuperaddita in lege. Et ponit talem concluſionem declaratoriam. Prҫcepta moralia quarti gradus reducuntur ad prҫcepta decalogi per modum cuiuſdam additionis ad ipſa. Et vult iſta concluſio, quòd ſicut principia cõmuniſſima ſunt fines prҫceptorum decalogi, quҫ non egẽt editione, & per conſequens non ponuntur in prima legiſlatione, & ſicut prҫcepta decalogi reducuntur ad ipſa tanquam fines vt patuit, ita iſta ſuperaddita reducuntur ad prҫcepta decalogi tãquam minus principalia, & tanquam habentia non ita euidentẽ rationem debiti. Et per modum additionis, quia ſcilicet prҫcepta

decalogi

decalogi aliqua, non prohibet omnia quæ sunt contra Deũ vel proximum expressè, sed ista superaddita plura prohibẽt, &c. ita quòd mens D. S. est in hoc articulo ostendere triplicem gradum, & pluralitatem moralium vt patuit, & quòd aliqua non ponuntur in lege, alia ponuntur, & cum hoc ordinem eorum adinuicẽ. Et ille ordo partim notatus est in conclusione præcedenti, cũ dictum fuit, quòd communissima sunt fines præceptorum decalogi, partim ostenditur in ista cõclusione, quæ dicit quem ordinem habeant alij duo gradus adinuicem, &c. Illa ergo conclusio habet duas partes virtualiter; prima est, quòd præcepta tertij membri reducantur ad præcepta decalogi, quæ probatur primo; secũda est, quòd per modum cuiusdam additionis, quæ probatur secundò, ibi. Nam in primo, &c. Quo ad primum arguitur sic. Ea quæ sunt manifesta sunt principia cognoscendi ea, quæ nõ sunt manifesta, scilicet in ratione debiti, & iusti, non autem illa superaddita, igitur ista habent cognosci per alia. Et scilicet illud cognosci per alia, est ipsa ad alia reduci in esse cognito. Honorare enim parentes notum est, sed an cuilibet alteri sit benefaciendum non est adeò notum, & ideo primum est principalius, secundũ minus principale, & per consequens reducitur ad ipsum.

¶ Nam in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum deorum, cui superadduntur alia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur in cultum idolorum, sicut habetur Deute. 18. Non inueniatur in te q̃ lustret filium suum, aut filiam suam ducens per ignẽ; nec sit malefactus atque incantator, nec phitones cõsulat, neq; Diuinos, & quęrat a mortuis veritatem.

¶ Declarat exemplariter secundam partem cõclusionis, quomodo scilicet illa moralia tertij gradus habent se per modũ additionis, quasi extendentia præcepta decalogi. Et cum hoc enumerat, quæ sunt addita singulis præceptis specialiter decalogi, vt patebit prosequendo. Et primò hoc declarat de superadditis super primum præceptum, quia primum prohibet cultum idolorum. Alia superaddita prohibent ea, quæ fiebant in cultum, & honorem idolorum claré in littera. Deinde ibi.

¶ Secundum autem præceptum prohibet periurium, superadditur autem ei prohibitio blasphemię. Leui. 24. & prohibitio falsę doctrinæ. Deuter. 13.

¶ Ostendit, quæ superaddantur, scilicet per Moysen super secundum præceptum decalogi, quod prohibet periurium. Et patet littera vsque ibi, cum dicit.

¶ Tertio verò præcepto superadduntur omnia ceremonialia.

¶ Manifestat, quæ superaddantur tertio præcepto, quod partim est ceremoniale, vt patuit supra, quia ceremonialia, quę sunt de cultu Diuino, & quia de istis ceremonialibus erit specialis tractatus in sequentibus, ideo D. S. non refert aliquod ceremoniale reseruans loco suo. Superaddita quarto præcepto.

¶ Quarto autem præcepto de honore parentum superadditur præceptum de honoratione senum, secundùm illud Leuit. 19. Corá cano capite consurge, & honora personam senis; & vniuersaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibẽda, vel æqualibus vel minoribus.

¶ Illa dicuntur superaddi, quia ad plura obligatur homo per ista superaddita. Deinde de superadditis quintò cum dicit.

¶ Quinto autem præcepto quod est de prohibitione homicidij, additur prohibitio odij, & cuiuslibet violationis contra proximum, sicut illud Leui. 19. Non stabis contra sanguinem proximi tui; & etiam prohibitio odij fratris secundùm illud. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo.

¶ Consequenter de alijs superadditis, scilicet sexto.

¶ Præcepto autem sexto, quod est de prohibitione adulterij, superadditur præceptũ de prohibitione meretricij, secũdùm illud Deute. 24. Non erit meretrix de filiabus Israel, neque fornicator de filijs Israel; & iterũ prohibitio vitij contra naturam, secundùm illud Leui. 18. Cum masculo non commisceberis, cum omni pecore non coibis.

¶ Similiter de superadditis septimo, cum dicit.

¶ Septimo autem præcepto de prohibitione furti, adiungitur præceptum de prohibitione vsurę secundum illud Deutero. 18. Non fęnerabis fratri tuo ad vsuram, & prohibitio fraudis secundùm illud Deutero. 25. Non habebis in sacculo diuersa pódera, & vniuersaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinę pertinent.

¶ Nota circa illa superaddita contra vsurarios qui dicũt vsurã non prohibitam in præcepto decalogi. Est tamen prohibita pręcepto morali, quod obligat omnes, & ergo non sunt excusabiles, &c. De additis octauo cum dicit.

¶ Octauo verò præcepto, quod est de prohibitione falsi testimonij, additur prohibitio falsi iudicij, secundũ illud Exo. 23. Nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ vt a veritate deuies; & prohibitio mendacij, sicut ibi subditur. Mendacium fugies, & prohibitio detractionis, secundum illud Leui. 19. Non eris criminator, & susurro in populis.

Deinde cum dicit.

¶ Alijs autem duobus pręceptis nulla alia adiungũtur, quia per ea vniuersaliter omnis mala concupiscentia prohibetur.

¶ Ostendit vltimò, quòd duobus vltimis præceptis, scilicet nõ concupisces vxorem, neque rem alienam ad possidendum, quæ sunt duo præcepta iuxta B. Aug. vt patuit ar. quarto, non superadduntur aliqua moralia, quia nõ potuerunt superaddi, eo quòd omnis inordinatus motus cordis, & omnis inordinata concupiscentia venereorum, & alienarum rerum intelligitur ibi prohibita; vniuersali autem non potest aliquid addi. Alia autem præcepta non sic ad omnia se extendebant, ideo potuit eis aliquid addi, sicut honorationi parentum, potuit addi honoratio senũ, &c. Ex quibus omnibus patet secunda pars cõclusionis secũdæ, quomodo præceptis decalogi alia moralia minus principalia in ratione debiti superadduntur plura præcipientia vel ordinata in obseruationem præceptorum decalogi, vel extendentia etiam ad plures personas.

ARGVMENTVM in contrariũ probat præsertim tertiam partem conclusionis responsiuæ, quòd præter præcepta decalogi erant alia superaddenda in lege, quæ facerent hominem immaculatè viuere in omnibus. Decalogi enim præcepta non ita ad omnia, & omnibus modis se extendunt, & ergo sunt aliqua in lege apposita a Deo per Moysen, de quibus dictum est, esto sint & alia moralia præceptis decalogi magis præsupposita, quàm addita, vt patuit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ad dilectionẽ Dei, & proximi ordinantur quædam pręcpta decalogi secundùm manifestam rationem debiti; alia verò secũdùm rationem magis occultam.

¶ Maior conceditur, sed dico, quòd valde multa requiruntur ad impletionem horum mandatorum charitatis, scilicet continentia euidenter rationem debiti non ita manifestè. Ad minorẽ dico, quòd explicantur, sed non plenè, sed solùm secundùm ea, quæ sunt manifestè debita; sed præter ea sunt quæ etiam requirũtur ad obseruationem præceptorum charitatis, quæ habẽt rationem debiti magis occultam, & ista etiam oportuit ponere mediantibus sapientibus. Et ista sunt moralia apposita, & superaddita decalogo. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ pręcepta ceremonialia, & iudicialia sunt determinatiua pręceptorum decalogi ex vi institutionis, non autem ex vi naturalis instinctus, sicut moralia superaddita.

¶ Maior cõceditur, quia iudicialia, & ceremonialia, & ex substantia facti non habent rationem naturalem suæ obseruantiæ sicut moralia, licet & ceremonialia aliqualiter in rationem naturalem reducantur propter circunstantes causas, sed non propter substantiam facti, vt habet D. S. tertio sen. dist. 37. art. 4. ad tertiũ. Ad minorem, distinguo, quia est duplex determinatio communium præceptorum decalogi, vna ex institutione Diuina, quæ videlicet solùm obligant, quia statuta a Deo, & non ex vi rationis naturalis, vel ex substantia facti; tunc conceditur, quòd tales determinationes sunt iudicialia vel ceremonialia, tales enim determinationes habent vim obligandi, non propter rationabilitatem facti in se, sed quia statutæ propter aliquas causas circunstãtes, sicut D. S. habet exemplum in tertio vbi iam, de immolatione agni in vet. leg. quæ de se nihil bonitatis vel rationabilitatis habet, sed tamen bonum erat ipsum immolari propter representationem passionis Christi futuræ, &c. Secundò autẽ sunt quædam determinationes communium præceptorum decalogi, vel eorum, quæ decalogo præsupponuntur, scilicet communissimorum, quæ habent vim obligandi ex ratione naturali, & ex rationabilitate substantiæ facti, sicut benefacere homini, & nõ mutuare ad vsuram, & huiusmodi. Tunc negatur minor, quòd istæ determinationes pertineant ad iudicialia vel ceremonialia, immo sunt legis naturæ, & moralia, quare negatur consequentia.

¶ Nota, quòd argumentum imaginatur, quòd superaddita præceptis decalogi vel moralibus communissimis, non sunt moralia. Sed hæc imaginatio vniuersaliter est falsa vt patuit, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præcepta legis ordinantur ad bonum commune vt supra dictum est.* & quia virtutes ordinantes ad alium directè pertinent ad bonum commune, & similiter virtus castitatis inquantum actus generationis, deseruit bono cómuni speciei, ideo de istis virtutibus directè dantur pręcepta decalogi, & superaddita. De actu autem fortitudinis datur pręceptum proponendum per duces exhortantes in bello quod pro bono cómuni suscipitur, vt patet Deute. 20. vbi mandatur sacerdoti. Nolite metuere, nolite cedere. Similiter etiam actus gulę prohibendus committitur monitioni paternę, quia contrariatur bono domestico, vnde dicitur. Deute. 21. ex persona parentum. Monita nostra audire contemnit, commessationibus vacat, & luxurię atque conuiuijs.

*q. 90. ar. 2.

¶ Assumptū conceditur, & patuit ar. 2. ad illā. Sicut igitur, &c. Dico, quòd non est simile omnino, nec simili modo debuerunt poni præcepta de virtutibus, quæ sunt ad alterum, & quæ ad seipsum; quia actus virtutum, quę sunt ad alterum immediatius deseruiunt ad bonum commune, non sic, qui sunt ad seipsum. Et quia lex, & legis præcepta respiciunt bonum commune, ideo directius, & expressius præcipiuntur actus virtutum ad alios, scilicet Deum, scilicet latriæ, & alios homines. Dico tamen, quòd etiam ponuntur præcepta aliarum virtutum, puta fortitudinis, & sobrietatis, sed committebantur instigationi superioris, puta ducū in bello ordinato pro bono cómuni, vt patet in texto, vel ex hortatione, & disciplinæ parentum, sicut actus sobrietatis; de pertinentibus verò ad alium ponuntur expressa, & directa præcepta in ipsa lege immediatè. Vltra ad illam. Quod tamen non inuenitur, &c. Negatur ista, quòd nullo modo ponatur præceptū saltem per alios proponendum, &c. Quare negatur consequentia.

Vtrum præcepta moralia veteris legis iustificarent.

Supra q. 98. ar. 2. Et infra q. 103. artic. 2. & 3. & q. 113. ar. 3.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur, quòd pręcepta moralia veteris legis iustificarent. Dicit Apostolus Ro. 2. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur; sed factores legis dicuntur, qui implent pręcepta legis, ergo pręcepta legis adimpleta iustificabant.

¶ 2 Pręterea. Leui. 18. dicitur. Custodite leges meas atque iudicia, quę faciens homo viuet in eis, sed vita spiritualis hominis est per iustitiam; ergo pręcepta legis adimpleta iustificabant.

¶ 3 Pręterea. Lex Diuina efficatior est, quàm lex humana; sed lex humana iustificat, est enim quędam iustitia in hoc, quòd pręcepta legis adimplentur, ergo pręcepta legis iustificabant.

¶ Sed cōtra est, quòd Apostolus dicit. 2. Ad Corin. 3. Littera occidit, quod secundùm Aug. in li. de spiritu, & littera.* intelligitur etiam de pręceptis moralibus, ergo pręcepta moralia non iustificabant.

*Aug. c. 4. & 14. to. 3.

¶ Hic vltimò agitur de effectu præceptorum legaliū, præsertim moralium, an scilicet iustificent.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut sanum propriè, & primò dicitur quod habet sanitatem, per posterius autem quod significat sanitatem, vel quod conseruat sanitatem. Ita iustificatio primò, & propriè dicitur ipsa factio iustitię, secundariò verò, & quasi impropriè potest dici iustificatio significatio iustitię, vel dispositio ad iustitiam.

¶ D. S. in hoc corpore plus respondet, quàm quęsitū sit. Quæritur enim tantùm de moralibus ipse autem respondet ex superabundanti, & de iudicialibus, & ceremonialibus, sub quibus cōtinentur sacramenta, de quibus etiam respondet. Et diuidit hoc corpus in tres partes in prima D. S. præmittit vnam distinctionē de illo termino quęsiti, Iustificare, in secunda respondet de iustificatione secundo modo accepta, s. impropriè, ibi. Quibus duobus, &c. tertiò de iustificatione propriè dicta, ibi. Sed si loquamur, &c. Quo ad primum notabile distinctiuū, quod innuit multiplicem intellectum quæsiti, & est tale; sicut sanum est analogū attributionis, & significat propriè, & primò quod habet sanitatem, per posterius autem quod significat sanitatem vt vrinā, vel quod conseruant sanitatem, scilicet dietam, significat enim distinctè habitudinem habentis sanitatem, alias habitudines indistinctè, & confusè, quibus oībus habitudinibus nomen, & terminus, scilicet sanitas communia sunt; ita est de iustificatione, quia dicitur propriè factio iustitiæ, &c. vt in littera.

¶ Quibus duobus modis manifestum est, quòd pręcepta legis iustificabant, inquantum scilicet disponebāt homines ad gratiam Christi iustificantem, quam etiam significabant; quia sicut dicit August. contra Faustum.* etiam vita illius populi prophetica erat, & Christi figuratiua.

*Aug. lib. 22. c. 24. in princ. to. 5.

¶ Hic consequenter D. S. iuxta prędictam distinctionem respondet, & primò iuxta secundum modum accipiendi iustificationem, scilicet secundariò, & impropriè, quæ acceptio continet duos modos partiales. Et ponit talem conclusionem primam responsiuam duobus modis, scilicet secundo, & tertio, accipiendo iustificationem impropriè, pro significatione vel dispositione, tunc præcepta legis iustificabant. Et loquitur conclusio de præceptis legis in communi, quia verificatur non solùm de moralibus sed etiam de aliis. Tota enim lex significatiua erat Christi, & ad ipsum dispositiua. Et probatur conclusio primò de iustificatione vt dicit dispositionem ad veram iustitiam. Et arguitur sic, præcepta legis disponebant homines ad gratiam Christi iustificantem, igitur conclusio vera pro vna parte, consequentia nota, antecedens patuit supra q. 68. ar. 2. quia vetus lex erat dispositio ad Christum. Secunda pars conclusionis patet, quia præcepta legis veteris significabant gratiam Christi, & non solùm ceremonialia, sed etiam vita populi erat figuratiua, quæ vita erat secūdùm moralia præcepta, igitur, &c. Et fundatur hæc probatio in auctoritate B. August. Patet ergo quomodo præcepta iustificabant impropriè, idest significabant, & disponebant ad iustitiam etiam perfectam coram Deo, & gratuitam.

¶ Sed si loquamur de iustificatione propriè dicta, sic considerandum est, quòd iustitia potest accipi prout est in habitu vel prout est in actu, & secundùm hoc iustificatio dupliciter dicitur. Vno quidem modo secundùm quòd homo fit iustus adipiscens habitum iustitię. Alio verò modo secundum quod opera iustitię operatur, & secundùm hoc iustificatio nihil aliud est, quàm iustitię executio.

Dub. 104.

¶ Hic D. S. prosequitur primum membrum prædictæ distinctionis respondendo de iustificatione propriè accepta, idest factione iustitiæ. Et circa hoc primò præmittit duo notabilia subdistinctiua illius secundi membri. Secundum ponit ibi. Iustitia autem, &c. secundò subiungit aliquas conclusiones responsiuas correspondentes, ibi. Hæc igitur, &c. Primum notabile est, quòd quia iustitia accipitur dupliciter, scilicet in habitu, & in actu, ideo etiam iustificatio dicitur dupliciter, quia iustificatio dicitur a iustitia vno modo secundùm quòd homo iustificatur per adeptionem habitus iustitiæ, Secundo modo secundum quòd est in actu, idest pro exercitio, & executione iustitiæ, vel pro actu iustitiæ exercitio, quod idem est. Consequenter cum dicit.

¶ Iustitia autem sicut, & alię virtutes potest accipi, & acquisita, & infusa, vt ex supradictis patet.* Acquisita quidem causatur ex operibus, sed infusa causatur ab ipso Deo per eius gratiam, & hęc est vera iustitia, de qua nunc loquimur, secundū quā aliquis dicitur iustus apud Deū, secūdū illud Ro. 4. Si Abraā ex operibus legis iustificatus est, habet gloriā, sed non apud Deū.

*q. 63. ar. 4.

¶ Subiungit secundum notabile subdistinctiuum præcedentis primi membri, scilicet de iustitia habituali, quia est duplex iustitia, sicut & aliæ virtutes, puta temperantia, fortitudo dicuntur dupliciter, vt patuit supra. q. 63. ar 3. & 4 scilicet acquisita, & infusa. Et ponit D. S differētiā inter eas, quia acquisita acquiritur ex operibus nostris, non autem infusa, quæ est vera iustitia, secūdùm quam quis apud Deum dicitur iustus. Et hoc ostendit ex auctoritate Apostoli. Notando, quòd de hac iustitia. s. gratuita nūc loquimur, quando quærimus, an moralia causarent vel facerent iustitiam, scilicet gratuitam, quæ meretur gloriam apud Deum.

¶ Nota, quòd gloria apud homines causatur ex operibus bonis visibilibus qualia fuerūt opera legis, & ergo Abraam ex operibus legis potuit consequi gloriam apud homines, sed gloria apud Deum, quæ est in beatitudine, acquiritur per opera beatitudini proportionata, qualia nō sunt opera nostra, nisi procedant ab habitu iustitiæ, & virtutum infusarum, quam quidem iustitiā legis opera facere non potuerunt, & ergo dicit Apostolus, quòd Abraam per opera legis non habuit gloriam apud Deum, idest per ipsa non fecit sibi debitam gloriam apud Deum.

¶ Hæc

¶ Hæc igit͛ iustitia causari nõ poterat p̄ p̄cepta moralia, q̄ sunt de actibus humanis; & s̄m hoc p̄cepta moralia iustificare non poterant iustitiam causando.

¶ Accedit ad r̄ndēdū post p̄dicta notabilia distinctiua. Et circa hoc ponit tres cõclusiones, primā iuxta secūdū notabile, secūdā iuxta primū, & hoc in speciali, ibi. Si verò &c. tertiā iterū circa primū notabile, tñ in generali de oĩbus p̄ceptis vet. leg. ibi. Si verò accipiat͛, &c. prima ergo conclusio de iustitia infusa. Præcepta moralia iustificare nõ poterāt, causando iustitiā. s. verā, q̄ est quasi pars meret͛ gloriā apud Deū, p̄bat͛ hæc, iustitia nõ potuit causari p̄ actus humanos, sed p̄cepta moralia sunt de actibus humanis, igitur, &c. Maior patet ex secūdo notabili, q̄a virtutes infusæ causant͛ a Deo p̄ eius gratiā, & nõ ex operibus nr̄is. Minor patuit supra. Et ita patet, q̄ p̄ actus quos p̄cipiebāt moralia factos, non potuit aliquis causare in se iustitiā gratuitā, & verā. An autē causarēt iustitiā acquisitā videbitur ad tertiū, q̄ sic. Sed D. S. dimittit illud mēbrū secūdi notabilis, q̄a põt haberi ex cõclusione sequēti, nā si moralia p̄cepta causabāt executionē iustitiæ, per consequens iustitiam habitualem acquisitam. Deinde cum dicit.

¶ Si verò accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic præcepta moralia iustificabant, inquantū cõtinebant id, quod est secundùm se iustum.

¶ Respõdet iuxta vnū mēbrū primi notabilis p̄ cõclusionē talē. Si accipiat͛ iustificatio p̄ executione iustitiæ, sic p̄cepta moralia iustificabāt. i. p̄cipiebāt executionē iustitiȩ. i. actus iustitiæ exercitos. Hāc cõclusionē D. S. primò p̄bat, secūdò remouet quoddā dubiū, ibi. Sed sacramēta, &c. p̄bat͛ sic, p̄cepta moralia cõtinebāt id, qd̄ est s̄m se iustū. i. p̄cipiebāt actus de se bonos, & conformes rectȩ rōni, igit͛ cõclusio vera. Antecedens patuit q̄a p̄ hoc distinguūtur moralia ab alijs p̄ceptis. Tenet cõsequētia, q̄a actus de se iusti sunt executio iustitiæ. ¶ Nota aũt, q̄ huiusmodi actus fuerūt executio p̄ opa iustitiæ saltē materialiter, & s̄m substātiā actus, & erāt opera causatiua iustitiæ acquisitȩ, sed nõ p̄cedētia ab infusa, nec eius causatiua. Et q̄ hoc sit de mente D. S. patet, quia D. S. respondet in ista conclusione iuxta primū notabile, vbi locutus est de iustitia in communi. Et s̄m cõclusionē præcedentē nõ põt intelligi de executione iustitiæ infusȩ, ergo intelligitur de executione iustitiæ acquisitæ, quo ad substantiam actus. Deinde ibi.

¶ Sed sacramenta illa veteris legis gratiam non conferebant sicut conferunt sacramenta nouȩ legis, quæ p̄pter hoc iustificare dicuntur.

¶ Remouet quoddā dubiū circa conclusionē primā secūdi notabilis circa quam dictum est, q̄ moralia præcepta non potuerūt causare iustitiam gratuitam, & infusam, posset esse dubiū, an saltem vetus lex ratione sacramentorū isto modo iustificaret, idest causaret iustitiam gratuitam. Hoc D. S. remouet, & vult, quòd q̄a ista sacramenta ve. le. gratiam non conferebant, nec per consequens isto modo iustificabant, sicut sacramenta nouæ legis. Ista enim iustitia gratiæ gratum facientis indiuiduus comes est, quia hæc est materia quarti sententiarum, & tertiæ partis D. S. ideo nunc breuiter transeundum est. Tunc ibi.

¶ Si verò accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic omnia præcepta legis iustificabant, aliter tamen & aliter; nam præcepta ceremonialia continebant quidem iustitiam secundùm se in generali, prout scilicet exhibebantur in cultum Dei; in speciali verò non continebant secundùm se iustitiam nisi ex sola determinatione legis Diuinæ. Et ideo de huiusmodi præceptis dicitur, quòd non iustificabant nisi ex deuotione, & obedientia facientium. Præcepta verò moralia, & iudicialia continebant id, quod erat secundùm se iustum vel in generali, vel etiam in speciali; sed moralia præcepta cõtinebant id, quod est secundū se iustum secundùm iustitiam generalem, quæ est omnis virtus vt dicitur in 5. Ethi.* Præcepta verò iudicialia pertinebant ad iustitiā specialem, quæ consistit circa contractus humanæ vitæ, qui sunt inter homines adinuicem.

* Arist. c. 2. tom. 5.

¶ Iuxta prædictum membrum acceptionis iustificationis vt satisfaciat non tam quæstioni, quàm quærenti, Ponit aliam conclusionem generalem comparatiuam omnium præceptorum ve. le. talem. Si accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic omnia præcepta legis iustificabant, idest omnia præcepta obligabāt ad actus iustos faciēdos. Aliter tamen, & aliter, scilicet iustos, D. S. has partes conclusionis simul declarat, scilicet quòd iustificabāt, sed aliter; & aliter, quia ceremonialia continebant, & præcipiebant actus, qui secūdùm se, scilicet absque hoc, quòd instituti essent a Deo, continebant iustitiam in generali, prout scilicet vt in litterais immolatio agni, & huiusmodi erant iusta quantum erant pro cultu Dei. Sed in quantū immolatio talis non habuit secundum se virtutem obligandi aut rationabilitatem vel iustitiam, sed solùm propter institutionem legis, & iustum erat eam fieri, quia præcepta propter causas quas Deus nouit. Præcepta verò moralia, & iudicialia continebant id, quod erat s̄m se iustum, iudicialia quidem in generali, moralia verò etiā in speciali, sed differēter, q̄a moralia cõtinebāt iustitiā in generali, & speciali generaliter. i. cõiter dictam, vt. s. quælibet virtus dicitur iustitia, q̄a moralia fuerunt de actibus omnium virtutum, vt patuit supra. Iudicialia verò continebant iustum in generali secundùm iustitiam specialem, & distinctam virtutem, quæ est circa commutationes, & contractus ad alium. Ex quibus patet conclusio, patet quoque, quòd nec præcepta nec sacramenta ve. le. iustificabant, idest non conferebant iustitiam gratuitam, & veram.

ARGVMENTVM in contrarium infert primam conclusionem secundi membri. Circa hoc argumentum nota, quod supradictum est q. 99. ar. 2. ad tertium, quia morale præceptū est, Non concupisces, & tamen hoc præceptum accidit occasionaliter, sicut expositum fuit supra. q. 98. ar. 1. ad secundum, quia videlicet gratiam non conferebat; quare sequitur, quòd moralia non iustificarent iustitia infusa, quæ concomitatur gratiam. Et hoc argumentum istud intendit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus accipit ibi iustificationem pro executione iustitiæ.

¶ Ad maiorem dico post D. S. ibidem super Apostolum, quòd iustificare dicitur tripliciter. Vno modo quantum ad reputationē vt tunc aliquis iustificari dicatur quando iustus reputatur, & secundùm hoc potest intelligi, quòd factores legis iustificabūtur, idest iusti reputabuntur, præsertim apud homines, & tamen etiā apud Deum, si opera legis ab habitu infuso procedant. Secundò accipitur iustificatio pro executione iustitiæ. Et sic iterum intelligitur auctoritas Apostoli, quia factores legis opera iustitiæ exequuntur vt dictum fuit in corpore. Tertiò accipitur quantum ad causam iustitiæ, vt scilicet ille dicatur iustificari, qui de nouo iustitiam accipit; sic non intelligitur illa maior, quia neque ceremonialia conferunt gratiam, neque moralia, sed magis vt impleantur, prærequirunt iustitiam infusam; & vt sic reputantur iusta coram Deo, &c. Minor conceditur, Ergo &c. verum, iustificabant primis duobus modis, sed non tertio modo, vt dictum fuit in corpore.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo faciens p̄cepta legis, dicitur viuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis quam lex trāsgressoribus infligebat, in quo sensu inducitur hoc Apostolo. Gal. 3.

¶ Maior intelligitur, vt Apostolus intellexit ad Galathas tertio, quia qui facit ea viuet in eis, vita præsenti, idest immunis erit a morte temporali. Et conseruabitur in vita præsenti, quia nõ incurrit pœnā mortis quā incurrunt transgressores; sed non intelligitur de vita spirituali, quæ est per gratiam, & virtutes infusas sibi connexas. Minor conceditur, sed talem iustitiam lex non cõtulit. Quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præcepta legis humanæ iustificant iustitia acquisita, de qua non quæritur ad præsens, sed solùm de iustitia, quæ est apud Deum.

¶ Maior conceditur, præsertim de lege Diuina perfecta, & tamen etiam imperfecta est efficacior, quia secundùm plura dirigit, scilicet etiam secundùm interiora, & ad altiorem finem disponit, sed non causat gratiam sicut perfecta. Ad minorem dico, quòd humana iustificat, idest causat in obedientibus iustitiam ciuilem acquisitam, sed non infusam; & hoc etiam conceditur de lege vete. hic autem quærimus de iustitia infusa, quare negatur, consequentia intelligendo de iustitia de qua quæsitū est. An causetur per præcepta moralia, &c.

Quæstio Centesimaprima.

De præceptis ceremonialibus secundùm se.

Consequenter considerandum de præceptis ceremonialibus, & primò de ipsis secundùm se. Secundò de causa eorum. Tertiò de duratione ipsorum. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, quæ sit ratio præceptorum ceremonialium. Secundò, vtrum sint figuralia. Tertiò, vtrum debuerint esse multa. Quartò de distinctione ipsorum.

¶ Postquam determinatum est de præceptis moralibus iuxta ordinem statutum quæst. præce. hic consequenter determinat de præceptis ceremonialibus, & patuit ordo ad præcedentem quæstionem, quia ceremonialia sunt determinationes moralium, & per consequens posteriora; quia autem moralia determinant in ordine ad Deum, ideo priora iudicialibus, quæ determinant in ordine ad homines, &c. Determinatur autem primò de ipsis

ceremonialibus secundùm se, secundò de causis eorum in quæstione sequenti, tertiò de duratione ipsorum, q. 103. Circa primum primò quæritur de qualitate ceremonialium præceptorum, secundò de distinctione eorum, art. 3. Quia autem ceremonialia præcepta erant res quædam, & figuræ aliarum rerum, ideo qualitas eorum potest dupliciter considerari. Vno modo inquantum sunt res quædam, & de hoc inquiritur ar. 1. Alio modo inquantum sunt figura, & signa aliarum rerum, & sic inquiritur qualitas eorum, ar. 2. Vel in primo articulo quæritur de qualitate, vel ratione essentiali. In secundo de aliqua proprietate consequente, & ratione accidentali, ut patebit.

Vtrum ratio præceptorum ceremonialium in hoc consistat, quòd pertinent ad cultum Dei.

Sup. q. 99. ar. 3. Et infra qó. 104. arti. 1. & q. 108. arti. 2. co Et a. 2. q. 122 arti. 1. ad 3. Et quol. 2. a. 1. Et quol. 4. ar. 13.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd ratio præceptorum ceremonialium non in hoc consistat, quòd pertinent ad cultum Dei. In lege enim veteri dantur Iudæis quædam præcepta de abstinentia ciborum, vt patet Leui. 11. & etiam de abstinendo ab aliquibus vestimentis, secundùm illud Leuit. 19. Vestem quæ ex duobus texta est non indueris; & iterum, quod præcipitur. Numeri 15. Vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum; sed huiusmodi non sunt præcepta moralia, quia non manent in noua lege; nec etiam iudicialia, quia non pertinent ad iudicium faciendum inter homines, ergo sunt ceremonialia; sed in nullo pertinere videntur ad cultum Dei; ergo non est ceremonialium præceptorũ ratio, quòd pertineant ad cultum Dei.

¶ 2 Præt. Dicunt quidã, quòd præcepta ceremonialia dicuntur illa quæ pertinent ad solemnitates, quasi dicerentur a cereis qui in solemnitatibus accẽduntur; sed multa alia sunt pertinentia ad cultum Dei præter solemnitates; ergo non uidetur, quòd legis præcepta ceremonialia ea ratione dicantur, quia pertinent ad cultũ Dei.

¶ 3 Præt. Secũdùm quosdam præcepta ceremonialia dicuntur quasi normę. i. regulæ salutis, nam cherę in Gręco idem est, quod salus; sed omnia præcepta legis sunt regulæ salutis, & non solùm illa quæ pertinent ad Dei cultum; ergo non solùm illa præcepta dicuntur ceremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei.

¶ 4 Præt. Rabi Moyses dicit, quòd præcepta ceremonialia dicuntur, quorum ratio non est manifesta, sed multa pertinentia ad cultum Dei habent rationem manifestam; sicut sabbati obseruatio, & celebratio phasæ, & scenophegię, & multorum aliorum, quorum ratio assignatur in lege; ergo ceremonialia non sunt, quę pertinẽt ad cultum Dei.

¶ Sed cont. est, quod dicitur Exo. 18. Esto populo in his, quæ ad Deum pertinent, ostendasque populo ceremonias, & ritum colendi.

¶ Hic primò Doct. Sanct. inquirit de qualitate ceremonialiũ, vt res sunt, vel magis de ratione essentiali, & propria, & quærit, an ratio &c.

¶ Et nota, quòd quia præceptum est quoddam dictamen practicum obligatorium ad opus necessariò faciẽdum, ut patuit supra, ideo præcepta habẽt suam qualitatem essentialem, & distinctionem atque speciem ex materia, uel actu præcepto. Et secundũ differentiam, & uniuersam qualitatem actuum, est diuersa rõ, & species præceptorum, & ergo sicut rõ, & species atq; conceptus differẽtialis moraliũ stat in hoc, quòd sunt de actibus, qui sunt de lege naturæ aliqualiter, ut patuit sup. q. 100. artic. 1. Ita & hic quæritur, an propria rõ. i. propius conceptus ceremonialium sumat in habitudine ad cultum diuinum; dictum est enim sup q. 1. art. 3. & sępius, quòd quædam res accipiunt propriam rõnẽ ex aliquo extrinseco. sic & præcepta habent suam distinctionem ab obiectis. i. materijs, & actibus de quibus sunt. Quæritur igitur de ratione rei. i. de ratione præcepti ceremonialium, an sit esse præceptiuũ cultus Diuini, & non quęritur de rõne nominis propter quid, vel unde sit, quòd hoc nomen est impositũ ad significandũ cultum Diuinum. Sed quæritur de ratione, & quid rei præcepti ceremonialis. An scilicet si quis uelit definire pręceptum ceremoniale, habeat dicere, quòd est præceptiuum, & ordinatiuum cultus Diuini; sicut si velit distincte dicere quid morale præceptũ, habet dicere, quòd pertinet ad actus qui sunt de dictamine rationis naturalis aliqualiter. Ex obiecto enim præceptum habet differentiam, & propriã rõnem &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * ceremonialia præcepta determinant præcepta moralia in ordine ad Deum; sicut iudicialia determinãt præcepta moralia in ordine ad proximum. Homo autem ordinatur ad Deum per debitum cultum, & ideo ceremonialia propriè dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinẽt.

* q. 99. ar. 3.

¶ Conclusio responsiua habetur talis ex hoc corpore. Ceremonialia propriè dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent, idest ratio eorum pręceptorum in hoc consistit, quòd pertinent ad cultum Dei. i. obligãt ad cultum Dei. Hanc conclusionem D. S. probat dupliciter, primò ratione sumpta ex obiecto, secundò ratione ex quid nominis, ibi. Ratio autem &c. primò sic. Ceremonialia determinant moralia in ordine ad Deum, ordinando uidelicet hominem ad Deum, sed homo ordinatur ad Deum per debitum cultum; igitur sequitur conclusio. Maior patet ex differentia ceremonialium a iudicialibus, quia iuxta supradicta quæst. 99. articu. 4. sicut iudicialia determinant moralia in ordine ad proximum, ita ceremonialia ad Deum, scilicet illud morale, quod est de Deo colendo in communi, quia ceremonialia determinant modum colẽdi in particulari. Minorem Doct. Sanct. relinquit notam, & patet de se, quia homo non potest ordinari per determinationem moralium ad Deum, ut ipse præcipiat, & ipsum regat, sed ut sibi bene subsit, & seruiat, sicut decet creaturam respectu Creatoris, & suam subiectionem, & seruitutem profiteatur aliquibus exterioribus signis; sed talis protestatio est cultus Diuinus, ideo minor vera, quia videlicet moralia ordinant hominem in Deum non determinando modum colendi ipsum exteriori cultu, sed ceremonialia sunt huiusmodi determinationes; patet igitur conclusio, quòd præceptum ceremoniale est hoc, quòd determinat modum colẽdi Deũ, & in hoc stat eius ratio. Deinde ibi.

¶ Ratio autem huius nominis posita est supra* vbi pręcepta ceremonialia ab alijs sunt distincta.

* q. 99. ar. 3.

¶ Subiungit uirtualiter secundam rationem pro conclusione sumptam ex ratione nominis ceremoniæ, de qua supra dictũ fuit q. 99. ar. 4. Doct. San. enim manet hic in ista ratione nominis ibidem assignata plus quàm in rationibus ab alijs assignatis, ut patebit in solutionibus; & potest ex ea sic argui, Ceremonialia dicuntur quasi de ceremonia, sed ceremonia idem est, quod cultus; igitur &c. Maior nota, minor patet ex ratione nominis.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium, quod pro eodem habet ceremonias, & ritum colendi, & per consequens præcepta ceremonialia dicuntur; quia sunt de pertinẽtibus ad cultum Diuinum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ad cultum Dei pertinent non solùm sacrificia, & alia huiusmodi, quæ immediatè ad Deum ordinari dicuntur, sed etiam debita præparatio colentium Deum ad cultum ipsius, sicut etiã in aliis quæcunque sunt præparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta quæ dantur in lege de uestibus, & cibis colentium Deũ, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam præparationẽ ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei; sicut etiam specialibus obseruantiis aliqui utuntur, qui sunt in ministerio regis; vnde etiam sub pręceptis ceremonialibus continentur.

¶ Conceditur quòd assumitur vsque ibi. Sed in nullo pertinere uidetur ad cultum Dei; ista enim negatur, quia & præparatio, quæ fit per uestes, & cibos pertinet ad cultũ Dei; & ratio est, quia præparatoria ad finem, ut sic cadunt sub præceptis eiusdem rationis cum præcepto Diuino; sicut & media præparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine, ut patuit supra quæstio. 8. articu. secundo, ad tertium, quæ autem dicantur sacrificia, patebit articu. quarto.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa expositio nominis non uidetur esse multum conueniens, præsertim cũ non multum inueniatur in lege, quòd in solemnitatibus cerei accenderentur, sed in ipso etiam candelabro lucernæ cum oleo oliuarum pręparabantur, ut patet Leui. 24. Nihilominus tamen potest dici, quòd in solemnitatibus omnia alia quæ pertinebant ad cultum Dei diligentius obseruabantur, & secundùm hoc in obseruatione solemnitatum, omnia ceremonialia includuntur.

¶ Dicitur dupliciter, primò non admittimus illam expositionem nominis ceremoniæ, sed eam de qua dictum est in corpore. Et ratio huius non admissionis habet in solutione, quia nõ utebãtur Iudęi cereis tanquam præcipuis luminaribus.

¶ Et nota, quòd si ceremonialia dicerentur, quia perti-

nent ad solemnitates, tunc ceremonialia non extenderēt se adequatè ad omnem cultum, quia non solùm colebatur Deus in solēnitatibus, sed & alijs temporibus, & ad hoc tendit argumentum.

¶Secundò dicitur, quòd admissa illa expositione nominis, tunc ceremonialia dicuntur a solemnitatibus anthonomasticè, sed nō adequatè, quia s. in solemnitatibus præcipuè seruabantur q̄ pertinent ad cultum Dei, licet non solùm ad ea quę in solemnitatibus agebantur se extenderent, sed ad omnem cultum. Ad minorem, vera est, tamen in solemnitatibus maximè seruabantur, quæ sunt cultus Diuini, quare negatur consequentia, quia nec a solemnitate dicuntur ceremonialia, nisi quia tunc fit p̄cipuè cultus diuinus.

¶Nota tamen, quòd Catholicon & communiter grammatici etiam moderni, sequuntur illam expositionem tacitam in hoc argumento, sed patet ratio efficax in ista solutione, quare non sit multum conueniens.

¶Ad tertium dicendum, quòd nec illa expositio nominis uidetur esse multum conueniens. Nomen enim ceremoniæ non est Græcum, sed latinum. Potest dici tamē quòd cum salus hominis sit a Deo, præcipua illa præcepta uidentur esse salutis regulæ, quæ hominem ordinant ad Deum, quę sic ceremonialia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent.

¶Ad maiorē dupliciter, primò declaratur illa expositio nominis, quia ceremoniæ est nomen latinum, & per consequens nō est exponendum Græcè. Secundò admissa illa expositione dicitur, q̄ esto dicantur quasi regulæ salutis, quia quæ pertinent ad Dei cultum maximè sunt regulæ salutis, quia salus hominis est a Deo.

¶Ad minorem, vera, sed tamen quę immediatè ordināt ad Deū sunt regulę salutis anthonomasticè, quare negatur consequentia.

¶Ad quartum dicendum, quòd illa ratio ceremonialium est quodammodo probabilis, nō quòd ex eo dicantur ceremonialia, quia eorum ratio non est manifesta, sed hoc est quoddam consequens; quia enim præcepta ad cultum Dei pertinentia oportet esse figuralia, ut infra dicetur,* inde est, quòd eorum ratio non est a Deo manifesta.

*Ar. seq.

¶Ad maiorem dico, q̄ potest intelligi dupliciter. Vno modo, q̄ non esse manifestum etiā in ratione figuræ, sit ratio essentialis pręceptorum ceremonialium; secūdò potest intelligi, quòd ratio immanifesti sequatur per se rationem ceremonialiū, & sit quasi quædam proprietas consequens per se rationem, quæ est esse de cultu Diuino (quia enim cultus est figuralis; ideo sunt immanifesta) & sic conceditur maior. Sicut si ratio hominis dicatur esse risibile, q̄d risibile consequitur hominem ratione essentialis definitionis.

¶Ad minorem, dico quòd ratio horum commemoratiua est manifesta, & ponitur in lege, sed nō assignatur ratio figuralis secundùm quam sunt omnia immanifesta, ut intendit Rabi Moyses Leuitici 24. Dictum enim fuit sup. q. 100. ar. 5. ad secundum, q̄ huiusmodi solemnitates habuerūt rationem commemoratiui, & præfiguratiui, quare negatur consequentia &c.

Vtrum præcepta ceremonialia sint figuralia.

V

Infra q. 103 art. 1. cor. & q. 104. art. 2. & locis ibidē citatis

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd præcepta ceremonialia non sint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuslibet Doctoris, vt sic pronunciet vt de facili intelligi possit; sicut Augu. dicit in 4. de doct. Christia.* & hoc maximè uidetur esse necessarium in legislatore, quia præcepta legis populo proponuntur; vnde lex debet esse manifesta, ut Isido. dicit;* si igitur percepta ceremonialia data sint in alicuius rei figuram, videtur inconuenienter tradidisse huiusmodi præcepta Moyses, non exponens quid figurarent.

* Aug. c. 4. & c. 10. l. 4.

* Isid. lib. 5. ca. 21.

¶ 2 Præt. Ea quę in cultu Dei aguntur maximè debent honestatem habere, sed facere aliqua facta ad aliqua representanda, videtur esse theatricum, siue poeticum. In theatris enim representabantur olim per aliqua quæ ibi ingerebantur quædam aliorum facta; hoc uidetur quòd huiusmodi non debeant fieri ad cultum Dei, sed ceremonialia ordinantur ad cultum Dei, ut dictum est;* ergo ceremonialia non debent esse figuralia.

* Ar. prec.

¶ 3 Præte. Augu. dicit in enchiridion,* quòd Deus maximè colitur fide, spe, & charitate, sed præcepta, quæ dantur de fide, spe & charitate, non sunt figuralia; ergo præcepta ceremonialia non debent esse figuralia.

* Aug. ca. 3. in princip. tom. 3.

¶ 4 Pręt. Dominus dicit Io. 4. Spiritus est Deus, & eos, qui adorāt eum, in spiritu, & veritate adorare oportet, sed figura non est ipsa ueritas, immo contra se inuicē diuiduntur; ergo ceremonialia, quę pertinent ad cultum Dei, non debent esse figuralia.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit ad col. 2. Nemo iudicet uos in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum.

¶Hic consequenter. D. S. inquirit de proprietate, & qualitate, q̄ non constituit præcepta ceremonialia in ratione specifica, sed eā consequitur, vt patuit ad quartum præcedentis ar. s. de esse figuratiuo. Ex hoc enim, quòd ceremonialia fuerūt circa talem cultum exteriorem coniunctum tali interiori cultui, sequitur, quòd erant figuratiua s. ratione cultus præcepti; vnde consistere circa cultum Diuinum est propria essentialis ratio, ut dictum est; sed esse figuratiuum principaliter est ratio accidentalis, propria tamen; & esse circa Diuinum cultum dicit habitudinem præcepti ad propriū obiectum; sed esse figuratiuum dicit habitudinem præcepti cum materia ad aliquod futurum representatiuum.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictū est,* præcepta ceremonialia dicuntur, quæ ordinantur ad cultum Dei. Est autem duplex cultus Dei, interior & exterior, cum enim homo sit compositus ex anima, & corpore, vtrunque debet applicari ad colēdum Deum, vt s. anima colat interiori cultu, & corpus exteriori; vnde dicitur in Psal. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum; & sicut corpus ordinatur in Deum per animam, ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Cōsistit autem interior cultus in hoc, quòd anima coniungatur Deo per intellectum, & affectum, & ideo secundū quòd diuersimodè intellectus, & affectus colētis Deum Deo rectè coniungitur, secundùm hoc diuersimodè exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur.

* Ar. prec.

¶Doct. Sanct. plus respondet, quàm quæsitum expetat explicitè, nō solùm de cultu veteris legis, sed etiam de cultu nouæ legis, & etiam de cultu gloriæ; vnde primò ponit fundamentum omnium harum responsionum, secundò subiungit ipsas responsiones, ibi: In statu enim &c. Quo ad primum ponit talē conclusionē fundamentalē in hac materia. Secundum q̄ intellectus, & affectus colētis Deum Deo rectè coniungitur secūdùm hoc diuersimodè exteriores actus hominis ab cultum Dei applicantur (.i. secundū diuersitatē interioris cultus, vel secundū diuersam conditionē interioris est diuersitas in exteriori) Probatur supponendo in principio corporis, q̄ ceremonialia ordinantur ad cultum Dei, & tūc huius D. S. vult respondere de omni cultu, an sit figuratiuus, ita q̄ hoc suppositum dicat rationem quare D. S. plus respondet, quàm quæsitum explicitè quærat; quia tantū quærit de præceptis ceremonialibus per quæ intelliguntur præcepta legalia. s. ve. le. Et vult q̄ responsio danda sit uniuersaliter de omni cultu, quia ceremonialia dicūtur, quia de cultu Dei; probatur ergo ista cōclusio. Duplex est cultus Dei, exterior, & interior, & exterior ordinatur ad interiorem, qui consistit in hoc, q̄ anima coniungitur Deo per intellectū, & affectum, igitur sequitur conclusio. ¶Tenet cōsequentia extra literā, quia oportet media esse proportionata finis; igitur si interior est finis exterioris, q̄ in ipsum ordinatur, sequitur bn̄ cōclusio ex hoc antecedēte. Antecedens probatur in litera pro prima parte, quia homo est cōpositus ex anima, & corpore, & utrunque &c. vt in litera. Secūda pars antecedētis probatur, quia interior cultus tendit animæ, & exterior corpori, sed corpus ordinatur ad animam; igitur exterior ad interiorē. Tertia pars relinquitur nota, quia intellectus, & affectus sunt potētię interiores propriè animæ rationalis &c. ¶Nota q̄ in ista probatione antecedentis, fundatur q̄ Nyder ponit primò præcepto. c. 6. de cultu Dei per corpus &c.

¶In statu enim futuræ beatitudinis intellectus humanus ipsam Diuinam veritatem in seipso intuebitur, & iō exterior cultus non consistet in aliqua figura, sed solùm in laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione, & affectione, secundùm illud Esaiæ. 51. gaudium, & lętitia inuenientur in ea gratiarum actio, & vox laudis.

¶Hic consequenter. D. S. præmisso fundamēto huius materiæ, subsumit, & respondet tribus conclusionibus, secundùm quòd est triplex cultus Dei, primò de cultu gloriæ, secundò de cultu p̄sentis vitæ, primò q̄tum ad statum vete. le. ibi. In statu autē &c. tertiò q̄tum ad statum nouæ legis, ibi. Sed in statu &c. Prima ergo cōclusio est ista. In statu futuræ beatitudinis cultus exterior nō consistit in aliqua figura, sed in laude Dei, quæ procedit &c. vt in fine literæ, probatur assumendo conclusionem fundamentalem pro maiori. Secundum quòd intellectus &c. (Minor in litera &c.) sed in statu futuræ beatitudinis intellectus ipsam ueritatem in seipsam intuebitur, igitur conclusio vera, præmissæ patēt. Maior ex dictis.

In coquent.

Minor

Minor ſupponit,& confirmat iſta concluſio auctoritate Eſa.&c.

¶Nota quòd interior cultus in patria erit circa virtutem in ſe. Et ergo non oportet cultum interiorem repreſentare tanquàm diſtantem a veritate per aliqua exteriora ſigna, ſed ex interiori beatitudine,& cognitione procedit actus exterior ſecundùm proportionem ad interiorem. Ex cognitione autem ad ſummum bonum, non poteſt procedere, niſi gaudium, & letitia;& ergo exterior cultus ſunt actus exteriores interiori beatitudini correſpondentes, ſ.viſioni,& fruitioni. Qualiter.n.aliquis interius eſt diſpoſitus taliter exterius operatur. Conſequenter cum dicit.

¶In ſtatu autem præſentis vitæ non poſſumus Diuinam veritatem in ſeipſa intueri; ſed oportet, quòd radius Diuinæ ueritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibilibus figuris; ſicut Dionyſius dicit primo capitulo ce.hiera.* diuerſimodè tamen ſecundùm diuerſum ſtatum cognitionis humanæ. In ueteri enim lege neque ipſa Diuina ueritas in ſeipſa manifeſta erat, neque etiam adhuc propalata erat uia ad hoc perueniendi; ſicut Apoſtolus dicit * ad Heb. 7. Et ideo oportebat exteriorem cultũ vet. le. non ſolùm eſſe figuratiuum futuræ veritatis manifeſtandæ in patria, ſed etiam eſſe figuratiuum Chriſti, qui eſt uia ducens ad illam patriæ veritatem.

* Ca.1.circa medi.

* Heb.7.

¶ Subſumit ſecundò ſub concluſione fundamentali, & infert concluſionem reſponſiuam directè ad quæſitum, & ſecundam. Oportet exteriorem cultum veteris legis non ſolùm &c. vt in fine literæ, probatur. Secundum &c. vt dicebat concluſio fundamẽtalis; ſed in præſentis vitæ ſtatu non poſſumus veritatem in ſeipſa intueri,& in veteri lege, neque ipſa veritas Diuina in ſeipſa manifeſta erat, neque etiam adhuc via (ſcilicet Chriſtus) propalata ad hoc perueniendum; igitur ſequitur concluſio, quòd vtrunque oportuit præfigurari tanquàm diſtans,& futurum in cognitione. Maior patuit. Minor patet auctoritatibus Dionyſij, & Apoſtoli in quibus fundatur.

Omnia per ſe credita uidebũtur in Diuina eſſentia.

¶Nota circa iſtam minorem, quòd per veritatem intuendam in patria, quæ hic non poteſt intueri, intelligitur ipſa veritas per eſſentiam, ſcilicet diuina eſſentia, in qua omnia figurata in veteri lege,& in ſacramentis nouę legis clarè uidebuntur; ſicut etiam omnia credita principalia, & per ſe.ſ.articuli fidei, & ergo talis veritas non fuit cognita in ve.le. nec uia ad cognoſcendum, ſcilicet Chriſtus, ideo vtrunque oportuit præfigurare, & intellectum per ſenſibilia exteriora manuducere, & ſic fuit cultus exterior duplicíter figuratiuus, Vide de iam dictis, ſcilicet quomodo omnia hic credita, & figurata uidebuntur in Diuina eſſentia Capr.in 4. diſtin.10.q.4.in ſolutionibus argumentorum contra ſecundã concluſionem. De hoc etiam Scotus habet aliquid in tertio diſtin.31. ad tertium, vbi dicit quòd credibilia ſunt in duplici differentia Quædam enim ſunt quorum uiſio per ſe pertinet ad beatitudinẽ. ſicut eſt viſio Trinitatis,& talia ſunt ſcibilia extendendo ſcire,& ſunt viſibilia extendendo uidere. Et de iſtis per ſe intelligendum eſt, quòd fidei ſuccedit uiſio. Alia ſunt quorum viſio aliquo modo pertinet ad beatitudinem, non tamen eſſentialiter, quę etiam non ſunt ſcibilia, quia ſunt quædam facta temporalia, ſicut ſunt credibilia de incarnatione;& de talibus concomitanter ſuccedit fidei uiſio, non tamen rei in ſe, quia non uidetur in patria Chriſtus in cruce, nec in vtero virginis, ſed in verbo. Alia ſunt, nec vnquàm uiſibilia, quia nec ſcibilia, quia facta temporalia, nec pertinentia ad beatitudinem principaliter, nec concomitanter, cuiuſmodi ſunt aliqua uera pertinentia ad actus humanos; de talibus autem ſi quis uiator haberet fidem poteſt cõcedi, quòd in illo poteſt manere fides. Hæc ille,& bene ad propoſitum ſaltem quo ad duo membra. Conſequenter ibi.

Capreolus

Scotus.

¶Sed in ſtatu nouæ legis hæc via iam eſt reuelata; vnde hanc præfigurari non oportet, ſicut futuram; ſed cõmemorari oportet per modum præteriti, vel præſentis, ſed ſolùm oportet præfigurari futuram ueritatem glorię nondum reuelatam.

¶Subiungit tertiam concluſionem de cultu nouæ legis quam primò probat ratione, ſecundò confirmat ipſam cum concluſione præcedenti auctoritate, ibi. Et hoc eſt &c. Concluſio ergo eſt talis. Cultus exterior nouæ legis non eſt figuralis reſpectu viæ, ſed eius commemoratiuus, ſed ſolùm oportet præfigurari &c. ut in fine literæ; probatur iterum aſſumendo concluſionem fundamentalem, vt prius, ſed in ſtatu nouæ legis via eſt iam reuelata, ſcilicet Chriſtus, ſed nondum ueritas in ſeipſa manifeſta eſt; ſicut nec in ve.le. igitur concluſio iſta uera. Maior patuit. Minor ſimiliter nota eſt, quia Chriſtus iam uenit, & docuit expreſſam uiam; ſed donec hic ſumus, uidemus per ſpeculum. Et de materia huius concluſionis magis infra quæſt. 106 artic. 4. quia poſt nouam legem non ueniet alia lex de maioribus credendis, uel agendis,& per cõſequens, hæc lex non eſt figura alterius legis, ſicut uetus fuit, in cuius ceremonijs (vt patebit) repreſentabantur ea quæ expreſsè habet noua lex, ſed tamen quæ agimus in eccleſia nunc ſunt imago eorum, quæ in eccleſia triumphante aguntur. Deinde ibi.

¶Et hoc eſt, quod Apoſtolus dicit * ad Heb. 10. Vmbram habet lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. Vmbra enim minus eſt, quàm imago; tanquàm imago pertineat ad nouam legem, vmbra verò ad veterem.

* Heb.10.

¶ Confirmat vltimas duas concluſiones auctoritate Apoſtoli quo ad hoc, quòd utraque eſt figuratiua reſpectu futuri ſtatus, & gloriæ, quæ tamen expreſſius figuratur per nouam legem, quam veterem.

¶ Vnde nota Doct. Sanct. ibidem in poſtilla, quòd ad bona cœleſtia vetus lex ſe habuit ſicut vmbra ad corpus, ſed noua lex ſicut imago. Vmbra autem, & imago quantum ad hoc conueniunt, quòd utrunque repreſentat, ſed vmbra in communi, imago verò in particulari,& quãtum ad naturam indiuidui, & in ſpeciali. Sic etiam noua lex quantum ad bona futura repreſentat, primò, quia in uerbis noui teſtamenti ſit expreſſa mentio de bonis futuris,& promiſſio, non autem in ueteri, ſed tantùm de carnalibus. Secundò, quia uirtus noui teſtamenti conſiſtit in charitate, q̃ eſt plenitudo legis, & iſta charitas, licet ſit imperfecta ratione fidei cui inhæret, tamen eſt ſimilis charitati patriæ. Vnde lex noua dicitur lex amoris,& ideo dicitur imago, quia habet ſimilitudinem expreſſam bonorum futurorum. Sed lex uetus illam repreſentat per quædam carnalia,& valde a remotis;& ergo dicit vmbra, hæc ille. Ex quibus patet intellectus auctoritatis, & quorundam aliorum hic dictorum. Patet & reſponſio ad quæſitum, ꝙ ceremonialia ſunt figuratiua ratione cultus, de quo ſunt, & hoc Doctor Sanct. innuit in ſuppoſitione in principio corporis.

¶Confirmatur ſecunda concluſio reſpõſiua argumento in cõtrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd Apoſtolus tangit ceremonialia, quæ tangebant totum populum. ſ. obſeruantias,& ſacra, ut patebit ar. ſequenti,& vult, ꝙ nemo debeat condẽnare Colloſenſes, quòd hæc nõ obſeruant, quia ſunt umbræ futurorum. ſ. Chriſti,& ideo veniente veritate debent ceſſare;& per hoc patet, quòd ceremonialia ueteris legis ſunt figuratiua etiam viæ,& patriæ, vt voluit ſecunda concluſio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Diuina nõ ſunt reuelanda hominibus, niſi ſecundùm eorum capacitatem, alioquin daretur eis præcipitij materia, dum contemnerent, quæ capere non poſſent; & ideo vtilius fuit vt ſub quodam figurarum velamine Diuina miſteria rudi populo traderentur, ut ſic ſaltem ea implicitè cognoſcerent, dum illis figuris deſeruirent ad honorem Dei.

¶Ad maiorem, conceditur primò de cõmuni lege, ſecundò conceditur ſi capacitas auditoris patiat. Et tertiò dico, quòd in rebus Diuinis non potuit ſtatim fieri perfecta doctrinatio, & clara, ꝓpter eius periculum cauẽdum, ne daretur præcipitij materia; quia ſi res profundæ proponerentur, nõ caperent rudes,& totaliter reſilirẽt. Melius ergo fuit Diuina primò tradi ſub umbra, ut implicitè ſaltem cognoſcerent, quàm tradere Diuina clarè per quod omnino reſilirent. Vltra,& hoc &c. Dico quòd non fuit neceſſarium in legiſlatore Diuina prima, immo melius fuit tradere obſcura, & umbratica, ut patuit, & dico, quòd lex humana præſertim debet eſſe manifeſta, ſed non Diuina data rudi populo, qui manifeſtè,& in ſe, tradita capere non potuit,& Iſidorus loquitur de lege humana. Vltra. Si igitur &c. Dico quòd ſic. Sed negatur illa. Videtur inconuenienter &c. quia tempus, & ruditas non patiebantur, ut eis Diuina exponerentur propter pericula uitanda, ut dictum eſt. Et præterea Auguſtinus, ibidem loquitur de Doctore eccleſiaſtico nouæ legis, talis enim dẽt clarè docere, afficere,& mouere, ut patet intuenti. Secus de legiſlatore ve.le.&c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut poetica non capiuntur a ratione humana propter defectum veritatis qui eſt in eis; ita etiam ratio humana perfectè capere non poteſt Diuina propter excedentem ipſorum veritatem,& ideo utrobique opus eſt repreſentatione per ſenſibiles figuras.

¶ Maior conceditur. Minor diſtinguitur, quia facere aliqua facta ad repreſentandum uanitates,& pleruͤque turpitudines pręteritas, propter defectũ ueritatis in huiuſmodi repreſentatis, hoc eſt poeticum, ſed factis repreſentare ueritatem Diuinã, ſuper excedentem in ſui puritate capacitatem hominum, hoc non eſt poeticum, ſed Diuinæ d gnationis.

¶ Vltra dico, quòd in theatris fiebant repreſentationes primo modo; Ergo &c. uerum, non debent fieri in cultu Diuino ea ratione, qua in theatris. Conceditur ſubſumpta; ergo &c. verum, non ſunt figuralia ſicut poetica, ſed tamen alio modo, ut dictum eſt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de cultu interiori, ad quem tamen ordinari oportet exteriorem cultum, vt dictum est; * Et similiter dicendum est ad quartum, quia per Christum homines plenius ad spiritualem Dei cultum sunt introducti.

*In corpor.

¶ Augustinus intelligitur in maiori de cultu interiori, talis n. procedit immediatè ex fide, spe, & charitate, & præcipitur pceptis moralibus, quę sunt de istis virtutibus, sed fide, spe, & charitate nō colitur cultu exteriori saltem immediatè, & elicitiuè, & talis cultus exterior, & sm determinatū modum pręcipit præceptis ceremonialibus, & habet ordinari in interiorem cultū, & sm eius cōditioné variat, vt patuit. Minor cōcedit, sed negat cōsequētia, qa præcepta de cultu exteriori sunt figuralia s. ratione ipsius cultus.

¶ Ad quartum. Maior vera, sed loquitur Chrs de adoratione nouæ legis interiori, & spirituali, in quam per grām suam fideles inducturus erat, & talis adoratio spūalis est in veritate viæ, sed nō in figura patriæ. Sed adoratio veteris legis exterior non fuit in veritate, ita q non haberet figuram duplicem adiunctam. Erat quidem vera secundùm illum statum, sed non plena, & spiritualis, sed dupliciter figuratiuus. Minor conceditur respectu eiusdem; qa figura alicuius veritatis non est veritas figurata, potest tamē in se esse quoddam verum imperfectum, sic cultus illius temporis fuit verus cultus, sicut & bonus secundùm quid, sed non verus veritatę perfecta viæ, vel patriæ quam designabat. Negatur consequentia de ceremonialibus, quę sunt de cultu exteriori veteris legis, Et ita habetur ex istis solutionibus, quòd ceremonialia fuerunt de exteriori cultu, & ratione illius sunt vel magis fuerunt figuralia; sed interior cultus etiam pro statu veteri nō fuit figuratiuus, quia spiritualis, & præterea, quia secundùm interiorem verum cultum pertinebant ad nouam legem.

Vtrum debuerunt esse multa ceremonialia præcepta.

X
q. dist. 1. 3. 4. et 5 c. 3 ad 2. Et Ro. 5. lec. 6. c. 1.
*Ar. 1. & 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non debuerunt esse multa ceremonialia præcepta. Ea enim quæ sunt ad finem debent esse fini proportionata; sed ceremonialia præcepta sicut dictum est, * ordinantur ad cultum Dei, & in figuram Christi, est autem vnus Deus a quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus p quem omnia, vt dicitur primæ ad Corinth. 8. ergo ceremonialia non debuerunt multiplicari.

¶ 2 Præt. Multitudo ceremonialium præceptorum, transgressionis erat occasio, secundùm illud, quod dicit Petrus actuum. 15. Quid tentatis Deum, imponere iugū super ceruicem discipulorum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus? sed transgressio diuinorum præceptorum contrariatur humanæ saluti; cum igitur lex omnis debeat saluti congruere hominum, vt Isido. dicit * videtur quòd non debuerunt multa præcepta ceremonialia dari.

*Li 5. Ethimo. cap. 3. & 21.

¶ 3 Præte. Præcepta ceremonialia pertinebant ad cultum Dei exteriorem, & corporalem, vt dictum est, * sed huiusmodi cultum corporalem lex debebatur diminuere, quia ordinabat ad Christum, qui docuit homines Deum colere in spiritu, & veritate, vt habetur * Io. 4. non ergo debuerunt multa præcepta ceremonialia dari.

*Ar. prae.
*Ioan. 4.

¶ Sed cont. est, quod dicitur * Oseę. 8. Scribam eis multiplices leges meas, * & Iob. 11. Vt ostenderem tibi secreta sapientiæ, q multiplex sit lex eius.

*Osee 8.
*Iob. 11.

¶ Hic agitur de distinctione ceremonialium, & primò inquiritur ratio multiplicationis eorum, secundò ostenditur ratio diuisionis eorum art sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est; * omnis lex alicui populo datur. In populo autē duo genera hominum continentur, quidam proni ad malū, qui sunt per præcepta legis coercendi, vt supra dictum est, * quidam habentes inclinationem ad bonum, vel ex natura, vel ex consuetudine, vel etiam ex gratia, & tales sunt per legis præceptum instruendi, & in melius promouendi.

*q. 90. ar. 3. & 3. q. 96 artic. 1.
*q. 95. ar. 1.

¶ Conclusionem tisiuam. D. S. intendit talem in hoc corpore, q suppleret formaliter. Debuerunt esse multa præcepta ceremonialia, probatur supponendo, ut in principio corporis fundamētū ex supradictis. q. 90 ar. 2. & 3. & q. 96 artic. 1. q omnis lex alicui populo. l. perfectę multitudini datur. Hoc supposito stante, arguitur sic pro conclusione. In omni populo duo genera hominum continētur &c. vt in littera, sed quantum ad utrunque genus hominum expediebat præcepta ceremonialia in veteri lege multiplicari; igitur conclusio vera, quæ iuxta intellectum minoris intelligenda est de debito expedientiæ, & congrui &c. Huius rationis. D. S. ponit primò maiorem, secundò minorem, ibi. Quātum igit ad &c. Maior ergo quo ad hoc, quòd mali sint coercendi per legem, patuit sup. q. 95. art. 1. Quod autem boni sint in melius promouendi potest haberi ex dictis sup. q. 91. artic. 4. q autem in omni populo sint mali, & boni relinquitur notum. Consequenter cum dicit.

¶ Quantum igitur ad utrunque genus hominum expediebat præcepta ceremonialia in ueteri lege multiplicari. Erant enim in illo populo aliqui ad idolatriā proni, & ideo necesse erat, vt ab idolatriæ cultu per præcepta ceremonialia reuocarentur ad cultum Dei, & quia multipliciter homines idolatrię deseruiebant, oportebat econtrario multa institui ad singula reprimenda.

¶ Subiungit minorē, cuius primò probat primam partem, secūdò secundam ibi. Ex parte verò &c. Primam partem probat duplici medio, secundum ponit ibi. Et iterum &c. Quo ad primum arguitur sic, s. quo ad malos supponendo, q in populo illo erāt aliqui ad idolatriam proni, & hi erant mali. Tunc sic. Necesse erat, vt ab idolatriæ &c. ut in littera, sed multipliciter idolatriæ seruiebant; igitur oportebat econtrario multa institui ad singula reprimenda, & per consequens propter malos oportuit ponere multa ceremonialia. Deinde cum dicit.

¶ Et iterum multa talibus imponi, ut quasi onerati ex his, quæ ad cultum Dei impenderent, non vacarent idolatriæ deseruire.

¶ Probat secundò eandem primam partem minoris clarè in littera.

¶ Ex parte uerò eorum, quæ erant proni ad bonum, etiam necessaria fuit multiplicatio ceremonialium præceptorum, tum quia per hoc diuersimodè mens eorum referebatur in Deum, & magis assiduè; tum etiam quia mysterium Christi, quod per huiusmodi ceremonialia figurabatur, multiplices vtilitates attulit mundo, & multa circa ipsum consideranda erant, quæ oportuit per diuersa ceremonialia figurari.

¶ Manifestat secundam partem minoris prædictę, s. quòd expediebat propter bonos ponere multa ceremonialia, & ponuntur duæ causæ clare in littera.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrariū, quod probat legem Dei esse multiplicem, idest ad multa, & usque ad minima se extendit, & per consequens circa cultum Diuinum multa ordinauit, & sic sunt multa ceremonialia.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd quando id quod ordinatur ad finem est sufficiens ad ducendum in finē, tunc sufficit unum ad vnum finem; sicut vna medicina si sit efficax, sufficit quandoque ad sanitatem inducēdam, & tunc non oportet multiplicari medicinam; sed ppter debilitatem, & imperfectionem eius, quod est ad finem oportet ea multiplicari; sicut multa adhibentur remedia infirmo, quando unum non sufficit ad sanandum Ceremoniæ autem ueteris legis inualidæ, & imperfectæ erant ad repræsentandum Christi mysterium, quod est superexcellens, & ad subiugandum mentes hominum Deo; vnde Apostolus dicit * ad Heb. 5. Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem, & inutilitatem, nihil enim ad perfectum adduxit lex, & ideo oportuit huiusmodi ceremonias multiplicari.

*Hebr. 5.

¶ Ad maiorem, ea quæ sunt ad finem, sunt fini quidem proportionata quo ad conditionem, vel virtutem, sed nō oportet, quod quo ad numerum, nisi fit medium ad finem sufficiens; sicut Doctor Sanct. ostendit in solutione.

¶ Ad minorem, conceditur quòd est unus Deus, sed multa requiruntur ex parte hominis, vt vni Deo se bene subdat, & eum bene colat. Similiter conceditur, quòd Christus est vnus, sed in eo contigerunt multa mysteria, quæ per vnum ceremoniale non potuerunt repræsentari, quare negatur consequentia. Propter auctoritatē Apostoli adductam in solutione nota, quòd mandatum fuit infirmum, quia non potuit exequi effectum suum, scilicet iustificationem, & inutile; quia non ualuit ad finem consequendum, scilicet beatitudinem, & dicitur reprobari, non quia fuerit secundùm se malum, sed quia inconueniens tempori, scilicet nouæ sacer dotij Christi &c.

¶ Ad

¶ Ad secundum dicendum, quòd sapientis legislatoris est minores transgressiones permittere, vt maiores caueantur; & ideo, vt caueretur transgressio idolatriæ, & superbiæ, quæ in Iudæorum cordibus nasceretur si omnia præcepta legis implerent, non propter hoc prætermisit Deus multa ceremonialia præcepta tradere, quia de facili sumebant ex hoc transgrediendi occasioné.

¶Maior conceditur, q fuit in occasioné acceptā. Sed dico q prudentis legislatoris, nō est subtrahere occasioné acceptā, qñ magis malū inde cauet. Minor conceditur, sed tñ Deus permittit minoré transgressioné, ut euitet maior, & sic permisit, ut nō seruarent plené oīa ceremonialia, ut retraheren ab idolatria, q maius peccatū est, & siūt a superbia. Vltra cū igit &c. dico q oīs lex dēt cōgruere per se q̄tū est ex parte sui, & ex intentione legislatoris, pōt tñ aliqua esse in occasioné acceptā, quare negat cōsequētia, & requirit hęc soso, quæ supradicta fuerūt q. 98. ar. 1. in solutionibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vetus lex in multis diminuit corporalem cultum, propter quod statuit, quòd non in omni loco sacrificia offerentur, neque à quibuslibet, & multa huiusmodi statuit ad diminutionem exterioris cultus; sicut etiam Rabi Moyses Aegyptius dicit.* Oportebat tamen non ita attenuare corporalem cultum Dei, vt homines ad cultum dæmonum declinarent.

*In 3. Dux ca. 32. &c.

¶Maior conceditur, & patuit. ar. 2. Ad minoré, negat q ita debuit minuere, q nō essent multa pcepta ceremonialia, qb. hoīes retraherent a cultu idolatriæ, & ut misteriū Chri nō tepificaret multis modis; sed cōcedit, q cultus exterior debuit diminui, ut nō ī oī loco, & cuilibet impederet. Ad pbationem cōcedit, q ordinabat ad Chrm, sed figurandum, & futurum, & ad hoc requiruntur multa, ut dictum est, & dico ut patuit artic. 2. ad quartum, q Christus docuit colere Deum tempore suo in spiritu, & ueritate, sed tempore legis colebant sub figuris multis, quare negatur consequentia.

Vtrum ceremoniæ vet. le. conuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias.

Y

Col. 2. eft. pune.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd ceremoniæ veteris legis inconuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias. Ceremoniæ. n. veteris legis figurabant Christum, sed hæc solùm fiebāt per sacrificia per quæ figurabatur sacrificium quo Christus se obtulit oblationé, & hostiam Deo, vt dicitur * ad Ephe. 5. ergo sola sacrificia erant ceremonialia.

*Ephe. 5.

¶ 2 Præt. Vetus lex ordinabatur ad nouam, sed in noua lege ipsum sacrificium est sacramentum altaris; ergo in veteri lege non debuerunt distingui sacramenta contra sacrificia.

¶ 3 Pręt. Sacrum dicitur quod est Deo dedicatum, secundùm quem modum tabernaculum, & vasa eius sacrificari dicebantur; sed omnia ceremonialia erant ordinata ad cultum Dei, vt dictum est; * ergo ceremonialia omnia sacra erant, non ergo vna pars ceremonialium debet sacra nominari.

*Art. 1. huius quæst.

¶ 4 Pręt. Obseruantiæ ab obseruando dicuntur; sed omnia pręcepta legis obseruari debebāt.* Dicitur enim Deute. 8. Obserua & caue nequando obliuiscaris domini Dei tui, & negligas mandata eius atque iudicia, & ceremonias; non ergo obseruantiæ debent poni vna pars ceremonialium.

*Deut. 8.

¶ 5 Præt. Solemnitates inter ceremonialia computantur, cum sint in umbram futuri, vt patet ad Collossenses. 2. similiter etiam oblationes, & munera, vt patet per Apostolum * ad Heb. 9. Quę tñ sub nullo horū cōtineri vñr; ergo incōueniés est pdicta distinctio ceremonialiū.

*Heb. 9.

¶Sed contra est, quod in veteri lege singula prædicta ceremoniæ vocantur, sacrificia enim dicuntur ceremoniæ Numeri. 15. Offerat vitulum, & sacrificia eius ad libamenta, vt ceremoniæ eius postulant. De sacramento etiam ordinis dicitur * Leuit. 5. Hæc est vnctio Aaron & filiorum eius in ceremoniis. De sacris etiam dicitur * Exo. 38. Hæc sunt instrumenta tabernaculi testimonij in ceremonias Leuitarū. De obseruantijs etiam dicitur. 3. Reg. 9. Si auersi fueritis non sequentes me, nec obseruātes ceremonias quas proposui vobis.

*Leuit. 5.
*Exo. 38.

¶Hic. D. S. inquirit de diuisione ceremonialiū, an ad certā diuisionem reduci possint, quasi ad certas species; habito enim q sint multa pręcepta, ar. pręcedenti, & per consequens multæ ceremoniæ, est dubiū quot sint in gñe, uel specie subalterna, & patebit, qa ſm illā diuisioné. D. S. in sequentibus materiā istā prosequit.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* ceremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei, in quo quidem cultu considerari possunt, & ipse cultus, & colétes, & instrumenta colendi.

*Ar. 1. & 2. huius quæstio.

¶Conclusio rñsiua subintelligit ex articulo affirmatiua ad q̄stiū, q ceremoniæ cōuenienter diuidunt in ea q in titulo qōnis ponunt, probat; Ceremonialia pcepta ordinant ad cultū Dei, & supple ceremoniæ sunt q cōcurrunt, & requirunt ad cultū Dei, in quo cultu Dei quatuor considerari pñt. s. ipse cultus, colentes, & instrā (subsumit); sed cultus ipse consistit specialiter in sacrificijs, instrā aūt pertinét ad sacra &c. ergo cōclusio vera &c. Huius rōnis. D. S. ponit primò maioré cū minore, secūdò subsumptā cū declaratione, ibi. Ipse autem cultus &c. primū est clarum, & intendit. D. S. q quia ceremonialia dicuntur, q ordinantur ad cultum Dei, igitur ſm q aliqua diuersimodè concurrunt ad cultū, ſm hoc erunt diuersa, & quia aliter se hēt cultus ipse, aliter colentes, aliter instrumenta; igitur sunt aliæ ceremoniæ. Deinde cum dicit.

¶ Ipse autem cultus specialiter consistit in sacrificijs, quæ in Dei reuerentiam offeruntur. Instrumenta autem colendi pertinent ad sacra; sicut est tabernaculum, & vasa, & alia huiusmodi. Ex parte autem colentiū duo possunt cōsiderari. s. eorum institutio ad cultum Diuinum, quod fit per quandam consecrationem, vel populi, vel ministrorum, & ad hoc pertinent sacramenta, & iterum eorum singularis conuersatio per quam distinguuntur ab his, qui Deum non colunt, & ad hoc pertinent obseruantiæ, puta in cibis, & vestimétis, & alia huiusmodi.

¶Subiungit subsumptam quam declarat manifestè in litera.

¶Nota aūt, q hæc diuersitas magis est ceremoniarum, q̄ præceptorū; vñ & q̄stiū quærit, an ceremoniæ sic diuidant, non an pcepta ceremonialia sic diuidant, quare diuisio ista est requisitorum ad cultum Diuinū; & tñ, qa pcepta diuersificantur ſm diuersas rationes eorū de quibus sunt, io pñt & pręcepta ceremonialia distinguí in quatuor sp̄és, ita q præcepta de sacramentis distinguunt ab illis de sacrificijs &c. Sed magis uadit diuisio ad distinctionem eorum, quæ ad cultū requiruntur, quorū aliqua sic, aliqua sic dñr.

Confirmatur conclusio argumento in contrarium, hoc argumentum ostédit, q omnia ista quatuor cōmemorata in titulo q̄stiti contineant sub ceremonijs, & dicant in scriptura ceremonię, & per consequens ceremoniæ in ista quatuor diuidunt cōueniéter.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sacrificia offerri oportebat, & in aliquibus locis, & per aliquos homines, & totum hoc ad cultum Dei pertinet; vnde sicut per sacrificia significatur Christus immolatus, & ita etiā per sacramenta, & sacra illorum, figurabantur sacramenta, & sacra nouæ legis; & per eorum obseruantias figurabatur cōuersatio populi nouę legis, quæ omnia ad Christum pertinent.

¶Maior cōcedit, ad minoré dupliciter; primò dato, q Chrs figuraret solū p sacrificia, tñ sacrificia seipsa nō offerebāt, sed offerebant ab hoibus determinatis locis, & instris, & p cōsequens ad oblationé sacrificij, q est cultus, multa reqrebant quę & sunt ceremonię, & sic requirūt sacra, & obseruātię, & sacrā qb. cōsecrabant offerétes. Dico secūdò negādo minoré, q p solū sacrificiū significaret Chrs, & q ad ipsum ptinét. s. sacrā Chri; & sacra nouę legis, & conuersatio populi Chriani, immo hęc p alia figurabantur, & non solùm per sacrificium; quare negatur consequentia, habetur autem ex illa solutione, quia aliud figurabāt sacrificia, quia Christum immolatum, alia sacramenta, quia nostra sacramenta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacrificium nouæ legis. i. Eucharistia, continet ipsum Christum qui est sanctificationis auctor, sanctificauit enim per suum sanguinem populum, ut dicitur ad Heb. vltimo, & ideo hoc sacrificium etiam sacramentum est; sed sacrificia ueteris legis non continebant Christum, sed ipsum figurabant, & ideo non dicuntur sacramenta, sed ad hoc designādum seorsum erant quædam sacramenta in ueteri lege, quæ erant figuræ, futuræ consecrationis quamuis etiam quibusdā consecrationibus quędā sacrificia adiūgerent.

¶ Maior quidem vera, sed longè distabat a noua, quæ habet sanctificationem, & sanctificationis auctorem præsentem in sacramentis suis, & sacrificijs; vetus verò solùm a longè præfigurabat. Ad minorem conceditur, & ratio est, quia hoc sacrificium est eucharistia, designans imolationem Christi, quæ fuit maximum sacrificium, & cum hoc continet Christum ipsum sanctificationis auctorem sub signo visibili, per quod homo sanctificatur, & sibi innotescit sua sanctificatio, ideo est, & sacramentum, quia sacramentum est signum rei sacrę inquantum sanctificat hominem, sic est de eucharistia. Sed negatur cõsequentia, quia sacrificia veteris legis non continebant ipsum salutis & sanctificationis auctorem modo sensibili, sicut sacrificium nouę legis, & ideo ita erant sacrificia, quòd non sacramenta; licet quandoque in quibusdam consecrationibus, quæ erant sacramenta adiungerentur sacrificia, nõ tamen idem fuit sacrificium, & sacramentum, Vide infra ar. 5. ad 6. q. 102.

¶ Nota verbum Doct. Sanct. in hac solutione. Seorsum erãt &c. Vult enim quòd sacrificia fuerunt seorsum instituta a sacramentis, quia non erant idem sacrificium, & sacramentũ, sicut est apud nouam legem, & sacramenta significabant futuram consecrationem fiẽdam per Christum, & sacramenta eius, vt patebit intra q. sequenti ar. 5. ad tertium. Sed sacrificia significabant Christum huius consecrationis auctorem. De istis Doct. Sanct. 3. par. q. 60. articu. 2. ad secundum. Quædam ad vetus testamentum pertinentia significabant sanctitatem Christi secundùm quòd in se sanctus est. Quædam verò significabant sanctitatem eius inquantum per ea nos sanctificamur; sicut immolatio agni paschalis significabat immolationẽ Christi, qua sanctificati sumus, & talia propriè dicuntur sacramenta veteris legis, hæc ille. Vbi patet quòd sacrificia significantia Christum in se, non sunt sacramenta, sed significantia ea per quæ sanctificamur, vt sic, sunt sacramenta, vt patebit infra. De materia etiam minoris quomodo Eucharistia est sacrificium, & sacramentum, Vide Doct. Sanct. tertia quæst. 73. articu. quarto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sacrificia, & etiam sacramenta erant sacra; sed quædam erant, quæ erant sacra, vtpote ad cultum Dei dicata, nec tamen erant sacrificia, nec sacramenta; & ideo retinebant sibi commune nomen sacrorum.

¶ Ad maiorem, sacra ut contra alia distinguuntur, dicuntur quæ sunt Deo dedicata, & non sunt sacramenta, vel sacrificia; ita quòd sacra capiuntur non prout communiter se habent ad omnia, quæ ad cultum Dei pertinent, sed per quandam appropriationem, quia scilicet erant ad cultum Dei dicata, ut sic secundùm regulam Topicam commune approprietur parti innominatè. Et obseruantię non habent locum, quia non dicatę immediatè ad cultum Diuinum. Vnde hoc argumẽtum solùm probaret, quòd sub sacris continerentur sacramenta, & sacrificia, non obseruantiæ, quia non dicatæ nec immediatè ordinatæ in cultum Diuinum.

¶ Ad minorem, conceditur, sed tamen præter esse ordinatum ad cultum Dei, habebant aliquid amplius, & per consequens habent propria nomina, & relinquitur nomen commune illis, quæ nihil amplius habent, sicut patet in logicis de proprio, & definitione; ergo &c. verum si caperetur nomen communiter, tunc omnia essent sacra, sed capiendo appropriatè, tũc negatur, quòd omnia sint sacra, scilicet tantùm quare negatur; & consequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ea quæ pertinent ad conuersationem populi Deum colentis, retinebant sibi commune nomen obseruantiarum inquantum a præmissis deficiebant. Non enim dicebantur sacra, quia nõ habebant immediatum respectum ad cultum Dei; sicut tabernaculũ, & vasa eius, sed p quandam conueniẽtiam erant ceremonialia, inquantum pertinebant ad quandã idoneitatem populi colentis Deum.

¶ Ad maiorem, vera, si capiatur nomen communiter, sed capiẽdo appropriatè, tunc significat ea quæ pertinebant ad conuersationem populi Deum colentis, tanquàm facientia aliquam idoneitatem cultus Diuini & ratio huius appropriationis est, quia præter commune, scilicet obseruandum esse in cultu Diuino, alia habebant aliqua propria; & ea quæ pertinebant ad conuersationem deficiebant ab omnibus alijs etiam sacris, quia non sacramenta, nec sacrificia, nec sacra, quia non habebant immediatum respectum ad cultum Diuinum, sicut sacra, & ideo retinent sibi nomẽ commune. Minor conceditur. Ad consequens, verum si caperetur nomen communiter, sed negatur, quãdo accipitur appropriatè, vt dictum est.

¶ Nota quòd ex his duabus solutionibus patet, quòd aliter retinent nomen commune sacra, aliter obseruantiæ, quia sacra retinent nomen commune sacrificijs, sacramentis, & sacris propriè dictis, non aũt est cõe obseruantijs, quia istę nõ hñt immediatã habitudinẽ ad cultũ, nec sunt dedicata, vel sãctificata. Sed obseruãtiæ nomen cõe est omnibus quatuor, & patent hæc intuenti. D. S.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut sacrificia offerebantur in determinato loco, ita etiam offerebantur in determinatis temporibus; vnde etiam solemnitates inter sacra computari videntur. Oblationes autem, & munera computantur cum sacrificijs, quia Deo offerebantur; vnde Apostolus dicit* ad Heb. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis.

* Heb. 5.

¶ Assumptum conceditur, sed negatur illa. Quæ tamen &c. Dico enim quòd solemnitates continentur sub sacris; quia sicut locus requirebatur ad sacrificia offerenda, ita & tempus. Et ergo cum loco tempus reputari debere videtur; de oblationibus verò dicitur, quòd continentur inter sacrificia, quia & ipsæ offerebantur, vt patet ex auctoritate Apostoli allegata in solutione; quare negatur consequentia; patet igitur, quòd omnia ceremonialia sub his quatuor comprehenduntur, & quòd sufficienter diuidunt ceremonias ve..lo

Quæstio Centesimasecunda.

De causis ceremonialium præceptorum.

A

DEinde considerandum est de causis ceremonialiũ præceptorum, & circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum præcepta ceremonialia habeant causam. Secundò, vtrum habeant causam literalem, vel solùm figuralẽ. Tertiò, de causis sacrificiorum. Quartò, de causis sacramentorum. Quintò, de causis sacrorum. Sextò, de causis obseruantiarum.

¶ Postquàm determinatum est de præceptis ceremonialibus secundùm se, hic agitur de causis eorum. Et primò inquiritur de causis eorum in generali, secundò in speciali descendendo ad singulas differentias huiusmodi præceptorum artic. tertio. Circa primum primò ostenditur, quòd præcepta ceremonialia habent causam, secundò qualem causam, ar. 2.

¶ Nota tamen quòd agitur hic de causis ceremonialium præceptorum in ordine ad materiam suam. An videlicet sit assignabilis causa, quare hoc vel illud sit præceptum, quod secundũ se in substantia facti non habet causam quare sic fiat.

Vtrum præcepta ceremonialia habeant causam.

ADprimum sic proceditur. Videtur, quòd ceremonialia præcepta non habeant causam. Quia super illud Ephe. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, dicit glo.* i. euacuans legem veterem quantum ad carnales obseruantias decretis, i. præceptis euangelicis, quæ ex ratione sunt; sed si obseruantiæ veteris legis ex ratione erant; frustra euacuarentur per rationabilia decreta nouæ legis; non ergo ceremoniales obseruantiæ veteris legis habebant aliquam rationem.

R. Inq. for. 2. col. 1. & 2.

* Gl. interlin. ibi.

¶ 2 Præt. Vetus lex successit legi naturæ; sed in lege naturæ fuit aliquod præceptum, quod nullam rationem habebat, nisi vt hominis obedientia probaretur; sicut August. dicit 8. super Gen. ad literam* de prohibitione ligni scientiæ boni & mali; ergo etiam in ueteri lege aliqua præcepta danda erant in quibus hominis obedientia probaretur, quæ de se nullam rationem haberent.

* Aug. lib. c. 6. & c. 13. tom. 3.

¶ 3 Præt. Opera hominis dicuntur moralia secundùm quòd sunt a ratione, si igitur ceremonialium præceptorum sit aliqua ratio, nõ differrent a moralibus præceptis, videtur ergo quòd ceremonialia præcepta non habeant aliquam causam, ratio enim præcepti ex aliqua causa sumitur.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Psal. Præceptum domini lucidum illuminans oculos, sed ceremonialia sunt præcepta Dei; ergo sunt lucida, quod non esset, nisi haberent rationabilem causam.

¶ Hic quærit in generali de causa, an videlicet sit ratio propter quã ista ceremonialia sunt pcepta, & oritur ista quæstio ex supra dictis, ubi dictũ fuit, quòd ceremonialia nõ sint de se bona, nec mala in particulari, sed habeant vim obligãdi ex institutione Diuina. Est ergo quæstio, an solum Deus pro libito uoluntatis suæ instituerit

hæc

hæc ceremonialia, ita quòd sit solùm in causa, Diuina voluntas, quæ sit effectiua, & finalis ita quòd solùm voluerit hominem per ea sibi subijcere. An præter effectiuam, sit quærenda finalis propinqua eã distincta, quã Deus intendit instituendo ceremonialia.

¶Respondeo dicendum, quòd cum sapientis sit ordinare secundùm Philosophum in primo Metaphysicæ,* ea quæ ex Diuina sapientia procedunt, oportet esse ordinata, vt Apostolus* dicit ad Rom. 13.

*1.i.Met. ca.10.2.

*Rom. 13.

¶Doct. Sanct. respondet quæsito tali conclusione. Necesse est dicere, quòd præcepta ceremonialia sint &c. vt in fine corporis, & est responsio ad quæsitum, quòd sic, probatur, quæcunque ex Diuina sapientia procedunt oportet esse ordinata, ita quòd ordinentur in debitum finem ex intentione, & quòd sint ipsi fini proportionata, & per consequens ratio eorum sumitur ex fine; sed præcepta ceremonialia sunt ex Diuina sapientia instituta; ergo sunt ordinata in finem ex quo sumitur ratio, vel potest assignari ratio eorum, & sic habent causam quare sunt instituta, & quare, sic instituta. Huius rationis. D. S. ponit primò maiorem, secundò minorẽ, ibi. Manifestum &c. tertiò cõclusionem, ibi. Vnde necesse est &c. Circa maiorem, primò probat primam partem, secundò secundã, ibi. Ad hoc autem &c. prima pars probatur per hoc, quod dicitur sapientis est &c. & auctoritate Apostoli.

¶Ad hoc autem, quòd aliqua sint ordinata, duo requiruntur. Primò, quidem, quòd aliqua ordinentur ad debitum finem, qui est principium totius ordinis in reb. agẽdis, ea enim quę casu eueniunt præter intentionẽ finis, vel quæ non serio fiunt, sed ludo, dicimus esse inordinata. Secundò oportet, quòd id, quod est ad finem sit proportionatum fini, & ex hoc sequitur, quòd ratio eorum, quæ sunt ad finem sumitur ex fine, sicut ratio dispositionis Serræ sumitur ex sectione, quæ est finis eius, vt dicitur in 2. Physicorum.*

* Text. 88. tom. 2.

¶Manifestat secundam partem maioris prædictę. s. quòd ordinentur in debitum finem &c. clarè in litera. Deinde cum dicit.

¶Manifestum est autem, quòd præcepta ceremonialia, sicut & omnia alia præcepta legis sunt ex Diuina sapientia instituta; vnde dicitur* Deut. 4. Hæc est sapientia vestra, & intellectus coram populis.

*Deut. 4.

¶Subiungit minorem, quæ probatur primò ratione, quia omnia alia præcepta ve. le. sunt instituta per sapientiam Diuinã; igitur & ceremonialia. Secundò probatur auctoritate Deutero. 4.

¶Et nota, quòd ex illa auctoritate non tantùm habetur, quòd sint ex Diuina sapientia, sed quòd Diuina lex in se sit sapientia, & intellectus, quia continet ordinatissima, & verissima quibus cõtradici non debet, & sic utitur ista auctoritate. D. S. 1. par. q. 1. ar. 6. argumento in contrarium. Tunc ibi.

¶Vnde necesse est dicere, quòd præcepta ceremonialia sint ordinata ad aliquem finem, ex quo eorum rationabiles causæ assignari possint.

¶Subinfert conclusionem probatam responsiuam affirmatiuè quæsito, quòd sic, quia bene sequitur, sunt ordinata ad finem ex quo &c. igitur habent causam, scilicet finalem propter quam sunt instituta, & sic instituta proportionabiliter ad talem finem consequendum, vel repræsentandum.

¶Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶Nota quòd ceremonialia sunt lucida. i. euidenter rationalia, sed tamen nõ secundùm omnes rationes erant euidentia Iudęis, sed Deo legislatori, quia ut dictum fuit q. 101. arti. 1. ad quartum. Ratio figuralis non fuit manifesta Iudæis communiter, licet ratio literalis, & commemoratiua esset manifesta, præcipuè excellentium ceremonialium &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd obseruantię veteris legis possunt dici sine ratione quantum ad hoc, quòd ipsa facta in sui natura rationem non habebant, puta quòd vestis non conficeretur ex lana, & lino, poterant tamen habere rationem ex ordine ad aliud, inquantum scilicet vel aliquid per hoc figurabatur, vel aliquid excludebatur; sed decreta nouæ legis, quæ præcipuè consistunt in fide, & dilectione Dei, ex ipsa natura actus rationabilia sunt.

¶Ad maiorem istius argumenti, pro cuius solutione ẽt valet dicta in q. 100. ar. 11. ad secũdum. Dico quòd decreta nouæ legis sunt ex ratione etiam quo ad substantiam actus, vel naturam, quia nõ furari est rationale, esto in nullum finem alium referatur.

¶Ad minorem dico, quòd si obseruantiæ ve. le. essent ex ratione tanquàm ex substantia, uel natura actus, tunc non euacuarẽtur per istum modum rationalia decreta nouæ legis, cum quo stat, quòd fuerunt rationalia per relationem in finem, & habuerũt idoneam vel figuralem, vel literalem, inquantum aliquid præfigurabat, vel aliquid excludebatur, vt patebit postea magis. Quare negatur cõsequentia, non deferre enim vestem contextam, ex lana, & lino secundùm substantiam facti non habet rationem, quare non debeat ferri, sed quia per hoc significabatur aliquid, quòd rationabiliter non debeat fieri, & per hoc excludebatur cultus idolatrię, id propter ista, illud præceptum fuit rationale &c. Et capitur in hoc argumento nomen obseruantiæ communiter pro omnibus ceremonialibus, non appropriatè pro his tantùm, quæ pertinebãt ad idoneitatem colentium, vt in q. præc. ar. 4. in solutionibus.

¶Ad secundum dicendum, quòd prohibitio ligni scientiæ boni & mali non fuit propter hoc, quòd illud lignum esset naturaliter malum, sed tamen ipsa prohibitio habuit aliquam rationem ex ordine ad aliud, inquãtum. s. per hoc aliquid figurabatur, & sic etiam ceremonialia præcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

¶Maior conceditur, similiter minor, quòd illa prohibitio esus de ligno scientiæ boni nõ habebat de se rationem mali, nec erat quare prohiberetur, sed erat præceptum disciplinæ, ut habet Doctor Sanct. de Malo. mate. 14. ar. 2. ad 7. sed tamẽ habuit rationem in ordine ad aliud, ita conceditur consequens, quòd ceremonialia de se quo ad substantiam actus secundùm se considerata, non habent rationem, sed tamen in ordine ad aliud, & hoc dictum est in corpore, & ad primum; quid autem figurabatur per illud præceptum prohibitiuum Doct. Sanct. hic non ponit, uidetur tamẽ posse dici post Doct. Sanct. 1. par. q. 102 articu. 1 ad quartum, quòd sicut per lignum scientiæ boni & mali figurabatur liberum arbitrium, ita quòd per hanc prohibitionem esus, primò præcipiebatur obedientia homini secundum rationem literalem, sed secundùm rationem figuralem, quia s. trangressio mandati de non edẽdo faceret eum scire quid interesset inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ liberi arbitrij. Vnde ex euentu illo, illa arbor sic nominata fuit ante peccatum, quia futurum erat, ut ipse deprehensurus esset ex illa arbore bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd præcepta moralia secundùm suam naturam habent rationabiles causas, sicut Non occides, Non furtum facies; sed præcepta ceremonialia habent rationabiles causas ex ordine ad aliud,* vt dictum est.

* In corp. art.

¶Ad maiorem, dico quòd opera hominis dicuntur moralia secundùm quòd sunt a ratione, cum illo addito, ita quòd ex natura & substantia actus continent rationabilitatem, & habent obligare ex uirtute rationis naturalis ex se. Vltra. Si igitur &c. verum, si haberent rationales causas isto modo, sicut moralia, tunc non distinguerentur, sed habẽt rationales causas ex ordine ad aliud, quia uidelicet ex quo fiunt propter talem finem rationabiliter fiunt, & est causa quare fiant non intrinseca in ipsis actibus, sed extrinseca. s. finis horum ceremonialium; Ergo & c. uerum, nõ habent causam intrinsecam, & in natura sua, sed habẽt causam extrinsecam propter quam rationabiliter aguntur, ex quo rationabiliter instituta fuerunt; & valent ad istas solutiones, quæ supra q. 100. ar. 11. ad secundum allegata sunt ex tertio scripto.

¶Et nota etiam Doct. Sanct. in quarto distinctio. 1. quæst. 1. in expositione literę, quia ceremonialia secundũ se non habent causam manifestam ipsorum factorum, possunt tamẽ habere causam manifestam suæ institutionis.

Vtrum præcepta ceremonialia habeant causam literalem, vel solùm figuralem.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd præcepta ceremonialia non habeant causam literalẽ, sed figuralem tantùm. Inter præcepta enim ceremonialia præcipua erant circuncisio, & immolatio agni pascalis; sed vtrunque istorum non habebat, nisi causam figuralem, quia utrunque istorum datum est in signum. Dicitur* enim Gene. 15. Circuncidetis carnem præputij vestri, ut sit in signum fœderis inter me, & uos; & de celebratione phasę dicitur* Exo. 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos; ergo multò magis alia ceremonialia non habent nisi causam figuralem.

B

Ro. 4. lec. 2 col. 2. & 3.

* Gen. 15.

* Exo. 13.

¶2 Præt. Effectus proportionantur suæ causæ; sed omnia ceremonialia sunt figuralia, vt supra dictum est;* ergo non habent, nisi causam figuralem.

* q. 101. ar. 2.

¶3 Præte. Illud, quod de se est indifferens vtrum sic

sic vel non sic fiat, non videtur habere aliquam literalē causam; sed quædam sunt in præceptis ceremonialibus, quæ non videntur differre verum, sic vel sic fiant, sicut de numero animalium offerendorum, & alijs huiusmodi particularibus circunstantijs; ergo præcepta veteris legis, non habent rationem literalem.

¶ Sed contra. Sicut præcepta ceremonialia figurabāt Christum, ita etiam historiæ veteris testamenti, dicitur enim 1. ad Corin. 10. quòd omnia in figuram contingebant illis; sed in historijs veteris testamenti, præter intellectum mysticum, seu figuralem est etiam intellectus literalis; ergo etiam præcepta ceremonialia præter causas figurales habebant etiam causas literales.

*Corin. 10.

¶Hic D. S. specialius inquirit, qualem causam habeāt ceremonialia præcepta, an non habeant literalem; sed solùm figuralem.

¶Nota autem, quòd causa literalis est ostensio rationabilitatis diuini cultus, vel ceremonialium, puta assignatio euitationis idolatriæ, vel commemorationis beneficij, vel insinuationis diuinæ excellentiæ. Sed ratio figuralis est repræsentatio, & figuratio Christi in capite, & membris, vt patebit. Quæritur ergo an huiusmodi ceremonialia præcepta solū haberent rationabilitatē, & causam ex figuratione, vel etiam causam quare cōueniebat populum ista seruare, etiam si non essent repræsentatiua futuri Christi; quia faciebant cultum Diuinum congruum retrahendo ab idolatria; sic si dicatur, quare immolabatur vitulus, ratio literalis, quia per hoc differebant cultores Dei ab idolatris, & quia est animal domesticum, & mundam nutrimento; sed figuralis, quia per ipsum significabatur Christus immolandus &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est;* ratio eorum quæ sunt ad finem oportet, quod a fine sumatur; finis autem præceptorum ceremonialium est duplex. Ordinabantur enim ad cultum Dei pro tempore illo, & ad figurandum Christum, sicut etiam verba prophetarum, sic respiciebant præsens tempus, quòd etiam in figuram futuri dicebātur, vt Hier. dicit super Osee.

*Ar. præc.

¶In hoc corpore. D. S. conclusionem responsiuam formaliter non ponit; sed deducit rationem quandam ex qua talis habet cōclusio quæsito responsiua. Præcepta ceremonialia habent causam literalem, & figuralem (intelligēdo de literali cām in cōmuni, vt patet ad tertium) Probatur conclusio, rōnes ceremonialium præceptorum veteris legis dupliciter accipi possunt s. ex ratione cultus diuini, qui tūc erat, & ex præfiguratione Chri, sed rōnes acceptæ ex cultu Diuino tunc tēporis sunt literales, rationes verò acceptę ex figuratione Chri figurales; igitur sequitur conclusio. Circa hāc rōnem. D. S sic procedit, primò præmittit rōnem maioris, secundò subiungit primā partem maioris cum prima parte minoris, ibi. Sic igitur &c. tertiò secundam partem maioris cum secunda minoris, ibi, Alio mō &c. Quo ad primum probat maiorem [illegible] li rōne quo ad ambas partes. Eorum quæ sunt ad finem, oportet, quod a fine sumatur rō sed finis præceptorum ceremonialiū est duplex. s. cultus Dei pro illo tpe, & figuratio Chri; igitur maior vera. Maior ista patet ex ar. 1. Minor declaratur per simile de verbis prophetarum, quæ significabant quæ erant præsentia, & cū hoc dicebantur in figuram futuri; ita & ceremonialia præcepta erant, quæ congruebant cultui illius temporis, & cum hoc repræsentabant futurum distans; sicut & petra percussa ad literam dabat potum populo sitienti, & tamen erat clara figura Christi percutiendi, ex quo fluerent aquæ gratiarum, & sic de consimilibus.

¶Sic igitur rationes præceptorum ceremonialium veteris legis dupliciter accipi possunt. Vno modo ex rōne cultus diuini, qui erat pro tempore illo obseruandus, & rationes illę sunt literales, siue pertineant ad vitandum idolatriæ cultum, siue ad rememorādum aliqua Dei beneficia, siue ad insinuandum excellentiam Diuinam, vel etiam ad designandum dispositionem mentis, quæ tūc requirebatur in colentibus Deum.

¶Subiungit maiorē primæ palis rōnis, quo ad primam partē s. quod rōnes ceremonialium accipi possūt, uno modo est rōne cultus diuini, & patuit iam; vnde subiungit statim primam partem minoris s. quod tales rōnes sunt literales. Quam parte D. S. explicat ostēdendo, quæ sint rōnes literales, quia, literales sunt siue pertineant ad uitandum idolatriæ cultū. u. si reddatur rō, quia tale præceptū est datum, quia per hoc retrahantur hoīes ab idolatria, talis rō est līalis. Si ēt dicatur, ideo Deus dedit tale præceptum, ut Iudæi rememorarentur præteriti beneficij &c. ut in līa. D. sed. cum dicit.

¶Alio modo possunt eorum rationes assignari secundùm quòd ordinantur ad figurandum Christum, & sic habent rationes figurales, & mysticas; siue accipiātur ex ipso Christo, & ecclesia, quod pertinet ad allegoriam; siue ad mores populi Christiani, quod pertinet ad moralitatem; siue ad statum futuræ gloriæ, prout in eā introducimur per Christū, quod pertinet ad anagogiam.

¶Ponit secundam partem maioris principalis. s. quod rōnes ceremonialium præceptorū accipi pnt secundo mō ex præfiguratione Chri, & patuit; vnde D. S. annectit correspōdenter statim secūdā partē minoris principalis, & eius explicationem, quia rōnes figurales et sunt plures. Quædam. n. præcepta ceremonialia figurabāt Chrm & ecclesiam, quod pertinet ad allegoriam, quia figura, & sensus allegoricus est secundū quod ea quæ sunt veteris legis significāt nouā legem, q̄ principaliter consistit in Chro, & Ecclesia: & ita si quæratur, quare hoc est præceptum, & dicatur ideo, ut figuraretur, quod futurū erat in Chro, & ecclesia, est rō figuralis allegorica &c. de istis sensibus Allegorico Tropologico &c. u. de 1. par. q. 1. ar. 10 ex intentione, quare hic non oportet circa hoc laborare. Patet igitur quod ceremonialium pceptorū pnt assignari duę cāæ, quia conueniebat tale præceptum tpi tunc pñti, & quia Chrs, vel mēbra eius per ipsum conuenienter figurabaī, & exinde est, quod Iudæi, & ritus eorum vsq; hodie tolerantur, ut fides Christiana hēat testimonium ex inimicis s. Iudæis, quia omnia eorū ceremonialia significabant implicitè, & figuraliter, q̄ iā explicitè tenemus, Vide 2. 2 q. 10. ar. 11. Et ita habemus signa nostræ ueritatis ex Iudæis.

Quare Iudæi tolerentur.

ARGVMENTVM in contrarium probat conclusionē responsiuam, & patet exemplum de Petræ percussione, quæ est historia vete testa. & habet sensum literalem, & cum hoc figuralē; ita de ceremonijs, quia habent rationem, quare instituta fuerunt ex cultu temporis, & cum hoc ex figuratione futuri.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut intellectus metaphoricę locutionis in scripturis est literalis, quia verba ad hoc proferuntur, vt hoc significent; ita etiā significationes ceremoniarum legis, quæ sunt commemoratiuę beneficiorū Dei propter quæ instituta sunt, vel aliorū huiusmodi, quæ ad illum statum pertinebant, non transcendunt ordinem literalium causarum; vnde quòd assignetur causa celebrationis phasæ, quod est signum liberationis ex Aegypto, & quòd circumcisio est signum pacti, quod Deus habuit cum Abraham, pertinet ad causam literalem.

¶Maior conceditur, sed negaī minor. Ad probationę dico, quod illud est signum, vel significatio illarum ceremoniarū, quia erāt cōmemoratiuę eorū beneficiorum Dei, pp quę illę ceremonię institutæ fuerūt ad literā, u. l. ēt significatio eorū, q̄ ad populū illū ptinebant nō excedūt sensum līalem, sed sub eo cōtinetur, & ondit hoc D. S. a sīli de sensu, uel intellectu metaphorico, quod nō excedit līalē sensum, quia voces ad hoc institutæ sunt, ut possint significare aliqd metaphoricè Et de hoc 1. par. q. 1. ar. 10. quia cū dr brachiū dñi, vel Deus est ignis consumēs. s. non intelligit, quod Deus verè sit ignis, sed quod in eo est aliqua similitudo ignis, & quod se hēt ad similitudinē ignis, non quod proprium significatū ignis in eo inuenitur, & hoc hēt uox illa ex sui institutione, ut possit significare similitudinē sui proprij significati; ita in proposito, quia ceremoniæ pp illas significationes euidenter institutæ sunt, & illa significatio ponit expressè, sicut rō institutionis, rō pertinet ad rōnē literale, licet aūt, & ad figurādū futura institutæ sunt, cū illa rō non ponit, & ista significatio excedit illū statum, & extēdit ad futurū, rō est significatio pertinēs ad specialē cām. s. figuralē; ita quod hr regula ex ista solutione, quod solū significatio ceremoniarū ptinē ad futurū extra statū illius populi, est rō figuralis, sed esse signū preteriti, uel ptinentis ad illū populū, cōtinetur sub rōne līali, quia ad cultū diuinū tūc currētē sicut phasę significabat liberationē ex ęgypto pp quā rōc de tāc agere cultū diuinū, quare negaī cōsequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet si ceremonialia præcepta essent data solùm ad figurandum futurum, non autem ad præsentaliter Deum colendum.

¶Ad maiorē, effectus adęquat suæ cāæ finali totali, sed non partiali, ita quod non solū continet unam cām partialē, sed utranque.

¶Ad minorē, cōcedit, quod sunt figuralia, sed nō tm; quia instituta sunt, vt cōgruerēt cultui tūc currēti; ex quo ēt hīt rō līalis, quare negaī cōsequētia, quia minor supponit falsū, quasi cēat tm figuralia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in legibus humanis dictum est,* quòd in uniuersali habent rationē, non autem quantum ad particulares cōditiones, sed hæc sunt ex arbitrio instituentium. Ita etiam multæ particulares determinationes in ceremonijs ueteris legis non habēt aliquam causam literalem, sed solam figuralem, in communi verò habent etiam causam literalem.

*q. 96. ar. 1.

¶Maior

¶Maior vera vt sic, inquantum est indifferens, & non habet, vt magis sic, vel aliter fiat. Ad minorem, verum, aliqua in particulari non habent, quòd sic, vel aliter fiant, tamen in communi habent rationem sicut in exemplo argumenti; non datur litteralis, quare tot boues immolentur, sed tamen est ratio quare fiat sacrificium, & immolatio per boues. Et est ratio litteralis, vt patebit art. seq. & est simile in lege humana, vbi puniri tali modo est ex arbitrio iudicum, sed quòd puniatur habet rationem &c. Ad consequens &c. Verum, non omnia habent rationem litteralem secundum particularem rationem, tamen secundùm rationem communem. Et dicit D.S. notanter in solutione, multę particulares &c. quia aliquę etiam in particulari habent rationem litteralem, sicut circumcisio, vt tali modo fiat. Similiter comestio Agni Paschalis habet rationem litteralem etiam in particulari. Sed multę sunt quæ non habent, vt patet in exemplo argumenti, & similibus &c.

Vtrum ceremoniarum quæ ad sacrificia pertinent, conueniens ratio assignari possit.

E

Isa. 1. Lec. 4. & Et Psal. 34. col. 2. Et Hebr. 10. Lec. 1. co. 3. 4. & 5.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non possit conueniens ratio assignari ceremoniarum quæ ad sacrificia pertinent. Ea enim quæ in sacrificium offerebantur, sunt illa quæ sunt necessaria ad sustētandum humanam vitam; sicut animalia quædam, & panes quidam; sed Deus tali sustentamento non indiget, secundùm illud Psal. Nunquid manducabo carnes taurorū, aut sanguinem hircorum potabo; ergo inconuenienter huiusmodi sacrificia Deo offerebantur.

¶ 2 Præt. In sacrificium Diuinum non offerebatur nisi de tribus generibus animalium quadrupedum. s. de genere boum, ouium, & caprarum, & de auibus communiter quidem turtur, & columba. Specialiter autem in emundatione leprosi fiebat sacrificium de passeribus, multa autem animalia alia sunt his nobiliora. Cum igitur omne, quod est optimum Deo sit exhibendū, vĩ ꝙ non solùm de istis rebus fuerint Deo sacrificia offerēda.

¶ 3 Præt. sicut homo a Deo habet Dominium volatilium, & bestiarum; ita etiam piscium; inconuenienter igitur pisces a Diuino sacrificio excludebantur.

¶ 4 Præt. Indifferenter offerri mandabantur turtures, & columbę; sicut igitur mandabantur offerri pulli columbarum; ita etiam pulli turturum.

¶ 5 Præt. Deus est actor vitæ non solùm hominum, sed etiam animalium, vt patet per id quod dr̃. Gen. 1. Mors autem opponitur vitæ; non ergo debuerunt Deo offerri animalia occisa, sed magis animalia viuentia; præcipuè quia etiam Apostolus monet. Roman. 12. Vt exhibeamus corpora nostra, hostiam viuētem, sanctam, Deo placentem.

¶ 6 Præt. si animalia Deo in sacrificium non offerebantur nisi occisa, nulla videretur esse differentia qualiter occidantur; incōuenienter igitur determinatur modus immolationis præcipuè in auibus, vt patet. Leuit. 1.

¶ 7 Præt. omnis defectus animalis via est ad corruptionem, & mortem; si igitur animalia occisa Deo offerebantur, inconueniēs fuit prohibere oblationē animalis imperfecti, puta claudi, aut cæci, aut aliter maculosi.

¶ 8 Præt. illi qui offerunt hostias Deo debent de his participare, secundum illud. Apost. 1. ad Corint. 10. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris? inconuenienter igitur quædam partes hostiarum offerentibus subtrahebantur, scilicet sanguis, & adeps, pectusculum, & armus dexter.

¶ 9 Præt. sicut holocausta offerebātur in honorem Dei; ita etiam hostię pacificę, & hostię pro peccato, sed nullum animal fœminini sexus offerebatur Deo in holocaustum, fiebant tamen holocausta tam de quadrupedibus quàm de auibus; ergo inconuenienter in hostijs pacificis, & pro peccato offerebantur animalia fœminini sexus, & tamen in hostiis pacificis non offerebantur aues.

¶ 10 Præt. omnes hostię pacificę vnius generis esse videntur; non ergo debuit poni ista differentia, ꝙ quorundam pacificorum carnes non possent vesci in crastino; quorundam autem possent, vt mandatur. Leuit. 5.

¶ 11 Præt. omnia peccata in hoc conueniunt, quòd a Deo auertunt; ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem vnum genus sacrificij debuit offerri.

¶ 12 Præt. omnia animalia quæ offerebantur in sacrificium, vno modo offerebantur, scilicet occisa; non videtur ergo conueniens, quòd de terræ nascentibus diuersimodè fiebat oblatio; nunc enim offerebantur spicę, nunc simila, nunc panis, quandoq; quidem coctus in clibano, quandoq; in sartagine, quandoq; in craticula.

¶ 13 Præt. omnia quæ in vsum nostrum veniunt a Deo recognoscere debemus; inconuenienter ergo præter animalia solùm hæc Deo offerebatur, panis, vinum, oleum, thus, & sal.

¶ 14 Præt. sacrificia corporalia exprimunt interius sacrificium cordis quo homo spiritum suum offert Deo, sed in interiori sacrificio plus est de dulcedine quam repręsentat mel, quàm de mordacitate quam repræsentat sal. Dicitur enim Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis; ergo inconuenienter prohibebatur in sacrificio apponi mel, & fermentum, quod etiam facit panem sapidum, & præcipiebatur ibi apponi sal, quod est mordicatiuum, & thus, quod habet saporem amarum; videtur ergo, quòd ea quæ pertinent ad ceremonias sacrificiorum non habeant rationabilem causam.

¶ Sed contra est, quod dicitur. Leuit. 1. Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum, & odorem suauissimum domino. Sed sicut dicitur. Sap. 5. Neminem diligit Deus nisi qui cum sapientia inhabitat, ex quo potest accipi, quòd quicquid est Deo acceptum est cum sapientia; ergo illę ceremonię sacrificiorum cum sapientia erant, vel vt habentes rationabiles causas.

¶Hic D. S. inquirit de causis singulorum præceptorum ceremonialium in speciali. Et primò de causis sacrificiorum, quia cultus Diuinus præcipuè in ipsis consistebat, vt patuit q. præce. art. 4.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * ceremoniæ veteris legis duplicem causam habebant, vnam. s. litteralem, secundùm quòd ordinabantur ad cultum Dei. Aliam verò figuralem siue mysticam, secundùm quòd ordinabantur ad figurandū Christum.

* Art. prec.

¶ Et quia dupliciter potest assignari ratio, præsertim litteralis sacrificiorum, primò in communi, idest quare offerebantur sacrificia Deo, & deinde potest assignari ratio sacrificiorum in speciali. Ideo Doc. S. in hoc corpore articuli ostendit, & assignat rationem sacrificiorum in communi, sed in solutionibus argumentorum accipit ex argumentis opportunitatem assignandi rationes sacrificiorum in speciali. Vnde D. S. intendit in hoc articulo talem conclusionem quæsito responsiuam. Eorum quæ ad sacrificia pertinent, potest conueniens ratio assignari, & in generali, & in speciali. Huius conclusionis primam partem probat in corpore, secundam in solutionibus, vt dictum est. Quo ad primam arguitur sic. Ceremoniæ vet. le habebant duplicem causam scilicet litteralem ex cultu Diuino, & figuralem ex figuratione Christi, sed ex vtraque parte potest assignari conueniens ratio ceremoniarum, quæ ad sacrificia pertinent; igitur conclusio vera quo ad primam partem. Huius rationis D. S. ponit, primò maiorem; secundò minorem cum declaratione, ibi. Et ex vtraq; &c. Maior ergo patuit; consequentia etiam est nota a sufficienti diuisione, quia non sunt aliæ causę, & per consequens si istę due assignentur, sufficientes, & conuenientes assignantur. Consequenter cum dicit.

¶ Et ex vtraque parte potest conuenienter assignari causa cerimoniarum quæ ad sacrificia pertinebant; secundùm enim, quòd sacrificia ordinabantur ad cultum Dei, causa sacrificiorum dupliciter accipi potest. Vno modo, secundùm quòd per sacrificia repręsentabatur ordinatio mentis in Deum ad quam excitabatur sacrificium offerentis; ad rectam autem ordinationem mentis in Deum pertinet, quòd omnia quæ homo habet recognoscat a Deo tanquàm a primo principio, & ordi-

net in

net in Deum tanquàm in vltimum finem, & hoc repræsentabatur in oblationibus, & sacrificijs, secundum q homo ex rebus suis quasi in recognitionem, quòd haberet ea a Deo, in honorem Dei ea offerebat, secundùm quòd dixit Dauid 1. Paralipo. 29. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, & ideo in oblatione sacrificiorum protestabatur homo, q Deus esset primum principium creationis rerum, & vltimus finis ad quem essent omnia referenda.

¶ Ponit & probat minorem, & primò primam eius partem, secundò secundam, ibi. Inter omnia &c. primam ostendit dupliciter, scilicet quòd possit assignari duplex ratio litteralis, secundam ponit ibi. Et quia pertinent &c. Quo ad primum arguitur. Supponendo ex artic. 2. præced. quòd primo modo causa sacrificiorum accipitur secundùm q per sacrificia repræsentabatur ordinatio &c. vt in littera, tunc sic. Ad rectam ordinationem mentis in Deum pertinet, quòd omnia quæ &c. vt in littera, sed hoc repræsentabatur in oblationibus, & sacrificijs. i. talis ordinatio mentis in Deum repræsentabatur per oblationem sacrificiorum; igitur habebant causam litteralem pertinentem ad cultum Diuinum. Maior nota, minorem Doc. San. explicat in littera per ea quæ ipsam sequuntur.

¶ Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deum, vt mens humana nó recognoscat alium primum actorem rerum nisi solùm Deum, neque in aliquo alio finem suum constituat, propter hoc prohibebatur in lege offerre sacrificium alicui alteri nisi Deo, secundum illud. Exod. 22. Qui immolat dijs, occidetur, præter domino soli, & ideo de causa ceremoniarum circa sacrificia potest assignari ratio. Alio modo ex hoc, quòd per huiusmodi, homines retrahebantur a sacrificijs idolorum, vnde etiam præcepta de sacrificijs non fuerunt data populo Iudęorum nisi postquàm declinauit ad idolatriam adorádo vitulum conflatilem; quasi huiusmodi sacrificia sint instituta, vt populus ad sacrificandū promptus, huiusmodi sacrificia magis Deo, quàm idolis offerret, vnde dr. Hiere. 5. Non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti de verbo holocaustomatum, & victimarum.

¶ Ex præcedenti ratione D. S. infert aliam rationem, præmittendo quomodo ex primo ratione illa sequatur, quia videlicet ex hoc ipso, quòd mens debet esse bene ordinata, (quod fuit prima ratio) sequitur, quòd debeat retrahi a sacrificijs idolorum. Et ideo assignatur secunda ratio. Et arguitur sic, supplendo maiorem ex art. 2. Vna ratio litteralis ceremoniarum est, vt per eas Iudæi retraherentur à cultu Idolorum, sed per sacrificia Iudæi retrahebantur ab huiusmodi cultu; igitur est dabilis secunda ratio litteralis. Maior patuit. Minor declaratur, & probatur in littera, quia illa præcepta de sacrificijs non fuerunt instituta, nisi post declinationem Iudæorum ad idolatriam, vt populus pronus ad sacrificia &c. vt in littera; igitur minor vera &c.

¶ Inter omnia autem dona quæ Deus humano generi iam per peccatum lapso dedit, præcipuum est, quòd dedit filium suum, vt dicitur. Ioan. 3. Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam ęternam, & ideo potissimum sacrificium est quo ipse Christus seipsum obtulit Deo in odorem suauitatis, vt dicitur ad Ephe. 5. & propter hæc omnia alia sacrificia offerebantur in veteri lege, vt hoc vnum singulare, & præcipuum sacrificium figuraretur tanquàm perfectum per imperfecta, vnde Apost. dicit ad Hębre. 10. q sacerdos veteris legis easdem sępius offerebat hostias quæ nunquàm possunt auferre peccata, Christus autem pro peccatis obtulit vnam in sempiternum; & quia ex figurato sumitur ratio figurę, ideo rationes sacrificiorum figuralium veteris legis sunt sumendæ ex vero sacrificio Christi.

¶ Probat secundam partem minoris principalis rationis pro conclusione responsiua, scilicet quòd etiam ipsa sacrificia habuerunt rationem figuralem. Et arguitur sic. Potissimum sacrificium est quo se Christus obtulit in odorem suauitatis, & propter hoc omnia alia offerebantur in lege &c. vt in littera, sed ex figurato sumitur ratio figuræ; igitur omnes figurales sunt sumēdæ ex vero sacrificio Christi, & sic est assignare rationem figuralem. Maior probatur quo ad primam partem a principio huius litteræ; secunda pars probatur auctoritate Apostoli. Minor patet ex art. 1. quia figuratum repræsentandum est finis figuræ, sed a fine sumitur ratio eorum quæ sunt ad finem; igitur minor vera. Patet ergo, q est dabilis duplex ratio in genere sacrificiorū in cōi, & litteralis, & figuralis, & per cōsequens prima pars conclusionis responsiuę.

ET confirmatur etiam argumento in contrarium, quia quæ sunt grata, & accepta Deo habent rationales causas, sed sacrificia vet. le. fuerunt huiusmodi; igitur &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus non volebat huiusmodi sacrificia sibi offerri propter ipsas res quæ offerebātur quasi eis indigeret, vnde dicitur. Esa. 1. Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & hircorum, & agnorum nolui; sed volebat ea sibi offerri, vt supra dictum est, * tum ad excludendum idolatriam, tum ad significandum debitum ordinem mentis humanæ in Deum, tum etiam ad significandum mysterium redemptionis humanæ factę per Christum.

* Art. præcedent.

¶ Maior conceditur, quòd aliqua animalia sunt necessaria ad sustentandam humanam vitam, sed non omnia. Et dico, quòd etiam fuerunt necessaria, & bona ad cultum Diuinum. Ad minorem, conceditur, quòd Deus non indiget sustentamento, nec voluit offerri pro suo sustentamento, sed voluit sibi ea offerri propter homines tripliciter, vt dictum est in corpore, & habetur in solutione; quare negatur consequentia, quia procedit secundùm non causam, vt causam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum ad omnia præcepta ratio conueniens fuit quare ista animalia offerebantur Deo in sacrificium, & non alia, primò quidem ad excludendum idolatriam, quia omnia alia animalia offerebant idolatrę dijs suis, vel eis ad maleficia vtebantur; ista autem animalia apud Aegyptios cum quib. conuersati erant abominabilia erant ad occidendum, vnde ea non offerebant in sacrificium dijs suis, vnde dicitur. Exod. 8. Abominationes Aegyptiorum immolabimus domino Deo nostro; oues enim colebant, hircos venerabantur, quia in eorum figura dęmones apparebant. Bobus etiam vtebantur ad agriculturam quam inter res sacras habebant.

¶ D. S. soluendo hoc argumentum probat secundam partem conclusionis responsiuæ positę in corpore per aliqua exempla, quæ tangit argumentum assignans aliquas rationes speciales sacrificiorum conuenientes; primò duas litterales, secundam ibi; Secundo hoc &c. secundò vnam figuralem, ibi; Tertiò vero &c. Vnde secundùm hoc tripliciter dicitur ad maiorem; quare conuenienter ista offerebantur, quæ tangit maior. Primò conceditur maior. Et ratio in communi omnium prædictorum fuit tacta in corpore. Et specialiter quare de tribus generibus quadrupedum istorum, quia per ista specialiter euitabatur idolatria, quia istis exceptis omnia alia animalia erant apud idolatras in cultū Deorum suorum. Similiter quare de turturę, & columba propter eandem causam, quia idolatrę alijs auibus ad maleficia vtebantur. Quare autem passeres offerebantur pro emundatione lęprosi, patebit ratio art. 5. ad 7.

¶ Nota hic, quòd abominationes Hebręi vocabant animalia quæ Aegyptij colebant. Colebant autem Deos suos in specie tauri, & arietis, & talia erant ab eis, scilicet Iudæis, immolanda quod non permisissent Aegyptij &c. Consequenter D. S. assignat aliam rationem specialem litteralem; quare ista animalia tacta in maiore, conuenienter sacrificabantur, scilicet propter ordinationem mentis in Deum ipsorum colentium. Et hoc dupliciter ostendit, scilicet ex parte Dei, & secundò ex parte hominum, ibi. Secundò quia &c. Dicitur ergo secundò ad maiorem, quòd conuenienter illa offerebantur; primò, quia sunt mundissima animalia, purum autem est Deo attribuendum, & quia communiter potuerunt habere. Et hoc ostendit D. S. clarè cum dicit.

¶ Secundò hoc conueniens erat ad prædictam ordinationem mentis in Deum, & hoc dupliciter. Primò quidem quia huiusmodi animalia maximè sunt per quę sustentatur humana vita, & cum hoc mundissima sunt, & mundissimum habent nutrimentum. Alia verò animalia, vel sunt siluestria, & non sunt communiter hominum vsui deputata, vel si sunt domestica, immundum habent nutrimentum, vt porcus, & gallina; solùm autem id quod est purum Deo est attribuendum, huiusmodi autem aues specialiter offerebantur, quia habentur in copia in terra promissionis.

¶ Ostendit

¶Ostendit etiam D.S. consequenter, hoc conueniens fuisse ex parte hominum, vt illa animalia offerrentur, quia per hæc designabatur puritas mentis. Quod declarat D.S. cum dicit.

¶ Secundò quia per immolationem huiusmodi animalium puritas mentis designatur, quia vt dicitur in Glo.* Leui. 1. Vitulum offerimus cum carnis superbiam vincimus; agnum cũ irrationabiles motus corrigimus, hedum cum lasciuiam superamus, turturem dum castitatem seruamus, panes azymos cum in azymis sinceritatis epulamur. In columba verò manifestum est, quòd significatur castitas, & simplicitas mentis.

*Glo. Ord. parum à prin. commen. ad 1. c. Leuit.

¶Deinde D.S. vltimò assignat specialiter vnam rationem figuralem conuenientiæ sacrificiorum huiusmodi animalium. Et per hoc dicitur tertiò ad maiorem, quòd vera est, & ratio est, quia figurabant Christum magis, & nouam legem. Vt de omnibus exemplis maioris D. S. clarè ostendit in littera. Et licet de boue Doct. San. non faciat mentionem, tamen facilè potest assignari ratio figuralis de ipso, quia bos significabat fortitudinem Christi, vnde dicit Doct. San.

¶Tertiò verò conueniens fuit hæc animalia offerri in figura Christi, quia vt in eadem Glo. dicitur. Christus in vitulo offertur propter virtutem crucis, in agno propter innocentiam, in ariete propter principatum, in hirco propter similitudinem carnis peccati. In turturæ, & columba duarum naturarum coniunctio monstrabatur, vel in turturæ castitas, in columba charitas significatur, in similagine aspersio credẽtium per aquam baptismi figurabatur.

¶Nota hic, quòd D. S. in fine solutionis facit mentionem de similagine, quia in argumento, primo fit mentio de oblatione panis, & naturalium quorundam. Ideo D.S hic particulariter de illis animalibus respondendo meminit etiam specialis panis, scilicet similaginei, de quo Leuit. 2. quia fuit panis coctus in clybano de simila. i. farina triticea purgata, & delicata, & erãt panes absq; fermento, & aspersi oleo. De illo pane D.S. ponit rationem figuralem, vt patet. Et istam solutionem, & corpus articuli Nicolaus de Lyra, habet Exod. 1. & 2. vt patet intuenti, licetnon nominet auctorem suum. Et per ista patet secunda pars conclusionis respon. quo ad partem, scilicet quòd conueniens ratio possit assignari de sacrificijs in speciali. Ex istis potest consequenter dici ad reliquas propositiones argumenti, vt ei satisfiat. Ad minorem dico, quòd quidem aliqua sunt nobiliora in natura, sed non magis valent ad sacrificia, quia omnia alia ab istis dictis in maiori offerebant idolatræ, vel vtebãtur eis ad idolatriæ ritũ, vel superstitionis, præterquàm istis. Et ergo voluit Deus per contrarium, ꝙ quæ idolatræ offerebant non offerrentur sibi, & quæ idolatræ colebant sibi interficerentur. Vltra, Cum ergo &c. dico, ꝙ optimum ad cultum Dei debet sibi offerri, in quo seruantur rationes prædictæ in corpore. Et huiusmodi sunt animalia dicta in maiori; quare negatur consequentia, quia in oblatione istarum rerum obseruabantur rationes litterales melius quàm in alijs, quæ attendunter ex Diuino cultu &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pisces qui in aqua viuunt magis sunt alieni ab homine, quàm cætera animalia quæ viuunt in aere sicut & homo & iterum pisces ex aqua extracti statim moriuntur, vnde non poterant in templo offerri sicut alia animalia.

¶ Antecedens quidem verum, sed tamen alia animalia sunt magis apta ad sacrificia, quàm pisces. Et hoc duplici ratione litterali, quam D.S. tangit in solutione. Est & tertia ratio litteralis, quia idolatræ aliqui idolis suis pisces offerebant. Et Deus noluit sibi offerri, quia nihil commune voluit habere cum idolis: quare negatur consequentia &c. sic iterum patet secunda pars conclusionis responsiuæ. Similiter, & per sequentes solutiones patebit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in turturibus meliores sunt maiores, quàm pulli, in columbis autem econuerso; & ideo vt rabi Moyses dicit, mandantur offerri turtures, & pulli columbarum, quia omne, quod est optimum, Deo est attribuendum.

¶Antecedens negatur, quia expressè dicitur in textu. Leuit. 1. Turtures aut pullos columbarum, & ratio fuit, quia turtures veteres meliores sunt pullis turturis, quia pinguiores, econtra in columbis; quare negatur consequẽtia, quia meliora debent Deo offerri de offeribilibus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd animalia in sacrificium oblata occidebantur, quia veniunt in vsum hominis occisa, secundùm quod a Deo dantur homini ad esum, & ideo etiam igni cremabantur, quia per ignem decocta, fiunt apta humano vsui.

¶Maior vera, sed dico, quòd animalia sunt propter hominem sustentandum, & propter eius esum data homini a Deo, quod nõ fit sine occisione. Et dico, quòd Gen. 1. habetur etiam. Ecce dedi vobis omnem herbam, & vniuersa ligna, vt sint vobis in escam ex cunctis animantibus terræ. Et Gen. 9 omne, quod mouetur, & viuit, sit vobis in cibum. Ad minorem, conceditur, quia mors opponitur vitæ, sed dico, quòd Deus non dedit vitam animalibus, nisi vt essent in esum hominis, quod fit per occisionem. Et hoc D.S. notat in principio solutionis, secundò reddit specialiter rationem, quare in sacrificijs occidebantur, ibi. Similiter etiam &c. Negatur igitur primò consequentia, quia ex occisione in sacrificijs veniunt in finem suum, scilicet esum hominis, & præsertim quando assantur. Ad confirmationem dico, quòd non est par ratio de homine, & animalibus, quia animalia sunt ordinata in cibum hominis, & per consequens cum oblata fuerint in honorem Dei, debebant occidi, vt essent in commodum hominis; secus de homine.

¶ Similiter etiam per occisionem animalium significatur destructio peccatorum, & quòd homines erant digni occisione pro peccatis suis; ac si illa animalia loco eorum occiderẽtur ad significandum expiationem peccatorum; per occisiónem etiam huiusmodi animalium significabatur occisio Christi.

¶ Negatur secundò consequentia, quia sunt duæ rationes litterales, & vna figuralis, quare specialiter animalia in sacrificijs occidebantur; prima est, quia per hoc designabatur occisio peccatorum, & hoc requirebatur ad idoneitatem colentis, vt interficeret peccata; secunda, quia designabatur per hoc, quòd peccator esset dignus morte; tertia figuralis, quia Christus erat occidẽdus.

¶Ad sextum dicendum, quòd specialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege ad excludendum alios modos quibus idolatræ animalia idolis immolabant. Vel etiam, vt rabi Moyses dicit, lex elegit genus occisionis quo animalia minus affligebantur occisa, per quod etiam excludebatur immisericordia offerentium, & deterioratio animalium occisorum.

¶ Sequela negatur, quia debebant occidi differenter a modo occidendi idolatrarum, & quo minus affligerentur. Ex quo habetur significatio litteralis, quæ significabat dispositionem offerentium, vt non essent crudeles, & immisericordes; & iterum alia ratio est litteralis, quia per certum modum occidendi animalia minus deteriorabantur; sicut minus lędebantur ex ruptura ascellę, quàm ex sectione &c.

¶Ad septimum dicendum, quòd quia animalia maculosa solent haberi contemptui etiam apud homines, ideo prohibitum est ne Deo in sacrificium offerentur; propter quod etiã prohibitum erat ne mercedem prostibuli aut precium carnis in domum Dei offerrent; & eadem etiam ratione non offerebant animalia ante septimũ diem, quia talia animalia erant quasi abortiua nondum plenè consistentia propter teneritatem.

¶Assumptum conceditur, sed dico, quòd animalia quæ perfecta fuerint, possunt in honorem offerri, non autem quæ maculata sunt, sed habentur contemptui, etiam apud homines, nec mors recens, & violenta facit animalia abhominabilia, vel contemptibilia, vt patet; sed maculatio, idest defectus notabilis, rupta claudicatio, cecitas, & huiusmodi, de quibus Leuit. 1. in Glo. Vltra, si igitur, dico quòd sic, sed negatur consequentia, & ratio patuit, quia esto mors sit maximus defectus animalis, per eam tamen non habetur contemptui, immo sine morte animalis non valet ad esum hominis. Et hoc ostendit D.S. a simili, quòd contemptus sit ratio non offerendi de precio carnis.

¶ Ad octauum dicendum, quòd triplex erat sacrificiorum genus, quoddam erat quod totum comburebatur, & hoc dicebatur holocaustum quasi totum incensum, huiusmodi enim sacrificium offerebatur Deo specialiter ad reuerentiam maiestatis ipsius, & amorem bonitatis eius, & conueniebat perfectionis statui in impletione consiliorum, & ideo totum comburebatur; vt sicut totum animal resolutum in vaporem sursum ascendebat, ita etiam significaretur totum hominem, & omnia quæ ipsius sunt, eius dominio esse subiecta, & ei esse offerenda.

¶ In soluendo hoc argumentum D. S. duo principaliter facit; primò respondet ad antecedens, quomodo sit intelligendum in

generali, quantum ad quodlibet genus sacrificiorum; secundò in speciali quantum ad exempla consequentis argumenti, ibi. Hoc autem &c. Quo ad primum tripliciter respondet ad antecedens, secundùm quòd est triplex genus sacrificiorum in communi, scilicet holocaustum pro peccato de quo ibi. Aliud autem &c. Hostia pacifica de quo ibi. Tertium sacrificium &c. Dicitur ergo primò ad antecedens, quòd si hostia capitur pro sacrificio, tunc est primò falsum de sacrificio holocausti, hoc enim totum intendebatur. Et rationem huius D.S. ostendit in littera. Si autem intelligitur antecedens de sacrificio pro peccato, iterum est falsum, quia de tali sacrificio nihil habebat ille pro cuius peccato offerebatur, etiam si offerretur pro peccato sacerdotis. Tunc enim nec sacerdos aliquid habebat. Et huius ratio assignatur consequenter in littera cum dicitur.

¶ Aliud autem erat sacrificium pro peccato, quod offerebatur Deo ex necessitate remissionis peccati, & conueniebat statui pœnitentium in satisfactione peccatorũ, quod diuidebatur in duas partes. Nam vna pars eius comburebatur, alia verò cedebat in vsum sacerdotũ ad significandum, quòd expiatio peccatorum fit a Deo per ministerium sacerdotum, nisi quando offerebatur sacrificium pro peccato totius populi, vel specialiter pro peccato sacerdotis, tunc enim totum comburebatur, non enim debebant in vsum sacerdotum venire ea quæ pro peccato eorum offerebantur, vt nihil peccati in eis remaneret, & quia hoc non esset satisfactio pro peccato; si enim cederet in vsum eorum pro quorum peccatis offerebatur, idem esse videretur ac si non offerretur.

¶ Si autem intelligitur antecedens de sacrificio, quod dicebatur hostia pacifica, tunc conceditur, quòd offerens habebat tertiam partem. Et sic etiam intelligitur auctoritas Apostoli, quia de tali sacrificio participes sunt offerentes. Et quare hic, Doct. S. ostendit cum dicit.

¶ Tertium sacrificium vocabatur hostia pacifica quæ offerebatur Deo, vel pro gratiarum actione, vel pro salute, & prosperitate offerentium ex debito beneficij, vel accipiendi, vel accepti; & proficit statui proficientium in impletione mandatorum, & ista diuidebatur in tres partes. Nam vna pars intendebatur ad honorem Dei, alia pars cedebat in vsum sacerdotum, tertia verò pars in vsum offerentium, ad significandum, quòd salus hominis procedit à Deo dirigentibus ministris Dei, & cooperantibus ipsis hominibus qui saluantur.

¶ Doc. Sanc. consequenter respondet ad antecedens specialiter de generibus sacrificiorum, quæ tanguntur in consequente, & primò de sanguine, & adipe, secundò de pectusculo, & armo dextro, ibi. De hostijs autem &c. Vnde dico secundò ad antecedens; dato etiam, quòd intelligatur de hostia pacifica, negatur, si intelligitur de primis duobus exemplis consequentis, quia hoc est vnum generale, quòd in nullo sacrificio adeps, vel sanguis veniebat in vsum offerentium, & hoc propter tres rationes litterales, & vnam figuralem, quas ponit cum dicit.

¶ Hoc autem generaliter obseruabatur, quòd sanguis & adeps non veniebant neque in vsum sacerdotum, neque in vsum offerentium, sed sanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorẽ Dei, adeps verò adurebatur in igne. Cuius ratio vna quidem fuit ad excludendum idolatriam. Idolatræ enim libabant de sanguine victimarum, & comedebant adipes, secundùm illud. Deut. 32. De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum. Secunda ratio est ad informationem humanæ vitæ. Prohibebatur enim eis vsus sanguinis ad hoc, quòd horrerent humani sanguinis effusionem; vnde dicitur. Gen. 9. Carnem cum sanguine non commedetis, sanguinem enim animarum vestrarum requiram. Esus verò adipum prohibebatur eis ad vitandum lasciuiam, vnde dicitur. Ezech. 34. Quod crassum erat occidebatis. Tertia verò ratio est propter reuerentiam Diuinam; quia sanguis est maximè necessarius ad vitam ratione cuius dicitur anima esse in sanguine; adeps autem abundantiam nutrimenti demonstrat, & ideo vt ostenderetur, quòd a Deo nobis est, & vita, & omnis bonorum sufficientia, ad honorem Dei effundebatur sanguis, & adurebatur adeps. Quarta ratio est, quia per hoc figurabatur effusio sanguinis Christi, & pinguedo charitatis eius per quam se obtulit Deo pro nobis.

¶ An autem liceret Iudæis, vti adipe animalium non immolabilium, vel etiam Syluestrium, de hoc sunt opiniones, vide Lyram. Leuit. 3. vide & D.S. infra. q. 102. art. 6. ad primum, quid ipse senserit. Et de hoc non intelligitur auctoritas Apostoli. Si autem intelligatur antecedens de pectusculo, & armo dextro, conceditur quòd scilicet cedebant in vsum offerentium. s. sacerdotis, licet subtraherentur talia administranti, qui tamen de alia, scilicet tertia parte, participabat in hostia pacifica. Sed secundùm hoc negatur consequentia, quia esto subtraheretur totum in holocausto, & quandoque in sacrificio pro peccato, & in hostijs pacificis adeps, & sanguis; non in totum in hostijs pacificis subtrahebatur; sed duę partes, & armus dexter, & pectusculum cedebat sacerdoti; & tertia pars offerenti. Et hoc propter duas rationes litterales, habetur hæc materia. Leuit. 7. Et hoc ostendit Doct. San. consequenter cum dicit.

¶ De hostijs autem pacificis in vsum sacerdotis cedebat pectusculum, & armus dexter ad excludendum quandã diuinationis speciem quæ vocatur spatulamantia, quia scilicet in spatulis animalium immolatorum diuinabant, & similiter in osse pectoris, & ideo ista offerentibus subtrahebantur. Per hoc etiam significabatur, quòd sacerdoti erat necessaria sapientia cordis ad instruendum populum, quod significabatur per pectus quod est tegumentum cordis, & etiam fortitudo ad sustentandum defectus, quę significatur per armũ dextrũ.

¶ Ad nonum dicẽdum, quòd quia holocaustum erat perfectissimum inter sacrificia, ideo non offerebatur in holocaustum nisi masculus, nam fœmina est animal imperfectum. Oblatio autem turturum, & columbarum erat propter paupertatem offerentium, qui maiora animalia offerre non poterant; & quia hostiæ pacificæ gratis offerebantur, & nullus eas offerre cogebatur nisi spontaneus; ideo huiusmodi aues nõ offerebantur inter hostias pacificas, sed inter holocausta, & hostias pro peccato, quas quandoque oportebat offerre. Aues etiam huiusmodi propter altitudinem volatus congruunt perfectioni holocaustorum, & etiam hostijs pro peccato, quia habent gemitum pro cantu.

¶ Ad maiorem dico, quòd in hoc est simile, offerri videlicet finaliter propter honorem Dei, tamen sunt multę aliæ dissimilitudines. Primò inter holocaustum ex vna parte, & alia duo ex altera, quia holocaustum erat perfectissimum sacrificium, non alia. Et ea ratione non congruebat offerre animalia fœminini generis, sed in alijs licebat. Secundò est differentia inter holocaustũ, & hostiam pro peccato ex vna parte, & inter hostiam pacificam ex altera; quia duo prima erant quandoque necessitatis; & ergo licebat offerre, quæ etiam pauperes potuerũt habere, cuiusmodi sunt aues, & ergo in holocausto, & hostia pro peccato licebat offerre aues. Sed hostia pacifica non erat necessitatis, sed oblatio spontanea; & ergo tunc non debebat offerri, nisi esset alicuius importantiæ, & alicuius pretij, quales non sunt aues. Et ita patet ad maiorem, quòd sunt multæ differentiæ. Ad minorem, conceditur pro duabus partibus, & ratio iam patuit. Sed negatur consequentia, quia hostia pacifica, & pro peccato deficiebant ab holocausto, & sic licebat offerre quæ erant fœminini generis, sed quia hostiæ pacificę non erant necessitatis, ideo non debebant offerri aues; sicut in holocausto, & hostia pro peccato quæ erant necessitatis, & holocausto, & hostiæ pro peccato congruebant.

¶ Ad decimum dicendum, quòd inter omnia sacrificia holocaustum erat præcipuum, quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur. Secundum verò locum in sanctitate tenebat hostia pro peccato, quæ comedebatur solùm in atrio a sacerdotibus in ipsa die sacrificij. Tertium verò gradum tenebant hostiæ pacificę pro gratiarum actione, quæ comedebantur ipso die, sed vbique in Hierusalem. Quartum verò locum tenebant hostiæ pacificæ ex voto, quorum carnes poterant etiam in crastino comedi. Et est ratio huius ordinis, quia maximè obligatur homo Deo propter eius maiestatem; secũdò propter offensam commissam; tertiò propter beneficia iam suscepta; quartò propter beneficia sperata.

¶Antecedens negatur, quia hostia pacifica pro gratiarũ actione est alterius rationis, quàm hostia pacifica ex voto. Negatur igitur consequentia, quia hostiam pro gratiarum actione oportebat comedere eadem die, sed hostia pro voto poterat reseruari vsque in crastinum. Et pro ampliori intellectu Doc. S. in solutione ostendit, non solùm de hostijs pacificis, sed & de holocausto, & hostia pro peccato, & duplici hostia pacifica, an liceret comedere, vel non, & vbi, & quando, clarè in littera, vide Leuit. 7. de materia ista.

¶ Ad vndecimum dicendum, quòd peccata aggrauantur ex statu peccantis, vt supra dictum est,* & ideo alia hostia mandabatur offerri pro peccato sacerdotis, & principis, vel alterius priuatę personæ. Est autem attendendum, vt Rabi Moyses dicit,* quòd quantò grauius erat peccatum, tantò vilior species animalis offerebatur pro eo, vnde capra, quod est vilissimum animal offerebatur pro idolatria, quod est d grauissimum peccatum; pro ignorantia verò sacerdotis offerebatur vitulus, pro negligentia autem principis hircus.

q. 73. ar. 10

3. Dux. 3 nil. Dux errantium.

Dub. 703. 716.

¶Ad antecedens, verum, omnia mortalia conueniunt in hoc, quòd auertunt, nec tamen propter hoc sunt ęqualia, sed potest vnum esse grauius ex alio, tum ex specie, tum ex circunstantia quæ est secundùm conditionem peccantis, quæ quandoque potest facere, vt aliquid sit tali personæ contra speciale præceptum, & tunc trahit in nouam speciem peccati mortalis. De his supra quæst. 73. art. 10. consequentia ergo negatur, quia peccata non sunt paria, nec per consequens oportet offerre idem animal propter diuersos status peccantium. Et notat D.S. in solutione vnum post Rabi Moysen, quòd oportebat etiam secũdùm diuersitatem peccatorum offerre diuersa animalia, & patet littera. De materia huius argumenti habetur Leuit. 4.

¶Ad duodecimum dicendum, quòd lex in sacrificijs prouidere voluit paupertati offerentium, vt qui non posset habere animal quadrupes, saltem offerret auem, quam qui habere non posset, saltem offerret panem, & si hunc habere non posset, saltem offerret farinam, vel spicas.

¶Assumptum conceditur, & ratio est habita ad quiuium, quia animalia non sunt homini in cibum nisi occisa; & ergo omnia offerebant occisa, sed negatur consequentia; immo est duplex ratio quas assignat D.S. vna litteralis, alia figuralis, ibi. Causa verò &c. quare scilicet de terræ nascẽtibus diuersimodè fiebat oblatio; primò scilicet propter paupertatem offerentium. Quod declarat Doc. Sanc. Negatur etiam consequentia propter rationem figuralem quæ est dabilis; quare omnia ista terræ nascentia offerebantur, quia in figuram Christi; similiter panes multipliciter cocti &c. vt ostendit D.S. consequenter cum dicit.

¶ Causa verò figuralis est, quia panis significat Christum qui est panis viuus, vt dicit. Ioan. 6. Qui quidem erat sicut in spica pro statu legis naturæ in fide patrum, erat autem sicut simila in doctrina legis Prophetarum; erat autem sicut panis formatus post humanitatem assumptam, coctus igne, idest formatus spiritu sancto, in clibano vteri virginalis qui etiam fuit coctus in sartagine per labores quos in mundo sustinebat; in cruce verò quasi in craticula adustus.

¶ Ad tertiumdecimum dicendum, quòd ea quæ in vsu hominis veniunt de terrę nascentibus, vel sunt in cibum, & de his offerebatur panis, vel sunt in potum, & de his offerebatur vinum, vel sunt in condimentum, & de his offerebatur oleum, & sal, vel sunt in medicamentum, & de his offerebatur thus, quod est aromaticum, & consolidatiuum. Per panem autem figuratur caro Christi, per vinum autem sanguis eius per quem redempti sumus, oleum figurat gratiam Christi, sal scientiam, thus orationem.

¶Assumptum cõceditur, ita quòd de omni genere eorum quæ in vsum veniunt aliqua offerantur, sed negatur consequentia; quia in his terræ nascentibus sunt omnia genera eorum quæ in vsum veniunt, quia vel cibus, vel potus, vel medicamen, vel condimentum &c. Et ergo sufficienter recognoscebantur omnia à Deo per horum oblationem. Et secundò ostendit D.S. rationem figuralem huiusmodi oblationum &c.

¶ Ad quartumdecimum dicendum, quòd mel non offerebatur in sacrificijs Dei, tum quia consueuerat offerri in sacrificijs idolorum, tum etiam ad excludendum omnem carnalem dulcedinem, & voluptatem ab his qui Deo sacrificare intendunt; fermentum verò non offerebatur ad excludendum corruptionem, & fortè etiam in sacrificijs idolorum solitum erat offerri.

¶Et quia hoc argumentum expetit; quare aliqua non apponebantur sacrificijs, & aliqua apponebantur, ideo D.S. in solutione ponit rationem primò quare mel, & fermentum non apponebantur: secundò quare sal, & thus apponebantur, ibi. Sal autem &c. Dicitur ergo primò ad maiorem concedendo eam, sed ad minorem, in interiori sacrificio plus est de dulcedine spirituali, sed non carnali voluptate, sed mel repræsentat carnalem delectationem. Et præterea mel offerebatur in sacrificijs idolorum. Fermentum etiam non congruebat propter corruptionem, & quia fortè idolis offerebatur. Dico etiam, quòd esto aliqualiter faciat sapidum panem, tamen ex alia parte corruptio præponderat; quare negatur prima consequentia.

¶Sal autem offerebatur, quia impedit corruptionem putredinis, sacrificia autem Dei debent esse incorrupta, & etiam quia in sale significatur discretio sapientiæ, vel etiam mortificatio carnis; thus autem offerebatur Deo ad designandum deuotionem mentis, quæ est necessaria offerentibus, & etiam ad designandum odorem bonæ famæ; nam thus, & pingue est, & odoriferum, & quia sacrificium zelotipię non procedebat ex deuotione, sed magis ex suspitione, ideo in eo non offerebatur thus.

¶ Dico secundò ad aliam partem primæ consequentiæ, quòd sal non repræsentat mordacitatem, sed incorruptionem, & discretionem sapientiæ, & mortificationem carnis. Similiter de thure dico, quòd non ponebatur propter degustationem, sed propter bonum odorem; quare negatur consequentia prima, quia innititur non causæ, vt causæ, & per consequens secunda consequentia. Et sic secunda pars conclusionis responsi. stabilita, videlicet, quòd in speciali possit conueniens ratio assignari omnium sacrificiorum.

Vtrum cerimonialium vet. le. sacrorum conueniens ratio assignari possit.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd cerimoniarum veteris legis quæ ad sacra pertinent sufficiens ratio assignari non possit. Dicit enim Paulus. Act. 15. Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cœli, & terræ cum sit dominus, non in manufactis templis habitat; inconuenienter igitur ad cultum Dei, tabernaculum, vel templum in lege veteri est institutum.

¶ 2 Præt. status veteris legis non fuit immutatus nisi per Christum, sed tabernaculum designabat statum veteris legis; non ergo debuit mutari per ędificationem alicuius templi.

¶ 3 Præt. Diuina lex præcipuè debet homines inducere ad Diuinum cultum, sed augmentum Diuini cultus pertinet, quòd fiant multa altaria, & multa templa, sicut patet in noua lege; ergo videtur, quòd etiam in veteri lege non debuit esse solùm vnum templum, aut vnum tabernaculum, sed multa.

¶ 4 Præt. tabernaculum seu templum ad cultũ Dei ordinabatur; sed in Deo præcipuè oportet venerari vnitatem, & simplicitatem; non videtur igitur fuisse conueniens, vt tabernaculum seu templum per quædam vela distingueretur.

¶ 5 Præt. Virtus primi mouentis qui est Deus, primò apparet in parte orientis à qua parte incipit primus motus; sed tabernaculum fuit institutum ad Dei adorationem; ergo debebat esse dispositũ magis versus orientem, quàm versus occidentem.

¶ 6 Præt. Exo. 20. Dominus præcepit, vt non facerent sculptile neque aliquam similitudinem; inconuenienter igitur in tabernaculo, vel in templo fuerunt sculptę imagines Cherubin, similiter etiam, & archa, & propitiatorium, & candelabrum, & mensa, & duplex altare sine rationabili causa ibi fuisse videntur.

¶ 7 Præt.

¶ 7 Præt. Dominus præcepit. Exo. 20. Altare de terra facietis mihi; & iterum. Non ascendes ad altare meum per gradus, incōuenienter igitur mandatur postmodum altare fieri de lignis, auro vel ęre contextis, & tantę altitudinis, vt ad illud nisi per gradus ascendi non posset. Dicitur enim. Exo. 25. Facies altare de lignis sethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine, & operies illud ęre, & Exo. 30. Facies altare ad adolendum thymiamata de lignis sethim, vestiesq; illud auro purissimo.

¶ 8 Præt. in operibus Dei nihil debet esse superfluum, quia nec in operibus naturæ aliquid superfluum inuenitur; sed vni tabernaculo, vel domui sufficit vnum operimentum; inconuenienter igitur tabernaculo fuerunt apposita multa tegumenta, scilicet cortinę, saga cilicina, pelles arietum rubricatę, & pelles hyacinthinæ.

¶ 9 Præt. consecratio exterior interiorem sanctitatem significat, cuius subiectum est anima; inconuenienter igitur tabernaculum, & eius vasa cōsecrabantur cum essent quædam corpora inanimata.

¶ 10 Præt. in Psal. dicitur. Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo; sed solemnitates instituuntur ad laudādum Deum; non ergo fuit conueniens, vt aliqui certi dies statuerentur ad solennitates peragendas; sic igitur videtur, quòd cerimoniæ sacrorum conuenientes causas non haberent.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Hebr. 8. quòd illi qui offerunt secundùm legem munera, exemplari & vmbræ deseruiunt cęlestium; sicut responsum est Moysi * cum consumaret tabernaculum. Vide inquit omnia facito secundùm exemplar, quod tibi in monte monstratum est; sed valde rationabile est, quòd imaginem cœlestium repræsentat; ergo cerimoniæ sacrorum rationabilem causam habebant.

*Eccl. 25. in fin.

¶ Hic secundò inquiritur de causis cerimoniarum pertinētium ad sacra, quia sacrificia sine sacris non offerebantur, & videntur se de propinquo habere ad sacrificia.

¶ Respondeo dicendum, quòd totus exterior cultus Dei ad hoc præcipuè ordinatur, vt homines Deum in reuerentia habeant.

¶ Quia autem, & in generali, & in speciali potest assignari ratio sacrorum, ideo D. S. sicut & in præcedenti artic. primò in corpore assignat rationem generalem, scilicet omnibus sacris conuenientem; sed in solutionibus argumentorum, assignat rationes speciales sacrorum in speciali. Circa primum D. S. deducit duas conclusiones, exprimentes duas rationes conuenientiæ sacrorum in generali, vnam scilicet litteralem, aliam figuralem, ibi. Similiter etiam &c. Ex quibus habetur responsio ad quæsitum formaliter, quòd est assignabilis ratio generalis sacrorū propter quam ordinata sunt. Prima ergo conclusio est ista. Vt animi hominum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur, oportuit, vt aliqua specialia tempora &c. probatur. Totus exterior cultus &c. sed hoc habet humanus affectus, vt ea &c. igitur conclusio vera. D. S. ponit primò maiorem; secundò minorem, ibi. Habet autem &c. tertiò conclusionem, ibi. Et propter hoc &c. Maior ergo patet de se. Et vide propter eam D. S. 2. 2. q. 81. art. 2. ad primum. Et tertio sent. d. 9. quæst. 1. art. 1. quæst. 1. ad tertium, quia reuereri est actus timoris doni spiritussancti filialis, & casti, sed facere opus debitum in cultu Diuino ex reuerentia, scilicet præcipiente, est ipsum facere timoratè, & disciplinatè, sicut requirit timor Dei, & est actus latrię siue religionis, & ad sic faciendum ex reuerentia operabatur decor sacrorum.

¶ Habet autem hoc humanus affectus, vt ea quę communia sunt, & non distincta ab alijs, minus reuereatur, ea verò quæ habent aliquam excellentiæ discretionem ab alijs, magis admiratur, & reueretur, & inde etiam hominum consuetudo inoleuit, vt reges, & principes quos oportet in reuerentia haberi a subditis, & pretiosioribus vestibus ornentur, & etiam ampliores, & pulchriores habitationes possideant.

¶ Subiungit minorem quam roborat a signo in rebus humanis clarè in littera, & patet. Consequenter ibi.

¶ Et propter hoc oportuit, vt aliqua specialia tempora, & speciale tabernaculum, & specialia vasa, & speciales ministri ad cultum Dei ordinarentur, vt per hoc animi hominum ad maiorē Dei reuerentiam adducerētur.

¶ Infert conclusionem ipsam primam, & patet ex prædicta ratione, habetur ergo ratio litteralis; quare oportuerit ordinare ad cultum Diuinum specialia tempora, loca, vasa, ministros, quia cultus qui cum talibus fit magis fit, reuerenter, & ergo reuerentia Diuini cultus est finis, & ratio litteralis sacrorum. Deinde cum dicit.

¶ Similiter etiam status veteris legis sicut dictum est, * institutus erat ad figurandum mysterium Christi. Oportet autem esse aliquid determinatū id per quod aliquid figurari debet, vt scilicet eius aliquam similitudinem repræsentet, & ideo oportuit aliqua specialia obseruari in his quæ pertinent ad cultum Dei.

*Art. 2. huius quæst.

¶ Assignat secundam rationem sacrorum quæ est figuralis tali conclusione, oportuit scilicet propter misterium Christi figurandum aliqua specialia obseruari, scilicet locum, tempus, vasa, ministros, in his quæ pertinent ad cultum Dei. Probatur, status vet. le. institutus erat ad figurandum misterium Christi, sed oportuit esse determinatum &c. vt in littera igitur sequitur conclusio. Maior patuit art. 2. & scilicet totus status quo ad omnia erat figuratiuus, & per consequens quo ad locum, tempus, & huiusmodi sacra. Minor patet, quia figura debet repræsentare s̄m aliquam similitudinem, sed hoc non est sine aliqua determinatione, si enim non esset determinatum tempus, vel determinata instrumenta, tunc nihil certi posset repræsentari; vt ergo misterium Christi determinatè repræsentaretur, instituta sunt certa sacra, & ita habetur, quòd certa, & determinata repræsentatio misteriorum Christi, est ratio figuralis sacrorum. Patet igitur, quòd D. S. ostendit quæ sint rationes in generali, & quot sint.

Concl. 2.

ET confirmatur secunda conclusio argumento in contrariū. Hoc argumentum vult, quòd sacra vet. le. sint instituta, vt sint quo ad nos exemplar, & vmbra cœlestium quæ Christus tradidit in noua lege, & hæc cœlestia fuerunt Moysi in monte monstrata, & ad ea repræsentanda constituit tabernaculum, & alia sacra; ergo habent rationalem causam figuralem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cultus Dei duo respicit, scilicet Deum qui colitur, & homines colentes; ipse igitur Deus qui colitur nullo corporali loco clauditur, vnde propter ipsum non oportuit speciale tabernaculum fieri aut templum; sed homines ipsum colentes corporales sunt, & propter eos oportuit speciale tabernaculum, vel templum institui ad cultum Dei propter duo. Primò quidem, vt ad huiusmodi locum conuenientes cum hac cogitatione, quòd deputaretur ad colendum Deum, cum maiori reuerentia accederent.

De templi & ecclesiæ ratio.

¶ In solutione huius argumenti, primò D. S. assignat veram rationem cultus templi, vt satisfaciat secundæ parti huius articuli, scilicet reddendo rationem conuenientem sacrorum in speciali. Secundò, vt satisfaciat etiam argumento, ostendit ex dictis, quòd procedit secundùm non causam, vt causam, ibi. Ex quo per &c. Ratio ergo quare factum est templum fuit propter homines ipsum colentes, & hoc duplici ratione, secundam notat, ibi. Secundò, vt per &c. prima, vt scilicet cum maiori reuerentia accederent, vt sic orationes magis exaudibiles redderentur, & non propter hoc, vt Deus inhabitaret templum modo locali. Alia ratio quare propter homines institutum fuit templum, vt scilicet per templum, vel tabernaculum aliquid significaretur, & sic etiam extrahitur ratio figuralis conueniens, & probat D. S. omnia iam dicta quadam auctoritate scripturæ. Vnde dicit consequenter.

¶ Secundò, vt per dispositionem talis templi, vel tabernaculi significarentur aliqua pertinentia ad excellentiam diuinitatis, vel humanitatis Christi; & hoc est, quod Salomon dicit 3. Reg. 8. Si cœlum, & cœli celorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ędificaui tibi? & postea subdit. Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti. Erit nomen meum ibi, vt exaudias depræcationem serui tui, & populi tui Israel.

¶ Ex istis dicitur ad argumentum, concedendo, quòd Deus non inhabitat templa localiter, nec propterea tabernaculum, vel templum factum fuit, sed vt habitet nomen suum ibi, idest, vt notitia Dei manifestetur, vel secundùm diuinitatem, vel humanitatem; quare negatur consequentia, quia procedit secundùm

non

non causam vt causam, Vide secunda secundæ q. 81. art. 3. ad secundum &c. Et hoc vult D.S. cum dicit.

¶ Ex quo patet, quòd domus sanctuarij non est instituta ad hoc, quòd Deum capiat quasi localiter inhabitantem; sed ad hoc, quòd nomen Dei inhabitet ibi, idest vt notitia Dei ibi manifestetur per aliqua quæ ibi fiebant, vel dicebantur; & quòd propter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium.

Templi, & Tabernaculum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd status veteris legis non fuit immutatus ante Christum quantum ad impletionem legis quæ facta est solùm per Christum, est tamen immutatus quantum ad conditionem populi qui erat sub lege; nam primò populus fuit in deserto non habens certam mansionem, postmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gentibus. Vltimò autem tempore Dauid Regis, & Salomonis populus ille habuit quietissimum statum, & tunc primò ędificatum fuit templum in loco quem designauerat Abraam ex Diuina demonstratione ad immolandū. Dicitur enim. Gen. 20. quòd dominus mandauit Abraę, vt offerret filiū suum in holocaustum super vnum montium quem monstrauero tibi, & postea dicit, quòd appellauit nomen illius loci, Dominus videt, quasi secundùm Dei præuisionem esset locus ille electus ad cultum Diuinum; propter, quod dicitur. Deute. 12. Ad locum quem elegerit dominus Deus vester venietis, & offeretis holocausta, & victimas vestras.

¶ D.S. assignat duplicem rationem mutationis tabernaculi per ędificationem templi (destruendo consequens argumenti,) scilicet litteralem, & figuralem quam ponit ibi. Ratio autem &c. Tangit ergo primò vnam rationem litteralem quam etiam prætendit maior argumenti aliqualiter, quia fuit mutatio status vet. le. non quantum ad impletionem vet. le. ante Christi Passionem, sed quantum ad conditionem populi qui erat sub lege, & hoc declarat, primò D.S. in littera, & secundò declarat quoddam tactum in illa manifestatione, ibi. Locus autem &c. Dicitur ergo ad argumentum, ad maiorem, distinguitur, vera est enim, quòd non fuit mutatus status vet. le. quo ad mutationem legis quæ non mutatur nisi dum impletur per Christum. Sed negatur, quòd non fuit mutatus quo ad conditionem populi quæ erat sub lege. In hoc enim mutatus est, quia populus quandoque non habuit locum in quo mansurus esset diu. Secundò cum esset in loco non habuit pacem cum vicinis. Vltimò autem cōsecutus fuit vtrunque tempore Dauid, & Salomonis. Ad minorem, conceditur, quòd designabat statum vet. le. sed debuit haberi dum populus erat in motu, habita autem pace debuit habere templum, quod erat immobile; quare negatur consequentia.

* In li. Dux errantium.

¶ Locus autem ille designari non debuit per ędificationem templi ante tempus prædictum propter tres rationes quas Rabi Moyses * assignat. Prima est, ne gentes appropriarent sibi locum illum. Secunda est, ne gentes ipsum destruerent. Tertia verò ratio est, ne quælibet tribus vellet habere locum illum in sorte sua, & propter hoc orirentur lites, & iurgia; & ideo non fuit ędificatum templum donec haberent regem per quem posset huiusmodi iurgium compesci; antea verò ad cultū Dei erat ordinatum tabernaculū portatile per diuersa loca quasi nondum existente determinato loco Diuini cultus, & hæc est ratio litteralis diuersitatis tabernaculi, & templi.

¶ Ratio autem figuralis esse potest, quia per hęc duo significatur duplex status. Per tabernaculum enim, quod est mutabile significatur status præsentis vitæ mutabilis. Per templum verò, quod erat fixum, & stans significatur status futuræ vitæ quæ omnino immutabilis est; & propter hoc in ędificatione templi dicitur, quòd non est auditus sonitus mallei, vel securis, ad significandum, quòd omnis perturbationis tumultus longè erit a statu futuro.

¶ Sed quia possit quis dicere ex his quæ D.S. tetigit iam, quòd adhuc tabernaculum non conuenienter fuerit mutatum per ędificationem templi quo ad tempus, quia etiam postquàm habuerunt locum mansiuum, & terram promissionis, non fuit statim ędificatum templum, quod tamen videtur conuenienter fieri debere cum & locus in quo ędificari debuit propter sui prouisionem, & sanctitatem, debuerit quamtotius designari, & venerari per templi ędificationem, cum longè ante fuerit præsignatum, vt dictum est iam in littera. Ad hoc D.S. respondet, quòd hoc non fuisset conueniens, propter tres rationes ante tempus pacatissimum quo habuerunt reges, & in fine notat prætactam rationem litteralem mutationis tabernaculi, s. diuersitatem status illius populi secundum motum, & quietem. Deinde D.S. ostendit duplicem rationem figuralem mutationis tabernaculi, & successionis templi s. propter repræsentationem, & figurationem futuræ vitæ, & nouę etiam legis, & sic iterum negatur consequentia, primam ergo rationem ostendit ibi.

¶ Secundam rationem figuralem ponit ibi.

¶ Vel per tabernaculum significatur status veteris legis. per templum autem a Salomone constructum status nouę legis; vnde ad constructionem tabernaculi soli Iudęi sunt operati, ad ędificationē verò templi cooperati sunt etiam Gentiles, scilicet Thiri, & Sidonij.

De Altari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio vnitatis templi, vel tabernaculi potest esse, & litteralis, & figuralis; litteralis quidem est ratio ad exclusionem idolatriæ, quia Gentiles diuersis dijs diuersa templa constituebant, & ideo vt firmaretur in animis hominum fides vnitatis Diuinæ, voluit Deus, vt in vno loco tantùm sibi sacrificium offerretur.

¶ D.S. soluendo hoc argumentum; primò ponit duas rationes litterales conuenientiæ vnitatis templi, secundam ponit ibi. Et iterum &c. secundò vnam rationē figuralem, ibi. Ratio autē &c. prima est propter exclusionem idolatriæ. Consequenter prosequitur secundam rationem litteralem; & primò ponit ipsam; secundò ex ea ostendit in quo sit similitudo nostræ ecclesiæ ad tēplum vet. le. & in quo sit dissimilitudo secundum quod tactum est circa probationem minoris, ibi. Sed cultus &c. secunda ergo ratio est, vt compescerentur ne passim sacrificia offerrent &c. vt in littera cū dr.

¶ Et iterum, vt per hoc ostenderet, quòd corporalis cultus non propter se erat acceptus ei, & ideo compescebantur ne passim, & vbique sacrificia offerrent.

¶ Ex qua ratione patet, quomodo est dissimilitudo inter Ecclesiam nostram, & templum, quia illa secundùm se Deo accepta, istud non secundùm se; ex quo infertur, quòd cōuenienter istud non multiplicatur, sed illa. Sed in hoc est similitudo quo ad vet. le, quòd sicut in Ecclesijs nouę legis cultus spiritualis Dei communicatur in doctrina legis, & Prophętarum; ita & in synagogis vet. le. conueniebant ad laudem Dei; vnde bene sequitur, quòd quantum ad hoc, sicut hic est multiplicatio, ita & illic debuerit esse; vnde etiam D.S. concludit corollarie ex istis, quòd nostra Ecclesia vna ęquipollet templo, & synagogæ, ita quòd est idem locus sacrificij, & doctrinæ, & hoc est, quod dicit consequenter.

¶ Sed cultus nouę legis in cuius sacrificio spiritualis gratia continetur est secundùm se Deo acceptus, & ideo multiplicatio altarium, & templorum acceptatur in noua lege; quantum verò ad ea quæ pertinebant ad spiritualem cultum Dei, qui consistit in doctrina legis, & Prophętarum, erant etiam in veteri lege diuersa loca deputata in quibus conueniebant ad laudem Dei quæ dicebantur synagogæ, sicut & nunc dicuntur Ecclesiæ in quibus populus Christianus ad laudem Dei congregatur; & sic Ecclesia nostra succedit in locum, & templi, & synagogæ, quia ipsum sacrificium Ecclesiæ spirituale est, vnde non distinguitur apud nos locus sacrificij a loco doctrinæ.

¶ Ex illis iam dictis dicitur formaliter ad argumentum. Maior conceditur, sed ad cultum vnius Dei, & ad cultum distinctum a cultu idolatriæ, & inducebat ad cultum interiorem, & exteriorē, qui exterior secundùm se non erat propter se acceptus, sed interior. Ad minorem dico, quòd augmentatio cultus Diuini exterioris facta fuisset per multa altaria, & multa templa; sed hoc non decuit propter distinctionem ab idolatris. Et secundò, quia cultus iste exterior non erat secundùm se bonus nec gratus, sed interior augmentabatur in doctrina. Ad probationem minoris per simile de noua lege dico, quòd non est simile, quia cultus exterior nouę legis secundùm se est acceptus, & spiritualis, & ergo debuit multiplicari, & quia spiritualis est, ideo non est alius locus sacrificij, & exterioris cultus, alius autem doctrinæ; vnde vnum templum nouę legis succedit in locum templi, & synagogæ. Vnde negatur consequentia propter rationem iam tactam, & etiam secundò negatur propter vnam rationem figuralem, quam D.S. ponit consequenter cum dicit.

¶ Ratio

¶ Ratio autem figuralis esse potest, quia per hoc significabatur vnitas Ecclesiæ, vel militantis, vel triumphantis.

De velo tabernaculi, & tabernaculo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut in vnitate templi, vel tabernaculi repræsentabatur vnitas Dei, vel vnitas Ecclesiæ; ita etiam in distinctione tabernaculi, vel templi repræsentabatur distinctio eorum quæ Deo sunt subiecta, ex quibus in Dei venerationem consurgimus.

¶ Maior conceditur; ad minorem, verum quidem, sed tamen etiam oportebat circa cultum Diuinum considerare excellẽtiam Diuinam, & distinctionem subiectarum creaturarum, ex quibus mens consurgebat in Dei venerationem, & signare differentiam & excellentiam nouę legis a veteri, & gloriam cœlestem futurã, quæ oĩa signantur, & figurantur per distinctionẽ tabernaculi per diuersas partes distinctas; quare negatur cõsequẽtia. Et hoc tangit D.S. primò in principio solutionis; secundò ponit pro declaratione istius materiæ distinctionem tabernaculi, vel templi, ibi. Distinguebatur autem &c. tertiò subiungit duas rationes conuenientiæ huius distinctionis, vnam litteralem, ibi. Hæc igitur &c. aliam figuralem, ibi. Secundum verò &c. Quomodo autem tabernaculum, vel templum distinguebatur declarat consequẽter, quia habebat duas partes, ante quas fuit atrium de quo dicit.

¶ Distinguebatur autem tabernaculum in duas partes, in vnam quæ vocabatur Sancta Sanctorum quę erat occidẽtalis, & aliam quæ vocabatur Sancta, quæ erat ad orientem, & iterum ante tabernaculum erat Atrium.

¶ Ratio autem prima litteralis huius distinctionis est sumpta ex cultu Diuino, scilicet secundùm, quòd ex distinctione partium depręhendebatur distinctio creaturarum, ex qua consideratione mens in venerationem ducebatur, & ostendit de omnibus partibus tabernaculi sigillatim, & etiam actionum quæ fiebant circa istas partes, & primò quid principalis pars scilicet Sancta Sanctorum significaret, cum dicit.

¶ *Hæc* igitur distinctio duplicem habet rationem, vnam quidem secundùm quòd tabernaculum ordinatur ad cultum Dei; sic enim diuersę partes mundi in distinctione tabernaculi figurantur; nam pars illa quę Sancta sanctorum dicitur figurabat sęculum altius, quod est spiritualium substantiarum.

¶ Secundò quid per secundam partem significaretur, scilicet Sancta cum dicit.

¶ Pars verò illa quæ dicitur Sancta exprimebat mundum corporalem, & ideo Sancta a Sanctis Sanctorum distinguebatur quodam velo, quod quattuor coloribus erat distinctum, per quos quattuor elementa designantur, scilicet bysso, per quod designatur terra, quia byssus, idest linum de terra nascitur; purpura, per quam significatur aqua; fiebat enim purpureus color ex quibusdam conchis quæ inueniuntur in mari. Hyacintho, per quem significatur aer, quia habet aereum colorem; & cocco bis tincto, per quem designatur ignis; & hoc ideo quia materia quattuor elementorum est impedimẽtum per quod velantur nobis incorporales substantiæ.

¶ Tertiò elicit ex illis rationem, quare in Sancta Sanctorum summus Pontifex solùm semel in anno intrabat &c. cum dicit.

¶ Et ideo in interius tabernaculum, idest in Sancta Sanctorum solus summus Sacerdos, & semel in anno introibat, vt designaretur, quòd hæc finalis perfectio hominis est, vt ad illud seculum introducatur; in tabernaculum verò exterius, idest in Sancta introibant sacerdotes quottidię, non autẽ populus qui solùm ad atrium accedebat, quia ipsa corporalia populus percipere potest; ad interiores autem eorum rationes soli Sacerdotes per considerationem attingere possunt.

¶ Deinde Doc. Sanc. ponit rationem figuralem distinctionis tabernaculi, & templi. Et primò quid significaret tabernaculum solum, cum dicit.

¶ Secundum verò rationem figuralem per exterius tabernaculum, quod dicitur Sancta, significatur status veteris legis, vt Apostolus dicit ad Hebr. 9. quia ad illud tabernaculum semper introibant Sacerdotes sacrificiorum officia consummantes.

¶ Ista significatio videtur partim ad rationem litteralem pertinere. Deinde ponit quid figuraret Sancta Sanctorum, cum dicit.

¶ Per interius verò tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum significatur, vel cœlestis gloria, vel etiam status spiritualis nouę legis qui est quædam inchoatio futuræ gloriæ, in quem statum nos Christus introduxit, quod figurabatur per hoc; quòd summus Sacerdos semel in anno solus in Sancta Sanctorum intrabat.

¶ Consequenter quid velum, cum dicit.

¶ Velum autẽ figurabat spiritualium occultationem sacrificiorum in veteribus sacrificijs, quod velum quattuor coloribus erat ornatũ, Bysso quidem ad designandum carnis puritatem; Purpura autem ad figurandum Passiones quas Sancti sustinuerunt pro Deo, Cocco bis tincto ad significandum charitatem Geminam Dei, & proximi; Hyacintho autem significabatur cœlestis meditatio.

¶ Deinde vltimò ostendit quid significabatur per ingressum Sacerdotum, in tabernaculum exterius, & populi non, quia manebat in atrio, cum dicit.

¶ Ad statum autem veteris legis aliter se habebat populus, & aliter Sacerdotes; nam populus ipsa corporalia sacrificia considerabat quæ in atrio offerebantur; Sacerdotes verò rationem sacrificiorum considerabant habentes fidem magis explicitam de mysterijs Christi, & ideo intrabant in exterius tabernaculum, quod etiam quodam velo distinguebatur ab atrio, quia quędã erant velata populo circa mysterium Christi quæ Sacerdotibus erant nota, non tamen eis erant plenè reuelata, sicut postea in nouo testamento, vt habetur. Ephe. 3.

¶ Nota autem, vt dictum fuit art. 2. ad primum, significatio ceremonialium pertinens ad illum statum, non extendit sensum litteralem. Et ideo quando D.S. exponit distinctionem partium templi de illo populo, vel sacerdotibus illius populi, tunc semper dicit significabatur. Quando autem exponit de statu nouæ legis, tunc vtitur termino præfigurationis; quare ista secunda ratio est figuralis, de Sancta Sanctorum, & de velo; de alijs autem, quia exponuntur vt significabant statum, vel conditionem illius populi, sensum litteralem non excedit &c.

De loco adorationis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd adoratio ad occidentem fuit introducta in lege ad excludendam idolatriam; nam omnes Gentiles in reuerentiam solis adorabant ad orientem; vnde dicitur. Exech. 8. quòd quidem habebant dorsa contra templum Domini, & facies ad orientẽ; & adorabant ad ortum solis, vnde ad hoc excludendum, tabernaculum habebat Sancta Sanctorum, ad occidentem, vt versus occidentem adorarent.

¶ D.S. negat dupliciter consequentiam huius, propter duplicem rationem adorationis ad occidentem, litteralem videlicet, & figuralem, quam ponit, ibi. Ratio etiam &c. Dicitur ergo, quòd maior est vera; sed dico, quòd idolatræ orabant versi ad oriẽtem, cum quibus cultus Dei nihil debuit habere commune. Minor conceditur, ad adorationem &c. sed exteriorem distinctam ab adoratione idolatrum, quare negatur consequentia, primò, immo principalis pars debuit esse ad occidentem, propter litteralem rationem iam dictam.

¶ Ratio etiam figuralis esse potest, quia totus status prioris tabernaculi ordinabatur ad significandum mortem Christi; quæ figuratur per occasum secundum illud Psal. Qui ascendit super occasum dominus nomen illi.

¶ Secundò negatur consequentia propter rationem figuralem, quia totus status tabernaculi figurabat mortem Christi, quę figuratur per occasum &c. Quia autem nunc non habet locum ratio de idolatria; ideo Christianus populus propter alias rationes quas habet D.S. 2.2.q.84.art.3. ad tertium, adorat ad orientem.

De his quæ stantia in tabernaculo.

¶ Ad sextum dicendum, quòd eorum quæ in tabernaculo continebantur ratio reddi potest, & litteralis, & figuralis. Litteralis quidem per relationem ad cultum Diuinum, & quia dictum est, * quòd per tabernaculum interius, quod dicebatur Sancta Sanctorum significabatur sęculum altius Spiritualium substantiarum; ideo in illo tabernaculo tria cõtinebantur. s. Archa testamenti in qua erat vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulę in quibus erãt scripta decem præcepta legis. Hæc autem Archa sita erat inter duos Cherubin qui se mutuis vultibus respiciebant, & super

* Ad quartum.

Archam

Archam erat quędã tabula lapidea, quæ dicebatur propitiatorium super alas Cherubin, quasi ab ipsis Cherubin portaretur; ac si imaginaretur, ꝙ illa tabula esset sedes Dei, vnde & propitiatorium dicebatur, quasi exinde populo propitiaretur ad preces summi Sacerdotis; & ideo quasi portabatur a Cherubin quasi Deo obsequentibus. Archa verò testamenti erat tanquam scabellum sedentis supra propitiatorium.

¶Ad maiorem. Dico sicut D. S tangit in solutione, cũ dicit. Et sic similitudines Seraphin, &c. & vt fuit supra dictum, q. 100. ar. 4. in corp. ꝙ sculptilia, & similitudines prohibentur Exo. 20. ne scilicet adorentur, & habeantur pro dijs. Sed non erant prohibitæ, vt ponerentur in signum ministerij, idest vt ponerentur in tẽplo, tanquam portantes propitiatorium, significantes ministeriũ angelorum, quo ministrant Deo, vnde & erant duæ similitudines Cherubin, ad significandum ꝙ non debebant adorari pro Deo, qui est vnus. Vnde D. S. ſm hanc glosam maioris negat consequentiam argumenti de omnibus suis partibus; & primò assignat rationales causas omnium eorum litterales. Secundò etiam figurales, ibi. Figuralis verò, &c. Quo ad primum tria facit ſm tres partes principales cõsequentis argumenti, & ſm tres partes principales tabernaculi, ad quas reducuntur omnia contenta in consequente; primò reddit rationem litteralem eorum, quæ continebantur in sancta sanctorum; secundò eorum, quæ continebantur in sancta, siue in exteriori tabernaculo, ibi. In exteriori, &c. Tertiò eorum quæ in atrio, ibi. In atrio, &c. Circa primum, primò enumerat, & declarat ea, quæ continebãtur in principali parte tabernaculi. s. in Sancta Sãctorum, vt ostendit rationem litteralem eorum. Secundò subiungit rationem litteralem de singulis contentis ibidem, & iam enumeratis; & primò de propitiatorio, super quod nulla similitudo ponebatur, cum dicit.

¶Per hæc autem tria designantur tria, quę sunt in illo altiori seculo, scilicet Deus, qui super omnia est, & incomprehensibilis omni creaturæ, & propter hoc nulla similitudo eius ponebatur ad representandum eius inuisibilitatem; sed ponebatur quædam figura sedis eius, quia scilicet creatura comprehensibilis est, quæ est subiecta Deo, sicut sedes sedenti.

¶Negatur ergo consequentia de tertio, quod notat consequens argumenti, scilicet de propitiatorio, quia hoc non fuit contra pręceptum; sed rationales causæ fuerunt, quare ibidem ponebatur, vt patuit in littera.

¶Secundò notat rationem litteralem de Cherubin, cum dicit.

¶Sunt etiam in illo altiori sæculo spirituales substantię, quę angeli dicuntur; & hi significãtur per duos Cherubin mutuò se respicientes, ad designandum concordiam eorum adinuicem, ſm illud Iob 25. Qui facit cõcordiam in sublimibus, & pp hoc etiam non fuit vnus tantùm Cherub, vt designaretur multitudo cœlestium spiritum, & excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, vt solum vnum Deum colerent.

¶De illis ergo negatur etiam consequentia, immo illæ imagines non fuerunt contra præceptum, vt patuit. Tertiò idem facit de alio contento in consequente. s. Archa, & de eis quæ in ea cõtinebantur, & horum reddit duplicem rationem litteralẽ; secundam ponit ibi. Vel per hæc tria, &c. Quo ad primam dicit.

¶Sunt etiam in illo intelligibili sęculo rationes omnium eorum, quę in hoc sęculo perficiũtur quodammodo clausę, sicut rationes effectuum claudũtur in suis causis, & rationes artificiatorum in artifice; & hoc significabatur per Archam, in qua representabantur per tria ibi cõtenta tria, q̃ sunt potissima in rebus humanis. s. sapientia, quæ representabatur per tabulas testamenti; potestas regiminis, quę representabatur per virgam Aaron; vita, quę representabatur per manna, quod fuit testm̃ vitę.

¶Quo ad secundam consequenter dicit.

¶Vel per hęc tria significabantur tria Dei attributa, scilicet sapientia in tabulis; potentia in virga; bonitas in manna, tum propter dulcedinem, tum quia ex Dei misericordia est populo datum; & ideo in memoriam Diuinæ misericordiæ conseruabatur; & hæc tria etiam figurata sunt in visione Esaiæ. Vidit enim Dominum sedẽtem super solium excelsum, & eleuatum, & Seraphin assistentes, & domum impleri a gloria Dei; vnde & Seraphin dicebant. Plena est omnis terra gloria eius; & sic similitudines Seraphin non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo legis pręcepto, sed in signum ministerij, vt dictum est.*

*In ista solutione huius arg.

¶D. S. consequenter reddit rationem de secunda parte tabernaculi, & de alijs tribus contentis in ea, & enumeratis in consequente argumenti. Et circa hoc duo facit; primò facit quod dictum est; secundò adducit quandam aliam rationem litteralem omnium iam dictorum contentorum, tàm in Sancta Sanctorum, quàm in tabernaculo exteriori, exceptis propitiatorio, & duobus Cherubin, ibi. Potest autem, &c. Quo ad primum, primò enumerat ea, quæ ponebantur in Sancta Sanctorum, cum dicit.

¶In exteriori verò tabernaculo, quod significabat pręsens sęculum; continebantur etiam tria. s. altare thymiamatis, quod directè erat contra Archam. Mensa autem propositionis, super quam duodecim panes apponebantur, erat posita ex parte Aquilonari. Candelabrum verò ex parte Australi.

¶Secũdò de singulis iam dictis notat rationem litteralem, quæ etiam correspondebant contentis in Archa; & primò facit quod dictum est, quo ad ipsa secundùm se; secundò quo ad situm eorum, ibi. Conuenienter autem, &c. Quo ad primum, primò facit quod dictum est quo ad candelabrum, cum dicit.

¶Quæ tria videntur respondere tribus, quæ erant in Archa clausa; sed magis manifestè eadem representabant; oportet enim rationes rerum ad manifestiorem demonstrationem perduci, quàm sint in mente Diuina & Angelorum ad hoc, quòd homines sapientes eas cognoscere possint, qui significantur per sacerdotes ingredientes tabernaculum. In candelabro igitur designabatur, sicut in signo sensibili, sapientia, quæ intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis.

¶Secundò hoc idem facit de altari thymiamatis, quare erat, scilicet intra tabernaculum; & primò assignat eius rationem; secundò remouet quoddam dubium circa sua dicta, ibi. Conuenienter autem, &c. Quo ad primum dicit.

¶Per altare verò thymiamatis significabatur officium sacerdotum, quorum erat populum ad Deum reducere; & hoc etiam significabatur per virgam, nam in illo altari incendebatur thymiama boni odoris, per quod significabatur sanctitas populi acceptabilis Deo. Dicitur enim Apoc. 5. quòd per fumum aromatum significantur iustificationes sanctorum.

¶Posset autem aliquis dubitare, quomodo vnum, atque idem, scilicet sacerdotalis dignitas possit representari per diuersa, scilicet per virgam, & etiam per altare; hoc remouet ostendens non esse inconueniens secundùm diuersa, officium sacerdotale per vtrumque designari secundùm diuersos effectus.

¶Conuenienter autem sacerdotalis dignitas in Archa significabatur per virgam, in exteriori verò tabernaculo per altare thymiamatis; quia sacerdos mediator est inter Deum, & populum, regens populum per potestatem Diuinam, quam virga significat, & fructum sui regiminis, idest sanctitatem populi acceptam Deo offerens quasi in altare thymiamatis.

¶Tertiò hoc idem facit de mensa propositionis, quare ibi fuerit, & quomodo representabat idem quod manna, sed secundùm aliud, & aliud, cum dicit.

¶Per mensam autem significatur temporale nutrimentum uitæ, sicut & per manna; sed hoc est conuenientius, & grossius nutrimentum, illud autem suauius, & subtilius.

¶Deinde Doct. Sanc. reddit rationem litteralem iam dictorum, quæ erant in sancta quo ad situm (de quibus omnibus negatur secundò consequentia) cum dicit.

¶Conuenienter autẽ candelabrum ponebatur ex parte Australi, mensa autem ex parte Aquilonari, quia Australis pars est dextra pars mundi, Aquilonaris autem sinistra, vt dicitur in 2. de Cęlo, & mundo;* sapientia autem pertinet ad dexteram, sicut & cętera spiritualia bona, temporale autem nutrimentum ad sinistram, ſm illud Prouerb. 3. In sinistra illius diuitiæ, & gloria. Potestas autem sacerdotalis media est inter temporalia, & spiritualem sapientiam; quia per eam, & spiritualis sapientia, & temporalia dispensantur.

*Arist. tex. 15. to. 2.

¶D.S. conſequenter aſſignat quandam aliam rationem omniū prædictorum contentorum in tabernaculo exteriori, & in Sancta Sanctorum, exceptis duobus Cherubin, & propitiatorio; & primò de Archa, & in ea contentis, cum dicit, &c.

¶Poteſt autem & horum alia ratio aſſignari magis litteralis, in archa enim continebantur tabulę legis ad tollendam legis obliuionem; vnde dr̄ Exo. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas; & legem, ac mandata quę ſcripſi, vt doceas filios Iſrael; virga verò Aaron ponebat̄ ibi ad comprimendā diſſenſionē populi de Sacerdotio Aarō, vnde dicitur Num. 15. Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij, vt reſeruetur in ſignum rebellium filiorum Iſrael. Manna autem conſeruabatur in Arca ad commemorādum beneficium, quod Dominus pręſtitit filijs Iſrael in deſerto; vnde dicitur Exo. 16. Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retrogenerationes, vt nouerint panes, de quibus alui vos in ſolitudine. ———

¶Deinde ſecundò, de candelabro, & eius partibus, cum dicit.

¶Candelabrum verò erat inſtitutum ad honorificentiā tabernaculi; pertinet enim ad munificentiā domus, ꝙ ſit bene luminoſa. Habebat autem candelabrum ſeptē calamos, vt Ioſephus dicit; * ad ſignificandum ſeptem planetas, quibus totus mundus illuminatur; & ideo ponebatur candelabrum ex parte auſtrali, quia ex illa parte eſt nobis planetarum curſus. ———

* Ioſephus lib. 3. Antiquitatum. c. 7. & 10.

¶Tertiò de altari thymiamatis, cum dicit.

¶Altare verò thymiamatis erat inſtitutum, vt iugiter in tabernaculo eſſet fumus boni odoris, tum propter venerationem tabernaculi, tum etiam in remedium fetoris, quem oportebat accidere ex effuſione ſanguinis, & ex occiſione animalium. Ea enim, quæ ſunt fetida, deſpiciuntur quaſi vilia, quæ verò ſunt boni odoris homines magis apprecīantur. ———

¶Quartò de menſa panum propoſitionis, & quo ad ſe, & quo ad ſitum ſuum, cum dicit.

¶Menſa autem apponebatur ad ſignificandum, quòd ſacerdotes templo ſeruientes in templo uictum habere debeant, vnde duodecim panes ſuppoſitos mēſe in memoriam duodecim tribuum, ſolis ſacerdotibus edere licitum erat, vt habetur Matth. 12. Menſa autem non ponebatur directè in medio ante propitiatorium ad excludendum ritum idolatriæ; nam Gentiles in ſacris Lunæ proponebant menſam coram idolo Lunæ, vnde dicitur Hierem. 5. Mulieres conſpergunt adipem, vt faciant planetas Reginæ cœli. ———

¶Conſequenter tertio loco principaliter quo ad rationes litterales D.S. accedit ad tertiam partem principalem tabernaculi, quę erat atrium, in quo erat ſecundum altare, de quo fit mentio etiam in argumento; primò aſſignans differentiam huiuſmodi altaris ad altare prædictum thymiamatis, cum dicit.

¶In atrio verò extra tabernaculum continebatur altare holocauſtorum, in quo offerebantur Deo ſacrificia de his, quæ erant a populo poſſeſſa; & ideo in atrio poterat eſſe populus, qui huiuſmodi Deo offerebat per manus ſacerdotum; ſed ad interius altare, in quo ipſa deuotio, & ſanctitas populi Deo offerebatur, non poterant accedere niſi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. ———

¶Secundò de ſitu eorum aſſignans rationem. Vnde & de eodem negatur conſequentia. Dicit ergo

¶Eſt autem hoc altare extra tabernaculum in atrio conſtitutum ad remouendum cultum idolatriæ; nam Gentiles infra templa, altaria conſtituebant ad immolandum idolis. ———

¶Sequit̄ ſecunda pars principalis huius ſolutionis, in qua D.S. aſſignat oīum ꝓdictorum rationem figuralem in communi, & ēt de ſingulis partibus clarè, vt patet intuenti D.S. quia figurabant Chriſtum, & Apoſtolos, quod exponitur vſq; in finem, cū dicit.

¶Figuralis verò ratio omnium horū aſſignari poteſt ex relatione tabernaculi ad Chriſtum, qui figurabatur. Eſt autem conſiderandum, ꝙ ad deſignandum imperfectionem legalium figurarum diuerſæ figuræ fuerunt inſtitutæ in templo ad ſignificandum Chriſtum. Ipſe enim ſignificatur per propitiatorium; quia ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, vt dr̄. 1. Ioan. 2. Et conuenienter hoc propitiatorium a Cherubin portatur, quia de eo ſcriptum eſt. Adorent eum omnes Angeli Dei, vt hr̄ Heb. j. Ipſe enim ſignificabatur per Arcam, quia ſicut Arca erat conſtructa de lignis ſethim, ita Corpus Chriſti de membris puriſſimis cōſtabat. Erat autem deaurata, quia Chriſtus fuit plenus ſapientia, & charitate, quæ per aurum ſignificatur. Intra Arcam autem erat vrna aurea, ideſt ſancta anima habens manna, ideſt omnem plenitudinem ſanctitatis, & Diuinitatis. Erat etiam in Arca virga, ideſt poteſtas ſacerdotalis, quia ipſe eſt factus ſacerdos in ęternum. Erant etiam ibi tabulę teſtamenti ad deſignādum, ꝙ ipſe Chriſtus eſt legis dator; ipſe enim Chriſtus ſignificatur per candelabrum, quia ipſe dicit. Ego ſum lux mundi, per ſeptem lucernas ſeptem dona ſancti Spiritus. Ipſe etiā ſignificat̄ per menſam, quia ipſe eſt ſpiritualis cibus, ſm̄ illud Io. 6. Ego ſum panis viuus. Duodecim enim panes ſignificabāt duodecim Apoſtolos, vel doctrinam eorum; ſiue per candelabrum, & mēſam poteſt ſignificari doctrina, & fides eccleſiæ, quæ etiam illuminat, & ſpiritualiter reficit. Ipſe etiam Chriſtus ſignificatur per duplex altare. ſ. holocauſtorum, & thymiamatis, quia per ipſum oportet nos Deo offerre omnia virtutum opera, ſiue illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quaſi in altari holocauſtorum, ſiue illa, quæ maiore mentis perfectione per ſpiritualia perfectorum deſideria Deo offeruntur in Chriſto quaſi in altari thymiamatis, ſecundùm illud ad Heb. vlt. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo.

¶Ad ſeptimum dicendum, quòd Dominus præcepit altare conſtrui ad ſacrificia, & munera offerenda in honorem Dei, & ſuſtentationem miniſtrorum, qui tabernaculo deſeruiebant. De conſtructione autem altaris datur a Dn̄o duplex pręceptum; vnum quidem in principio legis. Exo. 20. Vbi Dn̄s mandauit, ꝙ facerēt altare de terra, vel ſaltem de lapidibus non ſectis; & iterum, ꝙ non facerent altare excelſum, ad quod oportet per gradus aſcendere, & hoc ad deteſtandum idolatrię cultum; Gentiles enim idolis conſtruebant altaria ornata, & ſublimia, in quibus credebant aliquid ſanctitatis, & numinis eſſe; ꝑ quod etiam Dominus mandauit Deuter. 16. Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui. Idolatrę enim conſueuerunt ſub arboribus ſacrificare ꝑ amenitatem, & vmbroſitatem. ———

¶D.S. ſoluendo hoc argumentum; primò reſpondet ad aſſumptum aſſignans rationem in eo contentorum; ſecundò ad conſequentiam, negando virtualiter eam, aſſignans rationes contentorum in conſequente, quæ fuerunt aliæ a rationibus præceptorum contentorum in aſſumpto, ibi. Sed de facto, &c. Circa primum, primò aſſignat rationē litteralem pceptorum aſſumpti; ſecundò figuralem, ibi. Quorum etiam, &c. Dr̄ ergo primò ad aſſumptū, ꝙ hoc fuit pceptum, antequam eſſet tabernaculum, ne Iudæi cōſtituerent ſibi excelſum altare vbi poſſent poni, vel eſſe arbores, & lucus, ſicut faciebāt Gētiles. Dico ſecūdò ad aſſumptū, ꝙ hm̄oi præceptorum erat & ratio figuralis ad deſignandum diſpoſitionem noſtram circa Chriſtum, vt oſtendit D.S. in littera, cū dicit.

¶Quorum etiam præceptorum ratio figuralis fuit; quia in Chriſto, qui eſt noſtrum altare, debemus confiteri veram carnis naturam quantum ad humanitatem, quod eſt altare de terra facere, & quantum ad Diuinitatem debemus in eo confiteri patris ęqualitatem, quod eſt non aſcendere per gradus ad altare, nec etiam, iuxta Chriſtum, debemus admittere doctrinam Gentilium ad laſciuiam prouocantem. ———

De altari vnius conſtructione.

¶Negatur autem conſequentia; primò quo ad hoc, ꝙ inconuenienter fuit pręceptum poſt ędificationem tabernaculi conſtrui altaria operta auro, & ęre; quia huiuſmodi fuit alia ratio litteralis præcipiendi talia, quàm prius prohibendi eadem, eo quòd poſtmodum idolatriæ periculum non potuit habere locum. Secundum quòd D.S. declarat, cum dicit conſequenter.

¶Sed

¶ Sed facto tabernaculo ad honorem Dei non erant timendæ huiusmodi occasiones idolatriæ; & ideo Dominus mandauit, quòd fieret altare holocaustorum de ęre quod esset omni populo conspicuum; & altare thymiamatis de auro, quod soli sacerdotes videbant. Nec erat tanta preciositas ęris, vt per huius copiam populus ad aliquam idolatriam prouocaretur.

¶ Secundò negatur etiam consequentia de altitudine præcepta fieri circa altare de lignis sethim opertum ære propter eandem rationem, quia præuentum fuit postmodum, quod prius Exo 2. assignabatur pro ratione prohibendi talem altitudinem per ordinationem de deferendis fœminalibus; & sic iterum occasio idolatriæ per hoc non habuit locum: vnde dicit D. S. vltimò.

¶ Sed quia Exo. 20. ponitur pro ratione huius præcepti. Non ascendes per gradus ad altare meum, id quod subditur. Ne reueletur turpitudo tua; considerandū est, quòd hoc etiam fuit institutum ad excludendum idolatriam; nam in sacris priapi sua pudenda Gentiles populo denudabant, postmodum autem inductus est sacerdotibus fœminalium vsus ad regimen pudendorum; & ideo sine periculo institui poterat tanta altaris altitudo, vt per aliquos gradus ligneos non stantes, sed portatiles in hora sacrificij, sacerdotes ad altare ascenderent sacrificia offerentes.

¶ Ad octauum dicendum, quòd corpus tabernaculi constabat ex quibusdam tabulis in longitudinem erectis, quæ quidem interius regebantur quibusdam cortinis ex quattuor coloribus variatis, scilicet de bysso retorta; & hyacintho, ac purpura, coccoq; bis tincto; sed huiusmodi cortinæ tegebant solùm latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum vnum de pellibus hyacinthinis; & sup hoc aliud de pellibus arietum rubricatis; & desuper tertium de quibusdam sagis cilicinis, quæ non tantùm operiebant tectum tabernaculi, sed etiam descendebant vsque ad terram, & tegebat tabulas tabernaculi exterius.

¶ Maior conceditur. Dico autem, quòd idem, quod est pro ornatu in cultu Diuino, vel tabernaculi, non est superfluum. Ad minorem, verum, ex vna parte, si sit forte, & non penetrabibile a pluuia, & ventis; & tamen si plura ponantur ex vna parte propter ornatum, & reuerentiam non est superfluitas, præsertim si assint & rationes figurales, quæ omnia fuerunt in proposito, vt ostendit Doct. San. in solutione; in qua primò enumerat quot fuerunt tegumenta, & quam differenter tegebant tabernaculum; deinde secundò tangit rationes eorum; primò litterales, ibi. Horum autem, &c. Secundò, figurales, ibi. Figuralis autem, &c. Deinde assignat rationem litteralem iam enumeratorum, tàm generalem, quàm specialem, secundùm quam negatur consequentia argumenti, quia cortinæ de quattuor coloribus tegebant tabernaculum in lateribus ab intra pro ornatu, sed alia pro ornatu, & ex necessitate defensionis contra pluuiam, & ventos, & etiam propter venerationem, eo quòd designabant aliqua opera Dei maiora, vt ostendit Doct. Sanct. cum dicit.

¶ Horum autem operimentorum ratio litteralis in communi erat ornatus, & protectio tabernaculi, vt in reuerentia haberetur. In speciali verò secundùm quosdam per cortinas designabatur cœlum sydereum, quod est diuersis stellis variatum; per saga, aquę, quę sunt supra firmamentum; per pelles rubricatas cœlum empyreum in quo sunt Angeli; per pelles hyacinthinas cœlum sanctæ Trinitatis.

¶ Est & ratio figuralis horum operimentorum tabernaculi, vt declaratur in littera consequenter.

De operimentis tabernaculi.

¶ Figuralis autem ratio horum est; quia per tabulas, ex quibus construebant tabernaculum, significantur Christi fideles, ex quibus construitur ecclesia. Tegebantur autem interius tabulæ cortinis quadricoloribus, quia fideles interius ornantur quattuor virtutibus, nam in bysso retorta, vt Glosa dicit. * significatur caro castitatem renitens; in hyacintho mens superna cupiés; in purpura caro passionibus subiacens; in cocco bis tincto, mens inter passiones Dei, & proximi dilectione præfulgens. Per operimenta verò tecti designantur Prælati, & Doctores, in quibus debet renitere cœlestis conuersatio, quod significatur per pelles hyacinthinas; promptitudo ad martirium, quod significant pelles rubricatę; austeritas vitę, & tolerantia aduersorum, quę significantur per saga cilicina, quæ erant exposita ventis, & pluuijs, vt Glosa dicit. *

*Glo. ordi. Exo. 26. & dicitur esse media.

* Glo. ordi. loco nunc dicto.

¶ Ad nonum dicendum, quòd sanctificatio tabernaculi, & vasorum eius, habebat causam litteralem, vt in maiori reuerentia haberetur, quasi per huiusmodi consecrationem Diuino cultui deputatum. Figuralis autem ratio est, quia per huiusmodi sanctificationem significatur spiritualis sanctificatio viuentis tabernaculi; scilicet fideliū, ex quibus constituitur ecclesia Christi.

D. festiuitatibus, & solennitatibus variis.

¶ Ad assumptum dico, quod exterior consecratio significat interiorem, vel coniunctam, vel figuratam. Et secundò, consecratio exterior rei inanimatæ, vt templi, & huiusmodi, fit non pp interiorem consecrationem istarū rerum, sed vt habeantur in maiori reuerentia, quia per consecrationem deputantur ad cultum Diuinum; & hæc est ratio litteralis consecrationis templi, & vasorum. Negatur autem consequentia, quia ratio consecrationis tabernaculi litteralis est, non quia ipsum interius consecret, sed quia deputatur ad cultum Diuinū; & ratio figuralis est, quia figurat consecrationem tabernaculi animati, & viuentis. s. fidelium Christi.

¶ Ad decimum dicendum, quòd in veteri lege erant septem solemnitates temporales, & vna continua, vt potest colligi Num. 18. & 19. Erat enim quasi continuum festum; quia quotidie mane, & vespere immolabatur Agnus; & per illud continuum festum iugis sacrificij, repræsentabatur perpetuitas Diuinæ beatitudinis.

¶ Ad maiorem, vera, tñ non obligatur homo ad semper benedicendum actualiter, & laudandum; sed benedictio, & oratio debent esse continua ſm causam suam, ita quod desiderium charitatis maneat virtute in omnibus, quæ debemus pp gloriam Dei facere, vt patet secunda secundæ, q. 83. art. 4. Vide D. S. in quarto, distin. 15. q. 4. artic. 1. q. 3. in corp. quia etiam non ministris videtur esse tempus orandi statutum, & determinatum; quia ex canonum statuto tenentur diebus festis officijs interesse, vt ministris pro populo orantibus suam intentionem conforment. Dico etiam, quod non ad omnia bona quæ possumus, obligamur ex præcepto, sed ad quædam certa, & pauca, vt habet D. S. in 4. sent. Minor conceditur, & dico, quod inter solemnitates institutas est vna perpetua. s. solennitas iugi sacrificij, quod omni die, & mane, & vesperi offerebatur. Negatur autem consequentia, erat enim multiplex ratio instituendi multas solemnitates, aliquas iterabiles in anno sæpius, aliquas non, vt D. S. clarè manifestat in solutione; & primò de iugi sacrificio. secundò de sacrificijs iterabilibus sæpius in anno, reddendo rationem eorum litteralem, ibi. Fęstorum autem, &c. tertiò de festiuitatibus solennibus non iterabilibus per annum, ibi. Alia verò, &c. quartò assignat omnium dictorum rationes figurales, ibi. Figuralis autem, &c. Primum patet. De secundo dicit.

¶ Fęstorum autem tpalium primum erat, quod iterabatur qualibet septimana; & hæc erat solēnitas sabbati, quod celebrabatur in memoriā creationis rerū, vt supra dictum est. * Alia autem solemnitas iterabatur quolibet mense. s. festum neomeniæ, quod celebrabatur ad commemorandū opus Diuinę gubernationis. Nā hæc inferiora pręcipuè variantur ſm motum Lunę; & ideo celebrabat hoc festū in nouitate Lunę, nō autē in eius plenitudine, ad euitandū idolatrarum cultum, qui in tali tpe Lunę sacrificabant. Hęc duo beneficia sunt communia toti humano generi, & ideo frequentius iterabantur.

* q. 100. ar. 5. in cor. ad primū.

¶ De tertio dicit.

¶ Alia verò quinque festa celebrabantur semel in anno, & recolebantur in eis beneficia specialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim festum phasæ primo mense ad commemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabatur autem festum Pentecostes post quinquaginta dies ad recolendum beneficium legis datę; alia verò tria festa celebrabantur in mense septimo, qui quasi totus apud eos erat solemnis, sicut & septimus dies. In prima enim die mensis septimi erat festum tubarum in memoriam liberationis Isaac quando Abraham inuenit arietem hærentem cornibus; quem repræsentabant per cornua, quibus buccinabant;

Erat autem festum tubarum quasi quędam inuitatio, vt prępararent se ad sequēs festum, quod celebrabatur decima die; & hoc erat festum expiationis in memoriam illius beneficij, quo Deus propitiatus est peccato populi de adoratione vituli ad preces Moysi. Post hoc autem celebrabatur festū Scenopheg'ę, idest tabernaculorum septem diebus, ad commemorandum beneficium Diuinę protectionis, & deductionis per desertum, vbi in tabernaculis habitauerunt; vnde in hoc festo debebant habere fructum arboris pulcherrimæ, idest tinum, citrum, & lignum densarum frondium, idest myrtum, quę sunt odorifera, & spatulas palmarum, & salices de torrente, quę diu retinent suum virorem; & hæc inueniuntur in terra promissionis ad significandum, quòd per aridam terram deserti eos duxerat Deus ad terram delitiosam. Octauo autem die celebrabatur aliud festum, scilicet cętus, atque collectę, in quo colligebantur a populo ea quæ erant necessaria ad expensas cultus Diuini, & significabatur adunatio populi, & pax pręstita in terra promissionis.

¶Et sic patet, quòd semper, idest omni die erat quo Deus colebatur; & ita habebatur perpetua benedictio, & cum hoc aliqua, quæ certis diebus celebrabantur. Et est etiam ratio figuralis illarum festiuitatum, quam D.S. quarto loco assignat, cum dicit.

¶Figuralis autem ratio horum festorum est, quia per iuge sacrificium Agni figuratur perpetuitas Christi, qui est Agnus Dei, secundùm illud Heb. vlt. Iesus Christus heri & hodie ipse & in sęcula. Per sabbatum autem designatur spiritualis requies nobis data per Christum, vt habetur ad Heb. 4. Per neomeniam autem, quę est incensio nouę lunę, significatur illuminatio primitiuę ecclesię per Christum eo prędicante, & miracula faciente. Per festum autem Pentecostes significatur descensus Spiritus sancti in Apostolos. Per festum autem tubarum significatur prędicatio Apostolorum. Per festum autem expiationis, significatur emundatio a peccatis populi Christiani. Per festum autem tabernaculorum, peregrinatio eorum in hoc mundo, in quo ambulant in virtutibus proficiendo. Per festum autem cętus, atque collectę, significatur congregatio fidelium in regno cœlorum; & ideo istud festum dicebatur sanctissimum esse; & hęc tria festa erant continua adinuicem, quia oportet expiatos a vitijs proficere in virtute, quousque perueniant ad Dei visionem, vt dicitur in Psal.

Vtrum sacramentorum veteris legis conueniens causa esse possit.

E

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd sacramentorum veteris legis conueniens causa esse non possit. Ea enim, quæ ad cultum Diuinum fiunt, non debent esse similia his, quæ idolatræ obseruabant; vnde dicitur Deuteron. 12. Non facies similiter Domino Deo tuo; omnes enim abominationes, quibus aduersatur Dominus fecerunt dijs suis; sed cultores idolorum in cultu eorum cultris se incidebant vsque ad effusionem sanguinis. Dicitur enim in 3. Reg. 18. quòd incidebant se iuxta ritum suum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur sanguine, propter quod Dominus mandauit Deuteron. 14. Non vos incidetis, nec facientis caluicium super mortuos; inconuenienter igitur circuncisio erat instituta in lege.

¶ 2 Præterea. Ea quæ in cultum Diuinum fiunt, debent honestatem, & grauitatem habere, secundùm illud Psal. In populo graui laudabo te; sed ad leuitatem quandam pertinere videtur, vt homines festinanter comedant; inconuenienter igitur pręceptum est Exo. 12. Vt comederent festinanter Agnum Paschalem, & alia etiam circa huiusmodi comestionem sunt instituta, quæ videntur omnino irrationabilia esse.

¶ 3 Præterea. Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt sacramentorum nouæ legis, sed per Agnum Paschalem significatur sacramentum Eucharistię, secundùm illud 1. ad Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus; ergo etiam debuerunt esse aliqua sacramenta in lege, quę pręfigurarent alia sacramenta nouę legis, sicut Confirmationem, & extremam Vnctionem, & Matrimonium, & alia sacramenta.

¶ 4 Pręterea. Purificatio non potest conuenienter fieri, nisi ab aliquibus immunditijs, sed quantum ad Deū nullum corporale reputatur immundum, quia omne corpus creatura Dei est, & omnis creatura Dei bona, & nihil eijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, vt dicitur 1. ad Timoth. 4. Inconuenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel propter alicuius huiusmodi corporales infectiones.

¶ 5 Præterea. Eccles. 34. dicitur. Ab immundo quid mundabitur? sed cinis vitulæ ruffæ, quę comburebatur, immundus erat, quia immundū reddebat. Dicitur enim Num. 19. q sacerdos, qui immolabat eam, cōmaculatus erat vsq; ad vesperum; similiter & ille, qui eam comburebat, & etiam ille, qui eius cineres colligebat; ergo inconuenienter pręceptum ibi fuit, vt per huiusmodi cinerem ibi aspersum immundi purificarentur.

¶ 6 Pręterea. Peccata non sunt aliquid corporale, qđ possit deferri de loco ad locum, neq; etiam per aliquid immundum potest homo a peccato mundari; inconuenienter igitur ad expiationem peccatorum populi sacerdos super vnum hircorum cōfitebatur peccata filiorum Israel, vt portaret ea in desertum, per alium aūt quo vtebantur ad purificationes, simul cum vitulo comburētes extra castra immundi reddebantur, ita quòd oportebat eos lauare vestimenta, & carnem aquæ.

¶ 7 Pręterea. Illud, quod iam est mundatum, non oportet iterum mundari; inconuenienter igitur mundata lepra hominis, vel etiam eius domus alia purificatio adhibebatur, vt habetur Leuit. 14.

¶ 8 Præterea. Spiritualis immunditia non potest per corporalem aquam, vel pilorum rasuram emundari; irrationabile igitur videtur, quòd Dominus præcepit, Exo. 39. Vt fieret labium ęneum cum basi sua ad lauandum manus, & pedes sacerdotum, qui ingressuri erant tabernaculum; & quod præcipitur Nume. 8. quòd Leuitæ abstergerentur aqua lustrationis, & raderent omnes pilos carnis suæ.

¶ 9 Præterea. Quod maius est, non potest sanctificari per illud, quod minus est; inconuenienter igitur per quandam vnctionem corporalem, & corporalia sacrificia, & oblationes corporales fiebant in lege consecratio maiorum, & minorum sacerdotum, vt habetur Leuit. 8. & Leuitarum, vt habetur Numeri 8.

¶ 10 Præterea. Sicut dicitur 1. Reg. 16. Homines vident ea quę patent, Deus autem intuetur cor; sed ea quæ exterius apparent in homine, est corporalis dispositio, & indumenta; inconuenienter igitur sacerdotibus maioribus, & minoribus quædam specialia vestimenta deputabantur, de quibus habetur Exo. 28. & sine ratione videtur, quòd prohiberetur aliquis a sacerdotio propter corporales defectus, secundùm quòd dicitur Leuit. 21. Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam non offeret panem Deo, si cęcus fuerit, vel si claudus, &c. sic igitur videtur, quòd sacramenta veteris legis irrationabilia fuerunt.

¶Sed contra est, quod dicitur Leuitici 20. Ego sum Dominus, qui sanctifico vos, sed a Deo nihil sine ratione fit. Dicitur enim in Psalm. Omnia in sapientia fecisti; ergo in sacramentis veteris legis, quæ ordinabantur ad hominum sanctificationem, nihil erat sine rationabili causa.

¶Hic

¶Hic inquiritur de causis ceremonialium pertinentiũ ad sacra; quia sacra tenent se ex parte colentium Deum, vt patuit q. pced. art. 4. ideo post sacrificia & sacra de eis agitur, quia tamen principaliora sunt, quàm obseruantiæ, ideo prius de ipsis determinat.

Ar.ante.4. ¶Respondeo dicẽdum, q sicut supra dictum est; * sacramenta propriè dicuntur illa, quę adhibebantur Dei cultoribus ad quandã cõsecrationem, per quã. s. deputabantur quodammodo ad cultum Dei; cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totum populum, sed speciali mõ pertinebat ad Sacerdotes & Leuitas, qui erant ministri cultus Diuini; & ideo in istis sacramentis veteris legis quędã pertinebant communiter ad totum populum, quędam autem specialiter ad ministros.

¶D. S hic duo facit. Primò enumerat omnia sacra ve. le. quorũ numerum venatur ex quibusdam distinctionibus; secũdò, de omnibus respondet vnica conclusione affirmatiua quæsito, ibi. Et hæc omnia, &c. Quo ad primum D. S. intendit talem conclusionem distinctiuam, & enumeratiuam sacramentorum. Triplicia sunt sacra circa communem populum, & triplicia circa sacerdotes. Probatur, quædam sacra ve. le. pertinebant communiter ad totum populum, quædã specialiter ad ministros; sed circa vtrosq; tria erant necessaria, ſm q triplicia, vel tria requirebantur sacra; igitur cõclusio vera. Hujus rõnis D. S. primò ponit, & probat maiorẽ; secundò minorẽ, ibi. Et circa, &c. Maior ergo probat a principio formali, vt patet intuẽti litterã, & patuit maior, q. 101. ar. 4. & minor pro maiore est de se nota. Consequenter cum dicit.

¶Et circa vtrosque tria erant necessaria, quorum primũ est institutio in statu colendi Deum; & hęc quidem institutio communiter quantum ad omnes fiebat per circũcisionem, sine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium; quantum verò ad sacerdotes per sacerdotum consecrationem. Secundò requirebatur vsus eorum, quæ pertinet ad Diuinum cultum; & sic quantum ad populum erat esus paschalis conuiuij, ad quem nullus incircuncisus admittebatur, vt patet Exo. 12. & quãtum ad sacerdotes oblatio victimarum, & esus panum propositionis, & aliorum, quæ erant sacerdotum vsibus deputata. Tertiò requirebatur remotio eorum, per quę aliqui impediebantur a cultu Diuino, scilicet immunditiarum; & sic quantum ad populum erant institutę quędam purificationes a quibusdam exterioribus immunditijs, & etiam expiationes a peccatis. Quantum verò ad Sacerdotes, & Leuitas erat instituta ablutio manuum & pedum & rasio pilorum.

¶Subiũgit minorem principalem dictam, quam explicat clarè in littera planè, quia oportebat populũ institui in statu colendi, similiter sacerdotes; secundò requirebatur vsus eorum, quæ pertinebant ad Diuinum cultum; tertiò requirebatur remotio eorũ, per quæ impediebantur a Diuino cultu; sed ad hæc tria ex parte vtriusque erant necessaria triplicia sacramenta: ergo, &c.

¶Et hæc omnia habebant rationabiles causas, & litterales, ſm q ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo; & figurales, ſm quòd ordinabantur ad figurandum Christum, vt patebit per singula discurrenti.

¶Respondet de omnibus sacramentis vete. le. tali conclusione. Omnia ista sacramenta (s. prædicta ordinata ad sanctificationem populi, vel sacerdotum) habebant causas rationales, litterales, & figurales. Probatur, omnia ista sacramenta habebant rationes, secundùm quòd ordinabantur ad cultum Dei pro illo tempore, & secundùm quòd ordinabantur ad figurandum Christum; igitur conclusio vera. Tenet consequentia ex dictis sæpius, quia rationes sumptæ ex cultu Dei pro illo tẽpore sunt litterales, quæ verò ex figuratione Christi sunt figurales. Antecedens declarabitur in solutionibus argumentorum specialiter, de singulis scilicet, Circuncisione, Agno Paschali. Et de purificationibus ab immunditijs, & peccatis; deinde etiam de sacramentis pertinentibus ad sacerdotes, vt patebit.

ET confirmatur respon. conclusio argumento in contrarium.

Circuncisionis ratio. ¶Ad primum ergo dicendum, quòd litteralis ratio circũcisionis principalis quidem fuit ad protestationem fidei vnius Dei; & quia Abraham fuit primus, qui se ab infidelibus separauit exiens de domo sua, & de cognatione sua, ideo ipse primus circuncisionem accepit, & hanc causam assignat Apostolus ad Roman. 4. Signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei, quę est in præputio; quia scilicet in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iustitiam, quòd contra spem in spem credidit, scilicet contra spem naturę in spem gratię, vt fieret pater multarum gentium, cum ipse esset senex, & vxor sua esset anus, & sterilis. Et vt hæc protestatio, & imitatio fidei Abrahæ firmaretur in cordibus Iudęorum, acceperunt signum in carne sua, cuius obliuisci non possent; unde dicitur Genes. 15. Erit pactum meum in carne vestra in fœdus ęternum.

¶D. S. assignat (vt promisit in corpore) rationes circũcisionis; primò litterales; secundò figurales, ibi. Figuralis verò, &c. Circa primum assignat tres rationes, circa quorum primam, & principalem; primò quantum ad circuncisionem secundùm se; secundò quo ad tempus circuncidendi, ibi. Ideo autem, &c. Primum patet in littera, deinde assignat rationem quo ad tempus circuncisionis, quare fiebat octaua die, nec anticipabatur, nec vltra protrahebatur; & de hoc dicit.

¶Ideo autem fiebat octaua die, quia antea puer est valde tenellus, & posset ex hoc grauiter lędi, & reputatur adhuc quasi quiddam non solidatum, vnde etiam nec animalia offerebantur ante octauum diem; ideo verò non magis tardabatur, ne propter dolorem aliqui signum circuncisionis refugerent, & ne parentes etiam quorum amor increscit ad filios post frequentem conuersationem, & eorum augmentum, eos circuncisioni subtraherent.

¶Consequenter ponit duas alias rationes litterales circuncisionis, circa quorum vltimam rationem tangit solutionem argumenti. Vnde dicit.

¶Secunda ratio esse potuit ad debilitationem concupiscentiæ in membro illo. Tertia ratio est in sugillationem sacrorum veneris, & priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur, Dominus autem non prohibuit nisi incisionem, quæ in cultum idolorum fiebat, cui non erat similis prædicta circuncisio.

¶Ex hoc vltimo dicitur ad argumentum, concedendo maiorem, & minorem; sed dico, quòd huius incisio fuit omnino prohibita, quæ fuit facta a Gentilibus in cultum idolorum. Et huiusmodi incisiones nullo modo erant similes circuncisioni, quam Dominus præcepit, immo omnino repugnabant.

¶Ad probationem concedo, quòd incidebant, sed non circuncidebant, immo membrum circuncisionis honorabant. Quare negatur consequentia. Fuit autem & alia ratio circuncisionis figuralis, quam D. S. consequenter assignat, cum dicit.

¶Figuralis verò circuncisionis erat, quia figurabatur ablatio corruptionis fienda per Christum, quę perfectè complebitur in octaua ętate, quæ est ętas resurgentium; & quia omnis corruptio culpæ, & pœnæ prouenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis; ideo talis circuncisio fiebat in membro generationis; vnde Apostolus dicit ad Coloss. secundo. Circuncisi estis in Christo circuncisione non manufacta in expoliatione corporis, & carnis, sed in Circuncisione Domini Nostri Iesu Christi.

De esu, & comestione Agni. ¶Ad secundum dicendum, quòd litteralis ratio conuiuij Paschalis fuit in commemorationem beneficij, de quo eduxit eos de Aegypto; vnde per huiusmodi conuiuij celebrationem profitebantur se ad illum populum pertinere, quem Deus sibi assumpserat ex Aegypto. Quando enim fuerunt ex Aegypto liberati, pręceptum est eis, vt sanguine Agni linirent superliminaria domorum, quasi protestantes se recedere a ritibus Aegyptiorum, quæ arietem colebant; vnde & liberati sunt per sanguinis Agni aspersionem, vel linitionem in postibus domorum a periculo exterminij, qui imminebat Aegyptijs.

¶Maior conceditur. Dico autem, quòd honestati, & grauitati non præiudicat festinantia ex rationali causa facta, præsertim si fiat in honorem Dei, ad significandum videlicet beneficia Dei, per quæ memorata mens prouehitur in deuotionem.

¶Ad minorem, negatur, si fiat propter rationales causas litterales, & figurales, sicut ista comestio fiebat, vt D. S. in littera clarè ostendit; primò de litterali causa comestionis Agni Paschalis; & quantum ad ipsa secundùm se, & quantum ad modum.

¶De secundo. s. de modo comestionis, quare cum tali ritu (de

quo tangitur in consequenti) fiebat, & vult Doct. San. quòd communis causa omnium, fuit significatio nimiæ festinantiæ exeundi de Aegypto, quæ festinantia ex duobus imminebat eis, & illa etiam dupliciter designabatur per ritum eius agni, vt D. S. clarè habet in littera, cum dicit.

¶ In illo autem exitu eorum de Aegypto, duo fuerũt, scilicet festinantia ad egrediendum, impellebant enim eos Aegyptij, vt exirent velociter, vt habetur Exo. 12. Imminebat autem periculum ei, qui non festinaret exire cum multitudine, ne remanens occideretur ab Aegyptijs. Festinantia autem designabatur dupliciter; vno quidem modo per ea, quæ comedebant; præceptum enim eis erat, quòd comederent panes azimos; & huius signum est, quòd non poterant fermentari cogentibus exire Aegyptijs, & quòd comederẽt assum igni, sic enim velocius præparabatur, & quòd os non comminuerent ex eo, quia in festinantia non uacat ossa frangere; alio modo quantum ad modum comedendi, dicitur enim renes vestros accingetis, calciamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter, quod manifestè designat homines existentes in promptu itineris. Ad idem etiam pertinet, quod eis præcipitur. In vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras, quia scilicet propter festinantiã non vacabat inuicem mittere encenia. Amaritudo autem quam passi fuerant in Aegypto, significabatur per lactucas agrestes. ———

¶ Fuit autem, & alia ratio iam dictorum figuralis, quam D. S. consequenter prosequitur de singulis obseruatis in tali comestione, cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio patet, quia per immolationem Agni Paschalis significabatur immolatio Christi, secundùm illud. 1. ad Corin. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Sanguis verò agni liberans ab exterminatore linitis super liminaribus domorũ significat fidem passionis Christi in corde, & ore fidelium, per quam liberamur a peccato, & a morte, secundùm illud. 1. Petr. 1. Redempti estis pretioso sanguine Agni immaculati. Comedebantur autem carnes illæ ad significandum esum Corporis Christi in sacramento. Erant autem assę igni ad significandum passionem, vel charitatem Christi. Comedebantur autem cũ azimis panibus ad significandam purã conuersationem fidelium sumentium corpus Christi, secundùm illud. 1. ad Corinth. 5. Epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis. Lactucæ autem agrestes addebantur in signum pœnitentię peccatorum, quę necessaria est sumentibus corpus Christi. Renes autem accingendi sunt cingulo castitatis, calciamenta autem pedum sunt exempla mortuorum patrum, baculi autem habendi in manibus significant particularem custodiam. Præcipitur autem, quòd in una domo Agnus Paschalis comedatur, idest in ecclesia Catholicorum, non in conuenticulis hæreticorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quędam sacramenta nouæ legis habuerunt in veteri sacramenta figuralia sibi correspõdentia, nam circunsioni respondet baptismus, qui est fidei sacramentum, vnde dicitur ad Coloss. 2. Circuncisi estis in Circuncisione Domini Nostri Iesu Christi, consepulti ei in baptismo. Conuiuio verò Agni Paschalis respondet in noua lege sacramentum Eucharistiæ. Omnibus autem purificationibus veteris legis respondet in noua lege sacramentum Pęnitentię. Consecrationi autem Pontificis, & Sacerdotum, respondet sacramentum Ordinis. ———

¶ Maior vera est indefinitè, quia sacramenta ve. le. fuerunt figuræ aliquorum, non omnium, non enim potuerunt figurare id, qđ confert plenitudinem gratiæ, nec id, quod est immediata præparatio ad gloriam obstante conditione illius tpis, & legis veteris, quia nihil ad perfectum adduxit lex, nec adhuc erat remotũ obstaculum gloriæ per passionem Christi; & ergo nõ habuit ista lex sacramentũ correspondens cõfirmationi, nec extremæ vnctioni.

¶ Ad minorem, conceditur, & non solùm figurabatur Eucharistia, sed etiam alia, vt patet per hoc, quod D. S. primò ponit in solutione. Illorum ergo figuræ non repugnabant illi statui sub lege veteri. Ad consequens ergo conceditur quo ad hoc, quòd aliqua sacramenta nouæ legis præter Eucharistiam debuerunt figurari in veteri lege, negatur tamen de exemplis contentis in cõsequente, scilicet de sacramento extremæ vnctionis, & confirmationis, vt ostendit Doct. Sanct. cum dicit.

¶ Sacramento autem confirmationis, quod est sacramentum plenitudinis gratiæ, non potest respondere in veteri lege aliquod sacramentum, quia nondum aduenerat tempus plenitudinis, eo quòd neminem ad perfectum adduxit lex; similiter autem, & sacramento extremæ vnctionis, quod est quædam immediata pręparatio ad introitum gloriæ, cuius additus nondum patebat in veteri lege precio nondum soluto. ———

¶ De matrimonio autẽ dico, ꝙ non solùm fuit figura matrimonij, sed etiam matrimonium, non vt est sacrm, sed vt in officium naturæ. De hoc ex intẽtione in quarto, di. 26. q. 2. ar. 2. Quomodo matrimonium sit diuersimodè institutum sm diuersos status hominum. s. in lege naturæ, post peccatum in lege Moysi, & in noua lege, quia sm ꝙ repræsentat coniunctionem Christi, & ecclesiæ inseparabilem, &c. Et de hoc sacramento dicit D. S. cõsequenter.

¶ Matrimonium autem fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium naturæ, non autem prout est sacramentum coniunctionis Christi, & ecclesię, quę nondum erat facta; vnde & in veteri lege dabatur libellus repudij, quod est contra sacramenti rationem. ———

¶ Nota autem, ꝙ quãuis inseparabilitas matrimonio competat, & vt est in officium naturæ, & secundùm quòd est signum perpetuæ coniunctionis Christi, & ecclesiæ; quia tamen separatio matrimonij magis directè repugnat significationi, quàm prolis bono; ideo dicit D. S. hic, ꝙ libellus repudij admittebatur in veteri lege, quod tamẽ repudium est contra matrimonium, vt est in officiu naturæ, sm ꝙ fuit in veteri lege. Esto non solùm isto modo esset, sed etiam vt est remedium contra peccatum, & concupiscentiam inordinatam. De illo libello repudij in D. S. in quarto, dist. 32. q. 1. art. 2. ex intentione. Et de inseparabilitate matrimonij ibidem primo, & tertio contra Gentil. cap. 123.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ sicut dictum est; * purificationes veteris legis ordinabãtur ad remouendum impedimenta cultus Diuini, qui quidem est duplex. s. spiritualis, qui consistit in deuotione mentis ad Deũ; & corporalis, qui consistit in sacrificijs, & oblationibus, & alijs huiusmodi. A cultu autem spirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines pollui dicebãtur, sicut per idolatriam, & homicidium, per adulteria, & incestus; & ab istis pollutionibus purificabant homines per aliqua sacrificia, vel cõmuniter oblata pro tota multitudine, vel ẽt pro peccatis singulorum, non ꝙ sacrificia illa carnalia haberent ex ipsis virtutem expiandi peccatum, sed quia significabant expiationem peccatorum futuram per Christũ, cuius participes erant ẽt antiqui protestantes fidẽ Redemptoris in figuris sacrificiorum. ——

* In co. artic.

¶ Maior conceditur; sed dico, ꝙ aliquid quandoq; est immundum, nõ in se, sed respectu alterius. s. respectu cultus Diuini, quia impedit homines a tali cultu pp aliquas rationes, tàm litterales, quàm figurales; & ideo ab illis immunditijs, idest impedimentis oportet purificari. Et quia duplex est cultus Diuinus, ideo potest esse duplex immunditia, & impedimentum a tali cultu, & per cõsequens duplex purgatio necessaria. s. spiritualis immunditia, & corporalis, vt ostendit D. S. in solutione; & primò de spirituali; secundò de corporali, ibi. A cultu verò, &c. Consequenter D. S. ostendit, quomodo etiam dicebantur in corporalibus aliquæ immunditiæ, quia ẽt impediebãt a cultu Diuino pp aliquas rationes litterales, & figurales, de quibus etiam oportebat purificari. Et de illis sic procedit. Primò (quia sunt duo genera immunditiatum corporalium impedientium a cultu Diuino) tractat de prima immunditia. s. circa hominem; secundò de secunda. s. de immunditia circa alias res, q̃ ẽt reddebant irregulares, & immundæ ex aliqua causa, ibi. Erat aũt & immunditia, &c. Circa primum, primò enumerat quot immunditias incurrebat homo corporaliter, & consequenter etiã alia animalia; secundò assignat rationes, quare illa enumerata dicebantur immunditiæ, & quomodo ab istis oportebat purificari; primò litteralẽ, ibi. Istarũ autem, &c. secundò figuralem, ibi. Ratio aũt, &c. Quo ad primũ enumerat duplicem immũditiam, q̃ est ex hominibus, vel alijs animalibus corporaliter, quædã est sm se; q̃ fuit multiplex, q̃dam ex cõtactu immundarum rerũ aliarũ, siue animatarũ, vel inanimatarum, de quib. dicit D. S.

¶ A cultu

¶A cultu verò exteriori impediebantur homines per quasdam immunditias corporales, quæ quidem primò considerabatur in hominibus, & consequenter etiam in aliis animalibus, & in vestimentis, & domibus, & uasis. In hominibus quidem immunditia reputabatur, partim quidem ex ipsis hominibus, partim autem ex contactu rerum immundarũ. Ex ipsis autem hominibus immundũ reputabatur omne illud, quod corruptionem aliquã iam habebat, uel erat corruptioni expositum; & ideo quia mors est corruptio quædam, cadauer hominis reputabatur immundum, similiter etiã quia lepra ex corruptione humorum contingit, qui & exterius erumpũt, & alios inficiunt, leprosi etiam reputabantur immundi; similiter etiam mulieres patientes sanguinis fluxum, siue per infirmitatem, siue etiam per naturam, vel tẽporibus menstruis, vel etiam tpe conceptionis; & eadem ratione viri reputabantur immundi fluxum seminis patiẽtes, vel per infirmitatem, vel per pollutionem nocturnam, vel ẽt per coitum; nam omnis humiditas prædictis modis ab homine egrediens quandam immundam infectionem habet. Inerat etiam hominibus immunditia quædam ex contactu quarumcunque rerum immundarum. ———

¶Quare autem iam dicta dicebantur immunditiæ, & impedimenta, & quomodo purificabantur. D.S. assignat rationem litteralem; quia esto aliquis esset in se iustus, & bonus, tamen per huiusmodi impediebatur ab immolatione sacrificiorum, & ab ingressu templi, & huiusmodi. De quo dicit D.S.

¶Istarum autem immunditiarum erat ratio & litteralis, & figuralis. Litteralis quidem pp reuerentiã eorum, quæ ad Diuinum cultum pertinent, tum quia homines preciosas res contingere non solent, cum fuerint immũdi, tum etiã vt ex raro accessu ad sacra, ea magis venerarentur. Cum enim omnes huiusmodi immunditias rarò aliquis cauere posset, contingebat, ꝙ rarò poterant hoĩes accedere ad attingendum ea, quæ pertinebant ad Diuinum cultum, & sic quando accedebant cum maiori reuerentia, & humilitate mentis accedebãt. Erat autem in quibusdam horum ratio litteralis, vt homines non reformidarent accedere ad Diuinum cultum quasi refugiẽtes consortium leprosorum, & simul infirmorum, quorum morbus abominabilis erat, & cõtagiosus. In quibusdam etiam ratio erat ad vitãdum idolatriæ cultum, quia Gentiles in ritu suorum sacrificiorum vtebantur quãdoque; & humano sanguine, & semine. Omnes autem huiusmodi immunditię corporales purificabantur, vel per solam aspersionem aquæ, vel quæ maiores erant, per aliquod sacrificium ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant. ———

¶Deinde iam dictarum immunditiarum corporalium assignat rationẽ figuralem; & primò de prima, s. immũditia hoĩs ſm se; secundò de secunda, quę est ex cõtactu, ibi. Vĩr verò. De prima dicit.

¶Ratio autem figuralis harum immunditiarum fuit, quia per huiusmodi exteriores immunditias figurabant̃ diuersa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuscunq; significat immunditiam peccati, quod est mors animæ. Immũditia autem lepræ significat immunditiã hæreticæ doctrinę, tum quia hęretica doctrina contagiosa est, sicut & lepra, tum quia nulla etiam falsa doctrina est, quę uera falsis nõ admisceat, sicut etiam in superficie corporis leprosi apparet quædam distinctio quarundam macularum ab alia carne integra; per immunditiam autem mulieris sanguifluę designatur immũditia idolatriæ pp immolatitium * cruorem, per immunditiam verò viri seminiflui designatur immunditia uanæ locutionis, eo ꝙ semẽ est verbum Dei. Per immunditiam verò coitus, & mulieris parientis, designatur immunditia peccati originalis. Per immunditiam verò mulieris menstruatę, designatur immunditia mentis per voluptates emollitæ. —

*Alĩà, immaculati.

¶Circa rationem figuralẽ immunditiæ ex contactu; primò ponit ipsam rationẽ, secũdò adiũgit quoddam notabile de eadem immunditia, ibi. Huiusmodi autem, &c. De primo dicit.

¶Vniuersaliter verò per immũditiã cõtactus rei immundæ, designatur immunditia consensus in peccatum alterius, ſm illud. 2. ad Cor. 6. Exite de medio eorum, & separamini, & immundum ne tetigeritis. ———

¶Doct. Sanct. consequenter notat, quomodo etiam immunditia contactus prædicta deriuabatur etiam ad res inanimatas, & quare etiam litteraliter, cum dicit.

¶Huiusmodi autem immunditia cõtactus deriuabatur etiam ad res inanimatas, quicquid enim quocunque modo tangebat immundus, immũdum erat. In quo lex attenuauit superstitionem Gentilium, qui non solùm per contactum immundi dicebant immunditiam contrahi, sed etiam per collocutionem, aut per aspectum, vt Rabi Moyses dicit de muliere mẽstruata; per hoc autem mysticè significabatur id, quod dicitur Sapiẽ. 14. Similiter odio sunt Deo impius, & impietas eius. ———

¶D.S. consequenter prosequitur secundum genus immunditiarum rerum corporalium; quia scilicet etiam res aliquæ inanimatæ reddebantur immundæ, & irregulares ad vsum secundùm se, & non ex contactu, sicut dicebatur domus leprosa, vel vestis, similiter vas immundum. Et huiusmodi erat duplex ratio; vna litteralis, quam Doct. Sanct. ponit, cum dicit.

¶Erat autem & immunditia quędam ipsarum rerum inanimatarum secundùm se, sicut erat immunditia leprę in domo, & in vestimentis; sicut enim morbus lepræ accidit in hominibus ex humore corrupto putrefaciente carnem, & corrumpente, ita etiam propter aliquam corruptionem, & excessum humiditatis, vel siccitatis, fit quandoque aliqua corrosio in lapidibus domus, uel etiam in uestimentis; & ideo hanc corruptionem vocabat lex lepram, ex qua domus, vel vestis immunda iudicaretur, tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat, vt dictum est; * tum etiam quia circa huiusmodi corruptionem Gentiles deos penates colebant; & ideo lex pręcepit huiusmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perseuerans destrui, & uestes comburi ad tollendam idolatriæ occasionem. Erat etiam & quædam immunditia vasorum, de qua dicitur Nume. 19. Vas quod non habuit cooperculum, & ligaturam desuper, immundum erit; cuius immunditiæ causa est, quia in talia vasa de facili poterat aliquid immundum cadere, vnde poterant immundari. Erant etiam hoc præceptũ ad declinandum idolatriam. Credebant enim idolatrę, ꝙ si mures, aut lacertę, vel aliquid huiusmodi, quę immolabant idolis, caderent in vasa, vel in aquas, ꝙ essent dijs gratiosa. Adhuc etiam aliquę mulierculę vasa dimittunt discooperta in obsequium nocturnorum numinum, quę lanas vocant. ———

*In ista met solutione.

¶Nota, quòd circa lepram domus disputant Burgensis, & Doriuck Leuit. 14. Sed dictum vtriusque potest saluari, secundùm quòd domus dicatur leprosa metaphoricè, & effectiuè; quia considerando corruptionem domus in lapidibus, & lignis, sic dicitur metaphoricè ad lepram hominis veram. Si autem attendantur mali humores causatiui huiusmodi corrosiones, tunc domus dicitur leprosa effectiuè respectu humanæ lepræ, quia tales malæ qualitates natæ sunt inducere malam dispositionem, & etiam lepram in homine. Et non attendit replicator ibidem differentiam inter analogiam attributionis, & proportionis, & quòd sanum sit analogum attributionis, non proportionis, vt patet intuenti. Erat autem huiusmodi immunditiæ etiam ratio figuralis, quam Doct. Sanct. ponit, cum dicit.

¶Harum autem immunditiarum ratio est figuralis; quia per lepram domus significatur immunditia cõgregationis hęreticorum, per lepram verò in veste linea significatur peruersitas morum ex amaritudine mentis, per lepram verò vestis laneæ significatur peruersitas adulatorum, per lepram in stamine significantur uitia animæ, per lepram uerò in subtegmine significantur peccata carnalia, sicut enim stamen est in subtegmine, ita anima in corpore; per vas autem, quod non habet cooperculum, nec ligaturam, significatur homo qui nõ habet aliquod uelamen taciturnitatis, & qui non constringitur aliqua censura disciplinæ. ———

¶ Ex istis omnibus potest dici ad reliquas propositiones argumenti. Ad minorem, vera, corporale ex natura non reputatur immundum quo ad Deum, tamen quo ad cultum Diuinum, præsertim vet. le. multa reputabantur immunda, tum propter rationes litterales tactas ex parte cultus Diuini, tum propter figurales.

¶ Ad probationem conceditur, quòd omnis creatura Dei est bona in natura sua. Et intelligitur Apostolus, ꝙ nihil reijciendum est, &c. quantum est ex debito Diuinæ legis post veterem legem; tamen ex alia causa potest reijci; sicut venenum reijcitur, non propter Diuinam legem absolutè obligantem, sed quia mortiferum; negatur ergo consequentia, quia tales aliæ causæ erant dabiles præter illas allegatas in consequente, vt deductum est. Et de hac solutione arti sequenti ad primum. Vide etiam Doct. San. tertio contra Gentiles, cap. 127. quomodo nullius cibi vsus secundùm se est peccatum, est tamen peccatum tripliciter.

*Ad quartum.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ sicut dictum est; * duplex erat immunditia in lege; vna quidem per aliquam corruptionem mentis, vel corporis, & hæc etiã immunditia maior erat; alia verò erat immunditia ex solo contactu rei immundæ; & hæc minor erat, & faciliori ritu expiabatur; nam immunditia prima expiabatur per sacrificia pro peccato; quia omnis corruptio procedit ex peccato, & peccatum significat; sed secũda immunditia expiabatur per solam aspersionem aquæ cuiusdam.——

¶ Ad maiorem dicitur primò, ab immundo corporaliter nullus corporaliter mundatur, sed magis inquinatur. Dico secundò, ꝙ ab immundo spiritualiter, nullus mundatur ex virtute personali ipsius immundi, tamen inquantum immundus est instrumentum agentis principalis, tunc ab eo aliquid mundatur ministerialiter, sicut applicante id, in quo est virtus principalis agentis, sic habemus de ministris nouæ legis, qui existentes peccatores mundant adhibendo sacramenta, quæ habẽt efficaciam ex virtute Christi. Et hæc Glosa habetur ex D. S. in quarto, dist. 19. &c. Tertiò dico ad propositum, quòd immundus propter aliquam figurationem potest mundare aliquem immundũ, sed mundans non eget mundatione eiusdem generis cum eo quem mundat, vt D. S. ostendit in solutione. Et potest fieri propter mysteriũ, vt faciens aliquid requisitum ad mundationem, efficiatur immundus.

¶ Ad minorem, conceditur, ꝙ erat immundus propter detestationem idolatriæ, pro cuius expiatione vacca ruffa offerebatur, sed alia ratione mundabat propter rationes litterales, & figurales. vt ostendit D. S. in solutione, in qua primò ostendit propter tacta in consequente, quomodo aliqua immunditia purificabatur per aspersionem cineris, & aquæ: quia non omnis immunditia, sed corporalis ex contactu, sed nõ spiritualis, vel alia corporalis proueniens ex causa intrinseca. Secundò subiungit modũ conficiẽdi huiusmodi aquã, quæ vocabatur expiationis, ibi. De qua quidẽ, &c. Tertiò, quare conficientes huiusmodi aquam, & administrantes eam reddebant ex hoc immundi, ib. Et quia huiusmodi, &c. Primum patet in littera. Consequenter ponit ritum, & modum conficiendi administrandi huiusmodi aquam, & eius causam litteralem; & primò de sacrificio, qđ fiebat in confectione huius aquæ, quia immolabatur vacca ruffa; secundò de illis, quę adiungebantur huiusmodi sacrificio pro habendis cineribus pro aqua illa, ibi. Adiungebatur etiam, &c. De primò dicit.

¶ De qua quidem aqua expiationis habetur Num. 19. Mandatur enim ibi a Domino, ꝙ accipiant uaccam ruffam in memoriam peccati, quod commiserunt in adoratione vituli; & dicitur uacca magis, quàm uitulus; quia sic Dominus Synagogam uocare consueuit, secundùm illud Oseæ 5. Sicut uacca lasciuiens declinauit Israel; & hoc fortè ideo quia uaccas in morem Aegyptij coluerunt, secundùm illud Oseę 10. Vaccas bethauen coluerunt, & in detestationem peccati idolatriæ immolabatur extra castra; & ubicunque sacrificium fiebat pro expiatione multitudinis peccatorum cremabatur extra castra totum, & vt significaretur per hoc sacrificiũ emũdari populus ab uniuersitate peccatorum, intingebat sacerdos digitum in sanguine eius, & aspergebat contra fores Sanctuarij septem vicibus, quia septenarius numerus uniuersitatem significat; & ipsa etiam aspersio sanguinis pertinebat ad detestationem idolatriæ, in qua sanguis immolatitius nõ effundebatur, sed congregabatur, & circa ipsum homines comedebant in honorem idolorum. Comburebatur autem in igne, uel quia Deus Moysi in igne apparuit, & in igne data est lex, uel quia per hoc significabatur, quòd idolatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad idolatriam pertinebat, sicut uacca cremabatur cum pelle, & carnibus, sanguine, & fimo flammæ traditis.——

¶ De secundò dicit.

¶ Adiungebatur etiã in combustione lignum cedrinum, hysopus, coccusq; bis tinctus ad significandum, ꝙ sicut ligna cedrina non de facili putrescunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem, & hysopus retinet etiã colorem, postquam fuerit desiccatus. Ita etiam hoc sacrificium erat in conseruatione ipsius populi, & honestatis, & deuotionis ipsius; vnde dicitur de cineribus uaccæ, vt sint multitudini filiorum Israel in custodiam. Vel secundùm Iosephum * quattuor elementa significata sunt, igni etiam apponebatur cedrus significans terram propter sui terrestritatem; hysopus significans aerem propter odorem, coccus significans aquam eadem ratione, qua etiã purpura propter tincturas, quæ ex aquis sumuntur; vt per hoc exprimeretur, quòd illud sacrificium offerebatur creatori quattuor elementorum.——

*Ioseph. libro 3. Antiquitatum, cap. 7.

¶ Consequenter D. S. ponit rationem litteralem, quare immolans vaccam ruffam, & colligens cineres, & aspergens aquam, in qua imponebantur huiusmodi cineres reddebantur immundi ꝑ detestationem s. idolatriæ, in cuius memoriam hoc sacrificium fiebat, ideo ex huiusmodi contactu reddebãtur immundi, quamuis populũ ab huiusmodi mundarent, nec hoc fuit inconueniens; quia designabatur per hoc, quòd omne pertinens quocunque modo ad idolatriam est refutandum quasi quoddam contagiosum, & quia talis leuis reputabatur immunditia, ideo & faciliter emundabatur. Ex quo patet etiam, quòd consequentia argumenti non valet, quia ex diuersis causis ille idem mundabat, & immundus fiebat. Et hoc ostendit D. S, cum dicit.

¶ Et quia huiusmodi sacrificium offerebatur pro peccato idolatriæ, in eius detestatione; & comburens, & cineres colligens, & ille qui aspersit aquas, in quibus cinis ponebatur, immundi reputabantur, vt per hoc ostenderetur, quòd quicquid quocunque modo ad idolatriam pertinet quasi immundum, est abiiciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per solam uestimentorum ablutionem, nec indigebãt aqua aspergi propter huiusmodi immunditiam, quia sic esset processus in infinitum. Ille enim qui aspergebat aquam, immundus fiebat; & sic si ipse seipsum aspergeret, immundus remaneret, si autem alius eum aspergeret ille immũdus esset, & similiter ille, q illum aspergeret, & sic in infinitum.——

¶ Nota tamen, quòd Nicolaus de Lyra, qui omnia huius solutionis accepit Num 19. ponit aliam rationem, quare tangens cineres esset immũdus, quia aliquis debebat se reputare indignum, quòd tangeret cineres ordinatos in sanctificationem populi. Deinde Doct. Sanct. assignat omnium dictorum in solutione has rationes figurales secundùm eundem ordinem connectens, vt prius claré. Cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio huius sacrificij est, quia per uaccam ruffam signatur Christus secundùm infirmitatẽ assumptam, quã fœmininus sexus designat, sanguinem autem passionis eius designat uaccæ color. Erat autem uacca ruffa ętatis integrę, quia omnis operatio Christi est perfecta, in qua nulla erat macula, nec portauit iugũ peccati; pręcipitur autem adduci ad Moysen, quia imputabant ei transgressionem Mosaicę legis in uiolatione sabbati; pręcipitur autem tradi Eleazaro Sacerdoti, quia Christus occidendus in manus sacerdotum traditus est; immolatur autem extra castra, quia extra portam Christus passus est; intingit autem sacerdos digitum in sanguinem eius, quia per discretionem quam digitus significat mysterium passionis Christi est considerandum, & imitandum. Aspergitur autem contra tabernaculum, per quod Synagoga designatur, uel ad condemnationẽ Iudæorum non credentium, uel ad purificationem credẽtium, & hoc septem uicibus, uel propter septem dona Spiritus sancti, uel propter septem dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem omnia, quæ ad Christi incarnationem pertinent igne cremanda, idest

spiritua-

ſpiritualiter intelligéda;nã per pellem, & carnẽ exterior Chriſti operatio ſignificatur;per ſanguinẽ ſubtilis,& interna virtus exteriora facta verificis,per fimũ, laſſitudo, ſitis, & omnia huiuſmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autem tria, ſcilicet cedrus quod ſignificat altitudinem ſpei vel cõtemplationis,Hyſopus, quod ſignificat humilitatem vel fidem. Coccus bis tinctus ſignificat geminam charitatem, per hæc enim debemus Chriſto paſſo adhærere. Iſte autem cinis combuſtionis colligitur a viro mundo,quia reliquiæ paſſionis peruenenerunt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Chriſti morte.Apponuntur autẽ cineres in aqua ad expiandum, quia ex paſſione Chriſti Baptiſmus ſortitur virtutem emundandi peccata.Sacerdos autem,qui immolabat,& comburebat vaccam,& ille, qui comburebat,& colligebat cineres immundus erat, & etiam, qui aſpergebat aquam; vel quia Iudæi ſunt facti immundi ex occiſione Chriſti, per quam noſtra peccata expiantur, & hoc vſque ad veſperum, ideſt vſque ad finẽ mũdi quando reliquiæ Iſrael cõuertentur;vel quia illi, qui tractant ſancta intendentes ad emundationem aliorum ipſi etiam aliquas immunditias contrahunt vt Greg.dicit inPaſtorali. Et hoc vſque ad veſperum, ideſt vſque ad finem præſentis vitæ.————

¶ Nota ex hac ſolutione effectum aquæ expiationis, quia purificabat aſperſa immunditias contractas ex tactu immundorum,& non immunditiam mentis vel corporis interiorem, quare non ſufficiebat pro purificatione mulieris immundæ, nec pro alijs immunditijs corporis puta a fluxu menſtrui vel ſeminis vel huiuſmodi immunditiarum,quæ proueniunt ex corpore ſecundùm ſe. Vnde patet,quòd Nicolaus de Lyra Nume. 19. non attentè vidit D.S.hic in iſta ſolutione, quam tamen applicat ibidẽ ad exponendam litteram,& pro fundamento dicendorũ in principio capituli.Dicit enim ſic. In lege autem erant duæ purificationes; vna ab immunditia ſpirituali, quæ contingit ex peccatis, & iſta,quæ erat grauior purificabatur per oblationes,& ſacrificia vt habetur Leui.quarto, & quinto. Alia autem erat ab immunditia corporali, quæ contingit ex tactu alicuius rei immundę, vel alia immunditia corporali per quam efficiebatur homo ineptus ad ingrediendum locum cultus Diuini,ita quòd tales immunditiæ erant quaſi quædam irregularitates impedientes accedere ad locum Diuini cultus quamdiu manebant, & tales purificabantur per aſperſionem aquæ luſtrationis in qua commiſcebantur cineres vaccæ combuſtæ,& de iſta purificatione agitur hic. Hæc ille in forma.Ex quibus patet, quòd ipſe dicit aquam luſtrationis ſiue expiationis deleuiſſe immunditias corporales non ſolũ prouenientes ex contactu immundorum, ſed etiã immunditias corporum,cuius oppoſitum dicit D.S. quia dicit, quòd aqua expiationis expiabat ſolùm immunditiam ex contactu,ſed prima ſcilicet etiam corruptio corporis procedit ex peccato, ſaltem ſcilicet originali,& peccatum ſignificat, & ergo expiabatur per ſacrificium,& non ſolùm per aſperſionem aquæ, Vide & principiũ ſolutionis ſequentis. Dictum etiam Lyrę,cum non vr̃ ſtare Leuiti. 12.& 15.vbi ponuntur ſacrificia pro immũditia corporali mulieris immundæ ex fluxu,&c.& ergo non ſuffecit pro tali immũditia corporali aqua luſtrationis.Et præterea Numer. 19.in textu ſolùm fit mentio,& ponuntur exempla de immunditia ex cõtactu immundorum, vt patet intuenti, quare Nicolaus de Lyra dictum in hoc debet piè exponi ſic vt intelligat, quòd immunditiæ corporales mundabantur quandoque per aquam luſtrationis,ſed non tantùm,ſed adiunctis ſacrificijs,tunc enim benedicceret,ſed ſi intelligit,quòd per ſolam aſperſionem illius aquæ, tunc ſtare non poſſet.

Nicolaus de Lyra de aqua expiationis.

Lyranus piè exponendus.

¶ Ad ſextum dicendum,quòd ſicut dictum eſt;* immunditia,q̃ ex corruptione proueniebat vel mentis,vel corporis expiabatur per ſacrificia pro peccato. Offerebantur autem ſpecialia ſacrificia pro peccatis ſingulorum, ſed quia aliqui negligentes erant circa expiationem huiuſmodi peccatorum, & immunditiarum,vel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiuſmodi deſiſtebãt, inſtitutum fuit vt ſemel in anno decima die ſeptima die menſis fieret ſacrificium expiationis pro toto populo.————

** Ad quartum.*

¶ D.S.ſoluendo hoc argumentum primò declarat ea,quę tãguntur in conſequente, qualiter fiebant quo ad omnem ritum eorum aſſignans rationem litteralem omnium ſecundò ex dictis reſpondet ad conſequentiam argumenti quo ad duas partes aſſumpti interponens rationem figuralem omnium dictorũ, ibi Dicebatur autem, &c. Circa primum primò declarat quando & quotiens, quia tantùm ſemel in anno fiebat hoc ſacramentum,quod dicebatur expiatio a peccatis. & qua ratione litterali, vt patet in textu. Nicolaus de Lyra ponit adhuc vnam rationem illius feſti,quia illo die Moyſes nunciauit populo peccatum idolatriæ in adoratione vituli commiſſam. Deinde ſecundò declarat ea, quæ fiebãt in hac expiatione,& rationes eorum,ſcilicet quare ſacerdos ſpecialiter pro ſe faciebat ſacrificium, & poſtea pro toto populo, & quare tali modo, & quomodo Hircus emittebatur ad deportandum peccata populi,quæ omnia habentur in littera cum dicitur.

¶ Et quia ſicut Apoſtolus dicit ad Heb.7.lex conſtituens homines ſacerdotes infirmitatem habentes,oportebat, quòd ſacerdos prius offerret pro ſeipſo vitulum pro peccato,in commemorationem peccati,quod Aarõ fecerat in conflatione vituli aurei; & arietem in holocauſtum,per quod ſignificabatur, quòd ſacerdotis prælatio quam aries deſignat,qui eſt dux gregis, erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos,quorum vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis, hircus enim animal fœtidum eſt,& de pilis eius fiunt veſtimenta pungentia, vt per hoc ſignificaretur fœtor, & immũditia aculei peccatorum.Huiuſmodi autem hirci immolati ſanguis inferebatur ſimul etiam cum ſanguine vituli in ſancta ſanctorum, & aſpergebatur ex eo totum Sanctuariũ, ad ſignificandum, quòd tabernaculum emũdabatur ab immunditijs filiorum Iſrael. Corpus verò hirci,& vituli, quæ immolata ſunt pro peccato,oportebat comburi ad oſtendendum conſummationem peccatorum, non aũt in altari,quia ibi non comburebantur totaliter niſi holocauſta vnde mandatum erat vt comburerentur extra caſtra in deteſtationem peccati,hoc enim fiebat qñcunque immolabatur ſacrificium pro aliquo graui peccato,vel pro multitudine peccatorum. Aliter verò hircus emittebatur in deſertum,non quidem vt offerretur dęmonibus quos colebant Gentiles in deſertis,quia eis nihil licebat immolari; ſed ad ſignificandum effectum illius ſacrificij immolati, & ideo ſacerdos imponebat manum ſuper caput eius confitens peccata filiorum Iſrael,ac ſi ille hircus deportaret ea in deſertum vbi a beſtijs comederetur, quaſi portans pœnam pro peccatis populi.————

¶ D.S conſequenter reſpondet ad conſequentiam argumenti ſecundùm duas partes aſſumpti, & primò ſecundùm primã partem,ſecundò interponit rationem figuralem dictorum, ibi. Ratio autem, &c. tertiò reſpondet conſequentiæ ſecundùm ſecundam partem aſſumpti, ibi. De immunditia verò,&c Vt autem clarius fiat,dico ad primam partem aſſumpti dupliciter, primò ꝙ peccata non poſſunt portari in ſe, tamen remiſſio eorum potuit ſignificari per emiſſionẽ alicuius animalis corporalis, ita quòd pecata poſſunt deferri,ideſt poſſunt repreſentari, ac ſi deferrentur per animal,quod patiebatur pro peccatis,ita quòd huiuſmodi portatio peccatorum ſignificabat effectum alicuius ſacrificij. Secundò,quòd peccata poſſunt deferri in ſcriptura allegata, & ſcripta in aliqua cedula. Secundum hoc ergo,negatur primò cõſequentia,quo ad primam partem conſequentis,quia illa portatio peccatorum per hircum,erat repreſentatiua, & ſignificatiua effectus ſacramenti, qui erat expiatio peccatorũ ꝑ oblationem hirci,& alterius emiſſionem,vel quia peccata in ſcriptis imponebantur illi hirco.Et hoc vult D.S cum dicit.

¶ Dicebatur autem portare peccata populi, vel quia in eius emiſſione ſignificabatur remiſſio peccatorũ populi,vel quia colligebatur ſuper caput eius aliqua cedula vbi erant ſcripta peccata.————

¶ Erat etiam huius ratio figuralis,quam Doct. San.conſequenter proſequitur cum dicit.

¶ Ratio figuralis horum erat, quia Chriſtus ſignificatur,& per vitulum propter virtutem;& per arietem, qa ipſe eſt dux fidelium;& per hircum propter ſimilitudinem carnis peccati, & ipſe eſt immolatus pro peccatis, & ſacerdotum, & populi, quia per eius paſſionem, & maiores,& minores a peccato mundantur. Sanguis aũt

vituli,

vituli, & hirci infertur in sancta per pontificem, quia per sanguinem passionis Christi patet nobis introitus in regnum cœlorum. Comburuntur autem eorum corpora extra castra, quia extra portam Christus passus est, vt Apostolus dicit ad Heb. vltimo. Per hircum autem, qui emittebatur, pôt significari vel ipsa diuinitas Christi, quæ in solitudinem abijt homine Christo patiente, non quidem locum mutans, sed virtutem cohibens; vel significatur concupiscentia mala quam debemus a nobis abijcere, virtuosos autẽ motus dño immolare.—

¶ D.S. consequenter respondet consequentiæ quo ad secundam partem assumpti, ad quam dicitur, quòd ꝑ immundũ spiritualiter aliquis non potest mundari a peccato. Et secundò per immundum corporaliter non potest mundari a peccato effectiuè, & principaliter, potest tamen aliquis ex immundo corporaliter immunditia spirituali mũdari propter figurationem, & ministerialiter. Sacrificia enim vt patuit ad quartum vel etiam sacramenta veteris legis non mundabant a peccato, nisi propter significationem Christi, & fidem interiorem in ipsum. Secundum hoc ergo negatur consequentia quo ad secundam partem consequẽtis, quia offerentes hircum, & vitulum fiebant immundi corporaliter, & tamen mundabantur spiritualiter. Reddebantur autẽ immundi propter detestationem idolatriæ, & peccatorum, pro quorum expiatione hoc sacramentum agebatur, sicut dictũ fuit ad 5 & hoc vult D.S. cum dicit.

¶ De immunditia verò eorum, qui huiusmodi sacrificia comburebant eadem ratio est; quæ in sacrificio vitulæ rufę dicta est.*—

* Ad quintum.

¶ De materia huius argumenti, & solutionis habetur Leuit. 16. vbi Nicolaus de Lyra hanc solutionem formaliter applicat ad textum exponendum.

¶ Nota autẽ ex his verificari verbum, quod D.S. supra dixit. q. 101 ar 4 ad secundum, quia quibusdam consecrationibus, & sacramentis veteris legis quædam sacrificia adiungebantur. Sic in proposito illa expiatio erat sacramentum, & correspondebat vt patuit ad tertium sacramento pœnitentiæ, sicut & aliæ purificationes, & tamẽ fiebat per oblationem sacrificij, de quo dictum est, licet consecratio corresponderet sacramento ordinis, tamen purificationes pęnitentiæ. Erant tñ etiã quædã aliæ purificationes, quæ dicūtur sacramẽta illius legis, quæ fiebant sine sacrificijs, vt patuit ad quintum de aspersione aque lustrationis, & expiationis ab immunditia tactus. Sed expiatio vel purgatio a peccatis fiebat mediante oblatione sacrificiorum. Et similiter expiatio ab immunditia corporali, vt patuit.

De Leprosorum emundatione.

¶ Ad septimum dicendum, quòd per ritum legis leprosus non emundabatur a macula leprę, sed emundatus ostendebatur, & hoc significatur Leuit. 14. cum dicitur de sacerdote. Cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei, qui purificatur; iam ergo lepra mundata erat, sed purificari dicitur inquantum iudicio sacerdotis restituebatur consortio hominum, & cultui Diuino. Contingebat tamen quandoque vt Diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra quãdo sacerdos decipiebatur in iudicio.—

¶ D.S. primò respondet ad consequentiam argumenti, secundò declarat, quæ fiebant in purificatione leprosi, quo ad literam assignans rationes eorum ibi. Huiusmodi autem, &c. Negatur ergo consequentia argumenti, quia concesso antecedente potuit fieri vt mundatus vel magis mundus iudicatus, iterum pro peccato suo offerret sacrificium pro peccato, ex quo immunditiã incurrerat. Similiter cum iudicaretur leprosus prius vel æstimatus leprosus mundus, tunc offerebat aliqua, non vt emundaretur de nouo, sed vt ostenderetur mundatus corporaliter, & hoc in primo sacrificio; vel contingebat quandoque, quòd etiã in illa oblatione de nouo mundaretur si sacerdos erraret, vt D.S. habet hic post alios, vt patet etiam infra q. 103. ar. 2. ad tertium. Et vt habet Nicolaus de Lyra Leuitici. 14. circa principium, forte erat aliqua species lepræ, quæ potuit per naturam sanari, & sanatus se ostẽdit mundum sacerdoti, sed post octo dies quando admittebatur ad cultum Diuinum, tunc offerebat sacrificium pro delicto, vnde non erat vtrumque sacrificium pro emundatione a lepra. Cõsequenter D.S. ostendit, quæ concurrebant ad illam emundationem, vel potius ostensionem emundationis lepræ, quia fiebat duplici sacrificio, primò ergo declarat primum per rationes litterales, secundò secundum, ibi. In octauo verò, &c. tertiò assignat dictorum rationem figuralem ibi. Figuralis, &c. quartò remittit se de alijs non declaratis ad supradicta, ibi. Alia verò, &c. de primo dicit.

¶ Huiusmodi autem purificatio leprosi dupliciter fiebat, nam primò iudicabatur esse mundus, secundò autem restituebatur tanquam mundus consortio hominũ & cultui Diuino, scilicet post septem dies. In prima autem purificatione offerebat pro se leprosus mũdandus duos passeres viuos, & lignum cedrinum, & vermiculum, & hysopum hoc modo vt filo coccineo ligaretur passer, & hysopus simul cum ligno cedrino, ita scilicet quòd lignum cedrinum esset quasi manubrium aspersorij. Hysopus verò, & passer erant id, quod de aspersorio tingebatur in sanguine alterius passeris immolati in aquis viuis. Hæc autem quattuor offerebat contra quattuor defectus lepræ. Nam contra putredinem offerebatur cedrus, quæ est arbor imputribilis; contra fœtorem hysopus, quæ est herba odorifera; contra insensibilitatem, passer viuus; contra turpitudinem coloris, vermiculus, qui habet viuum.* colorem passer verò viuus aduolare dimittebatur in agrum, quia leprosus restituebatur pristinę libertati.—

* Alius vermilium.

¶ Nota, quòd per vermiculum intelligitur filum rubeum, & idem est vermiculus, quod coccus vt patet in textu, &c. De secundo dicit consequenter.

¶ In octauo verò die admittebatur ad cultum Diuinum, & restituebatur consortio hominum. Primò tamẽ rasis pilis totius corporis, & vestimentis, eo quòd lepra pilos corrodit, & vestimenta coinquinat, & fętida reddit; & postmodum sacrificium offerebatur pro delicto eius, quia lepra plerumque inducitur pro peccato. De sanguine autem sacrificij tangebatur extremum auriculę eius, qui erat mundandus, & polices manus dextrę, & pedis, quia; in istis partibus primum lepra dignoscitur, & sentitur adhibebantur etiam huic ritui tres liquores, scilicet sanguis cõtra sanguinis corruptionem, oleũ ad designandum sanationem morbi, aqua viua ad emũdandum spurcitiam.—

¶ De tertio scilicet de ratione figurali prosequitur cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio erat, quia per duos passeres significantur Diuinitas, & humanitas Christi, quorum vnus, scilicet humanitas immolatur in vase fictili super aquas viuẽtes, quia per passionem Christi aquæ baptismi consecrantur. Alius autem, scilicet impassibilis diuinitas viuus remanebat; quia diuinitas mori non potest, vnde & euolabat, quia passione astringi non poterat. Hic autem passer viuus simul cũ ligno cedrino, & cocco, vel vermiculo, & hysopo, idest fide, spe, & charitate, vt supra dictum est.* mittitur in aquam ad aspergendũ, quia in fide Dei, & hominis baptizamur. Lauat autem homo per aquam baptismi vel lachrymarum, vestimẽta sua, idest opera, & omnes pilos, idest cogitationes. Tangitur autem extremũ auriculę dextrę eius, qui mũdatur de sanguine, & de oleo, vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Polices autem manus dextræ, & pedis tanguntur vt sit eius actio sancta.—

* Ad quad.

¶ De quarto dicit.

¶ Alia verò, quæ ad hanc purificationem pertinent vel etiam aliarum immunditiarum non habent aliquid speciale præter alia sacrificia pro peccatis vel pro delictis.—

¶ Nota, quòd per peccata intelliguntur peccata commissionis, per delicta verò peccata omissionis, vt de eis loquitur Leuiticus. Tamen aliàs vnum pro alio plerumque ponitur.

¶ Ad octauum, & nonum dicendum, quòd sicut populus instituebatur ad cultum Dei per circumcisionem ita minister per aliquam specialem purificationem vel consecrationem, vnde & separari ab alijs præcipiuntur quasi specialiter ad ministerium cultus Diuini præ alijs deputati; & totum, quod circa eos fiebat in eorum cõsecratione vel institutione, ad hoc pertinebat vt ostenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis, & virtutis, & dignitatis. & ideo in institutione ministrorum tria fiebant. Primò enim purificabantur, secundò

ordinabantur

ordinabantur,& consecrabantur, tertiò applicabantur ad vsum ministerij. Purificabantur quidem communiter omnes per ablutionem aquæ, & per quædam sacrificia. Specialiter autem leuitæ radebant omnes pilos carnis suę,vt habetur Leui. 5.

¶ Et quia materia huius argumenti, & sequentis tendunt in idem,scilicet sanctificationem,& purgationem ministrorũ,ideo soluuntur vna solutione à D.S. Assumptum ergo huius cõceditur, tamen per corporalem aquam, & lotionem designabatur puritas, quæ specialiter requirebatur in ministris Dei sacerdotibus,& leuitis, & instituebantur vel deputabantur ad cultum Diuinum per specialem purificationem præ alijs communibus de populo. Negatur autem consequentia, quia fiebat huiusmodi ablutio ad designandam singularem puritatem, quam pollere debebant ministri Domini,& ideo lauabant pedes, & radebant crines,& nõ quod huiusmodi lotio conferret spiritualem munditiam. Et etiam propter rationes figurales,vt ostendit D.S.in solutione, primò quomodo per speciales purificationes ministri instituebantur, & quid huiusmodi litteraliter designent,quia tria, & ideo etiam tria habebant in eorum consecratione, primò purificatio de qua primò tractat D.S.quæ correspondebat puritati.Secundò fiebat in consecratione ministrorum ordinatio, & consecratio,tamen differenter quo ad sacerdotes, & leuitas,de qua dicit Doct. Sanct.

¶ Consecratio verò circa põtifices,& sacerdotes hoc ordine fiebat. Primò enim postquã abluti erant,induebantur quibusdam vestimentis specialibus pertinentibus ad designandum dignitatem ipsorum. Specialiter autem pontifex oleo vnctionis in capite vngebatur,vt designaretur, quòd ab ipso diffundebatur potestas consecrandi ad alios, sicut oleum a capite deriuatur ad inferiora,vt habetur in Psalmis. Sicut vnguentum in capite,quod descendit in barbã Aaron. Leuitæ verò non habebant aliam consecrationem,nisi quòd offerebantur Domino a filijs Israel per manus pontificis,qui orabat pro eis. Minorum verò sacerdotum solę manus consecrabantur,quę erant applicandę ad sacrificia,& de sanguine animalis immolaticij tingebatur extremum auriculę dextrę ipsorum, & pollices pedis aut manus dextrę vt scilicet essent obedientes legi Dei in oblatione sacrificiorum,quod significatur in intinctione auris dextrę; & quod essent solliciti, & prompti in executione sacrificiorum, quod significatur in intinctione pedis,& manus dextrę;aspergebantur etiam ipsi & vestimenta eorum sanguine animalis immolati, in memoriam sanguinis agni per quẽ fuerunt liberati in Aegypto; offerebantur aũt in eorũ consecratione huiusmodi sacrificia, vitulus pro peccato,in memoriam remissionis peccati; Aaron circa cõllationem vituli aries in holocaustum in memoriam oblationis. Abrahæ,cuius obedientiam pontifex imitari debebat. Aries etiam consecrationis, qui erat quasi hostia pacifica, in memoriam liberationis de Aegypto per sanguinem agni.

¶ Nota propter id,quod D.S.dicit. Minorum verò sacerdotũ solę manus consecrabantur. Sed non dicit quomodo sanctificarentur,an per vnctionem manuum, an non per vnctionem, sed mixtione quadam facta de oleo vnctionis, & sanguine consecrationis ipsi,& vestes aspergerentur. De hoc enim sunt opiniones,Vide Nicolaũ de Lyra. Exo. 30. Tertiò fiebat applicatio ad vsum ministerij, & executionem officij, quæ etiam differenter fiebat quo ad sacerdotes,& quo ad leuitas vt Doct. Sanct. ostendit cum dicit.

¶ Canistrũ autem panum in memoriã mannę prestiti populo;pertinebat aũt ad applicationem ministerij,quod imponebatur super manus eorum Adeps arietis,& torta panis vnius,& armus dexter,vt ostẽderetur, quòd accipiebant potestatem huiusmodi offerendi Domino. Leuitę verò applicabantur ad ministerium per hoc, quod intromittebantur in tabernaculum federis quasi ad ministrandum circa vasa sanctuarij.

¶ Omnium autem horum erat etiam ratio figuralis vt ostendit D.S.vltimò cum dicit.

¶ Figuralis verò horum ratio erat, quia illi qui sunt consecrandi ad spirituale ministerium Christi,debent primò purificari per aquam baptismi, & lachrymarum in fide passionis Christi, quod est expiatiuum, & purgatiuum sacrificium; & debent radere omnes pilos carnis eius, idest omnes prauas cogitationes, debent etiam ornari virtutibus,& consecrari oleo Spiritus sancti, & aspersione sanguinis Christi, & sic debent esse intenti ad exequenda spiritualia ministeria.

¶ Ad noni assumptum,verum,de sanctificatione, quæ est per gratiam, ibi enim sanctificans est dignius simpliciter quidem si est sanctificans principale.secundum quid autem, si est sanctificans instrumentale;sed loquendo de sanctificatione,quæ est deputatio ad Diuinum cultum,talis potest fieri etiam per id, quod est minus homine,præsertim si aptum sit significare sanctificationis autorem, De hoc infra q. 103.ar.2.ad primũ,quia illę sanctificationes erant solùm ab irregularitate per remotionem impedimentorum ingredientium templum. Negatur ergo consequentia,quia omnia,quæ circa ipsos fiebãt,ideo fiebant,vt ostẽderent,quia deberent habere prærogatiuam quandam in puritate,virtute,& dignitate.Et sic vnctio designabat virtutẽ, & lotio puritatem,& induitio spiritualium vestium dignitatem.Et si aliqui huiusmodi corporalia tractando sanctificabantur per gratiam,hoc erat ex deuotione,& fide Christi,quam ista exteriora figurabant, &c. Doct. Sanct. relinquit hoc argumẽtum solutum præcedentis solutione.

¶ Ad decimum dicendum, quòd sicut iam dictum est.* intentio legis erat inducere ad reuerentiam Diuini cultus,& hoc dupliciter. Vno modo excludendo a cultu Diuino omne id, quod poterat esse contemptibile. Alio modo apponendo ad cultum Diuinum omne illud,quod videbatur ad honorificentiam pertinere; & si hoc quidẽ obseruabatur in tabernaculo, & vasis eius, & animalibus immolandis, multò magis hoc obseruãdum erat in ipsis ministris:& ideo ad remouendũ contemptum ministrorum præceptum fuit vt non haberent maculam vel defectum corporalem, quia huiusmodi homines solent apud alios in contemptu haberi,propter quod etiam institutum fuit ut nõ sparsim ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa prosapia secundùm generis successionẽ, ut ex hoc clariores,& nobiliores haberentur; ad hoc autem,quòd in reuerentia haberentur adhibebatur, eis specialis ornatus uestium,& specialis consecratio, & hæc est in cõmuni causa ornatus uestium.

* Arti.4. in cor. & hic ad 1.

¶ Maior vera,tamen exteriora sunt signa interioris, & faciũt ad reuerentiam cultus Diuini. E exterior dispositio corporalis facit ne quis habeatur contemptui apud homines. Et exterior ornatus est pro reuerentia cultus Diuini, & etiam pro reuerentia ministrorum. Minor conceditur,sed iam patuit,quomodo exterior dispositio corporis turpis,facit hominem haberi contẽptui. Similiter vilis vestitus.Et hæc est ratio communis vestium sacerdotũ,& dispositionis corporis eorundẽ quã D. S. primo ponit in solutione; deinde sunt etiam rationes speciales singularum vestium sacerdotalium litterales, & figurales, & etiam dispositionum corporalium vt patet in solutione ibi. In speciali autẽ, &c. Quo ad primum patet littera. Consequenter ostendit rationes litterales in speciali omnium vestium sacerdotalium, & primò enumerat eas, secundò subiungit rationes ibi, horum ornamentorum,&c Circa primum,primò enumerat ornamẽta summi sacerdotis vel pontificis cum dicit.

¶ In speciali autem sciendum est, quòd pontifex habebat octo ornamenta. Primò enim habebat uestem lineam,Secundò habebat tunicam hyacinthinam; in cuius extremitate uersus pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quædam, & mala punica facta ex hyacintho,& purpura,coccoque bis tincto. Tertiò habebat superhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorẽ partem usque ad cingulum, quod erat ex auro,& hyacintho,purpura coccoque bis tincto, & bysso retorta,& super humeros habebat duos onichinos in quibus erant sculpta nomina filiorum Israel. Quartum erat rationale ex eadem materia factum,quod erat quadratum,& ponebatur in pectore, & coniungebatur superhumerali, & in hoc rationali erant duodecim lapides præciosi distincti per quattuor ordines, in quibus etiã sculpta erãt nomina filiorum Israel quasi ad designandũ,quòd ferret onus totius populi,per hoc, quòd habebat nomina

eorum

eorum in humeris, & quòd iugiter debebat de eorum salute cogitare, per hoc, quòd portabat eos in pectore quasi in corde habens; in quo etiam rationali mandauit Dominus poni Doctrinam, & veritatem, quia quędam pertinentia ad veritatem iustitiæ, & Doctrinæ scribebantur in illo rationali. Iudæi tamen fabulātur, quòd in rationali erat lapis, qui secundũ diuersos colores mutabatur secundùm diuersa, quæ debebant accidere filijs Israel, & hoc vocant veritatem, & Doctrinam. Quintum erat baltheus, idest cingulus quidam factus ex prędictis quattuor coloribus. Sextum erat thyara, idest mitra quædam de bysso. Septimum autem erat lamina aurea pendens in fronte eius in qua erat scriptum nomē domini. Octauum autem erat femoralia linea vt operirent carnem turpitudinis suæ quando accederet ad sanctuarium vel ad altare.

¶ Secundò enumerat ornamenta ministrorum, & minorum sacerdotum cum dicit.

¶ Ex istis autem octo ornamentis minores sacerdotes habebant quattuor, scilicet tunicam lineam, femoralia, & baltheum, & tyaram.

¶ Consequenter assignat harum vestium rationem litteralem cum dicit.

¶ Horum ornamentorum quidam rationem litteralem assignant dicentes, quòd in istis ornamentis designabatur dispositio orbis terrarum quasi pontifex protestaretur se esse ministrum creatoris mundi; vnde etiā Sapient. 18. dicitur, quòd in veste Aaron erat descriptus orbis terrarum, nam fęmoralia linea figurabant terram ex qua linum nascitur, Balthei circũuolutio significabat oceanum, qui circumcingit terram; Tunica hyacinthina suo colore significabat aerem per cuius tintinnabula significabantur tonitrua, per mala granata corruscationes, Suphumerale verò significabat sua varietate cœlum sidereum; duo onichini duo hemisperia, vel solem, & lunam; duodecim gemmę in pectore, duodecim signa in Zodiaco, quę dicebantur posita in rationali, quia in cœlestibus sunt rationes terrenorum secũdùm illud Iob. 38. Nunquid nosti ordinem cœli, & ponis rationē eius in terra. Cydaris autem vel thyara significat cęlum empyreum. Lamina aurea Deũ omnibus præsidentē.

¶ Quid autem omnia ista tam deformitates corporales, quàm ornamenta vestium figurarent D. S. consequenter declarat, quia figurabant virtutes ministrorũ nouæ legis, & vitia a quibus immunes esse debent, vt habet in littera cum dicit.

¶ Figuralis verò ratio manifesta est. Nam maculæ vel defectus corporales a qibus debebant sacerdotes esse immunes significāt diuersa vitia, & peccata quibus debent carere; prohibetur enim esse cęcus, idest ne sit ignorans, ne sit claudus, instabilis & ad diuersa se inclinans, ne sit paruo vel grandi vel torto naso, idest per defectũ discretionis vel in plus vel in minus excedat aut etiam aliqua praua exerceat. Per nasum enim discretio designatur, quia est discretiuus odoris; ne sit fracto pede vel manu idest ne amittat virtutem benè operandi vel procedendi in virtutem. Repudiatur etiam si habeat gibbũ vel ante vel retro, per quē significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, idest per carnalem affectionē eius ingenium obscuratur, contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiam si habeat albuginem in oculo, idest præsumptionem candoris iustitiæ in sua cogitatione. Repudiatur etiam si habeat iugem scabiem, idest petulantiam carnis; & si habuerit impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorũ decorem fędat, per quam auaritia designatur; & etiam si sit herniosus vel ponderosus, qui scilicet gestat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere. Per ornamenta verò designantur virtutes ministrorum Dei. Sunt autem quattuor, quę sunt necessaria omnibus ministris, scilicet castitas, quæ significatur p fęmoralia. Puritas verò vitæ, quæ significatur per lineam tunicā. Moderatio discretionis, quæ significatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ significatur per thyaram protegentem caput. Sed præ his pontifices debent quattuor habere. Primò quidem iugem Dei memoriam in contemplatione, & hoc significat lamina aurea habens nomen Dei in fronte. Secundò, quòd supportent infirmitates populi, quod significat superhumerale. Tertiò, quòd habeant populum in corde, & in visceribus per sollicitudinem charitatis, quod significatur per rationale. Quartò, quòd habeant conuersationem cęlestem per opera perfectionis, quod significatur per tunicam hyacinthinam, vnde & tunicæ hyacinthinæ adiunguntur in extremitate tintinnabula aurea, per quæ significatur Doctrina Diuinorum, quæ debent coniungi cęlesti cōuersationi pontificis. Adiunguntur autem mala punica per quæ significatur vnitas fidei, & concordia in bonis moribus, quia sic coniuncta debet esse eius Doctrina, vt per eam fidei, & pacis vnitas non rumpatur.

Vtrum obseruantiarum ceremonialium veteris legis fuerit rationalis causa.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd obseruātiarum ceremonialiũ nulla fuerit rationabilis causa, quia vt Apostolus dicit. 1. ad Thimo. 4. Omnis creatura Dei bona, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; inconuenienter igitur prohibiti sunt ab esu quorundàm ciborum tanquam immundorum vt patet Leuiti. 10.

¶ 2 Præterea. Sicut animalia dantur in cibum hominis, ita etiam, & herbę, vnde dicitur Gen. 9. quasi olera virētia dedi vobis omnem carnem; sed in herbis lex non distinxit aliquas immundas, cum tamen aliquę illarum sint maximè nociuę vtputa venenosæ; ergo videtur, quòd nec animalibus aliqua debuerint prohiberi tanquam immunda.

¶ 3 Præterea. Si materia est immunda ex qua aliquid generatur, pari ratione videtur, quòd id, quod generatur ex ea sit immundum; sed ex sanguine generatᵉ caro, cum igitur non omnes carnes prohiberentur tanquam immũdæ pari ratione nec sanguis debuit phiberi quasi immundus, aut adeps, qui ex sanguine generatur.

¶ 4 Præterea. Dominus dicit Matth. 10. Eos nō esse timendos qui occidunt corpus, quia post mortem non habent quid faciant, quod non esset verum si in nocumentum homini cederet quid ex eo fieret; multò igitur minus pertinet ad animal iam occisum qualiter eius carnes decoquantur; irrationabile igitur videtur esse, quod dicitur. Exo. 23. Non coques hædũ in lacte matris suæ.

¶ 5 Præterea. Ea, quæ sunt primitiua in hominibus & animalibus tanquam perfectiora præcipiuntur domino offerri; inconuenienter igitur pręcipitur Leui. 19. Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum. i. prima germina, & immunda erunt vobis nec edetis ex eis.

¶ 6 Præterea. Vestimentum extra corpus hominis est, non igitur debuerunt quædam specialia vestimenta Iudæis interdici, puta quod dicitur Leui. 19. Vestē, quæ ex duobus texta est non indueris, & Deuter. 22. Nō induetur mulier veste virili, & vir non induetur veste fęminea, & infra. Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.

¶ 7 Præt. Memoria mādatorum Dei non pertinet ad corpus, sed ad cor, inconuenienter igitur præcipitur Deute. 6. quòd ligarent præcepta Dei quasi signum in manu sua, & quòd scriberentur in limine ostiorum, & quòd per angulos palliorum facerent fimbrias in quibus ponerent vittas hyacintinas in memoriam mandatorum Dei, vt habetur Numeri. 15.

¶ 8 Præterea.

¶ 8 Præterea. Apostolus dicit. 1. ad Corinth. 9. quòd non est cura Deo de bobus, & per consequens neque de alijs animalibus irrationalibus; inconuenienter igitur præcipitur Deute. 22. Si ambulaueris per viam, & inueneris nidum auis non tenebis matrem cum filijs, & Deute. 25. Non alligabis os bouis triturantis, & Leui. 19. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.

¶ 9 Præterea. Inter plantas non fiebat discretio mũdorum ab immundis, ergo multò minus circa culturã plantarum debuit aliqua discretio adhiberi, ergo incõuenienter præcipitur Leui. 19. Agrum non seres diuerso semine, & Deu. 22. Non seres vineam tuam altero semine, & non arabis in boue simul, & asino.

¶ 10 Præterea. Ea, quæ sunt inanimata maximè videntur hominum potestati esse subiecta, inconuenienter igitur arcetur homo ab argento, & auro ex quibus fabricata sunt idola, & ab alijs, quæ in idolorum domibus inueniuntur præcepto legis, quod habetur Deu 7. Ridiculum etiam videtur esse præceptum, quod habetur Deute. 23. Vt egestiones humo operirent fodientes in terra.

¶ 11 Præterea. Pietas maximè in sacerdotibus requiritur, sed ad pietatem pertinere videtur, quòd aliqs funeribus amicorum intersit, vnde etiã de hoc Tobias laudat vt habetur Tobias 1. Similiter etiam quandoque ad pietatem pertinet, quòd aliquis in vxorem accipiat meretricem, quia per hoc eam a peccato, & infamia liberat; ergo videtur, quòd hæc inconuenienter prohibeantur sacerdotibus Leui. 21.

¶ Sed contra est, quod dicitur Deute. 18. Tu autem a domino Deo tuo aliter institutus es, ex quo potest accipi, quòd huiusmodi obseruantiæ sunt institutę a Deo ad quandam specialem illius populi prærogatiuam, nõ ergo sunt irrationabiles, aut sine causa.

¶ Hic D. S. vltimò inquirit de causis ceremonialium, quæ dicuntur obseruantiæ, quia mediantibus ministris pertinẽt ad cultum Dei. Et sicut de alijs, ita & de illis ponit causas dupliciter. Vno modo in generali. Alio modo in speciali, primum in corpore, secundum in solutionibus. De primo dicit.

¶ Respondeo dicendum, quòd populus Iudæorum, vt supra dictum est.* specialiter erat deputatus ad cultum Diuinum, & inter eos specialiter sacerdotes, & sicut aliæ res, quæ applicãtur ad cultum Diuinum aliquã specialitatem debent habere, quod pertinet ad honorificentiam Diuini cultus; ita etiam, & in conuersatione illius populi, & præcipuè sacerdotum debuerunt esse aliqua specialia congruentia ad cultum Diuinum uel spiritualem uel corporalem.

* Arti. 5. ad 2. & in corpore.

¶ In hoc corpore D. S. ponit talem conclusionem responsiuã. obseruantiarum ve. le. rationes dupliciter assignari possunt. Vno modo, &c. in fine cor. cuius primò probat primã partem; secũdò secũdã ibi. Cultus autem, &c. tertiò subiungit ipsam conclusionẽ ibi. Et ideo, &c. Quo ad primam partem arguitur sic. In conuersatione illius populi, & præcipuè sacerdotum debuerunt esse aliqua specialia congruentia ad cultum Diuinum, vel spiritualem vel corporalem, igitur prima pars vera, quòd secundùm cõgruẽtiam cultus, &c. Tenet consequentia, quia specialia in conuersatione sunt obseruantiæ, &c. secundò quia benè sequitur, si ꝓpter congruentiam, & reuerentiam cultus Diuini sunt institutæ obseruantiæ, quòd habent rationem, scilicet litteralem sumptam ex cultu Diuino. Antecedens probat a principio ex supra dictis, quia populus Iudæorum erat specialiter deputatus ad cultum Diuinum, & inter eos speciales sacerdotes, sed aliæ res deputatę ad cultum Diuinum debuerunt habere aliquam specialitatem propter honorificentiam cultus Diuini, igitur & populus, & præcipuè sacerdotes in conuersatione, scilicet cibo, & potu, & vestimẽtis vt dixit maior proxima. Maior, & minor patuerunt supra ar. 5. in corpore, & ad octauum. patet igitur, quòd assignatur ratio obseruantiarum ex Diuini cultus reuerẽtia, quare institutæ sint. Et hæc est ratio litteralis in generali.

¶ Cultus autem legis figurabat mysterium Christi, vnde omnia eorum gesta figurabant ea, quæ ad Christũ pertinent, secundum illud. 1. ad Corinth. 10. Omnia in figuram contingebant illis.

¶ Probat secundam partem conclusionis, sic. Cultus legis figuratiuus erat Christi, igitur sequitur secunda pars. Tenet consequẽtia, quia obseruantiæ vt dictum est, institutæ fuerunt propter reuerentiam cultus Diuini. Antecedens patet, quia omnia in figura contingebant, igitur & cultus, & ea, quæ ad cultum tunc pertinebant. Et sic per cõsequens potest ratio assignari ex vita Christianorum repræsentata. Deinde cum dicit.

¶ Et ideo rationes harum obseruantiarum dupliciter assignari possunt. Vno modo secundùm congruentiam ad Diuinum cultum. Alio modo secundùm quòd figurant aliquid circa Christianorum vitam.

¶ Subiungit ipsam conclusionem responsiuam, iam probatã. Et nota, quòd secunda pars dicit, quòd obseruantiæ figurẽt aliquid circa vitam Christianorum, quia supra dictum fuit. q. 101. ar. 4. ad primum. Et art. secundo præsentis quæstionis, quòd ceremonialia aliqua figurarent Christum allegoricè, aliqua sacramenta, & sacra nouæ legis. Aliqua autem figurabant mores populi Christiani, & illa sunt obseruantię. Et hoc notat illa pars secunda conclusionis.

¶ Et confirmàtur conclusio argumento in contrarium. Argumentum in contrarium tangit etiam vnam rationem litteralem ex parte prærogatiuæ illius populi, quæ tamen ordinabatur ad cultum Diuinum, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est.* duplex pollutio vel immunditia obseruabatur in lege. Vna quidem culpę per quam polluebatur anima. Alia autem corruptionis cuiusdam, per quam quodammodo inquinatur corpus. Loquendo igitur de prima immunditia, nulla genera ciborum immunda sunt vel hominem inquinare possunt secundùm suam naturam, vnde dicitur Matth. 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quæ procedũt de ore hæc coinquinant hominem, & exponitur hoc de peccatis. Possunt tamen aliqui cibi per accidens inquinare animam, inquantum scilicet contra obedientiam vel votũ, vel ex nimia concupiscentia comeduntur, vel inquantũ præbent fomentum luxuriæ, propter quod aliqui a vino, & carnibus abstinent.

* ar. 5. ad 4. De quorundã animalium, & ciborum in veteri lege prohibitione.

¶ D. S. soluendo argumentum hoc dupliciter respondet ad antecedens, secundùm quòd duplex est ratio immunditiæ eorum, quæ tanguntur in consequente (& ideo consequentia negatur) scilicet ratio litteralis, & figuralis, secundam ponit ibi. Figuralis autem, &c. dicitur ergo primò ad antecedentes, sicut & supra art. 5. ad quartum, quòd omnis creatura Dei bona est, in natura sua, & nulla reiicienda est propter Diuinam legem absolutè, cũ quo stat, quòd aliqua nõ sit bona etiam spiritualiter hominum, quia inquinat eum per accidens, scilicet propter hoc, quòd eam comedere est contra votum vel huiusmodi, & secundùm hoc potest primò negari consequentia, quia licet ille ciborum esus, secundum se esset bonus, & mundus, spiritualiter tamen per accidens potuerunt causare immunditiam spiritualem. Dicitur secundò ad antecedens, quòd aliquæ creaturæ sunt immundæ non spiritualiter de quo Apostolus loquitur, sed corporaliter, quia causãt malum nutrimentum, & propterea sunt prohibitæ tanquam ꝓpter rationem litteralem. Secundum hoc ergo iterum negatur consequentia, quia licet omnes creaturæ vt sic, sint bonæ nõ malæ spiritualiter, vt Apostolus vult, cum hoc tamen stat, quòd aliquæ erant immundæ, & inconueniens nutrimentũ corporis humani. Et hanc rationem litteralem ostendit D. S. & primò de immũditia aliquorum animalium, secundò etiam de prohibitione sanguinis, & adipis, & neruoũ ibi, Generaliter tamen, &c. Quo ad primum ponit tres rationes litterales, quæ patebunt. Quo ad primam rationem primò ostendit, quare prohibita erant Iudęis quædam animalia terrestria quadrupedia, cum dicit.

¶ Secundum autem corporalem immunditiam, quæ est corruptionis cuiusdam, aliquæ animaliũ carnes immunditiam habent, vel quia ex rebus immũdis nutriũtur, sicut porcus; aut immundæ cõuersantur, sicut quędam animalia sub terra habitantia sicut talpę, & mures, & alia huiusmodi; vnde etiam quendam fœtorem contrahunt vel quia eorum carnes propter superfluam humiditatem vel siccitatem corruptos humores in corporibus humanis generant, & ideo prohibitæ sunt eis carnes animalium habentium soleas, idest vngulam vnam non fissam, propter eorum terrestrietatem, & similiter

tunt

sunt eis prohibitæ carnes animalium habentium multas fissuras in pedibus, quia sunt nimis colerica, & adusta, sicut carnes leonis, & huiusmodi.

¶ Secunda ostendit hoc idem de auibus, & piscibus, cum dicit.

¶ Et eadem ratione prohibitæ sunt eis aues quædam rapaces, quæ sunt nimiæ siccitatis, & quædã aues aquaticæ propter excessum humiditatis. Similiter etiã quidã pisces non habentes pennulas, & squamas, vt anguillæ, & huiusmodi propter excessum humiditatis.

¶ Tertiò consequenter ostendit per oppositum, quæ ex dictis concessa fuerint Iudæis ad commestionem, & quare, cum dicit.

¶ Sunt autem eis concessa ad ęsum animalia ruminãtia, & findentia vngulam, quia habent humores bènè digestos, & sunt mediæ complexionis, quia nec sunt nimis humida, quod significãt vngulæ, neque sunt nimis terrestria cum non habeant vngulam continuam, sed fissam. In piscibus etiam concessi sunt eis pisces scciores, quod significatur per hoc, quòd habent squamas, & pennulas, per hoc enim efficitur temperata cõplexio humida piscium. In auibus etiam sunt eis concessa magis tẽperata, sicut gallinę, pernices, & aliæ huiusmodi.

¶ Prædictorum ponit consequenter D.S. secundam rationem litteralem, quæ innititur vitationi idolatriæ, cum dicit.

¶ Alia ratio fuit in detestationem idolatriæ, nã gentiles, & præcipuè Aegyptij inter quos erant nutriti huiusmodi animalia prohibita idolis immolabant vel eis ad maleficia vtebãtur. Animalia verò, quæ Iudæis sunt concessa ad ęsum non comedebant, sed ea tanquã deos colebant, vel propter aliam causam ab eis abstinebant, vt supra dictum est. * [* ar.3.ad 2.]

¶ Adhuc ad idem ponit tertiam rationem innitentem nimiæ curæ, & sollicitudini circa cibaria, cum dicit.

¶ Tertia ratio est ad tollendam nimiam diligentiam circa cibaria, & ideo conceduntur illa animalia, quæ de facili, & in promptu haberi possunt.

¶ Consequenter ponit vnam communem prohibitionem de sanguine, & adipe, & neruorum, & assignat rationes litterales huius cum dicit.

¶ Generaliter tamẽ prohibitus est eis ęsus omnis sanguinis, & adipis cuiuslibet animalis; sanguinis quidem tum ad vitandam crudelitatem vt detestarentur humanum sanguinem effundere sicut supra dictum est. * [* ar.3.ad 8.] tũ etiam ad vitandum idolatrię ritum, quia eorum consuetudo erat vt circa sanguinem congregatum adunarentur ad comedendum in honorem idolorum quibus reputabant sanguinem acceptissimum esse, & ideo dominus mandauit, quòd sanguis effunderetur, & quòd puluere operiretur, & propter hoc etiam prohibitum est eis comedere animalia suffocata vel strangulata, quia sanguis eorum non separatur a carne, vel quia in tali morte animalia multum affliguntur, & dominus voluit eos a crudelitate prohibere etiam circa animalia bruta, vt p hoc magis recederẽt crudelitate hominis habẽtes exercitium pietatis etiam circa bestias. Adipis etiam ęsus ,prohibitus est eis, tum quia idolatrę comedebant illum in honorem deorum suorum, tum etiam, quia cremabatur in honorem Dei, tum etiam quia sanguis, & adeps non generant bonum nutrimentum, quod pro causa inducit rabi Moyses. * [* In li. Dux errantium.] Causa autem prohibitionis ęsus neruorum exprimitur Gen. 32. vbi dicitur, quòd nõ comedunt filij Israel neruum, eo quòd tetigerit neruum fęmoris Iacob, & obstupuerit.

¶ Nota autem hic cuius opinionis fuerit D.S. de adipe nõ comedenda, quia vult, quòd generaliter fuit prohibitus ęsus adipis cuiuslibet animalis de hoc supra ar 3. ad 8 quia de hoc sunt contrariæ opiniones vt patet in Nicolao de Lyra ibidem allegato. Consequenter D.S. manifestat secundò, quare illa tacta in consequente dicebantur immunda non propter se, sed propter rationem figuralem. s. spiritualiter, & figuratiuè. Sicut & substãtia huius dictionis, fatuus, nõ est immundior in substantia illa dictione, sapiens, sed repræsentatiua est immundior. Sic, & de animalibus quæ non sunt immundiora spiritualiter, ęsto quandoq; corporaliter, significabant tñ immunditiam spiritualẽ, &c. Vnde, & negatur secundum hoc consequens. Et hic declarat D.S. qa p hu iusmodi, phibebãtur peccata in talibus aĩalibus figurata, & hoc ostendit primò de animalibus grassibilibus in terra, cum dicit.

¶ Figuralis autẽ ratio horum est, quia per omnia huiusmodi animalia prohibita designantur aliqua peccata in quorum figuram illa animalia prohibebantur, vnde dicit August. in lib. contra Faustum. * [* Lib. 6. c. 7. circa princ. tom. 6.] Si de porco, & agno requiratur, vtrumque natura mundum est, quiã omnis creatura Dei bona est; quadã verò significatione agnus mũdus, porcus immundus est, tanquam si stultũ, & sapientem diceres, vtrumque hoc verbum natura vocis, & litterarum, & syllabarum ex quibus constat, mũdum est, significatione autem, vnum est mundum, & aliud immundum. Animal enim, qđ ruminat, & vngulã findit, mundum est significatione, quia fissio vngulę significat distinctionem duorum testamentorum, vel patris, & filij, vel duarum naturarum in Christo, vel discretionem boni, & mali. Ruminatio autem significat meditationem scripturarum, & sanum intellectum earum. Cuicunque autem horum alterum deest, spiritualiter immundus est.

¶ Secundò de piscibus cum dicit.

¶ Similiter etiam in piscibus, illi, qui habent squamas, & pennulas significatione, mundi sunt, quia p pennulas significatur vita sublimis, vel contemplatio, per squamas autem significatur aspera vita, quorum vtrũq; necessarium est ad munditiam spiritualem.

¶ Tertio de varijs generibus auium cum dicit.

¶ In auibus autem specialia quędam genera prohibentur. In aquila enim, quę altè volat, prohibetur superbia; in gryphe autem, qui equis, & hominibus infestus est; crudelitas potentum prohibetur. In halyeto autem, qui pascitur minutis auibus, significantur illi, qui sunt pauperibus molesti. In miluo autem, qui maximè insidijs vtitur, designantur fraudulenti. In vulture autem, qui sequitur exercitum expectans comedere cadauera mortuorum, significantur illi, qui mortes, & seditiones hominum affectant, vt inde lucrentur. Per animalia coruini generis significantur illi, qui sunt voluptatibus denigrati, vel qui sunt expertes bonę affectionis, quia coruus semel emissus ab archa nõ est reuersus. Per strutionẽ, qui cũ sit auis volare nõ põt, sed semper est circa terrã, significãtur Deo militantes, & se negocijs secularibus implicantes. Nycticorax, quæ in nocte acuti est visus, in die autem non videt, significat eos, qui in temporalibus sunt astuti, in spiritualibus hebetes. Larus autem, qui & volat in aere, & natat in aqua, significat eos, qui & circũcisionẽ, & baptismũ venerantur, vel significat eos, qui p cõtẽplationẽ uolare uolũt, & tñ uiuunt in aquis uoluptatũ. Accipiter uerò, qui deseruit hoĩbus ad prędã, significat eos, qui ministrant potẽtibus ad depredandum pauperes. Per bubonẽ qui in nocte victũ quęrit, de die autem latet, significantur luxuriosi, qui occultari quærunt in nocturnis operibus, quæ agunt. Mergulus autem cuius natura est vt sub vndis diutius immoretur, significat gulosos, qui in aquis deliciarum se immergunt. Ibis verò auis est in Aphrica habens lõgũ rostrum, quæ ex serpentibus pascitur, & fortè est idem, quod ciconia, & significat inuidos, qui de malis aliorum quasi de serpẽtibus reficiuntur. Cygnus autem est coloris candidi, & longum collum habet, qui ex profunditate terræ vel aquæ cibum trahit, & potest significare homines, qui per exteriorem iustitię candorem lucra terrena quęrunt. Onocrotalus autem auis est in partibus orientis longo rostro, quę in faucibus habet quosdam folliculos, in quibus primò cibum reponit, & post horam in ventrẽ mittit, & significat auaros qui immoderata sollicitudine necessaria vitę congregant. Porphyrio autem pręter

modum

modum aliarum auium habet vnum pedem latum ad natandum alium fissum ad ambulandũ, quia & in aqua natat vt anates, & in terra ambulat vt perdices, solo mor su bibit, omnem cibum aqua tingens, & significat eos, qui nihil ad alterius arbitrium facere volunt, sed solùm quod fuerit tinctum aqua proprię voluntatis. Per herodionẽ, qui vulgariter falco dicitur, significãtur illi quorum pedes sunt veloces ad effundendum sanguinem. Caradrion autem, quæ est auis garrula significat loquaces. Vpupa autem, quæ nidificat in stercoribus, & fetẽti pascitur fimo, & gemitum in cantu simulat, significat tristitiam sæculi, quæ in hominibus immundis mortem operatur. Per vespertilionem autem, quæ circa terram volitat, significantur illi, qui seculari scientia præditi sola terrena sapiunt. Circa volatilia autem etiam quadrupedia illa sola conceduntur eis, quæ posteriora crura habent longiora, vt salire possint; alia verò, quæ terræ magis adhærent prohibentur, quia illi, qui abutuntur Doctrina quattuor euangelistarum, vt per eam in altũ non subleuentur, immundi reputantur.

¶ Quarto de sanguine, adipe, & neruis, cum dicit.

¶ In sanguine verò, & adipe, & neruo intelligitur ꝓhiberi crudelitas, & voluptas, & fortitudo ad peccãdũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ęsus plantarũ aliarum terræ nascentium fuit apud homines etiam ante diluuium, sed ęsus carnium videtur esse post diluuium introductus, dicitur enim Gen. 8. quasi olera virẽtia dedi vobis omnem carnẽ; & hoc ideo, quia ęsus terræ nascentium magis pertinet ad quandam simplicitatẽ vitæ, ęsus autem carnium ad quasdam delicias, & curiositatem viuendi; sponte enim terra herbam germinat, vel cum modico studio huiusmodi terræ nascentia in magna copia procurantur; oportet autem cum magno studio aĩalia vel nutrire uel etiã capere; & ideo volens dñs populum suum reducere ad simpliciorem victum, multa in genere animalium eis prohibuit, non autem in genere terræ nascentium, vel etiam, quia animalia immolabantur idolis, non autem terræ nascentia.

¶ Maior quidem vera saltẽ post diluuiũ, tũc eñ animalia data fuerũt in cibũ, sed antea comederunt terrenascẽtia: & tñ est magna differentia inter herbas, & animalia, quia ęsus herbarũ ptinet magis ad simplicitatem victus, & habetur cum pauco labore; secus de quibusdam animalibus. Et secundò, quia herbæ non immolabantur idolis sicut animalia. Ad minorem conceditur, quia non habuerunt locum rationes litterales de herbis sicut de animalibus, esto aliquæ sunt nociuæ corporaliter, hoc tamẽ põt benè per hominem cognosci. Quarę negatur consequentia

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

¶ Ad maiorem, primò non valet de immunditia legali, quia materia ex qua aliquid generatur potest aliquid figurare, quod non figurat id, quod generatur ex ea Et secundò dico, quia materia põt esse cõis idolatris nõ id, qd generatur ex ea. Secũdò dico ad maiorem, ꝙ nõ est vera etiã loquendo de immunditia corporali, quia nutrimentũ potest esse mundũ, & tñ caro generata est immunda .i. non commestibilis sicut patet de equo. Et sic sanguis non facit bonum nutrimentum, sed tamen caro inde generata, &c. Ad minorem conceditur, sed dico, quòd sanguinis ęsus figurat crudelitatem, quam Deus prohibuit Iudæis, secundò sanguis offerebatur in multam reuerentiam idolorum, quare non sequitur consequentia de adipe autem est triplex ratio litteralis vt patet ad primum, & ergo negatur consequentia.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ & si hædus occisus nõ sentiat qualiter carnes eius coquantur, tñ in animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere videtur, si lac matris, quod datum est ei pro nutrimento, adhibeatur ad consumptionem carnium ipsius.

¶ D. S. assignat tres rationes quare cõsequentia non valet, duas litterales, & vnam figuralem, dicitur ergo ex prima ratione, primò ad antecedens. Verum, quod fit post mortem nõ pertinet ad nocumentum sensibile ipsius mortui, at tamẽ ad crudelitatẽ pertinet facientis, si etiam homo mortuus tractetur crudeliter; & ideo propter crudelitatem vitandam potest aliquid prohiberi circa mortuum hominem vel animal. Ad primum consequens cõceditur, ꝙ non pertinet ad animal, pertinet tñ ad homines cuius est vitare crudelitatem; quare negatur vlterior consequentia, quia est crudele. Secundò dico ad antecedens concedendo ipsum, sed tamen cedit in nocumentum facientis si in reuerentiam idolorum hoc consuetum sit fieri, quia per hoc habet occasionẽ idolatrandi Et ita primum consequens conceditur, quòd non pertinet ad animalis nocumentum, tamen ad ipsum hominem occidentem, ne idolotrandi incurrat vitium, negatur ergo vlterior consequentia, quia hoc erat occasio idolatrandi vt Doct. Sanct. ostendit consequenter.

¶ Vel potest dici, quòd gentiles in solemnitatibus idolorum taliter carnes hædi decoquæbant vel ad immolandum vel ad comedendũm, & ideo Exo. 23. postquã prędictum fuerat de solennitatibus celebrandis in lege, subditur. Non coques hædum in lacte matris suæ.

¶ Nota autem, ꝙ quamuis in textu Exo. 23. solùm fiat mentio de lacte matris, tamen vt Nicolaus de Lyra ibidem habet, intelligitur de omni lacte, tertiò dico, quòd propter rationem figuralem illa coctio erat declinanda non propter nocumentum animalis coquendi. Vnde adhuc non sequitur consequentia vt ostẽdit Doct. Sanct. consequenter ibi.

¶ Figuralis autem ratio huius prohibitionis est, quia præfigurabatur, ꝙ Christus qui est hædus propter similitudinem carnis peccati, non erat a Iudæis coquendus idest occidendus in lacte matris. i. tpe infantiæ, vel significatur, ꝙ hędus idest peccator non est coquẽdus in lacte matris, idest non est blanditijs deliniendus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd Gentiles fructus primitiuos quos fortunatos extimabant, dijs suis offerebãt vel etiam comburebant eos ad quædam magica facienda, & ideo præceptum est eis vt fructus trium primorũ annorum immundos reputarent. In tribus enim annis ferè omnes arbores terrę illius fructum producunt quæ vel seminando, vel inserendo, vel plantando coluntur. Raro autem contingit, quòd ossa fructuum arboris vel semina latentia seminentur; hæc enim tardius facerent fructum, sed lex respexit ad id, quod frequentius fit. Poma autem quarti anni tanquam primitię mundorum fructuum Deo offerebantur; quinto autem anno, & deinceps comedebantur.

¶ Aliæ rationes fuerunt offerendę præmitias lignorum pomiferorum, quàm ea, quæ tanguntur in antecedente, vnde negatur consequentia, concesso antecedente, quia primitiua animaliũ, & hominum non offerebantur idolis sicut primi fructus arborum vt D. S. declarat. Erat autẽ alia ratio a ratione tacta in antecedẽte huius prohibitionis figuralis, propter quam negatur etiam consequentia, quam D. S. declarat cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio est, quia per hoc pręfiguratur, quòd post tres status legis, quorum vnus est ab Abraam vsque ad Dauid; secundus vsque ad transmigrationem babylonis; tertius vsque ad Christum, erat Christus deo offerendus, qui est fructus legis; vel quia primordia nostrorũ operũ debẽt esse nobis suspecta pp impfectionẽ.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut dicitur Eccl. 19. Amictus corporis enunciat de homine, & ideo voluit dominus vt populus eius distingueretur ab alijs populis, non solùm signo circumcisionis, quod erat in carne, sed etiam certa habitus distinctione.

¶ D. S. primò assignat rationẽ de generali distinctione aliquarum vestium Iudæorũ a vestibus aliarum gentium, secundò duas rationes litterales, & vnam figuralem de speciali prohibitione vestium, quę tanguntur in argumento, ibi. Et ideo prohibitũ, &c. Dicit ergo primò ad antecedens concedendo, sed tamen vestimẽtum vel amictus iuxta sapientẽ enunciat de homine Et ergo sicut Deus voluit hũc distinctũ populũ, ita & distinctũ habitũ quare negatur consequentia Secundò iterum conceditur antecedens, sed quia idolatræ induebãtur talibus vestibus ex lana, & lino simul contextis, & mulieres vestimentis virorum, & ècontra, ideo prohibebatur Iudæis, vt ostendit D. S. cum dicit.

¶ Et ideo prohibitum fuit eis ne induerentur vestimẽto ex lana, & lino cõtexto, & ne mulier indueret veste virili, aut èconuerso, pp duo. Primò quidem ad vitãdum idolatriæ cultum. Huiusmodi enim uarijs uestibus ex diuersis cõtextis Gentiles in cultu suorum Deorum utebantur, & etiam in cultu Martis mulieres utebantur armis virorum, in cultu autem; Veneris èconuerso, uiri utebantur uestibus mulierum.

¶ Erat

¶ Erat autem adhuc alia ratio litteralis, quare non licebat vti illis vestimentis tactis in consequente, vt ostendit Doct. Sanct. Consequenter ibi.

¶ Alia ratio est ad declinandam luxuriam, nam per commixtiones varias in vestimentis omnis inordinata commixtio coitus excluditur; quòd autē mulier induatur veste virili, aut èconuerso, incentiuum est concupiscentiæ, & occasionem libidini præstat.

¶ Tertio etiam erit ratio figuralis huiusmodi prohibitionis quam etiam D.S. consequenter ponit cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio est, quia in vestimento contexto ex lana, & lino interdicitur coniunctio simplicitatis, & innocentiæ, quæ figuraliter per lanā; & subtilitatis malitiæ, quæ figuratur per linum. Prohibetur etiā, quòd mulier non vsurpet sibi Doctrinā vel alia virorū officia, vel vir non declinet ad mollicies mulierum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd sicut Hiero. dicit super Matth.* Dominus iussit vt in quattuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent ad populum Israel dignoscēdū ab alijs populis, vnde per hoc se esse Iudæos profitebantur, & ideo per aspectum huius signi inducebantur in memoriam suæ legis.

*Matth. 23 super illud magnificāt fimbrias suas 10.9.

¶ Concesso igitur assumpto huius, negatur etiam consequentia dupliciter, quo ad ambas partes consequentis, secūdùm quòd vtriusque erat duplx ratio, secūdā ponit ibi. In hyacintinis, &c. licet ergo memoria mandatorum Dei non pertineat ad corpus, tamen ex corporalibus, quæ occurrunt sensui excitatur mens, & & cor ad memorandum. Et sic negatur prima consequentia de secundo exemplo tacto in consequente. Quo ad primum tactum in consequente dico etiā, q̄ p exteriora mebra in locutione metaphorica, possunt designari interiores actus animi, & similiter exteriores operationes. Sic per oculum intellectus accipitur, & p habere ante oculos intelligitur frequens memoria, & fuga obliuionis, ideo de hoc etiam negatur consequentia, quia non intelligitur, quòd corporaliter ligarent in brachijs vt ostendit D.S. cum dicit ibi.

¶ Quod autem dicit. Ligabis ea in manu tua, & erūt semper ante oculos tuos, pharisæi malè interpretabātur scribentes in membranis decalogum Moysi, & ligabāt in fronte quasi coronam, ut ante oculos mouerentur; cum tamen intentio Domini mandantis fuerit vt signarentur in manu, idest in operatione, & essent ante oculos, idest in meditatione.

¶ Secundò D.S adducit alias rationes dictorum, & primò tāgit rationem vnam figuralem, de secundo exemplo argumenti cum dicit.

¶ In hyacinthinis autem vittis, quę pallijs inserebātur significatur cœlestis intentio, quæ omnibus operibus nostris debet adiungi.

¶ Deinde vnam aliam rationem litteralem de primo tacto in argumento cum dicit.

¶ Potest tamen dici, quòd quia populus ille carnalis erat durę ceruicis, oportuit etiam per huiusmodi sensibilia eos ad legis obseruantiam excitari.

¶ Ad octauum dicendum, quòd affectus hominis est duplex. Vnus quidem secundùm rationem, alius verò secundùm passionem; secundùm igitur affectum rationis non refert quid homo circa bruta animalia agat, quia omnia sunt subiecta eius potestati a Deo, secundū illud Psal. Omnia subiecisti sub pedibus eius, & secundùm hoc Apostolus dicit, quòd nō est cura Deo de bobus, quia Deus non requirit ab homine quid circa boues agat vel circa alia animalia.

¶ D.S. primò distinguit de antecedente auctoritate Apostoli, q̄ potest dupliciter intelligi. Et iuxta sm intellectū respōdet, secūdò ad consequens ibi. Et ideo vt dico, & c. dico ergo ad auctoritatem Apostoli, si intelligitur, q̄ non est cura Deo de &c. idest nihil ordinauit de fiendis ab homine circa animalia propter partē intellectiuam, tunc dico ad consequens, q̄ Deus in scriptura nō præcepit de bobus, & irrationabilibus animalibus propter ipsa. Vnde secundùm hoc negatur consequentia, quia sic non intelligitur consequens. Nota tamen post D.S. prima parte. q. 22. art. 2. ad 5. q̄ ideo nō est cura specialis per præmiationem, & punitionem de bobus, est tamen cura vel prouidentia communis qua gubernantur, & in esse conseruantur, sed hoc est extra propositum. Si autem intelligitur secundò antecedens, quòd non est cura, &c. idest quòd nō ordinauit aliquod de fiendis ab homine circa animalia propter partem sensitiuam, tunc negatur ille sensus, immo non est mens Apostoli, quia contra scripturam Prouer. 12. vt in littera, affectus enim sensitiuus mouetur etiam circa animalia irrationabilia. Et hoc ostendit D.S. consequenter cum dicit.

¶ Quātū verò ad affectum passionis, mouet affectus hois etiā circa alia aīalia, qa em passio misericordiæ cōsurgit ex afflictionibus aliorū, cōtingitēt bruta aialia pęnas sentire, pōt i hoie consurgere misericordiæ affectus ēt circa afflictionē animalium; proximum autē est vt q exercetur in affectu misericordiæ circa aīalia, magis ex hoc disponatur ad affectum misericordiæ circa hoies, vnde dicitur Prouer. 12. Nouit iustus animas iumētorū suorū, viscera autem impiorum crudelia.

¶ Secundū illū ergo sm intellectū D.S. declarat consequēs. Et primò quo ad primas duas auctoritates scripturæ, secundò quo ad tertiā ibi. Circa commixtionē, &c. Quo ad primū ergo negatur cōsequentia, quia dum affectus hoīs exerceretur circa bestias in misericordia, disponitur ad misericordiā circa homines. Et iō licet Deo non sit cura de animalibus tractandis ab hominibus sm se, sed tū propter hominem, & eius affectū, præsertim sensitiuum, nec contrarium voluit Apostolus, de hoc dicit D.S.

¶ Et ideo ut dn̄s populū Iudaicū ad crudelitatē pronum ad misericordiam reuocaret, voluit eos exercere ad misericordiam etiam circa bruta animalia prohibēs quædam circa animalia fieri, quæ ad crudelitatē quandā pertinere videntur, & ideo phibuit, ne coqueretur hædus in lacte matris, & q̄ non alligaretur os boui triturāti, & q̄ non occideretur mater cum filijs.

¶ Vel potest assignari alia ratio litteralis, tamen etiam pp̄ter affectum hominis retrahēdum per hoc ab idolatria quam D.S. ostendit cum dicit.

¶ Quāuis etiā dici possit, q̄ hæc phibita sunt eis in detestationē idolatriæ; nā Aegyptij nefariū reputabāt vt boues triturātes de frugibus comederēt, aliqui etiā malefici vtebātur matre auis incubante, & pullis eius simul captis ad fecūditatē, & fortunā circa nutritionē filiorū; & quia etiā in augurijs reputabatur hoc esse fortunatū, quòd inueniretur mater incubans filijs.

¶ Quo ad secūdā auctoritatē, negat et ā consequētia, qa etiam Deo fuit cura ordinādi circa aīalia nō inducenda in cōmixtionē extra speciē pp hominē ne affectus eius carnalis induceretur in idolatriam vel ad peccandum contra naturā, vel vniuersaliter in oēm occasionem concupiscentiæ vt D.S. ostendit cum dicit.

¶ Circa cōmixtionē verò aīaliū diuersæ spēi rō litteralis potuit esse triplex. Vna qdē ad detestationē idolatriæ Aegyptiorū, q diuersis cōmixtionibus utebantur ī seruitiū planetarū, q sm diuersas cōiūctiones hīt diuersos effectus, & sup diuersas spēs rerū. Alia rō est ad excludēdū cōcubitus cōtra naturā. Tertia rō est ad tollendā vniuersaliter occasionē cōcupiscentiæ. Aīalia em diuersarū specierū nō cōmiscentur de facili adinuicē nisi hoc p hoies pcuret, & in aspectu coitus aīaliū, excitatur hoi concupiscentiæ motus, vnde & in traditionibus Iudæorū phibitū inuenit, ut Rabi Moyses dicit.* ut hoies auertāt oculos ab animalibus coeūtibus.

*lib. qui & Doctor dubiorum & in lib. [illegible]

¶ Vltimò D.S. subiungit omnium dictorum rationem figuralem, & dicit.

¶ Figuralis aūt horū rō est, qa boui triturāti. i. pdicatori deferēti segetes Doctrinę nō sunt necessaria uictus subtrahenda, ut Apostolus dicit 1. ad Corin. 9. Matrem etiā nō simul debemus tenere cū filijs, qa in qbusdā retinendi sunt spirituales sensus quasi filij, & dimittenda est litteralis obseruātia quasi mater, sicut in oibus ceremonijs legis, phibet etiā q̄ iumenta. i. populares hoies nō faciamus coire. i. cōiūctionem habere cū alterius generis animantibus, idest cum gentibus, uel Iudęis.

¶ Ad nonum dicendum, quòd omnes illæ commixtiones in agricultura sunt prohibitæ ad litteram in detestationem idolatriæ, quia Aegyptij in uenerationem stellarum diuersas commixtiones faciebant, & in seminibus, & in animalibus, & in uestibus representantes diuersas coniunctiones stellarū. Vel omnes huiusmodi

commixtiones

commixtiones variç prohibentur ad detestationem coitus contra naturam.

¶Antecedens conceditur, & patuit ad secundum, sed negatur cõsequentia; quia sunt rationes litterales duæ, & figurales quare commixtiones seminum prohibitę sunt, quo ad litterales patet in littera, quo ad figurales dicit.

¶ Habent tamen figuralem rationem, quia quod dicitur. Non seres vineam tuam altero semine, est spiritualiter intelligendum; quòd in Ecclesia quæ est spiritualis vinea, non est seminanda aliena doctrina; & similiter ager, idest Ecclesia non est seminandus diuerso semine. i. catholica doctrina, & hæretica. Non est etiam simul arandum in boue, & asino, quia fatuus sapienti in prædicatione non est sociandus, quia vnus impedit aliū.

* Deficit solutio penult. arg. quæ tamen habetur in expositione textuũ in argu. allег. & in Glo. Ordinaria. Vide ibi.

¶Ad decimi antecedens, verum, tamen propter periculum vitandum, & peccatum idolatriæ, ad quod proni erãt Iudæi, potuit prohibere aliquod inanimatum, scilicet argentum, vel aurum, vel sculptibilia præciosa Gentilium ad vitandum idolatriam. Et secundo, quia auari, & cupidi erant, & per huiusmodi facilè inducti fuissent in idolatriam. Et præterea circa inanimata debet homo facere quę sunt pro decentia conuictus humani, ita ꝙ immunditiæ corporales, & naturales pro posse abscondantur, & præsertim fętidę, ne excitentur infirmitates, & pestilentiæ; quia iuxta gl. Deut. 23 Deus etiam corporalem munditiam diligit. Quare negatur consequentia, quia Deut 7 prohibetur solùm, ne accipiant aurum, & quæcunque prætiosa de idolis gentium, ne hijs acceptis ex cupiditate inciderent in pericula idolatriæ. Et potest figuraliter prohibere auaritia Christiani populi ne colant aurum, & argentum pro dijs. Secundò dico de eo, quod habetur. Deut. 23. ꝙ hoc fuit factum propter munditiam, & per consequens salubritatem aeris conseruandam; & secundò iuxta glo. vt cognita miseria conditionis humanæ humiliarentur; & tertio, vt studerent tegere sordes spirituales, & defectus. Et potest esse ratio figuralis, vt homo studeat puritati, humilitati, & absconsioni sordium spiritualium quæ teguntur per pœnitentiam. ¶ Huius argu. solutio ex incuria impressorum, vel scriptorũ nõ hr̃, vt patet intuẽti; sed ista solutio habeť ex textibus allegatis, & Glo. Ordinaria & c.

¶ Ad vndecimum dicendum, ꝙ malefici, & sacerdotes idolorum vtebantur in suis ritibus ossibus, vel carnibus hominum mortuorum, & ideo ad extirpandum idolatriæ cultum præcepit dñs, vt sacerdotes minores qui per tempora certa ministrabant in sanctuario, non inquinarentur in mortibus, nisi valdè propinquorum. s. patris, & matris, & huiusmodi coniunctarum personarum; Pontifex autem semper debebat esse paratus ad ministerium sanctuarij, & ideo totaliter prohibitus erat ei accessus ad mortuos quantumcunque propinquos.

¶ Maior conceditur. Sed dico, quòd aliquis sine culpa potest reddi impotens ad executionem pietatis actuum. Sicut in simili habet Doc. San. quodlibet 3. art. 16. de religioso, qui ex voto religionis facit se impotentem ad ministerium parentum pauperum. Minor vera, dummodo conditioni suæ ex Diuina ordinatione non repugnet. Et sic erat hic, vt ostendit D. S. primò quo ad tactum mortui; secundò ostendit hoc quo ad vxorem sacerdotis; quia vilitas vxoris redundat in virum; ideo cum sacerdotes debebant singulari & c. vt habetur clarè in littera ibi.

¶Præceptum etiam est eis ne ducerent vxórem meritricem ac repudiatam, sed virginem; tum propter reuerentiam sacerdotum, quorum dignitas quodammodo ex tali coniugio diminui videretur; tùm etiam propter filios, quibus esset ad ignominiã turpitudo matris; quod maximè tunc erat vitandum quando sacerdotij dignitas secundùm successionem generis conferebatur.

¶Doc. Sanc. consequenter etiam reddit ex superabundanti rationem alicuius alterius obseruantiæ sacerdotibus prohibitę, quæ non tangitur in argum. Cum dicit.

¶ Præceptum etiam erat eis, vt non raderent caput nec barbam, nec in carnibus suis facerent incisuram ad remouendum idolatriæ ritum. Nam sacerdotes Gentilium radebant caput, & barbam, vnde dicitur. Baruc. 6. Sacerdotes sedent habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam; & etiam in cultu idolorum incidebant se cultris, & lanceolis, vt dicitur 3. Reg. 18. vnde contraria præcepta sunt sacerdotibus veteris legis.

¶ Vltimò subiungit omnium dictorum rationem figuralem; quare negatur consequentia argumenti. Vnde dicit.

¶ Spiritualis autem ratio horum est, quia sacerdotes omnino debét esse immunes ab operibus mortuis, quę sunt opera peccati; & etiam non debent radere caput, idest deponere sapientiam; neque deponere barbam, idest sapientiæ perfectionem; neque etiam scindere vestimenta aut incidere carnes, vt scilicet vitium scismatis non incurrant.

Quæstio centesimatertia.

De duratione ceremonialium præceptorum.

Deinde considerandum est de duratione ceremonialium præceptorum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum præcepta ceremonialia fuerint ante legem. Secundò, vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iustificandi. Tertiò, vtrum cessauerint Christo veniente. Quartò, vtrum sit peccatum mortale obseruare ea post Christum.

G

¶Postquàm determinatum est de præceptis ceremonialibus secundùm se, & causis eorum. Iam determinatur de eorum duratione. Et primò quantum ad eorum initium; secundò quantum ad eorum terminum, & finem, in art. 3. circa primum, primò fit, quod dictum est; secundò determinatur dubium incidens. art. 2.

Vtrum præcepta ceremonialia fuerint ante legem.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quòd ceremoniæ legis fuerint ante legem. Sacrificia enim, & holocausta pertinent ad ceremonias vet. le. vt supra dictum est, * sed sacrificia, & holocausta fuerunt ante legem, dicitur enim. Gen. 4. quòd Cayn obtulit de fructibus terræ munera domino. Abel autem obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum. Noe etiam obtulit holocausta domino, vt dicitur. Gen. 8. Abraam similiter, vt dicitur. Gen. 22. ergo ceremoniæ veteris legis fuerunt ante legem.

Heb. 7. cat. 2. fin.

* q. 100 art. 1. & 4. q. 102. art. 3.

¶ 2 Præt. ad ceremonias sacrorum pertinet constructio altaris, & eius inunctio; sed ista fuerũt ante legem, legitur enim. Gen. 13. quòd Abraam ędificauit altare domino, & de Iacob dicitur. Gen. 28. quòd tulit lapidem, & erexit in titulum fundens oleum desuper; ergo ceremoniæ legales fuerunt ante legem.

¶ 3 Præt. inter sacramenta legalia primum dicitur fuisse circumcisio; sed circumcisio fuit ante legem, vt patet. Gen. 17. similiter etiam sacerdotium fuit ante legem, dr̃ enim. Gen. 14. quòd Melchisedech erat sacerdos Dei summi; ergo ceremoniæ sacramentorũ fuerũt ante legẽ.

¶ 4 Præt. discretio mundorum animalium ab immundis pertinet ad ceremonias obseruantiarũ, vt supra dictum est; * sed talis distinctio fuit ante legem, dicitur eñ. Gen. 7. Ex omnibus mundis animalibus tolle septena, & septena; de animantibus verò immundis duo, & duo; ergo ceremoniæ legales fuerunt ante legem.

* q. 101. art. 4. q. 102. artic. 6.

¶Sed contra est, quòd dicitur. Deut. 6. Hæc sunt præcepta, & ceremonię quæ mandauit dominus Deus noster, vt docerem vos; non autem indiguissent super his doceri, si prius prædictæ ceremoniæ fuissent; ergo ceremoniæ legis non fuerunt ante legem.

¶ Hic primò inquirit de initio ceremoniarum, scilicet an fuerit in statu legis naturæ, antequàm lex daretur populo Iudæorum. ita quòd etiam ante illam legem veterem fierent oblationes, & sacrificia Deo; & an fuerint etiam aliqua altaria, & hmõi sacra: vel nihil simile ceremonijs præcesserit legem & c.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet, * ceremoniæ legis ad duo ordinabantur, scilicet ad cultum Dei, & figurandum Christum. Quicunque autem colit Deum oportet, quòd per aliqua determinata eum colat, quæ ad exteriorem cultum pertinent. Determinatio autẽ Diuini cultus pertinet ad ceremonias, sicut etiam determinatio eorum per quæ ordinamur ad proxi-

* q. 102. artic. 2.

proximum, pertinet ad præcepta iudicialia, vt supra dictum est,[a] & ideo sicut inter homines communiter erát aliqua iudicialia, non tamen ex auctoritate legis Diuinæ instituta, sed ratione hominum ordinata; ita etiam erant quædam ceremoniæ non quidem ex auctoritate alicuius legis determinatæ, sed solùm secundùm voluntatem, & deuotionem hominum Deum colentium.

[a] q. 99. ar. 4. q. 103. a. 1.

¶D. S. primò probat, & ponit vnam conclusionem responsiuã, secundò eandem ex dicta declaratione infert compendiosius per modum corollarij, ibi. Fuerunt igitur &c. Conclusio responsi. est talis. Sicut inter homines communiter erant aliqua &c. vt in fine huius litteræ. Hanc conclusionem D. S. primò probat; secundò eandem limitat, ibi. Sed quia etiam &c. probatur ergo conclusio, supponendo ex dictis, quòd ceremoniæ legis ad duo ordinabantur. s. ad cultũ Dei, & ad figurandum Christum. Istud suppositum patuit sępius q. 102. art. 2. probatur igitur, quòd ante legẽ fuerint aliqua exteriora ordinata in cultum Diuinum, & aliqua figurantia Christum; tunc habetur, quòd ante legem fuerunt ceremonię, quia hæc sunt de ratione ceremonialium, vt sic in communi. Arguitur ergo sic. Quicunque colit Deum, oportet, ꝙ per &c. vt in littera (& supponitur hic, quòd ante le. vet. homines etiam coluerunt Deum per aliqua determinata in exteriori cultu,) sed determinatio Diuini cultus pertinet &c. vt in littera; ergo conclusio vera. Maior hic non probatur, sed relinquitur nota, quia nõ potest esse actus particularis sine determinantis tempore, & loco, & signo interioris cultus, quia actiones præsertim exteriores sunt in singularibus. Et de illa maiore habetur etiam ratio. 2. 2. q. 85. art. 1. quo ad hoc, quòd interiori cultui pro omni tempore oportebat adiungere exteriorem protestationem sensibilem. Et per consequens homines hoc fecerunt saltem boni, & fideles. Minor patuit supra q. 99. art. 4. & q. 101. ar. 1. Et ita patet, quòd erat exterior cultus, & per consequens ceremoniæ; sed institutę pro libito, & deuotione cuiuscunque, vt patet argu. primo. Vnde & Adam, & Isaac creduntur obtulisse sacrificia, quamuis propter causam de eis non scribatur, vt habet D. S. secunda secundæ, vbi iam.

Conclusio responsiua.

¶ Nota, quòd ista conclusio, tangit vnam difficultatem quam D. S. habet 4. sent. dist. 1. art vlt. & tertia parte. q. 61. art. 1. ad secundum, vbi habet, quòd homini ante peccatum non erat determinatè præfixum quibus sacramentis vteretur. Et hoc quidem Sco. in 4. dist. 1. q. vltima admittit de alijs sacramentis, ab eo per quod dimittebatur originale. Vr̃ enim sibi, ꝙ cum homini debeat esse certum remedium salutis, ꝙ Deus reuelauerit alicui præcipuo de patribus, determinatum signum protestatiuum fidei, Vide ipsum.

Scotus.

¶ Sed sequendo modum dicendi quem D. S. in 4. probabiliorem credit, & de mente Greg. diceretur, quòd habuit certum remedium, sed non determinatum, quia si fidem suam de Christo referret in puerum quocunque modo, sufficiebat pro salute pueri, nec oportebat tempore legis naturæ, ita determinare sacramenta fidei, quando ratio adhuc non erat obtenebrata per peccatum, vt habet D. S. tertia parte vbi iam, & potuit ergo Spiritus Sanctus quibusdam inspirare de determinatis sacrificijs, & determinata protestatione. Non tamen communiter, sed communiter protestatio exterior fuit voluntaria. Deinde cum dicit.

¶Sed quia etiam ante legem fuerunt quidam viri pręcipui prophetico spiritu pollentes, credendum est, quòd ex instinctu Diuino, quasi ex quadam priuata lege inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deũ, qui, & conueniens esset interiori cultui, & etiam congrueret ad significandũ Christi mysteria, quę figurabãtur etiam per alia eorum gesta, secundùm illud. 1. ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis.

¶Limitat conclusionem dictam, quo ad hoc, quòd præfuerunt ante legem ceremoniæ; sed determinata ex voluntate, & deuotione hominum colentium Deum. Et ponit talem conclusionem limitatiuam, quo ad hoc, Credẽdum est, quòd ex instinctu Diuino quasi &c. vt in littera, probatur tali assumpto, ante legem fuerunt viri quidem præcipui prophetico spiritu pollentes; ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia Spiritus Sanctus docuit ea quæ sunt salutis; salutis autem erat colere Deum, & credere Christum etiam ante legem; ergo ex Spiritus Sancti instinctu, nouerunt quomodo deberent colere Deum, exteriori cultu repræsentatiuo Christi. Antecedens est notum ex scriptura, Doc. S. tamen confirmat specialiter, quòd cultus eorum etiam qui fuerunt ante legem figuraret Christum, quia figurabatur per alia eorum gesta; igitur & per cultum Diuinum. Antecedens est Apostoli. Et patet, quòd illa auctoritas Apostoli intelligitur non solùm de Iudæis, sed etiam patribus ante legem Moysi, quia & gesta eorum exponuntur figuraliter de Christo. Deinde ibi.

¶Fuerũt igitur ante legem quædam ceremoniæ, non tamen ceremoniæ legis, quia non erant per aliquam legislationem institutæ.

¶Ex dictis per modum corollarij D. S. resumit conclusionem sub breuibus. Ante legem fuerunt quædam ceremoniæ, non tamen ceremoniæ legis; probatur prima pars ex prædictis. Ante legem fuit determinatus cultus Dei exterior ex deuotione hominum, & instinctu Spiritus Sancti; ergo illa pars vera, consequentia nota, antecedens patuit.

¶ Secunda pars probatur a D. S. ceremoniæ ante legem non fuerunt per aliquam legislationem institutæ; ergo non fuerunt ceremoniæ legis. Esto enim ceremoniæ procedentes ex instinctu Spiritus Sancti sint a Deo, non tamen per legem quæ est præceptum commune, vt patuit supra. Patet ergo, quòd ceremonialia vet. le. nõ fuerunt ante vet le. quàmuis aliquę ceremoniæ fuerint, sed non legales. Et etiam hoc probat argumentũ in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ huiusmodi oblationes, & sacrificia, & holocausta offerebant antiqui ante legem ex quadam deuotione proprię voluntatis, sm̃ ꝙ eis videbatur conueniens, vt in rebus quas a Deo acceperant quas in reuerentiam Diuinam offerrent, protestarentur se colere Deum qui est omniũ principiũ, & finis.

¶ Ad maiorem dico, quòd sacrificia ex determinatione legis pertinent ad ceremonias vet. le. Sed sacrificia, & holocausta ex deuotione offerentium, vel ex familiari instinctu Spiritus Sancti. non erant ceremoniæ legis, esto essent ceremoniæ.

¶ Ad minorem verum est, sed fuerunt non ex institutione legis, sed vt habet solutio, quare negatur consequentia; sed bene batur, quòd fuerunt ceremoniæ ante legem, sed non vet. le. quia non per vet. le. institutæ, nec omnino similiter fiebant, sicut determinatum fuit per legem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam sacra quædam instituerunt; quia videbatur eis conueniens, vt in reuerentiam Diuinam essent aliqua loca ab alijs distincta Diuino cultui mancipata.

¶Maior si debeat esse vera, intelligitur, quòd constructio altari. &c. ex legislatione Diuina pertinet ad ceremonias vet. le. Sed constructio huiusmodi ex deuotione, & reuerentia hominum sunt ceremoniæ quidem; sed ante le. vet. Ad minorem erant ista ex deuotione hominum in reuerentiam Diuinam; quare negatur consequentia, quo ad hoc, quòd dicit legales; quia non dicuntur legales nisi quia per legem institutæ; tunc autem non fuit lex.

¶Ad tertium dicendum, quòd sacramentum circumcisionis præcepto Diuino fuit statutũ ante legem, vnde non potest dici sacramentum legis quasi in lege institutum, sed solùm quasi in lege obseruatũ; & hoc est, quod dñs dicit. Ioan. 7. Circumcisio non ex Moyse est, sed ex patribus. Sacerdotium etiam erat ante legem apud colentes Deum secundùm humanam determinationẽ, qui hanc dignitatem primo genitis attribuebant.

¶Maior distinguitur. Si intelligitur, ꝙ circumcisio fuerit inter sacramenta vet. le. quasi per ipsam instituta, negatur. Circumcisio enim est instituta per pręceptum Diuinum familiare datũ Abrę, & non per legem. Si autem intelligitur maior, quòd fuit inter sacramenta vet. le. quia assumpta, & obseruata in lege, conceditur, sicut & moralia præcepta ponuntur in lege, & tñ sunt de lege naturæ non de lege vet. Ad minorem pro prima parte eius conceditur, ꝙ circumcisio fuit ante legem per præceptum familiare instituta; sed non est sacramentum legale. Ad secundam partem minoris de sacerdotio, dico ꝙ fuit ante legem, sed non sacerdotium legale, nec ex determinatione legis ve. nec simile sacerdotio vet. le. quo ad personas sacerdotum; sed fuit ex determinatione hominum, & in personis primogenitorũ; secus de sacerdotibus legalibus, qui fuerunt ex institutione Diuina, & de gñe. Aaron, Quare ad consequens dr̃, concedendo, ꝙ fuerunt ceremoniæ sacerdotum ante legem; sed non legales ceremoniæ, nec legalia sacramenta. Circa verbum D. S. in principio solutionis cum dicit, quòd circumcisio præcepto Diuino &c non dicit lege Diuina, quia tempore Abrahæ data fuerunt præcepta familiaria; sed non lex, ratio patuit supra. q 98 art 6. ad secundum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd distinctio mundorum animalium, & immundorum non fuit ante legem quantum ad ęsum; cum dictum sit. Gen. 9. Omne quòd mouetur, & viuit erit vobis in cibũ; sed solùm quantum ad sacrificiorum oblationem, quia de quibusdam determinatis animalibus sacrificia offerebant; si tamen quantum ad ęsum erat aliqua animalium discretio, hoc non erat quia ęsus illorum reputaretur illicitus, cum nulla lege esset prohibitus; sed propter abominationẽ, vel consuetudinẽ; sicut & nunc uidemus, ꝙ aliqua cibaria sunt in aliq̃bus terris abominabilia quæ in alijs comedũtur.

¶Ad maiorem, discretio quantum ad esum, & discretio ex lege vet. pertinet ad obseruantias le. vet. Minor ad sensum maioris negatur, quia fuit solùm discretio quantum ad oblationem, & ista etiam non erat ex lege. Et secundò ad minorem, si fuit discretio quantum ad esum, hęc fuit propter abhominationem aliquorum animalium, vel ex consuetudine, & non ex aliqua lege. Ad probationem dicitur, quòd intelligitur illa discretio quantum ad sacrificium, & non quo ad esum. Et quod dicuntur septena animalia munda posita in Archa, hoc fuit, vt sex prolificarent, & vnum offerretur; de immundis autem bina fuerunt reseruata solùm propter conseruationem speciei, & prolificationem. Quare ista discretio non est facta propter cibum, vnde negatur consequentia.

Utrum ceremoniæ vet. le. aliquam virtutem habuerint iustificandi tempore legis.

H

Supra q. 98. artic. 1. & q. 100. art. 12. Et 3. dis. 40. art. 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd ceremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificãdi tempore legis. Expiatio enim a peccato, & consecratio hominis ad iustificationem pertinent, sed Exo. 29. dicitur, quòd per aspersionem sanguinis, & inunctionem olei consecrabantur sacerdotes, & vestes eorum, & Leui. 16. dicitur, quòd sacerdos per aspersionem sanguinis vituli expiabat, sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & a præuaricationibus eorum atque peccatis; ergo ceremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi.

¶ 2 Præt. id per quod homo placet Deo ad iustitiam pertinet, secundùm illud Psal. Iustus dominus, & iustitias dilexit; sed per ceremonias aliqui Deo placebant, secundùm illud. Leui. 10. Quomodo potui placere domino in ceremonijs mente lugubri? ergo ceremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi.

¶ 3 Præt. ea quæ sunt Diuini cultus magis pertinẽt ad animam, quàm ad corpus, secundùm illud Psal. Lex domini immaculata conuertens animas; sed per ceremonias veteris legis mundabatur leprosus, vt dicit. Leuit. 14. ergo multò magis ceremoniæ veteris legis poterant mundare animam iustificando.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit. Gal. 2. Si data esset lex quæ posset iustificare, Christus gratis mortuus esset, idest sine causa; sed hoc est inconueniens; ergo ceremoniæ veteris legis non iustificabant.

¶ Hic secundo D. S. inquirit de vno dubio incidente in tractatu de ceremonijs vet. le. de virtute earum, & effectu. An tempore &c. ita videlicet, quòd sicut ponimus in sacramentis nouæ legis virtutem quanda instrumentalem causandi sanctitatem, & gratiam. Et ponimus ea causatiua dispositionis ad gratiam, quæ est aliquo modo necessitans, ita fuerit de ceremonialibus sacramentis, vel alijs.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * in veteri lege duplex immunditia obseruabatur. Vna quidem spiritualis, quæ est immunditia culpæ, alia verò corporalis quæ tollebat idoneitatem ad cultum Diuinum; sicut leprosus dicebatur immundus, vel ille qui tangebat aliquod morticinum; & sic immunditia nihil aliud erat quàm irregularitas quædam.

* q. 102. art. 5. ꝑsertim ad quartũ.

¶Doc. San. sic procedit; primò respondet distinctè ad quæsitũ, tamen implicitè; secundò ex illa responsione infert conclusionem explicitè, & formaliter respõsiuam in fine cor. ibi. Sic igitur patet &c. Quo ad primum, primò præmittit notabile distinctiuũ bimembre; secundò subiungit duas conclusiones responsiuas correspondentes, primam ibi. Ab hac igitur &c. secundam ibi. Ab immunditia verò &c. Dicit ergo primò, quòd in vet. le. obseruabatur duplex immunditia, & patuit illa distinctio sup. q. 102. art. 5. ad quartum, vna spiritualis, alia corporalis. Et dicit (obseruabatur) quia spiritualis quidem erat vera immunditia; sed non omnis immunditia corporalis, sed habebatur pro immunditia, & erat tantùm quædam irregularitas, vel ad cultum Diuinum, vel quandoque etiam ad conuictum humanum. Nulla enim indispositio corporalis, non prouenien ex peccato, est immunditia coram Deo &c. Consequenter cum dicit.

¶ Ab hac igitur immunditia, ceremoniæ veteris legis habebant virtutem emundandi, quia huiusmodi ceremoniæ erant quædam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas prædictas immunditias ex statuto legis inductas, & ideo Apostolus dicit, ad Hebr. 9. quòd sanguis hyrcorum, & taurorum, & cinis vitulę aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis.

¶ Subiungit primam conclusionem, quo ad secundum membrum prædictum talem. Ab immunditia corporali ceremoniæ, vet. le. habebant virtutem emundandi, hanc conclusionem primò probat ratione, & auctoritate; secundò ex ea elicit conueniẽtiam cuiusdam dicti ab Apostolo, ibi. Et sicut ista &c. Ratione probatur sic. Huiusmodi ceremoniæ erant quædam &c. vt in littera; ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia si huiusmodi immunditiæ erant solùm ex statuto legis, bene sequitur, quòd ex statuto legis per ceremonialia potuerũt auferri, quia eiusdem est aliquid ponere, & ipsum tollere, & dispensare in irregularitate. Sicut nunc in Ecclesia qui ponit canones de irregularitate, potest, & tollere, & dispensare. Et confirmatur conclusio auctoritate Apostoli, vt in littera. Consequenter ibi.

¶ Et sicut ista immunditia quæ per huiusmodi ceremonias emundabatur, erat magis carnis, quàm mentis; ita etiam ipsę ceremoniæ iustitiæ carnis dicuntur ab ipso Apostolo parum supra. Iustitijs, inquit, carnis vsque ad tempus correctionis impositis.

¶ Elicit ex iam posita conclusione conuenientiam dicti, & nominationis Apostoli, quando ceremonias legis vet. vocat iustitiam carnis, scilicet effectiuè, quia tollebat immunditias carnis, magis quàm mentis, & per consequens conferebant munditiam, & iustitiam carnis &c. Deinde cum dicit.

¶Ab immunditia verò mentis quæ est immunditia culpæ, nõ habebant virtutem expiandi, & hoc ideo, quia expiatio a peccatis nunquàm fieri potuit nisi per Christum, qui tollit peccata mundi, vt dicitur. Ioan. 1. Et quia mysterium incarnationis, & Passionis Christi nondum erat realiter peractum; illę veteris legis ceremonię non poterant in se continere realiter virtutem profluentem a Christo incarnato, & passo, sicut continent sacramenta nouæ legis; & ideo non poterant a peccato mundare, sicut Apostolus dicit ad Hebr. 10. quòd impossibile est sanguine taurorum, aut hyrcornm auferri peccata.

¶ Ponit secundam conclusionem responsiuam iuxta primum membrum prædictæ distinctionis; quam primò probat; secundò respõdet cuidam tacitę quæstioni quę posset fieri circa dicta, ibi. Poterat autem &c. tertiò annectit, quoddam notabile, ibi. Sciendum est &c. Conclusio ergo est. Ceremoniæ vet. le. non habebant virtutem expiandi ab immunditia mentis, quę est culpa, (ita quòd non causabant dispositionem ad gratiam) nec erant dispositio, Hanc cõclusionem sicut præcedentem probat, primò auctoritate, & ratione; secundò ex hoc declarat quoddam dictum Apostoli, ibi. Et hoc est &c. ratione sic, Expiatio a peccato non potuit fieri nisi per Christum, scilicet incarnatum, & passum; sed mysterium incarnationis, & passionis nondum erat realiter peractum; ergo ille vete. le. &c. vt clarè in littera. Et confirmatur conclusi auctoritate Apostoli.

¶ Nota autem, quòd sacramenta nouæ legis habent efficatiam suam non ex fide venturi, sed ex passione Christi peracta. Fluxit enim virtus ex latere Christi in cruce in nostra sacramenta. Sed hoc nõ fuit tunc in vet. le. Et ergo esto, (vt dicetur in sequentibus) fides venturi aliquid faceret ad gratiam habendam tanquàm dispositio propinqua, nihil tamen faciebant ceremoniæ, nisi quòd erant protestatio interioris fidei, quæ erat dispositio necessaria pro tunc &c. Deinde ibi.

¶Et hoc est, quòd Gal. 4. Apostolus vocat ea egena, & infirma elementa; infirma quidem, quia non possunt a peccato mundare; sed hæc infirmitas prouenit ex eo, quòd sunt egena, idest, eo quòd non continent in se gratiam.

¶Declarat secundùm dictam conclusionẽ quædam verba Apostoli, qui vocat illas ceremonias vet. le. egena, & infirma, propter hoc, quod dixit conclusio, quia non habebant virtutem mundandi a peccatis &c. Quia autem hæc materia de virtute sacramentorum nouæ legis, & infirmitate, & vacuitate vet. le. ex intentione agetur in tertia parte, & habetur in quarto senten. ideo pro nunc ad istam difficultatem me non extendo. Si placet vide Capreolum in quarto, dist. 1 & secunda, ad longum. Hoc tamen notandum, quia sacramenta vet. le, gratiam non continebant, sicut sacramenta nouæ legis, idest non habebant virtutem conferendi gratiam ex dispositione; ita quòd per gratiã quæ est in sacramentis nouæ legis, intelligitur virtus gratiæ gratumfacientis causatiua, quæ gratia est in sacramentis secundùm esse intentionale.

¶ Poterat autem mens fidelium tempore legis per fidem coniungi Chriſto incarnato, & paſſo, & ita ex fide Chriſti iuſtificabantur, cuius fidei quædam proteſtatio erat huiuſmodi ceremoniarum obſeruatio inquantum erant figura Chriſti; & ideo pro peccatis offerebantur ſacrificia quædam in veteri lege, non quia ipſa ſacrificia a peccato emundarent; ſed quia erant quædam proteſtationes fidei, quæ a peccato mũdabant, & hoc etiam ipſa lex innuit ex modo loquendi; dicitur enim. Leui. 4. & 5. ꝙ in oblatione hoſtiarũ pro peccato orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei; quaſi peccatum dimittatur nõ ex vi ſacrificiorũ, ſed ex fide, & deuotione offerẽtiũ.

¶ Reſpondet cuidam tacitę quæſtioni quę poſſet fieri circa dicta, quia ſi ceremoniæ vet. le. non mundabant a peccatis; quare tunc quædam ſacrificia offerebantur pro peccatis, vt patuit ſupra ſępius?

¶ Ad hoc dicit, quòd ſacrificia quædam fiebant pro peccato, non tamen ex ſe mundabant a peccato, ſed fides proteſtata per ipſa, qua fide coniungebantur Chriſto futuro. Quod autem illa ſacrificia fuerint quædam proteſtatio fidei Chriſti futuri, patet, quia erant figura Chriſti, vt ſupra ſępius patuit. Et hæc oſtendit D.S. fundata in ſcriptura.

¶ Nota circa hæc, & circa hanc ſecundam concluſionem, ꝙ poſt peccatum oportuit omnes ſaluari per paſſionem Chriſti eis applicatam, & quaſi continuatam. Dupliciter autem Paſſio Chriſti hominibus continuatur. Vno modo nondum exhibita, & ſic applicatur hominibus ſolùm ſecundùm actũ animæ circa ipſum, vt D.S. habet in de Veritate. Mate. 29. ar. 4. ad 9. Nam intellectus poteſt ſe extendere ad rem futuram, & non ſolùm ad exiſtẽtem, & res non exiſtens poteſt mouere finaliter, non autem effectiuę quãtum ad vſum exteriorũ rerum; ideo Paſſio Chriſti benedicta nondum exiſtens in rerum natura, non fuit operata in exteriora ſacramenta vet. le. ſed patres tunc operati fuerunt circa Chriſtum per actum immanentem, & talis actus immanens, ratione obiecti (vt habet D.S. in quarto, diſt. 1. q. 2. art. 6. quæſt. 1. ad ſecundum,) quod fuit diſpoſitio ad gratiam gratum facientem, nec tunc erat aliud medium obtinendi gratiam, niſi per actionem hominis circa Chriſtum venturum, & per talem actionem continuabatur hominibus Paſſio Chriſti. Non enim Paſſio Chriſti credita, & venerata fuit cauſa effectiua gratiæ gratum facientis, ſed inſtrumentalis. Poteſt autẽ Deus dare gratiam per cauſam inſtrumentalem habitam in voto, ſicut & nunc per votum ſacramenti, quis conſequitur gratiam, cum neceſſitas non contemptus excludit ſacramentum, licet Chriſti humanitas paſſura fuerit inſtrumentum futurum coniunctum, ſacramentum verò ſeparatum. De hoc, D.S. tertia parte quæſt. 48. art. 6. ad ſecundum, vbi habetur, quòd cauſa inſtrumentalis poteſt habere effectum ſpiritualẽ per contactum ſpiritualem, quę eſt per fidem, & votum. Sed nunc alio modo applicatur nobis; quia realiter exiſtens promeruit, & per modum ſatisfactionis obtinuit, vt virtus Paſſionis ſuę iã exercitæ deriuetur in ſacramenta Eccleſiæ, & mouet realiter ſacramenta noſtra imprimendo eis virtutem gratiæ cauſatiuam, quod facere non potuit antequàm eſſet. Et ergo ſacramenta noſtra iuſtificant, & cauſant diſpoſitionem ad gratiam ex opere operato. i. ex ipſa ſuſceptione ſacramentorum, vel ex ſacramentis ſuſceptis. & per operationem Chriſti in nos ſecundùm modum dicendi D.S. in de Verit. vbi iam. Patet ergo, quòd ſub vet. le. erat medium ſalutis ipſa fides in Chriſtum, non autem ipſa ſacramenta exteriora; nunc autem & exteriora ſacramenta habent virtutem iuſtificandi; ita quòd opus operans, & operatum in adultis conferunt gratiam, alibi verò ſolùm opus operans. Nota tamen, ꝙ fides veterum erat medium ſalutis, non quòd ſe haberet, (vt videtur) effectiuè ad gratiam ſicut noſtra ſacramenta ad ſenſum Doc. S. ſed ipſa fides erat diſpoſitio prærequiſita ratione obiecti ſui, ſcilicet Chriſti venturi, ratione cuius dabatur gratia credentibus. Paſſio enim Chriſti præuiſa a Deo, & credita ab hominibus erat ratio remiſſionis peccatorum, & iuſtificationis per gratiam. Licet vt dictũ eſt, copioſius operata ſit Paſſio Chriſti peracta, quàm credita futura. Vide de iſtis Doc. San. tertia parte quæſt. 62. præſertim artic. 6. Tunc ibi.

¶ Sciendum eſt tamen, quòd hoc ipſum, quòd veteris legis ceremoniæ a corporalibus immunditijs expiabant, erant in figuram expiationis a peccatis, quæ fit per Chriſtum.

¶ Annectit quoddam notabile circa dicta in prima concluſione, vbi dictum eſt, quòd mundarẽt ab immunditijs corporalibus, vult D.S. ꝙ hoc fuit in figurã expiationis a peccatis, quæ nunc fit per Chriſtum; & ita non inaniter inſtitutæ fuerunt illæ ceremoniæ, quia licet non efficerent ſalutem, & expiationem a peccatis, tñ eum figurabant. Et ita per hoc notabile hr̃ cauſa figuralis ceremoniarũ, & quæſtio non mundarent ipſę, ab immunditia ſpirituali &c.

¶ Sic igitur patet, quòd ceremoniæ in ſtatu veteris legis non habebant virtutem iuſtificandi.

¶ Hic D.S. in calce corporis infert ex omnib. dictis concluſionẽ formaliter inſiuam explicitè. Sic igitur &c. & patet ſatis ſufficienter ex præcedentibus, iuxta ſecundam concluſionem dictam.

ARGVMENTVM in contrarium probat ſecundam concluſionem, quia Chriſtus mortuus eſt, vt nos iuſtificaret, vt habetur 1. Pet. 2. Si ergo lex vetus cum ſuis ceremonijs potuit iuſtificare a peccatis, ſuperflua eſſet mors Chriſti; ſed non gratis mortuus eſt, nec in vacuum laborauit, vt dicitur. Eſa. 49. Ergo &c. Et hæc eſt ratio pro ſecunda concluſione, & etiã pro vltima reſponſione ducens ad inconueniens, immo impoſſibile.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ illa ſanctificatio ſacerdotum, & filiorum eius, & veſtium ipſorum, vel quorumcunq; aliorũ per aſperſionem ſanguinis, nihil aliud erat quàm deputatio ad Diuinũ cultum, & remotio impedimẽtorum ad emundationem carnis, vt Apoſt. dicit in præfigurationem illius ſanctificationis qua Ieſus per ſuum ſanguinem ſanctificauit populum; expiatio etiam ad remotionem hmôi corporaliũ immundiciarum referenda eſt, nõ ad remotionem culpę; vnde etiã ſanctuarium expiari dr̃, quod culpæ ſubiectum eſſe nõ poterat.

¶ Ad maiorem dico, quòd expiatio a peccato, & ſanctificatio capiuntur dupliciter. Vno modo cõmuniter, vt etiam conueniunt rebus inanimatis, ſecundùm quòd templum dr̃ expiari quodammodo a peccato, ſicut Eccleſiæ noſtræ propter aliqua facinora reconciliantur, quia aliquod peccatũ eſt in eis factum, qđ indignũ eſt fieri in loco Diuini cultus; & ſic dico de ſanctificatione, quòd etiam capitur vno modo pro deputatione ad cultum Diuinum, & poteſt competere rebus inanimatis; & talis expiatio, & ſanctificatio pertinent ad iuſtitiam carnis, non Spiritus; ſecundo modo accipiuntur iſta duo propriè pro delectione culpæ, & ſanctificatione quæ eſt per gratiam. Tunc dico, quòd talia pertinent ad iuſtificationem propriè. Ad minorem dico, quòd in iſtis auctoritatibus capitur conſecratio, & expiatio primo modo pro ablatione irregularitatis inductę ex peccato, non autem ſecundo modo; quare negatur conſequentia.

Sanctificatio duplex.

¶ Ad ſecundum ergo dicendum, quòd ſacerdotes placebãt Deo in ceremonijs propter obediẽtiam, & deuotionem, & fidẽ rei præfiguratę; non autem propter ipſas res ſecundùm ſe conſideratas.

¶ Maior conceditur. Ad minorem ſi intelligitur, ꝙ per opus operatum illarum ceremoniarum placuerit quis Deo, negatur, & præſertim de complacentia quæ eſt acceptio gratuita ad Beatitudinis meritum. Si autem intelligitur, ꝙ per opus operans in ceremonijs aliqui placebant, conceditur; ſed illud opus operans non erat ceremoniale, ſed fides & deuotio interior in Chriſtum per ceremonias figuratum, quare negatur conſequentia; ſed bene probatur, ꝙ fides Chriſti erat iuſtificatiua diſpoſitiuè ad gratiam, & Chriſtus ipſe creditus erat iuſtificatiuus meritoriè, & ſatisfactoriè ſm Diuinam præſcientiam. Circa hanc ſolutionem nota propter Aureolum, cuius argumenta habentur in Capreolo in quarto, diſt. 1. q. 2. ꝙ ex ea habetur, quia ſacramenta vet. legis non poſſunt dici vtilia, vel appetibilia niſi remotę, & quaſi per accidens, ratione videlicet ſui vſus, qui eſt aliqua cauſa gratiæ; ipſa enim nullo modo cauſant gratiam nec effectiuè nec diſpoſitiuè, nec principaliter, nec inſtrumentaliter; quare non ſunt dicenda vtilia ad ſuſceptionem gratiæ; ſicut medicina quæ nullo modo faceret ad ſanitatem, ſed tamen in eius perceptione daretur ſanitas, ipſa non eſſet vtilis ad ſanitatẽ, ſed aliquid ipſam concomitans aliquo modo cauſans ſanitatem eſſet vtile. Verumtamẽ in circumciſione iuxta D.S. dabatur gratia, ſed non per circumciſionem; in alijs autem ſacramentis etiam cum opere operato non dabatur gratia, ſed ſolùm vſus, & deuota ſuſceptio erat meritoria vtentibus ipſis in charitate. Quare dicit Doc. San. in fine ſolutionis, quia non placebant ſacerdotes per ceremonias ſecundùm ſe conſideratas, ſed ratione deuoti vſus facti in fide; talis enim erat diſpoſitiua ad gratiam, qua habita, deuotio, & fides erant meritoria, & placebant Deo. Placet autem & opus aliqualiter, quod fit ex gratuita Dei motione ſiue gratia gratuitum faciente, ſicut diſpoſitio ad gratiam.

Aureolus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ceremoniæ illę quæ erant inſtitutę in emundatione leproſi non ordinabantur ad tollendam immunditiam infirmitatis leprę; quod patet ex hoc, quòd non adhibebantur huiuſmodi ceremoniæ, niſi iam emundato. Vnde dicitur. Leuit. 14. quòd ſacerdos egreſſus de caſtris cum inuenerit lepram eſſe mundatã, præcipiet ei qui purificatur, vt offerat &c. Ex quo patet, quòd ſacerdos conſtituebatur iudex lepræ

emundatę,

emundatæ, non autem emundandæ. Adhibebantur autem huiusmodi ceremoniæ ad tollendam immúditiam irregularitatis. Dicunt tamen, quòd quandoque si contingeret sacerdotem errare in iudicando, miraculosè leprosus mundabatur a Deo virtute Diuina; non autem virtute sacrificiorum, sicut etiam miraculosè mulieris adulteræ computrescebat fęmur bibitis aquis, in quibus sacerdos maledicta congesserat, vt habetur. Num. 5.

¶ Maior vera saltem finaliter, quia omnia quæ sunt in Diuino cultu etiam exteriora ordinantur in cultum interiorem, & sic pertinent finaliter ad animam, tamen Diuinus cultus exterior pro isto tempore erat corporalis, nec iustificabat animam secundùm se, sed signum erat iustificationis. Ad minorem, negatur, sed mundus ostendebatur, & si aliquis mundabatur erat per miraculum non virtute alicuius ceremoniæ; sicut & erat in sacrificio zelotypiæ. De materia istius minoris supra. q. 102. art. 5. ad septimum. Et secundò etiam si minor esset vera, non sequeretur consequentia, quia multò plus requiritur ad iustificationem animę quàm ad corporis mundificationem; cum illæ munditiæ sint diuersarum rationum, & purificatio animæ a peccato sit spiritualis, & Diuini supernaturalis ordinis, & requirat in iustificante saltem principaliter infinitam virtutem; & ergo licet cultus exterior ordinetur ad animam, non tamen sequitur, si potuisset etiam mundare corpora, quòd & animam, sed in illo cultu fuisset anima mundata a Deo.

Vtrum ceremoniæ vet. le. cessauerint, Christo veniente.

D 2. 1. q. 16. articu. 4. ad 2. Et 2. dist. 44. q. 1. a. 2. ad 3. Et 4. dist. 1. q. 1. art. 5. q. 1. & 2. & dist. 2. q. 2. artic. 4. q. 3. & co. Et quolib. 2. artic. 8. cor. Et Roman. 14. col. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd ceremoniæ veteris legis non cessauerint in Christi aduentu; dicitur enim. Baruch. 5. Hic est liber mandatorum Dei, & lex quæ est in ęternum, sed ad legem pertinebant legis ceremoniæ; ergo legis ceremoniæ in ęternum duraturæ erant.

¶ 2 Præt. oblatio mundati leprosi ad legis ceremonias pertinebat; sed etiam in Euangelio præcipitur leproso emundato, vt huiusmodi oblationes offerat; ergo ceremoniæ veteris legis non cessauerunt Christo veniente.

¶ 3 Pręt. manente causa manet effectus, sed ceremoniæ veteris legis habebant quasdam rationabiles causas inquantum ordinabantur ad Diuinum cultú, etiam præter hoc, quòd ordinabátur ad figuram Christi; ergo ceremoniæ veteris legis cessare non debuerunt.

¶ 4 Præt. circumcisio erat instituta in signum fidei Abraæ, obseruatio autem Sabbati ad recolendum beneficium creationis, & aliæ solemnitates legis ad recolendum alia beneficia Dei, vt supra dictum est; * sed fides Abrahæ est semper imitanda etiam a nobis, & beneficium creationis, & alia Dei beneficia semper sunt recolenda; ergo circumcisio, & solennitates legis cessare non debuerunt.

* q. 100. art. 4. ad 10.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Colloss. 2. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte Dei festi, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum, & ad Hebrę. 8. dicitur, quod dicendo nouum testamentum, veterauit prius, quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est.

¶ Hic Doc. San. secundò principaliter inquirit de termino durationis ceremonialium. Et primò fit, quod dictum est, secundò determinatur quoddam corollariè sequens ex dictis huius artic. Quæritur ergo, an in Christi aduentu, idest cum aduenerunt sacramenta instituta per Christum, debuerint cessare ceremoniæ vet. le. De quo autem Aduentu Christi intelligatur, patebit magis artic. sequenti, quia non intelligitur de Aduentu in mundum per incarnationem; quia constat, quòd tunc non cessauerunt, nec quo ad virtutem, nec quo ad vim obligandi. Sed intelligitur de Aduentu in institutione sacramentorum nouæ legis, quibus tribuit virtutem, præsertim in Passione sua ita quòd tunc cessauerunt quo ad virtutem, & vim obligandi, quantum erat ex se; tamen potuerunt homines obligari ad ea obseruanda propter erroneam conscientiam, & excusari a peccato. Sed tertius est Aduentus per communem, & sufficientem promulgationem Euangelij, & sacramentorum nouæ legis, & cessationis legalium; & tunc nullo modo aliquis obligabatur, nec ex conscientia errante ad hunc sensum, quòd posset eum aliquo modo excusare. Intelligitur ergo quæsitum de aduentu Christi secundùm complemētum, quod fuit in Passione, quando sacramenta vet. le. reuocata sunt, & instituta noua, vt patebit ad secundum.

¶ Respondeo dicendum, quòd omnia præcepta ceremonialia veteris legis ad cultum Dei sunt ordinata, vt supra dictum est, * exterior autem cultus proportionari debet interiori cultui qui consistit in fide, spe, & charitate; vnde secundùm diuersitatem interioris cultus, debuit diuersificari exterior cultus.

* q. 101. art. 1. & 2.

¶ Doc. Sanc. duo facit. Primò deducit quandam conclusionem fundamentalem. Secundò ex illo declarat conclusionem responsiuam, & eam ponit ibi. In illo ergo &c. Quo ad primum D. S. intendit tale fundamētum. Exterior cultus Dei tripliciter diuersificatur, probatur sic, secundùm diuersitatem interioris cultus debuit diuersificari exterior; sed interior cultus Dei qui est per fidē, spem, & charitatem, tripliciter diuersificatur; ergo & exterior. Huius rationis D. S. probat primò maiorem; secundò minorem, ibi. Potest autem &c. Maior deducitur claré a principio corporis, & formaliter, vt patet intuenti. Et patet maior, & probatio eius ex supradictis. q. 101. art. 1. & 2 vbi eadem maior probata fuit. Consequenter ibi.

¶ Potest autem triplex status distingui interioris cultus. Vnus quidem secūdùm quem habetur fides, & spes, de bonis cęlestibus, & de his per quæ in cęlestia introducimur; de vtrisque quidem sicut de quibusdam futuris; & talis fuit status fidei, & spei in veteri lege. Alius autem est status interioris cultus in quo habetur fides, & spes de cęlestibus bonis, sicut de quibusdam futuris; sed de his per quæ introducimur in cęlestia, sicut de præsentibus, vel præteritis, & iste est status nouæ legis. Tertius autem status est in quo vtraque habentur, vt pręsentia, & nihil creditur, vt absens, neque speratur, vt futurum, & iste est status Beatorum.

¶ Declarat minorem pro cōclusione fundamentali prædictam, per distinctionem quandam, & declarationem membrorū eius, quia secūdùm diuersitatem status hominum in ordine ad Deum, diuersificatur interior cultus Dei; sed est triplex status &c. vt deducit Doc. San. claré in littera. Et patent omnia ista ex dictis supra, vt statim. Patet ergo, quòd tripliciter variatur cultus Dei exterior. Deinde ibi.

¶ In illo ergo statu Beatorum, nihil erit figurale ad Diuinú cultum pertinēs, sed solùm gratiarum actio, & vox laudis; & ideo dr. Apoc. 21. de ciuitate Beatorum. Templum non vidi in ea, dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus. Pari igitur ratione ceremoniæ primi status per quas figurabatur & secundus, & tertius, veniēte secūdo statu, cessare debuerunt, & alię ceremonię induci quę conuenirent statui cultus Diuini pro tempore illo in quo bona cœlestia sunt futura; beneficia autem Dei per quę ad cœlestia introducimur sunt pœnitentia.

¶ Subiungit, & format conclusionem responsiuam ex dictis talē, Ceremonię primi status, scilicet ve. le. per quas figurabatur &c. vt in fine litteræ Manifestatur illa conclusio tali assumpto, in statu Beatorum nihil erit figurale ad Diuinum cultum pertinens, & cessabunt, scilicet sacramenta figuratiua illius status secūdi; ergo pari ratione &c. vt dicit conclusio. Tenet consequentia a simili, quia sicut status nouę legis, & sacramēta, figurant statum patriæ; ita status primus, s. vet. le. figurabat statum nouæ legis quo ad beneficia per quæ peruenitur ad Beatitudinem; ergo si ille secundus cessat veniente tertio; ita primus veniente secundo. Antecedens patet ex supradictis; & etiam hic patet, quia ibi erit solùm gratiarū actio procedens ex interiori Beatitudine, & patet auctoritate Apocal. De materia istius artic. Vide ad longum Doc. S. in quarto, dist. 1. quæst. 2. art. 5. quæst. 2. vbi ponit multas rationes pro hac conclusione.

¶ Quæ confirmatur argumento in contrarium tali. Illa auctoritas prima Apostoli intelligitur sic; nemo vos iudicet. i. cōdemnabiles putet, quod vtimini cibis, vel potibus prohibitis in lege; & ergo sine culpa, & pœna potuit quis post Aduentum Christi non seruare ceremonialia. De ista auctoritate etiam supra dictum est. q. 101. art. 2. in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod lex vetus dr. esse in ęternú, sm moralia quidem simpliciter, & absoluté, sm ceremonialia verò quantū ad veritatē per ea figuratam,

¶Ad maiorem primò, secundùm D.S. vt patet in litteras secundò dicitur, quòd mandata ista fuerunt æterna in se, vel in æquiualenti, moralia enim manent, & perfectius exponuntur in noua lege, vt patebit infra. Iudicialia autem manent non in se, sed in æquipollenti, quia mores Christiani plus valent ad pacificam cohabitationem, quàm lex talionis. Ceremonialia autem manent in suis signatis, quia vmbra transijt, & veritas successit. Et hæc est solutio Scoti, & redit in idem cum solutione hac D.S.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mysterium redemptionis humani generis completum fuit in Passione Christi; vnde tunc dominus dixit, consummatum est, vt habetur. Ioan. 19. & ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia, quasi iam veritate eorum consummata, in cuius signum in Passione Christi velum templi legitur esse scissum. Matth. 27. & ideo ante Passionem Christi, Christo prædicante, & miracula faciente currebant simul lex, & Euangelium, quia iam mysterium Christi erat inchoatum, sed nondum consummatum; & propter hoc mandauit Christus dominus ante Passionem leproso, vt legales ceremonias obseruaret.

¶ Maior conceditur, minor vera, sed præcipitur ante Passionem Christi quo tempore ceremonialia erant necessitatis quo ad Iudæos sicut ante; sed post mysterium Christi consummatum in Passione, non fuerunt necessaria, sed mortua omnia, & etiam ante Ascensionem, & Penthecostem, sed Christo prædicante, & miracula faciente currebat simul lex, & Euangelium. Ad consequens verum veniente in carne, & inchoante mysterium redemptionis, tunc non cessauerunt, sed consummato mysterio; & ita intelligitur conclusio responsi. huius artic. Circa illam solutionem nota pro intellectu D.S. quòd ante Christi Passionem legalia sicut circumcisio, & sacramenta ceremonialia, & Euangelium, idest Baptismus, & sacramenta nouæ legis currebant simul, sed differenter; quia legalia erant præcepti, & necessitatis; Baptismus autem consilij, & circumcisio, & legalia erant imperfecta, Euangelia autem perfectionis, & supererogationis. Ratio primi est, quia nondum lex habuit terminum, sed in morte Christi terminata fuit, & per consequens obligabat, & eius sacramenta erant necessitatis præsertim circumcisio; quia autem baptismus est figura mortis, & Passionis Christi, & Resurrectionis inquantum moritur peccatis, & viuit Deo, ideo oportuit Christũ prius mori, & resurgere antequam indiceretur necessitas configurandi se morti, & resurrectioni eius, vt patet apud D.S.3.par.q.66.ar.2. Nota secundò, quòd Sco. huic solutioni aduersatur in quarto, dist.3. in quarto principali, vult enim, quòd non possint simul stare, quòd legalia fuerint in præcepto ante Passionem Christi, & baptismus sub consilio. Et ponit quattuor tempora circumcisionis. Primum pro quo erat necessaria, & illud est tempus præcedens tempus baptismi, in quo baptismus nec fuit in consilio, nec in præcepto, & illud fuit tempus antequàm prædicaretur Euangelium, vel baptismus per Christum, vel Apostolos. Secundum tempus est, secundùm eum pro quo circumcisio erat vtilis non necessaria, & illud tempus fuit a prædicatione Christi, & Apostolorum vsque ad prædicationem solemnem baptismi vsque post Ascensionem Christi, ita quòd post Passionem non fuerunt legalia, præsertim circũcisio, mortua, sed vtilis vsque ad diem Pentecostes, & hoc in Hierusalem, vbi Apostoli prædicauerunt publicè. Tertium tempus est in quo circumcisio non fuit vtilis nec necessaria, tamen licita Iudæis, & hoc tempus cucurrit cum tempore quo baptismus erat sub præcepto vsque ad promulgationem cessationis legalium. Quartum tempus est pro quo circumcisio fuit omnino illicita, & de illo tempore postea dicetur, & dicit Sco. quòd fuit quo Deus per Apostolos, & successores eorum prohibuit legalia seruari, licet de hoc non habeatur in scripturis ita quòd aliquo tempore determinato fuerint legalia simpliciter reuocata a Deo, & secundùm eundem fuit post euersionem Hierusalem, post triginta annos a Passione domini; tunc enim Iudæi conformabant se gentibus, inter quas erant dispersè, hæc oĩa Sco. in sententia. Ex quibus patet, quòd ipse contrarium sentit dictis in solutione hac, in secundo tempore circumcisionis, quia vult quòd Christo incipiente prædicare, tunc circumcisio non fuit in præcepto, sed solùm vtilis, vult etiam, quòd permanserit vtilis, & habuerit effectum, & virtutem priorem, etiam post Passionem Christi, licèt non esset necessaria. Et primum est contra rationem, quia tamdiu fuit in præcepto quàmdiu lex non fuit impleta; sed hoc fuit primò tempore Passionis Christi. Et secundò, secundùm Scotum ibidem, lex non cassatur nisi per promulgationem reuocationis, vel per reuocationem promulgatam; sed Christus prædicans non reuocauit, nec promulgauit legalia reuocata, & cassata quo ad vim obligandi; immo iussit, & voluit, vt obediretur præceptis legalibus, vt patet de leproso misso ad sacerdotem legalem; quare non cessauit virtus obligandi præcepti de circumcisione, & inde est, quòd Christo prædicante nõ solum fuit vtilis, (vt ipse Sco. dicit,) sed etiam necessaria, (vt D.S. dicit) non relaxata quo ad necessitatem obligationis. Dictum autem Scoti est voluntarium, cum dicit Christum reuocasse legalia quo ad necessitatem, licet non quo ad vtilitatem, quando baptismus incepit esse sub consilio. Hoc enim dictum nulla auctoritate est suburtum, nec ratio Scoti aliquid valet, immo vt Capreo. dicit non habet apparentiam, quando arguit, si ante Passionem baptismus Christi fuit in consilio, tunc circumcisio non potuit esse in præcepto, quia si vnum præceptum impositum, reuocat totaliter aliud, consilium de vno facit aliud non necessarium; quia solùm vera est ista propositio, quando præcepta sunt opposita, & sunt de oppositis, vel incompossibilibus actibus; sed quando sunt de compossibilibus, & se habentibus sicut perfectum, & imperfectum, tunc non valet; sic autem est in proposito de baptismo, & circumcisione, & ideo non sequitur, vnum consulitur, ergo aliud non est necessarium, sicut consulitur perfecta charitas, & tamen aliqualis charitas est necessitatis. Et secundò propositio sua haberet apparentiam quando consilium sequitur præceptum alterius reuocatiuum, tunc non stat cum necessitate alterius præcepti; secus si præcedat, vt est in proposito. Vide alia in Capreolo in quarto dist.1.q.3. in solutionibus contra tertiam conclusionem. Secundum autem dictũ Scoti, scilicet quòd in Passione Christi, & post, circumcisio permanserit vtilis, licet non necessaria, est euidenter contra Sanctos Doctores communiter. s. August. Hieronymum, vt patebit art. seq. qui omnes dicunt legalia omnem vim obligandi, & vtilitatem ac virtutem in Passione Christi perdidisse; immo aliqui voluerunt, quòd fuerit mortifera. Nec valet sua euasio in solutionibus argumentorum minus principalium, quando exponit auctoritatem Christi. Ioan. 19. scilicet (consummatum est,) & dicit, quòd si referatur ad antiquam legem, quòd debeat intelligi, consummatum est in causa; nam mors Christi causa erat confirmationis legis Euangelicæ, sed illa non fuit consummata ad obseruandum ante prædicationem eius &c. Sed illa fuga Scoti est apertè contra intentionem Sanctorum, & præterea non solùm consummatũ est, sed & velũ templi scissum est, quod Doc. Sancti exponunt de cessatione legalium, etiam quo ad vtilitatem; quare Scotus in hoc nouitatem instituit, & a soliditate Sanctorum recessit. Patet quoque, quia de dictis ipsorum nihil curauit; sed pro suo proprio videre scripturam canonicam trahere nisus est. Vide D.S.3. parte q.47. artic.2. ad primum, de hac auctoritate consummatum est. Aliud quoque dictum D.S. impugnat, scilicet quòd legalia aliter obligauerunt ante Passionem, & post Passionẽ; ipse autem vult, quòd eodem modo obligauerunt, & Iudæi eodem modo tenebantur vsque post Ascensionem domini, sed de hoc artic. sequenti.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ rationes litterales ceremoniarum supra assignatæ referuntur ad Diuinum cultum, qui quidem cultus erat in fide venturi; & ideo iam veniente eo qui venturus erat, & cultus ille cessat, & omnes rationes ad hunc cultum ordinatæ.

¶ Ad maiorem manente causa in esse, & conseruari manet effectus. Minor vera ad hunc sensum, quòd habuerunt rationabiles causas, vt pertinebant ad cultum protestatiuum fidei respectu futuri, sed non respectu præsentis, vel præteriti. Et ergo quia fides postea aliter se habuit, scilicet ad præsentem, vel præteritum; quare negatur consequentia, immo debuit esse alius cultus correspondens fidei aliter se habenti, vt patet ex conclusione fundamentali &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd fides Abraæ fuit commendata in hoc, quòd credidit Diuinæ promissioni de futuro semine in quo benedicerentur omnes gentes, & ideo quàmdiu hoc erat futurum oportebat protestari fidem Abraæ in circumcisione; sed postquàm iam hoc est perfectum, oportet idem alio signo declarari, scilicet baptismo qui in hoc circumcisioni succedit, secundùm illud Apostoli ad Colos. 2. Circumcisi estis circumcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis; sed in circumcisione domini nostri Iesu Christi consepulti ei in baptismo.

¶ D.S. soluendo hoc argumentum primò respõdet ad primam partem, & primum exemplum; secundò ad secundum, ibi. Sabbatum autem &c. Ad maiorem ergo pro prima parte dico, quòd circumcisio fuit instituta in signum fidei de futuro Redẽptore, sed non de præsenti, vel præterito. Ad minorem pro prima parte dico, quòd oportet fidem imitari, sed non protestari eodem signo sicut ipse, quia iam non est futurus; sed signo, quod significat ipsum præteritum, & mortuũ, & resurrexisse, & hoc est baptismus.

¶ Nota quòd quàmuis Abraam habuerit eandem fidem nobiscum, sicut & omnes electi pro quocunque statu, tamen fides eorum habuit aliam habitudinem ab obiectũ, quàm nostra, ideo & opus fuit alia protestatione exteriori, quæ est cultus exterior.

Et

Et ideo Abraam figurabat Christum venturum, quod nos non possumus, & ideo suus cultus non conuenit nostro tempori; non ꝙ Christus, vel tempus ipsius variata sint, sed nos, & priores aliam habitudinem habemus ad eundem Christum, & tempus in quo fuit. Vide de Verita. Mat. 14. ar. 12. De hoc etiam bene loqui. Sco. in tertio, dist. 25. & tangetur ista mat. art. seq. in cor.

Scotus

¶ Sabbatum autem, quod significabat primam creationem, mutatur in diem Dominicum, in quo commemoratur noua creatura inchoata in Resurrectione Christi; & similiter alijs solennitatibus veteris legis nouæ solennitates succedũt, quia beneficia illi populo exhibita significãt beneficia nobis concessa per Christum. Vnde festo Paschæ succedit festum Passionis Christi, & Resurrectionis. Festo Pentecostes in quo fuit data lex veteris, succedit festum Pentecostes in quo fuit data lex Spiritus vitæ. Festo neomeniæ succedit festum B. Virginis, in qua primò apparuit illuminatio Solis, idest Christi per copiam gratiæ. Festo iubarum succedunt festa Apostolorum. Festo expiationis succedunt festa Martyrum, & Confessorum. Festo tabernaculorum succedit festum consecrationis Ecclesiæ. Festo cętus atque collectę succedit festum Angelorum, vel etiam festum omnium Sanctorum.

¶ Consequenter D. S. respondet quo ad secundam partem maioris, quæ conceditur; sed dico, quòd apud Christianos mutata est solennitas Sabbati in solennitatem Dominicæ diei; & alijs festiuitatibus quibus commemorabantur beneficia Iudæo populo exhibita, succedunt festiuitates quibus celebrantur beneficia populo Christiano exhibita. Ad minorem pro secunda parte dico, quòd beneficia Dei præcipuè exhibita populo Christiano, sunt a Christianis recolenda, scilicet recreatio nouę creaturæ per Resurrectionẽ Christi, & alia beneficia quæ ponũtur in solutione.

Vtrum sit peccatum mortale obseruare præcepta ceremonialia vet. le. post Passionem Christi.

K

Inf. q. 104. ar. 5. cor. Et 2. 2. q. 87. artic. 1. cor. post mediũ & q. 93. ar. 1. & q. 9. artic. 3. ad 5. Et 4. dist. 1 q. 2. art. 5. q. 3. & 4. Et Rom. 14. col. 2. Et Gal. 2. col. 1. & 3. & c. 5. col. 1. & 2. Et col. 3. 6.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd post Passionem Christi legalia possint sine peccato mortali obseruari. Nõ est enim credendum, quòd Apostoli post acceptum Spiritum Sanctum mortaliter peccauerint; eius enim plenitudine sunt induti virtute ex alto, vt dicitur. Luc. vlt. sed Apostoli post Aduẽtum Spiritus Sancti legalia obseruauerunt. Dicitur enim. Act. 16. quòd Paulus circumcidit Thimotęum, & Act. 21. dicitur, ꝙ Paulus secundùm cõsilium Iacobi assumptis viris purificatus cum eis intrauit in templum annuncians expletionem dierum Purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio; ergo sine peccato mortali possunt post Christi Passionem legalia obseruari.

¶ 2 Præt. vitare consortia Gentilium ad ceremonias legis pertinebat; sed hoc obseruauit primus pastor Ecclesiæ. Dicitur enim ad Gal. 2. quòd cum venissent quidam Anthiochiam subtrahebat, & segregabat se Petrus a Gentilibus; ergo absque peccato post Passionem Christi legis ceremonię obseruari possunt.

¶ 3 Præt. præcepta Apostolorum non induxerunt homines ad peccatum, sed ex decreto Apostolorum statutum fuit, quòd Gentiles quædam de ceremonijs legis obseruarent; dicitur enim. Act. 15. Visum est Spiritui Sancto, & nobis nihil vltra imponere oneris vobis, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; ergo absque peccato ceremoniæ legales possunt post Christi Passionem obseruari.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Gal. 5. Si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit; sed nihil excludit fructum Christi nisi peccatum mortale; ergo circumcidi, & alias ceremonias obseruare post Passionem Christi, est peccatum mortale.

¶ Hic vltimò Doc. Sanc. determinat quoddam corollariè sequens ex dictis. Dictum est enim, quòd legalia in Aduentu Christi cessauerunt ad sensum dictum, & facta sunt inutilia, & mortua; ideo est dubium, an etiam fuerint legalia ipsa mortifera; ita ꝙ post Passionem Christi ipsa obseruans peccet mortaliter.

¶ Respondeo dicendum, quòd omnes ceremoniæ sunt quædam protestationes fidei, in qua consistit interior Dei cultus; sic autem fidem interiorem potest homo protestari factis sicut & verbis; & in vtraque protestatione si aliquid homo falsum protestatur, peccat mortaliter.

¶ Conclusio responsiua ponitur a D. S. in hoc corpore talis. Peccaret mortaliter si aliquis nunc ceremonias obseruaret, quas antiqui piè, & fideliter obseruabant. Probatur hæc conclusio, supponendo, vt in principio corporis, quòd omnes ceremoniæ sunt protestationes fidei, in qua consistit interior cultus. Et patet istud suppositum ex dictis, quia ceremonia omnis præsentis vitæ est aliqualiter figuratiua, licet differenter ceremoniæ vet. le. & nouæ, vt patuit supra. q. 101. art. 2 & variantur secundùm diuersitatem interioris cultus. Hoc supposito arguitur sic. Fidem interiorem potest homo protestari factis sicut, & verbis, & in vtraque protestatione si aliquid falsum protestatur, peccat mortaliter; sed protestans nunc suam fidem verbis dicendo Christum nasciturum, diceret falsum; ita & obseruans nunc ceremonias vet. le. protestaretur falsò factis Christum vẽturum, & nasciturum; ergo sicut ille peccat mortaliter &c. Huius rationis Doc S. primò ponit maiorem; secundò declarat minorem quam implicitè notat, ibi. Quamuis autem &c. tertiò subiungit ipsam conclusionem, ibi. Sicut igitur &c. Et quartò confirmat minorem iterum auctoritate August. ibi. Et hoc est &c. Maior ergo pro prima parte est nota, & similiter pro secunda, quia omne falsum in materia fidei est peccatum mortale ex genere, vt hic supponitur, & patet ex supradictis; quia omnis inordinatio circa Deum qui est obiectum fidei est mortale ex genere, licèt quandoq; propter imperfectionem actus, vel propter ignorantiam inuincibilem, excusetur a mortali. Consequenter cum dicit.

¶ Quamuis autem sit eadem fides quam habemus de Christo, & quam antiqui patres habuerunt; tamen quia ipsi præcesserunt Christum, nos autem sequimur, eadem fides diuersis verbis significatur a nobis, & ab eis; nam ab eis dicebatur. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, quæ sunt verba futuri temporis. Nos autem idem repræsentamus per verba præteriti temporis dicentes, quòd concepit, & peperit; & similiter ceremoniæ veteris legis significabant Christum, vt nasciturum, & passurum; nostra autem sacramẽta significant ipsum, vt natum, & passum.

¶ Doc. San. declarat minorem, & eam implicitè notat ostendendo fundamentum primæ partis minoris; quare cum sit vna fides, tamen aliter loqui oportet eos qui fuerunt ante Christum, & qui sunt post; & enunciatio quæ fuit vera tunc, modo est falsa; quia esto fides sit vna, tamen est alia habitudo præcedentium Christum, & sequentium; & ergo opus est diuersis verbis, scilicet diuersi temporis, sic quòd ipsi congruè dicebant, & exprimebãt fidem suam per verba futuri temporis, scilicet Christus nascetur. Nos autem per verba præteriti; & si vteremur verbis eiusdem temporis cum ipsis diceremus falsum; sed sicut verba significabant fidem interiorem, ita & facta. Et ergo facta eorum significabant, & protestabantur fidem secundùm statum eorum in quo Christus erat eis venturus, & si nos eisdem factis protestaremur fidem nostram, significaretur Christus nobis etiam venturus; sed hoc est falsum, minor ergo est vera. Et de ista materia in D.S. in de Verita. vbi supra. in s. præced. artic. Tunc ibi.

¶ Sicut igitur peccaret mortaliter qui nunc suam fidem protestando diceret Christum nasciturum, quod antiqui piè, & veraciter dicebant; ita etiam peccaret mortaliter si quis nunc ceremonias obseruaret, quas antiqui piè, & fideliter obseruabant.

¶ Infert conclusionem responsiuam iam probatam, notanter autem dicit in conclusione (nunc) & per illud nunc intelligitur non solùm tempus in quo nos sumus, scilicet præsens puctum, sed etiam totum tempus, quod fuit post Passionem Christi, & perfectam promulgationem Euangelij, & cessationis legalium, vt patebit ad primum.

¶ Et hoc est, quod Augustinus dicit contra Faustum. Iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodammodo personabant; sed annunciatur, quòd natus sit, resurrexit, quod hæc sacramenta quæ a Christianis aguntur iam personant.

¶ Confirmat minorem præsertim quo ad secundam partem, quòd scilicet ceremoniæ legales significarent Christum venturum, sicut nostræ præteritum, & per consequens si quis iam protestaretur per ceremonias fidem suam, protestaretur de facto Christum venturum, quod est falsum &c.

ET confirmatur conclusio responsi. argumento in contrarium. Nota propter hoc argumentum sanè intelligendum. D. S. ibidem, (scilicet super ad Gal. 5.) quòd secundùm August. circa legalia triplex tempus distinguitur, vt dicetur ad primum, scilicet tempus ante passionem, ante gratiam diuulgatam, & post gratiã. Post gratiam ergo diuulgatam est peccatum mortale etiam ipsis Iudæis; sed in tempore medio, scilicet ante gratiam diuulgatam poterant quidem absque peccato etiam illi qui ex Iudęis conuersi fuerant, legalia seruare, dum tamen in eis non ponerent spem. Cõuersis verò ex gentibus non licebat ea seruare; Quia ergo Galathæ ex Iudæis non erant, & tamen legalia obseruare volebant, & ponebant in eis spem, ideo reuertebantur in iugum seruitutis, nam huiusmodi obseruatio erat eis sicut idolatria, inquantũ non rectè sentiebant de Christo, credentes ab ipso sine legalibus salutem consequi non posse, hæc ille. Ex quibus patet, quòd illud argumentum, probat, quòd post Passionem Christi, & tempore intermedio ante perfectam reuocationem legalium, pro quo tempore erant licita Iudæis, licet non vtilia; & erat tertium tempus assignatum a Scoto supra art. præce. tunc non licuit Gentilibus, vti legalibus, quales fuerunt Gala. licet tunc non essent mortifera ceremonialia Iudæis non ponentibus spem in eis, in primitiua enim Ecclesia in tertia synodo statutum est, vt non imponeretur onus legalium conuersis ex gentibus; & in quarta synodo statutum est, vt non prohiberentur Iudæi ab obseruantijs legalibus, dummodo non ponerent spem in eis, patet ergo intellectus auctoritatis Apostoli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd circa hoc diuersimodè sensisse videntur. * Hieronymus, & August. Hieronymus enim distinxit duo tempora, vnum tempus ante Passionem Christi, in quo legalia non erát mortua, quasi non habentia vim obligatoriam aut expiatiuam pro suo modo; nec etiam mortifera, quia non peccabant ea obseruantes. Statim autem post Passionem Christi inceperunt esse non solùm mortua, id est nõ habentia virtutem, & obligationem, sed etiam mortifera, ita scilicet, quòd peccabant mortaliter quicunque ea obseruabant; vnde dicebat, quòd Apostoli nunquàm legalia obseruauerunt post Passionem secundùm veritatem, sed solùm quadam pia simulatione, ne scilicet scandalizarent Iudæos, & eorum conuersionem impedirét; quæ quidem simulatio sic intelligenda est, non quidem ita quòd illos actus secundùm rei veritatem non facerent, sed quia non faciebant tanquàm legis ceremonias obseruantes; sicut si quis pelliculam virilis membri abscinderet propter sanitatem, non causa legalis circumcisionis obseruandæ.

* Hierony. In Epist. q incipit Tres simul Epist. tom 3. inter opera Hier. Et in Epistolo. de Petro reprehen. & August. ad Hierony. Epist. 19.

¶ Ad maiorem conceditur quidem, quòd post missionem Spiritus Sancti non peccauerunt mortaliter, peccauerunt tamen venialiter ex fragilitate humana. Primum ponit D. S. in de Verita. Mate 24 art. 9 ad secundum. Et super ad Gal. 2. Lect. 3. Secundum patet. 1. Ioan. 1. Si dixerimus quia &c.

¶ Circa minorem D. S. ponit duos modos dicẽdi videlicet Beatorum Hierony. & August. cuius modum ponit, & comparat ad modum dicendi Hieronymi, ibi. Sed quia indecens &c. Beatus ergo Hieronymus distinxit tantùm duo tempora, & post Passionem Christi dixit legalia statim fuisse mortifera, ita quòd obseruantes peccarent mortaliter; hoc supposito stante, & concessa maiore, ipse consequenter habuit dicere, & dicit ad minorem, quòd Apostoli nunquam seruabant legalia, sed simulabant se seruare, vt vitarent scandalum fidelium, qui fuerunt ex circuncisione, & Iudæis. Consequenter D. S. comparat modum dicendi B. August. ad prædictam opinionem B. Hierony. & vult, quòd modus dicendi Augustini sit verisimilior, eo quòd simulatio, & occultatio eorum quæ pertinent ad veritatem vitæ, & doctrinæ, non habuerit locum in Apostolis post Aduentum Spiritus Sancti. Pro quo nota, quod B. Hieronymus, & August. in ista materia, & in minore huius argumenti in quattuor dissenserunt. Primò in tempore, quia Hieronymus distinguit tantùm duo tempora, & post Passionem Christi dixit legalia statim fuisse mortifera, vt patuit; Beatus Augustinus autem distinguit tria tempora, & quòd non statim legalia fuerint mortifera, quamuis mortua post Passionem, vt dicit sequens textus.

¶ Secundò in modo seruandi legalia. quia Hieronymus vult, quòd non verè, sed simulatoriè in tempore immediatè sequenti Passionem Christi, sed Augustinus, econtra vult, quòd eodem tempore verè, & intentione seruandi ea seruabant, quàmuis non ponentes spem in eis, & hoc licuit ante promulgationem Euangelij, nec in hoc peccauerunt. Alia duo in quibus discordauerunt tangentur in solutione sequentis argumẽti, secundùm ergo Augustinum D. S. consequenter respondet ad minorem. Circa quod primò facit, quod dictum est; secundò soluit quoddam dubium circa prædicta, ibi. His autem &c. Minor ergo secundò conceditur, quòd obseruauerũt legalia post Aduentum Spiritus Sancti, sed ante diuulgationem Euangelij, & hoc verè non apparenter, vel simulatoriè, quia Iudæi potuerunt obseruare tunc, dummodo non spem ponerent in eis. Sic Paulus circumcidit Thimoteum, & obtulit sacrificium ad consilium Iacobi. Ad consequẽs verum, ante diuulgationem Euangelij potuerunt obseruari a Iudæis non ponentibus spem in ceremonialibus, qui autem ponebant spem in eis non erant excusati nisi ignorantia inuincibilis excusaret eos. Et hoc vult D. S. cum dicit.

¶ Sed quia indecens videtur, quòd Apostoli ea occultarent propter scandalum quæ pertinent ad veritatem vitæ, & doctrinæ, & quòd simulatione vterentur in his quæ pertinent ad salutem fidelium; ideo conuenientius August. * distinxit tria tempora. Vnum quidem ante Christi Passionem in quo legalia neque erant mortifera neque mortua; aliud autem post tempus Euangelij diuulgati, in quo legalia sunt mortua, & mortifera. Tertium autem est tempus medium, scilicet a Passione Christi vsque ad diuulgationem Euangelij, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea obseruare tenebatur; non tamen fuerunt mortifera, quia illi qui conuersi erant ad Christum ex Iudæis poterant illa legalia licitè obseruare, dummodo non sic ponerent spem in eis, quod ea reputarent sibi necessaria ad salutem quasi sine legalibus fides Christi iustificare non posset.

* August. Epist. 19.

¶ Dubium autem posset alicui videri quomodo licebat obseruare Iudæis sua legalia, ita quòd non essent eis mortifera statim post Passionem Christi; cum tamen non licebat conuersis ex gentilitate suum antiquum ritum obseruare, statim post Passionem Christi; & sic etiam quæritur ratio dicti B. Augustini, quare non erant mortifera legalia tunc. Hoc dubium soluit Doc. San. assignans rationem prædictorum, quia magna fuit differentia prædictorum rituum Iudæorum, scilicet, & Gentilium, quia horum omnino illicitus, & semper à Deo prohibitus. Istorum autem quondam bonus, & Sanctus, & ideo cum modestia, & decentia deponendus, vt synagoga deduceretur ad tumulum, & sepeliretur cum honore.

¶ His autem qui conuertebantur ex Gentilitate ad Christum non inerat causa, vt ea obseruarent, & ideo Paulus circumcidit Thimoteum qui ex matre Iudæa genitus erat. Titum autem qui ex Gentilibus natus erat circumcidere noluit. Ideo autem noluit Spiritus Sanctus, vt statim inhiberetur his qui ex Iudæis conuertebantur obseruatio legalium; sicut inhibebantur his qui ex gentibus conuertebantur Gentilitatis ritus, vt quædam differentia inter hos ritus ostenderetur. Nam Gentilitatis ritus repudiabatur tanquàm omnino illicitus, & a Deo semper prohibitus. Ritus autem legis cessabat tanquàm impletus per Christi Passionem, vtpotè a Deo in figuram Christi institutus.

¶ Ex ista solutione aduertis, quia Scotus nec ad B. Hieronymum, nec Augustinum, reuerentia vsus est, sed vtrique suam prætulit sententiam in distinctione temporum, vt patet artic. præcedenti. Verum in alijs, scilicet de vero vsu legaliũ, & reprehensibilitate Petri vera August. sequitur, quemadmodum, & D. S. hic, & in quarto, dist. 1. q. 2. art. 5. q. 3. & super ad Gala. 2.

Scotus.

¶ Nota tamen circa hanc solutionem, quòd Scotus non tam D. S. quàm B. Augustinum impugnat quo ad tertium tempus, in quo dicunt legalia post diuulgationem Euãgelij fuisse mortifera, & sine peccato non potuisse seruari. Obijcit autem contra hoc in quarto dist. 3. in quarto principali, nam Paulus post quartã synodum habitam Hierosolymis purificatus est secundùm legem, & ascendit templum, & obtulit sacrificiũ pro se, vt habetur. Act. 21. vt etiam Doc. San. allegat in primo argumento, & tñ tunc Euangelium erat solenniter publicatũ, quia vt potest conijci talis obseruatio legalium a Paulo facta fuit circa tertium annum Neronis, qui cœpit regnare circa vigesimum annum post Passionem Christi, in tanto autẽ tempore videtur Euangeliũ satis publicatum fuisse. Et ergo non videtur bene dictum, quòd post diuulgationem

Scotus nec Augu. nec Hier. asserit.

tionem euangelij non potuerunt sine peccato obseruari. Sed non est dubium, quin San. Tho. & actus apostolorum viderit, & historias quas Sco. allegat diligenter considerauerit, quin immo, nec eum, nec Beat. Augustinum; bene accepit, quid per diuulgationẽ euangelij intelligant. Fuit enim duplex euangelij diuulgatio, vel publicatio. Vna imperfecta qua per apostolos, & alios prædicati fuerunt articuli fidei, & necessitas sacramentorum nouæ legis, & præceptorum Christi. Et de illa probat Scotus, quòd post eam licuit obseruare Iudæis legalia, & de facto obseruauerunt. Secunda est publicatio, vel promulgatio euangelij perfecta, vbi prius dicta prædicata fuerunt, & sufficiẽtia nouæ legis sine legalibus, & cum hoc inutilitas, & nocumentum legalium, & post illam intelligit Doct. Sanct. quia non licuit obseruare legalia tanquàm licita, nec cõtra hoc aliquid probat Sco. immo hoc declarat, vt patet ipsum intuenti, quando autem ista publicatio facta sit non legitur in scriptura.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundùm Hieronymum * Petrus simulatoriè se a gentilibus subtrahebat, vt vitaret Iudæorum scandalum quorum erat Apostolus; vnde in hoc nullo modo peccauit, sed Paulus eum similiter simulatoriè reprehendit, vt vitaret scandalum gentilium, quorum erat Apostolus.

* Loco citato ad 1.

¶Circa materiam huius argumenti iterum discordant Beatus Hieronymus, & Augustinus, in alijs duobus. Primò q̃a Hierony. dicit S. Petrum in simulatione subtrahendo se a gentibus simulatoriè, scilicet ac si vellet seruare legalia non peccasse. August autem dicit eum peccasse venialiter ratione dicta. Secundò discordant in reprehensione Pauli, quia vult Hieron. quòd simulatoriè reprehendit Petrum; sicut Petrus simulatoriè obseruauit legalia, vt scilicet Petrus videns scandalizari Iudæos simulabat se legalia seruare, ita Paulus vt gentes non scandalizaret ostendit sibi displicere, quod Petrus faciebat, & eum simulatoriè reprehendit. Augustinus verò sicut dicit Petrum verè seruasse legalia, ita dicit Paulũ verè reprehendisse Petrum, & non simulatoriè. Secundum hoc ergo iterum dupliciter dicendum est ad minorem huius argumenti. Primò secundùm Hiero. quo ad Augustinum, cuius modum dicendi ostendit Doct. Sanct. esse probabiliorem, ibi. Sed Augu. &c. Maior ergo argumenti conceditur, vitare gentiles tanquàm immundos ex lege, pertinet ad obseruantias; sed vitare eos ex timore inordinato, quia timetur scandalum in his, quæ sunt veritatis vitæ est indiscretionis, vel pusillanimitatis, vel inordinatæ affectionis ad eos quos timet in tali natura (scilicet quæ est ueritatis vitæ) scandalizare.

¶Ad minorem dicer primò B. Hier. quòd hoc non obseruabat primus pastor verè, sed simulatoriè.

¶Sed August. hoc improbat, quia Paulus in canonica scriptura, scilicet Gala. 2. in qua nephas est credere aliq̃d falsum esse, dicit quòd Petrus reprehensibilis erat; vnde verum est, quod Petrus peccauit, & Paulus verè eum nõ simulatoriè reprehendit; non autem peccauit Petrus in hoc, quòd ad tempus legalia obseruabat, quia hoc sibi licebat tanquàm ex Iudæis conuerso; sed peccabat in hoc, quòd circa legalium obseruantiam nimiam diligentiam adhibebat ne scãdalizaret Iudęos, ita quòd ex hoc sequebatur gentilium scandalum.

¶Secundò dicendum ad minorem post August. quòd S. Petrus declinauit a gentilibus quidem, sed malè fecit, & venialiter peccauit non quia obseruauit illud obseruãtiale ve. le. sed quia sciens legalia non esse obseruanda ex præcepto, uoluit nimis inhærere parti Iudæorum ad vitandum scandalum eorum. Ex quo facto Petri factum est, vt & alij segregarent se a gentibus, cum ante factũ Petri hoc non fecissent, & inde consurrexit periculum Euangelicæ veritatis, quasi scilicet legalia adhuc essent necessitatis, & gentes etiam deberent seruare; & ergo Petrus reprehensibilis erat, quia veritas, maximè vbi periculũ imminet, debet publicari, nec fieri contrarium propter scandalum uitandum. Consequens conceditur ante diuulgationem Euangelij dictam ad primum. Nec Petrus peccauit seruando legalia, sed quia ex inordinata affectione; nam prius comederat cum gentilibus in Antiochia, sed venientibus Iudæis ex Hierusalem subtraxit se agentibus, & vitauit cibos eorum ad complacendum Iudæis cum periculo gentilium. Et hoc secundum probabilius est propter auctoritatẽ canonicæ scripturæ seruandam &c. De materia huius solutionis, secunda secundæ q. 43. ar. 6. ad tertium.

¶Ad tertium dicendum, quòd quidam dixerunt, q̃ illa prohibitio Apostolorum non est intelligenda ad literam, sed secundùm spiritualem intellectum, vt s. in prohibitione sanguinis intelligatur prohibitio homicidij; in prohibitione suffocati, intelligatur prohibitio uiolentiæ, & rapinæ; in prohibitione immolatorũ intelligatur prohibitio idolatriæ; fornicatio autem prohibetur tanquàm per se malum, & hanc opinionem accipiunt ex quibusdam glossis, quæ huiusmodi præcepta mysticè exponunt.

¶Maior vera. Ad minorem fuit tripliciter respõsum, & triplex opinio, quarum duas primas D. S. reprobat, secundam ponit ibi. Sed quia homicidium &c. Tertiam acceptat, & cõfirmat, ibi. Sed quia sunt &c. Primò ergo negatur minor secundùm aliquos, quia non fuit prohibitio legalis secundùm ve. le. illarũ rerum, sed mystica, & prohibebatur mysticè homicidium, & alia uitia. Sed hic modus non placet, quia tunc illud præceptum non fuit necessarium de nouo prohibendi gentilibus talia, cum prius homicidiũ reputassent illicitum. Vnde secũdùm aliquos dicitur aliter ad minorem, negando iterum eam, sed fuit prohibitio non legalis, sed alicuius per se mali, scilicet gulæ. Et recitat consequenter Doctor Sanct. cum dicit.

¶Sed quia homicidium, & rapina etiam apud Gentiles reputabantur illicita, non oportuisset super hoc speciale mandatum dari his, qui erant ex Gentilitate conuersi ad Christum. Vnde alij dicunt, quòd ad literam illa comestibilia fuerunt prohibita, non propter obseruantiam legalium, sed propter gulam comprimendam; vnde dicit Hierony. super illud Exech. 44. Omne morticinium &c. condemnat sacerdotes, qui in crudis, & cæteris huiusmodi hæc cupiditate gulæ non custodiunt.

¶Nec etiam hoc dictum approbat Doct. Sanct. quia sunt multa alia magis prouocantia gulam, & tamen non sunt specialiter prohibita, ideo nec ista. Vnde dicendum tertiò negando minorẽ, quòd obseruarent ea ratione, qua erant ceremonię, sed ea ratione, quia erant Iudæis molesta, & non sub hac ratione, an essent peccata, vel non, sed solùm quia scandalum faciebant, vt possent in unum conuenire Iudæi, & Gentiles conuersi; & ideo, quia Iudæis abominabile erat omnem cibum comedere propter priorem consuetudinem, quod Gentiles licitum putabant, & uera, ideo Apostoli gentilibus interdixerunt pro illo tempore cibos maximè abominabiles Iudæis; non quia uellent eos tenere ad obseruantias ve. le. sicut & nunc obseruatur thurificatio in noua lege; non inquantum erat figurale, & ceremoniale, sed quia & nunc requiritur deuotio colentium, & maior, quàm tunc in colentibus Deũ; & quia etiam Gentiles falsò æstimabant fornicationem simplicẽ non esse peccatum quam Iudæi verè abominabantur per legem instructi; ideo etiam fornicatio prohibita fuit, & tanquàm peccatum, & tanquàm dissidium generans, sed cibi solùm, quia dissidium generantes, ideo negatur consequentia. Vnde cum dicit.

¶Sed quia sunt quædam cibaria magis delicata ad gulam prouocantia, ideo fuerunt hæc magis, quàm alia prohibita. Et ideo dicendum secundùm tertiam opinionem, quòd ad literam ista sunt prohibita non ad obseruandum ceremonias legis, sed ad hoc, quòd posset coalescere vnio Gentilium, & Iudæorum insimul habitantium, Iudæis enim propter antiquam consuetudinem sanguis, & suffocatum erant abominabilia. Comestio autem immolatorũ simulacris poterat in Iudæis aggenerare circa Gentiles suspitionem reditus ad idolatriam, & ideo ista fuerunt prohibita pro tempore illo in quo de nouo oportebat conuenire in unum Gentiles, & Iudæos; procedente autem tempore cessante causa cessat effectus, manifestata euangelicæ doctrinæ veritate, in qua dominus docet, quòd nihil, quod per os intrat coinquinat hominem, vt dicitur Matth. 15. & quòd nihil est reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, vt 1. ad Thi. 4. dicitur. Fornicatio autem prohibetur specialiter, quia Gentiles non reputabant eã esse peccatũ.

Quæst. Centesimaquarta.

De præceptis iudicialibus in communi.

CONsequenter considerandum est de præceptis iudicialibus. Et primò considerandum est de ipsis in communi. Secundò, de rationibus eorum. Circa primũ quæruntur quatuor. Primò, quæ sunt iudicialia præcepta. Secundò, vtrum sint figuralia. Tertiò, de duratione eorum. Quartò, de definitione eorum.

¶Postquàm

¶Postquàm determinatum est de præceptis ceremonialibus, & rationibus eorum in speciali. Hic cõsequenter agitur de iudicialibus, & patuit ratio ordinis; quia ceremonialia ordinant ad Deũ, iudicialia ad homines. Ordo autem ad Deũ prior est &c. Et agitur primò de illis in communi. Secundò inquiritur de rationibus eorum in speciali, in q. sequenti. Circa primum primò inquiritur ratio & conditio præceptorum iudicialium. Secundò ponitur diuisio eorum artic. 4. Circa primum dupliciter inquiritur conditio, vel natura ipsorum, primò ex ratione finis, & obiecti, secundò ex modo obligationis in 3. art. Circa primum primò inquiritur finis principalis, secundò secundarius in ar. 2.

Utrum ratio præceptorum iudicialium consistat in hoc, quòd sunt ordinantia ad proximum.

Supra q. 99. art. 4. & locis ibi inductis.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd ratio præceptorum iudicialium non consistat in hoc, quòd sunt ordinantia ad proximum. Iudicialia enim præcepta a iudicio dicuntur, sed multa sunt alia quibus homo ad proximum ordinatur, quæ non pertinent ad ordinationem iudiciorum; non ergo præcepta iudicialia dicuntur, quibus homo ordinatur ad proximum.

¶ 2 Pręt. Præcepta iudicialia a moralibus distinguũtur, vt supra dictum est, * sed multa præcepta moralia sunt quibus homo ordinatur ad proximum, sicut patet in septem præceptis secundæ tabulæ; non ergo pręcepta iudicialia dicuntur ex hoc, quòd ad proximum ordinãt.

* q. 99. art. 4.

¶ 3 Præte. Sicut se habent præcepta ceremonialia ad Deum; ita se habent iudicialia præcepta ad proximũ, vt supra dictum est; * sed inter præcepta ceremonialia sunt quædam, quæ pertinent ad seipsum; sicut obseruantiæ ciborum & vestimentorum, de quibus supra dictum est; * ergo præcepta iudicialia nõ ex hoc dicuntur, quòd ordinent hominem ad proximum.

* q. 95. art. 4. q. 101. art. 1.

* q. 102 artic. 6.

¶ Sed contra est quod dicitur Ezech. 18. Inter cætera bona opera uiri iusti; si iudicium verum fecerit inter virum & virum; sed iudicialia præcepta a iudicio dicuntur; ergo præcepta iudicialia uidentur dici illa, quę pertinent ad ordinationem hominum adinuicem.

¶Hic primò inquirit de conditione essentiali, & specificatiua iudicialium præceptorum per quam constituuntur, & ab alijs distinguuntur; sicut sup. q. 101. art. 1. dictum est de ceremonialibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet, * præceptorum cuiuscunque legis quædam habẽt vim obligandi ex ipso dictamine rationis, quia naturalis ratio dictat hoc esse debitum fieri, vel vitari, & huiusmodi præcepta dicuntur moralia, eo quòd a ratione dicuntur mores humani. Alia verò præcepta sunt, quę nõ habent uim obligandi ex ipso dictamine rationis, quia scilicet in se considerata non habent absolutè rationem debiti, vel indebiti, sed habent vim obligandi ex aliqua institutione Diuina, vel humana; & huiusmodi sunt determinationes quædam moralium pręceptorum.

* q. 95. art. 2. q. 99. artic. 3. & 4.

Conclusio responsi.

¶Conclusionem responsiuam D. S. ponit in hoc corporis, ibi. In duobus consistit ratio iudicialium &c. Probatur tali assumpto, præcepta iudicialia sunt determinationes moralium præceptorũ per institutionem Diuinam in his, quæ pertinent ad ordinationẽ hominum adinuicem; igitur conclusio vera. Tenet consequentia de se, quia si solùm habent uim obligandi ex institutione, & in his, quę sunt hominum adinuicem, sequitur quòd ratio eorũ in hoc consistat; quo ad antecedens Doctor Sanct. primò pro prima parte eius notat ex supra habitis quandam distinctionem, secundò declarat secundam partem eius subdiuidendo secundũ membrum prioris distinctionis, ibi. Si igitur &c. Ex prima ergo distinctione patet prima pars, quia per hoc distinguuntur a moralibus, quæ habent uim obligandi ex ratione naturali, vt patet. Consequenter ibi.

¶Si igitur determinentur moralia præcepta per institutionem Diuinam in his per quæ ordinatur homo ad Deum, talia dicentur præcepta ceremonialia; si autem in his, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, talia dicentur præcepta iudicialia.

¶Manifestat secundam partem antecedentis prædicti, videlicet, quòd iudicialia sunt de his, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, quia per hoc distinguuntur a ceremonialibus, quæ ordinant hominem ad Deum, ut etiam supra sępæ patuit. Tunc ibi.

¶In duobus ergo consistit ratio iudicialium præceptorum, scilicet ut pertineant ad ordinationem hominũ adinuicem, & ut non habeant vim obligandi ex sola ratione, sed ex institutione.

¶Infert conclusionem responsiuam, quæ etiã tali discursu posset probari ex corpore. Illa est propria ratio iudicialium præceptorum, per quam ab omnibus alijs præceptis distinguuntur; sed per hæc, quod est pertinere ad ordinationem hominum adinuicem, & habere uim obligandi ex sola institutione, distinguuntur ab omnibus alijs; igitur hæc est propria ratio eorum. Maior nota & assumptum extra literam, quia propriç rationis alicuius rei est distinguere rem illam ab alijs. Minor quo ad primam partem, notatur circa secundam partem antecedentis prædictæ rationis, quia per ordinare homines adinuicem distinguunt a ceremonialibus; quo ad secundam partem circa primam partem antecedentis, quia per habere virtutem obligandi ex institutione Diuina distinguũtur a moralibus; & per hoc patet responsio formaliter ad quæsitum, quòd ratio iudicialium consistit in hoc, quòd sunt ordinantia ad proximum, sed non tantùm, sed quia etiam ex institutione Diuina, & tanquàm determinationes moralium ordinantium homines adinuicem secundùm iustitiam in generali.

¶Et confirmatur etiam prima pars conclusionis secundæ per argumentum in contrarium, quòd ratio eorum in hoc consistat, sed tamen non tantùm.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd iudicia exercentur officio aliquorum principum qui habent potestatẽ iudicandi. Ad principem autem pertinet non solùm ordinare de his, quæ veniunt in litigium, sed etiam de voluntarijs contractibus, qui inter homines fiunt; & de omnibus pertinentibus ad populi communitatem, & regimen; vnde præcepta iudicialia non solùm sunt illa, quæ pertinent ad lites iudiciorum, sed etiam quæcunq; pertinẽt ad ordinationem hominum adinuicem, quæ subest ordinationi principis tanquàm supremi iudicis.

¶Argumentum hoc vult probare, quòd esse ad proximum excedat rationem nominis iudicialium, quia iudicia non se extendunt, nisi ad ea in quibus homines contendunt coram iudice; sed multa alia sunt hominum adinuicem ubi non est opus contentioso iudicio. Dicitur igitur ad maiorem, quòd iudicialia dicũtur a iudicio inquantum iudicia exercentur auctoritate principis qui in omnibus homines habet dirigere, & ordinare; & non solùm in contentiosis, sed etiam de uoluntarijs contractibus.

¶Ad minorem conceditur, tamen non sunt secundùm quæ homines adinuicem communicant, quæ sub ordinatione iudicis, & principis non cadant; quare negatur consequentia, quia dicũtur iudicialia magis a iudice, quàm a iudicio, & sub iudicis ordinatione sunt omnia, quæ sunt hominum adinuicem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quæ habent uim obligandi ex solo dictamine rationis.

¶Maior conceditur. Ad minorem conceditur, hoc addito; quia moralia sunt quibus homo ordinatur ad alium ex dictamine rationis, etiam si non esset aliqua lex positiua. Ad cõsequens, verũ, non dicuntur ex hoc solùm, sed quia ordinantur ex institutione, quia ista uenditio non consistit in indiuisibili, immo habet multos gradus; vnde & eadem res pro diuersa dispositione fori uno tempore uenditur maiori precio, quam alio; & tamen semper iustè, quia non super ualorem rei uenditæ, & ergo talis emptio sic facta, esto sit iusta, est tamen ex institutione Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam in his, quæ ordinant ad Deum quædam sunt moralia, quæ ipsa ratio fide informata dictat, sicut Deum esse amandum, & colendum. Quædam verò sunt ceremonialia, quæ non habent vim obligationis, nisi ex institutione Diuina.

¶ Doct. Sanct. primò declarat maiorem, secundò minorẽ, ibi. Ad Deum autem &c. tertiò respondet cuidam tacitæ quæstioni, ibi. Sciendum &c. Ad maiorem ergo pro prima parte dico, quòd indiget sano intellectu; si enim intelligit, quòd homo solùm ordinetur ad Deum per ceremonialia. Negatur, quia quædam moralia ordinant hominem etiam ad Deum, ut patuit in principio corporis, & patuit hic supra quæst. 100. articu. primo, quia Deum esse amandum, & colendum in communi est de lege naturæ, quæ ratio adiuta fide dictat; sed uera est maior quo ad primam partẽ, quòd ceremonialia habent se ad Deum, sed ex institutione Diuina, ut patet. Minor cõceditur, & rationem Doct. Sanct. tangit in

sequenti

sequenti litera, quia etiam idoneitas hominis in seipso ordinatur in cultum Diuinum, circa quem sunt ceremonialia, & per consequens, præcepta ordinantia hominem in seipso in ordine ad cultum Dei, sunt ceremonialia; sed negatur consequẽtia, quia homo per dispositionem secundùm seipsum nõ ordinatur ad proximum; quare nullum iudiciale est hominis secũdùm seipsum, sed solùm in ordine ad alium, sed oĩa quæ sunt hoĩs ad seipsum sine ordine ad cultũ Diuinũ, sunt moralia, & de hoc dicit. D.S. cõsequẽter.

¶Ad Deum autẽ pertinent non solùm sacrificia oblata Deo; sed etiam quæcunque pertinent ad idoneitatem offerentium, & Deum colentium. Homines enim ordinantur in Deum sicut in finem, & ideo ad cultum Dei pertinent, & per consequens ad ceremonialia præcepta, quòd homo habeat quandam idoneitatem respectu cultus Diuini; sed homo non ordinatur ad proximum sicut in finem, vt oporteat eum disponi in seipso in ordine ad proximum. Hæc enim est comparatio seruorum ad dominos, qui id quod sunt, dominorum sunt, secundũ Philosophum in primo politicæ,* & ideo non sunt aliqua præcepta iudicialia ordinantia hominem in seipso, sed omnia talia sunt moralia, quia ratio, quæ est principium moralium se habet in homine respectu eorum, qui ad ipsum pertinent; sicut princeps, vel iudex in ciuitate. —

* Arist. c. 3.

¶Quæreret autem aliquis, quare sunt plura ceremonialia, q̃ iudicialia. Respondet D.S. quia plura præcepta moralia posita sunt in decalogo in ordine ad proximum, quia ille ordo magis subest rationi, & ideo non oportuit multa iudicialia ponere, quæ determinant moralia ad proximum, quia de se sunt multa moralia ad proximum, vt patet in decalogo, & superadditis; sed moralia ad Deum pauca sunt, vt patet in præceptis primæ tabulæ, ideo oportuit in lege ea explicare per multa ceremonialia &c. quia præcepta primæ tabulæ sunt minus distincta, & egent maiori determinatione. Vnde dicit.

¶Sciendum tamen quòd quia ordo hominis ad proximum magis subiacet rationi, quàm ordo hominis ad Deum, plura præcepta moralia inueniuntur per quæ ordinatur homo ad proximum, quàm per quæ ordinatur homo ad Deum; & propter hoc etiam oportuit plura esse ceremonialia in lege, quàm iudicialia.———

Vtrum præcepta iudicialia sint figuralia.

M

Infra ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 17. art. 1. cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd præcepta iudicialia non figurent aliquid. Hoc enim videtur esse proprium ceremonialium præceptorum, q sint in figuram alicuius rei instituta, si igitur etiam præcepta iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter iudicialia, & ceremonialia præcepta.

¶ 2 Præt. Sicuti illi populi Iudæorum data sunt quędam iudicialia præcepta, ita etiam alijs populis Gentilium; sed iudicialia præcepta aliorum populorum non figurant aliquid, sed ordinant quid fieri debeat; ergo videtur quòd neque præcepta iudicialia veteris legis aliquid figurarent.

¶ 3 Præt. Ea quæ ad cultum Diuinum pertinent figuris quibusdam tradi oportuit, quia ea quæ Dei sunt, sunt supra nostram rõnẽ, ut supra dictũ est,* sed ea quæ sunt proximorum non excedunt rationem nostram; ergo per iudicialia, quæ ad proximum nos ordinant, non oportuit aliquid figurari.

* q. 101. ar. 2. ad 2. præcipuè.

¶Sed contra est, quòd Exo. 21. iudicialia præcepta allegoricè, & moraliter exponuntur.

¶Hic secundò inquiritur de conditione iudicialium, quæ attẽditur penes finem secundarium, & remotum, ordo enim ad proximum est finis propinquus, & materia circa quam iudicialium, & ergo ex eo habent distinctionem essentialem, & propriam; sed ex esse figuratiuo habent quandam proprietatem, & conditionem, quæ conuenit eis ex consequenti, vt patebit, nec est eis propriè propria, nec ęqualis cum ceremonialibus, quibus per se primò conuenit esse figuratiuum; vnde est quædam conditio conueniens omni, sed non soli; & est etiam quærere, an iudicialia illius legis habeant exponi solùm literaliter, vel possint etiam exponi mysticè, & figuraliter.

¶ Respondeo dicendum, quòd dupliciter contingit aliquod præceptum esse figurale. Vno modo primò, & per se, quia scilicet principaliter est institutum ad aliquid figurandum; & hoc modo præcepta ceremonialia sunt figuralia, ad hoc enim sunt instituta, vt aliquid figurent pertinens ad cultum Dei, & ad mysteriũ Chri.——

¶Doct. Sanct. respondet quæsito distinctè secundùm quandam distinctionem, iuxta cuius membrum secundum ponit conclusionem responsi. ibi. Quædam verò &c. Dicit ergo primò, quòd aliquod præceptum est uno modo figurale primò, & per se, & exponit Doct. San. quid sit esse figurale isto modo, quia scilicet est principaliter esse institutum ad figurandum aliquid, & ex superabundanti ponit etiam conclusionem quo ad hoc. Hoc modo pręcepta ceremonialia sunt figuralia s. primò, & per se. Probat tali assumpto. Ceremonialia ad hoc sunt instituta &c. ut in litera; ergo conclusio vera. Tenet consequentia ex dictis, quia hoc est esse principaliter, & per se figurale, scilicet esse institutum ad figurandum, & patet ista conclusio ex supra dictis, quia agnus pascalis ad hoc institutus fuit, ut figuraret Christi passionem, ut patuit, licet cum hoc haberet rationem literalem, tamen principalis ratio erat figuralis, & cessante ratione figurali, cessauit & literalis, ut patuit q. præce. ar. 3. ad quartum, & ideo Doct. Sanct. dicit hic, quòd figurale est, quod principaliter est institutum ad figurandum, licet habuerit & rationem literalem. Deinde cum dicit.

Conclusio

¶ Quædam verò præcepta sunt figuralia non primò, & per se, sed ex consequenti, & hoc modo præcepta iudicialia veteris legis sunt figuralia, non enim sunt instituta ad aliquid figurandum, sed ad ordinandum statum illius populi secundùm iustitiam, & ęquitatem.———

¶ Prosequitur secundùm membrum distinctionis prædictæ. Quod alio modo sunt quædam præcepta figuralia ex consequenti, quia videlicet sunt propter aliud institutum, quàm propter figurationem, & tamen id propter quod instituta sunt est figuratiuũ, tunc Doct. Sanct. ponit responsiuam conclusionem huic membro correspondentem. Præcepta iudicialia hoc modo sunt figuralia, scilicet non primò, & per se, sed ex consequenti Doct. San. probat primò primam partem, secundò secundam ibi. Sed ex cõsequenti &c. quo ad primam sic. Iudicialia non sunt instituta ad aliquid figurandum, sed ad ordinandum statum illius populi secũdùm iustitiam, & æquitatem; ergo prima pars vera. Tenet consequentia ex dictis. Antecedens potest patere ex distinctione iudicialium a ceremonialibus. Tunc ibi.

Conclusio responsi.

¶Sed ex consequenti aliquid figurabant, inquantum scilicet totus status illius populi qui per huiusmodi præcepta disponebatur figuralis erat, secundùm illud 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis.——

¶ Subiungit secundam partem conclusionis responsi. quæ patet, quia totus status illius populi &c. ut in litera. Tenet consequẽtia, quia si mediante statu dispositio fuit figuralis, bene sequitur, quòd ex consequenti. Antecedens patet auctoritate apostoli in litera, & illa pars declaratur per solutionem secundi, quia & bella illius populi fuerunt figuralia, & multò magis vita secundùm iustitiam disposita.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte secundæ conclusionis responsi. quia vt habetur ad longum in glossa marginali. Omnia iudicialia, quæ habentur in Exo. 21. exponuntur allegoricè, idest de Christo, & ecclesia, & moraliter. i. ad mores populi Christiani, & sunt expositiones Gregorij, & aliorum sanctorum, ut patet intuenti. Patet autem, quòd talis expositio est figuralis, quia expositio eorum, quæ sunt ve. le. de Christo, & membris, est figuralis, ut patuit supra; igitur sunt figuratiua ex consequenti &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præcepta ceremonialia alio modo sunt figuralia, quàm iudicialia, vt dictum est.* ———

* In cor. ar.

¶Ad antecedens dico, quòd hoc est proprium ceremonialium, quòd sint in figura instituta, scilicet principaliter, & primò, & per se; sed negatur, quòd esse figuratiuum quocunque modo, s. etiam ex consequenti sit proprium ceremonialium; ad consequens, si iudicialia aliquid figurarent primò & per se ex institutione, nõ esset differentia, sed si fuerint figuratiua ex consequenti, negatur consequentia, quia figuratiuum per se, & principaliter, & figuratiuum ex consequenti, & per aliud, non oportet esse eadem &c.

¶Ad secundum dicendum, & populus Iudæorum ad hoc electus erat a Deo, quòd ex eo Christus nasceretur, & ideo oportuit totum illius populi statum esse propheticum, & figuralem, ut August. dicit contra Faustum,* & propter hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis sunt figuralia, quàm iudicialia alijs populis tradita; sicut etiam bella, & gesta illius populi exponuntur mysticè, non autem bella, vel gesta Assyriorum, vel Romanorum

* Aug. li. 22. cap. 24.

quamuis

quamuis longè clariora secundùm homines fuerint.

¶ Maior non continet omnimodam similitudinem, quia iudicialia Iudæorum fuerunt a Deo mediante tamen Moise, sed aliqua iudicialia Gentilium fuerunt ab hominibus. Secundò dico, dato, quòd sic ita, tamen est differentia populi Iudaici a Gentilibus, quia Iudaicus ad hoc electus est ex gratia Dei, ut Christus ex eo nasceretur, ut patuit supra quæst. 98. articu. 4. non sic Gentilis populus, & ex illa electione prouenit, quòd totus status illius populi figuratiuus fuit Christi, non autem aliorum populorũ; quare concessa minore, negatur consequentia, quòd iudicialia Iudæorum non fuerunt figuralia mediante statu quem disposuerũt; vnde & bella figuralia fuerunt non gentilium; Si placet uidere quo modo bella iudaica exponantur misticè, vide Exo. 17. & Numeri 3. & Iosue 6 & per multa capitula, & historias, in glossa ordinaria.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ordo ad proximum in populo illo secundùm se consideratus peruius erat rationi; sed secundùm quòd referebatur ad cultum Dei superabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.

¶ Maior conceditur, quòd ea quæ sunt cultus Diuini nũc, tempore reuelati misterij, oportuit tradi tunc in vete. le. rudi populo sub figuris quibusdam, & patuit supra quæst. 101. articu. 2. Et dico quòd ea quæ tunc erant cultus Diuini, erant principaliter figuratiua cultus nouæ legis, & Christi.

¶ Ad minorem distinguitur, verum quidem, quæ sunt ad proximum secundùm se considerata non excedunt rationem nostrã, tamen ut pertinent ad cultum Diuinum. s. ex cõsequenti mediante statu illius populi figurandum sic excesserunt rationem populi, & fuerunt immanifesta; sic etiam supra quæst. 101. arti. 1. ad tertium dictum fuit de ceremonialibus, quòd esto habuerint rationem literalem commemoratiuam manifestam, tamen secundùm rationem figuralem non fuerunt manifesta, ita in proposito suo modo.

Utrum præcepta iudicialia perpetuam obligationem habeant.

N

Inf. q. 108. art. 1. cor. & ar. 2. cor. & ad 4. Et 2. 2. q. 62. art. 3. ad 1. & q. 81. ar. 1. cor. Et 4. di. 15. q. 1. art. 5. q. 2. ad 5. Et quol. 4. ar. 13. corp. Et Heb. 7. lec. 3. col. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd præcepta iudicialia ueteris legis perpetuam obligationem habeant. Præcepta enim iudicialia pertinent ad uirtutem iustitiæ; nam iudicium dicitur iustitiæ executio, iustitia autem est perpetua, & immortalis, vt dicitur Sap. 1. ergo obligatio præceptorum iudicialium est perpetua.

¶ 2 Præt. Institutio Diuina est stabilior, quàm institutio humana; sed præcepta iudicialia humanarum legum habent perpetuam obligationem; ergo multò magis præcepta iudicialia legis Diuinæ.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit ad Heb. 7. quòd reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ipsius & inutilitatem, quod quidem uerum est de mandato ceremoniali, quod non poterat facere perfectum iuxta conscientiam seruientem solummodo in cibis, & in potibus, & uariis baptismatibus, & iustitiis carnis, ut Apostolus dicit ad Hebre. 9. sed præcepta iudicialia erant utilia, & efficacia ad id ad quod ordinabantur, scilicet ad iustitiam, & çquitatem inter homines cõstituendam; ergo præcepta iudicialia ueteris legis, non reprobantur, sed adhuc efficaciam habent.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Hebre. 7. quòd translato sacerdotio necesse est, ut legis translatio fiat; sed sacerdotium est translatum ab Aaron ad Christum; ergo etiam & tota lex est translata, non ergo iudicialia præcepta adhuc obligationem habent.

¶ Hic consequenter Doct. Sanct. inquirit cõditionem ceremonialium præceptorum, quæ est modus obligandi, an uidelicet sicut frequenter dictum est de moralibus, quia perpetuò obligant, quia conformia rectç rationi; an etiam ita sit de iudicialibus, cũ & ipsa sint de iustitiæ actibus, quæ uidêtur esse semper obseruanda, vt argumentum primum tangit.

¶ Respondeo dicendum, quòd iudicialia prçcepta non habuerunt perpetuam obligationem, sed sunt euacuata per aduentum Christi, aliter tamen quàm ceremonialia; nam ceremonialia adeo sunt euacuata, ut non solùm sint mortua, sed etiam mortifera obseruãtibus post Christum, maximè post euangelium diuulgatum; præcepta autem iudicialia sunt quidem mortua, quia non habent uim obligandi, non tamen sunt mortifera, quia si quis Princeps ordinaret in regno suo illa iudicialia obseruari, non peccaret, nisi forte hoc modo obseruarentur, uel obseruari mandarentur, tanquàm habentia vim obligandi ex ueteris legis institutione, talis enim intentio obseruandi esset mortifera.

¶ Conclusionem responsiuam Doct. Sanct. ponit in principio cor. talem. Iudicialia præcepta non habuerint &c. ut in litera. Huius conclusionis Doct. Sanct. probat primò secundam partem, secundò primam, ibi, Præcepta autem &c. Tertiò redit ad probandum quoddam omissum in ratione pro secunda parte conclusionis, ibi. Quia tamen &c. quo ad primum arguitur sic. Ceremonialia sunt euacuata, ut post Christi aduentum (. s. post diuulgationem euangelij) sunt mortua, & mortifera; iudicialia solũ sunt mortua, & non mortifera; igitur conclusio vera. Antecedens Doctor Sanct. primò exponit quo ad secundam partem, quam in fine corporis probat, secundò probat primam eius partem, ibi. Et huius differentiæ &c. ex ponitur ergo secunda pars antecedentis, quia si quis Princeps &c. ut in litera, & intelligitur, quia substantia præceptorum iudicialium obseruata non est mortifera, sed intentio seruandi posset esse mortifera; posset per illam probationem secundæ partis conclusionis haberi probatio primæ partis eiusdem, quia bene sequitur sunt aliter euacuata, quàm alia; igitur sunt euacuata, per locum a parte in modo ad totum; & per consequens sequitur, quòd non habuerunt perpetuam uim obligandi, tamen eadem pars postea singulariter probabitur. Consequenter cum dicit.

¶ Et huius differentiæ ratio potest accipi ex premissis. Dictum est enim, * quòd præcepta ceremonialia sunt figuralia primò, & per se, tanquam instituta principaliter ad figurandum Christi misteria, ut futura; & ideo ipsa obseruatio eorum præiudicat fidei ueritati, secundùm quam confitemur illa misteria iam esse completa.

* Ar. præ.

¶ Probat antecedens pro prima parte eius ex dictis in articu. 2. & articu. 4. præce. quæst. & arguitur sic. Obseruatio ceremonialium (scilicet etiam quo ad substantiam) præiudicat ueritati fidei; igitur prima pars antecedentis uera. Consequentia nota, quia omnis falsitas contra fidei ueritatem est mortale, & per consequens mortifera, hoc enim dicitur mortiferum, quia est cũ peccato mortali. Antecedens illud patet, quia ceremonialia principaliter sunt figuralia respectu Christi futuri; ergo antecedens verum. Tenet consequentia, quia secundùm fidei ueritatem confitemur ista misteria iam completa, complementum autem Christi misterium figurare futurum, est contra fidem &c. Deinde cum dicit.

¶ Præcepta autem iudicialia non sunt instituta ad figurandum, sed ad disponendum statum illius populi, qui ordinabatur ad Christum, & ideo mutato statu illius populi, Christo iam ueniente, iudicialia præcepta obligationem amiserunt. Lex enim fuit pedagogus ducens ad Christum, ut dicitur ad Gal. 3.

¶ Manifestat specialiter primam partem cõclusionis responsiuç, & arguitur sic pro ea. Mutato statu illius populi, iudicialia præcepta obligationem amiserunt; igitur conclusio vera quo ad primam partem. Consequentia clara. Antecedens probatur, quia præcepta iudicialia sunt instituta ad disponendum illum statum; igitur eo mutato &c. ut dicit antecedens; sicut nunc multa hic statuuntur, & iustè pro celebrandis nuptijs principis palatini, & trãseunte illo tempore transibunt, & statuta ista.

¶ Quia tamen huiusmodi iudicialia præcepta, non ordinantur ad figurandum, sed aliquid fiendum, ipsa eorum obseruatio absolutè non præiudicat fidei ueritati, sed intentio obseruandi tanquàm ex obligatione legis, præiudicat ueritati fidei; quia per hoc haberetur, quòd status prioris populi adhuc duraret, & quòd Christus nondum venisset.

¶ Redit ad probandum assumptum pro secunda parte conclusionis supra expositæ, scilicet quòd iudicialia solùm sint mortua, quæ fuit prima pars assumpti, & arguitur sic. Obseruatio iudicialium absolutè, idest quo ad solam substantiam præceptorum, non præiudicat fidei ueritati, sed intentio obseruandi, tanquàm ex obligatione legis, præiudicat ueritati fidei; ergo esto sint mortua non tamen sunt absolutè mortifera, licet intentio sit mortifera. Antecedens pro prima parte probatur, quia non ordinantur ad figurandum, sed ad ordinandum, & similis ordo posset nunc conuenienter fieri auctoritate Principis. Secunda pars patet, quia per hoc (scilicet quòd obseruarentur intentione obligationis legis) haberetur quòd status prioris populi ad huc duraret, & quòd Christus nondum uenisset, sed hoc præiudicaret fidei ueritati, &

per

per consequens esset mortale, & mortiferum. ¶Nota quòd cũ ista parte iam probata concorditer loquitur Scotus in quarto di. 3. in solutionibus argumentorũ principalium; vnde dicit. Nullum iudiciale illius legis inquantum illius legis ligat nunc; licet tamen bene principibus nunc statuere aliqua, quæ erant in lege Moysi, & ista ligant auctoritate principis nunc statuentis non auctoritate legis vet. sicut licet vni regi in Regno suo statuere legẽ, quę est in alio regno, sed illa non ligat ibi, quia lex est alterius regni, sed quia instituta hic ab illo rege. Hæc ille, & declarat dicta huius articuli.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium probat conclusionem quo ad primam partem, quia si tota lex translata, & mutata est; igitur & iudicialia eius. Nota autem intellectum auctoritatis Apostoli, quia mutato fine necesse est mutare ea quę sunt ad finem; sicut qui mutat propositum eundi per aquam, mutat propositum quęrendi nauem: omnis autem lex ordinatur ad conuersationem humanam secundùm aliquod regimen; vnde secundùm Philosophum in politicis, mutata conuersatione, necesse est mutare legẽ; sicut autem lex humana ordinatur ad regimen humanum, & spiritualis, & Diuina ad regimen Diuinum, hoc autem regimen mutatur per sacerdotium, translato ergo sacerdotio necesse est transferri legem &c. De hoc etiam supra dictum fuit, & tangetur aliquid ad secundum.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd iustitia quidem perpetuò est obseruanda; sed determinatio eorum, quæ sunt iusta secundùm institutionem humanam, vel Diuinam, oportet, quòd varietur secundùm diuersum hominum statum.

¶Ad maiorem, pertinent ad uirtutem iustitiæ secundùm determinationẽ Diuinam, iustitia enim in generali pertinet ad præceptum morale; sed determinatus modus obseruandi iustitiam est iudiciale, & dico, quòd determinatus modus obseruandi inter homines variatur secundùm diuersum statum hominum; sicut patet, quòd in politia ciuili aliud institutum fit de panibus pinsendis, & pondere eorum tempore abundantiæ, aliud tempore charistiæ.

¶Ad minorem, vera, iustitia est quidem perpetua, sed determinatus modus iustitiæ non est perpetuus, sed variatur secundùm diuersitatem conditionis hominum, & statuum. Negatur ergo consequentia, quia iudicialia præcepta, non præcipiunt iustitiam in generali, sed modum iustitiæ inter homines.

¶Ad secundum dicendum, quòd præcepta iudicialia ab hominibus instituta habent perpetuam obligationem manente isto statu regiminis, sed si ciuitas, vel gens ad aliud regimen deueniat, oportet leges mutari; non enim eædem leges conueniunt in Democratia, quæ est potestas populi, & in Oligarchia, quæ est potestas diuitum, vt patet per Philosophum in sua Politica, * & ideo etiam mutato statu illius populi oportuit pręcepta iudicialia mutari.

* Lib. 4. c. 5. 6. & 9.

¶Maior conceditur. Minor negatur, si intelligitur, quòd præcepta humanæ legis non mutentur secundùm mutationem status hominum; & oppositum habetur ex tertio Politicorum, & ita in proposito, quia aliud est regimen Christi, quod est spirituale, & charitatis, ideo oportuit, & rigorem iudicialium vet. le. (quod erat carnale, & datum pertinaci populo) mitigare in noua lege: cũ enim in ciuilibus mutatur regimen, tunc intenditur aliud bonum secundùm dispositionem regentium, & est alius ordo peruenien di ad bonum commune, & per consequens alia lex. Et de hoc patuit supra quæstio. 95. articu. quarto, in corpo. quare negatur consequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa præcepta iudicialia disponebant populum ad iustitiam, & ęquitatem secundùm quòd conueniebat illi statui; sed post Christum, statum illius populi oportuit mutari, vt iam in Christo non esset discretio Gentilis, & Iudæi, sicut antea erat; & propter hoc oportuit etiam præcepta iudicialia mutari.

¶Maior conceditur. Ad minorem dicitur eam limitando: conceditur quidem, quòd erant vtilia ad iustitiam obseruandam pro tunc, in statu. s. illius populi. Sed negatur, quòd fuissent utilia sub regimine Christi, nec efficacia ad æquitatem inter homines constituendam; quia Christi regimini subduntur Iudæi, & Gentiles sine distinctione, illa autem iudicialia valebant tantùm pro Iudæis, vt patebit. q. sequenti, & segregabant Gentiles a communione Iudæorum; nunc autem oportet vtranque gẽtem regere iustè, vt cõmunicant, simul quare negatur consequentia; immo si obseruarẽtur multa iudicialium, tunc maior pars, immo penè tota ecclesia non posset regi illis iudicialibus.

Vtrum præcepta iudicialia possint habere aliquam certam diuisionem.

O

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia nõ possint habere aliquam certam diuisionem. Præcepta enim iudicialia ordinant homines adinuicem; sed ea quæ inter homines ordinari oportet in vsum eorum venientia, non cadunt sub certa distinctione, cum sint infinita; ergo præcepta iudicialia nõ possunt habere certam distinctionem.

¶ 2 Præt. Præcepta iudicialia sunt determinationes moralium; sed moralia præcepta non videntur habere aliquam distinctionem, nisi secundùm quod reducuntur ad præcepta decalogi; ergo præcepta iudicialia non habent aliquam certam distinctionem.

¶ 3 Præte. Præcepta ceremonialia; quia certam distinctionem habent, eorum distinctio in lege innuitur, dum quædam vocantur sacrificia, quædam obseruantiæ; sed nulla distinctio innuitur in lege præceptorum iudicialium; ergo videtur quòd non habeant certam distinctionem.

¶ Sed cõtra. Vbi est ordo, oportet, quòd sit distinctio; sed ratio ordinis maximè pertinet ad præcepta iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur; ergo maximè debent habere distinctionem certam.

¶Hic D. S. inquirit de diuisione præceptorum iudicialiũ, an pręceptum iudiciale habeat sub se certa genera, vel species certas; sicut & supra dictũ fuit de ceremonialibus q. 101. art. 4. quòd omnia continerentur in quatuor speciebus, ita quòd iudiciale pręceptum sit genus, iudiciale autem circa talem materiam sit species; species enim præceptorum sumitur ex determinata materia, & obiecto.

¶Respondeo dicendum, quòd cum lex sit quasi quędam ars humanæ vitæ instituendæ, vel ordinandæ; sicut in vnaquaque arte est certa distinctio regularum artis, ita oportet in qualibet lege esse certam distinctionem præceptorum, aliter enim ipsa confusio vtilitatem legis auferret.

¶D. S. primò deducit quandam conclusionẽ fundamentalem. Secundò ex ea probat conclusionem rèsponsiuam, ibi. Et ideo dicẽdum &c. Cõclusio pręambularis gñalis, Oportet in qualibet lege esse certam distinctionem præceptorũ. Probatur rõne ostẽsiua, & ducente ad inconueniens, primò sic, lex est quasi &c, vt in principio corporis; sed in vnaquaque arte est certa &c. ergo &c. Et dicit maiorem quasi ars, quia cõuenit in hoc, quòd est esse regula, sed differt, quia ẽst de agibilibus, ars verò de factibilibus, & ideo dicit quasi &c. Ratione ad incõueniens. Aliter n. &c. vt clarè in litera.

¶Et ideo dicendum est, quòd præcepta iudicialia veteris legis per quæ homines adinuicem ordinabantur, distinctionem habent secundùm distinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inueniri potest, vnus quidem principum populi ad subditos; alius autem subditorum adinuicem; tertius autẽ eorum, qui sunt de populo ad extraneos; quartus autẽ ad domesticos, sicut patris ad filium, vxoris ad virum, & domini ad seruum; & secundùm istos quatuor ordines distingui possunt præcepta iudicialia veteris legis.

¶Hic consequenter procedit ex dictis ad conclusionẽ rñsiuã, q est talis, Præcepta iudicialia hñt certã diuisionẽ sm quatuor ordines hominum adinuicem. Hãc conclusionẽ primò probat. Secundò explicat, ibi. Dantur &c. Probatur, Pręcepta iudicialia vet. le. distinctionem habent sm distinctionem ordinationis humanæ; sed quadruplex ordo in populo aliquo inueniri põt, & inueniebatur in populo Iudaico: ergo sm istos quatuor &c. Maior probatur per verba, q interseruntur ei. Iudicialia pcepta fuerunt, per quæ hoĩes adinuicẽ ordinabantur; ergo maior vera. Antecedens patet ex art. 1. Tenet cõsequẽtia, quia pręcepta distinguunt sm distinctionẽ finis, & obiecti propinqui; si ergo ordinant ad ordinationẽ faciẽda inter hoĩes, sicut ad finẽ, & materiã; igitur bñ sequit, quòd sm ordinationis humanæ distinctionẽ distinguunt iudicialia. Minor explicatur ibi. Vnus quidem &c. in litera. Deinde ibi.

¶Dantur enim quædã præcepta de institutione principum, & officio eorũ, & de reuerentia eis exhibenda, & hæc est vna pars iudicialium præceptorum. Dantur etiã quædam præcepta pertinentia ad conciues adinuicem,

puta

puta circa emptiones, & venditiones, & iudicia, & pœnas, & hæc est secunda pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quædam pręcepta pertinentia ad extraneos, puta de bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum, & aduenarum, & hæc est tertia pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam in lege quędam præcepta pertinentia ad domesticam conuersationem; sicut de seruis, & vxoribus, & filijs; & hęc est quarta pars iudicialium pręceptorum.

¶ Explicat conclusionem responsiuam, quæ sint illa quadruplicia præcepta secundùm quatuor ordines distincta, quia aliqua ordinant ad principes &c. clarè in litera.

¶ Et confirmatur conclusio responsiua argumento in contrarium, quia ipsorum iudicialium est ordinare homines, & per cõsequens, & ipsa sunt ordinata; sed vbi ordo, ibi distinctio, quia ordo prærequirit distinctionem, vel fert secũ distinctionem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quę pertinẽt ad ordinationem hominum adinuicem, sunt quidẽ numero infinita, sed tamen reduci possunt ad aliqua certa secundùm differentiam ordinationis humanæ, vt dictum est.* [* In cor. ar-]

¶ Maior vera, & dico, quòd homines ordinantur adinuicem certis modis, quia vel sicut inferior ad superiorem, uel conciues adinuicem.

¶ Ad minorem, conceditur, quòd ea quæ inter homines ordinari oportet, sunt infinita numero, tamen omnia reducuntur ad quatuor ordines hominum adinuicem; quia quæcunque homines adinuicem tractant, uel hoc fit ad superiores, vel æquales &c. & ita omnia reducuntur ad quatuor ordines hominum adinuicem: quia quicquid ordinatur inter hominem ad hominem fit in aliquo horum ordinum, quamuis infinitę res sint, quibus ad se ordinantur, sicut etiam infinita ceremonialia fuerunt numero, & tamen sub quatuor speciebus comprehenduntur &c. quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præcepta decalogi sunt prima in genere moralium, vt supra dictum est,* & ideo conuenienter alia pręcepta moralia secundùm ea distinguuntur; sed pręcepta iudicialia, & ceremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidem ex ratione naturali, sed ex sola institutione; & ideo distinctionis eorum alia est ratio. [* q.100. articu.1.]

¶ Maior vera, sed tamen aliunde habent uim obligandi, quàm moralia. Minor conceditur, quia præcepta decalogi euidentia sunt in ratione debiti, & prima in genere moralium, & per consequens alia non ita euidentia, ad ipsa reducuntur, scilicet præcepta moralia superaddita, ut patuit quæst. 100. articu. 11. & aliqua moralia, scilicet communissima in ipsis includunt tanquàm principia, ut patuit ubi iam articu. 3. Sed dico, quòd iudicialia non distinguuntur secundùm reductionem ad decem pręcepta decalogi, immo habent magis determinatam distinctionem, scilicet secundùm quatuor ordines hominum adinuicem, & ergo negatur consequentia. Et nota, quòd hoc argumentum vult, quòd iudicialia, non possunt certius diuidi, quàm moralia, quæ determinant; sed illa moralia distinguuntur solùm reductiuè ad decem, & non habetur certior distinctio; ergo & iudicialia non possunt secundùm certum numerum distingui. Sed patuit, quòd non est par ratio, quia moralia præsertim superaddita reducuntur quidem solùm ad decem principalia, sed iudicialia possunt comprehẽdi sub certo numero, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex ipsis rebus, quę per pręcepta iudicialia ordinantur in lege, innuit lex distinctionem iudicialium pręceptorum.

¶ Ad maiorem conceditur, quòd distinctio ceremonialium innuitur verbis per aliam nominationem, sed dico, quòd distinctio præceptorũ originalis est ex obiectis, & diuersis materijs; & vbicunque ponũtur diuersæ materiæ diuersarum rationum, ibi sunt & præcepta diuersa.

¶ Ad minorem, conceditur quòd non innuitur verbaliter per aliam nominationem, innuitur tamen realiter per diuersas res præceptas in ordine ad diuersos homines, scilicet ad superiores, ęquales, extraneos, intraneos; quare negatur consequentia.

Quæstio Centesima quinta.

De ratione iudicialium præceptorum in speciali.

DEinde considerandum est de ratione iudicialium præceptorum. Et circa hoc quęruntur quatuor. Primò, de ratione pręceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes. Secundò, de his, quæ pertinent ad cõuictum hominum ad inuicem. Tertiò, de his, quæ pertinent ad domesticam conuersationem.

¶ Postquàm determinatum est de præceptis iudicialibus in cõmuni, hic inquiritur de causis singulorũ in speciali; & quia quatuor sunt genera præceptorum iudicialium, ut patuit artic. 4. quęstio. præcedenti, ideo Doct. Sanct. inquirit per ordinem de omnibus quatuor. Et primò inquirit rationem, & conuenientiam præceptorum iudicialium pertinentium ad principes, quia illi sunt digniores. Deinde de alijs, vt patebit.

Vtrum lex vetus conuenienter de principibus ordinauerit.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter lex vetus de principibus ordinauerit, quia vt Philosophus dicit in 3. politicæ,* ordinatio populi præcipuè dependet ex maximo principatu; sed in lege non inuenitur qualiter debeat institui supremus princeps. Inuenitur autem de inferioribus principibus, primò quidem Exod. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes &c. & Numeri 11. Congrega mihi, 70. viros de senioribus Israel & Deuteronom. 1. Date ex uobis viros sapientes, & gnaros &c. ergo insufficiẽter lex vetus principes populi ordinauit. [P * Artic. 4.]

¶ 2 Præt. Optimi est optima adducere, vt Plato dicit, sed optima ordinatio ciuitatis, vel populi cuiuscunque est, vt gubernetur per regem, quia huiusmodi regnum maximè representat Diuinum regimen quo vnus Deus mundum gubernat; a principio igitur lex debuit regem populo instituere, & non permittere hoc eorum arbitrio; sicut permittitur Deutero. 17. Cum dixeris constituam super me regem, eum constitues &c.

¶ 3 Præt. Sicut dicitur Matth. 12. Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, quod etiam experimento patuit in populo Iudęorum, in quo fuit diuisio regni destructionis causa; sed lex præcipuè debet intendere ea quæ pertinent ad communem salutem populi; ergo debuit in lege prohiberi diuisio regni in duos reges; nec ẽt debuit hoc auctoritate Diuina introduci; sicut legitur introductum auctoritate domini per Ahiam sylonitem Prophetam. 3. Regum. 11.

¶ 4 Præt. Sicut sacerdotes instituũtur ad vtilitatem populi in his, quę ad Deum pertinent, vt patet Hebre. 5. ita principes etiam instituuntur ad vtilitatem populi in rebus humanis; sed sacerdotibus, & leuitis, qui sunt in lege, deputantur aliqua, ex quibus viuere debeãt, sicut decimę, & primitię, & multa alia huiusmodi; ergo similiter principibus populi debuerunt aliqua ordinari, vnde sustentarentur, & pręcipuè cum inhibita sit eis munerum acceptio, ut patet Exo. 23. Non accipietis munera, quæ excęcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorũ.

¶ 5 Pręt. Sicut regnum est optimum regimen, ita tyrannus est pessima corruptio regiminis; sed dominus regem instituendo instituit ius tyrannicũ. Dicitur enim 1. Regum 8. Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis, filios uestros tollet &c. ergo inconuenienter fuit prouisum per legem circa principum ordinationem.

¶ Sed contra est, quòd populus Israel de plenitudine ordinationis commendatur, Numeri 24. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel; sed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene institutis; ergo per legem populus fuit circa principes bene institutus.

¶ Hic primò Doct. Sanct. inquirit de ratione iudicialium circa principes.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa bonam ordinationem principum in aliqua ciuitate, vel gente, duo sunt attendenda, quorum vnum est, vt omnes aliquam

partem

partem habeant in principatu, per hoc enim cõseruatur pax populi; & omnes talem ordinationem amant, & cu stodiunt, vt dicitur in 2. polit. Aliud est, quod attenditur secundùm speciem regiminis, vel ordinationis principa tuum, cuius cum sint diuersæ species, vt Philosophus tra dit in 3. polit.* præcipuè tamen sunt regnũ in quo vnus principatur secundùm virtutem, & aristocratiam, i. potestas optimorum in qua aliqui pauci principantur secũ dùm virtutem; vnde optima ordinatio principum est in aliqua ciuitate, vel regno in qua vnus præficitur secundũ virtutem qui omnibus præsit, & tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus eligi possunt, tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim est optima policia bene commixta ex regno, inquantum vnus præest; & aristocratia inquantum multi principantur secundùm virtutem; & ex Democratia. i. potestate populi, inquantum ex popularibus possunt eligi principes, & ad populum pertinet electio principum.

* Arist. c. 4.

¶Conclusionem responsiuam D. S. ponit in fine cor. talẽ. Optima fuit ordinatio principũ quam lex instituit, probatur, optima ordinatio principum est, quando præficitur secundùm virtutem, & sub ipso sunt aliqui principantes secundùm virtutem, & tamẽ principatus talis ad omnes pertinet, sed hoc institutum fuit in lege Diuina, quia scilicet vnus est præfectus omnibus, & aliqui sub ipso secundùm virtutem principantes, & tamẽ principatus ad omnes pertinebat; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S. ponit, & declarat primò maiorem, secundò minorem cũ cõclusione, ibi. Et hoc fuit &c. Maior ergo ostenditur a principio, quia circa ordinationem bonã principis duo sunt attendenda, ut s. omnes habeant partem in principatu, & quòd sit optima species regiminis. s. regnum, & Aristocratia, & Democratia. Sed in tali ordinatione de qua dicit maior ista inueniuntur; igitur est optima, & sic maior vera. Ista maior proxima pro prima parte patet ratione, quia per hoc seruatur pax. Secũda pars patet ex tertiò politicorum. Minor proxima pro prima parte patet, tum quia ex omnibus eligi possunt principes, tum quia ab omnibus eliguntur, secunda pars patet, quia inquantum vnus præest est regnum &c. ut in fine istius lræ.

An uia successionis sit melior.

¶Nota q D. S. hic vnum tãgit, quod determinatur in tertio Politicorum circa finẽ. An s. melius sit assumere principem per electionem, vel per successionem. Et ex dictis patet, q per electionẽ, q̃a vult, q eligere pertinens ad omnes conueniat optimè ordinationi de principe. Et hoc quidem verum est absolutè loquẽdo, qñ leges, & regulæ bonæ electionis seruantur, ita q comparãdo viã electionis viæ successionis, sic via electionis præualet. Et hoc D. S. vult, quia per illam viam, vt in pluribus, melior princeps haberetur, sed attenta dispositione hominũ, vt in pluribus qua inclinationem sensualẽ sequuntur magis, q̃ rõnem, & non obseruãt debitas leges eligendi, tunc melius est assumere principem per viam successionis, dummõ via successionis est de electo gñe, & excellẽti in virtute. Et hanc uiam, quæ est quasi via media participans de electione, & successione Philosophus in tertio politicæ approbat propter multas rationes, quæ ibidem habentur, sed vt dictum est D. S. loquitur de via electionis absolutè, & tunc est optima.

¶ Et hoc fuit institutum secundùm legem Diuinam. Nam Moyses, & eius successores gubernabãt populum quasi singulariter omnibus principantes, quod est quædam species regni. Eligebantur autem 52. Seniores secũ dùm virtutem. Dicitur enim Deut. 1. Tuli de vestris tribubus viros sapientes, & nobiles, & constitui eos principes, & hoc erat Aristocraticum; sed Democraticũ erat, quòd isti de oĩ populo eligebãtur. Dicitur enim Exo. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes &c. & etiam, q populus eos eligebat; vnde dicitur Deut. 1. Date ex vobis viros sapientes &c. vnde & patet, quòd optima fuit ordinatio principum quam lex instituit.

¶Subiungit minorem principalem, & ostendit primò, q in ordinatione Diuina circa principes, primò obseruata fuit species regiminis, quæ est regnum; nam Moyses &c. vt in litera; secundò ostẽdit quomodo obseruabatur Aristocratia. i. principatus bonorum post principem, tertiò quomodo principatus pertinebat ad ad omnes, & ibi fuit Democratia, clarè in litera.

¶Et confirmatur conclusio argumento in contrarium, quia s. populus fuit pulchrè ordinatus; ergo & circa principes fuit bene ordinatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd populus ille sub speciali cura Dei regebatur; vnde dicitur Deut. 7. Te elegit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris, & iõ institutionem summi principis dominus sibi reseruauit, & hoc est, quod Moyses petiuit, Numeri 25. Prouideat dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, q sit super multitudinem hanc, & sic ex Dei ordinatione institutus est Iosue in principatu post Moysen, & de singulis iudicibus qui post Iosue fuerunt legitur, quòd Deus suscitauit populo Saluatorem, & quòd spiritus domini fuit in eis, ut patet Iudicum. 2. Et ideo etiam electionem regis non commisit dominus populo, sed sibi reseruauit, ut patet Deute. 17. Eum constitues Regem quem dominus Deus tuus elegerit.

¶Maior vera, & dico, q si Deus ordinauerit de maximo principatu, erit optimè ordinatum. Dico secundò, quòd Deus voluit esse rex illius populi, cui & legem dedit per seipsum. i. per Angelum in persona sua, in signum, q ipse esset rex immediatus; & ita gubernatores illius populi, tanquam suos uicarios immediatè instituit, ut patet de Moyse, Iosue, & alijs iudicibus. Ad minorẽ dico primò, q verũ est, q non inuenitur qũo constituatur princeps, quia Deus ipse uoluit esse immediatus princeps, & eis constituere uicarium (q̃diu se non facerent indignos per peccata sua) qui esset loco principis. Dico etiam secũdò, q postquàm habituri essent regem ex permissione Diuina, Deus reseruauit sibi auctoritatem instituendi regem. Ad secundam partem minoris, conceditur, quia inferiores non erant immediatè vicarij Dei. Ideo reliquit electionem populo, & instituit quomodo deberent eligere. Quare negatur cõsequentia, quia non erat opus ordinare de principe, cum Deus uoluit esse princ. ps, vel saltem sibi reseruare electionem principis, vt patebit ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Regnum est optimum regimen populi si non corrumpatur; sed propter magnam potestatem, quæ regi conceditur de facili regimen degenerat in tyrannidem, nisi sit perfecta virtus eius, cui talis potestas conceditur; quia non est, nisi virtuosi bene ferre bonas fortunas, vt Philosophus dicit in 10. Ethico. perfecta autem virtus in paucis inuenitur, & præcipuè Iudæi crudeles erant, & ad auaritiam proni, per quæ vitia maximè hominis in tyrannidem decidũt. Et ideo dominus a principio eis Regem non instituit cũ plena potestate, sed iudicem, & gubernatorem in eorum custodiam, sed postea regem ad petitionẽ populi quasi indignatus concessit, vt patet per hoc, quod dixit ad Samuelem. 1. Reg. 8. Non te abiecerũt, sed me, ne regnem super eos.

¶D. S. dupliciter soluit argumentum, primò exponendo præmissas, & negando consequentiam. Secũdò concedit totum argumentum, sed negat, quod intendit, s. quòd non ita sit factum in lege veteri, sicut argumentum concludit, ibi. Instituit tamen &c.

¶Ad maiorem ergo primò, potest dici secũdũ D. S. 1. par. q. 47. ar. 2. ad ad primum, q optimum adducit toti, & non partibus, & hoc in naturalibus. Secundò optimi &c. verum in moralibus, & regimine populi, nisi aliquod obstet, puta defectus ex parte hominum. Sic in proposito regnum sub homine est quidem optimũ regimen humanum, sed est periculosum propter hominum miseriam, qui constituti reges facile uertuntur in tyrannidem ꝓpter excellentiam potestatis. Ad minorem uerum est, amoto periculo isto dicto, & sic concedo probationem minoris, quæ etiam adducitur in tertio polyticæ. Dico autem, quòd fuit optimum populo Iudaico, ne haberent regem propter periculum, quia populus ille crudelis, & auarus fuit, & per consequens, rex de illo populo assumptus, similiter talis fuisset, & facilè declinasset in tyrannidem. Ad consequens ergo negatur pro prima parte; ad secundam partem, dico quòd non fuit permissa totaliter populo institutio regis. Sed hoc fuit permissum, quia si importunè, vellent habere regem, permittebatur eis propter eorum peccata; quia petẽtes regem grauiter peccauerunt, nec fuit præceptum, nec concessio de constituendo rege, sed permissio, quæ est de malo. Vnde verbum Doct. Sanct. in solutione, quando dicit, Deus indignatus concessit regem intelligitur. i. permisit. Vnde & Samuel 1. Reg. 8. Iudęos retrahere volebat ab hoc peccato, prædicendo futura grauamina per regem inducenda.

¶Instituit tamen a principio circa regem instituendũ primò quidem modum eligendi, in quo duo determinauit, vt scilicet in eius electione expectarent iudicium domini, & ut non facerent regem alterius gentis, quia tales reges solent parum affici ad gentem, cui præficiuntur, & per consequens non curare de eis. Secundò ordinauit circa reges institutos qualiter deberent se habere quan-

tum

quantum ad seipsos, vt scilicet non multiplicarent currus, & equos, neque vxorem, neque etiam immensas diuitias; quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidẽ declinant, & iustitiam derelinquunt. Etiã instituit qualiter se deberent habere ad Deum, vt s. semper legerent, & cogitarent de lege Dei, vt semper essent in Dei timore, & obedientia. Instituit etiam qualiter se haberẽt ad subditos suos, vt s. non superbè eos contẽnerent, aut opprimerent, neque etiam a iustitia declinarent.

¶Secundò dicitur ad argumentum concedendo totum, negatur tamen quod argumentum intendit, scilicet quòd a principio lex non instituerit de Rege, tum quia a principio instituit modum eligendi regem, tum quia instituit qualiter reges deberent se habere ad seipsos, ad Deum, ad subditos. Posset etiam tertiò dici ad præmissas, ad maiorem, ꝙ optimum adduceretur, si Deus ipse est immediatus rex alicuius populi, quia nouit, & potest optimè gubernare. Ad minorem, verum est maximè, si gubernetur per regem qui Deus est. Ad cõsequens, negatur, tum quia Deus a principio fuit rex, & permansisset, nisi peccata populi fecissent; quare non oportuit populo dare modum eligendi regem. Vnde nota ꝙ D. S dicit in sequentibus, ꝙ Deus instituit modum eligendi a principio, non quia esset in facultate populi eligere simpliciter, sed instituit conditiones circa electionem, principaliter tamen a Deo fiendam. Istam materiam vide si placet in Nycolao de Lyra. Exod. 17. & Reg. 8. vbi habet solutionem illam D. S. Non enim vt quidam ignorantes dicunt Thomas lyrauit, sed Lyra frequentissimè Thomizauit. Sanct. Tho. enim vltra centum annos Lyram præcessit. Patet enim intuenti, quòd totam expositionem tãgentem ceremonialia, & iudicialia Lyra ex San. Tho. quasi formaliter accommodauit, licet honorem in auctorem non refuderit.

Nicolaus de Ly. Thomizauit nõ e contra.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuisio regni, & multitudo regum magis est populo illi data in pœnam pro multis dissensionibus eorum quas maximè cõtra regnũ Dauid iustum mouerant, quàm ad eorum perfectum; vnde dicitur Osee. 13. Dabo tibi regem in furore meo, & Osee. 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui.

¶Maior conceditur, sed frequenter populi demerentur desolationem, & destructionem per peccata sua.

¶Ad minorem dico, quòd lex prohibuit quandiu populus se bene habuit; tunc enim Deus fuit rex eorum, & prosperè rexit, quando non offenderunt eum per peccata sua. Dico secundò, negando, quòd lex debuit prohibere diuisionem, cum eorum peccata illam diuisionem tanquàm iustam pœnã exigerent. Quare negatur cõsequentia, quia dualitas regum introducta fuit post multa, & grauia peccata, & fuit auctoritate Dei introducta tanquàm pœna iusta, quia Salomon erat idolatra, & demeruit, ut regnum ab eo auferretur, similiter populus, quia non est inconueniens, vt vnus effectus habeat plures causas partiales; vnde ad illam diuisionem multorũ peccata fecerunt, ut cãæ demeritoriæ partiales.

¶Ad quartum dicendum, quòd sacerdotes per successionem originis sacris deputabantur, & hoc ideo, vt in maiori reuerentia haberentur si non quilibet ex populo posset sacerdos fieri, quorum honor cedebat in reuerentiam Diuini cultus, & ideo oportuit: vt eis specialia quædam deputarentur tam in decimis, quàm in primicijs, quàm etiam in oblationibus, & sacrificijs, ex quibus viuerent; sed principes, sicut supra dictum est,* assumebantur ex toto populo, & ideo habebant certas possessiones proprias ex quibus viuere poterant; & præcipuè cum dominus prohiberet etiam in rege ne superabundaret diuitijs, aut magnifico apparatu; tum quia nõ erat facile quin ex his in superbiam, & tyrannidem erigeretur, tum etiam quia si principes non erant multum diuites, & erat laboriosus principatus, & solicitudine plenus, non multum affectabatur a popularibus, & sic tollebatur seditioni materia.

*In cor. ar.

¶ Maior quidem vera, quo ad esse in utilitatem, sed erat alia magna differentia, quia sacerdotes per successionem ex uno genere instituebantur, & nihil aliud habebant de bonis, nisi prouenientibus ex cultu Diuino. Secus de regibus qui eligebantur de toto populo, & habebãt propria bona. Et secundò, reges non debebant multum abundare propter duas causas in fine solutionis positas, quare concessa minore, negatur consequentia.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illud ius non dabatur regi ex institutione Diuina, sed magis prænunciabatur vsurpatio regum, qui sibi ius iniquum constituunt, in tyrannidem degenerantes, & subditos depredantes; & hoc patet per hoc, quòd in fine subdit. Vosque eritis ei serui; quod propriè pertinet ad tyrannidem, quia tyranni suis subditis principantur, vt seruis; vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos, ne regem peterent, sequitur enim. Noluit autem audire populus vocem Samuelis.

¶Maior uera, & habetur. 8. Ethicorum, & in polyticis. Ad minorem. D. S. respondet dupliciter, secundò ibi. Potest tamen &c. primò negatur ipsa, quia dominus hoc non instituit, sed per Samuelem fecit prædici grauamina futura per regem in tyrãnum versum. Vnde uoluit eos per hoc retrahere a petitione regis, & prædixit eis ius usurpandum a rege in tyrannum uerso. Nõ enim licet regi liberos in seruitutem redigere, sed hoc est factũ tyrãni, nec licet bona subditorum accipere extra casum necessitatis. Secundò dicitur ad minorem, & ad probationem, ꝙ dominus quidẽ concessit, ꝙ acciperet bona, & filios præficeret officijs in casu necessitatis, uel pro utilitate reipublicæ, nec hoc est tyrannicum, immo iustũ ius regis, & cuiuslibet præsidentis. Videmus enim ꝙ quodlibet membrum exponit se periculo pro salute totius, ita & quilibet, tpe necessitatis, debet subire damnũ, & periculũ ꝓ republica, & tunc rex, vel princeps habet auctoritatẽ accipiendi. Sed quia textus habet, ꝙ illa erant populo in pœnam propter quã vociferaturi erant ad dominum contra regem. Ideo magis intelligitur, ꝙ rex esset inducturus conditionẽ seruilẽ, & quæ nõ essent ꝓ cõi bono. Si enim rex illa fecisset tempore necessitatis, & ꝓ bono cõi, tunc non fuisset rõ clamandi contra eum ad dñm. Iõ magis vr̃ conformis prima solutio textui. De secũda aũt dicit. D. S.

¶Potest tamen contingere, quòd bonus Rex absque tyrannide filios tollat, & constituat tribunos, & centuriones, & multa accipiat a subditis suis propter commune bonum procurandum.

Vtrum præcepta iudicialia conuenienter fuerint tradita quantum ad popularium conuictum.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictum. Non enim possunt homines pacificè viuere adinuicem si vnus accipiat ea quæ sunt alterius, sed hoc videtur esse inductum in lege. Dicitur enim Deutero. 23. Ingressus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit; ergo lex vetus non conuenienter prouidebat hominum paci.

¶ 2 Pręt. Ex hoc maximè multæ ciuitates, & regna destruuntur, quòd possessiones ad mulieres perueniunt vt Philosophus dicit in 2. politic.* sed hoc fuit introductum in ueteri lege. Dicitur Numeri 25. Homo cũ mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas; ergo non conuenienter prouidit lex saluti populi.

* Arist. c. 7.

¶ 3 Præte. Societas hominum maximè conseruatur per hoc, quòd homines emendo, & vendendo sibi inuicem res suas communicant quibus indigent, vt dicitur in primo politi. * sed lex uetus abstulit uirtutem venditionis, mandauit enim quòd possessio uendita reuerteretur ad uenditorẽ in 50. anno Iubilei, vt patet Leui. 25. inconuenienter igitur lex populum illum circa hoc instituit.

* A ist. c. 4 & 7.

¶ 4 Pręt. Necessitatibus hominum maximè expedit, vt homines sint prompti ad mutuum concedendũ, quæ quidem promptitudo tollitur per hoc, quòd creditores accepta non reddunt; unde dicitur Eccl. 29. Multi non causa nequitiæ non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt; hoc autem induxit lex primò quidem, ꝗa mandauit Deute. 15. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo ac fratre suo repetere non poterit, quia annus remissionis est domini, & Exo. 22. dicitur, quòd si præsente domino animal mutuatum mortuum fuerit, reddere non tenetur. Secũdò, quia aufertur ei securitas, quæ habetur per pignus. Dicitur enim Deute. 24. cum repe-

tes

tes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, Non ingredieris domum eius, ut pignus auferas. Et iterum. Nō pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei; ergo insufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

¶ 5 Præterea. Ex defraudatione depositi maximum periculum imminet, & ideo est maxima cautela adhibenda; unde etiam dicitur. 2. Mach. 3. q sacerdotes inuocabāt eum de cęlo, qui de depositis legem posuit, ut his, qui deposuerant ea, salua custodirent; sed in pręceptis ueteris legis parua cautela circa deposita adhibetur; dicitur enim Exo. 22. quòd in amissione depositi statur iuramento eius, apud quem fuit depositum; ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

¶ 6 Præterea. Sicut aliquis mercenarius locat operas suas, ita etiam aliqui locant domum, uel quęcunq; alia huiusmodi; sed non est necessarium, ut statim precium locatæ domus conductor exhibeat; ergo etiam nimis durum fuit, quod præcipitur Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te usque mane.

¶ 7 Præterea. Cum frequenter immineat iudiciorum necessitas, facilis debet esse accessus ad iudicem; inconuenienter igitur statuit lex, Deuter. 15. ut irent ad unum locum expetituri iudicium de suis dubijs.

¶ 8 Præterea. Possibile est non solùm duos, sed etiam tres, uel plures concordare ad mentiendum; inconuenienter igitur dicitur Deuter. 19. In ore duorum, uel trium testium stabit omne uerbum.

¶ 9 Pręterea. Pœna debet taxari secundùm quantitatem culpæ, vnde dicitur etiam Deuter. 15. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus; sed quibusdam ęqualibus culpis lex statuit inæquales pœnas. Dicitur enim Exo. 22. quòd restituet fur quinque boues pro uno boue; & quattuor oues pro una oue; quædam etiam non multum grauia peccata graui pœna puniuntur, sicut Num. 25. Lapidatus est, qui collegerat ligna in sabbato. Filius etiam proteruus propter parua delicta, quia scilicet commessationibus uacabat, & conuiuijs, mandabatur lapidari, Deutero. 21. igitur inconuenienter in lege sunt institutæ pœnæ.

¶ 10 Præterea. Sicut Augustinus dicit 21. de Ciuitate Dei. * Octo genera pœnarum in legibus esse scribit Tullius; damna, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem, ex quibus aliqua sunt in lege statuta. Damna quidem, sicut cum fur condemnabitur ad quintuplum, vel quadruplum. Vincula verò, sicut Numeri 15. mandatur de quodam, quòd in carcerem includatur. Verbera verò, sicut Deut. 25. Si eum qui peccauit, dignum viderint plagis, prosternēt, & coram se facient verberari. Ignominiam etiam inferebat illi, qui nolebat accipere vxorem fratris sui defuncti; quæ tollebat calciamentum illius, & spuebat in faciem illius. Mortem etiam inferebat, vt patet etiam Leuit. 22. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Pœnam talionis lex indixit, dicens. Exo. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente; inconueniens igitur videtur, quòd alias duas pœnas, scilicet exilium, & seruitutem, lex vetus non inflixit.

*Aug. c. 11.

¶ 11 Præterea. Pœna non debetur nisi culpæ; sed bruta animalia non possunt habere culpam; ergo inconuenienter eis infligitur pœna. Exo. 21. Bos lapidibus obruetur, qui occiderit virum, aut mulierem. Et Leuit. 20. dicitur. Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento simul interficiatur cum eo; sic igitur videtur, quòd inconuenienter ea, quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem, fuerint in lege veteri ordinata.

¶ 12 Præterea. Dominus mandauit Exo. 21. quòd homicidium morte hominis puniretur; sed mors bruti animalis multò minus reputatur, quàm occisio hominis; ergo non potest sufficienter recompensari pœna homicidij per occisionem bruti animalis; inconuenienter igitur mandatur, Deut. 21. quòd quando inuentum fuerit cadauer occisi hominis, & ignorabitur cedis reus, seniores propinquioris ciuitatis tollant vitulam de armento, quæ non traxit iugum, nec terram scidit vomere, & ducent eam ad vallem asperam, atque saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementa recepit, & cedent in ea ceruices vitulæ.

¶ Sed contra est, quod pro speciali beneficio commemoratur in Psal. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

¶Hic secundò inquirit Doct. San. de ratione iudicialium pertinentium ad conuictus.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut August. in 2. de Ciuitate Dei, * introducit a Tullio dictum. Populus est cœtus multitudinis iuris consensu, & vtilitate communitatis sociatus; vnde ad rationem populi pertinet, vt communicatio hominum adinuicem iustis præceptis legis ordinetur.

*Aug. c. 21.

¶Conclusionem responsiuam D.S. ponit in fine corporis, talē. Lex vetus sufficienter ordinauit conuictum illius populi. s. per iudicialia præcepta. Probatur conclusio per totum articulum sic. Ad rationem populi pertinet, vt communicatio hominum ad inuicem iustis præceptis legis ordinetur, supple & si omnes communicationes hominum adinuicem sufficienter, & iustè ordinētur, præcepta iudicialia pertinentia ad popularium conuictum conuenienter traduntur; sed est duplex communicatio hominū ad inuicem; vna, quæ fit auctoritate principum, scilicet iudicia, & punitiones malefactorum; alia, quæ fit propria voluntate priuatarum personarum, puta communicatio in vendendo, & emendo, & donando circa res possessas. Et circa vtranque communicationem lex sufficienter ordinauit, scilicet de iudicijs, & de possessionibus; igitur conclusio vera. Circa istam rationem D.S. sic procedit; primò ponit maiorem; secundò minorem; primò quo ad primam partem, ibi. Est autem, &c. Secūdò quo ad secundam, ibi. Circa vtramque, &c. Maior ergo patet a principio ex definitione populi, quia multitudo congregata. s. ad conuiuendum, & cohabitandum consensu iuris, idest fm iustitiam, & gratia communis vtilitatis est populus; & ergo maior vera pro prima parte, ex qua sequitur secunda pars, quæ suppleta est. Quomodo autem distinguantur populus, & plebs habetur in Insti. lib. 1 Tit. de iure natur. &c. vbi sic hr. Plebs autem a populo eo differt, quo species a genere. Nam appellatione populi vniuersi ciues significantur, connumeratis etiam patricijs, & senatoribus. Plebis autem appellatione sine patricijs, & senatoribus cæteri ciues significantur, hæc ibi. Et indigent bono intellectu, quia populus non est genus plebis, nec prædicatur de plebe, cum populus plus includat, quàm plebs, quod est contra rationem generis prædicabilis. Sed in hoc est similitudo, quia sicut genus plus includit secundùm ambitum suæ potestatis, licet non actu, sic populus plus includit, licet actu, quàm plebs; & est populus magis totum integrale respectu plebis, quàm totum vniuersale, vel genus. Consequenter cum dicit.

¶ Est autem duplex communicatio hominum adinuicem; vna quidem, quæ fit auctoritate principum; alia autem fit propria voluntate priuatarum personarum; & quia voluntate vniuscuiusque disponi potest, quod eius subditur potestati; ideo auctoritate principū, quibus subiecti sunt homines, oportet, quòd iudicia inter homines exerceantur, & pœnæ malefactoribus inferantur. Potestati verò priuatarum personarum subduntur res possessæ; & ideo propria auctoritate in his possunt sibi inuicem communicare, puta emendo, vendendo, donando, & alijs huiusmodi.

¶Prosequitur primam partem minoris, quæ notat distinctionem bimembrem, quæ membra D.S. declarat primò, quæ videlicet communicatio hominum adinuicem fiat auctoritate Principis, quia ea, super quam particularis homo non habet potestatem, sed Princeps, cui scilicet omnes homines subijciuntur; sicut iudicare de duobus contendentibus, non potest nisi cui vterque contendentium subiectus est; similiter punire vtrumque, vel vnum ex duobus, non est nisi habentis iurisdictionem super eos. Et hoc est commune iudicibus, nullus enim potest esse iudex in propria causa, nec aduersarium suum punire. Et de istis secunda secundæ, quæst. 60. artic. 2. & quæstiō. 64. artic 3. Communicatio autem secundùm res possessas subest voluntati, etiam cuiuslibet particularis habentis ius in aliqua re, & proprietatem. Et ita patet prima pars minoris. Consequenter ibi.

¶Circa vtranque autem communicationem lex sufficienter ordinauit. Satuit enim iudices, vt patet Deut. 16. Iudices, & magistros constitues in omnibus portis eius, vt iudicent populum iusto iudicio. Instituit etiam iustum iudicij ordinem, vt dicitur Deut. 1. Quod iustum est iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit personarum distãtia; Sustulit etiam occasione iniusti iudicij, acceptionem munerum iudicibus prohibendo, vt patet Exo. 23. & Deuter. 16. Instituit etiam numerum testium duorum, vet trium, vt patet Deuter. 17. & 19. Instituit etiam certas pœnas pro diuersis delictis, vt post dicetur. * ——————

* In solut. ad decimũ.

¶Subiungit secundam partem minoris principalis, quæ habet virtualiter etiam duas partes. Primò probat primam; secundò secundam, ibi. Sed circa res, &c. Prima ergo pars est, ꝙ lex sufficienter ordinauerit circa iudicia, vbi est communicatio, & actio hominis ad hominem coram iudice, & auctoritate iudicis. Et probatur sic, lex statuit iudices, & instituit iustum iudicij ordinem. Sustulit etiam occasionem iniusti iudicij, & instituit numerum testium, instituit etiam certas pœnas; igitur prima pars vera. Tenet consequentia, quia istis obseruatis bene iudicatur, & ista sufficiunt ad rectum iudicium; quia ex hoc, quòd est legitimus iudex, non erit iudicium vsurpatum, vt patet secunda secundæ, q. 60. artic. 6. & q. 67. artic. 1. Ex hoc autem, quòd seruatur debitus ordo, vitatur acceptio personarum, quæ facit iudicium illicitum, vt patet secunda secundæ, quæst. 63. artic. 14. & seruatur iustitia, cuius iudicium est actus, vt patet vbi iam, quæst. 60. art. 1. prohibitio etiã munerum facit vitare acceptionem personarum, & testes faciunt ad certitudinem iudicij, vt patet secunda secundæ, quæst. 70. artic. 2. Et inflictio pœnarum reddit ius læso, vt in secunda secundæ, quæst. 67. artic. 4. & conseruatur bonum commune ibidem, quæst. 64. artic. 2. Deinde cum dicit.

¶Sed circa res possessas optimum est, sicut dicit Philosophus in secundo Polit. * quòd possessiones sint distinctæ, & vsus sit partim communis, partim autem per voluntatem possessorum communicetur. ——————

* Arist. c. 3.

¶Ostendit secundam partem secundæ partis minoris. s. ꝙ sufficienter lex ordinauerit circa possessiones, secundùm quas fit cõmunicatio. Et arguitur sic. Circa res possessas est optimum, & per consequens optimè ordinatur, quando possessiones sunt distinctæ, & vsus est partim communis, partim autem per voluntatem possessorum communicatur; sed hæc tria fuerunt in lege statuta; igitur illa pars vera. Huius rationis primò ponit maiorem, secundò minorem, quam primò probat quo ad primam eius partem, ibi. Et hæc tria, &c. Secundò quo ad secundam, ibi. Secundò verò, &c. Tertiò quo ad tertiam, ibi. Tertiò verò, &c. Maior ergo est Philosophi in 3. Polit. vbi disputat contra Socratem, & alios. Et vult, quòd possessiones debent esse propriæ quo ad ius possidendi, sed vsus debet esse communis, vt patet intuenti. Et de ista maiore, vide secundã secundæ, quæst. 66. art. 2. vbi ponuntur tres rationes, quare expediebat proprietas possessionum reipublicæ. Et de eodem habet aliquid Scotus in tertio, dist. 37. in responsione principali circa medium. Deinde ibi.

¶Et hæc tria fuerunt in lege statuta. Primò enim ipsæ possessiones diuisæ erant in singulos, dr̃ enim Num. 34. Ego dedi vobis terram in possessionem, quam sorte diuideris vobis. Et quia per possessionum irregularitatem plures ciuitates destruunt, vt Philosophus dicit. 2. Poli. * ideo circa possessiones regulandas triplex remedium lex adhibuit; vnum quidem, vt secundùm numerum hominum equaliter diuiderentur; vnde dicitur Num. 34. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus angustiorem; aliud remedium est, vt possessiones non in perpetuum alienẽtur, sed certo tempore ad suos possessores reuertantur, vt non confundantur sortes possessionum. Tertiũ remedium est ad huiusmodi confusionem tollendam, vt proximi succedãt morientibus. Primò quidem gradu filius; secundò autem filia; tertiò fratres; quartò patrui; quintò quicunq; propinqui. Et ad distinctionem sortiũ conseruandam vlterius lex statuit, vt mulieres, quæ sunt hæredes, nuberent suæ tribus hominibus, vt hr̃ Num. 36. —

* Arist. c. 7.

¶Subiungit minorem prædictam, quam manifestat primò quo ad primam eius partem, scilicet quòd benè ordinatum fuerit de distinctione possessionum, clarè in littera. Circa distinctionem tamen possessionum ostendit, quomodo lex non solùm distinxit possessiones, sed etiam præuenit irregularitates circa possessiones, per quas irregularitates multæ ciuitates destruuntur, ratione quæ habetur ad tertium. Et ponit tria remedia legis contra irregularitates possessionum.

¶Nota tamen, ꝙ per hoc, ꝙ secundùm numerum personarum possessiones naturales ęqualiter diuidebantur, per hoc non fuit introducta ęqualitas possessionum, sicut Ligurgus in legibus suis Lacedęmonijs instituit, qui & artificiales diuitias subtraxit. Adęquatio enim omnimoda est impossibilis, & destructiua totius ordinis rerum, & ciuilitatis. Vide de hoc D.S. de Regimine Principum, lib. 4. cap. 9. ex intentione; vnde esto per legem possessiones secundùm numerum hominum diuiderentur ęqualiter, tamẽ vnus potuit habere plus de artificialibus, & de naturalibus plus lucrari. Deinde ibi.

¶Secundò verò instituit lex, vt quantum ad aliqua vsus rerum esset communis; & primò quantum ad curam; præceptum est enim Deuteron. 20. Non videbis bouem, & ouem fratris tui errantem, & præteribis, sed reduces fratri suo, & similiter de alijs; secundò quantum ad fructum. Concedebatur enim communiter quantum ad omnes, vt ingressus in vineam amici licitè comedere posset, dum tamen extra non deferret. Quantum ad pauperes verò specialiter, vt eis relinquerentur manipuli obliti, & fructus, & racemi remanentis; vt habetur Leuit. 19. & Deuteron. 24. & etiam communicabantur ea, quæ nascebantur in septimo anno, vt habetur Exo. 23. & Leuit. 25. ——————

Vineas ingredientibus racemos, & rac. comedere licitũ erat, non autem extra deferre.

¶Manifestat secundam partem minoris prædictæ, scilicet quòd in lege fuit statutum, vt vsus esset partim communis. Probatur, quia lex instituit, vt vsus esset communis quantum ad curam, & quantum ad fructum; & hoc dupliciter, scilicet communiter, quantum ad omnes, & specialiter quantum ad pauperes; igitur ista pars vera, quòd lex ordinauit circa bona possessa communem vsum. Consequentia nota. Antecedens ostenditur in littera per scripturam. Tunc ibi.

¶Tertiò verò statuit lex communicationem factam per eos, qui sunt rerum domini, vnam purè gratuitam; vnde dicitur Deuteron. 14. Anno tertio separabis aliam decimam, venientq; Leuites, & peregrinus, & pupillus, & vidua, & comedent, & saturabuntur; alia verò cum recompensatione utilitatis, sicut per uenditionem, & emptionem, & locationem, & cõductionem, & per mutuũ, & iterum per depositum; de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certæ in lege; unde patet, ꝙ lex vetus sufficienter ordinauit conuictum illius populi. ——————

¶Elucidat tertiam partem minoris sæpe dictæ, scilicet quòd lex ordinauerit circa communicationem volũtariam bonorum possessorum, & hoc dupliciter; primò de communicatione voluntaria purè gratuita, secundò de communicatione cum vtilitate cõmunicantis, & patet littera. Vide tamẽ de ista auctoritate Deu. 14. Glosam Ordinariam; quia tertio anno, idest vno interposito, debebant dare vnam decimam, aliam ab ea quam offerebant in templo, de qua habebant partem, & comedebant cum Leuitis, &c. Concludit ergo D.S. in fine corporis; vnde patet, &c.

CONCLVSIO confirmatur argumento in contrarium, quia non haberentur iudicialia pro singulari beneficio, nisi essent conuenienter, & ordinatè tradita, igitur & iudicialia ad popularem conuictum pertinentia.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut Apostolus dicit Roman. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit, quia scilicet omnia præcepta legis præcipuè ordinata ad proximum ad hũc finem ordinari videntur, vt homines se inuicem diligant; ex dilectione autem procedit, quòd homines sibi inuicem bona sua communicent, quia, vt dicitur. 1. Ioan. 3. Qui viderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? & ideo intendebat lex homines assuefacere, vt facilè sibi inuicem sua communicarent, sicut & Apostolus. 1. ad Timoth. 6. Diuitibus mandat facilè tribuere, & communicare; non autem facilè communicatiuus est, qui non sustinet, quòd proximus aliquid modicum de suo accipiat absque magno sui detrimẽto; & ideo lex ordinauit, vt liceret intrãtem in vineam proximi racemos ibi comedere, non autem extra deferre, ne ex hoc daretur occasio grauis damni inferẽdi, ex quo pax perturbaretur, quæ inter disciplinatos non perturbatur ex modicorum acceptione; sed magis amicitia confir-

confirmatur, & assuefiunt homines ad aliquid facilè communicandum.

¶Ad minorem, vera; vnus accipiat, quæ sunt alterius immoderatè, & cum notabili damno; sed ex acceptione paruorum confirmatur amicitia hominum, & assuefiunt homines ad facilè sibi communicandum aliquid, quæ communicatio est effectus dilectionis, quam lex Diuina principaliter intendit; non enim diligit, qui non communicat bona, nec communicat bona, qui non potest ferre, quòd proximus modicum quid accipiat de suis.

¶Ad minorem dico, quòd in lege est inductum, vt vnus modicum quid accipiat de bonis alterius, inquantum illa acceptio inducebat communicationem bonorum, & charitatem, quæ summè intenditur in lege. Et ad probationem dicitur, quòd notanter dicit scriptura, comede; sed non permittebatur, vt aliquid extra deferret, ad vitandum magnum damnum. Et intelligitur secundùm Rabi Moysen de intrantibus vineam ad laborãdum, ibi. Sed intelligitur etiam de alijs, vt habet Nicolaus de Lyra ibidem. s. Deuter. 23. Quare negatur consequentia, quia ordinatum est, vt charitas præferatur modicæ acceptioni, quam disciplinatus homo non curat. Et prætereà fertilissima erat patria ista, vt modicum quid accipere non esset notabile, &c.

Mulieres non succedunt in hæreditatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd lex non statuit, quòd mulieres succederent in bonis paternis, nisi in defectu filiorum masculorum; tunc autem necessarium erat, vt successio mulieribus concederetur in consolationem patris, cui graue fuisset, si eius hæreditas omnino ad extraneos transiret.

¶Ex solutione D.S. dupliciter dicitur ad hoc argumentum, Alio modo, ibi. Adhibuit tamen, &c. Primò ergo dicitur ad maiorem, vera, si passim extantibus etiam masculis. Dico autem, quòd esset nimis crudele, vt existente sola filia hæreditas deueniret ad extraneos. Vnde nunc secundùm iura communia filiæ succedunt in hæreditate paterna priuata, licet non in regno, nec in omnibus feudis, tamen in aliquibus. Vnde Aug. 3. de Ciuit. Dei refert, quomodo Romani fecerunt vnam legem, ne mulieres succederent hæreditati paternæ, sed dicit eam fuisse iniquam, & fundat se in auctoritate allegata in hoc argumẽto ex Num. 27. Et secundùm iura ciuilia admittuntur, & iustè, nec hoc cedit in præiudicium ciuitatis, cum bona eorum tegentur, & raro permaneant sine viris. Et secundò sic dico ad maiorem. Si hæreditas regnorum, & principatuum venient ad mulieres, tunc destruerentur; sed non si hæreditates priuatæ, & vt in paucioribus, & si illæ mulieres nubant. Ad minorem dico, quòd hoc fuit introductum non existentibus masculis. Quare negatur consequentia, &c.

¶Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitã præcipiens, vt mulieres succedentes in hæreditate paterna nuberent suæ tribus hominibus ad hoc, quòd sortes tribuum non confunderentur, vt habetur Num. vlt.

¶Secundò dico ad maiorem, vera, si in nullo illæ possessiones, cum venerint ad mulieres, valerent pro commodo reipublicæ; quia mulieres non sunt propriè ciues, nec valent ad consilia, & tractatus qui fiunt pro republica.

¶Ad minorem dico, quòd lex statuit cum hoc, quòd mulieres nuberent viris de sua tribu, ne possessiones confunderentur. Et hoc licitum fuit pro republica; quare negatur consequentia præsertim, quia possessiones illæ quo ad ius erant Dei, & non propriè Iudæorum, sed erant coloni Dei. Quare Deus potuit ordinarè sicut placuit, & tamen iustè secundùm legem naturalem ordinauit, in hoc, quòd filiæ succederent.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 2. Polit. * regulatio possessionum multum confert ad conseruationem ciuitatis, vel gentis; vnde sicut ipse dicit apud quasdam gentilium ciuitates statutum fuit, vt nullus possessionem vendere posset, nisi pro manifesto detrimento. Si enim passim possessiones vendantur, potest contingere, quòd omnes possessiones ad paucos deueniant; & ita necesse erit ciuitatem, vel regionem habitatoribus euacuari.

* Arist. c. 5. De alienatione bonorum, & possessionum.

¶D.S. respõdendo huic argumento; primò exponit maiorem; secundò dupliciter dicit ad minorem; primò secũdùm expositionem maioris, ibi. Et ideo lex, &c. Secundò eam negando, ibi. Quia verò, &c. Quo ergo ad maiorem vera est, dico tamẽ iuxta Philosophum, quòd emptiones, & venditiones sunt valde regulandæ, ne bona deueniant ad alienos, & extra ciuitatem, vel ne veniant in manus vnius hominis; quia per hoc diminueretur ciuitas, nec tam diligenter colerentur bona ab alienis, sicut a filijs, & amicis, qui bona propter parentes, & amicos diligunt, & diligentius colunt. Et secundò dico, quòd in veteri lege circa illas emptiones erat attendendum, ne bona confunderentur, ita quòd de vna tribu deuenirent in aliam.

¶Ad minorem primò dico, negatur, quòd abstulerit virtutem omnis venditionis, sed solùm venditionis perpetuæ possessionum. s. agrorum, vinearum, & huiusmodi, ratione dicta; sed non venditionis temporalis vsque, s. ad Iubileum, & secundùm longitudinem, vel breuitatem temporis, vsque ad Iubileum taxabatur precium; ita quòd erat iusta emptio, & venditio: & hoc propter rationes dictas circa maiorem, & secundùm hoc dicit D.S. consequenter.

¶Et ideo lex vetus ad huiusmodi periculum remouendum sic ordinauit, quòd & necessitatibus hominum subueniretur concedens possessionum venditionem vsque ad certum tempus: & tamen periculum remouit, præcipiens vt certo tempore possessio vendita ad vendentem rediret; & hoc instituit, vt Sortes non confunderentur, sed semper remaneret eadem distinctio determinata in tribubus.

¶Secundò dico ad minorem, quòd est falsa de domibus vrbanis; tales enim potuerunt perpetuò vendi, & non redimebantur, vel redibant, nec in anno septimo, nec Iubileo, vt patet Leuitici 25. Sed suburbanæ domus nullo modo potuerunt vendi; domus autem villarum potuerunt quidem vendi, sed non perpetuò, vnde dicit textus. Si autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, iure agrorum vendetur. Dico etiam, quòd ędes Leuitarum potuerunt vendi, sed non perpetuò, quia semper potuerunt redimi; quia reputabantur Leuitis quasi possessio agrorum, quæ perpetuò vendi non potuit; quare negatur consequentia. Vnde dicit D.S.

¶Quia verò domus vrbanæ non erant sorte distinctæ; ideo concessit, quòd in perpetuum vendi possent, sicut & mobilia bona. Non enim erat statutus numerus domorum ciuitatis, sicut erat certa mensura possessionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus verò, quæ non erant in vrbe, sed in villa muros non habentes, in perpetuum vendi non poterant; quia huiusmodi domus non constituuntur nisi ad cultum, & ad custodiam possessionum; & ideo lex congruè statuit ius circa vtrumque.

¶Ad quartum dicendum est, quòd sicut dictum est; * intentio legis erat assuefacere homines suis pręceptis ad hoc, quòd sibi inuicem de facili in necessitatibus subuenirent; quia hoc maximè est amicitiæ fomentum. Et hanc quidem facilitatem subueniendi non solùm statuit in his, quæ gratis, & absolutè donantur; sed etiam in his, quæ mutuò conceduntur, quia huiusmodi subuentio frequentior est, & pluribus necessaria.

* Ad primum. De mutuo.

¶D.S. primò respondet ad maiorem, secundò ad minorem, ibi. Huiusmodi autem, &c. Minor ergo vera, expedit quidem necessitatibus, vt homines sint prompti; sed ex beneuolentia, & amicitia, & dilectione fraterna, & sine grauamine pauperum accommodantium: ita quòd sine vsura accommodent, & sine molestia, & subtractione necessariorum vitæ mutuata expectent. Et si sit impossibilis solutionis in casu, in quo tenerentur, aliàs eis subuenire, mutuata condonarent, & dimittant.

¶Ad minorem, negatur, quòd promptitudo procedens ex charitate fraterna, quæ est cum commodo accommodantis, tollatur per hoc; quòd creditores non reddunt, cum ex impossibilitate non possunt: immo, cum est extrema necessitas, posset accipere si haberet, vt patet secunda secundæ, q. 62. art. 6. ad secundum. & alibi. Et ad probationem D.S. dicit primò ad secundam; secundò ad primam, ibi. Quartò instituit, &c. Primò ergo de securitate negatur, quòd fuit ablata securitas, sed fuit præuenta molestia pauperum, ne acciperent mutuantes pignora necessaria vitæ, & ne importunè exigerent per hoc, quod dicitur, Non ingredieris. Vnde potuit accipere de die pignus, quo non vtebatur in die, & de nocte quo non vtebatur in nocte. Vnde erat securitas sine grauamine pauperis creditoris, & non pernoctabat pignus, quod necessarium erat nocte, sed aliud, &c. Vide Doct. Sanct. de alijs cum dicit.

¶Huiusmodi autem subuentionis facilitatem multipliciter instituit. Primò quidem, vt faciles se pręberent ad mutuum exhibendum, ne ab hoc retraherentur anno remissionis appropinquante, vt habetur Deuter. 15. Secundò, ne eum cui mutuum concederent, grauarent, vel vsuris, vel etiam aliqua pignora omnino vitæ necessaria accipiendo; & si accepta fuerint, quòd statim restituerentur. Dicitur enim Deuter. 23. Non fęneraberis fratri tuo ad vsuram. Et 24. Non accipies loco pignoris

inferiorem, & ſuperiorem molam; & quia animam ſuã appoſuit tibi. Et Exo. 21. dicitur. Si pignus a proximo tuo acceperis veſtimẽtum, ante Solis occaſum reddas ei. Tertiò, vt non importunè exigerent; vnde dicit Exo. 23. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor; & propter hoc etiam mandatur. Deuter. 24. Cum repetes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi; non ingredieris in domum eius, vt pignus auferas, ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet, quod habuerit, tũ quia domus eſt tutiſſimum vniuſcuiuſq; receptaculum; vnde moleſtum homini eſt, vt in domo ſua inuadatur; tum etiam quia nõ concedit creditori, vt accipiat pignus, quod voluerit, ſed magis debitori, vt det quo minus indiguerit. ————

¶ Secundò dico ad probationem minoris, de non repetendo debita; probabile fuit, quòd homo ſoluendo ſoluiſſet ante illum annum ſeptimum, & ſi non fecit, præſumebatur impoſſibilitas; vnde debuit alius eſſe contentus, nec fratrem velle ligare ad impoſſibile. De animalibus autem dico, quòd fuit ordinatum iuſtè, quia ſi dominus animalis fuit præſens, non fuit probabile, ꝙ creditor animal nimis fatigaſſet, nec ex culpa ſua fuerit mortuũ, vel læſum. Et ergo quia locator habuit precium ſuum, & creditor nihil culpæ; ideo meritò nihil debebat ſibi reddi; ſecus ſi dominus animalis non fuit præſens, & ſi gratis accommodaſſet. Vnde negatur conſequentia, immo omnia illa fuerunt ordinata pro facilitate accommodationis, ſcilicet fraternæ, & vtilis pauperi. Vnde dicit Doct. Sanct. conſequenter.

¶Quartò inſtituit, ꝙ in ſeptimo anno debita penitus remmitterentur. Probabile enim erat, vt illi, qui commodè reddere poſſent, ante ſeptimum annum redderent, & gratis mutuantem non defraudarent. Si autem omnino impotentes eſſent, eadem ratione eis erat debitum remittendum ea dilectione, qua etiam erat eis de nouo dandum propter indigentiam. Circa animalia verò mutuata hæc lex ſtatuit, vt propter negligentiam eius cui mutuata ſunt, ſi in ipſius abſentiam moriantur, vel debilitentur, reddere ea compellatur. Si verò eo præſente, & diligenter cuſtodiente, mortua fuerint, vel debilitata, non cogebatur reſtituere, & maximè ſi erant mercede cõducta; quia ita etiam potuiſſent mori, & debilitari apud mutuantem; & ita ſi conſeruationem animalis conſequeretur, iam aliquod lucrum reportaret ex mutuo, & nõ eſſet gratuitum mutuum; & maximè hoc obſeruandum erat, quando animalia erant mercede cõducta, quia tunc habebat certum precium pro vſu animalium; vnde nihil accreſcere debebat per reſtitutionẽ animalium, niſi propter negligentiam cuſtodientis; ſi autem non eſſent mercede conducta, potuiſſet habere aliquam æquitatem, vt ſaltem tantùm reſtitueret quantum vſus animalis mortui, vel debilitati conduci potuiſſet.

De mutuo. De depoſitis ſeruandis, & reddendis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd hæc differentia eſt inter mutuum, & depoſitum; quia mutuum traditur in vtilitatem eius cui traditur; ſed depoſitum traditur in vtilitatem deponentis; & ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus caſibus ad reſtituendum mutuum, quàm ad reſtituendum depoſitum. ————

¶Ad maiorem, conceditur, ꝙ maximum periculum immineat ex defraudatione depoſiti, quo deponuntur res Diuinę, & pauperum; & notanter dicitur ex defraudatione. Sed dico, quòd non imminet maximum periculum depoſitario, ſi res ſine ſua culpa amittuntur, vel perduntur. Et dico, ꝙ eſt adhibenda ſufficiens diligentia. Ad auctoritatem dico, ꝙ ſacerdotes inuocabant Deum, quia in depoſito auferendo per violentiam, continebantur bona templi, & pauperum, ſed non, quia ipſi ſtarent in maximo periculo, vel culpa, ſi auferrentur per violentiã ſine eorum negligentia. Minor negatur, immo ſufficiens, &c. Ad probationem dico, quòd non eſt vniuerſaliter verum, vt oſtendit D.S. in ſolutione. Primò præmittens differentiam quandam inter mutuum, & depoſitum. Secundò oſtendit, quando probatio minoris eſt vera, ibi. Depoſitum enim, &c. Secundò, quando eſt falſa, ibi. Alio modo, &c. Oſtendit ergo primò differentiam inter accipientem aliquid mutuo, & ſub depoſito, quia qui accipit rem in ſuam vtilitatem, tenetur ad reſtitutionem ratione acceptionis, & ratione rei, ſic qui accipit mutuum, ſed qui accipit pro vtilitate alterius, non tenetur ratione acceptionis, per quam impendit obſequium; ſed tenetur ratione rei, ſi ex culpa ſua ſubtracta fuerit, &c. Vide de hoc ſecunda ſecundæ, quæſt. 62. artic. 6.

¶Ad probationem ergo dico primò, ꝙ eſt vera ſolùm in perditione ex cauſa ineuitabili intrinſeca. ſ. ex morte, vel infirmitate animalium; vel extrinſeca. ſ. de prædatione, in qua tamen tenebatur ſuper iuramento afferre Domino reliquias prædæ. Et illa non fuit praua cautela, & iniuſta, ſed rationalis, vt patuit; vnde negatur conſequentia. Et de hoc dicit D.S. conſequenter.

¶Depoſitum enim perdi poterat dupliciter; vno modo ex cauſa ineuitabili, vel naturali, puta ſi eſſet mortuum, uel debilitatum animal depoſitum; uel extrinſeca, puta ſi eſſet captum ab hoſtibus, uel ſi eſſet comeſtum a beſtia, in quo tamen caſu tenebatur deferre ad dominum animalis id quod de animali occiſo ſuperat; in alijs autem ſupra dictis caſibus * nihil reddere tenebatur, ſed ſolùm ad expurgandam ſuſpitionem fraudis, tenebatur iuramentum præſtare. ————

*In iſta ſolutione.

¶Secundò dico, ꝙ eſt falſa probatio minoris, quando cauſa fuit euitabilis; tunc enim ille, qui accepit depoſitum, tenebatur reddere, quia ex negligentia ſua fuit depoſitum, & non ſatisfaciebat iuramento, ſecus autem de mutuo, vt D.S. declarat, cum dicit.

¶Alio modo poterat perdi ex cauſa euitabili, puta per furtum, & tunc propter negligentiam cuſtodis reddere tenebatur; ſed ſicut dictum eſt, * ille, qui mutuò accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam ſi debilitatum, aut mortuum fuiſſet in eius abſentia; de minori enim negligentia tenebatur, quàm depoſitarius, qui non tenebatur niſi de furto. ————

*Ad quartum.

¶Nota, quòd dupliciter aliquis ponebat rem ſuam apud aliũ, vno modo per modum depoſiti, quod alius gratis ſeruabat; alio modo aliquis ſeruabat pro mercede, ſicut paſtores animalium. Et D.S. loquitur in ſolutione de tali depoſito. ſ. cuſtodito pro mercede. Accipiens autem depoſitum gratis ſignificandum, non tenebatur etiam ſi furatum fuiſſet depoſitum. Et nunc quoque non tenetur, ſi ſine magna, & lata culpa ſua amittatur, &c.

De cito reddenda mercede.

¶Ad ſextum dicendum, quòd mercenarij, qui locant operas ſuas, pauperes ſunt, de laboribus ſuis uictum quærentes quotidianum; & ideo lex prouidè ordinauit, ut ſtatim eis merces ſolueretur, ne uictus eis deficeret; ſed illi, qui locant alias res, diuites eſſe conſueuerunt, nec ita indigent locationis precio ad ſuum victum quotidianum; & ideo non eſt eadem ratio in vtroque. —

¶Maior vera, quòd vtrobique eſt locatio, ſed valde diuerſa eſt conditio locantis operas ſuas, & locantis domum, vel alias res; quia primi ſunt pauperes, qui non habent niſi quod quotidie lucrantur laboribus ſuis. Alij verò communiter ſunt abundantes; pauperes autem egent mercede ſua; alij non egent precio conductionis rerum. Minor vera, ratione iam dicta, ſed negatur conſequentia, quia eſt cauſa de locante operas, & pia, ac rationabilis, non autem de locante res; immo plerumque magis pium eſt, vt locantes res, tardent petere ſolutionem precij, propter paupertatem conducentium.

De iudiciorum appellationibus.

¶Ad ſeptimum dicendum, ꝙ iudices ad hoc inter homines conſtituuntur, ꝙ determinent, quod ambiguum inter homines circa iuſtitiam eſſe poteſt. Dupliciter autem aliquid poteſt eſſe ambiguum; vno modo apud ſimplices, & ad hoc dubium tollendum mandatur. Deu. 16. Vt iudices, & magiſtri conſtituerentur per ſingulas tribus, vt iudicarent populum iuſto iudicio. ————

¶Reſpondendo ad hoc argumentum. D.S. ponit duplicem intellectum conſequentis; vnde dupliciter dicitur ad argumentum, ſecundum ibi. Alio modo, &c. Ad antecedens ergo dico primò ꝙ communiter imminet neceſſitas iudiciorum in rebus dubijs apud ſimplices, ſed non, quæ ſunt dubiæ etiam apud iudices inferiores. Vnde dico, ꝙ debet eſſe facilis acceſſus ad iudicem, qui in rebus dubijs minoribus iudicat. De hoc ergo negatur primò cõſequentia, quia de illis dubijs apud ſimplices non ſtatutũ fuit hoc, quod allegatur in conſequente. Sed habetur de illis Deuter. 16. in qualibet ciuitate erant iudices, qui poterant facilè haberi, &c.

¶Alio modo contingit aliquid eſſe dubium etiã apud peritos; & ideo ad hoc dubium tollendum conſtituit lex, vt omnes recurrerent ad locum principalem a Deo electum, in quo & ſummus Sacerdos eſſet, qui determinaret dubia circa ceremonias Diuini cultus; & ſummus iudex populi, qui determinarent, quæ pertinent ad iudicia

dicia hominum, sicut etiam nunc per appellationem, vel per consultationem causæ ab inferioribus iudicibus ad superiores deferuntur; vnde dicitur Deuter. 17. Si difficile, & ambiguum apud te iudicium prospexeris; & iudicum intra portas tuas videris verba variari; ascende ad locum, quem elegerit Dominus, veniesq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore; huiusmodi autem ambigua iudicia non frequẽter emergebant; vnde ex hoc populus non grauabatur.

¶Secundò dico ad antecedens, negando, quòd frequenter dubia illa apud peritos immineant, & iudiciorum talium necessitas, & per consequens nec debet facilis esse accessus ad iudicem taliũ dubiorum; quia non semper, & in omni dubio, & iudicio habebant ire, vt patuit. Quare negatur consequentia, quia hoc solùm statutum fuit in rebus dubijs etiam apud peritos, & iudices inferiores, vt puta quando iudices alicuius tribus, vel ciuitatis discordarent in sententia, & diuidebant se in partes ęquales, tunc recurrendum erat ad locum Diuini cultus, vbi erat templum, quia summus Sacerdos, & iudex secularis supremus erãt magis periti. Sed non semper, & in omni iudicio habebant ire, vt patuit.

De testibus.

¶Ad octauum dicendum, quòd in negotijs humanis non potest haberi demonstratiua probatio, & infallibilis; sed sufficit aliqua coniecturalis probabilitas, secundùm quam rhetor persuadet; & ideo licet sit possibile duos, aut tres testes in mendacium conuenire, non tamen est facile, nec probabile, quòd conueniant; & ideo accipitur eorum testimonium tanquam verum, & præcipuè, si in suo testimonio non vacillent, vel aliàs suspecti non fuerint.

¶D.S. notat triplicem solutionem huius argumenti; secundam ibi. Et hoc etiam, &c. tertiam ibi. Fuit tamen, &c. Primò ergo ad antecedens; possibile quidem est; sed non facilè, nec probabile, quòd duo, vel tres concordent ad mentiendum; vnde negatur consequentia; quia in moralibus, & in negocijs humanis, nõ oportet habere infallibilitatem, & demonstrationem; sed sufficit probabilitas, quæ habetur ex concordi testimonio non vacillante, & hominum non suspectorum.

¶Secundò dico ad antecedens, verum est; sed non facilè fit, quando lex instituit remedia, vt testes diligentissimè examinentur, & grauiter puniantur reperti in mendacio, & hoc factum fuit in iudicialibus veteris legis. Vnde negatur consequentia, secundùm quòd vult Doct. Sanct. cum dicit.

¶Et ad hoc etiam, quòd non de facilia veritate testes declinarent, instituit lex, vt testes diligentissimè examinarentur, & grauiter punirentur, qui inuenirentur mendaces, vt habetur Deuter. 19.

¶Tertiò concedo antecedens; sed negatur consequentia; quia ad hoc fuit ratio mystica, quare talis numerus testium admittebatur, quam ponit consequenter. Vide de materia illius solutionis ex intentione secunda secundæ, q. 70. art. 2. Dicit ergo D.S.

¶Fuit tamen aliqua ratio huiusmodi numeri determinandi ad significandum infallibilem veritatem Diuinarum personarum, quæ quandoque numerantur duæ; quia Spiritus sanctus est nexus duorum; quandoque exprimuntur tres, vt Augustin. dicit super illud Ioan. 8.* In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est.

*Aug. trac. 36. in Ioan. declinãdo ad finem.

De pœnis in quouis iudicio infligendis.

¶Ad nonum dicendum, ꝙ non solùm propter grauitatem culpæ, sed etiam propter alias causas grauis pœna infligitur. Primò quidem propter quantitatem peccati, quia maiori peccato (cæteris paribus) pęna grauior videtur. Secundò propter peccati consuetudinem, quia a peccatis consuetis non faciliter homines abstrahuntur nisi per granes pœnas. Tertiò propter multam concupiscentiam, vel delectationem in peccato; ab his enim non de facili homines abstrahuntur nisi propter graues pęnas. Quartò pp facilitatem committendi peccatum, & iacendi in ipso; huiusmodi autem peccata, quando manifestantur, sunt magis punienda ad aliorum terrorẽ.

¶D.S. primò respondet maiori; secundò minori, ibi. Secundum, &c. Quo ad primum; primò respõdet ad maiorem ex parte subiecti. s. ex parte pœnæ; secundò ex parte prædicati. s. culpæ, ibi. Circa ipsam, &c. Dico ergo primò ad maiorem (quæ etiam fuit exposita supra, q. 87. art. 4. ad secundum.) ꝙ pœna debet taxari secundùm quantitatem culpæ, secundùm speciem peccati, sed non tantùm, sed etiam ſm alia tria variatur pœna. s. consuetudinem, delectationem, & facilitatem committendi, vt declarat D.S.

¶Secundò dico ad maiorem ex parte culpæ, quòd circa idem peccatum in specie potest attendi quantitas diuersa culpæ, quia quadrupliciter; & sic etiam pœna potest taxari secundùm quattuor gradus, ita quòd si quattuor peccent in eodem peccato secundùm speciem, tamen secundùm alium gradum. s. inuoluntariè, ex ignorantia, ex superbia, & ex proteruia. Et iuxta illos gradus, lex statuit diuersas pœnas, vt D.S. consequenter declarat.

¶Circa ipsam etiam quantitatem peccati quadruplex gradus est attendẽdus, etiam circa vnum, & idem factũ. Quorum primus est, quando inuoluntarius peccatum committit, tunc enim si omnino est inuoluntarius, totaliter excusatur a pęna. Dicitur enim Deut. 20. quòd puella, quę opprimitur in agro, non est rea mortis; quia clamauit, & nullus affuit, qui liberaret eam. Si verò aliquo modo fuerit voluntarius, sed tamen ex infirmitate peccat; puta cum quis peccat ex passione, minuitur peccatum, & pęna secundum veritatem iudicij diminui debet, nisi fortè propter communem vtilitatem pœna aggrauetur ad abstrahendum homines ab huiusmodi peccatis, sicut dictum est.* Secundus gradus est, quando quis per ignorãtiam peccauit, & tunc aliquo modo reus reputabatur propter negligentiam addiscendi; sed tamẽ non puniebatur per iudices, sed expiabat peccatum suũ per sacrificia; vnde dicitur Leuit. 4. Anima, quę peccauerit per ignorantiam, &c. Sed hoc intelligendum est de ignorantia facti, non autem de ignorantia præcepti Diuini, quod omnes scire tenebantur. Tertius gradus est, quando aliquis ex superbia peccabat, idest ex certa electione, vel ex certa malitia, & tunc puniebatur secundùm quantitatem delicti. Quartus autem gradus est, quando peccabat per proteruiam, & pertinaciam; & tunc quasi rebellis, & destructor ordinationis legis omnino occidendus erat.

*In ista solutione.

¶Consequenter D.S. respondet ad minorem, quo ad singulas partes probationis eius. Quo ad tertiam, ibi. Filius autem, &c. Quo ad secundam, ibi. Ille verò, &c. Minor ergo negatur, quòd ęqualibus culpis secundùm speciem, vel quantitatem culpæ specificam, & ęqualibus secundùm circunstantias prædictas tres circa maiorem, statuerit inæquales pœnas.

¶Ad probationem autem primam D.S. dicit dupliciter; secundo ibi. Vel potest, &c. Dico ergo primò, ꝙ furtũ boum & ouiũ, licet non sit grauius secundùm speciem peccati, quàm furtũ aliarũ rerum, tamẽ est maior facilitas furandi oues, & boues, quàm alia, quæ melius, & magis intrinsecè possunt custodiri. Et adhuc boues facilius, quàm oues; ideo furtum boum restituebatur quintupliciter, ouium autem quadrupliciter, vt D.S. declarat, cum dicit.

¶Secundum hoc dicendum est, ꝙ in pęna furti considerabatur secundùm legem, id quod frequenter accidere poterat; & ideo pro furto aliarum rerum, quæ de facili custodiri possunt a furibus, non reddebat fur nisi duplum. Oues autem non de facili possunt custodiri a furto, quia pascuntur in agris; & ideo frequentius contingebat, quòd oues furto subtraherentur; vnde lex maiorem pœnam apposuit, vt s. quattuor oues pro vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficilius custodiuntur; quia habentur in agris, & nõ ita pascuntur gregatim sicut oues; & ideo adhuc maiorem pęnam apposuit, vt s. quinq; boues pro vno boue redderẽtur; & hoc dico, nisi fortè idem animal inuentum fuerit viuens apud eum, quia tunc solum duplum restituebat, sicut & in cæteris furtis; poterat enim haberi præsumptio, quòd cogitaret restituere, ex quo viuum seruasset.

¶Alia autem ratio diuersitatis pęnæ inflictæ pro furto aliarum rerum, & boum, & ouium est diuersitas vtilitatis earum, vt dicit Glo. quæ ratio non est ita efficax, nec placet Nicolao de Lyra Exo. 22. dicit ergo Doct. Sanct.

¶Vel potest dici secundùm Glos.* quòd bos habet quinque vtilitates; quia immolatur, arat, pascit carnibus, lac dat, & corium etiam diuersis vsibus ministrat; & ideo pro vno boue quinque boues reddebantur. Ouis etiam habet quattuor vtilitates; quia immolatur, pascit, lac dat, & lanam ministrat.

*Glo. ordi. in prin. 22. cap. Exo.

¶Ad tertiam probationem minoris, negatur, quòd filius contumax propter parua delicta lapidabatur, quia non propter commessationes, & conuiuia, sed propter inobedientiam parentum, & rebellionem aduersus eos; quæ sunt grauia peccata etiam in specie. Et de hoc dicit Doct. Sanct.

¶ Filius autem contumax, non quia comedebat, & bibebat occidebatur; sed propter contumaciã, & rebellionem, quę semper morte puniebatur, vt dictũ est. * —

* In ista solutione.

¶Ad secundam partem de colligente ligna in sabbato, negatur, quòd non graue fuerit, vel ex specie, vel ex circunstantijs. Dico enim, quòd grauissimum fuit ex genere, vt patet secunda secundæ, quæst. 10. quia violatio sabbati est quædam infidelitas. Vnde negatur consequentia, cum dicit Doct. Sanct.

¶ Ille verò qui colligebat ligna in sabbato, lapidatus fuit tanquam legis violator, quæ sabbatum obseruari pręcipiebat in commemorationem fidei nouitatis mundi, sicut supra dictum est; * vnde occisus fuit tanquam infidelis.

* q. 100, artic. 5, ad 2. & in corp.

¶Ad decimum dicendum, quòd lex vetus pœnam mortis inflixit in grauioribus criminibus, scilicet in his, quę contra Deum peccantur, & in homicidio, & in furto hominum, & in irreuerentia ad parentes, & in adulterio, & incestibus. In furto autem aliarum rerum, adhibuit pœnam damni. In percussuris autem, & mutilationibus, induxit pœnam talionis, & similiter in peccato falsi testimonij. In alijs autem minoribus culpis, induxit pœnam flagellationis, vel ignominiæ. ——— —

¶Doct. Sanct. primò declarat antecedens, quod conceditur, scilicet pro quibus peccatis istæ pœnæ infligebantur, quæ tanguntur in antecedente. Secundò respondet ad consequens; primò de seruitute, de qua negatur, immo pœnam seruitutis inflixit dupliciter, vt deducit Doct. Sanct. dicens.

¶Pęnam autem seruitutis induxit in duobus casibus. In vno quidem, quando septimo anno remissionis, ille, qui erat seruus, nolebat beneficio legis vti, vt liber exiret; vnde pro pęna ei infligebatur, vt in perpetuũ seruus remaneret; secundò infligebatur furi, quando non habebat, quod posset restituere, sicut habetur Exo. 22. ———

¶ Negatur etiam consequens secundò, antecedens intelligitur de exilio vniuersali, quia illa pœna fuit occasio idolatriæ, de quo dicit.

¶ Pœnam autem exilij vniuersaliter lex non statuit; quia in solo populo illo Deus colebatur omnibus alijs populis per idolatriam corruptis; vnde si quis a populo illo vniuersaliter exclusus esset, daretur ei occasio idolatriæ; & ideo. 1. Reg. 26. dicitur, quòd Dauid dixit ad Saul. Maledicti sunt, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, dicentes. Vade serui dijs alienis. ———

¶Tertiò negat consequens, si intelligitur de exilio particulari, quod erat confugium ad vnam vrbium; vnde negatur consequentia. Vnde dicit Doct. Sanct.

¶ Erat tamen aliquod particulare exilium. Dicitur enim Deuter. 9. quòd qui percusserit proximum suum nesciens, & qui nullum contra ipsum habuisse odium comprobatur, ad unam vrbium refugij confugiebat, & ibi manebat vsque ad mortem summi Sacerdotis, tunc enim ei licebat ad domum suam redire; quia in vniuersali damno populi consueuerunt particulares irę sedari; & ita proximi defuncti non sic proni erant ad eius occisionem.

De homicidij pęna.

¶ Ad vndecimum dicendum, quòd animalia bruta mandabantur occidi, non propter aliquam ipsorum culpam; sed in pœnam dominorum, qui talia animalia non custodierant ab huiusmodi peccatis; & ideo magis puniebatur dominus, si bos cornupeta fuerat ab heri, & nudiustertius; in quo casu poterat occurri periculo, quàm si subitò cornupeta efficeretur. ———

¶Dicitur dupliciter ad hoc argumentum. Primò dico, quòd maior vera; sed supra dictum fuit, quòd sæpius aliquis punitur pro peccato alterius, & peccator punitur in rebus suis, quæ non possunt peccare. Minor conceditur, in se non habent culpam, sed in dominis eorum, qui non custodierunt ipsa ab huiusmodi peccatis.

¶Secundò dico, quòd maior est vera, vel propriæ culpæ, vel alienæ, vt supra. Minor etiam vera, sed tamen possunt quandoque concurrere ad peccatum hominum, ita quòd homo eis abutendo peccet. Quare negatur consequentia, &c. Et sic dicit Doct. Sanct.

¶ Vel occidebantur animalia in detestationem peccati, & ne ex eorum aspectu aliquis horror hominibus incuteretur.

¶ Ad duodecimum dicendum, quòd ratio litteralis illius mandati fuit, vt Rabi Moyses dicit; quia frequenter interfector est de ciuitate propinquiori; vnde occisio vitulæ fiebat ad explorandum homicidium occultum, quod quidem fiebat per tria. Quorum vnum est, quòd seniores ciuitatis iurabant nihil se prætermisisse in custodia viarum. Aliud est, quia ille, cuius erat vitula, damnificabatur in occisione animalis; & si prius manifestaretur homicidium, animal non occideretur. Tertium est, quia locus, in quo occidebatur vitula, remanebat incultus; & ideo ad euitandum vtrumque damnum homines ciuitatis de facili manifestarent homicidam, si scirent; & raro poterat esse, quin aliqua verba, vel indicia super hoc facta essent. ———

¶Conceditur totum argumentum: sed negatur vltima consequentia, qua infertur, inconuenienter igitur, &c. Negatur enim ista consequentia, quia procedit secundùm non causam; non enim brutum animal occidebatur, quasi eius mors esset sufficiens recompensatio homicidij, sed alijs rationibus, duplici litterali, & vna figurali; primò ratione explorandi homicidium, vt declarat Doct. Sanct. Secunda ratio fuit in detestatione peccati, & terrorem incutiendum, vt deducit Doct. Sanct. consequenter dicens.

¶Vel hoc fiebat ob terrorem in detestationem homicidij. Per occisionẽ enim vitulæ, quæ est animal utile, & fortitudine plenum, præcipuè antequam laboret sub iugo; significabatur, quòd quicunque homicidium fecisset, quamuis esset vtilis, & fortis, occidendus erat, & morte crudeli, quod ceruicis concisio significabat; & quòd tanquam vilis, & abiectus a consortio hominum excludendus erat, quod significabatur per hoc, quòd vitula occisa in loco aspero, & inculto, relinquebatur in putredinem conuertenda. ———

¶Fiebat etiam tertiò propter figurandum Christum, secundùm quòd Doct. Sanct. ostendit, cum dicit.

¶ Mysticè autem per vitulam de armento, significatur caro Christi, quæ non traxit iugum; quia non fecit peccatum, nec terram scidit vomere, idest seditionis maculam non admisit. Per hoc enim, quòd in valle inculta occidebatur, significatur despecta mors Christi, per quam purgantur omnia peccata, & diabolus esse homicidij actor ostenditur.

Vtrum iudicialia præcepta quantum ad extraneos sint conuenienter tradita.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd iudicialia pręcepta sint cõuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Act. 10. In veritate comperi, quoniam non est acceptor personarum Deus; sed in omni genere, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi; sed illi, qui sunt Deo accepti, non sunt ab ecclesia Dei excludendi; inconuenienter igitur mandatur, Deuter. 23. quòd Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem nõ intrabunt in ecclesiam Domini in ęternum; econtrario autem ibidem præcipitur de quibusdam gentibus. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quia aduena fuisti in terra eius.

¶ 2 Pręterea. Ea quę non sunt in potestate nostra, non merentur aliquam pœnam; sed ꝙ homo sit eunuchus, vel ex scorto natus, non est in potestate eius; ergo inconuenienter mandatur, Deuter. 23. quòd eunuchus, & ex scorto natus non ingrediatur ecclesiam Domini.

¶ 3 Præterea.

¶ 3 Prçterea. Lex vetus misericorditer mandauit, vt aduenę non affligantur. Dicitur enim Exo. 20. Aduenam non contristabis, neque affliges eum, aduenę enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Et 23. Peregrino molestus nõ eris, scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti; sed ad afflictionem alicuius pertinet, quòd vsuris opprimatur; inconuenienter igitur lex permisit, Deuteron. 23. vt alienis ad vsuram pecuniam mutuarent.

¶ 4 Prçterea. Multò magis appropinquant nobis homines, quàm arbores; sed his, quæ sunt nobis magis propinqua, magis debemus effectum, & affectum dilectionis impẽdere, secũdùm illud Eccl. 13. Omne animal diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi; inconuenienter igitur Dominus Deuter. 11. mandauit, ꝙ de ciuitatibus hostium captis omnes interficerent; & tamen arbores fructiferas non succiderent.

¶ 5 Prçterea. Bonum commune secundùm virtutem est bono priuato præferendum ab vnoquoque; sed in bello, quod committitur cõtra hostes, quęritur bonum commune; inconuenienter igitur mandatur Deute. 20. quòd imminente prçlio, aliqui domum remittantur, puta qui ędificauit domum nouam, qui plantauit vineam, vel qui despondit vxorem.

¶ 6 Prçterea. Ex culpa non debet quis commodum portare, sed ꝙ homo sit formidolosus, & corde pauidus culpabile est, contrarium enim est virtuti fortitudinis; inconuenienter igitur a labore prælij excusabantur formidolosi, & pauidum cor habentes.

¶Sed contra est, quòd sapientia Diuina dicit Prou. 8. Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neque peruersum.

¶Hic tertiò D.S. inquirit de ratione, & causis conuenientiæ iudicialium ordinantium ad extraneos, quia minus digni sunt principibus, & conciuibus; maiores tamen quibusdam de familia domestica, puta pueris, & seruis, & mulieribus.

¶Respondeo dicendum, ꝙ cum extraneis potest esse hominum conuersatio dupliciter; vno modo pacificè; alio modo hostiliter; & quantum ad vtrumque modum ordinandum, lex conuenientia pręcepta continebat.

¶D.S. affirmatiuè respondet ad quæsitum implicitè, ꝙ sic probatur. Cũ extraneis potest esse dupliciter conuersatio; vno modo pacificè; alio modo hostiliter; sed quantum ad vtrumq; modum ordinandum, lex conuenientia præcepta continebat; igitur conuenienter ordinauit iudicialia quantum ad extraneos. Huius rationis primò ponit maiorem, & minorem; secundò probat ipsam minorem per totum articulum, ibi. Tripliciter enim, &c. Et tenet consequentia, quia non sunt plures, quàm duæ communicationes, igitur si istas duas benè ordinauit, sufficienter ordinauit. Maior nota. Consequenter ibi.

¶Tripliciter enim offerebatur Iudæis occasio, vt cum extraneis pacificè communicarent. Primò quidem, quãdo extranei per terram eorum transitum faciebant quasi peregrini; alio modo, quãdo in terram eorum adueniebant ad inhabitandũ, sicut aduenæ; & quãtum ad vtrũq; lex misericordiæ pręcepta posuit. Nam Exo. 20. dicitur, Aduenam non contristabis. Et 23. dicitur. Peregrino molestus non eris. Tertiò verò, quando aliqui extranei totaliter in eorum cõsortium, & ritum admitti volebãt; & in his quidam ordo attendebatur, non enim statim recipiebantur quasi ciues, sicut etiam apud quosdã gentilium statutum erat, vt non reputarentur ciues, nisi qui ex auo, vel atauo ciues existerent, vt Philosophus dicit in 3. Polit. * & hoc ideo, quia si statim extranei aduenientes reciperentur ad tractandum ea, quę sunt populi, possent multa pericula contingere, dum extranei non habentes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum, aliqua contra populum attentarent; & ideo lex statuit, vt de quibusdam gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Iudæos, scilicet de Aegyptijs, apud quos nati fuerant & nutriti; & de Idumeis filijs Esau fratris Iacob in tertia generatione reciperentur in consortium populi. Quidam verò, quia hostiliter se ad eos habuerant, sicut Ammonitę, & Moabitę, nunquam in consortium populi admitterentur. Amalachitæ autem, qui magis eis fuerant aduersati, & cum eis nullum cognationis habebant consortium, quasi hostes perpetui haberentur. Dicitur enim Exo. 15. Bellum Dei erit contra Amalech a generatione in generationem.

*Arist. c. 1.

¶Probat minorem prædictam; & primò quo ad primam eius partem; secundò quo ad secundam, ibi. Similiter & quantũ, &c. Quo ad primam. s. quòd continebat conuenientia præcepta de pacifica conuersatione, & arguitur sic. Tripliciter offerebatur Iudæis occasio, vt cum extraneis pacificè communicarent; sed quantum ad omnia tria, lex cõuenientia præcepta posuit, ad duo quidem misericordiæ, ad tertium autem quidam ordo attendebatur, scilicet in admissione extraneorum ad ritum eorum; igitur minor pro prima parte vera. Maior, & minor explicantur in littera clarè. Deinde ibi.

¶Similiter etiam quantum ad hostilem communicationem cum extraneis, lex conuenientia pręcepta tradidit. Nam primò quidem instituit, vt bellum iustè iniretur. Mandatur enim Deut. 20. ꝙ quando procederent ad expugnandum ciuitatem, offerrent ei primò pacem. Secundò instituit, vt fortiter bellum inceptum exequerentur habentes de Deo fiduciam; & ad hoc melius obseruandum instituit, quòd imminente prælio, sacerdos eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertiò mandauit, vt impedimenta prælij remouerentur, remittendo quosdam ad domum, qui possent impedimenta prçstare. Quartò instituit, vt victoria moderata vterentur, parcendo mulieribus, & paruulis, & etiam ligna fructifera regionis non incidendo.

¶Ostẽdit secundam partem minoris principalis, scilicet quòd sufficienter ordinauit, quo ad communicationem hostilem, quia quatuor ordinauit fieri in tali communicatione, quæ sufficiunt ad bene se habendum contra hostes; igitur sufficienter quo ad hoc ordinauit; illud assumptum declaratur in littera vsque in finem.

ARGVMENTVM in contrarium continet vnam rationem generalem pro conclusione responsiua, quia omnes sermones Dei sunt iusti, igitur & iudiciales ad extraneos.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd homines nullius gentis exclusit lex a cultu Dei, & ab his, quę pertinent ad animę salutem. Dicitur enim Exo. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere phasæ Domini, circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc ritè celebrabit, eritq; simul sicut indigena terræ.

¶Maior conceditur; sed dico, quòd acceptum esse Deo acceptione speciali, est secundùm ea, quæ sunt salutis animæ; ita ꝙ a salute animæ, & gratia sua nullum excludit, nisi propter culpam suam, nec alicui impartitur propter genus, aut personam; & de illa maiori supra, quæst. 73. artic. 10. ad secundum. Minor conceditur, nec hoc factum fuit in lege, vt patet in principio solutionis, quia nullius gentis homo exclusus fuit a cultu Dei. Homines autem excludebantur a communicatione temporali illius populi, vel ad tempus, vel perpetuò; & hoc regulariter loquendo, vt dicit Doct. Sanct. consequenter.

¶Sed in temporalibus quantum ad ea, quę pertinebãt ad communitatem populi, non statim quilibet admittebatur ratione supradicta; * sed quędam in tertia generatione. s. Aegyptij, & Idumæi; alij verò perpetuò excludebantur in detestationem culpę prçteritę, sicut Moabitæ, & Ammonitę, & Amalechitę; sicut enim punič vnus hõ pp peccatum quod commisit, vt alij videntes timeant, & peccare desistãt; ita ẽt pp aliquod peccatũ, gens, vel ciuitas potest puniri, vt alij a simili peccato abstineant.

* In corp. artic.

¶ Dispensatiuè tamen etiam aliqui pauci de perpetuò exclusis propter culpam perpetuam, admittebantur, & per ecclesiam intelligitur contractus matrimonij cum eis. Et quòd non admittebantur ad magistratus iudiciariam dignitatem, tribunatum, & huiusmodi. Et vt patebit ad secundum, ecclesia dicitur collegium populi, & ciuium, & non intelligitur per ecclesiam ritus Iudaicus quo ad cultum Diuinum. Vide Nicolaum de Lyra. Deuteron. 23. vbi hanc expositionem solutionis, aliorum expositionibus præfert.

¶Poterat tamen dispensatiuè aliquis in collegium populi admitti propter aliquem uirtutis actum, sicut Iudith 14. dicitur, quòd Achior dux filiorum Amon appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis eius; & similiter Ruth Moabitis, quæ mulier virtutis erat; licet possit dici, quòd illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit simpliciter esse ciues.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 5. Politic. * dupliciter aliquis dicitur esse ciuis; vno modo simpliciter, & alio modo secundùm quid. Simpliciter quidem ciuis est, qui potest agere ea, quæ sunt ciuium, puta dare consilium, vel iudicium in populo. Secundum quid autem ciuis dici potest quicunque ciuitatem inhabitat, etiam viles personæ & pueri & senes, qui non sunt idonei ad hoc, quòd habeant potestatem in his, quę pertinent ad commune. Ideo ergo spurij propter vilitatem originis excludebantur ab ecclesia, idest a collegio populi vsque ad decimam generationem; & similiter eunuchi, quibus nō poterat competere honor, qui patribus debebatur, & pręcipuè in populo Iudæorum, in quo Dei cultus conseruabatur per carnis generationem. Nam etiam apud Gentiles, qui multos filios genuerant aliquo insigni honore donabantur, sicut Philosophus dicit in secundo Politic. * tamen quantum ad ea, quæ ad gratiam Dei pertinent, eunuchi ab alijs non separabantur, sicut nec aduenæ, vt dictum est. * Dicitur enim Esaiæ 56. Non dicat filius aduenæ qui adhæret Domino dicens. Separatione diuidet me Dominus a populo suo; & non dicat eunuchus, ecce ego lignum aridum.

* Arist. c. 1.
* Arist. c. 7.
* In corp. artic. ad primum arg.

¶Maior vera, pœnam spiritualem, vel pœnam sensus, sed tamen pœnam damni quis patitur absque culpa, & absque hoc, quòd sit in potestate, propter quod patitur, vt patet in de Malo, Ma. 5 artic. 2. circa finem corporis. Ad minorem, vera est; ergo, &c. negatur consequentia, quia illa pœna non est spiritualis, vel sensus, sed damni propter quandam inhabilitatem horum hominū ad regendum in communitate, quia non sunt simpliciter ciues. Non enim intelligitur per ecclesiam Domini, tēplum; sed collegium populi, in quo non debet admitti ad aliquam dignitatem, rationibus, quæ sunt in solutione.

¶Ad tertium dicendum, quòd accipere vsuras ab alienis non erat sm intentionē legis, sed ex quadam permissione pp pronitatem Iudęorū ad auaritiam; & vt magis pacificè se haberent ad extraneos, a quibus lucrabantur.

¶Maior conceditur, sed dico, quòd cum præcepto misericordiæ, potest Deus permittere, quod est afflictionis, & crudelitatis propter maius malum vitandum, quamuis illud permissum propterea non sit licitum. Minor conceditur; sed negatur consequentia, quia illicitum licitè permissum fuit. s. mutuare ad vsuram alienis, propter maius malum vitandum, propter pronitatem Iudæorum ad auaritiam. Et si non commutassent alienis, commutassent propinquis ad vsuram. Et per hoc euitabatur maius malū, s. ne a Iudęis Deum colentibus vsuras acciperent, & eò magis pacificè se haberent ad extraneos. Secundò dicitur ad consequens, concedendo, quòd non fuit eis permissum tanquam licitum, sed vt minus malum, sicut & libellus repudij. Vide de materia illius solutionis secunda secundæ, quæst. 78. artic. 1. ad secundum.

¶Ad quartum dicendum, quòd circa ciuitates hostium quædam distinctio adhibebatur, quædam enim erant remotæ, non de numero illarum vrbium, quæ eis erant repromissę; & in talibus vrbibus expugnatis occidebantur masculi, qui pugnauerunt contra populum Dei; mulieribus autem, & infantibus parcebatur; Sed in ciuitatibus uicinis, quæ erant eis repromissæ, omnes mandabantur interfici propter iniquitates eorum priores, ad quas puniendas Dominus populum Israel quasi Diuinę iustitiæ executorem mittebat. Dicitur enim Deuter. 9. Quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ sunt; ligna autem fructifera mandabātur reseruari propter vtilitatem ipsius populi, cuius ditioni ciuitas, & eius territorium erat subijciendum.

¶Maior est vera, de propinquitate naturæ, tamen arbores non ita pugnabant contra populum Dei, sicut homines, nec demeruerunt destructionem propter peccata eorum, sicut homines. Et secundò, arbores erant in vtilitatem populo Dei.

¶Ad minorem, vera est, cæteris paribus, quod in proposito non fuit; sed si simile impediat a bono concupito, efficitur odiosum, vt patuit supra, quæstio. 27. artic. 3. Quare negatur consequentia. Consequens tamen non est purum; quia non semper omnes interficiebant, sed solùm in ciuitatibus vicinis, quæ erant Iudæis promissæ, & in hoc erant executores Diuinæ iustitiæ.

¶Ad quintum dicendum, quòd nouus ędificator domus, aut plantator uineæ, vel desponsator vxoris, excludebantur a prælio propter duo. Primò quidem, quia ea quæ homo de nouo habet, vel statim paratus est ad habendum, magis solet amare, & per cōsequens eorum amissionem timere; vnde probabile erat, quòd ex tali amore magis mortem timerent; & sic minus fortes essent ad pugnandum. Secundò; quia sicut Philosophus dicit in secundo Physicorum. * Infortunium videtur, quando aliquis appropinquat ad aliquod bonum habendum, si postea impediatur ab illo; & ideo ne propinqui remanentes magis contristarentur de morte talium, qui bonis sibi paratis potiti non fuerunt; & ideo populus considerans hoc horreret, huiusmodi homines a mortis periculo sunt sequestrati per subtractionem a prælio.

* Arist. text. 41.

¶Maior conceditur, & minor; sed negatur consequentia, quia illa remissio ad domum illarum, non fuit nisi propter bonum commune, quia tales solent esse timidi, & minus fortes, & per consequens non fortiter agerent, immò & alijs incurrerent horrorem, mors etiam talium in bello fecisset horrere alios in bellum, vt in littera.

¶Ad sextum dicendum, quòd timidi remittebantur ad domum, non vt ipsi ex hoc commodum consequerentur, sed ne populus ex eorum præsentia incommodū consequeretur, dum per eorum timorem, & fugā etiam alij ad timendum, & fugiendum prouocarentur.

¶Maior cōceditur, similiter & minor; sed negatur consequentia, quia procedit secundùm non causam, non enim remittebantur propter se, sed propter bonum commune, vt Doct. San. ostendit in solutione.

Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit, circa personas domesticas.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter lex vetus præcepta ediderit circa personas domesticas. Seruus enim id quod est Domini est, vt Philosophus dicit in primo Politic. * sed id, quod est alicuius, perpetuò eius esse debet; ergo inconuenienter lex mandauit. Exo. 21. quòd serui septimo anno liberi abscederent.

* Arist. c. 3.

¶2 Præterea. Sicut animal aliquod, vt asinus, aut bos est possessio domini, ita etiam seruus; sed de animalibus præcipitur. Deuter. 22. quòd restituantur dominis suis, si errare inueniant; inconuenienter igitur mandatur. Deuteron. 23. vt non tradas seruum domino suo, qui ad te confugerit.

¶3 Præterea. Lex Diuina debet magis ad misericordiam prouocare, quàm etiam lex humana; sed secundùm leges humanas grauiter puniutur, qui nimis asperè affligunt seruos, aut ancillas; asperrima autem videtur esse afflictio, ex qua sequitur mors, inconuenienter igitur statuitur. Exo. 21. quòd qui percusserit seruum suum, vel ancillam virga, si vno die superuixerit, non subiacebit pœnę, quia pecunia illius est.

¶4 Præterea. Alius est principatus domini ad seruum, & patris ad filium, vt dicitur in primo, & tertio Politic. * sed ad hoc principatum domini ad seruum pertinet, vt aliquis seruum, vel ancillam vendere possit; inconuenienter igitur lex permisit, quòd aliquis venderet filiam suam in famulam, vel ancillam.

* Arist. c. 4.

¶5 Præterea. Pater habet sui filij potestatem, sed eius est punire excessus, qui habet potestatem super peccantem;

cantem, inconuenienter igitur mandatur. Deute. 21. ꝙ pater ducat filiũ suum ad seniores ciuitatis puniendũ.

¶ 6 Præterea. Dominus prohibuit Deute. 5. vt cum alienigenis non sociarent coniugia, & coniuncta etiam separarent, vt patet primò Esdræ 10. inconuenienter igitur Deute. 21. conceditur eis, vt captiuas alienigenarum ducere possint vxores.

¶ 7 Præterea. Dominus in vxoribus ducẽdis quosdam consanguinitatis, & affinitatis gradus præcepit esse vitandos, vt patet Leui. 18. inconuenienter igitur mandatur Deute. 25. quòd si aliquis esset mortuus absque liberis, vxorem ipsius frater eius acciperet.

¶ 8 Præterea. Inter virum, & vxorem sicut est maxima familiaritas, ita debet esse fides firmissima, sed hoc non potest esse, si matrimonium dissolubile fuerit; incõuenienter igitur Dominus permisit Deute. 24. quòd aliquis posset vxorem dimitterre scripto libello repudij, & quòd etiam vlterius eam recuperare non posset.

¶ 9 Præterea. Sicut vxor potest frangere fidem marito, ita etiam seruus domino, & filius patri; sed ad inuestigãdam iniuriam serui in dominum vel filij in patrem; non est institutum in lege aliquod sacrificium; superfluũ igitur videtur institui sacrificium zelotipiæ ad inuestigandum vxoris adulterium Numeri 5. sic igitur inconuenienter videntur esse tradita in lege præcepta iudicialia circa personas domesticas.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Psal. Iudicia domini vera iustificata in semetipsa.

¶ Hic vltimò D. S. inquirit de ratione iudicialium pertinentiũ ad domesticos.

¶ Respondeo dicendum, quòd communio domesticarum personarum adinuicem, vt Philosophus dicit in primo Politicæ est, secundùm quotidianos actus, qui ordinantur ad necessitatem vitæ. Vita autem hominis conseruatur dupliciter. Vno modo quantum ad indiuiduum, prout scilicet homo idem numero viuit, & ad talem vitæ conseruationem opitulantur hominis exteriora bona, ex quibus homo habet victum, & vestitum, & alia huiumodi necessaria vitæ, in quibus administrãdis indiget homo seruis. Alio modo cõseruatur vita hominis secundũ speciem per generationem, ad quam indiget homo vxore, vt ex ea generet filium. Sic igitur in domestica communione sunt tres combinationes, scilicet domini ad seruum, viri ad vxorem, patris ad filiũ.

Aristo. 1. p.

¶ D. S. intendit conclusionem responsiuam affirmatiuam, quæ sic probatur. In domestica communione sunt tres combinationes, &c. vt sine præce litteræ; sed quantum ad omnia ista lex vet. conuenientia præcepta tradidit: igitur sufficienter ordinauit circa domesticas personas. Huius rationis D. S ponit primò maiorẽ, secundò minorem, ibi. Et quantum ad omnia, &c. Maior ergo patet a principio. Consequentet ibi.

¶ Et quantum ad omnia ista lex vetus conuenientia præcepta tradidit; nam quantum ad seruos instituit ut modestè tractarentur, & quãtum ad labores ne scilicet immoderatis laboribus affligerentur, vnde Deute. 5. dominus mandauit vt in die sabbati requiesceret seruus, & ancilla tua, sicut & tu; & iterum quantum ad pœnas infligendas, imposuit enim mutilatoribus seruorum vt dimitterent eos liberos, sicut habetur Exod. 21. & simile etiam statuit in ancilla, quam in vxorem aliquis duxerit, statuit etiam specialiter circa seruos, qui erant ex populo, vt septimo anno liberi egrederentur cum omnibus, quæ apportauerant etiam vestimentis vt habetur Exod. 21. Mandatur etiam insuper Deutero. 15. vt ei detur viaticum.

¶ Subiungit minorem, quam probat, primò quo ad primam eius partem, scilicet quòd sufficienter ordinauit de combinatione domini, & serui in littera, secundò cum dicit.

¶ Circa vxores verò statuitur in lege quantũ ad vxores ducendas, ut scilicet ducant uxores suæ tribus sicut habetur Nu. vlt. & hoc ideo, ne sortes tribuũ confundãtur, & ꝙ aliquis i uxorẽ ducat vxorẽ fratris defuncti sine liberis, vt habetur Deu. 25. & hoc ideo, vt ille, qui nõ potuit habere successores secundùm carnis originem, saltẽ habeat per quandam adoptionẽ, & sic nõ totaliter memoria defuncti deleretur. Prohibuit etiam quasdam personas, ne in coniugium ducerentur. s. alienigenas pp periculum seductionis, & propinquas pp reuerentiam naturalem, quæ eis debetur. Statuit etiam qualiter vxores iam ductæ tractari deberent vt. s. non leuiter infamarẽtur, vnde mandatur puniri ille, qui falsũ crimẽ imponit vxori, ut habetur Deute. 23. & ꝙ etiam pp vxoris odiũ filius detrimentum non pateretur, ut habetur Deu. 21. & etiam, ꝙ propter odium vxorem non affligeret, sed potius scripto libello eam dimitteret, ut patet Deu. 23. Et ut etiam maior dilectio inter coniuges a principio contrahatur, præcipitur, quòd cum aliquis nuper uxorẽ acceperit, nihil ei publicæ necessitatis iniungatur, ut libere possit lętari cum vxore sua.

¶ Manifestat secundam partem minoris, scilicet de combinatione viri, & vxoris clarè in littera. Tertiò cum dicit.

¶ Circa filios autem instituit ut patres eis disciplinã adhiberent instruẽdo eos in fide, unde habetur Exo. 12. Cum dixerint uobis filij uestri, quæ est ista religio, dicetis eis. Victima transitus domini est; & ꝙ etiã instruerent eos in moribus; unde dicitur Deute. 21. quòd patres dicere debent monita nostra audire contemnit, cõmessationibus uacat, & luxuriæ atque conuiuijs.

¶ Ostendit tertiam partem minoris, scilicet de combinatione patris, & filij, & patet littera.

¶ Et confirmatur conclusio respon. argumento in contrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quia filij Israel erant a domino de seruitute liberati, & per hoc Diuinę seruituti addicti, noluit dominus ut in perpetuum serui essent; unde dicitur Leuit. 25. Si paupertate compulsus uendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes seruitute famulorũ, sed quasi mercenarius, & colonus erit mei. n. sunt serui, & ego eduxi eos de terra Aegypti; ut nõ ueneãt cõditione seruorũ; & ideo, qa simpliciter serui nõ erãt, sed secundũ qd finito tpe dimittebant liberi.

¶ Ad maiorem de seruo simpliciter, sed non de seruo secundùm quid, qui est quasi famulus, & mercenarius dic autem, quòd Deus noluit, quòd Iudæi essent serui simpliciter, & perpetuò hominũ, quia erant tibi addicti in seruos. Ad minorem, vera de eo, qui est alicuius simpliciter, & absolutè, sed serui illi erant ẽm qd idest ad tempus famulantes, ergo negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mandatum illud intelligitur de seruo, qui a Domino quæritur ad occidendum, uel ad aliquod peccati ministerium.

¶ Maior vera, est tamen differentia, quia seruus potest induci ad peccatum, & potest quæri quandoque ad mortẽ. Minor vera, & notanter si errauerit, nec prohibitum fuit de seruo, sed solùm vt non tradatur, quæritur qñ ad mortẽ, quare negatur cõsequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd circa læsiones seruis illatas, lex considerasse uidetur, utrum sit certa uel incerta, si enim læsio certa esset, lex pęnam adhibuit, pro mutilatione quidem amissionem serui, qui mandabatur libertati donandus; pro morte autem etiam homicidij pęnam, cum seruus in manu domini uerberantis moreretur. Si uerò læsio non esset certa, sed aliquam apparẽtiã haberet, lex nullam pęnam infligebat in proprio seruo, puta cum percussus seruus non statim moriebatur, sed post aliquos dies. Incertum enim erat utrum ex percussione mortuus esset, quia si percussisset liberum hominem, ita tamen quòd statim non moreretur, sed super baculum suum ambularet, non erat homicidij reus, qui percusserat etiam si postea moreretur; tenebatur tamen ad impensas soluendas quas percussus in medicos fecerat, sed hoc in seruo proprio locum non habebat, quia quidquid seruus habebat, & etiam ipsa persona serui erat quædam possessio domini, & ideo pro causa assi-

gnatur

gnatur, quare non subiaceat pœnæ pecuniariæ, quia pecunia illius est.

¶ Maior conceditur, similiter & minor: & dico, quòd si certum esset, quòd aliquis interfecisset seruum et proprium, puniretur pœna homicidij, secus si incertum. Et dico, quòd si non esset certum de seruo proprio, tunc nō puniebatur, nec pecuniaria pœna: sed percutiens liberum hominem tenebatur ad expensas, sed negatur consequentia, quia nec si percussisset liberum, qui nō moriebatur ex percussione certitudinaliter, aliquis pœna mortis puniebatur.

Ad primum.

¶ Ad quartum dicendū, quòd sicut dictum est, * nullus Iudæus poterat possidere Iudæum quasi simpliciter seruum, sed erat seruus secundū quid, quasi mercenarius vsque ad tempus; & per hunc modum permittebat lex, quòd paupertate cogente, aliquis filium vel filiam venderet; & hoc etiam verba ipsius legis ostendunt, dicit enim. Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur, sicut exire ancillæ consueuerant. Per hunc etiam modum non solùm filium suum, sed etiam seipsum aliquis vendere poterat magis quasi mercenarium, quàm quasi seruum, secundùm illud Leuit. 25. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, nō eum opprimes seruitute famulorum, sed quasi mercenarius, & colonus erit.

¶ Maior conceditur. Ad minorem verum, vt aliquis seruum & ancillam perpetuò vendat, tamen licitum fuit vt pater (cogēte paupertate) filium in seruum, vel filiam in ancillam secundum quid vēderet sicut & seipsum vendere potuit, & quasi locare operam suam, quasi mercenarius: & poterant in anno septimo remissionis, & iubilei exire liberi, qui erant ex Iudæis, vt patet Leuit. 25. quare negatur consequentia.

Arist. cap. 9. li.

¶ Ad quintum dicendū, quòd sicut Philosophus dicit in 10. Ethi. * principatus paternus habet solū ammonendi potestatē, nō autem habet vim coactiuā per quā rebelles, & contumaces comprimi possint; & ideo in hoc casu lex mandabat vt filius cōtumax a principibus ciuitatis puniretur.

¶ Maior vera, sed nō omni modo, quia non habet super eum virtutem coactiuam, licet admonitoriam, quæ coactio fit per mutilationem, vel interfectionem, vt patuit. q. 95. ar. 1. Ad minorem, eius est punire excessus, qui habet potestatem coactiuam per maiores pœnas etiam exterminatorias, sed non eius, qui habet potestatem quamcumque; quare negatur consequentia, quia iudex qui præest potest punire grauiter, nō parentes, licet possit aliqualiter verberare, non tn̄ mutilare vel occidere, vt patuit vbi supra.

¶ Ad sextum dicendum, quòd dominus alienigenas prohibuit in matrimonium duci propter periculum seductionis, ne inducerentur in idolatriam; & specialiter hoc prohibuit de illis gentibus, quæ in vicinio habitabant, de quibus erat magis probabile, quòd suos ritus retinerent. Si qua verò idolatriæ cultum dimittere vellet, & ad legis cultum se transferre, poterat in matrimonium duci, sicut patet de Ruth, quam duxit Booz in vxorem; vnde ipsa dixerat socrui suæ. Populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus, vt habetur Ruth 1. & ideo captiua non aliter permittebatur in vxorem duci, nisi prius rasa cęsarie, & circumcisis vnguibus, & deposita veste, in qua capta est, & fleret patrē, & matrē, per quæ significatur idolatriæ perpetua abiectio.

¶ Ad antecedens, verum de alienigenis, quæ nolebant conuerti ab idolatria ad Iudaismum, & præsertim, quæ erant in propinquo, negatur consequentia, quia potuerunt ducere captiuas, sed quæ dimittebant idolatriā, & omnes amicos suos; quare illa duo non contrariantur.

¶ Ad septimum dicendum, quòd sicut Chrysostomus dicit super Matth. quia immitigabile malum erat mors apud Iudæos (qui omnia pro præsenti vita faciebant) statutum fuit, vt defuncto filius nasceretur ex fratre, quod erat quædam mortis mitigatio, non autē alius quàm frater vel propinquus iubebatur accipere vxorē defuncti, quia non ita crederetur, qui ex tali coniunctione erat nasciturus, esse eius filius, qui obijt; & iterū extraneus non ita haberet necessitatem statuere domū eius, qui obierat, sicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iustum erat. Ex quo patet, quòd frater in accipiendo vxorem fratris sui, persona fratris sui defuncti fungebatur.

¶ Antecedens cōceditur, sed dico, quòd frater, & propinquus potuit stare in gradu fratris, & ducere eius relictam propter rationem, quæ habetur in principio solutionis, negatur autem cōsequentia, quia non fiebat contra gradum prohibitum, nam ille accepit eam non quasi in persona propria, sed fratris.

¶ Ad octauum dicendum, quòd lex permisit repudium vxoris, non quia simpliciter iustum esset, sed propter duritiam Iudæorum, vt Dominus dicit Matth. 19. Sed de hoc oportet plenius tractari cum de matrimonio agetur.

¶ Maior vera, deberet quidem, sed quandoque aliter fiebat, ita quòd vir odiebat vxorem, & erat periculum vxoricidii, ratione cuius oportebat permittere, quòd erat illicitum, ad vitandum maius malum. Minor vera, sed negatur consequentia, quia per hoc vitabatur maius malum.

¶ Ad nonum dicendum, quòd vxores fidem matrimonij frangunt per adulterium, & de facili propter delectationem, & latenter, quia oculus adulteri obseruat caliginem, vt dicitur. Iob 24. Non autem est similis ratio de filio ad patrem, vel de seruo ad dominum; quia talis infidelitas non procedit ex tali concupiscentia delectationis, sed magis ex malitia, quæ non potest ita latere, sicut infidelitas mulieris adulteræ.

¶ Maior non habet omnimodā similitudinem, quia vxor frangit ex concupiscentia, quæ subdola est, & occultatur, sed seruus vel filius ex rebellione vel malitia vel animositate, quæ patēs est, vnde ibi non est opus aliqua inquisitione super occulto, sicut apud vxorem; quare concessa minore, negatur consequentia.

Quæstio Centesimasexta.

De lege noua secundùm se.

CONsequenter considerandum est de lege euangelij, quæ dicitur lex noua. Et primò, de ipsa secundùm se. Secundò, de ipsa, per comparationem ad legem veterem. Tertiò, de his, quæ in lege noua continentur. Circa primum quæruntur quatuor. Primò, qualis sit, vtrum scilicet sit scripta vel indita. Secundò, de virtute eius, vtrum iustificet. Tertiò, de principio eius, vtrum debuerit dari à principio mundi. Quartò, de termino eius, vtrum scilicet sit duratura vsque ad finem, an debeat ei alia lex succedere.

¶ Iuxta ordinem supra statutum q. 93. postquam determinatū est de lege vet. Hic determinatur de lege Euāgelij, quæ est lex noua, & patuit ordo supra sepius, quia D.S. determinando de legibus obseruat ordinem generationis, qui partim etiam est perfectionis, partim generationis tantùm, non enim omne prius generatione est imperfectius si sit etiam prius in alio genere, sic lex æterna est prima via generationis, & cū hoc in genere causæ efficientis, & finalis, vetus autem lex est prior noua via generationis tantùm. Et tractādo de lege noua principaliter tria facit. Primò determinat de lege noua secundùm se. Secundò de comparatione eius ad veterem. Tertiò de contentis in noua lege. Circa primum tria inquiruntur. Primò conditio legis nouæ. Secūdò inquiritur virtus eius art. 2. Tertiò inquiritur duratio eius arti. 3.

Vtrum lex noua sit scripta vel indita.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd lex noua sit lex scripta. Lex enim noua est ipsum Euangeliū, sed Euangelium est descriptum? Ioannis 20. Hæc autem scripta sunt vt credatis, ergo lex noua est lex scripta.

Infra ar. 2. & 1. co. & q. 107 ar. [illegible] & 3. & q. [illegible] ar. 1. cor. & ad [illegible] Et qu. [illegible] arti. 3. cor.

¶ 2 Præterea. Lex indita est lex naturæ, secundùm illud Ro. 2. Naturaliter ea, quæ legis sunt faciūt, qui habent opus legis scriptum in cordibus suis; si igitur lex Euangelij esset lex indita, non differret a lege naturæ.

¶ 3 Præt. Lex Euangelij propria est eorum, qui sunt in statu noui testamenti; sed lex indita communis est, & eis, qui sunt in nouo testamento, & eis, qui sunt in veteri testamento. Dicitur enim Sapien. 7. quòd Diuina sapientia per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei, & Prophetas constituit, ergo lex noua non est lex indita.

¶ Sed

¶ Sed contra est, quòd lex noua est lex noui testamenti; sed lex noui testamenti est indita in corde. Apostolus enim ad Hebr. 8. dicit inducens auctoritatem, quæ habetur Hiere. 31. Ecce dies venient dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum; & exponens, quod sit hoc testamentum dicit. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel, dando leges meas in mentes eorum, & in corde eorum superscribam eas; ergo lex noua est lex indita.

¶ Hic primò inquirit D. S. conditionem nouæ legis, an sit scripta vel infusa.

¶ Nota, quòd posset alicui ista quæstio prima facie apparere multum extranea, cum supra dictum fuerit, quòd omnis lex essentialiter sit aliquid rationis, scriptura autem vel infusum præsertim in essentia animæ, non videtur esse aliquid rationis.

¶ Sed dicendũ est, quòd scriptura non est aliquid rationis formaliter, est tamẽ signum ipsius rationis tanquam significatiuum conceptus mentis, & ergo vetus lex non est quidem essentialiter scriptura, conseruatur tamen in scriptura sicut in suo signo. Sic noua lex essentialiter quidem est aliquid rationis secundùm esse actuale, tamen id in quo habitualiter, & quasi virtualiter continetur, potest esse, & est infusum quid, & non tantùm scriptum; sic etiam supra. q. 94. ar. 1. dictum fuit, quòd lex naturalis non est habitus propriè, & essentialiter, est tamẽ habitus, quia habitu tenetur, inquãtũ in habitu synderesis virtualiter continentur principia iuris naturalis; sic vetus lex non fuit quidem essentialiter scriptura, sed aliquid constitutum per rationẽ, sed tamen nõ continebatur nisi in scriptura quasi habitualiter, non enim tenebatur in ratione naturali sicut lex naturalis, nec in gratia Spiritus sancti, quæ per legem ve. non conferebatur; sic noua lex essentialiter quidem non est gratia, sed tamen in gratia Spiritus sancti, cum virtutibus sibi connexis tenentur principaliter, & habitualiter ea, quæ sunt nouæ legis. Quare sicut supra quæsitum fuit de lege naturali an sit habitus, ita hic quæritur an lex noua sit scripta vel infusa, vnde non est absurda quæstio, nec aliquam oppositionem includit.

¶ Respondeo dicendum, quòd vnaquaeque res illud videtur esse, quod est in ea potissimum, vt Philosophus dicit in 9. Ethicorum.* Id autem, quod est potissimum in lege noui testamenti, & in quo tota virtus eius consistit, est gratia Spiritus sancti, quæ datur per fidẽ Christi, & ideo principaliter lex noua est ipsa gratia Spiritus sancti, quæ datur Christi fidelibus.

* Arist. c. 4.

¶ D. S. respondet quæsito conclusione bimembri. Cuius primò probat primam partem; secundò secundã, ibi. Habet tñ, &c. tertiò ipsam conclusionem totalem subinfert, ibi. Et ideo dicẽdum, &c. Est autem ista conclusio principaliter, Lex noua, est lex indita secundariò autem est lex scripta. Quo ad primam partem conclusionis respons. s. quòd lex noua sit lex indita, probat eam dupliciter, ratione videlicet, & auctoritatibus, quas subiũgit, ibi. Et hoc manifestè, &c. Ratione sic. Vnaquaq; res illud videtur esse, quod in ea est potissimum; sed gratia Spiritus sancti, quæ datur per fidem Christi est potissimum in noua lege, ergo, &c. Maior est Philosophi, sicut ciuitas dicuntur illi, qui sunt in ciuitate principales, & quod ipsi faciunt, dicitur ciuitas fecisse, vt idẽ Philosophus habet ibidem. Minor patet, quia tota virtus nouæ legis consistit in gratia Spiritus sancti.

Nota.

¶ Nota autem circa hanc minorẽ, quòd gratia gratum faciẽs pro omni statu datur ex fide Christi, adultis quidem per actualẽ motum fidei, pueris autem vel in virtute fidei parentum, vt ante nouã legem, vel per sacramenta fidei ipsis applicata in fide Christi. Et in gratia dicitur esse tota virtus, quia ipsa est a qua profluũt virtutes quibus mediantibus interiores motus, & per cõsequens exteriores operationes regulantur, ita quòd per gratiam homo constituit dictamina, & præcepta nouæ legis, & eis consentit. Consequenter cum dicit.

¶ Et hoc manifestè apparet per Apostolũ qui ad Romanos. 3. dicit. Vbi est ergo gloriatio tua, exclusa est, per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei, ipsam enim fidei gratiam legem appellat. Et expressius ad Ro. 8. dicitur. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me a lege peccati, & mortis; vnde & August. dicit in li. de spiritu, & littera.* quòd sicut lex factorum scripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei scripta est in cordibus fidelium, & alibi dicitur in eodem lib.* Quæ sunt leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa præsentia Spiritus sancti.

* Aug. ca. 17. & 26.

* Aug. c. 21.

¶ Probat istã primam partem auctoritate Apost. duplici, & duplici B. Aug. Nota circa primam auctoritatem Apostoli, quare lex vetus dicitur lex factorum, noua autem lex fidei; cum tamen etiam in veteri fides fuerit necessaria De hoc D. S super Apostolum ibidem, quòd Apostolus legem factorum dicit legem exterius propositam, & descriptam, per quam exteriora facta hominum ordinantur, dum præcipitur quid fieri debeat, & per prohibitionem ostenditur a quo debeat abstineri. Legem autem fidei vocat legem interius descriptam, per quam non solùm facta, sed etiam ipsi motus cordium disponũtur, inter quos primus est motus fidei, hæc ille. Ex quo patet, quòd dicitur lex fidei, quia ab ipsa lege procedit motus fidei, & per ipsam disponitur. Lex autem vetus, quia non continuit gratiam, sed solùm scripturam, per quã non regulatur animus, sed opus exterius, ideo vetus est factorũ, noua autem fidei.

¶ Nota propter secundam auctoritatem Apostoli, & auctoritates B. Aug quòd D. S. ibidem scilicet ad Ro. 8. ponit duplicem intellectũ istius, scilicet quòd lex noua dicitur Spiritus. Vno modo constructione intransitiua, quia est ipse Spiritus sanctus, qui non solùm docet quid sit agendum, sed etiam affectum inclinat ad rectè agendum, & talis actio recta, est vita spiritualis. Secundò potest lex Spiritus dici proprius effectus Spiritus sancti, scilicet fides per dilectionem operans, quæ quidem, & docet interius de agendis; & hæc lex Spiritus dicitur lex noua, quæ vel est Spiritus sanctus, vel ea in cordibus nostris Spiritus sanctus facit, hæc ibidem. Sed hic magis declinat ad secundum modum dicendi, & forsan ibidem loquitur propter opinionem magistri reprobatam, qua dixit charitatem esse Spiritum sanctum. Vnde secundũ hoc auctoritas B. Aug. qua dicit legem in cordibus scriptam esse præsentiam Spiritus sancti, intelligenda est causaliter vel concomitanter, non formaliter, quia scilicet lex noua causatur a præsentia Spiritus sancti, vel ipsa lex noua quo ad principale, idest gratiam, est ratio p̃sentiæ specialis Spiritus sancti, qui eo ipso est specialiter præsens, quia influit gratiam. De hoc prima par. q. 7. Sic ergo noua lex continet tanquam principale gratiam Spiritus sancti cum fide, & connexis virtutibus, Theologicis præsertim. Tunc ibi.

¶ Habet tamen lex noua quædam sicut dispositiua ad gratiam Spiritus sancti, & ad vsum huius gratię pertinentia, quæ sunt quasi secũdaria in lege noua; de quibus oportuit instrui fideles Christi, & verbis, & scriptis tàm circa credenda, quàm circa agenda.

¶ Deducit secundam partem conclusionis responsi. videlicet, quòd lex noua secundariò sit lex scripta. Sic in noua lege habentur aliqua dispositiua ad gratiam Spiritus sancti, & ad vsum eius, de quibus oportuit instrui fideles Christi verbis, & scriptis, tam circa credenda, quàm circa agenda; ergo secundariò est scripta. Antecedens patet in solutione ad primum, quia in Euangelio cõtinentur aliqua scripta, quæ manifestant Diuinitatem vel humanitatem Christi; similiter aliqua quæ pertinent ad contemptum mundi, similiter multa, quæ pertinent ad vsum virtutum, sed Euãgelium est scriptum, ergo antecedens verum. Tenet consequẽtia, quia disponentia ad aliud sunt minus principalia, & secũdaria, ergo benè sequitur, quòd si noua lex habet in scripturis, quæ requiruntur ad gratiam habendam vel ad vsum eius, quòd habet aliqua secundaria. Nota, quòd ea, quæ manifestant ea, quæ sunt fidei, & similiter, quæ ostendunt contemnenda, disponunt ad gratiam ab adulto acquirendam, quia nullus adultus iustificatur nisi per fidei motum, & conuersionem in Deum, & per motum contra peccatum, vt infra patebit, & sic D. S. loquitur. Sed in paruulis ibi scriptura opus est non ad habendam fidem habitualem, sed actualẽ motũ fidei, qui præsupponit determinationem, & præsentationem credibilium, quæ fit per verba vel scripturam.

¶ Nota, quòd D. S. dicit notanter, quòd fideles oportuit instrui de disponentibus ad gratiam per verba, vel scripta, quia videlicet supremus instructor, & doctor eorum, quæ disponunt ad gratiam vel pertinent ad vsum gratiæ, non scriptis, sed verbis docuit. Christus enim vt habetur 3. parte. q. 42. arti. 4 Euangelium, & Doctrinam suam verbotenus, & non in scriptis communicare debuit, Vide ibidem. Deinde ibi.

¶ Et ideo dicendum est, quòd principaliter lex noua est lex indita, secundariò autem est lex scripta.

¶ Subinfert conclusionem responsiuam totalem clarè in littera iam probatam, sed intellige eam ad sensum dictum, quia scilicet continetur partim, & principaliter in aliquo indito vel infuso; & partim, & minus principaliter in verbis, & scriptis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis; & dicit Apostolus, leges in plurali propter diuersa præcepta, & consilia, quæ exprimuntur per scripturam nouæ legis tanquam dispositiua ad gratiam vel ad eius vsum ordinata; & dicit super scribam, quia super cognitionem imprimitur charitas, quæ inclinat ad operationem, quod non fuit in vet. le. &c.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd in scriptura Euãgelij non

gelij non continentur nisi ea, quæ pertinent ad gratiā Spiritus sancti, vel sicut dispositiua vel sicut ordinatiua ad vsum huius gratiæ, sicut dispositiua quidem quantū ad intellectum per fidem, per quam datur gratia Spiritus sancti, continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad manifestandum Diuinitatem vel humanitatē Christi. Secundum affectum verò continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad contemptum mundi per quem homo fit capax Spiritus sancti gratiæ. Mundus enim, idest amatores mundi, non potest capere Spiritum sanctum vt habetur Ioan. 14. Vsus verò spiritualis gratiæ est in operibus virtutum, ad quæ multipliciter scriptura noui testamenti homines exhortatur.

¶ Ad maiorem dico, quòd lex noua habet quidem Euangeliū tanquam manifestatiuum eorum, quæ sunt dispositiua ad gratiā, vel quæ requiruntur ad vsum gratiæ, sed non est solùm Euangelium, immo principalius nouæ legis, est gratia Spiritus sancti. Ad minorem, conceditur quidem, sed in scriptura non habetur totum nouæ legis, sed partiale, & minus principale vel secundariū, scilicet dispositiuum secundùm intellectum, & affectum, & ordinatiua ad vsum gratiæ. Vltra, ergo, &c. Verum est, scripta secundariò, & minus principaliter; oportet enim aduertere, quòd lex noua habet duo, vnum principale, & aliud secundarium. Et primum est iudicium, secundum scriptum.

¶ Ad secundum dicendū, quòd dupliciter est aliquid inditum homini. Vno modo pertinens ad naturam humanam, & sic lex naturalis est lex indita homini. Alio modo est aliquid inditum homini quasi naturæ superadditum per gratiæ donum, & hoc modo lex noua est indita homini non solùm indicans quid sit faciendum, sed etiam adiuuans adimplendum.

¶ Ad assumptum, lex indita pertinens ad naturam est lex naturæ; sed si intelligitur, quòd lex indita, idest interius data in corde, & infusa, & naturæ superaddita sit lex naturæ. Negatur. Dico enim, quòd sicut naturale, vt supra dictum fuit, & habetur. 3. parte. q. 2. ar. 12. dicitur dupliciter. Vno modo, quia ex principijs naturæ. Alio modo, quia a natiuitate. Ita aliquid dicitur inditum vno modo, quia innatum virtute naturæ. Alio modo, quia inditū idest infusum & intra hominem existens vndecumque proueniat, siue scilicet ab intrinseco siue extrinseco. Ad probationem dico, quòd probat, quòd quia lex naturæ est indita primo modo, quia consequitur principia naturæ. Animam enim rationalem sequitur ratio naturalis, & synderesis, in qua continetur lex naturalis ad illam. Si igitur, &c. Verum, si esset indita, idest innata ex principijs naturalibus. Sed negatur consequentia, si intelligitur consequens indita, idest interius data intra hominem; sed principium eius est extrinsecum, non natura.

¶ Et nota, quòd lex naturæ est indita ea ratione qua dictū est in principio huius arti. quia principiū vel radix eius, scilicet synderesis, est indita, sic noua lex est indita, idest interius data post natiuitatem, ratione radicis suæ, scripta autem ratione manifestatiui credendorum vel diligendorum aut agendorū, vt dictū fuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullus vnquam habuit gratiam Spiritus sancti nisi per fidem Christi explicitam vel implicitam. Per fidem autem Christi pertinet homo ad nouum testamentum; vnde quibuscumque fuit lex gratiæ indita, secundùm hoc ad nouum testamentum pertinebant.

¶ Ad maiorem dico; quòd lex Euangelij quantum ad secūdarium, est propria eorum, qui sunt in statu noui testamenti, sed nō quantum ad id, quod est principale; quia per fidem Christi pro omni statu data fuit gratia per quā omnes pertinebant ad nouū testamentum. Minor conceditur. Ad consequens, verum, ratione secundarij non est quid inditum, nec hoc est commune, sed ratione principalis per quod omnes pro quocumque statu pertinebant ad legem nouam, quæ est gratia collata per Christum. Circa hanc solutionem nota, quòd quamuis omnes sancti a principio habuerunt eandem fidem nobiscum, & gratiam, per quā pertinebant ad nouam legem, non tamen dicebantur Christiani sicut nos, nec absolutè dicuntur pertinuisse ad nouam legem; tum primò, quia non habuerunt fidem ita explicitam sicut nos, tum secundò, quia non habuerunt totum, quod est Christiani, scilicet principale, & secundarium simul. Est autem regula ex D. S. in primo dist. 14. quòd ad hoc, quòd aliquod coniunctum dicatur affirmatiuè de aliquo, oportet, quòd vtraque pars coniuncti sibi cōueniat, vt patet ibidem. Quia igitur non totum, quod est nouę legis, conuenit prioribus in statu veteri, nec totum, quod est Christianorum, ideo Doct. Sanct. dicit in solutione, secundùm hoc ad nouum testamentum pertinebant, non videlicet absolutè, sed cum limitatione, quia habuerunt partem nouæ legis, scilicet gratiam per fidem Christi, sed non habuerunt Doctrinam explicitā de via salutis, nec fidem explicitam de Christo, sicut est in noua lege.

Vtrum lex noua iustificet.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd lex noua non iustificet; Nullus enim iustificatur nisi legi Dei obediat, secundùm illud ad Hebr. 5. Factus est, scilicet Christus, omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ; sed Euangelium non semper hoc operatur, quòd homines ei obediant. Dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio; ergo lex noua non iustificat.

¶ 2 Præterea. Apostolus probat ad Rom. quòd lex vetus non iustificabat, quia ea adueniente præuaricatio creuit. Dicitur enim ad Rom. 4. Lex iram operatur, vbi enim non est lex nec præuaricatio; sed multò magis lex noua præuaricationem addidit, maior enim pęna est dignus, qui post legem nouam datam adhuc peccat, secūdùm illud Hebr. 10. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit? &c. ergo lex noua non iustificat, sicut nec vetus.

¶ 3 Præt. Iustificare est proprius effectus Dei, secundùm illud ad Roma. 8. Deus est, qui iustificat; sed lex vetus fuit a Deo sicut & lex noua; ergo lex noua nō magis iustificat, quàm lex vetus.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Roma. 1. Non erubesco Euangelium; virtus enim Dei est in salutem omni credenti; non autē est salus nisi iustificatis; ergo lex Euangelij iustificat.

¶ Hic D. S. inquirit de virtute nouæ legis.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est.* ad legem Euangelij duo pertinent. Vnum quidem principaliter, scilicet ipsa gratia Spiritus sancti interius data, & quantum ad hoc noua lex iustificat.

* Arti. 1. in co. & ad primum arg.

¶ D S. respondet quæsito distinctè secūdùm distinctionem bimembrem ad arti. præce. habitam. Et iuxta eam ponit duas conclusiones responsiuas. Secundam iuxta secundū membrum, ibi. Aliud pertinet, &c. Distinctio ergo est per modum notabilis, quòd ad legem nouam duo pertinent. Vnum principaliter, scilicet ipsa gratia Spiritus sancti. Aliud secundariò. Et iuxta primum membrum ponit primò conclusionem primam respondentem. Secūdò eam probat auctoritate, ibi. Vnde Augustinus, &c. Conclusio est, lex noua quantum ad principale eius iustificat illam conclusionem explicitè ratione non probat, sed patebit magis infra in tractatu de gratia, & posset argui ex verbis Doctoris sic. Gratia Spiritus sancti iustificat, sed noua lex quo ad principale est gratia Spiritus sancti, ergo, &c. Et intelligitur ista conclusio de iustificatione pro adeptione habitus iustitiæ apud Deum, quia cum gratia gratum faciente infunduntur omnes virtutes etiam iustitia propriè dicta, & etiam iustitia Metaphorica; quia virtutes per quas inferiora superioribus subduntur, & talis iustitia est apud Deum, quia per eius exercitium meretur quis gloriā apud Deū, & non tantum apud homines. De hac iustitia supra. q. 100. ar. 12. Consequenter cum dicit.

¶ Vnde Aug. dicit in libro de spiritu, & littera.* Ibi, scilicet in veteri testamento, lex extrinsecus est posita, qua iniusti terrerentur, Hic, scilicet in nouo testamento intrinsecus data est, qua iustificarentur.

* Aug. ca.

¶ Probat conclusionem prædictam auctoritate Beati Augustini clarè in littera.

¶ Nota autem post D. S. in de Veri. Mate. 28. ar. 5. quòd est magna differentia inter iustificationem simpliciter, & iustificationē impij, quia ad iustificationē simpliciter sufficit sola infusio gratiæ, sed ad iustificationem impij, quia scilicet commisit actualia, plura requiruntur, scilicet detestatio vel contritio super peccatis præteritis, & conuersio ad Deum actualis. Et ergo quia noua lex continet gratiam, ideo iustificat, quia puer baptizatus iustificatur per gratiam; sed plura requiruntur ad iustificationem impij, puta pœnitentia, & huiusmodi.

¶ Nota etiam, quòd noua lex modo dicto iustificat, scilicet ratione principalis non effectiuè, sed formaliter. Deus autem principaliter effectiuè iustificat, & sacramenta nouæ legis instrumētaliter

taliter effectiuè dispositiuè, quæ sacramenta sunt nouæ legis instrumenta, & pertinent ad secundarium nouæ legis, scilicet ad dispositiua ad gratiam, vt patebit infra.q.117.at.1.ad primū, &c. Deinde cum dicit.

¶ Aliud pertinet ad legem Euangelij secundariò, scilicet documenta fidei, & præcepta ordinantia affectum humanum, & humanos actus; & quantum ad hoc lex noua non iustificat.

¶ Subiungit secūdū membrum distinctionis, quòd aliud, &c. scilicet documenta fidei, & præcepta, &c. scilicet verbis vel scriptis a Christo, & suis Apostolis tradita, vt dicebatur ad primum præce.ar.& quo ad hoc ponit primò conclusionem secundam. secundò eam probat auctoritate, ibi. Vnde Apostolus, &c. Conclusio est ista. Lex noua quantum ad secundarium non iustificat. Et posset hæc conclusio etiam ostēdi experimentaliter, quia multi nouerunt documenta fidei, & nouerunt scripturam continentē præcepta ordinantia affectum, & actus humanos, qui tamen nō sunt iustificati. Et ergo littera ipsa scripta vel cognita non iustificat, sed Spiritus sanctus dando interius gratiam suam, quæ est principale nouæ legis; multi etiam audiuerunt Christum proponentem verbis documenta nouæ legis, qui tamen iustificati non fuerunt.

¶ Vnde Apostolus dicit.2.ad Corinth.3. Littera occidit spiritus autem viuificat; & August. exponit in libro de spiritu, & littera.* quòd per litteram intelligitur quælibet scriptura extra homines existens etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Euangelio; vnde etiam littera Euangelij occideret nisi adesset interius gratia fidei sanans.

* Aug.c.14. & 17.

¶ Confirmat conclusionem secūdam auctoritate Apostoli secundùm expositionem B. Augusti. Et arguitur sic ex Apostolo, littera occidit, sed quantum ad secundarium, lex noua est litteralis, & scripta, ergo, &c. Maior est Apostoli. Et minor patet ex expositione Augustini, de qua auctoritate habitum fuit supra.q.100. ar.12. argumento in contrarium.

¶ Et nota, quòd D.S. dicit, quia noua lex cōtinet moralia, quia pauca alia continet, quæ Christus tradidit, non autem continet iudicialia vel ceremonialia, quia ista sunt mortua vel mortifera; sed moralia vsque hodie habent vim obligandi, licet per ea homo nō iustificetur, vt dictum est, sic nec in veteris legis per ea homines iustificabantur.

Superpositio Euangelij.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione responsiua. Vide ibidem D.S. in postilla, quia Euangelium quantum ad scripturam habet quandam virtutem salutiferam, sicut Beatus Barnabas infirmos curabat Euangeliū superponendo, sed tamen solùm principale iustificat vel magis est id quo homo iustificatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa obiectio procedit de lege noua, non quantum ad id, quod est principale in ipsa, sed quantum ad id, quod est secundariū in ipsa, scilicet quantum ad documenta, & præcepta exterius homini proposita vel scripto vel verbo.

¶ Maior vera, & dico, quòd per interiorem gratiam illuminantem, & inclinantem, aliquis obedit, quia charitas non agit perperam quæ cum gratia connectitur. Minor vera, Euangelium quod est secundarium nouæ legis non facit obedire, sed lex noua quo ad principale est, qua aliquis iustificatur, & obedit. Consequens conceditur quo ad secundarium, & est hæc ratio pro secunda conclusione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gratia noui testamenti etsi adiuuet hominem ad non peccandum, nō tamen ita confirmat in bono, vt homo peccare nō possit, hoc enim pertinet ad statum gloriæ; & ideo si quis post acceptam gratiam noui testamenti peccauerit, maiori pœna est dignus tanquā maioribus beneficijs ingratus, & auxilio sibi dato non vtens, nec tamen propter hoc dicitur, quòd lex noua iram operatur, quia quātū est de se sufficiens auxilium dat ad non peccandū.

Dub. 119.

¶ Maior conceditur, sed dico, quòd ideo præuaricatio, & per consequens ira, & indignatio creuit, scilicet occasionaliter, quia præcepit, & gratiam adimplendi non præbuit, & data lege sine gratia adiuuante, præuaricatio creuit, & maiorem iram promeruit. Et de ista materia supra.q.91.at.1. Minor negatur, quia esto transgrediens, & peccans contra nouam legem grauius peccet; tamen ipsa lex noua habet auxilium gratiæ ad non peccandum sufficiens, esto non confirmatiuum in gratia. Licet enim aliqui sanctorum in gratia confirmati fuerint in via, hoc tamen non fuit ex sola gratia, sed ex alio etiam auxilio Diuino, vt patet in de Verita. Matt.24 arti.9. Negatur consequentia, quia minor est falsa, quia cum habeat auxilium non præuaricandi non addidit præuaricationem nec occasionaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd legem nouam, & veterem vnus Deus dedit; sed aliter, & aliter; nam legem veterem dedit scriptam in tabulis lapideis, legem autē nouam dedit scriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apostolus dicit.2.ad Corinth.3. proinde sicut Augusti. dicit in libro de spiritu, & littera.* litteram istam extra hominem scriptam, & ministrationem mortis, & ministrationem damnationis Apostolus appellat; hanc autem, scilicet noui testamenti legem ministrationem spiritus, & ministrationem iustitiæ dicit, quia per donum Spiritus operamur iustitiam, & a præuaricationis damnatione liberamur.

* Aug.c.17 & 18.

¶ Ad maiorem patebit infra, quia Deus iustificat principaliter, sed non per omne medium vel instrumentum, vel formam, aut perfectionem; sed solùm per formam diui ordinis, quæ est participatio Diuinitatis, scilicet gratiam gratum facientem, quā in corde describit. Minor quidem vera, quòd fuit vtraque a Deo, sed tamen vna est scripta in tabulis lapideis, alia autem principaliter tanquam participatio Diuinitatis, scripta in cordibus hominum per ministrationem iustitiæ; quare negatur consequētia.

Vtrum lex noua debuerit dari a principio mundi.

X

Supra q.91. ar.5.ad 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd lex debuerit dari à principio mundi. Non enim est personarum acceptio apud Deum, vt dicitur ad Roma.2. sed omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei, vt dicitur ad Roma.3. ergo à principio mundi lex Euāgelij dari debuit, vt omnibus per eam subueniretur.

¶ 2 Præterea sicut in diuersis locis sunt diuersi homines, ita etiam in diuersis temporibus, sed Deus qui vult omnes homines saluos fieri, vt dicitur.1.Thimo.2. mandauit Euangelium prædicari in omnibus locis, vt patet Matth.vlti.& Marci.vlti. ergo omnibus temporibus debuit adesse lex Euangelij, ita quòd à principio mundi daretur.

¶ 3 Præterea magis est necessaria homini salus spiritualis, q̄ est æterna, q̄ salus corporalis, quæ est tpalis, sed Deus ab initio mundi prouidit homini ea quæ sunt necessaria ad salutem corporalem tradens eius potestati omnia, quæ erant propter hominem creata, vt patet; Genes. primo; ergo etiam lex noua, quæ maximè est necessaria ad salutem spiritualē, debuit hominibus à principio mundi dari.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit, primæ, ad Corin.15. Non prius qđ spirituale est, sed quod animale; sed lex noua est maximè spiritualis, ergo lex noua nō debuit dari à principio mundi.

¶ Hic inquiritur de duratione legis nouæ. Et primò quantum ad legis initium. Secundò quantum ad eius terminum, articulo sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd triplex ratio potest assignari quare lex noua non debuit dari à principio mundi. Quarum prima est, quia lex noua, sicut dictū est.* principaliter est gratia Spiritus Sancti, quæ abundanter dare non debuit antequam impedimētum peccati ab humano genere tolleretur consummata redemptione per Christum; vnde dicitur Ioan.7. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

* Ar.1.huius q.

¶ Conclusio responsiua in principio corporis, propter triplicem rationem lex noua non debuit dari à principio mundi. Hāc conclusionē deducit secundùm tres rationes, vt patebit ex Apostolo sumptas, & in eo fundatas. Et primo primam rationē format. Secundò locum vbi in Apostolo habetur, assignat, ibi. Et hanc rationem, &c. Prima ergo ratio formaliter est in littera.

¶ Nota autē propter auctoritatē Io.7. non enim spiritus, &c. D.S. contra errores græcorum opusculo primo, cap.16. quia ex ea sumpserunt aliqui heretici occasionem errandi, dicentes, q ante Christi incarnationem Deus in hominibus per gratiā non habitauerit.

habitauerit, sed intelligit, quia non in tāta plenitudine datus fuerat, in quanta Apostoli cum post Christi resurrectionem acceperunt. Et etiam ecclesia in tanta plenitudine gratiæ Deum accipere non potuit secundùm ordinationem Diuinam, in quanta recepit per Christi incarnationem. In prima parte autem q.42.art.6. ad primum. exponit illam auctoritatem, quia ante Christi glorificationem non fuit datus Spiritus sanctus in signo visibili, sicut in die Pentecostes, sed prima expositio deseruit proposito. Consequenter ibi.

¶ Et hanc rationem manifestè assignat Apostolus ad Roma. 8. vbi postquàm præmiserat de lege spiritus vitæ, subiungit. Deus filium suum mittens in similitudinē carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. ——

¶ Assignat locum vbi in Apostolo sit fundata prædicta ratio clarè in littera. Nota, q̄ esto ante incarnationem filij Dei fuerit data gratia Spiritus sancti, non tamē tam copiosè sicut in noua lege. Et vnam rationem tangit D.S. hic, quia nondum erat remotum impedimentum gratiæ. s. peccatum totius naturæ humanæ, per satisfactionem Christi tempus enim gratiæ, vt habet D.S. in quarto. dist.2.q.1.ar.4.q.3. ad primum, quo ad præsentiam gratiæ in mundo, incępit in ipsa incarnatione Christi, sed quantum ad diffusionem eius in mundo, incepit in prędicatione, & baptismo Christi. Et secundùm Scotum in quarto. dist.2.q.1. passio Christi cum esset causa meritoria respectu efficaciæ sacramentorum veterum, & etiam respectu gratiæ collatæ antiquis patribus, tamen maiorem efficaciam habet respectu nostrorum sacramentorum, & gratiæ nunc cōferendæ, quia iust. obsequium exhibitum ad bonum maius acceptat, quàm præuisum. Trinitas autem nūc cōfert tanquam propter passionem Christi exhibitam, etiam a nobis creditam vt exhibitam, tunc autem contulit vt propter eam a seipso præuisam, & ab alijs fidelibus præcreditam vt exhibendā. Hinc etiam apparet quare baptismus aperit ianuam, non autem è conuerso, non quidem ex parte meritoria, quia quantumcunq; magna gratia collata fuisset in virtute passionis Christi præuisæ non conferebatur vt efficax ad finem gratiæ, scilicet ad beatitudinē, nisi prius obsequium illud esset solutum; minima autem si conferretur nunc in virtute huius obsequij iam soluti, conferretur tamen vt sufficienter disponens ad beatitudinem. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd noua lex habet maiorem gratiam etiam propter passionem Christi factam. Et redit in idē cum dictis D.S. & etiam maior gratia quo ad vnum effectum, scilicet introductionem in cœlum, quem per gratiam in veteri lege nullus consequi potuit. Vide, & D.S. in 4. distin. 2. q.1. arti.4. quæst.2. ad secundum. quia per Christi incarnationem, & satisfactionem natura dignificata fuit, & magis idonea facta ad gratiam recipiendam. Deinde ibi.

¶ Secunda ratio potest assignari ex perfectione legis nouæ. Nō enim aliquid ad perfectum adducitur statim a principio, sed quodam temporali successionis ordine, sicut aliquis prius fit puer, & postmodum vir. ——

¶ Subiungit secundam rationem. Et primò facit, quod dictum est. Secundò ostendit locū in Apostolo vbi sit fundata, ibi. Et hāc rationem. Arguitur ergo sic ex ista ratione. Nihil ad perfectum adducitur statim a principio, sed quodam, &c. vt in littera; sed noua lex fuit perfecta, igitur, &c. Maior patet exemplariter, quia prius fuit puer, quàm vir, & ita illum ordinem Deus quandoque obseruat, non propter impotentiam suam, sed propter ordinem in rebus seruandum. Vnde D.S vbi iam in opusculo habet. Ideo, dicit scilicet Athanasius secundùm prædeterminationem Diuinam; quia possibile erat Deo alio modo, quàm per Christi incarnationem perfectionem gratiæ humano generi conferre, loquēdo de potentia absoluta, sed non potuit humanum genus hanc plenitudinem aliter consequi supposita Dei ordinatione. Hæc ille. Ita dico hic de obseruatione ordinis procedendo de imperfecto ad perfectum. Deinde cum dicit.

¶ Et hanc rationem assignat Apostolus ad Galat. 3. Lex pedagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur; at vbi venit fides iā nō sumus sub pedagogo. —

¶ Ostendit hanc rationem fundatam in Apostolo. Et patet intellectus huius auctoritatis ex supradictis. q.98. ar.2. ad primum. Consequenter ibi.

¶ Tertia ratio sumitur ex hoc, quòd lex noua est lex gratiæ, & ideo primò oportuit, quòd homo relinqueretur sibi in statu veteris legis, vt in peccatum cadendo suam infirmitatem cognoscens, recognosceret se gratia indigere. ——

¶ Deducit tertiam rationem, quam secundò etiam demōstrat esse Apostoli, ibi. Et hanc rationem, &c. Arguitur tertiò sic. Lex noua est lex gratiæ, ergo oportuit, &c. vt in littera. Tenet consequentia extra litteram, quia per recognitionem indigētiæ ipsius gratiæ, homo magis disponitur ad gratiam, nec superbus est capax gratiæ. Et hæc ratio etiam supra tacta fuit q.98. arti.6. in simili de veteri lege. Si enim illam non decuit dari nisi homo cognosceret se ea indigere, multò magis noua non debuit dari nisi homine humiliato, & petente gratiam. Vide etiam in simili materia 3. par. q.1. ar.5. vbi agitur quare Christus non fuit a principio incarnatus, & in quarto d.2. q.1. ar.4. q.2. quare sacramenta perfecta non debuerunt a principio institui. Tunc ibi.

¶ Et hanc rationem assignat Apostolus ad Roma. 5. dicens. Lex subintrauit vt abundaret delictum, vbi autē abundauit delictum, superabundauit & gratia. ——

¶ Manifestat locum fundantem prædictam rationem ex Apostolo, & patet clarè.

¶ Secundam autem rationem prædictam continet etiam virtualiter argumentum in contrarium; quia spiritualitas se habet ad animalitatem sicut perfectum ad imperfectum, sed imperfectum pręcedit, igitur & animale, & ergo in humana natura prius debuit esse imperfecta lex, quàm perfecta, quæ est noua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratiæ, & ideo quibuscunque non datur, hoc est ex iustitia, quibuscumque autem datur, hoc est ex gratia, vt Augustinus dicit in libro de perfectione iustitiæ. Vnde non est acceptio personarum apud Deum, ex hoc, quòd non omnibus a principio mundi legem gratiæ proposuit, quæ erat debito ordine proponenda, vt dictum est.* ——

* In corp.

¶ Ad maiorem patuit supra q.98. ar. 4. ad secundum, conceditur enim, dico autem, quòd acceptio personarum solùm habet locum in debitis, sed non in collatis gratuitò. Et dico, quòd propter peccatum saltem originale iustè subtrahitur auxilium gratiæ, & misericorditer communicatur. Minor conceditur, sed per peccatum sunt indigni gratia facti, & gratia eis non debetur. Vnde negatur consequentia, tum quia Deus salua iustitia potuit legē gratiæ nunquàm dare; tū secūdò, quia esto voluerit dare misericorditer, tamen erat seruandus ordo, vt dictum est in cor.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersitas locorum non variat diuersum statum humani generis, qui variatur per temporis successionem; & ideo omnibus locis proponitur lex noua, non autem omnibus temporibus, licet omni tempore fuerint aliqui ad nouum testamentum pertinentes vt supra dictum est.* ——

* ar. 1. ad 3.

¶ Maior quidem vera, quo ad esse homines in diuersis temporibus, & locis; sed est magna differentia inter diuersitatem temporum, & locorum, quia diuersitas temporum mutat statum humani generis, non autem diuersitas locorum; patet enim apud nos, quòd etiam in eodem loco secundùm diuersa tempora est diuersitas status, ita q̄ tempus magis variat de conditione hominū quo ad statum, quàm diuersitas locorum. Minor conceditur, q̄ in diuersis locis existentes fuerunt in vno statu. Sed negatur cōsequentia, quia debuit esse processus de imperfecto ad perfectum, qui processus est secundum tempus non secundùm loca. Notat tamen D.S. in solutione, quòd quamuis non fuerit lex noua absolutè a principio, fuerunt tamen semper a principio aliqui pertinentes ad nouam legem vt patuit arti.1. ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ pertinent ad salutem corporalem deseruiunt homini quantum ad naturam, quæ non tollitur per peccatum; sed ea, quæ pertinent ad spiritualem salutem, ordinantur ad gratiam, quæ amittitur per peccatum, & ideo non est similis ratio de vtrisque. ——

¶ Ad hoc argumentū patuit supra q.98. ar.4. ad 3. Maior quidem vera, quo ad esse necessarium conditionale, sed est magna differentia inter salutem corporalem, & spiritualem, quia corporalis est de naturalib. & similiter pertinentes ad ea, quæ naturalia beneficia per peccatū nō subtrahūtur, sed salus spiritualis est de gratuitis beneficiis, q̄ p peccatū subtrahūtur; ita q̄ peccādo facit se indignū ne debeantur sibi gratuita ex iustitia, vel magis facit vt debeat non habere gratuita. Minor conceditur, quia corporalia sunt naturalia, & aliqualiter dantur ex debito, non autem spiritualia; & infra patebit, quare negatur consequentia. Ex hac solutione nota fundamentum eius, quod alibi habetur secunda secundæ q.10. q̄ paruuli infidelium inuitis parentibus nō sunt baptizandi, esto grauiter contra Deum peccent infideles; quia peccatum non aufert naturā nec per consequēs ius naturale, & ergo quamuis peccent contra maximū. s. Deū non tñ demerentur priuari minori, qđ est naturale; & tñ quo ad intimitatem, & inamissibilitatē naturalia maiora sunt gratuitis, licet non quo ad esse simpliciter, & perfectionem, non enim sunt eiusdem ordinis.

Vtrum

Vtrum lex noua sit duratura vsque ad finem mundi, an debeat ei alia lex succedere.

Y

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd lex noua non sit duratura vsque ad finem mundi. Quia vt Apostolus dicit. 1. ad Corinth. 13. Cum venerit, qđ perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est; sed lex noua ex parte est. dicit enim Apostolus ibidem. Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, ergo lex noua euacuanda est, alio perfectiori statu succedente.

¶ 2 Præt. Dominus Io. 16. promisit Discipulis suis in aduentu Spiritus sancti paracliti cognitionem omnis veritatis; sed nondum ecclesia omnem veritatem cognoscit in statu noui testamenti; ergo expectandus est alius status in quo per Spiritum sanctum omnis veritas manifestetur.

¶ 3 Præterea. Sicut pater est alius a filio, & filius a patre, ita Spiritus sanctus a patre, & filio; sed fuit quidā status conueniens personæ patris, scilicet status veteris legis, in quo homines generationi intendebant; similiter etiam est alius status conueniens personæ filij, scilicet status nouæ legis, in quo clerici intendentes sapientiæ, quæ appropriatur filio, principantur; ergo erit status tertius Spiritus sancti, in quo spirituales viri principabuntur.

¶ 4 Præterea. Dominus dicit Matth. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio; sed Euangelium Christi iam diu est prædicatum in vniuerso orbe, nec tamen adhuc venit consummatio, ergo Euangelium Christi non est Euangelium regni, sed futurum est aliud Euangelium Spiritus sancti, quasi alia lex.

¶ Sed contra est, quod Dominus dicit Matth. 24. Dico vobis; quia non præteribit generatio hęc, donec omnia fiant, quod Chrysostomus exponit.* de generatione fidelium Christi; ergo status fidelium Christi manebit vsque ad consummationem sęculi.

* Rom. 78. in Matth. non remotè à princi.

¶ Hic inquirit de duratione legis nouæ ex parte termini. An sit duratura, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd status mundi variari potest dupliciter. Vno modo secundùm diuersitatem legis, & sic huic statui nouæ legis nullus alius status succedet.

¶ D.S. respondet distinctè secundùm distinctionem bimembrē, secundum quam ponit duas conclusiones responsiuas correspōdentes, secundam & secundum membrum ponit, ibi. Alio modo, &c. quia igitur dictum est art. 3 quòd lex noua correspondet statui hominum perfectissimo in hac vita, ideo iuxta variationē status hominum vsque ad finem mundi inquirit variationem legis, & ponit distinctionem per modum notabilis, quòd status mūdi variari potest dupliciter. Vno modo secundum diuersitatem legis, ita scilicet quòd venturus sit status hominum in quo habeatur alia, & perfectior lex, non enim potest esse vt succedat imperfectior, quia vt patuit ar. 3. Deus procedit de imperfecto ad perfectum, & non ècontra, sicut & natura, &c. Et ponit conclusionem primam responsiuam huic membro correspondentem. Deinde secūdò probat eā, ibi. Succedit, &c. cōclusio. Huic statui nouæ legis nullus alius status succedet. Et habetur ex illa conclusione responsio ad quæsitum formaliter affirmatiuè, scilicet quòd noua lex durabit vsque ad finē mundi, quia benè sequitur, nullus alius status succedet qui habeat aliam legem. s. a Deo, & veram, igitur illa lex semper manebit. Consequenter eam dicit.

Conclusio prima.

¶ Successit enim status nouę legis statui veteris legis tanquam perfectior imperfectiori, nullus autem status præsentis vitæ potest esse perfectior, quàm status nouę legis. Nihil enim potest esse propinquius fini vltimo, quàm quod immediatè in finem vltimum introducit; hoc autē facit noua lex, vnde Apostolus dicit ad Heb. 10. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam, accedimus ad eum. Vnde non potest esse aliquis perfectior status pręsentis vitę, quàm status nouę legis, quia tantò est vnumquodque perfectius, quantò vltimo fini propinquius.

¶ Probat prædictam conclusionem, Status nouæ legis successit statum veteris tanquam perfectior imperfectiori; sed nullus status præsentis vitæ potest esse perfectior, quàm status nouæ legis; igitur sequitur conclusio, q̄ nullus alius status succedit secundum variationem legis. Maiorem D.S. relinquit notam, & patet ex supra dictis; & vult ista maior, quòd ideo status secundum legem mutatur, quia succedit perfectior lex, & ea ratione vetus lex variata fuit; si igitur non erit perfectior, nec esse possit, cessat ratio variationis legis, & per consequens semper manebit vsque in finem. Minor probatur, quia nihil potest esse propinquius, &c. vt in littera, igitur minor vera. Tenet consequentia, quia tantò est vnūquodq; perfectius, quantò vltimo fini propinquius. Antecedens probatur auctoritate Apostoli in littera, & ex ea D.S. ceterum infert minorem, & habetur ex illa auctoritate Apostoli, quòd noua lex per passionem Christi introducit in beatitudinem immediatè, quā beatitudinē primò intrauit, quia primus ad cęlum ascēdit, & per consequens noua lex immediatè vltimo fini coniungit, vt voluit antecedens. Consequenter ibi.

¶ Alio modo status hominum variari potest secundùm, quòd homines diuersimodè se habent ad eandem legem vel perfectius vel minus perfectè; & sic status veteris legis frequenter fuit mutatus cum quandoque leges optimè custodirentur, quandoque autem omnino prætermitterentur; sic etiam status nouæ legis diuersificatur secundùm diuersa loca, & tempora, & personas, inquantum gratia Spiritus sancti perfectius vel minus perfectè ab aliquibus habetur.

¶ Ponit secundum membrum distinctionis, sed alio modo variatur status, non quia habeat aliam legem, sed quia homines ad eandem legem diuersimodè se habent secūdum magis, & minus benè, sicut etiam status veteris legis eadem scilicet lege manente, sępe variatus fuit; vnde tempore Machabęorum penè totaliter dimissa fuit lex vetus. Et subiungit secundam conclusionem illam. Status nouæ legis isto modo diuersificatur secundùm diuersa loca, & tempora, & personas. D.S. primò probat hanc conclusionem, secundò remouet quoddam dubium ibi. Non est, &c. Probat conclusionem tali assumpto. Gratia Spiritus sancti ab aliquibus perfectius vel minus perfectè habetur, ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia gratia Spiritus sancti principaliter est lex noua, vt patuit art. 1. Antecedens relinquitur de se notum, quia in Apostolis, & in statu primitiuæ ecclesiæ, videtur fuisse multò maior gratia, cum fuerit maior deuotio, & feruor fidelium, quàm modo. Deinde cum dicit.

Conclusio secunda.

¶ Non est tamen expectandum, q̄ sit aliquis status futurus, in quo perfectius gratia Spiritus sancti habeatur, quàm hactenus habita fuerit, & maximè ab Apostolis, qui primitias spiritus acceperūt idest, & tempore prius, & cæteris abundantius, vt glo. dicit Rom. 8.

¶ Iuxta dictum añs ponit quoddam notabile limitatiuū, quia enim dicit antecedens, q̄ status nouæ legis diuersificatur secundùm maiorem gratiam Spiritus sancti, posset alicui videri, q̄ adhuc esset maior gratia futura in ecclesia, quàm vnquam fuerit etiam in Apostolis cum fiat etiam processus de imperfecto ad perfectum. Hoc D.S. remouet, & vult, quòd non est ęstimandum quòd maior gratia futura sit; esto enim processus fiat de imperfecto ad perfectum in diuersis legibus, tamen in eadem lege, scilicet noua, primi cum fuerint aliorum perfectiores, & Doctores, & fonti gratiæ propinquiores debuerunt esse perfectissimi, vnde D.S. secunda secundæ. q. 1. ar. 7. ad quartum. ponit rationem istā dicti, & dicit. Vltima consummatio gratiæ facta est per Christū, vnde tempus eius dicitur tempus plenitudinis ad Gal. 4. & ideo illi, qui fuerunt propinquiores Christo vel ante, sicut Ioannes Baptista, vel post, sicut Apostoli plenius mysteria fidei cognouerūt, quia & circa statum hominis hoc videmus, quòd perfectio est in iuuentute, & tantò habet homo perfectiorē statum ante vel post, quantò est iuuentute propinquior, hæc ille. Et ex eadem radice probat tertia parte q. 27. articulo 5. quòd beatissima Virgo cum fuerit Christo secundum humanitatem, quæ fuit aliqualiter causa gratiæ propinquissima, obtinuit gratiæ plenitudinem; patet ergo ratio dicti Doct. S. quare non sit expectanda maior gratia, quàm fuerit in Apostolis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione, quia semper manebit status sub vna lege, cum quo stat, quòd erit diuersitas in se hn̄do ad eandem legem, vt dicit secunda cōclusio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Dionys. dicit in cę. Hier.* triplex est hominum status. Primus quidem veteris legis, secundus nouæ legis, tertius status succedit non in hac vita, sed in futura, scilicet in patria.

Dionysius. cap. 4.

Sed

Sed sicut primus status est figuralis, & imperfectus respectu status Euangelij; ita hic status est figuralis, & imperfectus respectu status patriæ; quo veniente, iste status euacuatur; sicut dicitur 1. Corinth. 13. Videmus nūc per speculum in enigmate, tūc autem facie ad faciem.

¶ Maior cōceditur, quando perfectum, & imperfectum habēt se circa idem & quando opponuntur, hoc autem dico, quia natura est quidem imperfecta respectu gloriæ, non tamen tollitur, quia non opponitur gloriæ, sed ei substernitur, vt patuit supra. Ad minorem dico, quòd est ex parte, respectu futuri status, sed nō est imperfecta in via, ratione dicta, quia propinquè se habet ad patriam. Ad consequens conceditur, quòd euacuabitur veniente perfectiori statu, sed ille non est hic, sed in patria, & tunc euacuabitur status nouæ legis, qui est figuralis respectu patriæ, vt supra dictum fuit, figura autem cessat adueniente figurato.

¶ Et nota, quòd propriè loquēdo, noua lex quantum ad principale non euacuatur, immo augetur, scilicet quantum ad gratiā; sed status illius gratiæ, & modus habendi, & exterior cultus qui nunc concomitatur gratiam, illa euacuantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut August. dicit in libro contra Faustum.* Montanus, & priscilla posuerunt, quòd promissio Domini de Spiritu sancto dando non fuit completa in Apostolis, sed in eis. Et similiter Manichæi posuerunt, quòd fuit completa in Manichæo quem dicebant esse spiritum paraclitum; & ideo vtrique non recipiebant actus Apostolorum in quibus manifestè ostenditur, quòd illa promissio fuit in Apostolis completa, sicut Dominus iterato eis promisit. Actuum primo. Baptizabimini in Spiritu sancto non post multos hos dies, quod impletum legitur Actuū. 2. Sed istæ vanitates excluduntur per hoc, quod dicitur Ioan. 7. Nondum erat spiritus datus, quia nondum Iesus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, quòd statim glorificato Christo in resurrectione, & ascensione, fuit Spiritus sanctus datus. Et per hoc etiā excluditur quorumcumque vanitas, qui dicerent esse expectandum aliud tempus scilicet Spiritus sancti. Docuit autem Spiritus sanctus Apostolos omnem veritatem de his, quæ pertinent ad necessitatem salutis, scilicet de credendis, & de agendis; non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus, hoc enim ad eos non pertinebat, secundū illud Actuum primo. Non est vestrum nosce tempora vel momenta, quæ pater posuit in potestate sua.

* Li. de hæresib. cap. 26. ad quod vult Dom. cap. 30. & li. 19. contra Faustũ cap. 31. & de vtilitate credēdi. cap. 3.

¶ Ad maiorē dico primò, quòd missio Spiritus sancti de qua loquitur Euangelista completa est, non vt quidam inaniter dicūt in priscilla vel Manichæo, sed in Apostolis Christi; nec est expectandum aliud tempus Spiritus sancti. Dico secundò, quòd Christus premisit in aduentu Spiritus sancti omnis veritatis cognitionem, quæ est necessaria ad salutem, sed non omnem cognitionem futurorum euentuum; quamquàm nec Prophetæ de talibus euentibus defuturi sint vsque ad consummationem ecclesiæ vt haberi potest ex Doctoribus super verba Apostoli ad Ephe. 4. Alios quidem dedit Apostolos, alios Prophetas. Esto enim pronunciantes Christi incarnationem futuram, finem habuerint in Ioanne Baptista; tamē prædicentes futura gloriæ, & de statu ecclesiæ post Christum, fuerunt, & erūt vsq; in finē. Dico etiam, vt habet D. S. secunda secundæ. q. 176. ar. 1. ad primum, quòd Apostoli in scientia, & sapientia sufficienter instructi fuerunt quantum requirebat Doctrina fidei, non autem quantum ad omnia, quæ per scientiam acquisitam cognoscuntur, puta de conclusionibus Arithmeticę vel Geometriæ. Minor negatur, quòd nō omnem necessariam ad salutem in statu noui testamenti, sed non cognoscit ecclesia omnem veritatem circa futuros euentus, nec hoc est necessarium, quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex vetus non solùm fuit patris, sed etiam filij, quia Christus in veteri lege figurabatur; vnde Dominus dicit Ioan. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. Similiter etiam lex noua nō solùm est Christi, sed etiam Spiritus sancti, secundum illud Roma. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu, &c. vnde non est expectanda alia lex, quæ sit Spiritus sancti.

¶ Maior vera. Ad minorem pro prima parte. Si intelligitur, quòd status vet. le. conuenit patri, ita quòd ipse legem pro illo statu dederit, & non filius, ita quòd figuraret patrem, & nō filiū, negatur; pertinebat enim vetus lex, & ad filium, scilicet etiam figurandum; non enim est dubium quin omnis lex sit ab omnibus personis quo ad esse suum, cum opera Trinitatis ad extra sint indiuisa, sed vult solutio, quòd lex vetus non solùm est patris, sicut in cuius cognitionem ducebat, sed etiam in cognitionem filij. Ad secundam partem minoris, si intelligitur, quòd status nouæ legis conueniat soli filio, & non Spiritui sancto, negatur; quia & Spiritus sanctus, & eius bonitas participatur in noua lege, immo ipsa noua lex quantum ad principale, est effectus appropriatus Spiritui sancto, quia ex amore procedit donum gratiæ, quod est principale nouæ legis. Dico pręterea, quòd in noua lege participantes non modo sunt sapientes, sed & debēt esse boni, & Spirituales, vt habetur in 4. scrip. di. 5. q. 2. ar. 2. q. 4. & alibi; quare negatur consequentia, quia eadem lex est a Christo præsertim in humanitate secundùm exteriorem promulgationem, sed a Spiritu sancto secundùm gratiæ infusionem per appropriationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum Christus statim in principio Euangelicæ prędicationis dixerit. Appropinquauit regnum cœlorum, stultissimum est dicere, quòd Euangelium Christi non sit Euangelium regni. Sed prædicatio Euangelij Christi potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad diuulgationem notitiæ Christi, & sic prædicatum fuit Euangelium in vniuerso orbe etiam tempore Apostolorum, vt Chrysostomus dicit; & secundum hoc, quod additur. Et tunc erit consummatio, intelligitur hoc de destructione Hierusalem, de qua tunc ad litteram loquebatur. Alio modo potest intelligi prædicatio Euangelij in vniuerso orbe cum pleno effectu, ita scilicet quòd in qualibet gente fundetur eccclesia, & ita sicut dicit Augustinus in Epistola ad Eusichium.* Nondum est prædicatum Euangelium in vniuerso orbe, sed hoc facto veniet consummatio mundi.

* Aug. est epist. 78. post tum ante medium. & epist. 80.

¶ Ad maiorem dico primò, quòd Euangelium regni, idest introducens in regnum cœleste, est Euangelium Christi, & oppositum dicere est stultissimum vt in principio solutionis. Secundò dico, quòd hoc Euangelium regni, & Christi prædicabitur quantum ad diuulgationem nominis Christi in vniuerso orbe, & hoc tempore Apostolorum, & tunc venit consummatio destructionis Hierusalem. Tertiò dico, quòd post prædicationem Euangelij cum pleno effectu, ita quòd in qualibet gente fundetur ecclesia, & tunc veniet consummatio mundi.

¶ Ad minorem, verum, Euangelium est prædicatum quantum ad diuulgationem notitiæ Christi, sed non secundo modo. Et dico, quòd iam venit consummatio de qua loquebatur Christus ad litteram, scilicet destructio Hierusalem, quamuis nondum venerit consummatio finalis totius mundi, quare negatur consequentia, quia Euangelium Christi iam prædicatum est in vniuerso orbe, & venit consummatio templi, & Hierusalem, nec futura est alia lex Spiritus sancti. Vide de istis Nycolaum de Lyra. Matthæi. 24. vbi ponit, quæ hanc solutionem declarāt ostendendo, quòd adhuc viuente beato Petro Apostolo, peruenit notitia Euangelij Christi vsque ad vltimum clima terræ habitabilis.

¶ Pro maiori declaratione huius solutionis & materię, nota D. S. in postilla super ad Roma. 10. lectione. 3. super hoc verbo Apostoli. Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, &c. quòd secundùm Augustinum hæc verba nondum erant completa quando Apostolus Paulus talia loquebatur, sed præuidebat ea implenda, & ideo vtitur præterito pro futuro propter certitudinem Diuinæ præordinationis; sicut etiam Dauid cuius verba assumit Apostolus; & hoc ideo dicit Augustinus, quia adhuc tempore suo dicit fuisse quasdam gētes in Aphricæ partibus, quibus non erat fides Christi prædicata. Chrysostomus autem super Matthæum ę contrario dicit hoc, quod hoc dr̄ completum fuisse tpe Apostolorum, exponens sic quod hr̄ Matth. 24. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio, idest destructio Hierusalem. Vtrumque autem est aliqualiter verum, tempore enim Apostolorum ad omnes gentes, etiam vsque ad fines mundi, peruenit aliqua fama de prædicatione Apostolorum per ipsos vel Discipulos eorum. Matthæus enim prædicauit in Aethiopia, Thomas in India, Petrus, & Paulus in Occidente, & hoc est, quod Chrysostomus intendit dicere; nō tamen sic fuit impletum tempore Apostolorum, quòd in omnibus gentibus ecclesia ædificaretur, quod tamen implendum est ante finem mundi, vt Augustinus dicit ad Hesitium; magis tamen intentioni Apostoli congruit expositio Chrysostomi, quàm Augustini. Nulla enim ratio esset auferendi excusationem infidelibus per hoc, quòd in futurum erant audituri; per hoc tamen non habetur, quòd ad singulos homines fama prædicationis Apostolicæ peruenerit, licet peruenerit ad omnes gentes; nunquid ergo illi ad quos non peruenit, vtpote, si fuerint nutriti in siluis, excusationem habent de peccato infidelitatis?

An Euangelium peruenerit per totum orbem.

Ad

Ad hoc dicendum, quòd secundùm sententiam domini, quæ habetur Ioan. 15. Illi qui loquentē dominum per se, vel per eius discipulos nō audiuerunt, excusationem habent de peccato infidelitatis, non tamen beneficium Dei consequentur, vt scilicet iustificentur ab alijs peccatis, vel quæ nascendo contraxerunt, vel malè viuendo addiderunt, & pro his meritò damnantur. Si qui tamē eorum fecissent quod in se est, dominus eis secundùm suam misericordiam prouidisset, mittendo eis prædicatorem fidei; sicut Petrum Cornelio, Actuum 10. & Paulum Macedonibus, vt habetur actuum. 16. sed tamen hoc ipsum, quòd aliqui faciunt, quod in se est, conuertendo se. s. ad Deum, ex Deo est mouente corda ipsorū ad bonum. Trenorum. 5. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Hæc Doct. Sanct. Ex quibus patet declaratio solutionis hic habitæ, & quid Sanctus Aug. & Chrisost. super hac re senserunt, qui in re non discordant, vt patuit.

Nota.

Quæst. Centesima septima.

De comparatione nouæ legis ad veterem.

DEinde considerandum est de comparatione legis nouæ ad legem veterem. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum lex noua sit alia lex a lege veteri. Secundò, vtrum lex noua impleat veterem. Tertiò, vtrū lex noua contineatur in veteri. Quartò, quæ sit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

¶Postq̄ D. S. determinauit de lege noua secundū se, hic determinat de ea per comparationē ad veterē, & patet ordo, quia absoluta consideratio prior est, & præsupponit̄ cōparationi; & circa hoc duo facit. primò, cōparat eā q̄tū ad conuenientiā, & dr̄iam, secundò q̄tum ad grauitatē, in 4. ar. Circa primum, primò fit qđ dictum est, secūdò determinant̄ q̄dam corollaria ex dictis, in ar. sequenti.

Vtrum lex noua sit alia, a lege veteri.

A

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd lex noua non sit alia a lege veteri. Vtraque enim lex datur fidem Dei hn̄tibus, quia sine fide est impossibile placere Deo, vt dicitur Heb. 11. sed eadem fides est antiquorum, & modernorum, vt dicitur in glo. Matth. 21. ergo etiam est eadem lex.

Supra q. 91. articu. 5. Et Gal. 1. lec. 2.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in libro contra Adamātium manichei discipulum, * quòd breuis differentia Legis, & Euāgelij, est Timor, & Amor; sed secūdùm hæc duo, noua lex, & vetus diuersificari non possunt; quia etiam in veteri lege proponuntur præcepta charitatis. Leuit. 19. Diliges proximum tuum, & Deutero. 6. Diliges dominū Deum tuum. Similiter etiam diuersificari non possunt per aliam differentiam, quam Augu. assignat contra Faustum, * quia vetus testamentum habuit promissa temporalia, nouum testamentum habet promissa spiritualia, & æterna; quia etiam in nouo testamento promittūtur aliqua promissa temporalia, secūdùm illud Marci. 10. Accipiet centies tantùm in tempore hoc, domos, & fratres &c. Et in veteri testamento sperabantur promissa spiritualia, & æterna, secundùm illud ad Heb. 11. Nunc autem meliorem patriam appetunt. i. cœlestem, quod dicitur de antiquis patribus; ergo uidetur, quòd noua lex non sit alia a veteri.

*Aug. c. 17.

* Aug. li. 4. cap. 2.

¶ 3 Præte. Apostolus videtur distinguere vtranque legem, ad Ro. 4. veterem legem appellans legem factorum, legem verò nouam appellās legem fidei; sed lex vetus fuit etiam fidei, secundùm illud Heb. 11. Omnes testimonio fidei probati sunt, quod dicit de patribus veteris testamenti. Similiter etiam lex noua est lex factorū. Dicitur enim Matth. 5. Benefacite his qui oderunt vos, & Lucæ 20. Hoc facite in meam commemorationem; ergo lex noua non est alia a lege veteri.

¶Sed cōtra est, quòd Apostolus dicit ad Heb. 7. Trāslato sacerdotio necesse est, ut legis translatio fiat; sed aliud est sacerdotium noui, & ueteris testamenti, ut ibidem Apostolus probat; ergo est etiam alia lex.

¶Hic primò inquirit de conuenientia legis nouæ, & veteris; & quia supra q. 91. ar. 5. de ista materia dictum fuit, ideo eò breuius nunc transeundum erit.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * omnis lex ordinat conuersationem humanā in ordine ad aliquem finem; ea aūt quæ ordinantur ad finem secundùm rōnem finis dupliciter diuersificari possunt. Vno mō, quia ordinant̄ ad diuersos fines, & hæc est diuersitas speciei, maximè si sit finis proximus. Alio modo secundùm propinquitatem ad finem, vel distantiam ab ipso; sicut patet, q̄ motus differunt specie secundū q̄ ordinantur ad diuersos terminos; secundùm verò q̄ vna pars motus est propinquior termino, quàm alia, attendit̄ differentia in motu, secundū perfectū, & imperfectū.

*q. 90. ar. 2.

¶D. S. distinctè respondet quæsito; vnde primò præmittit quandam distinctionem bimembrē, secundò subiungit duas cōclusiones responsiuas, ibi. Dicendum est &c. secundam ibi. Alio mō lex noua &c. Quo ad primum ponit talē conclusionē distinctiuā præambularē. Duæ leges possunt distingui dupliciter, vel sicut ordinatæ ad diuersos fines, uel q̄ una propinquius ordinat ad vnū, & eundem finem, q̄ alia. Probatur cōclusio quo ad ambas partes simul, omnis lex ordinat̄ &c. ut in principio literæ; sed ea quæ ordinant ad finem, secundū rōnem finis, possunt distingui dupliciter. Vno mō secundū diuersos fines, quæ est distinctio specifica. Alio modo secundū propinquitatē ad finē, vel distātiam; igit̄ cōclusio illa uera. Huius rōnis. D. S. primò ponit maiorē, & minorē, secundò cōclusionē cū explicatione, & expositiōe partiū suarū, ibi. Sic ergo &c. Maior ergo patuit sup. q. 90. art. 2. Minor p̄ prima parte & patet ex supra dictis; q̄a rō eorū, q̄ sunt ad finē, ex fine sumit̄, similiter & distinctio, ut patet q. 1. ar. 3. Et notat D. S. q̄ distinctio penes finem propinquum præsertim est specifica, quia (ut sup. dictum fuit q. 72. ar. 3.) species propria sumitur a fine propinquo nō remoto, esto & ab illo species cōis in moralibus actib. sumi possit. Secundam partem. D. S. declarat exemplariter, & etiam primā partem per exemplum de motibus, quia motus ordinati ad diuersos terminos distinguuntur specie; sed differentes secundùm maiorem, & minorem accessum ad eundem terminum, distinguuntur gradualiter in eadem specie; & de hoc sup. q. 52. arti. 1. in cor. quare sequitur conclusio p̄ambularis. Consequenter cum dicit.

Conclusio

¶Sic ergo duæ leges distingui pn̄t dupliciter. Vno modo, quasi omnino diuersæ, vtpote ordinatæ ad diuersos fines; sicut lex ciuitatis, quæ esset ordinata ad hoc, q̄ populus dominaretur, esset specie differens ab illa lege, quę esset ad hoc ordinata, q̄ optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo duæ leges distingui possunt secūdùm q̄ vna propinquius ordinat ad finē, alia verò remotius; puta, in una & eadem ciuitate dicitur alia lex, quæ imponitur viris perfectis, qui statim possunt exequi ea quæ pertinent ad bonum commune; & alia lex datur de disciplina puerorum, qui sunt instruendi qualiter postmodum opera virorum exequantur.

¶ Subinfert conclusionem præambularem iam probatam, sed suas partes explicat, & exponit exemplariter; quo ad primam de legibus disparatis secundùm diuersas policias, quia ibi quæruntur diuersi fines; nam ubi dominantur populares, quæritur bonū popularium; vbi autem dominantur optimates, quæritur bonum potentum, & secundùm illos diuersos fines, illę leges distinguuntur specie disparata: Secundam partem exponit de legibus impositis perfectis, & pueris instruendis; & patet, quòd istæ duæ leges ordinantur in unum finem, quia & disciplina puerorum est ad hoc, ut quandoque faciant opera uirorum propter eundem finē, propter quem tunc viri faciunt. Deinde cum dicit.

¶Dicendum est ergo, q̄ secundùm primum modum lex noua non est alia a lege veteri, quia vtriusq; est vnus finis. s. vt homines subdantur Deo; est autem vnus Deus, & noui, & veteris testamenti, secundùm illud Rom. 4. Vnus Deus est, qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem.

¶ Subiungit primam conclusionem responsiuam, iuxta primū modum dictæ distinctionis (scilicet tanquàm omnino diuersa specie.) Noua lex non est alia a ueteri. Probatur, utriusque legis est vnus finis (scilicet ex parte legis, & legislatoris) ut scilicet homines subdantur Deo: igitur non distinguuntur specie secundùm primum modum. Tenet consequentia ex dictis, quia talis distinctio est secundùm fines diuersos: & fundatur ista consequentia in illa regula posterioristica, Si affirmatio est causa affirmationis &c. Antecedens probatur supponendo, quòd subiectio Dei est finis, ut supra patuit; sed est unus Deus noui, & veteris testamenti, ut patet per Apostolum; igitur antecedens est uerum. Deinde ibi.

¶ Alio modo lex noua est alia a veteri; quia lex vetus est quasi pedagogus puerorum, vt Apostolus dicit ad Gal. 3. Lex autem noua est lex perfectionis, quia est lex

charitatis, de qua Apostolus dicit ad Col. 3. quod est vinculum perfectionis.

¶Deducit secundam conclusionem responsiuam, iuxta secundum membrum distinctionis, talem. Alio modo (.i. secundùm distinctionem, quæ est iuxta maiorem propinquitatem ad eundem finem) lex noua distinguitur a veteri. Et nota verba Doct. Sanct. vbi dicit, quòd distinguitur noua a veteri, sed non dicit (distinguitur specie, quia illa distinctio non est propriè specifica, sed magis gradualis in eadem specie, vt supra dictum est. q. 91. artic. 5.) Probatur autem cõclusio ista, Lex vetus est pedagogus puerorum, noua autem est lex perfectionis; ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia instructio puerorum est imperfecta, lex autem perfectionis perfecta lex. Antecedens patet pro prima parte auctoritate Apostoli, secunda pars patet, quia est lex charitatis, quæ est vinculum perfectionis; igitur &c.

¶Et nota, quòd ille excessus nouæ legis supra veterem, etiam magis patebit ar. sequen. vbi declarabitur particulariter in quibus noua suppleat, quod defuit veteri; sed nunc posita est radix illius distinctionis, quia ex gratia, & charitate proueniunt omnes differentiæ illarum legum secundùm perfectum, & imperfectum.

An lex vet. & noua distinguatur specie.

¶Nota etiam quòd sicut supra dictum fuit, quod non est inconueniens, vt aliqua duo differant in esse naturæ, non tamen in esse moris, sicut & aliqua differunt specie logica, quę non differũt specie entis, vt patet de prædicabilibus, & quibusdam prædicamẽtis; sic in proposito, illæ duæ leges, quia vna principaliter est lex indita, alia scripta; & etiã scriptura nouæ legis est alia a scriptura veteris legis non quidem disparata in esse significatiuo, sed magis explicita; quia tamen ordinantur in finem eundem, vt dictum est; ideo habent rõnem eiusdem legis in specie, licet non sint eadem res in specie; & tñ si loquamur de secundario nouæ legis, & principali vet. le. s. scriptura, põt euidentius saluari idẽtitas specifica legis, quia illę scripturæ in esse significatiuo non distinguunt, nisi secundùm maiorem & minorem expressionem eiusdẽ significati, vt patet ex dictis de ceremonialibus; quia sicut tota uita fuit figuralis, ita & scriptura; attñ quia ex grã nouæ legis ordinatur ad eundem finem cũ scriptura veteris legis. s. ad subiectionem Dei (esto gratia perfectè faciat subiectionem scriptura autem solùm docuerit, & ostenderit subiectionem) ideo & rõne illius, quod est principale in noua lege põt saluari, & de facto saluatur identitas specifica in esse legis non naturæ; & ita patet, quòd in esse legis, quod attenditur penes habitudinem ad finem non est distinctio, nisi gradualis, & per consequens vera est conclusio.

¶Quæ etiam confirmatur argumento in contrarium, quod intẽdit, quod quia sicut sacerdotiũ illud vet. le. figurabat, & disponebat ad sacerdotium Chr̃i, & tendebat ad eundem finẽ. s. subiectionem per singularẽ cultum vnius Dei veri, ita & sacerdotiũ nouę legis, & per consequens leges illis sacerdotijs correspondentes nõ sunt omnino disparatę, sed tendunt in vnum finem, & sic distinguuntur gradualiter penes propinquitatem, & maiorem accessum, vt volunt secunda conclusio.

¶Ad primum ergo dicendum, quod vnitas fidei vtriusque testamenti attestatur unitati finis. Dictum est enim supra,* quòd obiectum theologicarum virtutum, inter quas est fides, est finis ultimus, sed tamen fides habet alium statum in ueteri, & in noua lege; nam quod illi credebant futurum, nos credimus factum.

* q. 62. ar. 1. & 2. q. 66. ar. 6.

¶Maior conceditur quidem, quod vtraq; lex data fuit habentibus fidem, sed vt patuit q. 103. arti. 3. ad quartum, fides antiquorũ aliã habuit habitudinem ad Christum, quàm fides nostra nũc; & secundò fuit fides minus explicata secundùm communem legem, q̃ mõ sit; ita quod illę fides quasi distinguebantur secundũ maiorẽ, & minorem propinquitatẽ ad idem obiectum. Ad minorem iã patuit, fuit una fides ex parte obiecti, sed habuit aliam habitudinẽ propter aliam dispositionem subiecti. Ad cõsequens, Ergo &c. Verum, est una lex ex parte finis, quia obiectum fidei est vltimus finis, licet sub ratione primæ ueritatis; & cũ illæ duæ leges sint sub eodem fine, licet secundùm alium statum, sequitur quod dictũ est in cor. quod distinguantur s̃m maiorẽ propinqtatẽ ad eundẽ finem.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnes differentiæ, quæ assignantur inter nouam legem, & veterem, accipiũtur secundùm perfectũ, & imperfectum; præcepta enim legis cuiuslibet dantur de actibus uirtutum. Ad operandum autem virtutum opera aliter inclinantur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitum, & aliter illi, qui sunt per habitum virtutis perfecti.

D.S. soluendo argumentum hoc primò respondet ad minorẽ. Secundò ad maiorem, ibi. Illi aũt &c. Tertiò ad probationem minoris, ibi. Fuerunt tñ &c. Quo igitur ad minorem dico primò, quod non possunt secundùm ista duo diuersificare specie disparata. Verum est, quia cum timore, & amore stat unitas finis; si autem intelligatur minor, quod non possunt diuersificari secundùm perfectum, & imperfectum in eadem specie, negatur, quia ex hoc arguitur charitas, & absentia charitatis arguitur & doctrina, & scriptura promittens cœlestia, & alia promittens terrena, tamen ordinantes ad unum finem. Ad maiorem, conceduntur ipsa, & rationẽ eius ponit Doct. Sanct. consequenter, quia euangelium, uel magis lex euangelica habet tanquàm principale sui, gratiam & charitatem, ex qua quis inclinatur, ut ex amore, & uolũtariè simpliciter operetur opera uirtuosa præcepta per legem. Habens enim uirtutem operatur propter amorem, & complacentiam uirtutis, & non propter exterius impulsiuum. Lex autem uetus non habuit gratiam, & virtutes, & ergo oportebat homines ad opera uirtutum præcepta induci metu pœnarum, vel promissione bonorum temporaliũ, quibus imperfecti afficiebantur. Vnde dicit Doct. Sanct.

¶Illi autem qui nondum habent habitum virtutis, inclinantur ad agendum virtutis opera ex aliqua causa extrinseca, puta ex comminatione pęnarum, vel ex promissione aliquarum extrinsecarum remunerationum, puta honoris, vel diuitiarum, vel alicuius huiusmodi; & ideo lex uetus (quę dabatur imperfectis, idest nondum consecutis gratiam spiritualem) dicebatur lex timoris, inquantum inducebat ad obseruantiam præceptorum per comminationem quarundam pœnarum, & dicitur habere temporalia quædam promissa. Illi autem qui habent virtutem, inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorem virtutis, non propter aliquam pœnam aut remunerationem extrinsecam; & ideo lex noua, cuius principalitas consistit in ipsa spirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris, & dicitur habere promissa spiritualia, & æterna, quæ sunt obiecta virtutis præcipuè charitatis; & ita per se in ea inclinantur non quasi in extranea, sed quasi in propria; & propter hoc etiam lex vetus dicitur cohibere manum non animum, quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abstinet, non simpliciter eius voluntas a peccato recedit, sicut recedit volũtas eius qui amore iustitiæ abstinet a peccato; & propter hoc lex noua, quæ est lex amoris, dicitur animum cohibere.

¶Ad probationem minoris dico, quòd proponebantur quidẽ præcepta charitatis, sed charitas ipsa cordibus non infundebatur per Spiritumsanctum, sicut in noua lege; & ergo adhuc stat distinctio secundùm perfectum, & imperfectum, ut dixit secunda conclusio. Vltra. Similiter &c. Dico quòd per illam differentiam promissorum non diuersificantur specie, tamen secũdùm perfectum & imperfectum; quia ex illis diuersis promissis habetur, quòd in noua lege est charitas, quæ per se inclinat ad spiritualia, & æterna; in ueteri autem non fuit charitas, sed carnalitas, ideo promittebantur temporalia; sicut & inde prouenit, quòd una dicit' cohibere animum, alia manũ, ut patuit. Vltra ad probationem illius, dico quòd in nouo testamento promittuntur, vt in paucioribus temporalia non in uirtute nouæ legis, ut sic, sed propter indispositionem eorum, qui sunt in statu nouæ legis, qui esto non debeant dici Iudæi, tamen communicant cum Iudæis in carnalitate; sicut e contra in ueteri testamento promittebantur spiritualia, vt in paucioribus, ut habet Doct. Sanct. etiam in tertio sed his qui iam pertinebant ad nouam legem ratione principalis nouæ legis, sed non ex efficacia vet. le. sed per Christum. Ad consequens; ergo nõ est alia. Verum, disparata, & omnino diuersa; sed tamen alia modaliter, vel gradualiter, & ad illas probationes minoris. D.S. respõdet consequenter, licet de promissione temporalium prius dixerit; omnes enim istę diuersitates assignatæ fundantur in una radice. s. penes gratiam, & penes eius carentiam. Vnde dicit.

Christiani aliquid habent cũ Iudæis.

¶Fuerunt tamen aliqui in statu veteris testamenti habentes charitatem, & gratiam Spiritussancti, qui principaliter expectabant promissiones spirituales, & æternas, & secundùm hoc pertinebant ad legem nouam. Similiter etiam in nouo testamento sunt aliqui carnales nõdum pertingentes ad perfectionem nouæ legis, quos oportuit etiam in nouo testamento induci ad virtutis opera per timorem pœnarum, & per aliqua temporalia promissa; lex autem vetus, & si præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritussanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt dicitur Rom. 5.

¶Ex hac solutione nota, quòd impertinenter loquuntur, dicẽtes, quòd lex noua prohibet animum, sed vetus prohibet manum; hoc enim falsum est, ut patebit ar. sequenti; nam & uetus prohibet animum, sed scribæ, & Pharisæi falsò oppositũ opinarent. Sed lex

vetus

vetus non cohibuit minimum, sicut noua; quia quod quis dimittit solùm metu pœnæ hominis, non oportet, quòd animo dimittat, qui puniri non potest ab homine; sed quòd quis dimittit ex charitate, & amore Dei, obmittit, & manu, & animo, sciens quia & Deus propter cuius amorem obmittit cogitationes punit &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut supra dictum est, * lex noua dicitur lex fidei, in quantum eius principalitas consistit in ipsa gratia, quæ interius datur credentibus; unde dicitur gratia fidei. Habet autem secundariò aliqua facta, & moralia, & sacramentalia, sed in his non consistit principalitas legis nouæ; sicut principalitas veteris legis in eis consistebat. Illi autem qui in veteri testamento Deo fuerunt accepti per fidem, secundùm hoc, ad nouum testamentum pertinebāt; non enim iustificabantur, nisi per fidem Christi, qui est actor noui testamenti; vnde & de Moyse dicit Apostolus ad Hebræ. 11. quòd maiores diuitias æstimabat thesauro ægyptiorum improperium Christi.

*q. præc. ar. 1. & 2.

¶ Maior vera, & bene distinguit per hoc secūdùm perfectum, & imperfectum. Et dico, quòd veterem appellat factorum, quia vetus consistebat in scriptura exteriori, per quam scripturam denunciabatur quid esset agendum, sed non habebatur gratia adimplendi; & si qui habuerunt gratiam implendi, secundùm hoc pertinebant ad nouam, lex autem noua dicitur fidei, quia est lex gratiæ, quæ datur habentibus veram fidem, vel virtute veræ fidei.

¶ Ad minorem pro prima parte, negatur. Dico enim quòd si per fidem patribus fuit data gratia, secundùm hoc non erant veteris testamēti, sed noui; sed per exteriorem scripturam, quæ erat propriè vetus testamentum non habebatur gratia fidei, quæ est principale in noua lege. Ad secūdam partem minoris negatur, quod sit factorum principaliter, sicut vetus; sed est principaliter gratia Spiritussancti; habet tamen quædam facta, s. morales actus, & quædam sacramentalia, sed tanquàm minus principalia; sed facta vete. leg. erant principalia; quare negatur consequentia, quòd non sit alia gradualiter, & distincta secundùm perfectionem.

Vtrum lex noua impleat veterem.

G
1. 2. q. 104. arti. 6. ad 2. Et 2. dist. 9. artic. 3. ad 4. Et 4. d. 4. q. 2. ar. 3. & 3. Et Ro. 4. & Et Ephe. 2. lec. 5. co. 2. &c.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd lex noua legem veterem non impleat. Impletio enim contrariatur euacuationi; sed lex noua euacuat, vel excludit obseruantias legis veteris. Dicit enim Apostolus ad Gala. 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit; ergo lex noua non est impletiua veteris legis.

¶ 2 Præt. Contrarium non est impletiuum sui contrarij; sed dominus in lege noua proposuit quædam præcepta contraria præceptis veteris legis. Dicitur enim Matth. 5. Audistis quia dictum est antiquis. Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij; ego autem dico vobis quicunque dimiserit vxorem suam facit eam mœchari; & idem consequenter patet in prohibitione iuramenti, & etiam in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiam videtur dominus exclusisse præcepta veteris legis de discretione ciborum, Matth. 15. dicens. Non quod intrat in os coinquinat hominem; ergo lex noua non est impletiua veteris.

¶ 3 Præte. Quicunque contra legem agit, non implet legem; sed Christus in aliquibus contra legem fecit, tetigit enim leprosum, vt dicitur Matth. 8. quod erat contra legem. Similiter etiam videtur sabbathum pluries violasse; vnde de eo dicebant Iudæi Ioan. 9. Non est hic homo a Deo, qui sabbathum nō custodit; ergo Christus non impleuit legem, & ita lex noua data a Christo non est veteris impletiua.

¶ 4 Præte. In veteri lege continebantur præcepta moralia, ceremonialia & iudicialia, vt supra dictū est, * sed dominus Matth. 5. vbi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem videtur facere de iudicialibus, & ceremonialibus; ergo videtur quòd lex noua nō sit totaliter veteris impletiua.

*q. 99. ar. 4.

¶ Sed contra est, quod dominus dicit Matth. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere; & postea subdit, Iota vnum aut vnus apex non præteribit a lege donec omnia fiant.

¶ Hic D. S. determinat aliqua, quæ ad articulum primū sequuntur. Et primò, an noua veterem legem impleat. hoc enim statim sequitur ex ar. 1. quia perfectum implet imperfectum. Dictum est autem, quia noua differat a ueteri, sicut perfectū ab imperfecto.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * lex noua comparatur ad veterem; sicut perfectum ad imperfectum; omne autem perfectum adimplet id quod imperfecto deest; & secundùm hoc lex noua adimplet veterem legem, inquantum supplet illud, quod veteri legi deerat.

* Ar. præc.

¶ Conclusio responsiua ex hoc corpore est talis. Lex noua adimplet veterem legem inquantum supplet illud, quod vete. le. deerat. Ista conclusio habet duas partes quarum vna aliam exponit, quia implet supplendo, quod alteri deerat. Et Doct. Sanct. probat primò primam partem eius generaliter, sicut & illa pars est generaliter responsiua. Secundò secundam magis explicat per residuum corporis, ibi. In ueteri autem &c. quo ad primam arguitur sic. Omne perfectum implet id quod imperfecto deest, sed lex noua comparatur &c. vt in principio literæ; igitur illa pars vera.

Conclusio responsi.

¶ Maiorem Doct. Sanct. relinquit notam, præsertim quando perfectum, & imperfectum sunt eiusdem ordinis, & quando vnū disponit, & ordinatur ad aliud; sicut in proposito. Minor patuit artic. primo. Consequenter cum dicit.

¶ In veteri autem lege duo possunt considerari, scilicet finis, & præcepta contenta in lege. Finis verò cuiuslibet legis est, vt homines efficiantur iusti & virtuosi, vt supra dictum est; * vnde & finis veteris legis erat iustificatio hominum, quam quidem lex efficere non poterat, sed figurabat quibusdam ceremonialibus factis, & promittebat verbis.

* q. 92. ar. 1.

¶ Ostendit & explicat secundam partem conclusionis respōsi. quæ vult, quòd noua suppleat, quod deerat vet. le. Quæ probatur sic. In veteri lege duo possunt considerari. s. finis, & præcepta contenta in lege, sed noua lex quantum ad vtrunque supplet, quod deerat vet. le. igitur illa secunda pars vera, & est argumentū a sufficienti inductione, quia circa vet. legem non est aliud considerare. Maior relinquitur nota. Minorem nō ponit, sed probat primò primam partem, secundò secundam, ibi. Præcepta verò &c. Quo ad primam. s. ex parte finis arguitur sic. Finis vete. le. fuit iustificatio hominū quam lex efficere non poterat, sed figurabat, & promittebat; sed noua lex iustificat per passionem Christi, & exhibet, quod vetus promittebat, & complet, quod vetus figurabat; igitur implet vet. le. ex parte finis, qui fuit iustificare, promittere, & figurare. Doct. Sanct. primò ponit maiorem, secundò probat minorem auctoritatibus Apostoli, ibi. Et quantum ad &c. Maior ergo prædicta probatur pro prima parte, quia finis cuiuslibet legis est, vt homines efficiantur iusti, & uirtuosi; igitur & vet. le. Antecedens patuit sup. q. 92. ar. 1. Secunda pars maioris patuit sup. quæstio. 103. & sæpius. Consequenter ibi.

¶ Et quantum ad hoc lex noua implet veterem legem iustificando per virtutem passionis Christi; & hoc est, quod Apostolus dicit ad Rom. 8. quòd impossibile erat legi, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis; & quantum ad hoc lex noua cohibet, quòd lex vetus promittebat, secundùm illud 2. ad Corinth. primo, Quotquot promissiones Dei sunt in illo est, idest in Christo; & iterum quantum ad hoc complet etiam, quod vetus lex figurabat; vnde ad col. 2. dicitur de ceremonialibus, quod erant umbra futurorum. Corpus autem Christi. i. veritas pertinet ad Christum; vnde lex noua dicitur lex ueritatis, lex autem vetus vmbræ, vel figuræ.

¶ Subiungit minorem pro minore principali pro secunda parte conclusionis, quam probat per Apostolum quo ad omnes eius tres partes; duæ etiam ultimæ partes sequuntur manifestè ex prima, quia eoipso, quòd iustificat noua lex, exhibet quod vetus promittebat; & quia vetus lex figurabat iustificationem, quam facit lex noua, ergo implet, quod illa figurabat; & confirmatur ista tertia pars ex nominatione nouæ legis, quia dicitur lex ueritatis, vetus autem umbra, vel figura; sed veritas implet umbram, & figuram; igitur &c. Deinde cum dicit.

¶ Præcepta verò ueteris legis adimpleuit Christus, & opere, & doctrina; opere quidem, quia circuncidi uoluit, & alia legalia obseruare, quæ erant tempore illo obseruanda; secundùm illud Galat. 3. Factum sub lege.

¶ Manifestat secundam partẽ minoris principalis. s. quòd noua impleat veterẽ quo ad præcepta, & præsertim, ꝙ Christus auctor nouæ legis impleuerit opere, & doctrina; & primò ꝙ opere, secundò, ꝙ doctrina, ibi. Sua autẽ &c. Quo ad primum sic, Christus circumcidi voluit, & alia legalia seruare; igitur adimpleuit præcepta vet. le. opere. Consequentia nota. Antecedẽs declaratur, & probatur auctoritate Apostoli.

¶ Et nota, quòd præcepta etiam ceremonialia Christus adimpleuit opere, sed circa ipsa nihil docuit, vt patebit ad quartum; sed moralia præcepta exposuit, & ad ipsa seruanda tutius aliqua ordinauit; similiter superaddidit cõsilia moralibus præceptis, sed ceremonialia non sic ordinauit tutius implenda, quia erãt statim habitura finem. Vnde quod Doct. Sanct. dicit (quia impleuit opere, & doctrina) referendum est ad diuersa, opus videlicet tantùm ad ceremonialia, sed doctrina tantùm ad iudicialia; quia mulierẽ in adulterio deprehensam impunitam abire fecit; sed opus, & doctrina ad moralia, vt patet in sequenti litera. Deinde ibi.

¶ Sua autem doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primò quidem verum intellectum legis exprimendo; sicut patet in homicidio, & adulterio, in quorũ prohibitione Scribæ & Pharisæi non intelligebant, nisi exteriorem actum prohibitum. Vnde dominus legem adimpleuit, ostendendo etiam interiores actus peccatorum cadere sub prohibitione. Secundò, adimpleuit dominus præcepta legis ordinando quomodo tutius obseruaretur, quod lex vetus statuerat; sicut lex vetus statuerat, vt homo non periuraret, & hoc tutius conseruaretur si omnino a iuramento abstineatur, nisi in causa necessitatis. Tertiò, adimpleuit dominus præcepta legis superaddendo quædam perfectionis consilia, vt patet Matth. 19. vbi dominus dicenti se obseruasse præcepta veteris legis, dicit. Vnum tibi deest, si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes &c.

¶ Declarat quomodo noua lex, & auctor eius impleuit veterem quo ad præcepta, scilicet doctrina. Quod probatur sic, Christus in sua doctrina verum intellectum legis vete. expressit; & ordinauit quomodo præcepta tutius obseruarentur, & superaddit quædam perfectionis consilia; ergo adimpleuit præcepta vete. le. doctrina. Consequentia nota. Antecedens pro partibus suis declaratur clarè in littera.

¶ Nota autem, quòd hic manifestè habetur, quod dictum est articulo 1. ad secundum, quia vetus lex in veritate prohibuit interiores motus, & præcepta actus exterioris prohibitiua etiam intelliguntur de actu interiori, licet Pharisæi falsò intelligerent solùm de actu exteriori, vbi interior non fuit expressè prohibitus; quare lex vetus in veritate animum prohibuit, licet non cohibuerit.

¶ Nota etiam circa hæc verba D. S. cum dicit (sicut patet in homicidio, & adulterio &c.) quia videtur dubium de adulterio interiori; dicunt enim Doctores nostri, quòd populus Iudaicus credebat animi, & voluntatis motus non esse peccata, nisi vbi lex interiores motus specialiter prohibebat; videtur autem, quòd lex vetus specialiter prohibuerit concupiscentiam adulterinam in hoc præcepto, Non concupisces vxorem proximi. Quare non videtur posse stare, quòd Scribæ, & Pharisæi non habuerunt pro peccato concupiscentiam adulterinam, quia specialiter prohibita fuit; cuius contrarium dicit Doct. Sanct. de homicidio enim mentali nõ est specialis prohibitio; vnde & August. dicit cõtra Faustum, quòd non intelligebant homicidium, nisi per peremptionem corporis humani, vt patebit in sequen. ad secundum. Sed dico, quòd vt patuit supra quæst. 100. articu. 3. Iudæi, sicut & aliqui ex doctoribus nostris, eos in hoc sequentes, dicebant esse vnum præceptum quo prohibetur concupiscentia vxoris alienæ, & aliarum rerum, ita quòd in illo præcepto vno prohibetur secundù eos, concupiscẽtia vxoris nõ propter luxuriã, vel venerem, sed propter auaritiam. Vnde concupiscentia adulterina quam secundùm Doct. San. hic non credebant esse peccatum, est quæ non prohibetur specialiter, sed simul cum opere, per illud præceptum, Non mœchaberis. Et secundùm Iudæos (vt frequenter habet Paulus Burgensis, & cum Lyra) actus interior non prohibebatur, nec erat peccatum, nisi prorumperet aliqualiter in actum exteriorem. Et ergo concupiscentia adulterina de qua loquitur Doctor Sanct. non fuit secundùm se, & specialiter prohibita, sed solùm cum actu exteriori, & ideo putabant non esse peccatum secundùm se, quod tamen falsum est. Et ergo Christus hoc declarauit, & expressit Matth. 5. Patet ergo quòd Doctor Sanct. bene loquitur, quia in hoc præcepto non concupisces prohibetur secundùm Iudæos solùm concupiscentia auaritiæ, non luxuriæ, quod tamen falsum est, vt patuit etiam supra quæst o. 100. articu. tertio. Vide etiam aliquid de istis in Nicolao de Lyra. Exod. 20. circa præceptum non concupisces.

ARGVMENTVM in contrarium exponitur a Nicolao de Lyra, præsertim de adimpletione præceptorum, quæ tamen diuersimodè impleta sunt per Christum, quædam per euacuationem, alia per superadditionem, & declarationem, vnde est pro conclusione responsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd lex noua non euacuat obseruantiam veteris legis, nisi quantum ad ceremonialia, vt supra dictum est; * hæc autem erant in figuram futuri; vnde ex hoc ipso, quòd ceremonialia præcepta sunt impleta perfectis his quæ figurabantur, non sunt ulterius obseruanda; quia si obseruarentur adhuc significaretur aliquid, ut futurum non impletum; sicut etiam promissio futuri doni locum iam non habet promissione iam impleta per doni exhibitionem, & per hunc modum ceremoniæ legis tolluntur cũ implentur.

* q. 103. ar. 3. & 4.

¶ Maior vera est in naturalibus, & in corporalibus, sed in figuralibus negatur; immo oportet, quòd impletio sit euacuatio, quia impletio fit per hoc, quòd exhibetur præsentialiter figuratum; si ergo est præsens non potest amplius figurari vt futurum. figuratio enim est respectu futuri, quo posito ꝑsente, vel præterito, non est locus figurationi.

¶ Ad minorem, est vera cum restrictione, quia noua euacuat veterem quo ad obseruantias ceremoniales; si enim obseruantia capitur generaliter, tunc non solùm stat pro his, quæ pertinent ad ceremonialia, uel ad conuersationem populi iudaici, sed pro omnibus præceptis vet. le. vt patuit supra quæst. 102. arti. 4. in quarto argumento; sed moralia non sunt euacuata, sed declarata. Quare negatur consequentia, immo eo ipso, quòd euacuãtur ceremonialia implentur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Augustinus dicit contra Faustum. * Præcepta illa domini non sunt contraria præceptis veteris legis; quod enim dominus præcepit de uxore non dimittenda, non est contrarium ei, quod lex præcepit, neque enim ait lex, qui uoluerit dimittat uxorem, cui esset contrarium non dimittere; sed utique nolebat dimitti uxorem a uiro qui hanc interposuit moram, ut in dissidium animus præceps libelli conscriptione refractus absisteret; unde dominus ad ad hoc confirmandum, ut non facile uxor dimittatur, solam causam fornicationis excepit. Et idem etiam dicendum est in prohibitione iuramenti, sicut dictum est. * Et idem etiam patet in prohibitione talionis, taxauit enim modum uindictæ lex, ut non procederetur ad immoderatam uindictam, a qua dominus perfectius remouit eum, quẽ monuit omnino a uindicta abstinere. Circa odium verò inimicorum, remouit falsum Pharisæorum intellectum nos monens, vt persona odio non haberetur, sed culpa. Circa discretionem verò ciborum, quæ ceremonialis erat, dominus non mandauit, vt tunc non obseruarentur, sed ostendit, quòd nulli cibi secundùm suam naturam erant immundi, sed solùm secundùm figuram, ut supra dictum est. *

* Lib. 19. c. 26. 28. & 24.

* In sequenti ar.

* q. 102. ar. 6. ad primum

¶ Maior conceditur, sed minor negatur. Ad probationem Doctor Sanct. respondet secundùm omnes eius partes, vt patet.

¶ Ad probationem dico, quòd libellus repudij præceptus in lege fuit, sed non repudium, & ideo fuit præceptus libellus repudij, vt interueniret mora in qua dissidium animi frangeretur, & ita vel odium contra uxorem mitigaretur, & illud præceptum fuit pro non dimissione vxoris; similiter Christus Matthei 5. voluit, vt non dimitteretur facile vxor ex quacunque causa, sicut Iudæi falsò existimabant etiam absque causa fornicationis, quare præceptum de libello repudij, & præceptum Christi de non dimittenda uxore, se confirmant, & non contrariantur. Lex enim vetus non volebat vxorem dimitti, sed permisit repudiationem, tamen cum libello repudij ad mitigandum pertinax odium, & per consequens ad impediendum dimissionem.

¶ Vltra, ad secundam probationem minoris de iuramento, dico enim quòd nihil præcepit in hoc contra legem, immo ordinauit quomodo tutius obseruetur, ordinans abstinere a iuramento incauto, quod fit extra casum necessitatis. Vnde non prohibuit omne iuramentum, quod esset contra legem; sed ordinauit non iurare omnino. i. non quocunque modo, nec ex leui causa, sed non ordinauit omnino non iurare.

¶ Vltra de pœna talionis, negatur, ꝙ aliquid contrarium intentioni legis ordinauerit. Voluit enim lex per pœnã talionis tollere inordinatã vindictã, quod præceptũ perfectius obseruat si quis nullã expectat vindictã. Quõ aũt velle se vindicare sit pctm̃, vide

secunda secundæ quæst. 108. ar. 10. Potest enim quis appetere alterius punitionem propter ordinem iustitiæ, uel emendationē peccantis; sed uindictā quærere solū propter punitionē, ut est mala punito, hoc non licet. Errabant enim in hoc Iudæi putantes vindictam esse propter se appetendam, quod Christus ibidem correxit. Vltra, ad quartum de odio inimicorū, negatur quòd Christus in hoc aliquid ordinauerit contra legem, sed correxit falsam æstimationem Pharisęorū, quia a contrario sensu arguebant, ex hoc quòd dicitur in lege, Diligas amicum, inferebant ipsi, & odio habebis inimicum, quod Christus remouit, quia nō debet odio haberi inimicus, quo ad naturam, sed quo ad culpam, quod odire culpam est diligere hominem. Vltra, ad quintum, negatur, ꝙ circa cibos aliquid ordinauerit contra legem, sed solùm declarauit, quòd nullus cibus ex natura haberet immunditiam spiritualem, sed solùm figuratiuè, vt supra dictum fuit q. 102. artic. 6. ad 10. sed non iussit, quòd tunc non seruarent obseruantias legales circa cibos, quia adhuc ceremonialia ligabant; Christus enim nō minus discipulis suis immundos cibos secundùm legem vitabat, vt declarat Nico. de Lyra Matth. 5. quare negatur consequentia.

¶ Circa hoc, quod tangitur in principio solutionis circa materiam auctoritatum, quarum vna est ex Deuter. 24. alia Matth. 5.

¶ Nota quòd dictum Beati August. in principio solutionis videtur esse contra Burgensem, qui Deutero. vbi iam, & Matth. 19. vult defendere, quòd repudium vxoris potuit fuisse licitum, & ꝙ aliquis sine peccato potuit dimissa vxore propter fornicationem ducere aliam, & secundùm hoc exponit aliter istam auctoritatem Matth. 5. quàm Lyra, qui est contrariæ opinionis; sicut & Doctor Sanct. videtur esse q. 105. art. 4. ad 8. & est contra Burgensem verbum Aug. cum dicit; sed vtique nolebat dimitti vxorem, & per consequens non fuit dimissio licita, sed tantùm tanquàm minus malum permissum, Vide ibidem ad longum. Doct. enim Sanct. supra vbi immediatè proposuerat se ex propria sentētia dicturum in 3. par. sed morte præuentus non fecit. In quarto autem senten. refert duas opiniones circa hoc, sed se ad nullam determinat.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd tactus leprosi erat prohibitus in veteri lege, qa ex hoc incurrebat homo quandam irregularitatis immunditiam, sicut & ex tactu mortui, ut supra dictum est, * sed dominus qui erat mundator leprosi immunditiam incurrere non poterat; per ea autem quæ fecit in sabbatho, sabbathum non soluit secundùm rei ueritatem, sicut ipsemet in euangelio ostendit; tum quia operabatur miracula uirtute Diuina, quæ semper operatur in rebus; tum quia salutis humanę opera faciebat, cum Pharisei etiam saluti animalium in die Sabbathi prouiderent; tum etiam quia ratione necessitatis discipulos excusauit in Sabbatho spicas colligentes; sed uidebatur soluere secundùm superstitiosum intellectum Phariseorum, qui credebant etiam a salubribus operibus esse in die sabbathi abstinendum, quod erat cōtra intentionem legis.

* q. 102. ar. 6. ad 4.

¶ Maior vera, sed minor negatur. Ad probationem dicit, quòd tactus leprosi quo mundabatur, non potuit inducere irregularitatem legalem, nec fuit contra legem. Ad secundum de sabbato negatur, quòd vnquam violauerit sabbatum, quia opus domini, & miraculosum, non est contra sabbatum, cum Deus semper operetur. Secundò opus salutis corporalis, vel spiritualis non est contra sabbatum, ut patuit etiam supra, quare negatur consequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ceremonialia præcepta legis, non commemorantur. Matthe. 5. quia eorum obseruantia totaliter excluditur per impletionem, vt dictum est. * De iudicialibus uerò præceptis commemorauit præceptum talionis, ut quod, de hoc diceretur, de omnibus aliis esset intelligendum; in quo quidem præcepto docuit legis intentionem non esse ad hoc, ꝙ pœna talionis quæreretur propter liuorem uindictæ, quem ipse excludit monens, quòd homo debet esse paratus etiam maiores iniurias sufferre, sed solùm propter amorem iustitiæ, quod adhuc in noua lege remanet.

* Ad 1. & in cor. ar.

¶ Maior vera, sed alterius rationis fuerunt ceremonialia, quia per Christum erant omnino euacuanda, & erant futura mortifera; non sic moralia, quæ vsque hodie obligant; non sic etiam iudicialia, quæ possunt obseruari, licet sint mortua, non tamen sunt mortifera quo ad substantiam facti, vt patuit supra.

¶ Minor negatur de iudicialibus, quia facit mentionem de pœna talionis, & ipsam exposuit volens simile intelligi de omnibus aliis, quòd obseruanda sint iudicialia amore iustitiæ, non liuore vindictæ. De ceremonialibus concedo, quòd non facit mentionē, & ratio tacta est, quia erant omnino euacuanda, & per consequēs non erat opus aliquid circa ea statuere, uel ordinare; secus de moralibus, quia permansura fuerunt. Vnde & multa circa ipsa Christus ordinauit; iudicialia etiam sane exponit ex uno iudiciali volens intelligere de omnibus. Quare negatur consequentia.

Vtrum lex noua contineatur in veteri.

C

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd lex noua in lege ueteri non contineatur. Lex enim noua præcipuè in fide consistit; vnde dicitur lex fidei, ut patet Rom. 4. sed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in ueteri lege non continentur; ergo lex noua non continetur in ueteri.

Gal. 1. lect. 2. col. 5. fi.

¶ 2 Præterea. Quædam glo. * dicit Matth. 5. super illud. Qui soluerit unum de mandatis istis minimis, quòd mandata legis sunt minora, in Euangelio verò sunt mandata maiora; maius autem non potest contineri in minori; ergo lex noua non continetur in veteri.

* Chrysost. in Hom. 10. in Mat. he. in impe fecto opere declinādo ad fin.

¶ 3 Præterea. Quod continetur in altero simul habetur habito illo; si igitur lex noua contineretur in veteri, sequeretur quòd habita ueteri lege, habeatur & noua; superfluum igitur fuit habita ueteri lege, iterum dari nouam; non ergo noua lex continetur in veteri.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ezech. primo, Rota erat in rota, idest nouum testamentum in veteri, vt Greg. exponit.*

* Homil. 6. in Ezec. parum a medio.

¶ Hic Doctor Sanct determinat quoddam aliud corollariè sequens ex articu. 1. scilicet continentiam nouæ legis in veteri.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, sicut locatum in loco. Alio modo uirtute, sicut effectus in causa, uel complementum in completo, sicut genus continet species potestate, & sicut tota arbor continetur in semine.

¶ Doctor Sanct. primò ponit quoddam notabile distinctiuum. Secundò iuxta secundum eius membrum respondet ibi. Et per hunc &c. Circa primum dicit, quòd aliquid cōtinetur in alio dupliciter. Vno modo actu, & perfectè secundùm se; sicut locatum continetur a loco, quia secundū seipsum a loco circundatur. Alio modo continetur aliquid in alio virtute, sicut effectus in causa; vel continetur aliquid in alia virtute, scilicet quasi logica, sic genus continet species in potestate, scilicet logica, quæ est ambitus suæ potestatis. Vel sicut continetur complementum in eo, quod completur, vel sicut tota arbor in semine continetur virtualiter; ita ꝙ virtualis continentia extendatur ad quamcunque inclusionem alterius, implicitam etiam, & imperfectam. Et nota quòd Doc. San. ponit multos modos continentiæ virtualis, sed nō vult, quòd omnes habeant locum in proposito, præsertim non primus, qui est modus quo effectus continetur in causa, quia ille non est ad propositum, quo ad esse effectum, & causam; est tamen ad propositū quo ad virtualiter continere; similiter continentia speciei in genere non est ad propositum, quo ad communitatem, & confusam potestatem generis, tamen sunt omnes ad propositum quo ad virtualiter continere. Consequenter cum dicit.

¶ Et per hunc modum noua lex continetur in ueteri. Dictum est enim, * quòd noua lex comparatur ad veterem, sicut perfectum ad imperfectum.

* Arti. 1. in cor. & ad secundum.

¶ Respondet ad quæsitum iuxta secundum membrum prædictum tali conclusione. Lex noua in veteri continebatur virtualiter sicut arbor in semine, & sicut fructus, in spica, & sicut complementum in eo, quod completur. Intellige tamen vt tactum est, ꝙ continetur, sicut arbor in semine secundùm esse significatiuum, non secundùm esse causatiuum; ita quòd ea, quæ sunt in noua lege expresſè, & uerbaliter, erant in vete. implicitè, & representatiuè in factis, & scripturis figuratiuis. Conclusio ergo probatur primò ratione, secundò auctoritate ibi. Vnde Christo &c Rōne sic, isto modo perfectum continetur in imperfecto, scilicet aliquo modo figuraliter, & implicitè; sed noua lex comparatur ad ueterem, sicut perfectum ad imperfectum; ergo conclusio vera.

¶ Maior relinquitur nota, quando perfectum, & imperfectum sunt subordinata, tunc enim perfectum continetur imperfectè, & inchoatiuè in imperfecto (& suppletur illa maior) Minorē Doct. Sanct. ponit, & patet ex art. 1. & 2. Quare sicut arbor est inchoata in semine, & frumentum in spica, sic noua in ueteri inchoata fuit, & implicitè contenta; sed tamen deest causalitas ueteris super nouam, sed est inchoatio secundùm esse representatiuum, & figuratiuum. Tunc ibi.

¶Vnde Chryſoſtomus exponens illud, quod habetur Marci. 4. Vltro terra fructificat primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica, ſic dicit. Primò herbam fructificat in lege naturæ, poſtmodum ſpicas in lege Moyſi, poſtea plenum frumentum in Euãgelio. Sic igitur eſt lex noua in veteri lege; ſicut fructus in ſpica. ————————

¶Probat concluſionem reſponſiuam auctoritate Bea. Chryſo. clarè in litera: & in fine cõcluſionẽ reſumit pe. modũ corollarij.

¶Nota autem, quòd in noua lege, vt ſupra dictũ eſt, duo ſunt, ſ. gratia, & iuſtificatio per ipſam, quæ eſt finis legis; eſt etiam euangelica doctrina in noua lege; & quantum ad vtrunque noua lex continebatur in veteri virtualiter ſecundùm eſſe ſignificatum, & figuratum, eo modo quo figuratum continebatur in figura; ut n. ſupra patuit (cum exponerentur ceremonialia, quæ ſunt principaliter figuralia) omnia ſacta eorum, & cultus Diuinus, & ſacramẽta ſignificabant ſanctificationem fiendam in noua lege per gratiam. Similiter figurabat, & implicitè continebant doctrinã euangelicam; & ergo noua lex in ipſa continebatur modo dicto quo ad omnia, quæ ſunt nouæ legis.

¶ Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd omnia, quæ credenda traduntur in nouo teſtamento explicitè, & apertè, traduntur credenda in veteri teſtamento, ſed implicitè ſub figura; & ſecundùm hoc etiam quantum ad credenda, lex noua continetur in veteri. ————————

¶Maior vera, vt patuit articu. 1. ad tertium. Et dico iuxta Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ, quòd ea quæ nos credimus explicitè, ipſi etiam, ſcilicet antiqui patres, crediderunt implicitè, & habuerunt aliqua figuratiua eorum, quæ nos expreſsè credimus.

¶ Ad minorem ſi intelligitur, quòd ea quæ nos credimus, non continebantur in veteri lege, ſaltem, ſicut in figura, & implicitè, negatur. Vltra ergo &c Verum, non continebatur actu, tamen virtualiter ſecundùm eſſe figuratum, eo modo quo aliquid continetur in ſua figura.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd præcepta nouæ legis dicuntur eſſe maiora, quàm præcepta veteris legis quantum ad explicitam manifeſtationem; ſed quantum ad ipſam ſubſtantiam præceptorum noui teſtamẽti, omnia continentur in veteri teſtamento; vnde Auguſtinus dicit cõtra Fauſtum, * quòd pœnè omnia, quæ monuit, vel præcepit dominus, vbi adiungebat. Ego autem dico vobis, inueniũtur etiam in illis ueteribus libris; ſed quia non intelligebant homicidium, niſi peremptionem corporis humani; aperuit dominus omnem iniquum motũ ad nocendum fratri in homicidij genere deputari, & quantum ad huiuſmodi manifeſtationes præcepta nouæ legis dicuntur maiora præceptis veteris legis; nihil tamen prohibet maius in minori virtute contineri, ſicut arbor continetur in ſemine. ————————

* Aug. lib. 19. cap. 23. & 28.

¶Maior intelligit, quòd mandata nouæ legis ſunt maiora non ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſecũdùm explicationem; in uno enim poſſunt multa contineri ſecundùm ſubſtãtiam, ſed uirtualiter; ſic in illo credibili primo, & apud omnes neceſſariò (Deus eſt, & inquirentibus ſe remunerator eſt) continetur ſubſtantia omnium articulorum fidei, ſed implicitè, ut habetur ſecũda ſecundæ; ſunt autem noſtra maiora ſecundùm explicationem, & ueram expoſitionem quam Chriſtus dedit; quia & ipſis prohibebatur, vel præcipiebatur, quod nunc præcipitur, ſcilicet ſecundùm moralia, ſed ipſi non acceperunt vim præceptorũ, & tamen in veritate fuit eis præceptum; ſicut in præcepto prohibitiuo homicidij, prohibebatur in veritate manus, & animus, eſto ipſi nõ intellexerint, niſi de manu. Ad minorem, maius non cõtinetur actu, & explicitè in minori, continetur tamen virtute; ſicut patet de arbore, quæ uirtute in modico ſemine uirtualiter continetur, quare negatur cõſequẽtia. Circa iſtam ſolutionem eſt dubium, quod tangit etiam Scot. in tertio diſtin. vltima, in cor. quæſtio. & in ſolutione ad primum, an uidelicet Iudæi tenerentur ad omnia illa præcepta; ſicut nunc explicata ſunt a Chriſto, uel tenebantur tãtùm ſicut Iudæi interpretabantur; ita quòd licuerit eis odio habere inimicum; ſicut phariſei docuerunt ſimplices de populo. Dicit autem Scotus in ſolutione ad primum, quòd ſi lex noua cõtineat omnia moralia, quæ lex uetus, & alia addat, uel ſaltem addat aliquam explicationem aliquorum, ad quam forte ipſi nõ tenebantur, quòd quantum ad hoc eſt grauior Hæc ille. Vbi patet, quòd ipſe Sco. ſuper hoc fluctuat. Sed uidetur dicendum poſt Nicolaum de Lyra. Exod. 20. quòd immo tenebantur, conſtat enim (vt dictum eſt in iſta ſolutione) quòd ipſi intelligebant ſolùm actum exteriorem eſſe peccatum, & Chriſtus explicauit etiam interiorem eſſe prohibitum, ut patuit articu. præceden. & tamen ad actus interiores vitandos obligabantur non ſolùm ex lege Diuina, quæ implicitè interiores prohibebat; ſed etiam ex lege naturæ; notum eſt enim apud veterem ratione naturali, quòd actus exterior non eſt peccatum, niſi ab interiore procedat, ut patet in pueris, & amentibus, & ergo interior eſt magis peccatum, & principalius in peccato, quàm exterior. Vnde Doct. Sanct. ad Rom. 5. quia etiam ante legem vet. homines non excuſabantur coram Deo de actibus interioribus, & per conſequens multò minus poſt legem Diuinam datam. Vnde patet, quòd fluctuatio Sco. non eſt ſequenda; ſed tenendum, quòd ipſi Iudæi tenebantur ad verum intellectum per Chriſtum explicitum, quia eſt de dictamine rationis naturalis, quod tamen dictamen fuit per peccata obſcuratum, ſed propter hoc non excuſabantur. Sed patres ſancti, & homines boni, qui per fidem, & gratiam ad nouam legem pertinebant, iſta præcepta verè obſeruabant. Vnde Iob dicit Pepigi fœdus cum oculis meis ne cogitarem quidem de uirgine, & per conſequens interiorem motum habuit tãquàm illicitum ex lege naturæ. Vnde & Chriſtus dicit. Si cęcus cęcum duxerit ambo in foueam cadunt, innuẽs per hoc, quòd Iudæi ſequentes falſam expoſitionem Phariſeorum, nõ excuſabantur. Et præterea, ut D. S. habet artic. 2. Chriſtus oſtendit interiorem actum eſſe prohibitum; ergo per interiorem actum peccabant.

Ad quæ tenebãtur Iudæi.

Scotus.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud, quod implicitè datum eſt, oportet explicari; & ideo poſt veterem legem latam, oportuit etiam nouam legem dari. ————————

¶Antecedens diſtinguitur, ſi intelligitur, quòd cõtinetur actu ſimul habetur, conceditur; ſi autem intelligitur, quod continetur implicitè, & ſicut in figura ſimul habetur actu, & ſecũdùm ſe, negatur antecedens. Vltra. Si igitur &c. dico, quòd lex noua continetur in ueteri quo ad multa ſolùm implicitè, licet quo ad ſubſtãtiam quorundam præceptorum etiam explicitè, ut patet de præceptis decalogi, & moralibus, quæ eadem ſunt utrobique, licet nunc magis explicata. Sed negatur conſequentia, quia non eſt ſuperfluum, vt poſt agnum typicum, & legalẽ, ueniret vera immolatio Chriſti.

Vtrum lex noua ſit grauior, quàm lex vetus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua ſit grauior, quàm lex vetus Matth. enim 5. ſuper illud. Qui ſoluerit vnum de mandatis his minimis, dicit Chryſoſtomus. * Mandata Moyſi in actu facilia ſunt, vt non occides, non adulterabis; mandata Chriſti autem, ſcilicet non iraſcaris, non concupiſcas in actu, difficilia ſunt; ergo lex noua eſt grauior, quàm vetus.

D

3. di. 40. ar. 4 quæſ. 4. & quol. 6. art. 11. corp. & Matth. 11.

* Hom. 11. in Matth. 1. opere im perfecto de clinãdũ ad fin.

¶ 2 Præt. Facilius eſt terrena proſperitate vti, quàm tribulationes perpeti; ſed in veteri teſtamento obſeruationem veteris legis conſequebatur proſperitas temporalis, vt patet Deuterono. 28. Obſeruatores autem nouæ legis conſequitur multiplex aduerſitas, prout dicitur. 2. ad Corinth. 6. Exhibeamus noſmetipſos, ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis &c. ergo lex noua eſt grauior, quàm lex vetus.

¶ 3 Præte. Quod ſe habet ex additione ad alterum videtur eſſe difficilius; ſed lex noua ſe habet ex additione ad ueterem; nam lex uetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentum; lex vetus prohibuit diſſidium vxoris ſine libello repudij, lex autem noua omnino diſſidium prohibuit, ut patet Matth. 5. ſecundùm expoſitionem Auguſt. ergo lex noua eſt grauior, quàm vetus.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Matthę. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis; quod exponens Hilarius dicit. * Legis difficultatibus laborantes, & peccatis ſęculi oneratos ad ſe aduocat; & poſtmodum de iugo Euangelij ſubdit. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum lęue; ergo lex noua eſt leuior, quàm vetus.

* Canone. 11. in Matth. nõ procul a fin. illius.

¶Hic vltimò Doct. Sanct. comparat nouam legem ad veterem in grauitate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa opera uirtutis de quibus præcepta legis dantur, duplex difficultas attendi poteſt. Vna quidem ex parte exteriorum operum, quæ ex ſeipſis quandam difficultatem habent, & grauitatem.

D. 510.

¶Doct.

¶Doct. Sanct. respondet distinctè secundùm distinctionem bimembrem duabus conclusionibus correspondentibus. Et primò ponit primum membrum distinctionis cum prima conclusione. Secundò secundum cum secunda cõclusione, ibi. Alia autem &c. Ista est ergo distinctio, quòd circa opera virtutis de quibus dãtur præcepta legis, est duplex difficultas, & declarat primum membrum. Deinde subiungit primam conclusionem, ibi. Et quãtũ &c. Vna ergo difficultas attenditur ex parte exteriorum &c. Et nota, quòd grauitas legis pensatur præsertim ex grauitate præceptorũ. Et consequenter grauitas præceptorum secundùm difficultatem, quæ est in actibus præceptis. Quare Doct. Sanct. si ostẽderit, ꝙ præcepta de actibus sint grauiora, vel leuiora, satisfactum erit quæsito quærenti de grauitate legis Vnde & Scot. vbi supra in fine tertij idem facit inquirendo, scilicet grauitatem, vel leuitatem ex præceptis. Tunc ibi.

Scotus.

¶ Et quantum ad hoc lex vetus est multò grauior, quàm noua, quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus ceremonijs, quàm lex noua, quæ præter præcepta legis naturæ paucissima superaddit in doctrina Christi, & Apostolorum; licet aliqua sint postmodum superaddita ex institutione Sanctorum patrum; in quibus etiam August. dicit * esse moderationẽ attendendam, ne conuersatio fidelium onerosa reddatur dicit enim ad inquisitiones Ianuarij de quibusdam, quòd ipsam religionem nostram quam in manifestissimis, & paucissimis celebrationum sacramentis Dei voluit misericordia esse liberam, seruilibus præmunt oneribus adeo, vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui legalibus sacramentis non humanis præsumptionibus subiciuntur.

* Aug. epist. 119. cap. 19. circa fin.

Monentur Prælati.

¶Annectit conclusionem correspondentem huic primo membro talem. Lex uetus est multò grauior, quàm noua quantum ad opera exteriora, & scilicet præcepta de exterioribus actibus. Probatur conclusio tali assumpto. Vetus lex ad plures actus exteriores obligabat, quàm noua; igitur conclusio vera. Tenet consequẽtia, quia in pluribus operibus corporalibus est maior labor, & difficultas, quàm in paucis. Antecedens patet, quia vetus obligabat, & grauabat multiplicibus ceremonijs, sed noua paucissima habet a Christo, & discipulis suis instituta, & alij prælati etiam debent attendere diligenter ne reddant religionem Christianam onerosam; ergo antecedens verum. Prima pars proximi assumpti patuit ex supra dictis de ceremonijs. Et Scot. ipsam declarat, quia Rabbi Moyses enumerauit plus, quàm sexcenta præcepta ad quę omnia tenebantur illi, quorum quædam erant ualde difficilia, puta quòd omne masculinum ter in anno præsentaretur in Hierusalem quantumcunque distarent; Vide ipsum, secunda pars patet ex Bea. Aug. qui allegatur etiam. 12. distin. talia, ut in litera. Consequenter cum dicit.

Scotus.

¶ Alia autem difficultas est circa opera virtutum in interioribus actibus; puta quòd aliqs opus virtutis exerceat promptè, & delectabiliter, & circa hoc difficile est virtus; hoc enim non habenti uirtutem est valde difficile, sed per virtutem redditur facile.

¶Ponit secundum membrum distinctionis, quod primò declarat. Secundò subiungit aliam conclusionem responsi. correspondentem, ibi. Et quantum ad hoc &c. Dicit ergo, quòd secunda grauitas, & difficultas est circa opera uirtutũ in interioribus actibus, qui sunt principales ita ꝙ non faciat solùm substantiam actus virtuosi, sed etiam obseruet modum virtutis, ita quòd prõptè, & delectabiliter faciat; & circa hoc difficile est virtus, quæ principaliter perficit animum ad actus interiores. Et dicitur hoc difficile nõ habenti virtutem, sed habenti est facile. Ad hũc sensum, quòd res in se est semper difficilis, sed faciliter fit ab habente uirtutem, & de hoc quomodo uirtus, & habitus faciat facilitatẽ ex parte operantis, & non ex parte operis, nec per cõsequens diminuat meritum, supra dictum est. q. 73. ar. 4. ad secundum. Deinde ibi.

¶ Et quantum ad hoc præcepta nouæ legis sunt grauiora præceptis veteris legis; quia in noua lege prohibẽtur interiores motus animi, qui expresè in veteri lege non prohibebantur in omnibus etsi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur; hoc autem est difficillimum non habenti virtutem; sicut etiam Philosophus dicit in 5. Ethic. * quòd operari ea quæ iustus operatur facile est, sed operari ea eo modo quo iustus operatur, scilicet delectabiliter, & promptè, est difficile non habenti iustitiam; & sic etiam dicitur 1. Ioan. 5. quòd mandata eius grauia non sunt, quod exponens August. dicit, * quòd non sunt grauia amanti, sed non amanti sunt grauia.

* Aristo. ex cap. 9.

* In tracta. de lau. charitatis non procul a prin. Et de natura, & grana c. 69.

Conclusio secunda.

¶ Subiungit iuxta hoc membrum secundam conclusionem responsi, istam. Quantum ad difficultatem, quæ est in interioribus actibus præcepta nouæ legis sunt grauiora præceptis veteris legis, scilicet non habenti virtutem; & intelligitur conclusio de præceptis moralibus. Probatur in noua lege prohibentur interiores &c. ut in litera; sed vitare interiores motus animi est difficillimum non habenti virtutem; ergo &c. Maior relinquitur nota Et dicit (& si) quia in isto præcepto Nõ concupisces, prohibetur motus interior, esto pœna in lege non poneretur transgressoribus. Minor probatur auctoritate Philosophi, & secundò auctoritate Bea Aug. clarè in litera.

¶Nota quòd fundamentum huius quæstionis stat in hoc, quòd noua lex non solùm præcipit, substantiam præceptorum moralium quo ad actus exteriores, sed habet explicationem adiunctã, quæ astringit, & expresè ligat ad uitandos actus interiores malos, quod uetus non faciebat; & ita patet, quòd uetus est grauior expresè quo ad ceremonialia, noua quo ad moralia, nõ propter substantiam, sed propter explicationem præceptorum.

¶ Circa hanc autem determinationem adhuc uidetur dubium relictum, quæ uidelicet grauitas alteri præponderet, an uidelicet grauitas ceremonialium grauitati moralium quo ad actus interiores. Sed dicendum, quòd ex dictis potest haberi responsio ad hoc dubium, quia si comparentur opera ceremonialia exteriora ad actus interiores in noua lege expresè prohibitos, clarum est, quòd difficilius est moderari interiores motus, quàm facere opera exteriora. Istę enim duæ grauitates non sunt propriè comparabiles, & tamen maior est simpliciter difficultas circa interiores motus; sed quia noua lex nõ solùm prohibet actus interiores, sed & gratiam confert, uel magis in ipsa gratia consistit, qua habita leuiter fiunt etiam de se grauia & difficilia. Vetus autem lex auxilium non habebat exteriora faciendi, sed facienda solùm docebat; ideo noua lex adhuc dicenda est leuior, & uetus in grauitate ceremonialium præponderat grauitati nouæ in interioribus motibus coexistente gratia, & charitate Dei, quæ in noua (ut dictum est) includitur. Et hæc Doctor Sanct. satis innuit per auctoritatem Bea. August. adductam pro conclusione, quia grauia non sunt mandata nouæ le. amanti, quem amorem noua lex includit. Vnde facilius Christianus uerus uitat actus interiores, & promptè, & delectabiliter facit præcepta moralia, quàm Iudæus faceret ceremonialia sua, licet ut dictum est, primum in se sit difficilius, tamen ab habente charitatem, & a spirituali homine facilius fit, oportet enim semper memorari, quia stant simul, quòd aliquid in se sit difficile, & tamen faciliter fit ab habituato, & præsertim ab amante. De quo & in Capreolo in 3. distinct. 23 in solutionibus argumentorum, quæ secundò loco contra primam conclusionem obiiciuntur.

Quæ nam lex sit grauior & quo modo.

¶ De istis iam dictis, quia uidelicet noua sit dicenda leuior, cõcordat Scot ubi supra ad primum, ubi sic dicit, quòd si lex noua contineat omnia moralia, quæ lex uetus, & addat alia, uel saltem addat aliquam explicationem aliquorum, ad quam fortè ipsi non tenebantur, quòd quantum ad hoc est grauior; tamen hoc nõ tantum grauat, sicut ex alia parte grauat ceremonialium multitudo, & iudicialium. Ex parte autem legis nouæ plus alleuiat multitudo, & efficacia auxiliorum, ita quòd illa modica grauitas si qua sit maior in moralibus, non præponderat grauitati in aliis, & hoc pensatis auxiliis hincinde, hæc ille, & bene quo ad propositum. Quæ autem sint auxilia nouæ legis recenset ipse in secundo articu. quia gratia maior per passionem Christi factam collata. Secundò plura sacramenta salutaria. Tertiò doctrina magis explicita de ueritate, & exempla Sanctorum patrum, plura, & efficaciora ad imitãdum. Quartò plura merita Sanctorum, qui non tantùm sibi, sed etiam nobis meruerunt (licet Scotus habeat Forte, sed Doctor Sanct. habet ꝙ sit cathegoricè.) Simpliciter ergo plura adiutoria, & efficaciora sunt in lege noua, quam ueteri. Est etiam unum adiutorium ualde notabile, quia nobis pro obseruatione legis Christianæ promittitur expresè uita æterna, illis autem, uel raro, uel nunquàm nisi bona temporalia promittebãtur; nunquàm autem tantum alliciunt animum ad seruandum legem bona temporalia, sicut bona æterna; ex quibus patet, quòd noua dicenda est leuior.

Scotus.

Vnde auxilium in noua lege.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, quia noua est leuior quo ad exteriores actus, & hoc simpliciter concludit hæc ratio Est tamen & leuior comparatiuè, ut dictum est cum auxiliis suis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd auctoritas illa loquitur expresè de difficultate nouæ legis quantum ad expressam cohibitionem interiorum motuum.

¶ Ad antecedens. Moysi mandata sunt facilia, scilicet moralia inquantum expresè non prohibent actus interiores, sunt tñ mandata ceremonialia grauiora operibus exterioribus nouæ legis; & iterum moralia explicata cũ suis auxiliis leuiora sunt ceremonialibus vet. le. cum suis auxiliis, & constat, quòd Chryso. loquitur de

moralibus explicatis in noua lege quo ad actus interiores, vt patet in verbis suis. Ad antecedens, verum, noua est grauior quo ad interiores actus, & explicationem præceptorum moraliũ, vt dixit secunda conclusio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aduersitates quas patiuntur obseruatores nouæ legis, non sunt ab ipsa lege impositæ, sed tamen propter amorem in quo ipsa lex cõsistit faciliter tolerantur; quia sicut August. dicit in li. de verbis domini,* omnia sæua, & immania, facilia, & prope nulla efficit amor.

* Aug. ser. 9. a medio. Item serm. 48. de tempore

¶ Ad hoc argumentum dicitur dupliciter primò negando consequentiã, quia aduersitates, quæ accidunt obseruantibus nouam legem, non sunt ex noua lege, sed Deus permittit, vel etiam immittit aduersitates pro maiori gloria conquirenda, vt virtus eorũ probata reddatur, & vt per hoc affectus eorũ magis a terrenis abstrahatur. Quare ex illis aduersitatibus nõ potest argui maior grauitas legis, cum ipsas lex non instigat; sicut etiam in vete. le. aliquę particulares personæ etiam iustæ, in tribulationes inciderũt propter rationes iam tactas, vt patuit sup. q. 99. ar. 6. ad tertium. Secũdò dicitur ad maiorem; sicut etiam habet. D. S. super Apostolum, vbi allegatur, quòd vti terrena prosperitate est facilius secundùm se, & pati aduersitates grauius, & difficilius. Sed negat, quòd sint faciliora amanti Deum, & ei qui habet repromissam vitam æternam, & alia auxilia supra dicta; immo talis abominatur prosperitatem mũdanam, & magis optat pati propter Christum. Et hoc patet etiam de patribus veteribus, qui tamen erant de nouo testamento, qui malebãt pati propter fidem Christi, quàm gaudere in mundo, vt dictum fuit ar. 1. ad tertium, de Moyse. Ad minorem, esto ita fuerit, & sit de communi lege, fit tamẽ propter maius bonum Christianorum, & cum hoc patiuntur libenter; nec tamẽ lex illas aduersitates imponit, quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illę additiones ad pręcepta veteris legis ad hoc ordinantur, vt facilius impleatur, quod vetus lex mandabat; sicut Augu. dicit,* & ideo per hoc non ostenditur, quòd noua lex sit grauior; sed magis, quòd sit facilior.

* Augu. ex lib. 1. de ser. domini in Monte ca. 10. 11. & 14

¶ Maior non est vera, si additio est pro faciliori impletione alterius, facilius enim est seruare cum aliquo auxilio, quàm sine, vt patet. Ad minorem conceditur quidem, quòd noua addit explicationem ad moralia vet. legis; sed illę explicationes sunt additæ, vt substantia præceptorum obseruetur, vt patuit ar. 2. in fine corporis. Et secundò si iuxta dicta in ar. 3. ad secundum, Iudæi corã Deo etiam obligantur ad illas explicationes, quę prohibent actum interiorem, constat quòd Christiani facilius implent cum sciant expressè se ad hoc teneri, & hanc solutionem intendit doctor. Posset etiam dici, quòd ista ratio probat secundam conclusionem, quòd noua est grauior quo ad actus interiores, sed quia illę additiones faciũt pro meliori impletione præceptorum moralium veteris legis, adeo D. S. vult, quòd non probat difficultatem nouæ legis, sed facilitatem saltem perfectè implendi præcepta vet. le.

Quæstio Centesimaoctaua.

De contentis in lege noua.

E

Deinde considerandum est de his, quæ continentur in lege noua. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere. Secundò, vtrum sufficienter se habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis. Tertiò, vtrum conuenienter instituat homines quantum ad actus exteriores. Quartò, vtrum conuenienter superaddat consilia præceptis.

¶ Postquàm determinatum est de lege noua secundùm se, & in comparatione ad veterem. Hic consequenter determinatur de cõtentis in noua lege, & patet ordo, quia cognitio rei secundùm se, & in confuso secundùm totum, prior est cognitione distincta, & secundùm partes, vt patet primo Physicorum, & primò circa hoc inquiritur de his, quę pertinẽt directè, & per se ad nouam legem, puta quæ in noua lege præcipiuntur, vel prohibentur. Secundò inquiritur de his, quæ pertinent ex quadam additione ad nouam legem, quantum ad bene esse eius pertinentia, vt sunt consilia, & hoc in artic. 4.

¶ Circa primum, primò inquiritur, quod dictum est quantum ad exteriores actus. Secundò quantum ad interiores, in art. 3.

Circa primum primò ostendit actus aliquos exteriores cadere sub præcepto, vel prohibitione legis nouæ. Secundò ostenditur, quòd circa hoc lex noua sufficienter instituit hominem. artic. secundo.

Vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere. Lex enim noua est euangelium Regni, secundũ illud Matth. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe; sed regnum Dei non consistit in exterioribus actibus, sed solùm in interioribus, secundùm illud Lucæ. 17. Regnum Dei intra vos est, & Roma. 14. Non est regnum Dei esca, & potus, sed iustitia, & pax & gaudium in Spiritusancto; ergò lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

Infra i. q. Et qu. a. ar. 11. co.

¶ 2 Præt. Lex noua est lex spiritus, vt dicitur Ro. 8. sed vbi spiritus domini ibi libertas, vt dicitur 2. ad Corinth. 3. Non est autem libertas vbi hõ obligatur ad aliqua opera exteriora facienda, vel vitanda; ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ 3 Præt. Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, sicut interiores actus pertinent ad animum; sed hæc ponitur differentia inter nouam legem, & veterem, quòd vetus lex cohibet manum, sed noua lex cohibet animum; ergo in lege noua, non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, sed solùm interiorum.

¶ Sed contra est, quòd per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. Vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, vt filij lucis sitis; sed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum obijcere, secundùm illud Ephe. 5. Eratis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate; ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædã pręcipere.

¶ Primò inquirit, an lex noua aliquos exteriores actus præcipiat, vel an sufficiant interiores in noua lege, sicut contemplatio, & deuotio interior. Et est ratio dubitationis, quia videtur per hoc differre a vetere.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* principalitas legis nouæ est gratia Spiritussancti, quæ manifestatur in fide per dilectionem operante; hãc autem gratiam consequuntur homines per Dei filium hominem factum, cuius humanitatem primò repleuit gratia, & exinde est ad nos deriuata; vnde dicitur Ioã. 1. Verbum caro factum est. Et postea subditur. Plenum gratiæ, & veritatis, & infra. De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Vnde subditur, quòd gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Et ideo conuenit, vt per aliqua exteriora sensibilia, gratia a verbo incarnato profluens, in nos deducatur, & ex gratia interiori per quam caro spiritui subditur, exteriora quædam opera sensibilia producantur.

* q. 106. ar. 1. & 2.

¶ Doct. Sanct. distinctè absoluit quæsitum. Vnde primò deducit quandam conclusionem præambularem, ex qua secundò infert distinctionem secundùm cuius membra ponit quasdã conclusiones responsiuas, ibi. Sic igitur &c. Conclusio præambularis est ista. Conuenit vt per aliqua exteriora &c. ut in fine literę; probatur, principalitas nouæ legis est gratia Spiritussancti, quæ manifestatur in fide per dilectionem operante, & hanc gratiam consequuntur homines ex deriuatione a Christo in ipsos; igitur conclusio vera. Tenet consequentia extra literam, quia dilectionis operatio manifestans gratiam, est aliquod exterius sensibile per quod caro spiritui subijcitur. Similiter illud mediante quo gratia a Christo profluens in nos deducitur, est aliquod sensibile, per quod scilicet homini innotescit sua sanctificatio. Antecedens pro prima parte patuit supra quæstio. 106. artic. primo. Secunda pars probatur auctoritate Beati Ioannis in litera. Patet ergo quòd conueniens est, quòd gratia, quæ est principale, per opera manifestetur. Et per hanc gratiam homo per aliqua sensibilia exteriora consequatur.

¶ Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Vno modo sicut inducentia aliqualiter ad gratiam, & talia sunt opera sacramentorum quæ in

noua

noua lege sunt instituta; sicut Baptismus, Eucharistia, & alia huiusmodi.

¶Hic consequenter D.S. ex præmissa conclusione infert distinctionem, & subdistinctionem, & iuxta declarationem cuiusque membrorum eius, ponit tres conclusiones partialiter responsiuas. Secundam ibi. Alia verò &c. Tertiam ibi. Alia verò sunt opera exteriora. Distinctio ergo sequens ex dicta conclusione fundamentali est, quòd exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Quædam sicut inducentia gratiam, quædam procedentia ex gratia. Patet illa distinctio ex conclusione, quia ea per quæ gratia a verbo incarnato nobis applicatur inducunt, & quæ gratia per dilectionem operatur producuntur. Et statim iuxta primum membrum innuit conclusionem responsiuam talem. Lex noua conuenienter instituit, & præcipit aliqua opera exteriora quæ sunt sacramenta nouæ legis; sicut baptismum, eucharistiam &c. Probatur conclusio, assumendo conclusionem fundamentalem pro prima parte, & primum membrum distinctionis pro maiori; conuenit, vt sint in lege noua aliqua exteriora sensibilia, per quæ gratia a verbo profluens in nos deducatur, inducentia aliqualiter ad gratiam; sed talia sunt opera sacramentorum: ergo debuerunt institui, & præcipi in noua lege. Maior patuit, & dicit aliqualiter, quia scilicet sacramenta nouæ legis non pertingunt ad gratiam principaliter effectiuè, sed instrumentaliter dispositiuè, vt patet tertia parte, & in quarto senten. Minor pro nunc supponitur, & vbi iam, probatur. Nota autem circa minorem, & conclusionem, quòd licet Eucharistia, vt sacramentum non sit opus, quia non consistit in vsu, sed in consecratione materiæ, tamen ad eius consecrationem, & sanctificationem actiuam, idest vt hominem sanctificet, requirit aliquod opus humanum, scilicet sumptionem; & ergo dicit minor opera sacramentorum; de alijs enim non est dubium quin necessariò concurrat aliquod opus, immo consistit in vsu alicuius materiæ, vt patet de baptismo, extrema vnctione, sed oportet, & ad eucharistiam, vt nobis applicet gratiam, vnde requiritur opus exterius hominis, & sic loquitur D.S.

¶Alia verò sunt opera exteriora quæ ex instinctu gratiæ producuntur, & in his est quædam differentia attendenda. Quædam enim habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interiorem gratiam quæ in fide per dilectionem operante consistit, & huiusmodi exteriora opera sunt præcepta, vel prohibita in lege noua; sicut præcepta est confessio fidei, & prohibita negatio. Dicitur enim. Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo; qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & eum coram patre meo.

¶Declarat secundum membrum distinctionis, & ipsum subdiuidit, quia opera quę ex instinctu gratiæ producuntur sunt duplicia, quædam habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad gratiam quæ consistit in fide per dilectionem operante (non quidem essentialiter, sed causaliter, vt infra patebit, quia ad gratiam consequitur fides per dilectionem operans.) Et circa hoc membrum D.S. ponit talem conclusionem secundã responsiuam. Noua lex dicitur præcipere, vel prohibere huiusmodi opera exteriora quę habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad gratiam, (scilicet conuenientia necessariò præcipere, & contraria prohibere.) Istam conclusionem D.S. probat exemplariter per tale assumptum. Confessio fidei præcepta est, (scilicet exterior,) & prohibita negatio; igitur conclusio vera, consequentia nota. Antecedens patet in littera. Matth. 10. Cuius vide declarationem 2. 2. q. 3. ar. 2. quia in casu probitæ fide externus est in casu de necessitate salutis, quando per dimissionem confessionis subtraheretur honor Deo debitus, & per consequens tunc gratia perderetur si non fieret confessio; & ergo tunc necessariò oportet confiteri propter necessariam cõuenientiam gratiæ. Et potest ista conclusio probari ex conclusione fundamentali, arguendo sic. Conuenit vt ex gratia interiori quædam opera sensibilia exteriora producantur, & præcipiantur, sine quibus gratia esse nõ potest, & conuenit, vt prohibeantur cum quibus esse non potest; igitur conclusio vera. Antecedens patuit, consequentia clara, quia conueniens, immo necessarium ad gratiam, debet in lege gratiæ præcipi. Deinde ibi.

Conclu. 2.

¶Alia verò sunt opera quæ non habent necessariam contrarietatem, vel conuenientiam ad fidem per dilectionem operantem, & talia opera non sunt in noua lege præcepta, vel prohibita ex ipsa prima legis institutione; sed relicta sunt a legislatore, s. Christo vnicuique secundum quod aliquis alicuius curam gerere debet; & sic vnicuique liberum est circa talia determinare quid sibi expediat facere, vel vitare; & cuicunque præsidenti circa talia ordinare suis subditis, quid sit in talibus faciendum, vel vitandum; vnde etiam quantũ ad hoc dicitur lex Euangelij lex libertatis; nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinãda.

¶Subiungit secundum membrum subdiuisionis operum procedentium ex gratia, quia quædam sunt quæ non necessariò requiruntur ad gratiam conseruandam, nec sunt contra gratiam; sicut cõmedere, & bibere illud, vel aliud, deferre tale, vel tale vestimentum &c. Et iuxta hoc membrum ponit talem conclusionem responsiuam tertiam. Talia opera non sunt in noua lege &c. vt in littera. D.S. primò explicat secundam partem clarè, quia vnicuique liberum est circa talia agere, & determinare, qđ sibi expediat &c. primam autem partem, & secundam simul explicat per differentiam nouæ le. ad veterem; quia ideo noua dicitur libertatis, quia relinquit in arbitrio hominum circa illa determinare, quod volunt; non sic vetus quæ determinat circa obseruantias quo ad cibum, & vestitum, & iterum circa iudicialia; noua autem iudicialia omnino relinquit pręsidentibus, vt patebit postea. Et sequitur ista vltima conclusio ex dictis, quia lex gratiæ debet præcipere, & prohibere quæ sunt necessaria pro gratia, vel contra gratiã; igitur per oppositum quæ non sunt necessaria ad gratiam, vel contra gratiam non debet præcipere; sicut dicit conclusio &c.

Conclu. 3.

ARGVMENTVM in contrarium est directè pro secunda conclusione responsiua, quia opera lucis, idest ad gratiã conseruandam necessaria sunt in præcepto; similiter opera tenebrarum, quæ sunt contra gratiam, & eam tollunt, sunt prohibita, & hoc dixit secunda conclusio.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd regnum Dei in interioribus actibus consistit principaliter, sed ex consequenti etiam ad Regnũ Dei pertinent omnia illa sine quibus interiores actus esse non possunt; sicut si Regnũ Dei est interior iustitia, & pax, & gaudium spirituale, necesse est, quòd omnes exteriores actus qui repugnant iustitiæ, aut paci, aut gaudio spirituali repugnent etiam Regno Dei, & ideo sunt in Euangelio Regni prohibenda; illa verò quæ indifferenter se habent respectu horum, puta commedere hos, vel illos cibos, in his non est Regnum Dei, vnde Apostolus præmittit. Non est Regnum Dei esca, & potus.

¶Maior conceditur, & patuit q. 106. art. 4. ad quartum. Ad minorem distinguitur. Si intelligitur, quòd Regnum Dei nõ consistat in operibus exterioribus quibuscũque, etiam necessarijs pro actibus interioribus debitis iuxta gratiam, negatur. Si autem intelligitur, quòd in exterioribus necessarijs pro interioribus non consistat principaliter, tamen secundariò, conceditur. Si autem intelligitur de exterioribus indifferentibus ad interiores necessarios pro gratia, cõceditur etiam minor. Et ad probationem dico, quòd Regnum Dei, idest per quod Deus regnat in nobis, & quod ad Regnum pertinet principaliter est intra vos tamen; per qđ secundariò pertinent ad Regnum est extra vos, hoc est dicere, quòd etiam aliqui actus exteriores sunt necessarij ad salutẽ sine quibus interiores boni esse non possunt, vt D.S. declarat in solutione. Ad auctoritatem Apostoli dico, quòd loquitur de indifferentibus, s. de esca, & potu, talia enim non pertinent ad Regnum Dei, sed solùm interior affectus, secundùm quòd vtimur eis, vel ab eis abstinemus; non enim interest, vt Glosa habet quid alimentorum, vel quantum quis accipiat dummodo id faciat pro congruentia hominum cum quibus viuit, & personæ suæ, & pro valitudinis suæ necessitate. s. quanta facultate, & securitate animi careat his, vel cum oportet, vel cum necesse est his carere. Ad consequens, si intelligitur, quòd non debeat præcipere actus exteriores qui sunt necessarij pro interioribus per quos principaliter gratia conseruatur, quòd non debeat prohibere exteriores qui sunt contra bonum animam, negatur; non enim potest esse bene dispositus in animo qui aliena rapit, & iniuriam facit. Si autem intelligitur consequens de exterioribus indifferentibus secũdùm se, conceditur consequens, & est pro tertia conclusione.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundùm Philosophum in 1. Metaphysic.* Liber est qui sui causa est; ille ergo liberè aliquid agit, qui ex seipso agit; quod autẽ homo agit ex habitu suæ naturæ conuenienti ex seipso agit, quia habitus inclinat in modum naturæ; si verò habitus esset naturæ repugnans homo non ageret, secundùm quòd est ipse, sed secũdùm aliquam corruptionem sibi superuenientem. Quia igitur gratia Spiritus Sancti est sicut interior habitus nobis infusus inclinans nos ad rectè operandum facit nos liberè operari ea, quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quę gratiæ repugnant.

*Arist. c. 2.

¶D.S.

¶D.S. primò respondet ad argumenti consequentiam, secundò ex solutione exponit quoddam dictū cōmune, ibi. Sic igitur &c. Maior ergo conceditur, & minor. Et dico, quòd libertatem promouet agere ex habitu interiori, quia quod ex habitu quis agit, ex seipso, & intrinseco sibi agit, & per consequens liberè; quia vt habetur 1. Metaph. Lect. 3. in Doc. S. Liber est qui sui iuris est, & propter se agit non propter aliud, & etiam qui ex se, & ex intrinsecis agit. Dico autē, quòd vbi Spiritus Domini ibi libertas, non ad hunc sensum quem aliqui erroneè acceperunt quasi non sub sint legi, quod est supra improbatum. q. 96. art. 5. sed quia vbi Spiritus Domini per gratiam sui, ibi fit actio ab interiori principio, & habentes Spiritum Sanctum ex seipsis agunt. Qui autē agunt tantùm metu pœnarum, non agunt ex seipsis; nec vitant mala, quia mala, sed propter mandatum alterius. Vltra, negatur, quòd non sit libertas, vbi exteriora sunt agenda ex habitu, & principio intrinseco. Et dico, quòd lex noua habet gratiam Spiritus Sancti per quam homines agunt quę præcepta sunt, quia ex se bona placent, & mala displicent; quare negatur consequentia, quia cum præceptis exteriorum actuum, stat duplex libertas, vt patebit.

Libertas vbi Spirit' Domini.

¶Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non arctat nos ad facienda, vel vitanda aliqua nisi quæ de se sunt, vel necessaria, vel repugnātia saluti, quæ cadunt sub præcepto, vel prohibitione legis. Secundò, quia huiusmodi præcepta, vel prohibitiones facit nos liberè implere inquātum ex interiori instinctu gratiæ ea implemus, & propter hæc duo lex noua dicitur lex perfectę libertatis. Iacob. 1.

¶Hic ex dicta solutione declarat quoddam dictum commune, scilicet quomodo lex noua dicitur lex libertatis, quia duplex est libertas nouæ legis: vna quia non ad omnes exteriores actus obligantur subiecti legi nouæ; sed solùm ad necessarios ad salutem vt patuit in tertia conclusione. Secūda, quia actus præceptos necessarios ad salutem liberè faciunt, propter habitū interiorem.

¶Ad tertium dicendum, quòd lex noua prohibendo animum ab inordinatis motibus, oportet etiam, quòd cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui sunt effectus interiorum motuum.

¶Maior conceditur, ad minorem, quòd ponitur differentia ad hunc sensum, quia vetus cohibet manum tantùm, & non animum, ratio patuit supra quæst. præced. artic. 1. ad secundum; sed noua dicitur cohibere animum, quia ipsum principaliter, & primò cohibet, & non tantùm; sed oportet, quòd ex consequenti etiam cohibeat manū ab inordinatis motibus, & operibus exterioribus qui procedunt ab inordinato animo, vt patuit ad primum; & ergo non est differentia, vt argumentū prætendit, quasi sicut vna, (scilicet vetus) præcisè cohibet manum, ita alia præcisè animum; sed quia vna manum, & non animum; alia verò vtrunq; & animum, & manum in his quæ sunt contra gratiam; & ergo lex gratiæ vtrunq; prohibet; quare negatur cōsequentia.

Vtrum sufficienter se habeat noua lex in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis.

F

Infra art. 4. Et quol. 4. art. 11. cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd lex noua insufficienter exteriores actus ordinauerit. Ad legē enim nouam præcipuè pertinere videtur fides per dilectionem operans, secundùm illud ad Gal. 5. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur; sed lex noua explicauit quædam credenda quæ non erant in veteri lege explicata, sicut de fide Trinitatis; ergo etiam debuit superaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

¶ 2 Præt. in veteri lege non solùm sunt instituta sacramenta, sed etiam aliqua sacra, vt supra dictum est;* sed in noua lege etsi sint instituta aliqua sacramēta, nulla tamen sacra instituta a Deo videntur; puta quæ pertineant, vel ad sanctificationem alicuius templi, vel vasorum, vel etiam ad aliquam solemnitatem celebrandam; ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

**q. 101. ar. 4. q. 102. art. 4.*

¶ 3 Præt. in veteri lege, sicut erant quædam obseruantiæ pertinentes ad Dei ministros; ita etiam erant quædam obseruantiæ pertinentes ad populum, vt supra dictum est,* cum de ceremonialibus veteris legis ageretur; sed in noua lege videntur aliquę obseruantiæ esse datæ ministris Dei, vt patet. Matth. 10. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecunias in zonis vestris, & cætera quæ ibi sequuntur, & quæ dicuntur. Luc. 6. & 10. ergo etiam debuerunt aliquæ obseruantiæ institui in noua lege ad populum fidelem pertinentes.

**q. 101. ar. 4. q. 102. ar. 5. & 6.*

¶ 4 Præt. in veteri lege præter moralia, & cerimonialia fuerunt quædam iudicialia præcepta; sed in lege noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta; ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ Sed contra est, quod dominus dicit. Matth. 7. Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam supra petram; sed sapiens ędificator nihil omittit eorum, quæ sunt necessaria ad ędificium; ergo in verbis Christi sufficienter sunt omnia posita quæ pertinent ad salutem humanam.

¶Hic D.S. inquirit quomodo noua lex sufficienter instituerit de actibus exterioribus, & de eis ordinauerit.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* lex noua in exterioribus illa solùm præcipere debuit, vel prohibere, per quę in gratiam introducimur, vel quę pertinent ad rectum gratię vsum ex necessitate.

**Art. præc.*

¶Conclusionem responsi. D. S. formaliter non ponit, tamen intendit, & probat talem conclusionem implicitè. Lex noua sufficienter exteriores actus ordinauit. Probatur, lex noua in exterioribus illa solùm &c. vt in principio cor. & in fine, sed de istis sufficienter ordinauit, scilicet de sacramentis quę introducunt in gratiam, & de his quæ pertinent ad rectum vsum gratiæ ex necessitate, de aliis autem nihil habuit ordinare; igitur sufficienter ordinauit. Huius rationis Doc. S. ponit primò maiorem quam resumit in fine cum maiori expressione, ibi. Sic igitur & c. secundo declarat minorem quo ad omnes eius tres partes, ibi. Et quia gratiam &c. Maior ergo patet ex artic. primo, quia cum lex noua sit lex gratiæ, solùm habet ordinarē de his per quæ gratia acquiritur scilicet sacramentis, & quæ gratia operatur, & per quæ conseruatur.

¶Nota tamen, quòd de necessitate sacramentorum Doc. San. in 4. distinct. 7. quæst. prima, artic. primo, quæst. secunda, quia differenter sunt necessaria, aliqua sine quibus salus non potest haberi sicut baptismus, & pœnitentia post peccatum actuale; & hæc sunt necessaria de multitudine Christianorum scilicet sacramentum ordinis necessarium est Ecclesiæ, quia vbi non est gubernator, populus corruit; sed alia sunt necessaria de congruo, præsertim singulis de multitudine. Vide tertia parte q. 65. artic. 4. Consequenter cum dicit.

¶ Et quia gratiam ex nobis consequi non possumus, sed per Christum solùm; ideo sacramenta per quæ gratiam consequimur, ipse dominus instituit per seipsum; scilicet baptismum, eucharistiam, ordinem ministrorum nouę legis, instituendo Apostolos, & 72. discipulos, & pœnitentiam, & matrimonium indiuisibile, confirmationem etiam promisit per Spiritus Sancti missionem. Ex eius etiam institutione Apostoli leguntur oleo infirmos vngendo sanasse; vt habetur. Mar. 6. quæ sunt nouæ legis sacramenta.

**Art. præc.*

¶Declarat minorem, pro cuius explicatione ostendit quomodo differenter lex noua instituerit sacramenta, & ea quæ sunt de necessitate virtutis, & gratiæ; & quare alia ab istis non sunt instituta, & ordinata nec ordinanda in noua lege; ex hoc probat, primò primam partem minoris, secundò secundam, ibi. Rectus autem &c. tertiò tertiam, ibi. Determinatio autem &c. prima ergo pars, scilicet, quòd sacramenta nouæ legis ipse dominus, scilicet Christus sufficienter per seipsum instituit, & scilicet instituere debuit; ita quòd eorum institutio Apostolis, & eorum successoribus committi non potuit. Probatur ratione sic. Gratiam ex nobis consequi non possumus, videlicet non ab aliquo puro homine, sed per solùm Christum, sed per sacramenta nouæ legis consequimur gratiam; ideo a Christo debuerunt institui, & potuerunt ab eo institui, & non ab aliquo homine puro. Præmissę relinquuntur notæ. Et nota, quòd circa istam materiam, scilicet de institutione sacramentorum fuerunt diuersæ opiniones, vt habet Doc. San. in 4. dist. 2. quæst. prima, artic. 4. quæst. 4. & dist. 22. & 23. eiusdem quarti. Quidam enim voluerunt, quòd Christus aliqua instituerit, sed non omnia; sed Apostolus instituenda aliqua reliquit; sed contrarium tenet ibidem, & tertia parte q. 64. art. 2. vbi instituitur rationi iam positę, quia sacramentum

De institutione sacramentorum.

turæ nouæ legis, habet virtutem instrumentalem, & per consequens non a se, nec ab vtcut sacramento ergo ab instituente; sed homo purus non potest dare virtutem sacramento, sed Deus, & homo; & ideo tenendum est, quòd Christus omnia per se instituit, & quædam per se promulgauit quæ sunt maioris difficultatis ad credendum, alia autem Apostolis promulganda reseruauit. Deinde Doc. Sanc. enumerat quæ sunt sacramenta nouæ legis, & dicit notanter matrimonium indiuisibile, quia prius quidem fuit ante Christum, vt erat in officium naturæ; sed non, vt significatiuum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ, ratione cuius habet indiuisibilitatē, & de hoc aliquid supra dictum fuit. q. 102. art. 5. ad tertium. De confirmatione vide D.S. in 4. dist. 7. artic. 1. quæst. prima, ad primum, & artic. 2. quæst. prima, ad primum, & distinct. 2. q. 1. art. 4. q. 4. ad primum, quia confirmatio secundùm aliquos fuit per Christum instituta cum imponeret manus super pueros, vt habetur. Matth. 19. sed ipsa manuum impositio fuit præfiguratio sacramenti confirmationis, vnde Doc. San. hic loquitur post sententiam quam ponit tertia par. q. 72. art. 1. ad primum, quia Christus hoc sacramentum instituit non exhibendo, sed promittendo; quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti quæ non erat danda ante Christi Resurrectionem, & Ascensionem; & ita non exhibuit immediatè adhuc mortalis in carne, sed Spiritus Sanctus in die Penthecostes &c.

De sacramētis matrimonij, & confirmationis.

¶ Rectus autem gratiæ vsus est per opera charitatis, quæ quidem, secundùm quòd sunt de necessitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in veteri lege tradebantur; vnde quantum ad hoc lex noua super veterem addere non debuit circa exteriora agenda. —

¶ Declarat secundam partem minoris principalis quæ vult, quòd lex noua sufficienter ordinauit quæ pertinent ad rectum vsum gratiæ ex necessitate. Probatur tali assumpto. Quantum ad ea quæ pertinent ad rectū vsum gratiæ ex necessitate, lex noua super veterem addere non debuit circa exteriora agenda; ergo illa pars vera. Consequentia nota, quia nihil noua lex circa agenda per opera charitatis moralibus super moralia addit, sed tantùm declarauit, vt patuit supra. Assumptum probatur. Rectus vsus gratiæ est per opera charitatis; sed illa opera, secundùm quòd sunt de necessitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in vet. le. tradebantur; igitur sequitur assumptum. Maior patet de se, & intelligitur, quòd vsus gratię est per opera charitatis imperata, quæ sunt opera aliarum virtutum tanquàm exequentium. Minor patet ex supra dictis circa moralia vet. le. quia sunt de actibus omnium virtutum, & per consequens noua lex nulla superaddere potuit, sed eadem quæ sunt in vet. le. approbat. Et vult tantùm ista probatio, quòd vetus lex sufficienter dedit præcepta, & ordinauit de actibus virtutum necessarijs ad salutem; ideo noua non habuit alia pręcepta addere, alia dico secundùm substantiam, sed eadem explicare, quod fecit. Matth. 5. Tunc ibi.

¶ Determinatio autem prædictorum operum in ordine ad cultum Dei pertinet ad præcepta cerimonialia legis; in ordine verò ad proximum ad iudicialia, vt supra dictum est; * & ideo quia istę determinationes non sunt secundùm se de necessitate interioris gratiæ in qua lex consistit; iccirco non cadunt sub præcepto nouæ legis, sed relinquuntur humano arbitrio; quædā quidem quantum ad subditos, quæ scilicet pertinent sigillatim ad vnumquemque; quædam verò ad prælatos temporales, vel spirituales, quę scilicet pertinent ad vtilitatem communem. ——

* q. 99. art. 4.

¶ Explicat tertiam partem minoris dictæ, notando ex supra dictis quęst. 99. art. 4. quòd determinationes moralium præceptorum in ordine ad Deum sunt cerimonialia; sed in ordine ad homines sunt iudicialia. Vult ergo illa tertia pars, quòd sub præcepto nouæ legis non cadunt determinationes moralium, vel in ordine ad Deum, vel in ordine ad homines, sed relinquitur humano arbitrio; hoc est dicere, quòd noua lex non ordinauit de cultu Dei in particulari, nec de iustitia inter homines obseruanda in particulari; & hoc est dicere, quòd noua lex non instituit cerimonialia nec iudicialia. Prima pars probatur; istę determinationes non sunt secundùm se de necessitate salutis interioris gratiæ in qua lex consistit; igitur vera illa pars. Tenet consequentia ex dictis, quia lex gratiæ solùm præcipit necessaria ad gratiam. Antecedens patet, quia non oportet sic, vel sic instituere modum inter homines; & patet ex supra dictis de cerimonijs, & iudicialibus vet. le. & dicit antecedens, secundùm se, quia ex institutione possunt habere vim obligandi, sed non ex propria ratione &c. Secūda pars explicatur a D.S. quia aliqua relinquuntur arbitrio etiam particularium hominū, sicut etiam patuit supra quæst. 105. art. 2. in cor. de emptione, venditione, donatione; similiter ea quę spectant ad cibum, & potum, & vestimenta; sed aliqua relinquuntur personis publicis, vel temporalibus, vel spiritualibus; sicut patet, quòd iudices seculares constituerunt iudicialia in legibus ciuilibus, & prælati Ecclesiæ iura canonica de cultu Diuino, & alijs ecclesiasticis rebus. Deinde ibi.

¶ Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit præcipiendo, vel prohibendo, nisi sacramenta, & moralia præcepta, quæ de se pertinent ad rationem virtutis; puta non esse occidendum, non esse furandum, & alia huiusmodi. ——

¶ Resumit ex dictis maiorem principalem, etiam in principio cor. positam, quæ est fundamentalis in hoc articulo, scilicet, quòd noua lex non habuit determinare præcipiendo nisi sacramenta, & moralia præcepta, non de nouo instituendo, sed ea approbando, & proponendo; sed hoc fecit; igitur sufficienter actus exteriores ordinauit.

¶ Confirmatur conclusio responsiua argumento in contrariū.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quæ sunt fidei sunt supra rationem humanam; vnde in ea non possumus peruenire nisi per gratiam; & ideo abundantiori gratia superueniente, oportuit plura credenda explicari; sed ad opera virtutum dirigimur per rationem naturalem, quæ est regula quædam operationis humanæ, vt supra dictum est, * & ideo in his non oportuit aliqua præcepta dari vltra moralia legis præcepta, quæ sunt de dictamine rationis. ——

* q. 19. art. 4. q. 63. art. 2.

¶ Maior conceditur, similiter minor, & ratio est, quia credibilia excedunt rationem naturalem, & solùm proponuntur ex gratia; ideo a principio non potuerunt explicitè tradi, sed secundùm successum temporis magis, & magis explicita fuerunt, secundùm quòd gratia maior venit in mundum, vt patet secunda secundæ quæst. 1. art. 7. Secus de moralibus agendis, quia huiusmodi non excedunt rationem naturalem; ideo potuerunt a principio legis Diuinæ etiam veteris totaliter tradi; huiusmodi enim successiua explicatio credendorum facta est non propter doctorem, & docentem, sed propter addiscentem, qui in principio non fuit capax perfectę explicationis credibilium. Quare negatur consequentia, quia omnia moralia necessaria pro vsu gratiæ data fuerunt in vet. le. non sic omnia credenda explicata; & ideo non potuerunt alia moralia addi, sicut potuerunt credibilia explicari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in sacramentis nouæ legis datur gratia, quæ non est nisi a Christo; & ideo oportuit, quòd ab ipso institutionem haberent; sed in sacris non datur aliqua gratia, puta in consecratione templi, vel altaris, vel aliarum huiusmodi; aut etiam in ipsa celebritate solemnitatum; & ideo quia talia secundùm seipsa non pertinent ad necessitatem interioris gratiæ, dn̄s fidelibus instituenda reliquit pro suo arbitrio.

¶ Maior est vera, & patuit supra quæst. 101. art. 4. Ad minorem vera, & ratio est, quia sacramenta sunt necessaria ad habendam gratiam, & in ipsis datur gratia, & habent virtutem dandi gratiam quam acceperunt in sua institutione, quam non potuerunt habere nisi a Deo; & ergo sunt instituta in noua lege, & non à quocunque, sed a Christo Deo, & homine. Secus de sacris quæ non sunt necessaria ad vsum gratiæ, nec gratiam causant, ex opere operato præsertim; & ideo Christus ea instituenda arbitrio fidelium dereliquit; quare negatur consequentia, & ratio diuersitatis iam dicta est.

¶ Nota tamen secundùm D.S. in 4. distinct. 16. quæst. 2. artic. 2. quæst. 4. quòd Episcopalis benedictio quæ pertinet ad sacra dimittit venialia, non quia confert gratiam; sed quia feruorem excitat per remotionem impedimentorum feruoris, & gratiæ &c. non autem in benedictione episcopali passiua confertur gratia. Vide in Capreolo in 4. dist. 25. q. 100. &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa præcepta dominus dedit Apostolis nō tanquàm cerimoniales obseruātias; sed tanquàm moralia instituta, & possunt intelligi dupliciter. Vno modo secundùm Aug. in lib. de consensu Euangelistarum, * vt non sint præcepta, sed cōcessiones; concessit enim eis, vt possent pergere ad prędicationis officiū sine pera, & baculo, & alijs huiusmodi, tanquàm habentes potestatem necessaria vitę accipiendi ab illis quibus prędicabant, vnde subdit. Dignus est enim operarius cibo suo; non autem peccat, sed supererogat, qui sua portat ex quibus viuat in prędicationis officio, non accipiens sumptum ab his quibus Euangelium prędicat; sicut Paulus fecit. ——

* Augus. in lib. 2. c. 30.

¶ Maior conceditur, sed dico, quòd non oportet ex vet. lege

arguere

arguere de noua, quia in huiusmodi quæ non sunt necessaria ad salutem, & pro vsu gratiæ, lex noua est libertatis, vt patuit art. 1. ad secundum; & ideo non sequitur sunt huiusmodi instituta in vet.le. igitur in noua. Ad minorem negatur, quòd in noua lege proponantur aliquę cerimoniæ, vel obseruantiæ; oppositũ enim dictum est supra art. 2. & hic, & in cor. Ad probationem respondet D.S. dupliciter, secundò ibi. Alio modo &c. primò post Augustinum, quòd ista non sunt præcepta nec consilia, sed concessiones, & quasi priuilegia Apostolorum, & prædicantium verbum Dei, quia de iure naturæ qui seruit communitati, potest de ea accipere ea quæ sunt sibi necessaria pro victu, & vestitu; & ideo non erat necessarium, vt Apostoli essent de his solliciti, & secum deferrent, sed poterant accipere ab his quibus prædicabant, & sic exponit etiam D.S. in de Virtutibus de charitate art. 11. ad septimum, quia pertinent ista ad potestatem dignitatis Apostolicæ, & non ad perfectionem vitæ. Secundò dicitur ad probationem minoris post alios Sanctos, quòd fuerunt aliqua statuta temporalia, sed moralia; vt clarè in littera cum dicit.

¶Alio modo possunt intelligi secundùm aliorum sanctorum expositionem, vt sint quædam statuta temporalia Apostolis data pro illo tempore, quo mittebãtur ad prædicandum in Iudæam ante Christi passionem. Indigebãt enim discipuli quasi adhuc paruuli sub Christi cura existẽtes, accipere aliqua specialia instituta a Christo, sicut quilibet subditi a suis prælatis; præcipuè quia erant paulatim exercitandi, vt temporalium sollicitudinẽ abdicarẽt, per quod reddebantur idonei ad hoc, quòd Euangelium per vniuersum orbem prædicarent. Nec est mirum si adhuc durante statu veteris legis, & nondũ perfectam libertatem spiritus consecutis quosdam determinatos modos viuendi instituit; quæ quidem statuta imminente passione remouit tanquàm discipulis iam per ea sufficienter exercitatis; vnde Lucæ 22. dixit, Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calciamentis, nunquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt, nihil; dixit ergo eis, sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter & peram; iam enim imminebat tempus perfectę libertatis, vt totaliter suo dimitterentur arbitrio in his, quæ secundùm se non pertinent ad necessitatem virtutis.

¶Ad quartum dicendum, quòd iudicialia etiam secundùm se considerata, non sunt de necessitate virtutis quantum ad talem determinationem, sed solùm ad communem rationem iustitiæ; & ideo iudicialia præcepta reliquit dominus disponenda his, qui curam aliorum erãt habituri, vel spiritualem, vel temporalem; sed circa iudicialia præcepta veteris legis, quædam explanauit propter malum intellectum Pharisęorum, vt infra dicetur.*

*Art. seq. ad secundum.

¶Maior vera, sed vt iam dictum fuit, non oportet ex vet. le. arguere de noua, quæ est lex libertatis. Minor conceditur, & ratio est, quia iudicialia sunt particulares determinationes non necessariæ pro vsu gratiæ, quia possunt sic, & aliter fieri. Dictum est autem, quòd nouæ legis est ordinare solùm de necessarijs pro gratia; hoc tamen verũ est, quòd Christus circa iudicialia aliqua explicauit propter peruersum intellectum Pharisęorum, qui putabant vindictam propter se appetendam, vt patet art. 3. ad secundum; quare negatur consequentia, quia insufficiens dicitur, quod caret illo, quod debet habere; noua lex autem non debet habere talia, vel talia iudicialia; & ideo non est insufficiens si ea non determinet, sed reliquit habituris curam aliorum.

Vtrum lex noua conuenienter instituat homines quantum ad actus interiores.

G

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd circa interiores actus lex noua insufficienter hominem ordinauerit. Sunt enim decem præcepta decalogi ordinantia hominem ad Deum, & proximum; sed solùm dominus circa tria illorũ aliquid impleuit, scilicet circa prohibitionem homicidij, & circa prohibitionem adulterij, & circa prohibitionem periurij; ergo videtur, quòd insufficienter hominem ordinauerit adimpletionem aliorum præceptorum prætermittens.

¶2 Præt. dominus nihil ordinauit in Euangelio de iudicialibus præceptis, nisi circa repudiũ vxoris, & circa pœnam talionis, & circa persecutionem inimicorum; sed multa sunt alia iudicialia præcepta veteris legis, vt supra dictum est;* ergo quantum ad hoc insufficienter vitam hominum ordinauit.

*q. seq. art. 4. & q. 104. art. 1. 2. & 4.

¶3 Præt. in veteri lege præter præcepta moralia, & iudicialia erant quædam cermonialia, circa quæ dominus nihil ordinauit; ergo videtur insufficienter ordinasse.

¶4 Præt. ad interiorem bonam mentis dispositionem pertinet, vt nullum bonum opus homo faciat propter quemcunque temporalem finem; sed multa sunt alia tẽporalia bona, quàm fauor humanus; multa etiam sunt alia bona opera, quàm ieiunium, elemosyna, & oratio; ergo inconueniens fuit, quòd dominus docuit solùm circa hæc tria opera gloriam fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

¶5 Pręt. naturaliter homini inditum est, vt sollicitetur circa ea quæ sunt sibi necessaria ad viuendum, in qua etiam sollicitudine alia animalia cum homine conueniũt, vt dicitur Prouer. 6. Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, quæ cum non habeat præceptorẽ, vel ducem. parat in estate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat; sed omne præceptum, quod datur contra inclinationẽ naturæ est iniquum, vtpote contra legem naturalẽ existens; ergo inconuenienter vr dominus prohibuisse sollicitudinem victus, & vestitus.

¶6 Præt. nullus actus virtutis est prohibendus, sed iudiciũ est actus iustitiæ, secundùm illud Psal. Quousq; iustitia conuertatur in iudicium; ergo inconuenienter videtur dominus iudicium prohibuisse; & ita videtur lex noua insufficienter hominem ordinasse circa interiores actus.

¶Sed contra est, quod August. dicit in libro de sermone domini in monte.* Considerandum est, quia cum dixit; qui audit verba mea, hoc satis significat sermonem istum domini omnibus præceptis; quibus Christiana vita formatur, esse perfectum.

*Aug. lib. circa prin. & lib. 2. capit. 40.

¶Habito, quòd lex noua circa exteriores actus sufficienter instituerit, hic inquiritur de interioribus actibus; oportet autẽ hic memorari ex supra dictis, quòd actus interior est duplex, scilicet voluntatis, & intentionis; voluntatis est qui est circa volitum aliquod, sed intentionis est circa finem, & rationem volendi, & malitia vnius redundat in malitiam alterius, & vtriusque bonitas requiritur ad bonum opus; quia bonum ex integra causa, malum verò ex singularibus defectibus, patent ista ex supra dictis.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut ex inducta auctoritate August.* apparet, sermo quem dominus in monte proposuit, totam informationem Christianæ vitæ continet; in quo perfectè interiores motus hominis ordinantur.

*Aug. in argum. sed contra.

¶D.S. primò ponit conclusionem responsi. secundò eam probat, ibi. Nam post &c. Conclusio est. Christus actor nouæ legis, in sermone quem in monte proposuit, totam vitam Christianã, & perfectè interiores motus hominis ordinauit; & habetur per hoc responsio ad quæsitum cum limitatione, quòd noua lex non per quemcunq;, sed per Christũ ipsum ordinauit de interioribus motibus, & patet ista conclusio, primò auctoritate B. August.

¶Nam post declaratum beatitudinis finem, & commendata Apostolica dignitate, per quos erat doctrina Euangelica promulganda, ordinat interiores hominis motus; primò quidem quantum ad seipsum, & deinde quantum ad proximum. Quantum autem ad seipsum dupliciter, secundũ duos interiores hominis motus circa agenda, quæ sunt voluntas de agendis, & intentio de fine; vnde primò ordinat hominis voluntatẽ secundùm diuersa legis præcepta, vt scilicet abstineat aliquis non solùm ab exterioribus operibus quæ sunt secundùm se mala, sed etiam ab interioribus, & ab occasionibus malorum; deinde ordinat intentionem hominis dicens, quòd in bonis quæ agimus, neque quæramus humanam gloriam neque mundanas diuitias, quod est thesaurizare in terra.

¶Probat conclusionem prædictã, ratione sic. Dominus in illo sermone post declaratum Beatitudinis finem, & cõmendata Apostolica

stolica dignitate ordinauit interiores hominis motus ad seipsum, & deinde ad proximũ, & tertiò docuit modum adimplendi Euangelicam doctrinam; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia ista sufficiunt ad vitam Christianam, & non sunt alij interiores motus nisi ad seipsum. i. quo ad se pertinentia, & per se agenda, & ad proximum; & si doctrina Euangelica adimpletur nihil deest vitæ Christianæ. Antecedens probatur, primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Consequenter &c. tertiò quo ad tertiam, ibi. Vltimò &c. quo ad primam sic. Duo sunt motus interiores hominis circa se agenda, scilicet voluntas de agendis, & intentio de fine: sed primò ordinat motum voluntatis, deinde intentionem hominis; igitur prima pars antecedentis vera. Maior ista nota. Minor explicatur in littera, quia ordinat secundùm diuersa præcepta, vt patet. Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra &c. Deinde ordinat intentionem. Matth. 6. Attendite ne iustitiam vestram &c. Et nolite thesaurizare vobis. Consequenter ibi.

¶ Consequenter autem ordinat interiorem hominis motum quo ad proximum, vt scilicet eum non temerariè aut iniustè iudicemus aut præsumptuosè; neque tamen sic simus apud proximum remissi, vt eis sacra committamus si sint indigni.

¶ Probat secundam partem antecedentis prædicti, quia ordinauit ne proximum temere iudicemus aut præsumptuosè Matt. 7. Nolite iudicare &c. neque simus remissi, vt eis sacra committamus ibidem, Nolite Sanctum dare canibus. Deinde cum dicit.

¶ Vltimò autem docet modum adimplendi Euangelicam doctrinam, scilicet implorando Diuinum auxilium, & conatum apponendo ad ingrediendum per angustam portam perfectę virtutis, & cautelam adhibendo ne a seductoribus corrumpamur, & quòd obseruatio mandatorum eius est necessaria ad virtutem; non autem sufficit sola confessio fidei, vel miraculorum operatio, vel solus auditus.

¶ Manifestat tertiam partem antecedentis sępe dicti, quia docuit implorandum Diuinum auxilium. Matth. 7. Petite, & dabitur vobis. Et conatum apponendo, ibidem. Intrate per angustam portam, & Cautelam &c. ibidem. Attendite a falsis &c. Et quòd obseruatio &c. ibidem. Non omnis qui dicit mihi domine dñe &c. Ex quibus patet antecedens. Patet etiam, quòd D. S. plus respondeat quàm quæsitum sit; quia Christus non solùm in illo sermone sufficienter ordinauit interiores motus, sed omnia quæ requiruntur ad salutem, scilicet implere præcepta, & quòd non sufficit miraculorum operatio, vel sola confessio fidei &c. Nota tamen, quòd D. S. hic vnum tangit, scilicet, quòd possit aliquis operari miracula, & tamen non esse in statu salutis, quia dicit, quòd miraculorum operatio non sufficit, & per consequens etiam miraculorum operatio non est semper signum sanctitatis miracula facientis. Sed de hoc secunda secundæ. quæst. 78. art. 2. ex intentione, quia miracula etiam vera fiunt a peccatore ad demonstrandum veritatem fidei; sed non personalem sanctitatem &c. & requirit istud corpus art. inspectionem trium capitulorum in Matth. scilicet Quinti Sexti, & Septimi.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione resp. quia si sermo domini in monte est perfectus omnibus præceptis necessarijs ad vitam Christianam; igitur & interiores motus bene ordinat, quia & ista ordinatio est necessaria ad vitam Christianam &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dominus circa illa legis præcepta adimpletionem apposuit, in quibus Scribę, & Pharisæi non rectum intellectum habebant, & hoc contingebat præcipuè circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij, & homicidij ęstimabant solùm exteriorem actum prohiberi, non autem interiorem appetitum, quod magis credebant circa homicidium, & adulterium, quàm circa furtum, vel falsum testimonium; quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiscentiæ motus tendens in adulterium, videtur aliqualiter nobis a natura inesse; non autem appetitus iurandi, vel falsum testimonium dicendi. Circa periurium vero habebant falsum intellectum credentes periurium quidem esse peccatum; iuramentum autem per se esse appetendum, & frequentandum, quia videtur ad Dei reuerentiã pertinere, & ideo dominus ostendit iuramentum non esse appetendum tanquàm bonum, sed melius esse absque iuramento loqui nisi necessitas cogat.

¶ Maior conceditur, quòd sunt quidem decem præcepta decalogi, sed non ęqualiter se habebant tunc Pharisęi ad omnia; nam in quibusdam putabant solùm exteriorem motum prohiberi, scilicet in adulterio, & homicidio. In iuramento autem deficiebant, quia putabant ipsum propter se appetendum, & frequentandum. Minor conceditur, & ratio iam dicta est, quæ non habuit locum in alijs præceptis, quia ibi fatebantur motum interiorem malum, quia non ita naturalis, sicut motus concupiscentiæ, & iræ; quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circa iudicialia pręcepta dupliciter Scribæ, & Pharisęi errabant. Primò quidem, quia quædam quæ in lege Moysi erant tradita tanquàm permissiones, ęstimabant esse per se iusta, scilicet repudium vxoris, & vsuras accipere ab extraneis, & ideo dominus prohibuit vxoris repudium, Matth. 5. & vsurarum acceptionem. Luc. 6. dicens. Date mutuum nihil inde sperantes.

¶ Maior vera, ordinauit de his tribus, & etiam de alijs quibusdam ex eadem radice in eis deficientibus Iudęis, scilicet de vsura, de repetitione rei ablatę cum additione &c. in quibus acceperunt malum intellectum; & ideo oportebat de illis specialiter ordinare, & hoc ostendit D. S. in solutione primò de vsura, & repudio vxoris; secundò de motu cupiditatis in pœna talionis, & in persecutione inimicorum, & restitutione rei ablatę, ibi. Alio modo &c. Conceditur ergo, quòd circa iudicialia repudij vxoris, & etiam vsuræ, aliquid ordinauerit in noua lege, & ratio est; quia circa ista maximè errabant Scribæ, & Pharisęi accipientes malum intellectum ex quibusdam contentis in scripturis, quia cum essent solùm permissiones, putabant esse per se iustum. Ex verbis D. S. in hac solutione nota, quòd videtur haberi ex eis contrarium illius, quod dicit Burgensis scilicet, quòd repudium fuerit licitum, & non solùm permissum propter maius malum vitandum. D. S. enim indifferenter loquitur de permissione repudij, & acceptione vsuræ; sed constat, quòd secundum fuit solùm permissum propter maius malum. Et præterea dicit D. S. quòd Iudæi falsò ęstimabant esse repudium per se iustum, & de hoc supra q. 107 art. 2 ad secundum, aliquid dictum fuit. Secundò conceditur, quòd circa iudicialia de pœna talionis, & persecutione inimicorum, & restitutione rei ablatę Christus aliqua explicauerit; sed hoc oportuit propter defectum opinionis Iudæorum; ęstimauerunt enim, quòd interiores motus etiã liciti essent circa illa, fundantes se in illis, & hoc declarat D. S. Cum dicit.

¶ Alio modo errabant credentes quædam, quæ lex veteris instituerat facienda propter iustitiam, esse exequenda ex appetitu vindictę, vel ex cupiditate temporalium rerum, vel ex odio inimicorum, & hoc in tribus præceptis. Appetitum enim vindictę credebant esse licitum propter præceptum datum de pœna talionis, quod quidem fuit datum, vt iustitia seruaretur, non vt homo vindictam quæreret; & ideo dominus ad hoc remouendum docet animum hominis sic debere esse præparatũ, vt si necesse sit etiam paratus sit plura sustinere. Motum autem cupiditatis ęstimabant esse licitum propter præcepta iudicialia, in quibus mandabatur restitutio rei ablatę fieri etiam cum aliqua additione, vt supra dictũ est; * & hoc quidem lex mãdauit propter iustitiam obseruandam, non vt daret cupiditati locum; & ideo dominus docet, vt ex cupiditate nostra non repetamus; sed simus parati, si necesse fuerit, etiam ampliora dare. Motum verò odij credebant esse licitum propter præcepta legis data de hostium interfectione, quod quidem lex statuit propter iustitiam implendam, vt supra dictum est; * non propter odia exsaturanda, & ideo dominus docet, vt ad inimicos dilectionem habeamus, & parati simus si necesse fuerit, etiam benefacere; hæc enim præcepta secundùm præparationem animi sunt accipienda; vt August. exponit. *

* q. 105. art. 2. ad nonũ.

* q. 105. ar. 3.

* Aug. lib. de sermo domi. in Monte c. 34. 35. & 36.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebant, quia secundùm se pertinent ad rationem virtutis; præcepta autem iudicialia nõ remanebant ex necessitate secundùm modum quem lex determinauit; sed relinquebantur arbitrio hominum, vtrum sic, vel aliter esset determinandum; & ideo conuenienter dominus circa hæc duo genera præceptorum nos ordinauit. Præceptorum autem cerimo-

nialium obseruatio totaliter per rei impletionem tolle-batur, & ideo circa huiusmodi præcepta in illa communi doctrina, nihil ordinauit. Ostendit tamen alibi, quòd totus corporalis cultus qui erat determinatus in lege, erat in spiritualem commutandus, vt patet. Ioan. 4. vbi dixit. Venit hora quando neque in monte hoc neque in Hierosolymis adorabitis patrem, sed veri adoratores adorabunt patrem in Spiritu, & veritate.

¶Antecedens quidem verum est quo ad fuisse in vet. le. sed non est par ratio de ordinatione Christi circa ipsa fienda, quia vt patuit etiam q. præced. art. 2. ad quartū, moralia erant ex toto mansura in noua lege tanquàm necessaria ad gratiæ vsum, iudicialia autem esto essent mortua, non tamen mortifera, & non necessariò manserunt, tamen aliqua iudicialia erant habenda apud fideles Christi, & ideo circa vtraque aliqua docuit, & ordinauit: secus de ceremonialibus, quæ erant futura mortifera, & tamen aliqua dixit de cerimonijs vet. le. non quidem in sermone in monte, sed Ioan. 4. quia essent in spiritualem cultum mutandæ; quare negatur consequentia, quia non est par ratio de moralibus, & iudicialibus ex vna parte, & ceremonialibus ex alia, vt patuit.

¶ Nota verbum D. S. pro prima parte cum dicit. Præcepta iudicialia non remanebant ex necessitate; datur enim ex hoc intelligi, quòd potuerunt remanere eadem, sicut in vet. le. licet non vt ex vet. le. & de hoc Scotus in 4. vltima dist. vbi dicit, quantum etiam ad iudicialia, licitum est iudicibus statuere leges ad pacem seruādam siue illas quæ fuerunt in lege Moysi, & hoc omnes, siue alias, hæc ille &c.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnes res mundanæ ad tria reducuntur, scilicet ad honores, diuitias, & delitias, secundùm illud. 1. Ioan. 2. Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, quod pertinet ad delitias carnis; & concupiscentia oculorum, quod pertinet ad diuitias; & superbia vitæ, quod pertinet ad ambitum gloriæ, & honoris. Superfluas autem carnis delitias lex non promisit, sed magis prohibuit; repromisit autē celsitudinem honoris, & abundantiam diuitiarum. Dicitur enim. Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei tui faciet te excelsiorem cunctis gentibus quantum ad primum, & post pauca subdit. Abundare faciet te omnibus bonis, quantum ad secundum. Quæ quidem promissa sic prauè intelligebant Iudæi, vt propter ea esset Deo seruiendum, sicut propter finem; & ideo dominus hoc remouit ostendens primò, quòd opera virtutum non sunt facienda propter humanam gloriam, & ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Nam omnia quæ aliquis facit ad refrenandum seipsum in suis concupiscentijs, reducuntur ad ieiunium; quæcunque verò fiunt propter dilectionem proximi reducūtur ad eleemosynam; quæcunque verò propter cultum Dei fiunt, reducuntur ad orationem. Ponit autem hæc tria specialiter quasi præcipua, & per quæ homines maximè solent gloriam venari. Secundò docuit, quòd non debemus finem constituere in diuitijs cum dixit. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.

¶Maior vera. Minor vera quidem, quòd sunt multa alia bona quàm fauor humanus. Dico tamen, quòd inter omnia bona temporalia sunt tria propter quæ homines solent, vt plurimum facere opera sua. Et dico secundò, quòd Iudæi habebant duplicia promissa, scilicet diuitias, & gloriam, vel honorem, vel fauorem humanū, propter quæ putabant omnia se debere facere sicut propter finem; sed errabant putantes, quòd Deo propter ista deberēt seruire; & ergo opus fuit, vt Christus hunc errorem remoueret ostendendo, quòd non facerent propter gloriam humanam; secundò etiam ne propter diuitias in quibus finem constituerent. Ad secundam partem minoris; sunt quidem alia bona opera, sed omnia in his comprehenduntur, tanquàm sub his per quæ homines præcipuè gloriam venantur. Quare negatur consequentia, quia hæc tria sunt principalia. Et secundò continet consequens vnum falsum, quia Christus non solùm docuit vitare fauorem humanum; sed etiam diuitias. Quare autem non docuerit vitare concupiscentias, & delectationes carnales, patet in principio solutionis; quia illa non fuerunt promissa sicut gloria, & diuitię; & ergo non potuerunt accipere occasionem ipsam quærendi, vt finem: sicut alia duo.

¶Ad quintum dicendum, quòd dominus solicitudinem necessariam non prohibuit, sed solicitudinem inordinatam. Est autem quadruplex inordinatio solicitudinis vitanda circa temporalia. Primò quidem, vt in eis finem non constituamus, neque Deo seruiamus propter necessaria victus, & vestitus; unde dicit. Nolite thesaurizare uobis &c. Secundò, ut non sic soliciternur de temporalibus cum desperatione diuini auxilij. Vnde dominus dicit. Scit pater uester, quòd his omnibus indigetis. Tertiò, ne sit solicitudo præsumptuosa, ut scilicet homo confidat se necessaria uitæ per suā solicitudinem posse procurare absque Diuino auxilio, quod dominus remouet per hoc, quòd homo non potest aliquid adijcere ad staturam suam. Quartò per hoc, quòd homo solicitudinis tempus præoccupat, quia scilicet de hoc solicitus est nunc, quod non pertinet ad curam præsentis temporis, sed ad curam futuri, unde dicit. Nolite soliciti esse in crastinum.

¶Ad maiorem, si intelligitur, quòd homini inditum sit naturaliter, quòd sollicitetur inordinatè, negatur; sicut etiam homo naturaliter concupiscit, sed quòd inordinatè, & contra rationem rectam, hoc non est naturale; similiter homo natura appetit excellentiam, sed non inordinatè; vt enim habet D. S. in de Malo. Mat. 8. art. 2. in cor. Omne peccatum fundatur in aliquo appetitu naturali, sed tamen est peruersio appetitus naturalis. Si autem intelligitur maior, quòd homo naturaliter soliciteur aliqualiter, & ordinatè; conceditur maior, & similiter probatio. Minor est vera, & notanda: & ergo constitutiones ciuiles, & statuta humana quæ sunt contra ius naturale, nihil valent; quia ex hoc ipso, quòd contrariantur legi naturæ, contrariantur, & legi ęternæ, vt patuit supra, & per consequens nihil valent. Et in ista minore fundatur dictum D. S quando dicit iniquum esse, vt paruuli infidelium inuitis parentibus baptizentur. Ad consequens, verum, inconuenienter prohibuisset solicitudinem naturalem, & ordinatam; sed negatur, quòd inconuenienter prohibuerit inordinatam quadrupliciter, vt ostendit Doc. Sanc. in solutione, & sic a Christo prohibita. Et de materia istius solutionis, vide 2. 2. q. 55. art. 6. & 7. per totum.

¶ Ad sextum dicendum, quòd dominus non prohibet iudicium iustitiæ, sine quo non possent Sancta subtrahi ab indignis; sed prohibet iudicium inordinatum, vt dictum est.* — *In cor. ar.

¶ Maior vera, ad minorem, negatur, quòd omne iudicium sit actus iustitiæ, immo iudicium temerariū ex sola suspitione procedens, pertinet ad iniustitiam, vt declaratur, secūda secundæ q. 60. art. 3. quia pertinet ad contemptum, & iniuriam, vt patet ibidem. Sed verum est, quòd iudicium, quod importat rectam determinationem eius, quod iustum est, pertinet ad iustitiam, vt declaratur secunda secundæ, vbi iam. artic. 1. Et est actus iustitiæ sicut inclinationis; Ad consequēs; Ergo &c. Verum, iudicium iustitiæ inconuenienter prohibuisset; sed hoc non fecit, immo expresse ponit iudicium iustitiæ docens Sancta non danda canibus. Ex quo habetur, quòd homo non debet sequi affectionem carnalem, & indifferenter sancta, idest mysteria gratiæ, & fidei communicare canibus, idest obstinatis, qui efficerentur peiores, & despicerent fidem; & per consequens opus est iudicio, quod Christus docuit habendum; & a simili alia iudicia iusta exteriora, & interiora non prohibuit, sed solùm præsumptuosum, & temerarium.

Vtrum lex noua conuenienter superaddat consilia determinata, præceptis.

H — 3. contra g. 130. Et quo li. 5. ar. 19. cor. *q. 14. ar. 2.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter in lege noua consilia quædam determinata sint proposita. Cōsilia enim dantur de rebus expedientibus ad finem, vt supra dictum est; * cum de consilio ageretur; sed non eadem omnibus expediunt; ergo non sunt aliqua consilia determinata omnibus proponenda.

¶ 2 Præt. consilia dantur de meliori bono; sed non sunt determinati gradus melioris boni; ergo non debent aliqua determinata consilia dari.

¶ 3 Præterea, consilia pertinent ad perfectionem uitæ, sed obedientia pertinet ad perfectionem uitæ; ergo inconuenienter de ea consilium non datur in Euangelio.

¶ 4 Præt. multa ad perfectionem uitę ptinētia inter

præcepta

præcepta ponuntur, sicut hoc, quod dicitur. Diligite inimicos vestros, & præcepta etiam quæ dedit dominus Apostolis. Matth. 10. ergo inconuenienter traduntur consilia in noua lege, tùm quia non omnia ponuntur, tùm etiam quia a præceptis non distinguuntur.

¶ Sed contra, consilia sapientis amici magnam afferunt vtilitatem, secundùm illud. Prouer. 27. Vnguento, & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici consilijs anima dulcoratur; sed Christus maximè est sapiens, & amicus; ergo eius consilia maximam vtilitatem continent, & conuenientia sunt.

¶ Hic vltimo D. S. inquirit de his quæ pertinent ad bene esse nouę legis, an talia sint conuenienter proposita, & aliqua certa,

¶ Respondeo dicendum, quòd hæc est differentia inter consilium, & præceptum, quòd præceptum importat necessitatem, consilium autem in optione ponitur eius, cui datur; & ideo conuenienter in lege noua quæ est lex libertatis, supra præcepta sunt addita consilia. non autem in veteri lege, quæ erat lex seruitutis.

¶ Quia autem duo continentur in quæsito, scilicet an conuenienter consilia sint proposita in noua lege. Et secundò an sint determinata; ideo D. S. primò respondet ad primum; secundò ad secundum, ibi. Oportet igitur &c. Quo ad primum ista est conclusio responsiua ad primam partem quæsiti. Conuenienter in noua lege supra præcepta sunt addita consilia, non autem in vet. le. Et per hoc habetur responsio ad quæsitum partialiter, quia scilicet conuenienter sunt consilia proposita. Probatur sic; hæc est differentia inter consilium, & præceptum, quòd præceptum importat necessitatem, consilium autem in optione ponitur eius, cui datur; sed lex noua est libertatis, & optionis, scilicet in his quæ non sunt de necessitate salutis. Lex autem vetus fuit seruitutis; ergo conclusio vera. Maior pro prima parte, scilicet de præcepto, patet ex supradictis, & de consilio patet ex ratione consilij. Minor patet ex art. 1. in fine, quia noua reliquit multa in arbitrio hominum, vetus autem non. Patet ergo quòd noua conuenienter proposuit consilia per Christum.

¶ Oportet igitur, quòd præcepta nouæ legis intelligãtur esse data de his quæ sunt necessaria ad consequen[illegible] Beatitudinis, in quem lex noua immediatè introducit. C[onsi]lia verò oportet esse de illis per quæ melius, & expeditius potest homo consequi finem prædictum. Est autem homo constitutus inter res mundi huius & spiritualia bona, in quibus ęterna Beatitudo consistit; ita quòd quantò plus inhęret vni eorum, tantò plus recedit ab altero, & econuerso. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi, vt in eis finem constituat habens eas quasi rationes, & regulas suorum operum, totaliter excidit a spiritualibus bonis; & ideo huiusmodi inordinatio tollitur per præcepta; sed quòd homo totaliter ea quæ sunt mundi abijciat, non est necessarium ad perueniendum in finem prædictum; quia potest homo vtens rebus huius mundi (dummodo in eis finem non constituat) ad Beatitudinē ęternam peruenire; sed expeditius perueniet totaliter bona huius mundi abdicãdo; & ideo de hoc dantur consilia Euangelij.

¶ Hic consequenter D. S. accedit ad inuestigandum numerum, & determinationem consiliorum nouæ legis, de qua secundò quæsiuit quæstio; & circa hoc sic procedit. Primò ostendit de quibus sint præcepta nouę legis, & de quibus consilia. Secundò subiungit duas conclusiones responsiuas euacuantes illam secundam partem quæsiti. Primam ibi. Bona autem &c. Secundã ibi. Hæc autem simpliciter &c. Quo ad primum ostendit propositum tali conclusione præambulari, Præcepta nouæ legis sunt de hoc, ne homo finem in temporalibus constituat, & quibus impeditur a Beatitudine, (ita quòd illa inordinatio cõtra Beatitudinem tollitur per præcepta) Consilia verò sunt de his, vt homo totaliter ea quæ sunt mundi abijciat, & per quæ expeditius ad Beatitudinem perueniat. Probatur ista conclusio, oportet quòd præcepta nouæ legis &c. vt in principio litteræ, sed totalis inhæsio temporalium per constitutionem finis in eis, est contra consecutionem ęternæ Beatitudinis, & per oppositum non constituere finem, est necessaria ad Beatitudinem ęternam; sed quòd homo totaliter abijciat ea quæ sunt mundi, non est necessarium, tamen expeditius perueniet totaliter abdicãdo; ergo sequitur conclusio, quòd præcepta sint de necessarijs præcipiendo, & de inordinatione opposita prohibendo, consilia verò &c. Maior sequitur ex probatione primæ conclusionis, quia scilicet præceptum in communi est de necessarijs, vel importat necessitatem, ergo præceptum nouæ legis est de necessarijs ad finem nouæ legis, quæ est Beatitudo ęterna; & si consilium est de his quæ sunt in optione, ergo consilium nouę legis est de his quę stant in voluntate hominis, & non sunt necessaria ad Beatitudinem. Maior igitur vera. Minorem probat, quia homo est constitutus inter res mundi &c. vt in littera; ergo sequitur minor &c. quòd qui totaliter inhæret rebus mundi, totaliter recedit a spiritualibus, & Beatitudine; & qui totaliter abijcit, expeditus ad Beatitudinem perueniet, vt dicit minor. Deinde cum dicit.

Differẽtia præcepti, & consilij.

¶ Bona autem huius mundi, quæ pertinent ad vsum humanæ vitæ, in tribus cõsistunt, scilicet in diuitijs exteriorum bonorum, quæ pertinent ad concupiscentiam oculorum; & in delitijs carnis, quæ pertinent ad concupiscentiam carnis; & in honoribus, quæ pertinent ad superbiam vitæ; sicut patet 1. Ioan. 2. Hæc autem tria totaliter derelinquere secundùm quòd possibile est, pertinet ad consilia Euangelica. In quibus etiam tribus fundatur omnis religio, quæ statum perfectionis profitetur; nam diuitiæ abdicantur per paupertatem; delitiæ carnis, per perpetuam castitatem; superbia vitæ, per obedientiæ seruitutem.

¶ Subiungit ex determinatione præcedentis conclusionis primam responsiuam partialem pro secunda parte quæsiti, talem. Tria sunt consilia Euangelica perfecta, in quibus fundatur omnis religio quæ profitetur statũ perfectionis, scilicet totaliter derelinquere, secundùm quòd possibile est, exteriora bona, delicias carnis, & superbiã vitæ per obedientiæ seruitutem. Prima pars probatur assumendo secundam partem conclusionis præambularis pro maiori, sic; Consilia Euangelica scilicet perfecta consistunt in totali abdicatione bonorum huius mundi; sed bona huius mundi in quibus consistunt &c. vt in littera; ergo & tria sunt consilia, quæ consistunt in horum trium totali abdicatione quantum possibile est. Maior patuit. Minor patet auctoritate B. Ioan. in littera. Secundam autem partem conclusionis, scilicet quòd omnis religio fundatur in his tribus, D. S. hic non probat sed 2. 2. q. 186. art. 6 & 7. ex intentione; & ergo vide ibidem. Nota autem, quòd D. S. dicit secundùm quòd possibile est, quia non requiritur, quòd religio nihil habeat, nec in communi, sed quòd non in proprio; nec requiritur omnis obedientia, sed in his quæ habet professionis regula; nec requiritur abdicatio omnis delectationis, sed venereę, vt declaratur, secunda secundæ; quia nec homo sine omni delectatione quæ est in cibo, & potu, nec sine omni solatio viuere posset. Et ita patet, quòd consilia perfectorum, & simpliciter sunt quibus omissis homo totaliter implicaretur rebus mundi, & negocijs secularibus, & ad talia omnes religiosi tenentur; sed sunt quædam consilia particularia de quibusdam perfectionis operibus particularibus, quæ possunt prætermitti absque hoc, quòd aliquis rebus secularibus implicetur, & super istis non fundatur omnis religio. Vnde talia in diuersis religionibus sunt diuersa, vt patet; quare D. S. notanter dicit, quòd in his tribus fundatur omnis religio, quia ad omnem pertinet paupertas, continentia, & obedientia; sicut instrumenta perfectionis. Deinde ibi.

Nota pro diuersitate Religionum.

¶ Hæc autem simpliciter obseruata pertinent ad cõsilia simpliciter proposita; sed obseruatio vniuscuiusque eorum in aliquo speciali casu, pertinet ad consilium secundùm quid, scilicet in casu illo; puta cum homo dat aliquam elemosynam pauperi, quãdo dare non tenetur, consilium sequitur quantum ad factum illud. Similiter etiam quando aliquo tempore determinato a delectationibus carnis abstinet, vt orationibus vacet, consilium sequitur pro tempore illo. Similiter etiam quando aliquis non sequitur voluntatem suam in aliquo facto, quod licitè posset facere, consilium sequitur in illo casu; puta si benefaciat inimicis suis quando non tenetur, vel si offensam remittat cuius iustè posset exigere vindictam.

¶ Procedit ad secundam conclusionem responsiuam partialiter pro secunda parte quæsiti. Et primò ostendit esse quædã consilia secundùm quid, & quæ sint; secundò ex hoc concludit conclusionem dictam, ibi. Et sic etiam &c. Ostendit ergo primò præter ista tria consilia perfecta Euangelica, esse quædam consilia secundùm quid, quia Euangelicum consilium perfectum, & simpliciter est, vt aliquis ad ista perpetuo sit obligatus, sed secundùm quid consilium est, quando aliquis ea quæ sunt consiliorum simpliciter, ad tempus & in aliquo casu adimplet, quæ sunt opera

perfe-

perfectionis, & supererogationis, vt clarè deducit D.S. in littera. Nota hic, quòd consilia simpliciter, & secundùm quid, sunt in libertate hominis; & præsertim consilia secundùm quid sunt in libertate etiam religiosi. Tamen contemptus vtrorumque consiliorum Christi est damnabilis, & periculosus; Religiosus enim licet non teneatur habere charitatem perfectam, tenetur tamē ad eam tendere, cui repugnat contemptus; immo & sęcularis contemnens meliora, peccat, & præsertim Diuina consilia. Et ideo Christianus quicunque contemnens consilia Christi quęcunque, contemnit Christū. Vide de hoc Scotum in quarto, dist. 3. in quarto principali, vbi dicit. Et notandum generaliter, quòd promulgatio facta de consilio Diuino obligat ad non contemnendum; qui enim consilium contemnit, contemnit consulentem inquantum consulentem, & ideo nolens seruare consilium Diuinum Euangelicum quasi contemnens illud tanquàm irrationabile, & infructuosum, peccat mortaliter; vnde videant mordētes paupertatem Euangelicam, ne fortè, cum nolint seruare, quia non est necessarium, contemnant; quia tales contemnentes, vel paruipendentes, cōtemnunt Christum, qui hanc suasit obseruari tanquam meritoriam, & vtilem ad vitam ęternam, vt habetur lib. 6. de Verborum significatione. Hæc autem dixi de consilio Diuino; quia secus est de humano. Vide ibidem. Hæc ille. Patet ergo quòd consilia Christi sunt quidem libertatis ad seruandum, vel non; tamen non debent contemni. Tunc ibi.

Scotus.

¶ Et sic etiam omnia consilia particularia, ad illa tria generalia, & perfecta reducuntur. ——

¶ Hæc est secunda conclusio respondens secundę parti quæsiti, ex qua habetur responsio formalis, quòd consilia perfecta, sunt determinata*, scilicet tria prædicta; sed consilia secundùm quid particulariter in singulis perfectionis operibus, non sunt determinata; sed reducūtur ad tria determinata. Probatur prima pars ex secundo argumento, quia consilium secundùm quid, est de meliori bono, & opere supererogationis; sed talia sunt indeterminata in particulari; igitur consilia secundùm quid in particulari non sunt determinata.

¶ Nota autem, quia dicit in particulari, nam infinita sunt saltem quo ad nos, etiam secundùm speciem abstinentiæ a delectationibus licitis. Similiter infinita opera misericordiæ ad quę quis non tenetur, quàmuis in genere compræhendi possunt, & reduci ad tria. Secunda pars, scilicet quòd reducantur ad determinata, patet ex littera; quia dare elemosynam in casu quo quis non tenetur, reducitur ad paupertatem. Similiter abstinere a delectatione carnali, ad castitatē. Similiter non sequi voluntatem in aliquo quod quis posset licitè facere, reducitur ad obedientiam; igitur secunda pars vera. Nota autem, quòd consilia secundùm D.S. hic sunt de omnibus operibus perfectionis, quæ sequuntur ex charitate perfecta, & huiusmodi sunt indeterminata, nec religiosi ad omnia tenentur, sed tenentur ea non contemnere; sed simpliciter & perfecta sunt de instrumentis, & via ad charitatem, & ista sunt certa, & determinata, & ad ea omnes religiosi tenentur. In charitate enim essentialiter consistit perfectio, sed consequenter in operibus perfectionis; sicut quòd aliquis maledicenti benedicat, & quòd aliquis sua non repetat, & quòd inimico signa beneuolentię ostendat extra casum necessitatis; illa enim sunt cōsequentia perfectam charitatem, ad quæ nec religiosi tenentur. Sed tertiò aliquid requiritur ad Charitatem tanquàm instrumentum, & dispositio, & ista sunt tria consilia super quibus fundatur omnis religio. D.S. igitur hic per consilia secūdùm quid, intelligit opera perfectionis ex charitate procedentia, quæ non sunt necessitatis, tamen reducuntur ad perfecta consilia, vt patuit, & illa sunt indeterminata. Sed cōsilia quæ sunt instrumenta charitatis sunt tria, & inueniuntur in vouentibus religionem; quia sicut habet D.S. secunda secundæ, supra art. 6. requiritur ad religionem, quòd ista tria sub voto cadant. Vnde D.S. vbi iam artic. 2. ea quæ hic vocat consilia secundùm quid, ibidem vocat pertinentia ad perfectionem consequenter. Consilia autē quæ hic vocat simpliciter consilia, ibidem vocat instrumenta, & dispositiones perfectionis. Verumtamen secūdùm D.S. tertiò contra Gen. c. 130. possunt etiam tria consilia perfecta hic dicta, dici effectus, & signa perfectionis, & dispositiones ad perfectionem; ideo qui ista tria vouent, in statu perfectionis esse dicuntur. Vide ibidem de ista materia.

Ad quid Religiosi teneantur.

¶ Nota etiam circa hanc materiam, quòd consilia Christi non sunt de actibus interioribus virtutum, quia pertinent ad vsum gratiæ de necessitate. Vnde consilia non sunt de humilitate, patientia, & huiusmodi, sed de exterioribus actibus qui ordinantur ad charitatem, & interiores actus virtutum sicut ad finem.

De quibus sint consilia.

¶ Confirmatur prima conclusio responsiua argumento in contrarium, scilicet, quòd Christus conuenienter in noua lege consilia proposuerit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd prædicta consilia quantum est de se, sunt omnibus expedientia; sed ex indispositione aliquorum, contingit, quòd alicui expedientia non sunt, quia eorum affectus ad hoc non inclinatur; & ideo dominus consilia Euangelica proponens semper facit mētionem de idoneitate hominum ad obseruantiam consiliorum; dans enim consilium perpetuę paupertatis. Matth. 19. præmittit. Si vis perfectus esse, & postea subdit; Vade, & vende omnia quæ habes. Similiter dans consilium perpetuę castitatis, cum dixit. Sunt eunuchi qui castrauerūt seipsos propter Regnum Cœlorum, statim subdit; Qui potest capere capiat. Et similiter Apost. 1. ad Corinth. 7. præmisso consilio virginitatis, dicit. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis inijciam. ——

¶ Maior vera, consilia dantur de expedientibus ad finem ex ipsa natura consilij. Dico autem, quòd quandoque aliquid est expediens ex ipso facto, a quo tamen ipse homo potest deficere propter indispositionem suam; nihilominus tamen dicendum est expediens; sicut & expediens est ascendere equum, quamuis periculum immineat cadenti equo, vt habetur. 2.2. q. 88. art. 4. ad secundum. Minor negatur, quòd consilia quantum est de se non expediant omnibus; sed verum est, quòd quibusdam sunt inexpedientia propter eorum indispositionem, sed ex hoc non sunt dicenda inexpedientia. Sed dicendum est, quòd ille sit ineptus ad consilia secundùm se bona seruanda. Et ergo dominus proponendo consilia semper fecit mētionem de idoneitate hominum, qui debent obseruare, innuens, quòd homo prius attendat suam dispositionem, & suum affectum, qui velit acceptare consilia; quare negatur consequentia, quia si omnia tollerentur ex quibus potest nasci periculum, & quæ non sunt expedientia per accidens propter indispositionem hominis, oporteret ab omnibus bonis cessare, quæ per accidens ex aliquo euentu possunt esse periculosa; quare nec in proposito oportet dimittere consilia, quia aliquibus propter indispositionem non expediunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd meliora bona particulariter in singulis sunt indeterminata; sed illa quæ sunt simpliciter, & absolutè meliora bona, in vniuersali sunt determinata, ad quæ etiam omnia illa particularia reducuntur, vt dictum est. * ——

*In corpore artic.

¶ Ad maiorem dico, quòd consilia simpliciter, & perfecta dantur de meliori bono absolutè, & simpliciter, de his quæ scilicet totaliter abstrahant a negotijs mundi; talia enim dicuntur meliora simpliciter; sed consilia secundùm quid dantur de melioribus secundùm quid; quia non totaliter abstrahunt a rebus sęculi, sed sunt opera perfectionis consequenter, & possunt fieri ab illo qui non abdicat ea quæ sunt mundi. Ad minorem distinguitur, vera, quòd non sunt determinati gradus particulariter melioris boni secundùm quid; quia potest aliquis infinitis modis facere bona opera charitatis ad quæ non tenetur; sicut ieiunare, dare elemosynas; sed negatur, quòd non sint determinati gradus melioris boni simpliciter, per quod scilicet aliquis iuuatur ad perpetuò vacandum Deo, quia huiusmodi sunt tria, secundùm quòd sunt tria bona abdicata, quæ specialiter a Deo abstrahūt; & vt dictum est, ad hæc tria omnia alia reducuntur, sicut & oēs aliæ religiosorum obseruantiæ. Ad consequens, si intelligitur de consilijs perfectis, negatur; si autem de consilijs secundùm quid; conceditur, quòd non sunt in determinato numero, possunt tamen ad tria reduci, & est hæc ratio pro vltima conclusione corp.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam consilium obedientiæ dominus intelligitur dedisse in hoc, quòd dixit. Et sequatur me; quem sequimur non solùm imitando opera, sed etiam obediendo mandatis ipsius, secundùm illud. Ioan. 10. Oues meę vocem meam audiunt, & sequuntur me. ——

¶ Maior vera, quia sunt effectus, & dispositiones ad perfectionem quæ consistit in dilectione Dei. Minor conceditur, & dico, quòd obedientia est summum consilium sine quo alia obseruata non faciunt religiosum. Et dico tamen, quòd obedientia vniuersalis pertinet ad perfectionem vitæ; obedire enim prælatis in his quæ sunt de necessitate virtutis, est omnibus commune, & non supererogationis. Sed obedire in his quæ pertinent ad exercitium perfectionis, est consilij. Sed consequens negatur; quia innuit, quòd Christus non dederit consilium de obedientia, quod falsum est. De hoc D.S. secunda secundæ supra art. 8. ad primum, Consilium obedientiæ includitur in ipsa Christi sequela; qui enim obedit, sequitur alterius volūtatem, & ideo magis pertinet ad perfectionem, quam votū paupertatis, quia (vt hic Hieronymus dicit super Matth.) Id quod perfectionis est, addidit Petrus cum dixit; & secuti sumus te. Hæc ille.

¶ Nota verbum D. S. in solutione hic; quia obedire mandatis, idest præceptis Christi, non est obedientiæ quæ est consilium, sed est de necessitate salutis; sed obedientia mandatorum Christi exprimit obedientiam quæ est consilium, vbi obeditur superiori

loco

loco Christi, in his quæ sunt exercitij, & perfectionis. Vnde D.S. secunda secundæ, vbi iam dicit, ꝙ qui obedit, sequitur alterius voluntatem, & sic sequela Christi exprimit consilium obedientiæ, ita quòd quis non solùm opera Christi imitetur in his, quæ sunt necessitatis, sed etiam obediat in his, quæ non sunt necessitatis.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ea, quæ de vera dilectione inimicorum, & similibus. Dominus dicit Matth. 5. & Luc. 6. si referatur ad præparationem animi, sunt de necessitate salutis, vt s. homo sit paratus benefacere inimicis, & alia huiusmodi facere, cum necessitas hoc requirat; & ideo inter præcepta ponuntur; sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat promptè in actu, vbi specialis necessitas non occurrit, pertinet ad consilia particularia, vt dictum est. * Illa autẽ, quæ ponuntur Matth. 10. & Luc. 9. & 10. fuerunt quædam præcepta disciplinæ pro tempore illo, vel cõcessiones quædam, vt supra dictum est; * & ideo non inducuntur tanquam consilia.

* In eodẽ artic.

* Art. 2. ad 3. arg.

¶Antecedens negatur, ꝙ pertinentia ad perfectionem vitæ, vel consequenter, vel antecedenter, ponantur inter præcepta, ita ꝙ non est idem in consilio, & in præcepto; ea enim, quæ sunt necessitatis, non sunt consilij, nec simpliciter, nec ſm quid; & econtra, ea quæ sunt consilij perfecti, vel ſm quid, non sunt in præcepto.

¶Ad probationem primam dico, ꝙ diligere inimicos aliter est in præcepto, quia in præparatione animi est necessitatis; similiter præbere maxillam alteram, & non repetere ablata, & sic de alijs, de quibus Matth. 5. quia in casu sunt in præcepto, etiã ipsi actus, & præparatio animi ad istos actus in casu faciendos est in præcepto; sicut homo debet ita esse dispositus, ꝙ antequã vellet sequi maius damnum sibi, vel alijs, deberet iniuriam velle pati, & sua non repetere, vt declaratur Matth. 5. sed præter casum necessitatis actu velle talia pati, est supererogationis, & consilij secundùm quid, tanquam consequens charitatem perfectam.

¶Ad secũdam probationem de præceptis datis Matth. 10. s. de non portandis sacculis, & pera, &c. Dico, ꝙ non fuerunt perfectionis, vel consilij; sed fuerunt vel concessiones, & priuilegia, vel fuerunt præcepta moralia, temporalia tamen, vt dictum fuit artic. 2. ad tertium. Quare negatur consequentia, primò pro prima parte, quia omnia ponuntur præsertim perfectè consilia; nec valet, ꝙ arguebatur de obedientia, quia & de illa ponitur consilium. Negatur etiam pro secunda parte, quia (vt iam patuit) diligere inimicos non eodem modo est præceptum, & consilium.

¶Nota verba D.S. cum dicit; sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat, pertinet ad consilia particularia; per hoc enim habetur, ꝙ opera alia supererogationis quæcunque, & a quibuscunque facta, sunt consilia secundùm quid, & particularia; sed tria cõsilia perpetuò obseruata sunt consilia perfecta, & consilia particularia a Christo ponuntur, super quibus comprehenduntur omnia opera supererogationis; & ergo dictum fuit, quòd talia particularia consilia non sunt determinata. Et tantum de legibus.

Quæstio Centesimanona.

De necessitate gratiæ.

I

CONsequenter considerandum est de exteriori principio humanorum actuum. s. de Deo, prout ab ipso per gratiam adiuuamur ad rectè agendum. Et primò considerandũ est de gratia Dei. Secundò, de causa eius. Tertiò, de eius effectibus. Prima autem consideratio erit tripartita. Nam primò considerabitur de necessitate gratiæ. Secundò de ipsa gratia quantum ad eius essentiã. Tertiò de eius diuisione. Circa primum quæruntur decem. Primò, vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere. Secundò, vtrum absque gratia Dei possit homo aliquod bonum facere, vel velle. Tertiò, vtrũ homo absq; gratia possit Deum diligere super omnia. Quartò, vtrum absq; gratia possit per sua naturalia præcepta legis obseruare. Quintò, vtrum absque gratia possit mereri vitam æternam. Sextò, vtrum homo possit se ad gratiã præparare sine gratia. Septimò, vtrum absq; gratia possit resurgere a peccato. Octauò, vtrum absque gratia possit homo vitare peccatum. Nonò, vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio Diuino auxilio bona facere, & vitare peccatum. Decimò, vtrum possit perseuerare in bono per seipsum.

¶Iuxta ordinem supra statutum, quæst. 90. postquam D S. determinauit de exteriori principio humanorum actuum. s. Deo, quantum ad cognitionem, inquantum ab ipso dirigimur, & adiuuamur per legem, Hic consequenter agit de eodem exteriori principio eorundem actuum quantum ad interiorem electionem, & exteriorem actionem. s. de gratia. Et patet ordo, quia cognitio præcedit in via executionis, & electionem, & operationem, vt ex supra dictis patet; & ergo prius erat agendum de lege, quæ inducit cognitionẽ agendorum, & eligendorum. Patet quoque, quod supra dictum est in principio, q. 90. ꝙ quamuis gratia sit intra hominem, quia tamen hic non agitur de gratia, nisi vt per eã nos Deus adiuuat, qui est extra hominem; ideo hic quoq; tractatus dicitur de principio extrinseco, sicut & ille supra de legibus de principio extrinseco dicebatur. In hoc autem tractatu finali istius libri, tria principaliter sunt consideranda. Primum est de ipsa gratia Dei. Secundum est de causa eius, & hoc in quæst. 112. Tertium est de effectibus eius. Et patet de plano ratio ordinis, iuxta immediatiorem habitudinem ad gratiam; in via enim considerationis de aliqua re primò intrinseca consideranda sunt, inter extrinseca autem consideranda, prius occurrit consideranda causa, quàm effectus; & sic patet ordo tàm ad præcedentia, quàm ad sequentia. Consideratio autem prima de gratia secundum se trifariam diuiditur. Primum est de necessitate gratiæ. Secundum est de gratia, quantum ad eius essentiam, q. 110. Tertium est de differentijs, & diuisione eius, quæst. 111. Et patet ordo, quia ex necessitate manuducimur in cognitionem, an est. Cognitio autem, an est, præcedit cognitionem quid est; si enim determinetur, ꝙ gratia est necessaria, statim sequitur, quia est. Nam neque in necessarijs gratuitis Deus homini deest. Circa primum, quod est præsentis quæstionis considerandum, ꝙ necessitas gratiæ Diuinæ potest dupliciter considerari. Primò enim inquiritur necessitas habitus gratuiti, vel habentis se per modum habitus, extendendo gratiam ad quodcunque auxilium supernaturale. Secũdò, inquiritur necessitas gratuitæ motionis ad debitum vsum gratiæ, artic. 9. Circa primum, primò inquiritur necessitas gratiæ, quantum ad bene agendum. Secundò, quantum ad peccatum vitandum, artic. 7. Circa primum, primò fit quod dictum est. Secundò determinantur duo corollaria ex dictis. Circa primum, primò fit, quod dictum est quantum ad actus intellectus. Secundò, quantum ad actum voluntatis, in articulo secundo.

Vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere.

K

Infr. ar. 2. ad 3. Et 2. di. 28. art. 5.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ homo sine gratia nullum verum cognoscere possit, quia super illud. 1. ad Corinth. 12. Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto; dicit glos. Ambros. Omne verum a quocunque dicatur, a Spiritu sancto est; sed Spiritus sanctus habitat in nobis per gratiam; ergo veritatem cognoscere non possumus sine gratia.

¶2 Preterea. August. dicit in primo Soliloquiorum, * quòd disciplinarum certissima talia sunt, qualia illa, quę a Sole illustrantur, vt videri possint, Deus autem ipse est qui illustrat. Ratio autem ista est in mentibus, vt in oculis est aspectus, mentis autem oculi sunt sensus animę; sed sensus corporis, quantumcunque sit purus, non potest aliquod visibile videre sine Solis illustratione; ergo humana mens, quantumcunque sit perfecta, non potest ratiocinando veritatem cognoscere absque illustratione Diuina, quę ad auxilium gratię pertinet.

* Aug. c. 6.

¶3 Preterea. Humana mens non potest veritatem intelligere nisi cogitando, vt patet per Aug. 12. de Trin. * sed Apostolus dicit 2. ad Cor. 3. Non sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis; ergo homo non põt cognoscere veritatẽ per seipsum sine auxilio gratię.

* Aug. c. 6. & 7.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in primo Retract. * Non approbo, quòd in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verum scire voluisti; responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera, sed per gratiam homo mundus efficitur, secundùm illud Psalmi. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis; ergo sine gratia potest homo per seipsum veritatem cognoscere.

* Aug. c. 4. id dixerat lib. 1. Soliloq. c. 2.

¶Hic D.S. primò inquirit de necessitate gratiæ quantum ad cognitionem veri. Pro intellectu quæsiti, & responsionis dandæ oportet prænotare primò, ꝙ gratia in isto quæsito non capit pro gratia gratum faciente tantùm, sed capitur pro auxilio Diuino quocunque gratuitè collato, siue sit infusio alicuius habitus cõfortatiui intellectus, siue sit aliqua illustratio specialis, & superna-

 turalis,

turalis, sine sit aliqua ordinatio phantasmatum ad cognoscibilia aliqua expressius repræsentanda. Et hoc modo etiam D. S. prima parte q. 12. artic. 13. quærit de gratia, cum inuestigat, An per gratiam possit haberi altior cognitio de Deo, & inter respondendū determinat, q sic; quia per Deum possunt phantasmata ordinari ad Diuina repræsentanda, potest & Deus per sensibilia signa manifestare Diuina, sicut patet de columba, quæ apparuit super Christum, & de voce paterna de nube delapsa, &c. vbi omnia ista comprehendit sub gratia, & appellat gratiam Dei, ita q gratia dicatur gratuitum & supernaturale auxilium ad cognoscendum verum. Et q hæc sit expositio vera, patet etiam ex D. S. in secundo senten. distin. 28. artic. 5. vbi mouet eandem quæstionem, quæ nunc proposita est, & inter respondendum de cognoscibilibus veris supernaturalibus dicit. Et ideo horum verorum cognitio sine lumine gratiæ gratis datæ haberi non potest, sicut est lumen fidei, & etiam prophetiæ, & aliquid huiusmodi, hæc ille. Vbi patet, quòd per gratiam non solùm intelligit gratiam gratum facientem, sed quamcunque gratiam gratis datam excedentem virtutem naturalem, & ita patet quid intelligitur per gratiam.

¶Nota secundò pro intellectu alterius termini quæsiti, & distinctionis ponendæ in corp. q verum naturaliter cognoscibile est illud, in cuius cognitionem intellectus noster peruenire potest ex cognitione sensibilium naturaliter, & primò cognoscibilium; ita q cognitio naturalis tantum se extendit, quantum sensibilia manuducunt; & quia ex sensibilibus statim, & immediatè cognoscuntur prima principia naturaliter nota, vt patet primo Metaph. ideo etiam quæcunque ex primis principijs naturaliter notis cognosci possunt, dicuntur naturaliter cognoscibilia, & comprehenduntur sub vero naturaliter cognoscibili; quæ verò virtute primorum principiorum, & ex sensibilibus cognosci non possunt, comprehenduntur sub vero non naturaliter cognoscibili. Et ergo Deus secundùm prædicata, & attributa, vel negata, quæ sibi ex creaturis attribuimus, vel quæ ab eo ex ipsis negamus, comprehenditur sub vero naturaliter cognoscibili. Sic D. S. prima parte, q. 12. art. 12. tradit, quomodo de Deo per naturalem rationem, idest naturali lumine acquisibilem, possumus Deum cognoscere triplici via, s. causalitatis, remotionis, & supereminentiæ; sed quo ad prædicata, quæ ex sola fide, & per speciale supernaturale auxilium, intellectus sibi attribuit, pertinet ad verum nō naturaliter cognoscibile; & q hæc sit vera expositio verè naturaliter cognoscibilis, & non naturaliter, patet ex D. S. in 2. sentent. vbi supra, vbi dicit. Verorum, quædam sunt naturali rationi proportionata, quædam naturalem rationem excedunt. Illa naturalem rationem excedunt, quæ non possunt concludi ex primis principijs per se notis. Cum enim prima principia sint, sicut instrumenta intellectus agentis, vt Commentator dicit 3. de Ani. oportet ea esse proportionata virtuti eius, sicut organa corporalia sunt proportionata virtuti motiuæ. Vnde quæ ex primis principijs concludi non possunt, naturale lumen intellectus excedunt. Huiusmodi autem sunt ea, quæ sunt fidei, & futura contingentia, & huiusmodi. Hæc ille. Vbi patet, quod dictum est.

Aristot.

¶Nota etiam D. S. ibidem, quia circa hoc quæsitum fuerunt variè opinantes. Aliqui enim voluerunt, quòd sicut visibilia non videntur actu, nisi de nouo fiat emissio radij solaris; ita homo nihil de nouo cognoscat, nisi per emissionem radij intelligibilis ab intellectu agente, quem posuerunt separatum. Patet ex hoc ratio mouendi illam quæstionē. His prælibatis videndū est de corp. art.

¶Respondeo dicendum, q cognoscere veritatem est vsus quidam, vel actus intellectualis luminis, quia sm Apostolum ad Eph. 5. Omne quod manifestatur lumen est, vsus autem quilibet quendam motum importat, largè accipiendo motum, sm q intelligere, & velle motus quidam esse dicuntur, vt patet per Philos. in 3. de Ani.*

* Aristot. tex. 28.

¶D. S. respondendo quæstioni primò præmittit quoddam suppositum fundamentale; secundò deducit tres conclusiones partiales præambulares, ibi. Videmus autem, &c. tertiò expeditis conclusionibus infert per modum corollarij conclusionem responsiuam totalem, ibi. Sic igitur dicendum, &c. Quo igitur ad primū D. S. supponit aliqua innuens distinctionem, q cognitio veri duo implicet. s. actum secundum, & actum primum. Et hoc est, quod dicit, cognoscere veritatem est vsus quidam, vel actus s. secundus intellectualis luminis; ecce actus primus, quod videlicet intellectuale lumen in homine continetur in intellectu agente, & possibili cum habitibus innatis. Et ostendit D. S. illud suppositum distinctiuum fundatum in Apostolo. Si ergo quæstio debeat determinari, oportet ostendere, an requiratur singulare auxilium gratuitum ad ipsum vsum, vel requiratur singulare auxilium ad cōfortandum lumen intellectuale, quod est actus primus; si autē nec actus secundus, nec primus egent speciali gratuito auxilio, non erit opus gratia, & exponit D. S. qualis motus sit vsus intellectualis luminis, quia largè vt actus perfecti dicitur motus.

¶Videmus autem in corporalibus, q ad motum non solùm requiritur ipsa forma, quæ est principium motus, vel actionis, sed etiam requiritur motio primi mouentis; primum autem mouens in ordine corporalium est corpus cœleste; vnde quantumcunq; ignis habeat calorem perfectum, nō alteraret nisi per motionem corporis cęlestis; manifestū est autem, q sicut motus omnes corporales reducuntur in motum cęlestis corporis, sicut in primum mouens corporale; ita omnes motus tàm corporales, quàm spirituales reducuntur in primū mouens simpliciter, quod est Deus; & ideo quantūcunq; natura aliqua corporalis, vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actū procedere, nisi moueatur a Deo.

¶Hic consequenter D. S. procedit ex supposito, & eius declaratione ad conclusiones tres partiales, & præambulares; secundam inferendo ex prima, ibi. Non solùm, &c. Tertiam ex secūda, ibi. Vnaquæque autem, &c. Prima ergo conclusio generalis est. Quātumcunque natura aliqua corporalis, vt in fine litteræ huius. Hāc conclusionem primò probat; secundò circa eius secundam partem ponit notabile quoddam, ibi. Quæ quidem motio, &c. Probatur conclusio sic. Videmus in corporalibus, q ad motum nō solùm requiritur ipsa forma, quę est principium motus, sed etiam requiritur motio primi mouentis corporalis. s. corporis cœlestis; sed sicut motus omnes corporales, &c. vt in littera; ergo sequitur conclusio quantumcunq;, &c. Maior declaratur exemplariter de igne, qui quantumcunque habeat calorem perfectum, non alteraret nisi per motionem corporis cœlestis.

¶Et nota verbum D. S. alteraret; quia, vid. tur multis, q stante motu cœli corpora cœlestia illuminarent; similiter & ignis, sed non alterarent, præsertim tali alteratione, quæ esset dispositiua sufficienter ad generationem substantialem. Sed de hoc alibi vide Capreolum in secundo, dist. 14. q. 2. Minor patet, quia non est minor ordo in spiritualibus, quàm in corporalibus; & ergo si omnes motus reducantur in vnum principium. s. motum primum corporalem, ita & omnes motus intellectuales in vnum primum intellectum, qui est Deus, & per consequens sequitur conclusio. Ex qua habetur, q cognitio veri quo ad actum, vel vsum, semper sit ex motione Dei, sicut alteratio corporis ex motu cœli.

Capreolus.

¶Nota circa hanc conclusionē, & probationem primò ex D. S. prima par. q. 105. art. 5. q Deus dicitur operari in omni operante, etiam in operibus naturalibus, quæ fiūt per solam influentiam generalem, & naturalem; quia videlicet non solùm dat principia actionum, vt alia agentia naturalia faciunt, vt patebit conclusione sequenti; sed etiam conseruat, & applicat omnia agentia, tàm naturalia, quàm intellectualia ad suos actus, & ipsa in esse, & agere conseruat; quare vt habet D. S. in tertio contra Gent. c. 99. sicut actus instrumenti, quod non agit, nisi actualiter applicatum per artificem, & agit nisi in virtute ipsius, attribuitur ipsi artifici, qui dicitur, & est causa actus eius. Et sicut lumen non manifestat nisi ex præsentia Solis conseruatiua, & applicatiua luminis ad manifestandum; ita & operatio intellectualis non fit a creatura intellectuali, nisi ex applicatione, & virtute Dei: quare vult D. S. quòd nulla creatura agit nisi ex motione Dei, quantumcunque sit perfecta; quia Deus semper conseruat, & applicat eam ad agendum.

¶Nota secundò, q nō est minor ordo in intellectualibus, quàm in corporalibus, nam creaturæ intellectuales sunt prima pars, & principalis vniuersi, & per consequens debet maior ordo inueniri; & ergo sicut omnes motus corporales reducuntur in aliquam causam per se sui ordinis, ita multò magis creaturæ intellectuales quo ad actus secundos, & vsum intellectualem, reducuntur in aliquem intellectum primum, qui est supra omne consilium, & supra omnem actum intellectualem; & primus intellectus in actu, qui est Deus, vt patet prima parte, q. 105. artic. 3. Et quia intellectuales motus sunt altioris ordinis, quàm motus corporei, ideo non reducūtur in Deum, vt in primum motorem corporum, sed vt est proprium, & per se principium omnium intellectuum, & intellectus per essentiam; & sicut illa reductio motuum corporalium est in primum motorem, & primum motum, non per specialem, sed generalem, & communem influxum; ita motus intellectuales reducuntur in primum intellectum, non per specialē influxum, sed generalem, quo influit in omnes intellectus etiam angelicos. Quare illa motio, quæ est necessaria ad omnem vsum intellectus cuiuscunque creati, nihil aliud est, quam generalis influxus conseruatiuus, & applicatiuus luminis intellectualis ad actum suum, qui nunquam desinit, vel intercipitur; ita q vt supra dictum fuit, quæstio. 9. de motione intellectus ad actum primum, quod non est nisi generalis influentia primi intellectus in omnes posteriores; sic & hic intelligimus de motione, de qua loquitur articulus quo ad vsum quemcunque intellectualis luminis; nam vt ibidem patuit, alia entia naturalia non egent speciali influentia ad actus proportionatos. Vnde homo esset imperfectior alijs animalibus, vt habet D. S. in secundo, vbi tam. Vide de illa materia D. S. in tertio contra Gentil. vbi statim per aliqua capitula. Consequenter cum dicit.

¶Quæ

¶Quę quidē motio est ſm ſuę prouidētię rationē, nō ſm neceſsitatem naturę, ſicut motio corporis cęleſtis.

¶Annectit notabile distinctiuū motionis, qua mouetur creatura intellectualis a Deo, a motione qua mouentur corporalia a cęlo, & primo motu corporali, quia intellectuales creaturæ ita mouentur a Deo, ꝙ nihil libertatis ab eis tollitur, ſic ꝙ maneant, & ſint liberæ. Creaturæ autem corporales mouentur ex neceſſitate naturæ. Vide D.S. de hoc pulchrè contra Gentiles vbi iam, c.99. quia aliqui voluerunt actus voluntatis ppea ſubtrahere Diuinæ prouidentiæ, putantes non poſſe ſimul ſtare Diuinam prouidentiā certam, & libertatem voluntatis; & ergo D.S. voluit hoc notare, ne quis putaret, quia per motionem Diuinam neceſſariam omni agenti, etiam intellectuali, tolleretur libertas. Vide & cap.148.

¶Nō ſolùm autem a Deo eſt omnis motio, ſicut a primo mouente; ſed etiam ab ipſo eſt omnis formalis, vel rationalis perfectio, ſicut a primo actu. Sic igitur actio intellectus, & cuiuſcunque entis creati dependet a Deo quantum ad duo; vno modo inquantum ab ipſo habet perfectionem, ſiue formam, per quam agit; alio modo, inquantum ab ipſo mouetur ad agendum.

¶Subſumit ſub pręcedenti concluſione, & infert ſecundam magis ſpecialem, illā. Actio intellectus, & cuiuſcunq; entis creati, &c. vt in fine litteræ huius. Probatur, aſſumendo priorem concluſionē pro maiore, quantumcunque, &c. ſed non ſolùm a Deo eſt motio, ſicut a primo mouente. ſ. ad actum ſecundum, ſed etiam ab ipſo omnis formalis rationalis perfectio; ergo ſequitur cōcluſio. Maior patuit; minor patet, quia Deus eſt primus actus per eſſentiam, ſed a primo actu deriuatur omnis actus; ergo minor vera. Nota, ꝙ Deus ſupereminēter, & perfectiſſimè habet quicquid eſt omnis actualitatis, quamuis in ipſo non ſit distinguere actum primum, & ſecundum; totum enim, quod eſt in Deo, eſt actualiſſimum, & per conſequens continet id quod eſt apud nos actus ſecundus, & primus; & non ſolùm eſt intelligere, ſed etiā intellectuale lumen, quod eſt principium intellectionis, & cognitionis, & non ſolùm intellectus noſtri, ſed oīs intellectus creati; quia qđ eſt per eſſentiam & per ſe ſubſiſtens, eſt cauſa omnium aliorū, &c. Deinde ibi.

¶ Vnaquęq; autem forma indita rebus creatis a Deo habet efficaciam reſpectu alicuius actus determinati, in quem poteſt ſm ſuam proprietatem; vltra autem nō poteſt niſi per aliquam formam ſuperadditam, ſicut aqua non poteſt calefacere niſi calefacta ab igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquam formam. ſ. ipſum intelligibile lumen, quod eſt de ſe ſufficiens ad quædā intelligibilia cognoſcēda, ad ea ſ. in quorum notitiam per ſenſibilia poſſumus deuenire; altiora verò intelligibilia intellectus humanus cognoſcere non poteſt, niſi fortiori lumine pficiatur, ſicut lumine fidei, vel prophetię, quod dr̄ lumē gratiæ, inquantum eſt naturæ ſuperadditum.

¶Deducit tertiam concluſionem pręambularem adhuc ſpecialiorem ex præcedenti, talem, Intellectus humanus habet aliquam formam. ſ. intelligibile lumen, quod eſt ſufficiens ad quædā intelligibilia cognoſcenda, &c. vt in fine litteræ, & eſt cōſtructio intrāſitiua, ideſt intellectus humanus eſt lumen, quod eſt ſufficiens. ſ. ſine aliquo gratuito ſupadditо ad naturaliter cognoſcibilia cognoſcenda, ſed non ad ſupernaturalia. Probatur concluſio, aſſumendo priorem concluſionē quo ad primā partem pro maiore, ſic homo, ſicut & quęlibet res creata, habet formā, per quam agat, & intelligat, ſed vnaquęq; forma indita rebus creatis a Deo, &c. vt in littera; ergo ſequitur concluſio. Maior patuit, & hēt homo a Deo formam intellectiuam. ſ. animam rationalem, quam conſequitur lumen intellectuale, conſiſtens in intellectu agente, & poſſibili. Minor pro prima parte relinquitur nota, & probatur prima par. q.105. art.5. quia niſi ſic, ſubtraheretur ordo cauſæ, & cauſati a rebus cauſatis; & ſecundò, niſi forma poſſet in actionem ſibi proportionatam, tunc virtutes operatiuæ fruſtra eſſent rebus attributæ; immo omnes res creatæ viderentur quodammodo fruſtra, quia ſ. omnis res eſt pp ſuam operationem, quæ eſt actus ſecundus, & ſic operatio eſt finis rei creatæ; quare vera prima pars minoris, ꝙ forma poteſt in operationem, vel actum determinatum. Secūda pars minoris declaratur exemplariter, quia aqua nō poteſt, &c. & multa ſimilia exempla. Vide in D.S. 3. cōtra Gent. c.147. de Luna, quæ lucet ex virtute Solis; & de ferra, & de calore, qui generat carnem in virtute animę, &c. Et explicat D.S. quod ſit illud fortius lumen, per quod intellectus confortatus poteſt in cognoſcibilia ſupernaturalia, ſicut lumen fidei, vel prophetiæ. Et notat, ꝙ huiuſmodi dn̄r gratiæ lumina, non quia ſint gratia gratum faciens, ſed prout omne quod excedit naturam, & ſupernaturaliter confertur, dicitur gratia; & de hoc dictum fuit. Et ſoluuntur per hoc argumenta, quibus arguit Durandus contra iſtam ſecundam partem concluſionis, quia non aduertit quid D.S. hic nomine gratiæ intelligat, quia vt ipſe in arg. fatet́ credere quocunq;, & qūocunq; non ſit ſine propoſitione credibiliū; ſed talis propoſitio poteſt intelligi nomine gratiæ, vt dictum fuit in princ. Et quamuis D.S. hic ſolùm dicit de lumine fidei, & pphetiæ, tn̄ vt patet ex allegatis, non ſolùm illa intelligit per gratiam, ſed quodcunque auxilium.

Durandus ſoluitur.

¶Nota aūt, ꝙ homo quicquid poteſt in virtute naturalis formę dr̄ naturaliter poſſe, eſto formam & naturam a Deo habeat; Deus enim eſt actor omnium, quæ hn̄t quæcunq; creaturę; ſed illa, quæ poſſunt in virtute naturæ, & proprietatum naturalium, dn̄r naturaliter poſſe; ſed quæ poſſunt virtute alicuius auxilij ſuperadditæ naturæ, dn̄r non poſſe naturaliter; quare ſequitur, ꝙ cognitio eorum, per quæ ſenſibilia cognoſci poſſunt, dicatur naturaliter homini poſſibilis, nec ad hanc eget gratia, eſto fiant per formam a Deo acceptam; illa enim, vt habet D.S. tertio contra Gent. c.150. dicuntur gratuita, quæ conditionem naturę excedunt, & quæ impenduntur ad cōſecutionem beatitudinis ſupernaturalis, & iuxta Doct. Sanct. hic, quæ ſuperadduntur naturæ.

Quid ſit poſſe naturaliter.

¶Sic igitur dicēdum eſt, quòd ad cognitionem cuiuſcunq; veri, homo indiget auxilio Diuino, vt intellectus a Deo moueatur ad ſuum actum; non autem indiget ad cognoſcendam veritatem in omnibus noua illuſtratione ſuperaddita naturali illuſtrationi; ſed in quibuſdam, quæ excedunt naturalem cognitionem.

¶Hic in calce cor. ex tribus concluſionibus pambularibus D.S. infert per modum corollarij concluſionē reſpon. iſtam. Ad cognitionē cuiuſcūq; veri, &c. vſq; ibi in littera, & tn̄ qn̄q;, &c. vbi circa concluſionē iſtam ponit quandā additionem; iſta autem cōcluſio reſpon. habet tres partes, & prima patet ex concluſione prima, & ex ſecunda parte ſecundæ concluſionis, & arguit́ ſic. Vnaquęq; res creata in oī operatione eget auxilio Diuino, & motione ad actum ſuum; igitur prima pars vera. Ans̄ patuit, conſequentia tenet a toto vl̄i ad partem. ¶Nota autem ex dictis, ꝙ illud auxilium, quo intellectus mouet́ ad actum ſecundum, de quo iſta pars loquitur, nihil aliud eſt, q̄ cōis, & gn̄alis influxus conſeruatiuus, & applicatiuus ad actum, & eſt auxilium quaſi naturale, pro quanto eſt neceſſarium ad operationem quācunq; etiam naturalem, & eſt beneficium cōe oībus; omnia enim non modo nō operarentur, immo in nihilū deciderent, ſi nō manutenerent́ a Deo, vt patebit etiam ad primum. Verum eſt tamen, ꝙ ad actualem cogitationem meritoriam indiget cum illo communi auxilio, etiam motione ſpeciali, vt patebit infra. Secunda pars concluſionis patet ex ſecunda parte tertiæ partialis, & præambularis cōcluſionis; quia ad cognitionem naturaliter cognoſcibilium non eget illuſtratione ſuperaddita, quæ habeat ſe per modum actus primi, & confortet aliquo modo intellectum, vel diſponat phantaſmata, &c. Tertia pars patet ex ſecunda parte tertiæ partialis, & præambularis; quia nulla res poteſt in actionem excedentem, niſi per auxilium ſuperioris; igitur iſta pars vera, & patet. Tunc ibi.

Concluſio reſponſiua.

¶Et tamen quandoq; Deus miraculosè per ſuam gratiam aliquos inſtruit de his, quæ per naturalem rationē cognoſci poſſunt; ſicut & quandoque miraculosè facit quædam, quæ natura facere poteſt.

¶Ponit vnā additionē circa tertiam partem cōcluſionis reſpon. quaſi cōuerſiuam illius tertię partis, quia licet homo non poſſit in ſupnaturalia ſine illuſtratione ſuperaddita, tn̄ econtra Deus qn̄q; miraculosè per gratiam ſuam aliquos inſtruit de his, quæ naturaliter poſſunt cognoſci. Et hoc oſtendit a ſimili, quia qn̄q; alios effectus, quos natura producere poſſet, Deus miraculosè producit, & de hoc patuit ſupra, q.63. art.4. ad 3m. & q.51. art.4. in fine corp. quia Apoſtolis dedit ſcientiam omnium linguarum, quam homines per ſtudium, & conſuetudinem acquirere poſſunt, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte concluſionis reſponſiuæ, & directè probat, ꝙ non ſit neceſſaria gratia emundans ab immunditia ſpirituali, & peccato, & tamen nec quodcunq; etiam aliud auxilium gratuitum neceſſarium eſt, vt patuit in corp. cum hoc autem ſtat, ꝙ neceſſaria eſt motio Diuina, quæ non dr̄ gratuitum auxilium, ſed communis influentia. Vide etiam de iſta auctoritate Auguſt. hic allegata in prima parte, q.12. artic.12. ad tertium. quia vt habet ibidem art.13. per gratiam habetur altior cognitio, quàm ſit naturalis, & accipit ibidem gratiam, vt dictum eſt in principio articuli; & ideo gratia extenſè accepta pro quocunque auxilio ſuperaddito, & ſpeciali, non eſt neceſſaria ad cognitionem veri naturalis.

¶Ad primū ergo dicendum, ꝙ oē verum a quocunq; dicatur, eſt a Spiritu ſancto, ſicut ab infundente naturale lumen, & mouente ad intelligendū, & loquendū veritatem; non autē ſicut ab inhabitante per gratiā gratū faciētē, vel ſicut largiente aliquod habituale donum naturale ſuperadditum; ſed hoc ſolùm eſt in quibuſdam veris cognoſcendis, & loquendis, & maximè in illis, quæ pertinent ad fidem, de quibus Apoſtolus loquebatur.

¶Ad maiorem, ꝙ est auctoritas. B. Ambr. fundata super Apost. dico, ꝙ omne verum ēt naturaliter cognoscibile, est a Spiritu sancto; primò, sicut a dante lumine naturale potentiale. s. intellectum agentē, & possibilē. Secundò, omne verum ēt naturaliter cognoscibile, est a Spiritu sancto mouente, & applicante intellectum ad actum suum, & mouente ad loquēdum. Et dico, ꝙ hæc applicatio est per gñalem influentiā, quæ vocata est motio in cor. ar. sed non intelligit, ꝙ omne verū naturaliter cognoscibile sit a Spiritu sancto per gratiā inhabitāte, vel conferente aliquid habituale, vel superadditum auxilium. Conceditur ēt, ꝙ verum supernaturaliter cognoscibile, & veritas fidei, vel prophetiæ, est a Spiritu sancto mouente, & specialiter; sed nō oportet, ꝙ inhabitet per gratiam; sic enim mouit Balaā, & Caypham, vt D. S. ostēdit super Apostolum ibidē per specialem motionē citra inhabitationem. Dico secundò principaliter ad auctor. Apost. ꝙ nemo potest directè, &c. nisi per specialē motionem; quia hoc est supernaturale. s. Iesum esse Dñm omnium, & hr̄ per reuelationem. Secundò intelligit, ꝙ nemo potest dicere Dñs Iesus ore, corde, & opere, ita ꝙ in opere Iesu obediat, tanquā vero Dño, nisi per Spiritum sanctū ēt inhabitantem; sed non est mens Apost. ꝙ platio vocalis, vel mentalis huius propositionis, Iesus est Dñs, post habitā reuelationem a Christiano, non possit fieri, & sine speciali motione, & sine gratia Spiritus sancti; sed primitus fuit talis veritas proposita per gratiā gratis datā, quæ est reuelatio. Ad minorem, Spiritus sanctus quidem inhabitat per gratiā aliquos, & illa inhabitatio requirit ad opera supnaturalia. Et secundò, Spiritus sanctus non solùm inhabitat per gratiam, sed etiā confert lumen intellectuale, & ipsum mouet ad actum, sicut dictum fuit; Ergo, &c. si intelligitur consequens de vero naturaliter cognoscibili & de gratia habituali, quę est gratum faciens, negatur. Si secundò, intelligitur de gratia, quæ est auxilium gratuitum quodcunque, iterum negatur. Si tertiò intelligitur de vero supernaturali, & de gratia, idest gratuito auxilio; conceditur, sed negatur de gratia accepta pro gratia gratum faciente, nisi sit cognitio affectiua, & imperatiua operationis meritoriæ; ad talem enim requiritur etiam gratia gratum faciens.

Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in spiritu.

¶Ad secundum dicendum, quòd sol corporalis illustrat exterius, sed sol intelligibilis, qui est Deus, illustrat interius; vnde ipsum lumen naturale animæ inditum, est illustratio Dei, qua illustramur ab ipso ad cognoscendum ea, quę pertinent ad naturalem cognitionem; & ad hęc non requiritur alia illustratio, sed solùm ad illa, quę naturalem cognitionem excedunt.

¶Maior & quæ pro ea sunt, vera sunt; & similia in hoc, ꝙ Deus comparatur Soli, quia illustrat; sed non est similitudo in modo illuminandi, & illustrandi; quia Sol illuminat, & illustrat exterius, Deus autem interius, conferendo lumen intellectuale. Dico autē, ꝙ super hoc lumen, nō oportet addere aliquod aliud lumē in naturaliter cognoscibilibus, sed solū in credentibus naturale lumē. Minor cōceditur, ad cōsequens, si intelligit, ꝙ præter illustrationem naturalē quā habet a Deo mens humana indigeat aliqua alia illustratione respectu naturaliter cognoscibilium, negatur; si autem intelligitur, ꝙ mens humana indigeat illustratione naturali, & illius applicatione ad opus, & vsum; conceditur. Sed dico, ꝙ talis illustratio non est gratuita, sed naturalis; esto enim, & hæc illustratio non detur ex merito personæ, datur tñ ex debito naturæ, nec est auxilium superexcedens naturam, sed proprietas naturalis; nec dr̄ per consequens gratia; quare negatur ista vltima pars cōsequentis (quæ ad auxiliū gratiæ pertinet) quia nec gratia gratum faciens, nec gratis data, sed est proprietas, & lumen naturale.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ semper indigemus Diuino auxilio ad cogitandum quodcunq;, inquantum ipsum mouet intellectum ad agendum; actu enim intelligere aliquid, est cogitare, vt patet per Aug. 14. de Trin.*

** Aug. c. 6. & 7.*

¶Maior vera, præsertim de veritate complexa conclusionis, quia videlicet talem veritatem cognoscit discurrendo; vt enim habet D. S. 1. par. q. 34 art. 1. ad 2. Cogitatio propriè in inquisitione veritatis consistit, & nō habet locum in Deo, nec in Angelo. Sed maior non est vera de simplicium apprehensione, quia ista apprehendit sine discursu, & per consequens sine cogitatione, accipiendo cogitationem propriè. Ad minorē dico primò, ꝙ non sumus sufficientes; quia semper oportet adesse Dei motionem, de qua dictū est; sed talis motio non est auxilium gratuitum, sed commune necessarium, & concessum omnibus; vnde & D. S. super Apostolum ibidem declarat, & confirmat hanc auctor. Apost, ex Phil. qui vult ꝙ oportet intellectum moueri a Deo; sed vt dictum fuit, hoc est per gñalem motionem, & naturalem; quare negatur consequentia, sed bene sequitur, ꝙ non possit cognoscere verum ēt naturaliter cognoscibile sine Deo mouēte per communem motionem, & generale auxilium; sed tñ sine gratia, & auxilio gratuito, & hęc vult D. S. in solutione; quia indigemus Diuino auxilio ad quamcunq; cognitionem, & cogitationem, sicut mouente ad actum; quia cogitatio est actus, & vsus intellectualis luminis, sed (supplè) nō egemus gratia quocunq; modo accepta, ad cogitandum de vero naturali. Circa hanc solutionem nota, quia Capreolus vbi supra ipsam exponit, & ex ea trahit, ꝙ ad quamcunq; cognitionem, qua cognoscitur quid sit volendum, aut nolendum, aut cogitandum in materia morali, requiritur speciale Dei auxilium, non solùm quo ad omnia agibilia collectiuè sumpta, immo & quo ad aliquod agibile seorsum, & in particulari sumptū, vt patet in fine solutionum argumentorum contra primam conclusionem; quæ vr̄ contrauenire iam dictis; primò, quia hæc solutio exposita est de motione generali; secundò, quia dictum est, ꝙ ad cognitionem naturaliter cognoscibilis sufficiat gñalis motio, & influentia, vel gñale auxilium; rectè autem cogitare, vel cognoscere in materia morali est cognitio naturalis; ergo nō vr̄ necessaria motio specialis, quæ dicatur gratuitum auxilium, vnde dicta in solutione sunt contra Capreolum, vt vr̄. Sed dicendum, ꝙ cogitatio in materia morali est duplex; vna de opere bono morali bonitate tñ ciuili, & nullo modo gratuita, & ad hanc sicut & ad cognitionem speculatiuam veri naturaliter cognoscibilis, non est opus quacunque gratia, ita ꝙ homo potest cognoscere, & imperare per intellectum opus aliqualiter bonum, saltem vt in paucioribus sine speciali auxilio, & hoc potest haberi ex Capreolo in secundo, dist. 41. & ex D. S. 2. sent. dist. 28 in expositione litteræ, vbi dicit. Sciendum, ꝙ immutatio voluntatis in melius potest intelligi, vel s̄m bonitatem ciuilem, & sic homo per potestatem naturalem quā a Deo accepit, potest voluntatem mutare in melius; vel s̄m bonitatem gratuitam, vt s. acquirat gratiā, quā prius non habuit, & hæc nō potest ex potestate naturali, sed ex potestate gratiæ, per quā meretur gratię augmentū, & consummationem, hæc ille. Constat aūt, ꝙ immutatio voluntatis non fit sine cogitatione recta; quare si potest ex naturali potestate immutare volūtatē suā ad bonum ciuile, potest & cogitare, & imperatiuè dictare bonum ciuile ex naturali potestate; alia autē est cogitatio de bono morali, vel perfecto, vel dispositiua ad perfectum bonū morale. s. de opere meritorio, vel dispositiuo ad gratiam, & ad salutem supernaturalem, & est cogitatio perfecta, & imperatiua, tunc dico, ꝙ talis non est nisi per gratiam, vocando gratiam specialem Dei motionem præuenientem voluntatem, & non omnibus concessam, & de hoc infra magis. Vnde dico, ꝙ D. S. in hac solutione non loquitur de gratia, sed de auxilio necessario ad quamcunq; cognitionem naturalem, siue speculatiuam, siue practicam, & aliud non potest ex hac solutione haberi; sed ad rectam cogitationem moralem rectitudine gratuita, vel dispositiua ad gratuitam, requiritur motio specialis; est autem hæc rectitudo in hoc, ꝙ actus moralis ordinatur in Deum, & in salutem, quod non fit sine speciali auxilio, de qua Apostolus, vt Theologus semper loquitur. s. de cogitatione Theologicè bona perfecta, vel imperfecta, qua videlicet est meritorij operis, vel disponentis ad gratiam; non autem de cogitatione bona philosophicè, & apud Gentilem, vt Capreolus ipse defendit in dist. 41. secundi per totum. Vnde infra art. 6. D. S. clarè habet, ꝙ Deus cōuertat omnia in seipsum s̄m communem rationem boni s̄m motionem primi mouentis, quæ vtiq; est gñalis; sed vt conuertat homo ad Deum quo ad specialem finem, hoc fit per motionem gratuitā & specialem, hic autem semper loquit de auxilio primi mouentis, & nunquā dicit de gratuita; quare loquit de motione gñali. Vide & D. S. in 2. vbi sup. ar. 1. ad 1. & 4. vbi expressè dicit, ꝙ homo pōt esse iustus iustitia ciuili sine gratia, & operari materialiter iusta, sine gratia. Nec obstat solutio secundi, quam D. S. ibidem ponit, quā & Capreolus pro se allegat; quia vult D. S. ꝙ ad bene agendum iuuat nos Deus non solum per habitum gratiæ, sed etiam interius operando (quod videlicet omnibus commune est, etiam respectu boni moralis s̄m quid) & etiam exterius occasiones, & auxilia præbendo in aliquibus operationibus, sed hęc omnia non sunt necessaria ad operationes cōnaturales saltem aliqualiter bonas, sed tñ ad dispositiuas ad salutem; sic nec obstat, quod D. S. dicit in de Veri. Mate. 24 art. 14. in corp. (quod si gratiam Dei velimus dicere nō aliquod habituale donum, sed ipsam misericordiā Dei, per quā interius motum mentis operat, & exteriora ordinat ad hominum salutem, sic ēt nec vllum bonum potest homo facere sine gratia Dei) loquit enim manifestè de bono non purè morali ciuili, & philosophico, sed aliqualiter bono Theologicè: qd patet, quia loquitur de hominū salute, & patet idem ex solutione sexti ibidem; & secundò loquitur D. S. ibidem, ꝙ homo operetur bene in materia morali, & vt in pluribus, ad hoc requiritur speciale auxilium gratuitum, sed non oportet dicta sua intelligere de operatione bona aliqualiter per quam vitatur peccatum, præsertim oppositum ratione naturali, & de hoc etiam artic. sequen.

Capreolu. *Duplex cogitatio.* *Capreolus.* *Nota.* *Capreolus.*

¶Nota autem, ꝙ iste modus dicendi, qui dicit hominem non posse sine speciali auxilio facere opus moraliter bonum, & non posse cogitare de tali opere faciendo sine speciali auxilio, nimis parum tribuit naturæ humanæ, & ab ipsa remouet principia sufficientia naturalis operationis, quod est eum facere deterioris conditionis, quàm sint omnes res purè naturales, quæ stante generali influentia Dei sufficientia principia naturalium operationum habent, licet enim homo pp libertatem arbitrij, & pp corruptionem naturæ, magis indigeat ab extrinseco moueri, vt D. S. habet vbi sū.

in de Veri & art.ſeq.tamen per hoc non negat, quin reſpectu aliquarum operationum etiam bonarum, & ſm quid virtuoſarum poſſit ſe determinare, ſtante ſola Dei influentia generali.

Vtrum abſque gratia Dei, poſſit homo aliquod bonum facere, vel velle.

L Infra ar. 6. cor. Et 2.d. 28.arti.1.& d.39. in expoſitt. Et 4.di.17.q.1. ar.2.q.1.ad 2.& 3. Et Ve ri.q.24. arti.1.ad 2.6. & 9. & arti. 14. per tot. & q.28.art. 6. ad 21. Et quol 1.arti. 7. corp. Et quol.5. arti.2. Et 1. co.12.

AD ſecundū ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit velle, & facere bonum, abſq; gratia. Illud enim eſt in hominis poteſtate, cuius ipſe eſt dominus; ſed homo eſt dominus ſuorum actuum, & maximè eius quod eſt velle, vt ſupra dictum eſt; * ergo homo poteſt velle, & facere bonum per ſeipſum, abſque auxilio gratiæ.

* q.1. art.2. q.10. art.1. & 2. q. 17. ar.5. & q.13. art.6.

¶ 2 Pręt. Vnumquoq; poteſt magis in id, quod eſt ſibi ſm naturam, quàm in id, quod eſt ſibi pręter naturam; ſed peccatum eſt contra naturā, vt Damaſ. dicit in 2. lib.* Opus aūt virtutis eſt hoi ſm naturā, vt ſupra dictū eſt; * cum igitur homo per ſeipſum poſſit peccare, vr, ꝙ multò magis per ſeipſum poſſit bonum velle, & facere.

* Damaſc. cap.30.
* q 55. ar. 1. & q 71. ar. 1.

¶ 3 Præt. Bonum intellectus eſt verum, vt Phil. dicit in 6. Ethic.* ſed intellectus poteſt cognoſcere verum per ſeipſum, ſicut & quælibet alia res poteſt ſuam naturalem operationem per ſe facere; ergo multò magis homo poteſt per ſeipſum facere, & velle bonum.

* Ariſt. c.2.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 9. Non eſt volentis. ſ. velle, neq; currentis. ſ. currere, ſed miſerentis Dei; & Aug. dicit in lib. de correct. & gratia, * ꝙ ſine gratia nullum prorſus ſiue cogitando, ſiue volendo, & amando, ſiue agendo, faciunt homines bonum.

* Aug. c.2.

¶ Hic D.S. inquirit de neceſſitate gratiæ quantum ad actum voluntatis; & primò inquirit hoc in genere; ſecundò in ſpeciali quantum ad actum dilectionis Dei, in ſequenti articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ natura hominis poteſt dupliciter cōſiderari; vno modo in ſui integritate, ſicut fuit in primo parente ante peccatum; alio modo, ſm ꝙ eſt corrupta in nobis poſt peccatum primi parentis.

¶ Quia enim homo habuit duplicem ſtatum, & quia bonum volibile, & factibile eſt multiplex; ideo D.S. reſpōdendo præmittit primò notabile huiuſmodi diſtinctiuum; ſecundò ſubiungit aliquas concluſiones partiales reſponſiuas, ibi. Secundum autem, &c. Tertiò ex iſtis infert per modum corollarij concluſionem reſponſiuam totalem, ibi. Sic igitur, &c.

¶ Notat ergo D.S. primò, ꝙ natura humana poteſt dupliciter cōſiderari (& ſm hoc etiam diuerſa poteſt, vel non poteſt, non ꝙ illa diuerſitas ſit ſolùm ex ratione conſiderante, ſed etiam ex parte rationalis, & conſiderabilis;) vno modo in ſui integritate, ſicut fuit in primo parente ante peccatum; alio modo, &c.

¶ Nota circa primum membrū diſtinctionis, duo; primo, quòd quando loquimur de homine in ſtatu naturæ integræ, non ſolùm loquimur de natura humana ſm ſe, præciſa corruptione; ſed loquimur de eo, & intelligimus humanam naturam perfectam iuſtitia originali, quæ iuxta ſupra dicta, quæſtio. 81. fuit perfectio (ſaltem partialiter) a gratia gratum faciente diſtincta.

¶ Nota ſecundò, ꝙ virtute iuſtitiæ originalis, etiam ſm eos, qui dicunt eam non incluſiſſe gratiam gratum facientem, cōſtituebat in homine rectum ordinem, vt ratio Deo, & animæ corpus, & ſenſualitas rationi obediret; erat enim debita armonia, & conſonantia omnium partium hominis, qua ablata, quælibet potentia fertur in ſibi conueniens, non expectato iudicio rationis, factū quoque eſt ex eius ablatione, vt homo per carnis, & ſenſualitatis tractum ſit per voluntatem ad ſe recuruatus, & quòd temporalia, & carnalia ſpiritualibus, & ęternis præferat, & vt plurimum ſenſualitatem ſequatur. Vnde ratione huius inordinationis conſequentis ſubtractionē originalis iuſtitiæ natura dicitur, & eſt nunc corrupta, ſcilicet in comparatione ad inſtitutionem ſuam; ita ꝙ corruptio naturæ dicat amiſſionem originalis iuſtitiæ, & inordinationem ſequentem in partibus hominis, puta fomitem, & mortalitatem, & huiuſmodi, &c.

¶ Secundum autem vtrumq; ſtatum natura humana indiget auxilio Diuino ad faciendū, vel volēdum quodcunq; bonum, ſicut primo mouente, vt dictum eſt. *

* Art. præcedēt.

¶ Præmiſſa diſtinctione, hic conſequenter ſubiungit tres cōcluſiones partialiter reſponſiuas; primam communem vtriq; ſtatui; ſecundam ſpecialem quo ad ſingulos ſtatus, ibi. Sed in ſtatu, &c. tertiam limitatiuam ſecundæ, ibi. Quia tñ, &c. Prima ergo concluſio eſt. Secundum vtrumq; ſtatum, &c. vt iacet in litera. Illam concluſionem D.S. relinquit notā ex art. 1. Et arguitur ſic. Quælibet creatura tàm corporalis, quam ſpiritualis ad quamcunque actionem, indiget auxilio Diuino, ſicut primo mouente; igitur & homo pro vtroque ſtatu ad volendum, vel faciendum quodcſique bonum. Antecedens patuit art. 1. conſequentia tenet de ſe ab vniuerſali ad particularem, quia ſi omnis creatura eget illo auxilio; igitur homo pro omni ſtatu, quia in omni ſtatu eſt creatura; & ſecundò, ſi eget ad omnem operationem, igitur & ad volendum, & faciendum quodcunque bonum; & hanc probationē D.S. innuit, remittendo ſe ad ar. 1.

Concluſio prima.

¶ Nota autem verba concluſionis, quia nō dicit, ꝙ indiguerit, vel indigeat homo pro quocunq; ſtatu ad quācumque volitionem Diuina gratia, vel habituali, vel actuali; ſed Diuino auxilio, ſicut primi mouentis. Cōſtat autem, ꝙ auxilium primi mouentis, vt ſic, eſt communis, & generalis influentia conſeruatiua, & applicatiua omnis rei, & virtutis ad operationē; quare ex iſta concluſione non hr, ꝙ ad volendum bonum quodcunque requiratur ſpecialis motio, ſed generalis influentia; vt enim ſupra patuit, q. 9. art. 6 ad 3. Deus vt vniuerſalis motor mouet voluntatē ad bonum vniuerſale, ſub qua motione volūtas ſe determinat ad hoc, vel aliud bonum. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed in ſtatu naturę integrę quantum ad ſufficientiā operatiuę virtutis, poterat homo per ſua naturalia velle, & operari bonum ſuæ naturæ proportionatum, quale eſt bonum virtutis acquiſitę; non autem bonum ſuperexcedens, quale eſt bonum virtutis infuſę; ſed in ſtatu naturę corruptę etiam deficit homo ab hoc, quòd ſecundùm ſuam naturam poteſt, vt non poſſit totum huiuſmodi bonum implere per ſua naturalia.

¶ Ponit aliam concluſionem reſponſiuam partialem de natura ſm diuerſos ſtatus, talem. In ſtatu naturæ integræ, vt habet littera iſta. Dicit autem concluſio quantum ad ſufficientiam virtutis, quia vt patuit art. 1. ad operationem creaturæ requiritur virtus operādi, & motio Dei. Vult ergo concluſio, ꝙ ſtante Dei motione generali, homo in ſtatu naturæ integræ habuit ſufficiēs principium reſpectu boni proportionati moralis, & naturalis, non autem reſpectu boni, ideſt operationis, quæ eſt a virtute infuſa, &c. Iſta cōcluſio habet tres partes, & omnes D.S. relinquit notas ex art. 1. Et pro prima arguitur ſic. Vnaquæque forma indita rebus creatis habet efficaciam reſpectu alicuius determinatæ operationis naturæ ſuæ proportionatæ, dummodo natura eſt ſana; ergo & humana natura in ſtatu innocentiæ; ſed bonum humanæ naturæ integræ proportionatum, eſt bonum virtutis acquiſitæ, igitur in ipſum potuit humana natura integra. Añs & prima cōſequētia clara ſunt; ſubſumpta patuit ſupra ſępius, quia natura hominis eſt ſm rationem eſſe; ergo operatio rōni conueniens eſt naturæ humanæ proportionata, ſed tale eſt bonum virtutis acquiſitæ. ſ. operari ſm ꝓportionem rationis naturalis. Secūda pars probatur etiā ex ar. 1. Nulla res poteſt in operationem ſuperexcedentem, niſi per aliquā formam ſuperadditam, ſed bonum virtutis infuſæ (ideſt operatio virtutis infuſæ. ſ. quo ad modum) excedit naturam humanam etiā integram, igitur non potuit in talem operationem. Maior patuit art. 1. Minor relinquitur nota ex ſupra dictis, q. 62. & q. 63. quia tàm Theologicæ, quàm morales infuſæ operantur modo ſupernaturali, & cōformiter ad regulam ſuperexcedentem, & ſupernaturalem. Tertia pars patet de ſe, & ſic arguitur ſic. Infirmus non poteſt totum quod poteſt ſanus; ſed implere totum bonum virtutis etiam acquiſitæ eſt hominis ſani; igitur homo corruptus, & infirmus non poteſt totum bonum virtutis. Maior, & minor notæ, & dicit illa pars totum bonum huiuſmodi. ſ. bonū virtutis acquiſitæ, quia eſto ratio deprecetur ad optima præſertim in vniuerſali, quia tñ paſſio rationem abducit in particularibus, in quibus eſt electio, & opus; ideo plerumque, & in pluribus in particulari eſt defectus in hoīe infirmo, & deſtituto, ꝓſertim quia talis hēt ꝓſtitutum malū finem, ob quē, vt in plurimum agit, & de hoc inf. art. 8.

¶ Nota circa iſtam concluſionem poſt Capreo. in 2. diſt. 29. circa quartā concluſionem in fine, ꝙ hæc cōcluſio, & ſequentes debent intelligi ad hunc ſenſum. ſ. ꝙ Adam ante peccatum nō indigebat gratia habituali ad benè moraliter agendum, vel omnia peccata in moralibus vitanda, loquendo de habitibus, vel de gratia habituali diſtinctis a iuſtitia originali, non autem debent intelligi, ꝙ ſola pura, & nuda natura eius ſufficeret ad talia; & ita intelligenda ſunt omnia dicta, & dicēda in hac materia, nam ad talia indigebat iuſtitia originali, quæ erat donum habituale gratuitum. Et licet in vtroque ſtatu indigeret habitu, tñ ad plura eſt neceſſarius habitus gratuitus homini in iſto ſtatu, quàm Adæ in illo ſtatu primo; hæc ille, &c. Ex quibus patet, ꝙ prima, & ſecunda partes cōcluſionis illius intelligendæ ſunt, ꝙ homo in ſtatu innocentiæ, & naturæ integræ cum iuſtitia originali ſecluſa gratia gratū faciente, potuit quidē in omnes actus virtutis acquiſitæ, & vitare oīa peccata, ſed non potuit in actus meritorios virtute naturæ etiam integræ, niſi adeſſet gratia, vnde D.S. prima par. q. 95. ar. 1. ad quartum. Vel poteſt dici, ꝙ & ſi homo fuerit creatus in gratia, non tamen habuit ex creatione naturę, ꝙ poſſet proficere per meritum, ſed ex ſuperadditione gratiæ, hæc ille. Vnde Magiſter ſic dicit, quòd homo accepit, vt poſſet ſtare, ſed non proficere. ſ. in meritos

Capreolus.

Nota.

& ita in proposito oportet intelligere, quia D.S. iam non curat, an primus homo sit creatus in gratia, sed loquitur de statu naturę integræ, siue fuerit cum gratia, siue nō; & vult, ꝙ integra potuisset in totum bonum virtutis acquisitæ, non autem corrupta, quia sic multipliciter deficit, & peccat propter varia impedimenta virtutis, quæ assunt homini corrupto, &c. Deinde cum dicit.

¶ Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, vt s. toto bono naturę priuetur, potest quidem etiam in statu naturæ corruptæ per uirtutē suæ naturæ aliquod bonum particulare agere, sicut ędificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi; non tamen totum bonum sibi connaturale, ita ꝙ in nullo deficiat; sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motū habere, non tamen perfectè potest moueri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. ————

Conclusio tertia.

¶ Subiungit tertiam conclusionem limitatiuam tertiæ partis p̄cedentis conclusionis; quia cum dictum est, ꝙ homo corruptus sibi derelictus per sua naturalia non possit in totum bonum virtutis; ideo ostendit in quid tamen possit, & ponit talem conclusionem. Homo in statu naturæ corruptę potest quidem aliquod bonum particulare agere, non tamen totum bonum sibi connaturale (s. sm rationem) ita ꝙ in nullo deficiat; & explicat primā partem, sicut ędificare domos, &c. Sed secunda pars vult, ꝙ nō possit in totum bonum virtutis etiam acquisitæ. Probatur autem ratione, & similitudine. Ratione sic, Natura humana per peccatum nō est totaliter corrupta, vt s. toto bono naturæ priuetur, sed bonum naturæ est infirmum; igitur conclusio vera quo ad ambas partes. Tenet consequentia, quia infirmus non potest in totum quod est sani, potest tamen aliquid. Antecedēs patet, quia esto ablata sit iustitia originalis, quæ erat quoddam auxilium remouens impedimenta, tamen adhuc manet ratio naturalis, quæ deprecatur ad optima, & ergo non totaliter est bonū naturæ ablatū, quia adhuc manet synderesis, & inclinatio ad virtutē, licet cum multis impedimentis, quæ nō essent in natura integra. s. sub iustitia originali; & declarat D.S. hanc conclusionem exemplariter de infirmo, qui cū viuat, non est totaliter corruptus, & per consequens habet aliquem motum, & localē, & vitalem nutritionis, & hmōi; nō tñ hēt totum motum, sicut sanus, qui perfectè operatur opera sanitatis.

¶ Sic igitur virtute gratuita superaddita virtuti naturę indiget homo in statu naturę integrę quantum ad vnū. s. ad operandū, & volendum bonum supernaturale; sed in statu naturę corruptę quātū ad duo. s. vt sanet; & vlterius vt bonum supernaturalis virtutis operetur, quod est meritorium; vlterius autem in vtroq; statu indiget homo auxilio Diuino, vt ab ipso moueatur ad bene agendum. —

Conclusio responsiua.

¶ Hic vltimò ex præcedentibus cōclusionibus præambularibus infert per modum corollarij conclusionem responsiuam totalem. Virtute gratuita, &c. vt iacet in littera per totum. Et habet tres partes. Prima patet ex secunda parte secundæ conclusionis; quia dictum est, ꝙ homo in statu naturæ integræ non posset in opera virtutis infusæ per naturam. s. etiam integram, sed talia sunt opera meritoria; igit̃ prima pars vera. Secunda pars patet ex tertia parte secundæ conclusionis, & ex conclusione tertia limitatiua, quia natura infirma indiget sanatione; & si natura integra indiget virtute gratuita ad merendum, multò magis infirma.

¶ Et nota verba D.S. in hac parte conclusionis; quia dicit, quòd egeat homo corruptus virtute gratuita ad sanationem, & ad merendum, sed non dicit ad operandum aliqualiter virtuosè sm virtutem acquisitam; quia iam dictum fuit, ꝙ hoc possit ex naturalibus. Tertia pars conclusionis patet ex prima conclusione, & dicit D.S. auxilio Diuino, non virtute gratuita, vel motione gratuita; quia (vt dictum est) loquitur de motione primi mouentis, vt sic, quæ est motio generalis. Ex istis habetur responsio formalis ad quæsitum, quia homo in statu naturæ integræ potuit velle, & facere totum bonum virtutis acquisitæ sine gratia, vel virtute gratuita; in statu autem naturæ corruptæ potest aliqualiter, & defectiuè facere, & velle bonum virtutis acquisitæ, sed non sine Diuino auxilio; sed bonum meritorium in nullo statu potest velle, & facere sine gratia, quæ tamen ad plura indiget homo corruptus, quàm integer; & patet hæc responsio ex dictis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis respōsiuæ totalis, & etiam pro tertia parte eiusdem; quia sine gratia, & speciali motione, non est velle, & currere, idest operari meritorium. Secundò sine Deo principaliter agente per generalem motionem non est velle, & currere, idest facere quodcunque; & ita exponit virtualiter D.S. in secundo hāc auctoritatē, exponendo illam, Non sumus sufficientes cogitare, &c. quia operatur in nobis omnia opera nostra, sicut & in omnibus alijs rebus. Aug. autem sm D.S. ibidē loquitur de bono meritorio, & simpliciter bono; quia hoc nō faciunt, nec cogitant homines, cogitatione præsertim efficaci, & imperatiua sine speciali auxilio, eū quibus stat, ꝙ velle, & perficere virtutis acquisitæ vel totum, vel partiale, possit homo in statu integro, vel corrupto sine gratia.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ homo est dominus suorum actuum & volendi, & non volendi pp deliberationem rationis, quę potest flecti ad vnam partem, vel ad aliā; sed ꝙ deliberet, vel non deliberet, etsi huiusmodi etiam sit dominus, oportet, ꝙ hoc sit per deliberationē præcedentem; & cum hoc non procedat in infinitum, oportet, ꝙ finaliter deueniatur ad hoc, ꝙ liberum arbitrium hominis moueatur ab aliquo exteriori principio, quod est supra mētem humanam. s. a Deo, vt etiam Phil. probat in cap. de bona Fortuna; * vnde mens hominis etiam sani non ita habet dominium sui actus, quin indigeat moueri a Deo, multò magis liberum arbitrium hominis infirmi post peccatum, per quod impeditur a bono per corruptionem naturæ. ————

*Arist. li. 7. Moral. Eudemiorū. cap. 11.

¶ Ad maiorem, conceditur; sed dico, ꝙ nullus homo est dominus nisi motus motione Diuina, & auxilio Diuino; est enim dñs pp deliberationem rationis, ad quam tamen necessariò mouetur a Deo, vt dictum est art. 1. Dico secundò, ꝙ homo est dñs differenter boni actus meritorij, vel dispositiui ad gratiam, & actus boni sm quid; quia primi, cum motione Dei speciali, secundi autem, cum motione Dei generali, & secūdi. s. meritorij, cum virtute gratuita superaddita, quæ tamen non tollit libertatem, & dominium voluntatis, & rationis; sed secundi, sine virtute superaddita, saltem supernaturali. Ad minorem conceditur, sed tamen dominium hominis super actum suum semper fundatur super auxilio, & motione Diuina; quia Deus ita mouet, vt nihil dominij, & libertatis homini adimatur, sicut etiam D.S. habet super Apostolum allegatum in argumento in contrarium, & 3. contra Gent. c. 148. Ad consequens, si debeat ponderari vis verborū. Dico, ꝙ homo quidem potest velle, & facere bonum connaturale in quolibet statu sine gratia quidem; sed negatur, ꝙ sine Diuino auxilio, quod est motio generalis; quia tamen consequens vult, ꝙ homo possit pp dominium sine omni auxilio Diuino, ideo absolutè negatur.

¶ Nota autem attentè solutionem D.S. quia nunquam dicit in ea, ꝙ homo egeat gratia, vel auxilio gratuito, sed dicit de Diuina motione; & hoc est verum generaliter, vt dicit prima conclusio. Fundat quoq; D.S. se in Philosopho, quem supra exposuimus de motione generali; quare solùm hr̃, ꝙ ad omne velle bonum, & facere, homo eget Diuina motione, sed nō gratuita. Vide propter istam solutionem, quæ habet Capreolus in secundo, dist. 28. ad 14. contra eandem conclusionem, ad sextam confirmationem.

Capreolus.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ peccare nihil aliud est, quàm deficere a bono, quod conuenit alicui sm suam naturam; vnaqueq; autem res creata, sicut esse non habet nisi ab alio, & in se considerata nihil est, ita indiget conseruari in bono suę naturę conuenienti, ab alio; potest enim per seipsam deficere a bono, sicut & p seipsam potest deficere in non esse, nisi diuinitus conseruaretur. —

¶ Ad maiorem, vera, si vtrumque sit posse, ita s. ꝙ per aliquam actionem, & per potentiam actiuam tendat in id, quod est sm naturam, & in id, quod est præter, & contra naturam; tunc enim facilius, & magis poterit in id, quod est sm naturam, si autem vnum sit posse, aliud verò sit deficere, tunc negatur maior; ita videlicet, ꝙ si in id, ꝙ est sm naturam, habeat tendere per actionem, & in id quod est contra naturam non tendat per actionem, sed per defectum, tunc plus requiritur ad tendendum, & perueniendum in id, quod est sm naturam, quàm in id, quod est contra, vel præter; & ratio est, quia ad consequendum naturale oportet agere, & aliquid facere, sed ad deficiendum a bono naturali, & ad tendendū in defectum, qui est præter naturam, nihil requiritur, quia res per seipsam potest deficere in esse, & operari; sed per seipsam non potest habere esse, nec operari, excluso videlicet omni auxilio exterioris agentis. Ad minorem conceditur, & de hoc sup. q. 71. art. 2. Dico autem, ꝙ peccatum est defectus quidam ab eo, quod est sm naturam; opus autem virtutis est quædam tendentia positiua in id quod est sm naturam. Vltra, cum igitur, &c. Dico, ꝙ verum est, ꝙ homo per se potest peccare, quia potest per seipsum deficere in esse, & operari, quod deficere est quædam tendentia priuatiua in id quod est naturale. s. in non esse, & defectum actionis; sed per se ipsum non potest esse, & operari; quare negatur cōsequentia, quia ad minus oportet adesse Diuinum auxilium, quod est motio Dei ad quodcunque velle, vel facere, licet nō oporteat semper adesse gratiam; nam sicut res habet esse ab alio, & eget conseruatione in ipso esse, ita suam operationem habet ex alio, & indiget applicatione, & conseruatione in ipsa operatione; secus de defectu quem habet, quia ex nihilo.

¶ Nota, ꝙ per hanc solutionem soluitur argumentum quartū, quod hr̃ in Capreolo vbi supra contra secundam conclusionē, vbi assumitur,

assumitur, ꝙ omne quod potest ex se sufficienter in actum demeritorium, possit etiam in actum meritorium, cum nõ sit maior repugnantia actus meritorij ad naturam in solis naturalibus constitutam, quàm actus demeritorij, &c Patet enim falsitas illius assumpti, quia posse in actum meritoriũ est verè posse, & respectu excedentis omnem naturam; sed posse in actum demeritorium non est verum posse. i. per actum, & per accessum ad perfectionẽ, sed est deficere a bono. Probatio autem nihil valet, quæ ibidem hr̃, quia quãuis idem possit suscipere contraria; non tñ oportet, ꝙ possit per idẽ in vtrũque; sicut nec sequit. hõ põt p se in errorẽ alicuius veritatis reuelatę, & supnaturalis; ergo & in verã cognitionẽ eius.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ etiam verum non potest homo cognoscere sine auxilio Diuino, sicut supra dictum est; * & tamen magis est natura humana corrupta per peccatum, quantum ad appetitum boni, quàm quantum ad cognitionem veri.

* Art. 1. huius quæst.

¶Maior vera; sed dico, ꝙ bonum intellectus non facit hominẽ bonum; & secundò bonum intellectus præsertim speculatiui, & etiã practici potest stare cum peruersitate appetitus, licet prudentia non stet cum peruersitate appetitus, vt patuit supra. Ad minorẽ primò, si intelligitur, ꝙ intellectus possit cognoscere verũ quodcunq;, etiam speculatiuum, vel practicum in vl'i sine auxilio Dei, quod est motio primi mouentis, negatur, & ostensa est falsa, ar. 1. Secundò, dato ꝙ ita esset; negatur tñ cõsequentia, quia per peccatum homo magis corruptus est ẽm appetitum, quàm intellectum. intellige speculatiuum, vel practicum in vl'i; tñ peruersitas, & corruptio appetitus fert secum peruersitatem, & errorem rationis in particulari eligibili, quia (vt patuit sup. q. 77. ar. 2.) non est peruersitas in appetitu sine defectu rationis imperatiuæ, & in particulari. Et inde est, ꝙ ad cognitionem veri connaturalis speculatiuam, vel practicam communem, homo eget solùm motione gñali; sed ad electionem vt in plurimum rectam, & bonam, homo eget speciali motione, vt habet D. S. in de Veri. Ma. 24. art. 14. quia destructio naturæ præsertim est ẽm sensualitatem, quæ nata est peruertere voluntatem, & tamen etiam rationem in particulari iudicio imperatiuo; & quia etiam multa occurrũt trahentia ad peccatum magis, quàm ad defectum rationis, præsertim speculatiuæ, & practicæ, licet (vt dictum est semper) quod peruertit appetitum, afferat impedimentum rationis prudentis. ¶Et nota etiam ex D. S. 1. par. q. 94. ar. 1. ad 3. ꝙ ex peccato consecuta est quædam obscuritas intellectus. i. etiam speculatiui per viam impedimẽti, prout homo per sensibilium occupationem impeditur, & distrahitur a consideratione intelligibiliũ; sed intellectus practicus prudens habet impedimentum. per viã contrarietatis, vt patuit supra, q. 77. art. 1. & q. 4. art. 1. ad 3^m. quia delectatio sensus contraria rationi, impedit ęstimationem intellectus practici. s. & prudentis in particulari per viam contrarietatis; quare D. S. in solutione intelligendus est, ꝙ per peccatum humana natura corrupta est magis quantum ad appetitum boni, quàm cognitionem veri speculatiui, vel etiam practici vl'is, sed tamẽ corruptio appetitus fert secum corruptionem directionis rationis in particulari; propriè enim loquendo homo peccando deficit secundùm directionem rationis magis, quàm in cognitione rationis; & de hoc supra, q. 74. articu. 5. quia ratio est cognitiua proprij obiecti, & directiua inferiorum virium.

¶Nota quoq; ex hac solutione nullitatem secundi argumenti contra secundam conclusionem in Capreolo vbi supra, vbi assumitur, ꝙ intellectus possit ex se dictare, ꝙ Deus sit super omnia diligendus, & ꝙ voluntas ẽm seipsam possit se tali dictamine cõformare; vtrumque enim falsum est, si intelligitur de dictamine particulari, & imperatiuo, quod est ẽm dispositionem appetitus; qualis enim aliquis dispositus est in appetitu, taliter dictat in particulari eligibili, vt patuit supra; nec etiam voluntas sibi derelicta, & corrupta, potest in actum dilectionis Dei super omnia, vt patebit art. seq. Vnde Capreolus in tertio, dist. 30. ad 12. contra tertiã conclusionem dicit, quantumcunq; fides infusa, vel acquisita ostẽderet Deum esse diligẽdum super omnia sub speciali ratione, puta beatificatiua, vel prout est obiectum beatitudinis, non pp hoc voluntas tenderet in Deum sub illa ratione faciliter, promptè, & delectabiliter, & ẽm modũ virtutis, nisi esset habituata aliquo habitu supernaturali, Vide si placet alia argumenta circa istam materiam ibidem in Capreo. qui tñ in dist. 29 cõcl. 4. in hoc vr̃ nimis extendere D. S. in hoc ar quia dicit hominem etiam in statu integro, vel corrupto non posse bonum morale velle nisi per gratuitã specialem motionem; hoc enim non potest hr̃e ex D. S. nisi intelligat de bono morali perfecto, & de hoĩe corrupto, quia nõ possit in totum bonum virtutis acquisitæ, vel vt in pluribus sine speciali motione, &c. Et de hoc etiam artic. præced. nec potest hoc haberi ex artic. sequen. quem ipse pro se allegat, vt patebit, &c.

Capreolus.

Capreolus.

Utrum homo absque gratia, possit Deum diligere super omnia.

M

I. q. 60. ar. 5. Et 3. dist. 3.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ homo non possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia. Diligere enim Deum super omnia est proprius, & principalis charitatis actus; sed charitatem homo non potest habere per seipsum, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctum, quæ datus est nobis, vt dicitur Roma. 6. ergo homo ex solis naturalibus non potest Deum diligere super omnia.

q. 4. Et 3. & 26. art. 3 Et Veri. q. 2. ar tic. 2. [illegible] 11 & q. 4. ar. 1 ad 9. & ql 1 ar. 1.

¶ 2 Præterea. Nulla natura potest supra seipsam; sed diligere aliquid plus, quàm se, est tendere in aliquid supra seipsum; ergo nulla creatura creata potest Deum diligere supra seipsam sine auxilio gratiæ.

¶ 3 Præterea. Deo, cum sit summũ bonum, debetur summus amor, qui est, vt super omnia diligatur; sed ad summum amorem Deo impendendum, qui ei a nobis debetur, homo non sufficit sine gratia, alioquin frustra adderetur gratia; ergo homo non potest sine gratia ex solis naturalibus diligere Deum super omnia.

¶Sed contra, primus homo in solis naturalibus constitutus fuit, vt a quibusdam ponitur; in quo statu manifestum est, ꝙ aliqualiter Deum dilexit; sed non dilexit Deũ ęqualiter sibi, vel minus se, quia ẽm hoc peccasset, ergo dilexit Deum supra se; ergo homo ex solis naturalibus Deum potest diligere plusquã se, & super omnia.

¶Hic D. S. inquirit de necessitate gratiæ specialiter quãtum ad actũ dilectionis Dei, an homo sine gratia, &c. Pro intellectu vnius termini quæsiti. s. quid sit Deum diligere super omnia. Nota Scotum in tertio, dist. 27. (vbi in conclusione cum D. S. concordat, licet in rationibus pro cõclusione discordet) qui quæsitum hoc declarat dicens, ꝙ Super omnia diligere intelligitur dupliciter; vno modo extensiuè, puta ꝙ plus diligat Deum, quàm omnia alia, & citius vellet omnia alia non esse, quàm Deum non esse. secundò intensiuè, puta ex maiori affectu vult Deo bene esse, quàm alicui alteri; & quamuis communiter concedatur, ꝙ nihil aliud a Deo, nec omnia simul sunt ęquè apprecianda sicut Deus, distinguunt tñ aliqui de secundo modo, ꝙ maior est amor alio, vel quia feruentior, siue tenerior, vel quia fortior, siue firmior. Dicunt ergo, ꝙ dilectio Dei debet esse super omnia quantum ad firmitatem, ne s. aliquid aliud possit ab hoc euellere, sed non oportet quantum ad feruorem, & teneritudinem, & dulcedinem; quia aliquando inuenit se quis plus diligere creaturã, quàm alius Deũ; sed hoc Scotus improbat, & vult, ꝙ Deus dẽt plus diligi vtroq; modo; sicut enim teneor (inquit) diligere Deum super omnia alia extensiuè, ita etiã maiori affectu, quàm aliquod aliud, hæc Scotus. Et ęquipollet hæc distinctio illi, quam D. S. ponit 2. 2. q. 26. artic. 7. & 9. quia dilectio est maior, vel ex parte obiecti. s. boni voliti, vel ex parte diligẽtis, quia feruentius, & fortius vult idem, vel maius bonum. Intellectus ergo quæsiti est, an homo in suis naturalibus plus velit Deo bonum suum, quàm sibijpsi, & maius bonum, & an velit feruentius, & firmius Deo bonum suum, quàm sibijpsi, sic ꝙ potius dimitteret amorem sui, quàm Dei. ¶Nota secundò, ꝙ ex his iam dictis apparet, ꝙ quęstio intelligenda est non solùm de amore concupiscentiæ, sed etiam amicitiæ, vt enim habet D. S. 3. sen. dist. 29. q. 1. art. 3. Aliqui dixerunt, ꝙ aliquis naturaliter plus diligit Deũ, quàm seipsum amore cõcupiscentiæ, sed seipsum plus amore amicitiæ; sed charitas infusa eleuat naturam, vt Deũ plus diligat etiã amore amicitiæ; sed hoc D. S. reprobat, quia inclinatio naturæ hominis, inquantum est homo, nunquam tendit contra inclinationem virtutis, sed est ei conformis; vnde quæsitum, & responsio intelliguntur amore amicitiæ; & de hoc magis prima par. q. 60. art. 5. His pręmissis videndum est de corpore.

Quid diligere Deum super omnia.

Scotus.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est in prima, * in qua etiam circa naturalem dilectionem Angelorum diuersæ opiniones sunt positę; homo in statu naturæ integræ poterat operari virtute suæ naturæ bonum, quod est sibi cõnaturale absq; superadditione gratuiti doni, licet non absq; auxilio Dei mouentis.

* Prima parte, q. 60. artic. 5.

¶D. S. primò deducit duas conclusiones partialiter responsiuas secundam ibi. Sed in statu, &c. Secundò ex illis per modum corollarij infert conclusionem totalem responsiuam, ibi. Et ideo dicendum, &c. Prima ergo conclusio partialis est. Homo in statu naturæ integræ Deum diligebat plus, quàm seipsum, & super oĩa. Hanc conclusionem probat duplici ratione, quarũ secundam cũ ipsa conclusione ponit, ibi. Vnde naturali, &c. Quo ad primam arguitur sic. Homo in statu naturæ integrę potuit operari, &c. vt in littera; sed diligere Deum super omnia est quiddam connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S ponit primò maiorem; secundò minorem cũ probatione, ibi. Diligere autem, &c. Quo ad maiorem D. S. notat se de ista materia dixisse, cum ageret de dilectione Angelorũ,

Conclusio prima.

q.60.ar.5.primæ partis. & supponit ibi dicta, & recitat iis opiniones diuersas circa dilectionem Angelorũ, & per consequens virtualiter etiam circa dilectionem hominis. Voluerũt enim aliqui, (vt prædictum est) quia Angelus plus diligeret Deum amore cõcupiscentiæ, sed non amicitiæ. Vult autem D.S. virtualiter, quòd sicut ibidem dictum est de Angelis, quòd naturaliter plus diligant amore amicitiæ, sic & conclusio iam posita intelligatur de amore amicitiæ, & non tantùm concupiscentiæ; ita virtualiter innuũtur in hoc supposito; & est etiam illa maior habita artic. præcedconcl 2. Et dicit secunda pars maioris notanter, licet non absq; auxilio Dei mouentis, quia non dicit sine gratuita motione, sed sine auxilio Dei, de quo locutus est, art. 2. vbi ipsum dixit auxiliũ primi mouentis, quod est auxilium generale; quia primum mouens, vt sic mouet communiter; quare ex hoc verbo D.S. non potest haberi, ꝙ ad diligendum Deum super omnia naturaliter indiguit nisi auxilio communi, sicut nec aliæ res egent ad hoc speciali auxilio. Et nota etiam maiorem, ꝙ non indiguit superadditione doni gratuiti distincti a iustitia originali, quæ comprehenditur, cum dicitur. Homo in statu naturæ integræ, tanquam integritas ipsa, vel ipsius formalis causa. Tunc ibi.

¶Diligere autem Deum super omnia est quiddã connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ non solùm rationali, sed irrationali, & etiam inanimatæ ſm modũ amoris, qui vnicuiq; creaturæ competere potest. Cuius ratio est, qa vnicuiq; naturale est, ꝙ appetat, & amet aliquid, ſm ꝙ aptum natum est esse. Sic enim agitur vnũquodq;, prout aptum natũ est, vt dr̃ in 2. Phys.* Manifestum est autem, ꝙ bonum partis est pp bonum totius.

* Aristot. tex. 72.

¶Subiungit ipsam minorem positam, quæ notanter dicit (ſm modum amoris, qui vnicuique creaturæ competere potest.) Hãc enim limitationem D.S. exponit secunda secundæ, q.26. artic.3. quia aliqua diligit Deum naturaliter plus, quàm seipsam amore intellectuali vt Angelus, aliqua rationali vt homo, aliqua naturali vt res inanimatæ, sicut lapides, & alia quæ cognitione carent; ita ꝙ vnumquodque ſm suam inclinationem, & appetitum suæ naturæ conuenientem plus diligit Deum, quàm seipsam, quæ autem sit differentia inter istos amores potest patere ex supra dictis, q.26. Et probat minorem prædictam sic. Vnicuiq; naturale est ꝙ appetat, & amet aliquid, ſm ꝙ aptum natum est esse; sed bonum partis, qualis est quælibet creatura, est propter bonum totius, quod s. est Deus; ergo naturali appetitu, vel amore vnaquæq; res particularis amat bonum suum proprium propter bonũ commune totius vniuersi, quod est Deus, & per consequens Deum plus; & sic patet minor principalis. Maior illa patet ex secundo Phys. tex. comm. 78. quia naturaliter vnumquodq; agitur, quando agitur siue a se, siue ab alio, sicut aptum natum est agi; & econtra, quando agitur, sicut natum est agi, tunc agitur naturaliter. Et patet ex illa Philosophi auctoritate nullitas Sco. vbi supra, cum nititur D.S. carpere in prima parte, vbi supra de exemplo, quod ponit de manu se opponente pro salute totius. Dicit enim Scot. ꝙ manus non se ad hoc moueat, sed a toto moueatur; hoc autem non infringit intentum D.S. quia dummodo manus apta nata sit agi, & moueri siue a se, siue ab alio pro salute totius, habetur, ꝙ naturaliter mouetur ad exponendum se destructioni pro salute totius; simile de aqua habetur, & per consequens pars plus naturaliter diligit totum, quàm seipsam. Minor proxima relinquitur de se nota, quia omnis pars est propter totum naturaliter, & per consequens vult esse suum, & bonum propter bonum totius; & inde sequitur, quòd plus velit bonum totius, quàm bonum proprium, & sic plus diligit.

Scotus deficit.

¶Nota autem istam minorem attẽtè, quia per eam infringitur imaginatio Scoti, & cassatur. Ipse enim vbi supra putat, ꝙ hoc, quod pars plus diligat totum, & se exponat pro toto, est identitas inter totum, & partem, ita ꝙ pars exponat se, quia saluat esse suũ in toto, ita ꝙ talis identitas in esse totius sit ratio talis inclinationis, & amoris naturalis. Hæc enim imaginatio nulla est, quia pars exponit se pro toto, non vt esse suum conseruet in toto, sed vt saluet esse totius ſm seipsum, ita ꝙ etiam si debeat destrui, nihilominus exponit se pro toto. Et veram huius causam D.S. tangit in hac ratione, quia videlicet pars ipsa, & natura eius, hoc quod est naturaliter, est propter totum, & esse totius, ideo & diligit se propter totum, & per consequens totũ plus, quàm seipsam. Et quia Deus se habet vt totum respectu cuiuslibet creaturæ, quia quilibet est naturaliter pars vniuersi, & per consequens vniuersum plus diligit, quàm seipsam, ideo multo magis Deum, qui est bonũ vniuersale, & finis vniuersi, & eminentius bonum vniuersi; & inde est, ꝙ si creatura plus diligat vniuersum, quàm seipsam, ꝙ etiam plus Deum. Et hæc tangit D.S. in ista probatione, quia Deus est bonum totius vniuersi. Patet ergo, ꝙ Scotus verum fundamentum dereliquit, & parũ valens adinuenit. Deinde cũ dicit.

Quare pars exponat se destructioni pro toto.

Creatura plus amat Deũ, quam seipsam, & quare.

¶Vnde naturali appetitu, vel amore vnaquæque res particularis amat bonum suum proprium propter bonum commune totius vniuersi, quod est Deus; vnde & Dionys. dicit in lib. de Di. no.* ꝙ Deus conuertit omnia ad amorem suijpsius; vnde homo in statu naturę integrę dilectionem suijpsius referebat ad amorem Dei, sicut ad finẽ, & similiter dilectionẽ oĩum aliarum rerum; & ita Deum diligebat plus, quàm seipsum, & super omnia.

* Dion. 4. par. 4.

Dub. 7.

¶Nota secundam rationem ex præcedenti probatione, vel magis explicationem prioris rationis pro conclusione prima, & arguitur sic. Homo in statu naturæ integræ dilectionem suipsius referebat ad amorem Dei, sicut ad finem; & similiter dilectionem omnium aliarum rerum; ergo conclusio vera, quam ponit in fine litteræ huius. Tenet consequentia, quia dilectio finis maior est dilectione eius, quod est ad finem. Antecedens probatur, quia vnaquæque res particularis amat bonum suum proprium propter bonum totius vniuersi, quod est Deus, tanquam propter ipsum existens; ergo antecedens verum. Illud iam assumptum patet ex dictis, & ex auctoritate beati Dionysij; patet ergo conclusio.

¶Nota autem hic, ꝙ ex hac probatione habetur, ꝙ D.S. dicit, prima parte, q.60. art.5. ad secundũ. ꝙ Deus non diligitur a creatura, inquantum ei bonus, ita ꝙ hoc, quod dicitur (inquantum) dicat rationem finalem diligendi, sed dicit rationem amoris ex parte amantis, & rationem habentem se in genere causæ materialis, non finalis. Non enim esset in natura alicuius, quod amaret Deum nisi ex eo, quod vnumquodque dependet a bono, quod est Deus; & idem habet D.S. secunda secundæ supra, ad secũdum.

¶Nota etiam ex his, ꝙ causa dilectionis naturalis non solùm est vnio, vel vnitas dilecti ad diligentem, immo cõtinentia in esse, & bonitate, & dependentia naturalis in esse ab alio, & ex naturali ordinatione vnius ad aliud. Et quamuis ergo Deus sit minus vnus cum creatura, quàm ipsa secum; quia tamen naturaliter ab ipso dependet, & ad ipsum ordinatur; ideo plus Deum, quàm se diligit. Et hoc etiam tangit Scotus vbi supra, qui in conclusione (vt dictum est) concordat. Et dicit, ꝙ in obiecto amabili est vnitas, & bonitas; & quamuis creatura magis sit sibi vna, quàm cum Deo, tamen in Deo est maior bonitas. Et si addatur, ꝙ bonitas Dei est, propter quam est bonitas creaturæ, & ad quam naturaliter ordinatur, sequitur intentum D.S. ꝙ ideo creatura plus diligit, quia dependet non tantùm effectiuè, sed etiam finaliter a Deo. Et per hæc soluuntur plura argumenta, quæ habentur in Capreolo in tertio, dist.30. contra tertiam conclusionem, vbi vide in solutione decimi, quòd homo non debet velle offendere Deũ, ne tota communitas non offendat. Deinde ibi.

Causa dilectionis Dei super omnia.

Scotus.

¶Sed in statu naturę corruptę homo ab hoc deficit ſm appetitũ volũtatis rationalis, quę pp corruptionẽ naturę sequitur bonũ priuatum, nisi sanetur per gratiã Dei.

¶Ponit secundam conclusionem partialem illã Homo in statu naturę corruptę ab hoc deficit. s. a dilectione Dei super omnia, ſm appetitum voluntatis rationalis; dicit notanter ſm appetitum voluntatis rationalis, quia ſm appetitum naturalem, & ſm naturam corpoream diligit Deum, sicut & aliæ res; ita ꝙ sicut aqua potius destrueretur, antequam permitteret vacuum, ita & corpus humanum; sed solùm volũtas rationalis hominis in isto statu corrupto non diligit Deum super omnia. Oportet enim hic aduertere, quę D.S. ponit 1. par. q.60. ar.1. ꝙ quamuis in voluntate etiam rationali saluetur id, quod est naturæ, immo voluntas sit natura, non tamẽ est natura pura, sed cum hoc intellectualis, & libera; & ita vt est talis natura. s. libera & voluntas, & in statu corrupto, tunc non diligit Deum naturaliter, idest ex seipsa sine adiutorio superaddito Deum super omnia. Probatur autem conclusio. Voluntas in statu naturæ corruptæ sequitur bonum priuatum, nisi sanetur per gratiam; ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia sequendo bonum priuatum, & proprium, deficit a dilectione super omnia, est enim illa sequela affectionalis per amorem. Antecedens patet ex dictis in principio articuli secundi; quia ex hoc, quòd natura est corrupta per ablationem iustitiæ originalis, quæ erat donum naturale suo modo, consecuta est in homine pronitas ad malum, & difficultas ad bonum rationis; & factus etiam homo infirmus, qui non potest opera sani facere, cuius est diligere Deũ super omnia; & quia per naturæ corruptionem affectus hominis ad seipsum recuruatus est propter inordinationem partium inferiorum, quæ directè circa terrena versantur tanquam propria bona; & ergo nisi sanetur per gratiam Dei, per quam voluntas, & aliæ potentiæ perficiuntur, & innotescit homini vita beata, vel damnatio ęterna, & huiusmodi, quæ retrahunt hominem a terrenis, & afficiunt ad Diuina; non diliget Deum super omnia, &c.

Conclusio secunda.

¶Et ideo dicendum est, quòd homo in statu naturæ integræ non indigebat dono gratię superadditæ naturalibus bonis ad diligendum Deum naturaliter super omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eum mouentis; sed in statu naturę corruptę indiget homo etiam ad hoc auxilio gratiæ naturam sanantis.

¶Hic

¶ Hic in calce corporis infert per modũ corollarij conclusionem responsiuam totalem. Homo in statu naturæ integræ, &c. vt iacet in littera. Et habet tres partes. Prima patet ex prima conclusione partiali, quia diligere Deum est quiddam connaturale omni creaturæ; igitur, & homini integro in natura, aliàs esset deterioris conditionis, quàm quæcumque creatura, &c.

Conclusio responsi.

¶ Secunda pars conclusionis patet ex maiori pro prima conclusione partiali; & ex ar. 1. & 2. quia vnaqueque creatura quantumcumque perfecta ad operationem etiam connaturalem eget motione Dei, igitur & homo in statu integro ad diligendum Deum naturaliter super omnia.

¶ Et nota iterum verba D. S. quia non dicit, quòd egeat auxilio Dei gratuito, sed auxilio Dei, de quo & in præcedentibus articulis locutus fuit. Vnde non video quomodo ex hoc articulo haberi possit, quod homo in statu integro egeret ad actum naturaliter vel moraliter bonum, gratuita motione. Licet enim amor & dilectio voluntatis sit actus elicitus nõ amor purè naturalis, tñ res purè naturalis facit actum, & effectum ex dilectione Dei naturali absque speciali motione Diuina, sed ex generali influẽtia, non videtur autem homo deterioris conditionis.

¶ Tertia pars conclusionis patet ex secunda conclusione partiali, & ex art. secundo, quia homo infirmus non potest in opera sani, & integri nisi sanetur; igitur homo in statu naturę corruptę indiget sanatione naturæ ad hoc, ꝙ Deum diligat super omnia.

¶ Nota tamen, quòd homo per gratiam sanatus diliget Deum super omnia, aliter tamen, quàm constitutus in natura integra, quia non naturaliter, sed gratuito amore, homo autem in natura integra diligit naturaliter, idest ex natura tantùm, exclusa gratia gratum faciente, Deum super omnia, licet vt frequenter dictũ est, non exclusa iustitia originali, quæ in tali statu dicebatur aliqualiter donum naturale, quia cum natura collatum, ita quòd oportet in hac re semper tenere regulam Capreo. allegatam in in art. 2. quòd cum loquimur de natura integra, & dicimus eam posse diligere Deum super omnia, & huiusmodi, intelligimus non de natura sibi relicta, quia & illa esset ad se recuruata propter inordinationem sensualitatis naturalem, & propter compositionem naturæ humanæ ex ratione, & sensualitate, sed intelligimus de natura in qua sensualitas est perfectæ rationi subdita, quod fit per donum Dei, &c. Ex his habetur responsio formalis ad quæsitum.

Capreolus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione partiali, & prima parte conclusionis responsi. Et intelligitur, quòd homo constitutus in solis naturalibus per exclusionem gratiæ gratum facientis, sed nõ per amotionem iustitiæ originalis, & supposito, quòd homo in tali statu (iuxta opinionem tenentium hominem non creatum in gratia) potuit stare, licet non potuisset proficere, tunc procedit argumentum, quia homo sic institutus potuit non peccare, ergo potuit Deum super omnia diligere, quia aliàs peccasset.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd charitas diligit Deum super omnia eminentius, quàm natura; natura enim diligit Deum super omnia prout est principium, & finis naturalis boni, charitas autem secundùm quòd est obiectum beatitudinis, & secundùm quòd homo habet quandam societatem spiritualem cum Deo; addit etiam charitas super naturalem dilectionem Dei promptitudinem quandam, & delectationem sicut habitus quilibet virtutis addit supra actum bonum, qui fit ex sola naturali ratione hominis, virtutis habitum non habentis ————

¶ Ad maiorem, diligere Deum super omnia, inquantum est principium, & fons beatitudinis supernaturalis, & vt cum eo habet societatem, & communionem spiritualẽ in hac vita per gratiam, & in alia per gloriam, & etiam modo perfectiori, quã possit ex natura diligi, hoc inquam diligere est actus charitatis; ita videlicet, ꝙ sit alietas in ratione diligendi, & alietas in modo diligendi dilectionis gratuitæ Dei super oĩa, & naturalis. Natura enim diligit Deum super omnia inquantum est fons totius esse naturalis, & vt est totum, quælibet autem creatura pars ad ipsum naturaliter ordinata, vt patuit in prima conclusione partiali. Et secũdùm D. S prima parte vbi supra Deus vt est beatificatiuus beatitudine supernaturali diligitur super omnia ex charitate. Ad minorem concedo ut ipsa, consequens autem verum, quòd ex solis naturalibus non potest diligere super omnia ea ratione, & eo modo quibus diligitur ex charitate. Requiritur enim ad dilectionem Dei super omnia gratuita, influentia Diuina perfectiua voluntatis, & per habitum supernaturalem; & cum hoc illustratio intellectus per fidem qua innotescit communicatio beatitudinis super qua fundatur charitas gratuita, sed ad dilectionẽ Dei super omnia naturalem nullum horum requiritur, sed sufficit ipsa natura integra.

¶ Nota, quòd per hanc solutionem soluũtur argumẽta quintum, & sextum, quæ habentur in Capreolo in tertio vbi supra.

¶ Nota etiam, ꝙ Scotus in tertio vbi supra 3. arti. ponit verbaliter solùm vnam iam dictarum differentiarum dilectionis gratuitæ Dei super omnia, & naturalis, scilicet penes magis, & minus perfectum, remittendo se ad distin. 17. primi sentẽt. vbi dixit potentiam per habitum posse in perfectiorem actum cum habitu, quàm sine habitu, ponit & differentiam, quæ tamen sequitur ex vna hic posita, quia vna est accepta ad vitam æternã, alia nõ. Sed hoc est in sententia ponere aliam differentiam hic positam, scilicet quòd differunt in ratione diligendi. Nam bene sequitur, vna est accepta, vel facit hominem acceptum ad beatitudinem, alia non, igitur distinguuntur in ratione diligendi, quia nihil est meritorium beatitudinis, vel acceptum ad beatitudinem, nisi fiat propter Deum, vt est principium beatitudinis supernaturalis; vt enim habet D. S. in de Veri. Mate. 22. art. 7. homo appetendo vel diligendo id, quod naturaliter diligit, vt sic, nihil meretur, quare si est acceptus Deo, & meretur beatitudinem diligendo Deum, oportet, quòd sit sub alia ratione, quàm sub ea sub qua Deum naturaliter diligit.

Scotus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur, quòd nulla natura potest supra seipsam, non est intelligendũ, quòd non possit ferri in aliquod obiectum, quod est supra se; manifestum est enim, quòd intellectus noster naturali cognitione potest aliqua cognoscere, quæ sunt supra seipsum, vt patet in naturali cognitione Dei; sed illud intelligendum est, quòd natura non potest in actũ excedentem proportionem suæ virtutis, talis autẽ actus non est diligere Deum super omnia, hoc enim est naturale cuilibet naturæ creatæ, vt dictum est.* ————

*In cor. ar.

¶ Maior distinguitur, si intelligitur, quòd nulla natura potest supra seipsam, idest in obiectum vel rem, quæ altior est ipsa re, sic negatur, tam de intellectu, quàm voluntate; si autem intelligitur, ꝙ nulla creatura potest supra seipsam ex parte subiecti, & principij actus, sic quòd non potest producere actum maiorem, quàm sit in virtute sua, conceditur, ita quòd præpositio, supra, potest determinare actum creaturæ vel ex parte obiecti, vel subiecti, primo modo vera, secundo modo falsa. Ad minorem, si intelligitur quòd diligere aliquid plus, quàm seipsum sit tendere in aliquod supra se, idest in obiectum, quod est supra se, conceditur, & hoc vt dictum est, non est impossibile, immo conueniens. Si autem intelligitur, quòd diligere aliquid, scilicet Deum plus, quàm seipsum, sit tendere in actum, qui est supra virtutem naturalem hominis sani, & integri, vel cuiuscumque naturæ creatæ, negatur, & eius falsitas ostensa est in corp. quia huiusmodi actus sufficiẽs principium habet quælibet creatura a Deo, homo autem se per peccatum non destruxit, quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd amor dicitur summus non solùm quantum ad gradum dilectionis, sed etiam quantum ad rationem diligendi, & dilectionis modum; & secundùm hoc summus gradus dilectionis est, quo charitas diligit Deum vt beatificantem, sicut dictum est.* ————

* Art. 1. huius q.

¶ Maiorem distinguo, & dico, quòd Deo vt est summum bonum, & principium omnis naturalis esse, & boni, debetur summus gradus dilectionis, ita quòd dilectio Dei vt sic, sit maior dilectione quacunque cuiuscumque creaturæ, sic quòd gradus ille summus attendatur penes comparationem dilectionis Dei ad dilectiones creaturarum. Dico autem secundò quòd Deo cum sit summum bonum, & per essentiam beatus, & principium communicationis beatitudinis supernaturalis, debet summus amor secundùm rationem summam diligendi, & secundùm summũ modum diligendi, sic quòd illa excellentia attendatur non solũ penes excessum dilectionis Dei super dilectiones creaturarum, sed penes comparationem dilectionis Dei ad dilectionem Dei, quo ad rationem & modũ diligendi. Altior enim est ratio diligẽdi Deum vt est origo beatitudinis supernaturalis, quàm vt est origo esse naturalis vel etiam naturalis beatitudinis. Similiter modus, & perfectio dilectionis procedentis ex natura perfecta habitu gratuito maior, & melior est modo dilectionis procedentis ex natura tantùm, vt enim Sco. habet vbi supra in fine ante solutiones argumẽtorum: ex fide tenemus, quòd superior portio animæ immediatè perfectè a Deo per habitũ infusum, possit in perfectiorem habitum quo ad substantiam, & modum, quam natura sibi relicta. Ad minorem distinguitur ipsa, ad summum amorem Deo impendendum, quo ad gradum vt comparatur dilectio Dei ad dilectiones creaturarũ, negatur de homine integro. Et ad probationem negatur, quòd ergo frustra, quia per gratiam habet homo altiorem dilectionem quo ad rationem, & modum diligendi. Vnde secundò dico ad minorem, quòd ad summum amorem tam ex parte gradus, quam rationis, & modi diligendi non sufficit homo sine gratia, & in talem summum amorem si

Scotus.

possèt

poſſet, fruſtra adderetur gratia. Ad conſequens, verum, ad diligẽdum ſuper omnia, vt eſt principium beatitudinis, & perfectius, quàm poſſit ex naturalibus, non poteſt homo ſine gratia; tamen ex naturalibus poteſt diligere ſuper omnia, ideſt ſuper omnes creaturas, vt eſt principiũ naturalis eſſe, & totũ eſſe creaturarũ.

Vtrum abſque gratia homo per ſua naturalia præcepta legis obſeruare poſſit.

N — Infra ar. 5. ad 1. & 3. Et 2. di. 28. articu. 3. & d. 41. in expoſ. lit. ad 3. Et Veri. q. 20. ar. 41.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd homo ſine gratia per ſua naturalia poſſit præcepta legis implere. Dicit enim Apoſtolus ad Roma. 2. quòd gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ſed illud, quod naturaliter homo facit, poteſt per ſeipſum facere abſque gratia, ergo homo poteſt legis præcepta facere abſque gratia.

¶ 2 Præterea. Hieronymus dicit in expoſitione Catholicæ fidei. * illos eſſe maledicendos, qui Deum præcepiſſe homini aliquid impoſſibile dicunt; ſed impoſſibile eſt homini, quod per ſeipſum implere non poteſt; ergo homo poteſt implere oia pcepta legis p ſeipſum.

** Adde nõ procul à fine.*

¶ 3 Præterea. Inter omnia præcepta legis maximũ eſt illud. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, vt patet Matth. 22. ſed hoc mandatum poteſt homo implere ex ſolis naturalibus diligendo Deum ſuper omnia, vt ſupra dictum eſt. * ergo omnia mandata legis poteſt homo implere ſine gratia.

** Art. pra.*

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in li. * de hæreſibus, hoc pertinere ad hæreſim Pelagianorum, vt credant ſine gratia hominem poſſe facere omnia Diuina mandata.

** Aug. c. 88.*

¶ Hic D. S. determinat quædam corollariè ex dictis ſequentia, & primò de impletione præceptorum legis, quia dictum eſt, quòd homo ſaltem integer poſſit in totum bonum virtutis, ideo poteſt implere præcepta legis; D. S. ergo pro maiori explicatione huius, mouet ſpecialem quæſtionem in hoc articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd implere mandata legis contingit dupliciter. Vno modo quantum ad ſubſtantiam operum, prout ſcilicet homo operatur iuſta, & fortia, & alia virtutis opera.

¶ Quoniam autẽ, vt ex ſupradictis patet, gratia accipitur quãdoque pro ſpeciali dono gratuito, quãdoque pro auxilio, & motione Diuina generali; ideo D. S. primò reſpondet quo ad gratiã primo modo acceptam, ſecundò quo ad eam ſecundo modo acceptam, ibi. Indigent inſuper, &c. Quo ad primum iterum reſpõdet diſtinctè duabus concluſionibus ſecundùm duo mẽbra vnius diſtinctionis, primò iuxta primum membrum, ſecundò iuxta ſecundum ibi. Alio modo, &c. Circa primum primò præmittit declarationem vnius membri diſtinctionis. Secundò ſubiungit primam concluſionem reſponſi ibi. Et hoc, &c. Dicit ergo, quòd legis, ſcilicet Diuinæ, præcepta, ſcilicet moralia, quę ſunt de actibus virtutum neceſſarijs pro omni ſtatu, contingit dupliciter implere. Vno modo quantum ad ſubſtantiam operum, prout ſcilicet, &c. & de hoc membro etiam ſupradictum fuit ex intentione. q. 100. arti. 9. ita quòd impleatur ſubſtantia actus, præſertim ſine modo charitatis. Tunc ibi.

¶ Et hoc modo homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia d mandata legis implere, alioquin homo nõ potuiſſet in ſtatu illo non peccare, cum nihil aliud ſit peccare, quàm tranſgredi Diuina mandata; ſed in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt homo implere omnia mandata Diuina ſine gratia ſanante.

Dub. 98.

¶ Subiũgit concluſionem reſponſiuam primam correſpondentem huic membro, illam. Hoc modo, quo ad ſubſtantiam actus, homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia mandata legis, ſcilicet moralia, implere, ſed in ſtatu naturæ corruptæ nõ poteſt homo implere, ſcilicet etiam iſto modo, omnia mandata Diuina ſine gratia ſanante. Probatur prima pars per rationem ad inconueniens; ſi non potuiſſet homo omnia mandata iſto modo implere, non potuiſſet in illo ſtatu non peccare, conſequens eſt falſum, ergo ex quo ſequitur; & conſequens oppoſitum eius, quod eſt concluſio reſponſi, eſt verum. Falſitas conſequentis admittitur apud omnes, quia homo in ſui conditione accepit, vt poſſet ſtare, ideſt non peccare, vt habet magiſter ſenten. in 2. diſt. 23. conſequentia probatur in littera, quia nihil aliud eſt peccare, quàm tranſgredi Diuina mandata; quare benè ſequitur, non potuit ſeruare omnia mandata, ergo non potuit non peccare; ergo oppoſitum antecedentis, ſcilicet potuit omnia mandata implere, eſt verum. Secundam partem concluſionis D. S. relinquit notam ex artic. 2. quia homo in ſtatu naturæ corruptæ non potuit in totum bonũ virtutis etiam acquiſitæ, etiam quo ad ſubſtantiam actus, igitur prima pars vera. Tenet conſequentia de ſe, quia mandata ſunt de actibus virtutum quo ad ſubſtantiam. Antecedens patet.

¶ Nota autem circa primam partem cõcluſionis, quòd homo in ſtatu naturæ integræ potuit in omnia mandata legis, ſcilicet etiam Moſaicæ, & veteris; non quia tunc obligatus fuiſſet ex lege veteri, quæ non erat; ſed quia potuit in ea, quæ poſtmodum lex præcepit; & accepit ex lege naturæ, ex qua homo integer etiam ſi non habuiſſet legem aliam, quàm naturalem, fuiſſet ad hos actus obligatus.

¶ Nota etiã, quòd aliter potuit homo integer in omnes actus virtutũ, quàm corruptus in aliquos; quia integer potuit in actus quo ad ſubſtantiam, & non quo ad modum gratuitum, ſcilicet quo ad modum charitatis; potuit tamẽ quo ad modum propriũ virtutis, ſcilicet promptè, & delectabiliter, quia iuſtitiam originalem concomitabantur omnes virtutes acquiſibiles, quas Adã habuit etiam ſecundùm eos, qui ponunt eum creatum ſine gratia, ſed in naturalibus integris. Homo autem corruptus poteſt in aliquos actus quo ad ſubſtantiam, & non quo ad modum charitatis: & etiam non poteſt in omnes actus virtutum ſecundùm modum virtutis, ſaltem ſecũdùm potentiam propinquam; ita quòd in virtute naturæ corruptæ vt ſic, non poteſt in modum virtutis, licet poſſit acquirere virtutem acquiſibilem, & ſic in modum virtutis; tamen etiam habita virtute acquiſita, poteſt aliquando deficere, & peccare, & ſic non in omnibus actibus ſeruabit nec virtutem nec modum virtutis; vt enim patet ex ſupradictis, cum virtute acquiſita ſtat peccatum etiam in moribus. In ſtatu autem naturæ integræ omnes actus fuiſſent virtuoſi, & in omnibus modus virtutis, licet non modus charitatis, vt patebit.

¶ Alio modo poſſunt impleri mandata legis non ſolùm quantum ad ſubſtantiam operis, ſed etiam quantũ ad modum agendi, vt ſcilicet ex charitate fiant.

¶ Proſequitur ſecũdum membrum diſtinctionis, & primò ipſum declarat. Secundò ſubiungit concluſionem ſecundam, ibi. Et ſic, &c. Dicit ergo primò, quòd alio modo implentur præcepta legis non ſolùm quo ad ſubſtantiam, ſed etiam quo ad modum, & non quemcumque modum, ſed charitatis, de quo modo dictum eſt ſupra. q. 100. artic. 10. quòd non poteſt imprimi actibus virtutum, niſi per charitatem gratuitam, quæ Deum ſuper omnia diligit modo ſupernaturali.

¶ Et ſic neque in ſtatu naturæ integræ, neque in ſtatu naturæ corruptæ poteſt homo implere abſque gratia legis mãdata; vnde Aug. in li. de correctione, & gratia. * cum dixiſſet, quòd ſine gratia nullum prorſus bonum homines faciunt, ſubdit. Non ſolùm vt, monſtrante ipſa quid faciendum ſit, ſciant, verum etiam vt pręſtante ipſa faciant cum dilectione, quod ſciunt.

** Aug. c. 2.*

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam conformẽ prædicto membro talem, neque in ſtatu naturæ integræ, neq; in ſtatu naturæ corruptæ, poteſt homo abſque gratia, ſcilicet gratũ faciente, implere legis mandata. Et probat eam tantùm auctoritate Beati Auguſtini clarè in littera, quia per gratiam homo facit cum dilectione, quod ſcit, igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia facere cum dilectione eſt obſeruare mandatum cũ modo charitatis, vt patet ex ſupradictis. q. 100. ar. 10. vbi dictum fuit, quòd obſeruare modum charitatis eſt facere actum formatum, & relatum, ſed talis relatio non fit ſine charitate, & gratia, quæ gratia vel charitas non poteſt haberi ex naturalibus. Et patet ratio pro iſta cõcluſione ex ſupradictis articulis, ex quibus poſſet ſic argui; pro nullo ſtatu homo poteſt facere ex naturalibus integris vel corruptis, quod excedit virtutem naturæ, ſed ſolùm ex gratia; ſed implere mandata legis quo ad modum charitatis excedit virtutẽ naturæ humanæ, igitur, &c. Maior patet ex ar. 1. Minor ſupponitur nunc, & patet ex ſolutionibus præce. ar. ſupponitur enim, quòd gratia gratum faciens, cum ſibi adiunctis virtutibus Theologicis, & moralibus, eleuet humanam mentem, vt poſſit in actus vel ſaltem modum aliquem actuum, in quem ſine huiuſmodi virtutibus nullo modo poſſit.

¶ Nota autem, quòd ſtante opinione, quæ ponit primum hominem in naturalibus integris creatum, & non in gratia gratũ faciente, tunc vt ſic, non obligabatur Deum ſuper omnia diligere, niſi obligatione remota, quia videlicet potuit ſe diſponere ad gratiam, & ipſam conſequi, qua habita potuit Deum diligere ſupernaturaliter, & obſeruare modum charitatis, ſed ex naturalibus integris non potuit nec tenebatur niſi ad dilectionem Dei ſuper omnia naturalem.

¶ Indigẽt inſuper in vtroq; ſtatu auxilio Dei mouẽtis ad mandata implenda, vt dictum eſt. *

** Arti. 1. & 2.*

¶ Hic

¶ Hic in fine D. S. reſpondet quo ad gratiam captam pro motione Diuina generali, tali concluſione. In vtroque ſtatu homo indiget auxilio Dei mouentis ad mãdata implenda, ſcilicet etiã quo ad ſubſtantiam operum. Illa concluſio patet ex præcedentibus articulis tribus, q̃a ad omne opus indiget homo auxilio Dei mouentis, ergo & ad impletionem mandatorum.

¶ Nota autem, quòd hæc concluſio intelligitur, vt tactum eſt, de impletione mandatorum Dei etiam quo ad ſubſtantiam, ſed tamen in ſtatu naturæ integræ ad implendum ſubſtantiam præceptorum aliorum a præcepto charitatis in ſtatu integro, ſufficit homini generalis motio; ſed in ſtatu corrupto eget ſanatione, & motione ſpeciali, vt adimpleat omnia, quia vt patuit articu. ſecundo. homo in corruptione exiſtens non poteſt in totum bonũ virtutis etiam acquiſitę ex naturalibus. Circa hunc articulum nota, quòd D. S in ſecundo diſt. 28. q. 1. art. 3. ſequens modum dicẽdi tũc currẽtẽ, de quo & ſupra dictũ eſt q. 110. art. 1 dixit, ꝙ homo ſine gratia poteſt implere omnia mandata quantum ad id, quod directè cadit in præcepto, non autem quantum ad intentionem legiſlatoris, vt ſcilicet in vitam inducunt. Et non eſt intelligendus, vt quidã obijciunt apud Capreolum in ſecundo diſt. 28. contra tertiam concluſionem, quòd omnia mandata etiam de actibus Theologicarum poſſint ſine gratia impleri, ſed mandata de ſubſtãtia actuum virtuoſorum virtutum acquiſibilium. Loquitur enim D. S. vt ſupra dictum eſt, poſt modum dicendi, qui modum charitatis non ponit eſſe in præcepto, niſi ſub conditione; & tũc verum eſt, quòd omnia præcepta poteſt homo implere ſaltem in ſtatu integro ſine gratia; ſed ponendo, quòd & charitas eſt in p̃cepto, & modus eius, tunc non poteſt omnia ſine charitate, & ſic D. S. hic loquitur in ſecunda concluſione.

Nota.

Capreolus

¶ Quæ etiam confirmatur argumento in contrarium.

¶ Propterquod, vide ſupra q. 100. artic. 10. ad tertium. quia ſecundùm D. S. in 2. vbi iam eſt hæreſis Pelagianæ poſſe implere præcepta quantum ad id, quod directè præcipitur, & quantum ad intentionem legiſlatoris ſine gratia poſſunt tamen præcepta, ſcilicet de actibus virtutum acquiſibilium impleri ſine gratia habituali præſertim. Sed ſecundùm D. S. hic conformiter ad ſupra dicta, præcepta de actibus virtutum, & præcepta decalogi, & moralia, poſſunt impleri ſine gratia in ſtatu integro, ſed non præceptum de actu, & modo charitatis, vt dixit ſecunda concluſio.

Nota.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in libro de ſpiritu, & littera.* non moueat, quòd naturaliter dixit eos, quę legis ſunt facere; hoc enim agit Spiritus gratiæ vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.

* Aug. cap. 26. & 27.

¶ Ad maiorem, quæ loquitur de gentilibus in ſtatu corrupto, dicitur primò iuxta D. S. hic, & ſuper Apoſtolum ibidem, quòd Apoſtolus loquitur de gentibus ad fidem conuerſis, qui auxilio Chriſti cęperant moralia legis obſeruare. Vnde exponendũ eſt, naturaliter, id eſt per naturam gratia reformatam, & loquitur Apoſtolus de mandatis legis moralibus, quæ omnia per naturam gratia adiutam impleri poſſunt, & cum hoc, præceptũ de modo charitatis. Secundò dicitur ad maiorem, quòd naturaliter, ideſt per legem naturæ oſtendentem eis quid ſit agendum; non tamen excluditur quin ſit neceſſaria gratia ad mouendum affectum, ſicut etiam per legem veterem fuit cognitio peccati, vt habetur ad Roma. 3. & tamen vlterius requiritur gratia ad mouendum affectum. Ad minorem, illud quod homo naturaliter facit, verum, per naturam ſolitariè acceptam, hoc poteſt ſine gratia; ſed dictũ eſt, quòd Apoſtolus loquitur de natura reformata. Vel ſecundò loquitur de naturali cognitione oſtẽdente, ſed nõ adimplente omnia in ſtatu corrupto etiam moralia. Et tertiò non loquitur de actibus Theologicarum virtutum præceptis. Vnde negatur cõſequentia, primò ſi conſequens intelligitur in ſtatu corrupto, ſicut debet intelligi iuxta præmiſſas. Et ſecundò negatur de omnibus præceptis moralium etiam Theologicarum.

¶ Nota, quòd Scotus in ſecundo diſt. 28. dicit ad hanc auctoritatem Apoſtoli, quòd ſi non erant obligati ad legem Moyſi, niſi filij Iſrael, alij Gentiles potuerunt iuſtè viuere ſeruando legem naturæ, & tunc ipſi facti ſunt ſibi lex, ideſt per legem naturę ſcriptam in cordibus eorum internus direxerunt ſe rectè viuendo, ſicut Iudæi per legem ſcriptam; ſed iſti non bene vixerũt ſine omni gratia, quia gratia potuit eſſe in eis ſuppoſita hypotheſi abſque obſeruatione legis Moſaicæ. Hæc ille. Et redit in idem cum ſecunda ſolutione D. S. ſuper Apoſtolum, fluctuatio tamen. Sco. ſupra determinata eſt, ſcilicet quòd Gentiles non tenebãtur ad legem Moſaicam, vt patuit ſupra q. 98. ar. 5.

Scotus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illud, quod poſſumus cum auxilio Diuino non eſt nobis omnino impoſſibile, ſecundùm illud Philoſophi in 3. Ethi.* Quæ per amicos poſſumus, aliqualiter per nos poſſumus. Vnde Hieron.* ibidẽ cõfitetur ſic noſtrum liberum eſſe arbitriũ, vt dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio.

* Ariſt. c. 8.
* Loco citato in arg.

¶ Maior conceditur, dico tamen, quò multa ſunt homini p̃cepta, quæ ex ſe tantùm non poteſt, ſicut in iſto ſtatu eſſe ſine peccato, & bene agere etiam Theologicè, quod ex ſe in nullo ſtatu potuit, nullum eſt tamen ſibi præceptum impoſſibile. Et dico, quòd multa homini præcipiuntur, ſed non vt ex naturalibus faciat, ſed cum Diuina gratia. Dico etiam, quòd non omnis impotentia excuſat hominem a peccato, quia non illa, quæ eſt pęna peccati, vel ex non concurſu cauſæ ſuperioris, & prioris, quãdo talis non concurſus eſt ex impedimento cauſæ ſecundæ. Et de his in D. S. tertio contra Genti. capit. 159. Ad minorem negatur, & eius falſitas oſtenditur in ſolutione; quare negatur conſequentia, quòd homo per ſeipſum in quocumq; etiam ſtatu, poſſit implere omnia præcepta, ſcilicet etiam de modo charitatis ſine gratia, licet præcepta de actibus virtutum moralium poſſet in ſtatu naturæ integræ ſine gratia implere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præceptum de dilectione Dei non poteſt homo implere ex puris naturalibus ſecundùm quòd ex charitate impletur.* vt ex ſupradictis patet.

* Ar. 3. maxime ad primum & ſecundum huius q.

¶ Maior conceditur, & eſt quidem inter præcepta legis, ſed nõ eſt præceptum decalogi nec morale reducibile ad præcepta decalogi, ſed eſt finale totius legis, per quod & modus charitatis præcipitur, vt patuit ſupra. Ad minorem, negatur, quòd ex naturalibus poſſit impleri, ita quòd Deus diligatur ſuper omnia vt eſt obiectum charitatis, inquantum videlicet eſt obiectum ſupernaturalis beatitudinis; ſicut & præceptum illud intelligitur, ſcilicet de dilectione gratuita non naturali. Quare negatur conſequentia, quia præſertim illud præceptum legis non poteſt impleri ſine gratia in quocumque ſtatu.

Vtrum homo abſque gratia poſſit mereri vitam æternam.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſsit mereri vitam æternã ſine gratia; dicit enim Dominus. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata ex quo videtur, quòd ingredi in vitam ęternam ſit conſtitutum in hominis voluntate; ſed id, quod in noſtra voluntate conſtitutum eſt, per noſipſos poſſumus; ergo videtur, quòd homo per ſeipſum poſsit vitam ęternam mereri.

P
Infra q 114. ar. 2. Et 1. q. 62. ar. 4. co. Et 1. di. 14. q. 2. ar. 2. & q. 3. Et 2. d. 24. q. 1 art. 4. & di. 26. art. 5. & di. 29. art. 1 Et 3. contra c. 147 & 150. & quol. 1. ar. 7. cor.

¶ 2 Pręterea. Vita ęterna eſt merces vel pręmium, quæ hominibus redditur a Deo, ſecũdũ illud Matth. 5. Merces veſtra multa eſt in cœlis, ſed merces vel pręmiũ redditur a Deo homini ſecundùm opera eius, ſecundũ illud Pſalmus. Tu reddes vnicuique ſecundùm opera eius, cum igitur homo ſit Dominus ſuorum operum; videtur, quòd in eius poteſtate conſtitutum ſit ad vitam æternam peruenire.

¶ 3 Præterea. Vita ęterna eſt vltimus finis vitę humanę; ſed quęlibet res naturalis per ſua naturalia poteſt conſequi finem ſuum; ergo multò magis homo, qui eſt altioris naturę, per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam ęternam abſque aliqua gratia.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Roma. 6. Gratia Dei vita ęterna, quod ideo dicitur, ſicut Gloſa.* ibidem dicit, ut intelligeremus Deum ad uitam ęternã pro ſua miſeratione nos perducere.

* eſt gloſ. Aug. in li. de grat. & li. arb. c. 9.

¶ Hic iterum inquirit de alio ſequente corollariè ex dictis. An poſſit, &c. Et nõ quærit an poſſit mereri de condigno vel cõgruo, quia de hoc in q. vltima, ſed quærit nunc propter prædicta in generali. Nã dictũ eſt, ꝙ homo in naturalibus etiã integris nõ poſſit niſi in opus connaturale, quale non eſt mereri vitam æternã.

¶ Reſpondeo dicendum, quod actus perducẽtes ad finẽ, oportet eſſe fini proportionatos; nullus autẽ actus excedit proportionem principij actiui, & ideo videmus in rebus naturalibus, quòd nulla res poteſt perficere effectum per ſuam operationem, qui excedat uirtutem actiuam, ſed ſolùm poteſt producere per operationem ſuam effectum ſuę uirtuti proportionatum; uita autem ęterna eſt finis excedens proportionem naturę humanę, ut ex ſupra dictis patet.* Et ideo homo per ſua naturalia non poteſt producere opera meritoria proportionata uitę ęternę; ſed ad hoc exigitur altior virtus quę eſt uirtus gratię; & ideo ſine gratia homo non poteſt mereri uitam ęternam.

* q. 5. ar. 5. & prima parte. q. 2. art. quarto

¶ D. S. reſpon-

¶ D.S. respondet tali conclusione. Homo sine gratia non potest mereri vitam æternam, potest tamen facere opera perducētia ad bonum aliquod homini connaturale. Huius conclusionis ponit, & probat primò primam partem, secundò secundam, ibi. Potest tamen, &c. Quo ad primam, arguitur sic, actus perducentes ad finem oportet esse fini proportionatos, sed homo per sua naturalia non potest producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, sed ad hoc exigitur altior virtus, quæ est virtus gratiæ, ergo conclusio vera. Maiorem D.S. relinquit notam. Et dicit notanter perducentes ad finem, quia vt aliqui tenent, pro actibus sine gratia, & charitate factis, Deus posset dare beatitudinē, & eos acceptare ad beatitudinem sed ipsi non perducerent, nec essent formaliter vita æterna digni, & de hoc postea. Minor probatur in littera Nullus actus, &c. sed vita æterna est finis excedens, &c. ergo minor vera. Illa maior ostenditur sensibiliter in naturalibus clarè in littera.

¶ Circa istam probationem, & partem conclusionis oportet notare pro maiori intellectu, quod habet Alfonsus in primo di. 18. in primo art. quòd aliquid esse charum vel acceptum ad vitā æternam, intelligitur dupliciter. Vno modo secundùm Dei ordinationem, & denominatione extrinseca. Alio modo secūdùm præsentem dispositionem, & denominatione intrinseca. Primo modo quilibet prædestinatus etiam si sit in statu culpæ, est ordinatus, & charus vel acceptus ad vitam æternam. Secundo autem modo est charus, & acceptus ad vitam æternam, qui in se habet vt sit dignus vita æterna, & qui habet vt sibi vita æterna debeatur. Sic videmus in humanis, quòd pater habet filium nequam, & indignum, acceptum ad hæreditatem suam, quia tamen ipse non est dignus.

¶ Nota secundò, quòd ratione communi, & fide tenemus, quòd voluntas sine habitu charitatis non potest in actū diligendi Deū, secundùm illam conditionem actus, qua est formaliter meritorius, & dignus vita æterna. Potest autem voluntas sine habitu in omnem substantiam actus secundùm speciem naturæ, in quā potest cum charitate, vt ad longū post D.S. ostendit Capreolus vbi iam in principio solutionum, contra primam conclusionem. Et de hoc conconcordat Scotus eadem dist. 1.

De hoc in Capreolo in primo dist. 17. q. 1.

¶ Nota tertiò, quòd Scotus ibidem in responsione principali de hac materia, ita dicit. Deus de potentia absoluta bene potuisset acceptare naturam beatificabilem, acceptione speciali prædicta, existentem in principijs naturalibus: & similiter actum eius ad quem esset inclinatio eius merè naturalis, potuisset acceptare vt meritorium; sed non creditur ita disposuisse, quòd naturam puram vel actus eius sic acceptet, quia actum ex puris naturalibus esse meritorium appropinquat errori Pellagij. Ideo verisimilius creditur, quòd acceptet naturam, & actum eius, tanquam meritoriam per habitum supernaturalem. Et postea Quantum igitur ad illum articulum, non est necessarium ponere habitum supernaturalem gratificantem, loquendo de necessitate, quæ respicit potentiam Dei absolutam, præcipuè cum possit dare beatitudinē sine omni merito præcedente, licet sit necessarium (loquendo de necessitate, quæ respicit potentiam Dei ordinatam) quam ordinationem colligimus ex scriptura, & ex dictis sanctorū, vbi habemus, quòd peccator est indignus vita æterna, & iustus dignus. Hæc ille. Et argumenta pro isto modo dicendi habet Capreolus vbi iam contra secundam conclusionem. Dico autem iuxta distinctionem præmissam, quòd verum est, quòd homo sine gratia potest esse gratus, & acceptus ad vitam æternam denominatione extrinseca. Nec aliquod donum creatum est ratio illius acceptationis, sed ècontra. Sed si Scotus intelligat, quòd homo vel actus eius sit dignus, & meritorius vitæ æternæ, negat dictū suū; quia quamuis posset creaturam beatificabilem acceptare in puris naturalibus constitutam ad vitam æternam, tamen ipsa non est formaliter digna taliter nuda, sicut habet Capreolus exemplum de corpore, quod si nec esset graue, nec leue, nec de materia cœlesti, tale posset quidem perpetuò sursum detineri, nec tamen hoc esset suæ naturæ proportionatum, nisi daretur sibi natura grauis aut leuis. Et præterea licet Deus liberè velit huic gratiam vel charitatē, tamen ipsa habita, est formaliter dignus amore speciali glorificatiuo.

¶ Et dicimus contra Alfonsum, quòd quamuis Deus nihil absolutè necessariò velit, nisi suam bonitatem; tamen existentem in charitate, & gratia necessariò diligit ex suppositione, ita quòd sicut habens albedinem modo informatiuo, & naturali est necessariò album, nec aliter fieri potest, ita habens gratiam vel charitatem est necessariò gratus formaliter, id est dignus amore Dei speciali, sic, quòd supposito, quòd aliquis sit vitiosus, Deus eum necessariò odit necessitate suppositionis. Ita supposita gratia, q̄ est quædam participatio Diuinæ naturę, Deus eam, & hominem necessariò diligit necessitate suppositionis. Nec est differentia inter charitatem formaliter inhærentem, & albedinem, quia vtraque forma formaliter denominat. Licet enim esse gratum, & acceptatum ad vitam æternā originaliter effectiuè, sit a Diuina voluntate, & extrinsecè, tamen charitas inhærens est causa formalis, sine qua quis non potest esse formaliter intrinsecè gratus, & ipsa habita non potest non esse formaliter gratus, & dignus Dei amore secundùm præsentem iustitiam. Hæc dicta sunt post Capreolum in primo vbi supra. Veruntamen in secundo distin. 27. & in quarto, dist. 15. q. 1. videtur satis concordare cum Alfonso, quo ad hoc, quòd actus posset fieri ex charitate, & tamen nō esse de condigno meritorius, nisi præsupposita Dei ordinatione, qua ordinauit actum sic factum præmiandum vita æterna, & per consequens, cum de potentia absoluta Deus aliter ordinare potuerit, non uidetur absurdum dicere, quòd actus posset fieri ex charitate, & tamen aliquis per eam non mereretur uitam æternam de condigno; quare in hoc standum videtur cum Alfonso, quòd de potentia absoluta possit Deus actum factum ex charitate non acceptare ad vitam æternam de condigno, licet habēs charitatem, & gratiam, & actus ex his factus displicere non posit, nec esse Deo non gratus. Et hæc videntur magis conformia in dicendis, quæstio 114.

¶ Patet igitur quomodo D.S. fundamentaliter loquitur cum dicit in minore, quòd homo per sua naturalia non potest producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, licet enim pro operibus sine gratia productis, posit Deus dare beatitudinē sicut, & gratis; tamen opera huiusmodi non erant vita æterna digna. Et per consequens sana est conclusio D.S. hic posita. Opera itaque sine gratia facta non sunt factiua beatitudinis supernaturalis, vt de se cōstat; nec sunt meritoria, quia non digna, nec sunt proportionata. De his duobus modis consequendi finem prima parte q. 62. ar. quarto. Deinde uero dicit.

¶ Potest tamen facere opera perducentia ad bonum aliquod homini cōnaturale, sicut laborare in agro, bibere, manducare, & habere amicum, & alia huiusmodi, vt Aug. dicit.* in tertia responsione contra Pelagianos.

* Aug. li. hypognosticon aliquā tulū à q...

¶ Subiungit secundam partem conclusionis responsiuæ, & eā ostendit exemplariter, & confirmat auctoritate Beati Augustini clarè in littera.

¶ Et nota, quòd quia August. cum in ista materia loquitur de virtutibus, accipit eas pro virtutibus perfectis operatiuis ad salutem æternam. Ideo D.S. post ipsum loquens in ista secunda parte conclusionis non ponit expressè aliquod opus morale, sed magis opera naturalia. Veruntamen si virtus accipiatur pro virtute imperfecta, sic & potest homo sine gratia in opera virtutum acquisibilium vt patuit supra. Et posset actus virtutis acquisitæ deprehendi in hoc, quod D.S. refert ex August. quòd posit sine gratia habere amicum. Amicitia enim etiam ciuilis, vel est virtus acquisita, vel in virtute acquisita fundata, vt dictum fuit q. 26. ar. 3. De materia etiam huius ar. in de Verita. Mate. 24 ar. 14.

¶ Et confirmatur prima pars conclusionis arg. in contrariū.

¶ Circa hoc argumentum tangitur vnum de quo infra q. 114. ar. 3. ad secundum. An videlicet stent simul, quòd vita æterna sit ex gratia, & tamen aliquis ex condigno ipsam mereatur. Et de hoc ad secundum statim, quia est ex gratia quantum ad principium, & efficaciam merēdi. Ita quòd operari bonum condignū vita ęterna, est a gratia Dei, scilicet gratuita ordinatione, vt habet D.S. super Apostolum ibidem. Opus tamen ipsum sic procedens ex gratia, & Dei ordinatione est dignum uita æterna ex condigno, quia ex Diuina ordinatione, effectui priori, scilicet gratiæ, & eius bono vsui; debetur posteriór, scilicet gloria.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd homo sua voluntate facit opera meritoria vitæ ęternæ, sed sicut Aug. in eodem li. dicit.* ad hoc exigitur, quòd voluntas hominis præparatur a Deo per gratiam.

* Aug. in loco nunc dicto.

¶ Ad maiorem istam, videlicet ex quo videtur. Verum est in voluntate hominis præparata a Deo per gratiam, scilicet perfecta, & ordinata in beatitudinem. Ad minorem, vera est, si est in voluntate nostra absque concursu alterius, secus si est in voluntate adiuta, sicut etiam patuit ar. 2 ad primum, quòd homo est dominus suorum actuum, sed sub Deo saltem per generalem motionem. Negatur autem consequentia, quia homo facit voluntate sua, sed illa voluntas præparatur a Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Glosa * dicit Roma. 6. super illud. Gratia Dei vita ęterna, certum est uitam ęternā bonis operibus reddi, sed ipsa opera quibus redditur ad Dei gratiam pertinent, cum etiam supra dictum sit. * quòd ad implendum mandata legis secundum debitum modum per quem eorum impletio est meritoria requiritur gratia.

* Glosa est August. de grat. & lib. arb. cap.
* Arti. præ.

¶ Maior conceditur, dico tamen, quòd beatitudo tanquā merces reddetur pro meritis, quæ merita non sunt nisi ex gratia, & per gratiam. Ad minorem, verum, secundùm opera eius, sed bona, scilicet meritoria, & digna vita ęterna, & proportionata. Sed dico, quòd ex se non potest producere opera meritoria, sed tum ex Diuina ordinatione, tum ex Diuina efficacia, quę sibi gratis confertur, scilicet gratia, & charitas. Vnde redditur vnicuique secundùm opera eius, sed non tantùm vt sunt eius, excluso Deo per gratiam, sed inquantum ipse sub Deo voluntariè concurrit

ad

ad huiusmodi opera facienda. Vltra, Cum igitur, &c. Verum, homo est Dominus operum suorum, ita quòd potest liberè agere vel non agere, sed semper sub Deo esse. Est enim Dominus operis naturalis, sub Deo cõmuniter agente, sed est Dominus operis meritorij sub Deo specialiter agente, scilicet præstante efficaciã merendi, & ordinante opera sic facta præmiãda vita æterna; sed non est Dominus operũ meritoriorum, ita quòd ex se habeat sufficiens principium huiusmodi operum sine gratia, sed quia ipsa habita, potest secundùm eam agere vel non agere. Quare negatur consequentia, si consequens intelligitur, quòd in eius potestate, &c. quasi in ipsa ex natura habeat sufficiens principium perueniendi ad vitam æternam; sed est in eius potestate, quia potest acquirere principium perueniendi, & ipso habito potest vti vel non vti, &c.

Homo est dominus suorũ operum.

¶ Ad tertium dicendum, quod obiectio illa procedit de fine homini connaturali; natura autem humana ex hoc ipso, quod nobilior est, potest ad altiorem finem perduci saltem auxilio gratiæ, ad quem inferiores naturæ nullo modo pertingere possunt; sicut homo est melius dispositus ad sanitatem, qui aliquibus auxilijs medicinæ potest sanitatẽ consequi, quàm ille, qui nullo modo, vt Philosophus introducit in 2. de Cęlo.

* Arist. tex. 64. & 65.

¶ Ad maiorem, vita æterna est vltimus finis supernaturalis humanæ vitæ, & finis non factibilis, sed quem homo adiutus per gratiam potest mereri. Ad minorem, vera est fine suo naturali, sed negatur de creatura beatificabili, quòd finem supernaturalẽ possit consequi per naturalia; quare negatur consequentia, sed benè sequitur, quòd finem naturalem possit consequi per naturalia, sed non vitam æternam quam ponimus in visione Dei cõsistere, & eo ipso, quòd est altioris naturæ potest peruenire ad finem altiorem, sed non oportet, quòd per naturalia; quia stãt simul altior natura, & peruentio ad altiorem finem ex adiutorio alterius, vt patuit etiam supra. q. 5. art. 5. ad secundum.

Vtrum homo possit se ad gratiam præparare per seipsum, absque exteriori auxilio gratiæ.

P. 3. q. 61. ar. 2. ad 3. Et 2. d. 5. q. 2 ar. 1. & d. 28. ar. 4. Et ver. q. 24. ar. 15. Et quol. 1. ar. 7 Et ad Heb c. 3.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd homo possit seipsum ad gratiam præparare per seipsum absque exteriori auxilio gratiæ. Nihil enim imponitur homini, quòd sit ei impossibile, ut supra dictum est.* sed Zacha. 1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, nihil autem est aliud se ad gratiam præparare, quàm ad Deum conuerti; ergo videtur, quòd homo per seipsum posit se ad gratiam præparare absque auxilio gratiæ.

* Ar. 4. in secũdo argumento.

¶ 2 Præterea. Homo se ad gratiam præparat faciẽdo, quod in se est, quia si homo facit, quod ĩ se est, Deus ei non denegat gratiam; dicitur enim Matth. 5. quòd Deus dat spiritum bonum petentibus se; sed illud in nobis esse dicitur, quod est in nostra potestate; ergo videtur, quòd in nostra potestate sit constitutum, vt nos ad gratiam præparemus.

¶ 3 Præterea. Si homo indiget gratia ad hoc, quòd præparet se ad gratiam, pari ratione indigebit gratia ad hoc, quod præpararet se ad illam gratiam, & sic procedetur in infinitum, quod est inconueniens; ergo videtur standum in primo ut scilicet homo sine gratia posit se ad gratiam pręparare.

¶ 4 Præterea. Prouerb. 16. dicitur, quòd hominis est præparare animum; sed illud dicitur esse hominis, quod per se ipsum potest; ergo videtur, quòd homo p seipsum se posit ad gratiam pręparare.

¶ Sed contra est quod dicitur Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum; si autẽ homo seipsum pręparare posset, nõ oporteret, quòd ab alio traheretur; ergo homo non potest se ad gratiam præparare absque auxilio gratiæ.

¶ Hic consequenter D. S. inquirit de necessitate gratiæ diuinæ quo ad alium effectum, scilicet quo ad præparandum se ad gratiam.

¶ Nota autem, quòd quia gratia gratum faciens non est donum naturale, nec datur omnibus æqualiter, sed aliquibus & aliquibus non; nec datur etiam illis, nisi ex parte eorum sit aliqua ratio, & dispositio ad gratiam, quæ non est in alijs; ita quòd homo faciat, quod in se est, quod alij non facit; ideo quæritur an talis dispositio, & pręparatio sit homini possibilis sine aliquo gratuito auxilio, vocando gratuitum auxilium vt exponetur in corpore, vnde talis præparatio nominatur; aliquod superexcedens virtutem naturæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex est pręparatio voluntatis humanę ad bonum. Vna quidem qua pręparatur ad benè operandum, & ad Deo fruendum, & talis pręparatio voluntatis non potest fieri sine habituali gratiæ dono, quod sit principium operis meritorij vt dictum est. *

* Arti. pr.

¶ D. S. vt satisfaciat quæsito, & quærenti, respõdet primò de quadam alia præparatione hominis ad bonum, quàm intendat quęsitum, secundò respõdet de illa de qua intendit quæstio, ibi. Alio modo, &c. Distinguit ergo de præparatione voluntatis humanæ vel conuersione ad bonum, conformiter ad dicta in prima parte. q. 62. ar. 2. ad tertium, quòd scilicet sit duplex præparatio. Vna qua præparatur, & disponitur, vel perficitur ad benè operandũ, scilicet meritoriè ad beatitudinem, & Deo fruendum, scilicet in patria; & comprehendit D. S. in isto membro distinctionis duo membra posita vbi iam in prima parte, scilicet conuersionẽ p dilectionem perfectam, quæ est creaturæ iam Deo fruentis; & cõuersionem, quæ est meritum beatitudinis, &c. Iuxta hoc ergo mẽbrum respondet tali conclusione, præparatio voluntatis ad bene operandum meritoriè, & ad Deo fruendum, non potest fieri sine habituali dono gratię, quod sit principium operis meritorij. Hanc conclusionem D. S. relinquit probatam, præsertim quo ad primam partem ex art. præce. quia humana voluntas non potest mereri aliquid sine gratia habituali gratum faciente, igitur habet per eam præparari, & perfici, &c. Aliam autem partem, scilicet quòd indigeat habituali gratia ad fruendum, relinquit notam ex supradictis. q. 5. ar. 5 & prima parte, q. 12. ar. quarto, & quinto.

¶ Nota tamen, quòd gratiæ præparatio ad merendum, & ad fruendum, scilicet immediatè perfectiuè, & non solùm meritoriè, distinguuntur non quidem specie vel numero in eodem, sed modaliter; quia præparatoria, & dispositiua ad merendum est gratia consummata, quę est cum lumine glorię, & cognitione beatifica, existentibus in intellectu. Et sub gratia consummata cõprehenditur fruitio secundùm quod est dos, & capitur habitualiter pro charitate consummata, vt supra dictum fuit q. 4. ar. 3.

¶ Alio modo potest intelligi præparatio uoluntatis humanę ad consequendum ipsum gratię habitualis donum; ad hoc autem, quòd pręparet se ad homo ad susceptionem huius doni, non oportet pręsupponere aliquod aliud donum habituale in anima, quia sic procederetur in infinitum.

¶ Hic consequenter ad directè respondendum de pręparatione intenta principaliter in titulo quęstionis, eam declarat dicens, quòd alia est pręparatio voluntatis humanę ad consequẽdam ipsam gratiam habitualem, quæ infra dicetur gratia gratũ faciens. Talis enim gratia non datur nisi disposito, & præparato, vel dispositione, quæ est mediante sacramento vt in paruulis, vel cum hoc, dispositione, quæ est secundùm motum proprię voluntatis, de qua hic principaliter intenditur. Et subiungit secundùm hoc membrum conclusionem respon bimembrem istam. Ad hoc, quòd præpararet se homo ad susceptionem doni habitualis gratiæ, non oportet præsupponere aliquod aliud donum habituale in anima, sed oportet præsupponi aliquod auxiliũ gratuitum Dei interius animam mouentis, siue inspirantis bonum propositum. Huius conclusionis D. S. primò ponit, & probat primam partem, secundò secundam, ibi. Sed oportet, &c. Quo ad primam arguitur sic. Si ad susceptionem habitualis doni præsupponeretur habituale donum, procederetur in infinitum, sed hoc est inconueniens, & impossibile; igitur illa prima pars vera. Maior patet, quia qua ratione ante illud habituale donum esset aliud, eadem ratione ante illud esset aliud, & sic in infinitum. Minor patet, quia tunc nulla esset gratia, quia in infinito nõ est dare primum, & per consequens nullum. Eandem rationem habet D. S de Verit. Mate. 14. art. 1. in principio corp.

¶ Nota autem, quòd D. S. quia adhuc non determinauit quo nomine debeat appellari, sed de hoc q. 111. ideo loquitur de ista gratia sub nomine generali, quæ infra dicetur gratia gratum faciens, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Sed oportet pręsupponi aliquod auxilium gratuitum Dei, interius animam mouentis siue inspirantis bonum propositum. His enim duobus modis indigemus auxilio Diuino, ut supra dictum est.*

* Ar. 1. & 3.

¶ Prosequitur secundam partem dictæ conclusionis responsionæ, quæ habet virtualiter etiam duas partes, quas primò probat

ambas

ambas simul, secundò specialiter primam, ibi. Quod autem, &c. Arguitur sic pro ambabus partibus. His duobus modis, scilicet ꝑ viam motionis, & inspirationis, indigemus Diuino auxilio; igitur oportet Diuinum auxilium præsupponere susceptioni, & acquisitioni gratiæ habitualis. Antecedens patuit art. 2. & tertio. ꝑsertim de Diuina motione, & tamen etiam de inspiratione patet inquantum dat, & conseruat lumen intellectuale naturale, vt patuit ar. primo ad secundum. Tenet consequentia, quia si opus est in omnibus operibus nostris humanis Diuina motione, & inspiratione vel illustratione saltē, multò magis in opere, & actu, quo disponitur ad donum gratuitum supernaturale. Vnde est argumentum per locum a minori affirmatiuè, quia si indigemus in minori, & in maiori. Minus enim videtur esse necessarium auxilium Diuinum ad actus naturales, & proportionatos, quàm ad perfectionem supernaturalem. Tamen vt patebit, alia est motio illa, alia ista. Contequ[illegible] ibi.

¶ Quod autē ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis manifestum est. Necesse est enim cum omne agens agat propter finem, quòd omnis causa conuertat suos effectus ad suum finem; & ideo, cum secundùm ordinē agentium siue mouentium sit ordo finium, necesse est, quòd ad vltimum finem conuertatur homo per motionem primi mouentis; ad finem autem proximum, per motionem alicuius inferiorum mouentium; sicut animus militis conuertitur ad quærendum victoriam ex motione ducis exercitus; ad sequendum autem vexillū alicuius aciei, ex motione tribuni. Sic igitur cum Deus sit primum mouens simpliciter, ex eius motione est, ꝙ omnia in ipsum conuertantur secundùm communem intentionem boni, per quam vnumquodque intendit assimilari Deo secundùm suum modum, vnde Dionysius in lib. de Di. No.* dicit, quòd Deus omnia conuertit ad seipsum, sed homines iustos cōuertit ad seipsum sicut ad specialem finem quem intendunt, & cui cupiūt adhærere sicut bono proprio, secundùm illud Psalm. Mihi adhærere Deo bonum est.

*Dion. c. 4.

¶ Deducit specialiter primam particulam secundæ partis cōclusionis secundæ. s. quantum ad necessitatem motionis Diuinæ, quæ se tenet ex parte voluntatis, inspiratio enim propositi tenet se ex parte intellectus. Et circa hoc sic procedit, primò deducit quoddam fundamentale pro illa parte, secundò ex eo format rationem, & infert hanc partem cum maiori explicatione, ibi. Et ideo, quòd &c. Fundamentum est illud. Ex motione Dei est, quòd omnia in ipsum conuertantur secundùm communem intentionem, sed homines iustos conuertit ad seipsum, sicut ad specialē finem, quem intendunt sicut bonum proprium. probatur, necesse est, ꝙ ad vltimum finem conuertatur homo per motionem primi mouentis, ad finem autem proximum per motionem alicuius inferiorum mouentium; sed Deus est primum mouens simpliciter, & vltimus finis communis omnium, & etiam specialis finis iustorum, & proprius; igitur ipse conuertit omnia, &c. Maior ꝓbatur ratione, & declaratur a simili. Ratione quidem, quæ stat in duobus fundamentis. Primum est, ꝙ omnis causa conuertit suos effectus ad suum finē, de quo supra, sicut ignis assimilat sibi aquā in calore, & ad se trahit, & est ratio, quia omne agens agit propter finem. Secundum fundamentum est, ꝙ secundùm ordinem agentium, est ordo finium. Et primum quidem fundamentum habetur etiā prima parte. q. 103. ar. 2. & habetur ex eo, ꝙ Deus omnia conuertit in seipsum habēdum in aliqua sui participatione. Ad hoc enim tendit quælibet creatura, vt Deum aliqualiter habeat, & ei assimiletur, & ipsum repræsentet, differenter tamē cognoscentes, & non cognoscentes, vt habet D. S. prima parte. q. 6. ar. 1. ad secundum. Vnde vnaquęque appetendo propriam perfectionem etiam naturalem, per generalem motionem conuertit in Deum, quem appetit in tali perfectione. Secundum fundamētum patet de se. Ex quibus duobus suppositis, & fundamentis statim sequitur, maior, quia si causa conuertit effectum in suum finem, & prima causa in vltimū finem, sequitur, quòd Deus in vltimum finem moueat tanquàm prima causa. Declaratur secundò ista maior per exemplum de militie clarè in littera.

¶ Nota tamen, ꝙ in proposito vniuersalis motor ad bonū secundùm communem rationem, & primum mouens, & specialis motor, vel inferior, est Deus ipse, qui ad seipsum omnia conuertit vt est finis omnium rerum; est autē specialis motor vt mouet ad seipsum vt est specialis finis gratuitus, & supernaturalis. Et primum fit per generalem motionem, secundum autem per specialem motionem gratuitā. Minor supponitur de se nota. Quare sequitur fundamentum prædictum, & exponit D. S. primam partem eius, quid videlicet sit mouere in Deum secundùm communem intentionem boni, quia scilicet vnumquodque mouetur ꝑ generalem motionem ad assimilationem Dei secūdùm modum suum. s. in appetendo perfectionem suam naturalem sibi proportionatam. Et confirmat illam partem primam per auctoritatem B. Dionysij, quia Deus omnia, scilicet entia in se conuertit, vt est principium naturalis esse, & perfectionum naturalium, &c.

Deus omnia ad se ipsum cōuertit.

¶ Deinde ponit secundam partem fundamenti, quam confirmat ex Psal. Et iustos conuertit ad seipsum tanquàm specialē finem. s. gratuitum, & beatificatiuum supernaturaliter, & ad se tanquam iustificatorem per gratiam, & auctorem salutis supernaturalis; vt enim supra patuit, Deus est finis omnium, aliter quā creaturæ rationalis, quia creaturæ irrationales consequuntur Deū in sua participatione, sed rationalis consequitur eum in ipso clarè visum, & habitum; ergo dicit ista pars, ꝙ est specialis finis, vt sic illa specialitas magis determinēt modum, quàm rem. Est enim vnus finis omnium, sed alio modo istarū creaturarū, vt dictū est.

¶ Nota tamen circa illud fundamentum, ꝙ Deus omnia in se conuertit secundùm communem intentionē boni, idest inquantum commune bonum omnium in suis participationibus. Conuertit quoque iustos ad se, sed alia conuersione, & motione. Prima enim est motio, & conuersio generalis, quia per communem influentiam vnaquæque res tendit in suam perfectionem ex appetitu aliquo, & ex hoc ipso tēdit, & mouetur in Deum, ita ꝙ ad illud moueri in Deum, sufficit appetitus naturalis a Deo collatus cum generali motione, de qua ar. primo dictum est. Sed iusti mouentur in Deum vt specialem finem motione speciali; quod ex eo patet, quia vnus mouetur, alius nō vnus sufficienter, & nō efficaciter, alius vtroque modo.

Deus mouet iustos ad se.

¶ Nota autem pro intellectu huius, post Capreolum, quòd ista specialis motio est, qua Deus iustum iuuat, non solùm partialiter substantiam actus coefficiendo, & virtutem operatiuam conseruando, qua motione concurrit ad omnes actus cuiuscumq; creaturæ, sed faciendo ipsam voluntatem partialiter concurrere; ita ꝙ causet, & velit specialiter mota, & applicata, & dulciter tracta, ꝑ præuenientem Dei motionem, absque tamen coactione vel violentia. secundùm quòd D. S. dicit in de Verita. Mate 22. ar. 8. & 9. Vnde est alia motio ex parte hominis, qua mouetur generaliter & alia qua mouetur specialiter, ita ꝙ secunda dicat aliquem effectum in homine. s. illum actum sic causatum. Sed tamē in Deo nullam diuersitatem ponit, sed dicit suam essentiam vel voluntatem sic causantem, sicut nec per quascumque effectuum diuersitates arguitur diuersitas in Deo. Patet igitur quomodo differenter mouet Deus omnia ad se, vt est communis finis, & vt est specialis finis. Deinde cum dicit.

¶ Et ideo, quòd homo conuertatur ad Deum, hoc nō potest esse nisi Deo ipsum conuertente; hoc autem est pręparare se ad gratiam quasi ad Deum conuerti; sicut ille qui habet oculum euersum a lumine solis, per hoc se præparat ad recipiendum lumen solis, quòd oculos suos cōuertit versus solē; vnde patet, ꝙ hō nō pōt se ꝑparare ad lumen gratiæ suscipiendum, nisi per auxiliū gratuitum Dei interius mouentis.

¶ Format rationem pro secunda parte secundæ conclusionis ex præcedenti fundamento. Et arguitur sic. Quòd homo cōuertatur ad Deum, hoc non potest esse, nisi Deo ipsum conuertente, præsertim sicut ad specialem finem; sed ad Deum conuerti est se præparare ad gratiam, igitur homo nō potest, &c. vt in fine con. Maior est manifesta ex secūda parte prædicti fundamenti, & sequitur clarè ex ea. Minor declaratur exemplariter per similitudinem in corporalibus de conuersione ad solem, quæ est se præparare ad lumen eius suscipiendum, &c. ¶ Nota tamen, ꝙ qualis debeo esse conuersio in Deum magis infra habetur. q. 113. quia debet per fidem tendere in Deum iustificantem, & eius iustitiam, & simul etiam detestando peccatum. Vide de hac parte D. S. in de veritate vbi supra; & aliam rationem specialem habet, quòd homo ad gratiam se non possit præparare nisi adiutus, & motus ꝑ Diuinum auxilium gratuitū interius mouens, quia nō qualiscūque motus voluntatis est sufficiens præparatio ad gratiam, sicut nec qualiscumque dolor sufficit ad remissionē peccati, sed oportet esse aliquem determinatum motum, qui quidem homini notus esse non potest, cùm etiam ipsum donum gratiæ cognitionē hominis excedat. Non enim potest sciri modus præparationis ad formam, nisi forma ipsa cognoscatur. Quandocumque autē ad aliquod faciendum requiritur aliquis certus modus operationis operanti ignotus, operans indiget gubernante, & dirigente. Vnde patet, quòd liberum arbit. non potest se ad gratiam præparare, nisi ad hoc diuinitus dirigatur, hæc ille. ¶ Nota etiam verbum D. S. circa finem cum dicit, nisi per auxilium gratuitum, per quod intelligit specialem motionem. Non enim potest intelligi donū habituale ex intento ar. Intelligitur igitur actuale auxilium, & non nisi speciale. Isto autem termino vsque huc non est vsus, sed semper in præcedentibus dixit de Diuino auxilio. Quare cū supra locutus fuerit de Diuino auxilio, intellexit generale motionem, hic autem specialem, quia illa motio est ad bonū supernaturale

naturale, qđ homo nõ potest nisi specialiter adiutus, secus de bono proportionato, &c. ¶ Nota quoq; ꝙ quia ex parte hoīs, requiritur vt dictũ est, præparatio, posset esse dubium, an ne illa præparatio deberet dici aliquale meritum gratiæ. Sed de hoc infra magis vbi determinabitur, ꝙ homo nõ põt mereri primã gratiã, vnde sm Capreo. in quarto d. 14. ad argumẽta Henrici. sm vltimã D.S. determinationẽ, quamuis ante gratiã gratũ facientẽ requirãtur in hoĩe præsertim adiuto actus quibus se ad gratiã pparaet, illi tñ actus debent dici dispositiones respectu gratiæ, nõ autẽ vllo modo merita nec congrui nec condigni, nisi valde improprie dicerentur merita congrui. D.S. tñ in secũdo d. 27. q. 1. art. 4. ad 4. vr̃ dicere, ꝙ aliquis possit mereri primã gratiã ex congruo, sed accipit meritum impropriè, eo modo quẽ ponit in de virtutibus q. 1. ar. 1. ad secundum. Scotus etiam in quarto. di. 14. in quarto principali dicit motũ dispositiuũ ad primã gratiã esse meritũ congrui, Vide ibidem in Capreolo, quia illa preparatio ad gratiã vel dispositio, non est pure negatiua. s. nõ rebellare, immo est positiua, & maior, & minor in diuersis, &c. ¶ Nota præterea, quia & aliud dubiũ hic esse põt. Cũ homo se nõ possit ad gratiam ex se pparare, nec istã præparationẽ possit mereri, nec acquirere p se quouis modo. An si nõ a Deo præparatur, & disponitur, sit a peccato nõ habitionis gratiæ tempore debito excusatus. De hoc vide 4. contra Gentiles c. 159. quia non est excusatus, quia per seipsum potest præstare, & præstat impedimentum, & vt supra tactũ fuit, impotẽtia, q̃ est ex nõ concursu primi agentis, nõ excusat, cũ sit semper propter aliquã culpam ad minus originalem, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte secundæ conclusionis respon. quia non potest se homo præparare absq; auxilio gratiæ, vt per gratiã intelligatur gratuita Dei motio præueniens liberum arbitrium, ad quam iuxta modum D.S. in quarto voluntas, & liberum arbitrium se habet vt pedisse qua. Vnde, & ibidem s. in quarto d. 17. q. 1. ar. 3. q. 2. ad primum, exponit auctoritatẽ Ioan. hic allegatam, ꝙ tractio illa de qua dominus loquitur, non importat coactionem, sed inductionem, vel adiutorium ad benè operandum. Et hoc D.S. latius deducit in tertio contra Genti. ca. 158 vbi ostendit per auxilium gratiæ hominem non cogi ad virtutem, &c.

¶ Ad primũ ergo dicendũ, ꝙ cõuersio hoīs ad Deũ fit quidẽ per liberũ arbitriũ, & secundũ hoc homini pcipitur, ꝙ se ad Deũ conuertat; sed liberũ arbitrium ad Deũ conuerti non potest nisi Deo ipsum ad se conuertente, secũdũ illud Hieremiæ 31. Cõuerte me, & cõuertar, quia tu dñs Deus meus, & Trenorum vltimo. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur.

¶ Ad maiorem, patuit ar. 4. ad 2. Si intelligitur, ꝙ nihil imponitur homini, quod sit ei impossibile ex propria natura, negat; si autem intelligitur, ꝙ nihil præcipitur ei, quod sit sibi impossibile absolutè, etiam cum auxilio Dei, conceditur; quod quidem auxilium nulli deest nisi propter culpam suam. Ad minorem, concedo, quòd hoc habetur Zachariæ primo, sed præcipitur, ꝙ nos conuertamur ad Deum, quia hoc facere possumus, sed non sine Diuino auxilio. Subsumpta conceditur, & patuit circa finẽ corporis. Sed negatur consequentia, si consequens intelligitur per auxilium gratiæ, gratuita Dei motio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil homo potest facere nisi a Deo moueatur, secundùm illud Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere; & ideo cum dicitur homo facere, quod in se est, dicitur hoc esse in potestate hominis secundùm quòd est motus a Deo.

¶ Maior vera, si faciat quod in se est efficaciter. Et aliqui dicerẽt, ꝙ illud facere qđ in se est, esset meritũ cõgrui gratiæ, qđ meritũ congrui consistit in hoc, ꝙ si homo faciat, qđ in se est, Deus etiam facit, quod in se est. Ad minorem, si intelligitur, ꝙ illud in nobis dicitur esse, quod est in potestate nostra excluso auxilio Diuino: negatur, vt enim patuit ar. 2. ad primum. Nihil est in potestate hominis etiam naturale sine virtute Dei ad minus generali motione, & si sit gratuitum, non est sine auxilio gratuito. Ad consequens, verum est in potestate nostra, quia possumus, sed nõ quia ex nobis tñ possumus. &c. Nota D.S. in quarto, vbi supra statim ar. 2. vbi notat quid sit facere, quod ĩ se est. Vnde dicit post cætera, vnde relinquitur, ꝙ in ipsa voluntate sit appropinquare Deo p affectũ, & desideriũ, & ordinari ad gratiã p remotionẽ impedimenti, quod quidẽ impedimẽtũ est peccatũ. Et ideo p displicentiã peccati, & affectũ ad Deũ se aliquis ad gratiã præparat, & qñ hæc duo efficaciter facit, dr̃ facere, qđ in se est, & gratiã recipit, hæc ille. Ex quibus patet quid sit facere, qđ in se est. s. moueri in Deũ p amorẽ, & spem atq; fidem, & contra peccata per detestationem, & habere propositum emendę Vnde D. S. in de Veri, Mate. 28. ar. 5. dicit. Sed super hoc in iustificatione impii requiritur, quòd conuertatur ad detestationem peccati; sicut autem conuersio in Deum fit per hoc, quòd cognoscit homo Deum per fidem, & eum amat, & gratiam desiderat siue sperat; ita oportet, quòd conuersio liberi arbitrij in peccatum fit per hoc, quòd homo se peccatorem recognoscit, quod est humilitatis, & peccatum præteritum detestetur vt pigeat fecisse. & iterare non velit, hæc ille. Vnde patet qualis sit motus, & in quo sit, qui dicitur facere, quod in se est. Et patet quoque, quòd homo non potest facere, quod in se est, nisi adiutus.

Quod est facere quod in se est.

Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa obiectio procedit de gratia habituali, ad quam requiritur aliqua præparatio, quia omnis forma requirit susceptibile dispositum; sed hoc, quòd homo moueatur a Deo, non præexigit aliquam aliam motionem, cum Deus sit primũ mouens, vnde oportet abire in infinitum.

¶ Ad assumptum dico, quòd homo indiget gratia. i. gratuita motione, ad hoc, quòd se præparet ad gratiam habitualem. Et rõ est, quia omnis forma requirit dispositionem in subiecto. Sed dico secũdò quòd homo non indiget gratia, quæ præueniat, & disponat ad gratiam. i. gratuitã motionem. Et ratio est, quia ad motionem primi mouentis non oportet præsupponere aliquã aliã motionem, quia eo ipso, quod est mouens primum, actio sua præcedit omnem aliam actionem, & motum, & ipsa nullam motionem præsupponit. Vltra, pari ratione, &c. Verũ, si indigeret gratia habituali ad præparandum se ad gratiam habitualem, quia illę sunt eiusdem rationis, & qua ratione vna præsupponeret dispositionem habitualem, eadem ratione, & alia. Sed negatur, quòd si gratia habitualis præsupponit gratuitam motionem, quòd etiam illa gratuita motio præsupponat aliam motionem, quia motio vt dictum est primi mouentis, nullam motionem præsupponit, sicut nec primum agens, aliud agens se prius, Vltra, Et sic procedetur, & c. verum, si præsupponeretur gratia habitualis, sed non si habituali præsupponitur gratuita Dei motio, sicut nos diximus in cor. Vltra, ergo, &c. Si intelligitur, quòd standum sit in primo ad hunc intellectũ, quòd homo sine gratia. i. gratuita Dei motione possit se ad gratiam habitualẽ pparare, negatur; si autẽ intelligitur, ꝙ possit se præparare sine gratia habituali, conceditur. Et sic probat hæc ratio primam partem secundæ conclusionis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd hominis est præparare animum, quia hoc facit per liberum arbitrium, sed tamen hoc non facit sine auxilio Dei mouentis, & ad se attrahentis vt dictum est.*

¶ Maior conceditur, quòd hominis est præparare, sed non ex seipso tantùm, sed hominis moti, & adiuti per Deum, est se efficaciter præparare ad gratiam Dei. Ad minorem dico, quòd dicitur esse hominis ꝙ per seipsum potest non solũ per seipsum, sed etiam quod potest cũ auxilio Dei. Vnde & negatur, quòd aliquid dicatur esse hominis, quia posſit per seipsum excluso Deo, sed semper sub motione Diuina generali vel speciali, vt patuit, quare negatur consequentia, quia malè subsumitur ad verum intellectum maioris. Hominis enim est præparare, quia hoc liberè, & p liberum arbitrium facit, sed non quia solùm ex lib. arbi. & ita in illa præparatione includitur, & lib. arbi. & auxilium Dei; quare minor malè subsumitur.

Vtrum absque gratia, homo posſit resurgere à peccato.

Q

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd homo posſit resurgere a peccato sine auxilio gratię, illud enim, quod præexigitur ad gratiam fit sine gratia, sed resurgere a peccato prȩexigitur ad illuminationem gratię, dicitur enim ad Eph. 5. Exurge à mortuis, & illuminabit te Christus; ergo homo potest resurgere a peccato sine gratia.

¶ 2 Prȩt. Peccatum virtuti opponitur sicut morbus sanitati, ut supra dictum est.* sed homo per virtutem naturę potest resurgere de ægritudine ad sanitatem sine auxilio exterioris medicinę, propter hoc, quòd intus manet principium uitę a quo procedit operatio naturalis; ergo videtur, quòd homo simili ratione posſit reparari per seipsum, redeundo de statu peccati ad statũ iustitię absque auxilio exterioris gratię.

Infra q. 113. art. 2. & q. 71. ar. 2. co. Et 2. 2. q. 117. ar. 5. ad 3. Et 3. q. 30. ar. 3. c. Et 2. dist. 20. q. 2. ar. 3. ad 5. & d. 28. art. 2. cor. Et 3. cõtra c. 157. & li. 4. cap. 72. prin. Et ver. q. 24. arti. 1. ad 10. & 12. & q. 28. ar. 2.

* q. 71. ar. 1.

¶ 3 Prȩt. Quęlibet res naturalis potest redire ad actũ conuenientẽ suę naturę, sicut aqua calefacta per seipsam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis sursum projectus per seipsum redit ad suum motum naturalẽ; sed peccatum est quidam actus contra naturam, vt patet per Damasc. in 2. li.* ergo videtur, quod homo posſit per seipsum redire de peccato ad statum iustitię.

* Ortho. fi. cap. 30.

¶ Sed

¶Ad maiorem vera præsertim si præexigitur prius tempore. Dico tamen, quòd est duplex gratia, vt dictum est, scilicet gratuita motio, & gratia iustificans; & gratuita motio præcedit gratiam iustificantem, & illuminantem. Ad minorem, si intelligitur, quòd perfecta, & tota resurrectio præcedit illuminationē quæ est per gratiam, negatur. Sed intelligitur, quòd motus liberi arbitrij in Deum, & contra peccatum quo homo facit, quod in se est, præcedat iustificationem per gratiam habitualem, & tamē hunc motum præcedit gratuita motio. Oportet enim aduertere, quòd ad totam resurrectionem requiritur motus lib. arbi. recedens de bono commutabili, & conuertens se ad bonum incommutabile, & talis motus plerumq; prius tempore fit ante illuminationem per gratiam; sed talis motus non est totum, quod requiritur ad resurrectionem a peccato, quia adhuc non est deleta macula nec remissus reatus pęnę ęternæ damni, & sensus; ideo tota resurrectio a peccato non fit sine gratia etiam habituali, licet habeat initium sine gratia habituali, non tamen sine gratuita motione, & hæc D. S. vult in solutione; quare negatur consequentia, quia in hoc, quòd homini præcipitur, vt surgat, præcipitur ei, quòd se conuertat ad Deum cum tamen gratuita motione, & per hanc conuersionem disponit se ad gratiam iustificantem, per quam perfectè surgit. Vnde Doc. San. super Apostolum ibidem dicit, quòd ad iustificationem impij duo requiruntur, scilicet liberum arbitrium cooperans ad surgendum, & ipsa gratia; & certè hoc ipsum habet liberum arbitrium a gratia præueniente, & postea meritoriè operari a gratia subsequente, vnde dicitur Trenorum vltimo. Conuerte nos Deus, & conuertemur, hæc ille, & vult idem, quod hic, quia videlicet motus liberi arbi. præcipitur, quem homo habet a gratia præueniente, scilicet actuali motione, & postea illuminatur per gratiam iustificantem, & subsequentem. De ista distinctione gratiæ infra ex intentione &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd naturalis ratio non est sufficiens principium huius sanitatis quę est in homine per gratiam iustificantem; sed huius principium est gratia quæ tollitur per peccatum; & ideo non pōt homo per seipsum reparari, sed indiget, vt denuo ei lumen gratiæ infundatur; sicut si corpore mortuo resuscitando denuò infunderetur anima.

¶Maior conceditur ad sensum supra dictum q. 71. artic. 1. Ad minorem, placet mihi, quia quandoque ita est, natura præsertim existente integra, vt patuit ad tertium; & ratio est, quia sanitas est actus proportionatus ipsi naturę, & quia intus manet principium vitę; sed sic non est in iustificatione, & resurrectione a peccato; tum quia gratia reparans peccatorem est actus, & forma supernaturalis, & ad eam est homo non in potentia actiua naturali etiam receptiua, sed tantū obedientiali. Distinguimus enim contra Scotum potentiam respectu actus supernaturalis a potentia receptiua actus naturalis, & distinguimus naturalem actum, & supernaturalem non solùm secundùm agentia, sed etiam secundùm potentias receptiuas. Tum secundò, quia in homine peccatore non est principium reparationis, & sanitatis quæ est per gratiam, immo ipsa gratia est principium quę facta est per peccatum irreparabilis homini secundùm vires suas; quare negatur consequentia.

Scotus.

¶Nota circa verba D. S. in fine, quòd corpus mortuum, cui iterum infunderetur anima, non fuisset in potentia ad eandem animam nisi in potentia obedientiali, quia eadem anima non est per naturam reparabilis, vnde dicimus contra Scotum, quòd forma habet aliquam irreparabilitatem ex hoc, quòd eius contrarium, vel priuatio in materia, vel subiecto præcessit; nec admittimus tanquam aduersans Philosopho, secundo de generatione tex. comment. vlt. & commentatore, quòd eadem forma etiam naturalis possit iterum reparari præcedente eius priuatione, vel ablatione; & ergo in proposito ex hoc, quòd peccator perdidit gratiam non est in potētia, vel ad eandem numero, vel specie, quia actus supernaturalis est, nec ab agente naturali potest redire, nec homo est in potentia naturali receptiua ad ipsam. De ista tamē materia, an idem numero possit redire sicut Scotus vult, vide Capreolum in 4. dist. 43 quæst. 1. conclusione prima.

Arist.

Scotus. Capreolus.

¶Nota quoque ex hac solutione cassationem argumentorum Durandi, quæ Capreolus habet in 2. dist. 28. contra quintam conclusionem, quia non sequitur homo disponit materiam, vel corpus ad animam rationalem, igitur potest disponere se ad gratiā; nam anima rationalis est naturaliter forma corporis, gratia autē omnino supernaturalis; vnde natura nec est nec potest causare se sola dispositionem ad gratiam, nec enim bonum morale propositum rationi est dispositio ad gratiam, sed conuersio de qua dictum est, in qua sine gratuita motione non potest.

Durandus.

¶Ad tertium dicendum, quòd quando natura est integra per seipsam potest reparari ad id, quod est sibi conueniens, & proportionatum; sed ad id quod superexcedit suam proportionem reparari non potest sine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura defluens per actum peccati, quia non manet integra, sed corrumpitur, vt supra dictum est, * non potest per seipsam reparari, neque etiam ad bonum sibi conaturale, & multò minus ad bonum supernaturalis iustitiæ.

*q. 85.

¶Maior glosatur clarè a D. S. quia natura integra potest se reparare quo ad proportionatum, & connaturale; sed hoc non potest natura corrupta; & nec integra nec corrupta potest se reparare ad excedens supernaturale. Ad minorem conceditur, sed per peccatum aufertur id, quod est supernaturale, & non proportionatum naturæ, sed gratia, & auxilium gratuitum, quod etiam homo non potest mereri; & secundò, natura peccans est corrupta, & ideo talis nec se potest reparare ad id, quod est naturale, scilicet bene semper agere etiam in moribus, vt patuit supra artic. secundo, sicut potuit homo integer; quare negatur consequentia, tum quia homo peccator corruptus est, tum quia perdidit actum supernaturalem.

Vtrum absque gratia, possit homo vitare peccatum.

R

Supra q. 63. art. 2. ad 2. Et 3. cōtra. cap. 160. Et ver. q. 22. ar tic. 5. ad 7. & q. 24. art. 1. ad 10. & 12. per to. Et 1. Corin. 12. col. 2. fi. & colum. 4. Et Hebr. 10. Lec. 1. col. 1. *August. in de duabus animabus cap. 10. & 11.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd homo sine gratia possit non peccare. Nullus enim peccat in eo, quod vitare non potest, vt August. dicit in lib. de duabus animabus, & de libe. arbi.* si ergo homo existens in peccato mortali non possit vitare peccatum, videtur quòd peccando non peccet, quod est inconueniens.

¶ 2 Præt. ad hoc corrigitur homo, vt non peccet; si igitur homo in peccato mortali existens non potest non peccare, videtur, quòd frustra ei correctio adhibeatur, quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Ecclesi. 15. dicitur. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum; quod placuerit ei dabitur illi; sed aliquis peccando non desinit esse homo; ergo adhuc in eius potestate est eligere bonum, vel malum; & ita potest homo sine gratia vitare peccatum.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. de perfectione iustitiæ. * Quisquis negat nos orare debere ne intremus in tentationem; negat autem hoc qui contendit ad non peccandum gratiæ Dei adiutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere voluntatem, ab auribus omnium remouendum, & ore omnium anathematizandum esse non dubito.

*Aug. in fine lib.

¶Hic inquirit de necessitate gratiæ respectu peccati futuri, scilicet vitandi.

¶Respondeo dicendum, quòd de homine multipliciter loqui possumus. Vno modo secundùm statum naturę integrę. Alio modo ſm statum naturæ corruptæ.

¶Doc. S. satisfacit quæsito secundùm quandam distinctionem bimembrem, & primò respondet iuxta primum membrum; secundò iuxta secundum, ibi. In statu autem &c. Quo ad primum, primò præmittit distinctionem, secundò subiungit cōclusionem respondentem, ibi. Secundum statum &c. Ista est ergo distinctio, quòd de homine dupliciter loqui possumus. Vno modo secundùm statum naturę integræ. Alio modo secundùm statum naturæ corruptæ. Et huius distinctionis mēbra explicita sunt art. 2. quia per naturam integram non intelligitur natura nuda, & solùm cum partibus essentialibus naturalibus; sed includitur integritas quæ erat per aliquod donum gratuitum, quod potest dici naturale pro tanto, quia cum natura acceptum, licet non ex principijs naturæ causatum; & per oppositum per naturam corruptā, non intelligitur quasi natura amiserit aliquod essentialium principiorum aut partium, vel potentiarum naturalium, sed intelligitur natura per peccatum destituta ab illo dono, quod faciebat integritatem naturæ. Consequenter cum dicit.

¶Secundum statum quidem naturę integrę etiā sine gratia habituali, poterat homo non peccare, nec mortaliter, nec venialiter; quia peccare nihil aliud est, quàm recedere ab eo, quod est secundùm naturam, quod vitare homo poterat in statu naturę integrę; non tamen hoc poterat sine auxilio Dei in bono conseruantis, quo subtracto, etiam ipsa natura in nihilum decideret.

Dv. 75 636.

¶Subiungit primam conclusionem iuxta præcedens membrum. Secundum statum naturæ integrę etiam sine habituali gra-

Conclu. 1.

tia poterat homo non peccare nec mortaliter, nec venialiter; non tamen hoc poterat sine auxilio Dei in bono conseruantis. Probatur prima pars conclusionis. Peccare nihil aliud est quàm recedere ab eo, quod est secundùm naturam; sed homo in statu naturæ integrę potuit vitare id, scilicet recessum ab eo, quòd est secundùm naturam; igitur prima pars vera. Maior patet ex supra dictis. Minor patet ex artic. 2. & 3. quia natura integra potest in omne id, quod est naturale, & per consequens vitare omne, quod est contra naturam. Secunda pars patet, quia subtracto auxilio Dei conseruantis etiam ipsa natura in nihilum decideret; igitur multò magis non vitaret actum malum, & peccatum; nam videtur magis contra naturam cadere in nihilum quàm peccare; si igitur non potest permanere, & non cadere in nihilum sine auxilio; igitur nec potest vitare peccatum.

¶ Nota primò circa primam partem conclusionis, quòd illa pars conclusionis accipienda est iuxta prædicta in art. 2. & 4. quia videlicet homo in statu integro posset vitare omnia peccata opposita rectę rationi, & integritati naturæ, quæ quidem integritas solùm se extendit ad omnia bona naturæ proportionata, & per cõsequent ad vitanda mala opposita, scilicet peccata in moribus; quare ex ista conclusione non habetur, quòd homo integer posset vitare peccata etiam opposita virtutibus theologicis, nam vt dictum est art. 4 nec mãdata legis posset implere cum modo charitatis sine gratia, & per consequens nec oppositum modi charitatis vitare; sed habetur post dicta in præcedentibus, quia homo in statu integro potuit vitare omnia peccata quæ sunt contra naturam hominis, ea autem sunt quæ sunt contra rationem naturalem; ea autem sunt peccata in moribus, & peccata contra præcepta de actibus moralium virtutum, vnde & ad hoc tendit probatio Doc. S. quia scilicet, homo integer potest vitare id, quod est contra suam naturam quale est peccatum contra rectam rationem. Secundum enim D. S. in de Veri. Mat. 24. ar. 9. ad secundum, non sequitur, quòd si aliquis euadat damnationem ex libe. arbi. quòd propter hoc possit gloriam acquirere, hoc enim maius est, & patet instantia de homine in statu innocentiæ, hæc ille. Potuit ergo homo integer vitare omnia peccata præsertim in moribus, non tamen potuit mereri nisi per gratiam, nec implere modum charitatis. D. S. autem in de Veritate loquitur post opinionem ponentem charitatis modum non esse in præcepto, vnde ibidem ad decimumsextum dicit, quòd præceptum dilectionis non sit præceptum, sed est finis præcepti, & forma aliorum &c.

Ad Durandum.

¶ Nota secundò, circa eandem partem, quòd Durandus ex hac conclusione nititur infringere veritatem sequentis statim ponendæ. Dicit enim, quòd quia secundùm omnes in statu naturæ integrę homo potuit vitare omne peccatum mortale, quæ autẽ pertinent ad naturam, non amittuntur, licet fortè habilitas minuatur, & ideo fuga mali, & electio boni nullo modo per peccatũ mortale subtrahuntur. Dico enim ad hoc, quòd posse vitare omne mortale etiam in moribus non pertinet ad naturã absolutè sumptam, i. secundùm essentialia, & naturalia tantùm quæ sunt communia omnibus, & non auferuntur; sed vt dictum est pertinet ad naturam integram, integritate superaddita, & donata a Deo, vel ad naturam habentem donum ęquiualens dono illi originalis iustitiæ; & taliter pertinens ad naturam integram, non oportet, quòd semper in natura inueniatur nec omnibus assit, vnde & supra dictum fuit, quòd bonum naturæ, quod est iustitia originalis totaliter per peccatum ablatum est; sed verum est, quòd bonum naturæ, quod est inclinatio ad virtutem, de qua arguens meminit non est ablata. Sed dicimus, quòd illa inclinatio naturalis, & communis omnibus non sufficit ad vitandum omnia peccata mortalia rõne statim dicenda; & ergo procedit hæc obiectio Durandi ex deficiente intellectu eius, quod dicitur esse naturæ integræ posse vitare omnia peccata mortalia, & venialia, quia non est idem, quòd naturæ absolutè consideratæ, vt dictum est.

¶ Nota tertiò circa secundam partem conclusionis, quòd quia vt supra tactum fuit, & alibi ex intentione videbitur, quia eadem actio Dei est actio, vel factio effectus, & eius conseruatio; ideo auxilium Dei conseruans bonum naturæ, integrę est idem cum actione qua Deus contulit iustitiam originalem, quę quidem collatio non est influentia generalis, sed specialis non tñ gratuita distincta, a collatione, vel conseruatione iustitiæ, & doni originalis; quare non video, quòd ex illa parte possit haberi, quòd homo integer egeret speciali Dei motione gratuita superaddita super conseruationem originalis iustitiæ, & sic intelligo supra dicta quã dictum est, non requiri speciale auxilium gratuitum distinctum a conseruatione, & manutenentia originalis doni, licet & ista manutenentia non sit communis influentia, quia non omnibus communis, nec pro omni statu; & ergo dicit D. S. notãter, quòd homo integer indigeret auxilio in bono conseruantis; sed non dicit gratuito auxilio, scilicet distincto a conseruatione illius iustitiæ originalis, & a generali influentia. Vnde D. S. in de Verit. Mate. 24. articu. 13. ad quartum, quòd sicut cum loquimur de natura non excludimus ea per quę natura conseruatur in esse, ita cum loquimur de gratia non excludimus Diuinam operationem conseruantem gratiam in esse, sine qua nec in esse naturę nec in esse gratiæ aliquis persistere valet, hæc ille; sic in proposito intelligo, quòd idẽ est dicere, homo indiget dono originalis iustitiæ, & eius conseruatione; sed per hoc non ponitur aliquod aliud necessarium.

¶ Nota quoque, quòd quia non potuit peccare venialiter nec ex genere nec propter subitum motum, & imperfectionẽ actus. Ideo Doc. San. hanc partem, scilicet, quòd etiam venialia omnia potuit vitare, relinquit probatam ex ea probatione, quia potuit vitare omnia mortalia, quia vtriusque vitatio ex eadem radice procedit, scilicet integritate naturæ.

¶ In statu autem naturæ corruptæ indiget homo gratia habituali sanante naturam, ad hoc, quòd homo omnino a peccato abstineat; quæ quidem sanatio primò fit in præsenti vita secundùm mentem appetitu carnali nondum totaliter reparato, vnde Apostolus ad Rom. 7. in persona hominis reparati, dicit. Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.

¶ Hic consequenter D. S. prosequitur secundum membrum dictæ distinctionis, scilicet considerando hominem in statu naturæ corruptæ. Et quia natura corrupta etiam est in duplici statu, vel dispositione, scilicet habendo gratiam, & non habendo, ideo D. S. primò determinat quæsitum quo ad naturam in gratia; secundò quo ad naturam corruptam sine gratia, ibi. Similiter etiam &c. Quo ad primum primò præmittit conclusionem fundamentalem; secundò subiungit responsiuam, ibi. In quo quidem &c. Conclusio ergo fundamentalis, & generalis est, in statu naturæ corruptæ indiget homo gratia habituali sanante naturam, vt omnino a peccato abstineat. Et relinquit eam notam ex præcedentibus articulis, & ex præcedẽti conclusione, quia homo potest omnia peccata vitare, & ab omnibus abstinere, quia integer, & sanus; igitur corruptus non potest nisi per gratiam sanetur. Et sicut dictum fuit in præcedentibus, hoc est opus hominis sani, & integri; igitur conclusio vera. Et vult illa conclusio, quòd abstinere ab omnibus non est nisi per gratiam; quia autem in præcedenti conclusione dictum est, quòd homo integer possit vitare omnia mortalia, & venialia; ideo restat determinare an etiã homo per gratiam sanatus possit omnia mortalia, & omnia venialia vitare. Ideo D. S. consequenter cum dicit.

¶ In quo quidẽ statu potest homo abstinere ab omni peccato mortali, quod in ratione consistit, vt supra habitum est; * non autem potest homo abstinere ab omni peccato veniali propter corruptionem inferioris appetitus sensualitatis, cuius motus singulos quidem ratio reprimere potest, & ex hoc habent rationem peccati, & voluntarij, non autem omnes; quia dum vni resistere nititur, fortassis alius insurgit; & etiam, quia ratio non semper potest esse peruigil ad huiusmodi motus vitandos, vt supra dictum est. *

¶ q. 74. ar. 4. &c.

* q. 74. art. 10. q. 89. artic. 3. & in isto art.

¶ Subiungit conclusionem ad hoc responsiuam talem, in tali statu naturæ corruptæ, sed sanatę per gratiam, potest homo ab omni mortali peccato abstinere, non autem ab omni veniali. Probatur, in statu naturæ corruptæ homo indiget gratia habituali sanante naturam & (supple) secundùm eius sanationem, & effectum est vitatio peccati; sed sanatio gratiæ habitualis primò fit in præsenti vita secundùm mentem appetitu carnali nondum totaliter reparato. (Subsumitur) sed peccatum mortale in ratione, & mente consistit. Veniale autem tenet se ex parte corruptionis inferioris appetitus, cuius motus singulos ratio reprimere potest, non autem omnes; ergo conclusio vera. Maior est conclusio præambularis. Minor patuit auctoritate Apostoli, & intelligitur quòd secundùm mentem, hoc est deliberatam rationem faciente gratia, seruio legi Dei, & vito peccata mortalia; sed secundùm carnem, id est sensualem, & carnalem appetitum, seruio legi peccati, id est patior subitos motus concupiscentiæ, & inordinatos, qui sunt venialia. Subsumpta pro prima parte patuit supra q. 74. art. 3. & 4 quia mortale est solum in ratione ad sensum ibidem dictum, quia nullius potentiæ, vel virtutis in homine est conuersio ad bonum commutabile sicut ad finem vltimum, nisi ex ratione deliberata directè, vel interpretatiuè, nec aliquis actus est mortale nisi sit aliqualiter rationis &c.

¶ Secunda pars subsumptę declaratur, & probatur dupliciter. Primò quia dum vni motui sensualitatis resistere nititur imaginationem diuertens ab alia, incidit aliquis subitus motus inordinatus alterius peccati, vt patuit supra quæst. 74. artic. 3. ad secundum. Secundò, quia ratio non semper potest esse peruigil ad huiusmodi motus vitandos, vt patuit quæst. 89. articu. tertio. Et ita patet, quòd existens in gratia non potest vitare omnia venialia, tùm propter corruptionem sensualitatis, tùm propter subitos motus qui accidunt in ratione ipsa, quæ quandoque habent motum ante deliberationem, qui est venialis; sicut est motus infidelitatis.

¶ Nota

¶ Nota autem verbum D. San. cum dicit, quæ quidem sanatio primò &c. quia vult, quòd gratia viatica in natura corrupta vniat mentem Deo primò. Sed secundò videlicet in alio statu, scilicet gloriæ post resurrectionem corporum, cum consummata fuerit, redundabit in corpus incorruptionis, vigorē supereminenter continentem originalem iustitiam. Nam incorruptionis vigor non solùm erit in anima formaliter sicut in statu innocentiæ, sed & in corpore, & erit corpus rationi plenissimè subiectum. Vnde dicit D. S. in de Verita. Mat. 24. ar. 12. in cor. quòd ad hanc rectitudinem, (scilicet vt homo omnes, & singulos motus sensualitatis possit vitare) homo in præsenti per gratiam non reducitur communiter loquendo, sed hanc rectitudinē expectamus in statu gloriæ. Et dicit (cōiter loquendo) propter personas priuilegiatas. s. Christum, & Beatam Virginem, vt ipse habet ibidem ad nonum.

¶ Nota autem, quia posset esse circa secūdam huius conclusionis partem dubium, quia vt supra dictum fuit q. 89. art. 3. & alibi, quòd est duplex peccatum veniale. Vnum propter imperfectionem actus. Aliud autem ex genere. D. S. autem nec hic nec in de Veritate vbi iam immediatè, facit mentionem nisi de veniali per accidens, propter imperfectionem actus duplici, scilicet sensualitatis, & rationis ipsius. Non autem meminit venialis ex genere, quod est aliquod inordinatum non valens ad finem vltimū; nec tamen ab ipso auertens, potens & stare cum gratia, vt patuit supra. Est ergo quæstio an homo in gratia constitutus in natura tamen corrupta possit omnia huiusmodi venialia vitare. Constat enim ex probatione D. S. solùm, quòd subitos motus nec sensualitatis vitare potest, nec omnes motus rationis ex deliberatione præuia agere. Dico autem ad hoc, quòd ex probatione qua probatur posse omnia mortalia vitare, probatur & posse vitare omnia venialia ex genere, immo ex eo fundamento quo probatur non posse vitare omnia venialia per accidens, probatur, quòd possit omnia venialia ex genere, quia huiusmodi venialium vitatio excedit potestatem hominis in statu corrupto etiam sanati per gratiam, eo quòd subito, & repente occurrunt atque præueniunt deliberationem rationis. Nec homo potest sufficienter attendere, & vigilare, ne etiam subitus motus in ratione etiam superiori contingat. Mortalia autem omnia vitare potest, quia non fiunt nisi ratione, & mente consentiente per deliberatum consensum, quæ mens, quia in Deo firma est per gratiam in nihil consentit, nec aliquid acceptat deliberatè contra Deum. Pari igitur ratione cum venialia ex genere consistunt in hoc, quòd mens, & rō deliberatè consentit in aliquod, quod est inordinatum, citra tñ auersionem ab vltimo fine, ideo omnia talia euitare potest. Sicut non inaniter, & inordinatè loqui, & huiusmodi actus ociosos, qui ex deliberatione aguntur. Bene tamen volo, quòd nec subitos motus de huiusmodi veenialibus omnes vitare possit; sed tm̄ actus ipsos de se ex genere veniales. Patet ergo per illam regulam. Sicut affirmatio est causa affirmationis &c. Et sicut propositum in proposito, &c. quid sit dicendum. Nam si isti non possunt vitari, quia subiti, & illi quia deliberati; ergo & venialia ex deliberatione vitari possunt omnia. Et quia diligens lector ex probatione aduertere potest; ideo non fecit Doc. San. mentionem nisi de venialibus subitis; quia venialia deliberata ex genere conueniunt cum mortalibus in ratione euitabilitatis, quia vtraque deliberata &c. Deinde cum dicit.

Venialia omnia subita homo non potest vitare etiā in gratia.

¶ **Similiter etiam antequàm hominis ratio, in qua est peccatum mortale, reparetur per gratiam iustificantem, potest singula peccata mortalia vitare, & secundùm aliquod tempus; quia non est necesse, quòd continuò peccet in actu.**

¶ Respondet de homine in statu naturæ corruptæ extra gratiam, & ponit talem conclusionem responsi. Antequàm hominis ratio in qua est peccatum mortale reparetur per gratiam, põt singula peccata mortalia vitare, & secundùm aliquod tempus; sed qđ diu maneat absque peccato mortali esse non potest. Hanc conclusionem, primò probat; secundò eam limitat, ibi. Quamuis ex &c. Habet autem conclusio hæc duas partes. Doc. S. ergo primò ponit, & probat primam partem; secundo secundam ibi. Sed quòd &c. Pro prima arguitur sic. Non est necesse, quòd homo existens in mortali continuè peccet in actu; ergo ista pars vera. Antecedens patet extra litterā, quia potest conari in contrarium suę inclinationis in peccatum, & sic conando, & præmeditando poterit ad tempus vitare peccatum. Deinde cum dicit.

Dub. 1022.

¶ **Sed quòd diù maneat absque peccato mortali, esse non potest, vnde & Greg. dicit super Ezech.* quòd peccatum, quod mox per pęnitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit.**

**Greg. Homel 11. in Ezech. post med.*

¶ Subiungit secundam partem conclusionis pręcedentis, quam probat, primò auctoritate; secundò similitudine, ibi. Et huius ratio &c. Et tertiò ratione, in qua fundatur illa similitudo, ibi. Cum enim homo &c. Auctoritas est B. Greg. quia peccatū, qđ mox &c.

¶ Nota autem quæ supradicta fuerunt q. 75. art. 4. Quomodo vnum peccatum sit causa alterius quadrupliciter, & in proposito peccatum ad quod afficitur existens in mortali, est causa, vt non diù maneat sine peccato, non quia causet statim habitum inclinantem in simile peccatum, vt Durandus arguit, vt habetur apud Capreolum in 2. dist. 28. secundo argumēto contra quartam conclusionem. Nec quia omnino excecetur, vt nō possit habere deliberationem contrariam, vt Scotus arguit in secundo, dist. 28. Sed ideo, quia primum peccatum mortale tollit gratiam, & charitatem, quæ peccatum sequens prohibuisset. Et secundò facit adhęsionem ad finem, peruersum quasi habitualiter; esto non causet habitum vitij, vt statim dicet. Vnde stante auersione, & adhęsione ad peruersum finem fit, vt homo non diù stare possit sine alio peccato, non quidem determinatè illo, vel isto, sed vt non diu stet sine commissione, vel omissione damnabili. Vt enim habet D. S. tertio Cōtra Gent. c. 159. Impossibile est volūtatem adhęrentem malo, & peruerso fini, & auersam a Deo, incitatam vndique passionum sensationum diabolicarum suggestionum tentamentis, in tanta sui custodia diu stare, quòd nihil deliberatè eligat ſm congruentiam praui finis, nihil acceptet contra Deum, vel cōtra eius præcepta, vel nihil omittat de præceptis Dei. Vnde patet, quòd vnum peccatū trahit in aliud, id est facit, ne aliquis diu sine alio peccato stare possit. Non vt vult Durandus, quia solùm ex actuali affectu ad aliud homo istud committat; sed multis alijs modis supra & iam tactis. Patet quoque, quòd quàmuis vnum mortale non generet habitum, nec faciat excecationem intellectus generalem in omnibus moralibus, vt Scotus arguit, tamen facit habitualem affectionem ad peruersum finē, qua stante nisi homo faciat conatum specialē, & diligentiam, intellectus excecabitur in particulari eligibili conformi peruerso appetitui. Qualis enim vnusquisque est in affectu, talis finis videtur ei in particulari eligibili, vt patuit supra. Patet itaque, quia ex hac auctoritate D. S. satis probat intentum. Deinde ibi.

Capreolus.

Scotus.

¶ **Et huius ratio est, quia sicut rationi subdi debet inferior appetitus; ita etiam ratio subdi debet Deo, & in ipso constituere finem suæ voluntatis. Per finem autem oportet, quòd regulentur omnes actus humani, sicut per rationis iudicium regulari debent motus inferioris appetitus. Sicut ergo inferiori appetitu non totaliter subiecto rationi non potest esse quin contingant inordinati motus in appetitu sensitiuo; ita etiam ratione hominis non totaliter existente subiecta Deo, consequens est vt contingant multę inordinationes in ipsis actibus rationis.**

¶ Similitudine probat eandem partem, & arguitur sic. Sicut rationi subdi debet inferior appetitus; ita etiam ratio &c. vt in littera; sed inferiori appetitu non totaliter subiecto rationi, non potest esse quin contingant inordinati motus in appetitu sensitiuo; ergo consequenseft, quòd contingant multę inordinationes in ipsis actibus rationis, quæ sunt peccata mortalia. Maioris similitudo probatur in littera, quia sicut per finem oportet, quòd regulentur actus humani, sic per iudicium rationis debet regulari appetitus inferior. Minor patuit in hoc corpore circa præcedētem conclusionem. Et aduerte, quòd per rationem Doc. S. hic accipit principium humani actus deliberati; ita quòd sub nomine rationis appræhenditur ratio, & voluntas; sicut enim illa debet esse subiecta Deo; ita sensualitas rationi; & sicut non subiecta sensualitate contingunt subiti motus, ita ratione non subiecta Deo contingunt inordinati actus.

¶ Nota quòd Durandus carpit hanc similitudinem, volens, quòd non probet intentū, quia motus sensualitatis non possunt omnes cohiberi a ratione subiti, & absque deliberatione. Secus de actibus rationis, & peccatis mortalibus, qui non possunt præuenire iudicium rationis. Quare solùm habetur ex ista similitudine, quòd sicut sensualitate non subiecta rationi, contingunt subiti motus in sensualitate; ita ratione non subiecta Deo contingunt inordinationes subitę circa ea quæ sunt ad finem; sed has inordinationes non oportet esse peccata mortalia; non enim sequitur, non potest vitare omnes subitos, ergo non omnes deliberatos. Sed ad hoc dicitur primò post Capreolum, quòd similitudo tenet in hoc quantum deseruit ad propositū, quia sensualitas non subiecta nō diu stat sine veniali; ita ratio non subiecta Deo, non diu stat sine mortali; quia inhærens peruerso fini, non diu stabit quin eligat conformiter ad ipsum; qq̄ Durandus falsum assumat, quòd videlicet in mortali existens possit vitare omnia venialia ex deliberatione; ita quòd nullum committat. Secundò dico saluando magis illam similitudinem D. S. quòd immo est simile quo ad esse subitum; dico enim, quòd sicut sensualitas non subiecta rationi, habet subitos motus præuenientes iudiciū rationis, ita existens in mortali, & adhærens bono commutabili tanquàm fini summè dilecto, consentit in peccatum mortale subitò ad sanum sensum, non quia non deliberet, vel non consentiat in mortale cognitum, sed quia statim, & repente eligit absque deliberatione,

quæ ipsum retrahat a peccato mortali. Taliter.n.dispositus esto cognoscat hoc esse contra Deum, quod sufficit ad mortale, non tamen retrahitur, quia contra Deum, quem minus appreciat, quam finem suum peruersum; sed solùm quando deliberat, quia per illud peccatum deducitur ad infinitam miseriam quam non potest non horrere. Antequàm autē illa deliberatio fiat ipse iuxta dispositionem affectus consentit in conforme suo fini peruerso. De his D.S. in de Verit. Mat.24.art.12. quæ ad propositum plurimum valent, & omnino euacuant Durandum, & Sco. Vnde dicit, dupliciter in nobis aliquid repente accidit. Vno modo ex impetu passionis &c. Alio modo aliquid in nobis contingit quasi repente ex inclinatione habitus, vt dicit Philosophus 3 Ethi.&c. Nec est hoc intelligendum, quòd operatio secundùm habitum virtutis posset esse omnino absque deliberatione (cum virtus sit habitus electiuus) sed quia habenti habitum iam est in eius electione finis determinatus. Vnde quantumcunq; aliquid occurrit conuenions illi fini, statim eligitur nisi ex aliqua attentiori, vel maiori deliberatione impediatur; homo enim qui est in peccato mortali existens habitualiter peccato inhęret, quàmuis non semper habeat habitum vitij, quia ex vno actu luxurię habitus luxuriæ non generatur; voluntas tamen peccantis derelicto incommutabili bono quasi fini adhæsit. Et huius inhęsionis vis, & inclinatio manet in ea, quousque iterato bono incommutabili, vt fini adhęreat. Et ideo quando homini sic disposito occurrit aliquid faciendum, quod præcedenti electioni cōueniat, repente fertur in idem per electionem, nisi multa deliberatione seipsum cohibeat. Non tamen per hoc, quòd illud repente sic eligit, a peccato mortali excusatur, quod alia deliberatione indigeret, quia ista deliberatio non sufficit ad peccatum mortale, qua perpenditur, illud eligitur esse peccatum, & contra Deum. Ista autem deliberatio non sufficit ad retrahendum eum qui est in peccato mortali; non enim retrahitur aliquis ab aliquo agendo in quod inclinatur, nisi inquantum illud proponitur sibi, vt malum. Ille autem qui iam bonum incommutabile repudiauit pro commutabili bono, non iam existimat vt malum, a bono incommutabili auerti, in quo ratio peccati mortalis perficitur. Vnde non retrahitur a peccato per hoc ipsum, quòd aduertit id esse peccatum mortale; sed oportet vlterius in considerādo procedere, quousque perueniatur ad aliquid, quod possit existimari non esse malū, sicut est miseria, vel aliquid huiusmodi. Vnde antequam tanta deliberatio fiat, quanta requiritur in homine sic disposito ad vitandū peccatum mortale, præcedit consensus in peccatum mortale. Et ideo supposita adhęsione liberi arbi. ad peccatum mortale, siue ad finem indebitū, non est in potestate eius, quòd vitet omnia peccata mortalia, quàmuis vnumquodq; possit vitare, si cōtra nitatur, quia & si hoc, vel illud vitauerit adhibēdo tantā deliberationem quanta requiritur, non tamen potest facere quin aliquando ante tantam deliberationem perueniat ad dandum consensum in peccatum mortale. Cum impossibile sit homini semper, & diu in tanta vigilantia esse, quanta ad hoc requiritur, propter multa in quibus mens hominis occupatur. Ab hac autem dispositione non remouetur nisi per gratiā per quam solam efficitur, vt mens humana bono incommutabili per charitatem tanquàm fini adhęreat &c. hæc ille, & notabiliter.

Scotus.

Durandus. Ex quibus patet primò, quia Durandus absque ratione similitudinem D.S. hic positam calumniatur. Est enim, & similitudo in hoc, quod est esse subitum, cum & id, quod ex fine prædeterminato eligitur, repente eligatur, esto non absque omni deliberatione, & aduertentia rationis. Patet secundò cassatio formalis eorum

Scotus. quæ Scotus supra obijcit contra hanc cōclusionem, quia falsum dicit, cum ponit aliquem mortalem peccatorem ex deliberatione omnia mortalia vitare posse, etiam in moribus. Patet quoque ꝙ & si peccans mortaliter non generet in se habitum, vt Sco. dicit, tamē habitualiter ad finem peccati mortalis afficitur, a quo mortali non ex quacunq; deliberatione retrahitur, qua videlicet aduertit esse contra Deum, & mortale. Per illam itaque mortale non vitat, sed per aliquam ad quam per morā peruenit; & antequàm habeat, in mortale consentit. Quod Sco. non aduertit, sicut nec Durandus, quia non sequitur, præcedit deliberatio, ergo prohibetur, quia talis deliberatio præcedens, vt plurimū non est prohibitiua peccati, & est deliberatio quæ non impedit actum subitò fieri. Posset quoque tertiò dici contra Durandum, quòd similitudo in hoc etiam procedit, quia sicut homo aduertens, & vigilans potest reprimere singulos motus sensualitatis, licet non oēs, sic homo peccator mortalis potest vitare singula mortalia ad quę vitanda attentè vigilat, vt iam ex Doc.S. recitandum est; sed sicut non potest omnia venialia impedire, sic nec omnia mortalia, quia non potest semper esse in tanta vigilantia, ne aliquando affectum suum sequatur. Patet ergo quomodo ratio per simile bona est. Deinde ibi.

¶ Cum enim homo non habet cor suum firmatum in Deo, vt pro nullo bono consequendo, vel malo vitando ab eo separari vellet, occurrunt multa propter quę consequenda, vel vitanda homo recedit a Deo contemnendo præcepta ipsius; & ita peccat mortaliter, præcipuè, quia in repentinis homo operatur secundùm finem præconceptum, & secundùm habitū præexistentem, vt Philosophus dicit in 3. Ethicorum. * ———— * Aristo.

¶Explicando consequens præcedentis rationis, quæ est per simile, ponit fundamentum eius, & rationem quæ est probatio secundæ partis conclusionis præcedentis. Et arguitur sic, cum homo non habet cor suum &c. vt in littera, sed existens in peccato mortali non habet cor suum &c. vt in littera, scilicet existens in peccato mortali non habet cor suum firmatum in Deo &c. ergo peccat mortaliter occurrentibus occasionibus, & appetibilibus propter finem peruersum. Maiorem D.S. probat, quia in repentinis homo operatur secundùm finem conceptum, & secundùm habitum præexistentē, vt habetur 3 Ethic. Et aduerte, quia dicit, secundùm finem conceptum, & habitum; & ergo licet peccator qui nondum habet habitum vitij, dummodo inhæreat peruerso fini, nihilominus in repentinis sequitur affectionem, & hoc est contra Sco.&c. Patet autem declaratio huius probationis ex allegatis in de verita. quia nō agit repentinè quasi absq; omni deliberatione, sed quia non habet deliberationē quæ possit retrahere a pctō mortali, & etiā quia talis deliberatio statim fit &c. Tunc ibi.

¶ Quamuis ex præmeditatione rationis homo possit aliquid agere præter ordinem finis præconcepti, & pręter inclinationem habitus; sed quia homo non potest semper esse in tali præmeditatione, nō potest contingere, vt diu permaneat quin operetur secundùm consequentiam voluntatis deordinatę a Deo, nisi citò per gratiam ad debitum ordinem reparetur. ————

¶ Limitat prædictam conclusionem præsertim quo ad primam eius partē, quia videlicet homo peccator ex præmeditatione pōt agere præter hoc, ꝙ actu ordinet ad finem peruersum, & inclinationem habitus; sed hoc non pōt esse semper nec diū &c. Et patēt omnia ex dictis. ¶Nota autē, ꝙ Sco. arguit contra hanc cōclusionem, partim malè intelligendo D.S. in scriptis, quomodo intelligat ibidem modum charitatis esse in præcepto; & quia nō arguit contra verum intellectum D.S. supra positum. q. 100. artic. 10. de modo charitatis, & quia facilè dicta sua cassantur. D.S. verè intellecto. Ideo vide Capreo. vbi supra ad quintum, sextum, & septimum, contra quartā conclusionem, qui argumenta sua explodit. ¶Nota autem, sicut dictum est circa primam conclusionem huius articuli, quòd D.S. accipiēdus est, quòd homo mortalis peccator, nec potest vitare peccata in moribus, & opposita virtutibus moralibus; sicut enim homo in statu integro nō potest ex naturalibus vitare peccata opposita theologicis virtutibus, multò minus peccator mortalis in statu naturæ corruptæ; ita quòd nec omnia, nec singula horum vitare potest, quia tamen non est impossibilitas absoluta, & quia prouenit ex peccato suo, & quia ista impotentia est voluntaria; ideo non excusatur. Vnde & homo in statu innocentiæ potuit se conuertere ad Deum, & consequi gratiam, & sic perficere actus gratuitos Et per hoc patet solutio ad quædam argumenta Gregorij Arminensis, quæ in Capreo. vbi iam habentur, & ad quandam instantiam Sco. qui putat, quòd stante culpa, cum aliquis non possit vitare peccatum maximè oppositum charitati, tunc sic excusatus, quia non posset vt sic, sed potuit; quia talis impotentia non excusat. ¶Nota autem, quòd D.S. in secundo, dist.28.q.1 art.2. alios sequendo contrariū huius conclusionis tenuit, volens per hoc recedere ab errore Pelagiano, sicut & Scotus, quia homo non potest euitare peccatum quo ad reatum culpæ, tamen peccatum committendum potest homo sine gratia vitare, quantumcunque in mortali existat. Rationes tamen quas habet non cogunt, quia licet resistendo vni peccato, efficiatur fortior ad resistendum peccato eiusdem speciei, non tamen ad vitandum disparata; immo quandoque debilior, quia attendendo ad vnum vitandum, non cauet, quod surripit ex inclinatione habitus, vel suggestione diabolica, vt habetur in Capreo. supra ad sextum. Via autem, quam hic tenet, securior est, & dictis sanctorum conformior, & ab errore Pelagiano remotior, ideo tenenda. Nec oportet sollicitari de concordia, nam alios in scriptis sequebatur, hic autem sententiam propriam expressit, sicut & contra Gent. in de Verita. vbi supra.

Capreolus. Nota.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte conclusionis vltimæ, & continet materiam vnius difficultatis. An videlicet homo sine gratia possit vincere tentationem. Ad hoc dicitur, quòd homo peccator sine gratia potest quidem abstinere, vel resistere illi, vel illi tentationi, sed nō laudabiliter ſm omnes circunstantias, non tū pōt omnem tentationem vincere. De hoc D.S. in de Verita. vbi supra ad 21. Verbum inquit magistri non est intelligendum sic, quòd necesse est hominem existentem in peccato mortali cuilibet tentationi succumbere, sed quia nisi per gratiam liberetur, in aliquod mortale peccatum qñq; incidet. De hac materia vide etiam Capreolū vbi supra circa finem solutionum argumentorum contra quartam conclusionem. D.S. autem in secundo, dist.28. facit differentiā inter resistere tentationi, & vitare

tare

tare tentationem, quia primum est pctm vitare, sed secundum est ad coronam promissam victoribus peruenire, qd vtique non fit sine gratia; sed resistere illi, vel illi tentationi, & tamen cum difficultate, & non laudabiliter, potest fieri sine gratia, vt dictum est.

¶ Ad primum ergo dicendum; quòd homo potest vitare singulos actus peccati, non tamen omnes nisi per gratiam, vt dictum est; & tamen quia ex eius defectu est, quòd homo se ad gratiam habendam non præparet, propter hoc a peccato non excusatur, quòd sine gratia peccatum vitare non potest.

¶Assumptum verum, nullus peccat in eo, quod vitare non potest absolutè, & si illa impossibilitas non sit ex culpa sua, & voluntaria, aliàs negatur. Vltra, si ergo &c. Dico, quòd existens in peccato mortali non potest vitare omnia peccata mortalia, potest tñ vitare singula, nec tamen excusatur, quia non vitat omnia, cũ ex defectu suo sit non posse non vitare omnia, quia præstat impedimentum gratiæ, & quia eam abiecit per culpam suam, & quia ad eã non se disponit. Quare negatur consequentia, immo peccãdo peccat, quia non omnis impotẽtia, vt supra dictum fuit, excusat. Idem argumentum facit Sco. vbi supra, replicando cõtra primam responsionem. Propter dicta illius solutionis, & etiam vltimæ conclusionis, cum dicunt peccatorem mortalem posse vitare singula; sed non omnia peccata mortalia. Capreolus supra ad secundum ponit triplicem verificationem. Primus sensus est, vt loquatur de potentia remota, & in sensu diuiso, eo modo loquẽdi quo dicimus, quòd album potest esse nigrũ, iniustus potest esse iustus, quia scilicet potest perdere dispositionem quam habet, & acquirere contrariam, non quòd simul habeat albedinem, & nigredinem, aut iustitiam, & iniustitiam; & hoc modo verum est, quod carens gratia, potest vitare singula peccata, quia s. potest se disponere ad gratiam, qua habita potest vitare peccata, non solùm opposita virtutibus acquisitis, sed & theologicis. Secũdus est sensus, vt intelligatur de peccatis oppositis præceptis decalogi tantùmmodo, non autem de peccatis oppositis præceptis charitatis, vel præceptis iuris supernaturalis. Tertius sensus est, vt intelligatur de peccatis consistentibus in actibus exterioribus, non interioribus. Sed placet Capreolo, quòd D.S. intelligatur secundo modo, sicut & in corpore expositus fuit, quia videlicet peccator potest singula mortalia in motibus cum conatu, & vigilantia vitare; sed tamen non potest vitare peccatum oppositum modo charitatis, nec tamen excusatur, vt dictum est. ¶Nota etiam D. San. tertio contra Gent. c. 160. ꝙ licet ille qui est in peccato, nõ habeat hoc in propria potestate, quòd omnino vitet peccatum, habet tamen potestatem nunc vitare hoc, vel illud peccatum, vt dictum est. Vnde quodcunque committit, voluntariè committit; & ita non immerito ei imputatur ad culpam.

Capreolus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd correptio vtilis est, vt ex dolore correptionis volũtas regenerationis oriatur; si tamen qui corripitur filius est promissionis, vt strepitu correptionis forinsecus intonante, aut flagellante, Deus in illo intrinsecus occulta inspiratione operet, & velle; vt Augustinus dicit in lib. de correptione, & gratia; *ideo ergo necessaria est correptio, quia voluntas hominis requiritur ad hoc, quòd a peccato abstineat; sed tamen correptio nõ est sufficiens sine Dei auxilio. Vnde Eccles, 7. Cõsidera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexer.

*Aug. c. 6.

¶Assumptum verum aliqñ, quia præsertim prædestinatis peccatoribus Deus immittit correptiones, & tribulationes, vt oriatur voluntas emendæ, mediante gratuita Dei motione; vt enim habet D.S. alibi, Deus quosdam per specialia auxilia, & occasiones, & infirmitates ad se conuertit, tamen tribulationes præscitorũ non sunt correctoriç, sed hic incipit eorum damnatio; sed in prædestinatis correctiones ordinantur ad hoc, quòd voluntas se conuertat ad Deum, non tamen sine Diuino auxilio interius mouente specialiter. Vltra. Si igitur &c. Conceditur, quòd non potest non peccare; ita quòd omnia vitet, potest tamen per tribulationes, & alias occasiones disponi, vt voluntas a peccato resipiscat, vt dictum est. Quare negatur consequentia, quia correctio adhibetur, vt primò se a peccato auertat, & conuertat ad Deum, & consequatur gratiam, quæ cor suum in Deo confirmet, qua habita, potest non peccare mortaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut August. dicit in Iponosticon. *verbum illud intelligitur de homine secundùm statum naturæ integræ, quando nondum erat seruus peccati; vnde poterat peccare, & non peccare; nunc etiam quodcunque vult homo datur ei, sed hoc, quòd bonum velit, habet ex auxilio gratiæ.

*Aug. s. in lib. 7. paulo a princ.

¶ Ad maiorem dicitur primò, quòd auctoritas ista intelligitur de homine in statu integro ante peccatum, quia ille potuit peccare, & non peccare, vt patuit. Secundò dicitur intelligendo auctoritatem de homine corrupto, quòd potest bonum, & malum; sed aliter, & aliter, quia malum ex seipso, bonum autem salutare cum Diuino auxilio speciali.

¶ Ad minorem, verum quidem non desinit esse homo propter peccatum, desinit tamen esse homo integer, integritate ista quæ fuit per donum originalis iustitiæ, quæ faciebat hominem rectum, qui per peccatum fit curuus, & obliquus; Ergo &c. Verum, in potestate eius est vtrunque, sed vnum scilicet malum, sine speciali auxilio; bonum autem disponens ad vitam ęternã, non sine speciali auxilio &c.

Vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio Diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd ille qui iam consecutus est gratiam, per seipsum possit operari bonum, & vitare peccatum absque alio auxilio gratiæ; vnumquodq; enim aut frustra est, aut imperfectum si non implet illud ad quod datur; sed gratia ad hoc datur nobis, vt possimus bonum facere, & vitare peccatũ; si igitur per gratiam hoc homo nõ potest, videtur quòd vel gratia sit frustra data, vel sit imperfecta.

S Psalm. 41. col. 1.

¶ 2 Præt. per gratiam ipse Spiritus Sanctus in nobis habitat, secundùm illud 1. ad Corin. 3. Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis; sed Spiritus Sanctus cum sit omnipotens, sufficiens est, vt nos inducat ad benè operandum, & vt nos a peccato custodiat; ergo homo gratiam consecutus potest vtrunque prædictorum absque alio auxilio gratiæ.

¶ 3 Præt. si homo consecutus gratiam adhuc alio auxilio gratiæ indiget, ad hoc, quòd rectè viuat, & a peccato abstineat, pari ratione, & si illud aliud auxiliũ gratiæ consecutus fuerit, adhuc alio auxilio gratiæ indigebit; proceditur ergo in infinitum, quod est incõueniẽs; ergo ille qui est in gratia non indiget alio auxilio gratię ad hoc, quòd bene operetur, & a peccato abstineat.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in lib. de natura, & gratia, * quòd sicut oculus corporis plenissimè sanus nisi candore lucis adiutus non potest cernere, sic & homo perfectissimè etiam iustificatus nisi ęterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non potest viuere; sed iustificatio fit per gratiam, secundùm illud. Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius; ergo etiam homo iam habens gratiam, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quòd rectè viuat.

*Aug. c. 26.

¶Hic consequenter D.S. inquirit de necessitate gratiæ quãtum ad gratiæ vsum. Et primò quantum ad executionem boni operis. Secundò quantum ad continuationem, in art. seq.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est, homo ad rectè viuendũ dupliciter auxilio Dei indiget. Vno quidem modo quãtũ ad aliquod habituale donũ, per quod natura humana corrupta sanetur, & etiam sanata eleuetur ad operandum opera meritoria vitę ęternæ, quæ excedunt proportioné naturæ. Alio modo indiget homo auxilio gratię, vt a Deo moueatur ad agendũ.

¶D.S. præmittit quoddam notabile distinctiuum innuens duplicem intellectum quęsiti. Secundò subiungit duas conclusiones rñsi. vnam quo ad primũ intellectũ, ibi. Quantum igitur &c. Aliã quo ad secundum, ibi. Indiget tñ &c. Notat ergo, ꝙ homo ad rectè viuendum s. rectitudine perfecta, & gratuita, vel meritoria, indiget dupliciter. Vno modo quãtum ad habituale donum, idest homo primò indiget ipsa gratia habituali, quæ faciat eum potentem ad operandum meritoriè, quæ est actus primus constituens hominem in potentia actiua sufficienti ad operandum meritoriè; quia autem supra art. 1 dictum est, ꝙ quantumcunque res habeat principium operandi sufficiens, indigeat auxilio, & motione Diuina; ideo habita gratia, adhuc opus est motione Dei, & vt patebit, speciali, actuali scilicet, qđ actuale auxilium est interior instigatio, & excitatio atq; Diuina prouisio, & assistentia Diuinæ prouidentiæ exterius gubernantis, & sic quæsitum intelligitur de duplici auxilio Diuino, habituali scilicet, & actuali.

¶ Quantum igitur ad primum auxilij modum, homo in gratia exiſtens non indiget alio auxilio gratiæ, quaſi aliquo alio habitu infuſo. ——

¶Hic conſequenter D.S. reſpondet quæſito declarato, ponens talem concluſionem quo ad primum intellectum. Homo in gratia &c. vt habet littera. Et D.S. eam non probat hic, ſed relinquit eam probatam per tertium argumentum in oppoſitum adducendum; quia ſi habens gratiam indigeret alia gratia* ad operandum per gratiam, eadem ratione ad illam indigeret alia, & ſic eſſet proceſſus in infinitum, quod eſt inconueniens, & impoſſibile. Et patet etiam probatio huius partis ex artic. 1. quia nulla res habito principio operandi ſufficienti, eget alia forma ſuperaddita; ſed gratia gratum faciens eſt principium operandi opera gratuita habitualia per modum actus primi ſufficiens; ergo non eget alia forma habituali ſuperaddita, ſicut patet de igne, qui habens calorem non eget alio calore. Conſequenter cum dicit.

¶Indiget tamen auxilio gratiæ ſecundùm alium modum, vt ſcilicet a Deo moueatur ad rectè agendum, & hoc propter duo. Primò quidē ratione generali, pp hoc, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt,* nulla res creata poteſt in quemcunque actum prodire, niſi virtute motionis Diuinæ. ——

* Art.1.huius quæſt.

¶Subiungit ſecundam cōcluſionem reſponſi iuxta ſecundum intellectum quæſiti talem, homo indiget auxilio gratiæ &c. vt in principio litteræ. Quam probat, primò ratione generali, & etiam ſpeciali, ibi, Secundò ratione &c. Secundo ex auctoritate ſcripturæ confirmat, ibi. Et propter &cæt. Et dicitur ratio generalis, quia habet locum non ſolùm in homine perducendo ad beatitudinem ſupernaturalem; ſed in omnibus rebus. Arguitur ergo ſic ex illa ratione, nulla res creata poteſt in quemcūq; actū prodire, niſi virtute motionis Diuinæ; ergo habens gratiā non poteſt operari bonum, & vitare peccatum abſque auxilio, quod eſt motio Diuina. Antecedens patuit art. 1. conſequentia patet.

¶Nota tamen, quòd omnis quidem res indiget motione Diuina; ſed non ea qua eget conſtitutus in gratia; quia prima eſt generalis, ſecunda autem eſt conſeruatiua gratiæ, & applicatiua eius ad operandum, & cum hoc eget ſpeciali aſſiſtentia Diuinæ prouidentiæ intus, & extra hominem gubernantis, & a peccato ſpecialiter præſeruantis, vt patebit ratione ſequenti; ſed habetur ex iſta ratione generali, ꝙ homo etiam conſtitutus in gratia eget Diuino auxilio, eſto qualitas auxilij non ſit eadē. Conſequenter ibi.

¶Secundò ratione ſpeciali propter conditionem ſtatus humanæ naturæ, quæ quidem licet per gratiam ſanetur quantum ad mentem, remanet tñ in ea corruptio, & infectio quantum ad carnem, per quam ſeruit legi peccati, vt dr̄ ad Rom. 7. Remanet etiam quædam ignorantiæ obſcuritas in intellectu, ſecundùm quam, vt etiam dicitur. Rom. 8. Quid oremus ſicut oportet neſcimus, propter varios enim rerum euentus, & quia etiam nos ipſos non perfectè cognoſcimus, non poſſumus ad plenum ſcire quid nobis expediat ſm̄ illud. Sap. 9. Cogitationes mortalium timidę, & incertę prouidentiæ noſtræ. Et ideo neceſſe eſt nobis, vt a Deo dirigamur, & protegamur, qui omnia nouit, & omnia poteſt. ——

¶Ponit aliam rationem ſpecialem propriam videlicet homini corrupto, & arguitur ſic. Licet humana natura per gratiam ſanetur quantum ad mentem, remanet tamen in ea corruptio, & infectio quantum ad carnem, remanet etiā quædam ignorātiæ obſcuritas in intellectu, qua neſcimus quid nobis expediat, & quid debeamus orare; ergo neceſſe eſt nobis, vt dirigamur, & protegamur a Deo, qui omnia poteſt, & nouit; quæ directio, & protectio eſt motio ad rectè agendum; ergo illa concluſio vera; conſequentia nota. Antecedens probatur in littera per auctoritates clarè. Et vide de ſecunda eius parte in Capreo. in ſecundo. diſt. 22. ad primum, quia in omni creatura rationali poteſt eſſe inconſideratio alicuius circunſtantiæ, &c. Tunc ibi.

Capreolus.

¶ Et propter hoc etiam renatis in filios Dei per gratiam conuenit dicere. Et ne nos inducas in tentationē, & fiat voluntas tua ſicut in cęlo, & in terra &c. quæ in oratione Dominica continentur ad hoc pertinentia. ——

¶Confirmat iſtam concluſionem, & ſecundam probationem præcedentem, quia in oratione Dominica petimus quæ pertinēt ad Diuinam protectionem, & directionem.

¶ Nota pro maiori intellectu huius materiæ, & ſecundæ concluſionis D.S. in de Verit. Mat. 24. ar. 9. ꝙ quia homo etiam cōfirmatus in gratia viç, non habet in ſe ſufficiens ſuæ firmitatis principium ſicut beati, ſed per munus gratiæ, non ita retrahuntur a malo, ꝙ omnino peccare non poſſint niſi Diuina prouidentia cuſtodiente; ſicut etiam dr̄ de immortalitate Adæ, qui ponitur immortalis, non quia omnino aliquo ſibi intrinſeco protegi poſſet ab omni exteriori mortifero, vtpotè ab inciſione gladij, & alijs hmōi, a quibus tñ Diuina prouidentia immunis conſeruabatur; non enim omnis peccati origo hic aufertur, quia & ratio in non cōfirmatis in gratia in particulari decipi poteſt; & etiam ex hoc, quòd iudicium rationis intercipitur propter aliquam paſſionem inferiorum virium; qn̄ enim inferiores vires intensè mouentur in aliquid, interrūpitur actus rationis, vt limpidè, & feruenter ſuum iudicium de bono voluntati non proponat, & illi defectus in homine viatore puro auferri non poſſunt. Vnde opus eſt ſemper Diuina cuſtodia, vt quantumcunque occaſio peccati ſe ingerat, mens diuinitus excitetur ad reſiſtendum, hæc D.S. in ſententia ibidem. Ex quibus patet, ꝙ nec confirmati poſſunt ſemper bene agere, & vitare oēm defectū, niſi ex Diuina prouidentia ſingulari aſſiſtente, multò minus alij viatores puri in gratia non confirmati, qui patiuntur defectus in ſecunda ratione recitatos. Hæc ratio eſt pro ſecunda concluſione, & probat, quòd habens gratiā indiget auxilio non quidem habituali, ſed adiutorio gratuito; ita ꝙ per auxilium gratiæ intelligatur quodcunque adiutorium gratis, & ſupernaturaliter collatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ donum habitualis gratiæ non ad hoc datur nobis, vt per ipſum non indigeamus vlterius Diuino auxilio. Indiget enim quęlibet creatura, vt a Deo cōſeruetur in bono, quod ab eo accepit, & ideo ſi poſt acceptā gratiam homo adhuc indiget Diuino auxilio, non poteſt concludi, quòd gratia ſit in vanum data, vel quòd ſit imperfecta; quia etiam in ſtatu gloriæ qn̄ gratia erit omnino perfecta homo Diuino auxilio indigebit; hic autē aliqualiter gratia imperfecta eſt, inquantū hominem non totaliter ſanat, vt dictū eſt.*

* In corp. art.

¶Pro illius ſolutionis intellectu nota, ꝙ aliud eſt loqui de gratia abſolutè, aliud de gratia conſummata, aliud de gratia gratum faciente viatica. Gratia enim gratum faciens abſolutè abſtrahit a perfectione, vel imperfectione, quæ ſibi in illo, vel iſto ſtatu conuenire poteſt. Gratia autem conſummata illa actualiter includit perfectionem totalem competentem, & poſſibilem cuilibet beato ſm̄ Diuinam prædeſtinationem; & includit non ſolùm perfectionem quæ eſt ſm̄ modum eſſendi gratiæ in anima, ſed etiā quę eſt ſm̄ deriuationem in corpus beati, cū animæ reunitur, per quā caro ſpiritui perfectè obedit. Gratia verò viatica dicit triplicē imperfectionē, non quidem in ratione gratiæ viaticæ, ſed comparatiuè ad eam perfectionem quæ gratiæ abſolutè acceptæ non repugnat, & gratiæ conſummatæ actualiter conuenit. Vna eſt imperfectio ſm̄ modum eſſendi gratiæ, quia viatica non eſt tanta, etiam in modo eſſendi, ſicut conſummata. Alia eſt, quia non deriuatur pro hoc ſtatu in ſenſualitatem; & vires inferiores, quia eſto ꝙ ſit magna, & intenſa, non tñ pro hoc ſtatu totaliter ſanat. Tertia eſt, quia non perficit rationem, vt infallibiliter regulæ Diuinæ inhęreat per viſionem Diuinæ eſſentiæ; quare ſequitur, ꝙ gratia viatica eſt imperfecta imperfectione priuatiua ſm̄ illum modum, quem habet D. S. prima parte. q. 33. art. 4. ad 2. quo videlicet aliquid non habet, quod natum eſt haberi ab aliquo ſui generis (ſicut talpa dr̄ cęca) quia ipſa gratia viatica non habet perfectionem gratiæ cōſummatę poſſibilē, & ab ea habitā. Non autem dr̄ imperfecta quaſi non habeat, quod ſibi competat, vt viatica eſt, vt ſic; quia illius non eſt ſe extendere ad cohibendas inferiores vires ſub iudicio rationis. Eſt autem imperfectionis quaſi negatiuæ in gratia viatica, vt ſic, non reparare vires inferiores, & non facere infallibiliter cognoſcere regulam actionis ſuæ, ſicut facit gratia conſummata quæ exhibet Diuinā eſſentiam, quæ eſt ratio omnium operum beatorum hominum, & ſpirituum. His notatis dicitur ad argumentum. Ad maiorem, concedendo eam, & notanter dicitur, ſi non impleat illud ad quod datur, nam potentia actiua non ordinata ad actum ſicut ad finem, ſi non operetur non eſt fruſtra; ſed quando eſt aliquid ordinatum ad opus ſicut ad finem, & ipſum non conſequitur, fruſtra eſt. Vnde potentia Dei ſi nihil operata fuiſſet, non fruſtra fuiſſet &c. Ad minorem, ſi intelligitur, quòd gratia nobis detur, vt poſſimus bonum facere excluſo auxilio Diuino, quod auferat occaſiones peccatorum prouenientes ex corruptione carnis, & alijs defectibus. Negatur, quia & alijs rebus dantur perfectiones, & principia operandi, quibus habitis, egent motione Diuina. Dico enim, quòd gratia datur, vt ſanet mentem hominis, & vt habeat principium, & formam operatiuam meritoriè; ſed non poteſt ſemper operari meritoriè, nec in gratia permanere niſi per auxilium Diuinum. Vltra, ſi igitur &c. Dico, quòd per gratiam ſolùm non poteſt niſi aſſiſtente Diuino auxilio, & conſeruatiuo gratiæ, & auferentis, & comprimentis trahentia in peccatum. Sed nego, ꝙ propterea ſit imperfecta priuatiuè in rōne gratię viaticę, quia illius non eſt cohibere ſufficiēter ſine ſpeciali auxilio, omnia peccata, & facere oīa bona; quia ad minus homo viator peccaret peccato incōſiderationis, a quo nec Angelus in gratia creatus immunis fuit, multò minus homo ſibi relictus etiam in gratia. Vide de hoc Capreolum ſecundo, diſtin. 22. ad primū, & ſecundū. Sed poteſt concedi conſequēs, ꝙ gratia

Capreolus.

viatica

viatica est imperfecta priuatiuè, modo qui dictus est, quia videlicet non habet perfectionem gratiæ consummatæ, quia non totaliter sanat, nec tollit possibilitatem peccati inconsiderationis. Sed omnino negatur consequentia: ꝙ ergo sit frustra, quia facit effectum bonum, & sibi possibilẽ pro hoc statu, licet non possit illum effectum facere. s. operationem bonam sine defectu, nisi assistente Deo; immo nec gratia cõsummata facit effectum suum sine Deo. Vnde nõ posse facere sine Deo, est defectus purè negatiuus, quia in omni creatura reperitur. Cum quo stat, quòd non tollere inconsiderationem, & corruptionem sensualitatis, est defectus priuatiuus modo dicto.

¶ Ad secundum dicendum, quòd operatio Spiritus Sancti qua nos mouet, & protegit, non circumscribitur per effectum habitualis doni, quod in nobis causat; sed præter hunc effectum nos mouet, & protegit simul cum patre, & filio.

¶ Maior conceditur, sed dico, ꝙ sua inhabitatio per gratiam non impedit nec præiudicat eius auxilio, immo est ratio specialis auxilij, & gratuiti Spiritus Sanctus simul cum patre, & filio. Minor conceditur, sed inducit nos ad operandum nos mouẽdo, & excitando ad opus, & protegendo a malo, & dirigendo. Quare negatur consequentia, quia si Spiritus Sanctus solùm inhabitaret per gratiam, & non protegeret, & custodiret, statim laberetur homo in peccatum, & Spiritum Sanctum amitteret; vnde consequentia non valet. Spiritus Sanctus est in nobis per gratiã, igiť nõ eget opus eius auxilio, vel non est possibile eius auxilium &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa concludit, quòd homo non indigeat alia habituali gratia.

¶ Ad assumptum, si intelligitur, quòd si homo consecutus gratiam habitualem adhuc alio auxilio gratiæ, idest gratuiti auxilij indigeret &c. negatur; quia vt patuit. art. 6. ad tertium, gratuita motio, & gratuitum auxilium, cum sit primi agentis opus, non præsupponit aliud opus, vel aliam gratiam, nec per consequens procederetur in infinitũ; sed est status in gratuito auxilio. Vltra, ad consequens. Ergo &c. Si intelligitur, quòd non indigeat auxilio gratiæ actualis, id est Diuinæ directionis, & custodiæ specialis naturæ. Dicitur secundo ad assumptum. Si homo consecutus gratiam, scilicet habitualem adhuc alio auxilio gratiæ habitualis indigeret ad hoc, quòd rectè viuat, tunc pari ratione adhuc alio indigebit, quia illę gratiæ essent eiusdem rationis; sed hoc nos non dicimus, sed oppositum. Et conceditur vlterius, quòd procederetur in infinitum, & hoc est inconueniens, vnde conceditur consequens, quòd existens in gratia non indiget alio auxilio gratiæ habitualis, indiget tamen Diuina motione, & custodia, & directione.

Vtrum homo gratiam consecutus, possit perseuerare in bono, sine auxilio gratiæ.

T Infr. q. 114. ar. 2. cor. Et 2. 2. q. 137. ar. 4. Et 2. d. 2. in expo. lit. ad 2. Et 3. cont. c. 155 Et Verit. q. 24. ar. 13. per tot. & q. 27. ar. 5. ad 3. Et Psal. 31 co. 6. Et Ioã. 7. lect. 2.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quòd homo in gratia constitutus non indigeat auxilio gratię ad ad perseuerandum; perseuerantia enim est aliquid minus virtute, sicut & continentia, vt patet per Philosophum in 7. Ethi.* sed homo non indiget alio auxilio gratiæ ad habendum virtutes ex quo est iustificatus per gratiam; ergo multò minus indiget auxilio gratiæ ad habendum perseuerantiam.

* Aug. ex c. 7. & 1. colligitur.

¶ 2 Præt. omnes virtutes simul infunduntur; sed perseuerantia ponitur quædam virtus; ergo videtur, quòd, simul cum gratia infusis alijs virtutibus, perseuerantia detur.

¶ 3 Præt. sicut Apostolus dicit ad Rom. 6. plus restitutum est homini per donum Christi, quàm amiserit per peccatum Adæ; sed Adam accepit, vnde posset perseuerare; ergo multò magis nobis restituitur per gratiam Christi, vt perseuerare possimus; & ita homo non indiget gratia ad perseuerandum.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in lib. de perseuerantia.* Cur perseuerantia poscitur a Deo si non datur a Deo? an & ista irrisoria petitio est cum id ab eo petitur, quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dãte esse in hominis potestate? sed perseuerantia petitur etiam ab illis qui sunt per gratiam sanctificati, quod intelligitur cum dicimus. Sanctificetur nomen tuum, vt ibidem Augustinus,* confirmat per verba Cypriani; ergo homo etiam in gratia constitutus indiget, vt ei perseuerantia a Deo detur.

* Aug. c. 2.

* Aug. c. 10.

¶ Hic vltimò inquiritur de necessitate gratiæ ad continuationem boni operis.

¶ Respondeo dicendum, quòd perseuerantia tripliciter dicitur. Quandoque enim significat habitum mentis, per quem homo firmiter stat ne remoueatur ab eo, quod est secundùm virtutem per tristitias irruentes; vt sic se habeat perseuerantia ad tristitias sicut continentia ad concupiscentias, & delectationes, vt Philosophus dicit in 7. Ethicorum.* Alio modo potest dici perseuerantia habitus quidam secundùm quem homo habet propositum perseuerandi in bono vsque in finem.

* Arist. c. 9.

¶ D. S. distinctè absoluit quæsitum, ſm quòd ille terminus perseuerantia multipliciter dicitur, quia tripliciter. Et primò respondet quo ad primas duas acceptiones; secundò iuxta tertiam, ibi. Alio modo dicitur &c. Quo ad primum, primò præmittit duas acceptiones perseuerantiæ; secundò subiungit conclusionem responsi conformem, ibi. Et vtroque &c. Prima ergo acceptio perseuerantiæ est, quia significat habitum mentis. i. voluntatis tenentis se cum ratione, ne ab ea recedat per tristitias quæ sunt de malis præsertim oppositis delectationibus tactus. Tunc enim continentia est quædam habitus laudabilis faciens ne volũtas propter delectationes præsertim tactus, relinquat rationem; ita perseuerantia isto modo facit, ne propter tristitias quæ sunt ex famæ, & siti, & carentia delectationũ tactus recedat a ratione. Et est vtraq; cum abundantia passionum quæ est in sensualitate, quia continens patitur vehementes passiones, sed ab eis non deducitur. Perseuerans similiter habet tristitias consurgentes ab inera de penuria delectationum. Et de ista materia dictum fuit supra. q. 58. art. 3. ad secundum. Secundò autem modo dicitur perseuerantia habitus, quo homo habet propositum perseuerãdi in bono quocunque difficili. Tunc est in irascibili, & potest esse in eo qui non habet abundantiam passionum, & stare cum virtute perfecta. Et de hoc D. S. secunda secundæ q. 137. art. 7. ad primum. Consequenter cum dicit.

Continentia, & perseuerantia.

¶ Et vtroque istorum modorum perseuerantia simul cum gratia infunditur; sicut & continentia, & cæteræ virtutes.

¶ Subiungit correspondenter ad prædicta membra talem conclusionem respon. Vtroq; istorum modorum perseuerantia simul cum gratia infunditur. Et habetur ex illa conclusione, quòd gratia quidem habitualis requiritur ad perseuerantiam isto modo tanquàm causa quam concomitatur, quia videlicet perseuerantia infusa requirit gratiam habitualem, licet non acquisita. Sed iam constitutus in gratia, quia simul habet perseuerantiam istis modis, non indiget alia gratia ad habendum ea, licet vt eas conseruet, (vt patebit) indigeat gratia, non quidem habituali, sed gratuito auxilio; vnde habetur responsio negatiua ad quæsitũ, ꝙ non indiget gratia cõstitutus in gr̃a ad habendas istas perseuerantias. Probať aũt cõclusio a simili (quod tangit duo prima argumenta in oppositũ.) Cõtinentia & cæteræ virtutes simul infunduntť cum gratia; igiť & perseuerantia istis duobus modis. Añs supponitur ex supradictis, q. 63. vbi dictum est, ꝙ morales infundũtur cũ gratia. Tenet cõsequentia, quia perseuerãtia primo modo conuenit cũ continentia, vt dictum est ex Phil. perseuerantia aũt secundo modo cõuenit cũ virtutibus cęteris moralibus perfectis. Et probať hæc conclusio per duas primas rationes in oppositum, quas D. S. breuiter notat, & approbat per verba in lr̃a posita. ¶ Nota, ꝙ circa istã conclusionẽ, & eius probationem est dubiũ. Nam D. S. 2. 2. vbi iã dicit, ꝙ perseuerantia primo modo sit in eo, qui vehementer afficitur passionibus circa mala tactus & gustus, vtpotè qui non habet perfectã virtutem modificantem has passiones; sed ille qui habet gratiã, habet virtutem modificãtẽ passiones, quia gratiam oẽs perfectæ virtutes comitantur. Quare non vr̃, ꝙ perseuerantia nec cõtinentia, vt accipiunť primo modo simul cũ gr̃a infundanť. Et præterea D. S. 2. 2. vbi iam, art. 4. in corp. dicit solùm de perseuerantia virtute, ꝙ infundatur cum gratia habituali, sicut & cæteræ virtutes infusæ. Non autem loquitur aliquid de perseuerãtia primo modo accepta, immo ipsam excludere videtur per hoc ꝙ notanter dicit, perseuerãtia accipitur vno modo pro ipso habitu perseuerantiæ, ſm ꝙ est virtus; & hoc modo indiget dono habitualis gratiæ, sicut & cæteræ virtutes; quasi vellet dicere a cõtrario sensu. Perseuerantia habitus, quę tñ non est virtus, illa nõ infunditur cũ gratia, &c. Et præterea in de Veri. Ma. 24. art. 13. ad 3. etiam solùm loquitur de perseuerantia virtute, cuius est propositũ perseuerandi. Et sic dicit eam habere omnes, qui habent gratiam, quamuis non sint vsque in finem perseueraturi. ¶ Ad hoc posset fortè dici, ꝙ D. S. in secunda secundæ, quam post hunc librum conscripsit, magis rem ponderauit, & hic dicta quo ad perseuerantiã primo modo dictam, emendauit præsertim. quia nõ oportet in habente gratiam esse vehementes passiones, quæ per virtutes per gratiam, & cum gratia collatas refrenantur.

¶ Sed videtur secundo dicendum, & melius ex D. S. in de vir-

tutibus in communi. artic. 10. ad 14. quia differentia est inter virtutes morales infusas, & acquisitas; quia quo ad refrenationem passionum se mutuo excedunt. Acquisita enim, quia per frequentes actus acquiritur, ideo acquirens dissuescit passionibus obedire, & eis resistere, & per consequens habita tali virtute, passiones minus sentiuntur, & per consequens cum temperantia acquisita non est continentia, vel perseuerantia, primo modo; quia vt dictũ est sic acceptæ habent locum in vehementia passionum; Virtus autem infusa, quia non acquiritur ex actibus, sed ex subita infusione Dei, ideo a principio non tollit sensum, & vehementiam passionum, sicut acquisita. Nec est contra virtutem temperantiæ infusæ, quòd aliquis patiatur molestiam circa passiones, quia ad talem virtutem sufficit sine tristitia operari, & præsertim voluntatis; nec requiritur, quòd delectabiliter operetur, propter molestias quæ sentiuntur. Quare stant simul continentia infusa, vel perseuerantia, & temperantia infusa, vel fortitudo, non autem ita de acquisitis. Quare cum D. S. in 2. 2. art. 1. loquitur de perseuerantia post Philosophum, nec restringit se ad infusam, loquitur de acquisita, quàmuis, & infusa sit cum molestia passionum; sed hoc vt dictum est, non præiudicat virtuti infusę; quare nulla est repugnantia inter hic, & alibi dicta. Quia D. S. per hoc, ꝙ loquitur in secunda secundæ, de perseuerantia virtute, non excludit perseuerantiam habitum infusum, nam iustificati prius peccatores assueti in peccatis, valde egent perseuerantia, & continentia habitibus laudabilibus, ideo rationale est, vt simul cum gratia infundantur, qui tamen post edomitas passiones non habent tantum actum sicut antea; vnde sicut quandoque infunduntur, & acquirũtur virtutes, quæ propter aliquam dispositionem, vel defectum naturæ nõ habent actus suos, sed habere possint, vt supra dictum fuit. q. 65. art. 1. & iterũ sunt aliquæ quæ habentur in potentia propinqua radicata in alijs habitibus; ita esto gratia infundatur alicui non habenti vehementes passiones, potest nihilominus adesse habitus perseuerantiæ, primo modo, vel continentiæ, aut saltem habetur in potentia propinqua; ita quòd est taliter dispositus per virtutes, quòd si adesset vehementia passionum, voluntas teneret se secundùm rationem, & non insequeretur vehementiam passionum in bono, vel malo &c. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo dicitur perseuerantia continuatio quædam boni vsque ad finem vitæ, & ad talem perseuerantiam habendam homo in gratia constitutus nõ quidem indiget aliqua alia habituali gratia, sed Diuino auxilio ipsum dirigente, & protegente contra tentationum impulsus; sicut ex præcedenti quæstione apparet.* ———

*Art. præc.

¶ Respondet iuxta tertiam acceptionem perseuerantię, vt dicit continuationem quandam boni vsque in finem vitæ, prout secundùm D. S. in de Verita. vbi supra, est circunstantia quædam virtutis designans permanentiam virtutis vsque in finem vitæ. Et sm D. S. secunda secũdæ prout nominat actum virtutis continuatum vsque in finem; omnia enim ista idem important. Et de hac acceptione quæsitũ principaliter intelligitur. Vnde ponit talem conclusionẽ responsiuam conformem. Ad talem perseuerantiam habendam, homo in gratia constitutus &c. vt in littera iacet. Hanc conclusionem primò probat sub breuibus, secundò ex ea infert quoddam corollariũ, ibi. Et ideo &c. Habet autem conclusio ista duas partes, & D. S. relinquit ambas esse probatas ex art. præce. & tangit probationem secundæ partis sub breuibus. Et arguitur sic. Perseuerare isto modo est bonos actus cõtinuare, & operari vsq; in finem; sed constitutus in gratia non eget habituali, sed eget auxilio Diuino, vt bene operetur, & non deficiat; igitur cõclusio vera pro ambabus partibus. Maior nota ex iam dictis. Minor pro prima parte patuit, quia aliàs esset processus in infinitum. Secunda pars patet, quia constitutus in gratia habet sensualitatem corruptam, & patitur varias tentationes, & obscuritatem intellectus, & impossibilitatem euitandi omnes inconsiderationes, vt patuit; igitur eget auxilio dirigente, & protegẽte. Si autem placet videre multas rationes pro secunda parte huius conclusionis. Vide D. S. tertio contra Genti. c. 155. vbi adducit multas rationes, & auctoritates pro hac parte conclusionis. Sed fundamentalis ratio dicta est art. præce. quia homo in gratia constitutus nõ potest sine auxilio gratuito bene operari, & non potest non peccare, vel constituere in tali statu, vt peccare non possit. Ideo non potest perseuerare, quia perseuerare nihil aliud est, quam cõtinuare bonas operationes vsque in finem. Et si homo posset se ponere in tali statu, vt peccare non posset; tunc posset se facere perseuerare, sed hoc non potest &c. Deinde ibi.

¶ Et ideo postquàm aliquis est iustificatus per gratiã, necesse habet a Deo petere prædictum perseuerantiæ donum, vt scilicet custodiatur a malo vsque ad finem vitæ; multis enim datur gratia quibus non datur perseuerare in gratia. ———

¶ Infert vnum corollarium ex secunda parte dictæ conclusionis, & probatione resumpta ex art. præce. scilicet tale. Postquam aliquis est iustificatus &c. probatur, quia multis datur gratia, quibus non datur perseuerare in gratia; igitur corollarium verum. Tenet consequentia, quia si ex gratia habituali non habet perseuerantiam, sed ex gratuito auxilio Dei, ideo bene sequitur, quòd habeat petere a Deo illud auxilium. Antecedentis possibilitas patet ex dictis, quia constitutus in gratia, non necessario habet aliud auxilium; igitur potest vnum dari, & non aliud. Et patet eius veritas de facto de Iuda, & alijs qui habuerunt gratiam. Et patet de omnibus baptizatis præscitis.

¶ Nota autem breuiter huius rei fundamentum ex D. S. contra Gent. & 2. 2. vbi supra art. 4. quia libe. arbi. pro hoc statu non ita perficitur per gratiam habitualem, quin sit vertibile ad malum, & possit sequi tentationes, & corruptiones carnis. Et ideo nõ subest potestati lib. ar. etiam per gratiam reparati, vt se immobiliter in bono statu, licet in potestate eius sit electio, & propositum perseuerandi, sed plerumq; cadit in nostra potestate electio, sed non executio; non enim est homo dominus suarum naturalium potentiarum; & ideo licet liber sit ad volendum, vel nolendum aliquid, nõ tamen volendo potest facere, quòd voluntas sua immobiliter inhęreat ei, quod vult, quod requiritur ad perseuerantiam, vt. s. voluntas immobiliter in bono permaneat, quare oportet adesse Diuinũ auxilium, quo Deus dirigit, & gubernat per suam prouidentiam, vt homo vsque in finem permaneat.

¶ Nota etiam post D. S. in de Veri. vbi supra, quòd differunt posse abstinere a peccato; & posse perseuerare vsque in finem vitę in abstinentia a peccato. Primò enim modo potentia fertur supra negatione tantum, vt. s. aliquis possit non peccare; & hoc potest homo in gratia existens loquendo de mortali, quia habet inclinationem ad peccatum vitandum, & non habet habitum inclinantem ad peccatum, vel affectionem habitualem. Cum autem dicitur, ille potest perseuerare in abstinentia peccati vsque in finem; potentia fertur in aliquod affirmatiuum, vt. s. aliquis ponat se in tali statu, quòd peccatum in eo esse non possit, & quòd faciat se impeccabilem; hoc autem non cadit in potestate li. ar. quia virtus motiua exequens, non se ad hoc extendit, & ideo homo habet perseuerantiam a Deo petere; patet ex hoc, ꝙ nõ est discrepãtia, cũ prius dictũ fuit, ꝙ homo in gratia existens potest peccatum, immo omnia mortalia vitare. Et hic dr̃, ꝙ ex habita gratia non habet perseuerare. Posse enim vitare omnia peccata, est habere inclinationem in bonum, quam si sequatur, & ea vtatur, non peccabit. Sed quia non habet, vt ea semper vtatur, immo potest agere contrarium, ideo non habet potentiam perseuerandi, quæ est impeccabilitas. Habet ergo, vt a peccatis abstineat; sed non habet, vt in abstinentia maneat, quod est perseuerare. Ad hoc enim secundum requiritur infallibilis inhęsio ad Deum, & ablatio omnis occasionis peccandi, quod erit in patria, hic autem non erit; sed per singulare auxilium habet omne bonum facere, & non deficere, & sic perseuerare.

Differunt posse abstinere a peccato, & posse perseuerare, &c.

¶ A R G. in contrarium confirmat secundam partem conclusionis secundæ, quia derisorium esset a Deo petere, cuius ipse nõ esset dator; sed Christus in oratione Dñica, quæ nõ est derisoria, docuit nos petere perseuerantiam a Deo; ergo ipse dat, & homo ex suis naturalibus non habet, immo nec ex gratia habituali viatica; per quam quidem, vt dictum est, potest a peccatis abstinere, sed per eam non habet, vt possit in abstinentia perseuerare, quia ipsa non facit hominem impeccabilem. Per hoc autem excluditur error Pelagianorum, qui dixerũt, quòd ad perseuerandũ sufficit lib. ar. nec ad hoc homo indiget gratia. Et sm D. S. contra Gentiles, vbi supra, petimus perseuerantiam etiam in hoc, quòd dicimus. Adueniat Regnum tuum; non enim nobis adueniret Regnum Dei, nisi in bono perseuerantes fuerimus.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de primo modo perseuerantiæ; sicut & secũda obiectio procedit de secundo. Vnde patet solutio ad secundum.

¶ Maior vera, de perseuerantia primo modo dicta in corpore, quia perfecta virtus circa passiones non est cum vehementia passionum, præsertim acquisita. Et secundò, perfecta virtus est consummatiua boni operis in passionibus. Perseuerantia autem est cum inordinatione passionum. Et secundò, nec est consummatiua boni operis, quia est in voluntate. Similiter dicitur de continentia, Minor conceditur, & notanter, ad habẽdum virtutes non indiget gratia alia habita gratia, licet ad perseuerandum. Tertio modo indiget gratuito auxilio. Cõceditur, & consequens, & consequentia de perseuerantia primo modo. Vnde vult hoc argũ, ꝙ si perfectę virtutes habentur cum gratia, nec opus est alia gratia ad ipsas habendas; igitur magis perseuerantia quæ est quid minus virtute &c. Et probat hæc ratio primam conclusionem.

¶ Ad secundum. Maior conceditur, tùm quia sunt connexæ virtutes infusę in charitate, & prudentia; tùm quia opera Dei perfecta. Minor conceditur etiam de perseuerantia secundo modo, vt est virtus factiua propositi benefaciendi, & perseuerandi in bono difficili, vt patet secunda secundæ, vbi supra in cor. Conceditur & consequentia, & consequens de perseuerantia secundo modo. Vnde & hæc ratio est pro prima conclusione.

¶ Ad

*Aug.c.48.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in libro de natura, & gratia, * homo in primò statu accepit donum per quod perseuerare posset, non autem accepit, vt perseueraret; nunc autem per gratiam Christi multi accipiunt, & donum gratiæ quo perseuerare possunt, & vlterius eis datur, quòd perseuerēt, & sic donum Christi, est maius, quàm delictum Adæ, & tamē facilius homo per gratiæ donum perseuerare poterat in statu innocentię in quo nulla erat rebellio carnis ad spiritum, quàm nunc possumus, quando reparatio gratiæ Christi, & si sit inchoata quantum ad mentem, nondum tamen est consummata quantum ad carnem, quod erit in patria, vbi homo, non solùm perseuerare poterit, sed etiam peccare non poterit.

¶ Ad maiorem etiam dictum fuit supra quæst. 81. arti. 3. ad tertium. Conceditur enim, quia per Christum restituetur quicquid Adam perdidit, & amplius, sed tempore suo immortalitas, & perfecta subiectio inferiorum uirium ad rationem. Aliqua autem etiam in hoc statu restituuntur, scilicet gratia, & virtutes, & posse perseuerare, & simul etiam perseuerare, posse nō peccare, & cum hoc non peccare.

¶ Ad minorem, concedo, quòd Adam accepit, vt posset perseuerare, etiam per li. arbitrium cum dono originalis iustitiæ, quia tunc nulla corruptio erat in humana natura, quæ perseuerandi difficultatem præberet, sicut nunc est. Et ideo nunc potest perseuerare solùm ex gratia Dei duplici, gratum faciente, & gratuito auxilio. Sed addo, quòd Adam quidem potuit perseuerare per donū gratiæ, sed non accepit, ut perseueraret de facto, quod ostendit casus, & peccatum eius; sed multi nunc per donū Christi accipiūt, & posse perseuerare, & cum hoc perseuerantiam. Quare donum Christi maius est, quare negatur consequentia, si intelligitur, quod restituta gratia possimus per eam, sine speciali adiutorio perseuerare. Sed restituitur nobis per duplicem gratiam, vt possimus perseuerare, & etiam perseueremus. Oportet enim memorari eius, quod dictum est ar. 5. ad tertium, quòd melioris conditionis est, quod per plura auxilia perducitur ad altiorem finem. Et ergo esto homo nunc egeat duplici auxilio, scilicet gratia habituali, & actuali, quia tamen perducitur per ista auxilia ad altiorem finem, scilicet ad posse perseuerare, & ad perseuerare de facto, ideo melioris conditionis est quo ad hoc.

¶ Nota hic, quòd Adam in statu innocentiæ facilius perseuerauit, quàm nunc perseueremus, quia nō habuit sensualitatem, & naturam corruptam, vt dictum est, sicut nunc, vbi gratia sanat mētem, sed non naturam, quod futurum est in patria, vbi erimus omnino impeccabiles. Tamen non videtur Adam potuisse perseuerare sine speciali auxilio, nec quo ad hoc facilius. Vide Doc. San. in de Veri. mat. 27. par. 5. ad tertium. Sed quia non eguit dono naturam sanante, quæ integra fuit, & ideo etiam si fuit conditus in naturalibus integris, & sine gratia, potuit pseuerare, & vitare peccatum, & facere bona cōnaturalia, nec vltra tenebatur, antequàm habuit gratiam, quia secus esset de homine ante peccatum non habēte gratiam, & charitatem gratuitam, & de homine post peccatum non habente gratiam; nam homo qui ante peccatum non haberet gratiam, non faciendo opus gratuitum esset excusatus, quia illud non facere, & non habere gratiam, non esset ex culpa sua: sed post peccatum est ex culpa sua, & est pœna peccati non habere gratiam, quare non excusatur: hoc tamen verum est, quod si homo in naturalibus motus a Deo sufficienter, non se præparasset ad gratiam, non fuisset excusatus, quia tunc ex culpa sua esset non habere gratiam, pono autem, quòd si sine culpa sua non habuisset gratiam, & tunc fuisset excusatus &c. Ad propositum ergo dico, quòd homo integer sine gratia potuit stare in bonis naturalibus, nec vt sic, amplius obligabatur. Et ergo per donū gratię, de quo Doct. Sanct. loquitur, potest intelligi sola iustitia originalis, quæ fuit donum gratiæ, quia gratuitum. Si tamen per donum gratiæ intelligit donum originalis iustitiæ, & simul gratiam gratum facientem, in qua ponit hominem creatum iuxta opinionem suam, tunc facilius potuit, tum quia sine gratia gratum faciente potuisset, ut sentiunt illi, qui ponunt eum creatum in naturalibus integris, tum quia in gratia potuit vitare omnia peccata etiam opposita uirtutibus theologicis, & facere bona etiam meritoria. tum tertiò, quia facilius potuit, quia cum minore difficultate, nulla resistentia, uel nullo impedimento in natura inuento.

¶ Nota etiam, quòd in patria erit homo impeccabilis, sed aliter, quàm homo in statu innocentiæ; quia in statu innocentiæ potuit non peccare, sed in patria non poterit peccare, quia ex visione clara, & faciali diuinæ essentiæ, confirmabitur voluntas in bono simpliciter. Et gratia quoque consummata tota natura perficietur, vt nullum impedimentum nulla quoque sit difficultas, vel interior, vel exterior ad bonum. Et de hoc Doct. Sanct. in de verita. materia 24. artic. 7. circa finem corporis art. Et de hoc etiā Capreolus in secundo distin. 22. præsertim quomodo visio Diuinæ essentiæ impeccabilitatem astert.

Quæstio Centesimadecima.

De gratia quantum ad eius essentiam.

DEinde considerandum est de gratia Dei quantum ad eius essentiam. Et circa hoc quęrūtur quatuor, Primò, vtrum gratia ponat aliquid in anima. Secundò, vtrum gratia sit qualitas. Tertiò, vtrum gratia differat a virtute infusa. Quartò, de subiecto gratiæ.

¶ Postquàm determinatum est de necessitate gratiæ, hic consequenter determinatur de essentia eius. Et circa hoc principaliter duo fiunt. Primò inquiritur quid sit gratia, Secundò inquiritur in quo sit subiectiuè, artic. 4 Ex his enim potissimè accidens cognoscitur, scilicet ex genere, & differentia, & ex subiecto, ex quo etiā quandoque differentia sumitur. Circa primum, primò præmittitur quoddam necessarium ad propositum, & inquiritur quasi de genere remotissimo, & etiam an uidelicet sit aliquid creatum in anima, vel sit quid increatum. Secundò inquiritur de genere prędicamentali, an videlicet sit qualitas.

Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

V
2. di. 26. art. 1. & 3 contra c. 150. Et Veri. q. 27. art. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiam gratiam hominis; vnde dicitur Gene. 39. quòd dominus dedit Ioseph gratiam in conspectu principis carceris; sed per hoc, quòd homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo, qui gratiam alterius habet, sed in eo cuius gratiam habet ponitur acceptatio quædam; ergo per hoc, quòd homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, sed solùm significatur acceptatio Diuina.

¶ 2 Præt. Sicut anima viuificat corpus, ita Deus viuificat animam; vnde dicitur Deutero. 30. Ipse est vita tua; sed anima viuificat corpus immediatè; ergo etiam nihil cadit medium inter Deum, & animam; non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

* Gl. interlin. in hoc loco.

¶ 3 Præterea. Ad Rom. primo, super illud. Gratia vobis, & pax, dicit glo. * gratia, id est remissio peccatorum, sed remissio peccatorum non ponit in anima aliquid, sed solùm in Deo, non imputante peccatum, secundùm illud Ps. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum; ergo nec gratia ponit aliquid in anima.

* Aug. c. 22.

¶ Sed contra, lux ponit aliquid in illuminato; sed gratia est quædam lux animæ; vnde Augustinus dicit in libro de natura, & gratia. * Præuaricationem legis dignè lux deserit veritatis, qua desertus utique fit cæcus; ergo gratia ponit aliquid in animā.

¶ Hic primò Doct. San. inquirit de genere remotissimo, an ponat aliquid in anima. i. sit quiddam creatum in anima existēs. Voluerunt enim aliqui (quorum opinionem tangit primum argumētum) quòd cum quis dicitur esse in gratia, uel habere gratiam, sit solùm denominatio extrinseca, quemadmodum sicut dicitur. Ille habet gratiam hominis istius, non denotatur aliquid sibi inesse, sed denotatur, quia alius habeat complacētiam, & amorem erga ipsum, cuius amoris ipse sit obiectum. Sic etiam dicimus lapidem uideri, & huiusmodi. Volebant enim isti, quòd gratia Dei diceret solùm dilectionem, & acceptationem Dei, qua acceptat istū hominem ad beatitudinem, quæ acceptatio nihil in homine formaliter ponit.

¶ Respondeo dicendum, quòd secundùm communem modum loquendi, tripliciter gratia accipi consueuit. Vno modo pro dilectionē alicuius, sicut consueuimus dicere, quod iste miles habet gratiam regis, id est rex habet eum gratum. Secundò sumitur pro aliquo dono gratis dato, sicut consueuimus dicere, Hanc gratiam facio tibi. Tertio modo sumitur pro recompensatione beneficij gratis dati, secundùm quòd dicimur agere gratias beneficiorum.

¶ Doct. Sanct. primò exponit quęsitum, quomodo distinctè potest intelligi, secundò secundùm hoc distinctè respōdet, ibi. Quantum igitur &c. Circa primum primò ponit notabile distinctiuum

trimembre

trimembre de gratia in titulo quæsiti posita, secundò membra distincta ad inuicem comparat, ibi Quorum trium &c. Dicit ergo quòd iuxta communem modum loquendi, gratia consueuit accipi tripliciter &c. clarè in litera. Et de his duabus acceptionibus habet Doct. Sanct. in secundo dist. 26. art. primo. Quia (inquit) nomẽ gratiæ quandam liberalitatem importat; vnde ex hoc, quòd gratis datur, gratia dicitur, liberalis autem donationis principium est amor. Ex inde est, quòd nomen gratiæ dupliciter sumitur. Vno modo pro ipsa acceptatione amoris. Alio modo pro ipso dono &c. De gratia autem tertio modo, quæ est gratitudo, vide secũda secundæ. q. 106. Consequenter cum dicit.

¶ Quorum trium, secundum dependet ex primo, ex amore enim quo aliquis habet alium gratum, procedit, quòd aliquid ei gratis impendat. Ex secũdo autem procedit tertium, quia ex beneficiis gratis exhibitis, gratiarum actio consurgit.——

¶ Comparat istas tres gratias adinuicem penès dependentiam, & prioritatem, vel originem; quia secunda gratia prouenit ex prima, & tertia ex secunda, vt de se constat.

¶ Quantum igitur ad duo ultima, manifestum est, ꝙ gratia aliquid ponit in eo qui gratiá accipit. Primò quidem ipsum donum gratis datum, secundò huius doni recognitionem.——

¶ Præmissa distinctione de varia acceptione, & significatione nominis gratiæ, hic incipit secundùm illam distinctionem, & varium intellectũ quæsiti, respondere; & primò respondet iuxta duo vltima membra, secundò iuxta primum, ibi. Sed quantum &c. Circa primum ponit talem conclusionem respon. Quantum ad duo vltima (.i. duas vltimas acceptiones) manifestum est, quòd gratia aliquid ponit in eo qui gratiam accipit. Probatur conclusio, quia gratia isto modo dicit donum gratis datum, secundò huius doni recognitionem; sed illa manifestè aliquid ponunt in eo qui accipit; igitur &c. Maior patet ex notabili. Minor nota de se. Et tangit Doct. Sanct. quidditatem gratiæ tertio modo dictę, quia dicit recognitionem beneficij, & laudationem eius, & possibilem recõpensationem, ut habetur secunda secundæ, vbi iam. Vnde non est controuersia, quia primò dixit, quòd dicat recompensationem, & iam dicit, quòd importet recognitionem doni, quia ambo includuntur in gratitudine. Alia tamen recompensatio est iustitiæ, alia amicitiæ, alia gratitudinis, vt habet Doct. Sanct. ibidem ar. 4 Vide & q. 107. ar. 2. quomodo gratitudo habet tres gradus, recognitionem, laudem, & recompensationem &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed quantum ad primum est differentia attendenda circa gratiam Dei, & gratiam hominis; quia enim bonum creaturæ prouenit ex uoluntate Diuina, ideo ex dilectione Dei qua vult creaturæ bonum, profluit aliquod bonum in creatura; uoluntas autem hominis mouetur ex bono præexistente in rebus; & inde est, quòd dilectio hominis non causat totaliter rei bonitatem, sed præsupponit ipsam, uel in parte, uel in toto. Patet igitur, quòd quamlibet Dei dilectionem sequitur aliquod bonum in creatura causatum, non tamen dilectioni æternæ coæternum.——

¶ Prosequitur primum membrum acceptionis gratiæ. Et primò præmittit fundamentalem conclusionem, secundò subiungit conclusionem respon. cõformem dicto mẽbro, ibi. Et secundũ huiusmodi &c. Conclusio fundamentalis est. Sed quamlibet Dei dilectionem sequitur aliquod bonum in creatura causatum, non tamen dilectioni æternæ coæternum. Et habet duas partes, quarum primam Doct. Sanct. probat ex differentia gratiæ, vel dilectionis Dei, & gratiæ, vel dilectionis hominis. Et arguitur sic, bonum creaturæ prouenit ex voluntate Diuina, voluntas autem hominis mouetur ex bono præexistente in rebus, ergo ex dilectione Dei, qua vult creaturæ bonum, profluit bonum aliquod in creatura, sed dilectio hominis non causat totaliter rei bonitatem, sed &c. & per consequens conclusio vera; tenet consequentia, quia dilectio Dei pertinet ad eius uoluntatem, nec uolũtas causat, nisi volendo bonum, quod est diligere. Antecedens præsupponit ex prima parte q. 19. artic. 4. & q. 20. art. 2. Et illud Antecedens Doctor Sanct. probat in de Veri. mat. 27. ar. 1 per simile de sciẽtia Dei, quæ etiam non est causata, sed causatiua operis; igitur & uolũtas Dei non causatur, sed causat bonum volitum.

Differẽtia inter dilectioné Dei & hominis

¶ Secunda pars cõclusionis relinquitur nota, quia dilectio Dei non potest incipere, nec de nouo aduenire; sed omnis creatura de facto incepit; igitur dilectioni ęternæ, bonum in creatura non est coæternum. Oportet enim hic supponere, quæ dicentur in prima parte, ex intentione, quæ & Capreolus habet in secundo, ꝙ nulla actio Dei etiam transiens, quantum ad absolutum, est temporalis, sed solùm quo ad respectum, quia actio Dei quo ad absolutum est diuina essentia, quæ est æterna, nec est impossibile, quòd ab antiqua, vel magis æterna coactione procedat temporalis effectus. Sic ergo ad æternum velle quo Deus voluit creaturæ bonum & per consequens quo eam dilexit, secutus est effectus temporalis, qui est bonum creaturæ ab æterno uolitum. Possumus enim & nos amare, & velle bonũ futuris amicis, & filijs &c. Deinde ibi.

¶ Et secundùm huiusmodi boni differentiam, differens consideratur dilectio Dei ad creaturam. Vna quidem communis, secundùm quam diligit omnia, quæ sunt, vt dicitur Sap. 11. secundùm quam, esse naturale rebus creatis largitur. Alia autem dilectio est specialis, secundùm quam trahit creaturam rationalem supra conditionem naturæ ad participationem Diuini boni; & secundùm hanc dilectionem dicitur aliquem diligere simpliciter, quia secundùm hãc dilectionem vult Deus simpliciter creaturæ bonum æternum, quod est ipse. Sic igitur per hoc, quòd dicitur homo gratiam Dei habere, significatur quiddam supernaturale in homine a Deo proueniens.——

¶ Subiungit conclusionem responsiuam, quo ad primum intellectum quæsiti, talem. Per hoc, quòd dicitur homo gratiá Dei habere, significatur quiddam supernaturale in homine a Deo proueniens. Et habetur responsio formalis ad quæsitũ, quòd gratia quã dicitur homo habere, est aliquid in eo &c. Hanc conclusionem Doct. Sanct. primò probat, secundò eandem limitat, ibi. Quandoque tamen &c. probatur ergo ex fundamento prius posito. Quælibet Dei dilectionem sequitur aliquod bonum in creatura creatum; igitur dilectionem communem sequitur bonum naturale omnibus rebus datum, sed dilectionem specialẽ sequitur in creatura specialiter dilecta, & simpliciter, bonum speciale, scilicet participatio Diuini boni supra conditionem naturæ, qua efficitur digna doni æterni, quod ipse Deus est; ergo sequitur conclusio, ꝙ gratia, quæ est effectus specialis dilectionis, sit in homine existens &c. Antecedens patuit, & fuit prima pars conclusionis fundamentalis. Et suppositum consequentis probat Doct. Sanct. scilicet quòd sint duæ dilectiones, quia dilectio causat bonum, ut dictum est; ergo secundùm differentiam boni est differentia dilectionis, non intrinseca, sed extrinseca, quia in Deo non differunt tanquam diuersæ res, sed differunt extrinsece, quia de diuersis &c. Et deinde ponit Doct. Sanct. consequens cum eius explicatione clarè in littera.

¶ Nota autem quòd uis huius rationis stat in hoc, quia a dilectione communi procedit aliquid in creatura existens, scilicet bonum connaturale; ergo etiam a dilectione speciali procedit aliquid speciale bonum intra specialiter dilectã creaturam. Per hoc autem, quòd dicimus aliquem habere gratiam, non intelligitur bonum naturale, quia hoc non dicitur gratia, sed intelligimus bonum supernaturale. Quare sequitur, quòd gratia dicat aliquid in homine, vel Angelo grato, & gratuitè dilecto existens super naturale. ¶ Nota autem, ut habet Doct. Sanct. tertio contra Genti. c. 150. quòd sicut in nobis aliquis specialiter diligitur ab homine, quia in eo est speciale bonum; igitur etiam ubi ponitur specialis dilectio Dei ad hominem, oportet quòd ponatur speciale bonum homini a Deo collatum. Cum ergo gratia isto modo designet specialem dilectionem Dei, & hominem esse specialiter dilectum, oportet quòd aliquod speciale donũ designetur ei inesse. Vnde secundùm Doct. Sanct. in secundo distin. 26 ar. 1. ad secundum, secundùm diuersa bona dicitur Deus diuersimodè diligere. Et dilectio communis similis est ei qua artifex diligit opus suum; sed specialis est, qua diligit quadam amicabili societate; sicut amicus amicum, inquantum sic dilectum trahit in societatem suę fruitionis, & iuxta Doct. Sanct. in de Verita. inquantum hominem facit dignum uita æterna, ad quam cum speciali dilectione diligit. Speciali enim dilectione vult alicui uitam æternam, sed non indigno, nec ex natura hominis; ideò causat aliquod supernaturale donum, & participationem diuinitatis, per quam dignus efficitur beatitudine ad quam acceptatur. Tunc ibi.

Gratia est aliquid in creatura.

¶ Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipsa æterna Dei dilectio; secundùm quòd dicitur etiam gratia prædestinationis inquantum Deus gratuitò, & non ex meritis aliquos prædestinauit, siue elegit. Dicitur enim ad Ephe. primo, Prædestinauit nos in adoptionem filiorũ in laudem gloriæ gratiæ suæ.——

¶ Annectit quoddam notabile limitatiuum conclusionis præc. Et vult, quòd conclusio posita habet ueritatem secũdùm communem vsum, & modum loquendi; quia sic per habere gratiam, & esse in gratia intelligimus habere gratiam gratum facienté, quæ est participatio Diuini boni supernaturalis; qua quis redditur dignus vita æterna. Sed tamen aliquando per gratiam Dei intelligimus æternam Dei dilectionem, & electionem, quæ includũtur in prædestinatione. Et sic gratia dicitur Dei prædestinatio, & est

aliquid

aliquid increatum, & secundùm D.S. in secūdo nomine gratię, Diuina acceptio, vel donum increatum significare potest. Vnde cum isto modo diceretur aliquis esse in gratia, vel habere gratiam, est denominatio extrinseca, nec per hoc aliquid formaliter homini inesse denotatur, esto denotetur causa gratuiti effectus quandoq; habendi. Sed ut dictum est, communis vsus habet, q cum dicit᷑ aliquis esse in gratia, denotatur ipse effectus Diuinę dilectionis, qua quis formaliter est dignus beatitudine, denominatione intrinseca, vt patuit sup. ar. 5. Vide de ista mat. D.S. in de Veritate vbi sup. sic dicit. Sic ergo homo dicitur gratiam habere (intellige secūdū commuuem vsum loquendi theologorum, & hominum) non solū ex hoc, q a Deo diligitur ad vitam æternam, sed ex hoc, q datur ei aliquod donum per quod est dignus vita æterna, & hoc donum dicitur gratia gratum faciens. Aliter enim & in mortali existens, posset dici in gratia Dei esse, si gratia solam acceptationem diceret, cum contingat aliquem peccatorem esse prædestinatū ad vitam æternam habendam. Sic enim gratia faciens gratum, potest etiam dici gratis data, sed non e contrario, quia non omnino donum gratis datum nos dignos vita æterna facit, hæc ille. Ex quibus patet, q vsus nō habet, vt per hoc, q dicitur aliquis in gratia intelligatur solū esse prædestinatum, quamuis doctrina illum modum dicendi non prohibeat, vt D.S. hic dicit, in illa limitatione conclusionis, vt dictum est. ¶ Contra istum articulum, inquantum dicit aliquid a Diuina dilectione profluere in hominem, quod facit ipsum dignum vita æterna, vide argumenta Aureoli, & solutiones Capreoli. primo di. 17. q. 1. circa tertiam conclusionem.

[Quid efficiet nomine gratiæ.]

ARGVMENTVM in contrarium est pro vltima cōclusione respon. Circa quod posset esse dubium, in hoc, q gratia luci comparatur, cum tamen iuxta dicenda art. 3 & 4. non sit ꝓpriè habitus illuminatiuus formaliter, nec inhæreat intellectui. Sed hoc facile dissoluitur ex D.S. in contra Gent. vbi supra, quia lux non tantùm est principium illuminatiuum, sed est, & principium viuificatiuum. Et ergo cum gratia sit perfectio in æternam vitam, & beatitudinem perductiua, rectè luci comparatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd etiam in hoc, quod dicitur aliquis habere gratiam hominis intelligitur in aliquo esse aliquid, quod sit homini gratum; sicut & in hoc, quòd dicitur aliquis gratiam Dei habere, sed tamen differēter; nam illud, quod est homini gratum in alio homine, præsupponitur eius dilectioni; causatur autem ex dilectione Diuina, quod est in homine Deo gratum, vt dictum est.* ————

[* In cor. ar.]

¶ Ad maiorem dico, q uera est in habere gratiā hinc & inde. Est tamen differentia, quia gratia hominis causatur ab aliquo ꝑexistente, sed gratia Dei causat aliquid in homine, quod causatū intelligimus secundùm communem modum loquendi, quādo dicimus aliquem esse in gratia. Ad minorem. Si intelligitur, q gratia hominis q̄tum ad significatum nominis gratiæ tm̄, nihil ponat in homine grato, conceditur, sed si intelligitur, q per hoc totum. s. habere gratiam hominis, nō importet᷑ aliquid quod est in homine, negat᷑, gratia. n. hoīs præsupponit necessariò in grato aliquod, quod est cā gratiæ, & dilectionis. Et ita in hoc, quod dr̄ hr̄e grām hoīs, importatur illud bonum motiuum ad diligendum. Dico enim q acceptatio est quidem formale significatū huius noīs gratia, sed in hoc, quod dr̄ habere gratiam hominis aliquid connotatur in homine existēs. Dictum est autem, q in hoc, quod dr̄ homo Deo gratus, aliquid in eo causatur, quod importat᷑ in hoc quod dr̄ habere gratiam Dei. Quare negatur cōsequentia, immo secūdùm cōem vsum, non intelligimus solā acceptionem, sed magis effectum gratuitum a speciali acceptatione procedentem.

¶ Ex ista solutione nota differētiam inter significationem gratiæ Dei, & inter significationem eius, quod dicitur aliquis esse in gratia Dei, primum enim s. nomen gratiæ potest significare, & significat etiam increatum aliquod, ut dictum est, sed habere gratiam Dei, ex usu significat habere donum formaliter inhærens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus est uita animæ per modum causæ efficientis, sed anima est vita corporis per modum causæ formalis; inter formam autem, & materiam non cadit aliquod medium, quia forma per seipsam informat materiam, vel subiectum, sed agēs informat subiectum non per suam substantiam, sed per formam quam causat in materia. ————

¶ Ad maiorē primò, est similitudo proportionabilitatis, sed nō æqualitatis, quia s. Deus viuificat animam, & anima corpus, sed non in vno genere, nec eodem mō; quia Deus effectiuè, anima formaliter. Inter cām aūt agentem, & effectum mediat aliquid, sed nihil mediat inter formam, & materiā. ¶ Secundò dico post D.S. in secūdo, q similitudo in hoc tenet, quia sicut Deus se habet effectiuè ad animam, ita anima ad corpus, sed non tantùm effectiuè, sed ēt formaliter; & hoc intelligitur, q se habet effectiuè ad corpus nutriendum, & augendum, sed quo ad materiam quā praeinformat se habet formaliter non effectiuè, nisi ut dictum est ad ipsam augēdam. Sed primam solutionem D.S. in multis locis ponit communiter. Ad minorem vera est, quia viuificat formaliter per essentiam suam, tm̄ loquendo de uiuificatione effectiua. s. de augmentatione, & nutritione, sic uiuificat mediante potentia augmentatiua, vel nutritiua, & mediante calore. Quare negat᷑ cōsequentia, quia Deus se habet tm̄ effectiuè, immo sibi repugnat se hr̄e formaliter; quia causalitas formalis hēt annexā imperfectionem; iō non pōt animam formaliter facere gratā, & dignam uita æterna, nisi ꝑ aliquā formā aīæ inhærentē. ¶ Nota q hoc argumētum tangit unā difficultatē, quæ tractat᷑ in primo sen. di. 17 Et 2. 2. q. 23. ar. 2. An s. Spiritussanctus, qui est Deus, inhabitet animā sine omni habitu medio. Vide & Scot. ibidē in respon. ad primam quæstionem in 3 ar. Quia determinat fuisse de mente magistri, q non inhabitet Spiritussanctus sine habitu medio, licet fluctuet super hoc quis esset ille habitus, aut in quo poneretur, an uidelicet in essentia, uel potentia animæ; nec obstat huic solutioni, q Deus dr̄ solus animæ illabi, quia per hoc non excludunt᷑ qualitates aīæ uel naturales, vel gratuitæ, quibus anima informat᷑. Sed excluduntur aliæ formæ subsistentes, q̄ intra aīam esse non pñt, sicut Deus, qui & intimus est in aīa, q̄ ꝑdicta formæ, eo q Deus est in ipso aīę esse, ut causans, & conseruās, sed prædictæ formæ ad hoc nō ptingunt, sed essentiam quasi circunstant, hæc D.S. in de Verita. mate. 28 ar. 2. ad 8. Ex quo patet quomodo stat simul Deum esse in anima intimè, & per illapsum communem, ēt in uia, & tm̄ inter ipsum, & aīam esse medium informatiuū, ꝑsertim gratuitū in via.

¶ Ad tertium dicendum, quòd August. dicit in libro retractationum.* Vbi dixit gratiam esse remissionē peccatorum, pacem verò in reconciliatione Dei, non sic accipiendum est, ac si pax ipsa, & reconciliatio non pertineant ad gratiam generalem; sed quòd specialiter gratiæ nomine remissionem significauerit peccatorum, non ergo sola remissio peccatorum ad gratiam pertinet, sed etiam multa alia Dei dona, & ideo remissio peccatorum non fit sine aliquo effectu diuinitus in nobis causato, vt infra patebit.* ————

[* Aug. li. 1. ca. 25.]

[* q. 113. arti. 2. &c.]

¶ Ad maiorem, concedo quod dr̄, & bn̄ dr̄, si rectè intelligitur, quia grā est remissio peccatorū, tanq̄ cā formalis, quia s. ut patebit infra q. 113. ar. 2. Remissio peccatorū non fit sine effectu a Diuina dilectione, & non imputatione proueniente. Non aūt intelligit᷑, q remissio peccatorū accepta pro quadā negatione peccatorū, sit totum esse grę, uel sit formaliter gratia; sed glosa nominat grām ab aliquo effectu suo. Vel effectū grǽ nominat grām, quia videlicet grā est talis effectus Diuinus, per quē fit remissio peccatorū, ut dicebatur sup. q. 108. ar. 5. & infra dicetur. Ad minorem dico, q remissio accepta pro significato formali. s. pro peccatorum absentia, nihil ponit, tm̄ id per quod peccata abijciūtur, quo ad ea quæ sequuntur auersionem, aliquid in anima ponit, quia macula offensa, & reatus, non remittunt᷑, nisi per aliquod positiuum. Et illud positiuum dicimus formaliter grām, sed remissionem peccatorū dicit glosa grām, nō identicè, sed causaliter. Et ad probationem patebit infra, quia ista non imputatio causat in hoīe, ꝑquod peccata delentur; vnde vult. D.S. ex auctoritate Bea. Aug. q nō sola remissio peccatorum est effectus gratiæ, sed etiam reconciliatio, & pax, quæ non fiunt sine dono Dei positiuo, quod est gratia.

Vtrum gratia sit qualitas animæ.

[X]

[2. di. 26. arti. 2.]

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd gratia non sit qualitas animæ. Nulla enim qualitas agit in suum subiectum, quia actio qualitatis non est absque actione subiecti, & sic oporteret, quòd subiectum ageret in seipsum; sed gratia agit in animam iustificando ipsam; ergo gratia non est qualitas.

¶ 2 Prę. Substantia est nobilior qualitate; sed gratia est nobilior, quàm natura animæ, multa enim possumus per gratiam, ad quæ natura non sufficit, vt supra dictum est;* ergo gratia non est qualitas.

[* q. 109. arti. 1. 2. 3. &c.]

¶ 3 Præte. Nulla qualitas remanet postquàm desinit esse in subiecto; sed gratia remanet, non enim corrūpitur, quia sic in nihilum redigeretur, sicut ex nihilo creatur; vnde & dicitur noua creatura ad Gala. vltimo; ergo gratia non est qualitas.

¶ Sed contra est, quod super illud Psal. Vt exhilaret faciem in oleo, dicit glo.* quòd gratia est nitor animæ sanctum concilians amorem; sed nitor animæ est quædam qualitas, sicut & pulchritudo corporis; ergo gratia est quædam qualitas.

[* Est Aug. in hunc locū Ps. 103.]

¶ Hic

¶Hic D.S. inquirit de genere entis magis determinato, & prędicamentali; habito enim quia gratia ponit aliquid in anima, restat determinandum quid sit illud, & cuius generis prædicamentalis, in secundo enim d. st 28. art. 2. quærit, an sit accidens, sed habito, quia est qualitas, habetur etiam ꝙ sit accidens; ideo D.S. hic magis determinatè quærit.

** Art. 1. huius quæst.*

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut iam dictũ est * in eo qui dicitur gratiam Dei habere significatur esse quidam effectus gratuitæ Dei uoluntatis. Dictum est autem supra, * quòd dupliciter ex gratuita Dei uoluntate homo adiuuatur. Vno modo inquantum anima hominis mouetur a Deo ad aliquid cognoscendum, uel uolendum, vel agendum. ——————

** q. 109. ar. 1.*

¶D.S. præmittit primò conclusionem præambulatem distinctiuam duplicis gratiæ intellectæ in quęsito, secundò correspondenter subiungit duas conclusiones respon. primam ibi. Et hoc modo &c. secundam ibi. Alio modo &c. Conclusio præambularis est ista. Duplex est gratia Dei in homine. vna quæ est gratuitus effectus. s. motio Dei, alia est habituale donum, probatur conclusio a principio cor. In eo qui dicitur gratiam habere, significatur esse quidam effectus gratuitæ Dei uoluntatis; sed ex gratuita Dei voluntate homo dupliciter adiuuatur, scilicet secundùm quòd anima mouetur a Deo, & secundùm habituale donum a Deo datum; igitur est duplex gratia in homine. Maior patuit ar. 1. Minor patuit q. 109 art. 1. & 9 Gratia autem primo modo iuxta supradicta potest dici gratuitus motus, & effectus actualis in homine ex gratuita uoluntate Dei causatus, de quo auxilio speciali supradictũ est eadem q. ar. 6. Consequenter cum dicit.

¶Et hoc modo ipse gratuitus effectus in homine non est qualitas, sed motus quidam animæ, actus enim mouentis in moto est motus, ut dicitur tertio Physico.* —

** Tex. 16.*

¶Respondet iuxta primum membrum prædictum tali conclusione, ipse gratuitus effectus in homine non est qualitas; & est dicere, quòd gratia primo modo non ponit qualitatem in anima, probatur. Gratia isto modo est quidam motus animæ; igitur non est qualitas. Tenet consequentia, quia motus contra qualitatem distinguitur, & videtur magis pertinere ad actionem, vel passionem, quam qualitatem. Antecedens probatur, quia actus mouentis in moto est motus, vt dicitur tertio Physicorum; igitur antecedens verum, quòd actus animæ proueniens a Diuina uoluntate gratuitò mouentis, est motus. Vnde gratia isto modo nihil aliud est, quàm ille motus qui est cõuersio in Deum, & contra peccatum; ad quem motum gratuita uoluntas Dei hominem, & preuenit ac liberaliter, & misericorditer mouet.

¶Nota quòd circa hanc conclusionem, & eius probationem est materia dubij. Supposito enim, quia actiones immanẽtes sunt qualitates, & non de genere actionis, ut communiter conceditur etiam apud Thomistas, hoc inquàm supposito, non videtur valere probatio conclusionis, nec conclusio ipsa; quia si huiusmodi gratia est motus animæ, est utique motus interior, & sic actio immanens, ad quam anima se non habet mere passiuè, aliàs per talẽ motum non disponeret se ad gratiam. Vnde & Scotus in primo dist. 17. ponit, quòd uoluntas habeat se non tantùm passiuè recipiendo actum a Spiritusancto, sed actus talis est in eius potestate &c. Et ulterius si actiones immanentes sunt qualitates, sequitur oppositum conclusionis, & cõsequentis, scilicet est motus animæ; ergo est qualitas &c.

Actio immanẽs qualitas est.

¶Sed ad hoc dico, quòd ista cõclusio uerificatur eo modo quo dictum Philosophi in primo Ethicorum, vbi cap. 2. dicit, Neque enim uirtutis operationes sunt qualitates, neq; fęlicitas; & eo modo quo dicit in prædicamentis. Quare passiones huiusmodi dicũtur (.s. pallidum esse ex timore) qualitates verò minime. Sicut n. ibidem dicitur a commẽtatoribus, aliquid dicitur qualitas dupliciter. Vno modo secundùm rem tantùm. Alio modo secũdùm rẽ, & modum simul. Illud est qualitas secundùm, quod impõrtat naturam, & essentiam qualitatis; unde hoc modo passiones de quibus Philosophus loquitur vtique, & sine dubio sunt qualitates; qualitas autem secundùm rem, & modum, est secundùm quam quales simpliciter dicimur, quod uidelicet habet esse quietum, & fixum, & per modum fixæ formæ inest, sicut ex definitione qualitatis patet, & isto modo passiones de quibus loquitur, sicut esse pallidum ex aliquo timore, non dicuntur qualitates, quia secundùm eas aliquis non simpliciter dicitur qualis. Sic ad propositum dico, quòd huiusmodi gratia de qua intendit conclusio, quia est operatio immanens, est vtique qualitas secundùm rem, & qualitas primæ speciei, sicut intellectio, uisio & auditio, & huiúsmodi immutationes uitales. Sed quia talis res non inest per modũ fixum, & quietum, sed magis est quædam immutatio statim cessans, & habet se vt motus, ideo D.S. dicit, & bene, quòd huiusmodi effectus qui & gratia actualis dicitur, non est qualitas. s. secundùm modum denominandi simpliciter qualem, qui modus denominandi fundatur super esse fixo ipsius qualitatis &c. Tunc ibi.

Motio actualis est qualitas secũdũ rem.

** Aug. c. 41.*

¶Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate, secundùm quòd aliquod habituale donum a Deo animæ infunditur. ——————

¶Descendit ad secundam conclusionem responsiuam. Cui primò præmittit secundum membrum prædictę distinctionis, secundò probat, & in fine ponit ipsam conclusionem, ibi. Et hoc iõ &c. Quo ad primum dicit, ꝙ gratia alio modo dr̃ secũdũ, ꝙ homo adiuuatur per hoc, ꝙ sibi confertur forma superaddita naturalibus, per quam efficitur potens operari opera meritoria.

¶Et hoc ideo, quia non est conueniẽs, quòd Deus minus prouideat his quos diligit ad supernaturale bonum habendum, quàm creaturis quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autem naturalibus, sic prouidet, vt non solùm moueat eas ad actus naturales, sed etiã largitur eis formas, & uirtutes quasdam, quæ sunt principia actuum, ut secundùm seipsas inclinẽtur ad huiusmodi motus; & sic motus quibus a Deo mouẽtur fiunt creaturis connaturales, & faciles, secundùm illud Sap. 8. Et disponit omnia suauiter; multò igit̃ magis illis, quos mouet ad consequendum bonum supernaturale æternum, infundit aliquas formas, seu qualitates supernaturales, secundùm quas suauiter, & promptè ab ipso moueãtur ad bonum æternum consequendum, & sic donum gratiæ qualitas quædam est. ——————

¶Format rationem pro secunda cõclusione respon. tali. Donũ gratiæ qualitas quędam est (intellige ẽt q̄ntum ad modum) probat̃, gr̃a isto modo est aliquod donum habituale a Deo aĩæ infusum; igitur conclusio vera. Tenet consequentia de se extra literam, q̃a habitus est qualitas non solũ secundũ rem, sed & secundũ modũ, quia firmiter inest, & per modũ permanentis. Antecedens p̃bat̃ in litera sic. Non est inconueniens, ꝙ Deus &c. ut in principio literæ; sed creaturis naturalibus &c. ut in litera, sequitur ergo multò magis quos &c. Ex quo formaliter sequitur antecedens, q̃a forma supernaturalis per quam homo promptè, & suauiter mouet̃, est forma habitualis; & ita patet, ꝙ gr̃a non inest per modum trãseuntis, sed est habitus quo homo semper est in ea dispositione proxima, ut a Deo moueatur; quia & habita gr̃a, s̃p opus est Diuina directione, & præseruatione, & inde est, ꝙ huic gr̃æ connectũtur dona Spiritussancti, quibus homo efficitur immediatè, & bũ mobilis a Spiritusancto, ut patuit supra. Vide de ista conclusione D.S. tertio contra Gen. ca. 150. præsertim in rõne prima, & quinta ubi & ponit ex quibus h̃r, ꝙ gr̃a primò non semper inest, q̃a nõ dormienti; talis enim motus non inest, nisi cum actu conuertitur ad Deum, sed gratia secundo mõ semper adest, sicut & assunt in alijs rebus perfectiones, & habitus naturales operatiuę, & promptè, & delectabiliter. Vide & D.S. in secundo ubi supra, ubi habet aliam probationẽ philosophicam probantem gr̃am esse accidẽs; quia omne adueniens post esse completum, accidentaliter aduenit, & si inhæreat est accidens; sed gr̃a, ut constat, aduenit post esse completum, & non solũ accidẽtaliter, sed ẽt inhærenter, aliàs inter Deum, & animam recreatam esset medium, quod est falsum, sicut nec est medium inter Deum creantem, & animam creatam, quare relinquitur, ꝙ sit accidens. Et quia iuxta iam dicta, est accidens in anima, quæ non est capax accidentis corporalis, ideo est spirituale, & quia est spirituale assimilans animam Deo, & faciẽs promptè operari, ideo non est q̄litas, & quia inest per modũ permanentis formę, ideo nõ est actio, uel passio, aut motus. Quomodo tamen faciat promptè, & delectabiliter operari, uidebitur postea, quia gratia non est formaliter habitus operatiuus, sed causaliter, quia ad ipsam sequuntur uirtutes infusę operatiuę &c.

Gratia q̄l.

Confirmatur secunda conclusio argumento in contrarium, quod est satis forte, quia nitor non est, nisi qualitas.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd gratia secundùm quòd est qualitas, dicitur agere in animam non per modum causę efficiẽtis, sed per modum causæ formalis, sicut albedo facit album, & iustitia iustum. ——————

¶Maior distinguitur, quia nulla qualitas agit effectiuè in suum subiectum, agit tñ formaliter ad priùs sensum. i. informat suũ subiectum, & est id quo subiectum formaliter est tale; de dr̃ta autẽ actionis causæ efficientis, & formæ, dictum est aliquid sup. q. 85. art. 1. ad quartum; & probatio maioris procedit de actione effectiuè, quia talis non conuenit formę accidentali, nisi per subiectũ, quia non est, quod, sed quo aliquid agit; sed actio formalis (si tamen debeat dici actio) non conuenit forme per subiectum, sed p̃ seipsam informat tanquàm q̃d, & ergo informat formaliter, non mediante aliquo &c.

¶Ad minorẽ, si intelligitur effectiuè, negat̃, quia sic Deus agit in animam iustificando; sed concedit̃, ꝙ formaliter iustificet i. est forma inhærens animę, qua informante formaliter est iusta, & digna, sicut albedo facit parietẽ albũ, quare negatur consequentia.

¶Nota

¶Nota autem verba D.S. in principio solutionis, quia gr̃a secundùm quòd est qualitas, dicitur agere formaliter; nam si acciperetur gratia pro acceptione, & voluntate Diuina, sicut potest accipi iuxta dicta in ar.1. tunc iustificaret effectiuè.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnis substantia, vel est ipsa natura rei cuius est substantia, vel est pars naturæ, secundùm quem modum materia, vel forma substantia dicitur; & quia gratia est supra naturam humanam, non potest esse, quòd sit substantia, aut forma substantialis, sed est forma accidẽtalis ipsius animę. Id enim quod substantialiter est in Deo, accidentaliter fit in anima participante Diuinam bonitatem, vt de scientia patet; secundùm hoc ergo, quia anima imperfectè participat Diuinam bonitatem, ipsa participatio diuinæ bonitatis, quæ est gratia, imperfectiori modo habet esse in anima, quàm anima in seipsa subsistat; est tamen nobilior, quàm natura animæ, inquantum est expressio, vel participatio Diuinæ bonitatis; non autem quantum ad modum essendi. ——————

¶Maior distinguitur, substãtia est nobilior in rõne entis, & ratione modi essendi, comparando substantiam ad qualitatem inquantum substantia per se est, sed qualitas inest. Sed accipiendo substantiam inquantum est potẽtiale, & informabile per accidẽs, tunc accidens est nobilius secundùm quid; & secundò inquãtum accidens est participatio alicuius superioris naturæ, vel inquãtum est coniunctiuum cum aliquo summo bono, sic qualitas, vel accidens excedit substãtiam. Vnde beatitudo formalis est melior anima inquantum eam coniungit fonti beatitudinis.

¶Ad minorem, si intelligitur, ꝙ gratia sit nobilior anima quãtum ad modum essendi, & ratione modi entis, negatur. Nam per se esse a toto genere præfertur inesse. Si aũt intelligitur minor, ꝙ anima est nobilior secundũ quid, conceditur, si ẽt intelligitur, ꝙ gr̃a inquantum est participatio bonitatis Diuinæ per se subsistentis, sed tamen accidentalis participatio, conceditur; quia enim est supra animam, talis participatio, ideo non põt esse substantia hominis, uel Angeli participantis, quia oĩs substãtia est naturalis ei cuius est substantia, & ergo gr̃a non põt esse ipsa essentia rei, nec põt esse materia, vel forma, quia huiusmodi sunt partes naturæ naturales; nec põt esse aliqua substantia per se subsistens, quia sic esset naturalis illi substantiæ per se subsistenti; quare oportet, ꝙ sit participatio accidentalis. Ad probationẽ minoris, conceditur ꝓbatio, quia per eã possumus in opera meritoria, & sumus formaliter Deo grati, sed ad hoc sufficit, ꝙ gr̃a sit forma accidentalis, sicũt ignis sine calore non põt calefacere, nec tñ propter hoc ponitur calor substantia, sed qualitas; & ex hac probatione hr̃, ꝙ gr̃a est nobilior anima secundũ quid, ut actus accidentalis suo subiecto, & vt participatio diuinitatis re creata naturali subsistente, & participante, dignior est; quare negatur consequentia, quia bene stant simul, ꝙ sit nobilior aliquo modo, & tamen qualitas.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut dicit Boetius, accidentis esse est inesse; vnde omne accidens non dicitur ens quasi ipsum esse habeat, sed quia eo aliquid est; vnde & magis dicitur esse entis, quàm ens, vt dicitur in 11. metaph.* Et quia eius est fieri, vel corrumpi cuius est esse; ideo propriè loquendo nullum accidens neque fit neque corrumpitur, sed dicitur fieri, vel corrumpi secundùm quòd subiectum incipit, vel desinit esse in actu secundùm illud accidens; & secundùm hoc etiam gratia dicitur creari, ex eo, quòd homines secundùm eã creantur, id est in nouo esse constituuntur ex nihilo. i. non ex meritis, secundùm illud ad Ephe. 2. Creati in Christo Iesu in operibus bonis. ——————

* Tex.2.

¶Ad maiorem, vera, non remanet in subiecto actu, remanet tamen in potentia naturali, vel obedientiali. In potẽtia quidem naturali remanet eadem forma non numero, sed specie. In potentia verò obediẽtiali de possibili quidem remanet eadem etiam numero, sed de facto reddit solùm eadem in specie; & dico secundò, ꝙ qualitatis non est existere, sed subiecti, & tñ eo mõ quo conuenit sibi esse, conuenit sibi ẽt aliqualiter post sui desitionẽ remanere; quia s. non est, quod est, sed quia ea aliquid esse, & ad hoc, ꝙ non redigatur in nihilũ, sufficit ꝙ remaneat in potẽtia materiæ, vel subiecti, vt habet. D.S. 1. par. q. 104. ar. 3. ad tertium. Ad minorẽ negatur, ꝙ remaneat secundũ se. Ad probationẽ dico, ꝙ propriè non corrumpitur, quia eius est corrumpi cuius est fieri, & esse, quod non est formarũ accidentaliũ, sed subsistentium. Vñ dico, ꝙ hñs gr̃am perdit eam, & corrumpitur corruptione accidẽtali ẽm gr̃am. Vltra, dico ꝙ non redigitur in nihilum, quia sicut ipsa non ꝓpriè accepit esse, sed subiectum ẽm eam, ita propriè nõ desinit esse, sed subiectum ẽm eam. Et præterea, ut dictum est, ad hoc, ꝙ forma non dicatur annihilari, sufficit remanere id quod secundum eam fuit, & sufficit, ꝙ maneat in eius potentia, vel naturali, vel obedientiali. Vltra dico, ꝙ dicitur noua creatura, non quòd ipsa creatura ex nihilo, sed non ex meritò, quare negatur consequentia.

¶Circa istam solutionem nota primò, ꝙ D.S. in secũdo vbi supra ar. 1. ad quintum, concedit absolutè, ꝙ gratia in nihilum redeat. Vnde verba sua sunt hæc. Vnde cum non eodem mõ anima, & gratia dicantur imago, non sequitur, quòd si anima est incorruptibilis, quòd gratia non corrumpatur, immo cũ corrumpitur simul ẽt in nihilum redit, hæc ille. Cuius contrarium hic dicit, sed vr̃ nulla esse discrepantia, si bene attendatur. Nam D.S. in secũdo loquendo aduertit ad rem, hic aũt ad modum essendi, & fiẽdi, & etiam loquẽdi modum Philosophicum, qui dicit composita esse subsistentia fieri, & corrumpi. Quare D. S. in secundo vult, quòd gratia redit in nihilum, quia nihil in se manet, quia nec ipsa, nec aliqua pars eius; hic autem (sicut & prima parte vbi supra) dicit eã non annihilari, attendens ad modum essendi, & fiendi, quia videlicet ipsa non propriè dicitur annihilari, sicut nec fieri, sed subiectum secundùm eam; & per hoc non habetur, quòd aliquid eius remaneat, sed quia non propriè dicatur annihilari.

Dubitatio.

Solutio.

¶Nota secundò, quòd ista solutio. D. S. tangit duas difficultates. Prima tangitur in hoc cum dicit, quòd accidens non dicitur ens, quia esse habeat. Circa primum enim notatur ista quęstio, an de essentia accidentis sit dependentia ad subiectum, uel quod idẽ est, an inhęrentia aptitudinalis sit de essentia accidentis. Ex secundò autem oritur illa quæstio, an accidens habeat existentiã distinctam ab existentia subiecti, & an esse, & essentia in accidentibus distinguantur, sicut in rebus compositis, vel subsistentibus iuxta principia Doc. San. Ad primam quæstionem dicitur hic breuiter, quòd Scotus in quarto dist. 12. q. 1. tenet partem negatiuam, q̃a videlicet inhęrentia ad subiectũ non sit de essentia accidentis. Thomista autem dicit contrarium, quòd immo inhærentia aptitudinalis nihil aliud sit, quàm essentia accidentis, & est respectus ad subiectum, non sicut ad correlatiuum, sed sicut ad receptiuum, & est accidens absolutum a termino, sed non a receptiuo. Vnde talis inhærentia identificatur cum quolibet accidente, explicat n. aptitudinalis dependentiam accidentis ad substantiam, quæ vtique est essentialis accidenti etiam in ratione entis. Vnde nec sine illa inhærentia, id est dependentia ad subiectum receptiuum, potest definiri, uel intelligi; & ergo bene dicit Boetius, quòd in esse est esse accidentis, id est essentia eius a toto genere cõsistit in dependentia ad substantiam, illa tamen dependentia non nominat relationem, sed potest esse quid de genere absoluto, sicut dependentia qualitatis est qualitas, quantitatis dependentia est quantitas, & sic de alijs. Nec argumentum Scoti aliquid probat, quia assumit unum falsum, scilicet quòd omnis inhærentia sit relatio, non distinguens inter dependentiam, & respectum ad, & inter respectum in subiectum enim terminat dependentiam accidentis non vt terminus, sed ut receptiuum. Accidens enim secũdùm quòd est analogatum entis, dependet a subiecto, sicut a causa materiali, est enim analogia entis materialis &c.

An inhærẽtia sit de essentia accidentis.

¶Ad secundam quæstionem oportet dicere Thomistam, quòd esse accidentis, uel magis inexistentia distinguatur realiter, & ab essentia subiecti, & a propria essentia, nam omnis forma etiam accidentalis dat aliquod esse, & hanc responsionem defendit Capreolus in primo di. 8. q. 1. ad sextum; habetur quoque ex Doct. Sanct. 1. par. q. 12. ar. 2. in cor. in secunda ratione, habetur quoque ex 3. par. q. 17. ar. 2. & q. 2. ar. 6. ad secundum. Vnde secundùm numerum accidentalium formarum, est numerus esse accidentium. Veruntamen D.S. in de Verit. ma. 27. ar. 1. ad octauum dicit, ꝙ ad hoc, quòd aliquid sit in genere accidentis, nõ requiritur, quòd sit compositum compositione reali, sed solùm cõpositione rationis ex genere, & differentia, & talis compositio in gratia inuenitur. Hæc ille, & patet ex præcedentibus, quòd negat etiam compositionem ex esse, & essentia. Sed patet intuenti, quòd per hæc verba & præcedentia non excludit inexistentiam accidentis, sed solùm vult quòd accidentium propriè non est esse, scilicet per se; & si tamen hoc ibi dixisset alibi retractauit, scilicet in summa, ubi expressè distinguit inter essentiam, & esse speciei intelligibilis, quę & ipsa est forma spiritualis. Vnde quod dictum est, debet a Thomista teneri &c.

Vtrum gratia differat a virtute infusa.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd gratia sit idem, quod uirtus, dicit enim August. quod gratia operans est fides, quæ per dilectionem operatur, ut habetur in li. de spiritu, & litera,* sed fides, quæ per dilectionem operatur, est uirtus; ergo gratia est virtus.

Y
3. q. 7. ar. 1. cor. & q. 62. ar. 2. cor. Et 2. di. 25. ar. 4. & 6. Et 4. di. 1. q. 1. ar. 4. 3. Et Ver. q. 2. [illegible]

¶ 2 Præt. Cuicunque conuenit definitio, & definitum; sed definitiones de uirtute datæ, siue a sanctis, siue a Philosophis, conueniunt gratiæ, ipsa etiam bonum facit

* Cap. 4. & 32.

cit habentem, & opus eius bonum reddit; ipsa enim est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur &c. ergo gratia est virtus.

¶ 3 Præte. Gratia est qualitas quædam; sed manifestum est, quòd non est in quarta specie qualitatis, quæ est forma, & circa aliquid constans figura, quia nó pertinet ad corpus; neque etiam in tertia est, quia non est passio, vel passibilis qualitas, quæ est in parte animæ sensitiua, ut probatur in 7. Physicorum, * ipsa autem gratia principaliter est in mente; neque iterum est in secunda specie, quæ est potentia, vel impotentia naturalis, quia gratia est supra naturam, & non se habet ad bonum, & malum sicut potentia naturalis; ergo relinquitur, quòd sit in prima specie, quæ est habitus, vel dispositio; habitus autem mentis sunt virtutes, quia etiam ipsa scientia quodammodo est uirtus, vt supra dictum est; * ergo gratia est idem, quod virtus.

* Text. 14. & sqq. ad 20.

* q. 56. ar. 4. & q. 57. ar. 1. & 2.

¶ Sed contra si gratia est uirtus, maxime uidetur quòd sit aliqua trium theologicarum virtutum; sed gratia non est fides, vel spes, quia hæc possunt esse sine gratia gratú faciente; neque etiam charitas, quia gratia præuenit charitatem, vt August. dicit in li. de prædestinatione sanctorum; * ergo gratia non est virtus.

* Cap. 2. & in libro de Genesi ad lit. cap. 14.

¶ Hic Doct. Sanct. inquirit de differentia gratiæ, vel differentiali (saltem subalternæ differentiæ) & distincto concepto, an videlicet sit virtus, & per consequens habitus &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd quidam posuerunt idem esse gratiam, & uirtutem secundùm essentiam, sed differre solum secundùm rationem, ut gratia dicatur secundùm quòd facit hominem Deo gratum, uel secundùm quòd gratis datur, uirtus autem secundùm quòd perficit ad bene operandum, & hoc uidetur sensisse magister in 2. sententiarum dist. 26.

¶ Doct. Sanct. respondendo ad quæsitum primò præmittit opinionem quandam circa ipsum. Secundò reprobando eam ponit conclusionem responsiuam contrariam, ibi. Sed si quis &c. Opinio ergo quorundam qui respondissent ad quæsitum affirmatiuè est &c clarè in litera.

¶ Nota tamen, quòd non expressè habetur ex magistro sententiarum, cum qua virtute identificet gratiam, sed refert Augustinum, vt allegatur in primo argumento, quòd est fides formata. Aliqui autem arguunt, quòd gratia non sit quid unum simplex, sed assimiletur pulchritudini corporali constitutę ex multis partibus, sic gratia complectatur omnes virtutes infusas Scotus autem in secundo di. 27. uidetur imponere magistro, quòd gratia sit illa uirtus secundùm quam magister in primo dis. 37. Illud quoque mirabile &c. dicit Spiritumsanctum inhabitare etiam paruulos, & vult, quòd uirtus ista sit charitas; an autem Scotus verè intentionem magistri exponat, non est nunc curæ Nam alij Doctores cõmuniter dicunt magistrũ sensisse, quòd Spiritussanctus moueat ad actum dilectionis nõ per aliquem habitum medium; sicut ad actus aliarum uirtutum, ut patet in Doct. Sanct. secunda secundæ q. 23. ar. 2. & alibi. Qui tamen identificant gratiam cum virtute, identificant eam cum charitate, ut patet in de Veritate mate. 27. ar. 2. in principio cor. & concordat Scotus cum hoc modo distinguendi charitatem, & gratiam, non quidem secundùm formam, sed formaliter; ex qua distinctione formali vult saluare, quòd charitas sit excellentissimum donum, & perfectio simpliciter conueniens etiam Deo formaliter, sed gratia non dicit perfectionem simpliciter, quia per gratiam intelligitur forma, qua quis ex se extraneus a beatitudine supernaturali, efficit acceptus ad ipsam. Vnde dicit ipse, charitas dicitur, quia habens eam habet Deum charum, ita quòd respicit Deum non in ratione diligẽtis, sed in ratione diligibilis. Gr̃a est qua Deus habet aliquẽ gratũ, ita quòd ipsa respicit Deum acceptantem, siue diligentem, non autem dilectum. Non autem dicitur gratia quodcunque propter quod Deus diligit (quia tunc Diuina essentia in filio posset dici gratia, quia propter eum diligit filium) sed illud propter quod Deus acceptat habens, ut dignum beatitudine, dignitate quæ est in correspondentia meriti ad premium, illud dicitur gratia, & ita aliquam imperfectionem includit illud, quod est gratia; quia talis dignitas aliquam imperfectionem ponit in digno, quia non est per se beatus. Deinde ponit, quòd dicant idem absolutum, tamen sub diuersis rationibus, & sub una dicit perfectionem simpliciter, sub alia nõ. Postea dicit, differunt etiam in ratione connotati, quia illud absolutum potest considerari, ut est habenti principium operãdi, & sic non dicit imperfectionem; & potest esse in Deo, & dicit̃ charitas; potest etiam considerari, ut obiectum Dei in me, prout Deus habet me charum, & sic dicitur gratia. Hæc ille. Ex quibus patet quid senserit Scotus, & quia incidit in opinionem recitatam a Doctore.

Scotus.

¶ Sed si quis rectè consideret rationem uirtutis hoc stare non potest, quia ut Philosophus dicit in 7. Physicorum, * virtus est quædam dispositio perfecti, dico autem perfectum, quod est dispositum secundùm naturam. Ex quo patet, quòd uirtus uniuscuiusque rei dicitur in ordine ad aliquam naturam præexistentem, quando scilicet vnumquodque sic est dispositum, secundùm quòd congruit suæ naturæ.

D. 577.

* Text. 17 & 18.

¶ Hic consequenter D. S. reprobat opinionem præmissam ponens conclusionem responsiuam contrariam illi opinioni talem. Lumen gratiæ (quod est participatio Diuinæ naturæ) est aliquid præter uirtutes infusas, quæ a lumine illo deriuantur, & ad illud lumen ordinantur. Hanc conclusionem probat, reprobando opinionem contrariam dictam, & primò præmittit quoddam fundamentale. Secundò ex eo sumit rationem, ibi. Manifestum est &c. Tertiò confirmat conclusionem auctoritate, ibi. Vnde & Apostolus &c. Ponit ergo primò medium quo ista opinio reprobatur, & conclusio stabilitur, quia ex cõsideratione rationis uirtutis, & quę sit illa ratio, uel in quo consistat, ostendit tali supposito. Virtus vniuscuiusque rei dicitur in ordine ad aliquam naturam præexistentem, & hoc probat ex 7. Phys. clarè; & habetur ex hoc supposito fundamentum, quia præsuppositum alteri, utique ab ipso distinguitur, quare si gratia a uirtutibus infusis præsupponitur, statum habetur intentum. Deinde cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd uirtutes acquisitæ per actus humanos, de quibus supra dictum est, * sunt dispositiones quibus homo conuenienter disponitur in ordine ad naturam qua homo est, uirtutes autem infusę disponunt hominem altiori modo, & ad altiorem finem; vnde etiam oportet, quòd in ordine ad aliquam altiorem naturam, hoc est in ordine ad naturam Diuinam participatam, quæ dicitur lumen gratiæ, secũdùm quod dicitur. 1. Pe. 2. Maxima & preciosa uobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini Diuinæ consortes naturæ; & secundùm acceptionem huiusmodi naturæ, dicimur regenerari in filios Dei. Sicut igitur lumen naturale rationis est aliquid præter uirtutes acquisitas, quæ dicuntur in ordine ad ipsum lumen naturale, ita etiam ipsum lumen gratiæ, quod est participatio Diuinæ naturæ, est aliquid præter uirtutes infusas, quæ a lumine illo deriuantur, & ad lumen illud ordinantur.

* quæst. 55. & alijs.

¶ Format rationem ex præsupposito dicto pro conclusione, & contra opinionem talem. Virtutes acquisitæ per actus humanos sunt dispositiones, quibus homo conuenienter disponitur in ordine ad naturam, qua homo est, aut a qua, supple, distinguitur tãquàm a præexistente ergo uirtutes infusę disponunt hominem ad aliquam altiorem naturam, hoc est in ordine ad naturam Diuinam participatam, a qua, supple, etiam distinguitur tanquam a præsupposito, subsumitur, sed talis natura participata Diuina, est gratiæ lumen; ergo sequitur conclusio. Antecedens primum patuit supra q. 55. & alibi, sed prima consequentia probatur in litera, quia infusę disponunt ad altiorem finem, & altiori modo, ut patuit supra; ergo etiam ad altiorem naturam, quia modus operandi altior, & finis altior, præsupponunt altiorem naturã. Subsumpta probatur auctoritate Beat. Pet. Et notat Doct. Sanct. circa hoc, quòd secundùm perceptionem huius naturæ dicitur regenerari, quia generatio fit secundùm aliquam naturam. Supplerę autem propositiones circa antecedens, & primum consequens, sequuntur ex supposito fundamentali, quia omnis uirtus disponit ad præexistentem naturam, & per consequens a se distinctam, quia nihil sibiipsi præsupponit realiter. Deinde ibi.

¶ Vnde & Apostolus dicit ad Ephe. 5. Eratis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate. Sicut enim uirtutes acquisitæ perficiunt hominem ad ambulandum secundùm quòd congruit lumini naturali rationis, ita uirtutes infusę perficiunt hominem ad ambulandum secundùm quòd congruit lumini gratiæ.

¶ Doct. Sanct. probat conclusionem responsi. quo ad ultimam partem eius, scilicet quòd infusę uirtutes ordinantur ad lumen gratiæ, per auctoritatem Apostoli, & per simile de acquisitis, & patet litera, & ita habetur, quòd infusę dependent a gratia in duplici genere causæ, s. effectiuè & finalis.

¶ Nota

Scotus. ¶Nota hic primò, quòd Scotus contra istam conclusionem vbi supra obijcit primò, quòd nõ sit bene fundata in similitudine cõparatiua virtutis acquisitæ ad lumen naturale, & infusæ ad gratiam; quia tunc sequeretur si esset similitudo, quòd sicut acquisita non potest esse sine lumine naturali, sic nec fides, & spes sine gratia, cuius falsitatem concedit omnis theologus; & præterea sequeretur, quòd fides, spes, manerent in patria, cum ibi maneat gratia perfecta; si enim ab ipsa gratia deriuantur uirtutes, uidetur quòd ipsa manente, & aliæ maneant.

¶Sed dicitur, quòd similitudo bona est bene intellecta, & stat in hoc, quòd sicut nullus habitus acquisitus habet rationem virtutis, nisi pro quanto participat ordinẽ sibi a ratione naturali impressum, & ex natura ordinatur ad rationem naturalem sequendã, sic nulla est uirtus infusa perfecta, & formata, nisi per gratiã, & omnis infusa ordinatur, vt agatur conformiter ad gratiam participatam. Vnde fides, & spes sine gratia dicuntur, & sunt informes, & sic est simile, quia sicut acquisitæ non manent sine lumine naturali, ita nec infusæ saltem in ratione virtutis sine gratia. Nec sequitur consequentia Scoti, gratia manet in patria, ergo fides, & spes, quia fides habet repugnantiam ad gratiam pro tali statu, scilicet consummatam, similiter spes; sed non habet repugnantiam ad gratiam viaticam, sicut & flores tantùm stant, & sequuntur plantulam imperfectam, quæ perfecta fert non solùm flores, sed & fructus, & aduenientibus fructibus flores non permanent. Sic gratia viatica fert flores hic, sed alibi fructus, & hoc est propter diuersum statum gratiæ. Est etiam de communi cursu, gratia causa fidei, & spei in fieri quo ad substantiam, sed non in esse, loquendo de causalitate largè, eo modo quo effectus alteri præsuppositus ad quem alius sequitur, quasi per resultationem, non per actionem mediam, causa dicitur sui; & de hoc arti. sequen. Patet ergo, quòd similitudo bona est, & ad propositum valet, quia vtrobique est præsuppositio hic gratiæ, illic rationis naturalis, & est utrobique dependentia, ad minus finalis, qa sicut uirtutes sunt propter naturam rationalem, ita virtutes infusæ propter gratiam conseruandam, licet sit & effectiua aliqualiter.

Scotus. ¶Nota secundò, quòd illud iam dictum, in quo & Doct. Sanc. fundat se, Scotus molitur infringere, quia scilicet uirtutes acquisitę non disponant ad naturam hominis, uel ad lumen naturale, sed solùm ad prudentiam, quæ non perficit ad aliud lumen, nisi intellectus agentis; prudentia autem est uirtus, sic virtutes supernaturales perficiunt in ordine ad uirtutem, quæ est charitas, & ista vlterius ad finem supernaturalem. Sed assumit falsum, & manifestè hic in cor. & ad secundum negatum, quia virtutes acquisitæ non disponunt finaliter ad prudentiam, immo & ipsa prudentia est participatio, & dispositio ad rationem naturalem, & ad humanam naturam, ut rationalis est. Ad hoc enim sunt omnes virtutes naturales acquisitæ etiam prudentia, ut homo secundùm rationẽ agat; hominis autem natura secundùm Diony. est secundùm rationem esse. Secundo Scotus manifestè præterit auctoritatẽ S. Petri hic allegatam in cor. ex qua plane habetur, quia homo efficitur per gratiã particeps Diuinę naturæ. Nec reueretur auctoritatẽ Bea. Diony. 2. ca. celes. hierar. quam allegat. Doct. Sanct. in de Verita. supra in fi. cor. vbi dicit, quòd non potest aliquis habere spiritualem operationem, nisi prius spirituale esse acceperit, sicut nec operationem alicuius naturę, nisi prius habeat esse in illa natura, hæc ille. Vbi patet, quòd uirtutes infusæ necessariò disponunt nõ ad habitum operatiuum, sed ad esse in natura; quare infusæ non perficiunt ad uirtutem, sed ad esse in natura, quod secũdùm Bea. Pet. est secundùm gratiam; similiter & acquisitæ disponunt ad naturam.

Scotus. ¶Nota tertiò quòd Sco. multa supponit pro sua opinione, & per consequens pro reprobatione iam dictorum, quæ omnia Doct. Sanct. expresse negauit, & nec ipse probauit. Primũ est, quòd gratia, & charitas æqualiter diuidãt inter filios regni; hoc enim Doctor Sanct. negauit in de Verita. ubi supra ad sextum, quia enim per charitatem nullus est primò filius Dei, sed per gratiam, ut patet ex Sanct. Pet. ideo gratia primò diuidit, & charitas non nisi per gratiam, quia uidelicet nõ potest esse informis, sicut fides & spes. Secundò etiã assumit falsum, quòd utraque eodem modo sit forma uirtutum, hoc Doct. Sanct. ostendit falsum in de Verita. supra arti. 5. ad quintum, vbi ostendit, quòd differenter prudentia, charitas, & gratia sit forma uirtutum, quia prudentia ponendo in medio circunstantiarum, charitas imprimẽdo ordinem ad vltimum finem, sed gratia præbendo efficaciam merendi, & constituendo in esse spirituali Diuino, ut habet Doct. Sanct. in de Virtutibus, quęs. 2. arti. 3. ad vigesimum. Tertiò assumit falsum, quòd eodem modo coniungant vltimò fini, quia gratia coniungit assimilando in natura, charitas verò coniungit affectionaliter diligendo Deum super omnia. Quartò assumit falsum, quòd ponẽdo vnam, alia superfluat, quia charitas secundùm Doct. Sanct. in de Verita. supra art. 2. ad quartum non sufficeret ad merendum, nisi præsupposita gratia, quæ facit idoneitatem personæ merentis. Vide Doctor Sanct. ibidem, quòd cessabunt obiectiones, & asserta Scoti. Vnde sub breuibus notat ibidẽ Doct. Sanct. quomodo distinguantur gratia, charitas, & aliæ morales infusæ. Oportet inquiẽs, quòd homini detur aliquid non solùm per quod operetur, uel per quod eius appetitus inclinetur in finem, sed etiam per quod eleuetur ipsa natura hominis ad quandam dignitatem, secundùm quam talis finis sit ei competens, & ad hoc datur gratia; ad inclinãdum autem affectum in hunc finem datur charitas, ad exequendũ autem opera quibus prædictus finis acquiritur, dantur aliæ uirtutes; & ideo sicut in rebus naturalibus est aliud natura ipsa quàm inclinatio naturæ, & eius motus, vel operatio. Ita in gratuitis est aliud gratia a charitate, & cæteris uirtutibus, hæc ille. Vbi patet quòd Scotus non aduertit, quòd oportet naturam operantis supernaturaliter eleuari in naturam supernaturalem, quod fit per gratiam, ipse enim ponit inclinationem supernaturalem, sine natura supernaturali, & in hoc uidetur contrauenire Bea. Petro, ut patuit. Alia argumenta quorundam aliorum vide in Capreo. distin. 26. secundi contra primam conclusionem, & facile patet eorum solutio ex dictis.

Confirmatur autem conclusio responsi. argumento in contrarium. Hoc argumentum quo ad maiorem admitteretur communiter ab omnibus, similiter minor quo ad primam partem, sed Sco. negaret secundam partem, qui tamen nihil dicit ad auctoritatem Bea. Aug. cui proprium sentire prætulit. Sed patet ex dictis, quia non tantùm in Bea. Aug. sed & Beat. Pet. Apostolo, & Beat. Diony. Doct. Sanct. se fundauerit, quod maximę soliditatis est in re fidei; habetur autem ex auctoritate Beat. Augu. quia gratia non est charitas; nam idem seipsum minime præuenit.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Augus. nominat fidem per dilectionem operantem gratiam, quia actus fidei per dilectionem operantis est primus actus, in quo gratia gratum faciens manifestatur.

¶Ad maiorem dico, quòd non est prædicatio formalis, sed causalis, & manifestatiua, quia uidelicet gratia gratum faciens, quæ dicitur etiam præueniens, ut patebit quæst. sequenti, primò manifestatur in fidei motu, qa ut infra patebit, motus fidei est primus, & ad iustificationem præsuppositus, causatus ex gratuito auxilio; & quia motus fidei per dilectionem operantis primò sequitur ad gratiam habitam; vnde Doct. Sanct. in secundo distin. 26. q. 1. ar. 4. Gratia præueniens dicitur fides non per essentiam, quasi gratia a fide non differat, sed quia in iustificatione quam gratia causat, primus motus fidei inuenitur; & ideo cum habitus non nisi per effectus innotescant, illud in quo primò gratia manifestatur est fides, & propter hoc fides dicitur gratia præueniens, hæc ille. Ex quo patet, quòd maior est uera, non identicè, sed manifestatiuè.

¶Minor conceditur, & notanter fides, quæ per dilectionẽ operatur, quia fides informis non est uirtus, sed habitus, ut supra patuit, sed negatur consequentia; ex hac ratione, & per hanc solutionem soluitur argumentum Aureoli, quod est tertium in Capr. contra primam conclusionem. Nec ex hoc, quòd dicitur impossibile est placere sine fide, habetur quòd fides sit gratia, quia fides non placet, nisi ratione suę radicis, scilicet gratiæ. Nam & habẽs fidem informem non placet, attamen si tollatur fides, & maneat gratia (quod de communi cursu in uiatoribus non fit) nihilominus anima est Deo grata, sicut de facto patet in beatis. Sicut & in simili patet, quòd homo non uiuit sine humoribus, & calore, & tamen calor non est principium primum vitæ, sed anima sic in proposito.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum positum in definitione uirtutis dicitur secũdùm conuenientiam ad aliquam naturam præexistentem, vel essentialem, vel participatam; sic autem bonum non attribuitur gratiæ, sed sicut radici bonitatis in homine, ut dictum est.* — *In cor. ar.

¶Maior vera, minor negatur. Ad probationem negatur, quòd gratia faciat bonum eo modo quo virtus, quia uirtus facit bonũ, scilicet opus, & inclinationem in opus secũdùm conformitatem ad naturam præsuppositam, essentialem uel participatam, essentialem quidem, ut uirtus acquisita, participatam uerò infusa. Gratia autem facit bonum tale, scilicet opus ad inclinationẽ in opus, sicut radix & aliquo modo causa effectiua uirtutis, quæ facit taliter bonum. Ad secundam probationem dico, quòd gratia non est qua bene uiuitur, scilicet uita secunda, idest rectè operatur immediatum elicitiuum, sed originale remotum; quia uidelicet ab ea fluunt uirtutes, quæ sunt immediata principia huius uitæ. De hoc Doct. Sanct. in secundo distin. 27. articu. 2. ad 8. Secundò dicitur sub alijs uerbis ad probationem minoris, & tamen est eadem sententia, quòd bonitas quam uirtus habenti confert, est bonitas perfectionis in comparatione ad opus, sed gratia confert animę perfectionem in quodam Diuino esse, & respectu operis, supplè immediatè secundùm quòd quodammodo gratiam habentes deiformes cõstituuntur, propter quod sicut filij Deo grati dicuntur; hęc est solutio Doct. Sanct. in secundo ad simile argumentum, ex qua patet, quòd gratia immediatè facit bonum habentem constituendo eum formaliter in esse supernaturali deiformi, sed uirtus facit bonum constituendo in facultate operandi bonum opus in ordine ad naturam præexistentem; quare non sequitur consequentia,

quia

quia gratia est bonitas alterius rationis, quàm virtus. Et nota verbum Doct. Sanct. cum dicit (omnis virtus disponit ad naturam præexistentem, vel essentialem) patet ex hoc nullitas eius, quod Scot. dicit respondendo ad argumentum in principio quæstionis factum. Vbi dicit, quòd virtutes morales disponunt ad lumẽ, quod est prudentia; nam prudentia non est natura hominis essentialis. Vnde virtutes morales, & ipsa prudentia sunt dispositiones deriuatæ a lumine naturali, scilicet ratione informata synderesi, & ordinatæ ad talem rationem, quæ est natura hominis, ut homo est, rationale enim est differentia hominis &c.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd gratia reducitur ad primam speciem qualitatis, nec tamẽ est idem quod uirtus sed habitudo quædam, quæ præsupponitur uirtutibus infusis, sicut earum principium, & radix.

¶Maior cõceditur, similiter & minor vsque ibi; Ergo relinquitur &c. quæ etiam cõceditur, quòd est in prima specie reductiuè, nec tamen oportet, quòd sit habitus similis habitibus quos Philosophi cognouerunt, & in illa specie reposuerunt; sed est forma deiformis accidentalis per modum permanentis inexistens, non immediatè operatiua. Vnde iuxta supra dicta quæst. 50 arti. 2. est habitus essendi, non operandi. Vltra, Habitus autem &c. Dico ꝙ habitus mentis secundùm potentias sunt uirtutes, sed non habitus essentiæ animæ, quæ etiam pertinet ad mentem, vt habet Doctor Sanct. de Verita. ma. 10 arti. 1. Et secundò, habitus operatiui, sed non habitus essendi qui constituunt animam in esse deiformi, & est radix virtutum inexistentium in potentijs, quæ sunt operatiuę, sicut enim anima non operatur immediatè, sed mediantibus potentijs suis, sic nec gratia, nisi mediantibus virtutibus a se deriuatis, & ad se ordinatis.

¶Vltra dico, quòd non est simile de scientia, & gratia, quia sciẽtia est in operatiua potentia, quia immediatum principiũ actus, & per consequens per se, est in prima specie, & habitus; sed gratia non est in potentia, sed in essentia, ut patebit arti. sequenti, & est habitus alterius rationis, quàm fuit habitus posita philosophis in prima specie; quare negatur consequentia.

¶Nota quòd Doct. Sanct. in de Verita. & similiter in secundo dicit, quòd gratia sit in prima specie qualitatis, non tamen propriè habitus, sicut philosophi locuti sunt de habitibus, scilicet operatiuis; quia non immediatè ordinantur ad actum secundum, sed ad quoddam esse spirituale; est tamen habitus essendi supernaturaliter, & ergo quia principaliter in ista specie prima qualitatis ponuntur habitus operandi, ideo essendi, cum quo tamen stat, quod Doct. Sanct. dicit in de Verita. quòd sit quædam dispositio, quia disponit scilicet ad gloriam, ut ibidem intendit, sed non est dispositio, vt dispositio distinguitur contra habitum, quia uidelicet non habeat esse firmum, vel causas permanentes; gratia enim firmiter inest, & habet causas permanentes, & stabiles, scilicet Diuinum influxum; habitus enim etiam potest disponere, & est dispositio in genere accepta, sed non dispositio, ut est membrorum condiuidens.

¶Nec obstat, quòd gratia per vnum peccatum mortale amittitur, quia & charitas per unum peccatum mortale amittitur, quam nemo dubitat habitum; & secundò iuxta Doct. Sanct. in de Verita. ma. 27. art. 1. ad nouum, quamuis per vnũ actum peccati mortalis gratia amittatur, non tamen gratia facile amittitur, quia habenti gratiam non est facile illum actum exercere propter inclinationem contrarij, sicut Philosophus dicit in 5. Ethi. quòd iusto difficile est operari iniusta, hæc ille. Ex quibus patet, quòd gratia est habitus, scilicet essendi, & per hoc non per se in specie habitus prædicamentalis, qui comprehendit habitus operatiuos tantùm, & maximè naturales; est tamen habitus essendi per se supernaturalis; vnde non est idem dicere, est per se in specie qualitatis quæ est habitus, & est per se habitus, quia primum denotat esse habitum naturalem, & operatiuum, ad secundum autem sufficit, quòd sit habitus quocunque modo. s. essendi. Vnde & D. S. in secũdo, quòd gratiam sanitati assimilat.

Arist.

¶Nota autem uerba Doct. Sanct. in fine solutionis, cum dicit, quòd gratia sit principium, & radix uirtutum infusarum, hoc. n. intelligitur de principio, ut dictum fuit effectiuo largè, quia sunt duo effectus essentialiter subordinati, & per se, quorum primus habet semper aliquam causalitatem quasi effectiuam super aliũ, & hoc modo intelligendus est Doctor Sanct tertiò contra Genti. c. 153. & 152. & 151 ubi ostẽdit quomodo gratia causet dilectionem, fidem, & spem, & est principium quo, & in fieri de communi lege.

A

Vtrum gratia sit in essentia animæ, sicut in subiecto.

1 q. 7. art. 2. c. & q 61. ar 11. 1. cor. Et 2 di. 26 ar. 3. Et Verit. q. 27. a. 6. * Li. 3. parũ ã medio.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd gratia non sit in essentia animæ, sicut in subiecto, sed in aliqua potentiarum; dicit enim August. in iponosticõ,* quòd gratia comparatur ad uolũtatem, siue ad liberum arbitrium, sicut sessor ad equum; sed uoluntas, siue liberum arbitrium est potentia quædam, ut in primò dictum est; * ergo gratia est in potentia animæ, sicut in subiecto.

* 1. par. q. 83 ar. 2.

¶ 2 Pręt. Ex gratia incipiunt merita hominis, vt Aug. dicit, * sed meritum consistit in actu, qui ex aliqua potẽtia procedit; ergo uidetur, quòd gratia sit perfectio alicuius potentiæ animæ.

* Li. de corre. & gratia. c. 1. & li. 1. ad simplic. q. 2. & de gratia, & li. ar. c. 6.

¶ 3 Præte. Si essentia animæ est proprium subiectum gratiæ, oportet, quòd anima inquantum habet essentiam, sit capax gratiæ; sed hoc est falsum, quia sic sequeretur, quòd omnis anima esset gratiæ capax; non ergo essentia animæ est proprium subiectum gratiæ.

¶ 4 Præte. Essentia animæ est prior potentiis eius; prius autem potest intelligi sine posteriori; ergo sequitur, quòd gratia possit intelligi in anima, nulla parte, uel potentia animæ intellecta, scilicet neque uoluntate, neque intellectu, neque aliquo huiusmodi, quod est inconueniens.

¶ Sed contra est, ꝙ per gratiam regeneramur in filios Dei, sed generatio per prius terminatur ad essentiam, quàm ad potentias; ergo gratia per prius est in essentia animæ, quàm in potentijs.

¶ Hic ultimò Doct. Sanct. inquirit de subiecto gratiæ, & determinatio huius quæst. dependet ex præcedenti ar. & oritur ex eo, vt patebit.

¶Respondeo dicendum, quòd ista quæstio ex præcedenti dependet, * si enim gratia sit idem quod uirtus, necesse est, quòd sit in potẽtia animæ, sicut in subiecto; nam potentia animæ est proprium subiectum virtutis, vt supra dictum est.*

* Ex artic. præc.

* q. 56. ar. 1.

¶ Doct. Sanct. primò ostendit quid responderet prima opinio recitata in ar. 3. Secundò respondet iuxta secundam opinionem quam ipse tenuit ibi. Si autem gratia &c. Quo ad primum, quòd quia ista quæstio ex præced. dependet quo ad determinationem, ideo iuxta primam opinionem in eo positam respondet tali cõclusione conditionali. Si gratia sit idem quòd uirtus, necesse est, quòd sit in potentia animę sicut in subiecto; probatur, potẽtia animæ est proprium subiectum uirtutis; ergo conclusio uera, consequentia est de se nota. Antecedens patuit sup. q. 56. art. 1.

¶Nota circa illam conclusionem, quod dicit. D. S. in de Verit. ma. 27. ar. 6 in cor. quòd etiam iuxta opinionem, quæ realiter idẽtificat gratiam, & uirtutem (quòd per quãdam appropriationem potest dici) ꝙ gratia respiciat essentiam animæ, uirtus uerò potẽtiam, secundùm quòd ratione distinguũtur; quia gratificatio per prius ad ipsam animam pertinet, quàm ad actus eius, cum non pp actus acceptetur a Deo, sed e contrario, ut dictum est. s. q. 15. nullus enim operum nostrorum ualor reputaretur condignus ęternę gloriæ, nisi præsupposita acceptione Diuina; & etiam, quia dilectio diligentium Deum, non est ratio quare Deus eos diligat, sed potius e contrario, ut habet ibidem. q 2 ad primum. Pertinet etiã ad charitatem, ꝙ faciat nobis Deum dilectum, sed etiam dilectione sua prouenit in nos effectus dilectionis Dei, qui est gratia. Vnde donum illud, quod Deus tribuit his, quos acceptat in suum regnum, & gloriam, præsumitur ad perfectiones, uel habitus quibus humani actus perficiuntur, ut sint digni acceptari a Deo; & ergo gratia, esto esset secundùm rem charitas, tamen secundùm rationem nominis per appropriationem (licet nõ per inhæsionem rei) attribueretur animæ, sicut etiam per oppositum in malis, quãdoque alicui imputatur, & dicitur esse in eo imputatiuè, quod nõ est in eo subiectiuè, vt patet de omissione, & negligentia uoluntaria. Ex quibus patet, ꝙ Scotus in secundo di. 26. ubi tractat materiam huius art. non est audiendus in solutione tertij, cum nititur ostendere, quòd acceptatio potentiæ sufficit ad acceptationẽ essentiæ, & non econuerso. Nec est simile de acceptatione hominis, & acceptatione Dei, ut patet ex ar. 1. huius quæst. bene enim uerum est, quòd homo acceptat alium propter actum diligendi, & huiusmodi, sed dilectio hominis non est ratio Diuinæ acceptationis, ut patuit, sed e conuerso, dilectio Dei facit hominem acceptatum formaliter per collationem doni eleuantis hominem in naturam Diuinam. Vnde & quod dicit cõsequenter in solutione eadem, s. quòd non sit ulterius resoluere acceptationem potẽtiæ in acceptationem prioris acceptari, negandum est, & probatio eius est falsa, quòd nihil prius sit acceptabile acceptatione speciali, nisi mediante potentia; potentia enim & actus eius non essent accepta, nisi faciens sit idoneus, nec dilectio eius esset tantò pmio digna, ut enim patebit infra, præmium æternum non debet actibus secundùm se, sed ut sunt ex homine grato Deo, & præsup posita

Scotus.

sita Diuina ordinationi, quare acceptationem potẽtię, & habitus, & actus eius est resoluere in acceptationẽ ipsius hītis, qui eoipso ꝙ deiformis est ſm gratiã, est Deo specialiter gratus, & acceptus, et si nec charitas, nec aliæ virtutes adessent in potentiis. Patet ex his, quia Sco. nõ solũ D. S sed & alijs tenentibus secũ in sententia discors est; quia voluerũt, ꝙ esto gratia esset in potẽtia aïæ inhæsiuè, esset tñ in essentia animæ appropriatè. Vide D.S. in 2 d.26. artic. 3. vbi loquitur de hac materia. Consequenter cum dicit.

Dub.179.

¶Si aũt gratia differt a virtute, nõ potest dici, ꝙ potẽtia animę sit gratię subiectum, quia oĩs perfectio potentię animę habet rationem virtutis, vt supra dictum est; * vnde relinquitur, ꝙ gratia, sicut prius est virtute, ita hẽat subiectũ prius potẽtijs animę, ita s. ꝙ sit in essentia aïę.—

*q.55.ar.1. & q.56.ar.1.

¶Dimissa responsione iam posita cum fundamento, respondet iuxta secundã, & tertiam opinionem tali conclusione. Si gratia differt a virtute, non potest dici, ꝙ potentia animæ sit gratiæ subiectum. Istã conclusionem probat dupliciter; primò ratione, quę fundaẽ in supradictis. Secundò ostenditur per quandã adaptationem, ibi. Sicut enim, &c. Quo ad primũ arguitur sic, omnis perfectio potentiæ animæ habet rationem virtutis; sed gratia nõ habet rationem virtutis, sed est aliquid prius virtute tanquam radix eius; ergo non est perfectio potentiæ, sed alicuius prioris potentia. Maior patuit supra, q.55. artic 1. & q.56. artic. 1. quia virtus, cum sit completiuum principij operatiui; & ratio virtutis sit in hoc, quod est habitus operatiuus, ideo pertinet immediatè ad principium operatiuum, quod est potentia. Minor quæ supplenda est, patet ex articulo præcedenti. Tunc ibi.

¶Sicut enim per potẽtiã intellectiuã homo participat cognitionẽ Diuinã p virtutẽ fidei, & ſm potentiã volũtatis amorẽ Diuinũ per virtutẽ charitatis, ita ẽt per naturã animę participat ſm quandã similitudinẽ naturã Diuinã per quandam regenerationem, siue recreationẽ.—

¶Ostendit cõclusionem per quãdam adaptationem participationis Diuinarum perfectionũ, quia intellectus participat cognitionẽ Diuinam per virtutem fidei, voluntas ẽt participat amorem Diuinum per charitatem; ergo & essentia animæ participat naturã Diuinam formaliter; sed talis participatio est gratia, ergo gratia est in anima ipsa. Prosyllogismus patet a simili; quia non est minor ratio, ꝙ natura, & essentia participat Diuinã perfectionẽ modo gratuito, quàm potentiæ Et ad hanc adaptationẽ valent, quæ D. S. habet de Veri. Ma.27. ar. 2. Ex quibus hr̃, ꝙ participatio Diuinæ naturæ in essentia præsupponitur alijs participationibus in potentijs, quia esse in natura p̃supponitur inclinationibus in finem naturæ, & virtutibus operatiuis ad finem naturæ, vt allegatum est ar. præced. in fine corp. Quia autem cathegoricè tenendũ est in via D. S. ꝙ gratia differt a virtute, ideo cathegoricè respondendum est ad quæsitum affirmatiuè, ꝙ gratia est in essentia animæ, & patet probatio. ¶Nota, ꝙ Sco. hanc conclusionem impugnat pluribus rationibus, quarum prima deficit in ęquiuocatione gloriæ; dicit enim, ꝙ si gratia esset in essentia, ꝙ & gloria esset in essentia animæ, quod vr̃ falsum. Dico enim ad hoc, ꝙ gratia est in essentia animæ, & ẽt gloria erit in essentia animę, accipiendo gloriã in vna acceptione, si s. gloria accipiatur pro omni pertinente ad beatitudinẽ, si autem accipiaẽ gloria pro ipsa beatitudine, quæ est actus secundus, siue sit intellectus, siue voluntatis, tũc negatur, ꝙ gratia sit gloria. Nec oportet, ꝙ si gratia est in essentia animæ, ꝙ ergo gloria i. beatitudo. Vnde decipiẽ ſm fallaciã cõsequentis, arguendo a gloria ad beatitudinem; gloria enim communior est beatitudine, & aliqua gloria erit in essentia animæ; sed non illa, quæ est beatitudo. Vnde gratiæ, & gloriæ non est identitas conuertibilis; quare nõ sequiẽ, oĩs gratia est in essentia, ergo omnis gloria; nec per consequens sequitur, ꝙ beatitudo sit in essentia animæ, &c. Secunda quoq; ratio Scoti ita arguit contra ipsum, si cõtra S. Thomam, quia arguã sicut ipse. Si gratia est in potentia animę, in qua est charitas, igitur & nunc erit anima beata, sicut & in patria. Tenet cõsequentia, quia eadem est charitas in voluntate hic, & in patria. Dico igitur, ꝙ licet eadem sit gratia hic, & in patria, quæ dr̃ gloria (esto non beatitudo) tñ in patria habet aliũ effectum in gñe causæ efficientis, mediante quo est principium elicitiuum beatitudinis, hic autem non habet eundem effectum, licet in gñe causæ formalis habeat eundem effectum. s. esse gratum, & Deo esse acceptum. Et præterea non vr̃ esse alicuius apparentiæ ratio ista Scoti apud alios, præsertim Alphonsum, qui admittit de possibili, ꝙ posset esse dilectio, quæ est beatitudo in voluntate, & tñ voluntas non esset beata pp defectum attingentiæ obiecti beatifici. Multò magis nõ sequiẽ, gratia est in anima, quæ est eadem cum gloria; ergo hic est gloriosa, quia licet sint idem in substantia, differunt tñ plurimũ in modo essendi. Vnde hic hẽt alios effectus, quàm alibi; & tñ gratia nũquã erit beatitudo, licet sit futura gloria in vna acceptione gloriæ. Et præterea possibile est, ꝙ aliquis viator habeat tantã charitatem, sicut aliquis beatus; nec tñ sequitur, vt Scotus fateri habet, ꝙ ergo sit beatus, quia non est talis charitas in statu, in quo exhibeatur obiectum beatificum.

Vnde sua ratio nihil facit contra D. S. quamuis verum sit, quòd actus diligendi hic, & in patria sit alterius rationis; & ideo non oportet, quòd si in patria actus voluntatis est beatitudo, quòd hic sit; tamen si charitas est gratia, & est in voluntate, & ipsa est identica gloriæ, non potest Scotus effugere, quin voluntas habeat hic gloriam. Vnde ipse habet argumentum suum soluere, quod contra D. S. adduxit. Alia argumenta habet Scotus, quæ facilè ex supradictis soluũtur, quæst. 74. artic. 4. & quæst. 71. Assumit enim, quòd omne meritum sit in voluntate, quod non est verum, loquendo de esse in voluntate subiectiuè, licet omne meritum sit in voluntate potestatiuè. Vnde gratia in essentia animæ existens facit, vt omnes actus sint meritorij, qui sunt capaces meriti, & non solius voluntatis. Patuit quoque supra, quòd peccatum, & gratia non directè opponuntur, sed indirectè tantum ratione auersionis a causa gratiæ. Vnde non oportet, quòd si peccatum est in potentijs, quòd gratia sit in potentijs, sicut nec oportet, quòd peccatum sit solùm in voluntate subiectiuè, in qua est charitas, esto omne peccatum charitatem tollat, vide supra. Argumentum quoque Scoti quintum, non minus est contra ipsum, quàm contra D. S. cum arguit ex Anselmo, quòd gratia sit iustitia; si enim loqueretur Anselmus formaliter, & de iustitia propriè dicta, sequeretur contra Scotum, quòd gratia non esset charitas; quia iustitia, & charitas realiter distinguuntur. Intelligitur ergo Anselm. quòd gratia est iustitia causaliter, capiendo iustitiã metaphoricè, vel pro iustitia, quæ est omnis virtus, quia a gratia deriuantur suo modo virtutes Theologicæ, & morales, quæ dicuntur, & sunt iustitia communiter dicta, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione, & procedit cõformiter iuxta adaptationem probantem secundam conclusionem, quia regenerari est secundùm acceptationem naturæ Diuinæ, igitur sicut generatio naturalis terminatur ad essentiam naturalem, ipsa generatio supernaturalis terminatur ad aliquod supernaturale existens in natura, &c

¶Ad primũ ergo dicẽdũ, ꝙ sicut ab essentia aïę effluũt eius potentię, q̃ sunt operũ principia, ita ẽt ab ipsa gratia effluũt virtutes in potẽtias animę, per quas potẽtiæ mouentur ad actus, & ſm hoc gratia cõparatur ad voluntatem, vt mouens ad motum, quæ est comparatio sessoris ad equum, non autem sicut accidens ad subiectum.—

¶Ad maiorem conceditur, ꝙ sessor habet se ad equum motiuè, sed non inhæsiuè, ita & charitas mouet volũtatem, tanquam radix, & causa mouens, & efficiens eius, quod est in voluntate, sicut enim ab essentia animæ procedunt potentiæ quodammodo, sicut a causa actiua, vt habet D. S. prima parte, q.77 artic. 6. ad secundum; ita & a gratia fluunt virtutes, sicut quodammodo a causa motiua. Vnde concessa minore negatur consequentia; quia supponit argumentum, ꝙ in maiore sit comparatio accidẽtis ad subiectum, cum sit comparatio mouentis ad motum.

¶Nota autem, ꝙ quamuis intellectus sit prior origine ipsa voluntate, vt declaratur prima parte, vbi iam, art. 7. tamen gratia dr̃ prius perficere voluntatem, & comparari ad voluntatem vt motor, quia voluntas est prima potentia in mouendo, & per eam omnes aliæ obedibiles mouentur, vnde & efficit meritum in omnibus potentijs mediante volũtate, vt patebit infra; & ergo Aug. in auctoritate argumenti comparat gratiam ad voluntatẽ, & non ad alias potentias. De comparatione autem essentiæ animæ ad potentias, & gratiæ ad virtutes, dictum est in præcedentibus. Et vide Capreolum in distinc. 26. secundi. in pluribus solutionibus, quia est simile in duplici causalitate. s. finali, & quodammodo effectiua. Est quoq; simile in connexione, non quidem in esse habitus, sed in esse virtutis; quia gratia ſm cursum cõem nõ est sine virtutibus, nec ecõtra, pro hoc statu, quia esto substantia fidei maneat sine gratia, & charitate, non tñ manet in ratione virtutis.

Capreolus.

¶Et per hoc etiam patet solutio ad secundũ; est enim gratia principium meritorij operis mediantibus uirtutibus; sicut essentia animæ est principium operum uitę mediantibus potentijs.—

¶Ad maiorem, ex gratia incipiunt merita hominis, nõ immediatè elicitiuè, sed mediatè radicaliter ad hunc sensum, quia ab ipsa fluunt principia elicitiua meritorum s. virtutes ipsæ. Sed dico, ꝙ ab existente formaliter in essentia animæ potest fluere existens in potentia animæ. Ad minorem, concedo eam, & notanter, qui ex aliqua potentia procedit, indeterminata suppositione contra Scotum, qui arguit, ꝙ meritum sit tantùm voluntatis formaliter, & malè: aliàs nihil probaret, nec argumentum tertium haberet apparentiam, nisi intelligeret, ꝙ meritum est formaliter tantum in voluntate, & per hoc principium merendi, quod est gratia. Patet autem, ꝙ gratia est principium merendi radicale, non propinquum, vel elicitiuum immediatum. Vnde & negatur consequentia, quia sicut est in voluntate motiuè, ita & est principium meriti motiuum radicale. Vnde differenter est principiũ motiuum meriti, gratia, & charitas; quia gratia est motiuum radicale, quia videlicet ab ipsa fluunt virtutes elicitiuæ meriti. Sed

charitas eſt principium motiuum per modum imperij, quia videlicet eſt in voluntate reſpectu vltimi finis, cuius eſt imperare inferioribus; ſed gratia non imperat, niſi mediante charitate, ſed ab ipſa gratia fluunt ipſæ virtutes imperatiuæ, & elicitiuæ.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ anima eſt ſubiectum gratię, ſecundùm ꝙ eſt in ſpecie intellectualis, vel rationalis naturę; non autẽ conſtituitur anima in ſpecie per aliquam potentiã, cum potentię ſint proprietates naturales animę ſpeciem conſequentes, & ideo anima ſecundum ſuam eſſentiam differt ſpecie ab alijs animabus. ſ. brutorum animalium, & plantarum; & pp hoc non ſequitur, ſi eſſentia humanæ animæ ſit ſubiectum gratiæ, ꝙ quælibet anima poſſit eſſe gratiæ ſubiectũ, hoc enim conuenit eſſentiæ, inquantum eſt talis ſpeciei.

¶Ad primam partem aſſumpti dico, ꝙ eſſentia animæ, non vt eſſentia, eſt ſubiectum gratiæ, ſed vt eſt eſſentia talis. ſ. rationalis ad imaginem Dei. Vltra, ad ſecundam partem aſſumpti, verum, oportet, quòd ſit capax gratiæ, inquantum habet eſſentiam talis ſpeciei, & non vt eſt eſſentia quæcunque. Vltra, negatur falſitas aſſumpti ad ſenſum dictum. Negatur etiam probatio conſequentiæ, quia non eſt capax, vt eſt anima, ſed vt talis anima; eſſe autem talem animam non conuenit alijs animabus. Quare probatio nulla, & per conſequens negaẽ & vlterior conſequẽtia.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ cum potentię animę ſint naturales proprietates ſpeciem conſequentes, anima nõ poteſt ſine his eſſe; dato autem, ꝙ ſine his eſſet, adhuc tamen anima diceretur ſecundùm ſpeciem ſuam intellectualis, vel rationalis, non quia actu haberet has potentias, ſed propter ſpeciem talis eſſentię, ex qua natę ſunt huiuſmodi potentiæ effluere.

¶Maior vera, prior prioritate naturæ, ſed non durationis. Ad minorem dico, ꝙ prius natura neceſſariò tñ alteri connexum, & ſimul duratione poteſt intelligi ſine alio in prima operatione intellectus, ſed non in ſecunda, ita ꝙ intelligatur eſſe ſine alio. Illa enim Scotica propoſitio, omnia abſoluta a ſeinuicem realiter diſtincta poſſe ab inuicem ſm eſſe ſeparari, & a Scoto non poteſt teneri, quia non de toto, & partibus, q̃a non de figura, & quãtitate, vt habet Scotus in ſecundo, diſt. 29. in fine; eſt etiã expreſſè contra Philoſ. in Poſtprædicamentis, vbi ponit vnum modum, quo vnum eſt prius natura alio, & tñ inter ea conuertitur ſubſiſtendi conſequentia. Vltra; Ergo, &c. Conceditur quidem, ꝙ poteſt ſic intelligi in prima operatione ſine potẽtijs; & dico, ꝙ in ea ſic intellecta poſſet intelligi eſſe gratia, & ipſa eſt eius capax. Dico ſecundò, ꝙ ſi per impoſſibile eſſet ſine potentijs, & intelligeretur in ſecunda operatione intellectus ſine potentijs, adhuc eſſet capax gratiæ, & poſſet eſſe eius ſubiectum, quia eſſet anima rationalis; non quia haberet potentiam, quæ eſt ratio, ſed quia eſſet talis eſſentia, ex qua nata eſſet profluere ratio, & potẽtiæ rationales. Vnde negatur, ꝙ hoc eſſet inconueniens, quia anima nõ habet ſpeciem, & eſſe rationale per potentias, ſed ex ſeipſa, & per eſſentiam eſt rationalis eſſentia, quæ eſt capax gratiæ, licet ex ſe identicè nõ habeat potentiam ratiocinatiuam, ſed radicaliter.

Propoſitio Scotica vniuerſaliter falſa.
Scotus.

Quæſtio Centeſimavndecima.

De diuiſione gratiæ.

B

DEinde conſiderandum eſt de diuiſione gratiæ. Et circa hoc quęruntur quinque. Primò, vtrũ conuenienter diuidatur gratia per gratiã gratis datã, & gratiam gratum facientem. Secundò, de diuiſione gratię gratum facientis per operantem, & cooperantẽ. Tertiò, de diuiſione eiuſdem per gratiã pręuenientem, & ſubſequentẽ. Quartò, de diuiſione gratię gratis datę. Quintò, de comparatione gratię gratum facientis, & gratis datæ.

¶Poſtquam determinatum eſt de eſſentia gratiæ, hic determinatur de diuiſione gratiæ. Et circa hoc primò diuiditur gratia; ſecundò comparantur membra diuiſionis adinuicem, in vltimo articulo. Circa primum, primò ponitur generalis diuiſio gratiæ; ſecundò ſubdiuiſio membrorum primæ diuiſionis, articu. 2. de alijs videbitur proſequendo.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem.

1. q. 7. art. 7. co. & ad 1. q. 62. ar. 1. i. corp. Et 3. cont. c. 154.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim eſt quoddam donum Dei, vt ex ſupra dictis patet; * homo autem ideo non eſt Deo gratus, quia aliquid eſt ei datum a Deo, ſed potius econuerſo; ideo enim aliquid datur alicui gratis a Deo, quia eſt homo gratus ei; ergo nulla eſt gratia gratum faciens.

5. Et Ver. q. 27 art. 1. & 5. co. Et opuſcu. 3. c. 221. Et Pſal. 34. co. 4. Et Ro. 1. lec. 1. col. 2. Et Ephe. 1. lec. 2. col. 1.
* q. 110. ar. 3.

¶2 Præterea. Quęcunque non dantur ex meritis pręcedentibus dantur gratis, ſed etiam ipſum bonum naturę datur homini abſque merito pręcedenti, quia natura pręſupponitur ad meritum; ergo ipſa natura eſt etiam gratis data a Deo; natura autem diuiditur contra gratiam; inconuenienter igitur hoc, quod eſt gratis datum, ponitur vt gratiæ differentia, quia inuenitur etiam extra gratię genus.

¶3 Præterea. Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita; ſed etiam ipſa gratia gratum faciens, per quam iuſtificamur, gratis nobis a Deo conceditur, ſecundùm illud Roman. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius; ergo gratia gratum faciens non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

¶Sed contra eſt, quòd Apoſtolus vtrumque attribuit gratiæ, ſcilicet & gratum facere, & eſſe gratis datũ. Dicit enim quantum ad primum ad Epheſ. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quantum verò ad ſecundum dicitur ad Rom. 11. *Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia*; poteſt ergo diſtingui gratia, quæ vel habet vnum tantũ, vel vtrumque.

¶Hic D.S. primò inquirit de diuiſione gratiæ generali; quia autem ex præcedentibus ſatis claret aliquam eſſe gratiam, quæ facit hominem Deo gratum formaliter, de qua dictum eſt quæſtio præced. (quia ponit aliquid in anima procedens ex ſpeciali dilectione Dei) ideo D.S. determinando quæſitum præſertim ponit rationem, & cauſam ponendi gratiam gratis datam.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Roman. 13. Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt; in hoc autem ordo rerum conſiſtit, quòd quędam per alia in Deum reducuntur, vt Dionyſius dicit in cęle. Hierarc. * Cum igitur gratia ad hoc ordinetur, vt homo reducatur in Deum ordine quodam hoc agitur, vt ſcilicet quidam per alios in Deum reducantur.

* Dion. c. 4. 7. & 8.

¶D.S. ſic procedit; primò quandam concluſionem fundamentalem præmittit; ſecundò ex ea reſponſiuam infert, ibi. Secundũ hoc, &c. Concluſio fundamentalis eſt. Per gratiam homo reducitur in Deum ordine quodam, vt ſ. quidam per alios in Deũ reducantur. Dicit autem notanter (quidam) ſ. homines per alios. ſ. homines, quia (vt poteſt haberi ex tertio contra Gentil. c. 154. circa principium.) aliqui homines non per homines in Deum reducuntur; ſed in manifeſtatione eorum, quæ ſunt fidei quidam immediatè a Deo receperunt; alij verò ab his, & ſic per ordinem vſque ad vltimos. Ea enim quæ ſunt fidei primò a Deo reuelantur Angelis bonis per apertam viſionem, deinde per Angelos hominibus, & per aliquos homines alijs, per quam manifeſtationem homines in Deum reducuntur. Probatur concluſio, quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt ſic, quòd quædam per alia in Deo reducuntur; igitur concluſio vera, quòd ſcilicet, & in gratia ille ordo inuenitur, vt quidam alios per gratiam in Deum reducũtur. Añs eſt partim Apoſt. & explicatio eſt B. Dionyſij. Tenet conſequẽtia, tum quia gratia etiam eſt a Deo, & ad hoc a Deo ordinatur, vt homo reducatur in Deum, & per conſequens ſequitur, ꝙ talis reductio ſit etiam ordinata, ita vt quidam per alios reducantur; tum quia in reductione ad Deum gratuita, non eſt minor ordo, quàm in naturali reductione, vbi vna creatura cõſequitur Diuinã perfectionem mediante alia; igitur & hoc erit in gratuitis.

¶Secundum hoc igitur duplex eſt gratia; vna quidẽ, per quam ipſe homo Deo coniungitur, quę vocatur gratia gratum faciens; alia verò, per quam vnus homo cooperatur alteri ad hoc, quòd ad Deum reducatur.

¶Præmiſſo fundamento, hic D.S. ſubinfert ex eo in ſubſtantia concluſionem reſponſiuam. Et primò hoc facit; ſecundò declarat ſpecialiter ſecundam partem concluſionis, ibi. Huiuſmodi autem, &c. Concluſio reſponſiua eſt iſta. Duplex eſt gratia; vna, quæ vocatur gratum faciens, alia gratis data. Et ex hoc habetur reſponſio ad quæſitum affirmatiua, quod ſic probatur; per gratiã homo reducitur in Deum, &c. vt dixit, ergo ſundatur; igitur iſta concluſio vera; antecedens patuit. Conſequentia tenet, quia gratia, ſm quam quis Deo coniungitur, eſt gratũ faciens; ſed illa, per quam alius cooperatur vt ad Deum reducatur, eſt gratis data...

¶Et

¶Et nota, ꝙ ex illo antecedente: vnde sequitur conclusio, quia si est gratia ad hoc ordinata, vt homo in Deum reducatur, & ipsa reductio passiua consistat in hoc, ꝙ Deo cōiungitur; ideo est aliqua, quæ Deo coniungit, & illam dicimus gratum facientem. Et si est gratia, qua quis reducit actiuè cooperando vt aliquis Deo coniungatur, ideo est gratis data. Vnde gratia est pp hoc, vt homo ordinetur in Deum actiuè, & passiuè, ita ꝙ sub gratia ordinante comprehendatur gratum faciens, & gratis data, quia per gratiam gratum facientem ordinatur sm coniunctionē ad Deum personalem, sed per gratiam gratis datam ordinatur homo, ita ꝙ alium in Deū reducat, & Deo dispositiuè viuat, vt patebit ar. 5. Quare ex illo antecedente sequitur conclusio. s. gratia ordinatur, vt homo in Deum reducatur; igitur est duplex gratia, quia talis reductio non fit nisi reducens habeat, quo cooperetur ad alterius reductionem, quod est gratis data, & alius non reducitur, nisi vniatur Deo per gratum facientem; si quis autem contenderet, ꝙ añs solùm intelligitur de gratia gratis data, ꝙ ista ordinatur ad hoc, ꝙ homo reducatur in Deum, & per consequens in añte nihil intelligitur de gratia gratum faciente, & sic non valeat consequentia, ergo est duplex gratia; tunc dr̄, ꝙ valet consequentia quo ad vnam partem. s. ergo est gratia gratis data; alia autē pars non esset per hoc antecedens probata; sed infertur virtute prius dictorum in q. præce. ita quòd D. S. in hoc articulo ponit causam ponendi gratiam gratis datam, & supponat esse gratiam gratum facientem ex præcedentibus. Deinde cum dicit.

¶Huiusmodi autem donum vocatur gratia gratis data, quia supra facultatem naturę, & supra meritum personæ homini conceditur; sed quia non datur ad hoc, vt homo ipse per eam iustificetur, sed potius vt ad iustificationem alterius cooperetur; ideo non vocatur gratū faciens; & de hac dicit Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuiq; dat manifestatio spiritus ad vtilitatem. s. aliorum.

¶Declarat secundam partem conclusionis respon. quare s. gratia cooperatiua dicatur gratia, & quare gratis data, quia ideo gratia, cum non detur ex aliquo debito, nec naturæ, nec personæ. Et hoc declarabitur ad primum, ideo meritò dr̄ gratia. i. liberaliter absque omni merito, & debito. Quare autem dicatur talis gratis data, exponit, quia videlicet deficit a gratia gratum faciente, quia habentem non facit acceptum & gratum Deo formaliter; ideo retinet sibi nomen commune, & non dr̄ gratum faciens, gratia, quæ aliquid super gratis datam addit, vt patebit ad tertium.

¶Notat autem D. S. per auctoritatem Apostoli existētiam, officium, & finem gratię gratis datæ, quia officiū eius est manifestare Spiritum sanctum, & hoc dupliciter; vno modo vt inhabitantem ecclesiam, & docentem, & sanctificantem eam, puta cum aliquis peccator, quem non inhabitat Spiritus sanctus facit miracula ad ostendendum, ꝙ fides ecclesiæ quā ipse prædicat, sit vera; alio modo manifestatur per huiusmodi gratiā Spiritus sanctus, vt inhabitans eum, cui tales gratiæ conceduntur. Et sic conceduntur huiusmodi gratiæ tm̄ sanctis. Et datur ad vtilitatem. s. communem, vbi designatur finis illius gratiæ. Et hoc vel dum probatur vera doctrinā ecclesiæ, & sic fideles confirmantur, & infideles conuertuntur, vel dum sanctitas alicuius proponitur alijs in exemplum. Patet per hoc, quomodo gratia gratis data cooperetur ad gratiam gratum facientem, qñq; in alijs consequendam, & a se non habitam; qñq; autem a se habitam manifestandam, pp aliorum vtilitatem, quæ est in gratiæ confirmatione, vel acquisitione.

¶Nota ex his, & infra dicendis, ar. 5. ꝙ hæc diuisio non est generis in species, vel vniuoca, sed magis vocis in diuersa significata, vel analogica sm modum analogiæ attributionis, cum gratis data in ratione gratiæ includatur, & dependeat a gratum faciente; & quia gratis data ordinatur in gratum facientem, sicut in finem, & est aliquo modo causa eius dispositiua, non effectiua, vt patebit artic. 5. Vnde est aliquo modo analogatum gratiæ, sicut sanum medicinæ est analogatum sani, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem respon. quia Apostolus attribuit gratiæ gratum facere, & gratis datum esse. Sed ex hoc nō vr̄ sequi, ꝙ sint diuersæ gratiæ, quia eadem potest gratum facere, & esse gratis data; ideo D. S. notat, ꝙ immo ex dictis Apostoli habetur diuisio gratiæ in diuersa; quia potest dari gratia, quæ habet vnum tantum. s. esse gratis datum, & non facere gratum, licet quæ facit gratum etiam sit gratis data. Et ita habetur diuisio gratiæ, quia aliqua est solùm gratis data, aliqua autem gratis data, & gratum faciens, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ gratia non dicitur facere gratum effectiuè, sed formaliter. s. quia per hanc homo iustificatur, & dignus efficitur vocari Deo gratus, secundùm quòd dicitur ad Colossen. 1. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.

¶Maior conceditur, minor distinguitur; si intellr̄, ꝙ homo nō est Deo gratus effectiuè per aliquid, quod est ei datum a Deo, cōceditur; hoc est dicere, ꝙ donum collatum creaturæ etiam speciale, nō est causa effectiua, vel ratio Diuinæ acceptationis, nec est tale donū ratio productiua ęternę dilectionis Dei, immo tale donū est effectus talis dilectionis, vt patuit. Si verò intellr̄ minor, ꝙ homo nō est gratus Deo formaliter per aliquid ei datum a Deo, negatur; immo illud donū facit eum dignum Diuino amore specialiter glorificatiuo, ita ꝙ tale donum facit talem amabilē, quātumcunq; enim sit p̄destinatus ad vitam ęternā, nō est dignus formaliter, nisi eleuetur per tale donū, quod est participatio Diuinitatis. Vnde dico vltra, ꝙ econtrario ex hoc, ꝙ est Deo gratus, prouenit in ipsum aliquod donum; sed dico, ꝙ antequā habeat illud donū est gratus denominatione extrinseca, sed nō formaliter; sed ex hoc, ꝙ ab illo esse grato extrinsecè, profluit participatio Diuinitatis, efficitur gratus formaliter. Vnde dico, ꝙ ideo aliquid dat, quia homo est ei gratus denominatione extrinseca; sed cum hoc stat, ꝙ oporteat aliquid ponere, per quod sit gratus formaliter intrinsecè. i. sit dignus eo, ad qđ acceptat; quare negat cōsequentia.

¶Et nota pp hāc solutionē, q̄ supra dicta fuerunt, q. 109. art. 5. Hr̄ enim ex ea solutio arg. cuiusdā Scotici, qđ Capreo. habet in 1. di. 17. q. 1. cōtra secundā conclusionem; quia licet nihil in hoīe sit rō Diuinæ acceptationis, sed tñ aliquid in hoīe est ratio, per quā homo efficit dignus vocari Deo gratus, vt hēt D. S. in solutione.

Capreolus.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ gratia, sm ꝙ gratis datur, excludit rationem debiti, potest autem intelligi duplex debitum; vnū quidem ex merito proueniens, quod refertur ad personam, cuius est agere meritoria opera, sm illud ad Rom. 4. Ei qui operatur, merces imputatur sm debitum, non sm gratiam; aliud est debitum sm conditionem naturæ, puta si dicamus debitum esse homini, ꝙ habeat rationem; & alia, quę ad humanā pertinet naturam. Neutro autem modo dr̄ debitum propter hoc, ꝙ Deus creaturæ obligetur, sed potius, inquantum creatura debet subijci Deo, vt in ea Diuina ordinatio impleatur, quæ quidem est, vt talis natura tales conditiones, vel proprietates habeat, & quòd talia operans, talia consequatur. Dona igitur naturalia carent primo debito, non autem carent secundo debito; sed dona supernaturalia vtroque debito carent; & ideo specialius sibi nomen gratiæ vendicant.

Dub. 4114

¶Ad maiorem, nego eam, quia est a pluribus causis veritatis ad vnā. dico, ꝙ non esse gratiā gratis datā, non solùm est, quia non datur ex meritis exercitis, & personalibus, sed etiam quia non ex debito; potest enim esse, ꝙ natura aliqua præordinata a Deo, fieri in rerum natura nihil meruerit (nam antequam sit, nihil meretur, & tñ sibi debentur suæ conditiones, & proprietates, & partes naturales, quod tñ debitum originaliter est ex Diuina ordinatione, quæ ordinat talem naturam debere hr̄e tales proprietates, vt patet etiam prima par. q. 21. art. 1. ad 3. & art. 4. in corp. & magis extensè secundo contra Gent. c. 28. & 29. Vide si placet, & videbis, ꝙ in omnibus debitis in creaturis inuentis, Deus creaturæ debitor non dr̄, sed suæ dispositioni implendæ. Est enim triplex debitum conditionatum in creaturis reperibile; vnum, quod sumitur a tota rerum vniuersitate ad quālibet eius partem, quæ ad perfectionem vniuersi requiritur. Si enim Deus voluit fieri tale vniuersum, debitū fuit vt Solem & Aquam faceret, & huiusmodi, sine quibus vniuersum esse nō potest. Secundò sumitur debitum conditionatum ex vna creatura ad aliam, vt si animalia, & plātas Deus esse voluit, debitum fuit, vt cœlestia corpora faceret, ex quibus conseruantur, & si hominem esse voluit, oportuit facere plātas, & animalia, & huiusmodi, quibus homo indiget ad esse perfectum, quamuis hæc & illa Deus ex mera fecerit voluntate. Tertiò, in vnaquaq; creatura sumitur debitum conditionale ex suis partibus, & proprietatibus, & accidentibus, ex quibus dependet creatura quantum ad esse, vel quantum ad aliquam sui perfectionem; sicut supposito, ꝙ Deus hominem facere vellet, debitum ex hac suppositione fuit, vt animam & corpus in eo coniungeret, & sensus, & alia huiusmodi aduenientia, tam intrinseca, quàm extrinseca ei præberet. In quibus tñ omnibus (vt dictum est) Deus est magis debitor suæ ordinationi, quàm creaturæ. ¶Patet autem ex his, ꝙ debitum conditionatum tale, quale est respectu creaturæ semper est in ordine ad perfectiones naturales, quas natura rei requirit ad suū esse. Vnde dr̄ ad minorem, vera, quia datur absq; merito, sed non datur absq; debito, quia debitum est hominem hr̄e rationē, & sensus, & huiusmodi perfectiones naturales. Esto illud debitum fundetur originaliter in Diuina ordinatione. Vltra: Ergo, &c. Negatur, ꝙ natura sit gratia gratis data, quia si res debeat esse, maximè opus est, vt habeat naturam. Et præterea, & si natura sit primus effectus in re, & non resoluatur in aliquod prius intra rē, tñ resoluitur in aliquod extra, puta in vniuersum, vt dicatur, ista natura debet esse propter perfectionem vniuersi, & pp suum finem. Vltra. Conceditur, ꝙ natura diuiditur contra gratiam; sed dico, quòd ipsa natura non potest dici gratis data.

Triplex debitum in creaturis.

Quare negatur & vlterior consequentia, quia dictum est in cor. ꝙ gratia gratis data est supra meritum personæ, & facultatem, & debitum naturæ, & per consequens gratis data est gratia, &c. Vnde hoc argumentum vult, ꝙ ista diuisio sit mala, quia aliquid cótinetur sub vno membro diuidente s. gratis data, quod nó continetur sub diuiso s. gratia. Sed patuit, quia falsum est, ꝙ aliquid sit, vel contineatur sub gratis data, & non sub gratia.

¶ Circa istam solutionem nota, quia posset alicui videri, ꝙ etiã gratia quæcunque, daretur ex debito; quia sm D.S. in prima parte, vbi supra. Omne iustum est debitum, iustum autem est, ꝙ bonitati Diuinæ condecens est, vt Anselmus habet. Cú ergo dare gratiam sit maximè condecens Diuinæ bonitati, videtur, ꝙ ex debito homini detur gratia, cuius oppositum iam dictum videtur.

¶ Sed dicendum, ꝙ hæc obiectio soluitur per D.S. ibidem, prima parte, quia debitum potest attendi dupliciter in operatione Diuina, aut secundùm ꝙ aliquid debetur Deo, aut secundum ꝙ aliquid debetur rei creatæ. Probat ergo obiectio, quòd gratiam hanc dari sit debitum Deo tantùm, sed nullo modo creaturæ: nam iustum, & debitum est, ꝙ si Deus præordinauerit isti dare gratiam, ꝙ detur sibi. Sed ex parte istius hominis nihil est, quod exigat, & requirat ex aliqua iustitia gratiam. Et hoc modo D.S. hic intelligit, quòd gratia non datur ex aliquo debito, quod attendatur ex parte creaturæ, quia nec gratia ad esse naturæ requiritur; nec iterum est aliquod meritum gratiæ ex parte naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ gratia gratum faciẽs addit aliquid supra rationem gratiæ gratis datæ, quod etiã ad rationem gratiæ pertinet, quia s. hominem gratum facit Deo; & ideo gratia gratis data, quę hoc non facit, retinet sibi nomen commune, sicut in pluribus alijs contingit; & sic opponuntur duæ partes diuisionis, sicut gratum faciens, & non faciens gratum.

Diuisio p opposita.

¶ Maior habet latam verificationem, ꝙ omnis diuisio debet esse per oppositas res, vel rationes, vel per oppositos & distinctos effectus eiusdem rei. Et sufficit, ꝙ sit oppositio quandoq;, quæ est sm habere & non habere idem, vel penes habere idem & aliquid addere, & ita ꝙ requiritur aliqua distinctio in diuidentibus, licet non directa oppositio, nisi sit diuisio generis per differẽtias oppositas. Ad minorem conceditur, ꝙ gratia gratum faciens & gratis datur, sed habet aliquid amplius, per quod distinguitur à gratia gratis data tm̃, s. facere formaliter gratum Deo; sed gratis data tm̃, vt est membrũ condiuisum gratũ facienti, non facit gratum. Et ergo ibi saluatur oppositio contradictoria, quæ sequitur omnem distinctionem. ¶ Vnde oportet aduertere, ꝙ gratis data gratia accipitur dupliciter; vno modo in communi, & sic est diuisa per gratiam gratum facientem, & gratis datã specialiter acceptam, quæ est gratia solùm, quia gratis data supra meritum, & debitum naturæ, sed non facit gratum Deo; alio modo accipitur gratis data gratia pro ipso membro diuidente, iuxta regulam Topicam, ꝙ quando alteri diuidentium est nomen impositum, alteri verò non, tunc illud diuidens, cui non est nomen impositum, retinet sibi nomen commune, sicut hñt multa exempla de casu, & fortuna; de habitu, & dispositione; de proprio, & definitione; & sic est in proposito; quia enim gratum faciens habet proprium nomẽ, ideo gratis data retinet nomẽ commune, cui gratum faciens aliquid addit, & ea dignior est, ideo habet proprium nomen. Et ista tangit D.S. in solutione sub breuibus.

Regula Topica.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem.

C

Infra art. 3. cor. Et 2. dis. 26. art. 5. Et Veri. q. 27. artic. 5. ad 1. & 2. & 2. Cor. c. 6.

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ gratia inconuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem. Gratia enim accidens quoddam est, vt supra dictum est; * sed accidens non potest agere in subiectum; ergo nulla gratia debet dici operans.

¶ 2 Præterea. Si gratia aliquid operetur in nobis, maximè operatur in nobis iustificationem; sed hoc non solùm gratia operatur in nobis. Dicit enim August. * super illud Io. 14. Opera quæ ego facio, & ipse faciet; qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te; ergo nulla gratia debet dici simpliciter operans.

* q. 110. artic. 2.

* Aug. colligitur ex tract. 72.

¶ 3 Præterea. Cooperari alicui videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principalius; sed gratia principalius operatur in nobis, quàm liberum arbitriũ, sm illud Roman. 9. Non est currentis, neq; volentis, sed miserentis Dei; ergo gratia non debet dici cooperans.

¶ 4 Præterea. Diuisio debet dari per opposita; sed operari, & cooperari non sunt opposita, idem enim potest operari, & cooperari; ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem, & cooperantem.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in libro de gratia, & liber. arbitr. * Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit; quia ipse, vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens; sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonum, ad gratiam pertinent; ergo conuenienter gratia diuiditur per operantem, & cooperantem.

* August. de grat. & lib. arb. c. 17.

¶ Hic consequenter subdiuiduntur membra prædictæ diuisionis. Et primò gratia gratum faciens; secundò gratia gratis data, artic. 4. Circa primum duo, secundùm duas subdiuisiones; quia prima est in operantem, & cooperantem; secunda est de alia subdiuisione, vt patebit artic. sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est; * gratia dupliciter potest intelligi; vno modo Diuinum auxilium, quo nos mouet ad bene volendum, & agendum; alio modo habituale donum nobis diuinitus inditum.

* q. 110. & q. 111. art. 2.

¶ D.S. primò declarat titulum quæsiti, quomodo dupliciter potest intelligi per vnam distinctionem; secundò iuxta illud distinctè respondet, ibi. Vtroque autem, &c. Quo ad primum præmittit talem distinctionem ex supra dictis, q. 109. sæpius, & q. 110. artic. 2. ꝙ gratia Dei potest intelligi, & accipi dupliciter; vno modo Diuinum auxilium, quod supra dicebatur motio specialis & gratuita, distincta a generali influentia. Et secundùm modum dicendi D.S. in de Veritate, Materia 27. artic. 5. isto modo accipitur gratia Dei pro gratuita Dei voluntate, vel pro omni effectu, quem Deus facit in nobis, qua nos in regnum suum acceptat, sicut ꝙ nobis immittit bonas cogitationes, & affectiones suas; alio modo accipitur, & intelligitur gratia habituale donum nobis diuinitus inditum, quod formaliter perficit, & facit dignum vita ęterna, vt dictum est artic. 1. ad primum.

¶ Nota autem, quòd quia dictum est, quòd hæc quæstio articuli quærat de subdiuisione gratiæ gratum facientis, ideo quia gratia gratum faciens duplex est. s. effectiuè, & formaliter; ideo D.S. hic ponit illam distinctionem gratiæ, & vtrumq; membrum est ad propositum, & comprehenditur sub gratia gratum faciente; quia s. & Diuina voluntas gratuita, & motio, vel effectus causatus in homine moto a Deo dicitur gratia gratum faciens effectiuè, & dispositiuè. Sic ergo quæsitum intelligitur dupliciter, sm quòd gratia gratum faciens dicitur dupliciter, vt patuit.

¶ Vtroque autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem. Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, sed mouenti; in illo ergo effectu, in quo mens nostra est mota, & non mouens, solus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & secũdùm hoc dicitur gratia operans; in illo autem effectu, in quo mens nostra & mouet & mouetur, operatio non solùm attribuitur Deo, sed etiam animæ, & sm hoc dicitur gratia cooperans.

¶ Hic consequenter D.S. respondet sm distinctum intellectum quæsiti tali conclusione. Vtroq; modo dicta gratia conuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem. Et quia ista conclusio virtualiter est bimembris, ideo D. S. eam primò probat quo ad primam partem, & gratiam captã pro Diuino auxilio; secundò quo ad secundã capta pro habituali dono, ibi. Si verò, &c. Circa primã partem primò format rationem; secundò declarat quoddã suppositum in illa ratione, ibi. Est autem, &c. tertiò subinfert illã secundam partẽ cõclusionis cum maiore explicatione, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primum arguitur sic. In illo effectu, quo mens nostra est mota, & non mouens, solus autem Deus est mouens, operatio Deo attribuitur. In illo autem effectu, in quo mens nostra, &c. vt in littera; igitur prima pars conclusionis vera. Tenet cõsequentia, quia motio, vel auxilium, quo mens est mota tm̃, dr̃, & est gratia operans; motio autem, vel effectus, quo mens mouet & mouetur, dr̃ cooperans; quare consequentia bona. Añs probatur, quia operatio alicuius effectus, idest operari effectum, non attribuitur mobili, sed mouẽti; quare sequitur añs pro ambabus partibus, quia s. cum mens se habet vt mota ad aliquem effectum, tunc talis motus attribuitur tm̃ mouenti auxilio, & motioni Diuinæ; & ideo talis motio dr̃ operans; quando autem mens etiam concurrit mouendo, tunc etiã sibi attribuitur, & non solùm motioni, & auxilio Diuino; quare tale auxilium dicitur cooperans.

¶ Est autẽ in nobis duplex actus; primus quidem interior voluntatis, & quantum ad istum actum voluntas se habet vt mota, Deus autem vt mouẽs, & præsertim cum voluntas incipit bonum velle, quę prius malum volebat; & ideo sm ꝙ Deus mouet humanam mentem ad hunc actum

actum dr̃ gratia operans; alius autem actus est exterior, qui cum a voluntate imperetur, vt supra habitũ est; * cõsequens est, ꝙ ad hunc actũ operatio attribuatur voluntati; & quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuuat, & interius confirmando voluntatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operãdi prębendo, respectu huiusmodi actus dr̃ gratia cooperans; vnde post pmissa verba subdit Aug. * Vt autem velimus operatur, cum autem volumus, vt perficiamus, nobis cooperatur.

*q.17.ar.9. præcipuè.

*Aug. eodẽ lib. de grat. & lib. arbi. cap. 17.

¶D.S. verificat, & declarat quoddã suppositum in ãnte. Supponit enim ãns præhabitum, ꝙ mens nostra, quo ad aliquem effectum gratuitæ motionis, sit tm̃ mota, & respectu alicuius sit mouens, & mota. Notat enim D.S. ꝙ duplex est actus in nobis; primus quidem interior, alius autem exterior; sed ad primum voluntas se habet tm̃ vt mota, sed ad exteriorem vt mouens, quia vt imperans; & per consequẽs quo ad primum, motio Diuina se habet actiuè, & tanquã vnicum principium effectiuum, & motiuum; & ita dr̃ operans. Ad secundũ concurrit ẽt voluntas actiuè, & imperatiuè mouens; igitur auxilium dicitur cooperans, &c. Vide litteram.

¶Sed circa ista nota, ꝙ in ãnte ex eius declaratione vr̃ cõtineri dubium, cum dictum est, ꝙ quantum ad actũ voluntatis, pſertim cum voluntas incipit velle bonum, quæ prius volebat malum, ipsa voluntas se habet vt mota, & Deus vt mouens, quia cum velle sit actio immanens, vr̃ esse a voluntate effectiuè. Et præterea sup. q. præced. art 2. dictum est, ꝙ disponendo se ad gratiam, anima se habet sm̃ voluntatem actiuè, &c. vnde & sup. q. 68. art. 3. ad 2. dictum est, ꝙ homo sic agitur a Spiritu sancto, ꝙ etiam agit, inquãtum est liberi arbitrij. ¶Ad hoc dr̃ primò, ꝙ est dr̃a inter dicere voluntatem se hr̃e actiuè ad velle, & se hr̃e actiuè ad facere velle. Vnde dico, ꝙ ad omne velle voluntas se habet actiuè, & cõcurrit ipsum eliciendo, sed tñ se non habet actiuè faciendo se velle. Sed hoc fit ex Diuina motione, quæ voluntatem præuenit, & eã inclinat vt velit; talem ergo inclinationem, & inductionem in velle, Deus solus facit. Sed actum ipsum, qui est velle, & conuertere se ad Deum, ipsa voluntas coefficit. Vnde D.S. non dicit, ꝙ voluntas se habeat vt mota tm̃, sed vt mota. s. ad hoc ꝙ velit, licet sic mota concurrat eliciendo actum. Et iste sensus hr̃ ex auctor. allegata ex D.S. quia dicit B. Aug. vt autem velimus operatur. Vnde volũtas nostra vult, sed gratia operans facit nos velle. Et pro huius dicti confirmatione, & declaratione. Vide in Capreo. in 2. d. 28. ad 12. contra secundã conclusionẽ; quia talis motio, quæ dr̃ gratia operans, est, qua Deus modo speciali facit partialiter concurrere, ita ꝙ voluntas ipsa causet partialiter applicata, & quasi instrumentaliter a Deo mota. Vnde ex verbis B. Aug. hr̃ duplex modus Dei operandi circa bonũ velle nostrum; vnus est sibi proprius, in quo voluntas nostra non cooperatur, vtpote facere nos velle. Ideo ait B. Aug. vt ergo velimus sine nobis operatur, sine nobis inquam operantibus, vt s. velimus; quia licet voluntas velit, & causet volitionem, non tñ facit se velle, aut causare volitionem. Nec tñ, quia Deus facit, ideo ipsa nõ causat, sed potius ideo causat. Et ppea ad illud excludendum Aug. in de correctio. & grat. c. 7. de filijs Dei (de quibus ait Apostolus, ꝙ spiritu Dei aguntur) inquit. Agũtur enim vt agunt, non vt ipsi nihil agant. Concordat D.S. in 2. d. 26. art. 5. ad 3^m. Si (inquiens) accipiatur gratia operans sm̃ primam eius acceptionem, tunc planum est effectum, quem operatur formaliter sola operatur, &c. Sed sm̃ aliam acceptionem, verũ est, ꝙ ipse motus voluntatis non est a gratia sine lib. arbit. Et tñ quia se habet gratia vt principale, quia inclinat in talem actum per modum cuiusdam naturæ, ideo ipsa sola talem actum dr̃ operan, nõ ꝙ sine lib. arb. operetur; sed quia est principalior causa, sicut grauitas dr̃ operari motũ deorsum, hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ gratia dr̃ operans, non quia voluntas non concurrat ad actum suum; sed quia gratia præuenit, & inclinat, & facit voluntatẽ velle; alius est modus sibi, & voluntati communis. s. causare volitionem, ideo ait. Cum volumus nobiscum operatur, &c. Patet itaq; ex his, quo primò intelligitur, ꝙ voluntas se habeat vt mota, quia mouetur vt velit, licet ipsum velle coefficiat. Secũdò dr̃ post D.S. in de Ver. supra, ad primum. ꝙ gratia operans dr̃, quæ efficit in nobis iustificationem per ipsius gratiæ infusionem, hoc autem donum sola gratuita Dei voluntas causat in nobis; nec aliquo modo eius causa est liberũ arbitrium, nisi per modum dispositionis etiam insufficientis; ipsa autem gratuita Dei voluntas dr̃ gratia cooperans, sm̃ ꝙ in lib. arb. operatur motum eius causando, & exteriorem actus executionem expediendo, & perseuerantiam præbendo. In quibus omnibus aliquid agit liberum arbitrium, hæc D.S. Ex quibus patet, quomodo D.S. ibidem intelligat gratiam operantem in ordine ad iustificationem, quæ a solo Deo fit; sed non intelligit gratiam operantem quasi solus Deus efficiat actum voluntatis. Cum quibus stat, ꝙ ad actum voluntatis solus Deus faciat, faciendo voluntatem velle. Et cum illo secundo modo dicendi concurrit etiã quod hic habetur ad secundum. Consequenter ibi.

Capreolus.

¶Sic igitur si gratia accipiatur ꝓ gratuita Dei motione, qua mouet nos ad bonum meritorium, conuenienter diuiditur gratia per operantem, & cooperantem.

¶Ex dictis infert per modum corollarij primã partem conclusionis rñ. probatæ cum maiori expressione, vt iacet in lr̃a clarè.

¶Nota aũt, ꝙ ex dictis clarè patet, ꝙ gratia operans, & cooperans isto modo acceptæ realiter differunt, quia operãs est motio præueniens, & excitans voluntatem, vel effectus Diuinæ gratuitæ voluntatis, inductiuus iustificationis impij. Gratia autẽ cooperãs est Diuinum auxilium, quo Deus cum volũtate cõcurrit ad opus meritorium faciendũ, & quo ipsum in bono conseruat, & a lapsu præseruat, quę auxilia constat esse diuersa non ex parte voluntatis Diuinæ, sed ex parte effectus, & motionis in homine, & circa hominem causatorum. Vnde D.S. de Veri. vbi supra ad primum post verba statim allegata, cum dixisset de gratia operante, & cooperante ex parte gratuitæ voluntatis (quã D.S. hic dicit ex parte motionis) subiungit. Et sic constat, quòd alia est gratia operans, & cooperans, &c. Deinde cum dicit.

¶Si verò accipiatur gratia pro habituali dono, sic est duplex gratiæ effectus, sicut & cuiuslibet alterius formę; quorum primus est, esse; secundus est, operatio, sicut caloris operatio est facere calidum, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia, inquantum animam sanat, vel iustificat, siue gratã Deo facit, dicitur gratia operãs; inquantum verò est principium operis meritorij, quod ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans.

¶Probat secundam partem conclusionis. s. ꝙ gratia accepta pro habituali dono conuenienter modo dicto diuidatur. Et arguitur sic. Gratiæ isto modo acceptæ est duplex effectus, quorũ primus est, esse, secundus est, operatio; sed respectu primi effectus, inquãtum s. formaliter sanat, vel iustificat, siue gratum Deo facit formaliter, dr̃ operans; inquãtum verò est principium operis meritorij, quod ex lib. arb. procedit, est, & dr̃ cooperans; igitur ista pars cõclusionis vera. Maior probatur, quia cuiuslibet formæ est duplex effectus, igitur & gratiæ. Et declaratur exẽplariter de calore, &c. Minorem D.S. relinquit notam; quia constat, ꝙ gratia sola facit illum effectum. s. esse gratum formaliter, ideo dr̃ operans, sicut albedo sola operat᷑ formaliter esse albũ; ad actum autem meritoriũ constat cum gratia concurrere lib. arbitriũ; & ergo est cooperans.

¶Nota tñ, ꝙ quãuis gratia sit habitus essendi, vt patuit q. pced. ar. 3. ad 3. & ita non habet immediatum ordinem ad opus, tñ cõcurrit ad opus radicaliter, sicut origo virtutis operatiuæ, vt patuit art. 4. præced. q. ad secundum. Et ideo non inconuenienter attribuitur sibi cooperari. s. effectiuè, sicut operari formaliter.

¶Nota quoq; post D.S. in de Verit. vbi statim, ꝙ ex parte gratuiti doni eadem gratia. s. habitualis per essentiam, dr̃ operans, & cooperans; operans quidem, sm̃ ꝙ informat animam, vt operans formaliter intelligat᷑ per modum loquendi, quo dicimus, ꝙ albedo facit album parietem, hoc enim nullo modo est actus li. arb. Cooperans verò dr̃, sm̃ ꝙ inclinat ad actum intrinsecum, vel extrinsecum, & sm̃ ꝙ præstat facultatem perseuerandi vsq; in finẽ, hæc ille. Et concordant dicta hic ad quartum, vt patebit.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis responsiuæ; quia operatio Dei pertinet ad gratiam gratum facientem effectiuè, & operatur, vt velimus, & cooperatur vt perficiamus; vnde & D.S. in corp. loquendo de gratia, idest gratuito auxilio, & Dei operatione, continuat allegationem beati Augustini ad allegata in hoc argumento, &c.

¶Ad primũ ergo dicendum, ꝙ sm̃ ꝙ gratia est quędã qualitas accidentalis, non agit in animam effectiuè, sed formaliter, sicut albedo dr̃ facere albam superficiem.

¶Conceditur maior, loquẽdo de gratia quam dicimus in esse homini tãquam donum supernaturale deiforme, vt patuit q. 90. art 2. Ad minorem, distinguitur ãns, non potest agere in subiectũ suum verum effectiuè, potest tñ agere formaliter, vel magis informare subiectum, quæ informatio significatur magis per modum actionis, quàm sit actio; Ergo, &c. Verum, nulla gratia habitualis dicitur operans effectiuè. s. suum proprium effectum formalẽ, dicitur tamen operans formaliter. Si autem consequens extendat᷑, (quod tamen ex istis præmissis non debet fieri) etiã ad gratiam, idest motionem, & operationem gratuitam, tunc negatur consequens, etiam intelligendo de operatione effectiua.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ Deus non sine nobis nos iustificat; quia per motum liberi arbitrij, dũ iustificamur Dei iustitię consentimus, ille tñ motus non est causa gratię, sed effectus; vnde tota operatio pertinet ad gratiã.

¶Ad maiorem, conceditur. Aliter tñ operatur in nobis iustificationẽ gratia habitualis, aliter motio Dei, quæ infra, q. 113 ar. 6. & 8. dicetur infusio gratiæ, quia gratia habitualis operat᷑ formaliter, sed motio operatur effectiuè, causando videlicet in nobis gratiam habitualem, & etiam disponendo lib. arb. vt consentiat iustitiæ Dei. Ad minorem negatur ipsa, etiam intelligendo eam

de vtraq; gratia. Ad probationem dr̃, ꝙ motus lib.arb.ſm quem homo dr̃ non ſine ſe iuſtificari, habet ſe tm̃ diſpoſitiuè ad iuſtificationem, non effectiuè productiuè ipſius gratiæ iuſtificantis. Et ille motus lib.arb.cauſatur etiam ex motione Diuina. Et licet diſpoſitio hominis ordine naturæ præcedat formæ ſuſceptionem, non tñ præcedit actionem agentis. Et ergo motus iſte lib. arbit. ſequitur ordine naturæ gratiæ infuſionem, licet præcedat ordine naturæ formæ conſecutionẽ. Vnde ſequitur, ꝙ motio Dei eſt gratia operans, quia infundit gratiã, per quam infuſionem eſt motus lib.arb. Et per conſequens motio Diuina, q̃ eſt infuſio gratię, vocat̃ meritò gratia operãs iuſtificationis; quare negat̃ conſequẽtia.

¶Nota, ꝙ motus quo cõſentimus, eſt effectus gratiæ; primò quidem gratuitæ motionis, quæ eſt infuſio gratiæ, ſicut cauſæ agentis, & diſponentis mobile, quod eſt lib.arb. Nam in eo inſtanti, ꝓ quo infunditur gratia, cauſatur a Deo motus lib.arb. diſpoſitiuus ad iuſtificationem per illã infuſionem. Eſt etiam effectus gratiæ habitualis mediante charitate, ſicut agentis inſtrumentalis perficientis, & diſponentis lib.arbit formaliter, & de his magis infra. Oportet enim ſupponere nunc, ꝙ motus lib.arb.ad iuſtificationẽ requiſitus, eſt motus gratia, & charitate informatus, qui quidem præintelligitur acquiſitioni gratiæ. Tñ vt dictum eſt, non præintelligitur gratuitæ motioni, quæ eſt gratiæ infuſio, &c. Vide D.S. in de Veri. Ma.28.ar.8.ad 6.7.& 8 Vnde ad ſextum dicit ad auctoritatem Aug hic allegatam, ꝙ intelligendum eſt. Nõ iuſtificabit te, ſine te diſponente aliqualiter ad gratiam. Et ad ſeptimũ. Motus lib.arb.non eſt cauſa infuſionis gratię. Et ad octauum, in iuſtificatione impij homo non eſt adiutor Dei, quaſi ſimul cum eo efficiens gratia; ſed, ſolùm ſicut ſe præparans ad gratiã. Vnde patet, ꝙ ſola gratia operatur iuſtificationem; & ideo rectè dr̃ operans, præſertim Diuina motio, & operatio. Vide & inf.q.112.ar.2.quia eſt duplex ꝑparatio, aliqua præcedit ad gratiã gratũ facientem, non tñ gratuitã motionem; alia ſimul eſt cũ gratia gratũ faciẽte. & de illa intelligo, ꝙ ſit aliqualiter effectus gratiæ, et habitualis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ cooperari dicitur aliquis alicui non ſolùm, ſicut ſecundarium agens principali agenti, ſed ſicut adiuuans ad præſuppoſitum finem; homo autem per gratiam operantem adiuuatur a Deo, vt bonum velit; & ideo pręſuppoſito iam fine conſequens eſt, vt gratia nobis cooperetur.——————

¶Ad maiorẽ negatur, ꝙ ſolùm inferius agens cooperetur, immo & principale agens poteſt cooperari, non quia ſubminiſtret, & minus principaliter cõcurrat ad opus; ſed quia adiuuat ad ſuppoſitum finem, ita ꝙ principale agens mouet ad finem, ideſt facit velle bonũ finem, & vt in illa operatione permaneat, & interius voluntatem confirmet. Minor conceditur, quia etiam cum volũtas operatur meritoriũ opus, hoc eſt principalius a Deo, ſed negatur conſequentia. D.S. in ſecundo, vbi ſupra, habet ſolutionem huius argumenti, quia gratia dr̃ cooperans, nõ quia non ſit principale agens, ſed quia li.arb.miniſtrat ſubſtantiam actus, & a gratia eſt forma, per quam actus eſt meritorius; vnde dr̃ cooperans, quia cõplet id, quod per lib.arb.exhibetur, & hoc ſm quemcunq; motum, vel intrinſecum, vel extrinſecum. Si autem accipitur cooperans, vt reſpicit actum exteriorem tm̃, ſic dr̃ cooperans, non ꝑꝑ principalitatem lib.arb.ad gratiam, ſed ꝑꝑ principalitatẽ eius ad actum. Actus enim interiores in moralibus potiores ſunt exterioribus; vnde conuenienter gratia, ſm ꝙ cauſat ſecundariũ, dr̃ cooperans, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ maior argumenti eſt inſufficiens, quia nõ dr̃ cooperãs quaſi inferm li.ar. ſed quia cõcurrit ad ſecundariũ opus cum voluntate, licet principalius ipſa voluntate.

¶Nota tñ, ꝙ gratia cooperans cõcurrit nõ ſolùm per gñalem influentiã, ſed ſpecialem, puta per conſeruationẽ gratiæ, & cõfirmationẽ, vel cõſeruationem bonę voluntatis, ꝑbẽdo facultatem exterius operandi, quod non eſt per gñalem motionem. Vnde & huius gratiæ vr̃ eſſe protegere a tẽtationibus, & dirigere, vbi ratio humana deficeret, vt patuit ſup.q.109.ar.9. Oportet enim memorari, ꝙ homo viator in quantacunq; gratia, ſemper eget Diuina motione, & protectione, quæ pertinent ad gratiã cooperantem.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ gratia operans, & cooperans eſt eadem gratia, ſed diſtinguitur ſecundùm diuerſos effectus, vt ex ſupra dictis patet.* ——————

* In corp. artic.

¶Maior vera eſt, per oppoſita eſſentialiter, vel per oppoſitos effectus eiuſdem eſſentiæ, vt patuit ar.1.ad 3. Ad minorem, verũ, non ſunt oppoſiti effectus, ſunt tñ diſtincti effectus, & diuerſi. Et concedo, ꝙ idem poteſt operari, & cooperari, tamen operatio, & cooperatio ſunt diuerſi effectus eiuſdem. Ad cõſequens; ergo, &c. Verum, non conuenienter diuiditur quaſi in diuerſas eſſentias, tñ eſt diuiſio eiuſdem ſm diuerſos effectus. Et hoc loquẽdo de gratia, vt eſt donũ habituale; quia tunc eadem eſt operans, & cooperans, vt dictum eſt. Sed loquendo de motione gratuita tunc non eſt eadem, vt patuit. D.S. autem loquitur in ſolutione de gratia habituali, quæ eadem eſt operans, & cooperans. Cum quo ſtat, ꝙ diuiſio eſt conueniens ſecundùm diuerſos effectus vnius gratiæ. Et hoc ſufficit ad conuenientiam illius diuiſionis.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem, & ſubſequentem.

D 2.diſt.26.ar.5. Et Veri. q.27.arti.5.ad 6. Et Pſ.22.ta.3.(?) Corinth.2.col.1.fin.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ gratia inconuenienter diuidatur in pręuenientẽ, & ſubſequentem. Gratia enim eſt Diuinæ dilectionis effectus; ſed Dei dilectio nunquam eſt ſubſequens, ſed ſemper pręueniens, ſecundùm illud. 1.Ioan.4. Non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos; ergo gratia non debet poni pręueniens, & ſubſequens.

¶2 Pręt. Gratia gratum faciens eſt vna tm̃ in hoie, cũ ſit ſufficiẽs, ſm illud. 2.ad Cor.12. Sufficit tibi grã mea; ſed idem non poteſt eſſe prius, & poſterius; ergo gratia incõuenienter diuiditur in pręuenientẽ, & ſubſequentẽ.

¶3 Pręt. Gratia cognoſcitur per effectus; ſed infiniti ſunt effectus gratię, quorũ vnus pręcedit aliũ; ergo ſi penes hos gratia deberet diuidi in pręuenientem, & ſubſequentem, vr̃, ꝙ infinitę eſſent ſpecies gratię; infinita aũt relinquuntur a qualibet arte; non ergo gratia conuenienter diuiditur in pręuenientem, & ſubſequentem.

¶Sed cõtra eſt, ꝙ gratia Dei ex eius miſericordia ꝑuenit; ſed vtrũq; in Pſ.legit̃. Miſericordia eius ꝑueniet me Et iterũ. Miſericordia eius ſubſequatur me; ergo gratiã conuenienter diuiditur in pręuenientẽ, & ſubſequẽtem.

¶Hic D.S.inquirit de quadã alia diuiſione, q̃ ſequit̃ ex ꝑdicta.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut gratia diuiditur in operantem, & cooperantem ſm diuerſos effectus, ita etiã in pręuenientem, & ſubſequentem qualitercunq; gratia accipiatur; ſunt autem quinq; effectus gratię in nobis; quorum primus eſt vt anima ſanetur; ſecundus, vt bonum velit; tertius eſt, vt bonum quod vult, efficaciter operetur; quartus eſt, vt in bono perſeueret; quintus eſt, vt ad gloriam perueniat; & ideo gratia, ſecundùm ꝙ cauſat in nobis primum effectum, vocatur pręueniẽs reſpectu ſecundi effectus, & prout cauſat in nobis ſecundum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus.——

¶D.S.in prin.corp.ponit concluſionem reſpõ.cum ꝓbatione; ſecundò limitat eandẽ, ibi. Et ſicut, &c. tertiò confirmat eam auctoritate, ibi. Et hoc eſt, &c. Concluſio ergo reſponſi.oſtendens qualitatem illius diuiſionis, eſt iſta. Sicut gratia diuidit̃ in operãtem, & cooperantem ſm diuerſos effectus, ita etiam in pręuenientem, & ſubſequentem qualitercunq; accipiatur gratia, vel ꝓ motione, vel habituali dono. Et vult concluſio, ꝙ eſt diuiſio, non ſm diuerſas gratias, ſed ſm diuerſos effectus eiuſdem gratiæ, vel habitualis, vel auxilij gratuiti. Oſtenditur concluſio quo ad ſecundã partem; prima enim relinquitur nota ex ar.2. Sunt quinq; effectus gratiæ in nobis, quorum primus, &c. vt in littera; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia gratia, ſm ꝙ cauſat in nobis primum effectum, vocatur præueniens reſpectu ſecundi effectus; & prout cauſat in nobis ſecũdũ vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus. Quare bene ſequitur, ſunt quinq; effectus gratiæ per ordinẽ ſe hñtes, igit̃ gratia diuidit̃ per præuenientẽ, & ſubſequẽtẽ ſm diuerſos effectus, vt dicit cõcluſio. Cõſequẽter cũ dicit.

¶Et ſicut vnus effectus eſt poſterior vno effectu, & prior alio; ita gratia poteſt dici pręueniens, & ſubſequẽs ſecundùm eundem effectum, reſpectu diuerſorum.——

¶Limitat concluſionem præcedentem tali concluſione alia. Gratia poteſt dici præueniens, & ſubſequens etiam ſm eundem effectum reſpectu diuerſorum; ita videlicet, ꝙ illa diuiſio non ſolùm attenditur ſm diuerſos effectus, vt dixit prima concluſio, ſed etiam ſm eundem reſpectu diuerſorum. Probatur, vel magis declaratur, quia vnus effectus eſt poſterior vno effectu, & prior alio; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia gratia dicitur præueniens per ſubſequens ratione effectus, igitur ſi vnus effectus præuenit vnum, & ſubſequitur alium, bene ſequitur concluſio. A ñs poteſt declarari exemplariter. Sicut bonum velle eſt poſterior ſanatione, & prior bona, & efficaci operatione. Vnde gratia ſm bonum velle eſt ſubſequens ad ſeipſam ſm ſanationem, & præueniens reſpectu operationis. Deinde cum dicit.

¶Et hoc eſt, quod Aug.dicit in lib.de natu.& grat.* Pręuenit vt ſanemur, ſubſequitur, vt ſanati vegetemur, præuenit vt vocamur, ſubſequitur, vt glorificemur.——

* Aug.c.31.

¶Confirmat dicta præſertim pro concluſione reſponſiua auctoritate beati Auguſtini. Qui diſtinguit præuenientem, & ſubſequentem ſecundùm diuerſos effectus, vt patet in littera.

¶Nota

¶Nota circa cõclusionem responsiuam; quia verum est, ꝙ gratia quocunq; modo accepta diuiditur in præuenientem, & subsequentem, tñ aliter se habet ad vnitatem gratia habitualis aliter gratuitum auxilium; quia sicut gratia operans, & cooperans, vt dr̃ de habituali gratia, dicunt vnum habitum ſm diuersos effectus; ita præueniens, & subsequens, vt dicunt gratiam habitualẽ, dicũt eundem habitum ſm diuersos effectus, immo omnes quinq; effectus recitati fiunt ab eadem gratia, vt tangetur ad secundum. Et habet D.S in de Veri.Mate.27.ar.5 ad 5. Sed sicut gratia operans & cooperans, vt dicunt Diuinam motionem, & effectũ Diuinum sunt diuersæ gratiæ. Ita & hic oportet dicere proportionabiliter de præueniente, & subsequente; quia s. gratia præueniens dicit vnum effectum gratuitatis voluntatis Diuinæ priorem alio, & subsequens dicit alium effectum posteriorem priori, vt patebit etiam ad tertium. Quare vtraq; quidem gratia diuiditur per præuenientem, & subsequentem, sed non eodem modo. Vnde dicta D.S. procedunt præsertim de gratia habituali, ꝙ s. diuiditur ſm diuersos effectus vna manẽs in essentia; sed gratuitum auxilium diuiditur quidem ſm diuersos effectus, qui & sunt diuersæ gratię, licet procedant ab vna gratia gratum faciente effectiuè s. Diuina acceptatione, & voluntatis; sed non sunt in se vnum, sicut gratia habitualis vna est secũdùm diuersos effectus; sed illæ gratiæ sunt magis diuersi effectus eiusdem Diuinæ voluntatis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua. Et videtur præsertim intelligendum dictum Psal. de gratia, prout est gratuita motio; quia aliqua præuenit aliqua illam præuenientem subsequitur; ita vt per misericordiam intelligatur auxilium misericordię, & gratuitè collatum, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ dilectio denominat aliquid ęternum; & ideo nunquam potest dici nisi pręueniens; sed gratia significat effectum temporalem, qui potest præcedere aliquid, & ad aliquid subsequi; & ideo gratia potest dici præueniens, & subsequens. ———

¶Maior quidem vera, sed tamen longa, immo infinita distantia est inter Diuinam electionem, & gratiam formaliter homini inhærentem, tanquam inter ęternum & tpale, quod tpale habet effectus se præuenientes, & subsequentes; vel consistit in illis effectibus per ordinem ab ęterna dilectione deriuatis. Minor conceditur, quia ęternum non potest esse nisi præueniens; & quia dilectio Dei est causa omnis perfectionis gratuita prima, ideo non potest eam aliquid gratuitorum præuenire; secus de effectibus gratiæ, quorum vnus alium præcedit; & vnus, & idem etiam præcedit vnum, & sequitur alium. Quare negatur consequentia.

¶Ad secundũ dicẽdum, ꝙ gratia nõ diuersificatur per hoc, ꝙ est præueniens, & subsequens secundùm essentiam, sed solùm secundùm effectum; sicut & de operante, & cooperante dictum est; quia etiam secũdùm quòd gratia subseqẽs ad gloriam pertinet, non est alia numero a gratia præueniente, per quam nunc iustificamur; sicut enim charitas vię non euacuatur, sed perficitur in patria, ita etiam & de lumine gratiæ est dicendum, quia neutrum in sui ratione imperfectionem importat. ———

¶Maior cõceditur, ꝙ gratia gratum faciens formaliter est vna tñ ſm essentiam in hominem. Et de ista maiore D.S mouet specialem quæstionem de Veri. Ma.27.art.5 Tñ effectus gratiæ gratum facientis effectiuè sunt plures, vt D.S. ibidem ponit circa finem corp. quæst. & etiam tactum est art. præced. Ad minorem negatur, ꝙ idem ſm essentiam non possit esse prius, & posterius ſm diuersos effectus, vel etiam ſm eundem ad diuersa comparatum. Ad consequens; Ergo, &c. Verum, non diuiditur in præuenientẽ, & subsequẽtem, sicut in diuersas gratias gratum facientes per essentiam, quomodocunq; accipiatur cõsequens gratia siue in via, siue in patria. Pro intellectu dictorum, & solutionis huius, nota, ꝙ gratia præueniens, & subseques accipiuntur, vno modo, vt pertinet ad viam; alio modo, vt subsequens pertinet ad patriam, ita ꝙ præueniens ad totum statum meriti referatur. Gratia autẽ subsequens ad præmium. Primo autem modo gratia subseqẽs pertinet ad viam, & dicit gratiam ſm posteritatem effectum gratiæ, sicut præueniens priorem effectum, vel etiam vt pręueniens dicit omnes effectus gratiæ in via, subsequens verò perseuerantiam in ipsis; ita ꝙ in toto gratia præueniens, & subsequens accipiantur tripliciter, & duo modi pertinent ad viam; sed tertio modo subsequens pertinet ad gloriam. Vult ergo D.S. sicut & in de Veri. supra ad 5 ꝙ gratia subsequens non solùm, ſm ꝙ pertinet ad viam est eadem cum gratia præueniente semper ad viam, sed etiam est eadem in essentia cũ gratia patriæ, quæ ad gloriam pertinet, immo est gloria. Et ratio est ex supra dictis, q.67 art.6. quia qñ imperfectio non est de ratione habitus, præsertim gratuiti, tunc idẽ manet in patria, qui hic fuit. Cum ergo imperfectio non sit de ratione gratiæ, & charitatis, sicut est de ratione fidei, & spei; ideo eadẽ gratia, quæ hic est præueniens, erit in patria subsequens ſm posteriorem effectum sibi pro statu patriæ competẽtem; & gratia præueniens, & subsequens, vt accipiuntur in via, correspondent operanti, & cooperanti, licet tñ subseqẽs patriæ etiam sit eadem in substantia.

Gratia pręueniẽs per subseqẽs multipliciter.

Nota autem ex his, ꝙ si gratia hic præueniens capiatur pro essentia sua tñ, tũc eadem per sui augmentũ fit gloria in patria capiendo gloriã, vt supra dictum fuit, q. præce. art.3. & 4. non pro beatitudine, sed pro omni principio ad beatitudinẽ concurrẽte; si autem capitur gratia viatica cũ virtutibus, quæ pro hoc statu ab ipsa originantur modo supra dicto, tunc non est idẽ quod gloria, quia aliquæ virtutes hic seqẽtes gratiam, non manent in gloria, nec per consequens sunt gloria, vt fides, & spes. Patet ex his, quomodo Sco. vbi supra, dist.26. secundæ nihil facit ſm D.S. quia gratia est quidem idem cum gloria in vna acceptione, idem ſm essentiam, sed non ſm modum essendi, ratione cuius dr̃ completiuè gloria; & ergo non oportet, ꝙ si gratia est in essentia aĩæ, ꝙ pro hoc statu sit in ea gloria actu, sed illud, quod erit gloria ꝑ sui augmentum in statu patriæ. Et per hæc intelligit' solutio D.S.

Scotus.

¶Ad tertiũ dicendum, ꝙ quãtis effectus gratię possint esse infiniti numero, sicut sunt infiniti actus humani, tñ oẽs reducuntur ad aliqua determinata in specie; & ꝑterea omnes conueniunt in hoc, ꝙ vnus alium pręcedit. —

¶Maior conceditʳ, & dico etiam, ꝙ ista diuisio sumitur ſm effectus gratiæ. Minor vera sunt infiniti numero, tñ reducuntur ad quinq; in specie, vt patuit in cor. Et secundò dato, ꝙ sunt infiniti, & ergo ſm se non cognitiuũ cognoscuntur ſm hoc, ꝙ sunt pręuenientes, & subsequentes. Vltra; ergo, &c. Negatʳ consequentia, quia gratia ꝑueniens, & subsequens non diuiditʳ ſm effectus gratiæ in particulari ſm numerum horũ effectuum, sed ſm speciem, & vt conueniunt in hoc, ꝙ ꝓcedunt, & subsequuntʳ. Quare negatʳ ẽt, ꝙ essent infinitę species, sed tñ duæ. Vltra, infinita relinquuntʳ ab arte, vt infinita sunt tñ, ſm ꝙ cõueniũt in aliquo certo finito; possunt per artem determinari; & sic est in proposito, vt dictũ est; quare negatur vlterior consequentia. Quia omnes effectus gratiæ gratum facientis conueniunt in hoc, ꝙ se præcedunt, vel sequuntur; & secundùm hoc gratia habet ſm eos certam diuisionem. Et hoc est verum, siue de gratum faciente formaliter loquamur, siue de gratuita motione, quia vtrobique possunt esse infiniti effectus secundùm numerum, conueniunt tamen vt dictum est.

Vtrum gratia gratis data conuenienter ab Apostolo distinguatur.

E

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ gratia gratis data incõuenienter ab Apostolo distinguatur. Omne enim donũ, quod nobis a Deo gratis datur, potest dici gratia gratis data; sed infinita sunt dona, quę nobis gratis a Deo conceduntur tàm in bonis animæ, quàm in bonis corporis, quæ tamen nos Deo gratos nõ faciunt; ergo gratiæ gratis datæ non possunt comprehendi sub aliqua certa diuisione.

3. contra G. 154. Et 1. Cor. lect. 12. lec. 2.

¶ 2 Præt. Gratia gratis data distinguitur contra gratiã gratum facientem; sed fides pertinet ad gratiam gratum facientem, quia per ipsam iustificamur, ſm illud Ro. 5. Iustificati igitur ex fide, &c. ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas; pręsertim cum aliæ virtutes ibi non ponantur, vt spes, & charitas.

¶ 3 Præt. Operatio sanitatum, & loqui diuersa genera linguarum, miracula quædam sunt, interpretatio etiã sermonum ad sapientiam, vel scientiam pertinet, ſm illud Dan. 1. Pueris his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia; ergo inconuenienter diuiditur gratia sanitatum, & genera linguarum contra operationem virtutum, & interpretatio sermonum contra sermonem sapientiæ, & scientiæ.

¶ 4 Præter. Sicut sapientia, & scientia sunt quędam dona Spiritus sancti, ita etiam intellectus, consilium, pietas, & fortitudo, & timor, vt supra dictum est; * ergo hæc etiam debent poni inter gratias gratis datas.

* q.68. ar. 4.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit. 1 ad Cor. 12. Alij per spiritum datur sermo sapiẽtiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutũ, alij propheria, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum.

¶Hic D.S. inquirit de subdiuisione vlterius membri diuisionis primæ generalis s. de diuisione gratię gratis datæ, quam Apostolus fecit. 1 ad Corinth. 12. An videlicet sit sufficiens, cum diuiditur in nouem membra recitata in argumento in contrarium.

* Art. 1. huius quæst.

¶Respondeo dicendū, quòd sicut supra dictum est;* Gratia gratis data ordinatur ad hoc, ꝙ homo alteri cooperetur, vt reducatur ad Deum; homo autem ad hoc operari non potest interius mouendo, hoc enim solius Dei est, sed solùm exterius docendo, vel persuadendo; & ideo gratia gratis data illa sub se continet, quibus homo indiget ad hoc, quòd alterum instruat in rebus Diuinis, quæ sunt supra rationem. ——————

Conclusio responsiua.

¶D.S. conclusionem responsiuam expressè non ponit, sed implicitè talem intendit, & habetur ex argumento in contrarium ex auctoritate Apostoli. Gratia gratis data conuenienter ab Apostolo distinguitur. s. in sermonem sapientiæ, &c. vt in arg. in cōtr. Probatur conclusio per corpus articuli sic. Gratia gratis data continet sub se, quibus homo indiget ad hoc, ꝙ alterum instruat in rebus Diuinis, quæ sunt supra rationem, idest tot sunt gratiæ gratis datæ, vel gratia gratis data conuenienter in eas distinguitur, quot sunt necesse ad instructionem alterius in his, quę sunt fidei. Sed illę gratiæ, quas enumerat Apostolus, sunt huiusmodi, quia s. homo eis indiget ad instructionē in rebus Diuinis. s. credibilibus, & sufficiunt; igitur cōclusio vera. Huius rationis D.S. ponit maiorem, secundò probat minorem suppletam, ibi. Ad hoc aūt, &c. Maior ergo probať in principio, quia gratis data gratia ordinatur ad hoc, quòd homo alteri cooperetur, vt in Deum reducatur; sed homo non potest operari interius mouendo, sed solùm exterius docendo, & persuadendo; igitur sequitur maior. Ex qua habetur, ꝙ oportet distinctionem gratiæ gratis datæ accipere, secundùm quòd per vnum potest aliorū salus procurari, exterius persuadendo, & docendo, ea quæ sunt fidei, & salutis. Maior proxima patet ex art. 1. vbi dictum est, quia gratia gratis data fit ad hoc, quòd per eam vnus alium in Deum reducat. Minor patet, quia interius operari est solius Dei, vt patuit supra, quæst. 8. artic. 1. & alibi. Et ergo homo reducit, non infundendo gratiam, nec mouendo directè voluntatem, quod solius Dei est; sed persuadendo, & docendo, sicut & supra de inductione in peccatum dictum fuit. Consequenter cum dicit.

¶Ad hoc autem tria requiruntur. Primò quidem, ꝙ homo sit sortitus plenitudinem cognitionis Diuinorū, vt ex hoc instruere alios possit. Secundò, vt possit confirmare, vel probare ea, quæ dicit; aliàs non esset efficax eius doctrina. Tertiò, vt ea quæ concipit, possit conuenienter auditoribus proferre. ——————

¶Declarat, & explicat minorem principalem, & arguitur sic, homo ad docendum, & instruēdum in his, quæ sunt supra rationem, tribus indiget. s. plenitudine cognitionis Diuinorum, secundò confirmatione, & probatione eorum, quæ dicit, & tertiò cōuenienti propositione, & prolatione apud auditores. Sed ad ista tria necessaria sunt gratiæ gratis datæ enumeratæ ab Apostolo; igitur minor principalis vera; huiusmodi probationis D.S. ponit primò maiorem; secundò declarat minorem, ibi. Quantum igitur, &c. Maior ergo proxima de se patet quo ad primam partē, quia non sortitus plenitudinem cognitionis diuinorum non potest perfectè docere. Secūda pars patet, quia si non potest doctrinam confirmare non erit efficax. Tertia patet, quia si non intelligeretur, vel non conuenienter exponeret difficultates, frustra doceret, &c. Et illam maiorem D.S. ponit super Apostolum sub his verbis. Ad exterius persuadendo requiritur primò facultas persuadendi, secundò facultas persuasionem confirmandi, tertiò persuasionem intelligibiliter proponendi. Et redit in idem cum maiore hic posita, &c. Consequenter ibi.

¶Quantum igitur ad primum tria sunt necessaria, sicut etiam apparet in magisterio humano; oportet enim, ꝙ ille, qui debet alium instruere in aliqua sciētia, primò quidem, vt principia illius scientię sint ei certissima; & quantum ad hoc ponitur fides, quę est certitudo de rebus inuisibilibus, quę supponunť vt principia in catholica doctrina. Secundò oportet, ꝙ Doctor rectè se habeat circa principales conclusiones scientiæ; & sic ponitur sermo sapientię, quę est cognitio diuinorum. Tertiò oportet, vt etiam abundet exemplis, & cognitione affectuum, per quos interdum oportet manifestare causas; & quantum ad hoc ponitur sermo scientiæ, quæ est cognitio rerum humanarum; quia inuisibilia Dei per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur. ——————

¶Explicat proximam minorem tali assumpto. Quantum ad primum. s. plenitudinem cognitionis, tres sunt necessariæ. s. fides, sermo sapientiæ, sermo scientiæ; quantum ad secundum. s. confirmationem, & probationē sunt necesse quattuor aliæ. s. gratia sanitatum, operatio virtutum, prophetia, & discretio spirituum; quantum ad tertium. s. conuenientem prolationem eorum, & intelligibilem, quæ docet, requiruntur aliæ duæ. s. genera linguarū, & interpretatio sermonum; igitur minor vera. Assumptum declarat D.S. primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Confirmatio autem, &c. tertiò quo ad tertiam, ibi. Facultas autem, &c. clarè in littera. ¶Nota autem post D.S. super Apostolum, ꝙ fides non capitur hic pro virtute fidei, quia sic est communis omnibus membris Christi, non sic gratiæ gratis datę, quæ sunt diuersæ; sed accipitur fides pro sermone fidei, prout s. homo potest rectè proponere ea, quæ sunt fidei, & p certitudine fidei, quā aliquis habet excellenter; & ergo talis fides est cognitio certa, & sine dubitatione de principijs doctrinæ fidei. Sermo autem sapientiæ est de principalibus conclusionibus, quæ sunt res Diuinæ necessariæ ad salutē, & est gratia, qua quis pōt persuadere quæ ad cognitionē pertinent; scientiæ sermo est, qua quis p creaturas manifestare potest, quæ sunt Dei, &c. Deinde cum dicit.

¶Confirmatio autem in his, quę subduntur rationi, est per argumenta. In his autem, quę sunt supra rationem diuinitus reuelata confirmatio est per ea, quę sunt Diuinæ virtuti propria, & hoc dupliciter; vno quidem modo, vt Doctor sacrę doctrinę faciat, quę solus Deus facere potest in operibus miraculosis, siue sint ad salutem corporum, & quātum ad hoc ponitur gratia sanitatum; siue ordinentur ad solam Diuinę potestatis manifestationem, sicut ꝙ Sol stet, aut tenebrescat, ꝙ mare diuidatur, & quantum ad hoc ponitur operatio virtutum. Secundò, vt possit manifestare ea, quę solius Dei est scire, & hęc sunt contingentia futura, & quantum ad hoc ponitur prophetia, & etiam occulta cordium, & quantum ad hoc, ponitur discretio spirituum. ——————

¶Subiungit, quæ sunt pro explicatione secundæ partis assumpti clarè in littera. ¶Nota autem, quare gratia sanitatum, & operatio virtutum distinguantur, & patebit ad tertium; discretio autem spirituum est, qua homo discernere potest, quo spiritu aliquis moueatur ad loquendum, vel operandum, puta vtrum spiritu charitatis, vel spiritu inuidiæ. Et s̄m D.S. super Apostolum, illæ gratiæ sunt cōfirmatiuæ eorum, quæ sunt fidei a signo Diuino, sicut Moyses mittendus ad populum Israel signum accepit a Deo, per quod confirmaret quod dicebat, sicut & signo regio confirmatur, quòd aliquid sit de mandato Regis. Deinde ibi.

¶Facultas autem pronunciandi potest attendi, vel quantum ad idioma, in quo aliquis possit intelligi, & secundum hoc ponuntur genera linguarum; vel quantū ad sensum eorum, quę sunt proferenda, & quantum ad hoc ponitur interpretatio sermonum. ——————

¶Ostendit tertiam partem assumpti, scilicet quo ad conuenientem prolationem, & intelligibilem propositionem eorum, quæ docentur, necesse sint duæ gratiæ, &c. clarè in littera.

¶Nota, ꝙ facultas pronunciandi persuasionem cōsistit in hoc, ꝙ homo possit loqui intelligibiliter alijs, quod quidem impeditur dupliciter; vno modo per diuersitatem idiomatum, contra quod impedimentum datur gratia linguarum, vt scilicet possit loqui diuersis linguis, vt intelligatur ab omnibus; alio modo impeditur intelligibilitas locutionis per obscuritatem scripturæ inducendæ, contra quod datur remedium per interpretationem sermonum, idest difficilium scripturarum. Ex omnibus istis habetur probatio minoris principalis, scilicet quòd gratiæ enumeratæ ab Apostolo sunt necessariæ ad instructionem de rebus Diuinis supernaturalibus credendis, & intelligendis, per quarum fidem homines in Deum reducuntur. Et per consequens sequitur conclusio prædicta, &c. De materia illius artic. vide tertio contra Gentil. cap. 154. per totum.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatio conclusionis per auctoritatem Apostoli ponentis distinctionem gratiæ gratis datæ in nouem partes.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est; * non omnia beneficia, quæ nobis diuinitus conceduntur, gratiæ gratis gratæ dicuntur; sed solùm illa, quæ excedunt facultatem naturæ, sicut ꝙ prædicator abundet sermone sapientiæ, scientiæ, & alijs huiusmodi; & talia ponuntur hic sub gratia gratis data. ——————

* Art. 1. huius quæst.

¶Ad maiorem patet ex art. 1. ad 2m. quia donum, quod gratis dať, ita ꝙ nec ex merito personæ, nec ex debito naturæ, sed supra eius facultatem, sic ꝙ ordo naturalis rerū tale donū nō requirat. Ad minorem, infinita dona nobis a Deo cōceduntur gratis, quia non ex meritis conceditur. Sed negatur, ꝙ concedantur gratis, quia non ex debito, & supra facultatem naturæ. Et dico, ꝙ bona animæ, quæ non sunt supra facultatem naturæ dantur ex debito; similiter bona corporis, & hoc patet ex dictis sup. q. 98. ar. 4. ad 3.

quia

quia ordo requirit vt inferiora per superiora regantur. Et ideo ministeria Angelorum, & huiusmodi bona animæ non sunt supra facultatem, & debitum naturæ. Similiter corporalia subsidia sunt de debito naturæ vt patet ex allegatis arti. primo ad secundum ex contra Gentiles, quia & iumentis talia subsidia non desunt, & periret ordo vniuersi si talia beneficia subtraherentur; vnde ordo naturalis hæc exigit, & per consequens non sunt supra debitum naturæ. Et ergo negatur consequentia, quia gratiæ gratis datæ, & non gratum facientes excedunt facultatem, & debitum naturæ, & comprehenduntur in dictis gratijs ab Apostolo enumeratis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fides non numeratur hic inter gratias gratis datas secundùm quòd est quædam virtus iustificans hominem in seipso, sed secundùm hoc, quòd importat quandam superuenientem certitudinem fidei, ex qua homo sit idoneus ad instruendum alios de his, quæ ad fidem pertinent; spes autem, & charitas pertinent ad vim appetitiuam, secúdùm quòd per eam homo in Deum ordinatur.

¶ Maior conceditur. Ad minorem dicitur, quòd fides virtus Theologica, & formata pertinet ad gratiam gratum facientem secundùm quod coniuncta gratiæ iustificat hominem in seipso. Nam gratia gratumfaciens vnit hominem Deo. Sed negatur, quòd fides vt hic loquimur de ea, pertineat ad gratiam gratumfacientem, sed importat vt dictum est, facultatem rectam ponendi ea, quæ sunt fidei vel firmam adhæsionem ad principia fidei, vel pro constantia in his, quæ sunt fidei, vt habet D.S. secunda secundæ. q.4. ar.5. ad 4. vbi & reprobat dicentes, fidem gratisdatam gratiam; idem esse, quod fides informis; vnde aliud est fides virtus, aliud fides gratia gratisdata, aliud fides fructus vt patuit etiam supra. q.7 1 ar.3 ad tertium. Ad consequens. Ergo, &c. verum fides virtus inconuenienter poneretur, quia ptinet ad gratiam gratumfacientem, sicut & spes, & charitas, quia vniunt hominem cum Deo, quod est gratiæ gratum facientis. Et tamen est maior apparentia, quòd spes, & charitas pertineant ad gratiã gratumfacientem, quia perficiunt appetitum habentis vt vniatur cũ Deo, quod est gratum facientis gratiæ. Gratiæ autem gratis datæ perficiunt intellectum, & operatiuam virtutem ad docendum, & confirmandum ea, quæ sunt doctrinæ fidei; vnde & aliqui fidem informem, quia etiam perficit intellectum, & non vnit Deo, posuerunt inter gratisdatas; sed obstat, quia etiam informis est cõmunis omnibus membris (saltem membris numero) quod non est de gratisdatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia sanitatum distinguitur a generali operatione virtutum, quia habet specialem rationem inducendi ad fidem, ad quam aliquis magis promptus redditur per beneficium corporalis sanitatis, quam per fidei virtutem assequimur. Similiter etiam loqui varijs linguis; & interpretari sermones habent speciales quasdam rationes mouendi ad fidẽ, & ideo ponũtur speciales gratiæ gratis datæ.

¶ Ad assumpti primam partem concedo, quòd gratia sanitatum est gratia faciendi miraculum, sed dico, quòd per gratiam sanitatum aliquis persuadetur alia ratione, quàm per operationem virtutum; quia per gratiam sanitatũ persuadetur aliquis nõ solùm propter magnitudinem facti, sed etiam propter beneficium; sed in operatione virtutum aliquis persuadetur solũ, & cõfirmatur fides, propter magnitudinem facti. Et ideo cum gratiæ gratis datæ distinguantur secundùm quòd diuersimodè valẽt ad persuadendum, & docendum efficaciter, ideo rectè distinguuntur. Dico secundò de gratia linguarum, quòd quidem est miraculum, sed ordinatum ad alium finem immediatum, quia ad facultatem pronunciandi intelligibiliter vt patuit; sed gratia virtutũ ordinatur ad confirmandũ operibus ea, quæ sunt fidei; vnde vna ordinatur ad sermonem, alia ad operationem, quare rectè distinguuntur. Dico tertiò, quòd interpretatio sermonum aliter ordinatur ad mouendum ad finem, quàm sapientia. & scientia; quia sapientia, & scientia valent vt aliquis sit perfectus in intellectu conclusionum de Diuinis rebus, & humanis. Sed interpretatio sermonum valet ad intelligẽdum sensum scripturæ obscuræ, & difficilis. Videmus autem, quòd aliquis potest multa sapere, & [illegible] qui de Diuinis, & humanis rebus, qui tamen non intelligit aliquam linguam, nec obscurã scripturam interpretari potest; quare negatur consequentia pro omnibus partibus consequentis, & ratio iam patuit.

¶ Nota, quòd D.S. in solutione hac intelligendus est, quòd loqui varijs linguis, & interpretari sermones habent speciales rationes mouendi ad fidem distinctas videlicet ab operatione virtutum, & a sermone sapientiæ, & scientiæ; loqui enim varijs linguis aliam rationem habet, quàm operatio virtutum, & interpretatio aliam, quàm sermo sapientiæ, & scientiæ; potest enim aliquis intelligere, & cognoscere Diuina, & tamen obscuras scripturas non intelligit, nec habet clarum sensum earum. Et ergo sermo sapientiæ, & sciẽ, quæ faciunt facultatem loquendi de Diuinis rebus, distinguuntur ab interpretatione sermonum, quæ est de scripturis difficilibus, & sensu earum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sapientia, & scientia non computant᷑ inter gratias gratis datas, secundùm q̃ enumerantur inter dona Spiritus sancti, prout scilicet mens hominis est benè mobilis per Spiritum sanctum ad ea, quę sunt sapientiæ, & scientiæ, sic enim sunt dona Spiritus sancti, vt supra dictum est; * sed computantur inter gratias gratis datas, secundùm quòd importãt quandam abundantiam scientiæ, & sapientiæ vt homo possit non solùm in seipso rectè sapere de Diuinis, sed etiam alios instruere, & contradicentes reuincere, & ideo inter gratias gratis datas signanter ponitur sermo sapientiæ, & sermo scientiæ, quia vt August. dicit. 14. de Trinita. * aliud est scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscedam vitam beatam, aliud est scire quemadmodum hoc ipsum, & pijs opituletur, & contra impios defendatur.

* q.68. arti. 1. & 4.

¶ Ad hoc patet solutio etiam supra q.69. ar.5. ad primum. Dico ergo ad antecedens, quòd sapientia, &c. prout sunt dispositiones mentis habitualiter inexistentes quibus efficitur benè mobilis a Spiritu sancto sunt dona sicut intellectus, &c. sed negatur antecedens de sermone sapientiæ, & de sermone scientiæ, quòd sint dona Spiritus sancti connexa gratum facienti gratiæ formaliter, & charitati, secundùm quòd Apostolus loquitur notanter de sermone sapientiæ. Quare negatur consequentia, quia sapiẽtia vt donum, non ponitur inter gratias gratis datas. Nec per cõsequens oportet, quòd alia dona ponantur, si autem sapientia vt donum poneretur inter gratis datas gratias, consequentia haberet apparentiam, & processum.

Vtrum gratia gratis data sit dignior, quàm gratia gratum faciens.

F

Supra q.7. ar.7. ad 1.

AD quintum sic proceditur. Videtur, q̃ gratia gratis data sit dignior, quàm gratia gratum faciens. Bonum enim gentis est melius, quàm bonum vnius, vt Philosophus dicit in 1. Ethico. * sed gratia gratum faciens ordinatur ad bonum vnius hominis, gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune totius ecclesię, vt supra dictum est. * ergo gratia gratis data est dignior quàm gratia gratum faciens.

* Arist. c.2.

* Ar.1. & [illegible] ius q.

¶ 2 Præterea. Maioris virtutis est, quòd aliquid possit agere in aliud, quàm quòd solum in seipso perficiatur, sicut maior est claritas corporis, quod posset etiam alia corpora illuminare, quàm eius, quod ita in se lucet, quòd alia illuminare non potest; propter quod etiam Philosophus dicit in 5. Ethico. * quòd iustitia est præclarissima virtutum per quam homo rectè se habet etiam ad alios; sed per gratiam gratum facientem homo perficitur in seipso, per gratiam autem gratis datam homo operatur ad perfectionem aliorum; ergo gratia gratis data est dignior, quàm gratia gratum faciens.

* Arist. c.1.

¶ 3 Præterea. Id, quod est proprium meliorum dignius est, quàm id, quod est commune omnium, sicut ratiocinari, quod est propriũ hominis, dignius est, quã sentire, quod est commune omnibus animalibus; sed gratia gratum faciens est communis omnibus membris ecclesiæ, gratia autem gratis data est proprium donum digniorum membrorum ecclesiæ; ergo gratia gratis data est dignior, quàm gratia gratum faciens.

¶ Sed contra est, quod Apostolus 1. ad Corinth. 12. enumeratis gratiis gratis datis, subdit. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro; & sicut per sequentia patet, loquitur de charitate, quę pertinet ad gratiam gratum facientem; ergo gratia gratum faciens excellentior est, quàm gratia gratis data.

¶ Hic vltimò comparat membra primæ diuisionis adinuicem, scilicet gratis datam, & gratum facientem.

¶ Respondeo

¶ Respondeo dicendum, quòd vnaquæque virtus tantò excellentior est, quantò ad altius bonum ordinatur; semper autem finis potior est his, quæ sunt ad finē; gratia autem gratum faciens ordinat hominem immediatè ad coniunctionem vltimi finis, gratię autem gratis datæ ordinant hominem ad quædam præparatoria finis vltimi, sicut per Prophetiam, & miracula, & alia huiusmodi, homines inducuntur ad hoc, quòd vltimo fini coniungantur; & ideo gratia gratum faciens est multò excellentior, quàm gratia gratis data.

Conclusio responsi.

¶ Conclusio responsiua est ex cor talis; Gratia gratum faciens est multò excellentior, quàm gratis data. Et intelligitur non de gratum faciente effectiuè, quæ est Diuina acceptatio, quàm constat esse excellentissimam, tanquam identicam Diuinæ essentiæ, sed intelligitur de gratia gratum faciente, quæ est qualitas, & donum formaliter essentiam animæ perficiens, probatur conclusio. Vnaquæque virtus tantò excellētior est, quantum, ad bonum altius ordinatur; sed gratia gratum faciens ordinatur ad altius bonum; igitur conclusio vera. Maiorem Doct. Sanct. relinquit notam, & patet ex supra dictis de virtutibus, quia ex obiecto, & fine virtus habet nobilitatem.

¶ Nota autem, quia hæc maior non videtur ad propositum, qa assumit de virtute, cum tamen prius negatum sit gratiam esse virtutem. Sed dicitur, quòd virtus accipitur extensè pro habitu tam operatiuo, quàm habitu essendi: & sic gratia est virtus, hoc est habitus coniungens Deo non quidem per modum obiecti se habenti, sed coniungit per assimilationem, quæ est secundùm participationem Diuinitatis vt in q. præce. dictum est; vnde & D. S. dicit de ordinare ad Deum, quæ ordinatio etiam fit secundùm participationem esse Diuini; secundò potest dici, quòd gratia ordinat ad Deum ſm se quidē modo dicto, sed tamen est radix virtutis, quæ ordinatur ad Deum secundùm se habentem per modum obiecti, & ergo ratione virtutis a se deriuatæ ordinat ad Deum eo modo quo virtus; & ratione huius maior est ad propositū, qa & gratia ordinat ad bonum; eo modo quo virtus, licet mediatè, sed immediatè ordinat ad bonum Diuinum formaliter, quia facit coniunctionem, quæ est secundum participationem Diuinæ naturæ Minorem subintellectam D. S. probat sic, semper finis est potior hijs, quæ sunt ad finem; sed gratia gratum faciens, &c. vt in littera, ergo maior vera. Maior illa nota, minorem D. S. pro prima parte relinquit notam, quia gratia cōsistit in assimilatione naturæ Diuinæ. Vnde gratia secundùm se facit coniunctionē ad vltimum finem in esse, & secundùm charitatem, & fidem, atq; spem, facit coniunctionem per inhæsionem affectus, & intellectus: secundam partem minoris D. S. declarat exemplariter, quia Prophetia gratia gratis data ordinat hominem ad Prophetandum, quæ Prophetatio est medium quo aliqui inducuntur in fidem, & per consequens gratiam, & coniunctionem ad Deū gratuitum. Similiter gratia miraculorum.

¶ Nota autem, quòd maior ista assumit, q finis est potior. Et minor dicit, quòd gratum faciens ordinat ad coniunctionem vltimi finis. Sed oportet aduertere, quòd coniunctio vltimi finis est finis præparatorii ad vltimum finem. Vnde benè arguitur, qa gratia faciens gratum est finis gratis datæ, quæ ordinatur ad mediū quo inducuntur homines ad fidem, & gratiam, quia gratis data est præparatoria ad coniunctionem vltimi finis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsi. quia charitas est potior gratiis gratis datis; igitur & gratia gratum faciens, quia ad ipsam pertinet.

¶ Sed circa hoc posset esse dubium. An charitas sit dignior, quàm ipsa gratia. Et posset videri, quòd charitas, quia August. nominat eam excellentissimum donum. Ad hoc respondet D. S. 3. sen. dist. 27. q. 2. ar. 4. q. 3. ad secundum, vbi dicit post alia. Similiter essentia animæ est superior voluntate inquantum ab essentia & voluntas, & omnes aliæ vires animæ fluunt. Et ideo, quia gratia, quæ est perfectio essentiæ animæ constituens illā in esse spirituali est forma charitatis, & prudentiæ. nec charitas esset virtus sine gratia, hæc ille. Ex quibus habetur, quòd gratia est perfectior charitate, & ad Aug. dicitur, quòd vel loquitur de charitate increata sicut eum exponit magister, vel loquitur de donis ordinatis ad actum secundum; quia inter ista charitas præeminet, nō autem loquitur de donis, quæ ordinantur ad actum primum.

Gratia maior charitate.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 11. Metaphy.* bonum multitudinis sicut exercitus est duplex. Vnum quidem, quod est in ipsa multitudine, puta ordo exercitus, aliud autem est, quod est separatum a multitudine, sicut bonum ducis; & hoc melius est, quia ad hoc etiam illud aliud ordinatur; gratia ergo gratis data ordinatur ad bonum commune ecclesię, quod est ordo ecclesiasticus, sed gratia gratum faciens ordinatur ad bonum commune separatum, quod est ipse Deus, & ideo gratia gratū faciēs est nobilior.

* Arist. tex. 52.

¶ Ad maiorem, bonum gentis intrinsecum est melius, quàm bonum vnius, qui est pars illius gentis; sed negatur, quòd bonū intrinsecum multitudinis vel gētis sit melius, quàm bonū vnius quod est bonum separatum, ad quod multitudo ordinatur sicut ad finem vt patet in 12. Metaphy. tex. consequenti. 52. in D. S. lectione 9. vnde, q supra dicta. q. 109. ar. 3. in hoc textu fundantur, quia scilicet si pars plus diligit vniuersum, quòd etiam plus diligit Deum in quem vniuersum ordinatur, & a quo dependet vt Philosophus vbi supra habet. Ad minorem dico, quòd gratū faciens ordinatur in bonum vnius hominis, ita quòd ipsum coniūgit cum bono separato communi totius ecclesiæ, cuius bonitatē participat per gratiam modo supernaturali, & cōiungit affectionaliter, &c. Gratis autem data ordinatur ad bonum intrinsecum ecclesiasticum, quod vlterius ordinatur in Deum, & bonum gratiæ gratum facientis. Est autem ille ordo ecclesiasticus in hoc, q vnus per alium reducit in Deum vt patuit ar. primo, & vnus habet facultatem alium deducendi ad fidem. Quare negatur consequentia, quia vniri Deo est nobilius, quàm cooperari ad alterius reductionem. Circa hanc solutionem posset esse dubium, quia dictum est, quòd vnio vnius per gratiam ad Deum, est, melius bonum, quàm bonum ecclesiæ, & ordo ecclesiasticus; an aliquis debeat magis appetere vnionem suipsius, quàm totius ecclesiæ cum Deo per gratiam, ita quòd plus diligat, & optet sibi bonū virtutis, & gratiæ, quàm communitati electorum; & iterum an quis debeat velle solus Deū offendere ne tota communitas offendat.

¶ Ad primum dicitur, quòd quilibet plus velle bonum gratiæ virtutis, & beatitudinis toti communitati, quàm sibi ipsi soli nisi in casu vbi ipse ex priuatione talis boni derogaret bono separato, quod est Deus, hoc est dicere, si sine culpa sua esset, tunc debet magis velle communitatem esse in gratia, quàm seipsum tantū, & deberet propter maius malum vitandum præeligere bonum communitatis, ne scilicet tota communitas priuaretur, quod est maius malum, quàm si ipse solus non haberet gratiam. Ex quibus patet ad secundam quæstionem, quòd nullo modo deberet qs velle offendere Deum ne communitas offenderet, quia si ipse offendit cedit sibi in malum culpæ. Si autem tota communitas offendit sine ipso, cedit sibi solùm in malum pœnæ. Et præterea offendere Deum præiudicat amori Diuino, non autem esse partem multitudinis offendentis Deum illo excepto. Et possunt illa haberi ex ista solutione penetrata, quia semper homo tenetur magis velle bonum Diuinum, quàm bonum creaturæ vel communitatis creatæ, & in nullo casu debet velle derogare bono Diuino propter quodcumque bonum alterius; igitur non debet velle peccare contra Deum, vt alij peccatum vitent; debet tamen vt dictum est, magis velle bonum communitatis absq; offensa Dei, quam bonum proprium, si sine peccato contra Deum fieri potest. Vide de his Capreolum in 3. dist. 27. ad decimum, contra tertiam conclusionem. Ex quibus verificatur, qđ D. S. alibi habet, quia nō deberet aliqs peccare venialiter, ne alius mortaliter peccaret, &c.

Non debet solus peccare vt communitas vitet peccatū.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si gratia gratis data posset hoc agere in altero, quod homo per gratiam gratum facientem consequitur, sequeretur, quòd gratia gratis data esset nobilior; sicut excellentior est claritas solis illuminātis, quàm corporis illuminati; sed per gratiam gratis datā homo non potest causare in alio coniunctionem ad Deum, quam ipse habet per gratiam gratum facientem, sed causat quasdā dispositiones ad hoc, & ideo non oportet, quod gratia gratis data sit excellētior, sicut nec in igne calor manifestatiuus speciei eius per quem agit ad inducendum calorem in alia, est nobilior, quàm forma substantialis ipsius.

¶ Ad maiorem, vera, si possit agere in aliud effectiuè, & perfectiuè introducendo id, quod in se habet. Et sic procedit probatio de claritate, & similiter de iustitia, quia operari potest aliquis bonum virtutis etiam ad aliud perfectè; sed si potest solùm disponere, & præsertim disponere imperfectè ad aliud, quod est altioris ordinis, non oportet, quòd sit perfectius, sicut D. S. exemplificat de calore ignis. Et potest dari exemplum de dispositione ad animam rationalem, quæ vtique longè inferior est anima, ad quam disponit, licet differentia sit quo ad hoc, quia dispositio illa est necessitās respectu animæ, non tamen id, quod est ex parte hominis vt sic, est necessitās respectu gratię, vt patebit q. sequē. ar. 3. Ad minorem, quo ad primam partem, vera est, perficitur in seipso sic, quòd coniungitur modo gratuito bono infinito, scilicet Deo. Ad secundam partem minoris, si intelligitur, quòd operetur per gratiam gratis datam ad perfectionem aliorum efficiēter, & perfectiuè negatur, quia per nullam gratis datam gratiam potest causare gratum facientem, vt patebit q. sequen. Si verò intelligit, quòd operetur positiuè, & hoc dispositione imperfecta,

& remota

& remota ad gratiam; conceditur, sed ex hoc non sequitur, quòd sit perfectio, quia dispositio talis est inferior gratia, & per consequens ex ea non arguitur maior perfectio. Quod autem habens gratiam gratis datam non possit per eam causare gratiam vel fidem pulchrè habet D.S. in de Verita. Mate. 27. ar. 1. ad duodecimum, vbi dicit, auditus non est causa sufficiens fidei, quod patet ex hoc, quòd multi audiunt, qui non credunt; sed causa fidei est ille qui facit credentem assentire his, quæ dicuntur, non autem ad assentiendum cogitur aliqua necessitate rationis, sed voluntate. Et ideo homo exterius anuncians non causat fidē, sed Deus, qui solam voluntatem mutare potest; causat autem fidem in credente inclinando voluntatem, & illuminando intellectum lumine fidei vt non repugnet his, quæ a prædicante proponuntur, prædicator autem se habet sicut disponens exterius ad fidem. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd cum gratia gratis data ordinetur ad persuadendum exterius tantum, quòd non causat dispositionem interiorem propinquam ad fidem. Nec per consequens ad gratiam. Vnde multò minus ipsam gratiam causat, nec ergo nobilior, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sentire ordinatur ad ratiocinari sicut ad finem, & ideo ratiocinari est nobilius; hic autem est èconverso, quia id, quod est propriū ordinatur ad id, quod est commune sicut ad finem, vnde non est simile.

¶ Pro fundamentali solutione istius, nota, quòd vt potest haberi ex D.S. secunda secundæ. q. 63. ar. 2. aliquis est melior dupliciter. Vno modo simpliciter, & secundùm se, & sic ille est melior, qui magis abundat in Spiritualibus gratiæ donis, gratiæ scilicet gratum facientis vt qui est maioris gratiæ, & charitatis, & fidei. Alio modo aliquis est melior secundùm quid, & sic est melior qui est maioris scientiæ, & potestatis, & valentior ad bonum cōmune per gratias gratis datas, & quia est in altiori statu, sic sacerdos absoluens esto sit peccator, est melior secundùm quid confitente etiam bono, & existente in gratia. Et potestas sacerdotalis sacerdotibus propria, qui sunt meliores vt sic quo ad statum secūdùm quid, non est melior gratia gratum faciente, quæ est communis inferioribus quo ad statum, & potestatem. Tunc dicitur ad argumentum. Ad maiorem. Si intelligitur, quòd id, quod est proprium melioris simpliciter dignius est, &c. conceditur, dico tamē quòd gratia gratum faciens est melioris simpliciter, & tamē cōmune omnium ad hunc sensum, quia nulli denegatur, qui se disponit. Si verò intelligitur, quòd id, quod est proprium melioris secūdùm quid, qui scilicet sunt maioris potestatis, & iurisdictionis, & illud eis proprium ordinetur in id, quod est communiter omnium tanquam in finem, negatur maior. Et patet instantia de potestate ligandi, & soluendi, quæ est propria melioris secūdùm quid, scilicet sacerdotum, & non est melior gratia gratum faciētis, quæ est communiter omnium. Ad probationem dico, quòd ratiocinari est proprium hominis melioris simpliciter, & cum hoc ratiocinari est finis ipsius sentire; opposito autem modo est in proposito, vnde dicitur vlterius.

Aliquis melior dupliciter.

¶ Ad minorem, quòd quidem verum est, quòd gratia gratū faciens est communis, & gratis data digniorum membrorum ecclesiæ digniorum secundùm quid, & quo ad statum, & gradum in ecclesia, sed hoc reformat pactum, quia gratis data ordinatur ad gratū facientē sicut ad finē, quia gratis data est ministerialis respectu gratum facienti. Quare negatur consequentia.

Quæstio Centesimaduodecima.

De causa gratiæ.

DEinde considerandum est de causa gratiæ. Et circa hoc quæruntur quinque. Primò, vtrum solus Deus sit causa efficiens gratiæ. Secundò, vtrum requiratur aliqua dispositio ad gratiam ex parte recipientis ipsam per actum liberi arbitrij. Tertiò, vtrum talis dispositio possit esse necessitas ad gratiam. Quartò, vtrum gratia sit æqualis in omnibus. Quintò, vtrum aliquis possit scire se habere gratiam.

¶ Postquam determinatum est de gratia in se, & in suis partibus, hic agitur de causa ipsius gratiæ. Et primò fit hoc, quod dictum est, secundò determinantur quædam dubia in articulo quarto. Circa primum primò quæritur de causa principali. secundò de causa dispositiua, in secundo articulo.

G

Supra q. 109. ar. 7. co. Et 3. q. 62. ar. 1. cor. & ad 3. Et 1. d. 16. art. 4. Et 4. di. 14. q. 2. ar. 2. Et ver. q. 27. arti. 3. Et Ephe. 3. lec. 1. col. 2.

Vtrum solus Deus sit causa efficiens gratiæ.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod non solus Deus sit causa gratiæ. Dicitur enim Ioa. primo. Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est, sed in nomine Iesu Christi intelligitur non solùm natura Diuina assumens, sed etiam natura creata assumpta; ergo aliqua creatura potest esse causa gratiæ.

¶ 2 Præterea. Ista differentia ponitur inter sacramēta nouæ legis, & veteris, quòd sacramenta nouæ legis causant gratiam quam sacramenta veteris legis solùm significant; sed sacramenta nouæ legis sunt quædam visibilia elementa; ergo non solus Deus est causa gratiæ.

¶ 3 Præterea. Secundùm. Dionysium in libro cœlestis Hierarchiæ. Angeli purgant, & illuminant, & perficiunt, & Angelos inferiores, & etiam homines; sed rationalis creatura purgatur, & illuminatur, & perficitur per gratiam; ergo non solus Deus est causa gratię.

¶ Sed contra est, quod in Psalmis dicitur. Gratiam, & gloriam dabit Dominus.

¶ Quæritur ergo primò hic de causa principali gratiæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd nulla res potest agere vltra suā spēm; quia semper oportet, quòd causa potior sit effectu; donum autem gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatę, cū nihil aliud sit quàm quędam participatio Diuinę naturę, quę excedit omnem aliam naturam; & ideo impossibile est, quòd aliqua creatura gratiam causet.

¶ Conclusionem responsiuam D. S. ponit talem, impossibile est, quòd aliqua creatura causet gratiam, & intelligitur conclusio de causa principali secus loquendo instrumentaliter vt patebit, probat ergo conclusionem primò ratione secundò similitudine, ibi. Sic enim, &c. ratione sic. Nulla potest vltra suam speciem, sed donum gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatæ, igitur nulla potest gratiam causare. Maior probatur, quia oportet semper, quod causa sit potior effectu, & per consequens nulla causa causat excedentem effectum in nobilitate; dicitur autem, quòd non agit vltra speciem potest tamen agere secundùm speciem, idest propriam naturam, & naturalem virtutem, & etiam infra.

Conclusio respons.

¶ Nota autem, quòd ista maior posset videri pati difficultatem ex dicendis solutionibus, & ex alijs, quæ D.S. alibi habet de sacramentis; quia illa cum sint, corporalia ponuntur esse causa gratiæ, quæ vtique nobilior est sacramentis.

¶ Sed dicendum pro nunc, quòd maior intelligitur, quòd nulla res agit vltra speciem suam sibi relictam, & virtute propria tamē vt est instrumentum superioris agentis, & excedentis sic agit instrumentaliter vltra speciem. Vnde ex illa maiore probatur conclusio ad sensum dictum, quia videlicet nulla creatura est causa principalis gratiæ. Sed nunc occurrit quæstio. Si creatura ponatur causa instrumentalis gratiæ, sequitur vt Scotus arguit in 4. di. prima, quòd aliqua creatura concurrit instrumentaliter ad effectum creationis, quòd D.S. alibi negat, scilicet prima parte. q. 45. artic. 5. vbi reprehendit opinionem dicentium creaturam posse concurrere ad creationem etiam instrumentaliter.

¶ Ad hoc dicitur primò, quòd D.S. in prima parte intelligit naturam non posse concurrere ad creationem rei subsistentis, & nihil præsupponentis, circa quod creatura operari possit, sed nō intelligit de creatione vel magis increatione, & recreatione vbi præsupponitur aliquod subiectum, & de hoc D.S. in de Veritate Materia 27. ar. 4. ad 15. Creatio nihil præsupponit, circa quod possit terminari instrumentalis agentis actio recreatio verò aliquid præsupponit, & ideo non est simile, scilicet quòd si Deus creat animam nulla creatura mediantè, quòd ergo recreet sine sacramento medio. Hæc ille.

¶ Secundò dicitur, quòd creatura, quæ ponitur causa instrumentalis gratiæ non concurrit instrumentaliter effectiuè ad terminum creationis vel etiam recreationis in se, sed concurrit instrumentaliter effectiuè ad effectum cui similis per creaturā produci potest, scilicet ad dispositionem gratiæ, quę dispositio vel est ornatus vel caracter vel gratia sacramentalis, sed non concurrit ad gratiam gratum facientem effectiuè perfectiuè, sed tantum dispositiuè. Et de hoc vide in Capreolo in 4. dist. 1. q. 1. ad primū. Scoti contra tertiam conclusionem. Vnde patet, quòd ex ista maiori habetur, quòd nulla creatura potest agere vltra speciem virtute propria, potest tamen vt est instrumētū superioris agētis causare instrumentaliter effectum excedentem propriam speciem, & facultatem, non tamen potest instrumentaliter effectiuè concurrere ad terminum creationis in se, sed tantùm ad dispositionem termini recreationis aliquid præsupponentis. Et vide de his conformia, quæ allegantur a Capreo. in 2. di. 1. q. 3. ad 9. contra primam cōclusionem. Habetur quoque conclusio, quòd nulla creatura causet gratiam vt causa principalis, licet posset esse instrumentalis, scilicet dispositiua non attinctiua ipsius gratiæ in se, loquendo semper de gratia gratum faciente, &c.

¶ Nota quoque propter istam maiorem, quòd aliqua res est

supra speciem,& naturam alterius dupliciter, vno modo secundùm dignitatem naturæ,& sic non intelligitur,quòd res nō agat vltra speciem;quasi non possit agere in rem se digniorem in natura, hoc enim constat esse falsum in communicantibus in materia,vbi vnū agit,& patitur etiam in dignius,& a digniori. Alio modo intelligitur,quòd res non agit vltra suā speciem, & naturam,idest non supra suum posse naturale,quod consequitur naturam,& speciem,& sic intelligitur propositio,& est vera, quia nihil agit secundùm se supra suum posse,& quia gratia est supra posse cuiuslibet naturæ creatæ, ideo nulla potest causare gratiā, patet ergo maior. Minor principalis probatur in littera,quia gratia est quædam participatio Diuinæ naturæ, sed talis participatio excedit omnem naturam creatam,ergo minor vera. Maior patuit,minor de se nota.Et propter eam,vide,quæ habet Capreolus in secundo distin.24.vbi defendit quomodo lumen gloriæ non potest esse naturale alicui creaturæ.Et similiter probatur, quòd gratia non potest esse naturalis,& de hoc prima parte q. 12.art. 5.ad tertium. Deinde cum dicit.

Res non agit vltra speciem.

¶ Sic enim necesse est, quòd solus Deus deificet cōmunicando consortium Diuinę naturę per quandam similitudinis participationem, sicut impossibile est, ꝙ aliquid igniat nisi solus ignis.

¶ Confirmat conclusionem prædictam similitudine, quæ cōfirmatio continuatur dictis circa minorem, & arguitur sic. Necesse est, quòd solus Deus deificet communicando consortium Diuinæ naturæ per quandam similitudinis participationem, ergo solus Deus est causa gratiæ. Tenet consequentia,quia vt dictum est circa minorem prioris rationis, gratia est participatio Diuinæ naturæ, & causare vel gratiam dare est deificare. Antecedens patet per simile,sicut impossibile est, quòd aliquid igniat nisi solus ignis,ita impossibile est, quòd aliquid deificet nisi solus Deus. Nota autem, quòd hæc ratio fundatur in ista maxima Philosophica,quæ habetur.2. Metaphy. tex.commen.quarti.in D.S.lectione secunda,quia omne tale per participationem est ab eo,quod est tale per essentiam vel ab eo, quod supereminēter est tale,& si non formaliter, quæ Glo.habetur ex D.S.prima parte. q.4.ar.3.ad secundum. Et sic in proposito,nihil deificat formaliter nisi Deus vel etiam supereminenter, impossibile est autē, ꝙ sit supereminēter Deus,& non formaliter, quare solus Deus deificat diffundendo participationem Diuinam, quæ est gratia, &c.

¶ Confirmatur conclusio responsi.argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod humanitas Christi est sicut quoddam organum Diuinitatis eius, vt Damas.dicit in 3.[a] Istrumentum autem non agit actionem agentis principalis propria virtute,sed virtute principalis agētis,& ideo humanitas Christi non causat gratiam propria virtute, sed virtute Diuinitatis adiunctæ, ex qua actiones humanitatis Christi sunt salutares.

[a] Damasce. li. 3. cap. 15.

¶ Ad maiorem dico post D.S.3.parte.q.8.art. 1.ad primum,& q.62.ar.5.& q.64.ar.3.& tertio scrip.dist. 19.q.1.arti.1.quæst.1.ꝙ gratia,& veritas facta est per Iesum secundùm Diuinitatem auctoritatiuè,& effectiuè principaliter, sed secundùm humanitatem meritoriè, & efficienter instrumentaliter tanquam instrumentum coniunctum; & secundùm D.S.in 3.secundùm Diuinitatem est causa deletionis peccati effectiua perfectiua, sed secundùm humanitatem est efficiens disponens inquātum meruit deletionem, quia ex merito efficitur aliquis dignus quasi materia disposita ad recipiendum gratiam,per quam peccata delentur,& est Christus secundùm humanitatem isto modo causa effectiua dispositiua sufficienter, quia sufficienter meruit iustificationem, & gratiam toti naturæ,& satisfecit,& secundùm D.S.in de Veri. Mate.27.ar.3.ad 6.& 7.Christus secundùm humanam naturam est causa instrumētalis,inquantum per fidem ipsius iustificamur, & per inuocationē nominis eius sacramentis inbuimur, & virtute passionis eius tota humana natura a peccato primi parentis purgatur,& multa alia sunt huiusmodi, quæ Christo singulariter conueniunt.Et fundamentum omnium istorum est,quia videlicet natura humana fuit vnita personæ Diuinæ,cui actiones, & passiones in natura attribuuntur, ratione cuius etiam actiones humanæ naturæ sortiuntur quandam infinitatem, inquantum sunt actiones,& passiones Dei, & per consequens sunt salutares modo dicto,scilicet effectiuè dispositiuè,& instrumentaliter,nō tamen ita, quòd actiones humanæ etiam in Christo perfectiuè gratiam largiantur,sed meritoriè, vt dictum est. Sed ipsa persona existens in humanitate dat gratiam effectiuè quā meruit alias per suam passionem,& operationem humanam,ita tamē humanam,quia natura humana est principium eius quo, sed persona quod De his D.S.tertio sen.dist.10.q.1.ar.1.q.1.ad tertiū. Dimittere peccata,inquit,est dupliciter Vel per auctoritatem, & sic cū sit solius Dei,non est Christi inquantum est homo, si fiat reduplicatio ratione naturæ;Vel per ministerium, & sic conuenit Christo etiam ratione humanæ naturæ,hæc ille. Vide,& in de Veri. Mate.27.ar.4.in cor.Ex quibus patet ad maiorem. Ad minorem, vide D.S.tertio senten.dist.11.ar.4.in cor.& 3.parte q.16 ar.5.in cor.quia diuersitas est inter nomina de psona filij dicta,aliqd eni prædicat Diuinam naturam vt verbum, aliquod humanam vt Iesus,aliquod vtrumque sicut Christus,& tamē per omnia ista nomina idem supponitur.Vnde D.S.dicit in tertia parte, quòd nomina concreta supponunt hypostasim naturæ, & ideo indifferēter prædicari possunt,ea,quæ ad vtramque naturam pertinent de nominibus concretis.siue illud nomen de quo dicuntur det intelligere vtramque naturam,sicut hoc nomē Christus,in quo intelligitur vngens Diuinitas,& humanitas vncta; siue solum Diuinam naturam,sicut hoc nomen Deus,vel filius Dei,siue solùm naturam humanam,sicut hoc nomen homo,vel Iesus. Hæc ille. Ex quibus patet ad minorem,quòd vera est,quia in nomine Iesus Christus intelligitur non solùm natura Diuina,sed etiam humana,quia nomine Christus importatur suppositum existens in ambabus naturis vel saltem vt habet coniunctas partes naturæ humanæ,vt patet apud Capreolum in tertio dist.11.in solutionibus argumentorum contra quartam conclusionem. Sed in nomine Iesus importatur suppositum vt existēs in humana natura. Negatur autē consequentia ad hunc sensum,quòd creatura possit esse causa gratiæ principalis effectiua productiua,licet possit esse instrumentalis dispositiua,& meritoria modis dictis.

Quomodo humanitas Christi est causa gratiæ.

Nota.

¶ Nota tamen circa vnum, quod dictum est in principio solutionis circa maiorem,quòd Christus meruit gratiā, videtur eni quòd gratia non possit esse ex merito. Sed de hoc vide ex intētione Capreolum in 3.d.18.ad argumenta Sco.contra quartam conclusionem,quia Christus meruit gratiam gratum facientem dispositis ad susceptionem effectus meriti sui; sed dispositiones præcedentes primam gratiam gratum facientē, non sunt ex merito Et hoc ipsum alicui gratis datur,quòd effectiua meriti Christi consequitur;& per hoc ratio gratiæ non euacuatur, vt habet D.S.in de Verita. Mate.29.arti.7.ad decimumtertium, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in ipsa persona Christi humanitas causat salutem nostram per gratiam virtute Diuina principaliter operante,ita etiam in sacramentis nouę legis, quę deriuantur a Christo,causatur gratia instrumentaliter quidem per ipsa sacramēta,sed principaliter per uirtutem Spiritus sancti in sacramentis operantis secundùm illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua,& Spiritu sanct.&c.

¶ Maior conceditur,sed dico,quòd sacramenta nouæ legis dicuntur causare gratiam gratum facientem solùm instrumentaliter causando dispositionē,quæ est caracter vel ornatus, aliter eni quàm Christus a quo fluxit virtus in sacramenta nouæ legis gratiæ causatiua; quia Christus meruit gratiam, sed sacramenta in virtute Christi ad ipsam disponunt,non autem gratum facientē gratiam attingunt. Vnde Christi humanitas est instrumentum Diuinitati coniunctum, & habet quandam principalitatem respectu instrumentorum extrinsecorum, qualia sunt sacramenta. Vide de illa maiore D.S 3.par.q 62.ar.1.& 5 & 6 & i quarto sen. dist.1.Minor conceditur,sed negatur consequentia,si consequēs intelligitur de causa principali quia sacramenta nec sunt causa principalis,nec instrumentalis principalis, scilicet meritoria, & satisfactoria,sed instrumentalis secundaria extrinseca,per quam agens principale inducit,& operatur effectum suum; sed per humanitatem Christi meruit illum effectum,

¶ Nota,quòd D.S.in tertio dist. 19.vbi supra in fine cor.dicit. quod sacramenta sunt agentia instrumentalia, & humanitatem Christi dicit effectiuum disponens per hoc tamen non negatur, quin & sacramenta disponant, sed aliter longe, quàm humanitas Christi,quia non meritoriè, & satisfactoriè, sed solùm, quia instrumenta extrinseca, quæ in virtute Dei causant dispositionē ad gratiam in suscipiente.Vnde D.S.in principio solutionis sanè intelligendus est,quia illud, Sicut,dicit aliquam similitudinē,sed non æqualitatem. Nam humanitas est instrumentū personæ Diuinæ coniunctum in esse suppositali, & instrumentum principale,non sicut de sacramentis in comparatione ad Spiritū sanctum.Est autem similitudo,quia vtrobique est comparatio instrumentali ad principale agens. De materia illius solutionis ex intentione etiam determinat D.S.in de Verita.Mate. 27.q.4.

¶ Ad tertium dicendum,quod Angelus purgat, illuminat, & perficit Angelum vel hominem per modum instructionis cuiusdam,non autem iustificando per gratiam;vnde Diony.dicit 7.ca.de Diui.No.quod huiusmodi purgatio,illuminatio, & perfectio,nihil est aliud, quàm Diuinę scientię assumptio.

¶ Maior conceditur, sed purgatio qua Angelus purgatur ab Angelo non est per collationem gratiæ,de qua ex intētione prima parte.q. 106.ar.1 & in de Verita. Mate.9.ar.1. Ad minorē dico,quòd est duplex purgatio. Vna est iustificatiua,& gratuita, & talis

talis fit per gratiam,& fic Angelus purgatur a folo Deo. Alia eft Doctrinalis,& per modum artis pertinens ad docentem vt fic,& talis non eft per gratiam,nec per collationem fpeciei intelligibilis,fed per participationem luminis fuperioris,fcilicet illuminãtis,& proponentis, & commenfurantis rem conceptam capacitati inferioris. Et nihil aliud eft illuminatio ifta Doctrinalis,quã confortari intellectum inferioris Angeli per aliquid infpectum in fuperiori ad aliqua cognofcenda,quæ confortatio eft per hoc quòd fuperior Angelus fuum cogitatum alteri Angelo demonftrat. Et non fit in Angelo illuminato nouum lumen naturæ vel gratiæ;fed lumen, quod prius inerat confortatur, non propriè g intenfionem,fed per participationem obiecti illuminati, & particularizati iuxta capacitatem inferioris,& de his vbi fupra. Vnde minor eft falfa, fi intelligitur, quod rationalis creatura purgatur tantùm per gratiam per iuftificationem,immo a nefcientia modo dicto,abfque collatione gratiæ. Quare negatur cõfequẽtia.

Vtrum requiratur aliqua præparatio, fiue difpofitio ad gratiam ex parte hominis recipientis ipfam per actum liberi arbitrij.

H Infra q. 113 artic. 3. co. & 7. Et 3. p. q. 7. ar. 10. ad 3. Et 4. di. 17. q. 1. ar. 2. q. 2. & ar. 3. q. 1. Et Pfal. 2. co 3. Et Heb. 12. lec. 3. col. 2.

AD fecundum fic proceditur. Videtur, quòd non requiratur aliqua p̃paratio fiue difpofitio ad gratiam ex parte hominis;quia vt Apoftolus dicit Rom. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur fecundùm gratiam, fed fecundùm debitum; fed præparatio hominis per liberum arbitrium non eft nifi per aliquã operationem,ergo tolleretur ratio gratiæ.

¶ 2 Præterea. Ille qui in peccato progreditur non fe præparat ad gratiam habendam,fed aliquibus in peccato progredientibus data eft gratia, ficut patet de Paulo,qui gratiam confecutus eft;dum effet fpirans minarum, & cedis in Difcipulos Domini, vt dicitur. Actuũ 9. ergo nulla præparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis.

¶ 3 Præterea. Agens infinitę virtutis non requirit difpofitionem in materia, cum nec ipfam materiã requirat, ficut in creatione apparet,cui collatio gratiæ cõparatur, quæ dicitur noua creatura ad Gal. ultimo; fed folus Deus,qui eft infinitę virtutis gratiam caufat,ut dictum eft. * ergo nulla præparatio requiritur ex parte hominis ad gratiam confequendam.

* Art. pre.

¶ Sed contra eft,quod dicitur Amos.4. Pręparare in occurfum Dei tui Ifrael, &c. 1. Reg. 8. dicitur Pręparate corda veftra Domino.

¶ Hic inquiritur de caufa difpofitiua,& primò fit hoc. Secũdò inquiritur de modo,& efficacia huius difpofitionis i feq̃n ar.

¶ Nota autem,quòd vt dictum eft, aliter difponit humanitas Chrifti,aliter facramentum,aliter quoque homo ipfe fe difponit;quia facramentum difponit caufando aliquam difpofitionẽ habitualem,& permanentem vt eft caracter vel ornatus, & de tali difpofitione vel præparatione hic non quæritur,fed quæritur de difpofitione,quæ fit in ipfo,& ab ipfo homine,quæ eft difpofitio actualis,& actus fecundus. Vnde quæritur notanter, an ex parte hominis requiratur præparatio actualis per actum voluntatis, & per confequens ifta quæftio intelligitur de his, qui fe poffunt præparare de adultis,fecus de paruulis,vt tangetur.

¶ Refpondeo dicendum, quòd ficut fupra dictum eft. * gratia dicitur dupliciter quandoque quidem ipfum habituale donum Dei, quandoque autem auxiliũ Dei mouentis animam ad bonum.

* q. 109. q. 110. & q. 111. ar. 2.

¶ D.S. primò ex fupradictis diftinguit de gratia. quòd poffet dupliciter intelligi in titulo quæftionis, fecundò fubiungit etiã duplicem conclufionem refponfiuam,vnam ibi. Primò igit, &c. aliam ibi. Sed fi loquamur,&c. dicit ergo,quòd ex prædictis fuprius. q. 109. q. 110. & q. 111. arti. fecundo,gratia accipitur dupliciter,vno modo pro habituali dono formaliter informante animam,fecundò pro gratuito auxilio quo mouetur anima ad bonum falutare,fcilicet & gratuitum,&c.

¶ Primo igitur modo accipiendo gratiam, prȩexigitur ad gratiam aliqua gratię præparatio, quia nulla forma poteft effe nifi in materia difpofita.

Conclufio refponfi.

¶ Hic confequenter D. S. refpondet quæfito iuxta primã acceptionem gratiæ,tali conclufione. Primo modo accipiendo gratiã præexigitur aliqua gratiæ p̃paratio,probatur, nulla forma poteft effe nifi in materia difpofita, igitur conclufio vera. Tenet cõfequentia,quia difpofitio materiæ eft præparatio. Antecedens relinquitur notum.

¶ Nota,quòd ifta conclufio,& eius probatio videtur pati difficultatem,primò de pueris,& de in vtero fanctificatis; nõ enim videtur, quæ difpofitio præcedat gratiæ infufionem per quam fanctificantur. Ad hoc dicitur,quòd probatio cõclufionis,& cõclufio habent abfolutè veritatem de adultis, & præfertim peccatoribus iuftificandis, vt patebit. q. fe. ar. 3. & in de Verita. Mat 28. ar. 3. per totum quia Deus mouet vnamquamquam rem fecundũ fuam conditionem,eft autem conditio hominis adulti, quòd habeat vfum li. ar. & ergo fine eo non profequitur gratiam,nec eft ad eam difpofitus nifi per voluntatem conuerfam ad Deum, quę prius fuit auerfa, & per hoc nõ capax gratiæ, vt oftendit pulchrè D.S. in de Verita vbi iam; fed paruuli non habent voluntatem per actum aliquem a Deo auerfam, fed folùm potentiam voluntatis ab originali iuftitia debita deftitutam. & ergo poffunt iuftificari fine motu propriæ voluntatis. Sed tamen pueri baptizati confequuntur gratiam per difpofitionem ex facramento caufatam; fed de pueris in vtero fanctificatis ante facramentum, non video quomodo ex D.S. haberi poffit, quòd requiratur aliqua difpofitio; vnde D.S. infra. q. fequen. arti. 3. ad primum loquitur de lege communi cum dicit, quòd pueri non capaces motus liberi arbitrij mouentur a Deo ad iuftitiam per folam informationem animæ ipforum non tamen fine facramento; conftat enim, quia fanctificati in vtero non fufceperunt facramentum immo D.S. in 4. dift. 6 concludit, quòd fanctificati in vtero effent baptizandi poftea nati. Quare videtur dicendum,quòd in adultis verificatur ifta conclufio,ita quòd in eis non fufficit difpofitio priuatiua, fed pofitiua actualis,quia nifi habeant actum,& motum libe. arb. cõuertendo fe ad Deum, & auertendo a peccato, non funt difpofiti vt accipiant gratiam;quia auerfi a fonte gratiæ per actualẽ motũ ideo ordo,& natura rei requirit, vt per actualem motum redeant fiue fucceffiuo fiue fubito vt patebit, fed de paruulis videtur effe mens D.S. quòd quia tales non funt auerfi a Deo per voluntatis, & li. ar. motum, ideo nec requiritur actualis motus in Deum, fed fufficit applicatio paffionis Chrifti per facramentum, per quod difponuntur difpofitione quafi habituali, & eis infunditur gratia, quæ originale dimittit. & hoc fit fecundum communem curfum. Sed miraculosè quandoque fit vt etiam fine facramento, & fine motu li. ar. pueri in vtero fanctificentur, & de hoc D.S. in 4. vbi iam q. 1. art. 1. q. fecunda. fic dicit ficut Deus non alligauit virtutem fuam rebus naturalibus vt non poffit præter eas operari cum voluerit,quod miraculofis actibus facit, ita non alligauit virtutem fuam facramentis, vt non poffit fine facramentorum minifterio aliquem fanctificare; & ideo aliquos præter legẽ cõmunem quafi miraculosè in maternis vteris fanctificaffe legit, hæc ille. Patet igitur, quòd fecundùm legem communem præ requiritur difpofitio, fed non in fanctificatione quafi miraculofa. Veruntamen Capreolus in 4. dift. 1. q. prima ad argumenta Durandi contra tertiam conclufionem; & in eodem quarto dift. 14. in folutionibus,videtur velle faluare, quòd de mente D. S. fit q̃ etiam in pueris in vtero fanctificatis requiratur aliqua difpofitio; fed non video vbi ex eo haberi vel trahi poffit, vnde & de veritate fupra ad tertium dicit. Etiam fine facramento Deus aliquibus paruulis primam gratiam infudit, ficut de fanctificatis in vtero. Et fimiliter nunc poffit alicui adulto, qui non effet cõ os fuæ mentis, abfque facramento gratiam conferre eo modo quo facramentum confert, hæc ille; nec alicubi D.S dicit, quæ difpofitio in fanctificatis requiratur,&c. Vnde videtur, quòd illa præparatio,& difpofitio de qua dixit conclufio fit neceffaria, ita quòd fine ea aliquis non eft difpofitus ad gratiam habitualem accipiẽdam,quando per motum voluntatis fuit a Deo auerfus,vel quãdo conditio fanctificandi hoc requirit. Sed quando ifta nõ præcedunt, videtur,quòd homo ex naturalibus fit capax immediatè gratiæ gratum facientis, nec obftat illa maxima D. S. prima parte. q. 12. ar. 5. fcilicet. Omne, quod eleuatur ad aliquod quod excedit fuam naturam, oportet, quòd difponatur aliqua difpofitione quæ fit fupra naturam, quia vt ipfe Capreolus habet in quarto dift. 49. q. 5 ad fecũdum Durandi contra primam conclufionem. Illa propofitio intelligitur de forma, quæ eft finalis, & quafi terminus generationis, non autem de illa, quæ eft difpofitio, & vt via ad terminum; gratia autem viatica non eft terminus, fed difpofitio. Et ideo videtur, quòd fi in fubiecto non præcedat contrarium actuale, & fubiecti conditio non requirat actualem motum, quòd Deus ipfam poffit infundere, & quòd anima fecundũ fe fit capax; vnde & Auguft dicit, quòd anima, quia ad imaginẽ Dei, ideo eft capax gratiæ vt Doct. San. allegat infra q. 113. Confequenter cum dicit.

De pueris in vtero fanctificatis.

Capreolus.

Nota.

¶ Sed fi loquamur de gratia fecundùm quòd fignificat auxilium Dei mouentis ad bonum, fic nulla pręparatio requiritur ex parte hominis quafi pręueniens Diuinum auxilium; fed potius quęcunque pręparatio in

Dub. 678.

in homine esse potest, est ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum.———

¶ Respondet iuxta secundùm intellectum gratiæ, & primò ponit conclusionē quo ad hoc responsiuā, secundò remouet quoddam dubium circa ipsam ibi. Et secundùm hoc, &c. conclusio ergo secunda responsiua est. Si loquamur de gratia secundùm ꝙ significat auxilium Dei mouentis ad bonum, sic nulla præparatio requiritur ex parte hominis quasi præueniens Diuinum auxiliū, probatur, quæcumque præparatio in homine esse potest est ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum, igitur conclusio vera. Tenet consequentia de se, quia si auxiliū Diuinū præcedit oēm præparationem, nulla præparatio, & dispositio potest eā pcedere añs patet ex dictis. q. 109. sæpius, præsertim ex ar. 6. quia aliquis non potest habere quemcumq; motum salutarē sine auxilio speciali, & motione, & præsertim peccator. Deinde cum dicit.

Conclusio secunda.

¶ Et secundùm hoc ipse bonus motus liberi arbitrij, quo quis præparatur ad donum gratiæ suscipiendum, est actus liberi arbitrij moti a Deo, & quantum ad hoc dicitur homo se præparare secundùm illud Prouer. 16. Hominis est præparare animum, & est principaliter a Deo mouente liberum arbitrium; & secundùm hoc dicitur a Deo voluntas hominis præparari, & a Domino gressus hominis dirigi.———

¶ Remouet quandam obiectionem tacitam, quæ posset fieri circa præcedentem cōclusionem, quia dicitur in scriptura, ꝙ hominis sit præparare cor, & per consequens videtur, ꝙ illa præparatio præueniat Diuinum auxiliū, quæ præparatio est motus lib. arb. D. S. hoc soluit, & vult, ꝙ non intelligitur, ꝙ homo se præparet ad gratiam habitualem sibi relictus, sed sm ꝙ li. ar. est motum a Deo, vt patuit supra vbi. Iam ad 4. ita ꝙ illa præparatio est principaliter a Deo, mouente, qui scilicet per gratiam præuenientem facit ipsam voluntatem velle, vt dictum fuit q. præce. arti. 2. Et ex hoc D. S. etiam verificat, quod alibi dicitur, scilicet quòd voluntas a Deo præparatur, & gressus hominis dirigitur, quia hoc est propter venientem gratiam actualem vel Diuinum auxilium quod mouet libe. ar. & c. & patent ista ex dictis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primā cōclusionem, quia homo habet se præparare in aduentum Dei, quod est per inhabitationem gratiæ habitualis, & talis præparatio secundùm communem legem, & in adultis prærequiritur, sed nō prærequiritur præparatio præcedens gratuitum auxilium, quia hoc est actio primi agentis in ordine gratuitorum, & per consequens nullum præsupponit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præparatio hominis ad gratiam habendam, quædam est simul cum ipsa infusione gratiæ; & talis operatio est quidem meritoria, sed non gratiæ, quæ iam habetur, sed gloriæ, quæ nondum habetur. Est autem alia præparatio gratiæ imperfecta, quæ aliquando pręcedit donum gratiæ gratū facientis, quæ tamen est a Deo mouente; sed ista nō sufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iustificato; quia nullum meritum potest esse nisi ex gratia, vt infra dicetur.* ———

* q. 114. ar. 2.

¶ Ad maiorem, quæ intelligitur, quòd ei, qui operatur p gratiam gratumfacientem debetur merces finalis, scilicet beatitudo ex debito. Et tunc diceretur ad minorem, quòd præparatio imperfecta præcedens gratiam non est opus gratia informatum a gratia gratum faciente procedens. Ideo nihil meretur nec gratiam nec gloriam, sed præparatio, quæ est simul cum gratia, talis est meritoria non quidem gratiæ, quæ iam adest, sed gloriæ (sicut de Angelis dicitur prima parte (& augmenti gratiæ. Vnde præparatio imperfecta est quidem operatio, sed dico, quòd non omnis operatio est meritoria, sed solùm quę est ex gratia. Quare negatur consequentia, quia cum adest gratia tunc præparatio informata per ipsam est meritoria non gratiæ, quæ habetur, sed alterius habendi. Nota, quòd Capreolus in 4. dist. 14. ex hac solutione accipit, quia de finali mente. D. S. sit quòd primam gratiam nullus mereatur, nec videlicet merito congrui, quia dicit D. S. hic, quia nullum meritum potest esse nisi ex gratia. Et per consequens cū dispositio vel præparatio imperfecta sit sine gratia, nullo modo est meritoria gratiæ. Et ad hoc videtur etiā D. S. loqui in de Ve. Ma. 28. ar. 3. ad 18. vbi dicit, ꝙ actus li. ar. in iustificatione impij ad habitum iustitiæ se non potest habere vt meritum, eo quòd in ipso instanti iustitia infundatur, quæ est principium merendi; sed se habet vt dispositio tantùm, &c. hæc ille. Et in secundo d. 17. q. 1. art. 4. ad 5. dicit potentia materiæ est proportionata ad receptionem formæ, & ideo dispositiones illius, & habilitates conuenienter possunt merita nominari; sed gratia excedit omnem proportionem naturæ, vt actus naturales non possint dici merita respectu gratiæ, sed dispositiones remotæ tantùm, hæc ille. Ex quibus videtur haberi, quòd nulla dispositio præcedens gratiam est meritoria gratiæ, &c.

Capreolus

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum homo ad gratiam se pręparare non possit nisi Deo eum pręueniente & mouente ad bonum, non refert vtrum subitò vel paulatim aliquis ad perfectam pręparationem perueniat; dicitur enim Eccle. 11. Facile est in oculis Dei subitò honestare pauperem. Contingit autem quandoque, ꝙ Deus mouet hominem ad aliquod bonum, non tamen perfectum, & talis præparatio præcedit gratiam, sed quandoque statim perfectè mouet ipsum ad bonum, & subito gratiam homo accipit, secundùm illud Io. 6. Omnis, qui audit a patre, & didicit, venit ad me. Et ita [d] contigit Paulo, quia subitò cum esset in progressu peccati pfectè, motū est cor eius a Deo audiendo, & addiscēdo, & veniendo, & ideo subitò est gratiam consecutus.———

Dub. 913.

¶ Maior vera quamdiu progreditur; dico tamen in fine progressus potest per Diuinam virtutem, & misericordiam subitò, & perfectè præparari ad gratiam, & simul gratiam accipere. Ad minorem, si intelligitur, quòd dum actu progrediuntur in peccato, negatur; sed si intelligitur, quòd in instanti terminante progressionem, conceditur. Et sic factum est de Paulo. Ita, quòd dum esset in via peccandi corporaliter data est sibi gratia, sed immutata eius voluntate subitò. Ad consequens, negatur consequētia, sed benè probat, quòd non requiratur necessariò absolutè præparatio præcedens gratię infusionem, requiritur tamen præparatio aliqua quæ subitò fit cum gratiæ infusione; De hac mate. D. S. in de Verita. ad superius, licet Paulus ante, quàm iustificatus esset, immediatè gratiam fidei impugnaret, tamen in ipso instanti iustificationis suæ, gratiæ consensit per libe. arbi. Diuina gratia cōmotum. Motus enim voluntatis gratuitæ in instanti potest alicui immitti, sine quo non est iustificatio, sed sine præparatione præcedente potest esse iustificatio, hæc ille. Vide, & solutionem secūdam decimi argumenti, ibidem. Et de hoc infra q. 113. ar. 3. quia talis iustificatio est miraculosa, & non iuxta consuetum modū iustificationis, vt etiam habet D. S. in 4. d. 4. q. 3. ar. 2. q. 1. ad 3. Vnde ex istis habet ad minorem, quòd falsa est ad hunc sensum, ꝙ gratia data sit ab aliquibus pro eo instanti quo in peccatis progrediebantur, sed benè data est gratia eis, qui ante hoc instans, in peccatis progrediebantur. Ita, quòd sit idem instans esse gratiæ, & non esse progressus peccati; De materia huius solut. & ar. vide D. S. etiam in 4. distin. 17. q. prima. art. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd agens infinitæ virtutis non exigit materiam vel dispositionē materię quasi pręsuppositam ex alterius causę actione, sed tamē oportet, quòd secundùm conditionem rei causandę, in ipsa re causet & materiam, & dispositionē debitam ad formam; & similiter ad hoc, quòd Deus gratiam infundat aię nulla pręparatio exigitur, quā ipse nō faciat.———

¶ Ad maiorem dupliciter primò vt in solutione, quia non requirit dispositionem ab alio agente pręsuppositam, quam ipsum agens infinitæ virtutis non faciat, sed tamen requirit dispositionem quam ipsum faciat secundùm ordinem rei, & secundùm conditionem rerum. Ita quòd habens li. ar. voluntariè conuertatur ad Deum, & velit suam iustificationem. Secundò dicitur, ꝙ agens infinitæ virtutis non requirit dispositionem propter impotentiam suam, sed propter recipientis dispositionem, & conditionem scilicet voluntatis, quæ immutari non potest per violētiam, sed proprio motu immutatur. Et vt Diuina sapientia perfectiori modo communicet suam bonitatem, scilicet vnicuiq; secundùm suam conditionem. Est autem conditio hominis adulti quòd perfectionem gratuitam consequatur per modum suum. Ad minorem conceditur, sed Deus agit in res secundùm earum conditionem, & non per violentiam. Et non potest fieri vt contraria simul insint. Quare oportet se auertere a peccato, & conuertere ad Deum ad hoc, quòd gratia possit inesse, vnde & in naturalibus videmus, quòd forma nō producitur sine debita dispositione. Quare negatur consequentia de homine adulto, qui nō reducitur in Deum contra voluntatem suam, sed secundùm voluntatem, vnde sua conditio requirit vt sit præparatus vel antecedenter secundùm communem legem, vel subitò secūdùm speciale miraculum, &c.

Vtrum ex necessitate detur gratia se præparanti ad gratiam.

I

4. d. 17. q. 1. art. 2. q. 1. & cor. & q. 2. art. 5. q. 1. cor. Et dist. 35. ar. 1. q. 4. cor.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd ex necessitate detur gratia se pręparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est. Quia super illud Ro. 5. Iustificati

ex fide pacem habeamus.&c.dicit Glo.Deus recipit eũ qui ad se cõfugit,aliter esset in eo iniquitas; sed impossibile est in Deo iniquitatem esse; ergo est impossibile, quòd Deus non recipiat eum,qui ad se confugit;ex necessitate igitur gratiam assequitur.

¶ 2 Præt.Aug.dicit in libro de casu diaboli.* quòd ista est causa quare Deus non concedit diabolo gratiã, quia ipse non voluit accipere nec paratus fuit;sed remota causa necesse est remoueri effectum,ergo si aliquis velit accipere gratiam,necesse est,quòd ei detur.

*Aug.ca.3.

¶ 3 Præterea.Bonum est communicatiuum sui, vt patet per Dionysi.in 4.ca.de Diui.No. sed bonum gratiæ est melius,quàm bonum naturæ; cum igitur forma naturalis ex necessitate adueniat materiæ dispositæ, videtur,quòd multò magis gratia ex necessitate detur p̃paranti se ad gratiam.

¶ Sed contra est, quòd homo comparatur ad Deum sicut lutum ad figulum,secundùm illud Hie. 18. Sicut lutum in manu figuli,sic uos in manu mea;sed lutũ non ex necessitate accipit formam a figulo quantumcumq; sit præparatum;ergo neque homo recipit ex necessitate gratiam a Deo quantumcumque se præparet.

¶ Inquirit consequenter hic D. S.de efficacia dispositionis,& præparationis requisitæ ex parte hominis ad gratiam. An scilicet si quis cooperetur Diuinæ motioni, & faciat,qđ in se est,necessariò consequatur gratiam.Quid autem dicat facere quod in se est,patuit supra q 109.ar.6.ad secundum.

Ar.præce.

¶ Respondeo dicendum,quòd sicut supra dictũ est.* pręparatio hominis ad gratiam est a Deo sicut a mouẽte,a libero autem arbitrio sicut a moto. Potest igitur p̃paratio dupliciter considerari.

¶ D.S.primò distinguit de præparatione, secũdò distinctè respondet duabus conclusionibus,primã ponit ibi.Vno quidẽ,&c. secundam ibi,alio modo,&c.Quo ad primum D.S.ponit notabile distinctiuũ,& distinctionis rationem,quia præparatio, & facere;quod in se est, potest dupliciter considerari & ratio est,quia p̃paratio,& conuersio ad Deũ sicut ad iustificãtẽ, & auersio a peccato a li.arb s.moto a Deo per speciale auxilium,vt patuit arti.2. Et ergo consideratur vno modo secundùm quòd est a libe. arbi. alio modo inquantum a Deo.Consequenter cum dicit.

¶ Vno quidem modo secundùm quod est a libero arbitrio, & secundùm hoc nullam necessitatem habet ad gratiæ consecutionẽ, quia donum gratię excedit omnem pręparationem virtutis humanę.

¶ Subiungit primum membrum prædictæ distinctionis, q̃ p̃paratio consideratur primò vt est a li.arbi.Et respondet iuxta hoc membrum tali conclusione.Præparatio hominis considerata secundùm q̃ est a lib.arb.nullam necessitatem habet ad gratiæ cõsecutionem.i.talis motus vt est hominis non est dispositio, q̃ est necessitas ad gratiam.Probatur, donum gratiæ excedit omnem præparationem virtutis humanæ;igitur conclusio vera.Tenet cõsequentia,quia si excedit non potest efficaciter & necessariò ex hoïe induci,& per consequens p̃parantis nõ est necessitas. Añs patet ex dictis,quia motus hoïs vt sic,est dispositio ad gratiã insufficiens,& nullo modo gratiæ causatiuus. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo potest considerari secundùm quòd est a Deo mouente, & tunc habet necessitatem ad id ad quod ordinatur a Deo;non quidem coactionis, sed infallibilitatis,quia intentio Dei deficere non potest secundùm quòd August. dicit in lib. de prędestinatione sanctorũ,per q̃ beneficia Dei certissimè liberantur quicunque liberantur,vnde si ex intentione Dei mouentis est,quòd homo cuius cor mouet gratiam consequatur, infallibiliter ipsam consequitur,secũdũ illud Io. 6.Omnis qui audit a patre, & didicit venit ad me.

¶ Respondet iuxta secundum membrum, quod permittit dicens,quòd præparatio,& facere quod in se est,consideratur secũdò secundum quod est a Deo mouente, quia scilicet Deus facit voluntatem velle,& desiderare gratiam,& iustificationem.Et ponit talem conclusionem correspondentem. Isto modo præparatio ad gratiam habet necessitatẽ ad id ad quod ordinatur a Deo non quidem coactionis,sed infallibilitatis. Probatur conclusio, intentio Dei deficere non potest ergo si ex intentione Dei mouentis est,q̃ homo cuius cor mouet gratiam consequatur infallibiliter ipsam consequitur.Et sic conclusio vera. Consequentia

Conclusio secunda.

nota.Antecedẽs patet auctoritate B Aug. & cõfirmatur conclusio auctoritate Ioannis.Nota autem,q̃ dicit conclusio, non quidem coactionis,quia voluntas,& lib.arbi.non possunt cogi etiã a Deo,vt declarat D.S.in de Ve.Ma.22.ar 8 potest tamen infallibiliter moueri,quia immutatio voluntatis est in potestate Dei.& secũdùm eius immutationem potest imprimere habitum, & gratiam,& perfectè vel minus perfectè mouere. Stat enim cum libertate arbitrij infallibilitas,& cognitionis, & motionis Diuinæ vt habet alibi declarari.Nota secundò, q̃ conclusio notanter dicit. Isto modo præparatio ad gratiam habet necessitatem ad id, ad quod ordinatur a Deo, quia contingit vt Deus moueat hominẽ sufficientem,qui tamen non consequitur gratiã propter dissensum eius ad gratiam;sed tunc non est intentio Dei, quòd ipsam gratiam consequatur, nec illam motionem ad gratiam ordinat. Quare D.S.dicit q̃ ex præparatione vt est a Deo nõ quidẽ consequitur quod Deus intendit,sed nisi intendat efficaciter mouere & conferre gratiã tunc ipsam non consequitur.Et ideo D.S.quasi statim hoc notando dicit in consequente. Vnde si ex intentione Dei mouentis est,quòd homo cuius cor mouet consequatur gratiam infallibiliter ipsam consequitur, quia non stant simul propositum Diuinæ voluntatis,& frustratio effectus vt habet D.S.in 4.dist.17 q 1.ar.2.q.3.vbi etiam determinat hanc quæstione vnde talis necessitas est solùm conditionata ex suppositione Diuini ordinis,& non est aliqua necessitas ex parte recipientis.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuum primę conclusionis, quia nõ est necessitas præparationis vt est li. arb.ad gratiam. Et secundò non est necessitas absolutè ex parte Dei sed est necessitas conditionata, vt dictũ est. Si Deus mouẽdo & præparando intendat inducere gratiam simile esset de figulo humano si intentio sua necessariò sortiretur effectum.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd Glosa illa loquitur de illo,qui confugit ad Deum per actum meritoriũ liberi arbitrij,iam per gratiam informati, quem si non reciperet esset contra iustitiam quam ipse statuit. Vel si referatur ad motum liberi arbitrij ante gratiam loquitur secundùm quòd ipsum cõfugium hominis ad Deũ est per motionẽ diuinã,quam iustũ est nõ deficere.

¶ Maior conceditur, quia vera est de confugio ad Deum per opus meritorium si talem confugientem non reciperet esset in eo iniquitas ad sensum infra dicendum q. 114.quia opus gratia informatum est meritorium de condigno, & nisi Deus præmiaret faceret in iustitiã sibi,quia cõtra ordinem suum quem debitum est impleri, secũdò dicitur, q̃ si intelligitur de confugio per modum li.arbi.præparatoriũ ad gratiam tũc verificatur inquãtũ ille motus est à Deo, & ordinatus ad consecutionem gratiæ.Ita quòd sicut in naturalibus dispositio, quæ est necessitas est ex efficatia agentis, ita præparatio ad gratiam, est necessitas ad gratiam, vt est à Deo, & cum hoc ordinata ad gratiam consequẽdã, quia vt dictum est si est à Deo, & tamen nõ ordinata ad gratiam non est dispositio, quæ est necessitas, & vt est à libe.ar.est dispositio valde remota. Ad minorẽ concedo eã.Vltra,Ergo,&c. verum si ad Deum confugit motus à Deo cum intentione, & proposito,q̃ gratiã consequatur, & hoc dicit secunda conclusio.

¶ Ad secundum dicendum,quòd defectus gratię prima causa est ex nobis,sed collationis gratię prima causa est a Deo, secundùm illud Osee. 13.Perditio sua ex te Israel,tantummodo in me auxilium tuum.

¶ Maior conceditur & dico, q̃ non accipere gratiam reducitur in causam in libe.arbi.ponens obijcem gratiæ; sed accipere gratiam non est ex lib.ar.sed ex Deo.Ad minorem vera est,;sed dico,q̃ non velle accipere est causa bene nõ acceptionis,sed velle non est causa acceptionis,quare negatur consequentia, q̃a nõ sequitur.Si non volo non fit ergo si volo fiet. Nam aliquis põt effectum impedire quem tamen non potest facere, sicut aliquis potest impedire munus & donum principis,nec tamen potest ipsum dare vel ex se habere.Ita in proposito si aliquis non cooperetur Diuinæ motioni non consequitur gratiam.Non tamen sequitur,ergo si cooparatur consequitur virtute suæ cooperationis,quia negatio est causa negationis,sed affirmatio non est causa affirmationis,& habetur simile primò poste,quia non esse animal est causa non respirationis,sed esse animal non est causa respirationis,quia affirmatio non est causa propinqua vt ibidem declaratur. Sic in proposito non cõsentire est causa adęquata,;& propinqua non consecutionis gratiæ,sed consentire non est causa propinqua,& adæquata.

¶ Ad tertium dicendum,quòd etiam in rebus naturalibus dispositio materiæ non ex necessitate consequitur formã nisi per virtutem agentis, qui dispositionem causat.

¶ Maior quidem vera, sed est differentia in communicando bonitatem apud agens naturale, & apud agens liberũ,q̃a agẽtia naturalia

naturalia agunt ex necessitate naturæ, & actus recipiũtur ĩ materia disposita ex necessitate. Sed formæ supernaturales, q̃ inducũtur a Deo, habent necessitatem suppositionis in ordine ad Deum, & nullam necessitatem per comparationem ad recipientem, sed solũ in ordine ad agentem Deum. Ad minorem, conceditur, ꝙ necessariò aduenit forma tã ex parte agentis naturalis, quã ex parte recipiẽtis, sed iã dictũ est, ꝙ in formis supernaturalibus est solũ necessitas conditionis ex parte agentis. Vltra ad consequẽs ergo, &c. Verum est necessitas ex parte Dei mouentis, & necessitas suppositionis, sed non est necessitas ex parte. libe. arbi. &c.

Vtrum gratia sit æqualis in omnibus vel sit maior in vno, quàm in alio.

K

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ gratia nõ sit maior in vno, quàm in alio. Gratia enim causatᷣ in nobis ex dilectione Diuina vt dictũ est.* sed Sap. 6. dr. Pusillũ, & magnũ ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus, ergo oẽs æqualiter gratiã ab eo cõsequuntur.

Supra q. 66. artic. 1. ad 1. Et 2. 2. q. 9. ar. 4. ad 3. * q. 110. ar. 2.

¶ 2 Præterea. Ea, quæ in summo dicuntur, non recipiunt magis, & minus, sed gratia in summo dicitur, qa coniungitur vltimo fini; ergo non recipit magis, & minus, non est ergo maior in vno, quàm in alio.

¶ 3 Præterea. Gratia est vita animæ vt supra dictum est.* sed viuere non dicitur secundùm magis, & minus; ergo etiam neque gratia.

* q. 110. art. 4. & ar. 2. ad 2.

¶ Sed contra est quod dicitur ad Eph. 4. Vnicuique data est gratia secundùm mensuram donationis Christi quod autem mensurante datur, non omnibus æqualiter datur, ergo non omnes æqualem gratiam habent.

¶ Hic consequenter determinantur duo dubia circa prædicta. Quorũ primum est quomodo gratia suscipiat magis, & minus.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est.* habitus duplicem magnitudinem habere potest. Vnã ex parte finis vel obiecti, secundùm ꝙ dicitur vna virtus alia nobilior, inquantum ad maius bonum ordinatur. Aliam verò ex parte subiecti, quod magis vel minus participat habitum inhærentem.

* q. 52. ar. 1. & 2.

¶ D. S. rñdendo primò distinguit de maioritate siue magnitudine in titulo qõis notata, qa põt dupliciter intelligi; secũdo subiũgit duas cõclusiones rñsi. cõformes, primã ibi. Secũdũ igiᷣ, &c. secũdã ibi. Sed ex parte, &c. Quo igiᷣ ad primũ post supra dicta q. 52. ar. primo & secundo, ponit duplicẽ magnitudinẽ habitus. Vnã ex parte obiecti, aliam ex parte subiecti, & patet illa distinctio ibidẽ. Et nota, ꝙ quamuis gr̃a non sit virtus, est tñ habitus, & quãuis nõ habeat obiectũ, qd respiciat p actũ secũdũ tãquã habitus operatiuus, & hoc supra dictũ fuit, cõsistit tñ in assimilatione vel magis est assimilatio, & participatio Diuinæ naturæ tanquã actus primus. Et ergo potest cõparari aliquo mõ ad Deũ, sicut habitus operatiuus, & virtus ad obiectum, non tamen propriè Deus est obiectum gratiæ, sed causa participata a subiecto gratiæ per gratiam ipsam. Consequenter cum dicit.

¶ Secundum igitur primam magnitudinem gratia gratum faciens non potest esse maior, & minor, quia gratia secundùm sui rationem cõiungit hominem summo bono quod est Deus.

¶ Subiũgit primã conclusionẽ rñsi. quo ad primũ intellectum. Secũdũ primã magnitudinẽ (s. ex parte obiecti) gratia gratũfaciẽs nõ potest esse maior, & minor, probatur. Gratia sm̃ sui rationem coniungit hoĩem summo bono, qd est Deus, igitur conclũsio vera. Tenet cõsequẽtia, qa summũ bonũ idẽ, est & nõ maius, & minus, igiᷣ nec ex parte eius vt est obiectũ potest attẽdi diuersitas in gratia. Añs patuit in p̃cedẽtibus sæpe. Et patet ista cõclusio etiam ex supra dictis de virtute Theologica p̃sertim charitate. Quare etiã non est maior vel minor, qa omnis cõsistit in summo, ita & de gratia. Et hoc D. S. notat cũ dicit. Gratia sm̃ sui rationẽ. i. propriam speciem, & naturã, est participatio summi boni, & per cõsequens vna non potest esse maior alia secundùm speciẽ quã habet ex hoc, ꝙ est participatio Diuinitatis. Deinde cum dicit.

¶ Sed ex parte subiecti gratia potest suscipere magis vel minus, prout. s. vnus perfectius illustratur a lumine gratiæ, quã alius. Cuius diuersitatis ratio quidem est aliqua ex parte præparantis se ad gratiam, qui em̃ magis se ad gratiam præparat pleniorem gratiam accipit, sed ex hac parte non potest accipi prima ratio huius diuersitatis, quia præparatio ad gratiam non est hominis, nisi inquantum liberũ arbitrium eius præparatur a Deo, vnde prima causa huius diuersitatis accipienda est ex parte ipsius, Dei qui diuersimodè suæ gratiæ dona dispẽsat ad hoc, quòd ex diuersis gradibus pulchritudo, & p̃fectio ecclesiæ cõsurgat; sicut etiam diuersos gradus rerũ instituit vt esset vniuersum perfectum; vnde Apostolus ad Eph. 4. postquam dixerat. Vnicuiq; data est gratia secũdùm mensuram donationis Christi enumeratis diuersis gratijs subiungit ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi.

¶ Rñdet secũda cõclusione quo ad secũdũ mẽbrũ tali. Ex parte subiecti gratia p̃t suscipere magis, vel minus s. in diuersis vel in eodẽ successiue, p̃batur tali assumpto. Vnus potest perfectius illustrari a lumine gratiæ, quã alius; igitur isto modo gratia põt suscipere magis vel minus, consequentia nota a simili de lumine in aere. Circa añs fundãdũ D. S. inuestigat rationẽ originalẽ diuersitatis illustrationis, & ponit duplicẽ. Vnã secũdariã, aliã primariã, qa secũdaria causa illius diuersitatis est diuersa p̃paratio. Sed qa dictũ est in p̃cedẽti ar. cõclusione prima, ꝙ illa diuersa p̃paratio nõ causat gratiã nec sufficiẽter disponit vt est hoĩs p̃parãtis. Ideo oportet dicere, ꝙ Deus sit vera, & prima causa illius diuersitatis, & finis eius est pulchritudo, q̃ cõsurgit ex gradibus mẽbrorũ ecclesiæ, primò militantis, deinde triũphantis. Et cõfirmatur a simili de vniuerso naturali, &c. Et posset ex istis argui p̃ antecedente Deus intendit diuersos gradus ecclesiæ; igitur vnus p̃fectius illustratur a lumine gratiæ, quã alius. Tenet consequentia, quia illi diuersi gradus dicunt vel sequuntur diuersam gratiã. Antecedens patet, quia non est minor ordo, & gradualitas in ordine gratuito, quàm naturali. Sed in ordine naturali vniuersi sunt gradus, igitur & in gratuito ordine.

¶ Confirmatur ista secunda conclusio argumẽto in cõtrariũ. Patet secunda cõclusio ex hac ratione, quia Christus singulis mẽsurat, quia sicut in potestate eius est dare ita dare tm̃ vel minus. Et nunc assignata est ratio in generali illius diuersitatis dationis; sed in particulari potest nõ assignari rõ sicut & de p̃destinatione assignatur rõ quare aliquos prædestinauerit, sed in particulari nõ potest, quare. s. hunc trahat est alium non, sed ibi tenenda est regula B. August. scilicet. Noli velle iudicare, &c.

¶ Ad primum ergo dicendũ, ꝙ cura Diuina dupliciter considerari potest. Vno mõ quãtũ ad ipsum Diuinũ actũ, qui est simplex, & vniformis, & secũdũ hoc æqualiter se habet eius cura ad omnes, quia. s. vno actu simplici, & maiora, & minora dispensat, Alio modo potest considerari ex parte eorum, quæ in creaturis ex Diuina cura proueniunt, & secundùm hoc inuenitur inæqualitas, inquantum scilicet Deus sua cura quibusdam maiora, quibusdam minora prouidet dona.

¶ Maior conceditur, sed dictum fuit etiam q. 111. ar. 3. ad primum, in Diuina dilectione non est diuersitas vel inæqualitas, sed tñ in eius effectu gratuito potest esse, quia est quoddam temporale, & accidentale inhærens, quod potest magis, & minus perficere subiectum suum. Ad minorem distinguitur, vt habetur etiã prima par. q. 20. ar. 3. in corp. a simili de amore, quia cura est æqualis ex parte subiecti, sed non ex parte obiecti, quia vna dilectione quo ad rem, potest diuersis diuersa velle, & dare, vnde aliqui sunt diuersimodè dilecti non quo ad actum Dei diligentis, sed quia inæqualia bona sunt per eundem actum secundùm rẽ quo absolutum eis volita. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio ista procedit secundùm primum modum magnitudinis gratiæ; non enim potest gratia secundùm hoc maior esse, quòd ad maius bonum ordinet; sed ex eo, quod magis vel minus ordinat ad idem bonum magis vel minus ad participandum. Potest enim esse diuersitas intentionis, & remissionis secundùm participationem subiecti, & ipsa gratia, & in finali gloria.

¶ Ad maiorem patuit etiam supra q. 66. arti. 1. ad secundum, quia quæ in summo sunt vt sic, non recipiunt magis, & minus, cõtingit tamen, quòd ad idem summum aliqua magis vel minus accedant, & sic ratione accessus non consistunt in summo, & sic suscipiunt magis, & minus.

¶ Ad minorem conceditur ex parte obiecti vel quasi obiecti, quia omnis gratia est participatio eiusdem boni summi, sed non dicitur in summo penes subiectum; quia diuersi diuersimodè participant idem bonum, vel idem diuersimodè diuersis temporibus sicut & diuersitas est in gloria isto modo, vt declaratum fuit supra, quòd vnus est alio beatior non ex parte obiecti, sed subiecti, quare benè probat hæc ratio primam conclusionem, sed nihil p̃bat contra secundam,

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita naturalis pertinet ad substantiam hominis, & ideo non recipit magis & minus; sed uitam gratiæ participat homo accidentaliter, & ideo eam potest homo magis, vel minus habere.

¶ Maior conceditur, quòd est vita animæ, sed ut dictum fuit q.110.ar.2.ad secundum, accidentalis & necessariò accidentalis, ut patuit ibidem.

¶ Minor est vera de vita substantiali, quæ est, vel ipsa natura rei apta nata se mouere, vt patet 1.par.quæstio.18.artic.secundo, vel est esse substantiale, quod etiam consistit in indiuisibili. Quare negatur consequentia.

Vtrum aliquis possit scire se habere gratiam.

L
3.di.13.art.2.ad 5. Et 4.di.21.q.2 ar.2.cor.

* Ex ca.25. habetur.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd homo possit scire se habere gratiam, gratia enim est in anima per sui essentiam; sed certissima cognitio animæ est eorum, quæ sunt in anima per sui essentiam, vt patet per Augustinum.12.super Genes.ad literam; * ergo gratia certissimè potest cognosci ab eo, qui gratiā habet.

¶ 2 Præte. Sicut scientia est donum Dei, ita & gratia; sed qui a Deo scientiam accipit, scit se scientiam habere, secundùm illud Sap.7. Dominus dedit mihi horum quæ sunt veram scientiam; ergo pari ratione, qui accipit gratiam a Deo, scit se gratiam habere.

¶ 3 Præte. Lumen est magis cognoscibile, quàm tenebra, quia secundùm Apostolum ad Ephe, 5. Omne quod manifestatur lumē est; sed peccatum, quod est spiritualis tenebra per certitudinem potest sciri ab eo qui habet peccatum; ergo multò magis gratia, quæ est spirituale lumen.

¶ 4 Præt. Apostolus dicit 1.ad Corinth. 2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui a Deo est, ut sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis; sed gratia est primum donum Dei; ergo homo qui accipit gratiam per Spiritumsanctum per eundem spiritum scit gratiam esse sibi datam.

¶ 5 Præt. Genes. 22. ex persona domini dicitur ad Abraham. Nunc cognoui, quòd timeas dominum, id est cognoscere te feci, loquitur autem ibi de timore casto, qui non est sine gratia; ergo homo potest cognoscere se habere gratiam.

¶ Sed contra est, quòd dicitur Eccles. 9. quòd nemo scit utrum sit dignus odio, uel amore; sed gratia gratum faciens facit hominum dignum Dei amore; ergo nullus potest scire utrum habeat gratiam gratum facientem.

¶ Hic vltimò Doct. Sanct. determinat aliud dubium, quod est de cognitione gratiæ habitæ.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ tripliciter aliqd cognosci potest. Vno modo per reuelationem, & hoc modo potest aliquis scire se habere gratiam. Reuelat enim Deus hoc aliquando aliquibus ex speciali priuilegio, ut securitatis gaudium etiam in hac uita in eis incipiat, & confidentius, & fortius magnifica opera prosequantur, & mala præsentis uitæ sustineant, sicut Paulo dictum est secundæ ad Corinth. 12. Sufficit tibi gratia mea.

¶ Doctor Sanct. respondendo ponit triplicem intellectum quæsiti, & circa vnumquemque intellectum annectit unam conclusionem responsiuam. Secundam ibi. Alio modo &c. Tertiam ibi. Tertio modo &c. Ponit ergo primò distinctionem in generali, quod aliquid potest cognosci tripliciter, & sic tot modis, potest etiam intelligi quæsitum. Deinde primum membrum subiungit uno modo, scilicet per reuelationem Dei. Conclusio prima responsi. conformis est, per reuelationem Diuinam potest aliquis scire se habere gratiam, quia autem ista conclusio est per se nota, ideo Doctor Sanct. circa eam solùm ostendit, quare Deus hoc aliquibus ostenderit ex priuilegio. Ex patet litera. Tunc ibi.

¶ Alio modo homo cognoscit aliquid per seipsum, & hoc certitudinaliter, & sic nullus potest se scire habere gratiam. Certitudo enim non potest haberi de aliquo, nisi possit diiudicari per proprium principium; sic enim certitudo habetur de conclusionibus demonstratiuis per indemonstrabilia uniuersalia principia. Nullus autem posset scire se habere scientiam alicuius conclusionis si principium ignoraret.

¶ Declarat secundum intellectum quæsiti, quòd alio modo aliquis cognoscit aliquid per seipsum, scilicet sine reuelatione Dei, & hoc certitudinaliter, & videlicet certitudine, quæ est ex parte rei cognitę, ita quòd non sit ratio dubitandi, nec ex parte cognoscentis, nec ex parte rei cognitę. Et respondet iuxta hoc membrum tali conclusione. Isto modo (scilicet per seipsum, & certitudinaliter) nullus potest se scire habere gratiam, & distribuit illud signum vniuersale negatiuum non tantum pro hominibus, sed pro omnibus participantibus gratiam, quia eadem ratio est, & de Angelo, & homine. Probatur conclusio; certitudo non potest &c. ut in litera, sed de gratia nullus potest iudicare per principium; igitur conclusio vera. Maiorem probat exemplariter primò. secundò minorem subintellectam ibi. Principium autem &c.

¶ Maior ergo patet exemplariter de conclusionibus, de quibus certitudinaliter iudicatur per principia cognita euidenter; & ipsis non cognitis, non potest iudicari certitudinaliter ex natura rei de conclusionibus. Deinde cum dicit.

¶ Principium autem gratiæ, & obiectum eius est ipse Deus qui propter sui excellentiam est nobis ignotus, secundùm illud Iob.36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram; & ideo eius præsentia in nobis, vel absentia per certitudinem cognosci non potest secundùm illud Iob. 6. Si uenerit ad me non videbo eum, si autem abierit non intelligam; & ideo homo non potest per certitudinem diiudicare utrum ipse habeat gratiam, secundùm illud. 1. ad Corinth. 4. Sed neque meipsum iudico, qui autem iudicat me dominus est.

¶ Probat minorem sic, principium gratiæ, & obiectum eius est ipse Deus, sed Deus est ignotus cuilibet creaturæ, scilicet uiatrici; ergo per ipsum tanquàm principium gratiæ non potest iudicari de habita gratia. Maior illa est nota ex ar.1. Minor probatur auctoritatibus Iob, & inde infertur iterum conclusio in substantia, & confirmatur auctoritate Apostoli.

¶ Nota quòd duplex est certitudo. Vna ex parte subiecti, quia scilicet aliquis firmiter assentit rei, etiam de se incertę. Et de ista Doct. Sanct. non loquitur, & probatio conclusionis; quia sic aliquis potest esse certus de falso, id est firmiter sine dubio adhærere falsitati, & hæresi. Sed alia est certitudo obiectiua; quando scilicet res scitur per causam, & principium infallibile, & ex natura non potest aliter esse; & talem certitudinem de gratia habita non potest quis viator ex se cognoscere ratione dicta. Deinde ibi.

¶ Tertio modo cognoscitur aliquid coniecturaliter per aliqua signa, hoc modo aliquis cognoscere potest se habere gratiam, inquantum scilicet percipit se delectari in Deo, & contemnere res mundanas; & inquantum homo non est conscius sibi alicuius peccati mortalis.

¶ Subiungit tertium intellectum quæsiti, uidelicet quòd quandoque aliquid cognoscitur coniecturaliter per aliqua signa. Conclusio tertia responsiua hoc modo, scilicet per signa, & coniecturas, aliquis cognoscere potest se habere gratiam. Hanc conclusionem primò probat. Secundò ex ea quoddam dictum scripturæ manifestat, ibi. Secundum quem &c. Tertiò eandem conclusionem limitat, ibi. Ista tamen &c. Probatur ergo uel magis explicatur conclusio ista per tale assumptum. Aliquis percipit se delectari in Deo &c. ut habet litera; igitur conclusio uera. Tenet consequentia, quia ista sunt signa præsentiæ gratiæ. Antecedens notum. Deinde cum dicit.

¶ Secundum quem modum potest intelligi, quod habetur Apocalip. 2. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit, nisi qui accipit; quia scilicet ille qui accipit gratiam, per quandam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille qui non accepit.

¶ Manifestat quoddam dictum scripturæ Apocalip. secundùm hanc conclusionem, & patet clarè in litera. Tunc ibi.

¶ Ista tamen cognitio imperfecta est; vnde Apostolus dicit primæ ad Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, quia vt dicitur in Psal. Delicta quis intelligit ab occultis &c. (D. Pau. / Psal.)

¶ Limitat istam conclusionem, & clarè in litera.

¶ Nota quòd illa experientia dulcedinis non est argumentum efficax, & certum præsentię gratiæ, & huius rationem ponit Doc. Sanct. in de Verita. mate. 6 articu. 5. ad tertium, quia actus virtutum gratuitarum maximam similitudinem habēt cum actibus virtutum acquisitarum, vt non possit de facili per huiusmodi actus de gratia certitudo haberi, nisi forte ex reuelatione certificetur aliquis ex speciali priuilegio. Hæc ille. Et ita, vt etiam habet Capreolus post Doct. Sanct. in primo distinct. 17. Experiens illam delectationem nescit certitudinaliter, an proueniat ex habitu acquisito, vel infuso, & ideo non est certus, an habeat charitatem. Vnde & Doct. Sanct. in de Veritate materia 10. articu. 10. ad primum. Actus iste dilectionis, quem in nobis percipimus, secūdùm illud de quo est perceptibilis, non est sufficiens signum charitatis propter similitudinem naturalis dilectionis ad gratuitā. Quare Doct. Sanct. hic statim adiungit, quòd illa cognitio per delectationem est imperfecta, & ratio iam patuit. Vide de ista materia Doct. Sanct. vbi iam statim per totum, vbi declaratio habetur secundæ conclusionis hic positæ, quia cognitio certa de habitione habitus præsupponit cognitionem quid est ipsius habitus, sed quid est cognosci nō potest de habitu, nisi per id ad quod ordinatur, quod est mensura istius habitus. Ad hoc autem ad quod ordinatur gratia, vel charitas est incomprehēsibile, quia est Deus. Vnde non potest aliquis scire, an vniatur Deo, sicut requiritur ad rationem charitatis, vel gratiæ; quare autem Deus non reuelet de communi lege, quòd aliquis sit in gratia, vide D. S. in de Verita. mate 6 arti. 5. in corpore. (Capreolus)

¶ Confirmatur etiam secunda cōclusio responsi. argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa quæ sunt per essentiam sui in anima, cognoscuntur experimentali experientia, inquantum homo experitur per actus principia intrinseca; sicut voluntatem percipimus volendo, & vitam in operibus vitæ.

¶ Maior conceditur, dico tamen quòd ad cognitionem non sufficit præsentia essentialis, sed requiritur præsentia obiectalis, quę conuenit habitui mediante actu, ex quo cognoscitur habitus, & quantum ad quia est, & quantum ad quid est, licet differenter. Vide prima par. quæstio. 87. articu. secundo. Nam quia est habitus deprehenditur ex hoc, quòd producitur proprius actus, vt ibidem dicitur, & per consequens, si non potest cognosci, quòd actus sit proprius habitui, non cognoscitur, quia est habitus.

¶ Ad minorem vera, ad hunc sensum, quia anima cognoscit certissimè ea quæ sunt in ipsa per essentiam cognitione experimentali, inquantum experitur per actus principia intrinseca, id est illa cognoscit in se existentia, quorum actus certitudinaliter ab illis intra existentibus procedunt; si uerò per actus non posset esse certitudo de principijs suis, tunc talia non cognoscuntur certitudinaliter.

¶ Exemplum primi, per actum uolendi cognoscimus certitudinaliter nos habere uoluntatem, quia ille effectus non potest esse, nisi a uoluntate; & ex operibus uitæ cognoscimus nos habere animam certè; sed quādo actus potest procedere a diuersis principijs, tunc non potest certitudinaliter vnum principium cognosci, quia ex effectu communi pluribus principijs non cognoscitur certitudinaliter vnum; sic est in proposito, vt dictum fuit, nec est intelligendus Augustinus, quòd illa quæ sunt in anima per essentiam cognoscantur immediatè per essentiam, sed quia huiusmodi per essentiam sunt principia aliquorum actuum, per quos certissimè cognoscuntur, quando sunt principia adæquata huiusmodi actuum, vnde essentia est principium remotum cognitionis. Sed quando sunt principia actuum qui possunt & ab alijs procedere, tunc ex actibus non certitudinaliter cognoscuntur, quare negatur consequentia, quia per actus gratiæ non possumus cognoscere principium illius actus, nec qualiter principium operetur propter conformitatem actuum gratuitorum, & naturalium, vel virtutum acquisitarum. Vide Doct. Sanct. in primo distinct. 17. quæstio. prima articu. 4. ad quartum. Doct. Sanct. autem in solutione vult, quòd hæc ratio probet tertiam conclusionem, quia cognoscitur quidem principium, quod est in anima per actum, sed non oportet, quòd certitudinaliter, nisi (vt additum est) talis actus esset solùm a tali principio, tunc cognoscitur principium adesse. Vide Doct. Sanct. in de Verit. vbi iam ar. 9. vbi multa determinat de cognitione habituum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de ratione scientiæ est, quòd homo certitudinem habeat de his quorum habet scientiam. Et similiter de ratione fidei est, quòd homo sit certus de his quorum habet fidem; & hoc ideo, quia certitudo pertinet ad perfectionem intellectus, in quo prædicta dona existunt, & ideo quicunque habet scientiam, vel fidem, certus est se habere; non est autem similis ratio de gratia, & charitate, & alijs huiusmodi, quæ perficiunt vim appetitiuam.

¶ Maior quidem vera, quo ad esse donum Dei, sed in alijs est differentia, tum quia scientia cum sit habitus intellectualis, de ratione eius est habere certitudinem; vnde sciens scit se scire. Nam scire est rem per causam cognoscere, & cognoscere, quòd illius rei est causa, & quòd impossibile est se aliter habere; sed hoc non est de ratione habitus affectiui, vel principaliter in affectu manifestati, sicut est charitas, & gratia, propter similitudinem affectionis naturalis, & gratuitæ; charitas enim & gratia consistunt in vehementia affectionis, & ideo non est simile, quia sciens debet habere certitudinem, quia sciat. Non sic de diligente, qui & si sciat, quia diligit, non potest scire, an ex gratia.

¶ Vnde secunda differentia est, quia habitus cognitiuę partis est principium actus quo percipitur habitus, & etiam cognitionis qua percipitur, vnde scientia est principium scire; sed charit non est principium ipsius scire, sed affectionis, ex qua non potest gratia, vel charitas certitudinaliter deprehēdi, sed ex scire potest deprehendi scientia.

¶ Minor conceditur, & patuit iam ratio, quia de ratione scientiæ est certitudo de actu suo, & de re scita, secus de habitu affectiuo, vel per affectionem principaliter operante. Licet enim gratia non sit formaliter in affectu subiectiuè, ut patuit supra, tamen principaliter per bonum affectum operatur, & manifestatur. Differunt enim in gratia, & extra gratiam existentes principaliter per affectum, non ita per intellectum, quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum habet pro principio, & pro obiecto bonum commutabile, quod nobis est notum. Obiectum autem, vel finis gratiæ, est nobis ignotum propter sui luminis immensitatem, secundùm illud 1. ad Timoth. vltimo. Lucem habitat inaccessibilem.

¶ Maior vera, secundùm se loquendo, tamen quo ad intellectum deficientem, tenebrosum est magis cognoscibile, quàm luminosum, vt patet secundo Metaphysic. Et verum est, quòd ad cognitionem requiritur lumen saltem intrinsecum intellectus agentis, quo manifestantur de se non intelligibilia, sed sensibilia &c.

¶ Ad minorem dico, quòd peccatum est tenebra, primò effectiuè demeritoriè, quia uidelicet inducit priuationem luminis gratuiti, loquendo præsertim de peccato perfecto. Secundò peccatum quo ad formale est tenebra, scilicet quo ad deordinationem, quæ est priuatio ordinis rationis, & legis æternæ, & illam etiam non omnes cognoscunt. Sed peccatum quo ad actum circa determinatum bonum commutabile non est tenebra, idest nobis non notum, immo qui furatus est, vel fornicatus, hoc cognoscit intellectu & sensu.

¶ Vnde qui fecit actum, utique scit se fecisse, sed non est simile de actu gratiæ, quia non est certum, an sit ex gratia, uel non: tum quia modus operandi, & finis gratię excedunt cognitionem nostram, tum propter similitudinem illius actus gratiæ ad actum naturalem, quare negatur consequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de donis gloriæ, quæ sunt nobis data in spe, quæ certissimè cognoscimus per fidem, licet non cognoscamus per certitudinem nos habere gratiam, per quam nos possumus ea promereri. Vel potest dici, quòd loquitur de notitia priuilegiata, quæ est per reuelationem; vnde subdit. Nobis autem reuelabit Deus Spiritumsanctum.

¶ Ad maiorem, est duplex solutio litteræ clara, & posset addi tertia glossa maioris ex Docto. Sanct. ibidem super Apostolum, quia acceperunt, vt scirent res diuinas, ita quòd hoc sit donum, scilicet scire Diuina; dictum est autem ad secundum quòd qui habet scientiam cognoscit se habere, sed non est par ratio de gratia.

¶ Minor conceditur, sed Apostolus vel non loquitur de scire se habere gratiam, uel loquitur de cognitione priuilegiata, & reuelationis; quare negatur consequentia.

¶ Nota āt, q̄ bñ stat simł, q̄ aliq̄s cognoscat certitudinalr diuina

in spe,

in spe, idest promissa æterna, & tamen non cognoscat se habere gratiam, tum quia potest ea sperare spe informi, tum secundò (& magis ad intentionem Doct. Sancti.) aliquis habet certitudinem de futuris bonis, scilicet per intellectum mediante fide, & tamen nescit, an ipse sit dispositus ad illa bona cõsequenda per gratiam, & charitatem, immo, quod maius est, aliquis potest habere certitudinem de futuris bonis, & tamen potest de eis desperare. Fides enim certa est de bonis futuris in communi, quia credit certitudinaliter, quòd aliqui illa consequantur, tamen non sperat se consecuturum, sicut habet Doct. Sanct. secunda secundæ q. 20. artic. 2. Nam desperatio stat cum fide, sic ergo potest aliquis esse certus ex fide de futuris bonis, & tamen non esse certus de gratia a se habita, ut dicit. D.S. in prima gl. maioris.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illud verbum Abrahę dictum potest referri ad notitiam experimentalem, quæ est per exhibitionem operis. In opere enim illo, quod fecerat Abraham, cognoscere potuit experimentaliter se Dei timorem habere, vel potest hoc etiam ad reuelationem referri.

¶ Ad maiorem est duplex expositio. Primò, quia fecit eum Deus cognoscere cognitione experimentali, quæ est per coniecturam operis, sed dictum est, quia talis cognitio non fit perfecta. cognouit enim se Deum timere, sed qualis esset iste timor, an Diuinus, & gratuitus cognoscere non potuit ex seipso, nam & mali, & hæretici seipsos exposuerunt morti ex timore domini, ut eis videbatur, qui tamen gratiam non habuerunt. Secundò, dicitur, quòd loquitur de priuilegiata cognitione, dato quòd minor sit uera, negatur consequentia de cognitione certa, & sine reuelatione.

Quæstio Centesimadecimatertia.

De iustificatione impij.

DEinde considerandum est de effectibus gratiæ. Et primò de iustificatione impij, quæ est effectus gratiæ operantis. Secundò, de merito, quod est effectus gratiæ cooperantis. Circa primum quæruntur decem. Primò, quid sit iustificatio impij. Secundò, vtrum ad eam requiratur gratiæ infusio. Tertiò, vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij. Quartò, vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei. Quintò, vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij contra peccatum. Sextò, vtrum præmissis sit connumeranda remissio peccatorum. Septimò, vtrum in iustificatione impij sit ordo temporis, aut sit subito. Octauò, de naturali ordine eorum, quæ ad iustificationem concurrunt. Nono, vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei. Decimò, vtrum iustificatio impij sit miraculosa.

¶ Hic est tertius tractatus de gratia. In quo postquàm Doctor Sanct. determinauit de causa gratiæ, hic determinat de effectibus eius, & primò de effectu gratiæ operantis, scilicet de iustificatione impij. Secundò de effectu gratiæ cooperantis, scilicet de merito in sequenti quæstio. Circa primum primò fit, quod dictum est. Secundò determinantur duo dubia circa prædicta articu 9 & 10. Circa primum tria tractantur. Primò, inquiritur quid sit iustificatio impij in generali. Secundò ad declarationem eius inquiruntur quædam, quæ requiruntur ad eam in secundo articu. & tertio, inquiritur de modo, & ordine ipsius in articu. septimo.

Vtrum iustificatio impij sit remissio peccatorum.

M
Inf. a ar. 6. ad 2 Et 4. dist. 17 q. 1. art. 1. q. 1. Et Verit. q. 28. arti. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd iustificatio impij non sit remissio peccatorum, peccatum enim non solùm iustitiæ opponitur, sed omnibus uirtutibus, ut ex supra dictis patet, * sed iustificatio significat motum quendam ad iustitiam; non ergo omnis peccati remissio est iustificatio, cum omnis motus sit de contrario in contrarium.

* q. 71. art. 1.

¶ 2 Prǽterea. Vnumquodquè debet denominari ab eo, quod est potissimum in ipso, ut dicitur in 2. de anima; sed remissio peccatorum præcipuè fit per fidem, secundùm illud Actuum. 15. Fide purificans corda eorum; & per charitatem secundùm illud Prouer. 10. Vniuersa delicta operit charitas; magis ergo remissio peccatorum debuit denominari a fide, uel a charitate, quàm a iustitia.

Tex. 49.

¶ 3 Præterea. Remissio peccatorum idem esse videtur, quod uocatio, uocatur enim qui distat, distat autem aliquis a Deo per peccatum; sed uocatio iustificationem præcedit, secundùm illud Ro. 8. quos vocauit, hos & iustificauit; ergo iustificatio non est remissio peccatorum.

¶ Sed contra est, quod Rom. 8. super illud. Quos vocauit hos, & iustificauit, dicit gloss. * remissione peccatorum, ergo remissio peccatorum est iustificatio.

* Gl. interlin. ibidem

¶ Hic inquirit primò de quidditate iustificationis impij, quæ est effectus gratiæ operantis, gratum faciẽtis quidem formalis formaliter, sed gratum facientis effectiuè, in genere causæ efficientis, ut patet ex prædictis.

¶ Respondeo dicendum, quòd iustificatio passiuè accepta importat motum ad iustitiam, sicut & calefactio motum ad calorem.

¶ Doct. Sanct. hic duo facit. Primò declarat nomen iustificationis, vnde dicatur in proposito. Secundò respondet quæsito distinctè, ibi. Hæc autem iustitia &c,

¶ Circa primum primò præmittit unde dicatur iustificatio in generali, quia a iustitia in proposito. Secundò in speciali a qua iustitia dicatur, ibi. Cum autem &c. Primum ostendit tali conclusione. Iustificatio passiuè accepta importat motum ad iustitiam. Notanter dicit (iustificatio passiuè accepta) tum quia de ista loquimur, tum quia actiua non est motus ad iustitiam, sed etiam factio, iustitia, & operatio Diuina. Dicit etiam (importat motum) accipiendo motum extensè, tam pro motu qui assimilatur generationi simplici, quàm pro motu, qui est de contrario, quia omnis talis iustificatio dicitur a iustitia Probatur uel declaratur illa conclusio a simili de calefactione, scilicet passiua, quæ importat motum ad calorem.

¶ Nota tamen, quòd in hoc est differentia, quia de communi cursu calefactio est motus ex contrario, sed iustificatio generaliter dicta dicitur motus ad iustitiam, siue ex contrario, siue ex negatiuo; & secundò calefactio non accipitur pro simplici mutatione, sicut iustificatio quandoque, ut patebit, sed est simile quo ad propositum quo ad denominationem a termino, quia sicut calefactio a calore, sic iustificatio a iustitia.

¶ Nota etiam, quòd Doct. Sanct. dicit (iustificatio passiuè importat motum) quia iustificatio etiam accipitur pro effectu formali iustitiæ, sed hic loquimur secundùm quòd importat motum, uel motionem; sicut enim albedo formaliter facit album, sic iustitia iustum. Vnde iustificatio tunc dicitur a iustitia, sicut effectus formalis a sua causa. Sed si accipiatur, ut motus, tunc denominatur a iustitia, sicut a termino, & sic Doct. Sanct. loquitur. Non tamen debet intelligi, quòd sit motus propriè in quo fluat aliqua forma de imperfecto ad perfectum, sed in hoc conuenit cum motu, quia mobile, id est mens primò disponitur ad abiectionem termini, scilicet culpæ, & acquisitionem alterius; & quia est transmutatio (sed spiritualis) de contrario in contrarium, capiendo contrarium largè pro opposito priuatiuè; quia peccatum abijcitur quo ad maculam, & reatum, & offensam, quæ non sunt realia, quare assimilatur iustificatio motu, secundùm modum intelligendi, sed non est motus physicus, & secundùm quòd est motus dicitur ab ea iustificari, sed secundùm quòd est effectus formalis dicitur ab ea iustificatum esse, secundùm Doct. Sanct. in quarto dist. 17. q. 1. ar. 1. ubi uide. Deinde cum dicit

¶ Cum autem iustitia de sui ratione importet quandam rectitudinem ordinis, dupliciter accipi potest. Vno modo secundùm quòd importat ordinem rectum in ipso actu hominis, & secundùm hoc iustitia ponitur virtus quædam, siue sit particularis iustitia, quæ ordinat actum hominis secundùm rectitudinem in comparatione ad alium singularem hominem, siue sit iustitia legalis, quæ ordinat secundùm rectitudinem actum hominis in comparatione ad bonum commune multitudinis, ut patet in 5. Ethicorum. * Alio modo dicitur iustitia prout importat rectitudinem quandam ordinis in ipsa interiori dispositione hominis, prout scilicet supremũ hominis subditur Deo, & inferiores vires animæ subduntur supremæ, scilicet rõni, & hanc etiam

* Cap. 1.

dispositionem vocat Philosophus in 5. Ethi.* iustitiam metaphoricè dictam.

¶ Determinat magis specialiter, vnde dicitur iustificatio a qua iustitia tanquàm a termino; oportet enim secundùm D.S. in de Veritate. 28. artic. prima, in medio corporis, quòd iustificatio quocunque modo accipiatur, siue scilicet per modum motus, siue mutationis, quòd dicatur a iustitia, quæ cuilibet peccato opposita sit. Nam & motus est de contrario in contrarium, & generatio, & corruptio sese concomitantes contrariorum sunt. Quare Doc. Sanct. hic ponit vnam distinctionem de duplici iustitia, & primò huius distinctionis rationem, quia iustitia de sui ratione importat rectitudinem ordinis; igitur secundùm differentiam rectitudinis iustitia diuersificatur, sed est rectitudo in actu hominis in ordine ad alium, & est rectitudo ordinis in ipsa interiori dispositione hominis, prout supremum ordinis, scilicet mẽs subditur Deo, & inferiores animæ vires menti, & rationi. Prima rectitudo constituit iustitiam particularem vel legalem. Alia dicitur rectitudo metaphorica, de qua secunda secundæ q. 58. ar. 2. & ab illa præcipuè dicitur iustificatio in proposito.

¶ Nota autem, quòd clarum est, quòd non omne peccatum cõtrariatur iustitiæ particulari, sed tantum peccata, quæ fiunt in cõmutationibus rerum, & contractibus, vt furtum, & rapina, & huiusmodi, quæ sunt circa materiam iustitiæ particularis. De iustitia autem legali posset videri, quòd quia est omnis virtus secundùm Philosophum, quòd ergo omne peccatum sibi opponeretur. Sed dicimus, quòd quamuis iustitia legalis in vna acceptione sit omnis virtus, tamen solùm secundùm quod virtus actum suum ordinat, vel habet actum ordinatum in bonum commune, sic dicitur legalis. Sunt autem multi alij actus virtutis non sic ordinati in bonum commune, sed etiam ad bonum proprium, & virtuosè: & sic peccatum, quod est contra hominem in se, non opponitur iustitiæ legali, & per consequens a tali iustitia non denominatur iustificatio, quæ est remissio peccatorum, quia sunt peccata, quæ per talem iustitiam non tolluntur tanquàm contrariam. Vnde relinquitur, quòd iustificatio, vt est remissio peccatorum, & etiam iustificatio communiter prout est a negatiuo, dicatur a iustitia, quæ nominat quendam statum proprium, secundùm quem homo se habet in debito ordine ad Deum, ad proximum, & ad seipsum; & huic iustitiæ omne peccatum opponitur, quia quodlibet peccatum aliquid de prædicto ordine corrumpit, & ab hac iustitia denominatur iustificatio motus vt a termino in proposito, & iustificatio effectus formalis tanquàm a sua causa.

¶ Hæc autem iustitia in homine potest fieri dupliciter. Vno quidem modo per modum simplicis generationis, quæ est ex priuatione ad formam, & hoc modo iustificatio posset competere etiam ei, qui non esset in peccato, dum huiusmodi iustitiam a Deo acciperet, sicut Adam dicitur accepisse originalem iustitiam.

¶ Habito a qua iustitia iustificatio dicatur, hic consequenter Doct. Sanct. respondet distinctè, secundùm quòd talis iustitia dupliciter in homine fit, & secundùm hoc ponit duas conclusiones iuxta duo membra. Secundam ponit ibi. Alio* modo &c. Dicit ergo quòd prædicta iustitia metaphorica dupliciter potest fieri in homine. Vno modo per modum simplicis generationis, quæ est ex priuatione ad formam, ita tamen quòd sub priuatione comprehendatur etiam negatio, vt potest haberi ex Doct. Sanct. tertia parte quæstio. 34. articu. primo, ad secundum, Iustificatio enim ex priuatione propriè est, quando aliquis est homo aptus natus habere gratiam, & non habet, sed postea acquirit nulla culpa præcedente; sed fit ex negatione, quando aliquis non fuit homo capax gratiæ antequàm haberet gratiam, sed simul fit, & accipit iustitiam, sicut dicitur de Christo, primò autem modo primus homo factus est iustus, si prius fuisset conditus antequàm habuerit gratiam. Iuxta hoc membrum Doct. Sanct. ponit talem conclusionem responsiuam primam. Hoc modo iustificatio posset competere etiam ei qui non esset in peccato, dum huiusmodi iustitiam a Deo acciperet. Illam conclusionem Doct. Sanct. verificat per exemplum de Adam qui accepit iustitiam originalem, qui antea non fuit in peccato, vt hic supponitur. Et Scotus etiam in hoc exemplo concordat in quarto distinct. decimasexta, quæstio. secunda; ergo conclusio vera, & dicit. Dum huiusmodi iustitiam a Deo acciperet, quia mutatio non est, nisi vt intelligitur forma procedere ab agente in receptiuum; sicut ergo generatio substantialis dicit formam subito procedentem a generatione in materiam, sic iustitia, ut procedit a Deo pro primo instanti, dicitur iustificatio mutatio non præintellecta iniustitia.

¶ Nota quòd ex ista conclusione habetur responsio ad quæsitum negatiua, ad hunc sensum, quia iustificatio, ut sic, non est remissio peccatorum, patet quia sine ea fieri potest, ut patet de Adam, de Christo, de Angelis, & secundùm Doct. Sanct. in de Veritate supra. Si iustificatio accipitur per modum mutationis simplicis pro acquisitione scilicet iustitiæ, vt sic, tunc est mutatio distincta contra remissionem peccatorum etiam acceptam in ratione mutationis; sicut generatio & corruptio sunt duæ mutationes distinctę, nec sunt idem nisi per concomitantiam, secundùm quem modum dicitur, quòd generatio unius est corruptio alterius, quia ad præsentiam iustitiæ sequitur deletio culpæ. Sed hic satis probat, & manifestè, quia iustificatio non fit remissio peccatorum, quia sine remissione peccatorum fieri potest, & per consequens iustificatio non est remissio peccatorum; & notanter semper dicitur, iustificatio; secus enim est de iustificatione impij, ut est motus de contrario. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo potest fieri huiusmodi iustitia in homine secundùm rationem motus, qui est de contrario in contrarium; & secundùm hoc iustificatio importat trãsmutationem quandam de statu iniustitiæ ad statum iustitiæ prædictę, & hoc modo loquimur hic de iustificatione impij, secundùm illud Apostoli ad Rom. 4. Ei qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium &c.

¶ Descendit ad secundam conclusionem, cui præmittit secundum modum fiendi iustitiæ illius in homine, quia alio modo fit secundùm rationem motus per similitudinem quo ad motum propriè dictum, qui est de contrario in contrarium; sic iustificatio est ex iniustitia ad iustitiam, & exponit Doct. Sanct. quid dicit iustificatio isto modo, & quomodo nominetur iustificatio impij, & quia de ea loquimur, sicut & Apostolus de ea loquitur.

¶ Ex quibus habetur conclusio responsiua secunda affirmatiua. Iustificatio impij de qua loquimur, est remissio peccatorum. Hanc conclusionem primò probat, secundò soluit quoddam dubium circa dicta, ibi. Et quia motus &c. Quo ad primum, arguitur sic. Iustificatio impij de qua loquimur, importat transmutationem quandam de statu iniustitiæ ad statum iustitiæ, prædicto, scilicet secundo modo; sed talis transmutatio est remissio peccatorum, & acquisitio iustitiæ; igitur conclusio vera.

¶ Maior patet. Minor etiam nota a simili, quia sicut calefactio motus a contrario includit abiectionem frigoris, & inductionem caloris, sic & in iustificatione impij. Est enim idem motus, quo abiicitur vnus terminus, scilicet a quo, & acquiritur terminus ad quem.

Vnde secundùm Doct. Sanct. in de Verita. supra, iustificatio si accipiatur, vt motus, cum oporteat eundem motum intelligi quo peccatum aufertur, & iustitia inducitur, idem erit iustificatio, & peccatorum remissio, differens verò solùm ratione, prout ambo eundem motum nominant, sed vnum secundùm respectum ad terminum a quo, alium verò secundùm respectum ad terminum ad quem. Patet ex his, quòd conclusio intelligenda est de identitate secũdùm rem iustificationis, & remissionis peccatorum; quia videlicet idem est motus remissiuus peccati, & inductiuus iustitiæ constitutus ex duobus terminis, sicut trãsmutatio de vno in aliud. Deinde ibi.

¶ Et quia motus denominatur magis a termino ad quem, quàm a termino a quo; ideo huiusmodi transmutatio qua aliquis transmutatur a statu iniustitiæ per remissionem peccati, sortitur nomen a termino ad quem, & vocatur iustificatio impij.

¶ Soluit quoddam dubium circa dicta, ex quo enim dictum est, quòd iustificatio impij est remissio peccatorum, si accipiatur per modum motus, est dubium quare magis denominatur a iustitia, & dicitur iustificatio, & non denominatur a peccato, Doct. Sanct. hoc determinat, & ponit rationem, quia motus esto sit vnus ex terminis a quo, & termini ad quem, tamen denominatur a termino ad quem, sic & transmutatio a statu iniustitiæ ad iustitiam, sicut ad terminum ad quem, vocatur iustificatio impij.

¶ Nota quòd quia cum gratia omnes virtutes connectuntur, quæ perficiunt animam secundùm omnes potentias, quia tam theologicæ, quàm morales cum ipsa infunduntur, ideo in iustificatione impij, quæ est per gratiam homo acquirit iustitiam metaphoricam, id est rectum ordinem in omnibus partibus suis potentialibus, & rectè ordinatur anima, & uoluntas ad Deum, & omnes partes sub ratione. Vnde & Doct. Sanct. dicit, quòd per remissionem peccatorum, quæ scilicet fit per gratiam, homo transmutatur a statu iniustitiæ oppositæ iustitiæ metaphoricæ, & acquirit iustitiam metaphoricam ratione dicta. Patet ergo quòd iustificatio impij est remissio peccatorum, quia includit illam remissionem tanquàm terminum, a quo per motum receditur, sed non est tantùm remissio peccatorum, quia etiam est acquisitio iustitiæ, ex quibus duobus constituitur vnus motus transmutatiuus de iniustitia ad iustitiam. Nec etiam est remissio peccatorum, nisi per iustitiæ acquisitionem. Vnde idem motus est iustitiæ acquisitio,

quisitio, & peccatorum remissio, quare autē iustificatio non denominetur a gratia, tangetur ad secundum.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione responsiua, quia remissio peccatorum includitur in iustificatione impij, licet ratione ab ea distinguatur, quia nominat eundem quidem motum, sed per respectum ad terminum ad quem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omne peccatum secundùm quòd importat quandam inordinationem mentis non subditę Deo in iustitia, potest dici prędictę iustitiæ contraria, secundùm illud. 1. Ioan. 3. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas, & secundùm hoc remotio cuiuslibet peccati, dicitur iustificatio.

¶ Ad maiorem distinguitur. Peccatum non solùm opponitur iustitiæ propriè dictę particulari, vel legali, conceditur. Si autem intelligitur, quòd non opponatur iustitiæ metaphoricè, negatur, quia omne peccatum importat aliquam deordinationem mentis, iustitia autem isto modo importat totalem ordinationem mentis subiectæ Deo, & bene se habentis ad proximum, et ad seipsum; & dico, quòd iustitia isto modo includit omnes virtutes.

¶ Ad minorem. Si intelligitur de iustitia propriè dicta, negatur, sed de iustitia metaphorica intelligitur, cui omne peccatum tanquàm iniquitas, & iustitia opponitur. Ad consequens negatur, sicut & consequentia, si intelligitur de iustificatione dicta a iustitia metaphorica, quia omnis remissio peccati est iustificatio, quia idem scilicet est motus quo abijcitur peccatum, quod est iniustitia, & acquiritur iustitia. Conceditur autem annexum consequentis, quod nititur probare cōsequentiam, sed iam dictū est; quia hic est motus de contrario in contrarium, quia a peccato, quod est iniustitia in iustitiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fides, & charitas dicunt ordinem specialem mentis humanæ ad Deum secundùm intellectum, vel affectum; sed iustitia importat generaliter totam rectitudinem ordinis, & ideo magis denominatur huiusmodi transmutatio a iustitia, quàm a charitate, vel fide.

¶ Maior conceditur. Sed dico, quòd iustitia accepta, ut in proposito loquimur, est generale includens omnes virtutes, & gratiam ipsam, & id cui immediatè, & directè omne peccatum opponitur, quia attingit omnes potentias animæ, & constat, quòd in motu termini debent assignari directè, & adequatè oppositi. Vnde remissio peccatorum debet denominari tanquàm a termino ad quem, ab eo quod omnibus peccatis opponitur directè, & adequatè, & tamen illud idem est potissimum, vt dictum est.

¶ Ad minorem dico, quòd remissio fit per fidem ad sanùm sensum, quia vita spiritualis in actu fidei primò manifestatur, non tamen omnis actus vitæ spiritualis est fidei saltem elicitiuè, sed etiā aliarum virtutum, nec omne peccatum directè opponitur fidei, vt patet ex supra dictis quæstio. 71. sed solùm infidelitas. Terminus autem remissionis debet assignari, qui omnibus peccatis opponitur. De charitate dico, quòd dicitur esse principale in remissione peccatorum, quia per eam homo coniungitur Deo a quo quis auersus fuerat, cui opponitur principalis deordinatio; nō tamen omne peccatum sibi directè opponitur ex parte obiecti, sed solùm ex parte causæ conseruatiuis, vt patuit supra, quare negatur consequentia, tum quia charitas, & fides includuntur in iustitia, a qua dicitur iustificatio, tum quia iustificatio est terminus directè, & adequatè oppositus omni peccato, ideo remissio peccatorum debet denominari a termino ad quem, peccato sic opposito.

¶ Nota quòd ex his nunc dictis potest haberi ratio quare remissio peccatorum non dicitur gratificatio, quia gratia est in essentia animæ, & per consequens peccata, quæ dicunt actus secundos, sibi non directè opponuntur, sed iustitiæ, quæ dicit rectitudinē generalem in anima; ergo quamuis gratia acquiratur, tamen qa nō directè opponitur peccato, & quia etiam iniustitia generaliter dicta includitur. Vide Doct. Sanct. in de Veritate matc. 28. art. 4. ad vndecimum. Vbi dicit in iustitia generali de qua nūc loquimur, includitur ordinatio debita hominis ad Deum sic tā fides, quàm spes, quàm charitas; sub huiusmodi iustitia continentur.

¶ Et nota, quòd iustificatio vt motus, præcedit gratiam, sicut & remissio peccatorum, sed vt effectus formalis sequuntur gratiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd uocatio refertur ad auxilium Dei interius mouentis, & excitantis mentem ad deserendum peccatum, quæ quidem motio Dei, non est ipsa remissio peccati, sed causa eius.

¶ Maior negatur, quia uocatio pertinet ad auxilium Dei mouentis interius, & præcedit remissionem peccatorum, & iustificationem. Ad probationem concedo, quòd vocatur, qui dilat, sed oportet, quòd ipse veniat consentiendo vocationi antequàm iustificetur, immo oportet prius per affectum deserere peccatū. Vnde non est talis uocatio remissio peccatorum, sed causa eius; & similiter causa iustificationis.

¶ Minor conceditur, sed vt dictum est, præcedit etiam remissionem peccatorum, quare negatur consequentia. Vide tamen Doct. Sanct. in quarto, quomodo in aliquo sensu iustificatio posset dici vocatio.

Vtrum ad iustificationem istam impij, requiratur gratiæ infusio.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd ad remissionem culpæ, quæ est iustificatio impij non requiratur gratiæ infusio. Potest enim aliquis remoueri ab uno contrario sine hoc, quòd perducatur ad alterum, si contraria sint mediata; sed status culpæ, & status gratię sunt contraria mediata, est enim medius status innocentiæ, in quo homo, nec gratiam habet, nec culpam; ergo potest alicui remitti culpa sine hoc, quòd perducatur ad gratiam.

N 4. di. 17. q. 1. ar. 3. q. 1. Et Verit. q. 28. artic. 1.

¶ 2 Præte. Remissio culpæ consistit in non imputatione Diuina, secundùm illud Psal. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum; sed infusio gratiæ ponit etiam aliquid in nobis, sed imputatio nihil uidetur ponere, ut supra habitum est; * ergo infusio gratiæ non requiritur ad remissionem culpæ.

* q. 110. artic. 1. arg. 3.

¶ 3 Præte. Nullus subijcitur simul duobus contrarijs, sed quædam peccata sunt contraria, sicut prodigalitas, & illiberalitas; ergo qui subijcitur peccato prodigalitatis, non simul subijcitur peccato illiberalitatis. Potest tamen contingere, quòd prius ei subijciatur; ergo peccando ultio prodigalitatis, liberatur a peccato illiberalitatis, & sic remittitur aliquod peccatum sine gratia.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ro. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius.

¶ Hic Doct. Sanct. inquirit de his, quæ requiruntur ad iustificationem impij, quæ sunt quatuor. Quorum primū, tenet se ex parte Dei iustificantis, scilicet gratiæ infusio. Reliqua autem ex parte hominis iustificati, scilicet motus libe. arb. in Deum per fidem, motus lib. arb. in peccatum, & remissio culpæ de quibus in articulis sequentibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd homo peccando Deū offendit, sicut ex supra dictis patet. * Offensa autem non remittitur alicui, nisi per hoc, quòd animus offensi pacatur offendenti, & ideo secundùm hoc peccatum nobis remitti dicitur, quòd Deus nobis pacatur.

* q. 71. ar. 6. q. 72. & 73.

¶ Conclusionem responsiuam Doct. Sanct ponit talem. Non posset intelligi remissio culpæ, quæ est iustificatio impij, si non adesset gratię infusio. Probatur secūdùm hoc peccatū dicitur nobis remitti, quòd Deus nobis pacatur, sed illa pacatio non potest intelligi sine infusione gratiæ; ergo conclusio uera. Huius rationis Doct. Sanct. primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem ibi. Quæ quidem &c. Tertiò conclusionem ipsam, ibi. Et ideo &c. Maior probatur sic. Homo peccando Deum offendit, offensa autem non remittitur, nisi per hoc, quòd animus offensi pacatur offendenti; ergo maior vera. Proxima maior patuit supra quæst. 71. & 72. & 73. Minor proxima relinquitur nota, quia offensa passiua consistit in quadam indignatione, & odio, quod odium non tollitur, nisi per specialem dignationem, & beneuolentiam, vt patebit. Consequenter cum dicit.

¶ Quæ quidem pax consistit in dilectione, qua Deus diligit nos. Dilectio autem Dei quantum est ex parte actus Diuini est æterna, & immutabilis, sed quantum ad effectum quem nobis imprimit, quandoque interrumpitur, prout scilicet ab ipso quandoque deficimus, & quandoque iterum recuperamus; effectus autem Diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur est gratia, qua homo fit dignus vita æterna, a qua peccatum mortale excluditur.

¶ Probat minorem principalem suppletam, & arguitur sic, Per

hoc Deus pacatur nobis peccatoribus, quia nos dilectionem Dei quo ad effectum iterū recuperamus q per peccatum ablatus fuit; sed effectus Diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, est gratia, qua homo &c. vt in litera; ergo minor prima vera. Maior ista probatur, & declaratur, probatur quidē, quia pax Dei ad nos consistit in dilectione qua nos diligit, scilicet speciali dilectione, de qua supra q. 110 art. 1. Declaratur autē quo ad hoc, quod dicit, quia pacatur secundùm quòd dilectionem quo ad effectum iterum recuperamus, quia videlicet dilectionem Dei in se non possumus amittere, vel recuperare, qua sumus dilecti denominationem extrinseca, quia talis dilectio est æterna semper inuariabiliter manens; sed dilectionem Dei quo ad effectum quandoque perdimus, quandoque recuperamus, & secundùm hoc pacamur, vel sumus in offensa in offensa; quidem quia Deus non vult nobis id per quod sumus digni vita æterna, in dilectione autem, & remissione offensę, quia dat nobis vnde sumus digni vita æterna, nec est intelligere quomodo aliquis indignus vita æterna efficiatur dignus, nisi per collationem talis doni. Nam Diuinus actus in se mutari non potest. Oportet ergo intelligere mutationem, quæ circa nos fiat.

¶Et nota verba, quia offensa remittitur per hoc, quòd offendēs iterum acceptatur tanquàm dignus ad id a quo per peccatum deciderat, & non solùm, quia Deus vult eum habere deobligatum a pœna quam incurrerat, & per hoc patebit, quod quo ad rem nō est discrepantia inter Doct. Sanct. & Scotum &c. Minor proxima patet ex dictis. quæst. 110. articu. primo, & ergo hic relinquitur nota. Tunc ibi.

¶ Et ideo non posset intelligi remissio culpæ, si non adesset infusio gratiæ.

¶Infert vltimò conclusionem responsiuam probatam. Dicit autem conclusio notanter (non posset intelligi) Ex quo habetur, quod est impossibile absolutè, & implicat contradictionem, quia secundùm Doct. San. quodlibeto. 9. ar. 1. ad argumentum, Quod sibiipsi repugnat, concipi & intelligi non potest, nec potest habere verbum mentale; & ideo ex hoc, quod dicit intelligi nō potest, vult quod implicet, quod & verum est ad sensum Doct. Sanct. Pro declaratione huius materię, & corporis, nota primò, quod offensa capitur dupliciter. Vno modo ex parte hominis offendētis, & quasi actiuè, & sic est quædam iniuria in Deum commissa; nam peccator mortalis constituit finem in creatura cōtemnens creatorem, & quia Deus ipse est infinitè dignitatis, ideo ista iniuria, & iste cōtemptus est infinitæ malitiæ; quare sequitur, quòd homo per vires suas hanc offensam abolere non possit; vnde sequitur, quòd per gratiam Dei deleatur, & remittatur. Sed de ista offensa Doct. Sanct. hic non loquitur, sed in de Verita. mate. 28. articu. 2. in cor. quamuis, & illa non possit sine gratia remitti. Sed alio modo capitur offensa passiuè qua Deus dicitur offensus peccatori, & dicitur ipsum odire, non quidem odio opposito dilectioni generali qua omnia diligit, sed speciali qua diligit sanctos, & hoc quo ad effectum, non quo ad actum dilectionis: nam peccatorem prædestinatum Deus semper diligit, sed in eo non est effectus dilectionis, quo est dignus vita æterna. Vnde talis offensa non remittitur, nisi tribuatur sibi effectus quo est dignus vita æterna, & talis effectus est gratia. Quare offensa Dei non potest intelligi remitti, nisi vt peccator constituatur in ea dispositione, in qua erat dum erat in dilectione Dei, & speciali beneuolentia, non quidem solùm quo ad actum Diuinum, sed etiam quo ad effectum, ita quòd offensa dicitur remitti, quia Deus dat nobis, vnde simus digni absolui a reatu, & efficiamur digni vita æterna.

¶Nota secundò, quòd Doct. Sanct non loquitur de pacatione sic tali, vel reconciliatione imperfecta, qua aliquis non vult alium habere obligatum ad pœnam: sed de reconciliatione, & pacatione perfecta, qua aliquis a Deo assumitur in amicum, reddendo sibi ea a quibus exciderat offendendo. Scotus verò ab hac sententia non discordat. Vnde in quarto distin. 1. in parte incidentali distinctionis ad secundum dicit. In iustificatione peccatoris est vna mutatio priuatiua, quia de inimico fit non inimicus. Est etiā alia positiua qua de indigno vita æterna fit dignus vita æterna, & de non potente agere meritoriè fit potens meritoriè agere. Licet ex prima mutatione non posset concludi aliqua forma noua in iustificatione, tamen ex secunda potest, & sic argutum est ibi di. 17. primi; non enim est nunc dignus de nouo vita æterna, neq; nunc de nouo potest meritoriè agere, nisi formam aliquam nouam habeat qua sit dignus, & qua possit agere. Hæc ille; & in eodē quarto distin. 14. determinat, quòd offensa nihil aliud sit, quàm velle vindicare ista pœna, & postea ibidem determinat, quòd de potentia absoluta possit dimitti offensa sine mutatione positiua in peccante &c. Patet ex his, quòd non est contradictio inter Doc. San. & Sco. quia Sco. loquitur de imperfecta reconciliatione, qua inimicus fit non inimicus, & loquitur de inimicitia, quæ est secundùm obligationem ad pœnam. Si vtiq; de potentia absoluta Dei fieri potest, vt inimicus non sit inimicus absque mutatione, sed vt inimicus efficiatur dignus amore speciali, & sit amicus, & careat offensa, de qua Doct. Sanct. loquitur, scilicet actiua, & passiua, non potest fieri sine gratia. Vnde si res attendatur, & non verba tantùm, non videtur oppositio. Aliud enim Doct. Sanct. intelligit per dimissionem offensæ, & pacationem. Aliud Sco. vt patet intuenti, & de hoc ad primum.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium pro conclusione respon. quia iustificatio est remissio peccatorum; ergo si ipsa necessariò per gratiæ infusionem; igitur & remissio peccatorum.

¶ Ad primùm ergo dicendum, quòd plus requiritur ad hoc, quòd offendēti remittatur offensa, quàm ad hoc quòd simpliciter aliquis non offendens non habeatur odio; potest enim apud homines contingere; quòd vnus homo aliquem alium, nec diligat, nec odiat; sed si eum offendat, quòd ei dimittat offensam, hoc non potest cōtingere absque speciali beneuolentia; beneuolentia autē Dei ad hominem reparari dicitur per donum gratiæ, & ideo licet homo antequàm peccet potuerit esse sine gratia, & sine culpa, tamen post peccatum non potest esse sine culpa, nisi gratiam habeat.

¶ Maior conceditur, dico autem circa minorem, quòd non est impossibile aliqua contraria esse mediata respectu alicuius subiecti simpliciter accepti, quæ sunt immediata quantum ad tempus determinatum, vt pulchrè ostendit Doct. Sanct. in de Verita. sup. ad quartum, sicut videns, & cæcum sunt mediata in cane, non tamen post nonum diem, similiter gratia, & culpa sunt mediata iuxta vnam opinionem respectu hominis conditi in naturalibus, sed post illud tempus quo Adam gratiam accepit, vel accipere potuit, sunt immediata.

¶ Et tūc dicitur ad minorem, quòd vera est, gratia & culpa sunt mediata respectu hominis absolutè cōsiderati, sed negatur, quòd sunt mediata homini postquā peccauit, vel postquàm habuit gratiam; & rationem ponit Doct. Sanct. in solutione, quia homo in naturalibus consideratus, & absolutè, nec diligitur, scilicet dilectione speciali, nec oditur; sed postquàm offendit per peccatum tunc incidit in odium, quod odium, vt dictum est in corp. non dimittitur, nisi per specialem beneuolentiam, quæ est per infusionē gratię. Vnde dicitur ad probationem minoris, quòd probat, quòd gratia, & culpa sunt contraria mediata respectu hominis absolutè considerati, & hoc concessum est. Sed non probat, quòd sint mediata post peccatum, etiam quod homo in puris naturalibus commisisset, quia ad expiationem talis offensę requiritur donum Diuinæ gratiæ, quia vt dictum est, talis offensa est infinita, quare negatur consequentia.

¶Ex ista solutione nota, quomodo Doct. Sanct. loquitur de remissione offensæ, quia de tali qua offendens redit in amicitiam, & specialem beneuolentiam, & vt habetur in de Verit. qua datur prius offendenti, vt sit dignus absolui a reatu, & pœna cōtra offensum cōmissa, quod vtiq; nō potest fieri sine gratię infusione. Vide de hac mate. Doct. Sanct. in quarto distin. 17 quæstio. 1. artic. 3. quæstio. 1. ad secundum, quia etiam requiritur, vt accipiat vnde peccatum expietur, & tegatur, quod non fit, nisi ab aliquo habente infinitam virtutem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dilectio Dei non solùm consistit in actu voluntatis diuinæ, sed etiam importat quendam gratiæ effectum, ut supra dictum est. * Ita etiam, & hoc, quod est Deum non imputare peccatum homini, importat quendam effectum in ipso cui peccatum non imputatur; quòd enim alicui, non imputetur peccatum a Deo ex Diuina dilectione procedit.

*q.110 ar.1.

¶ Maior conceditur quidem ad hunc sensum, quòd remissio peccatorum formalis, quæ est iustificatio consistit in non imputatione Diuina causaliter, non autem formaliter; sicut & esse gratū, & dilectum formaliter, vel dignum esse vitæ æternæ consistit in Diuina dilectione causaliter, vt patet ex supra dictis. Dico enim quòd considerando illud, quod in Deo est formaliter sine pluri, id est sine addito, non est quo peccator iustificetur formaliter, vel quo remittantur sibi peccata quo ad sequentia auersionem, sicut nec habet vnde sit formaliter dignus vita æterna. Quare sicut a dilectione Dei ęterna fluit vnde dilectus sit dignus vita ęterna, ita ex non imputatione, quæ sequitur dilectionem Diuinam, sequitur vnde habeat quo absoluatur ab offensa, & aliis incommodis peccati, quod est gratia.

¶Ad minorem conceditur, sed dico, quòd eadem infusio gratię sequitur ad non imputationem, sicut & ad dilectionem Dei æternam. Vnde & secundùm Scot in quarto distinct. decimaquarta, de potentia ordinata obligatus ad pœnam, non consequitur remissionem, nisi ipsam patiatur, quia in actu Diuino quo apprehenditur reatus, non potest intelligi mutatio, ideo oportet intelligere mutationem in ipso peccatore. Sic in proposito ad hoc, quod

peccata

peccata non imputentur, & cum hoc, vt illi cui non imputantur, ſit dignus abſolui, & iterum formaliter dilectus, & dignus, requiritur infuſio gratiæ neceſſariò, etiam de potentia abſoluta. De materia illarum duarum ſolutionum vide Capreolum in quarto diſtinctio 1. quæſtio. ſecunda, ad argumenta Sco. contra ſecundam concluſionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in lib. de nuptijs, & concupiſcentia.* Si a peccato deſiſtere hoc eſſet non habere peccatum, ſufficeret vt hoc moneret ſcriptura, Fili peccaſti, nó adijcias iterum; hoc autem non ſufficit, ſed additur, & de priſtinis deprecare, vt tibi remittantur, tranſit enim peccatum actu, & remanet reatu, vt ſupra dictum eſt, & ideo cum aliquis a peccato vnius vitij tranſit in peccatum contrarij vitij, deſinit quidem habere actum præteriti, ſed non deſinit habere reatum; vnde ſimul habet reatum vtriuſque peccati, non enim peccata ſunt ſibi contraria ex parte auerſionis a Deo, ex qua parte peccatum reatum habet.

* Aug. li. 1. cap. 16.

* q. 87. ar. 6.

¶ Maior conceditur. Dico autem, quòd aliquis ſimul ſubijcitur duobus, vel pluribus effectibus contrariorum, effectibus dico per accidens quos effectus contrariorum, ſcilicet per accidens, non oportet eſſe contrarios; ſicut frigidum per accidens calefacit.

¶ Ad minorem conceditur, quòd quædam peccata ſunt contraria ex parte conuerſionis, & quantum etiam ad effectus per ſe conuerſionum, ſed negatur, quòd peccata ſunt contraria quantum ad auerſionem, & quátum ad effectus auerſionem præter intentionem peccantis ſequentes, & dico, quòd deletio peccati eſt, ſecundùm ea quæ conſequuntur auerſionem, ut patuit ſupra quæſtio. 109. artic. 7.

¶ Vltra, Ergo qui &c. Verum, qui ſubijcitur peccato prodigalitatis quo ad actum, non ſimul ſubiicitur illiberalitati, vt oppoſita eſt quo ad actum: tamen poteſt ſimul vtrique peccato ſubiici quo ad offenſam, maculam, & reatú, quia ſecundùm iſtos effectus non contrariantur, ſed conueniunt, vt dictum eſt.

¶ Vltra, ergo peccando, ſi intelligitur quo ad actum, & effectus per ſe actum ſequentes ex parte ſubſtantiæ actus, & conuerſionis, conceditur. Si verò intelligitur quo ad offenſam, & maculam, & reatum, negatur conſequentia; quia ſic ſtant ſimul, nec unum ſine alio dimittitur, quare negatur, & ulterior conſequentia, quia nullum horum ſine gratia dimittitur quo ad offenſam, & reatum, licet actus, & diſpoſitiones, uel habitus ceſſare, & corrumpi poſſint ſine gratia; ſed peccatum non dicitur deleri ratione horum, ſed ratione effectuum conſequentium auerſionem, & hoc Doctor San. in ſolutione declarat, quia uidelicet dimiſſio, & ceſſatio peccati non eſt ſecundùm actum tantùm, ſed magis ſecundũ ea quæ auerſionem peccati ſequuntur, & vide de materia illius ſolutionis in de Verita. ſupra quæſt. ſecunda, in principio corporis, & eiuſdem materiæ queſt. 5. vbi deducit illam auctoritatem Beati Auguſtini.

¶ Nota autem, quòd hæc dicta huius articuli tangunt vnam quæſtionem, an videlicet diſtinguantur gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio, cum vnum dicatur ad aliud requiri. De hoc vide Doct. Sanct. vbi iam, quæſtio. ſexta, quia non vt ſunt vnus motus, vt dictum eſt articu. 1. Si tamen accipiantur per modum mutationum, tunc diſtinguuntur realiter negatiuè, quia mutatio abiectiua culpæ diſtinguitur a mutatione inductiua gratiæ eo modo quo ens rationis ab ente reali diſtingui poteſt. Vide & Scotum in quarto diſtin. 16 quæſtio. 2. qui non eſt contra Doct. Sanct. bene intellectum, quia peccati remiſſio nõ eſt peccati ſecundùm aliquod reale poſitiuum etiam quo ad reatum, vt patuit ſup. Non n. ponimus maculam, vel reatum, vel offenſam poſt actum peccati remanentia aliqua realia. Vnde remiſſio eorum eſt mutatio priuatiua, non realis.

Scotus.

Utrum ad iuſtificationem impij requiratur aliquis motus liberi arbitrij.

O Infra ar. 4. 5. & 6. cor. Et 3. q. 86. ar. 6. ad 1. Et 2. di. 27. art. 3. ad 7. Et 4. di. 17. q. 1. art. 3. q. 1. Et V. ri. q. 28. artic. 3 & 4. cor & lo. 4. le. 2. col. 3. Et Eph. 5 lec. 5. fi.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd ad iuſtificationem impij non requiratur motus liberi arbitrij, videmus enim quòd per ſacramentum baptiſmi iuſtificantur pueri abſque motu liberi arbitrij, & etiam interdum adulti. Dicit enim Auguſt. in quarto confeſ.* quòd cum quidam ſuus amicus laboraret febribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore lethali, & dum deſperaret baptizatus eſt, neſciens, & renatus eſt, quod fit per gratiam iuſtificantem; ſed Deus potentiam ſuam non alligauit ſacramentis; ergo etiam poteſt iuſtificare hominem ſine ſacramentis abſque omni motu liberi arbitrij.

* Cap. 4.

¶ 2 Præt. In dormiendo homo non habet uſum rationis, ſine quo non poteſt eſſe motus liberi arbitrij; ſed Salomon in dormiendo conſecutus eſt a Deo donum ſapientiæ, ut habetur. 3. Regum 3. & 2. Paralipo. 1. ergo etiam pari ratione donum gratiæ iuſtificantis quandoq; datur homini a Deo abſque motu liberi arbitrij.

¶ 3 Præterea. Per eandem cauſam gratia producitur in eſſe, & conſeruatur. Dicit enim Auguſt. 8. ſuper Geneſ. ad literam, * quòd ita ſe debet homo ad Deum conuertere, ut ab illo ſemper fiat iuſtus; ſed abſque motu liberi arbitrij gratia in homine conſeruatur; ergo abſq; motu liberi arbitrij poteſt a principio infundi.

* Aug. cap. 11. & 12.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 6. Omnis qui audit a patre, & didicit uenit ad me, ſed diſcere non eſt ſine motu liberi arbitrij, addiſcens enim conſentit docenti; ergo nullus uenit ad Deum per gratiam iuſtificantem abſque motu liberi arbitrij.

¶ Hic inquirit Doctor Sanct. de requiſitis ad iuſtificationem impij, ex parte hominis iuſtificati, & primò comparando hominem ipſum ad terminum ad quem, ſcilicet ad acceptandum gratiæ donum. ſecundò comparando hominem ad terminum a quo, articu. quinto. Quo ad primum primò inquiritur propoſitum in genere, ſecundò in ſpecie, articu. 4. quia primò inquiritur, an requiratur motus aliquis lib. arb. ex parte iuſtificati. deinde qualis ſit. Nec eſt aliqua ſuperfluitas inter hunc articulum, & art. ſecundum quæſt. præce. quia in præce. quæſt. determinatum eſt, quòd requiritur diſpoſitio ex parte hominis, vt conſequatur gratiam habitualem, inquantum eſt quædam forma gratuita quomodocunque acquiratur, ſiue per iuſtificationem a negatiuo, ſiue a priuatiuo; hic autem quæritur, an ad acquiſitionem gratiæ ſpeciali modo, ſcilicet per viam motus a contrario, requiratur lib. arbi. vnde non eſt nugatio.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd iuſtificatio impii fit Deo mouente hominem ad iuſtitiam, ipſe enim eſt, qui iuſtificat impium, ut dicitur Roma. 3. Deus autem mouet omnia ſecundùm modum uniuſcuiuſque, ſicut in naturalibus uidemus, quòd aliter mouentur ab ipſo grauia, & aliter leuia, propter diuerſam naturam utriuſque; vnde & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundùm conditionem naturæ humanæ.

¶ Doctor Sanct. reſpondet quæſito breuiter tali concluſione. In eo qui habet uſum liberi arbit. &c. vt in fine litteræ corporis. Probatur ſupponendo, quòd iuſtificatio impij fit a Deo mouente hominem ad iuſtitiam, & patet hoc ſuppoſitum ad Roma. 3. tunc arguitur ſic. Deus mouet omnia ſecundùm modum vniuſcuiuſque; ergo & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundùm conditionem humanæ naturæ; ſed homo ſecundùm propriam naturam habet, quòd ſit libe. arbit. ergo ſequitur concluſio, quòd in eo qui habet &c. Huius rationis Doctor Sanct. ponit primam conſequentiam. Secundò ſubſumit minorem cum concluſione, ibi. Homo autem &c. Antecedens ergo primæ conſequentiæ patet exemplariter in naturalibus de grauibus, & leuibus, quia grauia mouentur deorſum, leuia ſurſum, quia hunc diuerſum motum requirit diuerſa natura eorum. Conſequentia autem nota. Deinde ibi.

¶ Homo autem ſecundùm propriam naturam, habet quòd ſit liberi arbitrii, & ideo in eo qui habet uſum liberi arbitrii, non fit motio a Deo ad iuſtitiam abſque motu liberi arbitrii, ſed ita infundit donum gratiæ iuſtificantis, quòd etiam ſimul cum hoc mouet liberum arbitrium ad donum gratiæ acceptandum in his qui ſunt huius motionis capaces.

¶ Subſumit minorem principalis rationis, quæ eſt ſatis nota, & per conſequens concluſio reſponſi. quam infert in fine. In quo dicit notanter (in eo qui habet uſum) propter paruulos, de quibus ad primum. Dicit autem, quòd mouet ad donum gratiæ acceptandum, in quo exprimit quis ſit motus lib. arb. quia eſt cognitio, & dilectio Dei, & conuerſio in Deum, ſicut in iuſtificantem, & dicit (quòd etiam ſimul &c.) quia nullus adultus ſine ſacramento iuſtificari poteſt, niſi actualiter exiſtente motu libe. arbi. ſed per ſacramentum poteſt, ſi tamen præceſſit motus li. arbi. prohibens fictionem. Vide de illo articu Doct. Sanct. in de Verita. mate. 28. articu. 2. & in quarto ſent. diſt. 17. q. 1. art 3. quæſt. 2. quia in agente, & patiente, quæ nata ſunt in ſeinuicem agere, non fit actio, niſi p contactum mutuũ; ſi aũt non ſunt nata in ſeinuicem agere, ſuffi-

cit quòd agens tangat patiens, quia ergo in adultis mens nata est tangere Deum cognoscendo, & amando, ideo sine tali contactu non iustificantur a Deo, sed pueri solùm tanguntur a Deo, & praeterea homo libe. arb. non potest cogi ad iustitiam, nec per consequens ad iustificationem, & ergo non iustificatur nisi uolens, ita quòd non sit ibi uiolentia, quare adulti qui nati sunt agere, oportet quòd operentur per actum ordinantem animam ad datorem gratiæ, sed in pueris vbi non est, nec fuit actus contrarius gratiæ, potest infundi sine motu, aut per sacramentum, siue absque sacraméto, sicut patet de sanctificatis in utero. Vnde in adultis oportet adesse libe. arb. in instanti iustificationis, tum propter rationẽ communem hic in corpore positam, quia uidelicet Deus mouet res secundùm modum suum, tum propter rationem specialem, inquantum est motio ad iustitiam, quam non cõsequitur, nisi habens rectam uoluntatem, si habuerit quandoque contrariam voluntatem, & si habeat usum liberi ar.

¶Nota circa hæc, quòd ut dictum est, iustificatio impij passiua de qua loquimur, est quasi motus, sed motus non fit, nisi ab aliquo mouente, ideo talis motus fit a Deo, quia autem, ut dictum est, Deus mouet rem secundùm cõditionem suam, ideo mouet hominem, non quòd homo adultus se merè passiuè habeat, sed oportet, quòd coagat, & cooperetur, si enim actus volũtatis non esset ab ipso, nõ esset actus eius, ut D. S. supra in de Verit. Vnde sequitur, quòd iustificatio procedat a Deo in hominem actiuè se habentem per libe. arb. cuius motus requiritur, & intellectum esse in actu, vt patebit ar. sequenti.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsi, quia nullus adultus uenit ad Deum per cõsecutionem gratiæ, nisi actu audiat conuertendo se ad Deum, & hoc ut dictum est verum est de adulto, qui iustificatur sine sacramento præsertim baptismi, secus de adulto qui non est compos mentis, quia talis possit iustificari per sacramẽtum sine actuali vsu, ut patebit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd pueri non sunt capaces motus liberi arbitrij, & ideo mouentur a Deo ad iustitiam per solam informationem animæ ipsorum, hoc autem non fit sine sacraméto, quia sicut peccatum originale a quo iustificantur non propria uoluntate ad eos peruenit, sed per carnalem originem, ita etiam per spiritualem regenerationem a Christo in eos gratia deriuatur, & eadem ratio est de furiosis, & amentibus, qui nunquàm usum liberi arbitrij habuerunt, sed si quis aliquando habuit vsum liberi arbitrij, & postmodum eo careat (uel per infirmitatem, uel per somnum) non consequitur gratiam iustificantem per baptismum exterius adhibitum, aut per aliquod aliud sacramentum, nisi prius habuerit sacramẽtum in proposito, quod sine vsu liberi arbitrij non contingit, & hoc modo ille de quo loquitur August. renatus fuit quia & prius, & postea baptismum acceptauit.

¶ Ad primam partem maioris patet ex dictis, quia pueri non sunt capaces motus lib. arb. Vnde conclusio non intelligitur de eis, & iustificantur per sacramentum baptismi, per quod applicatur eis passio Christi. Loquitur autem Doct. San. vt dictum est supra q. præc. ar. 2. de communi lege, quia & aliqui pueri miraculosè sanctificantur sine sacramento etiam &c. Ad secundam partẽ maioris distinguitur de adultis, aut enim sunt furiosi, & nũquàm habuerunt vsum rationis, tunc tales iustificantur, sicut pueri per sacramentum baptismi. Si autem iudicium rationis aliquãdo habuit, tunc iterum distinguitur, quia aut dum fuit suæ mentis compos baptismum non desiderauit, tunc non iustificatur etiam si sibi sacramentum exhibeatur, iudicabitur enim secundùm vltimũ instans in quo suæ mentis compos fuit. Aut tempore quo habuit vsum rationis sacramentum desiderauit, tunc dico, quòd iustificatur per exhibitionem sacramenti etiam si tempore amentiæ baptizatur, & etiam si tunc renitatur, præsertim quando post baptismum recuperato vsu rationis placet, quod factum est, & de tali loquitur Aug. quia desiderauerat, & habuit sacramẽtum in voto.

¶Ad minorem, conceditur quidem. quòd virtutem suam nõ alligauit sacramentis, quia sine ipsis dat gratiam, sed non resistentibus gratiæ, nec sacramentorum contemnentibus. Vnde dico, quòd quibusdam in vtero sanctificatis tribuit gratiam sine sacraméto, & similiter posset dare adultis non habentibus vsum rationis, sed non potest dari adultis peccatoribus gratiæ, & sacramentis renitentibus, quia implicat, vt nolens iustificetur, cum sit cõtra rationem iustitiæ mala uoluntas. Pueri enim & adulti nunquàm habẽtes vsum rationis, non habent uoluntatem contrariam, nec per voluntatem propriam peccauerunt, & ergo sine propria uoluntate possunt iustificari. Sed non videtur possibile de quacunque potentia, vt adultus nolens iustificetur, quare negatur cõsequentia quo ad secundam partem, loquendo de adultis habentibus usum rationis, & nolentibus iustificari, & a Deo auersis. Volo quidem, quòd possit iustificare sine sacramentis, sed non sine omni motu voluntatis adultos habentes vsum rationis &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam Salomon dormiendo non meruit sapientiam, nec accepit, sed in somno declaratum est ei, quòd propter præcedens desiderium ei a Deo sapientia infunderetur; unde ex eius persona dicitur Sapientiæ. 7. Optaui, & datus est mihi sensus.

¶Doct. Sanct. tripliciter soluit hoc argumentum. Secundò ibi. Vel potest &c. Tertiò ibi, & tamen &c. Dicitur ergo primò ad maiorem, si intelligitur de somno naturali, cõceditur, tamen potest esse ante somnum vsus liberi arbitrij per quem mereatur gratiæ infusionem.

¶Ad minorem, negatur, quòd dormiẽdo naturali somno accepit, vel meruerit, sed ante, & tamen in somno fuit sibi declaratum, quòd accepisset eam. Quare negatur consequentia.

¶ Vel potest dici, quòd ille somnus non fuit naturalis, sed somnus prophetiæ, secundùm quòd dicitur Numeri 12. Si quis fuerit inter vos propheta domini, per somnum aut in visione loquar ad eum, in quo casu aliquis vsum liberi arbitrij habet.

¶Secũdò dicitur ad maiorem, si intelligitur de somno prophetiæ, negatur, quia in tali usus rationis non ligatur. Ad minorem exponitur, quòd fuerit somnus propheticus, in quo habuit vsum rationis, quare negatur consequentia iterum.

¶ Et tamen sciendum est, quòd non est eadem ratio de dono sapientiæ, & de dono gratiæ iustificantis; nam donum gratiæ iustificantis præcipuè ordinat hominem ad bonum, quod est obiectum uoluntatis, & ideo ad ipsum mouetur homo per motum voluntatis, qui est motus liberi arbitrij, sed sapientia perficit intellectum, qui præcedit uoluntatem; vnde absque completo motu liberi arbitrij potest intellectus dono sapientiæ illuminari, sicut etiam uidemus, quòd in dormiendo aliqua hominibus reuelantur, sicut dicitur Iob 33. Quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures uirorum, & erudiens eos instruit disciplina.

¶Tertiò dicitur, dato quòd minor sit vera, & quòd dormiẽdo somnum naturalem, accepit donum sapientiæ, negatur tamẽ cõsequẽtia, quòd ergo gratiam iustificantẽ posset quis accipere in somno naturali, & ratio diuersitatis est, quia intellectus potest in somno cõuerti ad Deum, ita quòd participat aliquid a Deo, sed non uoluntas, vel li. ar. immo intellectus dormientis est habilior ad illustrari ex superiori substantia propter quietationem sensuum, & phantasmatum. Sed quia in somno naturali non potest esse perfectũ iudicium rationis, ideo nec usus lib. ar. per quem conuertatur ad Deũ, & per consequens, nec uoluntas consequi potest iustificationem in somno. Vnde negatur iterum consequentia, non. n. est simile.

¶Nota autem verba D. S. cum dicit, non est eadem ratio de dono sapientiæ, & dono gratiæ, quia non intelligit de sapiẽtia, quæ sit donum Spiritussancti, de qua utique est idem iudicium sicut de dono gratiæ, quo ad dispositionem li. ar. per actum, sed intelligit de sapientia donata a Deo, quæ est donum gratis datum, & tamẽ vult quòd aliud requiritur ad gratiam gratum facientẽ percipiendam, quàm sapiẽtiam, quæ uidelicet est donum gratis datum, Et quòd hæc sit uera expositio patet ex D. S. secunda secundæ q. 174. ar. 3. vbi habet in cor. quòd secundus gradus prophetiæ est, cũ aliquis ex interiori lumine illustratur ad cognoscendum aliqua, quæ tamen non excedunt limites naturalis cognitionis, sicut dicitur de Salomone. 3 Re. 4 quòd locutus est parabolas, & disputauit super lignis a cedro, quæ est in libano vsque ad Isopum &c hæc ille. Vbi patet, quòd sapientia Salomoni data in somno, non fuit de supernaturaliter cognoscibilibus, nec per cõsequens donum Spiritussancti, sed donum gratis datum, miraculoso tamen modo donatum, quare ut dictum est D. S. non intelligitur, quòd fuerit donum Spiritussancti, tale enim donum non datur sine vsu lib. arb. sicut nec gratia in qua radicatur &c. Vide etiam de ista solutione Doct. Sanct in de Verita. supra ad sextum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in infusione gratiæ iustificantis est quædam transmutatio animæ humanæ, & ideo requiritur motus proprius animæ humanæ, ut anima moueatur secundùm modum suum, sed conseruatio gratiæ est absque transmutatione; vnde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, sed sola continuatio influxus Diuini.

¶Ad maiorem conceditur, quòd per eandem causam producitur gratia effectiuè, & conseruatur. Dico tamen quòd aliquid requiritur ad productionem

gratiæ,

gratiæ, quando producitur tanquàm terminus transmutationis iustificatiuę, quod non requiritur ad conseruare gratiam: sicut sunt multa similia in naturalibus. Ad fieri enim luminis in aere requiritur, quòd aer se habeat in alio respectu ad solem, quàm antea ad hoc, quòd illuminetur. Et tamen talis alietas non requiritur ad conseruari luminis, sed sufficit præsentia solis. Similiter in generatione animalis aliqua dispositio requiritur ad fieri quæ non requiritur ad esse, & conseruari. Sic ergo, quia in iustificatione impij fit gratia per modum transmutationis non cuiuscunque, sed quæ fit secundùm modum animæ rationalis, & liberę; ideo oportet, quòd ad fieri requiratur eius motus, non quidem, vt causa effectiua, sed vt dispositiua, & causa sine qua non. Quare concessa minore negatur consequentia, quia stant simul, quòd solus Deus producit gratiam, & tamen ad productionem eius tali modo factam, (scilicet cui cooperatur libe. ar.) requiratur motus liberi arbitrij dispositiuus, & consentiens; sicut & anima rationalis a solo Deo producitur in esse, & tamen secundùm ordinem naturæ non producitur nisi generans disponat materiã, sic & Deus de potentia absoluta potest producere gratiam sine dispositione actuali in subiecto, cuius conditio non petit motum lib. arbi. scilicet in puero, sed in subiecto vsum libe. arbi. non producit nisi disponat se.

Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei.

P 3. q. 86. art. 6. ad 1. & 3. Et 2 dist. 26. arti. 4. ad 4. Et 3. dist. 30. arti. 5. ad 3. Et 4. dist. 17. q. 1. ar. 3. q. 3. & ter. q. 86. art. 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd ad iustificationem impij non requiratur motus fidei, sicut enim per fidẽ iustificatur homo; ita etiam per quædam alia, scilicet per timorem, de quo dicitur. Ecclesiast. 1. Timor domini expellit peccatum, nam qui sine timore est non poterit iustificari, & iterum per charitatem secundùm illud. Lucæ 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, & iterum per humilitatem, secundùm illud. Iacob. 4. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, & iterum per misericordiam, secundùm illud. Prouerb. 15. Per misericordiam, & fidem purgantur peccata; non ergo magis motus fidei requiritur ad iustificationem impij, quàm motus prædictarum virtutum.

¶ 2 Præt. actus fidei non requiritur ad iustificationem nisi inquantum per fidem homo cognoscit Deum; sed etiam alijs modis potest homo Deum cognoscere, scilicet per cognitionem naturalem, & per donum sapientiæ; ergo non requiritur actus fidei ad iustificationem impij.

¶ 3 Præt. diuersi sunt articuli fidei; si igitur actus fidei requiratur ad iustificationem impij, videtur, quòd oporteret hominem quando primò iustificatur de omnibus articulis fidei cogitare, sed hoc videtur inconueniens, cum talis cogitatio longam temporis moram requirat; ergo videtur, quòd actus fidei non requiratur ad iustificationem impij.

¶ Sed contra est, quod dicitur. Roman. 5. Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum.

¶ Hic inquiritur in speciali, quis motus liberi arbitrij requiratur ad iustificationem impij adulti, an motus fidei, id est an oporteat actu cogitare cum assensu, quòd Deus sit iustificans, & peccata remittens. Et oporteat habere fidem, & actu credere in Iesum Christum mediatorem Dei, & hominum explicitè, vel implicitè secundùm diuersa tempora, & diuersas personas, per cuius passionem iustificantur.

*Art. præc.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * motus liberi arbitrij requiritur ad iustificationẽ impij, secundùm quòd mens hominis mouetur a Deo, Deus autem mouet animam hominis conuertendo eam ad seipsum, vt dicitur in Psal. secundùm aliam literam. Deus tu conuertens viuificabis nos, & ideo ad iustificationem impij requiritur motus mentis quo conuertitur in Deum.

¶ Doct. San. respondet tali conclusione. Motus fidei requiritur ad iustificationem impij. Probatur. Ad iustificationem impij requiritur motus mentis quo conuertatur in Deum; sed prima conuersio in Deum fit per fidem; ergo conclusio vera. Huius rationis Doc. San. ponit, & probat, primo maiorem; secundò minorem cum conclusione, ibi. Prima autem conuersio, &cæt. Maior ergo probatur a principio corporis clarè.

¶ Nota tamen pro intellectu huius maioris, & probationis eius, quòd tangunt explicationem præcedentis articuli, & cum hoc ostendunt propositum, habetur enim, quòd requiratur motus lib. arb. vt sub motu lib. arb. compræhendatur etiam motus intellectus, qui necessariò præcequiritur ad motum lib. arb. Et est lib. arb. imperatiuè, habetur etiam, quòd ideo requiritur motus lib. arb. vt homo per proprium actum causam iustificantem attingat, quia in agente, & patiente mutuò, requiritur mutuus contactus; & ergo requiritur motus lib. arb. non quicunque, sed in causam iustificantem, quæ est Deus, quæ nostram iustificationem operatur, est per mysterium incarnationis suæ per quam factus est Dei, & hominum mediator. Et ergo ea ratione requiritur motus, vt mens Deo coniungatur iustificanti. Et quia inter omnes motus in Deum primus est motus fidei, qui & in omnibus includitur, qui sunt in Deum. Nam nullus quocunque motu potest in Deum moueri nisi simul cum hoc motu fidei moueatur. Affectus enim in omnibus motibus suis præsupponit intellectum, sicut mobile præsupponit mouens, vnde motus fidei includitur in charitate, & spe, & omnibus alijs motibus lib. arbi. Consequenter cum dicit.

¶ Prima autem conuersio in Deum fit per fidem, secundùm illud ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & ideo motus fidei requiritur ad iustificationem impij.

¶ Subiungit minorem quam probat auctoritate Apostoli, & infert conclusionem respon.

¶ Nota autem, quòd quia motus mentis in Deum est dispositiuus ad iustitiam, quæ completiuè in affectu consistit: ideo sequitur, quòd conuersio secundùm intellectum tantum non sufficit. Et si homo secundùm intellectum tantum in Deum conuerteretur, non reciperet iustitiam. Quare requiritur, vt & affectus in Deum conuertatur, per amorem, & desiderium, vel spem. Quare sequitur, quòd oportet iustificandum conuerti ad Deum credendo, amando, & sperando veniam. Et tamen hæc tria computantur pro motu dispositiuo ad iustitiam, qui tamen motus a fide denominatur. Eo quòd omnibus præsupponitur, & alios includit. Quare requiritur fidei motus, sed vt includit motum affectus, qui potest dici fidei tanquàm directus, & imperatus, sed non sufficit motus fidei elicitus. Et requiruntur isti motus tanquàm dispositio ultima ad gratiam. Quare dixit conclusio, motus fidei &cæt.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua. Et secundùm D. S. in 4 sicut vita naturalis, primò attribuitur nutritiuæ, vel vegetatiuæ animæ, quia est alijs prior, licet & per alias animas sit vita, vt etiam D. S habet prima parte. q. 39. art. 8. Sic iustificatio attribuit fidei tanquam primo motu requisito ad iustificationem, licet & alij motus affectiui requirantur ad hoc, quòd sit dispositio vltima ad gratiam, vnde intelligitur de motu fidei perfecto, qui est cum charitate, quæ est simul cum gratia, vnde & iustificatio attribuitur fidei, quia in actu eius primò gratia manifestatur. An autẽ gratiæ infusio sit prior motu lib. arb. videbitur postea, quia motus illi perfecti sunt dispositiones concomitantes, informes autem, & imperfecti præcedentes &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd motus fidei non est perfectus, nisi sit charitate informatus, vnde simul in iustificatione impij cum motu fidei est etiã motus charitatis, mouetur autem liberum arbitrium in Deum ad hoc, quòd ei se subijciat; vnde etiam concurrit actus timoris filialis, & actus humilitatis. Cõtingit enim vnum & eundem actum liberi arbitrij diuersarum virtutum esse, secundùm quòd vna imperat, & alia imperatur, prout scilicet actus est ordinabilis ad diuersos fines. Actus autem misericordiæ operatur circa peccatum per modum satisfactionis, & sic sequitur iustificationem, vel per modum præparationis inquantum misericordes misericordiam consequuntur, & sic etiam potest præcedere iustificationem, vel etiam ad iustificationem concurrere simul cum prædictis virtutibus, secũdùm quòd misericordia includitur in dilectione proximi.

¶ Ad assumptum conceditur, quòd per quædam alia. i. alios motus iustificatur, qui sunt causa sine qua non dispositiua, sed tamen fides est primus inter omnes, & in omnibus inclusus. Et dico, quod quædam alia in fide includuntur; sicut charitas, & spes, & timor filialis, quia motus fidei, qui est dispositio proxima, est charitate formatus. Vnde dico, quòd motus timoris etiam concurrit. Et dico, quòd motus humilitatis fidei motum consequitur. Vnde conceditur probatio assumpti; sed negatur consequentia, quòd non magis, quia prima est conuersio fidei ad quam possunt concurrere

currere multę virtutes, secundùm quòd ordinatur ad diuersos fines, vt patet ex supradictis. De actu tamē misericordiæ vult D.S. quòd non est dispositio cōcomitans cum fidei motu, qui est cum gratia, sed antecedit, vel consequitur, vt in littera, vel etiam concomitatur, secundùm quòd misericordia includitur in dilectione proximi, quæ virtualiter continet misericordiam. Timor etiam seruilis est dispositio remota ad gratiam, sed proxima est filialis, & ille est simul cum charitate. Vide de Verit. quæst. 4. ad tertium, ad quartum, & decimum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per cognitionem naturalem homo non conuertitur in Deum inquantum est obiectum beatitudinis, & iustificationis causa; vnde talis cognitio non sufficit ad iustificationem; donum autem sapientiæ præsupponit cognitionem fidei, vt ex supra dictis patet. * ———

* q. 68. art. 2. in cor. ar. 4. ad tertiū.

¶ Ad maiorem dicitur limitando eam, quia motus fidei requiritur, vt homo cognoscat Deum, non quocunque modo, sed supernaturali, tanquàm iustificantem, & saluantem homines, & requiritur tanquàm prima conuersio hominis in Deum, ita ꝙ motus fidei dicitur specialiter requiri tanquàm primus motus cognitionis gratuitę in Deum tanquàm iustificantem, & peccata remittentem, in quo credito includitur implicitè articulus incarnationis, & passionis Christi, & aliorum quæ ad iustificationem requiruntur. Ad minorem vera, potest quidem cognoscere alijs modis, sed non supernaturaliter, vt est iustificans gratuitè per cognitionem naturalem, quæ se ad hoc non extendit, sed cognitio fidei. Et per donum sapientiæ non primò cognoscitur Deus, quia fides se habet ad donum sapientiæ, sicut intellectus principiorum naturaliter cognitorum ad scientiam acquisitam, vnde est radix sapientiæ, & ipsam præcedit. Et de hoc supra q. 68. art. 2. in cor. & art. 4. ad tertium. Quare negatur consequentia: immo requiritur necessariò, & primò requiritur, licèt non solùm motus fidei, vt patuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Apostolus dicit ad Rom. 4. Credenti in eum qui iustificat impium, reputabitur fides eius ad iustitiam secundùm propositum gratiæ Dei. Ex quo patet, quòd in iustificatione impij requiritur actus fidei quantum ad hoc, quòd homo credat Deum esse iustificatorem hominum per mysterium Christi. ———

¶ Assumptum conceditur, sed non omnes ęquè propinquè se habent ad Deum, secundùm quòd requiritur motus in eum iustificatiuus dispositiuè. Dico vltra, quòd requiritur motus in eum tanquàm remittentem peccata, & iustificatiuus, quod compręhenditur in articulo fidei de sanctificatione hominum, qui implicitè includit articulum passionis, & incarnationis. Vltra, videtur &c. negatur consequentia, quia sufficit cogitare, & credere Deum iustificatorem per Christi mysterium, & conceditur inconuenientia consequentis, sed non sequitur ex dictis nostris; quare negatur vlterior consequentia, vnde Doc. S. vbi supra in de Verita. ad 9. Licet inquit multi sint articuli fidei, non tamen oportet, ꝙ actu omnes cogitentur in ipso instanti iustificationis, sed solùm quòd cogitetur Deus secundùm hunc articulum, quòd est iustificans, & peccata remittens, in quo etiam includitur implicitè articulus incarnationis, & passionis Christi, & aliorum quæ ad iustificationem requiruntur, hæc ille, vbi patet, quòd sufficit cogitare vnum explicitè, in quo aliqui alij implicitè continentur, scilicet peccatorum remissionem, vel Sanctam Ecclesiam.

Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus libe. arbi. in peccatum.

Q

Infra art. 7. ad 1. & 2. & q. 52. art. 2. corp. Et 4. dist. 17. q. 1. artic. 3 q. 4. Et 3. contra cap. 158. Et ver. q. 28. art. 5.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd ad iustificationem impij non requiratur motus liberi arbitrij in peccatum. Sola enim charitas sufficit ad deletionem peccati, secundùm illud. Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas; sed charitatis obiectum non est peccatum; ergo non requiritur ad iustificationem impij, motus liberi arbitrij in peccatum.

¶ 2 Præt, qui in anteriora tendit, ad posteriora respicere non debet, secundùm illud Apostoli ad Phil. 3. Quæ quidem retro sunt obliuiscens ad ea verò quę sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor brauium supernæ vocationis; sed tendenti in iustitiam retrorsum sunt peccata pręterita; ergo eorum debet obliuisci, nec in ea se debet extendere per motum liberi arbitrij.

¶ 3 Præterea in iustificatione impij non remittitur vnum peccatum sine alio, impium enim est a Deo dimidiam sperare veniam; si igitur in iustificatione impij oporteret liberum arbitrium moueri contra peccatum, oporteret, quòd de omnibus peccatis suis cogitaret, quod videtur inconueniens, tum quia requireretur magnum tempus ad huiusmodi cogitationem, tum etiam quia peccatorum quorum est homo oblitus, veniam habere non posset; ergo motus liberi arbitrij in peccatum non requiritur ad iustificationem impij.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Psal. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

¶ Hic consequenter inquiritur quid requiratur ad iustificationem impij intellectam per modum motus ex parte ipsius, qui iustificatur per respectum ad terminum a quo.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * iustificatio impij est quidam motus quo humana mens mouetur a Deo a statu peccati in statum iustitiæ; oportet igitur, quòd humana mens se habeat ad vtrunque extremorum secundùm motum liberi arbitrij; sicut se habet corpus localiter motum ab aliquo mouente ad duos terminos motus. ———

* Art. 1. huius quæst.

¶ D.S. primò ponit, & probat conclusionem respon. secundò ex ea infert vnam aliam conclusionem corollariam pro complemento responsionis, ibi. Recessus autem &c. Conclusio responsiua est. Oportet quòd mens humana dum iustificatur per motum lib. arb. recedat a peccato, & accedat ad iustitiam. Et dicit notanter (dum iustificatur, recedat a peccato,) scilicet inexistente, & dum iustificatur, scilicet impius, quia recedere a peccato per recessum, s. detestatiuum, & affectiuum nō requiritur ad iustificationem, vt sic, sed ad illam sufficit conuersio hominis, vel animæ in causam iustificantem, vt patet de Angelo, & Christo, & homine in statu innocentiæ; sed requiritur talis motus in peccatum, scilicet præexistens in iustificatione impij, impietate actuali, & in adulto &c. Probatur conclusio a simili in naturalibus, sic. Oportet, quòd humana mens &c. vt in fine huius litteræ, sed manifestum est in motu locali corporum, quòd corpus motum recedit a termino a quo, & accedit ad terminum ad quem; ergo conclusio vera. Huius rationis D.S. ponit primò maiorem, secundò minorem cum conclusione, ibi. Manifestum est &c. Maior ergo probatur a principio. Iustificatiò impij est quidam motus, scilicet metaphoricus, & spiritualis s͠m modum intelligendi, quò humana mens mouetur &c. Ergo maior vera. Tunc ibi.

¶ Manifestum est autem in motu locali corporum, quòd corpus motum recedit a termino a quo, & accedit ad terminum ad quem; vnde oportet, quòd mens humana dum iustificatur per motum liberi arbitrij, recedat a peccato, & accedat ad iustitiam. ———

¶ Subiungit minorem principalem, quæ est nota ad sensum, vnde & conclusio ipsa subiungitur.

¶ Nota autem, quòd accessus ad iustitiam est per hoc. ꝙ homò se peccatorem recognoscit, & peccatum detestatur, vt pigeat fecisse, & iterare non velit; vnde patet, quis motus requiratur in peccatum, quia non complacentiæ, sed cognitionis, & displicentiæ &c. Deinde cum dicit.

¶ Recessus autem, & accessus in motu liberi arbitrij accipitur secundùm detestationem, & desiderium. Dicit enim August. super Ioan. * exponens illud. Mercenarius autem fugit, Affectiones nostræ, motus animarum sunt, lętitia animi diffusio, tristitia animi fuga est, progrederis animo, cum appetis, fugis animo, cum metuis. Oportet igitur, quòd in iustificatione impij sit motus liberi arbitrij duplex, vnus quo per desiderium tendat in Dei iustitiam, & alius quo detestetur peccatum.

* tract. 45. non procul a fine.

¶ Subsumit sub præcedenti conclusione, & infert aliam conclusionem corollariam pro complemento responsionis, & explicatiuam responsiuę talem. Oportet, quòd in iustificatione &c. vt in fine litteræ. Et per Dei iustitiam desideratam, intelligitur iustitia metaphorica, quæ includit totum rectum ordinem hominis. Probatur conclusio, assumendo priorem conclusionem pro maiori. Oportet, quòd mens &c. sed recessus, & accessus in motu lib. arbitrij accipitur secundùm detestationem, & desiderium: igitur sequitur conclusio. Maior patuit. Minor probatur, auctoritate B. Augustini in littera clarè

¶ Nota tamen, quòd ille motus lib. arb. qui est desiderium iustitiæ

ſtitiæ non ponit in numerum cum prædicto motu in art. 4. ſcilicet cum motu fidei, & charitatis; quia vt dictum fuit, talis motus eſt in Deum, vt iuſtificatorem, etiam mediante ſpe iuſtificationis, quæ & deſiderium præſupponit & includit; ſed motus deteſtatiuus peccati diſtinguitur a motu prædicto, tanquàm circa aliud obiectum immediatum exiſtens. Quomodo autem iſti duo motus, ſcilicet in iuſtitiam, & in peccatum poſſunt eſſe ſimul, habetur art. 7. ad ſecundum.

¶ Confirmat argumentum in contrarium primam concluſionem, quia confeſſio peccati, vel iniuſtitiæ non eſt ſine motu in peccatum. Et illa confeſſio ſaltem mentalis, vel vocalis in voto habita præcedit remiſſionem peccatorũ, quæ eſt in iuſtificatione impij: igitur concluſio vera.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ad eandem virtutem pertinet proſequi vnum oppoſitorum, & refugere aliud; & ideo ſicut ad charitatem pertinet diligere Deum; ita etiam deteſtari peccata per quæ anima ſeparatur a Deo. ——————

¶ Ad maiorem, conceditur ipſa, quia charitas cum incluſione aliarum virtutum, & gratiæ, ſufficit ad deletionem peccati, quaſi effectiuè diſpoſitiuè, quia videlicet ſufficit ad producẽdos actus, qui ſunt diſpoſitio ad deletionem peccati. Auctoritas tamen ſapientis exponitur de deletione, ideſt occultatione peccatorum proximi, quia ſcilicet diligens non manifeſtat peccata amici ſicut odiens. Sed 1. Pet. 4. habetur, quòd charitas operit multitudinem peccatorum, quia ſcilicet formaliter tollit culpam, & maculam quam conſequitur reatus pęnæ ęternæ &c. Ad minorem, vera, quòd charitatis obiectum proſequibile, vel proſequendum, & accedendum non eſt peccatum. Eſt tamen obiectum fugibile, & deteſtandum a quo recedatur per charitatẽ, & ratio in ſolutione. Ad conſequens, Ergo &c. Verum, non requiritur motus acceſſiuus, & proſecutiuus in peccatum, tamen eo ipſo, quòd charitatis eſt habere motum proſecutiuum reſpectu Dei, eius eſt habere motum receſſiuum a peccato. Et illum diximus requiri. Vnde, & de Maria Magdalena, quæ multum dilexit, dicitur, ꝙ lachrymis pedes tergebat. Quę ex deteſtatione peccatorum erumpebant.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ad poſteriora non debet homo regredi per amorem, ſed quantum ad hoc debet ea obliuiſci, vt ad ea non afficiatur; debetur tamen eorum recordari per conſiderationem, vt ea deteſtetur, ſic enim ab eis recedit. ——————

¶ Maior vera ad hunc ſenſum, quòd non debet reſpicere in poſteriora per amorem, & proſecutiuè. Si tamen ad anteriora non poſſit peruenire niſi derelinquat poſteriora, oportet ea reſpicere per deteſtationem, & motũ receſſiuũ. Apoſtolus enim loquitur, quòd obliuiſcitur eorum quæ ſunt retro, quia non recordatur per amorem, & acceptationem. Et loquitur ſecundùm D. S. ibidem de obliuione temporalium bonorum, vel quia deſeruit temporalia lucra, vel quia non debet homo computare præterita merita. Ad minorem, conceditur. Sed dico, quòd peccata præterita ſunt impedimentum, quo non ablato, ad interius non poteſt perueniri; quia de contrario in contrarium non fit motus niſi prius abiecto vno contrariorum. Ad conſequens verum. Eorum peccatorum debet obliuiſci quo ad amorem, & ſic ad ea non extendere, non tamen debet obliuiſci quo ad deteſtationem, & fugam vel receſſum ab eis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in tempore præcedente iuſtificationem, oportet, quòd homo ſingula peccata quæ commiſit deteſtetur, quorum memoriam habet, & ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis vniuerſaliter omnia peccata commiſſa, inter quæ etiam includuntur peccata obliuioni tradita; quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, vt etiam de his quæ non meminit contereretur, ſi memoriæ adeſſent, & iſte motus concurrit ad iuſtificationem.

¶ Aſſumptũ conceditur, & intelligitur de mortalibus, quorum vnũ non remittitur ſine alio, vt patet apud D. S. in quarto, diſt. 56. q. 2. art. 1. q. 2. quia peccata mortalia connexa ſunt quo ad auerſionem remittendam, & per idem remittũtur, ſcilicet per hoc, quòd homo Deo per gratiam vnitur, quæ vnio non fit niſi omnibus dimiſſis, vnde cõceditur probatio illius aſſumpti. Vltra. Si igitur &c. Dico, quòd oportet moueri lib. arb. contra peccatum. Sed diſtinguo illam, oportet, quòd de omnibus cogitaret. Dico enim, ꝙ oportet ante inſtans iuſtificationis de omnibus in ſpeciali cogitare, quæ ſunt in memoria, facta aliqua diligentia, ſicut poteſt haberi ex D. S. in quarto, diſt 9. q. 1 art. 3. q. 2. Dico autem ſecundò, quòd pro inſtanti iuſtificationis, ſufficit de omnibus cogitare in communi; ita quòd aliquis doleat ſe propria culpa a Deo auerſum. Et in tali cogitatu includuntur etiam peccata oblita, ita ꝙ quis doleat de commiſſis abſolutè, vel ſub conditione. Vltra. Quod videtur inconueniens &c. Negatur, quia eſt inconueniẽs, vt ante iuſtificationem cogitet de ſingulis habitis in memoria, & quòd de omnibus in generali pro momento iuſtificationis. Ad probationem inconuenientiæ dicitur, quòd non eſt inconueniẽs, quòd requiratur magnum tempus ante iuſtificationem, quia aliquis habet diſcutere conſcientiam ſuam, & de omnibus peccatis conteri, quæ habet in memoria. Ad ſecundam probationem, negatur, quòd oblitorum non poſſet habere veniam, quia ad illa dimittenda ſufficit aliqua diligentia facta de eorum recordatione. Et ſecundò ſufficit, quòd quis doleat de eis, & recordetur eorum in generali ſub conditione, dolendo de omnibus in generali: quare negatur conſequentia. Vide D. S. in de Verita. Mate. 28. art. 5 ad tertium, & quartum, qui etiam ar. 9. ad 12. ſic dicit. In illo inſtanti quo homo iuſtificatur, non requiritur, quòd ſit contritio ſpecialiter de ſingulis peccatis; ſed generaliter de omnibus, contritione ſpeciali de ſingulis peccatis, vel pręcedẽte, vel ſubſequente, hæc ille. Et intellige de ſpeciali contritione, & abſoluta eorum quæ habentur in memoria, ſed de oblitis ſufficit, quòd præceſſerit contritio ſub conditione, ideſt vt quis cogitet, vt ſi quæ alia ſint, quòd vellet de eis ſpecialiter conteri.

Dubitatio.

¶ Nota propter aſſumptum argumenti conceſſum in ſolutione, quia poſſet videri repugnare ſupradictis. q. 73. art. 1. ad primũ, vbi dictum fuit, quòd peccata eſto habeãt conuenientiam ex parte auerſionis, non tamen ſunt propriè connexa, hic autem poſt D. S. in quarto dictum eſt, quòd ſunt cõnexa quo ad auerſionem.

Reſponſio

Sed non eſt contradictio, quia ſupradicta intelliguntur, ꝙ non ſunt connexa, quo ad reatum, & auerſione quo ad fieri, quia videlicet quis poteſt incurrere reatũ vnius peccati, & non alterius. Similiter ſe auertere per vnum peccatum, & non per aliud; ſed D. S. in quarto intelligit, quòd peccata ſunt connexa, quo ad auerſionem delẽdam, quia videlicet reatus, vel auerſio vnius mortalis non dimittitur ſine reatu, ſ. ęternæ pœnę, & quo ad maculam, & offenſam ſine reatu, & macula alterius, & vtrunque verum eſt.

¶ Nota etiam ex iſta ſolutione, quòd motus lib. arb. qui eſt pro momento iuſtificationis, dicitur, & eſt contritio. Nam cum iuſtificatio fiat in inſtanti, & per gratiam, oportet, quòd motus qui concomitatur, vel in aliquo ordine (licet non tempore) præcedit, ſit informatus gratia, & ita eſt contritio. Et ille vt eſt dictum, eſt motus in peccata in generali. Sed motus lib. arb. præcedens iuſtificationem, qui eſt de ſingulis non poteſt dici contritio, quia ſine gratia, ſed dicitur attritio, & de hoc art. 7. quia motus lib. ar. in peccatum, eſt diſpoſitio non diſtans, ſed gratiæ, & remiſſioni culpæ coniunctus. Et illa poſſunt haberi ex D. S. in de Verita. vbi ſtatim. art. 8. ad tertium, vbi dicit, quod iam dicta declarat. Contritio ab attritione præcedente non differt ſolùm ſecundùm intentionem doloris, ſed etiam ſecundùm informationem gratiæ. Et ita contritio habet aliquem ordinem poſterioritatis ad gratiam, quem non habet attritio. Vnde oportet dicere, quòd motus lib. arb. gratiam præcedens non ſit contritio, ſed ſolùm attritio, ſed iſte motus qui eſt cum infuſione gratiæ eſt contritio &cæt. Et hoc D. S. notat vnico verbo ſolutionis, cum dicit, (vt etiam de his quę non meminit contereretur, & iſte motus concurrit ad iuſtificationem) vbi habetur, ꝙ motus qui eſt pro momento iuſtificationis, eſt contritio de omnibus in generali. Et pro illo inſtanti homo eſt ita diſpoſitus, vt contereretur de oblitis, ſi recogitaret &c.

Vtrum remiſſio peccatorum debeat numerari inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd remiſſio peccatorum non debeat numerari inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Subſtantia enim rei non connumeratur his quæ ad rem requiruntur; ſicut homo non debet connumerari animæ, & corpori, ſed ipſa iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorũ, vt dictum eſt, * ergo remiſſio peccatorum non debet computari inter ea quæ ad iuſtificationem impij requiruntur.

R
3. q. 86. ar. 6. ad 1. & 2. Et q. 86. ar. 1. cor. Et 4. diſtin. 17. q. 1. artic. 3. q. 1. cor. Et 4. cõtra c. 72. Et verit. q. 28. art. 6. Et 10. 4. fin. Et Ephe. 5. Lec. 5. fin.
* Art. 1.

¶ 2 Præt. idem eſt gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio; ſicut idem eſt illuminatio, & tenebrarum expulſio; ſed idem non debet connumerari ſibiipſi, vnum enim multitudini opponitur; ergo non debet culpæ remiſſio cõnumerari infuſioni gratiæ.

¶ 3 Præt. remiſſio peccatorum conſequitur ad motum liberi arbitrij in Deum, & in peccatum; ſicut effectus ad cauſam, per fidem enim, & contritionem remittuntur peccata; ſed effectus non debet connumerari ſuę cauſæ, quia ea quæ connumerantur, quaſi adinuicem condiuiſa ſunt ſimul natura; ergo remiſſio culpæ non

debet

debet connumerari alijs quæ requiruntur ad iustificationem impij.

¶ Sed contra est, quòd in enumeratione eorum quæ requiruntur ad rem, non debet prætermitti finis qui est potissimum in vnoquoque; sed remissio peccatorum est finis in iustificatione impij; dicitur enim. Esa. 27. Iste est omnis fructus, vt auferatur peccatum eius; ergo remissio peccatorum debet connumerari inter ea quæ requiruntur ad iustificationem impij.

¶ Hic inquiritur de quodam consummatiuo iustificationis, an videlicet remissio peccatorum sit etiam vnum de requisitis ad iustificationem impij. Et quæritur de remissione peccatorum, non vt est idē, quod iustificatio accepta, vt motus, sed vt est quoddam consummatiuum, & quasi finis aliorum cōcurrentium effectiuè, vel dispositiuè ad iustificationem. s. infusionis gratię, & motus lib. arb. & capitur, vt alijs condistinguitur. Quæritur autem notanter de iustificatione impij, quia iustificatio absolutè non requirit ablationem culpæ tanquàm consummatiuum aliorum, cum vt sic non requirat culpam præcessisse, vt patet ex artic. 1. Et ideo quæritur hic de remissione culpæ, vt potest separari ab infusione gratiæ, & vt est quoddam completiuum motus facti per infusionem gratiæ, & dispositionis liberi arbitrij.

¶ Respondeo dicendum, quòd quattuor enumerantur quæ requiruntur ad iustificationem impii, s. gratiæ infusio, motus libe. arbi. in Deum per fidem, & motus liberi arbitrii in peccatum, & remissio culpæ. ———

¶ D. S. in principio cor. præmittit* conclusionem respon. secundò probat eam, ibi. Cuius ratio est &c. Conclusio respon. est. Quattuor enumerantur &c. vt iacet in littera. Ex illa conclusione patet, quòd remissio peccatorum non accipitur, vt est motus a peccato tantùm sicut a termino a quo, sed magis, vt est terminus ad quem peruenitur ad iustificationē impij, quia ordinatur ad hoc, quòd per iustitiam deleatur culpa.

¶ Et nota verba conclusionis, quia non dicit, quòd remissio peccatorum connumeratur iustificationi præsertim secundùm rem, sed dicit, quia connumeratur inter quattuor requisita, tanquàm principia, vel dispositiones, vel complementum iustificationis; ac si calor perfectus connumeretur his quæ ad calefactionem requiruntur, qui tamen secundùm essentiam est calefactio, vt est sub esse tendenti. In proposito tamen non est forma fluens, sed subitò acquisita ordinata ad deletionem peccatorum. Et ergo talis deletio requiritur tanquàm finis. Deinde ibi.

¶ Cuius ratio est, quia sicut dictum est, * iustificatio est quidam motus quo anima mouetur a Deo a statu culpæ in statum iustitiæ; in quolibet autem motu quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur. Primò quidem motio ipsius mouentis. Secundò motus mobilis, Et tertiò consummatio motus siue peruentio ad finem. Ex parte igitur motionis Diuinæ accipitur gratiæ infusio, ex parte verò liberi arbitrij moti accipiuntur duo motus ipsius secundùm recessum a termino a quo, & accessum ad terminum ad quem. Consummatio autem siue peruentio ad terminum huius motus importatur per remissionem culpæ, in hoc enim iustificatio consummatur. ———

*Art. 1. huius quæst.

¶ Probat conclusionem prædictam, sic. In quolibet motu quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur, scilicet motio ipsius mouentis, motus mobilis, & consummatio motus, siue peruentio ad finem; sed iustificatio est quidam motus quo anima mouetur a Deo a statu culpæ in statum iustitiæ; ergo ex parte motionis Diuinæ accipitur gratiæ &c. vt in fine litteræ, & sic conclusio vera. Maior de se patet. Minor patet ex artic. primo. Vnde habetur ex hac minore, quòd tunc est iste motus completus quando per iustitiam culpa deletur.

¶ Nota autem, quòd gratiæ infusio est motio Diuina, quia videlicet ab ipsa sunt duo motus liberi arbi. qui simul sunt cum iustificatione. Quorum vnus est contritio, alius motus fidei, & charitatis in Deum, quibus stantibus sequitur secundùm modum intelligendi remissio culpę, qua deleta iustificatio consummata est; vt enim tactum est; sicut motus secundùm formam fluentem consummatur cum forma secundùm esse perfectū habetur; ita ille motus metaphoricus iustificatiuus impij, intelligitur compleri cum habetur finis ad quem motus ille ordinatur, qui est remissio culpæ per gratiam, vel iustitiam metaphoricam.

¶ Et posset argui pro conclusione extra litteram. Illud sine quo iustificatio non potest esse, nec compleri, requiritur ad eam, & alijs requisitis debet connumerare. Sed remissio peccatorum est huiusmodi, quia ipsa, non existente non est completa iustificatio; igitur ad eam requiritur, & alijs iustè connumeratur.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam. Et patet ex iam dictis, quia finis est de principaliter requisitis. Quare remissio peccatorum, vt est finis requiritur sicut & aliæ causæ, vel efficiens, vel dispositiuè. Motus enim lib. arb. vt potest patere ex supradictis, requiritur tanquàm dispositio, vt Doc. S. habet de Verit. Mate. 28. in solutionibus de contritione, quam hic dicimus motum in peccatum &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd iustificatio impij dicitur esse ipsa remissio peccatorum, secundùm quod omnis motus accipit speciem a termino; tamen ad terminum consequendum multa alia requiruntur, vt ex supra dictis patet. * ———

*Art. præc.

¶ Ad maiorem, conceditur, quòd substantia non connumeratur his quæ ad substantiam requiruntur intrinsecè, vel identicè, vt sic, potest tamen substantia connumerari his quæ ad substantiam requiruntur extrinsecè, velut sunt aliqualiter a substantia distincta saltem ratione. Probatio autem maioris est de his, quæ requiruntur tanquàm partes intrinsecę, & essentiales. Secundò dicitur, quòd esto substantia non connumeretur requisitis intrinsecè, connumeratur tamen alijs quæ non intrinsecè, vel identicè, & conuertibiliter requiruntur, & sic dico, quòd remissio peccatorum non connumeratur iustificationi, sed alijs ad iustificationem requisitis, vt patuit. Ad minorē, verum, iustificatio, vt motus, & vt transmutatio de peccato in iustitiā est remissio peccatorū, vt vtrunque accipiatur per modum motus. Tamen si remissio peccatorum accipiatur per modum mutationis, & iustificatio similiter, tunc non sunt idem. Similiter si remissio peccatorum accipiatur, vt terminus iustificationis impij, tunc distinguitur saltem ratione a iustificatione, vt est motus. Et sic pōt connumerari inter ea quæ ad iustificationem requiruntur; quare negatur cōsequētia.

¶ Nota, quòd remissio peccatorum, vt est idem cum iustificatione, tunc habet pro termino a quo peccatum, a quo recedit, & iustitiam pro termino ad quem. Et sic supra dictū fuit art. 1. quòd sunt motus vnus. Sed vt connumeratur inter requisita ad iustificationem; tunc dicit deletionem culpæ per iustitiam, & est terminus ad quem iustificationis. Et hoc vult Doc. S. in solutione, quia iustificatio impij est remissio peccatorum, (etiam scilicet, vt remissio connumeratur inter alia) inquantum remissio peccatorum est terminus ad quem, ratione tamen distincta a iustificatione. Et quia ad terminum consequendum multa alia requiruntur, ideo (supple) remissio peccatorum alijs requisitis connumeratur, non tamen connumeratur iustificationi secundùm rem, sicut nec terminus motui, immo ipse terminus, vt profluens erat motus. Sic remissio peccatorum intellecta vt trāsmutatio de peccato in eius deletionem per iustitiam, est iustificatio. Vnde D. S. in de Verit. Mate. 28. art. 1. 11. argumento sic arguit, remissio peccatorum est vnum de quattuor quæ requirūtur ad iustificationem impij; ergo iustificatio impij non est remissio peccatorum. Et soluendo dicit, Remissio peccatorum distinguitur aliquo modo, vel re, vel ratione a iustificatione, & sic condiuiditur contra gratiæ infusionem, & ponitur vnum de quattuor, quæ ad iustificationem impij requiruntur, hæc ille. Ex quibus patet, quòd remissio peccatorum, vt ponitur inter requisita ad iustificationem, differt ratione a iustificatione tanquàm terminus, & finis ab eo cuius est finis. Et ex his quæ ibidem habet in corpore patet, quòd remissio, & iustificatio, vt accipiuntur per modum motus tunc dicunt vnum motum. Sed si vnum accipiatur, vt motus, & alterum vt terminus eius, sic distinguuntur ratione, & hoc modo est in proposito &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gratię infusio, & remissio culpę dupliciter considerari possunt. Vno modo secundùm ipsam substantiam actus, & sic idem sunt, eodem enim actu Deus, & largitur gratiam, & remittit culpam. Alio modo possunt considerari ex parte obiectorum, & sic differunt secundùm differentiam culpę, quę tollitur, & gratię quę infunditur; sicut etiam in rebus naturalibus generatio, & corruptio differunt, quamuis generatio vnius sit corruptio alterius. ———

¶ Circa maiorem explicandam. Oportet notare D. S. in de Verita. supra ar. 6. quòd gratiæ infusio, & remissio culpæ possunt duplciter considerari. Vno modo per modum motus, & sic sunt vnum, ad hūc sensum, quia per eundem motum, vel actū, acquiritur gratia, & remittitur culpa. Sicut & supra de iustificatione, & remissione peccatorum dictum fuit. Et in naturalibus patet, quia ad generationem vnius sequitur corruptio alterius. Alio modo considerantur, vt mutationes, & si sic accipiantur, oportet videre an termini illarum mutationum distinguantur, puta gratia quæ est terminus infusionis, & non esse culpæ, quod est terminus remissionis. Est autem duplex oppositio terminorum. Quædam enī opposita sunt realia, vt album, & nigrū. Et in illis terminus vnus positus, & negatio alterius distinguuntur realiter. Vnde corruptio nigri, cuius terminus est non esse nigrum, & generatio albi, vt acci-

accipiuntur per modum mutationum, distinguuntur realiter negatiuè, sicut res & negatio rei, licet non sit distinctio realis, quæ est relatio. Quædam verò sunt opposita, quorum vnum est reale alterum rationis, & in talibus affirmatio est realis, sed negatio non est realis extrinsecè, idest rei realis, sed est negatio rationis. Vnde secundùm rem idem est generatio albi, & corruptio non albi, quia non album dicit ens rationis. Et non est hic distinctio realis, quæ sit relatio, vel negatio, sed est distinctio rationis. Ad propositum igitur, quia culpa non solùm dicit negationem gratiæ, sed absentiam derelictam ex peccato voluntario, quæ est macula; ideo remissio culpæ significat ablationem, non puræ negationis, sed quasi se habentis per modum impedimenti, & obstaculi, & per modum entis, ideo infusio gratiæ, & remissio culpæ, non sunt idem secundùm rem, sed habent diuersos terminos, quorum vnus est gratia, alius est ablatio impedimenti; ideo distinguitur realiter largè, & negatiuè, quia ibi acquiritur affirmatio, alibi abijcitur non pura negatio, sed habens se per modum positiui, quàmuis ad rem loquendo, illud, quòd abijcitur non sit positiuum reale; & stat breuiter fundamentum in hoc, quia in remissione culpæ tollitur macula, & reatus pœnę ęternæ, & offensa, vt patuit supra; & quia ista (saltem reatus) sunt positiua, similiter macula nõ est pura negatio, nec similiter offensa, vt patuit supra. Ideo potest dici ad sanum sensum, quòd sit distinctio realis inter gratiam, vel infusionem gratiæ, & inter remissionem culpæ, quia videlicet non est distinctio inter affirmationem, & puram negationem, sicut est inter album, & non album, sed etiam distinctio inter positiuum, & positiuum, licet non reale ex vna parte. Quomodo enim inter ens, & non ens sit distinctio realis, patet in metaphisica, quia distinctio quæ est negatio, & si sit negatio entis realis, vocatur negatio realis, & distinctio realis; si autem est negatio entis rationis, dicitur distinctio rationis, vnde mutatio priuatiua quę est remissio culpæ quo ad maculam, & reatum non est propriè alia mutatio, sed est non eadem. Vide de ista materia Scotum in 4 dist. 16. q. 2. vbi in sententia non discordat, si bene examinentur dicta D.S. & Sco. quia nec nos ponimus maculam aliquid reale nec reatum ęternum, & per consequens remissio horũ non est mutatio positiua realis, nec hoc vult D. S. in de Verita. supra, sed vult tantùm, quòd corruptio culpæ non est ablatio puræ negationis quæ sit non esse gratiæ, sed est corruptio alterius, quam non esse gratiæ, quod impediebat gratiam, scilicet maculæ, & offensæ, & reatus ęterni; quæ tamen, quia non sunt realia, sed priuatiua, vel positiua rationis, ideo non est eadem mutatio secundùm rem, sed non propriè alia positiua realiter. Vnde nec D.S. dicit, vbi iam, quòd sit alia, sed dicit, quòd non sit eadem secundùm rem. Et vult, quòd causa maculę sit aliquod reale, sed non, quòd ipsa macula; & per infusionem gratiæ tollatur obstaculum peccati. Et in hoc Scotus concordat, vt patet intuenti.

Scotus.

¶ His præmissis dicitur ad argumentum formaliter. Ad minorem, distinguitur, si intelligitur, quòd sint idem, vt motus, vel secundùm substantiam actus Diuini, conceditur, quia per eundem actum Deus dat gratiam, & remittit culpam. Si autem intelligitur de gratiæ infusione, & culpæ remissione, (vt accipiuntur per modum mutationum, vel vt D.S hic habet ex parte obiectorum, scilicet gratiæ, & culpæ) sic negatur maior, quia gratia, & culpa non sunt idem realiter, nec per consequens infusio, & generatio gratiæ, & corruptio culpæ. Ad probationem dico, quòd idem est illuminatio, & tenebrarum expulsio quo ad actum, & motum illuminatiuum, sed tamen si considerentur illuminatio, & tenebrarum expulsio per modum mutationum, sic non sunt eadem mutatio. s. generatio lucis, & expulsio tenebrarum. Et secundò iuxta D.S. in de Verita. non est omnino simile de tenebris, & peccati culpa, quia tenebra est pura priuatio non sic culpa, vel macula eius, quia dicit priuationem luminis ex aliquo impedimento causatam; Sed culpa assimilatur vmbrę &c. Minor vera, vt sic, sed negatur consequentia; quia ista duo connumerantur, vt sunt non eadem mutatio, & ex parte obiectorum quæ modo nõ sunt eadem, immo nec necessariò se concomitantur gratiæ infusio, & remissio culpæ, vt ostendit D.S. in 4. dist. 17. q. 1. art. 3. q. 3. & Sco. vbi supra. Sicut patet de homine in statu innocentiæ, & Christo, & Angelis, vnde dicit D. S. in 4. Illa quæ per accidens se habent ad aliquid non includuntur ab illo; remissio autem culpæ se habet accidentaliter ad gratiæ infusionem, quia accidit ex subiecto in quo culpam inuenit &c. Et ideo infusio gratiæ non includit culpæ remissionem, vnde cum ad iustificationem impij, de qua loquimur, sit necessaria culpæ remissio, oportet, quòd connumerentur gratię infusioni, hæc ille. Ex quibus patet, quòd illud, quod D.S. hic in fine solutionis ponit sanè intelligendum est, scilicet, ꝙ sicut generatio vnius dicitur a Philosopho corruptio alterius per concomitantiam, quia de necessitate sunt simul propter vnitatem motus, qui ad istas duas mutationes terminatur, hæc ille. Intelligendus est enim D.S. quòd simile est de generatione, & corruptione quo ad concomitantiam, sed non quo ad perseitatem concomitantiæ; quia in naturalibus semper generatio, & corruptio se concomitantur, non autem semper infusio gratiæ, & remissio culpæ se concomitantur &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista non est connumeratio secundùm diuisionem generis in species, in qua oportet, quòd connumerata sint simul; sed secundùm differentiam eorum quæ requirũtur ad completionem alicuius, in qua quidem enumeratione aliquid potest esse prius, & aliquid posterius, quia principiorum, & partium rei compositę, potest esse aliquid alio prius.

¶ Maior si intelligitur de causa effectiua productiua, negatur, nullus enim actus hominis est causa effectiua remissionis culpæ sicut nec causa gratiæ. Si intelligitur, quòd remissio peccatorum consequitur ad motum lib. arb. sicut ad causam aliquo modo dispositiuam, conceditur, vnde D.S. in de Verita. vbi supra. art. 8. ad primum, dicit, quòd contritio est causa remissionis culpæ inquantum est dispositio ad gratiam. Ad minorem dupliciter. Vno modo post D.S. in 4. vbi statim. Effectus non debet connumerari suæ causæ proportionatæ, & adequatę, ad quam semper sequitur, & qui intelligitur in causa; sic autem non est de remissione culpę respectu infusionis gratiæ, vt patuit ad secundum. Secundò dicitur post D.S. hic effectus non debet connumerari suæ causæ numeratione qua cõnumerantur species simultaneæ sub eodem genere, potest tamen connumerari sicut posterius concurrens cum causa sua ad completionem alicuius effectus. Sic in proposito actus libe. arbi. & remissio peccatorum concurrunt ad iustificationem, illi quidem, vt dispositio, illa autem, vt complemẽtum. Ad probationẽ minoris ea quæ connumerantur quasi adinuicem condiuisa &c. Verum condiuisę species sunt simul natura ad sensum supra dictum. q. 29. artic. 2. ad primum. Vltra ergo. Ergo &c. Verum, non connumeratur eis sicut species condiuisa, sed sicut simul concurrens ad eundem effectum; potest autem fieri, vt inter concurrentia ad idem compositum, vel eundem effectum, vnum sit prius alio, immo causa alterius, sicut patet de natura, & forma, & de partibus domus, vbi fundamentum præcedit, tectum autem sequitur, & complet.

Vtrum iustificatio impij fiat in instanti aut successiuè.

S

Infra ar. 8. co. Et 4. dist. 5. q. 2. arti. 2. q. 3. ad 1. & dist. 17. q. 1. art. 5. q. 3. Et verit. q. 28. art. 3. ad 12. Et q. 28. art. 3. ad 10. & 19. & artic. 9.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd iustificatio impij non fiat in instanti, sed successiuè; quia vt dictum est,* ad iustificationem impij requiritur motus liberi arbitrij. Actus autem liberi arbitrij est eligere, qui præexigit deliberationem consilij, vt dictum est.* Cum igitur deliberatio discursum quendam importet qui successionem quandam habet, videtur, quòd iustificatio impij sit successiua.

*Art. 3. 5. 6.
*q. 13. ar. 1.

¶ 2 Præt. motus liberi arbitrij non est absque actuali consideratione; sed impossibile est simul multa intelligere in actu, vt in primo dictum est;* cum igitur ad iustificationem impij requiratur motus liberi arbitrij in diuersa. s. in Deum, & in peccatum; videtur, quòd iustificatio impij non possit esse in instanti.

*q. 85. ar. 4.

¶ 3 Præt. forma quæ suscipit magis, & minus successiuè recipitur in subiecto sicut patet de albedine, & nigredine; sed gratia suscipit magis, & minus, vt supra dictum est;* ergo non recipitur subitò in subiecto; cum igitur ad iustificationẽ impij requiratur gratiæ infusio, videtur, ꝙ iustificatio impij non possit esse in instanti.

*q. 114. ar. 4.

¶ 4 Pręt. motus liberi arbitrij qui ad iustificationem impij concurrit est meritorius; & ita oportet, quòd procedat a gratia, sine qua nullum est meritum, vt infra dicetur;* sed prius est aliquid consequi formam, quàm secundùm formam operari; ergo prius infunditur gratia, & postea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in detestationem peccati; non ergo iustificatio est tota simul.

*q. 114. ar. 2.

¶ 5 Præt. si gratia infundatur animæ, oportet dare aliquid instans in quo primò animæ insit; similiter si culpa remittitur oportet vltimum instans dare, in quo homo culpæ subiaceat, sed non potest esse idem instãs, quia sic opposita simul inessent eidem; ergo oportet esse duo instantia sibi succedentia inter quæ secundùm Philosophum in 6. Physic.* oportet esse tempus mediũ; non ergo iustificatio fit tota simul, sed successiuè.

*Ar. 6. tex. 2

¶ Sed

¶ Sed contra est, quòd iustificatio impij fit per gratiam Spiritus Sancti iustificantis; sed Spiritus Sanctus subitò aduenit mentibus hominum, secundùm illud. Act. 2. Factus est repente de cœlo sonus tanquàm aduenientis Spiritus vehementis, vbi dicit Glo.* quòd nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia; ergo iustificatio impij non est successiua, sed instantanea.

*Glo. Ambrosij illud. Luc. cap. 1. Abijt I Mótana cú festinatione.

¶ Hic Doc. San. inquirit de modo, & ordine, & primò temporis, secundò de ordine naturæ eorum quæ ad iustificationem requiruntur, artic. sequenti. ¶ Nota pro intellectu quæsiti, & dicendorum, quòd quando dicitur aliqua mutatio esse in instanti, non intelligitur, quòd duo termini eius sint in instanti, quia hoc est impossibile cum termini mutationis sint oppositi per se loquendo, sed intelligitur, quòd transitus de vno termino in alium est subito, & in instanti.

¶ Respondeo dicendum, quòd tota iustificatio impij originaliter consistit in gratiæ infusione. Per eam enim, & liberú arbitrium mouetur, & culpa remittitur.

Conclusio responsiua.

¶ D.S. respondet tali conclusione, iustificatio impij fit a Deo in instanti; probatur, tota iustificatio impij originaliter consistit in gratiæ infusione, & scilicet si ista fit in instanti, & iustificatio erit in instanti; sed gratiæ infusio fit in instanti absque successione; ergo conclusio vera; huius rationis D.S. ponit, & probat primò maiorem; secundò minorem ibi, gratiæ autem &cæt. tertiò infert conclusionem ibi. Sic igitur &c. Maior ergo probatur, quia per infusionem gratiæ causantur alia tria requisita ad iustificationem, per eam enim libe.arb. mouetur &c. Et ita tota vis, & radix est in infusione gratiæ. Ex hijs quattuor existentibus, scilicet infusione gratiæ, motibus duobus lib arb. & remissione culpę est ipsa iustificatio; ergo ex mensura infusionis gratiæ, habetur & mensura aliorum, & per consequens iustificationis. Consequenter cum dicit.

¶ Gratiæ autem infusio fit in instanti absque successione. Cuius ratio est, quia quòd aliqua forma non subitò imprimatur subiecto, contingit ex hoc, quòd subiectum non est dispositum, & agens indiget tempore ad hoc, quòd subiectum disponat; & ideo videmus, quòd statim cum materia est disposita per alterationem præcedentem, forma substantialis acquiritur materiæ; & eadem ratione, quia diaphanum est secundùm se dispositum ad lumen recipiendum, subitò illuminatur a corpore lucido in actu.

¶ Subiungit minorem quam probat sic. Quia aliqua forma non subitò imprimatur subiecto contingit &c. vt in littera, sed Deus non indiget tempore ad hoc; quòd anima disponatur ad gratiam; ergo gratiæ infusio fit in instanti, huius pro syllogismi ponit primò maiorem, secundò probat minorem suppletam, ibi; dictum est autem &c. Maior autem ista declaratur a contrario sensu; videmus enim &c. vt in littera, per exemplificationem in naturalibus, de forma substantiali, & accidentali, scilicet lumine. Et habetur per illam posterioristicam. Si affirmatio est causa affirmationis &cæt. sed esse dispositum facit formam subitò acquiri; ergo nó subitò acquiri est ex indispositione materiæ, vel dispositione successiua. Consequenter ibi.

q.112.ar.2.

¶ Dictum est autem supra, * quòd Deus ad hoc, quòd gratiam infundat animæ, non requirit aliquam dispositionem nisi quam ipse facit. Facit autem huiusmodi dispositionem sufficiétem ad susceptionem gratiæ, quandoque quidem subitò, quandoque autem paulatim, & successiuè, vt supra dictum est; * quòd enim agens naturale non subitò possit disponere materiam, contingit ex hoc, quòd est aliqua * proportio eius, quod in materia resistit ad virtutem agentis; & propter hoc videmus, quòd quantò virtus agentis fuerit fortior, tantò materia citius disponitur. Cum igitur virtus Diuina sit infinita, potest quantumcunque materiam creatam subitò disponere ad formam, & multò magis liberum arbitrium hominis, cuius motus potest esse instantaneus secundùm naturam.

*q.112.ar.2 ad secúdú.

* Aliàs dis proportio.

Alias dis propensi.

Dub.7.46.

¶ Probat minorem proximam pro minore principali sic, Deus ad hoc, quòd gratiam infundat &c. sed Deus potest huiusmodi dispositionem sufficientem facere subitò, quandoque paulatim, & successiuè; ergo minor proxima vera, scilicet, quòd non indiget tempore, quod animam disponat ad gratiam. Maior ista patuit. quæst. 112. art. 2. Minor similiter. quæst. 112. art. secundo, ad secundum, de Paulo, qui subitò fuit dispositus, ita quòd contraria dispositio immediatè præcesserat; & probatur tamen hic quo ad vnam partem, scilicet, quòd Deus subitò disponere possit animam ad gratiam, & arguitur sic. Quia agens naturale non subitò &c. vt in littera, sed in anima non est aliquid, quod habeat proportionem ad virtutem Dei iustificantis, immo lib. arb. ex natura habet, vt motus eius possit esse instantaneus; igitur &c. Ista maior ostenditur a signo, ibi. Et propter hoc videmus &c. Minor probatur, quia virtus Diuina est infinita, ergo non potest in anima esse aliquid, quod habeat resistentiam, vel virtutem resistendi, & impediendi actionem Dei, ne subitò disponat; immo potest virtus Dei infinita quamcunque naturam creatam subitò disponere ad formam. Et nota verbum, quod sequitur. Et multò magis lib. arbi. hominis, quia ex hoc, quòd subitò disponitur non fit aliquid supra naturam hominis ex parte modi fiendi, quia & naturaliter potest habere motum instantaneum, & per consequés Deus potest eum subitò efficere, & ita patet minor principalis, quòd Deus possit infundere gratiam in instanti, quia si hoc non posset maximè ideo esset, quia anima non posset subitò disponi; potest autem subitò disponi; igitur &c.

¶ Nota autem, quòd quamuis anima quandoque successiuè disponatur, non tamen propter hoc iustificatio non fit in instanti. Quia cum gratia, & culpa sint opposita immediata circa susceptibile, inter ea non cadit medium. Et per consequens oportet, quòd transitus de vno ad aliud sit subitus, & in instanti. Sed illa successiua dispositio, non est dispositio quæ est necessitas, nec est sufficiens, sed adueniente per motionem Diuinam sufficienti dispositione tunc simul infunditur gratia, & fit iustificatio, vnde Doc. S. intelligendus est, quòd Deus facit sufficientem dispositionem quandoque successiuè, quia videlicet illam dispositionem sufficientem præcessit aliqualis dispositio quæ non habuit gratiam coniunctam. Quandoque autem nulla dispositio præcessit, sed sufficiens fuit subitò introducta præcedente eius contrario, vt patet de Paulo, vnde quælibet iustificatio fit in instanti, sed non quælibet dispositio sufficiens, sed quandoque insufficiens præcedit; ita quòd non est mens quin omnis iustificatio sit subita, sed non omnis dispositio, vt patebit ad primum.

¶ Nota etiam, quòd contrarium inuentú in materia, vel subiecto dupliciter resistit actioni. Vno modo inquantú agit in ipsum agentem, vt patet in naturalibus quæ agunt, & patiuntur, & ideo si est aliqua proportio virtutis patientis ad agens, potest sibi ad tempus resistere, & actionem eius impedire; & hoc vult D.S. cum dicit, hoc quòd agens naturale non subitò disponat contingit ex aliqua * propoítione eius, quod in materia disponéda resistit, hoc autem modo non potest esse aliqua resistentia ad Diuinam virtutem, tum vt dictum est, quia non est aliqua proportio finiti ad infinitum, tum quia Deus est agens nullo modo patiens; ideo virtus creata non potest impedire actionem Diuinam agendo in Deum ipsum. Sed alio modo est resistentia per hoc, quòd potentia non est propria illi formæ sicut contrarium facit resistentiam contrario, sed nec hoc modo est aliquid, quod Deo resistere possit, quia etiam ex nihilo, & nulla potentia præsupposita, aliquid facere potest. Vnde nihil impedit quin Deus possit subitò iustificare etiam quo ad dispositionem. Tunc ibi.

* Aliàs dis proportione.

¶ Sic igitur iustificatio impij fit a Deo in instanti.

¶ Infert conclusionem respomsum tam deductam, & patet. dicit autem conclusio (a Deo) quia ipse solus iustificat infundendo gratiam, & mouendo lib. arb. ad actú suum subitò, qui est dispositio completa ad iustificationem, dicit etiam (in instanti) quia causa priuationis gratiæ potest successiuè tolli, secundùm quòd homo cogitando se ad gratiam disponit. De materia huius articuli vide Doc. San. in de Verita. Mate. 28. artic. 9. Et in 4. distinct. 17. q. 1. artic. 5. quæst. 3.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd motus liberi arbitrij, qui concurrit ad iustificationem impij, est consensus ad detestandum peccatum, & ad accedendum ad Deum, qui quidem consensus subitò fit. Contingit autem quádoque, quòd præcedit aliqua deliberatio quæ non est de substantia iustificationis, sed via in iustificationem, sicut motus localis est via ad illuminationem, & alteratio ad generationem.

¶ Ad maiorem requiritur motus quidem, sed non qui est actus imperfecti, & exeuntis de potentia in actum qui est cum abiectione alicuius formæ positiuæ; & non est motus quo reciperetur forma cum elongatione a contrario, sed est motus, qui est actus perfecti, & operatio instantanea, sicut & esse perfectum potest esse in instanti. Ad minorem, si intelligitur vniuersaliter est falsa, quia non omnis actus voluntatis, vel libe.arbi. est eligere, sed aliquis est velle, aliquis consentire; & dico, quòd consensus lib. arb. requiritur ad iustificationem in instáti iustificationis; dico etiam, quòd eligere præexigit quidem deliberationem, sed non est deliberatio, vt patuit, quæst. 13. art. 1. Sed dictum est, quòd non requiritur electio pro instanti iustificationis, sed consensus, quem & si delibe-

ſi deliberatio præcedere poſſit, ſed illa non eſt de requiſitis pro inſtanti iuſtificationis, ſed conſenſus cum aliqua appræhenſione licet non collatiua. Vltra, cum igitur &c. conceditur, quòd deliberatio non eſt ſine ſucceſſione, ſed iam dictum eſt, quòd non ſequitur ad ſubſtantiam iuſtificationis, ideſt non eſt de hijs quæ requiruntur pro momento iuſtificationis ad eius complemētum. Quare negatur conſequentia, ſed bene probat iuxta modum dicendi. Doct. S. in de Veritate, quòd cauſa priuationis gratiæ ſucceſſiuè tollatur, ſecundùm quòd aliquis cogitando, & deliberando ſucceſſiuè ſe diſponit ad gratiam, quæ diſpoſitio eſt contraria cauſæ maculę, & priuationis gratiæ, ſcilicet affectioni ad peccatum, & peccato, quod eſt cauſa maculę; ſicut & cauſa illuminationis ſucceſſiuè accedit per motum, ſed ea præſente ſubitò fit illuminatio. Simile de alteratione quæ eſt ſucceſſiua, & tamen ſubitò ad eam ſequitur generatio; de differentia autem electionis, & conſenſus, vide ſupra quæſt. 15. artic. 3. ad tertium, quia non eſt opus electione ad iuſtificationem pro ſcilicet momento iuſtificationis, vt diſtinguitur contra conſenſum, quia non oportet tendere in duo quorum vtrunque placet, & vnum præ alio; ſed ſufficit, quòd placeat iuſtitia, & maximè non eſt opus electione cum deliberatione, & collatione præcedente ſimul, vnde S. Paulus, nec deliberauit nec elegit iuſtificationem, ſed conſenſit. Et præterea non videtur abſurdum dicere, quòd ſit in inſtanti; ita quod electio eſt terminus conſilij in his qui egent conſilio, in hijs autem qui habent certitudinem, habetur electio ſine conſilio, vnde Doc. San. tertia parte. quæſt. 35. artic. ſecundo, ad ſecundum, ponit, quòd anima Chriſti in primò inſtanti elegerit. Vide ibidem totum articulum, quia valet ad propoſitum &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut in primo dictum eſt; * nihil prohibet duo ſimul intelligere actu, ſecundùm quòd ſunt quodammodo vnum; ſicut ſimul intelligimus ſubiectum, & prædicatum inquantum vniuntur in ordine affirmationis vnius; & per eundem modum liberum arbitrium poteſt in duo ſimul moueri, ſecundùm quòd vnum ordinatur in aliud; motus autem liberi arbitrij in peccatum ordinatur ad motum liberi arbitrij in Deū; propter hoc enim homo deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum cui vult adhęrere; & ideo liberum arbitrium in iuſtificatione impij ſimul deteſtatur peccatum, & conuertit ſe ad Deum; ſicut etiam corpus ſimul recedendo ab vno loco, accedit ad alium. —

*Prima parte q. 85. artic. 4.

¶ Maior vera. Ad minorem dicitur, quòd in primo, ideſt prima parte, non ita crude dictum eſt, quòd impoſſibile ſit multa intelligere actu, ſed dictum eſt. quæſt. 85. artic. quarto, quòd impoſſibile eſt intelligere plura per modum plurium, quod eſt intelligere per multas ſpecies, ſed non habentur pro multis ſpeciebus quæ ad vnum obiectum, vt ſic, cōcurrunt, quia habent vim vnius; nec ſi ſint, ſcilicet ſpecies plurium ſubordinatorum, habentur pro pluribus ſpeciebus, nec intellectiones ex illis ſpeciebus ſequentes erunt plures actiones, ſed ſe habent per modum vnius; vnde quando plures ſpecies concurrunt ad aliqua ſubordinata, vel ad cognoſcendam differentiam aliquorum adinuicem, tales ſpecies habentur quaſi partes vnius ſpeciei, quæ repræſentant illam differentiam, vel ordinationem vnius ad aliud, ſicut Doc. S. ibidem habet ad quartum de ſpecie repræſentante partes totius quæ repræſentat diuerſa quæ conueniunt in vno toto. Dico etiam, quòd ſpecies ſubordinatę poſſunt ſimul actuare in eſſe intelligibili intellectum. Nec habent rationem multarum ſpecierum abſolutè licet non ſpecies eiuſdem ordinis. Omnia iſta habentur ex mente Doc. San. ibidem, quam nec Sco. nec Durandus bene accepit. Vltra. Cum igitur, dico quòd requiritur motus lib. arb. in diuerſa, ſed nō per modum diuerſorum abſolutè, ſed in diuerſa, vt ſubordinata ſunt, vt vnum eſt ratio alterius, vt patebit artic. ſequenti in cor. quia motus in Deum eſt ratio motus contra peccatum, & per conſequens, & appræhenſiones, & motus ſunt ſubordinati; ſicut & aliquis ſimul appetit finem, & id, quod eſt propter finem, & ſimul appræhendit; vnde Doc. San. in de Verita. ſupra ad primum, quando ſunt duo motus omnino diſparati non poſſunt eſſe ſimul in eadem potentia, ſed ſi vnum ſit ratio alterius, tunc ſimul eſſe poſſunt, quia tunc quodammodo ſunt vnius motus, hæc ille. Et ſicut dicit de motu, ita dicendum eſt de appræhenſionibus, & ſpeciebus ſubordinatorum, quòd ſunt quodammodo vnum. Quare negatur conſequentia &c.

Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eſt ratio quare forma ſubitò in materia non recipiatur, quia magis, & minus poteſt ineſſe, ſic enim lumen non ſubitò reciperetur in aere qui poteſt magis, & minus illuminari; ſed ratio eſt accipienda ex parte diſpoſitionis materiæ, vel ſubiecti, vt dictum eſt. * —

*In corp. art.

¶ Ad maiorem negatur, quia procedit ſecundùm non cauſam, non enim ſuſcipere magis, & minus eſt ratio ſucceſſiuè receptionis, ſed quia ſubiectum non eſt diſponibile ſubitò. Et hoc, vel propterea, quia eſt medium inter formam abijciendam, & introducendam; vel propter hoc, quia hæc forma recipitur per elongationem a contrario, quod prius abijcitur, quo præſente materia, vel ſubiectum non eſt diſpoſitum, ſed reſiſtit actioni agentis. Quare maior non eſt vera, ſicut patet inſtantia de lumine, quod ſubitò recipitur, & tamen ſuſcipit magis, & minus, vnde dico, quòd albedo ſucceſſiuè recipitur ſecundùm modum naturalem, quia inter eam, & nigredinem eſt medium, & quia per elongationem a contrario recipitur in ſubiecto; quo præſente, ſubiectum non eſt diſpoſitum pro albedine, vnde ſuſcipere magis, & minus non eſt ratio ſucceſſiuè receptionis in ſubiecto. Minor conceditur, ſed tamen inter eam, & culpam non eſt medium, nec culpæ permiſcetur gratia, nec acquiritur per eius elongationem. Vnde negatur prima cōſequentia. Vltra. Cum igitur, conceditur, ſed iam patuit, quòd infuſio gratiæ eſt ſubita. Quare negatur vlterior conſequentia.

¶ Nota quòd hæc ſolutio tangit vnam difficultatem philoſophicam. An videlicet contraria commiſceantur, & ſe compatiantur ſecundùm gradus remiſſos. Capreolus enim in primo diſt. 17. tenuit partem affirmatiuam, quòd ſic. Alijs verò pars negatiua verior videtur. Sed de hoc alibi, quia poteſt intelligi illa depuratio a contrario non per mixtionem vnius cum alio, ſed per maiorem elongationem, quæ fit ſecundùm quòd ſubiectum diſponitur ad remiſſionem vnius, & ad acquiſitionem alterius. Et eſt ibi ſucceſſio propter reſiſtentiam contrarij præcedentis ad actionem agentis &c.

Capreolus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in eodem inſtanti in quo forma acquiritur incipit res operari ſecundùm formam; ſicut ignis ſtatim cum eſt generatus mouetur ſurſum, & ſi motus eius eſſet inſtantaneus in eodem inſtanti compleretur; motus autem liberi arbitrij qui eſt velle non eſt ſucceſſiuus, ſed inſtantaneus; & ideo non oportet, quòd iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua. ———

¶ Ad maiorem patuit verus intellectus ſupra quæſt. 112. arti. 2. ad primum, quia motus lib. arb. qui concurrit ad iuſtificationem ſicut diſpoſitio indiſtans a gratia, eſt meritorius, non quidem gratiæ quæ ſimul habetur, ſed gloriæ, vel augmenti gratiæ. Vnde conceditur, quòd talis motus procedit a gratia ſine qua nullum eſt meritum, nam diſpoſitiones præcedentes gratiam videntur nec eſſe meritum congrui, vt ſupra dictum fuit, vbi iam. Ad minorem. Si intelligitur vniuerſaliter, & de prioritate durationis, vel temporis, negatur; conſtat enim, quòd cum luna illuminatur, in eodem inſtanti illuminat; quando ergo formam ſequitur operatio ſubitò, tunc ſimul cum res accipit formam ſimul etiam operatur, ſicut habet Doc. San. exemplum de igne, qui pro eodem inſtanti quo generatur, mouetur ſurſum, ideſt incipit moueri ſurſum per negationem de præſenti, & affirmationem de futuro, & de hoc Doc. San. tertia parte, vbi ſtatim ad primum; Eſſe eſt prius natura, quàm agere, nō tamen eſt prius tempore, ſed ſimul cum agens habet eſſe perfectum, incipit agere, niſi ſit aliquod impediens; ſicut ignis ſimul dum generatur incipit calefacere, & illuminare, ſed calefactio non terminatur in inſtanti, ſed per temporis ſucceſſionem, illuminatio autem perficitur in inſtanti, & talis operatio eſt vſus lib. arb. vt dictum eſt, hæc ille. Et ſicut ipſe dicit de calefactione, quòd incipit in inſtanti generationis ignis, ſed non eſt, ita hic. Doc. S. intelligendus eſt cum dicit. Ignis ſtatim cum eſt generatus mouetur ſurſum, ideſt incipit moueri, quia motus non eſt in inſtanti, ſed bene incipit in inſtanti per negationem de præſenti, & poſitionem de futuro &c. Ad conſequens, ſi intelligitur, ergo prius tempore, negatur, ſed conceditur, quòd prius natura. Quare negatur, & vlterior conſequentia, quia prioritas naturæ non præiudicat inſtantaneę inceptioni.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ſucceſſio duorum oppoſitorum in eodem ſubiecto aliter eſt conſideranda in his quæ ſubiacent tempori, & aliter in his quæ ſunt ſupra tempus. In his enim quæ ſubiacent tempori, non eſt dare vltimum inſtans, in quo forma prior ſubiectò ineſt, eſt autem dare vltimum tempus, & primum inſtans in quo forma ſubſequens ineſt materiæ, vel ſubiecto. Cuius ratio eſt, quia in tempore non poteſt accipi ante vnum inſtans, aliud inſtans præcedens immediatè, eo quòd inſtantia non conſequenter ſe habent in tempore, ſicut nec puncta in linea, vt probatur in 6. Phyſicorum, * ſed tempus terminatur ad inſtans, & ideo in toto tempore præcedēti quo aliquid mouetur ad vnam formam, ſubeſt formæ oppoſitæ, & in vltimo inſtanti illius temporis, quod eſt primum inſtans ſequentis temporis

Dub. 647.

*A princi. lib. per decem Tex.

poris, habet formam quæ est terminus motus. Sed in his quæ sunt supra tempus aliter se habet, si qua enim successio sit ibi affectuum, vel intellectualium conceptionum, puta in Angelis, talis successio non mensuratur[d] tempore continuo, sed tempore discreto; sicut & ipsa quæ mensurantur non sunt continua, vt in primo habitum est;* vnde in talibus est dandum vltimum instans, in quo primum fuit, & primum instans, in quo est id quod sequitur; nec oportet esse tempus medium, quia non est ibi continuitas temporis quæ hoc requirebat.

D ib. art.

*Prima parte q. 53. art. 2. & 3.

¶ Et quia hoc argumentum præsupponit, quòd in omni successione duorum oppositorum in eodem subiecto sint duo instantia inter quæ sit medium tempus sic, quòd non possint simul esse. Ideo D. S. primò hoc declarat quando sit verum, & quando non, & deinde secundò applicat ad propositum argumenti soluendo illud, ibi. Mens autem humana &c. Nota ergo primò distinctionem de successione aliquorum oppositorum, & de hijs quæ primo modo succedunt, verum est esse tempus medium, sed non est dare duo instantia eorum, sed tantùm vnum, & sic vna pars suppositi est falsa, & alia vera. Sed quo ad illa quæ secundo modo succedunt, est dare duo instantia, sed inter illa non cadit medium tempus, & sic iterũ vna pars suppositi falsa. Et hoc declarat D. S.

De primo, & vltimo instanti.

¶ Nota ex his artista fundamentum. Quare non datur vltimum instans esse formæ abijciendæ, sed vltimum tempus, quia cũ forma generabilis, & corruptibilis subsit tempori, quod est numerus motus cęli, sequitur, quòd nunc, vel instans mensurans generationem formæ introductæ non se habeat consequenter ad aliud nunc præcedens, sed inter ipsa detur tempus medium. Si ergo datur vltimũ instans esse formæ abiciendæ non erit idem in quo est primò est forma generata, quia tunc duæ formæ oppositæ essent simul; erit igitur aliud; signetur ergo illud per intellectum, & tunc inter ipsum, & inter instans generationis, est tempus medium, in quo tempore medio non est forma abijcienda in natura, quia ante abiecta est, nec forma introducenda, quia ipsa aduenit in termino illius temporis, & sic pro aliquo tempore materia est sine forma, quod est impossibile. Quare idem est instans esse vnius, & non esse alterius, & sic non sequitur illud inconueniens de quo arguit hic.

¶ Mens autem humana quæ iustificatur secundùm se quidem est supra tempus, sed per accidens subditur tempori, inquantum, scilicet, intelligit cum continuo, & tempore secundùm phantasmata in quibus species intelligibiles considerat, vt in primo dictum est;* & ideo iudicandum est secundùm hoc de eius mutatione secundùm conditionem motuum temporalium, vt scilicet dicamus, quòd non est dare vltimum instans in quo culpa infuit, sed vltimum tempus; est autem dare primum instans in quo gratia inest, in toto autem tempore præcedenti inerat culpa.

*Prima parte q. 84. art. 7. q. 85. art. 1. & 2.

¶ Dicendum ergo ad argumentum ex dictis, prima pars assumpti conceditur, vel maioris; quia datur primum instans in quo gratia inest, quod instans est vltimus terminus illius temporis, in quo culpam habuit. Ad secundam partem maioris dicitur negando, quòd detur vltimum instans esse ipsius culpæ, sed datur vltimum tempus esse, & primum instans non esse. & ratio patuit supra de illis quæ subiacent tempori; de motu autem mentis iustificatiuo, iudicandum est sicut de his quæ subiacent tempori in quibus non datur vltimum instans formæ abijciendæ, quia aliàs aliquo tempore materia staret sine forma, vt patuit, sed datur primum instans non esse, quòd instans non esse formæ abijciendæ est primum instans esse formæ introducendæ. Vltra, ad minorem conceditur, quòd non idem instans est in quo quis subiacet culpæ, & habet gratiam, quia sic opposita essent in eodem; sed est idem instans infusionis gratiæ, & non esse culpæ. Vnde negatur, quòd oporteat esse duo instantia. Vltra inter quæ &c. verum inter duo instantia tẽporis nostri est tempus medium, sed non inter duo instantia, vel nunc temporis discreti; & in istis quæ mensurantur tempore discreto datur vltimum instans esse, sed non in hijs quæ habent ordinem ad tempus nostrum, sic est iustificatio, nam tempore mensurantur non solùm quæ sunt per se in tempore, quod est mensura motus cęli, sed etiam ea quæ habent per accidens ordinem ad motum cœli, inquantum consequuntur ex aliquibus quæ per se habent ordinem ad tempus prædictum; & sic est in iustificatione impij quæ consequitur ex aliquibus cogitationibus, & locutionibus, & alijs huiusmodi motibus quę per se mensurantur tempore motus cęli; vnde sicut idem est instans, quod est terminus temporis mensurantis alterationem præuiam generationi substantiali, & in quo introducitur forma naturalis, & abijcitur forma præcedens; sic in proposito in vno instanti, quod est terminus cogitationis præcedentis introducitur gratia, & abijcitur culpa, vnde datur vltimum tempus, scilicet præcedens illud instans, sed non datur vltimum instans. Quare negatur consequentia. Vide de materia illius solutionis D. S. in de Verita. Mate. 28. artic. 2. ad decimum. Et in 4. dist. 17. quæst. 1. artic. 3. quæst. 2. ad secundum. Tanguntur etiam aliqua, scilicet de tempore discreto, de quo prima parte. q. 53. art. 2. & 3.

Vtrum gratiæ infusio sit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd gratiæ infusio non sit prima ordine naturæ inter ea quæ requiruntur ad iustificationem impij. Prius enim est recedere a malo, quàm accedere ad bonum; secundùm illud Psal. Declina a malo, & fac bonum, sed remissio culpæ pertinet ad recessum a malo, infusio autem gratiæ pertinet ad prosecutionem boni; ergo naturaliter prius est remissio culpæ, quàm infusio gratiæ.

T 4. dist. 17. 1. ar. 4. q. 1. & q. 2. ar. 1. q. 1. ad 2. Is ver. q. 28. ar. 7.

¶ 2 Præt. dispositio præcedit naturaliter formam ad quam disponit; sed motus liberi arbitrij est quædam dispositio ad susceptionem gratiæ; ergo naturaliter præcedit infusionem gratiæ.

¶ 3 Præt. peccatum impedit animam, ne liberè tendat in Deum, sed prius est remouere id, quod prohibet motum, quàm motus sequatur; ergo prius est naturaliter remissio culpæ, & motus liberi arbitrij in peccatum, quàm motus liberi arbitrij in Deum, & quàm infusio gratiæ.

¶ Sed contra, causa est prior naturaliter suo effectu, sed gratiæ infusio causa est omnium aliorum quæ requiruntur ad iustificationem impij, vt supra dictum est;* ergo est naturaliter prior.

*Art. prim.

¶ Hic Doc. San. inquirit de ordine naturæ eorum quattuor quę ad iustificationem impij requiruntur, oportet enim præsupponere hic, quòd inter ea inter quæ non est ordo temporis potest esse ordo naturæ, ita quòd naturaliter in aliquo genere causæ vnum est prius alio, sicut patet de materia, & forma, vnde solet dici, quòd in vno instanti tẽporis sunt plura instantia naturæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd prædicta quattuor quæ requiruntur ad iustificationem impij, tempore quidem sunt simul, quia iustificatio impij non est successiua, vt dictum est;* sed ordine naturæ vnum eorum est prius altero; & inter ea naturali ordine primum est gratiæ infusio, secundum motus liberi arbitrij in Deum, tertium est motus liberi arbitrij in peccatum, quartum verò est remissio culpæ.

*Art. prec.

¶ Doc. San. respondet tali conclusione, prædicta quattuor, (scilicet in articulo septimo) quæ requiruntur ad iustificationem impij, tempore quidem sunt simul, sed ordine naturæ vnum eorum est &c. vt iacet in tota littera ista. Et intelligitur conclusio de istis, vt considerantur ex parte Dei iustificantis, non ex parte hominis iustificati, vt patet ad primum; habet autem hæc conclusio sex partes, primò probat primam, secundò quattuor partes sequentes, ibi. Cuius ratio est &c. tertiò sextam ibi. Quantum verò &c. prima ergo pars probatur simul cum conclusione, & ex art. præceden. sic, iustificatio impij non est successiua; ergo omnia quattuor quæ ad ipsam necessariò requiruntur, sunt simul tempore. Antecedens patuit. Tenet consequentia de se, quia si quid est in instanti, ergo etiam ea sine quibus esse non potest, & ea quæ ad ipsam necessariò requiruntur; sicut si homo est, necessariò anima, & corpus sunt. Consequenter eum dicit.

Conclu. responsi.

¶ Cuius ratio est, quia in quolibet motu naturaliter primum est motio ipsius mouentis, secundum autem est dispositio materiæ siue motus ipsius mobilis, vltimum verò est finis, vel terminus motus ad quem terminatur motio mouentis; ipsa igitur Dei mouentis motio est gratiæ infusio, vt supra dictum est;* motus autem, vel dispositio mobilis est quidem duplex motus liberi arbitrij, terminus autem, vel finis motus est remissio culpæ, vt ex supra dictis patet;* & ideo naturali ordine primum in iustificatione impij est gratię infusio,

*Art. 6 huius quæst.

*Art. 6 huius quæst.

secun-

secundum est motus liberi arbitrij in Deum, tertium verò est motus liberi arbitrij in peccatum.

¶Probat alias quattuor partes; sed quia secunda est generalis, & explicatur per sequentes, ideo non probatur specialiter, sed alijs declaratis ipsa est manifesta; probat ergo primò tres simul, scilicet tertiam, quartam, & quintam; secundò specialiter probat quartam, & quintam ibi. Propter hoc, &c. Quo ad primum arguitur sic. In quolibet motu naturaliter primum est, &c. vt in littera; sed motio Dei est gratiæ infusio. Motus autem, &c. vt in littera; igitur naturali ordine primum in iustificatione, &c. Maior est de se nota. Minor patuit artic 6 Patet etiam ex his secunda pars conclusionis, scilicet vnum illorum quattuor est prius altero ordine naturæ. Deinde cum dicit.

¶Propter hoc enim ille qui iustificat, detestatur peccatum, quia est contra Deum; vnde motus liberi arbitrij in Deum pręcedit naturaliter motum liberi arbitrij in peccatum, cum sit causa, & ratio eius.

¶Declarat specialiter quartam, & quintam partes conclusionis sic. Motus in Deum est causa, & ratio motus in peccatum; ergo præcedit naturaliter motum in peccatum. Tenet consequentia extra litteram, quia causa causato naturaliter prior est. Antecedens patet, quia propter hoc, ille qui iustificatur, detestatur peccatum, quia est contra Deum. Et si quæ alia esset ratio detestationis peccati, quàm Deus, non esset talis detestatio contritio, nec motus requisitus ad iustificationem, vt enim habetur in quarto sententiarum. Contritio est dolor de peccatis, vt sunt offensa Dei. Deinde ibi.

¶Quartum verò, & vltimum est remissio culpæ, ad quam tota ista transmuatio ordinatur sicut ad finem, vt dictum est.*

*Ar. 1. & 6. huius q.

¶Manifestat sextam, & vltimam partem conclusionis. Et arguitur sic. Tota transmutatio iustificatiua ordinatur ad remissionem culpæ, sicut ad finem; igitur ipsa est vltimum inter alia. Antecedens patuit artic. 1. & 6 Tenet consequentia extra litteram, quia finis posterior est his, quæ sunt ad finem in via executionis. Ex his habetur responsio formalis ad quæsitũ; quia ex tertia parte conclusionis habetur, quòd infusio gratiæ est prior ordine naturæ omnibus alijs ad iustificationem requisitis.

¶Nota tamen, quòd hæc conclusio præsertim accipienda est secundùm ordinem naturæ in genere causæ efficientis; quia sic gratiæ infusio præcedit remissionem culpæ, sed secundùm ordinem causæ materialis est econtrario, vt habet Doct. Sanct in de Veritate, Materia 28 artic. 7. quia enim omnis dispositio ad formam ad genus causæ materialis reducitur, & cum denudatio subiecti a dispositione contraria sit quædam dispositio ad formæ introducendæ receptionem; ideo sequitur, quòd abiectio, vel remissio culpæ sit dispositio ad gratiam in genere causæ materialis, & per consequens in hoc genere prior; cum quo stat, quòd in genere causæ formalis, & efficientis gratiæ infusio est prior, quia forma expellit contrarium, & tenet se ex parte efficientis, cuius est similitudo per ipsum causata, & est finis; ideo est simpliciter prior, quia illud est simpliciter dicendum prius, quod est prius secundùm genus illius causæ, quæ prior est in genere causalitatis; & ideo cum gratia est prior in genere causæ finalis efficientis, & formæ, quæ sunt causæ priores; ideo D. S. hic absolutè dixit, quòd gratiæ infusio sit prior. Vide de ista materia D. S. in quarto, dist. 17. q. 1 artic. 4 quæstiun. 1.

CONFIRMAT ratio in contrarium tertiam partem conclusionis; & probat, quòd gratiæ infusio est prior in genere causæ efficientis, & formalis, quia est causa efficiens, & motiua liberi arbitrij, & remissionis culpæ formalis, & finalis omnium; quia & expulsio formæ contrariæ ordinatur ex natura ad formam introducendam, similiter mouetur liber. arbitr. vt gratiam consequatur, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd recessus a termino, & accessus ad terminum dupliciter considerari potest; vno modo ex parte mobilis, & sic naturaliter recessus a termino præcedit accessum ad terminum, prius enim est in subiecto mobili oppositũ quod abijcitur, & post modum est id, quod per motum assequitur mobile; sed ex parte agentis est econuerso; agens enim per formam, quæ in eo præexistit, agit ad remouendum contrarium, sicut Sol per suam lucem agit ad remouendum tenebras; & ideo ex parte Solis prius est illuminare, quàm tenebras remouere; ex parte autem aeris illuminandi prius est purgari a tenebris, quàm consequi lumen ordine naturæ, licet vtrumque sit simul tempore; & quia infusio gratiæ, & remissio culpæ dicuntur ex parte Dei iustificantis, ideo ordine naturę prior est gratiæ infusio, quàm culpæ remissio; sed si sumantur ea, quæ sunt ex parte hominis iustificati est econuerso, nam prius est ordine naturæ liberatio a culpa, quàm consecutio gratię iustificantis.

¶D. S. dupliciter soluit hoc argumentum; secundò ibi. Vel potest dici, &c. Ad maiorem dicitur primò, vera est ex parte mobilis, & subiecti, & in exterioribus motibus; quia ibi est prior recessus, quàm accessus, secus in interioribus motibus, quia ibi prior est accessus, vt patebit ad tertium; nam finis, & terminus habet rationem principij, sed negatur, quòd ordine naturæ ex parte agentis; naturaliter enim prius agens introducit formam, quàm repellat dispositionem contrariam, quia non nisi per formã agens expellit; sed verum est, quòd ex parte mobilis, & subiecti, & per consequens in genere causæ materialis, prior est recessus a termino a quo, quàm accessus ad terminum ad quem, qui habetur per gratiam infusam. Minor conceditur; sed oportet intelligere, quòd talis recessus non est nisi per actionem agentis, & in proposito per infusionem gratiæ; & quærimus, an ordine naturæ Deus prior remittat culpam, vel infundat gratiam, & non inquirimus de iustificatione ex parte iustificati, qui est subiectum, & materia iustificationis. Quare negatur consequentia, quòd sit prius simpliciter, & in ordine ad Deum iustificantem, quàm infusio gratiæ; sicut & in naturalibus clarè patet, quòd Sol naturaliter prius illuminat, antequam expellat tenebras.

¶Vel potest dici, quòd termini iustificationis sunt culpa, sicut a quo; & iustitia sicut ad quem; gratia verò est causa & remissionis culpæ & adeptionis iustitiæ.

¶Secundò dico ad maiorem, quòd recedere a malo est prius in genere causæ materialis tanquam terminus a quo; sed infusio gratiæ est causa recessus a termino a quo, & causa termini ad quem, & per consequens prior in genere efficientis causæ, & formalis; recessus enim a termino a quo est prior via generationis, & motus, & reducitur ad genus causæ materialis, sed accessus ad terminũ ad quem, est prior secundùm genus causæ finalis, & quia gratiæ infusio est causa vtriusque; ideo in genere causæ formalis, & efficientis vtrumque præcedit. Minor conceditur; sed negatur consequentia, sed bene probat in genere causæ materialis prior est remissio culpæ. Vel potest dici tertiò ad minorem, quòd prius est recedere a malo quo ad vitationem opus mali, quam accedere ad bonum, idest opus bonum; minus enim est dimittere malum opus, quàm facere bonum opus, & per consequens naturaliter est prius. Sed negatur, quòd malus habitus, vel aliquid habens se per modum habitus prius simpliciter expellatur, quàm infundatur habitus bonus, quia habitus bonus in genere causæ finalis formalis, & efficientis prior est; & per consequens simpliciter prior.

¶Ad secundum dicendum, quòd dispositio subiecti pręcedit susceptionem formę ordine naturę, sequitur tamen actionem agentis, per quam etiam ipsum subiectum disponitur; & ideo motus liberi arbitrij naturæ ordine præcedit consecutionem gratię, sequitur autem gratię infusionem.

¶Maior vera quo ad receptionem, vel consecutionem in subiecto, & sic in genere causæ materialis, quia videlicet subiectum nõ recipit nisi dispositum; sed negatur maior ex parte agentis, quia per talem actionem suam disponit subiectum ad formam. Ad minorem conceditur, sed est dispositio causata per actionem Dei, quæ est infusio gratiæ, quia Deus infundendo gratiam simul excitat lib. arbit. ad motum dispositiuum dispositione indistante a gratia quo ad tempus, licet ordine naturæ sequatur infusionem. Quare negatur consequentia, quia sicut ex parte aquæ intelligitur dispositio ad calorem, antequam recipiat calorem; sed talis dispositio non pręintelligitur actioni ignis in aquam, sic in proposito homo non recipit gratiam nisi dispositus; sed tñ illam dispositionem habet per infusionẽ gratiæ; quare infusio ex parte Dei prior est tanquam medium quo disponit hominem, sed ex parte hominis recipientis gratiam præintelligitur dispositio receptioni, sed non infusioni; & oportet iterum attendere, quia loquimur de infusione, & dispositione per motum lib. arb. vt fiunt a Deo. Et sic constat præcedere infusionem. Et nota, quòd hoc argumentum arguit contra aliam partem conclusionis, scilicet quòd infusio non præcedat motum liberi arbitrij.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in secundo Physicorum;* in motibus animi omnino præcedit motus in principium speculationis, vel in finem actionis; sed in exterioribus motibus remotio impedimenti pręcedit assecutionem finis; & quia motus liberi arbitrij est motus animi prius naturę ordine mouetur in Deum, sicut in finem, quàm ad remouendum impedimentum peccati.

*Aristot. tex. 89.

¶Pro intellectu solutionis huius argumenti, vide supra habita, quæstio. 25. artic. tertio, ad tertium. & quæst. 29. artic. secundo, ad tertium. vbi dictum fuit, quòd in motu exteriori naturali prior est remotio contrarij, quàm accessus ad terminum, vel adeptio finis; sed in motu appetitiuo, & interiori, prior est accessus ad finem, vel intentio finis, quàm remotio contrarij, vel recessus a malo, vnde dicitur ad argumentum. Maior vera, sed dico, quòd tendentia animi in Deum sit per actum animi interiorem, & appetitiuum, qui primò est ad finem, & principium in appetibilibus, deinde in ea, quæ impediunt a fine. Vnde talis motus conuenit cum intentione naturæ, quæ respicit finem primò, deinde remotionem contrarij.

¶Ad minorem. Si intelligitur de motibus animi appetitiuis, negatur; immo in istis prior est motus appetitiuus respectu finis, antequam remoueatur impedimentum consecutionis finis. Sed vera est minor in motibus naturalibus exterioribus; vnde negatur consequentia, quia per motum liberi arbitrij homo tendit in finem, & causam remotiuam peccati, & per consequens præcedit remotionem culpæ. Vnde vult Doct. Sanct. in solutione, quòd motus affectiuus animi præcedit remotionem impedimenti. Et hoc habet Philosophus, quia tàm in speculatiuis, quàm in appetitiuis prior est motus in principium, quam in conclusionem; & prior motus appetitiuus in finem, quàm in alia, &c.

Vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei.

V 1. q. 4 1. art. 4. ad 2. Et 4. di. 17. q. 1. ar. 5. q. 1. ad 2. & dis. 46. q. 2. art. 1. q. 3 a 1. Et Sta. 4. le. 4. col. 1.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd iustificatio impij non sit maximum opus Dei. Per iustificationem enim impij consequitur aliquis gratiam viæ; sed per glorificationem consequitur aliquis gratiam patriæ, quæ maior est; ergo glorificatio angelorum, vel hominum est maius opus, quàm iustificatio impij.

¶ 2 Præterea. Iustificatio impij ordinatur ad bonum particulare vnius hominis; sed bonum vniuersi est maius, quàm bonum vnius hominis, vt patet in primo Ethicorum; * ergo maius opus est creatio cœli, & terræ, quàm iustificatio impij.

* Arist. c. 2.

¶ 3 Præterea. Maius est ex nihilo aliquid facere, & vbi nihil cooperatur agenti, quàm ex aliquo facere aliquid cum aliqua cooperatione patientis; sed in opere creationis ex nihilo fit aliquid, vnde nihil potest cooperari agenti; sed in iustificatione impij Deus ex aliquo facit, idest ex impio iustum, & est ibi aliqua cooperatio ex parte hominis, quia est ibi motus liberi arbitrij, vt dictum est; * ergo iustificatio impij non est maximum opus Dei.

* Art 3. huius quæst.

¶ Sed contra est, quod in Psalmista dicitur. Miserationes eius super omnia opera eius; & in collecta dicitur. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando manifestas, & Augustinus dicit, * exponens illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, quòd maius est, vt ex impio iustus fiat, quàm creare cęlum, & terram.

* Aug. c. 17.

¶Hic Doct. Sanct. determinat duo dubia circa dicta; & primò de magnitudine iustificationis. Et quia duo alia opera Dei, scilicet creatio, & glorificatio etiam magna sunt, quæ si iustificatio excederet, videretur esse maximum. Ideo illis duobus comparat in corpore.

¶Respondeo dicendum, quòd opus aliquod potest dici magnum dupliciter. Vno modo ex parte modi agendi; & sic maximum opus est creationis, in quo ex nihilo fit aliquid.

¶Doct. Sanct. respondendo comparat iustificationem impij ad creationem; secundò comparat eam glorificationi, ibi. Sed sciendum, &c. Quo ad primum ponit duas conclusiones comparatiuas, & partim responsiuas secundùm vnam distinctionem bimembrem, cuius secundum membrum, & conclusionem conformem ponit ibi. Alio modo potest, &c. Distinguit ergo de magnitudine operum in titulo notata, quia dupliciter aliquod opus potest dici magnum. Vno modo ex parte modi agendi, quia scilicet fit tali modo, qui requirit maximam potentiam in agente; & quia non est aliqua proportio, vel potentia ex parte rei fiendæ ad hoc, quòd fiat, ita quòd nec potentia obedientialis præcedit, saltem obedientialis realis, sed solùm præcedit non repugnantia, & potentia logicalis, vt patet ex prima parte, quæstio. 46. artic. primo, ad primum. Conclusio prima conformis. Ex parte modi agendi sic est maximum opus creationis, scilicet & non iustificationis; & tangit probationem eius sub breuibus, quæ ponitur in argumento tertio sic. In creatione aliquid fit ex nihilo simpliciter; in iustificatione aliquid præsupponitur, quod cooperatur; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia facere ex nihilo, & nullo præsupposito, est maior modus fiendi, quàm aliquo præsupposito. Antecedens pro prima parte supponitur ex prima parte, quæstio 45. articulo primo.

Conclusio prima.

¶Circa secundam partem nota, quòd Doct. Sanct. in quarto, distinctio. 46. quæstio. secunda, articulo primo, quæstiun. tertia, ad secundum. videtur dicere oppositum, vbi dicit, quòd in creatione non est aliquid, quod repugnet creanti, cum sit ex nihilo, sicut in iustificatione repugnat iustificanti inordinata voluntas. Hæc ille, quæ videntur esse contra dicta, quia si est maior repugnantia ex parte iustificationis, videtur, quòd modus agendi sit maior; sed dicendum dupliciter. Primò, quòd in creatione non est aliqua resistentia positiua, & ad agentem, vel creantem. Sed in iustificatione impij est resistentia ante iustificationem, quia scilicet peccator habet contrariam voluntatem iustificationi; sed tamen pro momento iustificationis semper habet voluntatem cooperantem iustificationi, vt Doct. Sanct. hic dicit. Dico secundò, quòd immo maior est resistentia in creatione, quàm in iustificatione, non quidem, quòd creandum agat in Deum, sed ex parte substractionis potentiæ recipientis; plus enim resistit, quod omnino subtrahit potentiam, quàm quòd posita potentia facit eam non esse propriam; nec contraria dispositio impedit effectum, nisi inquantum facit potentiam indispositam; & ideo est maior difficultas in creatione, vbi omnino materia non præexistit, quàm vbi præexistente materia est aliquod, quod effectiuè contrariando repugnat, & vbi est potentia saltem obedientialis, hæc habentur ex Doctore Sancto in quarto, distinctio. 11. quæst. prima, artic. tertio, quæstiun. tertia, ad secundum. & dist. 17. quæst. prima, articulo quinto, quæstiun. prima, ad secundum. Vnde Doct. Sanct. in quarto supra. sane intelligendus est; quia in creatione non est resistentia positiua, est tamen priuatiua, scilicet per substractionem omnis potentiæ, & habilitatis. Et ista maior est, quam resistentia positiua, quæ tamen sine violentia a peccatore iustificando aufertur, & inducitur dispositio cooperatiua ad iustificationē. Nullus enim adultus iustificatur nisi volens, vt patuit supra. Maximus ergo modus est agendi, qui est ex nihilo, & per consequens conclusio vera. Consequenter cum dicit.

¶ Alio modo potest dici opus magnum propter magnitudinem eius quod fit; & secundùm hoc maius opus est iustificatio impij, quæ terminatur ad bonum ęternum Diuinæ participationis, quàm creatio cœli, & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis; & ideo August. * cum dixisset, quòd magis est, quòd ex impio fiat iustus, quàm creare cœlum, & terram. Et subiungit. Cœlum enim, & terra transibit, prædestinatorum autem salus, & iustificatio permanebit.

* Aug. tracta. 72. in Ioan.

¶Subiungit secundum membrum dictę distinctionis, scilicet quod dicitur opus magnū propter magnitudinem eius, quod fit. Primo enim modo dicitur magnū opus, esto res facta in se sit parua; sed quia fit modo magno: hic autem dicitur econtra, quia res, quæ fit est magna magnitudine virtutis, idest nobilis, & excellentis naturæ. Conclusio secunda responsiua conformis est. Hoc modo maius opus est iustificatio impij, quàm creatio cœli, & terræ. Probatur, ratione fundata in auctoritate beati Augustini. Iustificatio impij terminatur ad bonum ęternum Diuinæ participationis, creatio autem cœli, & terræ terminatur ad bonum naturæ mutabilis; igitur conclusio vera: consequentia nota, quia bonum Diuinum, & ęterni ordinis nobilius est, quàm bonum naturæ mutabilis ordinis. Circa antecedens nota diligenter verba Doct. Sanct. cum dicit, quòd iustificatio terminatur ad bonum ęternum Diuinæ participationis, quia per gratiā inchoatur in iustificato ipsa beatitudo, quæ est participata ęternitas altioris ordinis, quàm sit quæcunque duratio, vel mensura rei naturalis creatæ; excedit enim ęternitas participata ipsum ęuum, tanquam quid Diuini, & ęterni ordinis excedit omne naturale; & cum hoc ipso ęternitas participata immutabilior est ipso ęuo, vt patebit prima parte, quæst. 10. artic. 5. Quare Doct. Sanct. bene probat excessum iustificationis super creationem per participationem Diuinam ęterni boni, quod est altioris ordinis quocunque bono naturæ etiam Angeli.

Conclusio secunda.

¶ Et nota, quòd etiam creatio cœli terminatur ad bonum naturæ mutabilis ordinis; tùm quia cœlum mouetur localiter, tùm quia cœlum, esto quo ad substantiam mensuretur ęuo, tamen habet coniunctas mutationes; sed æternitas participata est participatio Diuinæ immutabilitatis, & per consequens maior.

¶Sed

¶ Sed sciendum est, quòd aliquid magnum dicitur dupliciter. Vno modo secundùm quantitatem absolutam; & hoc modo donum gloriæ est maius, quàm donum gratiæ iustificantis impium; & secundùm hoc glorificatio iustorum est maius opus, quàm iustificatio impij.

¶ Hic consequenter Doct. Sanct. comparat iustificationem impij alij operi magno, scilicet glorificationi, ex qua etiam soluit primum argumentum in oppositum. Et iterum prosequitur hoc duabus conclusionibus responsiuis, secundùm vnam distinctionem bimembrem, cuius secundum, & secundam conclusionem ponit ibi. Alio modo dicitur, &c. Notat ergo quasi subdiuidendo secundum membrum primæ distinctionis, quòd aliquid dicitur magnum dupliciter; vno modo secundùm quantitatem absolutam, quia videlicet in se est quid magnum, non comparando ad illum, vel alium; sed quia secundùm se est excellens. Conclusio prima iuxta hoc membrum, & tertia in ordine. Secũdum hoc glorificatio iustorum est maius opus, quàm iustificatio impij, scilicet secundùm quantitatem absolutam eius quod fit. Probatur, quia donum gloriæ est maius, quàm donum gratiæ iustificantis impium; igitur conclusio vera, consequentia nota. Circa antecedens nota, quòd donum gloriæ importat ipsam etiam gratiam iustificantem, sed vt consummata est, & cum hoc dotes a gratia consumata profluentes, scilicet lumen gloriæ, comprehensionem, & fruitionem, de quibus supra: importat etiam ipsam beatitudinem; quare clarum est antecedens, quòd donum gloriæ, quod omnia ista implicat, maius est, quàm gratia viatica iustificatiua etiam cum omnibus virtutibus sibi connexis. Deinde cum dicit.

Conclusio tertia.

¶ Alio modo dicitur aliquid magnum quãtitate proportionis, sicut dicitur mons paruus, & milium magnũ; & hoc modo donum gratiæ impium iustificantis est maius, quàm donum gloriæ beatificantis iustum; quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna, quàm donum gloriæ dignitatem iusti, qui ex hoc ipso, quòd est iustificatus, est dignus gloria; & & ideo Augustin. * dicit ibidem. Iudicet qui potest; vtrum maius sit iustos Angelos creare, quàm impios iustificare, certè si æqualis est vtrumque potentiæ, hoc maioris est misericordiæ. Et per hoc patet responsio ad primum.

* Aug. tracta 72. in Ioan. non procul a fi.

¶ Prosequitur secundum membrum subdistinctionis, quòd alio modo dicitur aliquid magnum quantitate proportionis, quod ostendit exemplo; alia exempla ponit Doct. Sanct. prima parte, quæst. 2. artic 4 ad quartum. de dono paruo dato pauperi, quod comparatiuè maius est, quàm magnum datum diuiti. Et secunda secundæ, quæst. 106. artic. 2. ponit exemplum de dono dato innocenti, quod absolutè maius est; sed donum datum pœnitenti maius est comparatiuè ad ipsum pœnitentem peccatorem, cui cum dignus esset pœna, datur. Conclusio secunda conformis, & vltima est. Hoc modo donum gratiæ impium iustificantis est maius, quàm donum gloriæ beatificantis iustum, scilicet comparatiuè. Probatur. Plus excedit donũ gratiæ dignitatem impij, quàm donum gloriæ dignitatem iusti; igitur conclusio vera. Tenet cõsequentia, quia dare ei, qui minus dignus est, maius est proportionabiliter. Antecedens probatur, quia impius erat dignus pœna, & non gratia, iustificatus autem est dignus gloria; ideo est maius, quòd illi datur gratia, quàm illi gloria. Est autem ista maioritas non in dato, sed quasi in ratione dandi; quia non est ratio, vel dignitas ex parte impij; sed est ratio, & dignitas ex parte iusti, vt detur sibi gloria, & magis excedit modicum donum indignum, quàm magnum donum dignum, & iustum. Et ostendit Doct. Sanct. hanc rationem esse de mente beati Augustini; & habetur ex ista auctoritate ad propositum, quòd est maioris misericordiæ iustificatio impij, quia minor dignitas est ex parte peccatoris. Et sic iustificatio est maior proportionabiliter, quantò minor est ratio, & dignitas ex parte peccatoris; sic quòd hoc, quòd Deus iustificet impium, maius sit, quàm quòd glorificet iustum, sic quòd maioritas cadat super hoc totum, quòd Deus iustificat impium, quàm quòd glorificet sanctum. Et per hæc dicta vult D. S. satis factum esse primo argumento.

Conclusio quarta.

¶ Prima auctoritas argumenti in contrarium est pro vltima conclusione directè, quia in iustificatione manifestatur maxima misericordia, & maximum est proportionabiliter iustificare impium; & est etiam pro secunda conclusione de secunda auctoritate, scilicet collectæ. Vide prima parte, quæst. 25. artic. 3. ad tertium. quia ex hoc, quòd Deus pro libito suo parcit, & miseretur, ostendit, quòd non habet superiorem potestatem, & per consequens maximæ potestatis est; & quia parcẽdo, & miserendo perducit ad participationem infiniti boni, quod est infinitę, & Diuinæ virtutis; ergo habetur ex ista auctoritate vltima conclusio, similiter & secunda. Tertia auctoritas beati Augustini est pro eadem secunda conclusionem, vt patuit in corp. vbi applicata fuit. De qua vide tertia parte, quæst. 43. artic. 4. ad secundum.

¶ Ad primum, prima pars assumpti conceditur; sed aliquis peccator omnino indignus consequitur gratiam ex parte cuius non est, quare sibi detur gratia.

¶ Ad secundam partem assumpti conceditur, quòd cõsequitur gratiam, & gloriam patriæ, quæ est maior absolutè, & in se; sed non est maius, quod detur sancto; immo maius est, scilicet maioris misericordiæ, quòd gratia detur impio. Ad consequens verùm, glorificatio est maius quo ad donum collatum, & in se consideratum; sed tamen iustificatio est maius opus secundùm quantitatem proportionis, & comparationis ad Deum, cui datur; & probat tertiam conclusionem corporis, quia gloria est quidem maior gratia viæ; sed maius est dare gratiam peccatori, quàm gloriam sanctorum, quia magis excedit gratia peccatorẽ, quàm gloria sanctum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum vniuersi est maius, quàm bonum particulare vnius, si accipiatur vtrunque in eodem genere; sed bonum gratiæ vnius maius est, quàm bonum naturę totius vniuersi.

¶ Maior vera, sed ad particulare vnius Diuinum, & Diuini ordinis, quod superexcedit omnia naturalia, nec potest alicui esse connaturale, quia participatio Diuinitatis. Minor distinguitur, vera est, si vtrobique bonum est eiusdem ordinis, & rationis, tunc enim bonum vniuersi maius est; si autem bonum vnius sit Diuinum, bonum autem totius vniuersi sit naturale, negatur minor. Probatio autem Philosophi. 1. Ethicorũ. loquitur de bono vnius rationis, & ordinis; quia sic bonum, quantò communius pluribus, tantò melius, donum autem iustificatiuum est supra ordinem omnium naturalium. Quare negatur consequentia

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte modi agendi, secundùm quem creatio est maximum opus Dei.

¶ Maior vera, quo ad modum agendi, sic maius est ex nihilo aliquid facere, quia ibi nihil concurrit, nec concurrere potest, sed est solius Dei, tali modo aliquid facere. Minor conceditur; Ergo, &c. Verum, iustificatio non est maximum opus quo ad modum agendi, est tamen maximum quo ad id quod agitur, & fit, & hoc secundùm operationem ad eum in quo fit; vnde hæc ratio est pro prima conclusione, non tamen contra secundam, nec contra quartam.

Vtrum iustificatio impij sit opus miraculosum.

X

Inf. q. 105. arti. 7. ad 1. Et 3. q. 44. ar. 3 ad 1. & 3. Et 2. dist. 28. q. 1. ar. 3. ad 2. Et 4. dist. 17. q. 1. ar. 5. q. 1. Et Pot q. 6. ar. 2. ad 6.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quòd iustificatio sit opus miraculosum. Opera enim miraculosa sunt maiora, non miraculosis; sed iustificatio impij est maius opus, quàm alia opera miraculosa, vt patet per August. in auctoritate inducta; * ergo iustificatio impij est opus miraculosum.

* Art. præceden. in argum. sed contra.

¶ 2 Præterea. Motus voluntatis ita est in anima, sicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus, sed quandò Deus aliquid operatur in rebus naturalibus contra inclinationem naturæ, est opus miraculosum, sicut cum illuminat cæcum, vel suscitat mortuum. Voluntas autem impij tendit in malum, cum igitur Deus iustificando hominem moueat eum in bonum, videtur, quòd iustificatio impij sit miraculosa.

¶ 3 Præterea. Sicut sapientia est donum Dei, ita & iustitia; sed miraculosum est, quòd aliquis subitò sine studio sapientiam assequatur a Deo; ergo miraculosum est, quòd aliquis impius iustificetur a Deo.

¶ Sed contra, opera miraculosa sunt supra potentiam naturalem; sed iustificatio impij non est supra potentiam naturalem. Dicit enim Augustinus in lib. de Prædestinatione Sanctorum, * quòd posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum, habere autem, gratiæ est fidelium; ergo iustificatio impij non est miraculosa.

* Aug. c. 5.

¶ Hic D. S. determinat aliud dubium de quadam conditione iustificationis, an sit, &c. ex quo aliquo est maximum.

¶ Respondeo dicendum, quòd in operibus miraculosis tria consueuerunt inueniri, quorum vnum est ex parte potentiæ agentis; quia sola Diuina virtute fieri

possunt, & ideo sunt simpliciter mira, quasi habentia causam occultam, vt in primo dictum est.* ————

*Prima parte, q. 105. artic. 7. & 8. & q. 110. art. 4.

¶Doct. Sanct. distinctè respondet, secundùm quòd tria requiruntur ad opus miraculosum, quæ declarat Doct. Sanct. per corpus iuxta quodlibet respondendo; iuxta secundum, ibi. Secundò in quibusdam; iuxta tertium ibi. Tertio modo, &c. Quo ad primum requisitum primò declarat quid illud sit. Secundò subiungit primam conclusionem responsiuam conformem, ibi. Et secundùm, &c.

¶Notat ergo Doct. Sanct. post dicta prima parte, quæstio. 106. artic. 7. & 8. quòd in operibus miraculosis consueuerunt tria inueniri, idest requiruntur tres conditiones ad opus miraculosum perfectè. Primum est, sine quo nullo modo est miraculum tanquam non absolutè mirandum, vel admiratione plenum, & ex parte potentiæ agentis, quæ est Diuina virtus. Vnde nihil quod fit a potentia creata, est simpliciter miraculum; quia causa miraculi debet omni creaturæ naturaliter esse occulta, & hæc sola est virtus Diuina; vnde illa simpliciter dicuntur miracula, secundùm Doct. Sanct. tertio contra Gentiles, cap. 2. quæ diuinitus fiunt præter ordinem communiter seruatum in rebus. Et hoc membrum videtur incidere cum eo, quod Doct. San. prima parte supra art 8. vocat miraculum quo ad substantiam facti, vel quantum ad id quod fit; quia scilicet fit aliquid, quod solus Deus facere potest, cuius virtus est mirabilis, & omnibus naturaliter occulta; & in contra Gentiles supra dicit miraculum, quod creatura nunquam facere potest! & in secundo, dist. 18. q. 1. artic. 3. dicitur miraculum, quod est supra naturam, præsertim si aliæ conditiones sequentes adessent. Consequenter cum dicit.

¶Et secundùm hoc tàm iustificatio impij, quàm creatio mundi, & vniuersaliter omne opus, quod a Deo solo fieri potest, miraculosum dici potest. ————

¶Subiungit primam conclusionem correspondentem, illam. Secundum hoc (idest attenta tantùm ista conditione) tam iustificatio impij, quam creatio mundi, &c. vt iacet in littera. Probatur ex dictis, quia omne illud opus dicitur hoc modo miraculosum, quod fit a sola virtute omnibus naturaliter occulta, & admiranda; sed ista sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior, & minor patent ex prima parte, & ex supra dictis.

¶Nota hic pro maiori intellectu, quòd opera, quæ fiunt a solo Deo secundùm substantiam facti sunt duplicia. Quædam enim fiunt a virtute Diuina secundùm ordinem institutum a Deo, secundùm cursum communem, & ordinem communem seruatum in rebus, siue in naturalibus, siue gratuitis; alia sunt, quæ secundùm substantiam fiunt a solo Deo sine omnibus causis secundis, non secundùm ordinem, quem Deus instituit in rebus, vel naturæ, vel gratiæ, qui ordo nobis per naturalem cognitionem, vel fidem manifestus est, sed secundùm ordinem, & influxum specialem; sicut est duo corpora esse simul, sicut est transubstantiatio panis, & incarnatio, quæ fiũt a Deo, non sin consuetũ ordinem abantiquo obseruatũ; & prima quidem dicũtur miracula solùm secundùm quid, secunda verò dicuntur miracula simpliciter, & tenent summum gradum in miraculis, vt habet Doct. Sanct. prima parte. Ad miraculum enim requiritur, quòd sit præter causas secundas, & non sit a Deo secundùm communem modum in rebus institutum, sed sit præter ordinem communem causæ suæ, scilicet etiam Dei, ita quòd non fiat a Deo, sicut solet communiter operari in naturalibus, vel gratuitis. Vnde patet, quòd creatio, & iustificatio non est ex hac vna conditione dicenda simpliciter miraculosa, immo (vt patebit) simpliciter dicenda est, non miraculosa; quia licet substantia facti sit a virtute occulta, quia tamen fit modo consueto secundùm communem modum, ideo talis non est miraculosa, vt patebit circa tertiam conclusionem. Consequenter ibi.

¶Secundò in quibusdam miraculosis operibus inuenitur, quod forma inducta est supra naturalem potentiam talis materiæ, sicut in suscitatione mortui, vita est supra naturalem potentiam talis corporis. ————

¶Prosequitur secundam conditionem requisitam ad miraculum, quam primò declarat, secundò subiungit conclusionem responsiuam conformem, ibi. Et quantum ad, &c. Secundum ergo inuentum in miraculo, est, quòd forma inducta est supra naturalem potẽtiam talis naturæ (idest capacitatem propinquam.) Et ponit exemplum de suscitatione mortui, vbi vita est supra naturalem potentiam, & capacitatem propinquam talis corporis. Et redit hoc membrum in idem cum eo, quod Doct. Sanct. prima parte, supra dicit, excedens facultatem naturæ quantum ad id in quo fit, sicut etiam est illuminatio cæcorum. Potest enim natura causare visum, sed non in cæco, & vitam, sed non in mortuo. Et in contra Gentil. supra, vocat miraculum, in quibus Deus aliquid facit, quod natura facere potest, sed non per illum ordinem. Doct. Sanct. tamen in secundo, vocat suscitationem mortui miraculum supra naturam; & hoc verum quantum ad id in quo fit vita. Alibi autem dicit, quòd non sit supra naturã, quantum ad id quod fit, scilicet vitam; sed modus fiendi est supra naturam. Deinde cum dicit.

¶Et quantum ad hoc iustificatio impij non est miraculosa, quia naturaliter anima est gratiæ capax; eo enim ipso, quòd facta est ad imaginem Dei, capax est Dei per gratiam, vt August. dicit.* ————

*Aug. loco citato in argum. sed contra.

¶Respondet iuxta hoc membrum tali conclusione secunda. Quantum ad hoc (scilicet quo ad esse, vel fieri supra naturalem potentiam subiecti) iustificatio impij non est miraculosa. Probatur, naturaliter anima est capax gratiæ; igitur conclusio vera, consequentia nota, antecedens patet. Eo enim ipso, quòd facta est ad imaginem Dei, capax est Dei per gratiam, vt Augu. habet, quare antecedens verum.

¶Circa istud antecedens, & membrum distinctionis, posset alicui videri, quia Doct. Sanct. vellet, quòd anima esset in potentia naturali ad gratiam. Et sic concordaret cum Scoto in primo, quæst. prima prologi, & in quarto, distinct. 49. vbi ponit potentiam receptiuam actuum supernaturalium esse naturalem, & potentiam omnem respectu actus esse naturalem, sed tamen respectu agentis, aliquam, & supernaturalem; quando scilicet agens non naturaliter est impressiuum actus. Et videri posset, quòd Doct. Sanct. concordet, qui dicit potentiam animæ respectu gratiæ esse naturalem. Constat autem, quòd potentia animæ respectu gratię est potentia receptiua, & gratia actus simpliciter supernaturalis, qui etiam secundùm D. S. & Scotum in secundo, dist. 23. nulli creaturæ potest esse, vel fieri generalis, &c.

Scotus.

Potentia ad actum Diuini ordinis non est naturalis.

¶Ad hoc dicitur, quòd Doct. Sanct. loquitur hic post beatum Augustinum allegatum in argumento in contrarium, qui dicit in de Prædestinatione Sanctorum, quòd posse habere fidem, & charitatem est naturæ hominum. Intelligitur autem beatus Augustinus, quòd est naturæ hominum, sed secundùm potentiam obedientialem, quia videlicet ista potentia obedientialis est in natura humana, quia intellectiua ad imaginem Dei; & ex hoc est in potentia obedientiali secundùm capacitatem propinquam, quæ capacitas non est in natura irrationali. Vult ergo Doct. S. post eum, quòd gratia non est supra capacitatem naturalem, idest immediatam, sed non est idem, esse naturaliter, idest immediatè capax, & esse in potentia naturali propriè. Constat enim, quòd statua tua est capax immediatè figuræ Herculis, non tamen propriè naturaliter. Vnde Doct. Sanct. intelligit per naturaliter capacitatem, receptiuitatem immediatam, & propinquam, quæ capacitas non est in corpore mortuo respectu vitæ. Et quòd D. S hic accipiendus sit, vt dictum est (scilicet quòd naturaliter accipiat largè, non pro potentia naturali, quæ naturaliter in actum inclinetur, & in actum debitum ex natura quam dicimus potentiam naturalem) patet ex his, quæ ponit in de Veritate, Materia 12, artic. 3. ad decimumoctauum. vbi dicit, quòd in humana anima est potentia passiua ad recipiendum lumen propheticum, non naturalis, sed tantùm obedientialis potentia, hæc ille. Et in de Virtutibus, quæst. 1. artic. 10. ponit, quòd anima ad virtutes infusas est tantùm in potentia obedientiali, sicut in multis alijs locis. Ex quibus habetur, quòd etiã ad gratiam est tantùm in potentia passiua obedientiali, naturæ inserta. Vnde Doct. Sanct. per capacitatem naturalem intelligit potentiam obedientialem naturæ insertam, & capacitatem propinquam.

¶Pro quo nota, quòd secundùm Doct. Sanct. in quarto, dist. 9. quæst. 1. artic. 3 quæstiuncu. 3 ad tertium. Obedientialis potentiæ multi sunt modi. Et secundùm Doct. San. prima parte, vbi supra. Miracula secundùm quemlibet modum habent diuersos gradus, scilicet etiam secundùm excessum naturæ secundùm id, in quo aliquid miraculosè fit. Quandoque enim secundùm Doc. Sanc. in tertio, distin. 3. quæst. 2. fit aliquid in & ex eo, quod est improportionatum ad effectum, sicut visus in cæco, & vita in mortuo. Aliquando autem aliquid fit in eo, cuius est immediatè capax, & eius immediatum receptiuum, & tamen ad vtrumque est in potentia obedientiali. Vnde Doct. Sanct. hic innuit istos duos modos potentiæ obedientialis, quia corpus mortuum est in potentia obedientiali ad vitam, sed in potentia improportionata videlicet, quia secundùm Doct. Sanct. ibidem in tertio, inducendo effectum miraculosum cum hoc habet inducere dispositionem, quæ competit vitæ, & non præfuit. Corpus enim mortuum est omnino indispositum ad vitam, & oculus cæcus ad visum. In iustificatione autem vt sic, non oportet inducere aliquam dispositionem, ratione cuius anima sit capax gratiæ, immo anima est immediatè capax. Licet enim in adultis oporteat præcedere motum voluntatis, hoc non est propter capacitatem, sed aliunde (vt patuit) quia videlicet, qui voluntariè auersus est, voluntariè debet se conuertere. Vnde secundùm D. S. in de Verit. supra q. 4. ad secundum. non præexigitur dispositio materiæ ad gratiam obtinendam, per quam videlicet fiat capax. Et ergo, quia anima aliter est in potentia obedientiali ad gratiam, quàm corpus mortuum ad vitam, illam alietatem D. S. innuit in isto membro. Et per naturalem capacitatem D. S. intelligit immediatã dispõnem animæ ad gratiã.

Oportet

Oportet enim notare, quòd potentia naturalis est, secundùm Doct. Sanct. respectu debiti naturæ, & quæ potest in actum deduci per agens naturale propinquum, & vbi cognita potentia naturali, cognoscitur & actus, ad quem est in potentia naturalis quæ omnia deficiunt naturæ animæ, respectu gratiæ, quæ quia est Diuini ordinis, & supra omnem conditionem naturæ, nullo modo animę ex conditione naturali debetur, nec potest per agēs naturale dari, nec potest sciri, nisi per reuelationem. Vnde actus dicitur supernaturalis, non solùm per comparationem ad potentiam supernaturalem, sed etiam ad potentiam quā excedit, quia omnino altioris ordinis, nec naturæ ex se aliquo modo debetur, sed solùm ex Diuina ordinatione, & misericordia. Et ita videtur oportere dicere attentis his, quæ D.S. alibi dicit. Deinde ibi.

¶ Tertio modo in operibus miraculosis inuenitur aliquid præter solitum, & consuetum ordinem causandi effectum; sicut cum aliquis infirmus sanitatem perfectam assequitur subitò præter solitum cursum sanationis, quæ fit a natura, vel arte. ——

¶ Deducit tertiam conditionem quam primò declarat; secundò subiungit correspondentem conclusionem tertiam, ibi. Et quantum ad hoc, &c. Tertia ergo conditio requisita ad miraculosum opus est, vt aliquid fiat præter solitum, & consuetum ordinem causandi in rebus, quia scilicet fit aliquid, non sicut per generalem influxum ordinatum est in naturalibus, vel gratuitis. Et hanc conditionem Doct. Sanct. prima parte, vocat excessum naturæ quantum ad modum, & ordinem fiendi; quia videlicet esto natura possit in similem effectum, non tamen tali modo, & ordine. Et in contra Gentiles vocat gradum, quò Deus facit, quod consuetum est fieri per operationem naturæ, tamen absque principijs operantibus. Tunc ibi.

¶ Et quantum ad hoc iustificatio impij, quandoque est miraculosa, & quandoque non. Est enim iste communis consuetus cursus iustificationis, vt Deo mouente interius animam homo conuertatur ad Deum, primò quidem conuersione imperfecta, & postmodum ad perfectam deueniat, quia charitas inchoata meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, vt Augustinus dicit.* Quandoque verò tam vehementer Deus animam mouet, vt statim quandam perfectionem iustitiæ assequatur; sicut fuit in conuersione Pauli, adhibita etiam exterius miraculosa prostratione, & ideo conuersio Pauli tanquam miraculosa in ecclesia commemoratur celebriter. ——

*Aug. tracta. 5. in epist. Ioan. ante med.

Dub. 985.

¶ Annectit talem conclusionem huic membro tertiam in ordine. Quantum ad hoc (scilicet fieri præter consuetum ordinem) iustificatio impij, quandoque est miraculosa, & quandoque non. Probatur. iustificatio impij, quandoque fit a Deo, præter solitum ordinem, & modum iustificandi, quandoque fit secundùm consuetum cursum; igitur conclusio vera, consequētia clara, quia isto modo dicitur aliquid miraculosum, quia fit præter communem modum fiendi a Deo. Antecedens declaratur in littera. Est enim iste modus, &c. Et secunda pars, ibi. Quandoque verò, &c. quia conuersio, & iustificatio Pauli celebratur in ecclesia tanquam miraculosa, igitur aliquando est iustificatio miraculum quo ad hunc modum. Vide de hoc D.S. in secundo supra ad secundum. vbi vult, quòd creatio animarum, & iustificatio facta secundùm cursum, & dispositionem præuiam non sunt dicenda miracula.

¶ Patet igitur responsio ad quæsitum, quòd iustificatio communiter non est propriè miraculosa, quia deficit in duobus requisitis ad miraculum, quia non est supra dispositionem animæ. Et quia communiter fit secundùm ordinem causæ propriæ efficientis, & disponentis. Vnde quia duæ conditiones miraculi deficiunt iustificationi, & conuenit solùm vna, ideo magis dicenda est non miraculosa, quia plures sunt causæ verificantes negatiuam, & vna tantùm verificatiua affirmatiuè, ideo patet quid dicendum sit.

ARGVMENTVM in contrarium est expositum circa corpus, quia si minor deberet rigorosè examinari, esset falsa, nec habetur ex Aug. quia non sequitur posse habere gratiam est naturæ, ergo naturale; sed sequitur, quòd ista potentia obedientialis est naturæ inserta tanquam proximæ dispositæ, & capaci illius actus. Confirmat autem aliqualiter secundam conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quædam miraculosa opera, etsi sint minora, quàm iustificatio impij quantum ad bonum quod fit; sunt tamen præter consuetum ordinem talium effectuum; & ideo plus habent de ratione miraculi. ——

¶ Ad maiorem, si intelligitur, quòd miraculosa sint maiora semper quo ad id quod fit, falsa est; sed vera est, quòd modus fiendi miraculorum major est, & incōsuetus præter ordinem causæ propriæ. Minor vera quo ad substantiam facti, sed non fit modo miraculoso communiter, nec præter ordinem iustificationis, qui est fieri a Deo per dispositionem liberi arbitrij progredientem de imperfecto ad perfectum. Sed quædam alia sunt, quæ sunt minora extra modum consuetum, sicut subita curatio febris, & huiusmodi, quæ sunt miracula quo ad modum, & non quo ad substantiam facti. Quare negatur consequentia, quia non omne opus magnum, quod fit a solo Deo, est miraculum, vt patuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non quandocunque res naturalis mouetur contra suam inclinationem est opus miraculosum; alioquin miraculosum esset, quòd aqua calefieret, vel quòd lapis sursum proijceretur; sed quando hoc fit præter ordinem propriæ causæ, quæ nata est facere hoc. Iustificare autem impium nulla alia causa potest nisi Deus, sicut nec aquam calefacere nisi ignis, & iustificatio impij a Deo quantum ad hoc non est miraculosa. ——

¶ Maior vera quo ad inesse, & quo ad inesse secundùm inclinationem; sed tamen differentia est, quia iste liberè inest, scilicet motus voluntatis, ille verò ex necessitate.

¶ Ad minorem, negatur, vt iacet, quia non est miraculum, quia fit aliquid contra inclinationem naturæ, sed aliunde, quia videlicet præter modum causæ, & sic illuminatio cæci est miraculosa quo ad id in quo fit visus, quia causa sua consueta non est nata facere visum in mortuo. Vltra, conceditur, quòd voluntas impij ante iustificationem tendit in malum, sed de communi lege immutatur a Deo secundùm modum consuetum, vt scilicet liberè recedat a malo sine coactione, & liberè velit id, ad quod Deus voluntatem mouet; & dato, sed non concesso, quòd moueretur contra inclinationem suam; propterea non esset miraculum, quia tunc motus lapidis sursum, vel calefactio aquæ esset miraculosa, sed quia non fit præter ordinem consuetum causæ suæ, immo fit secundùm ordinem nobis notum, saltem ex reuelatione, ideo negatur consequentia.

¶ Nota, quòd quamuis solus Deus esset causa iustificationis, per hoc non tollitur esse miraculosum, sed quia solus Deus est causa iustificationis; & tamen secundùm ordinem consuetum, & notum, ideo non est dicenda miraculosa. Transubstantiatio enim panis in corpus Christi benedictum fit a solo Deo, & tamē est miraculosa, quia fit secundùm ordinem soli Deo notum, & præter ordinem in rebus consuetum. Vnde isto modo intelligenda est solutio, cum dicit. Iustificare autem impium nulla causa potest nisi Deus. Et cum hoc memoriter tenenda sunt, quæ statim præcedunt, scilicet; sed quando hoc fit præter ordinem propriæ causæ, quæ nata est facere hoc; & sic iustificatio fit quidem a Deo solo, sed non præter ordinem eius, & hoc loquēdo de communi lege propter iustificationem Pauli.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sapientiam, & scientiam homo natus est acquirere a Deo per proprium ingenium, & studium; & ideo quando præter hunc modum homo sapiens, vel sciens efficitur, est miraculosum; sed gratiam iustificantem non est homo natus acquirere per suam operationem, sed Deo operante, vnde non est simile. ——

¶ Maior vera quo ad esse donum; sed tamen est differentia in modo causandi ista dona consueto; quia sapientia est donum Dei de communi lege acquisibile per studium, & ingenium habentis sapientiam, vel scientiam; sed iustitia, de qua hic loquitur (quæ est terminus iustificationis) nata est haberi a solo Deo, cōcurrente tamen dispositione liberi arbitrij. Minor conceditur; & ratio est, quia sapientia non est nata subitò acquiri sine studio; vnde quando subitò infunditur, fit præter consuetum modum, & ordinem fiendi; non sic iustitia, cum infunditur a Deo; dictum est autem, quòd fieri præter ordinem, & consuetum causandi effectum faciat miraculum. Negatur ergo consequentia, quia infusio subita sapientiæ habet tertiam conditionem requisitam ad miraculum, non autem iustificatio.

¶ Nota autem, quòd quandocunque est secunda conditio dicta in corp. est etiam tertia, sed non ecōtra, hoc est dicere; quando aliquid fit in eo, quod non est capax, & dispositū pro aliqua forma, tunc fit etiam præter solitum ordinem causandi effectum, qui est causare in natura disposita, sed aliquid potest fieri præter consuetum ordinem fiendi, & causandi illius effectus, & tamen fit in materia disposita, sicut patet exemplum ex solutione de sapientia subitò infusa, quæ fit præter ordinem consuetum, & tamen non fit in natura non capaci, vel non disposita, immo mens hominis est disposita ad sapientiam.

Quæstio 114. & vltima.

De Merito.

A DEinde considerandum est de merito, quod est effectus gratiæ cooperantis. Et circa hoc quæruntur decem. Primò, vtrum homo possit aliquid mereri a Deo. Secundò, vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam ęternam. Tertiò, vtrum aliquis per gratiam possit mereri vitam ęternam ex condigno. Quartò, vtrum gratia sit principium merendi mediante charitate principaliter. Quintò, vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam. Sextò, vtrum homo possit eam mereri alij. Septimò, vtrum possit sibi aliquis mereri reparationem post lapsum. Octauò, vtrum possit sibi aliquis mereri augmentum gratiæ, vel charitatis. Nonò, vtrum possit sibi mereri finalem perseuerantiam. Decimò, vtrum bona temporalia cadant sub merito.

¶Hic vltimò agitur de alio effectu gratiæ, inquantum est cooperans, scilicet de merito, quod procedit a gratia, siue gratum faciente, siue gratuita motione simul cum libero arbitrio. Et primò circa hoc præmittitur quoddam pręambulum necessarium ad sequentia, scilicet de possibilitate merendi; secundò agitur de modo, & conditione ipsius meriti.

Vtrum homo possit aliquid mereri a Deo.

Supr. q. 21. art. 4. Et 2. dist. 5. q. 2. ar. 1. Et d. 5. 25. a. 4. Et Heb. 9. le. 1. col. 2.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd homo non possit aliquid mereri a Deo. Nullus enim videtur mercedem mereri ex hoc, quòd reddit alteri quod debet; sed per omnia bona, quæ facimus, non possumus sufficienter recompensare Deo quod debemus, quin semper amplius debeamus, vt etiam Philosophus dicit in octano Ethicorum;* vnde & Luc. 17. dicitur. Cum omnia quę pręcepta sunt feceritis dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus; ergo homo non potest aliquid mereri a Deo.

* Aristot. c. vlt.

¶ 2 Præterea. Ex eo quòd aliquis sibi proficit, nihil videtur mereri apud eum, cui nihil proficit; sed homo bene operando sibi proficit, vel alteri homini, non autem Deo, dicitur enim Iob 35. Si iustè egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non potest aliquid a Deo mereri.

¶ 3 Prętérea. Quicunque apud aliquem aliquid meretur, constituit eum sibi debitorem; debitum enim est, vt aliquis merenti mercedem rependat; sed Deus nulli est debitor, vnde dicitur Rom. 11. Quis prior dedit, & retribuet ei? ergo nullus a Deo potest aliquid mereri.

¶Sed contra est, quod dicitur Hierem. 31. Est merces operi tuo; sed merces dicitur, quod pro merito redditur; ergo videtur, quòd homo possit a Deo mereri.

¶ Hic D. S. determinat quæstionem, an sit meriti hominis ad Deum, an possit aliquid ab eo mereri.

¶Respondeo dicendum, quòd meritum, & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompensatur pro retributione operis, vel laboris, quasi quoddam precium ipsius.

¶Doct. Sanct. respondendo, duo facit. Primò præmittit duas conclusiones præambulares. Secundam ponit ibi. Iustitia autem, &c. Secundò ex eis deducit duas conclusiones responsiuas. Primam ibi. Et propter hoc, &c. Secundam ibi. Modus autē, &c. Quo ad primam conclusionem præambularem primò præmittit quoddam suppositum fundamentale. Secundò infert ex eo ipsam conclusionem. ibi. Vnde sicut, &c. Præmittit ergo pro fundamento quid nominis meriti, declarando hoc per quid nominis mercedis, quæ ad meritum relatiuè dicitur. Et supponit primò, ꝙ meritum, & merces ad idem referantur; quod suppositum potest intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ referantur ad idem tertium. s. iustum, quia s. vtrumq; habet locum vbi inuenitur iustū, & sm modum iusti est modus mercedis, vel meriti. Secundò potest intelligi, ꝙ referantur ad idem, idest ad inuicem, quia videlicet merces est, quæ debetur labori, vel operi. & iterum meritum dr respectu mercedis, quia s. per meritum quis conquirit, & facit sibi debitā mercedē. Et hunc sensum D. S. exponit, quia merces dr, quæ datur alicui pro retributione operis, vel laboris (quę s. se habet vt mercedem) vt quoddam precium ipsius. Consequenter cū dicit.

¶ Vnde sicut reddere iustum precium pro re accepta ab aliquo est actus iustitię, ita etiam recompensare mercedem operis, vel laboris est actus iustitiæ.

¶Subinfert ex dicto fundamento primā conclusionem præambularem, præsertim ex illo verbo, ꝙ merces se habet ad laborē, vel meritum, sicut precium ipsius; & est ista, recompēsare mercedem operis, vel laboris est actus iustitiæ. Probatur a similitudine, reddere iustum precium pro re accepta ab aliquo est actus iustitiæ, ergo etiam reddere, & recompensare mercedem operis, vel laboris est actus iustitiæ. Tenet consequentia ex dictis, quia merces se habet ad laborem, sicut pręcium ad rem acceptam, & est pręciū laboris; ergo consequentia bona. Ex ista conclusione habetur, ꝙ quia merces, & meritū adinuicem dīr, ideo sicut merces dr, quæ ex iustitia redditur, vel datur, ita meritū est, quod iustè exposcit, & cui iustè debetur merces; ꝙ autē merces ex iustitia detur, patet ex ista conclusione. Et per istam conclusionem, & eius intentum ad hoc deueniendum est, ꝙ vbi non est iustitia propriè, ibi nec merces, nec meritum propriè inuenitur. Consequenter ibi.

¶ Iustitia autem ęqualitas quædam est, vt patet per Philosophum in quinto Ethicorum;* & ideo simpliciter est iustitia inter eos, quorum est simpliciter ęqualitas, eorum verò, quorum non est simpliciter ęqualitas, non est simpliciter iustitia, sed quidam iustitiæ modus potest esse; sicut dicitur quoddam ius paternum, siue dominatiuum, vt in eodem libro Philosophus dicit.*

* Aristo. in pr. ocibus, c. quarto.

* Arist. c. 6.

¶Sublumit sub pdicta conclusione, & infert secundam cōclusionem præambularē talem, simpliciter est iustitia inter eos, quorum est simpliciter ęqualitas, eorum verò, quorum non est simpliciter ęqualitas, non est simpliciter iustitia, sed quidā iustitiæ modus potest esse. Ista conclusio habet duas partes. Prima probatur ratione sic. Recompēsare mercedem operis est actus iustitiæ, sed iustitia est ęqualitas quædam; ergo conclusio ista vera. Maior fuit prima conclusio præambularis. Minor est Philos. 5. Ethicor. Pro qua nota, ꝙ iustitiam esse ęqualitatem, potest intelligi dupliciter, & vtroque modo valet ad propositum. Primò, quia iustitia est ęqualitas, idest vbi redditur æquale pro æquali, & æquiualens datur pro accepto. Secundo modo intelligitur, quòd est æqualitas quædam, idest inter eos tantùm, qui sunt æquales, vt habet Philos. 5. Ethicor. quo ad principari, & subijci, idest est inter eos, quorum vnus non subijcitur alteri, & vnus non est aliquid alterius, & istis modis potest intelligi minor, & est vera, & deseruit ad propositum. Secunda pars conclusionis explicatur ex quinto Ethicorum, quia inter seruum, & dominum, filium, & patrem, qui non sunt æquales, est aliquod ius secundùm quid, & per similitudinem, scilicet dominatiuum, & paternum; & tamen inter eos non est simpliciter æqualitas.

¶Nota, ꝙ iustum propriè est ad alterum simpliciter, & æqualem, alterum autem simpliciter est, quod est omnino distinctum & nihil eius; filius autem est aliquid patris, & quodammodo pars eius, seruus similiter est instrumentum domini; & secundò, filius, & seruus non sunt æquales, quia filius naturaliter subest patri, & seruus subest domino, ideo non est ibi ius propriè; sed tamen quia & filius est quidam homo subsistens, similiter seruus est subsistens distinctum, ideo vt sic est aliquis modus, & aliqua similitudo iusti inter patrem, & filium; sed quia est aliquid patris, nec sibi æqualis, ideo deficit ratio perfecti iusti. Vide secunda secundæ, quæst 58. artic. 4.

¶Et propter hoc in his, in quibus est simpliciter iustum, est & simpliciter ratio meriti & mercedis; in quibus autem est secundùm quid iustum, & non simpliciter, in his etiam non simpliciter est ratio meriti, sed secundùm quid, inquantum saluatur ibi iustitiæ ratio; sic enim & filius meretur aliquid a patre, & seruus a domino.

¶Præmissis fundamentis responsionis, consequenter D. S. deducit primam conclusionem responsiuam, quæ est negatiua, quā tamē non expresse, sed implicitè ponit talem, Homo non potest aliquid a Deo mereri absolutè sm perfectam iustitiam, & rationē meriti. Probatur ista conclusio, In his, in quibus est simpliciter iustum, est & simpliciter & absolutè ratio meriti, & c. sed hominis ad Deum non potest esse iustitia secundùm absolutam ęqualitatem & simpliciter, sed solùm secundùm quandam proportionem; ergo conclusio vera. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem; secundò minorem, ibi. Manifestum est, &c. Maior ergo probatur, & sequitur ex prima conclusione præambulari præmissa per modum corollarij, quia benè sequitur mercedem recompensarē pertinet ad iustitiam, & meritum est, quod per mercedem tanquam precium iustum recompensatur, & merces, &

ces,& meritum pertinent ad iustum,ergo maior vera. Secũdam tamen partem D.S specialiter explicat,quomodo vbi nõ est simpliciter iustum,sed secundùm quid, sit secundùm quid ratio meriti, inquantum videlicet saluatur ibi ratio, idest quidam modus & similitudo iustitię,sicut filius meretur aliquid a patre,& seruus a Domino non propriè,quia quicquid facit est Domini vel patris,sed tamen inquantum facit diligenter, & libenter,potest dari sibi aliquid, quod est quasi merces. Oportet enim scire,quòd quando est simpliciter iustum,tunc tenetur quis satisfacere, & recompensare. Dominus autem non tenetur seruo aliquid, ideo ibi iustitia non habet locum, nec iusta recompensatio simpliciter,sed secundùm quid,inquã um dat aliquomodo alteri,& operanti propter bonum eius; sed quia deest debitum,ideo & iustũ simpliciter. Deinde cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd inter Deum, & hominem est maxima inæqualitas; in infinitum enim distant,& totum,quod est hominis bonum est a Deo;vnde non potest hominis ad Deum esse iustitia secundum absolutam æqualitatem, sed secundùm proportionem quandam, inquantum scilicet vterque operatur secũdùm modum suum. ——————

¶ Subiungit minorem principalem, & probat primam partẽ sic,simpliciter est iustitia inter eos quorum est simpliciter æqualitas;sed inter Deum,& hominem est maxima inæqualitas, ergo minor vera quo ad primã partẽ. Maior ista fuit secũda conclusio præambularis,ideo patet. Minor probatur in littera, quia in infinitum distant ex qua distantia habetur, quòd homo naturaliter subiicitur Deo,& non est æqualis secundùm principari,& subiici,vt habet Philosophus,ergo non est æqualitas secũdo modo. Secundò,quia totum,quod est hominis bonum est a Deo,ergo non est æqualitas primo modo dicta,quando scilicet aliquid facit,quod nullo modo est alterius,nec sibi debet hoc facere. qa ergo omne bonum est homini a Deo, ideo non reddit aliquid de suo,quod non sit prius Dei, & per consequens ibi non est pfectum iustum. Secundò D.S.explicat secundam partem istius cõclusionis.s.quòd est iustitia inter Deum, & hominem secundum æqualitatem quandam, inquantum scilicet vterque operatur secundùm modum suum, sicut etiam serui est iustitia secundũ pportionem,quia facit quod potest,& qđ tenetur; sic hõ facit, qđ põt iuxta modũ suum,& per consequens iustum est,vt etiã Deus faciat cũ homine,quod eum decet, & sibi competit; ita quòd sit proportio idest proportionabilitas,&c. Deinde ibi.

¶ Modus autem,& mensura humanæ virtutis homini est a Deo;& ideo meritum hominis apud Deum esse non potest, nisi secundum præsuppositionem Diuinæ ordinationis. ——————

¶ Procedit ad secundam conclusionem responsiuam aliqualiter affirmatiuam ad quæsitum, istam. Meritum hominis apud Deum esse non potest,nisi secundùm præsuppositionem Diuinę ordinationis. Hanc conclusionem D.S primò probat. Secũdò eã explicat,ibi. Ita.s.&c. Probatur sic,hominis ad Deum est iustitia & per consequens meritum secundùm proportionem quandam, inquantum,scilicet vterque operatur secundùm modum suum; sed modus,& mensura humanæ virtutis homini est a Deo. & ex ordinatione Diuina,ergo sequitur conclusio. Maior illa fuit minor præcedentis rationis pro prima conclusione responsi. & sic probata. Minor illa patet. Deinde ibi.

¶ Ita scilicet vt id homo consequatur a Deo per suã operationem quasi mercedem,ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit; sicut etiam res naturales hoc consequuntur per proprios motus, & operationes, ad, quod a Deo sunt ordinatę. ——————

¶ Explicat illam secundam conclusionem per quoddã simile, & primò facit hoc. Secundò limitat illud simile,ibi. Differẽter tñ. Explicatur sic, meritum hominis potest esse apud Deum secundùm præsuppositionem ordinationis,ita.s.vt homo id consequatur per suam operationem quasi mercedem ad quòd Deus ei virtutem operandi deputauit, & declarat per simile de rebus naturalibus in littera. Et nota verba D.S.cũ dicit,quasi mercedẽ,quia homini propriè non datur merces,quia deficit ratio debiti, & iusti,vt patuit;sed præsupposita Diuina ordinatione qua ordinatũ est,vt homo taliter agens consequatur talẽ fructum, ibi est quasi merces, inquantum aliquid consequitur pro labore; sed quia nõ ex iustitia hominis absolutè,& secundùm se, ideo non est propriè merces. Patet igitur, quòd homo meretur secundùm quid, & non ratione sui, sed ratione Diuinæ ordinationis ordinantis hominem consequi debere per opus suum, non quòd homo faciat Deum sibi debitorem, sed quia consequitur per opus quasi mercedem aliquod commodum; quia tamen vt illud consequatur non habet ex se,sed ex Deo,ideo meritum suum fundatur in Diuina ordinatione. Si autem ex Deo,quòd meretur, & consequitur fructum, ideo ibi non est meritum propriè hominis ad Deum, sed totum innititur Diuinæ ordinationi vel misericordiæ,qua fit homini debitum bonum,& non ratione sui ipsius absolutè. Nota tamen,quòd ex his dictis nihil contrarii habetur contra tertium articulum sequentem,vbi dicetur,quòd homo ex condigno possit mereri etiam vitam æternam,quia hic dicitur, & benè,quòd homo meretur secundùm ordinationem Dei, quę dat virtutem homini,per quam consequatur aliquem fructum quasi mercedem. Si ergo Diuina ordinatio, & misericordia det virtutem,& ipsamet operetur aliquod opus æquale beatitudini, & vitæ æternæ, ibi erit meritum de condigno eo modo quo est meritum hominis,scilicet fundatum in Diuina ordinatione,nõ quòd Deus debeat dare vitam æternam debito absoluto respectu hominis,sed qa homo Deo principaliter faciente agit opus quod æquiualet beatitudini, & quod Deus ordinauit præmiandum vita æterna, & sic ex cõdigno meretur non per se,sed Deus principaliter. Vnde patet,quòd si Deus det virtutem naturalem, tunc per illam quasi mercedem consequitur aliquod bonũ naturæ proportionatum; si autem confert virtutem supernaturalem, & ipse principaliter operatur. tunc consequitur condignè vitam æternam,quæ condignitas est ex Deo non ex homine, vt patebit artĩ.3.vide & Capreolum in 4.d.15.ad secundum contra primam conclusionem,vbi habebis illam sententiam. Vide & in secundo distin.27. Consequitur ergo homo aliquid a Deo secundùm exigentiam virtutis operatiuæ, quam habet a Deo; & si ista virtute benè vtatur Deus sibi largitur aliquid quasi mercedem, & secundùm proportionem virtutis,& operis est etiam proportio mercedis. Tunc ibi.

Capreolus.

¶ Differenter tamen, quia creatura rationalis seipsam mouet ad agendum per liberum arbitrium, vnde sua actio habet rationem meriti, quod non est in alijs creaturis. ——————

¶ Limitat & moderatur similitudinem adductam, quia nõ est par ratio de consecutione rerum naturalium per motus & operationes suas,& de consecutione qua homo consequitur per virtutem a Deo datam aliquid; quia naturalia non habent operationes,& motus, quæ dicantur, & sint quomodocumque modo merita;sed actio per quam homo aliquid consequitur habet rationem meriti aliquo modo vt dictum est,& secundùm quid. Et ratio illius diuersitatis est,quia homo liberè agit, naturalia autem de necessitate naturæ.

¶ Nota pro maiori intellectu D.S.in 3.sen.dist.18.q.1.arti.2. quòd ad meritum tria requiruntur. Primum est comparatio merentis ad mercedem,vt scilicet qui meretur,sit in statu acquirendi mercedem. Et propter hoc illi qui sunt omnino in termino nihil merentur,quia nihil possunt acquirere. Secundum est comparatio agẽtis ad actionem,vt scilicet sit Dominus suæ actionis, aliàs per actionem suam non dignificatur ad aliquid habendum, nec laudatur,& ideo,quæ agunt per necessitatem naturæ, vel etiam per violentiam,non merentur,quia nihil possunt acquirere. Tertium est comparatio merentis ad mercedem, vt scilicet æquiparetur mercedi,saltem secundùm æqualitatem proportionis, &c. Hæc ille. Vbi patet in secunda conditione intellectus illius limitationis. Vide,& D.S.ad idem loquentem in de Verita. Mate. 29. ar.6.in cor.quia ad meritum requiritur merendi facultas ex parte naturæ,& gratiæ. Ex parte naturæ, quia per proprium actum quis mereri non potest nisi sit Dominus actus, sic enim actũ suũ quasi pciũ p pmio dare pt. Est em qs dñs sui actus per li.arb. Vnde naturalis facultas libe.ar.requiritur ad mercedem. Hæc ille. Patet igitur ex omnibus his responsionibus ad quæsitum, quia non potest homo aliquid mereri simpliciter tanquam cui debetur merces propriè secundùm iustitiam commutatiuam propriè, vbi merens dat de suo,reddens mercedem aliquid recipit. Talis enim commutatiua iustitia non habet locum inter Deũ,& creaturam,sed meretur merito secundùm quid, quod fundatur in iustitia secundùm quid, scilicet proportionalitate hominis ad opus,quod facit,& Dei ad id,quod ipsum decet, & in aliquo modo iustitiæ commutatiuæ, quia videlicet dat aliquid pro aliquo, sed non pro aliquo a se accepto vel accipiendo, nec pro aliquo quod non sit suum, ideo dat aliquid,quod ordinauit dare pro aliquo facto ab homine, quod meritum innititur Diuinæ ordinationi,& dispositioni,per quã Deo est debitum sibi ipsi,& qua vnus effectus ordinatur ad alium ex Diuina dispositione. Est enim vnus modus debiti secundùm D.S.in 2.contra Gen.cap. 29. quo vnus effectus debetur alteri ex Diuina ordinatione, & fundatur in ea,&c. Vide etiam Sco.in 3.dist.18 in principio,vbi exponit quid sit meritum dicens: Meritum est aliquid acceptatum in alio pro quo ab acceptante est aliquid retribuendum illi in quo est quasi debitum illi, pro illo merito vel alteri pro quo meruit; nõ enim meritum dicit semper actum, qui sit in potestate eius cui fit retributio, sed hoc solum est quando aliquis meretur sibiipsi, quando autem vnus meretur alteri per orationes vel alias afflictiones acceptas Deo,quamuis illa sint in potestate merentis, nõ tamen sunt in potestate eius pro quo facit,&c.

¶ Confirmat

¶ Confirmat argumentum in contrarium secundam confessionem responsi. est enim merces operi in ordine ad Deum, quæ datur non ex iustitia, quæ sit hominis operantis ad Deum, sed quæ est operis ad mercedem ex Diuina ordinatione; vnde homo operando meretur mercedem id est consequitur id, quod Deus ordinauit eum consequi per opus quasi mercedem, quæ datur sibi iustè iustitia fundata in Diuina dispositione, & ordinatione, & quæ est secundùm exigentiam vnius effectus ad alium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod homo inquantum propria voluntate facit illud, quod debet, meretur, alioquin actus iustitiæ quo quis reddit debitum, non esset meritorius.

¶ Ad maiorem negatur de mercede, & merito, quæ fundantur in iustitia secundùm proportionem; tali enim merito potest mereri præsertim apud Deum, ex hoc, quod reddit voluntariè, & ordinatè id, quod debet alteri; aliàs ex hoc, quòd aliquis operatur iustè nihil mereretur apud Deum, quod est falsum, quia opus virtutis est meritorium. Patet autem sequela, quia faciendo actũ iustitiæ, reddit quod debet, quare si quis debitum reddat voluntariè, ex hoc facit, & operatur secundùm modum suum, & per consequens a Deo aliquid consequitur, qui ordinauit, quòd faciens quod debet, consequatur correspondens operi suo, & ordinauit, quòd vnus effectus debeatur alteri. Vide de ista glosa, & negatione maioris ad longum in Capreolo in quarto dist. 15. ad quartum contra quartam conclusionem; quia aliqui vt habet D. S. in secundo dist. 27. q. 1. ar. 3. ad 3. putabant, quòd actus iustitiæ nõ esset meritorius, sed non tenentur, &c. Minor conceditur, quia semper crescit materia gratiarum actionis, vt potes videre in Capreolo in tertio dist. 18. ad primum Durandi contra secundam conclusionem. Dico tamen circa illam minoré, post D. S. in quarto distinctio. 15. q. 1. arti. 2. ad tertium, quòd quamuis homo totum posse suum Deo debeat, non tamẽ ab eo exigitur de necessitate vt totum, quod possit, faciat, quia hoc est ei impossibile secundùm statum præsentis vitæ, vt totum posse suum in aliquid vnum expendat, cum oporteat eum circa multa sollicitum esse; sed est quædam mensura homini adhibita, quæ ab eo requiritur, scilicet impletio mandatorum Dei, & super ea potest aliquid erogare, vt satisfaciat. Hæc ille. Ex quo patet, quòd minor est vera, quòd semper debemus amplius Deo, sed tamen Deus non obligat nos ex sua liberalitate ad faciendum omnia, quæ possumus pro exsoluendo debito. Verùm si Deus vellet districtè nobiscum agere posset hominem obligare ad omnem actum bonum sibi possibilem, vnde negatur consequentia.

Capreolus.

¶ Nota ergo circa hoc, defectum quorundam qui putãt, quòd cum homo possit facere aliquod bonum, & non facit, quòd peccet peccato accidiæ, & ad minus venialiter. Sed patet, quia non obligatur homo ad oẽ bonũ, qđ potest, & ideo si nõ facit nõ peccat. De hoc in Capreolo in quarto distin. 15. ad quartum, contra quartam conclusionem, ex Petro de Palude sic habetur. Item si debito morali debemus ei consilia, hoc intelligendum est de debito tam debili, quòd possumus non soluere sine peccato, ꝓpter quod malè dicunt, qui dicunt, quòd semper est peccatum saltem veniale, quando homo non facit, quod debet, debito quocumq; scilicet etiam morali, aliàs omnis homo omittendo quodcumq; bonum peccaret, si quicquid facere potest, totum Deo debet. Hęc ibi. Ex quibus patet, quòd imaginatio falsa est sic dicentium. Vnde Angelus in summa sua titulo Accidia, deficit, & falsum D. S. imponit. Non enim habetur ex D. S. secundà secundæ q. 35. ar. 3. quod tristitia de bono non debito sit veniale, immo oppositum habetur ex arti. 3. ad secundum, & similiter ex de malo Materia 11. ar. 3. ad quartum, immo habet Doct. Sanct. quòd talis tristitia non est accidia, nec tenetur homo semper delectari de Deo, & Diuinis sicut nec tenetur Deum semper actu diligere, ratione cuius dilectionis, tenetur quandoque delectari secundum mentem in Diuinis.

¶ Nota hic etiam differentiam inter meritum, & satisfactionem, quia homo faciendo debita meretur, vt patuit, sed non satisfacit nisi per hæc, ad quæ non tenetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus ex bonis nostris non quærit vtilitatem, sed gloriam idest manifestationem suæ bonitatis, quod etiam suis operibus quęrit; ex hoc autem, quòd eum colimus nihil ei accrescit, sed nobis, & ideo meremur aliquid a Deo, non quasi ex nostris operibus ei accrescat, sed in quantum propter eius gloriam operamur.

¶ Maior est vera, quòd nihil meretur merito fundato in iustitia propriè commutatiua, quando aliquis facit, quòd alteri nihil proficit, nec proficere potest, sed solùm sibi, & quia alius non recipit, nec recipere potest. Et ex hoc D. S. probat prima parte q. 21. arti. 1. quòd in Deo non est iustitia commutatiua, scilicet ꝓpriè. Dico secundò, quòd immo ex eo, quòd aliquis facit, quòd sibi proficit, est tamen propter gloriam alterius, potest mereri, merito fundato in iustitia secundùm proportionem præsertim supposita alterius ordinatione. Ad minorem, verum, nihil proficit Deo, tamen ex bona voluntate sua operatur sicut debet, & ꝓpter gloriam Dei, Ergo &c. verum, non meretur a Deo sicut ab homine secundùm iustitiã commutatiuam, tamen ſm distributiuam, & secundùm aliquem modum iustitiæ commutatiuæ, quæ fundatur in Diuina ordinatione; quia videlicet esto Deus nõ sit propterea obligatus, quia nihil accipit, tamen ordinauit, si quis faciat pro honore suo, quòd velit sibi dare mercedem. Ab homine autem potest propriè mereri, quia dat vel facit ad commodũ alterius, & de his, quæ non sunt alterius.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quia actio nostra non habet rationem meriti nisi ex præsuppositione Diuinæ ordinationis, non sequitur, quòd Deus efficiatur simpliciter debitor nobis, sed sibiipsi inquantum debitum est vt sua ordinatio impleatur.

¶ Maior vera in humanis, sed in Deo negatur, & ratio in solutione; quia quòd meremur non est ex nobis, nec quia Deus obligatur nobis, sed quia Deus obligatur sibi, & debet adimplere suã ordinationem qua ordinauit, & promisit sic operantem tali mercede donandum. Nec requiritur ad rationem meriti, quòd ille, qui meretur, constituat illum apud quem meretur sibi debitorem, sed sibiipsi, & suæ ordinationi sicut liberaliter aliquid promittens, non est debitor ei cui liberaliter promittit propriè, sed sibi & suæ promissioni; sic in proposito iustum est, vt Deus seruet ordinationem suam, ratione cuius debet dare mercedem, aliàs non. Ad minorem concedo, quòd nulli est debitor, vt patet prima parte q. 21. ar. 1. ad secundum, est tamen quodammodo debitor sibiipsi & suæ ordinationi. Et secundò quamuis Deus non sit debitor alicui creaturæ, tamen creaturæ potest aliquid esse debitum, scilicet quòd requiritur ad ipsam ex Diuina ordinatione; ita quòd debitum tale magis pertinet ad ordinem rei ad se, quã ad ordinem rei creatæ ad Deum. Dico etiam, quòd Deus seipsum negaret, si creaturæ non conferret, quod ei debetur secundũ suã dispositionem, & ordinationem. Et probatio probat, quòd Deus non est debitor, quia accipiat aliquid vel accipere possit a creatura; sed tamen ex eo est vt aliquid sit debitum creaturæ, non propter ipsam creaturam, sed propter suam ordinationem; quare benè probat, quòd nõ potest homo mereri a Deo ex ordine suo ad Deum, sed ex ordinatione Diuina, qua liberaliter ordinatum est, vt taliter operans consequatur mercedem, qua ordinatione non stante, nihil meretur, nec aliquid sibi deberetur. Vnde oportet, ꝙ debitum meriti nostri fundetur in Diuina ordinatione.

¶ Nota solutionem, quia ex ea penetrata soluuntur quasi omnia argumenta Durandi, quæ Capreolus habet in secundo dist. 27. quę omnia probant, quòd homo nõ mereatur a Deo, per hoc quòd homo constituat Deum debitorem suum, & quòd homini sic agenti possit nihil absolutè dari pro mercede. Sed non probant quin homo mereatur. quia res aliqua est sibi sic operãti debita facta ex diuina ordinatione, & quia oportet eam sibi dari, si Deus fidelis inueniri debeat, qui se negare non potest.

Vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam. Illud enim homo a Deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur, sicut dictum est. [a] sed homo secundùm suam naturam ordinatur ad beatitudinem sicut ad finem, etiam naturaliter appetit esse beatus; ergo homo per sua naturalia absque gratia, mereri potest beatitudinẽ; quæ est vita æterna.

G

Sup... 109. ar... loc... inducit. [a] Art. 1. huius q.

¶ 2 Præterea. Idem opus quantò est minus debitũ tantò est magis meritorium; sed minus debitum est bonum, quod fit ab eo qui minoribus beneficijs est præuentus; cum igitur ille qui habet solùm bona naturalia, minora beneficia sit consecutus a Deo, quàm ille, qui cum naturalibus habet gratuita, videtur, quòd eius opera sint apud Deum magis meritoria; & ita si ille qui habet gratiam potest mereri aliquo modo vitam æternam, multò magis ille qui non habet.

¶ 3 Præterea Misericordia, & liberalitas Dei in infinitum excedit misericordiam, & liberalitatem humanam; sed vnus homo potest apud alium mereri etiam si nunquã suã gratiã ante habuerit; ergo videtur, ꝙ multò magis hõ absq; gratia vitã ęternã possit a Deo mereri.

¶ Sed

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 6. Gratia Dei vita ęterna.

¶ Hic agitur de modo, & conditione meriti. Et circa hoc primò inquiritur conditio eius ex parte illius, quod principaliter cadit sub merito. Secundò ex parte eorum, quæ cadunt secundariò sub merito, & minus principaliter in ar. 8. Circa primũ primò ostẽditur quid directè cadit sub merito. Secundò, q̃ excludãtur a merito art. 5. Circa primum primò ostenditur quid homo mereatur. Secundò quomodo mereatur art. 3. Quæritur ergo in proposito quid principaliter mereatur, & per quid, an videlicet vitam æternam per gratiam, vt enim patebit, potest etiam alia mereri a Deo per gratiam vel gratuitam motionem, sed principalis merces in ordine ad quam dicitur meritum hominis est vita æterna. Temporalia enim cadunt sub merito in ordine ad vitam æternam, & per gratiam vel gratuitam motionem, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd hominis sine gratia duplex status cõsiderari potest, sicut supra dictum est.* Vnus quidem naturę integrę qualis fuit in Adam ante peccatum. Alius autem naturę corruptę sicut est in nobis ante reparationem gratiæ.

*q. 109. ar. 2.

¶ D.S primò resumit distinctionem de duplici statu hominis, de quo potest intelligi quæsitum. Secundò respondet iuxta quẽlibet statum: quo ad primum ibi. Si ergo loquamur, &c. quo ad secundum ibi. Si verò &c. Quo igitur ad primum vt D. S. ostendat, quòd nullus homo possit mereri sine gratia, ponit distinctionem de duplici statu hominis, in quo sine gratia considerari potest, vt patuit supra q. 109. ar. 2. quia vnus est status naturæ integræ, & sicut ibidem dicebatur, talis consideratio hominis est sine gratia gratum faciente, non tamen sine omni gratuito dono, quia Adam etiam si fuisset creatus sine gratia fuit tamen integer, quæ integritas non fuit sine aliquo dono, licet & naturale dici possit, pro tanto, cum natura, & natiuitate conferretur. Alius status est naturæ corruptæ, vbi homo nec habet integritatem naturæ, nec gratiam, &c.

¶ Si ergo loquamur de homine quo ad primum statum, sic vna ratione non potest mereri absque gratia vitam ęternam per pura naturalia, quia scilicet meritũ hominis dependet ex pręordinatione Diuina.

¶ Respondet iuxta primum statum hominis tali conclusione, si loquamur de homine quo ad statum integrum, sic vna ratione scilicet ponenda, non potest mereri absque gratia vitam æternã per pura naturalia, & intellige per pura naturalia etiam integra, quia supponitur, quòd homo in statu integræ naturæ sit creatus. Probatur conclusio, meritum hominis dependet ex Diuina ordinatione, sed actus hominis integri in puris naturalibus sine gratia existentis vel considerati non ordinatur ad vitam æternã, ergo conclusio vera. Huius rationis D S. ponit primò maiorẽ, secũdò probat minorem subintellectam resumens ipsam conclusionem expressius ibi. Actus autem, &c. Maior ergo patuit ar. 1. quia meritum nostrum fundatur in hoc, quòd Deus ordinat taliter operantem, talia debere consequi. Consequenter ibi.

¶ Actus autem vniuscuiusque rei non ordinatur Diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ est principium actus; hoc enim est ex institutione Diuinę prouidentię vt nihil agat vltra suam virtutem. Vita autem ęterna est quoddam bonum excedens proportionem naturę creatę, quia etiam excedit cognitionem, & desiderium eius secundùm illud primæ ad Corinth. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et inde est, quòd nulla natura creata est sufficiens principium actus meritorij vitę ęternę, nisi superaddatur aliquod supernaturale donum, quod gratia dicitur.

¶ Probat minorem subintellectam sic, vita ęterna est quoddã bonum excedens proportionem, & virtutem naturæ creatæ, sed nullus actus cuiuscumque rei ordinatur Diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ est principiũ actus; ergo nullus actus etiam hominis integri in puris naturalibus sine gratia ordinatur ad vitam æternã. Maior sequitur ex auctoritate Apostoli, & minor ex vno assumpto in littera clarè, vnde D.S. resumit per modum corollarij conclusionem cum explicatione.

¶ Nota vt supra dictum fuit q. 109. art. 5. quòd oportet ex fide supponere gratiam esse altius principium Diuini ordinis, quàm quodcumque principium naturale creatum vel creabile, & ideo gratia potest in opus vel magis modum operis proportionatum vitæ æternæ, & per consequens Diuina prouidentia actum procedentem ex tali principio ordinat ad consecutionem mercedis æternæ vitæ; sed actum procedentem ex virtute naturali non ordinauit præmiandum vita æterna, quia ab ea deficit. Nec credas hunc articulum cum prædicto statim incidere, qui et iam determinat sine gratia hominem non posse mereri vitam ęternam, quia ibidem determinatur de merito vitæ æternæ ratione principij sui, scilicet gratiæ cuius est effectus; agebatur enim de efficacia gratiæ, vt patet ex quæstione eadem, hic autem quæritur de merito ratione suijpsius, & ratione principalis mercedis, & termini quæ primò meritum respicit. Deinde cum dicit.

¶ Si verò loquamur de homine sub peccato existente, additur cum hoc secunda ratio propter impedimẽtum peccati. Cum enim peccatum sit quędã Dei offensa excludens a vita ęterna, vt patet per supra dicta.* nullus in statu peccati existens potest vitam ęternam mereri, nisi prius Deo reconcilietur dimisso peccato, quod fit per gratiam; peccatori enim non debetur vita, sed mors, secundùm illud Ro. 6. Stipendia peccati mors.

*q. 71. ar. 6. q. 73. & q. 87. & q. 113. arti. 2.

¶ Satisfacit quæsito iuxta secundum membrum tali conclusione: si loquamur de homine sub peccato existente additur cum hoc secunda ratio, propter impedimentum peccati, scilicet quòd homo non potest ex puris naturalibus mereri vitam æternam. Habetur ergo ex ista conclusione, quòd ratio de homine ex statu integro etiam habet locum circa hominem corruptum; sed est adhuc vna ratio de homine corrupto, quæ non habet locum de homine integro. Probatur conclusio supponendo, quòd peccatũ sit quædam offensa Dei excludens a vita æterna, & per consequens impedimentum vitæ æternæ; hoc suppositum patuit. q. 71. arti. 6. & q. 73. & 87. & 113. art. 2. nunc sic, nullus in statu peccati, scilicet mortalis existens potest vitam æternã mereri nisi prius Deo reconcilietur dimisso peccato; sed per gratiam fit talis remissio, ergo nullus in statu corrupto in peccato existens sine gratia potest mereri vitam æternam, ratione scilicet impedimenti peccati. Maior patet ex supposito, quia talis est in offensa, quæ est impedimentum vitæ æternæ. Et probatur etiam, quia peccatori non debetur vita, sed mors, ergo non meretur. Antecedens est Apostoli, tenet consequentia, quia merenti fit merces debita, &c. & addidi ad maiorem, scilicet mortalis, quia licet quis peccando venialiter non mereatur, tamen existens in veniali quo ad reatum, potest mereri, non autem existens in mortali, &c. Minor patet ex supra dictis q. 113. ar. 2. Patet ergo quòd nullus homo potest mereri sine gratia, & homo quidem integer propter vnam causam, sed corruptus propter duas, vt patuit, &c.

¶ Confirmat auctoritas argumentũ in contrarium ambas cõclusiones, quia ex gratia est vita æterna pro omni statu; quia quod operemur bona, & quod opera nostra sint digna vita æterna est ex gratia tam gratuita motione, quam ex gratia gratum faciente.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus ordinauit humanam naturam ad finem vitę ęternę consequẽdum non propria virtute, sed per auxiliũ gratiæ, & hoc modo eius actus potest esse meritorius vitæ æternæ.

¶ Maior conceditur, dictum est autem iam in cor. quòd nihil ordinatur diuinitus ad aliquod excedens proportionem virtutis, quæ est principium actus. Ad minorem, si intelligitur, quòd homo secundùm naturam suam sibi relictam, & secundùm purè naturalia ordinetur ad beatitudinem supernaturalem, negatur. Si autem intelligitur, quòd homo secundùm naturam gratia adiutam, & perfectam, ordinetur ad beatitudinem supernaturalẽ, conceditur. Ad probationem patet ex supra dictis q. 5 ar. 8. quia negatur, quòd homo naturaliter appetat esse beatus beatitudine supernaturali, quam nec naturaliter cognoscit, licet naturaliter appetat beatitudinem, secundùm communem rationem beatitudinis; quare negatur consequentia, quia ad actum supernaturalem Diuini ordinis, qui se habet per modum finis, oportet in subiecto præcedere aliquam dispositionem supernaturalem, iuxta regulam D.S. prima parte q. 12. ar. 5. in principio cor. beatitudo autem est supernaturalis, & simpliciter vltimus terminus, & finis, ideo oportet præcedere in homine dispositionem gratuitam, & quo ad mereri, & quo ad consequi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo sine gratia non potest habere æquale opus operi, quod ex gratia procedit: quia quantò est perfectius principium actionis, tãtò est perfectior actio; sequeretur autem ratio supposita æqualitate operationis vtrobique.

¶ Ad maiorẽ, vera cæteris paribus, ita videlicet quòd si sit idẽ opus minus debitum, & magis debitum secundùm æqualitatem, tunc minus debitum est magis meritorium, quia magis propriũ, & magis iustè debetur sibi recompensatio. Ad minorem, verum quidem, quòd est minus debitum, sed cætera non sunt paria, quia tale opus est minus bonum incomparabiliter quandoque. Vltra. Cum igitur, &c conceditur, quòd consistens in puris naturalibus consecutus est minora beneficia, quàm consecutus est gratuita; sed ex naturalibus non potest agere actum proportionatum vitæ æternę, sicut constitutus in gratuitis, quare negatur consequentia. Se-

tia. Sequeretur autē consequentia si homo in naturalibus posset agere actum æqualem ei, qui agitur ex gratuitis, quod negamus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantum ad primam rationem inductam dissimiliter se habet in Deo, & in homine, nam homo omnem virtutem benefaciendi habet a Deo, non autem ab homine, & ideo a Deo nō potest homo aliquid mereri nisi per donum eius, quod Apostolus signanter exprimit dicens. Quis prior dedit ei, & retribuetur illi, sed ab homine potest quis mereri antequam ab eo acceperit per id, quod accepit a Deo, Sed quantum ad secundam rationem sumptam ex impedimento peccati simile est de homine, & de Deo, qa etiam homo ab alio mereri non potest quem offendit prius nisi ei satisfaciens reconcilietur.

¶ Maior vera, sed tamen cum hoc est verum, quòd homo nihil potest agere, nisi per id, quod accepit a Dei liberalitate, & misericordia; potest autem mereri ab homine absque hoc, quòd aliquid ab eo receperit. Minorem distinguo, si intelligitur, quòd homo potest mereri ab homine etiam si nunquam habuerit donū aliquod, quod etiam vocatur gratia, conceditur, quia potest mereri per dona, quæ a Deo accepit. Si autē intelligitur, quòd vnus possit apud alium mereri si nunquam suam gratiam habuerit, idest gratam voluntatem, ita quòd possit mereri ab eo in cuius offensa est, negatur, quia vt patuit arti. 1. oportet quòd meritū sit acceptum ab eo, qui dat mercedem. Ille autem qui est in offensa nihil potest exhibere, quod acceptum offenso, vnde nihil meretur; quare quo ad hoc est par ratio de Deo, & homine, quia scilicet existente impedimento offenso, nec ab homine nec a Deo meretur. Sed in hoc est differentia, quia potest quis mereri ab homine absque hoc, quod aliquod donum ab homine accipiat, sed a Deo mereri non potest nisi accipiat donum per quod habet virtutem operandi proportionabiliter ad vitam æternam, quod q-dem donum est gratia Dei; quare negatur consequentia, quia non potest homo mereri sine Deo, nec vitam æternam, sine principio proportionato secus de homine, licet & ille non possit cū est in eius offensa.

Vtrum aliquis per gratiam possit mereri vitam æternam, ex condigno.

C

q. 48. ar. 1. cor. & 12. d. 27. art. 3. & art 5. co Et 3. d. 4 q. 3. ar. 1. ad 1. & 5. Et Rom. 4. col. 3. & ca. 6. fi. & c. 8. lec. 4. fin.

* Est Aug. in libro de Grat. & lib. arb. c. 9.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam æternā ex condigno. Dicit enim Apostolus ad Roma. 8. Non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis; sed inter alia opera meritoria maximè videntur esse meritoriæ sanctorum passiones, ergo nulla opera hominum sunt meritoria vitæ æternæ ex condigno.

¶ 2 Præterea. Super illud Roma. 6. gratia Dei vita æterna dicit * Glo. posset rectè dicere. Stipendium iustitiæ vita ęterna, sed maluit dicere, gratia Dei vita æterna, vt intelligeremus Deum ad ęternam vitam pro sua miseratione nos perducere, non meritis nostris, sed id, quod ex condigno quis meretur, non ex miseratione, sed ex merito accipit; ergo videtur, quod homo nō possit per gratiam mereri vitam ęternam ex condigno,

¶ 3 Præterea. Illud meritum videtur esse condignū quod ęquatur mercedi; sed nullus actus præsentis vitę potest ęquari vitę ęternę, quę cognitionem, & desiderium nostrum excedit, excedit etiam charitatem vel dilectionem viç, sicut & excedit naturam; ergo homo nō potest per gratiam mereri vitam ęternam ex condigno.

¶ Sed contra. Id, quod redditur secundùm iustum iudicium, videtur esse merces condigna; sed vita ęterna redditur a Deo secundùm iudicium iustitię, secundùm illud. 2. ad Thimo. 4. In reliquo reposita est mihi corona iustitię, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex; ergo homo meretur uitā ęternā ex cōdigno.

¶ Postquàm ostensum est, quòd homo per gratiam potest mereri vitam æternam. Hic ostenditur primò quomodo homo meretur, an de congruo, vel de condigno. Secundò quomodo hoc fit mediante charitate principaliter ar. se.

¶ Nota pro intellectu quæsiti, & dicendorum, quòd illud vocamus meritum condigni, cui redditur merces secundùm aliquam iustam legem, quam illicitum est violare vel transgredi; & quòd actus secūdùm valorem quem habet ab intrinseco vel ab aliquo extrinseco, æquatur præmio secundùm quantitatem absolutam aliquo modo, & non solùm secundùm proportionem vel proportionabilitatem, sicut est in merito congrui, vbi attenditur proportionabilitas inter agentem ad opus suum, & præmiantem ad conditionem, & opus suum; tunc ergo est meritum condigni quādo homo facit opus tātæ dignitatis, & valoris sicut est pmiū.

¶ Respondeo dicendum, quod opus meritoriū hominis dupliciter considerari potest. Vno modo secundùm quòd procedit ex libero arbitrio. Alio modo secundùm quod procedit ex gratia Spiritus sancti.

¶ D. S distinguit quæsitum, quia aliquis potest mereri opere meritorio dupliciter, quia dupliciter potest considerari opus meritorium. Secundò respondet conformiter duabus cōclusionibus primam ponit ibi. Si consideretur, &c. secūdam ibi. Si autem, &c. Dicitur ergo, quòd opus meritorium hominis, &c. Vno modo secundùm quòd procedit ex li. arbi. & est opus hominis, & secūdùm substantiam actus. Alio modo secundùm quòd procedit ex gratia Spiritus sancti, & Spiritu sancto inhabitante hominem per gratiam. Patet enim ex supradictis, quòd ad opus meritoriū lib. arb. non se habet merè passiuè, & quòd gratia, quę est principium meriti vt sic, est cooperans. Quare oportet, q ad opus meritorium concurrat lib. arbi. similiter, & Spiritus sanctus inhabitans per gratiam. Potest ergo considerari velut est a lib arb. quod concurrit ad substantiam actus, quæ in ipsam potentiam reducitur, Potest etiam considerari opus quo ad modum, & formam, quæ reducuntur in gratiam, & Spiritum sanctum. Et secundùm hoc opus ipsum est diuersi valoris, & per consequens diuersimodè meretur, quia primo modo opus est hominis, secundo modo est principaliter Dei, ita quòd hominis nullo modo, & est secūdo modo Dei sicut agentis proximi. Primo modo autem est Dei sicut agentis primi. Consequenter cum dicit.

¶ Si consideretur secundùm substantiam operis, & secundùm quòd procedit ex libero arbitrio, sic non potest ibi esse condignitas propter maximā inęqualitatē.

¶ D. S. respondet iuxta primum modum operis meritorij tali conclusione. Si opus meritorium hominis in gratia constituti, consideretur secundùm substantiam operis, & secundum quòd procedit ex lib. arb. sic non potest esse condignitas, sed est ibi cōgruitas. Et habetur ex hoc, quòd homo per opus suum etiam in gratia factum vt est hominis, non est meritorium de condigno, sed de congruo: habetur etiā, quòd opus existētis in peccato nullo modo est meritum vitæ æternæ, nec condigni nec congrui, vt patet ex arti. secundo. Ista autem conclusio habet duas partes primò ponit, & probat primam, secundò secundā, ibi. Sed est ibi, &c. Prima probatur assumendo maiorem ex dictis in principio arti. Tunc est meritum de condigno, quando opus est æquale mercedi, & præmio; & tunc opus est meritum condigni vitæ æternæ, quando opus est æquale vitæ æternæ, sed opus nostrum, vt est a lib. arb. & secundùm substantiam actus, habet maximam inæqualitatem ad vitam æternam, igitur prima pars vera. Maior relinquitur nota. Minor patet ex auctoritate Apostoli in argumento primo in oppositum adducto, quod probat etiam hanc partem, loquitur enim de passionibus huius temporis vt sunt hominis, & quo ad substantiam actus. Consequenter ibi.

¶ Sed est ibi congruitas propter quandam æqualitatem proportionis. Videtur enim congruum vt homini operanti secundùm suam virtutem, Deus recompenset secundùm excellentiam suę uirtutis.

¶ Subiungit secundam partem conclusionis prædictæ, quam probat sic. Congruum videtur vt homini operanti secūdùm, &c. vt in littera; sed vita æterna est secundùm excellentiam virtutis Diuinæ, igitur homo in gratia faciēdo opus bonum, meretur de congruo. ¶ Nota hic, q D. S. in secundo d 27. & similiter in quarto considerans opus meritorium secundùm substantiam actus, & vt est opus hominis, dixit ipsum non esse meritorium de condigno, & quòd Deus præmiando obseruet iustitiam distributiuam, quæ est secundùm proportionem recipientium, & etiam secundū proportionem merentis, & præmiantis, ita quòd sicut homo facit secundùm suam virtutem, ita Deus secundùm suam excellentiam. Statim autem dicetur, quòd opus ex gratia est meritorium de condigno, sed vt est gratia informatum, & principaliter Spiritus sancti. Vnde nulla est contradictio inter scripta, & hic posita. Ex quibus habetur, quòd sit aliquis modus iustitiæ commutatiuæ. vt patebit. ¶ Nota etiam, q non videtur esse differentia inter D S hic, & Durandum in duobus primis argumentis apud Capreo. Quia nec D. S. hic dicit, quod obseruetur propriè iustitia distributiua in præmiatione actus boni meritorij, vt est hominis: sed dicit, quòd est æqualitas proportionis, quæ proportio p-mij, & meriti est secundùm proportionem merentis, & præmiātis, quæ nō est propriè proportio iustitię distributiuæ vt Durandus probat.

probat. Vnde saluatur aliquis modus iustitiæ distributiuæ isto modo; sed solùm ad rem in hoc discordat, quia ponit opera nostra etiam vt sunt a Spiritu sancto, & ex gratia, nihil valoris specialis acquirere, ne esse condigna vitæ æternæ, ita quòd nec possit obseruari iustitiæ commutatiuæ modus, & de hoc statim. Deinde cum dicit.

¶ Si autem loquamur de opere meritorio secūdùm quòd procedit ex gratia Spiritus sancti, sic est meritorium vitæ æternę ex condigno. Sic enim valor meriti attēditur secūdū uirtutē Spiritus sancti mouētis nos in vitam æternam, secundùm illud Ioan. quarto. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam ęternam. Attenditur etiam precium operis secundùm dignitatem gratię, per quam homo consors factus Diuinę naturę adoptatur in filiū Dei, cui debetur hęreditas ex ipso iure adoptionis secū dum illud Roma. 8. Si filij, & hęredes.

¶ Respondet quo ad secundum modum meriti tali conclusione. Si loquamur de opere meritorio secūdùm quòd procedit ex gratia Spiritus sancti, sic est meritorium vitæ æternæ ex condigno. Probatur conclusio. Isto modo valor meriti attenditur secū dùm virtutem Spiritus sancti mouentis nos in vitam æternam. Attenditur etiam præcium operis secundùm dignitatem gratiæ, sed iste valor est æqualis vitæ æternæ, & condignus; igitur conclusio vera. Maior nota, pro qua oportet notare propter Durandum, quòd actus meritorius vt sic, est immediatè productus a Spiritu sancto, ita quòd est motor immediatus, a quo actus habet valorem, & non solùm secundùm conditionem mobilis. Operatur enim iuxta supradicta Spiritus sanctus in nobis velle, & perficere meritoria tanquam causa principalis, immo etiam sicut ꝓxima considerando actus vt meritorii sunt; nec similiter mouet ad non meritorios, vbi solùm concurrit sicut causa prima; secundùm influentiam generalem, & cooperando; sed hic est motor ꝑ impressionem gratiæ, & immediatè, & præueniendo. Sicut enim actus imperatus a charitate vt formatus est principaliter, est & immediatè charitatis, licet secundùm substantiam actus possit esse alterius potentiæ, ita in proposito actus vt meritorius, est Spiritus sancti vt mouentis immediatè, licet quo ad substantiam libe. arb. concurrat vt immediatum agens. Minor patet primò pro prima parte auctoritate B. Ioan. quia Spiritus sanctus est fons cuius aquæ idest effectus saliunt, id est perducunt meritoriè in vitam æternam, quæ expositio potest haberi ex D. S. ad Roma. 8. Et per consequens opus procedens ex motione Spiritus sancti, scilicet immediatè tanquam proximo motori, est dignum vita æterna, quia Spiritus sanctus est sufficiens causa vitæ æternæ. Quo ad secundam partem patet, quia homo per gratiam fit consors Diuinæ naturæ, & adoptatur in filium cui debetur hæreditas ex ipso iure adoptationis. Et ita præsupposita Diuina adoptatione, & ordinatione homo de condigno meretur.

¶ Nota circa istam conclusionem, quòd posset esse dubium. Ex quo homo cōdignè meretur vitam æternam, an Deus præmiando obseruaret iustum commutatiuum. Et videtur, quòd sic, quia æquale pro æquali. Vt enim Durandus arguit, nihil videtur in præmiando deesse iustitiæ commutatiuæ, nisi æqualitas meriti ad præmium. Si igitur secundùm Doct. S. est æqualitas, sequitur, quòd erit actus iustitiæ commutatiuæ.

Capreolus

¶ Ad hoc dicit Capreolus supra, quòd in præmiatione meriti considerati vt dicit ista conclusio, seruatur iustitia commutatiua, non solùm secundùm quid, sed etiam simpliciter. Et illud, quod D. S. habet secunda secundæ supra art. 4 ad primum, scilicet quòd forma Diuini iudicii attenditur secundùm rationem iustitiæ cōmutatiuæ, prout scilicet recompensat præmia meritis, & supplicia peccatis, exponit non quòd sit impropriè iustitia commutatiua, sed solùm quidam modus vel similitudo, si loquamur de actibus quantum ad eorum substantiam. Secus est, si cōsideretur actus meritorius prout est a Spiritu sancto, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ de mente Capreo. est, quòd considerando merita iuxta sensum secundæ conclusionis, ꝙ Deus ea præmiando obseruet iustitiam cōmutatiuam propriè; Sed salua reuerentia tanti viri, videtur magis esse de mente D. S. quòd præmiando opus consideratum ad sensum secundæ conclusionis, Deus obseruet modum iustitiæ cōmutatiuæ, & non simpliciter commutatiuam.

¶ Pro quo saluando tamen cum dictis Capreo. sciendum, ꝙ non obseruari iustitiam commutatiuam cōtingit dupliciter. Vno modo, quia non datur æquale pro ęquali, sed datur maius, quàm alius fecerit propter excessum proportionis pręmiantis ad merentem; & sic Deus præmiando actum meritorium, vt est a Spiritu sancto, & ex gratia non obseruat modum iustitiæ commutatiuę, quia meritum nō est minus pręmio. Et sic intelligit Capreolus, ꝙ non est modus iustitię commutatiuę. Et hoc verum est, quia meritum hoc modo non est minus vita ęterna. Sed alio modo est modus iustitiæ commutatiuæ, & non propriè commutatiua propter aliam rationem communiorē, quia videlicet ille, qui recōpēsat meritū aliqd accipit vel accipiet, & aliqd ex alterius merito sibi accrescit, & quia accipiens non prior dedit. Et illa cōditio deficit in præmiatione meriti apud Deum, quia Deus nihil accipit vel accipere potest, nec homo facit ex se, sed solū ex Deo immo Deus ipse facit principaliter illud opus vt est meritorium quare ibi non est iustitia commutatiua inter præmiātem, & merentem, quamuis meritum sit æquale præmio, sed quia Deus ꝓmians nihil accipit, nec homo illud meritum ex se habet, nec ꝓmium debetur illi merito vt est hominis, sed vt est Dei præsupposita etiam Diuina ordinatione, ideo ibi non est propriè commutatio. Et hæc videntur conformia D. S. in prima parte q. 21. art. 1. vbi negat iustitiam commutatiuam propriè a Deo respectu creaturarum. Et fundat se in ratione iam dicta. Vnde in præmiando reddens æquale pro æquali, obseruat modum, & aliquam conditionem iustitiæ commutatiuæ, scilicet reddens æquale ꝓ æquali. Sed quia illud pro quo reddit præmium non est sibi ad commodum, nec alius fecit ex se; sed ex Deo, immo Deus ipse; ideo deficit alia conditio iustitiæ commutatiuę. Et ergo est commutatiua secundùm quid, & partialiter non totaliter.

¶ Patet ex hoc, ꝙ articulus ille non præiudicat ar. primo, qui dixit, ꝙ hominis meritum est secundùm proportionem, tū quia ibidem loquitur de merito vt est hominis, & ab homine, sic enim est tantum meritum congrui, nec æquale præmio Diuino, præsertim vitæ æternæ; hic autem loquitur de merito vt est Spiritus sancti, & gratiæ; tunc enim est modus iustitiæ commutatiuæ; tū quia etiam meritum condignum non est nisi ex præsuppositione Diuinæ ordinationis, nec homo sequitur aliud nisi ad quod virtus operatiua se extendit. Vnde sicut homo vt ex se operatur meretur ex Diuina ordinatione secundùm proportionem, & iustitiā distributiuam. Sic opus hominis vt est a Spiritus sancto præmiatur iuxta modum iustitiæ commutatiuæ. Stant itaque simul, ꝙ homo non meretur a Deo, nisi per Diuinam ordinationem vt dixit primus articulus, & quòd de condigno meretur uitā æternam a Deo, sed per Diuinam virtutem. Patet igitur ex omnibus, quòd Deus præmiando opus bonum ex gratia, vt est nostrum secundùm substantiam actus, obseruat æqualitatem proportionis, quę est inter dantem, & accipientem, & non propriè iustitiā distributiuam. Nec contra hoc aliquid probat. Durandus. Sed ꝓmiando opus vt est Spiritus sancti, & informatum gratia obseruat modum iustitiæ commutatiuę, reddendo ęquale pro ęquali. Nec contra hoc aliquid concludunt argumenta. Durandi Dicemus enim, quòd opus vt est condignum propriè accipiendo cōdignitatem. Et tamen vt patuit articulo primo, ille qui meretur non constituit sibi Deum debitorem, sed magis Deus est debitor suę ordinationis, & est debitum inter duas res, quia scilicet ex Diuina ordinatione vna exigit aliam, sed non est debitum Dei ad hominem.

¶ Confirmat argumentum in contrarium conclusionem secundam respon. Nec valet glosa. Durandi contra hanc auctoritatem cum exponit, ꝙ Apostolus non dicit, quòd corona gloriæ redditur secundùm iustum iudicium, sed quòd redditur a iusto iudice, quia a Domino qui est iustus, &c. Falsa est hęc glosa, immo vult Apostolus, quòd corona gloriæ fit a iudice iusto formaliter & per se, inquantum scilicet est iustus, quia dicit. Reposita est mihi corona iustitiæ. Et glosa super illo verbo secundæ. Timoth. quarto dicit, ipse Deus est iustus iudex retribuendo bona pro bonis, qui prius misericors retribuēdo pro malis. Et ipsa tamen iustitia qua retribuuntur bona pro bonis, nō est sine misericordia, vbi clarè vult, quòd Deus retribuendo est iustus formaliter, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur de passionibus sanctorum secundùm eorū substantiam.

¶ Ad maiorem, vera est, loquendo de passionibus huius temporis vt nostræ sunt, nunc non sunt condignæ propter quattuor, quia passiones temporales sunt, sed gloria est æterna. Et hoc tāgit Apostolus cum dicit passiones huius temporis ad futurā, scilicet post hoc tempus. Nihil autem est post hoc tempus nisi ęternitas. Quare futura gloria excedit passiones sicut æternum tēporale. Secundò excedit in dignitate, quia dicit Apostolus gloriam quæ dicit dignitatis claritatem. Passiones autem huius temporis habentur tāquàm indignę, & abiectæ. Tertiò excedit in manifestatione gloriosa, vnde dicit reuelabitur. Quartò excedit in veritate, vnde dicit in nobis. Vnde passiones exceduntur a gloria si considerentur secundùm substantiam, & hoc vult Apostolus, sed tū gloria non excedit virtutem Spiritus sancti, & gratiā gratum facientem, & hoc modo passiones huius temporis sunt condignę futuræ gloriæ. Ad minorem, conceditur. Et notanter sanctorum passiones, quia posset quis pati ex pertinacia sua, & ex tali passione nihil meretur, vt patet apud D. S. quodlibe. 4 ar. 19. Et vide tū D. S. in de Ve. Ma. 26 ar. 6. Quomodo passiones exteriores ab extrinseco illatæ sunt meritoriæ per accidens, &c. Ad consequēs verum, nulla opera sunt meritoria vitæ æternæ ex condigno, vt sunt hominis, & secundùm substantiam actus, vnde probat primam conclusionem, sed nihil contra secundam.

¶ Ad

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd verbum illius Glosę intelligendum est quantum ad primam causam perueniendi ad vitam æternam, quæ est miseratio Dei; meritum autem nostrum est causa subsequens.

¶ Ad maiorem dicitur, quæ est glosę, quòd nos perducimur ad vitam æternam, quantum ad primam causam, & radicem meriti vitæ æternæ, quia videlicet misericorditer, & liberaliter datur nobis, per quod possumus mereri, immo meritum ipsum ex diuina misericordia est. Vnde, & D. S. super eodem verbo Apostoli dicit ꝙ vitam æternam non possumus habere nisi per gratiã, ideo hoc ipsum ꝙ bona operamur, & opus nostrum est dignum vita æterna, est gratia Dei, vnde & glosa super verbo Apostoli allegato in argumento in contrarium, quòd Deus reddit vitam æternam tãquàm debitam reddere, cui debitam, Fideli, qui promeruit illam per fidem. Sed quia fides gratia est (scilicet causaliter vel communiter) & vita æterna est pro gratia, hæc glosa, vbi patet ꝙ radix merendi est ex gratia, & misericordia, & est gratia, qua tamẽ misericorditer habita, potest de cõdigno mereri gloriam præsupposita Diuina ordinatione quæ ordinauit ꝙ sic operanti ex motione Spiritus sancti, & gratia gratum faciete debeatur vita æterna. Et ergo intelligitur maior, ꝙ perducimur ex misericordia Dei ad vitam æternam, quia ex misericordia Dei est id per quod perducimur cum quo stat ꝙ etiam mereamur ipsam vitam æternã ex habito misericorditer Et ex hoc habetur ꝙ non meretur homo beatitudinem a Deo secundum perfectam iustitiam commutatiuam. Et consequenter dico ad aliam partem maioris, ꝙ non meritis nostris, sicut prima causa vitæ æternæ, tamen meritis nostris ꝑducimur sicut cã subsequẽte; q̃a videlicet habita gratia operamur merita vitæ æternæ, vnde meritum nostrum fundatur in diuina misericordia. Ad minorem, id quod quis meretur ex condigno (ita ꝙ illam dignitatem ex se habeat, & ex condigno, quia iustè secundum iustitiam commutatiuam, quia meretur de suo, non ab alio accepto) tale inquam meritum non est ex misericordia Et secundò quod meretur quis ex condigno non accipit ex misericordia tanquam causa propinqua, sed accipit ex merito; tamen potest accipere ex misericordia radicaliter, quia videlicet per misericordiam habet vnde posset mereri; quare negatur consequentia, nam stant simul, ꝙ ex misericordia pars accipiat vnde faciat quod est dignum vita æterna, & hoc dicimus hic mereri de condigno.

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia Spiritus sancti quam in præsenti habemus, etsi non sit æqualis gloriæ in actu, est tamen æqualis in virtute; sicut & semen arborum in quo est virtus ad totam arborem; & similiter per gratiam inhabitat hominẽ Spiritus sanctus, qui est sufficiens causa vitæ ęternę; vnde & dicitur esse pignus hęreditatis nostrę. 2. ad Corint. 1.

¶ Maior conceditur, minor distinguitur Si enim intelligitur ꝙ nullus actus præsentis vitæ secundum substantiam suam, vt est a lib. arb. possit æquari vitæ æternæ, conceditur. Et probabit hæc ratio primam partem primæ conclusionis. Si autem intelligitur ꝙ nullus actus præsentis vitæ vt est ex virtute Spiritus sancti, & gratia, possit æquari vitæ æternæ, negatur. Ad probationem primam dico, ꝙ excedit quidem desiderium, & cognitionem nostram, sed non virtutem Spiritus sancti, nec cognitionem Spiritus sancti. Ad secundam probationem, negatur illa similitudo, quia vita æterna excedit naturam sicut rem alterius ordinis, non sicut gratiam, immo gratia est æqualis vitæ æternæ, & gratiæ cõsummatæ in virtute, sicut semen arbori; licet non sit æqualis secũdum quantitatem, vt patebit ar. 8. ad secundum. Est enim & gratia diuini ordinis continens virtute totam gloriam, quare negatur consequentia.

¶ Nota ꝙ Durandus inuehitur contra dictum, quod ex ista solutione habetur. s. ꝙ gratia est semen vel seminariũ gloriæ. Vult enim ꝙ sit impropriè dictum, & sit omnino metaphorica, quia non est semen nisi respectu eorum quæ æducuntur de potentia materiæ, de quorum numero non est gloria.

Gratia est semen gloriæ.

¶ Sed dicitur ꝙ non est omnino metaphorica, ita ꝙ nullam proprietatem habeat, quia dicitur aliquid seminarium alterius, non solùm, quia est causa materialis vel effectiua coniuncta, sed etiã quia est alterius inchoatio; sicut forma sub esse remissio, est inchoatio suiipsius vt est sub esse perfecto. Et per hunc modũ gratia dicitur seminarium. i. inchoatio gloriæ, immo secundum vnũ modum accipiendi gloriam, tunc gratia est idem in essentia cũ gloria differens secundum modum essendi & statum. Si autem gloria, accipitur pro beatitudine, tunc gratia est eius inchoatio virtualis, & quodammodo effectiua dispositiua; quia per ipsam quodammodo causatur beatitudo, non quidem effectiuè productiuè, sed meritoriè, nam ex gratia prodeunt merita quæ reddũt beatitudinem homini debitam. Vnde D. S. in de veritate mate. 29. ar. 6. in cor. meritum est causa præmij, non quidem per modũ causæ finalis (sic enim magis præmiũ est causa meriti) sed magis secundùm reductionem ad causam efficientem, inquantum meritum facit dignum præmio, & per hoc ad præmium disponit, hæc ille. Vbi patet, quòd gloria vt est beatitudo, & præmium, vel vita æterna, est inchoata in gratia sicut in causa efficiente propinqua dispositiua.

Utrum gratia sit principium merendi mediante charitate principalius, quàm per alias virtutes.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd gratia nõ sit principium meriti principalius per charitatem, quàm per alias virtutes. Merces enim operi debetur, secundùm illud Matth. 20. Voca operarios, & redde illis mercedẽ suã, sed q̃libet virtus est principiũ alicuius operis, est enim virtus habitus operatiuus vt supra habitũ est.* ergo quælibet virtus est æqualiter principium merendi.

*D 2. 3. q. 112. ar. 2. cor. Et 3. d. 30. ar. 5. Et 4. d. 15. ar. 3. q. 3. & d. 49. q. 5. ar. 5. q. 4. Et Po q. 4. ar. 9. cor. Et Ro. 1. Lec. 5. princ. Et Heb. 6. lec. 3. col. 2. prin. * q. 55. ar. 2.*

¶ 2 Præt. Apostolus dicit 1. ad Corinth. 3. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundùm proprium laborem; sed charitas magis diminuit laborem, quàm augeat, quia sicut August. dicit in libro de verbis Domini.* Omnia sęua, & immania, facilia, & prope nulla facit amor; ergo charitas non est principalius principiũ merendi, quàm alia virtus.

** In serm. 9. à modo.*

¶ 3 Pręt. Illa virtus videtur principalius esse principium merendi, cuius actus sunt maximè meritorij, sed maximè meritorij videntur esse actus fidei, & patientię siue fortitudinis, sicut patet in martyribus, qui pro fide patiunt, & fortiter vsq; ad mortẽ certauerũt ergo alię virtutes principalius sunt principiũ meredi, q̃ charitas.

¶ Sed contra est, quod Dominus Ioan. 14. dicit. Si quis diligit me diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum; sed in manifesta Dei cognitione consistit vita ęterna, secundum illud Io. 17. Hęc est uita ęterna vt cognoscant te solum Deum verum, & viuum, ergo meritum uitæ ęternę maximè residet penes charitatem.

¶ Hic D. S. inquirit an meritum de condigno sit principaliter per actum charitatis. Ex supradictis enim q. 110. oportet supponere, quòd gratia facit meritum solùm sicut principium remotum, quia est habitus essendi constituens nos in esse Deiformi, & eleuans nos in altiorem naturam, quæ altior eleuatio prerequiritur operationi excedenti naturam, sed tamen ipsa operatur per alias virtutes a se deriuatas. Vnde est quæstio, quæ inter illas uirtutes deriuatas a gratia sit principalis causa, quod est quærere, cuius uirtutis a gratia deriuatæ actus sit principaliter meritorius, &c Et quæritur de merito respectu principalis præmii, quod est uita æterna.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex dictis.* accipi potest humanus actus habet rationem merendi ex duobus. Primò quidem, & principaliter ex Diuina ordinatione, secundùm quòd actus dicitur esse meritorius illius boni, ad quod homo Diuinitus ordinatur. Secundò verò ex parte liberi arbitrij, inquantũ. s. homo habet præ cęteris creaturis vt per se agat voluntariè agens.

** Arti. 1. huius q.*

¶ D. S. respondet tali cõclusione. Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem, ad alias autem virtutes secundariò secũdùm ꝙ earum actus a charitate imperantur Ex qua habetur responsio ad quæsitũ formalis, ꝙ sic, ꝓbatur ex fundamẽto posito in ar. 1. Humanus actus habet rõnem meriti ex duobus, primò & principaliter ex Diuina ordinatione sm ꝙ &c. secundò verò ex parte li. ar. inquantũ. s. per se agit. sed quantũ ad vtrũq; principalitas meriti penes charitatẽ cõsistit, ita videlicet, ꝙ actus eius est maximè ordinatus a Deo ad beatitudinẽ consequendã, tanquàm ea digna, & ei correspondens, & ex charitate est maximè per se agere volũtariè, igit conclusio vera. Huius rõnis D. S. primò ponit maiorẽ, secundò ꝓbat minorẽ, & primò primã eius partem, ibi. Et quantũ, &c. secundò secũdã, ibi. Similiter, &c. Maior patet ex prædictis ar. primo. Et dictũ tñ fuit ar. 2. ꝙ actus cuiuscũq; nõ ordinatur ad excedens proportionẽ virtutis, quæ est principium actus, & ergo rõne optimi actus gratia ordinatur ad beatitudinẽ quæ est principale præmiũ Secunda pars maioris patet ex art. 1. quia vna conditio meriti est, ꝙ meritũ sit in potestate merentis, & facultate naturæ; vnde bestiæ nihil merentur. Oportet enim, ꝙ actus, qui est meritum sit aliqualiter eius, qui meretur, &c.

¶ Et

¶ Et quantum ad vtrunque principalitas meriti penes charitatem consistit. Primò enim considerandum est, quòd vita æterna in Dei fruitione consistit, motus autem humanæ mentis ad fruitionem Diuini boni, est proprius actus charitatis, per quem omnes actus aliarum virtutum ordinantur in hunc finem secūdùm quòd aliæ virtutes imperantur a charitate; & ideo meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem, ad alias autem virtutes secundariò secundùm quòd eorum actus a charitate imperantur. ————————

¶ Subiungit minorem quam probat, quo ad primam partem sic, vita æterna in Dei fruitione consistit (supple & per cōsequens motus illius virtutis est maximè ordinatus in vitam æternā, qui Deum quo fruimur tanquàm vltimo fine, sub ratione vltimi finis respicit) sed motus humanæ mētis ad fruitionem boni Diuini est proprius actus charitatis; igitur actus charitatis principaliter ordinatur in uitam æternam a Deo, sicut dixit prima pars minoris. Maior ista nota, & non est hic facienda difficultas, an uita æterna sit principaliter fruitio &c. quia capitur hic fruitio, vt includit visionem, immo Deum quo fruimur. Vult enim D.S. ꝙ illius virtutis actus est maximè proportionatus vitæ æternæ, qui uitam æternam primò respicit tanq̄ proprium obiectum quam vitam æternam dicimus fruitionē &c. Minor probatur, quia oēs actus aliarum virtutum ordinantur ad hunc finem (s. Deum fruibilē) secūdùm ꝙ imperantur a charitate, & ergo motus humanæ mentis in Deum, est proprius charitati, vel elicitiuè, vel imperatiuè, prout actus imperatus attribuitur imperanti, quia nullus est relatus in Deum, nisi mediante charitate, vt patet ad primum. Subinfert in fine conclusionem respon. quæ patet ex dictis.

¶ Nota autem, ꝙ circa istam minorem posset esse quæstio. An charitas Dei respiciat tanq̄ principale obiectum ipsam Dei fruitionem. Ad hoc dicitur post. D.S. 2. 2. q. 26. ar. 3. ad tertium, ꝙ non, si fruitio accipiatur pro beatitudine formali creata, quia charitas est amor Dei amicitiæ; sed hoc, ꝙ aliquis uelit frui Deo pertinet ad amorem concupiscentiæ; magis aūt amamus Deū amore amicitiæ, q̄ concupiscentiæ, quia maius in se bonū est Deus, q̄ participare possumus fruendo ipso. Vnde non dicit. D. S. hic, ꝙ actus charitatis principaliter feratur in fruitionem Dei, sed dicit ꝙ motus ad fruitionem Dei est proprius actus charitatis, quia s. nulli cōuenit, nisi per charitatē, & inter omnia bona inhærentia maius est fruitio; sed tn̄ charitas prius, & principalius fertur in Deum ꝑ seipsum, q̄ in Deum fruendum, vt patet 2. 2. q. 28. ar. 1. ad tertium. De quo vide ēt Capreolum in dist. 1. primi, q. 1. ad sextum contra quintam conclusionem. Vnde solū vult. D.S. hic, ꝙ moueri in vitam æternam, & beatitudinem, vel fruitionem, per quam intelligit beatitudinē obiectalem, & formalē, est proprium charitati, & per consequēs eius motus est primò proportionatus beatitudini, & per consequens a Deo in ipsam consequendam primò ordinatus. Nihil enim facimus propter Deum, nisi mediante charitate, vt patuit supra, nec honoramus, nisi per charitatem saltem imperātem, & ergo Deus ipse fruendus datur pro motu in ipsum qui est charitatis, & ergo principalis actus charitatis est in Deum, ut est vltimus finis propter se diligibilis. Ex quo meretur beatitudinem & fruitionem creatam formalem. Deinde cum dicit.

¶ Similiter etiam manifestum est, quòd id quod ex amore facimus maximè voluntariè facimus; vnde etiam secundùm quòd ad rationem meriti requiritur, quòd sit uoluntarium principaliter meritum charitati attribuitur. ————————

¶ Probat secundam partem minoris principalis. s. ꝙ libertas, & voluntarium sit principaliter ex charitate. Id quod ex amore facimus, maximè uoluntariè facimus; sed charitas est amor; ergo illa pars uera, scilicet quòd etiam secundùm quòd ad rationem meriti requiritur, quòd sit uoluntarium, principaliter meritum charitati attribuitur. Ambę præmissæ patent ex supra dictis. q. 36. & alibi de passionibus.

¶ Ex his patet etiam secunda pars conclusionis. s. ꝙ meritum vitæ æternæ secundariò pertinet ad actus aliarum virtutum, q̄a omnes sunt meritorij, qui ordināt in fruitionem Dei, id est in Deū fruendum, sed actus aliarum uirtutum ordinatur secūdariò, id est mediante charitate in fruitionem Dei, ideo secundariò sunt meritorij, & patet fundamentum supra sępius, quia nullus actus est meritorius, nisi propter Deum super omnia dilectum factus, qui sine charitate non diligitur super omnia, vt principium beatitudinis; igitur &c. De materia istius articuli. Vide Doct. Sanc. in tertio dist. 30 ar. 5 per totum, vbi ponit similiter duas rationes, vnam quam hic, onit. s. de uoluntario, aliam ponit ex hoc, quòd actus charitatis est sufficiens ad faciendam vitam æternam merentis, quia amor facit amatum esse amantis inquantum uiuit ei, & sic charitas facit Deum esse hominis, & per consequens uitam æternam homini deberi. Valent etiam pro hoc articulo, quæ habet Doct. Sanct. secunda secundę q. 23 ar. 8. & in de Virtutibus de charitate. q. 3. & in de Verita. mate. 14. ar 5.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem respon. & etiam primam partem minoris, quia uidelicet dilectio digna tanquàm proportionata, & digna beatitudine, & vita æterna, primò in ipsam ordinatur; patet ex ista ratione, quòd Doct. Sanct. non accipit in cor. fruitionem, ut contra visionem distinguitur, sed accepit pro adeptione, & habitione summi boni, vel pro summo bono habendo, cuius habitionem maximè meretur charitas.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd charitas inquantum habet vltimum finem pro obiecto, mouet alias virtutes ad operandum, semper enim habitus ad quem pertinet finis, imperat habitibus ad quos pertinent ea quæ sunt ad finem, vt ex supra dictis patet.* ————

D. ꝗ. 74. — * q. 9. ar. 1.

¶ Maior conceditur, sed operi proportionato uitæ æternæ. Dico autem, quòd nullum opus est proportionatum uitæ æternæ, nisi mediante charitate fiat propter Deum, qui est obiectum beatitudinis, & per consequens a Deo non ordinatur ad eius dignam consecutionem, nisi mediante charitate.

¶ Ad minorem, verum quidem, omnis uirtus est principiū elicitiuum alicuius operis, sed solius charitatis est actus referre in Deum, ut in ultimum finem, & obiectum fruitionis, quæ est vita æterna, & ratio patuit sup. q. 9. ar. 1. quia virtus respiciens uoluntatem, & supremum eius obiectū, mouet omnes alias virtutes. Charitas autem respicit supremum obiectum volūtatis. Ad probationem minoris, conceditur quidem, ꝙ omnis uirtus est habitus operatiuus, & patuit sup. q. 55. ar. 2. sed nō est operatiuus propter Deū, in quo consistit vita æterna, nisi per charitatem; charitatis autem actus respicit Deum immediatè, & per se: quare negatur consequentia, quòd æqualiter &c. quia ut patuit, aliæ non merent, nisi actus earum sit ex charitate imperatus &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd opus aliquod potest esse laboriosum, & difficile dupliciter. Vno modo ex magnitudine operis, & sic magnitudo laboris pertinet ad augmentum meriti, & sic charitas non diminuit laborem, immo facit aggredi opera maxima, magna enim operatur si est, vt Greg. dicit in quadam homilia.* Alio modo ex defectu ipsius operantis, vnicuique enim est laboriosum, & difficile, quod non prompta voluntate facit, & talis labor diminuit meritum, & a charitate tollitur. ————————

* In Hom. Pentecostē & est 30. in Euan. non procul a principio illius.

¶ Ad maiorem habetur respon. sed ex D.S. in secundo dist. 29. ar. 4 in corpore, & in tertio ubi sup. ad quartum, quia accipiet q̄s mercedem secundùm laboris bonitatem, & nobilitatem, & hoc loquendo de mercede essentiali, sed non accipiet mercedem ex laboris difficultate, & pœnalitate per se loquendo, & absolutam quantitatem; & q̄uis hoc modo accipiatur maior satisfactio, & dimissio pœnæ, & q̄titas meriti secundùm quantitatē proportionalē operis. Vnde D. S. in secundo ubi iā dicit, ꝙ aūt aliquod arduū augmentat rōnem meriti, non habet ex difficultate laboris, sed ex bonitate; quia q̄tò aliquid melius est, tantò supra uires hominis est magis eleuatum. Non ergo arduum opus auget rōnē meriti, nisi rōne bonitatis, & non rōne difficultatis, nisi per accidens inquantum. s. in id quod difficile est, maiori attentione aliquis cōsurgit, & cum maiori conatu uoluntatis: potest autem secundùm inclinationem habitus esse maior conatus, etiam ad opus facile agenti, q̄ sit sine habitu in opus arduum, & difficile agenti. Difficultas tamen actualis est satisfactoria inquantum pœnalis, Vide etiam 1 par. q. 95. ar. 4. ad secundum.

¶ Dico secundò ad maiorem, ut res ista magis explicetur, quia merces debetur labori, & maior merces maiori labori ad sensum sanum. Dico enim quòd labor est magnus, & potior tripliciter. Primo secundùm formam charitatis cui respondet merces essentialis; unde qui ex maiori charitate laborat, licet minorem laborē, & difficultatem patiatur, plus de pręmio essentiali accipiet. Secundò ex specie operis, sicut enim in rebus humanis iste magis præmiatur, qui in digniori opere laborat, sicut architector, q̄ artifex manualis; ita etiam in rebus Diuinis, ille qui nobiliori opere occupatur maius præmium accipiet q̄tum ad aliquā prærogatiuam præmij accidentalis, licet forte minus corporaliter laboret. Tertiò ex quantitate laboris, quod cōtingit dupliciter. Nā q̄nq; maior labor maiorem mercedem meretur, præcipuè q̄tum ad remissionem pœnæ, puta quòd diutius ieiunat, uel longius peregrinatur; & ēt quantum ad gaudium, quod percipit de maiori labore. Quandoque uerò est maior labor ex defectu uoluntatis, in his enim quæ propria uoluntate facimus minorē laborem sentimus, & talis magnitudo non augebit, sed minuet mercedem; hæc sunt verba D.S. super Apostolum ibidem. Ex quibus patet ad maiorē. Ad minorē, si intelligitur, quòd minuat laborē ex parte magnitudinis operis negatur. Si aūt intelligitur, ꝙ minuat ex parte operātis,

Qualiter maiori operi debetur maior merces essentialis, uel accidentalis.

tis, i. facit, vt operans opus etiam in se magnũ, faciliter faciat, conceditur; tùm quia charitas est habitus, qui facit facilitatem operandi; tùm quia est amor, qui etiam facit, & hoc modo loquitur August. Dico autem, quòd talis facilitas ex parte operantis auget meritum etiam præmij essentialis, cuius quantitas correspondet charitati, & gratiæ. Quare negatur consequentia, immo ex hoc habetur, quòd magis est principium meriti.

¶ Circa hanc solutionem nota duo: primò, quòd ille qui habet magnum habitum charitatis in se, & tamen remissè operatur, & producit actum minus intensum, quia secundùm Doc. S. in tertio supra ad quintum, est minus meritorius respectu præmij accidentalis, quod respicit actum; sed magis respectu præmij essentialis, quod respicit capacitatem, quæ est ex habitu. Vnde D. S. tertia parte q. 89. art. 5. ad tertium dicit. Ille qui per pœnitentiam resurgit in minore charitate, consequitur præmium essentiale secundùm quãtitatem charitatis, in qua inuenitur, habebit tamen maius gaudium de operibus quæ sic fecit, quod pertinet ad præmium accidentale, hæc ille. Vide de ista materia ad longum in Capreolo in quarto, dist. 14 ad argumenta Scoti contra secũdam conclusionem. ¶ Nota secundò propter dicta circa minorem, quia posset esse quæstio, an charitas cum sit habitus, & amor sit etiam circa difficile, cum omnis virtus est circa difficile, & bonum &c. dicitur, ꝙ est circa difficile ad sensum, quem D. S. ponit vbi supra in tertio. art. 4. ad quintum, vbi dicit. Hoc autem, ꝙ obijcitur, quòd diligere Deum est difficilius, intelligendum est non de dilectione naturali, qua oĩa ipsum amant, sed de dilectione gratuita. & hæc etiam dr̃ difficilior, non quasi laboriosior, cum sit dulcior, sed quia magis vires naturæ excedit, quia est in altius obiectum, hæc ille. Ex quibus patet, quòd charitas est de difficili, quia de excedente virtutem omnis naturæ, tamen illud in se difficile faciliter, & quasi naturaliter fit ab ipsa charitate; habens enim charitatem, vt sic, naturaliter diligit Deum meritoriè, quia non minus charitas inclinat ad actum suum, quàm alij habitus.

Dub. 1. ¶ Ad tertium dicendum, quòd fidei actus non est meritorius nisi fides [d] per dilectionem operetur, vt dicitur ad Gal. 5. Similiter etiam actus patientiæ, & fortitudinis non est meritorius, nisi aliquis ex charitate hoc operetur, secundùm illud. 1. ad Corinth. 13. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodest.

¶ Maior conceditur, sed minor negatur, si intelligitur, quòd actus fidei, & spei sint maximè meritorij sine charitate, vel magis actu charitatis. Sed vera est minor, quòd sunt maximè meritorij cum fiunt ex charitate, quia actus fidei est excellens ex specie operis, & per consequens si fiat ex charitate, est meritorius magni præmij. Similiter actus patientiæ, & fortitudinis sunt magni propter quantitatem laboris secundùm se extensiuam, & intensiuam, & merentur magnum præmium accidentale. Ad probationem dico, ꝙ S. Martyres passi sunt pro fide, sed ex charitate Dei. Vnde vt habet D. S. quodlibet. 4. art. 19. Si quis etiam mortem pateretur, & non ex charitate Dei, tunc nihil mereretur, vt patet ibidem; quare negatur consequentia.

Vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam.

E. 3. q. 2. ar. 11. cor. Et 2. distin. 27. art. 4. Et 3. dist. 19 q. 1 ar. 1. q. 1. cor. Et 3. cõtra ca. 149. & 159. Et verit. q. 29. art. 6. & 7 corp. Et Io. 10. Lec. 3. col 2. Et Eph. 2. Lec. 3. co. 2. * Augu. in præfatione Psal. 31.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd homo possit sibi mereri primam gratiam. Quia vt Aug. dicit, * fides meretur iustificationem, iustificatur autem homo per primam gratiam; ergo homo potest mereri sibi primam gratiam.

¶ 2 Præt. Deus non dat gratiam nisi dignis; sed non dicitur aliquis dignus aliquo dono, nisi qui ipsum promeruit ex condigno; ergo aliquis ex condigno potest mereri primam gratiam.

¶ 3 Præt. apud homines aliquis potest mereri donum iam acceptum, sicut qui accepit equum a domino, meretur ipsum bene vtendo eo in seruitio domini; sed Deus liberalior est quàm homo; ergo multò magis primam gratiam iam susceptam potest homo mereri a Deo per subsequentia opera.

¶ Sed contra est, quòd ratio gratiæ repugnat mercedi operũ, sm illud. Rom. 4. Ei qui operatur merces non imputatur sm gratiam, sed sm debitum; sed illud meretur homo, quod imputatur sibi quasi merces operis eius; ergo primam gratiam non potest homo mereri.

¶ Hic excluduntur quædam a merito. s. ipsa prima gratia, & reparatio post lapsum in art. 7 Circa primum primò ostenditur, ꝙ quis non potest mereri sibiipsi primam gratiam; secundò ostenditur, ꝙ nec alteri, art. seq. ¶ Nota autem, ꝙ per primam gratiam intelligitur ipsa gratia gratum faciens, vt primò, vel de nouo habita; ita ꝙ est sensus, An aliquis possit mereri, vt detur sibi gratia. Vnde D. S. in 2. dist. 27. art. 4. quærit, an aliquis possit mereri gratiam quæ dicitur prima, quando nulla eam præcedit, nec ipsa seipsam secundùm aliũ gradum. Et non solùm dicitur prima gratia quam aliquis primò accipit, sicut gratia baptismalis, sed quandocunque de nouo acquiritur etiam post pctm̃ mortale; & posset etiam ista quæstio intelligi de gratia quæ est gratuita motio.

Quid prima gratia.

¶ Respondeo dicendum, quòd donum gratiæ potest considerari dupliciter. Vno modo secundùm rationem gratuiti doni, & sic manifestum est, quòd omne meritum repugnat gratiæ, quia vt ad Roman. 11. Apostolus dicit. Si ex operibus, iam non ex gratia.

¶ D. S. primò respondet dupliciter, sm ꝙ notat duplicem considerationem ipsius gratiæ; quo ad secundam consideratione, ibi. Alio modo &c. secundò ex ista duplici respõsione, infert per modum corrollarij conclusionem respon. totalem, & formalem, ibi. Vnde manifestum &c. Notat ergo primò, ꝙ donum gratię potest considerari dupliciter. Vno modo formaliter sm quid nominis, vt est gratuitum donum, vt sic, idest gratis datum, & sm hoc tñdet tali conclusione. Manifestum est, ꝙ omne meritũ repugnat gratiæ, vt est donum gratuitum, probatur ex Apostolo, & argumẽto in contrarium, quia si ex operibus. i. meritis, iam non est gratia. i. esse ex meritis repugnat rationi gratiæ, vt gratuitum donum est; igitur conclusio vera, consequentia nota. Añs patet, quia gr̃a dr̃, quia gratis datur; igitur repugnat sibi ex meritis esse; nã quod ex meritis datur sm aliquã iustitiã, & nõ gratis datur, sed pro aliquo opere sibi proportionato. Vnde licet iuxta prædicta, & vita ęterna detur misericorditer, *nõ tñ omnino gratis*, quia pro aliquo opere sibi proportionato, licet illud opus sit ex *misericordia*, sed gratia datur sine omni opere proportionato. Consequenter ibi.

¶ Alio modo potest considerari secundùm naturam ipsius rei quæ donatur; & sic etiam non potest cadere sub merito non habentis gratiam, tùm quia excedit proportionem naturæ; tùm etiam, quia ante gratiam in statu peccati habet homo impedimẽtum promerendi gratiam, scilicet ipsum peccatum.

¶ Declarat quõ secundò consideretur gratia, quia. s. non formaliter quantum ad quid nominis gratiæ, (quia. s. gratis donũ datũ) sed materialiter quantũ ad rem quæ est gratia. s. quantũ ad naturã ipsius, vt. s. est quædã participatio diuinitatis, & res Diuini, & supernaturalis ordinis; & iuxta hanc cõsiderationem tñdet duabus conclusionibus, secundam ponit ibi. Postq̃ autem &c. *Prima ergo* est. Gratia isto modo considerata, non potest cadere sub merito non habentis gratiã; probatur dupliciter, ex art. 2 primò sic. Gratia excedit proportionem naturæ; ergo per naturalia sua non meretur quis gratiam non habitam. Antecedens relinquitur notum, tenet consequentia, quia nullus meretur a Deo id, quod excedit proportionem virtutis agentis, vt patuit art. 2. Secundò probatur sic, antequàm homo habeat gratiam in statu peccati, habet impedimentum promerendi gratiam; igitur non potest eam mereri, consequentia clara. Antecedens patet, quia habet pctm̃ mortale, qđ opponitur gratiæ, & eam impedit, & eius meritum. ¶ Nota, ꝙ prima ratio procedit de homine etiã in statu integro, & sine peccato, quia talis etiã nõ põt mereri propter improportionẽ naturaliũ etiam integrorum ad gr̃am. Secunda autẽ ratio procedit specialiter de homine sub peccato mortali existente. Deinde ibi.

¶ Postquàm autem iam aliquis habet gratiam non potest gratia iam habita sub merito cadere; quia merces est terminus operis, gratia verò est principium cuiuslibet boni operis in nobis, vt supra dictum est. *

* q. 109. per totum.

¶ Respondet secunda conclusione iuxta secundam considerationem gratiæ, tali. Postquàm aliquis habet gratiam non potest gratia iam habita sub meritò cadere, probatur virtualiter duplici medio, secundum tangit ibi. Sed verò &c. Primò sic, illud, quod cadit sub merito, & est merces, est terminus operis meritorij; sed gratia non est terminus operis meritorij, immo principiũ omnis boni operis in nobis; igitur conclusio vera. Maior relinquitur nota.

¶ Circa quam nota D. S. in de Verit. Mate. 29. art 6. in cor. quia aliqui dixerũt, ꝙ aliquis potest mereri, id quod iam habet p opera sequentia; sicut dicunt de Angelis respectu Beatitudinis suæ.

¶ Sed hoc est primò contra August. & secundò contra rationẽ, quia meritum est causa præmij non per modum causæ finalis, sed magis sm reductionem ad causam efficientem, inquantum meritũ facit dignum præmio. Id autem, ꝙ est causa per modum causæ efficientis nullo modo posterius esse põt eo, cuius est causa. Vnde non põt esse, ꝙ aliquis mereatur id, quod iam habet. Quia autem in humanis aliquis pro accepto beneficio dño suo seruit, magis habet rationem gratiarum actionis, quàm meriti, hæc ille.

Non meretur quis, qđ habet.

¶ Et secundò nota circa istam maiorẽ, ex D. S. in secũdo supra,

quòd

quòd & si in iustitia commutatiua quandoq; contingat, ꝙ præmium, & id quod est loco præmij præcedat meritum, vt patet in emptione, & venditione; qui.n.rem emptam prius accipit, quàm precium soluat, quodammodo præmium ante meritum accipit, quod etiam magis patet in eo, qui prius accipit precium laboris sui, q̃ laborem impendat in obsequium alterius. In iustitia autem distributiua hoc non potest accidere, eo quòd ibi præmium redditur ẜm gradum, & dignitatem personę, & ideo ẜm ꝙ pręcedit meritū, oportet, ꝙ præmium attendatur. Vnde cum gratia p modum iustitię distributiuæ detur à Deo diuersis hominibus, nō potest esse, vt aliquis ex sequentibus actibus mereatur gratiam prius acceptā, hæc ille; & de hoc etiam ad tertium. Patet igitur maior. Minor patuit. q. 109. per totum; & nota, quòd Doc. S. hic videtur tangere etiā gratiam, quæ est gratuita motio, quia illa præsertim necessaria est ad omne bonum faciendum. Deinde ibi.

¶ Si verò aliud donum gratuitum aliquis mereatur virtute gratiæ præcedentis, iam non erit prima. ——

¶ Tangit secundum medium pro secunda conclusione prædicta, & est etiam virtualiter solutio instantiæ; quia dato, quòd aliquis per gratiam habitam mereatur aliquod gratuitum donum, puta augmentum gratiæ; hoc donum non erit prima gratia, quia gratia ipsum præcedit.

¶ Vnde manifestum est, quòd nullus potest sibi mereri primam gratiam. ——

¶ Hic in calce corporis ex omnibus istis partialibus conclusionibus, infert per modū corollarij conclusionem formaliter respon. totalē, Nullus &c vt in littera. Et sequitur ex dictis, quia nec non habens potest mereri gratiam, nec habens; igitur nullus. Antecedens probatur quo ad primam partem; quia nec non habens in naturalibus constitutus, nec non habens in peccato. Secunda pars patuit ex vltima conclusione. ¶ Nota tñ, ꝙ opera bona præcedentia gratiam gratum facientē, esto non sint meritoria gratię, non tñ carēt oīno præmio sibi proportionato, quia causant quandam habitudinē ad gratiā; habent etiā secū quandam pulchritudinem, & honestatem, & iucunditatem, in quibus præcipuè eorum præmium consistit; & aliqua etiam per accidēs causant, vt bonorum tpalium affluentiā, aut aliquid huiusmodi. Nam ẜm Gregorium, Deus in hoc mūdo remunerat, quod præmiū futuræ gloriæ non meretur, vt sic nullum bonum irremuneratum relinquatur.

ARGVMENTVM in contrarium est directè probatio primæ conclusionis, & ex consequenti responsionę, quia ratio mercedis, & gratiæ formaliter non potest stare simul in eodem; ergo gratia non est merces, nec per consequens eius est meritum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit in lib. retractationum.* Ipse aliqñ in hoc fuit deceptus, ꝙ credidit initium fidei esse ex nobis, sed consummationē nobis dari ex Deo, quod ipse ibidem retractat; & ad hūc sensum vr̃ pertinere, ꝙ fides iustificationem mereatur. Sed si supponamus, sicut fidei veritas habet, quòd initium fidei sit in nobis a Deo, iam etiam ipse actus fidei consequitur primam gratiam; & ita non potest esse meritorius primę gratiæ; per fidem igitur iustificatur homo non quasi hoc credendo mereatur iustificationem, sed quia dum iustificatur credit, eo quòd motus fidei requiritur ad iustificationem impij, vt supra dictum est.* ——

*Aug. li. 1. cap. 23.

*q. præc. artic. 4.

¶ Ad maiorem, negatur, ꝙ fides mereatur iustificationem quæ est per primam gratiam, sed per fidem homo iustificatur ad sensum supra dictū q. 113. art. 4. quia motus fidei ad iustificationem requiritur, sicut dispositio coniuncta sequens gratiæ infusionem, & tñ ex parte iustificati præintelligitur gratiæ receptioni, vt patuit q. præce. art. 8. ad secundum. Et dico secundò, ꝙ August. illam maiorem retractat in simili, quādo retractat initium fidei esse ex nobis, quia initium fidei est ex prima gratia, sic nec initiū, & meritum gratiæ est ex nobis, sed gratia prima præcedit oē meritum. Dedit.n. B. August. hanc regulam, vt sententia retractata alicubi etiam in suo simili vbique in operibus suis reprobata censeatur. [illegible]e enim habet Doc. S. tertio contra Genti. c. 15. in fine; est erroris. P[illegible]gianī dicere, quòd iustificationis nostræ initium sit ex nobis, consummatio autem ex Deo. Similia habentur. 2. Corinth. 3. Le[illegible] 1. Et prima parte. q. 23. artic. 5. in cor.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non dat gratiam nisi dignis, non tamen ita ꝙ prius digni fuerint; sed quia ipse per gratiam eos facit, dignos qui solus potest facere mundum de immundo conceptum semine. ——

¶ Ad maiorem D. S. clarè respondet, quòd non datur nisi dignis, non quòd ante gratiam fuerint, vel sint digni, sed quia eo ipso, quòd datur sibi, efficitur dignus. Secundò dicit D. S. in secundo supra, quòd gratia datur indignis negatiuè, quia his qui non sunt sufficienter digni, tñ aliqualiter dispositi, sed non dat gratiā indignis contrariè. i. non datur his qui habēt contrariam voluntatem resistentem gratiæ, quia ad virtutem non cogit. Ad minorem negatur, immo potest dici dignus, quia ipsum accipiendo per Diuinam motionem efficitur dignus, & secundò potest esse non indignus contrariè absque hoc, quòd meruerit, quia dispositus saltem a Deo; quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omne bonum opus hominis procedit a prima causa sicut a principio, non autem procedit a quocunq; humano dono, & ideo non est similis ratio de dono gratiæ, & de dono humano. ——

¶ Maior conceditur, & ratio est, quia esto homo det donum aliquod, puta equum, non tamē dat vsum bonum illius equi, quo mereri potest equum datum, sed Deus ipse dat donum, & bonum vsum eius, ita ꝙ ab ipso est donum, & simul etiam vsus eius; & in proposito Deus dat gratiam, & mediante gratia est principium omnis vsus gratiæ, & meriti; immo gratia ipsa est principium oīs meriti. Vnde concessa minore, negatur consequentia; quia etiam si apud homines esset donū aliquod ab homine, & similiter vsus eius, tunc iste qui acciperet donum non mereretur ipsum per vsum eius, sic in proposito, cum omne bonum opus meritorium procedat a gratia, non potest quis per vsum gratiæ, ipsam mereri; vnde si esset aliquod opus bonū ex nobis, quod non esset ex gratia, tunc argumentum haberet processum; sicut est apud homines vbi accipiens facit aliquid, & vtitur bene, nō ex dono, vel ex dante, sed quia omne opus bonum est ex gratia, ideo ipsam recōpensare non possumus, nec eam habitam mereri postquàm accepimus. Vide fundamentum illius solutionis in simili. prima parte. q. 23. art. 5. in cor. quia sicut D. S. ibidem pulchrè ostēdit nulla merita sequentia effectum prædestinationis sunt ratio prædestinationis, quia totum, quod est gratiæ est prædestinationis effectus, & non distinguitur id quod est ex gratia ab eo, quod est ex libe. arbi. ita in proposito, quia meritum sequens ex gratia non est libe. arbi. vel hominis sine gratia; immo solùm per gratiam, ideo per id, quod est ex gratia gratiā non meretur. Ex industria autem militis est bonus vsus ęqui, & non ex ęquo, vel dono dantis, ideo talis potest equum mereri, & videtur hęc solutio profundior alijs recitatis ex secundo, & ex de Veritate. Et nota verba D. S. ex solutione in principio, quia ex quo Deus est motor primus gratuitus, ideo non potest aliquid esse ab homine habente gratiā sine Deo, & gratia eius sicut nec in naturalibus potest esse effectus naturalis a creatura sine Deo, ideo sequitur, quòd homo existens in gratia nihil operetur sine gratia Dei, & per consequens non potest eam mereri, quia per id, quod est ex gratia aliquis non meretur gratiam. Nota etiam circa hunc articulum Capreolum in quarto dist. 14. vbi determinat, quòd nullus potest mereri primam gratiam nec de congruo, quàmuis D. S. in secundo supra ad quartum dicat, quòd quasi ex congruo quis disponendo se mereatur gratiam, de hoc supra dictum fuit.

Vtrum homo possit alteri mereri primam gratiam.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd homo possit alteri mereri primam gratiam, quia Matth. 9. super illud. Videns Iesus fidem illorum &c. dicit Glos.* Quantum valet apud Deum fides propria apud quem sic valuit aliena, vt intus, & extra sanaret hominem; sed interior sanatio hominis est per primam gratiam; ergo homo potest alteri mereri primam gratiam.

F

2. dist. 27. artic. 6. & 3. dist. 19. q. 1. artic. 2. q. 1. cor. & ar. 5. q. 3. a. 1. 5. Et 4. dist. 45. q. 2. art. 1. q. 2. corp. 1. Timo. 4. Lec. 3 ꝙ.

* Glo. Ord. ibidem.

¶ 2 Præt. orationes iustorum non sunt vacuę, sed efficaces, secundùm illud. Iaco. vlt. Multum valet deprecatio iusti assidua; sed ibidem præmittitur. Orate pro inuicem, vt saluemini; cum igitur salus hominis non possit esse nisi per gratiam, videtur, quòd vnus homo possit alteri mereri primam gratiam.

¶ 3 Pręt. Luc. 16. dicit. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in ęterna tabernacula; sed nullus recipitur in ęterna tabernacula nisi per gratiam, per quam solam aliquis meretur vitam ęternam, vt supra dictum est;* ergo vnus homo potest alteri acquirere merendo primam gratiam.

*q. 109 art. 5. & hic, artic. 2.

¶ Sed contra est, quod dicitur. Hier. 16. Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum; qui tamen fuerunt maximi meriti apud Deum; videtur ergo, quòd nullus possit alteri mereri primam gratiam.

¶ Habito, quia homo sibiipsi non potest mereri primam gratiā, hic inquirit an possit mereri alteri homini. Nec est par ratio

quòd si sibijpsi non possit mereri, quòd ergo non alteri, ut patebit, quare articulus iste non est superfluus.

*Ar. 1.& 3.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet,* opus nostrum habet rationem meriti ex duobus. Primò quidem ex vi motionis Diuinæ, & sic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti secundùm quòd procedit ex libero arbitrio, inquantum uoluntariè aliquid facimus; & ex hac parte est meritum congrui, quia congruum est, vt dum homo bene vtitur sua virtute, Deus secũdùm superexcellentem virtutem, excellentius operetur.

¶ Doct. Sanct. primò resumit distinctionem habitam de duplici modo meriti. Secundò respondet iuxta primum modum meriti, ibi. Ex quo &c. Tertiò iuxta secundum, ibi. Sed merito &c. Præmittit ergo ex ar. 3. & 4. quòd opus nostrum habet rationem meriti ex duobus. Primò ex vi motionis Diuinæ mediante gratia, quia scilicet opus nostrum est a Spiritusancto, sicut dictum fuit art. 3. & sic opus nostrum est meritorium ex cõdigno, vt patuit ibidem conclusione secunda; quia virtus & motio Spiritussancti æquiualens est omni eo ad quod hominem mouet, & ordinat. Alio modo habet rationem meriti secundùm quod est ex nobis voluntariè agentibus, & ex hac parte habet rationem meriti congruitatis, quia s. &c. vt patuit. 3. art.

¶ Ex quo patet, quòd merito condigni nullus potest mereri alteri primam gratiam, nisi solus Christus; quia vnusquisque nostrum mouetur a Deo per donum gratiæ, vt ipse ad uitam æternam perueniat; & ideo meritum condigni vltra hanc motionem, non se extendit.

¶ Præmisso duplici modo merendi, hic respondet iuxta primũ modum tali conclusione. Merito cõdigni nullus potest alteri mereri primam gratiam, nisi solus Christus. Huius cõclusionis. D. S. probat primò primam partem, secundò secundam ibi. Sed anima &c. Quo ad primam, arguitur sic, vnusquisque nostrum mouetur a Deo per donum gratiæ, ut ipse ad uitam æternam perueniat: ergo meritum condigni vniuscuiusque nostrum ultra hanc motionem (s. respectu vitæ æternæ) se non extendit, & per consequens prima pars uera, ꝙ alteri non meretur de condigno grãm, & stat totũ in hoc, ꝙ homo per gratiam, & motionem ac ordinationem Dei, non mouetur, nisi ut ipse de condigno sibijpsi mereatur vitam æternam, & ita meretur de condigno tantùm vitã æternam sibi, & per cõsequens alteri non meretur grãm de cõdigno.

¶ Nota hic, ꝙ quia quilibet homo præter Christum est mẽbrũ ecclesiæ, & Christi, non autem caput, ideò eius nõ est in alios influere, nec per consequens tantam grãm habet, quæ in alios deriuari posset; nec ẽ mouetur a Deo, ut in alios influat; solius enim grãe capitis, & perfectissimę est in alios influere. Quia etiam quilibet alius a Christo non est, nisi purus homo, ideo ẽt quantũcunque gratiã haberet, opera eius non essent alijs de condigno meritoria, quia hominis puri non essent Deo pro alijs accepta, ut habet Capreo. in 4 dist. 15. ad secundum Scoti contra primam conclusionem; quantumcunque enim Spiritussanctus moueat mẽtẽ, non tamen Deus meretur, sed homo, & ideo opera nostra non sunt accepta de condigno, nisi pro merente Christus autem constitutus est tanquam caput, quod habet influere pro omnibus mẽbris, ideo ex Diuina ordinatione oritur, ut homo purus qui est membrum sibi tantũ mereatur de condigno &c. Deinde cũ dicit.

¶ Sed anima Christi mota est a Deo per gratiam, non solùm vt ipse perueniret ad gloriam vitæ æternæ, sed etiam, vt alios in eam adduceret inquantum est caput ecclesiæ, & auctor salutis humanæ, secundùm illud Hebræ. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat auctorem salutis &c.

¶ Probat secundam partem primę conclusionis per oppositum ad præcedentem. Anima Christi a Deo per gratiam mota est, nõ solùm, ut ipse perueniret ad gloriam, sed etiam, ut alios ad eam adduceret; igitur alijs meruit primam gratiam. Tenet consequentia extra literam, quia non est adductio in gloriam, nisi præuia gratia. Antecedens probatur ratione, & auctoritate, quia Chr̃s est caput ecclesiæ, & auctor salutis humanæ; sed operatio capitis est omnium membrorum; ergo suum meritum condigni ad omnes se extendit, & probatur auctoritate Apostoli in litera clarè.

¶ Nota ꝙ sicut supra dictum fuit, peccatum alicuius particularis hoĩs nocet sibijpsi tantùm, sed peccatum principij naturæ omnibus nocuit. Sic in merito personali, homo proficit sibi tãtùm, sed meritum capitis communis diffunderetur in oĩa membra; quia sicut Adam constitutus est, ut naturam in omnes propagaret, sic Christus, ut gratiam in omnes diffundat.

¶ Nota secundò, ꝙ posset esse dubium ex dictis ar. præc. ubi dictum est, ꝙ grãæ repugnet esse ex merito, & per consequens Christum non vr̃ meruisse alijs primam grãm de condigno &c. Sed de hoc uide Doct. Sanct. in de Veritate mate. 29. ar. 7. ad octauum, & decimumtertium; similiter. 3. par. q. 19. artic. vlt. Et uide Capreo. in tertio di. 18. ad argumenta Scot. contra quartam conclusionem, quia Christum meruisse primam gratiam membris suis põt malè, & bene intelligi; si enim intelligitur, quòd meruerit sicut causa propinqua præter quam nihil amplius requiratur, uel ꝙ nulla alia dispositio præexquiratur per actum proprium ipsius membri Christi, aut alienum, aut receptionem sacramentorum, malè intelligitur; quia Christus non meruit omnes dispositiones pręcedẽtes ad gratiam electorum, & si sic meruisset. s. etiã dispositiones, & quòd ille eas haberet, tunc gratia non esset gratia. Vnde Christus quidem fecit totam naturam dignam gr̃a, remouendo impedimentum peccati generis humani, sed non meruit, quòd illi detur dispositio. Vnde secundò intelligitur, ꝙ Christus meruit primam gratiam ad hoc dispositis quacunque dispositione, siue per actum proprium, siue Diuinam motionem, siue per susceptionẽ sacramẽti, & sic bene intelligitur, sed ꝙ ille disponatur est ex gratia; unde gratia non datur illi, nisi ex misericordia. Vnde D. S. 3. par. ubi supra in solutione dicit. Hoc ipsum est gratiæ, quod homini conceditur regenerari in Christo, & sic salus hominis est ex gratia, & in de Verita. dicit, hoc ipsum gratis alicui nostrum confertur, quòd efficaciam meriti Christi consequatur; unde ratio grãæ non euacuatur; & sic habet in alia solutione, Christus meruit omnibus secundùm sufficientiam, sed non efficientiam. Vt ergo aliquis consequatur secundùm efficientiam gratiam Christi, oportet concurrere aliquid aliud. s. Diuinam electionem, & misericordiam, qua ille gratiam consequitur. Meritum enim Christi operatur, ut quædam causa uniuersalis, sed oportet hanc applicari singulis, uel per motum proprium a Deo procuratum, uel per sacramentum; ut autem isti applicetur est gratiæ. Vnde patet, quòd cũ merito Christi quo meruit omnibus sufficientem gratiam primã stat, quòd huic, uel illi gratia misericorditer, & non ex debito applicatur &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed merito congrui potest aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia constitutus implet Dei uoluntatem, congruum est secundùm amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis uoluntatem in saluatione alterius.

Respondet iuxta secundum modum meriti tali conclusione. Merito congrui potest aliquis alteri mereri primam grãm. Hanc conclusionem primò probat. Secundò limitat, ibi. Licet quandoque &c. Probatur aũt clarè in litera, & stat probatio in hoc fundamẽto; quia esto non acceptetur actus alicuius, ut meritũ condigni pro alio, sed tantũ pro seipso, nec s. quo ad gratiam, nec quo ad gloriam, tamen hoc decet Diuinam liberalitatem, ut amicum pro alio orantem, uel operantem misericorditer audiat, & det effectum desideratum. Consequenter cum dicit.

¶ Licet quandoque possit habere impedimentum ex parte illius, cuius aliquis sanctus iustificationem desiderat, & in hoc casu loquitur auctoritas Hiere. vltimò inducta;

¶ Limitat prædictam conclusionem secundam, & vult ꝙ quis constitutus in gratia, & amicitia Dei, possit alteri mereri de congruo gratiam, non tamen alius semper gratiam consequitur, quia uidelicet ponit obicem, & impedimentum gratiæ; secundũ enim D. S. in secundo di. 27. ar. 6. Hoc non tantùm hominibus puris cõtingit, sed & Christo, cuius merita in multis effectum non consequuntur propter eorum indispositionem. Contingit etiam, ꝙ homo impediat merita propria ea mortificando, multò magis potest meritum unius impediri per alium.

Et per hanc limitationem. D. S. vult esse expositum argumentum in contrarium, quod est pro illa limitatione; quia non probat, quòd aliquis nõ mereatur alteri primam gratiam de cõgruo, sed ꝙ tale meritum non semper cõsequitur effectum propter impedimentum, & indispositionem eius cui meretur.

¶ Nota ꝙ homo non propriè etiam de congruo meretur sibi primam gratiam, & tamen magis de congruo alteri; & ratio est, quia qui meret̃ sibi grãm, adhuc non habet eam, & ergo actus tales sunt extra genus meriti, nam actus ex naturalibus procedentes sunt extra genus perfectionis gratuitæ, nec sunt habentis amicitiam ad Deum, super qua fundatur meritum congrui. Actus autẽ alicuius habentis gratiam sunt de genere meriti propriè dicti tanquàm ex gratia procedentes, & sunt ami[ci] Dei; ideo per eos magis dicitur aliquis mereri alteri; quia tamen imperfecti sunt, nec de condigno extra subiectum se extendunt, ideo sunt merita congrui &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd fides aliorum valet alij ad salutem merito congrui, non merito condigni.

¶ Maior intelligitur, ꝙ fides [illegible] ualuit de congruo, vt Christus interius sanaret infirmum, [illegible] non de condigno.

¶ Minor

¶Minor conceditur, quia prima gratia dicitur de nouo adueniens, & sanans, vel iustificans hominem &c. Ergo &c. Verum, vnus potest alteri mereri de congruo, & est pro secunda conclusione responsiua, sed non contra primam.

¶Ad secundum dicendum, quòd impetratio orationis innititur misericordiæ, meritum autem condigni innititur iustitiæ, & ideo multa orando impetrat homo ex Diuina misericordia, quæ tamen non meretur secundùm iustitiam, secundùm illud. Dan. 9. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus præces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

¶Ad maiorem, verum, preces Sanctorum sunt efficaces respectu sanctorum, ita quòd orando merentur sibi; sunt etiam efficaces pro alijs, non quòd mereantur de condigno alijs, sed quia impetraut, & obtinent petita, & præsertim si impedimentum non inueniant. Nec obstat, quòd oratio debeat esse pro se, quia hoc intelligitur de oratione, quam omnibus modis oportet exaudiri, & quæ non impeditur; tamen & oratio pro alio potest habere effectum, sed impedimentalem. Contingit enim, quòd per orationes sanctorum offerantur eis pro quibus orant occasiones, vt se ad Deum conuertant, quod possunt facere, vel non, &c. Vltra, conceditur, quòd debemus orare, vt saluentur, non quia salutem aliorum mereamur de condigno, sed quia impetramus ex misericordia Dei, non ex iustitia nostra, quod impetrare innititur ex merito condigni. Quare negatur consequentia de merito condigni. Vide profundiorem explicationem huius materiæ, secunda secundæ quæst. 83. artic. 15. ad secundum, quia ex vno aliquis non potest alteri de condigno mereri, ideo orando pro alio non meretur alteri de condigno, & per consequens oratio non habet semper effectum, sed impetrat nisi sit impedimentum.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd pauperes eleemosynas recipientes, dicuntur recipere alios in ęterna tabernacula, vel impetrando eis veniam orando, vel merendo per alia bona ex congruo, vel etiam (materialiter loquendo,) quia per ipsa opera misericordiæ quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi in ęterna tabernacula.

¶ Maior habet tres expositiones in solutione, sed non intelligitur, quòd ipsi recipiant in ęterna tabernacula, dando gloriam, vel gratiam, vel etiam de condigno merendo. Minor conceditur, sed dico, quòd illam gratiam non dant pauperes, sed aliquis ex gratia eis dando, meretur ęterna tabernacula, quam gratiam habet quis a Deo; quare negatur consequentia, si consequens intelligitur de acquisitione quæ est collatio, vel etiam meritum cõdigni gratiæ; sed bene sequitur, quòd pauperes possunt impetrare gratiam, & q aliquis benefaciendo pauperibus meretur.

Vtrum aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum.

G

2. dist. 27. artic. 4. ad 3. Et Hebr. 6. Lec. 2. col. 2.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd aliquis possit sibiipsi mereri reparationem post lapsum. Illud enim, quod iustè a Deo petitur homo videtur posse mereri; sed nihil iustius a Deo petitur, vt Augu. dicit, quàm quòd reparetur post lapsum, secũdùm illud Psal. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me domine; ergo homo potest mereri vt reparetur post lapsum.

¶ 2 Præt. multò magis homini prosunt opera sua, quàm prosint alij; sed homo potest aliquo modo alteri mereri reparationem post lapsum, sicut & primam gratiam; ergo multò magis sibi mereri potest, vt reparetur post lapsum.

¶ 3 Præt. homo qui aliquando fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit sibi vitam ęternam, vt ex supradictis patet; * sed ad vitam ęternam non potest quis peruenire nisi reparetur per gratiam; ergo videtur, quòd sibi meruit reparationem per gratiam.

* q. 109 ar. 5. & hic. art. 1. & 2.

¶Sed contra est, quod dicitur. Ezech. 18. Si auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius quas fecerat non recordabuntur; ergo nihil valebunt ei pręcedentia merita ad hoc, quòd resurgat; non ergo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum.

¶ Hic Doc. San. iterum in[illegible] de aliquo, quod excluditur a merito, scilicet de reparation[e] post lapsum; & intelligitur quæstio, an aliquis nunc existens in gratia possit mereri per gratiam nunc habitam, vt cum in peccatum mortale lapsus fuerit, iterum reparetur ad gratiam, & exurgat a peccato; ita quòd meritum suum nũc in gratia factum habeat effectum etiam post peccatum mortale, & in existente in mortali; non intelligitur an existens in mortali possit mereri reparationem, sed vt dictum est, an existens in gratia possit mereri reparationem futuram de peccato futuro &c.

¶Respondeo dicendum, quòd nullus potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum, neque merito condigni, neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc sibi mereri non potest, quia ratio huius meriti dependet ex motione Diuinæ gratiæ, quæ quidem motio interrumpitur per sequens peccatum.

¶Doct. San. respondet tali conclusione. Nullus potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum neque merito condigni neque merito congrui. Huius conclusionis Doc. San. probat primò primam partem; secundò secundam, ibi Meritum etiam &c. Quo ad primam partem, primò deducit rationem pro ea; secundò elicit ex ratione quoddam corollarium, ibi. Vnde omnia &c. Probatur ergo prima pars, scilicet, quòd nõ merito condigni sic. Ratio huius meriti dependet ex motione Diuinæ gratiæ, sed ista motio interrumpitur, & corrumpitur per peccatum sequens; igitur aliquis non de condigno meretur &cæt. nec talis motio extendit se ad reparationem post lapsum. Maior patuit sępius, & habetur ex ista maiori, quòd illud meretur homo ad quod se extendit motio mediante gratia. Minor nota, quia gratia ipsa tollitur, & per consequens motio per gratiam, & secundo tollitur, & interrumpitur motio Diuina per peccatum, non solùm, quia non est in existentia propria, sed quia omnis effectus eius mortificatur, vt in quarto. distinc. 14. quæst. 2. art. 3. quæst. 2. Vnde motio gratiæ habitę extendit se solùm ad ea quæ competunt homini in gratia existenti, a qua si exciderit, omne meritum mortificatur. Consequenter cum dicit.

¶ Vnde omnia beneficia quæ postmodum aliquis a Deo consequitur, quibus reparatur, non cadunt sub merito, tanquàm motione prioris gratiæ vsque ad hoc non se extendente.

¶Ex illa probatione præsertim minore infert vnum corollarium tale. Omnia beneficia quæ postmodum (scilicet postquàm peccauit mortaliter post habitam gratiam) aliquis a Deo consequitur, quibus reparatur, non cadunt sub merito; patet ex dictis, quia motio prioris gratiæ se non extendebat ad illa reparatiua, sed solùm ad debita existenti in gratia, interrumpitur enim motio, & eius efficacia per peccatum, ita quòd per peccatum non est, & amittit virtutem omnem. Verum tamen est, quòd si quis reparetur per Diuinam misericordiam, tunc merita, & opera prius mortificata reuiuiscunt, sed cum viuerent, non se extendebant nisi ad debita viuenti. Tunc ibi.

Mortificata reuiuiscunt.

¶ Meritum etiam congrui, quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur, ne consequatur effectum propter impedimentum peccati in eo, cui quis meretur; multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum, quod est in eo qui meretur, & in eo cui meretur; hoc enim vtrunque in vnam personam concurrit; & ideo nullo modo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum.

¶Probat secundam partem conclusionis, scilicet, quòd nec merito congrui, sic, meritum congrui quo quis alteri &c. vt in principio litteræ; igitur multò magis &c. vt in littera sequitur. Antecedens patuit art. 6. in fine, quia aliquis impeditur ne mereatur de congruo propter impedimentum peccati in alio; ergo multò magis impeditur, quia ipse est in peccato. Tenet consequentia, quia cum aliquis alteri de congruo meretur gratiam, tunc saltem ipse merens est in gratia, hic autem nec merens, nec is cui meretur est in gratia, quia ponitur idem. Et nota verba D. S. quia cum aliquis alteri meretur primam gratiam, videtur enim posse haberi, quòd quis sibi non mereatur primam gratiam, nec de congruo, quia est impedimentum merendi, etiam ex parte merentis, quia videlicet non habet principium meriti, scilicet gratiam. Aliquis autem meretur alteri, quia habet radicem meriti, & quia amicus Dei, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsi. & habet rationem positam pro prima parte conclusionis, quia per peccatum omnia merita sunt mortificata; ergo virtute eorum non habet, vt resurgat, nam statim, vt minimo mortali Deum offenderit, tunc Deus non amplius habet merita priora accepta ad aliquem effectum, & per consequens non meretur, vt post peccatum resurgat &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd desiderium quo

quis desiderat reparationem post lapsum, iustum dicitur, & similiter oratio, quia tendit ad iustitiam; non tamen ita quòd iustitiæ innitatur per modum meriti, sed solùm misericordię.

¶Ad maiorem, si intelligitur, si iustè petitur, id est petitione innitente iustitiæ, quæ est ex parte petentis, sicut aliquis petit sibi rem debitam, conceditur maior. Si autem intelligitur, si petit iustè, idest petitione qua petitur iustitia, sed ex misericordia, & liberalitate Dei, negatur; quia potest quis petere iustitiam non ex merito, sed ex gratia, & misericordia Dei. Sed dico, quòd solum ille qui petit ex gratia Dei, & pro se necessarium ad salutem, ille petendo meretur, vt patet secunda secundæ supra, sed iste qui petit existens in peccato, non meretur, id quod petit etiam si est necessarium ad salutem. Similiter petens pro alio non meretur alteri de condigno, vel cum quis petit id quo existento petitio sua, & meritum erit mortificatum, vt in proposito. Ad minorem, verum, nihil iustius, idest petitione tendente ad iustitiam, sed nõ semper innitenti, quando scilicet petens non habet gratiam, vel non petit pro se, vel etiam cum existit in gratia, petit id ad quod motio gratiæ, & efficacia eius non se extendit. Vnde secundùm D.S. in secundo, si quis existens nunc in gratia, petat Deum, vt se post lapsum reparet, non meretur sibi gratiam restitui, quia per sequẽs peccatum oratio præcedens mortificatur, sicut & alia bona meritoria, nec oratio efficax est ad petendum, quia non instanter orat, sed gratiam peccando interrumpit. Valet pro hac solutione intelligenda, quod D.S. habet 2 2 q.83. art.16. ad secundum, quia non habens habitum iustitiæ, potest aliquid iustum velle.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ aliquis potest alteri mereri ex congruo primam gratiam, quia non est ibi impedimentum saltem ex parte merentis, quod inuenitur dum aliquis post meritum gratiæ, a iustitia recedit.

¶Ad minorem respondet D.S. in secundo, vera est enim alicui plus prosunt opera propria, quam aliena, dummodo sit equalitas in vtroque; tamen opus alienum informatum gratia, plus accedit ad meritum inquantum ex radice gratiæ procedit, q̃ opus proprium, quod ex puris naturalibus causatur. Minor conceditur, & iam patet ratio, quia ipse qui meretur est in gratia, & non est impedimentum ex parte merentis, sed in recedente a iustitia per lapsum inuenitur impedimentum mortificans omnia merita præcedentia, sed ille qui iam est in gratia potest habere meritum, sed merita existentis nunc in peccato non sunt, ideo non habent effectum respectu sui ipsius existentis in peccato; quare negatur consequentia. Et stat fundamentum in hoc, quia cum quis existens in gratia orat, vel facit aliquid pro peccatore, vt reparetur, tunc merita valent saltem de congruo, sed quando aliquis orat pro se existente in peccato in futurum, tunc merita, & oratio nunc facta in gratia, pro tunc nullius erunt fructus; & ergo non est par ratio.

¶Ad tertium dicendum, quòd quidam dixerunt, ꝙ nullus meretur absolutè vitam ęternam nisi per actum finalis gratiæ, sed solùm sub conditione si perseuerat. Sed hoc irrationabiliter dicitur, quia quandoque actus vltimæ gratiæ nõ est magis meritorius, sed minus quàm actus præcedentes propter ęgritudinis oppressionem. Vnde dicendum, quòd quilibet actus charitatis meretur absolutè vitam ęternam, sed per peccatum sequens ponitur impedimentum præcedenti merito, vt non sortiatur effectum; sicut etiam causę naturales deficiunt a suis effectibus propter superueniens impedimentum.

¶Maior conceditur, sed dico, quòd si peccet mortaliter, tunc ponit impedimentum merito suo, & ipsum mortificat; aliqui tamen dixerunt ad maiorem, ꝙ per merita antecessoria ante finalem gratiam meretur tantùm sub conditione. Sed Doc. San. vult, quòd verè, & absolutè meruit; sed peccans mortaliter mortificat illud enim dicitur mortificari metaphoricè loquendo, quod non habet effectum suum. Vnde opus ex gratia factum, cum gratia existens habet virtutem deducendi in cœlum, sed cum mortali existens non habet illum effectum; & ergo mortificatur, & per peccatum sibi ponitur impedimentum, ne habeat effectum proprium. Minor conceditur, sed negatur consequentia, quia esto meruit vitam ęternam, tamen sibi nunc non debetur, nec per consequens debetur sibi reparatio, sine qua non potest peruenire. De materia illius solutionis. Vide D.S. in 3. dist. 31. q. 1. art. 3. ad 2.

Vtrum aliquis possit sibi mereri augmentum gratiæ, vel charitatis.

H ***A***D octauum sic proceditur. Videtur, ꝙ homo non possit mereri augmentũ gratiæ, vel charitatis. Cum enim aliquis acceperit præmium, quod meruit, non debetur ei alia merces; sicut de quibusdam dicitur. Matt.6. Receperunt mercedem suam; si igitur aliquis meretur augmentum charitatis, vel gratię, sequeretur, quòd gratia augmentata non posset vlterius expectare aliud pręmium, quod est inconueniens.

3 dist.17. articu.5. Et dist.30. art. 2.q.4. cor.

§ 2 Pręt. nihil agit vltra suam speciem; sed principium meriti est gratia, vel charitas, vt ex supra dictis patet; * ergo nullus potest maiorem gratiam, vel charitatem mereri, quàm habet.

*Art.2.&4.

§ 3 Præt. id quod cadit sub merito meretur homo per quemlibet actum a gratia, vel charitate procedentem; sicut per quemlibet talem actum meretur homo vitam ęternam; si igitur augmentum gratię, vel charitatis cadat sub merito, videtur per quemlibet actum charitate informatum aliquis mereatur augmentum charitatis; sed id q̃d homo meretur infallibiliter a Deo consequitur nisi impediatur per peccatum sequens. Dicitur enim. 2. ad Thimot. 1. Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare; sic ergo sequeretur, quòd per quemlibet actum meritorium gratia, vel charitas augeretur, quod videtur inconueniens; cum quandoque actus meritorij non sint multum feruentes, ita quòd sufficiat ad charitatis augmentum; non ergo augmentum charitatis cadit sub merito.

¶Sed contra est, quod August. dicit super Epistolam Ioan. * quòd charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici; ergo augmentum charitatis, vel gratię cadit sub merito.

* Tract.5. ante medium.

¶Hic Doc. San. inquirit de his quæ secundariò cadunt sub merito. Et primò de bonis spiritualibus. Secundò de temporalibus artic. vlt. Quo ad primum quæritur de duobus spiritualibus, quorum primum est augmentum gratiæ, vel charitatis, secundum est perseuerantia.

¶Respondeo dicendũ, quòd sicut supra dictum est, * illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratię se extendit.

*Art.6.&7. huius q.

¶Doc. San. respondet tali conclusione. Augmentum gratiæ cadit sub merito condigni, & habetur ex hoc responsio formalis ad quæsitum, quod sic probatur, illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratiæ se extendit; sed motio gratiæ se extendit ad augmentum gratiæ, & charitatis; igitur &c. Huius rationis Doc. San. primò ponit maiorem: secundò probat minorem subintellectam, ibi. Motio autem &c. tertiò infert ipsam conclusionem, ibi. Sic igitur &c. Maior patet ex artic. 6. & 7. quia extendit se ad bonum salutis propriæ, & quod est efficacia gratiæ manentis, quod dico propter reparationem post lapsum, quia illa fit cum efficacia, & meritum motionis gratiæ est mortificatum.

¶Motio autem alicuius mouentis nõ solùm se extendit ad vltimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu; terminus autem motus gratię est vita ęterna, progressus autem in hoc motu est secũdùm augmentum charitatis, vel gratię, s̃m illud. Prouerb. 4. Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem, qui est dies glorię.

¶Deducit minorem subintellectam sic, terminus motionis gratiæ est vita ęterna, progressus autem eius est secundùm augmentum charitatis, vel gratiæ; sed motio gratiæ non solùm se extendit ad terminum, sed etiam ad totum progressum; igitur minor vera. Maior illa patet auctoritate scripturæ. Minor patet, quia omnis motus se extendit non solùm ad vltimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu; ergo minor vera. Deinde ibi.

¶Sic igitur augmentum gratię cadit sub merito condigni.

¶Infert vltimò cõclusionem responsiuam, & patet ex dicta ratione. Nota autem pro maiori intellectu huius materiæ D.S. in secundo dist. 27. artic. 5. quòd sicut peccatum habet duplicem pœnam. Vnã quæ concomitatur ipsam culpam; sicut conscientiæ remorsus, & huiusmodi. Aliã quæ infligitur a Deo, vel homine. Ita duplex est præmium respondens merito. Vnum quod concomitatur, vt delectatio ipsa de bono opere. Aliud quod pro præmio redditur a Deo vel homine, vt vita æterna. Per actum ergo meritorium

torium contingit mereri augmentum gratiæ, sicut præmium cõ-
comitans naturam actus meritorij, cum naturale sit vt oĩs actus
possit in acquisitionem, & augmentum similis habitus effectiuè
vel dispositiuè. Dicitur autem dispositiuè, quia sicut gratia est ex
infusione Dei, ita & augmentum est a Deo, sed tamen per actum
gratiæ disponit se meritoriè ad gratiæ augmentum. Vnde aliter
vita æterna est præmium actus meritorii, aliter augmentum gra
tiæ; quia vita æterna tantùm vt præmium, sed augmentum etiam
quodammodo vt effectus ad causam. Vnde non quilibet actus
auget gratiam vel charitatem, sed solum ille in quo quis utitur
gratia ẽm proportionem suarũ virium; talis enim est meritum, &
dispositio ꝓpinqua ad augmentũ. Et secundùm D.S secunda se-
cundæ. q. 24. ar. 6. ad primum, quando quis conatur ad huiusmo
di augmentum vide etiam supra. q. 52. ar. 3. vbi habitũ est quãdo
habitus augetur. Vide, & de ista materia in D. S. 1. sen. dist. 17. q.
2. ar. 3. Et in Capreolo ibidem. q. 2. De hoc autem an plures actus
meritorii remissi non augentes charitatem mereantur maiorem
gloriam, & maius præmium initiale, vide Capreolum in quarto,
di. 14. q. 2. ad argumenta Sco. contra secundam conclusionẽ, quia
dicitur, quòd p opera remissa nullus acquirit nec meretur nouũ
gradum gloriæ nisi quia simul meretur nouum gradum gratiæ
vel charitatis. Et ideo principalis conatus debet esse cuilibet vt
crescat in gratia, & charitate Dei, & proximi, &c. Hoc tamen ve
rum est iuxta D.S. in tertio di. 18. q. 1. ar. 2. ad 4. q̃ si quis nõ aucta
charitate vel gratia facit plura opera bona ex charitate, meretur
idem pluribus modis, & tamen per actum etiam meretur augmẽ
tum gratiæ, & nouum gradum, quando gratia est agumentabi-
lis, quo tamen non habito gloria commensuratur gradui habito
possibile est enim secundũ D S. in primo quòd aliquis mereatur
maiorem gradum gratiæ, & ipsum non cõsequatur propter hoc,
quia non intensè, & feruidè agit secundùm proportionem gra-
tiæ præhabitæ, præter enim meritum requiritur etiam dispositio
intensa excedens gradum præhabitum.

¶ Nota etiam, quòd aliquis meretur de condigno augmentũ
gratiæ. quæ est augmentabilis, & non in termino; secus si gratia
est inaugmentabilis, & in termino, vt est de gratia Christi, quæ
augeri non potuit; quamuis Capreo. in primo dist. 17. q. 1. arti. 2.
ad quintum, eorum, quæ secundo loco inducuntur contra con-
clusionem vnicam fluctuet super hoc. Sed claré habetur ex D.S.
in de Verita. Ma. 29. ar. 3. quia habuit totum esse, & omnem mo
dum gratiæ, nec per consequens augeri potuit.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat cõclusio-
nem responsi. quia augmentum charitatis cadit sub merito. Si-
militer, & consummatio, & perfectio charitatis; præmium autẽ
est hic, secundum est in patria.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præmium est
terminus meriti. Est autem duplex terminus motus, sci-
licet vltimus, & medius, qui est principiũ, & terminus,
& talis terminus est merces augmenti, merces autem fa-
uoris humani est sicut vltimus terminus his, qui finem
in hoc constituunt; vnde tales nullam aliam mercedem
recipiunt.

¶ Ad assumptum cum aliquis receperit præmium vltimũ, non
debetur ei aliud vltimum præmium, sicut si quis ponat præmiũ
suum, & finem in aliqua re mundi, non debetur ei alius vltimus
finis; sed negatur maior, quòd ei, qui acceperit præmium mediũ,
& alteri subordinatum, quòd non possit vlterius recipere ꝓmiũ
finale, & vltimum simpliciter. Ad probationem dico, quòd loq-
tur Euangelium de his, qui receperunt mercedem, & præmium
tanquam vltimum finem, honorem mundanum; & tales nõ ha-
bet pro iisdem operibus per quæ quærunt honorem sicut vltimũ
finem, quærere mercedem in cœlo Vltra, si igitur, &c. dico, quòd
quis meretur augmentum gratiæ, & charitatis sicut præmiũ me-
dium alteri subordinatum, sed non sicut vltimum finale simpli-
citer, quare negatur consequentia. Secũdò potest dici iuxta D S.
in 2. ad maiorẽ. q̃ si quis receperit præmium vnius ordinis non
debet ei merces eiusdem ordinis, sed tñ si quis receperit præmiũ
concomitans actum, poterit adhuc recipere præmium ab alio da-
tum, nec præmium concomitans actum excludit vlterius pręmiũ
quod pro actu redditur; sicut per hoc, quòd aliquis delectationem
ex actu virtutis sentit, non amittit vitæ æternę præmium, cum
non sit eadem ratio præmii vtrobique; sic etiam per hoc, quòd ad
actum meritorium sequitur augmentum gratiæ, non impeditur
remuneratio, quæ consistit in adeptione gloriæ.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd augmentum gratiæ
non est supra virtutem præexistentis gratiæ, licet sit su-
pra quantitatem ipsius, sicut arbor etsi sit supra quanti-
tatem seminis, non est tamen supra virtutem ipsius.

¶ Maior supra exposita est q. 112. arti. 10. quia nihil agit vltra
suam virtutem, & supra facultatem ex seipso, & principaliter;
tamen potest supra seipsum agere in virtute alterius, vt scilicet
est instrumentum alterius. Minor vera, sed augmentum gratiæ
non est supra virtutem gratiæ, quę est principium meriti, esto sit
supra eius quantitatem, immo vt supra patuit art. 3. ad tertium,
nec beatitudo est supra virtutem gratiæ. Sic, & magna arbor ex
modico semine potest pullulare, sic & incrementum gratiæ ex
gratia. Vnde si minor benè sumeretur sub maiori, ipsa esset falsa,
scilicet sed mereri augmentum gratiæ est supra virtutem gratiæ.
Vnde D.S. supra in secũdo ad primum, quamuis præmium quod
quis meretur sit maius, quàm gratia qua meretur, non tamen
sequitur, quòd sit maior efficacia merendi in actu, quàm exigat
gratia informans actum. Negatur ergo consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quolibet actu merito-
rio meretur homo augmentum gratiæ, sicut & gratiæ
cõsummationem, quæ est vita æterna, sed sicut vita æter
na non statim redditur, sed suo tempore; ita nec gratia
statim augetur, sed suo tempore, cũ scilicet aliquis suffi-
cienter fuerit dispositus ad gratiæ augmentum.

¶ Primus syllus conceditur, & ratio patet in solutione, quia
si quilibet actus meritorius meretur gratiæ cõsummationẽ, quæ
est vita æterna, meretur etiam gratiæ augmentũ, quia gratiæ con
summatio affert maximum augmentum gratiæ. Et secundò, q̃a
si meretur id, quod maius est, scilicet gratiæ consummationem,
meretur etiam, quod minus est, scilicet gratiæ augmentum. Vltra
ad illã, sed id, quod homo meretur infallibiliter cõsequitur, &c.
Verum, sed tempore suo, nam quis hic, & nunc meretur vitam
æternam, & tñ non statim eam consequitur. Vltra, ad illam sic, er
go sequeretur, &c. illa sequela negatur, tum quia non oportet,
quòd homo statim accipiat, quod meruit; tum secundò, q̃a esto
per quemlibet actum mereatur vitam æternam, tamen non qui-
libet actus est dispositio sufficiens ad augmentum. Dictum est
autem, quòd actus per quem charitas vel gratia augetur debet
esse feruens, & proportionatus habitui præexistenti. Vltra con-
ceditur inconuenientia consequentis, sed vt dictum est, non se-
quitur ex dictis nostris, quare & negatur vlterior cõsequẽtia, &c.

¶ Nota verbum D.S. in solutione cum dicit gratiæ consum-
mationem esse vitam æternam, quia vel est prædicatio causalis,
vel per concomitantiam, si vita æterna capitur pro beatitudine
& actu secundo; si autem vita æterna accipitur pro gloria, tunc
potest esse prædicatio identica; quia vt supra sępius dictum est,
gratia consummata est gloria, capiendo gloriam pro omni re-
quisito, & necessariò concomitante beatitudinem. Et vide pro-
pter hanc solutionem Capreolum in 4. dist. 14. quæst. 2. art. 2. ad
argumenta Scoti.

Vtrum aliquis possit sibi mereri finalem perseuerantiam.

I

AD nonum sic proceditur. Videtur quòd aliquis
possit perseuerantiam mereri. Illud enim quod
homo obtinet petendo, potest cadere sub merito haben
tis gratiam; sed perseuerantiam petẽdo homines a Deo
obtinent, alioquin frustra peteretur a Deo in petitioni-
bus orationis dominicæ, vt Aug. exponit in libro de bo-
no perseuerantiæ * ego perseuerantia potest cadere sub
merito habentis gratiam.

4. d. 45. q. 2. ar. 5. q. 1. co.

* Aug. c. 2. & 17.

¶ 2 Præt. magis est non posse peccare quàm non pec
care; sed non posse peccare cadit sub merito, meretur
enim aliquis vitam æternã, de cuius ratione est impec-
cabilitas; ergo multò magis potest aliquis mereri vt nõ
peccet, quod est perseuerare.

¶ 3 Præt. maius est augmentum gratiæ, quàm per-
seuerantia in gratia quam quis habet; sed homo potest
mereri augmentum gratiæ, vt supra dictum est * ergo
multò magis potest mereri perseuerantiam in gratia,
quàm quis habet.

* Arti. præ.

¶ Sed contra est quòd omne quod quis meretur a
Deo consequitur nisi impediatur per peccatum; sed
multi habent opera meritoria, qui non consequuntur
perseuerantiam; nec potest dici quòd hoc fuit propter
impedimentum peccati, quia hoc ipsum quod est pec-
care opponitur perseuerantiæ, ita quòd si aliquis perse-
uerantiã mereretur, Deus nõ permitteret aliquẽ cadere
in peccatum; non igitur perseuerãtia cadit sub merito.

¶ Hic D.S. inquirit de alio spirituali secundario, an sub meri-
to cadat, quod est ipsa perseuerantia gratiæ. Ad dicenda hic opor
tet rememorari quæ supra dicebantur. q. 109. art. 10. quòd perse
rantia non accipitur hic pro virtute vel habitu, quia sic constat,
q̃ simul cum gratia infunduntur, & sicut quis gratiam non me-
retur,

ratur, sic nec istas perseuerantias vt gratiæ connectuntur. Sed accipitur tertio modo ibidem dicto, scilicet pro circumstantia vel pro continuatione gratiæ vsque ad finem.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum homo naturaliter habeat liberum arbitrium flexibile ad bonum, & ad malum, dupliciter potest aliquis perseuerantiam in bona obtinere a Deo. Vno quidem modo per hoc, quòd liberum arbitrium determinatur ad bonum per gratiā consummatam, quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis Diuinæ, quæ hominem inclinat ad bonum vsque ad finem.

¶ D. S. primò distinguit intellectum quæsiti. Secundò conformiter distinctè respondet, ibi. Sicut &c. Distinguit ergo primò de perseuerantia, quòd potest homini dupliciter prouenire, sine quòd duplex sit modus consequendi perseuerantiam a Deo, & duplex perseuerātia supernaturalis, scilicet gratuito, quia homo de se non habet perseuerare, nec ex causa naturali, cum habeat liberum arbitrium quantum est in se semper flexibile ad bonū, & malum. Potest ergo perseuerantiam obtinere primò quia lib. arbi. efficitur impeccabile, & determinatum ad bonum; & hoc habet a Deo per gratiam consummatam in gloria, vbi Diuina essentia erit ratio omnium agendorū, vbi immutabiliter in particulari bonum debitum beatorum mentes appetēt, sicut bonum in genere, & sub communi ratione boni immutabiliter appetimus; vt declarat D. S. de Verita. Ma. 24. ar. 8. & supra tactum fuit, q. 109 ar. 10. in fine solutionis tertij in expositione. Secundo modo homo perseuerat non propter rationem dictam, quia videat Deum, & sit impeccabilis factus per gloriam, sed ex parte motionis Diuinæ, id est Diuini auxilii, & prouidentiæ protegentis a malo, & dirigentis in bonum, vt dictum fuit supra vbi iam. De istis duobus modis obtinendi perseuerantiam loquitur D. S. de Veritate supra ar. 1. in simili de confirmatione in bono, & dicit. Aliquis potest confirmari in bono dupliciter. Vno modo simpliciter, ita videlicet, quòd in se sufficiens suæ firmitatis principium habeat, quòd omnino peccare non possit, & sic beati sunt confirmati in gratia. Alio modo dicuntur aliqui confirmati per hoc quòd datur eis munus gratiæ, per quod inclinantur in bonum, quod non possint de facili a bono deflecti; non tamen per hoc ita retrahuntur a malo, quòd omnino peccare non possunt, nisi Diuina prouidentia custodiente. Hæc ille. Ex quibus omnibus habetur duplex perseuerantia, scilicet patriæ, & viæ.

¶ Sicut autem ex dictis patet.* illud cadit sub humano merito, quod comparatur ad motum liberi arbitrii directi a Deo mouente, sicut terminus; non autem id, quod comparatur ad prędictum motū sicut principiū. Vnde patet, quod perseuerantia gloriæ, quæ est terminus prędicti motus, cadit sub merito.

* Ar. 5. 6. 7. & 8.

¶ Hic consequenter D. S. respondet secundùm prædictam distinctionem, tali conclusione. Perseuerantia gloriæ cadit sub merito, perseuerantia autem viæ non cadit sub merito, sed Deus largitur perseuerantiæ bonum cuicumque illud largitur. Hæc conclusio habet tres partes. Et primò ponit, & probat primam. Secūdò, secundam ibi. Perseuerantia autem, &c. Tertiò, tertiam, ibi. Sed Deus, &c. Quo ad primam arguitur sic, illud cadit sub merito humano, quod comparatur ad motum libe. arbi. directi a Deo mouente sicut terminus, non autem id, quod comparatur ad dictum motum sicut principium; sed perseuerantia patriæ vel gloriæ se habet vt terminus ad motum meritorium libe. arbi. & tenet se ex parte causæ, quæ est finis humani meriti, ergo prima pars conclusionis vera. Maior patuit arti. 5. 6. 7. & 8. Et fundamētum sub breuibus est, quia meritum habet se vt causa quodammodo effectiua, quæ semper præcedit effectum, & ita meritum habet præcedere præmium. Minor patet ex dictis, quia perseuerantia gloriæ est per gratiam consummatam, quæ est finalis respectu omnium meritorum. Deinde cum dicit.

¶ Perseuerantia autem vię non cadit sub merito, quia dependet solùm ex motione Diuina, quę est principiū omnis meriti.

¶ Subiungit secundam partem conclusionis quam probat sic, illud non cadit sub merito, quod comparatur ad motum liberi arbitrii sicut principium; sed perseuerantia viæ tenet se ex parte principii omnis meriti; igitur perseuerantia viæ non cadit sub merito, &c. Maior patuit circa præcedentem maiorem. Minor autem in littera, quia perseuerantia viæ dependet ex motione Diuina; sed illa motio est principium omnis meriti; ergo minor vera. Et patet fundamentum illius conclusionis supra ex dictis, quia perseuerare in via est ex Diuina motione, idest auxilio, & custodia, & assistentia; quod auxilium nullus mereri potest, sed est primum inter omnia gratuita, vt declarat Doct. Sanct. tertio contra Genti. cap. 149. & ergo perseuerantiam quis mereri non potest, &c. Deinde ibi.

¶ Sed Deus gratis perseuerantię bonum largitur cuicunque illud largitur.

¶ Ponit tertiam partem conclusionis quam relinquit notam, & patet ex multis auctoritatibus, quas Doct. Sanct. allegat tertio contra Genti. cap. 155. Et patet per prædicta, quia si homo non habet a seipso nec meretur, ideo habet per largitionem Diuinā liberalem, & misericordem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam partem conclusionis responsiuæ, & stat in hoc, quòd si quis perseuerantiam viæ meretur, tunc non peccaret; sed constat, quòd multi habent gratiam, & merentur, nec tamen perseuerant. Si quis autem diceret, immo merentur perseuerantiam, sed non consequuntur, quia peccando impediunt. Contra, quia perseuerantia opponitur peccato, quare si merentur eam pro ista vita, nō peccabunt, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod etiam ea, quæ non meremur orando impetramus; nam & peccatores Deus audit, peccatorum veniam petentes, quam non merentur vt patet per August. super illud Ioan.* Scimus, quia peccatores Deus non exaudit; alioquin frustra dixisset Publicanus. Deus propitius esto mihi peccatori, vt dicitur Lucę 18. Et similiter perseuerantię donum aliquis petendo a Deo impetrat vel sibi uel alij, quamuis sub merito non cadat.

* Tract. 44

¶ Maior negatur primò, quia non est verum, quòd etiam habens gratiam omnem, quod petendo obtinere mereatur, præsertim de condigno; quia orando pro alio potest obtinere, & impetrare gratiam, non tamen mereri. Secundò, quia habens gratiam potest petendo mereri, non tamen id, quod petit impetrat, vnde respectu alterius est meritoria, respectu alterius impetratoria. De hoc secunda secundæ. q. 83. articulo 15. ad secundum. Tertiò dico circa maiorem, quòd esto quandoque sit verum, quod habens gratiam petendo mereatur, & mereatur id, quod petit, non tamen conuertitur, quòd quicunque aliquid impetret, quòd illud mereatur, & ratio est, quia aliunde oratio habet virtutem, & efficaciam merendi, aliunde efficaciam impetrandi. Primum habet ex radice charitatis, quia meritum innititur iustitiæ; sed efficaciam impetrandi habet ex misericordia Dei, & liberalitate quem oramus. Vnde peccatores possunt impetrare cum piè orant ex Diuina misericordia, non tamen merentur; vt etiam habet D. S. secunda secundæ vbi iam arti. 16. Ad minorem, potest contingere, quod & frequenter ita contingit; sed iam dictum est, quòd non oportet, quòd quis mereatur id, quod impetrat. Conceditur probatio minoris. Sed negatur consequentia, quia hæc ratio fundatur in falso intellectu maioris, quasi omne, quod petitur, & petendo impetratur, quòd hoc cadat sub merito. Vnde potest quis existens in gratia impetrare donum perseuerantiæ, non tamen mereri ratione dicta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perseuerantia, quę erit in gloria, comparatur ad motum liberi arbitrij meritorium sicut terminus; non autem perseuerantia vię ratione prędicta, * Et similiter dicendum est ad tertiū de augmento gratię vt per prędicta patet. *

* Hic & ar. 8.
* In seq.

¶ Maior conceditur, similiter minor; & ratio minoris est, quia non posse peccare vel impeccabilitas habet se, & tenet se ex parte termini meriti vt patuit, sed non peccare in via non est terminus meriti, sed tenet se ex parte auxilii Diuini, quod omne meritum præcedit. Conceditur etiam, quod aliquis meretur vitam æternam de cuius ratione est impeccabilitas, quia visio Diuinæ essentiæ facit impeccabilitatem. Ad consequens, verum, aliquis meretur vt non peccet, & perseueret in patria, sed non meretur perseuerantiam viæ. Ad tertium.

¶ Maior conceditur, minor similiter, & ratio est, quia augmentum gratiæ se habet ad meritum vt terminus. licet non vltimus, vt patuit articulo præcedenti; sed perseuerantia viæ, tenet se ex parte principii meriti. Principium autem meriti, & causa effectiua eius non est merces de cuius ratione est finalizare, ergo, &c. verum, aliquis potest mereri perseuerantiam, quæ se habet vt finis, & terminus meriti, quæ est perseuerantia patriæ, sed non perseuerantia viæ.

Vtrum bona temporalia cadant sub merito.

K

AD decimum sic proceditur. Videtur, quod temporalia bona cadant sub merito. Illud enim, quod promittitur aliquibus vt prẹmium iustitię, cadit sub merito; sed temporalia bona promissa sunt in lege veteri sicut merces iustitię, vt patet Deutero. 28. ergo uidetur, quod bona temporalia cadant sub merito.

2. 2. q. 122. ar. 5. ad 4.

¶ 2 Præterea.

¶ 2 Præte. Illud uidetur sub merito cadere, quod Deus alicui retribuit pro aliquo seruitio, quod fecit; sed Deus aliquando recompensat hominibus pro seruitio sibi facto aliqua bona temporalia. Dicit enim Exo. primo. Et quia timuerunt obstetrices Deum, edificauit illis domos, vbi glo. Grego. * dicit, quòd benignitatis earum merces potuit in æterna uita retribui; sed culpa mendacij terrenam recompensationem accepit, & Ezech. 29. dicitur. Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum, & merces non est reddita ei; & postea subdit. Erit merces exercitui illius, & dedi ei terram Aegypti pro eo, quòd laborauerit mihi; ergo bona temporalia cadunt sub merito.

* Lib. 35. Moral. c. 2.

¶ 3 Præte. Sicut bonum se habet ad meritum, ita malum se habet ad demeritum; sed propter demeritum peccati aliqui puniuntur a Deo temporalibus pœnis, sicut patet de sodomitis Genes. 19. ergo & bona temporalia cadunt sub merito.

¶ Sed contra est, quòd illa, quæ cadunt sub merito non similiter se habent ad omnes; sed bona temporalia, & mala similiter se habent ad bonos, & malos, secundùm illud Eccles. nono. Vniuersa æquè eueniunt iusto, & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti uictimas, & sacrificia contemnenti; ergo bona temporalia non cadunt sub merito.

¶Hic ultimò Doct. Sanct. inquirit quomodo bona temporalia cadant sub merito.

¶ Respondeo dicendum, quòd illud, quod sub merito cadit, est præmium, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum hominis est duplex, unum simpliciter, aliud secundùm quid. Bonum hominis simpliciter est ultimus finis eius, secundùm illud Psal. Mihi autem adhærere Deo bonum est; & per consequens omnia illa quæ ordinantur, ut ducentia ad hunc finem, & talia simpliciter cadunt sub merito. Bonum autem secundū quid non simpliciter hominis est, quod est bonum ei, ut nūc, uel quod ei est secundùm quid bonū, & huiusmodi non cadunt sub merito simpliciter, sed secundùm quid.——

¶D S. primò præmittit unam conclusionem fundamentalē distinctiuam. Secundò conformiter distinctè respondet ibi. Secundū hoc &c. Conclusio fundamentalis est Omnia illa, quæ ordinant, ut decentia ad ultimum finem, qui est hominis simpliciter bonū, cadunt simpliciter sub merito; quæ verò pertinent ad bonū hoīs secundū quid, non cadunt sub merito simpliciter, sed secundùm quid; & dicitur bonum hominis simpliciter, quod est totaliter bonum, & omnino bonum, & quia perfectè appetitum faciat; & qa bonum sine addito, & sine limitatione, per oppositum dicitur bonum secundū quid. Probatur ista conclusio, illud quod sub merito cadit, est præmium, uel merces, quod habet rōnem boni. i. meritum dr̄ in ordine ad mercedem, & bonum, & secundū q̄ aliqd est bonum, sic cadit sub merito. Sed bonum hoīs est duplex unū simpliciter, aliud secundū quid; ergo conclusio uera. Maior nota. Minorem. D. S. explicat in litera &c. Hr̄ ergo ex ista cōclusione, q̄ sec ndū dr̄iam boni, est dr̄ia meriti, & secundū q̄ aliquid ptinet ad bonum, sic ad meritum, quia si ad bonum simpliciter, sic ad meritum simpliciter; si ad bonum secundū quid, sic ad meritum secundùm quid, quia meritum est respectu boni, & meritum hominis ad Deum simpliciter, & est ad bonum simpliciter.

¶Secundum hoc ergo dicendum est, quòd si temporalia bona considerentur prout sunt utilia ad opera virtutum, quibus perducimur in uitam æternam; secundū hoc directè, & simpliciter cadunt sub merito, sicut & augmentum gratiæ, & omnia illa quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem post primam gratiam.——

¶Hic consequenter D. S. respondet conformiter, & distinctè secundū prędictam conclusionem duabus conclusionibus respon. Quarum secundam ponit ibi. Si aūt &c. Prima est, Si bona temporalia considerentur prout sunt utilia ad opera uirtutum, qb. perducimur in uitam æternam, secundū hoc directè. & simpliciter cadunt sub merito. i. sub merito simpliciter. Hanc conclusionē ꝓbat primò a simili, secundò rōne, ibi. Tantum enim &c. A simili sic, Augmentum grāæ, & omnia alia quibus hō adiuuat ad perueniēdū in uitā æternam post primam grām, cadunt sub merito simpliciter; ergo & bona temporalia isto modo considerata. Antecedens patuit, quia meritum simpliciter est quo mens hoīs a Deo mouetur in bonum simpliciter, & pertinētia ad ipsum. Tenet cōsequentia, quia & Deus dat uiris iustis de bonis temporalib. & ēt de malis, inquantum eis expedit ad perueniendum in uitam æternam; & per consequens, sicut gratiæ augmētum ordinatur ad cōsecutionem beatitudinis, & per hoc cadit sub merito simpliciter, sic consecutio bonorum temporalium; & patet illud assumptum ex auctoritate psal. Consequenter cum dicit.

¶Tantum enim dat Deus viris iustis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad uitam ęternam, & intantum sunt simpliciter bona huiusmodi temporalia; unde dicitur in Psal. Timentes autem dominum non minuentur omni bono, & alibi. Non uidi iustum derelictum.——

¶Probat conclusionem prædictam rōne sumpta ex prima parte conclusionis fundamentalis, & arguitur sic. Bona simpliciter cadunt sub merito simpliciter, sed bona temporalia isto mō sunt bona simpliciter, igitur &c. ¶Nota q̄ bona tēporalia isto modo sunt bona simpliciter non formaliter, & secundū se, sed ut stant sub relatione ad ultimū finē; unde sicut grāæ augmentū datur ꝓ bono actu meritorio, ut est medium perueniendi ad uitam æternam, sic bona temporalia dātur a Deo, ut per ipsorū bonū usum perueniant homines ad bonum simpliciter. Quare temporalia sunt aliqualiter terminus motus meritorij vitæ æternæ, & per consequens cadunt sub merito simpliciter. Consequenter ibi.

¶ Si autem considerentur huiusmodi temporalia bona secundùm se, sic non sunt simpliciter bona hominis, sed secundùm quid, & ita non simpliciter cadunt sub merito.

¶Subiungit secundam conclusionem respon. proportionabiliter ad secundam partē conclusionis præābularis, talē. Si huiusmodi bona temporalia considerentur secundū se, non simpliciter cadunt sub merito, sed secundū quid. Huius cōclusionis ponit, & ꝓbat primò primam partē, secundò secundam, ibi. Sed secūdū &c. Prima probat ex secunda parte cōclusionis fundamētalis sic. Tēporalia s̄m se considerata nō sunt simpl̄r bona, nec formal̄r, nec finaliter, uel relatiuè; ergo prima pars uera. Tenet cōsequentia ex conclusione fundamentali. Aīcedēs patet ex dictis, q̄a bona simpliciter sunt bona, q̄ continēt oēm ꝑfectionē, & totaliter satiant appetitum, sed hoc non faciunt bona tpalia. Deinde cum dicit.

¶Sed secundùm quid, inquantum scilicet homines mouentur a Deo ad aliqua temporaliter agenda in quibus suum propositum consequuntur Deo fauente; ut sicut uita æterna est simpliciter præmiū operum iustitiæ per relationem ad motionem diuinam, sicut supra dictum est, * ita temporalia bona in se considerata habent rationem mercedis habito respectu ad motionem Diuinam, qua uoluntates hominum mouentur ad hæc prosequenda, licet interdum in his non habeant homines rectam intentionem.——

* q. 110. & ar. 1. 2. & 6. huius quæstio.

¶Annectit secundam partē conclusionis ꝑdictæ. s. q̄ tēporalia bona cadunt sub merito s̄m quid, quā declarat, & explicat, quia hoīes ēt sine gratia gratū faciente mouent ad aliqua agenda tēporaliter. s. bellare, & huiusmodi, in quib. suū propositū cōsequūtur Deo fauente, igitur merent tpalia s̄m quid. Tenet cōsequētia a simili, quia sicut uita æterna &c. ut in l̄ra. ¶Nota q̄ meritū hoīs ad Deū ip est ex Diuina motione, quia s. homo per actū ad quē mouet a Deo consequit id, ad quod Deus actū ipsum ordinat; qa ergo Deus q̄nq; mouet hoīem ad aliquod opus tpale ēt sine grā, & fauet, & ordinat, q̄ per tale opus intentū suū, quod est [illegible] temporalib. consequatur; iō est meritū aliqualiter [illegible] non mouetur p actū iustitiæ, & grāæ in bonū [illegible] mouet homo per grām. ¶Notat ēt D. S. q̄ q̄nq; hoīes merent merito s̄m quid bona tpalia, & tū ipsi habent peruersam intentionē, sicut patet exemplum in secundo argumento, & sicut alibi. D. S. hēt, q̄nq; tyranni, & mali hoīes mouentur a Deo ad bellandum contra aliquos meritò puniendos a Deo, & prosperantur in bello, esto ipsi non habeant bonam cām, uel intentionem; & ergo tales nō pñt mereri simpliciter bonum, quia mali, & peccatores, sed tamen qa faciunt ad quod Deus eos mouet, & ex parte sua iustè, ideo consequuntur intentum suum in bonis temporalibus. s. uictoria, & spoliis, & illa consecutio uocatur meritum secundùm quid, qa videlicet datur aliqua merces propter opus ad quod quis mouet a Deo, sicut est in merito simpliciter; & ergo propter talem cōuenientiam ad simpliciter meritum, uocatur meritum. Sed quia nō est per motionem Diuinam mediante gratia, nec est respectu consecutionis boni simpliciter, ideo uocatur secundùm quid.

ARGVMENTVM in contrarium non est purum, ideo a Doct. Sanct. soluitur quarto loco, ubi etiam adducetur.

¶A

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit contra Faustum libro 4. * In illis temporalibus promissis figuræ fuerunt futurorum spiritualium, quæ implentur in nobis. Carnalis autem populus promissis vitę præsentis inhærebat, & illorum non tantùm lingua, sed etiam uita prophetica fuit.

* Aug. c.2.

¶ Maior conceditur, immo cadit sub merito simpliciter, quia operibus iustitiæ. s. gratuitæ, debetur tanquàm merces condigna vita æterna, quæ est in consecutione simpliciter boni.

¶ Ad minorem, vera, sed temporalia vt ordinata ad spiritualia, & ut in temporalibus æterna figurabant, & hoc propter rõnem supra tactam. q. 99. ar. 6. quia populus iste carnalis erat, & spiritualia in se capere non poterat, ideo pollicebantur spiritualia ęterna in bonis temporalibus; Ergo &c. Si intelligitur secũdùm se, & de merito simpliciter, negatur, nec habetur ex isto argumento.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illæ retributiones dicuntur esse diuinitus factæ secũdùm comparationem ad Diuinam motionem, non autem secundùm respectũ ad malitiam uoluntatis, præcipuè quantum ad Regẽ Babylonis, qui non impugnauit Tyrum, quasi uolens Deo seruire; sed potius, vt sibi dominium usurparet. Similiter etiam obstetrices, licet habuerint bonam uolũtatem quantum ad liberationem puerorum, non tamen fuit earum recta uoluntas quantum ad hoc, quòd ad mendacium confinxerunt.

¶ Ad maiorem dico, quòd sub merito simpliciter cadit, quòd Deus alicui retribuit pro seruitio, ad quod Deus mouit p gratiã, hoc enim seruitium dignum est simpliciter bono. i. vita æterna. Secundò dico, quòd sub merito secundùm quid cadit, ꝙ Deus faciat aliquem consequi per opus, quod quis nõ ex gratia, nec bona uoluntate propter Deum facit, sed ad quod faciendum Deus eum mouet propter finem bonum, quem Deus intendit. Ad minorem respondet. D. S. clarè, quia Deus recompensat pro seruitio facto extra iustitiam, & gratiam, bona tẽporalia, quia uidelicet fiũt talia seruitia Deo mouente; & non recompensat propter malam voluntatem, & intentionem facientium, sed propter suam motionem. Ergo &c. verum, cadunt sub merito secundũ quid; & probat hæc ratio secundam conclusionem. Vide de materia istius solutionis Capreolum in secundo di. 28. ad 8. contra secundam conclusionem. Vide & Nicolaum de Lyra, qui post Hieronymum tenet, ꝙ obstetrices meruerint merito simpliciter, tanquàm conuersę ad veram fidem vnius Dei, & meruerint domos spirituales, nec ipsorum mendacium impediuit, quia solum officiosum, & veniale. D. S. autem vult in solutione, ꝙ meruerint merito secundùm quid propter Diuinam motionem, qua mouit ad bonam voluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd temporalia mala infliguntur in pœnam impijs, inquantum per ea non adiuuantur ad consecutionem vitæ æternæ. Iustis autem qui per huiusmodi mala iuuantur non sunt pœnæ, sed magis medicinæ, ut supra dictum est. *

¶ Maior conceditur. Ad minorem dico, quòd mala temporalia cedunt in punitionem malorum, vt non perueniant ad vitã æternam; sed bonis proueniunt mala temporalia, ut promoueant in vitam æternam. Ad consequens, verum, cadunt sub merito etiam simpliciter, ut ordinantur ad bonum simpliciter. s. beatitudinem; & est hæc ratio pro prima conclusione responsiua. De materia huius argumenti sup. q. 87. artic. 7. & 8.

* q. 85. arti cu. 7. & 8.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnia ęque eueniũt bonis, & malis quantum ad ipsam substantiam bonorũ, vel malorum temporalium; sed non quantum ad finem; quia boni per huiusmodi manuducuntur ad beatitudinem, non autem mali. Et hæc de moralibus in communi dicta sufficiant.

¶ Maior vera, saltem quo ad finem, esto quo ad substantiam similiter se habere possint. Minor negatur, quo ad finẽ. Ad probationem dicitur, quòd intelligitur quo ad substãtiam bonorum temporalium, sed tamen finis alius est; quia hoc ipsum, quòd bona temporalia accedunt malis, cedit eis in malum spiritualium, quia inde superbiunt. Sed negatur consequentia, quia bona tẽporalia, ut dantur iustis, promouent eos ad simpliciter bonum, quod est uita æterna, ad quam nos Deus perducat in secula benedictus.

COmmentaria hæc purissima, & optima, diuino potius ingenio, quàm humano in præclarum D. Thomæ opus ad Theologorum omnium frugem vberrimam conscripta, ac secundùm diuersam multiiugamquè Doctorum opinionem luce clarius elucubrata fęliciter hoc loco absoluuntur. Colonię in officina litteraria ingenuorum liberorum Quentell summo studio, maximisquè ac proprijs eorumdem impensis, à Natali Christiano M. D. X I I. Nonis Octobribus, Nunc verò diligentia admodũm Reuerẽdi Patris Fratris Stephani Guaraldi è Cento Sacræ Theologiæ Doctoris, & in toto Serenissimo Venetorum Dominio contra Hereticam prauitatem Inquisitoris Generalis, iterum in lucem prodeunt longè, quàm erant, emendatiora Venetijs ex Officina Dominici de Nicolinis. Kal. Febr. 1589.

Carmen ad scriptorem libri.

Conradus Koellin Sophię Doctor Venerandus
Hoc quod ab egregio pectore fudit opus,
Frater tinctoris Nicolaæ Columbariensis
Antea scripsisti, quàm præmeretur idem.

Squaluerant Diuum in Thomam quæ aggesserat olim
Conradus, sed erant putrida pene situ;
Non tulit hoc doctor Stephanus Centanus, at acri
Ingenio præstans, cuncta nitere, dedit,
Purgatum en igitur mendis, curaq; politum
Sollicita, egregium perlege lector opus.

F I N I S.

R E G I S T R V M.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sf Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq.

Omnes sunt Quaterniones, præter Ppp, & Qqq qui sunt Terniones.

VENETIIS, M. D. LXXXIX.

Apud Dominicum Nicolinum.